An-Na'im

Arabcha-o'zbekcha lug'at

Hozirgi arab adabiy tili leksikasining deyarli barcha qatlamlarini o'z ichiga qamrab olgan qo'lingizdagi ushbu lug'at mualliflarning uzoq yillar olib borgan mehnatlarining samarasidir. Bu lug'atda X.K. Baranovning "Arabsko-russkiy slovar" kitobi (Moskva, "Russkiy yazik", 1977) asos qilib olingan va "Muxtor-us-Sihoh" arabcha izohli lug'atidan ham qisman foydalanilgan.

Mazkur lug'at sharqshunoslik va islomshunoslik sohalarida ish olib borayotgan mutaxassislarga, shu mutaxassisliklar bo'yicha ta'lim olayotgan talabalarga, o'qituvchilarga, tarjimonlarga va tolibi ilmlarga mo'ljallangan. Shuningdek bu lug'atdan turkiy tillar, fors-tojik tillari, hind tili bo'yicha mutaxassislar ham foydalanishi mumkin.

Ushbu lug'atni nashrga NamDU olimlar kengashi tavsiya etgan.

Lug'atda arab olamidagi matbuot, badiiy adabiyot, radio, televideniye uchun umumiy hisoblangan hozirgi arab adabiy tilining deyarli barcha leksik boyligini qamrashga urinildi.

Shu bilan birga Baranovning arabcha-ruscha lug'atida kam e'tibor berilgan diniy tushunchalar hamda o'ta nozik tuyg'ularni ifodalovchi so'z va iboralar ushbu lug'atda baqadri hol ma'nolantirildi. Lug'atni tuzish jarayonida boshqa lug'atlardan ham foydalanishga zarurat tug'ildiki, ularning ro'yhati alohida ilova qilindi.

Sharq lug'atshunosligi an'analariga tayanib, qo'lingizdagi lug'atga mualliflar "An-Na'im" deb nom berdilar. "Huzur-halovat" ma'nolarini o'zida mujassam etgan bu so'zning lug'atga nom etib qo'yilishi minglab o'zbek tolibi ilmlarga u huzur baxsh etsin degan tilak ifodasidir. Qolaversa, lug'at mualliflari ismi-shariflarining bosh harflari mazkur so'zda yashiringandir.

Muharrir:	Odiljon Nosirov
Muharrir o'rinbosari:	Muhammad Yusupov
Tuzuvchilar:	Odiljon Nosirov
	Muhammad Yusupov
	Mahmudjon Muhiddinov
	Yunusxon Rahmatullayev
	Abdulhay Nishonov
Noshir:	Abdumajid To'xtarov

Abdullah Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti
Toshkent - 2003

ISBN 5-86484-043-2
© Abdumajid Anarboy

"Sodiqlar" islomiy axborot va ma'rifatveb-nashri tomonidan skannerlangan
va internetda chop etish uchun tayyorlangan.

Tayyorlovchi: Muvahhid Bek –www.sodiqlar.info– 1436 (2015)

Ан-Наʼим

Арабча-ўзбекча луғат

Ҳозирги араб адабий тили лексикасининг деярли барча қатламларини ўз ичига қамраб олган қўлингиздаги ушбу луғат муаллифларнинг узоқ йиллар олиб борган меҳнатларининг самарасидир. Бу луғатда Х.К. Барановнинг “Арабско-русский словарь” китоби (Москва, “Русский язык”, 1977) асос қилиб олинган ва “Мухтор-ус-Сиҳоҳ” арабча изоҳли луғатидан ҳам қисман фойдаланилган.

Мазкур луғат шарқшунослик ва исломшунослик соҳаларида иш олиб бораётган мутахассисларга, шу мутахассисликлар бўйича таълим олаётган талабаларга, ўқитувчиларга, таржимонларга ва толиби илмларга мўлжалланган. Шунингдек бу луғатдан туркий тиллар, форс-тожик тиллари, ҳинд тили бўйича мутахассислар ҳам фойдаланиши мумкин.

Ушбу луғатни нашрга НамДУ олимлар кенгаши тавсия этган.

Луғатда араб оламидаги матбуот, бадиий адабиёт, радио, телевидение учун умумий ҳисобланган ҳозирги араб адабий тилининг деярли барча лексик бойлигини қамрашга уринилди.

Шу билан бирга Барановнинг арабча-русча луғатида кам эътибор берилган диний тушунчалар ҳамда ўта нозик туйғуларни ифодаловчи сўз ва иборалар ушбу луғатда бақадри ҳол маънолантирилди. Луғатни тузиш жараёнида бошқа луғатлардан ҳам фойдаланишга зарурат туғилдики, уларнинг рўйҳати алоҳида илова қилинди.

Шарқ луғатшунослиги анъаналарига таяниб, қўлингиздаги луғатга муаллифлар “Ан-Наъим” деб ном бердилар. “Ҳузур-ҳаловат” маъноларини ўзида мужассам этган бу сўзнинг луғатга ном этиб қўйилиши минглаб ўзбек толиби илмларга у ҳузур бахш этсин деган тилак ифодасидир. Қолаверса, луғат муаллифлари исми-шарифларининг бош ҳарфлари мазкур сўзда яширингандир.

Муҳаррир:	Одилжон Носиров
Муҳаррир ўринбосари:	Муҳаммад Юсупов
Тузувчилар:	Одилжон Носиров
	Муҳаммад Юсупов
	Маҳмуджон Муҳиддинов
	Юнусхон Раҳматуллаев
	Абдулҳай Нишонов
Ношир:	Абдумажид Тўхтаров

Абдуллаҳ Қодирий номидаги халқ мероси нашриёти
Тошкент - 2003

ISBN 5-86484-043-2

© Абдумажид Анарбой

“Содиқлар” исломий маърифат ва ахборот-таҳлил хизмати томонидан сканнерланган
ва интернетда чоп этиш учун тайёрланган.

Тайёрловчи: Муваҳҳид Бек – www.sodiqlar.info – 1436 (2015)

An-Na'im Arabic-Uzbek dictionary

ORIGINAL SCAN, NO EDIT, NO LOGO, RAW VERSION

ORIGINAL SKANLANGAN HOLATIDAGI, XOM, TAHRIR QILINMAGAN, LOGO QO'YILMAGAN VERSIYASI

Bu PDF "An-Na'im" nomli arabcha-o'zbekcha lug'at kitobidan skanner nusxasi olingan holda tayyorlangan bo'lib, ushbu versiyada nusxa olingan sahifalar hech qanday o'zgartirishsiz, qayta ishlovsiz jamlangan. Shuning uchun rasmlarning sifati biroz hira va shakli qiyshaygan bo'lishi mumkin. Lekin biz bu lug'atni hech qanday sifatini tushirmasdan, o'z nashriyotimiz logotipi va sayt adreslarini yozmasdan taqdim etmoqdamizki, har kim bu lug'atdan erkin foydalansin, sahifalarni qayta ishlab, chiroyli shaklda o'z PDF lug'atini tuza olsin uchun.

Kitobni qayta ishlab tarqatganingizda bizning adresimizni ko'rsatishingiz shart emas. Alloh yo'lida foydalaning va boshqalarga ham tarqating. Alloh Taolo Oxiratingizni obod qiladigan foydali ilm bersin.

An-Naim lug'atining sahifalari qayta ishlangan, telefon va tabletlarda ochish uchun optimallashtirilgan, imkoni boricha tartibga solingan holati harfma-harf www.sodiqlar.info saytida e'lon qilinmoqda.

Muvahhid Bek

www.sodiqlar.info

www.fb.com/muvahhidbek

www.youtube.com/islomdini

www.twitter.com/islomdini

muvahhidbek@gmail.com

muvahhidbek@yandex.com

АН-НА‘ИМ

АРАБЧА - ЎЗБЕКЧА ЛУҒАТ

Абдулла Қодирий номидаги халқ мероси нашриёти

ТОШКЕНТ - 2003

Ҳозирги араб адабий тили лексикасининг деярли барча қатламларини ўз ичига олган қўлингиздаги ушбу луғат муаллифларнинг узоқ йиллар олиб борган меҳнатларининг самарасидир. Бу луғатга Х.К. Барановнинг «Арабско-русский словарь» китоби (М., «Русский язык», 1977) асос қилиб олинган ва «Мухтор - ус- Сиҳоҳ» арабча изоҳли луғатидан ҳам қисман фойдаланилган.

Мазкур луғат шарқшунослик ва исломшунослик соҳаларида иш олиб бораётган мутахассисларга, шу мутахассисликлар бўйича таълим олаётган талабаларга, ўқитувчи ва таржимонларга мўлжалланган. Шунингдек бу луғатдан туркий тиллар, форс-тожик тиллари, ҳинд тили бўйича мутахассислар ҳам фойдаланиши мумкин.

Ушбу луғатни нашрга Наманган Давлат университети Олимлар кенгаши тавсия этган.

Луғатни тузган ишчи гуруҳи:

Муҳаррир: Одилжон НОСИРОВ
Муҳаррир ўринбосари: Муҳаммад ЮСУПОВ

Тузувчилар: Одилжон НОСИРОВ
Муҳаммад ЮСУПОВ
Маҳмуджон МУҲИДДИНОВ
Юнусхон РАҲМАТУЛЛАЕВ
Абдулҳай НИШОНОВ

Ношир: Абдумажид ТЎХТАРОВ

Муаллифлар ваноширнинг рухсатисиз қайта нашр этишга рухсат этилмайди.

А $\frac{4602030000 - 398}{М\ 361\ (04) - 2002}$ гриф - 2002

ISBN 5 = 86484 = 043 = 2
© Абдумажид АНАРБОЙ: «АН - НАЪИМ»

يوسف

СЎЗБОШИ

Мустақилликнинг қўлга киритилиши иқтисодий ва ижтимоий муносабатлардагина эмас, ғоявий - мафкуравий соҳада ҳам катта ўзгаришлар бўлишига олиб келди. Биз тарихимизга, ўтмиш маданиятимизга чуқурроқ эътибор бера бошладик. Унутилаёзган қадриятларимиз тикланмоқда. Барча мусулмон халқлари каби ўтмиш маданиятимиз, таълим - тарбия, санъат ва маънавиятнинг бошқа томонлари ислом ақидалари билан ва , шунингдек, араб тили билан узвий боғлиқ эди. Биз ўтмиш маданиятимиз ва қадриятларимизни тиклар эканмиз, шарқ тилларига, хусусан араб тилига такрор ва такрор мурожаат қилишга тўғри келади. Буни ҳисобга олиб кейинги йилларда Республикамизда шарқшунослик соҳасида кадрлар тайёрлашга эътибор кучайтирилди. Шу билан бирга қадриятларимизнинг узвий қисми бўлган ислом динини чуқурроқ ўрганишга ва ўргатишга киришилди. Муҳтарам президентимиз Ислом Каримовнинг фармонлари билан Тошкент Ислом университетининг ташкил этилиши Республикамизнинг маънавий ҳаётида улкан воқеа бўлди. Бироқ ҳозиргача бу олийгоҳларда араб тилини ўрганиш русийзабон луғатлар асосида олиб борилмоқда. Диний ўрта махсус билим юртлари талабалари бу масалада арабийзабон луғат ва қўлланмалардан фойдаланмоқдалар. Бу эса араб тилини ўрганишда маълум қийинчиликлар туғдирмоқдаки, буни бақадри имкон тез бартараф этиш арабшунос олимлар олдидаги энг долзарб вазифадир. Қўлингиздаги ушбу луғат ўзбек арабшунослигидаги бу кемтикликни маълум даражада тўлдиради деб умид қилиш мумкин.

Луғатда араб оламидаги матбуот, бадиий адабиёт, радио, телевидение, кино учун умумий ҳисобланган ҳозирги араб адабий тилининг деярли барча лексик бойлигини қамрашга уринилди.

Мазкур луғатга асос қилиб Х. К. Барановнинг арабча - русча луғати олинди (Баранов Х.К., Арабско - русский словарь, "Русский язык", Москва, 1977). Шу билан бирга унда кам эътибор берилган диний тушунчаларни ҳамда ўта нозик туйғуларни ифодаловчи лексика ҳам бақадри ҳол киритилди. Луғат тузиш жараёнида бошқа луғатлардан ҳам фойдаланиш зарурати туғилдики, бу луғатлар рўйхати алоҳида илова қилинди.

Шарқ луғатшунослиги анъаналарига таяниб қўлингиздаги луғатга муаллифлар "Ан-На'им" деб ном бердилар. "Ҳузур", "ҳузур-ҳаловат" маъноларини ўзида мужассам этган бу сўзнинг луғатга ном этиб қўйилиши минглаб толиби илмларга у ҳузур бахш этсин деган тилак ифодасидир. Қолаверса, луғат муаллифларининг исми ва фамилиялари бош ҳарфлари мазкур сўзда яширинган.

Юқорида таъкидланганидек, бу луғат кўлами жиҳатидан ўзбек арабшунослигида биринчи қалдирғоч ҳисобланади. Шу боис унда нуқсон ва камчиликларнинг бўлиши табиий. Буларга муаллифларнинг диққатини жалб қилган мутахассис ва китобхонларга улар олдиндан миннатдорчилик изҳор этадилар ва кейинги нашрларда ўша камчиликларни йўқотиш ҳаракатини қиладилар.

Ушбу луғатдан баҳра олган толиби илмлардан илтимос шуки, унинг муаллифларини, илмий истилоҳлар мазмунини аниқлашда муаллифларга сидқидилдан ёрдам берган физ.- мат. фанлари доктори, проф. А.А. Аъзамовни, проф. М. Маматовни, филол. фанлари доктори, проф. И. Абдуллаевни, биол. фанлари номзодлари, доцентлар Т. Воҳидов, Ф. Аҳмадбоева, А. Иномовни, тиббиёт фанлари номзоди, доцент И. Усмоновни, Ўзбекистон Мусулмонлари идорасининг Наманган вилоятидаги вакили Абдуллатиф ҳожи Султонмаҳмудов ҳазратларини, шунингдек Наманган вилояти сув хўжалиги бошлиғи Ҳ. Ҳошимовни, "Аҳмадбек" фирмасининг бошлиғи М. Қурбоновани, НамДУ кутубхонаси мудири А. Шариповни, умуман шу луғатни юзага чиқаришда заррача бўлсин улуши ва ёрдами қўшилган барча азизларни дуода ёдга олсалар, ўтиб кетганларига Яратгандан мағфират, ҳозир ҳаёт бўлганларига сиҳат-саломатлик, туганмас давлат, дорулбақода фирдавсига муносиб кўриб, азобдан йироқ қилишини тиласалар.

МУАЛЛИФЛАР ГУРУҲИ

ЛУҒАТДАН ФОЙДАЛАНИШ ҲАҚИДА

1. Луғат тузилиши учун асос қилиб ўзак системаси олинди. Сўз ўзаклари луғатда қатъий алифбо тартибида берилди.

2. Ўзак деб 1 боб феълининг ўтган замон III шахс музаккар бирликдаги шакли қабул қилинди. Агар луғатда 1 боб феъли келтирилмаса ёки 1 боб феълининг иккинчи ундоши турли ҳаракатда бўлган икки шаклга эга бўлса, бош сўздан аввал ўзак ҳаракатларсиз қавс ичида келтирилди. Масалан:

I (لقم) لَقَمَ (у) لَقْمٌ бекитмоқ, тўсмоқ; لَقِمَ (а) لَقْمٌ 1) оғизда тутмоқ, тутиб олмоқ;...

(بلط) II بَلَّطَ 1) кўприк солмоқ,...

3. Феълнинг бўлишсиз шакли ўзбек тилининг табиатидан келиб чиқиб "қилмаслик" шаклида берилди. Масалан:

I (بسط) بَسَطَ (у) بَسْطٌ 1) ерга ёзмоқ;... بَسُطَ (и) بَسَاطَةٌ содда бўлмоқ, мураккаб бўлмаслик

4. Барча боблардаги феъл, ундан хосил бўлган ҳамма муштаққотлар (сифатдошлар, масдарлар, отлар ва ҳ.з.лар) луғатда бош сўларни ташкил этади.

Семантикасига кўра аниқ бир ўзакка тааллуқли бўлмаган арабча отлар алифбо тартибида берилди ва мустақил бош сўз сифатида қаралди. Масалан:

تَنَكٌ 1) тунука; 2) тунука маҳсулотлар

تَنُّورٌ *кўп.* تَنَانِيرُ тандир; печ, домна печи

Чет тиллардан кирган сўзлар хам мустақил бош сўз сифатида алифбо тартибида берилди. Масалан:

دِيكْتَاتُورِيَّةٌ диктатура,...

دِيكْرِيتُو *кўп.* دِيكْرِيتَاتٌ декрет, фармон

دِيكُورٌ *кўп.* اتٌ — безак; декорация

Бош сўзлар абзац билан бошланди. У ёки бу ўзакдан ҳосил бўлган сўзлар (муштаққотлар) кичик бош сўзларни ташкил этади ва уларнинг олдига тире (-) қўйилди. Булар ўзаро сўз эътибори билан алифбо тартибида берилди.

Ёзилиши бир хил, аммо ҳаракатларида фарқ бўлган сўзлар қуйидаги тартибда берилди; ـْـ сукун, ـَـ фатҳа, ـِـ касра, ـّـ ташдид. Масалан:

– مَحْرَقٌ *кўп.* مَحَارِقُ *физ.* фокус

– مُحْرَقٌ ўт ёқиладиган, куйдириладиган жой...

– مُحْرِقٌ 1) куйдирувчи...

– مُحَرَّقٌ пулсиз одам

5. Омоним сўзлар бош сўз ёки кичик бош сўз сифатида берилиб, сатр тепасида араб рақамлари билан белгиланди. Масалан:

رَهْوٌ[1] *кўп.* رِهَاءٌ *зоол.* турна

رَهْوٌ[2] тинч, осойишта

6. Луғатда бош сўз ҳақидаги маълумотлар қуйидаги тартибда берилди: арабча сўз, зарур ҳолларда ўзбек тилида мазкур сўзнинг грамматик характеристикаси, арабча сўзнинг грамматик шакллари (иккинчи ўзак ундошнинг ҳаракати,масдар, кўплик шакли ва ҳ.з.), стилистик ва махсус белгилар, ўзбек тилида таржимаси ва фразеологик материал, зарур ўринларда аниқлик киритиш мақсадида таржима ва изоҳлар қавс ичида берилди. Изоҳ сифатида ишлатилган сўз ва ҳарфлар ёзувнинг ёзма шаклида берилди.

7. Агар у ёки бу сўз араб тилида бирор бирикма ичидагина келса ёки контекстдан ташқарида таржима қилиб бўлмаса, шу сўздан кейин икки нуқта қўйилди ва бир ёки бир неча сўз бирикмаси келтирилиб, унинг таржимаси берилди. Масалан:

تَأْبِينٌ : حَفْلَةُ ~ـةٍ мотам йиғини

8. Араб мақол ва маталларининг мазмуни ўзбекча муқобиллари бор бўлган тақдирда ўшалар орқали берилди, сўнг қавс ичида уларнинг сўзма-сўз таржимаси келтирилди. Ўзбекча муқобиллари бўлмаган тақдирда эса, уларнинг бадиий таржимаси берилди.

Идиомалар ва ўз маъносига ҳеч тўғри келмайдиган бирикмалар ромб (◊) аломатидан сўнг жойлаштирилди.

9. Тильда белгиси (~) бош сўзнинг луғавий мақола ичидаги график скелетини ифодалайди, лекин сўзнинг охирги ҳаракатини ҳисобга олмайди.

10. "Қаранг (*қар.*)" белгиси қуйидаги ҳолларда ишлатилади:

а) сўз тааллуқли бўлган ўзакни кўрсатиш учун, масалан,

اِبْنٌ *қар.* بنى

سُؤْدُدٌ *қар.* سود

б) мазкур сўз ёки иборанинг таржимаси келтирилган бош сўз ёки кичик бош сўзни кўрсатиш учун, масалан:

...سَاقٌ; الْحَمَّامِ ~ *қар.* حَمَّامٌ

I رَجَعَ...; (أَعْقَابَهُ) عَلَى عَقِبِهِ ~ *қар.* عَقِبَ;...

Тенглик аломат (=) маъноси бир-бирига мос келувчи араб сўзлари ўртасига қўйилди.

11. Географик номлар луғатнинг охирида берилди.

12. Арабча феъллар ўтган замон III шахс музаккар бирлик шаклида олинди ва ўзбек тилида феълнинг ноаниқ формаси шаклида берилди. Луғатда феъл бобларининг жорий тартиби (I, II, III ва ҳ.к.) билан берилди. Маъносига кўра бир-бирига мос келувчи боблар ўртасига тенглик аломати (=) қўйилди.

Уч ўзак ундошли феълларнинг I бобида қавсга олинган а, у ёки и ҳарфлари орқали ҳозирги-келаси замонда 2-ўзак ундошининг ҳаракати кўрсатилган, масалан:

I رَكَضَ (и) رَكْضٌ...

Иккиланган феълларда эса биринчи ҳарф I ва II шахс учун ўтган замонда 2-ўзак ундошининг ҳаракатини, иккинчи ҳарф ҳозирги-келаси замонда 2-ўзак ундошининг ҳаракатини билдиради. Масалан:

I رَبَّ (а/у)... яъни رَبَبْتُ, أَرُبُّ (I шахс бирлик); رَبَبْتَ, تَرُبُّ (II шахс бирлик музаккар ва ҳ.к.)

I боб феъллари ёнида энг кўп ишлатиладиган масдарлар келтирилди. Қолган масдарлар эса алифбо тартибида алоҳида келтирилди.

. Араб феълидаги бошқарув шу сўзнинг ўзбекча маъносидан олдин қавс ичида берилди ва шу феъл ўзидан кейин талаб қиладиган предлог ўзбекча таржимадан кейин қавс ичида берилди. Масалан:

I حَرَصَ (и) حِرْصٌ 1) (*н. нидир*) қаттиқ орзу қилмоқ, истамоқ, (*н. ғадир*) интилмоқ, (*н. ғадир*) эришишни истамоқ (عَلَى)...

13. Арабча отлар бирликда бош келишикда ноаниқ ҳолатда берилди. Уларнинг жинси умумий қоидага мос келмаган тақдирда шу сўзлардан кейин *мз.* (музаккар) ёки *мн.* (муаннас) сўзлари ёзиб қўйилди. Масалан:

عَسَلٌ *мз.,мн*...

فَأْسٌ *мн*...

Отлардан кейин уларнинг синиқ кўплик шакли берилди. Масалан:

– مَرْحَلَةٌ *кўп.* مَرَاحِلُ

Агар отнинг кўплиги اتٌ — қўшимчаси ёрдамида ҳосил бўлса (тўғри кўплик), у ҳам махсус кўрсатиб қўйилди. Масалан:

– مُرْتَفَعٌ *кўп.* اتٌ —...

– دَفْعَةٌ *кўп.* اتٌ —...

14. Арабча сифатлар бош келишикда бирлик музаккар ноаниқ ҳолатда берилди. Уларнинг муаннас ва кўплик шакллари ички флексия йўли билан ҳосил бўлган бўлса, у ҳам келтирилди. Масалан:

– أَحْرَشُ *мн.* حَرْشَاءُ *кўп.* حُرْشٌ

– حَزِينٌ *кўп.* حِزَانٌ, حُزَنَاءُ

15. Саноқ сонлар ноаниқ ҳолатда келтирилди. 3 дан 10 гача бўлган саноқ сонлар икки шаклда-музаккар ва муаннас шаклларда берилди. Уларнинг амалда қўлланиши маълум грамматик қоидалар асосида бўлади. Тартиб сонлар эса фақат музаккар шаклда берилди.

16. Олмошлар, боғловчилар, юкламалар, ундов сўзлар алифбо тартиби билан келтирилди.

17. Ўзбек тилида сифат ва равишларнинг кўриниши бир хил бўлган ҳолларда баъзан улар ҳам қавс ичида белгилаб қўйилди.

18. Луғатдан фойдаланишни осонлаштириш мақсадида ундаги арабча сўз ва ибораларнинг барча, шу жумладан тильда (~) аломатининг охири ҳам ҳаракатлар билан келтирилди. Масалан:

– حَاصِلٌ... الْأَمْرِ ~ ишнинг моҳияти.

ا

(أَلِف) ا алиф (*араб алифбосининг биринчи ҳарфи. «а» унлисининг чўзиқлик белгиси ёки ҳамза учун таглик бўлиб хизмат қилади, абжадда-1*)

أ[1]-ми *сўроқ юкламаси*; أَفَهِمْتَ هٰذَا؟ сен буни тушундингми?; أ

أَمْ ... (*альтернатив саволда*) ёки... ёки; أَتَتَحَدَّثُ جِدًّا أَمْ أَنْتَ

مَازِحٌ؟ жиддий гапиряпсанми ёки ҳазиллашаяпсанми?; أَوْ наҳотки;

أَلَا... *ёки* أَمَا... *ёки* أَفَلَا... *ёки* أَفَلَمْ... *ёки* أَفَمَا... эмасми?; أَلَا

أَلَا وَ هُوَ; сен ...га қайтишинг керак эмасми?; مَا رَجَعْتَ إِلَى...؟

(هِيَ) аммо муҳими

أ[2] ундов юкламаси (*узоқда бўлмаган киши учун*) ҳой

آ ундов юкламаси (*узоқда бўлган киши учун*) ҳой

آبُ август

آجَنْدَةٌ (*мажлис*) кун тартиби

آحٌ (*тухум*) оқсили

آسٌ[1] *бот.* хушбўй бута (*ўсимлик*)

آسٌ[2] *кўп.* ـاتٌ — *карт.* туз

آفَةٌ *қар.* اوف

آنُكٌ *эск.* қалай

آنَةٌ *кўп.* ـاتٌ — ан (н) а (*рупиянинг 1/16 қисмига тенг пул қиймати*)

آهَنٌ *эск.* чўян

آيَةٌ, آى *қар* اوى

آيِينٌ *қар.* اين

أَبَّ I (*а/у, и*) أَبَابٌ (*бирор н.га*) интилмоқ (إِلَى); (*бирор н.ни*) соғинмоқ (إِلَى)

– أَبٌ *кўп.* آبَاءٌ *қар.* أبو

– أَبٌّ ўт, алаф, ўлан, майса, кўк, кўкат, гиёҳ; яйлов, ўтлоқ

– أَبَابَةٌ ватанни соғиниш, ватанни қўмсаш, соғинч

– أَبِيبُ абиб (*қибтий тақвимнинг ўн биринчи ойи*)

أَبَاجُورٌ *кўп.* ـاتٌ — лампа қалпоғи, абажур

أَبَازِيرُ *қар.* بزر

أَبَاطِرَةٌ *кўп. қар.* إِمْبَرَاطُور

~ ، هَوَّزْ، حُطِّى، كَلَمَنْ، سَعْفَصْ، قَرَشَتْ، ثَخَّذْ، ضَظَغْ أَبْجَد абжад араб алифбосидаги ҳарфларнинг сон қийматини эсда сақлаб қолиш учун сунъий тузилган сўзлар; мазкур сўзларнинг биринчиси; (*луғатда ҳарфларнинг сон қиймати ўз ўрнида берилди*)

– أَبْجَدِيٌّ алифбога оид; ~ فِهْرِسٌ алифболик кўрсаткич;

الْحُرُوفُ الـ~ алифбо

– أَبْجَدِيَّةٌ *кўп* ـاتٌ — алифбо

أَبَدَ I (*и, у*) أُبُودٌ ёввойилашмоқ, ёввойи бўлмоқ ◊ ~ بِالْمَكَانِ (*бирор жойда*) бўлмоқ; (*бирор жойда*) қолмоқ; II أَبَّدَ абадийлаштирмоқ; V تَأَبَّدَ ёввойилашмоқ, ваҳший бўлиб кетмоқ

– آبِدٌ ёввойи

– آبِدَةٌ *кўп.* أَوَابِدُ 1) қандайдир ҳайрон қолдирадиган, ғайритабиий нарса; 2) ваҳший ҳайвон

– أَبَدٌ абадийлик, интиҳосизлик; ~ ا абадий, мангу, доимий, ҳамма вақт, узлуксиз, ~ ا ... لَا ҳеч қачон, ҳеч маҳал, тамоман; мутлақо; كَلَّا لَمْ أُشَاهِدْ ذٰلِكَ ~ ا йўқ, буни мен мутлақо кўрмадим;

إِلَى ~ الْآبِدِينَ *ёки* إِلَى الـ~ الدَّهْرِ доимо, ҳамма вақт; абадий, умрбод, мангу

– أَبَدِيٌّ абадий, боқий, умрбод, мангу, интиҳосиз

– أَبَدِيَّةٌ абадийлик, интиҳосизлик

– تَأَبُّدٌ ёввойилашиб, ваҳшийлашиб кетиш; ~ فِى ёввойиларча, ваҳшийларча

– مُؤَبَّدٌ абадийлаштирилган; мангу; ~ ا абадий, мангу; الْأَشْغَالُ الشَّاقَّةُ ~ ا умрбод қамоқ, умрбод ҳибс (каторга)

أَبَرَ[1] I (*и,у*) أَبْرٌ 1) чақмоқ, ниш урмоқ (*ари ва ҳ.к.лар ҳақида*); 2) сўкмоқ, уришмоқ, койимоқ, тергамоқ; ҳақорат қилмоқ; ~ الْكَلْبَ нон ичига игна тиқиб итга едирмоқ; أَبَرَ[2] (*и,у*) أَبْرٌ, إِبَارٌ *бот.* чанглатмоқ; II أَبَّرَ *бот.* (*ўсимликни*) чанглатмоқ; V تَأَبَّرَ *бот.* чангланмоқ

– إِبَارٌ *бот* чанглаш, чангланиш

– أَبَّارَةٌ *кўп* ـاتٌ — нина қутиси, нинадон

– إِبْرَةٌ *кўп.* إِبَرٌ 1) нина; ~ الْحَاكِى граммофон нинаси; ~ الْخِيَاطَةِ тикув нинаси; ~ وَابُورِ الْغَازِ примус нинаси; أَشْغَالُ الـ~ *кўп.* ҳунари, каштачилик, чеварчилик; الـ~ تَكْسُو النَّاسَ وَ هِيَ عُرْيَانَةٌ *мкл.* бўзчи белбоққа ёлчимас (*сўзма-сўз*) нина ҳаммага кийим тикиб кийинтиради, ўзи эса ялонғоч); بَحْثٌ عَنْ ~ فِى جُرْنٍ مُفْعَمٍ *мтл.* унмайдиган (*амалга ошмайдиган*) ишга уринмоқ (*сўзма-сўз:* сув тўла ҳовуздан нина ахтармоқ), 2) мил (стрелка); ~ الْبُوصْلَةِ (الْحَقِّ) компас (қибланома) мили (стрелкаси); ~ مُغْنَطِيسِيَّةٌ (مُغْنَاطِيسِيَّةٌ) магнит мили (стрелкаси) ~ بَيْتِ (حُقِّ) الـ~ *ёки* الْمَلَّاحِينَ компас (қибланома); 3) найза, ниш (*чақадиган*

ҳашаротларда); 4) ҳарб. боёк (замбарак, тўп) да ўққа қадалган пистонга урилувчи қисм; 5) ҳаддан ташқари, чўпдай ориқ хотин; 6) *бот* оталиқ (*ўсимлик гулида*); 7) хуқна (*укол, инъекция*); أُعْطِيَ ~ унга укол қилинди

– مَأْبُورٌ 1) ичига нина тиқилган нонни еган; 2) зарб қилинган; ~ةٌ سِكَّةٌ зарб қилинган танга

– مُؤَبَّرٌ *бот.* чанглатилган; ~ةٌ نَخْلَةٌ чанглатилган хурмо дарахти

– أَبَارَةٌ = مِئْبَارٌ

– مِئْبَرٌ = 1) أَبَارَةٌ; 2) жуволдиз

– مِئْبَرَةٌ *кўп.* مَآبِرُ 1) найза, ниш; 2) ғийбат, фисқ-фасод; туҳмат

أَبْرَامِيسٌ лешч (*карпсимонлар оиласига мансуб балиқ*)

إِبْرَاهِيمُ, إِبْرَهِيمُ *ат.от., мз.* Иброҳим (алайҳиссалом)

أَبْرَشِيَّةٌ, أَبْرُشِيَّةٌ *кўп.* اتٌ — *мн. черк.* епархия (*христианларда: архиерей тасарруфидаги маъмурий черков округи*); қавм

أَبْرَامِيشٌ = أَبْرَمِيشٌ

إِبْرِيزٌ соф олтин

إِبْرَيْسَمٌ, إِبْرِيسَمٌ ипак

إِبْرِيقٌ *кўп.* أَبَارِيقُ кўза; идиш, الشَّايِ ~ чой идиши, чойнак; ~ الْقَهْوَةِ кофе дамлайдиган идиш; ~ الْمَاءِ сув графини, қумғон; ~ الزَّيْتِ ёғ идиши (бутилкаси)

أَبْرِيلُ апрель; ~ كِذْبَةُ биринчи апрель ҳазили

إِبْزِيمٌ *кўп.* أَبَازِيمُ тўқа, камар тўқаси, илгак, тугма; кўйлакнинг илгаги (тугмаси)

أَبْزَنٌ *кўп.* أَبَازِنُ ҳовуз (бассейн)

أَبِيسٌ *миф.* Абис

إِبْسِيطٌ *кўп.* أَبَاسِيطُ ғилдиракнинг темирдан ясалган тўғини (гардиши)

I أَبَشَ (и) أَبْشٌ йиғмоқ, тўпламоқ

أَبْضٌ *кўп.* آبَاضٌ *анат.* тизза остидаги тақим; тизза ости чуқури

(ابط) V تَأَبَّطَ 1) *шунингдек:* ذِرَاعَهُ ~ қўлтиқ тагидан олмоқ, қўлдан тутмоқ; 2) қўлтиқ тагидан тутиб турмоқ

– إِبْطٌ *мз. мн. кўп* آبَاطٌ қўлтиқ; ~ تَحْتَ ~ةِ қўлтиқ тагида, остида; ◊ ضَرَبَ آبَاطَ الْإِبْلِ إِلَى ... ;إِبْلٌ خَفْقٌ (ضَرْبٌ) آبَاطُ الْإِبْلِ *қар.* туяда қаергадир жўнамоқ

I أَبَقَ (и) أَبْقٌ, إِبَاقٌ югуриб қочмоқ, қочмоқ

~ آبِقٌ *кўп.* أُبَّاقٌ 1) қочувчи; 2) қочқин, қочоқ

– أَبَقٌ *бот.* наша, ҳинд нашаси (*ўсимлик*)

I أَبَلَ (и) أَبَالَةٌ жинсий алоқадан ўзини тиймоқ; V تَأَبَّلَ = I

– إِبْلٌ *мн. жам.* туялар; ◊ خَفْقٌ (ضَرْبٌ) آبَاطَ الْـ~ туяларни аямай ҳайдамоқ, сурмоқ

– أَبَلَةٌ зарар, зарарлик; كُلُّ مَالٍ أُدِّيَتْ زَكَاتُهُ فَقَدْ ذَهَبَتْ ~ُهُ *ҳад.* закоти берилган ҳар бир молнинг зарари кетади

– إِبِلِيٌّ туяга тегишли, оид, алоқадор

– إِبَّالَةٌ *кўп.* أَبَابِيلُ 1) одамлар тўпи; 2) гала (*қуш ҳақида*); 3) боғ, боғлам; той (*мас., пахта тойи*); ◊ ~ جَاءَ ضِغْثًا عَلَى ~ هٰذَا бу косани тўлдирган охирги томчи бўлди

– أَبِيلٌ насоро динидаги роҳиб, монах; الْأَبِيلِينَ ~ Исо алайҳиссаломнинг лақабларидан бири

إِبْلِيزٌ балчиқ

أَبْلَسَ, تَأَبْلَسَ иблисдек (иблисона) ҳаракат қилмоқ

– إِبْلِيسُ *кўп.* أَبَالِسَةٌ иблис, шайтон

– إِبْلِيسِيٌّ иблисга, шайтонга оид, иблисий, شайтоний; الْوَسَائِلُ الْـ~ةُ шайтоний воситалар

أَبْلَكَاشٌ фанера

أَبْلَةٌ *ёки* أَبْلَه (*муомалада*) "сингилжон", "холажон", "аммажон"

إِبْنٌ *қар.* بني

I أَبَنَ I айбланмоқ, айб қўйилмоқ; II أَبَّنَ ўлганга йиғламоқ; вафот қилган киши ҳақида нутқ сўзламоқ; بِمَقَالَةٍ ~ таъзиянома (некролог) ёзмоқ

– إِبَّانٌ вақт; الثَّوْرَةِ ~ *ёки* فِي ~ الثَّوْرَةِ революция вақтида; لِكُلِّ شَيْءٍ ~ُهُ *мтл.* ҳар нарсанинг ўз вақти бор

– أُبْنَةٌ *кўп.* أُبَنٌ 1) тугун, (тахтадаги) бутоқ; 2) қаҳр, ғазаб, аччиқланиш, адоват

– تَأْبِينٌ (*к.нидир вафотидан сўнг*) мақташ; қабр тепасидаги нутқ; حَفْلَةُ الْـ~ дафн маросими, вафот этган киши билан видолашиш

– تَأْبِينِيٌّ حَفْلَةٌ ~ةٌ таъзия маросими

– مَأْبُونٌ 1. 1) эрка, нозик; 2) занчалиш; 3) ҳез, ҳезалак

أَبَنُوسٌ, آبَنُوسٌ қора рангли абнус дарахти

I أَبَهَ (а) أَبْهٌ (*к.ғадир. н. ғадир*) эътибор бермоқ (لِـ); يُؤْبَهُ لَهُ *мажҳ.* муҳим, асосий; لَا يُؤْبَهُ لَهُ *маж.* арзимаган, аҳамиятсиз, анчайин

– أُبَّهَةٌ 1) ялтироқлик, тантанаворлик, улуғлик, ҳашаматлилик, серҳашамлилик, башанглик; 2) ифтихор, ғурур

أَبٌ *кўп.* آبَاءٌ ота; أَبُوهُ *б.к.* унинг отаси; أَبِيهِ *қар к* унинг отасининг; أَبَاهُ *туш.к.* унинг отасини; يَا أَبَتِ эй ота!, эй отажон, отахон!; بِأَبِي أَنْتَ сен менга отадан улуғсан!; أَبَوَانِ *ик.с.* ота-она: *кўп.* оталар, аждодлар; الْأَبُ نُوئِيلُ қорбобо; مِنَ الْأَبِ إِلَى الْاِبْنِ отадан ўғилга; أَبًا عَنْ جَدٍّ боболан отага; أَبُو سِينَاءَ Абу Сино, Абу Али ибн Сино; أَبُو دَقِيقٍ қизил тўш (*сайроқи қуш*); أَبُو جَلَمْبُو қисқичбақа; أَبُو بَرَاقِشَ капалак; أَبُو ذَنَبٍ думли юлдуз (комета); أَبُو الرُّكَبِ а) тумов (грипп); б) тропик безгак; أَبُو رِيَاحٍ флюгер (*шамол йўналишини ва кучини ўлчайдиган асбоб*), шамол ўлчагич; أَبُو شَوَارِبَ мўйловли одам; أَبُو فَرْوَةٍ каштан (*меваси*); أَبُو قِرْدَانَ оқ лайлак; أَبُو مَغَازِلَ

أَبُو مِنْجَلٍ лайлак; أَبُو ибис (*лайлакка ўхшаш қушнинг бир тури*); أَبُو النَّظَّارَةِ кўз ойнакли киши, одам; أَبُو النَّوْمِ кўкнор; أَبُو الْهَوْلِ Мисрда одам бошли шер (сфинкс) ҳайкали; أَبُو الْيَقْظَانِ хўроз

– أُبُوَّةٌ оталик; ~ نِظَامُ الــ патриархат (*ибтидоий жамоа тузумида матриархатдан кейин келган бир босқич*)

– أَبَوِيٌّ 1) отаники, отага тегишли; ~ النِّظَامُ الــ патриархат; 2) отага оид

أُبْوَا *муз.* гобой (*ёғочдан ясалган сурнайнинг бир тури*)

أَبُونِيَّةٌ *кўп.* ـــ اتٌ абонемент, обуна

1 أَبَى (а) أَبَاءٌ, إِبَاءَةٌ, إِبَايَةٌ 1) истамаслик, хоҳламаслик, майл, рағбат йўқлиги; қаршилик қилмоқ; يَأْبَى إِلاَّ أَنْ ... нима бўлганда ҳам у хоҳлайдики, ...; у албатта хоҳлайдики, ...; 2) рад қилмоқ, қайтармоқ; 3) севмаслик, яхши кўрмаслик, ёмон кўрмоқ; 4) рухсат бермаслик, имкон бермаслик; 5) кеккаймоқ, такаббур бўлмоқ; ◊ أَبَيْتَ اللَّعْنَ жоҳилиятда подшоҳ ҳузурига кирганда айтиладиган («*сенга лаънат келтирадиган ишнинг воқеъ бўлишига йўл қўймадинг» маъносидаги*) ибора; V تَأَبَّى 1) рад қилмоқ; қайтармоқ, қабул қилмаслик; 2) фахрланмоқ, ифтихор қилмоқ; кеккаймоқ

– آبٍ *мн* آبِيَةٌ آب *кўп.* أُبَاةٌ рад қилувчи, қайтарувчи, қабул қилмовчи; أُبَاةُ الضَّيْمِ адолатсизликни рад этувчилар

– إِبَاءٌ, إِبَايَةٌ, إِبَاءَةٌ 1) рад қилиш, истамаслик; 2) ифтихор, кибр, мутакаббирлик; ~ بـــ гердайиб, такаббурлик билан

– أَبِيٌّ мағрур, ғурурли, такаббур, мутакаббир

– أَبِيٌّ = أَبْيَانُ

– تَأَبٌّ мағрурлик, такаббурлик, димоғдорлик; ~ فِي кеккайиб, такаббурона

– مُتَأَبٍّ *мн.* مُتَأَبِّيَةٌ мағрур, кибрли, такаббур, ўзига бино қўйган

أَبٌ أَيْبٌ *қар.* أَبٌ

أَبِيقُورِيٌّ *кўп.* أَبَاقِرَةٌ, أَبِيقُورِيُونَ *мз.* эпикурчи, эпикуреизм тарафдори

– أَبِيقُورِيَّةٌ *фалс.* эпикуреизм (*қадимги юнон файласуфи Эпикурнинг таълимоти*)

أَتَابِي *халқ.* гап шундаки, ...; мана шунинг учун ...

أَتَارِي *халқ.* = أَتَابِي

إِتَاوَةٌ *кўп.* إِتَاوَاتٌ, أَتَاوَى солиқ, ўлпон; хирож

إِتْبٌ *кўп.* آتَابٌ 1) кўйлак; 2) фартуқ

إِتِّرْبِيُومٌ *кимё.* иттербий (*нодир кимёвий элемент, металл*)

أُتْرُجٌّ ширин лимонлар, лимонлар, цитрон

– أُتْرُجَّةٌ *кўп.* ـــ اتٌ ширин лимон, лимон; цитрон

أُتْرُنْجٌ = أُتْرُجٌّ

إِتْرِيُومٌ *кимё.* иттрий (*нодир кимёвий элемент; ҳавода тез оксидланадиган металл*)

أَتْشْ ! *ундов сўз: ҳарб.* "Ўқ узилсин!" деган маънодаги ҳарбий буйруқ

– عَتَشْجِيٌّ *кўп.* أَتَشْجِيَّةٌ ўт ёқувчи, гўлахи; *сол.* أَتَشْجِي

1 أَتَمَ (и) أَتْمٌ: ~ بِالْمَكَانِ бирор жойда бўлмоқ (*бирор жойда*) истиқомат қилмоқ (яшамоқ)

– مَأْتَمٌ *кўп* مَآتِمُ мотам йиғилиши; дафн маросими; ~ لَيَالِي الــ мотам оқшомлари

أُتُومُوبِيلٌ, أُتُمْبِيلٌ автомобиль

أَتْمَتَ автоматлаштирмоқ

– أَتْمَتَةٌ 1) автоматлаштириш (*корхоналарда; ишлаб чиқариш жараёнида автоматик асбоблар, машиналар қўллаш*), 2) автоматика

– أُتُومَاتِيٌّ автоматик, автомат

– أُتُومَاتِيَّةٌ автоматика

أَتَانٌ *кўп.* أُتُنٌ *мн.* آتُنٌ урғочи эшак; ~ الضَّحْلِ дарё, денгиз сувлари остидаги қоя тошлар

أَتُونٌ *кўп.* أُتُنٌ, أَتَاتِينُ печь, кўра; ўчоқ; ~ صَهْرٍ домна (*темир рудасидан чўян эритиш учун қурилган махсус мослама*)

1 أَتَى (и) إِتْيَانٌ 1) юрмоқ, келмоқ; 2) изидан (изма-из) бормоқ, эргашиб бормоқ, орқасидан бормоқ; مَا يَأْتِي навбатдаги; كَمَا يَأْتِي қуйида келтирилганидек; 3) (*н.нидир*) бажармоқ, қилмоқ (*туш.к. ёки* بـــ); 4) (*к.нидир, н.нидир*) келтирмоқ, олиб келмоқ; أَتَتْ بِوَلَدٍ у аёл бола туғди; 5) (*н.нидир*) йўқ қилмоқ, битирмоқ, тугатмоқ, йўқотмоқ, қириб ташламоқ (عَلَى); ~ الْحَرِيقُ عَلَى الْأَخْضَرِ وَ الْيَابِسِ ёнғин ҳамма нарсани ёндириб битирди (*сўзма-сўз: ёнғин ҳўл-қуруқнинг ҳаммасини йўқ қилди*); 6) (*н.нидир*) тугатмоқ, охирига етказмоқ (عَلَى); ◊ ~ عَلَى تَفَاصِيلَ (*бирор н.нинг*) майда-чуйдасигача билмоқ (عَنْ); ~ عَلَى ذِكْرِهِ нима ҳақидадир ҳикоя қилмоқ; ~ الْمَرْأَةَ хотин билан ётмоқ; III آتَى (*к.гадир*) мос келмоқ, ўхшамоқ; 2) ўнғай, ҳамроҳ бўлмоқ (*мас., шамол ҳақида*); ◊ لاَ تَنْتَظِرْ مِنِّي أَنْ أُوَاتِيَكَ مِنْ وَصْفِ ... сенга ...ни тасвирлаб (васф қилиб) беришни мендан кутма; IV آتَى 1) бермоқ, ҳосил бермоқ (*мас., дарахт*); V تَأَتَّى 1) бўлиб ўтмоқ, келиб чиқмоқ, воқеъ бўлмоқ; 2) (*н. дандир*) келиб чиқмоқ, тарқалмоқ (مِنْ, عَنْ); 3) (*к.гадир*) мувофиқ келмоқ, мос келмоқ, муносиб бўлмоқ (لـــ); 4) (*к.учундир*) мумкин бўлиб қолмоқ, (*к.нингдир*) эришмоғи (لـــ); 5) (*н.гадир*) тайёрланмоқ, ҳозирлик кўрмоқ (لـــ); 6) натижа олмоқ; (*н. биландир*) тугамоқ (عَنْ); X اِسْتَأْتَى келишни сўрамоқ, келишга таклиф этмоқ

– آتٍ *мн.* آتِيَةٌ келгуси; ~ كَمَا هُوَ қуйида айтилганидек; الْآتِي ذِكْرُهُ бу ҳақда қуйида сўзланади; الْآتِي بَيَانُهُ бу қуйида баён этилади; الْآتِي келгуси, келажак

– إِتَاوَةٌ *алиф.б.қ.*

– مُوَاتٍ *мн.* مُوَاتِيَةٌ 1. ўнғай, қулай, ҳамроҳ, йўлдош (*мас., шамол ҳақида*)

– مَأْتًى *кўп.* مَآتٍ 1) келиш вақти; 2) келиш жойи; 3) *кўч.м.* манбаъ; 4) йўналиш, томон; 5) иш, ҳаракат, муомала, қилиқ; 6) ҳодиса, воқеа, тасодиф

кўрилмаган равишда; الــ ~ القَوْلُ *ёки* الــ ~ ةُ العِبَارَةُ *ёки* الكَلِمَةُ الــ ~ ةُ ҳикматли сўз, доно гап, ҳикмат, афоризм

– مَأْثُورٌ[2] айтишларича, жинлар ясаган қилич

– مُؤَثِّرٌ таъсир этувчи; 2) ҳис-туйғуларга таъсир этувчи, кўнгилни юмшатадиган, меҳру шафқат қўзғатадиган

– مُؤَثِّرَاتٌ *кўп.* 1) ҳолатлар, шароитлар, таъсир кўрсатувчи омиллар; 2) *физиол* таъсир этувчилар, қўзғатувчилар

– مُتَأَثِّرٌ 1) (*бирор н.нинг*) таъсири остида турган (بـ); 2) қийналаётган, азоб тортаётган, азобда қолган; مَاتَ ~ ا بِجِرَاحَةٍ у яраланишдан ўлди, у жароҳатдан ўлди

I أَثَلَ (*u*) أُثُولٌ 1) илдиз отмоқ, томир ёймоқ, ўрнашмоқ, қолмоқ; 2) аслзода бўлмоқ, аслзодалар авлодига мансуб бўлмоқ; II أَثَّلَ тежамоқ, иқтисод қилмоқ; (*капиталини*) кўпайтирмоқ; ~ الأَمْوَالَ فِي . . . . . .га ишлатмоқ, жойлаштирмоқ (*маблағ, пул, капитал ҳақида*); V تَأَثَّلَ 1) илдиз отмоқ, томир ёймоқ, мустаҳкамланмоқ, қатъий (мустаҳкам) ўрнашмоқ (шаклланмоқ); 2) (*бирор н.га*) жойлаштирилмоқ (*маблағ, пул, капитал ҳақида*); 3) *шунингдек:* ~ الأَمْوَالَ капитал орттирмоқ, бойимоқ

– أَثْلٌ *жам. бот.* тамариск, қайнона тили (*кактуслар оиласига кирувчи ўсимлик*)

– أَثْلَةٌ *кўп.* أَثَلَاتٌ юлғун бутаси, юлғун тури

– أَثِيلٌ[1] 1) қадимий; 2) аслзода, олийнасаб; 3) *грам.* ўзакка оид; ~ أَمْ دَخِيلٌ؟ (*сўз ҳақида*) четдан кирганми ёки аслида арабчами?

– أَثِيلٌ[2] *кимё.* этил

– مُؤَثَّلٌ = أَثِيلٌ[1]

I أَثِمَ (*a*) إِثْمٌ гуноҳ қилмоқ; айб (гуноҳ) иш қилмоқ, жиноят қилмоқ; أَثَمَ (*u. y*) أَثْمٌ (*бирор н.да*) гуноҳкор деб ҳисобламоқ (في); 2) гуноҳига яраша жазоламоқ; II أَثَّمَ 1) гуноҳ қилишда, жиноятда айбламоқ; IV آثَمَ гуноҳ ишга бошламоқ, ўргатмоқ, мажбур қилмоқ; V تَأَثَّمَ 1) гуноҳлигини, жиноят эканлигини эътироф этмоқ, тан олмоқ; (*н.дандир*) тавба қилмоқ, афсусланмоқ (مِنْ) 2) гуноҳ деб ҳисобламоқ

– أَثَامٌ гуноҳга яраша жазо

– إِثْمٌ *кўп.* آثَامٌ 1) гуноҳ; ~ مُمِيتٌ кечирилмас (жуда катта) гуноҳ; 2) айб, хато; жиноят; 3) шароб

– آثِمٌ *кўп.* أَثَمَةٌ 1) гуноҳ қилувчи; 2) гуноҳга олиб келувчи (иш); 3) гуноҳкор; жиноятчи

– أَثِيمٌ = أَثُومٌ

– أَثِيمٌ *кўп* أُثَمَاءُ 1) гуноҳкор; айбдор; жиноятчи; 2) гуноҳ қилган; жиноят қилган

– مَأْثَمٌ *кўп.* مَآثِمُ, مَأْثَمَةٌ 1) гуноҳ; 2) жиноят; ёмон (бемаъни) ҳаракат

مَأْثُومٌ гуноҳкор

ثنى *қар.* اثْنَان

أَثْنُولُوجِيَّة, أَثْنُولُوجِيَا этнология (*этнография маъносида қўлланадиган термин*)

أَثِيُوبِيٌّ 1) Эфиопияга, эфиопларга оид; 2) эфиоп (*халқ*)

I أَجَّ (*a/y, u*) أَجِيجٌ ёнмоқ, куймоқ, ловуллаб (алангаланиб) ёнмоқ; II أَجَّجَ ёндирмоқ, алангалатмоқ; ~ الحَمْلَةَ المُعَادِيَةَ لِـــ . . га қарши душманликни алангалантирмоқ; ~ نَارَ الحَرْبِ уруш оловини ёқмоқ; أَجَّ (*a/y*) шўр бўлмоқ, таъми шўр бўлмоқ; ~ المَاءُ сув шўрлашди; V تَأَجَّجَ ўт олмоқ, ёниб кетмоқ, ўт чиқмоқ; ёнмоқ; VIII ائْتَجَّ = V

– أَجَاجٌ тузланган балиқ

– أُجَاجٌ таъми ўткир, аччиқ, шўр, тузланган; ~ مَاءٌ намакоб, шўр, шўр сув, шўр (денгиз) суви

– أَجَّاجٌ қайноқ, оташин; қизғин, жўшқин, юрагида ўти бор, ғайратли

– أَجُوجٌ алангаланаётган, алангаланиб ёнаётган; чўғ бўлиб қизиган

– أَجِيجٌ иссиқ ҳарорат; аланга, жўшқинлик

إِجِبْتُولُوجِيَّة, إِجِبْتُولُوجِيَا египтология, мисршунослик

– إِجِبْتُولُوجِيٌّ египтолог, мисршунос

I أَجَرَ (*y*) أَجْرٌ ажрини бермоқ, хизмат ҳақини тўламоқ; ҳақ тўламоқ; II أَجَّرَ 1) ижарага бермоқ, кирага, ижарага қўймоқ; ~ مِنْ بَاطِنِهِ қайтадан ижарага бермоқ; кирага (ишлатиб, фойдаланиб туришга) бермоқ; ~ سَفِينَةً кемани юк ташиш учун ижарага бермоқ; 2) ёлламоқ; IV آجَرَ 1) ёлланма қилиб бермоқ; 2) = I; V تَأَجَّرَ ёлланиб берилмоқ; 2) ёлланилмоқ, ёлланмоқ; VIII ائْتَجَرَ ижара ҳақини (меҳнат ҳақини) талаб қилмоқ; X اسْتَأْجَرَ ёлламоқ, ижарага олмоқ; ёллаб олмоқ; ~ سَفِينَةً юк ташиш учун кема ёлламоқ

– آجِرٌ ёлловчи; хўжайин

– آجُرٌّ *жам.* ғишт (пиширилган ғишт)

– آجُرِّيٌّ ғиштли, ғиштин, ғиштга оид

– آجُرَّةٌ *кўп.* ـــ اتٌ ғишт

– إِجَّارٌ *кўп.* أَجَاجِيرُ текис том; айвон, пешайвон

– إِجَارَةٌ *кўп.* ـــ اتٌ 1) ижара ҳақи (тўлови); 2) ижарага бериш

– أَجْرٌ *кўп.* أُجُورٌ мукофот, мукофотлаш, тўлов, ҳақ; الأُجُورُ عَلَى نِظَامِ القِطْعَةِ ишбай ҳақ тўлаш; ишбай ҳақ (тўлов); ~ بِلَا (بِغَيْرِ) белул, текин, бекорга; مِثْلٌ ~ مِثْلِ *қар.*

– أُجْرَةٌ *кўп* أُجَرٌ 1) тўлов, иш ҳақи; қалам ҳақи (гонорар); ~ السَّفَرِ йўл кира; ~ العَمَلِ иш ҳақи; ~ يَوْمِيَّةٌ кунбай иш ҳақи; ~ بِالــ иш

I أثّ (а/и) أثاث 1) қалин бўлмоқ (ўт-ўлан ҳақида); 2) қалин бўлмоқ (соч ҳақида); II أثّث 1) тартибга келтирмоқ (*мас.* *яшаш жойини*); мебеллаштирмоқ; 2) тартиблаб қўймоқ; V تأثّث мебеллаштирилган бўлмоқ; мебеллаштирилмоқ

– أثاث *кўп.* ات — 1) мебель, уйнинг жиҳоз-анжомлари; 2) уй бисотлари (*қўй, мол, туя, мол-мулк ва ҳ.к.*)

– أثيث 1) қалин (*ўт-ўлан ҳақида*); 2) ҳурпайган (*соч ҳақида*); 3) семиз; йўғон, миқти

I أثر (у/и) أثْر، أثارة 1) хабардор қилмоқ, гапириб бермоқ; 2) иқтибос (цитата) келтирмоқ; II أثّر 1) таъсир этмоқ; таассурот қолдирмоқ; таъсир кўрсатмоқ; (*туйғуларга*) тегиб кетмоқ, дахл қилмоқ; ~ تأثيرا كبيرا على ... ёки ~ أثرا بليغا في ... кучли таассурот қолдирмоқ; 2) *эл.* индукциялаштирмоқ; IV آثر 1) хиллаб олмоқ; саралаб олмоқ; (*н. нидир, туш.к. н.дандир*) устун (ортиқ) деб билмоқ; 2) ҳурмат қилмоқ; эҳтиром кўрсатмоқ, эъзозламоқ; 3) альтруист (*"ўзим бўлай" демасдан, бошқаларга яхшилик қилувчи, ғамхўрлик кўрсатувчи одам*) бўлмоқ; V تأثّر (*н.нингдир*) таъсирига тушиб қолмоқ (من)؛ ~ من الرطوبة намлик таъсирида бузилмоқ; 2) (*к.нингдир, н.нингдир*) таъсирига берилмоқ (بـ); (*н.нингдир*) таъсирини ҳис қилмоқ (بـ); бирор ҳис-туйғу билан тўлиб-тошмоқ (بـ); 3) хафа бўлмоқ, ҳаяжонланмоқ, ташвишланмоқ, ташвиш тортмоқ; 4) (*н.гадир*) ўз муносабатини билдирмоқ (بـ); 5) кузатмоқ, изидан бормоқ, пойлаб бормоқ; изига тушмоқ, таъқиб қилмоқ; 8) изма-из бормоқ; 7) *эл* индукцияланмоқ; VIII ائتثر (*к.нингдир*) таъсирига тушиб қолмоқ; X استأثر (*н.нидир*) қўлга киритмоқ, эгалламоқ, (*н.нидир*) ўзлаштирмоқ; (*н.гадир*) эга бўлиб қолмоқ; ◊ ~ به الله ёки ~ ت به المنية у ўлди, у вафот этди, у оламдан ўтди; ~ بالاهتمام катта қизиқиш уйғотмоқ; ~ ت هذه المحادثات بجلسات كثيرة бу музокаралар давомида кўп мажлислар ўтказилди

– آثار *кўп.* الـ ~ фаолият, қилмиш, амаллар; الـ ~ المادية ашёвий далиллар; الآثار القديمة қадимий ёдгорликлар, осори атиқалар; دار الـ ~ археологик музей, қадимий ёдгорликлар музейи; علم الـ ~ археология; علم الـ ~ المصرية египтология (*Миср ва унинг осори атиқаларини текширадиган фан*), мисршунослик

– آثارات *кўп.* (آثار дан. *қар.* أثر) *асорат (мас., касаллик асорати)*, из, асар, қолдиқ, нишон

– آثاري 1) археологик, археологияга оид; 2) археолог

– أثارة 1) айтиб бериш; маълумотлар (фактлар) бериш; 2) асорат, из, қолдиқ

– آثر анчагина афзал (ортиқ) кўрилган, энг суюкли, ёқимли

– أثر қиличнинг ялтираши

– أثر *кўп* آثار 1) из, асар, қолдиқ, нишон, белги, нишона; ~ الجرح ямоқ, тиртиқ, чандиқ; أصبح (صار) ~ ا بعد عين *мтл* тақ этди, қайдан билай-қаёққа кетди; ~ ضاع دون ном-нишонсиз йўқолмоқ, гум бўлмоқ, дом дараксиз кетмоқ; ~ على ~ ه ... нинг изларини дуочи билан бирга такрорламоқ; ~ ه في كان (*к.нидир*) изма-из бориб топмоқ, излаб топмоқ, ахтариб бориб топмоқ; 2) нақл ривоят, афсона, чўпчак; қадимият ёдгорликлари; 3) таъсир, таъсир этиш, таъсир ўтказиш; 4) таассурот, эффект (натижа); 5) аҳамият, муҳимлик; 6) асар (*адабий, илмий ва б.*); 7) ярақлаш, товланиш, жилва (*мас., қиличнинг ярақлаши*); ◊ على ~ ёки ~ ذلك على الـ ~ ёки ذلك ~ في ذلك ундан сўнг, ундан кейин; ~ على الـ ўша заҳоти, тездан, бетўхтов

– إثر из; ~ ه على ёки ~ ه في ёки ~ ه кимнингдир, ниманингдир изидан; ~ ذلك ундан сўнг

– أثر ўзинигина яхши кўрадиган, худбин

– أثرة 1) худбинлик, эгоистлик, ўзинигина севиш; الـ ~ و الإيثار худбинлик ва альтруизм; 2) манфаатпарастлик; ҳирс, тамаъ

– أثري 1) археологияга оид, археологик; 2) археолог

– أثير[1] 1) афзал (ортиқ) кўрилган, энг яхши, энг соз, аъло; 2) танланган, саралаган, териб олинган

– أثير[2] *радио.* эфирга (ҳаво мавжларига) оид; إذاعة على أمواج الـ ~ эфир орқали хабар тарқатиш, радио орқали маълумот бериш; *шунингдек: кимё.* эфир (*мас. эфир мойи*)

– أثيري эфирга оид, ҳавога оид

– استئثار 1) ўзлаштириш, эгаллаб олиш, ўзиники қилиб олиш; 2) худбинлик, эгоистлик

– إيثار 1) афзал (ортиқ) кўриш; 2) альтруизм

– تأثر 1) таъсирчанлик; ҳиссиётга берилувчанлик; سريع الـ ~ сезгир, таъсирчан, туйғулари тез ғалаёнга келувчи; 2) кечинмалар, қайғуриш; ғамгинлик, хафалик; ~ نفساني ҳаяжон, дилнинг тўлқинланиши

– تأثري импрессионист, импрессионизм тарафдори

– تأثرية импрессионизм (*XIX аср ўрталарида санъат ва адабиётда пайдо бўлган оқим; бу оқим адабиёт ва санъатдан шахснинг ички кечинмалари ва кайфиятларинигина акс эттиришни талаб қилади*)

– تأثير 1) таъсир, таъсир этиш, таъсир ўтказиш; ~ العين кўз тегиш, кинна, кўзикиш; бузилиш; бузиш, ишдан чиқариш; 2) таассурот; 3) *эл.* индукция; الـ ~ الذاتي ўз-ўзидан индукцияланиш

– تأثيري *физ* индукцион, индуктив; ~ ة تيارات индуктив ток

– تأثيرية импрессионизм

– مأثرة، مأثرة *кўп.* مآثر 1) мақтаса арзийдиган, мақташга лойиқ қилиқ, иш-ҳаракат, қилмиш; жасорат, қаҳрамонлик, мардлик; 2) хизмат, кўрсатилган хизмат; фазилат, қадр; қадр-қиймат, хислат, шаън

– مأثور[1] 1) биров томонидан айтиб берилган, оғиздан оғизга ўтган, ҳикоя қилинган, ... أن الـ ~ من ... айтадиларки, ... айтишларича, ..., айтишларига қараганда, ...; 2) хотирда қоладиган; машҳур, жуда улуғ, ажойиб, фавқулодда, мисли

ҳақи олиб (ишлаш); ~ مِثْلِ *қар.* مِثْلٌ; 2) (*бирор н.нинг*) нархи, баҳоси, қиймати; ~ نَقْلِ الْبَضَائِعِ мол ташиб келтириш нархи, ҳақи; 3) ижара ҳақи

– أَجِيرٌ *кўп.* أُجَرَاءُ 1. иш ҳақи олиб ишловчи; 2. хизматкор, ходим

– إِيجَارٌ *кўп.* ـــاتٌ 1) ёлланиш, ижара; غُرْفَةٌ لِلْـــ~ хона ижарага бериладн; 2) ижара ҳақи

– تَأْجِيرٌ ижарага, кирага бериш, ижарага қўйиш; قَانُونُ الْإِعَارَةِ وَ الـــ~ *қар.* عور

– مَأْجُورٌ 1. 1) ҳақ тўланадиган, ёлланган; 2) *кўч.м.* сотилган (ёлланган); الصَّحَافَةُ الـــ~ةُ сотилган (ёлланган) матбуот; 2. 1) хизматчи; 2) ёлланган киши

– مُؤَاجِرٌ 1) ёлловчи, ижарага олувчи; 2.ёлловчи киши, ижарага олувчи киши, арендатор

– مُؤَجَّرٌ 1) ижарага, кирага олинган; 2) кирага, ижарага олинган нарса; ~ لَهُ ижарага олувчи

– مُؤَجِّرٌ 1) ижарага (кирага) берувчи; 2) (*бирор н.нинг*) эгаси, мулкдор

– مُؤَجِّرٌ = مُسْتَأْجِرٌ

– مُؤَاجِرٌ = مُسْتَأْجِرٌ

أَجْرُنُهُ *қар.* أَجَلْ

أَجْرُومِيٌّ грамматикага оид, грамматик; النِّظَامُ الـــ~ грамматик қурилиш

– أَجْرُومِيَّةٌ грамматика

أَجْزَاجِيٌّ *кўп.* أَجْزَاجِيَّةٌ дорихона эгаси (аптекачи)

– أَجْزَاخَانَةٌ *қар.* جزأ

– إِجَّاصٌ *жам.* ноклар; олхўрилар (*Сурияда*)

– إِجَّاصَةٌ *кўп.* ـــاتٌ — нок; олхўри (*Сурияда*)

I أَجَلَ أَجْلٌ (*а*) أَجْلٌ кечикмоқ, кечиктирилмоқ, кейинга қолдирмоқ, кейинга қолдирилмоқ; أَجَلٌ أَجْلٌ (*у*) أَجْلٌ: شَرًّا ~ ёмон ишга тортмоқ, ёмон ишга жалб қилмоқ; II أَجَّلَ кейинга қолдирмоқ, бошқа муддатга қолдирмоқ; ~ لِأَجَلٍ غَيْرِ مُسَمًّى *еки* ~ إِلَى أَجَلٍ غَيْرِ مُسَمًّى номаълум вақтга қолдирмоқ; 2) муддатларни белгиламоқ; V تَأَجَّلَ бошқа вақтга кўчирилмоқ, маълум муддатга кечиктирмоқ; X اِسْتَأْجَلَ муддатни кечиктиришни сўрамоқ

– آجِلٌ 1) қолдирилган, вақти (муддати) ўтиб кетган; 2) кечиккан, кечки; ~ًا أَوْ عَاجِلًا эртами ё кечми; الـــ~ةُ у дунёдаги ҳаёт

– أَجَلٌ *кўп.* آجَالٌ 1) вақт, давр ораси; فِي الـــ~ الْقَرِيبِ яқин келажакда, яқин келгусида; 2) чегара, муддат; ذُو الـــ~ الْقَصِيرِ *еки* ذُو الْآجَالِ الْقَصِيرَةِ қисқа муддатли; ذُو الـــ~ الطَّوِيلِ *еки* ذُو الْآجَالِ الطَّوِيلَةِ узоқ муддатли; بِالـــ~ *еки* لِـــ~ а) вақтга, муддатга; б) қарзга; بَقِيَ إِلَى ~ غَيْرِ مُسَمًّى узоқ (номаълум) муддатга қолмоқ; 3) (ҳаёт) охири, интиҳоси; الـــ~ُ الْمَحْتُومُ муқаррар бўлган интиҳо, ўлим; جَاءَ ~هُ (انْقَضَى) унинг ажали етди

– أَجَلْ *тасд.юк.* ҳа, шундай

– أَجْلٌ: مِنْ ~ ذَلِكَ; لِـــ~هِ: уни деб; унинг учун; ўшани деб, шу сабабли; أَجْرُنُهُ = (مِنْ + أَجْلِ + أَنَّهُ) *халқ.* у ... бўлгани учун, чунки у ...

– مُؤَجَّلٌ кечиккан, вақти ўтказиб юборилган; دَفَعَ ~ـــا пулни бўлиб-бўлиб бермоқ

أُجَامٌ безгак

– أَجَمٌ: الـــ~ Шом ўлкасидаги жой номи

– أَجَمَةٌ *кўп.* أَجَمَاتٌ, أَجَمٌ 1) чакалакзор; ўрмон, чангалзор; 2) қамишзор

– أُجَمِيَّةٌ безгак

I أَجَنَ (*а*) أَجَنٌ, أُجُونٌ узоқ вақт туриб қолмоқ, бузилмоқ, ҳидланмоқ (*сув ҳақида*); أَجِنَ (*и,у*) сувнинг ранги ва таъми ўзгармоқ

– آجِنٌ туриб қолган, бузилиб (ҳидланиб) қолган (*сув ҳақида*)

– إِجَّانَةٌ *кўп.* أَجَاجِينُ кўрача (*куйдирилган жасаднинг кули сақланадиган идиш*); ваза; тоғора (*кир ювиш учун*)

– أَجْنَةٌ искана

أَجَنْدَةٌ, أَجَنْدَا (*мажлис*) кун тартиби

أَجَنْسِيَّةٌ *кўп.* ـــاتٌ — бўлим, агентлик

I أَحَّ (*а/у*) أَحٌّ йўталмоқ

(أحد) II أَحَّدَ қўшмоқ, бирлаштирмоқ; *сол.* وحد

– آحَادٌ *кўп.* 1) *мат.*, бирлар; 2) айрим (баъзи бир) кишилар; ~ النَّاسِ а) айрим (баъзи бир) кишилар; б) оддий халқ, авом

– أُحَادَ биттадан, битта-биттадан, битта-битталаб

– أُحَادِيٌّ 1) бир элементдан ташкил топган; *грам.* бир ундошдан иборат бўлган; 2) *муз.* яккахон ашулачи (созанда, раққоса); 3) соло (*якка овоз ёки якка соз учун ёзилган музика асари*); 4) солист (*музика асари,рақсни ёлғиз ўзи ижро этувчи яккахон*)

– أَحَدٌ *мн.* إِحْدَى *кўп.* آحَادٌ 1) бир; ~ عَشَرَ *еки* إِحْدَى عَشْرَةَ ўн бир; حَادِي عَشَرَ ўн биринчи; (يَوْمُ) الـــ~ *кўп.* أَيَّامُ الْآحَادِ якшанба; 2) *шунингдек:* مَا ~ кимдир; لَا ~ ҳеч ким; لَا يَعْرِفُهُ ~ *еки* لَا ~ يَعْرِفُهُ уни ҳеч ким билмайди, танимайди

– أُحُدٌ Мадинаи мунавварадаги тоғнинг номи

– أَحَدِيٌّ якшанбага оид

– أَحَدِيَّةٌ бирлик, ягоналик

إِحْمْ ҳм!

I أَحِنَ (*а*) أَحْنٌ (*бирор к.ни*) ёмон кўрмоқ, нафратланмоқ (عَلَى)

إِحْنَا *халқ.* биз

إِحْنَةٌ *кўп.* إِحَنٌ кек, адоват; ғазаб, қаҳр; нафрат, кўролмаслик

أَخٌّ қар أخو

أخ! халқ. туф! туф-э, қуриб кетгур!

أُخْتٌ қар. أخو

I أَخَذَ (у) أَخْذٌ 1) олмоқ; عَلَى نَفْسِهِ (عَاتِقِهِ) ~ ўзига олмоқ; гарданига олмоқ, ўз устига олмоқ; مَكَانَهُ (مَجْلِسَهُ) ~ жойини банд қилмоқ, жойини эгалламоқ; مَوْقِفًا ~ маълум нуқтаи назарда турмоқ, маълум фикрда турмоқ; الطَّرِيقَ ~ йўл танламоқ; 2) қабул қилмоқ, олмоқ; حَمَّامًا شَمْسِيًّا ~ қуёш ваннаси қабул қилмоқ; 3) босиб олмоқ; هُ الْكِتَابُ ~ унинг фикр-ёдини китоб эгаллаб олди; ~ تْهُ الْعَاصِفَةُ у бўронда қолди, уни бўрон учириб кетди; تْهُ سِنَةٌ ~ уни мудроқ босди; هُ عَلَى غِرَّةٍ ~ кимнидир тўсатдан (кўққисдан) тутиб олмоқ; 4) (н.гадир) эргашмоқ, (н.гадир) суянмоқ, таянмоқ (ب); 5) (н.гадир) киришмоқ; (н.нидир) бажармоққа киришмоқ (ب); (н.нидир) бошламоқ, (н.нидир) бажаришга киришмоқ (ب, فِي); ~ يَقْرَأُ ёки فِي الْقِرَاءَةِ ~ ўқий бошламоқ; 6) (к.нидир) бирор нарсада айбдор қилмоқ; (н.учундир) қоймоқ (مِنْ, عَلَى); 7) (к.дандир) қабул қилмоқ, ўрганмоқ (عَنْ); (к.ҳақидадир) ўқимоқ (عَنْ); ... اللُّغَةَ عَنْ ... ~ ...дан тил ўрганмоқ; 8) (н.дандир) фойдаланмоқ (مِنْ); 9) أَخَذَ (н.гадир) қойил қолмоқ, ҳайрон қолмоқ (ب); ◊ ~ وَ أَعْطَى مَعَهُ (к.билан‍дир) савдо-сотиқ олиб бормоқ; أَقْوَالَهُمْ ~ тергов қилмоқ; сўроқ қилмоқ, кўргазмалар олмоқ; أَنْفَهُ ~ ёмон ҳид бор вақтда бурунни қисмоқ, сиқмоқ; ... بَالَهُ مِنْ ~ ...га яхши қарамоқ; عَلَيْهِ ~ الطَّرِيقَ (к.нингдир) йўлини тўсмоқ; ... هُ إِلَى ~ (к.нидир) .. нинг олдига элтиб қўймоқ, олиб бориб қўймоқ; تْهُ الْحُمَّى ~ у иситма (безгак) билан касалланди; زُكَامًا ~ тумов бўлмоқ, тумов юқтириб олмоқ; ... الرَّأْيَ فِي ~ ... ҳақида фикр сўрамоқ, маслаҳатлашмоқ; رَأْيَهُ ~ фикрини (раъйини) билмоқ; صُورَةً ~ суврат олмоқ, расмга олмоқ; هُ الْعَجَبُ ~ ёки تْهُ الدَّهْشَةُ ~ ҳайрон қолмоқ, ҳайратда қолмоқ, қойил қолмоқ, лол бўлиб қолмоқ, ҳайратга тушмоқ; هُ ~ الْعَطَشُ ташналик, чанқоқлик ҳис этмоқ; بِهِ ~ (к.нидир) ушлаб олмоқ, тутиб олмоқ; بِأَقْوَالِهِ ~ (к.нидир) тингламоқ, гапига қулоқ солмоқ, уқмоқ, диққат этмоқ; بِأَلْبَابِهِمْ ~ ёки بِلُبِّهِمْ ~ ўзига мафтун қилмоқ, шайдо қилмоқ, завқ-шавқини қўзғатмоқ, қойил қилмоқ; ~ بِذَنْبِهِ а) гуноҳи учун таъна қилмоқ, ўпкаламоқ, ёзғирмоқ; б) жазоламоқ; بِنَاصِرِهِ ~ ёки بِيَدِهِ ~ ёки بِظَاهِرِهِ ~ кимгадир ёрдам қилмоқ, қўлламоқ, ёрдам кўрсатмоқ; بِالْعَيْنِ ~ қойил қолдирмоқ, ҳайратга солмоқ, ҳайрон қолдирмоқ; بِخَاطِرِهِ ~ кимнидир хотиржам қилмоқ, тинчитмоқ, тинчлантирмоқ; عَلَى خَاطِرِهِ ~ хафа бўлмоқ; عَلَيْهِ ~ кимгадир ўзини яхши тутиб мурожаат қилмоқ, муомала қилмоқ; ... يُؤْخَذُ مِنْ هٰذَا أَنْ ... шундан билиб олиш мумкинки, ...; لَا يَأْخُذُهُمْ حَصْرٌ уларнинг сон-саноғи (ҳисоби) йўқ; خُذْ وَ هَاتِ спорт. келтир!, бер!; III آخَذَ 1) танбеҳ бермоқ, коймоқ; таъна қилмоқ; 2) ҳайфсан бермоқ, коймоқ; жазоламоқ; ◊ لَا تُؤَاخِذْنِي мени кечир, гуноҳимдан ўт, афв эт!; VIII اتَّخَذَ 1) олмоқ; ~ سَبِيلَهُ إِلَى ... қаергадир жўнамоқ, йўл олмоқ; 2) ўзига қабул қилмоқ, олмоқ; 3) чора кўрмоқ, ишга киришмоқ; ... قَرَارًا بِـــ ~ ... қарор қабул қилмоқ, бир қарорга келмоқ; ... التَّدَابِيرَ لِـــ ~ ... учун чора кўрмоқ; 4) (н.нидир, к.нидир н.дир, к.дир) деб танлаб (сайлаб) олмоқ; ... هُ أَسَاسًا لِـــ ~ ниманидир ... учун асос қилиб олмоқ; ~ الرِّيَاضَةَ مِهْنَةً спортни ўз касби этиб танламоқ; 5) бажармоқ, қилмоқ, ташкил этмоқ, ўтказмоқ; ... طَعَامًا مِنْ ~ ... дан овқат тайёрламоқ.

– أَخَّاذٌ мароқли, жозибали, ёқимли, қизиқарли, қизиқтирадиган, мафтун этадиган

– أَخْذٌ олиш, қўлга киритиш; الثَّأْرِ ~ ҳарб. реванш (олдинги мағлубият учун ўч олиш); ◊ وَرَدٌّ ~ баҳслар, тортишувлар, мунозаралар, музокаралар; وَعَطَاءٌ ~ савдо; савдо-сотиқ, олди-сотди

– إِخْذَةٌ олиш усули, тарзи, йўсини; هُ ~ أَخَذَ кимгадир тақлид қилмоқ, кимнидир ўрнак деб билмоқ, кимгадир эргашмоқ

– أَخِيذٌ кўп أَخْذَى асир, асир туширилган

– أَخِيذَةٌ кўп (мас., китобнинг) кучсиз, ёмон деб ҳисобланадиган ўринлари; етишмовчиликлар, камчиликлар

– مَأْخَذٌ кўп. مَآخِذُ 1) манбаъ; 2) аҳамият; 3) қамраб олиш, эгаллаб олиш; سَهْلُ الْـــ ~ енгил, осон; قَرِيبُ الْـــ ~ тушунилиши осон бўлган; وَ قَدْ أَخَذَ مِنْهُ الْإِعْيَاءُ كُلَّ ~ у тамоман ҳолдан тойди, сулайиб қолди; أَخَذَهُ ~ الْانْتِقَادِ (н.гадир) танқид назари билан ёндошмоқ; أَخَذَ بِهٰذِهِ الْأَقْوَالِ ~ الْجِدِّ айтилган нарсани жиддий қабул қилмоқ, айтилган сўзга жиддий муносабатда бўлмоқ; 4) тарз, ҳаракат тарзи, усули; هُ ~ أَخَذَ кимгадир тақлид қилмоқ

– مَأْخُوذٌ 1) қабул қилинган; التَّعْلِيمَاتُ الْـــ ~ بِهَا ҳаракатдаги қўлланмалар, кўрсатмалар; 2) ҳайратда қолган, ҳайрон бўлган, тонг қолган, ажабланган

– مُؤَاخَذَةٌ таъна; ◊ لَا ~! кечиринг! афв этинг!, айбга буюрманг!

(أخر) II أَخَّرَ 1) кейинга қолдирмоқ; السَّاعَةَ ~ соат милини орқага суриб қўймоқ; 2) орқага сурмоқ, кечиктирмоқ; тўхтатиб турмоқ; V تَأَخَّرَ 1) ушланиб қолмоқ, кечикиб қолмоқ, орқада қолмоқ; 3) таназзулга учрамоқ, орқага кетмоқ; ◊ وَ اللَّيْلُ قَدْ تَأَخَّرَ кеч бўлиб қолган эди, аллақачон қоронғи тушиб қолган эди; X اسْتَأْخَرَ кечиккан деб ҳисобламоқ, кимнидир кечикканлигини айтиб ўтмоқ, қайд қилмоқ; 2) секинламоқ, ушланиб (тутилиб) қолмоқ, кечикмоқ;

فِي نَوْمِهِ ~ уйқудан кеч турмоқ

– آخَرُ *кўп* آخَرُونَ *мн.* أُخْرَى *кўп.* أُخْرَيَاتٌ ,أُخَرُ бошқа, ўзга, бўлак; تَارَةً ... وَ أُخْرَى баъзан, баъзида, баъзи вақтда, ахён-ахёнда, онда-сонда, гоҳ-гоҳ ...; ... وَ ذَكَرْتُ أَنَا الـ ~ أَنْ менинг ҳам эсимга тушиб қолдики, ...; мен ҳам хотирладимки, ...

– آخِرٌ 1) охирги, сўнгги; ... وَ كَانَ ~ مَا قَامَ بِهِ هُوَ сўнгги (охирги) у бажарган иш – бу ...; ~ الْأَمْرِ охириламр, ва ниҳоят; فِي ~ الـ ниҳоят, хуллас, охирида; إِلَى ~ هـ шу кабилар; ~ا ниҳоят, хуллас; عَنْ ~ هِمْ دَعَاهُمْ у ҳеч кимни (бирор кишини ҳам) қолдирмай ҳаммани таклиф этди; 2) *кўп.* أَوَاخِرُ тамом, охир, натижа, пировард, охир-оқибат; أَوَاخِرُ الشَّهْرِ ойнинг охирги кунлари; أَوَاخِرُ السَّنَةِ йилнинг охирги ойлари; فِي الْأَوَاخِرِ охирида, ниҳоясида, пировардида

– أُخُرًا: ~ جَاءَنَا олдимизга у ҳаммадан кейин келди

– آخِرَةٌ 1) *мн.* آخِرٌ *дан*; 2) тамом, охири, тугаш, пировард, охир-оқибат; ◊ الـ ~ охират, у дунёдаги ҳаёт (умр)

– أَخِرَةٌ ,أُخْرَةٌ ,أَخَرَةٌ кечиктириш учун берилган муддат; ~ بـ а) охирги (сўнгги) вақтда; б) ҳаммадан кейин (сўнг); в) насияга

– أُخْرَوِيٌّ охиратга оид, у дунёга оид

– أُخُورٌ отхона

أَخِيرٌ охирги; яқин ўтмишдаги, яқиндаги; فِي الْوَقْتِ الـ ~ охирги (сўнгги) вақтда; ~ا а) ниҳоят, пировардида; б) ҳали яқингинада, охирги вақтда; وَ لَيْسَ آخِرًا ~ا *ёки* ~ا وَ لَا آخِرًا ва ниҳоят, пировардида, аммо яна бир муҳими

– تَأَخُّرٌ 1) кечикиш; بِدُونِ ~ имилламасдан, орқага судрамасдан, сусткашлик қилмасдан, кечиктирмай, жуда тез; 2) қолоқлик; 3) орқага кетиш, регресс

– تَأْخِيرٌ ушлаб қолиш, секинлатиш, кечиктириш, кейинга қолдириш, кейинга суриш

– تَأْخِيرَةٌ қисқа вақт ушлаб қолиш, озгина кечикиб қолиш, бироз кечикиш, бироз тутилиб қолиш

– مُؤْخِرٌ: الْعَيْنِ ~ кўзнинг чакка томонидаги чети; الرَّحْلِ ~ ةُ эгарнинг орқа томони (суянадиган томони)

– مُؤَخَّرٌ кечиктирилган; охирига қолдирилган; الصَّدَاقِ ~ сепнинг қолдиғи, қолгани; ~ا яқингинада

– مُؤَخِّرَةٌ *кўп.* ـاتٌ — 1) (*бирор н.нинг*) орқа томони, орқаси; الْبُنْدُقِيَّةِ ~ милтиқ қўндоғи; الْجَيْشِ ~ *харб.* арьергард (*ҳарбий юришда ёки чекиниш маҳалида асосий кучларнинг кетидан борадиган ва уларни душмандан ҳимоя қиладиган аскарий қисм ёки флот қисми*); السَّفِينَةِ ~ кеманинг қуйруқ қисми, қуйруғи; السَّيَّارَةِ ~ автомобиль кузови, автомобилнинг юк ортиш қисми; *харб.* фронт орти (орқаси)

– مُتَأَخِّرٌ 1) кечикаётган; مَبَالِغُ ~ ةٌ ўз вақтида тўланмаган пул; 2) орқада қолган, қолоқ; 3) кечки, жуда кечки; ~ا кеч; ◊ ضَرَائِبُ ~ ةٌ боқимонда, ўз вақтида тўланмай қолган солиқ, йиғим

– مُتَأَخِّرَاتٌ *кўп.* боқимондалар

أُخْطُبُوطٌ *кўп.* ـاتٌ — саккизоёқ (*сўрғичли саккизта пайпаслагичлари бўлган денгиз ҳайвони*), осьминог

(أخو) III آخَى биродарлашмоқ, дўстона муносабатда бўлмоқ, дўстона муносабат ўрнатмоқ; V تَأَخَّى 1) биродарлашмоқ, дўстона муносабатда бўлмоқ; 2) (*бирор н.ни*) мақсад қилмоқ; (*н.гадир*) интилмоқ; (*бирор н.га*) эргашмоқ, амал қилмоқ; *сол.* تَوَخَّى *қар* وَخَى

VI تَآخَى биродарлашмоқ, дўстона муносабатлар ўрнатмоқ

– أَخٌ[1] *кўп.* إِخْوَةٌ ака, ука, бирадар; أَخُوهُ *бош.к.да:* унинг биродари; أَخِيهِ *қар.к.да:* унинг биродарининг; أَخَاهُ *туш.к.да:* унинг биродарини; شَقِيقٌ ~ туғишган биродар; فِي الرَّضَاعَةِ ~ эмишган биродар, кўкалдош; مِنَ الْأَبِ (مِنَ الْأُمِّ) ~ ўгай биродар; وَ الزَّوْجِ ~ қайноға, қайни (*эрнинг акаси ёки укаси*); وَ الزَّوْجَةِ ~ қайноға, қайни (*хотиннинг акаси ёки укаси*); 2. худди шундай

– أَخٌ[2] *кўп.* إِخْوَانٌ 1) мурид (*диний жамоаларда*); 2) дўст, ўртоқ; ◊ أَخُو النَّوْمِ ўлим

– إِخَاءٌ ,إِخَاوَةٌ дўстлик, биродарлик, қардошлик

– أُخْتٌ *кўп.* أَخَوَاتٌ 1.сингил; فِي الرَّضَاعَةِ ~ эмишган (кўкалдош) сингил; الزَّوْجِ ~ қайинсингил (*эрнинг синглиси*); الزَّوْجَةِ ~ қайинсингил (*хотиннинг опаси ёки синглиси*); 2. у (*мн*) ҳам шундай, шунақа; أَخَذَ السِّجَارَةَ وَ أَعْطَانِي ~هَا у ўзига сигарет олди ва шундайини менга берди

– إِخْوَانٌ 1) биродарлик; الـ ~ الْمُسْلِمُونَ биродар мусулмонлар, мусулмон биродарлар (*Миср ва айрим араб мамлакатларидаги сиёсий-диний ташкилот номи*); 2) ихвон (*ваҳҳобийлар уюшмаси*)

– إِخْوَانِيٌّ биродарликка оид

– أُخُوَّةٌ биродарлик, қардошлик

– أَخَوِيٌّ биродарликка, қардошликка оид

– أَخَوِيَّةٌ биродарлик, қардошлик

– أَخِيَّةٌ ,آخِيَةٌ *кўп.* أَوَاخِيُّ ,أَوَاخٍ ,أَخَايَا 1) (*бирор н.ни боғлаб қўйиладиган*) арқон, занжир, қайиш; бош, бошлиқ; ҳалқали болт; 3) алоқа, иплар (*мас., дўстлик иплари*); ўз эркича ҳаракат қилишдан маҳрум этиш (*мас., гайка ва шайбадек*); صَدَاقَةٌ مَتِينَةُ الْأَوَاخِي мустаҳкам дўстлик; 4) *тех.* чиғир ғалтак (*Сурияда*)

– تَآخٍ биродарлашиш, дўстлашиш, дўстона муносабатлар

– خُوَّةٌ 1) *халқ.*биродарлик, дўстлик, қардошлик; 2) дўстона муносабатлар учун тўлов (*бадавийларда*)

– خُوَيٌّ ука, укажон

– مُؤَاخَاةٌ биродарлашув, биродарлик, қардошлик, дўстлик

– مُتَآخٍ *мн.* مُتَآخِيَةٌ биродарлашган, биродарлик муносабатларига киришган; عَائِلَةُ شُعُوبٍ ~ ةٍ қардош халқлар оиласи

– مُتَآخِيَةٌ *қар* مُتَآخٍ

أَذَّ I (*а/у*) أَذٌّ хафа қилмоқ, ранжитмоқ; ташвишга солмоқ, азоб

бермоқ, азобламоқ

– إِدٌّ 1) одатдан ташқари, фавқулодда, мисли кўрилмаган нарса; 2) бало, офат, бахтсизлик

أَدَاةٌ кўп أَدَوَاتٌ 1) нарса, буюм; 2) асбоб, ашё, жиҳоз; қисм: أَدَوَاتُ الْعِيَارِ эҳтиёт қисмлар, 3) қурол, асбоб-ускуна, أَدَوَاتُ الْعَمَلِ меҳнат қуроллари, أَدَوَاتُ الْقِيَاسِ ўлчов асбоблари, أَدَوَاتُ الْكِتَابَةِ ёзув-чизув қуроллари أَدَوَاتُ الْمَطْبَخِ ошхона анжомлари, الْأَدَوَاتُ الْمَنْزِلِيَّةُ уй-рўзғор жиҳозлари, буюмлари; اِسْتَخْدَمَهُ ~ لِـ... бирор нимадан учун қурол сифатида фойдаланмоқ; 4) *грам* юклама. ~ التَّعْرِيفِ аниқлик юкламаси, ~ التَّنْكِيرِ ноаниқлик юкламаси; ~ التَّصْدِيرِ префикс, ~ الْاِنْتِهَاءِ қўшимча (аффикс)

I أَدَبَ (أَدْبٌ) أَدُبَ (у) أَدْبٌ одобли бўлмоқ, тарбияли бўлмоқ, хушхулқ бўлмоқ; أَدِبَ (и) مَأْدُبَةٌ *шунингдек:* مَأْدَبَةٌ ~ зиёфат (банкет) уюштирмоқ; II أَدَّبَ 1) тарбияламоқ; тўғриламоқ; 2) жазоламоқ; V تَأَدَّبَ 1) тарбияли бўлиб қолмоқ, одобли бўлиб қолмоқ, хушфеъл бўлиб қолмоқ, одоб сақламоқ; 2) (*бирор н.га*) мос ҳаракат қилмоқ (بـ), بِأَدَبِهِمْ ~ улардан ўрнак олмоқ, 3) жазо олмоқ, жазоланмоқ; X اِسْتَأْدَبَ = V

– أَدَبٌ кўп. *шунингдек:* آدَابٌ ~ الْـ адабиёт; كُلِّيَّةُ الْـ ~ адабиёт куллиёти (факультети); ◊ السُّلُوكِ ~ одоб, этикет; الْبَدْوِ ~ бадавийлар одоби, хулқ-атвори тартиби

– آدِبٌ кўп. أَدَبَةٌ 1) хушчақчақ мезбон; 2) банкет уюштирувчи киши

– آدِبَةٌ уй бекаси

– أَدَبٌ кўп آدَابٌ 1) адабиёт; الْـ ~ الْمُعَاصِرُ ҳозирги замон адабиёти; الْـ ~ الْعَبَّاسِيُّ Аббосийлар даври адабиёти, 2) тарбия, тарбиялилик; хушмуомалалик, хушхулқлилик; яхши одоблилик; فِي ~ ёки بِـ ~ хушмуомалалик билан, одоб билан; فِي غَيْرِ ~ одобсизлик билан, беодобона,тарбиясизларча; قَلِيلُ الْـ ~ а) қўпол, тарбиясиз; б) виждонсиз; بُولِيسُ الْـ ~ ахлоқни назорат қилувчи полиция; 3) ахлоқ, ахлоқ этикаси

– أَدَبَاتِيٌّ кўп أَدَبَاتِيَّةٌ кўча бахшиси, дайдиб юрувчи бахши

– أَدَبْخَانَةٌ кўп. اتٌ — ҳожатхона, таҳоратхона, туалет

– أَدَبِيٌّ 1) адабий, адабиётга оид; الْمُؤَرِّخُ الْـ ~ адабиёт тарихчиси; 2) адабли, хушмуомала, 3) маданиятли; الْعَلَاقَاتُ الْـ ~ ةُ маданий алоқалар, 4) ахлоқий. وَاجِبٌ ~ ахлоқий бурч; الْفَلْسَفَةُ الْـ ~ ةُ этика, ахлоқ ҳақидаги таълимот, ~ ا ахлоқан

– أَدَبِيَّاتٌ кўп آدَابٌ

– أَدِيبٌ 1) тарбияланган, тарбия кўрган, ахлоқли, адабли; 2) маърифатли, ўқимишли; 3) кўп أُدَبَاءُ ёзувчи, адабиётшунос, адабиётчи

– أَدِيبَةٌ кўп. اتٌ — ёзувчи аёл, адиба

– تَأَدُّبٌ тарбия кўрганлик, боодоблик; ҳурмат, эҳтиром, иззат кўрсатиш; بِـ ~ хушмуомалалик билан

– تَأْدِيبٌ 1) тарбия, 2) жазо; хизмат юзасидан бериладиган интизомий жазо, مَجْلِسُ الْـ ~ интизомий суд; 3) интизом, тартиб

– تَأْدِيبِيٌّ интизомга солишга оид, ахлоқ тузатишга оид

– مَأْدُبَةٌ, مَأْدَبَةٌ кўп. مَآدِبُ зиёфат, базм, банкет

– مُؤَدَّبٌ тарбияланган, одобли, хушхулқ, хушфеъл

– مُؤَدِّبٌ тарбиячи, ўқитувчи

– مُتَأَدِّبٌ 1) маърифатли, 2) хушмуомалали, пок, одобли

آدَرُ, مَأْدُورٌ дабба касалига чалинган киши

– أُدْرَةٌ, أَدَرَةٌ дабба

هَدْرَجٌ = أَدْرَجٌ

هِيدْرُوجِينٌ = إِدْرُوجِينٌ

إِدْرِيسُ *ат от., мз.* Идрис

– إِدْرِيسِيٌّ 1) идрисий, Идриснинг издоши, идрисийлар тариқатидаги киши; 2) идрисийлар шажараси вакили

أَدْرِيَّةٌ *қар* دري

إِدَّلْعَدِي *халқ.* демак, шундай қилиб

I أَدَمَ (и) أَدْمٌ зирвак ташламоқ, қўшмоқ, الْخُبْزَ بِاللَّحْمِ ~ нонга гўшт қўшиб емоқ; أَدَمَ (у) أَدْمٌ яраштирмоқ, аҳил қилмоқ; اللّٰهُ بَيْنَهُمَا ~ Оллоҳ у иккаловини ўзаро аҳил қилсин!; IV آدَمَ = أَدَمَ (у), VIII اِئْتَدَمَ нонни зиравор ёки бирор нарсага қўшиб емоқ

– آدَمُ *мн* أُدْمٌ, أُدْمَانٌ кўп أُدَمَاءُ қора танли, буғдойранг

– آدَمُ[2] Одам, ато; ~ ابْنُ одам; ~ بَنُو одамлар, одам зоти (авлоди); وَحَوَّاءُ ~ Одам ва Ҳавво; كُلُّ ~ يَجِدُ حَوَّاءَ *мтл* ҳар бир киши ўз жуфтини топади (*сўзма-сўз:* Ҳар бир Одам ўз Ҳаввосини топади)

– آدَمُ[3] *мн* أُدْمَاءُ тиниқ оқ туя (*шунингдек:* ~ بَعِيرٌ)

– آدَمِيٌّ 1) одамий; 2) инсонпарвар, одампарвар, одамларга меҳрибон, 3) жонли хилқат, одам; نَاسٌ أَوَادِمُ авомуннос, оддий кишилар, омма

– آدَمِيَّةٌ 1) одам (инсон) табиати; 2) одам қадр-қиймати, одамлик қадри (шаъни); 3) инсоният, башарият; 4) инсонийлик, одамийлик; мурувватли, маданиятли

– إِدَامٌ кўп. أُدُمٌ, إِدَامٌ, أَدَامٌ нонхўрак, (нонга) қўшиб ейиладиган нарса; أَكْلُ الْعَيْشِ بِلَا ~ нонниниг ўзини емоқ

– أَدَّامٌ 1) кўнчи; 2) тери билан савдо қилувчи киши, терифуруш

– أَدَمٌ аҳиллик, иттифоқлик

– أَدَمَةٌ, أَدَمٌ тери, терининг устки қатлами

– أُدْمَةٌ терининг қора рангли бўлиши, қорачадан келганлик,

буғдой ранглилик

– أَدْمَ кўп أُدْمَ 1) кунжутли ёки седанали нон; 2) тери; ◊ ~ الغَبْرَاء ёки ~ الأرْض ер пўстлоғи, қобиғи, устки қатлами; тупроқ; ~ السَّمَاء осмон, само; ~ الصُّورَة сувратнинг туб ранги (фон)

– إِدَاوَة кўп. أَدَاوَى теридан ишланган сув идиши (таҳорат қилиш учун)

أَدَاة қар أَدو

أَدُون хўжайин

(أدى) II أَدَّى 1) ҳақ (пул) тўламоқ, ҳисоб-китоб қилмоқ; ~ الدَّيْن қарзни узмоқ, қарзни тўламоқ; 2) бажармоқ; амалга оширмоқ, қилмоқ; ~ الامْتِحَان имтиҳон топширмоқ; ~ حِسَابًا عَن ... ҳақида ҳисоб бермоқ; ~ رِسَالَتَهُ ўз ваколатини бермоқ; ~ الخِدْمَة хизмат кўрсатмоқ; ~ الخِدْمَة العَسْكَرِيَّة армия хизматини (аскарий хизматни) ўтамоқ; ~ الدَّوْر роль бажармоқ (ижро этмоқ); ~ السَّلَام ёки ~ التَّعْظِيم салом бермоқ; ҳарб. честь бермоқ; ~ الشَّهَادَة гувоҳлик бермоқ; ~ فَرِيضَة الصُّبْح эрталабки фарз намозини ўқимоқ; ~ فَرِيضَة الحَجّ ҳаж фарзини адо этмоқ; ~ وَاجِبَهُ ўз бурчини бажармоқ; ~ اليَمِين онт (қасам) ичмоқ, қасамёд қилмоқ; 3) (маъно-мазмунни) баён қилмоқ, билдирмоқ; 4) (қаергадир, н.нингдир) олдига бошлаб бормоқ (إِلَى); ~ إِلَى عَوَاقِب وَخِيمَة таҳликали (хавфли) оқибатларга олиб келмоқ; V تَأَدَّى (н.гадир) етиб бормоқ (إِلَى); ~ إِلَى الفَنَاء у ўлим ёқасига бориб қолди; ~ إِلَى السَّمْع қулоққа етиб келмоқ (товуш ва ҳ.к.лар ҳақида); X اِسْتَأْدَى талаб қилмоқ

– أَدَاء тўлов, тўланадиган сумма; ~ الضَّرَائِب солиқ тўлаш; 2) бажариш, амалга ошириш; ~ حُسْنُ الـ яхши бажариш; ~ الأَصْل матн (текст) мазмунини айтиб бериш; ~ القَسَم қасамёд қилиш

– تَأْدِيَة амалга ошириш, бажариш, ~ الخِدْمَة العَسْكَرِيَّة شَهَادَة ҳарбий хизматни ўтаганлиги ҳақида шаҳодатнома

– مُؤَدًّى маъно, мазмун, моҳият; ... وَصَلَنَا خَبَر مُؤَدَّاهُ أَنّ биз шундай ахборот олдикки, унинг асосий маъноси ...дир

إِذْ шундай экан; ундай бўлганда; тўсатдан; إِذْ ذَاكَ ўшанда, ўша вақтда; إِذْ أَنّ чунки

إِذَا ...ганда; ...ми; ...са; (шунингдек: ~ مَا); سَأَلَنِي ~ كَانَ هُنَالِكَ خَطَر у мендан бу ишда бирор хатар йўқми эканлигини сўради; إِلَّا ~ ... шу холосми; ~ مَا қачонки; ~ بِـ ... هُوَ бирдан у ... олдида, тўсатдан у

إِذًا ёки إِذَنْ хуллас, демак, хулоса қилиб айтганда, ундай пайтда; ундай вақтда; у ҳолда; ~ وَ мана ...

آذَار март

أَذْرَة = ذُرَة

I (أذن) أَذِنَ [1] (а) (إِلَى) н.нидир) эшитмоқ (إِلَى); أَذِنَ [2] (а) (бирор н.ни) (к.гадир) изн бермоқ, рухсат бермоқ (لِـ); أَذِنَ [3] (а) билмоқ (بِـ); II أَذَّنَ азон айтмоқ (чақирмоқ), намозга таклиф этмоқ; ~ أَذَان الفَجْر (الصُّبْح) эрталабки (бомдод) намозига чақирмоқ; (н. билан)дир) сигнал (хабар) бермоқ (بِـ); ~ بِالرَّحِيل жўнаш ҳақида сигнал (ишора) бермоқ; ◊ ~ فِي مَالْطَة фойдасиз, бефойда иш қилмоқ; IV آذَنَ 1) (н.ҳақдадир) маълумот бермоқ, хабар қилмоқ; дарак бермоқ, (н.нидир) эълон қилмоқ (بِـ); 2) азон айтиб намозга чақирмоқ; V تَأَذَّنَ (н.ҳақдадир) ҳаммани хабардор қилмоқ (بِـ); X اِسْتَأْذَنَ (н.нидир) қилмоққа розилик, рухсат сўрамоқ (فِي); (к.дандир) киришга рухсат сўрамоқ (عَلَى); (к.дандир) кетишга рухсат сўрамоқ (مِن)

– آذَن 1) сигнал; 2) семафор

– أَذَان азон, намоз ўқишга чақириш

– إِذْن кўп. أُذُون 1) изн, рухсат, розилик; ~ اللّٰه بِـ Оллоҳ изн берса, Оллоҳ рози бўлса, Оллоҳ хоҳласа; 2) ордер; бона (вақтинча пул вазифасини бажарувчи қоғоз); лицензия (товар олиш ёки сотиш ҳуқуқини берувчи рухсатнома); ~ بَرِيد почта орқали жўнатилган пул

– أُذُن мн. кўп آذَان 1) қулоқ; ~ الـوُسْطَى ўрта қулоқ; 2) қулоқ, даста (мас., кўзанинг); банд; ◊ آذَان الفَأْر бўтакўз; آذَان الدُّبّ бот. айиқ қулоқ; إِنَّهُمْ آذَان مُصْغِيَة улар диққат билан қулоқ солишга тайёрдирлар; ... أَعَار ~ صَاغِيَة ; سَدَّ ~ هُ عَن أَن يَسْمَع қар لَمْ يَجِد (н.гадир) қулоқ солмоқ, диққат қилмоқ, (н нидир) эшитмоқ; ~ هُ أَحَدًا وَاعِيَة фَتَح унга ҳеч ким қулоқ солмади; ~ هُ бировнинг гапига қулоқ солмоқ, маслаҳатига кирмоқ; نَامَ عَلَى ~ هِ ухламоқ; ҳеч нарса билан шуғулланмаслик; اِسْتَغْرَقَ فِي النَّوْم إِلَى ~ هِ донг қотиб ухламоқ

– أُذُن [2] кўп أُذْن ҳаммага қулоқ солаверадиган, رَجُل ~ ҳаммага қулоқ солаверадиган одам

– أُذُنِيّ, أُذْنِيّ қулоққа оид, қулоққа тегишли

– أُذُونِيّ катта қулоқли, шалпангқулоқ

– إِذْن кўп. أُذُونَات دан, қар. أُذُون 1) банк буйруқлари; 2) ордерлар, боналар, лицензиялар; (الاسْتِيرَاد) أُذُونَات التَّصْدِير экспорт (импорт) лицензиялари

– أُذَيْن анат юрак бўлмаси

– أُذَيْنَة кичик қулоқ, қулоқча

– إِيذَان хабар (хабардор) қилиш, билдириш, эълон қилиш; ~ (н.ҳақдадир) эълон қилиб (بِـ)

– مِئْذَنَة кўп مَآذِن мезана, азон айтиш жойи

— مَأْذُونٌ 1) қози вакили; никоҳлаш ва уни бекор қилиш ваколатини олган шахс; 2) лиценциат

— مَأْذُونِيَّةٌ 1) рухсат, ижозат, изн; 2) йўл қўймоқлик, ижозат берилмоқлик; 3) қози фаолияти доираси, ҳудуди, чегараси; 4) мустақиллик; 5) таътил

— مُؤَذِّنٌ 1) намозга чақирувчи, ундовчи, таклиф қилувчи, даъват қилувчи; 2) муаззин

— مِئْذَنَةٌ *кўп* مَآذِنُ = مَأْذَنَةٌ

— مُسْتَأْذِنٌ рухсат (изн) сўровчи; ◊ ~؟ кетишга рухсат (изн) берасизми? (*хайрлашув пайтида айтилади*)

أَذِيَ (а) أَذًى I 1) алам, азоб чекмоқ; 2) зарар кўрмоқ; IV آذَى азобламоқ, азоб бермоқ, қийнатмоқ, азият чектирмоқ, хафа қилмоқ; V تَأَذَّى алам, азоб чекмоқ; 2) зарар кўрмоқ; 3) (*н.дандир*) хафа бўлмоқ, норози бўлмоқ (بـــ)

— أَذًى، أَذِيَّةٌ 1) оғриқ, дард, алам, азоб, уқубат, кулфат, заҳмат, жафо, азият; хафагарчилик, дилсиёҳлик; 2) нохушлик; 3) зарар, зиён

— إِيذَاءٌ азоб (жафо, уқубат, озор) бериш, жабр-жафо қилиш

— مُؤْذٍ *мн.* مُؤْذِيَةٌ зарарли, зиён келтирувчи, غَيْرُ الـــ~ِي зиёнсиз, заҳматсиз

أَرَاجُوزٌ = قَرَهْ كُوزٌ

آرَامِيٌّ оромийларга оид; اللُّغَةُ الـــ~ةُ *ёки* الـــ~ةُ оромий тили

أَرَاوِلَةٌ хризантема (*декоратив маданий ўсимлик ва унинг гули*)

أَرَاوِلَةٌ = أَرَاوِيَةٌ

أَرِبَ (а) أَرَبٌ (أرب) I 1) фаҳмли бўлмоқ, идрокли бўлмоқ, зийрак бўлмоқ; 2) уста, чаққон бўлмоқ; أَرَبَ (и) أَرْبٌ тугун боғламоқ; III آرَبَ ўзаро эпчил бўлмоқ, ўзаро чаққон бўлмоқ; V تَأَرَّبَ 1) тугулмоқ, боғланмоқ; 2) мураккаблашмоқ; ~تْ عُقْدَةُ الْحَبْلِ *мaж.* масала (иш) мураккаблашди, чигаллашди; 3) овруполашмоқ, овруполаштирилмоқ

— أَرَبٌ *кўп.* آرَابٌ 1) мақсад, хоҳиш; 2) эҳтиёж, истак

— إِرْبٌ[1] эпчиллик, малака, уқув, маҳорат

— إِرْبٌ[2] *кўп.* آرَابٌ бадан аъзоси, қисми; قَطَّعَهُ ~اً ~اً бирор нарсани майда-майда бўлакларга ажратиб ташламоқ; مَزَّقَهُ ~اً ~اً бирор нарсани майдалаб ташламоқ

— إِرْبٌ[3] = أَرَبٌ

— أُرْبَةٌ *кўп.* أُرَبٌ 1) тугун; 2) бўйинбоғ, галстук

— أُرْبِيَّةٌ чот, чов, бут

— أَرِيبٌ 1) қобилиятли, истеъдодли, зеҳни баланд, фаросатли, фаҳмли, идрокли, зийрак; 2) эпчил, чаққон; 3) ақлли, оқил

— مَأْرَبٌ *кўп.* مَآرِبُ мақсад, хоҳиш, истак, майл, интилиш, иштиёқ, ният

— مَأْرُبَةٌ، مَأْرَبَةٌ، مَأْرِبَةٌ мақсад, орзу, истак

— عُرْبُونٌ = أُرْبُونٌ *кўп.* أَرَابِينُ

أَرْبِيَانٌ، إِرْبِيَانٌ креветка (*денгизда яшайдиган майда қисқичбақанинг бир тури*)

أَرْتُوَازِيٌّ: بِئْرٌ ~ةٌ артезиан қудуғи

أَرْتِيسْتٌ артист

أَرَثَ II (أرث) ёқмоқ (*мас., ўтни, душманлик оловини*); V تَأَرَّثَ алангаланмоқ, оловланмоқ, ёниб кетмоқ

— إِرْثٌ *қар.* ورث

— إِرْثِيٌّ *қар.* ورث

أُرْثُوذُكْسِيٌّ 1. 1) православиега оид; الـــ~ةُ православие; 2) ортодоксал (*мустаҳкам эътиқодга оид*); 2. 1) ортодокс (*мустаҳкам эътиқод*); 2) ортодоксия (*мустаҳкам эътиқодлилик*)

أَرِجَ (а) أَرَجٌ، أَرِيجٌ I муаттар бўй таратмоқ, ёқимли бўй таратмоқ; V تَأَرَّجَ = I

— أَرِجٌ хушбўй, муаттар

— أَرِيجٌ *кўп.* أَرَائِجُ ёқимли бўй, муаттар ҳид

أَرْجَحَ тебратмоқ; تَأَرْجَحَ 1) тебранмоқ, омонат ҳолда турмоқ; ~ عَلَى حَافَةِ الْحَرْبِ уруш ҳолатига яқинлашиб турмоқ; 2) жасоратли бўлолмаслик; 3) ўзгармоқ (*фикр ҳақида*)

أُرْجُوَانٌ 1) тўқ қизил ранг, тўқ қизил рангли бўёқ; 2) *бот.* арғувон

— أُرْجُوَانِيٌّ тўқ қизил рангга оид, арғувоний; صَخْرٌ ~ *мин.* порфир (*қурилиш материали сифатида ишлатиладиган тоғ жинси*)

أَرَّخَ II (أرخ) 1) число (ой, кун) қўймоқ; 2) тарих ёзмоқ; ~ لِحَيَاتِهِ (*к.нингдир*) таржимаи ҳолини ёзмоқ

— تَأْرِيخٌ، تَارِيخٌ *кўп.* تَوَارِيخُ 1) число, ой-кун; بِلَا ~ числосиз; ~ بِحَسَبِ حُدُوثِهَا хронологик тартибда; 2) вақт, давр; эра; 3) тарих; الـــ~ُ الْحَدِيثُ янги тарих; الـــ~ُ الْقَدِيمُ қадимий тарих; ~ُ الْأَدَبِ адабиёт тарихи; مَا قَبْلَ الـــ~ِ тарихгача бўлган давр; жуда қадимий; يُعِيدُ الـــ~ُ نَفْسَهُ тарих такрорланади; يَبْقَى هَذَا مَعَ الـــ~ِ бу тарихда қолади, бу тарихга кириб қолади; 4) хроника, солнома; ҳикоя; ~ُ الْحَيَاةِ биография, таржимаи ҳол

— تَارِيخِيٌّ тарихий

— تَارِيخِيَّةٌ тарихийлик

— مُؤَرَّخٌ числоланган, ой-куни кўрсатилган; الْبُرُوتُوكُولُ الـــ~ُ فِي ... куни ёзилган протокол

— مُؤَرِّخٌ тарихчи, солномачи

أَرْخَبِيلٌ архипелаг (*бир-бирига яқин турган ороллар тизими*)

إِرْدَبٌّ، أَرْدَبٌّ *кўп.* أَرَادِبُ، أَرَادِيبُ ардибб (6 وَيْبَةٌ *ёки* 197.75 *литрга тенг бўлган Миср ўлчов бирлиги*)

أُرْدُنِيٌّ 1. Иорданияга оид; *тар.* Трансиорданияга оид; 2. Иордания кишиси, иорданиялик; *тар.* трансиорданиялик

أَرْدُوَازٌ шифер; аспидли сланец (*қатлам-қатлам қора рангли минерал тоғ жинси*); لَوْحٌ ~ тоштахта, тошлавҳа; قَلَمٌ ~ грифель, тошқалам (*тоштахтага ёзадиган қалам*)

أُرْدِيٌّ урду, اللُّغَةُ الـ~ـةُ *ёки* الـ~ـةُ урду тили

أَرَزَ I (у. и) أُرُوزٌ, أَرْزٌ қайтмоқ, аслига қайтмоқ; إِنَّ الْإِسْلَامَ لَيَأْرِزُ إِلَى الْمَدِينَةِ كَمَا تَأْرِزُ الْحَيَّةُ إِلَى جُحْرِهَا *ҳад.* илон ўз инига қайтганидек, ислом дини ҳам Мадинаи мунавварага қайтади

– أَرْزٌ *жам.* кедр (*нина баргли дарахт*); الـ~ـُ السَّرْمَدُ доим кўкариб турувчи кедр; ~ لُبْنَانَ Ливан кедри; الـ~ـُ اخْضَرَّ гуллаш, яшнаш

– أَرْزَةٌ кедр (*дарахт*)

– أَرْزِيَّةٌ тилоғоч (*нина барглилар туркумига мансуб дарахт*)

– أَرُزٌ гуруч; مُفَلْفَل بِالشَّعْرِيَّة ~ қалампир (гармдори), мурч солинган гуруч ва вермишелдан тайёрланган овқат; الـ~ـُ الْأَبْيَض оқланган гуруч; الـ~ـُ الشَّعِير шоли, янчилмаган шоли

– أَرُزَّةٌ *кўп.* ات — оқушоқ (*гуручнинг майдалари, ушоқлари*)

أَرَسَ (и) أَرْسٌ ғаллакорлик билан шуғулланмоқ

– أَرِيسٌ *эск.*, ғаллакор (деҳқон)

أَرِسْطَالِس Арасту

أَرِسْطُقْرَاطِيٌّ 1) аристократияга, оқсуякларга, аслзодаларга, зодагонларга оид; 2) аристократ, оқсуяк, аслзода, зодагон

– أَرِسْطُقْرَاطِيَّةٌ 1) аристократияга оид; 2) аристократлар

أَرَشَ (أرش) II أَرَّشَ 1) (*ўт*) ёқмоқ, ёндирмоқ; 2) (*к.ларнидир орасига*) нифоқ солмоқ (بَيْنَ)

– أَرْشٌ хун, ўлдирилган одам учун тўланган товон, бадал

أَرْشِمَنْدْرِيتٌ *кўп.* أَرْشِمَنْدْرِيتِيَّةٌ архимандрит (*монастир руҳонийларининг олий унвони*)

أَرْشِيفٌ архив, кўҳна ҳужжатлар сақланадиган махсус муассаса, бирор идора бўлими

أَرِضَ I (а) أَرَضٌ (*бирор н.ни*) қурт емоқ; أُرِضَتِ الْخَشَبَةُ ёғочни қурт еди, ёғочга қурт тушди; II أَرَّضَ *эл.* ерга уламоқ, ерга туташтирмоқ

– أَرْضٌ *мн. кўп.* أَرَضُونَ, أَرَاضٍ 1) ер, қуруқлик; تَحْتَ الـ~ـِ а) ер остида; б) ер остига оид; عَذْرَاءُ ~ *ёки* بِكْرٌ ~ қўриқ; ҳеч ким яшамайдиган ер сатҳи, бўш жой, бўшлиқ; الـ~ـُ الْمُقَدَّسَةُ Фаластин; ~ الْمِيعَادِ жаннатосо (бориб кўриш орзу қилинадиган) жой; رُقْعَةُ الـ~ـِ الْخَضْرَاءِ 1) экиладиган ер майдони; 2) ер курраси; 3) майдон, территория; 4) мамлакат; 5) тупроқ; ~ الْوَطَنِ ватан; 6) тупроқ (*шунингдек: кўч.м.*); ~ خَصْبَةٌ لِـ... ... учун яхши шароит; 7) пол (*мас., хонадаги*); 8) *спорт.* майдон, майдонча; ~ُ مَلْعَبٍ цирк майдони

– أَرَضَةٌ *кўп.* أَرَضٌ *зоол.* 1) термит, кир чумоли, оқ чумоли (*иссиқ мамлакатларда яшовчи зарарли ҳашарот*); 2) қурт, чувалчанг

– أَرْضِيٌّ 1) ерга оид; الْكُرَةُ الـ~ـَةُ ер курраси; الْمَاءُ الـ~ـُ тупроқости, ерости суви, сизот сувлар; 2) дунёвий (одам); 3) ерда битадиган; شَوْكِيٌّ ~ *бот.*овқат учун ишлатиладиган резавор ўсимлик; 4) ер устидаги; ~ دَوْرٌ пастки қават

– أَرْضِيَّاتٌ *кўп.* 1) дунё неъматлари; 2) дунёвий фикр, ўй, хаёл

– أَرْضِيَّةٌ 1) ер, пол; 2) сақлов учун тўланган ҳақ; 3) (*расм, сурат*) фони; 4) ўриш (*матодаги*)

– أَرِيضٌ 1) кенг; 2) ўсимликка бой

– مَأْرُوضٌ қурт еган, қурт тушган; خَشَبَةٌ ~ـَةٌ қурт еган ёғоч, қурт тушган ёғоч

أُورْطَةٌ = أُرْطَةٌ

أَرْغُنٌ *кўп* أَرَاغِنُ *муз.* арғунун, орган

أَرْغُونٌ *кимё.* орган (*газ ҳолидаги мазасиз ва ҳидсиз кимёвий элемент*)

أَرِقَ (а) أَرَقٌ 1) бедор бўлмоқ, ухламаслик; бедорликдан, уйқусизликдан қийналмоқ; 2) сариқ касали билан оғримоқ, касалланмоқ; II أَرَّقَ бедорликка, уйқусизликка олиб келмоқ, сабаб бўлмоқ; ухлатмаслик, ухлашга қўймаслик, уйқу бермаслик; IV آرَقَ = II

– أَرَقٌ бедорлик, уйқусизлик; دَفْعُ الـ~ـِ уйқусизликни даф қилмоқ

– أَرِقٌ 1) бедорликдан, уйқусизликдан қийналувчи (азоб чекувчи); 2) уйқусиз

– أَرَقَانٌ 1) *мед.* сариқ касаллиги; 2) (*ўсимликка тушадиган*) шира

– أَرَقَةٌ *жам.* أَرَقٌ шира, ўсимлик бити

– يَرَقَةٌ = أَرَقَةٌ

– مَأْرُوقٌ сариқ касали билан оғрувчи

أَرَاكٌ арок (*туялар ейдиган янтоққа ўхшаш бута*)

نَرْجِيلَةٌ = أَرَاكِيلُ *кўп.* أَرْكِيلَةٌ

أَرِيكَةٌ *кўп.* أَرَائِكُ 1) тахт; 2) диван, супа, кат; ~ الْخَلْفِ орқа ўриндиқ (*автомашинада*); 3) чимилдиқ

إِرْلَانْدِيٌّ 1. Ирландияга оид; 2. ирландиялик

أَرَمَ I (и) أَرْمٌ тишламоқ, емоқ, еб қўймоқ, еб олмоқ

– إِرَمٌ *кўп.* آرَامٌ йўл ва кўча ёқасидаги тош

– أُرْمٌ *кўп.* أُرَّمٌ озиқ тиш; ◊ حَرَقَ الْأُرَّمَ عَلَى ... ...га тиш қайрамоқ; حَرَقَ الْأُرَّمَ مِنْ شِدَّةِ الْغَيْظِ ғазабдан тиш ғижирлатмоқ, ғирчиллатмоқ

– أَرْمَةٌ *кўп.* أَرْمَاتٌ лавҳа, вивеска (*идора, корхона ёки дўконнинг номи ёзилиб, осиб қўйиладиган ёзув*)

– أُرُومَةٌ, أَرُومَةٌ, أَرُومٌ 1) илдиз; тўнка; 2) келиб чиқиш, насаб, насл-насаб; بِلَا فَرْقٍ فِي الـ~ـِ келиб чиқишидан қатъий назар

أَرْمَنٌ *жам.* арман

– أَرْمَنِيٌّ 1. Арманистонга оид, арманга оид; الـ~ـَةُ арман тили; 2. арман

أَرِنَ (а) أَرَنٌ, إِرَانٌ қизғин, жўшқин, хушчақчақ бўлмоқ

– إِرَانٌ[1] қизғинлик, жўшқинлик, хушчақчақлик

– إِرَانٌ[2] *кўп* أُرُنٌ замбил, катафалк(а) *(дафн маросимида тобут қўйиладиган замбарак араваси: б) черковда тобут ўрнатиладиган супа)*

– أُرْنَة сузма, творог

أَرْنَاوُوطٌ، أَرْنَاؤُوطٌ *жам* албанлар, албанияликлар

– أَرْنَاؤُوطِيٌّ 1) Албанияга оид, албанларга оид; 2) *кўп.* أَرْنَاؤُطَة албанлар

أَرْنَبٌ *кўп.* أَرَانِبُ: أَهْلِيٌّ ~ қуён; بَرِّيٌّ ~ қуён; رُومِيٌّ ~ *ёки* هِنْدِيٌّ ~ денгиз чўчқаси; أَجْبَنُ مِنْ ~ қуёндан ҳам қўрқоқроқ, қуёнюрак; أُذُنُ الـــ ~ *бот* қуёнқулоқ; б) сомизоқ, қуён карами

– أَرْنَبَة урғочи қуён; ◊ الْأَنْف ~ бурун учи; لَا يَرَى أَبْعَدَ مِنْ ~ أَنْفِهِ у бурнидан нарини кўролмайди

أُورُنْيَك = أُرْنِيك

أُرُوبِيٌّ 1) Оврупога оид; 2) овруполик

أَرْيٌ асал, бол

آرِيٌّ[1] 1) орийларга оид; ҳинд-оврупо тиллари гуруҳига оид; اللُّغَات الـــ ~ ـة ҳинд-оврупо тиллари; 2) орийлар; ҳинд-оврупога оид

– آرِيٌّ[2] *кўп* أَوَارِ от ва шунга ўхшаш ҳайвонларни қамайдиган жой

أَرْيَال антенна; تِلِفِزْيُون ~ телевизион антенна, телевизор антеннаси

أَرْيَحِيَّة *қар* رَوَح

أَرِسْتُقْرَاطِيٌّ 1) аристократияга, аристократларга, оқсуякларга оид; 2) аристократ, оқсуяк, аслзода, зодагон

أَرِسْتُقْرَاطِيَّة 1) аристократия, аслзодалар, зодагонлар; 2) аристократлик, оқсуяклик, аслзодалик, зодагонлик

أَزَّ أَزَّ *(а/а, и)* أَزِيز вишилламоқ, вашилламоқ; хуштак чалмоқ; шовқинламоқ

– أَزٌّ ҳаяжонга солиш, ҳаяжонлантириш, ҳавасни келтириш, қизиқтириш

– أَزِيز виш-виш қилиш, вашиллаш, вишиллаш; хуштак, шовқин *(мас., мотор шовқини)*; момоқалдироқ овози; қозондаги сувнинг қайнагандаги овози

إِزَاءَ 1) қаршисида, рўпарасида, олдида; олдин; بِإِزَائِهِ а) унинг қаршисида (рўпарасида, олдида); б) унга нисбатан

إِزَّايْ، إِزَّيْ *халқ* қандай?, қандай қилиб?, қанақа?

أَزَبَ *(и)* أَزْب оқмоқ, оқиб (сизиб) чиқмоқ (тушмоқ)

– إِزْبٌ йўғон, миқти, бақалоқ; калтабақай

– مِئْزَاب *кўп* مَآزِيبُ *ёки* مِيزَاب *кўп* مَيَازِيبُ сувнинг пастга қараб оқиши; нов, тарнов

أَزْبِسْتُوس асбест, тоштахта *(оқ қалин қоғозга ўхшаш иссиқлик ўтказмайдиган ва ўзи куймайдиган минерал)*; тоғ зиғири

أُزْبَك *жам* ўзбеклар

– أُزْبَكِيٌّ 1) ўзбекка оид; الـــ ~ ـة ўзбек тили; 2) ўзбек

أَزَجَ II أَزَّجَ (أَزَّجَ) гумбазли, тоқли, равоқли (уй) қурмоқ

– أَزَجٌ *кўп* آزَاجٌ гумбаз, равоқ, қубба

أَزْدَرَخْت форс сирени *(гул)*

I أَزَرَ *(и)* أَزْرٌ 1) *(н.нидир)* ўраб олмоқ (بـــ); 2) қўлламоқ, қўллаб-қувватламоқ, ёрдамлашмоқ; II أَزَّرَ кучайтирмоқ, кувватлантирмоқ; 2) *(ёпинчиқ билан)* ёпмоқ; III آزَرَ ёрдамлашиб турмоқ, ёрдамлашмоқ, қўллаб-қувватламоқ; V تَأَزَّرَ = VIII; VI تَآزَرَ бир-бирига ёрдамлашмоқ; VIII اِتَّزَرَ، اِئْتَزَرَ эни (тахи) бузилмаган матога ўралиб олмоқ; *(бирор н.билан)* ёпиниб олмоқ (بـــ); إِزَارًا ~ изор киймоқ *(қар.* إِزَار[2]*)*

– إِزَارٌ *(кўпинча мз.)* *кўп.* أُزُرٌ، إِزْرٌ 1) *(тахи бузилмаган)* мато, чойшаб; 2) изор *(турсикка ўхшаш кийим)*

– أَزْرٌ 1) куч, қувват; شَدَّ ~ ـهُ қимгадир ёрдам қилмоқ; 2) орқа, елка

– تَآزُرٌ ўзаро ёрдам, бир-бирига ёрдам этиш

– مُؤَازَرَةٌ ёрдам, кўмак, ёрдамлашиш, кўмаклашиш; ёрдам (мадад, кўмак) бериш, ёрдам (мадад) кўрсатиш, ёқлаш, қўллаш; қувватлаш

– مِئْزَرٌ *кўп.* مَآزِرُ фартук, олдга тутиб олинадиган этак, пешбанд; 2) чойшаб; أَبْيَض ~ касалхона кийими; оқ халат

I أَزِفَ *(а)* أُزُوفٌ яқинлашмоқ, яқин келмоқ, етиб кела бошламоқ, кирмоқ; бошланмоқ *(вақт ҳақида)*

– آزِفٌ кириб келаётган, яқинлашаётган *(вақт ҳақида)*. الـــ ~ ـة а) *дин.* маҳшар, қиёмат, қиёмат-қойим, ялпи (ҳаммага тааллуқли) фалокат

I أَزِقَ *(и)* أَزَقٌ тор бўлмоқ, тангу тор бўлмоқ

– مَأْزِقٌ *кўп* مَآزِق 1) оғир аҳвол, қийин ҳолат; وَقَعَ فِي ~ оғир (қийин) аҳволга дучор бўлмоқ, оғир аҳволда қолмоқ, боши берк кўчага кириб қолмоқ; 2) берк кўча, тупик; أَخْرَجَ الْبِلَادَ مِنْ ~ ـهَا мамлакатни оғир аҳволдан (берк кўчадан) чиқармоқ; وَضَعَهُ فِي ~ *(к нидир)* қийин (чорасиз) аҳволга солиб қўймоқ

أَزَلٌ *кўп* آزَالٌ абадийлик, поёнсизлик, азалийлик; مِنَ الـــ ~ азалдан, бурундан; مُنْذُ الـــ ~ азалдан

– أَزَلِيٌّ азалий, қадимул-айёмдан

– أَزَلِيَّة азалийлик

I أَزَمَ *(и)* أَزْمٌ *(бирор н.дан)* ўзни тиймоқ (عَنْ); *(бирор н.дан)* воз кечмоқ, бош тортмоқ (عَنْ); II أَزَّمَ танглик туғдирмоқ, танглик келтириб чиқармоқ; V تَأَزَّمَ 1) кескинлашмоқ, тангликка тушиб қолмоқ; الْمَوْقِفُ ~ вазият кескинлашиб қолди; 2) кескинлик (танглик) ни бошдан кечирмоқ

– أَزْمٌ 1) ўзини тийиш, воз кечиш, бош тортиш; 2) парҳез

– أَزْمَةٌ[1] *кўп.* أَزَمَاتٌ، أَزَمٌ، إِزَمٌ 1) кескин, танг аҳвол; 2) танглик,

кескинлик. ~ اقتصادية иқтисодий танглик. кескинлик; ~ سياسية сиёсий танглик (кескинлик); ~ وزارية ҳукумат танглиги; 3) хуруж, тутқаноқ; ~ قلبية юрак касали хуружи (тутиб қолиши)

– أزمة[2] = قزمة

– مأزم 1) икки тоғ ўртасидаги тор йўл. 2) уруш майдони

– مأزوم тангликка, кескинликка учраган, тангликка тушиб қолган

إزميل *кўп* أزاميل кесувчи, қирқувчи (*асбоб*)

أزوت *киме* азот; ~ أكسيد الـ азот оксиди; ~ ثاني أكسيد الـ азот двуоксиди

– أزوتات *кўп киме.* нитратлар, азот кислотаси тузлари

– أزوتي азотга оид; азотли; ~ أسمدة азотли ўғитлар

– أزوتيك азотга оид; азот; ~ حامض الـ азот кислотаси

أزون азон

(أزى) III آزى 1) ўзаро рўпарама-рўпара турмоқ; бир-бирига тенг турмоқ

(أس) II أسس 1) асос солмоқ; 2) ўрнатмоқ, асосламоқ; V تأسس 1) асосланган бўлмоқ, ўрнатилган бўлмоқ; 2) (*н.гадир*). асосланмоқ, таянмоқ (على)

– أس *кўп* آساس، إساس 1) пойдевор, асос; 2) негиз, асос, база; 3) *кўч м* манбаъ, 4) *мат* даража, даража кўрсаткичи

– أساس *кўп.* أسس، أساسات 1) асос; 2) негиз, база, таянч, هو ~ الأسس бу асослар асосидир; ~ًا асосан, асосида; على ~ أن ... шу асосдаки. ...; لا ~ له асоссиз, асосланмаган; على ~ التكافؤ тенглик асосида, тенг ҳуқуқлилик асосида; على ~ من المساواة و الاحترام المتبادل тенглик ва ўзаро ҳурмат асосида; على ~ مبدئي принципиал асосда (равишда); على ~ مقابلة المثل بالمثل ўзаро келишилганлик асосида, ўзаро келишиб; عمل على ~ القطعة ишбай ҳақ олишга келишилган иш; أعاد النظر في ... من الـ~ бирор нарсани асос эътибори билан қайта кўриб чиқмоқ; أخذه ~ًا للبحث муҳокама учун бирор нарсани асос қилиб олмоқ; خلق ~ًا متينا لـ... учун мустаҳкам асос яратмоқ; 3) манбаъ; 4) асосий қоида; من حيث الـ~ асосан; асос эътибори билан; *муз* асосий овоз (тон)

– أساسي асосий, бош, муҳим; ~ قانون асосий қонун, конституция; وضع الحجر الـ~ пойдеворга тош қўймоқ (*қурилишда*); 5) (*бирор н.ни*) бошлаб бермоқ

– أسيسة инфраструктура (*саноат ва қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришига хизмат қилувчи тармоқлар тизими*)

– تأسيس 1) тузиш, яратиш, барпо қилиш; яратилиш, ташкил этилиш; 2) қофиядаги чўзиқлик алифи

– تأسيسة *кўп.* ات — муассаса, корхона

– تأسيسي таъсисий, таъсисга оид

– مؤسس таъсис этилган, тузилган, яратилган, барпо этилган, ташкил этилган

– مؤسس таъсис этувчи, тузувчи, яратувчи, барпо этувчи, ташкил этувчи

– مؤسسة *кўп* ات — муассаса, ташкилот, корхона, идора, институт

آس[1] *алиф б қ*

آس[2] *алиф б қ*

أسانسير лифт

إسباتي *карт* чиллик

إسبارتي 1) Спартага оид; 2) Спарта фуқароси

سبانخ = إسباناخ، إسبانخ

(أسبن) تأسبن испанияликка ўхшаб қолмоқ, испанияликларнинг урф-одатини қабул қилмоқ

– إسبان *жам* испанлар, испанияликлар

– إسباني 1) Испания ва испанларга оид; الـ~ة испан тили; 2) испаниялик, испан

إسباهي *кўп.* إسباهية *мз.* сипоҳий, жангчи, солдат (*Ҳиндистонда*)

إسبتالية *кўп.* ات — госпитал (*ҳарбий касалхона*)

إسبرتو спирт; ~ مخلوط тозаланмаган спирт

إسبيداج белила (оқ-бўёқ); ~ الرصاص қўрғошинли белила (қўрғошинли оқ бўёқ)

إست *мн кўп* إستات = ستة

إستاتيكا *физ* статика (*механиканинг жисмлар мувозанати ҳақидаги бўлими*); الـ~ المائية гидростатика (*мувозанатдаги суюқликнинг идиш деворига ёки суюқликка туширилган жисмларга таъсирини ўрганувчи фан*)

– إستاتيكي статикага оид; الكهرباء الـ~ة статик электр

إستاد *кўп.* ات — стадион, спорт майдони; مدرج الـ~ стадион (*спорт ўйинлари ва намойишлар бўладиган пайтларда томошабинлар ўтирадиган жой*)

أستاذ *кўп* أساتذة 1) ўқитувчи; муаллим; мураббий, тарбиячи; устоз, устод; 2) профессор; ~ مساعد профессор ассистенти, кичик илмий ходим; الـ~ الأكبر Қоҳирадаги Ал-Азҳар университетининг ректори. 3) мастер, уста, ~ الرياضة спорт мастери (устаси); ~ الشطرنج шахмат устаси; الـ~ الكبير гроссмейстер; 4) устод (*ҳар қандай кишига мурожаат вақтида айтилади*); ◊ ~ دفتر الـ *қар.* دفتر

– أستاذية 1) профессорлик унвони; 2) профессорлик фаолияти; 3) маҳорат

إستبرق кимхоб, кундал, зарбоф, парча

إستديو *кўп* إستديوهات *мн.* студия; ателье (*мас.. фотоателье*)

إِسْتِرَاتِيجِيٌّ 1) стратегияга оид; 2) стратег

— إِسْتِرَاتِيجِيَّةٌ стратегия

أُسْتِرَالِيٌّ 1) Австралияга оид; 2) австралиялик

إِسْتِرْلِينِيٌّ стерлинг (*Англияда пул бирлиги*); ~ جُنَيْهٌ *қар.* جُنَيْهٌ; مِنْطَقَةُ الـــ~ стерлинг минтақаси, доираси, зонаси

إِسْتِقْرَاطِيَّةٌ аристократия, зодагонлар, оқсуяклар

إِسْتِمَارَةٌ *кўп* ـــَاتٌ бланк, форма (*расмий иш қоғози варақаси*); ~ الْمَصْرُوفَاتِ счёт, ҳисоб-китоб варақаси

إِسْتِنْجَةٌ токоприёмник (*электровоз, трамвай, троллейбус кабиларнинг двигателига осилган электр симларидан ток олиб берувчи асбоб*); бугель (*темир чамбар, кема мачталарининг тепасига, кўприк қозиқлари бошига ва ш.к.ларга қиздириб кийдириладиган темир чамбар*)

إِسْتُدْيُو = إِسْتُودْيُو *кўп.* إِسْتُودْيُوهَاتٌ

أُسْتِيقٌ резина; каучук

أُسْتِيكٌ резина, каучук, резинка; الــ~ الْمَبْرُومُ эшилган, буралган резина; الــ~ الْمُبَطَّطُ лентали резина

أُسْتِيكَةٌ кий (*бильярд таёғи*)

أُسْتِيلِينٌ ацетилен (*рангсиз, ҳидсиз ёнувчи газ, автоген сваркасида ишлатилади*)

I أَسِدَ (а) أَسَدٌ 1) йўлбарсни кўриб, қўрқинчдан даҳшатга тушмоқ; 2) йўлбарс хулқли бўлмоқ, хулқан йўлбарсга ўхшамоқ; X اِسْتَأْسَدَ 1) йўлбарсдай кучли, қувватли бўлмоқ; 2) *маж.* ўзини йўлбарс деб ўйламоқ; ботирлик қилмоқ

— أَسَدٌ *кўп.* آسَادٌ, أُسْدٌ, أُسُودٌ арслон; الــ~ الْهِنْدِيُّ йўлбарс; ~ الْكُهُوفِ ғор арслони; ~ بُرْجُ الــ *астр.* Асад юлдузлар туркуми (буржи); ~ الْبَحْرِ *зоол.* денгиз арслони, катта қулоқли тюлень, шалпангқулоқ тюлень; ◊ ~ الْعَدَسِ *бот.* шумғия; دَاءُ الــ~ *мед.* мохов

— أَسَدِيٌّ арслонга, йўлбарсга оид

أَسِيدٌ *кимё.* кислота

I أَسَرَ[1] (и) أَسْرٌ 1) асир қилиб олмоқ, асир туширмоқ, асир қилмоқ, жазб этмоқ; юракдан урмоқ; 2) арқон билан боғламоқ, арқонга боғлаб қўймоқ; أَسَرَ[2] (и) أَسْرٌ яратмоқ, йўқдан бор қилмоқ, вужудга келтирмоқ; ~ هُ اللّٰهُ Оллоҳ уни йўқдан бор қилди, яратди; X اِسْتَأْسَرَ 1) асирга тушмоқ, (*бирор к.нинг*) асири бўлиб қолмоқ

— آسِرٌ 1) боғлаб қўювчи, кишанлаб олувчи; 2) асир қилувчи; *кўч.м.*дилбар, дилрабо, гўзал, кишини мафтун (шайдо, асир) қиладиган, жазб этадиган, юракдан урадиган

— إِسَارٌ[1] 1) асир қилиб олиш, асир тушириш; 2) асир тушиш, асир

— إِسَارٌ[2] *кўп.* камар, тасма, қайиш; арқон

— أَسْرٌ[1] = إِسَارٌ[1]

— أَسْرٌ[2] *кўп.* آسَارٌ камар, тасма, қайиш; арқон; بَاعَ الْجَمَلَ بِـــ~ هِ туяни нўхтаси билан сотди; ◊ بِـــ~ هِ тамоман, буткул, бутунлай; بِـــ~ هِ الْعَالَمُ бутун дунё

— أُسْرٌ[3] уремия (*буйракнинг касалланиши орқасида организмда тўпланиб қолган моддалар таъсири билан заҳарланиш*)

— أُسْرٌ *мед.* пешобнинг тутилиши

— أُسْرَةٌ *кўп* أُسَرٌ, أُسْرَاتٌ 1) оила, фамилия, сулола; الــ~ الْعَلَوِيَّةُ *тар.* Алавийлар (*Муҳаммад Алининг сулоласи, авлодлари*); 2) қариндошлар, қариндош-уруғлар; ~ التِّلْفِيزْيُونِ телевидение ходимлари

— أُسْرِيٌّ оила билан боғланган, оилали, бола-чақали, уй-жойли; ~ حَيَاةٌ оилавий турмуш, оилавий ҳаёт

— أَسِيرٌ *кўп.* أَسْرَى, أُسَرَاءُ 1) асирга олинган, асирга тушган, асир қилиб олинган; 2) асир, тутқин; 3) арқон билан боғланган, арқонга боғлаб қўйилган; 4) шайдойи, мафтун; مُبَادَلَةُ الْأَسْرَى асир алмаштириш, асир айрибошлаш; ~ الْحَرْبِ ҳарбий асирлик; وَقَعَ ~ ا لَهُ (*к.гадир. н.гадир*) асир бўлиб қолмоқ

— مَأْسُورٌ асир, тутқин; шайдойи, мафтун бўлиб қолган одам

— مَأْسُورَةٌ *кўп.* مَوَاسِيرُ 1) труба, най, найча; (*ўқ отувчи курол*) стволи

إِسْرَائِيلُ *ат.от., мз.* Исроил; بَنُو ~ *кўп.* яҳудийлар, яҳудий халқи

— إِسْرَائِيلِيٌّ 1) Исроилга, яҳудийларга оид; 2) исроиллик, яҳудий

— إِسْرَائِيلِيَّاتٌ *кўп.*яҳудий тилидан кирган сўзлар

إِسْرَافِيلُ Исрофил (*даҳшатли овоз билан сур чалиб, қиёмат-қойим бўлгани ҳақида хабар берувчи фаришта*)

أُسْرُبٌ, أُسْرُبٌ *кўп.* графит; *эск.* қўрғошин

إِسْرِنْجٌ қўрғошинли қизғиш заргалдоқ ёки қизғиш-жигарранг бўёқ (қўрғошинли сурик)

أُسْطُبَّةٌ *мн. кўп йўқ.* каноп лоси, зиғирпоянинг дағал толаси; ~ الْقُطْنِ пахта толаси

إِسْطَبْلٌ *кўп* ـــَاتٌ отхона

أَسْطُرْلَابٌ *кўп.* ـــَاتٌ устурлоб, астролябия (*юлдузларнинг вазиятини белгилаш учун қўлланиб келинган бурчак ўлчаш асбоби, кейинчалик ер ўлчаш ишларида ҳам қўлланган*)

أُسْطُوَانَةٌ *кўп.* أَسَاطِينُ, أُسْطُوَانَاتٌ 1) *архит.* устун, колонна; 2) валик; ролик, цилиндр (*двигателники ҳам*); ~ الْأُكْسِيجِينِ кислородли баллон; ◊ أَسَاطِينُ الْأَدَبِ буюк адиблар, ёзувчилар; أَسَاطِينُ الْعِلْمِ илм устунлари, яъни жуда катта олимлар (уламолар); أَسَاطِينُ الْاِحْتِكَارِ монополия корчалонлари, хўжайинлари

— أُسْطُوَانَاتٌ *кўп.* овоз ёзувчи аппарат - фонограф валиги; патефон пластинкаси (товоғи)

— أُسْطُوَانِيٌّ цилиндрга оид; цилиндрик, цилиндрсимон, цилиндр шаклидаги

أُسْطُورَةٌ *қар.* سطر

– أُسْطُورِيٌّ қар. سطر

أُسْطُولٌ кўп أَسَاطِيلُ флот; الـ~ الْبَحْرِيُّ денгиз флоти; الـ~ النَّهْرِيُّ дарё флоти; الـ~ الْجَوِّيُّ ҳаво флоти; الـ~ التِّجَارِيُّ савдо флоти; ~ الصَّيْد балиқ овлаш флоти

أُسْطَى кўп أُسْطَوَاتٌ 1) уста; бошлиқ; ~ الْوَابُور паровоз ҳайдовчиси; 2) ошпаз, пазанда

I أَسِفَ[1] (а) أَسَفٌ қайғурмоқ, ғам емоқ, хафа бўлмоқ, ачинмоқ, (н.дандир) афсусланмоқ (عَلَى), ... وَ مِمَّا يُؤْسَفُ لَهُ أَنَّ ... шуниси ачинарлики, ...; IV آسَفَ ачинтирмоқ, хафа қилмоқ, қайғуга солмоқ, қайғуртирмоқ; ... يُؤْسِفُنِي أَنْ мен учун жуда ачинарли нарса шуки, ...; أَسِفَ[2] (а) أَسَفٌ (бирор к.дан) жаҳлланмоқ, ғазабланмоқ (عَلَى); IV آسَفَ жаҳлини келтирмоқ, ғазабга қўймоқ, ғазаблантирмоқ; V تَأَسَّفَ қайғурмоқ, ҳасрат чекмоқ, (н.дандир) афсусланмоқ (عَلَى)

– آسِفٌ, أَسِفٌ қайғирувчи, афсус чекувчи; ғам чекувчи; қайғули, ҳасратли

– أَسَفٌ ғам-ғусса, андуҳ; таассуф, ачиниш, афсус чекиш; بِـ~ ачиниш билан; афсус билан, афсусланган ҳолда; بِالـ~ ёки لِلْـ~ ёки مَعَ الـ~ афсуски, ...; بِكُلِّ ~ ёки مَعَ شَدِيدِ الـ~ минг афсуски, ...; عَبَّرَ عَنْ ~ه ўз афсусини (таассуфини) билдирмоқ; ◊ يَا ~اهُ ёки وَا ~اهُ афсус!, эсизгина!

– أَسِيفٌ 1) ачинувчи, қайғирувчи, ҳасрат чекувчи; 2) ғамли, қайғули; 3) ачинарли, афсусланишга (таассуфга) лойиқ

– تَأَسُّفٌ = أَسَفٌ

– مَأْسُوفٌ عَلَيْهِ ~ ачинарли; афсусланишга (таассуфга) лойиқ

– مُؤْسِفٌ хафа (дилни сиёҳ) қилувчи, ранжитувчи, дилни оғритадиган; ... وَ مِنَ الـ~ أَنَّ ... шуниси хафа қиладики, ...; шуниси ранжитадики, ...

إِسْفَانَاخ, إِسْفَانَخ, إِسْفَنَاخ исмалоқ (ўсимлик)

أَسْفِكْسِيَا мед асфикция, бўғилиш, нафас тиқилиб қолиш, нафас қисиш

أَسْفَلْت мз асфальт; بَسَطَ بِالـ~ асфальтламоқ, асфальт ётқизмоқ

إِسْفَنْج жам. зоол.булут (сув жонивори)

– إِسْفَنْجَةٌ кўп. ـاتٌ — зоол. булут

– إِسْفَنْجِيٌّ булутсимон, тешик-тешик, ғовак

إِسْفَنْدَانٌ заранг (дарахт)

إِسْفِيدَاج = إِسْبِيدَاج

إِسْفِين қар. سفن

أُسْقَرْبُوطٌ, إِسْقَرْبُوطٌ мед. искарбут, зангла, зангла касали

أُسْقُفٌ кўп. أَسَاقِفَةٌ черк. епископ (насроний черковларида юқори лавозимли руҳоний); رَئِيسُ الْأَسَاقِفَة архиепископ - епископлар бошлиғи

– أُسْقُفِيَّةٌ 1) епископлик мансаби, епископлик даражаси; епископлик мансабида ишлаш даври; 2) епархия (насронийларда - архиерей тасарруфидаги маъмурий черков округи)

أُسْقُمْرِيٌّ скумбрия, макрель (денгиз балиғи)

إِسْقَنْقُورٌ калтакесак

إِسْكَتَّان қар. إِسْكَةٌ

– إِسْكَةٌ, إِسْكَتَّانِ дан. ик.с анат. аёллар аврати лаблари

إِسْكِتْشٌ кўп. ـاتٌ — мз скетч (эстрадада кўрсатиладиган ҳажвий ёки кулгили пьеса)

إِسْكُتْلَانْدِيٌّ 1. Шотландияга оид; 2.шотландиялик

إِسْكِلَةٌ кўп. أَسَاكِل кема келиб тўхтайдиган ва боғлаб қўйиладиган жой; денгиз бўйидаги шаҳар

إِسْكِمْلَةٌ кўп. ـاتٌ — кўча, боғ каби жойларга қўйилган ўтирғич, эшак, скамейка

إِسْكَنْدَر ат.от , мз. Искандар

– إِسْكَنْدَرَانِيٌّ 1.Искандарияга оид; 2.искандариялик

إِسْكَنْدِيُوم кимё.скандий (элемент)

إِسْكُوَاش теннисга ўхшаш тўп ўйини

إِسْكِي чанғи

إِسْكِيف мз ялик (икки ёки тўрт эшкакли қайиқ); спорт. скиф (пойга қайиқларининг бир тури)

إِسْكِيمُو жам. эскимослар (халқ)

– إِسْكِيمَاوِيٌّ 1. эскимосга оид; 2.эскимос кишиси

I أَسُلَ (у) أَسَالَةٌ мулойим бўлмоқ; силлиқ бўлмоқ; чўзиқ бўлмоқ; II أَسَّلَ чархламоқ, қайрамоқ, юпқалаштирмоқ, юпқа қилмоқ

– أَسَلٌ 1) қамиш; 2) найза

– أَسَلَةٌ 1) тикан, тиканак; 2) найза, ўткир уч, уч; тил учи

– أَسَلِيٌّ фон. апикалга оид, апикал (тил усти билан юқори тиш ўртасида ҳосил бўладиган нутқ товушлари); الْحُرُوفُ الـ~ة апикал ундошлар (ص, س, ز)

– أَسِيلٌ 1) текис, силлиқ; 2) чўзиқ, узун

– تَأَسُّلٌ атавизм (ҳайвон ёки кишиларнинг аждодларида бўлган, сўнг йўқолиб кетиб, кейинчалик яна пайдо бўлган жиҳатлар)

– مُؤَسَّلٌ ўткир қилинган, ўткирлашган, ўткирлаштирилган; учи ўткир

أُسْلُوبٌ кўп. أَسَالِيبُ 1) услуб, усул, йўсин, йўл, равиш, тариқа, тарз; ~ الْحُكْم бошқариш усули; 2) услуб (адабий); 3) усул, шакл

– أُسْلُوبِيٌّ 1) услубий, услубга оид; 2) стилистик; 3) стилист (услуби жуда яхши муаллиф)

أُسَامَةٌ йўлбарс

اِسْمٌ қар. سمو

إِسْمَاعِيلُ ат.от. мз. Исмоил

– إِسْمَاعِيلِيٌّ дин. 1) исмоилий; 2) исмоилийликка мансуб киши

أَسْمَانْجُونِيٌّ ҳаворанг

أَسْمَنْتٌ, إِسْمَنْتٌ цемент; арматурали бетон; الـ ~ الْمُسَلَّحُ темир-бетон

I أَسَنَ (у,и) أُسُونٌ бузилмоқ, ишдан чиқмоқ, чиримоқ; туриб бузилиб қолмоқ (*сув ҳақида*); V تَأَسَّنَ бир ерда узоқ туриб қолмоқ (*сув ҳақида*)

– آسِنٌ туриб (оқмай) қолган; ~ مَاءٌ кўлмак сув

أَسْنَوِيٌّ Асна шаҳрида яшовчи киши, асналик

I (أسو) أَسَا (у) أَسْوٌ 1) юпатмоқ, овутмоқ, овутиб қўймоқ, тинчитмоқ, тасалли (таскин, далда) бермоқ; 2) даволамоқ; 3) (*ярани, жароҳатни*) боғламоқ; II أَسَّى = I; III آسَى 1) ёрдамлашмоқ, кўмаклашмоқ, мадад бермоқ; 2) овутмоқ, юпатмоқ, ҳамдардлик билдирмоқ; V تَأَسَّى 1) (*н.биландир*) юпатилмоқ; 2) (*н.гадир*) тақлид қилмоқ; (*н.нидир*) ўрнак деб билмоқ (بِـ), овунмоқ; 3) (*н.нидир*) сабот билан ўтказмоқ; VI تَآسَى ўзаро бир-бирини юпатмоқ, овутмоқ, бир-бирига таскин бермоқ

– آسٍ[1] мн. آسِيَةٌ юпатувчи, овутувчи, тасалли (таскин) берувчи; овутадиган, юпатадиган, тасалли (таскин) берадиган; *шунингдек*: қар. أسى

– آسٍ[2] 1) даволовчи шифокор; 2) кўп. أُسَاةٌ доктор, врач

– إِسَاءٌ даво, илож

– مَأْسُوٌّ = أَسِيٌّ

– أَسًى 1) ғам, ташвиш; 2) даволаниш, муолажа

– آسِيَةٌ мн. кўп. أَوَاسٍ 1) даволовчи аёл; 2) аёл врач, аёл доктор, аёл табиб

– أَسْوَانُ ғамгин, ғамли, қайғули, хафа

– أُسْوَةٌ мисол, намуна; ... بِـ ~ ...нинг ўхшаши

– تَأْسِيَةٌ 1) юпатиш, таскин бериш; 2) даволаш

– مَأْسُوٌّ даволанган, даволанувчи

– مُوَاسَاةٌ 1) ёрдам; хайр-саховат, хайрия, саховатлилик; 2) таъзия, ҳамдардлик билдириш; юпатиш, таскин бериш

– مُؤَسٍّ мн. مُؤَسِّيَةٌ тузатувчи, шифоли, даво бўладиган

أَسْوَارٌ, إِسْوَارٌ кўп. أَسَاوِرُ, أَسَاوِرَةٌ (сол. سُوَارٌ қар. سور) 1) билакузук; 2) қадама енг, қайтарма енг

أَسْوَانُ: ~ حَجَرُ мин. сиенит (*магматик тоғ жинсларининг бинокорлик материали сифатида ишлатиладиган бир тури*)

– أَسْوَانِيٌّ 1) Асвонга оид; 2) Асвонда яшовчи, асвонлик; ◊ حَجَرٌ ~ мин. сиенит

أَسُوجِيٌّ 1. Швецияга оид; шведларга оид; الـ ~ ةُ швед тили; 2) швед, швециялик

I أَسِيَ (а) أَسًى қайғурмоқ, ҳасрат чекмоқ, ғам емоқ, куймоқ, бўзламоқ; VIII اِئْتَسَى 1) сабр-тоқат қилмоқ, чидамоқ; 2) (*бирор к.нинг*) орқасидан эргашмоқ (بِـ); (*бирор к.га*) иқтидо қилмоқ (بِـ); (*бирор к.нинг*) орқасида турмоқ (بِـ)

– آسٍ мн. آسِيَةٌ ғамга (қайғуга) соладиган, жуда қайғули; قِصَّةٌ آسِيَةٌ ғамгин, аламли қисса; *шунингдек*: қар. أسو

– أَسًى ғам, алам; доғ; يَحُزُّ الـ ~ فِي نُفُوسِنَا алам жонимизни ўртамоқда

– أُسًى сабр, сабр-тоқат, таҳаммул

– مَأْسَاةٌ кўп. 1) ғам, алам, изтироб; 2) драма; трагедия (фожиа)

– مَأْسَوِيٌّ фожиали, фожиона

أَسْيَوِيٌّ, أَسْيَاوِيٌّ 1. Осиёга оид; 2. осиёлик

أَسْيُوطِيٌّ кўп. أَسَايِطَةٌ Асютда яшовчи киши

أَشَائِرُ кўп. байроқлар (қар. شور)

أَشَاشٌ 1) фаоллик; 2) ҳордиғи чиққанлик

(أشب) II أَشَّبَ 1) ўрмоқ, тўқимоқ (*мас., сават*); аралаш-қуралаш қилиб юбормоқ; 2) (*бирор н.ни*) тушуниб бўлмайдиган қилмоқ; 3) (*металларни*) эритмоқ; V تَأَشَّبَ 1) ўрилмоқ, тўқилмоқ, аралаш-қуралаш бўлиб кетмоқ;. 2) ҳар тарафдан келиб йиғилмоқ (тўпланмоқ); 3) эримоқ (*металл ҳақида*)

– أُشَابَةٌ кўп. أُشَابَاتٌ, أَشَائِبُ 1) турли-туман оломон, қаланғи-қасанғилар; 2) қотишма; أُشَابَاتٌ فِلِزِّيَّةٌ металл қотишмалари

– أَشَبٌ ўрмоннинг қалин жойи, чакалакзор, чангалзор

– أَشِبٌ қалин, дарахтлар билан қопланган (*жой*)

– مُؤَشَّبٌ эгаллаб бўлмайдиган; мустаҳкамланган, мустаҳкам

– إِشْبِينٌ кўп. أَشَابِينُ 1) чўқинтирган ота; 2) куёвжўра (*бутхонада никоҳлаш пайтида куёв ёки келин боши устида гулчамбар тутиб турадиган киши*)

I أَشِرَ (а) أَشَرٌ такаббурлик қилмоқ, кибрланмоқ, кеккаймоқ, гердаймоқ; أَشَرَ (и) أَشْرٌ арраламоқ; II أَشَّرَ (*н.гадир*) имзо чекмоқ, виза қўймоқ (عَلَى); عَلَى الطَّلَبَةِ ~ аризага рухсат этиб қўл қўймоқ; ~ الأَسْنَانَ тишларнинг атрофини қириб ўткирламоқ; V تَأَشَّرَ 1) қайд қилдирмоқ; 2) виза қўйилмоқ

– آشِرٌ гердайган, кибрланган, такаббур

– أَشِرٌ = أَشَارَى кўп. أَشْرَانُ

– تَأْشِيرٌ 1) ҳужжат устига виза қўйиш; 2) виза

– تَأْشِيرَةٌ кўп. ـَاتٌ — рухсатнома, виза; (مُرُور) اِجْتِيَاز ~ транзит визаси; دُخُول ~ бирор мамлакатга келишга рухсат берувчи виза, ҳужжат; الْعَوْدَة ~ қайтиб кетиш ҳақида виза, ҳужжат

– مُؤَشِّرٌ контролёр; индикатор; (*счётчик ва.ҳ.к.*) кўрсаткичи

إِشْعَيَاءُ ат.от., *мз.* Ишъаё

إِشْفَى *кўп.* أَشَافٍ бигиз

أَشْكِينٌ йўрға

أَشْمُونِيٌّ ашмуний (*пахта нави*)

أُشْنَانٌ ишқор

أُشْنَةٌ мох, йўсин (*зах ерларда, тош, дарахт устида ўсадиган илдизсиз ўсимлик*)

أَشُورِيٌّ 1. ассурийларга оид; الـ~ـةُ ассурий тили; 2. ассуриялик

أَصٌّ *кўп.* أَصَاصٌ асос, илдиз, негиз, замин

– أُصَيْصٌ *кўп.* أُصُصٌ гулдон, гултувак

I أَصَدَ (*у*) أَصْدٌ (*эшикни*) ёпмоқ; IV آصَدَ = I

I أَصَرَ (*и*) أَصْرٌ ҳибсга олмоқ, қамамоқ

– آصِرَةٌ *кўп.* أَوَاصِرُ алоқа, муносабат; أَوَاصِرُ الْأُلْفَةِ وَ الْمَحَبَّةِ дўстлик ва севги муносабатлари (алоқалари)

– إِصْرٌ *кўп.* آصَارٌ 1) оғир юк, вазифа; ташвиш, ғам; 2) мажбурият, берилган ваъда

– مَأْصِرٌ *кўп.* مَآصِرُ 1) ғов, тўсиқ; 2) шлагбаум; застава

إِسْطَبْلٌ = إِصْطَبْلٌ

أُسْطُبَةٌ = أُصْطُبَةٌ

أَسْطُرْلَابٌ = أَصْطُرْلَابٌ

I أَصُلَ (*у*) أَصَالَةٌ 1) ўрнашиб олмоқ, томир (илдиз) ёймоқ; 2) насл-насабли аслзодалардан бўлмоқ; 3) зотли (зоти яхши) бўлмоқ; 4) оригинал, асл бўлмоқ; II أَصَّلَ 1) асл зотини (келиб чиқишини, насл-насабини) аниқламоқ; аждодларини кўрсатмоқ; 2) ... ~ أُصُولاً لِـ (*н.ғадир*) пойдевор, асос солмоқ; IV آصَلَ аср намозидан шомгача бўлган пайтда кирмоқ *ёки* келмоқ; V تَأَصَّلَ 1) илдиз отмоқ, томир ёймоқ, ўрнашиб олмоқ; 2) (*к.нингдир*) насабидан келиб чиққан бўлмоқ (مِنْ); X اسْتَأْصَلَ 1) илдизи билан суғуриб олмоқ, олиб (юлиб) ташламоқ, кўчириб ташламоқ; 2) бутунлай йўқ қилмоқ; ~ شَأْفَتَهُ *қар.* شَأْفَةٌ

– اسْتِئْصَالٌ 1) таг-томири билан йўқ қилиш; илдизини (тухумини) қуритиш, битириш, барҳам бериш; 2) олиб ташлаш; جِرَاحَةُ ~ الزَّائِدَةِ الدُّودِيَّةِ аппендэктомия; жарроҳлик йўли билан кўр ичакни (аппендиксни) кесиб олиб ташлаш

– أَصَالَةٌ 1) келиб чиқиш; 2) аслзодалик; 3) ўзига хослик; асллик, оригиналлик; أَهْلُ الـ~ асл одамлар, бетакрор (ўзига хос) одамлар; 4) мустақиллик; 5) қатъийлик, мустаҳкам иродалилик, собитлик; ~ الرَّأْيِ тафаккурнинг соғломлиги; 6) *грам.* ўзакка алоқадорлилик (*ундош товуш ҳақида*); تَوَهُّمُ ~ التَّاءِ فِي الْفِعْلِ اتَّقَى "اتَّقَى" – غَلَطٌ فَاحِشٌ феълидаги ت ўзакка алоқадор деб ўйлаш қўпол хатодир; ~ وَ بِوَكَالَةٍ عَنْ ... шахсан ва ... нинг топшириғига биноан; ... بِالـ~ عَنْ نَفْسِي وَ بِالنِّيَابَةِ عَنْهُ أَرْجُو шахсан ўзим ва унинг номидан сўрайманки, ...

– أَصْلٌ *кўп.* أُصُولٌ 1) илдиз; ~ وَ فَصْلٌ илдиз ва решалар; لَا ~ لَهُ وَ لَا فَصْلَ *маж.* у аслзодалардан эмас; 2) асос, замин, моҳият; لَيْسَ لِهَذَا ~ مِنَ الْمَوْضُوعِ бунинг масала моҳиятига алоқаси йўқ; أُصُولٌ وَ فُرُوعٌ асосий ва иккинчи даражали қисмлар (бўлаклар); الـ~ وَ الْفَوَائِدُ асосий капитал ва фойда (процент) лар; 3) бошланиш; فِي الـ~ а) дастлаб; б) асосан; аслини олганда; كُلُّ شَيْءٍ يَعُودُ (يَرْجِعُ) إِلَى ~ـهِ ҳамма нарса ўз аслига қайтади; 4) принцип; 5) келиб чиқиш, шарифُ الـ~ аслзода, зодагон; هُوَ جَزَائِرِيُّ الـ~ у асли жазоирликдир; نَبَاتِيُّ الـ~ ўсимликдан олинган, келиб чиққан, пайдо қилинган; حَيَوَانِيُّ الـ~ ҳайвондан олинган, келиб чиққан, пайдо қилинган; ~ـهُ а) асли (*қаердандир*); عَرَبِيٌّ ~ـهُ асли араблардан; б) мутлақо, бутунлай (*бўлишсиз маънодаги феъл билан келганда*): مَا فَعَلَهُ ~ у буни мутлақо (бутунлай) қилмаган; لَنْ يَفْعَلَهُ ~ у буни мутлақо қилмайди; 6) жинс; 7) сабаб, 8) асл нусха, оригинал; 9) умумий миқдор, жамъ, сумма; 13 مِنْ ~ 40 умумий миқдор бўлган 40 дан 13; 10) *химё.* асос

– أَصَلَةٌ *кўп.* ~اتٌ бўғма илон, питон

– أَصْلِيٌّ 1) туб жойли; ерли; سَاكِنٌ ~ абориген, туб жой аҳолиси; 2) асосий; الْجِهَاتُ الـ~ـةُ дунё мамлакатлари; عَدَدٌ ~ санoқ сон; عُضْوٌ ~ (*қандайдир жамиятнинг*) ҳақиқий аъзоси; 3) дастлабки, 4) асосий; اللُّغَةُ الـ~ـةُ она тили; الْبِلَادُ الـ~ـةُ она ватан; 5) оригинал, асл (нусха), حَرِيرٌ ~ табиий ипак, асл ҳарир

– أَصْلِيَّةٌ аслига тўғрилик, аслига мослик, асл нусхага мувофиқлик

– أُصُولٌ *кўп.* усуллар, асосий қоидалар, тартиблар; қонун-қоидалар, жорий тартиб; دَعَا إِلَى اتِّبَاعِ الـ~ тартиб-қоидага риоя қилишга чақирмоқ; طِبْقًا لِلـ~ *ёки* حَسَبَ الـ~ қоидага мувофиқ, тартибга кўра; عَلَى الـ~ ҳамма қоида бўйича; أُصُولُ التَّعْلِيمِ таълим методикаси, услубияти; عِلْمُ أُصُولِ الدِّينِ дин асослари ҳақидаги фан; ислом теологияси; ~ الْفِقْهِ мусулмон қонуншунослиги; фиқҳ илми; الـ~ هُنَا أَنْ... а) гап (масала) шундаки, ...; б) бу ерда одат (қоида) шундайки, ...; 2) *ҳис.* актив (*балансининг кирим, даромад ва моддий бойликлар ёзиладиган қисми*); ~ وَ خُصُومٌ актив ва пассив (*корхонанинг қарз ёки мажбуриятлари мажмуи*)

– أُصُولِيٌّ 1) қонун-қоида билан келишилган, рози бўлган; қонуний; لَمْ يُحَلْ بَعْدُ إِلَى الْمُحَاكَمَةِ الـ~ـةِ у ҳали судга берилмаган; 2) *мол.* моддий актив билан боғлиқ (алоқадор);

مُسْتَنَدَاتٌ ~ــِيَّةٌ мол-мулкка, активга доир ҳужжатлар

– أَصِيلٌ[1] кўп أُصَلاءُ، أَصَائِلُ 1) аслзода, насл-насаблик; оқсуяк, зодагон. 2) зотдор, зотли; 3) асл, ҳақиқий; 4) табиий, туғма; عَيْبٌ ~ туғма айб (нуқсон); النُّزْعَةِ ~ асл нусха, кўчирилган эмас; 5) шу жойда туғилган; аслида шу ерлик; 6) ҳимоячига ўз ваколатини топширган даъвогар. الرَّأْيِ ~ фикри қатъий, қатъий фикрли

– أَصِيلٌ[2] кўп أُصُلٌ، أَصَائِلُ، آصَالٌ оқшом, ғира-шира пайт, аср намозидан шомгача бўлган пайт

– أَصِيلَةٌ мол-мулк, актив

– تَأْصِيلٌ (мас., сўзнинг) келиб чиқишини аниқлаш; عِلْمُ الــ~ этимология (лингв. 1) тилшуносликнинг сўзларнинг келиб чиқишини текширадиган бўлими; 2) сўзнинг келиб чиқиши)

– تَأْصِيلَةٌ келиб чиқиш; насаб, насл-насаб, шажара

– مُؤَصَّلٌ наслдор, зотдор, зотли

– مُتَأَصِّلٌ 1) илдиз отиб (сингиб) кетган; 2) суякка (қонга) сингиб кетган; عَدَاوَةٌ ~ــَةٌ суякка сингиб кетган адоват (душманлик, ёвлик)

أَطَّ I (а/и) أَطِيطٌ 1) мунгли (ҳазин) овоз чиқармоқ (*туя ҳақида*); 2) ғижирлатмоқ; 3) қулдирамоқ, қулдур-қулдур қилмоқ (*қорин ҳақида*)

أَطَرَ I (у, и) أَطْرٌ эгмоқ, букмоқ; қайирмоқ; II أَطَّرَ 1) эгмоқ; 2) рамка ичига солмоқ (олмоқ) (*Сурияда*)

– إِطَارٌ кўп. إِطَارَاتٌ، أُطُرٌ 1) ром, гардиш; 2) тўғин; чамбарак, ҳалқа; الْبِرْمِيلِ ~ чамбарак; الْعَجَلَةِ ~ тўғин, ғилдирак тўғини; ~ مَطَّاطٌ каучук (резина) шина; 3) бош кийим гардиши, жияги, кизаги; ◊ فِي ~ التَّعَاوُنِ الْاِقْتِصَادِيِّ иқтисодий ҳамкорлик доирасида

– إِطَارَاتٌ кўп. кадрлар (*Шим. Африкада*)

أُطْرُغُلَّةٌ кўп اتٌ — ғуррак, кумри, мусича

إِطْرِيَّةٌ қар. طرو

أَطْلَسٌ[1] атлас (*мато*)

أَطْلَسٌ[2] кўп. أَطَالِسُ атлас (*карта, сурат, расм, жадваллар тўплами*)

– أَطْلَسِيٌّ атлантик, Атлантикага оид; الْحِلْفُ الــ~ الشَّمَالِيُّ Шимолий Атлантика блоки

أُطَامٌ мед сийдик тутилиши

– أُطُمٌ кўп. آطَامٌ минора; қаср, сарой; истеҳком

– أَطُومٌ зоол. дюгон (*сувда яшашга мослашган сут эмизувчи ҳайвон*)

أَغَا кўп أَغَوَاتٌ 1) ого (*феодал, ер эгасига бериладиган унвон*); жаноб; 2) ҳарам оғаси, ҳарам ходими (*бичилган қул*)

إِغْرِيقِيٌّ 1. Грецияга, грекларга оид; الــ~ــَةُ грек тили; 2. грек

أُغُسْطُسُ август

أَغُورٌ огур (*қадимги яҳудийлар тангасининг номи*)

(أف) ١٠ تَأَفَّفَ 1) афсусланмоқ, пушаймонлик ҳис қилмоқ; 2) нафрат, жирканиш ҳис этмоқ; (*н дандир*) ҳазар қилмоқ (ب)

– أُفٌّ ~ الْأُذُنِ қулоқ кири (*қулоқ ичидаги олтингугурт*)

– أُفٍّ ундов сўз. туф-туф-э! (*жирканиш*) لَكَ ~ туф сенга!

– تَأَفُّفٌ нафратланиш; жирканиш; норозилик туйғуси, ҳисси

أَفَارِيَةٌ қар фود

إِفْرَنْجٌ жам оврупоқиклар; بِلَادُ الــ~ Оврупо

– إِفْرَنْجِيٌّ кўп. إِفْرَنْجِيَّةٌ 1.Оврупога оид; 2.оврупоқик. ◊ مَرَضٌ ~ сифилис, захм (*сўзма-сўз: Оврупо касали*)

إِفْرَنْسِيٌّ 1.Францияга, французларга оид; الــ~ــَةُ француз тили; 2. француз

إِفْرَنْجِيٌّ = إِفْرَنْكِيٌّ

أَفْرُو أَسْيَوِيٌّ Афро-Осиёга оид

أَفْرُو أَمِيرِكِيٌّ Афро-Америкага оид

إِفْرِيزٌ кўп. أَفَارِيزُ، أَفْرِيزٌ، إِفْرِيزٌ 1) фриз (*бино пештоқидаги, гилам, паркет четларидаги нақшли ҳошия*); карниз; 2) чет, қирғоқ; ~ الطَّرِيقِ йўл чети, қирғоғи; الْمَحَطَّةِ ~ перрон (*темир йўлларда*)

إِفْرِيقِيٌّ 1. Африкага, африкаликларга оид; 2. кўп. إِفْرِيقِيُّونَ، أَفَارِقَةٌ африкалик

أُفْسِتٌ полигр. офсет; طِبَاعَةُ الــ~ офсет босмаси (*қолипдаги расмни олдин резинага кўчириб, сўнгра қоғозга босиш усули*)

أَفْسَنْتِينٌ، إِفْسَنْتِينٌ 1) шувоқ, явшон; 2) эрмон (*ўсимлик ва ундан тайёрланадиган ичимлик*)

إِفْشِينٌ кўп. أَفَاشِينُ 1) (*ибодат ва муборакбод қилиш*) шакли, йўли, 2. дин. лития (*христианларда – бутхонада қилинадиган ибодат*)

أَفْغَانٌ жам. Афғонлар

– أَفْغَانِيٌّ 1. Афғонистонга, афғонларга оид; 2. афғонистонлик

أَفَقَ I (и) أَفْقٌ дунёни кезиб юрмоқ, турли жойларда тентираб, изғиб юрмоқ

– أَفَّاقٌ 1) саёҳатчи; турист; 2) саргузаштлар орзуманди, саргузашт изловчи, авантюрист

– أُفُقٌ кўп آفَاقٌ 1) уфқ, уфқ чизиғи; الــ~ الْحَقِيقِيُّ ҳақиқий уфқ; الــ~ الظَّاهِرِيُّ кўриниб турган уфқ. 2) савия, билим даражаси; سَعَةُ الــ~ кенг қамровли билим доираси; وَاسِعُ الــ~ кенг билимли; ضِيقُ الــ~ билим доираси тор, саёз; ضَيِّقُ الــ~ тор, саёз билим, дунёқараш; 3) кўп. а) кўч.м. (*келгусидаги*) уфқлар; فَتَحَ آفَاقًا (جَدِيدَةً) أَمَامَهُ طَيِّبَةً (к.ғадир н. дадир) кенг уфқлар очиб бермоқ (فِي) б) الْآفَاقُ дунё, олам

– أُفْقٌ = أُفُقٌ

– أُفُقِيٌّ горизонтал; إِحْدَاثِيٌّ ~ мат абсцисса

– أُفُقِيَّةٌ 1) горизонталлик; 2) мат абсцисса

– مِئْفَاقٌ перископ (*бекик жойдан туриб кузатиладиган оптик асбоб*)

I أَفَكَ (и) أَفْكٌ 1) ёлғон гапирмоқ, туҳмат қилмоқ, бўҳтон қилмоқ; 2) йўлдан урмоқ, чалғитмоқ (عَنْ); أُفِكَ ақли паст бўлмоқ, паст ақлли бўлмоқ, фикри ожиз бўлмоқ, ожиз фикрли бўлмоқ; VIII اِئْتَفَكَ тўнтарилмоқ, ағдарилмоқ

– أَفَّاكٌ ёлғончи, туҳматчи, бўҳтончи

– إِفْكٌ ёлғон, туҳмат, бўҳтон

– مَأْفُوكٌ 1) ақли паст, паст ақлли; 2) фикри ожиз, ожиз фикрли

– مُؤْتَفِكَاتٌ кўп 1) *тар.* Оллоҳ таоло Лут аҳли устига ағдариб ташлаган шаҳарлар; 2) йўналиши ўзгариб турадиган шамоллар

I أَفَلَ (у) أُفُولٌ ботмоқ (*қуёш, ой, юлдузлар ҳақида*)

– أُفُولٌ *мз.* ботиш (*қуёш, ой, юлдузлар ҳақида*)

إِفْلاَطُونُ *ат.от. мз.* Афлотун

– إِفْلاَطُونِيٌّ 1) Афлотунга оид; 2) руҳий, маънавий; عَطْفٌ (حُبٌّ) ~ руҳий ишқ, маънавий муҳаббат

– إِفْلاَطُونِيَّةٌ (الْجَدِيدَةُ) الْحَدِيثَةُ ~الـ неоплатонизм, янги платонизм (*антик фалсафа: унга кўра, яшашдан мақсад руҳни танадан, гуноҳлардан озод этиб, илоҳий моҳиятга яқинлашишдир*)

I أَفِنَ (а) أَفْنٌ, أَفَنٌ аҳмоқ бўлмоқ, нодон бўлмоқ

– أَفِينٌ аҳмоқ, эси паст, калтафаҳм, фаросатсиз, ақлсиз

– مَأْفُونٌ аҳмоқ; أَحْمَقُ ~ қипқизил аҳмоқ

أَفَنْدِيٌّ кўп. أَفَنْدِيَّةٌ афанди, жаноб

أَفُوكَاتُو ҳимоячи, адвокат; الْعُمُومِيُّ ~الـ прокурор, давлат қораловчиси

أَفْيُونٌ афюн, кўкнори; صِبْغَةُ الـ~ кўкноридан тайёрланган суюқлик (ичимлик)

– أَفْيُونجِيٌّ кўп. أَفْيُونجِيَّةٌ афюн кашандаси

أُقَّةٌ кўп. أُقَقٌ, أُقَّاتٌ уққа (*400 дирҳамга* (*қар.* دِرْهَمٌ) *ёки 1,248 кг.га тенг оғирлик ўлчови*)

أَقَاقِيَا Миср акаси, акацияси (*оқ ёки сариқ гулли дуккакли дарахт, бута*)

أُقْحُوَانٌ кўп. أَقَاحٍ = قُحْوَانٌ

أَقْرَابَاذِينُ, أَقْرَبَاذِينٌ, أَقْرَابَاذِينٌ кўп. اتٌ — фармакология (*доривор моддаларнинг организмга таъсир этишини ўрганувчи фан*); фармацевтика (*дори-дармон тайёрлаш, сақлаш ва беморларга бериш ҳақидаги амалий фан*)

– أَقْرَابَاذِينِيٌّ фармацевтика ва фармацевтга оид

أَقِطٌ, أَقْطٌ, إِقْطٌ кўп. أُقْطَانٌ пишлоқ, сузма

أَقْلَمَ иқлимлаштирмоқ; تَأَقْلَمَ иқлимлашмоқ

– أَقْلَمَةٌ иқлимлашиш, иқлимлаштириш

– إِقْلِيمٌ кўп. أَقَالِيمُ 1) иқлим, пояс, область; район; ўлка; الـ~ الْمِصْرِيُّ (الْجَنُوبِيُّ) *тар.* Миср райони (БАР); الـ~ السُّورِيُّ (الشَّمَالِيُّ) *тар.*Сурия райони (БАР); الْأَقَالِيمُ провинция (*марказдан йироқдаги жойлар*); 2) иқлим

– إِقْلِيمِيٌّ 1) регионал (*бирор мустақил ўлкага, мамлакатга ёки бир неча чегарадош мамлакатларга тааллуқли*); الْمِيثَاقُ الـ~ регионал пакт (*бир неча чегарадош давлатлар ўртасида тузилган халқаро шартнома*); الْمِيَاهُ الـ~ةُ территориал сувлар (*денгиз бўйидаги давлатларнинг ўз тупроғи бўйлаб ўтган денгиз, океан сувлари*); 2) провинцияга оид; 3) иқлимга оид

– إِقْلِيمِيَّةٌ регионал (маҳаллий) хусусият

إِقْنُومٌ эконом (*мас., монастирларда: хўжалик мудири*)

أُوقْيَانُوسٌ = أُقْيَانُسٌ

أَكَادِيمِيَّةٌ, أَكَادِيمِيَّةٌ академия; الْعُلُومِ لِأُزْبَكِسْتَانَ ~ Ўзбекистон Фанлар Академияси; الْعُلُومِ الزِّرَاعِيَّةِ ~ Қишлоқ хўжалик Академияси; رَئِيسُ الـ~ Академия президенти; عُضْوٌ مُشَارِكٌ فِي الْعُلُومِ ~ Академиянинг мухбир аъзоси

– أَكَادِيمِيٌّ академияга оид

أُكْتُوبِرُ, أَكْتُوبِرُ октябрь

أَكْتِينِيُومٌ *кимё.* актиний (*уран рудасида бўладиган радиоактив элемент*)

(أكد) II أَكَّدَ 1) асосламоқ, қўллаб-қувватламоқ, тасдиқламоқ, тасдиқ этмоқ, тасдиқлаб бермоқ, исбот қилмоқ; 2) ишонтирмоқ; 3) *грам.* кучайтирмоқ; V تَأَكَّدَ 1) асосланмоқ, тасдиқланмоқ, исбот бўлмоқ, тўғри бўлиб чиқмоқ, иқрор қилинмоқ, қўллаб-қувватланмоқ; 2) ишонмоқ, (*н.ғадир*) ишонч ҳосил қилмоқ (مِنْ); 3) (*к.ғадир*) аниқ, ойдин бўлиб қолмоқ (لِـ)

– أَكِيدٌ ишончли, тўғри, таянса бўладиган, қатъий, мустаҳкам

– تَأْكِيدٌ 1) ишонтириш, инонтириш; тасдиқланиш; ~ بِـ албатта, шубҳасиз, муқаррар; عَلَى (وَجْهِ) الـ~ дадиллик билан, ишонч билан

– مُؤَكَّدٌ тасдиқланган, ишончли; ... أَنْ ~ مِنَ الـ ... эканлиги шубҳасиздир

– مُؤَكِّدٌ ишонтирувчи, исботловчи, тасдиқловчи; ةٍ ~ بِصِيغَةٍ комил ишонч билан, дадиллик билан

– مُتَأَكِّدٌ дадил, қатъий, ишончли, ишончи комил

أَكَدِيٌّ аккадга оид; اللُّغَةُ الـ~ةُ ёки الـ~ةُ аккад (*Ассирия-Бобил*) тили

I أَكَرَ (у) أَكْرٌ ер ҳайдамоқ; (*ерга*) ишлов бермоқ; III آكَرَ чоракорлик, корандалик қилмоқ

– أَكَّارٌ кўп. أَكَرَةٌ қўшчи, деҳқон

– أُكْرَةٌ кўп. أُكَرٌ 1) шар, тўп; 2) даста, тутқич (*эшик, деразада*); الْمِلْءِ ~ соатни бурайдиган қулоқ; 3) чуқур, ўра

– مُؤَاكَرَةٌ чоракорлик, корандалик (*ҳосилнинг маълум қисмини бериш шарти билан ерни ижарага олиш*)

أَكْرَتَ ўрмоқ, жингалак қилмоқ (*соч ҳақида*)

– أَكْرَتَةٌ гажак, фатила, жингалак (*соч*)

أَكْزِيمَا *мед.* экзема, чилла яра (*тери касалликларидан бири*)

أُكْسِيجِين = أُكْسجِين

أَكْسَدَ занглатмоқ, занглашга сабаб бўлмоқ; *кимё.* оксидламоқ; *тех.*оксидламоқ, оксидланмоқ; تَأَكْسَدَ 1) занглламоқ; *кимё.* оксидланмоқ; *кўч.м.* ланж (лоқас) бўлмоқ

– أَكْسَدَة *кимё.* оксидлаш; *тех.* оксидланиш

– أُكْسِيد، أُكْسِيد، أُوكْسِيد *кўп.* أَكَاسِيدُ занг; *кимё.* окись; ~ الْحَدِيد темир окиси; ~ الرَّصَاص қўрғошин окиси; ~ الزِّنْك рух окиси; ~ مَائِيّ гидрокись, сув окиси; ~ النُّحَاس мис окиси; ~ فَوْقِيّ ёки ~ فَوْق перекись; ~ الْكَرْبُون أَوَّل бўғувчи (заҳарловчи) газ; ~ ثَانِي двуокись; ~ الْكَرْبُون ثَانِي карбонат ангидрид гази, карбонат кислота

– تَأَكْسُد занг босиш, занглаш

أَكْسِسْوَار *кўп.* ات — жиҳоз, бирор нарсага тегишли буюмлар, қисмлар

أُكْسِيجِين кислород; الـ~ السَّائِل суюқ кислород

إِكْسِير 1) элексир, иксир; ~ السَّعَادَة бахт (саодат) элексири; ~ الْحَيَاة ҳаёт элексири; الـ~ السِّحْرِيّ сеҳрли элексир; ~ الشَّبَاب ёшлик элексири; 2) ал-иксир, фалсафа тоши

(أكف) IV آكَفَ: ~ الْحِمَارَ эшакни эгарламоқ, эшакка эгар ўрнатмоқ

– أُكَاف *кўп.* أُكُف эгар (*эшакники*)

– أُكَاف = إِكَاف

(أكل) I أَكَلَ[1] (у) أَكْل 1) емоқ; 2) чақиб олмоқ (*ҳашаротлар ҳақида*); 3) қармоқни туртмоқ (*балиқ ҳақида*); 4) еб битирмоқ; 5) йўқ қилмоқ; ◊ يَأْكُلُهُ الْجُوعُ унга очлик азоб бермоқда; ~ جَوَاب رِسَالَة хатга жавоб ёзмай турмоқ; ~ حَقَّهُ кимнингдир ҳақ-ҳуқуқини бузмоқ; ~ لَحْمَهُ кимнидир сўкмоқ, ҳақорат қилмоқ; ~ مُخَّهُ кимнидир алдамоқ, лақиллатмоқ; ~ وَجْهَهُ кимдандир ўпкаламоқ, гина қилмоқ, аразламоқ; ~ ـهُ الْغَيْرَةُ унга рашк азоб берарди; ~ عَلَيْهِ الدَّهْرُ وَشَرِبَ вақт уни қаритди; أَكَلَ[2] (у) أَكَلَان қичитмоқ, қичимоқ (*тери ҳақида*); يَأْكُلُهُ جِلْدُهُ унинг бадани қичимоқда; II أَكَّلَ овқат бермоқ, овқатлантирмоқ; III آكَلَ емоқ (*к.биландир*); IV آكَلَ овқатлантирмоқ, дастурхонга таклиф қилмоқ; V تَأَكَّلَ 1) ейилган бўлмоқ; 2) занглламоқ, зангдан адо бўлмоқ; 3) бузилмоқ, яроқсиз бўлиб қолмоқ (*қурт тушиб, еб ташлагани учун*); 4) эскириб, ейилиб кетмоқ; 5) битирилмоқ, йўқ қилинмоқ; 6) емирилиб кетмоқ (*қирғоқ ҳақида*); VI تَآكَلَ 1) куйиб битмоқ (*мас. рашкдан*); 2) эскириб, ейилиб битмоқ; 3) аста-секин емирилиб битмоқ (*қирғоқ ҳақида*); 4) занглламоқ, эрозияга учрамоқ; VIII ائْتَكَلَ чиримоқ, ейилмоқ; ~ ت الْأَسْنَانُ тишлар чириди; X اسْتَأْكَلَ овқат ҳозирлашни талаб қилмоқ, сўрамоқ; ~ الضُّعَفَاء бечораларнинг бор будини тортиб олмоқ

– أَكَلَة *кўп.* آكِل еювчи; ~ اللُّحُوم этхўр, йиртқич; ~ الْحَشَرَات ҳашаротхўр; ~ النَّبَاتَات ўтхўр; ~ اللُّحُوم الْبَشَرِيَّة одамхўр

– آكِلَة 1) гангрена (*яранинг тузалмас бўлиб чириши*); 2) хавфли (хатарли) ўсимта; яра

– أَكَّال еб тўймас, мечкай

– أَكْل 1) овқатланиш; 2) овқат, емак; ~ غُرْفَة الـ ошхона, емакхона

– أُكُل، أُكْل *кўп.* آكَال 1) овқат, емак; 2) мева; ~ آتَى ـهُ *кўч.м.* ўз мевасини (самарасини) бермоқ

– أُكَالٌ 1) қичима, қўтир; *жам.* тахта кана, қандала

– أَكَلَة қичима, қўтир; қичиш

– أَكْلَة *кўп.* أَكَلَات 1) овқат, таом (*нонушта, тушлик ва б.*); 2) овқат, таом, емак; ~ مِصْرِيَّة Миср таоми

– أُكْلَة бўлак, бурда, парча

– أُكَلَة еб тўймас, очофат, юҳо, нафси ёмон (бузуқ)

– إِكْلَة овқатланишдаги ҳолат, вазият

– أَكُول 1) овқатхўр; 2) овқатни яхши кўрадиган; еб тўймас, юҳо, мечкай

– أَكُولَة боқувга қўйилган қўй

– أَكِيل[1] (*овқатга*) очкўз, мечкай, еб тўймас

– أَكِيل[2] = مُؤَاكِل

– أَكِيلَة: ~ السَّبُع йиртқич ҳайвонларнинг емиши

– تَأَكُّل، تَآكُل эскириш, тўзиш, ейилиш, занглаш, емирилиш (эрозия)

– مَأْكَل *кўп.* مَآكِل овқат, таом

– مَأْكُول 1. 1) ейилган; 2) ейиладиган, еса (еб) бўладиган; овқат, ейиладиган нарса; 2. овқат, емак

– مَأْكُولَات *кўп.* ғамлаб қўйилган озиқ-овқат маҳсулотлари; озиқ-овқат

– مُؤَاكِل бирга овқатланувчи, ҳамтовоқ, ҳамдастурхон

إِكْلِيرِكِيّ، إِكْلِيرِيكِيّ 1.1) черковга оид; 2) клерикалларга оид; 2. 1) черковга қатновчи, черков ходими; 2) клерикал, тақводор (*руҳоний*)

إِكْلِيرُوس черков руҳонийлари; ибодатхона ходимлари

إِكْلِيشَة *кўп.* إِكْلِيشِيهَات *полигр.* клишче (*сурат босиш учун тайёрланган муҳр*)

إِكْلِيل *қар.* كلّ

إِكْلِينِيكِيّ клиникага оид

إِكْمَنَّهُ *халқ.* чунки у ...

أَكَمَة *кўп.* أَكَم، آكَام، إِكَام тепа, тепалик, дўнг, баландлик; ◊ يَعْرِفُ مَا وَرَاءَ الـ~ у ишнинг ҳолатини (аҳволини) яхши билади; قَدْ أَيْقَنْتُ أَنَّ وَرَاءَ ~ مَا وَرَاءَهَا бу ерда қандайдир сир борлигига ишончим

комил эди; يَجْهَلُ مَا وَرَاءَ الـ~ бу ерда қандайдир сир борлигини у билмайди

أَكُونِيتٌ *бот.* аконит (*ўсимлик*)

الـ: . . . الـ *грам.* аниқлик артикли

إِلٌّ: 1) الـ~ Оллоҳ таоло; 2) қариндошлик; 3) иттифоқ шартномаси; 4) нафрат, ёмон кўриш, душманлик, ёвлик, кек, хусумат; қаҳр, ғазаб

أَلَا 1) ...дай эмасми(ди); أَلَا وَ هُوَ (هِيَ) *қар.* أ[1]; 2) ундов: о, ...

أَلَّا (أَنْ + لَا) 1) .. масин учун ...; لِئَلَّا (لِـ+أَنْ+لا) ...масин учун; يَجِبُ أَلَّا نَنْسَى هَذَا биз буни унутмаслигимиз керак; ...магани учун; نَحْزَنُ أَلَّا تَكُونَ مَعَنَا биз билан бирга бўлмаганинг учун хафа бўламиз

إِلَّا (إِنْ+لَا) 1. агар ...маса; إِلَّا تَقُمْ بِهِ أَقُمْ أَنَا بِهِ агар сен қилмасанг, буни ўзим қиламан; إِلَّا إِذَا бордию ...маса, ...; إِنَّهُمْ يَعْرِفُونَ هَذِهِ الْحَقَائِقَ إِلَّا إِذَا كَانُوا مِنَ الْجَهَلَةِ агар (бордию) улар нодон бўлмасалар, бунинг ҳақиқат эканини билардилар; 2. ...дан ташқари, ...дан бошқа; قَامَ الْجَمِيعُ إِلَّا زَيْدًا Зайддан бошқа ҳамма ўрнидан турди; السَّاعَةُ الْخَامِسَةُ إِلَّا خَمْسَ دَقَائِقَ беш дақиқа кам беш; ◊ مَا . . . إِلَّا *ёки* لَيْسَ . . . إِلَّا *ёки* لَا . . . إِلَّا . . . фақат; шугина эмас, ...; وَ مَا ذَلِكَ إِلَّا لِأَنَّ . . . фақат шунинг учун ҳам, фақат шу йўқ; ... у لَيْسَ . . . إِلَّا وَ *ёки* مَا . . . إِلَّا وَ . . . *ёки* إِلَّا . . . وَ لَا ...; ...масдан ...; لَمْ يَتْرُكْ بَابًا إِلَّا وَ طَرَقَهُ у бирор эшикни тақиллатмасдан ўтиб кетмади; مَا مِنْ إِنْسَانٍ إِلَّا وَ شَعَرَ بِـ. . . ...ни сезмасдан қолган бирорта ҳам одам йўқ; عَزَمْتُ عَلَيْكَ إِلَّا سَافَرْتَ ҳаммасини ташлаю жўнаб кет, деб сендан ўтинаман; أَنْ ~ фақат; аммо; وَ إِلَّا а) бўлмаса; акс ҳолда, бошқача бўлса, бошқа ҳолда; وَ إِلَّا كَانَ الْهَلَاكُ а) бошқа (акс) ҳолда, ўлим; б) дарвоқеъ; لَيْسَ إِلَّا ундай амас; مَا هِيَ إِلَّا لَحْظَةٌ حَتَّى رَأَيْتُهَا; مَا *қар.* وَالَّا *халқ.* ёки; قَمْحٌ وَ الَّا شَعِيرٌ янгиликнинг яхшисими ёки ёмоними?; бўрими ёки тулкими? (*сўзма-сўз:* буғдойми ёки арпами?)

إِلَامَ (إِلَى + مَا) *нинг қисқартмаси*

أَلَاوُوظٌ = قَلَاوُوظٌ

أَلَايٌ *ёки* آلَايٌ *кўп.* اتٌ — полк (*ҳарбий қисм*)

I أَلَبَ (*у*) أَلْبٌ йиғилмоқ, тўпланмоқ, йиғилишмоқ, тўпланишмоқ; II أَلَّبَ (*к.гадир қарши*) гиж-гижлатмоқ (عَلَى); V تَأَلَّبَ 1) (*к.гадир қарши*) отланмоқ, бостириб бормоқ (عَلَى); 2) (*қаердадир*) тўпланишмоқ (فِي)

– إِلْبٌ: . . . عَلَى وَاحِدٌ ~ هُمْ улар ҳаммаси бир бўлиб ...га қарши (чиқадилар, чиқмоқдалар)

أَلَبَاسْتَرٌ алебастр (*гипсдан пишириб тайёрланган қурилиш материали*)

أَلْبَانٌ *жам.* албанлар

– أَلْبَانِيٌّ 1.Албанияга, албанларга оид; الـ~ـةُ албан тили; 2. албаниялик, албан

أَلْبُومٌ *кўп.* اتٌ — альбом

I أَلَتَ (*u*) أَلْتٌ 1) кам бўлмоқ, оз бўлмоқ, етмаслик, етишмаслик; حَقَّهُ ~ бирор кимнинг ҳуқуқини озайтирмоқ

الَّتِي *қар.* الَّذِي

إِلْجِيٌّ *кўп.* إِلْجِيَّةٌ *эск. дип.* элчи

الخ *қисқ.* إِلَى آخِرِهِ ва ҳ.к. (ва ҳоказо), ва б. (ва бошқалар)

الَّذِي *кўп.* الَّذِينَ *ик.с.* اللَّذَانِ، الَّذَانِ *мн.* الَّتِي *кўп.* اللَّاتِي، اللَّوَاتِي *ик.с.* اللَّتَانِ қайсики, ...ган одам; اللَّذَيَّا *кич.* الَّذِي дан; *мн.* اللَّتَيَّا *кич.* الَّتِي дан; ◊ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ яхшиликча; بَعْدَ اللَّتَيَّا وَ الَّتِي ҳамма гап-сўз ва сансоларликдан сўнг; وَقَعَ فِي اللَّتَيَّا وَ الَّتِي дилхираликни бошдан кечирмоқ

إِلَسْتِيكِيٌّ эластик, эгилувчан; қайишқоқ

– إِلَسْتِيكِيَّةٌ эластиклик, эгилувчанлик, қайишқоқлик

أَلَسْطَةٌ، أَلَسْطَةٌ *халқ.* (*н.гадир*) тайёр, ҳозир, шай; тайёрлик (ҳозирлик) кўрган

I أَلِفَ (*а*) إِلْفٌ 1) одат қилмоқ, одатланиб (ўрганиб) қолмоқ; ~ الْأَرْضَ *ҳарб.* жойга мослашмоқ; 2) дўст бўлмоқ, севмоқ, яхши кўрмоқ; II أَلَّفَ 1) ўргатмоқ, қўлга ўргатиб олмоқ, ром қилиб олмоқ; 2) бирлаштирмоқ; (*к.нидир*) келишувга, дўстликка олиб келмоқ; (*к.нидир к.билан*) яраштирмоқ (بَيْنَ); 3) тузмоқ, ташкил қилмоқ, яратмоқ; وِزَارَةً ~ вазирлик кабинети тузмоқ; 4) ёзмоқ, ижод этмоқ, яратмоқ; III آلَفَ дўстлашмоқ; келишмоқ; IV آلَفَ одатлантирмоқ, кўндирмоқ, мослаштирмоқ; V تَأَلَّفَ 1) (*н.дандир*) бўлмоқ, вужудга келмоқ, барпо бўлмоқ (عَلَى); (*н.дандир*) тузилмоқ (مِنْ); 2) дўстлашмоқ ва яхши муносабатга эришмоқ; 3) қўшилмоқ, бирлашмоқ, қўшилиб (бирлашиб) кетмоқ; تَ قُلُوبُهُمْ ~ уларнинг қалблари бир хил урарди; 4) дўстлашмоқ, дўст бўлмоқ, иноқ бўлмоқ; VI تَآلَفَ 1) умумий битимга, фикрга, хулосага келмоқ; 2) ўзаро, дўстона муносабатларда яшамоқ; VIII ائْتَلَفَ 1) (*к. билан*дир) келишмоқ (مِنْ); 2) (*к. билан*дир) дўстлашмоқ (بِ); 3) қўшилмоқ, иттифоқ тузмоқ; X اسْتَأْلَفَ дўстлашувга эришмоқ

– آلِفٌ *кўп.* أُلَّافٌ дўст, ёр, биродар, ошна

– ائْتِلَافٌ 1) битим, келишув; 2) қўшилиш, коалиция, иттифоқ; دُوَلُ الـ~ *тар.* Антанта

– إِئْتِلَافِيٌّ 1) коалицион, коалицияга оид; 2) федерацияга оид

– أَلْفٌ *кўп.* أُلُوفٌ، آلَافٌ минг; بِالْأُلُوفِ минглаб; الْأُلُوفُ (الْآلَافُ) кўп минглаб; لَيْلَةٌ وَ لَيْلَةٌ ~ "Минг бир кеча" (*асар номи*); الْمُؤَلَّفَةُ

هٰذَا ~ مَرَّةً وَ مَرَّةً سَمِعْتُ هٰذَا мен буни жуда кўп марта эшитганман; أَفْرَعُ ~ مَرَّةٍ خَيْرٌ مِنْ ... бу ...дан минг марта яхши; ~ роппа-роса минг

– آلَافٌ *кўп.* أُلَّافٌ 1) дўст, ўртоқ; 2) доимий қатновчи, доимий иштирокчи, доимий мижоз

– أَلِفٌ алиф (ا); ~ بَاءٌ алифбо; مِنْ أَلْـ~ إِلَى يَائِهِ ёки مِنْ ~ إِلَى الْيَاءِ алифдан ё ҳарфигача; бошидан охиригача; لَا يَعْرِفُ الْـ~ مِنَ الْيَاءِ у ҳеч вақони билмайди, у алифни калтак дейди

– أَلِفْبَاءُ алифбо

– أَلِفْبَائِيٌّ алифбога оид; ~ا алифбо тартибида

– أَلْفَةٌ *мз.* = قَلْفَةٌ

– أُلْفَةٌ 1) бирдамлик, якдиллик, ҳамжиҳатлик; 2) майл, севиш, ёқтириш, муҳаббат, дўстлик, улфатлик; 3) *кимё.* ўхшашлик, ўхшаганлик, бир хиллик; ◊ الْـ~ تَرْفَعُ الْكُلْفَةَ *мтл.* дўстлар (улфатлар) ўртасида такаллуф бўлмайди; дўстлар (улфатлар) орасида тортинчоқлик кетмайди

– أَلْفِيٌّ мингинчи, мингга оид; ~ عِيدٌ минг йиллик тўй; минг йил тўлиши муносабати билан байрам қилиш

– أَلِفِيٌّ алифга оид; ◊ الْأَشِعَّةُ الْـ~ةُ алфа-нурлар

– أَلْفِيَّةٌ 1) минг мисрали достон; 2) минг дирҳам ҳажмли шиша идиш; 3) минг йиллик; ~ الْقَاهِرَةِ Қоҳиранинг минг йиллиги

– أُلُوفٌ *кўп.* яқин, фидокор, садоқатли, сирдош, дилкаш, самимий (*дўст ҳақида*)

– أَلِيفٌ 1. 1) қўлга ўргатилган; 2) қўлда ясалган; уйда ясалган; 2. *кўп.* أُلَفَاءُ, أُلَّافٌ дўст, ўртоқ

– إِيلَافٌ иттифоқ, келишув, бирлик

– تَآلُفٌ ўзаро келишиш, якдиллик, бирдамлик, дўстлик

– تَأْلِيفٌ *кўп.* تَآلِيفُ, تَوَالِيفُ, تَأْلِيفَاتٌ 1) қўлга ўргатиш; 2) тузиш, барпо қилиш; 3) асарлар, ижодий маҳсулот, китоб; 4) *мз.* аккорд; композиция; الـ~ الصَّامِتُ чолғу асбоблари ижросидаги композиция; الـ~ النَّاطِقُ вокал композиция

– مَأْلَفٌ *кўп.* مَآلِفُ 1) (*вақт ўтказиш*) одат бўлиб қолган, ўрганиб қолинган, кўникиб кетилган (*жой*); 2) бошпана

– مَأْلُوفٌ оддий, одатдаги; одат бўлиб қолган, одат қилинган, ўрганиб қолинган, кўникиб кетилган, синашта; ~ غَيْرُ ғайри одатий, одатдан ташқари; مِنَ الْـ~ أَنْ تَرَى ... одатда сен ...ни кўрасан; عَلَى ~ عَادَتِهِ одатидагидек, ўз одати бўйича

– مُؤَالَفَةٌ дўстлик, ишонч

– مُؤَلَّفٌ 1. тузилган, ёзилган, ижод этилган; ~ مِنْ ... ...дан тузилган; 2. *кўп.* اتٌ — асар (*ад. муз.*)

– مُؤَلِّفٌ муаллиф, автор, яратувчи; الْـ~ الْمُوسِيقِيُّ бастакор; حَقُّ الْـ~ авторлик (муаллифлик) ҳуқуқи

I أَلَقَ (u) أَلْقٌ ялтирамоқ, ярқирамоқ; порлаб турмоқ, порламоқ; V تَأَلَّقَ = I; ~ مُحَيَّاهَا بِابْتِسَامَةٍ унинг юзида табассум порлади; VIII ائْتَلَقَ = I

– أَلَّاقٌ ялтировчи, жилваланувчи, чақновчи, порлоқ

– أَلَقٌ ялтираш, ярақлаш; шуъла, товланиш

– تَأَلُّقٌ = أَلْقٌ

– مُتَأَلِّقٌ ялтироқ, ярқираган, тиниқ, балқиган, чақнаган, чарақлаган, ёрқин

I أَلَكَ (u) أَلْكٌ вакил бўлмоқ, элчи бўлмоқ

– أَلُوكَةٌ *кўп.* أَلَائِكُ мактуб, нома, хат

– مَلَكٌ = مَأْلَكٌ

– أَلُوكَةٌ = مَأْلُكٌ *кўп.* مَآلِكُ, مَأْلُكَةٌ

إِلِكْتْرِيكٌ электрик, электрга оид

إِلِكْتْرُونٌ *кўп.* اتٌ — электрон

– إِلِكْتْرُونِيٌّ электронга оид; الْجِهَازُ الْـ~ электрон асбоб; الْآلَةُ الْـ~ةُ электрон ҳисоблаш қурилмаси; الْحَاسِبُ الْـ~ (الْحَاسِبَةُ) электрон (ҳисоблаш) машинаси; ◊ الْعَقْلُ الْـ~ электрон мия

I أَلِمَ (a) أَلَمٌ оғриқ сезмоқ; II أَلَّمَ 1) оғритмоқ; 2) азобламоқ, азоб бермоқ, қийнамоқ, азият чектирмоқ; IV آلَمَ 1) оғритмоқ, азоб бермоқ; 2) қийинчиликка солмоқ, хафа қилмоқ, ранжитмоқ; V تَأَلَّمَ 1) оғриққа чидамоқ; 2) азоб чекмоқ, азобланмоқ

– أَلَمٌ *кўп.* آلَامٌ 1) оғриқ; ~ الرَّأْسِ бош оғриғи; 3) азоб, уқубат, кулфат, захмат, жафо; آلَامٌ نَفْسَانِيَّةٌ жон азоби, ички изтироблар; زَهْرَةُ الْآلَامِ *бот.* пасха арафасида очиладиган гул; أُسْبُوعُ الْآلَامِ пасхадан олдинги ҳафта; ◊ وَ الْـ~ كُلُّ الْـ~ فِي أَنْ ... афсуски, ...

– أَلِيمٌ 1) оғритувчи, оғриққа сабаб бўлувчи; 2) азоб берадиган, қийнайдиган, қийнатадиган

– إِيلَامٌ 1) оғритиш; 2) қийнаш, азоб бериш

– مُؤْلِمٌ 1) қайғули, ҳасратли, ачинарли; 2) азобли, жафоли

مَاسٌ = أَلْمَاسٌ

أَلْمَانٌ *жам.* немислар, олмонлар

– أَلْمَانِيٌّ 1. Германияга оид; олмон (немис)ларга оид; الْـ~ةُ немис тили; 2. немис, олмон

I أَلَهَ (a) إِلَاهَةٌ ибодат қилмоқ, сиғинмоқ; أَلِهَ (a) أَلَهٌ ҳайрон бўлмоқ, ўзини йўқотиб қўймоқ; II أَلَّهَ 1) илоҳийлаштирмоқ, топинмоқ; кўкларга кўтармоқ; 2) худо даражасига кўтармоқ; сажда қилмоқ; V تَأَلَّهَ 1) илоҳийлаштирилмоқ; ўзини худо деб ҳисобламоқ; 2) ўзи ҳақда юксак фикрда бўлмоқ

– إِلٰهٌ, إِلَاهٌ *кўп.* آلِهَةٌ худо, илоҳ; ~ الْبَحْرِ *миф.* денгиз худоси,

Нептун; ~ الْحُبِّ *миф.* муҳаббат, севги худоси, Купидон; ~ الْحَرْبِ *миф.* уруш худоси, Марс; ~ الْخَمْرِ вино, май худоси, Бахус (Вакх)

– إِلَاهَةٌ *кўп.* ~اتٌ — *мн.* маъбуда, илоҳа (хотин худо); ~ الْجَمَالِ وَ الْعِشْقِ гўзаллик ва севги маъбудаси, Венера; ~ الشِّعْرِ санъат, адабиёт ва фан маъбудалари, Муза; ~ الصَّيْدِ ов маъбудаси, Диана

– إِلَاهِيٌّ 1.1) худога оид; илоҳий; 2) илоҳий, динга, черковга оид, илоҳиётга оид; 2. илоҳиётчи

– إِلَاهِيَّاتٌ *кўп.* илоҳиётга оид масалалар, проблемалар; عِلْمُ الـ~ илоҳиёт, теология

– اللّٰهُ Оллоҳ; وَ~ أَعْلَمُ у ёғини Оллоҳ билади (*бирор воқеанинг қандайлигига шубҳа бўлса, айтилади*); وَ~ худо ҳаққи!; لِلّٰهِ أَنْتَ қандай яхши-я!; сен қандай яхшисан; ~ يَعْلَمُ كَمْ وَحْدَهُ ... нинг қанчалигини Оллоҳнинг ёлғиз ўзи билади; بـ~ عَلَيْكَ! Оллоҳ ҳақи!; لِلّٰهِ دَرُّكَ! қандай яхши!; жуда соз!; اَللّٰهُمَّ э худо!, эй худо-ей!; اَللّٰهُمَّ إِلَّا ... агар, башарти; اَللّٰهُمَّ نَعَمْ албатта, шундай; اَللّٰهُ يَفْتَحُ عَلَيْكَ *ёки* اَللّٰهُ يُعْطِيكَ! Оллоҳ берсин! (*гадога рад жавоби берилганда айтилади*)

– إِلَاهِيٌّ = إِلَهِيٌّ

– أُلُوهِيَّةٌ, أُلُوهَةٌ илоҳийлик

– تَأْلِيهٌ илоҳийлаштириш

I أَلَا (أَلو) (у) أَلْوٌ أُلُوٌّ хато қилиб қўймоқ, янглишмоқ, адашмоқ, ~ فِي бепарволик билан қилмоқ, чала-чулпа, пала-партиш қилмоқ; ~ فِي الْأَمْرِ ишни ёмон бажармоқ; ишга аҳамият бермаслик; لَمْ يَأْلُ جُهْدًا кучни аямаслик, ҳамма имкониятни ишга солмоқ; إِنَّا لَا نَأْلُو أَنْ نُؤَدِّبَهَا биз уни (*мн.*) тарбиялаш учун ҳамма нарсани қиламиз; ◊ لَمْ تَأْلُ أَنْ قَبَضْتَ عَلَى يَدِهِ у (*мн.*) унинг (*мз.*) қўлидан дарров ушлади; IV آلَى қасамёд, онт ичмоқ, ~ عَلَى نَفْسِهِ أَنْ ... деб қасамёд қилмоқ, ... деб онт ичмоқ; V تَأَلَّى = IV; VIII ائْتَلَى = IV

– أَلِيَّةٌ *кўп.* أَلَايَا қасам, онт

– أَلْيَةٌ *ик.с.* أَلْيَانِ *кўп.* أَلَايَا думба; ~ الشَّاةِ қўйнинг думбаси

– إِيلَاءٌ қасамёд қилиш, онт ичиш

– مِئْلَاةٌ *кўп.* مَآلٍ (*йиғичи аёл*) рўмолчаси

أَلُومِنْيُومٌ алюминий

أَللِّي *ёки* أَلْلِي *халқ.* (у) қайсики, (ўша) қайсики; ...ган нарса; إِللِّي تَجْمَعُهُ النَّمْلَةُ فِي سَنَةٍ يَأْخُذُهُ الْجَمَلُ فِي خَطْوَةٍ *мқл.* хивичгарнинг минг ургани - кудунгарнинг бир ургани (*сўзма-сўз:* чумоли йил бўйи йиққанини туя бир марта йиғади)

إِلَى (*бирикма олмошлар билан бирга келганда* إِلَيـْ) 1) –га; томонга, тарафга; إِلَيَّ (менинг) олдимга кел!; جَلَسَ إِلَى الطَّاوِلَةِ стол ёнига ўтирмоқ; ~ أَيْنَ қаерга; 2) –гача; -га; -гунча; ... أَنْ ~ ... магунча; ~ مَتَى қачонгача?; 3) –даги, қошидаги; مَنْدُوبُ مِصْرَ ~ هَيْئَةِ الْأُمَمِ الْمُتَّحِدَةِ Бирлашган Миллатлар Ташкилотидаги Миср вакили; هٰذَا أَحَبُّ طَعَامٍ ~هُ бу унинг севган овқати; تَرْجَمَ ~ اللُّغَةِ الْأُوزْبَكِيَّةِ مِنَ الْعَرَبِيَّةِ араб тилидан ўзбек тилига таржима қилмоқ; ~كَ الْبَيَانَ! Мана сенга изоҳ!; وَ مَا ~ ذٰلِكَ ва шуна ўхшашлар, ва ҳоказо; ~كَ عَنِّي нари тур!, йўқол олдимдан (кўзимдан)

– أَلًى, إِلًى, إِلْيٌ, أَلْيٌ *кўп.* آلَاءٌ яхшилик, эзгулик, хайр-саховат, меҳр-шафқат, марҳамат

– أَلْيٌ *кўп.* آلَاءٌ неъмат, мол-мулк, бойлик

– أَلْيَةٌ *кўп* أَلْيَاتٌ 1) дум; қуйруқ, думба; 2) орқа; *ик.с.* أَلْيَتَانِ одам думбаси (орқаси)

إِلْيَاسُ *ат.от. мз.* Илёс

أَمْ ёки; أَمْ ... أَمْ ёки ... ёки; ... هَلْ ... أَمْ -ми ..., ёки

I (أَمّ) أَمَّ[1] (а/у) أَمٌّ 1) интилмоқ, ҳаракат қилмоқ, йўналмоқ, жўнамоқ; 2) бўлмоқ; أَمَّ[2] (а/у) إِمَامَةٌ 1) турмоқ, олдинда бўлмоқ; раҳбарлик (бошчилик) қилмоқ; имомлик қилмоқ, имоматга ўтмоқ; ~ الْمُسْلِمِينَ мусулмонларга имом бўлмоқ; أَمَّ[3] (а/у) (*бирор к.нинг*) мия қобиғини шикастлантирмоқ, шикастламоқ; أَمَّتْ (у) أُمُومَةٌ она бўлмоқ; II أَمَّمَ национализация қилмоқ (умумхалқ мулкига айлантирмоқ); V تَأَمَّمَ национализация қилинмоқ; VIII ائْتَمَّ 1) (*имомлик қилаётган к.гадир*) иқтидо қилиб намоз ўқимоқ; 2) (*к.нидир*) имом деб тан олмоқ (ب)

– أُمٌّ *кўп.* أُمَّهَاتٌ, أُمَّاتٌ 1) она; يَا أُمَّاهُ эй она!, ойи!; 2) туб, асос; 3) (биринчи) манбаъ; أُمُّ اللُّغَاتِ السَّامِيَّةِ *ёки* اللُّغَةُ الْأُمُّ السَّامِيَّةُ сомий (семит) бобо тили; الْحَضَارَةُ الْإِنْسَانِيَّةُ الْأُمُّ ибтидоий маданият (цивилизация); 4) бош (асосий) бўлим (қисм); ~ الْمَسَائِلِ энг асосий масала; أُمَّهَاتُ الْمُدُنِ энг муҳим шаҳарлар; 5) *тех.* матрица, қолип; 6) бошлиқ; ~ الْقَوْمِ одамларнинг бошлиғи; ◊ ~ الطَّرِيقِ йўлнинг асосий қисми; ~ الدِّمَاغِ *қар.* دِمَاغٌ; ~ الرَّأْسِ бош мия қобиғи; ~ أَرْبَعٍ وَ أَرْبَعِينَ *ёки* ~ الْأَرْبَعِينَ қирқ оёқ (минг оёқ); ~ الْحِبْرِ *қар.* حِبْرٌ; ~ الْخَبَائِثِ *қар.* خَبِيثَةٌ; الـ~ الْحَنُونُ *анат.* миянинг юмшоқ пардаси (pia mater); ~ الْحُلُولِ чиғаноқ; ~ الرَّأْسِ бош тепаси, бош суягининг тепа қисми; ~ عَلِيٍّ а) Алининг онаси; б) *лаззатли бир овқатнинг номи*; ~ الْبَشَرِ башарият онаси (Момо Ҳавво); ~ الْقُرَى Макка шаҳри; ~ الْقِرَى ўт, олов; ~دٌ عَلَى الْمَحْصُولِ ялпи ҳосил, умумий ҳосил; ~ الْكِتَابِ Қуръони каримнинг биринчи (фотиҳа) сураси; ~ النُّجُومِ *астр.* Сомон йўли; رَأَى بِـ~ عَيْنِهِ (عَيْنَيْهِ) ўз кўзи билан кўрмоқ

– أَمَامَ олдида, қошида, иштирокида; ~هُ к.нингдир олдида;

اَلتَّقْرِيرُ ~ الْمُؤْتَمَرِ съездга қилинган доклад; سَارَبَهُ إِلَى الْـ~ олдинга суриб қўймоқ; فَتَحَ مَكْتُوبًا ~ هٰذَا الرَّجُلِ у хатни бу киши иштирокида (ҳузурида) очди; قَدَّمُوهُ لِلْمُحَاكَمَةِ ~ الْمَحْكَمَةِ الْعَسْكَرِيَّةِ уни ҳарбий трибунал судига беришди; ~ دُ رِحْلَةً رَسْمِيَّةً إِلَى ... (яқин орада) ...га расмий сафарга чиқади; ~كَ! эҳтиёт бўл!

– أَمَامٌ олдинги қисм, олд; إِلَى الْـ~ олға, олдинга; خُطْوَةٌ إِلَى الْـ~ бир қадам олға; سِرْ! إِلَى الْـ~ олға юр!, олға бос!; олға қадамла

– إِمَامٌ[1] кўп. أَئِمَّةٌ 1) имом, бошлиқ, доҳий; أَئِمَّةُ اللُّغَةِ тил билимдонлари; 2) имом; الْـ~ الْأَكْبَرُ ал-имомул-акбар (*Ал-Азҳар шайхининг унвони*), улуғ имом; 3) шоқул, учига тош боғланган ип; режа; тик ёнбағир, тик қоя

– إِمَامٌ[2] 1) ер участкаси, ернинг бир бўлаги; 2) йўл

– إِمَامَةٌ 1) имом бўлиш, бош бўлиш; 2) имомат (*шунингдек:* жой, территория); диний бошлиқ, имомлик лавозими, амали, вазифаси

– أَمَامِيٌّ олдинги, илғор; الْخُطُوطُ الْـ~ةُ ҳарб. фронтнинг олдинги марралари; نُقْطَةٌ ~ةٌ олдинги истеҳком, олдинги пост

– أُمَمِيٌّ 1. халқаро, миллатлараро; النَّشِيدُ الْـ~ интернационал (*гимн*); 2.1) интернационализм тарафдори; 2) бутпараст, мажусий

– أُمَمِيَّةٌ 1) интернационал; 2) интернационализм

أَمَةٌ қар. أمو

– أُمَّةٌ[1] кўп. أُمَمٌ миллат, халқ; أَبْنَاءُ الْـ~ ватандошлар, ҳамюртлар; مَجْلِسُ الْـ~ қар. مَجْلِسٌ; مُنَظَّمَةُ (هَيْأَةُ) الْأُمَمِ الْمُتَّحِدَةِ Бирлашган Миллатлар Ташкилоти (БМТ); جَمْعِيَّةُ ёки عُصْبَةُ الْأُمَمِ тар. Миллатлар иттифоқи; الْـ~ مُحَمَّدٍ ~ а) тар. Муҳаммад алайҳиссалом умматлари; б) мусулмонлар; مُوسَى ~ яҳудийлар

– أُمَّةٌ[2] тариқат, дин, диёнат; فُلَانٌ لَا ~ لَهُ фалон кишининг диёнати йўқдир

– أُمَّةٌ[3] вақт

– أُمَّهِيٌّ онага, оналикка оид

– أُمُومَةٌ оналик, фарзанд боқиш; نِظَامُ الْـ~ матриархат (*она уруғчилигига асосланган ва аёллар ҳаётда раҳбарлик ролини ўйнаган ибтидоий жамият босқичи*)

– أُمُومِيٌّ = أُمَّهِيٌّ

– أُمِّيٌّ 1) онага, оналикка оид; 2) саводсиз; 3) оми, нодон, жоҳил

– أُمِّيَّةٌ 1) саводсизлик, билимсизлик; 2) омилик, нодонлик; жоҳиллик

– تَأْمِيمٌ национализация (қилиш), умумлаштириш, умумхалқ мулкига айлантириш; ~ الْبُنُوكِ банклар национализацияси

– تَأْمِيمِيٌّ национализация билан боғлиқ, национализацияга оид

أَمَا эмасми; шундай эмасми? қар. أ[1]

أَمَّا ... فَـ ... ~ ... га боғлиқ нарса шуки, ...; ...га келганда, у ...; ~ بَعْدُ ундан кейин эса, кейин, сўнг

إِمَّا ёки; ...~ (و) ...~ ёки ... أَوْ ...~ ёки ..., ёки ...; ё ..., ё ...; ёхуд ..., ёхуд ...; ~ هٰذَا وَ ~ ذَاكَ ёки هٰذَا أَوْ ذَاكَ ёки бу, ёки ўша; ~ أَنْ تَسْكُتَ وَ أَنَا أَتَكَلَّمُ وَ ~ أَنْ أَسْكُتَ وَ أَنْتَ تَتَكَلَّمُ ё сен жим турасан, мен гапираман, ёки мен жим тураман, сен гапирасан!

أُمَّادٌ қар. أَمٌّ

إِمْبَرَاطُورٌ, إِمْبِرَاطُورٌ кўп. إِمْبِرَاطِرَةٌ, أَبَاطِرَةٌ, بَرَاطِرَةٌ император

– إِمْبَرَاطُورِيٌّ, إِمْبِرَاطُورِيٌّ 1) императорга оид; 2) империяга оид

– إِمْبَرَاطُورِيَّةٌ, إِمْبِرَاطُورِيَّةٌ кўп. ـَاتٌ — империя

إِمْبِرِيَالِيزْمٌ империализм

– إِمْبِرِيَالِيٌّ 1. империализмга оид, империалистик; 2. империализм тарафдори

– إِمْبِرِيَالِيَّةٌ империализм

أَمْبُولَةٌ кўп. ـَاتٌ — ампула

أَمْبِيرٌ эл. ампер; دَقِيقَةٌ ~ ампер-минут; سَاعَةٌ ~ ампер-соат

أَمْتٌ кўп. إِمَاتٌ, أُمُوتٌ 1) қийшайганлик; эгилганлик; 2) кучсизлик, бўшашганлик, заифлик, ожизлик; 3) тепалик; 4) кичкина дўнглик; ◊ لَمْ نَسْمَعْ لَهُمْ عِوَجًا وَ لَا ~ًا биз улар ҳақида ҳеч ёмон гап эшитмаганмиз

أَمْتَى, إِمْتَى (أَيُّ مَتَى): ~ ? халқ. қачон?

أَمَدٌ кўп. آمَادٌ муддат, фурсат, вақт, давр; مُنْذُ ~ بَعِيدٍ анчадан бери; طَوِيلُ الْـ~ узоқ муддатли; قَصِيرُ الْـ~ қисқа муддатли

أَمَرَ[1] I (أمر) (у) أَمْرٌ (у) إِمْرَةٌ, إِمَارَةٌ, أَمْرٌ (н.нидир) буюрмоқ, амр этмоқ (بِ); أَمَرَ[2] (у) أَمْرٌ кўпайтирмоқ; أَمِرَ (а) أَمَرٌ; أَمُرَ (у) إِمَارَةٌ ёки أَمَارَةٌ ҳоким, амир бўлмоқ; ~ عَلَى الْبِلَادِ мамлакатни бошқармоқ, идора этмоқ; أَمِرَ (а) أَمَرٌ кўпаймоқ, кўп бўлмоқ; II أَمَّرَ 1) (к.нингдир устидан) амир, бошлиқ этиб тайинламоқ, ҳокимият бермоқ (عَلَى); 2) бошқармоқ, фармон бермоқ, амр қилмоқ; III آمَرَ 1) маслаҳатлашмоқ; кенгашмоқ; маслаҳат олмоқ, фикр олмоқ; 2) ёмон ният қилмоқ, қасд қилмоқ; V تَأَمَّرَ амр қилмоқ, ўзини амир деб ҳисобламоқ; VI تَآمَرَ 1) маслаҳатлашмоқ, ўзаро маслаҳатлашмоқ; 2) (к.гадир қарши) тил бириктирмоқ (عَلَى); фитна иштирокчиси бўлмоқ; VIII اِئْتَمَرَ 1) маслаҳатлашмоқ; 2) (к.гадир қарши) тил бириктирмоқ; гапни бир жойга қўймоқ; ёмон ният қилмоқ; (بِ); 3) (к.нингдир) васвасаси билан ҳаракат қилмоқ (بِ); (к.нингдир ихтиёрига) бўйсунмоқ; ~ بِأَمْرِهِ (к.гадир) қулоқ солмоқ, бўйинсунмоқ, итоат қилмоқ; (к.нингдир) буйруғини (амрини) бажармоқ

– آمِرٌ 1. 1) амр (буйруқ) қилувчи; 2) амр (буйруқ) қиладиган; 2.

кўп. أُمَّار амир, бошлиқ; ~ اللِّوَاء провинция (администрация) бошлиғи, губернатор (*Ироқда*); ◊ الـ~ وَ النَّاهِي ҳамма ҳокимият унинг қўлида

– اِئْتِمَارٌ 1) кенгаш, кенгаш мажлиси; 2) тил бириктириш, фитна

– اِسْتِمَارَةٌ = إِسْتِمَارَةٌ

– أَمَّارٌ 1) (*н.нидир*) амр этувчи, буюрувчи (ب); (*н.гадир*) даъват этувчи, йўналтирувчи (ب); جَاهَدَ النَّفْسَ الـ~ ةَ بِالسُّوءِ ёмон иш қилиб қўймаслик учун ўзи билан ўзи курашмоқ; ўз нафсонияти билан курашмоқ

– أَمَارَةٌ *кўп.* أَمَارَاتٌ, أَمَائِرُ 1) белги, ишора; 2) пароль (*ҳарб. ўз сдэмларини топиб олиш учун айтиладиган ва олдиндан белгилаб қўйилган махфий сўз*)

– إِمَارَةٌ 1) амирлик унвони; 2) ҳокимлик, ҳокимият; 3) *кўп.* ـَاتٌ — амирлик, амирга бўйсунувчи ҳудудлар

– أَمْرٌ[1] *кўп.* أَوَامِرُ 1) буйруқ, амр, фармон; фармойиш; кўрсатма, йўл-йўриқ, қўлланма; ордер, ижозатнома; ~ بِالْقَبْضِ қамоққа олиш ҳақида ижозатнома; ~ عَالٍ декрет (*ҳукуматнинг қонун кучига ага бўлган қарори*), фармон; الـ~ الْمَلَكِيُّ *ёки* الـ~ الْعَالِي *ёки* الـ~ الْكَرِيمُ олий қарор, фармойиш; الـ~ الْيَوْمِيُّ *ҳарб.* буйруқ; أَوَامِرُ وَ نَوَاهِي الدِّينِ диний амру навоҳийлар (буйруқ ва чеклашлар); صَاحِبُ الـ~ِ وَ النَّهْيِ тўла ҳокимият соҳиби; ҳоким, ҳукмдор; подшоҳ; шоҳ, амир; بِـ~ِهِ унинг кўрсатмаси (буйруғи) билан; أَمْرَكَ ... يَا буйруғингизга мунтазирман!, эшитаман!; كَانَ تَحْتَ ~ِهِ кимнингдир буйруғи остида бўлмоқ; кимнингдир қўмондонлиги остида бўлмоқ; (أَنَا) تَحْتَ ~ِكَ (мен) хизматингга тайёрман; 2) *грам.* буйруқ майли

– أَمْرٌ[2] *кўп.* أُمُورٌ иш, шароит, ҳол-аҳвол; масала; الـ~ُ الْوَاقِعُ воқеъ бўлган нарса (факт); الـ~ُ الْبَدِيهِيُّ равшан иш; очиқ-ойдин ҳолат; لاَ مَفَرَّ مِنْهُ ~ бўлиши муқаррар нарса; هٰذَا ~ ضَرُورِيٌّ бу зарурий нарса; وَلِيُّ الـ~ِ давлат вакили; ҳоким, ҳукмдор; وُلاَةُ الـ~ِ *ёки* أُولُو الـ~ِ ҳокимлик, амирлик; бошлиқлар; صَغَائِرُ الأُمُورِ майда-чуйда ишлар; نَحْنُ إِذَنْ أَمَامَ ~َيْنِ لاَ ثَالِثَ لَهُمَا демак, биз икки йўл олдида турибмиз; فِي حَقِيقَةِ الـ~ِ ҳақиқатда, ҳақиқатан, чиндан ҳам; وَ ~ُهُمْ إِلَى اللّٰهِ уларнинг устидан Оллоҳ ҳукм чиқарувчидир; уларга Оллоҳ қози; لاَ أَعْرِفُ شَيْئًا مِنْ ~ِهِمْ мен улар ҳақида ҳеч нарса билмайман; إِذَا دَعَا الـ~ُ қачон (агар) талаб қилинса; ◊ فِي أَوَّلِ الـ~ِ *ёки* أَوَّلَ الـ~ِ бошданоқ, дастлаб; لِـ~ِ مَا нима учундир, негадир; ... إِنْ قَالُوا لِـ~ِ مَا бекорга гапиришмайди; ... الـ~ُ الَّذِي أَدَّى إِلَى мана шунга олиб келдики, ... (*қўшма гап таркибида*); مَاذَا فِي الـ~ِ؟ нима гап?; قُضِيَ الـ~ُ ҳаммаси тамом бўлди!; قُضِيَ ~ُهُ унинг иши тугади, бир ёқли бўлди

– إِمْرٌ 1) оғирлик, вазминлик; 2) ажиб, ғалати

– أَمَرَةٌ *кўп.* أَمَرٌ йўл ёқасидаги тош

– إِمْرَةٌ 1) ҳокимият; қўмондонлик; تَحْتَ ~ِهِ кимнингдир амри, буйруғи остида; 2) буйруқ; фармон; فِي ~ амр қилиб, амр (буйруқ) оҳангида; ~ مُطَاعَةٌ мажбурий бажарилиши лозим бўлган ҳазил шарт (*ўйинда*); қуръа ташлаш асосида бирор топшириқни бажаришдан иборат ўйин

– أَمِيرٌ *кўп.* أُمَرَاءُ 1) бошлиқ; ~ الْبَحْرِ адмирал; ~ الآيِ полковник; ~ الْحَجِّ ҳаж вақтида Маккаи мукаррамага бораётган карвоннинг бошлиғи; 2) ҳоким; 3) шаҳзода, амир; ~ الْمُؤْمِنِينَ амирул-муъминин (*халифа унвони*); ~ الشُّعَرَاءِ амируш-шуаро (*шоир Шавқийнинг унвони*)

– أَمِيرَالٌ адмирал

– أَمِيرَالِيَّةٌ адмиралтейство (*баъзи мамлакатларда олий ҳарбий-денгиз бошқармаси*)

– أَمِيرَةٌ ҳокимнинг хотини, бека; малика; ◊ ~ النَّحْلِ асаларининг урғочиси, она асалари

– أَمِيرِيٌّ подшоликка оид, давлат хазинасига оид; давлатга оид

– تَآمُرٌ фитна, тил бириктириш

– تَآمُرِيٌّ 1.тил бириктириш (фитна) га оид; النَّشَاطُ الـ~ُ тил бириктириш, фитна ҳаракати; 2.тил бириктирувчи, фитначи

– تَأَمُّرٌ ҳокимлик, амирлик; فِي ~ амирона, амирларча фармон бериб; фармон (амр) билан

– تَأْمُورٌ *кўп.* تَآمِيرُ 1) юракнинг олд бўлмаси; الْتِهَابُ الـ~ِ *мед.* перикардид (*юрак қопчиғининг яллиғланиши*); 2) жон, дил, юрак, қалб; 3) ҳужра, кулба

– مَأْمُورٌ 1.амр, фармон, буйруқ олувчи; 2. 1) итоатдаги, бўйсунувчи; мансабдор шахс, амалдор, бошлиқ; ~ الْمَرْكَزِ уезд бошлиғи; ~ السِّجْنِ турма бошлиғи, зиндон бошлиғи; 3) кўпаювчи, кўпайган

– مَأْمُورِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ — 1) мансаб, амал, вазифа, лавозим; 2) топшириқ, вазифа, бурч; 3) бирор топшириқ билан хизмат жойидан бошқа бир жойга юбориш, командировка; 4) маъмурия (*маъмурий, ҳудудий бирлик*)

– مُؤَامَرَةٌ 1) мажлис; 2) тил бириктириш; фитна

– مُؤْتَمَرٌ *кўп.* ـَاتٌ — конференция, конгресс; съезд; ~ أَنْصَارِ السِّلْمِ الْعَالَمِيِّ Жаҳон тинчлик тарафдорларининг конгресси; الـ~ُ الْعَالَمِيُّ لِلْقُوَى الْمُحِبَّةِ لِلسَّلاَمِ тинчликсевар кучларнинг Жаҳон конгресси; ~ الذِّرْوَةِ (الْقِمَّةِ) олий даражадаги кенгаш; ~ شَعْبِيٌّ *ёки* ~ خِطَابِيٌّ оммавий йиғилиш, митинг; ~ الصُّلْحِ (السَّلاَمِ) тинчлик конференцияси; ~ صُحُفِيٌّ матбуот конференцияси; ~ الْمَائِدَةِ الْمُسْتَدِيرَةِ юмалоқ, тегарак стол атрофидаги конференция

– مُؤْتَمِرٌ конгресс, конференция, съезд қатнашувчиси, иштирокчиси

– مُتَآمِرٌ фитначи, тил бириктирувчи

(تأمرك (أمرك ‌‌تَأَمْرُكٌ американлаштирилмоқ

– أَمْرِيكِيٌّ = أَمْرِكِيٌّ

– أَمْرِيكَانٌ *жам* американликлар, американлик кишилар

– أَمْرِيكَانِيٌّ 1. Америкага оид; 2. американлик киши

أَمْسِ *кўп.* آمَاسٌ 1) кечаги кун; 2) ўтган (вақт); فِي الـ~ الْبَعِيدِ узоқ ўтган замонда (даврда), ўтмишда

– أَمَاسِيٌّ *кўп.* آمَاسٌ ўтган (вақт, замон)

– أَمْسِ кеча; الْأَوَّلُ ~ аввал куни; بالـ~ кеча, بالـ~ الْقَرِيبِ яқиндагина, яқингинада, яқин ўтмишда; кечагина

– أُمْسِيَّةٌ *кўп* اتٌ — оқшом, кеча

أَمْشِيرُ амшир (*қибт тақвимининг 6-ойи*)

إِمَّعٌ، إِمَّعَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) арзимас одам, шароитга мослашиб олувчи, текинхўр, ҳаромтовоқ; 2) хизматкор, малай; текинхўрлик, ҳаромтомоқлик; а) малайлик, хизматкорлик; замонасозлик, шароитга мослашиш

أُمْقٌ *кўп.* آمَاقٌ кўзнинг ички косаси; ◊ مَاءُ الْآمَاقِ кўз ёшлари

I أَمَلَ (у) أَمَلٌ умид қилмоқ, ишонмоқ; II أَمَّلَ 1) умид қилмоқ, кутмоқ, қараб турмоқ, интизор бўлмоқ, кўз тутмоқ; 2) умид қилдирмоқ, умидвор қилмоқ; V تَأَمَّلَ 1) қарамоқ, синчиклаб қарамоқ, тўла қараб чиқмоқ; тикилиб қарамоқ; 2) ўйлаб қолмоқ, чуқур мулоҳаза қилмоқ, ўйлаб кўрмоқ, ўйламоқ, фикр қилмоқ, фикр юритмоқ

– أَمَالٌ *халқ.* 1) демак, демакки, бас, бинобарин, шундай экан; маълумки, албатта; أَمَالٌ أَنَا اللِّي حَقُولْ لَهُ؟ демак, мен унга айтаверайми?; 2) (*фикрни кучайтириш учун*) –а; хўш; يَتَعَلَّمْ إِزَايْ أَمَالْ؟ у ўргана олармикан а?!

– أَمَلٌ *кўп.* آمَالٌ умид, орзу; истак, тилак; كَاذِبٌ ~ ёлғон умид, алдоқчи орзу; وَ ~ يِ كَبِيرٌ أَنْ ... мен шундан ғоят умидворманки, ...; فَقَدَ ~هُ فِي ...; أَعْرَبَ عَنْ ~هِ فِي *кар.* أَعْرَبَ ...дан умидни узмоқ; قَطَعَ ~ا عَقَدَ ~ا عَلَى ... .. дан умид қилмоқ; الـ~ مِنْ ... ...да чорасиз қолмоқ

– تَأَمُّلٌ *кўп.* اتٌ — 1) қараб чиқиш, мушоҳада, кузатиш; синчиклаб қараш; фикрлаш, тафаккур қилиш; 2) кузатиш, ўйлаб кўриш, фикр юритиш; مِنْ غَيْرِ ~ ўйлаб кўрилмаган

– تَأَمُّلِيٌّ кузатувчан, хаёлчан, томошабин бўлиб қарайдиган; ўз фикру хаёлига чўмадиган

– مَأْمَلٌ умид, орзу, тилак; умид қилинган нарса

– مَأْمُولٌ 1 кутилган, кутилаётган; 2. умид, орзу, тилак, истак; ◊ مِنَ الـ~ أَنْ ... шуни умид қилиш мумкинки, ...

– مُؤَمَّلٌ 1) умид қилиниши мумкин бўлган нарса; مِنَ الـ~ أَنْ ... ишониш мумкинки, ...; шунга ишонч борки, ...; 2) орзу (истак, умид) қилинаётган нарса

– مُؤَمِّلٌ орзу-умид қиладиган, орзулари тўла

I أَمُنَ (у) أَمَانَةٌ (أَمْنٌ) имонли бўлмоқ, ишончли бўлмоқ, ростгўй бўлмоқ; тўғри (ҳалол) бўлмоқ; أَمِنَ (а) أَمْنٌ 1) хавфсиз бўлмоқ, тинч (омон) бўлмоқ; 2) ишончли бўлмоқ; 3) ишонмоқ, суянмоқ; II أَمَّنَ 1) хавфсиз (хатарсиз) қилмоқ; 2) таъминламоқ; таъминлашни зиммага олмоқ, кафолат бермоқ; ضِدَّ الْحَرِيقِ ~ ёнғинга қарши кафолат бермоқ; عَلَى الْحَيَاةِ (عَلَى الدَّارِ) ~ ўз ҳаётини (ёки ҳовлисини) суғурта қилдирмоқ; 3) ишонмоқ; ишониб топширмоқ; 4) "омийн!" демоқ (*ундан кейин* عَلَى); IV آمَنَ 1) (*к.гадир. шунингдек: Оллоҳга*) ишонмоқ; иймон келтирмоқ (بِ); 2) хавфсизликни таъминламоқ; V تَأَمَّنَ таъминланмоқ, кафолатланмоқ, кафолат берилмоқ, таъмин этилмоқ, ҳимоя қилинмоқ; VIII اِئْتَمَنَ 1) инонмоқ, ишонмоқ; ишонч билдирмоқ; عَلَى الْأَسْرَارِ ~ هُ махфий сирни кимгадир ишонмоқ; 2) (*к.гадир*) ишонмоқ, ишониб топширмоқ (عَلَى); 3) ишончга сазовор бўлмоқ; 4) кредит очмоқ; X اِسْتَأْمَنَ 1) ишончли, имонли деб ҳисобламоқ; ишонмоқ; 2) (*к.гадир*) ишониб топширмоқ; сақлаш учун бериб қўймоқ (عَلَى); 3) омонлик, раҳму шафқат истамоқ; (*к.дандир*) раҳм-шафқат тиламоқ (إِلَى)

– آمَنُ энг хавфсиз, энг тинч

– أَمْنٌ хавфсиз бўлиш; тинч бўлиш; السُّكَّانُ الـ~ونَ тинч аҳоли; الْمُدُنُ الـ~ةُ тинчлик шаҳарлари

– اِئْتِمَانٌ 1) ишонч, ишониш; эътиқод; 2) *мол.* кредит; أَعْمَالُ الـ~ кредит бериш, қарз бериш; 3) содиқлик, садоқат, қонун-қоидага риоя қилиш; سُوءُ ~ виждонсизлик, инсофсизлик, ноинсофлик

– اِئْتِمَانِيٌّ *мол.* кредитга оид; تَسْهِيلَاتٌ ~ةٌ енгил шартлар билан кредит бериш

– أَمَانٌ 1) хавфсизлик, тинчлик, омонлик; 2) раҳм-шафқат, омонлик бериш

– أَمَانَةٌ *кўп.* اتٌ — ишончлилик, қатъийлик, содиқлик, садоқат; ростгўйлик, виждонлилик, ҳалоллик; بِـ~ ҳалол, виждонан; عَدَمُ الـ~ ҳалол эмаслик, виждонсизлик; 2) асрашга бериб қўйилган нарса, омонат; гаровга қўйиш, гаров; *мол* депозит (*маълум шартлар билан сақлаш учун банкка ёки омонат кассага бериб қўйилган пул ёки қимматли қоғозлар*); 3) *кўч.м* совға, ҳадя, тухфа, армуғон; мерос; 4) котибият; الـ~ الْعَامَّةُ لِلْجَامِعَةِ الْعَرَبِيَّةِ Араб давлатлари лигасининг Бош котибияти; الْعَاصِمَةِ ~ (*Ироқда*) муниципалитет (*шаҳар ёки қишлоқ бошқармаси*)

– أَمْنٌ хавфсизлик; осойишталик; مَجْلِسُ الـ~ Хавфсизлик Кенгаши; الـ~ الْجَمَاعِيُّ ижтимоий хавфсизлик; الـ~ الْعَامُّ жамоат хавфсизлиги; رِجَالُ الـ~ полиция; إِدَارَةُ الـ~ = إِدَارَةُ الْأَمْنِيَّةِ *кар.* أَمْنِيَّةٌ; عَكَّرَ صَفْوَ الـ~ халқ тинчлигини бузмоқ, жамоат тартибини бузмоқ

– أَمْنِيَّةٌ 1) хавфсизлик; إِدَارَةُ الـ~ жамоат хавфсизлиги бошқармаси (*араб давлатларидаги сиёсий полиция*); 2) кафолат; 3) амният; ишончлилик

– أَمِينٌ I 1) ишончли, ҳаққўй, ростгўй, имонли; 2) хавфсиз, хатарсиз; 3) ишонч қозонган; 2. *кўп.* أُمَنَاءُ 1) *шунингдек:* سِرٍّ ~ котиб; الْـ~ الْعَامُّ бош котиб; ~ سِرِّ الدَّوْلَةِ статс-секретарь (*баъзи мамлакатларда министрлар ва олий мартаба эгаларининг унвони*); 2) омборчи, нозир, мудир;. الْمَالِ *ёки* الصُّنْدُوقِ ~ хазиначи, ғазначи; الْمُتْحَفِ ~ музей мудири, нозири; الْمَخْطُوطَاتِ архивчи; الْمَخْزَنِ ~ омборчи, омбор мудири

– آمِينَ *дин.* омийн!

– أَمِينِيٌّ: الْأَحْمَاضُ الْـ~ـةُ *кимё.* аминокислоталар

– إِيمَانٌ иймон (Оллоҳга эътиқод)

– الْإِيمَانِيَّةُ *филос.* фидеизм (*диний эътиқодни бирламчи деб ҳисобловчи дунёқараш*)

– تَأْمِينٌ *кўп.* ـاتٌ 1) кафолат; таъмин этиш; 2) гаров; نَقْدِيٌّ ~ пул гарови; 3) суғурта; اجْتِمَاعِيٌّ ~ ижтимоий суғурта; ~ ضِدَّ الْإِصَابَاتِ (الْحَوَادِثِ) бахтсиз ҳодисалар суғуртаси; ~ عَلَى الْحَيَاةِ ҳаёт суғуртаси; صَكُّ (بُولِيصَةُ) الْـ~ суғурта полиси (*суғурта қилдирганлик ҳақида ҳужжат*)

– مَأْمَنٌ хавфсиз жой; хилват жой; هُوَ فِي ~ مِنْ ... у ...дан ҳимоя қилинган

– مَأْمُونٌ 1) ишончга лойиқ, ишонса бўладиган; 2) хавф-хатарсиз; 3) ишончли, суянса бўладиган

مُؤْتَمَنٌ ишончга лойиқ, ишончни оқлайдиган

مُؤْمِنٌ[1] муъмин, Оллоҳга иймон келтирган; أَمِيرُ الْـ~ـينَ *тар.* амир ул-муъминин (*халифалик унвони*)

– مُؤْمِنٌ[2] хавфсизликни таъминловчи; اللهُ تَعَالَى الْـ~ Оллоҳ таоло (бандаларнинг) хавфсизлигини таъминловчидир

– مُؤَمَّنٌ: عَلَيْهِ ~ суғурта қилинган; кафолат олган

– مُؤَمِّنٌ 1. суғурта қилувчи; 2. ўзини суғурта қилдирувчи

أُمْنِيبُوسٌ *кўп.* ـاتٌ — омнибус (*кўп ўринли извош*)

أمه I (a) أَمَهٌ унутмоқ, эсдан чиқармоқ

أَمْهَرِيَّةٌ: الْـ~ амҳар тили

أَمَةٌ (أمو) *кўп.* إِمَاءٌ, آمٌ *мн.* қул аёл, чўри, оқсоч, хизматкор аёл

– أُمَوِيٌّ أُمَوِيٌّ *тар.* умавийларга оид; الْجَامِعُ الْـ~ Умавийлар масжиди; الْأُمَوِيُّونَ умавийлар; الْـ~ـةُ умавийлар даври; عَاصِمَةُ الْأُمَوِيِّينَ Дамашқ шаҳ.

– أُمَيَّةُ *ат.от. мз.* Умайя; بَنُو ~ *тар.* Умавийлар

– أُمَيَّةٌ *кич.* кичкина чўри, қул қиз

أَمِيرِيكَانٌ *жам.* америкалик

– أَمِيرِيكَانِيٌّ 1. Америкага, америкаликларга оид; 2. америкалик

أَمِيَنْطٌ, أَمِيَنْتٌ асбест, тошпахта (*иссиқлик ўтказмайдиган ва ўзи куймайдиган минерал*)

أَنْ 1) -ки; حَدَثَ ~ ذَهَبَ шундай бўлдики, у жўнаб қолди; سَبَقَ لَهُ ~ قَالَ هَذَا у буни олдин (аввал) айтган эди; 2) -ни; أَرَادَ ~ يَكْتُبَ هَذَا у (*мз.*) унинг (*мн.*) буни ёзишини хоҳлади; عَلَى ~ ... ...син учун; مِنْ غَيْرِ ~ ... *ёки* مِنْ دُونِ أَنْ ... ...масин учун; إِلَى ~ ... ...магунча, ...магунга қадар; 3) афтидан, шекилли; فَأَجَابَ ~ نَعَمْ афтидан у ҳа деди!

إِنْ 1) агар; ~ يَذْهَبْ أَذْهَبْ agar у борса, мен ҳам бораман; إِنْ لَمْ ... ...маса; لَئِنْ агар; وَ ~ гарчи ...са ҳам; агар ...са ҳам; وَ أَنَا ~ أُشَجِّعُ هَذَا الْحِرْصَ وَ لَكِنِّي ... гарчи бу интилишни қувватласам ҳам, аммо мен ...; 2) ё ...-ми, ё ...-ми; ~ ... أَمْ ... ё ..., ё ...; ~ ... وَ ... أَنَا أَنْظُرُ إِلَيْهِ وَ لَا أَدْرِي أَنْ يَسْخَرُ مِنِّي أَمْ يَقُولُ جِدًّا унга қараб турибману, аммо у менинг устимдан кулаётирми, ё жиддий гапираётирми – тушунмайман; ~ ... أَوْ ... ё ..., ё ...; وَضَعَهُ إِنْ فِي ... أَوْ فِي ... سَهْوًا أَوْ عَمْدًا у буни ё хато қилиб, ё атайлаб тузган; 3) йўқ (бор) бўлганда; إِنْ هُوَ ... ~ ... ундоқ ё бундоқ бўлса ҳам; ~ هُوَ نَاجِحًا إِلَّا بِالِاجْتِهَادِ у ғайрати бўлгандагина муваффақият қозона олади; ~ ... إِلَّا ... ...дан ўзга нарса эмас; фақат; ~ يَقُولُونَ إِلَّا كَذِبًا улар фақат ёлғон гапирадилар; ~ هِيَ إِلَّا أَحْلَامٌ бу орзудан ўзга нарса эмас; ~ هِيَ إِلَّا الْأَيَّامُ ثُمَّ ... фақат бир неча кун ўтади холос, ундан кейин эса

أَنَّ (*отдан олдин*), إِنَّمَا (*феълдан олдин*) чиндан ҳам; ҳақиқатан; فَإِنَّ ~ :الْـ ... لِـ ... *қар.* чунки, шунинг учун; كَأَنَّ ~ ки; كَأَنِّي بِـ ... гўё, гўёки; بِمَا ~ ... менимча, у ... бўлгани учун; لِـ ~ чунки; إِلَّا ~ *ёки* غَيْرَ ~ *ёки* بَيْدَ ~ عَلَى ~ аммо, лекин, бироқ

أَنَّ I (a) أَنِينٌ инграмоқ, ўнтамоқ

– أَنَّةٌ *кўп.* ـاتٌ — инграш, қичқириқ; آنَاتٌ وَ آهَاتٌ инграшлар ва оҳ тортишлар

– أَنِينٌ инграш, ўнташ

أَنَا мен; أَنَايَ менинг ўз "мен"им; أَنَاهُ унинг ўз "мен"и; يَبْحَثُونَ عَنِّي ~ мени улар албатта қидирадилар

– أَنَانِيٌّ 1. худбинликка оид; 2. худбин

– أَنَانِيَّةٌ худбинлик, ўз-ўзини севиш

أَنَامٌ одамлар; барча тирик жон; سَيِّدُ الْـ~ = مُحَمَّدٌ *қар.* حمد

أَنَانَاسٌ *жам.* ананаслар (*мева*)

أنب II (أَنَّبَ) 1) ёзғирмоқ; қораламоқ; ҳайфсан бермоқ; сўкмоқ; 2) азобланмоқ (*виждон ҳақида*)

أَنْبَا *кўп.* أَنْبَاوَاتٌ отахон (*қибт черковида руҳоний шахс унвони*)

أَنْبَارٌ *кўп.* أَنَابِرُ омбор

أُنْبَاشِيٌّ *кўп.* أُنْبَاشِيَّةٌ *эск.* ўнбоши, сержант

أَنْبَجٌ манго дарахти

أُنْبُوبٌ қар. نبب

أَنْبَقٌ қар. نبق

أَنْتَ мн. أَنْتَ сен; أَنْتُمَا ик.с., мз. ва мн. сиз иккингиз; أَنْتُمْ кўп.мн. أَنْتُنَّ сизлар

I أَنَتَ (и) ҳасад қилмоқ, ҳасад кўзи билан қарамоқ

– مَأْنُوتٌ ҳасад қилинган, ҳасад остида қолган

إِنْتَرْنَاسِيُونَالٌ интернационал (инқилобий гимн номи)

أَنْثْرُوبُولُوجِيَا، أَنْتْرُوبُولُوجِيَا антропология (одамнинг келиб чиқиши, ривожланиши, жисмоний тузилиши ва ирқлари ҳақидаги фан)

– أَنْثْرُوبُولُوجِيٌّ، أَنْتْرُوبُولُوجِيٌّ 1. антропологияга оид; 2. антрополог

إِنْتِلِجَنْسِيَّةٌ интеллигенция, зиёлилар

أَنْتِيكْخَانَةٌ кўп. ـاتٌ — музей, осори атиқахона

أَنْتِيمُونٌ сурма

I أَنُثَ (у) أَنَاثَةٌ، أُنُوثَةٌ 1) мулойим бўлмоқ; 2) нозик бўлмоқ; 3) латофатли, латиф бўлмоқ; II أَنَّثَ 1) эркаламоқ, эркалатмоқ, эрка қилиб ўстирмоқ; 2) назокатли, латофатли қилмоқ; 3) грам. муаннас жинсда ёзмоқ; V تَأَنَّثَ 1) мулойим бўлмоқ, юмшамоқ, юмшоқ (мулойим, майин) бўлмоқ; 2) назокатли, латофатли бўлмоқ; назокат, латофат намоён қилмоқ; 3) аёлларга ўхшаб олмоқ, хотинчалиш, занчалиш бўлмоқ

– أُنْثَوِيٌّ 1) хотин-қизларга оид; 2) назокатлилик, латофатлилик

– أُنْثَوِيَّةٌ назокат, латофат

– أُنْثَى кўп. إِنَاثٌ хотин, аёл; مَدْرَسَةُ الْإِنَاثِ хотин-қизлар мактаби; 2) урғочи, мода; أُنْثَيَانِ ик.с. анат. а) мояк, тухум; б) иккита қулоқ

– أُنُوثَةٌ 1) назокат, латофат, мулойимлик; 2) тантиқлик; 3) аёллар жинсига мансублик

– مُؤَنَّثٌ 1) назокатли, латофатли, мулойим; 2) эрка, тантиқ; 3) грам. муаннас жинсдаги (сўз)

إِجَّاصٌ = إِنْجَاصٌ

أَنْجُدَانٌ бот. илдизидан сассиқ елим тайёрланадиган дарахт (Asa foetida)

أَنْجُدَانٌ = أَنْجُذَانٌ

أَنْجَرٌ кўп. أَنَاجِرُ 1) лангар; 2) мис идиш

إِنْجِلِيزُ жам. инглизлар

– إِنْجِلِيزِيٌّ 1. инглизга оид; الـ~ـةُ инглиз тили; 2. англиялик

إِنْجِيلٌ кўп. أَنَاجِيلُ Инжил

– إِنْجِيلِيٌّ 1. инжилга оид; 2. инжилшунос

أَنْدَلُسِيٌّ 1. Андалусияга оид; 2. андалусиялик, испаниялик

إِنْدُونِيسِيٌّ 1. Индонезияга оид; الـ~ـةُ индонез тили; 2. индонезиялик

I أَنِسَ (а) أَنَسٌ ёки أَنُسَ (у) أُنْسٌ 1) (н.ғадир) одатланмоқ, ўрганиб қолмоқ (إِلَى ;); (н. билан) танишиб чиқмоқ, (н.дир) уқиб олмоқ, ўзлаштирмоқ, эгаллаб олмоқ (بِ); 2) (к. билан) дўстона муносабатда бўлмоқ, дўстлашишмоқ (بِ); 3) (к.нидир) ёқтириб севиб қолмоқ (بِ ,إِلَى); 4) (к.нидир) ўргатиб олмоқ, қўлга ўргатиб олмоқ; ◊ ~نَا بِلِقَائِهِ у билан биз учрашиш шарафига муяссар бўлдик; أَنِسَ (и) أُنْسٌ = أَنِسَ (а) أُنْسٌ; II أَنَّسَ қўлга ўргатмоқ; III آنَسَ улфатчилик қилмоқ, суҳбатдош бўлмоқ; (суҳбат қилиб) кўнгил олмоқ; суҳбатдош орттирмоқ; ~ وَحْشَتَهُ ёлғиз қолган одамнинг кўнглини олмоқ (ёзмоқ); IV آنَسَ 1) ўз иштироки билан хурсанд қилмоқ, ўз ташрифи билан бахтиёр қилмоқ; ! آنَسْتَنَا келганингиздан хурсандмиз! (кутиб олишда айтилади); 2) хурсанд қилмоқ, кўнглини очмоқ; 3) кўрмоқ, кўриб қолмоқ, сезмоқ; ~ مِنْهُ رُشْدًا ундан тўғри йўлни билиб олмоқ; ~ الصَّوْتَ эшитмоқ; V تَأَنَّسَ (к. билан) танишмоқ, муомалада бўлмоқ (بِ); VIII اِئْتَنَسَ дўстлашмоқ, иноқлашмоқ; X اِسْتَأْنَسَ 1) (к. билан) алоқа қилмоқ, муносабатда бўлмоқ, аралашиб бирга бўлиб юрмоқ; 2) (н. билан) танишмоқ (بِ); 3) қўлга ўрганмоқ; боғланиб қолмоқ; 4) (н. ғадир) қулоқ солмоқ (لِـ); 5) танимоқ, билмоқ, билиб олмоқ, сезмоқ; وَ يُسْتَأْنَسُ مِنْهُ أَنَّ ... мажҳ. бундан кўриниб турибдики, ...; 6) (н. дандир) хурсанд бўлмоқ (بِ); (н.билан) хурсанд бўлишни истамоқ

– آنِسَةٌ кўп. آنِسَاتٌ، أَوَانِسُ ҳой, қиз!, ойим қиз! (мурожаат)

– أُنْسٌ 1) тез киришиб, улфат бўлиб кетиш; 2) одамга эл бўлишлик, дилкашлик; 3) хушчақчақлик, хурсандлик, шодлик; ~ طَرَبٍ ёки ~ مَجْلِسٍ ёки ~ حَفْلَةٌ кечки зиёфат; 4) самимий суҳбат

– إِنْسٌ жам. инсон, инсон авлоди; الْجِنُّ وَ الـ~ фольк. одамлар ва жинлар; عَالَمُ الـ~ одамлар дунёси

– إِنْسَانٌ кўп. أُنَاسٌ، نَاسٌ инсон, одам; عِلْمُ الـ~ антропология; الـ~ الْآلِيُّ ибтидоий одам; الـ~ الْبِدَائِيُّ одамсимон; شِبْهُ الـ~ робот; ◊ بَنُو الـ~ одам авлоди; ~ الْعَيْنِ қорачиқ, кўз қорачиғи; ~ الْغَابِ орангутанг

– إِنْسَانِيٌّ 1) инсонийлик, одамийлик; غَيْرُ ~ ёки لَا ~ одамийликдан ташқари, ғайри одамийлик; 2) инсонпарвар; 3) гуманитар; الْعُلُومُ الـ~ـةُ гуманитар фанлар

– إِنْسَانِيَّةٌ 1) инсоният, башарият, одамзод; الـ~ التَّقَدُّمِيَّةُ илғор фикрли одамлар; инсонийлик; 2) одамийлик, инсонийлик; 3) назокат, хушмуомалалик, хушфеъллилик; одам табиати

– إِنْسَانِيَّاتٌ кўп. гуманитар фанлар

أَنَسَةٌ осойишталик, тинчлик, хотиржамлик

إِنْسِيٌّ кўп. أَنَاسِيُّ = أَنَسِيٌّ

– إِنْسِيٌّ[1] 1. 1) одамийлик; 2) ички; 2.кўп. أَنَاسِيُّ ,أَنَاسٌ

тирик жон; ◊ ~ لَيْسَ هُنَاكَ у ерда тирик жон йўқ; أَنَاسِيُّ الْعُيُونِ кўз қорачиғи

— إِنْسِيٌّ[2] битта инсон, битта одам

— أَنِيسٌ[1] 1. 1) дўстларга, дўстликка оид; 2) ёқимли, ёқимтой, суюмли, ширин сўз, мехрибон; 3) қўлга оид; 2. 1) дўст; 2) суҳбатдош

— أَنِيسٌ[2]: ~ وَمَا بِالدَّارِ ҳовлида ҳеч ким йўқ

— إِينَاسٌ 1) дўстлик, биродарлик; ~ بِـ дўстона, дўстларча; 2) тез муомалага кириб кета олувчи, дилкаш; 3) очиқ чеҳралилик, самимият, самимийлик

— مَأْنُوسٌ одатий, одат бўлиб қолган, ўрганиб қолинган

— مُؤَانَسَةٌ 1) дўстлик, биродарлик; ўзаро суҳбат

— مُؤْنِسٌ 1) дўстларча, дўстона; 2.мунис, дўст

— مُسْتَأْنِسٌ хонаки; қўлда тайёрланган

إِنْسُولِينٌ *мед.* инсулин

إِنْسِيكْلُوبِيدِيَّةٌ энциклопедия, қомус

إِنْشٌ *кўп.* ~اتٌ — *мз.* дюйм (*узунлик ўлчов бирлиги*)

أَنْشُوِيٌّ анчоус (*Ўрта Ер ва Қора денгизларда яшайдиган майда балиқ*)

أَنْطُولُوجِيَا онтология (*борлиқнинг умумий асослари, принциплари, структураси ва қонуниятлари ҳақидаги таълимот*)

I أَنِفَ (а) أَنَفٌ (*н.дандир*) жирканмоқ, ҳазар қилмоқ (مِنْ); أَنَفَ[2]: أَنَفَ (а) أَنْفٌ бурни оғримоқ; VIII اِئْتَنَفَ бошланмоқ; X اِسْتَأْنَفَ қайтадан бошланмоқ, янгиланмоқ, янгидан бошланмоқ; ~ الْحُكْمَ (الدَّعْوَى) апелляция - шикоят аризаси бериб, ҳукмдан норозиликни билдирмоқ

— أَنِفٌ бурни оғриган, бурни оғриқ

— آنِفٌ: ~ الذِّكْرِ мазкур, юқорида зикр этилган, юқорида айтилган, юқорида тилга олинган; ~ الْبَيَانِ юқорида тавсифланган; ~اً ...дан олдин, ҳозиргина

— اِسْتِئْنَافٌ 1) янгиланиш, қўзғалиш; 2) апелляция - шикоят аризаси бериш; مَحْكَمَةُ الـ~ ҳукмдан норози бўлиб берилган ариза юзасидан суд; قَدَّمَ ~اً ҳукмдан норозилик аризаси бермоқ

— اِسْتِئْنَافِيٌّ апелляцияга оид; ~اً апелляция сифатида

— أَنْفٌ *кўп.* أُنُوفٌ, آنَافٌ бурун; لَا يَرَى أَبْعَدَ مِنْ ~ـهِ у ўз бурнидан нарини кўрмайди; ~ الْعِجْلِ *бот.* шероғиз (*ўсимлик*); ◊ ~ الْجَبَلِ а) тоғнинг туртиб чиқиб турган жойи; б) бурун (*қуруқликнинг денгизга учли бўлиб кирган жойи*); رَغْمَ ~ـهِ унинг хоҳишига қарши; رَغْمَ أُنُوفِنَا бизнинг хоҳишимизга қарши; تَكَلَّمَ مَعَهُ مِنْ وَرَاءِ ~ـهِ ким биландир беписанд, назарга илмай гаплашмоқ; بَلَغَتِ الرُّوحُ ~ـهُ чарчаб, хориб ўлмоқ; كَسَرَ ~ـهُ (*к.нингдир*) попугини пасайтириб қўймоқ, димоғдан туширмоқ, танобини тортиб қўймоқ; شَمَخَ بِـ~ـهِ *кар.* شَمَخَ; مَاتَ حَتْفَ ~ـهِ *кар.* حَتْفٌ

— أُنُفٌ: رَوْضَةٌ ~ қаровсиз қолган боғ; غَابَةٌ ~ теша тегмаган ўрмон; كَأْسٌ ~ ҳали тутилмаган (ишлатилмаган) қадаҳ

— أَنَفَةٌ ифтихор, фахр; фахрланиш; такаббурлик; ўз қадрини билиш

— أَنْفِيٌّ бурунга оид (*шунингдек фон.*)

— أَنُوفٌ димоғи (кибр-ҳавоси) баланд, димоғдор; такаббур, кеккайган, гердайган

— تَأَنُّفٌ нафратланиш, жирканиш

— مُؤْتَنَفٌ бошланиш

— مُتَأَنِّفٌ мағрур

— مُسْتَأْنَفٌ янгиланаётган, қайталанаётган, қўзғалаётган; عَلَيْهِ ~ *ёки* ضِدَّهُ ~ жавобгар; айбланаётган, айбланувчи; عَنْهُ ~ апелляция (норозилик) учун асос (замин) бўлган нарса

— مُسْتَأْنِفٌ устидан шикоят қилинувчи; ~ الدَّعْوَى шикоятчи

إِنْفْلُونْزَا *шунингдек:* مَرَضُ الـ~ тумов, грипп; الـ~ الْآسِيَوِيَّةُ Осиё тумови (гриппи)

I أَنِقَ (а) أَنَاقَةٌ чиройли бўлмоқ, гўзал (нафис, нафосатли, нозик, келишган) бўлмоқ; IV آنَقَ завқлантирмоқ, қувонтирмоқ, қойил қолдирмоқ; V تَأَنَّقَ 1) (*н.дандир*) ҳушёр бўлмоқ, сезгир бўлмоқ; (*кийиниш, ейиш, ичиш ва ҳ.к.ларда*) нозиктаб, дидли бўлмоқ

— أَنَاقَةٌ нафислик, нозиклик, нафосат, кўркамлик

— أَنُوقٌ калхат; қорақуш, ўлимтик

— أَنِيقٌ нафис, нафосатли, назокатли, келишган, гўзал, кўркам

— تَأَنُّقٌ назокат, нозиклик, латофат, латифлик; شَدِيدُ الـ~ فِي مَلْبَسِهِ ораста кийинувчи, башанг кийинувчи, юксак дид билан кийинувчи

— مُونِقٌ чиройли, нафис, гўзал

— أَنِيقٌ = مُتَأَنِّقٌ

أَنْكِلِيزٌ = أَنْقَلِيسٌ

أَنْكٌ *алиф.б.к.*

إِنْكِشَارِيٌّ *тар.* 1. яничарларга оид; ваҳшийликка оид; جِهَازُ قَمْعٍ ~ халқни бостириб турадиган даҳшатли куч; 2. яничарлар (*18-19-асрларда Туркиядаги пиёда аскарлар*)

إِنْكِلُوفِيلٌ англофил (*инглизларни севувчи киши*)

إِنْكِلِيزِيٌّ *кўп.* إِنْكِلِيزٌ 1. Англияга, инглизларга оид; الـ~ـةُ инглиз тили; 2. инглиз

إِنْكِلِيسٌ *зоол.* илон балиқ

أُنْمُوذَجٌ *кўп.* نَمَاذِجُ *кар.* نَمُوذَجٌ

أَنَّهُ *алиф.б.к.*

أَنَّى 1) қандай?; қаерда?; қачон?; 2) ундоқ эмас, қўйсангиз-чи!;

қаердан, қандай қилиб; لَهُ أَنْ يَعْلَمَ هٰذَا ~ у буни қаердан ҳам билсин!; لَهُ أَنْ يَكُونَ كَاتِبًا ~ у ҳеч қачон ёзувчи бўлолмайди; 3) қаерда бўлмасин; қачон бўлмасин

I أَنَى (и) أَنًى, إِنًى, إِنَاءٌ 1) кириб келмоқ, яқинлашмоқ (вақт ҳақида); 2) вақти келмоқ, етилмоқ; II أَنَّى қолдирмоқ, кечиктирмоқ, секинлатмоқ, сусайтирмоқ; V تَأَنَّى 1) секинламоқ; 2) пухта ўйлаб қилмоқ, киришмоқ; مَنْ ~ نَالَ مَا تَمَنَّى мтл. шошган қиз эрга ялчимас (сўзма-сўз: ўйлаб иш қилган муродига етади), 3) (н.дадир) сабрли, чидамли бўлмоқ (عَلَى) ; X اسْتَأْنَى 1) кутиб турмоқ; 2) шошилмаслик; 3) (н.нидир) кечиктиришни, орқага суришни илтимос қилмоқ

– إِنَاءٌ кўп. آنِيَةٌ, أَوَانٍ лаган, товоқ; أَوَانٍ идишлар, идиш-товоқ; صَبَّ فِي ~ بِغَيْرِ قَاعٍ тагсиз бочкага сув қуйгандек, беҳуда меҳнат қилмоқ

– أَنَاةٌ 1) чидам, бардош, тоқат; бардош беришлик; ўзини тута билиш; طُولُ الـ~ узоқ чидаш, сербардошлилик; لَا ~ بِي мен чидай олмайман; 2) кутиб туриш, кутиб туравериш

– إِنًى, أَنًى кўп. آنَاءٌ вақт; آنَاءَ اللَّيْلِ وَ أَطْرَافَ النَّهَارِ тўхтовсиз, тинимсиз; кечаю-кундуз

– تَأَنٍّ 1) секинаклик, имиллаш, шошилмаслик; مِنْ غَيْرِ ~ жуда тез, вақтни ғанимат билиб; 2) эҳтиёткорлик, ҳушёрлик; بِـ~ وَتُؤَدَةٍ эътибор ва осойишталик билан

– مُتَأَنٍّ мн. مُتَأَنِّيَةٌ 1) шошмайдиган, чидам билан қиладиган; 2) эҳтиёткор; مُتَأَنِّيًا эҳтиёткорлик билан; 3) чидамли, сабрли, тоқатли

– مُسْتَأْنٍ мн. مُسْتَأْنِيَةٌ 1) кутиб турувчи; 2) шошилмайдиган; مُسْتَأْنِيًا аста-секин; ҳовлиқмай, шошмай, шошилмай

~ آنِيسُونٌ, أَنِيسُونٌ, أَنِيسٌ бот. бодиён; بَرِّيٌّ ~ نَجْمِيٌّ ёки арпабодиён

– أَنِيلِينٌ кимё. анилин

– أَنِيمِيَا, أَنِيمِيَّةٌ мед. анемия, камқонлик; الـ~ الْخَبِيثَةُ ҳалокатли, хатарли (пернициоз) анемия (камқонлик)

I أَهَّ (a/у) أَهَّةٌ оғриқдан войвойламоқ

– ! أَهْ ёки أَهًا оҳ!; вой!

اهـ қиск. انْتَهَى дан. тамом, охири (иқтибос-цитата охирига ёзилади)

– آهِ ... وَا афсус, эсизгина, қандай даҳшат! (афсусланишни билдириш учун айтилади); ! وَاحَسْرَتَاهْ қандай хижолатчилик!

(أهب) II أَهَّبَ шайланмоқ, тайёрланмоқ; V تَأَهَّبَ (н.гадир) шайланмоқ, тайёрланмоқ (لِـ)

– إِهَابٌ кўп. أُهُبٌ тери; ◊ فِي غَضَاضَةِ الـ~ ёшликда; غَضُّ الـ~ ёшлик; 2) ошланмаган тери

– أُهْبَةٌ 1) тайёргарлик; 2) шай туриш; عَلَى ~ (н.нингдир) арафасида турган; (н.гадир) тайёр турган; هُوَ عَلَى ~ السَّفَرِ у сафарга тайёр; كَانَ عَلَى ~ الْاسْتِعْدَادِ (н.гадир) тайёр турмоқ (لِـ); أَخَذَ ~تَهُ (н.нидир) олишга тайёрланмоқ; 3) тайёрлаб қўйилган юк, жиҳоз

– مُتَأَهِّبٌ тайёрланаётган, шай бўлган

I أَهَلَ (у) أُهُولٌ, أَهْلٌ, أَهَلَ) 1) халқ (аҳоли) яшайдиган бўлмоқ, 2) уйланмоқ, турмуш қурмоқ; أَهَلَ (а) أَهْلٌ (к.билан дир) яқин бўлмоқ (بِ); أَهِلَ аҳоли яшаётган бўлмоқ; II أَهَّلَ 1) (н.гадир) ярокли, қобилиятли бўлмоқ (لِـ); (бирор касбга) тайёрламоқ; ~ مَكْفُوفًا мِهْنِيًّا кўрни (кўзи ожизни) бирор касбга ўргатмоқ; 2) имконият, ҳуқуқ бермоқ; 3) уйлатмоқ (хотин олиб бермоқ); 4) "أَهْلًا وَ سَهْلًا" сўзлари билан кутиб олмоқ; ~ عَلَيْنَا بِمَقْدَمِنَا у бизни етиб келганимиз билан табриклади; 5) национализация қилмоқ; V تَأَهَّلَ 1) (н.гадир) ярокли бўлмоқ (لِـ); 2) уйланган бўлмоқ; уйланмоқ; X اسْتَأْهَلَ сазовор, лойиқ бўлмоқ; (н. гадир) лойиқ, муносиб бўлмоқ

– إِهَالَةٌ думба ёғи

– آهِلٌ аҳоли яшайдиган бўлган; أَمَاكِنُ ~ةٌ بِالسُّكَّانِ аҳоли яшайдиган жой

– أَهْلٌ[1] кўп. أَهَالٍ, أَهْلُونَ 1) қариндошлар, туғишганлар; оила; хотин; 2) аҳоли, яшовчилар; الْبَيْتِ ~ а) уйда яшовчилар; б) тар. Муҳаммад алайҳиссаломнинг оила аъзолари; الْبَادِيَةِ ~ бадавийлар; 3) одамлар, кишилар; الْأَدَبِ وَ الْفَنِّ ~ адабиёт ва санъат арбоблари; الْأَغْرَاضِ ~ ғаразли (ёмон мақсадли) одамлар; الْأَمْرِ ~ бошлиқлар; الْجَنَّةِ ~ жаннатийлар; الْحَدِيثِ ~ муҳаддислар; الْأَسْفَارِ ~ саёҳатчилар; الرَّأْيِ ~ ҳурматли кишилар; زَمَانِهِ ~ кимнингдир замондошлари; السَّلْبِ وَ النَّهْبِ ~ қароқчилар, босқинчилар, таловчилар; الضَّادِ ~ соф араб тилида гапирувчилар; араблар; الْعِلْمِ ~ олимлар; الْوَجَاهَةِ وَ الْحَيْثِيَّةِ ~ юқори мартабали, баланд даражали кишилар; الْوِلَايَةِ ~ авлиёлар, валийлар; ◊ ! أَهْلًا وَ سَهْلًا وَ مَرْحَبًا ёки بِكَ ~ًا хуш келибсиз!

– أَهْلٌ[2] (н.гадир) муносиб бўлган (لِـ); (н.гадир) қобилиятли бўлган (لِـ); هُوَ ~ لِذٰلِكَ у бунга муносиб

– أَهْلِيٌّ 1) хонаки, уйдаги; оилавий; الْحَيَوَانَاتُ الـ~ةُ уй ҳайвони; 2) маҳаллий, ўз юртида қилинган; 3) халққа оид; миллий; фуқароларга оид; بَنْكٌ ~ миллий банк; حَرْبٌ ~ةٌ фуқаролар уруши; جَعَلَهُ مُلْكًا ~ًا لِلشَّعْبِ умумхалқ мулкига айлантирмоқ; национализация қилмоқ

– أَهْلِيَّةٌ 1) қобилият, яроқлилик; ذُو ~ қобилиятли, қобилият эгаси; عَدِيمُ الـ~ қобилиятсиз; 2) ҳуқуқдор, қонунан балоғатга етган; 3) қариндош-уруғлар

– تَأْهِيلٌ ўқитиш, ўргатиш

آهِلٌ = مَأْهُولٌ –

– مُؤَهَّلٌ диплом, аттестат ва бошқа ҳужжатга эга бўлган; малакали; ~ عَامِلٌ малакали ишчи

– مُؤَهَّلٌ ~ دِرَاسِيٌّ ўқув юртини тамомлагани ҳақида аттестат, диплом; маълумоти ҳақида ҳужжат

– مُؤَهِّلَاتٌ кўп. 1) қобилият, истеъдод; 2) малака; талаб қилинадиган асослар (белгилар); ◊ ~ النَّاخِبِينَ сайлов цензи

– مُسْتَأْهِلٌ 1) (н.гадир) муносиб бўлган; 2) думба ёғи олувчи ёки еювчи

إِهْلِيلَجٌ кўп. هَلَالِجُ мат. эллипс

– إِهْلِيلَجِيٌّ эллипсга оид, эллиптик (тухумсимон) шакл; ~ جِسْمٌ эллипсоид

أَوْ 1) ёки; 2) ҳозирча ...мас; ...гани йўқ

أَوَامْ (сол. قَوَامْ) халқ. тез; шошилинч, зудлик билан

أَوَانْطَة халқ. алдаш, фириб бериш; панд бериш

– أَوَانْطَجِيٌّ кўп. أَوَانْطَجِيَّةٌ ўғри, товламачи; 2) муттаҳам, қаллоб, фирибгар

I (أوب) آبَ (у) أَوْبٌ, إِيَابٌ қайтмоқ, қайтиб келмоқ; ~ إِلَى رُشْدِهِ эс-ҳушини йиғиб олмоқ; ~ بِالْخُسْرَانِ муваффақиятсиз тугамоқ; II أَوَّبَ = I; VIII ائْتَابَ = I

– أَوَّابٌ тавба-тазарру қилувчи, афсусланувчи

– أَوْبٌ, أَوْبَةٌ қайтиш, қайтиб келиш; ◊ ~ مِنْ كُلِّ (وَ صَوْبٍ) атрофдан, ҳар ёқдан, ҳамма ердан, ҳар томондан, бутун атрофдан, атроф-жавонибдан

– إِيَابٌ қайтиш, қайтиб келиш; қайтиб келиш йўли; ~ ذِهَابًا وَ ~ у ёққа ва бу ёққа (ортга)

– مَآبٌ[1] қайтиш

– مَآبٌ[2] кўп. مَآوِبُ қайтиб келинадиган жой; 2) паноҳ, бошпана

أُوبِرَا кўп. اتٌ — опера; ~ دَارُ الْـ опера театри

أُوبِرِيتٌ оперетта

أُوتُومَاتِيكِيٌّ автоматикага оид, автоматик

– أُوتُومَاتِيكِيَّةٌ 1) автоматизм; 2) автоматика; 3) ўз-ўзидан ҳаракатга келиш, ғайриихтиёрий ҳаракатга келиш

أُوتُوبِيسٌ, أُوتُوبُوسٌ кўп. اتٌ — автобус

أُوتُوسْتْرَادٌ кўп. اتٌ — автострада (*автомашиналар қатнайдиган катта йўл*)

أُوتُومَاتِيٌّ автоматикага оид, автоматик

– أُوتُومَاتِيَّةٌ 1) автоматизм; 2) автоматика

– أُوتُومَاتِيكِيٌّ автоматикага оид

– أُوتُومَاتِيكِيَّةٌ 1) автоматизм; 2) автоматика

أُوتُومُوبِيلٌ кўп. اتٌ — автомобиль

أَوْجٌ шунингдек: ~ الْـأَعْلَى 1) авж, олий нуқта, чўққи, апогей; 2) *астр.* апогей (*бирор осмоний жисмнинг энг баланд нуқтада бўлиши*)

وُجَاقٌ = أُوجَاقٌ

آخ алиф.б.қ.

I (أود) آدَ[1] (у) أَوْدٌ малол келтирмоқ, оғир келтирмоқ; безовта қилмоқ; آدَ[2] (у) أَوْدٌ 1) қайтмоқ, қайтиб келмоқ, қайтарилмоқ; 2) тегишли бўлмоқ, берилиши лозим бўлмоқ; тегмоқ; V تَأَوَّدَ 1) қийшанғламоқ; эгилиб букилмоқ; 2) эгилмоқ; 3) қилиқ қилмоқ, ғайритабиий ҳаракат қилмоқ; 4) малол келмоқ

– أَوْدٌ 1) қилиқ, қийшанглаш, эгилиш, букилиш; 2) ночор аҳвол; ◊ ~ـهُ (أَقَامَ) قَوَّمَ а) ўз ишини ўнглаб олмоқ; б) яшаш, кун кечириш учун маблағ бермоқ; нима учундир маблағ бермоқ

– أَوْدَةٌ, أَوْدٌ оғир юк, оғирлик, ташвиш

– أُودَةٌ кўп. أُوَدٌ хона, комната

أُوَارٌ кўп. أُوَرٌ 1) ўт, олов, аланга; ёлқин; ~ أَشْعَلَ الْحَرْبِ уруш оловини ёқмоқ; 2) ташналик, чанқоқлик, чанқаш, сувсаш, чўллаш

أُورَانُوسٌ астр. Уран

أُورَانِيُومٌ кимё. уран

أُورُبِّيٌّ 1.Оврупога оид; 2. оврупалик

أُورْدُو ҳарб. отряд (бўлинма); корпус (қисм)

أُورْدِيٌّ: الـ~ـةُ урду тили

أُورْطَةٌ кўп. أُوَرَطٌ ҳарб. батальон; эскадрон; ~ بِيَادَةٍ пиёдалар батальони

أُورْطَى анат. аорта, шотомир (*юракдаги энг катта қон томири*)

أُورْكِسْتْرَا, أُورْكِسْتْرَةٌ оркестр; الـ~ الْوَتَرِيَّةُ торли асбоблар оркестри

– أُورْكِسْتْرَالِيٌّ, أُورْكِسْتْرِيٌّ оркестрга оид; الـ~ التَّوْزِيعُ оркестрлаштириш, музика асбобларига мослаш

أُورْنِيكٌ кўп. أَرَانِيكُ 1) иш қоғози, бланк, форма; 2) ўрнак, намуна

أُورُبِّيٌّ = أُورُوبَاوِيٌّ

I (أوز) II أَوَّزَ (*к.нингдир устидан*) ҳазил (мутойиба) қилмоқ (عَلَى)

إِوَزٌّ жам. ғозлар; ◊ ~ رِجْلُ الْـ шўра, олабута

– إِوَزَّةٌ ғоз; ~ ذَكَرٌ эркак ғоз; ~ أُنْثَى урғочи ғоз; ~ فَرْخُ الْـ ғоз боласи; ~ الْعِرَاقِ оққуш

– إِوَزِّيٌّ ғозга оид

أُوزُونٌ кимё. озон

قُوزِيٌّ = أُوزِيٌّ

أُوزِيرِسٌ миф. Озирис (*Осирис - қадимги мисрликлар илоҳларидан бири*)

أُوضَةٌ кўп. أُوَضٌ қар. أُودَةٌ

أُوفْسِتٌ полигр. офсет; ~ طَبْعٌ بِالْـ офсет босма усули

I (أوف) إِيفَ الزَّرْعُ ~ экинга офат тушди

آفَةٌ *кўп.* اتٌ — офат, бало, фалокат; кушанда; жароҳат; 2) занг касали (*ўсимликдаги*)

– مَؤُوفٌ занг билан касалланган (*ўсимлик*)

I (أوق) آقَ (у) أَوْقٌ бало келтирмоқ, бахтсизлик олиб келмоқ; II أَوَّقَ 1) оғир вазифа юклаб қийнамоқ, малол келтирмоқ; 2) бахтсизлик аломати бўлмоқ, бахтсизлик даракчиси бўлмоқ

– أُوقَةٌ *кўп.* اتٌ — уққа (*400 дирҳамга (қар.* دِرْهَمٌ*) ёки 1.248 кг. (сол.* آقَةٌ*) га тенг оғирлик ўлчови*)

– أُوقِيَةٌ *кўп.* أَوَاقٍ *ёки* أُوقِيَّةٌ *кўп.* أَوَاقِيٌّ укия (*12 драҳмга (қар.* دِرْهَمٌ*) ёки 37, 44 гр.га тенг оғирлик ўлчови*)

قُوَيْقٌ = أُوَيْقٌ

أُوقِيَانُوسٌ *кўп.* اتٌ — океан

– أُقْيَانُوسِيٌّ океанга оид, океанга тегишли

أُوكَازِيُونٌ *кўп.* أُوكَازِيُونَاتٌ сотиб тугатиш (*молларни арзон нархда сотиладиган мавсумий савдо*)

أُوكْسِجِينٌ = أُكْسِجِينٌ

أُكْسِيدٌ = أُوكْسِيدٌ

I (أول) آلَ (у) أَوْلٌ, مَآلٌ, أَيْلُولَةٌ 1) қайтмоқ, қайтиб келмоқ; 2) (*н.гадир*) бориб етмоқ (إِلَى); (*н.гадир*) яқинлашмоқ (لِـ); 3) (*к.нидир, н.гадир*) етаклаб, бошлаб бормоқ (بِ, إِلَى); 4) (*к.гадир*) ўтмоқ (إِلَى) (*мас., мерос*); 5) (*н.гадир*) айланмоқ (إِلَى); آلَ (у) сиёсат юргизмоқ, сиёсат ўтказмоқ; II أَوَّلَ изоҳламоқ, шарҳламоқ, тушунтириб бермоқ; V تَأَوَّلَ тушунтирилмоқ, тушунтириб берилмоқ, шарҳ қилинмоқ, изоҳланмоқ

– آلٌ 1) оила, авлод; сулола; 2) сароб

– آلاتِيٌّ *кўп.* آلاتِيَّةٌ чалғувчи

– آلَةٌ[1] *кўп.* اتٌ — 1) қурол, асбоб, машина; станок; аппарат; ~ التَّصْوِيرِ расм олиш аппарати; ~ لِلتَّسْجِيلِ магнитофон; ~ جَهَنَّمِيَّةٌ бомба, мина; ~ حَاسِبَةٌ ҳисоблаш машинаси; ~ الرَّادِيُو радиоприёмник; ~ رَافِعَةٌ юк кўтариш машинаси; ~ الطِّبَاعَةِ (الطَّبْعِ) матбаа машинаси; ~ كَاتِبَةٌ ёзув машинкаси; ~ مُكَبِّرَةٌ لِلصَّوْتِ қаттиқ овоз чиқарувчи радио карнайи; ~ الطَّرَبِ *ёки* ~ مُوسِيقِيَّةٌ музика асбоби; 2) идора аппарати; ◊ ~ صَمَّاءُ (*к.нингдир қўлида*) қурол бўлиб қолиш (فِي يَدِهِ)

– آلَةٌ[2] жаноза, дафн маросими

– آلِيٌّ 1) машинага оид; механикага оид; ~ًّا машина ёрдамида, машина билан; 2) асбобга оид; асбоб ишлаб чиқарадиган; 3) ғайриихтиёрий, ихтиёрсиз; ~ةٌ بِحَرَكَةٍ ғайриихтиёрий, бехостан; 4) الْقُوَّاتُ الـ~ةُ *ҳарб.* моторлаштирилган қўшин; 5) *кимё.* органик

– آلِيَّةٌ *кўп.* اتٌ — машина (механизм); машина техникаси; ~ ذَاتِيَّةُ الْحَرَكَةِ автоматика; ўзи ҳаракатга келувчи (юрувчи) ускуналар; إِدْخَالُ الـ~ машиналаштириш

– آيِلٌ (*н.гадир*) яқинлашиб келаётган (لِـ); بَيْتٌ ~ لِلسُّقُوطِ ағдарилиб тушай деб турган *ёки* бузилиб кетай деб турган уй

– أَيِّلٌ ёввойи эчкининг эркаги

– أَوَّلُ[1] *кўп.* أَوَائِلُ бошланиш, ҳар нарсанинг бошланиши; أَوَائِلُ الْجَيْشِ *ҳарб.* авангард, илғор, етакчи, олдинда борувчи; олдинда борувчи бўлинма; مِنَ الـ~ аввал бошдан; ~ الْأَمْرِ فِي *ёки* ~ًا бошидан, биринчи бўлиб; مِنْ ~هِ إِلَى آخِرِهِ бошидан охиригача; ~ كُلِّ شَيْءٍ энг аввало; ~ًا بِـ~ тартиб билан, бир бошдан; ~ًا فَـ~ًا кетма-кет, бирин-кетин, орқама-орқа; изчил; ~ًا وَ أَخِيرًا бошдан охиригача, бошдан-оёқ

– أَوَّلُ[2] *мн.* أُولَى *кўп.* أَوَّلُونَ *ёки* أُوَلُ биринчи; لِـ~ مَرَّةٍ *ёки* الأُولَى لِلْمَرَّةِ биринчи марта; ~ًا биринчидан; ~ الْبَارِحَةِ аввалги кун, бундан уч кун бурун

أَلَا = أُولَا –

– أُولَاءِ булар; أُولَئِكُمْ *ёки* أُولَئِكَ улар, анавилар

– أَوَّلُونَ *кўп.* الـ~ қадимий халқлар, аждодлар

– أَوْلَوِيَّةٌ *қар.* ولى

أُولَى *мн. кўп.* аввалги, биринчи

– أَوَّلِيٌّ 1) аввалги, биринчи, дастлабки; энг бошдаги, илгариги; бошланғич, ибтидоий; ~ تَعْلِيمٌ бошланғич таълим; الْمَوَادُّ الـ~ةُ хомашё; ~ عَدَدٌ *мат.* оддий сон, содда сон; 2) асосий, бош, биринчи зарурат; مَطَالِبُ ~ةٌ зарурий эҳтиёжлар

– أَوَّلِيَّةٌ *кўп.* اتٌ — 1) биринчилик, устунлик; 2) оддий (ибтидоий) қоида; аниқ-ойдин; равшан, муқаррар, шубҳасиз, маълум, оддий ҳақиқат, аксиома

– إِيَالَةٌ[1] *кўп.* اتٌ — вилоят, маъмурий ҳудуд

– إِيَالَةٌ[2] сиёсат

– أَيْلُولَةٌ *юр.* 1) (*эгаликка, тасарруфга*) ўтиш (*мол-мулк ҳақида*); ~ الْمِيرَاثِ (*к.гадир*) мерос бўлиб ўтиш (لِـ, إِلَى); ~ الْعَيْنِ мол-мулкнинг ўтиши (*н.ларнинг бошқа киши тасарруфига ўтиши*); رَسْمُ الـ~ эгалик ҳуқуқининг бошқа шахсга ўтказилгани учун олинадиган солиқ; 2) эгалик ҳуқуқи ҳақидаги ҳужжат

– تَأْوِيلٌ *кўп.* تَآوِيلُ изоҳ, шарҳ

– مَآلٌ 1) натижа, оқибат, якун; 2) маъно, мазмун

أُولِمْبِيٌّ олимпияга оид; олимпиадага оид; الْأَلْعَابُ الـ~ةُ олимпиада ўйинлари

– أُولِمْبِيَادٌ олимпиада

أُولُو *кўп. мн.* أُولَاتٌ (*қар.к.* أُولِي *туш.к.* أُولِي) эгалик қилувчилар, соҳиблар; ~ الْأَمْرِ ҳокимият, бошлиқлар; ~ الرَّأْيِ донишманд,

ақлли одамлар; الشَّأْن ~ ҳурматли, обрўли, эътиборли кишилар

أُوْلَى *қар.* ولى

أُوَامٌ кучли ташналик, чанқоқлик

أُومْبَاشِيٌّ *кўп.* أُومْبَاشِيَّةٌ *ҳарб.* ўнбоши (*унвон*), капрал

I (أون) آنَ (*у*) أَوْنٌ кириб келмоқ, келмоқ, етмоқ (*вақт ҳақида*); ~ الْأَوَانُ вақт етди, фурсат келди

– آنٌ он, вақт, фурсат, кез; الْـ~َ энди, эндиликда, ҳозир, ҳозирги вақтда; آنَئِذٍ ўша вақтда; آنَذَاكَ ўшанда; ~اً *ёки* ~اً بَعْدَ آخَرَ ~ بَعْدَ вақти-вақти билан, баъзи-баъзида; ~اً وَ ~اً أُخْرَ ~ .... гоҳ, ... гоҳ ...; الْـ~َ بَعْدَ шу кундан бошлаб, шу кундан эътиборан, ҳозирдан, бундан буён, бундан кейин; ~ٍ وَ ~ٍ بَيْنَ *ёки* بَيْنَ ~ٍ وَ آخَرَ вақти-вақти билан; حَتَّى الْـ~ِ *ёки* لِلْـ~ِ *ёки* لِغَايَةِ الْـ~ِ ҳозиргача, ҳанузгача, шу пайтгача, шу дамгача; فِي ~ٍ وَاحِدٍ бир вақтнинг ўзида, айни бир пайтда; فِي كُلِّ ~ٍ وَ مَكَانٍ ҳамма он ва маконда; مِنْ ~ٍ لِـ~ٍ *ёки* مِنْ ~ٍ لِآخَرَ вақти-вақти билан, дамба-дам; مِنَ الْـ~ِ فَصَاعِدًا бугун ва бундан кейин

– آنِيٌّ оний, шу ондаги, ҳозирги, ҳозирги пайтга тегишли; шу кун учун аҳамиятли, зарурий; مِزَاجُهَا الْـ~ُ унинг (*мн.*) ҳозирги кайфияти

– أَوَانٌ *кўп.* آوِنَةٌ вақт, мавсум (*мас., бирор н.нинг етилган мавсуми*); قَبْلَ الْـ~ِ вақтидан илгари; فِي ~ِهِ ўз вақтида; فِي غَيْرِ ~ِهِ ўз вақтида эмас; فِي الْآوِنَةِ الْأَخِيرَةِ кейинги вақтда; بَيْنَ آوِنَةٍ وَ أُخْرَى вақти-вақти билан, ҳар замон-ҳар замонда, онда-сонда, гоҳ-гоҳ, ора-сира, баъзан, аҳён-аҳёнда; كَانَ قَدْ فَاتَ الْـ~ُ аммо кеч бўлиб қолган эди

إِوَانٌ *кўп.* أُونٌ супа, ўтирадиган жой; зал, сарой (*шунингдек: қар.* إِيوَانٌ)

أُونْبَاشِيٌّ *кўп.* أُونْبَاشِيَّةٌ *эск. ҳарб.* ўнбоши

(أوه) II أَوَّهَ войламоқ, вой-войламоқ, оҳламоқ, оҳ урмоқ, нолимоқ; V تَأَوَّهَ оҳ тортмоқ, оҳ урмоқ, оҳ-воҳ қилмоқ, зорланмоқ, нолимоқ; хўрсинмоқ

– آهَةٌ *кўп.* ~اتٌ хурсиниш, оҳ тортиш, уҳ тортиш; آهٍ *ёки* آهًا оҳ-воҳ

– أَوَّ = أَوْهِ

– أَوَّتَاهْ = أَوْهِ

– أَوْهِ вой; ~ مِنْ كَذَا ...нинг дастидан вой

– آوَّهْ = أَوْهِ

– أَوَّهْ = أَوْهِ

– تَأَوُّهٌ оҳ-воҳ қилишлар

I أَوَى (*и*) أُوِيٌّ, إِوَاءٌ 1) пана жой, бошпана ахтармоқ, бошпана изламоқ; (*қаергадир*) яширмоқ (إِلَى); 2) (*н.нидир*) ишга солмоқ; таянмоқ; ◊ ~ إِلَى فِرَاشِهِ ухлашга кетди; أَوَى (*и*) أَوْيَةٌ, إِيَّةٌ (*бирор к.га*) раҳм қилмоқ, ачинмоқ, ҳамдардлик билдирмоқ; II أَوَّى бошпана бермоқ; IV آوَى бошпана бермоқ, бошпана билан таъминламоқ, кўчириб бориб жойлаштирмоқ, яширмоқ; ~ فِي مَلْجَأٍ бошпанага жойлаштирмоқ

– ابْنُ ~: آوَى (*кўп.* بَنُو ~) чиябўри, шоқол

– آيٌ *жам.* 1) Қуръони карим оятлари; ~ الذِّكْرِ الْحَكِيمِ Қуръони карим; 2) аломат, башорат

– آيَةٌ *кўп.* ~اتٌ 1) белги, нишон; آيَاتُ الشُّكْرِ وَ الْوَلَاءِ миннатдорлик ва дўстлик нишоналари; 2) муъжиза, каромат; ~ مِنْ آيَاتِ الْفَنِّ санъат муъжизаси; 3) Қуръони карим ояти; ◊ آيَاتُ الْغَدْرِ ўта сотқинлик; الْـ~ُ انْقَلَبَتِ (انْعَكَسَتِ) иш ўзгарди, бошқача бўлди; خَرَجَ الْقَوْمُ بِـ~ِهِمْ одамлар жамоа бўлиб чиқдилар

– إِيوَاءٌ бошпана, жой бериш

– مَأْوًى *кўп.* مَآوٍ пана жой; яширинадиган жой; турар жой, гўша, яшаш жойи; етимхона; ~ الْمَجَانِينِ ақлдан озганлар уйи, жиннихона

أَيْ[1] яъни

أَيْ[2] *мурожаат юкламаси*: ҳой!

إِيْ *қасамдан олдин келадиган юклама*: إِيْ وَ اللهِ Оллоҳ ҳаққи!, худо ҳаққи!

أَيٌّ *мн.* أَيَّةٌ 1) қандай экан-а! қойил-э!; 2) қандай бўлмасин; ким бўлмасин; ҳамма-ҳаммаси; ~ُ مَنْ كَانَ *ёки* ~اً كَانَ ким бўлмасин; ~ُ وَاحِدٍ кимдир, бирор киши (кимса); ~ُمَا *мн.* أَيَّتُمَا қандай, қандай бўлмасин; عَلَى ~ِ حَالٍ нима бўлса ҳам, нима бўлганда ҳам; هُوَ رَجُلٌ أَيُّ رَجُلٍ у қандай яхши одам-а; ! ~َمَا فَرِحَ بِهَذَا فَفَرِحَ у бунга шундай севиндики; ◊ أَيُّهَا (يَا) *мн.* يَا أَيَّتُهَا чақириш, нидо қилиш юкламаси: эй!, ҳей!, ё! (*мас., ё Зайд!*)

إِيَّا *феълдан ажратиб ёзиладиган ва туш.к.гидаги бирикма олмош олдидан ишлатиладиган юклама*; *мас.,* إِيَّايَ менга; حُبُّهَا إِيَّايَ унинг менга муҳаббати; ~َكَ أَرْجُو сендан ўтинаман; сўрайман; ~َكُمْ وَهَذَا الْأَمْرَ ! буни қилишдан ўзингни сақла!; бу ишни қилма; ~َكُمْ وَ أَخْلَاقَ الْوَعْدِ! қўйинг, ваъдани бузманг!, ваъдани бузмасликни билиб қўйинг; ~َكَ أَنْ تَفْعَلَ هَذَا ! билиб қўй, бу ишни асло қилма!

أَيَّارُ май (*ой*)

إِيَالَةٌ *қар.* أول

أَيَّانَ 1) қачон?; 2) қаерга?

أَبْرَشِيَّةٌ = إِيبَارْشِيَّةٌ

إِجِبْتُولُوجِيَا египтология, мисршунослик

إِيْحَاءٌ *қар.* وحى

I آدَ (и) أَيْدٌ, آدٌ кучаймоқ, кучли бўлмоқ; II أَيَّدَ 1) қўллаб-қувватламоқ; мустаҳкамламоқ, мададкор бўлмоқ; мадад бермоқ; 2) тасдиқламоқ; III آيَدَ кучайтирмоқ, мустаҳкамламоқ; V تَأَيَّدَ қўллаб-қувватланмоқ; мустаҳкамланмоқ, кучайтирилмоқ; зўрайтирилмоқ

– أَيْدٌ = آدٌ

– أَيْدٌ куч, қувват

– تَأْيِيدٌ 1) қўллаб-қувватлаш; تَمَتَّعَ بِـ~ـهِ (*к.нингдир*) қувватлашидан фойдаланмоқ; 2) тасдиқлаш, кучайтириш

– مُؤَيِّدٌ қўллаб-қувватловчи; (*қандайдир, қайсидир*) партияга хайрихоҳ, тарафдор бўлувчи

إِيدْرُوجِينٌ водород

– إِيدْرُوجِينِيٌّ водородга оид; قُنْبُلَةٌ ~ـةٌ водород бомбаси

إِيدِيُولُوجِيَّةٌ, إِيدِيُولُوجِيَا идеология

– إِيدِيُولُوجِيٌّ идеологияга оид, идеологик

أَيْرٌ *кўп.* أُيُورٌ *анат.* аъзо (*одам аъзоси*)

إِيرَانِيٌّ 1. Эронга оид, эронликларга оид; 2. эронлик, форс

إِيرْلَنْدِيٌّ 1. Ирландияга оид, ирландларга оид; 2. ирландиялик

إِيرِيَالٌ антенна

إِيزِيسٌ *миф.* Изида (*Исида - қадимги Миср илоҳаларидан бири*)

I أَيِسَ (а) إِيَاسٌ умидсизланмоқ, тушкунликка тушмоқ; II أَيَّسَ умидсизликка олиб келмоқ; IV آيَسَ *ёки* أَيْأَسَ умидсизликка олиб келмоқ

– إِيَاسٌ умидсизлик, чорасизлик

أَيْشْ (اَىُّ + شَىْءٍ): *халқ.* нима?, бу нимаси?

إِيشَارْبٌ, إِيشَارْفٌ *кўп.* ~َاتٌ — шарф

I آضَ (и) أَيْضٌ қайтмоқ; إِلَى أَهْلِهِ ~ аҳли аёли олдига қайтмоқ; 2) бўлмоқ, айланмоқ

– أَيْضًا шунингдек, яна, тағин

إِيطَالِيٌّ, إِيطَالِيَانِيٌّ 1. Италияга оид; الـ~ـةُ италян тили; 2. италиялик

إِيقُونَةٌ *кўп.* ~َاتٌ — икона (*христианларда: худо ёки авлиёнинг сурати*)

أَيْكٌ *жам.* чакалак, дарахтзор

– أَيْكَةٌ *кўп.* ~َاتٌ — ўрмон; (الْخَرْنُوبِ) الْخَرُّوبِ ~ узунчоқ мевали ўрмон дарахти

أَيِّلٌ, أَيْلٌ *кўп.* أَيَائِلُ буғу, кийик

إِيلَاءٌ *қар.* ولى

أَيْلُولُ сентябрь

I آمَ (أيم) (и) أُيُومٌ (*хотини ўлиб*) тул (бева) қолмоқ; مِنْ زَوْجَتِهِ ~у (хотинидан) тул қолди; ~َتْ مِنْ زَوْجِهَا у (эридан) бева қолди

– أَيِّمٌ *мз.* ва *мн.* أَيَامَى тул қолган эрга оид; тул қолган аёлга оид; бева эркак; бева аёл

– أَيْمَةٌ бевалик, туллик

أَيْمُ: الْحَقِّ ~ дарҳақиқат, худди шундай; اللهِ ~ Оллоҳга қасамки, Оллоҳ номидан қасам ичаман

أَيْمٌ² *кўп.* أُيُومٌ катта илон; чипор илон

(أين) II أَيَّنَ ионлаштирмоқ; V تَأَيَّنَ ионизация қилинмоқ

– إِيُونٌ *кўп.* ~َاتٌ — ион

– إِيُونِيٌّ ионга оид; الْغِلَافُ الـ~ (*ернинг*) ион қобиғи; ионосфера

– تَأْيِينٌ ионланиш

– مُتَأَيِّنٌ ионлаштирилган

أَيْنَ қаерда?; إِلَى ~ қаерга?; مِنْ ~ қаердан?; مَا ~ қаерда бўлмасин ...; қаерга бўлмасин ...; أَنَا مِنْهُمْ ! ~ улар олдида менга йўл бўлсин!

آيِينٌ 1) *мз.* расм-русум, одат, урф-одат, таомил; ойин; 2) феъл-атвор, хулқ-атвор, турқ, қилиқ; ахлоқлилик; 3) адаб, муомала қоидалари, этикет

إِيْهٍ *ундов сўз:* хўш!, қани!; қани, сўзингда давом эт-чи!

أَيْه *халқ.* нима?

أَيْوَا *ёки* أَيْوَه *тасдиқ юкламаси, халқ.* ҳа

إِيوَانٌ *кўп.* إِيوَانَاتٌ 1) *мз.* зал, сарой, қаср; 2) устунли пешайвон

أَيُّوبُ *ат.от., мз.* Айюб; ◊ صَبْرُ ~ сабрли, қаноатли, чидамли; жуда, ғоят сабрли (*сўзма-сўз:* Айюбдай сабрли)

– أَيُّوبِيٌّ айюбий, айюбийларга оид

– الْأَيُّوبِيُّونَ *тар.* Айюбийлар, Айюбийлар сулоласи

ب

ب (بَاءٌ) бо (*араб алифбосидаги иккинчи ҳарф; абжадда - 2*)

ب 1) *қисқ.* رَجَبٌ дан (*ҳижрий-қамарий тақвимнинг 7-ойи*); 2) жонли тилдаги *ҳозирги замон.* олд қўшимчаси; أَنَا بَاكْتُبْ мен ёзяпман; أَنَا بَارُوحْ мен боряпман

بِ 1) -да; بِالْمَدِينَةِ шаҳарда; بِشَارِعِ نَوَائِي Навоий кўчасида; بِاللُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ араб тилида; 2) ёрдамида, воситасида, орқали; بِالتِّلِفُونِ телефон орқали; بِالسِّكِّينِ пичоқ ёрдамида, пичоқда; يَكْتُبُ بِالْقَلَمِ у қаламда (қалам *билан*) ёзяпти; 3) билан; جَاءَ بِهِ у билан келди, уни олиб келди; ذَهَبَ بِهِ уни олиб кетди, у билан кетди; بِاللَّيْلِ وَ النَّهَارِ туну кун; وَصَلَ اللَّيْلَ بِالنَّهَارِ *маж.* туну кун ишламоқ; 4) яқинида, ёнидан; қошида, ҳузурида; مَرَّتْ بِهِ унинг ёнидан ўтди; الْإِدَارَةُ الشَّرْعِيَّةُ بِالْحَقَّانِيَّةِ юстиция вазирлиги ҳузуридаги шариат бошқармаси; 5) -га; يَعْمَلُ بِأَرْبَعِ أَرْوَاحٍ у тўрт киши ўрнига ишлаяпти; عَيْنٌ بِعَيْنٍ қонга-қон, жонга-жон (*сўзма-сўз:* кўзга-кўз); بِخَمْسَةِ قُرُوشٍ беш қиршга (пиастрга), арзон нарх (баҳо) га; 6) ҳақида, тўғрисида, борасида; أَخْبَرَهُمْ بِأَنْ ... у ... тўғрисида уларга хабар қилди; أَمَرَ بِنَفْيِهِ уни ҳайдаш тўғрисида амр (буйруқ) қилди; 7) кейин, сўнг; بِأُسْبُوعٍ بَعْدَ ذَلِكَ бир ҳафтадан кейин (сўнг); 8) *қасам юкламаси:* بِاللهِ! худо ҳаққи!, Оллоҳ ҳаққи!; 9) *ортиқча* ب *предлоги, бирор маънони билдирмайдиган* ب *предлоги* (بَاءٌ زَائِدَةٌ); كَفَى بِاللهِ شَهِيدًا Оллоҳ шоҳид сифатида кифоя қилади; ◊ بِالْمِرْصَادِ сергак, ҳушёр; بِالْعَرَبِي арабча; بِسُرْعَةٍ тез, зудлик билан; بِوُضُوحٍ аниқ, равшан; لَيْسَ هُوَ بِرَجُلٍ طَيِّبٍ у яхши одам эмас; قَامَ بِوَعْدِهِ у ўз ваъдасини бажарди; بِأَبِي أَنْتَ *қар.* أَبٌ; بِإِذْنِ اللهِ *дин.* Оллоҳнинг изни (иродаси) билан; خَرَجْتُ وَ إِذَا بِهِ بِالْبَابِ мен чиққач, кутилмаганда уни эшик олдида кўриб қолдим

بَائِيٌّ 1) "Б" витамини; 2) бета; أَشِعَّةٌ ~َةٌ бета нурлари

بَابَا *кўп.* بَابَاوَاتٌ بَابَوَاتٌ 1) дада, ота; ~ وَ مَامَا ота ва она; ~ مِيلَادٍ *ёки* ~ نُوئِيلٍ қорбобо; 2) Рим папаси

بَابَاوِيٌّ – папага оид

بَابَاوِيَّةٌ, بَابَوِيَّةٌ – папалик, папа ҳокимияти (ҳукмронлиги)

بَابِلُ Бобил, Вавилон; ~ بُرْجُ Бобил минораси

بَابِلِيٌّ – 1. Бобилга оид; الْـ~َةُ бобил тили; السَّبْيُ الْـ~ لِلْيَهُودِ *тар.* яҳудийларнинг Бобилдаги асирлиги; 2. Бобилда яшовчи, бобиллик

بَابَةٌ бобиҳ (*қибт тақвимининг иккинчи ойи*)

بَابُوجٌ *кўп.* بَوَابِيجُ оёқ кийими, туфли

بَابُورٌ *кўп.* ~اتٌ — буғ машинаси; ~ الْبَحْرِ пароход; ~ سِكَّةِ الْحَدِيدِ паровоз; ~ الْجَازِ примус, чироқ

بَابُونَجٌ 1) мойчечак; 2) мойчечак гулидан тайёрланган дори; الْـ~ الْكَبِيرُ хризантема (*чаман бўлиб очиладиган ўсимлик ва унинг гули*)

بَاتٌ *шахм.* пот

بَاتِنْجَانٌ *жам.* бақлажон

بَاتِنْجَانَةٌ *кўп.* ~اتٌ — бақлажон

بَاتِيسْتَةٌ батист (*мато*)

بَاثُولُوجِيَا патология (*организмдаги касаллик жараёнларини ва организмнинг табиий ҳолатдан чиқиш сабабларини ўрганувчи фан*)

بَاثُولُوجِيٌّ – патологияга оид

بَادِشَاهٌ *кўп.* ~اتٌ — подшоҳ

بَاذِنْجَانٌ = بَاتِنْجَانٌ

بَادِيَانٌ *бот.* бодён (*муаттар гулли, доимо кўкариб турадиган бута*)

بَاذِنْجَانٌ = بَانْجَانٌ

بَارٌ *кўп.* ~اتٌ — бар, қаҳвахона

بَارَاشُوتٌ парашют

بَارَافَانٌ *кўп.* ~اتٌ — парда (йиғиладиган)

بَارَاكُودَا барракуда (*балиқ*)

بَارِجَةٌ *кўп.* بَوَارِجُ ҳарбий кема

بَارْكٌ парк, истироҳат боғи

بَارْنَامَجٌ *кўп.* بَرَامِجُ = بَرْنَامَجٌ

بَارَةٌ *кўп.* ~اتٌ — бора (пора) (*1/40 қирш-пиастрга тенг пул бирлиги*)

بَارُودٌ порох (милтиқдори); إِطْلَاقُ الْـ~ отишма, отишиш, отиш; مَخْزَنُ ~ 1) ўқ-дори сақланадиган ертўла; 2) *кўч.м.* уруш ўчоғи

بَارُودَةٌ *кўп.* بَوَارِيدُ – қурол, милтиқ

بَارُوقٌ қўрғошинли белила

بَارُومِتْرٌ *кўп.* ~اتٌ — барометр

بَارُونٌ *кўп.* ~اتٌ — барон (*дворянларнинг графдан қуйи унвони ва шу унвон эгаси*)

بَارِيسِيٌّ Парижга оид; 2. парижлик

بَارِيُومٌ *кимё.* барий

بَازٌ *кўп.* بَازَاتٌ, بِيزَانٌ, أَبْوَازٌ лочин, боз

بَازَارٌ 1) бозор; 2) савдо-сотиқ

بَازْدَارٌ *кўп* بَزَادِرَةٌ лочинбоқар

بَازُوكَا, بَازُوكَةٌ (*шунингдек:* مِدْفَعُ ~) *ҳарб.* базука, танкка қарши қўйиладиган реактив қурол

بَازِيٌّ *кўп.* بُزَاةٌ = بَازٌ

بَازْيَارٌ *кўп.* بَيَازِرَةٌ = بَازْدَارٌ

بَازِيلاً нўхат (*кўклигида териб олингани*); الـــ ~ الْمُعَطَّرَةُ нўхатгул, янчилмаган мурч

بَاسْبُورْطٌ, بَاسَابُورْتٌ *кўп.* ـاتٌ — паспорт

بَاسْتِيلْيَا қиём

بَاسُورٌ *қар.* بسر

بَاشْ бош, катта; ~ تِمَرْجِيٌّ бош санитар; ~ جَاوِيشٌ катта унтер-офицер; сержант (*полицияда*); фельдфебел; ~ كَاتِبٌ бош (биринчи) котиб; ~ مُحْضِرٌ инқилобдан олдинги Россияда суд ижрочиси; ~ مُعَاوِنٌ бош ёрдамчи (*судда*); ~ مُهَنْدِسٌ бош муҳандис (*инженер*)

– بَاشٌ *кўп.* ـاتٌ — *картада*: король, малик, қирол

– بَاشَا *кўп.* بَاشَاوَاتٌ, بَاشَوَاتٌ пошо (*Турк султонлигида ва Мисрда генераллар ва аъёнларнинг олий унвони ва унвон эгаси*)

– بَاشَاوِيَّةٌ, بَاشَوِيَّةٌ пошолик мансаби ёки унвони

بَاشْتُو: الـــ ~ пушту тили

بَاشَرُوشٌ *зоол.* фламинго, қизилғоз (*бўйни ва оёқлари узун оч пуштиранг сув қуши*)

بَاشَقٌ, بَاشِقٌ *кўп.* بَوَاشِقُ қирғий, қарчиғай

بَاشْكِيرٌ *кўп.* بَاشَاكِيرُ = بَشْكِيرٌ

بَاشِلُوشٌ бацилла (*таёқча шаклидаги бактерия*)

بَاشُورَةٌ *қар.* بشر

بَاصٌ *кўп.* ـاتٌ — автобус

بَاطِسٌ патак

بَاطُونٌ бетон; الـــ ~ الْمُسَلَّحُ арматурали бетон, темир бетон

بَاطِيَةٌ *кўп.* بَوَاطٍ кувача; жом; қадаҳ; коса; кўза

بَاظٌ *кўп.* ـاتٌ — ўтхона панжараси; ораси очиқ сўри

بَاغَةٌ пластмасса, целлуоид (*ва бошқа даста, қабзалар учун ишлатиладиган материаллар*)

بَاقِلَّى, بَاقِلاَءٌ *жам.* Миср ловияси (*ўсимлиги ва дони*)

– بَاقِلاَّةٌ ловия

بَاقَةٌ *кўп.* ـاتٌ — 1) гулдаста; ~ الزُّهُورِ бир даста гул; ~ الْوُرُودِ бир даста атир гул; 2) боғлам, тутам, тарам, даста

بَاكُو *кўп.* بَاكَتَاتٌ қути (*мас. чой, сигарет учун*)

بَالٌ[1] кит; الـــ ~ (فَكُّ) عَظْمُ кит мўйлови

بَالٌ[2] 1) ўй, фикр, хаёл; ... فَمَا ~كَ وَ ... ганда сен нимани ҳам ўйлашинг мумкин; مَا ~كَ احْتَمَلْتَ هَذَا ؟ нима учун сен чидаб турдинг? (*рози бўлдинг?*); 2) хотира, эс, ёд; وَ لا يَغِيبُ عَنِ الْبَالِ بِأَنْ ... шуни эсдан чиқармаслик керакки, ...; 3) кўнгил, ақл-идрок; الـــ ~ مُنْشَغِلُ ташвишли, ташвишга тушган; هَادِئُ الـــ ~ тинч, беташвиш, хотиржам, беозор, вазмин; طَوِيلُ الـــ ~ сабр-қаноатли; طَوَّلَ ~ـهُ сабр-қаноат қилмоқ; رَاحَةُ الـــ ~ сукунат, хотиржамлик, осойишталик; خَطَرَ بِـــ ~ِي менинг эсим (ақлим) га келди; وَقَعَ مِنْهُ ~ بِـــ унинг калласига (эсига) келди; لَنْ يَطْمَئِنَّ لَهُمْ ~ улар ҳеч тинчлана олмаяптилар; لَنْ يَهْدَأَ لَنَا ~ إِلاَّ بَعْدَ ... бизлар фақатгина ...да тинчланамиз; ◊ ذُو ~ муҳим; مَا ~كَ ؟ сенга нима бўлди?; ! ~كَ эҳтиёт бўл!; أَخَذَ ~ـهُ مِنْ ... а) ...га яхшилаб қарамоқ, ...ни яхшилаб кузатмоқ; б) (*н. нидир*) дилга жо қилиб (*қулоққа қуйиб*) олмоқ; أَلْقَى ~ لِـــ ... ёки أَعْطَى ~ـهُ إِلَى ... ...га эътиборни қаратмоқ

بَالِسْتِيكٌ баллистика (*ўқ, снаряднинг ҳаракат қонунлари ҳақидаги фан соҳаси*)

– بَالِسْتِيكِيٌّ баллистикага оид, баллистик

بَالِصَةٌ *кўп* بَوَالِصُ полис (*суғурта қилдирганлик тўғрисидаги ҳужжат*); ~ التَّأْمِينِ суғурта полиси

بَالْطُو *кўп.* بَالْطُوَاتٌ, بَلاَطِي пальто; ~ مُشَمَّعٌ (*резина аралашган*) пальто, резина плашч (*ёмғирпўш*)

بَالَةٌ[1] кичкина шиша (флакон)

بَالَةٌ[2] *кўп.* ـاتٌ — тугун, бўхча, той, боғлам, тахлам, тўп

بَالُو бал, рақс кечаси

بَالُوتَاجٌ овозга қўйиш (*ўз номзодини, бирор масалани*)

بَالُوظَةٌ 1) мева суви, шакар ва желатиндан тайёрланган ширин дирилдоқ овқат; 2) елимшак; ◊ مَنْشُورَاتٌ بِالـــ ~ қўлда ёки машинкада ёзилган текстдан кўп нусхада кўпайтирилган ва ҳаммага маълум қилиш ва ташвиқот учун тарқатиладиган варақа

بَالُونٌ *кўп.* ـاتٌ — 1) ҳаво шари, аэростат; 2) баллон

– بَالُونَةٌ ҳаво шари (*болалар ўйинчоғи*), пуфак

بَالِينَةٌ кит мўйлови

بَالِيه балет; قِطَعُ الـــ ~ концертда алоҳида ижро этиладиган балет рақслари

بَامِيَةٌ, بَامِيَا *бот.* тугмачагул, тугмагул

بَانٌ 1) Миср толи; 2) ўрмон ёнғоғи (*ўсимлиги*) حَبُّ الـــ ~ ёки زَيْتُ حَبِّ الـــ ~ ўрмон ёнғоғи меваси; فُسْتُقُ الـــ ~ ўрмон ёнғоғи ёғи; 3) *кўч.м.* баланд, келишган қомат

بَانِسَةٌ *бот.* капалакгул

بَائَةٌ бигизтумшуқ (*чумчуқсимонларга кирувчи сайроқи қуш*)

بَانْيُو ванна (*чўмилиш ёки даволаниш учун белгиланган катта тос*)

بَاوُنْدٌ фунт стерлинг (*пул бирлиги*)

بَاىٌ *кўп.* اتٌ — бей, бой (*мансаб, унвон*)

بَأْبَأَ 1) "ота", "дада" сўзини (*бола томонидан*) талаффуз қилмоқ; 2) بِأَبِي أَنْتَ сўзини талаффуз қилмоқ; *қар.* أَبٌ; 3) тезлашмоқ, шошилмоқ

– بُؤْبُؤٌ ўрта, марказ; ~ الْعَيْنِ кўз қорачиғи; هُوَ أَعَزُّ عَلَيَّ مِنْ ~ الْعَيْنِ у менинг учун дунёда ҳамма нарсадан азизроқдир

I بَأَرَ (а) بَأْرٌ қудуқ қазимоқ, ковламоқ

– بِئْرٌ *мн. кўп.* آبَارٌ қудуқ; шахта, кон; أَرْتُوَازِيَّةٌ ~ артезиан қудуғи (*суви ўз босими билан отилиб чиқиб турадиган*); الْبِتْرُولِ ~ нефть қудуғи; السُّلَّمِ ~ зина суянчиқлари (панжаралари) оралиғидаги бўш жой (*кўп қаватли биноларда*)

– بُؤْرَةٌ *кўп.* بُؤَرٌ марказ, фокус (*нурларнинг кесишган нуқтаси*); زَوْجِيُّ الــ~ икки фокусли, бифокал; 2) манба; ўчоқ (*мас. юқумли касалликлар, инфекция ўчоғи*); التَّوَتُّرِ ~ кескинлик, нотинчлик ўчоғи

– بُؤْرِيٌّ фокусга оид; الْبُعْدُ الــ~ фокус масофаси

بَأْزٌ = بَازٌ

I بَأُسَ (у) بُؤْسٌ (بأس) кучли (қувватли, қудратли) бўлмоқ, жасур (ботир, қўрқмас) бўлмоқ

بَئِسَ *қиск.* بِئْسَ (а) بُؤْسٌ бахтсиз, ночор, ожиз, фақир; ярамас, жирканч бўлмоқ; بِئْسَ هٰذَا الْإِنْسَانُ бу қандай ярамас одам!; بِئْسَ مَا أَشَرْتُمْ بِهِ! сиз маслаҳат берган нарса нақадар ёмон (жирканчли)!;

VIII اِبْتَأَسَ хафа (ғамгин, маъюс) бўлмоқ; қайғурмоқ, ҳасрат (ғам, андух) чекмоқ, маъюсланмоқ

– بَائِسٌ *кўп.* بُؤْسٌ бахтсиз, бечора, ожиз, фақир

– بَأْسٌ 1) қувват, куч-қудрат; 2) жасорат, ботирлик; ذُو ~ а) кучли, қудратли; б) жасур, жасоратли; 3) ёмонлик, ёвузлик, зарар келтириш, кулфат, мусибат, офат, бало; لَا ~ بِهِ а) ёмон бўлмаган (яхши); б) яхши, яхшигина, дуруст; لَهَا صَوْتٌ لَا ~ بِهِ унинг яхшигина овози бор;

لَا ~ هُنَا بِبَعْضِ الْإِيضَاحِ бу ерда бир нечта изоҳлар (тушунтиришлар) бериш зарар қилмайди; لَا يَرَى فِيهِ ~ًا бунда у ҳеч қандай фойдасиз нарсани кўрмаяпти; 4) қўрқинчли жой; وَ لَا ~ًا! ҳечқиси йўқ!, зарари йўқ!;

لَا ~ عَلَيْكَ! сен айтсанг, ҳеч гап бўлмайди!; لَا ~ مِنْ أَنْ تَقُولَ қўрқма!

– بَأْسَاءُ 1) қийинчилик, бахтсизлик, ғам, кулфат; الْحَيَاةِ ~ وَ ضَرَّاءَهَا شَارَكَهَا ҳаёт қийинчиликларини у билан бирга баҳам кўрди; 2) муҳтожлик, камбағаллик, фақирлик

– بُؤْسٌ камбағаллик, бахтсизлик, фақирлик; أَهْلُ الـــ~ фақир кишилар

– بُؤْسٌ: بَنَاتُ ~ бахтсизликлар, мусибатлар, фалокатлар, офат-балолар, фожиалар

– بَئِيسٌ *кўп.* بُؤَسَاءُ бахти қора, шўрпешона, толеи паст; 2) жафокаш, заҳматкаш, заҳмат чекувчи одам

I بَأَهَ (а) بَأْهٌ (*н. ғадир*) эътиборни қаратмоқ

بَؤُونَةٌ бауна (*қибт тақвимининг 10-ойи*)

بَبْرٌ *кўп.* بُبُورٌ йўлбарс

– بَبْرِيٌّ йўлбарсга оид

بَبَّغَاءُ *кўп.* بَبَّغَاوَاتٌ тўти; كَالــ~ كَرَّرَ (رَدَّدَ) الْكَلَامَ тўтига ўхшаб такрорламоқ

– بَبَّاغَوِيٌّ، بَبَّغَائِيٌّ 1) тўтига ўхшаш, тўтисимон; тўтига оид; بِشَكْلٍ ~ тўтидек, тўтига ўхшаб; 2) ўзгалар сўзини тўтидек такрорловчи

– بَبَّغَائِيَّةٌ калака қилиш, тақлид қилиш

– بَبَّغَانٌ *кўп.* اتٌ — = بَبَّغَاءُ

بِبْلِيُوجْرَافِيٌّ библиографияга оид; 2) библиограф, библиография мутахассиси

– بِبْلِيُوجْرَافِيَا библиография (*китоб ва бошқа нашрларнинг системали илмий тавсифи ва шу ҳақдаги фан; китоблар, асарлар рўйхати, кўрсаткичи*)

I بَتَّ (а/у; и) بَتٌّ 1) кесмоқ; ажратмоқ, бўлмоқ, айирмоқ; 2) қарор қилмоқ, ҳал қилмоқ, муҳокамага қўймоқ; ... بِرَأْيٍ فِي ~ ... ҳақида қарор чиқармоқ; 3), қатъий ният қилмоқ; لَا صِيَامَ لِمَنْ لَمْ يَبِتَّ الصِّيَامَ مِنَ اللَّيْلِ *ҳад.* тунда рўзага қатъий ният қилмаган кишида рўза бўлмайди (*фуқаҳолар фикрича, ният пешингача ҳам қилиниши мумкин*); II بَتَّتَ кўп қирқиб ташламоқ; VII اِنْبَتَّ 1) бўлинмоқ, ажралмоқ; қирқилмоқ; 2) ҳал бўлмоқ, ечилмоқ, муҳокамага қўйилмоқ

– بَاتٌّ 1) қатъий, узил-кесил; 2) ҳал қилувчи, муҳим

– بَتٌّ 1) кесиш, ажратиш, бўлиш; 2) ҳал қилиш, ечиш, муҳокамага қўйиш; ◊ ~ًا ўнгдан чапга, соат милига тескари равишда

– بَتَاتٌ уй анжомлари; لَا يُؤْخَذُ مِنْكُمْ عُشْرُ الــ~ *ҳад.* сизларнинг уй анжомларингиздан ушр олинмайди; ~ًا узил-кесил, қатъий, қатъиян, бутунлай, мутлақо

– بَتَّةٌ қарор, хулоса, фикр, тўхтам; الــ~ узил-кесил, қатъий равишда, қатъий, батамом; ~ мутлақо қатъий

– بَتِّيٌّ мутлақ, тугал, қатъий

– مُنْبَتٌّ 1) ажралган, якка қолган; узоқлашган; إِنَّ الــ~ لَا أَرْضًا قَطَعَ وَ لَا ظَهْرًا أَبْقَى *мкл.* (карвондан) кечиккан киши (туя) белини аямаса ҳам, керакли масофани босиб ўтолмайди; эрта айтмаганга оқшом йўқ;2) ҳал бўлган; ҳал қилинган

بَتَّاوٌ *жам.* зоғора нон

– بَتَّاوَةٌ *кўп.* اتٌ — думалоқ зоғора нон

– بَتِّيَّةٌ, بَتِّيَّةٌ *кўп.* اتٌ —, بَتَاتِيُّ кичкина бочка, бочкача

I بَتَرَ (у) بَتْرٌ 1) ажратмоқ, кесмоқ, бўлмоқ; 2) кесиб ташламоқ, қирқиб ташламоқ; V تَبَتَّرَ олди олинмоқ, тўхтатмоқ; VII اِنْبَتَرَ бўлинмоқ, кесилмоқ, узилмоқ

– أَبْتَرُ[1] *мн.* بَتْرَاءُ *кўп.* بُتْرٌ 1) чўлтоқ, думи калта; 2) бефарзанд, боласиз

– أَبْتَرُ[2] охири яхшиликка олиб келмайдиган иш

– بَاتِرٌ *кўп.* بَوَاتِرُ ўткир, кескир; السَّيْفُ الـ~ ўткир (кескир) қилич

– بَاتِرٌ = بَتَّارٌ

– بَتْرٌ 1) ажратиш, алоқани узиб қўйиш; 2) кесиб ташлаш

– مَبْتُورٌ 1) ажратилган, узилган, бўлинган; 2) кесиб ташланган; الْيَدِ (السَّاقِ) ~ қўли (оёғи) кесилган; 3) узуқ-юлуқ, бир-бирига боғланмаган, чала-чулпа, тумтароқ; ◊ حَيَاةٌ ~ةٌ барбод бўлган ҳаёт

بِتْرُولٌ, بَتْرُولٌ нефть; خَامٌ ~ хом (қайта ишланмаган) нефть; آبَارُ الـ~ нефть қудуқлари; مَنَابِعُ الـ~ нефть манбалари (булоқлари, қудуқлари); صِنَاعَةُ الـ~ нефть саноати

– بِتْرُولِيٌّ, بَتْرُولِيٌّ 1) нефтга оид; الْمُنْتُوجَاتُ الـ~ـةُ нефть маҳсулотлари; 2) нефтли, нефтга бой, нефть берувчи

– بِتْرُوكِيمَاوِيَّاتٌ: صِنَاعَةُ ~ нефть-кимё саноати; нефтни қайта ишлаш саноати

أَبْتَعُ *мн.* بَتْعَاءُ *кўп.* بُتْعٌ (أَجْمَعُ): *сўздан кейин маънони кучайтириш мақсадида келтирилади*) барча, бутун, ҳамма, жами

– بَاتِعٌ: سِرُّهُ الـ~ унинг ички (ич-ичидаги, яширин) сири

– بَتَاعٌ 1) (*к. гадир, н. гадир қарашли*) мол-мулк, ашё; 2) بَتَاعٌ *мн.* بَتَاعَة *кўп.* بُتُوعٌ (*жонли тилда тегишлиликни, қарашлиликни англатади*) *мас.* الثَّوْرُ ~هُ унинг буқаси; بَقَرَةٌ بِتَاعَتْهَا унинг сигири; الدَّفَاتِرُ بُتُوعُ أُخْتِهِ синглисининг дафтарлари

– بَتْعٌ куч, қудрат

– بِتْعٌ асалдан тайёрланган шароб

بَتَافُورَةٌ *кўп.* اتٌ — *денг.* қайиқ

I بَتَكَ (у, и) بَتْكٌ 1) кесмоқ, қирқмоқ, ажратмоқ; 2) қазимоқ, кавламоқ, қазиб олмоқ; II بَتَّكَ кўплаб кесмоқ, кесиб ташламоқ

I بَتَلَ (у, и) بَتْلٌ 1) ажратмоқ, айирмоқ, бўлмоқ; 2) қирқмоқ, кесмоқ; II بَتَّلَ = I; V تَبَتَّلَ 1) ажралмоқ, бўлинмоқ, кўчиб кетмоқ; 2) узоқлашмоқ, бегона бўлмоқ, нари кетмоқ; алоҳида (бўлак) бўлмоқ; рўзғорни бошқа қилмоқ; وَ تَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلاً *қур.* бу дунё ташвишидан вақт ажратиб унга (*Оллоҳга*) юз тут; 2) тарки дунё қилмоқ; ~ اللهِ ўзини Оллоҳга бағишламоқ

– بَتُولٌ қиз, иффатли қиз, маъсума; الـ~ Биби Марям (*сўзма-сўз:* бокира)

– بَتُولاً, بَتُولَةٌ қайин

– بَتُولِيٌّ 1) қизлик давридаги, қизларга хос бўлган; 2) иффатли, пок, киши тегмаган, бокира, иффати бутун, ўзига нуқс етмаган

– بَتُولِيَّةٌ иффатлилик, софлик, бокиралик

– تَبَتُّلٌ 1) тарки дунёчилик; 2) тақводорлик билан ҳаёт кечириш

– مُتَبَتِّلٌ зоҳид, тарки дунё қилган киши

I بَثَّ (а/у) بَثٌّ 1) сочмоқ, тарқатмоқ, сочиб ташламоқ; жойларга тарқатмоқ, юбормоқ; الْأَلْغَامَ ~ мина қўймоқ; الْعُيُونَ ~ жосуслар юбормоқ; الْخَوْفَ وَ الرُّعْبَ فِي قُلُوبِ (نُفُوسِ) النَّاسِ ~ одамларнинг кўнглига ваҳима солмоқ; 2) (*радио ва телевизор орқали*) эшиттирмоқ; 3) эълон (маълум) қилмоқ, ҳаммага билдирмоқ; 4) (*н. гадир*) иқрор бўлмоқ, (*н. нидир*) бўйинга олмоқ; ростини, очиғини айтмоқ; IV أَبَثَّ ошкор қилмоқ, фош қилмоқ; VI تَبَاثَّ 1) айтмоқ, билдирмоқ, бир-бирига хабар қилмоқ; 2) ошкор қилмоқ (*сирни, ҳис-туйғулар ва ш.к. ларни*); бир-бирига билдирмоқ; VII اِنْبَثَّ ҳамма ёққа тарқалиб кетмоқ, таралмоқ, ҳаммага маълум бўлмоқ; ~وا يَبْحَثُونَ улар қидира бошладилар

– بَثٌّ[1] 1) сочиш, тарқатиш, кенгайтириш; 2) (*радио, телевизор орқали*) эшиттириш; 3) эълон (маълум) қилиш; 4) иқрор бўлиш

– بَثٌّ[2] *кўп.* بُثُوثٌ қайғу, ғам-алам, мотам

I بَثَرَ (у) بُثُورٌ ёки بَثِرَ (а) بَثَرٌ серҳуснбузар бўлмоқ (*юз, тери*); II بَثَّرَ ёки بَثُرَ жуда кўп ҳуснбузар тошмоқ; V تَبَثَّرَ ҳуснбузар (ғудда, бўжама) тошмоқ, ҳуснбузар (ғудда, бўжама) билан қопланмоқ

– بَثْرٌ *жам. кўп.* بُثُورٌ ҳуснбузар, ғудда, бўжама

– بَثِرٌ ҳуснбузар (ғудда, бўжама) билан қопланган, бир оз ҳуснбузар чиққан

– بَثْرَةٌ *кўп.* بَثَرَاتٌ ҳуснбузар

– بَثِرٌ = بَثِيرٌ

– بَثِرٌ = مُبَثَّرٌ

I بَثَقَ (у) بَثْقٌ уриб кетмоқ, тешиб ўтмоқ, ўймоқ, йиртиб юбормоқ; ювиб кетмоқ, бузмоқ; ёриб ўтмоқ (*тўсиқ, тўғон ва ш.к. ларни бузиб*); الْمِيَاهُ ~ сувни чиқармоқ; VII اِنْبَثَقَ 1) тешилмоқ, ўйилмоқ, йиртилмоқ; 2) ёрилмоқ, синмоқ, дарз кетмоқ, бузилмоқ; 3) (*н. дандир*) оқмоқ, оқиб кетмоқ, оқиб чиқмоқ (مِنْ); ◊ الْفَجْرُ ~ тонг ёришди, тонг отди

بُثْنِيَّةٌ Шом ўлкасида етиштириладиган буғдой нави

بَجَّةٌ бут, санам

I بَجَحَ (а) بَجْحٌ ёки بَجِحَ (а) بَجَحٌ (*н. гадир*) хурсанд бўлмоқ, (*н. дандир*) мамнун (хурсанд) бўлмоқ (بِ); II بَجَّحَ 1) уяти (юзи) йўқ бўлмоқ, сурбет (безбет, беҳаё) бўлмоқ; 2) хурсанд қилмоқ, шод қилмоқ; V تَبَجَّحَ (*н. биландир*) мақтанмоқ, керилмоқ, чиранмоқ (بِ)

– تَبَجُّحٌ мақтанчоқлик, манманлик, чираниш, керилиш

I بَجَدَ (у) بُجُودٌ бирор жойда ёки ҳолатда бўлмоқ, турмоқ; (*қаердадир*) яшамоқ, яшаб турмоқ

– بِجَادٌ *кўп.* بُجُدٌ бижод (*ўйл-ўйл газламадан тикилган кийим*)

– بَجْدَةٌ 1) боши, манбаи; 2) ер, тупроқ; هُوَ ابْنُ ~ النِّيلِ у Нил тупроғининг фарзандидир; 3) моҳият, туб маъно, мазмун; ◊ هُوَ ابْنُ عِنْدَهُ ~ ـــــ а) у бу ерда ўз уйидагидек; б) у ўз ишини билади; ذٰلِكَ у бу ҳақда билади

بِجَادِيّ *мин.* ёқут

I بَجَرَ (بجر) (*a*) بَجْرٌ катта қоринли бўлмоқ; بَجَرَ (*y*) بَجْرٌ ичак-чавоғини очиб ташламоқ

أَبْجَرُ *мн.* بُجْرَاءُ *кўп.* بُجْرٌ қорни катта, қориндор

– بُجْرَةٌ *кўп.* بُجَرٌ киндик; ◊ عُجَرٌ وَ بُجَرٌ хатолар ва янглишишлар, камчилик ва нуқсонлар

I بَجَسَ (*y*) بَجْسٌ қуймоқ, тўкмоқ, оқизмоқ, ағдармоқ; II بَجَّسَ =I; V تَبَجَّسَ қуйилмоқ, тўкилмоқ, оқмоқ, томмоқ; VII انبَجَسَ оқиб кетмоқ, оқиб чиқмоқ, тўкилмоқ, отилиб (қайнаб) чиқмоқ (*сув ҳақида*)

– بَجِيسٌ қирғоқлардан тошувчи, тўлиб-тошиб оқувчи

– بَجْعٌ *жам. зоол.* сақоқуш, бирқозон (*тумшуғи остида халтаси бўлган йирик сув қуши*)

– بَجَعَةٌ *кўп.* اتٌ — сақоқуш, бирқозон

II بَجَّلَ (بجل) 1) мақтамоқ, шуҳратини ёймоқ, кўкларга кўтармоқ; таъриф-тавсиф қилмоқ; 2) иззат (ҳурмат) билан эсламоқ V تَبَجَّلَ 1) шуҳрат қозонмоқ, мақталмоқ; 2) қадрланмоқ, иззат-ҳурмат билан эсланмоқ

– بَجَلْ *тасд.юк.* ҳа

– بَجِيلٌ, مُبَجَّلٌ ҳурматли, муҳтарам

I بَجَمَ (*u*) بَجْمٌ, بُجُومٌ (*қўрқишдан, ҳайратдан*) жим бўлмоқ, жимиб қолмоқ, тек қолмоқ

– بَجَمٌ 1. тентакнамо, аҳмоқ; эси паст, мияси йўқ; 2. анқов, меров

– بِجَامَةٌ *кўп.* اتٌ — пижама (*куртка ва шимдан иборат уй кийими*)

II بَجَّنَ (بجن) 1) қоқмоқ, қоқиб киргизмоқ; 2) (*н. нидир*) парчинламоқ, бириктирмоқ, уламоқ, маҳкамламоқ

– بَجَّانٌ парчинловчи (*одам*)

I بَحَّ (*u/a*) بُحُوحَةٌ, بَحَحٌ, بَحَاحٌ хириллламоқ; II بَحَّحَ хириллатмоқ, хириллашга мажбур қилмоқ; IV أَبَحَّ =II

– أَبَحُّ *мн.* بَحَّاءُ *кўп.* بُحٌّ хирилловчи, хириллайдиган

– بُحَّةٌ, بَحَاحٌ хириллаш

– أَبَحُّ = مَبْحُوحٌ

بَحْبَحَ бадавлат (тўқ) яшамоқ, фаровонликда яшамоқ; фаровон турмуш кечирмоқ; بَحْبَحَ = تَبَحْبَحَ

– بَحْبَحَةٌ 1) тўқлик, таъминланганлик; фаровон ҳаёт; 2) бичими кенг (*кийим*)

– بَحْبُوحٌ 1. 1) таъминланган; ташвишсиз яшовчи; 2) вақти (кайфи, димоғи) чоғ; 2. хушчақчақ, (хуштабиат) одам; ҳазилкаш

– بُحْبُوحَةٌ *кўп.* بَحَابِحُ 1) кенглик, эркинлик, дориломонлик; ~ الْحُرِّيَّةِ (*фаолиятда*) тўла эркин бўлиш; 2) фаровонлик, ҳамма нарсанинг етарли бўлиши, комфорт (маиший қулайлик); 3) ўртачалик, мўътадил йўл

– مُبَحْبَحٌ кенг, ҳилпиллаган, катта (*кийим ҳақида*); қулай; 2) бадавлат, тўқ яшовчи

بَحْتٌ соф, ҳақиқий, чинакам, қалбаки бўлмаган; الرِّيَاضِيَّةُ الـ~ـةُ соф математика; الْمَسَائِلُ السِّيَاسِيَّةُ الـ~ـةُ чинакам сиёсий масалалар; الْمُصَادَفَةُ الـ~ـةُ мутлақ тасодиф; عَرَبِيٌّ ~ соф қонли араб

بَحْتَرَ 1) сепмоқ, сочмоқ, ёймоқ; 2) совурмоқ, нест-нобуд қилмоқ сол; (بَحْثَرَ); تَبَحْتَرَ тўкилган, сочилган бўлмоқ

– بُحْتُرٌ *кўп.* بَحَاتِرُ паст бўйли, пакана; чорпахил; калтабақай, миқти, бақалоқ

– بَحْتَرَةٌ 1) сепиш, сочиш, ёйиш; 2) исрофгарчилик, совуриш, нест-нобуд қилиш

بُحْتُرِيٌّ *қар.* بُحْتُرٌ

I بَحَثَ (*a*) بَحْثٌ 1) (*н. нидир*) муҳокама қилмоқ, кўтариб чиқмоқ (فِي);2) (*н. нидир*) ўрганмоқ, тадқиқ қилмоқ; текшириб (ўрганиб) чиқмоқ; 3) қидирмоқ; изламоқ (عَنْ); 4) (*к. билан*) суҳбатлашмоқ, гурунглашмоқ (مَعَ); III بَاحَثَ 1) биргаликда муҳокама қилмоқ, мубоҳаса қилмоқ; 2) музокара олиб бормоқ; VI تَبَاحَثَ 1) ҳамкорликда ўрганмоқ, тадқиқ қилмоқ; 2) (*н. нидир*) биргаликда муҳокама қилмоқ, текширмоқ (فِي); VIII ابْتَحَثَ текширмоқ, қидирмоқ; титкиламоқ, кавлаштирмоқ

– بَاحِثٌ тадқиқотчи; олим

– بَحَّاثٌ, بَحَّاثَةٌ тадқиқотчи; текширувчи (олим)

– بَحْثٌ *кўп.* بُحُوثٌ, أَبْحَاثٌ 1) баҳс, мубоҳаса, муҳокама; ўрганиш, тадқиқот, текшириш; الْأَبْحَاثُ النَّوَوِيَّةُ атом ядросини ўрганиш, тадқиқ этиш; 3) илмий текшириш, диссертация; ~ لِلدُّكْتُورَاهْ докторлик диссертацияси, ~ لِلْمَاجِسْتِير магистрлик диссертацияси; 4) (*н. нидир*) қидириш, ахтариш (عَنْ)

– تَبَاحُثٌ 1) биргаликда ўрганиш; тадқиқ этиш; 2) биргаликда муҳокама қилиш; ~ فِي مُخْتَلَفِ الْقَضَايَا турли хил масалаларни биргаликда муҳокама қилиш

– مُبَاحَثَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) муҳокама, мунозара; баҳс, мубоҳаса, тортишув, мунозара; 2) музокара

– مُبَاحِثِيٌّ махфий полиция айғоқчиси

– مَبْحَثٌ *кўп.* مَبَاحِثُ 1) қидирув, тадқиқот; قَلَمُ الْمَبَاحِثِ الْجِنَائِيَّةِ а) жиноят қидирув бўлими; б) қидирув бўлими; رِجَالُ الْمَبَاحِثِ махфий полиция, қидирув бўлими айғоқчилари;2) тадқиқот объекти; 3) илмий мақола

بَحْثَرَ 1) сепмоқ, сочмоқ, ёймоқ; 2) (*пулни, мол-дунёни*) совурмоқ,

исроф қилмоқ, беҳудага сарф қилмоқ; تَبَحْثَرَ сепилмоқ, сочилмоқ, ёйилмоқ, турли томонга тарқалган (сочилган) бўлмоқ

– بَحْثَرَةٌ 1) сепиш, сочиш, ёйиш; сепилган, сочилган, ёйилган;2) (*пулни, мол-дунёни*) совуриш

مُبَحْثِرٌ 1. 1) сочувчи, сепувчи, (*ёйиб, сочиб*) ташловчи; 2) (*пулни, мол-дунёни*) исроф қилувчи; 3) исрофгар

I بَحِرَ (а) بَحَرٌ ҳайрон қолмоқ; чўчимоқ, ҳуркмоқ; II بَحَّرَ шимолга отланмоқ; Қуйи Мисрга жўнамоқ (الوَجْهُ البَحْرِي); IV أَبْحَرَ 1) сузиб кетмоқ, денгизга чиқмоқ; 2) денгиз томон кетмоқ (*қуруқлик орқали*); الْمَاءُ ~ сув шўрланди; الرَّجُلُ ~ отга минмоқ; V تَبَحَّرَ (*н. нингдир ичига*) чуқур кирмоқ; (*н. нидир*) мукаммал ўрганмоқ (فِى)

– بَحَّارٌ кўп. بَحَّارَةٌ денгизчи; كَوْنِيٌّ ~ космонавт; بَحَّارَةُ السَّفِينَةِ кема экипажи, кема командаси

– بُحَارٌ денгиз касаллиги (*кемада юрганда қайт қилиш касаллиги*)

– بَحْرٌ кўп. بِحَارٌ، بُحُورٌ، أَبْحُرٌ، أَبْحَارٌ 1) денгиз; عُرْضُ الـ~ а)очиқ денгиз; б) рейд (*портга кириш олдида кемалар тўхтаб турадиган қулай жой*); الـ~ الإِقْلِيمِيُّ (الأَرْضِيُّ) территориал сувлар (*денгизнинг бирор давлат қирғогига туташган қисми*); الـ~ الدَّاخِلِيُّ ички сувлар; تُوتِيَا الـ~ денгиз типратикани; حَمُولُ الـ~ ёки حَشِيشُ الـ~ ёки عُشْبُ الـ~ сув ўтлари (ўсимликлари); نَجْمُ الـ~ денгиз чуқурлиги; 2) катта дарё; 3) Нил дарёси; 4) *ад* баҳр, вазн, ўлчов; 5) катта қадам оладиган от; 6) ~ مَاءٌ шўр сув, денгиз суви; ◊ بِنْتُ الـ~ сув париси (қизи); حِصَانُ (فَرَسُ) الـ~ бегемот; عِجْلُ الـ~ тюлень (*денгиз ҳайвони*); كَلْبُ الـ~ акула, наҳанг; فِى ~ السَّنَةِ йил бўйи, йил давомида

بُحْرَانٌ кўп. بَحَارِينُ 1) *мед.* кризис (*беморнинг у ёқлик ёки бу ёқлик бўлишига олиб борадиган оғир ҳолати*); 2) алаҳлаш, босинқираш

– بَحْرَانِيٌّ 1) Баҳрайнга оид; 2) Баҳрайн оролларида яшовчи; *кўп.* الْبَحَارِنَةُ баҳрайнликлар

– بَحْرَاوِيٌّ кўп. بَحَارْوَةٌ Қуйи Мисрда яшовчи, Қуйи Мисрлик

– بَحْرَايَةٌ кўп. اتٌ — ҳовуз, ҳавза; унча катта бўлмаган кўл

– بَحْرَةٌ кўп. بِحَارٌ، بُحَرٌ ҳовуз, ҳавза

– بَحْرِيٌّ 1. 1) денгизга оид; денгиз бўйидаги (қирғоғидаги); تَيَّارَاتٌ ~ـةٌ денгиз оқимлари; الْقُوَّاتُ الـ~ـةُ ҳарбий денгиз кучлари; 2) денгизда юришга (сузишга) оид, денгизчиликка оид; 4) Нилга оид; 5) Қуйи Мисрга тааллуқли; 2. *кўп.* = بَحَّارٌ؛ مَاهِرٌ ~ بَحْرِيَّةٌ бош матрос

– بَحْرِيَّةٌ 1) денгизчилик касби; 2) денгиз флоти; وِزَارَةُ الْبَحْرِيَّةِ денгиз флоти вазирлиги; سِلَاحُ الـ~ денгиз кучлари; مُشَاةُ الـ~ денгиз пиёда аскарлари (пиёдалари)

– بَحِيرَةٌ озод (чўри бўлмаган) аёлнинг қизи

– بُحَيْرَةٌ кўп. اتٌ — кўл; شَاطِئِيَّةٌ ~ кўлтиқ (*денгиздан ажралиб ҳосил бўлган саёз кўл, кўрфаз*)

– بُحَيْرِيٌّ 1) кўлга оид; кўлда бўладиган; кўли кўп, серкўл; 2) Буҳайра вилоятида туғилган; Буҳайра вилоятида яшовчи, буҳайралик

– تَبَحُّرٌ 1) чуқурлаштирилганлик, жиддийлик; 2) чуқурлик, теранлик; 3) билимдонлик, билимлилик, ўқимишлилик; 3) олимлик

– مُتَبَحِّرٌ 1. чуқур ўрганувчи; 2. олим

بَحْلَقَ кўзни бақрайтирмоқ, (*к. гадир. н. гадир*) тикилиб қолмоқ, қарамоқ (فِى); (*к. нингдир, н. нингдир олдида*) кўзни жовдиратмоқ; анқайиб (кўзни лўқ қилиб, безрайиб) қараб турмоқ (فِى)

– بَحْلَقَةٌ кўзни бақрайтириш

I بَخَّ (а/у) بَخٌّ 1) хуррак отмоқ, пишқирмоқ (*ҳайвонлар ҳақида*); 2) (*н. нидир*) сочмоқ, сепмоқ, сачратмоқ, пуркамоқ, пуркаб сепмоқ

– بَخْ : بَخٍ بَخٍ ёки بَخْ بَخْ аъло!, балли!, баракалла!, қандингни ур!, яша!

– بَخَّاخٌ ، بَخَّاخَةٌ кўп. بَخَّاخَاتٌ 1) пульверизатор, пуркагич (*суюқ ёки кукун моддаларни пуркайдиган, чангитиб сепадиган асбоб*); 2) *тех.* форсунка (*суюқ ёхуд кукун моддаларни пуркаб берувчи асбоб*)

– بُخَيْخَةٌ кўп اتٌ — шприц (*1. Баданга дори юборадиган асбоб; 2. машина қисмларини мойлайдиган асбоб*)

بَخْتٌ кўп. بُخُوتٌ، أَبْخَاتٌ бахт, омад; سُوءُ الـ~ бахтсизлик, омадсизлик; مِنْ سُوءِ ~ى бахтимга қарши ...; قَلِيلُ الـ~ бахтсиз, омадсиз; فَاتِحَةُ الـ~ фолбин аёл, ромчи аёл; فَتْحُ (قَرْأُ) الـ~ фол кўрмоқ, ром очмоқ

– بُخْتِيٌّ *мн.* بُخْتِيَّةٌ кўп. بَخَاتِيُّ туя

– بَخِيتٌ، مُبَخَّتٌ، مَبْخُوتٌ бахтли, омадли

بَخْتَرَ، تَبَخْتَرَ виқор билан, кеккайиб юрмоқ; ўзини катта тутмоқ, кибрланмоқ, кеккаймоқ

– بَخْتَرَةٌ، تَبَخْتُرٌ виқор билан юриш; гердайиш

– بَخْتَرِيٌّ ғурурли, виқорли мутакаббир

– بَخْتَرِيٌّ = مُتَبَخْتِرٌ

I (بخر) بَخَرَ (а) : الْفَمُ ~ оғиздан ёқимсиз ҳид келмоқ; بَخِرَ (а) ~ تِ الْقِدْرُ : بَخَرَ الْمَاءُ буғланмоқ, буғга айланмоқ (*сув ҳақида*); бахр қозондан буғ чиқяпти; II بَخَّرَ 1) буғга айлантирмоқ, буғлантирмоқ; 2) (*н. билан дир ўсимликни*) дудламоқ, тутун бостирмоқ (بِ); 3) (*хушбўй моддаларни, муаттар н. ларни*) тутатмоқ; V تَبَخَّرَ буғга айланмоқ, буғланмоқ

– أَبْخَرُ ёқимсиз ҳидли (*оғиздаги*)

– بَاخِرَةٌ кўп. بَوَاخِرُ пароход; الْبَضَائِعِ ~ юк пароходи; السُّحُبِ ~ шатакчи, шатакка олувчи пароход; عَابِرَةُ الْمُحِيطِ ~ океан пароходи; النَّقْلِ ~ транспорт кемаси, нақлиёт

– بُخَارٌ кўп. أَبْخِرَةٌ буғланиш, буғ; مُشْبَعٌ ~ тўйинган буғ; مِيزَانُ ضَغْطِ الـ~ манометр (*буғ босимини ўлчайдиган асбоб*)

– بُخَارِيٌّ буғга оид, буғ кучи билан ишлайдиган; آلَةٌ ~ةٌ ёки وَابُورٌ ~ буғ машинаси; مَرْكَبٌ ~ ةٌ пароход; الْقُوَّةُ الـ~ةُ буғ қуввати; حَمَّامٌ ~ буғ (турк) ҳаммоми

– بَخَرٌ ёқимсиз ҳид (оғиздаги)

– بَخُورٌ кўп. اتٌ — тутатқи (исириқ, ладан ва ҳ.к.); фимиам (исириқсимон хушбўй тутатқи); ладан (баъзи ўсимликлардан олинадиган, насронийлар диний маросимларида ишлатиладиган хушбўй смола); مَرْيَمَ ~ бот. Алп бинафшаси, цикламен; أَطْلَقَ ~ا хушбўй нарсаларни тутатмоқ; ◊ حَرَقَ لَهُ ёки حَرَقَ أَمَامَهُ ~ الْمَدِيحِ الـ~ (к. гадир) лаганбардорлик қилмоқ, ортиқча мақтамоқ, кўкларга кўтармоқ

– بُوَيْخِرَةٌ кўп. اتٌ — кичик пароход

– تَبَخُّرٌ буғланиш, буғ ҳосил бўлиши

– تَبْخِيرٌ 1) буғга айланиш (айлантириш); 2; дудлаш (мас. ўсимликларни)

– مُبَخِّرٌ кўп. اتٌ — (шунингдек: الْوُقُود ~) карбюратор (ички ёнув двигателларида аралашма ҳосил қиладиган жиҳоз)

– مُبَخِّرَاتِيٌّ кўп. مُبَخِّرَاتِيَّةٌ (ўсимликни) дудлаётган одам

– مِبْخَرَةٌ кўп. مَبَاخِرُ 1) ладандон (христианларда: ибодат вақтида ладан тутатадиган идиш); 2) (ўсимликларни) дудлаш учун ишлатиладиган асбоб

I بَخَسَ (а) بَخْسٌ 1) енгиллатмоқ (вазн); 2) арзонлатмоқ, пасайтирмоқ (баҳони, нархни); 3) алдамоқ (савдода); حَقَّهُ ~ а) чегараламоқ, (к. нингдир ҳуқуқини) камайтирмоқ; б) адолатсизлик қилмоқ; مِيرَاثَهُ ~ меросни бўлиш пайтида (к. гадир) улуш бермаслик, озроқ бермоқ; 4) кичрайтирмоқ, озайтирмоқ, камайтирмоқ, қисқартирмоқ, пасайтирмоқ

– بَخْسٌ 1. арзон; بَاعَ بِالـ~ арзон бермоқ, чақага бермоқ; 2. 1) етишмовчилик, камчилик, озлик; 2) паст баҳо, нарх; ◊ طَالِعِي ~ لِـ мени хафа қилиб, мени бетоле қилиб; لَا ~ فِيهِ وَ لَا شَطَطَ арзон ҳам эмас, қиммат ҳам

I بَخَشَ (а) بَخْشٌ (н. биландир) қиздирмоқ, чўғ қилмоқ (ب); ◊ ~ آذَانَهُمْ بِـ... ... гапиравериб кимнингдир қулоғини қоматга келтирмоқ (Сурия)

بَخْشَشَ бахшиш бермоқ, чой пули бермоқ

– بَخْشِيشٌ кўп. بَخَاشِيشُ бахшиш, чой пули, совға

بَخْشَوَانِيٌّ кўп. بَخْشَوَانِيَّةٌ боғбон

I بَخَصَ (а) بَخْصٌ : عَيْنًا ~ кўзни ўйиб олмоқ

– بَخَصَةٌ оёқнинг гўштли кафти; 2) мед. блефарит (кўз мижжаларининг яллиғланиши)

I بَخَعَ (а) بَخْعٌ ўлдирмоқ; نَفْسَهُ ~ ўзини ўзи ўлдирмоқ

I بَخَقَ (а) بَخْقٌ ёки بَخِقَ (а) بَخَقٌ, بُخُوقٌ бир кўзли бўлмоқ, кўр бўлмоқ (одам ҳақида)

– أَبْخَقُ мн. بَخْقَاءُ кўп. بُخْقٌ бир кўзли, кўр

– الْعَيْنِ ~ : بَاخِقٌ бир кўзли, кўр

– بَخَقٌ, بُخَاقٌ мед. глаукома, кўк сув (кўз ички босимининг зўрайиши, кўк сув касаллиги)

I بَخِلَ (у) بُخْلٌ ёки بَخِلَ (а) بَخَلٌ бахил бўлмоқ, қизғончиқлик қилмоқ; (н. дандир) кўз қиймаслик, (н. нидир) қизғонмоқ; بَيْتِي يَبْخَلُ لَا أَنَا мтл. мен эмас, менинг уйим қизғончиқдир; II بَخَّلَ хасис, бахил деб ҳисобламоқ

– بُخَّالٌ, بُخَلٌ кўп. بَاخِلٌ бахил, хасис, зиқна, қурумсоқ

– بَخَّالٌ ўта бахил, ўта зиқна

– بُخْلٌ, بَخَلٌ бахиллик, қурумсоқлик, хасислик, зиқналик

– بَاخِلٌ = بَخِيلٌ кўп. بُخَلَاءُ

– مَبْخَلَةٌ хасислик сабаби (боиси); الْوَلَدُ ~ ҳад. фарзанд хасисликнинг сабабчисидир (фарзандга бўлган муҳаббат тежамкорликка олиб келади деган маънода)

(بخنق) تَبَخْنَقَ бошни боғлаб олмоқ (рўмол билан), (بِالْبُخْنُقِ)

– بُخْنُقٌ кўп. بَخَانِقُ рўмол, бошга ташлаб олинадиган ёпинчиқ

I بَدَّ (а/у) بَدٌّ 1) бўлмоқ, ажратмоқ, кермоқ, йиртмоқ, икки томонга сурмоқ; (н. дандир) узоқлаштирмоқ, йироқлаштирмоқ, ушлаб қолмоқ, тўхтатиб қолмоқ; II بَدَّدَ 1) сочмоқ, ёймоқ, ҳар томонга сочиб ташламоқ; 2) сарфламоқ, кетказмоқ; совурмоқ, исроф қилмоқ, беҳуда сарф қилмоқ; IV أَبَدَّ ҳаммага улашиб чиқмоқ, ҳаммага тарқатиб юбормоқ; أَبِدِّيهِمْ تَمْرَةً تَمْرَةً ҳад. уларнинг ҳаммасига битта-биттадан хурмо улашгин (мн.); V تَبَدَّدَ 1) тaралмоқ, тарқалмоқ, ёйилмоқ; هَبَاءً ~ тум-тарақай бўлиб кетмоқ, ҳабада бўлмоқ; беҳуда нарсага айланмоқ; 2) (умрни, кучни) майда-чуйда нарсаларга сарфламоқ, бекор кетказмоқ; X اسْتَبَدَّ (н. нидир) ўзича, ўз хоҳишига кўра сарф қилмоқ, тасарруф этмоқ (ب); (н. дадир) ўзбошимчалик қилмоқ, зулм қилмоқ, истибдодга йўл қўймоқ (فِي); 2) (к. нидир) эзмоқ, сиқмоқ, ранжитмоқ, хафа қилмоқ, азобламоқ (ب); 3) бутунлай чулғаб олмоқ (ب) (ҳис-туйғу ҳақида); ~ بِهِ الْغَضَبُ уни ғазаб қамраб (чулғаб) олди; ~ بِهِ الْخَوْفُ وَ الْقَلَقُ у қўрқинч ва ҳаяжон ичида қолди, ... ~ بِهِ الْفُضُولُ أَنْ унинг қизиқиши ортиб кетди; ◊ ~ بِرَأْيِهِ (بفكره) қайсар, манман, ўзига ишонадиган бўлмоқ

– أَبَادِيدَ: ~ ذَهَبَ бутунлай ёйилиб, тарқалиб кетмоқ (мас. қоронғулик, булут ҳақида)

– اسْتِبْدَادٌ 1) истибдод, ўзбошимчалик; бебошлик; ҳаддан ошиш; золимлик, зулмкорлик; حُكْمُ الـ~ якка ҳокимлик тузуми; 2) мустабид ҳокимият, якка ҳокимиятчилик, чекланмаган монархия; ◊ بِالرَّأْيِ ~ ўжарлик

– اسْتِبْدَادِيٌّ 1) якка ҳокимликка оид; 2) якка ҳокимиятчиликка оид

– بُدٌّ1 кўп. أَبْدَادٌ ҳисса, қисм, улуш

– بُدٌّ2 йўл қўймаслик, сақланиш, олдини олиш; مِنْهُ ~ لَا شَرٌّ юз

бериши муқаррар ёмонлик; . . . لاَ ~ مِنْ أَنْ ... учун зарур; مِنْ كُلِّ

~ албатта; لاَ ~ عَنْ ذٰلِكَ *ёки* لاَ ~ مِنْ ذٰلِكَ бунинг бўлиши муқаррар, бу мутлақо муқаррар, зарур; وَ لاَ ~ لَنَا مِنَ الْقَوْلِ هُنَا أَنْ

. . . бу ерда биз айтишимиз керакки, ...

– بُدٌّ *халқ.* بِدِّي менга керак, мен истайман; بِدَّكَ сенга керак, лозим; (بِدُّهُ) بِدُّو унга керак, лозим; أَيْهْ (إِيش, شُو) بِدَّكُمْ مِنُّو (مِنُّهْ) ундан сизга нима керак?; ундан сиз нимани истайсиз (хоҳлайсиз)?

– بِدَادٌ *кўп.* بُدَدٌ улуш, тегиш, қисм, ҳисса

– تَبْدِيدٌ 1) сочиш, тарқатиш, ёйиш; السُّحُبِ ~ булутларни тарқатиш; 2) исрофгарчилик, камомад

– مُبَدِّدٌ 1. 1) тарқатувчи, сочувчи; 2) исроф қилувчи, совуриб юборувчи; 2. исрофгар

– مُسْتَبِدٌّ 1. мустабид, ўзбошимчалик билан иш тутувчи; بِرَأْيِهِ ~ қайсар, манман; السُّلْطَةُ الْـ~ـةُ чегараланмаган ҳокимият; 2. золим ҳукмдор, мустабид ҳоким

I بَدَأَ (а) بَدْءٌ, بَدْأَةٌ 1) (н. нидир) бошламоқ (بِ, فِي); يَقْرَأُ ~ у ўқий бошлади; бошланмоқ; кириб келмоқ; الرَّبِيعُ ~ баҳор кириб келди; 3) بُدِئَ оғримоқ; II بَدَّأَ 1) бирор нарсадан олдин бошқасини қилмоқ; 2) (н. нидир) бошқадан афзал кўрмоқ, яхши деб билмоқ (عَلَى); III بَادَأَ биринчи бўлиб бошламоқ, бошлаб берувчи бўлмоқ; هَا ~ بِالْكَلاَمِ унга (*мн.*) у биринчи бўлиб гап бошлади; بِالشَّرِّ ~هُ (*к. гадир*) душманлик қила бошламоқ; IV أَبْدَأَ 1) (*н. нидир*) биринчи маротаба қилмоқ; 2) яратмоқ, ижод (*барпо*) этмоқ, тузмоқ; مَا (لاَ) يُبْدِئُ وَ مَا (لاَ) يُعِيدُ ноқобил, уқувсиз; қўлидан келмайдиган, уддасидан чиқа олмайдиган; қўлидан сариқ чақалик иш келмайдиган; VIII اِبْتَدَأَ (*н. дандир*) бошламоқ (بِ); 2) бошланмоқ

– اِبْتِدَاءٌ 1) ибтидо, бошланиш; 2) кириш, муқаддима, аввал, бош; نُقْطَةُ الْـ~ 1) бошланғич нуқта; 2) старт; ~ аввал, бошдан, илгари, олдин, олдинига; . . . مِنْ ~ ... дан бошлаб

– اِبْتِدَائِيٌّ 1) ибтидоий, бошланғич; مَحْكَمَةٌ ~ـةٌ биринчи босқич суд, қуйи суд; مَدْرَسَةٌ ~ـةٌ бошланғич мактаб; جُمْلَةٌ ~ـةٌ *грам.* 1) исмий жумла; 2) кириш, дастлабки; 3) жуда содда, жўн, оддий

– بَادِئٌ 1. бошловчи; 2. биринчи бошлаган одам, бошланишга сабабчи одам; بِالشَّرِّ ~ адоватни бошлаган одам; الْـ~ أَظْلَمُ *сўзма-сўз*: бошлаган энг кўп айбдор; ◊ فِي الْأَمْرِ ~َ *ёки* بَدْءٍ ~َ энг аввал, аввало; ذِي بَدْءٍ ~ ҳаммадан олдин, дастлаб

– بَادِئَةٌ *кўп.* بَوَادِئُ *грам.* олд қўшимча, префикс

– بِدَايَةٌ, بُدَاءَةٌ, بَدَاءَةٌ, بَدْءٌ 1) боши, бошланиш жойи; فِي الْبِدَايَةِ бошда, бошида; مُنْذُ الْبِدَايَةِ энг аввал, аввал бошдан; مِنْ بِدَايَتِهِ إِلَى نِهَايَتِهِ бошидан охиригача; نُقْطَةُ الْـ~ старт; فَعَلَهُ عَوْدًا وَ بَدْءًا . . . ـبِ ниманидир қайтадан, янгидан, такроран қилмоқ; بَدْءًا . . . ـبِ وَ انْتِهَاءً . . . ـبِ (*н. дандир*) бошлаб (*н. биландир*) тугагунча; 2) ташаббус

– بَدْأَةٌ ибтидо, бошланиш

– بُدَائِيٌّ, بَدَائِيٌّ 1) бошланғич, дастлабки; 2) ибтидоий, содда, жўн; кўп нарсани тушунмайдиган, гўл; الْإِنْسَانُ الْـ~ ибтидоий одам

– بُدَائِيَّةٌ 1) ибтидоийлик; 2) соддалик, ғўрлик; қадимийлик

– بَدِيءٌ ислом даврида қазилган қудуқ; حَرِيمُ الْبِئْرِ الْبَدِيءِ خَمْسٌ وَ عِشْرُونَ ذِرَاعًا *ҳад*, ислом даврида қазилган қудуқ атрофидан йигирма беш гази шу қудуққа тегишли бўлади

– بَدِيئَةٌ 1) бошланиш, пайдо бўлиш, вужудга келиш; 2) ички ҳис, сезги, сезгирлик, интуиция

– مُبَادَأَةٌ бошланиш, ташаббус; بِالشَّرِّ ~ душманлик ҳаттиҳаракатларининг бошланиши

– مُبْتَدَأٌ 1) бош, бошланиш; حَدَّثَ عَنْ شَيْءٍ مِنَ الْـ~ إِلَى الْمُنْتَهَى нима ҳақдадир бошдан охиригача ҳикоя қилмоқ, ҳаммасини батафсил сўзлаб бермоқ; 2) *грам.* (*исмий жумлаларда*) эга

– مُبْتَدِئٌ 1. бошловчи; 2. бирор соҳада янги, ёш, тажрибасиз одам

– مَبْدَأٌ *кўп.* مَبَادِئُ 1) бош; 2) асос, негиз; مَبَادِئُ الْعِلْمِ илм асослари; 3) қоида, принцип; مِنْ حَيْثُ الْـ~ қоидага кўра (*асосан*); ~ إِنَّ هٰذِهِ مَسْأَلَةُ бу принцип масаласидир!; لاَ ~ لَهُ у принципсиз одам

– مُبْدِئٌ 1) асос солувчи, асословчи, бошлаб берувчи, яратувчи

– مَبْدَئِيٌّ асосий, принципиал, муайян заминга асосланган, муҳим, жиддий; ~ (غَيْرُ) لاَ ғайри принципиал; принципга алоқаси йўқ, принципсиз; ~ًا асосан, умуман олганда, аслини олганда, принципга кўра

– مَبْدَئِيَّةٌ принциплилик, бир фикрда маҳкам туриш; اللاّ ~ принципсизлик; فِي جَوٍّ الْـ~ الْعَالَمِيَّةِ юксак принципиаллик вазиятида

I بَدَرَ (у) بُدُورٌ (*тўсатдан*) пайдо бўлмоқ; бехосдан устидан чиқиб қолмоқ; 2) кутилмаганда чиқиб қолмоқ (*натижа ҳақида*), ҳал бўлмоқ (*бирор масала ҳақида*); عَسَى أَنْ يَكُونَ قَدْ ~ مِنِّي مَا أَغْضَبَهُ эҳтимол, кутилмаганда оғзимдан бирор гап чиқиб, унинг ғазабини қўзғатгандир; II بَدَّرَ 1) эртаги (кечки эмас) бўлмоқ; 2) (*н. нидир*) олдин (эртароқ) қилмоқ; 3) у па (ғоза) суртмоқ, қўймоқ; III بَادَرَ (*н. гадир*) шошилмоқ, ош иқмоқ (إِلَى); (*н. гадир*) тез эр ишмоқ, етмоқ, бормоқ (إِلَى); 2) олдинроқ қилмоқ; (*к. нидир н. ҳақдадир*) олдиндан огоҳлантирмоқ (إِلَى); IV أَبْدَرَ ~ نَا: бизга тўлин ой кўринди, биз тўлин ойни кўрдик; VI تَبَادَرَ 1) бошқалар билан биргаликда шошилмоқ; 2) (*н. га дир*) тайёр бўлиб т урмоқ; ◊ إِلَى ذِهْنِهِ ... ~ ҳаммадан олдин унинг ақлига келди; VIII اِبْتَدَرَ 1) шошилмоқ; 2)

огоҳлантирмоқ; олдиндан қилмоқ, битирмоқ, қувиб узмоқ; олдиндан хабар бериб қўймоқ; ... بِالْقَوْلِ نِي ~ у мендан олдин ... деб юборди

بَادِرَةٌ[1] кўп. بَوَادِرُ 1) белги, аломат, нишона; даракчи, хабарчи; дастлабки хабар; биринчи қалдирғоч; 2) биринчи қадам; 3) жўшқинлик, ҳаяжон, бирдан лов этиб ёниш; بَدَرَتْ ~ مِنْهُ унинг оғзидан ножўя гап чиқиб кетди

– بَادِرَةٌ[2] = بَدِيهَةٌ

– بَادِرَاتٌ кўп. янги кўкариб чиққан экин (кўкат)

– بِدَارٌ шошқалоқлик, шошма-шошарлик; (н гадир) тез эришиш, етишиш (إِلَى)

– بَدَارِ! ~، ~ тезроқ, тезроқ!; ... إِلَى ~ ...га шошил!

– بَدْرٌ кўп. بُدُورٌ тўлин ой; кўч.м. гўзал, соҳибжамол; الْبَدْرُ الْخَصِيبُ тар. "Унумли (Баракотли) ой" (Саудия, Ироқ, Сурия ва Ливанни бирлаштириш тўғрисидаги империалистик режанинг номи)

– بَدْرَةٌ кўп. بَدْرٌ، بَدَرَاتٌ 1) ҳамён, кармон; 2) катта миқдордаги пул; тар. 10 000 дирҳам

– بَدْرِيٌّ[1] ойга ўхшаш, ойга ўхшаган думалоқ

– بَدْرِيٌّ[2] эрта, эртаги (кечки эмас)

– بَدْرِيَّةٌ кўп. بَدَارِيُّ жўжа

– تَبَادُرٌ тайёргарлик; тайёрлик, ҳозирлик

– مُبَادَرَةٌ 1) олдинлаб кетиш; олдин қилиб қўйиш; 2) ташаббус; ~ خَلَّاقَةٌ ижодий ташаббус; فَرْدِيَّةٌ ~ якка ташаббус; шахсий ташаббус; ... مِنْ ~ بِـ (к. нингдир) ташаббуси билан; ... فِي الـ~ اتَّخَذَ ёки ... فِي الـ~ أَخَذَ زِمَامَ маж. (н. дадир) ташаббус кўрсатмоқ; ... فِي الـ~ مَلَكَ زِمَامَ маж. (н. дадир) ташаббусни қўлга олмоқ

بَدْرُومٌ، بَدْرُونٌ кўп. اتٌ — ـَاتٌ қуйи, ярми ертўлали қават

I بَدَعَ (а) بَدْعٌ 1) ўйлаб чиқармоқ, тўқимоқ, ихтиро қилмоқ; (қандайдир) янги нарсани жорий қилмоқ; II بَدَّعَ бидъатчиликда айбламоқ; IV أَبْدَعَ 1) қилмоқ, яратмоқ, ташкил этмоқ, қурмоқ, тузмоқ; 2) (н. нидир) бенуқсон, мукаммал қилмоқ (فِي); VIII ابْتَدَعَ 1) ўйлаб топмоқ, ихтиро қилмоқ; 2) янгилик яратмоқ, ижод этмоқ, янгилик киритмоқ; X اسْتَبْدَعَ яратувчи деб ҳисобламоқ, ажойиб деб билмоқ

– ابْتِدَاعِيَّةٌ янгиликни қўллаш, жорий этиш (новаторлик), ижодий ёндошиш

– إِبْدَاعٌ 1) яратиш, тузиш, ижод этиш; 2) ижод, ижодкорлик

– إِبْدَاعِيٌّ ижодий яратувчиликка оид

– بِدْعٌ кўп. أَبْدَاعٌ 1) янгилик, янги расм (одат); 2) янгилик яратувчи, жорий этувчи, новатор

– بِدْعَةٌ кўп. بِدَعٌ 1) яратилган, жорий этилган янгилик; 2) дин бидъат (ҳукмрон дин ақидаларига хилоф иш ёки таълимот)

– بَدِيعٌ[1] I. 1) ажойиб, зўр, жуда яхши, қойилмақом, аъло даражадаги;2) бадиий сўз устаси, нотиқ; 3) кашф этилган, ихтиро қилинган; яратилган; عِلْمُ الـ~ стилистика, услубият (фан); риторика (нотиқлик санъати назарияси); поэтика (шеърият назарияси) (қар. عِلْمُ الْبَلَاغَةِ қар. بَلَاغَةٌ);2. ижодкор, яратувчи

– بَدِيعٌ[2] мeш, саноч; إِنَّ تِهَامَةَ كَبَدِيعِ الْعَسَلِ حُلْوٌ أَوَّلُهُ حُلْوٌ آخِرُهُ ҳад. Тиҳома ўлкаси асал саноч каби боши ҳам, охири ҳам шириндир (Маккаи мукаррама, Мадинаи мунаввара каби муқаддас шаҳарлар жойлашганлиги учун)

– بَدِيعَةٌ кўп. بَدَائِعُ 1) қандайдир янги, ажойиб нарса; камёб, нодир, камдан-кам учрайдиган нарса; 2) санъат асари

– بَدِيعِيٌّ бадиий; الْغُلُوُّ الـ~ ад. гипербола, муболаға, ғулув санъати

– مُبْتَدِعٌ янгилик яратувчи; новатор; ихтирочи

– مُبْتَدَعٌ ихтиро этилган

– مُبْتَدَعَاتٌ кўп. ихтиролар, янгиликлар, янги киритилган, жорий қилинган нарсалар

– مُبْدِعٌ яратувчи, ижодкор

– مُبْدَعَاتٌ кўп. буюк (улкан) асарлар, кашфиётлар

I بَدَلَ (у) بَدْلٌ алмаштирмоқ, ўзгартирмоқ, янгиламоқ; رِيشَهُ ~ туламоқ (қушлар ҳақида); II بَدَّلَ 1) (н. биландир) алмаштирмоқ (بِ); 2) алмаштирмоқ, алмашмоқ, янгиланмоқ, ўзгартирмоқ, бошқа қилмоқ; 3) ўрнига бермоқ, алмаштириб бермоқ; III بَادَلَ алмаштирмоқ, алиштирмоқ; النَّظَرَ ~هُ бизлар бир-биримизга қарадик; IV أَبْدَلَ 1) (н. гадир) алмаштирмоқ (بِ); 2) айирбошламоқ, алиштириб олмоқ; V تَبَدَّلَ 1) алмашинмоқ, янгиланмоқ; 2) ўзгармоқ; 3) ўрнига олмоқ; VI تَبَادَلَ (к. биландир) ўзаро алмаштирмоқ (مَعَ); бир-бири билан алмашмоқ; الْأَفْكَارَ (التَّحِيَّةَ) ~ фикр алмашмоқ, саломлашишмоқ (مَعَ); ... مَعَ الزِّيَارَاتِ ~... билан борди-келди қилмоқ; الْخُطَبَ الْوُدِّيَّةَ ~ бир-бирига дўстона гап гапирмоқ; X اسْتَبْدَلَ 1) (н. гадир) алмаштирмоқ (بِ); 2) (н. гадир) айирбош қилмоқ

– اسْتِبْدَالٌ، إِبْدَالٌ 1) ўзгариш, алмашиш; اسْتِبْدَالُ الْعُقُوبَةِ юр. жазони юмшатиш (енгиллаштириш); 2) алмашиш, алмаштириш, алмашиниш

– بَدَالٌ ўрнига; يَا لَيْتَ) الْوَاحِدَ مَاتَ بَدَالَهَا) يَارِيتْ халқ. унинг ўрнига бошқа киши ўлса кошки эди!

– بَدَّالٌ кўп. اتٌ — педаль (мас. велосипед педали)

– بَدَّالٌ баққол

– بَدَّالَةٌ кўп. اتٌ — 1) сифон (юқоридаги идишдан пастроқдаги идишга суюқлик ўтказадиган букик найча); 2) шунингдек: التِّلِيفُونِ ~ коммутатор (телефон аппаратларини узиб-улаб турадиган қурилма); عَامِلَةُ الـ~ телефон станциясида ишлайдиган ходима

– بَدْلٌ ўзгариш; алмашиш, алмаштириш

– بَدَلٌ *кўп.* أَبْدَالٌ 1) бадал, ўрнига бериладиган нарса, ўрнини босувчи, …нинг ўрнида ишлатиладиган; الصَّابُونِ ~ совун ўрнида ишлатиладиган; 2) эквивалент; 3) товон пули; 4) أَبْدَالٌ *кўп.* яхши фазилатли одамлар (*бундай аталишига сабаб: олам ҳеч қачон уларсиз бўлмайди, агар улардан бирор киши вафот этса, Оллоҳ уни бошқаси билан алмаштиради*); أَكْلٍ ~ овқат пули; الْاغْتِرَابِ ~ узоқ ўлкаларда, чет элларда ишлаганлиги учун тўланадиган маош; التَّعْلِيمِ ~ ўқиш ҳақи; اشْتِرَاكٍ شَهْرِيٌّ ~ (ойлик) аъзолик бадали; ◊ اسْمُ الْـ~ *грам.* изоҳловчи

– بَدَلَ ўрнига; … أَنْ ~ ، مِنْ أَنْ ~ ёки … أَنْ ~ (*бирор н. қилиш*) ўрнига; … مِنْ ~ (*н. нингдир*) ўрнига

– بَدْلَةٌ[1] алмашиш ўрнини олувчи нарса, бадал; الْأَسْنَانِ ~ ясама тиш

– بَدْلَةٌ[2] *кўп.* بَدْلَاتٌ костюм, кийим, либос; تَشْرِيفَاتِيَّةٌ ~ ташриф кунларида (байрамларда) кийиладиган либос; الرَّسْمِيَّةُ الْـ~ расмий кийим, мундир (формали кийим); الْعَمَلِ (الشُّغْلِ) ~ иш кийими, коржома

– بَدَلِيَّةٌ (*н. дандир*) қайтариб (*ёки* ажратиб) олганлик учун тўланадиган пул, эваз

– بَدِيلٌ *кўп.* بَدَائِلُ ,أَبْدَالٌ 1) ўрнини олувчи нарса; ўрнини босувчи; بُدَلَاءُ بَدَائِلُ الصَّابُونِ совуннинг ўрнини босадиган нарсалар; 2) *кўп.* ўринбосарлар; 3) *кино.* дублёр (*бир ролни галма-гал ижро этувчи икки артистдан ҳар бири*)

– تَبَادُلٌ 1) ўзаро алмашиш; الْآرَاءِ ~ *қар.* رَأْيٌ[2] ; التَّجَارِبِ ~ ўзаро тажриба алмашиш; التِّجَارِيُّ الْـ~ ўзаро савдо алмашинуви; ~ الْـ~ التَّمْثِيلِ السِّيَاسِيِّ ўзаро дипломатик ваколатхоналар очиш; الثَّقَافِيُّ ўзаро маданий алоқа; … بَيْنَ الرَّسَائِلِ ~ … ўртасидаги ўзаро хат ёзишувлар; السِّلَعِ ~ товар (мол) айрибошлаш; قَرَارَاتِ ~ الْأَبْرَامِ ўзаро ратификация (*аҳдлашувчи давлатларнинг вакиллари тузган халқаро шартноманинг олий ҳокимият томонидан тасдиқланган*) ёрлиғини айрибошлаш (бир-бирига юбориш); ~ الْأَسْرَى ёки إِطْلَاقِ النَّارِ ~ *қар.* النِّيرَانِ ~ ўзаро отишма, отишиш; ўзаро асирлар алмаштириш; 2) икки томонламалилик, икки ўртада, ўзаро; عَلَى سَبِيلِ الْـ~ عَلَى أَسَاسِ ўзаро дўстлик асосида; الْمَصْلَحَةِ وَ الْمَنْفَعَةِ ~ икки томонлама манфаат асосида

– تَبَدُّلٌ 1) ўзгариш, айланиш; 2) *биол.* мутация

– تَبْدِيلٌ алмаштириш, навбат; قِطَعُ الْـ~ запас (эҳтиёт) қисмлар

– مُبَادَلَةٌ 1) алмашиш, алмаштириш, айрибошлаш; 2) айрибошлаш савдоси

– مُبَدِّلٌ коммутатор

– مُتَبَادِلٌ 1) ўзаро икки томонлама; 2) ўзгарувчан; تَيَّارٌ ~ *эл.* ўзгарувчан ток

I بَدُنَ (*у*) بَدَانَةٌ йўғон танали бўлмоқ; тўла, семиз, йўғон бўлмоқ; II بَدَّنَ ёши қайтмоқ, ёши бир жойга бормоқ, бир оз кексаймоқ; إِنِّي قَدْ بَدَّنْتُ فَلَا تُبَادِرُونِي بِالرُّكُوعِ وَ السُّجُودِ *ҳад.* мен қартайиб қолдим, шунинг учун руку ва саждада мендан олдинга ўтиб кетманглар (*сўзма-сўз: мени шошилтирманглар*)

– بَادِنٌ тўла, семиз, йўғон

– بَدَانَةٌ тўлалик, семизлик, йўғонлик

– بَدَنٌ *кўп.* أَبْدَانٌ 1) бадан, жисм; гавда, тана, жусса; 2) фюзеляж (*самолёт танаси, корпуси*)

– بُدْنٌ семизлик, тўлалик

– بُدْنٌ = بُدُنٌ

– بَدَنَةٌ *кўп.* اتٌ — *дин.* (*мол ёки туяни*) Маккаи мукаррамада қурбонлик қилиш

– بَدَنِيٌّ 1) танага (жуссага) оид; الْعُقُوبَةُ الْـ~ـةُ тан жазоси; 2) жисмоний; الرِّيَاضَةُ الْـ~ـةُ жисмоний тарбия, бадантарбия

– بَدِينٌ *кўп.* بُدُنٌ тўла, йўғон, семиз; الْجِسْمِ ~ жисми катта, басавлат, йўғон

I بَدَهَ (*а*) بَدْهٌ кутилмаганда келмоқ, бехосдан бостириб келиб қолмоқ; III بَادَهَ 1) ҳайратда қолдирмоқ, лол қолдирмоқ, ҳайрон қолдирмоқ; танг (қойил) қолдирмоқ, маҳлиё қилиб қўймоқ; 2) (*н. нидир*) кутилмаганда, тасодифан қилмоқ; VIII ابْتَدَهَ тайёргарликсиз (ижро пайтида) айтмоқ, тўқимоқ; тайёргарликсиз тўғридан-тўғри гапирмоқ

– بَدَاهَةٌ 1) аниқлик, аёнлик, маълумлик; … أَنْ ~ وَ مِنَ الْـ~ аниқки, …; 2) сезги, туйғу; بِالْـ~ а) ички ҳис (туйғу) билан сезиб, б) текширмай-нетмай, олдиндан; ~ а) ички ҳис-туйғу билан сезиб, сезгандай; б) бирданига;3) бадиҳа, импровизация; عَلَى الْـ~ тўғридан-тўғри, тайёргарликсиз гапириш

– بَدَهِيٌّ аниқ, равшан, аён, шубҳасиз; … أَنْ ~ لَمِنَ الْـ~ فَإِنَّهُ мутлақо шубҳасизки, …

– بَدِيهَ : ~ ёки عَلَى الْـ~ кутилмаганда, тўғридан-тўғри, тайёргарликсиз, бадиҳатан

– بَدِيهَةٌ *кўп.* بَدَائِهُ 1) туйғу, ички ҳис; 2) топқирлик, ҳозиржавоблик; حُضُورُ الْـ~ ўта зийраклик, зеҳни ўткирлик; 3) тайёргарликсиз айтиш, гапириш, қилиш; عَلَى الْـ~ тўғридан-тўғри, бирданига, бадиҳатан

بَدَهِيٌّ = بَدِيهِيٌّ

– بَدِيهِيَّةٌ *кўп.* اتٌ — аниқ, кўзга ташланиб турган ҳақиқат, аксиома; الْأَبْجَدِيَّةُ الْـ~ ҳаммага маълум ҳақиқат, оддий ҳақиқат

– مُبَادَهَةٌ кутилмаганлик, тасодиф

I (بدو) بَدَا[1] (*у*) بُدُوٌّ 1) бўлмоқ; (бўлиб) кўринмоқ; кўринмоқ, (деб) танилмоқ; маълум бўлмоқ; … أَنَّ لَقَدْ ~ وَاضِحًا аниқ бўлдики, …; 2) … бўлиб кўринмоқ, …га ўхшамоқ, …га ўхшаб кўринмоқ; وَ يَبْدُو … أَنَّ (لِي) (менинг) фикримча; عَلَى مَا يَبْدُو афтидан, чамаси,

шекилли, зоҳиран; 3) ақлга (эсга) келмоқ; بَدَا² (у) بَدَاوَةٌ саҳрода яшамоқ; III بَادَى кўрсатмоқ, билдирмоқ, намоён қилмоқ, ошкор қилмоқ, аниқламоқ; بِالْعَدَاوَةِ ~ душманлик қилмоқ, кўрсатмоқ; IV أَبْدَى кўрсатмоқ, намойиш қилмоқ, ошкор (маълум) қилмоқ; билдирмоқ; ифода қилмоқ, айтмоқ; أَسَفَهُ ~ афсусланганлигини ифода этмоқ; رَأْيَهُ ~ ўз фикрини айтмоқ; لَهُ إِعْجَابَهُ ~ кимгадир ўзининг қойил қолганини изҳор этмоқ; V تَبَدَّى 1) кўринмоқ, маълум бўлмоқ;2) саҳрода яшамоқ; VI تَبَادَى бадавийларга тақлид қилмоқ, ўзини бадавий қилиб кўрсатмоқ; 2) бир-бирига душманлик қилмоқ

– بَادٍ¹ *мн.* بَادِيَةٌ аниқ, равшан

– بَادٍ² *мн.* بَادِيَةٌ *кўп.* بُدَاةٌ саҳрода яшовчи, кўчманчи; ◊ صَارَ حَدِيثًا لِلْـ~ وَ حَاضِرٍ у ҳамма ёқда дув-дув гап бўлди, у тилларда достон бўлиб кетди

– بَادِيَةٌ *кўп.* بَوَادٍ 1) саҳро, чўл; 2) бадавийлар, кўчманчилар; الْـ~ وَ الْحَاضِرَةُ, кўчманчи ва ўтроқ аҳоли

– بَدَاءٌ *кўп.* بَدَوَاتٌ янги фикр

– بَدَاةٌ *кўп.* بَدَوَاتٌ 1) янги фикр, янги ўй; 2) инжиқлик, хархаша, ғалати қилиқ; тантиқлик, бемаъни орзу, хаёлий ҳавас, фантазия

– بَدَاوَةٌ кўчманчилар ҳаёти; أَهْلُ الْـ~ бадавийлар, кўчманчилар

– بِدَايَةٌ *қар.* بَدَأَ

– بَدْوٌ 1) саҳродаги ҳаёт; кўчманчиларнинг ҳаёт тарзи; 2) бадавийлар, кўчманчилар; الْـ~ وَ الْحَضَرُ кўчманчи ва ўтроқ аҳоли

– بَدَوِيٌّ 1. бадавийларга оид; 2. бадавий

مُتَبَدٍّ *мн.* مُتَبَدِّيَةٌ 1. саҳрода яшовчи; 2. саҳройи

I (بَذَّ) بَذَّ¹ (а/у) بَذٌّ 1) ғалаба қилмоқ; забт этмоқ, босиб олмоқ, ўзига бўйсундирмоқ; 2) афзал (ортиқ, устун, кўп) бўлмоқ; بَذَّ² (и/а) بَذَاذَةٌ 1) эскирмоқ, тўзмоқ, ейилмоқ; эскирган бўлмоқ; 2) ифлос, ёқимсиз, ўзига қарамайдиган бўлмоқ

– بَاذٌّ, بَذٌّ 1) кийилган, эски; 2) ифлос, ёқимсиз, ўзига қарамайдиган

– بَذٌّ: فَذٌّ ~ ягона, бирдан-бир

– بَذَاذَةٌ 1) эскирганлик, чириганлик, путурдан кетганлик; 2) ёқимсизлик, ўзига қарамаслик

I (بذأ) بَذَأَ (а) بَذْءٌ 1) сўкмоқ, ҳақорат қилмоқ, уятсизларча сўкмоқ; 2) ёмон кўрмоқ, нафратланмоқ; بَذِئَ (а) بَذَاءٌ уятсиз, ахлоқсиз, юзсиз бўлмоқ

– بَذَاءٌ ахлоқсизлик, беномуслик; уятсизлик, шармандалик; беодоб гап, беҳаё сўкиниш

– بَذَاءَةٌ одобсизлик, бебошлик; ахлоқсизлик, бузуқлик; саёқлик, суюқоёқлик, фоҳишабозлик, фоҳишалик; اللِّسَانِ ~ беодоб гап, беҳаё сўкиниш, бузуқтиллилик

– بَذِيءٌ 1) ахлоқсиз, одобсиз, нуқсонли, уятсиз, тарбиясиз, тартибсиз;2) шарманда, беномус, ҳаёсиз; 3) ҳақоратли, ҳақоратомуз

I بَذَخَ (у) بُذُوخٌ ёки بَذِخَ (а) بَذَخٌ 1) димоғдор бўлмоқ; 2) баланд, юқори, юксак бўлмоқ; мағрур, такаббур бўлмоқ

– بَاذِخٌ *кўп.* بَوَاذِخُ 1) баланд, юксак; 2) дабдабали, ҳашаматли, данғиллама

– بَذْخٌ, بَذَخٌ 1) мағрурлик, манманлик, такаббурлик; 2) дабдаба, ҳашам, зеб-зийнат

I بَذَرَ (у) بَذْرٌ 1) сепмоқ, сочмоқ, экмоқ; الْبُذُورَ ~ (الْحُبُوبَ) уруғ экмоқ (сепмоқ); 2) сочмоқ, тарқатмоқ; II بَذَّرَ совурмоқ, исроф қилмоқ; харжламоқ, сарф қилмоқ; V تَبَذَّرَ экилган, сепилган бўлмоқ; 2) сарф, харж қилинмоқ

– بَذَّارٌ 1. экувчи, тикувчи, сепувчи; 2. тарқатувчи, ёювчи

– بَذَّارَةٌ *шунингдек.* آلَةٌ ~ уруғ экадиган асбоб (*сеялка*)

– بَذْرٌ¹ экиш, сепиш; экин-тикин; أَوَانُ الْـ~ экиш пайти

– بَذْرٌ² *жам.* بُذُورٌ, بِذَارٌ уруғ; ... زَرَعَ بُذُورَ التَّفْرِقَةِ بَيْنَ ... *маж.* ... ўртасига нифоқ уруғини сепмоқ

– بَذْرَةٌ *кўп.* بَذَرَاتٌ дон; уруғ, тухум

– تَبْذِيرٌ исрофгарлик, совуриш; исроф қилиш

– مُبَذِّرٌ 1. исроф қилувчи, совурувчи; 2. исрофгар

– مِبْذَرَةٌ *кўп.* مَبَاذِرُ уруғ экадиган асбоб (сеялка)

I بَذَلَ (и, у) بَذْلٌ 1) ҳаммасини, тўлалигича бермоқ; кўп бермоқ, саховат билан бермоқ, фидо қилмоқ; 2) исроф қилмоқ; 3) аямаслик (*кучни*); сарф қилмоқ; وُسْعَهُ ~ ёки جُهْدَهُ ~ ёки ~ قُصَارَى جُهْدِهِ барча кучларни (имкониятларни) сарф қилмоқ, ишлатмоқ; النَّفْسَ وَ النَّفِيسَ ~ ҳеч нарсани аямаслик; ҳамма нарсани қурбон қилмоқ; الْجُهْدَ وَ الْعَرَقَ فِي سَبِيلِهِ ~ бирор нарса учун терлаб-пишиб (жон куйдириб) ишламоқ; الْغَالِيَ وَ الرَّخِيصَ ~ ...لِـ... учун ҳамма нарсани қурбон қилмоқ; مَاءَ الْوَجْهِ ~ ўз қадр-қийматини билмаслик; الدِّمَاءَ فِي سَبِيلِهِ ~ бирор нарса учун ўз қонини тўкмоқ (аямаслик); ... الدِّمَاءَ دِفَاعًا عَنْ ~ ниманингдир ҳимояси учун қон тўкмоқ; ◊ الثَّوْبَ ~ коржомани (иш кийимини) киймоқ; V تَبَذَّلَ 1) шунчаки, енгил муносабатда бўлмоқ; (*н. гадир*) бепарво, совуққон, эътиборсиз бўлмоқ (فِي); 2) ўзини густоҳларча, беодоб, ҳаёсиз тутмоқ; 3) ҳаммага таслим бўлавермоқ, осон таслим бўлмоқ (*аёллар ҳақида*); VIII ابْتَذَلَ 1) эҳтиёт қилмаслик, аямаслик; ҳар доим киймоқ (эскитмоқ - *кўйлакни*); 2) ӧдми, сийқаси чиққан бўлмоқ; 3) бузмоқ, ерга урмоқ, расво қилмоқ, таҳқирламоқ, беҳурмат қилмоқ

– ابْتِذَالٌ 1) эскилик, кийилганлик; 2) сийқаси чиққанлик, чайналганлик; қўполлик, дағаллик; 3) бепарволик, юзакилик, енгил-елпи муносабат, назарга илмаслик

– بَذْلٌ¹ 1) бериш; тақдим қилиш; фидойилик; الذَّاتِ ~ ўзини

қурбон (фидо) қилиш; 2) саховат; الـ~ وَ الْإِمْسَاكُ саховат ва хасислик

– بَذْلٌ[2] кўп. بُذُولٌ инъом, совға

– بَذْلَةٌ кўп. ـَاتٌ ёки بِذْلَةٌ кўп. بِذَلٌ кийим, костюм; ~ رَسْمِيَّةٌ расмий кийим, мундир; ~ السَّهْرَةِ кеча либоси (*кечаларда, меҳмондорчиликда, ўтиришларда кийиладиган либос*); ~ الْعَمَلِ (الشُّغْلِ) иш кийими, коржома

– بِذْلَةٌ уринган кийим, эскирган кийим

– تَبَذُّلٌ ножўя ҳаракат, беадаблик, густоҳлик; فِي ~ адабсизларча, густоҳлик қилиб, юзсизлик билан

– مَبَاذِلُ кўп. ярамас ҳатти-ҳаракатлар

– مُبْتَذَلٌ 1) ҳар кунги, доимий, одатдаги, оддий, одми; 2) кунда ишлатиладиган, истеъмолдаги, ўрганиб қолинган; 3) сийқаси чиққан, чайналган; сохта, бузилган

– مِبْذَلَةٌ бузилган, эскирган, уринган кийим

– مِبْذَلٌ, مِبْذَلَةٌ кўп. مَبَاذِلُ кундалик кийим; халат

– مُتَبَذِّلٌ беадаб, дағал; пасткаш, ярамас, бемаъни, тутуриқсиз, густоҳ

بَذَاءٌ адабсизлик, ахлоқсизлик

– بَذِيٌّ мн. بَذِيَّةٌ кўп. أَبْذِيَاءُ адабсиз, ахлоқсиз; ~ اللِّسَانِ оғзи бесар, ахлоқсиз гапларни гапирувчи

I بَرَّ[1] (*u/a*) ёки (*a/u*) بِرٌّ иззат (ҳурмат) қиладиган бўлмоқ, одобли бўлмоқ, меҳрибон, олийжаноб бўлмоқ; 2) диндор, тақводор, художўй, мўъмин бўлмоқ; 3) бўйсунмоқ, итоат этмоқ; 4) (*қасамни, ваъдани*) бажармоқ, устидан чиқмоқ, унга риоя этмоқ; (ب); (*н. гадир*) содиқ, ишончли, вафодор бўлмоқ (ب, فِي); I بَرَّ[2] қабул қилмоқ; ~ اللهُ حَجَّهُ Оллоҳ унинг ҳажини қабул қилсин!; II بَرَّرَ оқламоқ, гуноҳсиз деб тан олмоқ, шаънини (илгариги ҳуқуқларини, обрў-эътиборини) тикламоқ; IV أَبَرَّ 1) = II; 2) қабул қилмоқ; ~ اللهُ حَجَّهُ Оллоҳ унинг ҳажини қабул қилсин!; 3) устун бўлмоқ, юқори бўлмоқ; ~ عَلَى أَصْحَابِهِ дўстларидан (шерикларидан) аъло бўлмоқ; V تَبَرَّرَ итоат қилмоқ, қулоқ солмоқ

– بَارٌّ кўп. بَرَرَةٌ 1) итоаткор, хушфеъл, хушахлоқ, одобли; 2) меҳрибон, олижаноб; 3) художўй, диндор, тақводор; мўъмин; 4) ҳақиқатгўй, ростгўй, виждонли, содиқ, вафодор

– بَرٌّ[1] кўп. أَبْرَارٌ = بَارٌّ

– بَرٌّ[2] кўп. بُرُورٌ материк, қуруқлик; ~ اً وَ بَحْرًا қуруқликда ва сувда; ◊ الـ~ بَاخِرَةُ поезд

– بُرٌّ жам. буғдой

– بِرٌّ 1) яхшилик, асллик, меҳрибонлик, олижаноблик; севги, муҳаббат; 2) диёнат, тақводорлик, художўйлик; 3) муҳтожларга ёрдам, хайр-саховат, эҳсон; хайрия; رَجُلُ الـ~ وَ الْإِحْسَانِ хайр-эҳсон қилувчи киши (одам)

– بَرًّا халқ. 1) ташқи, ташқарида; 2) ташқарига

– بَرَّانِيٌّ 1) ташқи, сиртқи; 2) бегона, ўзга, чет, алоқаси йўқ; 3) сохта, қалбаки, ясама, сунъий; 4) ҳовли ўртасидаги тандир, ўчоқ (печка)

– بَرْمَائِيٌّ 1) қуруқликда ва сувда юрувчи; ~ ـَةٌ ҳарб. танк-амфибия (*ҳам сувда, ҳам қуруқликда юрувчи танк*); 2) қуруқлик ва сувда яшовчи (*ҳайвонлар ҳақида*)

– بُرَّةٌ кўп. ـَاتٌ буғдой дони; ~ أَيْنَ маж. нон

– بَرِّيٌّ 1) қуруқликка оид; 2) қуруқликдаги; 3) ёввойи (*мас. ҳайвон*)

– بَرِّيَّةٌ кўп. ـَاتٌ, بَرَارِيُّ чўл, дашт, саҳро, биёбон

– مُبَرِّرٌ ўзини оқловчи, ўзини оқлаш учун баҳона кўрсатувчи; 2. 1) кўр-кўрона мақтовчи, маддоҳ; 2) оқлаш, ҳимоя қилиш; баҳона, сабаб, исбот, аргумент

– مَبَرَّةٌ кўп. ـَاتٌ, مَبَارُّ 1) яхшилик, мурувват, ҳиммат, эзгулик, хайр-саховат; эҳсон, садақа, қурбонлик; 2) хайрия жамғармаси

– مَبْرُورٌ 1) олижаноб, яхши, мурувватли; 2) тақводор, художўй

I بَرَأَ (برأ) (*a*) яратмоқ, ижод этмоқ, бунёд этмоқ; بَرِئَ[1] (*a*) بَرَاءَةٌ 1) (*н. дандир*) айбсиз, гуноҳсиз бўлмоқ, (*н. гадир*) алоқаси йўқ, таллуқсиз бўлмоқ (مِنْ); 2) (*н. дандир*) қутулмоқ, озод, халос бўлмоқ (مِنْ); بَرِئَ[2] (*a*) بُرْءٌ, بُرُوءٌ тузалмоқ, яхши бўлмоқ, соғаймоқ, битмоқ (*яра ҳақида*); II بَرَّأَ гуноҳсиз, айбсиз деб билмоқ; (*к. нидир, н. нидир*) оқламоқ (مِنْ); 2) (*н. дандир*) халос қилмоқ, қутқармоқ (مِنْ); ~ هُ مِنَ الْخَطِيئَةِ кимнингдир гуноҳини (хатосини) кечмоқ; ~ تِ الْمَحْكَمَةُ سَاحَتَهُمْ қар. سَاحَةٌ; III بَارَأَ шеригидан, ажралмоқ, айрилмоқ, бўлинмоқ; ~ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ киши хотинидан ажралди; IV أَبْرَأَ 1) даволамоқ, муолажа қилмоқ, касалдан фориғ қилмоқ; 2) бахридан ўтмоқ, кечмоқ (*қарздан*); V تَبَرَّأَ 1) (*н. дадир*) оқланган, гуноҳсиз, айбсиз бўлмоқ (مِنْ); 2) қутулмоқ, халос бўлмоқ; (*н. дандир*) тонмоқ, (*н. нидир*) бўйнига олмаслик (مِنْ); ўзидан ҳар қандай масъулиятни олиб ташламоқ, соқит қилмоқ; X اِسْتَبْرَأَ 1) (*н. дандир*) озод бўлмоқ (مِنْ); 2) тозаланмоқ, софланмоқ, гуноҳлардан фориғ бўлмоқ; (*ҳаромликдан, булғанишдан кейин*) ўзини тартибга келтирмоқ, тозаланмоқ

– إِبْرَاءٌ 1) даволаш, муолажа; 2) (*қарзнинг*) бахридан ўтиш, кечиш

– بَارِئٌ Борий, халлоқ, яратувчи; ижодкор

– بَرَاءٌ[1] (*ҳамма жинс ва сонларда бир хил*) 1) гуноҳсиз, айбсиз; 2) озод; (*н. сидир*) йўқ, (*н. дандир*) холи (مِنْ); هُمْ ~ مِنْ تُهَمِهِمْ улар гуноҳсиз, улар ҳар қандай шубҳадан холидир

– بَرَاءٌ[2] ойнинг биринчи кечаси

– بَرَاءَةٌ 1) оқлаш, ҳақли (тўғри) деб топиш;2) айбсизлик, гуноҳсизлик, оқлик, алоқадор эмаслик, дахли йўқлик; ~ السَّاحَةِ умуман алоқаси йўқлик, гуноҳсизлик; أَثْبَتَ ~ ـَهُ ўзининг ҳақлигини исботламоқ; 3) соддадиллик; ~ بِـ ёки ~ فِي камтарлик (сиполик)

билан, ўзини катта олмай; بِـــ~ الطُّفُولَةِ болаларча соддалик билан; 4) *кўп.* بَرَاءَاتٌ рухсат, лицензия (*1. чет элдан товар олиб келиш ёки товар чиқариш учун бериладиган рухсатнома; 2. ихтиро, кашфиёт ва* ш.к. *лардан фойдаланиш учун берилган рухсатнома*); патент (*1. ихтирочига ўз ихтироси ҳуқуқини тасдиқловчи ҳужжат; 2. савдо-сотиқ ёки ҳунар билан шуғулланишга рухсат берадиган ҳужжат*); ~ الاِخْتِرَاعِ ихтиро учун берилган патент; ~ القُنْصُلِ *дип.* консулнинг экзекватураси (*бирор давлат ҳукумати томонидан чет эл консулига ўз вазифаларини амалга оширишга рухсат берувчи ҳужжат*)

– بُرُوءٌ, بُرْءٌ даволаш, муолажа, тузатиш

– بَرِيءٌ *кўп.* أَبْرِيَاءُ, بِرَاءٌ 1) (*н. ғадир*) алоқасиз, дахлсиз, (*н. дадир*) айбсиз, гуноҳсиз (مِنْ); ~ السَّاحَةِ *маж.* айбсиз; ~ بَرَاءَةَ الذِّئْبِ مِنْ دَمِ ابْنِ يَعْقُوبَ *маж.* мутлақо гуноҳсиз (*сўзма-сўз:* Яъқубнинг ўғли қонида айбланган бўридек пок, гуноҳсиз); 2) (*н. дандир*) озод, халос бўлган (مِنْ);3) (*н. дандир*) тузалган, шифо топган, даволанган (مِنْ)

– بَرِيئَةٌ, بَرِيَّةٌ *кўп.* بَرَايَا махлуқ; яратилган, яралган (*нарса*)

– تَبْرِئَةٌ 1) оқлаш; 2) кечиш (*қарзни*)

– مُبَارَأَةٌ *шар.* талоқ ҳақидаги ҳужжат; воз кечиш

بَرَاتِيكَةٌ карантин (*касаллик тарқалмаслиги учун вақтинча ажратиб қўйиш*) ни бекор қилиш

بِرَازِيلِيٌّ 1. Бразилияга оид; 2. бразилиялик

بَرَاشُوتٌ *кўп.* ـــ اتٌ парашют

بَرَاطِرَةٌ *қар.* إِمْبَرَاطُورٌ

بِرَاغْمَاتِزْمٌ *фалс.* прагматизм

بَرَافِينٌ парафин; парафин ёғи

بَرْبَخٌ *кўп.* بَرَابِخُ ишлатилган сув оқадиган ер ости қувури (трубаси); захоб сув оқадиган қувур, кульверт

بَرْبَرَ 1) шовқин-сурон (ғала-ғовур) қилмоқ, чуғурлашмоқ, чувиллашмоқ;2) минғилламоқ, тўнғилламоқ, пўнғилламоқ

– بَرْبَرٌ *кўп.* بَرَابِرَةٌ 1) варварлар, ёввойилар; маданиятсизлар, жоҳиллар, нодонлар; 2) барбарлар (*Шимолий Африка ғарбий қисмининг туб аҳолиси*)

– بِرْبِرٌ *кўп.* بَرَابِرُ қуш боласи, жўжа

– بَرْبَرَةٌ 1) шовқин-сурон, ғала-ғовур; 2) минғиллаш, ириллаш, жавраш

– بَرْبَرِيٌّ *кўп.* بَرَابِرَةٌ 1) варварга оид, ёввойи; 2) барбарга оид; اللُّغَةُ الــ~ـــة барбар тили; 2. 1) варвар, нодон, жоҳил; 2) барбар

– بَرْبَرِيَّةٌ 1) варварлик, ёввойилик; 2) қўполлик, раҳмсизлик

بَرْبَرِيسٌ зирк, барбарис (*ўсимлиги ва меваси*)

بَرْبَشَ кўз пирпиратмоқ, тез-тез кўз очиб-юммоқ; ظَلَّ يُبَرْبِشُ بِإِحْدَى عَيْنَيْهِ طُولَ اللَّيْلِ *маж.* у тун бўйи кўз юммади, мижжа қоқмади

– بَرْبَشَةٌ пирпиратиш, тез-тез очиб юмиш

بَرْبَطَ чайқалмоқ, сачрамоқ, сачралмоқ, сепилмоқ

بَرْبَةٌ, بِرْبَةٌ *кўп.* بَرَابٌ қадимги ибодатхона (*Мисрда*)

بَرْبُورٌ *кўп.* بَرَابِيرُ бурундан чиққан шиллиқ, суюқлик, манқа

بَرْبُونِيٌّ барбуний (*балиқ*), барабушка (*балиқ*)

بِرْبَةٌ = بِرْبَى

بَرْبِيسٌ сўзон балиқ

بِرُتَسْتَنْتِيٌّ *дин.* протестант мазҳабидаги одам

بُرْتُغَالِيٌّ 1. Португалияга, португалга оид; الــ~ــة португал тили; 2. португалиялик

بُرْتُقَالٌ *жам.* апельсин; ~ يَافَاوِيٌّ Яффа апельсини

– بُرْتُقَالَةٌ *кўп.* ـــ اتٌ апельсин

– بُرْتُقَالِيٌّ 1) апельсинга оид; 2) тўқ сариқ, апельсин ранг

بَرْتِيَةٌ партия (1) *шахматда*: партия, дафъа, қур; 2) бир тўп мол, бир тўда товар)

بِرُوتُونٌ = بُرُتُونٌ, بِرْتُونٌ

بُرْثُنٌ *кўп.* بَرَاثِنُ 1) тирноқ, чангал; 2) оёқ, панжа (*ҳайвонларда ва қушларда*)

(برج) V تَبَرَّجَ 1) башанг кийинмоқ, ясанмоқ, тузанмоқ, ўзига зеб (оро) бермоқ (*аёллар ҳақида*); 2) ҳусну жамолини кўз-кўз қилмоқ

– بَارِجَةٌ *кўп.* بَوَارِجُ *алиф.б.қ.*

– بُرْجٌ *кўп.* بُرُوجٌ, أَبْرَاجٌ 1) минора; ~ إِيفِيلَ Эйфель минораси; ~ الأَجْرَاسِ қўнғироқхона, қўнғироқлар минораси (*бутхоналарда*); ~ الحَمَامِ ؛ بَابِلُ *қар.* بَابِلُ. каптархона; ~ الدَّبَّابَةِ танк томи (*башняси*); электр узатиш мачтаси; ~ النِّفْطِ нефть минораси (вишкаси);2) қалъа, қўрғон; 3) *астр.* бурж, зодиак белгилари (*Қуёшнинг йиллик ҳаракати йўлида босиб ўтадиган ўн иккита бурждан ҳар бирининг белгиси*); юлдузлар туркуми; бурж; بُرُوجُ الأَفْلَاكِ ўн икки юлдуз (бурж) белгилари; دَائِرَةُ الفَلَكِ ёки دَائِرَةُ البُرُوجِ эклиптика (*Қуёш бир йилда айланиб чиқадиган катта фазовий доира*);4) *шахм.* рух (*Шимолий Африкада*)

– بُرَيْجٌ минорача, кичкина минора

بُرْجُدٌ *кўп.* بَرَاجِدُ буржуд (*дағал ва олачипор газламадан тикилган кийим*)

بَرْجَسَ от спорти мусобақасида иштирок этмоқ; أَعْمَى وَيُبَرْجِسُ فِي النَّخْلِ *мтл.* қўлингдан келмаган ишга уринма! (*сўзма-сўз: ўзи кўру, дарахтзор ичидаги от чопиш мусобақасида қатнашади*)

– بُرْجَاسٌ нишон, мўлжал, қора (*ҳаводаги*)

– بِرْجَاسٌ биржас (*от спорти мусобақаси турларидан бири*)

– بَرْجَسَةٌ от пойгаси

– بِرْجِيسٌ : الــ~ *астр.* Юпитер

بَرْجَلَ 1) хижолат қилмоқ, довдиратмоқ, ҳаяжонга солмоқ; 2) тартибсиз ҳолга келтирмоқ, барбод қилмоқ, издан (ишдан) чиқармоқ, пучга чиқармоқ, бузмоқ (*мас.* режани)

– بَرْجَلٌ кўп. بَرَاجِلُ паргар, циркуль, доира чизадиган асбоб

بَرْجَمَ минғилламоқ, тўнғилламоқ; ирилламоқ, ғингшимоқ, вайсамоқ

– بَرْجَمَةٌ минғиллаш, тўнғиллаш; ириллаш, ғингшиш

– بُرْجُمَةٌ кўп. بَرَاجِمُ бўғин (*бармоқдаги*), сустав

بُرْجُوَازِيٌّ буржуазияга оид

– بُرْجُوَازِيَّةٌ буржуазия; الـ~ الْكُبْرَى йирик буржуазия; الـ~ الْوَطَنِيَّةُ миллий буржуазия

I بَرِحَ (а) بَرَاحٌ 1) ташлаб кетмоқ, тарк этмоқ; 2) кетмоқ, йўқолмоқ; مَا ~ يَكْتُبُ ёзишда давом этяпти, у ҳамон ёзяпти; II بَرَّحَ 1) толиқтирмоқ, чарчатмоқ, куч-қувватни олмоқ, тинкамадори қуримоқ, беҳол бўлмоқ; 2) (*к. нидир*) азобламоқ, қийнамоқ; ташвишга (хавотирга) солмоқ, безовта (нотинч) қилмоқ, халал бермоқ (بـ); III بَارَحَ ташлаб кетмоқ, тарк этмоқ, кетмоқ, жўнаб кетмоқ

– بَارِحٌ ўтган (*кун, кеча ва б. ҳақида*); الـ~ ёки الـ~ـةَ кеча; أَوَّلَ الـ~ـةِ кечаги кун, аввалги кун; ◊ مَا أَشْبَهَ اللَّيْلَةَ بِالـ~ـةِ ҳаммаси илгаригидек (*кечагидек*) қолди (*сўзма-сўз:* бу тун кечагининг худди ўзи!)

– بَرَاحٌ1 тарк этиш, кетиш, жўнаш

– بَرَاحٌ2 бўш ер, обод қилинмаган ер, бўм-бўш жойлар

بَرْحٌ кўп. أَبْرَاحٌ азоб, қийналиш, дарду алам, кулфат, жабр, жафо; الأَبْرَاحُ الْبَارِحَةُ ўта даҳшатли азоблар

– بُرَحَاءُ кучли оғриқ; الْحُمَّى ~ иситмадаги кучли оғриқ

– تَبْرِيحٌ кўп. تَبَارِيحُ кулфат, азоб, дард, қийналиш

– مُبَارَحَةٌ жўнаш, кетиш, йўлга (сафарга) чиқиш

– مُبَرِّحٌ азоб берувчи, жуда оғритадиган, чидаб бўлмайдиган; أَلَمٌ ~ кучли дард, оғриқ

I بَرَدَ (у) بُرُودَةٌ (برد) совуқ бўлмоқ, совқотмоқ, совимоқ; بَرَدَ (у) بُرُودٌ, بَرْدٌ 1) совуқ бўлмоқ, совқотмоқ, музламоқ; совимоқ; 2) совуқ емоқ, шамолламоқ, шамоллаб қолмоқ; 3) эговлаб қуймоқ, эговлаб текисламоқ; ◊ ~ فِي نَفْسِهِ изза бўлмоқ, хижолат бўлмоқ, уялмоқ; II بَرَّدَ 1) совутмоқ, музлатмоқ;2) (*оғриқни*) тинчлантирмоқ, тўхтатмоқ; 3) уялтирмоқ, изза қилмоқ; 4) хафа қилмоқ; لاَ تُبَرِّدْ عَنْ هَذَا الرَّجُلِ бу одамни хафа қилма; 5) дўл ёғмоқ; بُرِّدَتِ الأَرْضُ дўл ёғди; IV أَبْرَدَ 1) почта орқали жўнатмоқ; 2) ёғмоқ (*дўл, сел, жала ҳақида*); ~ تِ السَّمَاءُ дўл ёғди; V تَبَرَّدَ совумоқ, музламоқ; VI تَبَارَدَ 1) (*к. биландир*) совуқ муомала (муносабат) да бўлмоқ; 2) зериктирмоқ, юракни зиқ қилмоқ, диққатни оширмоқ; VII اِنْبَرَدَ эговланмоқ, эговланган бўлмоқ; VIII اِبْتَرَدَ совумоқ; ҳовуридан тушмоқ; ~ تْ حَمَاسَتُهُ у ҳовуридан тушди; X اِسْتَبْرَدَ 1) (*н. нидир*) совуқ деб билмоқ (ҳисобламоқ); 2) совутмоқ, музлатмоқ

– أَبْرَدُ1 1. салқин; муздаккина (*шамол*); الأَبْرَدَانِ ик.с. тонг ва оқшом; эрта ва кеч; 2. кўп. أَبَارِدُ қоплон

– أَبْرَدُ2 = بَرْدٌ

– بَارِدٌ 1) совуқ; салқин; 2) ишонарли бўлмаган, кучсиз (мас. *исбот, сабаб*); 3) бўш, маъносиз, аҳмоқона, пуч; 4) зерикарли, чидаб бўлмайдиган; 5) кучсиз, унча ўткир эмас (*тамаки ҳақида*)

– بَارُودٌ *алиф.б.қ.*

– بَارُودَةٌ *алиф.б.қ.*

– بَرَّادٌ1 чилангар, слесарь

– بَرَّادٌ2 *шунингдек* الشَّايِ ~ чойнак

– بَرَّادَةٌ кўп. ~َاتٌ — музлаткич, холодильник; ~ كَهْرَبَائِيَّةٌ электр музлаткич; ~ بَيْتِيَّةٌ уй музлаткичи

– بُرَادَةٌ қипиқ, арратўпон, қиринди, пайраҳа

– بِرَادَةٌ чилангарлик (слесарлик) касби

– بَرَّادِيَّةٌ кўп. ~َاتٌ — совутиш учун фойдаланиладиган идиш

– بَرْدٌ1 эговлаш

– بَرْدٌ2 1) совуқлик; салқин; шабада; الدُّنْيَا ~ ҳаво совуқ; ~ الْعَجُوزِ баҳорда совуқнинг яна қайтиши (*сўзма-сўз:* кампирча совуқ); كَانَتْ هَذِهِ الْكَلِمَاتُ ~ًا وَ سَلاَمًا عَلَى جَمِيعِ الْحَاضِرِينَ бу сўзлар ҳозир бўлганларнинг ҳаммасига далда берадиган тарзда таъсир қилди; 2) шамоллашлик; 3) уйқу; لاَ يَذُوقُونَ فِيهَا ~ًا қур. улар унда уйқу нималигини билмайдилар; 4) ўлим

– بَرَدٌ жам. дўл, жала; تُمْطِرُ السَّمَاءُ ~ًا дўл ёғяпти; 2) кўч.м. тишлар

– بَرِدٌ дўлли; سَحَابٌ ~ дўлли булут, дўл ёғдирадиган булут

– بَرَدَةٌ1 бир дона дўл, дўл донаси

– بَرَدَةٌ2 ошқозонда овқатнинг ҳазм бўлмаслиги; أَصْلُ كُلِّ دَاءٍ الـ~ хад; ҳар бир касалнинг асоси овқатнинг ҳазм бўлмаслигидир

– بُرْدٌ кўп. أَبْرَادٌ, بُرُودٌ йўл-йўл устки кийим, чопон; نَسَجَ أَبْرَادَ الشُّهْرَةِ لَهُ *маж.* кимнидир шон-шуҳратли, ҳаммага таниқли қилмоқ; ◊ مِلْءُ بُرْدَيْهِ صِحَّةٌ وَ عَافِيَةٌ мутлақо соғлом, куч-ғайратга тўла

– بُرَدَاءُ титраш, қалтираш, увишиш

– بَرْدَانُ 1) совуқ; 2) совқотган; музлаган; أَنَا ~ мен совқотяпман

– بُرْدَايَةٌ парда

– بُرْدَةٌ1 кўп. ~َاتٌ, بُرَدٌ 1) йўл-йўл устки кийим; чопон, тўн; *тар.* Муҳаммад алайҳиссаломнинг тўнлари; 2) "Бурда" (*Муҳаммад алайҳиссаломнинг тўнларига бағишлаб ёзилган қасиданинг номи*)

– بُرْدَةٌ2 *муз.* бутун парда (оҳанг), тон

– بَرْدِيٌّ *бот.* папирус (*тропик мамлакатларда ўсадиган қамишсимон ўсимлик*); الأَوْرَاقُ الـ~ـةُ папирус қоғозлар

– بَرْدِيَّةٌ титраш, қалтираш, иситма; безгак

– بُرُودٌ[1] 1) совуққа оид; 2) кўз малҳами (*дори*)

– بَارُودٌ = بُرُودٌ[2]

– بُرُودٌ 1) совуқлик; 2) совуққонлик; ~ بـ совуққонлик билан

– بَارُودَةٌ = بُرُودَةٌ

– بُرُودَةٌ 1) совуқ; 2) совуқлик; совиш (*алоқа, муносабат ҳақида*); ~ العِلَّة кучсиз (ишонарсиз) важ, баҳона

– بَرِيدٌ *кўп.* بُرُدٌ 1) чопар; хабарчи, хат-хабар элтувчи, почтальон, почтачи; 2) почта; ~ سِيَاسِيٌّ дипломатик почта; صُنْدُوقُ الـ~ почта қутиси; ~ طَابِعُ الـ почта маркаси; مَكْتَبُ الـ~ почта бўлими; بِالـ~ почта орқали; بِالـ~ الجَوِّيِّ авиапочта орқали (билан); ~ العَادِيِّ; 3) узунлик ўлчови (*12 милга тенг*)

– بَرِيدِيٌّ почтага оид

– تَبْرِيدٌ совутиш; ~ بِالْمَاءِ сув билан совутиш; ~ بِالْهَوَاءِ ёки ~ هَوَائِيٌّ ҳаво билан совутиш

– تَبْرِيدَاتٌ *кўп:* شَرِكَةُ الـ~ музлаткичлар ишлаб чиқарувчи ширкат (*компания*)

مِبْرَدٌ *кўп.* مَبَارِدُ эгов

– مُبْرَدَةٌ совуқлик, салқинлик

– مِبْرَدَةٌ *кўп.* مَبَارِدُ тоқарлик дастгоҳи

– مُبَرَّدٌ совутилган, музлатилган; اللُّحُومُ الـ~ةُ музлатилган гўшт; الأَسْمَاكُ الـ~ةُ музлатилган балиқ

– مُبَرِّدٌ 1. совутадиган, муздек қиладиган; 2. *кўп.* ـاتٌ — совуткич

– مُبَرِّدَةٌ *кўп.* ـاتٌ — совуткич, музлаткич

– مُبَرَّدَاتٌ *кўп.* совуқ (салқин) ичимликлар

– بُرْدَايَةٌ *кўп.* ـاتٌ — парда, дарпарда

بَرْدَخَ силлиқламоқ, сайқалламоқ, тарашламоқ, ишлов бермоқ, пардоз (жило) бермоқ

– بِرْدَاخٌ жило, сайқал, пардоз, оро, зеб

– بَرْدَخَةٌ силлиқлаш, сайқаллаш, ишлов бериш, жило (*сайқал*) бериш

بَرْذَعَةٌ *кўп.* بَرَاذِعُ эгар (*эшакдаги*); аравали от эгари, юк эгари

– بَرَادِعِيٌّ *кўп.* بَرَادِعِيَّةٌ эгарчи

– بَرْدَعَةٌ *кўп.* بَرَاذِعُ = بَرْذَعَةٌ

– بَرَادِعِيٌّ *кўп.* بَرَاذِعِيَّةٌ = بَرَادِعِيٌّ

بِرْذَوْنٌ *кўп.* بَرَاذِينُ 1) арғумоқ; 2) аравага қўшиладиган от; 3) юк ташийдиган от

I بَرَزَ (у) بُرُوزٌ 1) пайдо бўлмоқ, кўринмоқ; 2) чиқмоқ, кўзга ташланмоқ, олдинга чиқмоқ; II بَرَّزَ 1) машҳур, атоқли, таниқли бўлмоқ; 2) кўрсатмоқ, зоҳир қилмоқ; III بَارَزَ яккама-якка олишмоқ; IV أَبْرَزَ 1) ошкор этмоқ, борлигини кўрсатмоқ; 2) кўрсатмоқ, намойиш қилмоқ; 3) чиқармоқ, нашр этмоқ, чоп қилмоқ; V تَبَرَّزَ ёзилмоқ, ичини бўшатмоқ; VI تَبَارَزَ муштлашмоқ

– إِبْرِيزٌ *алиф.б.қ.*

– بَارِزٌ 1) чиқиб (кўриниб, диккайиб) турувчи, бўртма, бўртиб турадиган, қабариқ, дўнг; 2) аниқ, равшан, кўзга кўринарли; ~ةٌ بِحُرُوفٍ катта ҳарфлар билан; ~ مَثَلٌ аниқ мисол; 3) машҳур, атоқли; شَخْصِيَّةٌ ~ةٌ атоқли шахс

– بَرَازٌ фазо, космос

– بِرَازٌ 1) нажас, ахлат, тезак, бавл, сийдик; ~ الْحَيَوَانِ гўнг; الْمَوَادُّ الـ~يَّةُ нажас, ахлат, сийдик; 2) яккама-якка олишув

– بَرْزٌ ҳайбатли, савлатли

– بُرُوزٌ 1) пайдо бўлиш, чиқиш; 2) туртиб чиққан жой, бўртиқ, дўнг, тумшуқ

– بُرَيْزَةٌ *кўп.* بَرَايِزُ бурайза (*10 пиастрга тенг пул бирлиги*)

– بُرَيْزَةٌ *кўп.* بَرَايِزُ : ~ الْمِيَاهِ сув оладиган колонка (*устун шаклидаги асбоб*); ~ الْكَهْرَبَاءِ *эл.* розетка (*электр асбобларини тармоққа улаб қўядиган мослама*)

– مُبَارِزٌ 1) жангчи, курашчи; 2) яккама-якка олишувга чиқувчи

– مُبَارَزَةٌ яккама-якка олишув

– مُتَبَرَّزٌ таҳорат оладиган жой

– مُبَرِّزٌ улуғ, атоқли (*одам*)

– بَرْزَخٌ[1] *кўп.* بَرَازِخُ бўйин

– بَرْزَخٌ[2] 1) икки нарса ўртасидаги тўсиқ; 2) бу дунё билан нариги дунё ўртаси; инсон вафот этган лаҳзадан қиёматгача бўлган вақт

بِرْسٌ، بُرْسٌ пахта

I بُرْسِمَ (برسم) зотилжам билан оғримоқ, зотилжам касалига мубтало бўлмоқ

– بِرْسَامٌ плеврит, зотилжам

– مُبَرْسَمٌ зотилжамга мубтало, зотилжам билан оғриган

بَرِسْكُوبٌ перископ (*пана жойдан туриб кузатишга мосланган дурбинсимон оптик асбоб*)

بِرْسِيمٌ (*Мисрда ўсадиган*) беда, йўнғичқа; ~ حِجَازِيٌّ беда

I بَرِشَ (برش) بَرَشَ (у) بَرْشٌ ишқаламоқ, уқаламоқ, суртмоқ, ишқамоқ, суркамоқ; қирмоқ (*қирғичда*); بَرِشَ (а) بَرَشٌ хол-хол, олачипор, доғли бўлмоқ; чипор, чавкар бўлмоқ

– أَبْرَشُ *мн.* بَرْشَاءُ *кўп.* بُرْشٌ хол-хол, олачипор, доғли; чавкар

– بَرْشٌ *бот.* 1. бангидевона; 2. *кўч.м.* банг, афъюн

– بُرْشٌ *кўп.* أَبْرَاشٌ остдаги юмшоқ тўшама, бўйра, бордон; نَامَ عَلَى ~ деярли қоқ ерда ётмоқ, ухламоқ

– مَبْرُوشٌ қирилган (*қирғичда қирилган сабзавотлар ҳақида*)

بِرِشْتْ *халқ.* илитилган (чала пиширилган) тухум

بَرْشَمَ 1) диққат билан, синчиклаб, тикилиб қарамоқ; 2) парчинламоқ, михпарчин қилиб уламоқ (бириктирмоқ, маҳкамламоқ); четларини қайтариб уламоқ, пешламоқ, чегаламоқ; 3) муҳрламоқ; қулфлаб, печатлаб қўймоқ; беркитиб ёпиштириб қўймоқ

– بُرْشَامٌ *жам.* 1) парчинлаш; михпарчин, чега; 2) елимли қоғоз лента; порошок, кукун

– بُرْشَامْجِيٌّ *кўп.* بُرْشَامْجِيَّةٌ парчинловчи ишчи

– بُرْشَامَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) парчинлаш; михпарчин, чега; 2) елимли қоғоз лента; порошок, кукун

– بَرْشَمَةٌ 1) парчинлаш, пешлаш, чегалаш; 2) печатлаш, муҳрлаш, сургучлаш, беркитиб ёпиштириш

بُرْشَامٌ = بُرْشَانٌ

بَرَاشُوتٌ = بَرَشُوتٌ

– بَرَشُوتِيٌّ парашютчи

I بَرِصَ (а) بَرَصٌ мохов касали билан оғримоқ

– أَبْرَصُ *мн.* بَرْصَاءُ *кўп.* بُرْصٌ 1) мохов; мохов билан касалланган бемор; مُسْتَشْفَى الْبُرْصِ моховлар касалхонаси; 2) альбинос (*альбинизм, яъни организмда унга ўхшаш нормал ранг берувчи пигмент етишмаган одам, ўсимлик ёки жонивор*); оқариб кетиш

– بَرَصٌ мохов

– أَبْرَاصٌ *кўп.* بُرْصٌ калтакесак

بُرْصُلٌ *кўп.* بَرَاصِلُ чет, милк; қирра, ён, зиҳ, қирғоқ; ҳошия, жияк; уқа, ўров, канора, гардиш

I بَرَضَ (у) بُرُوضٌ ниш урмоқ, куртак чиқармоқ

بَرْضُو *ёки* بَرْضَهْ *халқ.* ҳар ҳолда, шунга қарамай, яна, шунингдек;- ~ مُشْ ҳозирча (ҳали) йўқ

بَرْطُوزٌ *денг.* бак (*кемада юқори палубанинг тумшуқ қисми*); ~ الْبَحْرِيَّةِ кубрик (*кемада: команда жойлаша- диган умумий хона*)

بَرْطَشَ 1) оёқ билан тақиллатмоқ, топ-топ (*ёки* гурс-гурс) қадам ташлаб юрмоқ, депсинмоқ; юрмоқ, қадам қўймоқ (босмоқ); 2) мўл, тўкин-сочин, кўп бўлмоқ; 3) кўп чайналган, сийқаси чиққан бўлмоқ (*мас. ибора ҳақида*)

– بُرْطَاشٌ *кўп.* بَرَاطِيشُ остона, бўсаға (*эшикники*)

– بَرْطَشَةٌ 1) депсиниш, оёқни тапиллатиш; 2) мўл-кўлчилик, сероблик, тўкин-сочинлик, фаровонлик, кўплик

– بَرْطُوشَةٌ *кўп.* بَرَاطِيشُ эски бошмоқ, ботинка, туфли

بَرْطَعَ сакрамоқ, ҳаккаламоқ, сапчимоқ, югурмоқ, чопмоқ, чопиб (югуриб-елиб) юрмоқ, ирғимоқ, ирғишламоқ

– بَرْطَعَةٌ сакраш, ҳаккалаш; сакраб чопиш, елиш (*от ҳақида*); югуриб-елиш, югур-югур, чоп-чоп

بَرْطَلَ пора бермоқ; пора бериб сотиб олмоқ; ўз томонига оғдирмоқ; تَبَرْطَلَ пора олмоқ; порага сотилмоқ; сотқин, хиёнаткор, сотилган бўлмоқ

– بَرْطَلَةٌ 1) пора бериб сотиб олиш, ўз томонига оғдириш; 2) порахўрлик

– بِرْطِيلٌ *кўп.* بَرَاطِيلُ пора

– مُبَرْطَلٌ порага учган, сотилган

– بُرْطُلٌّ митра (*епископ ва бошқа мартабали руҳонийларнинг ибодат вақтида киядиган бош кийими*)

– بُرْطُلَّةٌ шамсия; парашют

– بُرْطُلِّيٌّ парашютчи

بَرْطَمَ 1) ғазабдан ўзини йўқотмоқ, унутмоқ, жаҳли чиқмоқ, ғазабланмоқ; 2) тўнғилламоқ, минғилламоқ; жаврамоқ

– بَرْطَمَةٌ кучли ғазаб

– بَرْطَمَانٌ *кўп.* اتٌ — сопол хум, кўза

– بَرْطُومٌ, بِرْطِيمٌ *кўп.* بَرَاطِيمُ 1) тўсин, устки том (*чердак*) тўсини; 2) понтон (*вақтинча қурилган кўчма кўприк*); плашкоут (*шатакка олиб юриладиган палубасиз ясси кема*)

I بَرَعَ (а) بَرُعَ (у) بَرَاعٌ моҳир, уста, билимдон бўлмоқ; (برع) بَرْعٌ

V تَبَرَّعَ = بَرَاعَةٌ 1) қурбон қилмоқ, қурбонлик қилмоқ; совға (тортиқ, ҳадя, инъом) қилмоқ; (*ўз хоҳиши билан*) бадал тўламоқ; 2) ўз хоҳиши билан иштирок этмоқ; (*н. нидир*) жон деб қилмоқ (بِ)

– بَارِعٌ 1) қобилиятли, моҳир, билимдон; 2) аъло даражада; порлоқ, ёрқин

– بَرَاعَةٌ санъат, маҳорат, усталик, билимдонлик

– تَبَرُّعٌ *кўп.* اتٌ — қурбонлик, совға, инъом, ҳадя; бадал (*ўз хоҳиши билан берилган*)

– مُتَبَرِّعٌ 1. қурбон қилувчи; 2. инъом этувчи

بَرْعَمَ куртак (ғунча, шона) бермоқ, ғунча ёзмоқ

بُرْعُمٌ *кўп.* بَرَاعِمُ куртак, ғунча, шона

– بَرْعَمَةٌ куртак ёзиш, шоналаш

– بُرْعُومٌ *кўп.* بَرَاعِيمُ = بُرْعُمٌ

بَرْغَثَ бургага тўла бўлмоқ

– بُرْغُوثٌ *кўп.* بَرَاغِيثُ бурга; ~ الْمَاءِ *зоол.* дафния; ~ الْبَحْرِ *зоол.* майда қисқичбақа

بَرْغَشٌ *жам.* чивин, искабтопар

– بَرْغَشَةٌ *кўп.* اتٌ — чивин

بُرْغُلٌ йирик қилиб тортилган буғдой; буғдой ёрмаси

بَرَغْمَانِيٌّ *фалс.* прагматизмга асосланган

– بَرَغْمَانِيَّةٌ *фалс.* прагматизм (*фалсафа одамлар учун кундалик проблемаларни ҳал этишга хизмат қилиши керак деб ҳисобловчи оқим*)

بُرْغِيٌّ *кўп.* بَرَاغِيُّ винт, бурама мих, болт

بَارَافَانٌ = بَرَفَانٌ

بِرْفِيرٌ олранг, ғоят қизил; тўқ қизил (олранг) бўёқ

I بَرَقَ (у) بُرُوقٌ, بَرْقٌ барқ урмоқ, ярқирамоқ, ялт этмоқ, ёрқин нур сочмоқ, чақнамоқ, жилваланмоқ, порламоқ; ~تْ فِي خَاطِرِي فِكْرَةٌ

ялт этиб миямга бир фикр келди; تَبْرُقُ الدُّنْيَا (السَّمَاءُ) чақмоқ чақяпди; وَ رَعَدَ ~ ғазаб билан гапирмоқ, ғазабни сочмоқ; بَرِقَ (а) : ~ الْبَصَرُ ҳайратдан кўз бақрайиб қолди; II بَرَّقَ (кўзни) катта очиб тикилмоқ; IV أَبْرَقَ 1) ярқирамоқ, ёрқин нур сочмоқ, чақнамоқ, порламоқ; барқ урмоқ; 2) телеграмма юбормоқ, телеграмма бермоқ

– أَبْرَقُ[1] мн. بُرْقَاءُ кўп. بُرْقٌ гулдор, ола-була, олачипор, ола; чавкар

– أَبْرَقُ[2] кўп. أَبَارِقُ нотекис, дўнглик жой, дўнглик

– إِبْرِيقٌ алиф.б.қ.

– بَارِقَةٌ 1) қуюқ қора булут; 2) кўч.м. шуъла, нур, ялт этиб кўринган ёруғлик; учқун, нишон; الرَّجَاءِ ~ ёки الْأَمَلِ ~ умид учқуни; ~ الـ بَرَقَتْ لَهُ унда қандайдир умид пайдо бўлди

– بَارُوقٌ алиф.б.қ.

– بُرَاقٌ 1) ~ الـ а) йиғи девори (Қуддус шаҳрида); б) Бурoқ (Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи васаллам меърожга чиққанларида минган отлари);2) мед. невралгия (асаб системасининг бирор ери касалланиши натижасида пайдо бўладиган оғриқ)

– بَرَّاقٌ ярқироқ, ёрқин, нур сочувчи, барқ урган, кўзни олувчи, ялтироқ

– بَرْقٌ кўп. بُرُوقٌ 1) чақмоқ, яшин; ~ الـ بِسُرْعَةِ яшин тезлигида; ~ الـ الْخُلَّبُ ёмғир ёғишидан дарак бермайдиган чақмоқ; кўч.м. ундан яхшилик кутма!; ~ الـ الْمُغِيثُ ёмғир ёғишидан дарак берувчи чақмоқ;2) бирор нарсанинг устида, юзида йилт-йилт этиб кўринган нарсалар, нуқталар, тангачалар; зар уқа, зар жияк; 3) телеграф (алоқа тури); سِلْكِيٌّ ~ симли телеграф; لَا سِلْكِيٌّ ~ ёки غَيْرُ سِلْكِيٍّ ~ симсиз телеграф; ~ بِالـ телеграф орқали; 4) булут

– بَرْقَاوِيٌّ киренаикалик; Киренаикада яшовчи одам

– بَرْقِيٌّ телеграфга оид; رِسَالَةٌ ~ـةٌ ёки إِشَارَةٌ ~ـةٌ телеграмма

– بَرْقِيَّةٌ кўп. ~اتٌ — телеграмма; шошилинч дипломатик мактуб, хат-хабар

– بَرِيقٌ ялтираш, чақнаш, нур сочиш

– مَبْرَقٌ кўп. مَبَارِقُ чиқиш, отиш, шафақ; الْفَجْرِ ~ тонг отиши, тонг шафағи

– مُبْرِقٌ телеграфчи

– مُبْرِقَةٌ телеграф аппарати, жиҳози

بَرْقَشَ ранг-баранг қилиб бўямоқ, нақшламоқ, безамоқ, безатмоқ, ясатмоқ, зийнат бермоқ, пардоз бермоқ; ола-була қилмоқ

– بَرَاقِشُ Бароқиш (мақол ва маталларда қўлланиладиган итнинг номи); ~ عَلَى أَهْلِهَا جَنَتْ ёки ~ عَلَى أَهْلِهَا دَلَّتْ мтл. ўз бошига бало келтирмоқ, ўзига ўзи қилмоқ (сўзма-сўз: Бароқиш ўз аҳлига жафо қилди ёки Бароқиш. ўз аҳли турган жойни (ёвларга кўрсатиб берди)

– بِرْقِشٌ кўп بَرَاقِشُ саъва; шунингдек: أَبُو بَرَاقِشَ зяблик (сайроқи қуш)

– بَرْقَشَةٌ ранг-баранг қилиб бўяш, безаш, ясатиш, пардозлаш; ола-булалик

– مُبَرْقَشٌ турли рангдаги, ранг-баранг, ола-була

بَرْقَعَ (чойшаб, ёпинчиқ билан) юзни ёпмоқ; تَبَرْقَعَ (чойшаб, ёпинчиқ билан) ёпинмоқ; إِنَّهُ هُوَ هُوَ وَ لَوْ ~ بِأَلْفِ بُرْقُعٍ мтл у ўзини қанча мақтамасин, барибир уша-ўша (сузма-суз; у мингга ёпинчиққа бурканиб олган бўлса ҳам, барибир ўша-ўша)

– بُرْقُعٌ кўп. بَرَاقِعُ 1) чодра, чиммат, ёпинчиқ, паранжи; чойшаб; 2) парда; الْجَنِينِ ~ қоғоноқ, қобиқ (она қорнидаги болани ўраб олган парда)

– بُرْقُعٌ = بُرْقُوعٌ кўп. بَرَاقِيعُ

بَرْقُوقٌ жам. олхўри (дарахти ва меваси)

– بَرْقُوقَةٌ кўп. ~اتٌ — олхўри

I بَرَكَ (у) بُرُوكٌ чўкмоқ, чўкка тушмоқ (туя ҳақида); II بَرَّكَ (туяни) чўктирмоқ; 2) بَارَكَ اللهُ فِيكَ! сўзини талаффуз қилмоқ; بَارَكَ га қар.; 3) кўлмак ҳосил қилмоқ; 4) барака тилаб дуо қилмоқ; III بَارَكَ 1) (к. нидир) дуо қилмоқ; (к. гадир) худонинг марҳаматига сазовор бўлишни тиламоқ (عَلَى ,فِي ,بِ): اللهُ فِيكَ! ~ Оллоҳ сени ўз марҳаматига сазовор қилсин!; بُورِكَ فِيكَ! Мажҳ. Худо берсин! (садақа сўраган мискинга садақа беришга қодир бўлмаган киши айтадиган жавоб); 2) (к. нидир) табрикламоқ, муборакбод этмоқ (لـ); أَبْرَكَ (туяни) чўктирмоқ; V تَبَرَّكَ 1) дуо, оқ фотиҳа, розилик, ижозат олмоқ (بِ); 2) оқ фотиҳа сўрамоқ; (бирор н. нинг) аломатини, нишонини олдиндан кўрмоқ; VI تَبَارَكَ 1) (к. дандир), дуо, фотиҳа, розилик олмоқ (بِ); 2) =III; X اِسْتَبْرَكَ 1) (туяни) чўктиришга ҳаракат қилмоқ, эришмоқ; 2) дуо, фотиҳа олишга эришмоқ; 3) бахт қидирмоқ

– بَارُوكَةٌ танга, чақа (ёки тилла) пул; (бахт келтирсин деб олиб юриладиган) нарса

– بَرَّاكَةٌ кўп. ~اتٌ — барак (муваққат ёғоч уй)

– بَرَكَةٌ кўп. ~اتٌ — 1) барака, марҳамат, тинч-омонлик; 2) худонинг марҳамати, инъоми; عَلَى ~ اللهِ Оллоҳ ҳаққи, Оллоҳ учун; قِلَّةُ الْـ~ омадсизлик; حَلَّتِ الْـ~! биз сизни кўрганлигимиздан хурсандмиз! الْحَرَكَةُ ~ мтл. ҳаракатда-баракат; 3) ўсиш-улғайиш, кўпайиш, зиёда бўлиш, ортиш; ◊ الْـ~ حَبَّةُ бот. седана

– بِرْكَةٌ кўп. بِرَكٌ 1) кўлмак, кўлоб, ҳалқоб сув; 2) ҳовуз, ҳавза, сунъий кўл

– تَبَرُّكٌ оқ фотиҳа, ижозат сўраш; ~ الـ حَفْلَةُ (йўлга, сафарга чиқишдан олдин) оқ фотиҳа олиш мақсадида қилинган худойи маросими

– تَبْرِيكٌ кўп. ~اتٌ — табрик, қутлов, бахт-саодат тилаш; табриклаш, табрик

– مُبَارَكٌ муборак, баракотли, бахтли, қутлуғ, омадли, худо марҳамат қилган, худонинг марҳаматига сазовор бўлган

– مُبَارَكَةٌ 1) бахт-саодат, яхшилик тилаш, табриклаш; 2) марҳамат, ижозат, дуо; نَظَّمَ هَذَا الْأَمْرَ بِـ~ـهِ буни унинг марҳамати (ижозати) ила қилди

– مَبْرُوكٌ 1. худонинг марҳаматига сазовор бўлган, баракотли, омадли, бахтли; !~ (*янги кийим ва б. н.*) муборак бўлсин!, қутлуғ бўлсин!, 2. *ат.от. мз.* Мабрук

بِرْكَارٌ циркуль, паргар

بِرْكَالٌ перкаль (*техникада ишлатиладиган батистсимон газлама*)

بُرْكَانٌ *кўп.* بَرَاكِينُ вулқон; ثَائِرٌ ~ ҳаракатдаги вулқон; ~ خَامِدٌ ўчган вулқон; مَقْذُوفَاتُ الـ~ *ёки* مَقْذُوفُ الـ~ вулқон ҳаракати (фаолияти) натижасида ҳосил бўлган нарсалар; فُوهَةُ الـ~ кратер, вулқон оғзи

– بُرْكَانِيٌّ вулқонга оид; النَّشَاطُ الـ~ вулқон ҳаракати (фаолияти); مَقْذُوفَاتٌ ~ـةٌ вулқон лаваси (*вулқонлардан оқиб, отилиб чиқадиган суюқ чўғ модда*)

بَرْكِيَّةٌ паркет

بَرْلَمَانٌ *кўп.* ـاتٌ — парламент (*қонун чиқарувчи олий ҳокимият органи*)

– بَرْلَمَانِيٌّ парламентга оид

– بَرْلَمَانِيَّةٌ парламентаризм (*бошида парламент турган давлат тузуми*)

بِرِلْيُومٌ *киме.* бериллий (*кулранг енгил металл*)

I (برم) بَرَمَ (у) بَرْمٌ 1) айлантирмоқ, бурамоқ; қайирмоқ; эшмоқ, ўрамоқ; йиғирмоқ, пишитмоқ; 2) санкция (розилик, рухсат) бермоқ; тасдиқламоқ; ратификация қилмоқ; (*н. нидир*) тасдиқламоқ (*мас. имзо билан*); 3) айланмоқ, буралмоқ; ҳаракатланмоқ; بَرِمَ (а) بَرَمٌ 1) хавотирланмоқ, ташвишланмоқ; 2) норози бўлмоқ; дили оғримоқ, жаҳли чиқмоқ, зардаси қайнамоқ (بِ); (*н. дандир*) жирканиш ҳиссини туймоқ (مِنْ); IV أَبْرَمَ 1) айлантирмоқ, бурамоқ, эшмоқ, ўрамоқ; 2) тўла ҳал қилмоқ; тасдиқламоқ; 3) (*аҳднома, иттифоқ*) тузмоқ; 4) зериктирмоқ, жонга тегмоқ, безор қилмоқ; V تَبَرَّمَ 1) қайғурмоқ, ташвишланмоқ; 2) (*н. дандир*) норози бўлмоқ; дили оғримоқ, ранжимоқ (مِنْ); (*н. дандир*) қийналмоқ, машаққат чекмоқ (بِ); 3) қайғу чекмоқ; муҳтож бўлмоқ; VII اِنْبَرَمَ 1) айланмоқ, буралмоқ, эшилмоқ, ўралмоқ; 2) тасдиқланмоқ, рухсат берилмоқ; ратификация қилинмоқ

– إِبْرَامٌ 1) бураш, эшиш, ўраш, йиғириш; 2) (аҳдрашув) тузиш; 3) тасдиқлаш; санкция (розилик) бериш; ратификация қилиш; قَرَارَاتُ الـ~ ратификацион ёрлиқлар; مَحْكَمَةُ النَّقْضِ وَ الـ~ шикоят суди

– بَرْمٌ 1) бураш, эшиш, йиғириш; 2) тасдиқлаш; санкция (розилик) бериш; ратификация

– بَرَمٌ ўкинч, ачиниш, ранж, норозилик, мамнун эмаслик; بِـ~ норозилик билан

– بَرِمٌ норози, дили оғриган, ранжиган

– بَرَمَانِيٌّ *қар.* بَرٌّ

– بَرْمَةٌ *кўп.* بَرَمَاتٌ айланиш, айлана, доира, давра

– بُرْمَةٌ *кўп.* بُرَمٌ, بِرَامٌ 1) кастрюл (*идиш*); овқат пишириш учун фойдаланиладиган идиш; 2) *шунингдек.* مِسْمَارُ ~ винт, бурама мих, мурват

– بَرِيمٌ чилвир; арғамчи

– بَرِّيمَةٌ *кўп.* ـاتٌ, بَرَارِيمُ 1) штопор (*шиша тиқинини очадиган пармасимон асбоб*); 2) парма, дастпарма; 3) бурғу; الـ~ الْعِمْلَاقَةُ улкан, катта бурғу

– تَبَرُّمٌ нотинчлик, хавотирлик, безовталик, ташвиш; таҳлика; 2) ўкинч, ачиниш, ранж; норозилик

– مُبْرَمٌ[1] узил-кесил ҳал қилинган; қайтариб бўлмайдиган, бўлиши аниқ (муқаррар); ўзгармас, бузилмас, қатъий; قَضَى عَلَيْهِ قَضَاءً ~ا ниманидир узил-кесил тугатмоқ, бартараф қилмоқ; 2) ратификация қилинган

– مُبْرَمٌ[2] 1) икки қават қилиб йиғирилган; 2) кийим номи

– مِبْرَمٌ *кўп.* مَبَارِمُ дук, йиғ; урчуқ

– مَبْرُومٌ 1) эшилган; 2) юмалоқ, думалоқ

– مَبْرُومَةٌ *кўп.* مَبَارِيمُ бурама билакузук

بَرْمَجَ режалаштирмоқ, планлаштирмоқ; программалаштирмоқ (*ҳисоблаш машиналарини*); ҳисоблаш машинасига ишлаш учун программа бермоқ (ўрнатмоқ)

– بَرْمَجَةٌ режалаштириш, планлаштириш; программалаш; لَجْنَةُ الـ~ لِلدَّوْلَةِ давлат режалаштириш қўмитаси

مُبَرْمَجٌ режалаштирилган, режага киритилган, планли; غَيْرُ ~ режалаштирилмаган, плансиз; الاِقْتِصَادُ الـ~ планли (планга асосланган) хўжалик; بِشَكْلٍ ~ планли равишда

بَرْمَقٌ *кўп.* بَرَامِقُ 1) нақшинкор устунча (*панжара ва ш.к. ларда*); 2) (*ғилдиракдаги*) кегай

بَرْمَكِيٌّ *кўп.* بَرَامِكَةٌ 1) *тар.* Бармакий; 2) лўли

بَرَمْهَاتُ барамҳот (*қибт тақвимининг 7-ойи*)

بَرْمُودَةُ бармуда (*қибт тақвимининг 8-ойи*)

بِرْمِيلٌ *кўп.* بَرَامِيلُ 1) бочка (*идиш*); بَارُودٍ ~ порох (милтиқдори) ли бочка; ضِلْعُ الـ~ бочка тахтаси; طَوْقُ الـ~ бочка гардиши, чамбараги; الـ~ الفَارِغُ يَرِنُّ саёз сув шалдираб оқади (*сўзма-сўз: бўш бочка қаттиқроқ қалдирайди*); 2) баррель (*суюқлик ўлчов бирлиги*)

– بَرَامِيلِيٌّ *кўп.* بَرَامِيلِيَّةٌ *ёки* بَرَامِيلْجِيَّةٌ *кўп.* بَرَامِيلْجِيٌّ бочкасоз, бочка ясовчи уста

بَرْنِيٌّ хурмо навларидан бири

بَرْنَامَجٌ *кўп.* بَرَامِجُ 1) программа (*1. бирор иш-фаолият режаси; 2. бирор сиёсий арбоб ёки ташкилотнинг мақсади ифодаланган баёнот; 3. ўқув предметининг қисқа мазмуни, мундарижаси*); план; мундарижа, жадвал; دَاخِلِيٌّ ~ устав, низом; السَّنَوَاتِ ~ الْخَمْسِ беш йиллик план; شِفْرِيٌّ ~ (*электрон ҳисоблаш машиналари учун*) программа; زَوَّدَ بِـ~ شِفْرِيٍّ (*ҳисоблаш машинаси учун*) программа ўрнатмоқ; 2) иш тартиби, белгилаб берилган вақт; 3) каталог (*алифбо тартибида тузилган рўйхат*)

بُرُنْجُكٌ креп (*юпқа қора ғижим газмол*)

بُرُونْزٌ бронза, бринж

– بُرُنْزِيٌّ бринждан ясалган; бронза рангли, буғдой ранг; офтобда тобланиб қорайган ранг

تَبَرْنَسَ (برنس) барнусни (*бош кийими*) киймоқ

– بُرْنُسٌ *кўп.* بَرَانِسُ 1) яктак; капюшон (*устки кийим ёқасига бириктириб тикиладиган қайтарма қалпоқ*) ли плашч; ~ الْحَمَّامِ чўмилганда кийиладиган халат; 2) илк ислом даврида қаландарлар кийган чўзиқ бош кийими, кулоҳ

– بِرِنْسٌ *кўп.* اتٌ — шаҳзода, принц

– بِرِنْسِيسٌ, بِرِنْسِيسَةٌ *кўп.* اتٌ — малика, принцесса

تَبَرْنَطَ, بَرْنَطَ шляпа киймоқ

– بُرْنَيْطَةٌ *кўп.* بَرَانِيطُ шляпа; ёш болаларнинг иссиқ бош кийими; ~ اللَّمْبَةِ абажур, лампа қалпоғи

– بَرَانِيطِيٌّ шляпадўз, қалпоқ тикувчи

– مُبَرْنَطٌ шляпа кийган

بَرْنُوقٌ *бот.* бурга ўт (*ўсимлик*)

بَرْنِيقٌ бегемот, сув оти

بَرْنِيَّةٌ *кўп.* بَرَانِيُّ сопол (лойдан ясалган) идиш

بَرَاهِمَةٌ *кўп.* элчиларнинг Оллоҳ таоло томонидан юборилганлигини инкор қилган одамлар гуруҳи

– بِرَهْمَا Браҳма (*Ҳиндистондаги қадимги дин илоҳи*)

– بَرَهْمَنٌ *кўп.* بَرَاهِمَةٌ браҳман (*Ҳиндистонда олий табақаларга мансуб киши*)

– بَرَهْمِيَّةٌ, بَرَهْمَنِيَّةٌ браҳманизм (*Ҳиндистондаги қадимги дин*)

بَرْهَنَ (*н. нидир*) исботламоқ, тасдиқламоқ (عَلَى); далил келтирмоқ, важ қилмоқ; تَبَرْهَنَ исботланмоқ

– بُرْهَانٌ *кўп.* بَرَاهِينُ исбот, далил; важ, сабаб, аргумент

– بَرْهَنَةٌ исботлаш, далил кўрсатиш, далиллаш

– مُبَرْهَنٌ: عَلَيْهِ ~ исботланган, далилланган

بُرْهَةٌ *кўп.* بُرَهٌ, بُرَهَاتٌ қисқа вақт, кўз очиб-юмгунча ўтган вақт, лаҳза, он, фурсат, дам, нафас; ~ مِنَ الزَّمَانِ бир оз фурсатда, қисқа вақт ичида; فِي كُلِّ ~ истаган пайтда

– بَرَهُوتُ Ҳадрамавтдаги қудуқнинг номи (*айтишларича, кофирларнинг руҳи ўша қудуқдадир*); خَيْرُ بِئْرٍ فِي الْأَرْضِ زَمْزَمُ وَ شَرُّ ~ بِئْرٍ فِي الْأَرْضِ *ҳад.* ер юзидаги қудуқларнинг энг яхшиси Замзам, энг ёмони эса Бараҳутдир

– بُرْهِيٌّ оний, бир лаҳзада содир бўладиган

بَرْهِيزُ парҳез

بُرُوبَاغَنْدَةٌ пропаганда, тарғибот, ташвиқот

بُرُوتِسْتَانْتِيٌّ 1. протестантликка оид; 2. протестант (*насронийларда: протестантлик мазҳабидаги одам*)

بُرُوتِسْتُوٌ *кўп.* بُرُوتِسْتَاتٌ протест, қатъий норозилик; эътироз билдириш

بُرُوتُوبْلَازْمٌ протоплазма (*тирик организм ҳужайраларидаги ҳаётий жараёнлар учун керакли модда*)

بُرُوتُوكُولٌ *кўп.* اتٌ — протокол, қарор, бирор фактни тасдиқлаш ёки қандайдир битимлар ҳақидаги ҳужжат

– بُرُوتُوكُولِيٌّ протоколга оид

بُرُوتُونٌ *кўп.* اتٌ بُرُوتُونٌ, بُرُوتُونٌ — протон (*ҳамма атомларнинг таркибида мавжуд бўлган мусбат зарядли элементар заррача*); ~ مُتَعَادِلٌ нейтрон

بُرُوجْرَامٌ программа

بُرُوجِيٌّ *кўп.* بُرُوجِيَّةٌ карнайчи

بَرْوَزَ рамкага солмоқ, ҳошияламоқ

– بِرْوَازٌ *кўп.* بَرَاوِيزُ, بَرَاوِزُ рамка, дераза, ром

– بَرْوَزَةٌ рамкага (деразага) солиш, ҳошиялаш

بُرُوسِيَانِيٌّ 1. Пруссияга ва пруссияликларга оид; 2. пруссиялик, Пруссияда яшовчи

بُرُوشٌ *кўп.* اتٌ — тўғнағич

بُرُوجْرَامٌ = بُرُوغْرَامٌ

بُرُوفَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) текшириб кўриш, тажриба, синов, текшириш; (*кийимни*) кийиб кўриш; 2) корректура (*босилган текстни ўқиб, хатоларини тузатиш*); صَحَّحَ بُرُوفَاتٍ корректура қилмоқ; 3) репетиция, тайёргарлик (*бирор нарсани омма олдида ижро этиш олдидан машқ қилиш*)

بُرُولِيتَارِيَّةٌ, بُرُولِتَارِيَا пролетариат

– بُرُولِتَارِيٌّ 1. пролетарга оид; 2. пролетар

بُرُومٌ, بُرُومٌ *кимё.* бром

بُرُومِيدٌ бромид

بَارُومِتْرٌ *кўп.* اتٌ — барометр

بُرُونْزٌ, بُرُونْزٌ бронза, биринж

– بُرُونْزِيٌّ, بُرُونْزِيٌّ 1) бронзага оид; 2) бронза ранг

بُرْوَةٌ *кўп.* بُرَوَاتٌ қолдиқ; ~ الصَّابُونِ мағзава

بُرْوَةٌ бурун, тумшуқ (*каманинг олд қисми*)

I بَرَى (и) بَرْيٌ 1) ўткирламоқ, учламоқ (*қаламни*); 2) дармонни қуритмоқ, толиқтирмоқ, чарчатмоқ; 3) тирнаб (тилиб, шилиб, синдириб, қириб) юбормоқ; (*оёқни*) ишқалаб қавартирмоқ, қадоқ қилиб қўймоқ; 4) яратмоқ, бунёдга келтирмоқ, барпо қилмоқ; III بَارَى (*н. дадир*) мусобақалашмоқ, рақиб бўлмоқ, рақобат қилмоқ, баҳслашмоқ (فِي);2) тақлид қилмоқ; V تَبَرَّى تَبَرِّيًا *билан бир хил*) (*н. дандир*) қутилмоқ, воз кечмоқ, баҳридан ўтмоқ (مِنْ); VI تَبَارَى л) бир-бири билан мусобақалашмоқ, баҳслашмоқ, беллашмоқ; 2) (*к. гадир*) қарши) чиқмоқ (ضِدَّ); VII انْبَرَى 1) (*к. гадир қарши чиқмоқ*

(لـ); 2) бошламоқ;3) ўткирланган, учланган бўлмоқ

بُرَايَةٌ = بُرَاءٌ

– بَرَّاءَةٌ кўп. اتٌ — 1) қаламтарош, пакки; 2) қалам учини йўнадиган асбоб

– بَرَّاءَةٌ = بَرَّايَةٌ

– بُرَايَةٌ қиринди, резги

– بَرًى 1) ер, тупроқ; 2) чанг, ғубор

– بَرْيٌ 1) учини очиш, чиқариш, йўниш; ўткирлаш, чархлаш, қайраш; 2) геол. абразия (қирғоқларнинг денгиз томонидан емирилиш жараёни)

– بَرِيَّةٌ қар. بَرَأَ

– بَرِيَّةٌ қар. بَرَّ

– مُبَارَاةٌ кўп. مُبَارَيَاتٌ 1) мусобақа, беллашув; الْمُبَارَيَاتُ النِّهَائِيَّةُ финал (якунловчи) мусобақалар; ... الـ~ عَلَى كَأْسِ ...нинг кубоги (соврини) мусобақалари; الشَّطْرَنْجِ ~ шахмат мусобақаси; 2) тақлид қилиш, ўхшаш, ўхшатиш

– مِبْرَاةٌ кўп. مَبَارٍ қаламтарош, пакки

مَبْرِيٌّ - ўткирланган, учланган, йўнилган

بَرِي بَرِي мед. бари-бари (Б₁ витамини етишмаслиги натижасида пайдо бўладиган касаллик, авитаминоз)

بَرِيتُونٌ қорин пардаси; الْتِهَابُ الـ~ мед. перотонит, қорин пардасининг яллиғланиши

بريطَانِيٌّ 1. Британияга оид; 2. британиялик

بَرِيتُونٌ = بَرِيطُونٌ

بريلْيُومٌ кимё. бериллий

بريمُوسٌ кўп. اتٌ — примус

بَرْيُومٌ кимё. барий

I بَزَّ (а/у) بَزٌّ 1) тортиб олмоқ, ажратиб олмоқ, ўғирламоқ, олиб қочмоқ; 2) (к. дандир) ғолиб бўлмоқ, устун келмоқ, енгмоқ, ортиқ бўлмоқ, ўтиб кетмоқ (عَلَى); مَنْ عَزَّ ~ мқл. ғолиб келган талайди; VIII ابْتَزَّ тортиб олмоқ; ўғирламоқ, олиб қўймоқ; айёрлик билан қўлга киритмоқ, алдаб-сулдаб олмоқ (пулни)

– ابْتِزَازٌ ўғирлаш, олиб кетиш; ўзлаштириш, эгаллаб (ўзиники қилиб) олиш; алдаб-сулдаб олиш

– بَزٌّ кўп بُزُوزٌ 1) газлама; 2) ип газлама; полотно (газламанинг қалинроқ тури); бўз, хом сурп

– بِزٌّ кўп. بِزَازٌ 1) (аёлларнинг) кўкраги; وَلَدٌ عَلَى الـ~ эмадиган бола; 3), елин, эмчак; 3) шох, бутоқ

– بَزَّازٌ баззоз, газмол сотувчи

– بَزَّازَةٌ кўп. اتٌ — сўрғич, эмизгич

– بِزَّةٌ кўп. بِزَّاتٌ 1) кийим-кечак, кўйлак, либос; رَسْمِيَّةٌ ~ расмий кийим; الْعَمَلِ ~ иш кийими, коржома; 2) ташқи кўриниш, қиёфа, шамойил, қад, қомат, жусса

– مُبَزَّزٌ сербутоқ, сершох; эгри-бугри

بَزْبُوزٌ кўп. بَزَابِيزُ 1) жўмрак (чойнакдаги); 2) (сув) чиқиб кетадиган тешик; кран, жўмрак, чумак

I بَزَرَ (и, у) بَزْرٌ экмоқ, тикмоқ; II بَزَّرَ уруғ (дон) бермоқ (ўсимлик ҳақида)

– أَبَازِيرُ кўп. зираворлар, дориворлар

– بَزَّارٌ уруғфуруш, уруғ сотувчи

– بِزْرٌ жам. بُزُورٌ уруғ; الْكَتَّانِ ~ зиғир уруғи (дони); قَطُونَا ~ бот. баргизуб, зубтурум; أَبْزَارٌ кўп. (овқатга солинадиган) дориворлар

– بَزْرَاءُ тез-тез туғадиган аёл

– بِزْرَةٌ кўп. بِزْرَاتٌ уруғ, дон; الثَّمَرَةِ ~ (мева) уруғи; الْقُطْنِ ~ пахта уруғи (чигит)

– بُزَيْرَةٌ кўп. اتٌ — бот. спора (гулсиз ўсимликларнинг ва баъзи бир ҳужайрали жониворларнинг урчиш органи)

بِزْرَمِيطٌ дурагай, чатишма, гибрид

I بَزَغَ (у) بُزُوغٌ чиқмоқ, кўтарилмоқ (қуёш, ой ҳақида); بَزَغَ (а) بَزْغٌ кесмоқ (жарроҳликда)

– بُزُوغٌ чиқиш (қуёш, ой ҳақида)

– مِبْزَغٌ жарроҳлик пичоқчаси, пичоғи

I بَزَقَ (у) بَزْقٌ тупурмоқ, туфламоқ; II بَزَّقَ тез-тез, кўп тупурмоқ

– بُزَاقٌ 1) тупук; 2) сўлак, сўлакай

– بَزَّاقَةٌ кўп. اتٌ — 1) тупдон; 2) шиллиқ қурт, чиғаноқ; 3) Миср кобраси (илон)

– بَزْقٌ тупуриш

– بَزْقَةٌ кўп. بَزَقَاتٌ тупук

– مِبْزَقَةٌ, مِبْزَقَةٌ кўп. مَبَازِقُ тупдон, тупуриладиган жой

I بَزَلَ (у) بَزْلٌ тешмоқ; الزُّجَاجَةَ ~ шиша (тиқинини, қопқоғини) очмоқ; الْبِرْمِيلَ ~ бочкани очмоқ

– بُزَالٌ 1) тешик (бочкадаги); 2) жўмрак (бочкадаги)

– بِزَالٌ тиқинни очадиган пармасимон асбоб; дастпарма

– بَزْلٌ мед. сувни чиқариб ташлаш

– بِزْلَةٌ = بِسِلَّةٌ

– مِبْزَلٌ кўп. مَبَازِلُ 1) мед. троакар (бадандаги йирингни чиқариб ташлайдиган асбоб); 2) кран, жўмрак

بِزْمُوتٌ кимё. висмут (оқ-қизғиш металл)

أَبْزَى мн. بَزْوَاءُ товуқ кўкракли

– بَزِيٌّ эмишган ака, кўкалдош

إِبْزِيمٌ = بِزِيمٌ

I بَسَّ (у) 1) السَّوِيقَ ~ арпа унига ёғ солиб қоримоқ; 2) الْإِبِلَ ~ туяни оҳиста ҳайдамоқ; туяга بَسْ بَسْ ёки بِسْ بِسْ демоқ

– بَسٌّ, بَسَّةٌ *кўп.* بِسَاسٌ мушук

– بَسِيسَةٌ басиса (*ёғ қўшиб буғдой ёки арпа унидан тайёрланган ширинлик*)

– بِسْ пишт!

– بَسْ 1) *халқ.* бас!, етарли!, кифоя!; 2) بِسْ بِسْ بَسْ بَسْ *ёки* туяни ёки қўйни ҳайдашда ишлатиладиган ундов сўз

– اَلْبَسُوسُ *тар.* қирқ йиллик ўзаро урушга сабабчи бўлган аёл исми; حَرْبُ ~ шу аёл сабабли содир бўлган уруш; أَشْأَمُ مِنَ ~ *маж.* Басусдан ҳам ёвуз

I بَسَأَ (а) بَسْءٌ (*бирор. к. билан*) дўстлашмоқ, (*бирор. н. ни*) хуш кўрмоқ (بِ)

بِسَارِيَةٌ майда-чуйдалар (*балиқ ҳақида*)

بَسْبَاسٌ *бот* 1) пастернак (*ширин илдизли хушбўй ўт*); 2) укроп, шивит (*Марокашда*)

– بَسْبُوسَةٌ бусбуса (*буғдой унидан шакар ва ёғ қўшиб тайёрланган ширин овқат*)

بَسْتَرَ пастеризация қилмоқ (*озиқ-овқат маҳсулотла- рини зарарли микроблардан сақлаш учун 100 градусдан юқори бўлмаган температурада қиздириш*)

– بَسْتَرَةٌ пастеризация

بُسْتَانٌ *кўп.* بَسَاتِينُ бўстон, боғ

– بُسْتَانِيٌّ боғбон

– بَسْتَنَةٌ боғдорчилик, полизчилик

بِسْتَكٌ бифштекс (*овқат номи*)

بِسْتِمٌ *кўп.* بَسَاتِمُ *тех.* поршень

بِسْتُنٌ, بِسْتُونٌ *кўп.* بَسَاتِنُ поршень

بَسْتُونِي (*карта ўйинида*) қарға

بَسْتِيلِيَةٌ ширин оби нон, таблеткалар

I بَسَرَ (بسر) بَسَرَ[1] (у) بَسْرٌ 1) (*н. нидир*) вақтидан олдинроқ қилмоқ, айтмоқ; 2) пишиб етилмаган, лекин ранг кирган хурмо мевасини бошқа нав хурмо билан аралаштирмоқ (*хурмодан шароб тайёрлашда*); لاَ تَبْسُرُوا وَ. لاَ تَتْجُرُوا *ҳад.* хурмо навларини аралаштира кўрманглар (*шароб тайёрламанглар маъносида*) بَسَرَ[2] (у) بُسُورٌ қовоғи солинмоқ, ҳўмраймоқ, пешонани тириштирмоқ; жаҳл билан қарамоқ; IV أَبْسَرَ : النَّخْلُ ~ хурмо мевасига ранг кирди; VIII اِبْتَسَرَ 1) (*н. нидир*) вақтидан олдинроқ қилмоқ, айтмоқ; 2) вақтидан олдин бўлмоқ, бевақт бўлмоқ; 3) қовоғи солинмоқ

– بَاسِرٌ ҳўмрайган, қовоғи солиқ, авзойи бузуқ

– بَاسُورٌ *кўп.* بَوَاسِيرُ геморрой, бавосил; шиш, ғурра; ўсма, ўсимта, ортиқ; бўқоқ

– بَاسِرٌ = بَسْرٌ

– بُسْرٌ *жам. кўп.* بِسَارٌ пишиб етилмаган (хом) хурмолар

– بُسْرَةٌ *кўп.* بُسُرَاتٌ хом хурмо

– مُبْتَسَرٌ : الأَسَارِيرِ ~ қовоғи солиқ, ҳўмрайган

– مُبْتَسِرٌ 1) олдиндан, вақтидан илгари; ... فَمِنَ الـــ~ أَنْ ... ҳозир ...нинг вақти эмас; 2) хом, пишмаган, етилмаган

I بَسَطَ (بسط) بَسَطَ (у) بَسْطٌ 1) ёзмоқ (тўшамоқ); очмоқ (*газетани*); 2) тарқатмоқ; 3) чўзмоқ, узайтирмоқ, йўналтирмоқ; ذِرَاعَهُ ~ қўлни узатмоқ; لَهُ يَدَ الْمُسَاعَدَةِ ~ кимгадир ёрдам қўлини чўзмоқ; 4) тозаламоқ; текисламоқ, тўғриламоқ; 5) муфассал, кенг баён қилмоқ, тушунтирмоқ; 6) хурсанд қилмоқ, мамнун қилмоқ; 7) урмоқ, жазоламоқ; 8) (*темирни*) босмоқ, болғаламоқ;9) (*к. ни, н. ни бошқасидан*) афзал кўрмоқ (عَلَى); 10) الْعُذْرَ ~ узрни қабул қилмоқ; 11) далда бермоқ; ◊ يَدَهُ ~ қисиб турган қўлни ёзмоқ (очмоқ); ~ يَدَهُ فِى الْإِنْفَاقِ сахийлик билан, қисиниб-қимтинмасдан сарф-харажат қилмоқ; نَفْسَهُ ~ вақтичоғлик қилмоқ; бирор нарса билан овунмоқ; الْمَائِدَةَ ~ дастурхон тузамоқ; بَسُطَ (у) بَسَاطَةٌ осон бўлмоқ, қийин бўлмаслик; II بَسَّطَ 1) соддалаштирмоқ, осонлаштирмоқ; оммабоп қилиб баён этмоқ; 2) ясси, япалоқ қилмоқ, текисламоқ; III بَاسَطَ 1) (*к. билан*) оддий (бетакаллуф) муомалада бўлмоқ; 2) бирор нарса билан машғул қилиб, кўнгил очмоқ, овутмоқ; V تَبَسَّطَ 1) кенгаймоқ, тарқалмоқ; 2) (*н. дадир*) чуқурлашмоқ, ичкари кириб бормоқ (فِى); فِى الْكَلاَمِ ~ гапга тушиб кетмоқ; гапга берилиб кетмоқ, узоқ суҳбатлашмоқ; 3) (*к. билан*) бетакаллуф муомала қилмоқ (لِـــ); VII اِنْبَسَطَ 1) ёзилмоқ (тўшалмоқ), чўзилмоқ, ёйилмоқ, узаймоқ; 2) кенгаймоқ, ўсиб, қалинлашиб кетмоқ; 3) хурсанд бўлмоқ, мамнун бўлмоқ; 4) очилмоқ, ёзилмоқ, керилмоқ ("*кермоқ*"*дан – мас. қўл ҳақида*); 5) журъатли, дадил бўлмоқ, дадилланмоқ

– إِنْبِسِيطٌ *алиф.б.қ.*

– إِنْبِسَاطٌ 1) кенгайиш; الْقَلْبِ ~ *мед.* диастола; قَابِلِيَّةُ الـــ~ وَ التَّمَدُّدِ чўзилувчанлик, кенгаювчанлик; 2) хурсандлик, шодлик, хушвақтлик, қувонч; яхши кайфият

– بِسَاطٌ *кўп.* أَبْسِطَةٌ, بُسُطٌ гилам; الرَّحْمَةِ ~ тобутга ёпиладиган нарса; الرِّيحِ ~ *фольк.* учар гилам; طَرَحَ (وَضَعَ) عَلَى ~ الْبَحْثِ *маж.* муҳокамага қўймоқ, муҳокамага ташламоқ

– بَسَاطَةٌ оддийлик, соддалик, соддадиллик, гўллик, анойилик; فِى ~ оддийгина, соддагина

– بَسْطٌ[1] 1) тўлиқ (*муфассал*) баён қилиш; 2) тўшаш (*ёзиш*); 3) тарқатиш, тарқаш; 4) вақтни чоғ қилиш, хурсанд қилиш; 5) *мат.* сурат; 6) баст (*наша уруғидан тайёрланган наркотик модданинг тури*); ◊ الْيَدِ ~ сахийлик, хотамтойлик; қўл очиқлиги; قَلَمُ ~ қамишдан тайёрланган қалам

– بَسْطٌ[2] : يَدُ ~ озод этилган, қўйиб юборилган қўл

– بَسْطَةٌ 1) кенглик, муфассаллик, атрофличалик; تَكَلَّمَ بِـــ~ тўлиқ (*муфассал*) гапирмоқ; 2) ҳажм, кўлам; 3) мўл-кўлчилик, сероблик; 4) *шунингдек* الْكَفِّ ~ бадавлатлик, тўқлик, бойлик; حَيِيَ فِى ~ مِنَ الْعَيْشِ وَ يُسْرٍ фаровонликда, ҳамма нарса етарли шароитда яшамоқ; 5) супача (*зинапояда*);6) баста (*ёғли хамирдан сут, тухум ва шакар қўшиб пишириладиган ва устига крем қиёмларидан гул солинган ширинлик*); 7) (*н. нидир*) кенг

(муфассал) ёритиш, баён қилиш (عَنْ)

– بَسْطِيٌّ наша, кўкнор каби наркотик моддаларни сотувчи

– بَسِيطٌ *кўп.* بُسُطٌ, بُسَطَاءُ 1. 1) оддий, содда, мураккаб бўлмаган; 2) ёйилган, ёзилган, тўшалган; 3) очиқ кўнгил, соддадил; 4) ўртача, мўътадил (*нарх-навО ҳақида*); الْيَدَيْنِ ~ саховатли, очиқ кўнгил, олижаноб; 2. басит (*шеърий вазн номи*)

– بَسِيطَةٌ *кўп.* بَسَائِطُ, بَسِيطٌ *нинг мн. шакли* 1. ◊ الـ~ ер, олам; بَسَائِطُ الْعِلْمِ илмнинг элементар (бошланғич) масалалари

– تَبْسِيطٌ соддалаштириш, осонлаштириш; оддий, содда этиб баён қилиш

– مُبَاسَطَةٌ (*к. биландир*) одми муомалада бўлиш; فِي ~ бемалол, тортинмай

– مَبْسُوطٌ 1) кенг, муфассал, тўлиқ; 2) хурсанд, мамнун; 3) бадавлат, тўқ

– مُنْبَسَطٌ *кўп.* اتٌ — кенглик, яланглик; сайҳон ер

– مُنْبَسِطٌ 1) ёзилган, тўшалган; 2) ясси, ялпоқ, текис; 3) мамнун, кайфи чоғ; 4) ширакайф, қиттак ичиб олган

بَسْطَرٌ алебастр

بَسْطَرْمَةٌ зираворлар билан қоқланган гўшт

بَسْطِيلَةٌ бастила (*хамир, товуқ гўшти, бодом, шакар ва ёғ аралаштириб тайёрланган овқат*)

I بَسَقَ (*у*) بُسُوقٌ 1) баланд бўлмоқ; (*н. дандир*) баландроқ бўлиб, кўтарилиб турмоқ (إِلَى); кўтарилмоқ; 2) (*бирор н. дан*) ортиқ бўлмоқ, устун турмоқ (عَلَى); بَسَقَ (*у*) بَسْقٌ тупурмоқ, туфламоқ; II بَسَّقَ (*н. нидир*) баланд кўтармоқ

– بَاسِقٌ *кўп.* بَوَاسِقُ юксак қад кўтарган; الْأَخْلَاقِ ~ олижаноб, виждонли, пок, яхши хулқли

– بُسَاقٌ тупук, сўлак

بَسْكَوِيتٌ *жам.* бисквит, печенье

– بَسْكَوِيتَةٌ *кўп.* اتٌ — бисквит

I بَسُلَ (*у*) بَسَالَةٌ жасур, қўрқмас бўлмоқ; IV أَبْسَلَ ҳалокатга олиб бормоқ; V تَبَسَّلَ қовоғи солинмоқ, хўмраймоқ; X اِسْتَبْسَلَ беҳад (чексиз, катта) қаҳрамонлик кўрсатмоқ; ўлимни писанд қилмаслик; ўлимдан қўрқмаслик; فِي الْقِتَالِ ~ жангда жасур, қўрқмас бўлмоқ

– اِسْتِبْسَالٌ беҳад (чексиз, катта) қаҳрамонлик; ўлимдан қўрқмаслик, ўлимни писанд қилмаслик

– بَاسِلٌ *кўп.* بُسَّلٌ, بَوَاسِلُ жасур, қўрқмас, мард, қаҳрамон

– بَسَالَةٌ жасурлик, жасорат, мардлик, қаҳрамонлик

– بِسِلَّةٌ, بِسِلَّى нўхат; خَضْرَاءُ ~ кўклигида териб олинган нўхат

I بَسَمَ (*и*) بَسْمٌ кулмоқ, табассум қилмоқ; кулимсираб қўймоқ; لَهُ ~ الْحَظُّ унга бахт кулиб боқди; V تَبَسَّمَ табассум қилмоқ, кулмоқ; VIII اِبْتَسَمَ = V

– اِبْتِسَامٌ, اِبْتِسَامَةٌ *кўп.* اتٌ — табассум, кулги, жилмайиш; تَكَلُّفَ الـ~ ёлғондакам кулмоқ

– بَاسِمٌ кулувчи, табассум қилувчи

– بَسَّامٌ кулаётган, табассум қилаётган; хурсанд, қувноқ, шод

– بَسْمَةٌ *кўп.* بَسَمَاتٌ кулги, табассум

– تَبَسُّمٌ = اِبْتِسَامٌ

– مُبْتَسِمٌ кулувчи, кулаётган

– مِبْسَامٌ доим кулиб турувчи

– مَبْسِمٌ *кўп.* مَبَاسِمُ оғиз; السِّجَارَةِ ~ мундштук, папирос (сигарета) найчаси

سمو بِسْمِ *қар.* بِسْمِ اللهِ = ~ اللهِ: بَسْمَلَ

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ: بَسْمَلَ ("*меҳрибон ва раҳмдил Оллоҳ номи билан*") сўзини талаффуз этмоқ (айтмоқ); بَسْمَلَ = تَبَسْمَلَ

– بَسْمَلَةٌ بِاسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ сўзини талаффуз этиш

بِسِيكُولُوجٌ психолог, руҳшунос

– بِسِيكُولُوجِيٌّ руҳшуносликка оид

– بِسِيكُولُوجِيَا, بِسِيكُولُوجِيَّةٌ психология; руҳшунослик

إِتْبَاعٌ بَسَنٌ *қар.*

بُسَيْنَةٌ *кўп.* اتٌ — мушукча, мушук боласи

بَيْسَانُ Шом ўлкасидаги жой номи

I بَشَّ (*а/а*) بَشٌّ, بَشَاشَةٌ кулмоқ, табассум қилмоқ; (*к. нидир*) хурсанд кутиб олмоқ (بِ); (*к. гадир*) хуш муомалалик билан (очиқ чеҳра билан) муносабатда бўлмоқ (لِـ)

– بَاشٌّ табассум қилувчи, кулиб боқувчи, хуш муомалали; шод, хуррам

– بَشٌّ табассум қилувчи, хуш муомалали; هَشٌّ بَشٌّ хуррам, хурсанд

– بَشَّاشٌ хушмуомала

– بَشَاشَةٌ 1) табассум, 2) хушмуомалалик; илтифот; самимият; ширинсўзлик

– بَشٌّ = بَشُوشٌ

بَشْرُوشٌ = بَشَارُوشٌ

بَشَامِيلُ бишомил (қайла)

بَشْبَشَ хўлламоқ, намламоқ, ивитмоқ, бўктирмоқ; تَبَشْبَشَ ивиган, намланган, бўктирилган бўлмоқ

– بَشْبَشَةٌ хўллаш, ивитиш, бўктириш

بِشْتٌ *кўп.* بُشُوتٌ 1) бишт (*чолонга ўхшаш либос*); 2) кофта

بُشْتٌ бесоқол, бачча, ҳезалак, пушти

بَشْتَخْتَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) пештахта, синф доскаси; кичкина кийим-кечак турадиган жавон

I بَشَرَ (بشر)[1] (и, у) بَشْرٌ чиқариб (кўчириб, ажратиб) олмоқ; шилмоқ, шилиб (юлиб) олмоқ (*устки қатламни, терисини*); тозаламоқ, артмоқ, арчимоқ; қириб олмоқ, қиртишлаб олмоқ; بَشِرَ (а) بُشُورٌ, بَشْرٌ ёки بِشْرٌ[2] (у) بُشْرٌ, بِشْرٌ (*н. гадир*) қувонмоқ (ب); II بَشَّرَ 1) хушхабар билан хурсанд қилмоқ; 2) (*н. нидир*) ҳаммага эълон қилмоқ, билдирмоқ, дарагини бермоқ (ب); ~ بِالْخَيْرِ яхшиликдан дарак бермоқ; ~ بِالدِّينِ ваъз ўқимоқ, бирор ғояни (таълимотни) тарғиб қилмоқ; III بَاشَرَ 1) олиб бормоқ, ўтказмоқ, бажармоқ, ижро этмоқ; 2) бошқармоқ, идора қилмоқ; 3) (*н. гадир*) киришмоқ; (*н. биландир*) шуғулланмоқ; (*н. нидир*) касб, ҳунар қилиб олмоқ; ~ التِّجَارَةَ савдо билан шуғулланмоқ; ~ الصِّنَاعَةَ бирон-бир касб (ҳунар) билан машғул бўлмоқ; ~ التَّحْقِيقَ тергов олиб бормоқ; ~ السُّلْطَةَ ҳукмронлик қилмоқ; ~ الْمَرْأَةَ аёл билан қўшилмоқ; IV أَبْشَرَ 1) хурсанд бўлмоқ; 2) (*н. биландир*) хурсанд қилмоқ (ب); VI تَبَاشَرَ хушхабарни бир-бирига айтмоқ; бир-бирини (*н. биландир*) табрикламоқ (ب); VII انْبَشَرَ тозаланган, пўстидан ажратилган бўлмоқ; шилинган бўлмоқ; X اسْتَبْشَرَ 1) хурсанд бўлмоқ, яхшиликни кутмоқ; (*н. дадир*) яхши нарсани кўрмоқ; ~ بِهِ خَيْرًا (*н. дадир*) яхшиликни, хайрли нарсани кўрмоқ; 2) (*к. нидир, н. биландир*) хурсанд (шод) қилмоқ (ب)

— بَاشُورَةٌ ов милтиқни ўқлаганда дори билан ўқ орасига ва ўқ устига босиб шиббаланадиган латта, жун ва *ш.к.* лар

— بَشَارَةٌ гўзаллик, чирой, ҳусн

— بَشَارَةٌ *кўп.* ـاتٌ — капалак

— بُشَارَةٌ *кўп.* بَشَائِرُ (*хушхабар учун бериладиган*) суюнчи

— بِشَارَةٌ *кўп.* بَشَائِرُ 1) хушхабар; ~ عِيدُ الـ *дин.* хушхабар ийди (*христианларда*); 2) Инжил (*Исо алайҳиссаломга нозил бўлган муқаддас китоб*); 3) қандайдир янги нарса; дастлабки янгилик; بَشَائِرُ الثَّمَرِ хурмонинг биринчи ҳосили; بَشَائِرُ الْحَيَاةِ ҳаётнинг биринчи белгилари

— بُشْرٌ хушхабар

— بِشْرٌ хурсандчилик, шодлик, хуррамлик; فِي ~ وَ إِينَاسٍ шодлик ва самимийлик билан; ~ حَسَنُ الـ очиқ чеҳрали, кулиб турган

— بَشَرٌ башар, одам; كَأَنَّهُ لَمْ يَمْسَسْهُ ~ гўёки (унга) одам қўли тегмагандек; 2) инсоният, одамзод; ~ بَنُو الـ одамлар, инсонлар; ~ أَبُو الـ Одам алайҳиссалом; ~ أُمُّ الـ Момо Ҳавво; 3) *анат.* жинсий аъзо

— بَشَرَةٌ *кўп.* بَشَرٌ тери, пўст; ~ ذَوُو الـ السَّوْدَاءِ қора танлилар; ~ ذَوُو الـ الْبَيْضَاءِ оқ танлилар

— بُشْرَى *кўп.* بُشَرٌ = بُشْرٌ

— بَشَرِيٌّ 1) инсон (башарият) га оид; ~ الْمُجْتَمَعُ الـ кишилик жамияти; 2) теридан бўладиган

— بَشَرِيَّةٌ 1) башарият, инсоният, одамзод; 2) инсон табиати

— بَاشُورَةٌ = بَشُورَةٌ

— بَشِيرٌ *кўп.* بُشَرَاءُ 1) хушхабар етказувчи; 2) гўзал, чиройли, ҳусндор; ◊ ~ الْوَجْهِ чиройли, хушрўй, истараси иссиқ, ёқимтой; 2. 1) хурсандчилик даракчиси; олдиндан хабар келтирувчи; даракчи; 3) инжилчи (*христиан динининг инжилга асосланган мазҳабларидан бирига мансуб киши*)

— تَبَاشِيرُ *кўп.* 1) биринчи ҳосиллар, дастлабки натижалар; 2) ёқимли белгилар, кўринишлар; ~ الصُّبْحِ (الْفَجْرِ) тонг, субҳ даракчилари, белгилари

— تَبْشِيرٌ 1) хушхабарни айтиш, эълон қилиш; 2) ваъз айтиш, диний тарғибот фаолияти; ~ جَمْعِيَّةُ الـ диний тарғибот жамияти (*ерли халқни христиан динига ўтишга тарғиб қилиш учун ўзга юртларга тарғиботчилар-миссионерлар юборадиган ташкилот*)

— تَبْشِيرِيٌّ миссионерларга оид; ~ الْإِرْسَالِيَّاتُ الـ ـيَّةُ миссионерлик вазифаси; ~ النَّشَاطُ الـ миссионерлик фаолияти

— مُبَاشِرٌ 1. 1) бажарувчи, ўтказувчи; 2) тўғридан-тўғри, бевосита; ~ غَيْرُ бавосита, билвосита; 2. мубошир, бошлиқ; назоратчи

— مُبَاشَرَةٌ 1) бажариш, олиб бориш, ўтказиш; амалга ошириш; 2) (*н. биландир*) шуғулланиш; 3) қўшилиш, қовушиш, жинсий алоқа қилиш; ◊ ~ тўғридан-тўғри, бевосита

— مُبَشِّرٌ миссионер, христианлик тарғиботчиси; 2) инжилчи (*инжилга асосланган мазҳаблардан бирига мансуб киши*)

— مُبَشِّرَاتٌ *кўп.* ёмғирдан дарак берувчи шамол

— مِبْشَرَةٌ *кўп.* مَبَاشِرُ қирғич

بَشْرُوشٌ *зоол.* қизил ғоз (фламинго)

بَشْرَفٌ *кўп.* بَشَارِفُ *муз.* увертюра (*саҳна асари, кинофильм. к. ларнинг бошланиши олдидан ижро этиладиган музика*), прелюдия (*қисқароқ мусиқий асар*)

I بَشُعَ (а) بَشَاعَةٌ, بَشَعٌ 1) жирканч, ёқимсиз, нафратни қўзғайдиган, қабиҳ, жуда хунук, ёмон бўлмоқ; 2) (*н. гадир*) нафрат уйғотмоқ, (*н. дандир*) жиркантирмоқ (ب); ~ بِالطَّعَامِ овқатдан жирканмоқ; ~ بِالْأَمْرِ бу иш унга хунук кўриниб қолди; X اسْتَبْشَعَ жирканч, ёқимсиз, қабиҳ, ёмон деб билмоқ (ҳисобламоқ)

— بَشَاعَةٌ ёқимсизлик, жирканчлик, қабиҳлик, қабоҳат

— بَشِعٌ, بَشِيعٌ жирканч, ёқимсиз, нафратни қўзғайдиган, қабиҳ

بَاشِقٌ *алиф.б.к.*

I بَشَكَ (и) بَشْكٌ алдамоқ, ёлғон гапирмоқ; VIII اِبْتَشَكَ = I

— بَشْكَرِيٌّ, بُشْكَارٌ *кўп.* بَشَاكِرَةٌ қассоб ёрдамчиси

— بَشْكَرَةٌ: ~ الذَّبَائِحِ мол сўйиш ва гўштини нимталаб бўлиш

— بَشْكُورٌ *кўп.* بَشَاكِرُ темир косов, косов

— بَشْكِيرٌ *кўп.* بَشَاكِيرُ сочиқ, дастрўмол (рўмолча), салфетка (кўлсочиқ); ~ الْحَمَّامِ ҳаммом сочиғи

بَشْلَكٌ *тар.* бешлик (*турк чақатангаси*)

بَشْلَةٌ *кўп.* اتٌ — бацилла (*таёқча шаклидаги бактерия*)

بَشْلَةٌ = بَشْلُوسٌ

I بَشَمَ (بشم) أَبْشَمَ (*а*) بَشَمٌ 1) жуда тўймоқ, тўйиб кетмоқ; кўп еб қўймоқ, кўп овқат еб бўкиб қолмоқ; 2) меъдаси суст (овқатни ҳазм қила олмайдиган) бўлмоқ; بَشِمَ (*а*) بَشَامَةٌ (*н. дандир*) нафратланмоқ, жирканмоқ (مِنَ)؛ مِنَ الْأَمْرِ ~ бу иш унинг жонига тегди; IV أَبْشَمَ кўп (керагидан ортиқча) едирмоқ; меъданинг овқат ҳазм қила олмайдиган бўлишига сабабчи бўлмоқ

– بَشَامٌ *жам. бот.* башом (*Маккаи мукаррамада ўсадиган доривор ўсимлик*); 2) мисвок учун ишлатиладиган хушбўй дарахт

– بَشَامَةٌ нафратланиш, жирканиш

– بَشَمٌ 1) жуда тўйиб кетиш; кўп еб қўйиш; 2) меъданинг сустлиги

– بَشْمَةٌ *бот.* башма (*мевасидан тасбиҳ доналари тайёрланадиган жийдасимон дарахт*)

بَشْمَلَةٌ *бот.* мушмула (*ўсимлик*)

بَشْنَسُ башанис (*қибт тақвимининг 9-ойи*)

(بشنق) تَبَشْنَقَ ўз бошини боғлаб олмоқ

– بَشْنِيقَةٌ, بُشْنُوقَةٌ – рўмол, бошни ўрайдиган ёпинчиқ

بَشْنِينٌ Миср нилуфари; сувда ўсадиган лилия (*манзарали ўсимлик*); لَا يُعْجِبُهُ الـ~ وَ مَنْ زَرَعَهُ унинг кўнглини топиб бўлмайди (*сўзма-сўз*: унга нилуфар ҳам, уни эккан ҳам ёқмайди)

I بَصَّ (*а/и*) بَصٌّ, بَصِيصٌ 1) ялтирамоқ, чақнаб турмоқ, йилтилламоқ;2) (*қаердандир*) қарамоқ, қараб турмоқ (مِنْ)؛ II بَصَّصَ 1) кўз очмоқ (*кучук ҳақида*); 2) думни ликиллатмоқ (*ит ҳақида*); V تَبَصَّصَ изидан кузатиб бормоқ, жосуслик қилмоқ

– بَصٌّ *кўп.* اتٌ — автобус

– بَصَّاصٌ 1. изидан кузатиб борувчи; 2. изқувар, жосус

– بَصَّاصَةٌ *кўп.* اتٌ — кўз; كَهْرَبَائِيَّةٌ ~ (*радиоприёмникдаги*) яшил кўзча

– بَصَّةٌ 1) нигоҳ, қараш, боқиш; 2) писта кўмир, кўмир чўғи; сўхта, чала куюк, қоракуя

– بَصِيصٌ порлаш, чақнаш; шуъла, нур, йилтираш; ◊ مِنَ الْأَمَلِ ~ умид учқуни

بَصْبَصَ 1) (*думни*) ликиллатмоқ (*ит ҳақида*); 2) (*к. гадир*) кўз қисмоқ, кўз билан имламоқ; ёқимли қараш қилмоқ; بِعَيْنَيْهِ ~ ёқимли назар ташламоқ (солмоқ); 3) кўнгил овламоқ, хушторлик қилмоқ; ишва (ноз-карашма) қилмоқ, қичиқ қилмоқ; تَبَصْبَصَ 1) (*к. нидир*) кузатиб юрмоқ, назар остида тутмоқ (عَلَى); 2) думини ликиллатмоқ

– بَصَابِيصُ *кўп.* чўғ бўлиб турган кўмирлар

– بَصْبَصَةٌ 1) (*думни*) ликиллатиш; 2) кўз қисиш; 2) кўнгил овлаш; ноз-фироқ қилиш, қичиқ қилиш

I بَصَرَ (*а*) بَصَرٌ ёки بَصُرَ (*у*) بَصَارَةٌ 1) (*н. нидир*) кўрмоқ, пайқамоқ (بِ); 2) фаҳмламоқ, билиб (сезиб) қолмоқ; қила олмоқ; уддасидан чиқмоқ; II بَصَّرَ 1) кўрсатмоқ, тушунтирмоқ, англатмоқ, уқдирмоқ; 2) билим бермоқ, маърифатли қилмоқ; (*н. гадир*) ургатмоқ (بِ); 3) Басрага жўнамоқ; 4) (*н. нидир*) олдиндан сезмоқ (*пайқамоқ*), ҳисобга олмоқ, (олдиндан) кўзда тутмоқ (بِ); IV أَبْصَرَ 1) кўрмоқ, кўра билмоқ, сезмоқ; 2) фаҳмламоқ, англамоқ; فِى طَشْقَنْدَ النُّورَ ~ у Тошкентда туғилди; V تَبَصَّرَ 1) (*н. ҳақдадир*) ўйламоқ, фикр (мулоҳаза, муҳокама) қилмоқ, фикр юритмоқ (فِى); ақллилик, мулоҳазалилик қилмоқ (кўрсатмоқ); 2) (*н. нидир*) кўрмоқ, англамоқ, фаҳмламоқ, пайқамоқ, сезмоқ (بِ); X اِسْتَبْصَرَ 1) яхшилаб қарашга, кўришга интилмоқ; 2) билишга, тагига етишга ҳаракат қилмоқ; 3) яхшилаб қараб чиқмоқ, текширмоқ, кўриб чиқмоқ, кўздан кечирмоқ; الْمَرِيضَ ~ беморни кўрмоқ, беморни текширмоқ; 4) ўткир, сезгир, зийрак бўлмоқ; 5) яққол, аниқ, равшан кўринадиган бўлмоқ

– إِبْصَارٌ 1) ҳис этиш, фаҳмлаш, пайқаш; 2) кўриш қобилияти; кўриш

– أَبْصَارِيٌّ оптикага оид

– اِسْتِبْصَارٌ 1) тушуниб олишга, билиб олишга, фаҳмлашга ҳаракат қилиш; 2) кўрик, текшириш; 3) сезгирлик, зийраклик; интуиция, ички ҳис

– بَاصِرَةٌ *кўп.* بَوَاصِرُ кўз (*биттаси*)

– بَصَارَةٌ 1) ҳис этиш; 2) фаҳмлаш, (*бирор н. ни*) яхши билиш

– بِصَارَةٌ бисора (*янчилган ловия, тугмача гул, ялпиз ва б. хушбўй моддалардан тайёрланган овқат*)

– بَصَّارَةٌ *кўп.* اتٌ — фолбин аёл, ромчи хотин

– بَصَرٌ *кўп.* أَبْصَارٌ 1) кўриш, кўриш қобилияти; صَحِيحُ الـ~ нормал, табиий кўриш қобилиятига эга (*мас. одам*); طُولُ الـ~ узоқ масофани кўра оладиганлик; طَوِيلُ الـ~ узоқ масофани кўра оладиган; قِصَرُ الـ~ яқин масофани кўра оладиганлик; قَصِيرُ الـ~ яқин масофани кўра оладиган; سَمْعُهُ وَ~هُ تَحْتَ *қар.* سَمْع; كَلَمْحِ الـ~ кўз юмиб очгунча, бир онда; عَلَى مَدَى الـ~ кўриш мумкин бўлгани қадар; كُلُّ ذِى ~ وَ بَصِيرَةٍ ҳар қандай кўзи ва ақли бор (*одам*); غَابَ عَنِ الْأَبْصَارِ кўздан йўқолмоқ, кўздан яширинмоқ; وَقَعَ ~ى عَلَى ... кўзим ...га тушди; إِنَّهُ يُرْمَى بِالْأَبْصَارِ *мажҳ. кўч.* у анча таникли;2) фарқланиш; 3) қабул қилиниш; 4) тушунилиш, фаҳмланиш, билиниш; رِجَالُ الرَّأْىِ وَ الـ~ ақлли одамлар; لَهُ ~ فِى ... ...лардан анча хабардор; 5) фаросатлилик, зеҳнлилик; 6) назар, қараш

– بَصْرِيٌّ 1. басралик, Басрага оид; 2. 1) Басрада яшовчи; 2) *тар.* грамматистларнинг Басра мактаби вакили

– بَصَرِيٌّ 1) кўришга оид; кўриш орқали ҳис (қабул) қилинадиган; кўргазмали, кўрсатиладиган; الْوَسَائِلُ الـ~ـةُ кўргазмали қуроллар; 2) кўзга оид; 3) оптик, оптикага оид

– بَصَرِيَّاتٌ *кўп.* шунингдек: عِلْمُ الـ~ оптика (*физиканинг ёруғлик ҳақидаги бўлими*)

بَصْرَتَان Басра ва Куфа шаҳарлари

– بَصِيرٌ *кўп.* بُصَرَاءُ 1) кўзи равшан; кўра оладиган, кўзи очиқ; ҳаммадан яхшироқ кўриб турувчи; 2) фарқловчи; сезувчи, билувчи; العَيْنُ ~ةٌ وَ الْيَدُ قَصِيرَةٌ *мкл.* кўз кўргувчидир, қўл эса калтадир; 3) сезгир, зийрак; ақлли, фаросатли, эс-ҳушли

– بَصِيرَةٌ *кўп.* بَصَائِرُ 1) ақл, идрок, фаҳм, фаросат; 2) онглилик, идроклилик; سَدَادُ الـ~ юксак онглилик; 3) зийраклик, сезгирлик; узоқни кўра билиш; ... هُوَ عَلَى ~ مِنْ у ... ҳақда (*ёки* ...*ни*) яхши билади; 4) = مَبْصَرَةٌ; بَلِ الْإِنْسَانُ عَلَى نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ *қур.* инсон ўзининг нафсига ҳужжат ёки далилдир

– تَبَصُّرٌ 1) муҳокама, мулоҳаза; 2) ақллилик, мулоҳазалилик; эҳтиёткорлик билан (кейинни ўйлаб) иш тутиш

– تَبْصِيرٌ тушунтириш, баён қилиш, шарҳлаш; ~ الْمُسْتَقْبَلِ келажакни олдиндан билиш (кўриш)

– مُبَاصَرَةٌ телевидение

– مِبْصَارٌ телевизор

– مُبْصِرٌ 1) кўриб турувчи, кўрувчи; сезувчи, билувчи, кўзи очиқ, очиқ кўз; 2) ёритувчи, ёруғ қилувчи; فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ آيَاتُنَا مُبْصِرَةً *қур.* Бизнинг оятларимиз ёритувчи бўлиб уларга нозил бўлганида ...

مَبْصَرَةٌ ҳужжат, далил

– مُسْتَبْصِرٌ сезгир, зийрак, фаросатли, идрокли, ақлли

بَلْنَطْرٌ = بَصْنَطْرٌ

أَبْصَعُ *мн.* بَصْعَاءُ جَمِيعٌ (*сўзига қўшилиб, таъкид учун ишлатиладиган сўз*); أَخَذَ حَقَّهُ أَجْمَعَ أَبْصَعَ у ўзининг ҳақини тўлалигича олди; رَأَيْتُ النِّسْوَةَ جُمَعَ بُصَعَ мен аёлларнинг барча-барчасини кўрдим

I بَصَقَ (у) بَصْقٌ тупурмоқ, туфламоқ

– بُصَاقٌ 1) тупук; 2) сўлак, сўлакай; балғам

– بَصَّاقَةٌ *кўп.* اتٌ тупдон, туфдон

– بُصَاقَةٌ : الْقَمَرِ ~ ялтироқ оқ тош

– بَصْقَةٌ тупук

– مِبْصَقَةٌ *кўп.* مَبَاصِقُ = بَصَّاقَةٌ

(بصل) II بَصَّلَ ечинтирмоқ, кийимни ечмоқ, ечиб қўймоқ

بَصَلٌ *жам.* пиёз; الزِّيزِ ~ сунбул; مَاءُ الـ~ пиёз шарбати; ◊ مِينَاءُ الـ~ *Искандария шаҳридаги маҳалла номи*

– بَصَلَةٌ *кўп.* اتٌ ~ — пиёз, пиёзбош, бир бош пиёз, илдизпоя; الزَّهْرِ ~ гул пиёзи (илдизи); الْفَارِ ~ *бот.* оташак пиёз (денгиз пиёзи); الْحُبِّ ~ خَرُوفٌ *мкл.* ҳар кимники ўзига, ой кўринар кўзига (*сўзма-сўз: маҳбубдан қолган пиёз қўйдир*); ◊ لَا يُسَوِّى الـ~ ҳеч нарсага (сариқ чақага) арзимайди

– بَصَلِيٌّ 1) пиёзли, пиёзга оид; 2) пиёзсимон

– بُصَيْلَةٌ *кўп.* اتٌ ~ — пиёзча, кичкина пиёз; الْبَيْضَاءُ ~ *бот.* анзур пиёзи; الشَّعْرِ ~ *мед.* соч (*қил*) илдизи; 2) сунбул (*Сурияда*)

I بَصَمَ (у) بَصْمٌ штемпель (*муҳр, тамға*) босмоқ, тамғаламоқ; ~ بِخَتْمٍ печать (*муҳр*) босмоқ; 2) (*босмахонада*) босмоқ, босиладиган нарсадан намуна олмоқ; الْقُمَاشَ ~ газламага гул босмоқ, чекмоқ; 3) имзо ўрнига бармоқ босмоқ; ◊ الدَّرْسَ ~ дарсни тушунмасдан ёдламоқ, ёдлаб олмоқ

– بَصْمَةٌ *кўп.* بَصَمَاتٌ 1) муҳр, тамға; 2) босмахонада олинган намуна; الْإِصْبَعِ ~ бармоқ изи

بُوصَةٌ = بُصَةٌ 2

بَصْوَةٌ сўхта ўтин, чала куйик; писта кўмир

I (بض) بَضَّ (а/и) بَضِيضٌ бармоқлар билан (*торларни*) чертмоқ, чалмоқ; (*чолғу асбобини*) созламоқ; 2بض (а/и) بَضِيضٌ секин оқмоқ, томмоқ, тармоқ, уфурмоқ; IV أَبَضَّ оз-оздан бермок

بَضٌّ - нозик (нафис) терили

I بَضَعَ (а) بَضْعٌ 1) кесмоқ, қирқмоқ, қиймоқ, қирқиб қўймоқ, кесиб олмоқ, кесиб (бўлиб, ажратиб) қўймоқ; 2) ампутация қилмоқ, кесиб ташламоқ; II بَضَّعَ харид қилмоқ, бозор-учор қилмоқ; III بَاضَعَ (*жинсий*) жуфтлашмоқ, қўшилмоқ; IV أَبْضَعَ товарга (сотиладиган молга) айлантирмоқ, сотувга қўймоқ; V تَبَضَّعَ = II; X اسْتَبْضَعَ 1) савдо қилмоқ; (*қаердандир*) товарлар (моллар) олиб келмоқ (مِنْ); 2) (*к. дандир*) сотиб олмоқ, харид қилмоқ (مِن)

– بَاضِعَةٌ бадандаги яра, жароҳат

– بِضَاعَةٌ *кўп.* بَضَائِعُ (*савдо учун чиқариладиган*) товар, мол; بَضَائِعُ كَمَالِيَّةٌ (*сотиладиган*) зеб-зийнат буюмлари; قِطَارُ الـ~ юк поезди; ◊ هُوَ قَلِيلُ الـ~ унинг билим бойлиги оз

– بِضَاعٌ 1) кесиш, қирқиш, кесиб (қирқиб) олиш; 2) кесиб ташлаш

– بُضْعٌ *кўп.* أَبْضَاعٌ аёлларнинг жинсий аъзоси

– بِضْعٌ بِضْعَةٌ бир нечта, бир неча (*3 тадан 10 тагача*); بِضْعَةَ عَشَرَ بَيْتًا ўнтадан ортиқ уй

– بَضْعَةٌ = بِضْعَةٌ

– بَضْعَةٌ *кўп.* بِضَعٌ (*гўштнинг, ноннинг*) бўлаги

– تَبَضُّعٌ، تَبْضِيعٌ сотиб олиш, харид

– مِبْضَعٌ *кўп.* مَبَاضِعُ *мед.* ланцет (*дудама, жарроҳлар ништари*), скальпель (*жарроҳ пичоғи*)

I بَطَّ (а/у) بَطٌّ очмоқ, кесмоқ, ёрмоқ, ичак-чавоғини олиб ташламоқ; II بَطَّطَ болғаламоқ, тақаламоқ, уриб (*босиб*)

яралоқламоқ, яссиламоқ, пучайтирмоқ; ◊ ~ لَهُ رَأْسَهُ (к. нидир) роса урмоқ, дўппосламоқ

– بَطّ жам. кўп. بُطُوطٌ ўрдаклар; بَرِّيٌّ ~ оқчорлоқлар (*Шимолда яшайдиган қуюқ патли йирик сув қуши*); شِمَالِيٌّ ~ *зоол.* шимол ...; ذَكَرُ الـ ~ эркак ўрдак; فَرْخُ الـ ~ عَوَّامٌ ... устоздан шогирд ўзибди (*сўзма-сўз:* ўрдак боласи энг зўр сузувчидир)

– بَطَّةٌ кўп. ـَاتٌ — 1) ўрдак; بَرِّيَّةٌ ~ *зоол.* оқчорлоқ; ذَكَرٌ ~ эркак ўрдак; أُنْثَى ~ урғочи ўрдак; 2) ўрдак шаклидаги идиш; ◊ ~ السَّاقِ ёки ~ الرِّجْلِ болдир; يَا ~! Азизам, хоним! (*кўпинча аёлларни эркалашда ишлатилади*)

– مُبَطَّطٌ ясси ялпоқ, текис (*тунука ҳақида*)

– مُبَطْرَطٌ ясси, ялпоқ

– بَطَّارِيَّةٌ، بَطَارِيَّةٌ кўп. ـَاتٌ — 1) *эл.* батарея; ~ لِلْجَيْبِ чўнтак фонари батареяси; جَافَّةٌ ~ қуруқ батарея; سَائِلَةٌ ~ суюқлик батареяси; شَمْسِيَّةٌ ~ қуёш батареяси; كَلْوَانِيَّةٌ ~ гальваник батарея; كِيمَاوِيَّةٌ ~ кимёвий батарея; 2) *ҳарб.* батарея

بَطَاطِسُ *жам.* картошка

– بَطَاطِسَةٌ кўп. ـَاتٌ — картошка донаси, бир дона картошка

– بَطَاطَةٌ *шунингдек.* حُلْوَةٌ ~ батат, ширин картошка

I بَطُؤَ (у) بُطْءٌ секинак бўлмоқ; суст бўлмоқ; сусткашлик қилмоқ, чўзмоқ, кечиктирмоқ; II بَطَّأَ тўхтатиб турмоқ, кечиктириб юбормоқ, секинлатмоқ, сусайтирмоқ, чўзмоқ, пайсалга солмоқ; IV أَبْطَأَ 1) чўзмоқ, кечиктирмоқ, орқага сурмоқ, кечикиб келмоқ; кечиктириб (вақтидан ўтказиб) юбормоқ; 2) (*н. нидир*) тўхтатиб турмоқ, секинлатмоқ, сусайтирмоқ (ب); مَا ~بِكَ عَنَّا؟ нима учун бизникига кечикиб келдинг?; V تَبَطَّأَ секинламоқ, тўхтамоқ, туриб (ҳаяллаб) қолмоқ, пайсалламоқ, кечикмоқ, чўзилмоқ; VI تَبَاطَأَ 1) секин ҳаракат қилмоқ, суст (ланж, имиллаган) бўлмоқ; сусткашлик қилмоқ, чўзмоқ;2) чўзилмоқ, судралмоқ, кечикмоқ; X اسْتَبْطَأَ 1) секин, суст деб ҳисобламоқ;2) сабрсизлик билан кутмоқ

– إِبْطَاءٌ имиллаш, орқага суриш, кечиктириш, тўхтатиб (ушлаб) қолиш; сусткашлик, секинлик; بِلَا (دُونَ) ~ кечиктирмасдан, кечикмай; الأَمْرُ لَا يَحْتَمِلُ الـ ~ ишни орқага суриб бўлмайди

– بُطْآنَ : بُطْآنَ مَا нақадар секин ..

– بُطْءٌ сустлик, секинлик, имирсиганлик, имиллаганлик; بِـ ~ секинлик билан, шошилмай

– بُطُوءٌ сустлик, секинлик

– بَطِيءٌ кўп. بِطَاءٌ 1) секин, суръати паст; ~ الْحَرَكَةِ кам ҳаракат қиладиган; 2) дангаса, ялқов

– مُتَبَاطِئٌ секинлашаётган, сусаётган, пасаётган; узоққа чўзиладиган, узун, чўзиқ, муттасил, узоқ, давомли

بَطْبَطَ 1) ғағилламоқ, ғақ-ғақ қилмоқ; 2) шўнғимоқ, қалқиб-қалқиб бормоқ, чайқалмоқ, шапилламоқ, сачрамоқ, сочилмоқ, шалаббо бўлмоқ

– بَطْبَطَةٌ 1) ғақ-ғақ қилиш; 2) шўнғиш, қалқиш, чайқалиш, шапиллаш (*сув ҳақида*); сочилиш, шалаббо бўлиш

I بَطَحَ (а) بَطْحٌ 1) катта (*кенг*) очмоқ, кермоқ, ёзмоқ, ёймоқ, чўзмоқ; ағдармоқ, тўнтармоқ, қулатмоқ;. 2) (*бошни*) яраламоқ, жароҳатламоқ; II بَطَّحَ ётқизмоқ, ағнатмоқ, ағдариб ташламоқ; V تَبَطَّحَ чўзилмоқ; чўзилиб ётмоқ, узала тушиб ётмоқ; чалқанчасига тушмоқ, юз тубан тушмоқ; VII انْبَطَحَ 1) керилган, чўзилган, ёзилган бўлмоқ; чалқанча, юз тубан ётмоқ; 2) чўзилиб ётмоқ, узала тушиб ётмоқ; ~ عَلَى وَجْهِهِ (عَلَى بَطْنِهِ) қорин билан ётмоқ (*отишма пайтида*); 3) (*бошидан*) ярадор бўлмоқ, жароҳатланмоқ

أَبْطَحُ кўп. أَبَاطِحُ = بَطْحَاءُ

– بُطَاحٌ 1) (*безгакдан*) алаҳлаш, босинқираш; 2) *мед.* плеврит, зотилжам

– بَطْحَاءُ мн. кўп. بِطَاحٌ، بَطْحَاوَاتٌ 1) оқимнинг кенг йўли; 2) водий; 3) саванна (*тропик чўл-биёбон*)

– بَطَحْجِيٌّ кўп. بَطَحْجِيَّةٌ сабабчи, (*бирор н. ни*) бошлаб берган киши; йўлбошчи, бошлиқ, раҳбар

– بَطْحَةٌ кўп. بَطَحَاتٌ 1) текислик, текис ер; 2) яра, жароҳат (*бошдаги*); إِلِّلِي عَلَى رَأْسِهِ ~ يُحَسِّسُ عَلَيْهَا *халқ. мтл.* азада ҳар ким ўз дардини айтиб йиғлайди (*сўзма-сўз:* кимнинг бошида жароҳати бўлса, у уни ҳар доим ҳис қилиб туради)

– بَطِيحَةٌ кўп. بَطَائِحُ = بَطْحَاءُ

– مُنْبَطِحٌ 1) керилган, чўзилган, ёзилган, чўзилиб ётган; 2) ясси, ялпоқ, текис

(بطخ) IV أَبْطَخَ тарвузи кўпаймоқ, кўп тарвузга эга бўлмоқ

– بِطِّيخٌ، بَطِّيخٌ *шунингдек.* أَحْمَرُ ~ *жам.* тарвузлар; أَصْفَرُ ~ *жам.* қовунлар

– بَطِّيخَةٌ، بِطِّيخَةٌ кўп. ـَاتٌ — тарвуз; ◊ ~ الْعَجَلَةِ гупчак (*ғилдиракдаги*)

– مَبْطَخَةٌ кўп. مَبَاطِخُ полиз

I بَطِرَ (а) بَطَرٌ 1) норози бўлмоқ; 2) ношукур бўлмоқ; لَنْ أَبْطَرَ بِنِعْمَةِ اللهِ *дин.* Оллоҳнинг неъматига ҳеч қачон ношукур бўлмайман (فِي، ب) 3) такаббур (димоғдор, кибр-ҳаволи) бўлмоқ; IV أَبْطَرَ 1) эркалатмоқ, эркатой қилмоқ, бузмоқ; 2) такаббур (димоғдор, кеккайган) қилмоқ

– بَطَرٌ 1) норозилик; 2) ношукурлик; 3) такаббурлик; калондимоғлик, манманлик

– بَطِرٌ мутакаббир, димоғдор, манман, батарин

– بَطْرَانُ 1) норози; 2) ношукур; 3) мутакаббир, кеккайган, калондимоғ, манман

بَطْرُوخٌ، بَطَارِخُ، بَطْرَخٌ уруғ, икра (*балиқники*)

– مُبَطْرَخَةٌ : ~ سَمَكَةٌ уруғли (икрали) балиқ

بُطْرُسُ *ат.от.* Пётр

بَطْرَقٌ кўп. بَطَارِقُ *тар.* патриарх (*қабила ёки уруғ бошлиғи*)

– بَطْرِيَقٌ кўп. بَطَارِقَةٌ، بَطَارِيقُ патриарх

– بَطْرِيقٌ² *кўп.* بَطَارِقَةٌ, بَطَارِيقُ 1) *тар.* патриций (*қадимги Римда оқсуяк, зодагон*); 2) *тар.* лашкарбоши; 3) *зоол.* пингвин

بَطْرَكٌ *кўп.* بَطَارِكَةٌ, بَطَارِكُ *дин.* патриарх (*православия черковининг бошлиғи, энг катта руҳонийси*)

– بَطْرَكْخَانَةٌ *кўп.* ـــ اتٌ 1) патриарх уйи; 2) патриархия (*патриарх идора қиладиган соҳа*)

بَطْرَكٌ = بَطْرِيَرْكٌ

– بَطْرِيَرْكِيٌّ патриархга оид; патриархияга қарашли

I بَطَشَ (*у, а*) بَطْشٌ 1) (*к. ғадир*) ҳужум қилмоқ (بِ); (*к. нидир*) урмоқ (بِ); 2) (*к. нидир*) ушламоқ, тутмоқ, қўлга олмоқ (بِ); (*к. нидир*) ерга ташламоқ, ётқизмоқ (بِ); III بَاطَشَ бир-бирига ҳужум қилмоқ

– بَطَّاشٌ 1) қудратли, кучли; 2) қаҳри қаттиқ, шафқатсиз, раҳмсиз

– بَطْشٌ қудрат, куч; مَارَسَ سِيَاسَةَ الـ~ وَ النَّهْبِ зўравонлик ва босқинчилик сиёсатини олиб бормоқ

– بَطْشَةٌ 1) ҳужум; 2) зўрлик; 3) зарба

بِطَاقَةٌ *кўп.* بِطَاقَاتٌ, بَطَائِقُ 1) кичик ёзув, хат; карточка (*бирор мақсад учун берилган варақа*); гувоҳнома; ~ الْبَرِيدِ почта откриткаси; ~ الدُّخُولِ кириш билети (чипта, патта); ~ (إِثْبَاتٍ) الشَّخْصِيَّةِ шахсий гувоҳнома; ~ الزِّيَارَةِ *ёки* الشَّخْصِيَّةِ визит карточкаси (зиёрат гувоҳномаси); ~ الْإِعَاشَةِ (التَّمْوِينِ) озиқ-овқат олиш учун берилган махсус варақа, талон, карточка; 2) ёрлиқ, этикетка

I بَطَلَ (بطل) بُطْلاَنٌ, بُطُولٌ, بُطْلٌ (*у*) 1) ёлғон бўлмоқ, қуруқ, бемаъни, аҳамиятсиз бўлмоқ; асоссиз, пуч бўлмоқ; ишонарли бўлмаган, қонуний кучга эга бўлмаган, бекор кетган бўлмоқ; (беҳуда) кетмоқ, (беҳуда) сарф бўлмоқ; 2) бекорчи бўлмоқ, фаолиятсиз, ҳаракатсиз, суст бўлмоқ; 3) ишсиз бўлмоқ; 4) ҳаракат қилишдан тўхтамоқ, тўхталмоқ; бекор қилинган, ўз кучини йўқотган бўлмоқ; بَطُلَ (*у*) بُطُولَةٌ 1) қаҳрамон бўлмоқ; *эск.* баттол бўлмоқ; 2) чемпион бўлмоқ; II بَطَّلَ 1) (*н. нингдир*) ҳаракати тўхтамоқ, бекор бўлмоқ; (*н. ғадир*) барҳам бермоқ, чек қўймоқ; ~ السِّجَارَةَ сигарет чекишни ташламоқ; (*н. нидир*) тамом қилмоқ, тугатмоқ, ниҳоясига етказмоқ; ~ الْأَكْلَ овқатни еб бўлмоқ, овқат ейишни бас қилмоқ; 2) бекор қилмоқ, йўқ қилмоқ, кераксиз қилмоқ; 3) ишсиз, фаолиятсиз қолмоқ; IV أَبْطَلَ 1) бекор қилмоқ, йўқ қилмоқ, кучдан қолдирмоқ, ноқонуний, бекор деб эълон қилмоқ; 2) (*ишни*) тугатмоқ, ниҳоясига етказмоқ; 3) ёлғон гапирмоқ; беҳуда гапларни гапирмоқ, сафсатабозлик қилмоқ; V تَبَطَّلَ бекорчи бўлмоқ, ҳеч нарса қилмаслик, бекор юрмоқ, ялқовлик (танбаллик) қилиб юрмоқ

– إِبْطَالٌ бекор қилиш, йўқ қилиш, кучини йўқотиш

– أُبْطُولَةٌ *кўп.* أَبَاطِيلُ ортиқча ҳаракат, беҳуда уриниш, ғимир-ғимир қилиш, югуриб-елиш, оворагарчилик; пучлик, маъносизлик; أَبَاطِيلُ الْعَالَمِ ўткинчи дунёнинг беҳуда ҳатти-ҳаракатлари (югур-югурлари)

– بَاطِلٌ 1. 1) ботил, ўткинчи, ёлғон, эътиборсиз, фоний; 2) пуч, маъносиз, беҳуда, фойдасиз; بِالـ~ а) ёлғондакам; б) барча ёлғон-яшиқлар билан; ~ا беҳуда, бекордан-бекорга, овора бўлиб; 2. *кўп.* بَوَاطِلُ 1) ёлғон; сохталик, сунъийлик, ғирромлик, бемаънилик, сафсата; уйдирма; тутуруқсизлик; ножўялик, келишмаганлик, ёпишмаганлик; 2) ноҳақ, нотўғри; адолатсизлик; 3) иблис, шайтон, малъун; يَا لَهُ مِنْ ~ *халқ.* у қандай ярамас одам!; 4) *кўп.* بَطَلَةٌ сеҳргар, афсунгар; ◊ ذُو ~ ҳазилкаш

– بَطَّالٌ 1) беиш, бекорчи; 2) ишсиз, ишдан маҳрум қилинган; 3) ёмон, бемаъни (*одам*)

– بَطَالَةٌ қаҳрамонлик, жасурлик

– بِطَالَةٌ 1) фаолиятсизлик, бекорчилик; 2) ишсизлик; 3) таътил, каникул

– بَطَلٌ *кўп.* أَبْطَالٌ 1) қаҳрамон, қўрқмас; ~ الْعَمَلِ меҳнат қаҳрамони; ~ الْقِصَّةِ қисса (ҳикоя) қаҳрамони; 2) чемпион, ғолиб; ~ التِّنِسِ теннис бўйича чемпион; الـ~ الْعَالَمِيُّ жаҳон чемпиони

– بَطَلَةٌ *кўп.* ـــ اتٌ 1) қаҳрамон (*аёл, қиз*); 2) чемпион (*аёл, қиз*), ғолиба

– بُطْلٌ 1) ёлғон, сафсата, ботил; 2) арзимаганлик, арзимаслик; нокераклик

– بُطْلاَنٌ фойдасизлик, ҳақиқат эмаслик, беҳудалик; яроқсизлик, лаёқатсизлик, ярамаслик; ночорлик, асоссизлик, пучлик

– بُطُولَةٌ 1) қаҳрамонлик, жасорат; بِـ~ қаҳрамонларча, қаҳрамонона, жасурлик билан; 2) биринчилик, чемпионат (*мусобақа*); ~ أُوزْبَكِسْتَانَ فِي ... ...бўйича Ўзбекистон биринчилиги; ~ الْعَالَمِ فِي ... *ёки* الـ~ الْعَالَمِيَّةُ فِي ... бўйича жаҳон биринчилиги, ... бўйича жаҳон чемпионати

– بُطُولِيٌّ қаҳрамонликка оид; الـ~ـةُ الْمَأْثُورَةُ қаҳрамонона иш, жасорат

– تَبَطُّلٌ беишлик, бекорчилик

– مُتَبَطِّلٌ 1. бекорчи; 2. ишсиз

بَطَالِمَةٌ, بَطَالِسَةٌ *тар.* Птолемей

بُطْمٌ *жам.* нина баргли дарахтлар

– بُطْمَةٌ *кўп.* بُطْمَاتٌ нина баргли дарахт

I بَطَنَ (بطن) بُطُونٌ (*у*) 1) (*н. нингдир*) ичида (орасида) бўлмоқ, яширинган бўлмоқ, яширинмоқ; عَلِمَ بِمَا ~ وَ ظَهَرَ *маж.* ҳаммасини муфассал (ипидан игнасигача) билмоқ; 2) кирмоқ; ~ الْوَادِيَ (*саҳродан*) водийга кирмоқ; 3) чуқур билмоқ; ~ الْأَمْرَ ишнинг ботиний жиҳатини билмоқ, ишни ботинан билмоқ; 4) ўзида мужассамлантирмоқ (بِ); ~ بِزَيْدٍ Зайднинг характерини ўзида мужассамлантирмоқ; 5) بُطِنَ қорнидан шикоят қилмоқ; بَطِنَ (*а*) бَطَنَ жуда тўқ бўлмоқ (*ошқозон ҳақида*); بَطُنَ (*у*) بَطَانَةٌ катта қоринли бўлмоқ; II بَطَّنَ 1) астарламоқ; 2) уя қурмоқ (*қушлар ҳақида*); IV أَبْطَنَ 1) яширмоқ, бекитмоқ, сир сақламоқ; 2) (*к. нидир*) ўзининг дўсти деб танламоқ; V تَبَطَّنَ 1) ичига кирмоқ, (ичига) чуқур кирмоқ;

2) текширмоқ; 3) астарланмоқ; 4) الْكَلَأَ ~ яйловда сайр қилмоқ; X اسْتَبْطَنَ 1) ичкарига киришга ҳаракат қилмоқ; 2) чуқур ўрганмоқ; сир тутилган, кўнглида сақлаганларни билмоқ, билиб олмоқ; 3) ўз-ўзини таҳлил қилмоқ; 4) ҳомийлик қилмоқ, ҳимоясига олмоқ

– اسْتِبْطَانٌ ўз-ўзини таҳлил қилиш

– بَاطِنٌ кўп. بَوَاطِنُ 1. 1) ички; 2) яширинган, сир тутилган, махфий; ~ًا яширинча, махфий равишда; ~ًا وَ ظَاهِرًا махфий ва очиқ равишда; 2. ботин, ич, ички томон; ўрталик, ора; ◊ ~ الْكَفِّ ёки ~ الرَّاحَةِ кафт; ~ الْقَدَمِ оёқнинг таги, товон; ~ السَّهْلِ текис ернинг ўртаси; بَوَاطِنُ الْأُمُورِ сиру асрорлар; فِي ~ِ الْأَمْرِ аслида, аслини олганда; أَجَّرَ مِنْ ~ٍ асосий ижарачидан кичик ижарага бермоқ; 3. Оллоҳ сифатларидан бири (нарсаларнинг ботиний жиҳатини билувчи маъносида)

– بَاطِنِيٌّ 1) ботиний, ички; الْأَمْرَاضُ الْـ~ةُ ички касалликлар; 2) яширин, махфий, сир тутилган; تَلَا فِي صَوْتٍ ~ آيَاتِ الْقُرْآنِ Қуръони карим оятларини ичда тиловат қилмоқ; ~ًا а) ичкаридан, ички томондан; б) дилда, юракда, ич-ичда

– بَاطِنِيَّةٌ : الْـ~ ботинийя (Қуръони каримдаги яширин маъноларни ахтарувчи диний-фалсафий оқим)

– بِطَانٌ кўп. أَبْطِنَةٌ 1) қоринбоғ, айил; ◊ الْتَقَتْ حَلْقَتَا الْـ~ маж. ишнинг пачаваси чиқди (сўзма-сўз: камарнинг икки халқаси бир жойга келиб қолди)

– بِطَانَةٌ кўп. بَطَائِنُ 1) астар, таглик; анат. эндокардий (юрак ички пардаси); الْتِهَابُ ~ الْقَلْبِ мед. эндокардит (юрак ички пардасининг яллиғланиши); 2) яқин кишилар, яқинлар, аъёнлар; яқин муносабатдагилар; дўстлар; югурдаклар, ёрдамчилар, ҳайбаракаллачилар; 3) фон (қутидаги қимматбаҳо нарса учун)

– بَطَّانِيَّةٌ кўп. ~اتٌ ، بَطَاطِينُ адёл; кўрпа

– بَطْنٌ кўп. بُطُونٌ 1) қорин; ошқозон, меъда; أَخَذَهُ ~ُهُ унинг қорни оғриди; وَلَدَتْ اثْنَيْنِ فِي ~ٍ وَاحِدٍ у иккита (эгизак) туғди; 2) ич, ички томон; ўрталик, ора, ўрта; فِي بُطُونِهِ ниманингдир ичида; بُطُونُ الْمُؤَلَّفَاتِ الْقَدِيمَةِ қадимий битикларнинг турли жойларида; 3) туб, қаър, ост, таг; ~ الْأَرْضِ ер қаъри; ер ости; 4) уруғ, насл, зот; 5) (қошиқни ва б. ни) чуқурроқ ботириш; ◊ اِبْنُ ~ِهِ еб тўймас, мечкай, очофат; юхо; ~ الْقَدَمِ оёқнинг таги, товон; ~ الْمَرْكَبِ трюм (кеманинг юк ортиладиган остки қисми); قَلَبَ ~ًا لِظَهْرٍ ағдар-тўнтар, остин-устун қилмоқ

– بَطِنٌ қорнинигина ўйлайдиган одам

– بُطْنَانُ: الْجَنَّةِ ~ жаннатнинг ўртаси

– بِطْنَةٌ қориннинг ортиқ даражада тўйиши; очофатлик; еб тўймаслик, баднафслик, мечкайлик, юхолик

– بَطْنِيٌّ қоринга оид; التَّكَلُّمُ الْـ~ лабини (оғзини) қимирлатмай гапириш

– بَطِينٌ1 . қорни катта; 2. қориннинг (нафснинг) сўзига кирадиган

– بَطِينٌ2 узоқ, узоқ масофали; ~ شَأْوٌ узоқдаги мақсад

– بُطَيْنٌ (юрак) қоринчаси

– مِبْطَانٌ 1. қорни катта, қориндор, қорни йўғон; 2. очофат, еб тўймас, мечкай, юхо

– مُبْطَنٌ яширин, сирли; بِشَكْلٍ ~ сирли равишда, яширин, махфий, хуфёна

– مُبَطَّنٌ 1) астар қопланган, астарлаб тикилган; 2) уринган, кўп тутилган, тўзиган (мато билан астарланган); 3) бирор нарса билан тўшалган (уя, ин ҳақида)

– مُبَطَّنَةٌ кўп. ~اتٌ — мубаттана (устки кийим тури)

– مَبْطُونٌ қорни касал, касал қоринли

– مُسْتَبْطَنٌ : الْكَلَامِ ~ сўзнинг яширин маъноси

بَاطِيَةٌ алиф.б.қ.

بَظَّ I (а/у) بَظٌّ қуйилмоқ, тўкилмоқ, оқмоқ; тўкилиб кетмоқ; II بَظَّظَ тўкмоқ, тўкиб ташламоқ, ағдармоқ; қуймоқ; ◊ ~ عَيْنَهُ кимнингдир кўзини уриб чиқармоқ

بَظْرٌ кўп. بُظُورٌ анат. клитор (аёллар жинсий аъзосида)

بَظْرَمَةٌ халқ. бекорчи гап, сафсата; ~! بَلَاشْ бекорчи сафсатани бас қил!

بَظْرَمِيطٌ дурагай, чатишма

بَعْبُوصٌ кўп. بَعَابِيصُ халқ. бош бармоқни икки бармоқ орасидан чиқариб кўрсатиш; диндак

بَعْبَعَ 1) гапирмоқ, вайсамоқ, валдирамоқ, алжирамоқ; гапириб қўймоқ, сафсата сотмоқ, беҳуда гаплар гапирмоқ; 2) (к. нидир) қўрқитмоқ, чўчитмоқ, ҳуркитмоқ (عَلَى), 3) халқ. шивир-шивир, минғир-минғир қилмоқ, аллақандай товуш чиқармоқ

– بُعْبُعٌ кўп. بَعَابِعُ қўрқичй; бўжи, олабўжи (болаларни қўрқитиш учун ишлатиладиган сўз)

– بَعْبَعَةٌ 1) бекорчи гап, сафсата; 2) чўчитиш, қўрқитиш; 3) гулдураш, шовиллаш, шовур-шувур, шилдир-шилдир

I بَعَثَ (а) بَعْثٌ 1) (н. нидир) юбормоқ, жўнатмоқ, (к. нидир) командировка қилмоқ (хизмат вазифаси билан бирор жойга юбормоқ (ب ёки туш.к.); 2) (бирор иш қилишга) ундамоқ, мажбур этмоқ, ғиж-ғижламоқ; ғаламислик қилмоқ (عَلَى); бирор ҳис туғдирмоқ, уйғотмоқ, пайдо қилмоқ, ҳосил қилмоқ (فِي, ب); هَذَا الْوَضْعُ يَبْعَثُ عَلَى الْقَلَقِ (الْخَوْفِ) бу ҳолат хавф-хатар (қўрқинч) соляпти; 3) чиқармоқ, таратмоқ, тарқатмоқ (товуш, ҳид ва ш.к.лар ҳақида); ~ مِنْ فَمِهِ صَفِيرًا ҳуштак чалмоқ; 4) қўзғатмоқ, пайдо қилмоқ, тикламоқ, жонлантирмоқ, уйғотмоқ, ғайрат бағишламоқ; тирилтирмоқ, жон киргизмоқ; ҳаётга қайтармоқ; ~ مِنَ الْمَوْتِ ўликни тирилтирмоқ; ~ مِنْ نَوْمِهِ кимнидир уйқудан уйғотмоқ; ~ النَّظَرَاتِ (к. гадир) назар солмоқ (إِلَى); VI تَبَاعَثَ 1) (бирор иш қилишга) бир-бирини мажбур қилмоқ, ундамоқ; 2) (қаердандир) биргаликда пайдо бўлмоқ (مِنْ); VII انْبَعَثَ 1) юборилган бўлмоқ; 2) қайтадан вужудга келган, тикланган бўлмоқ; тирилган, ҳаётга қайтган бўлмоқ; жонланмоқ; 3) (қаердандир) вужудга келмоқ, пайдо бўлмоқ (مِنْ); тарқалмоқ, (н. дандир) келиб чиқмоқ, чиқмоқ,

тараламоқ (*хиҳ ҳақида* مِنْ); 4) шошилмоқ, ҳовлиқмоқ; 5) бошламоқ; يَبْكِي ~ у йиғлай бошлади; VIII اِنْبَعَثَ 1) қандай бўлса, шундай эсга туширмоқ, тикламоқ, тирилтирмоқ, жонлантирмоқ; қайтадан юзага келтирмоқ, қўзғамоқ; 2) юбормоқ, жўнатмоқ

– اِنْبِعَاثٌ 1) тиклаш; тикланиш; уйғониш; 2) пайдо бўлиш, туғилиш, рўй бериш, 3) ўтиш, тугаш, битиш (*муддат, вақт ҳақида*)

– بَاعِثٌ *кўп.* بَوَاعِثُ боис, сабаб; асос

– بَعْثٌ *кўп.* بُعُوثٌ 1) юборилган нарса; юбориш, жўнатиш; 2) вазифа, бурч, миссия; 3) тикланиш, жонланиш, тирилиш; уйғониш; حِزْبُ الـ~ Баъс ҳизби (партияси); يَوْمُ الـ~ *дин.* ўлганлар қайта тириладиган кун (*қиёмат*); عَصْرُ الـ~ Уйғониш даври; 4) экспедицион (*махсус мақсад билан тузилган*) гуруҳ

– بَعْثَةٌ *кўп.* بَعَثَاتٌ 1) жўнатилган, юборилган нарса; командировка; 2) экспедиция; қидирув гуруҳи; 3) вазифа, бурч, миссия; делегация (*вакиллар*); سِيَاسِيَّةٌ (دِبْلُومَاسِيَّةٌ) ~ дипломатик миссия; تَعْلِيمِيَّةٌ ~ чет элга ўқиш учун юборилган талабалар гуруҳи; الـ~ *дин.* Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи васалламнинг Оллоҳ томонидан юкланган ўз бурчларини адо этишлари; عَهْدُ الـ~ Муҳаммад алайҳиссаломнинг ҳақ динга даъват этган даврлари

– مَبْعَثٌ 1) жўнатиш вақти ёки жойи; الـ~ Муҳаммад алайҳиссаломнинг адо этишлари лозим бўлган зиммаларидаги бурчлари (*одамларни якка Оллоҳга ибодат этишга даъват қилиш, залолат ва жаҳолатдан ҳидоятга бошлаш ва б.*); 2) пайдо бўлган, рўй берган, дунёга келган жой; манба; الْوَحْيِ ~ илҳом манбаи; 3) боис, сабаб, асос

– مَبْعُوثٌ 1) юборилган, жўнатилган, йўлланган; 2) чопар, вакил; ноиб (*депутат*); делегат; مَجْلِسُ الـ~ينَ التُّرْكِيُّ *тар.* ноиблар (депутатлар) палатаси (*илгариги Туркияда*)

بَعْثَرَ 1) сочмоқ, ёймоқ, тарқатмоқ; 2) (*пулни*) совурмоқ, беҳуда кетказмоқ; 3) тўнтармоқ, ағдармоқ, қулатмоқ, йиқитмоқ; 4) بُعْثِرَ чиқарилмоқ; إِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُورِ қабрлардаги (*жасадлар ер юзасига*) чиқарилганда ...; تَبَعْثَرَ 1) паришонхотир, фикри тарқоқ бўлмоқ; ҳамма ёққа тарқалиб, сочилиб кетмоқ; 2) йўқолмоқ, кўздан ғойиб бўлмоқ

– بَعْثَرَةٌ 1) тарқалиш, сочилиш; сочиш, тарқатиш; 2) ағдариш, тўнтариш, қулатиш; 3) совуриш; الثَّرْوَةِ ~ бойликни совуриш

مُبَعْثَرٌ 1) паришонхотир; сочилган, ёйиқ, уюшмаган, тарқоқ; ағдарилган, тўнкарилган

I بَعَجَ (а) بَعْجٌ 1) очмоқ, сўкмоқ, тилмоқ, ёрмоқ; 2) (*металл буюмларни*) эзмоқ, пачоқламоқ; VII اِنْبَعَجَ 1) эзилган, пачоқланган бўлмоқ (*металл буюмлар ҳақида*);2) сиқилган, қисилган бўлмоқ, ялпоқ (япасқи) бўлмоқ; 3) эзилмоқ, букилмоқ

– بَعْجَةٌ *кўп.* بَعَجَاتٌ эзилган, пачоқланган жой; ўйиқ; заха

– بَعِيجٌ қорни ёрилган (*пичоқ билан*)

I بَعُدَ (у) بُعْدٌ 1) узоқ бўлмоқ, ортда қолмоқ; (*н. дандир*) маълум масофада (узоқликда) турмоқ (مِنْ); أَبْعُدْ عَنِّي йўқол! الشَّرُّ عَنْكَ! ~ фалокатинг арисин!; 2) ақлга тўғри келмайдиган, номумкин, эҳтимолдан узоқ бўлмоқ; لَا يَبْعُدُ أَنْ ... шуниси эҳтимолдан узоқ эмаски, ...: بَعِدَ (а) بَعَدٌ ҳалок бўлмоқ, ўлмоқ, вафот этмоқ; II بَعَّدَ узоқлаштирмоқ, йироқлаштирмоқ; III بَاعَدَ 1) (*к. биландир*) айрилиқда, жудоликда бўлмоқ, (*к. дандир*) йироқда, олисда, анча нарида бўлмоқ; 2) бир-биридан ажратмоқ; (*к. ларнидир*) бир-биридан жудо қилмоқ, айирмоқ (بَيْنَهُ وَ بَيْنَ ...); بَيْنَ خُطَاهُ ~ катта-катта қадам қўймоқ, ташламоқ; IV أَبْعَدَ 1) ажратмоқ, узоқлаштирмоқ; 2) айирмоқ, бошқалардан ажратиб (яккалаб) қўймоқ; 3) (*қаердандир*) чиқариб, ҳайдаб юбормоқ, бадарға (сургун) қилмоқ; (مِنْ); 4) (*н. дандир*) бўшатмоқ, четлаштирмоқ, ҳайдамоқ (عَنْ); узоқлатмоқ, кетказмоқ, йўқотмоқ; чиқариб ташламоқ, бўшатмоқ, ҳайдамоқ; VI تَبَاعَدَ 1) аста-секин бир-биридан узоқлаштирмоқ; (*н. дандир*) бора-бора нари кетмоқ, чиқмоқ; 2) бир-биридан узоқда бўлмоқ (турмоқ);3) ажралиб турмоқ, фарқ қилмоқ; تَ~ طَرَائِقُنَا فِي الْحَيَاةِ бизлар турли хил (бир-биридан фарқ қилувчи) тарзда яшаяпмиз; VIII اِبْتَعَدَ (*н. дандир*) узоқлашмоқ (عَنْ); кетмоқ, ташлаб кетмоқ, тарк этмоқ; X اِسْتَبْعَدَ 1) узоқ деб ҳисобламоқ, 2) мумкин эмас, эҳтимолдан йироқ деб ҳисобламоқ; 3; (*қаердандир*) узоқлашмоқ, йўқолмоқ (عَنْ); 4) кетказмоқ, йўқотмоқ, чиқариб ташламоқ, истисно қилмоқ; ~ الْمَوْضُوعَ مِنْ جَدْوَلِ الْأَعْمَالِ масалани кун тартибидан чиқариб ташламоқ

إِبْعَادٌ 1) бартараф этиш (йўқотиш); чиқариш, чиқариб юбориш, узоқлаштириш; 2) яккаланиш, яккалаш, ажратиб қўйиш; 3) сургун, бадарға

– أَبْعَادِيَّةٌ *кўп.* أَبَاعِدُ, أَبْعَادِيَاتٌ ферма (*хусусий деҳқончилик ва чорвачилик хўжалиги*), кичик қишлоқ

– أَبْعَدُ[1] энг узоқ, олис масофадаги; 2) мен, сен, у (*исмини айтиш ўрнига киноя, шама қилиб айтилади*)

أَبْعَدُ[2] хоин, хиёнаткор, хиёнатчи: 2) қўрқоқ

– بِعَادٌ айрилиқ, ҳижрон

– بَعَدٌ ҳалокат, ўлим

– بُعْدٌ[1] 1) олислик, йироқлик, узоқлик; هُوَ بَعِيدٌ عَنْ ... بُعْدَ السَّمَاءِ عَنِ الْأَرْضِ ердан осмон қанчалик йироқ бўлса, у ҳам ... дан шунчалик йироқ; 2) узоқ жой, олис; عَلَى الـ~ узоқда; عَنْ (مِنْ) الـ~ узоқдан, олисдан; النَّظَرِ ~ узоқни кўра билиш; ٥ الْكُلِّيُّ الـ~ *муз.* октава; لَهُ ا~ ер ютсин уни!; ... ا لـ~ йўқолсин! битсин!

– بُعْدٌ[2] *кўп.* أَبْعَادٌ 1) масофа, оралиқ; عَلَى ~ ثَلَاثَةِ أَمْيَالٍ уч мил масофада; ... هُوَ عَلَى ~ حَجَرٍ مِنْ *маж.* у ...га анча яқин масофададир (*сўзма-сўз:* у ...дан отилган тош масофасидадир); 2) ўлчам, размер; أَبْعَادٌ أَحْدَاثِيَّةٌ *мат.* координаталар; أَبْعَادُ الْبَالَةِ той (тугун) нинг ҳажми (бўйи, баландлиги, эни); اِتَّخَذَ أَبْعَادًا خَطِرَةً хатарли кўлам (*даража*) га етмоқ

– بَعْدُ сўнг, кейин; яна, ҳали; لَمْ يَبْلُغْ ~ الثَّمَانِيَةَ عَشَرَ у (мз.) ҳали ўн саккизга ҳам тўлмаган (кирмаган); أَمَّا ~ сўнгра; ундан кейин;

فِيمَا ~ натижада, оқибатда, кечроқ, келгусида; مِنْ قَبْلُ وَ مِنْ بَعْدُ …гача ва …дан сўнг

بَعْدَ сўнг, кейин; بُكْرَةِ ~ эртадан кейин, индинга; الظُّهْرِ ~ тушдан сўнг; قَلِيلٍ مِنَ الزَّمَانِ ~ ёки ذَلِكَ بِقَلِيلٍ ~ бир қанча вақтдан кейин; يَوْمًا ~ يَوْمٍ кундан кунга; وَاحِدًا ~ الآخَرِ биттама-битта, орқама-орқа; مَا ~ ёки … أَنْ ~ ёки … مِنْ ~ أَنْ …гандан сўнг, кейин; وُقُوعِ الأَمْرِ ~ ўтган (ўтиб кетган) число билан; воқеа содир бўлиб ўтгандан кейин; кейинга; اللَّتَيَّا ؛ اللَّتَيَّا وَ اللَّتِي ~ қар. جَمَاقَةٌ لَيْسَ ~هَا حَمَاقَةٌ! ўта аҳмоқлик!; هُوَ فِي حِرْمَانٍ مَا ~ هُ حِرْمَانٌ у тасаввур қилиб бўлмайдиган даражада муҳтождир; ئِذٍ ~ ўшандан кейин, сўнгра, оқибатда; ◊ … أَنْ تَبَيَّنَ وَ ~ أَخْذٍ وَ رَدٍّ وَ سِينٍ وَ جِيمٍ турли ҳил савол ва жавоблардан сўнг маълум бўлдики, …

– بَعْدَيْنِ халқ. сўнг, кейин

– بُعَيْدَ …дан кўп ўтмай, тез орада, дарров; عِيدِ الأَضْحَى ~ қурбон ҳайитидан кейин кўп ўтмай

– بَعِيدٌ кўп. بُعَدَاءُ 1) узоқ, олис, йироқ, узоқдаги, йироқдаги; غَيْرُ ~ узоқ бўлмаган, яқин; … كُلَّ البُعْدِ عَنْ ~ …дан анча узоқда бўлган; الشُّقَّةِ ~ жуда узоқ, олис; النَّظَرِ ~ узоқни кўра биладиган, ўйлаб иш тутадиган, мулоҳазали; الأَثَرِ ~ жуда таъсирли, фойдали; المَنَالِ ~ етиш (эришиш, қозониш) қийин бўлган; مِنْ ~ йироқдан, узоқдан; 2) бурунги, қадимги, эски; узоқ муддатли, давомли (*муддат ҳақида*); مُنْذُ عَهْدٍ ~ қадимдан бери, азалдан; 3) мумкин бўлмаган, эҳтимолдан узоқ; … وَ غَيْرُ ~ أَنْ ва эҳтимолки, …; 4) бегона, номаҳрам

– تَبَاعُدٌ бир-биридан узоқлашиш; фироқ, ажралиш, айрилиқ; شُقَّةُ الـ~ катта фарқ

– مُبْعَدٌ йироқлашган, узоқлаштирилган; сургун (бадарға) қилинган, чиқариб юборилган

– مَبْعَدَةٌ узоқлашиш, йироқлашиш; … وَقَفَ عَلَى ~ مِنْ …дан йироқлашиб турмоқ; يُوجَدُ عَلَى ~ كِيلُومِتْرَيْنِ у икки километрлик масофададир

– مُسْتَبْعَدٌ ақлга тўғри келмайдиган, эҳтимолдан йироқ

– مُسْتَبْعَدَاتٌ кўп. (*ишлов беришга*) нобоп, ноқулай ерлар

(بعر) I بَعَرَ (а) بَعْرٌ тезакламоқ (*қўй ёки туя ҳақида*); II بَعَّرَ ахлат (*тезак*) қолдирмоқ (*чорва ҳақида*)

– بَعْرٌ жам. кўп. أَبْعَارٌ тезак, қумалоқ, ахлат, қил, гўнг

– بَعِيرٌ кўп. أَبْعِرَةٌ, أَبَاعِرُ, بُعْرَانٌ 1) беш ва ундан катта ёшдаги туя (*эркаги ва урғочиси*); 2) қозиқ тиши чиққан туя; أَهْلُ الـ~ бадавийлар

– مَبْعَرٌ анат. орқа чиқариш [illegible]

بَعْزَقَ 1) сочмоқ, еймоқ, тарқатмоқ; 2) совурмоқ, беҳуда кетказмоқ (сарфламоқ)

– بَعْزَقَةٌ 1) сочиш, тарқатиш; 2) совуриш, беҳуда кетказиш (сарфлаш)

– مُبَعْزِقٌ исрофгар

(بعض) II بَعَّضَ бўлакларга ажратмоқ; V تَبَعَّضَ бўлинмоқ

– بَعْضٌ кўп. أَبْعَاضٌ 1. қисм, бўлак; مُنْذُ سَنَةٍ وَ ~ السَّنَةِ бир йилдан кўпроқ, бундан аввал; 2. …лардан бирор киши, …дан бири, …дан баъзилари, биров, қандайдир бир киши; النَّاسِ ~ а) баъзи одамлар; б) қандайдир бир киши, аллаким; ~ لِـ ~ бир-бирига; ~هُمْ ~ًا бир-бирларини; ◊ فِي ~ الأَيَّامِ баъзи кунлари; ~ الأَوْقَاتِ баъзи вақтларда, гоҳо; الشَّيْءِ ~ маълум даражагача; озми-кўпми; وَ فَهِمَهُ ~ الفَهْمِ ниманидир чала-чулпа (озми-кўпми) фаҳмламоқ; у أَصَابَ ~ النَّجَاحِ فِي … у бир оз хижолат бўлди; عَرَاهُ ~ الخَجَلِ …да баъзи бир муваффақиятларга эришди; زَيِّ بَعْضُهْ халқ. барибир!, фарқи йўқ!, аҳамияти йўқ!

– بَعُوضٌ кўп. чивинлар; искабтопарлар

– بَعُوضَةٌ кўп. ـاتٌ — чивин; искабтопар

(بعق) II بَعَّقَ ёрмоқ, ёриб ташламоқ, чавақламоқ (*ҳайвонни*); VII انْبَعَقَ : فِي الكَلَامِ ~ меъёрдан ортиқ гапирмоқ

انْبِعَاقٌ : فِي الكَلَامِ ~ الـ меъёрдан ортиқ гапириш; إِنَّ اللهَ تَعَالَى يَكْرَهُ الـ~ فِي الكَلَامِ فَرَحِمَ اللهُ عَبْدًا أَوْجَزَ فِي كَلَامِهِ ҳад. Оллоҳ таоло меъёридан ортиқ гапирганни ёмон кўради, сўзини қисқа қиладиган бандага марҳамат қилади

بَعْلٌ кўп بُعُولٌ 1) эр (*хотиннинг эри*); 2) хўжайин; 3) Ваал (*қадимги сомийларда тупроқ ва ҳосил ҳомийси*); 4) лалмикор (баҳорикор) ерлар; 5) البَعْلُ Илёс алайҳиссалом даврларидаги бутнинг номи

– بَعْلَةٌ хотин, рафиқа

– بَعْلِيٌّ табиий суғориладиган, лалмикор; الأَرْضُ الـ~ةُ лалмикор ерлар; زِرَاعَةٌ ~ةٌ лалмикор деҳқончилик

بَعْلَزْبُولُ дин. шайтон, иблис

بَبْغَانٌ кўп. ـاتٌ — тўти, тўтиқуш

I بَغَتَ (а) بَغْتٌ 1) тасодифан (кутилмаганда) рўй бермоқ, содир бўлмоқ; 2) ҳайратда (ҳайрон, лол) қолдирмоқ; III بَاغَتَ 1) (*н. нидир*) кутилмаганда (тўсатдан) қилмоқ (بِـ); 2) кўққисдан ҳужум қилмоқ, бехосдан бостириб келиб қолмоқ; VII انْبَغَتَ 1) бехосдан бостирилган бўлмоқ; 2) ҳайрон бўлиб қолмоқ, лол қолмоқ, қойил қолмоқ

– بَاغِتٌ тўсатдан (кўққисдан, бехосдан) рўй берган, ногаҳоний, кутилмаган, тасодифий

– بَغْتَةً тўсатдан рўй бериш; кутилмаган воқеа; тасодифийлик; ~ кутилмаганда, тасодифан

– بَغْتِيٌّ = بَاغِتٌ

– مُبَاغِتٌ тасодифий, ногаҳоний

– مُبَاغَتَةٌ 1) кўққисдан ҳужум қилиш; 2) кутилмаганлик, тасодифийлик; сюрприз (*кутилмаган янгилик, совға*)

بُغَاثٌ *жам. кўп.* بِغْثَانٌ қушчалар, қуш болалари; الطُّيُور ~ кичкина қушчалар; ~ الــ يَسْتَنْسِرُ هُنَاكَ у ерда пашшадан фил ясайди (*сўзма-сўз:* у ерда қушчалар бургутга айланадилар)

– بُغَاثَةٌ қушча, қуш боласи

بُغَادَةٌ ишқорий сув

(بغدد) تَبَغْدَدَ ўзини катта тутмоқ, гердаймоқ, кеккаймоқ; кўз-кўз қилмоқ, рўкач қилмоқ, мақтанмоқ, ноз-карашма қилмоқ, ғамза (ишва) қилмоқ, сузилмоқ, қичиқ қилмоқ

– بَغْدَادِيٌّ 1. бағдодий, Бағдодга оид; 2. бағдодлик; ~ خَشَبٌ юпқа тахтача

– تَبَغْدُدٌ гердайиш, кеккайиш, кўз-кўз қилиш, рўкач қилиш; таннозлик, ишвагарлик

بُغَازٌ *кўп.* بَوَاغِيزُ бўғоз

– بُغَازِيٌّ *кўп.* بُغَازِيَّةٌ лоцман (*кемаларга йўл кўрсатувчи мутахассис*)

I بَغَشَ (*а*) بَغْشٌ майдалаб (томчилаб, эзиб) ёғмоқ; بَغَشَتِ السَّمَاءُ الْأَرْضَ майдалаб ёмғир ёғмоқ

– بَغَاشَةٌ *кўп.* اتٌ — буғоша (*гўштли сомса*)

– بَغْشَةٌ майдалаб ёғаётган ёмғир

I بَغَضَ (*у*) بَغَاضَةٌ ёки بَغِضَ (*а*) بُغْضٌ манфур, жирканч, нафратни келтирадиган бўлмоқ; II بَغَّضَ нафратни кўзғамоқ, нафратлантирмоқ; III بَاغَضَ бир-бирини ёмон кўрмоқ; IV أَبْغَضَ жуда ёмон кўрмоқ, нафрат билан қарамоқ; VI تَبَاغَضَ бир-бирини ёмон кўрмоқ

– بَغَاضَةٌ кучли нафрат, ўта ёмон кўриш

– بُغْضٌ, بِغْضَةٌ, بَغْضَاءُ нафрат, жирканиш

– بَغِيضٌ манфур, жирканч, нафратни келтирадиган; жуда хунук, жуда ёмон, қабиҳ, ёқимсиз

– تَبَاغُضٌ бир-бирини ёмон кўриш

– بَغِيضٌ = مُبْغَضٌ

– بَغِيضٌ = مَبْغُوضٌ

I بَغُلَ (*у*) بُغُولَةٌ 1) ақли ноқис, мияси йўқ, эси паст, калтафаҳм бўлмоқ, аҳмоқ, тентак бўлмоқ; 2) наслсиз, зурриёт қолдирмайдиган, бепушт бўлмоқ (*урғочи жониворлар ва аёллар ҳақида*); II بَغَّلَ *биол.* чатиштирмоқ, уламоқ

– تَبْغِيلٌ чатиштириш, улаш (*ҳайвон ва ўсимликлар ҳақида*), дурагайлаш

– بَغَّالٌ хачирларни ҳайдаб борувчи одам ёки хачирларнинг эгаси

بَغْلٌ *кўп.* بِغَالٌ 1) хачир; 2) эси паст, калтафаҳм, аҳмоқ, тентак

– بَغْلَةٌ урғочи хачир; الْقَنْطَرَةِ ~ кўприк тиргаги

I بَغَمَ (*а*) بُغَامٌ мунгли, ҳазин товушлар чиқармоқ (*оҳу ҳақида*)

I بَغَى (*и*) بُغْيَةٌ, بُغَاءٌ, بَغْيٌ 1) тиламоқ, истамоқ, кўярда-кўймай (хиралик билан). талаб қилмоқ (сўрамоқ), хиралик билан кўлга киритишга интилмоқ; 2) ўйлаб кўрмоқ, ният (қасд ёки мўлжал) қилмоқ, кўнгилга тугмоқ; 3) (*н. гадир*) қасд қилмоқ (عَلَى); 4) эзмоқ, сиқмоқ, жабрламоқ, зулм қилмоқ, (*к. нидир*) хафа қилмоқ (عَلَى); 5) бузуқлик (ахлоқсизлик) қилмоқ, саёқ юрмоқ фаҳшга берилмоқ; фоҳишалик қилмоқ; IV أَبْغَى 1) (*н. нидир*) топишга, қўлга киритишга ёрдам бермоқ; 2) бермоқ; тортмоқ, сузмоқ (*таомни*); V تَبَغَّى хоҳламоқ, истамоқ; VI تَبَاغَى ўзаро хоҳлашмоқ, бир-бирларини исташмоқ, тусашмоқ; VII اِنْبَغَى: ... يَنْبَغِي أَنْ шуни қилиш зарурки, ... у мажбурки, ...; يَنْبَغِي عَلَيْهِ أَنْ ... бизлар يَنْبَغِي أَلاَّ نَنْسَى أَنْ эсдан чиқармаслигимиз кераккки, ...; كَمَا يَنْبَغِي керак (лозим) бўлганидай; VIII اِبْتَغَى хоҳламоқ, тиламоқ, истамоқ

– اِبْتِغَاءٌ тилак, истак, хоҳиш; ~ тилаб, хоҳлаб, ...га интилиб

– بَاغٍ *мн.* بَاغِيَةٌ *кўп.* بُغَاةٌ 1. жабр-зулм қилувчи; адолатсизлик қилувчи; 2. золим, шафқатсиз одам

– بُغَاءٌ тилак, истак

– بِغَاءٌ бузуқлик, ахлоқсизлик; фоҳишабозлик; ~ دَارُ الــ фоҳишахона

– بَغْيٌ 1) адолатсизлик, шафқатсизлик; 2) ахлоқсизлик; фоҳишабозлик

– بَغِيٌّ *кўп.* بَغَايَا суюқоёқ, ахлоқсиз (*аёл*); фоҳиша

– بُغْيَةٌ тилак, истак, мақсад; التَّدَخُّلِ ~ аралашиш мақсадида

– مُبْتَغًى *кўп.* مُبْتَغَيَاتٌ кутилган, кўнгилдаги, орзу қилинган мақсад

بَفْتٌ, بَفْتَةٌ коленкор (*қалин сурп*); чит

I بَقَّ (*а/у*) بَقٌّ 1) куймоқ, тўкмоқ, оқизмоқ; 2) шариллаб отилмоқ; сачратмоқ, пуркамоқ, сепмоқ; 3) вайсамоқ, сафсата сотмоқ; II بَقَّقَ қандалага (канага) тўла бўлмоқ (*уй-жой ҳақида*); IV أَبَقَّ сергап бўлмоқ, майдагап бўлмоқ, кўп гапирмоқ

– بَقَاقٌ, بَقَاقَةٌ = بَقَّاقٌ

– بَقَّاقٌ 1. сергап, эзма, вайсақи; 2. оғзи бўш, ичида гап ётмайдиган одам

– بُقٌّ оғиз

– بَقٌّ *жам.* тахтакана, жўлак, қандала; دَقِيقِيٌّ ~ ун митаси

– بَقَّةٌ *кўп.* اتٌ — тахтакана, жўлак, қандала, мита; ~ شَجَرَةُ الــ *бот.* қайрағоч, бужун

بَقْبَقَ 1) кўпирмоқ, кўпикланмоқ, қулт-қулт қилмоқ (*сув ҳақида*); 2) вайсамоқ, беҳуда гапларни гапирмоқ, бидир-бидир қилмоқ; 3) ғурра, пўрсилдоқ, қавариқ билан қопланмоқ

– بَقَاقٌ = بَقْبَاقٌ

– بَقْبَقَةٌ 1) қултиллитиш; 2) сафсата; 3) ғурра, қавариқ пайдо бўлиши

– بَقْبُوقَةٌ *кўп.* بَقَابِيقُ ғурра, пўрсилдоқ, қавариқ, шиш

بُقْجَةٌ *кўп.* بُقَجٌ, بُقْجَاتٌ 1) бўғча; тугунча, ўралган нарса, ўрам; боғлам, боғ, даста, шода; пачка, бир қути; пакет, қоғозга ўралган нарса, қоғозхалта; 2) газлама (*бирор н. ни ўраш учун*)

بَقْدُونِسٌ, بَقْدُونَسٌ *бот.* петрушка (*кашничсимон кўкат*)

I بَقَرَ (*а*) بَقْرٌ очмоқ, кесмоқ, ёрмоқ, тилмоқ, тилимламоқ, қиймоқ; сўкмоқ; V تَبَقَّرَ билими ёки давлати кўпаймоқ

– بَاقِرٌ йирик шохли чорва подаси

– بَاقُورَةٌ сигир, буқа, ҳўкиз (*Яманда*); فِي ثَلَاثِينَ بَاقُورَةً بَقَرَةٌ *ҳад.* ўттизта ҳўкиздан битта

بَقَّارٌ *кўп.* بَقَّارَةٌ чўпон, подачи; йирик қорамол эгаси; чорвадор

– بَقَرٌ *жам. кўп.* أَبْقَارٌ (йирик) қорамол; мол; ~ُ الْمَاءِ *ёки* ~ُ الْبَحْرِ *зоол.* денгиз сигири (*йўқ бўлиб кетган денгиз ҳайвони*); ~ُ الْوَحْشِ ёввойи сигир; ◊ أَبُو ~ а) қўтон, қарқара; б) қизқуш (*балиқчилар туркумига оид қуш*)

– بَقَرَةٌ *кўп.* ~اتٌ сигир, буқа; سُورَةُ الْـ~ *қур.* бақара сураси; ~ُ الْبَحْرِ *зоол.* дюгонь (*денгиз буқаси*); ~ وَحْشِيَّةٌ антилопа, кийик, оху

– بَقَرِيٌّ сигирга оид; ~ لَبَنٌ сигир сути; ~ لَحْمٌ мол гўшти

بَقْسٌ *бот.* шамшод

بُقْسُمَاطٌ *жам.* тўрғаб қотирилган нонлар, сухари, бисквит

– بُقْسُمَاطَةٌ *кўп.* ~اتٌ бисквит

بَقْشَشَ (*к. ғадир*) чой пули бермоқ

– بَقْشَشَةٌ чой пули бериш; тортиқ қилиш, совға бериш

– بُقْشَةٌ *кўп.* بُقَشٌ букша (*Яманда қиймати 1/40 риёлга тенг пул бирлиги*)

– بَقْشِيشٌ *кўп.* بَقَاشِيشُ бақшиш, хайр-садақа; чой пули; ҳадя

I بَقِعَ (*а*) بَقَعٌ хол-хол, олачипор, доғли бўлмоқ; чавкари бўлмоқ; II بَقَّعَ доғ қолдирмоқ, доғ қилмоқ; булғамоқ, кир (ифлос) қилмоқ; V تَبَقَّعَ 1) доғ бўлмоқ, булғанмоқ, кир (ифлос) бўлмоқ; 2) хол-хол бўлмоқ; 3) баъзи жойлари ҳўл бўлмоқ

– أَبْقَعُ *мн.* بَقْعَاءُ *кўп.* بُقْعٌ хол-хол, доғли, олачипор; ~ غُرَابٌ *зоол.* ола қарға

– بَاقِعَةٌ *мз. кўп.* بَوَاقِعُ ўта ақлли киши, доно, донишманд киши

– بُقْعَةٌ[1] *кўп.* بُقَعٌ доғ; хол-хол

– بُقْعَةٌ[2] *кўп.* بِقَاعٌ 1) жой, ер, макон, ўрин; 2) ер бўлаги (участкаси)

– بَقِيعٌ турли хил тўнка ва илдизлар кўп бўлган ер, жой; ~ُ الْغَرْقَدِ Мадинаи мунаввaрадаги қабристон номи

– مُبَقَّعٌ хол-хол, доғли; олачипор

I بَقَلَ (*у*) بَقْلٌ 1) ўсмоқ, унмоқ, кўкариб чиқмоқ, ниш урмоқ (*ўт-ўлан ҳақида*); 2) соқоли чиқмоқ, соқол пайдо бўлмоқ; ~ وَجْهُ الْغُلَامِ ўспириннинг соқоли чиқиб қолди; IV أَبْقَلَ : أَبْقَلَتِ الْأَرْضُ ердан ўт-ўланлар чиқди; V تَبَقَّلَ термоқ, юлмоқ, узмоқ (*мас. полиз* экинларини)

– بَاقِلٌ *ат.от. мз.* Боқил (*гапини эплаб гапира олмайдиган одам исми*) ~ أَعْيَا مِنْ *маж.* мутлақо гапини эплаб гапира олмайдиган, ўта ношуд (*сўзма-сўз:* Боқилдан ҳам дудуқроқ)

– بَاقِلَّى, بَاقِلَاءُ *алиф.б.қ.*

بَاقِلَانِيٌّ баққоллик дўкони эгаси

– بَكَّلَا = بَقَالَا

– بَقَّالٌ 1) баққол; 2) кўкат ва полиз экинлари билан савдо қилувчи киши, резаворфуруш, ҳўлфуруш

– بِقَالَةٌ баққоллик; ~ دُكَّانُ الْـ баққоллик дўкони

– بَقْلٌ *жам. кўп.* بُقُولٌ 1) овқатга ишлатиладиган ўтлар; 2) ўт-алафлар, кўкатлар; 3) полиз экинлари

– بَقْلَةٌ полиз экини; ~ بَارِدَةٌ а) Миср ловияси; б) печак, чирмовиқ; الْـ~ُ الْحَمْقَاءِ семизўт, гулбеор; ~ُ الْخَطَاطِيفِ қончўп; الْـ~ُ الْعَرَبِيَّةُ (الْيَمَانِيَّةُ) ола бута, шўра; الْـ~ُ الذَّهَبِيَّةُ қизил амарант; الْـ~ُ الْمُبَارَكَةُ эндевий, боғда ўсадиган цикорий (*озиқ-овқатга ишлатиладиган ўтсимон ўсимлик*); ~ُ الْمَلِكِ бақлатул-малик (*жанубда ўсадиган кўп йиллик бута*)

– بَقَّلَةٌ треска (*балиқ тури*)

– بُقُولِيٌّ доривор ўтларга оид

– مَبْقَلَةٌ *кўп.* مَبَاقِلُ полиз; полиз экинлари, сабзавот экилган жой; ~ مَسْقُوفَةٌ بِالزُّجَاجِ парник, иссиқхона

– بَقْلَاوَةٌ бақлова, пахлава (*ширинлик тури*)

بَقْلُولَةٌ пуфак; қўпик; қаварик, бўртиқ

بَقَّمٌ 1) *бот.* сандал дарахти

بُقُوطِيٌّ унча катта бўлмаган сават, корзинка

I بَقِيَ (*а*) بَقَاءٌ 1) қолмоқ, сақланмоқ; қолгани, ортгани бўлмоқ; يَبْقَى بِالْبُوسْتَةِ йўқлаб олинадиган; لَمْ تَبْقَ طِفْلاً! сен энди ёш бола эмассан!; ... وَ لَمْ يَبْقَ أَحَدٌ مِنْهُمْ إِلَّا شَارَكَ فِي уларнинг орасида ...да иштирок этмаган ҳеч ким қолмади; 2) бирор жойда ёки ҳолатда бўлмоқ, турмоқ; 3) бирор кимсанинг бўйнида (зиммасида) қолмоқ (*қарз тўғрисида* - عَلَى); I بَقَى (*и*) кутмоқ, интизор бўлмоқ; بَقَيْنَا رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ *ҳад.* биз Расулуллоҳ саллаллоҳу алайҳи васалламни кутдик; II بَقَّى қолдирмоқ; IV أَبْقَى 1) қолдирмоқ, сақламоқ; ~ اللهُ حَيَاتَكَ! Оллоҳ сенга узоқ умр берсин!; 2) (*к. ғадир*) раҳм-шафқат қилмоқ (عَلَى); V تَبَقَّى қолмоқ; қолдиқ, қолган, ортган бўлиб чиқмоқ; X اِسْتَبْقَى 1) сақлашга ҳаракат қилмоқ; 2) бутун қолдирмоқ, сақланмоқ, эҳтиёт қилмоқ; 3) (*ўзида*) тўхтатиб қолмоқ, ушлаб қолмоқ, олиб қолмоқ; асрамоқ; 4) қолишни сўрамоқ (илтимос қилмоқ)

– إِبْقَاءٌ 1) қолдириш, сақлаш; 2) (*к. ғадир*) раҳм қилиш (عَلَى)

– أَبْقَى жуда мустаҳкам, бут, бехато, яхши ҳолда, бузилмаган,

кафолатли; ... لو ~ و كان خيرًا لكم агарда ... бўлганда эди, сизлар учун ҳаммасидан яхшироқ ва ишончлироқ бўлур эди

– اسْتِبْقَاء 1) сақлаш; 2) (*ўзида*) тўхтатиб қолиш, ушлаб қолиш, асраш

– بَاقٍ *ми.* بَاقِيَة 1. 1) боқий, қолган; بَاقِي الوَرَقَة المَالِيَة қайтим;2) қолгани, бошқа, ортиғи; 3) бут, яхши ҳолда, бузилмаган; 4) чўзилган; абадий; الحَيُّ البَاقِي Боқий (*Оллоҳнинг сифатларидан бири*); فَارَقَ الدَّارَ الفَانِيَة إلى الدَّار البَاقِيَة у вафот этди (*сўзма-сўз:* у фоний дунёдан боқий дунёга кетди); الحَيَاةُ البَاقِيَة нариги дунёдаги ҳаёт; 2. *кўп.* بَاقِيَات қолдиқ, қолгани, ортгани; البَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ хайрли ишлар

– بَاقِيَة *кўп.* بَوَاقٍ қирққулоқ (*Сурияда*)

– بَقَاء 1) давомлилик; давом этиш вақти; 2) абадийлик, узоққа, кўпга чидаш; طَوِيلُ الـ~ кўпга чидайдиган, пишиқ-пухта; узоқ давом этадиган, узоқ вақтга мўлжалланган; 3) бутлик, яхши сақланганлик, жойидалик; قَانُون ~ الطَّاقَة *физ.* энергия (қувват)-нинг сақланиш қонуни; 4) бирор жойда ёки ҳолатда бўлиш, туриш, ҳаёт кечириш; تَنَازُعُ الـ~ *ёки* نِزَاعُ الـ~ *биол.* яшаш учун кураш; ~ الأَصْلَح *ёки* ~ الأَنْسَب *биол.* шароитга мослашганларнинг яшаб қолиши; ◊ دَارُ الـ~ дорулбақо, у дунёдаги ҳаёт

– بَقَا، بَقَى *халқ.* у ҳолда, демак, бинобарин, шундай экан

– بَقِيَّة *кўп.* بَقَايَا 1) қолгани, ортиғи, қолдиқ; بَقَايَا المَاضِي эскилик сарқити; ~ بَاقِيَة арзимаган (*озгина*) сарқитлар; 2) давоми; لَهُ ~ давоми бор; الـ~ عَلَى الصَّفْحَة الرَّابِعَة давоми тўртинчи саҳифада; ◊ ... يَا الـ~ في حَيَاتِك (худо) қолганларнинг умрини узоқ қилсин! (*яқин кишисининг вафот этганлиги тўғрисида хабар берилаётган пайтда айтилади*)

– مُبْقًى : ~ عَلَيْه қолдирилган

بَك *кўп.* بَكَوَات бек, бей

– بَكَوِيَّة беклик (бейлик) мартабаси (унвони)

I بَكَّ (*у*) بَكٌّ сиқмоқ, қисмоқ, эзмоқ; عُنُقَه ~ (*бирор к. га*) жабр қилмоқ, зулм ўтказмоқ, зулм қилмоқ

بَكِّي : بَعْلَبَك *сўзидан нисбий сифат*; баълабаклик киши

بَكَّة Маккаи мукарраманинг маркази

I بَكَأَ (*а*) بُكُوء، بَكَاءَة، بَكَاء، بَكْء сути камаймоқ, қисир бўлмоқ (*туя ёки қўй ҳақида*)

– بَكِيء *кўп.* بِكَاء камгап, гапи оғзидан суғуриб олинадиган

– بَكِيئَة сути камайган, қисир бўлган (*туя ёки қўй ҳақида*)

بَكَابُورت туйнук, тешик, люк

بَكَارَا баккора (*карта ўйинининг бир тури*)

بَكَاشِين، بَكَاسِين балиқчи (*қуш*); лойхўрак (*қуш*)

بَكَالُورِيَا бакалаврлик даражаси; حَامِل ~ في العُلُوم المَالِيَّة التِّجَارِيَّة молия-савдо фанлари бўйича бакалавр

– بَكَلُورِيُوس = بَكَالُورِيُوس

بَكْبَاشِي *кўп.* بَكْبَاشِيَّة *эск.* бекбоши; подполковник

I بَكَتَ (*у*) بَكْت 1) урмоқ, калтакламоқ, саваламоқ; 2) енгмоқ, енгиб чиқмоқ, ўзиб кетмоқ, (*баҳс-мунозарада*) ғолиб келмоқ; II بَكَّتَ 1) сўкмоқ, уришмоқ, коймоқ; танбеҳ бермоқ; гина қилмоқ, ўпкаламоқ, таъна қилмоқ, айбламоқ; 2) بِالحُجَّة ~ ғолиб келмоқ, ғолиб бўлмоқ, ғалаба қилмоқ, енгмоқ

– تَبْكِيت танбеҳ бериш, таъна, гина қилиш; الضَّمِير ~ виждон азоби

بَكْتِيرِيَا бактериялар

I بَكَرَ (*у*) بُكُور 1) эрта (барвақт) турмоқ; 2) (*қаерадир*) барвақт отланмоқ, жўнамоқ (إلى); 3) (*н. нидир*) эрта тонгда қилмоқ (ب); 4) (*н. нидир*) эрта, вақтидан илгари қилмоқ; في النَّوْم ~ эрта ётмоқ (ухламоқ); II بَكَّرَ 1) =I; 2) шошилмоқ, тез бажармоқ, олдин бажармоқ; III بَاكَرَ (*к. нингдир ҳузурига*) барвақт келмоқ; VIII ابْتَكَرَ 1) ихтиро қилмоқ, ўйлаб топмоқ; ижод этмоқ; 2) ташаббус кўрсатмоқ; 3) биринчи ҳосилни узмоқ; 4) қизлигидан маҳрум қилмоқ; 5) бошқаларга ўхшамайдиган, бетакрор бўлмоқ

– ابْتِكَار *кўп.* ـات 1) ихтиро қилиш, яратиш; ижод; 2) ташаббус; 3) бетакрорлик, бошқаларга ўхшамаслик

– بَاكِر эрта, эртанги, илк, эрта бошланган, барвақт, муддатидан олдин; ~ إنَّ الوَقْت ҳали эрта; مَوْت ~ бевақт ўлим; ~ ا эрта, барвақт

– بَاكِرَة *кўп.* بَوَاكِر бокира; биринчи ҳосил; биринчи белги, илк нишона

– بَاكُور эртапишар, тезпишар, чиллаки, эртаги

– بَاكُورَة *кўп.* ـات, بَوَاكِير биринчи ҳосил; (*қандайдир ишда*) биринчи қадам; тўнғич, энг биринчи; الصُّبْح ~ эрта тонг; أَعْمَالِه ~ меҳнатларининг биринчи меваси; 2) *кўп.* биринчи белгилар, нишоналар, дарақчилар

– بَكَارَة қизлик, бокиралик, маъсумалик; غِشَاء الـ~ қизлик пардаси

– بَكْر *кўп.* أَبْكُر, بِكَار 1) кичкина туяча, бўталоқ; 2) *ат. от. мз.* Бакр

بِكْر[1] *кўп.* أَبْكَار : ~ ضَرْبَة ҳал қилувчи зарба; كَانَتْ ضَرَبَاتُ عَلِيٍّ أَبْكَارًا *ҳад.* Али каррамаллоҳу важҳанинг зарбалари ҳал қилувчи эди

– بِكْر[2] 1. бокира, пок, иффатли, тоза; الأَرَاضِي الـ~ бўз (қўриқ) ерлар; البِلَاد الـ~ киши қадами етмаган мамлакат, жой; ◊ دَهْشَة ~ ا у таърифлаб бўлмайдиган даражада ҳайратда қолди; 2. *кўп.* أَبْكَار 1) тўнғич, энг биринчи; биринчи насл; 2) иффатли қиз, маъсума, бокира; 3) биринчи марта кўзи ёриган аёл

– بَكَر *жам.* 1) *тех.* блоклар (*бир бутун ҳолда ишланган қисмлар бирикмаси*); 2) ғалтаклар

– بَكَرَة, بَكْرَة *кўп.* ـات 1) *тех.* блок; 2) ғалтак, найча, ғалтак

(*тикув ва йигирув машиналаридаги*); خَيْطٌ أَسْوَدُ (أَبْيَضُ) ~ қора (оқ) ип ғалтаги; ◊ إِنَّهُمْ (عن) عَلَى ~ أَبِيهِمْ احْتَفُوهُ улар ҳаммаси биргаликда уни тантанали равишда кутиб олдилар

– بَكْرَةٌ[2] ёш урғочи туя боласи, урғочи бўталоқча; ◊ جَاؤُوا عَلَى أَبِيهِمْ ~ уларнинг ҳаммалари келишди

– بُكْرَةٌ эрта тонг, тонг саҳар; فِي ~ النَّهَارِ эрта тонгда; ~ а) эрта тонгда; б) эртага; ~ بَعْدَ индинга, эртадан кейин

– بِكْرِيٌّ биринчи туғилган, тўнғич ўғил

– بِكْرِيَّةٌ 1) биринчи туғилган, тўнғич қиз; 2) биринчи маротаба туғаётган аёл

– بَاكُورٌ = بَكُورٌ

– بُكُورِيَّةٌ، بُكُورَةٌ тўнғичлик, биринчилик

– بَكِيرٌ эртаги, эртапишар, тезпишар, чиллаки

– مُبْتَكَرٌ бошқаларга ўхшамайдиган, бетакрор, оригинал

– مُبْتَكَرَاتٌ *кўп.* ихтиролар, тадқиқотлар

– مُبْكَارٌ эртаги

– مُبَكِّرٌ эртаги, эртапишар, тезпишар

بَكْرَجٌ *кўп.* بَكَارِجُ чойнак; кофейник (*қаҳва пишириладиган идиш*)

مُبَاكَسَةٌ бокс

بَكَلَ I بَكْلٌ (у) тугнамоқ, тугмаламоқ, тугмаларни қадамоқ; II = I

– بَكْلَةٌ *кўп.* بِكَلٌ илгак, тўқа

بَكَلَا треска (*шимолий денгиздаги балиқнинг бир тури*)

– بَكْلَاه = بَكَلَا

بَكْلُورِيَا = بَكَلُورِيَةٌ

بَكَلُورِيُوسٌ бакалавр; غُلُومٍ ~ фан бакалаври; فُنُونٍ ~ санъат бакалаври; دَرَجَةُ الـ~ бакалаврлик даражаси

بَكَامَةٌ I (بكم) тўқ ранг (а) بَكِمَ соқов, гунг, тилсиз бўлмоқ; بَكَمَ (у) жим бўлмоқ, овозни чиқармаслик, ҳеч нарса гапирмаслик; IV أَبْكَمَ соқов, гунг, тилсиз қилмоқ; V تَبَكَّمَ тилдан қолмоқ; қотиб, серрайиб қолмоқ, жим бўлмоқ, гапира олмай қолмоқ, сўзлай олиш қобилиятини йўқотмоқ

– أَبْكَمُ *мн.* بُكَمَاءُ *кўп.*, بُكْمٌ соқов, гунг

– بَكَمٌ соқовлик, тилсизлик, гунглик

– بَكِيمٌ *кўп.* أَبْكَامٌ соқов

بَكَى I (и) بُكَاءٌ йиғламоқ, хўнграмоқ; (*к. гадир*) аза тутиб йиғламоқ (*туш.к. ёки* عَلَى); II بَكَّى 1) кўп йиғламоқ; йиғлашга мажбур қилмоқ; IV أَبْكَى йиғлатмоқ, кўз ёшигача олиб бормоқ; кўз ёшини оқиздирмоқ; VI تَبَاكَى 1) ўзини йиғлаганга солмоқ, (*н. гадир*) ёлғон йиғи қилмоқ (عَلَى); 2) бошқалар билан биргаликда йиғламоқ; X اسْتَبْكَى йиғлашга мажбур қилмоқ, кўз ёшини оқиздирмоқ

– بَاكٍ *кўп.* بُكَاةٌ йиғлаётган, кўз ёши тўкаётган; аза тутаётган

– بَاكِيَةٌ *кўп.* بَوَاكٍ 1. йиғлаётган, кўз ёши тўкаётган; аза тутаётган (*аёл*); 2. 1) йиғичи, гуянда (*аза қўшиқларини айтувчи аёл*); 2) *архит.* гумбаз, қубба; арка, тоқ, равоқ

– بَكَّاءٌ йиғлоқи (*одам*)

– بُكًى، بُكَاءٌ йиғи, йиғлаш, хўнграш; аза тутиш

– بَكِيٌّ йиғлоқи, кўп йиғлайдиган

– مُبْكٍ *мн.* مُبْكِيَةٌ кўз ёшини оқизувчи, йиғлатувчи; ўта ачинарли, қайғули, ҳасратли

– مَبْكًى *кўп.* مَبَاكٍ (*к. гадир*) йиғланадиган, аза тутиладиган жой; ~ الْيَهُودِ ёки ~ حَائِطُ الـ "йиғи девори" (*Қуддуси шариф ш. да*)

– مَبْكِيٌّ: ~ عَلَيْهِ йиғланадиган

بَلْ балки; аксинча, билъакс; лекин, ҳаттоки; эса, бўлса; бироқ; ...дан кўра, кўпроқ, афзалроқ; لَيْسَ هُوَ كَاتِبًا ~ طَبِيبٌ у ёзувчи эмас, балки табибдир; مَا قَالَ هٰذَا عُمَرُ ~ زَيْدٌ буни Умар эмас, аксинча Зайд айтди; يُخْطِئُ ~ وَ يُصِرُّ عَلَى الْخَطَأِ у хато қиляпти, ҳаттоки хатони қаттиқ туриб маъқуллаяпти

بَلَّ I (بلّ) بَلٌّ (а/у) 1) хўлламоқ, намламоқ, ивитмоқ, хўллаб олмоқ; суғормоқ; сув (нам) бермоқ; ~ الظَّمَأَ томоқни хўлламоқ; ~ ظَمَأَهُ чанқоқни босмоқ, бостирмоқ; هٰذَا لَا يَبُلُّ الرِّيقَ *маж.* бу мутлақо етарли эмас; 2) бермоқ, тақдим этмоқ, адо этмоқ; بُلُّوا أَرْحَامَكُمْ وَ لَوْ بِالسَّلَامِ *ҳад.* қариндошларингизни ҳеч бўлмаганда салом билан сийлангизлар; بَلٌّ (а/и) بُلُولٌ، بَلَلٌ (*н. дандир кейин*) соғаймоқ, тузалмоқ; (*н. дандир*) тузалмоқ, ўзига келмоқ, кучга кирмоқ, тикланмоқ, оёққа туриб олмоқ (مِنْ); بَلَّ مِنْ مَرَضِهِ у касалликдан тузалди; II بَلَّلَ (*н. биландир*) кўп хўлламоқ, ивитмоқ (بِ); اللّٰهُ ثَرَاهُ ~ Оллоҳ унинг қабрини обод қилсин!; الْفَقِيدَةَ بِدُمُوعِهِ ~ марҳумга аччиқ йиғламоқ; IV أَبَلَّ = II; V تَبَلَّلَ суғорилмоқ, намланмоқ, ивимоқ, бўкмоқ, хўл бўлиб кетмоқ; بِالْعَرَقِ ~ терлаб-пишиб кетмоқ; VIII ابْتَلَّ ивилмоқ, бўкмоқ, хўл бўлмоқ, хўлланмоқ; X اسْتَبَلَّ = IV

– بَلٌّ хўллаш

– بِلٌّ[1] соғайиш, тузалиш

– بِلٌّ[2] *жам.* ёввойи маржон дарахтининг меваси

– بِلٌّ[3] рухсат берилган, ман этилмаган; لَا أُحِلُّهَا لِمُغْتَسِلٍ وَ هِيَ لِشَارِبٍ حِلٌّ وَ ~ чўмилишга мен рухсат этмайман, уни ичиш эса ҳалол ва рухсат берилгандир (*замзам суви ҳақида*)

– بِلَالٌ: ~ بْنُ حَمَامَةَ Муҳаммад алайҳиссалом муаззинларининг исми

– بُلَالَةٌ намлик, хўллик

– بَلَّانٌ ҳаммом хизматчиси, ҳаммомчи

– بَلَّانَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) ҳаммом ходимаси, ҳаммомда ишлайдиган аёл; 2) уй бекасининг оқсочи (*бой хонадонларда*)

– بِلَّةٌ намлик, ҳўллик, захлик; ~ زَادَ فِي الطِّينِ оловга ёғ сепмоқ, авж олдирмоқ; гижгижламоқ

– بَلِيلٌ 1. нам, ҳўл, зах; 2. муздаккина (ёқимли) шабада

– بَلِيلَةٌ буғдой ёки маккажўхоридан бир оз ширин қилиб тайёрланган бўтқа

– مَبْلُولٌ، مُبَلَّلٌ، مُبْتَلٌّ ҳўл

بِلَا (بـ + لَا) ...сиз; бе ...., но...; حَائِطٌ ~ صُورَةٍ كَغُرْفَةٍ ~ نَافِذَةٍ *мтл.* суратсиз девор деразасиз хонага ўхшайди

بَلَاتُونٌ *кўп.* اتٌ — *ҳарб.* взвод, кичик қисм; (*қар.* قُولٌ)

بَلَاتِينٌ платина

بَلَاجٌ *кўп.* اتٌ — пляж, чўмилиб ҳордиқ чиқарадиган жой

بَلَاجْرَا *мед.* пелагра

بَلَازْمَةٌ плазма (*қоннинг суюқ қисми*)

بَلَاسْتِيكٌ пластмасса

بَلَاشْ (بِلَا شَيْءٍ) *халқ.* бекорга, текинга; يَا ~! нақадар арзон!, арзимаган нарса!

بَلَانْكٌ *кўп.* اتٌ — бирор нарса ишлаб чиқариш учун тайёрлаб қўйилган ярим маҳсулот; ғўла

بَلْبَصَ ишқаламоқ; суртмоқ; артмоқ; полювғич билан супурмоқ (артмоқ)

– بُلْبَاصٌ *кўп.* بَلَابِيصُ пол ювадиган латта, полювғич

بَلْبَطَ чайқалмоқ; шапилламоқ, урилиб сачрамоқ, сочилмоқ, сепилмоқ, сепишмоқ, сочишмоқ

– بَلْبَطَةٌ чайқалиш, сачраш; сепишиш

بَلْبُوعَةٌ *кўп.* بَلَابِيعُ ҳапдори; юмалоқ дори

بَلْبَلَ 1) безовта қилмоқ, уринтирмоқ, оромини бузмоқ; ташвишга (хавотирга) солмоқ; 2) чигаллаштирмоқ, чалкаштирмоқ, айқаш-уйқаш қилмоқ; жойини, (ўрнини) ўзгартирмоқ, чалғитмоқ, адаштирмоқ; تَبَلْبَلَ 1) безовта (ороми бузилган, ташвишланган, хавотирда қолган) бўлмоқ; 2) чалкаш, айқаш-уйқаш бўлмоқ, аралашмоқ, қоришмоқ; аралаш-қуралаш бўлиб кетмоқ

– بَلْبَالٌ[1] *кўп.* بَلَابِلُ безовта бўлиш, хавотирланиш

بَلْبَالٌ[2] *бутанинг номи*

– بُلْبُلٌ *кўп.* بَلَابِلُ булбул; ~ الشَّعِيرِ *зоол.* деҳқончумчуқ

– بَلْبَلَةٌ *кўп.* بَلَابِلُ 1) нотинчлик, хавотирлик, безовталик, ташвиш; قَرَّتْ بَلَابِلُهُ у хавотирланмай (ташвишланмай) қўйди; تَضَاعَفَتْ بَلَابِلُهُ унинг ташвиши ортди (кўпайди); 2) чалкашлик, тартибсизлик, парокандалик, тўс-тўполон, югур-югур, қий-чув, бесаржонлик, беҳаловатлик; аралаш-қуралашлик;3) *кўп.* ғам-ташвишлар, ҳадиклар, хавфсирашлар, чўчишлар

– بُلْبُلَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) (*чойнакнинг*) жўмраги; 2) кран

– بُلْبُولٌ суқсур, ёввойи ўрдак

تَبَلْبُلٌ чалкашиш, айқаш-уйқаш бўлиш, қоришиш, тартибсизлик, чатоқлик; қий-чув, тўс-тўполон; ~ الْأَلْسِنَةِ тилларни аралаштириб (қориштириб) юбориш

مُبَلْبَلٌ 1) хавотирланган, ташвишга тушган; 2) аралаш-қуралаш бўлиб кетган, чалкаш

I (بلج) بَلَجَ (у) بُلُوجٌ 1) порламоқ, нур сочмоқ, ярқирамоқ; 2) ёришмоқ; بَلِجَ (а) بَلَجٌ нур сочмоқ, чақнамоқ, ёритмоқ; ял-ял ёнмоқ, балқиб турмоқ (*юз ҳақида*); хурсанд бўлмоқ, севинмоқ; IV أَبْلَجَ 1) порламоқ, ёрқин нур сочмоқ; 2) очмоқ, фош қилмоқ, аниқламоқ; ошкор (маълум) қилмоқ; الْحَقُّ ~ وَ الْبَاطِلُ تَلَجْلَجَ *мтл.* ҳақиқат аниқ-равшан қилади, ёлғон эса чалкаштиради (*сол.* أَبْلَجَ); V تَبَلَّجَ 1) нур сочмоқ, порламоқ, чарақлаб турмоқ; 2) тонг отмоқ, ёришмоқ; 3) қувонмоқ, севинмоқ, шод бўлмоқ. VII انْبَلَجَ 1) ёришмоқ; 2) кўринмоқ, чиқмоқ, пайдо бўлмоқ; ёриб ўтмоқ, ўзига йўл очмоқ (*нур ҳақида*)

– أَبْلَجُ *мн.* بَلْجَاءُ *кўп.* بُلْجٌ 1) ялтироқ, порлоқ, ёрқин; 2) шод, хурсанд, қувноқ; 3) аниқ, равшан; ойдин, соф, тоза; الْحَقُّ ~ وَ الْبَاطِلُ لَجْلَجٌ ҳақиқат аниқ, ёлғон эса ноаниқ (*дудмал*) сўзлайди

– انْبِلَاجٌ 1) *шунингдек.* ~ الْفَجْرِ тонг пайти, тонг ёришган пайт, тонготар пайт; 2) илк давр, боши, бошлари; ~ الْقَرْنِ الْعِشْرِينَ йигирманчи аср бошлари

– تَبَلُّجٌ ялтираш, ярқираш, чақнаш; нур, жилва, шуъла; нур сочиш, порлаш

بَلْجِيكِيٌّ 1. Бельгияга оид; 2. бельгиялик

بُلْجَةٌ *ёки* بَلْجَةٌ икки қошнинг ўртаси

(بلح) IV: أَبْلَحَ النَّخْلُ хурмонинг меваси пишди, хурмо пишиб етилди

– بَلَحٌ хурмолар (тоза, янги); ~ الْبَحْرِ *зоол.* денгиз чиғаноғи

– بَلَحَةٌ *кўп.* اتٌ — хурмо

I (بلد) بَلَدَ (у) بُلُودٌ (*қаердадир*) яшамоқ (بـ); (*н. нидир*) турар жой деб танламоқ (بـ); بَلُدَ (у) بَلَادَةٌ аҳмоқ, тентак, бефаҳм, эси паст, бефаросат бўлмоқ; II بَلَّدَ 1) тентак, аҳмоқ бўлмоқ; 2) янги иқлимга, шароитга ўргатмоқ, кўниктирмоқ; V تَبَلَّدَ 1) эсини йўқотмоқ, ақлини еб қўймоқ, аҳмоқлигини билдирмоқ, намоён қилмоқ, ўзини аҳмоқона тутмоқ; 2) сусаймоқ, заифлашмоқ; ~تْ حَاسِيَّتُهُ унинг ҳиссиётлари сусайди; 3) янги шароитга ўрганмоқ, кўникмоқ; VI تَبَالَدَ ўзини аҳмоқликка солмоқ

– بِلَادٌ мамлакат (*қар.* بَلَدٌ)

– بَلَادَةٌ аҳмоқлик, тентаклик, бефаҳмлик

– بَلَدٌ *кўп.* بِلَادٌ، بُلْدَانٌ 1) мамлакат; 2) вилоят, область; 3) шаҳар, жой, макон; ابْنُ ~ а) шаҳарлик; б) *халқ.* олифта, башанг, посон

– بُلْدَانِيٌّ топонимика билан шуғулланувчи олим

– بُلْدَانِيَّةٌ топонимика (*жуғрофий номларни ўрганувчи*

тилшунослик соҳаси)

– بَلْدَةٌ *кўп.* بِلَادٌ 1) шаҳар; 2) аҳоли истиқомат қиладиган жой

– بَلَدِيٌّ 1. 1) шаҳарга оид; 2) маҳаллий, шу ерлик; 3) муниципиалитетга оид, муниципиал; ~ مَجْلِسٌ муниципиалитет мажлиси; 2. ҳамшаҳар, ватандош

– بَلَدِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ шаҳар бошқармаси, муниципиалитет (*баъзи мамлакатларда маҳаллий ўз-ўзини идора қилиш органи*); رَئِيسُ الـ~ шаҳар бошлиғи, ҳокими, мери; دَارُ الـ~ шаҳар бошлиғи (ҳокими, мери) идораси

– بَلِيدٌ *кўп.* بُلَدَاءُ ривожланмаган, ақли ноқис, эси паст, аҳмоқ; ~ الذِّهْنِ зеҳни (*эси*) паст; 2. тентак, аҳмоқ

– تَبَلُّدٌ аҳмоқлик, тентаклик; миясн айниш, гангиш, меровлик

تَبْلِيدٌ янги иқлимга ўргатиш, кўниктириш

– مُتَبَلِّدٌ ақли ноқис, калтафаҳм, тентак, бефаросат, гўл, ғўр

بُلْدُوزِرٌ *кўп.* ـَاتٌ бульдозер

بَلَدِيُومٌ *кимё.* палладий

(بلس) IV أَبْلَسَ 1) : ~ مِنْ رَحْمَةِ اللهِ Оллоҳ раҳматидан умид узмоқ, умидсизланмоқ, ноумид бўлмоқ; 2) زَيْدٌ ~ Зайд ғамгин ҳолда сукут сақлади

– إِبْلَاسٌ мағлубият; ғамгинлик

– بَلَسٌ 1) анжир дарахти (*Ficus palmata*); 2) анжир меваси; анжир қоқи (*Яманда*)

بَلَسَانٌ 1) бальзамли дарахт; 2) маржон дарахти; صَغِيرٌ ~ қора маржон

بَالَسْتِيكٌ = بَلَسْتِيكٌ

بَالَسْتِيكِيٌّ = بَلَسْتِيكِيٌّ

بَلْسَمٌ *кўп.* بَلَاسِمُ бальзам (*баъзи ўсимликлардан олинадиган хушбўй эфир мойи*); شَافٍ ~ *маж.* шифобахш, доривор бальзам

– بَلْسَمِيٌّ бальзамли, хушбўй, доривор, шифобахш

(بلش) II بَلَّشَ бошламоқ (*Сурияда*)

بَلْشَفَ большевик қилмоқ, большевиклаштирмоқ; تَبَلْشَفَ большевик бўлмоқ, большевиклашмоқ

– بَلْشَفَةٌ 1) большевиклаштириш; 2) большевизм

– بَلْشَفِيٌّ *кўп.* بَلَاشِفَةٌ 1) большевизм ва большевикларга оид; 2) большевик

– بُلْشَفِيكٌ *жам.* большевиклар

– بَلْشَفَةٌ = بَلْشَفِيَّةٌ

بَلَشُونٌ кўтон, қарқара; كُلٌّ بِرِكَةٍ وَ لَهَا ~ *мтл* бош бўлса, дўппи топилади; ош бўлса, ейдиган топилади (*сўзма-сўз: ҳар бир ҳовузнинг ўз кўтони бор*)

I بَلَصَ (*у*) بَلْصٌ қўрқитиб (*ёки дўқ-пўписа ва бошқа йўллар билан* алдаб) ундирмоқ, олмоқ, товламоқ, юлмоқ; II بَلَّصَ = I; VII انْبَلَصَ алданган бўлмоқ

– بَلَّاصٌ *кўп.* بَلَالِيصُ лойдан ясалган кўза

– بَلَّاصٌ = بَلَاصِيٌّ

– بَلْصٌ 1) қўрқитиб олиш, товламачилик, юлғичлик; олиб қўйиш, тортиб олиш

– بَلْصَةٌ алдаш, фириб (панд) бериш, муттаҳамлик, қаллоблик, товламачилик

(بلط) II بَلَّطَ 1) тош ётқизмоқ, тош термоқ; 2) силласи қуримоқ, ҳолдан тоймоқ, сулаймоқ; ◊ وَجْهَهُ ~ уятсиз бўлмоқ; V تَبَلَّطَ 1) тош терилмоқ (ётқизилмоқ); 2) *маж.* сандироқлаб юрмоқ, санқимоқ

– بَلَاطٌ[1] *жам.* йўлга тўшаладиган (*ётқизиладиган*) тош, плита (тоштахта), йирик тош; قَاشَانِيٌّ ~ кошин, кафель; إِسْمَنْتٌ ~ цемент кошин

– بَلَاطٌ[2] сарой (*шоҳларники*)

– بَلَاطَةٌ *кўп.* ـَاتٌ тош, тоштахта (плита); مُلَوَّنَةٌ ~ кошин, кафель; الضَّرِيحِ ~ қабр устига қўйиладиган тош, сағана

– بَلْطَةٌ *кўп.* بَلْطٌ болта (*кўпроқ жангларда ишлатиладигани*)

– بُلْطِيٌّ *жам.* Нил олабуғалари (*балиқ*)

– بُلْطِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ Нил олабуғаси

– بَلُّوطٌ 1) болут, дуб, эман; 2) *шунингдек,* ثَمَرَةُ الـ~ чўчқа ёнғоқ (*эман дарахти меваси*); شَاهُ ~ *бот.* каштан дарахти

– تَبْلِيطٌ тош ётқизиш, тўшаш, териш

– مُبَلَّطٌ тош терилган, тўшалган, ётқизилган

بَلْطَجَ 1) ўзганинг ҳисобига яшамоқ; қўрқитиб (дўқ билан) товламоқ

– بَلْطَجَةٌ шантаж, қўрқитиб товлаш

– بَلْطَجِيٌّ *кўп.* بَلْطَجِيَّةٌ 1) *ҳарб.* сапёр;2) товламачи

– بَلْطَجِيَّةٌ товламачилик қилиш

بَالْطُو = بَلَاطِي, بَلْطُوَاتٌ *кўп.* بَلْطُو

بَالُوظَةٌ *алиф.б.к.*

I بَلَعَ, بَلِعَ (*а*) بَلْعٌ ютмоқ, ютинмоқ, ютиб юбормоқ; ◊ رِيقَهُ ~ нафасини ростлаб олмоқ, дам олмоқ; II بَلَّعَ юттирмоқ, ютишга мажбур қилмоқ; ◊ رِيقَهُ ~ дам бермоқ; الطَّعَامَ بِالْمَاءِ ~ таом устидан (сўнгида) сув ичмоқ; IV أَبْلَعَ = I; VII انْبَلَعَ ютилган, ютиб юборилган бўлмоқ; VIII ابْتَلَعَ ютмоқ, ютиб юбормоқ, ютинмоқ

– ابْتِلَاعٌ ютиш, ютиниш, ютиб юбориш

– بَالُوعَةٌ *кўп.* بَوَالِيعُ ахлат ўра; оқова сувларни табиий сув омборларига ўтказадиган қувурлар; нов, тарнов, қувур; مَجَارٍ ~ канализация қудуғи

– بَلَّاعَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) раковина, чаноқ (*ошхонадаги*); 2) сув оқиб тушадиган қувур; ахлат, ювинди ўраси

– بَلْعَةٌ *кўп.* بَلَعَاتٌ бир ютум; ҳўплам, култум

– بَلُّوعَةٌ кўп. بَلاَلِيعُ = بَلاَّعَةٌ

– بَلْعَمٌ серовқат, овқатхўр

– بُلْعُمٌ кўп. بَلاَعِمُ томоқ, ҳалқум, бўғиз, ҳиқилдоқ, қизилўнгач

– بَلْعَمَةٌ кўп. اتٌ — биол. фагоцит (*ёт зарралар ва бактерияларни ютиш ҳамда ҳазм қилиш хусусиятига эга бўлган ҳужайра*)

– بُلْعُومٌ кўп. بَلاَعِيمُ = بُلْعُمٌ ؛ الْتِهَابُ الـ~ мед. фарингит (*томоқ шиллиқ пардасининг яллиғланиши*); الْتِهَابُ الـ~ِ الْحَنْجَرِيّ мед. фаринголарингит; مِنْظَرُ الـ~ фарингоскоп (*томоқ ва бўғизни махсус текширувчи асбоб*)

– بُلْعُومِيٌّ томоққа, бўғизга оид

I بَلَغَ (بلغ) (у) بُلُوغٌ 1) (*н. гадир*) етмоқ, эришмоқ, етиб бормоқ, кўтарилмоқ; ~هُ هَذَا الْخَبَرُ бу хабар унга етиб борди; 2) (*к. нидир, н. нидир қаергадир*) олиб бориб қўймоқ, етказмоқ, элтмоқ, олиб бормоқ (إِلَى, بِ); 3) балоғат ёшига етмоқ; катта ёшли, бўйи етган, вояга етган бўлмоқ; 4) юқори (олий) даражага етмоқ, эришмоқ; ~ الْفَيَضَانُ ذُرْوَتَهُ тошқин энг юқори нуқтага етди; 5) (*к. гадир*) таъсир қилмоқ (*гам, сўз, гап ва б.*) (مِنْ); ~ مِنْهُ الْغَيْظُ أَشُدَّ (كُلَّ) مَبْلَغٍ унинг жуда жаҳли чиқди; ~ رِضَاهُ (*кимнингдир хайрихоҳлиги (илтифотига) эришмоқ*; بَلُغَ (у) بَلاَغَةٌ гапга чечан, сўзамол, нотиқ бўлмоқ; II بَلَّغَ 1) етказмоқ, элтмоқ; ~هُ التَّحِيَّةَ ёки ~ لَهُ التَّحِيَّةَ кимгадир салом айтмоқ; 2) маълум қилмоқ, хабардор қилмоқ; 3) (*ким ҳақдадир*) маълумот бермоқ, хабар қилмоқ, огоҳ қилиб қўймоқ (عَنْ); III بَالَغَ муболаға қилмоқ, орттириб (бўрттириб) юбормоқ; IV أَبْلَغَ 1) етказмоқ; ~ إِلَى مَلْيُونٍ миллионга етказмоқ; 2) маълум қилмоқ, хабардор қилмоқ, билдирмоқ, етказмоқ; V تَبَلَّغَ (*н. биландир*) кифояланмоқ, қаноатланмоқ, чекланмоқ, қониқмоқ (بِ); VI تَبَالَغَ сўзамоллик қиламан деб беҳуда уринмоқ, чиранмоқ

– بَالِغٌ 1) болиғ, балоғат ёшига етган, ёши катта, вояга етган; 2) катта; улкан; кўриниб, очилиб турган (*жароҳат ҳақида*): ~ُ الْأَهَمِّيَّةِ ўта муҳим, улкан аҳамиятга эга; ~ُ الْخُطُورَةِ ҳаддан ташқари жиддий, муҳим; ~ُ الصُّعُوبَةِ жуда қийин; ~ُ الدِّقَّةِ ғоят аниқ, ғоят тўғри

– بَلاَغٌ[1] кўп. اتٌ — 1) билдириш, билдирув, хабар қилиш; эълон қилиш, эълон; 2) мурожаатнома, хитобнома; 3) баённома, баёнот; ~ مُشْتَرَكٌ қўшма баёнот; ~ أَخِيرٌ وَ نِهَائِيٌّ ультиматум, қатъий (кескин) талаб

– بَلاَغٌ[2] етарлилик

– بَلاَغَةٌ 1) нотиқлик, сўзамоллик; عِلْمُ الـ~ риторика (*нотиқлик санъати назарияси*); بِـ~ гапни ўринлатиб, усталик (чечанлик) билан; 2) баллетристика (*насрий бадиий асарлар*)

– بَلاَغِيٌّ 1. 1) нотиқликка, сўзамолликка оид; 2) риторикага оид; 2. нотиқ

– بَلْغَةٌ кўп. بَلْغٌ сариқ чармдан тикилган бошмоқ, этик

– بُلْغَةٌ етарлилик

– بُلُوغٌ 1) (*н. гадир*) эришиш; 2) вояга етиш, балоғат, камолот

– بَلِيغٌ кўп. بُلَغَاءُ 1) нотиқ, сўзамол; 2) катта, улкан; муҳим

– تَبْلِيغٌ кўп. اتٌ — билдириш, хабар қилиш; дип. тақдим этиш, топшириш; ~ جُمْرُكِيٌّ божхона декларацияси

– مُبَالَغٌ : ~ فِيهِ бўрттирилган, муболаға қилинган

– مُبَالَغَةٌ 1) муболаға; ҳаддан ташқарилик; وَ لاَ ~ أَبَدًا فِي الْقَوْلِ إِنَّ ... ҳеч қандай муболағасиз айтиш мумкинки, ...; 2) ад. муболаға

– مَبْلَغٌ кўп. مَبَالِغُ 1) маблағ; 2) миқёс, кўлам; 3) даража; ~ الْحَاجَةِ (*н. гадир*) талаб, эҳтиёж даражаси (إِلَى); 4) ҳад, чегара; بَلَغَ فِي ~ الْبُخْلِ ўта хасис бўлмоқ; بَلَغَ ~ الرِّجَالِ эркак бўлмоқ, балоғат ёшида бўлмоқ; بَلَغَ هَذَا الْأَمْرُ ~ الْجِدِّ бу иш жиддий тус олди

– مُبَلَّغٌ : ~ عَنْهُ маълум қилинган, эълон қилинган

– مُبَلِّغٌ 1) хабарчи, даракчи; 2) чақимчи

بُلْغَارٌ жам. булғорлар

– بُلْغَارِيٌّ 1. булғорларга оид; الـ~ةُ булғор тили; 2. булғориялик

– بَلْغَمٌ 1) балғам, намлик; шилимшиқ, шиллиқ; 2) бегамлик, совуққонлик, лоқайдлик

– بَلْغَمِيٌّ флегматик; тепса тебранмайдиган, пинагини бузмайдиган; ~ الْمِزَاجِ флегматик (бўшанг, оғир) мизож

I بَلَفَ (у) بَلْفٌ аҳмоқ қилмоқ, лақиллатмоқ, алдамоқ

– بَلْفٌ[1] ёлғон-яшиқ, алдаш, лақиллатиш

– بَلْفٌ[2] қопқоқ (*клапан*); ~ الْأَمْنِ сақловчи (эҳтиёт қиладиган) қопқоқ

I بَلِقَ (а) بَلَقٌ чавкар, ола-була бўлмоқ; بَلَقَ (у) بَلْقٌ катта очмоқ; ~ الْبَابَ эшикни ланг очмоқ; IV أَبْلَقَ = بَلَقَ (у); VII انْبَلَقَ катта очилмоқ, ланг очилмоқ; IX ابْلَقَّ ола-була рангга кирмоқ

– أَبْلَقُ мн. بَلْقَاءُ кўп. بُلْقٌ чавкар, ола-була

– بَلَقٌ слюда (*шаффоф минерал*)

بَلْقَانِيٌّ болқонларга оид

بَلْقَعٌ, بَلْقَعَةٌ кўп. بَلاَقِعُ саҳро

بِلْقِيسُ тар. Балқис (*Саба маликасининг исми*)

بُلُكٌ кўп. اتٌ — ҳарб. рота

بُلْكَةٌ кўп. بُلُكَاتٌ кофта, аёлларнинг қисқа пальтоси

بَلْكِي халқ. балки, балким

بَلْكُونٌ кўп. اتٌ — балкон

بَلَمٌ[1] *кўп.* أَبْلاَمٌ таги ясси узун қайиқ (*Ироқда*)

بَلَمٌ[2] *кўп.* بِلاَمٌ *жам.* анчоус, ҳамса (*майда денгиз балиқлари*)

بَلَمَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — анчоус, ҳамса (*балиқ*)

بَلَنْجَ، بَلَنْجَةٌ *кўп.* بَلَنْجَاتٌ бириктиргич, бириктирувчи планка, тахтача; *т.й.* уловчи қисм, мослама

I بَلَهَ (а) بَلَهٌ аҳмоқ, тентак, ақли ноқис бўлмоқ; V تَبَلَّهَ = I; VI تَبَالَهَ ўзини тентакликка солмоқ

– أَبْلَهُ *мн.* بَلْهَاءُ *кўп.* بُلْهٌ، بُلْهَاءُ 1. аблаҳ; тентак; содда; гўл;2. бақлан, қоравой, қорабузов (*қуш*)

– بَلاَهَةٌ аҳмоқлик, эсипастлик; овсарлик

– بَلَهٌ овсарлик, анқовлик, эсипастлик, ақли ноқислик

– بَلْهَ угина эмас, ҳатто ...ни гапирмаганда ҳам; ҳатто; ҳаттоки; қолаверса, айниқса, бунинг устига, مَا أَعْيَاهُ عَنْ أَنْ يَخُطَّ حَرْفًا ~ كَلِمَةً! у шу қадар ожизки, сўз у ёқда турсин, ҳатто ҳарф ҳам ёза олмайди!

بَلْهَارْسِيَةٌ، بَلْهَارْسِيَا *мед.* билгарциоз

بُلَهْنِيَةٌ фаровонлик, мўл-кўллик, бадавлатлик, тўқлик, таъминланганлик; ~ الْعَيْشِ а) эркин, доруломон ҳаёт; б) фаровон ҳаёт

I بَلاَ (бло) (у) بَلاَءٌ، بَلْوٌ 1) синовдан ўтказмоқ, бошдан кечириб билмоқ; 2) оғритмоқ, ғам, кулфат солмоқ; بَلِيَ (а) بِلًى 1) эскирмоқ, ейилмоқ, тўзмоқ, йиртилмоқ, путурдан кетмоқ, омонат бўлиб қолмоқ; 2) чиримоқ, чириб кетмоқ, иримоқ, сасимоқ, айнимоқ, ичдан бузилмоқ; 3) *мажҳ.* (*н. гадир*) қайғурмоқ, куймоқ, алам чекмоқ, руҳан қийналмоқ, азоб тортмоқ, эзилмоқ (بِ); II بَلَّى 1) кўп кийилавериб эскирмоқ, тўзғиб кетмоқ; 2) қаттиқ чарчатмоқ, тинка-мадорини қуритмоқ, ҳолдан тойдирмоқ; III بَالَى (*н. гадир*) эътиборни қаратмоқ, қизиқмоқ; (*н. ҳақдадир*) қайғурмоқ, ташвишланмоқ, жон куйдирмоқ (بِ); لاَ أُبَالِي! менга барибир!; IV أَبْلَى 1) кияверив эскитмоқ, тўзитмоқ; охиригача ишлатмоқ, фойдаланмоқ; 2) (*н. дадир*) бор кучини кўрсатмоқ, намоён қилмоқ (فِي); ~ بَلاَءً حَسَنًا فِي الْقِتَالِ عُذْرًا мардона жанг қилмоқ; (فِي) ~ بَلاَءً (*н. дадир*) яхши ишламоқ, кўп нарсани амалга оширмоқ (فِي); ~ بَلاَءً حَسَنًا فِي الْقِتَالِ мардона, ўзини аямасдан жанг қилмоқ; V تَبَلَّى (*к. гадир қарши*) уйдирма (*иғво*) тўқимоқ (عَلَى); VIII اِبْتَلَى 1) синовдан ўтказмоқ, бошдан кечирмоқ; 2) *мажҳ.* (*н. гадир*) қайғурмоқ, ташвишланмоқ, азоб тортмоқ, қийналмоқ (بِ); (*н. биландир*) қизиқмоқ, фикри-зикри банд бўлмоқ (بِ); шикастланган, зарарланган бўлмоқ (بِ); اُبْتُلِيَتِ الْبِلاَدُ بِالْجَفَافِ мамлакат қурғоқчиликка юз тутди (дучор бўлди)

– مُبَالِيَةٌ *қар.* لاَ مُبَالِيَةٌ = لاَ ~: أَبَالِيَةٌ

– اِبْتِلاَءٌ 1) бошдан ўтказиш (кечириш), кулфат, руҳий азоб-уқубат; 2) (*н. биландир*) жазолаш (بِ)

– بَالٍ *мн.* بَالِيَةٌ 1) путурдан кетган, эскирган, кийилган; яроқсиз;2) чирик, ириган, сасиган, айниган, ичидан бузилган

– بَلاَءٌ 1) бало, кўргилик, мусибат; حُسْنُ الـــ ~ барқарорлик, ўзгармаслик, мустаҳкамлик, кучлилик, қатъийлик; 2) бахтсизлик, кулфат; هُوَ ~ لاَ يُدْفَعُ! Бу даф қилиб бўлмайдиган бало (кулфат); 3) меҳнат, иш; بَلاَؤُهُ فِي هَذَا الْبَحْثِ كَبِيرٌ бу тадқиқотда унинг ҳиссаси кўпдир; أَحْسَنَ الـــ ~ катта муваффақият билан ҳаракат қилмоқ; 4) *мед.* мохов; 5) ҳуснбузар, иссиқлик (*тошма*)

– بَلْوَى *кўп.* بَلاَوَى кулфат, мусибат, бахтсизлик; عَمَّتِ الـــ ~ بِهِ бу умум эҳтиёжи бўлиб қолди

– بِلًى эскириш, путурдан кетиш, тўзиш

– بَلَى (*инкор саволга жавобда*) ҳа, албатта;, أَمَا كَتَبَ مَكْتُوبًا ؟ ~ у хат ёзмаганмиди? Ҳа (*ёзганди*)

– بَلِيٌّ кўп кийилавериб эскиган, тўзиган; чириган, ириган

– بُلَيَّةٌ *кўп.* بُلَيٌّ، بِلِيٌّ шарча, кичик шар; كُرْسِيٌّ بِلِّي шарикли подшипник

– بَلِيَّةٌ *кўп.* بَلاَيَا = بَلْوَى

– تَبْلِيَةٌ яширинча (атайлаб, ғараз билан) қилинган, ёлғон, туҳмат

– مُبَالٍ *мн.* مُبَالِيَةٌ (*н. гадир*) эътиборни қаратувчи; (*н. ҳақдадир*) ташвиш қилувчи, жон куйдирувчи (بِ); غَيْرُ ~ بِـــ... ...га эътибор қилмовчи

– مُبَالاَةٌ эътиборни қаратиш; эътибор, ташвиш; қизиқиш; اللاَّ ~ эътиборсизлик, бефарқлик, беғамлик; عَدَمُ ~ эътиборсизлик, бефарқлик, лоқайдлик, қизиқмаслик, парвои фалаклик; فِي غَيْرِ ~ ёки بِلاَ ~ эътиборсизлик билан, аҳамият бермай

– مُبَالِيَةٌ : لاَ ~ бефарқлик, лоқайдлик

– مُبْتَلًى (*н. дандир*) қайғурувчи,куювчи (بِ); ҳайратда қолган (بِ)

بُلُوتُونِيُومٌ *кимё.* плутоний

بَلْوَرَ кристалламоқ, кристалга (*биллурга*) айлантирмоқ; ~ قَضِيَّةً муаммони таърифламоқ, ифодаламоқ; تَبَلْوَرَ кристаллашмоқ, кристал ҳолига келмоқ, биллурга айланмоқ

– بِلَّوْرٌ، بَلُّورٌ *жам.* 1) кристаллар; 2) биллур, хрустал; ~ صَخْرِيٌّ тоғ биллури (хрустали)

– بِلَّوْرَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — 1) кристал, биллур; 2) кристал, биллур парчаси

– بَلْوَرَةٌ кристаллашиш, биллур ҳолига келиш

– بِلَّوْرِيٌّ 1) кристалга оид; 2) биллурий, биллурга, хрусталга оид

– بِلَّوْرِيَّاتٌ *кўп.* биллурдан, кристалдан ясалган нарсалар

– تَبَلْوُرٌ кристал ҳосил қилиш, кристалга айлантириш (айланиш)

بُلُوزٌ، بُلُوزَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — блуза (*яктаксимон уст кийим*)

بُلُوفَرٌ *кўп.* ـَاتٌ — иссиш (*жун ёки пахтали*) калта кийим; қоматга ёпишиб турадиган ёқасиз, тугмасиз трикотаж кийим

بُلُوكٌ *кўп.* ـَاتٌ — рота; سَوَارِيٌّ ~ суворийлар бўлинмаси

بُلُوكٌ *тех.* блок (*бир бутун ҳолда ишланган қисмлар бирикмаси*)

بَلُّونٌ *кўп.* اتٌ — ҳаво шари

بِلْيَانْشُو мазхарабоз

بِلْيَارْدُو бильярд; ~ الْـ عَصَا билярд таёғи (*кий*); ~ الْـ كُرَة бильярд тоши (шари)

بَلِّينَةٌ، بَلِّين кит мўйлови

بِلْيُونٌ *кўп.* بَلَايِينُ биллион (*Франция, Америка ҳисоб-китоби бўйича: минг миллион ёки миллиард* 10^9*; немис ва инглиз ҳисоб-китоби бўйича: миллион миллион ёки минг миллиард* 10^{12})

بَمٌّ *муз.* (*уднинг*) бас овозли тори; бас овозли

بُمْبٌ *жам.* бомбалар

– بُمْبَةٌ бомба, снаряд

بِيكْبَاشِيٌّ = بِمْبَاشِيٌّ

بُمْبَاغٌ *кўп.* اتٌ — бўйинбоғ, галстук

بَمْبَرَا : ~ الْـ бамбара (*тилнинг номи*)

بَمْبَةٌ оч пушти, оч қизил, қизғиш

(بن) II بَنَّنَ бўрдоқига қўймоқ (*мас. қўйни*)

بن *қар.* بنى

بُنٌّ қаҳва дони; ~ مَسْحُوقٌ янчилган (майдаланган) қаҳва

– بَنَّانٌ *кўп.* بَنَّانَةٌ қаҳва сотувчи, қаҳвафуруш

– بُنِّيٌّ 1) қаҳвага оид; қаҳва қўшилган; 2) қаҳва тусидаги, тўқ жигарранг

– بُنِّيٌّ Нил зоғора балиғи

– بَنَانٌ *жам.* бармоқлар; бармоқ учлари; ~ عَضٌّ النَّدَمِ *маж.* қаттиқ афсусланмоқ; ~ يُشَارُ إِلَيْهِ بِالْـ *мажҳ. маж.* у жуда машҳурдир

– بَنَانَةٌ бармоқ; бармоқ учи; هُوَ طَوْعُ ~ هِ у унинг измидаги кишидир, у унинг қўлидаги қуролдир, у унинг сўзини икки қилмайди

بَنْدُورَةٌ = بَنَادُورَةٌ

بَنَالْتِي *спорт.* ўн бир метрли жарима, пенальти

بُمْبَةٌ = بُنْبَةٌ

بِنْتٌ *қар.* بنى

بِنْتُو *кўп.* بِنْتِيَاتٌ، بَنَاتِي бинту (*20 франклик танга*)

I بَنَجَ (*у*) بَنْجٌ илгариги (асл) ҳолатига қайтмоқ; II بَنَّجَ 1) гангитмоқ, онгини заҳарламоқ; беҳушлик ҳолати даражасига олиб келмоқ; 2) хлороформ бермоқ, хлороформ ёрдамида уйқуга кетказмоқ; беморни беҳуш ёки оғриқ сезмайдиган қилмоқ; V تَبَنَّجَ 1) гангиган, мияси заҳарланган бўлмоқ; хлороформ ёрдамида уйқуга кетказилмоқ; беҳуш ёки оғриқ сезмайдиган бўлмоқ

– بَنْجٌ 1) *бот.* мингдевона, шайтон коса; 2) хлороформ (*наркоз учун ишлатиладиган ширин ҳидли, учувчан хлорли суюқлик*); 3) наркоз

– بِنْجٌ бошланиш, келиб чиқиш

– تَبْنِيجٌ оғриқ сезиш қобилиятини йўқотиш; ~ مَوْضِعِيٌّ этни ўлдириш

بَنْجَرٌ қизил лавлаги; ~ السُّكَّرِ қанд лавлаги

بُنْجَلُو бунгало

بَنْجَةٌ ; ~ السَّبُعِ *мед.* карбункул, хўппоз, кўк яра, чипқоннинг бийи

بَنْدٌ *кўп.* بُنُودٌ 1) банд, модда, параграф (§); 2) байроқ, туғ, банд

بَنْدَرٌ *кўп.* بَنَادِرُ 1) савдо маркази; 2) вилоятнинг бош, катта шаҳри; 3) порт, бандаргоҳ

بَنْدُورَةٌ، بَنْدُورَى помидор; ~ الْـ عَصِيرُ томат, помидор шарбати (суви)

بَنْدِيرٌ доира, чилдирма

بَنْدِيرَةٌ *кўп.* اتٌ — байроқ, туғ

بَنْدَقَ отмоқ; ўқотар қурол билан ўлдирмоқ

– بَنْدَقَةٌ отишма; ўқотар қурол билан ўлдириш

– بُنْدُقٌ *жам.* 1) ўрмон ёнғоғи; 2) ўқлар

– بُنْدُقَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) ўрмон ёнғоғи; 2) ўқ

– بُنْدُقِيٌّ[1] 1) Венецияга оид; 2) қадимги Венеция цехини (*тилла танга*)

– بُنْدُقِيٌّ[2] *кўп.* بُنْدُقِيَّةٌ қуролсоз уста

– بُنْدُقِيَّةٌ *кўп.* بَنَادِقُ қурол, милтиқ; ~ رَشٍّ сочма ўқ отадиган ов милтиғи; ~ سَرِيعَةُ الطَّلَقَاتِ тезотар милтиқ; ~ صَيْدٍ ов қуроли; ~ آلِيَّةٌ *ёки* ~ رَشَّاشَةٌ *ёки* أُوتُومَاتِيكِيَّةٌ автомат; سَرِيَّةُ الْبَنَادِقِ ўқчилар ротаси

– بَنْدُوقٌ *кўп.* بَنَادِيقُ никоҳсиз, никоҳсиз туғилган; *сўк.* ҳароми, ҳаромзода, пасткаш, разил

بَنْدُولٌ тебрангич, капгир; ~ السَّاعَةِ соат капгири

بَنْزَهِيرٌ 1) лимон; 2) заҳарга қарши дори; ~ حَجَرٌ заҳарланган жойга суртиладиган тош

بَنْزُولٌ *киме.* бензол

بَنْزِينٌ бензин; ~ الْـ الْخَفِيفُ енгил бензин; ~ الْـ الثَّقِيلُ оғир бензин

بَنْسِيلِينٌ *мед.* пенициллин

بَنْسَةٌ *бот.* капалакгул

بَنْسِيُونٌ *кўп.* اتٌ — пансион (*ўқув даргоҳи*)

بِنِشٌ *кўп.* اتٌ — биниш (*узун енгли байрам либоси*)

بِنْصِرٌ *мн. кўп.* بَنَاصِرُ сўфи бармоқ (*тўртинчи бармоқ*)

بُنْطٌ *кўп.* بُنُوطٌ، أَبْنَاطٌ 1) *бирж.* бирлик, пункт (*нарх даражаси*); نَزَلَ سِعْرُ الْقُطْنِ عَشَرَةَ بُنُوطٍ пахтанинг нархи ўн бирликка (пунктга) тушди (арзонлашди); 2) нуқта, жой, ўрин; 3) *спорт.* очко

بَنْطَالٌ шим; иштон; ~ قَصِيرٌ турсик; калта иштон; панталон

– بَنْطَلُونٌ *кўп.* اتٌ — = بَنْطَالٌ

بَنَفْسَجٌ *жам.* бинафша, гунафша

– بَنَفْسَجَةٌ *кўп.* اتٌ — бинафша, гунафша

بَنَفْسَجِيٌّ - бинафшаранг, гунафшаранг; ~ ةِ الـ~ فَوْقَ الْأَشِعَّةُ ультрабинафша нурлар

بُنَيقَةٌ *кўп.* بَنَائِقُ 1) киритма, ямоқ, улоқ; 2) ёқача, энсиз ёқа; ~ مَقْلُوبَةٌ қайирма ёка

بَنْقُو банго (*Судандаги наркотик модданинг номи*)

بُنْكٌ 1) боши, аввали; ~ الْعُمْرِ гуллаб-яшнаш, умрнинг қирчиллаган пайти; 2) келиб чиқиш, насл-насаб; тур

بَنْكٌ *кўп.* بُنُوكٌ 1) ўтиргич, ўриндиқ; 2) пештахта; ~ النَّجَّارِ дурадгорнинг дастгоҳи; 3) банк; ~ الْحُكُومَةِ (الدَّوْلَةِ) давлат банки; ~ الْائْتِمَانِ الْعَقَارِيُّ ер-кредит банки; الـ~ الْعَقَارِيُّ ер-ссуда (қарз) банки; ~ الْإِصْدَارِ эмиссион банк (*қимматбаҳо қоғозлар ва қоғоз пул чиқарадиган банк*); ~ التَّسْلِيفَاتِ الـ~ الْأَهْلِيُّ миллий банк; ~ ссуда (қарз) банки; الـ~ الدُّوَلِيُّ халқаро банк; ~ الرُّهُونَاتِ гаровхона, ломбард; ~ الرُّهُونَاتِ الْعَقَارِيَّةِ ипотека (гаров) банки (*кўчмас мулкни гаровга олиб пул берадиган банк*)

بَنْكِيٌّ – банкка оид; الـ~ـةُ التَّوْظِيفَاتُ банк инвестициялари (*бирор ишга сарфланган банк маблағлари*); الـ~ـةُ الْوَدَائِعُ банкка қўйилган пул, омонатлар

بَنْكِرِيَاسٌ ошқозон ости бези

بَنْكْنُوتٌ *кўп.* ~ اتٌ банкнот, қоғоз пул

بَنْكِيرٌ *кўп.* بَنْكِيرِيَّةٌ банкир

بَنَّةٌ *кўп.* بَنٌّ перо, риша (*ёзув қуроли*)

بَنُّورٌ (*сол.* بَلُّورٌ) хрустал, биллур

بَنُّورَةٌ – *кўп.* ~ اتٌ шишача, кичкина шиша

I بَنَى (и) بِنَاءٌ, بُنْيَانٌ 1) қурмоқ, солмоқ, ўрнатмоқ, барпо қилмоқ; ~ فِي الْهَوَاءِ хом хаёллар қилмоқ, пуч хаёл (орзу) ларга берилмоқ; 2) (*н. гадир*) қурилмоқ, ўрнашмоқ, асосланмоқ (عَلَى); ◊ ~ (عَلَى) بِـ... ...га уйланмоқ; ~ الْكَلِمَةَ *грам.* сўзни икки келишикли шаклда қўймоқ; ~ عَزْمَهُ қарор қилмоқ, қарорга келмоқ; II بَنَّى кўп қурмоқ; V تَبَنَّى 1) ўғил қилиб олмоқ, сақлаб олмоқ; 2) қабул қилмоқ; ~ اقْتِرَاحًا таклифни (маслаҳатни) қабул қилмоқ; ~ قَرَارًا қарор қабул қилмоқ; ~ أَفْكَارَهُ кимнингдир ғоясини қабул қилмоқ; VII انْبَنَى 1) жойлашган, қурилган бўлмоқ; 2) (*н. гадир*) қурилмоқ, жойлашмоқ (عَلَى); VIII ابْتَنَى 1) қурмоқ; 2) (*келинчакни*) уйга киритмоқ, олиб келмоқ; X اسْتَبْنَى таъмирталаб бўлмоқ (*қурилиш иншооти ҳақида*)

ابْنٌ – (*ат. отларда* بْنٌ) *кўп.* أَبْنَاءٌ, بَنُونَ ўғил; الـ~ الْأَكْبَرُ тўнғич ўғил; الـ~ الْأَصْغَرُ кенжа ўғил; ~ الْابْنِ (الْبِنْتِ) невара, набира; ~ الْأَخِ (الْأُخْتِ) жиян; ~ عَمٍّ (خَالٍ) тоғавачча, амакивачча; ~ الزَّوْجِ (الزَّوْجَةِ) ўгай ўғил; ~ صُلْبِهِ *қар.* صُلْبٌ; ~ الْمَدِينَةِ (الْبَلَدِ) шаҳарда яшовчи, шаҳарлик; ~ الْجِنْسِ ҳамқишлоқ, ҳамшаҳар; ватандош; ~ الدِّينِ диндош; ~ رُوحِهِ ҳамма нарса учун ўзидан миннатдор бўлган; мустақил равишда ўзига йўл очган; ~ السَّبِيلِ а) йўловчи; саёҳатчи, сайёҳ; 2) дарбадар, беватан, дайди; ~ عَرَبٍ араб; ~ دِمَشْقَ дамашқлик; ~ مِصْرَ мисрлик; Қоҳирада яшовчи, қоҳиралик; ~ الْيَوْمِ فِي... ...да, ...га янги келган; ~ عِشْرِينَ سَنَةً йигирма яшар, йигирма ёшли; ~ هُوَ ~ أَبِيهِ а) у бутунлай (худди) отасининг ўзи; б) номаълум отанинг ўғли; ~ نَاسٍ *ёки* ~ الذَّوَاتِ у зодагон (оқсуяк) оиладан; أَبْنَاءُ الشَّعْبِ фуқаролар, гражданлар; أَبْنَاءُ (بَنُو) وَطَنِي ҳамюртларим, ватандошларим; أَبْنَاءُ قَوْمِهِ унинг ватандошлари, ҳамюртлари; أَبْنَاءُ اللُّغَةِ бир тилда сўзлашувчилар; بَنُو أُمِّي ватандошлар; أَبْنَاءُ الْعَرَبِيَّةِ *ёки* أَبْنَاءُ يَعْرُبَ араблар; بَنُو آدَمَ оғаларим, биродарларим; ~ آدَمَ одам; بَنُو الْإِنْسَانِ *ёки* بَنُو آدَمَ одамлар, инсоният; بَنُو أُمَيَّةَ *тар.* Уммавийлар; بَنُو الْعَبَّاسِ *тар.* Аббосийлар; بَنُو حَرْبٍ Ҳарб қабиласи; بَنُو تَمِيمٍ Тамим қабиласи

ابْنَةٌ – *кўп.* بَنَاتٌ 1) қиз; ~ الْعَمِّ ~ الْأَخِ (الْأُخْتِ) (*қиз*) жиян; ~ (الْخَالِ) (*амма, амаки, тоға, холаларининг*) қизи; ~ الزَّوْجِ (الزَّوْجَةِ) ўгай қиз; 2) қиз бола

ابْنِيٌّ – ўғил фарзандга оид

بَانٍ – *мн.* بُنَاةٌ *кўп.* بَانِيَةٌ қурувчи, лойиҳачи

بْنُ – *қар.* ابْنٌ; مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ Муҳаммад бин Аҳмад;

بَنَاتٌ – қўғирчоқ; كُنْتُ أَلْعَبُ الْجَوَارِيَ بِالْبَنَاتِ Мен қизлар билан қўғирчоқ ўйнар эдим (*Ҳазрати Оиша сўзларидан*)

بَنَّاءٌ – 1. 1) тузилишга оид, конструктив, амалий; 2) яратувчи, ижод (бунёд) этувчи; яратган; 2. 1) ғишт терувчи, қурувчи, уста; الـ~ الْحُرُّ *кўп.* الْبَنَّاؤُونَ الْأَحْرَارُ франкмасон, мардикор уста; 2) архитектор, меъмор

بِنَاءٌ – *кўп.* أَبْنِيَةٌ 1) қуриш, қурилиш; лойиҳа ишлаш; الـ~ الْاقْتِصَادِيُّ وَالْعِلْمِيُّ وَالثَّقَافِيُّ иқтисодий, илмий ва маданий қурилиш; إِعَادَةُ الـ~ қайта қуриш, қайта тиклаш; مَوَادُّ الـ~ қурилиш ашёлари (материаллари); ~ عَلَى... ...га биноан; ... асосида; ~ عَلَى هَذَا бу асосга кўра; 2) бино, қурилиш, иншоот, иморат; ~ تَحْتِيٌّ *фалс.* базис, асос, негиз; ~ فَوْقِيٌّ *фалс.* устқурма; 3) лойиҳа, таркиб, тузилиш; الـ~ الْاجْتِمَاعِيُّ ижтимоий таркиб; 4) *грам.* турланмайдиган шакл

بِنَائِيٌّ – 1) қурилишга оид; 3) таркибий; тузилишга оид

بِنَايَةٌ – *кўп.* ~ اتٌ бино, иншоот, иморат

بِنْتٌ – *кўп.* بَنَاتٌ 1) қиз; الـ~ الْكُبْرَى катта қиз; الـ~ الصُّغْرَى кенжа қиз; إِنَّهَا بِنْتُ أَبِيهَا а) у (*қиз*) худди отасининг ўзи; б) у

номаълум отанинг қизи; 2) қиз бола; حَلَال ~ номусли, иффатли, ҳалол қиз; بَلَد ~ шаҳарлик аёл (қиз); العَمّ ~ а) амакининг (*тоға, амма, холанинг*) қизи; б) хотин; نَاس ~ зоти улуғ, олий насаб кишиларнинг қизи; الْأَمْس ~ яқин ўтмишдаги ишлар; الشَّفَة ~ сўз; الفِكْر ~ фикр, ғоя; الْعِنَب (الْحَان) ~ май, вино, хамр; العَيْن ~ кўз ёши; الْمَاء ~ сув париси (*афсоналарда*); اليَمَن ~ қаҳва; بَنَاتُ الدَّهْر бахтсизлик, кулфат; بَنَاتُ الصَّدْر ғам-ташвишлар; بَنَاتُ الظُّنُون уйдирмалар, хаёллар шахобчаси, гумонлар; بَنَاتُ الطَّرِيق йўлнинг айрилиши (шахобчаси); айланма йўллар; بَنَاتُ اللَّيْل фоҳишалар; بَنَاتُ الْهَوَاء ҳавойи севги эгалари

– بِنْتِيٌّ қизга оид

– بُنُوَّةٌ ўғиллик

– بَنَوِيٌّ ўғилга, фарзандга оид

– بُنَيٌّ *кўп.* بُنَيُّونَ ўғлим, болам; يَا بُنَيَّ эй ўғлим!

– بَنِيَّةٌ Каъба; وَرَبِّ هَذِهِ الْبَنِيَّة бу Каъбанинг тангриси ҳаққи (*қасам*)

– بُنَيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ — қиз, қизгина; يَا ~ эй қизим!; بُنَيَّاتُ الطَّرِيق айланма йўллар; دَعْ بُنَيَّاتِ الطَّرِيق *маж.* жилпанглама!

– بَنْيَانٌ ~ شَجَرَةُ الـ *бот.* ҳинд анжири (*дарахти, меваси эмас*)

– بُنْيَانٌ 1) қуриш, қурилиш, барпо қилиш; 2) иморат, бино; 3) таркиб, тузилиш; الْاقْتِصَادِيُّ ~ الـ иқтисодий тизим, тузилиш; كَالْـ~ الْمَرْصُوص мустаҳкам (жипс) ҳолда

– بِنْيَةٌ *кўп.* بِنًى 1) моддий таркиб, состав; 2) макет, намуна, нусха

– بِنْيَةٌ *кўп.* بِنًى 1) тузилиш, таркиб; 2) гавда (қадду қомат) тузилиши, бичим, жусса, сумбат; قَوِيُّ الـ~ зуваласи пишиқ; ضَعِيفُ الـ~ кучсиз, нимжон, заиф

– بَنِيَّةٌ (*гўшт сақлаш мақсадида лойдан қилинган*) кичик бино

تَبَنَّى 1) ўғил қилиб олиш; ابْنٌ بِالتَّبَنِّي асранди ўғил; ابْنَةٌ بِالتَّبَنِّي асранди қиз; 2) қабул қилиш (*мас. қарор*)

– مَبْنًى *кўп.* مَبَانٍ 1) асос солиш; қуриш; 2) бино, иморат; حُرُوفُ الْمَبَانِي алифбо

– مَبْنِيٌّ 1) қурилган, барпо бўлган; 2) *грам.* турланмайдиган; ~ عَلَى الْكَسْر охирида касра ҳаракати бор бўлган, ўзгармайдиган (*сўз ҳақида, мас.* سِيبَوَيْه)

I بَهَأَ (а) ва بَهِئَ (а) بَهْءٌ (*бирор к. ни*) дўст тутмоқ, меҳр кўрсатмоқ (بِ)

I بَهَتَ (у) بُهِتَ بَهْتٌ (بهت) 1) ҳайратда, ҳайрон, лол қолмоқ, маҳлиё бўлмоқ; 2) *мажз.* ажабланмоқ, ҳайратланмоқ; эсанкирамоқ, саросимага тушмоқ, ўзини йўқотиб қўймоқ; بَهَتَ (а) بَهْتٌ 1) ҳайратда (ҳайрон) қолдирмоқ, лол (қойил) қолдирмоқ; 2) бехосдан бостириб келиб қолмоқ; 3) *мажз.* шошиб қолмоқ, довдираб, ҳангу манг бўлиб қолмоқ; 4) (*к. гадир*) бўлмаган айбни қўймоқ; بَهَتَ (а) بَهَتٌ 1) оқармоқ (*юз ҳақида*); 2) айнимоқ, ўзгариб қолмоқ, ўзгариб кетмоқ; ўнгмоқ, оқармоқ, ранги ўчиб кетмоқ; хиралашмоқ, туси кетмоқ (*ранг ҳақида*); II بَهَّتَ ҳайратда (ҳайрон, лол) қолдирмоқ; III بَاهَتَ = II; VII انْبَهَتَ ҳайрон (*лол*) қолмоқ

– بَاهِتٌ равшан эмас, хира, ғира-шира; аста-аста йўқолувчи; ранги ўчган, оқарган, бўзарган, хира тортган

– بَهَّاتٌ туҳматчи, бўҳтончи

– بُهْتٌ бўҳтон, туҳмат, ёлғон-яшиқ

– بُهْتَانٌ = بُهْتٌ

– بَهْتَةٌ ҳайрон (лол) қолиш; ҳайрат, маҳлиёлик

– مَبْهُوتٌ 1 ҳайрон (лол) қолган; қойил қолган, маҳлиё бўлган

– مَبْهُوتٌ 2 бўҳтон остида қолган

I بَهَجَ (а) بَهْجٌ (بهج) хурсанд қилмоқ, шод қилмоқ, шодлантирмоқ; بَهِجَ (а) بَهَجٌ (*н. дандир*) хурсанд бўлмоқ, шодланмоқ, жуда қойил бўлмоқ, ғоятда завқланмоқ (بِ); بَهُجَ (у) بَهَاجَةٌ зўр, ажойиб, келишган, гўзал бўлмоқ; IV أَبْهَجَ хурсанд қилмоқ, ғоят завқлантирмоқ, қойил қолдирмоқ; VIII ابْتَهَجَ (*н. дандир*) шодланмоқ, завқланмоқ, қойил қолмоқ, қувонмоқ, шод-хуррам бўлмоқ

ابْتِهَاجٌ хурсандчилик, шодлик, шод-хуррамлик, завқ, шавқ

– بَهِجٌ, بَهِيجٌ 1) шод, хурсанд, қувноқ, қувончли, шодиёна; 2) ажойиб, ёрқин, нурли; 3) зўр, гўзал, чиройли

– بَهْجَةٌ 1) хурсандчилик, шодлик, хуррамлик; 2) дабдаба, ҳашамат; гўзаллик, ажойиблик

– مَبَاهِجُ *кўп.* : الْحَيَاة ~ ҳаёт қувончлари

– مُبْتَهِجٌ шод, хурсанд, қувноқ (*киши*)

– مُبْهِجٌ шод, хурсанд, қувноқ

بَهْدَلَ 1) сўкмоқ, уришмоқ, койимоқ; ҳақорат қилмоқ; хафа қилмоқ; ёмон муносабатда (муомалада) бўлмоқ; ~ـهُ بِكَلَامٍ قَارِسٍ لَاذِعٍ مَهِين кимнидир дилни оғритадиган, аччиқ, ҳақоратли сўзлар билан сўкмоқ; 2) номаъқул (*нотўғри*) ҳаёт тарзида яшамоқ; تَبَهْدَلَ 1) шарманда бўлмоқ, иснодга, иснод (уят) га қолмоқ, изза бўлмоқ, бадном бўлмоқ, хижолатда қолмоқ; 2) ҳақоратланмоқ, таҳқирланмоқ

– بَهْدَلَةٌ 1) ҳақоратлаш; таҳқирлаш, ерга уриш; қўпол (илтифотсиз, тўнг) муомала (муносабат); 2) нотўғри ҳаёт тарзи; 3) пасткашлик, ярамас ҳатти-ҳаракат; 4) машмаша, жанжал; шармандалик, иснод, бадномлик; الفَقْرُ حِشْمَةٌ وَالْعِزُّ ~ *мқл.* камбағаллик камтарлик нишонаси, бойлик эса кўрслик нишонасидир

– مُبَهْدَلٌ тартибсиз, палапартиш; ажи-бужи шаклдаги

I بَهَرَ (а) بَهْرٌ 1) порламоқ, чақнамоқ; кўзни олмоқ, қамаштирмоқ; 2) мажҳ. кўзи қамашган, ақли озган, эс-ҳушини йўқотган бўлмоқ; 3) оғир нафас олмоқ, сиқилмоқ, диққати ошмоқ; 4) моҳир бўлмоқ, уста бўлмоқ, қўлидан келмоқ; VII اِنْبَهَرَ 1) кўзи қамашган, ақли озган, эс-ҳушини йўқотган бўлмоқ; 2) сиқилмоқ, эзилмоқ; VIII اِبْتَهَرَ 1) тез-тез нафас олмоқ, сиқилмоқ; 2) (*н. биландир*) мақтанмоқ, катта гапирмоқ (بِ)

– أَبْهَرُ *анат.* аорта, шотомир (*катта томир*)

– اِنْبِهَارٌ ҳайрон, маҳлиё бўлиш, қойил қолиш; ~ (بِ) فِي ҳайрон қолиб, маҳлиё бўлиб, ҳайратда

– بَاهِرٌ ялтироқ, порлоқ, дабдабали, зўр, гўзал, ажойиб; نَجَاحٌ ~ (ажойиб) ютуқ

– بَهَارٌ *кўп.* ـَاتٌ — 1) Ямайка гармдориси (қалампири); 2) *кўп.* зираворлар, дориворлар; 3) Нажд ўлкасида ўсадиган ўсимлик, бу ўсимлик عَيْنُ الْبَقَرِ (мол кўз) деб ҳам номланади

– بُهَارٌ тозаланган пахта

– بُهْرٌ нафас қисилиши, ҳарсиллаш

– بُهْرَةٌ марказ, ўрта; الشِّتَاءِ ~ қиш ўртаси; الظَّلَامِ ~ тим қоронғи, зимистон

– مَبْهُورٌ *шунингдек:* الْأَنْفَاسِ ~ сиқилаётган, аранг нафас олаётган

بَهْرَجَ 1) безамоқ, (кўз-кўз қилиб) ясантирмоқ; 2) қалбакиликни аниқламоқ; تَبَهْرَجَ башанг кийинмоқ, ясанмоқ, безанмоқ

– بَهْرَجٌ 1. 1) шуҳратпараст, кеккайган, мақтанчоқ; 2) қалбаки, сохта (*танга ҳақида*); 3) алоҳида ажралиб турувчи, ҳаммани ўзига қаратувчи (*ранг ҳақида*); 2. 1) ялтироқ тангачалар, нуқталар; зар ип, зар; 2) ортиқча ҳаракат, бефойда уриниш, тараддуд, оворагарчилик

– بَهْرَجَانٌ ялтироқ таначалар; зар ип, зар

– بَهْرَجَةٌ 1) безаклар, зеб-зийнатлар; 2) чиройлилик, кўркамлик, музайянлик; шукуҳ, дабдаба

– مُبَهْرَجٌ алоҳида ажралиб турувчи (*ранг*)

بَهْرَمَانٌ 1) *бот.* махсар; 2) *мин.* лаъл, қизил ёқут

– بَهْرَمَانِيٌّ махсар гули ранги, заъфарон ранг; يَاقُتٌ ~ ёқут, лаъл

بَهْرِيزٌ шўрва, суюқ ош, обиёвғон

I بَهَشَ (а) بَهْشٌ йиғлаб юборишга тайёр турмоқ, йиғлаб юборишга озгина қолмоқ (لِلْبُكَاءِ)

– بَهْشٌ фақат Ҳижозда ўсадиган ўсимлик

– بَهْشَةٌ йиғлаб юборишга тайёрлик; وَمَا مِنْ ~ إلاَّ وَرَاءَهَا جَهْشَةٌ *мтл.* бир томчи ёшдан сўнг ёшлар уммони

بَهَطَّةٌ гурунч билан сувдан тайёрланган овқат

I بَهَظَ (а) بَهْظٌ малоллик келтирмоқ, оғирлик қилмоқ, қийнаб (ташвишга солиб) қўймоқ; ҳаддан ташқари, ортиқ даражада бўлмоқ (*солиқ ҳақида*); IV أَبْهَظَ малоллик келтирмоқ, қийнаб (ташвишга солиб) қўймоқ, уринтирмоқ, юк бўлмоқ (بِ)

– بَاهِظٌ оғир, қийнаб (ташвишга солиб) қўядиган; ҳаддан ташқари, юқори (*ҳақ, кира ҳақида*)

– بَهَاظَةٌ оғирлик, малоллик; ҳаддан ташқарилик; الْأَتْعَابِ ~ юқори (катта) гонорар, қалам ҳақи

أَبْهَقُ *мн.* بَهْقَاءُ *кўп.* بُهْقٌ темиратқилар билан шикастланган, жароҳатланган

– بُهَاقٌ, بَهَقٌ *мед.* тери касаллиги; темиратки

I بَهَلَ (а) بَهْلٌ сўкмоқ, уришмоқ, койимоқ; V تَبَهَّلَ бир-бирини сўкмоқ (*койимоқ*); VI تَبَاهَلَ = V; VIII اِبْتَهَلَ ёлвормоқ, ўтинмоқ, ялинмоқ, илтижо қилмоқ, ўтиниб сўрамоқ

– اِبْتِهَالٌ ёлвориш, ўтиниш, илтижо қилиш, худонинг зорини қилиб сўраш; илтижо, ўтинч

– أَبْهَلُ *бот.* қора арча

– بَاهِلٌ *кўп.* بُهَّلٌ 1. 1) бекорчи, доимий ишда ишламайдиган; عَامِلٌ ~ ишсиз; 2) кишансиз, тушовсиз; 2. *эск.* елинига банд боғлаб қўйилмаган туя

– بَهْلَةٌ лаънат, нафрат, қарғиш

– بَهْلَى юзи очиқ (*аёл ҳақида*); عَلَى الْـ ~ а) очиқ ҳолда; б) сурбетларча, юзсиз, беорларча, суллоҳлик билан

بَهْلَلَةٌ *халқ.* масхарабозлик, майнабозлик, ҳазилкашлик; بَلَاشْ ~ майнабозлик қилманг!

بُهْلُولٌ, بَهْلُولٌ *кўп.* بَهَالِيلُ 1) қизиқчи, масхарабоз; 2) *эск.* қаҳрамон, ботир жангчи

بَهْلَوَانٌ *кўп.* ـَاتٌ — паҳлавон, гимнастикачи, акробат; дорбоз

– بَهْلَوَانِيٌّ акробатик; أَلْعَابٌ ~ـَةٌ акробатик машқлар (ўйинлар)

– بَهْلَوَانِيَّةٌ 1) эквилибристика (*цирк санъати жанрининг бир тури: дор, шар ва* ш.к. *да машқ қилиш, мувозанат сақлаш санъати*); 2) *ав.* олий учувчилик санъати

– بَهْلَوَانِيَّاتٌ *кўп.* акробатлар бажарадиган мураккаб гимнастика машқлари

بَهْلَوِيٌّ паҳлавийга оид; الْـ ~ـَةُ паҳлавий тили

(بهم) IV أَبْهَمَ 1) ноаниқ, мубҳам бўлмоқ; чигал, чатоқ, тушуниб бўлмайдиган бўлмоқ; шубҳали бўлмоқ; 2) ноаниқ, мубҳам, шубҳали қилмоқ; الْكَلَامَ ~ ноаниқ, дудмал сўзламоқ; 3) ёпмоқ, беркитмоқ; الْبَابَ ~ эшикни ёпмоқ; V تَبَهَّمَ (*к. учундир*) ноаниқ, мубҳам; шубҳали бўлмоқ (عَلَى); VII اِنْبَهَمَ ноаниқ, қоронғу бўлмоқ; номаълум, нотаниш бўлмоқ; X اِسْتَبْهَمَ (*к. учундир*) ноаниқ, дудмал, икки маъноли бўлмоқ (عَلَى)

– إِبْهَامٌ[1] ноаниқлик, мубҳамлик; чалкашлик, чигаллик, чатоқлик; шубҳалилик, даргумонлик; الرَّمْزِيُّ الْـ ~ рамзийлик, символизм

– إِبْهَامٌ[2] *кўп.* أَبَاهِمُ, أَبَاهِيمُ бош бармоқ

– أَبْهَمُ *кўп.* بُهْمٌ ҳеч вақосиз, ҳеч нарсаси йўқ; يُحْشَرُ النَّاسُ حُفَاةً عُرَاةً وَ بُهْمًا *ҳад.* инсонлар оёқяланг, кийим-бошсиз ва ҳеч нарсалари йўқ ҳолда тўпланадилар (*тириладил- ар маъносида*);

الْيَد ~ қўлнинг бош бармоғи; الرِّجْل ~ оёқнинг бош бармоғи

– بِهَامٌ, بَهَامٌ *жам.* ёш чорва моллари

– بَهْمٌ, بَهَمٌ *жам.* بِهَامٌ, بِهَامٌ

– بَهْمَةٌ *кўп.* بَهَمَاتٌ бузоқ, қўзичоқ ва *ш.к.* лар

– بُهْمَةٌ *кўп.* بُهَمٌ 1) қоя; 2) оғир масала

– بَهِيمٌ[1] *кўп.* بُهُمٌ, بُهْمٌ сақичдек қоп-қора; зим-зиё (*тун ҳақида*)

– بَهِيمٌ[2] *жам.* ҳайвонлар, жониворлар; йиртқичлар

– بَهِيمَةٌ *кўп.* بَهَائِمُ ҳайвон; уй ҳайвони; йиртқич

– بَهِيمِيٌّ 1) молга, чорвага оид; 2) ҳайвонга оид; ҳайвоний, ҳайвонларча; 3) йиртқичларча, шафқатсиз

– بَهِيمِيَّةٌ 1) исқиртлик, нопоклик; 2) йиртқичлик, шафқатсизлик

– مُبْهَمٌ мубҳам, ноаниқ, шубҳали; عَدَدٌ ~ *мат.* мавҳум сон; الْأَسْمَاءُ الـ~ـةُ *грам.* кўрсатиш олмошлари

– مُبْهَمَاتٌ *кўп.* الْقَصَائِدُ الـ~ символизм руҳидаги (рамзий) шеърлар

I بَهَا (بهو) (*у*) بَهَاءٌ чиройли, гўзал бўлмоқ

– بَهْوٌ *кўп.* أَبْهَاءٌ катта зал; холл; فِي أَبْهَاءِ هَذِهِ الدَّارِ *маж* бу ҳовли ичида

بَهْوَرَ 1) кенгайтирмоқ (*тешик, жароҳат ҳақида*); 2) мақтанмоқ, катта гапирмоқ (*Сурия*); تَبَهْوَرَ мақтанчоқлик қилмоқ

– بَهْوَرَةٌ (*тешикни, жароҳатни*) кенгайтириш; мақтаниш

– تَبَهْوُرٌ мақтанчоқлик, катта оғизлик; ўзини кўрсатиш учун ишлатилган муболаға, ёлғон

I بَهِيَ (*а*) بَهَاءٌ гўзал, ажойиб, зўр бўлмоқ, III بَاهَى 1) гўзалликда рақобат қилмоқ; (*н. биландир*) мақтанмоқ (بِ); VI تَبَاهَى бир-бирининг олдида (бир-бирига) мақтанмоқ; (*н. биландир*) фахрланмоқ (بِ)

– بَاهٍ *мн.* بَاهِيَةٌ ажойиб, зўр, яхши; очиқ (*ранг ҳақида*)

– بَهَاءٌ гўзаллик, сулувлик, кўркамлик

– بَهَائِيٌّ *дин.* баҳоий

– بَهَائِيَّةٌ: الـ~ *дин.* баҳоийлик, баҳоизм

– بَهِيٌّ ажойиб, зўр, яхши; очиқ (*ранг ҳақида*)

– تَبَاهٍ мақтанчоқлик; фахрланиш

– مُبَاهَاةٌ гўзалликда рақобат қилиш; мақтаниш; фахрланиш

– مُتَبَاهٍ *мн.* مُتَبَاهِيَةٌ 1. мақтанувчи, мақтанчоқ; мағрур, викорли; 2. чиранчоқ; манман, кеккайган, мутакаббир, димоғдор

بَوٌّ *кўп.* أَبْوَاءٌ қўриқчи; қўрқитиш учун восита бўладиган кимса ёки нарса

I بَاءَ (بوأ) (*у*) بَوْءٌ 1) (*қаергадир*) қайтмоқ (إِلَى); 2) (*н. нидир*) қайтармоқ (بِ); بِالْفَشَلِ~ а) муваффақиятсиз тугамоқ; б) муваффақиятсизлик келтирмоқ; بِالْخَيْبَةِ ~ умидсизликка тушмоқ;

بِالْخُسْرَانِ ~ талафот (зарар, зиён) кўрмоқ; II بَوَّأَ 1) қўймоқ, солмоқ, жойламоқ; 2) кўтармоқ (*мас. тахтга*); الْعَرْشَ ~ тахтга кўтармоқ, тахтга ўтқазмоқ; مَقْعَدًا ~ ўтказмоқ, ўтишга мажбур қилмоқ; IV أَبَاءَ 1) жойламоқ, қўймоқ, жойлаштирмоқ, ўрнаштирмоқ, сиғдирмоқ; 2) қайтармоқ; V تَبَوَّأَ ўтирмоқ; эгалламоқ (*ўринни*); жойланмоқ, сиғмоқ; الْعَرْشَ ~ тахтга минмоқ, ўтирмоқ

– أَبَاءَةٌ жойлаштириш, сиғдириш, қўйиш

– بَوَاءٌ 1) тенглик; 2) тенг, тенгдош

– بُوَاءٌ *зоол.* боа (*бўғма илон тури*)

– بِيئَةٌ *кўп.* بِيئَاتٌ, بِيَأٌ, بِيَاءٌ 1) ҳолат; 2) ўраб олган муҳит, шароит; атрофдаги кишилар, яқинлар; доира; жамият; 3) манзилгоҳ, ўрнашган жой, яшаш жойи

– بِيئِيٌّ давра, муҳит, шароитларга оид

– تَبَوُّءٌ (*ўринни*) эгаллаш; الْعَرْشِ ~ тахтга ўтириш

– مَبَاءَةٌ 1) манзилгоҳ, ўрнашган (турган) жой; 2) бирор нарса сақланадиган жой; 3) *кўч.м.* манба; هَذَا ~ لِكَثِيرٍ مِنَ الْأَمْرَاضِ бу кўплаб касалликларнинг манбаидир

(بوب) II بَوَّبَ 1) бобларга, қисмларга, бўлакларга, бандларга, моддаларга ажратмоқ (*мас. китобни*); 2) сортларга (навларга, хил-хилига) ажратмоқ, сараламоқ; V تَبَوَّبَ 1) бобларга, қисмларга бўлинмоқ; 2) дарвозабон этиб белгиламоқ, тайинламоқ

– بَابٌ *кўп.* أَبْوَابٌ, بِيبَانٌ, أَبْوِبَةٌ 1) эшик, кириш; дарвоза; أَرْضِيٌّ ~ (سَقْفِيٌّ) люк, қопқоқли туйнук, тешик; الْبَدَنِ ~ *анат.* орқа чиқариш тешиги; دَوَّارٌ ~ турникет (*кириш-чиқиш жойларида одамларни битта-битта ўтказиш учун ўрнатилган айланма гов*); فَتَحَ ~ الْكَلَامِ *маж.* гап бошламоқ; فَتَحَ ~ الْمُنَاقَشَةِ *маж.* музокарани бошламоқ; ... فَتَحَ ~ـاً جَدِيدًا فِي *маж.* (*н. гадир*) янги имкониятлар туғдирмоқ; أَصْبَحَ عَلَى الـ~ бўшаган, ҳайдалган бўлмоқ (*мас. ишдан*); عَلَى أَبْوَابِ الْمَعْرَكَةِ الْأَنْتِخَابِيَّةِ сайлов компанияси арафасида; عَلَى أَبْوَابِ الْعِيدِ ҳайит (*ийд*) дан озгина олдан, ҳайит (ийд) арафасида; سِيَاسَةُ الـ~ الْمَفْتُوحِ очиқ эшиклар сиёсати; 2) боб, бўлим, модда, банд; 3) манба (*даромадники*); ~ جَدِيدٌ لِلثَّرْوَةِ бойишнинг янги манбаи; 4) ҳар хиллик; тур; нав, сорт; وَاحِدٌ فِي ~ـه ўз турида яккаю ягона; 5) *грам.* феъл боби, шакли; الْعَالِي ~ *тар.* Истамбул; مِنْ بَابِ الاحْتِيَاطِ эҳтиётдан; مِنْ ~ الصَّدْفَةِ أَنْ ... хушмуомалаликдан, назокатдан; مِنْ ~ الْمُجَامَلَةِ бехосдан, дафъатан ...; مِنْ ~ الْعَطْفِ раҳм-шафқат юзасидан, ачиниб; مِنْ ~ الْإِقْتِصَادِ иқтисод қилиб, тежаб; مِنْ ~ الضَّرُورَةِ заруратдан; فِي هَذَا الـ~ бу борада; бу соҳада; عَلَى ~ اللهِ Оллоҳнинг ёрдами билан; зўрға, аранг, бир амаллаб; رَجُلٌ عَلَى ~

камбағал одам; عَائِشٌ عَلَى ~ اللهِ худонинг берганига қаноат қилиб яшовчи; قَعَدَ عَلَى ~ اللهِ جَاءَ عَلَى ~ اللهِ хайр-садақа сўрамоқ; йўқ нарсани кутиб ўтирмоқ

– بَابَةٌ кўп. ـــاتٌ тур, даража, разряд; нав; هَلْ أَنْتَ مِنْ ذِي الـ~ـِكَ сен шунақамисан?; ◊ هٰذَا ~ـِكَ бу сенга ярайди

– بَابِيٌّ 1) равоқ (пештоқ) қа оид; порталга оид; 2) *дин.* бобийликка эътиқод қилувчи; الْوَرِيدُ الـ~ *анат.* вена, кўк томир

– بَابِيَّةٌ : الـ~ *дин.* бобийлик

– بَوَّابٌ дарбон, дарвозабон, эшик қоровули, швейцар; ҳовли тозалигига қаровчи ходим ёки хизматкор; ~ الْمِعْدَة *анат.* қорин бўйни (*қориннинг ўн икки бармоқли ичакка ўтадиган борадиган жойи*)

– بَوَّابَةٌ дарвоза; ~ُ الْفَوْزِ ғалаба арки (дарвозаси); ~ُ الْقَنْطَرَةِ шлюз, дарвоза (*тўғонлардаги сув дарвозаси*)

– بِوَابَةٌ дарбонлик, швейцарлик хизмати (касби)

– تَبْوِيبٌ 1) бобларга, бўлимларга ажратиш; 2) турлаш, хиллаш, навлаш; таснифлаш

– مُبَوَّبٌ 1) бобларга, бўлимларга ажратилган; 2) хилланган, таснифланган

بُوبِينَةٌ бобина, ғалтак

بُوتَاجَازٌ кўп. ـــاتٌ газ плитаси (ўчоғи); ~ ذُو أَرْبَعِ شُعَلٍ тўрт горелкали газ ўчоғи

بُوتَاسَةٌ, بُوتَاسَا, بُوتَاسٌ *кимё.* ишқор, карбонат ангидрид калийси

بُوتَاسِيُومٌ *кимё.* калий

بُوتَقَةٌ кўп. بُوتَقَاتٌ, بَوَاتِقُ тигель (*ўтга чидамли гилдан ясалган қозон*); ~ الدَّهْرِ (*киши чиниқадиган*) ҳаёт қозони

I بَاحَ (بوح) (у) بَوْحٌ 1) фош бўлмоқ, очилмоқ; 2) (*н. нидир*) очмоқ, фош қилмоқ, (*айтиб*) ошкор қилмоқ, ҳаммага маълум қилмоқ (بـ); IV أَبَاحَ 1) очмоқ, фош қилмоқ; 2) рухсат (ижозат, изн) бермоқ, йўл қўймоқ; бермоқ, топширмоқ, ҳавола қилмоқ; ~ لِنَفْسِهِ أَنَّ ... (*н. нидир*) ўзига эп кўрмоқ; ~ الأَمْوَالَ وَالْفُرُوجَ талон-торож қилмоқ ва аёлларни зўрламоқ; 3) (*н. нидир*) умум мулки, бойлиги деб ҳисобламоқ; 4) ижозат этилган деб ҳисобламоқ; X اسْتَبَاحَ 1) рухсат этилган, ижозат этилган, мумкин, жоиз деб ҳисобламоқ; 2) (*н. га (да) дир*) ўзига тўла эркинлик (ҳуқуқ) бермоқ; 3) топтамоқ, оёқости қилмоқ, поймол қилмоқ; 4) мусодара қилмоқ, тортиб олиб қўймоқ; 5) илдизи билан қўпормоқ, суғурмоқ

– إِبَاحَةٌ 1) очиш, фош қилиш, ошкор этиш; 2) ижозат (рухсат) этиш; 3) тўла эркинлик (*ҳаракатда*); озодлик, бемалоллик; ўта кетган бебошлик, ахлоқсизлик; ~ الْجِنْسِ жинсий бузуқлик

– إِبَاحِيٌّ ҳамма нарса мумкин деб ҳисобловчи; озод, эркин; густоҳ, манман, уятсиз, беадаб, бебош, ахлоқсиз, бузуқ

– إِبَاحِيَّةٌ кўп. ـــاتٌ 1) тўла эркинлик, бемалоллик; ахлоқсизлик; 2) ҳурфикрлилик, шаккоклик; 3) нигилизм (*ҳар қандай шакл, қонунларни инкор этиш*)

– اسْتِبَاحَةٌ мусодара қилиш

– بَاحَةٌ кўп. بَاحَاتٌ, بُوحٌ 1) хона, уй; ҳовли; فِي ~ هٰذِهِ الْجَامِعَةِ бу университетда; 2) *спорт.* майдон

– مُبَاحٌ озод, эркин; ҳеч кимга тегишли бўлмаган; умумий; ~ الدُّخُولُ кириш бемалол (*эркин, бепул*); кўп. الْمُبَاحَاتُ *шар.* мубоҳ амаллар, шариатда ижозат этилган амал (иш) лар

– مُسْتَبَاحَةٌ топталаётган, оёқости қилинаётган

I بَاخَ[1] (بوخ) (у) بَوْخٌ, بَوَخَانٌ тушмоқ, пасаймоқ, камаймоқ, озаймоқ; بَاخَ[2] (у) بُؤُوخٌ 1) бузилмоқ, айнимоқ, ёмонлашмоқ; эскирган (айниган бузилган) бўлмоқ (*мас. гўшт ҳақида*); 2) бемаза бўлмоқ (*овқат ҳақида*); 3) ўнгмоқ, оқармоқ, ранги ўчмоқ (*газлама ҳақида*); 4) бемаъни (ярамас, жирканч) бўлмоқ; кўп ишлатилган, чайналган, сийқаси чиққан бўлмоқ; 5) мардликни (*жасоратни*) йўқотмоқ, умидсизланмоқ, бўшашмоқ; II بَوَّخَ 1) бузмоқ, ёмонлаштирмоқ, айнитмоқ; 2) расво қилмоқ, сийқалаштирмоқ

– بَايِخٌ 1) бузилган, эски, эскиган, айниган; 2) бемаза; 3) ранги ўчган; 4) ярамас, сийқаси чиққан, чайналган; ~ إِحْتِشَامٌ юзаки (хўжакўрсинга қилинган) ҳурмат; ~ كَلَامٌ бемаъни гап, сафсата

– بُوَاخٌ буғ, буғланиш

– تَبْوِيخٌ 1) бузиш, айнитиш, яроқсиз ҳолга келтириш; 2) расво қилиш

بُودْرَةٌ пудра, упа; ~ عُلْبَةُ الـ упа қутиси

بُوتَقَةٌ = بَوَادِقُ кўп. بُودَقَةٌ

بُوذَا Будда (*индуизм динидаги илоҳ исми*)

– بُوذِيٌّ 1. Буддага оид; 2. Будда динидаги киши

– بُوذِيَّةٌ : الـ~ буддизм

I بَارَ (بور) (у) بَوْرٌ, بَوَارٌ 1) ҳалок бўлмоқ, нобуд бўлмоқ, йўқолмоқ, ўлмоқ, тугамоқ; 2) ўтмай (*сотилмай*) ётмоқ, касод бўлмоқ, узоқ ётиб эскирмоқ, ишдан чиқмоқ, айнимоқ (*мол ҳақида*); 3) ишланмаган, ҳайдалмаган, чопилмаган, экилмай ётган бўлмоқ, шудгорлаб ташлаб қўйилган бўлмоқ; 4) яхши натижасиз, муваффақиятсиз, фойдасиз бўлмоқ (*иш ҳақида*); ~ ـتِ الْبِنْتُ қари қиз бўлиб қолмоқ; II بَوَّرَ шудгор ҳолда (экмай) қолдирмоқ (*ер ҳақида*); IV أَبَارَ ҳалок этмоқ, ҳалок қилмоқ, нобуд қилмоқ

– بَارِيَاءُ = بَارِيَّةٌ ёки بُورِيٌّ ёки بَارِيٌّ

– بُورِيَاءُ ёки بَارِيَاءُ бўйра

– بَائِرٌ кўп. بُورٌ 1) ноқулай, нобоп, ишланмаган (экилмай ётган) ҳолда қолган (*ер ҳақида*); 2) узоқ ётиб эскирган (*мол ҳақида*); بِنْتٌ ~ةٌ қари қиз; 3) ярамас, бадахлоқ; وَكُنْتُمْ قَوْمًا ~ًا *қур.* сизлар бадахлоқ одамлар эдингиз

– بَوَارٌ 1) ҳалокат; талофот; 2) касодлик (*савдода*); 3) ишланмаганлик (ҳайдалмаганлик, экилмаганлик), қаровсизлик (*ер ҳақида*); яроқсизлик (*тупроқ ҳақида*); دَارُ الـ~ жаҳаннам

– بَوْرٌ 1) ҳалокат; 2) касодлик (*савдода*)

– بُورٌ[1] 1) (*жинсда ва сонда ўзгармайди*) нобоп, ишлатилмаган

ёки шудгор ҳолда ташлаб қўйилган (*ер ҳақида*); الْأَرَاضِي الـ~

нобоп ерлар, ташландиқ ерлар; إِحْيَاءُ الأَرَاضِي الـ~ ташландиқ ерларни очиш (ўзлаштириш); 2) жуда ёмон, ярамас, фосид; رَجُلٌ ~ ярамас одам; إِمْرَأَةٌ ~ ярамас аёл

– بُورٌ[2] *кимё*. бор (*элемент*)

– بُورْجُوَازِيَّةٌ буржуазия; الـ~ الصُّغِيرَةُ (الصُّغْرَى) майда буржуазия; الـ~ الْكَبِيرَةُ (الْكُبْرَى) йирик буржуазия;

الـ~ الْكُومْبْرَا دُورِيَّةُ компрадор буржуазияси

بُورْجِيٌّ *кўп*. بُورْجِيَّةٌ *муз*. горнчи, бурғучи

بُورْصَةٌ *кўп*. ـَاتٌ — биржа; الْأَوْرَاقِ الْمَالِيَّةِ ~ фонд (маблағ, пул) биржаси; الْعَمَلِ ~ меҳнат биржаси; الْبِضَاعَةِ ~ товар (мол) биржаси; الْغَلَّاتِ ~ ғалла биржаси

بُورَقٌ *кўп*. бура, танакор (*рангсиз, баъзан оқ, кулранг ёки сариқ қазилма*)

بُورِيٌّ[1] *кўп*. بَوَارِيُّ 1) бурғу (*ҳайвон шохидан ясалган чолғу асбоби*); 2) қалайлаш (кавшарлашда) ишлатиладиган трубка (асбоб)

– بُورِيٌّ[2] *жам. зоол*. зоғорабалиқлар

– بُورِيَّةٌ[1] *кўп*. ـَاتٌ — *зоол*. зоғорабалиқ

– بُورِيَّةٌ[2] *кўп*. بَوَارِيُّ бўйра

بُورِيكٌ *кимё*. борга оид; الْحَامِضُ الـ~ бор кислотаси

بَازٌ *алиф.б.қ*.

(بوز) II بَوَّزَ қовоғи солиқ (*хафа, ўшшайган, аразлаган,* тумшайган дарғазаб) бўлмоқ

– بُوزٌ *кўп*. أَبْوَازٌ 1) тумшуқ (*ҳайвонларда*); 2) оғиз; مَطَّ ~ هُ лабини чўзмоқ; 3) жўмрак (*чойнакда*). 4) тумшуқ (*пойабзалда*); 5). уч (*пичоқники*);6) чиқиш тешиги

– بُوزٌ *халқ*. музқаймоқ

– بُوزَةٌ[1] 1) пиво; 2) пивохона (*Мисрда*)

– بُوزَةٌ[2] *кўп*. ـَاتٌ — гавданинг тузилиши; اتَّخَذَ ~ أَمَامَ الْمُصَوِّرِ фотоаппарат олдида ўзини бирор ҳолатда тутмоқ

– تَبْوِيزَةٌ жаҳли чиққан авзо (*турк*); жаҳли чиққанликни ифодаловчи чеҳра (*юз*)

بُوزِيتْرُونٌ позитрон (*мусбат электрон*)

I (بوس) بَاسَ (у) بَوْسٌ бўса олмоқ, ўпмоқ; أَبُوسُ إِيدَكَ! *халқ*. қўлингни ўпаман; VI تَبَاوَسَ бир-бири билан ўпишмоқ

– بَوْسٌ ўпишиш, ўпиш, бўса, муччи

– بَوْسَةٌ *кўп*. ـَاتٌ — бўса, ўпич

بُوسْتَةٌ *кўп*. ـَاتٌ — почта

– بُوسْتَجِيٌّ *кўп*. بُوسْتَجِيَّةٌ почтачи

بُوسْتُو корсет, белдамча; қуллоб

بُوسْتَةٌ = بُوسْطَةٌ

I (بوش) بَاشَ (у) بَوْشٌ ҳўлламоқ, намламоқ, ивитмоқ; II بَوَّشَ 1) шовқинламоқ, бақириб гапирмоқ, қичқирмоқ, қийқирмоқ, додламоқ, чинқирмоқ, 2) ҳўлламоқ, намламоқ, ивитмоқ, бўктирмоқ

بَوْشٌ *кўп*. أَبْوَاشٌ сершовқин оломон; тўда; қаланғи-қасанғилар

بُوشْ *халқ*. бекор (*га*), беҳуда (*га*)

– بَوْشِيٌّ бола-чақаси кўп бечораҳол, серфарзанд камбағал

بُوصٌ[1], بَوْصٌ *кўп*. أَبْوَاصٌ зиғир толасидан тўқилган ёки шойи (*ипак*) газлама

– بُوصٌ[2] *жам*. 1) қамиш; هِنْدِيٌّ ~ бамбук; 2) жўхорининг қуруқ пояси

– بُوصَةٌ[1] *кўп*. ـَاتٌ — ингичка (*ёш*) қамиш; жўхорининг ингичка қуруқ пояси; لَبِسَ الـ~ تَبْقَى عَرُوسَةٌ *мқл*. қамишни кийинтир-келинчак бўлади

– بُوصَةٌ[2] *кўп*. ـَاتٌ — дюйм (*25, 5 мм*) лунуж

بُوصْلَةٌ, بُوصَلَةٌ компас; буссоль (*геодезияда, артиллерияда: ўлчаш асбоби*)

بُوطٌ *кўп*. أَبْوَاطٌ этик

بُوتَاسِيُومٌ = بُوطَاسِيُومٌ

بُوتَقَةٌ = بُوطَةٌ *кўп*. بُوَظٌ

I (بوظ) بَاظَ (у) بَوَظَانٌ 1) бузилган (*айниган, сасиган, ёмонлашган*) бўлмоқ, бузилмоқ, айнимоқ, сасимоқ, ёмонлашмоқ, уринмоқ, ишдан чиқмоқ; 2) фойдасиз, беҳуда бўлмоқ; III بَوَّظَ бузмоқ, айнитмоқ, уринтирмоқ; яроқсиз ҳолга келтирмоқ; الْبِنْتَ ~ қизлигидан маҳрум қилмоқ

– بُوظَةٌ 1) пиво (*Мисрда*); 2) пивохона; 3) музқаймоқ (*Сурияда*)

I (بوع) بَاعَ (у) кулочлаб сузмоқ; الْحَبْلَ ~ чилвирни кулочламоқ

– بَاعٌ *кўп*. أَبْوَاعٌ, بَاعَاتٌ 1) бо, кулоч саржини; кулоч ёзилгандаги икки қўл учлари орасидаги масофа; 4. ذِرَاعٌ مِعْمَارِيٌّ га ёки 3 м. га тенг узунлик ўлчови; 2) кулоч, кучоқ; ◊ كَوْلُ الـ~ а) куч, қудрат; б) қобилият, лаёқат; طَوِيلُ الـ~ а) қудратли, кучли; б) қобилиятли, лаёқатли; قَطْرُ الـ~ а) кучсизлик, ожизлик; б) қобилиятсизлик, лаёқатсизлик; قَصِيرُ الـ~ а) кучсиз, ожиз; б) қобилиятсиз, лаёқатсиз; ضَيِّقُ الـ~ وَ الذِّرَاعِ хасис, зиқна; كَانَ مَعَهُ بِالـ~ ким билан дир биргалашиб; бир ёқадан бош чиқариб

– بُوعٌ *кўп*. أَبْوَاعٌ *анат*. оёқнинг кафти; لَا يَعْرِفُ الْكُوعَ مِنَ الـ~ *мтл*. У ҳеч нарса билмайди, тушунмайди

(بوغ) V تَبَوَّغَ қайнаб кетмоқ, тутатмоқ; ◊ الدَّمُ بِصَاحِبِهِ ~ дўстини ўлдирмоқ

– بَوْغٌ *кўп*. أَبْوَاغٌ *биол*. споралар (*гулсиз ўсимликларнинг ва баъзи бир ҳужайрали жониворларнинг урчиш органи*)

– بَوْغِيٌّ спорали, споралар орқали урчийдиган

بُغَادَةٌ = بُورْغَادَةٌ

بُوغَازٌ *кўп.* بَوَاغِيزُ 1) бўғоз; ўтиш жойи; гаван, бандаргоҳ, порт

– بُوغَازِيٌّ *кўп.* بُوغَازِيَّةٌ лоцман (*кемаларга йўл кўрсатувчи мутахассис*)

بُوفِيهَاتٌ *кўп.* بُوفَةٌ, بُوفَيْهْ буфет

(بوق) II بَوَّقَ труба (*карнай, бурғу*) чалмоқ

– بَائِقَةٌ *кўп.* بَوَائِقُ бахтсизлик, кулфат

– بَوَّاقٌ труба чалувчи, карнайчи

– بُوقٌ *кўп.* أَبْوَاقٌ 1) труба, карнай, бурғу; السَّيَّارَةِ ~ машина овози; 2) овозни кучайтирувчи карнай; 3) тўлқинсимон тугмача (*молюскаларда*); ◊ لِـ ~ هُ أَصْبَحَ ... (*к. дир, н. дир*) жарчиси бўлмоқ

– بُوقَالٌ *кўп.* بَوَاقِيلُ идиш, катта шиша

– بُوكْسَاتٌ: بُوكْسَاتُ الْحَدِيدِ ~ кастет (*Ироқда, муштлашиш қуроли*)

بُوكْسِيتٌ *мин.* боксит (*алюминий кони*)

بُوكْلَةٌ тўқа, илгак

I (بول) بَالَ (у) بَوْلٌ 1) сиймоқ, ёзилмоқ, бўшанмоқ, бавл қилмоқ; 2) тез-тез сийиш (*полиурия*) касали билан оғримоқ; II بَوَّلَ = I; IV أَبَالَ сийгисини келтирмоқ; V تَبَوَّلَ = I; عَلَى نَفْسِهِ ~ остига сиймоқ, сийиб қўймоқ (*касал ҳақида*); X اِسْتَبَالَ сийгисини келтирмоқ, сийгиси келмоқ

– بَالٌ *алиф.б.қ.*

– بَوَّالٌ сийгак

– بُوَالٌ *мед.* полиурия

– بُوَالَةٌ *мед.* урология

– بَوَّالَةٌ *кўп.* اتٌ — жамоат ҳожатхонаси

– بُولٌ *жам.* (*почта*) маркалари

– بَوْلٌ *кўп.* أَبْوَالٌ сийдик, пешоб; مَرَضُ الْـ ~ السُّكَّرِيِّ *мед.* диабет (*қанд*) касаллиги; مَجْرَى الْـ ~ сийдик йўли

– بَوْلِيٌّ сийдикка оид; طَبِيبُ الأَعْضَاءِ الْـ ~ ـةِ ёки طَبِيبُ الْمَسَالِكِ الْـ ~ ـةِ уролог; الأَمْرَاضُ الْـ ~ ـةُ таносил касалликлари; الْمَجَارِي الْـ ~ ـةُ *қар.* مَجْرَى

– تَبَوُّلٌ сийиш; عَدَمُ الـ ~ сийдик тутилиши; دُمُوعِيٌّ ~ *мед.* уремия

– تَبْوِيلٌ сийиш, бавл қилиш

– مُبَوِّلَةٌ сийдикни ҳайдайдиган восита, дори-дармон

– مِبْوَلَةٌ *кўп.* 1) مَبَاوِلُ тувак; 2) ҳожатхона; 3) сийдикни ҳайдайдиган восита

– مُبِيلٌ сийдирадиган

بُولَادٌ пўлат

بُولَاقُ Булоқ (*Қоҳира ш. даги ноҳиялардан бири*); رَاحَ عَلَى ~ *халқ.* унинг кўнгли айниди, у қусди

بُولُو *спорт.* поло, чавгон

بُولُونْدِيٌّ 1. полякларга ва Польшага оид; 2. поляк, польшалиқ

– بُولُونِيٌّ 1. полякка оид; الْـ ~ ـةُ поляк тили; 2. поляк, польшалик

بُولِي إِيتِيلِين полиэтилин

. بُولِيسٌ 1) полициячи, миршаб; 2) полиция; الآدَابِ ~ одоб ва ахлоқ полицияси: الْجِنَائِيُّ ~ الْـ қидирув бўлими; الْـ ~ السِّرِّيُّ махфий полиция; السِّيَاسِيُّ ~ الْـ сиёсий полиция, жандармерия; الْمَبَاحِث ~ қидирув полицияси; الْمُرُورِ ~ йўл ҳаракатларини тартибга солувчи полиция

– بُولِيسِيٌّ 1) полицияга оид; الْحُكْمُ الْـ ~ полиция тартиби; رِوَايَةٌ ~ ـةٌ ёки قِصَّةٌ ~ ـةٌ детектив роман; 2) полиция, миршаб, полисмен

بُولِيصَةٌ *кўп.* بَوَالِيصُ полис (*суғурта ҳужжати*); السِّيكُورْتَاه ~ ёки التَّأْمِين ~ суғурта қилдирганлик тўғрисидаги ҳужжат; الشَّحْنِ الْبَحْرِيِّ ~ юкка, товарга қўшиб юбориладиган ҳужжат

بُولِيسَةٌ = بُولِيصَةٌ *кўп.* بَوَالِيصُ

بُومٌ *кўп.* أَبْوَامٌ *жам.* бойўғлилар

– بُومَةٌ *кўп.* اتٌ — бойқуш, бойўғли; الصَّيَّاحُ ~ бойқуш, бойўғли (*қичқирадигани*)

بُومَادَةٌ помада, ёғ упа, лаб бўёғи

بُونٌ, أَبْوِنَةٌ *кўп.* بُوَانٌ, بِوَانٌ чодирнинг олдинги қозиғи

بَوْنٌ 1) масофа, оралиқ; 2) фарқ, тафовут; شَاسِعٌ ~ катта фарқ, катта тафовут

بُونٌ *кўп.* اتٌ — бона (*муваққат қоғоз пуллар*); талон (*бирор н. олиш ҳуқуқини берувчи ҳужжат*)

بَاهٌ иштиёқ, эҳтирос, ҳирс, жинсий майл

بُونِي *кўп.* خَيْلُ الْبُوَانِي, بَوَانِي пони, тўпичоқ от (*бичими кичик пастак от*)

بُويَجِيٌّ *кўп.* بُويَجِيَّةٌ 1) бўёқчи, сирчи; 2) пойабзал тозаловчи

بُويَةٌ *кўп.* اتٌ~ ранг, бўёқ; بِالزَّيْتِ ~ мой бўёқ; جَاهِزَةٌ ~ елимли бўёқ; جَزْمٍ ~ этик мойи

بَيَادَةٌ 1) пиёда аскарлар; 2) *шахм.* пиёда

– بَيَادِيٌّ пиёда аскар, пиёда қисм (*пехота*) жангчиси

بَيَّارَةٌ *кўп.* اتٌ — боғ (*сунъий равишда суғориладиган*); плантация

بِيَانٌ, بِيَانُو *кўп.* بِيَانُوهَاتٌ пианино; рояль; الْعَازِفُ عَلَى الْـ ~ пианиночи

بَرَأَ بِيئَةٌ *қар.*

بِيبَةٌ мундштук (*сигарет чекиладиган*)

I (بيت) بَاتَ (и) بَيْتٌ, مَبِيتٌ 1) тунамоқ, ётмоқ, ётиб қолмоқ, тунни ўтказмоқ; 2) турмоқ, қўнмоқ, жойлашмоқ, манзил қурмоқ, бўлмоқ; 3) бошламоқ; بَاتَ (а) بَيْتُوتَةٌ тунамоқ, тунни ўтказмоқ; II بَيَّتَ

1) тунамоқ, ётмоқ; 2) ётарга бошпана бермоқ; ~ الْمَاشِيَةَ подани кечқурун молхонага ҳайдаб киритмоқ; ~ الدَّجَاجَ кечаси товуқларни (*бирор жойга*) киргизиб қўймоқ; (الْمَلِكَ) الشَّاهَ *шахм.* шоҳ билан рух ўрнини алмаштириб ёнма-ён қўймоқ, рокировка қилмоқ; ~ السَّيْفَ فِي قِرَابِهِ қилични қинига солмоқ; 3) (*н. нидир*) кечаси қилмоқ; 4) (*к. гадир*) кечаси ҳужум қилмоқ, ташланмоқ (عَلَى); 5) иккинчи йилга қолмоқ, синфда қолмоқ (*ўқувчи ҳақида*); 6) (*н. нидир к. гадир қарши*) ўйлаб қўймоқ, кўнгилга тугмоқ (لِـ); ~ لَهُ الْكَيْدَ ~ кимгадир қарши ёмонликни ният қилмоқ; ~ لَهُ شَرًّا *ёки* غَدْرًا ...га қарши ҳийла-найранг ишлатмоқ; ~ مُؤَامَرَةً لِـ... фитнани кўнгилга тугмоқ; 7) қатак чизмоқ; IV أَبَاتَ тунашга қолдирмоқ, қўймоқ

– بَائِتٌ 1. янги бўлмаган, эски; суви қочган, қотган (*нон ҳақида*); 2. иккинчи йилга қолган (*ўқувчи ҳақида*)

– بَيَاتٌ 1) тунаш, қўниш; 2) тунги босқинчилик, ҳужум.

– بَيْتٌ 1 *кўп.* بُيُوتٌ 1) уй, манзил, турар жой; الْـ~ الْحَرَامُ *ёки* الْـ~ الْأَوَّلُ *ёки* الْـ~ الْعَتِيقُ Байтул Ҳарам, Каъба; الْـ~ الْأَبْيَضُ Оқ уй; ~ الْأَدَبِ *ёки* ~ الْخَلَاءِ *ёки* ~ الْمَاءِ *ёки* ~ الرَّاحَةِ ҳожатхона, туалет; ~ الْإِسْتِحْمَامِ ҳаммом кийимхонаси; ~ الْإِبْرَةِ *қар.* إِبْرَةٌ; ~ زُجَاجِيٌّ оранжерея; الْـ~ التِّجَارِيُّ савдо уйи, савдо ширкати; ~ الطَّاعَةِ *қар.* طَاعَةٌ; ~ الزَّوْجِيَّةِ *қар.* زَوْجِيَّةٌ; ~ الْعَنْكَبُوتِ *қар.* عَنْكَبُوتٌ; ~ اللهِ а) Каъба; б) масжид; ~ الْمَالِ хазина; молия муассасаси; ~ الْوَلَدِ *қар.* وَلَدٌ; أَهْلُ الْـ~ уй аҳли, оила аъзолари; *тар.* Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи васалламнинг аҳли байтлари (*оила аъзолари*); ~ الْفَسَادِ фоҳишахона; 2) *шунингдек.* ~ شَعْرٍ чодир; 3) бўлма, хона, катак; 4) *шахм.* (*шахмат тахтаси*) майдони; 5) халта, сумка; 6) қин, ғилоф; 7) аҳлу аёл; هَذَا ~ قَصِيدِنَا бу биз истаган нарсадир; биз учун энг керакли нарса мана шу; هَذَا هُوَ ~ الْقَصِيدِ! ҳамма иш мана шунда-да!; гап бу ёқда экан!; гап шунда денг!

– بَيْتٌ 2 *кўп.* أَبْيَاتٌ *шунингдек.* ~ شِعْرٍ байт (*шеърда*)

– بِيتَةٌ *кўп.* ـاتٌ дан, пал (*кемаларни боғлаб қўйиладиган қозиқ*)

– بَيْتِيٌّ 1) уйга оид; 2) уйда (*хонада*) бўладиган, уй-рўзғор билан боғланган, хонаки; оилавий; 3) хусусий, шахсий; 4) қўлга ўргатилган; қўлда ўргатилган; қўлда тайёрланган, қўлбола

– بُيُوتَاتٌ *кўп.* 1) аслзода оилалар, олий насаблар; 2) савдо уйлари

– بُيَيْتٌ *кўп.* ـاتٌ уйча

– تَبْيِيتٌ *шахм.* шоҳ билан рух ўрнини алмаштириш (*рокировка*); الْـ~ الْقَصِيرُ қисқа рокировка

– تَبْيِيتَةٌ *тех.* картер (*двигателларнинг мой турадиган, уларни шикастдан, ифлосликлардан сақлайдиган қутиси*)

– مَبِيتٌ 1) тунаш, қўниш; 2) тунайдиган жой, қўноқ, бошпана; 3) *тех.* қоплама, ғилоф, қути, қобиқ

بِيتُومِينٌ битум (*углеводороддан иборат смолали моддаларнинг, мас. нефть, асфальт ва ш.к. нинг умумий номи*)

بَيْجٌ сарғиш, оч жигарранг

بِيجَامَةٌ, بِيجَامَا *кўп.* بِيجَامَاتٌ пижама

I بَادَ (بيد) (*и*) بَيْدٌ ҳалок бўлмоқ; йўқолмоқ, йўқ бўлмоқ, ўлмоқ, тугамоқ, барҳам топмоқ; *маж.* ёддан кўтарилмоқ, батамом унутилмоқ; IV أَبَادَ ҳалок қилмоқ, нобуд қилмоқ, ўлдирмоқ, қирмоқ, йўқ қилмоқ, тугатмоқ, маҳв этмоқ, қирғин солмоқ, харсб қилмоқ

– إِبَادَةٌ йўқ қилиш, қириш; ~ الْجِنْسِ геноцид (*ирқий, миллий ёки диний баҳона билан аҳолининг бирор тоифасини қиришга қаратилган сиёсат*); أَسْلِحَةُ الْـ~ الْجَمَاعِيَّةِ оммавий қирғин қуроллари

– بَائِدٌ ҳалок бўлган; йўқолган, ғойиб бўлган; қирилиб йўқ бўлиб кетган; الْأُمَمُ الْـ~ـةُ қирилиб, йўқ бўлиб кетган халқлар (عَادٌ, ثَمُودٌ, جَدِيسٌ); الْحَضَرَاتُ الْـ~ـةُ йўқ бўлиб кетган маданиятлар; 2) ўтган, бўлиб ўтган, ўтмиш, илгари, йўқ бўлиб кетган; الْعَهْدُ الْـ~ *маж.* батамом унутилган, ёддан кўтарилган давр

– بَيْدَ أَنْ: аммо, лекин, ...са ҳам, ...га қарамасдан

– بَيْدَاءُ *кўп.* بِيدٌ, بَيْدَاوَاتٌ чўл, саҳро

– مُبَادٌ йўқ қилинган, қириб ташланган; *маж.* батамом унутилган

– مُبِيدٌ 1. йўқ қилувчи, қирувчи; خَطَرٌ ~ ўлим хавфи; 2 *кўп.* ـاتٌ (*шунингдек:* ~ حَشَرِيٌّ) ҳашаротларни қирувчи восита; مُبِيدَاتٌ حَشَرِيَّةٌ *кимё.* инсектицидлар (*зарарли ҳашаротларга қарши моддалар, дорилар*)

بَيْدَرٌ *кўп.* بَيَادِرُ хирмон, омбор (*ғалла учун*)

بَيْدَقٌ *кўп.* بَيَادِقُ *ёки* بَيْذَقٌ *кўп.* بَيَاذِقُ *шахм.* пиёда

بِيرَا 1) пиво; مَصْنَعُ الْـ~ пиво заводи; 2) пивохона

– بِيرَارِيَّةٌ *кўп.* ـاتٌ пивохона

– بِيرَةٌ = بِيرَا

بَيْرَقٌ *кўп.* بَيَارِقُ байроқ

– بَيْرَقْدَارٌ *кўп.* بَيْرَقْدَارِيَّةٌ байроқдор

بِيرُوقْرَاطِيٌّ 1. бюрократга оид; 2. бюрократ, тўра

– بِيرُوقْرَاطِيَّةٌ бюрократия, тўрачилик

بِيزَارٌ лочинли овчи

– بِيزَرَةٌ лочин ови, лочин солиб қилинадиган ов

بِيزَنْطِيٌّ 1) Византияга оид; الْعَصْرُ الْـ~ Византия асри (*даври*); 2. византиялик; جَدَلٌ ~ фойдасиз, натижасиз баҳс

بِيزُونٌ бизон (*ёввойи қорамол*): الْـ~ الْأُورُبِّيُّ *зоол.* зубр

بِيسَارَةٌ майда балиқлар, майда жониворлар, қурт-қумурсқалар

بِيسُونٌ бизон

بَيْشٌ беш (*нарда ўйинида*)

بِيشٌ *бот.* айиқтовон ўсимлиги

بِيشَةٌ чойшаб, ёпингич, ёпинчиқ

بِيصَارَةٌ бисара (*таом*)

I (بيض) بَاضَ (и) بَيْضٌ тухум қилмоқ (*товуқ ҳақида*); тухум қўймоқ (*ҳашарот ҳақида*); ~ بِالْمَكَانِ а) ўтириб қолмоқ; б) қаердадир яшаб қолмоқ; بَاضَ[2] (и) بَيَاضٌ оқ бўлмоқ (*мато, газлама ва б. ҳақида*) 2) оқартирмоқ (*металл буюмлар сиртига қалай югуртириб*); 3) оққа кўчирмоқ (*хат ҳақида*); 4) арчимоқ, пўчоғини олмоқ, шилмоқ, тозаламоқ, оқламоқ (*гуруч ҳақида*); ◊ ~ الْاِبْنُ وَجْهَ أَبِيهِ بِنَجَاحِهِ ўғил ўз муваффақиятлари билан отасини хурсанд қилди; ~ وَجْهَهُ *қар.* وَجْهٌ; III بَايَضَ оқаришмоқ, оқликда бир-биридан ўзмоқ; V تَبَيَّضَ 1) оқланмоқ, оққа бўялмоқ; 2) оқармоқ; 3) оққа кўчирилмоқ; IX اِبْيَضَّ 1) оқармоқ, оқариб кетмоқ, оқ бўлмоқ; 2) қалай билан оқартирилган бўлмоқ (*идиш ҳақида*); ~ وَجْهُهُ хурсанд бўлмоқ; XI اِبْيَاضَّ оппоқ оқармоқ, оққа бўялиб кетмоқ

– إِبَاضَةٌ *биол.* ҳайз

– أَبْيَضُ *мн.* بَيْضَاءُ *кўп.* بِيضٌ 1. 1) оқ; ~ نَاصِعٌ қордек оқ; الْإِرْهَابُ الْ~ оқлар террори (*сиёсий душманларни жазолаш, йўқ қилиш*); الذَّهَبُ الْ~ платина (*оқ олтин*); بَيْضَاءُ *муз.* ярим нота; الْبَيْضَاءُ *маж.* кумуш; مَا كُلُّ بَيْضَاءَ شَحْمَةٌ ҳамма олтин ҳам ялтирайвермайди (*сўзма-сўз: ҳар бир оқ нарса ҳам ёғ бўлавермайди*); 2) тоза, чин, ҳақиқий, очиқ, доғ тушмаган, беғубор; أَرْضٌ بَيْضَاءُ ишланмаган, ишлов берилмаган (*шудгор қилинмаган*) ер; لَا يَمْلِكُ ~ وَلَا أَسْوَدَ унинг ҳеч нарсаси ёқ; الْيَدُ الْبَيْضَاءُ а) раҳм, шафқат; саховат; б) тақдирлашга лойиқ иш, хизмат; ~ سِلَاحٌ совуқ қурол; ثَوْرَةٌ بَيْضَاءُ қонсиз революция; الْمَوْتُ الْ~ *қар.* مَوْتٌ; وَرَقَةُ التَّصْوِيتِ الْبَيْضَاءُ бўш сайлов варақаси; ~ يَوْمٌ бахтли кун; 2. *шахм.* оқлар

– بُوَيْضَةٌ *кўп.* ـَاتٌ *биол.* тухумча, мояк; тухум ҳужайра; بُوَيْضَاتُ الْجَرَادِ чигиртка тухуми

– بَيَاضٌ 1) оқлик, оппоқлик; ~ بِالْأَصْلِ аслий нусхада бўш, ҳарф ёзилмаган (*оқ*) жой (*китоб ҳақида*); ~ الْبَيْضِ тухумнинг оқи; ~ الْعَيْنِ кўзнинг оқи; ~ النَّهَارِ кундузги ёруғлик; مَرَضُ الْ~ занг касали, хина касали (*ўсимликларда*); كَسَبَ ~ الْوَجْهِ عِنْدَهُ *маж.* кимнингдир олдида ўзини оқламоқ; 2) девор оқлаш учун тайёрланган қоришма, оҳак; 3) *астр.* альбедо;4) *жам.* мерлан (*балиқ*); ~ الْوَجْهِ яхши ном; шараф; ~ عَلَى чекланмаган ваколат (*ҳуқуқ*)

– بَيَّاضٌ 1) тухум сотувчи; 2) оқартирувчи (*газмолни*)

– بَيَاضَةٌ 1) оқлик, оқ тус (*ранг*); ـَاتٌ — *кўп.* ич кийим; чойшаб, ёстиқнинг жилди ва ҳ. к. лар; 2) мерлан (*балиқ*)

– بَيَّاضَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — яхши тухум қиладиган (*товуқ ҳақида*)

– بَيْضٌ *жам.* *кўп.* بُيُوضٌ тухумлар; ~ بِرِشْتٌ илитилган, чала пиширилган тухум; ~ جَامِدٌ қаттиқ қилиб (*қотириб*) пиширилган тухум; ~ مَقْلِيٌّ оқ-сариғи аралаштирилмасдан товада пиширилган тухум; أَرَادَ ~ الْأَنُوقِ *маж.* анқонинг тухумини хоҳламоқ, ушалмайдиган (*амалга ошмайдиган*) нарсалар ҳақида орзу қилмоқ; ~ أَبُو бий (*ўргимчак бийи*)

– بِيضَانٌ *кўп.* оқ танлилар (سُودَانٌ *нинг антоними*)

– بَيْضَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — 1) тухум; 2) *анат.* мояк; 3) шлем, темир қалпоқ, дубулға; 4) *тех.* чўяндан махсус усул билан ҳосил қилинган юмшоқ темир; 5) бутунлик, дахлсизлик; ~ الدِّيكِ анқонинг тухуми (*уруғи*); ◊ ~ الْقَوْمِ жамоанинг тақводор, художўйлари

– بَيْضَاوِيٌّ чўзиқроқ, тухумсимон; эллипсга оид; مَسَارَاتٌ ~ ـَةٌ эллипс орбиталар (*самовий жисмларнинг ҳаракат йўллари*)

– بَيْضَوِيٌّ، بَيْضِيٌّ тухумсимон; ~ الشَّكْلِ тухум шаклидаги

– بَيُوضٌ *кўп.* ـَاتٌ — тухум қиладиган (*товуқ ҳақида*)

– بُيَيْضَةٌ *биол.* тухум ҳужайра

– تَبْيِيضٌ 1) оқлаш, оқартириш (*тери, газмолни*); 2) оқлаш (*деворни*);3) оқартириш (*металларни қалай суртиб*); 4) оққа кўчириш (*хатни*)

– تَبْيِيضَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — оққа кўчирилган қўлёзма, тоза нусха

– مُبَيِّضٌ 1) оқловчи; 2) бўёқчи, сирчи; оқартирувчи; 3) оққа кўчирувчи

– مَبِيضٌ، مِبْيَضٌ *кўп.* مَبَايِضُ *анат.* мояк

– مُبَيَّضَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — тоза (*оққа кўчирилган*) нусха

بَيْطَرَ тақаламоқ, нағалламоқ (*от ҳақида*)

– بَيْطَارٌ *кўп.* بَيَاطِرَةٌ 1) байтар, ветеринар, ҳайвон доктори; отларни даволовчи табиб; 2) тақачи

– بَيْطَرَةٌ 1) тақалаш; 2) ветеринария (*ҳайвонлар касалликлари ва уларни даволаш ҳақидаги фан*)

– بَيْطَرِيٌّ ветеринарияга оид; الطِّبُّ الْ~ ветеринария; مَدْرَسَةٌ ~ ـَةٌ ветеринария мактаби; ~ طَبِيبٌ ҳайвонот доктори

I (بيع) بَاعَ (и) بَيْعٌ، مَبِيعٌ 1) савдо қилмоқ; сотмоқ; ~ بِالْمَزَادِ ким ошди қилиб сотмоқ; ~ بِالْمُنَادَاةِ кўчама-кўча кўтариб юриб сотмоқ; ~ نَفْسَهُ ўзини сотмоқ, (*к. гадир*) сотилмоқ (لِـ); يَبِيعُ، وَيَشْتَرِي харидоргир; 2) сотиб олмоқ; ~ الْعِرْضَ а) сотиладиган, сотқин бўлмоқ; б) фаҳш ишлар билан шуғулланмоқ; بَيَّعَ сотишга мажбур қилмоқ; بَايَعَ 1) савдо битимини тузмоқ; 2) қасам (*онт*) ичмоқ; IV أَبَاعَ сотиш учун кўргазмага қўймоқ; VI تَبَايَعَ ўзаро битим тузмоқ; VII

اِنْبَاعَ сотилмоқ, (*бозорда*) ўтмоқ (*мол ҳақида*); VIII اِبْتَاعَ сотиб олмоқ, харид қилмоқ, сотиб олиб қўймоқ; X اِسْتَبَاعَ сотишни илтимос қилмоқ

– اِبْتِيَاعٌ сотиб олиш, харид қилиш

– بَائِعٌ *кўп.* بَاعَةٌ сотувчи; ~ مُتَجَوِّلٌ кўтариб юриб сотувчи, кўтармачи

– بَائِعٌ = بَيَّاعٌ

– بَيْعٌ *кўп.* بُيُوعٌ бай; сотиш, сотув; савдо-сотиқ; савдолашиш; ~ بِالتَّجْزِئَةِ чакана савдо; ~ بِالْجُمْلَةِ кўтара савдо; ~ بِالْمُنَادَاةِ кўчама-кўча кўтариб юриб қилинадиган савдо; ~ عَلَنِيٌّ кимошди савдоси; ~ الْعِينَةِ гаровга ёки қарзга сотиш; ~ فُوبْ *савдо.* фоб, франко, борт= (تَسْلِيمُ ظَهْرِ الْبَاخِرَةِ (السَّفِينَةِ; ~ كَافْ (سِيفْ) *савдо.* каф (сиф) (*яъни: нарх, хавфсизликни таъминлаш, кеманинг кира пули* = تَسْلِيمِ مِينَاءِ الْوُصُولِ); ~ بَيْعَانِ *ик.с.* сотувчи ва харидор; ~ النَّسِيئَةِ насияга сотиш; ~ الــ وَالشِّرَاءُ олди-сотди; ~ لِلْــ сотиладиган, сотувда

– بَيْعَةٌ[1] *кўп.* اتٌ – савдо ҳақидаги битим; ~ عَلَى الْــ ундан ташқари (*устама*), қўшимча қилиб

– بَيْعَةٌ[2] байъат, қасамёд

– بِيعَةٌ *кўп.* بِيَعٌ черков, синагога (*яҳудийлар ибодатхонаси*)

– مَبَاعٌ сотишга оид; сотиладиган; сотқин

– مُبَايَعَةٌ[1] қасамёд, онт

– مُبَايَعَةٌ[2] *кўп.* اتٌ – 1) олди-сотди ҳақида келишиб (*байлашиб*) олиш; 2) васиқа (*мол-мулкни сотиб олганлик ва унга эгалик ҳақидаги расмий ҳужжат*)

– مُبْتَاعٌ харидор

– مَبِيعٌ 1. сотилган; 2. 1) савдо-сотиқ; 2) мол, товар

– مَبِيعَاتٌ *кўп.* 1) савдо битимлари; 2) моллар, товарлар

(بيغ) V تَبَيَّغَ ғолиб келмоқ, ғалаба қилмоқ, устун келмоқ (بِ)

بَيْكٌ *кўп.* بَيْكَوَاتٌ бек, бей (*мартаба*)

– بَيْكَوِيَّةٌ беклик мансаби (*мартабаси*)

بِيك آب 1) пикап (*автомобиль*); ~ مُقْفَلٌ ёпиқ пикап; ~ مَكْشُوفٌ очиқ пикап; 2) пластинкадаги овозни эшитиш учун мослама, овоз олғич

بِيكَارٌ *кўп.* паргар, циркуль

بِيكْبَاشِيٌّ *кўп.* بِيكْبَاشِيَّةٌ бекбоши; *эск.* подполковник

بِيكَرْبُونَاتٌ бикарбонат

بَيْكَةٌ *кўп.* اتٌ – колба (*электр лампалари шишаси*); ~ النُّورِ الْكَهْرَبَائِيَّةِ электр лампочкаси

بِيكِينِي бикини (*чўмилганда кийиладиган кийим*)

بَيْلَسَانٌ маржон (*полиз ўсимлиги*)

بَيْلُونٌ соч ювиш учун ишлатиладиган ғулнинг бир тури

بِيلْيَةٌ *кўп.* اتٌ – 1) соққа, шар; 2) биля (*болаларнинг соққа ўйини*)

بِيمَارِسْتَانٌ *кўп.* اتٌ – бемористон, касалхона, ақлдан озганларни даволовчи касалхона

بِيمَةٌ *кўп.* بِيَمٌ бийма (*балиқ*)

I (بين) بَانَ (и) بَيْنٌ، بَيْنُونَةٌ айрилмоқ, ажралмоқ, жудо бўлмоқ; (*к. биландир*) хайрлашмоқ, видолашмоқ, хайр-маъзур қилмоқ (عَنْ); بَانَ 2 (и) بَيَانٌ 1) аниқ, равшан бўлмоқ; 2) кўринмоқ, маълум бўлмоқ, фош бўлмоқ; II بَيَّنَ 1) баён қилмоқ, тушунтирмоқ, равшан (*аниқ*) қилмоқ; англатмоқ, уқтирмоқ; 2) кўрсатмоқ, фош қилмоқ; далолат қилмоқ; III بَايَنَ 1) (*к. нидир*) қолдирмоқ, тарк этмоқ, (*к. биландир*) хайрлашмоқ; 2) фарқ қилмоқ (*ажралиб турмоқ*); кескин қарама-қарши бўлмоқ, бир-бирининг акси бўлмоқ, зид тушмоқ; IV أَبَانَ 1) аниқ (*равшан*) гапирмоқ; 2) тушунтирмоқ, англатмоқ; баён қилмоқ; кўрсатмоқ, далолат қилмоқ; исботламоқ; далилламоқ; 3) аниқламоқ; 4) калласини узмоқ, кесмоқ; ~ رَأْسَهُ مِنْ جَسَدِهِ бошини танасидан жудо қилмоқ; V تَبَيَّنَ 1) аниқ, равшан бўлмоқ; аниқлашмоқ; 2) фарқламоқ; кўрмоқ, очиқ-ойдин билиб олмоқ; аниқлаб олмоқ; 3) билишга ҳаракат қилмоқ; аниқламоқ; VI تَبَايَنَ фарқли бўлмоқ, фарқланмоқ, ажралиб турмоқ, қарама-қарши бўлмоқ; X اِسْتَبَانَ 1) аниқ, равшан бўлмоқ; аниқлашмоқ, тушунарли бўлмоқ; 2) фарқлашга, ажрата олишга ҳаракат қилмоқ; 3) аниқламоқ, ойдинлаштирмоқ

– إِبَانَةٌ тушунтириш, баён қилиш, аниқлаш; аниқлик, равшанлик, яққоллик; ~ فِي غَيْرِ ноаниқ, тушунарсиз

– أَبْيَنُ сўзга жуда уста, гапга жуда чечан

– بَائِنٌ 1) аниқ, равшан, очиқдан-очиқ; очиқ-ойдин кўриниб турган; 2) кўзга кўринарли; 3) узил-кесил (*ажралиш ҳақида*)

– بَائِنَةٌ сеп

– بَيَانٌ *кўп.* اتٌ – 1) аниқлик, равшанлик, очиқ-ойдинлик; 2) тушунтириш, аниқлаш, баён қилиш, шарҳлаш; وَغَنِيٌّ عَنِ الْــ ~ أَنَّ . . . тушунтириш ортиқчаки, ...; 3) баённома, билдириш, эълон, хабарнома; ~ رَسْمِيٌّ расмий баённома; 4) баёнот; ~ وِزَارِيٌّ вазирлик баёноти; 5) мурожаатнома, хитоб, чақириқ, манифест; 6) баён қилиш, сўзлаш латофати; ~ أَهْلُ الْــ нотиқ, сухандон, сўзамол кишилар; ~ حُسْنُ الْــ гапга чечанлик, сўзамоллик, нотиқлик; ~ عِلْمُ الْــ стилистика (*адабиёт назариясининг тил ва бадиий асар услуби ҳақидаги бўлими*) ~ الْــ الْمُعْجِزُ тенги йўқ, таққослаб бўлмайдиган нотиқлик; ~ عَطْفُ الْــ *грам.* изоҳловчи; 7) хабар, билдирув, маъруза, маълумот; 3) программа (*бирор сиёсий арбоб ёки ташкилотнинг мақсадини ифодалайдиган баёнот*); 9) жадвал, рўйхат

– بَيَانُو، بِيَانٌ *алиф.б.к.*

– بَيَانِيٌّ 1. 1) баёний, тушунтириб берадиган, изоҳлайдиган, шарҳлайдиган; ~ رَسْمٌ диаграмма; 2) стилистик, услубий; 2) стилист (*адабий услубни яхши эгаллаган ёзувчи*)

– بَيْنٌ[1] 1) ажралиш, айрилиш, жудо бўлиш; ҳижрон, жудолик; ذَاتُ الْـ~ душмонлик, адоват, хусумат, ёвгарчилик; жанжал, келишмовчилик, низо; 2) ора, оралиқ, ўрта

– بَيْنٌ[2] : ◊ غُرَابُ الْـ~ тумшуғи ва оёқлари қизил қарға

– بَيْنَ ўрта, ора ◊ ~ يَدَيْهِ а) унинг олдида, унинг иштирокида; б) унинг қўлларида ... бор, унда ... бор; إِنَّ مَصِيرَكُمْ هُوَ ~ أَيْدِيكُمْ тақдирингиз ўз қўлларингиздадир; ~ أَيْدِيهِمْ ثَرَوَاتٌ كَبِيرَةٌ уларнинг қўлларида катта бойлик тўплангандир; ~ سَاعَةٍ وَ أُخْرَى ёки ~ وَقْتٍ وَ آخَرَ вақт ўтган сари, соатма-соат; فِيمَا ~ ذَلِكَ шу орада, шу вақт ичида; ... بَيْنَ وَ ~هُ حَالَ кимгадир (н. дадир) халал бермоқ, қаршилик қилмоқ; كَانَ ~ الْغَافِي وَ الْوَاعِي у гоҳ мудрар, гоҳ сергак бўларди; ~كَ وَ ~ي وَ ўзаро айтганда, гап ўз орамизда қолсин; ~ي وَ ~ نَفْسِي كُنْتُ أُعْجَبُ بِهِمْ мен ичимда (ўзимча) уларга таҳсин ўқидим; رَاجَعَ سُؤَالَهُ ~هُ وَ ~ نَفْسِهِ у ўзига (ичида) саволни такрорлади; بَيْنَ بَيْنَ ўз ҳолига яраша, ўртача; مِنْ ~ а) ўртаси, ораси; ... مَا قَالَ إِنَّ ~ مِنْ дарвоқе, у айтдики, ... б) дан; تَخَلَّصَ مِنْ ~ ذِرَاعَيْهِ у унинг қучоғидан чиқиб кетди; مَا ~ а) тўсиқ, ғов; оралиқ, ўрта; مَا ~ الشَّوْطَيْنِ икки тайм ўртасидаги танаффус; б) фарқ, тафовут; с) нияти бузуқ сарой аъёнлари; مَا ~ ёки ~ا ўша вақтда, шу аснода; ... ~ وَ ~ مَا ёки ... ~ وَ ... ~ مَا-дай, шундай қилиб, ҳам ..., ҳам ...,

– بَيِّنٌ аниқ, равшан, очиқ, ойдин

بَيْنٌ = بَيْنُونَةٌ

– بَيِّنَةٌ кўп. ـَاتٌ аниқ ҳужжат; кўрсатма, далил, исбот; كَانَ عَلَى ~ مِنْ ... ҳақида яхши билмоқ, ... ҳақда хабардор бўлмоқ; حَرَامِيٌّ بِلَا ~ سُلْطَانٌ мқл. қўлга тушмадими ўғри эмас

– تَبَايُنٌ 1) фарқ, тафовут, кўзга ташланадиган қарама-қаршилик; фарқлаш, табақалаштириш; 2) зиддият, тескарилик, терслик

– تِبْيَانٌ баён қилиш, ифодалаш, тушунтириш

– تَبْيِينٌ тушунтириш, англатиш; изоҳ; намойиш қилиш

– تَبَايُنٌ = مُبَايَنَةٌ

– مُبَيَّنٌ тушунтирилган; кўрсатилган, ифодаланган; ~ أَعْلَاهُ юқорида кўрсатилган, зикр этилган

– مُبَيِّنٌ 1. кўрсатувчи; 2. кўрсаткич

– مُبِينٌ аниқ, равшан; очиқ-ойдин, шубҳасиз

– مُتَبَايِنٌ бир-биридан фарқ қилувчи; турли хил

بَيْكٌ = بَيْه

– بُيُورُلْدِي тар. фармон

بُيُورِيه пюре (сабзавот ёки мевадан тайёрланадиган бўтқасимон таом)

بِيُولُوجِيَا биология

– بِيُولُوجِيٌّ 1. биологияга оид; биологик; 2. биолог

بَيَّا II (بي) мартабани улуғ қилмоқ; حَيَّاكَ اللّٰهُ وَ ~ كَ Оллоҳ умрингни зиёда, мартабангни улуғ қилсин!

ت

ت[1] (تَاءٌ) то (араб алифбосидаги учинчи ҳарф, абжадда - 400); التَّاءُ الْمَرْبُوطَةُ грам. тойи марбута (ة ҳарфи); التَّاءُ الْمَمْدُودَةُ грам. тойи мамдуда (ت ҳарфи)

ت[2] 1) қисқ. سَاعَاتٌ соатлар; 2) қисқа تِلْفُونٌ телефон

ت қасам юкламаси; تَاللّٰهِ Оллоҳ номи билан қасам ичаман!

تَا, تِي (мн. ذَا дан) ик. с. تَانِ кўп. أُولَاءِ бу, шу, ушбу, мана бу, мана шу (мн.); تَاكَ ик. с. تَانِكَ анави, ўша (мн.)

تَابْلُو кўп. تَابْلُوهَاتٌ расм, сурат, табло

تَابُوتٌ кўп. تَوَابِيتُ 1) сандиқ, қути; ~ الْعَهْدِ библ. икона қутиси ёки рамкаси; 3) тобут; саркофаг (қадимги тош тобут); ~ السَّاقِيَةِ суғориш чархпалаги (челаксиз); ~ رَفْعِ الْمِيَاهِ Архимед винти (суғоришда ишлатиладиган қурилма)

تَابُورٌ кўп. تَوَابِيرُ отряд; саф; батальон

تَابِيرٌ кўп. تَوَابِيرُ зоол. тапир (қисқа хартумли сут эмизувчи ҳайвон)

تَارِجِيٌّ кўп. تَوَارِيجُ 1. туареглар (Саҳрои Кабирнинг марказий қисмида яшовчи, барбар гуруппасига мансуб халқ) га оид; 2. туарег

– تَوَارِجُ туареглар

تَارَةً ~ базан, баъзида, гоҳо; ... ~ ... ~ ёки ... ~ وَ أُخْرَى ёки ... ~ وَ طَوْرًا ... ~ ... гоҳ ..., гоҳ ...

تَارِيعٌ 1) Кадастр (бирор нарса ҳақидаги маълумотлар тўплами; бирор нарсанинг рўйхати);2) марза олиш, (ҳайдалган ерларни) пайкаллаш; 3) геол. съёмка, планга олиш

تَازَه, تَازِجٌ, تَازَجٌ янги, ўринмаган, бузилмаган, айнимаган; тоза; янги, шу бугунги

تَاسُومَةٌ *кўп.* تَوَاسِيمُ туфли (*оёқ кийими*); шиппак

تَاكْسِيٌّ *кўп.* اتٌ — такси

تَالِيُومٌ *кимё.* таллий (*кўкимтир юмшоқ кимёвий модда*)

تَامُولٌ *бот.* бетел (*Pipier belle, мурчдошлар оиласига мансуб, барглари хушбўй бута ўсимлиги*)

تَانُّورِيٌّ (*газламани*) бўёвчи

تَايُورٌ, تَايِّرٌ *кўп.* اتٌ — аёллар кийими

تَاوِيٌّ: قَصِيدَةٌ ~ـَةٌ қофиядош сўзлари ت билан тугайдиган қасида

تَأْتَأَ "ت" ҳарфини талаффуз этишда тутилиб қолмоқ

– تَأْتَاءٌ "ت" товушини айтолмай дудуқланувчи

– تَأْتَأَةٌ "ت" ҳарфини талаффуз этишда тутулиб қолиш

تُؤَدَةٌ *қар.* وَأَدَ

تَبِقَ жаҳли (аччиғи, зардаси) тез, забти тор, қизиққон, жиззаки, жиртаки, тез аччиқланадиган, дарров ғазабланиб кетадиган, сержаҳл, серзарда

أَتْأَمَ IV (تأم) эгизак туғмоқ

– تَوْأَمٌ *ик. с.* تَوْأَمَانِ *кўп.* تَوَائِمُ эгизак; ثَلَاثَةُ تَوَائِمَ учтали эгизак, уч эгизак (*бир йўла туғилган уч бола*); التَّوْأَمَانِ *астр.* Жавзо (*ўн икки бурждан бири*)

تُؤَامِيَّةٌ *кўп.* اتٌ — марварид донаси, дур

I تَبَّ (*a/y*) تَبٌّ ҳалок бўлмоқ, ўлмоқ, ажал топмоқ; X اِسْتَتَبَّ нормаллашмоқ, меъёрга келмоқ, нормал ҳолга келмоқ; ўрнашмоқ, ўрнатилмоқ, қарор топмоқ, бошланмоқ; النِّظَامُ ~ тартиб ўрнатилди

– تَبٌّ ҳалок бўлиш, йўқ бўлиш, емирилиш, ҳалокат, ўлим, йўқолиш; битиш, завол топиш; вафот (қазо) қилиш, жон бериш, ажал, жон узилиши; ... لَكَ ~ا ер ютсин сени!, ер юткур!, қуриб кет!, қуриб кеткур!

– تَبَابٌ 1) кучсизлик, заифлик, нимжонлик, кучи (қуввати, мадори) йўқлик; ожизлик, бемажоллик, бемадорлик; сустлик; 2) ҳалок бўлиш, йўқ бўлиш; емирилиш, ҳалокат, ўлим, йўқолиш, битиш, завол топиш

تَبِّيَةٌ орлеан (*ярим ипакли мато номи*)

I تَبَرَ (تبر) (*u*) تَبْرٌ синдирмоқ, синдириб қўймоқ, чилпарчин қилмоқ, ҳалок қилмоқ, нобуд қилмоқ, ўлдирмоқ; йўқ қилмоқ, битирмоқ, тугатмоқ, йўқотмоқ, қириб ташламоқ; تَبِرَ (*a*) تَبْرٌ ҳалок бўлмоқ, ўлмоқ, ажал топмоқ; II تَبَّرَ синдирмоқ; ҳалок этмоқ

– تَبَارٌ ҳалок бўлиш, йўқ бўлиш; йўқотиш, йўқ қилиб (қириб) ташлаш, тугатиш, битириш; қирилиб кетиш, йўқ қилиниш, йўқолиб (тугаб) кетиш

– تِبْرٌ руда; олтин рудаси; الذَّهَبِ ~ олтин қум

I تَبِعَ (*a*) تَبَعٌ, تَبَاعَةٌ 1) бирор киши ёки нарсанинг изидан бормоқ; бормоқ, келмоқ, ўтмоқ; йўл олмоқ; юрмоқ, кетмоқ, ҳаракат қилмоқ; خُطَاهُ ~ a) бирор кишининг изидан бормоқ; б) кимгадир тақлид қилмоқ, ўхшамоқ; эргашмоқ; يَتْبَعُ *мажҳ.* давоми бор; 2) бўйсунмоқ, бўйин эгмоқ, итоат этмоқ; тобе бўлмоқ; 3) кетидан юрмоқ, таъқиб қилмоқ, изига тушмоқ, ортидан қувмоқ, бирор кишининг изидан бормоқ; اللِّصَّ ~ ўғрининг изидан бормоқ; II تَبَّعَ (*бирор н. ни к. нингдир*) ихтиёрига бермоқ (لـ); III تَابَعَ 1) (*бирор н. га*) риоя қилмоқ, амал қилмоқ, йўлидан бормоқ; эргашмоқ; ушлаб (тираниб, таяниб) турмоқ; ушлаб бормоқ, ушлаб қолмоқ; 2) (*н. нидир*) кузатмоқ, кузатиб бормоқ (турмоқ), қараб (томошо қилиб) турмоқ; (*н. нингдир*) изига тушмоқ, ортидан пойлаб бормоқ, таъқиб қилмоқ 3) давом эттирмоқ; (*мавзуни*) чуқурлаштирмоқ, кенгайтирмоқ; узоқ тўхталмоқ (*бирор н. устида*); IV أَتْبَعَ 1) изидан (орқасидан) жўнатмоқ; 2) бўйсундирмоқ, забт этмоқ, ишғол қилмоқ, итоат эттирмоқ, тобе қилмоқ; 3) жуфт сўз бирикмасини ишлатмоқ (*қар.* إِتْبَاعٌ); V تَتَبَّعَ 1) изига (пайига) тушмоқ, орқасидан пойлаб бормоқ, таъқиб қилмоқ; кузатмоқ (*мас., воқеаларни*); кузатиб бормоқ, хабардор бўлиб турмоқ; қизиқмоқ; 2) текширмоқ; ўрганмоқ, тадқиқ қилмоқ, текшириб (ўрганиб) чиқмоқ; кўздан кечирмоқ; VI تَتَابَعَ изма-из кетмоқ; бирин-кетин содир бўлмоқ (*воқеалар ҳақида*); VIII اِتَّبَعَ 1) (*к. нингдир ёки н. нингдир*) изидан бормоқ; ҳаракат қилмоқ; юрмоқ; سِيَاسَةً ~ сиёсат ўтказмоқ; 2) (*н. гадир*) риоя (амал) қилмоқ; (*н. нидир*) асос қилиб олмоқ, асосланмоқ; амал қилмоқ, таянмоқ, қўлланма (дастур) қилиб олмоқ, риоя қилмоқ, амал қилмоқ, бажармоқ; الْقُرْآنَ ~ Қуръони каримни дастурул амал қилиб олмоқ; الصِّدْقَ ~ ростгўйликка амал қилмоқ, ҳақиқатни ҳимоя қилмоқ, ҳақиқатгўй бўлмоқ, ҳақиқатга риоя қилмоқ; 3) таъқиб қилмоқ; X اِسْتَتْبَعَ 1) ўз ортидан юришни талаб қилмоқ (*мас., маҳбусни*); 2) сабаб бўлмоқ; ...га олиб бормоқ (*келмоқ*); ضَرُورَةً ~ заруратни юзага келтирмоқ; 3) изидан пойлаб бормоқ, таъқиб қилмоқ

– إِتْبَاعٌ 1) изидан жўнатиш; 2) *грам.* маънони кучайтириш учун биринчи ундошни ب га алмаштириш орқали жуфт сўз бирикмасини ясаш (*мас.*, حَيَّاكَ اللهُ وَ بَيَّاكَ, كَثِيرٌ- بَثِيرٌ, حَسَنٌ- بَسَنٌ)

– اِتِّبَاعٌ 1) (*н. гадир*) риоя (амал) қилиш; эргашиш, тақлид қилиш; (*н. гадир*) эргашиш (لـ); 2) (*сиёсатни*) амалга ошириш; 3) тақлидчилик, эпигонлик

– إِتِّبَاعِيٌّ тақлидчиликка, эпигонликка оид; тақлидий

– إِتِّبَاعِيَّةٌ 1) классицизм (*17-18 аср охирларидаги адабиёт ва санъатда юнон ва лотин адабиёти ва санъати намуналарига тақлид қилувчи оқим; юнон ва лотин тилларини ва маданиятини ўрганишга асосланган ўқитиш системаси*); 2) классик намуналарга амал қилиш

– تَابِعٌ 1. 1) тобе, издош, изма-из борувчи, эргашувчи; مَا قَبْلَهُ ~ ҳикоянинг давоми; لَهُ ~ давоми бор; 2) (*к. гадир, н. гадир*) тегишли (қарашли) бўлган (لـ); (*бирор н. нинг*) таркибига кирувчи; مَجْلِسُ الْأَمْنِ الـ ~ لِمُنَظَّمَةِ الْأُمَمِ الْمُتَّحِدَةِ Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Хавфсизлик кенгаши; 3) қарам, тобе, эрки (*изни*) бировнинг қўлида бўлган; وَ مَتْبُوعٌ ~ ходим ва бошлиқ; الْبُلْدَانُ الـ ~ـةُ тобе мамлакатлар; 2. *кўп.* تَوَابِعُ, أَتْبَاعٌ, تُبَّاعٌ, تَبَعَةٌ 1) издош, мухлис, давомчи; шогирд; 2) фуқаро; 3) хизматкор, қарол, малай; вассал; 4) *грам.* изоҳловчи; 5) *астр.* йўлдош, сателлит; 6) *дин.* руҳ (*эркак кишига ўхшаган*)

– تَابِعَةٌ[1] *кўп.* تَوَابِعُ 1) фуқаро (*мн.*); 2) оқсоч, карол (*мн.*); малай (*мн.*);3) *дин.* руҳ (*аёл кишига ўхшагани*)

– تَابِعَةٌ[2] 1) натижа, оқибат; 2) жавобгарлик, масъулият; أَلْقَى الـ~ عَلَى عَاتِقِهِ *маж.* бирор кишига жавобгарликни (масъулиятни) юкламоқ

– تَابِعِيٌّ, تَابِعٌ, *кўп.* تَابِعُونَ Муҳаммад, саллаллоҳу алайҳи васаллам сафдошларининг замондоши

– تَابِعِيَّةٌ 1) асбоб; буюм, жиҳоз; ашё, нарса; 2) мансублик, алоқадорлик; 3) қарамлик, тобелик, боғлиқлик;4) фуқаролик, гражданлик

– تِبَاعًا кетма-кет, бирин-кетин; пайдар-пай, қаторасига, бир йўли, бир варакайига; қисман, бўлак-бўлак

– تَبِعَةٌ = تَبَاعَةٌ

– تَبَعٌ[1] риоя (амал) қилиш; эргашиш; بِالـ~ навбатма-навбат, кетма-кет, бирин-кетин; ~لِ ...га мувофиқ, ...га яраша, ...га биноан (لِـ)

– تَبَعٌ[2] 1. (*к. ёки н. ғадир*) хос бўлган, мансуб бўлган, эга бўлган, тегишли бўлган; (*бирор к. ёки н. биландир*) боғлиқ бўлган, алоқадор бўлган; 2. *кўп.* أَتْبَاعٌ издош, эргашувчи, мухлис; давомчи, давом эттирувчи; كَانَ لَهُ ~ا бирор киши орқасидан изма-из бормоқ, бирор киши изидан бормоқ

– تُبَّعٌ *кўп.* تَبَابِعَةٌ *қадимги Яман подшоҳларининг унвони*

– تَبَعَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) мансублик; қарамлик; 2) қарамлик, тобелик; боғлиқлик; 3) миллат, бир миллатга мансублик; фуқаролик; табаалик; гражданлик; 4) оқибат, натижа; 5) жавобгарлик, масъулият

– تَبَعِيَّةٌ 1) бўйсундирилганлик; қарамлилик, тобелик; вассаллик; 2) фуқаролик, табаалик

– تَبِيعٌ[1] *кўп.* تِبَاعٌ издош, эргашувчи, мухлис; давомчи, давом эттирувчи; ёрдамчи, ёрдам кўрсатувчи

– تَبِيعٌ[2] мн. تَبِيعَةٌ *кўп.* تِبَاعٌ бир ёшли бузоқ

– تَتَابُعٌ (*изма-из*) бориш, келиш, юриш; изчиллик, кетма-кетлик, бирин-кетинлик; узлуксизлик, давомийлик, тўхтовсизлик, муттасиллик; сурункалилик; بِالـ~ бирин-кетин, изма-из, кетма-кет, пайдар-пай, қаторасига, тўхтамасдан; навбат билан, тартиб билан; 2) *спорт.* эстафета (*югуриш, сузиш ва бошқа мусобақаларнинг бир тури*), эстафета югуриши; ~ لِلرِّجَالِ (لِلسَّيِّدَاتِ) ٤×١٠٠ 4x100 метрга эркаклар (аёллар) эстафета югуриши

– تَتَبُّعٌ изига (пайига, кетига) тушиш, орқасидан пойлаб бориш, таъқиб қилиш

– تَوَابِعُ *кўп.* асбоблар, буюмлар, жиҳозлар, зарурий қисмлар; 2) *астр.* йўлдошлар, сателлитлар; الشُّمُوسُ وَ ~هَا Қуёшлар ва уларнинг йўлдошлари; 3) *дин.* руҳлар (*эркак кишига ўхшагани*); أَصْحَابُ الـ~ وَ الْعَرَّافُونَ фолбинлар, ромчилар

– مُتَابَعَةٌ 1) эргашиш, изма-из бориш; риоя (амал) қилиш; 2) кузатиш; 3) давом эттириш; бирор нарсанинг давоми

– مُتَّبَعٌ 1. қабул қилинган, одат тусига кирган, ҳамма қабул қилган, ҳаммага маъқул бўлган; расм бўлиб қолган; 2. эргашиладиган (одат бўлиб қолган) нарса

– مُتَّبِعٌ 1) (*к. нингдир*) орқасидан эргашувчи; 2) давомчи, давом эттирувчи, издош

– مَتْبُوعٌ 1. орқасидан эргаштирувчи киши; бошлиқ, раҳбар, сардор; доҳий; 2. *грам.* аниқланмиш

– مُتَتَابِعٌ (*к. нингдир, н. нингдир*) ортидан изма-из борувчи, кетидан борувчи; навбатма-навбат, кетма-кет бўладиган; узлуксиз, тўхтовсиз, муттасил, доимий, сурункали бўладиган

تَبْغٌ, تِبْغٌ *кўп.* تُبُوغٌ тамаки

I تَبَلَ (*у*) تَبْلٌ қаттиқ чарчатмоқ, куч-қувватни олмоқ, тинка-мадорни қуритмоқ, ҳолдан тойдирмоқ, беҳол (бемажол) қилмоқ; бўшаштирмоқ (*касаллик ҳақида*); қасалликкача олиб бормоқ (*севги ҳақида*); II تَبَّلَ бир нарса қўшиб хуштаъм (хушхўр) қилмоқ; зиравор, доривор, қайла *ва ш. к.* ларни қўшмоқ; V تَتَبَّلَ бирор нарса қўшилиб, хуштаъм (хушхўр) бўлмоқ, зиравор, доривор, қайла *ва ш. к.* ларнинг қўшилмоғи

– تَابِلٌ *кўп.* تَوَابِلُ зиравор, доривор, қайла, овқатни хушхўр қиладиган нарсалар; маза бериш ва хушбўй қилиш учун овқатга солинадиган зиравор, доривор

– تَبَّالٌ зиравор, доривор нарсалар сотувчи киши

– تَبُّولَةٌ таббула (*майдаланган буғдой, петрушка (кашнийчсимон кўкат) ва зайтун мойи қўшиб тайёрланган овқат*)

– مُتَبَّلٌ зираворланган, дориворланган, хуштаъм қилинган

– مُتَبَّلَاتٌ *кўп.* ўткир таъмли таомлар

I تَبَنَ (*и*) تَبْنٌ уй ҳайвонларига сомон едирмоқ; II تَبَّنَ тикилиб қарамоқ

– تُبَّانٌ *кўп.* تَبَابِينُ калта шим, шорт (*турсиксимон калта шим*)

– تَبَّانٌ *кўп.* تَبَّانَةٌ сомон, похол сотувчи

– تَبَّانَةٌ *кўп.* ـَاتٌ сомон, пичан (беда) сотадиган дўкон; دَرْبُ الـ~ (سِكَّةُ الـ~) *астр.* Сомон йўли

تِبْنٌ сомон, похол; ~ حُمَّى الـ~ безгак тури (*кўпроқ тоқ туёқли ҳайвонларда*)

– تِبْنَةٌ сомон, похол донаси

– تِبْنِيٌّ 1. сомон, похолга оид; 2. сомон ранг (оч сариқ, малла)

– مَتْبَنٌ *кўп.* مَتَابِنُ сомонхона

تَتَرٌ *жам.* татарлар

– تَتَرِيٌّ 1. татарларга оид; الـ~ـةُ татар тили; 2. татар

تَتْكٌ тепки (*милтиқда*)

تُتُنٌ тамаки

تَتَانُوسٌ, تِتَنُوسٌ *мед.* қоқшол (*одамни тириштириб, қотириб қўядиган юқумли касаллик*)

تُجَاهَ *қар.* وجه

I تَجَرَ (*у*) تِجَارَةٌ (*н. биландир*) савдо қилмоқ (فِي); III تَاجَرَ = I; IV أَتْجَرَ = I; VIII اِتَّجَرَ = I

– تَاجِرٌ *кўп.* تَجْرٌ, تِجَارٌ, تُجَّارٌ савдогар, тожир; ~ الْجُمْلَةِ

кўтарафуруш, кўтарачи; кўтара (улгуржи) савдо қилувчи савдогар; بِالْعَمُولَةِ ~ чакана савдо қилувчи савдогар; الْمُفَرَّقِ ~ воситачи савдогар; بِضَاعَةٌ ~ةٌ бозорғир (бозори чаққон) мол, товар

– تِجَارَةٌ 1) тижорат, савдо-сотиқ, коммерция; الـ~ُ الدَّاخِلِيَّةُ ички савдо; الـ~ُ الْخَارِجِيَّةُ ташқи савдо; الـ~ُ الدُّوَلِيَّةُ халқаро савдо; الـ~ُ الْجُمْلَةِ улгуржи савдо; ~ُ التَّجْزِئَةِ ёки ~ُ الْمُفَرَّقِ чакана савдо; ~ُ الْمُرُورِ кўчма савдо, транзит савдо; أَعْمَالُ الـ~ِ الْخَاصَّةِ хусусий савдо; الـ~ُ وَ الْإِجَارَةِ савдо ва ижара; أَرْبَابُ الـ~ِ тижорат арбоблари, савдогарлар, тожирлар, коммерсантлар; 2) мол, товар (савдодаги)

– تِجَارِيٌّ савдо-сотиққа, тижоратга, коммерцияга оид; الاتِّفَاقِيَّةُ الـ~ةُ савдо шартномаси; بَيْتٌ ~ а) савдо уйи, савдо фирмаси; б) савдо агентлиги (муассаса); التَّبَادُلُ الـ~ُ айрибошлаш (бартер) савдоси; الرَّأْسَمَالُ الـ~ُ савдо капитали; شَرِكَةٌ ~ةٌ савдо ширкати (компанияси); غُرْفَةٌ ~ةٌ савдо палатаси

– مَتْجَرٌ[1] савдо-сотиқ, тижорат, коммерция

– مَتْجَرٌ[2] кўп. مَتَاجِرُ 1) савдо қилиш жойи; дўкон, магазин; 2) товар, мол (савдодаги)

– مَتْجَرِيٌّ савдо-сотиққа, тижоратга, коммерцияга оид

تَحْتٌ (бирор н. нинг) остки қисми, ост

– تَحْتَ остида, тагида; остидан, тагидан; пастроқда; ~ الْأَرْضِ а) ер остида; б) ерости (сиф.) السِّكَّةُ الْحَدِيدِيَّةُ ~ الْأَرْضِ метро; لِـ~ пастга; مِنْ ~ остидан, тагидан; مِنْ ~ الْوِسَادَةِ ёстиқ тагидан; ~ الصِّفْرِ нолдан паст; ~ عُنْوَانِ ... ... сарлавҳаси остида (номли); ~ الطَّبْعِ босмахонада турган; ~ زِعَامَةِ ... ... раҳбарлиги остида; ~ يَدِهِ унинг қўл остида; ~ تَصَرُّفِهِ унинг ихтиёрида (тасарруфида); بَقِيَ ~ السِّلَاحِ ҳарбий ҳолатда турмоқ; ~ عَيْنِ رِجَالِ الْبُولِيسِ полиция кўз олдида (кўз ўнгида); ~ طَيِّ الْخَفَاءِ сирли, яширин, пинҳоний; أَمْرِكَ ~ (أَنَا) (мен) хизматингга тайёрман!; مِنْ ~ لِـ~ яширинча, пинҳона; يَجْرِي هٰذَا مِنْ ~ إِلَى ~ пинҳоний (яширинча) амалга ошади; تَحْتُ пастда, қуйида, тубанда

تَحْتَانِيٌّ пастки, ички; مَلَابِسُ ~ةٌ ички кийимлар

– تَحْتَرْضِيٌّ ер остидаги; مَمَرٌّ ~ ерости йўли

– تَحْتِيٌّ 1) пастки, қуйидаги; 2) қуйидан амалга ошадиган

(تحف) IV أَتْحَفَ (н. нидир) тортиқ қилмоқ, совға қилмоқ, туҳфа қилмоқ, (н. нидир) совға қилиб улашмоқ (ب); (н. билан дир) хурсанд қилмоқ (ب)

– تُحْفَةٌ кўп. تُحَفٌ 1) туҳфа, ҳадя, совға; 2) қимматли, ноёб нарса, ажиб (ғалати) нарса; 3) бадиий асар, расм, сурат; دَارُ التُّحَفِ музей

– تُحَفْجِيٌّ кўп. تُحَفْجِيَّةٌ наркотик моддалар сотувчи

– مَتْحَفٌ кўп. مَتَاحِفُ музей; ~ الْحَضَارَاتِ الشَّرْقِيَّةِ шарқ маданияти музейи

I تَخَّ (تخ) (у) تُخُوخَةٌ ачиб қолмоқ, ачимоқ; IV أَتَخَّ (хамирни) кўпиртирмоқ, кўпчитмоқ

– تَخٌّ кўпган хамир, кўпчиган хамир

(تخت) II تَخَّتَ мебеллар билан жиҳозламоқ, жиҳозлатмоқ

– تَخْتٌ кўп. تُخُوتٌ 1) курси; скамейка; 2) минбар, трибуна; 3) суянчиғи йўқ, пастак, кенг тахта каравот, кат; 4) каравот; 5) тахт; 6) (цитра, уд, най, ғижжак асбоблари иштирокидаги) оркестр; ~ الثِّيَابِ кийим жавони, гардероб; ~ الْغِنَاءِ саҳна, эстрада; ~ الْمَمْلَكَةِ пойтахт

– تَخْتَةٌ 1) тахта; синф доскаси; 2) стол, парта

تَخْتَخَ ачимоқ, ачиб қолмоқ; чиримоқ; илма-тешик қилиб юбормоқ (қуртлар)

– تَخْتَخَةٌ ачиб қолиш, айниш; чириш; бузилиш (бирор н. нинг сифати)

تَخْتَرَوَانٌ кўп. ـَاتٌ — тахтиравон

I تَخِذَ (а) تَخْذٌ олмоқ, тутмоқ

I (تخم) تَخَمَ[1] (и) تَخْمٌ чекламоқ, чегараламоқ, (бирор н. ни) чегаралаб қўймоқ; تَخَمَ[2] (у) تَخْمٌ овқатни ҳазм қила олмасликни келтириб чиқармоқ; تَخِمَ (а) تُخْمَةٌ овқатни ҳазм қила олмаслик касали билан оғримоқ (сол. (وَخِمَ)) ; III تَاخَمَ чегарадош бўлмоқ, ёндош бўлмоқ; IV أَتْخَمَ 1) овқатни ҳазм қила олмасликни келтириб чиқармоқ; 2) бўкиб қолмоқ; VIII اِتَّخَمَ 1) овқатни ҳазм қила олмаслик касали билан оғримоқ; 2) бўкиб қолмоқ

– تَخْمٌ кўп. تُخُومٌ чегара, чек, ҳад

– تُخْمَةٌ овқатни ҳазм қила олмаслик

– مُتَاخِمٌ 1) чегарадош, қўшни, бир-бирига яқин, чегарага оид; 2) лимит (чегара) ланган, лимити (чегараси) белгиланган

– مُتَّخَمٌ бўкиб қолган

– مَتْخُومٌ 1) овқатни ҳазм қила олмаслик касали билан оғриган киши; 2) касал, бемор

I تَخُنَ (а) تُخْنٌ семирмоқ, тўлишмоқ

– تُخْنٌ 1) йўғонлик, тўлалик (бадан); 2) катта ўлчам (размер) (сол. ثِخَنٌ)

– تَخِينٌ = ثَخِينٌ

تَرَابِيزَةٌ кўп. ـَاتٌ — (зиёфат) дастурхони (столи)

ورث تُرَاثٌ қар.

تْرَاجِيدِيَا трагедия, фожиа; фалокат, даҳшат

تْرَاخُومَا мед. трахома, шиллиқлик

تِرَامٌ трамвай

– تِرَامْوَايٌ кўп. اتٌ — трамвай

تِرَانْزِيتٌ транзит

تِرَانْزِيتٌ = تِرَانْسِيتٌ

تَرِبَ[1] (а) تَرَبٌ чангли (ғуборли) бўлмоқ; 1) تَرِبَ[2] (а) камбағаллашмоқ, фақир бўлмоқ; تَرِبَتْ يَدَاهُ ~ яхшилик кўрмасин (сўзма-сўз: икки қўли фақирликка юз тутсин!); II تَرَّبَ чангимоқ, чангитмоқ, чанг билан қопламоқ; III تَارَبَ тенгдош бўлмоқ, бир курам бўлмоқ; IV أَتْرَبَ 1) чанг билан қопламоқ; 2) бойимоқ, бадавлат бўлмоқ, давлатманд бўлмоқ; V تَتَرَّبَ чанг билан қопланмоқ, чангланмоқ

– تُرَابٌ кўп. أَتْرِبَةٌ 1) тупроқ, чанг, тўзон, ғубор; ذَرَّةُ ~ чанг зарраси; 2) чанг, тўзон; хок; тупроқ; ~ الْوَطَنِ она ер; она тупроқ, ватан; ~ الْحَدِيدِ темир рудаси; مَعْدَنِيٌّ ~ руда; نِفْطِيٌّ ~ мин. озокерит, тоғ муми,

– تُرَابَةٌ цемент (Сурияда)

– تُرَابِيٌّ 1) чангга оид, ғуборли; 2) ерга оид, тупроқдан қилинган; الْأَعْمَالُ الـ~ةُ тупроқ ишлари; 3) бўзарган, оқарган, кулранг

– تَرِبٌ чанг босган, чангланган; чангли, ғуборли

– تِرْبٌ кўп. أَتْرَابٌ тенгдош; бир қурам; ўртоқ

– تُرْبَةٌ кўп. تُرَبٌ 1) ер, замин; тупроқ; سَوْدَاءُ ~ қора тупроқ; ~ صَفْرَاءُ ёки نَبَاتِيَّةٌ ~ сариқ тупроқ, соғ тупроқ; 2) қабр, лаҳад, гўр

– تُرَابِيٌّ кўп. تُرَابِيَّةٌ гўрков

– تَرِيبَةٌ кўп. تَرَائِبُ кўкрак, кўкс, сийна

– مُتْرَبٌ чанг билан қопланган, чанг босган, чангланган

– مَتْرَبَةٌ фақирлик, камбағаллик, бечоралик

تَرَابِيزَةٌ = تَرَبَيزَةٌ

تَرْبَسَ 1) зулфинни суриб беркитмоқ; 2) тўсмоқ, тўсиб қўймоқ, бирор нарсалар билан тўсиқ пайдо қилмоқ; цеп (баррикада) қурмоқ

– تِرْبَاسٌ кўп. تَرَابِيسُ 1) қулф; занжир, зулфин, тиргак; сурма зулфин, лўкидон; 2) бир тахта тунука; брус (чорқирра ёки бошқа шаклдаги ёғоч, темир в ҳ. к.); 3) затвор (очиб-ёпувчи механизм - тўпда, милтиқда)

– تُرْبُسٌ зараркунанда (ғўзадаги)

– تَرْبَسَةٌ 1) зулфинни суриб беркитиш; 2) баррикадалар (цеп) қўйиш

تَرْبَنَ мед. трепанация қилмоқ (суякни пармалаб, ҳасал жойини очмоқ ёки аниқламоқ ва даволамоқ)

– تِرْبَانٌ мед. трепан (даволаш мақсадида суякни пармалаб тешадиган аабоб)

– تَرْبَنَةٌ мед. трепанация

تَرْبَنْتِينٌ трепантин (нинабаргли дарахтлар танасидан олинадиган қуюқ шира)

تُورِينٌ = تُرْبِينٌ

تَرْتَرَ ҳаракатга келтирмоқ, қимиолатмоқ, жилдирмоқ

– تَرْتَرٌ жам. ялтироқ тангачалар

– تَرْتَرَةٌ кўп. اتٌ — ялтироқ тангача

تِرِتْيُومٌ киме. тритий (водороднинг радиоактив изотопи - термоядровий реакциялар учун ишлатилади)

تَرِجَ (а) تَرَجٌ (бирор к. дан) яширинмоқ, бекинмоқ

تَرْجَمَ 1) таржима қилмоқ (бир тилдан бошқасига. مِنْ لُغَةٍ إِلَى أُخْرَى); 2) изоҳламоқ, шарҳламоқ, тушунтириб бермоқ, талқин қилмоқ, очмоқ; 3) ифодаламоқ, ифода қилмоқ, айтмоқ, билдирмоқ, баён қилмоқ, кўрсатмоқ; ~ عَنْ شُعُورِهِ ўз ҳис-туйғусини ифода этмоқ; 4) (к. нингдир) таржимаи ҳолини ёзмоқ (لِـ)

– تُرْجُمَانٌ кўп. تَرَاجِمَةٌ таржимон, тилмоч, драгоман (Шарқ мамлакатларидаги Оврупо элчихоналарида)

– تَرْجَمَةٌ кўп. تَرْجَمَاتٌ, تَرَاجِمُ 1) (бир тилдан иккинчи бир тилга) таржима; изоҳлаш, шарҳлаш, тушунтириб бериш, талқин қилиш, очиш; 3) таржимаи ҳол; ~ الْحَيَاةِ таржимаи ҳол; ذَاتِيَّةٌ ~ автобиография, бирор шахснинг ўзи ёзган биографияси, таржимаи ҳоли

– مُتَرْجَمٌ 1. (бир тилдан иккинчи бир тилга) таржима қилинадиган; 2. таржимаи ҳоли ёзилаётган киши

– مُتَرْجِمٌ 1. (бир тилдан иккинчи бир тилга). таржима қиладиган; 2. 1) таржимон; 2) биограф (машҳур шахсларнинг биографиясини тузувчи, таржимаи ҳолини ўрганувчи киши)

I تَرِحَ (а) تَرَحٌ хафа бўлмоқ, қайғурмоқ, ранжимоқ; II تَرَّحَ хафа қилмоқ, қайғуга солмоқ, қайғуртирмоқ; IV أَتْرَحَ = II; V تَتَرَّحَ хафа бўлмоқ, қайғурмоқ, дили оғримоқ, ранжимоқ

– تَرَحٌ кўп. أَتْرَاحٌ қайғу, ҳасрат, ғам-ғусса; андуҳ; дард-алам; хафалик, хафагарчилик, дилсиёҳлик

– تَرِحٌ хафа бўлган, ранжиган, дили сиёҳ бўлган

I تَرِزَ (а) تَرَزٌ 1) куримоқ; суви қочмоқ; 2) қаттиқ бўлмоқ, қотиб қолмоқ

– تَارِزٌ 1) қуриб қолган, қовжираган, суви қочган, қуруқ, қуриган; 2) қаттиқ, қотган

– تَرْزِيٌّ кўп. تَرْزِيَّةٌ кийим тикувчи, чевар, машиначи; ~ إِفْرَنْجِيٌّ оврупоча кийимлар тикувчи

(ترس) II تَرَّسَ 1) қалқон билан тўсмоқ; 2) тўсмоқ, тўсиб қўймоқ, ғов солмоқ, баррикадалар (цеплар) қурмоқ; V تَتَرَّسَ 1) қалқон билан ҳимояланмоқ; (бирор н. ни) қалқон қилиб ҳимояланмоқ; 2) (бирор жойда) баррикада (цеплар) қуриб ҳимояланмоқ (паналанмоқ) (فِي)

– تَارِسٌ қалқон билан қуролланган; لَا يَسْتَوِي الرَّاجِلُ وَ الْفَارِسُ وَ الـ~ الْأَكْشَفُ вَ мтл. пиёда отлиққа тенг келмайди, қалқони йўқ – қалқони борга

– تَرَّاسٌ кўп. تَرَّاسَةٌ 1) қалқон ясайдиган уста; 2) юк ташийдиган ҳайвонларни ҳайдаб юрувчи киши

— تِرَاسَةٌ қалқон тайёрлаш (ясаш)

— تَرِسٌ бузуқ одам, ахлоқсиз одам, суюқоёқ, саёқ одам; қўшмачи, далла

— تُرْسٌ *кўп.* أَتْرَاسٌ, تُرُوسٌ қалқон; سَمَكُ الـ~ палтус (*балиқ, камбаласимонлар тури*)

— تِرْسٌ *кўп.* تُرُوسٌ (*бирор н. нинг*) тиши; ~ عَجَلَةُ тишли ғилдирак; صُنْدُوقُ التُّرُوسِ *тех.* узатмалар қутиси

— تَرْسَانَةٌ, تَرْسَخَانَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) арсенал, аслаҳахона, қуролхона, қурол-яроғ омбори; 2) док (*кемалар тузатадиган корхона*), верф (*кемалар қуриладиган ёки таъмир қилинадиган корхона*)

— تِرْسَةٌ *кўп.* ـَاتٌ тошбақа

— مِتْرَسٌ *кўп.* مَتَارِسُ *ёки* مِتْرَاسٌ *кўп.* مَتَارِيسُ 1) тупроқ девор; тупроқ тўкиб ясалган баландлик, тепалик; уюм; бруствер (*окоп тепасига уюлган тупроқ, окоп олдидаги ясама дўнглик*); 2) тўсиқ, цеп (баррикада); أَقَامَ مَتَارِيسَ цеп (баррикада) лар қурмоқ; 3) сурма зулфин, лўкидон

— مِتْرَسَةٌ 1) қалқон; 2) сурма зулфин, лўкидон; 3) тупроқ девор, уюм, кўтарма; бруствер; 4) окоп

تَرْسِينَةٌ *кўп.* ـَاتٌ айвон, пешайвон; балкон

I تَرِعَ (а) تَرَعٌ тўла бўлмоқ, тўлдирилмоқ; IV أَتْرَعَ қирғоғигача тўлдирмоқ, лиммо-лим қилмоқ

— تَرِعٌ тўла, лиммо-лим, лим тўла; ~ حَوْضٌ тўлиб турган ҳовуз

— تُرْعَةٌ *кўп.* تُرَعٌ 1) канал; إِيرَادٍ ~ киритиш канали; تَصْرِيفٍ ~ чиқариш канали; عُمُومِيَّةٌ ~ асосий (бош) канал; فَرْعِيَّةٌ ~ канал тармоғи: канал шаҳобчаси; 2) эшик; إِنَّ مِنْبَرِي هٰذَا عَلَى ~ مِنْ تُرَعِ الْجَنَّةِ *ҳад.* менинг бу минбарим жаннат эшикларидан бири устидадир; 3) боғ, кўкаламзор, чаманзор

— مُتْرَعٌ қирғоғигача тўлдирилган, лиммо-лим қилинган

تُرْغُلَةٌ *кўп.* ـَاتٌ ғуррак, қумри

I تَرِفَ (а) تَرَفٌ бадавлат, тўқ яшамоқ, фаровонликда яшамоқ, фаровон турмуш кечирмоқ; IV أَتْرَفَ 1) бадавлат, тўқ яшашни таъмин этмоқ; суймоқ, эркаламоқ; 2) эркаланмоқ; севилмоқ; бадавлат, тўқ яшашга ўрганган бўлмоқ; V تَتَرَّفَ бадавлат, тўқ яшамоқ, фаровон турмуш кечирмоқ

— تَرَفٌ, تُرْفَةٌ 1) дабдаба, ҳашамат, ҳашам; тўқлик, фаровонлик; 2) табиати нозиклик, нозик табиатлилик

— مُتْرَفٌ 1) фаровонликда яшовчи, бекаму кўст яшовчи; 2) эрка, эркатой, тантиқ, инжиқ, талтайган; дабдабага берилган, ҳашаматли ҳаётга ўрганган

تِرْفَاسٌ трюфель (*қўзиқориннинг бир тури*)

تَرْقُوَةٌ *кўп.* تَرَاقٍ ўмров; ◊ بَلَغَتْ رُوحُهُ التَّرَاقِيَ ўлим арафасида турмоқ (бўлмоқ)

I تَرَكَ (у) تَرْكٌ 1) тарк этмоқ, ташлаб кетмоқ; ~ هُ وَشَأْنَهُ (*бирор к. ни*) тинч қўймоқ, ўз ҳолига қўймоқ; ~ أَثَرًا а) из қолдирмоқ; б) (*к. дадир*) таассурот қолдирмоқ, кучли таассурот қолдирмоқ (عَلَى); 2) ўзидан сўнг мерос қилиб қолдирмоқ; 3) ташламоқ, отмоқ; 4) тонмоқ, воз кечмоқ, рад қилмоқ; 5) тақдим қилмоқ, бермоқ, имкон бермоқ, ҳавола қилмоқ, рухсат бермоқ; ~ هُ يُهَاجِرُ у унинг кочиб кетишига имкон берди; II تَرَّكَ турклаштирмоқ; III تَارَكَ 1) (*бирор к. ни*) ўз ҳолига қўймоқ; 2) вақтинча яраш аҳди тузмоқ; V تَتَرَّكَ турклашмоқ

— تَتْرِيكٌ турклашиш

— تَرْكٌ қолдириш, ташлаш; (*бирор н. дан*) воз кечиш, кечиш, тарк қилиш

— تُرْكٌ *жам. кўп.* أَتْرَاكٌ турклар

— تُرْكُمَانٌ *жам.* туркманлар

— تُرْكُمَانِيٌّ 1. туркманларга оид, туркманча; الـ~ةُ туркман тили; 2. туркман

— تَرِكَةٌ *кўп.* ـَاتٌ мерос

— تُرْكِيٌّ 1. туркларга оид, туркча; دَخَلَتِ الْعِبَارَةُ عَلَيْهِ بِالـ~ *қар.* دَخَلَ; الـ~ةُ турк тили; 2. турк

— تُرْكِيَّةٌ 1) туркий, насл-насаби турк; 2) *лингв.* туркизм (*келиб чиқиши туркча, туркий бўлган сўзлар*)

— تَرِيكَةٌ *кўп.* تَرَائِكُ қари қиз, бўроз

— مُتَارَكَةٌ (*шунингдек:* السِّلَاحِ ~) яраш, вақтинчали, мувақкат сулҳ

— مَتْرُوكٌ ташлаб кетилган, ўз ҳолига қолдирилган

— مَتْرُوكَاتٌ *кўп.* мерос қилиб қолдирилган мол-мулк; الرُّكَّابِ ~ йўловчилар унутиб қолдирган нарсалар

— مُسْتَتْرِكٌ туркшунос, турколог

تِرَّاكُوتَّا терракота (*куйдирилган қизғиш-жигарранг гил, балчиқ*)

طُرُمْبَةٌ=تُرُمْبَةٌ

تُرُمْبِيطَةٌ *кўп.* ـَاتٌ труба (*карнайсимон мусиқа асбоби*)

— تُرُمْبِيطْجِيَّةٌ *кўп.* تُرُمْبِيطْجِيٌّ трубачи, сигналчи

تُرْمُسٌ *жам. бот.* люпин, бўрилўккак (*ўтсимон ўсимлик*)

— تُرْمُوسَةٌ *кўп.* ـَاتٌ *бот.* бўрилўккак

تِرْمُوسٌ, تِرْمُسٌ термос

تِرْمُومِتْرٌ *кўп.* ـَاتٌ термометр; فَارَنْهَيْتَ ~ Фаренгейт термометри; مِئَوِيٌّ ~ Цельсий термометри

تُرُنْجٌ *жам.* лимонлар, турунж

— تُرُنْجَانُ *бот.* лимонўт

— تُرُنْجَةٌ *кўп.* ـَاتٌ лимон, турунж

I تَرِهَ (а) تَرَهٌ беҳуда, майда-чуйда, арзимас ишлар билан шуғулланмоқ

— تُرَّهَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) арзимаган нарса, майда нарса; аҳамиятсиз нарса; 2) уйдирма, ёлғон-яшиқ, бўҳтон, тўқилган гап; тўқима; бемаъни нарса (иш); аҳмоқлик; 3) энг қисқа йўл; تُرَّهَاتُ الْأَمَانِيِّ беҳуда, алдоқчи умидлар

وَتَرٌ تِرَةٌ *қар.*

تُرُوبٌ *кўп.* ـاتٌ — ҳарб. взвод (*аскарий бўлинма*); ~ سُوَارِيٌّ отлиқ аскарлар (суворийлар) взводи

تُرُوسْتٌ *кўп.* ـاتٌ — трест (*бир соҳадаги корхоналар идораси*)

تُرُلِّي ... 1) вагонетка; дрезина (*темир йўлда юрадиган моторли ёки моторсиз арава, вагон*); 2) *эл.* контактли ролик (*электр шнурини илиш учун ишлатиладиган чинни ғалтак*); 3) шуниндек: ~ بَاسٌ троллейбус; ~ سَائِقُ الـ троллейбус ҳайдовчиси

تِرْيَاقٌ заҳарга қарши дори, тарёқ; ~ أَبْيَضُ *бот.* кучала (ҳолли); ~ فَارُوقٌ *ёки* فَارُوقِيٌّ *қар.* فَارُوقٌ; ~ كَانَ هَذَا خَيْرَ : бу энг яхши дори бўлади; مَتَى يَجِيئُونَ بِالـ~ مِنَ الْعِرَاقِ يَكُونُ الْمَرِيضُ قَدْ مَاتَ *мтл.* Ироқдан заҳарга қарши дори келгунча, касал ўлиб бўлади (*талқон тиқилганда, сувга буюриш дегандек*)

– تَرِيقَةٌ танбеҳ, танбеҳ бериш; ... أَشْبَعَهُ ~ وَ تَقْرِيعًا عَلَى ... учун бирор кишига яхшигина танбеҳ бермоқ

تِرِيكُو 1) трико, тринка (*баданга ёпишиб турадиган кийим*); тўқима мато; 2) трикотаж, трикотаж моллари

تَرْجَةٌ *кўп.* تَرَجَاتٌ, تُرَجٌ дастгоҳ; поя (*баланд стол*)

تَرْكَةٌ *кўп.* تَرَكَاتٌ, تُرَكٌ = تُرْكَةٌ

I تَسَعَ (*а*) تَسْعٌ тўққизинчи бўлмоқ; IV أَتْسَعَ: ~ الْقَوْمُ жамоат тўққизта бўлди

– تَاسِعٌ тўққизинчи

– تَاسُوعَاءُ, تَاسُوعَةٌ тосуа (*муҳаррам ойининг тўққизинчи куни*)

– تُسَاعَ тўққизтадан

– تُسَاعِيٌّ тўққизтадан иборат

- تُسْعٌ *кўп.* أَتْسَاعٌ тўққиздан бир

– تِسْعَةٌ, تِسْعٌ тўққиз; تِسْعَةَ عَشَرَ *ёки* تِسْعَ عَشْرَةَ ўн тўққиз

– تِسْعَةٌ *кўп.* ـاتٌ — *карт.* тўққизлик

– تِسْعُونَ тўқсон

– تِسْعِينَاتٌ *кўп.* тўқсонинчи йиллар

تِشْرِينُ: ~ الْأَوَّلُ октябрь; ~ الثَّانِي ноябрь

تَشِكِيَّةٌ *мн.* تَشِكِيٌّ чех

– تَشِيكٌ *жам.* чехлар

– تَشِيكِيٌّ чехларга оид, чехча; ~ةُ الـ чех тили

تَعْ *халқ.* = تَعَالَ (*қар.* علو)

I تَعِبَ (*а*) تَعَبٌ 1) чарчамоқ, ҳормоқ, толмоқ, чарчаб қолмоқ; зерикмоқ, зерикиб кетмоқ; لَا يُتْعَبُ *мажҳ.* чарчамас, толмас, ҳормас-толмас, тинмайдиган, толиқмайдиган, серғайрат; 2) меҳнат қилмоқ, ишламоқ; ~ مِنْ هَذَا бу унинг жонига тегди; IV أَتْعَبَ 1) толиқтирмоқ, чарчатмоқ; қийнаб қўймоқ, қийин аҳволга солиб қўймоқ, уринтирмоқ, овора қилмоқ; ташвишга солмоқ; ~ نَفْسَهُ ... (*бирор н. билан*) ўзини уринтирмоқ, ўзини ташвишга солмоқ; 2) зериктирмоқ, жонга тегмоқ, безор қилмоқ; овора қилмоқ, безовта қилмоқ; уринтирмоқ

– أَتْعَابٌ *кўп.* иш ҳақи; музд, мукофот; гонорар, қалам ҳақи; مُقَدَّمُ ~ бай пули, заколат

– تَعَبٌ *кўп.* أَتْعَابٌ 1) чарчаганлик, ҳорганлик, толиққанлик, чарчаш, ҳориш; 2) зўр ғайрат, диққат-эътибор; меҳнат, иш; 3) қийналиш, сиқилиш; мушкуллик, жонсараклик, безовталик

– تَعِبٌ, تَعْبَانُ чарчаган, ҳорган, толиққан

– مُتْعَبٌ ҳорган, толиққан, зериккан

– مُتْعِبٌ чарчатадиган, зериктирадиган, душвор, қийин, мушкул, оғир, танг; безовталик (ташвиш) келтирувчи, таҳликага солувчи; қийин, оғир, машаққатли

– مَتْعَبَةٌ *кўп.* مَتَاعِبُ қийинчилик, мушкуллик, танглик; *кўп.* ишлар, меҳнатлар, ҳаракатлар

– مَتْعُوبٌ = تَعِبٌ ; ~ عَلَيْهِ зўрлаб (ўзини қийнаб) топилган, қўлдан келса-келмаса уриниб қилинган; зўрма-зўраки (*мас., баҳона*)

تَعْتَعَ 1) қимирлатмоқ, қўзғатмоқ, жилдирмоқ, юргизмоқ; 2) шунингдек: ~ فِي كَلَامِهِ сўзида тутилиб-тутилиб қолмоқ, тили гапга келмай қолмоқ

– تَعْتَعَةٌ 1) ўзгариш, силжиш, юриб кетиш, олға босиш; 2) дудуқлик, соқовлик

I تَعِسَ (تعس) (*а*) تَعْسٌ бахтсиз бўлмоқ; чор-ночор аҳволда бўлмоқ; تَعَسَ (*а*) تَعْسٌ бахтсиз қилмоқ, ҳалок қилмоқ; фақир ҳолатга келтирмоқ; IV أَتْعَسَ = تَعَسَ

– تَعْسٌ, تَعَاسَةٌ бахтсизлик, камбағаллик, бечоралик, фақирлик, бечораҳоллик

– تَعِسٌ бахтсиз, бахти қора, толеи паст, шўрпешона; аянчли, ачинарли; ночор, ожиз

– تَعِيسٌ *кўп.* تُعَسَاءُ = تَعِسٌ

I تَفَّ (تف) (*а/у*) تَفٌّ тупурмоқ; II تَفَّفَ 1) ўз нафратини "суф-е!" сўзи билан ифода этмоқ (تُفًّا لـ...); 2) оёқни тозаламоқ, тирноқни кирлардан тозаламоқ

– تُفٌّ тирноқ орасидаги кир

– تُفًّا туф, туф-е, тфу-а!

– تُفَافٌ сўлак

– تَفَافٌ *бот.* сутлама, ихрож (*заҳарли оқ шира чиқарадиган ўт*)

– تَفَّةٌ *кўп.* ـاتٌ — тупук, тупурик

تَفْتَا, تَفْتَةٌ тафта (*газлама нави*)

I تَفِيَ (*а*) تَفًا ғазабланмоқ, жаҳлланмоқ, жаҳли чиқмоқ

تَفْتَةٌ *химё.* анилин (*бўёқ ва дори тайёрлашда ишлатиладиган мойсимон заҳарли рангсиз модда*); مِلْحُ ~ анилин тузи

تُفَّاحٌ *жам.* олмалар; ~ الـ فَارِسِيُّ шафтолилар; شَرَابُ الـ~ сидр, олма виноси (*олма шарбатидан тайёрланадиган шароб*)

– تُفَّاحَةٌ *кўп.* ـاتٌ — 1) олма; 2) олма дарахти; ◊ ~ آدَمَ кекирдак

– تُفَّاحِيٌّ уруғхўр сайроқи қуш

– تَنْغِيحَة уругхўр сайроқи қуш; ~ حَمْرَاء зяблик (*сайроқи қуш*)

I تَفَلَ (у, и) تَفْل тупурмоқ

– تُفَال тупук; тупуриш, тупурик

– تَفَّال кўп тупурадиган одам

– تَفَل ёқимсиз ҳид (*оғиздаги*)

– تَفِل (*оғзида*) ёқимсиз ҳиди бор (*одам*)

– تُفَّى оз миқдорда, озгина

– مُتْفَلَة кўп. مَتَافِل тупдон

تُفَنْكَة милтиқ, тўфанг

I تَفِهَ (а) تَفَهٌ, تَفَاهَةٌ 1) аҳамиятсиз бўлмоқ, арзимас бўлмоқ; оз миқдорда бўлмоқ, озгина бўлмоқ; 2) бемаза бўлмоқ, таъмсиз бўлмоқ (*овқат ҳақида*)

أَتْفَهُ 1) жуда ҳам оз миқдорда, энг арзимас; ~ غَضِبَ لِـ арзимас нарсаға ҳам аччиқланмоқ; 2) энг бемаза, энг таъмсиз; 3) энг оддий, энг сийқаси чиққан; ҳар куни бўлиб турадиган; одатдаги, чайналган, одми

– تَافِهَةٌ кўп. تَوَافِهُ жуда арзимас нарса, майда-чуйда нарса, майда нарса, арзимайдиган нарса

– تَفَاهَةٌ кўп. ـــَاتٌ 1) унча катта бўлмаган ўлчам, миқдор; арзимаган (аҳамиятсиз) нарса, майда-чуйдалик; 2) мазасизлик, таъмсизлик (*овқат ҳақида*)

– تَفَهٌ аҳамиятсизлик, арзимаслик, салмоқсизлик

– تَافِهٌ = تَفِهٌ

– تُفَةٌ, تُفَّةٌ кўп. ـــَاتٌ силовсин; қора қулоқ (*йиртқич сут эмизувчи ҳайвон*)

– تُفَةٌ = تُفُوَةٌ

تَقَالَةٌ (ثَقَال дан) 1) вазн, оғирлик; 2) босма, пресс-папье; қоғоз бостириб қўйиладиган жиҳоз

تَقَاوِي қар. قَوِيٌّ

I تَقِنَ (у) تَقْنٌ моҳирона қилмоқ; IV أَتْقَنَ (н. нидир) аъло даражада қилмоқ; мукаммал ўрганиб олмоқ; маҳорат, санъат кўрсатмоқ; ~ التَّكَلُّمَ بِاللُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ араб тилида эркин гапирмоқ; (اِتَّصَافَهُ) كَفَاءَتَهُ ~ ўз малакасини (маҳоратини) оширмоқ

– إِتْقَانٌ балоғат, бекам-кўстлик, маҳорат, санъаткорлик, усталик; моҳирлик; бенуқсонлик, бежиримлик; ~ بِـ мукаммаллик билан, аъло даражада; ~ عَدَمُ 1) мукаммал (баркамол, етук) эмаслик, такомиллашмаганлик, чалалик; 2) аниқлик

– إِتْقَانٌ = تَقَانَةٌ

– تَقِنٌ уста, моҳир, ишбилармон, омилкор, уқувли

– مُتْقَنٌ моҳирона қилинган

– مُتْقُونٌ мукаммал, камолотга етган, баркамол, аъло, ғоят яхши

تِقْنِيٌّ техникага оид, техник

– تِقْنِيَّةٌ техника

تَقِيَ (и) تُقًى (وَقِيَ дан) 1) сақланмоқ, эҳтиёт бўлмоқ, ўзини эҳтиёт қилмоқ; 2) (*худодан*) қўрқмоқ

– تُقًى . تَقْوَى тақво, диёнат, диндорлик, тақводорлик, художўйлик, мўминлик

– تَقِيٌّ кўп. أَتْقِيَاءُ تُقَاةٌ диндор, тақводор, художўй, мўмин

I تَكَّ (а/у) تَكٌّ 1) (оёқ билан) [illegible] 2) [illegible] (*мой ҳақида*); 3) (*овоз*) чиқармоқ, таратмоқ, тарқатмоқ; чиқилламоқ (*соат ҳақида*); II تَكَّكَ иштонбоғ ўтказмоқ; VIII اِتَّكَّ = II

– سَاجُ *бот.* тик (*иссиқ мамлакатларда ўсадиган кемабоп қаттиқ дарахт*)

– تَكَّةٌ[1] кўп. ـــَاتٌ чиқиллаш, чиқ-чиқ қилиш, тақиллаш, тиқ-тиқ қилиш

– تَكَّةٌ[2] кўп. تِكَكٌ скамейка, эшак, курси

– تِكَّةٌ[3] кўп. تِكَكٌ ип, боғич; иштонбоғ

تُكَأَ қар. وَكَأَ

تَكْتَكَ 1) оёқ қўймоқ, депсанмоқ, босмоқ, топтамоқ, оёқости қилмоқ; 2) чиқилламоқ; 3) қайнамоқ, қулқулламоқ; вишилламоқ, вижилламоқ

– تَكْتَكَةٌ 1) депсаш, оёқ билан босиш, оёқости қилиш; 2) чиқиллаш; 3) қайнаш, қулқуллаш; вишиллаш, вижиллаш

تَكْتِيكٌ тактика

(تَكْسٌ) II تَكَّسَ такса (баҳо) белгиламоқ

– مُتَكَّسٌ белгиланган нарх (такса) бўйича ҳақ тўлаш; ~ رِسَالَةٌ буюртмали (заказ қилинган) хат

تَكْسِيٌّ кўп. ـــَاتٌ такси

تُكَلَةٌ қар. وُكْلَةٌ

تِكْنُولُوجِيَا технология

– تِكْنُولُوجِيٌّ технологияга оид, технологик

تِكْنِيكٌ техника

تَكِيَّةٌ кўп. تَكَايَا такия, бошпана, турар жой, манзил, мусофирхона, мискинлар уйи, ғарибхона

I تَلَّ (у) ~ هُ لِلْجَبِينِ (*бирор н. ни*) йиқитмоқ

– تَلٌّ, تَلَّةٌ кўп. تِلَالٌ, تُلُولٌ тепалик, дўнглик, баландлик, тепа; қўрғон

– تَلِّيٌّ баландликлар билан қопланган; паст-баланд

– تَلِيلٌ бўйин

– تُلَيْلٌ кичик тепалик, дўнглик, баландлик

تُلٌّ 1) тюль (*нафис тўр тўқима*); 2) чивинлардан ҳимояланиш тўри

تِلِبَاثِيٌّ телепатия (*узоқдан туриб фикр ва туйғуларни бошқа кишига билдира олиш қобилияти*)

تَلْتَلَ 1) тўлдирмоқ, тўлғазмоқ; 2) силкитмоқ, тебратмоқ; 3) безовта бўлмоқ, хавотирга қўймоқ

– تَلْتَلَةٌ[1] тўлдириш, тўлғазиш

– تَلْتَلَةٌ[2] *кўп.* تَلَاتِلُ қийинчилик, кўнгилсизлик, кулфат, ғам-алам, бало, офат

(تلج) تَلَجَ = تَلِجَ II

وَلَجَ *қар.* تُلُجٌ

تُلْدٌ, تَالِدٌ *кўп.* تَوَالِدُ авлоддан авлодга ўтиб келган, ирсий, суяк сурган, наслдан наслга ўтган

– مُتْلَدٌ, تِلَادٌ, تَلِيدٌ, تُلْدٌ авлоддан авлодга ўтиб келган, наслдан наслга ўтган, ирсий, суяк сурган; الطَّارِفُ وَ التِّلَادُ меросга қолган ва янгидан ва янгидан қўлга киритилган (*мол-мулк*); مَجْدٌ تَلِيدٌ собиқ ёки ўтмишдаги шон-шуҳрат

– تَلِيدٌ Ажамда туғилиб, ислом ўлкасида вояга етган

تِلِسْكُوبٌ *кўп.* اتٌ — телескоп

– تِلِسْكُوبِيٌّ 1) телескопга оид; 2) телескопик

(تلع) تَلَعَ (*a*) تَلْعٌ кўтармоқ; رَأْسَهُ ~ бошни кўтармоқ; تَلِعَ (*a*) узун бўлмоқ (*бўйин ҳақида*)

– أَتْلَعُ узун (*бўйин ҳақида*)

– تَلْعَةٌ *кўп.* تِلَاعٌ, تَلَعَاتٌ 1) баландлик, тепалик; кўтаринкилик, юксаклик; бўюклик; 2) талвег (*водийнинг энг паст жойи*)

تِلِغْرَافٌ *кўп.* اتٌ — 1) телеграф (*алоқа тури ва аппарати*); لَا ~ سِلْكِيٌّ симсиз телеграф, радиотелеграф; شَمْسِيٌّ ~ гелиограф (1. Астр. *Қуёшни суратга олувчи фотоаппаратли телескоп;* 2. *метеор. Қуёшнинг нур сочиш вақтини автоматик равишда ёзиб борадиган асбоб*); 3) *ҳарб.* узоқ масофаларга ёруғлик сигнали берувчи асбоб); عَامُودُ الـ~ телеграф устуни; 2) телеграмма

– تِلِغْرَافْجِيٌّ *кўп.* تِلِغْرَافْجِيَّةٌ телеграфчи

– تِلِغْرَافِيٌّ телеграфга оид; ~ًا телеграф орқали

– تَلْغَفَ телеграф бермоқ

– تَلْغَافٌ телеграф

(تلف) تَلِفَ (*a*) تَلَفٌ ҳалок бўлмоқ, нобуд бўлмоқ, ўлмоқ, йўқолмоқ; IV. أَتْلَفَ 1) зиён (зарар) етказмоқ, бузмоқ, синдирмоқ, шикастламоқ, яроқсиз ҳолга келтирмоқ; 2) йўқ қилмоқ, ҳалок этмоқ; 3) кўп сарф этмоқ, исроф қилмоқ, совурмоқ, беҳуда кетказмоқ, нест-нобуд қилмоқ

– إِتْلَافٌ 1) яроқсиз ҳолга келтириш; синдириш, шикастлантириш; 2) нобуд қилиш, йўқ қилиш, яксон қилиш

– تَالِفٌ *кўп.* تَوَالِفُ бузилган, шикастланган; яроқсиз ҳолга келган; سِنَّةٌ ~ةٌ шикастланган тиш; تَوَالِفُ الْأَطْيَانِ харобаликка айланган мулклар (*қ. ғадир қарашли боғ, чорбоғ, қишлоқ ва ҳ.*)

– تَلَفٌ 1) зарар, талафот, нобудгарчилик; шикастланиш, бузилиш, ишдан чиқиш; تَعَرَّضَ لِلـ~ бузилишга олиб келинмоқ 2) ҳалок бўлиш, нобуд бўлиш

– تَلْفَانُ бузилган, яроқсиз; яроқсиз ҳолга келган

– تَلَفِيَّاتٌ *кўп.* талафотлар; зарарлар

– مِتْلَافٌ 1. 1) кўп сарф қиладиган; وَقْتٍ ~ вақтнинг қадрига етмайдиган; 2) зарар келтирувчи; 2. 1) исрофгар, исроф қилувчи; 2) зараркунанда; бузғунчи

– مَتْلَفٌ, مَتْلَفَةٌ *кўп.* مَتَالِفُ 1) ҳалокат юз берган жой; 2) чўл, дашт, саҳро, биёбон; 3) ҳалокат сабаби

– مُتْلَفٌ бузилган, шикастланган, зарарланган

– مُتْلِفٌ 1) бузувчи, шикастлантирувчи, нобуд қилувчи; 2) ҳалокатли; зарарли

– مُتْلَفٌ = مَتْلُوفٌ

تِلْفَازٌ *кўп.* تَلَافِيزُ телевизор

– تَلْفَزَةٌ телевидение

– تِلِفِزْيُونٌ, تِلِفِزْيُونٌ 1) телевидение; 2) шунингдек: جِهَازُ الـ~ *кўп.* اتٌ — телевизор

– تِلِفِزْيُونِيٌّ, تِلِفِزْيُونِيٌّ 1. телевидениега оид, телевизион, теле = (*мас., телефильм, телестудия*); 2. телевидение ходими

تَلْفَنَ телефонда гаплашмоқ, телефон қилмоқ

– تَلْفَنَةٌ телефонда гаплашиш

تِلِفُونٌ, تِلِيفُونٌ *кўп.* اتٌ — телефон; جِهَازُ الـ~ телефон аппарати; خَاطَبَ بِالـ~ телефонда гаплашмоқ

– تِلِيفُونِيٌّ, تِلِفُونِيٌّ телефонга оид; آلَةٌ ~ةٌ телефон аппарати; ~ًا телефонда

لِقَي *қар.* تِلْقَائِيٌّ, تِلْقَاءَ

ذَا *қар.* تِلْكَ ўша;

(تلم) تَلِمَ (*a*) تَلَامَةٌ уятсиз (беҳаё, сурбет) бўлмоқ, қўпол (қўрс) бўлмоқ; تَلَمَ (*u*) تَلْمٌ бадном қилмоқ, шарманда қилмоқ

– تَلَامَةٌ уятсизлик, беҳаёлик, сурбетлик, қўполлик; қўрслик

– تَلْمٌ *кўп.* أَتْلَامٌ эгат, жўяк

– تَلِمٌ сурбет; қўпол, қўрс

تِلِمِتْرِيٌّ телеметрияга оид, телеметрик

– تِلِمِتْرِيَّةٌ телеметрия

تَلْمَذَ (*к. нидир*) ўқувчиликка олмоқ, (*к. нингдир*) ўқувчиси бўлмоқ

تَتَلْمَذَ (لَهُ; عَلَى يَدِهِ, عَلَى) ўқувчи бўлмоқ, (*к. нингдир қўлида*) ўқимоқ (عَلَى يَدِ, (

– تَلْمَذَةٌ 1) ўқиш; 2) ўқиш даври

– تِلْمِيذٌ *кўп.* تَلَامِيذُ, تَلَامِذَةٌ ўқувчи, тарбияланувчи; тингловчи; студент; مَدْرَسَةٍ حَرْبِيَّةٍ ~ ҳарбий билим юрти курсанти; خَارِجِيٌّ ~ қатнаб ўқийдиган ўқувчи; دَاخِلِيٌّ ~ интернатда яшаб ўқийдиган ўқувчи

تَلْمُودُ шунингдек: الـ~ Талмуд (*яҳудийларнинг муқаддас китоби*)

(تله) تَلِهَ (*a*) تَلَهٌ 1) шошиб қолмоқ, ўзини йўқотиб қўймоқ; 2) эс-ҳушини йўқотмоқ, ақлдан озмоқ

– تَالِهٌ *кўп.* تُلَّهٌ шошиб қолган, ўзини йўқотиб қўйган; الْعَقْلِ ~ ақлсиз, ақлдан озган

I (تلو) تَلاَ (у) تُلُوٌّ، تَلْوٌ 1) изидан (ортидан) бормоқ, юрмоқ; 2) келиб чиқмоқ, (*бирор н. нинг*) оқибати бўлмоқ; تَلاَ (у) تِلاَوَةٌ (*овоз чиқариб*) тиловат қилмоқ, ўқимоқ; (*нутқни*) ўқиб бермоқ; تُلِيَ بَعْضُ آيَاتِ الْقُرْآنِ мажҳ. Қуръони каримнинг бир неча оятлари қироат билан ўқилди; IV أَتْلَى ўз ортидан (изидан) боришга мажбур қилмоқ; VI تَتَالَى алмашинмоқ, изма-из бормоқ; X اِسْتَتْلَى 1) ўз ортидан (изидан) боришини талаб қилмоқ; 2) давом эттирмоқ (*мас. нутқни*)

– تَالٍ мн. تَالِيَةٌ изма-из борувчи, кейинги, сўнгги, яқиндаги; وَبِالتَّالِي бас, шундай экан, ...; ва, демак ...

– تَتَالٍ бир-бирининг изидан бориш; кетма-кетлик; بِالتَّتَالِي бирданига, бир йўла

– تِلاَوَةٌ ўқиб бериш, тиловат қилиш (*овоз чиқариб*); ўқиш

– تِلْوٌ бориш, кетиш; келиш; риоя қилиш; ~ النَّاقَةِ туянинг боласи, бўталоқ

– تِلْوَ кетидан, орқасидан; -дан; الْوَاحِدُ ~ الآخَرِ бирин-кетин, бири ортидан бири; جَامٌ ~ جَامٍ қадаҳ кетидан қадаҳ

– تَلِيٌّ ялтироқ тангачалар

– مُتَتَالٍ мн. مُتَتَالِيَةٌ навбатма-навбат келувчи, изчил, тадрижий

تَلِيسٌ кўп. تَلاَلِيسُ қоп; ◊ لاَ تَجِدُ هٰذَا وَ لَوْ بَذَلْتَ فِيهِ تَلاَلِيسَ مِنَ الْمَالِ бутун мол-дунёингни сарфласанг ҳам, буни топа олмайсан

تِلِفِزْيُونٌ қар. تِلِيفِزْيُونٌ

تِلِفُونٌ қар. تِلِيفُونٌ

I تَمَّ (а/и) تَمَامَةٌ، تَمَامٌ، تَمٌّ 1) том даражага кўтарилмоқ, тўла-тўкис бўлмоқ, мукаммал бўлмоқ, баркамол бўлмоқ; 2) амалга ошмоқ, юзага чиқмоқ, бажарилмоқ, ижро этилмоқ; تَمَّ فَوْقَ الْوَرَقِ فَقَطْ фақат қоғозда қолмоқ; II تَمَّمَ 1) тугатмоқ, ниҳоясига етказмоқ; бажармоқ; 2) тўлдирмоқ; IV أَتَمَّ тугатмоқ, охирига етказмоқ, тамомламоқ; ~ دَرْسَهُ ўқишни тамомламоқ; ◊ أَتَمَّتِ الْحُبْلَى ой-куни етди, ой-куни тўлди (*ҳомила ҳақида*); X اِسْتَتَمَّ 1) ниҳоясига етказмоқ, тугатмоқ; 2) бир оз жун сўрамоқ

– إِتْمَامٌ тугаш, ниҳоя, охир

– تَامٌّ том, тўла, бутун; мукаммал; тугалланган, охирига етган

– تَتِمَّةٌ 1) тугатиш, тамомлаш, хотима ясаш; 2) тўлдириш, мукаммаллаштириш, қўшимча қилиш

– تَتِمَّةٌ = تَتْمِيمٌ

– تَمٌّ жам. تَمٌّ، تَمٌّ оққушлар

– تُمٌّ халқ. оғиз, даҳан

– تَمَامٌ 1. тўла; мукаммал, бекаму кўст; ~ قَمَرٌ (сол. بَدْرٌ) тўлин ой;2. 1) тўлиқлик; мукаммаллик, тўла-тўкислик; ~ بِالـ *ёки* ~ا тамоман, тамомила, батамом, бутунлай, узил-кесил; бутунлайича, тўлалигича, мутлақо; عَلَى الـ~ тўлиқ, батамом; فِي ~ِ السَّاعَةِ الرَّابِعَةِ *ёки* ~ا فِي السَّاعَةِ الرَّابِعَةِ роппа-роса соат тўртда; هُمْ عَالِمُونَ ~ الْعِلْمِ بِوَاجِبَاتِهِمْ улар ўз вазифаларини жуда яхши биладилар; اِسْتَعَدَّ ~ الاِسْتِعْدَادِ тўла-тўкис тайёрланмоқ; ... كَ ~ا худди айтгандай, айнан, ...га ўхшаб; ◊ وَلَدَتْ لِتَمَامٍ وَ تِمَامٍ роппа-роса ою-кунида кўзи ёриди; 2) охир, интиҳо, хотима; جَيْبُ ~ الزَّاوِيَةِ мат. косинус; ظِلُّ ~ الزَّاوِيَةِ мат. котангенс; لَيْلُ الـ~ йилнинг энг узун туни

– تِمَامٌ 1) тўлин ой; 2) охирига (поёнига, ниҳоясига) етказиш, туғаллаш, тамомлаш, битириш

– تَمَامَةٌ қўшимча, илова; тўлдириш

– تَمَامِيَّةٌ туғаллик, мукаммаллик, туғалланганлик

– تُمَّةٌ бир оз миқдордаги жун

– تَمِيمٌ тўлиқ, мукаммал, такомиллашган, камолотга етган

– تَمِيمَةٌ кўп. تَمَائِمُ тумор, тумор ўрнида тақиб юриладиган нарса

– مُتَمِّمٌ 1) қўшимча қилувчи, қўшимча бўлувчи; 2) қўшимча, қўшиб қўйиладиган

تُمْبَاكٌ тамаки (*чилим учун*)

تَمْتَمَ минғилламоқ, ғулдурамоқ, тушуниб бўлмайдиган тарзда сўзламоқ

– تَمْتَامٌ "т" товушини тўғри талаффуз қила олмайдиган

– تَمْتَمَةٌ ғулдураш

(تمر) IV أَتْمَرَ кўп хурмога эга бўлмоқ, хурмоси кўпаймоқ

– تَامِرٌ хурмоси бор, хурмоли

– تَمْرٌ жам. кўп. تُمُورٌ қуритилган хурмолар; حِنَّا ~ хина ранги; б) шунингдек: حِنَّا ~ إِفْرَنْكِيَّةٌ бот. резеда, саёқгул, оромгул, қалампиргул; ~ هِنْدِيٌّ бот. тамари ҳиндий, ҳинд хурмоси

– تَمَّارٌ хурмо сотувчи, хурмофуруш

– تَمْرَةٌ кўп. تَمَرَاتٌ، تَمْرَاتٌ хурмо

– تَمَرْجِيٌّ кўп. تَمُورْجِيٌّ، تَمَرْجِيَّةٌ кичик тиббиёт ходими, санитар, фельдшер

– تَمَرْجِيَّةٌ кўп. اتٌ — (тиббий) ҳамшира

– تَمْرِيٌّ хурмони яхши кўрувчи, севувчи

– مُتَمُورٌ хурмо билан таъминланган, хурмолик

تِمْسَاحٌ кўп. تَمَاسِيحُ тимсоҳ; أَمِيرْكِيٌّ ~ аллигатор (*Америка ва Шарқий Осиё тимсоҳи*); ◊ ذَرَفَ دُمُوعَ الـ~ ёлғон кўз ёши қилмоқ

تَمْغَةٌ тамға, белги; وَرَقُ الـ~ тамғали қоғоз, гербли қоғоз; رَسْمُ الـ~ давлат йиғими, марка солиғи, тамға (*муҳр*) ҳақи

تَمَلِّي халқ. ҳар доим, доим, доимий

تُمْنٌ халқ. 1) саккиздан бир қисм; 2) шаҳар ноҳияси; 3) полиция

бўлими

تَمُوزُ июль

تَنَّ *халқ.* تَنَّكْ تَاْكُلِي (*мн.* تَنَّكْ تَاْكُلِى) сен еяверяпсан-еяверяпсан; تَنُّو مَاشِي (*мн.* تَنَّهَا مَاشِيَه) у ўзича кетяпти-кетяпти

تَنٌّ тун (*олабуғалар оиласига мансуб йирик йиртқич балиқ*)

I تَنَأَ (а) تُنُوءٌ (*бошқа жойда*) яшамоқ, истиқомат қилмоқ

– تَانِئٌ *кўп.* تِنَاءٌ яшовчи, истиқомат қилувчи

تُمْبَاكٌ = تُنْبَاكٌ, تُنْبَاكٌ

تُنْبَاكْجِيٌّ *кўп.* تُنْبَاكْجِيَّةٌ тамаки сотувчи, тамакифуруш

تَنْبَلَ танбал бўлмоқ, дангасалик қилмоқ, эринмоқ

– تَنْبَلٌ *кўп.* تَنَابِلَةٌ 1. танбалга оид; 2. танбал, дангаса

– تَنْبَلَةٌ танбаллик, дангасалик, ишёқмаслик, эринчоқлик

تُنْبَةٌ катта (амалдор) киши

تُنْجِسْتَنٌ *кимё.* вольфрам

– تَنْدَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — танда, айвон, соябон; пана жой

تُنْدُورَا тундра

تَنِسٌ теннис; مَضْرِبُ الـــِ~ ракетка (*теннис ўйини жиҳози*) : مَلْعَبُ (صَاعَةُ) الـــِ~ теннис ўйналадиган майдон, корт; ~ الْمَائِدَةِ *ёки* ~ الطَّاوِلَةِ пинг-понг, стол тенниси

تَنَكٌ 1) тунука; 2) тунукасозлик маҳсулотлари

– تَنَكْجِيٌّ *кўп.* تَنَكْجِيَّةٌ тунукасоз, металл оқартирувчи

– تَنَكَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — тунука, тунука банка; бидон; кичкина қозон, декча; ~ قَهْوَةٍ қаҳва қайнатиладиган идиш

تِنْكَارٌ *кимё.* бура, танкор (*рангсиз, баъзан оқ, кулранг ёки сариқ минерал*)

– تَنْكَجِيٌّ = تِنْكَارِيٌّ

تَنُّوبٌ *жам.* қора қарағайлар

– تَنُّوبَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — (*бир дона*) қора қарағай

تَنُّورٌ *кўп.* تَنَانِيرُ тандир, печ, печка

– تَنُّورَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — (*ички*) юбка (*хотин-қизлар*), ~ فَوْقَانِيَّةٌ (*ташқи*) юбка

تَنُوفَةٌ *кўп.* تَنَائِفُ чўл, биёбон, саҳро

تُنُوطٌ ,تُنَّوطٌ *жам.* тўқувчи-қушлар

– تُنُوطَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — тўқувчи-қуш

تَنِّسٌ=تَنِّيسٌ

تَنِينٌ танин (*техника ва тиббиётда ишлатиладиган, тишни қамаштирадиган модда*)

– تِنِّينٌ *кўп.* تَنَانِينُ *миф.* аждаҳо, аждар; *астр.* Аждар юлдузлар туркуми; ~ بَرِّيٌّ *ёки* ~ الْبَرِّ питон (*тропик мамлакатларда* бўладиган йирик бўғма илон); ~ النَّامُوسِ ниначи, сўзанак

تَهْتَهَ дудуқланмоқ, дудуқланиб гапирмоқ; минғирламоқ, ғудурламоқ

– تَهْتَهَةٌ ғудурланиш, дудуқланиб гапириш; минғиллаш, ғудурлаш

I تَهِمَ (а) تَهَمٌ (تَهْمٌ) бузилмоқ ва ёмон ҳидли бўлиб қолмоқ, ачимоқ, айнимоқ; تَهَمَ айбламоқ (*сол.* وهم); IV أَتْهَمَ 1) шубҳаланмоқ; айбламоқ (*сол.* وهم); 2) Тиҳомага жўнамоқ; VII اِنْتَهَمَ (*бирор н. да*) айбланган бўлмоқ

– تِهَامِيٌّ 1. Тиҳомага оид; 2. Тиҳома фуқароси

– تَهَمٌ жазирама иссиқ, кун қизиғи

– تَهِمٌ ёқимсиз ҳидли

– تَهَمَةٌ ёмон (ёқимсиз) ҳид

– تُهْمَةٌ *кўп.* تُهَمٌ шубҳа; айблов, айблаш

– تَهِيمٌ *қар.* وهم

تَوٌّ : عَلَى الـــ~ *ёки* لِـــ~ إِنَّا مُسَافِرُونَ فِى الـــ~ биз дарҳол жўнаймиз; дарҳол, ҳозир, ҳозироқ, шу онда, шу заҳоти, бетўхтов; وَ قَدْ مَاتَ لِـــ~هِ у тўсатдан вафот этди; اِنْصَرَفَ لِـــ~هِ у дарҳол узоқлашди (кетди); أُجْبِرَ عَلَى أَنْ يُغَادِرَ الْبِلَادَ فِى الـــ~ وَ الْحَالِ у мамлакатни дарҳол тарк этишга мажбур бўлди

تُوَالِيتٌ туалет

I تَابَ (تَوْبٌ) (у) تَوْبٌ 1) тавба қилмоқ; 2) (*н. нидир*) қилишни бас этмоқ (عَنْ); II تَوَّبَ тавба қилишга мажбур этмоқ; VI تَتَاوَبَ эснамоқ, ҳомуза тортмоқ; (*сол.* ثَأَبَ); X اِسْتَتَابَ = II

– تَائِبٌ 1) тавба қилувчи; 2) кечирувчи, афв этувчи

– تَوَّابٌ 1) тавба қилувчи; 2) кечирувчи, афв этувчи, гуноҳидан ўтувчи; гуноҳларни кечирувчи, тавбани қабул қилувчи, таввоб (*Оллоҳнинг сифатларидан бири*)

– تَوْبَةٌ 1) тавба қилиш, айбга иқрор бўлиш; 2) тўғрилаш, тузатиш

– تَوْبَةٌ = مَتَابٌ

تُوبَالٌ шлак, тошқол (*1. металл эритилганда қолган қотишма; 2. қаттиқ ёнилғиларнинг кулга айланмаган қолдиғи*)

تَوْبَلَ (*овқатга*) зиравор қўшмоқ (*сол.* تبل)

– تَوْبَلَةٌ (*овқатга*) зиравор қўшиш

تُوبُوغْرَافِيَا топография (*1. геодезиянинг ер сатҳини ўлчаш ҳамда уни план ва хариталарда ифодалаш ишлари билан шуғулланувчи бўлими; 2. ернинг сатҳи ва ундаги пунктларнинг қай тарзда жойлашганлиги*)

تُوتٌ[1] *миф.* Тот

تُوتٌ[2] тут (*қибт тақвимининг биринчи ойи*)

تُوتٌ[3] (~ أَبْيَضُ, ~ أَحْمَرُ, ~ أَسْوَدُ) *жам.* 1) тут дарахтлари; 2) тут мевалари; (إِفْرَنْجِيٌّ) ~ فَرَنْجِيٌّ *ёки* ~ الْأَرْضِ қулупнай; ~ أَرْضِيٌّ

ертут, ер тути; شَوْكِيٌّ ~ ёки الْعُلَيْقِ ~ малина, хўжағат (*ўсимлиги ва меваси*) : وَحْشِيٌّ ~ маймунжон, пармачак (*меваси ва бутаси*); ~ شَامِيٌّ қора тут; مِصْرِيٌّ ~ оқ тут; الثَّعْلَب ~ *бот.* қон ичар (*ўсимлик*); ◊ ~الـ وَرَقَةُ ҳаё пардаси; авратпўш (*ҳайкал ёки сувратларда яланғоч одамнинг олатини ёпиб турадиган барг тасвири; сўзма-сўз: анжир барги*)

– تُوتَةٌ *кўп.* ـَاتٌ ـــ 1) тут дарахти; 2) тут меваси; وَ ~ فَرْغَتِ الْحَدُّوتَةُ *халқ.* миллий эртакларнинг анъанавий тугаш қисми ("*ва муроду мақсадига етибди*" *каби*)

تُوتِيَا руҳ; حَمْرَاءُ ~ қўрғошин купороси; زَرْقَاءُ ~ мис купороси; ~الـ حَجَرُ *мин.* каламин; الْبَحْرِ ~ *зоол.* денгиз типратикони

(توج) II تَوَّجَ тож кийдирмоқ, тахтга ўтқазмоқ; (*н. биландир*) якунламоқ (بـ); V تَتَوَّجَ тож киймоқ, тахтга ўтирмоқ; (*н. биландир*) якунланмоқ

– تَاجٌ *кўп.* تِيجَانٌ тож; الْأُسْقُفِ ~ митра (*христиан ва католикларда руҳонийларнинг ибодат вақтида киядиган бош кийими*); ◊ السِّنِّ ~ тиш қопламаси (қоплама тиш); الْأُذُنِ ~ қулоқ чаноғи (супраси); الْعَرَبِ ~ салла; الْعَمُودِ ~ ёки الْعَقْدِ ~ *архит.* устун қоши - устуннинг шипга туташган юқори қисми; ~الـ حُرُوفُ катта (бош) ҳарфлар

– تَاجِيٌّ 1) тожга оид; 2) *мед.* юрак томирлари; ~ شَرَايِينُ ـَةٌ *анат.* юрак томирлари; لِلْقَلْبِ ~ صِمَامٌ юракнинг қон йўлини тўсувчи клапани; ~الـ الْاِنْسِدَادُ инфаркт (*бирор органнинг маълум қисмига қон етарли келмаслиги натижасида шу жойдаги тўқималарнинг ўлиши*)

– تَتْوِيجٌ тож кийдириш, тахтга ўтқазиш; الْعَقْدِ ~ *архит.* гумбаз (қубба) нинг юқори айланаси

– تُوَيْجٌ *бот.* гултож, гулкоса; ◊ الْبِنَاءِ ~ *архит.* чорчўп (*ёғоч уйларнинг энг юқори қисми*)

– مُتَوَّجٌ тождор, соҳиби тож, тож кийган, тахтга ўтирган; (*н. биландир*) якунланган (بـ)

I (توح) تَاحَ (у) تَوْحٌ тайёр бўлмоқ, тайёрланмоқ, ҳозир бўлмоқ

– مُتَاحٌ ҳамманинг қўлидан келадиган, ҳаммабоп; мавжуд бўлиш, борлиқ, мавжудлик; ~الـ ـَةُ الْأَرْقَامُ рақамли маълумотлари бор (мавжуд) бўлган

تَوْرٌ[1] *кўп.* أَتْوَارٌ *биол.* гормон (*ички секреция безларидан ажралиб, қонга қўшиладиган модда*);

تَوْرٌ[2] суюқлик қуйиладиган идишча

تَوْرَاةٌ *кўп.* تَوْرَهَاتٌ Таврот; Библия, Бешкитоб (*яҳудий ва христиан динининг муқаддас китоблари йиғиндиси*); ~الـ أَهْلُ яҳудийлар

تُورْبِيدُو *кўп.* تُورْبِيدَاتٌ торпедо

تُورْبِينٌ *кўп.* ـَاتٌ ـــ турбина; مَائِيٌّ ~ сув турбинаси

تُورْمَلِينٌ *мин.* турмалин (*мураккаб таркибли, чиройли, қимматбаҳо тош*)

تُورِيُومٌ *кимё.* торий (*элемент*)

تُوفَكْجِيٌّ *кўп.* تُوفَكْجِيَّةٌ қуролсоз, қурол-аслаҳа ясовчи уста, тўфанчи

I (توق) تَاقَ (у) تَوْقٌ (*н. нидир*) астойдил хоҳламоқ (إِلَى); (*бирор н. га*) интилмоқ (إِلَى)

– تَائِقٌ астойдил хоҳловчи

– تَوَّاقٌ жуда-жуда хоҳловчи; (*бирор н. га*) астойдил интилувчи (إِلَى)

– تَوْقٌ, تَوَقَانٌ астойдил хоҳлаш; интилиш

تُوكَةٌ *кўп.* ـَاتٌ ـــ илгак, илма, тугма

I (تول) تَالَ (у) تَوْلٌ мафтун қилмоқ; сеҳрлаб қўймоқ, жоду қилмоқ

– تُوَلَةٌ, تِوَلَةٌ мафтун қилиш; сеҳрлаб қўйиш, жоду қилиш

– تُولَةٌ, تُولَةٌ *кўп.* ـَاتٌ ـــ бахтсизлик

– تُولَةٌ *11, 232 гр.га тенг бўлган оғирлик ўлчови*

– مَتْوُولٌ сеҳрлаб қўйилган; мафтун қилинган, жоду қилинган

تَوَلَّجَ *қар.* وَلَجَ

تُولُوِينٌ *кимё.* толуол (*суюқ, хушбўй углеводород, кимё саноатида ишлатилади*)

تُومَانٌ *кўп.* ـَاتٌ ـــ туман (*Эрон тангаси*)

تَمَرْجِيٌّ = تُومَرْجِيٌّ

تُنٌّ = تُونَةٌ, تُونٌ

تُونْدْرَةٌ тундра

تَوَنَّسَ тунисликка айлантирмоқ

– تَوْنَسَةٌ тунисликка айлантириш, туниславштириш

– تُونِسِيٌّ 1. Тунисга оид; 2. Тунис аҳолиси

تُونِيكٌ туника (*қадимги Римда енгсиз узун кийим*)

I (توه) تَاهَ (у) تَوْهٌ 1) дайдимоқ; адашмоқ, йўлдан озмоқ; 2) ҳалок бўлмоқ, ўлмоқ; II تَوَّهَ йўлдан адаштирмоқ

– تَوَهَانٌ адашиш, йўлдан озиш; дайдиш

(توى) III تَاوَى яширмоқ, беркитмоқ; تَاوَاهُمُ التُّرَابُ уларни ер (тупроқ) яширди

تِيَاتْرُو *кўп.* تِيَاتْرَاتٌ театр; ~الـ مَسْرَحُ театр саҳнаси

– تِيَاتْرِيٌّ театрга оид

تِيتَانُوسٌ *мед.* тетанус, қоқшол (*одамни тириштириб, қотириб қўядиган касаллик*)

تِيتَانِيُومٌ *кимё.* титан (*кумушранг қаттиқ элемент, металл*)

تِيتَلٌ = تِيَاتِلُ кўп تِيتَلٌ

تَيْجَةٌ тайга

I (تيح) تَاحَ (и) تَيْحٌ (бирор н. га) маҳкум бўлмоқ (لِـ); (н. гадир) мўлжалланган, белгиланган бўлмоқ; (н. учундир) олдиндан белгилаб қўйилмоқ (لِـ); ... ~تْ لَهُ فُرْصَةٌ ... унга қулай фурсат келди; IV أَتَاحَ атамоқ, мўлжалламоқ; бирон кишига имкон бермоқ; рухсат этмоқ; ...لِـ الْفُرْصَةَ ~ ... учун қулай фурсатдан фойдаланиш имконини яратмоқ, бермоқ; أُتِيحَ لَهُ التَّوْفِيقُ мажҳ. унга бахт кулиб боқди

– إِتَاحَةٌ (н. нидир) бериш; ~ الْفُرْصَةِ қулай фурсатнинг берилиши

– تَيَّاحٌ бировлар (ўзгалар) ишига аралашувчи, қизиқувчи, тумшуғини тиқувчи

– تَيَّاحٌ = تَيْحَانٌ

– مُتَاحٌ аталган, кўзда тутилган, олдиндан белгилаб қўйилган

– مُتَاحٌ = مِتْيَاحٌ

تَيَّارٌ кўп. ـَاتٌ 1) оқим; йўналиш; الـ~ُ الْاِسْتِوَائِيُّ экваториал оқим; الـ~ُ الْبَحْرِيُّ денгиз оқими; ~ هَوَاءٍ ҳаво оқими, елвизак; ~ هَوَائِيٌّ ҳаво оқими; ضِدَّ الـ~ِ оқимга қарши; مَعَ الـ~ِ оқим бўйлаб;2) оқим, йўналиш (мас. сиёсатда, фанда ва б.); 3) эл. ток, электр токи; ~ بِالتَّأْثِيرِ индукцион (индукцияланган) ток; ~ طَرْدِيٌّ тўғри ток; ~ عَكْسِيٌّ қарама-қарши (қаршидан келаётган) ток; ~ مُتَذَبْذِبٌ ёки مُتَنَاوِبٌ ~ ёки مُتَقَطِّعٌ ~ ўзгарувчан ток; ~ مُسْتَمِرٌّ ёки مُبَاشِرٌ ўзгармас ток; ~ عَالِي (وَاطِئُ) الْجُهْدِ юқори (паст) кучланишли ток

تِيرِكُوَازٌ 1. феруза; 2. феруза (мовий) ранг

تَيْسٌ кўп. تُيُوسٌ 1) эчки; ~ جَبَلِيٌّ тоғ эчкиси; тоғ кийиги; 2) кўч. м. аҳмоқ, тентак

– تَيَاسَةٌ аҳмоқлик

تِيعَةٌ қирқта совлиқ қўй; شَاةٌ فِي الـ~ِ ҳад. қирқ совлиққа бир қўчқор

تِيفُوئِيدٌ, تِيفُودٌ мед. қорин терламаси, ич терлама; ~ بَارَا паратиф (ич терламага ўхшаш юқумли касаллик)

تِيفُوسٌ шунингдек: ~ قَمْلِيٌّ мед. тепкили терлама

تِيكٌ бот. тик (иссиқ мамлакатларда ўсадиган кемабоп қаттиқ дарахт)

ذَا تِيكَ = ذَاكَ қар.

تِيلٌ 1) наша ўсимлиги; 2) каноптола; 3) полотно (газламанинг қалинроқ бир тури)

– تِيلَةٌ[1] кўп. ـَاتٌ 1) шиплинт, дарра; 2) қамчи, гаврон

– تِيلَةٌ[2] кўп. ـَاتٌ тола; الـ~ُ الْقُطْنِ пахта толаси; طَوِيلُ الـ~ِ узун толали; قَصِيرُ الـ~ِ қисқа толали

– تِيلِيٌّ 1) каноптолали; 2) полотнога оид

تِيلِيَا жўка дарахти

I (تيم) تَامَ (и) تَيْمٌ севги қули (асири) бўлмоқ, жуда кучли (қаттиқ) севмоқ, севги туфайли ақлдан озмоқ; II تَيَّمَ ақлдан оздирмоқ (севги ҳақида)

– تَيْمٌ севги қули (асири)

– تِيمٌ спорт команда (жамоа)

– تِيمَةٌ уйда (яйловда эмас) боқиладиган ва соғиладиган қўй

– تَيْمَاءُ 1) саҳро; 2) Тайма (жой номи)

– مُتَيَّمٌ 1. хуштор; ошиқ, жуда кучли севиб қолган; 2. севги қули (асири)

تِينٌ жам. 1) анжирлар (дарахтлари); ~ شَوْكِيٌّ кактуслар; 2) анжир қоқлари, анжир; الـ~ُ الْمَشْغُولُ пресланган анжир қоқлари; وَرَقَةُ الـ~ِ ҳаё пардаси; авратпўш (ҳайкал ёки суратларда яланғоч одамнинг олатини ёпиб турадиган барг тасвири - сўзма-сўз: анжир барги)

– تِينَةٌ кўп. ـَاتٌ 1) анжир (дарахти); 2) анжир қоқи

I (تيه) تَاهَ[1] (и) تَيْهٌ, تَيَهَانٌ 1) сарсон-саргардон юрмоқ; адашмоқ, йўлдан озмоқ; дарбадар кезмоқ, саргардон бўлмоқ; оламни кезмоқ, саёҳат қилмоқ; 2) йўқолмоқ, кўздан ғойиб бўлмоқ; адашиб қолмоқ; хароб бўлмоқ; ~ فِي الْحِسَابِ وَضَاعَ ҳисобдан бутунлай адашмоқ; تَاهَ[2] (и) تِيهٌ фахрланмоқ, кибрланмоқ, гердаймоқ, мақтанмоқ, керилмоқ, мақтаниб гапирмоқ; II تَيَّهَ 1) йўлдан адаштирмоқ; 2) хижолат қилмоқ, уялтириб қўймоқ, чалғитмоқ, алаҳситмоқ; IV أَتَاهَ ёки أَتْيَهَ ёки أَتْوَهَ = II; V تَتَيَّهَ сарсон-саргардон юрмоқ, адашмоқ; дарбадар кезмоқ

– تَائِهٌ 1) сарсон-саргардон юрувчи; дарбадар кезувчи; адашиб қолган киши; ~ الْفِكْرِ паришонхотир, фикри тарқоқ; الْعَصَبُ الـ~ُ анат. адашган асаб; ~ةٌ كُلْوَةٌ мед. кўчиб юрувчи буйрак; 2) мағрур, керик; манман, димоғдор, калондимоғ

– تَيَّاهٌ мағрур, керик, манман, димоғдор, калондимоғ, : виқорли, ғурурли

– تَيْهٌ сарсон-саргардон юриш, дарбадар кезиш, адашиш; дарбадарлик

تِيهٌ кўп. أَتْيَاهٌ 1) ғурур, ифтихор, фахрланиш, мағрурланиш; 2) саҳро, чўл, биёбон; 3) лабиринт (қадимги Юнонистон ва Мисрда: хоналари чалкаш йўллар билан боғланган катта қаср); 3) анат. лабиринт, қулоқнинг чиғаноқсимон ички қисми

– تَيْهَاءُ саҳро, чўл, биёбон

– تَيْهَانٌ адашиб юрадиган, дарбадар; саргардон кезувчи; кезиб юрадиган, сайёр

تَيَهَانٌ адашиб юриш; саргардон кезиш

– تَيَّهَانٌ мағрур, фахрланувчи; димоғдор, такаббур

– مَتَاهٌ, مَتَاهَةٌ кўп. ـَاتٌ 1) саҳро; чўл, биёбон; 2) лабиринт; ◊ غَزَا مُغْلَقَاتُ النَّفْسِ وَ مَتَاهَاتُهَا юракнинг энг чуқур қаъри; дил тўри; مَتَاهَاتُ الْمَجْهُولِ энг номаълум сирларни очиш

تِيُودُولِيتٌ теодолит (бурчакларни ўлчайдиган асбоб)

ث

(ثَاءٌ) ث се (*араб алифбосининг 4-ҳарфи, абжадда - 500*)

ث ثَانِيَةٌ секунд *сўзининг қисқаргани*

ثَالِيُومٌ *кимё.* таллий (*кўкимтир юмшоқ металл*)

I ثَئِبَ (а) ثَأَبٌ эснамоқ, эснок тортмоқ; VI تَثَاءَبَ = I

– أَثْأَبٌ *жам.* дарахт

– أَثْأَبَةٌ битта дарахт

– ثَأْبٌ تَثَاؤُبٌ *кўп.*

– تَثَاؤُبَةٌ = ثَأْبٌ — ـاتٌ эснок, эснаш

– ثُؤَبَاءُ, ثَأْبٌ эснаш, эснок тортиш

ثَأْثَأَ ҳимоя қилмоқ (عَنْ); تَثَأْثَأَ (*к. нингдир*) сири босмоқ (مِنْ)

ثَأْدٌ зах ер

I ثَأَرَ (а) ثَأْرٌ қасос (интиқом, ўч) олмоқ, (*к. нингдир*) қилмишига яраша иш қилмоқ (لِـ), (*н. нингдир*) ўчини олмоқ (بِ, مِنْ); IV أَثْأَرَ = I; VI تَثَاءَرَ бир-биридан ўч олмоқ

– إِثْآرٌ ўч олиш, қасос олиш

– ثَائِرٌ[1] 1. ўч олувчи; 2. қасоскор

ثَائِرٌ[2] ثُورٌ қар

– ثَأْرٌ *кўп.* أَثْآرٌ, آثَارٌ, ثَأْرَاتٌ қасос, ўч, ҳақ, жазо, ажр; أَخَذَ بِالـ~ (الـ~) مِنْهُ ундан қасосини олди; у реванш олди, қаримта қайтарди

– ثَأْرِيٌّ 1) қасосчи, ўч (интиқом) олувчи; 2) реваншистлик сиёсатига асосланган; الْمُبَارَاةُ الـ~ةُ матч-реванш; الْأَعْمَالُ الـ~ةُ реваншистик хатти-ҳаракатлар

– ثُؤْرَةٌ = ثَأْرٌ

ثُؤْلُولٌ, ثُؤْلُولَةٌ *кўп.* ثَآلِيلُ сўгал, ортиқ (*аъзо*)

I (ثبت) ثَبَتَ (у) ثُبُوتٌ, ثَبَاتٌ 1) ҳаракатсиз бўлмоқ, жим бўлмоқ, турғун бўлмоқ; 2) (*бирор н. да*) қаттиқ турмоқ, маҳкам турмоқ, собит турмоқ; 3) аниқланмоқ, исбот қилинмоқ, тасдиқланмоқ (*факт*); 4) бардош бермоқ, чидамоқ, ўзини тутиб турмоқ; ثَبُتَ (у) ثَبَاتَةٌ жасур бўлмоқ, дадилланмоқ, довюрак бўлмоқ; II ثَبَّتَ 1) мустаҳкамламоқ, барқарор қилмоқ; ~ قَدَمَهُ فِي الْبَحْرِ сувликда ўз хукмронлигини ўрнатмоқ; 2) (*бирор н. га*) маҳкамламоқ (عَلَى); ўрнатмоқ (*мас. асбобни*); 3) (*лавозимга*) тасдиқламоқ; 4) тасдиқлаб бермоқ, исботламоқ, аниқламоқ; ~ الذَّاتِيَّةَ (الشَّخْصِيَّةَ) шахсни аниқламоқ; ~ الْوَاقِعَ фактни аниқламоқ; 5) барқарорлаштирмоқ, стабиллаштирмоқ (*мас. пул қадрини*); 6) *фото.* фиксаж билан ишлов бермоқ, фотоқоғоз ёки плёнкага олинган расмни махсус эритмада фиксажда ишлаб мустаҳкамламоқ; IV أَثْبَتَ 1) тасдиқламоқ; 2) тасдиқ қилмоқ, исбот қилмоқ, аниқламоқ; ~ الذَّنْبَ عَلَيْهِ بِالْحُجَّةِ (*бирор н. ни*) асосламоқ; ~ (*к. нингдир*) айбини исботламоқ; 3) қайд этмоқ, ёзмоқ, мустаҳкамламоқ; ~ فِي الْمَحْضَرِ протоколга киритмоқ; 4) ўрнашиб олмоқ; ~هُ السُّقْمُ унга касаллик ёпишиб олди; V تَثَبَّتَ 1) мустаҳкамланмоқ; 2) тасдиқланмоқ; 3) (*бирор н. га*) ишонмоқ, ишонч ҳосил қилмоқ (فِي, مِنْ); 4) (*бирор н. да*) эҳтиёткорлик билан иш кўрмоқ; X اسْتَثْبَتَ 1) исбот талаб қилмоқ; 2) шошмасдан, эҳтиёткорлик билан ҳаракат қилмоқ; 3) мустаҳкамламоқ

– إِثْبَاتٌ 1) ўрнатиш (*мас. асбобни*); 2) тасдиқлаш, исботлаш, аниқлаш; ~ الشَّخْصِيَّةِ *ёки* ~ الذَّاتِيَّةِ *ёки* ~ الْهُوِيَّةِ шахсни аниқлаш; 3) исбот; ~ قَانُونِيٌّ юридик исбот; ◊ شُهُودُ الـ~ айбловчи томоннинг гувоҳлари

– إِثْبَاتِيٌّ тасдиқловчи, исбот қилувчи; маъқуллаб айтилган, тасдиқлайдиган

– تَثَبُّتٌ ишонч, дадиллик; ~ عَنْ ишонч билан

– تَثْبِيتٌ 1) маҳкамлаш, мустаҳкамлаш, стабиллаш, ўрнатиш; 2) *фото.* фиксация (*фотоқоғоз ёки плёнкага олинган расмни фиксажда ишлаш*)

– ثَابِتٌ 1) мустаҳкам, собит, барқарор; ~ الْجَأْشِ мард, жасур, вазмин, мустаҳкам; ~ الْعَزْمِ қатъий қарорли, қарори қатъий; ~ الْقَدَمِ а) собитқадам; б) ишончли; ~ُ الْقَلْبِ собит, барқарор; 2) қўзғалмайдиган, қимирламайдиган, турғун; 3) шубҳасиз, равшан, ишончли; 4) доимий, субутли, турғун; 5) *юр.* кўчмайдиган, кўчмас

– ثَابِتَةٌ *кўп.* ثَوَابِتُ 1) ثَابِتٌ *сўзининг мн. си*; 2) *астр.* турғун юлдуз; النُّجُومُ الثَّوَابِتُ турғун юлдузлар

– ثَبَاتٌ 1) мустаҳкамлик, собитлик, барқарорлик; сабот, матонат, қунт; ~ الْجَأْشِ мардлик, жасурлик, вазминлик; 2) қўзғалмаслик, турғунлик; 3) барқарорлик, стабиллик, доимийлик; عَدَمُ ~ омонатлик, тутуриқсизлик, саботсизлик, беқарорлик

– ثَبْتٌ собит, барқарор

– ثَبَتٌ *кўп.* أَثْبَاتٌ 1) исбот; 2) қатъий қилиб тузилган рўйхат; 3) сабот, матонат

– ثَبْتٌ, ثَبِيتٌ 1) мустаҳкам, собит, барқарор; 2) шубҳасиз, ишончли

– ثُبُوتٌ 1) мустаҳкамлик, собитлик, барқарорлик, сабот; 2) маҳкамлик, чидамлилик, бардошлилик; عَدَمُ الـ~ беқарорлик, тутуриқсизлик, саботсизлик; 3) қўзғалмаслик, турғунлик, чидамлик; 4) чинлик, тўғрилик, ростлик; ~ رَمَضَانَ рамазон ойининг кириш

вақтини қайд қилиш; ~ فِي тўғри, бехато

– ثُبُوتِيٌّ мустаҳкам, ишончли, асосли, ишонарли (*мас. далил*)

– ثَبِيتٌ ақли барқарор, барқарор ақл эгаси

– مُثْبَتٌ 1) тасдиқланган, исботланган; белгиланган; 2) мустаҳкамланган

– مُثْبِتٌ 1. 1) тасдиқловчи; исботловчи; 2) мустаҳкамловчи; 2. 1) фиксаж (*фото. олинган суратни ўчмайдиган қилувчи модда*); фиксатив (*сан. қаламда чизилган расмларга ранги ўчиб кетмаслиги учун суртиладиган рангсиз эритма*); 2) стабилизатор

I ثَبَجَ (у) ثُبُوجٌ, ثَبْجٌ 1) ўқиб (таниб) бўлмайдиган қилиб ёзмоқ, ажи-бужи қилиб ёзмоқ; 2) тушуниб бўлмайдиган қилиб гапирмоқ; II ثَبَّجَ = I

– أَثْبَجُ кўкраги кенг, яғрини кенг, яғриндор (*кич.* أُثَيْبِجٌ)

– ثَبَجٌ[1] 1) таниб (ўқиб) бўлмайдиган хат, ажи-бужи хат; 2) тушуниб (англаб) бўлмайдиган нутқ

– ثَبَجٌ[2] *кўп.* أَثْبَاجٌ 1) ора, ич; ~ الْبَحْرِ *ёки* أَثْبَاجُ الْبَحْرِ денгиз қаъри; 2) тананинг елкадан белгача бўлган қисми

– ثَبَجٌ[3] *кўп.* ثِبْجَانٌ бойқуш, бойўғли

I ثَبَرَ[1] (ثبر) (у) ثَبْرٌ ҳайдамоқ, қувмоқ, қувиб чиқармоқ, қувғин қилмоқ; ثَبَرَ[2] (у) ثُبُورٌ ҳалок бўлмоқ, нобуд бўлмоқ; III ثَابَرَ (*бирор н. да*) қатъият кўрсатмоқ, матонат кўрсатмоқ, ҳафсала қилмоқ (عَلَى)

– ثُبُورٌ ҳалокат, завол; ◊ نَادَى بِالْوَيْلِ وَ الـــ ~ *ёки* نَادَى وَيْلاً وَ ~اً وَ عَظَائِمَ الْأُمُورِ шовқин кўтармоқ, тўполон, жанжал кўтармоқ (қилмоқ)

– ثَبِيرٌ Маккаи мукаррамадаги тоғ номи

– مُثَابِرٌ қатъиятли, матонатли; тиришқоқ, ҳафсалали

– مُثَابَرَةٌ қатъият, матонат; ҳафсала, иштиёқ, серҳаракатлик

I ثَبَطَ (у) ثَبْطٌ (*н. дандир*) тўхтатиб қолмоқ (عَنْ); (*н. гадир*) халал бермоқ, тўсқинлик қилмоқ (عَنْ, مِنْ); II ثَبَّطَ (*н. дандир*) ушлаб қолмоқ, тўхтатмоқ, тўхтатиб қолмоқ (عَنْ); (*бирор н. га*) халал бермоқ, тўсқинлик қилмоқ (مِنْ, عَنْ); 2) чекламоқ, чек қўймоқ; ◊ ~ الْعَزْمَ ҳафсалани қайтармоқ, пир қилмоқ

ثُبْنٌ *кўп.* ثِبَانٌ этак, бар

– ثُبْنَةٌ *кўп.* ثِبَانٌ = ثُبْنٌ

– مَثْبَنَةٌ *кўп.* مَثَابِنُ аёллар сумкаси

ثُبَةٌ *кўп.* ـــاتٌ оломон, йиғин, тўда; отряд

I ثَجَّ (а/у) ثُجُوجٌ тўлиб қолмоқ, тошиб қуйилмоқ; ثَجَّ (а/u) ثَجَاجٌ тирқираб оқмоқ (*қон*)

– ثَجٌّ сўйилган жонликдан қоннинг тирқираб оқиши

– ثَجَّاجٌ серсув, кўп сувли, суви кўп; битмас-туганмас (*манба*)

ثَجِيرٌ сиқиб ёки эзиб суви олингандан кейин қолган тилп (қолдиқ)

I ثَخُنَ (у) ثِخَنٌ, ثُخُونَةٌ, ثَخَانَةٌ 1) йўғонлашмоқ, семирмоқ; 2) қуюқланмоқ, қалинлашмоқ, зичлашмоқ; 3) қўполлашмоқ, дағаллашмоқ; IV أَثْخَنَ 1) (*н. нидир*) катта миқдорда бажармоқ; ~ هُ ضَرْبًا بِالسَّوْطِ (*к. нидир*) қамчи билан роса саваламоқ; 2) бўшаштирмоқ; заифлаштирмоқ, заифлантирмоқ; кучсизлантирмоқ; ~ تْهُ الْجِرَاحُ у яралардан бўшашиб кетди (*сўзма-сўз: яралар уни бўшаштириб юборди*)

– ثُخُونَةٌ, ثِخَنٌ, ثَخَانَةٌ 1) йўғонлик, семизлик; 2) қалинлик, қуюқлик; 3) дағаллик

– ثَخِينٌ *кўп* ثِخَانٌ, ثُخَنَاءُ 1) қалин, йўғон, семиз; 2) қуюқ, зич; 3) дағал

مُثْدَنٌ : ~ الْيَدِ чала туғилган, муддатидан эрта дунёга келган (*одам*)

ثَدْيٌ *кўп* أَثْدٌ, أَثْدَاءٌ кўкрак, эмчак учи, тугмачаси (*одамда*); эмчак (*ҳайвонларда*); ~ الْحَيَوَانِ елин; ذَوَاتُ الـــ ~ сут эмизувчилар

– ثَدْيِيٌّ кўкракка оид, эмчак учига оид

– ثَدْيِيَّاتٌ *кўп.* сут эмизувчилар

ثَرٌّ 1) сергап, маҳмадона; 2) тўла, тўлиқ; ~ ةُ الـــ الْعَيْنِ ёшга тўлган кўз

I ثَرَبَ (и) ثَرْبٌ сўкмоқ, коймоқ, айбситмоқ, гина қилмоқ, ўпкаламоқ (عَلَى) II ثَرَّبَ қаттиқ сўкмоқ, ҳақоратламоқ (عَلَى)

– ثَرْبٌ *кўп.* ثُرُوبٌ *анат.* қориннинг ёғ боғлаган қисми

– يَثْرِبُ Мадинаи мунавваранинг аввалги номи

ثَرْثَرَ кўп гапирмоқ, маҳмаданалик қилмоқ, беҳуда гаплар гапирмоқ

– ثَرْثَارٌ 1) сергап, маҳмадана, эзма; 2) ичида гап ётмайдиган, оғзи бўш

– ثَرْثَرَةٌ бемаъни гап, сафсата; الـــ ~ الْفَارِغَةُ қуруқ сафсата

I ثَرَدَ (у) ثَرْدٌ (*нонни*) майдаламоқ, бурдаламоқ, уватмоқ

– ثَرِيدٌ *кўп.* ثُرُودٌ оби ёвғон, ёвғон шўрва; бўктирилган нон; сутга, қатиққа тўғралган нон

– ثَرِيدٌ = مَثْرُودٌ

ثُرْقُبِيَّةٌ Миср зиғирпояси матосидан тикилган оқ кийим

أَثْرَمُ *мн.* ثَرْمَاءُ *кўп.* ثُرْمٌ синиқ тишли, тиши синиқ

I ثَرَا (ثرو) (у) ثَرَاءٌ кўпаймоқ, ортмоқ, ошмоқ, ўсмоқ (*бойлик*)

ثَرِيَ (а) ثَرًى = ثَرَا; IV أَثْرَى 1) боймоқ, бой бўлмоқ; 2) (*бирор н. билан*) боймоқ (بِ)

– إِثْرَاءٌ бойиш; الـــ ~ عَلَى حِسَابِ الْآخَرِ бошқалар ҳисобига бойиш; حُبُّ الـــ ~ очкўзлик билан бойликка интилиш

– ثَرَاءٌ бойлик, катта бойлик; ◊ حَدِيثُ الـــ ~ (*кўп.* حَدِيثُ الـــ ~) ҳарбий таъминот ҳисобидан бойиган киши, нувориш (*уруш вақтида ва урушдан кейин чайқовчилик билан бойиган киши*)

– ثَرْوَةٌ *кўп.* ثَرَوَاتٌ = ثَرَاءٌ؛ أَهْلُ الـــ ~ бадавлат одамлар; ~ قَوْمِيَّةٌ халқ бойлиги

– ثَرَاءٌ = ثَرًى

– ثَرِيٌّ *кўп.* أَثْرِيَاءُ 1) давлатманд; 2) бадавлат одам

– ثُرَيَّا[1] الـ~ *астр.* Сурайё (*Савр юлдузлар туркумидаги етти юлдуз*)

– ثُرَيَّا[2] *кўп.* ـات — люстра, қандил, чилчироқ

– مُثْرٍ *мн.* مُثْرِيَةٌ 1) давлатманд; 2) бадавлат одам, миллионер

I ثَرِيَ (а) ثَرًى нам бўлмоқ, ҳўл бўлмоқ

– ثَرًى[1] 1) намлик, захкашлик, рутубат; 2) зах ер; طَيَّبَ اللّٰهُ ثَرَاهُ ётган жойи обод бўлсин! (*сўзма-сўз:* ётган жойини Оллоҳ яхши қилсин!);

كَالفَرْقِ بَيْنَ الـ~ وَ الثُرَيَّا ер билан осмонча фарқ

– ثَرًى[2] = ثَرْوٌ ثَرَاءٌ *қар*

ثَعَّ (а/и) ثَعٌّ қайт қилмоқ, қусмоқ

أَثَطُّ *кўп.* ثُطٌّ эчки соқол; رَجُلٌ ~ эчки соқол одам

– ثَطٌّ *кўп.* ثِطَاطٌ = أَثَطُّ

I ثَطِيَ (а) ثَطًا аҳмоқ бўлмоқ, тентак бўлмоқ

I ثَعَبَ (а) ثَعْبٌ оқизмоқ; الْمَاءَ ~ сувни оқизиб юбормоқ

– ثَعْبٌ *кўп.* ثُعْبَانٌ водийдаги жилға

ثُعْبَانٌ *кўп.* ثَعَابِينُ илон, қора илон; الْبَحْرِيُّ ~ الـ *ёки* الْبَحْرِ *зоол.* денгиз ит балиғи; الْمَاءِ ~ *ёки* السَّمَكُ ~ *зоол.* илон балиқ

– ثُعْبَانِيٌّ илонга тегишли, илонга ўхшаш, илон шаклли

– مَثْعَبٌ *кўп.* مَثَاعِبُ 1) ифлос сув оқиб тушиши учун қилинган зовур, обрез; مَاءُ الْمَثَاعِبِ оқизиб юбориладиган сув, 2) сифон (*суюқликни юқоридаги идишдан пастроқдаги идишга ўтказиш учун хизмат қиладиган букик найча*)

ثُعَالَةُ тулки

– تَثَعْلَبَ тулкидек ҳаракат қилмоқ, айёрлик қилмоқ

– ثَعْلَبٌ *кўп.* ثَعَالِبُ тулки; тулки мўйнаси; الْمَاءِ ~ *зоол.* сувсар; كَفُّ الـ~ *бот.* дигиталис (*газак гуллилар оиласига мансуб ўсимлик*); ◊ دَاءُ الـ~ соч тўкилиши, соч тушиш, сийқабош бўлиш; بَنُو ~ араб қабилаларидан бирининг номи

– ثُعْلُبَانٌ эркак тулки

– ثَعْلَبَةٌ 1) урғочи тулки; 2) айёрлик, маккорлик; بَنُو ~ араб қабилаларидан бирининг номи; فَمَا مِنْ وَادٍ إِلَّا وَ لِبَنِى ثَعْلَبَةَ أَثَرٌ فِيهِ *ёки* بِكُلِّ وَادٍ أَثَرٌ مِنْ بَنِى ~ *мтл.* бундан қочиб қутулиб бўлмайди (*сўзма-сўз:*ҳар бир водийда بَنُو ثَعْلَبَةَ қабиласининг изи бор)

– ثَعْلَبِيٌّ тулкисифат, тулкига ўхшаш; тулкига оид

– مُثَعْلَبٌ : أَرْضٌ ~ـةٌ тулкилар кўп учрайдиган ер

I ثَغَرَ (а) ثَغْرٌ тешмоқ, тешик очмоқ; VII اِنْثَغَرَ йиртилиб битмоқ, тўзиб битмоқ, илма-тешик бўлиб кетмоқ (*меш ҳақида*); VIII اِثَّغَرَ ёриб чиқмоқ, чиқа бошламоқ (*тиш ҳақида*); الطِّفْلُ ~ боланинг тиши чиқа бошлади

– ثَغْرٌ *кўп.* ثُغُورٌ 1) олд қатор тишлар; 2) оғиз; 3) дара, дефиле (*икки тоғ оралиғидаги тор йўл*); 4) [illegible] чегара; 5) порт, гаван

– ثُغْرَةٌ *кўп.* ثُغَرٌ، ثُغُرَاتٌ 1) тешик, ёриқ; кириш йўли; فِى ~ سَدَّ . . . (*н. нинг*) ёриғини тўлғазмоқ, 2) йўл, оралиқ (*мас., қаторлар ораси*); 3) чуқурлашиш, чуқурроқ қилиш; ◊ ثُغْرَاتُ الرِّيبَةِ шубҳа туғдирадиган сабаблар

ثَغَامٌ، ثُغَامٌ *жам. бот.* (Atractylis gummifera) (*оқ гулли ўсимлик*)

– ثَغَامَةٌ *кўп.* ثَغَامٌ، ـاتٌ — *сўзидан, д. с.*; ◊ وَكَانَ الشَّيْبُ بِشَعْرِهِ ~ унинг соч-соқоли оқарди

I ثَغَا (у) ثُغَاءٌ (ثغو) маърамоқ, VI تَثَاغَى кўплашиб маърашмоқ

– ثَاغٍ мн ثَاغِيَةٌ маърайётган; مَا لَهُ ~ وَ لَا رَاغٍ *мтл.* унинг ҳеч вақоси йўқ (*сўзма-сўз:* унинг на маърайдиган (қўйи), на ўкирадиган (туяси) бор)

ثُفَّاءٌ *жам. бот.* хантал (горчица)

– ثُفَّاءَةٌ 1) *бот.* бир дона хантал (горчица) меваси; 2) *бот.* кресс салат (*барги ейиладиган бир йиллик ўсимлик*)

(ثفر) IV أَثْفَرَ қуюшқон солмоқ; X اِسْتَثْفَرَ : بِثَرِبِهِ ~ этакни қайириб, икки оёқ орасидан ўтказиб белга боғламоқ

– ثَفَرٌ *кўп.* أَثْفَارٌ қуюшқон

ثُفَالٌ секинюрар (*мас. туя*)

– ثُفْلٌ қуйқа, қуйқум, лойқа, чўкма; қолдиқ

(ثفن) III ثَافَنَ 1) (*к. биландир*) яқин муносабатда бўлмоқ; 2) (*бирор к. билан*) бирга бўлмоқ, бирга ўтиришмоқ

(ثفى) II ثَفَّى : الْقِدْرَ ~ қозонни ўчоққа осмоқ; IV أَثْفَى الْقِدْرَ ~ қозонга қараб ўчоқ қурмоқ

أُثْفِيَّةٌ *кўп.* أَثَافٍ 1) уч оёқли темир ўчоқ; 2) тошдан қилинган ўчоқ; ثَالِثَةُ الْأَثَافِي هِيَ . . . ёмонлар ичидаги энг ёмони бу . . .

I ثَقَبَ (у) ثَقْبٌ 1) тешмоқ, тешик қилмоқ, ўймоқ, санчиб тешмоқ, санчмоқ, суқмоқ, пармалаб тешмоқ, кавламоқ; *тех.* бурғиламоқ, тоғпарма билан пармаламоқ; 2) ёнмоқ, илашмоқ (*олов ҳақида*); II ثَقَّبَ : النَّارَ ~ алангa олдирмоқ; IV أَثْقَبَ ёнмоқ, ёндирмоқ, туташтирмоқ, ўт олдирмоқ; V تَثَقَّبَ тешилмоқ, пармаланиб тешилмоқ, кавланмоқ; VII اِنْثَقَبَ тешилмоқ, тешик қилиб ўйилмоқ, пармаланмоқ; бурғиланмоқ

– اِنْثِقَابٌ *мед.* тешилиш, ёрилиш; الْأَمْعَاءُ ~ *ёки* فِى الْأَمْعَاءِ ~ ичак тешилиши

– ثَاقِبٌ 1) тешувчи, санчувчи, суқувчи; ◊ الْفِكْرِ ~ зеҳни ўткир; الْأُذُنِ ~ ... النَّظَرِ ~ ўткир кўзли; узоқни, узоқ келажакни кўра оладиган; *зоол.* уховёртка (*тўғри қанотлилар туркумига кирувчи ҳашарот*); ثَاقِبَاتُ الذُّرَةِ *кўп.* маккажўхори заракунандалари, 2) ёритувчи, нур сочувчи; شِهَابٌ ~ ёритувчи юлдуз

– ثِقَابٌ *кўп.* ثُقُبٌ гугурт

– ثُقْبٌ *кўп.* أَثْقَابٌ, ثُقُوبٌ тешик, ёриқ, туйнук; санчилиб тешилган жой; тутатқи, ўтқич

– ثُقُوبٌ ёниш, куйиш; шуъла; ёғду, шафақ; الذِّهْنِ ~ зеҳннинг ўткирлиги

– مِثْقَابٌ *кўп.* مَثَاقِيبُ пармалаш асбоби; дрель (*ёғочда ёки металда майда тешиклар тешиш учун кичкина пармаларни айлантирадиган асбоб*): қўл парма, пармадаста; الْحَفْرِ ~ *тех.* бурғи, тоғпарма; الْحَفْرِ التُّورْبِينِيُّ ~ *кон.* турббобур (*пармалаб кавлайдиган асбоб*)

– مِثْقَبٌ *кўп.* مَثَاقِبُ 1) парма; 2) дрель

– مِثْقَبَةٌ *кўп.* مَثَاقِبُ пармалаш дастгоҳи (*станоги*)

– مَثْقُوبٌ тешилган, йиртиқ, тешик; тешик (*идиш*)

I (ثقف) (ثقف) ثَقُفَ (*у*) ثَقَافَةٌ ўткир ақл эгаси бўлмоқ, зеҳни ўткир бўлмоқ, зийрак бўлмоқ; ثَقِفَ[1] (*а*) ثَقَفٌ = ثَقِفَ ثَقَفَ[2] (*а*) ثَقْفٌ топмоқ; II ثَقَّفَ 1) текисламоқ, баравварламоқ, ростламоқ, тўғриламоқ; 2) тарбияламоқ, таълим бермоқ; маълумотли қилмоқ; маданиятни кўтармоқ; 3) ингичкаламоқ, юпқалаштирмоқ; чархламоқ, ўткир қилмоқ; 4) кучайтирмоқ, юксалтирмоқ, такомиллаштирмоқ; III ثَاقَفَ بِالسِّلَاحِ ~ қиличбозлик (найзабозлик) қилмоқ, V تَثَقَّفَ ўзини ақлан (маънан) ўстирмоқ; маълумот олмоқ; тарбияли бўлмоқ, таълим олмоқ

– تَثْقِيفٌ тарбиялаш; ривожлантириш, таълим бериш

– ثِقَافٌ найза ўткирлайдиган, созлайдиган асбоб

– ثَقَافَةٌ 1) тушуниш; 2) маданият; маълумотлилик; таълим; ривожлантириш даражаси; الْبَدَنِيَّةُ الـ~ бадан-тарбия, физкультура

– ثَقَافِيٌّ маданий; التَّبَادُلُ الـ~ маданият соҳасидаги алмашиниш (ҳамкорлик); الْقِيَمُ الـ~ة маданий қадриятлар; الْعَلَاقَاتُ الـ~ة маданий алоқалар; جَمْعِيَّةُ الصَّدَاقَةِ وَ الْعَلَاقَاتِ الـ~ة дўстлик ва маданий алоқалар жамияти

– ثَقِيفٌ жуда ўткир; خَلٌّ ~ жуда ўткир сирка

– مُثَاقَفَةٌ қиличбозлик, найзабозлик

– مُثَقَّفٌ маълумотли, маърифатли, маданиятли; ◊ الذَّوْقِ ~ баланд дидли, диди баланд

– مُثَقَّفُونَ *кўп.* зиёлилар, интеллигенция

I ثَقُلَ (*у*) ثِقَلٌ, ثِقْلٌ 1) оғир бўлмоқ, вазмин бўлмоқ, тош босмоқ, тарози босмоқ; 2) (*к. дандир*) малолат сезмоқ, оғирлик олмоқ, машаққат чекмоқ (عَلَى), 3) (*бирор н. билан*) қийнамоқ, ташвишга солмоқ, малол келтирмоқ (بِ); 4) бепарво бўлмоқ, хотиржам бўлмоқ (عَنْ); ثَقِلَ (*а*) ثَقَلٌ оғир касалга учрамоқ, оғир дардга мубтало бўлмоқ; سَمْعُهُ ~ унинг қулоғи оғир, у гаранг; II ثَقَّلَ 1) қийинлаштирмоқ, вазминлаштирмоқ; машаққатга солмоқ; رِجْلَهُ ~ секин юрмоқ, шошилмай қадам ташламоқ; 2) (*к. нидир*) безор қилмоқ; 3) *грам* ундош товушни иккилантирмоқ; IV أَثْقَلَ (*бирор н. билан*) оғирлаштирмоқ, машаққатга солмоқ (بِ); بِالْحَدِيدِ ~ه (*к. нидир*) занжирламоқ; كَاهِلَهُ ~ (*н. билан*дир) бирор кишини машаққатга қўймоқ (بِ); ~ت الْمَرْأَةُ катта бўлмоқ (*аёл ҳомиладор ҳақида*); VI تَثَاقَلَ 1) семирмоқ, шалвирамоқ, лапашанг бўлмоқ; вазминламоқ; 2) секинламоқ; 3) (*бирор н. қилишга*) эринмоқ, дангасалик қилмоқ, (عَنْ), 4) жонга тегмоқ, (*к. нидир*) безор қилмоқ (عَلَى); X اسْتَثْقَلَ 1) оғир ҳисобланмоқ; 2) номаъқул деб билмоқ, машаққатли ҳисобламоқ, 3) вазминлашмоқ, тош босмоқ

– أَثْقَلُ оғирроқ, вазминроқ, مِنَ الْهَمِّ عَلَى الْقَلْبِ ~ *маж.* бу жуда оғир (*сўзма-сўз: юрак учун ғамдан ҳам оғир*)

– تَثَاقُلٌ 1) оғирлик, вазминлик; 2) секинлик, сустлик; فِي ~ а) вазминлик билан, секин; б) истар-истамас, хоҳламай; فِي شَيْءٍ مِنَ الـ~ бир оз сусткашлик билан; истар-истамас

– ثَقَالَةٌ 1) вазмин нарса, юк; الْأَرْضِيَّةُ الـ~ *физ.* ернинг тортиш кучи; 2) сустлик, эпасанглик

– ثَقَلٌ *кўп.* أَثْقَالٌ 1) қимматбаҳо нарса; 2) мусофирнинг юк тақи ва у билан келган яқинлари

– ثِقْلٌ *кўп.* أَثْقَالٌ 1) вазмин нарса, юк (*шунингдек: кўч. м.*); ~ الْبِلَادِ الدُّوَلِيُّ мамлакатнинг халқаро миқёсдаги обрўси; ~ الرَّأْسِ бошнинг оғирлиги; أَثْقَالُ الْأَرْضِ *маж.* ерости бойликлари; أَثْقَالٌ الرِّيَاضَةِ *спорт.* спорт тоши, гиря; штанга; رِيَاضَةُ رَفْعِ الْأَثْقَالِ *спорт.* оғир атлетика; نَوْعِيٌّ ~ салмоқ тутган ўрин; 2) юк, оғирлик, оғир юк; ◊ وَ أَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا *қур.* замин ўзидаги инсонлар жасадини юзага чиқарганида, ... (*сўзма-сўз: замин ўзидаги юкларни чиқарганида, ...*)

– ثِقْلٌ вазмин нарса, юк

– ثَقَلَانِ: الـ~ *ик. с.* шайтонлар ва одамлар

– ثِقْلَةٌ, ثَقْلَةٌ 1) вазмин нарса; 2) қийинчилик; 3) багаж

– ثِقْلِيٌّ *физ.* ернинг тортиш кучига оид

– ثَقِيلٌ *кўп.* ثُقَلَاءُ, ثِقَالٌ 1) оғир, вазмин; 2) қийин, ташвишли, вазмин; 3) жонга теккан, зерикарли, ёқимсиз; ярамас; مِزَاجٌ ~ хунук, ножўя ҳазил; 4) аччиқ (*чой*); الدَّمِ ~ ёқимсиз, ярамас, кишини ўзига тортмайдиган; الرُّوحِ ~ зерикарли, жонга тегадиган, жирканч, манфур; السَّمْعِ ~ қулоғи вазмин; الظِّلِّ ~ зерикарли, жонга тегадиган; الْفَهْمِ ~ бефаҳм, калтафаҳм, ҳафтафаҳм

– مُتَثَاقِلٌ оғир, вазмин, секин, суст; ~! бироз сусткашлик билан, истар-истамас

– مِثْقَالٌ *кўп.* مَثَاقِيلُ мисқол (*24 қирот ёки 4, 68 г. га тенг бўлган оғирлик ўлчови*); الشَّيْءِ ~ бирор нарсанинг мезони (меъёри)

– مُثْقِلٌ ҳомиласи вазминлашган аёл

– مُثْقَلٌ 1) оғир, вазмин; 2) (бирор н. билан) оғирлаштирилган, ташвишга солинган (بِ)

– مُثْقَلاتٌ кўп. гиря, спорт тоши

– مُسْتَثْقَلٌ 1) юмилиб қолган (мас. қовоқ); 2) тошдек қаттиқ, уйғотиб бўлмайдиган (уйқу ҳақида)

ثِقَةٌ қар. وثق

I ثَكِلَ (а) ثُكْلٌ, ثَكَلٌ фарзандини ёки маҳбубини йўқотмоқ (аёл ҳақида); IV أَثْكَلَ (онадан) фарзандни тортиб олмоқ; V تَثَكَّلَ = I

– ثَاكِلٌ[1] кўп. ثَاكِلاتٌ, ثَوَاكِلُ, ثَكْلَى фарзандини ёки маҳбубини йўқотган (аёл)

– ثَاكِلٌ[2] кўп. ثَكْلَانُ, ثَاكِلُونَ, ثَكَالَى мз. фарзандини йўқотган

ثُكْنَةٌ кўп. ثُكُنَاتٌ, ثُكَنٌ казарма (ҳарб. ҳарбий қисмлар жойлашган махсус бино)

I ثَلَّ (а/у) ثَلٌّ, ثَلَلٌ 1) бузмоқ, вайрон қилмоқ, йўқ қилмоқ, 2) тахтдан туширмоқ, ағдариб ташламоқ, йиқитмоқ, қулатмоқ (ҳукмдорни); VII إِنْثَلَّ 1) бузилмоқ, вайрон бўлмоқ, қуламоқ, бузилмоқ; 2) тахтдан туширилмоқ

– ثَلَلٌ вайронлик, йўқ қилиш, тугатиш, қириб ташлаш

– ثُلَّةٌ кўп. ثُلَلٌ 1) тумонат, йиғин; тўпланган одамлар; компания, группа, гуруҳ; 2) ҳарб. команда, отряд, бўлинма, ҳарбий бўлинма

– ثَلَلٌ = ثُلَّةٌ

I ثَلَبَ (и) ثَلْبٌ бўҳтон қилмоқ, туҳмат қилмоқ, ғийбат қилмоқ, қораламоқ, ёмонламоқ, бадном қилмоқ; шарманда қилмоқ, иснод келтирмоқ, юзини ерга қаратмоқ, номини булғамоқ

– ثَالِبٌ туҳмат қилиб айтилган ёлғон, бўҳтон

– مَثْلَبَةٌ кўп. مَثَالِبُ 1) сўкишга қолган, ҳақоратланган; 2) нуқсон, айб, камчилик; 3) туҳмат, бўҳтон

I ثَلَثَ (у) ثَلْثٌ (ثُلْث) учдан бир қисмини олмоқ; ثَلِثَ (а) учинчи бўлмоқ; II ثَلَّثَ 1) уч ҳисса оширмоқ, уч баравар орттирмоқ, уч марта кўпайтмоқ; 2) уч қисмга бўлмоқ, уч баравар оширмоқ; ~ الْفَرَسُ соврин устунига учинчи бўлиб келмоқ (от ҳақида); 3) геол. триангуляцияни (геодезия ишларида қўлланиладиган аниқ ўлчаш усули) амалга оширмоқ; 4) грам. (ҳарфнинг усти ёки остига) уч нуқта қўйилмоқ; IV أَثْلَثَ учтадан иборат бўлмоқ

– تَثْلِيثٌ 1) уч ҳисса ошириш; 2) уч қисмга бўлиш; 3) геод. триангуляция

– تَثْلِيثِيٌّ тригонометрик, тригонометрияга оид

– ثَالِثٌ 1. учинчи; ... هِيَ ~ةُ الْأَثَافِي қар. أُثْفِيَّةٌ ; ~اً учинчидан; 2. муз. терция (диатоник гамманинг учинчи босқичи ва биринчи билан учинчи босқич гаммалар ўртасидаги оралиқ)

– ثَالُوثٌ 1) триада (бўлинмас уч қисмдан иборат бўлган бир бутун яхлит нарса); ~ يَعْبَثُ بِهِ : الْفَقْرُ وَ الْجَهْلُ وَ الْمَرَضُ у уч нарсадан: қашшоқликдан, жаҳолатдан ва хасталикдан азоб чекарди; 2) (шунингдек: الـ~ الْمُقَدَّسُ) дин. троица (христианлик эътиқодига кўра, ота худо, ўғил худо ва муқаддас руҳ худодан иборат учлик); ◊ زَهْرَةُ الـ~ бот. капалакгул, фаранг гунафша

– ثَلاثٌ, ثَلاثَةٌ уч; ~ةَ عَشَرَ ёки ~ عَشْرَةَ ўн уч; ~اً уч марта; الثَّلاثَةُ трио; دُونَ أَنْ يَقُولَ ثَلْثَ الـ~ ҳеч нарса сўрамасдан

– ثُلاثَ учтадан, уч марта, уч карра

– ثُلاثَاءُ : الـ~ ёки يَوْمُ الـ~ сешанба

– ثَلاثُونَ ўттиз

– ثُلاثِيٌّ 1) уч хил, уч турли, уч маъноли, уч томонлама; учлик, уч қисмдан иборат бўлган; ~ الْأَرْجُلِ уч оёқли; ~ الْأَلْوَانِ уч ранли; ~ الْحُدُودِ мат. уч ҳадли; ~ الزَّوَايَا уч бурчакли; ~ السُّطُوحِ уч қиррали, уч ёқли; ~ الْفُصُوصِ бот. уч уруғли; ~ الْوَرَقَاتِ уч баргли; الْهَرَمُ الـ~ мат. уч бурчакли пирамида; 2) геол. учламчи (геологик давр); 3) грам. уч ҳарфли, уч ундошли (феъл); 4) грам. уч нуқтали (ҳарф); 5) учлик; 6) муз. трио; 7) радио. триод (овозни кучайтириш учун радиоприёмникларга ўрнатиладиган уч электронли лампа)

– ثَلاثِينَاتٌ кўп. ўттизинчи йиллар

– ثُلاثِينَاتٌ = ثَلاثِينِيَّاتٌ кўп.

ثُلاثِيَّةٌ ад. трилогия (умумий мазмуни бир-бирига боғланган, аммо учта мустақил асардан иборат бўлган адабий асар)

– ثِلْثٌ уч кунлик давр; حُمَّى الـ~ мед. ҳар уч кунда (уч кун оралатиб) тутадиган безгак

– ثُلْثٌ кўп. أَثْلاثٌ[1] учдан бир

– ثُلُثٌ, ثُلْثٌ[2] сулс, сулус (араб ёзувидаги хат турларидан бири)

– ثُلُثِيٌّ, ثُلْثِيٌّ сулсий, сулусий (хат турларидан бири)

– ثُلاثَ = مَثْلَثَ

– مُثَلَّثٌ[1] 1) уч хил, уч турли, уч маъноли; учлик: الْعَلَمُ الـ~ الْأَلْوَانِ уч рангли байроқ; 2) грам. уч нуқтали (ҳарф)

– مُثَلَّثٌ[2] кўп. ~اتٌ мат. учбурчак; قَائِمُ الزَّاوِيَةِ ~ тўғри бурчакли учбурчак; الـ~ الْحَادُّ ўткир бурчакли учбурчак; ~ مُتَسَاوِي الْأَضْلَاعِ тенг ёнли учбурчак; ~ مُخْتَلِفُ الْأَضْلَاعِ турли томонли учбурчак; الْمُثَلَّثَاتُ الْمُتَشَابِهَةُ ўхшаш учбурчаклар; عِلْمُ الْمُثَلَّثَاتِ ёки حِسَابُ الْمُثَلَّثَاتِ тригонометрия; الْمُثَلَّثَاتُ الْكُرَوِيَّةُ сферик тригонометрия; الْمُثَلَّثَاتُ الْمُسْتَوِيَةُ тўғри чизиқли тригонометрия; الْحَضَارَةُ الْقَدِيمَةُ ~ тар. қадимги цивилизация учбурчаги (Яман ва Ҳадрамавт - учбурчакнинг юқори қисми, Нил водийси ва Месопатамия - унинг ён томонлари)

– مُثَلَّثٌ[3] мусаллас (шаробнинг бир тури, бундай аталишига сабаб уни тайёрлаш жараёнида хом ашёнинг учдан бири қолишидир)

– مَثْلَثٌ кўп. مَثَالِثُ уч нарсадан ташкил топган, уч қисмдан иборат

– مُثَلَّثِيٌّ тригонометрик; النِّسْبَةُ الـ~ةُ тригонометрик функция

– مَثْلُوثٌ уч қисмдан иборат; حَبْلٌ ~ уч қаватли арқон, чилвир

I (ثلج) (ثلج) ثَلَجَ[1] (у) ثَلْجٌ ёғмоқ (*қор ҳақида*); تَثْلُجُ السَّمَاءُ қор ёғяпти;

ثَلَجَ[2] (у) ثُلُوجٌ (*бирор н. дан*) хотиржам бўлмоқ, қониқиш ҳосил қилмоқ (إِلَى, بِ); ثَلِجَ (а) ثَلَجٌ 1) янгиланмоқ, ором олмоқ; 2) хурсанд бўлмоқ, шод бўлмоқ; баҳра олмоқ, баҳри дили очилмоқ; II ثَلَّجَ музлатмоқ, совутмоқ, тўнгдирмоқ; IV أَثْلَجَ ёғмоқ (*қор ҳақида*); تُثْلِجُ السَّمَاءُ қор ёғяпти; 2) совутмоқ; 3) хурсанд қилмоқ, баҳри дилини очмоқ; (الْقُلُوبَ) الصُّدُورَ ~ (*кўнгилларни*) шод қилмоқ

– تَثْلِيجٌ музлатиш, тўнглатиш, совутиш

– ثَلَّاجٌ муз сотувчи, музфуруш

– ثَلَّاجَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) музхона, музшкаф; холодильник, музлатгич; كَهْرَبَائِيَّةٌ ~ рефрижератор; электр холодильник; 2) музлик; музтоғ, муз-харсанг, айсберг

– ثَلِجٌ совуқ, салқин

– ثَلْجٌ *кўп.* ثُلُوجٌ қор, муз; أَبْرَدُ مِنَ الـــِ ~ а) унинг нафаси совуқ; б) у одамни зериктириб юборади; نُدْفَةُ الـــِ ~ қор учқуни; زَهْرَةُ الـــِ ~ *бот.* бойчечак; سَيِّدَةُ الثُّلُوجِ қор қиз

– ثَلْجِيٌّ қорга, музга оид, муздан иборат, музли, қорли; عَاصِفَةٌ ~ةٌ қор аралаш бўрон; الْعَصْرُ الـــِ ~ музлик даври

– ثَلِيجٌ 1) музлатилган, яхлатилган; 2) муздан иборат, совуқ

– مَثْلُوجٌ, مُثَلَّجٌ 1) музлатилган, яхлатилган; لُحُومٌ ~ةٌ музлатилган гўшт; دَجَاجٌ ~ музлатилган товуқ гўшти; 2) совутилган; муздек, совуқ, жуда совуқ

– مُثَلَّجَاتٌ *кўп.* яхна ичимликлар

– مَثْلَجَةٌ *кўп.* مَثَالِجُ музхона, музшкаф; холодильник, совутгич, музлатгич

– مَثْلُوجٌ музлатилган, яхлатилган; ◊ حَلِيبٌ ~ музқаймоқ

I ثَلَطَ (и) ثَلْطٌ орқасидан юмшоқ тезак (ахлат) чиқармоқ (*туя ҳақида*)

I ثَلَمَ (и) ثَلْمٌ 1) тешмоқ, ёрмоқ, тешик ҳосил қилмоқ; 2) ўтмас, мертик қилиб қўймоқ, дамини қайтармоқ (*мас. пичоқнинг*); 3) таҳқирламоқ, ҳақорат қилмоқ; қораламоқ, ёмонламоқ; шарманда қилмоқ, обрўсини тўкмоқ; II ثَلَّمَ 1) кўпгина тешик ҳосил қилмоқ, кўп нарсани тешиб ташламоқ; 2) жуда ўтмас қилмоқ; IV أَثْلَمَ ўтмас, мертик қилиб қўймоқ, дамини қайтармоқ (*мас. пичоқнинг*); حِدَّةَ ~ الْمَشَاعِرِ *маж.* ҳиссиётни хиралаштирмоқ, сустлаштирмоқ, пасайтирмоқ; V تَثَلَّمَ ўтмас бўлмоқ, дами қайтмоқ (*мас. пичоқнинг*); VII اِنْثَلَمَ 1) дами қайтмоқ, ўтмаслашмоқ; 2) булғанмоқ, доғ тегмоқ

– ثَلْمٌ (идишнинг) учган жойи; فِي السَّيْفِ ~ қиличнинг тиғи синган;

فِي الْإِنَاءِ ~ идишнинг лаби учган

– ثُلْمَةٌ *кўп.* ثُلَمٌ 1) ёриқ, тешик; سَدَّ ~ ёриқни тўлғазмоқ, йўқотмоқ; 2) кертик, мертик, ўтмаслик

– مَثْلُومٌ қораланган, доғ тушган; الْعِرْضِ ~ таҳқирланган, жароҳатланган

ثَمَّ *ёки* ثَمَّةَ 1) у ерда; 2) бор, мавжуд; ◊ مِنْ ~ шунинг учун, шу сабабдан, шунинг натижасида, шунинг орқасида

ثُمَّ *ёки* ثُمَّتَ сўнг, ундан кейин

ثُمَامٌ *жам. бот.* Panicum satigerun; ◊ هٰذَا عَلَى رَأْسِ الْبَنَانِ وَ طَرَفِ ~ *мтл.* бу ҳаммага маълум нарса; бу иш ҳамма учун осон

– ثُمَامَةٌ, ثُمَامٌ *сўзидан, д. с.*; الْغَرِيقُ يَتَشَبَّثُ بِـــ ~ *мтл.* чўкаётган чўпга ёпишар (*сўзма-сўз:* чўкаётган ثُمَامَةٌ ~ гулига ёпишар)

I ثَمَأَ (а) ثَمْءٌ тўйдирмоқ, овқатлантирмоқ; رَأْسَهُ ~ унга шикаст етказмоқ, майиб қилмоқ; الْخُبْزَ ~ нонни майдаламоқ

إِثْمِدٌ сурматош

– ثَمْدٌ, ثَمَدٌ мазаси йўқ, оз миқдордаги бемаза сув

– ثَمُودُ, ثَمُودٌ *қур.* самуд (*ножўя хатти-ҳаракатлари учун Оллоҳ томонидан йўқ қилиб юборилган халқлардан бири*)

I ثَمَرَ (у) ثُمُورٌ мева бермоқ, ҳосил бермоқ; самара бермоқ, натижа бермоқ; II ثَمَّرَ 1) мева, ҳосил беришга мажбурламоқ; 2) ишлатмоқ, фойдаланмоқ, истифода қилмоқ, ишга солмоқ; 3) сарф қилмоқ, харажат қилмоқ (*пул ҳақида*); (*бирор ишга*) капитал қўймоқ (فِي); IV أَثْمَرَ 1) фойда келтирмоқ, ҳосил бермоқ; 2) бойитмоқ, мол-мулки кўпаймоқ; X اِسْتَثْمَرَ 1) ишлатмоқ, фойдаланмоқ, истифода қилмоқ; 2) эксплуатация қилмоқ, ишлатмоқ, фойдаланмоқ; 3) сарф қилмоқ, харажат қилмоқ (*пул ҳақида*); (*бирор ишга*) капитал қўймоқ

– اِسْتِثْمَارٌ 1) эксплуатация; الْإِنْسَانِ لِلْإِنْسَانِ ~ одамнинг одам томонидан эксплуатация қилиниши; الْقُوَّةِ الْعَامِلَةِ ~ ишчи кучини эксплуатация қилиш; مَصَارِيفُ الـــِ ~ эксплуатация харажатлари, чиқимлари; 2) инвестиция (*бирор ишга, корхонага капитал қўйиш, капитал киргизиб қатнашиш, шерик бўлиш*)

– اِسْتِثْمَارَةٌ *кўп.* اتٌ — хўжалик, мулк, ер-мулк

– اِسْتِثْمَارِيٌّ 1) эксплуататорликка оид; 2) эксплуатацияга оид

– ثَامِرٌ мевали; شَجَرٌ ~ меваси пишган дарахт

– ثَمَارَةٌ *қ. х.* помология (*мевали дарахтлар ва буталарнинг навлари ҳақидаги назария*)

– ثَمَرٌ *жам. кўп.* أَثْمَارٌ, ثِمَارٌ 1) мевалар (*шунингдек: кўч. м.*); كَانَتْ لَهُ ثِمَارٌ مُبَارَكَةٌ унинг баракатли самараси бор эди; 2) маҳсулот; 3) фойда, наф, манфаат, ютуқ; 4) натижа; السِّيَاطِ ~ қамчи учидаги тугунлар

– ثُمُرٌ бойлик, мол-мулк

– ثَمْرَاءُ: شَجَرَةٌ ~ мевали дарахт

– ثَمَرَةٌ *кўп.* اتٌ — мева

– مُثْمِرٌ 1) мева берадиган, ҳосил берадиган; أَشْجَارٌ ~ةٌ мевали дарахтлар; 2) серҳосил, ҳосилдор, унумдор; 3) серунум, самарали; 4) ўнгғай, қулай, манфаатли, даромадли, сердаромад, серфойда

I ثَمِلَ (а) ثُمُولٌ, ثَمَلٌ маст бўлмоқ, кайфи ошмоқ; IV أَثْمَلَ маст қилмоқ

– ثُمَالَةٌ кўп. ثُمَالٌ 1) қуйқа, қуйқум, лойқа, чўкма; қолдиқ; 2) кўплик

– ثَمَلٌ мастлик, сархушлик

– ثَمِلٌ 1) маст, маст-аласт; 2) (бирор н. га) берилиб кетган, қизиқиб қолган, мафтун бўлган (إِلَى)

I ثَمَنَ (у) ثَمْنٌ (ثُمْن) саккиздан бирини олмоқ (мас. ҳосилнинг); ثَمِنَ (а) ثَمْنٌ саккизинчи бўлмоқ; ثَمُنَ (у) ثَمَانَةٌ қимматбаҳо бўлмоқ, қимматлашмоқ; II ثَمَّنَ 1) баҳоламоқ, нархини аниқламоқ; нарх қўймоқ, нарх белгиламоқ; لاَ يُثَمَّنُ а) бебаҳо, баҳоси йўқ, қимматбаҳо, қадрли; б) баҳолашга арзимайдиган, икки пуллик; 2) саккиз қисмдан, саккиз бурчакдан иборат қилмоқ; IV أَثْمَنَ 1) саккизта бўлмоқ; الْقَوْمُ ~ жамоат саккизта эди; 2) нарх белгиламоқ; الْمَتَاعَ ~ товарга нарх қўймоқ

– تَثْمِينٌ баҳолаш, нарх қўйиш

– ثَامِنٌ саккизинчи; ~ًا саккизинчидан

– ثَمَانٍ, ثَمَانِيَةٌ саккиз; ثَمَانِيَةَ عَشَرَ ёки ثَمَانِي عَشْرَةَ ўн саккиз

– ثُمَانَ саккизтадан

– ثَمَانُونَ саксон

– ثُمَانِيٌّ 1. саккиздан, саккиз қисмдан иборат (н.); 2. муз. октет (саккиз чолғу асбоби ёки саккиз овоз учун ёзилган мусиқа асари)

– ثَمَانِيَةٌ кўп. ـاتٌ — карт. саккизлик

– ثَمَانِينَاتٌ кўп. саксонинчи йиллар

– ثَمَنٌ кўп. أَثْمَانٌ нарх, баҳо; қиймат; بِالـ~ الْأَسَاسِيِّ номинал баҳо билан, ўз баҳоси билан; بِالـ~ الْأَصْلِيِّ таннархи билан; أَثْمَانُ التَّجْزِئَةِ чакана нархлар; أَثْمَانُ الْجُمْلَةِ улгуржи нархлар

– ثُمْنٌ кўп. أَثْمَانٌ саккиздан бир

– ثُمُنٌ = ثُمْنٌ

– ثُمْنَةٌ сумуна (1/8 قَدَحٌ ёки 0. 26 л. га тенг бўлган ҳажм ўлчови бирлиги)

– ثَمِينٌ қимматбаҳо

– مَثْمَنَ саккизтадан

– مُثَمَّنٌ 1) баҳоланган, нархи қўйилган; қимматбаҳо; 2) саккизтадан иборат; ~ الزَّوَايَا а) саккиз бурчакли; б) саккизбурчак; ~ السُّطُوحِ саккизоёқли, октаедр (саккизта тўғри бурчакликдан иборат бўлган ва ҳамма бурчаклари тўғри саккизёқлик)

– مُثَمِّنٌ нарх белгиловчи, нарх қўювчи; 2. таксатор (такса қўювчи, баҳо кесувчи); ~ الْجُمْرُكِ божхона нарх белгиловчиси

ثُنَّةٌ кўп. ثُنَنٌ отнинг тўпиғидаги попуги

ثُنْدُوَةٌ кўп. ثَنَادٍ кўкрак (эркаклардаги)

I ثَنَى (и) ثَنْيٌ 1) букмоқ, эгмоқ, қайирмоқ, ўгирмоқ, бурмоқ; икки букламоқ; 2) икки ҳисса оширмоқ, икки марта кўпайтирмоқ; 3) (бирор н. дан) тиймоқ, босмоқ, ушлаб қолмоқ, қайтармоқ, айнитмоқ (عَنْ); ~ عَزْمَهُ عَنْ ... ниятидан қайтмоқ; II ثَنَّى 1) эгмоқ, қайирмоқ, букмоқ; ўгирмоқ; 2) иккилантирмоқ, икки ҳисса оширмоқ, икки марта кўпайтирмоқ; грам. а) (бирор сўзнинг) ик. с. нини ҳосил қилмоқ, б) (ҳарф остига ёки устига) икки нуқта қўймоқ; 3) (бирор ишни) икки марта бажармоқ, қайтармоқ, такрорламоқ (بِ); (бирор ишни) иккинчи навбатда бажармоқ (بِ); ثُمَّ ~ بِالسَّيِّدِ فُلاَنٍ сўнгра иккинчи марта фалон жанобни чақирди; 4) бурма қилмоқ, плиссировка қилмоқ (дазмол уриб узунасига қат-қат бурма солмоқ); 5) (бирор к. ни) мақтамоқ, мадҳ қилмоқ (عَلَى); (бирор к. га) ташаккур билдирмоқ, раҳмат айтмоқ (عَلَى); 2) (бирор н. дан) қайтармоқ, айнитмоқ (عَنْ); 3) олдинги тиши тушмоқ; V تَثَنَّى 1) икки ҳисса оширмоқ; икки букламоқ; 2) такрорланмоқ; 3) эгилмоқ, букилмоқ, қайтарилмоқ; 4) ишва билан юрмоқ, нозу карашма билан юрмоқ, саллона-саллона юрмоқ; VII اِنْثَنَى 1) эгилмоқ, букилмоқ, қайирилмоқ; 2) бурилмоқ, орқага қайрилмоқ; 3) қайтмоқ, қайтиб келмоқ; 4) (йўлдан) бурилмоқ; 5) ўгирилмоқ, тескари бурилмоқ, тескари қарамоқ; 6) фикрдан қайтмоқ, йўлдан қайтмоқ, (бирор н. дан) бош тортмоқ, воз кечмоқ; баҳридан ўтмоқ (عَنْ); 7) бошламоқ; ~ يَسْأَلُ сўрай бошламоқ; ◊ ~ أَمَامَ الْمَصَاعِبِ қийинчиликлар олдида тўхтаб қолмоқ; X اِسْتَثْنَى 1) ўгирмоқ, чиқармоқ, чиқариб ташламоқ; истисно қилмоқ

– أَثْنَاءٌ кўп. ثِنْيٌ сўзидан; أَثْنَاءَ (бирор н.) вақтида, давомида, асносида; أَثْنَاءَ التَّحْقِيقِ тергов вақтида; فِي أَثْنَاءِ ذَلِكَ ўша пайтда; فِي هَذِهِ الْأَثْنَاءِ шу пайтда

– اِثْنَانِ мн. اِثْنَتَانِ, ثِنْتَانِ икки; жуфт; اِثْنَا عَشَرَ ёки اِثْنَتَا عَشْرَةَ ўн икки; الاِثْنَا عَشَرِيُّ анат. ўн икки бармоқли ичак; (يَوْمُ) الاِثْنَيْنِ душанба; ◊ لاَ يَخْتَلِفُ (لاَ يُنَاقِشُ) ~ فِي هَذَا الْأَمْرِ бу мутлақо шубҳасиз (сўзма-соз: бу масалада иккиси мунозара қилиб ўтирмайди); نَحْنُ بَيْنَ اِثْنَتَيْنِ ... إِمَّا ... бизнинг олдимизда икки йўл бор: ё ..., ёки ...

– اِثْنَيْنِيَّةٌ фалс. дуализм (дунёнинг негизида бир-бирига боғлиқ бўлмаган икки мустақил нарса модда ва руҳ бор деб ҳисобловчи фалсафий таълимот)

– اِسْتِثْنَاءٌ истисно, мустаснолик; حَالَةُ الـ~ фавқулодда ҳолат; مِنْ غَيْرِ ~ ёки بِغَيْرِ ~ ёки بِدُونِ ~ истисносиз, беистисно

– اِسْتِثْنَائِيٌّ айрим, алоҳида, махсус; фавқулодда, камдан-кам бўладиган, ҳаддан ташқари; بِصُورَةٍ ~ةٍ истисно тариқасида; جَلْسَةٌ ~ةٌ фавқулодда йиғилиш; حَالَةٌ ~ةٌ фавқулодда ҳолат, фавқулодда вазият; ~ًا ниҳоятда, қўшмасдан, саноққа киргизмасдан; мутлақо

– اِنْثِنَاءٌ 1) эгилган, букилган жой; бурилиш, қайрилиш, муюлиш; 2) эгилувчанлик, букилувчанлик

– تَثْنِيَةٌ 1) эгиш, буклаш, қатлаш; 2) иккига кўпайтириш; такрорлаш; ~ الاِشْتِرَاعِ библ. Второзаконие (христианликнинг ақоидлар тўплами); 3) грам. иккилик сон (ик. с.)

– ثَانٍ мн ثَانِيَةٌ иккинчи, бошқа; ثَانِيَ عَشَرَ ўн иккинчи; ثَانِيًا а) иккинчидан; б) иккинчи марта, такроран, қайтадан; ثَانِيَةً иккинчи дафъа, такроран, қайтадан; ثَانِيَ اثْنَيْنِ жуфтнинг тоқи; ثَانِيَ أُكْسِيد *кимё* двуоксид (*кислороднинг икки атомига бошқа элементнинг бир атоми қўшилган кимёвий бирикма*); بِالثَّانِي яна, тағин, қайтадан; إِنَّ الْجَوَابَ عَلَى هَذَا السُّؤَالِ وَاحِدٌ لاَ ثَانِيَ لَهُ бу саволнинг жавоби фақат битта

– ثَانَوِيٌّ 1) қайталанадиган, такрорланадиган, қайтадан бўладиган; 2) иккинчи босқичга тегишли, ўрта; مَدْرَسَةٌ ~ةٌ иккинчи босқич (ўрта) мактаб, ўрта мактаб; 3) иккинчи даражали

– ثَانَوِيَّةٌ *кўп.* اتٌ — иккинчи босқич (ўрта) мактабни тугатганлик ҳақидаги шаҳодатнома (аттестат); حَامِلُ الـ~ иккинчи босқич (ўрта) мактабни тугатганлик ҳақида шаҳодатнома (аттестат) олган шахс

– ثَانِيَةٌ *кўп.* ثَوَانٍ сония, секунд

– ثَنَاءٌ *кўп.* ثَنَاءَاتٌ, أَثْنِيَةٌ 1) олқиш, табрик; 2) мақтов, мақташ, мадҳ қилиш; ҳамд-сано ўқиш; الـ~ عَلَى النَّفْسِ ўз-ўзини мақташ, мақтаниш; 3) миннатдорлик, ташаккур

– ثُنَاءَ иккитадан; ثُنَاءَ ثُنَاءَ жуфт-жуфт

– ثَنَائِيٌّ мақтаб айтилган, мақтаб ёзилган

– ثُنَائِيٌّ 1. 1) қўш, қўшалоқ; икки тарафлама, икки ёқлама; икки томонга мойил бўлган; الْاتِّفَاقُ الـ~ икки ёқлама битим; الْمُرَاقَبَةُ الـ~ةُ икки тарафлама назорат; الْحُكْمُ الـ~ *сиё.* икки ёки бир неча давлатнинг бирор территориядан ўртада фойдаланиши; 2) *геол.* қайталанадиган, такрорланадиган, қайтадан бўладиган; иккинчи, иккиламчи; 3) *грам.* икки ундошли, икки ҳарфли (*ўзак*); 2. *муз.* дуэт (*қўшовоз бўлиб куйлаш ёки чалиш*)

– ثُنَائِيَّةٌ 1) қўшалоқ, икки тарафламалик, иккиланиш; 2) *грам.* икки ҳарфлилик, икки ундошлилик (*ўзакларда*); الْجِذْرِيَّةُ الـ~ икки ундошли ўзак; 3) *спорт.* дубл (*бирор команда ёки ўйинчининг мусобақаларда алмаштириш учун ҳозирланган захирадаги команда ёки ўйинчи*)

– ثِنْتَانِ *қар.* اثْنَانِ

– ثَنَوِيٌّ дуалист, дуализм тарафдори, дуализм маслагидаги киши

– ثَنَوِيَّةٌ дуализм (*қар.* اثْنَيْنِيَّةٌ)

– ثَنَى 1) тахлаш, тахлаб қўйиш, ўраш, ўраб қўйиш; 2) ўзгариш, бурилиш; 3) (*бирор ишдан*) тийиш, ушлаб қолиш, қайтариш, айнитиш (عَنْ); ◊ ~ مَرَّةً إِثْرَ أُخْرَى ; وَ ~ بَعْدَ ~ا баъзи-баъзида, гоҳ-гоҳ, ора-сира, баъзан

– ثَنِيٌّ *мн.* ثَنِيَّةٌ *кўп.* ثُنْيَانٌ, ثِنَاءٌ олдинги тиши тушган (*бу айри туёқли ҳайвонларда уч ёшда, туяларда олти ёшда содир бўлади*)

– ثَنْيٌ *кўп.* أَثْنَاءٌ 1) бурилиш, қайрилиш, муюлиш; 2) букиш, эгиш, қайириш; бурма, қат-қат, тах

– ثِنًى икки марта такрорланган иш; لاَ ~ فِي الصَّدَقَةِ *ҳад.* бир йилда закот икки марта олинмайди

– ثَنْيَةٌ *кўп.* ثَنَيَاتٌ букиш, эгиш, қайириш; бурама, қат-қат, тах

– ثَنِيَّةٌ *кўп.* ثَنِيَّاتٌ, ثَنَايَا 1) резец, кесиш асбоби, кескич; олдинги тиш, курак тиш; 2) бурама, тах; فِي ثَنَايَاهُ (*бирор н. нинг*) тахларида; فِي ثَنَايَا الْكُتُبِ *маж.* китоб саҳифаларида; ثَنَايَا الْفُؤَادِ *маж.* қалбнинг тўр-тўри, қаъри; 3) ёнбағирлик (*тоғдаги*); 4) довон, тоғни ошиб ўтадиган йўл, дара; 5) тешик, ёриқ, туйнук

– مَثْنَاةٌ *кўп.* مَثَانٍ мақтовга арзийдиган сифат, мақташга сазовор фазилат, хислат; الْمَثَانِي وَ الْمَثَالِبُ фазилатлар ва нуқсонлар

– الْمَثْنَاةُ Мусо алайҳиссаломдан кейин роҳиблар ва руҳонийларнинг Оллоҳ китоби ўрнига ёзишган китоб; مِنْ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ أَنْ تُوضَعَ الْأَخْيَارُ وَ تُرْفَعَ الْأَشْرَارُ وَ تُقْرَأَ الْمَثْنَاةُ *ҳад.* қиёматнинг нишоналаридан бири шуки, яхши кишилар хор бўладилар, ёмонлар мартабага кўтариладилар ва الْمَثْنَاةُ қироат қилинади

– مَثْنَوِيٌّ 1. қўш, қўшалоқ; икки тарафлама, икки ёқлама; 2. маснавий (*ҳар икки мисраси ўзаро қофиялашган шеър*)

– مَثْنَى = ثُنَاءَ

– مَثْنًى *кўп.* مَثَانٍ байт, икки мисра; الْمَثَانِي Қуръон оятлари; السَّبْعُ الْمَثَانِي Қуръоннинг الْفَاتِحَةُ сураси

– مُثَنًّى 1. иккиланган; 2. *грам.* 1) иккилик сон; 2) икки нуқтали ҳарф

– مَثْنِيٌّ 1) икки букланган, икки тахланган; ўралган; 2) *грам.* иккилик (*феъл*)

– مُسْتَثْنًى 1) мустасно, истисно қилинган; 2) *грам.* истисно қилинган (*сўз*)

ثَابَ[1] (ثوب) I (*у*) ثَوْبٌ қайтмоқ; ~ إِلَى رُشْدِهِ (صَوَابِهِ) ақл кирмоқ, эсҳушли бўлмоқ; ўзига келмоқ, эс-ҳуши ўзига келмоқ; ~تْ إِلَيْهِ نَفْسُهُ у ўзига келди, ҳушига келди; ~ إِلَى اللهِ пушаймон бўлмоқ, тавба қилмоқ; ~ إِلَى نَفْسِهِ ҳушига келмоқ, ўзига келмоқ; ~ إِلَى الْهُدُوءِ босилмоқ, тинчиб қолмоқ, жим-жит бўлмоқ, ором олмоқ, хотиржам бўлиб қолмоқ; ثَابَ[2] (*у*) ثُؤُوبٌ тўпланмоқ, йиғилмоқ, бирби-рига қўшилмоқ, оқиб келиб қуйилмоқ; ثَابَ[3] (*у*) ثَوَبَانٌ соғаймоқ, тузалмоқ, семирмоқ, тўлишмоқ; II ثَوَّبَ 1) мукофотламоқ; هَلْ ثُوِّبَ الْكُفَّارُ *қур.* кофирлар қилмишларига яраша жазо оладиларми? (*келажакда иш-ҳаракатнинг амалга ошиши муқаррар, қатъий бўлганлигини ифодалаш учун феъл ўтган замон шаклида келган. Бу Қуръони каримнинг ўзига хос баён услубидир*); 2) қайтармоқ; қилмишига яраша иш қилмоқ, жавоб қилмоқ; IV أَثَابَ 1) қайтармоқ, қайтариб бермоқ; қайтариб юбормоқ; ~ـهُ إِلَى نَفْسِهِ ҳушига келтирмоқ, ўзига келтирмоқ; 2) тузалмоқ, соғаймоқ; 3) тақдирламоқ, иззатини бажо келтирмоқ; X اسْتَثَابَ мукофотни (инъом-эҳсонни) қўлга киритмоқ

– إِثَابَةٌ 1) қайтариш, қайтариб бериш; 2) тақдирлаш, иззатини бажо келтириш, мукофот, инъом-эҳсон

– تَثْوِيبٌ бомдод намози азонига қўшилган الصَّلاَةُ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمِ "намоз уйқудан яхшироқдир" деган қисми

– ثَوَابٌ 1) мукофот, инъом-эҳсон; 2) савоб; хайрли, савобли иш

– ثَوْبٌ кўп. ثِيَابٌ, أَثْوَابٌ 1) кўйлак; кийим, кийим-бош; ~ الْحِدَادِ мотам либоси; ~ تَنَكُّرِيٌّ маскарад костюми (*маскарадда кийиладиган кийим*); أَخَذَ ~هُ فِي أَسْنَانِهِ *маж.* чопиб кетмоқ (*сўзма-сўз: кийимини тишлари орасига олмоқ*); 2) *кўч. м.* ниқоб; сохта қиёфа (кўриниш); لَخَّصَ تَوْصِيَاتِهِ فِي ~ مَكْتُوبٍ ўз тавсияларини ёзма равишда қисқа баён қилмоқ; يَتَظَاهَرُ بِـ~ الصِّدِّيقِ у ўзини дўст қилиб кўрсатаётир; ◊ دَخَلَ الْجَنَّةَ بِثِيَابِهِ *маж.* тўғридан-тўғри жаннатга тушиб қолмоқ (*сўзма-сўз:* жаннатга ўз кийимлари билан тушиб қолмоқ)

– مَثَابٌ тўпланиш жойи

– مَثَابَةٌ кўп. مَثَابٌ 1) тўпланиш, учрашиш, йиғилиш, йиғин жойи; 2) муқим жой (*мас. гадоники*); 3) қайтиш жойи, қайтиладиган жой; 4) манзил, макон, туриш жойи, турар (турадиган) жой; 5) даража, нав, разряд; ... بِـ~ ... сифатида, ... тариқасида, ... ўрнида; худди, гўё, ўхшаш, каби, сингари, янглиғ

– مَثُوبَةٌ мукофот, инъом-эҳсон

I ثَاخَ (ثوخ) (у) сувга чўкиб ғойиб бўлмоқ

I ثَارَ (ثور) (у) ثَوْرٌ, ثَوَرَانٌ 1) ҳаяжонланмоқ, ҳаяжонга келмоқ, ҳовлиқмоқ, безовта бўлмоқ; қаттиқ тўлқинланмоқ, мавж урмоқ; тўс-тўполон кўтармоқ; ~تْ نَفْسُهُ ғазабланмоқ, нафратланмоқ, аччиқланмоқ; туғён, ғалаён кўтармоқ; ~ ثَائِرُهُ у аччиқланди, унинг жаҳли чиқди; унинг ғазаби қайнаб тошди; 2) бош кўтармоқ, қўзғолон кўтармоқ; 3) пайдо бўлмоқ, бошланмоқ, вужудга келмоқ; هُنَا يَثُورُ سُؤَالٌ آخَرُ бу ерда бошқа савол туғилади; 4) отилиб чиқмоқ, тошиб чиқмоқ, қайнаб чиқмоқ (*мас. ёнартоғ-вулқон*); 5) бирданига бошланиб кетмоқ, кўтарилмоқ (*мас. уруш*); II ثَوَّرَ 1) революционлаштирмоқ, революция ғояларини тарқатмоқ; 2) қўзғамоқ; ◊ ~ الْقُرْآنَ Қуръони каримга оид фанни ўрганмоқ; IV أَثَارَ 1) ҳаяжонга солмоқ (келтирмоқ); ҳовлиқтирмоқ, безовта қилмоқ; ~ غَضَبَهُ ёки ~ سُخْطَهُ ёки ~ غَيْظَهُ ғазабини қўзғатмоқ, жаҳлини чиқармоқ, зардасини келтирмоқ; ~ فُضُولَهُ қизиқтирмоқ, мароқлантирмоқ; ҳавасини келтирмоқ; ~ أَعْصَابَهُ ғашига (асабига) тегмоқ, аччиқлантирмоқ, ғижинтирмоқ, жаҳлини чиқармоқ, қонини қайнатмоқ; ~ فِتْنَةً ғулғула солмоқ, ғалаён қилмоқ, низо солмоқ; ~ الْأَتْرِبَةَ чангитмоқ; ~ ثَائِرَهُ аччиғини келтирмоқ, жаҳлини чиқармоқ; 2) кўтармоқ, кўтариб чиқмоқ (*мас. бирор масалани*); VI تَثَاوَرَ бир-бирига қарши кўтарилмоқ, кўтарилиб чиқмоқ; X اِسْتَثَارَ 1) қўзғатмоқ; ~ اهْتِمَامًا عَالَمِيًّا бутун дунё эътиборини ўзига тортмоқ, бутун дунё диққатини жалб қилмоқ; 3) қўзғамоқ, ташвиқот қилмоқ, ташвиқот юргизмоқ; 3) бош кўтармоқ, қўзғолон кўтармоқ

– إِثَارَةٌ 1) ҳаяжонга солиш, безовта қилиш; 2) қўзғаш, қўзғатиш; уйғотиш

– ثَائِرٌ кўп. ثُوَّارٌ 1. 1) қўзғалган, бош кўтарган; 2) ғазабланган, дарғазаб, аччиғи келган; 3) кучли, шиддатли, жўшқин, тошқин; 2. 1) революционер; 2) қўзғолончи, ғалаёнчи; ~ بُرْكَانٌ ҳаракатдаги (ёниб турган) вулқон; *қар.* ~هُ ثَارَ : ثَارَ ~هَا وَإِذَا بِالْعَاصِفَةِ тўсатдан бўрон бошланди

– ثَائِرَةٌ 1) ҳаяжон, тўлқин; 2) тўлиб тошган ғазаб, ғазаб пўртанаси

– ثَوَّارٌ 1) чўпон, подачи; 2) тореадор (*Испанияда: буқа билан жанг қилувчи*)

– ثَوْرٌ кўп. ثِيرَانٌ, ثِيرَةٌ буқа; ~ فَحْلٌ зотли, наслдор буқа; ~ مَخْصِيٌّ ҳўкиз; بُرْجُ الـ~ *астр.* Савр буржи (*Савр юлдузлар туркуми*); كَالشَّعْرَةِ الْبَيْضَاءِ فِي الـ~ الْأَسْوَدِ *маж.* денгиздан бир қатра (*томчи*) дек (*сўзма-сўз:* қора ҳўкиздаги битта оқ туқдек); حَرَمٌ مَا بَيْنَ عَيْرٍ إِلَى ثَوْرٍ Маккаи мукаррамадаги тоғнинг номи; الثَّوْرُ ثَوْرَانٌ ҳад. Мадинаи мунавваранинг Уҳуди билан Маккаи мукарраманинг Саври ўртаси ҳарам ҳисобланади

– ثَوَرَانٌ 1) саросима, олағовур; ҳаяжонга келиш, изтироб; 2) (*вулқоннинг*) отилиши; 3) (*урушнинг*) бошланиши.

– ثَوْرَجِيٌّ кўп. ثَوْرَجِيَّةٌ 1) революционер; 2) қўзғолончи, ғалаёнчи

– ثَوْرَةٌ[1] кўп. ـَاتٌ 1) революция; ~ ثَقَافِيَّةٌ маданий революция; مَجْلِسُ الـ~ революцион совет; ~ مُعَاكِسَةٌ контрреволюция, аксилинқилоб; 2) қўзғолон, ғалаён; 3) (*вулқоннинг*) отилиши; 4) (*ғазабнинг*) қайнаши, тошиши

– ثَوْرَةٌ[2] кўп. ـَاتٌ — сигир

– ثَوْرِيٌّ = ثَوْرَوِيٌّ

– ثَوْرِيٌّ 1. революцион; النِّضَالُ الـ~ революцион кураш; 2. революционер, инқилобчи

– ثَوْرِيَّةٌ революционлик, инқилобийлик

– مَثَارٌ 1) бирор нарсанинг бошланиш жойи; 2) баҳона; сабаб, манба; ~ لِكَثِيرٍ مِنَ الصُّعُوبَاتِ кўп қийинчиликларнинг сабабчиси; ~ الْجِدَالِ жанжалнинг, тортишувнинг, талашишнинг сабаби; ~ النِّزَاعِ тўқнашув, жанжалга боис мавзу; ~ الْهُمُومِ ғамхўрлик қилинадиган нарса

– مُثِيرٌ 1. 1) ҳаяжонли, ҳаяжонга солувчи; безовта қилувчи; خَبَرٌ ~ сенсация, шов-шув, ваҳима, дув-дув гап бўлган янгилик; ~ لِلِاشْمِئْزَازِ нафрат қўзғатувчи, жирканч; ~ لِلشَّفَقَةِ (*одамнинг*) раҳмини келтирувчи; 2) ғашга тегувчи, жаҳлни чиқарувчи, қонини қайнатувчи; ~ لِلْأَعْصَابِ асабга тегувчи; 2. ғаламис, иғвогар, фитначи

ثُورْيُومٌ *кимё.* торий (*кимёвий элемент*)

(ثول) V تَثَوَّلَ 1) ғуж бўлмоқ, бир уяга (*оилага*) тўпланмоқ (*асалари ҳақида*); 2) тўпланиб турмоқ, тўпланмоқ, тиқилишмоқ; VII اِنْثَالَ (*бирор жойга*) келиб тўпланмоқ, йиғилмоқ, келмоқ (عَلَى); 2) (*мас.* хотиралар, ҳис-туйғулар) бирин-кетин эсга келмоқ, бирдан ёдга тушмоқ (عَلَى); 3) йиғилмоқ, тўпланмоқ, жамғарилмоқ, орттирилмоқ

– أَثْوَلُ *мн.* ثَوْلَاءُ айланма бош касалига мубтало бўлган ҳайвон

– ثَوْلٌ кўп. أَثْوَالٌ 1. ғуж, гала; 2. оила, уя

– نَوْلٌ қўйларда учрайдиган айланма бош касали

نُومٌ *жам.* саримсоқ пиёз

– نُومَةٌ бир бош саримсоқ пиёз

I نَوَى (и) نَوِيٌّ, نَوَاءٌ 1) қолмоқ, яшамоқ; 2) ётмоқ; тинч ётмоқ, қабрда тинч ётмоқ (*ўлик ҳақида*); 3) *маж.* дафн қилмоқ, кўмилмоқ; IV أَنْوَى 1) яшамоқ; 2) яшаш учун жой бермоқ

– نُوَّةٌ *кўп.* نُوًى йўл бўйидаги, йўл устидаги столб (устун), тош

– مَثْوًى *кўп.* مَثَاوٍ манзил, макон, турар жой; ◊ ~ الْكَمَالِ утопия, хом хаёл, хаёлий фикр; أَكْرَمَ اللّٰهُ مَثْوَاهُ ётсан жойи обод бўлсин!

II ثَيَّبَ (ثيب) : ~َتِ الْمَرْأَةُ زَوْجَهَا аёл бева қолди; V تَثَيَّبَ = II

– ثَيِّبٌ *кўп.* ~َاتٌ — 1) жувон; бева аёл; эрдан чиққан аёл (хотин); 2) رَجُلٌ ~ уйланган, уй қурган одам (эркак)

نَيْتَلٌ *кўп.* نَيَاتِلُ тоғ оҳуси (кийиги)

نَيْلٌ *жам. бот.* буғдойиқ (*ғалласимон ажриққа ўхшаш ўсимлик*)

نِيَنٌ марварид қидирувчи

ج

ج[1] (جِيمٌ) жим (*араб алифбосининг бешинчи ҳарфи; абжадда - 3*)

ج[2] *қисқ.* جَوَابٌ *дан*, жавоб; 2) *қисқ.* جَمْعٌ *дан, грам.* кўплик сон; 3) *қисқ.* جُمَادَى الْآخِرَةُ *дан*, қамарий тақвимнинг олтинчи ойи; 4) *қисқ.* جِلْدٌ *дан*, жилд, том; 5) ج.م *қисқ.* جُنَيْهٌ مِصْرِيٌّ *дан*, Миср фунти; 6) ج.ع.م *қисқ.* الْجُمْهُورِيَّةُ الْعَرَبِيَّةُ الْمُتَّحِدَةُ *дан*, БАР (*Бирлашган Араб Республикаси*); 7) ج.م.ع. *қисқ.* جُمْهُورِيَّةُ مِصْرَ الْعَرَبِيَّةُ *дан*, Миср Араб Республикаси

جا *қисқ.* جُمَادَى الْأُولَى *дан*, қамарий тақвимнинг бешинчи ойи

جَاتُوهٌ пирожний (*ёғли хамирдан пиширилган ва устига қиёмлардан гул солинган ширинлик*)

جَاثَلِيقُ *кўп.* جَثَالِقَةٌ католикос (*арман ва грузин черковининг бош руҳонийси*)

جَارَاجٌ *алиф.б.қ.* جَرَاجٌ

جَارَاشٌ = جَارَاجٌ

جَارُورٌ *алиф.б.қ.* جَرٌّ

جَازٌ[1] *кўп.* ~َاتٌ — 1) газ (*модда*); 2) керосин; лампамой

جَازٌ[2] газ; ҳарир газлама (*мато*)

جَازْبَنْدٌ жаз (*оркестр тури ва унга атаб ёзилган мусиқа асари*), жазбанд

جَاكِتَةٌ *кўп.* ~َاتٌ — жакет; пиджак, эркаклар нимчаси, калта камзул

شَاكُوشٌ = جَاكُوشٌ

جَاكِيتٌ *кўп.* ~َاتٌ — аёллар жакети

جَالُوتُ *библ.* Голиаф (*чексиз қудратга эга бўлган афсонавий шахс*)

جَالُوتُ *тар.* яҳудийларнинг қувғиндаги ҳаёти, диаспора (*бошқа юртларда яшовчи келгиндилар тўплами*)

جَالُوصٌ *кўп.* جَوَالِيصُ гувала, бир юмолоқ лой

جَالُونٌ уқа, галун

جَالُونٌ *кўп.* ~َاتٌ — галлон (*Англияда, АҚШ да: суюқ ва сочилма жисмлар учун 4.54 л. ли ўлчов бирлиги*)

جَامٌ *мн. кўп.* ~َاتٌ — жом, қадаҳ, коса; صَبَّ ~ غَضَبِهِ وَ نِقْمَتِهِ (حِقْدِهِ وَ كُرْهِهِ) عَلَى... *маж.* ўз қаҳр-ғазабини (нафратини) ... га тўкиб солмоқ

جَامَّا гамма (*юнон алифбосининг учинчи ҳарфи*); ◊ أَشِعَّةُ ~ *физ.* гамма нурлар

جَامَكِيَّةٌ *кўп.* ~َاتٌ — маош, мояна, ойлик, иш ҳақи

جَامُوسٌ *кўп.* جَوَامِيسُ буйвол (*буқалар кенжа оиласига мансуб ҳайвон*); бегемот, сув оти

– جَامُوسَةٌ *кўп.* ~َاتٌ — урғочи буйвол

جَانْدَرْمَةٌ жандармерия

جَاهٌ 1) унвон, олий мартаба, мансаб; 2) қадр-қиммат, эътибор, обрў; 3) таъсир, аҳамият, куч; عَرِيضُ الـ~ катта обрўли, эътиборли

جَوْدَارٌ = جَاوْدَارٌ, جَاوْدَارٌ

جَاوَرْسٌ венгер (можар) тароғи

جَاوِيٌّ = جَاوِي 2)

جَاوِيٌّ Ява оролига, яваликларга оид; явалик(*лар*)га оид; 2. 1) явалик; 2) бензол смоласи; бухўр (*Осиё жанубидаги дарахтлар пўстлоғидан олинадиган хушбўй елим*)

جَاوِيشٌ *кўп.* جَاوِيشِيَّةٌ 1) сержант; унтер-офицер; بَاش~ катта унтер-офицер (*полицияда*); 2) жовиш (*дастурхонга охири қўйиладиган гурунчли таом номи*)

جَأْجَأَ : ~ بِالْإِبِلِ туяни сув ичишга чақирмоқ, туяга сув тутмоқ; تَجَأْجَأَ ўзини (нафсини) тиймоқ; бетараф қолмоқ, холис турмоқ (*овоз беришда*)

– جُؤْجُؤٌ *кўп.* جَآجِئُ 1) кўкрак, тўш (*қушлардаги*); 2) тумшуқ (*кемада*)

جِيءْ جِيءْ туяга сув ичириш, сув тутишда ишлатиладиган ундов сўз

جُؤْذَرٌ ёки جُوذُرٌ *кўп.* جَآذِرُ кийик боласи

I جَأَرَ (а) جَأْرٌ, جُؤَارٌ маърамоқ, бўкирмоқ, ўкирмоқ; إِلَى اللهِ ~ Оллоҳга ёлбормоқ, Оллоҳдан ўтиниб сўрамоқ

– جُؤَارٌ маъраш, бўкириш, ўкириш

I جَأَشَ (а) جَأْشٌ безовта бўлмоқ, ҳаяжонланмоқ

– جَأْشٌ 1) ҳаяжон, саросима, безовталик; أَسْكَنَ ~ـهُ бирор кимни тинчлантирмоқ; 2) юрак, дил; 3) ўзини тута билиш; руҳ; اسْتَرَدَّ ~ـهُ тинчланмоқ, ўзига келмоқ; رَابِطُ (سَاكِنُ) الـ~ хотиржам, сокин, совуққон, босиқ, оғир; رَبَاطَةُ ~ хотиржамлик, совуққонлик

I جَبَّ (а/у) جَبٌّ 1) (қутулиш мақсадида) кесмоқ, қирқиб ташламоқ; خُصْيَتَيْهِ ~ ахталамоқ, бичмоқ; 2) ортиқ (афзал) бўлмоқ, ошиб (ўзиб) кетмоқ; ғалаба қилмоқ

– جُبٌّ *кўп.* أَجْبَابٌ, جِبَابٌ 1) чуқурлик; 2) қудуқ

– جُبَّةٌ *кўп.* جُبَبٌ, جِبَابٌ жубба (*узун енгли устки кийим*), чопон

– مَجْبُوبٌ ҳарам оғаси; ҳарам ходими (*бичилган қул*)

(جبأ) IV أَجْبَأَ: الزَّرْعَ ~ фойдаси кўринмай туриб, экинни сотмоқ

جِبْتٌ 1) бут, санам; 2) руҳоний; 3) сеҳргар

جَبْحٌ *кўп.* أَجْبُحٌ, جِبَاحٌ асалари уяси (яшиги), арихона

جَبْخَانَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) амуниция, аскарий анжом (*аскарнинг кийим ва қуролдан бошқа барча керак жиҳозлари*); ўқ-дорилар (*ўқ, граната, снаряд, мина ва б.*); 2; қўрхона (*порох сақланадиган ертўла*); ўқ-дорилар омбори; арсенал, аслаҳахона, қуролхона

I جَبَذَ (и) جَبْذٌ = جَبَذَ

I جَبَذَ (и) جَبْذٌ 1) тортмоқ, судрамоқ; 2) = جَذَبَ (и)

I جَبَرَ (у) جَبْرٌ, جُبُورٌ 1) ўрнига туширмоқ, солмоқ (*суяк ҳақида*); 2) тузатмоқ, созламоқ; қайта тикламоқ; 3) ёрдам бермоқ; 4) (н. ғадир) мажбур қилмоқ (عَلَى); 5) бойитмоқ, бой қилмоқ, бадавлат қилмоқ; ◊ خَاطِرَهُ ~ *ёки* قَلْبَهُ ~ юпатмоқ, овутмоқ, қондирмоқ, ҳузур-ҳаловат (лаззат) бахш этмоқ; II جَبَّرَ ўрнига туширмоқ, солмоқ (*суяк ҳақида*); III جَابَرَ 1) илтифот кўрсатмоқ; 2) ёқмоқ, кўнглини топмоқ; IV أَجْبَرَ мажбур қилмоқ, зўрламоқ; (н. ғадир) буюрмоқ (عَلَى); V تَجَبَّرَ 1) ўрнига тушмоқ, солинмоқ (*суяк ҳақида*); 2) ўзини димоғдор тутмоқ, манмансирамоқ; ўзини катта (буюк) киши деб билмоқ; 3) зулм қилмоқ, азобламоқ, шафқатсиз бўлмоқ; VII انْجَبَرَ 1) ўрнига тушмоқ, солинмоқ (*суяк ҳақида*); 2) ёрдам олмоқ; VIII اجْتَبَرَ = VII

– إِجْبَارٌ мажбурлаш, зўрлаш; зиммасига юклаш

– إِجْبَارِيٌّ 1) мажбурий; бажарилиши шарт бўлган; 2) ноиложлик (*иложсизлик*)

– إِجْبَارِيَّةٌ мажбурийлик

– تَجْبِيرٌ солиш, ўрнига тушириш (*суякни*); أَجْهِزَةٌ لِلـ~ ортопедик асбоб (*суякни даволаш учун*)

– جَابِرٌ 1. (*суяк*) солувчи; 2) 1) шикастабанд, синиқчи (*чиққан, синган суякни солувчи табиб*); 2) тиран (*Юнонистонда: ҳокимиятни зўрлик билан тортиб олган шахс*); золим ҳукмдор, шафқатсиз одам

– جَبَّارٌ 1. 1) кучли, қудратли; забардаст; القُوَّةُ الـ~ـةُ жуда катта куч; مَجْهُودٌ ~ жуда зўр (қудратли) ҳаракат; 2) қаҳри қаттиқ, шафқатсиз, раҳм-шафқатни билмайдиган, бераҳм; 2. *кўп.* جَبَابِرَةٌ 1) жуда улкан, девқомат одам; паҳлавон, полвон, ботир, атлет, миқти (бақувват) одам; الـ~ *астр.* Орион; 2) тиран, шафқатсиз одам, золим ҳукмдор

– جُبَارٌ бефойда йўқотиш, бекордан-бекорга йўқотиш; ذَهَبَ دَمُهُ ~ًا қони бекордан-бекорга тўкилди

– جَبَّارَةٌ жаббора (*кема тури*)

– جِبَارَةٌ[1] синиқчилик касби

– جَبِيرَةٌ = جِبَارَةٌ[2]

– جَبْرٌ 1) (*суяк*) солиш; لَا ~َ وَلَا جَابِرَ بَعْدَ كَسْرِ عَظْمِهِ *мтл.* унга энди ҳеч нарса ёрдам бермайди; 2) мажбур қилиш, зўрлаш; жабр, зулм, зўравонлик; ~ًا *ёки* بِالـ~ мажбурият орқасида, мажбур қилиш орқали, иложсизлик орқасида; зўрлаб, зўравонлик қилиб, мажбуран; 3) *дин.* тақдир, қисмат; 4) *шунингдек:* عِلْمُ الـ~ وَالْمُقَابَلَةِ алгебра; الـ~ العَالِي олий алгебра

– جَبْرَائِيلُ *ат.от, мз.* Жаброил алайҳиссалом

– جُبْرَانُ *қисқ.* جَبْرَائِيلُ *дан; ат. от. мз.* Жуброн

– جَبَرُوتٌ куч-қудрат, қувват

– جَبْرُوَّةٌ манмансираш, кибрлик, кеккайиш

– جَبْرِيٌّ 1) мажбурий, зўрланган; ноилож; قُوَّةٌ ~ـةٌ мажбур қилувчи куч; 2) алгебрага оид, алгебраик; الرَّمْزُ الـ~ алгебрага оид белги, алгебраик белги; العِبَارَةُ الـ~ـةُ алгебраик ифода; المُعَادَلَةُ الـ~ـةُ алгебраик тенглама

– جَبْرِيٌّ 1. фаталистик, фаталистларча; الفَلْسَفَةُ الـ~ـةُ фатализм (*тақдирга ишониш, ҳамма нарса тақдирга боғлиқ деб ҳисобловчи фалсафа*); 2. *кўп.* جَبْرِيَّةٌ 1) *тар.* жабарий (*инсон хоҳиш-ихтиёрини инкор қилувчи оқим вакили*); 2) фаталист, тақдирга ишонувчи

– جَبْرِيَّةٌ 1) *тар.* жабарият (*инсон хоҳиш-ихтиёрини инкор қилувчи фалсафий оқим*); 2) фатализм

– جِبْرِيَاءُ ғурур, ифтихор, иззат-нафс, кибр

– جَبْرَائِيلُ = جِبْرِيلُ

– جَبَرُوتٌ = جَبُورَةٌ

– جِبِّيرٌ ўта кибру ҳаволи, манмансираган, кеккайган

– جَبِيرَةٌ *кўп.* جَبَائِرُ *мед.* тахтакач; шина (*синган жойни тахтакачлаб боғлайдиган жиҳоз*); وَضَعَ رِجْلَهُ فِي ~ кимнингдир оёғига тахтакач боғламоқ

– مُجَبِّرٌ шикастбанд, синиқчи (*чиққан, синган суякни солувчи табиб*)

– مَجْبُورٌ мажбур қилинган, зўрланган, мажбурий

جَبَرْدِينٌ габардин (*мато*)

(جَبْس) II جَبَّسَ 1) гипсламоқ, гипслаб қўймоқ; الْيَدَ ~ қўлни гипсламоқ; 2) сувамоқ, сувоқ қилмоқ

– جَبَّاسٌ сувоқчи, чилкор

– جَبَّاسَةٌ кўп. ـَاتٌ — гипс кони

– جِبْسٌ[1] гипс; وَضَعَ رِجْلَهُ فِي الـ~ِ оёқни гипсламоқ (тахтакач боғламоқ)

– جِبْسٌ[2] 1) қўрқоқ, юраксиз; 2) тентак, тутуруқсиз

– جَبَسٌ *жам.* тарвузлар

– جَبَسَةٌ кўп. ـَاتٌ — тарвуз

– جِبْسِيٌّ гипсга оид; زَخَارِفُ ~ـَةٌ гипсдан ишланган нақшлар

I جَبَشَ (*и*) جَبْشٌ (*соч-соқолни*) қирмоқ, тарашламоқ

I جَبَلَ (*у, и*) جَبْلٌ 1) қилмоқ, яратмоқ, пайдо қилмоқ; 2) қуймоқ, қолипламоқ; 3) *мажҳ.*(*бирор н. учун*) табиатан яратилган бўлмоқ (عَلَى); 4) қормоқ, пишитмоқ; IV أَجْبَلَ тоғ томонга юрмоқ, тоғларга чиқиб кетмоқ

– جَبْلٌ 1) пайдо қилиш, яратиш; 2) қуйиш, қолиплаш; قَابِلِيَّةُ الـ~ِ эгилиб-букилиш қобилияти, хусусияти; эгилиб-букилувчанлик

– جَبَلٌ кўп. جِبَالٌ тоғ; جَلِيدٌ ~ُ айсберг (*сузиб юрувчи муз тоғ*); نَارٍ ~ вулқон; الْجُلْجُثَةُ ~ *библ.* Жабал (*Голгофа – Исо алайҳиссалом қатл этилган тоғ*); ◊ بِنْتُ ~ акс садо (ёр қиз)

– جِبِلٌّ одамлар гуруҳи (жамоаси)

– جِبِلَّةٌ яратилган мавжудот, хилқат

– جَبَلِيٌّ 1. 1) тоққа оид, тоғли; 2) *тех.* вулканизация қилинган (*каучукни резинкага айлантирилган*), 2. тоғлик, тоғда яшовчи (киши)

– جَبَلَاوِيٌّ кўп. جَبَلَاوِيَّةٌ 1. 1) тоғда яшовчи; 2; ёввойи; 2. тоғлик, тоғда яшовчи киши

– جَبَلَايَةٌ грот (*денгиз қирғоғидаги тик қояларда ҳосил бўладиган ғор, сунъий ғорлар*)

– جَبْلَةٌ протоплазма (*тирик организм ҳужайраларидаги ҳаётий жараён учун энг керакли модда*)

– جِبِلَّةٌ кўп. ـَاتٌ — жибиллий, туғма сифат, хусусият; хулқ-атвор, табиат

– جِبِلِّيٌّ 1) жибиллий, туғма, табиий; 2) жиддий, муҳим аҳамиятга эга бўлган

I جَبُنَ (*у*) جُبْنٌ, جَبَانَةٌ қўрқоқ бўлмоқ, юраксиз бўлмоқ, қўрқмоқ, ҳайиқмоқ; II جَبَّنَ қўрқоқликда айбламоқ; 2) қўрқоқ қилмоқ; إِنَّ الْحَشِيشَ يُجَبِّنُ وَالْخَمْرَ تُشَجِّعُ *мтл.* наша одамни қўрқоқ қилади, май эса - ботир; 3) (*сутни*) творогга (*оғизга*) айлантирмоқ; 4) ивиб қолмоқ, қуюлмоқ; IV أَجْبَنَ қўрқоқ деб билмоқ, қўрқоқ деб ҳисобламоқ; V تَجَبَّنَ = II 4)

– جَبَانٌ кўп. جُبَنَاءُ 1. қўрқоқ, юраксиз; иродаси суст; 2. иродаси суст одам

– جَبَّانٌ[1] кўп. جَبَابِينُ пишлоқ сотувчи одам, пишлоқфуруш

– جَبَّانٌ[2], جَبَّانَةٌ кўп. ـَاتٌ — 1) қабристон, гўристон; 2) саҳро, чўл, дашт

– جَبَانَةٌ қўрқоқлик, юраксизлик; ваҳима, ҳадиксираш; руҳий тушкунлик; иродаси сустлик

– جُبْنٌ[1] қўрқоқлик, юраксизлик; руҳий тушкунлик, иродасизлик

– جُبْنٌ[2] кўп. أَجْبَانٌ пишлоқ; أَبْيَضُ ~ ёки رَطْبٌ ~ творог (оғиз); ~ رُومِيٌّ турк пишлоғи, бринза (шўртанг пишлоқ); فَلَمَنْكُ ~ голланд пишлоғи; بَلَدِيٌّ маҳаллий (четдан келтирилмаган) пишлоқ; مَاءُ الـ~ِ: قَرِيشٌ *қар.* الْقَرِيشُ ~ зардоб

– جُبْنَةٌ пишлоқ бўлаги; пишлоқ; بَيْضَاءُ ~ ёки رَطْبَةٌ ~ творог (оғиз)

– جُبْنِينٌ казеин (*сутда бўладиган оқсил модда*)

– جَبِينٌ[1] кўп. جُبَنَاءُ = جَبَانٌ

– جَبِينٌ[2] кўп. أَجْبِنَةٌ пешона, манглай; وَصْمَةُ عَارٍ لَطَخَتْ ~ـَهُ унинг пешонасида шармандалик тамғаси бор

– جَبِينِيٌّ 1) пешонага оид; 2) олд томонда, рўпарада жойлашган, рўпарадаги, тўппа-тўғридаги

– مَجْبَنَةٌ кўп. مَجَابِنُ пишлоқ пишириладиган корхона

جَبَّةٌ *қар.* وجب

I جَبَهَ (*а*) جَبْهٌ 1) юз-хотир қилмаслик, бор гапни дангал айтмоқ; 2) юзига тик қарамоқ (*мас., қўрқувнинг*); 3) بِالْمَكْرُوهِ ~ совуққонлик билан қарши олмоқ; совуқ кутиб олмоқ; السَّائِلَ ~ гадога (тиланчига) ҳеч нарса бермаслик; II جَبَّهَ ёқимсиз, ҳақоратли сўзларни гапирмоқ; уялтирмоқ; таъна қилмоқ; III جَابَهَ 1) юзига қарамоқ; (н. *нингдир олдига*) турмоқ (*туш.к. ёки* عَلَى); 2) (*бирор к. олдида*) нутқ сўзламоқ (عَلَى); 3) қарши зарба бермоқ, қайтармоқ; 4) (н. *биландир*) ҳайратга солмоқ (بِ); кутилмаганда, тўсатдан, дафъатан гапириб юбормоқ, айтиб юбормоқ, айтмоқ; بِالْقَوْلِ ~هُ бирор кимнинг юзига дангал айтмоқ; V تَجَبَّهَ ягона умумий жабҳа (фронтга) бирлашмоқ

– جَبْهَةٌ[1] кўп. جَبَهَاتٌ, جِبَاهٌ 1) пешона; 2) жабҳа, (фронт); ~ مُوَحَّدَةٌ (مُتَّحِدَةٌ) ягона жабҳа фронт; وَالْقَاعِدَةُ ~ الـ фронт ва фронт орқаси; (حَارَّةٌ) بَارِدَةٌ ~ *метео.* совуқ (*иссиқ*) оқим; ◊ جِبَاهُ الْقَوْمِ وَأَعْيَانُهُمْ оқсуяклар, зодагонлар, аслзодалар, аъёнлар

– جَبْهَةٌ[2] от (*ҳайвон*); لَيْسَ فِي الـ~ِ صَدَقَةٌ *ҳад.* от-улов учун садақа берилмайди

– جَبْهَوِيٌّ жабҳа (фронтга) оид

– مُجَابَهَةٌ 1) юзма-юз тўқнашиш; бир-бирининг рўпарасида (қаршисида) туриш; 2) қарама-қаршилик, адоват

I جَبَى (*и*) جِبَايَةٌ (*солиқларни*) олмоқ, йиғмоқ; II جَبَّى 1) мукка тушмоқ; юз тубан йиқилмоқ, пешонани ерга теккизмоқ, тиззада

турмоқ (*мас., саждада*); 2) совға, тортиқ қилмоқ, армуғон этмоқ; VIII اجْتَبَى танламоқ, танлаб олмоқ; сайламоқ

– تَجْبِيَةٌ тиззада туриш (*мас., сажда пайтида*)

– جَابٍ *мн.* جَابِيَةٌ *кўп.* جُبَاةٌ солиқ йиғувчи, ўлпончи, солиқчи; جَابِي التَّذَاكِرِ билет сотувчи, текширувчи

– جَابِيَةٌ *кўп.* جَوَابٍ 1) бассейн, сунъий ҳовуз; кўл, ҳавза, ҳовуз; 2) Дамашқдаги маҳалланинг номи

– جَبًا *халқ.* тортиқ, совға, ҳадя, туҳфа, инъом, армуғон; ~ عَاشَ و صَاحِبُهُ яшасин совға ва совға қилувчи киши!

– جِبَايَةٌ йиғим, тушум (*солиқ ҳақида*)

جُثٌّ 1) пўст, пўстлоқ (*мевадаги*); 2) каротин (*оранж - сариқ ранглги модда*)

I جَثَّ (а/у) جَثٌّ 1) илдизи билан суғурмоқ; 2) таг-томири билан йўқ қилмоқ, илдизини қуритмоқ; VIII اجْتَثَّ = I

– جُثَّةٌ *кўп.* جُثَثٌ жусса; жасад, ўлик бадан; сўйилган ҳайвоннинг (*мас., қўй ёки молнинг*) нимталанган гўшти; ~ هَامِدَةٌ ўлик бадан, жасад

جَثْلٌ қалин (*соч ҳақида*)

جَثْلِيقٌ *кўп.* جَثَالِقَةٌ католикос (*арман ва грузин черковининг бош руҳонийси*)

I جَثَمَ (у/и) جُثُومٌ 1) чўнқайиб ўтирмоқ, тиз чўкиб ўтирмоқ; энгашмоқ, эгилмоқ, букилмоқ, бош эгмоқ; ерга қапишмоқ; 2) қимирламасдан ётмоқ; 3) бекинмоқ, яшириниб олмоқ; 4) ўтирмоқ (*ит ҳақида*); 5) тошдек қуламоқ (*қуш ҳақида*); 6) (*бирор н. га*) таянмоқ, суянмоқ, оғирлигини солмоқ (عَلَى); 7) (*к. гадир*) тазйиқ ўтказмоқ, жабр-зулм қилмоқ (عَلَى); 8) тушмоқ, бошланмоқ (*тун, қоронғилик ҳақида*)

– جَاثُومٌ, جُثَامٌ ёмон туш; босинқираш; мудҳиш воқеа, ҳодиса; ёмон аҳвол, даҳшат

– جُثْمَانٌ бадан; ~ الْمَيِّتِ ўликнинг бадани

– جُثْمَانِيٌّ жисмоний; баданга оид

– مَجْثَمٌ *кўп.* مَجَاثِمُ қушлар қўнадиган ер; қўноқ; синч, ходача, таёқ

I (جثو) جَثَا (у) جُثُوٌّ тиззалаб турмоқ, тиззани букмоқ; ~ عَلَى رُكْبَتَيْهِ тиз чўкмоқ

– جَاثٍ *мн.* جَاثِيَةٌ *кўп.* جُثِيٌّ тиззалаб турувчи, тиз чўккан, тиз чўкиб сиғинган; الْجَاثِي *астр.*Геркулес (*осмоннинг шимолий ярим шаридаги юлдузлар туркуми*)

– جُثُوٌّ тиз чўкиш, тиз чўкиб сиғиниш

– جُثْوَةٌ *кўп.* جُثًى гўр, гўртепа

– مَجْثًى *кўп.* مَجَاثٍ (*намоз пайтида тизза тагига қўйиладиган*) ёстиқ

جُحٌّ тарвуз (*Нажд ш. да*)

جَحْجَاحٌ *кўп.* جَحَاجِحُ ёки جَحَاجِحَةٌ жаноб, саййид, эътиборли киши

جُحَا, جُحَى (*араб халқ оғзаки ижоди қаҳрамонининг исми*) Жуҳо (*Гуҳо*)

I جَحَدَ (а) جَحْدٌ, جُحُودٌ 1) инкор этмоқ; 2) воз кечмоқ, рад қилмоқ; 3) ишонмаслик; 4) кўрнамак бўлмоқ, оқибатсиз бўлмоқ

– جَاحِدٌ 1) инкор этувчи; 2) динга (худога) ишонмайдиган, динсиз, даҳрий; 3) кўрнамак, оқибатсиз киши; ~ الْمَعْرُوفِ ёки ~ الْجَمِيلِ кўрнамак, оқибатсиз киши, яхшиликни билмайдиган киши

– جَحْدٌ, جُحُودٌ 1) инкор қилиш, тониш, тан олмаслик; 2) ишонмаслик, худосизлик, даҳрийлик; 3) *шунингдек*: ~ الْمَعْرُوفِ ёки ~ الْجَمِيلِ кўрнамаклик, оқибатсизлик, яхшиликни билмаслик

I جَحَرَ (а) جَحْرٌ уяга (инга) бекинмоқ; VII انْجَحَرَ = I

– جُحْرٌ *кўп.* جُحُورٌ, أَجْحَارٌ уя, ин

– جُحْرٌ = جُحْرَانٌ

جَحْشٌ *кўп.* جِحَاشٌ хўтук, кичкина эшак; ◊ ~ خَشَبٍ ёғочдан (тахтадан) ясалган бир нарсанинг остига қўйиладиган таглик; эшак

– جَحْشَةٌ *кўп.* ـاتٌ урғочи хўтук

– جُحَيْشٌ; ~ وَحْدِهِ ёки عُيَيْرُ وَحْدِهِ ўзбошимча, қайсар, ўзбилармон (*салбий маънода*)

I جَحَظَ (а) جُحُوظٌ чақчайтирмоқ, бақраймоқ, анқаймоқ (*кўз ҳақида*), VI تَجَاحَظَ Жоҳизга тақлид қилмоқ (*қар.* الْجَاحِظُ); Жоҳизга ўхшаб ёзишга ҳаракат қилмоқ

– جَاحِظٌ *кўп.* جُحَّظٌ (*шунингдек*: ~ الْعَيْنَيْنِ) кўзлари чақчайган, олакўз, бақакўз, уккикўз; ◊ ~ كَانَ مِنَ الْفَرَحِ عَيْنَاهُ қувончдан ўзини йўқотмоқ (*сўзма-сўз: қувончдан икки кўзи чақчайиб турипти*); الْجَاحِظُ Жоҳиз (*IX асрда яшаган машҳур шоирнинг лақаби*); هُوَ ~ الْبَيَانِ у Жоҳизга ўхшаш (яъни тенги йўқ) сўз устасидир

– جُحُوظٌ кўзнинг чақчайиб (бақрайиб) туриши; الـ ~ الدَّرَقِيُّ *мед.* Базедов касаллиги (*қалқонсимон без функциясининг бузилиши натижасидаги касаллик*), бўқоқ

I جَحَفَ (а) جَحْفٌ 1)олиб (оқизиб) кетмоқ (*сел ҳақида*); 2) (*бирор к. тарафига*) мойил бўлмоқ, қўшилмоқ, оғмоқ (مَعَ); IV أَجْحَفَ 1) зарар (зиён) етказмоқ, талафот келтирмоқ; 2) (*к. гадир*) адолатсиз бўлмоқ (بِ); 3) ўзи билан олиб кетмоқ (بِ); VI تَجَاحَفَ (*бирор н. да*) ўйнамоқ (بِ); ~ بِالْكُرَةِ чавгон, хоккей ўйнамоқ

– إِجْحَافٌ 1) зиён, зарар, талафот; 2) озор, ранж; адолатсизлик, ноҳақлик

– جَحَّافٌ ҳалокатли, фалокатли

– جَحْفَةٌ хоккей

– جُحْفَةٌ Маккаи мукаррама билан Мадинаи мунаввара ўртасидаги жой номи (*Шом ўлкасидан келувчи ҳожилар учун мийқот*)

جَحْفَلٌ *кўп.* جَحَافِلُ катта армия, кўп сонли қўшин; ◊ ~ رَجُلٌ эътиборли одам

– جَحْفَلَةٌ туёқли ҳайвонларнинг тумшуғи

I جَحَمَ (а) جَحْمٌ 1) (олов) ёқмоқ; 2) "шайтон олсин!" демоқ, бирор ким ёки нарсани кўздан нари ҳайдамоқ, отмоқ; унча диққат-эътибор бермаслик; II جَحَّمَ диққат билан қарамоқ; IV أَجْحَمَ (бирор н. дан) ўзини тиймоқ, бош тортмоқ (عَنْ)

– جَاحِمٌ қайноқ; қизиган; тобланган, қиздирилган

– جَحِيمٌ мн. дўзах ўти, дўзах; أَصْبَحَتِ الْحَيَاةُ ~اً فِي نَظَرِي ҳаёт мен учун дўзах бўлиб қолди

– جَحِيمِيٌّ дўзахга оид; дўзахий

I جَخَّ (а/и) جَخٌّ димоғи (бурни) кўтарилиб кетмоқ; керилиб, мақтаниб гапирмоқ, мақтанмоқ, керилмоқ

– جَخَّاخٌ 1. мақтанувчи, манманлик қилувчи; 2. мақтанчоқ

– جَخَّةٌ мақтаниш учун ёзилган ҳикоя

I جَخَفَ (и, у) جَخْفٌ, جَخِيفٌ ҳаддан ташқари мақтанмоқ, катта (йўғон) гапирмоқ

– جُخَافٌ улуғлик васвасаси, мен улуғман деб ўйлаш, жиннилик

– جَخَّافٌ ўта мақтанчоқ

– جَخِيفٌ хириллаган овоз, хириллаган товуш

(جخو) II جَخَّى қоринни ердан баландда ушлаб турмоқ (саждада); إِنَّهُ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ ~ فِي سُجُودِهِ ҳад. пайғамбаримиз алайҳиссалом саждада қоринларини баланд тутардилар

I (جدّ) جَدَّ[1] (а/и) جَدٌّ 1) буюк бўлмоқ; 2) эътиборли бўлмоқ; جَدَّ[2] (а/и) جِدٌّ 1) (бирор н. да) жиддийлик кўрсатмоқ, жиддий ҳаракат қилмоқ, ғайрат кўрсатмоқ (فِي); меҳнат қилмоқ, ишламоқ; ~ وَكَدَّ терлаб-пишиб ишламоқ; 2) жиддий бўлмоқ; (бирор н. ни) жиддий туриб бажармоқ; جَدَّ[3] (и/и) جِدَّةٌ янги бўлмоқ, яқингинада қилинган бўлмоқ; مَا يَجِدُّ مِنَ هَلْ ~ لِلْأَمْرِ جَدِيدٌ؟ бирон бир янгилик борми?; مَا جَدَّ مِنَ الْأَعْمَالِ (кун тартибидаги) ҳар хил масалалар; جَدَّ[4] (и/а) جَدٌّ ёки جُدَّ мажҳ. бахтли бўлмоқ; جَدَّ (а/у) бичмоқ (газламани тикиш учун); ~ النَّخْلَ хурмони кесмоқ, қирқмоқ, каллакламоқ; II جَدَّدَ 1) янгиламоқ; қайтадан бошламоқ; қайтадан тикламоқ; ~ الْخِدْمَةَ فِي الْجَيْشِ мажбурий муддатни адо этгач, яна ҳарбий хизматда қолмоқ; қайтадан ҳарбий хизматга кирмоқ; ~ الشَّبَابَ ёшартирмоқ, ёшартмоқ; янгилик киритмоқ; 3) янгитдан (қайтадан) бошламоқ, қайтармоқ, такрорламоқ; IV أَجَدَّ 1) (бирор н. да) жиддийлик кўрсатмоқ (فِي); 2) янгиламоқ, қайтадан қилмоқ; ~ النَّخْلُ хурмони кесиш, қирқиш, каллаклаш вақти келмоқ; 3) буюк бўлмоқ, улуғ бўлмоқ, V تَجَدَّدَ 1) янгиланмоқ; қайтадан (янгидан) тикланмоқ;; 2) биринчи марта пайдо бўлмоқ, янги пайдо бўлмоқ; X اسْتَجَدَّ 1) янги тусга кирмоқ, тикланмоқ, қайтадан (янгидан) бошланмоқ, яна давом этмоқ; 2) яна қайтадан тикламоқ; 3) (бирор н. ни) биринчи марта қилмоқ, янги келган бўлмоқ (мас., мактабга); 4) янгилик қидирмоқ

– أَجَدَّانِ ик.с.: الـ~ кеча ва кундуз

– تَجَدُّدٌ ўз-ўзини янгилаш; ~ الـ الْخَلَوِيُّ биол. анаболизм (организмда ҳужайра ва тўқималар таркибий қисмлари ҳосил бўлишида моддалар алмашуви жараёни мажмуи)

– تَجْدِيدٌ 1) янгилаш; реставрация қилиш (эскириб ёки вайрон бўлиб кетган санъат ёдгорликларини асл ҳолига келтириб, қайта тиклаш), қайта тиклаш; ~ الشَّبَابِ ёшартириш, ёш ҳолига қайтариш; 2) янгилик киритиш

– تَجْدِيدِيٌّ янгиловчи; новаторликка ва новаторларга оид

– جَادٌّ 1) муҳим; жиддий, сипо, вазмин; 2) кунт билан ишлайдиган, тиришқоқ, ғайратли

– جَادَّةٌ кўп. جَوَادُّ, ـــَاتٌ кенг йўл; ~ الْحَقِّ ҳақиқат йўли; ~ الرَّشَادِ тўғри йўл; عَادَ إِلَى ~ الصَّوَابِ савоб йўлига қайтмоқ, ҳақиқат йўлига қайтмоқ; ~ النَّهْرِ фарватер (сувнинг кемалар юра оладиган чуқур жойи, кема йўли)

– جَدٌّ[1] кўп. جُدُودٌ 1) улуғлик, буюклик; салобат; 2) бахт, омад; ~ عَاثِرُ الـ а) бахтсиз, толеи паст, иши юришмаган; б) омадсиз; الـ~ الْعَاثِرُ аччиқ тақдир; паст қисмат

– جَدٌّ[2] кўп. جُدُودٌ, أَجْدَادٌ 1) бобо, бува; الـ~ لِأَبِيهِ бобо (ота томонидан); الـ~ لِأُمِّهِ бобо (она томонидан); الـ~ الْأَصْغَرُ бобо, бува; الـ~ الْأَكْبَرُ (الْأَعْلَى) ёки أَبُو الـ~ (الْجَدَّةِ) катта бобо, катта бува (бобо ёки момонинг отаси), ~ الـ~ катта бобонинг ёки катта бувининг отаси; 2) ота-бобо, аждод

– جِدَادٌ ёки جَدَادٌ кесиш, қирқиш, каллаклаш

– جَدَّةٌ кўп. ـــَاتٌ ـــ буви, момо; الـ~ لِأَبِيهِ момо (ота томондан); الـ~ لِأُمِّهَا момо (она томондан); الـ~ الصُّغْرَى буви, момо; الـ~ الْكُبْرَى ёки أُمُّ الْجَدِّ (الـ~) катта буви (бобо ёки момонинг онаси); الـ~ ача (катта бобонинг ёки катта бувининг онаси)

– جُدَّةٌ кўп. جُدَدٌ услуб, усул, восита

– جِدٌّ 1) тиришиш, ғайрат қилиш, ҳаракат қилиш; 2) жиддийлик, жиддият; أَخَذَهُ مَأْخَذَ الـ~ бирор нарсани жиддий қабул қилмоқ; مَسْأَلَةٌ ~ خَطِيرَةٌ ўта жиддий масала; عَسِيرٌ ~ жуда қийин (оғир); كُلُّ أَفْعَالِهِ ~ فِي ~ унинг ҳамма хатти-ҳаракатлари жиддийдир; بِـ~ ёки ~ فِي ёки مِنْ ~ жиддий; نَظَرَ إِلَيْهِ بِعَيْنِ الـ~ бирор кимга жиддий кўз билан қарамоқ; أَنْتَ ~ عَالِمٌ أَنَّ ... сен шуни жуда яхши биласанки, ...; النَّاسُ مُهْتَمُّونَ ~ الِاهْتِمَامِ ...га одамлар жуда қизиқаётир; ~اً жуда, ғоят

– جَدَدٌ текис ер; مَنْ سَلَكَ الـ~ أَمِنَ الْعِثَارَ мқл. ким тўғри йўлдан юрса, у қоқилмайди

– جِدَّةٌ янгилик

– جِدِّيٌّ жиддий

– جِدِّيَّةٌ жиддийлик, муҳимлик; (*бирор н. даги*) хусусият

– جَدِيدٌ[1] *кўп.* جُدُدٌ 1) янги; энг янги; яқингинадаги, охирги; لَنْج ~ яп-янги; مِنْ ~ қайтадан, яна; ا~ бошқатдан, қайтадан, тағин; فِي ~ яқингинада; ... لَا ~ فِي ... да ҳеч қандай янгилик йўқ; أَتَى بِـ~ فِي ... ...га бирор янгилик киритмоқ; الـ~ان *ик.с.* кун ва тун; 2) пара (*пиастрнинг қирқдан бирига тенг бўлган пул бирлиги*); الـ~ الأَبْيَضُ يَنْفَعُ فِي الْيَوْمِ الأَسْوَدِ *мқл.* бойлигингни қора кунга сақла (*сўзма-сўз:* оқ паранинг (пулнинг) нафи қора кунда тегади)

– جَدِيدٌ[2] бахтли, бахт-саодатли, омадли

– جَدِيدٌ[3] бичилган (*кийим*); ثَوْبٌ ~ кийим учун бичилган газлама

– مُجِدٌّ тиришқоқ, ҳаракатчан, серғайрат

– مُجَدِّدٌ 1. янгиловчи; التَّيَّارِ ~ *эл.* реле (*электр занжирини улайдиган ва узадиган асбоб*); 2. новатор, янгилик яратувчи

– مَجْدُودٌ бахтли, саодатманд

– مُسْتَجَدٌّ янги; энг янги; яқингинадаги

– مُسْتَجِدٌّ янги одам; فِي الدِّينِ ~ *дин.* прозелит (*бирор динни янги қабул қилган киши*), бирор динга янги кирган (киритилган) киши

I جَدُبَ (у) جُدُوبَةٌ *ёки* جَدَبَ (и) جَدْبٌ қуруқ бўлмоқ (*ер ҳақида*), унумсиз, ҳосилсиз бўлмоқ (*ер ҳақида*); جَدَبَ (у) айбламоқ, айб қўймоқ; IV أَجْدَبَ 1) қуруқ, унумсиз бўлмоқ, ориқлаб қолмоқ (*ер ҳақида*); مَنْ ~ انْتَجَعَ *мқл.* ким ҳосил ололмаган бўлса, у бошқа ёқдан яйлов қидиради; 2) унумсизликдан (ҳосилсизликдан) шикаст топмоқ, азоб чекмоқ; الْقَوْمُ ~ одамлар бошига қурғоқчилик тушди

– إِجْدَابٌ 1) қурғоқчилик; 2) муваффақиятсизлик, иш юришмаслик, ишнинг ўнгдан келмаслиги

– أَجْدَبُ *мн.* جَدْبَاءُ қурғоқ, унумсиз, ҳосилсиз (*ер ҳақида*); الْجَدْبَاءُ саҳро

– جَدْبٌ[1] 1) қурғоқ (*ер ҳақида*); 2) ҳосилсиз; 2. 1) қурғоқчилик; 2) ҳосил битмаганлик, ҳосилсизлик

– جَدْبٌ[2] айб

– جُدُوبَةٌ қурғоқчилик, камҳосиллик

– جَدِيبٌ 1) ҳосилсиз, қурғоқ (*ер ҳақида*); 2) камҳосил, ҳосил бўлмаган

– مُجْدِبٌ ҳосилсиз, қурғоқ (*ер ҳақида*)

– مَجْدُوبٌ ҳосилсиз, қаттиқ, қурғоқ (*ер ҳақида*); 2) *халқ.* телба, девона, тентак, руҳий касал (*сол.* مَجْذُوبٌ)

جَدَثٌ *кўп.* أَجْدَاثٌ гўр, қабр

جُدْجُدٌ *кўп.* جَدَاجِدُ қора чигиртка

I جَدَحَ (а) جَدْحٌ бирор нарса қўшиб қормоқ, аралаштирмоқ, қориштирмоқ, бир оз қўшмоқ (аралаштирмоқ)

I جَدُرَ (у) جَدَارَةٌ 1) муносиб бўлмоқ, (н. *гадир*) лойиқ (муносиб) бўлмоқ, арзимоқ (ب); يُجْدَرُ بِالذِّكْرِ эслатиб (айтиб) ўтишга муносиб, эслатишга арзирли; 2) (к. *нингдир*) қилиши, бажариши лозим бўлмоқ (ب); 3) *мажҳ.* чечак билан оғримоқ; II جَدَّرَ 1) *шунингдек: мажҳ.* чечак билан оғримоқ; 2) илдиз отмоқ (*сол.* جَذَّرَ)

– أَجْدَرُ энг керакли; энг муносиб, ...га энг сазовор; وَالأَجْدَرُ أَنْ ... яна ҳам яхшиси шуки, ...

– جِدَارٌ[1] *кўп.* جُدُرٌ девор; الـ~ الصِّينِيُّ Буюк Хитой девори; ~ صَوْتِيٌّ *ёки* ~ الصَّوْتِ *ав.* оддий тезлик билан товуш тезлиги орасидаги чегара; ضَرَبَ ا~ مِنَ الصَّمْتِ حَوْلَ ... ...нинг атрофига сукунат девори қурмоқ (...га мутлақо эътибор бермаслик)

– جِدَارٌ[2] *кўп.* ـَـات асос, пойдевор, фундамент

– جَدَارَةٌ 1) мувофиқлик, муносиблик, тўғри (мос) келиш; яроқлилик; фойдалилик; қобилиятлилик, лаёқат; 2) шаън, қадр-қиммат; эътибор; яхши хислат, афзаллик; وَاسْتِحْقَاقٍ ~ عَنْ хизмати ва эътиборига яраша (лойиқ)

– جِدَارِيٌّ деворий, деворга ўрнатилган; *анат.* тана деворига (тўсиғига) яқин жойлашган (*аъзо ҳақида*)

– جَدْرٌ *кўп.* جُدْرَانٌ девор

– جَدْرٌ[1] *кўп.* جُدُورٌ *бот.* топинамбур, чўчқа картошка (*Helianthus tuberosus- кунгабоқарга ўхшаш кўп йиллик туганаклик ўсимлик*)

– جَدْرٌ[2] *кўп.* جُدُورٌ илдиз

– جَدَرَةٌ *мед.* бўқоқ, Базедов касаллиги (*қалқонсимон без функциясининг бузилиши натижасидаги касаллик*)

– جُدَرِيٌّ, جَدَرِيٌّ чечак; الْبَقَرِ ~ бузоқ чечаги; الدَّجَاجِ ~ сув чечак

– جَدِيرٌ *кўп.* جُدَرَاءُ лойиқ, муносиб, (*бирор н. га*) арзийдиган (ب); بِالذِّكْرِ ~ эслатиб (айтиб) ўтишга лойиқ, эслашга арзирли; ~ بِالإِعْتِبَارِ эътиборга арзирли, диққатга лойиқ, эътибор (диққат)га молик

– جُدَيْرِيٌّ сув чечак

– مِجْدَارٌ қўриқчи, қўрғич (*ҳосилли дала ёки боғларда*)

– مُجَدَّرٌ чечак билан оғриган касал

– مُجَدَّرَةٌ мужаддара (*гуруч, ясмиқ дон и ва ёғ қўшиб тайёрланган овқат*)

– مَجْدُورٌ 1) чечак билан оғриган касал; 2) (*чечакдан*) юзи чўтир бўлиб қолган одам

جَدِيسٌ *тар.* Жадис (*Арабистондаги қадимги халқ номи*)

I جَدَعَ (а) جَدْعٌ шартта кесмоқ; ажратиб (узиб, кесиб) қўймоқ, (*бадандинг бирон бир қисмини*) кесиб ташламоқ; майиб (чўлоқ) қилмоқ, ногирон қилиб қўймоқ

– أَجْدَعُ *мн.* جَدْعَاءُ *кўп.* جُدْعٌ бурни кесилган (пучуқ)

– جَدْعٌ шартта кесиш, ажратиб (узиб, кесиб) қўйиш; ~ بِـ ه қандай бўлмасин, нима қилиб бўлса ҳам; يَتَمَنَّى بِـ~ الأَنْفِ أَنْ ... ... учун қўлини (*сўзма-сўз:* бурнини) кестиришга тайёр эди

– جَدَعٌ *кўп.* جُدْعَانٌ 1. довюрак, ботир; серғайрат; 2. 1) яхши йигит, йигитча; 2) ботир, мард

جَدْعَنَةٌ мардлик, ботирлик, азаматлик

I جَدَفَ (u) جُدُوفٌ кесилган қанотларни қоқмоқ; II جَدَّفَ 1) эшкак эшмоқ; 2) ҳақорат қилмоқ, ёмонламоқ, қораламоқ, урушмоқ; 3) худога шак келтирмоқ, шаккоклик қилмоқ (عَلَى اللهِ)

– تَجْدِيفٌ *кўп.* تَجَادِيفُ 1) эшкак эшиш; 2) сўкиш, ҳақорат; 3) худога шак келтириш, куфрлик (عَلَى اللهِ)

– تَجْدِيفِيٌّ худони, динни таҳқирлашга, худога, динга қаршилик қилишга оид

– جَدَفٌ[1] *кўп.* أَجْدَافٌ қабр, гўр

– جَدَفٌ[2] 1) усти ёпилмаган, беркитилмаган ичимлик; 2) егандан кейин устидан сув ичишни талаб қилмайдиган Яманда ўсадиган ўсимлик

– مِجْدَافٌ *кўп.* مَجَادِيفُ эшкак, човхода, чов; بَيْتُ الْـ~ эшкак қулоғи (*қайиқ ёнида эшкак ўрнатиладиган айри ва шу айри қозиғи учун қилинган тешик*)

– مُجَدِّفٌ эшкак эшувчи, эшкакчи

I جَدَلَ (у, и) جَدْلٌ айлантирмоқ, бурамоқ; эшмоқ, ўрмоқ; тўқимоқ, ўрай (тўқий) бошламоқ; ~ الشَّعْرَ فِي ضَفِيرَتَيْنِ сочни иккита кокил қилиб ўрмоқ; II جَدَّلَ 1) тўқимоқ; ўрай (тўқий) бошламоқ; 2) ерга ағдармоқ, йиқитмоқ, қулатмоқ; III جَادَلَ бир-бирига исбот қилмоқ; (*бирор н. ҳақида*) баҳслашмоқ (فِى), VI تَجَادَلَ бир-бири билан баҳслашмоқ; музокара олиб бормоқ; VII انْجَدَلَ 1) эшилган (ўрилган) бўлмоқ; 2) ерга ағдарилган (йиқитилган) бўлмоқ

– أَجْدَلُ (*кўч.м.*) лочин

– جِدَالٌ баҳс; музокара; الْـ~ لاَ يَقْبَلُ (لاَ يَتَحَمَّلُ) тортишувга (шак-шубҳага) ўрин йўқ; بِلاَ ~ шак-шубҳасиз, аниқ, равшан; لاَ ~ فِيهِ وَلاَ مِرَاءَ бу жуда ҳам аниқ (равшан)

– جَدَّالٌ баҳсчи, баҳсни яхши кўрадиган одам

جَدْلٌ аъзо

جَدَلٌ 1) баҳс, мубоҳаса, музокара; بِغَيْرِ ~ шак-шубҳасиз; هَذَا لاَ يَقْبَلُ (لاَ يَتَحَمَّلُ) ~ا бу шак-шубҳасиз; نَفْرِضُ (نُسَلِّمُ) ~ا بِأَنْ هَذَا قَدْ حَصَلَ бу содир бўлди деб фараз қилайлик; 2) *фалс.* диалектика (*ҳаракат ва ривожланишнинг умумий қонуниятлари ҳақидаги фалсафий таълимот; шунингдек: ҳаракат ва ривожланиш жараёни*)

– جَدِيلٌ *кўп.* جُدُلٌ ўрилган (эшилган) арқон

– جَدِيلَةٌ *кўп.* جَدَائِلُ бир тутам соч; кокил

– مُجَادَلَةٌ баҳс, мубоҳаса, тортишув; музокара

– مِجْدَالٌ[1] 1. баҳслашишни севадиган одам; 2. жанжалкаш

– مِجْدَالٌ[2] *кўп.* مَجَادِيلُ тумба, устунча; тагкурси, катта тош

– مِجْدَلٌ *кўп.* مَجَادِلُ 1) қаср, қалъа, сарой, қўрғон; 2) баҳсчи; жанжалкаш

– مَجْدُولٌ 1) айлантириб ўралган (эшилган); маҳкам қилиб эшилган; чигал, чувалган, ўралган, эшилган; 2) кучли ва чиройли; ~ الرَّقَبَةِ кучли (йўғон) бўйинли

I جَدَا (جدو) (у) جَدْوٌ (к. *ғадир*) тортиқ қилмоқ, бермоқ (عَلَى); IV أَجْدَى (*фойда*) келтирмоқ; фахрланмоқ; هَذَا لاَ يُجْدِيكَ نَفْعًا бу сенга наф бермайди; ~ عَلَيْهِ خَيْرًا кимгадир фойда келтирмоқ; هَذَا لَمْ يُجْدِ فَتِيلاً бу ҳеч қандай ёрдам келтирмади; VIII اجْتَدَى 1) сўрамоқ, совға-салом талаб қилмоқ; X اسْتَجْدَى 1) сўрамоқ, сўраб олмоқ, тилаб олмоқ; ~ الأَكُفَّ хайр - эҳсон (садақа) сўрамоқ; 2) совға-салом талаб қилмоқ

– أَجْدَى энг фойдали

– جَدْوَى = جَدَا

– جَدَاءٌ фойда, манфаат

جُدَاءٌ *мат.* кўпайтма (*кўпайтириш натижаси*)

– جَدْوَى 1) совға, туҳфа; 2) фойда, манфаат; афзаллик, устунлик; عَلَى غَيْرِ ~ *ёки* دُونَ ~ ҳеч қандай фойдасиз; натижасиз; لاَ ~ مِنْهُ *ёки* عَدِيمُ الْـ~ *ёки* بِلاَ ~ фойда бермайдиган, бефойда; عَدَمُ ~ фойдасизлик, бефойдалик, беҳудалик; ذَهَبَ دُونَ ~ натижасиз бўлмоқ, самарасиз бўлмоқ (*мас., бирор ҳаракат ҳақида*)

– جَدْيٌ *кўп.* جِدَاءٌ, جِدْيَانٌ 1) улоқ, эчки боласи, ширвоз; أُذْنُ الْـ~ *бот.* баргизуб, зуптурум; بُرْجُ الْـ~ *астр.* Жадий буржи; مَدَارُ الْـ~ Жадий тропиги (*Жадий буржи экватор атрофида кўринади*); 2) *шунингдек:* الْـ~ *ёки* الْفَرْقَدِ ~ *ёки* الْجُدَيُّ Қутб юлдузи

– مُجْدٍ *мн.* مُجْدِيَةٌ фойдали

– مُسْتَجْدٍ *мн.* مُسْتَجْدِيَةٌ гадо, тиланчи; қашшоқ

جَدْوَارٌ дармана, дармана илдизи

جَدْوَلَ чизиқ (жадвал) тортмоқ, жадвалларга бўлмоқ, чизиқлаб чиқмоқ; تَجَدْوَلَ чизиқ (жадвал) тортилган бўлмоқ, жадвалларга бўлинган бўлмоқ

– جَدْوَلٌ *кўп.* جَدَاوِلُ 1) оқим; сой, анҳор; канал; 2) рўйхат, санаб чиқиш, рўйхат дафтари, жадвал; таблица; график; диаграмма; ~ الأَعْمَالِ ишлар жадвали, ишлар тартиби, кун тартиби; ~ الْخَطَإِ وَالصَّوَابِ матбаа хатолари рўйхати: ~ الدُّرُوسِ дарслар жадвали; ~ الضَّرْبِ кўпайтириш жадвали; ~ الْقَضَايَا суд ишлари рўйхати; ~ نِظَامِ الْعَنَاصِرِ الدَّوْرِيُّ *ёки* مِنْدِلِييفَ Менделеев жадвали, элементларнинг даврий жадвали; جَدَاوِلُ انْتِخَابِيَّةٌ сайлов рўйхатлари

– جَدْوَلَةٌ чизиқлар тортиш, графалаш

– جَدْوَلِيٌّ жадвалга оид; رَقْمُ الْعُنْصُرِ الـ~ элементларнинг жадвалдаги рақами

جَدُونٌ руль (*велосипеддаги*)

I جَذَّ (*а/у*) جَذٌّ кесмоқ, қирқмоқ; кесиб ташламоқ; VII اِنْجَذَّ кесилган (қирқилган) бўлмоқ

– جُذَاذٌ *ёки* جِذَاذٌ кесиб олинган бўлак, қисм

– جُذَاذَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) карточка (*мас., кутубхонада*); 2) фишка (*турли ўйинларда ютуқни ҳисоблаш учун ишлатиладиган тош, соққа ва ш.к.*)

– جُذَاذَاتٌ *кўп.* қийқимлар, қирқиндилар; бўлаклар; синиқлар, қолдиқлар; пайраҳалар; қирқинди; қипиқ

– جُذَاذٌ = مَجْذُوذٌ

I جَذَبَ (*и*) جَذْبٌ 1) судрамоқ, тортмоқ; 2) ўзига жалб қилмоқ, ўзига тортмоқ, ўзига мафтун қилмоқ; қойил қолдирмоқ; 3) чўзмоқ, ўтказмоқ; III جَاذَبَ 1) тортишмоқ; ҳар ким ўз тарафига тортмоқ, судрамоқ; 2) (*бирор к. билан*) мусобақалашмоқ, курашмоқ; (*бирор н. ни*) талашмоқ; ~ـهُ حَبْلَ الْمُكَاتَبَةِ мен у билан хат ёзишиб турдим; ~ـهُ الْحَدِيثَ мен у билан суҳбатлашдим; ~ـهُ بِنُكْتَةٍ мен у билан ҳазиллашдим; VI تَجَاذَبَ 1) тортишмоқ; ҳар ким ўзига қараб тортмоқ; 2) бир-бирига интилмоқ; 3) *физ.* ўзаро тортишмоқ; 4) мусобақалашмоқ; курашмоқ; ◊ ~ أَطْرَافَ الْحَدِيثِ (*бирор к. билан*) суҳбатлашмоқ, гаплашмоқ (مَعَ); VII اِنْجَذَبَ 1) ўзига тортувчи бўлмоқ, мафтун қилувчи бўлмоқ; тортиб олиб чиқилмоқ, судраб чиқилмоқ; 2) *физ.* тортиш кучи натижасида яқинлашмоқ, тортилмоқ; 3) жазавага тушмоқ, ортиқ даражада асабий ҳолатга тушмоқ; 4) ақлдан озмоқ, телбаланмоқ; VIII اِجْتَذَبَ ўзига тортмоқ, мафтун қилмоқ, кўнглини мафтун қилмоқ; ~ الأَنْظَارَ (*бирор н. га*) диққатни жалб қилмоқ (إِلَى)

– اِجْتِذَابٌ 1) қизиқиш, интилиш, майл, ҳавас; 2) ёқимлилик, жозибадорлик, дилраболик, дилбарлик; 3) *физ.* ўзига тортиш, тортиш

– اِنْجِذَابٌ 1) жазава ҳолати, ўта асабийлашган ҳолат; завқланиш, қойил қолиш; 2) (*бирор к. га*) ихлос қўйиш; (*бирор к. ни*) ёқтириш

– تَجَاذُبٌ 1) бир-бирига (ўзаро) интилиш; дўстлик; 2) *физ.* бир-бирини ўзаро тортиб туриш; ўзаро тортишиш; الـ~ الْمَغْنَطِيسِيُّ магнит тортишиши; туташиш, уланиш; 3) бирикиш, бирикма; ~ كِيمِيَاوِيٌّ кимёвий бирикма

– جَاذِبٌ 1) жозиб, ўзига тортувчи; ўзига мафтун (*жалб*) қилувчи; الْقُوَّةُ الـ~ـةُ الْمَرْكَزِيَّةُ марказга интилувчи куч; 2) мафтункор, мафтун қиладиган; таҳсинга лойиқ, чиройли

– جَاذِبَةٌ *кўп.* جَوَاذِبُ 1) *мн.* جَاذِبٌ *дан*; 2. жозибали хислат, жозибали жиҳат (томон); жозибадорлик, жозибалилик, гўзаллик

– جَاذِبِيَّةٌ 1) майл, ҳавас, интилиш; 2) *физ.* ўзига тортиш, тортишиш; ~ الإِلْتِصَاقِ туташиш, уланиш; бир-бирини тортиб туриш; الـ~ الأَرْضِيَّةُ ернинг тортиши; ~ الثِّقَلِ оғирлик кучи; الـ~ الْمَغْنَطِيسِيَّةُ магнетизм (*магнит ҳодисалари ва хоссалари*); قَانُونُ الـ~ ўзаро тортишиш қонуни; 3) ёқимлилик, жозибалилик тортувчанлик, мафтункорлик, ўзига тортишлик; 4) мароқлилик, қизиқарлилик (*мас., ҳикояда*)

– جَذَّابٌ ёқимли, жозибали, мафтункор, ...

– جَذْبٌ 1) тортувчи куч; ҳавас, майл; 2) жалб қилиш; 3) *физ.* тортиш, тортишиш; 4) *дин.* қандайдир бир ғойибона куч; жазава, ўзини йўқотиш даражасидаги завқланиш (ҳаяжонланиш); الـ~ وَالدَّفْعُ мунозаралар

– جَذْبَةٌ *кўп.* جَذَبَاتٌ 1) масофа, оралиқ; 2) ҳавас, майл, интилиш; 3) жозибадорлик, мафтункорлик; 4) жазава, ўзини йўқотиш даражасидаги завқланиш (ҳаяжонланиш)

– جَذْبِيَّةٌ жозибадорлик, мафтункорлик, тортувчанлик

– مُجَاذَبَةٌ кураш, рақобат, рақиблик

– مَجْذُوبٌ *кўп.* مَجَاذِيبُ 1. 1) жазава ҳолатидаги киши, ўзини йўқотадиган даражада ҳаяжонланган киши; 2) ақлдан озган, тентак, жинни; مُسْتَشْفَى الْمَجَاذِيبِ ақлдан озганлар касалхонаси; 3) бутун вужуди билан берилган, ўта қизиққан, мафтун бўлиб қолган; 2. мажзуб (*сўфийликнинг учинчи мақоми*)

– مُنْجَذِبٌ 1) мафтун бўлган; завққа тўлган; 2) жазавага тушган киши; 3) ақлсиз, тентак, жинни; 4) бутун вужуди билан берилган, ўта қизиққан, мафтун бўлган

I جَذَرَ (*у*) جَذْرٌ 1) илдизи билан суғурмоқ; 2) таг-томири билан йўқотмоқ; II جَذَّرَ 1) илдизи билан суғурмоқ; 2) илдиз отмоқ (ёймоқ); 3) *мат.* илдиз остидан чиқармоқ

– تَجْذِيرٌ 1) илдизи билан суғуриш; 2) илдизи билан йўқотиш; 3) *мат.* илдиз остидан чиқариш

– جَذْرٌ *кўп.* جُذُورٌ 1) *тур.м.* *да*, ўзак, илдиз; ~ الْمَلِكِ *бот.* ойболтирғон, оқсасир (*ўтсимон ўсимлик*); ~ مُرَبَّعٌ *ёки* ~ تَرْبِيعِيٌّ *мат.* квадрат илдиз; اِسْتِخْرَاجُ الـ~ *мат.* илдиз чиқариш; عَلاَمَةُ الـ~ *мат.* радикал, илдиз аломати (√); الْجَذْرُ الثُّنَائِيُّ *грам.* икки ундошли ўзак; 2) асос, негиз, замин

– جَذْرِيٌّ 1) туб, қатъий, кескин; تَبَدُّلاَتٌ ~ـةٌ туб (кескин) ўзгаришлар; 2) илдизга оид

– جَذَعٌ[1] *кўп.* جِذْعَانٌ 1) барваста йигит; азамат; мард; 2) (*бирон бир ишда*) янги одам

– جَذَعٌ[2] *кўп.* جِذَاعٌ уй ҳайвонларининг кичик ёшлиги; икки ёшли қўй, уч ёшли мол ёки бошқа туёқлилар, беш ёшли туя

– جَذَعًا *ёки* جَذَعَةً яна; қайтадан, тағин, янгидан

– جِذْعٌ *кўп.* جُذُوعٌ 1) тана, поя; тўнка; банд, даста; ёғоч, хода; رَأَى الْقَذَاةَ فِي عَيْنِ أَخِيهِ وَ نَسِيَ الـ~ فِي عَيْنِهِ *мқл.* иштонсиз тиззаси йиртиққа кулибди (*сўзма-сўз:* бировнинг кўзидаги гардни кўради, ўзининг кўзидаги ходани ҳам кўрмайди); 2) гавда, тана

جَذْعَمَةٌ кичик ёшли, ёши кичик

(جَذَفَ) II جَذَّفَ (*эшкак билан*) эшмоқ (*сол.* جَدَّفَ)

– تَجْذِيفٌ эшкак эшиш

– مِجْذَافٌ *кўп.* مَجَاذِيفُ эшкак, човхода, чов

I جَذِلَ (а) جَذَل хурсанд бўлмоқ, қувонмоқ, шодланмоқ, завқланмоқ; IV أَجْذَلَ хурсанд қилмоқ, қувонтирмоқ, шод қилмоқ

– جَذَلٌ хурсандчилик, қувонч, завқ-шавқ, шодлик

– جَذِلٌ кўп. جُذْلَانٌ қувончли, шод-хуррам; хурсанд; бахтли, бахтиёр

– جِذْلٌ кўп. جُذُولٌ, أَجْذَالٌ тана, поя; тўнка

– جَذْلَانُ қувноқ, хурсанд, шодмон

– جُذَيْلٌ кўп. ـَاتٌ — (туялар келиб қашланадиган) устун, устунча

I جَذَمَ (и) جَذْمٌ 1) кесиб қўймоқ, кесиб ташламоқ; 2) мажҳ. мохов касали билан оғримоқ; IV أَجْذَمَ мохов касали билан оғримоқ

– أَجْذَمُ мн. جَذْمَاءُ кўп. جُذْمٌ 1) мохов, мохов касаллиги билан оғриган одам; 2) майиб панжали, панжаси майиб, ёки майиб қўлли, қўли майиб

– جُذَامٌ мед. мохов

– جُذَامَةٌ ангиз (экин ўриб олинган ер); ўроқ вақти, ўрим-йиғим

– جِذْمٌ кўп. جُذُومٌ 1) ўзак, илдиз; 2) тана, поя

– مَجْذَمٌ депрозорий, моховхона (моховлар касалхонаси)

– مَجْذُومٌ мохов (одам)

جُذْمُورٌ кўп. جَذَامِيرُ тўнка

جُذْوَةٌ, جَذْوَةٌ кўп. جُذًى ёнаётган кўмир; сўхта ўтин, сўхта, чала куюк; қоракуя

I جَذَى (и) جَذْيٌ (бирор н. қилмоққа) халақит бермоқ, тўсқин бўлмоқ (عَنْ)

I جَرَّ (а/у) جَرٌّ 1) судрамоқ, ташимоқ, тортмоқ; сабаб (боис) бўлмоқ, ...га олиб бормоқ (келмоқ); ~ الْمَرْكَبَ кемани шатакка олмоқ; ~ الْمِيَاهَ إِلَى ... сувни ...ға олиб бормоқ; ~ الْهَوَاءَ إِلَى جَوْفِهِ ҳавони сўриб олмоқ; ~ قَدَمَيْهِ оёғини зўрға судраб босмоқ; ~ نَفْسَهُ إِلَى .. (бирор ёққа) судралиб (имиллаб) бормоқ (ёки келмоқ); كُلٌّ يَجُرُّ النَّارَ إِلَى قُرْصِهِ мқл. ҳар ким оловни ўз кўмочига тортади; 2) ташиб юрмоқ, бошқа жойга ташимоқ; жойдан-жойга ташимоқ, кўчирмоқ; 3) (н. ғадир) жалб қилмоқ, тортмоқ (إِلَى); ~ هُ إِلَى الْحَرْبِ кимнидир урушга тортмоқ, жалб қилмоқ; 4) (н. нимадир ичидан) олмоқ, чиқармоқ, (тортиб, суғуриб) олмоқ (مِنْ); 5) грам. сўзни қаратқич келишигида келтирмоқ; ◊ ~ شَكْلًا مَعَ ... (к. биландир) жанжал келтириб чиқармоқ; ~ جَرِيمَةً (к. ғадир қарши) жиноят содир этмоқ (عَلَى); II جَرَّرَ куч билан судрамоқ, тортмоқ; IV أَجَرَّ 1) (сақич) чайнамоқ; 2) (тўлов) муддатини узайтирмоқ, кейинга қолдирмоқ; VII انْجَرَّ 1) тортувчи бўлмоқ, эргаштириб кетувчи бўлмоқ, бир жойдан иккинчи жойга ташувчи бўлмоқ; шатакка олинмоқ; ~ مَعَ التَّيَّارِ оқим бўйича бормоқ; 2) (бирор н. га) қўшилган (тортилган, жалб этилган) бўлмоқ (إِلَى); ◊ ~ وَرَاءَ عَجَلَةِ араванинг орқа ғилдираги бўлиб судралиб бормоқ; ҳаммадан орқада қолиб кетмоқ; ~ إِلَى الْوَرَاءِ чекинмоқ, четга (нарига) сурилмоқ; انْجَرَّ قُدَّامِي олдимда юр!; انْجَرَّ مِنْ هُنَا! йўқол (кет) бу ердан!; VIII اجْتَرَّ 1) (сақич) чайнамоқ; 2) етакламоқ, тортиб судрамоқ; 3) етакланмоқ, тортилмоқ; ~ الْبَعِيرُ туя етакланди; X اسْتَجَرَّ 1) секин судрамоқ, тортмоқ; 2) насияга сотиб олмоқ

– اجْتِرَارٌ (сақич) чайнаш

– انْجِرَارٌ эргаштириш, жалб этиш, тортиш

– انْجِرَارِيَّةٌ 1) шатакка олиниш; 2) шатакка олиш кираси (ҳақи)

– جَارٌّ 1) тортувчи, судровчи; 2) грам. қаратқич келишиги бошқарувчиси, предлог, олд кўмакчи

– جَارَّةٌ жиловидан етакланадиган туя; لَا صَدَقَةَ فِي الْإِبِلِ الْـ~ ҳад. етакланадиган туядан закот олинмайди

– جَارُورٌ кўп. جَوَارِيرُ суриладиган (тортма) яшиқ

– جَرٌّ тортув, тортиш; судраб жилдириш; шатакка олиш; ~ الْأَثْقَالِ (оғир нарсаларни кўтариш ва жилдириш) механикаси; 2) грам. сўзни қаратқич келишигига қўйиш; حَرْفُ الْـ~ грам. предлог, олд кўмакчи; ◊ ~ ا كَذَا وَ هَلُمَّ جَرًّا қар. هَلُمَّ

– جَرَّاءَ: مِنْ ~ ذَلِكَ бунинг оқибатида, шунинг учун; مِنْ ~ أَنَّ ... шуни назарда тутиб ...; сол. جَرَّاءَ қар. جرى

– جَرَّارٌ 1. 1) кўп сонли (қўшин ҳақида); 2. 1) кулол; 2) прицепли платформа; ~ الْـ وَالْحَبْلُ عَلَى الْـ ва бошқалар (ва б.)

– جَرَّارَةٌ кўп. ـَاتٌ — 1) трактор; ~ (ذَاتُ) جَنَازِيرَ ёки ~ (ذَاتُ) حَصِيرَةٍ ёки ~ بِحَصِيرَةٍ занжирли трактор; ~ كَهْرَبَائِيَّةٌ электротрактор; 2) постромка, шатак қайиш; 3) сариқ чаён

– جَرَّةٌ[1] кўп. ـَاتٌ — олға интилиш, сапчиш; бирданига тез қилинган ҳаракат; بِـ~ مِنَ الْقَلَمِ қалам чизиш (тортиш) билан

– جَرَّةٌ[2] кўп. ـَاتٌ —, جِرَارٌ кўза, хумча, тувак, хурмача; كَسَرَ الْـ~ بَيْنَهُ وَ بَيْنَهَا маж. у (мз.) билан унинг (мн.) ўртасидан ола мушук ўтди (сўзма-сўз: иккисининг ўртасидаги кўза синди); مَا كُلُّ مَرَّةٍ تَسْلَمُ الْـ~ мқл. Кўза ҳар куни эмас, кунида синади (сўзма-сўз: кўза ҳар сафар ҳам бутун қолавермайди)

– جُرَّةٌ кўп. جُرَرٌ из; ғилдирак изи, арава изи

– جِرَّةٌ кўп. أَجِرَّةٌ сақич

– جَرِيرٌ кўп. أَجِرَّةٌ нўхта

– جَرِيرَةٌ кўп. جَرَائِرُ гуноҳ, айб, хато, ножўя иш; жиноят; ◊ ~ وَ ذَلِكَ бу ишнинг оқибати шуки, ...; مِنْ ~ ـِهِ у туфайли, унинг учун

– مُجْتَرٌّ кавш қайтарувчи; الْحَيَوَانَاتُ الْـ~ةُ кавш қайтарувчи ҳайвонлар; الْـ~َاتُ кўп. кавш қайтарувчилар

– مَجَرٌّ кўп. ـَاتٌ — нов, қувур, оқава сувларни табиий сув

ҳавзаларига ўтказадиган қувурлар

– مَجَرٌّ узатма тасмаси (қайиши)

– مَجَرَّةٌ: الـ~ ёки نَهْرُ الـ~ Сомон Йўли, Галактика (*Қуёш системасини ўз ичига олган юлдузлар силсиласи*)

– مَجَرِّيٌّ Сомон Йўлига оид; الْعَالَمُ الـ~ Галактика

– مَجْرُورٌ[1] 1) судраладиган, судралувчи, тортиладиган, тортилувчи; шатакка олинувчи; 2) *грам.* қаратқич келишигида келган; الْجَارُّ وَالْـ~ олд кўмакчи ва унга тобе бўлиб қаратқич келишигида келувчи сўз

– مَجْرُورٌ[2] *кўп.* مَجَارِيرُ (*шунингдек:* ~ الْمَنْزِل) сув оқиб тушадиган (кетадиган) қувур, дренаж қувури; الْمَدْخَل الـ~ люк, қопқоқли туйнук, тешик; مَجَارِيرُ канализация (*ахлат, чиқинди ва ёғин сувлари оқизиладиган қувурлар тизими*); شَبَكَةُ الْمَجَارِيرِ канализация тармоғи

جَرَّاجٌ *қар.* جَرَّجٌ

جِرَامٌ *кўп.* اتٌ — грамм

جِرَامُوفُونٌ *кўп.* اتٌ — граммофон

جِرَانِيتٌ гранит (*рангдор, қаттиқ тоғ жинси*)

– جِرَانِيتِيٌّ гранитга оид

I جَرُؤَ (у) جُرْأَةٌ, جَرَاءَةٌ 1) журъатли бўлмоқ, жасур бўлмоқ, шижоатли (қўрқмас, ботир) бўлмоқ; 2) (н. *гадир*) журъат қилмоқ, юраги дов бермоқ (عَلَى); II جَرَّأَ (н. *га ёки н. гадир қарши*) жасорат бахш этмоқ, далда бермоқ, руҳини кўтармоқ, руҳлантирмоқ (عَلَى); V تَجَرَّأَ (н. *гадир*) журъат қилмоқ, ботинмоқ (عَلَى); V VIII اجْتَرَأَ = V

– جَرَاءَةٌ жасурлик, ботирлик, жасорат

– جُرْأَةٌ 1) журъат; жасорат, дадил интилиш; بـ~ а) дадиллик билан, қўрқмасдан, мардона; б) дағаллик (қўрслик, қўполлик) билан

– جَرِيءٌ *кўп.* أَجْرِيَاءُ жасур, довюрак, мард, қўрқмас, журъатли, жасоратли

I جَرِبَ (а) جَرَبٌ 1) қичима (қўтир) касали билан оғримоқ; 2) айнимоқ, ўнгмоқ, оқармоқ, тулламоқ; II جَرَّبَ 1) синаб кўрмоқ, тажриба ўтказмоқ; ~ نَفْسَهُ (н. *дадир*) ўзини синаб кўрмоқ (فِي); 2) синамоқ, тажриба қилиб кўрмоқ; V تَجَرَّبَ синалмоқ, тажриба қилиб кўрилмоқ

– أَجْرَبُ *мн.* جَرْبَاءُ *кўп.* جُرْبٌ 1) қичимага (қўтирга) оид; қичима (қўтир) билан оғриган касал; 2) туки тўкилган, туллаган (*мас., дум*)

– تَجْرِبَةٌ *кўп.* تَجَارِبُ 1) тажриба, синов; التَّجَارِبُ النَّوَوِيَّةُ термоядро синовлари; أَجْرَى التَّجَارِبَ тажриба ўтказмоқ; عَرَفَهُ بالـ~ тажрибадан маълумки, ...; ~ الطَّبْعِ матбаа корректураси; رَاجَعَ الـ~ корректура ўқимоқ (тузатмоқ); مُدَّةُ الـ~ синов муддати; 2) тажриба, малака, кўникма, маҳорат; 3) синов; 4) машқ, тайёргарлик, репетиция (*бирор н. ни омма олдида ижро этиш олдидан машқ қилиш, ўрганиш, тайёргарлик кўриш*); الـ~ الْغِنَائِيَّةُ хор репетицияси, умумий хор машқи; الـ~ الْمَسْرَحِيَّةُ пьеса репетицияси

– تَجْرِيبٌ эксперимент (илмий тажриба) ўтказиш; синов ўтказиб кўриш

– تَجْرِيبِيٌّ экспериментал, эксперимент (илмий тажриба)га оид

– جِرَابٌ ва أَجْرِبَةٌ *кўп.* جُرُبٌ 1) қоп, чипта; сумка, тўрва, халта, сафар халта; 3) ғилоф, қин; ~ الْفَرْدِ (الْمُسَدَّسِ) тўппонча қини, кобура; 3) *анат.* мояк халтаси

جُرَابٌ[1] *кўп.* جُرَابَاتٌ, جَوَارِبُ пайпоқ

– جُرَابٌ[2] Маккаи мукаррамадаги сувнинг номи

– جَرَبٌ 1) қичима, қўтир; қора қўтир, қотган яра; қирчанғи; ~ الْحَلَّاقِينَ *мед.* паразитар, сикоз (*тери касалликларидан бири*); қасмоқ

– جَرِبٌ *кўп.* جِرَابٌ қичима (қўтир)га оид; қора қўтир босган; қўтир; қирчанғи, хариш; кал; ёмон, ярамас, чатоқ, расво

– جَرْبَانُ *кўп.* جَرْبَى 1) *қар.* جَرِبٌ; 2) ўнгиб кетган, айниган, оқариб кетган, ранги ўчган

– جِرْبَةٌ дала, пайкал, экин экиладиган ер

– جَرِيبٌ *кўп.* أَجْرِبَةٌ قَصَبَةٌ مُرَبَّعَةٌ жариб (*100 га ёки 1260 - 1592 $м^2$ га тенг майдон ўлчови*)

– جُرَيْبٌ *анат.* фолликул (*умуртқали ҳайвонлар ва одамнинг турли хил аъзоларидаги юмалоқ, тухумсимон ёки ноксимон безлар, тўқималар*)

– مُجَرِّبٌ 1. бошидан кечирувчи; 2. 1) синовчи; 2) васваса қилувчи, йўлдан оздирувчи

– مُجَرَّبٌ синалувчи, текшириладиган; тажриба учун чиқарилган, тайёрланган

جِرَبَنْدِيَّةٌ *кўп.* اتٌ — ов халтаси (тўрваси), илвасин халта

جَرْبُوعٌ *кўп.* جَرَابِيعُ жарбуа (*Африка қушоёғи*); 2) дайди, дарбадар, мискин

جَرْثَمَ бактериялар юқтирмоқ; تَجَرْثَمَ эмбрионлик (муртаклик) ҳолатида бўлмоқ, туғилмоқ, дунёга келмоқ

– جَرْثَمَةٌ бактериялар билан заҳарланиш

– جُرْثُومَةٌ *кўп.* جَرَاثِيمُ 1) ўзак, илдиз, асос; 2) эмбрион, пушт, ҳомила; уруғ; جَرَاثِيمُ مَنَوِيَّةٌ ёки جَرَاثِيمُ الذَّكَرِ *биол.* эркак уруғининг ҳужайраси, сперматазоид; 3) микроб, бактерия (*микроскоп орқалигина кўринадиган жуда майда жонивор*); حَرْبُ الْجَرَاثِيمِ бактериологик уруш; عِلْمُ الْجَرَاثِيمِ бактериология (*бактериялар ҳақидаги фан*)

– جُرْثُومِيٌّ бактерияларга оид; бактериологик; الْحَرْبُ الـ~ـةُ бактериологик уруш

مُجَرْثَمٌ бактериялар билан заҳарланган

(جرج) II جَرَّجَ (*машинани*) гаражга қўймоқ

– جَرَاجٌ *кўп.* اتٌ — гараж

جَرْجَاوِيٌّ 1. Жарж вилоятида яшовчи; 2. Жарж вилоятида яшайдиган одам, жаржлик

جَرْجَرَ 1) гулдирамоқ, қалдирамоқ, гумбурламоқ; шовқин солмоқ; ~ الْمَاءَ فِى حَلْقِه томоқ чайқамоқ (ғарғара қилмоқ); 2) зўрға-зўрға судрамоқ, тортмоқ; ~ نَفْسَهُ مِنْ قَدَمَيْهِ (رِجْلَيْهِ) مِنْ شِدَّةِ الْعَنَاءِ ёки ~ وَرَاءَهُ شِدَّةُ الْعَنَاءِ чарчаганидан оёғини зўрға-зўрға судрамоқ; сабаб (боис) бўлмоқ; ...га олиб бормоқ (келмоқ)

– جِرْجَارٌ *бот.* кресс-салат (*Zeridium safivum - гўштли овқатларга салат тарзида ишлатилади*); ~ الْمَاءِ сув кресси; ~ بَرِّىٌّ ёввойи кресс

– جِرْجِرٌ *жам.* дуккакли ўсимликлар (ловия, нўхат. ва ш.к.); ~ مِصْرِىٌّ люпин, бўри дуккак (*ўтсимон ўсимлик*)

– جَرْجَرَةٌ 1) гулдураш, гумбурлаш, қалдираш; шовқин; 2) чўзиш, кирялаш, (*тобора кичраядиган қатор тешиклардан ўтказиб ингичкалаш*)

– جِرْجَارٌ = جِرْجِيرٌ

I جَرَحَ (а) جَرْحٌ 1) ярадор қилмоқ, жароҳатламоқ; 2) ҳақорат қилмоқ; қораламоқ; ёмонламоқ; шарманда қилмоқ; ~ الشَّهَادَةَ гувоҳ кўрсатмаларини рад қилмоқ (тан олмаслик); ~ اسْمَهُ бирор кимни обрўсизлантирмоқ; 3) амалга оширмоқ, ҳосил қилмоқ, бажармоқ; II جَرَّحَ 1) қаттиқ ярадор қилмоқ, ҳамма ёғини жароҳатлаб ташламоқ; 2) (*бирор н. нинг*) ҳақиқат эканлигига шубҳаланмоқ, ҳақиқат деб топмаслик; (*гувоҳ кўрсатмаларини*) рад этмоқ; (*гувоҳни*) рад қилмоқ, тан олмаслик; V تَجَرَّحَ қаттиқ ярадор бўлмоқ, ҳамма ёғи жароҳатлаб ташланган бўлмоқ, VII انْجَرَحَ ярадор бўлмоқ, жароҳатланмоқ; VIII اجْتَرَحَ яратмоқ, амалга оширмоқ; ~ السَّيِّئَاتِ бирор ножўя (ёмон) иш қилиб қўймоқ; ~ الْعَجَائِبَ мўъжиза яратмоқ

– تَجْرِيحٌ 1) жароҳат етказиш, жароҳатлаш; 2) ҳақоратлаш; 3) (*гувоҳ кўрсатмаларини*) рад қилиш; (*гувоҳни*) рад этиш

– جَارِحٌ 1) жароҳатловчи; 2) ҳақоратли; 3) аччиқ, ўткир, ачиштирадиган; 4) йиртқич (*ҳайвонлар ва қушлар тўғрисида*)

– جَارِحَةٌ *кўп.* جَوَارِحُ 1) аъзо, орган; қисм, бўлак; بِكُلِّ جَوَارِحِهِ бутун вужуди билан, ўта даражада; 2) йиртқич қуш

– جَرَّاحٌ, جَرَائِحِىٌّ жарроҳ, хирург

– جِرَاحَةٌ[1] *кўп.* جِرَاحَاتٌ, جِرَاحٌ жароҳат, яра.

– جِرَاحَةٌ[2] жарроҳлик (хирурглик) касби, хирургия, жарроҳлик; ~ التَّجْمِيلِ пластик жарроҳлик, қайта тиклаш жарроҳлиги; ~ غُرْفَةُ الـ жарроҳлик (операция) хонаси; ~ مَائِدَةُ الـ жарроҳлик (операция) столи

– جِرَاحِىٌّ 1. жарроҳликка оид; ~ عَمَلِيَّةٌ ـــةٌ жарроҳлик операцияси; 2. жарроҳ, хирург

– جُرْحٌ *кўп.* جُرُوحٌ, جِرَاحٌ жароҳат, яра; кесилган, (тилинган) жой

– جَرِيحٌ *кўп.* جَرْحَى ярадор, жароҳатланган, яраланган

– مَجْرُوحٌ *кўп.* مَجَارِيحُ мажруҳ, ярадор

I جَرَدَ (у) جَرْدٌ (جرد) 1) яланғочламоқ, ечинтирмоқ; 2) тозаламоқ, кеткизмоқ, пўстини шилмоқ; 3) (*н. дандир*) маҳрум қилмоқ (مِنْ); 4) ҳисоб-китоб қилмоқ; рўйхат тузмоқ; инвентаризация (*бор н. ларнинг рўйхатини*) қилмоқ; جَرِدَ (а) جَرَدٌ 1) яланғоч бўлмоқ, бийдала бўлмоқ; 2) пўст ташламоқ; тулламоқ; ранги ўчмоқ; II جَرَّدَ 1) яланғочламоқ, ечинтирмоқ; ~ السَّيْفَ қиличини яланғочламоқ; 2) пўстини (терисини) шилмоқ, арчмоқ; 3) (*н. дандир*) маҳрум қилмоқ (مِنْ); ~ هُ مِنَ الْجِنْسِيَّةِ бирор кишини фуқароликдан (гражданликдан) маҳрум қилмоқ; ~ هُ مِنَ الْحُقُوقِ бирор кишини ҳуқуқлардан маҳрум қилмоқ; ~ هُ مِنَ الرُّتْبَةِ бирор кишини унвонидан (мавқеидан) маҳрум қилмоқ; ~ هُ مِنَ السِّلَاحِ бирор кишини қуролсизлантирмоқ; ~ مِنَ الْمُلْكِ мулкдан (мулкчилик ҳуқуқидан) маҳрум қилмоқ; ~ نَفْسَهُ الْمُعِدَّاتِ демонтаж қилмоқ, бузмоқ, қисмларга ажратмоқ; ... مِنْ (*бирор н. дан*) ўзини халос (озод) этмоқ; (*бирор н. дан*) бош тортмоқ, бўйин товламоқ; 4) экспедицияни ташкил этмоқ, топшириқ билан юбормоқ, жўнатмоқ, юриш уюштирмоқ; (*н. учун ёки бирор к. га қарши*) сафарга тайёрламоқ (لِـ, عَلَى); 5) абстрактлаштирмоқ, мавҳумлаштирмоқ; V تَجَرَّدَ 1) яланғочланмоқ, ечинмоқ; 2) (*бирор н. дан*) халос (озод) бўлмоқ (مِنْ, عَنْ); эга бўлмаслик, (*н. дандир*) маҳрум бўлмоқ (عَنْ); 3) (*н. гадир*) бутун борлиғини бахш этмоқ (لِـ); 4) абстракцияланмоқ (*н., воқеа, ҳодисаларнинг муҳим томонларини аниқлаш учун уларнинг жузъий томонларини фикран бир чеккага қўйиб туриб қаралмоқ*); (عَنْ); VII انْجَرَدَ 1) ўт-ўлансиз бўлиб қолмоқ, ечинтирилган, яланғочланган бўлмоқ (*н. дир ҳақида*); 2) тулламоқ (*ҳайвонлар тўғрисида*); 3) тўзимоқ, эскирмоқ (*кийим ҳақида*)

– أَجْرَدُ *мн.* جَرْدَاءُ *кўп.* جُرْدٌ 1) яланғоч, қип-яланғоч; баргсиз, ўт-ўлансиз; 2) ўсимликдан маҳрум бўлган; الْجَرْدَاءُ унумсиз ер, орић ер; 3) сочсиз, туксиз, кал

– أَجْرُودٌ *халқ.* соқол-мўйловсиз (*юз ҳақида*)

– تَجَرُّدٌ манфаатдор бўлмаслик, холислик; бетарафлик; яланғочлик

– تَجْرِيدٌ 1) яланғочлаш; 2) пўстни, пўстлоқни шилиш; 3) (*н. дандир*) маҳрум бўлиш, ажралиш (مِنْ); ~ مِنَ السِّلَاحِ қуролсизланиш; демилитаризация, қуролсизлантириш, қуролли куч ва ҳарбий саноатдан маҳрум этиш; 4) экспедицияни жўнатиш, юбориш; сафарга тайёрлаш; 5) абстрактлаштириш, мавҳумлаштириш; абстракция; ~ مَذْهَبُ الـ абстракционизм (*тасвирий санъатда: реал н. ларни мавҳум шакллар билан тасвирлаш тарафдори бўлган формалистик оқим*); 6) демонтаж, бузиш, қисмларга ажратиш; 7) беғаразлик, холислик

– تَجْرِيدَةٌ *кўп.* ـاتٌ ҳарбий отряд (гуруҳ)

– تَجْرِيدِىٌّ абстрактликка оид; абстракт, мавҳум; абстракционист (*абстракционизм тарафдори бўлган рассом*); ~ الرَّسْمُ الـ абстракт расм; ~ الْفَنُّ الـ абстракт санъат; ~ لَوْحَةٌ ـــةٌ абстракт сурват

– تَجْرِيدِيَّةٌ абстракционизм

– جَرَادٌ *жам.* чигирткалар; نَطَّاطٌ ~ сакровчи чигирткалар; ~ الْبَحْرِ амарлар (*катта денгиз тошбақалари*)

– جَرَادَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — чигиртка

– جُرَادَةٌ ёғочнинг (дарахтнинг) пўстлоғи

– جَرْدٌ[1] 1) ҳисоб-китоб; тафтиш, текшириш; الـ~ السَّنَوِيُّ йиллик ҳисоб-китоб (*савдо моллари ҳақида*); قَائِمَةُ الـ~ инвентарлар рўйхати; 2) рўйхат, реестр

– جَرْدٌ[2] *кўп.* جُرُودٌ эски қалин жун рўмол (*тиззага ёпиб қўйилади*)

– جَرَدٌ *кўп.* أَجَارِدُ яланғоч, ўсимлигидан маҳрум бўлган ер, бий дала

– جَرِدٌ 1) яланғоч; 2) соқол-мўйловсиз; бий

– جَرِيدٌ *жам.* яланғоч, баргсиз хурмо шохлари

– جَرِيدَةٌ[1] *кўп.* ـَاتٌ — хурмонинг баргсиз шохи

– جَرِيدَةٌ[2] *кўп.* جَرَائِدُ 1) жарида, газета; الـ~ الرَّسْمِيَّةُ ярим расмий орган (*расман ҳукумат органи бўлмаса ҳам, амалда унинг фикрини тарқатувчи матбуот органи*); الـ~ الشَّبِيهَةُ بِالرَّسْمِيَّةِ ярим расмий газета; الـ~ الْيَوْمِيَّةُ кундалик жарида, газета; 2) рўйхат

– مِجْرَدٌ *кўп.* مَجَارِدُ чўтка; ~ الأَسْنَانِ тиш чўткаси

– مُجَرَّدٌ 1) яланғоч; ~ شَاهٌ (مَلِكٌ) *шахм.* ёлғиз қолган шох; 2) оддий, содда; ~ـَةٌ بِعَيْنٍ оддий кўз билан; ~ التَّشَابُهِ фақат ўхшашликнинггина борлиги; 3) (н. *дандир*) маҳрум бўлган, айрилган (مِنْ); مِنْطَقَةٌ ~ـَةٌ مِنَ السِّلَاحِ демилитаризация қилинган (*қуролли куч ва ҳарбий саноатдан маҳрум бўлган*) минтақа; 4) реал воқеликдан йироқ бўлган, мавҳум, абстракт; بِصُورَةٍ ~ـَةٍ абстракт равишда; 5) *грам.* бошланғич, дастлабки; فِعْلٌ ~ феълнинг биринчи боби; ◊ بِـ~ ... а) шунга мувофиқ ..., фақат шугина, ...; б) шу заҳоти, ...дан кейиноқ; بِـ~ عَوْدَتِهِ қайтиб келганидан кейиноқ; هَذَا ~ وَهْمٍ бу фақат хом хаёл, алданиш

– مُجَرَّدَاتٌ *кўп.* мавҳумот, мавҳумликлар

جَرْدَقٌ *кўп.* جَرَادِقُ жардақ (*юмалоқ нон*)

جَرْدَلٌ *кўп.* جَرَادِلُ челак, пақир

جُرَذٌ, جُرْذُونٌ *кўп.* جُرْذَانٌ каламуш

جَرَزٌ *ёки* جُرُزٌ ўт чиқмайдиган ёки ўти еб тугатилган ер

– جُرُزٌ ўсимлик ўсмайдиган, битмайдиган; أَرْضٌ ~ـَةٌ ҳеч нарса битмайдиган ер

– جُرْزَةٌ боғ, боғлам, даста; ~ الْحَطَبِ ўтин боғлами (боғи, дастаси)

I جَرَسَ (и) جَرْسٌ 1) янграмоқ, жарангламоқ, жирингламоқ; II جَرَّسَ 1) (к., *нидир*) бадном қилмоқ, шарманда қилмоқ (بِ); (к. *биландир*) жанжал кўтармоқ (بِ); 2) тажрибали қилмоқ, синовдан ўтган қилмоқ; IV أَجْرَسَ الطَّائِرُ: ~ қушнинг овози эшитилди; V تَجَرَّسَ бадном қилинган бўлмоқ, шарманда қилинган бўлмоқ

– جَرْسٌ 1) садо, янграш; овоз; عَذْبُ الـ~ *ёки* سَلِيمُ الـ~ ёқимли, хушовоз; ~ الْمَاءِ сувнинг шилдираши; 2) жаранг, жиринг

– جَرَسٌ *кўп.* أَجْرَاسٌ қўнғироқ; жом; ~ الْخَطَرِ бонг садоси; ~ كَهْرَبَائِيٌّ электр қўнғироғи; ~ يَدٍ қўл қўнғироғи; دَقَّ الـ~ қўнғироқ чалмоқ; أَفْعَى ذَاتُ الأَجْرَاسِ шақилдоқ илон (*тропикларда яшайдиган заҳарли илон*); عَلَّقَ الـ~ عَلَى رَقَبَةِ الْقِطِّ қўлга ўргатиб олмоқ (*ҳайвон ва қушлар ҳақида*)

– جُرْسَةٌ *кўп.* جُرَسٌ жанжал; بَلَاشْ ~! *халқ.* жанжаллашма!

– جُرْسِيٌّ *кўп.* جُرْسِيَّةٌ жанжалкаш

– جُرَيْسَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — *бот.* қўнғироқ гул

جَرْسُونٌ *кўп.* ـَاتٌ — жарсун (гарсун), официант

I جَرَشَ (у) جَرْشٌ туймоқ, янчмоқ; тортмоқ (*тегирмонда унни*); майдаламоқ; ёрма қилиб майдаламоқ

– جَارُوشَةٌ *кўп.* جَوَارِيشُ тош тегирмон (*дон-дунни майдалаш, тортиш учун*)

– جَرْشٌ *кўп.* أَجْرَاشٌ ғарч-ғурч, ғижирлаш; шақир-шуқур, шақирлаш

– جَرِيشٌ 1. талқон қилинган; 2. ёрма, крупа

– مِجْرَشَةٌ *кўп.* مَجَارِشُ майдалагич, майдалаш асбоби, ёрма тортадиган жувоз; жувозхона

– مَجْرُوشٌ майдаланган; талқон қилинган

I جَرَضَ (у) جَرْضٌ (جرض) جَرِضَ (а) جَرَضٌ (н. *дандир*) нафас қисилмоқ (بِ); (н. *биландир*) бўғилмоқ, бўғилиб қолмоқ (بِ); ~ بِرِيقِهِ *маж.* қаттиқ ҳаяжонланган бўлмоқ (*сўзма-сўз:* сўлакайдан бўғилмоқ); IV أَجْرَضَ бўғмоқ

– جَرِيضٌ томоққа бир нарса туриб қолгандаги бўғилиш; حَالَ الـ~ دُونَ الْقَرِيضِ *мқл.* мен куяман десам, у куламан дейди

I جَرِعَ (а) جَرْعٌ *ёки* جَرَعَ (а) جَرْعٌ ичмоқ, ютмоқ; батамом, охиригача ичмоқ, бир кўтаришда ичмоқ, сипқармоқ; II جَرَّعَ ичдирмоқ, юттирмоқ; V تَجَرَّعَ қултумлаб, ҳўплаб ичмоқ; ~ غُصَصَ الْغَيْظِ ғазабини ичига ютмоқ; VIII اجْتَرَعَ = I

– أَجْرَعُ *кўп.* أَجَارِعُ яланғоч, бий қумли ер

– جُرْعَةٌ, جَرْعَةٌ *кўп.* جُرَعٌ 1) қултум, ҳўплам; 2) дори дозаси, ўлчови, миқдори; تَقْدِيرُ الـ~ ўлчаш, миқдорини белгилаш, дозага ажратиш

I جَرَفَ (у) جَرْفٌ 1) кураб ташламоқ; 2) бузиб кетмоқ, олиб кетмоқ (*сув, сел ҳақида*), ювиб кетмоқ; II جَرَّفَ ўзи билан олиб кетмоқ, ювиб кетмоқ, уриб кетмоқ (*сел ҳақида*); VII انْجَرَفَ бузиб

кетиладиган бўлмоқ, олиб кетиладиган бўлмоқ; VIII اجْتَرَفَ = I

– جَارُوفٌ *кўп.* جَوَارِيفُ 1) белкурак, курак, бел; куракча (*ахлат учун*), хокандоз; 2; ковш, чўмич (*экскаватордаги*)

– جَرَّافَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) сихмола; 2) хаскаш; 3) балчиқолғич (*сув ҳавзаларини чуқурлаштириб, лойқа-балчиқларни чиқариб ташлайдиган машина*)

– جُرْفٌ *кўп.* جُرُوفٌ, أَجْرُفٌ тик қоя; тик нишоблик; тик қирғоқ; чет; қирғоқ; الْـ ~ الْقَارِّيُّ континентал шельф (*денгизнинг қуруқликка яқин нисбатан саёз қисми*)

– جُرُفٌ сел олиб (ювиб) кетган жой

– جَارُوفٌ = جَرُوفٌ

– مِجْرَفَةٌ *кўп.* مَجَارِفُ 1) белкурак, курак, бел; куракча, хокандоз; 2) хаскаш

I جَرَمَ (*и*) جَرْمٌ 1) гуноҳ қилмоқ, гуноҳкор бўлмоқ; жиноят содир этмоқ; 2) эга бўлмоқ, ишлаб топмоқ, ҳосил қилмоқ; II جَرَّمَ 1) жиноят содир этишда айбламоқ; жиноятчи деб эълон қилмоқ; жиноятчи деб ҳисобламоқ; 2; жарима солмоқ (*сўл.* غَرَّمَ); IV أَجْرَمَ жиноят содир этмоқ; жиноятчи бўлмоқ; V تَجَرَّمَ (к. *нидир*) жиноятда айбламоқ (عَلَى); VIII اجْتَرَمَ жиноят содир этмоқ

– إِجْرَامٌ жиноий фаолият; жиноят; أَسْلِحَةُ الْـ ~ жиноят содир этилган қурол; عِلْمُ الْـ ~ криминалистика (*жиноий ишларни текшириш усули, тактикаси ва техникаси ҳақидаги юридик фан*)

– إِجْرَامِيٌّ жиноятга оид, жиноий, криминал; الأَعْمَالُ الْـ ~ ـة жиноий ҳаракатлар

– تَجْرِيمٌ жиноятда айблаш; قَرَارُ الْـ ~ айблов қарори; жиноят содир этишда айблаш

– جَرْمٌ *кўп.* جُرُومٌ 1) кема; қайиқ; барка (*юк ташийдиган ясси дарё кемаси*); 2) ҳажм, миқёс, ўлчов

– جُرْمٌ, جَرِمٌ *кўп.* أَجْرَامٌ гуноҳ; жиноят; وَلَا ~ أَنَّ ... ҳеч нарса эмаски, ҳеч қиси йўқки ...; ◊ لَا ~ ... албатта, шак-шубҳасиз

– جِرْمٌ *кўп.* أَجْرَامٌ жисм; الأَجْرَامُ السَّمَاوِيَّةُ (الْفَلَكِيَّةُ) осмон жисмлари

– جُرْمِيٌّ жиноятга оид; жиноий; أَدَوَاتٌ ~ ـة далиллар, исботлар, жиноят аломатлари

– جُرُومٌ *кўп.* иссиқ ўлкалар

– جَرِيمٌ 1). жуссаси катта одам; 2) бичими катта, баҳайбат; 3) айбдор, айбли; жиноий, жинояткорона

– جَرِيمَةٌ *кўп.* جَرَائِمُ жиноят; الْـ ~ السِّيَاسِيَّةُ сиёсий жиноят; ~ ضِدَّ الإِنْسَانِيَّةِ инсониятга қарши жиноят; ~ كُبْرَى (عُظْمَى) қаттиқ жиноят

– مُجْرِمٌ 1. жиноятга оид, жиноий; 2. жиноятчи; ~ الْحَرْبِ ҳарбий жиноятчи; تَسْلِيمُ الْمُجْرِمِينَ жиноятчиларни топшириш (бериш)

جَرْمَانُ *жам.* германлар (*марказий, ғарбий ва ғарби-жанубий Оврупода яшаган қадимий элатларнинг умумий номи*); Германия аҳолиси, немислар

– جَرْمَانِيٌّ 1. Германияга оид; немисларга оид; اللُّغَةُ الْـ ~ ـة немис тили; 2. немис, герман

جُرْمُوزٌ *кўп.* جَرَامِيزُ саккизоёқнинг пайпаслагичлари (*қўллари ёки оёқлари*)

جَيْرُونُ Дамашқ дарвозаларидан бирининг номи

جُرْمُوقٌ оёқ кийими

(جرن) II جَرَّنَ бир тўп қилиб йиғмоқ

– جِرَانٌ *кўп.* أَجْرِنَةٌ (*туянинг*) кўкраги, сийнаси; ◊ أَلْقَى عَلَيْهِ ~ ـهُ а) бирор нимага кўникмоқ; б) бирор нарса устига ташланмоқ; ~ ضَرَبَ мустаҳкамланмоқ, маҳкам бўлиб олмоқ

– جُرْنٌ *кўп.* أَجْرَانٌ 1) резервуар (*суюқлик ёки газ сақланадиган катта идиш*); бассейн, сунъий ҳовуз; кўл; 2) ҳовонча; 3) хирмон, омбор; усти берк хирмон

– جُرْنَةٌ *кўп.* جُرَنٌ (*Сурияда*) ёрон гул, атиршоҳ

– جَرِينٌ хирмон, омбор; усти берк хирмон

جُرْنَالٌ *кўп.* جُرْنَالَاتٌ, جَرَانِيلُ журнал; газета

جِرْوٌ, جَرْوٌ, جُرْوٌ *кўп.* جِرَاءٌ, أَجْرٍ, أَجْرِيَةٌ ёки кучук, итнинг боласи; ҳайвонларнинг янги туғилган, онасидан ажралмаган боласи

– جِرْوٌ ёки جِرْوَةٌ тарранинг кичкинаси

جَرُوتٌ жарут (*кулолчиликда ишлатиладиган асбоб*)

I جَرَى (*и*) جَرْيٌ, جَرَيَانٌ 1) югурмоқ; ~ عَلَى أَرْبَعٍ тўрт оёқлаб югурмоқ; 2) эсмоқ; لَا تَجْرِي الرِّيَاحُ كَمَا تَشْتَهِي السُّفُنُ *мқл.* мен қиламан ўттиз, тангрим қилади тўққиз (*сўзма-сўз:* шамол ҳеч кемалар хоҳлагандай эсмайди); 3) оқмоқ; 4) содир бўлмоқ, бўлиб ўтмоқ; كَمَا تَجْرِي الْعَادَةُ بِذَلِكَ бу одатдагидай бўлиб ўтмоқда; 5) муомалада бўлмоқ; يَجْرِي هَذَا الْمَثَلُ عَلَى أَلْسِنَةِ النَّاسِ бу мақол ҳамманинг оғзида; 6) (н. *нидир*) қидирмоқ, қўлга киритмоқ (عَلَى); 7) (к. *ҳақдадир*) қайғурмоқ, ғамхўрлик қилмоқ (عَلَى); ~ عَلَى عَائِلَتِهِ оила ҳақида ғамхўрлик қилмоқ; II جَرَّى 1) югуртирмоқ, югуришга мажбур қилмоқ; 2) оқизмоқ, оқтирмоқ, оқишга мажбур қилмоқ; ~ رِيقَهُ جَرْيًا унинг сўлаклари оқиб кетди; 3) вакил қилиб белгиламоқ, элчи қилиб жўнатмоқ; III جَارَى 1) тенпа-тенг, бир вақтда кетмоқ (*бирор к. билан*) тенглашмоқ; 2) тақлид қилмоқ, ўхшамоқ; 3) рақобат қилмоқ, мусобақалашмоқ; 4) (н. *биландир*) келишмоқ (فِي); IV أَجْرَى 1) югуртирмоқ, югуришга мажбур қилмоқ; ~ الْقَلَمَ فِي وَرَقَةٍ *маж.* варақ устига ёзмоқ; 2) оқизмоқ, оқтирмоқ, оқишга мажбур қилмоқ; 3) амалга оширмоқ, ижро этмоқ; бажармоқ, ишлаб чиқармоқ; ўтказмоқ; ~ الْمُحَادَثَاتِ مَعَ ... бирор ким билан музокаралар олиб бормоқ; ~ التَّجْرِبَةَ тажриба ўтказмоқ; ~ التَّحْقِيقَ فِي ... терговни ... бўйича олиб бормоқ; ~ عَمَلِيَّةً جِرَاحِيَّةً жарроҳлик ишини бажармоқ, операция қилмоқ; ~ عَلَيْهِ قِصَاصًا бирор кимни жазоламоқ; 4) (к. *ғадир жазо*) белгиламоқ, тайинламоқ (عَلَى); (к. *ғадир*) (зарар) етказмоқ, зиён келтирмоқ

(عَلَى) VI تَجَارَى ўзаро рақобат қилмоқ, кимўзди ўйнамоқ; X اسْتَجْرَى вакил қилиб белгиламоқ, элчи қилиб жўнатмоқ

– إِجْرَاءٌ *кўп.* إِجْرَاءَاتٌ 1) ижро этиш, бажариш; ~ الْوَظِيفَةِ ўз вазифасини бажариш; 2) процедура, бажариладиган иш тартиби; расмий маросим; 3) *кўп.* а) чоралар; тадбир; اتَّخَذَ إِجْرَاءَاتٍ чоралар кўрмоқ; б) расмиятчиликлар; قَامَ بِالْإِجْرَاءَاتِ расмиятчиликларни бажармоқ; اتَّخَذَ الْإِجْرَاءَاتِ الْقَانُونِيَّةَ жиноятни очиш ва айбдорни фош қилиш юзасидан қонунда кўрсатилган ҳаракатлар мажмуини бошламоқ

– إِجْرَائِيٌّ 1) ижрочи, ижро этувчи, амалга оширувчи, бажарувчи; السُّلْطَةُ الـ~ـةُ ижро этувчи ҳокимият; 2) турли процедураларга оид; процессга (суд ишига) оид; процессуал

– جَارٍ *мн.* جَارِيَةٌ 1) югурувчи, югураётган; 2) жорий; السَّنَةُ الْجَارِيَةُ жорий йил; الشَّهْرُ الْجَارِي жорий (ҳозирги) ой, الْحِسَابُ الْجَارِي жорий ҳисоб; كَجَارِي الْعَادَةِ худди одатдагидек, одатдагидек

– جَارِيَةٌ[1] *кўп.* جَوَارٍ 1) жория, асира, тутқин, қул аёл, чўри; 2) хизматкор аёл, оқсоч; أَبْنَاءُ السِّتِّ وَ أَبْنَاءُ الْجَارِيَةِ *маж.* аслзодалар ва оддий халқ (*сўзма-сўз: бек ойим болалари ва хизматкор аёл болалари*); 3) қиз; 4) қуёш

– جَارِيَةٌ[2] *кўп.* جَوَارٍ, جَارِيَاتٌ кема; بِالرِّيحِ ~ елканли кема

– جِرَايَةٌ = جِرَاءٌ *ёки* جِرَاءٌ

جَرَّاءٌ: مِنْ جَرَّاءِ ذَلِكَ бунинг натижасида, бунинг оқибатида, шу сабабли, шунинг учун; ... مِنْ جَرَّاءِ أَنَّ ... бўлганлиги сабабли; *сол.* جَرَّاءٌ қар. جر

– جَرَّاءٌ чопувчи, югурувчи

– جِرَايَةٌ[1] *кўп.* ~ ـاتٌ тегиш, паёк (*маълум вақтга белгили миқдорда бериладиган озиқ-овқат*); натура (*пул ўрнига тўланадиган мол, маҳсулот*) ҳақи; عَيْشُ ~ паст навли нон; نِظَامُ الْجِرَايَاتِ عَلَى الْخُبْزِ нон олиш учун жорий қилинган карточка системаси (тизими)

– جِرَايَةٌ[2] ёшлик, йигитлик, ўспиринлик

– جَرْيٌ 1) чопиш, югуриш; ذَهَبَ ~ًا إِلَى ... (*бирор ёққа*) югуриб кетмоқ; عَادَ ~ًا إِلَى ... югуриб қайтмоқ; 2) жараён; ~ عَلَى مَا ... шунга мувофиқ, ...га кўра

– جَرِيٌّ вакил, элчи

– جَرِيٌّ кўп جَرَارِيُّ денгиз илонбалиғи

– جَرَيَاتٌ *кўп.* воқеалар, ҳодисалар

– جَرَيَانٌ жараён, оқим; سَرِيعُ الـ~ шиддатли, тез, илдам, жадал (*оқим, жараён ва б. лар ҳақида*); ~ الْبَطْنِ *мед.* ич кетиши, ичбуруғ, дизентерия

– جِرْيَةٌ 1) ҳаракат (оқим) усули (тури); سَرِيعُ الـ~ шиддатли, тез, илдам, жадал (*оқим, жараён ва б. ҳақида*); 2) отнинг бирор хил юриши (*мас.. йўрғалаш, лўкиллаш ёки чопиш ва б. лар*)

– جَرَيَاتٌ *кўп.* = مَاجَرَيَاتٌ

– مُجَارَاةٌ 1) тақлид қилиш; 2) (*югуриш ва б. ларда*) мусобақалашиш; ... ~لِـ ... билан мос ҳолда; ...га мувофиқ

– مَجْرًى *кўп.* مَجَارٍ 1) ўзан, дарё йўли; йўл; оқим (*сув ҳақида*); йўналиш (*шамол ҳақида*); ~ الْهَوَاءِ дудбура кучи; елвизак; مَجَارِي الْمَاءِ дренаж қувури; الْمَجَارِي الْبَوْلِيَّةُ сийдик йўллари; مَجَارِي التَّنَفُّسِ нафас йўллари; شَبَكَةُ مَجَارٍ канализация (*ахлат, чиқинди ва ёгин сувлари оқизиладиган қувурлар тизими*); الْمَجَارِي канализация тармоғи; 2) бориш, ривожланиш (*воқеалар ҳақида*); ◊ وَمَا يَجْرِي هَذَا الـ~ ва шу кабилар; جَرَتْ مَجْرَاهُ қиз ҳам худди ўша йигитдай иш тутди

– مَجْرَيَاتٌ *кўп.* = جَرَيَاتٌ; الْأَحْدَاثِ ~ воқеаларнинг бориши (ривожланиши)

جِرْيَالٌ май, шароб, вино; ~ الْخَمْرِ майнинг ранги; ~ الذَّهَبِ олтиннинг қизил ранги

I جَزَّ (*a/y*) جَزٌّ 1) қирқмоқ, кесмоқ; 2) сочини (жунини) олмоқ; 3) ўрмоқ (*буғдойни*); IV أَجَزَّ: الْبُرُّ ~ буғдой ўриш вақти бўлди; النَّخْلُ ~ хурмони буташ вақти бўлди; الْغَنَمُ ~ қўйнинг жунини олиш вақти бўлди; VIII اجْتَزَّ = I

– جَزَازٌ (*қўйнинг*) жунини олиш

– جَزَّازٌ жун (юнг) олувчи, юнгтарош, гўспантарош

– جُزَازَةٌ *кўп.* جُزَازَاتٌ, جُزَازٌ (*газетадан*) қирқиб олинган нарса; карточка (*мас., кутубхонадаги*); ўрилган буғдойнинг тушиб қолгани, териб олинадиган бошоқ

– جَزَّةٌ *кўп.* جُزَزٌ (*қўй*) жунини олиш; ~ مِنَ الصُّوفِ қирқиб олинган жун

– مِجَزٌّ *кўп.* مَجَازُّ жун (юнг) олиш қайчиси

– مَجْزُوزٌ 1) жуни олинган; 2) кесилган, қирқилган

I جَزَأَ (*a*) جَزْءٌ 1) бир қисмини ажратмоқ, жузвламоқ; бўлмоқ; 2) кифояланмоқ, қаноатланмоқ, (н. *биландир*) қониқмоқ (ب); II جَزَّأَ бўлиб-бўлиб юбормоқ, жузвларга, бўлакларга ажратиб юбормоқ; майдаламоқ, парчаламоқ, майда бўлакларга ажратиб юбормоқ; дозаламоқ, дозаларга бўлмоқ; لَا يُمْكِنُ أَنْ يُجَزَّأَ бўлинмас, ажралмас; V تَجَزَّأَ 1) бўлиниб-бўлиниб кетмоқ, майдаланмоқ, майда бўлакларга ажралмоқ; لَا يَتَجَزَّأُ бўлинмас, ажралмас; وَحْدَةٌ لَا تَتَجَزَّأُ ажралмас бирлик; 2) (*бирор н. билан*) кифояланмоқ (ب); VII إِنْجَزَأَ бўлинган (ажралган) бўлмоқ; қисмларга, бўлакларга ажралмоқ; VIII اجْتَزَأَ 1) (*бир бутундан*) бир қисмини олмоқ, ажратмоқ; 2) (н. *дандир*) қисман ўзлаштирмоқ (مِنْ); 3) (н. *биландир*) кифояланмоқ, қаноатланмоқ, қониқмоқ (ب)

– أَجْزَائِيٌّ аптекачи; фармацевт (дори тайёрловчи, доришунос)

– أَجْزَاخَانَةٌ = أَجْزَائِيَّةٌ

– أَجْزَائِيٌّ = أَجْزَاجِيَّةٌ кўп. أَجْزَاجِيٌّ

– أَجْزَاخَانَةٌ кўп. اتٌ — дорихона

– تَجْزِئَةٌ бўлиш, ажратиш, бўлиб-бўлиб юбориш

– تَجْزِئَةٌ бўлиш, ажратиш; майдалаш, қисмларга ажратиш; قَابِلُ الـ~ бўлинадиган, ажраладиган; غَيْرُ قَابِلِ الـ~ бўлинмас, ажралмас; قَابِلِيَّةُ الـ~ бўлиниш, ажралиш қобилияти; عَدَمِ خَاصِّيَّةُ الـ~ бўлинмаслик; بَيْعٌ بِالـ~ қисмларга бўлиб сотиш; تَاجِرُ الـ~ чакана савдогар

– جُزْءٌ кўп. أَجْزَاءٌ жузв, бўлак, қисм; لاَ يَنْفَصِلُ عَنْهُ ~ ёки لاَ ~ يَتَجَزَّأُ 1) (н. дандир) ажралмас (бўлинмас) қисм (مِنْ); 2) Қуръони карим жузви (ўттиздан бир қисми)

– جُزْئِيٌّ 1) бир оз; ~اً қисман; 2) майда, озгина, арзимас; مَوَادُّ ~ةٌ юр. майда иш; مَحْكَمَةٌ ~ةٌ майда ишларни кўрадиган суд (маҳкама)

– جُزْئِيَّاتٌ кўп. 1) жузъий жиҳатлар; майда-чуйдалар; 2) иккинчи даражали тафсилотлар

– جُزْئِيَّةٌ жузъий томон (жиҳат)

– جُزَيْءٌ кўп. جُزَيْئَاتٌ заррача; физ. молекула

– مُجْزِأٌ алмаштириш, алмаштириб қўйиш

– جِزْدَانٌ кўп. اتٌ — جُزْدَانٌ, جزدان жуздон, ҳамён, кармон

I جَزَرَ (у, и) جَزْرٌ 1) сўймоқ, ўлдирмоқ, (ҳайвонни) сўймоқ; 2) камаймоқ, озаймоқ, пасаймоқ (сув тўғрисида); الْبَحْرُ ~ денгизда сув орқага қайта бошлади; VII انْجَزَرَ 1) сўйилган бўлмоқ, ўлдирилган бўлмоқ (ҳайвонлар ҳақида): 2) пасаймоқ, озаймоқ (сув тўғрисида); الْبَحْرُ ~ денгизда сув орқага қайта бошлади; VIII اجْتَزَرَ сўймоқ; терисини шилмоқ, ажратмоқ

– جَازِرَةٌ сув чархпалаги

– جَزَائِرِيٌّ 1. 1) оролга оид; 2) Жазоир ва жазоирликларга оид; 2. 1) ороллик, оролда яшайдиган киши; 2) жазоирлик эркак, жазоирлик

– جَزَّارٌ қассоб

– جِزَارَةٌ қассоблик касби; қассоблик; 2) (ҳайвонни) сўйиш, бўғизлаш

– جَزْرٌ (ҳайвонни) сўйиш, бўғизлаш; 2) (денгизда) сувнинг орқага қайтиши; оз, озгина сув

– جَزَرٌ жам. 1) сабзи; أَبْيَضُ ~ ёки رُومِيٌّ ~ пастернак (ширин илдизли хушбўй ўт); 2) гўшт; السِّبَاعِ ~ йиртқич ҳайвонлар ейдиган гўшт

– جَزَرَةٌ[1] кўп. اتٌ — сабзи илдизи (ўзаги)

– جَزَرَةٌ[2] жўмрак, жўмак, кран (кичик бочкадаги)

– جَزَرَةٌ курбонликка аталган ҳайвон; курбонликка аталган қўй

– جَزَرِيٌّ 1. оролга оид; 2. орол кишиси, ороллик

– جَزُورٌ кўп. جُزُرٌ сўйишга мўлжалланган ҳайвон

– جَزِيرَةٌ кўп. جَزَائِرُ, جُزُرٌ орол; شِبْهُ ~ ярим орол

– جُزَيْرَةٌ кўп. اتٌ — оролча, кичик (майда) орол

– مَجْزَرٌ кўп. مَجَازِرُ кушхона, қассобхона

– مَجْزَرَةٌ, مَجْزِرَةٌ кўп. مَجَازِرُ, اتٌ — кушхона, қассобхона; қирғин, хунрезлик; қонли жанг, қирғин уруш; بَارْثِلِيمِيّ ~ Варфоломей кечаси (1572 йил 24 августга ўтар кечаси Парижда католиклар томонидан гугенотларга қарши уюштирилган қирғин)

I جَزِعَ (а) جَزَعٌ, جُزُوعٌ 1) бетоқат бўлмоқ, сабрсиз бўлмоқ; 2) (н. дандир) ташвишланмоқ, хавотирланмоқ; қўрқмоқ, хавфсирамоқ (مِنْ); 3) (к. нингдир) ғамини чекмоқ (عَلَى); نَفْسُهُ ~تْ кўнгил айнимоқ (қусиб юборгудай бўлмоқ); جَزَعَ (а) جَزْعٌ кесиб ўтмоқ, кўндаланг қилиб кесмоқ; II جَزَّعَ кесиб бўлмоқ, кесиб қисмларга ажратмоқ; кесиб бўлакламоқ; V تَجَزَّعَ синмоқ, синиб кетмоқ; узилиб кетмоқ (арқон, арғамчи ҳақида)

– جَازِعٌ 1) бетоқат, сабрсиз; 2) безовта бўлган, ҳаяжонланган; ташвишланган; 3) қайғу-аламли, ғамгин, ғам (алам) чекаётган

– جَزْعٌ маржон ёки мунчоқ донаси

– جَزَعٌ сабрсизлик; бетоқатлик; 2) безовталик; ташвишланганлик; 3) қўрқиш, хавфсираш; чўчиш; ваҳима; 4) қайғу, ҳасрат, ғам-ғусса, дард-алам

– جَزِعٌ 1) сабрсиз, бетоқат, тиниб-тинчимаган, жонсарак; 2) безовта бўлган, ҳаяжонланган; ташвишга тушган, ташвишланган; 3) қўрқоқ, юраксиз; 4) ғам-ғусса чекувчи, дарду аламли

– جَزْعٌ кўп. أَجْزَاعٌ мин. аникс (ақиқнинг йўл-йўл, тарам-тарам тури)

– جُزْعٌ ўқ; الْعَجَلَةِ ~ ғилдирак ўқи

– جَزْعٌ қиялик, нишаблик

– جَزُوعٌ сабрсиз, бетоқат; тиниб-тинчимаган, жонсарак

– مُجَزَّعٌ 1) ҳар хил бўлаклардан, парчалардан ташкил топган; мозаикага оид, қадама, қошинкор; мозаик; رُخَامٌ ~ мармар мозаика; 2) гулдор, ранг-баранг, рангли; وَرَقٌ ~ мармар қоғоз

I جَزَفَ (у) جَزْفٌ 1) кўтарасига (улгуржи) сотиб олмоқ; 2) ўйламасдан ҳаракат қилмоқ; таваккал қилмоқ, хавфли (қалтис) иш қилмоқ; III جَازَفَ 1) таваккал қилмоқ, хавфли (қалтис) иш қилмоқ (н. нидир) хавф остида қолдирмоқ (بِ); بِنَفْسِهِ ~ ўз ҳаётини хавф остида қолдирмоқ; 2) ўйламасдан қилмоқ, таваккал қилмоқ; فِي ~ كَلاَمِهِ ўйламасдан гапирмоқ

– جُزَافاً 1) бекор (га), беҳуда, ўринсиз, зоеъ, бефойда; 2) ўйламасдан, андиша қилиб ўтирмай, пала-партиш; تَكَلَّمَ ~ ўйламасдан гапирмоқ, палапартиш гапирмоқ; 3) тўғри келганича, таваккалига, ўйлаб-нетиб ўтирмай, оғизга келганини бўғизга ютмай

– جُزَافِيٌّ ўйланмаган, таваккалига қилинган; ўйламасдан иш тутадиган, енгилтак; ўзбошимчалик билан қилинган

– مُجَازِفٌ 1. ўйламасдан иш тутадиган, енгилтак; таваккал қилишга тайёр, хавфли (қалтис) иш қилишга тайёр; 2. авантюрачи, таваккалчи

– مُجَازَفَةٌ 1) ўйламасдан иш тутиш, таваккал қилиш; хавфлилик, таҳликалик; ноумидлик кайфияти, руҳий тушкунлик; 2) хавф-хатар, таҳлика; авантюра, таваккалчилик

I جَزُلَ (у) جَزَالَةٌ 1) мўл-кўл бўлмоқ, сероб бўлмоқ; 2) катта бўлмоқ; гапга чечан (уста) бўлмоқ, нотиқ бўлмоқ; IV أَجْزَلَ (к. гадир) қизғанмасдан, саҳийлик билан бермоқ (لِـ); ~ لَهُ التَّحِيَّةَ бирор кишини қизғин қутламоқ; ~ لَهُ الْعَطَاءَ кимгадир саҳийлик билан бермоқ

– جَزَالَةٌ 1) мўл-кўллик, сероблик, серобчилик, тўкин-сочинлик; 2) шунингдек ~ الْقَوْلِ сўзамоллик, гапга чечанлик; 3) буюклик, катталик, улканлик, улуғлик; чексизлик

– جَزْلٌ кўп. جِزَالٌ 1) мўл-кўл, сероб, тўкин-сочин; 2) катта; аллақанча, жуда кўп; 3) гапга чечан; сўзамол

– جَزْلَةٌ кўп. جُزَلٌ бўлак, парча

– جَزِيلٌ кўп. جِزَالٌ = جَزْلٌ; ~ الِاحْتِرَامِ катта ҳурматга сазовор; ҳурматли, муҳтарам; ~ خَيْرٌ катта эзгулик; ~ا شُكْرًا катта раҳмат!; ~ا شُكْرًا أَشْكُرُكُمْ сизга катта раҳмат!, сиздан жуда миннатдорман!

– جُزْلَانٌ кўп. ـاتٌ ҳамён, кармон

I جَزَمَ (и) جَزْمٌ 1) кесмоқ, шартта кесиб қўймоқ, ажратиб (узиб, кесиб) қўймоқ, ажратмоқ, ажратиб турмоқ; 2) (н. нидир) ҳал қилмоқ, (н. ҳақдадир) қарор қабул қилмоқ (туш.к.); (н. гадир) жазм қилмоқ (عَلَى); 3) (бирор к. га) юкламоқ, топширмоқ (عَلَى); 4) (н. гадир) ишонч ҳосил қилмоқ, ишонмоқ (بِ); 5) грам. феълни шарт майлига қўймоқ

– جَازِمٌ 1. 1) ҳал қилувчи; қатъий, қатъиятли; 2) (н. гадир) ишонган (بِ); 2. кўп. جَوَازِمُ грам. шарт майли талаб қилувчи юклама

– جَزْمٌ 1) кесиш, қисқартириш; 2) қарор, тўхтам; 3) жазм, жазм қилиш; 4) грам. феълни шарт майлига қўйиш; ~ عَلَامَةُ الْـ ёки ~ـةٌ сукун белгиси

– جِزَمَاتِيٌّ кўп. جِزَمَاتِيَّةٌ этикдўз

– جَزْمَجِيٌّ кўп. جَزْمَجِيَّةٌ = جِزَمَاتِيٌّ

– جَزْمَةٌ кўп. جِزَمٌ, جَزَمَاتٌ ботинка; этик; ~ بِرِبَاطٍ ипли ботинка; ~ مَكْشُوفٌ қўнжсиз ботинка; ~ رِبَاطُ الْـ ип, шнур (ботинканики)

– مَجْزُومٌ 1) ҳал қилинган (بِهِ ёки فِيهِ); 2) грам. а) сукун билан ҳаракатланган (ҳарф тўғрисида); б) шарт майлидаги (феъл)

جَزُونٌ газон

I جَزَى (и) جَزَاءٌ 1) қондирмоқ, қониқтирмоқ; 2) (н. нидир) тўламоқ, ўрнини тўлдирмоқ, қопламоқ (عَلَى); 3) (н. биландир) мукофотламоқ (بِ); 4) ундириб олмоқ, тўлатмоқ, (н. учундир) жазоламоқ (عَلَى, بِ); 5) (к. нингдир) ўрнини босмоқ, ўринбосарлик қилмоқ (عَنْ); III جَازَى 1) тўламоқ, ўрнини тўлдирмоқ, қопламоқ; 2) мукофотламоқ, тақдирламоқ; 3) жазоламоқ; ҳайфсан бермоқ, жарима солмоқ; IV أَجْزَى 1) етарли бўлмоқ, қониқтирмоқ; 2) қулай бўлмоқ, фойдали бўлмоқ; (к. нидир) алмаштирмоқ (عَنْ); VI تَجَازَى: ~ دَيْنًا қарзни талаб қилмоқ

– جَزَاءٌ кўп. جَزَاءَاتٌ 1) жазо, ўч, қасос; هٰذَا جَزَاؤُهُ ажаб бўпти-хўб бўпти! (сўзма-сўз; бу унинг жазоси!); 2) мукофот; 3) таъзир; ~ نَقْدِيٌّ жарима; ~ قَانُونُ الْـ жиноят қонуни, кодекси; ~ مِنْطَقَةُ الْـ спорт. жарима майдончаси; 4) санкция, розилик, рухсат; 5) ~ شَرْطٌ وَ грам. шарт эргаш гапли қўшма гапдаги бош ва эргаш гап (сўзма-сўз: шарт ва жавоб)

– جَزَائِيٌّ жазога, жазолашга оид; жиноий

– جِزْيَةٌ кўп. جِزًى, جِزَاءٌ жон бошидан олинадиган солиқ; ўлпон, ер солиғи

– مُجَازَاةٌ 1) жазо; қасос, ўч; ~ بِالْمِثْلِ дип. репрессалия (бир мамлакатнинг ғайриқонуний ҳаракати учун бошқа давлат томонидан ўтказиладиган таъсир чоралари); 2) товон, бадал

– مُجْزٍ мн. مُجْزِيَةٌ 1) етарли; қониқарли, тўла мувофиқ (муносиб); ~ بِسِعْرٍ арзон баҳода; 2) фойда берувчи (келтирувчи), фойдали

I جَسَّ (а/у) جَسٌّ пайпасламоқ; ушлаб кўрмоқ; ~ النَّبْضَ томирни ушлаб кўрмоқ; 2) билишга ҳаракат қилмоқ; текшириб кўрмоқ, зонд билан текширмоқ; V تَجَسَّسَ дараклаб билмоқ, суриштириб билмоқ; қидириш (қидирув) билан шуғулланмоқ; жосуслик маълумотларини тўпламоқ, жосуслик қилмоқ, айғоқчилик қилмоқ; VIII اِجْتَسَّ - I

– تَجَسُّسٌ жосуслик, айғоқчилик; ~ الْـ لِحِسَابِ دَوْلَةٍ أَجْنَبِيَّةٍ ажнабий давлат фойдасига жосуслик қилиш

– تَجَسُّسِيٌّ жосус (айғоқчи) га оид; 4. ~ـةٌ شَبَكَةٌ жосуслик (айғоқчилик) тармоғи

– جَاسُوسٌ кўп. جَوَاسِيسُ жосус, айғоқчи; махфий агент

– جَاسُوسِيَّةٌ жосуслик, айғоқчилик; излаш, қидириш, қидирув; ~ قَضِيَّةُ الْـ юр. айғоқчилик ҳақидаги суд иши

– مِجَسٌّ кўп. مَجَاسُّ, مِجَسَّاتٌ 1) зонд (ички аъзоларни текшириш ёки даволаш учун ишлатиладиган найсимон асбоб, найча); шчуп (ер остидаги баъзи нарсаларни қидириш, топиш, синаш каби ишларда қўлланиладиган турли хил асбоблар); 2) зоол. пайпаслагич, қисқич (баъзи ҳашорот ва ҳайвонларнинг мўйловсимон қўллари ва оёқлари)

– مَجَسٌّ, مَجَسَّةٌ кўп. ـاتٌ, مَجَاسُّ (мас., томир, юрак уришини) текшириш (синаб кўриш) жойи

I جَسَأَ (а) جُسُوءٌ, جَسْءٌ қўпол бўлиб қолмоқ, қаттиқ бўлиб қолмоқ, дағал бўлиб қолмоқ

– جَاسِئٌ қаттиқ, дағал, қўпол

– جَسَاءَةٌ, جُسْأَةٌ дағаллик, қаттиқлик, қўполлик

(جسد) II جَسَّدَ 1) мужассамлантирмоқ, маълум бир шакл бермоқ; 2) бўртма шакл бермоқ; 3) нота белгилари билан ёзмоқ; 4) заъфарон ранг билан бўямоқ; V تَجَسَّدَ мужассамлашмоқ, гавдаланмоқ, маълум бир шаклга кирмоқ

– تَجَسُّدٌ мужассамланиш, гавдаланиш

– تَجْسِيدٌ 1) мужассамлантириш, гавдалантириш; маълум бир шакл бериш; 2) бўртма шакл бериш; 3) нота белгилари билан ёзиш; الـ~ الْمُوسِيقِي нота ёзуви; 4) заъфарон рангга бўяш

– جَسَدٌ *кўп.* أَجْسَادٌ 1) жасад, тана, тан; бадан, андом; 2) *бот.* заъфарон; заъфарон рангли нарса

– جَسَدَانِيٌّ жисмга, жасадга оид

– جَسَدِيٌّ 1) жасадга оид; танага оид; 2) жисмоний; الْقُوَّةُ الـ~ـةُ жисмоний куч; ~اً жисмонан

– مُتَجَسِّدٌ мужассамлаштирилган, гавдалантирилган, мужассамлашган; гавдаланган

– مِجْسَادٌ *кўп.* مَجَاسِيدُ стереоскоп (*иккита ясси тасвирни бир-бирига қўшиб бўрттириб кўрсатадиган оптик асбоб*)

– مُجَسَّدٌ мужассамлашган, гавдаланган

– مُجَسَّدَةٌ *кўп.* ~اتٌ *муз.* нота (*товушнинг график белгиси ва товуш*); нота (*шундай белгилар билан ёзилган мусиқий асар матни ва уларнинг тўплами*); حَامِلُ الـ~ـنِ пюпитр (*нота ва китоб қўядиган қия мослама*)

– مُجَسَّدَةٌ *муз.* нота; حَامِلُ الـ~ـنِ пюпитр

– مِجْسَدٌ *кўп.* مَجَاسِدُ кўйлак

I (جسر) جَسَرَ[1] (у) جَسَارَةٌ 1) жасур бўлмоқ, довюрак бўлмоқ; 2) (*н. ғадир*) журъат қилмоқ (عَلَى); 3) ўтмоқ, кесиб ўтмоқ (*мас., саҳрони*); جَسَرَ[2] (у) جَسْرٌ ғов (тўсиқ) қилмоқ; тўғон, кўприк қурмоқ; II جَسَّرَ 1) жасурлик бахш этмоқ, далда бермоқ, 2) ғов (тўсиқ) қилмоқ; тўғон, кўприк қурмоқ; VI تَجَاسَرَ журъат этмоқ, (*н. дир қилиш учун*) жасорат қилмоқ, юрак қилмоқ, довюрак бўлмоқ (عَلَى); VIII اِجْتَسَرَ ўтмоқ, кесиб ўтмоқ (*мас., саҳрони*)

– تَجَاسُرٌ жасорат, жасурлик, довюраклик, ботирлик

– جَسَارَةٌ жасорат, жасурлик, довюраклик, ботирлик, мардлик

– جَسَّارِيَّةٌ *кўп.* ~اتٌ кўприкни вақтинча сувда кўтариб турувчи таги ясси қайиқ ёки кема

– جِسْرٌ *кўп.* جُسُورٌ 1) кўтарма, уйиб ясалган баландлик, дамба; тўғон; ғов; 2) (*шунингдек стоматологияда*) кўприк (сунъий милк); тўшама йўл (*шох-шабба, хода ётқизиб очилган йўл*); ~ سِكَّةِ الْحَدِيدِ темир йўл кўприги; ~ عَائِمٌ сузиб юрувчи кўприк; ~ مُتَحَرِّكٌ кўтарма кўприк; ~ مُعَلَّقٌ осма кўприк; 3) тўсин, балка; том; бостирма; جُسُورٌ حَدِيدِيَّةٌ тунука том; جُسُورٌ خَشَبِيَّةٌ ёғоч том

– جَسُورٌ *кўп.* جُسُرٌ жасур, ботир, довюрак; кўрс, дағал, қўпол

– مُتَجَاسِرٌ қўрқмас, довюрак; кўрс, дағал, қўпол

تَجَسْطَنَ (*қаердадир*) эркин, ўлан тўшак қилиб ётмоқ (فِي)

I جَسُمَ (у) جَسَامَةٌ катта бўлмоқ, баҳайбат бўлмоқ, савлатли (салобатли) бўлмоқ, II جَسَّمَ 1) гавдалантирмоқ, мужассамлантирмоқ; ~ـهُ بِالْجِصِّ бирор кимнинг қиёфасини гипсда гавдалантирмоқ; 2) шакллантирмоқ, шаклга солмоқ; 3) катта қилмоқ, катталаштирмоқ; 4) орттириб (бўрттириб) юбормоқ, ошириб кўрсатмоқ; 5) бўрттирма қилмоқ; V تَجَسَّمَ 1) шаклланмоқ, шаклга (қолипга) тушмоқ; 2) мужассамлашмоқ, гавдаланмоқ; 3) катта қилинмоқ, катталаштирилмоқ; 4) орттирилган (бўрттирилган) бўлмоқ, ошириб кўрсатилмоқ; 5) бўрттирма (рельефли) бўлмоқ

– تَجْسِيمٌ 1) мужассамлантириш, гавдалантириш; 2) катталашиш, кўпайиш

– جَاسِمٌ[1] катта, улкан, баҳайбат

– جَاسِمٌ[2] Шом ўлкасидаги бир қишлоқнинг номи

– جَسَامَةٌ 1) катта ўлчам; катталик, улканлик; салобатлилик, барвасталик; 2) муҳимлик, жиддийлик

– جِسْمٌ *кўп.* أَجْسَامٌ, جُسُومٌ 1) жисм, бадан, тана, гавда, организм; الأَجْسَامُ الْحَيَّةُ тирик организмлар; 2) корпус, тана; синч, қобирға; фюзеляж (самолёт корпуси, гавдаси); 3) масса (*механиканинг асосий катталикларидан бири - жисмдаги модда миқдорини ва унинг инерциясини белгилайди*) модда; ~ مُوَصِّلٌ *эл.* ўтказгич; ~ عَازِلٌ *эл.* диэлектрик (*электр ўтказмайдиган модда*); 4) шакл, форма

– جُسْمَانٌ тана, бадан, гавда, масса

– جُسْمَانِيٌّ 1) жисмга оид; 2) жисмоний; الْعَمَلُ الـ~ жисмоний меҳнат; ~ أَوْ مَعْنَوِيًّا жисмоний ёки маънавий; 3) моддага оид, моддий

– جِسْمِيٌّ 1) жисмга оид; 2) жисмоний, 3) моддий, моддага оид

– جَسِيمٌ *кўп.* جِسَامٌ 1) катта, улкан; 2) тўладан келган, жуссали; салобатли; 3) эътиборли

– جُسَيْمٌ *кўп.* ~اتٌ кичкина тана (гавда); заррача

– جُسَيْمَةٌ *кўп.* ~اتٌ кичкина тана (гавда); *физ.* майда заррача, корпускула (*модда заррачаси*); الْجُسَيْمَاتُ الشَّمْسِيَّةُ қуёш корпускулалари; الْجُسَيْمَاتُ الْمُضَادَّةُ لِلْمَرَضِ *мед.* антижисмлар (*организмда антигенлар пайдо бўлиши билан юзага келадиган ва уларнинг таъсирини йўқотадиган моддалар*)

– مُجَسَّمٌ 1. 1) мужассам; катта, улкан; 2) орттириб юборилган; 3) қавариқ, бўртиб турадиган; الْخَرِيطَةُ الـ~ـةُ қабариқ харита; 2. *мат.* уч ўлчовли геометрик жисм; ~ الْقَطْعِ الزَّائِدِ гиперболоид (*гиперболанинг айланишидан ҳосил бўладиган эгри сирт*)

I (جسو) جَسَا (у) جُسُوٌّ қаттиқ бўлмоқ, дағал бўлмоқ, қўпол бўлмоқ

– جَسَاوَةٌ қаттиқлик, қўполлик, дағаллик, кўрслик

I جَشَّ (а/у) جَشٌّ босмоқ, эзмоқ, майдаламоқ, парчаламоқ, синдирмоқ, майдаламоқ; йирик қилиб янчмоқ; ~ الْبُرَّ буғдойни

тегирмонга солмоқ

– أَجَشُّ *мн.* جُشَّاءُ *кўп.* جُشٌّ хирилдоқ, дағал (*овоз ҳақида*), паст

– جُشَّةٌ, جَشَّةٌ хириллаш, бўғилиш

– جَشِيشٌ майдаланган; эзилган, парчаланган; талқон қилинган; йирик қилиб майдаланган, йирик тортилган ун

– مِجَشٌّ, مِجَشَّةٌ *кўп.* مَجَاشُّ қўл тегирмони

– جَشِيشٌ = مَجْشُوشٌ

(جشأ) II جَشَّأَ кекирмоқ, ўқчимоқ, ўқчиб қайтариб чиқармоқ; V تَجَشَّأَ = II

– جُشَاءٌ, جُشْأَةٌ кекириш, ўқчиш; ўқчиб қайтариб чиқариш

I جَشُبَ (*у*) جُشُوبَةٌ, جَشَابَةٌ кам (озгина) бўлмоқ, етарли бўлмаслик (*овқат ҳақида*)

I جَشِرَ (*а*) جَشَرٌ хириллаган бўлмоқ, овози бўғилган бўлмоқ; جَشَرَ (*у*) جَشْرٌ ўтлатиш учун яйловга олиб чиқмоқ (*чорва ҳақида*); II جَشَّرَ ўтлатиш учун яйловга олиб чиқмоқ (*чорва ҳақида*)

– أَجْشَرُ *мн.* جَشْرَاءُ *кўп.* جُشْرٌ хириллаган, овози бўғилган

– جَشَرٌ яйловда боқилган (*ҳайвон ҳақида*)

– مُجَشَّرٌ яйловда боқилган; خَيْلٌ ~ةٌ яйловда катта бўлган от

I جَشِعَ (*а*) جَشَعٌ очкўзланмоқ, очкўз бўлмоқ; V تَجَشَّعَ = I

– جَشَعٌ очкўзлик, ҳирс, курумсоқлик, зиқналик

– جَشِعٌ очкўз, ҳирс қўйган, курумсоқ, бахил, зиқна

I جَشِمَ (*а*) جَشْمٌ 1) ўзига оғир иш олиб қийнамоқ, ўзига меҳнат орттирмоқ; чидамоқ, бардош бермоқ; ~ الْمَشَقَّةَ машаққатларга чидамоқ; II جَشَّمَ (*бирор к. га*) оғирликни (меҳнат-машаққатни) юкламоқ; ташвиш орттирмоқ; IV أَجْشَمَ оғир юк юкламоқ, оғир иш билан қийнамоқ, машаққатга қўймоқ; V تَجَشَّمَ 1) (*бирор н. нинг*) оғирлигини ўз елкасига олмоқ, ўзига оғирликни олмоқ; 2) (*хатарга*) рўбарў бўлмоқ, дучор бўлмоқ; 3) (*талафот*) кўрмоқ

(جشى) V تَجَشَّى = تَجَشَّأَ *қар.* جشأ

(جص) II جَصَّصَ гипс билан қопламоқ, гипсламоқ, сувамоқ

– جِصٌّ *мин.* гипс (*минерал ва ундан тайёрланган қурилиш материали*)

– جَصَّاصَةٌ *кўп.* اتٌ — гипс пишириш учун қилинган печ

تَجَحْشَنَ = تَحَضْطَنَ

حِظٌّ улкан одам, гавдали одам

جَعَانٌ *қар.* جوع

(جعب) II جَعَّبَ 1) ағдармоқ; авра-астарини ағдармоқ; остин-устун қилмоқ; 2) ерга ташламоқ

– جَعْبَةٌ *кўп.* جِعَابٌ ўқдон, тирдон, садоқ; халта, тўрва, сумка; патронташ, патрон сумкаси; إِنَّ ~ى قَدْ خَوَتْ *кўч.м.* менда ҳеч вақо йўқ, мулло Миркуруқман; نَفَضَ لَهُ ~ الأَخْبَارِ *маж.* ҳамма янгиликни тўкиб солмоқ; فَرَغَتِ الْجِعَابُ *маж.* ҳамма янгиликлар тугади; ◊ ~ الأَخْبَارِ плеяда (*атоқли арбоблар гуруҳи*)

جَعْجَعَ 1) шовқин солмоқ (қилмоқ), авжига олмоқ, қутурмоқ; қарсилламоқ; гулдирамоқ, гумбурламоқ; 2) бўкирмоқ, ўкирмоқ (*туя ҳақида*); ғул-ғул қилмоқ (*ғулғул товуқ - курка ҳақида*), 3) жаврамоқ, вайсамоқ; тушуниб бўлмайдиган қилиб гапирмоқ, ғудурламоқ

– جَعْجَاعٌ шовқинли, сершовқин; бақироқ

– جَعْجَعَةٌ бўкириш; гумбурлаш, қасирлаш, шовқин; қичқириқ, қасир-қусур қилиш; ~ بِلَا طَحْنٍ *қисқ. мқл. дан:* أَسْمَعُ ~ وَلَا أَرَى طِحْنًا шовқини кўпу, фойдаси кам (*сўзма-сўз:* (тегирмон) овозини эшитяпману, аммо унни кўрмаяпман)

I جَعُدَ (*у*) جَعَادَةٌ, جُعُودَةٌ 1) жингалак соч бўлмоқ, жингалак бўлмоқ (*соч ҳақида*); 2) ажин тушган, буришган бўлмоқ (*тери ҳақида*); II جَعَّدَ 1) жингалак қилмоқ; 2) ажин пайдо қилмоқ, буришиқ ҳосил қилмоқ; V تَجَعَّدَ 1) жингалакланмоқ, фатила-фатила бўлмоқ, ҳалқа-ҳалқа бўлмоқ (*соч ҳақида*); 2) ажин тушган, буришган бўлмоқ

– أَجْعَدُ *мн.* جَعْدَاءُ *кўп.* جُعْدٌ жингалак сочли

– تَجَعُّدَاتٌ *кўп.* ажинлар, буришиқлар

– تَجْعِيدٌ *кўп.* تَجَاعِيدُ ажин, буришиқ

– جَاعِدٌ тўшалган нарса, тўшама, тўшак

– جَعْدٌ[1] *кўп.* جِعَادٌ жингалак, фатила-фатила

– جَعْدٌ[2] *кўп.* جِعَادٌ (*шунингдек:* ~ الْيَدَيْنِ, ~ الْيَدِ *ёки* ~ الأَنَامِلِ) бахил, хасис, зиқна, курумсоқ, бахил, очкўз

– جَعْدَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) жингалак соч, зулф, гажак; 2) ажин, буришиқ

– جَعْدِيٌّ жингалак бўлиб турган

– جُعَيْدِيٌّ *кўп.* جُعَيْدِيَّةٌ қўрс одам; безори, хулиган

– مُتَجَعِّدٌ 1) чирмашадиган, жингалак; 2) ажин босган, буришган

– مُجَعَّدٌ = مُتَجَعِّدٌ

I جَعَرَ[1] (جعر) (*а*) جَعْرٌ ёзилмоқ, ичини бўшатмоқ (*ҳайвонлар ҳақида*); جَعَرَ[2] (*а*) جُعَيْرٌ бўкирмоқ, ўкирмоқ (*ҳайвонлар ҳақида*); II جَعَّرَ = جَعَرَ[2]

– جَعَارَةٌ бақириқ-чақириқ, шовқин-сурон

– جُعْرَانٌ *кўп.* جَعَارِينُ қўнғиз; иссиқ мамлакатларда бўладиган гўнг қўнғизи; *қадимги мисрликларда:* қўнғизнинг расми солинган тош танга

– جِعِرِيٌّ икки киши қўлларидан ҳосил бўлган ўриндиқ (*одамни кўтариш учун*)

– مُجَعْوَرٌ *халқ.* тешик, йиртилган, илма-тешик, йиртиқ-ямоқ

جَعْسٌ ахлат, чиқинди, одам ахлати

(جعص) VII انْجَعَصَ ўтирғич суянчиғига суянган ҳолда виқор билан ўтирмоқ

جَعْفَرٌ *кўп.* جَعَافِرُ сой, анҳор, ариқ, жилға; кичикроқ дарё, дарёча

جَعْفَرٌ *ат.от, мз.* Жаъфар

جَعْفِيلٌ *бот.* шумғия, шумгиёҳ

I جَعَلَ (а) جَعْلٌ қилмоқ, тайёрламоқ; 2) уюштирмоқ, ташкил қилмоқ, ўрнатмоқ; 3) жойлаштирмоқ, қўймоқ; 4) мажбурламоқ, зўрламоқ; ـــهُ يَقْرَأُ ~ бирор кимни ўқишга мажбурламоқ; 5) (*бирор н. га*) айлантирмоқ, бошқа ҳолга келтирмоқ; 6) тайинламоқ, (*к. гадир*) тайин қилмоқ, белгиламоқ (لِـ); لَهُ قِيمَةً كَبِيرَةً ~ бирор нарсага юксак баҳо бермоқ; 7) (*бирор к. га, бирор н. га*) ўхшатмоқ, деб ҳисобламоқ; ◊ يَقْرَأُ ~ ўқий бошламоқ; عَالِيَهُ سَافِلَهُ ~ оёғини осмондан қилиб ағдармоқ; III جَاعَلَ пора бериб сотиб олмоқ, ўз томонига оғдирмоқ; VII اِنْجَعَلَ қўйилган бўлмоқ, тайинланган бўлмоқ; VIII اجْتَعَلَ = I

– جُعَالَةٌ *кўп.* جَعَائِلُ иш ҳақи, музд; мукофот

– جُعْلٌ *кўп.* أَجْعَالٌ, جُعُولٌ иш ҳақи, музд; мукофот; воситачилик ёки даллоллик ҳақи, ширинкома

– جُعَلٌ *кўп.* جِعْلَانٌ қўнғиз; иссиқ мамлакатларда бўладиган гўнг қўнғизи; *қадимги мисрликларда*: қўнғиз расми солинган тош танга

– جُعَيْلَةٌ = جُعَالَةٌ

– مَجْعُولٌ 1. қўйилган, тайинланган; 2. иш ҳақи, музд; мукофот

جَعْلَفَ *қуйидаги гапни айтмоқ*: جُعِلْتُ فِدَاءَكَ! *сўзма-сўз*: мен сенинг фидойинг бўлай!

– جَعْلَفَةٌ *қуйидаги гапни айтиш*: جُعِلْتُ فِدَاءَكَ! *сўзма-сўз*: мен сенинг фидойинг бўлай!

جُعْمُوسٌ *кўп.* جَعَامِيسُ ахлат, чиқинди, одам ахлати; رَمَى بِجَعَامِيسِ الْبَطْنِ ични бўшатмоқ, ахлат чиқармоқ

جَعَانٌ *қар.* جوع

جِعَةٌ пиво

جُغْرَافِيَا, جُغْرَافِيَّةٌ жўғрофия, география; الـ~ الاِقْتِصَادِيَّةُ иқтисодий жўғрофия; الـ~ الطَّبِيعِيَّةُ табиий жўғрофия

– جُغْرَافِيٌّ жўғрофий, географик; жўғрофияга оид

I جَفَّ (а/и) جُفُوفٌ, جَفَافٌ қуримоқ, сергимоқ, суви қочмоқ; қақраб (ковжираб) кетмоқ; حَلْقُهُ ~ унинг томоғи қуриб қолди; ~ رِيقُهُ مِنَ الْجَرْيِ югурганидан оғзи қуриб қолди; I جَفَّ (а/у) جَفٌّ йиғмоқ, тўпламоқ, жамламоқ; II جَفَّفَ 1) қуритмоқ, сергитмоқ, сувини қочирмоқ; 2) артмоқ (*мас., юзни*); عَرَقَهُ ~ терни артмоқ; ~ دُمُوعَهُ عَيْنَيْهِ *ёки* ~ кўз ёшларини артмоқ; يَدَيْهِ بِالْمِنْشَفَةِ ~ қўлини сочиқ билан артмоқ; 3) *кимё.* сувсизлантирмоқ; V تَجَفَّفَ қуримоқ, сергимоқ, суви қочмоқ; VIII اِجْتَفَّ охиригача ичмоқ, ичиб битирмоқ

تَجْفَافٌ 1) қуритиш, сергитиш, намини қочириш; 2) артиш; 3) *кимё.* сувсизлантириш

– تَجْفَافٌ *кўп.* تَجَافِيفُ совут

– تَجْفَافٌ = تَجْفِيفٌ

– جَافٌّ қуриган, қуритилган, қуруқ

– جَفَافٌ 1) қуруқлик, қуриганлик; 2) қурғоқчилик

– جُفَّةٌ 1) бир тўда одамлар; 2) кўп сонли, кўпгина; جَاءَ الْقَوْمُ ~ одамларнинг ҳаммаси келди

– مُجَفَّفٌ 1) қуритилган, қуруқ; حَلِيبٌ ~ сут уни (қуритилган сут); 2) қоқи қилинган, қоқланган, қуритилган

– مُجَفَّفَاتٌ *кўп.* қуруқ мевалар

I جَفَأَ (а) جَفْءٌ 1) (*чиқинди, синган, парча-бурон н. ларни*) қирғоққа чиқариб ташламоқ (*сел, оқим ҳақида*); 2) энгаштирмоқ, тўнтармоқ; الْقِدْرَ ~ қозонни энгаштириб бўшатмоқ

جُفَاءٌ 1) кўпик, сердак; 2) (*сел, оқим қирғоққа чиқариб ташлайдиган*) чиқинди, ахлат, синган, парчаланган нарсалар; ◊ ~اً беҳудага, бекорга; ذَهَبَ ~ беҳуда кетмоқ, бекорга кетмоқ

– جُفْتٌ *кўп.* جُفُوتٌ 1) кичик омбур; кичкина қисқич; мўйчинак; пинцет, искак; исканжа; 2) *шунингдек*: صَيْدٍ ~ қўшоғиз милтиқ

جَفْتَشِي филигран, жуда нафис ишланган заргарлик буюми; хитой қоғози, сув қоғоз

جِفْتِلِكٌ мол-мулк; ферма (*чорва ёки паррандачилик хўжалиги*)

I جَفَرَ (у) جَفْرٌ: جَنْبَاهُ ~ катта бўлиб, онасидан ажрамоқ (*уй ҳайвонлари ҳақида*)

– جَفْرٌ 1 (*ҳарфлар билан*) фол очиш, ром очиш

– جَفْرٌ 2 *мн.* جِفَرَةٌ тўрт ойлик эчки боласи

– جَفْرَةٌ (*яширинча, махфий ёзишмалар учун*) шифр (*шартли белгилар, рақамлар ва б. лар воситаси билан ёзилган хат ва ш.к. лар*) حَلَّ كِتَابَةَ الـ~ шифрни очмоқ (ўқимоқ)

– جَفِيرٌ *кўп.* ـاتٌ қин, ғилоф

جِفْصِينٌ гипс (*минерал ва ундан тайёрланган қурилиш материали*)

I جَفَلَ (у) جَفْلٌ, جُفُولٌ 1) сесканиб кетмоқ, чўчиб тушмоқ, қўрқиб кетмоқ; 2) чопиб (югуриб) кетмоқ, (*қўрқинчдан*) ўзини бирор ёққа урмоқ; II جَفَّلَ қўрқитмоқ, ҳуркитмоқ, чўчитмоқ; IV أَجْفَلَ 1) = I; 2) қўрқитмоқ, ҳуркитмоқ, чўчитмоқ

– جَفْلٌ қўрқиш, ҳуркиш, чўчиш; ваҳима; ташвиш, хавотирлик

– جَفْلٌ = جُفُولٌ

جِفْتِلِكٌ = جِفْلِكٌ

جَفْنٌ *кўп.* أَجْفَانٌ, جُفُونٌ 1) қовоқ (*кўздаги*); نَامَ مِلْءَ الْجُفُونِ қаттиқ ухламоқ; ~ دُونَ أَنْ يَطْرِفَ لَهُ бақрайиб туриб, кўзини лўқ қилганича; 2) қиличнинг қини

– جَفْنَةٌ *кўп.* جِفَانٌ 1) товоқ, лаган, катта чуқур тарелка; коса; 2) ток новдаси; 3) шароб, май

I جَفَا (у) جَفَاءٌ (جَفْوٌ) 1) дағал бўлмоқ, қаттиқ бўлмоқ, қотган бўлмоқ; 2) қаттиққўл, шафқатсиз бўлмоқ; 3) ўзини четга олмоқ,

ётсирамоқ, бегонасирамоқ; 4) тарк этмоқ, ташлаб кетмоқ, қолдирмоқ; II جَفَّى ўзидан итармоқ, бегоналатмоқ, четлатмоқ; III جَافَى 1) қўпол (қуруқ, қаттиқ) муомалада бўлмоқ; 2) узоқлашмоқ, йироқлашмоқ, бегоналашмоқ; бегона бўлмоқ; 3) (н. *ғадир*) қарши бормоқ (لِـ); муносиб бўлмаслик, мос келмаслик, тўғри келмаслик; هَذَا يُجَافِى الصَّوَابَ бу ҳақиқатга тўғри келмайди; VI تَجَافَى 1) бир-биридан узоқлашмоқ; бир-бирига нисбатан совуққонлик ҳис этмоқ; 2) ўзини тиймоқ, (н. *дандир*) бош тортмоқ, воз кечмоқ (عَنْ); X اسْتَجْفَى қўпол, қаттиққўл деб билмоқ

– تَجَافٍ 1) қуруқлик, қуриганлик; шафқатсизлик, баджаҳллик, қўполлик, дағаллик; 2) тартибсизлик, ноиттифоқлик, (*алоқаларда*) совуққонлик

– جَافٍ *мн.* جَافِيَةٌ *кўп.* جُفَاةٌ 1) қўпол, қаттиқ; الأُمُّ الْجَافِيَةُ *анат.* қаттиқ мия пўстлоғи; 2) қаттиққўл, баджаҳл, шафқатсиз

– جَفَاءٌ 1) қўполлик, дағаллик; қаттиқлик; 2) қуруқлик, қуриганлик; шафқатсизлик, бераҳмлик, баджаҳллик; بِـ~ илтифотсизлик билан; 3) (*алоқаларда*) ноиттифоқлик, совуққонлик

– جَفَاءَةٌ қўполлик, дағаллик, қотганлик, суви қочганлик

– جَفْوٌ 1) қўполлик, дағаллик; қотганлик, суви қочганлик; 2) (*алоқаларда*) узоқлашиб кетганлик, совуқлик; 3) қаттиққўллик; қўпол муомала, жиддий муомала; ноҳақлик, адолатсизлик

– جَفْوٌ = جَفْوَةٌ –

– جَفِيَّةٌ сақлаш панжараси, ҳимоя қилиб турадиган панжара

I جَلَّ (*а/и*) جَلاَلٌ 1) буюк бўлмоқ, улуғвор бўлмоқ, ҳамма нарсага қодир бўлмоқ, шуҳратли бўлмоқ; اللهُ عَزَّ وَ~ (*Оллоҳу таоло сифатларидан*) Оллоҳу азза ва жалла (*Оллоҳ ҳамма нарсага қодир ва буюкдир*); مَنْ لاَ يَسْهُو وَلاَ يُخْطِئُ ~ адашмайдиган ва хато қилмайдиган одам энг бахтиёр одамдир!; 2) (н. *дандир*) юқори бўлмоқ (عَنْ); هَذَا يَجِلُّ عَنِ الْوَصْفِ бу таърифлашга сиғмайди, бу таърифдан ташқари; ◊ الشَّيْءُ ~ (н. *нингдир*) катта ёки асосий қисмини олмоқ; جَلَّ (*а/у*) جَلٌّ термоқ, йиғмоқ; الْبَعْرَ ~ тезак термоқ; II جَلَّلَ 1) қопламоқ; الشَّيْبُ رَأْسَهُ ~ унинг сочини оқ қоплади; ~ـهُ بِالْعَارِ бирор кишини шармандаю шармисор қилмоқ; بِالسَّوَادِ ~ қора ҳошия билан айлантириб чиқмоқ; (*мотам белгиси сифатида*) қора ҳошия боғламоқ (тақмоқ); 2) ҳурматламоқ, иззат қилмоқ; IV أَجَلَّ 1) (к. *нидир*) ҳурмат қилмоқ; эҳтиром кўрсатмоқ, чуқур миннатдорчилик билдирмоқ (*туш.к.*); 2) (н. *нидир*) афзал кўрмоқ, юқори қўймоқ (عَنْ); V تَجَلَّلَ (н. *биландир*) қопланмоқ (بِـ); بِالْعَارِ ~ шармандаю шармисор бўлмоқ; VI تَجَالَّ улуғланмоқ; (н. *дандир*) афзал, юқори бўлмоқ (عَنْ)

– إِجْلاَلٌ ҳурматлаш, қадрлаш; чуқур миннатдорчилик, ҳурмат, иззат; ортиқ даражадаги ҳурмат; эҳтиром, иззат-икром; ~اً لَهُ бирор кимга ҳурмат тариқасида, бирор кимнинг шарафига; فِى ~ ҳурмат юзасидан

– تَجِلَّةٌ ҳурмат, иззат-икром, эҳтиром

– جُلٌّ[1] атир гул, қизил гул

– جُلٌّ[2] 1) катта булоқ; 2) энг асосийси

– جُلٌّ[3] *кўп.* أَجْلاَلٌ, جِلاَلٌ ёпқич (*от ва баъзи бошқа уй ҳайвонларининг ёпқичи*), жул

– جِلٌّ 1) улкан, буюк; 2) семиз, йўғон

– جَلاَلٌ улуғворлик, буюклик; кўркамлик, ҳашамат; ◊ فَعَلْتُ ذَلِكَ مِنْ ~كَ буни мен сенинг учун (сени деб) қилдим

– جَلاَلَةٌ 1) улуғворлик, буюклик; муҳташамлик, муаззамлик; ذُو الْـ~ (*Оллоҳ сифатларидан бири*) зулжалол (буюклик соҳиби); 2; аъло ҳазратлари, ҳазрати олийлари (*шоҳларга, қиролларга нисбатан*); صَاحِبُ الْـ~ ҳазрати олийлари; 3) катта аҳамият, аҳамият; муҳим ўрин тутиш; ◊ أَخَذَتْهُ الْـ~ унинг жазаваси тутиб қолди

– جَلاَّلَةٌ кўчадаги гўнгни йиғиштирадиган қиз; 2) тезак кетидан юрадиган ҳўкиз; 3) тезак ейдиган ҳўкиз

– جَلَلٌ 1) улкан, буюк; 2) катта, йўғон; муҳим; أَمْرٌ ~ муҳим иш

– جُلَّةٌ[1] *кўп.* جُلَلٌ сават, корзина; 2) граната; бомба; 3) *спорт.* ядро (чўян шар); رَمَى (قَذَفَ) الْـ~ ядро ирғитмоқ

– جُلَّةٌ[2], جِلَّةٌ[1] тезак, ахлат, қий, гўнг; таппи, чалма

– جِلَّةٌ[2] оқсуяклар, зодагонлар, аслзодалар, аъёнлар, киборлар

– جَلْوَى *халқ.* гўнг йиғадиган одам

– جُلَّى *кўп.* جُلَلٌ (энг) муҳим иш

– جَلِيلٌ *кўп.* أَجِلاَّءُ, جِلَّةٌ, أَجِلَّةٌ 1) катта, буюк; муҳим; 2) улкан, улуғвор, шавкатли; ажойиб, шаввоз; 3) машҳур; ҳурматли, эътиборли; صَاحِبُ الْمَقَامِ الْـ~ *кар.* مَقَامٌ

– جَلِيلَةٌ *кўп.* جَلاَئِلُ буюк иш, муҳим иш

– مَجَلَّةٌ *кўп.* مَجَالٌّ, ـَاتٌ 1) журнал, мажалла; вақтли нашрлар; شَهْرِيَّةٌ ~ ойлик журнал; 2) *юр.* қонунлар мажмуи, кодекс

I جَلَبَ (*и, у*) جَلْبٌ 1) етказиб бермоқ; олиб келмоқ; ташиб келтирмоқ, импорт қилмоқ, четдан мол келтирмоқ; 2) ўзига жалб қилмоқ; гирифтор қилмоқ; النَّظَرَ ~ диққатни ўзига тортмоқ; الضَّرَرَ ~ (к. *ғадир*) зарар келтирмоқ (عَلَى), 3) (к. *учундир*) топмоқ, излаб (ахтариб) қўлга киритмоқ, сотиб олмоқ, олмоқ (لِـ); 4) шовқин солмоқ, шовқин кўтармоқ, шовқин-сурон қилмоқ; 5) битмоқ (*яра ҳақида*); қуйилиб қолмоқ (*қон ҳақида*); جَلِبَ (*у*) جَلَبٌ; عَلَى ~ الْفَرَسَ отни орқасидан чуҳлаб, ўзиб кетишга ундамоқ; IV أَجْلَبَ 1) топмоқ, излаб (ахтариб) қўлга киритмоқ, олмоқ, эга бўлмоқ, бирор ердаги нарсани топмоқ (олмоқ); 2) шовқин солмоқ; 3) қуйилиб қолмоқ (*қон ҳақида*); тўпланмоқ, йиғилмоқ, жамланмоқ; VII انْجَلَبَ қўлга киритиладиган бўлмоқ, олинадиган бўлмоқ, олиб кириладиган бўлмоқ, транспорт билан келтириладиган (олиб келинадиган) бўлмоқ, импорт қилинадиган бўлмоқ; VIII اجْتَلَبَ 1) ташқаридан (четдан) олиб кирмоқ; 2) топмоқ, қўлга киритмоқ, олмоқ, эга бўлмоқ, бирор ердаги нарсани топмоқ (олмоқ); X

اسْتَجْلَبَ 1) (*транспорт воситасида*) келтирмоқ; ташиб келтирмоқ, импорт қилмоқ, четдан мол келтирмоқ; 2) (*қаердандир, қаергадир*) мол чиқармоқ (مِنْ, إِلَى); 3) жалб қилмоқ, (*бошқа тарафдан*) таклиф қилмоқ

– اجْتِلَابٌ 1) олиб келиш, ташиб келтириш, олиб бориб бериш, етказиб бериш; 2) *кўч.м.* қулоғидан (сочидан) тортиш

– اسْتِجْلَابٌ 1) ташиб келтирилган, импорт қилинган (*мол*); 2) жалб қилиш, (*бошқа тарафдан*) таклиф қилиш

– جَالِبٌ 1. (*транспорт воситасида*) олиб келувчи, олиб (етказиб) берувчи; 2. импортчи

– جَلَّابٌ *кўп.* جَلَّابَةٌ 1) сотувчи; 2) *шунингдек.* الْعَبِيدِ ~ қул сотувчи

– جُلَّابٌ, جُلَّابٌ 1) гулоб, атир гул суви; 2) ширин микстура, ширин суюқ дори

– جَلَّابِيَّةٌ *кўп.* جَلَّابِيَّاتٌ, جَلَالِيبُ жаллобийя (*эркакларнинг узун кўйлаги*)

– جَلْبٌ 1) олиб келинган нарса, олиб (етказиб) берилган нарса; 2) гирифтор қилиш; орттириш; зарар етказиш (келтириш); 3) етказиб бериш; топиш, излаш; ўлжа, қўлга киритилган нарса; 4) импорт, чет элдан келтирилган мол

– جَلَبٌ[1] *кўп.* أَجْلَابٌ 1) олиб келинадиган (келтириладиган) маҳсулот; 2) *тар.* қуллар (*савдо-сотиқ предмети сифатида*)

– جَلَبٌ[2] шовқин-сурон; овоз, садо

– جَلَبَا *бот.* ялапа (*бутасимон ўсимлик*).

– جُلُبَّانٌ, جُلْبَانٌ *жам. бот.* ёввойи бурчоқ, маданий бурчоқ

– جَلَبَةٌ[1] = جَلَبَا

– جَلَبَةٌ[2] шовқин-сурон; овоз, садо; ضَوْضَاء ~ шовқин-сурон, қийчув; بِدُونِ ~ وَضَوْضَاء тинч, шовқин-суронсиз

– جُلْبَةٌ *кўп.* جُلَبٌ чандиқ, ямоқ (*битган яранинг ўрни*)

– جِلْبَةٌ *кўп.* جِلَبٌ, جِلْبَاتٌ втулка; шайба; чамбарак, ҳалқа, гардиш; *тех.* цилиндр, цилиндр гильзаси

– جَلُوبَةٌ *кўп.* جَلَائِبُ = جَلِيبَةٌ

– جَلِيبٌ[1] *кўп.* جُلَبَاءُ, جَلْبَى *тар.* қуллар (*савдо-сотиқ предмети сифатида*)

– جَلِيبٌ[2], جَلِيبَةٌ *кўп.* جَلَائِبُ олиб келинган товар (маҳсулот)

– مَجْلَبَةٌ *кўп.* مَجَالِبُ сабаб, боис; важ, далил

جَلْبَبَ (*бирор к. га*) жилбоб кийдирмоқ; تَجَلْبَبَ жилбоб киймоқ; ~ بِالْبُرْقُعِ а) ёпинчиқ билан бекинмоқ; б) ниқобланмоқ, паналанмоқ; ◊ بِجِلْبَابِ الرَّحْمَةِ ~ ўзини беозор, қўй оғзидан чўп олмаган киши қилиб кўрсатмоқ

– جِلْبَابٌ *кўп.* جَلَابِيبُ жилбоб (*узун этакли эркаклар кўйлаги*); *шунингдек.* ёпинчиққа ўхшатиб тикилган аёллар кўйлаги; узун кўйлак, узун халат; أَفْرَنْجِيٌّ ~ овруποча кийим

– جَلْبَبَةٌ (*бирор к. га*) жилбоб кийдириш

جُلْجُثَةٌ: الـ ~ *ёки* جَبَلُ الـ ~ Жулжуса (Голгофа) тоғи (*христианликда: Исо алайҳиссалом ўлдирилган тоғ*)

جَلْجَلَ 1) жарангламоқ; гумбурламоқ, қарсилламоқ; 2) шовқин билан жилдирмоқ (силжитмоқ)

– جُلْجُلٌ *кўп.* جَلَاجِلُ 1) қўнғироқча, шиқилдоқча; 2) (*кўзга чиқадиган*) говмижжа

– جُلْجُلَانٌ кашнич уруғи

– جَلْجَلَةٌ жаранглаш; гумбурлаш, қасирлаш, тақиллаш

– جُلْجُلَةٌ, جَلْجَلَةٌ: الـ ~ *ёки* جَبَلُ الـ ~ Жулжула (Голгофа) (*Исо алайҳиссалом ўлдирилган тоғ*)

– مُجَلْجِلٌ жаранглайдиган; жарангдор, чинқироқ; صَوْتٌ ~ жарангдор овоз

I جَلِحَ (а) جَلَحٌ кал (ялтирбош, тоз) бўлмоқ

– أَجْلَحُ *мн.* جَلْحَاءُ *кўп.* جُلْحٌ кал, ялтирбош, тоз

– جَالِحَةٌ: بَيْضَاءُ ~ оқ кўтон

I جَلَخَ (а) جَلْخٌ 1) чархламоқ; силлиқламоқ; (*устарани*) ўткирламоқ; 2) ёймоқ, ясси қилмоқ, жўвалаб ёймоқ, ўқловлаб ёймоқ; II جَلَّخَ = I

– تَجْلِيخٌ 1) чархлаш, ўткирлаш; силлиқлаш; 2) ёйиш; عَجَلَاتُ الـ ~ ёйиш (яссилаш) ғилдираклари, жўвалар

– جِلَاخَةٌ яссилаш; чиғирлаб ёйиш, жўвалаш, вальцовка

– جَلْخٌ 1) жўвалаш, чиғирлаб ёйиш; أُسْطُوَانَاتُ الـ ~ чиғирлаб ёйиш ғилдираклари; *шунингдек.* حَجَرُ الـ ~ қайроқ тош, қайроқ; 3) (*устарани ўткирлаш учун ишлатиладиган*) қайиш; ◊ الْفُرْنِ ~ шлак, тошқол (*металл эритилганда қолган қотишма*)

– مُجَلَّخٌ 1) силлиқланган; 2) ёйилган, яссиланган

I جَلَدَ (جلد) جَلْدٌ (*и*) جَلَدَ қамчиламоқ, саваламоқ (*қамчи билан*); جَلُدَ (*у*) جَلَادَةٌ, جَلْدٌ сабр-тоқатли бўлмоқ, чидамли бўлмоқ; جَلِدَ (а) جَلَدٌ музламоқ, музга айланмоқ; II جَلَّدَ 1) музлатмоқ; 2) (*китобни*) муқоваламоқ; الْحِيطَانَ ~ деворни панель билан қопламоқ; 3) терини шилмоқ; الْجَزُورَ ~ ҳайвоннинг терисини ажратмоқ; III جَالَدَ кураш олиб бормоқ, курашмоқ, жанг қилмоқ; IV أَجْلَدَ яхламоқ, совқотмоқ; совуқ урмоқ, тўнгмоқ; V تَجَلَّدَ 1) чидамлилик кўрсатмоқ, сабр-тоқат кўрсатмоқ, чидам (сабр-тоқат) билан ўтказмоқ; чидаб турмоқ, тишни тишга қўйиб турмоқ; 2) музламоқ, музга айланмоқ; VI تَجَالَدَ 1) қаршилик кўрсатмоқ; (*н. гадир*) чидамоқ, бардош бермоқ (عَلَى); 2) курашмоқ, бир-бири билан жанг қилмоқ (урушмоқ); VII انْجَلَدَ қамчиланган бўлмоқ, (*қамчи билан*) саваланган бўлмоқ; VIII اجْتَلَدَ 1) ўзини ўнглаб олмоқ, оёққа туриб олмоқ; 2) чидамли (тоқатли) бўлмоқ, сабр-бардош кўрсатмоқ

– تَجَلُّدٌ сабр-бардошлилик, тоқатлилик, чидамлилик

– تَجْلِيدٌ 1) музлатиш; 2) муқова, жилд; муқовалаш; الْحِيطَانِ ~ деворни панель билан қоплаш

– جِلَادٌ кураш

– جَلَّادٌ 1) жаллод; 2) терифуруш, тери сотувчи

– جَلَادَةٌ барқарорлик, чидамлилик, бардошлилик, тоқатлилик, сабр-бардош, тоқат, чидам

– جَلْدٌ[1] қамчилаш, савалаш, дўпполаш, калтаклаш; ◊ عُمَيْرَةَ ~ онанизм, калаки

– جَلْدٌ[2] чидамли, пишиқ, қаттиқ, бардошли, тоқатли; ◊ أَنَا عَلَى ~ ... мен ...га қодирман

– جَلَدٌ 1) сабр, бардош, чидам, тоқат; 2) осмон гумбази, осмон, фалак

– جَلَدٌ = جَلْدٌ[2]

– جِلْدٌ *кўп.* جُلُودٌ، أَجْلَادٌ 1) жилд, тери; пўст; الحَيَّةِ ~ илон пўсти; سَخْتِيَان ~ сахтиён тери; شَجْرَان ~ шаврон (*эчки, қўй каби ҳайвонлар терисидан ясалган, юмшоқ, ўзига хос гул ташлаб турадиган тери*); غَزَال ~ замша (*буғу, қўй ва бошқа ҳайвонларнинг терисидан тайёрланган юмшоқ бахмалсимон чарм*); لَمَّاعٌ ~ лакланган чарм, амиркон тери; مُدَبَّغٌ ~ ошланган тери; 2) (*китобдаги*) муқова, жилд; ◊ عَلَى عَظْمٍ ~ эти бориб суягига ёпишган, қоқ суяк; مَاتَ فِي ~ه ўлгудай қўрқиб кетмоқ; غَيَّرَ ~ه бошқача қиёфага кириб (ниқобланиб) иш юритмоқ (гапирмоқ)

– جِلْدَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — 1) терининг бир бўлаги; رَأْسِ الإِنْسَانِ ~ скальп (*сочлари билан шилиб олинган бош териси*); بَنُو ~ـه ёки أَبْنَاءُ ~ـه бир миллат, бир қабилага мансуб шахс ва бошқалар; ҳамқишлоқ, ҳамшаҳар, юртдош, ватандош; 2) пардапўст, юпқа пўст; 3) (*китобдаги*) жилд, муқова

– جَلْدَةٌ *кўп.* جَلَدَاتٌ қамчилаш, (*қамчи билан*) уриш

– جِلْدِيٌّ 1) терига оид; пўстга оид; терида бўладиган, теридаги, бадандаги; حَقْنٌ ~ тери остига дори юбориш; أَمْرَاضٌ ~ـَةٌ тери касалликлари; 2) теридан (чармдан, кўндан) қилинган, ясалган; قُفَّازٌ ~ чарм қўлқоп; 3) кўнчиликка, кўн маҳсулотлари ишлаб чиқаришга оид; кўнчиликка оид; البَضَائِعُ الـ~ـَةُ кўнчилик (чарм) маҳсулотлари

– جِلْدِيَّاتٌ *кўп.* кўн (чарм, тери) дан тайёрланган маҳсулотлар

– جَلُودٌ сабр-бардошли, чидамли, тоқатли

– جَلَادَةٌ = جُلُودَةٌ

– جَلِيدٌ[1] *кўп.* جُلَدَاءُ، أَجْلَادٌ 1) қаттиқ, мустаҳкам, пишиқ; 2) бардошли, чидамли, сабрли

– جَلِيدٌ[2] совуқ; муз; عَصْرُ الـ~ муз асри; جَبَلُ ~ айсберг (*океанларда сузиб юрувчи муз тоғ*); قِطْعَةٌ مِنَ الـ~ катта муз бўлаги; مَرْكَبَةٌ ~ чана

– جُلَيْدَةٌ 1) юпқа тери, юпқагина пўст; 2) *фото.* плёнка

– جَلِيدِيٌّ 1) муздан иборат, музли; музга оид; муздек, музлаб қолган; 2) музликка оид, музликдан иборат

– مُجَالِدٌ курашчи; *тар.* гладиатор (*қадимги Римда: цирк майдонида кураш туширилган қул ёки ҳарбий асир*)

– مُجَالَدَةٌ кураш, яккама-якка олишув, муборaза, жанг

– مُجَلَّدٌ 1. 1) музлатилган; 2) муқоваланган; 2. *кўп.* ـَاتٌ — жилд (том); китоб

– مُجَلِّدٌ муқоваловчи, муқовасоз (киши)

– مُجَلِّدٌ = مُجَلِّدَاتِيٌّ *кўп.* مُجَلِّدَاتِيَّةٌ

– مِجْلَدَةٌ *кўп.* مَجَالِدُ узун қамчи, дарра; ўрма қамчи, қамчи

I جَلَزَ (и) جَلْزٌ 1) ўраб (йиғиштириб) қўймоқ, тахлаб қўймоқ; боғламоқ, бириктирмоқ; 2) (*узун ўрма қамчи билан*) урмоқ, саваламоқ, қамчиламоқ

– جِلَازٌ، جِلَازَةٌ (*қамчидаги*) қайиш, тасма

I جَلَسَ (и) جُلُوسٌ ўтирмоқ; إِلَى الطَّاوِلَةِ ~ стол атрофида ўтирмоқ; عَلَى كُرْسِيٍّ ~ курсига (стулга) ўтирмоқ; II جَلَّسَ ўтқизмоқ, жойларига ўтқизмоқ, жойлаштирмоқ; III جَالَسَ 1) мажлис қилмоқ, кенгаш ўтказмоқ; 2) (*бирор к. билан*) ёнма-ён ўтирмоқ; 3) (*бирор к. га*) шерик (ҳамроҳ) бўлмоқ; IV أَجْلَسَ ўтқизмоқ, ўтирғизмоқ; VI تَجَالَسَ бошқалар билан бирга ўтирмоқ

– جَالِسٌ *кўп.* جُلُوسٌ، جُلَّاسٌ ўтирадиган, ўтирган

– جَلِيسٌ = جَلِيسٌ

– جَلْسَةٌ *кўп.* جَلَسَاتٌ 1) мажлис, кенгаш, йиғин, сессия (*маълум бир вақтда ўтказиладиган мажлислар*); عَامَّةٌ ~ оммавий йиғин; عَلَنِيَّةٌ ~ очиқ мажлис; عَامَّةٌ تَامَّةٌ ~ ёки بِكَامِلِ الأَعْضَاءِ عَامَّةٌ ~ ялпи мажлис; الـ~ المُسْتَعْجَلَةُ навбатдан ташқари (фавқулодда) мажлис; مُقْفَلَةٌ ~ ёки مُغْلَقَةٌ ~ ёки سِرِّيَّةٌ ~ ёпиқ, яширин мажлис; فَتَحَ الـ~ мажлисни очмоқ; 2) сеанс; قَرَأْتُ الكِتَابَ ~ـَتَيْنِ китобни икки ўтиришда ўқиб бўлдим

– جُلَسَةٌ уйидан ташқарига чиқмайдиган (камҳаракат) одам, танбал

– جِلْسَةٌ ўрнашув; ўтириш, ўрнашув усули, тарзи; جَلَسَ ~ التَّآمُرِ وَالتَّنَفُّخِ виқор билан ўтириш

– جُلُوسٌ 1) ўтириш, ўтирғич; 2) кўтарилиш, миниш, чиқиш; عِيدُ الـ~ тахтга ўтириш (чиқиш) байрами

– جَلِيسٌ *кўп.* جُلَسَاءُ، جُلَّاسٌ 1) (*парта стол атрофида ёнма-ён ўтирган*) қўшни; 2) ўртоқ, ошна, оғайни, жўра; ҳамсуҳбат; улфат; шерик

– مَجْلِسٌ *кўп.* مَجَالِسُ 1) ўриндиқ, мажлислар зали, жойи; اِتَّخَذَ ~ـَهُ المَأْلُوفَ у ўзининг одатдаги жойини эгаллади; أَخَذَ ~ـَهُ حِيَالَهُمْ у уларнинг қаршисига ўтирди; 2) мажлис, йиғилиш; 3) жамият; бирлашма, уюшма; 4) маслаҳат, кенгаш, бошқарма; палата (*айрим мамлакатларда олий давлат ҳокимияти*); ~ القَوْمِيَّاتِ Миллатлар Кенгаши; ~ السِّلْمِ العَالَمِيُّ Бутунжаҳон Тинчлик Кенгаши; ~ الأَمْنِ Хавфсизлик Кенгаши; ~ الوُزَرَاءِ

вазирлар кенгаши; التَّعَاضُد الاقْتِصَادِيّ ~ Ўзаро Иқтисодий Ёрдам Кенгаши (ЎИЁК); الأُمَّة ~ Миллий Кенгаш (*Миср Араб Республикасида*); الـ~ النِّيَابِيُّ парламент (*айрим мамлакатларда қонун чиқарувчи олий давлат органи*); الـ~ التَّأْسِيسِيُّ таъсис мажлиси; الـ~ التَّشْرِيعِيُّ қонун чиқарувчи мажлис; الـ~ الشُّورِيُّ маслаҳат мажлиси (кенгаши); الشُّيُوخ ~ оқсоқоллар палатаси, сенат (*қадимги Римда: олий ҳокимият органи*); النُّوَّاب ~ депутатлар палатаси, вакиллар палатаси; الأَعْيَان ~ *ёки* ~ اللُّورْدَات Лордлар палатаси (*Англияда: парламентнинг юқори палатаси*); العُمُوم ~ парламентнинг қуйи палатаси (*Англияда*); ~ الدِّفَاع мудофаа кенгаши; الجَامِعَة ~ университет кенгаши; الرَّقَابَة ~ назорат кенгаши; الإِدَارَة ~ бошқарма, маъмурият, дирекция (*директор раҳбарлигидаги маъмурият*); المُدِيرِيَّة ~ провинциал кенгаш; الـ~ البَلَدِيُّ шаҳар кенгаши; حَسْبِيّ ~ васийлик кенгаши; 5) суд, трибунал (*фавқулодда суд органи*); عَسْكَرِيّ ~ ҳарбий трибунал; 6) *мед.* ич келиши, ич; ганда, нажас, ахлат

جَلاَّش ёғли хамир, қатлама

– جُلاَّش (*кўкнори уруғи, ёнғоқ, бодом мағзи қўшиб пиширилган*) сомса

جَالُوص *кўп.* جَوَالِيصُ кесак, қуриган лой; дўнг ер; ўнқир-чўнқир

I جَلَطَ (*и*) جَلْط 1) (*бошни*) тарашламоқ, қирмоқ; 2) суртиб ишқаламоқ, тирнаб юбормоқ, (*терини*) чақа қилмоқ, шилмоқ; V تَجَلَّطَ қуюлмоқ (*қон ҳақида*)

– تَجَلُّط коагуляция; қуюлиб қолиш (*қон ҳақида*)

– جَلْط суртиб ишқалаш; тирнаб чақа қилиш; (*терини*) шилиш

– جُلْطَة қуюлиб қолган қон, тромб (*томирда ивиб қолган қон*); الـ~ الدَّمَوِيَّة *ёки* الدَّم ~ *мед.* эмболия (*қон томирлари касаллиги*), томирларнинг тўсилиб (бекилиб) қолиши

I جَلِعَ (*а*) جَلَع аҳмоқона тарбияланган бўлмоқ, ёмон тарбияланган бўлмоқ; уятсиз бўлмоқ; IV أَجْلَعَ = I

I جَلُفَ (*а*) جَلاَفَة қўпол, қўрс, дағал бўлмоқ, тарбия кўрмаган, маданиятсиз бўлмоқ

– جِلْف *кўп.* أَجْلاَف 1. қўпол, қўрс, тарбия кўрмаган, маданиятсиз; 2. қўрс (қўпол муомалали) одам, тарбиясиз одам

جَلْفَطَ қатронламоқ, қатрон (смола) суртмоқ, бирор нарса тиқиб (*кеманинг*) тешик-тирқишларини беркитмоқ

– جَلْفَطَة қатронлаш, қатрон (смола) суртиш, (*кеманинг*) тешик-тирқишларини бирор нарса тиқиб беркитиш

جَلْفَنَ гальванизация қилмоқ, гальванизацияламоқ

– جَلْفَنَة гальванизация, гальванизациялаш (мед. *гальваник ток билан даволаш; тех. гальваник ток ёрдамида бирор металлнинг сиртини бошқа металл билан қоплаш*)

جِلِّق Дамашқ шаҳрининг яна бир номи

I جَلَمَ (*и*) جَلْم қирқмоқ, кесмоқ; (*юнгни*) олмоқ; VIII اجْتَلَمَ = I

– جَلاَّم юнг олувчи, жун қирқувчи ишчи; гўсфантарош

– جُلاَمَة, جَلاَمَة олинган юнг (жун)

– جَلَم *ёки ик.с.* جَلَمَان юнг (жун) оладиган қайчи

أَبُ جَلَمْبُو *қар.*

جَلْمَد *кўп.* جَلاَمِد 1) қоя; 2) валун (*тоғ жинсларининг бўлаклари; юмалоқ катта тош*)

– جُلْمُود *кўп.* جَلاَمِيد = جَلْمَد

جُلَّنَار анор гуллари

جَلَنْبَق шовқин, тақиллаш (*эшик ҳақида*)

جَلَنْبَلَق *дарвоза қаноти очилиб-ёпилганда чиқадиган овозни ифодаловчи тақлидий сўз*

جَلْنَزَ, جَنْلَزَ *ёки* تَجَلْنَزَ, инглизлаштирмоқ, инглизларга тақлид қилмоқ

– جَلْنَزَة, جَنْلَزَة инглизлаштириш

جُلاَهِق ўқ, отиладиган ўқ; قَوْسُ الـ~ камон, ёй

I جَلاَ (جلو) (*у*) جَلْو, جَلاَء 1) аниқ, равшан бўлмоқ; аниқланмоқ, топилмоқ, кўринмоқ; 2) кетмоқ, узоқлашмоқ; (*қаердандир*) эвакуация қилинмоқ, хавфли жойдан кўчирилмоқ (عَنْ, مِنْ); 3) тозаламоқ, кеткизмоқ; ойнадай силлиқламоқ, сайқалламоқ, сайқал (жило) бермоқ, ялтиратмоқ; 4) узоқлаштирмоқ, (*қаердандир*) ҳайдамоқ (عَنْ); الصَّدَأَ ~ (н. *нингдир*) зангини кетказмоқ, зангини қириб ташламоқ (عَنْ); 5) аниқламоқ, топмоқ, (н. *нидир*) кўрсатмоқ (*туш.к.* عَنْ); بَصَرَهُ بِالْكُحْلِ ~ кўзни равшан қилмоқ, равшанлаштирмоқ; II جَلَّى аниқ қилмоқ, аниқламоқ; кўрсатмоқ; III جَالَى (н. *ҳақдадир*) хабардор қилмоқ, (н. *нидир*) маълум қилмоқ (*туш.к.* بِ); هَذَا الكِتَابَ عَلَى النَّاسِ ~ у бу китобни нашр қилдирди; IV أَجْلَى 1) кетмоқ, транспортда кетмоқ, (*қаердандир*) узоқлашмоқ (مِنْ); 2) узоқлатмоқ, ҳайдамоқ, эвакуация қилмоқ, хавфли жойдан кўчирмоқ; эвакуацияга мажбур қилмоқ, хавфли жойдан кетишга мажбур қилмоқ; V تَجَلَّى 1) аниқ бўлмоқ, аниқланмоқ, топилмоқ, очилмоқ; 2) (к. *нингдир олдида*) ўзини тўла намоён қилмоқ (عَلَى); VII انْجَلَى 1) аниқ бўлмоқ, равшан бўлмоқ, очиқ бўлмоқ; аниқланган бўлмоқ, топилган бўлмоқ; ойдинлашмоқ, равшан бўлиб қолмоқ, топилмоқ; 2) кетмоқ, узоқлашмоқ, ўтмоқ, босиб ўтмоқ, ўтиб кетмоқ, ортда қолдирмоқ; (*қаердандир*) эвакуация бўлмоқ, хавфли жойдан кўчиб кетмоқ; 3) сайқалланган (силлиқланган) бўлмоқ, ялтироқ бўлмоқ; 4) ниҳоясига етмоқ, (н. *биландир*) тугамоқ (عَنْ); (н. *нингдир*) натижасида ҳосил бўлмоқ (عَنْ); VIII اجْتَلَى 1) аниқламоқ, равшан қилмоқ, очмоқ, топмоқ; 2) кўрмоқ, пайқамоқ; кўриб чиқмоқ, қарамоқ; кузатмоқ; X اسْتَجْلَى аниқликка (равшанликка) эришмоқ, кўришга, билишга уринмоқ; аниқламоқ; топмоқ, кўрмоқ

– إِجْلاَء кетиш; эвакуация бўлиш, хавфли жойдан кўчиб кетиш

– اِسْتِجْلاَءٌ аниқлаш, сўраб-суриштириб билиш, дараклаб билиш

– تَجَلٍ 1) топиш, кўриш, 2) (*бирор к. олдида*) тўлалигича намоён бўлиш

– تَجْلِيَةٌ 1) аниқлаш; 2) *дин.* тажаллият (*худонинг ўзи яратган н. ларда намоён бўлиши*)

– جَالِيَةٌ *кўп.* ـــَاتٌ ,جَوَالٍ (*бегона шаҳарда, бегона юртда яшайдиган*) ҳамшаҳарлар, ҳамюртлар уюшмаси, ватандошлик, юртдошлик, колония (*ўзга мамлакат ёки ўлкаларга кўчиб келиб ўрнашган кишиларнинг маҳалласи, қишлоғи*)

– جَلاَءٌ 1) равшанлик, аниқлик; الـــِ~ البَصَرِيُّ олдиндан кўра билиш; بـــِ~ وَوُضُوحٍ ғоят аниқ равишда, жуда аниқ; 2) кетиш; жўнаш; транспортда жўнаб кетиш; эвакуация

– جِلاَءٌ маълум қилиш, хабардор қилиш, маълум қилиш

– جَلْوٌ жило бериш, силлиқлаш

– جَلْوَةٌ 1) жилва, ялтираш, чиннидай тоза бўлиш; 2) юз очиш, ёпинчиқни очиш (*янги турмуш қурган келин куёв уйида*)

– جَلِيٌّ тушунарли, аниқ, равшан, ойдин, шак-шубҳасиз, ошкора; ~ًا яққол, бaралла, шубҳасиз; ... مِنَ الـــِ~ (تَمَامًا) أَنَّ ... ҳаммага маълумки, ... жуда равшанки, ...; ~ كَالشَّمْسِ кундек (куёшдек) равшан

– جَلِيَّةٌ *кўп.* جَلاَيَا 1) тушунарли бўлган аниқ нарса; ~ُ الأَمْرِ ишнинг моҳияти (мазмуни); 2) ишончли маълумот

– مُتَجَلٍ *мн.* مُتَجَلِّيَةٌ очиқ-ойдин кўриниб турган, аниқ, равшан

– مَجْلًى *кўп.* مَجَالٍ намойиш қилиш (қилиниш); اِسْتُقْبِلَ بِمَجَالِي التَّكْرِيمِ у юксак ҳурмат билан қабул қилинди (кутиб олинди)

جِلْوَازٌ *кўп.* جَلاَوِزَةٌ миршаб, полициячи

– جِلَوْزٌ *жам.* ёнғоқлар; ~ خَازِنُ الـــِ эт бола (*қуш*)

– جِلَوْزَةٌ *кўп.* ـــَاتٌ ёнғоқ

جِلُوكُوزٌ глюкоза (*узум шакари*)

جَالُونٌ *кўп.* ـــَاتٌ галлон (*Англияда, АҚШда: 4, 54 литрга тенг ўлчов бирлиги*)

جَلْفَنَ = جَلْوَنَ

– جَلْفَنَةٌ = جَلْوَنَةٌ

جَلَوِينٌ полиз бўзтикони (*Sonchus oleraceus*)

I جَلَى (u) جَلْيٌ силлиқламоқ, пардозламоқ, ишлов бермоқ; II جَلَّى марра чизиғига биринчи бўлиб келмоқ (*от ҳақида*)

– جَلْيٌ силлиқлаш, пардозлаш, ишлов бериш

– جِلِيٌّ 1) люк, қопқоқли туйнук, тешик; 2) туйнук (*ҳавони янгилаш ва ёруғлик тушиши учун чердак, минора кабиларга қурилган туйнук*)

– مُجَلٍّ марра чизиғига биринчи бўлиб етиб келган от

جَالُوتُ = جُلْيَاتُ

جَلَيْطَ ёғламоқ, ёғ билан мойламоқ, суртмоқ

– جَلْيَطَةٌ ёғ билан мойлаш, суртиш

I جَمَّ (a/u) جَمٌّ 1) тўла бўлмоқ, сероб, мўл-кўл бўлмоқ; кўп сонли бўлмоқ; 2) тўлдирмоқ; جَمَّ (a/u) جَمَامٌ дам олмоқ, ҳордиқ чиқармоқ (*от ҳақида*); جُمَّ الفَرَسُ минмасдан дам берилмоқ (*отга*); II جَمَّمَ 1; қирғоғигача тўлдирмоқ; 2) қалин бўлиб ўсмоқ (*ўт-ўлан ҳақида*); IV أَجَمَّ дам бермоқ, дам олдирмоқ; V تَجَمَّمَ 1) қалин бўлиб ўсмоқ (*ўт-ўлан ҳақида*); 2) тўпланмоқ, йиғилмоқ; X اِسْتَجَمَّ 1) дам олмоқ; куч-қувват йиғмоқ, нафасни ростлаб олмоқ; 2) тукин-сочинликда бўлмоқ; 3) ўсимлик билан қопланмоқ (*ер ҳақида*)

– أَجَمُّ *мн.* جَمَّاءُ *кўп.* جُمٌّ шохсиз, шохи йўқ, бешох, мугузсиз, тўқол

– اِسْتِجْمَامٌ дам, дам олиш; دَارُ الـــِ~ дам олиш уйи

– جَمٌّ 1. 1) мўл-кўл, сероб; кўп сонли; أَحَبَّ حُبًّا ~ًا жуда қаттиқ севмоқ; 2) тўла; جَمُّ النَّشَاطِ тўла ғайрат; 2. мўл-кўлчилик, серобчилик, кўплик; ~ٌ غَفِيرٌ *ёки* وَفِيرٌ ~ а) кўп сонли; б) кўп сонли оломон

– جَمَامٌ мутлақ тинчлик, хотиржамлик, сукунат, дам олиб ўтириш

– جَمَّاءُ кўп сонли, кўп

– جُمَّةٌ *кўп.* جُمَمٌ тараб, муайян тартибга келтирилган аёллар сочи; ~ الشَّعْرِ қалин соч

– جَمِيمٌ ўсимлик, ўт, ўт-ўлан

– مَجَمٌّ *кўп.* مَجَامٌ кўкрак, сийна

جَمْبَرِيٌّ *жам.* майда қисқичбақалар, креветкалар

– جَمْبَرِيَّةٌ *кўп.* ـــَاتٌ майда қисқичбақа, креветка

جُمْبَازٌ (*сол.* جُنْبَازٌ) гимнастика; الـــِ~ عَلَى الأَجْهِزَةِ спорт жиҳозлари устида гимнастика машқларини бажариш; الـــِ~ الفَنِّيُّ бадиий гимнастика; ~ القُوَى атлетик гимнастика

– جُمْبَازِيٌّ 1. гимнастикага оид, гимнастик; 2. гимнастикачи

– جُمْبَازِيَّةٌ = جُمْبَازٌ

جَمْبُوزِيَا: ~ سَمَكٌ гамбузия (*балиқ*)

جَمْجَمَ ноаниқ, тушуниб бўлмайдиган қилиб гапирмоқ, ғулдурамоқ; جَمْجَمَ = تَجَمْجَمَ

– جَمْجَمَةٌ тушуниб бўлмайдиган нутқ, ғулдураш; بِلاَ ~ وَمُوَارَبَةٍ жуда аниқ, тўппа-тўғри

– جُمْجُمَةٌ[1] *кўп.* جَمَاجِمُ бош суяги, бош суяк косаси, чаноқ; краниология (*одам ҳақидаги фан - антропологиянинг бош суягини ўрганадиган бўлими*)

– جُمْجُمَةٌ[2] ёғочдан ишланган пиёла

– جُمْجُمِيٌّ бош суягига оид

I جَمَحَ (a) جِمَاحٌ, جُمُوحٌ 1) ҳаддан ошмоқ, олиб қочмоқ (*от ҳақида*); ~ مِنَ الحَرْبِ *мажх.* жанг майдонидан қочмоқ; 2) ўжарлик (қайсарлик) қилмоқ (*от ҳақида*); 3) ўз истакларига амал қилмоқ; 4)

эрини ташлаб кетмоқ; جَمَحَ (а) جَمْحٌ шошилмоқ

– جَامِحٌ кўп. جُمَّاحٌ 1) ўжар, қайсар, бўйсунмас; тутган жойини кесадиган, терс; асов, бўй бермайдиган (*от ҳақида*); 2) тийиб бўлмайдиган, ғоят кучли, шиддатли; бўйсунмайдиган; رَغْبَةٌ ~ـــة босиб (қайтариб) бўлмайдиган хоҳиш

– جِمَاحٌ 1) асов, қайсар (*от ҳақида*); 2) инжиқлик, хархаша; ◊ كَبَحَ ~ـــهُ тиймоқ, тўхтатмоқ, жиловламоқ

– جُمَّاحٌ *бот.* чангловчи, оталиқ (*ўсимлик гулида*)

– جَامِحٌ = جَمُوحٌ

جَمْخَانَةٌ жимхона (*от ва туя миниб иштирок этиладиган спорт мусобақалари*)

I جَمَدَ (*у*) جَمْدٌ, جُمُودٌ 1) музламоқ, совқотмоқ; қаттиқлашмоқ; қотмоқ; қуюқлашмоқ; қуюлиб; ивиб қолмоқ (*қон ва сут ҳақида*); 2) (*ҳаяжон ва қўрқувдан*) ўрнида таррадек қотиб қолмоқ, серрайиб туриб қолмоқ; فِى مَكَانِهِ مِنَ الْخَوْفِ ~ қўрқувдан ўз ўрнида қотиб қолмоқ; ◊ (كَفُّهُ) ~ تْ يَدُهُ хасис, зиқна, курумсоқ; فَهْمُهُ لِهَذَا ~ الْكِتَابِ бу китобни у тушуна олмади; ... ~ تْ نَفْسُهُ عَلَى (*бирор н.га*) бепарво қолмоқ; II جَمَّدَ 1) қаттиқ қилмоқ; музлатмоқ; 2) *иқт.* ўсишни тўхтатмоқ, ишлатмасдан (тўхтатиб) қўймоқ; الأَمْوَالَ ~ капитални (сармояни) ишга солмаслик; 3) (*қоннинг, сутнинг*) ивиб, қотиб қолишига сабаб бўлмоқ; V تَجَمَّدَ 1) музламоқ, муз билан қопланмоқ; қаттиқлашмоқ, қотмоқ; 2) қуюқлашмоқ; ивиб қолмоқ, қуюлиб қолмоқ (*қон, сут ҳақида*); 3) *иқт.* ўсишдан тўхтаган бўлмоқ, ўсишдан тўхтаб қолмоқ; VII انْجَمَدَ тўла музлаб қолмоқ, муз билан қопланмоқ (*дарё ҳақида*); 2) музга айланмоқ, музламоқ

– تَجْمِيدٌ музлатиш; الأَمْوَالِ ~ *иқт.* капитални (сармояни) ишлатмаслик, тўхтатиб қўйиш

– جَامِدٌ кўп. جَوَامِدُ 1) қуруқ; 2) музлаган; қаттиқ; қотган; 3) пишиқ, мустаҳкам, кучли; ضَرْبَةٌ ~ـةٌ кучли зарба; 4) ҳаракатсиз, қўзғалмас; 5) жонсиз, ўлик; *кимё.* анорганик; جَوَامِدُ минераллар (*ноорганик қазилма моддалар*); 6) *грам.* ўзгармас; فِعْلٌ ~ шахс ва сонда тусланмайдиган феъл (мас., نِعْمَ, عَسَى, بِئْسَ); ~ اسْمٌ бошланғич (дастлабки) исм; ◊ الْيَدِ (الْكَفِّ) ~ хасис, зиқна

– جَمَادٌ кўп. اتٌ ـــ минерал, ноорганик модда; عَالَمُ الْجَمَادَاتِ ноорганик моддалар олами

– جَمَادِيٌّ минералга оид; ноорганикликка оид; анорганик

– جُمَادَى: الأُولَى ~ жумодул-аввал (*қамарий тақвимнинг бешинчи ойи - 30 кун*); الآخِرَةُ ~ жумодул-охир (*қамарий тақвимнинг олтинчи ойи - 29 кун*)

– جَمْدٌ музлаш, яхлаш, совуқ уриш; қотиш; қуюқлашиш; دَرَجَةُ الْـــ~ музлаш даражаси, нуқтаси

– جَمَدٌ кўп. أَجْمَادٌ муз, ях; катта муз парчаси

– جُمُودٌ 1) қўзғалмаслик, ҳаракатсизлик; қотиб қолганлик, тўмтоқлик, жаҳолат; турғунлик; 2) ҳаётсизлик; ўликлик, жонсизлик (*табиат, бирор жой ҳақида*); 3) қаттиқлик, пишиқлик, мустаҳкамлик

– مُتَجَمِّدٌ музлаган, яхлаган; қотиб қолган, қаттиқ; муз қоплаган; الْمِنْطَقَةُ الْـــ~ـةُ الشَّمَالِيَّةُ Арктика; الْمِنْطَقَةُ الْـــ~ـةُ الْجَنُوبِيَّةُ Антарктика

– مُجَمَّدٌ музлатилган; музлаб қолган; لَحْمٌ ~ музлатилган гўшт; أَمْوَالٌ ~ـةٌ *иқт.* ишлатилмаган, тўхтатиб қўйилган маблағ (капитал)

– مَجْمَدَةٌ кўп. مَجَامِدُ (*тоғлардаги*) музлик

I جَمَرَ (*и*) جَمْرٌ бирикмоқ, қўшилмоқ, йиғилмоқ, йиғилишмоқ, учрашмоқ; II جَمَّرَ 1) ёнаётган, чўғ бўлган кўмирда пиширмоқ; 2) йиғмоқ, термоқ, бирлаштирмоқ; ◊ النَّخْلَ ~ хурмо тепасидаги шох-шаббани кесмоқ; الشَّعْرَ ~ сочни йиғиб орқага турмакламоқ; IV أَجْمَرَ тўпламоқ; النَّارَ ~ оловни қаламоқ; V تَجَمَّرَ бирикмоқ, қўшилмоқ; йиғилмоқ, тўпланмоқ; VIII اجْتَمَرَ (*христианларда: ибодат вақтида*) ладан тутатмоқ (بِالْمِجْمَرَةِ); X اسْتَجْمَرَ орқани тошга артмоқ, тош билан тозаламоқ

– جُمَّارٌ *жам.* 1) ўзак (*ўсимликдаги*) 2) (*хурмонинг*) учи, тепа қисми, дарахтнинг энг тепасидаги шох

– جُمَّارَةٌ кўп. اتٌ ـــ (*хурмонинг*) учи, тепа қисми, дарахтнинг энг тепасидаги шох

– جَمْرٌ *жам.* чўғ бўлиб турган кўмир; *маж.* қаттиқ, кучли қаҳр-ғазаб; هَرِقْ عَلَى ~ِكَ مَاءً ўзингни бос! (*сўзма-сўз:* ёнаётган оловингга сув сеп) هُوَ عَلَى مِثْلِ الْـــ~ مِنَ الْقَلَقِ хавотирликдан у ўзини худди чўғ устида ўтиргандай ҳис қиляпти; عَلَى أَحَرَّ مِنَ الْـــ~ *қар.* أَحَرُّ

– جُمَّارٌ = جَمْرٌ

– جَمْرَةٌ кўп. جَمَرَاتٌ 1) ёнаётган бир парча кўмир; қорақуя; لَا يُمَيِّزُ بَيْنَ التَّمْرَةِ وَالْـــ~ *мтл.* у кўмир билан хурмонинг фарқига бормайди; لَوْ قُلْتُ تَمْرَةً لَقَالَ ~ *мтл.* мен боғдан гапирсам, у тоғдан гапиради; мен Али десам, у Вали дейди (*сўзма-сўз:* мен хурмо десам, у кўмир дейди); 2) кичкина тош, майда тош; 3) *мед.* карбункул, хўппоз, кўк яра, чипқоннинг бийи; خَبِيثَةٌ ~ а) йиринг, яра; карбункул; б) куйдирги

– مِجْمَرَةٌ кўп. مَجَامِرُ 1) манқал; манқалдон; кабоб қўраси; 2) тутатқи солинадиган идиш, исириқдон; ладандон (*христианларда: ибодат вақтида ладан тутатадиган идиш*)

جُمْرُكٌ кўп. جَمَارِكُ божхона; رَسْمُ الْـــ~ бож, пошлина

– جُمْرُكْجِيٌّ кўп. جُمْرُكْجِيَّةٌ божхона ходими

– جُمْرُكِيٌّ божхонага оид; التَّعْرِفَةُ الْـــ~ـةُ божхона тарифи (*олинадиган хизмат ҳақи*); الإِجْرَاءَاتُ الْـــ~ـةُ божхона расмиятчилиги, божхонада қилинадиган ишлар

I جَمَزَ (и) جَمْزٌ қадамини тезлатмоқ (*туя ҳақида*)

– جَمْزٌ туянинг юриш усулларидан бири

– جَمَّازٌ *ёки* جَمَّازَةٌ шошилинганда миниладиган туя

– جَمَزَى тезов, тезюрар (*туя ёки от ҳақида*); ~ حِمَارٌ тезюрар эшак

– جُمَّيْزٌ *жам.* тутлар оиласига кирувчи мевали дарахт; анжир

– جُمَّيْزَةٌ *кўп.* اتٌ — тутлар оиласига кирувчи дарахт ва унинг меваси; анжир (*дарахти ва меваси*)

جَامُوسٌ *жам.* جَوَامِيسُ буйволлар (*буқалар кенжа оиласига мансуб ҳайвонлар*); (الْبَحْرِ) النَّهْرِ ~ أَبُو бегемот, сув оти; ~ (*тўқ сариқ*) қўтон, қарқара

– جَامُوسَةٌ *кўп.* اتٌ — буйвол, урғочи буйвол

– جَمَّاسٌ буйвол боқувчи одам, буйволчи

جَمَسْتٌ *мин.* аметист (*сафсар ёки кўкиш сафсар рангли минерал, қимматбаҳо тош*)

I جَمَشَ (*у*) جَمْشٌ сочни олиб ташламоқ, тукни йўқотмоқ; сочни қирмоқ; II جَمَّشَ қитиқламоқ, қитиғини келтирмоқ; эркалаб қитиқламоқ; эркаламоқ

– جَمُوشٌ депиляторий (*сочни олиб ташлашда, тукни йўқотишда ишлатиладиган модда*)

– جَمِيشٌ 1 = جَمُوشٌ

– جَمِيشٌ 2 ўсимлик битмайдиган ер

جَمَسْتٌ = جَمَشْتٌ

I جَمَعَ (*а*) جَمْعٌ 1) йиғмоқ, тўпламоқ; 2) (*ҳосилни*) ўрмоқ, термоқ; 3) ўрамоқ, қуршаб олмоқ, бирлаштирмоқ; شَمْلَهُمْ ~ бир жойга йиғмоқ, кимларнидир бирлаштирмоқ; 4) *мат.* қўшмоқ; 5) тузмоқ; яратмоқ, ижод этмоқ; الْحُرُوفَ ~ *полигр.* (*ҳарфни*) термоқ; 6) (*бирор н. га*) қўшилмоқ, бирлашмоқ (إِلَى); 7) солиштирмоқ, таққосламоқ, қиёсламоқ; 8) қўшмоқ, бирлаштирмоқ, (*к. биландир*) таништирмоқ (بِ); 9) (*бирор ишни бошқа иш билан*) бирга қўшиб олиб бормоқ (بَيْنَ); (*кимнидир к. биландир*) бирлаштирмоқ (بَيْنَ); 10) *грам.* (*маълум бир вазнда*) кўплик сонни ҳосил қилмоқ (عَلَى); ◊ ~ عُدَّتَهُ кимгадир қарши қуролланмоқ; бирор кимга қарши пичоқ қайрамоқ; II جَمَّعَ 1) кўп миқдорда йиғмоқ; тўпламоқ, жамламоқ; 2) бир жойга йиғмоқ, тўпламоқ; қисмларни йиғиб, тайёр ҳолга келтирмоқ (*мас. бирор жиҳозни*), *монтаж* қилмоқ, йиғмоқ; 3) коллективлаштирмоқ, жамоаламоқ; 4) коллекцияламоқ, коллекция тузмоқ; III جَامَعَ 1) бирлашмоқ; 2) жинсий алоқа қилмоқ; IV أَجْمَعَ ҳал қилмоқ; (*н. биландир*) келишмоқ, (*н. ҳақдадир*) келишиб олмоқ (عَلَى); أَجْمَعُوا عَلَى الْقَوْلِ ҳамма бир овоздан розилигини билдирди; ... أَجْمَعُوا أَمْرَهُمْ عَلَى ҳаммалари бир овоздан қарор қилишдики, ...; V تَجَمَّعَ 1) йиғилмоқ, тўпланмоқ; 2) битта жамоага (*гуруҳга*) бирлашмоқ; 3) қўшилган бўлмоқ, жамланган бўлмоқ (*сонлар ҳақида*); 4) тўпланган бўлмоқ, бир жойга тўпланмоқ; VIII اجْتَمَعَ 1) йиғилмоқ, йиғилишмоқ, тўпланишмоқ; 2) бирлашмоқ; 3) бирга қўшилмоқ, бирга бўлмоқ; 4) (*к. биландир*) учрашмоқ (بِ); X اسْتَجْمَعَ 1) йиғмоқ, термоқ; 2) тайёрланмоқ, ҳозирланмоқ; قِوَاهُ ~ куч-қувватини тўпламоқ, йиғмоқ

– اجْتِمَاعٌ *кўп.* اتٌ 1) мажлис, йиғилиш; йиғин, митинг; انْتِخَابِيٌّ ~ сайловолди йиғилиши; جَمَاهِيرِيٌّ ~ митинг; الْكَامِلُ ~ الـ пленум; 2) учрашиш; 3) бирлашиш, қўшилиш; الشَّعْبِ شَمْلِ ~ халқнинг бирлашиши; النَّهْرِ ~ дарёларнинг қўшилиши (*бир-бирига қуйилиши*); الطُّرُقِ ~ йўлларнинг (*бир-бири*) билан туташиши, чорраҳа; الـ~ عِلْمُ жамиятшунослик

– اجْتِمَاعِيٌّ 1. ижтимоий, жамиятга оид; الـ~ـة الْحَالَةُ ижтимоий вазият; الـ~ـة الْمُسَاوَاةُ ижтимоий тенглик; النِّظَامُ الـ~ ижтимоий тузум; الـ~ـة الْهَيْئَةُ кишилик жамияти; الـ~ـة الشُّؤُونِ وَزِيرُ жамоат ишлари вазири; 2. жамиятшунослик мутахассиси, жамиятшунос, социолог

– اجْتِمَاعِيَّاتٌ *кўп.* ижтимоий масалалар; ижтимоий ҳаёт воқеалари

– اجْتِمَاعِيَّةٌ жамоатчилик; жамият

– إِجْمَاعٌ бир овоздан қабул қилинган қарор; якдиллик, бирдамлик, ҳамжиҳатлик; الـ~ *тар.* диний масалалар бўйича имомлар фикрининг якдиллиги; بِالـ~ бир овоздан, якдиллик билан

– إِجْمَاعِيٌّ 1) коллективга оид, биргаликдаги, умумий; السَّلَامَةُ الـ~ـة коллектив (жамоат) хавфсизлиги; 2) якдиллик, бирдамлик билан; مُوَافَقَةٌ ~ـة якдиллик билан маъқуллаш

– أَجْمَعُ *мн.* جَمْعَاءُ *кўп.* أَجْمَعُونَ бутун; الْعَالَمُ الـ~ *ёки* الْعَالَمُ جَمْعَاءُ бутун олам (дунё); الْمَدِينَةُ جَمْعَاءُ бутун шаҳар; بِـ~ـهِمْ بِأَجْمَعِهِ ҳамма биргаликда

– تَجْمِيعٌ (*бирга*) тўпланиш, йиғилиш, бирлашиш, уюшиш; 2) йиғиш; монтаж қилиш (*мас. кинони*)

– تَجْمِيعِيٌّ йиғиш учун белгиланган, йиғиладиган; монтаж қилиш билан боғлиқ бўлган; الْأَعْمَالُ الـ~ـة монтаж ишлари

– جَامِعٌ 1 1) тўпловчи, йиғувчи, тузувчи; 2) тўла, кўп нарсани ўз ичига қамраб олган, сермазмун (*нутқ ҳақида*); 3) бирлаштирувчи, боғловчи; لَا يَجْمَعُهُمْ أَيُّ ~ بِـ уларнинг ...га ҳеч қандай алоқаси йўқ; 4) жомеъ (*масжид ҳақида*); 2. 1) йиғувчи, монтажчи; 2) *шунингдек.* الْحُرُوفِ ~ ҳарф терувчи; компилятор (*ундан-бундан йиғиб асар ёзувчи*), қурамачи

– جَامِعٌ 2 *кўп.* جَوَامِعُ жомеъ; الْأَزْهَرُ ~ *ёки* الْأَزْهَرُ الـ~ (*Қоҳирадаги*) Ал-Азҳар жомеъ масжиди; الْأُمَوِيُّ الـ~ (*Дамашқдаги*) Ал-Умавий жомеъ масжиди

– جَامِعَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) умумийлик, бирлик; الْمَصْلَحَةِ ~ манфаатлар умумийлиги; 2; мустаҳкам бирлик, жипслашганлик; бутунлик, яхлитлик; 3) алоқа; 4) иттифоқ, бирлашма, лига; الْأُمَمِ ~ *тар.* Миллатлар Иттифоқи (*давлатларнинг биринчи ва иккинчи*

жаҳон урушлари орасида мавжуд бўлган халқаро иттифоқи); ~ الدُّوَل الْعَرَبِيَّة Араб давлатлари Лигаси; ~ الشُّعُوب الْبِرِيطَانِيَّة *тар.* Британия халқлари ҳамдўстлиги; 5) университет; مُدِير الـ~ университет ректори

– جَامِعِيٌّ 1. университетга оид; 2. университет ходими

– جِمَاعٌ 1) бир бўлиш, бирлашиш; ҳаммаси, барчаси, жами; وَ~ الْقَوْل إِنَّ . . . қисқа қилиб айтганда, ...; 2) жинсий алоқа қилиш; 3) етарлилик, тўлалик

– جَمَّاعٌ йиғувчи, коллекционер; ~ الْكُتُب китоб йиғувчи; ~ـة كَهْرَبَائِيَّة *эл.* аккумулятор

– جَمَاعَةٌ *кўп.* ~اتٌ — жамоат, бирлашма, корпорация, уюшма; 2) жамият; الْفَرْدُ لِلْـ~ وَالْـ~ لِلْفَرْد бир киши ҳамма учун, ҳамма бир киши учун; 3) жамоа, гуруҳ; оломон; 4) *ҳарб.* бўлим (*взводнинг бир қисми*), отделение; 5) ёмон ниятли тўда, гала, гуруҳ, нияти бузуқ кишилар; ◊ ~ الرَّجُل а) оила; б) хотин (эрнинг хотини)

– جَمَاعِيٌّ оммавий, коллективга оид, биргаликдаги; تَدَابِيرُ ~ـةٌ биргаликдаги тадбирлар; الْمَزْرَعَة الْـ~ـة жамоа хўжалиги; قَتْل ~ оммавий қатл этиш, қатли ом

– جَمَاعِيَّةٌ умумийлик, муштараклик; ~ الْقِيَادَة биргаликда раҳбарлик қилиш, коллектив раҳбарлик; إِشَاعَةُ الْـ~ فِي الزِّرَاعَة қишлоқ хўжалигини коллективлаштириш, умумлаштириш

– جَمْعٌ[1] *кўп.* جُمُوعٌ 1) йиғиш, тўплаш, бирлашиш, бирлаштириш; ~ كَلِمَتِهِمْ *ёки* ~ شَمْلِهِمْ *маж.* мустаҳкам бирлашиш; 2) йиғилиш, тўпланиш; 3) *мат.* қўшиш; 4) мажлис, йиғилиш; 5) оломон, йиғин, тўда; 6) *грам.* кўплик сон; ~ الْكَثْرَة (*н. ларнинг*) кўплигини билдириш учун кўплик сон; ~ الْقِلَّة (*н. лар*) сонининг озроқлигини билдириш учун кўплик сон; ~ الْـ~ кўплик соннинг кўплиги; ◊ ~ الْيَد мушт

– جَمْعٌ[2] 1) елканли кеманинг кўндаланг ўрнатилган елкани; 2) Маккаи мукаррамадаги Муздалифа тоғининг иккинчи номи

– جَمْعٌ *кўп.* أَجْمَاعٌ жамлик, биргалик; бутунлик, бир бутунлик; قَرَأَ الْكِتَابَ ~ًا у китобнинг ҳаммасини ўқиб чиқди; ◊ ~ الْيَد (الْكَفّ) мушт

– جُمْعَةٌ *кўп.* جُمَعٌ 1) ҳафта; *дин.* пасха арафасидаги ҳафта; 2) *шунингдек.* يَوْمُ الْـ~ жума (*кун*); الْـ~ الْحَزِينَة *ёки* الْـ~ الْعَظِيمَة *дин.* пасха арафасидаги жума

– جَمْعِيٌّ жамлайдиган, тўплайдиган, умумлаштирувчи; اسْمُ الْـ~ الْجِنْس *грам.* турдош от

– جَمْعِيَّةٌ *кўп.* ~اتٌ — 1) мажлис, йиғилиш; الْـ~ التَّشْرِيعِيَّة қонун чиқарувчи мажлис; ~ عُمُومِيَّةٌ умумий мажлис; ~ عَامَّةٌ пленум; 2) жамият; الْـ~ الْجُغْرَافِيَّة география (жуғрофий) жамияти; ~ خَيْرِيَّة хайрия жамияти; 3) Иттифоқ, ассоциация, уюшма; الْـ~ الْعُمُومِيَّة لِمُنَظَّمَة الأُمَم الْمُتَّحِدَة Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Бош Ассамблеяси; ~ الأُمَم *тар.* Миллатлар иттифоқи (*давлатларнинг биринчи ва иккинчи жаҳон урушлари ўртасида мавжуд бўлган халқаро иттифоқи*); 4) кўп миқдордаги, кўплик

– جَمِيعٌ 1. жами, бутунича, бир бутун; ~ًا ҳаммаси бўлиб, жамулжам, бутунлигича; 2. барча, бутун, ҳамма, бари, жами; ~ النَّاس ҳамма одамлар; ~هُمْ уларнинг ҳаммаси

– مُجَامَعَةٌ бирлашиш, қўшилиш

– مُجْتَمَعٌ *кўп.* ~اتٌ — 1) мажлис бўладиган жой, учрашув жойи; 2) мажлис, йиғилиш; 3) жамият; коллектив, жамоа; الْـ~ الإِنْسَانِيُّ (الْبَشَرِيُّ) кишилик жамияти; الْـ~ الاشْتِرَاكِيُّ социалистик жамият; الْـ~ الشُّيُوعِيُّ коммунистик жамият; الْـ~ اللاَّطَبَقِيُّ синфсиз жамият

– مُجْتَمِعٌ мажлис қатнашчиси

– مَجْمَعٌ *кўп.* مَجَامِعُ 1) мажлис бўладиган жой, 2) мажлис; съезд, йиғин; кенгаш; الْـ~ الْعِلْمِيُّ фанлар академияси; ~ اللُّغَة الْعَرَبِيَّة Араб тили академияси; 3) комплекс (*бир бутунлик ҳосил этган, воқеа-ҳодисалар, ҳаракатлар, белгилар ва б. лар мажмуи*); 4) блок, иттифоқ; ◊ أَخَذَ بِمَجَامِعِ الْقُلُوب ўзига тортмоқ, мафтун қилмоқ, маҳлиё қилиб қўймоқ, асир этиб олмоқ, шайдо қилмоқ

– مُجَمَّعٌ *кўп.* ~اتٌ — 1) бирлашма; الْـ~ الاسْتِهْلاَكِيُّ матлубот жамияти (бирлашмаси); 2) комбинат (*бир-бирига боғлиқ бир неча корхонани ўз ичига олган йирик бирлашма*); ~ الْحَدِيد وَالصُّلْب металлургия комбинати

– مُجَمِّعٌ йиғувчи, тўпловчи, жамловчи; ~ الْكَهْرَبَاء *эл.* аккумулятор

– مَجْمَعِيٌّ 1. академияга оид, академик; 2. академик; академия ходими

– مَجْمُوعٌ 1. жамланган, йиғилган, тўпланган; ~ًا أَوْ مَفْرُوقًا биргаликда ёки алоҳида-алоҳида; الْحُرُوف الْـ~ـة *полигр.* терилган ҳарфлар; 2. *кўп.* مَجَامِيعُ 1) ҳаммаси, барчаси, жами; умумий сумма, умумий миқдор, жами, ҳаммаси; *мат.* йиғинди; ~ مَصَانِع التَّعْدِين металлургия комбинати; 2; коллектив, жамоа

– مَجْمُوعَةٌ *кўп.* ~اتٌ 1) мажмуа, тўплам; комплекс; ~ النِّظَام الشَّمْسِيّ *ёки* الْـ~ الشَّمْسِيَّة қуёш системаси (тизими) даги сайёралар; 2) коллекция (*бир турдаги н. ларнинг тизимланган (системалаштирилган) тўплами*); الْـ~ الْحَشَرِيَّة ҳашоротлар коллекцияси; الْـ~ النَّبَاتِيَّة гербарий (*қуритилган ўсимликларнинг коллекцияси*); 3) гуруҳ, тўда, группа; серия; ~ الدَّم қон группаси

مَجْمُوعِيٌّ глобал, бутун дунёни қамраб олган, дунёга тарқалган; дунё миқёсидаги; умумий

جَامَكِيَّة = جَوَامِك، ~ اتٌ *кўп.* جَمَكِيَّةٌ

I (جمل) جَمُلَ (у) جَمَال чиройли (гўзал) бўлмоқ; وَيَجْمُلُ بِنَا أَنْ

نُلْقِي نَظْرَةً إِلَى ... ...га эътиборни қаратсак, яхши бўлади; هَلْ يَجْمُلُ بِنَا ... шу иш бизга ярашадими?; جَمَلَ (у) جَمْلٌ жамламоқ, йиғмоқ; бирлаштирмоқ; боғламоқ; қўшмоқ; йиғиндисини чиқармоқ; II جَمَّلَ зеб бермоқ, безатмоқ, ясатмоқ, чиройли қилмоқ, (*овқатни зирвак билан*) чиройли қилмоқ (ب); III جَامَلَ 1) ёқмоқ, кўнглини топмоқ; 2) (*бирор к. билан*) яхши (ёқимли, одобли) муносабатда бўлмоқ; IV أَجْمَلَ 1) боғламоқ, бирлаштирмоқ; тахламоқ, тўпламоқ, жамламоқ; 2) қисқа қилиб тушунтирмоқ; маълумот тайёрламоқ; 3) (*бирор н. ни*) яхши қилмоқ; 4) الْقَوْمَ ~ одамларнинг туяси кўпаймоқ; V تَجَمَّلَ 1) безанмоқ, ясанмоқ; чиройли бўлмоқ, пардоз-андоз қилмоқ; 2) одоб сақламоқ; فِي الْكَلَامِ ~ ёқимли (одоб билан, яхши) гапирмоқ; 3) сабр қилмоқ, бардош (чидам) билан ўтказмоқ; 4) эриган ёғ емоқ; VI تَجَامَلَ бир-бири билан яхши муносабатда бўлмоқ; X اِسْتَجْمَلَ чиройли деб билмоқ (топмоқ)

– إِجْمَالٌ 1) бирикиш; қўшилиш, жамланиш; 2) қисқа баён қилиш; қисқача маълумот, маълумот; بِالْـ~ ёки ~ًا умуман, умуман олганда; хулоса қилиб, лўнда қилиб, қисқача; بِوَجْهِ الْـ~ ёки عَلَى وَجْهِ الْـ~ умуман, умуман олганда

– إِجْمَالِيٌّ 1) жамланган, якуний; ялпи, жами, ҳаммаси; умумий, умумлаштирувчи; биргаликдаги, бирга қилинган; الضَّرَبَاتُ الْـ~ةُ *ҳарб.* бир ерга тўплаб берилган зарбалар; 2) қисқартирилган, лўнда

– تَجَمُّلٌ 1) (*сохта, хўжакўрсинга қилинган*) одоб, боодоблик; 2) чидам, бардош, сабр-тоқат

– تَجْمِيلٌ чиройли қилиш, безаш; зеб бериш, зийнатлаш; جِرَاحَةُ الْـ~ *қар.* جِرَاحَةٌ 2; مُسْتَحْضَرَاتُ الْـ~ пардоз-андоз ашёлари, касметика буюмлари

– تَجْمِيلِيٌّ безашга оид; الْجِرَاحَةُ الْـ~ةُ косметик жарроҳлик

– جَمَالٌ жамол, гўзаллик, ёқимлилик, чиройлилик; صَاحِبَةُ الْـ~ чиройли, ёқимли, гўзал (аёл ҳақида); رَبَّةُ (إِلَاهَةُ) الْـ~ гўзаллик илоҳаси, Венера (*қадимги Рим мифларида*); عِلْمُ الْـ~ эстетика (*санъат ва бадиий ижодиётдаги нафосат, табиат ва ҳаётдаги гўзалликлар ҳақидаги фан ва таълимот*)

– جَمَّالٌ *кўп.* جَمَّالَةٌ туя боқувчи, туякаш

– جَمَالُونَ *кўп.* ~اتٌ — *қар.* جَمَلُونٌ

– جَمَالِيٌّ эстетикага оид, эстетик; الْمُتْعَةُ الْـ~ةُ эстетик завқ; الذَّوْقُ الْـ~ эстетик дид; الْقِيَمُ الْـ~ةُ маънавий бойликлар

– جَمَالِيَّةٌ бадиият, гўзаллик, нафосат

– جَمَلٌ *кўп.* جِمَالٌ туя; ~ بِسَنَامٍ бир ўркачли туя; ~ ذُو سَنَامَيْنِ ёки ~ بِسَنَامَيْنِ икки ўркачли туя; ◊ ~ الْيَهُودِ *зоол.* хамелеон, буқаламун; ~ الْمَاءِ сақоқуш, бирқозон (*тумшуғи остида мешкоб халтаси бўлган йирик сув қуши*); لَيْسَ لَهُمْ فِي الْأَمْرِ ~ وَلَا نَاقَةٌ уларнинг бу ишга ҳеч қандай алоқаси (дахли) йўқ

– جُمَّلٌ 1 тўхташ жойига кемани боғланадиган йўғон арқон (*қар.* قَلْسٌ)

– جُمَّلٌ 2: حِسَابُ الْـ~ ҳарфлар ҳисоби (*қар.* أَبْجَد)

– جُمْلَةٌ *кўп.* جُمَلٌ 1) жами, ҳаммаси, барчаси; натижа, сумма; маълум миқдор; бир қатор, қатор, бир неча; أَعْطَاهُمْ ~ مِنَ النَّصَائِحِ у уларга бир неча (қатор) маслаҳатлар берди; وَ ~ الْقَوْلِ бир сўз билан (қисқа қилиб) айтганда; بِالْـ~ а) бир сўз билан, қисқа қилиб; б) кўтарасига, улгуржи; в) оммавий миқёсда; اِعْتِقَالَاتٌ بِالْـ~ одамларни оммавий қамоққа олишлар; بِالْـ~ وَالْمُفَرَّقِ ёки بِالْـ~ وَالْقَطَّاعِيِّ кўтарасига (улгуржисига) ва чаканасига (чаканалаб); تُجَّارُ الْـ~ улгуржи савдогарлар; ~ бутунича; ҳаммаси бўлиб; ~ وَتَفْصِيلًا ёки فِي ~ـهِ وَتَفْصِيلِهِ тўла ва батафсил, умуман ва жумлатан; مِنْ ~ـهِمْ улар орасида; وَحَدَّثَنَا فِي ~ مَا حَدَّثَ أَنَّ ... у гап орасида айтдики, ...; 2) *шунингдек* ~ خَبَرِيَّةٌ *грам.* жумла; ~ اِسْمِيَّةٌ от кесимлиги; ~ فِعْلِيَّةٌ феъл кесимли гап; ~ مُعْتَرِضَةٌ кириш гап

– جَمَلُونٌ *кўп.* ~اتٌ — иморатнинг гумбаз шаклидаги юқори қисми; икки ёққа нишаб томнинг қирраси; гумбаз, қубба; икки нишабли том; سَطْحُ الْـ~ икки ёққа нишаб томнинг тепа қирраси ва унинг устига жойлаштирилган ёғоч

– جَمَلُونِيٌّ гумбазсимон, қуббасимон

– جَمِيلٌ 1 1. жамил, чиройли, ёқимли; истараси иссиқ, жозибали; 2. раҳм-шафқат; хайрли иш; илтифот, марҳамат; مَعْرِفَةُ الْـ~ ёки عِرْفَانُ الْـ~ миннатдорлик, ташаккур; نُكْرَانُ الْـ~ ношукурлик, нонтепкилик; ~ًا жуда соз!, жуда яхши!

– جَمِيلٌ 2 эриган ёғ, жир

– مُجَامَلَةٌ жонкуярлик, сермулозаматлик; хушмуомалалик, илтифот, ҳурмат билан муомалада бўлиш, мулойимлик; زِيَارَةُ ~ ҳурмат билдириш мақсадидаги ташриф (визит); عَلَى سَبِيلِ الْـ~ мулозамат юзасидан; ~ لَهُ бирор шахсга хушомад қилиб, унга ёқишни кўзлаб

– مُجْمَلٌ 1. 1) якуний, умумий; 2) қисқа; 2. қисқа баён; очерк (*умумий тарзда ёзилган тасвирий-тавсифий ёки илмий асар*); схема; маълумот; (тарихий) қисқа курс; ◊ يَظْهَرُ مِنْ ~ حَالِهِ أَنَّ ... аниқ (очиқ) кўриниб турибдики, ...; فِي ~ـهِ (بِـ~ـهِ) وَتَفْصِيلِهِ тўлалигича ва майда тафсилотлари билан

– مُجَمِّلٌ безатувчи

– مُجَمَّلَاتٌ *кўп.* (*кумушдан, қимматбаҳо тошлардан ясалган*) безаклар, зеб-зийнатлар

جُمَانٌ *жам.* марваридлар, дурлар, инжулар

– جُمَانَةٌ *кўп.* ~ اتٌ — марварид донаси, дурдона

جَمْهَرَ йиғмоқ, тўпламоқ; تَجَمْهَرَ йиғилишмоқ, тўпланишмоқ

– تَجَمْهُرٌ йиғин, тўда; *халқ.* йиғилиш, тўпланиш

– جَمَاهِيرِيٌّ оммавий

– جَمَاهِيرِيَّةٌ оммавийлик, оммавий ҳол (ҳолат)

– جَمْهَرَةٌ йиғилиш, тўпланиш; омма

– جُمْهُورٌ *кўп.* جَمَاهِيرُ тўда, гуруҳ, омма; бир жойга йиғилган кишилар; халқ; الْجَمَاهِيرُ الْعَامِلَةُ ишчилар оммаси; الْجَمَاهِيرُ الْغَفِيرَةُ кўп сонли омма (халқ); кенг халқ оммаси

– جُمْهُورِيٌّ 1. 1) умумий, оммавий; халққа оид; 2) республикага оид; 2. республикачи, республика тарафдори

– جُمْهُورِيَّةٌ *кўп.* ~ اتٌ — жумҳурият, республика; ~ أُوزْبَكِسْتَانَ Ўзбекистон жумҳурияти (республикаси)

– مُجَمْهَرٌ 1. тўпланган, йиғилган; 2. *кўп.* ~ اتٌ — тўплам; الْمُجَمْهَرَاتُ ёки مُجَمْهَرَاتُ الْعَرَبِ (*араб шеъриятида* مُعَلَّقَاتٌ *дан сўнг ўз аҳамиятига кўра иккинчи ўринда турадиган*) исломгача бўлган етти қасида тўплами

I جَنَّ (*а/у*) جَنٌّ 1) бекитмоқ, яширмоқ; пинҳон тутмоқ; ~ اللَّيْلُ тун чўкди, тун кирди; 2) *мажҳ.* ақлдан озмоқ, жинни бўлмоқ; II جَنَّنَ 1) ақлдан оздирмоқ, жинни қилмоқ, жинниликкача олиб бормоқ; 2) қаҳр-ғазабини келтирмоқ; IV أَجَنَّ 1) ақлдан оздирмоқ, жинни бўлишгача олиб бормоқ; 2) бекитмоқ, яширмоқ, пинҳон қилмоқ; ~ تِ الْمَرْأَةُ وَلَدًا ҳомиладор бўлмоқ; V تَجَنَّنَ ақлдан озмоқ, ақл-ҳушини йўқотмоқ; VI تَجَانَّ ёки تَجَانَنَ ўзини жинниликка солмоқ; VIII اجْتَنَّ беркинмоқ, яширинмоқ; X اسْتَجَنَّ 1) (н. *биландир*) ёпинмоқ (بِ); 2) яширинмоқ, бекинмоқ; 3) ақлдан озган деб ҳисобламоқ

– جَانٌّ 1) иблислар, шайтонлар; жинлар, девлар (*насронийларда*); 2) оқ илон

– جَنَائِنِيٌّ *кўп.* جَنَائِنِيَّةٌ = جَنَّانٌ

– جَنَانٌ *кўп.* أَجْنَانٌ юрак; жон; ~ ثَابِتُ الْـ мустаҳкам иродали; қўрқмас, довюрак

– جُنَانَةٌ, جُنَانٌ қалқон

– جِنَانٌ жиннилик, ақлдан озиш

– جَنَّانٌ боғбон

– جِنٌّ *шунингдек.* جِنَّةٌ *жам.* жинлар, руҳлар; шайтонлар, иблислар; ~ عَالَمُ الْـ *миф.* руҳлар олами

– جِنِّيٌّ *д.с.* جِنٌّ *дан.* жин, руҳ, иблис, шайтон

– جِنِّيَّةٌ *кўп.* ~ اتٌ — (*аёл қиёфасидаги*) жин, соҳира, сеҳрлаб (мафтун қилиб) қўядиган гўзал аёл; пари; ~ الْبَحْرِ сув париси

– جَنَّةٌ *кўп.* ~ اتٌ, ـ جِنَانٌ 1) боғ; ~ الْـ жаннат; ◊ ~ أَهْلُ الْـ *дин.* аҳли жаннат, тақводорлар; أَسْكَنَهُ اللهُ فَسِيحَ جَنَّاتِهِ Оллоҳ унинг жойини жаннатда қилсин!; سَاكِنُ الْجِنَانِ марҳум; ~ عُصْفُورُ الْـ қалдирғоч; 2) хурмо дарахтлари

– جُنَّةٌ *кўп.* جُنَنٌ 1) (*бирор н. дан ҳимояланиш учун*) тўсиқ, пана; 2) қалқон

– جِنَانٌ = جُنَّةٌ

– جُنُونٌ 1) жунун, жиннилик, ақлсизлик, ақлдан озганлик; ~ مِنَ الْـ أَنْ ... агар ...са, ақлсизлик бўлади; جُنَّ ~ ـهُ у ақлдан озди; جُنَّ ~ هٰذَا الرَّجُلِ бу одам эсини йўқотди (ақлдан озди); ~ فُنُونٌ الْـ *мтл.* ҳар ким ўз ҳолича ақлдан озади; 2) қаҳр, ғазаб; 3) васваса; ~ التَّعَاظُمِ улуғлик васвасаси; ~ الْحَرِيقِ пиромания (*ўт қўйишга мойилликдан иборат руҳий касаллик*); ~ السَّرِقَةِ клептомания, (*ўғирликка мойилликдан иборат руҳий касаллик*)

– جُنُونِيٌّ жинниликка, ақлсизликка оид; шайтонга, иблисга оид, шайтоний; даҳшатли, қўрқинчли

– جَنِينٌ *кўп.* أَجِنَّةٌ эмбрион, пушт, ҳомила; عِلْمُ الْأَجِنَّةِ эмбриология (*биологиянинг эмбрионлар ривожланишини ўрганадиган бўлими*)

– جُنَيْنَةٌ *кўп.* ~ اتٌ, ـ جَنَائِنُ боғча, кичкина боғ

– جُنَيْنَاتِيٌّ *кўп.* جُنَيْنَاتِيَّةٌ боғбон

– جَنِينِيٌّ эмбрионга оид; эмбрион ҳолидаги

– مَجَنٌّ: أَرْضٌ ~ ـةٌ жинлар макон қурган ер

– مِجَنٌّ, مِجَنَّةٌ *кўп.* مَجَانٌّ қалқон; ~ قَلَبَ ظَهْرَ الْـ (*бирор к. га қарши*) қуролни қаратмоқ (тўғриламоқ); ўзгартирмоқ, бурмоқ

– مَجْنُونٌ *кўп.* مَجَانِينُ мажнун, жинни, ақлдан озган; қутурган; ~ السِّبَاقُ الْـ ўта тез чопиш, пойга

I جَنَبَ (*у*) جَنْبٌ 1) бир тарафга қўйиб турмоқ; 2; ...дан четда ушлаб турмоқ; четлаштирмоқ, йўқотмоқ; II جَنَّبَ = I; III جَانَبَ ёнида бўлмоқ; 2) ўзини четга олмоқ, ўзини олиб қочмоқ; هٰذَا الرَّأْيُ ~ لَا يُجَانِبُ الصَّوَابَ бу нуқтаи назар ҳақиқатга яқин; ~ مِنْ قَوَاعِدِ النَّحْوِ وَالصَّرْفِ грамматика қоидаларига амал (риоя) қилмаслик; V تَجَنَّبَ ўзини олиб қочмоқ, ўзини четга олмоқ, ўзини четга тортмоқ; VI تَجَانَبَ 1) ўзини четга олмоқ (тортмоқ); 2) бир-бирига боғлиқ бўлмоқ; VIII اجْتَنَبَ = V; يُجْتَنَبُ четлаб ўтиш мумкин бўлган нарса

– اجْتِنَابٌ бош тортиш, сақланиш, ўзини тийиш

– أَجْنَبُ = أَجْنَبِيٌّ

– أَجْنَبِيٌّ *кўп.* أَجَانِبُ 1. 1) ажнабий, бегона, чет киши; 2) четга оид; ~ اللُّغَاتُ الْـ ـةُ чет тиллар; 2. бегона юртлик киши, чет эллик киши

– تَجَنُّبٌ бош тортиш, бўйин товлаш; оғиш, четга чиқиш

– جَانِبٌ *кўп.* جَوَانِبُ 1) ён, ёнбош; биқин; борт, ён девор; фланг, ён томон, қанот; (*шунингдек: дип.*) томон; ~ الْمَرْكَبِ الْأَيْسَرِ

кеманинг чап борти; الـ~ الفَرَنْسِيُّ (*мас. музокараларда*) Франция томони; ... اتَّفَقَ الـ~ان عَلَى أَنَّ ... ҳар иккала томон келишиб олишдики, ...; مُتَعَدِّدُ الْجَوَانِب а) кўп томонли; кўп қиррали; б) кўп қирралилик; ~ الـ وَحِيدُ бир ёқлама; ~ا четга; четда; تَرَكَهُ ~ا бирор нимадан бош тортмоқ; كَانَ بـ~ـه бирор ким тарафида бўлмоқ; وَضَعَهُ ~ا бирор нарсани ёнга қўйиб турмоқ; بـ~ـه у билан ёнма-ён; إِلَى ~ وَقَفَ بـ~ـه бирор ким тарафида турмоқ; وَقَفَ إِلَى ~ـه у билан бир қаторда; إِلَى ~ هٰذَا шу билан бирликда; ~ـه бирор ким тарафига ўтмоқ; مِنْ ~ ... وَمِنْ ~ آخَرَ ... бир томондан ..., бошқа томондан ...; مِنْ ~ـه унинг тарафидан; الْتَزَمَ ~ الْحِيَاد бетарафликни сақламоқ, бетараф бўлиб турмоқ; الْتَزَمَ ~ الصَّمْت сукут сақламоқ; لَاحَظَ أَنَّ ~ـه أَهْمَلُ у сездики, уларга эътибор беришмаяпти; لَا يُؤْمَنُ ~ـهُ у хатардан холи эмас; у омонатдир, у ишончли эмас; خَافَ ~ـهُ қўрқмоқ, бирор кимдан ҳайиқмоқ, чўчимоқ; فَكَانَتْ أَعْطَى صَوْتَهُ فِي ~ у ... учун овоз берди; النَّتِيجَةُ 61 صَوْتًا إِلَى ~ الْمَشْرُوعِ لِصَوْتٍ وَاحِدٍ ضِدَّهُ натижада лойиҳа учун 61 овоз тарафдор ва бир овоз қарши бўлди; عَلَيْنَا أَنْ نُنَاضِلَ فِي ~ قُوَّاتِ السَّلَامِ وَالْحُرِّيَّةِ биз тинчликни мустаҳкамлаш ва озодлик учун курашишимиз керак; 2) бўлак, қисм, миқдор; ~ عَظِيمٌ (*бирор н. нинг*) катта қисми; مِنْ ... هٰذَا الْخَبَرُ عَلَى ~ كَبِيرٍ (عَظِيمٍ) مِنَ الْأَهَمِّيَّةِ (الْخُطُورَةِ) бу ўз аҳамиятига кўра жуда муҳим хабар; ◊ سَهْلُ الـ~ ... بـ~ مَا шу билан биргаликда, айни замонда; муомалада ёқимли; لَيِّنُ الـ~ гапга кўнадиган, райиш, қобил; مَرْهُوبُ الـ~ қўрқинч (ҳисси) уйғотувчи

– جَانِبِيٌّ 1) ён томондаги, ёнбошдаги; عَرَبَةٌ ~ـةٌ коляска, кажава (*мотоциклда*); *фото.* صُورَةٌ ~ـةٌ *ёки* مَنْظَرٌ ~ профил, ён томондан кўриниш; 2) қўшимча, ёрдамчи, иккинчи даражали; نَاتِجٌ ~ қўшимча маҳсулот; 3) *фон.* латерал ундошлар (*тилнинг икки ёнидан чиқадиган ҳаво оқими ёрдамида ҳосил бўлувчи ундошлар*)

– جَانِبِيَّةٌ *фото.* профил, ён томондан кўриниш

– جَنَابٌ 1) тараф, ён; 2) жаноб, жаноблари (*асосан чет эллик расмий кишиларга мурожаат*); ~ قُنْصُلِ إِنْكِلْتَرَا الْعَامِّ инглиз бош консули жаноблари; ~كُمْ жаноб олийлари

– جُنَابٌ плеврит, зотилжам

– جَنَابَةٌ 1) лой; 2) *дин.* ҳаром бўлиш, мурдор бўлиш, булғаниш

جَنَابِيَّةٌ *кўп.* ـات 1) темир йўл ёқасидаги ариқ, зовур; 2) тупроқ, шағал *ва б.* тўкиб ясалган баландлик, тепалик, дўнглик

– جَنْبٌ *кўп.* أَجْنَابٌ, جُنُوبٌ ён; ёнбош; борт, ён девор; тараф; *ҳарб.* қанот; ~ (لـ) إِلَى ~ا ёнма-ён; بـ~ـه унинг ёнида; عَلَى ~ قَعَدَ ~ـهُ тарафга; ~ـهُ бирор нарсанинг ёнида; бирор нарсада; ~ التِّلِيفُون телефон ёнида ўтирмоқ; ذَاتُ الـ~ плеврит, зотилжам; الصَّاحِبُ بِالـ~ بَيْنَ ~ـيْه а) ичида; б) бирор нарсанинг ичида; ҳамроҳ, йўлдош, сафардаги шерик

– جُنُبٌ 1) *дин.* ҳаром қилинган, мурдор қилинган, булғанган; 2) бегона, ёт; ~ قَرِيبٌ ~ узоқ қариндош; الْجَارُ الـ~ ўзга юртлик, ўзга юртдан келиб қолган қўшни

– جَنْبَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) хуржун; 2) ён, ёнбош, тараф; فِي بِجَنَبَاتِه *ёки* بَيْنَ جَنَبَاتِه бирор нарсанинг ичида; بِجَنَبَاتِ الْحُجْرَةِ ҳужралар ичида; فِي جَنَبَاتِ جَنَبَاتِ الْمَسْجِد масжид деворлари орасида (ичида); هٰذِهِ الْمَصَانِعِ يَعْمَلُ عَشَرَةُ آلَافِ عَامِلٍ бу заводда ўн минг ишчи ишлайди; 3) тармоқ, бирлашма

– جَنْبِيٌّ ён томондаги, ёнбошдаги

– جُنُوبٌ 1) жануб; ~ا жанубга; жанубда; 2) жанубий шамол; ~ شَرْقِيٌّ жануби-шарқий; ~ غَرْبِيٌّ жануби-ғарбий

– جُنُوبِيٌّ жанубий; قُطْبُ الـ~ Жанубий қутб

– جَنِيبٌ 1. (*ёнбошда*) етаклаб кетилаётган; 2. 1) кўнгилчан, итоаткор; 2) бегона, ёт

– مُتَجَانِبٌ чегарадош, қўшни, ёнма-ён; زَاوِيَةٌ ~ـةٌ *мат.* қўшни бурчак

– مُجَانِبٌ ёнда борувчи

– مُجَانَبَةٌ ўзини олиб қочиш, қочиш; ~ لِلصَّوَابِ ҳақиқатдан четга чиқиш (қочиш)

– مُجَنَّبَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) флигель (*асосий уй ёнига қурилган бино*); қанот, томон (*бинода*); 2) *ҳарб.* фланг, ён томон, қанот

جَنْبَاذِيَّةٌ *кўп.* гимнастикачилар, акробатлар (*мураккаб машқларни бажарувчи гимнастикачилар ёки цирк артистлари*)

– جَنْبَازٌ *кўп.* جَنَابِزَةٌ гимнастикачи, акробат

– جُنْبَازٌ гимнастика (*сол.* جُمْبَازٌ)

– جُنْبَازِيٌّ гимнастикага оид

– جُنْبَازٌ = جُنْبَازِيَّةٌ

جَنْتِلْمَن жентльмен (*Англияда: аристократик табақаларга хос назокатли одам*); اتِّفَاقُ الـ~ ўзаро жентльменларча келишув; тантилик билан тузилган ўзаро оғзаки битим

جُلْجُلٌ = جُنْجُلٌ

1 جَنَحَ (а) جَنْحٌ, جُنُوحٌ 1) қанотни, қўлни жароҳатламоқ; 2) бошланмоқ (*тун, қоронғулик ҳақида*); 3) саёз жойга ўтириб қолмоқ (*кема ҳақида*); 4) (н. *гадир*) интилмоқ (إِلَى); (н. *нингдир*) тарафига оғмоқ (إِلَى); (н. *гадир*) майл, ҳавас, қизиқиш кўрсатмоқ (إِلَى); (н. *гадир*) кўнмоқ, унамоқ, юрмоқ; рози бўлмоқ; қабул этмоқ (إِلَى); II جَنَّحَ 1) қанот билан таъминламоқ; ~ يَدَيْهِ қўлларни силкита бошламоқ; 2) *кўч.м.* руҳлантирмоқ, руҳини кўтармоқ; 3) бирор

кимсани қонунбузарликда айбламоқ; IV أَجْنَحَ 1) (н. *гадир*) унатмоқ, кўндирмоқ, рози қилмоқ; 2) саёз жойга ўтириб қолмоқ (*кема ҳақида*)

– جَانِحٌ 1. 1) (н. *гадир*) уновчи, рози бўлувчи (إِلَى); мойил, тарафдор; 2) ақлдан озган, тўғри йўлдан адашган; 2. 1) ён, ёнбош, ён, тараф; қирра; 2) қонунбузар

– جَانِحَةٌ *кўп.* جَوَانِحُ *анат.* қовурға; بَيْنَ جَوَانِحِهِ унинг кўнглида, унинг юрагида (қалбида)

– جَنَاحٌ *кўп.* أَجْنِحَةٌ, جَنَاحَاتٌ 1) қанот; 2) сузгич (*сув ҳайвонларининг сузиш аъзоси*); 3) қанот, томон; флигель; корпус; (*кўргазма залидаги*) бўлим, павильон; 4) ён, ёнбош, тараф; *ҳарб.* фланг, қанот; 5) паррак (*мас. вентилятордаги*); 6) ҳимоя, ҳомийлик; هُوَ تَحْتَ ~ـه у унинг ҳимоясида; 7) этак, бар; مُنْخَفِضُ ~ الْـ камтар, ҳоксор; مَقْصُوصُ الْـ~ заиф, кучсиз; عَلَى ~ الطَّائِرِ ёки عَلَى ~ السُّرْعَةِ худди қаноти бордай (қанот чиқаргандай) тез, шошилинч; الْحَرْبُ عَلَى ~ السُّرْعَةِ яшин тезлигидаги уруш

– جُنَاحٌ гунох; айб, ножўя қилинган иш; жиноят; لَا ~ عَلَيْهِ إِنْ... агар у ...са, ҳеч бало бўлмайди

– جُنْحٌ бир бўлак, бир қисм (*тун ҳақида*); ◊ تَحْتَ ~ الظَّلَامِ тун пардаси остида, тун қоронғилигида

– جِنْحٌ тараф, қирғоқ, чет; ёқа, қирра, чет, чекка, лаб; مِنَ اللَّيْلِ ~ туннинг бир қисми

– جُنْحَةٌ *кўп.* جُنَحٌ айб, ноўрин иш; қонунбузарлик

– جُنُوحٌ (н. *гадир*) мойил, тарафдор (إِلَى)

– جُنُوحٌ 1) мойиллик; 2) саёз жойга ўтқизиб қўйиш (*кема ҳақида*)

– جُنَيْحٌ, جُنَيْحَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ — кичкина қанот, қанотча; *ав.* элерон (*самолёт қанотларидаги бошқариш учун хизмат қиладиган қисмлар*)

– جُنَيْحٌ = جُنَيْحٌ

– مُجَنَّحٌ 1) қанотли, қаноти бор; 2) руҳланган

(جند) II جَنَّدَ қўшинга, армияга одам олмоқ; ҳарбий хизматга чақирмоқ; сафарбар қилмоқ; نَفْسَهُ ~ (н. *гадир*) ўзини сафарбар қилмоқ (لِـ); (н. *нидир*) қилишга, бажаришга чоғланмоқ (لِـ); تَجَنَّدَ 1) ҳарбий хизматга кирмоқ; 2) жалб қилинган бўлмоқ, сафарбар қилинган бўлмоқ

– تَجَنُّدٌ ҳарбий хизматни ўташ

– تَجْنِيدٌ жалб қилиш, олиш; ҳарбий хизматга чақириш; сафарбар қилиш; الْـ~ الإِجْبَارِيُّ мажбурий ҳарбий хизмат

– جُنْدٌ *кўп.* جُنُودٌ, أَجْنَادٌ 1) аскар, лашкар, қўшин; ҳарбий қисм; جُنُودٌ نِظَامِيُّونَ мунтазам армия қўшинлари; جُنُودُ الْمِظَلَّاتِ парашютчилар; الْجُنُودُ الْمُجَنَّدَةُ битмас-туганмас қўшин, сон-саноқсиз қўшин (аскар); 2) ёрдамчи, ёрдам берувчи

– جُنْدِيٌّ *кўп.* جُنُودٌ 1) жангчи, оддий аскар, солдат, ҳарбий хизматчи; مُسْتَجِدٌّ ~ хизматга янги келган аскар, قَبْرُ الْـ~ الْمَجْهُولُ номаълум жангчи қабри; 2) *шахм.* пиёда; الْمَقْثَاةِ ~ полизга қўрқитиш учун қўйилган «қўриқчи»

– جُنْدِيَّةٌ 1) ҳарбий хизмат, аскарликдаги хизмат; 2) агрессив ҳарбийлар, тажовузкор ҳарбий доиралар; 3) милитаризм (*қуролланиш ва янги уруш оловини ёқишга қаратилган реакцион агрессив сиёсат*)

– مُجَنَّدٌ ҳарбий хизматга янги келган аскар

جَنْدَارْمَةٌ жандармерия (*чет давлатларда: сиёсий полиция*)

جُنْدُبٌ *кўп.* جَنَادِبُ чигиртка

جَنْدَرَ 1) (*ювилган кирни*) ўқловлаб текисламоқ, силлиқламоқ, ғижимини ёзмоқ; 2) الْكِتَابَ ~ китобнинг ўқилган қисмига қалам юргизмоқ; الثَّوْبَ ~ ранги ўчган кийимни қайтадан бўямоқ

– جَنْدَرَةٌ ўқлов (*ювилган кирни текислаш учун*)

– جَنْدَرَةٌ 1) (*ювилган кирни*) ўқловлаб текислаш, ғижимини ёзиш; 2) ўқлов

جَنْدَارْمَةٌ = جَنْدَرْمَةٌ

– جَنْدَرْمِيٌّ 1. жандармерияга ва жандармга оид; 2. жандарм (*жандармерияда хизмат қилувчи полициячи*)

جَنْدُفْلِيٌّ *жам.* устрицалар (*еса бўладиган денгиз моллюскалари*)

جَنْدَلَ йиқитмоқ, қулатмоқ; ағдариб ташламоқ, юқоридан ташламоқ

– جَنْدَلٌ *кўп.* جَنَادِلُ тош; қоя; (*дарёдаги*) остонатош (*дарё тагидан кўтарилиб турган тош дўнглик*)

– جَنْدَلَةٌ юқоридан қулаш

– جُنْدُولٌ, جُنْدُولَةٌ *кўп.* جُنْدُولَاتٌ 1) гондола (*1. венеция қайиғи; 2. ҳаво шари, дирижабль ва ш.к. ларнинг одам ўтирадиган ёки мотор ўрнатиладиган кажаваси*)

جِنِرَالٌ[1] *кўп.* جِنِرَالِيَّةٌ, اتٌ ـَ — генерал; كُولُونِيلٌ ~ генерал-полковник; لِيفْتِينَانْتٌ ~ генерал-лейтенант; مَاجُورٌ ~ генерал-майор

– جِنِرَالٌ[2] бош, асосий; قُنْصُلٌ ~ бош консул

– جِنِرَالِيسِيمٌ генералиссимус

(جنز) II جَنَّزَ жаноза ўқимоқ; дафн этмоқ

– جِنَازٌ, جَنَازٌ *кўп.* جَنَانِيزُ жаноза, жаноза маросими; дафн маросими; дафн этиш

– جَنَازَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ —, جَنَائِزُ 1) жаноза, дафн қилиш маросими; صَلَاةُ الْـ~ жаноза намози; 2) тобут; катафалк (*дафн маросимида тобут қўйиладиган арава ёки машина; черковда тобут қўйиладиган супача*); 3) тобутда ётган ўлик

– جَنَازِيٌّ дафнга оид; اجْتِمَاعٌ ~ мотам йиғилиши, йиғини

جَنْزَبِيلٌ занжабил (*1. ўсимлик; 2. шу ўсимлик илдизидан тайёрланган зиравор, сол.* زَنْجَبِيلٌ); شَرَابُ الْـ~ занжабил ичимлиги; كَعْكُ الْـ~ занжабил қўшилган ширин кулча

جَنْزَرَ мис оксиди билан қопланмоқ, яшил бўёқ билан қопланмоқ

– جَنْزَرَةٌ, جِنْزَارَةٌ, جِنْزَارٌ мис оксиди, яшил бўёқ

– جَنْزِيرٌ (*сол.* زَنْجِيرٌ) *кўп.* جَنَازِيرُ 1) занжир; طَارَةُ الْـ~ шестерня,

тишли ғилдирак; جَنَازِيرُ لِتَوْصِيلِ الْحَرَكَةِ трансмиссия (*двигателнинг ҳаракатини ёки айланишини ғилдирак ва тасмалар орқали бошқа механизмларга узатувчи махсус қурилма*); 2) гусеница (*танк, трактор ва ш.к. ларда. ғилдирак вазифасини ўтовчи кенг занжир тасма*); جَنَازِيرُ الْجَرَّارَةِ трактор гусеницаси (занжири)

– مُجَنْزَرٌ 1) мис оксиди билан қопланувчи; 2) гусеницали, занжирли

(جنس) II جَنَّسَ 1) бир жинсли қилмоқ; ўхшатмоқ; 2) натурализация қилмоқ (*бошқа давлат гражданлигига ўтказмоқ*), гражданлик ҳуқуқини бермоқ; 3) бошқа ҳолга келтирмоқ (айлантирмоқ), бошқача қилиб қўймоқ; 4) янгроқ қилмоқ, бир хил янграйдиган қилмоқ; الْكُسُورَ ~ *мат.* умумий махражга келтирмоқ; III جَانَسَ 1) ўхшаш бўлмоқ, бир хил бўлмоқ, бир хил жинсли бўлмоқ; 2) янгроқ бўлмоқ, ҳамоҳанг (оҳангдош) бўлмоқ; 3) икки хил маъноли сўзларни ишлатмоқ; 4) кўнгил очмоқ; вақтичоғлик қилмоқ; шерик бўлмоқ; V تَجَنَّسَ 1) ўхшамоқ, ўхшаб кетмоқ; *грам.* ассимиляция бўлмоқ, аралашиб (бир бўлиб ёки ўхшаб) кетмоқ; 2) натурализация бўлмоқ (*бошқа давлат гражданлигига ўтмоқ*); ~ بِالْجِنْسِيَّةِ танламоқ; гражданликка қабул қилмоқ; VI تَجَانَسَ ўхшамоқ, ўхшаб кетмоқ; бир хил бўлмоқ, бир хил жинсли бўлмоқ

– تَجَانُسٌ 1) ўхшашлик, бир хиллик; бир жинслилик, бир хилда тузилганлик; *мат.* изоформизм (*ўхшашлик*); عَدَمُ الـــ~ бир хил бўлмаслик, бир жинсли бўлмаслик; 2) тўла мувофиқлик, тўла розилик

– تَجَنُّسٌ натурализация (*бошқа давлат гражданлигига ўтиш*), гражданликни қабул қилиш

– تَجْنِيسٌ натурализация, гражданлик ҳуқуқини бериш

– جِنَاسٌ 1) ўхшашлик; ҳамоҳанглик, қофиядошлик; 2) сўз ўйини; услуб. парономазия (*ўхшаш сўзлар ишлатиш*)

– جِنْسٌ *кўп.* أَجْنَاسٌ 1) *биол.* авлод; الـــ~ الْبَشَرِيُّ одамзод, башарият, инсоният; 2) нав, сорт; синф, туркум; тур, хил; 3) жинс; الـــ~ الْخَاشِنُ эркаклар жинси; الـــ~ اللَّطِيفُ аёллар жинси; 4) зот, насл; қабила; ирқ; миллат; элат; هُوَ مِصْرِيُّ الـــ~ у Миср элатига мансуб; أَبْنَاءُ ~ـــهِ а) унинг (*мз.*) ватандошлари; б) эркаклар; بَنَاتُ ~هَا а) унинг (*мн.*) ватандошлари; б) аёллар; أَوْلَادُ الـــ~ қабила, миллат ва *ш.к.* лар вакиллари; عِلْمُ الأَجْنَاسِ *ёки* عِلْمُ أُصُولِ أَجْنَاسِ الْبَشَرِيَّةِ антропология (*одамнинг келиб чиқиши ва эволюцияси, жисмоний тузилиши ва ирқларнинг пайдо бўлиши ҳақидаги фан*); نَظَرِيَّةُ الأَجْنَاسِ ирқий назария; 5) *грам.* жинс, род; اسْمُ الْجِنْسِ *кўп.* أَسْمَاءُ الأَجْنَاسِ *грам.* турдош от

– جِنْسِيٌّ 1) ирқий; насабий, жинсий; миллий; 2) жинсий, сексуал; ~ اتِّصَالٌ жинсий алоқа; لاَ ~ а) эркак ёки урғочилик аломати йўқ, жинссиз; б) апатрид (*отасиз урчийдиган жонивор ёки ўсимлик*)

– جِنْسِيَّةٌ 1) (*бирор миллатга тааллуқли*) элат; 2) фуқаролик, табаалик; гражданлик; عَدِيمُ الـــ~ апатрид; اخْتَارَ الـــ~ гражданликни қабул қилмоқ; أَسْقَطَ (سَحَبَ، سَلَبَ) الـــ~ عَنْهُ бирор кимни гражданликдан маҳрум қилмоқ; اللاَّ~ а) апатридизм; б) жинссизлик; 3) жинс

– مُتَجَانِسٌ бир хил, бир хил жинсли, гомоген (*таркиби жиҳатидан бир хил, мас. суюқлик*)

– مُجَانِسٌ бир хил, ўхшаш, худди, ...дек

– مُجَانَسَةٌ 1) (*бирор н. га*) ўхшайдиган (н. *ҳақида*); ўхшашлик, бир хиллик; бир жинслилик, бир хилда тузилганлик; 2) кўнгил очиш, вақтичоғлик

– مُجَنَّسٌ 1. тоза зотли эмас, айниган; 2. дурагай, чатишма

I جَنَفَ (а) جَنَفٌ 1) тўғри йўлдан адашмоқ (عَنْ); 2) эркин ҳаракат қилмоқ; (*ўз васиятларида*) адолатсизлик қилмоқ; III جَانَفَ ўзини олиб қочмоқ, ўзини четлаштирмоқ; VI تَجَانَفَ (н. *дандир*) ўзини четга олмоқ (عَنْ);(н. *дандир*) ўзини четга тортмоқ, бўйин товламоқ (عَنْ); (н. *гадир*) мойиллик сезмоқ (لِـــ، إِلَى)

– جَنَفٌ ўзбошимчалик; адолатсизлик

جُنْفَاص، جُنْفِيصَةٌ дағал каноп мато; қоп-қанор тикиладиган мато

جَلَنْزُ *қар.* جَلْنَزُ

جُنَّلَةٌ *кўп.* اتٌ — юбка (*хотин-қизлар кийими*)

I (جنى) جَنَى [1] (*и*) جَنْيٌ термоқ, узмоқ (*мева ҳақида*); ҳосилни йиғмоқ; *кўч.м.* самарасини, натижасини кўрмоқ; الْفَائِدَةَ ~ фойда (манфаат) кўрмоқ, наф топмоқ; جَنَى [2] (*и*) جِنَايَةٌ (к. *гадир қарши*) жиноят содир этмоқ (عَلَى); عَلَى نَفْسِهَا جَنَتْ بَرَاقِشُ *мтл.* ўз қилмишига ўзи айбдор; IV أَجْنَى термоқ, узмоқ, йиғмоқ; V تَجَنَّى (к. *нидир*) жиноятда айбламоқ (عَلَى); (*бирор к. га нисбатан*) қабиҳлик, пасткашлик қилмоқ (عَلَى); (к. *гадир*) бўҳтон, туҳмат қилмоқ (عَلَى); (к. *ҳақидадир*) ғийбат қилмоқ (عَلَى); عَلَى الْحَقِيقَةِ ~ ҳақиқатга хиёнат қилмоқ; VIII اجْتَنَى (*мевани*) йиғмоқ, термоқ, узмоқ

– تَجَنٍّ (к. *нидир*) жиноятда айблаш (عَلَى); (*бирор к. га*) қабиҳлик, пасткашлик қилиш (عَلَى); (к. *гадир*) бўҳтон, туҳмат қилиш (عَلَى); (к. *ҳақидадир*) ғийбат қилиш (عَلَى); مِنَ التَّجَنِّي أَنْ ... ...са, ноҳақлик бўларди

– جَانٍ *мн.* جُنَاةٌ *кўп.* جَانِيَةٌ 1. 1) (*мевани*) терувчи, узувчи, йиғиштирувчи; 2) жиноий, жиноятко́рона; айбдор; 2. 1) (*ҳосил*) терувчи; 2) жиноятчи

– جِنَائِيٌّ 1) жиноий; اتِّفَاقٌ ~ жиноий тил бириктириш; 2) жиноятко́рона; جَرِيمَةٌ ~ـــةٌ қаттиқ жиноят; الْقَانُونُ الـــ~ *қар.* قَانُونٌ

– جِنَايَةٌ *кўп.* اتٌ — жиноят; қаттиқ жиноят; مَحْكَمَةُ الْجِنَايَاتِ *қар.* مَحْكَمَةٌ: كُبْرَى ~ ўлим билан жазоланадиган жиноят

– جَنًى эндигина узилган мевалар (*узум, хурмо ва ш.к. лар ҳақида*)

– جَنْيٌ *кўп.* جَنَايَاتٌ йиғим-терим; ўрим-йиғим вақти, ўроқ пайти

– جَنِيٌّ янги узилган, янги терилган; ~ رُطَبٌ эндигина узилган хурмо

– مَجْنًى *кўп.* مَجَانٍ 1) мева йиғиладиган (териладиган) жой; боғ; 2) *кўч.м.* манба

– مَجْنِيٌّ йиғиладиган, териладиган; йиғилган, терилган; ~ عَلَيْهِ а) жабрланувчи; б) жиноят қурбони

– جُنَيْهٌ *кўп.* جُنَيْهَاتٌ — гиней, фунт (*пул бирлиги*); ~ إِنْجِلِيزِيٌّ инглиз фунти; ~ مِصْرِيٌّ Миср фунти; ~ إِسْتِرْلِينِيٌّ фунтстерлинг (*Англияда*)

جَهْبَذٌ, جِهْبِذٌ *кўп.* جَهَابِذَةٌ 1) буюк билимдон одам, яхши биладиган, билағон; 2) уддабурро одам, юлдузни бенарвон урадиган одам

I جَهَدَ[1] (*а*) جَهْدٌ 1) ҳаракат қилмоқ, интилмоқ; меҳнат қилмоқ; зўр бермоқ; куч сарфламоқ; (*қийинчиликлар билан*) курашмоқ; ~ جُهْدَهُ الأَقْصَى لِـ... ... учун бор кучи билан ҳаракат қилмоқ; 2) толиқтирмоқ, чарчатмоқ (*касаллик ва б. ҳақида*); جَهَدَ[2] (*у*) جَهْدٌ: ~ دَابَّتَهُ от-уловга меъёрдан ортиқ юк қўймоқ; III جَاهَدَ 1) зўр бермоқ; бор кучини бермоқ; 2) (н. *учундир*) курашмоқ, жанг қилмоқ (فِي ~ فِي سَبِيلِ الدِّينِ ;(سَبِيلِ ... дин йўлида муқаддас уруш олиб бормоқ; IV أَجْهَدَ 1) уринтирмоқ, қийнаб қўймоқ; зўр бериб кучайтирмоқ; ~ الذَّاكِرَةَ хотирага зўр бермоқ; ~ نَفْسَهُ (н. *билан*дир) ўзини қийнамоқ (بِ); 2) толиқтирмоқ, чарчатмоқ, ҳолдан тойдирмоқ; VI تَجَاهَدَ тиришмоқ, (бирор *н. да*) жонбозлик кўрсатмоқ, ғайрат қилмоқ (فِي); VIII اِجْتَهَدَ 1) (н. *нидир*) тиришқоқлик (кунт) билан қилмоқ, ғайрат (ҳафсала) билан қилмоқ (فِي); 2) *шар.* мустақил (эркин) қарор чиқармоқ (қар. اِجْتِهَادٌ)

– اِجْتِهَادٌ 1) ҳаракат қилиш, интилиш, ҳафсала, кунт, иштиёқ; 2) *шар.* олий даражада билимга эга бўлиш ва шариат соҳасидаги баъзи масалаларни мустақил ҳал қилиш ҳуқуқини олиш; ~ فِي الشَّرْعِ шариат қонунларини ишончли шарҳлаш; الـ~ فِي الْمَسَائِلِ الْقَضَائِيَّةِ *ёки* الـ~ الْقَضَائِيُّ юридик масалаларни мустақил ҳал этиш ҳуқуқи; 3) мустақил ижод, (*манбаларни*) эркин тадқиқ этиш

– اِجْتِهَادِيٌّ эркин тадқиқотга асосланган (*илмий ишда*)

– إِجْهَادٌ озиб-тўзиш; чарчаш, ҳолдан тойиш, қаттиқ чарчаш

– جِهَادٌ жиҳод, уруш, кураш; ~ فِي سَبِيلِ الدِّينِ (اللّٰهِ) дин (Оллоҳ) йўлидаги жиҳод, уруш

– جِهَادِيٌّ 1) жиҳодга, урушга оид; 2; жанговар; 3) ҳарбий

– جِهَادِيَّةٌ ҳарбий хизмат

– جَهْدٌ *кўп.* جُهُودٌ 1) уриниш, ҳаракат қилиш, тиришиш, меҳнат; بَذَلَ الـ~ الْجَهِيدَ فِي ... ...учун бор куч-ғайратни сарфламоқ; 2) машаққат, қийинчилик; 3) *эл.* кучланиш; الـ~ (الْمُتَوَسِّطُ, الْمُنْخَفِضُ) الْعَالِي юқори (ўрта, паст) кучланиш; ◊ أَقْسَمَ جَهْدَ أَيْمَانِهِ ... أَنْ у иймонини ўртага қўйиб қасам ичдики, ...

– جُهْدٌ куч, қувват, қобилият; зўр ғайрат, диққат-эътибор; меҳнат; ~ الطَّاقَةِ кучига қараб; кучининг борича; ~ الْمُسْتَطَاعِ *ёки* ~ الاسْتِطَاعَةِ имконияти борича, кучига қараб, кучи етганича

– جَهِيدٌ жуда қийин, ғоятда вазмин

– مُجَاهِدٌ мужоҳид, (*ҳақ иш учун*) курашчи; жангчи, аскар, сипоҳ

– مُجَاهَدَةٌ ҳаракат қилиш, уриниш, бор кучини сарфлаш; 2) кураш

– مُجْتَهِدٌ 1) тиришқоқ, ғайратчан, ҳаракатчан, интилувчан; 2) (*шариат илмида*) юксак чўққига эришган киши; الأَئِمَّةُ الْمُجْتَهِدُونَ мусулмон ҳуқуқи масалалари бўйича мустақил қарор қабул қилувчи имомлар; 3) манбаларни эркин тадқиқ қилиш асосида қарор чиқарувчи

– مَجْهُودٌ ҳолдан тойган, чарчаган, бемажол

– مَجْهُودٌ *кўп.* مَجْهُودَاتٌ — ҳаракат қилиш, тиришиш; меҳнат; энергия, тоқат; ~ بَذَلَ ~هُ ҳамма кучни сарфламоқ; فَذَهَبَتْ مَجْهُودَاتُهُمْ عَبَثًا уларнинг меҳнатлари зое кетди

I جَهَرَ (*а*) جَهْرٌ, جِهَارٌ (جهر) 1) ҳаммага эшиттириб баланд овозда гапирмоқ; 2) очмоқ, эълон қилмоқ, иқрор бўлмоқ, тан олмоқ; (н. *нидир*) очиқ-ойдин, ҳамманинг кўз ўнгида қилмоқ (*туш.к. ёки* بِ); جَهُرَ (*у*) جَهَارَةٌ жарангдор бўлмоқ, баланд бўлмоқ (*товуш ҳақида*); II جَهَّرَ *фон.* жарангли қилмоқ; III جَاهَرَ очиқ, ошкора равишда гапирмоқ, билдирмоқ, изҳор қилмоқ, айтмоқ; ~ هَا بِرَأْيِهِ у қизга фикрини айтди; IV أَجْهَرَ эълон қилмоқ, овоза қилмоқ; VI تَجَاهَرَ ошкора равишда, халқ олдида нутқ сўзламоқ

– أَجْهَرُ *мн.* جَهْرَاءُ *кўп.* جُهْرٌ 1) кундуз куни кўрмаслик касалига дучор бўлган одам; 2) узоқни кўролмайдиган, яқинни кўрувчи

– جَاهِرَةٌ микроскоп

– جِهَارٌ аниқлик, ошкоралик; ~ًا аниқ, очиқ; ошкора равишда; ~ًا وَنَهَارًا мутлақо ошкора; куппа-кундуз куни

– جَهْرٌ 1. аниқ, очиқ; рўйи-рост, ошкора; ~ًا яширмасдан, рўйи-рост, овоз чиқариб, эшиттириб; 2. аниқлик, ошкоралик, оммавийлик

– جُهْرٌ (*ташқи*) кўриниш, сирт, тахлит, қиёфа

– جَهْرَةٌ оммавийлик, ошкоралик; ~ аниқ, ошкора, овоз чиқариб, эшиттириб

– جَهْرِيٌّ аниқ, рўйи-рост; ошкора равишда

– جَهْوَرِيٌّ янгроқ, жарангдор (*овоз ҳақида*); ~ًا баланд, қаттиқ овоз билан, ҳаммага эшиттириб

– جَهِيرٌ йўғон, паст овоз; бас (*1. энг паст эркак овози ва шундай овозли ашулачи; 2. паст йўғон овозли мусиқий асбоблар номи*); الـ~ الأَوَّلُ баритон (*1. тенор билан бас оралиғидаги эркаклар овози; 2. пуфлаб чалинадиган мусиқий асбоб*)

– مِجْهَارٌ *кўп.* مَجَاهِيرُ 1) баланд, қаттиқ овозли; 2) радиокарнай, репродуктор, овоз кучайтиргич

– مُجْهَرٌ баланд, йўғон, қаттиқ

– مُجْهَرٌ *фон.* жарангли

– مُجْهَرٌ 1 = مِجْهَارٌ

– مِجْهَرٌ 2 *кўп.* مَجَاهِرُ микроскоп; الـــ~ الْكَهْرَبَائِيُّ электр микроскоп

– مِجْهَرِيٌّ 1) микроскопга оид; микроскопик; 2) микроскоп ёрдамида қилинадиган, микроскопик

– مِجْهَرِيَّةٌ микроскопия (*микроскопдан фойдаланиш ва унинг ёрдамида микроскопик препаратлар тайёрлаш усули*)

– مَجْهُورٌ *фон.* жарангли

I جَهَزَ (а) جَهْزٌ (*к. нидир*) ўлдирмоқ, йўқ қилмоқ (عَلَى); II جَهَّزَ 1) тайёрламоқ, ҳозирламоқ; жиҳозламоқ, ускуналамоқ, асбоб-ускуна билан таъминламоқ; (*н. биландир*) таъминламоқ (بِ); (*келинчак учун*) сеп-сидирға тайёрламоқ; IV أَجْهَزَ = I; V تَجَهَّزَ тайёр бўлмоқ, жиҳозланган бўлмоқ, таъминланган бўлмоқ; тайёрланмоқ, отланмоқ, шайланмоқ, керакли яроғ билан таъминланиб олмоқ

– تَجْهِيزٌ тайёрланиш, тайёрлаш; жиҳозлаш, таъминлаш

– تَجْهِيزَاتٌ *кўп.* асбоб-ускуналар, жиҳозлар, аслаҳа-анжомлар

– تَجْهِيزِيٌّ тайёрлашга оид; тайёрлайдиган, тайёрловга оид

– تَجْهِيزِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ — тайёрлов синфи

– جَاهِزٌ тайёр; مَلَابِسُ ~َةٌ тайёр кийимлар

– جِهَازٌ *кўп.* أَجْهِزَةٌ 1) ҳамма керакли нарсалар; жиҳозлар; асбоб-анжомлар; 2) (*келин учун*) сеп-сидирға; 3) аппарат; ~ الدَّوْلَةِ давлат аппарати; 4) асбоб, прибор; машина; механизм, қурилма; ~ الإِرْسَالِ (اللاَّسِلْكِيُّ) *радио.* передатчик (*тўлқинлар юборадиган қурилма*); ~ الاِسْتِقْبَالِ (اللاَّسِلْكِيُّ) *радио.* приёмник (*тўлқин қабул қиладиган қурилма*); الـــ~ التِّلِيفِزْيُونُ телевизор; الـــ~ الْحَاسِبُ الإِلِكْتْرُونِيُّ электрон ҳисоблаш машинаси, ЭҲМ; ~ الرَّادَار радар (*радиотўлқинлар ёрдамида объектларнинг турган жойини аниқловчи қурилма*); الـــ~ الرَّحَوِيُّ циклотрон (*ядро тадқиқотида зарядланган оғир микрозаррачаларни тезлатадиган қурилма*); ~ لِتَكْيِيفِ الْهَوَاءِ ҳаво намлигини бир хилда сақлаш жиҳози; 5) *анат.* аъзо, муча, система, орган, аппарат; ~ دَمَوِيٌّ қон системаси; ~ عَصَبِيٌّ асаб (нерв) системаси; ~ هَضْمِيٌّ овқат ҳазм қилиш аъзолари; ~ عُضْوِيٌّ حَيٌّ тирик организм

– مُجَهَّزٌ 1) (*н. биландир*) жиҳозланган (بِ); 2) тайёр; مَلَابِسُ ~َةٌ тайёр кийимлар

I جَهَشَ (а) جَهْشٌ йиғламсираб мурожаат қилмоқ, йиғлай-йиғлай деб талпинмоқ (إِلَى); IV أَجْهَشَ : ~ بِالْبُكَاءِ йиғлаб юборишга тайёр бўлмоқ

– جَهْشَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — йиғи-сиғи, йиғлаш

(جهض) IV أَجْهَضَ бола ташлашга сабаб бўлмоқ; бола олдириш муолажасини қилмоқ (бажармоқ); ~َتِ الْمَرْأَةُ чала туғмоқ, бола ташлаб қўймоқ, муддатидан олдин туғмоқ; ◊ ~ مُطَالَبَةً кимнингдир талабини қондиришни рад этмоқ

– إِجْهَاضٌ аборт қилдириш, аборт

– جَهَّاضٌ хирург-гинеколог

– جَهْضٌ = إِجْهَاضٌ

– جَهْضٌ, جَهِيضٌ ўлик ҳомила, чала туғилган бола

– جِهْضٌ = مُجْهَضٌ

– مُجْهَضٌ абортив, ўсмай қолган, мажмағил, чала

I جَهِلَ (а) جَهْلٌ, جَهَالَةٌ 1) жоҳил бўлмоқ; 2) нодон бўлмоқ; 3) бемулоҳаза, мулоҳазасиз бўлмоқ, ўйламай иш қиладиган бўлмоқ; 4) билмаслик; لاَ يَجْهَلُ هٰذَا إِنْسَانٌ *ёки* لاَ يَجْهَلُ هٰذَا أَحَدٌ бу ҳаммага маълум; II جَهَّلَ 1) нодонликда айбламоқ; жоҳилликни, жаҳолатни ёймоқ, жоҳилликда тутиб турмоқ; VI تَجَاهَلَ 1) ўзини билмасликка, жоҳилликка солмоқ; 2) (*бирор н. билан*) ҳисоблашмаслик; назар-писанд қилмаслик, менсимаслик; X اِسْتَجْهَلَ нодон, жоҳил деб ҳисобламоқ

– أَجْهَلُ *мн.* جُهَلاَءُ *кўп.* جُهْلٌ ўта кетган нодон, жоҳил

– تَجَاهُلٌ назар-писанд қилмаслик, менсимаслик; عَنْ جَهْلٍ أَوْ عَنْ ~ ё нодонликдан, ёки атайлаб

– جَاهِلٌ *кўп.* جُهَّالٌ, جَهَلَةٌ, جُهَلاَءُ 1. жоҳил, нодон; 2. 1) аҳмоқ; 2) ўқимаган (омий) одам, билимсиз одам

– جَاهِلِيٌّ 1. жоҳилий, исломгача бўлган даврда яшаган; الْعَصْرُ الـــ~ исломгача бўлган давр, жоҳилия даври; 2. мажусий, бутпараст

– جَاهِلِيَّةٌ 1) жоҳиллик, нодонлик; 2) мажусийлик, бутпарастлик; кўп худолилик; الـــ~ *ёки* الـــ~ الْجَهْلاَءُ исломгача бўлган давр, жоҳилия даври

– جَهَالَةٌ 1) жаҳолат, нодонлик; аҳмоқона иш; 2) жоҳиллик

– جَهْلٌ 1) нодонлик; 2) бехабарлик, жаҳолат, зулмат; عَنْ ~ аҳмоқлик туфайли, нодонлик оқибатида; لَسْنَا مِنَ الـــ~ بِحَيْثُ نُفَكِّرُ فِي ذٰلِكَ биз бу ҳақда ўйлагани унчалик аҳмоқ эмасмиз; 3) бемулоҳазалик; ўйламай қилинган иш; 4) тажрибасизлик

– جَهُولٌ 1. ўта нодон, жоҳил, билимсиз; 2. зеҳни йўқ, бефаросат, бефаҳм, эси паст

– مَجْهَلٌ *кўп.* مَجَاهِلُ 1) ҳали ўзлаштирилмаган, ўрганилмаган ер; مَجَاهِلُ الصَّحْرَاءِ Саҳрои Кабирнинг ўзлаштирилмаган ерлари; 2) саҳро

– مَجْهَلَةٌ жаҳолатга олиб борадиган иш

– مَجْهُولٌ *кўп.* مَجْهُولاَتٌ, مَجَاهِيلُ 1. 1) номаълум, нотаниш; ~ الأَصْلِ келиб чиқиши номаълум; 2) шунинг-дек: ~ الاِسْمِ номи яширинган, аноним; عُدَّ كَانَ ~ الْعَيْنِ وَالأَثَرِ ўта номаълум бўлмоқ;

فِي حُكْمِ الـ~ худди нотанишдек, номаълумдек ҳисобланмоқ; 2. 1) *грам.* мажҳул даража; ~ صِيغَةُ لِلْـ мажҳул даража шакли; فِعْلٌ مَبْنِيٌّ لِلْـ~ мажҳул даража феъли; 2) *мат.* номаълум сон; مُعَادَلَةٌ ذَاتُ عِدَّةِ مَجْهُولاَتٍ кўп номаълумли тенглама

– مَجْهُولِيَّةٌ номаълумлик, мажҳуллик, нотайинлик

I (جهم) جَهَمَ (а) جَهْمٌ 1) маюс қарамоқ, хафа қарамоқ; 2) (*бирор к. ни*) маюс (нохуш) қабул қилмоқ; جَهُمَ (у) جَهَامَةٌ, جُهُومَةٌ қовоғини солмоқ, юзда маюслик (нохушлик, ғамгин қиёфа) ни акс эттирмоқ; V تَجَهَّمَ қовоғи солинмоқ, ҳўмраймоқ, пешонаси тиришмоқ; ғамгин бўлмоқ, кайфияти бузилмоқ; الْجَوُّ ~ а) қоронғи бўлди; б) *кўч.м.* вазият кескинлашди; 2) (*бирор к. га*) ғамгин, қовоқ солиб, ҳўмрайиб қарамоқ (*туш.к. ёки* لِـ)

– جَاهِمٌ ҳўмрайган, қайғули, ғамгин, маюс, хафа, нохуш

– جَهَامٌ *жам.*(*ёмғир ёғдирмайдиган*) қора булутлар

– جُهُومَةٌ, جَهَامَةٌ бадқовоқлик, қовоғи солиқлик, ғамгинлик, маюслик, хафалик, нохушлик; юзнинг жиддийлиги

– جَهْمٌ қовоғи солиқ, ҳўмрайган, хафа, ғамгин, нохуш; الْمُحَيَّا ~ ғамгин, маюс қиёфали

– جَهْمٌ = مُتَجَهِّمٌ

جُهَيْنَةُ жуҳайна (*қабила номи*); عِنْدَ ~ الْخَبَرُ الْيَقِينُ *мтл.* ишончли хабар жуҳайна қабиласидадир

(جهنم) جَهَنَّمُ *мн.* жаҳаннам, дўзах

– جَهَنَّمِيٌّ жаҳаннам (дўзах) га оид; жаҳаннамий, дўзахий; ◊ آلَةٌ ~ـَةٌ белгиланган пайтда портлайдиган бомба

– جَهَنَّمِيَّةٌ *бот.* бугенвиллея, жаҳаннам ўсимлиги

جِهَةٌ *қар.* وجه

جهو II جَهَّى (*ярани*) катта (кенг) очмоқ, кенгайтирмоқ

– أَجْهَى *мн.* جَهْوَاءُ ялонғоч, ёпилмаган, бекитилмаган; بَيْتٌ ~ томсиз уй; رَأْسٌ ~ кал бош

جَهْوَرَ баланд овоз билан гапирмоқ, овозни баландлатмоқ

– جَهْوَرِيٌّ баланд, юқори (*овоз ҳақида*); الصَّوْتِ ~ баланд овозли, овози баланд

جِهَوِيٌّ *қар.* وجه

جَوٌّ *кўп.* أَجْوَاءٌ, جِوَاءٌ 1) ҳаво, атмосфера; أَجْوَاءُ الْبِلاَدِ мамлакатнинг ҳаво ҳудудлари, чегаралари; سِلاَحُ الْـ~ ҳарбий ҳаво кучлари (қўшинлари); ~اً ҳаво йўли билан (орқали), самолёт билан (самолётда) 2) *кўч.м.* муҳит, вазият; шароит, аҳвол; فِي ~ التَّفَاهُمِ дўстлик ва қардошлик вазиятида; فِي ~ مِنَ الْوُدِّ وَالصَّدَاقَةِ ўзаро бир-бирини тушуниш вазиятида; وَجَرَتِ الْمُنَاقَشَةُ فِي ~ الْمُتَبَادَلِ мин الْمَبْدَئِيَّةِ الْعَالِيَةِ ~ музокаралар олий даражадаги жиддий вазиятда ўтди; 3) осмон; 4) кенг водий; 5) об-ҳаво; иқлим; 6) *кўч.м.* қулай замин, асос, таянч; 7) *физ. тех.* (*бир*) атмосфера (*босимни ўлчашда*); ◊ الـ~ النَّفْسِيُّ кайфият; الـ~ التَّحَفَ бошпанаси бўлмаслик (*ўйқ*); أَخْلَى الـ~ (*к. ғадир*) эркин ишлашга (ҳаракатга) имкон яратиб бермоқ (لِـ)

– أَجْوَائِيٌّ метеоролог (*об-ҳавони ўрганувчи мутахассис*)

– جَوًّا, جُوًّا ичида, ичкарида, ўртасида, орасида

– جَوَّانِيٌّ, جُوَّانِيٌّ ички

– جَوِّيٌّ ҳавога оид; ҳаволи; 2) ~ أُسْطُولٌ ҳаво флоти; ~ بَرِيدٌ авиапочта, ҳаво почтаси; ~ـَةٌ غَارَةٌ ҳаво ҳужуми; 2) атмосферага оид; ~ـَةٌ ظَوَاهِرُ атмосфера ҳодисалари; الأَحْوَالُ الْـ~ـَةُ метеорологик шароит, об-ҳаво шароити; سُوءُ الأَحْوَالِ الْـ~ـَةِ ёмон об-ҳаво (шароити); عِلْمُ الأَرْصَادِ الْـ~ـَةِ метеорология; الضَّغْطُ الْـ~ атмосфера (ҳаво) босими; 3) осмонга оид, самовий; حَجَرٌ ~ метеорит (*фазодан ерга тушадиган жисм*); 4) *радио.* антенна

– جَوِّيَّاتٌ *кўп.* об-ҳаво шароитлари

جَوْشَنٌ 1) кўкрак, қалб; 2) совут

جَائِفَةٌ қоринга қадар етган тиғ

– جُوَافَةٌ *бот.* жувофа (*меваси ва дарахти*)

جَوَالٌ *қар.* جول

جُوَالٌ = جَوَالِيقُ, جَوَالِقُ *кўп.* جُوَالِقٌ

جُوَانٌ *кўп.* ـاتٌ — *тех.* қистирма (*икки н. орасига қистириб қўйилган қистирма, прокладка*)

جُوَانِيٌّ *кўп.* جُوَانِيَّاتٌ қўлқоп; қўлқоплар; جِلْدٌ ~ чарм қўлқоплар; صُوفٌ ~ жунли, жундан ясалган қўлқоплар

I (جوب) جَابَ (у) جَوْبٌ 1) саёҳат қилмоқ, оламни кезмоқ, айланиб юрмоқ, кезмоқ, тентирамоқ, изғимоқ; айланиб ўтмоқ; айланиб чиқмоқ; текширмоқ, ўрганмоқ; тадқиқ қилмоқ; 2) кесмоқ, қирқмоқ; бичмоқ; 5) جَابٌ *халқ.* олиб келмоқ; III جَاوَبَ (бирор к. га) жавоб бермоқ; IV أَجَابَ 1) жавоб бермоқ; عَنِ السُّؤَالِ (عَلَى) ~ـه бирор кимнинг саволига жавоб бермоқ; эътироз билдирмоқ, қаршилик қилмоқ; 2) (*н. ғадир*) мос бўлмоқ, тўғри келмоқ, жавоб бермоқ (لِـ); қониқтирмоқ; 3) (*н. ғадир*) рози бўлмоқ, кўнмоқ (إِلَى);

VI تَجَاوَبَ 1) бир-бирига жавоб бермоқ; 2) мос (мувофиқ, муносиб, лойиқ) бўлмоқ; 3) бир-бирига овоз (товуш) бериб туришмоқ, бир-бирини чақиришмоқ; 4) акссадо бермоқ; VII اِنْجَابَ ўтмоқ, тарқаб кетмоқ (*қўрқиш, хавотирланиш ҳақида*); VIII اِجْتَابَ текширмоқ, ўрганмоқ, тадқиқ қилмоқ; الأَرْضَ ~ дунёни айланиб (кезиб) чиқмоқ

X^1 اِسْتَجَابَ (*илтижони, ёлворишни*) эшитмоқ, тингламоқ (*чақириққа*) жавоб бермоқ; (*к. нингдир*) сўзини қулоққа олмоқ, сўзига кирмоқ (لِـ);(*н. нидир*) сезмоқ, (*н. дандир*) таъсирланмоқ, (*н. нингдир*) таъсирига жавоб бермоқ (لِـ); X^2 اِسْتَجْوَبَ 1) сўроқ

қилмоқ; 2) расмий талаб, сўроқ қилмоқ (*мас. парламентда*)

– إِجَابَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) жавоб; عَلَى ... ~ жавоб бера туриб ...нинг жавоби тариқасида; 2) ижро этиш, бажариш; لِطَلَبِكُمْ ... ~ сизнинг талабингизни бажара туриб ...; 3) розилик; 4) бўйсуниш

– اسْتِجَابَةٌ 1) ижро этиш, бажариш, (*илтимосни*) қониқтириш; لِطَلَبِكُمْ ~ ... сизнинг талабингизга биноан ...; 2) (н. *ғадир*) мослик, мувофиқлик (لـ); 3) таъсир, реакция

– اسْتِجْوَابٌ *кўп.* اتٌ — 1) сўроқ қилиш; 2) расмий талаб; интерпелляция (*парламентда депутатнинг ҳукуматга берган ёзма сўрови*); 3) сўраш, бирма-бир сўраб чиқиш

– انْجِيَابٌ тарқалиб кетиш, тарқаб кетиш (*туман, булут ва б.н.лар ҳақида*)

– جَائِبَةٌ *кўп.* جَوَائِبُ янгилик, янги хабар

– جَوَابٌ *кўп.* أَجْوِبَةٌ, اتٌ — 1) жавоб; 2) луқма; 3) *халқ.* хат; 4) *муз.* октава (*мусиқий гамманинг саккизинчи пардаси ва биринчи парда билан саккизинчи парда оралиғи*)

– جَوَّابٌ 1. кезиб юрувчи, сайёр; кўп (узоқ) сузиб юрувчи (*кема ҳақида*); 2. дарбадар (юртма-юрт) кезувчи; саёҳатчи; турист

– جَوَّابَةٌ буюк саёҳатчи

– جَوَابِيٌّ жавобга оид; رِسَالَةٌ ~ـةٌ жавоб хати

– جَوْبٌ 1) юриш, кезиш, дайдиш; 2) ўрганиш; 3) ичига кириб бориш

– جُوبٌ *мн.* жубба, юбка (*хотин-қизлар кийими*); قَصِيرَةٌ ~ калта юбка

– جَوْبَةٌ *кўп.* جُوَبٌ 1) тешик, ёриқ, туйнук, тирқиш; 2) кесиб қўйилган жой (*аёллар кийимида*)

– مِجْوَبٌ *кўп.* مَجَاوِبُ парма; пармадаста, дрель

– مُجِيبٌ жавоб берувчи; وَلَكِنْ لَا مِنْ ~ وَلَا سَمِيعٍ ҳеч ким жавоб ҳам бермайди, ҳеч ким эшитмайди ҳам (*мос к.*: беҳуда уриниш (ҳаракат), ҳеч ким қулоқ солмайдиган гап)

جُوبْلَانٌ гобелен (*1. деворга осиб қўйиладиган сувратли гилам; 2. декоратив газлама*)

– جُوتٌ жут, ҳинд канопи (*тола берадиган ўсимлик*)

جُوتْرٌ *мед.* буқоқ, қалқонсимон без

I (جوح) جَاحَ (у) جَوْحٌ йўқ қилмоқ, ҳалок қилмоқ, нобуд қилмоқ; яксон қилмоқ, супуриб ташламоқ, маҳв этмоқ; IV أَجَاحَ ҳалок қилмоқ, нобуд қилмоқ; VIII اجْتَاحَ 1) йўқ қилмоқ, ҳалок этмоқ, хароб (вайрон) қилмоқ (*мас., мамлакатни*); 2) яксон қилмоқ, супуриб ташламоқ; учириб кетмоқ, олиб кетмоқ (*мас., бўрон, оқим ҳақида*); ўтмоқ, ўтиб кетмоқ (*бўрон ҳақида*); 3) гулдирамоқ, гулдираб эшитилмоқ (*тўлқин, иш ташлашлар ҳақида*)

– جَائِحَةٌ *кўп.* جَوَائِحُ 1) офат, фалокат, мусибат, мушкул аҳвол, бахтсизлик; 2) бўрон; 3) вабо, ўлат, тоун

جُوخٌ *кўп.* أَجْوَاخٌ мовут; مِفْرَشٌ مِنَ الْـــِ الْأَخْضَرِ зангор мовутдан қилинган дастурхон; ◊ مَسَحَ ~ـهُ бирор кимнинг олдида ўта лаганбардорлик қилмоқ, жилпангламоқ

I (جود) جَادَ¹ (у) جُودَةٌ, جَوْدَةٌ 1) ортиқ (афзал) бўлмоқ, ошиб кетмоқ, устун (бўлиб) чиқмоқ; 2) яхши сифатли бўлмоқ; جَادَ² (у) جُودٌ сахий бўлмоқ; (н. *нидир*) инъом қилмоқ, бағишламоқ (بـ); (н. *нидир*) қурбон бермоқ, фидо қилмоқ; (н. *дандир*) воз кечмоқ, (н. *нидир*) тикмоқ (بـ); لَا يَجُودُ بِهِ الدَّهْرُ (الزَّمَانُ) бу жуда камдан-кам бўлади; ~ـتِ الْعَيْنُ жуда кўп кўз ёши тўкмоқ; ~ـتِ السَّمَاءُ жуда кўп ёғмоқ (*ёмғир ҳақида*); بِنَفْسِهِ ~ ўзини қурбон қилмоқ; بِالنَّفَسِ الْأَخِيرِ ~ сўнгги нафасни чиқармоқ, ўлмоқ; II جَوَّدَ 1) сифатини оширмоқ; яхшиламоқ; 2) (*Қуръони каримни*) қироат билан ўқимоқ; IV أَجَادَ 1) (*бирор н. ни*) яхши, аъло даражада қилмоқ; الْمَضْغَ ~ яхшилаб (обдан) чайнамоқ; 2) яхши, аъло даражада гапирмоқ; اللُّغَةَ الْعَرَبِيَّةَ ~ араб тилида яхши гапирмоқ, араб тилини яхши билмоқ; 3) яхшиламоқ; V تَجَوَّدَ энг яхшисини танламоқ; VI تَجَاوَدَ (н. *дадир*) ким зўр (яхши) деб мусобақалашмоқ (فى); X اسْتَجَادَ (*бирор н. ни*) яхши, аъло деб ҳисобламоқ

– إِجَادَةٌ аъло даражадаги ижро, бажариш; (н. *дадир*) комиллик, камолот, баркамоллик, мукаммаллик, бекам-кўстлик, бенуқсонлик (فى)

– تَجْوِيدٌ тажвид (*Қуръони каримни тўғри ўқиш қоидалари*)

– جَوَادٌ¹ *кўп.* جِيَادٌ от; зотдор (зотли) от; пойгачи от, чопқир (учқур) от, арғумоқ, йўртоқи от, йўртиб чопадиган от

– جَوَادٌ² *кўп.* أَجْوَادٌ, أَجَاوِدُ сахий, олий ҳиммат, қўли очиқ киши

– جَوْدٌ кучли (шаррос) ёмғир

– جُودٌ сахийлик, очиқ қўллилик, олижаноблик, феъли кенглик

– جَوْدَةٌ устунлик, афзаллик, ортиқлик; юксак сифат, фазилат, яхши хислат

– جُودِيٌّ: الْـــ пайғамбар Нуҳ алайҳиссаломнинг кемалари тўхтаган тоғнинг номи

– جَيِّدٌ *кўп.* جِيَادٌ 1) яхши, аъло, жуда яхши, жуда соз, аъло даражадаги, ажойиб; عَلِمَ ~ العلمَ аъло даражада билмоқ; ~ا яхши, аъло; جدًّا ~ аъло, жуда яхши (*баҳо ҳақида*); 2) сахий, қўли очиқ

– مِجْوَادٌ 1) жуда сахий; 2) моҳир, ўз ишининг устаси; شَاعِرٌ ~ маҳоратли шоир

– مُجِيدٌ моҳир, уста, билағон

جَوْدَارٌ жавдар, жавдари буғдой; خُبْزُ الْـــِ ~ жавдари нон, қора нон

I (جور) جَارَ (у) جَوْرٌ 1) (н. *дандир*) ўзини олиб қочмоқ, узоқлашмоқ (عَنْ); عَنِ السَّبِيلِ ~ йўлдан адашмоқ; 2) (*бирор к. га нисбатан*) ноҳақ бўлмоқ (عَلَى); 3) (н. *нидир*) эзмоқ, сиқмоқ; жабрламоқ, зулм қилмоқ; (к. *ғадир*) зулм ўтказмоқ (عَلَى); عَلَى الْأَرْضِ ~ ўзбошимчалик билан ердан фойдаланишга киришмоқ, ерни эгаллаб олмоқ; II جَوَّرَ бирор кимни ноҳақликда айбламоқ; III جَاوَرَ 1) қўшни бўлиб яшамоқ; қўшни бўлмоқ, чегарадош бўлмоқ, ёндош бўлмоқ, туташган бўлмоқ; 2) *дин.* зоҳид бўлмоқ; فِي الْأَزْهَرِ ~ Ал-

Азҳар толиби (студенти) бўлмоқ; ◊ رَبَّهُ ~ ўлмоқ; IV أَجَارَ ҳомийлик қилмоқ, ҳимояга олмоқ; ёрдам кўрсатмоқ; ҳимоя қилмоқ; VI تَجَاوَرَ қўшни бўлиб яшамоқ; қўшничилик қилмоқ; VIII اِجْتَوَرَ ёнма-ён яшамоқ, қўшни бўлиб яшамоқ; X اِسْتَجَارَ ёрдам, ҳимоя сўрамоқ (مِنْ، بِ)

– جَائِرٌ *кўп.* جَارَةٌ، جَوَرَةٌ 1. 1) эзувчи, сиқувчи, жабрловчи, золим; қаттиққўл, шафқатсиз, раҳмсиз; 2) ноҳақ; ўзбошимча, зўравон; мустабид; حَرْبٌ ~ةٌ адолатсиз уруш; 2. золим ҳукмдор, мустабид ҳоким, зулмкор одам

– جَارٌ *кўп.* أَجْوَارٌ، جِيرَانٌ қўшни; яқин киши, яқин таниш, қадрдон; الأَجْوَارُ الغَرْبِيُّونَ ғарбий қўшнилар; الـ~ جَارٌ وَإِنْ جَارَ *мқл. сўзма-сўз*: қўшни ноҳақ бўлса ҳам, барибир у қўшни бўлиб қолаверади

– جَارَةٌ *кўп.* ـاتٌ қўшни қиз (аёл); (*бирор к. нинг*) хотини, кундош

– جَائِرٌ қолип, шон (*этикники*)

– جِوَارٌ 1) қўшничилик; яқинлик; بِـ~ـهِ бирор ким ёки нима билан қўшниликда; حُسْنُ الـ~ яхши қўшничилик алоқалари; 2) ҳимоя; ◊ رَبِّهِ ~ إِلَى ёки انْتَقَلَ إِلَى جِوَارِ دَعَاهُ اللهُ إِلَى جِوَارِهِ ўлмоқ

– جَوْرٌ жабр, зулм:, зўравонлик; шафқатсизлик, раҳмсизлик, бераҳмлик; ноҳақлик, ўзбошимчалик

– جُورٌ қишлоқ номи

– جُورَةٌ *кўп.* جُوَرٌ، ـاتٌ 1) (*полдаги*) тешик; 2 (*сабзавотлар сақлайдиган*) ўра, чуқурча

– جُورِيٌّ *шунингдек.* وَرْدٌ ~ Дамашқ атиргули

– جِيرَةٌ қўшничилик

– مُتَجَاوِرٌ ёнма-ён жойлашган, бир-бирига туташган

– مُجَاوِرٌ 1.(*н. биландир*) чегарадош бўлган, туташган, пайваста, ёнма-ён, қўшни; الزَّاوِيَتَانِ الـ~ـتَانِ *мат.* қўшни бурчаклар; 2. диний мактаб толиби (ўқувчиси); ~ فِي الأَزْهَرِ Ал-Азҳар толиби (студенти)

– مُجَاوَرَةٌ 1) қўшничилик; حُسْنُ الـ~ яхши қўшничилик алоқалари; 2) *дин.* зоҳидлик, дин йўлида риёзат чекиш билан шуғулланиш

– مُجِيرٌ 1. ҳомийлик қилувчи; ҳимояга олувчи, ҳимоя қилувчи; 2. ҳомий; ҳимоячи

جَوْرَبَ пайпоқ кийгизмоқ; تَجَوْرَبَ пайпоқ киймоқ

– جَوْرَبٌ *кўп.* جَوَارِبُ пайпоқ, чулки; قَصِيرٌ ~ калта пайпоқ; حَمَّالَةُ الـ~ боғ, боғич (*пайпоқни тутиб турадиган резина боғич*)

جُورْنَالٌ *кўп.* ـاتٌ، جَرَانِيلُ журнал, ойнома

– جُورْنَالْجِيٌّ *кўп.* جُورْنَالْجِيَّةٌ журналист

I جَازَ (جوز) (*у*) جَوَازٌ 1) ўтмоқ; 2) (*имтиҳонлардан муваффақиятли*) ўтмоқ; 3) рухсат этилган, киритилган, қўйилган бўлмоқ; لَا يَجُوزُ мумкин эмас; 4) ўнгидан келмоқ, муваффақиятли чиқмоқ, ўтмоқ; муваффақият билан тугамоқ; لَمْ تَجُزْ هٰذِهِ الحِيلَةُ عَلَيْهَا бу айёрлик унга тўғри келмади; II جَوَّزَ 1) рухсат этмоқ, йўл қўймоқ, ижозат бермоқ, имкон бермоқ; 2) вакил қилмоқ, ваколат бермоқ; 3) *халқ.* уйламоқ; эрга бермоқ (*сол.* زَوَّجَ); III جَاوَزَ 1) ошириб юбормоқ; هٰذَا يُجَاوِزُ طَاقَتَهُ бунга унинг кучи (тоқати, қудрати) етмайди; 2) ҳаддан ошмоқ, бузмоқ (*мас., қонунни*); 3) (*бирор н. дан бирор н. га*) ўтмоқ (إِلَى); ◊ عَنْ ذَنْبِهِ ~ бирор кимни кечирмоқ; IV أَجَازَ 1) ижозат бермоқ, рухсат этмоқ, йўл қўймоқ, имкон бермоқ; 2) бермоқ; 3) (*н. билан*дир) мукофотланмоқ, тақдирланмоқ (بِ); 4) бажармоқ, ўтказмоқ; قَرَارًا ~ қарорни бажармоқ; 5) (*бирор к. га*) диплом бермоқ (بِ، فِي); 6) (*нариги томонга бирор н. орқали*) ўтказмоқ, олиб ўтмоқ (عَبْرَ); V تَجَوَّزَ (*бирор н. ни*) керагидан оз қилишга ўзида эрк топмоқ; 2) (*н. дадир*) ғайратсизлик қилмоқ (فِي); 3) кинояли (образли) иборалар ишлатмоқ; 4) *халқ.* уйланмоқ, турмушга (эрга) чиқмоқ; уйланган бўлмоқ, турмушга чиққан бўлмоқ (*сол.* تَزَوَّجَ); VI تَجَاوَزَ 1) ҳаддан ошмоқ; ошириб юбормоқ, ошмоқ; السَّبْعِينَ ~ у етмишдан ошди; 2) айланиб ўтмоқ; ёнидан ўтмоқ; кезиб чиқмоқ, айланиб чиқмоқ; 3) у томонга ўтмоқ; кесиб ўтмоқ, кесишмоқ; ~ كُلَّ المَشَاكِلِ ҳамма қийинчиликларни енгмоқ; 4) ўзини тиймоқ, сабр-қаноат қилмоқ, (*н. дандир*) бўйин товламоқ, бош тортмоқ (عَنْ); 5) (*н. нидир*) кечирмоқ, афв этмоқ (عَنْ); اللهُ عَنْهُ! ~ уни Оллоҳ кечирсин!; VIII اِجْتَازَ 1) ўтмоқ; у томонга ўтмоқ, (кўндаланг) кесиб ўтмоқ, оралаб (орасидан) ўтмоқ; اِمْتِحَانًا ~ имтиҳондан ўтмоқ; 2) бошдан кечирмоқ, тотмоқ; ташвиш тортмоқ, қайғурмоқ; ضَائِقَةً ~ кризисни бошдан кечирмоқ (ўтказмоқ); 3) (*тўсиқларни*) енгиб ўтмоқ; X اِسْتَجَازَ 1) рухсат (ижозат, изн) сўрамоқ; 2) (*олимлик*) дипломи берилишини сўрамоқ

– إِجَازَةٌ *кўп.* ـاتٌ — 1) ижозат, рухсат, изн сўраш; إِجَازَاتُ التَّصْدِيرِ (الاسْتِيرَادِ) импорт ёки экспортга олинган рухсатнома; 2) аттестат; (*олимлик даражаси берилгани ҳақидаги*) диплом; ~ القُنْصُلِ ёки الـ~ القُنْصُلِيَّةُ экзекватура (*чет эл давлати томонидан консуллик ваколати берилгани ҳақида ҳужжат*); 3) таътил; مَدْفُوعَةٌ ~ ҳақ тўланадиган таътил (отпуска); ~ مَرَضِيَّةٌ касаллик туфайли олинган таътил; ~ الوَضْعِ ёки ~ الوِلَادَةِ ёки ~ الحَمْلِ ҳомиладорлик таътили (декрет таътили); غَائِبٌ بِالـ~ таътилдаги (*киши*); حَضَرَ إِلَى ... بِالـ~ бирор ерга таътилга бормоқ

– اِجْتِيَازٌ (*бирор н. ни*) кесиб ўтиш, ўтиш жойи; ◊ الاِمْتِحَانِ ~ имтиҳон топшириш; العَقَبَاتِ ~ қийинчиликларни, тўсиқларни енгиб ўтиш

– أَجْوَزُ энг кўп мумкин бўлган

– تَجَاوُزٌ *кўп.* ـاتٌ — 1) (*бирор н. ни*) кесиб ўтиш; 2) ортиқ, ошиқ ҳаддан ортиқ ҳолат, сўнгги чегара; 3) қонунчиликнинг бузилиши

– تَجَوُّزٌ кинояли (метафорик, образли) ибора; أُسَمِّيهِ هٰكَذَا مِنْ بَابِ الـ~ (عَلَى سَبِيلِ الـ~) мен буни шунчаки киноя қилиб айтаяпман.

– جَائِزٌ ўтувчи, ўтаётган; 2) рухсат этилган, мумкин бўлган; غَيْرُ ~ ножўя, чакки, йўл қўйиб бўлмайдиган, мумкин (жоиз) бўлмаган, ножоиз; مِنَ الْجَائِزِ أَنْ ... бўлиши мумкин бўлган, эҳтимолдан узоқ бўлмаган (узоқ эмас)

– جَائِزَةٌ кўп. جَوَائِزُ мукофот; ютуқ; қўшимча ҳақ; ~ بَيْرُونِي Беруний мукофоти

– جَوَازٌ[1] 1) ўтиш, ўтиб кетиш, йўл юриш; ўтиладиган жой; 2) йўл қўйилиши мумкин бўлиш, эҳтимоллик, бўлиши мумкинлилик, имконият, мумкин бўлишлик; қонунийлик, қонунчилик; рухсат; عَدَمُ ~ йўл қўйиб бўлмаслик; ~ الامْتِحَانِ имтиҳон топшириш; 3) *халқ.* никоҳ, уйланиш

– جَوَازٌ[2] *кўп.* ـَاتٌ 1) *шунингдек:* ~ السَّفَرِ паспорт; مَصْلَحَةُ الْجَوَازَاتِ паспорт бўлими; 2) паспортдаги виза (*ҳукуматнинг бошқа мамлакат граждани паспортига унинг келиб-кетиши ёки ўтиши учун рухсат бериб қўядиган махсус белгиси*)

– جَوْزٌ[1] *халқ.* 1) қўш, жуфт; 2) эр-хотин (*сол.* زَوْجٌ)

– جَوْزٌ[2] *кўп.* أَجْوَازٌ 1) бўшлиқ; أَجْوَازُ الْفَضَاءِ фазо бўшлиғи; 2) асосий қисм, асос, моҳият, негиз

– جَوْزٌ[3] *жам.* ёнғоқлар; ~ الْبَلُّوطِ дуб дарахти ёнғоқлари; ~ الطِّيبِ мускат ёнғоғи, мускат (*Осиёнинг иссиқ мамлакатларида ўсадиган доим яшил дарахт ва унинг хушбўй мағизли ёнғоғи*); ~ الْقَزِّ пиллалар; ~ الْكَشْيُو ҳинд ёнғоғи; الـ~ الْمُقَيِّءُ равоч; ~ الْهِنْدِ *ёки* الـ~ الْهِنْدِيُّ кокос ёнғоғи (*кокос хурмосининг ёнғоғи*); ~ خَشَبُ ёнғоқ ёғочи (*қурилиш материали сифатида*)

– جَوْزَاءُ: بُرْجُ الـ~ *астр.* Жавзо буржи; ~ بَيْتُ الـ *астр.* Байтулжавзо (*Жавзо уйи*); ◊ النَّجَاحُ عَلَيْهِ أَبْعَدُ مَنَالاً مِنَ الـ~ унинг муваффақият қозонишига ҳали анча бор

جَوْزَةٌ[1] *кўп.* ـَاتٌ — ёнғоқ; ~ الْحُلْقُومِ *ёки* ~ الرَّقَبَةِ *анат.* кекирдак

– جَوْزَةٌ[2] *кўп.* ـَاتٌ — чилим; ~ شَرِبَ الـ чилим чекмоқ; ~ شَرِبَ الْحَشِيشِ наша чекмоқ

– جَوْزِيٌّ 1) ёнғоқли; 2; жигарранг, ёнғоқ ранг

– جِيزَةٌ *халқ.* никоҳ, уйланиш

– مُتَجَاوِزٌ ўтувчи, чегарадан ўтувчи

– مُتَجَوِّزٌ уйланган, оилали

– مَجَازٌ[1] 1) йўл, ўтиш жойи, ўтиб бўладиган жой, йўлак, коридор; 2) бўғоз (*денгизда*); 3) кинояли, кесатиқли, шамали (*гап*); образли ибора; истиора, киноя, мажоз, метафора; ~اً *ёки* فِي سَبِيلِ الـ~ истиора (метафора) ларга бой, мажозий, метафорик

– مَجَازٌ[2]: ~ةٌ أَرْضٌ ~ ёнғоқзор ер, ёнғоқ дарахти кўп бўлган жой

– مُجَازٌ 1) рухсат (нома) си бор киши; 2) лиценциат, диплом (аттестати) бор киши; الـ~ فِي الْعُلُومِ الْجُغْرَافِيَّةِ география (жўғрофия) фанлари номзоди

– مَجَازِيٌّ мажозий, метафорали

– مُجَاوَزَةٌ 1) ўтиш; 2) ошириб юбориш, ортиқ, ошиқ

جَوْزَلٌ *кўп.* جَوَازِلُ кабутар (каптар) боласи

I جَاسَ (у) جَوْسٌ (جوس) излаб топмоқ; қидириб топмоқ; изғимоқ, дайдимоқ, тентираб юрмоқ; VIII اجْتَاسَ = I

جَوْسَقٌ *кўп.* جَوَاسِقُ 1) дўкончa; будка; киоск; 2) шийпонча; 3) қаср, қалъа, сарой, арк, қўрғон

I جَاعَ (у) جَوْعٌ (جوع) оч бўлмоқ, очиқмоқ; II جَوَّعَ оч қолдириб силласини қуритмоқ, очликдан тириштирмоқ; IV أَجَاعَ = II; ~ نَفْسَهُ очиқмоқ, оч қолмоқ; V تَجَوَّعَ атайлаб оч қолмоқ, ўзини қантармоқ; X اسْتَجَاعَ ўзини ҳамиша оч ҳис қилмоқ, қорни тўймаслик

– تَجْوِيعٌ овқатдан маҳрум бўлиш

– جَائِعٌ *кўп.* جِيَاعٌ *ёки* جُوَّعٌ очиққан, зориққан; оч

– جَائِعٌ = جَعَانِينَ *кўп.* جَعَانٌ

– جُوعٌ 1) очлик, қорин очган ҳолат; тўйиб овқат емаслик; الـ~ كَافِرٌ *мтл.* очлик ҳар нарсага мажбур қилади (*сўзма-сўз:* очлик – кофирдир) 2) норозилик билдириб овқатдан воз кечиш, очлик эълон қилиш; ◊ هٰذَا لَا يُسْمِنُ وَلَا يُغْنِي مِنْ ~ бу ишга унинг ҳеч қандай ёрдами (нафи) тегмайди

– جَائِعٌ = جِيَاعٌ *кўп.* جَوْعَى *мн.* جَوْعَانُ

– جُوعٌ = مَجَاعَةٌ

– مَجَاعَةٌ = مَجْوَعَةٌ

I جَافَ (а) جَوْفٌ бўш бўлмоқ, ичи кавак бўлмоқ; II جَوَّفَ ичини кавак (бўш) қилмоқ; тешмоқ, ўймоқ; V تَجَوَّفَ = I

– أَجْوَفُ *мн.* جَوْفَاءُ *кўп.* جُوفٌ бўш, кавак; ~ الْخَدَّيْنِ ботиқ юзли, юзи ичига кирган (*одам*); ~ فِعْلٌ *грам.* бўш феъл; كَلِمَاتٌ جَوْفَاءُ *ёки* عِبَارَاتٌ جَوْفَاءُ бўш, маъносиз сўзлар; қуруқ маҳмадоналик, сергаплик, эзмалик; ◊ الشَّاعَاتُ الْجَوْفَاءُ жимжит тун; *ик.с.* الأَجْوَفَانِ *анат.* қорин ва жинсий олат (*аёллардаги*)

– تَجْوِيفٌ *кўп.* ـَاتٌ, تَجَاوِيفُ — 1) тешиш, ўйиш; чуқурлаш; 2) чуқур, ўйилган жой, камчақ, ичига ботган жой (ботиқ); бўшлиқ; تَجْوِيفَاتُ الْقَلْبِ юрак бўшлиқлари; الـ~ الصَّدْرِيُّ кўкрак бўшлиғи; ~ الْبِرِيتُونِيُّ қорин бўшлиғи; ~ حُقِّيٌّ *анат.* бўғим чуқурчаси; 3) жар, жарлик

– جُوَافَةٌ *алиф.б.қ.*

– جَوْفٌ *кўп.* أَجْوَافٌ 1) бўшлиқ, кавак; ички томон, ич, ичкари; ~ السَّفِينَةِ трюм (*кеманинг механизмлар ўрнатиладиган ва юк ортиладиган остки қисми*); 2) қорин; ~ الإِنْسَانِ қорин; 3) ора, ўрта, туб, замин, қаър; ~ الأَرْضِ ер қаъри (ости); ~ الْخِضَمِّ

океаннинг чуқур жойлари; ◊ فِى ~ اللَّيْلِ қоп-қоронғи тунда, зимистонда

– جَوْفِىٌّ ичкаридаги, (ер) остидаги (қаъридаги); الأَنْهَارُ الـ~ـَةُ ер ости дарёлари; الْمِيَاهُ الـ~ـَةُ ер ости сувлари; الثَّرَوَاتُ الـ~ـَةُ ер қаърида яшириниб ётган бойликлар

– مُجَوَّفٌ бўш, ғовак, кавак

أَجْوَقُ мн. جَوْقَاءُ кўп. جُوْقٌ буришган, бужмайган, тиришган (юз ҳақида)

– جَوْقٌ кўп. أَجْوَاقٌ 1) йиғин, жамоат; 2) труппа (театр ёки цирк ижодий жамоаси); 3) оркестр; 4) хор (ашулачилар гуруҳи)

– جَوْقَةٌ кўп. ـَاتٌ гуруҳ, жамоа; ансамбль; مُوسِيقِيَّةٌ ~ оркестр; مُدِيرُ الـ~ дирижёр; الشَّرَفِ ~ фахрий легион

جُوكِىٌّ кўп. جُوكِيَّةٌ жокей (пойгачи-чавандоз)

I جَالَ (جول) (у) جَوْلٌ, جَوَلاَنٌ 1) атрофида айланмоқ, айланиб чиқмоқ; кезиб, айланиб чиқмоқ (машинада, отда ва ҳ.к.); 2) оламни кезмоқ, сафар қилмоқ; 3) айланиб юрмоқ, тентирамоқ, изғимоқ; у ёқ-бу ёққа юриб турмоқ, секин-аста юриб турмоқ; 4) от ўйнатиб юрмоқ, отни гижинглатмоқ, чопқир отда ўйнамоқ; صَالَ وَ~ қар. صَالَ; فِى خَاطِرِهِ ~ бирор нима ҳақида ўйламоқ; II جَوَّلَ = I; IV أَجَالَ 1) айланиб келишга қўйиб юбормоқ; الْكَنَّاسُونَ مَكَانِسَهُمْ ~ عَلَى الأَرْصِفَةِ супурувчилар тўшама йўлда яхши ишладилар; 2) атрофни айлантириб чиқмоқ, айлантирмоқ; بَصَرَهُ ~ атрофни кўздан кечирмоқ; فِيهِ الْفِكْرَ طَوِيلاً ~ бирор нима ҳақида узоқ ўйламоқ; الرَّأْىَ فِى ... ~ ... (бирор н. ни) муҳокама қилмоқ; V تَجَوَّلَ 1) оламни кезмоқ, сафар қилмоқ; 2) айланиб юрмоқ, тентирамоқ, изғиб юрмоқ, сайр қилиб юрмоқ; VI تَجَاوَلَ ўзаро от солишмоқ (урушда)

– إِجَالَةٌ айланиш; ◊ الْفِكْرِ ~ фикр юритиш

– تَجْوَالٌ 1) оламни кезиш, саёҳат қилиш; 2) дайдиб (изғиб, тентираб) юриш; кезиб чиқиш; 3) айланиб чиқиш; айланиб ўтиш

– تَجَوُّلٌ дайдиш, изғиш, тентираш, кезиш; сайр қилиш

– مُتَجَوِّلٌ = جَائِلٌ

– جُوَالٌ кўп. ـَاتٌ, أَجْوِلَةٌ қоп (сол. شُوَالٌ қар. شول)

– جَوَّالٌ 1. 1) оламни кезувчи, саёҳат қилувчи; 2) саёқ, дайди, бекарор, кўчманчи; بَائِعٌ ~ кўчманчи савдогар; 2. саёҳатчи, сайёҳ; турист

– جَوَّالَةٌ 1) буюк саёҳатчи, сайёҳ; 2) кўп. ـَاتٌ мотоцикл

– جَوْلٌ 1) оламни кезиш, саёҳат қилиш; 2) дайдиб (изғиб, тентираб) юриш, айланиб юриш; 3) айланиб чиқиш; айланиб ўтиш

جَوْلاَنُ: الـ~ Шом ўлкасидаги тоғ номи

– جَوَلاَنٌ = جَوْلٌ

– جَوْلَةٌ 1) саёҳат; турне (доирасимон маршрут бўйлаб саёҳат қилиш, доиравий саёҳат); туристик сафар; 2) тур, давра; айланиб ўтиш; айланиб чиқиш; рейс, қатнов (самолёт, пароход ва ҳ. к. лар ҳақида); 3) кезиб чиқиш, зиёрат қилиш; ҳаракат (мас., поршенники); 4) спорт. раунд (боксда: уч минутлик бир қур олишув вақти); رَبِحَ الـ~ الأُولَى биринчи раундни ютмоқ

– مُتَجَوِّلٌ 1) оламни кезувчи; саёҳат қилувчи; بَيَّاعٌ ~ кезиб юрувчи савдогар; ташувчи, етказиб берувчи, тарқатувчи; 2) саёқ, дайди, бекарор, кўчманчи; 3) кўчма; сайёр; походда (сафарда) ишлатиладиган; وَكِيلٌ ~ кўчиб юрувчи, сайёр вакил; مُرَاسِلٌ ~ кўчиб юрувчи, сайёр мухбир

– مَجَالٌ кўп. ـَاتٌ 1) ўрин, жой; لَيْسَ هُنَا ~ لِلشَّكِّ бу ерда ҳеч қандай шак-шубҳага ўрин йўқ; لَيْسَ هُنَا ~ لِلْكَلاَمِ عَلَى ... бу ерда ... ҳақда гапиришга ўрин йўқ; لَيْسَ هُنَا ~ لِمُنَاقَشَةِ هٰذِهِ الْمَسْأَلَةِ бу ер шу масала бўйича баҳслашиш жойи эмас; 2; бўшлиқ, фазо, макон; الـ~ кенглик, сайҳон ер, яланглик; وَاسِعُ الـ~ кенг, бепоён; الـ~ الْجَوِّىُّ ҳаво бўшлиғи; الـ~ الْحَيَوِىُّ тирик жонлар яшай оладиган ҳудуд; 3) соҳа, майдон, арена; الْعَمَلِ ~ фаолият майдони (соҳаси); الْقُوَّةِ ~ физ. куч майдони; الـ~ الْكَهْرَبَائِىُّ электр (токи) майдони; الـ~ الْمَغْنَاطِيسِىُّ физ. магнит майдони; شِدَّةُ الـ~ الْمَغْنَاطِيسِىِّ физ. магнит майдонининг кучланганлиги; 4) шароит, муҳит; 5) имконият; لَمْ يَكُنْ عِنْدَهُ ~ لِلإِخْتِيَارِ унда танлашга имконият йўқ эди (бўлмади); لاَ ~ لِنُكْرَانِ هٰذِهِ الْحَقِيقَةِ бу ҳақиқатни инкор этиб бўлмайди

– مِجْوَلٌ кўп. مَجَاوِلُ 1) ҳалқа, чамбар, гардиш; осилган безак, шокила, кулон (бўйинга тақиладиган занжирли асл тош, зийнат буюми); 2) тумор ёки тумор ўрнида тақиб юриладиган нарса

جُولْفٌ гольф (тўп ўйинларидан бири)

جُوَالِقُ алиф.б.қ.

جَوْلَقٌ кўп. جَوَالِقُ гупчак; букса (вагон, локомотив ғилдирагининг гупчаги); втулька

جَامٌ алиф.б.қ.

جَوْنٌ кўп. جُونٌ 1. 1) қора (от); 2) оқ (от); 2. кун, кундуз куни

– جُونٌ кўп. أَجْوَانٌ қўлтиқ, кўрфаз

– جُونَةٌ кўп. جُوَنٌ (хушбўй моддалар, муаттар н. лар сақлаш учун) чарм қопланган саватча

جُنَّلَةٌ = جُونَلَةٌ

جَاهٌ алиф.б.қ.

جَوْهَرٌ кўп. جَوَاهِرُ 1) (ишдаги) моҳият, туб (асосий) маъно, мазмун, мағиз; الصُّورَةُ وَالـ~ шакл ва мазмун; 2) модда, материя; فَرْدٌ ~ а) атом; б) фалс. монада (1. Пифагор фалсафасига кўра: ягоналик – яшаш принципларидан бири; 2. Лейбницга кўра: жонли атомлардан иборат маънавий ягоналик бўлиб, олам ундан тузилгандир); 3) қимматбаҳо тошлар; жавоҳиротлар

– جَوْهَرْجِىٌّ кўп. جَوْهَرْجِيَّةٌ ёки جَوَاهِرْجِىٌّ кўп. جَوَاهِرْجِيَّةٌ заргар

– جَوْهَرَةٌ кўп. ـَاتٌ 1) гавҳар, қимматбаҳо тош; 2) қимматбаҳо зийнат буюми, жавоҳирот, қимматбаҳо нарса; кўч.м. хазина

– جَوْهَرِىٌّ 1) жиддий, муҳим, аҳамиятли; 2) моддий

– جَوْهَرِيَّةٌ моддийлик, моддият

– مُجَوْهَرَاتٌ *кўп.* жавоҳиротлар, қимматбаҳо нарсалар

I جَوِيَ (*a*) جَوًى 1) эҳтиросли бўлмоқ; 2) ғам-андуҳли бўлмоқ; VIII اجْتَوَى нафратланмоқ, жирканмоқ

– جَوًى оташин (қизғин) муҳаббат; эҳтирос, ҳирс, нафс

جُوَيْدَارٌ жавдар, жавдари буғдой

I (جيأ) جَاءَ (*u*) مَجِيءٌ 1) келмоқ, етиб келмоқ, ҳозир бўлмоқ; ~ إِلَى الدُّنْيَا туғилмоқ, дунёга келмоқ; ... ~نَا الْبَيَانُ الآتِي бизга шундай баёнот келиб тушдики,...; ... ~ مِنَ الْقَاهِرَةِ أَنَّ Қоҳирадан шундай маълумот олиндики, ...; 2) (*к. нимадир олдига*) келмоқ, яқинлашмоқ (عَلَى); 3) содир бўлмоқ, ҳосил бўлмоқ, маълум бўлмоқ; ~ هَذَا طِبْقَ مَرَامِهِ бу унинг хоҳишига биноан содир бўлди; 4) қилмоқ, бажармоқ, амалга оширмоқ; 5) (*н. нимадир*) олиб келмоқ (بِ); (*к. нимадир*) келтирмоқ, олиб келмоқ (بِ); 6) тутилмоқ, сақланмоқ, турмоқ, бўлмоқ, ҳисобланмоқ, ҳисобда бўлмоқ, (*н. бир орқали*) хабар қилинмоқ, хабар бермоқ (فِي). وَقَدْ ~ فِي الأَمْثَالِ أَنَّ ... мақолда айтилишича, ...; IV أَجَاءَ (*бирор к. ни*) олиб келмоқ, келтирмоқ

– جَاءٍ *мн.* جَائِيَةٌ келувчи

– جَيْئَةٌ келиш; ~ وَ (ذُهُوبًا) ذَهَابًا تَمَشَّى олдинга ва орқага юрмоқ

– مَجِيءٌ келиш, етиб келиш

جِيبٌ *кўп.* ـَاتٌ — юбка (*хотин-қизлар кийими*)

I (جيب) جَابَ (*u*) جَيْبٌ 1) (*кўйлакда*) қирқим қилмоқ; 2) *халқ.* олиб келмоқ

– جَيْبٌ *кўп.* جُيُوبٌ 1) чўнтак, кисса; ~ سَاعَةُ الـ чўнтак соати, ён соат; ~ سِكِّينُ الـ чўнтак пичоғи, ёнда олиб юриладиган пичоқ, пакки; ~ قَامُوسُ الـ чўнтак луғати; ~ مَصْرُوفُ الـ чойчақа; кундалик майда харажатлар; ~ وَضَعَ فِي الـ а) киссага (ҳамёнга) солмоқ; б) чўнтакка урмоқ, ўзиники қилиб олмоқ; أَبُو ~ مَخْرُوق исрофгар, (*пул ва молни беҳуда сарф қиладиган* (*совурадиган*) одам; 2) кесма (*кўйлакдаги*); 3) *маж.* юрак, кўнгил, қалб, дил; نَاصِحُ الـ~ дили пок, қалби тоза; 4) *мат.* синус; ~ تَمَامِ الزَّاوِيَةِ *мат.* косинус; 5) (*қаршилик*) уяси, ўчоғи

– جَيْبِيٌّ чўнтакка оид, жайбий

– جَيْبِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ — чўнтакда олиб юриладиган ибодат (намоз, дуолар) китоби, тўплами

جِيدٌ *кўп.* أَجْيَادٌ бўйин, гардан

جَيْرِ ҳа, албатта

جِيرٌ оҳак; *кимё.* кальций; ~ حَيٌّ сўндирилмаган оҳак; ~ مُطْفَأٌ сўндирилган оҳак; ~ نِتْرَاتُ الـ кальций нитрати (тузи), оҳакли селитра; ~ كَرْبُونَاتُ الـ кальций карбонати

– جَيَّارٌ 1) сўндирилган оҳак; 2) оҳак сотувчи, оҳакфуруш

– جَيَّارَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — оҳак пишириладиган (тайёрланадиган) хумдон

– جِيرِيٌّ оҳакли; бўрли

جِيرُوسْكُوبٌ гироскоп (*ўз ўқи ҳолатини ўзгартмай айланиб турадиган диск, урчуқ*)

جَيْرُونُ *Дамашқ дарвозаларидан бирининг номи*

جِيزَاوِيٌّ жизавий, Жизадан, Жиза шаҳрининг кишиси

I (جيش) جَاشَ (*u*) جَيْشٌ 1) қўзғалмоқ, уйғонмоқ, кўтарилмоқ; ҳаяжонланмоқ; 2) қайнамоқ, бурқирамоқ, жўш урмоқ; ◊ ~تْ نَفْسُهُ унинг кўнгли айниди; II جَيَّشَ сафарбар қилмоқ, қўшин (армия) йиғмоқ; جَيَّشَ الْجُيُوشَ *маж.* (... *учун*) қўшин йиғилди (لِـ); X اِسْتَجَاشَ (*сезги, ҳис-туйғу*) уйғотмоқ, қўзғатмоқ

– جَائِشٌ 1) ҳаяжонланган; қўзғолган, уйғонган; 2) қайнаётган, бурқираётган, жўш ураётган; ◊ ~ النَّفْسِ кўнгли айниган

– جَيَّاشٌ қайнаб тошган, пишқирган, жўшқин, қайноқ

– جَيْشٌ *кўп.* جُيُوشٌ қўшин, лашкар, армия; ~ مَجْلِسُ الـ ҳарбий совет (йиғин); ~ وَحَدَاتُ الـ ҳарбий (аскарий) қисмлар

– جَيَشَانٌ 1) ҳаяжонланиш, уйғониш, қўзғалиш; 2) қайнаш, бурқираш, жўш уриш; ◊ ~ النَّفْسِ кўнгил айниш

(جيص) II جَيَّصَ *халқ.* ичак газларини чиқармоқ

I (جيف) جَافَ (*u*) جَيْفٌ 1) чиримоқ, бузилмоқ, сасимоқ; 2) ёмон ҳидли бўлмоқ; II جَيَّفَ = I; V تَجَيَّفَ 1) чиримоқ, иримоқ, бузилмоқ, сасимоқ, айнимоқ; 2) мурда (ўлик) ҳиди келмоқ

– جِيفَةٌ *кўп.* جِيَفٌ, أَجْيَافٌ ўлимтик, ўлакса, ўлик, мурда

– جِيفِيٌّ ўликка (мурдага) оид; ◊ ~ زَاغٌ *ёки* ~ غُرَابٌ қарға

جِيلٌ *кўп.* أَجْيَالٌ 1) авлод, насл, зурриёт; сулола; ~ بَعْدَ ~ عَلَى مَرِّ авлоддан-авлодга; ~ مِنْ ~ إِلَى наслдан-наслга; 2) аср; الأَجْيَالِ асрлар ўтиши билан; أَجْيَالٌ авлодлар оша, асрлар оша, асрлар давомида

جِيلاَتِي, جِيلاَتَةٌ муз қаймоқ, роҳати жон (*мороженое*)

جِيلاَتِينٌ елимшак, желатин

جِيلُوتِينٌ гильотина, бош оладиган жоди (*дастлаб 1792 йилда Францияда буржуа революцияси кунларида ишга солинган*)

جِيلِي желе (*мева суви, шакар ва желатиндан тайёрланадиган ширин дирилдоқ овқат*)

جِيمٌ 1) (ج *ҳарфининг номи*) жим; 2) гамма (*юнон алифбосининг учинчи ҳарфи*); ◊ ~ سِينٌ وَ ~ جَوَابٌ, سُؤَالٌ وَ (*қисқ. дан*) сўроқ, сўроқ қилиш

– جِيمِيٌّ ج ҳарфи билан боғлиқ; ◊ الأَشِعَّةُ الـ~ـيَّةُ гамма нури

جِمْخَانَةٌ = جِيمْخَانَةٌ

جيارتين = جيوتين

جيوفيزيا геофизика

جيوفيزيائي، جيوفيزيقي 1. геофизикага оид; 2. геофизик

جيوكيميائي геокимёга оид, геокимёвий

جيولوجيا геология

– جيولوجي 1. геологияга оид, геологик; 2. геолог

ح

ح (حَاءٌ) ҳо (*араб алифбосининг олтинчи ҳарфи, абжадда - 8*)

ح, حا *халқ.* رايح сўзининг қисқартмаси; 1) (*иш-ҳаракатнинг яқин келаси замонда амалга ошишини билдирувчи сўз*); أنا حاكتب ҳозир ёзаман; إيه حنعمل? нима қиламиз?, нима қилсак бўларкин?; 2) хиҳ (*эшакни юргизиш учун ишлатиладиган ундов сўз*)

حاحة *халқ.* вағиллаш (*мас., ғозлар*), маъраш, бақраш (*мас., эчкилар*); ~ كانت مرتاحة جابت لها *мқл.* оғримаган бошга ортиқча ташвиш

حاخام *кўп.* ات — *дин.* раввин (*яҳудийлар руҳонийси*); باشي ~ бош раввин; كبير حاخامات إسرائيل Исроилнинг бош раввини (руҳонийси)

حام *дин.* Ҳом (*Нуҳ алайҳиссаломнинг ўғиллари*)

حامول *қар.* حمل

حامي 1. ҳомий; Ҳомга оид; اللغات الـ~ـة ҳомий тиллар; 2. ҳом (*Шимолий Африка халқларидан бири*)

حان май, шароб сотиладиган дўкон, ковоҳхона, майхона; ◊ بنت

الـ~ май, шароб

حانا *ат.от, мн.* Ҳоно; كان بين ~ ومانا *маж.* икки ўт орасида бўлмоқ (*сўзма-сўз:* Ҳоно билан Моно ўртасида бўлмоқ)

حانة *кўп.* ات — май, шароб сотиладиган дўкон; ковоҳхона, майхона

حانوت *кўп.* حوانيت дўкон; май, шароб сотиладиган дўкон; ковоҳхона, майхона

– حانوتي *кўп.* حانوتية 1) дўкондор, баққол, аттор; 2) тобутсоз

I حب (а/и) حب 1) севмоқ, яхши кўрмоқ; қаттиқ муҳаббат боғламоқ, арзанда қилмоқ; 2) хоҳламоқ, тиламоқ, орзу қилмоқ; II حبب 1)муҳаббат уйғотмоқ, севги пайдо қилмоқ; (*бирор к. кўнглига*) муҳаббат солмоқ (إلى); (*бирор н. га*) қизиқтирмоқ (إلى); ~ تلاميذه إلى اللغة العربية у ўқувчиларини араб тилига қизиқтирди; 2) дон бермоқ, ҳосил бермоқ (*бошоқли ўсимликлар ҳақида*); 3) гранулламоқ (*ойна, шиша, ўғит ва б. ларни дона-дона шаклда тайёрламоқ*); IV أحب 1) севмоқ, яхши кўрмоқ.(*бирор к. га*) мойиллик ҳис этмоқ; 2) дон бермоқ, ҳосил бермоқ (*бошоқли ўсимликлар ҳақида*); V تحبب 1) (*бирор к. га*) муҳаббат изҳор қилмоқ (إلى); 2) (*бирор к. нинг*) муҳаббатига эришмоқ; кўнглини олишга интилмоқ, кўнгил овламоқ;

VI تحابب ёки تحاب бир-бирини севмоқ, севишмоқ, яхши кўрмоқ; дўстона муносабатда бўлмоқ; X استحب 1)севмоқ, яхши кўрмоқ; бирор нарсадан лаззатланмоқ, роҳат топмоқ; маъқул, матлуб ҳисобламоқ; 2) афзал кўрмоқ (على); 3) *мажҳ.* мақтовга сазовор бўлмоқ, мақташга арзимоқ; 4) ҳаммага маъқул бўлмоқ, расм-одат бўлиб қолмоқ

– أحب энг севимли, энг севикли; إلى ... من ... ...га ...дан кўра маъқулроқ, афзалроқ

– تحابب، تحاب ўзаро муҳаббат; дўстлик, дўстона муносабатлар

حب *жам. кўп.* حبوب 1) дон; уруғ; الهال ~ кардамон (*занжабилгуллилар оиласига кирадиган ўсимлик*) уруғи; الرمان ~ анор донаси; البركة ~ *бот.* чернушка (*ўсимлик*); الرأس ~ *бот.* гнидник (*ўсимлик*); الرشاد ~ кресс салат (*барги ейиладиган бир йиллик ўсимлик*); الشوم ~ *бот.* қизил мевали бутанинг меваси; ~ الملوك *бот.* а) ҳаббулмалик (*ўсимлик*); б) олча (*гилос*); ألقى الـ~ (*тузоққа илинтириш мақсадида*) дон ташламоқ; 2) қулупнай, малина каби юмшоқ мевалар; 3) ҳалдори; 4) *кўп.* дон; ◊ الصبا ~ ёки الشباب ~ ғудда, ҳуснбузар; الغمام ~ дўл

– حبة القلوب ~ кўнгил хилватгоҳи

– حب[1] муҳаббат, севиш; ҳавас, тилак, рағбат; الاستطلاع ~ билишни ҳавас қилишлик, билимга қизиқишлик, илмга берилганлик; (النفس) الذات ~ худбинлик, эгоизм; السلم ~ пацифизм, урушга қарши чиқиш, тинчликсеварлик; الظهور ~ шуҳратпарастлик, манманлик, мағрурлик; الغير ~ альтруизм, кишиларга яхшилик (*эзгулик*) қилиш; الوطن ~ ватанпарварлик; ~ و كرامة зўр хурсандлик билан, бажону дил; ~ بـ... ёки ~ وقع في الـ~ لـ... (*бирор н. ни*) севганидан, меҳр қўйганидан; яхши кўриб қолмоқ, ошиқ бўлиб қолмоқ

– حب[2] *кўп.* حباب кўза, кумғон

– حب[1] = حبة

– حب *кўп.* أحباب 1. севгили, ошиқ, маҳбуб, ёр; 2. дўст

– حبة саҳродаги еб бўлмайдиган дон ёки уруғ

– حَبَابٌ 1) жимирлаш, мавж уриш, мавж; сувнинг жимирлаши; (*сув юзидаги*) ҳаво пуфакчалари; 2) денгиз қаъри

– حَبَابٌ 1 = حُبٌّ 1

– حُبَابٌ 2 илон; أُمُّ ~ бу дунё, ўткинчи дунё

– حَبَابَةٌ *кўп.* حَبَابٌ ампула (*дори қуйиб, оғзи кавшарланган шиша идиш*)

– حَبَّابٌ кўзафуруш

– حَبَبٌ 1 жимирлаш, мавж уриш, мавж; сувнинг жимирлаши; (*сув юзидаги*) ҳаво пуфакчалари

– حَبَبٌ 2 тишлар қатори, бир қатор тизилган тишлар

– حَبَّةٌ *кўп.* ـاتٌ — 1) уруғ донаси; حَبَّاتُ السُّبْحَةِ тасбиҳ доналари; الْـ~ُ السَّوْدَاءُ *ёки* ~ُ الْبَرَكَةِ *бот.* қора зира, чернушка (*ўсимлиги ва уруғи*); الْـ~ُ الْحُلْوَةُ *бот.* анис, арпабодиён (*уруғидан хушбўй мой олинадиган ўсимлик*); 2) қулупнай, малина каби юмшоқ меванинг донаси; 3) ҳапдори донаси; 4) ғудда (ҳуснбузар) донаси, бир дона ҳуснбузар; 5) *халқ.* озгина, арзимас; 6)....та, дона (*нумератив*); 7) ҳабба (*1/72* فَدَّانٌ *ёки 58,345 м2 га тенг бўлган юза бирлиги*);(الشَّعِيرِ ~ *1/144* ذِرَاعٌ مِعْمَارِيٌّ *ёки 0,52l см.-га тенг бўлган узунлик бирлиги*); ◊ يَا ~ عَيْنِي ~ الْعَيْنِ кўз қорачиғи; азизим!, жоним!; ~ الْقَلْبِ юрак; جَعَلَ كُلَّ ~ قُبَّةً пашшадан фил ясамоқ (*сўзма-сўз:* кичкина уруғдан катта гумбаз ясамоқ)

– حُبِّيٌّ ишқий, ошиқона; мехрли, самимий, илтифотли; дўстона, дўстларча; тотув; ~اً мехр билан, самимият билан, севиб

– حَبِيبٌ *кўп.* أَحْبَابٌ، أَحِبَّاءُ 1. ҳабиб (*эск.*), севгили, ошиқ, маҳбуб, хуштор, ёр; 2. 1) жонажон, азиз, манзур; ~ الشَّعْبِ халққа манзур бўлган; 2) дўст, жўра, ўртоқ, ошна; ◊ أَبُو ~ секретарь (*Овруло ва Россияда яшайдиган қуш*)

– حَبِيبَةٌ *кўп.* حَبَائِبُ маҳбуба, маъшуқа

– حُبَيْبَةٌ *кўп.* ـاتٌ — уруғ доначаси

– حُبَيْبِيٌّ донадор, дона-дона; ~ خَشَبٌ пресланган қиринди (*қурилиш материали*)

– مُتَحَابٌّ кўнгил яқинлик қилувчи ва кўнгил яқинликни хуш кўрувчи; дўстона муносабатда бўлган; الدُّوَلُ الْـ~ـةُ дўст давлатлар

– مُحِبٌّ 1. муҳиб, севувчи, яхши кўрувчи, мехрибон; ~ لِلسِّلْمِ тинчлик севар; ~ لِلْحُرِّيَّةِ эркcевар, ҳурриятпарвар; ~ لِذَاتِهِ худбин; ~ لِلْعَمَلِ меҳнатсевар; 2. ошиқ одам; ошиқ, маъшуқ, маҳбуб; мухлис, ишқибоз, ихлосманд; مُحِبُّو الْفَنِّ санъат мухлислари

– مُحَبَّبٌ 1 севимли, севикли; кўнгилга ёққан, афзал кўрилган; кўнгилдаги, хоҳишдаги

– مُحَبَّبٌ 2 дона-дона, донадор, дона-дона шаклда тайёрланган, гранулаланган

– مَحَبَّةٌ муҳаббат, севги; садоқат; мехр, кўнгил қўйишлик

– مَحْبُوبٌ 1. севимли, севикли; кўнгилга ёққан, афзал кўрилган, кўнгилдаги, хоҳишдаги; 2. *кўп.* مَحَابِيبُ севикли, жонажон, азиз, эрка, арзанда; маҳбуб, хуштор, ёр

– مُسْتَحَبٌّ 1)севимли, севикли; 2) афзал кўрилган, яхшироқ деб билинган; 3) маъқулланган; матлуб, тилакдаги, исталган, орзу қилинган; мақташга сазовор, мақтаса арзийдиган; 4) қизиқарли, қизиқ

حَبْحَبَ тизиллаб (жимирлаб) оқмоқ, оҳиста оқмоқ (*сув ҳақида*)

– حُبَاحِبٌ *кўп.* حَبَاحِبُ ялтироқ қурт (*кечаси ялтириб турадиган қурт*)

– حَبْحَبَةٌ *кўп.* حَبْحَبٌ тарвуз (*Ҳижозда*)

(حبذ) II حَبَّذَ маъқулламоқ, маъқул кўрмоқ; тақдирламоқ; жуда мақтамоқ, мадҳ қилмоқ; мадҳия ўқимоқ

– تَحْبِيذٌ маъқуллаш, маъқул кўриш; тақдирлаш; розилик, ризолик

– حَبَّذَا қандай яхши!, қандай ажойиб!; ~ الرَّجُلُ бу одам қандай ажойиб!; ~ الْمَرْأَةُ бу аёл қандай яхши!; لَوْ ~ . . . агар ...са, қандай яхши бўларди!

I (ـُ ~) حَبَرَ (у) حَبْرٌ، حَبْرَةٌ 1) безамоқ, безатмоқ, ясатмоқ, зеб бермоқ, зийнатламоқ, оро бермоқ; 2) хурсанд (мамнун) қилмоқ, севинтирмоқ, қувонтирмоқ, овутмоқ; حَبِرَ (а) حُبُورٌ хурсанд бўлмоқ, шод-хуррам бўлмоқ, шодланмоқ, қувонмоқ, завқланмоқ; II حَبَّرَ 1) безамоқ, безатмоқ, ясатмоқ; ясатиб юбормоқ, бежамаламоқ; пардоз бермоқ; гул солиб безатмоқ, нақшламоқ; 2) ёзмоқ; ~ الْمُسَوَّدَةَ қораламани (қора нусхани) ёзиб тугатмоқ; 3) сиёҳ, туш билан чизмоқ; қорайтирмоқ, қорага бўямоқ; IV أَحْبَرَ хурсанд қилмоқ, мамнун қилмоқ; V تَحَبَّرَ сиёҳ *ёки* тушга бўялмоқ (ботирилмоқ)

– حِبَارٌ *кўп.* ـاتٌ — حُبُرٌ из, белги, асар; ~ الضَّرْبِ калтак изи, кўк доғ, баданнинг кўкарган жойи; яра ўрни, ямоқ, чандиқ

– حُبَارَى *кўп.* حُبَارَيَاتٌ *зоол.* тувдоғ, тўхтатувалоқ (*турна туркумидан бўлган улкан қанотли чўл қуши*)

– حَبْرٌ 1 *кўп.* حُبُورٌ، أَحْبَارٌ حِبْرٌ 1) олим киши; سِفْرُ الْأَحْبَارِ *библ.* Левит; 2) попларнинг бошлиғи; юқори даражали руҳоний шахс; епископ; папа (*Римдаги*); الْـ~ُ الْأَعْظَمُ а) олий коҳин; б) папа (*Римдаги*)

– حَبْرٌ 2 = حُبُورٌ

– حِبْرٌ *кўп.* أَحْبَارٌ، حُبُورٌ 1)сиёҳ, бўёқ; ~ سِرِّيٌّ сирли (симпатик) сиёҳ (*қиздиргандан ёки махсус модда билан ҳўллангандан кейингина кўзга кўринадиган рангсиз сиёҳ*); قَلَمُ ~ авторучка; ~ صِينِيٌّ *ёки* ~ الشِّينِ Хитой туши; ~ مَطْبَعِيٌّ *ёки* ~ طِبَاعَةِ الصُّحُفِ босмахона бўёғи; 2) ранг, тус; ~ فَوْقَ الْوَرَقِ *маж.* бир парча қоғоз (*мас., шартнома ҳақида*); لَمْ يَكُنِ الْـ~ قَدْ جَفَّ بَعْدُ ... حَتَّى ҳали сиёҳи қуримасданоқ ...; أُمُّ الْـ~ *зоол.* уммул-ҳибр (*денгиз молюскаларининг бир тури*)

– حِبَرٌ йўл-йўл газлама

– حَبَرَةٌ *кўп.* اتٌ – َ — чойшаб, ёпинчиқ; мантиля (*испан аёллари ёпинадиган катта тўр рўмол*)

– حَبَرَةٌ *кўп.* حِبَرَاتٌ, حِبَرٌ йўл-йўл устки кийим

– حِبْرِيٌّ = حَبْرَوِيٌّ

– حَبْرِيٌّ, حِبْرِيٌّ 1) папага оид; 2) епископга оид

– حَبْرِيَّةٌ *кўп.* اتٌ – َ — риза (*христианларда: руҳонийларнинг ибодат вақтида кийдиган либоси*)

– حُبُورٌ хурсандлик, шодлик, қувонч, завқ

– مَحْبَرَةٌ *кўп.* مَحَابِرُ сиёҳдон

– يَحْبُورٌ хурсанд, шод, қувноқ, дилхуш, хушчақчақ; мамнун

I حَبَسَ (и) حَبْسٌ 1) ҳибсга олмоқ, қамамоқ, қамоққа олмоқ; 2) бекитмоқ, танбаламоқ, маҳкамлаб бекитмоқ; 3) сақламоқ, асрамоқ, қўриқламоқ; 4) тўхтатиб (тутиб) қолмоқ, тўсиб қўймоқ, халал бермоқ; وَ ~ نِي الْمَرَضُ الْمُفَاجِئُ عَنْ أَنْ أَزُورَكُمْ тўсатдан келган касаллик сизни зиёрат қилишимга монеълик қилди; ~ أَنْفَاسَهُ нафасини ичига ютиб турмоқ; 5) (*ҳиссиётни*) босиб турмоқ, ўзини тиймоқ; 6) (*бирор к. ёки н. олдига*) киришни тўхтатмоқ (عَنْ); 7) (*бирор н. борасида*) васият қилмоқ (عَلَى); бағишламоқ; II حَبَّسَ 1) қамоқларга солмоқ, қамоқларга тиқиб ташламоқ; 2) (*бирор н. ни*) вақф сифатида васият қилмоқ (عَلَى); IV أَحْبَسَ бахшида қилмоқ, бағишламоқ; ~ فَرَسًا فِي سَبِيلِ اللهِ Оллоҳ таоло йўлида от атамоқ; вақф қилмоқ; V تَحَبَّسَ бирор нарсага ўзини бағишламоқ, бахшида қилмоқ (عَلَى); VII انْحَبَسَ 1) маҳбус бўлмоқ, қамалмоқ, банди бўлмоқ; 2) тўхтатиб (тутиб) қолинмоқ, ушланиб қолмоқ; нафас олиши қийинлашмоқ; صَرَخْتُ وَلَكِنَّ الصَّرْخَةَ ~ تْ فِي حَلْقِي арзу додимни ҳеч ким эшитмайди (*сўзма-сўз: мен дод солдим, лекин додим оғзимда қолди*); VIII احْتَبَسَ 1) ҳибсга олинмоқ, қамоққа ташланмоқ; 2) ёпилмоқ, танбаланмоқ, маҳкам беркитилмоқ; 3) тўхтатиб (тутиб) қолинмоқ, ушланиб қолмоқ; нафас олиши қийинлашмоқ; ~ تْ أَنْفَاسُهُ унинг нафаси қисилди; ~ الصَّوْتُ فِي حَلْقِهِ овози бўғзида қолди

– احْتِبَاسٌ тўхталиш, тўхтаб қолиш; ~ الْبَوْلِ *мед.* бавл (сийдик)нинг тутилиши

– انْحِبَاسٌ тўхтаб қолиш, ушланиб қолиш; ~ فِي الْهَوَاءِ ҳавонинг димлиги, дамлиги; ~ الْمَطَرِ (الأَمْطَارِ) қурғоқчилик

– حَبْسٌ[1] ҳибсга олиш, қамаш; ~ احْتِيَاطِيٌّ эҳтиёт чораси сифатида (*суддан олдин*) ҳибсга олиш; ~ انْفِرَادِيٌّ танҳо кишини алоҳида камерага қамаш

– حَبْسٌ[2] *кўп.* حُبُوسٌ қамоқ, турма, қамоқхона; зиндон

– حُبْسٌ *кўп.* أَحْبَاسٌ хайрия мақсадларида васият қилиб қолдирилган мулк; вақф қилинган (*диний муассасаларга иона қилинган*)мулк; ~ كَانَ ~ عَلَى... (*бирор н. га ёки к. га*) тўлалигича тегишли бўлмоқ

– حِبْسٌ *кўп.* أَحْبَاسٌ 1) тўғон; дамба (*дарё четига ва умуман сув ҳавзалари атрофига тупроқ, шағал ва ҳ.к. лардан қурилган кўтарма*); 2) чойшаб

– حَبْسَخَانَةٌ *кўп.* اتٌ – َ — ҳибсхона, қамоқ, турма

– حَبْسَةٌ пул тўлаб ажратиб олиш, қутқариб олиш; гаровга қўйилган нарсани пул тўлаб қайтариб олиш; тўлов, ҳақ, бадал

– حُبْسَةٌ *мед.* сўзлаш, гапириш қобилиятини йўқотиш касаллиги

– حَبِيسٌ[1] 1. 1) маҳбус; қулфланган, танбаланган; қамал қилинган, қамал ичида қолган; 2) қисилган (*нафас ҳақида*); 2. *кўп.* حُبَسَاءُ 1) маҳбус, банди, қамалган киши; 2) тарки дунё қилган одам, дарвиш

– حُبْسٌ = حَبِيسٌ[2]

– مَحْبِسٌ *кўп.* مَحَابِسُ 1)қамоқ, турма; 2) (*бирор н. ни*) сақлайдиган жой; 3) резервуар (*суюқлик ёки газ сақланадиган катта идиш*); 4) тарки дунё қилган кишининг кулбаси

– مَحْبِسٌ бекитгич жўмрак

– مُحَبَّسٌ ~ عَلَيْهِ: вақф тайин қилинган шахс ёки муассаса

– مُحَبِّسٌ вақф тайин қилувчи шахс

– مَحْبِسَةٌ *кўп.* مَحَابِسُ тарки дунё қилган киши мавжуд (*бор*) бўлган жой (*макон*)

– مَحْبُوسٌ 1. маҳбус, қамалган; 2. банди, банди қилинган

(حبش) II حَبَّشَ 1) (*мас., пахта билан*) тиқиб тўлдирмоқ; 2) овқатга зираворсолмоқ

– تَحْبِيشَةٌ *кўп.* تَحَابِيشُ 1) бирор нарсага тўлдирилган (*бирор нарса*) тиқилган нарса; 2) зийнат, безак, пардоз, сайқал; 3) петрушка, қуриган ялпиз, пиёз, саримсоқдан иборат қайла

– حَبَشٌ: الْـ~ *жам.* ҳабашлар; ~ دُجَاجُ الْـ цесарка, қора товуқ (*ҳабаш товуғи*)

– حَبَشَةٌ: الْـ~ Ҳабашистон (Эфиопия)

– حَبَشِيٌّ *кўп.* حُبْشَانٌ, أَحْبَاشٌ 1. ҳабашга оид; الْـ~ـةُ ҳабаш (эфиоп) тили; 2. ҳабашистонлик, эфиоп

– حَبَشِيَّةٌ келиб чиқиши ҳабаш бўлган (*мас.,* сўз)

– حُبَيْشٌ *жам.* цесаркалар, ҳабаший товуқлар

– حُبَيْشَةٌ *кўп.* اتٌ – َ — цесарка, ҳабаший товуқ

– مُسْتَحْبِشٌ Ҳабашистон (Эфиопия) га оид фан (ҳабашунослик) билан шуғулланувчи олим, ҳабашунос

I حَبِطَ (а) حُبُوطٌ муваффақиятсиз чиқмоқ, муваффақиятсизликка учрамоқ, омади кетмоқ, омади юрмай қолмоқ; IV أَحْبَطَ бузмоқ, барбод қилмоқ; пучга чиқармоқ (*мас., тузилган режани*)

– حَبَطٌ[1] кўк доғ, баданнинг кўкарган жойи; яра ўрни, ямоқ, чандиқ

– حَبَطٌ[2] кўп беда еганидан туя қорнининг дамланиши

– حُبُوطٌ омаднинг кетиши, ишнинг орқага кетиши, муваффақиятсизлик, омадсизлик

(حبظ) II حَبَّظَ ҳазил қилмоқ, ҳазилкашлик қилмоқ, ҳазиллашмоқ; ҳазиллашиб вақтихушлик қилмоқ, хурсандчилик қилмоқ; енгилтаклик (бачканалик) қилмоқ

حَبَقٌ *бот.* гулбанд, сувялпиз; ~ الْبَقَرِ *бот.* мойчечак

– حُبَيْقٌ *кич.* хурмонинг энг сифатсиз нави

I حَبَكَ (у,и) 1) қалин (зич) қилиб тўқимоқ; пайпоқ тўқимоқ; арқон эшмоқ (ўрмоқ, чийрамоқ); тўқимоқ; الدَّسَائِسَ ~ фитна тўқимоқ, иғво қилмоқ; الْمُؤَامَرَةَ ~ суиқасд, фитна уюштирмоқ; السُّوءَ ~ (*бирор к. га қарши*) ёмон ният қилмоқ, қасд қилмоқ, ёмон нарсани ўйлаб қўймоқ (ضِدَّ); 2) тикмоқ, бириктириб маҳкамлаб улаб қўймоқ; полиг. (*китоб ва ш.к. ларни*) жуз-жуз қилиб тахламоқ *ёки* тикмоқ; қўшиб ўрмоқ; 3) (*бирор н. ни*) пухта, пишиқ қилмоқ; II حَبَّكَ бириктириб маҳкамлаб улаб қўймоқ; мустаҳкамламоқ, пишиқ қилмоқ; VIII احْتَبَكَ 1) чирмашиб (ўралашиб) кетмоқ, тўқилиб кетмоқ, чатишиб (чигаллашиб) кетмоқ; 2) маҳкамламоқ, яхшилаб жипс қилмоқ

– حَبَّاكٌ тўқувчи

– حِبَاكٌ *кўп.* حُبُكٌ қумлоқ *ёки* шунга ўхшаш жойдаги йўл

– حِبَاكَةٌ тўқимачилик

– حُبْكَةٌ *кўп.* حُبَكٌ 1) камар, белбоғ, бел; 2) *ад.* экспозиция (*воқеаларнинг бошланмаси*)

– حَبِيكَةٌ 1) *кўп.* حُبُكٌ (*осмон ёритгичининг*) ҳаракат йўли; 2) *кўп.* حِبَاكٌ = حَبَائِكُ

– مَحْبُوكٌ пишиқ қилиб тўқилган, яхшилаб (пухта) амалга оширилган; зўр, аъло даражадаги

I (حبل) حَبَلَ (у) حَبْلٌ 1) арқон *ёки* чилвир билан маҳкамламоқ; 2) тузоқ ёрдамида ушлаб олмоқ; тутмоқ, овламоқ; حَبِلَ (а) حَبَلٌ 1) ҳомиладор (иккиқат) бўлмоқ; 2) (*бирор н. га*) тўла бўлмоқ (مِنْ); II حَبَّلَ ҳомиладор қилмоқ; уруғлантирмоқ; IV أَحْبَلَ = II; VIII احْتَبَلَ тузоқ ёрдамида ушлаб олмоқ, тутмоқ, овламоқ

– أُحْبُولَةٌ *кўп.* أَحَابِيلُ, ـَـاتٌ ҳалқа, илмоқ, илгак, сиртмоқ; 2) тузоқ, қопқон

– حَابِلٌ 1) тузоқ қўювчи; овчи, сайёд; 2) ўриш (*ип*). ~ اخْتَلَطَ الْـ بِالنَّابِلِ ҳамма нарса аралаш-қуралаш бўлиб кетди (*сўзма-сўз: тузоқ қўювчи ёй отувчи билан аралашиб кетди*)

– حَابُولٌ хурмо дарахтига чиқишда ишлатиладиган арқон

– حَبَّالٌ *кўп.* حَبَّالَةٌ арқон эшувчи, арқон тўқувчи

– حِبَالَةٌ *кўп.* حَبَائِلُ тўр; тузоқ, қопқон

– حَبْلٌ *кўп.* حِبَالٌ, أَحْبَالٌ 1) арқон, чилвир, йўғон арқон; الْجَرِّ ~ (*шатакка олишда ишлатиладиган*) темир арқон (трос); الْغَسِيلِ ~ кир ёйиладиган дор; غَلِيظٌ ~ кабель; الْمِرْسَاةِ ~ кема лангари занжири; اللهِ ~ Оллоҳ таолонинг таноби (*ислом дини*); اعْتَصَمَ بِـ ~ اللهِ Оллоҳ таолонинг танобига ёпишмоқ (*исломга эътиқод қилмоқ*); وَضَعَ ~ ًا فِي عُنُقِهِ бирор кишининг бўйнига сиртмоқ солмоқ; ~ لُعْبَةُ شَدِّ الْـ тортишмачоқ (*ўйин*); لَعِبَ عَلَى ~ يْنِ *маж.* мунофиқлик қилмоқ, ҳийла-найранг ишлатмоқ (*сўзма-сўз: икки арқон устида ўйнамоқ*); 2) боғлама; (أَحْبَالُ) الصَّوْتِ ~ *анат.* овоз пайчалари; 3) *анат.* вена, кўктомир; الْوَرِيدِ ~ бўйиндаги кўктомир; 4) оқим, жараён; ◊ سُرِّيٌّ ~ *анат.* киндик ичакчаси, кесилмаган киндик; شَوْكِيٌّ ~ орқа мия, الْمَسَاكِينِ ~ *бот.* печакка, чирмовиққа ўхшаб ўсадиган ўсимлик; مَنَوِيٌّ ~ *анат.* уруғ оқиб келадиган томир; النَّطِّ ~ арғимчоқ (скакалка); اضْطَرَبَ ~ الْأَمْنِ жамоат тартиби бузилди; أَلْقَى الْـ ~ عَلَى الْغَارِبِ жиловини бўш қўймоқ; ҳаракат эркинлиги бермоқ; *маж.* тақдир иродасига бўйсунмоқ; أَلْقَى ~ الْأُمُورِ عَلَى غَارِبِهِ ўзича бирор ишга бел боғламаслик, нофаол бўлмоқ, сустлик қилмоқ; النَّجَاةِ ~ مَدَّ إِلَيْهِ бирор кишига ёрдам қўлини чўзмоқ; طَالَ ~ الْمُشَاجَرَةِ жанжал чўзилиб кетди; ~ انْقَطَعَ الْمَوَدَّةِ بَيْنَهُمَا *маж.* у иккови ўртасидаги муҳаббат ришталари узилди; الْـ ~ بَيْنَهُمْ مَبْتُوتٌ улар ўртасидаги муносабатлар узилди; قَطَعَ ~ الصَّمْتِ сукунатни бузмоқ

– حَبَلٌ ҳомиладор бўлиш, бўйида бўлиш; ҳомиладорлик; ~ الْحَبَلَةِ эмбрион, она қорнидаги ҳомила

– حُبْلَةٌ олхўрига ўхшаш бута ўсимлиги меваси

– حُبْلَى *кўп.* حُبَالَى, حُبْلَيَاتٌ ҳомиладор, иккиқат; الْحَالَةُ الْـ ~ بِأَوْخَمِ الْعَوَاقِبِ *маж.* хавфли оқибатларга олиб келувчи вазият

I حَبِنَ (у) حَبَنٌ *шунингдек. мажҳ. мед.* бадандаги бўшлиқларга сариқ сув тўпланиш (истисқо) касали билан оғримоқ

– أَحْبَنُ *мн.* حَبْنَاءُ *кўп.* حُبْنٌ 1) баданга сариқ сув тўпланиш (истисқо) касали билан оғриган; 2) оёғининг кафти гўштли бўлган одам

– حَبَنٌ бадандаги бўшлиқларга сариқ сув тўпланиш (истисқо) касали

حَبَّهَانٌ кардамон (*занжабилгуллилар оиласига мансуб ўсимлик*)нинг хушбўй уруғи

I حبو حَبَا (у) حَبْوٌ 1) ўрмаламоқ, судралиб юрмоқ, судралмоқ, эмакламоқ; عَلَى يَدَيْهِ وَرُكْبَتَيْهِ ~ тўрт оёқлаб эмакламоқ; 2) ҳадя этмоқ, совға қилмоқ, тортиқ қилиб бермоқ, (*бирор н. ли қилиб*) яратмоқ (بِ); 3) яқинлашмоқ, яқин келмоқ; إِلَى الْعَاشِرَةِ مِنَ الْعُمْرِ ~ у ўн ёшга кирай деб қолди; III حَابَى 1) эҳтиёткор бўлмоқ; 2) ғаразгўйлик билан қарамоқ; бирор кишининг (нарсанинг) тарафини олмоқ

– حِبَاءٌ *кўп.* أَحْبِيَةٌ ҳадя, совға, тортиқ

– حَبْوٌ эмаклаш, судралиш, ўрмалаш

– حُبْوَةٌ, حِبْوَةٌ, حَبْوَةٌ *кўп.* حُبًى, حِبًى = حِبَاءٌ

– حَبْوِيَّةٌ истеъдодлилик, қобилиятлилик, истеъдод, лаёқат

– مُحَابٍ *мн.* مُحَابِيَةٌ ғаразли, ғаразгўй, тарафкаш, ноҳақ, холис бўлмаган, нохолис

– مُحَابَاةٌ 1) эҳтиёткорлик; 2) ғараз, ғаразгўйлик; юз-хотир қилиш, юзидан ўтолмаслик; عَدَمُ الْـ ~ бетарафлик, одиллик, холислик, ҳаққоният; بِلَا ~ холисона, беғараз, ҳаққоният билан, одилона; юз-

хотир қилмасдан

I حَتَّ (а/у) حَتٌّ 1) ювмоқ; қириб (қиртишлаб) олмоқ, қириб (қиртишлаб) ташламоқ, артмоқ, арчимоқ, тозаламоқ, артиб ташламоқ; 2) ўймоқ, кемирмоқ, ичдан бузмоқ; секин-аста емирмоқ, бузмоқ; ювиб кетмоқ, ўпириб кетмоқ, оқизиб кетмоқ; VI تَحَاتَّ 1) ейилмоқ, сийқаланиб кетмоқ, ейилиб кетмоқ (*мас., чақа, танга*); 2) қуламоқ, қулаб тушмоқ; нурамоқ, емирилмоқ; (*вақт ўтиши билан*) ишдан чиқмоқ, яроқсиз ҳолга келмоқ; майдаланмоқ, ушалмоқ, увала нмоқ, увалмоқ (*мас., тиш*)

– تَحَاتٌّ 1) ейилиш; сийқаланиш, ейилиб кетиш; 2) қулаш, нураш, емирилиш, эрозия (*мас., тупроқ эрозияси, емирилиши*)

– حُتَاتٌ майда бўлаклар, бурдалар, увоқлар, урвоқлар

– حَتَتٌ (*касалликдан*) дарахт баргларининг тўкилиши

– حَتَّةٌ *кўп.* حِتَتٌ 1) бўлак, бурда; оз миқдор; парча, синиқ; 2) танга; 3) квартал (*шаҳарнинг бир неча кўча билан чегараланган қисми, маҳалла*)

I حَتَدَ (а) حَتْدٌ 1) аслзодалардан бўлмоқ, аслзода бўлмоқ, оқсуяк бўлмоқ; 2) зотли бўлмоқ, наслдор бўлмоқ

– مَحْتِدٌ келиб чиқиш, насаб, насл-насаб; зот, насл; كَرِيمُ الـ~ аслзодалардан келиб чиққан, келиб чиқиши оқсуяклардан, зодагонлардан

حِتَارٌ *кўп.* حُتُرٌ қирғоқ, лаб, чет; ён, қирра; ҳошия, жияк, зиқ, милк, мағиз

– حُتْرَةٌ 1) кичкина бўлак, увоқ, ушоқ; 2) арзимаган, бекорчи нарса; қадр-қимматсиз, беҳуда нарса

حَتْفٌ *кўп.* حُتُوفٌ ўлим, ҳалокат; لَقِيَ ~ـهُ مِنَ الرَّصَاصَةِ у ўқдан ҳалок бўлди; قَضَى ~ـهُ ўлмоқ, вафот этмоқ; ◊ مَاتَ حَتْفَ أَنْفِهِ *ёки* مَاتَ ~ فِيهِ ўз ажали билан ўлмоқ

I حَتَمَ (и) حَتْمٌ 1) устига юкламоқ, вазифа топширмоқ; талаб қилмоқ; 2) узил-кесил ҳал қилмоқ; (*бирор н. ҳақида*) ҳукнимга келмоқ, қарор қилмоқ بِ; II حَتَّمَ (*бирор к. устига*) юкламоқ, вазифа қилиб қўймоқ (عَلَى); (*бирор к. дан*) талаб қилмоқ; (*бирор к.*) устига қўймоқ, юкламоқ (عَلَى); V تَحَتَّمَ устига юкланмоқ, вазифа қилиб қўйилмоқ; (*бирор к. учун*) муқаррар бўлмоқ, албатта юз бермоқ, шак-шубҳасиз амалга ошмоқ (عَلَى)

– حَاتِمٌ[1] *ат.от.* Ҳотам; أَجْوَدُ مِنْ ~ жуда сахий (*сўзма-сўз: Ҳотамдан ҳам сахий*)

– حَاتِمٌ[2] ҳоким; қози, судя; қора қарға

– حَاتِمِيٌّ: السَّخَاءُ الـ~ـُ ҳотамий саховат, жуда катта саховат; الضِّيَافَةُ الـ~ـَةُ ҳотамий меҳмондорчилик, қуюқ зиёфат

– حَتَّامَ = حَتَّى+مَا *қар.* حَتَّى.

– حُتَامَةٌ сарқит, қолдиқ; увоқ-сувоқ, увоқ-ушоқ, бурда-сурда

– حَتْمٌ[1] *кўп.* حُتُومٌ қатъий қарор; қарор, фармон; ~اً қатъиян, қатъият билан; муқаррар, шубҳасиз, иложи йўқ; узил-кесил, тамомила, тўппа-тўғри, сўзсиз

– حَتْمٌ[2] *кўп.* حُتُومٌ ҳокимлик, қозилик

– حَتْمِيٌّ 1) мажбурий, муқаррар, албатта юз берадиган; 2) қатъий, узил-кесил, кескин; муҳим, ҳал қилувчи

– حَتْمِيَّةٌ 1) муқаррарлик, узил-кесиллик, иложи йўқлик; 2) келишилганлик, шартлашилганлик, писанда қилинганлик

– مُحَتَّمٌ олдиндан ҳал қилинган, олдиндан белгилаб қўйилган, муқаррар, албатта юз берадиган

– مُحَتَّمٌ = مَحْتُومٌ

حَتَّى[1] ...гача; ~ الصُّبْحِ эрталабгача; ~ يَوْمِنَا هَذَا шу кунимизгача; حَتَّامَ؟ (~+مَا) қачонгача?; ~ الآنَ ҳозиргача, ҳали ҳам; لَعَلَّكَ لَمْ تَرَهُ ~ الآنَ؟ эҳтимол сиз уни ҳалигача кўрмагандирсиз?; 2. 1) ҳатто; 2) ...гача ...гунча, то; ...масдан; 3. учун, токи, тоинки; ~ أَنْ ...гунча; ◊ ~ مَا (لَمْ) ... ...иш биланоқ; ~ وَمَا انْتَهَيْتُ مِنْ كَلِمَاتِي ابْتَسَمَ гапимни тугатишим биланоқ, у кулиб юборди

حَاتٍ *мн.* حَاتِيَةٌ овқат пиширувчи, овқат тайёрловчи, ошпаз; حَاتِي كَبَاب кабоб пиширадиган одам, кабобпаз

I حَثَّ (а/у) حَثٌّ 1) ундамоқ, кўнгилга солмоқ, сабаб бўлмоқ; мажбур этмоқ; қўзғатмоқ, истак туғдирмоқ, рағбатлантирмоқ; (*бирор н. га*) қизиқтирмоқ, ҳавасини келтирмоқ (عَلَى); 2) қадамини илдамлатмоқ, тезроқ ҳайдамоқ, ишни жадаллаштирмоқ; ~ خُطَاهُ қадамини тезлатмоқ; II حَثَّثَ = I; VI تَحَاثَّ ўзаро бир-бирини рағбатлантирмоқ; (*бирор н. га*) кўпчилик бўлиб ундамоқ; VIII احْتَثَّ ундамоқ, кўнгилга солмоқ; X اسْتَحَثَّ = I

– حَثِيثٌ *кўп.* حِثَاثٌ тез, тез бўладиган, жадал, тез юрар; ~اً тезлик, зудлик билан, шошилиб

حَثْحَثَ = حَثَّ

حُثَالَةٌ сарқит, қолдиқ; чиқит, чиқинди; қуйқа; тўппа (*сиқиб суви ёки шираси олинган н.*)

I حَثَا (حثو) (у) حَثْوٌ (*бирор н. га*) чангитмоқ, чанг сочмоқ (عَلَى)

I حَجَّ (а/у) حَجٌّ 1) ҳаж қилиш ниятида муқаддас қадамжоларга отланмоқ, ҳаж фарзини адо этмоқ; ~ الْبَيْتَ الْحَرَامَ Маккаи мукаррамадаги Каъбатуллоҳга бориб, ҳаж қилмоқ; 2) далилларни ишга солиб, ғолиб келмоқ; ишонтирмоқ, кўндирмоқ; II حَجَّجَ ҳаж маросимига жўнатмоқ; III حَاجَّ баҳслашмоқ; ишонтиришга, кўндиришга уринмоқ; IV أَحَجَّ ҳаж қилишга жўнатмоқ; V تَحَجَّجَ (*бирор н. билан*) ўзини оқламоқ (بِ); далилларни, ҳужжатларни келтирмоқ (بِ); баҳоналар топиб қутулмоқ, бекорчи важлар кўрсатиб, бирор ишдан қутулмоқ; VI تَحَاجَّ бир-бири билан баҳслашмоқ, мунозара қилишмоқ, тортишмоқ; VIII احْتَجَّ 1)далил, исбот, ҳужжат келтирмоқ, баҳона топиб қочмоқ, (*бирор н. билан*) ўзини оқламоқ; 2) (*бирор н. га қарши*) эътироз билдирмоқ, норозилик билдирмоқ, қарши чиқмоқ (عَلَى)

– احْتِجَاجٌ *кўп.* ـاتٌ 1) эътироз, норозилик, қаршилик; دِينُ الـ~ протестантизм (*XVI асрдаги реформация оқибатида католикликдан ажралиб чиққан христианликнинг умумий номи*)

يُ الْعَقِيدَة ~ протестант, протестантликка мансуб киши; 2) далил келтириш; баҳона, важ, узр

– تَحَاجٌّ жанжаллашиш, баҳслашиш

– حَاجٌّ кўп. حُجَّاجٌ, حَجِيجٌ ҳожи, ҳаж ибодатини бажарган киши; أَخْمَدُ الْـــ~ ошқовоқ (*Ироқда*)

– حَجٌّ, حِجٌّ ҳаж, ҳаж зиёрати, муқаддас қадамжоларни зиёрат қилиш; الْأَكْبَرُ الْـــ~ ҳажжи акбар (*энг катта ҳаж - зулҳижжа ойининг 9-си жума кунига тўғри келган ҳаж*)

– حَجَاجٌ кўп. أَحِجَّةٌ кўз соққаси атрофидаги суяк; الْعَيْنِ ~ а) кўз косаси; б) қош

– حِجَاجٌ мунозара, жанжал, тортишув, баҳс, музокара

– حُجَّةٌ кўп. حُجَجٌ 1) ҳужжат, исбот, далил, дастак; баҳона, важ, рўкач; بِـــ~ ... ...баҳонаси билан, ...ни рўкач қилиб; 2) *юр.* (*бирор н. га*) эгалик қилиш ҳуқуқини берадиган ҳужжат; ◊ هُوَ ~ فِي ... у ...да обрў-эътиборли мутахассисдир

– حِجَّةٌ 1) ҳаж, ҳаж зиёрати, муқаддас қадамжоларни зиёрат қилиш; ذُو الْـــ~ зулҳижжа (*ҳижрий-қамарий тақвимнинг 12-ойи, 29 кундан иборат*); 2) йил; ◊ قَبْلَ ~ الشَّمْسِ қуёш ботмасидан бурун, қуёш ботиши олдида (арафасида)

– حُجِّيَّةٌ асосли, ишонарли исбот қила олувчи куч

– مُحَاجَّةٌ 1) далил келтириш, асослаш; далилий ҳужжатлар, далиллар билан исбот қилиш; исбот қилиш усули; 2) *юр.* даъво, дов, даъволашиш, талашиш

– مَحَجٌّ кўп. مَحَاجُّ ҳаж қилинадиган, ибодат қилинадиган жой

– مِحْجَاجٌ жанжалкаш; баҳсни (талашишни, тортишишни) яхши кўрадиган одам, баҳсчи

– مَحَجَّةٌ кўп. مَحَاجُّ 1) катта йўл (*хусусан ҳаж зиёратига олиб борадиган*); 2) ҳаж қилинадиган, ибодат қилинадиган жой; الْعِلْمِ ~ *маж.* ўзига тортувчи илмий марказ; 3) ўрта; الطَّرِيقِ ~ йўлнинг ўртаси

I حَجَبَ (*у*) حَجْبٌ, حِجَابٌ 1) парда (ниқоб) билан ёпмоқ, бекитмоқ, тўсмоқ; 2) яширмоқ, беркитмоқ; 3) (*бирор жойга*) киритмаслик, ман этмоқ; بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا ~ уни ундан (*мз.*) айирмоқ, жудо қилмоқ; الْقَوْمَ عَنْ طَرِيقِ التَّقَدُّمِ ~ халқни тараққиёт йўлидан адаштирмоқ, чалғитмоқ, алаҳситмоқ; 4) киришни ман қилмоқ; II حَجَّبَ 1) ёпмоқ, бекитмоқ, тўсмоқ, (*бирор н. билан*) назардан (кўздан) яширмоқ (بِ); 2) ёпинчиқ (ҳижоб, парда, ниқоб) ўратмоқ, ёпинтирмоқ; 3) тумор, кўзмунчоқ тақдирмоқ; V تَحَجَّبَ 1) ҳижоб, парда ёки ёпинчиққа яширинмоқ; ҳижоб, парда ёки ёпинчиқ ёпинмоқ; 2) (*бирор н. ни*)ёмон кўздан асрасин деб ўзи билан олиб юрмоқ (بِ) (*мас.,* بِالْمُصْحَفِ *Қуръонни*); VII انْحَجَبَ яширинмоқ, беркинмоқ; VIII احْتَجَبَ 1) парда ёки ёпинчиққа ўранмоқ; 2) яширин бўлмоқ, яширинмоқ; 3) ўзини хилватга олмоқ, узлатга чекинмоқ, (*бирор к. дан*) беркинмоқ (عَنْ); 4) *кўч.м.*(*бирор к. ни*) ниқобламоқ, хаспўшламоқ (وَرَاءَ); 5) чиқмасдан тўхтаб қолмоқ (*мас., газета*); чиқмай қўймоқ (*мас., артист*); (*касаллик сабабли*) кўринмай қолмоқ

– حَاجِبٌ[1] кўп. حُجَّابٌ, حَجَبَةٌ хизматкор, дарвоза олдида турувчи қоровул; швейцар, камергер (*подшо саройидагиларга бериладиган фахрий унвон эгаси*); الْمَحْكَمَةِ ~ суд ижрочиси; ◊ ~ الضَّوْءِ *фото.* ёруғлик ёки тасвирни тўсадиган қисм

– حَاجِبٌ[2] кўп. حَوَاجِبُ 1) шунингдек: الْعَيْنِ ~ қош; 2) (*бирор н. нинг*) учи, боши, охири, чети

– حِجَابٌ[1] кўп. حُجُبٌ 1) ҳижоб, ниқоб, парда, ёпинчиқ; لَمْ يَضَعْ هٰذَا عَلَى عَيْنَيْهِ ~ دُونَ ... бу нарса ...ни кўришига халал бермади (*сўзма-сўз: бу нарса кўзи олдига тўсиқ қўймади*); 2) пардадевор, тўсиқ, ғов; حَاجِزٌ ~ а) *анат.* диафрагма (*кўкрак-қорин пардаси*); б) *фото.* диафрагма (*объектив линзалари орасига қўйиладиган думалоқ тешикли пластинка*)

– حِجَابٌ[2] кўп. أَحْجِبَةٌ тумор, кўзмунчоқ

– حِجَابَةٌ қоровуллик, швейцарлик, камергерлик мансаби

– مُحَجَّبٌ 1) ҳижоб (ниқоб, ёпинчиқ) ёпинган; 2) тумор, кўзмунчоқ таққан

– مَحْجُوبٌ 1) ёпиқ, берк; عَنِ الْاسْتِغْلَالِ ~ фойдаланишдан, ишлатилишдан тўхтатилган; 2) кўр, кўзи ожиз

I حَجَرَ (*у*) حَجْرٌ 1) тўсқинлик қилмоқ, ғов солмоқ, қаршилик кўрсатмоқ; ман қилмоқ, таъқиқламоқ, тиймоқ; ушлаб (тутиб, тўхтатиб) қолмоқ; мол-мулкни хатга олмоқ, хатламоқ; 2) васийлик белгиламоқ; ◊ حُجِرَ عَلَيْهِ кимнидир ақлдан озган (савдойи) деб ҳисобламоқ; II حَجَّرَ 1) тошга айлантирмоқ; 2) тошдек қаттиқ қилмоқ; 3) ман қилмоқ, таъқиқламоқ, тиймоқ; V تَحَجَّرَ 1) тошга айланмоқ, тошга айланиб қолмоқ, тош бўлмоқ; 2) тошдек қаттиқ бўлмоқ, тошдек қотмоқ; 3) (*мас., музокараларда*) олдинга силжимай, ўрнида туриб қолмоқ; VIII احْتَجَرَ хонага эгалик қилмоқ, хонани ўзиники қилмоқ; X اسْتَحْجَرَ тошга айланмоқ, тошга айланиб қолмоқ

– تَحَجُّرٌ тошга айланиш, тошдай қотганлик; عِلْمُ الْـــ~ палеонтология (*қадимги даврларда яшаган ҳайвонлар ва ўсимликларни уларнинг қолдиқлари асосида ўрганувчи фан*)

– تَحْجِيرٌ 1) тошга айлантириш; 2) ман қилиш, таъқиқлаш

– حَاجِرٌ[1] йўлда ҳожиларнинг дам олиши учун белгиланган уй

– حَاجِرٌ[2]: الْعَيْنِ ~ кўз косаси

– حَجَّارٌ тоштарош, сангтарош, тош йўнувчи

– حَجْرٌ 1) таъқиқлаш, ман қилиш; الصِّحِّيُّ الْـــ~ карантин; الْـــ~ الصِّحِّيُّ الْوِقَائِيُّ профилактик карантин; مُدَّةُ الْـــ~ الصِّحِّيِّ карантин муддати; رَفْعُ الْـــ~ عَنْ бирор нарсани таъқиқлашни бекор қилмоқ; 2) васийлик, ғамхўрлик қилиш, қараб туриш; هِيَ فِي ~ أَخِيهَا у (*мн.*) акасининг васийлигида (қарамоғида) дир; 3) гражданлик ҳуқуқидан маҳрум қилиш

– حَجَرٌ кўп. أَحْجَارٌ, حِجَارَةٌ 1) тош; أَسْوَدُ ~ вулқонлардан чиққан қаттиқ шишасимон тоғ жинси; الْأَسْوَدُ الْـــ~ Каъбатуллоҳ ичидаги

қора тош; ~ الْبَلَاطِ тахта-тахта бўлиб ётадиган тоғ жинси; ~ جَهَنَّمَ кимё. ляпис (азот кислотали кумуш); ~ جَوِّيٌّ метеорит; ~ جِيرِيٌّ ёки ~ كِلْسِيٌّ оҳактош; ~ الْخُفَّانِ ёки ~ خُفَافٌ кўпиктош, иўнғиртош; ~ الْحَيَّةِ тўқяшил ёки зангор минерал, илон терисига ўхшаш гули бор тош; ~ الدَّبْشِ қурилишда ишлатиладиган майдаланган тош; ~ الدَّمِ қизил темиртош; ~ الرَّشِيدِ Рашидий тош (тутбарггул шаклидаги безак учун ишлатиладиган тош); ~ الرَّصْفِ йўлга ёткизиш учун ишлатиладиган тош; ~ الرَّمْلِيُّ кумтош; ~ السَّكَاكِينِ қайроқтош; ~ صَوَّانِيٌّ оқтош, чақмоқтош, кварц; ~ الطَّاحُونِ тегирмон тоши; ~ طِبَاعَةُ الْـ - тошбосма; ~ الْقَمَرِ селенит (сарғиш пуштиранг гипс); ~ الْكِتَابَةِ графит (қора қалам олиш учун ишлатиладиган кўмирнинг кристалли тури); ~ الْكُحْلِ кимё. сурма; ~ كَرِيمٌ қимматбаҳо тош; ~ لَامِعٌ мин. слюда (қат-қат ялтироқ минерал тош); ~ مُشَقَّقٌ ёки ~ الْأَلْوَاحِ сланец (қат-қат тузилган тоғ жинси); ~ الْمَغْنَاطِيسِ табиий магнит, магнит темиртош; ~ النَّارِ пирит (олтингугурт ва темир бирикмасидан иборат минерал); ~ الْهَدْمِ қурилишда ишлатиладиган майдаланган тош; ~ لَوْحٌ тоштахта; وَضَعَ الْـ ~ الْأَسَاسِيَّ (бирор н. га)асос солмоқ (لِـ); (бирор н. ни)бошлаб бермоқ, бошламоқ (لِـ); 2) шахм. дона, шашка донаси; ◊ الْحَجَرَانِ ик.с. олтин ва кумуш; ~ الْحِكْمَةِ ёки ~ الْفَلَاسِفَةِ иксир (алхимиклар фикрича, ҳар қандай маъданни олтинга айлантира оладиган афсонавий тош); ~ الزَّاوِيَةِ (الْأُسُسِ) асос, туб, негиз; асосий фикр; моҳият; ~ عَثْرَةٍ қийин (қийнайдиган, халақит берадиган) масала; қийинчилик, тўсқинлик; لَمْ يَتْرُكْ فِيهِ ~ًا عَلَى آخَرَ ёки لَمْ يَبْقَ مِنْهُ ~ًا عَلَى ~ (бирор н. ни) зер-забар қилмоқ, ер билан яксон қилмоқ, ном-нишон қолдирмаслик

– حِجْرٌ[1] кўп. حُجُورٌ 1) ман қилинган; таъқиқланган (н.); ~ مَحْجُورٌ мутлақо ман қилинган, таъқиқланган; الْـ ~ Алҳижр (Маккаи мукаррамадаги ҳарами шарифнинг Каъбатуллоҳ шимоли-ғарбий тарафидаги маълум қисми); 2) тиз, тизза; қўйин, қучоқ, бағир; 3) этак, бар; 4) жинсий олат; 5) ақл; 6) Шом ўлкасидаги Водил-Қурога жойлашган Самуд манзиллари

– حِجْرٌ[2] кўп. حُجُورٌ бия, байтал, урғочи от

– حَجْرَةٌ кўп. حَجَرَاتٌ, حَجْرٌ томон, тараф

– حُجْرَةٌ кўп. حُجُرَاتٌ, حُجَرٌ 1) ҳужра, хона, бўлма; каюта (кемада айрим хона, бўлма); ~ الزُّوَّارِ ёки ~ الاسْتِقْبَالِ меҳмонхона; ~ السَّطْحِ одам яшайдиган шипи қия болахона; ~ الطَّيَّارِ учувчи бўлмаси (кабинаси); ~ النَّوْمِ хобхона, ухлаш хонаси; ~ الاحْتِرَاقِ тех. ёниш камераси; كُلُّ ~ لَهَا أُجْرَةٌ мтл. ҳар нарсанинг ўз баҳоси бор (сўзма-сўз: ҳар бир хонанинг ўз ижара ҳақи бор); 2) туя боқиладиган қўра

– حَجَرِيٌّ 1) тошли, тошлоқ, сертош; 2) тошга оид; الْعَصْرُ الْـ ~ тош асри; الْعَصْرُ الْـ ~ الْقَدِيمُ палеолит (даври); الْعَصْرُ الْـ ~ الْحَدِيثُ неолит (даври)

– حُجَيْرَةٌ кўп. ـَاتٌ — 1) кичкина хона, камера; 2) ин, уя, хонача катак, ячейка, ташкилот, гуруҳ, группа; биол. ҳужайра

– مُتَحَجِّرٌ тошга айланган; ~ حَيَوَانٌ (نَبَاتٌ) ер остидан қазиб олинган ҳайвонлар (ўсимликлар) қолдиғи

– مُتَحَجِّرَاتٌ кўп. 1) тошга айланган ҳайвон ёки ўсимликлар; 2) шуларнинг қазиб олинганлари

– مَحْجَرٌ, مَحْجِرٌ кўп. مَحَاجِرُ тош кони; ~ الْعَيْنِ кўз косаси; الْـ ~ الصِّحِّيُّ карантин; الْـ ~ الصِّحِّيُّ الْبَيْطَرِيُّ чорва карантини

– مَحْجُورٌ 1) (карантинда) сақланган; 2) васийликдаги, васийлик остидаги; ◊ ~ عَلَيْهِ ақлдан озган (савдойи) деб ҳисобланган

I حَجَزَ (и, у) حَجْزٌ 1) (бирор н. дан) тўхтатмоқ, тўхтатиб қолмоқ, ушлаб қолмоқ, тутиб қолмоқ (عَنْ); чиқармай ушлаб турмоқ; 2) тўпламоқ, йиғмоқ, жамламоқ, тўлғазмоқ (сув ҳақида); 3) девор олмоқ; ғов тўсмоқ, иҳота қилмоқ; тўсмоқ, тўсиб қўймоқ; ажратиб қўймоқ, ажратмоқ, яккаламоқ, бошқалардан ажратиб қўймоқ; ~ بَيْنَهُمَا бир-биридан айирмоқ; ~ الطَّرِيقَ йўлни тўсмоқ, йўлга ғов солмоқ; ~ النَّهْرَ (тўғон қуриш мақсадида) дарёни тўсмоқ; 4) (мол-мулкни) хатламоқ, хатга солмоқ; (бирор н. дан) фойдаланиш ҳуқуқидан вақтинча маҳрум этмоқ, (бирор н. ни) мусодара қилмоқ (عَلَى); 5) (жойни) атаб, банд қилиб қўймоқ, махсус ажратиб қўймоқ (бронлаштирмоқ); IV أَحْجَزَ Ҳижозга йўл олмоқ; VII انْحَجَزَ 1) ушланиб қолмоқ, ушланмоқ, тутилиб қолмоқ; 2) хатланмоқ, хатга тушмоқ, мусодара қилинмоқ (мол-мулк ҳақида); 3) Ҳижозга келмоқ, Ҳижозга етиб келмоқ; VIII احْتَجَزَ 1) ўзи билан ўзи овора бўлиб қолмоқ; 2) (бирор н. ни) ўзида сақлаб қолмоқ, ўзи учун ушлаб қолмоқ; чиқармай ушлаб турмоқ; ~ هُ فِي نَفْسِهِ (бирор н. ни) яширмоқ, пинҳон тутмоқ; 3) Ҳижозга етиб келмоқ

– حَاجِزٌ[1] кўп. حَجَزَةٌ 1) тўсувчи, девор олувчи, ўраб олувчи; 2) хатловчи, хатга солувчи; 3) золим

– حَاجِزٌ[2] кўп. حَوَاجِزُ 1) тўсиқ, ғов, тўсқин, тўсқинлик, тўғонок; 2) шлагбаум; иҳота, тўсиқ, қўра, девор; барьер, кўтарма, тупроқдан уйиб ясалган тепалик; пардадевор; парда (экран); ҳарб. ўқ тегмаслиги учун окоп тепасига уйилган тупроқ; тупроққўрғон; ~ السُّلَّمِ зина (пиллапоя), кўприк панжараси, ~ لِلْأَمْوَاجِ ёки ~ الْمَوْجِ ёки الرَّصِيفِ тўлқинтўсар; حَوَاجِزُ جُمْرُكِيَّةٌ (كُمْرُكِيَّةٌ) божхона хирожлари; دَوْلَةٌ ~ةٌ бир-бирига душман икки давлат ўртасида қалқон бўлиб қолган давлат; ~ الصَّوْتِ шовқинни ўтказмайдиган тўсиқ; اجْتَازَ الْحَوَاجِزَ тўсиқлардан сакраб ўтмоқ (от ҳақида)

– حِجَازٌ баландлик, тепалик, баланд жой; ◊ هَذَا ~ يَصْعُبُ التَّغَلُّبُ عَلَيْهِ бу ўтиш қийин бўлган тўсиқдир

– حِجَازِيٌّ 1. Ҳижозга оид; 2. ҳижозлик киши; ◊ ~ سَنَا бот. Ҳижоз саноси (санои ҳижозий)

– حَجْزٌ 1) ушлаб қолиш, тутиб қолиш; чиқармай ушлаб туриш; хатлаш, хатга солиш; الأَمْوَال ~ мол-мулкни хатлаш, мол-мулкни мусодара қилиш; الـ~ التَّحَفُّظِي даъвони ҳал этиш учун мол-мулкни олдиндан хатлаш; الـ~ التَّنْفِيذِي сотиш учун мол-мулкни хатга солиш, хатлаш; 2) тўсқинлик, тўсқин

– حُجْزَةٌ кўп. حُجَزٌ, حُجُزَاتٌ камар, белбоғ; شَدِيدُ الـ~ сабрли, сабр бардошли; ... أَخَذَ بِـ~ бирор кишидан ёрдам сўрамоқ, ёрдам сўраб мурожаат қилмоқ; الإِزَارِ ~ изор (калта иштон) нинг бойлайдиган қисми; السَّرَاوِيلِ ~ шалворнинг иштонбоғ ўтказиладиган қисми

– مُحَاجَزَةٌ тўсқинлик қилиш, йўл қўймаслик, халал, халақит, тўсқинлик

– مَحْجُوزٌ 1) ушлаб қолинган, тутиб қолинган; 2) банд қилинган, махсус ажратиб қўйилган; عَلَيْهِ ~ а) хатланган, хатга тушган; б) вақтинча таъқиқ қилиб қўйилган

حَجَفَةٌ кўп. حَجَفٌ ёғоч ишлатмасдан терининг ўзидан ясалган қалқон

I حَجَلَ (и, у) حَجَلٌ, حَجَلَانٌ 1) сакрамоқ, ҳаккаламоқ, сакраб-сакраб юрмоқ (мас., қарға); 2) сакраб-сакраб юрмоқ; 3) олдинги икки оёғини кўтариб турмоқ (от ҳақида); II حَجَّلَ оёқларида оқ ҳалқачалари бор бўлмоқ (от ҳақида)

– تَحْجِيلٌ отнинг оёғидаги оқ ҳалқалар (гўзаллик рамзи сифатида); فَلَمَّا رَأَيْتُ الْبَلَقَةَ هَانَ عَلَيَّ الـ~ мқл. отнинг чавкар (ола) рангини кўргач, менинг учун унинг оёғидаги оқ ҳалқачалару пешонасидаги оқ қашқаси ўз қийматини йўқотди

– حِجْلٌ, حَجْلٌ кўп. حِجَالٌ, حُجُولٌ, أَحْجَالٌ оёққа тақилган ҳалқа (халхол); ◊ رَبَّاتُ الْحِجَالِ (الْحُجُولِ) аёллар

– حَجَلٌ жам. какликлар

– حَجَلَة 1 кўп. حَجَلَى, حِجْلَانٌ, حَجَلٌ, ـــ اتٌ каклик

– حَجَلَة 2 кўп. حِجَالٌ келинчакнинг безатилган уйи (хонаси)

– مُحَجَّلٌ 1) оёғига халхол таққан (аёл); оёқларида оқ ҳалқачалари бўлган (от)

I حَجَمَ (и, у) حَجْمٌ, حِجَامَةٌ (банкачалар ёки зулук ёрдамида) қон олмоқ; حَجَمَ (у, и) حَجْمٌ: الْبَعِيرَ ~ тишламаслиги учун туянинг оғзига бирор нарсани кийгизмоқ; IV أَحْجَمَ 1) (бирор н. дан) воз кечмоқ, бош тортмоқ, тонмоқ, тийилмоқ, нафсини тиймоқ, сақланмоқ (عَنْ); 2) кетмоқ, кетиб қолмоқ, жўнаб кетмоқ; чекинмоқ, орқага қайтмоқ; VIII اِحْتَجَمَ қон чиқариб ташлашни илтимос, талаб қилмоқ

– إِحْجَامٌ 1) кетиш, жўнаб кетиш; чекиниш, орқага қайтиш; 2) (н. дандир) воз кечиш, бош тортиш; (н. дандир) нафсни тийиш, сақланиш (عَنْ)

– حَجَّامٌ сартарош

– حِجَامٌ тишламаслиги учун туянинг оғзига кийдириладиган нарса

– حِجَامَةٌ қон олиш маҳорати; мед. (зулук ёрдамида) қон олиш

– حَجْمٌ 1 кўп. حُجُومٌ ҳажм, ўлчам; формат; كَبِيرُ الـ~ баҳайбат, бесўнақай, катта, беўхшов

– حَجْمٌ 2 дўнг жой; الشَّيْءِ ~ бирор нарсанинг дўнг жойи

– مِحْجَمٌ, مِحْجَمَةٌ кўп. مَحَاجِمُ 1) зулук; 2) мед. банка

– مَحْجُومٌ тишламаслиги учун оғзига бирор нарса кийгизилган

I حَجَنَ (и) حَجْنٌ букмоқ, эгмоқ, қайирмоқ; VIII اِحْتَجَنَ (тўловни) кечиктирмоқ, тўхтатиб турмоқ

– أَحْجَنُ мн. حَجْنَاءُ кўп. حُجْنٌ эгри, букилган, қайрилган; қийшиқ, эгри-бугри; أَنْفٌ ~ қийғир бурун

– حَجُونُ: الـ~ Ал-Ҳажун (Маккаи мукаррамадаги тоғ номи)

– مِحْجَنٌ кўп. مَحَاجِنُ 1) илмоқ, илгак, чангак, чангал; букик дастали асо (ҳасса); 2) гарпун (денгизда, катта сув ҳайвонларини овлаш учун арқонга боғлаб отиладиган найза)

I حَجَا (у) (حجو) حَجْوٌ фараз қилмоқ, тахмин қилмоқ, гумон қилмоқ, ҳисобламоқ, билмоқ, мўлжалламоқ; بِهِ خَيْرًا ~ бирор кишида яхши нарсани сезиб қолмоқ; III حَاجَى топишмоқ (жумбоқ) айтмоқ, имо-ишорали (жумбоқли) қилиб гапирмоқ; VI تَحَاجَى ўзаро топишмоқ айтишмоқ

– أَحْجَى ақлга кўпроқ тўғри келадиган, асослироқ, бамаънироқ; қулайроқ, лойиқроқ, муносиброқ, мувофиқроқ, бопроқ; كَانَ ~ بِهِ ... أَنْ унинг учун энг яхшиси шу бўлардики,....

– أُحْجِيَّةٌ кўп. أَحَاجٍ топишмоқ; жумбоқ, муаммо, бошқотирма

– حِجًا кўп. أَحْجَاءُ ақл, фаҳм, идрок, зеҳн, фаросат

– حِجًا = حِجَى

حَدْ халқ. бир

I حَدَّ 1 (а/у) (حد) حَدٌّ 1) чекламоқ, чегараламоқ, чек қўймоқ; مِنْ ~ бирор кишининг эркини чеклаб қўймоқ; مِنْ سُرْعَةِ الْحَرَكَةِ ~ тезликни камайтирмоқ; 2) чархламоқ, ўткирламоқ, қайрамоқ, қайраб ўткир қилмоқ; حَدَّ 2 (а/и) حِدَادٌ мотам тутмоқ, азадор бўлмоқ, аза тутмоқ; حَدَّ 3 (а/и) حِدَّةٌ қизишмоқ, бирданига аччиқланмоқ (бирор к. дан) жаҳли чиқмоқ (عَلَى); II حَدَّدَ 1) чекламоқ, чегараламоқ; 2) (нарх)таъйин қилмоқ, қўймоқ, белгиламоқ; 3) чархламоқ, ўткирламоқ, қайрамоқ; 4) темирчилик қилмоқ; III حَادَّ 1) душманлик (хусумат) қилмоқ; қаршилик қилмоқ (кўрсатмоқ); 2) умумий чегарага эга бўлмоқ; қўшни (ёнма-ён, чегарадош, ёндош) бўлмоқ; IV أَحَدَّ 1) (бирор к. га) мотам тутмоқ, аза очмоқ (عَلَى); 2) أَحَدَّتْ эрининг вафотидан сўнг ўзини зебзийнат ва пардоздан тиймоқ; 3) ўткирламоқ, учини чиқармоқ, (устарани) қайрамоқ; ◊ ~

النَّظَرَ (*бирор к. га*) тикилиб қарамоқ (إِلَى); V تَحَدَّدَ 1) чекланмоқ; 2) таъйинланмоқ, белгиланмоқ; таъйин бўлмоқ, аниқланмоқ, аниқ бўлмоқ, маълум бўлмоқ; VIII اِحْتَدَّ 1) (*бирор к. дан*) аччиқланмоқ, жаҳли чиқмоқ, хафа бўлмоқ (عَلَى); 2) зўраймоқ, кучаймоқ (*ҳис-туйғу ҳақида*); X اِسْتَحَدَّ 1) ўткирламоқ; учини чиқармоқ, (*устарани*) қайрамоқ; 2) бадандаги жунларни қирмоқ

تَحْدِيدٌ – 1) чеклаш; ~ النَّسْلِ туғишни чеклаш; 2) чегарани белгилаш; таъйинлаш; ~ الأَرَاضِي шартнома асосида чегарани аниқлаш, белгилаш; بِالـ~ ёки عَلَى الـ~ (وَجْه) аниқ, аниқ қилиб; роппа-роса, тўппа-тўғри

حَادٌّ – 1) ўткир, кескир; ~ الْبَصَرِ ўткир кўзли; ~ الذِّهْنِ зийрак, ҳушёр; زَاوِيَةٌ ~ةٌ *мат.* ўткир бурчак; 2) шиддатли, кескин; сержаҳл, жаҳли тез, жиззаки; ~ الطِّبَاعِ жаҳли тез; 3) (*бирор к. га*) азада (мотамда) бўлган (عَلَى)

حَدٌّ – *кўп.* حُدُودٌ 1) ҳад, ҳудуд, чек, чегера; чет, қирғоқ, қирра, лаб, этак; الـ~ الأَدْنَى минимум; الـ~ الأَقْصَى максимум; الـ~ الْفَاصِلُ بَيْنَ... бўлиниш чизиғи; сув айирғич (*икки дарёни бир-биридан ажратиб турувчи баландлик*); إِلَى ~ بَعِيدٍ ёки إِلَى ~ كَبِيرٍ хийла, анча, кўп даражада; إِلَى ~ مَا бир қадар, озми-кўпми; إِلَى غَيْرِ ~ مَا энг охиригача; إِلَى أَقْصَى ~ مَعْلُومٍ маълум даражада; عَلَى ~ سَوَاءٍ бир хил даражада; барибир; لاَ ~ لَهُ чексиз, бениҳоя, беҳисоб, ҳад-ҳисобсиз; لِـ~ الآنَ ҳозиргача, шу кунгача; مُتَفَائِلٌ إِلَى أَبْعَدِ حُدُودٍ ортиқ даражада некбин; مُوَلَّعٌ بِهِ لِـ~ الْهَوَسِ ўзини унутиш даражасида бирор нарсага қизиққан (берилган); بِـ~ (فِي ~) ذَاتِهِ ўзича, аслини олганда; عَلَى ~ قَوْلِهِ унинг гапига кўра (қараганда); أَلْزَمَهُ حُدُودَهُ ёки وَقَّفَهُ عِنْدَ ~هِ бирор кишини ҳадди даражасида ушлаб турмоқ; فِي حُدُودِ الْقَانُونِ қонун доирасида (чегарасида); وَقَفَ عِنْدَ ~ тўхтамоқ, бирор жойда турмоқ; 2) чегара; تَعْيِينُ الْحُدُودِ чегарани аниқлаш; تَخَطَّى حُدُودَ اللِّيَاقَةِ адаб чегарасидан (доирасидан) чиқмоқ; ثِقَةٌ بِغَيْرِ حُدُودٍ чексиз ишонч; 3) тиғ, бирор нарсанинг ўткир (кескир) томони; بِـ~ السَّيْفِ қилич билан; سِلَاحٌ ذُو ~َيْنِ икки томони ўткир қурол; سِكِّينَةٌ بِـ~َيْنِ дудама, икки томони ўткир (дудама) пичоқ; 4) ҳукмлар; қарор; *дин.* шариат ҳукмлари; шариатнинг жазо берувчи моддаси; 5) *мат.* ҳад; ثُنَائِي الـ~ икки ҳад, бином; 6) *фалс.*, *мант.* асос, далил

حِدَادٌ – мотам, аза; ثَوْبُ الـ~ мотам либоси; شَرِيطُ الـ~ мотам лентаси; وَقَفَ ~اً عَلَى... бирор кишининг хотирасини ўрнидан туриш билан ҳурматламоқ

حَدَّادٌ[1] – темирчи

حَدَّادٌ[2] – дарвозабон; қамоқхона ходими

حِدَادَةٌ – темирчилик касби, темирчилик

حَدَدٌ – ман этилган нарса; ~اً أَنْ (أَنَّ)... ...дан худо сақласин

حِدَةٌ – *қар.* وحد

حِدَّةٌ – 1) қизиққонлик, аччиғи тезлик, жиззакилик, тажанглик, ғазаб; بِـ~ ёки فِي ~ ғазаб билан, аччиғидан, аччиқланиб; 2) рашк; 3) ғайрат, иштиёқ, жаҳду жадал, жўшқинлик; 4) ўткирлик; ~ الْبَصَرِ кўзнинг ўткирлиги; ўткир кўз; ~ التَّوَتُّرِ الدُّوَلِي халқаро вазиятнинг кескинлашуви; 5) хушёрлик, закийлик, зийраклик

حُدُودِيٌّ – ҳудудий, худудга, чегарага оид, чегара ёнидаги, чегарага ёпишган; чегарадош; الْمِنْطَقَةُ الـ~ةُ чегара минтақаси

حَدِيدٌ[1] – *кўп.* حِدَادٌ 1) ўткир, ўткир тиғли; 2) *шунингдек* ~ الْقَلْبِ қизиққон, жаҳли тез

حَدِيدٌ[2] – 1) темир; صُلْبٌ ~ пўлат, ~ الصَّبِّ ёки ~ الظَّهْرِ чўян; ~ الْخُرْدَةِ ёки قُرَاضَةُ الـ~ темир-терсак; ~ مَشْغُولٌ чўкичланувчан (*болғалаганда турли шаклга кирувчи*) темир; ~ مُرَقَّقٌ عَلَى شَكْلِ زَاوِيَةٍ ёки ~ مُزَوًّى бурчак темир (уголник); ~ مَبْرُومٌ ўрама темир; ~ مَطْرُوقٌ чўкичланган темир, прокат; ~ خَامٌ ёки ~ غُفْلٌ темир рудаси; سِكَّةُ الـ~ темир йўл; مَصْنَعُ الـ~ темирни қайта ишлаш ёки металлургия заводи; بِالـ~ وَالنَّارِ *маж.* шафқатсиз суратда, қиличнинг зўри билан; تَضْرِبُ فِي ~ بَارِدٍ *мтл.* ўғирда сув туймоқ, беҳуда иш билан овора бўлмоқ (*сўзма-сўз:* сен совуқ темирни чўкичлаяпсан); لاَ يَفُلُّ الـ~ إِلاَّ الـ~ *қар.* فَلَّ; 2) *спорт.* штанга

حَدِيدَةٌ – *кўп.* حَدَائِدُ 1) темир парчаси; 2) темирдан ишланган маҳсулот; صِنَاعَةُ الْحَدَائِدِ темирни қайта ишлаш (темир маҳсулотлари ишлаб чиқариш) саноати; ~ الْمِحْرَاثِ омочнинг тиши; ~ اللِّجَامِ юган сувлиғи; ◊ هُوَ عَلَى الـ~ у пул масаласида қийналяпти; أَصْبَحَ عَلَى الـ~ бир тийинсиз қолмоқ

حَدِيدِيٌّ – 1) темирдан ясалган; темирга оид; سِكَّةٌ ~ةٌ темир йўл; 2) қора (металл); لاَ ~ ёки غَيْرُ ~ рангли (металл); ◊ السِّتَارُ الـ~ темир панжара

مُحْتَدٌّ – аччиқланган, жаҳли чиққан; ~ اللَّهْجَةِ дарғазаб оҳангда, ғазабли тусда; ~اً жаҳл билан, тажанг бўлиб, дарғазаб

مِحَدَّةٌ – устахона

مَحْدُودٌ – 1) маҳдуд, чекланган, чек қўйилган, чегараланган; لاَ ~ чекланмаган, чексиз, чеки йўқ; ~ الدَّخْلِ даромади чекланган, кам даромадли; 2) аниқ, таъйин; 3) чекли, чеки (пироварди, ниҳояси) бор бўлган

مَحْدُودِيَّةٌ – чекланганлик, чегараланганлик; кичик (ўлчов, *размер*)

حَدَأَةٌ кўп. حَدَأٌ, حِدَاءٌ чўкич (кирка), метин; тар. теша

— حِدَأَةٌ кўп. حِدْآنٌ калхат

حِدَأَةٌ кўп. حِدَايَاتٌ = حِدَايَةٌ

I حَدِبَ (а) حَدَبٌ 1) букри бўлмоқ, эгри бўлмоқ, букик бўлмоқ, қавариқ бўлмоқ; 3) (бирор к. нина) тарафида турмоқ, (бирор к.) томонига энгашмоқ, оғмоқ; (бирор к. ни) қўллаб-қувватламоқ (عَلَى); II حَدَّبَ 1)букри қилиб қўймоқ; 2) эгмоқ, букмоқ, қавариқ қилмоқ; IV أَحْدَبَ букри қилиб қўймоқ; V تَحَدَّبَ 1)букчаймоқ, қаддини букмоқ; 2) эгилмоқ, қайрилмоқ, майишмоқ; 3) (бирор н. нинг) устига энгашмоқ (عَلَى); XII احْدَوْدَبَ букчаймоқ, қаддини букмоқ; эгилмоқ

– أَحْدَبُ мн. حَدْبَاءُ кўп. حُدْبٌ 1) букри, букур; 2) эгик (қилич, найза); 3) қавариқ, дўнг; الْحَدْبَاءُ Мосул шаҳрининг иккинчи номи

– إِحْدِيدَابٌ эгилганлик, букчайганлик

– تَحَدُّبٌ қавариқлик, дўмсалик дўнг, бўртиб турган жой

– حَدَبٌ кўп. حِدَابٌ 1) нишаб, қиялик, ёнбағир; 2) майл, ҳавас, иштиёқ, яхши кўриш, муҳаббат; ◊ مِنْ كُلِّ ~ وَصَوْبٍ ҳамма тарафдан, ҳар томондан, ҳамма жойдан

– حَدِبٌ 1) букри, букик; 2); эгри, қийшиқ; 3; қавариқ, дўнг; 4) (бирор к. га) хайрихоҳ, мойил, илтифотли (عَلَى)

– حَدَبَةٌ 1) букур; 2; дўнг, туртиб чиққан жой, дўмса; 3) баландлик, тепалик, баланд жой

– حَدُوبٌ фарзандларига меҳрибон (она)

– مُحَدَّبٌ 1)букур, букри; الأَنْفُ الـ~ қирғий бурун; 2) қавариқ, дўнг, дўмса

– مَحْدُوبٌ букри, букик

– مُحْدَوْدِبٌ қар. أَحْدَبُ

حُدُّوتَه кўп. حَوَادِيت халқ. ҳикоя; масал

I حَدَثَ (у) حُدُوثٌ (حدث) воқеъ бўлмоқ, содир бўлмоқ, юз бермоқ, рўй бермоқ, пайдо бўлмоқ, вужудга келмоқ; حَدُثَ (у) حَدَاثَةٌ янги бўлмоқ, яқин ўтмишда бўлиб ўтмоқ; кечагина бўлиб ўтмоқ; II حَدَّثَ 1) ҳикоя қилмоқ, гапириб бермоқ, сўзлаб бермоқ, таърифлаб бермоқ; ифодаламоқ, баён қилмоқ, айтиб бермоқ; أَمَّا كَرَمُهُ فَحَدِّثْ عَنْهُ مِنَ الْيَوْمِ إِلَى الْغَدِ маж. унинг сахийлигига келсак, у ҳаммага маълум (сўзма-сўз: унинг сахийлигига келсак, уни бугундан эртагача таърифла); ~ نَفْسَهُ ўзи билан ўзи гаплашмоқ; ~ قَلْبُهُ ёки ~ـتْ نَفْسُهُ унинг кўнглига келди (ки, بِ); 2) замонавий қилмоқ, янгиламоқ, янги қилмоқ, замонавийлаштирмоқ; 3) шар. (бирор к. дан) ҳадисларни ўрганмоқ (عَنْ); III حَادَثَ 1) (бирор к. билан) суҳбат қилмоқ, гаплашмоқ; 2) интервью олмоқ, суҳбат олиб бормоқ; 3) музокара олиб бормоқ; IV أَحْدَثَ 1) яратмоқ, барпо қилмоқ, бунёдга келтирмоқ, уюштирмоқ, ташкил қилмоқ, тузмоқ; ишламоқ, бажармоқ; сабаб бўлмоқ, қилмоқ, қўзғатмоқ, туғдирмоқ; ~ ضَجَّةً шовқин қилмоқ, шовқин кўтармоқ; ~ تَأْثِيرًا عَلَى ... (бирор н. ҳақида) таассурот қолдирмоқ; 2) (бирор) янгилик киритмоқ, ихтиро қилмоқ; (бирор н. ни) биринчи бўлиб олиб кирмоқ (فِي); 3) ёзилмоқ, ичини бўшатмоқ; V تَحَدَّثَ нутқ сўзламоқ, гапирмоқ; гаплашмоқ, (бирор н. ҳақида) суҳбатлашмоқ (بِ); (бирор к. га) гапириб бермоқ (إِلَى), (бирор н. ҳақида) гапириб бермоқ (عَنْ); ~ بِهِ الرُّكْبَانُ унинг ҳақида ҳамма гапирарди; у ҳаммага таниқли эди (сўзма-сўз: унинг ҳақида отлиқлар гапирардилар); VI تَحَادَثَ суҳбатлашмоқ, ўзаро гаплашиб ўтирмоқ; X اسْتَحْدَثَ 1) сабаб бўлмоқ, қилмоқ, қўзғатмоқ, туғдирмоқ; ~ هَذَا انْقِلَابَاتٍ كَبِيرَةً бу катта ўзгаришларга сабаб бўлди (فِي); 2. биринчи бўлиб (янги) наслни яратмоқ; янгидан ташкил этмоқ; янгиламоқ

– إِحْدَاثِيٌّ кўп. ~اتٌ мат. координата; أَبْعَادٌ ~ـةٌ координаталар; الـ~ السِّينِيُّ ёки أُفُقِيٌّ "x"(икс) ўқи, абсцисса; الـ~ الصَّادِيُّ ёки رَأْسِيٌّ (عَمُودِيٌّ) "у" (игрек) ўқи, ордината; الـ~ الْعَيْنِيُّ "z" (зет) ўқи; نِظَامُ الإِحْدَاثِيَّاتِ координаталар системаси; إِحْدَاثِيَّاتٌ جُغْرَافِيَّةٌ жўғрофий координатлар

– أُحْدُوثَةٌ кўп. أَحَادِيثُ суҳбат мавзуи; янгилик, ҳикоя, эртак, масал; أَحَادِيثُ جَدَّتِي бувим эртаклари; صَارَ هَذَا ~ تُرْوَى бу ҳамма ёқда дув-дув гап бўлиб кетди, бу ҳамманинг оғзида миш-миш гап бўлиб кетди

– حَادِثٌ 1 яқинда бўлиб ўтган; янги

– حَادِثٌ 2, حَادِثَةٌ кўп. حَوَادِثُ 1) ҳодиса, воқеа, жанжал (инцидент); бахтсиз ҳодиса, фалокат; كَثِيرُ الْحَوَادِثِ воқеаларга бой; حَوَادِثُ مَحَلِّيَّةٌ маҳаллий воқеалар (газетадаги рубрика); حَادِثَةٌ عَرَضِيَّةٌ кутилмаган ҳодиса; مَكَانُ الـ~ воқеа содир бўлган жой; 2; физ. ҳодиса; 3) театр. парда, саҳна, кўриниш; 4) ад. фабула (асарда тасвирланган воқеа, ҳодиса)

– حَدَاثَةٌ 1) янгилик; 2). воқеаларнинг яқинлиги, яқинлашаётганлиги; 3) ёшлик; янгилик (айнимаганлик, чиримаганлик, сасимаганлик); бикрлик; ~ السِّنِّ ёки ~ الْعَهْدِ ўсмирлик, ёшлик

– حَدَثٌ 1 кўп. أَحْدَاثٌ ёш йигит, ўсмир

– حَدَثٌ 2 кўп. أَحْدَاثٌ 1) воқеа, ҳодиса; янгилик, янги хабар; 2) кутилмаганлик, тасодиф, тасодифий ҳол; ўзгартириш, алмаштириш, ўзгариш; أَحْدَاثُ الدَّهْرِ тақдир бевафоликлари; 3) янги ҳодиса, янги воқеа; 4) шар. ҳаромилик, мурдорлик; 5) нажас, нажосат, ахлат

– حَدَثَانٌ ёки ~ الدَّهْرِ: дунё бевафоликлари

– حُدُوثٌ келиб чиқиш; воқеа, ҳодиса; بَعْدَ ~ الأَمْرِ бирор иш (ҳол, воқеа) содир бўлиб ўтгандан кейин

– حَدِيثٌ 1 1. янги, энг янги, яқинда бўлиб ўтган; ~ الاسْتِقْلَالِ яқинда истиқлолга эришган; ~ التَّحَرُّرِ яқинда озод бўлган; ~ًا яқин ўтган кунларда; ~ السِّنِّ ёки ~ الْعَهْدِ ўсмир, ёш; ~ а) яқинда содир

бўлган; б) ёш, ғўр; в) (*бирор н. билан*) яқинда танишган (بـ); 2. мансабга асоссиз интилувчи *ёки* ўрнашиб олган киши, ўзини кўрсатишга уринувчи

– حَدِيثٌ² *кўп.* أَحَادِيثُ 1) гап, сўз, суҳбат; وَلَا ~ لَهُمْ إِلَّا عَنْ... ...тўғрисида уларда гапдан бошқа нарса йўқ; ~ السَّاعَةِ шу куннинг мавзуи; كَانَ ~ النَّاسِ ҳамма ёқда дув-дув гап бўлмоқ, ҳамманинг оғзида миш-миш бўлмоқ; 2) интервью; أَدْلَى بِـ~ интервью бермоқ; 3) ҳикоя, ривоят; 4) *шунингдек*. الـ~ الشَّرِيفُ ҳадиси шариф (*Муҳаммад алайҳиссаломнинг айтган ва қилган аъмоллари ҳақидаги хабар*); ~ خُرَافَةٍ ; شُجُونٌ ذُو شُجُونٍ الـ~ *қар.* беҳуда гап, сафсата

– مُتَحَدِّثٌ 1. суҳбатлашувчи, суҳбатни олиб борувчи; ~ بِاسْمِ ....номидан сўзловчи; ~ رَسْمِيٌّ расмий вакил; ~ بِلِسَانِ الْوِزَارَةِ вазирлик вакили; 2. суҳбатдош, ҳамсуҳбат.

– مُحَادَثَةٌ *кўп.* ـاتٌ — 1) суҳбат, гап; ўзаро суҳбат; 2) музокаралар; أَجْرَى مُحَادَثَاتٍ (*бирор к. билан*) музокаралар олиб бормоқ (مَعَ)

– مُحَدِّثٌ софдил ва ростгўй одам

– مُحَدِّثٌ 1) ҳикоя қилувчи, суҳбатдош, ҳамсуҳбат; 2) ҳадис илми билан шуғулланувчи олим, муҳаддис

– مُحْدَثٌ 1. 1) янги; энг янги; 2) яқиндагина бойиб кетган; 2. мансабга асоссиз интилувчи *ёки* ўрнашиб олган киши, ўзини кўрсатишга уринувчи

– مُحْدَثَاتٌ *кўп.* янгиликлар, янги тартиблар (одатлар)

– مُحْدَثُونَ *кўп.* модернистлар (*замонга мослаштирувчилар*)

– مُسْتَحْدَثٌ янги, замонавий

I حَدَجَ (и) حَدْجٌ (*шунингдек.* ~ بِنَظَرِهِ) қарамоқ, назар солмоқ, разм солмоқ; II حَدَّجَ тикилиб қарамоқ, кўз билан тешиб юбормоқ

– حِدَاجَةٌ *кўп.* حَدَائِجُ туя устига ўрнатиладиган тахти равон, маофа

– حِدْجٌ *кўп.* أَحْدَاجٌ юк, оғирлик, оғир юк

– حُدَيْجٌ: ~ أَبُو *зоол* лайлак

I (حدر) حَدَرَ¹ (*у, и*) حُدُورٌ, حَدْرٌ 1) туширмоқ, тушириб қўймоқ; етаклаб тушмоқ; 2) тушмоқ; юмалаб тушмоқ, ғилдираб тушмоқ; сирғаниб тушмоқ; حَدَرَ² (*у*) حَدْرٌ семиз бўлмоқ, йўғон бўлмоқ, тўлишмоқ; II حَدَّرَ 1) нишаб қилмоқ, қия қилмоқ; 2) туширмоқ, тушириб қўймоқ; V تَحَدَّرَ 1) тушмоқ; юмалаб тушмоқ, ғилдираб тушмоқ; сирғалиб тушмоқ; 2) (*бирор н.* дан) келиб чиқмоқ (مِنْ); 3) (*бирор к. дан*) туғилмоқ, тарқамоқ (مِنْ); VII اِنْحَدَرَ 1) тушмоқ; юмалаб тушмоқ, ғилдираб тушмоқ; сирғаниб тушмоқ; пастламоқ, пасаймоқ; камаймоқ, тушмоқ; 2) (*бирор жойдан*) тарқамоқ, келиб чиқмоқ (مِنْ); 3) (*бирор к. га*) мерос бўлиб ўтмоқ (إِلَى); 4) етмоқ, бориб етмоқ; етишмоқ, муяссар бўлмоқ, эришмоқ (إِلَى)

– أُحْدُورٌ қиялик, нишаблик

– اِنْحِدَارٌ 1) ёнбағир, нишаблик, қиялик, қиялама жой; 2) (*руҳий*) тушкунлик

– تَحَدُّرٌ *кўп.* ـاتٌ — ёнбағир, нишаблик, қиялик, оғиш, оғишлик

– حَادِرٌ семиз, тўла, думалоқ, юмалоқ шаклли

– حَدَارٌ шиш, қавариқ, ғурра

– حُدْرَةٌ 1) оломон, халойиқ, йиғин, тўда, тумонат; 2) (*туялар*) подаси, галаси

– حَدُورٌ тик қиялик, қиямалик, қияма тоғ

– حُدُورٌ тушиш, тушириш

– حَيْدَرٌ *зоол.* арслон, шер

– تَحَدُّرٌ = مُنْحَدَرٌ *кўп.* ـاتٌ —

I حَدَسَ (*у*) حَدْسٌ ўйламоқ, тахмин қилмоқ, чамаламоқ; гумон (фараз) қилмоқ,

– حَدْسٌ 1) сезгирлик, зийраклик, фаросатлилик; 2) тахмин, фараз, гумон; عَلَى الـ~ таваккалига, чамалаб, тусмоллаб, тахминан; الـ~ النَّفْسِيُّ *ёки* الـ~ интуиция, фаросат; зийраклик; сезги, туйғу

– حَدْسِيٌّ интуитив, интуицияга (туйғуга) асосланган

– حَدْسِيَّةٌ *фалс.* интуитивизм (*фалсафий оқимлардан бири*)

I حَذَفَ¹ (*у*) حَذْفٌ оёқни орқага кўтариб юрмоқ (*туя ҳақида*);

حَدَفَ² (*и*) حَدْفٌ *қар.* خَذَفَ

– حَدَّافَةٌ *кўп.* ـاتٌ — *тех.* маховик (*ўз салмоғи билан валнинг бир текис айланишини таъминлайдиган ғилдирак*)

I حَدَقَ (*и*) حَدْقٌ 1) (*бирор к. ни*) ўраб олмоқ, қуршаб олмоқ, ўртага олмоқ (بـ); 2) тикилиб қарамоқ, кўз тикмоқ; ~ النَّظَرَ فِي ...га тикилиб қолмоқ; II حَدَّقَ (*бирор жойга*) тикилиб қарамоқ (فِي *ёки* إِلَى); бирор нима билан ўраб олмоқ; ◊ ~ الطَّعَامَ овқатдан олдин шўр *ёки* нордон нарсалардан хўрак қилмоқ; IV أَحْدَقَ (*бирор к. ни*) ўраб олмоқ, қуршаб олмоқ, ўртага олмоқ (بـ)

– حَادِقٌ 1) шўр, нордон (*овқат*); 2) моҳир, эпчил, уста; ажойиб қилиб ишланган

حَادِقَةٌ = حَذَاقَةٌ

– حَدَقَةٌ *кўп.* حَدَقٌ, حَدَقَاتٌ, أَحْدَاقٌ кўз қорачиғи; ~ حِفْظُهُ حِفْظَ الْعَيْنِ *қар.*

– أَحْدَقِيٌّ кўзлари чақчайган, чақчайма кўз, олакўз, укки кўз

– حَدِيقَةٌ *кўп.* حَدَائِقُ боғ, парк; девор билан ўралган боғ, парк; ~ الْحَيَوَانَاتِ зоопарк, ҳайвонот боғи

– مُحْدِقٌ атрофни ўраб турган, иҳота қилиб турган; ~ خَطَرٌ қутулиб бўлмайдиган хавф, бўлиши муқаррар хатар

I (حدل) حَدَلَ¹ *и*) حَدْلٌ *ёки* حَدَلٌ (*а*) حَدَلٌ (*бирор к. га нисбатан*)

2 حَدَلَ (и) حَدَالَةٌ адолатсизлик қилмоқ, адолатсиз иш тутмоқ (عَلَى); бостириб текисламоқ, ғалтак билан текисламоқ; теп текис қилиб қўймоқ; силлиқламоқ, силлиқ қилмоқ, бир текис қилмоқ

– حَادِلَةٌ кўп. اتٌ — бульдозер

– مِحْدَلَةٌ кўп. مَحَادِلُ *тех* каток (*ер текислайдиган ва тигизлайдиган ғалтак машина*)

(حدم) VIII اِحْتَدَمَ 1) ёнмоқ, куймоқ, ловулламоқ, алангаланиб ёнмоқ; 2) қизишмоқ, бирданига аччиқланмоқ, жаҳли чиқмоқ; ~ غَيْظًا ғазабдан ловуллаб ёнмоқ; 3) авжга чиқмоқ, қизимоқ (*кураш ҳақида*)

– مُحْتَدِمٌ тутоққан, жаҳли (аччиғи) чиққан, қутурган

حِدَةٌ қар. وحد

(حدو) I حَدَا (у) حَدْوٌ, حِدَاءٌ, حُدَاءٌ 1) (*туяни*) хирғойи қилиб ҳайдаб бормоқ; 2) (*бирор к. ни*) ундамоқ, мажбур қилмоқ, рағбатлантирмоқ (ب) (*бирор н. га*) ундамоқ, мажбур этмоқ, рағбатлантирмоқ (إِلَى); ~ رَغْبَةٌ فِي ... ...да (*бирор*) мақсадни кўзламоқ, ...га интилмоқ

– أُحْدُوَّةٌ, أُحْدِيَّةٌ туякашларнинг хиргойиси

– حَادٍ кўп. حُدَاةٌ туякаш

– حِدَاءٌ, حُدَاءٌ 1) туяларни тетиклантирувчи хиргойи; 2; *маж.* ундайдиган сабаб, бирор ишни кўнгилга солган нарса; истак, ният

– حَدَّاءٌ туякаш

– حِدْوَةٌ кўп. حَدَاوٍ, حِدْوَاتٌ 1) тақа; 2) нағал

I. حَدِيَ (а) حَدًى (*бирор жойда*) қолмоқ (ب); V تَحَدَّى 1) чақирмоқ, чақириб келтирмоқ; 2) уятсизлик қилмоқ, беадаблик қилмоқ; 3) (*бирор н. га*) даъвогар бўлмоқ, илинжи бор бўлмоқ (ب); (*бирор н. ни*) тортишмоқ, олишмоқ (ب); рақобат қилмоқ, кимўзди ўйнамоқ; 4) ушламоқ, тутмоқ, ушлаб бормоқ

– تَحَدٍّ кўп. تَحَدِّيَاتٌ уятсизлик, беадаблик; чақириш; ~ فِي уятсизларча, беадаблик билан

– حِدَايَةٌ = حِدَأَةٌ

I حَذِرَ (а) حَذَرٌ (*бирор н. дан*) эҳтиёт бўлмоқ, сақланмоқ (مِنْ); II حَذَّرَ огоҳлантирмоқ; ~تُكَ النَّظَرَ إِلَى الْبَابِ эшикка қарамагин деб сени огоҳлантирган эдим; III حَاذَرَ (*бирор н. дан*) эҳтиёт бўлмоқ, сақланмоқ; хавфсирамоқ, хавотирланмоқ, ҳадиксирамоқ; V تَحَذَّرَ = I; VIII اِحْتَذَرَ эҳтиёт чораларини кўрмоқ; ўзини эҳтиёт қилмоқ

– تَحْذِيرٌ огоҳлантириш

– حَاذِرٌ эҳтиёткор, эҳтиётли

– حَذَارِ: ~ مِنْ هَذَا бундан эҳтиёт бўлинг; ~! эҳтиёт бўлинг!; ~ أَنْ تَفْعَلَ هَذَا! эҳтиёт бўлинг, бу ишни қила кўрманг!

– حِذَارٌ эҳтиётлик, эҳтиёткорлик, хавотирланиш, хавфсираш

– حَذِرٌ, حَذُرٌ эҳтиёткор, эҳтиётли, ўйлаб иш қиладиган

– حَذَرٌ, حِذْرٌ эҳтиётлик, эҳтиёткорлик, ҳушёрлик; хавфсираш; كَانَ عَلَى ~ ҳушёр бўлмоқ, ҳушёр бўлиб турмоқ; أَخَذَ ~هُ эҳтиёт чораларини кўрмоқ, эҳтиёт бўлмоқ

– مَحْذُورٌ кўп. مَحْذُورَاتٌ, مَحَاذِيرُ 1) қўрқиладиган нарса, хавф-хатар; 2) кўнгилсиз воқеа; фалокат, бало, офат; 3) бахтсиз ҳодиса

I حَذَفَ (и) حَذْفٌ 1) тушириб қолдирмоқ, чиқариб ташламоқ, ўчирмоқ; 2) (*бирор н. ни*) ирғитмоқ, улоқтирмоқ, ташламоқ, отмоқ (ب); 3) *мат.* айирмоқ; II حَذَّفَ тартибга солмоқ (келтирмоқ); чиройли шакл (кўриниш) бермоқ; VII اِنْحَذَفَ тушиб қолмоқ, чиқариб ташланмоқ, ўчирилмоқ

– حَذْفٌ 1) тушириб қолдириш, чиқариб ташлаш, узоқлаштириш; ўчириш; 2) ирғитиш, отиш

– 1حَذَفٌ *жам.* Ҳижозда яшайдиган қора рангли кичкина қўй

– 2حَذَفٌ *жам.* ёввойи ўрдаклар

– حَذَفَةٌ кўп. اتٌ — ёввойи ўрдак

حُذْفُورٌ кўп. حَذَافِيرُ томон, тараф, ён; ◊ أَخَذَهُ بِحَذَافِيرِهِ ҳаммасини тўлалигича (ҳеч нарса қолдирмай)олмоқ

(حذق) I حَذَقَ (а) حَذْقٌ, حِذَاقَةٌ (*бирор н. га*) уста бўлмоқ, моҳир бўлмоқ; حَذَقَ (и) حُذُوقٌ нордон (шўр, аччиқ) бўлмоқ

– حَاذِقٌ кўп. حُذَّاقٌ 1) моҳир, эпчил; билимдон, юқори малакали; عَامِلٌ ~ юқори малакали ишчи; 2) нордон, шўр, аччиқ

– حَذَاقَةٌ маҳорат, эпчиллик; қобилият, иқтидор; юқори малака

– حِذَاقَةٌ = حِذْقٌ

حُذُلٌ ички кийимнинг резинка, ип ўтказадиган қисми, липа

I حَذْلَقَ 1) ўзини билимдон қилиб кўрсатмоқ; 2) синчков бўлмоқ, майдакаш бўлмоқ; икир-чикир расмий талабларни бажаришга зўр бермоқ; II تَحَذْلَقَ = حَذْلَقَ

– تَحَذْلُقٌ синчковлик, майдакашлик; икир-чикир расмий талабларни бажаришга зўр беришлик

– حِذْلَاقٌ 1. ўзини билимдон қилиб кўрсатувчи; 2. синчков, майдакаш одам; икир-чикир расмий талабларни бажаришга зўр берувчи одам

– حَذْلَقَةٌ синчковлик, майдакашлик; икир-чикир расмий талабларни бажаришга зўр беришлик; ўта аниқлик, пухталик

– حِذْلَاقٌ = مُتَحَذْلِقٌ

I حَذَمَ (и) шошилмоқ, тез бажармоқ

حَذَامِ Ҳазоми (*ғайритабиий ўткир кўз соҳибаси бўлган араб аёлининг исми*)

(حذو) I حَذَا[1] (у) حَذْوٌ, حِذَاءٌ тақлид қилмоқ, бировдан ўрнак олиб, унга эргашмоқ; ~ حَذْوَهُ бирор кишининг изидан бормоқ; حَذَا[2] (у) рўпарада ўлтирмоқ; III حَاذَى 1) (*бирор н нинг*) рўпарасида (қаршисида) бўлмоқ, ётмоқ; 2) параллел (ёнма-ён) юрмоқ; IV أَحْذَى бермоқ, ҳадя этмоқ, совға қилмоқ; VI تَحَاذَى 1) параллел бўлмоқ; 2) бир-бирининг рўпарасида (қаршисида) турмоқ, ётмоқ;

VIII اِحْتَذَى 1) оёқ кийими киймоқ; 2) тақлид қилмоқ; مِثَالَهُ ~ бирор кишига, тақлид қилмоқ, бировдан ўрнак олиб, унга эргашмоқ

– اِحْتِذَاءٌ тақлид қилиш, ўхшатиш

– تَحَاذٍ параллеллик, *ҳарб.* сафни тўғрилаш, сафнинг тўғрилиги; مِنَ الْيَمِينِ ~! "ўнг томонга қараб саф тўғрилансин" маъносидаги амр (команда)

– حِذَاءٌ[1] *кўп.* أَحْذِيَةٌ этик; шиппак; оёқ кийими; أَحْذِيَةٌ بِسَاقٍ طَوِيلٍ *ёки* أَحْذِيَةٌ طَوِيلَةٌ этик; قَصِيرٌ ~ қўнжсиз ботинка; اللِّبَادِ ~ пийма, кигиз этик

– حِذَاءٌ[2]: حِذَاءَهُ *ёки* بِحِذَائِه унинг рўпарасида, қаршисида

– حَذَّاءٌ этикдўз

– حَذْوٌ тақлид қилиш, ўхшатиш; ◊ حَذْوَهُ бирор нарсанинг рўпарасида, қаршисида

– حَذِيَّةٌ совға, ҳадя

– مُحَاذٍ *мн.* مُحَاذِيَةٌ рўпарада, қаршида турган; (*бирор н.* га) параллел (لِـ); (*бирор н.* га) қарама-қарши

– مُحَاذَاةٌ рўпара, қарши томон, тараф; параллеллик; بِـ~ـهِ *ёки* فِي ~ـهِ *ёки* عَلَى ~ـهِ унинг рўпарасида, қаршисида; унга параллел ҳолда

I حَرَّ[1] (*и/а, у*) حَرَارَةٌ иссиқ бўлмоқ, қайноқ бўлмоқ; حَرَّ[2] (*а*) حَرَارٌ озод бўлмоқ, эркин бўлмоқ, эркинликка чиқмоқ; حَرَّ[3] (*а*) حَرَّةٌ чанқамоқ, ташна бўлмоқ; II حَرَّرَ 1) озод қилмоқ, озодлик бермоқ, ҳурриятга эриштирмоқ; эркинликка чиқармоқ, қутқармоқ (مِنْ); 2; таҳрир қилмоқ; текширмоқ, текшириб кўрмоқ; 3) ёзмоқ, тузмоқ, ташкил этмоқ; 4) йўлламоқ, тўғриламоқ, зарур томонга йўналтирмоқ, қаратмоқ, (*тўпни*) мўлжалга тўғриламоқ; 5) бағишламоқ; V تَحَرَّرَ озод бўлмоқ, ҳурриятга эришмоқ, эркинликка чиқмоқ, қутулмоқ; 2) ёзиб чиқилмоқ, тизилмоқ, ташкил этилмоқ; VIII اِحْتَرَّ исимоқ, қизимоқ, қайноқ бўлмоқ; X اِسْتَحَرَّ қизимоқ, қизиб кетмоқ (*мас., баҳс, тортишув*)

– أَحَرُّ энг иссиқ, энг қайноқ; ◊ عَلَى ~ مِنَ الْجَمْرِ типирчилаб, бетоқат бўлиб, сабрсизлик билан (*сўзма-сўз:* чўғдан ҳам иссиқ нарсанинг устида)

– أَحْرَارِيٌّ либерал, келишувчан, муросасоз, йўл қўювчи, эрк берувчи

– تَحَرُّرٌ озод бўлиш, эркинликка чиқиш, озодлик, эркинлик; حَرَكَةُ الـ~ الْوَطَنِيُّ миллий озодлик ҳаракати

– تَحَرُّرِيٌّ озодликка оид; حَرَكَةٌ ~ـةٌ озодлик ҳаракати

– تَحْرِيرٌ *кўп.* تَحَارِيرُ, ـاتٌ 1) озод қилиш, эркинликка чиқариш; 2) таҳрир қилиш; 3) таҳририят; إِدَارَةُ الـ~ (*газета ёки журнал*) таҳририяти; صَاحِبُ الـ~ муҳаррир; رَئِيسُ الـ~ бош муҳаррир; 4) ёзиш, тузиш, ташкил этиш; 5) хат; расмий ҳужжат; وَقَدْ يُعْرَفُ الـ~ مِنْ عُنْوَانِهِ *мқл.* сарлавҳага қараб мазмунга баҳо берилади

– تَحْرِيرِيٌّ 1) таҳририятга оид; 2) ёзма, ёзма шаклдаги; اً~ ёзма равишда; 3) озод қиладиган, озодлик келтирадиган; حَرَكَةٌ ~ـةٌ озодлик ҳаракати

– حَارٌّ 1) қайноқ, иссиқ, қизғин, оташин, жўшқин; 2) жонкуяр, ғайратли, тиришқоқ; 3) ўткир таъмли (*овқат*)

– حَرٌّ *кўп.* حُرُورٌ иссиқ, ҳарорат; илиқлик; الدُّنْيَا ~ ҳаво иссиқ; مِنْطَقَةُ ~ةٌ иссиқ (тропик) минтақа

– حُرٌّ *кўп.* أَحْرَارٌ 1. 1) озод, ҳур, эркин; мустақил; مَدِينَةٌ ~ةٌ эркин шаҳар; مَدْرَسَةٌ ~ةٌ хусусий мактаб; 2) нақд, бор, мавжуд; الْمَالُ الـ~ нақд пул; 3) эрксевар, ҳурриятпарвар; 4) олижаноб, яхши фазилатли; 5) соф, тоза, аралашмасиз (*мас., металл*); ذَهَبٌ ~ соф олтин; 2. 1)эркин одам; 2) олижаноб киши; 3) либерал, келишувчан, муросасоз; ◊ الْوَجْهِ ~ лунж, бет, яноқ

– حَرَارٌ = حَرَائِرِيٌّ

– حَرَّارٌ шойи тўқувчи, ҳарир тўқувчи

– حَرَارَةٌ 1)ҳарорат, иссиқ; 2; температура; مُسَجِّلُ الـ~ термограф; مِيزَانُ الـ~ термометр; فِي الظِّلِّ كَانَتِ الـ~ 43 دَرَجَةً ҳарорат сояда 43 даража эди; 3) қизғинлик, жўшқинлик, ҳовур, тиришиш; حَيَّاهُ بِـ~ бирор кишини қизғин табрикламоқ; أَيَّدَهُ بِـ~ бирор кишини қизғин қўллаб-қувватламоқ; 4) иссиқлик, тошма, майда ҳуснбузар; 5) (*терининг*)ловуллаши, ачишиши; (*овқатнинг*) ўткир таъмлиги

– حَرَارِيٌّ иссиқликка оид; مَحَطَّةُ الْكَهْرَبَاءِ الـ~ـةُ иссиқлик электростанцияси; نَوَوِيٌّ ~ термоядровий; وَحْدَةٌ ~ـةٌ калория

– حَرَّانُ *мн.* حَرَّى *кўп.* حَرَارَى 1) қизишиб кетган; бадани қизиб кетган; 2) қайноқ; 3) чанқоқ, сувсаган, чўллаган, ташна

– حَرَّةٌ *кўп.* حِرَارٌ, ـاتٌ вулқон ўчгандан кейин ҳосил бўлган тошлоқ жой

– حُرَّةٌ *кўп.* حَرَائِرُ *тар.* озод (чўри эмас) аёл

– حَرُورٌ гармсел

– حَرِيرٌ *кўп.* حَرَائِرُ 1) ипак; مُشَاقَةٌ ~ ипак (*ҳомашё*); 2) ипак газлама, ҳарир; اِصْطِنَاعِيٌّ (صِنَاعِيٌّ) ~ сунъий ипак; طَبِيعِيٌّ ~ табиий ипак; 3) ипакдан ишланган маҳсулот; 4) сут қўшиб пишириладиган ун овқат; ◊ صَخْرِيٌّ ~ асбест

– حُرَيْرَةٌ *кўп.* ـاتٌ *физ.* калория

– حَرِيرِيٌّ 1. ипакли, ипакка оид, ипакдан ясалган; 2) ипакфуруш, ипак билан савдо қилувчи

– حُرِّيَّةٌ ҳуррият, эрк, озодлик, эркинлик; الاِجْتِمَاعِ ~ йиғин ўтказиш эркинлиги; الاِخْتِيَارِ ~ танлаш эркинлиги; الأَدْيَانِ ~ *ёки* الْعِبَادَةِ ~ эътиқод эркинлиги, виждон эркинлиги; التِّجَارَةِ ~ савдо эркинлиги; التَّعْلِيمِ ~ ўқитиш (таълим) эркинлиги; تَنْظِيمِ الإِضْرَابِ ~ иш ташлашни ташкил этиш эркинлиги; الشَّخْصِيَّةِ ~ шахс эркинлиги; الْكِتَابَةِ ~ *ёки* النَّشْرِ ~ *ёки* الصَّحَافَةِ ~ матбуот

эркинлиги; الْعَمَلِ ~ ҳаракат эркинлиги; الْفِكْرِ ~ фикр (тафаккур) эркинлиги; الْكَلَامِ ~ ёки الْقَوْلِ ~ ёки إِبْدَاءِ الرَّأْيِ ~ сўз эркинлиги; النَّقْدِ ~ танқид қилиш эркинлиги

– مِحْرَارٌ термометр, ҳарорат ўлчайдиган асбоб

– مُحَرِّرٌ 1. озод қилувчи; 2. 1) халоскор; 2) ёзувчи; журналист; мухбир; سِيَاسِيٌّ ~ сиёсий шарҳловчи; 3) муҳаррир, редактор

– مُحَرَّرَاتٌ кўп. расмий ёзишмалар, алоқа қоғозлари; ёзма ҳужжатлар, хабарлар, маълумотлар

– مَحْرُورٌ 1) қизишиб кетган; бадани қизиб кетган; 2) юқори ҳароратли; 3) аччиқланган, жаҳли чиққан; ғазабланган, тутоққан

I (حرب) حَرِبَ (а) حَرَبٌ ғазабга тўлмоқ, жаҳли чиқмоқ; حَرَبَ (у) حَرْبٌ, حَرَبٌ талон-торож қилмоқ, тортиб олмоқ; III حَارَبَ урушмоқ, уруш қилмоқ, урушга қатнашмоқ, олишмоқ; жанг қилмоқ, курашмоқ; VI تَحَارَبَ 1)ўзаро (бир-бири билан) урушишмоқ; 2) биргаликда уруш қилмоқ, биргалашиб курашмоқ; VIII = VI

– حَرْبٌ мн. кўп. حُرُوبٌ уруш; ҳарбий юриш, кампания; кураш, жанг; الْـ~ الْأَهْلِيَّةُ биринчи жаҳон уруши; الْـ~ الْكُبْرَى الْأُولَى гражданлар (фуқаролар) уруши; الْـ~ الْعَالَمِيَّةُ الثَّانِيَةُ иккинчи жаҳон уруши; الْـ~ الْوَطَنِيَّةُ الْكُبْرَى Улуғ Ватан уруши; عَادِلَةٌ ~ адолатли уруш; جَائِرَةٌ ~ адолатсиз уруш; قَذِرَةٌ ~ ифлос уруш; بَارِدَةٌ ~ совуқ уруш; حَامِيَةٌ ~ уруш; عُدْوَانِيَّةٌ ~ агрессив уруш; نَوَوِيَّةٌ ~ термоядро уруши; كُلِّيَّةٌ ~ ялпи уруш; الْإِبَادَةِ ~ қирғин уруш; حُرُوبُ الاغْتِصَابِ босқинчилик урушлари, жанглари; غَيْرُ مُعْلَنَةٍ ~ эълон қилинмаган уруш; مُشْعِلُو نِيرَانِ الْـ~ уруш оловини ёқувчилар; مَا بَعْدَ الْـ~ урушдан кейинги; أَرْكَانُ الْـ~ бош штаб (*мамлакат қуролли кучларининг марказий штаби*); فِي حَالَةِ الْـ~ уруш ҳолатида; أَعْلَنَ الْـ~ ёки أَشْهَرَ الْـ~ уруш эълон қилмоқ, уруш очмоқ; ◊ دَارُ الْـ~ қар. دَارٌ

– حَرَبٌ қайғу, ҳасрат, ғам, доғ, фалокат; وَا ~ اهُ оҳ-воҳ, вовайло, воҳасрато

– حِرْبَاءُ кўп. حَرَابِيُّ, حِرْبَاوَاتٌ зоол. буқаламун, хамелеон

– حَرْبَجِيٌّ кўп. حَرْبَجِيَّةٌ милитарист, урушқоқ, уруш тарафдори

– حَرْبَةٌ кўп. حِرَابٌ найза, учи ўткирланган темирдан ясалган уруш қуроли; похол, пичан тушириш учун ишлатиладиган паншаҳага ўхшаш асбоб

– حَرْبِيٌّ 1) ҳарбий; مَجْلِسٌ ~ ҳарбий кенгаш; مَدْرَسَةٌ ~ ـَةٌ ҳарбий мактаб; وِزَارَةُ الْـ~ ـَةِ ҳарбий вазирлик; 2) жанговар, урушқоқ; 3) *шар.* мусулмон бўлмаган мамлакатнинг фуқароси ёки ўша мамлакатда яшовчи

– حَرِيبٌ таланган, талон-торож қилинган, талаб кетилган

– مُتَحَارِبٌ бошқалар билан бирга урушувчи, урушда иштирок этувчи

– مُحَارِبٌ жанг қилувчи, урушувчи; 2. 1; урушувчи томон; حُقُوقُ الْـ~ урушувчи томоннинг ҳақ-ҳуқуқлари; 2) жангчи; قَدِيمٌ ~ уруш ветерани (фахрийси)

– مُحَارَبَةٌ уруш; жанг, кураш

– مِحْرَابٌ кўп. مَحَارِيبُ ибодатхона; الْمَسْجِدِ ~ масжид меҳроби, масжиднинг қибла томонида имом учун ажратилган қисм; йиғиннинг олдинги қатори; الْكَنِيسَةِ ~ бутхонанинг асосий қисми, саждагоҳи

حَرْقَقَ жаранғламоқ, жаранглатмоқ, шалдиратмоқ

– حَرْقَقَةٌ кўп. ـَاتٌ 1) жаранг-журунг, шарақ-шуруқ, жаранглаш; الْقُيُودِ ~ кишанларнинг шарақ-шуруғи; 2) *маж.* маҳмадоналик, сергаплик, эзмалик

I حَرَثَ (у) حَرْثٌ 1) чопмоқ, ҳайдамоқ (*ер*); чопиқ қилмоқ; 2) касб-кор қилмоқ, касб-кор билан тирикчилик қилмоқ; 3) ўрганмоқ, ўрганиб чиқмоқ; اُحْرُثِ الْقُرْآنَ Қуръонни ўрган; VII اِنْحَرَثَ чопиқ бўлмоқ, ҳайдалмоқ, шудгор қилинмоқ; VIII اِحْتَرَثَ ер ҳайдамоқ, шудгор қилмоқ

– حَارِثٌ кўп. حُرَّاثٌ қўшчи, ер ҳайдовчи, қўш ҳайдовчи, деҳқон; ◊ أَبُو الْـ~ арслон, шер

– حَرَّاثٌ 1. ер ҳайдовчи, қўш ҳайдовчи; 2) ғаллакор (деҳқон), деҳқон

– حَرَّاثَةٌ зоол. бузоқбоши

– حِرَاثَةٌ 1) ер ҳайдаш, шудгор қилиш; 2) ғаллакорлик, деҳқончилик

– حَرْثٌ 1) ҳайдаш (*ерни*); آلَةُ الْـ~ омоч, плуг; 2) ишланадиган, чопиқ қилинадиган ер; шудгор; 3) деҳқончилик маҳсулотлари

– حَرْثَةٌ кўп. حَرَثَاتٌ ер ҳайдаш, шудгор қилиш, чопиш

– مِحْرَاثٌ кўп. مَحَارِيثُ омоч; плуг; سِلَاحُ الْـ~ тиш, омоч тиши

I حَرِجَ (а) حَرَجٌ сиқилмоқ, қисилмоқ, тор бўлмоқ; оғир аҳволда қолмоқ; صَدْرُهُ ~ хавотирланмоқ, нохушам бўлмоқ; ташвишланмоқ, тинчсизланмоқ; 2) (*бирор к. га*) ман этилмоқ, таъқиқланмоқ (عَلَى); 3) гуноҳ қилмоқ, ёмон иш қилмоқ, ножўя иш қилмоқ; II حَرَّجَ 1) сиқмоқ, қисмоқ, қийин ҳолатга солмоқ; (*бирор н. га*) мажбур қилмоқ, мажбурламоқ (فِي); 2) (*бирор к ни*) ман қилмоқ, таъқиқламоқ (عَلَى); 3) (*вазиятни*) мураккаблаштирмоқ; 4) дарахт ўтқазмоқ, дарахтзор барпо этмоқ; IV أَحْرَجَ сиқмоқ, қисмоқ, қийин ҳолатга солмоқ; оғир аҳволга солиб қўймоқ; боши берк кўчага олиб кириб қўймоқ; 3) (*бирор к. га*) ман қилмоқ, таъқиқламоқ (عَلَى); V تَحَرَّجَ 1) қисилиб-қимтинмоқ; ўзини ноқулай сезмоқ; 2) оғирлашмоқ, қийинлашмоқ, мураккаблашмоқ (*вазият*); 3) гуноҳ қилишдан, хато қилишдан, адашишдан ўзини тиймоқ (олиб қочмоқ)

– أَحْرَجُ энг қийин, энг хатарли, энг мураккаб

– تَحَرُّجٌ 1) уялиш, тортиниш, хижолат бўлиш, хижолат тортиш; 2) жиддий мураккаблашув (*мас., вазият*)

– تَحْرِيجٌ 1) сиқиш, қийин ҳолатга солиш, қийнаш, қийинлаштириш; 2) (*вазиятни*) мураккаблаштириш, чалкаштириш;

3) дарахт ўтқазиш, дарахтзор барпо этиш; ~ الأَرْضِ кўчат ўтқазиш

– حَرَّاجٌ очиқ савдо, кимошди савдоси, аукцион

– حَرَّاجَةٌ қийинчилик, мушкуллик, танглик, оғир вазият

– حَرَاجِيٌّ ўрмонга оид; ثَرْوَةٌ ~ـَةٌ ўрмон бойлиги

– حَرَجٌ[1] 1) сиқилганлик, сиқиқлик, танглик, қийинчилик, мушкуллик; оғир вазият; أَوْقَعَهُ فِي ~ бирор кимни қийин ҳолатга солмоқ; 2) таъқиқлаш, таъқиқ, ман, қатағон; 3) нотўғри иш, ножўя иш, гуноҳ; ◊ فَهَلْ مِنْ ~ عَلَيْنَا ... наҳотки ... бизга ноқулай бўлса; وَلَمْ نَجِدْ ~اً فِي أَنْ ... биз ...ни уят деб билмаймиз; لاَ ~ عَلَيْكَ! сенга ҳеч нарса қилмайди!; فَحَدِّثْ عَنْهُ وَلاَ ~ мтл. хоҳлаганингни гапир, ишонавераман! (сўзма-сўз: у тўғрида гапиравер, ҳеч бир ноқулай жойи йўқ; (тўла ишонч ифодаси)

– حَرَجٌ[2] кўп. حِرَاجٌ, أَحْرَاجٌ ўрмон, чакалакзор, чангалзор, дарахтзор

– حَرَجٌ[3] замбил, замбар

– حَرِجٌ 1) сиқиқ, тор; 2) қийин, машаққатли, мушкул; دَرَجَةُ الْحَرَارَةِ الـ~ـَةُ ўта хавфли температура; الضَّغْطُ الـ~ ўта хавфли босим; النُّقْطَةُ الـ~ـَةُ энг кескин (қийин) нуқта; السِّنُّ الـ~ـَةُ балоғатга ета бошлаган давр

– حَرَجَةٌ кўп. اتٌ = حَرَجٌ[2]

– حَرَجِيٌّ ўрмонга оид; الثَّرْوَةُ الـ~ـَةُ ўрмон бойлиги

– مُحْرِجٌ 1) сиқувчи, қисувчи; 2) кескинлаштирувчи; 3) ман этувчи, таъқиқловчи

– مُحْرِجَاتٌ шунингдек ~ الأَيْمَانِ кўп. қасамхўрнинг ҳолини танг қиладиган қасамлар

حَرْجَلَ у ёқ-бу ёққа югурмоқ

حَرْجَمَ 1) (бирор н. ни қидириб) кезмоқ, юрмоқ (عَلَى); 2) (подани) ҳовлига (қўрага) ҳайдамоқ

– حَرْجَمَةٌ (бирор н. ни қидириб) кезиш, юриш

حِرْحٌ кўп. أَحْرَاحٌ анат. мойлиқ (аёллар жинсий аъзосининг ичи)

I حَرَدَ (у) حُرُودٌ узоқлашмоқ, четлашмоқ, ўзини четга тортмоқ, четга чиқмоқ; حَرِدَ (а) حَرَدٌ (бирор к. дан) ғазабланмоқ, жаҳли чиқмоқ, аччиғи келмоқ (عَلَى); II حَرَّدَ гумбаз қурмоқ; гумбазли қилиб қурмоқ (иморатни)

– حَرِدٌ, حَارِدٌ аччиғи чиққан, аччиқланган, жаҳлдор

– حَرَدٌ ғазаб, жаҳл

– حَارِدٌ = حَرْدَانٌ

حِرْذَوْنٌ кўп. حَرَاذِينُ калтакесак; калтакесакнинг эркаги

I حَرَزَ (у) حَرْزٌ сақламоқ, асрамоқ, эҳтиётламоқ, эҳтиёт қилмоқ; حَرُزَ (у) حَرَازَةٌ мустаҳкам бўлмоқ, мустаҳкамланмоқ, етиб бўлмайдиган бўлмоқ; IV أَحْرَزَ эгалламоқ, қўлга киритмоқ, олмоқ, етмоқ, етишмоқ; ... الأَوْلَوِيَّةَ فِي ... ~ спорт. ... бўйича биринчиликни қўлга киритмоқ; ~ الْهَدَفَ гол урмоқ, гол (тўп) киритмоқ; ~ فَوْزًا ғалаба қилмоқ, енгмоқ; ~ نَجَاحًا ютуққа эришмоқ; ~ قَصَبَ السَّبْقِ ютиб чиқмоқ, биринчи бўлмоқ; V تَحَرَّزَ (бирор н. дан) эҳтиёт бўлмоқ, (бирор н. дан) ўзини асрамоқ, сақланмоқ, ўзини эҳтиёт қилмоқ (مِنْ); VIII احْتَرَزَ = V

– احْتِرَازٌ эҳтиёткорлик, ўзини эҳтиёт қилиш

– احْتِرَازِيٌّ сақлайдиган, эҳтиёт қиладиган; تَدَابِيرُ ~ـَةٌ эҳтиёт чоралари

– حَارِزَةٌ эл. сақлагич (предохранитель)

– حِرْزٌ кўп. حُرُوزٌ, أَحْرَازٌ ҳимоя, ҳимоя қилиш, қўриқлаш, сақлаш, мудофаа; 2) қалъа, қўрғон, истеҳком; ~ حَرِيزٌ ёв ололмайдиган қалъа; 3) юр. ашёвий далил; 4) тумор; كَانَ فِي ~ حَرِيزٍ а) ҳушёр бўлиб турмоқ; б) қўл етолмайдиган, муяссар бўлолмайдиган бўлмоқ

– حَرَزَةٌ (бирор н. нинг) энг яхши қисми; асл нарса, қимматбаҳо нарса

– حَرِيزٌ кучли, бақувват; олиб бўлмайдиган (мас., қалъа); 2) эришиб бўлмайдиган, муяссар бўлмайдиган

I حَرَسَ (у) حِرَاسَةٌ, حَرْسٌ қўриқламоқ, қўримоқ, эҳтиёт қилмоқ, сақламоқ; ҳимоя қилмоқ; V تَحَرَّسَ (бирор к. дан ёки н. дан) эҳтиёт бўлмоқ, сақланмоқ, ўзини эҳтиёт қилмоқ (مِنْ); VIII احْتَرَسَ (бирор к. дан ёки н. дан) эҳтиёт бўлмоқ, сақланмоқ (مِنْ)

– احْتِرَاسٌ эҳтиёткорлик, эҳтиёт чораси, эҳтиёт; بِـ~ эҳтиёткорлик билан, эҳтиёткорона

– حَارِسٌ 1. 1) пойлоқчи, қўриқловчи; الْمَلَكُ الـ~ дин қўриқловчи фаришта (малоика); 2) ҳушёр; 2. кўп. حَرَسَةٌ, حُرَّاسٌ 1) ходим; васий, ҳомий; қоровул, соқчи; қўриқчи; ~ الْحُدُودِ чегарачи; 2) шунингдек ~ الْمَرْمَى спорт. дарвозабон

– حَرَّاسٌ ходим; қоровул, соқчи

– حِرَاسَةٌ сақлаш, қўриқлаш, мудофаа қилиш; назорат, назорат қилиш; қоровуллик хизмати; ~ الْحُدُودِ чегарани қўриқлаш, чегара ҳимояси; юр. давлат фойдасига бирор мулкни хатлаш, мулкдан фойдаланишни таъқиқлаш, секвестр; وَضَعَ تَحْتَ الـ~ а) ҳимояга олмоқ, васийликка олмоқ, васийлик белгиламоқ; б) бирор мулкни давлат фойдасига хатламоқ, мулкдан фойдаланишни таъқиқламоқ, секвестр қўймоқ

– حَرَسٌ соқчилар, посбонлар, қоровул; қўриқлаб борувчи соқчилар гуруҳи, конвой; гвардия; ~ الشَّرَفِ фахрий қоровул; الـ~ الْوَطَنِيُّ миллий гвардия

– حَرَسِيٌّ кўп. حُرَّاسٌ подшоҳ ёки давлат бошлиғининг шахсий қўриқчиси, гвардия

– مُحْتَرِسٌ эҳтиёткор; ҳушёр

– مَحْرُوسٌ 1. қўриқланадиган, пойланадиган; الـ~ـة қўриқланган, қўриқланиб турган (*Қоҳира шаҳри унвонларидан бири*); 2. ўғил, бола, фарзанд; المَحْرُوسُون оила аъзолари.

I حَرَشَ (и) حَرْشٌ 1) тирнамоқ, тимдаламоқ, таталамоқ; 2) (калтакесак) овламоқ; II حَرَّشَ 1) (*бирор к. га қарши*) гижгижламоқ, қўймоқ (إلى); (*бирор к. орасига*) низо солмоқ, нифоқ солмоқ (بَيْنَ); 2) дарахтзор барпо қилмоқ; дарахт ўтқазмоқ; ◊ ~ الأَرْضَ (*бирор н. билан*) тупроқ ҳосилдорлигини оширмоқ (بـ); III حَارَشَ тегишмоқ, сўз отмоқ, тегажоғлик қилмоқ; V تَحَرَّشَ жиғига тегмоқ, аччиғини келтирмоқ, иғвогарона иш тутмоқ; (*бирор к. га*) тегишмоқ, тегажоғлик қилмоқ (بـ); (*бирор к. билан*) тўқнашмоқ (بـ); (*бирор к. га*) ташланмоқ, ҳужум қилмоқ (بـ, عَلَى); ~ بِهِ لِلْخِصَامِ бирор ким билан жанжал ахтармоқ

– أَحْرَشُ *мн.* حَرْشَاءُ *кўп.* حُرْشٌ дағал, ғадир-будур, дағаллашган, ғудурлашган

– تَحَرُّشٌ 1) жиғига тегиш, иғвогарлик ҳатти-ҳаракати; 2) тегишиш, тегажоғлик қилиш

– تَحْرِيشٌ 1) гижгижлаш, ғусғуслаш, низо чиқариш; 2) дарахтзор қилиш;
~ الأَرْضِ дарахт ўтқазиш

– حَرَّاشٌ *жам.* пишмаган, хом қовун, ҳамаклар

– حَرَّاشَةٌ *кўп.* ـاتٌ — пишмаган, хом қовун, ҳамак

– حَرَاشَةٌ қаттиқлик; ғадир-будурлик, дағаллик

– حَرِشٌ қаттиқ, дағал; ғадир-будур; ғудурлашган

– حَرْشٌ *кўп.* أَحْرَاشٌ ўрмон

– حُرْشٌ = حَرْشٌ

– حَرَاشَةٌ = حُرْشَةٌ

– حَرِيشٌ *кўп.* حُرْشٌ 1) қирқоёқ, минғоёқ; 2) каркидон

حَرْشَفٌ *кўп.* حَرَاشِفُ тангача (балиқдаги)

حَرْشَفَةٌ танга-танга бўлиб қолишлик (*мас.*, тери); ~ الجِلْدِ *мед* баданнинг териси қуриб, шўрлашиш натижасида балиқ терисига ўхшаб танга-танга бўлиб қолиши, ихтиоз

– حَرْشَفِيٌّ танга-танга, тангачали; тангачасимон

I حَرَصَ (и) حِرْصٌ 1) (*бирор н. ни*) ҳаддан зиёд хоҳламоқ, (*бирор н. га*) интилмоқ,(*бирор н. ни*) олишга зўр бериб интилмоқ, зўр бериб талаб қилмоқ (عَلَى); 2) (*бирор н. ни*) сақламоқ, авайламоқ, эҳтиёт қилмоқ (عَلَى); ~ عَلَى شَيْءٍ حِرْصَ المَرْءِ عَلَى حَدَقَةِ عَيْنِهِ бирор нимани кўз қорачиғидай асрамоқ; 3) эҳтиёт бўлмоқ, ҳушёр турмоқ, ҳушёр бўлмоқ, диққат-эътибор билан қарамоқ, II حَرَّصَ қўзғатмоқ, уйғотмоқ; безовта қилмоқ

– حَارِصَةٌ яра, чақа

– حَرْصٌ ёриш, ёриб чиқиш

– حَارِصَةٌ = حَرْصَةٌ

– حِرْصٌ кучли орзу, катта иштиёқ, зўр ҳавас, кучли интилиш; الـ~ عَلَى الثَّأْرِ қасос олиш ҳирси, қасос иштиёқи; 2) очкўзлик, таъмагирлик; ҳирс, ишқибозлик; 3) сақлаш, асраш, авайлаш; 4) эҳтиётлик, эҳтиёт бўлиш

– حَرِيصٌ 1) орзуманд, иштиёқманд, ҳаддан зиёда хоҳловчи; 2) (*бирор н. нинг*) қадрига етувчи, (*бирор н. ни*) ардоқловчи (عَلَى); 3) очкўз, тамаъгир; ишқибоз, ҳарис; 4) исроф қилмайдиган, пишиқ, тежамкор; 5) эҳтиёткор

I حَرَضَ (а) حَرَضٌ туролмай ётиб қолмоқ; II حَرَّضَ 1) иғво қилмоқ, фитна солмоқ, ғаламислик қилмоқ; қизиқтирмоқ, қўзғамоқ, ҳавасини келтирмоқ; (*бирор к. га қарши*) ишга етакламоқ, йўлга солмоқ, кўндирмоқ (عَلَى); 2) *эл.* магнит майдони таъсирида электр энергияси ҳосил қилмоқ; IV أَحْرَضَ йиқитмоқ, ётқизмоқ; ~ـهُ الحُبُّ муҳаббат уни хароб қилди; V تَحَرَّضَ 1) иғвога учрамоқ, фитнага йўлиқмоқ; 2) *эл.* магнит майдони таъсирида электр энергияси ҳосил бўлмоқ

– تَحْرِيضٌ 1) иғвогарлик, ғаламислик, фитна солиш; 2) магнит майдони таъсирида ток ҳосил бўлиш, индукция; الـ~ الذَّاتِيُّ ўз-ўзидан индукцияланиш

– تَحْرِيضِيٌّ 1) иғвогарона, ғаламисона; 2) *эл.* индукцияга оид

– حَرَضٌ[1] *кўп.* أَحْرَاضٌ 1) ўзгариш, ёмонлашиш, оғирлашиш; 2) оғир касаллик; الأَحْرَاضُ الفَيْرُوسِيَّةُ вирус билан боғлиқ бўлган касалликлар; 3) таназзул, ёмонлаша бориш, наслнинг айниши, наслнинг бузилиши

– حَرَضٌ[2] касал, бемор; юқумли касалга гирифтор

– حُرُضٌ ишқор, овқатдан сўнг қўл ювишда ишлатиладиган модда

– حُرُضٌ = حُرْضٌ

– مُحَرِّضٌ 1)иғвогар, ғаламис, фитначи; 2) *эл.* индуктор, магнит майдони таъсирида ток ҳосил қилувчи

I حَرَفَ (у) حَرْفٌ 1) ўзгартирмоқ; 2) (*бирор н. дан*) қайтармоқ, рад қилмоқ, тойдирмоқ, оғиштирмоқ (عَنْ); ~ عَنِ الخَطِّ (الاتِّجَاهِ) الصَّحِيحِ тўғри йўлдан чиқармоқ, тўғри йўлдан оздирмоқ; 3) бурмоқ, бурамоқ, қайирмоқ (*мас.*, *отни*); II حَرَّفَ 1) бузиб кўрсатмоқ, нотўғри талқин қилмоқ, нотўғри изоҳ бермоқ, сохталаштирмоқ; 2) (ҳарфларнинг) ўрнини алмаштирмоқ; III حَارَفَ яхши ёки ёмон қилмишига яраша тақдирламоқ; ~ كَسْبُهُ حُورِفَ унинг яшаши қийинлашди; V تَحَرَّفَ 1) бузиб кўрсатилмоқ, нотўғри талқин бўлмоқ, нотўғри изоҳланмоқ; 2) (*бирор н. дан*) оғишмоқ, тоймоқ, четга чиқмоқ (عَنْ); VII انْحَرَفَ 1) (*бирор н. дан*) оғишмоқ, тоймоқ, четга чиқмоқ (عَنْ); бурилмоқ, қайрилмоқ; ~ عَنِ الاتِّجَاهِ الصَّحِيحِ тўғри йўлдан чиқмоқ, тўғри йўлдан озмоқ; ~ـتْ صِحَّتُهُ бўшашиб турмоқ, лоҳас бўлмоқ, бетоб бўлмоқ; 2; ғилай бўлмоқ (*кўз*); VIII احْتَرَفَ бирор касб-ҳунар қилмоқ, бирор касб-ҳунар билан шуғулланмоқ, (*бирор н. ни*) ҳунар

(*касб*) қилмоқ; амалда қўлламоқ; الْمُحَامَاةَ ~ адвокатлик билан шуғулланмоқ; XII احْرَوْرَفَ = VII

– احْتِرَافٌ бирор касб-ҳунарни танлаш; ҳунар билан шуғулланиш; касбҳунарни амалиётда қўллаш

– انْحِرَافٌ *кўп.* اتٌ — 1) оғишиш, тойилиш, четга чиқиш; *физ.* бурилиш, оғиш; *астр.* оғиш; *сиёс.* оғмачилик; 2) бир томонга қийшайиш, бир томонга оғиш; الْمِزَاجِ ~ *ёки* ~ الصِّحَّةِ лоҳас бўлиш, бетоб бўлиш, лоҳаслик, бетоблик; زَاوِيَةُ ~الـ *мат.* оғиш бурчаги

– تَحْرِيفٌ 1) бузиб кўрсатиш, нотўғри талқин қилиш; 2) (*сўзни*) бузиш, бузиб талаффуз этиш; *сўздаги ҳарфларнинг*) ўрнини алмаштириш

– تَحْرِيفِيٌّ 1. ревизионизмга асосланган; 2. ревизионист

– تَحْرِيفِيَّةٌ ревизионизм

– حَرَافَةٌ (овқат мазасининг) аччиқлиги, ўткирлиги

– حَرْفٌ[1] *кўп.* حِرَفٌ четка, қирғоқ, қирра, ёқа; чет, ён; тиғ; лезвия (*олмос*)

– حَرْفٌ[2] *кўп.* أَحْرُفٌ, حُرُوفٌ 1) ҳарф; ундош товуш; سَاكِنٌ ~ *ёки* صَامِتٌ ~ ундош товуш; صَوْتِيٌّ ~ *ёки* مُصَوِّتٌ ~ *ёки* مُتَحَرِّكٌ ~ унли товуш; حُرُوفُ الْعِلَّةِ *грам.* ҳарфи иллатлар (ا, و, ى); الْحُرُوفُ الْأَبْجَدِيَّةُ *ёки* الْحُرُوفُ الْمَبَانِي *ёки* حُرُوفُ الْهِجَاءِ *ёки* الْحُرُوفُ الْهِجَائِيَّةُ алифбо, алфавит; بِالْـ~ *ёки* بِالْـ~ الْوَاحِدِ сўзма-сўз, ҳарфма-ҳарф, айнан; بِـ~ـهِ نَشَرَ тўлалигича нашр қилмоқ; لَمْ يَنْطِقْ بِـ~ у ҳеч нарса демади, у лом-мим демади; كَتَبَ الْأَرْقَامَ بِالْحُرُوفِ рақамларни ҳарфлар билан ёзмоқ; وَقَّعَ بِالْـ~ الْأَوَّلِ مِنَ الْاسْمِ исмнинг биринчи ҳарфи билан қўл қўймоқ; инициалини қўймоқ; (шартномани)тасдиқлаш учун исм ва фамилиянинг биринчи ҳарфини қўйиб, ўз розилигини билдирмоқ; 2) *грам.* юклама; ~ التَّعْرِيفِ *грам.* аниқлик артикли; ~ الْجَرِّ предлог, олд қўшимчаси; ~ الْعَطْفِ *грам.* боғловчи; ~ الاسْتِفْهَامِ сўроқ юкламаси; ~ النِّدَاءِ ундалмада ишлатиладиган ундов сўз; حُرُوفُ الْقَسَمِ қасамни ифодаловчи юкламалар; 3) сўз; وَضَعَ النُّقَطَ عَلَى الْحُرُوفِ ҳеч бир ноаниқ ерини қолдирмай изоҳламоқ; яна масалага қайтмайдиган қилиб охирига етказмоқ (*сўзма-сўз: ҳарфларнинг устига нуқталарни қўймоқ*)

– حُرْفٌ[1] *бот.* бўлтириқ, чачирак; чиртилқоқ (ўсимлик)

– حُرْفٌ[2] давлати кўпаймаслик, бойимаслик

– حِرْفَةٌ[1] *кўп* حِرَفٌ машғулот; касб, касб-ҳунар; صَاحِبُ ~ ҳунарманд, косиб; الْـ~ أَرْبَابُ (أَصْحَابُ) ҳунармандлар, косиблар; يَدَوِيَّةٌ ~ қўлда бажариладиган ҳунар, қўлҳунар

– حِرْفَةٌ[2] = حُرْفٌ[2]

– حِرَفِيٌّ 1. касб-ҳунарга оид; 2. косиб, ҳунарманд

– حَرْفِيٌّ 1) ҳарфий, ҳарф билан; 2) сўзма-сўз, ай нан, ҳарфма-ҳарф

– حَرْفِيَّةٌ 1) сўзма-сўз маъно; сўзма-сўзлилик; 2) *грам.* сўзнинг юклама сифатидаги маъноси

– حَرِيفٌ *кўп.* حُرَفَاءُ 1) ўртоқ, дўст; 2) бирга ўйновчи (*мас.*, *шахматда*), шерик, жўра, улфат; 3) мижоз, клиент

– حِرِّيفٌ 1) аччиқ *ёки* ўткир (*таом ҳақида*); 2) билағон, моҳир, уста

– مُحَارَفٌ беризқ, бенасиб, насибаси кам

– مُحْتَرَفٌ *кўп.* اتٌ — устахона, ижодхона (*рассомники*)

– مُحْتَرِفٌ 1. муайян бир касб билан, иш билан шуғулланувчи; 2. бирор ҳунарни ўзига касб қилиб олган ва шу касб билан шуғулланувчи, профессионал; طَبِيبٌ ~ профессионал врач (*табиб*)

– مِحْرَافٌ *кўп.* مَحَارِيفُ *ёки* مِحْرَفٌ *кўп.* مَحَارِفُ *мед.* ичга юбориладиган резинка ичак

– مُحَرَّفٌ бузиб кўрсатилган, нотўғри талқин қилинган

– مُنْحَرِفٌ 1) оғувчи, тоювчи, четга бурилувчи; الْمِزَاجِ ~ бемор, хаста; 2) ғилай, эгри, қийшиқ; خَطٌّ ~ эгри чизиқ; مُرَبَّعٌ (مُعَيَّنٌ) ~ *мат.* трапеция; شِبْهُ ~ *мат.* трапецоид

– حَرْفَشٌ *кўп.* حَرَافِشُ резавор ўсимлик

I حَرَقَ (*у*) حَرْقٌ 1) ёқмоқ, ёндирмоқ, куйдирмоқ, ёқиб (*куйдириб*) юбормоқ; ловуллатмоқ, ачиштирмоқ (*аччиқ таом ва ҳ.к.*); 2) (*ғиштни*) пиширмоқ; 3) (олов билан) зарар келтирмоқ, шикаст етказмоқ, ишдан чиқармоқ; بِالْمَاءِ الْحَارِّ ~ қайноқ сув билан куйдириб олмоқ; 4) қийнамоқ, азоб бермоқ (*очлик ҳақида*); 5) эговламоқ, ишқаламоқ; أَمَامَهُ بَخُورَ الْمَدِيحِ ~ *кар.* بَخُورٌ ~ الْأَسْنَانَ؛ тишларни ғижирлатмоқ; II حَرَّقَ 1) қаттиқ куйдирмоқ; (*урушда*) ҳаммани куйдириб йўқ қилмоқ; 2) пасаймоқ, паст бўлмоқ (*сув сатҳи ҳақида*); оз бўлмоқ, кичик бўлмоқ (*тошқин ҳақида*); ◊ ~ الْأَسْنَانَ тишларни ғижирлатмоқ; IV أَحْرَقَ куйдирмоқ, ёндирмоқ; йўқ қилмоқ (*ёнгин ҳақида*) قَلْبَهُ ~ *маж.* бирор кишининг ичини (*юрагини*) ёндирмоқ, бирор кишини катта ғамга қўймоқ; V تَحَرَّقَ ёнмоқ, куймоқ, куйиб кетмоқ, ёниб тамом бўлмоқ; شَوْقًا إِلَى ... ~ ...нинг ишқи билан (*ишқида*) ёнмоқ; VII انْحَرَقَ 1) куйдирилмоқ, ёндирилмоқ; 2) сув миқдори оз бўлмоқ (*Нил ҳақида*); VIII احْتَرَقَ алангаланмоқ, ўт илашиб кетмоқ, ёнмоқ, куймоқ

– احْتِرَاقٌ ёниш, куйиш; قَابِلُ الْـ~ ёнадиган, ёнувчан; ~ تِلْقَائِيٌّ ўз-ўзидан ёниш; مُحَرِّكٌ بِالْـ~ الدَّاخِلِيِّ ичдан ёнар двигатель

– إِحْرَاقٌ ёндириш, куйдириш

– انْحِرَاقٌ сув миқдорининг оз бўлиши (*Нилда тошқин пайтида*)

– تَحَارِيقُ *кўп.* 1) сувнинг энг паст сатҳи (*Нил дарёсида*); 2) (*Нилда сувнинг озойиши билан боғлиқ бўлган*) қурғоқчилик

– تَحَرُّقٌ 1) ёниш, куйиш; 2) кучли хоҳиш, истак

– حَارِقٌ 1. ўт ёқувчи, ўт қўйиб юборувчи; 2. олов ёқувчи

– حُرَاقٌ чақмоқ учқунидан ўт илаштирадиган пилик

– حُرَّاقٌ 1) ёқиб юборувчи, куйдирувчи; 2) ёндирувчи; قُنْبُلَةٌ ~ـَةٌ ёндирувчи бомба; 3) ўткир, аччиқ; زَيٌّ الْفُلْفُل ~ халқ. қалампир каби аччиқ

– حُرَاقَةٌ = حُرَاقٌ

– حَرَّاقَةٌ кўп. ~ـَاتٌ — минноносец, ўзиюрар миналар – торпедолар билан қуролланган ҳарбий кема; душман кемаларини ёндириш учун ёнувчи моддалар билан тўлғазилган махсус кема.

– حُرَّيْقَةٌ кўп. حَرَارِيقُ гурра, пўрсилдоқ, қаварик

– حَرْقٌ[1] 1) ёниш, куйиш; عَمْدِيٌّ ~ ўт қўйиш, ёндириш, қасддан ўт қўйиш; أَجْسَادِ الْمَوْتَى ~ кремация, жасадларни куйдириш; 2) куйдириб юбориш

– حَرْقٌ[2], حُرُوقٌ (шунингдек. اللَّهَب ~) куйиш, куюк

– حَرَقٌ 1) ёниш, куйиш; 2) чўғ, лахча чўғ

– حَرَقَانٌ шунингдек. الْقَلْب ~ зарда, жиғилдон қайнаш

– حُرْقَةٌ, حُرَقَةٌ 1) ёниш, куйиш; ёндириш, куйдириш; қизиқиш, ҳавас; шиддат, қизғинлик; الْقَلْب ~ зарда, жиғилдон қайнаш; 2) ғазаб, қаҳр, жаҳл, зарда; شَتَمَهُ بـِـ~ оғзига бўди кириб, шоди чиқмоқ, оғзига келганни қайтармай сўкмоқ; بَكَى بـِـ~ аччиқ-аччиқ йиғламоқ

– حَرِيقٌ 1. ёнувчи, ёнувчан; 2. 1) ёқилғи, ёнилғи; 2) ёнғин; ўт қўйиш, ёндириш, қасддан ўт қўйиш; بَابُ الـ~ ёнғин бўлганда ёки бошқа заруратда очиладиган эшик

– حَرِيقَةٌ кўп. حَرَائِقُ 1) гулхан; 2) ёнғин

– مُحْتَرَقٌ физ. фокус, нурларнинг тўпланиш нуқтаси

– مَحْرَقٌ куйдирадиган, ёқадиган жой; أَجْسَادِ الْمَوْتَى ~ ёки الْجُثَثِ крематорий

– مُحْرِقٌ 1) ёндирувчи, куйдирувчи; 2) ловуллатадиган, ачиштирадиган; 3) ўт қўювчи, олов ёқувчи; ёндирувчи; قُنْبُلَةٌ ~ـَةٌ ёндирувчи бомба; قَارُورَةٌ ~ـَةٌ ёндирувчи аралашма солинган бутилка (шиша идиш) (танкларга қарши)

– مُحَرَّقٌ пули йўқ, пулсиз, чўнтаги қуп-қуруқ

– مَحْرَقَةٌ кўп. ~ـَاتٌ — гулхан, аланга

– مُحْرَقَةٌ[1] = مُحْرِقٌ

– مُحْرَقَةٌ[2] кўп. ~ـَاتٌ — дин. батамом куйдирилган қурбонлик; ◊ كَبْشُ (تَيْسُ) الـ~ ҳамма балога сабабчи қилиб кўрсатиладиган ва жазоланадиган одам (сўзма-сўз: қурбонлик қўйи (эчкиси)

– مَحْرُوقٌ 1) куйдириладиган, куйдириб йўқ қилинган; ◊ خَطُّ الْأَرْضِ الـ~ـَةِ куйдирилган ер зонаси (майдони); 2) қийноқда қолган, азият чеккан; الْقَلْب ~ юрагида дарди бор, қалби қийноқда қолган; дили сиёҳ бўлган; ◊ يَا ~ـَا يَا ~ـَةُ лаънати!; قَلْبُهُ ~ مِنْهُمْ уларда ўчи (кеки) бор (сўзма-сўз: улардан дили куйган)

– مَحْرُوقَاتٌ кўп. ёқилғи, ёнилғи; جَامِدَةٌ ~ қаттиқ ёқилғи; سَائِلَةٌ ~ суюқ ёнилғи; صِنَاعَةُ الـ~ ёқилғи, ёнилғи ишлаб чиқариш

حَرْقَدَةٌ кўп. حَرَاقِدُ анат. кекирдак олмаси, кўштомоқ

حَرْقَفَةٌ кўп. حَرَاقِفُ қовурға, қовурға суяги

I حَرَكَ, حَرُكَ (у) حَرَكَةٌ ҳаракатланмоқ, ҳаракат қилмоқ, ҳаракатга келмоқ, қимирламоқ, жойидан жилмоқ; II حَرَّكَ 1) ҳаракатга келтирмоқ, ҳаракатлантирмоқ, жойидан жилитмоқ, жойидан силжитмоқ, жилдирмоқ, суриб қўймоқ; 2) силкитмоқ, чайқамоқ, қимирлатмоқ; 3) аралаштирмоқ, кавламоқ (овқат пиширганда); 4) қўзғамоқ, қўзғатмоқ, уйғотмоқ; الْعَوَاطِفَ ~ таъсир қилмоқ, ҳаяжонлантирмоқ, ҳиссиётни қўзғатмоқ; الشَّهِيَّةَ ~ иштаҳани очмоқ; 5) (бирор н. га) қизиқтирмоқ, қўзғатмоқ, ҳавасини келтирмоқ (إِلَى); 6) грам. (ҳарфларнинг) ҳаракатини қўймоқ; ◊ لَا يُحَرِّكُ سَاكِنًا у ҳеч бир иш қилмайди; унинг парвойи палак; у эътибор бермай ўтираверади; V تَحَرَّكَ 1) ҳаракатга келмоқ, жилмоқ, силжимоқ; ҳаракат қилмоқ, қимирламоқ; фаоллик кўрсатмоқ; 2) грам. (ҳарфларнинг) ҳаракати қўйилмоқ, ҳаракатли бўлмоқ (ҳарфлар ҳақида)

تَحَرُّكٌ кўп. ~ـَاتٌ 1) ҳаракат, қатнов, кўчиш, силжиш; жўнаш, жўнаб кетиш; إِدَارَةُ الـ~ـَاتِ кемалар қатнови хизмати (Сувайш каналида); رَئِيسُ الـ~ـَاتِ қатнов бошлиғи; 2) фаоллик, бирор мақсад йўлида қилинган ҳаракат; الـ~ الْيَمِينِيُّ сиёс. ўнг унсурларнинг фаоллиги, активлиги

– تَحْرِيكٌ 1) ҳаракатга келтириш; 2) қўзғаш, қўзғатиш, уйғотиш; 3) грам. (ҳарфларнинг) ҳаракатини қўйиш

– حَارِكٌ ёл (отларда)

– حَرَاكٌ ҳаракат; لَا يُبْدِي ~ـًا у қимирламаяпти, у ўрнидан силжимаяпти

– حَرِكٌ ҳаракатчан, серҳаракат, чаққон, эпчил, тетик

– حَرْكَرِكٌ 1. серҳаракат, серғайрат; қўзғаладиган, ҳаракатланадиган, юрувчи; 2) тектурмас одам, бесаранжом, жонсарак одам; ◊ وَصَلَ عَلَى الـ~ у ўз вақтида (роса пайтида) етиб келди

– حَرَكَةٌ кўп. ~ـَاتٌ — 1) ҳаракат; تَحْرِيرِيَّةٌ ~ ёки تَحَرُّرِيَّةٌ ~ озодлик ҳаракати; الـ~ الْعُمَّالِيَّةُ ёки الْعُمَّالِ ~ ишчилар ҳаракати; الـ~ النِّسَائِيَّةُ хотин-қизлар ҳаракати; الْمُرُورِ ~ шаҳар транспорти ҳаракати; السُّفُنِ ~ кемалар қатнови; ~ـَاتٌ دَانِمَرْكِيَّةٌ اخْتِيَارِيَّةٌ ёки ~ـَاتٌ спорт. асбобсиз бажариладиган эркин гимнастика машқлари; الـ~ عِلْمُ ёки عِلْمُ الـ~ الْمُجَرَّدَةِ физ. динамика; 2) иш, ҳаракат, динамика, амал; 3)

фаолият, хизмат, машғулот; кампания, маърака; اِنْتِخَابِيَّةٌ ~ сайлов кампанияси; عِلْمِيَّةٌ ~ илмий фаолият; 4) ўсиш, бориш, оқим; 5) гапирганда қўл ва бошқа аъзоларнинг ҳаракати; ثَقِيلُ الـ~ секинак, сусткаш, ланж, ивирсиган; خَفِيفُ الـ~ ҳаракатчан, серҳаракат, чаққон, тезов; 6) қилиқ, иш, ҳаракат; ~اتُهُ وَسَكَنَاتُهُ унинг барча ишлари, унинг қилаётган барча ишлари; 7) *грам.*(*ҳарфларнинг*) ҳаракати, қисқа унли

– حَرَكِيٌّ ҳаракатга оид; ҳаракатга келтирувчи; динамик; قِصَّةٌ ~ـةٌ сўзсиз, имо-ишоралар билан кўрсатиладиган тамоша, пантомима

– مُتَحَرِّكٌ 1. 1) ҳаракатланувчи, ҳаракатга келувчи; ўзи юрар; 2) серҳаракат, серғайрат; қўзғаладиган, ҳаракатланадиган, юрувчи; 2. *грам.* унли товуш

– مِحْرَاكٌ 1. ҳаракатга келтирувчи, ҳаракатлантирувчи; 2. 1) темир косов; 2), фитначи, ғаламис, иғвогар

– مَحْرَكٌ ҳаракат йўли, чизиғи; траектория

– مُحَرِّكٌ 1. 1) ҳаракатга келтирувчи, ҳаракатлантирувчи; الْقُوَّاتُ الـ~ـةُ ҳаракатга келтирувчи кучлар; 2) қўзғатувчи, уйғотувчи; 2. 1) *кўп.* اتٌ — двигатель, мотор; كَهْرَبَائِيٌّ ~ электромотор; 2) қўзғовчи, қўзғатадиган; 3) бирор ишни кўнгилга (*эсга*) солган нарса

حَرْكَثَ 1) ҳаракатга келтирмоқ, ҳаракатлантирмоқ; 2) силкимоқ, силкитмоқ, қоқмоқ; 3) титиб (титкилаб) чиқмоқ, кавлаб (кавлаштириб) ташламоқ (*бирор н. ни қидиришда*); 4) қўзғамоқ, уйғотмоқ, ҳаяжонга солмоқ; تَحَرْكَثَ *кўч.м.* (*бирор к. билан*) ёқалашмоқ, (*бирор к. га*) ёпишмоқ, муштлашишмоқ (بِ)

– حَرْكَثَةٌ 1)ҳаракатга келтириш, силжитиш; 2) силкиш, силкитиш, қоқиш; 3) қўзғаш, қўзғотиш, ҳаяжонга солиш

حَرْكَشَ 1) ҳаракатга келтирмоқ, ҳаракатлантирмоқ; 2) титиб (титкилаб) чиқмоқ, кавлаб-кавлаштириб ташламоқ (*бирор н. ни қидиришда*); 3)қўзғатмоқ, уйғотмоқ, ҳаяжонга солмоқ

– حَرْكَشَةٌ 1) ҳаракатга келтириш, силжитиш; 2) қўзғаш, қўзғотиш, ҳаяжонга солиш

I حَرُمَ (у) حُرْمٌ, حُرْمَةٌ (*бирор к. учун*) таъқиқланмоқ, ман этилмоқ, (*бирор к. учун*) муқаддас бўлмоқ (عَلَى); حَرَمَ (и) حِرْمَانٌ 1)маҳрум қилмоқ; مِنَ الإِرْثِ ~ меросдан маҳрум қилмоқ; 2) ман этмоқ, таъқиқламоқ; 3) (*бирор н. дан*) чиқармоқ, бурмоқ, четлаштирмоқ (مِنْ); II حَرَّمَ муқаддас деб эълон қилмоқ; 2) таъқиқламоқ, ман этмоқ; 3) ташламоқ, т арк этмоқ, тўхтатмоқ; عَلَى نَفْسِهِ التَّدْخِينَ ~ чекишни ташламоқ; IV أَحْرَمَ 1) чиқармоқ, бурмоқ, четлатмоқ; 2) (*ҳаж маросими пайтида ҳарамга киришдан олдин*) эҳром боғламоқ; V تَحَرَّمَ 1) таъқиқланмоқ, ман этилмоқ, ҳаром бўлмоқ; 2) муқаддаслашмоқ; VIII اِحْتَرَمَ ҳурматламоқ, ҳурмат қилмоқ; قَوَاعِدَ الْمُرُورِ ~ ҳаракат қоидасига риоя қилмоқ; X اِسْتَحْرَمَ 1) ман этилган деб ҳисобламоқ, ноқонуний деб ҳисобламоқ; ҳаром деб ҳисобламоқ; 2) овқатланаётган бўлмоқ (*ҳайвонлар ҳақида*); тутмоқ, боқмоқ, кўпайтирмоқ (*ҳайвонларни*)

– اِحْتِرَامٌ 1) ҳурмат, эҳтиром, иззат; عَلَى مَبْدَأ الـ~ الْمُتَبَادِلِ لِلسِّيَادَةِ وَالْمُسَاوَاةِ فِى الْحُقُوقِ وَ عَدَمِ التَّدَخُّلِ فِى الشُّؤُونِ الدَّاخِلِيَّةِ ўзаро ҳурмат, тенгҳуқуқлилик ва ички ишларга аралашмаслик принципи асосида; 2) дахлсизлик; الْمِلْكِيَّةِ ~ мулк дахлсизлиги, الْمَسْكَنِ ~ турар жой дахлсизлиги

– اِحْتِرَامَاتٌ *кўп.* ҳурмат белгилари, ҳурмат рамзлари: иззат-икром

– إِحْرَامٌ *дин.* ҳаж маросимида ҳарам ҳудудиға қадам босиш ва эҳром боғлаш; مَلَابِسُ الـ~ эҳром (*ҳарамга қадам босишда кийиладиган икки қисмдан иборат игна тегмаган оқ мато; унинг бири елкага ва бўйинга ташланади, иккинчиси белга ўралади*)

– تَحْرِيمٌ таъқиқлаш, ман этиш; التَّجَارِبِ النَّوَوِيَّةِ ~ ядро синовларини таъқиқлаш

– حَرَامٌ *кўп.* حُرُمٌ 1. 1) таъқиқланган, ман этилган; 2) ҳаром; مِنْطَقَةٌ ~ *ёки* شُقَّةٌ ~ таъқиқланган *ёки* нейтрал минтақа; 3) муқаддас; بَيْتُ الـ~ Каъба; بَيْتُ اللهِ الـ~ الشَّهْرُ الـ~ муҳаррам (*ойи*) (*қамарий тақвимнинг биринчи ойи, 30 кун*); 4) ноқонуний, ҳаром; بِالـ~ ноқонуний йўл билан, ҳаром йўл билан; اِبْنُ~ никоҳсиз туғилган ўғил, ҳароми; بِنْتُ ~ никоҳсиз туғилган ҳароми қиз; 2. гуноҳ; ~ عَلَيْكَ! уялинг!

– حِرَامٌ *кўп.* أَحْرِمَةٌ, حِرَامَاتٌ адёл, катта ва қалин жун рўмол

– حَرَامِيٌّ *кўп.* حَرَامِيَّةٌ ўғри; қароқчи

– حَرَمٌ *кўп.* أَحْرَامٌ 1) таъқиқланган, ман этилган жой, дахлсиз жой; 2) муқаддас жой, қадамжо, зиёратгоҳ; 3) муқаддас ҳудуд; الـ~ان *ик.с.* Маккаи мукаррама ва Мадинаи мунаввара; ثَالِثُ الْحَرَمَيْنِ Қуддуси шариф; 4) муқаддаслик; қадамжо, зиёратгоҳ, энг муқаддас; 5) табу (таъқиқланган *бирор н.*); 6) рафиқа, хотин

– حِرْمٌ = إِحْرَامٌ

– حِرْمٌ *кўп.* حُرُومٌ рад қилиш, ҳайдаш; كَنَائِسِيٌّ ~ *дин.* черковдан ҳайдаш, черковдан четлатиш, лаънатлаб насроний диндан ихрож қилиш; بَابَوِيٌّ ~ папа томонидан диний маросимлардан четлатиш

– حِرْمَانٌ 1) маҳрум қилиш; الـ~ مِنَ الإِرْثِ меросдан маҳрум қилиш; 2) (*бирор н. дан*) чиқариш, четлаштириш

– حَرَمْلِكٌ ичкари, ҳовлининг аёллар учун ажратилган қисми

– حُرْمَةٌ *кўп.* حُرُمَاتٌ, حُرَمٌ 1) таъқиқланганлик, ман этилганлик, таъқиқланган, ман этилган нарса; 2) муқаддас нарса; 3) муқаддаслик, дахлсизлик; الشَّخْصِيَّةِ ~ шахс дахлсизлиги; 4) ҳурмат, иззат, эҳтиром; 5) рафиқа, хотин; аёл

– حِرْمَةٌ шаҳват, шаҳвоний нафс

– حَرِيمٌ *кўп.* حُرُمٌ, حَرِيمَاتٌ 1) рафиқа, хотин; (*бир кишининг*) хотинлари; 2; *шунингдек.* بَيْتُ الـ~ ҳарам; 3) ичкари, ҳовлининг аёллар учун ажратилган қисми; الْبِئْرِ ~ қудуқ атрофидаги унга тегишли бўлган ҳудуд (*территория*)

– حَرِيمِيٌّ аёлларга тегишли; الأَزْيَاءُ الـ~ـة аёлларнинг кийим-кечаги, аёллар модаси; الأَقْمِشَةُ الصُّوفِيَّةُ الـ~ـة аёлларнинг кийим-кечагига боп бўлган жун матолар

– مُحْتَرَمٌ муҳтарам, ҳурматли, эътиборли; кўп ҳурматли (*мактуб ёзишда*)

– مَحْرَمٌ *кўп.* مَحَارِمُ 1. 1) таъқиқланган, ман этилган; 2) ҳарамга киришга ҳуқуқи бор, маҳрам; 2. 1) ман этилган нарса, таъқиқланган нарса; 2) қариндош

– مَحْرَمَةٌ *ёки* مَحْرُمَةٌ = حُرْمَةٌ

– مُحْرِمٌ эҳром боғлаган ҳожи

– مُحَرَّمٌ 1. 1) ман этилган, таъқиқланган; 2) ҳаром; 2. муҳаррам (қамарий тақвимнинг биринчи ойи, 30 кун)

– مُحَرَّمَاتٌ *кўп.* 1) никоҳланиш таъқиқланган қариндошчилик; 2) ман этилган нарса, таъқиқ, ман, қатағон; حَلَّلَ جَمِيعَ الـ~ *ёки* ارْتَكَبَ الـ~ барча таъқиқларни бузмоқ

– مَحْرَمَةٌ *кўп.* مَحَارِمُ рўмолча, даструмол

– مَحْرُومٌ 1. 1) (*бирор н. дан*) маҳрум бўлган, маҳрум (مِنْ); 2) рад этилган, четлатилган; 3) бахтсиз, бадбахт; бечора; 2. омадсиз, омади йўқ одам, иши ўнгидан келмаган одам

حَرْمَلٌ *бот.* жанубда ўсадиган ўсимликлардан бири (*уруғи бўёқчиликда ишлатилади*)

– حَرَمْلَكٌ *қар.* حرم

– حَرْمَلَةٌ *кўп.* حَرَامِلُ, حَرْمَلَاتٌ калта чопон, елкага ташлаб юриладиган енгсиз кийим

I حَرَنَ[1] (у) حُرُونٌ 1) ўжарлик қилмоқ, қайсарлик қилмоқ (*от ҳақида*); 2) тўхтаб қолмоқ, бузилмоқ, юрмай қолмоқ (*машина ҳақида*); حَرُنَ[2] (у) حُرُونٌ = حَرَنَ

– حَرُونٌ *кўп.* حُرُنٌ қайсар, ўжар, асов, терс; ён бермайдиган, гапга кўнмайдиган

حَرْوَةٌ 1) зарда, жиғилдон қайнаш; 2) сассиқ ҳид, бадбўй ҳид

(حرى) V تَحَرَّى 1) ўрганмоқ, тадқиқ қилмоқ; 2) ҳар томонлама текширмоқ, текшириб кўрмоқ, қидирмоқ, қидирув ишлари олиб бормоқ, дастлабки тергов ишларини олиб бормоқ; 3) риоя қилмоқ, амал қилмоқ; ~ أَوَامِرَ الدِّينِ дин кўрсатмаларига амал қилмоқ

– أَحْرَى энг муносиб, энг мос, энг боп; ~ بِهِ أَنْ ... унинг учун энг яхшиси ...; بِالـ~ энг яхшиси, энг тўғриси; айниқса, хусусан, فَمَا أَحْرَانَا أَنْ ... энг яхшиси биз ...имиз керак эди; فَقَدْ كَانَ ~ بِهِ أَنْ يَقُولَ ... энг яхшиси у ... дейиши керак эди; إِنْ لَمْ تَفْهَمْ هَذَا أَنْتَ لَهُوَ ~ أَنْ لَا نَفْهَمَهُ نَحْنُ агар бу нарсани сен тушунмаган бўлсанг, бизнинг тушунишимиз анча мушкул

– تَحَرٍّ *кўп.* تَحَرِّيَاتٌ 1) қидириш, қидириб топиш, тадқиқот, тадқиқ қилиш; التَّحَرِّيَاتُ التَّارِيخِيَّةُ тарих соҳасидаги тадқиқотлар; 2) текширув, ҳар томонлама текшириб кўриш; қидирув иши, дастлабки тергов; رِجَالُ التَّحَرِّي махфий полиция агентлари; شُرْطَةُ التَّحَرِّي қидирув полицияси

– حِرَاءٌ Ҳиро (*Маккаи мукаррамадаги тоғ номи*)

– حَرِيٌّ (*бирор н. га*) муносиб, арзигулик (بِ); أَوْ بِالـ~ ундан яхшиси эса

I حَزَّ (а/у) حَزٌّ 1) кертиб белги қилмоқ, тилмоқ, чақмоқламоқ; 2) ярадор қилмоқ; ажратмоқ, кесмоқ, қирқмоқ; ◊ ~ أَلَمٌ فُؤَادَهُ оғриқ жонини қийнаб юборди; ~ هَذَا الْمَنْظَرُ فِي نَفْسِهِ (قَلْبِهِ) бу нарсага қараб туриш унинг учун жуда оғир (*сўзма-сўз:* бу манзара унинг дилини ўртаб юборди; ... فَكَمْ ~ فِي نَفْسِهِ ... عَجْزُهُ عَنْ ... қила олмаганлигидан у қанчалик азобланди (*сўзма-сўз:* ...дан ожизлиги уни қанчалик азобга қўйди); II حَزَّزَ кертик қилиб қўймоқ, кемтик қилмоқ; VIII احْتَزَّ ажратмоқ, кесмоқ, чопмоқ

– حَزٌّ[1] сал (бир оз) кесиш, андак кесиш, чақмоқлаш; 2) ярадор қилиш, яралаш

– حَزٌّ[2] *кўп.* حُزُوزٌ 1) кертиш, кесиш; кертик, белги, кесик; 2) яра; 3) керакли, зарур он (момент)

– حَزَازٌ *жам.* 1) бош кепаги, қазғоқ; 2) темиратки; 3) *бот.* Исландия йўсини

– حَزَازَةٌ[1] 1) бош кепаги, қазғоқ; 2) темиратки

– حَزَازَةٌ[2] *кўп.* ـَاتٌ 1) душманлик, адоват; ғазаб, қаҳр, аччиқ; нафрат; 2) эски (қадимий) хусумат; кўп низо, нифоқ, тортишув; ـَاتٌ قَبَلِيَّةٌ қабилавий (*қабилалараро*) низолар

– حَزَازَةٌ[3] юракдаги оғриқ

– حَزَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) кертиш, кесиш, кертик, белги, кесик; 2) керакли он (момент); 3) зарда, жиғилдон қайнаши; ~ حَسْرَةٌ оғриқ (юракдаги)

– حُزَّةٌ: ~ السَّرَاوِيلِ лозим *ёки* бошқа ички кийимнинг бел қисми; أَخَذَ بِـ~ـه *маж.* бўйнидан олмоқ (*сўзма-сўз:* белидан олмоқ)

– مَحَزٌّ 1) кертик, белги, кесик; 2) энг нозик, энг қалтис жой, ◊ أَصَابَ الـ~ мўлжалдаги жойга тегмоқ; нақ ўзига тегмоқ; الْيَوْمَ وَصَلَتِ السِّكِّينُ عَلَى الـ~ бугун пичоқ бориб, суякка тақалди (сўзма-сўз: бугун пичоқ энг нозик жойга етди)

I حَزَبَ (у) حَزْبٌ (*бирор к. га*) таъсир қилмоқ, (*бирор к. ни*) қаттиқ ранжитмоқ, ташвишга солмоқ (فِي); II حَزَّبَ (ўз атрофига одамларни) тўпламоқ, йиғмоқ (إِلَى); 2) партия ташкил этмоқ; ~ الأَحْزَابَ ضِدَّهُ (*бирор к. га қарши*) тиш қайрамоқ, ҳужум қилмоқ, жангга отланмоқ; III حَازَبَ 1) (*бирор к. билан*) бир партияга мансуб бўлмоқ; 2) (*бирор к. ни*) қўллаб-қувватламоқ; V تَحَزَّبَ 1) партия сафига кирмоқ, партия аъзоси бўлмоқ; 2) партия ташкил қилмоқ; 3) (*бирор к. нинг*) тарафида бўлмоқ (لِـ); 4) (*бирор к. га қарши*) отланиб чиқмоқ, ҳужум қилмоқ (ضِدَّ)

– حَازِبٌ *кўп.* حَوَازِبُ ташвишга соладиган нарса, фалокат; حَزَبَهُ ~ унга нимадир қаттиқ азоб бермоқда

– تَحَزُّبٌ 1)партиявийлик; 2) партиявийлик руҳи; 3) ғаразгўйлик билан қараш, тарафкашлик, ғараз; عَدَمُ الـ~ бетарафлик, холислик, беғаразлик

– تَحَزُّبِيٌّ ғаразгўй, тарафкаш

– حِزْبٌ, أَحْزَابٌ 1)партия (*сиёсий*); الأَحْزَابُ الْعُمَّالِيَّةُ ишчи партиялари; ~ الْعُمَّالِ лейбористлар партияси; الأَحْزَابُ *кўп. Қур.* Мадинаи мунаввара учун бўлган жангда Муҳаммад алайҳиссаломга қарши турган иттифоқдош қабилалар; 2) Қуръони каримнинг олтмишдан бир қисми; ~ النُّزُولِ қимматли қоғозлар баҳоси тушганда савдо қилувчилар (*биржада*)

– حِزْبِيٌّ 1. партияга оид; ~ لَا *ёки* ~ غَيْرُ партиясиз; 2. партия аъзоси

– حِزْبِيَّةٌ партияга мансублилик, партиявийлик; ~ اللا партиясизлик

– مُتَحَزِّبٌ 1) партия ҳисобидаги; 2) ўз қарашларида сабот билан турувчи

I حَزَرَ (*и, у*) حَزْرٌ 1) пайқаб билиб олмоқ, тахминан аниқламоқ, тахмин қилмоқ, белгиламоқ, аниқламоқ; 2) ўйлаб топмоқ, гумон қилмоқ

– حَزْرَةٌ *кўп.* اتٌ ـــ الْمَالِ ~ мол-мулкнинг энг яхшиси

– حُزُورَةٌ *кўп.* حَزَازِيرُ топишмоқ; жумбоқ, чистон, муаммо

– مَحْزَرَةٌ 1) аниқлаш, белгилаш; 2) пайқаш, идрок, сезгирлик; фараз, гумон

I حَزَقَ (*и*) حَزْقٌ 1) босмоқ, сиқмоқ, эзмоқ, қисмоқ; қисиб (*сиқиб*) қўймоқ, тор келмоқ (*кўйлак, оёқ кийими ва ҳ.к. ҳақида*); 2) қидирмоқ, ахтармоқ; 3) *халқ.* кучаниб қақағламоқ (*тухум қилаётган товуқ ҳақида*); زَيِّ الْفَرَاخْ تَبِيض وَتحَزَق бошқалар учун ишламоқ (*сўзма-сўз:* товуқ каби сотувчи учун тухум қиласан ва кучаниб қақағлайсан); II حَزَّقَ торайтирмоқ, тор қилмоқ, тиғиз қилмоқ, зич қилмоқ; торайтмоқ (*мас., шимни*); VII اِنْحَزَقَ торайтмоқ

– حَازِقٌ туфлиси қисган, тор келган одам

– حَزُوقَةٌ, حَازُوقَةٌ ҳиқичоқ

– حَزْقٌ 1) босиш, сиқиш, эзиш, қисиш, қисиб қўйиш; 2) ҳиқичоқ тутиш; 3) *халқ.* кучаниб қақағлаш (*тухум қўяётган товуқ ҳақида*)

– حِزْقٌ гала, тўда, тўп

– حِزْقَةٌ = حِزْقٌ

– حَزِيقَةٌ *кўп.* حَزَائِقُ парча, лахтак, узуқ, бўлак

– مُحَزَّقٌ тор, сиқиқ (*кийим ҳақида*)

– مَحْزُوقٌ қийин вазиятга қўйилган, қийин вазиятда қолган; оғиз очолмайдиган бўлиб қолган, чурқ этолмайдиган

I حَزَمَ (حزم) (*и*) حَزْمٌ боғламоқ, тугмоқ, тугун тугмоқ; жойлаб саранжом қилмоқ, ўраб қўймоқ; 2) тасма тақмоқ, белбоғ боғламоқ, камар боғламоқ, белга ўрамоқ; حَزُمَ (*у*) حَزْمٌ, حَزَامَةٌ, حُزُومَةٌ 1) қатъиятли бўлмоқ, собитқадам бўлмоқ; 2) мулоҳазали бўлмоқ, доно бўлмоқ, тадбирли бўлмоқ; II حَزَّمَ 1) камар боғламоқ, белга ўрамоқ, белига белбоғ боғлаб қўймоқ; 2) боғ боғламоқ, бойламоқ, тугмоқ; V تَحَزَّمَ (*бирор н. билан*) белни боғламоқ, бойламоқ (بـ); 2) эҳтиётқорлик билан ҳаракат қилмоқ; (*бирор н. да*) қатъият кўрсатмоқ (فِي); VII اِنْحَزَمَ боғланмоқ, тугилмоқ, жойланиб саранжом қилинмоқ; VIII اِحْتَزَمَ белни боғламоқ, бойламоқ; (*бирор н. ни*) белга бойламоқ (بـ)

– أَحْزَمُ энг доно, энг тадбиркор, энг фаросатли; الـ~ أَنْ . . . энг маъқули шуки, ...

– حَازِمٌ *кўп.* حَزَمَةٌ 1) қатъий, саботли, узил-кесил; 2) доно, тадбиркор, фаросатли, маъқул; эҳтиётқор

– حِزَامٌ *кўп.* أَحْزِمَةٌ, حِزَامَاتٌ белбоғ, камар; ҳарбийлар камарининг елка тасмаси; (*шунингдек.* ~ لِلْفَتْقِ бандаж (*таннинг касал жойини танғиб қўядиган камар, белбоғ*), қуллоб; ~ السَّرْجِ қоринбоғ, айил (*от абзали*); ~ الأَمْنِ *ёки* ~ الأَمَانِ *ёки* ~ النَّجَاةِ эҳтиёт камари, сувга чўкиб кетмаслик учун белга боғланадиган камар; الـ~ الإِشْعَاعِيُّ مِنَ الأَرْضِ *физ.* Ернинг радиоактив минтақаси; شَدَّ ~ـهُ а) камарни қисиб бойламоқ, кам овқатланмоқ, ўзини қантармоқ; б) (*бирор н. га*) тайёрланмоқ, ҳозирлик кўрмоқ (لِـ); وَثَّقَ اللهُ ~ـهُ у тўқ, бадавлат яшайди

– حِزَامِيٌّ белга (камарга) оид; айланма, ҳалқасимон; خَطُّ الْمِتْرُو الـ~ метронинг айланма йўли

– حَزْمٌ 1 1) боғлаш, бойлаш, тугиш (*тугун қилиш*); жойлаб, саранжомлаб қўйиш, ўраб қўйиш; 2) қатъият, матонат, сабот; فِي ~ *ёки* بِـ~ қатъият билан; 3) мулоҳазалилик, тадбиркорлик, ақллилик; эҳтиётқорлик

– حَزْمٌ 2 *кўп.* حُزُومٌ кўтаринкилик, юксаклик, олижаноблик, юксалиш, мартабаси ошиш

– حُزْمَةٌ тугун; боғлам, даста, шода; той (*мас., пахта тойи*); маҳсулот жойланадиган, ўраладиган нарса; пакет, қоғоз халта; боғ, бойлам (*мас., ошкўк, редиска*); боғ (бойлам); تَأَلَّبُوا عَلَيْهِ ~ وَاحِدَةً улар ҳаммалари бир бўлиб унга қарши ҳужумга ўтдилар

– حَزِيمٌ *кўп.* حُزَمَاءُ қатъиятли, матонатли, собитқадам

– حَيْزُومٌ *кўп.* حَيَازِيمُ 1) кўкрак; ~ الصَّدْرِ *анат.* умуртқа билан кўкрак қафаси оралиғи; 2) кема тағёчининг кема тумшуғига ўтган томони; кеманинг олд қисми, тумшуғи; 3) фаришталар минадиган отлардан бирининг номи

– مِحْزَمٌ, مَحْزَمٌ, مِحْزَمَةٌ *кўп.* مَحَازِمُ 1)фартуқ; камар; 3) ўров, ўрам; ўраш; бандероль

I حَزَنَ (*у*) حُزْنٌ хафа қилмоқ, қайғуга солмоқ, ғамга солмоқ; حَزِنَ (*а*) حَزَنٌ (*бирор н. дан*) хафа бўлмоқ, ғам чекмоқ, қайғуда қолмоқ (لِـ, عَلَى); 2) (*бирор к. га*) аза очмоқ, мотам тутмоқ (عَلَى); II حَزَّنَ қайғуга солмоқ, ғамга қўймоқ, кулфат келтирмоқ; IV أَحْزَنَ хафа қилмоқ, қайғуга солмоқ; V تَحَزَّنَ ғамгин бўлмоқ, хафа бўлмоқ; VI تَحَازَنَ ўзини ғамгин қилиб кўрсатмоқ; VIII اِحْتَزَنَ = V

– تَحْزِينٌ: قَرَأَ بِالـ~ майин овоз билан ўқимоқ

– حَزَائِنِيٌّ, حَزَايِنِيٌّ 1) ғамгин, қайғули, ҳасратли, аянч; 2) матонатга оид; ~ قُمَاشٌ мотам матоси, азада кийиладиган мато

– حَزْنٌ кўп. حُزُونٌ нотекис қаттиқ тупроқ

– حَزَنٌ ғам, кулфат, хафалик

– حَزِنٌ ғамгин, қайғули, аянчли

– حُزْنٌ кўп. أَحْزَانٌ ғам, қайғу, ҳасрат; мотам, аза; زَادَهُ هٰذَا ~ًا عَلَى ~ бу уни яна баттар қайғуга солди

– حَزْنَانُ кўп. حَزَانَى 1) ғамгин, қайғули, аянчли; 2) мотамдор, азадор

– حُزُونَةٌ нотекислик (*тупроқдаги*)

– حَزِينٌ кўп. حِزَانٌ, حُزَنَاءُ 1) ғамдан ғангиб қолган, ғамгин, хафа, қайғули; ~ الْقَلْبِ ўксик қалбли, дили ўксик; الْجُمْعَةُ الْـ~ـةُ *қар.* جُمْعَةٌ 2) ачинарли, кишининг раҳмини келтирадиган; مَالِكُ الْـ~ *қар.* مَالِكٌ

– مُحْزِنٌ ғам-ғуссали, дард-аламли, юракни эзадиган, вазмин, фожиавий, фожиали, даҳшатли, ваҳимали; رِوَايَةٌ ~ـةٌ *ад.* фожиа, трагедия

– مَحْزَنَةٌ ғам, дард, алам, қайғу; мотам, аза

– مَحْزُونٌ ғамгин, қайғули, хафа, дардли

حَزَنْبَلٌ *бот.* дастарбош, бўймодарон (*ўсимлик*)

حَزْوَى Даҳно чўлидаги қумлоқ ер қисми

حَزِيرَانُ июнь

I حَسَّ[1] (*и/а*) حِسٌّ, حَسٌّ ҳис қилмоқ, сезмоқ, билмоқ; حَسَّ[2] (*и/и*) حَسٌّ (*бирор к. га нисбатан*) шафқат (меҳрибонлик) ҳис қилмоқ; (*бирор к. га*) ҳамдард бўлмоқ, раҳми келмоқ (لِـ); حَسَّ[3] (*а/у*) حُسٌّ 1) йўқ қилмоқ, йўқотмоқ; 2) тозаламоқ; ~ الْحِصَانَ بِالْمِحَسَّةِ қашлағич билан отни қашламоқ; ~ عَنْهُ الْغُبَارَ бирор нарсадаги чангни (ғуборни) артмоқ (кетказмоқ); II حَسَّسَ 1) пайпаслаб юрмоқ; 2) (*бирор н. ни*) пайпаслаб ушлаб кўрмоқ, тимирскиламоқ (عَلَى); اللِّي عَلَى رَأْسِهِ بَطْحَة يُحَسِّسْ عَلَيْهَا *халқ. мқл.* азага борган аёл ўз дардини айтиб йиғлайди (*сўзма-сўз*: бошида яраси бор одам доим ўшани пайпаслайди); IV أَحَسَّ ҳис қилмоқ, сезмоқ, туймоқ, эшитмоқ, эътибор бермоқ (بِ); V تَحَسَّسَ 1) дараклаб билмоқ, суриштириб билмоқ, сирдан бохабар бўлмоқ, разведка қилмоқ; 2) (*муҳаббат, хайрихоҳлик ва ҳ.к. ларни*) чуқур ҳис қилмоқ (بِ); 3) пайпаслаб ушлаб кўрмоқ, тимирскиламоқ, ушлаб кўриб билмоқ

– إِحْسَاسٌ кўп. ـاتٌ, أَحَاسِيسُ ҳис қилиш, сезиш, туйиш, ҳис; شَدِيدُ الْـ~ ўта сезгир, ўта сезувчан; عَدِيمُ (فَاقِدُ) الْـ~ ҳиссиз, туйғусиз; 2) кечинма, бошдан кечириш; 3) олдиндан сезиш, кўнгилга келиш

– حَاسَّةٌ кўп. حَوَاسُّ сезги; الْحَوَاسُّ الْخَمْسُ сезгининг беш тури; ~ الْبَصَرِ وَالسَّمْعِ وَالشَّمِّ وَالذَّوْقِ وَاللَّمْسِ кўриш, эшитиш, ҳид билиш, таъм билиш ва ушлаб билиш сезгиси

– حِسٌّ 1) ҳис, туйғу, идрок этиш; 2) шитирлаш; товуш; овоз; وَلَا ~ وَلَا خَبَرَ مِنْهُ ундан на хат, на хабар бор

– حُسَاسٌ *жам. майда балиқларнинг бир тури*

– حُسَاسَةٌ *майда балиқча*

– حَسَّاسٌ ҳассос, сезгир, бир нарсани ўзига тез оладиган; نُقْطَةٌ ~ـةٌ *кўч.м.* нозик, қалтис жой; مَسْأَلَةٌ ~ـةٌ нозик, қалтис масала

حَسَّاسَةٌ кўп. ـاتٌ 1) сезги аъзоси; 2) кармович, қисқич, мўйлаб (*айрим жониворларнинг сезиш, қисиш, овқатни қамраб олиш учун хизмат қиладиган аъзолари*)

– حَسَّاسِيَّةٌ сезгирлик, таъсирчанлик; شَدِيدُ الْـ~ ўта сезгир (*мас., асбоб*); مَرَضُ الْـ~ *мед.* аллергия

– حِسِّيٌّ 1) сезгига оид, сезиладиган, билинадиган, сезиб бўладиган; الْمَذْهَبُ الْـ~ *фалс.* сенсуализм (*билишнинг ягона манбаи ҳис деб ҳисобловчи таълимот*); 2) сезиларли, кўзга кўринарли; 3) моддий

– حَسِيسٌ 1. сезувчан, сезгир; 2. чирсиллаш, чарсиллаш; шитирлаш, шитирлаган овоз; ғовур-ғувур, енгилгина шовқин

– حِسِّيَّةٌ сезгирлик, таъсирчанлик

– مِحَسَّةٌ кўп. ـاتٌ қашлағич

– مَحْسُوسٌ 1. 1) сезги ёрдамида билинадиган; сезиларли, кўзга кўринарли, لَا ~ билиб бўлмайдиган; 2) сезувчан, сезгир, сезиларли; очиқ-ойдин, аниқ, равшан; غَيْرُ ~ ҳис қилиб бўлмайдиган, яширин; صَادِرَاتٌ غَيْرُ ~ـةٍ *савдо.* яширин экспорт; 2. кўп. ـاتٌ сезиладиган, ҳис қилинадиган нарсалар

I حَسَبَ (*у*) حِسَابٌ, حُسْبَانٌ 1) санамоқ; أَلْفَ حِسَابٍ ~ минг хил тахмин қилмоқ, бирор ниманинг асл моҳиятини пайқамай тараддудда қолмоқ (لِـ); ~ حِسَابًا لِـ... (*бирор к. билан*) ҳисоблашмоқ; لَا تَحْسُبْ حِسَابًا لِغَيْرِي! ҳисоб-китобни фақат мен билан қил!; ~ حِسَابَهُ (*бирор к. билан*) ҳисоблашмоқ; ~ لِلْعَاقِبَةِ حِسَابَهَا оқибатни ҳисобга олмоқ; (*бирор н. ни*) тушуниб олмоқ, (*бирор н. нинг*) фаҳмига етмоқ; 2) дебетга, кирим томонига ёзиб қўймоқ (عَلَى); кредитга, чиқим томонига қайд этмоқ (لِـ); 3) (*бирор к. билан*) ҳисоб-китоб қилмоқ, حَسِبَ (*а, и*) حِسْبَانٌ гумон қилмоқ, фараз қилмоқ, бирор фикрга келмоқ, ўйлаб кўрмоқ; حَسُبَ (*и*) حَسَبٌ аслзодалардан (оқсуяклардан) бўлмоқ; III حَاسَبَ 1) (*бирор к. билан*) ҳисоблашмоқ, ҳисоб-китоб қилишмоқ, орани очиқ қилмоқ; 2) ҳисоб бермоқ, ҳисобот бермоқ; 3) (*бирор к. дан бирор н. ҳақида*) ҳисобот талаб қилмоқ; 4) (*бирор масалада*) эҳтиёт бўлмоқ, сақланмоқ (عَلَى); حَاسِبْ عَلَى نَفْسِكَ эҳтиёт бўл, ўзингни эҳтиёт қил!; حَاسِبْ! етарли!, бўлади!; V تَحَسَّبَ 1) сўраб билмоқ, суриштириб билмоқ, сиридан бохабар бўлмоқ; 2)

огоҳлантирилмоқ, эҳтиёт бўлмоқ; VI تَحَاسَبَ бир-бирига ўзаро ҳисобот бермоқ; VII اِنْحَسَبَ саналмоқ, ҳисобланмоқ; VIII اِحْتَسَبَ 1) ҳисобланмоқ, саналмоқ, аниқланмоқ; 2) санамоқ, ҳисобламоқ; 3) (*қарзни, голни ва ҳ.к. ларни*) ҳисобга олмоқ, ҳисобламоқ, эътиборга олмоқ; ҳисобга ўтказмоқ; 4) (*бирор н. га. бирор н.* билан) қаноатланмоқ, чекланмоқ (بِ); 5) яқин кишининг вафотига (*ёки йўқотилганлигига*) сабр-тоқат билан чидамоқ; ~ عِنْدَ اللّٰهِ أَجْرًا (*бирор н. ни*) Оллоҳ йўлида қилмоқ (*бажармоқ*) (بِ)

– اِحْتِسَابٌ 1) санаш, саналиш, ҳисоблаш, ҳисобланиш; 2) қаноат; 3) сабр-тоқат қилиш

– أَحْسَبُ *мн.* حَسْبَاءُ *кўп.* حُسْبٌ альбинизмга мубтало бўлган, тук *ёки* терининг рангсизланиши (оқариб кетиши) касалига учраган

– حَاسِبٌ *кўп.* حَسَبَةٌ 1. ҳисобловчи; 2. ҳисобчи, счётчик; ~ الأَصْوَاتِ овозларни ҳисобловчи, саноқ комиссияси аъзоси (*сайлов ёки овоз беришда*)

– حَاسِبَةٌ 1. ҳисобловчи (*мн.*); ~ آلَةٌ ҳисоблаш машинаси; арифмометр 2. *кўп.* ـــَاتٌ ҳисоблаш машинаси; الـ~ الإِلِكْتِرُونِيَّةُ электрон-ҳисоблаш машинаси

– حِسَابٌ[1] *кўп.* ـــَاتٌ 1) ҳисоблаш; ~ التَّفَاضُلِ *мат.* дифференциал ҳисоблаш; ~ التَّمَامِ وَالتَّكَامُلِ *мат.* интеграл ҳисоблаш; ~ الْمُثَلَّثَاتِ тригонометрия; عِلْمُ الـ~ арифметика; ~ الْجُمَّلِ абжад ҳисоби; ~ شَرْقِيٌّ йилни ҳисоблашнинг эски усули; ~ غَرْبِيٌّ йилни ҳисоблашнинг янги усули; 2) ҳисоб, тўлов; ~ الأَرْبَاحِ وَالْخَسَائِرِ фойда ва зарарларнинг ҳисоби; ~ جَارٍ жорий ҳисоб; فَتَحَ ~ًا جَارِيًا жорий ҳисоб (счёт) очмоқ; عَلَى الـ~ қарзга; عَلَى ~ِهِ унинг ҳисобига, унинг мол-мулки ҳисобига; لِـ~ِهِ кимнингдир фойдасига; بِغَيْرِ (بِلَا) ~ беҳисоб, кўп; سَدَّدَ (دَفَعَ) الـ~ тўламоқ, ҳақ тўламоқ; سَوَّى الـ~ ҳисобни тартибга солмоқ, тўғриламоқ; أَسْقَطَهُ مِنَ الـ~ бирор нарсани эътибордан соқит қилмоқ; أَخَذَهُ بِالـ~ бирор нарсани эътиборга олмоқ, бирор нарса билан ҳисоблашмоқ; عَمِلَ أَلْفَ ~ (*бирор масалада*); жуда кўп ҳисоб-китоб қилмоқ (لِـ); 3) якун, якун ясаш, ҳисобот; رَئِيسُ الـ~َاتِ ҳисоботлар бошлиғи; ~ نِهَائِيٌّ сўнгги, охирги ҳисоб-китоб; ~ خِتَامِيٌّ йиллик ҳисобот; أَدَّى ~ًا عَنْ бирор масала бўйича ҳисоб бермоқ; يَوْمُ الـ~ *ёки* الـ~ *дин.* қиёмат, қиёмат куни; 4) мол олиш *ёки* жўнатиш ҳужжати

– حِسَابٌ[2] етарли, етарли миқдорда; عَطَاءٌ ~ етарли миқдорда берилган нарса

– حِسَابِيٌّ ҳисобга оид; арифметик, арифметикага оид; عَمَلِيَّةٌ ~ـَةٌ арифметик амал

– حَسَابَةٌ аслзодалик, оқсуяклик

– حَسْبٌ 1) ҳисоб санаш, санаб чиқиш, санаб кўриш, саноқ; 2) фикр, муҳокама, текшириш; 3) мўллик, кифоя қиларлик, етарлилик; فَحَسْبُ! шу холос!; لَا ... بَلْ ... فَـ~ *ёки* لَيْسَ ... فَحَسْبُ وَلَكِنْ ... ...гина эмас, балки ...; لَيْسَ مُهَنْدِسًا بَارِعًا فَـ~ وَلَكِنَّهُ خَطِيبٌ أَيْضًا у қобилиятли муҳандисгина эмас, балки аъло даражадаги нотиқ ҳамдир; ~ُكَ (بِـ~ِكَ) مَثَلًا أَنْ ... сенга ... мисол сифатида етарлидир; وَ~ُنَا أَنْ نَقُولَ إِنَّ ... шуни айтишимиз кифоя қиладики, ...; ~َمَا = حَسْبَمَا (*қар.* حَسَبٌ)

– حَسَبٌ *кўп.* أَحْسَابٌ 1) аслзодалик, оқсуяклик; الـ~ وَالنَّسَبُ аслзодалик, оқсуяклик, ذَوُو الأَحْسَابِ аслзодалар, оқсуяклар; 2) тақдирлашга арзийдиган иш, хизмат; ~ ... *ёки* ... بِـ~ ...га биноан, ...га мувофиқ; بِـ~ هَذَا шунга мувофиқ, шунга биноан, шунинг учун; عَلَى ~ ذَلِكَ ўшанга мувофиқ, ўша нарсага биноан; مِنْ كُلٍّ ~َ قُدْرَتِهِ (كَفَاءَتِهِ) وَلِكُلٍّ ~َ حَاجَتِهِ ҳар кимдан қобилиятига яраша, ҳар кимга эҳтиёжига яраша, مِنْ كُلٍّ ~َ قُدْرَتِهِ وَلِكُلٍّ ~َ مَا يُؤَدِّي مِنْ عَمَلٍ ҳар кимдан қобилиятига яраша, ҳар кимга меҳнатига яраша; ~َمَا ...га кўра, ...га мувофиқ; ~َمَا اتَّفَقَ палапартиш, чалакам-чатти, дуч келганича

– حُسْبَانٌ, حِسْبَانٌ 1) ҳисоб, мўлжал; هَذَا لَمْ يَكُنْ فِي الـ~ (بِالـ~) لَمْ يَدْخُلْ бу ҳисобга олинмаган эди, бу мўлжалда йўқ эди; هَذَا فِي ~ِهِ бу унинг мўлжалида йўқ эди; كَانَ فِي الـ~ أَنْ ... ҳисобда шу нарса бор эдики, ..., шу нарса мўлжалланмоқда эдики, ...; أَخَذَهُ فِي الـ~ бирор киши билан ҳисоблашмоқ; 2) гумон, фараз, тахмин

– حِسْبَةٌ *кўп.* حِسَبٌ 1) ҳисоб, саноқ; ҳисоб-китоб; 2) арифметик масала; 3) мукофот, илтифот, инъом; ~َ لِلّٰهِ Оллоҳ йўлида; 4) *тар.* тош-тарози назоратчиси мансаби

– حُسْبَةٌ *мед.* терида ранг берувчи модданинг етишмаслиги, альбинизм, оқариб кетиш

– حَسَبِيٌّ васийликка оид; ~ قَانُونٌ васийлик ҳақидаги қонун; الْمَجْلِسُ الـ~ васийлик (ҳомийлик) кенгаши

– حَسِيبٌ *кўп.* حُسَبَاءُ 1. оқсуяклар наслига мансуб; оқсуяк, аслзода 2. 1) ҳисобловчи, ҳисобчи; 2) ҳисобот қабул қилувчи; لَا رَقِيبَ عَلَيْهِ وَلَا ~ у ўз ихтиёрича иш тутади (*сўзма-сўз: унинг устида на назоратчи бор ва на ҳисобот кутувчи бор*)

– مُحَاسِبٌ, مُحَاسِبْجِيٌّ *кўп.* مُحَاسِبْجِيَّةٌ бухгалтер, ҳисоб-китоб юритувчи; ~ قَانُونِيٌّ ревизор, тафтишчи

– مُحَاسَبَةٌ 1) ҳисобот; текширув, тафтиш, назорат; 2) ҳисобчилик, бухгалтерия; ~ مُزْدَوِجَةُ الْقَيْدِ қаллоблик, ҳисобда қалбакилик; قِسْمُ الـ~ бухгалтерия бўлими; ~ تِجَارِيَّةٌ савдо-сотиқ ҳисобчилиги, тижорат ҳисобчилиги; 3) (*бирор к. га нисбатан*) эътибор, аҳамият (عَلَى); (*бирор н. ҳақида*)ғамхўрлик, ғамхўрлик

қилиш (عَلَى)

– مُحْتَسِبٌ *тар.* тош-тарози назоратчиси; инспектор

– مَحْسُوبٌ 1. саноқли, саналган, ҳисобланган; 2. *кўп.* مَحَاسِيبُ ҳимоя остидаги одам, эркатой, арзанда; مَحَاسِيبُكَ каминаи камтарин (*хат ёзишда*)

– مَحْسُوبِيَّةٌ ҳомийлик, ҳимоя қилиш; юқори мансабдаги кишининг севгилиси сўзи билан иш кўриши натижасида шаклланган тартиб-қоида, ошна оғайнигарчилик

(حسحس) تَحَسْحَسَ қўзғалмоқ, силжимоқ, қимирламоқ, жилмоқ

I حَسَدَ (у) حَسَدٌ 1) (*бирор н. га*) ҳасад қилмоқ, ҳасад кўзи билан қарамоқ (عَلَى); 2) суқи кирмоқ, кўзи тегмоқ, кўзиктирмоқ; VI تَحَاسَدَ ўзаро бир бирларини ҳасад қилишмоқ

– حَاسِدٌ *кўп.* حَسَدَةٌ, حُسَّادٌ ҳасадгўй, ҳасадчи, суқ

– حَسَّادٌ ҳасадчи, ҳасадгўй, суқ

– حَسَدٌ ҳасад

– حَسُودٌ ҳасадчи, ҳасадгўй

– مَحْسَدَةٌ ҳасад қилинган нарса; ~ الـ مَفْسَدَةٌ *мқл.* біровнинг молига кўз тиккан ўз молидан айрилар (*сўзма-сўз:* ҳасад қилинган нарса фасоддир)

– مَحْسُودٌ ҳасад қилинган киши ёки нарса

I حَسَرَ (у) حَسْرٌ 1) (*бирор н. ни*) очмоқ, яланғочланмоқ (عَنْ); ~ عَنْ رُؤُوسِهِمْ бошларини яланғочламоқ; 2) туширмоқ, ечмоқ, ечиб ташламоқ; ~ اللِّثَامَ ниқобни олиб ташламоқ; ... ~ الْقِنَاعَ عَنْ *кўч.м.* юзидаги ниқобни олиб ташламоқ, фош қилмоқ; حَسَرَ (у) حُسُورٌ 1) усти очиқ бўлмоқ; 2) чарчамоқ, толиқиб қолмоқ, ҳорғинлик сезмоқ (*мас., кўз*); حَسِرَ (а) حَسْرَةٌ (*бирор н. ҳақида*) қайғурмоқ, ғам емоқ, ич-этини емоқ (عَلَى); II حَسَّرَ 1) хафа қилмоқ, ҳасратга қўймоқ, ранжитмоқ, дилини сиёҳ қилмоқ; 2) туламоқ, пати тўкилмоқ (*қуш ҳақида*), V تَحَسَّرَ 1) (*бирор н.. ҳақида*) қайғурмоқ, ғам емоқ, ич-этини емоқ (عَلَى); 2) тўкилмоқ (*соч ҳақида*); патлари тўкилмоқ (*қуш ҳақида*); VII انْحَسَرَ 1) очилмоқ, яланғочланмоқ, яланғоч бўлмоқ; 2) (*бирор н. дан*) четлатилмоқ, узоқлаштирилмоқ (عَنْ); لَقَدْ ~ الْقِنَاعُ عَنْ ... юздаги ниқоб олиб ташланмоқ, фош бўлмоқ; 3) пасаймоқ, камаймоқ, тортилиб қолмоқ (*сув ҳақида*); X اسْتَحْسَرَ чарчамоқ, ҳолдан тоймоқ

– أَحْسَرُ *мн.* حَسْرَاءُ *кўп.* حُسْرٌ кўзи хира, хира кўзли; яқинни кўриб, узоқни кўролмайдиган, кўзи ўтмас; (*шунингдек.* ~ الْبَصَرِ)

– انْحِسَارٌ (*сувнинг*) камайиши, қайтиши; ~ الْمَدِّ сувнинг қайтиш пайтидаги озайиши

– تَحَسُّرٌ ғам, қайғу, қаттиқ ғам-ғусса

– حَاسِرٌ очиқ, яланғоч; ~ الرَّأْسِ очиқ бошли, бошига ҳеч нарса киймаган, бош яланг; ~ الْبَصَرِ кўзи хира, хира кўзли, яқинни кўриб, узоқни кўролмайдиган

– حَسَرٌ яқинни кўриб, узоқни кўролмаслик касали

– حَسَرٌ чарчоқ, ҳорғин

– حَسْرَانُ *мн.* حَسْرَى ғамгин, хафа, қайғудаги, маъюс

– حَسْرَةٌ *кўп.* حَسَرَاتٌ бало, кулфат, ҳасрат; зориқиш, зерикиш; يَا ~ ى ёки وَاحَسْرَتَاهُ воҳасратот!, э-воҳ, ҳайҳот!

– حُسُورٌ *мед.* узоқни яхши кўролмаслик касали, миопия

– حَسِيرٌ *кўп.* حَسْرَى 1) чарчоқ, ҳорғин; ~ الطَّرْفِ қарашлари ҳорғин; 2) кучсиз, заиф, бўш, нимжон; 3) *шунингдек.* ~ الْبَصَرِ кўзи хира, хира кўзли, яқинни кўриб, узоқни кўролмайдиган

– مَحْسَرٌ, مَحْسِرٌ *кўп.* مَحَاسِرُ 1) моҳият, асл маъно, мағиз; 2) яширин гўзаллик (*жозибадорлик*), латофат

حَسَكٌ *жам.* тикон, тиканак; ~ السُّنْبُلَةِ ғалла қилтириғи; ~ السَّمَكِ балиқ қилтириғи

– حَسَكَةٌ *кўп.* ~ اتٌ — *д.с.* тикон, тиканак; игна

– حَسَكِيٌّ тиконли

حَسَكْنِيتٌ тикон, тиканак

حِسْلٌ *кўп.* حُسُولٌ калтакесак боласи

I حَسَمَ (и) حَسْمٌ 1) кесмоқ, қирқмоқ, ажратмоқ, кесиб ажратмоқ; ~ الْعِرْقَ томирни қирқмоқ ва қон оқмаслиги учун уни куйдирмоқ; 2) тўғриламоқ, йўлга қўймоқ (*жанжални*) бартараф қилмоқ; 3) чиқармоқ, чегирмоқ, айирмоқ; VII انْحَسَمَ 1) тўғриланмоқ, бартараф бўлмоқ; 2) ажратилмоқ, кесилмоқ, қирқилмоқ

– حَاسِمٌ ҳал қилувчи, қатъий, узил-кесил, кескин

– حُسَامٌ қилич

– حَسْمٌ 1) кесиш, қирқиш, ажратиш; 2) бартараф этиш, тўғрилаш; 3) *кўп.* حُسُومَاتٌ чегирилган нарсалар, чиқарилган нарсалар; 4) қатъият, кескинлик; بِـ~ қатъият билан, узил-кесил

– حَسْمَى саҳродаги жой номи

– حُسُومٌ[1] баҳорги кеча-кундуз бараварлиги олдидан бўладиган бир неча кунлик совуқ ҳаво, (*қибтий тақвимдаги барамҳот ойининг биринчи етти куни*)

– حُسُومٌ[2] шумлик, бахти қаролик, машъумлик

I حَسُنَ (у) حُسْنٌ 1) яхшиланмоқ, яхши бўлмоқ; гўзаллашмоқ, гўзал бўлмоқ; إِذَا ~ هَذَا فِي عَيْنَيْهِ агар бу унга ёқса (*сўзма-сўз:* агар бу унинг кўзларида чиройли (яхши) бўлса); 2) ўринли бўлмоқ, жўяли бўлмоқ, ўрнида бўлмоқ; يَحْسُنُ بِي أَنْ ... менинг ...им ўринли бўлади; мен ...им керак; II حَسَّنَ 1) безамоқ; 2) яхшиламоқ, такомиллаштирмоқ; ~ لَهُ (*бирор н. га*) ҳавасини келтирмоқ, қизиқтирмоқ, (*бирор к. ни*) танлаб олмоқ; III حَاسَنَ яхшилик билан муомалада бўлмоқ, яхши муомала қилмоқ; IV أَحْسَنَ аъло қилиб бажармоқ, аъло даражада амалга оширмоқ; хайр-саховат қилмоқ;

(*бирор к. га*) яхшилик қилмоқ (إِلَى); ~ اِسْتِقْبَالِي мени яхши кутиб олди; ~ اللُّغَةَ الْعَرَبِيَّةَ араб тилини яхши билмоқ; ... ~ الظَّنَّ بِــــ ... ҳақида яхши фикрда бўлмоқ; أَحْسَنْتَ! офарин!, балли!; V تَحَسَّنَ 1) яхшиланмоқ; тузалмоқ, соғаймоқ; 2) дурустланмоқ, яхши бўлиб қолмоқ, дуруст бўлиб қолмоқ; X اسْتَحْسَنَ 1) ажойиб деб билмоқ, маъқулламоқ; 2) керакли, жўяли деб ҳисобламоқ; мақтамоқ

– إِحْسَانٌ *кўп.* ـــ اتٌ 1) эҳсон, хайр-саховат; хайр-эҳсон, мурувват; جَمْعِيَّةُ الْـ~ хайрия жамияти; صَاحِبُ الْـ~ мурувват кўрсатувчи, валийнеъмат, олийҳиммат, соҳиби эҳсон

– أَحْسَنُ *мн.* حُسْنَى *кўп.* أَحَاسِنُ энг яхши, энг гўзал, энг чиройли; الأَسْمَاءُ الْحُسْنَى *қар.* حُسْنَى; بِالْقُوَّةِ أَوْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنَ мажбуран ёки ихтиёрий; لَنْ يَنْتَهِيَ الأَمْرُ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنَ! бу иш яхшилик билан тугамайди!

– اسْتِحْسَانٌ 1) маъқуллаш, мақтов; 2) *шар.* шариатга зид эмас деб эътироф этиш

– تَحَسُّنٌ яхшиланиш; ~ الطَّقْسِ об-ҳавонинг яхши бўлиши

– تَحْسِينٌ *кўп.* ـــ اتٌ 1) яхшилаш, такомиллаштириш; 2) тўғрилаш; التَّحْسِينَاتُ الْفَنِّيَّةُ техникавий такомиллаштиришлар

– حَسَّانٌ жуда чиройли, жуда гўзал

– حَسَنٌ *кўп.* حِسَانٌ 1. 1) чиройли, гўзал; ажойиб; 2) яхши, эзгу, пок; النِّيَّةُ الْـــــةُ эзгу ният; ~اً яхши (*равиш*); سَارَ مِنْ ~ إِلَى أَحْسَنَ аста-секин яхши бўлиб бормоқ; 2. *ат.от.* Ҳасан

– حُسْنٌ *кўп.* مَحَاسِنُ 1) ҳусн, чирой, кўрк, зийнат; 2) яхши сифат, яхши хусусият; ~ الأَدَبِ одоблилик, ахлоқлилик, хушхулқлик; فِي مِنْ ~ أَدَبٍ وَ حَفَاوَةٍ ғоят хушхулқ билан, хушхулқлик билан; ~ الْحَظِّ ёки لِـــ ~ الْحَظِّ *қар.* حَظٌّ; مِنْ ~ حَظِّي бахтимга (*кириш сўз*); ~ الْخُلُقِ одоб, ахлоқ, яхши характер; ~ الظَّنِّ а) хайрихоҳлик, илтифот; б) яхши фикр; ... ~ الْبَلاَءِ فِي ... борасидаги матонат; ~ النِّيَّةِ *қар.* نِيَّةٌ; بِــ~ النِّيَّةِ эзгу, пок ниятлар билан; عَنْ ~ النِّيَّةِ эзгу, пок ниятлардан келиб чиқиб; تَعَاوَنَ مَعَهُ عَنْ ~ نِيَّتِهِ эзгу ниятлардан келиб чиқиб, у билан ҳамкорлик қилмоқ; جَمِيلٌ ~ ютуқ; ~ السَّيْرِ وَالسُّلُوكِ яхши ахлоқ; ~ الْقَبُولِ яхши қабул; ~ الْمُعَامَلَةِ яхши муомала, муносабат

– حَسْنَاءُ *кўп.* حِسَانٌ гўзал аёл, барно аёл, нозанин

– حَسَنَةٌ *кўп.* ـــ اتٌ 1) яхши иш, хайрли иш; 2) хайр-садақа; 3) (*бирор н. нинг*) яхши томони; 4) хол

– حُسْنَى 1) хайрли иш, яхшилик, эзгулик; قَابَلَ الْـ~ بِالشَّرِّ яхшиликка ёмонлик қилмоқ; بِالْـ~ яхшиликча, аҳиллик билан; تَسْوِيَةُ الْخِلاَفَاتِ بِالْـ~ ихтилофларни яхшиликча бартараф этиш; الأَسْمَاءُ الْـ~ исми сифот (*Оллоҳ таолонинг* الْقَدِيرُ, الرَّحِيمُ, الْكَرِيمُ *каби 99 та исми сифоти*); 2) муваффақиятли оқибат, натижа

– حَسُّونٌ *кўп.* حَسَاسِينُ олифта

– حُسَيْنٌ *ат.от.* Ҳусайн

– حُسَيْنِيٌّ *халқ.* тулки

– مَحَاسِنُ *кўп.* 1) яхши сифатлар, қадр-қиймат; 2) гўзалликлар, латофат

– مُحَاسَنَةٌ яхши муомала

– مُحْسِنٌ 1. фойдали, шарофатли, нажотбахш; 2. мурувват кўрсатувчи, олийҳиммат; хайр-эҳсон қилувчи, сахий

– مُحَسِّنٌ зийнат берувчи; яхшиловчи, такомилга етказувчи

– مُحَسِّنَاتٌ *кўп.* безаклар

– مُسْتَحْسَنٌ маъқулланган; исталган, орзу этилган; ёқимли

حسو I حَسَا (у) حَسْوٌ майдалаб, қултумлаб ичмоқ; V تَحَسَّى қултумлаб ичмоқ, ҳўплаб ичмоқ; VIII احْتَسَى қултумлаб ичмоқ, ҳўплаб-ҳўплаб ичмоқ

– احْتِسَاءٌ қултумлаб ичиш, ҳўплаб-ҳўплаб ичиш

– حَسَاءٌ *кўп.* أَحْسِيَةٌ, أَحْسَاءٌ шўрва; ёвғон шўрва

– حَسْوٌ = حَسَاءٌ

– حُسْوَةٌ *кўп.* أَحْسِيَةٌ, حُسًى, حُسُوَاتٌ қултум, ҳўплам

– حِسْيٌ *кўп.* أَحْسَاءٌ, حِسَاءٌ қум қоплаган тошлоқ текислик жой

حشش I حَشَّ (*а/у*) حَشٌّ 1) ўрмоқ, ўриб олмоқ; 2) ўт емоқ; II حَشَّشَ ўрмоқ, ўриб олмоқ; 2) ўт емоқ; 3) наша чекмоқ; IV[1] أَحَشَّ: أَحَشَّتِ الْمَرْأَةُ ~ аёл қорнидаги ҳомиласи қуриб қолмоқ; IV[2] أَحَشَّ ўрмоқ, ўриб олмоқ; VIII احْتَشَّ ўтларни йиғиб-теришга уринмоқ

– إِحْشَاشٌ ўрим пайти, мавсуми; пичан ўриш пайти

– حَشٌّ[1] ўрим, ўриш, пичан ўрими

– حَشٌّ[2] *кўп.* حُشُوشٌ 1. боғ, бўстон; 2. *анат.* орқа тешик

– حُشَاشٌ, حُشَاشَةٌ сўнгги нафас, ўлим олди, ◊ حُشَاشَةُ قَلْبِهِ унинг энг азиз, энг қадрлиги

– حَشَّاشٌ 1) пичанфуруш, пичан сотувчи; 2) наша чекувчи, нашаванд

– حَشَّاشُونَ: الْـ~ *кўп.* *тар.* ҳашшошлар (*халқ*)

– حَشَّةٌ ўриш, ўрим

– حَشِيشٌ *жам.* *кўп.* حَشَائِشُ 1) ўт, ўлан, гиёҳ; ёввойи ўт; пичан, хашак; 2) наша; تَعَاطَى الْـ~ наша чекмоқ; صِينِيٌّ ~ *бот.* Хитой нашаси; 3) ўлик туғилган чақалоқ; 4) ҳашиш (*ун, гўшт ва хурмодан тайёрланадиган овқат*)

– حَشِيشَةٌ *кўп.* حَشَائِشُ 1) бир туп ўт, гиёҳ; 2) чўп, хас, майса; ~ الْبَحْرِ *бот.* Исландия йўсини; ~ الْبَرَاغِيثِ бурган; ~ الْجَبَلِ *бот.* тоғ бургани; ~ الدِّينَارِ *бот.* хмель, етимак; ~ الْقِطَّةِ ёки ~ الْهِرِّ *бот.* валериан ўсимлиги; ~ الْمَحْمُودِيَّةِ *бот.* лолагуллиларга мансуб манзарали ўсимлик; ~ الْهِرَّةِ *бот.* ялпизнинг бир тури

– حَشِيشِيٌّ оч яшил, оч зангор

– مَحَشٌّ ўтлоқ, ўтлоқзор

– مَحَشٌّ, مَحَشَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ — ўроқ; чалғи, чалғи ўроқ, белўроқ

– مَحْشَشَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — مَحَاشِشُ, наша чекадиган жой, афюн чекадиган жой

I حَشَدَ (*и, у*) حَشْدٌ 1) тўпламоқ, жамламоқ, йиғмоқ; бир жойга тўпламоқ; ~ الْجَيْشَ қўшин йиғмоқ, қўшин тўпламоқ; 2) тўпланмоқ, жамланмоқ, бир жойга йиғилмоқ; II حَشَّدَ жуда кўп сонли қилиб йиғмоқ, тўпламоқ; (*қўшин*) йиғмоқ, тўпламоқ; V تَحَشَّدَ тўпланмоқ, жамланмоқ; бирлашмоқ; VIII احْتَشَدَ тўпланмоқ, жамланмоқ, бир жойга йиғилишмоқ, тўпланишмоқ

– احْتِشَادٌ тўпланиш, йиғилиш, жамланиш; (*қўшинларнинг*) тўпланиши

– حَاشِدٌ тўпланувчи, жамланувчи, йиғилувчи; кўп сонли, кўп кишилик, (*бирор н. га*) тўла (بِ); ~ جُمْهُورٌ оломон

– حَشْدٌ 1) йиғиш, жамлаш, тўплаш; 2) қабул қилиш; ~ الْجَيْشِ сафарбар қилиш, мобилизация

– حَشْدٌ жамлаш, тўплаш; 2) *кўп.* حُشُودٌ оломон

– مُحْتَشَدٌ *кўп.* ـَاتٌ — (*қўшин ёки бирор н. нинг*) тўпланиш жойи

I حَشَرَ (*и, у*) حَشْرٌ 1) бир жойга йиғмоқ, тўпламоқ; 2) лиқ тўлдирмоқ, лиммолим тўлдирмоқ; киргизмоқ, ниқталаб тиқмоқ, суқмоқ; ~ نَفْسَهُ а)орага тиқилмоқ, суқилиб кирмоқ (فِي, بَيْنَ); б) (*бирор н. га*) аралашмоқ, илашмоқ (فِي, بَيْنَ); ~ أَنْفَهُ فِي (بَيْنَ) ... га бурнини тиқмоқ; ~ مُحَدِّثَهُ فِي الزَّاوِيَةِ *кўч.м.* суҳбатдошини оғиз очолмайдиган қилиб қўймоқ (*сўзма-сўз: суҳбатдошини бурчакка тиқиб қўймоқ*); II حَشَّرَ қўшиб қўймоқ, устига қўшмоқ; V تَحَشَّرَ (*бирор н. га*) аралашмоқ, илашмоқ (فِي); VII انْحَشَرَ 1) қўшилмоқ, устига қўшиб қўйилмоқ, суқиб қўйилмоқ; 2) аралашмоқ, илашмоқ

– حَاشِرٌ[1] *кўп.* حُشَّارٌ 1) ўлпон (солиқ) йиғувчи; 2) гўрков

– حَاشِرٌ[2]: ~ الـ (Муҳаммад алайҳиссалом исмларидан бири (*у зотнинг бешта исмлари бор: Муҳаммад, Аҳмад, Ал-Моҳий, Ал-Ҳошир, Ал-Оқиб*)

– حَشْرٌ 1) йиғиш, тўплаш, йиғин, ~ يَوْمُ الـ *дин.* қиёмат; 2) киргизиш, ниқталаб тиқиш, суқиш

– حَشَرَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — ҳашорат; عِلْمُ الْحَشَرَاتِ энтомология; *кўп.* одамгарчиликдан чиққан кишилар, палидлар

– حَشَرِيٌّ ҳашоратларга оид, الْمُبِيدَاتُ الـ~ـَةُ зарарли ҳашаротларга қарши қўлланадиган кимёвий моддалар

– حِشْرِيٌّ, حَشَرِيٌّ 1. аралашқоқ, ... илашқоқ; шилқим, пашшахўрда; қизиқувчан; 2. олғир, лочин, суллоҳ

– مُتَحَشِّرٌ аралашқоқ, илашқоқ, ҳамма нарсага бурнини суқувчи; шилқим, пашшахўрда

– مَحْشَرٌ *кўп.* مَحَاشِرُ 1) тўпланиш жойи; 2) тўпланиш, йиғилиш; оломон

– مَحْشَرَةٌ *кўп.* مَحَاشِرُ ўриб олинган ўт ўрнига ўсиб чиққан янги ўт

حَشْرَجَ хирилламоқ, хиррак келмоқ (*ўлим олдидан*)

– حَشْرَجَةٌ ўлимолди хирраги

(حشف) V تَحَشَّفَ эскирган, тўзиган кийим киймоқ; пала-партиш кийинмоқ

– حَشَفٌ *жам.* паст навли хурмо; ◊ ~ كَالَ لَهُ شَيْئًا كَيْلَ الـ бирор нимани аямай, сахийлик билан бермоқ

– حَشَفَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — паст навли хурмо; ◊ ~ الْقَضِيبِ *анат.* жинсий олатнинг боши

– حَشِيفٌ эскирган, тўзиган кийим

– مُتَحَشِّفٌ пала-партиш кийинган одам, пала-партиш одам

I حَشَكَ (*и*) حَشْكٌ кўп сонда йиғилмоқ, тўпланмоқ; وَقَدْ ~ الْقَوْمُ فِي الْمَسْرَحِ театрда кўп одам тўпланди

حَشْكَلَةٌ *халқ.* тил ёғламалик, хушомад; ~ بَلَاشْ! тил ёғламалик қилманг!

I حَشَمَ (*и*) حَشْمٌ уялтирмоқ, ўсал қилмоқ, изо бермоқ; II حَشَّمَ = I; IV أَحْشَمَ 1) = I; 2) озор бермоқ, қийнамоқ; 3) аччиғини чиқармоқ, жаҳлини келтирмоқ, ғазаблантирмоқ; V تَحَشَّمَ (*бирор к. дан*) уялмоқ, изо бўлмоқ, номус қилмоқ; иймaнмоқ (مِنْ, عَنْ); уятчан бўлмоқ, тортинчоқ бўлмоқ; VIII احْتَشَمَ 1) уятчан бўлмоқ, тортинчоқ бўлмоқ; 2) одобли бўлмоқ, хушхулқ бўлмоқ; 3) ҳурмат қилмоқ, иззат қилмоқ, ҳурматламоқ

– احْتِشَامٌ 1) камтаринлик, уятчанлик, тортинчоқлик; ~ فِي غَيْرِ ҳеч бир уялмасдан; 2) одоблилик, хушахлоқлик; 3) ҳурмат, ҳурмат қилиш, ҳурмат кўрсатиш

– تَحَشُّمٌ камтаринлик, уятчанлик, тортинчоқлик

– حَشَمٌ мулозимлар, шотирлар, хизматкорлар

– حِشْمَةٌ 1) камтаринлик; уятчанлик, тортинчоқлик; 2) одоблилик, хушахлоқлик; 3) ҳурмат, ҳурмат қилиш, ҳурмат кўрсатиш

– حَشِيمٌ *кўп.* حُشَمَاءُ ҳурматли, ҳурматга сазовор, эътиборли

– حَشِيمٌ = مُحْتَشَمٌ

– مُحْتَشِمٌ камтарин; уятчан, тортинчоқ

– مَحْشَمٌ *кўп.* مَحَاشِمُ *анат.* мояк, тухум; *кўп.* уят жойлар (*аъзолар*)

I حَشَا (*у*) (حشو) حَشْوٌ 1) (*бирор н. билан*) тўлғазмоқ (بِ), (*бирор н. ни*) тиқиб солмоқ (بِ); 2) қийма солиб пиширмоқ; 3) (*милтиқни*) ўқламоқ, ўқ солмоқ; 4) пломба қўймоқ; II حَشَّى 1) роса тўлғазмоқ, тиқиб-тиқиб тўлғазмоқ; 2) (*матнга*) илова киритмоқ; (*қўлёзма ҳошиясида*) изоҳ бермоқ; ~ الْكِتَابَ китоб ҳошиясига мулоҳаза ёзиб қўймоқ; VII انْحَشَى тўлмоқ, тиқиб солинмоқ; VIII احْتَشَى (*бирор н. билан*) тўлғазилмоқ, тиқиб солинмоқ (بِ); ~ الْحَائِضُ بِالْكُرْسُفِ ҳайз кўрган аёл қон кетмаслиги учун пахта қўймоқ

– احْتِشَاءٌ тўлиш, лим-лим тўлиш; *мед.*(*қон томирларининг*) тиқилиб қолиши, инфаркт

– تَحْشِيَةٌ 1) илова; илова киритиш; 2) (*қўлёзма ҳошиясидаги*)

изоҳлар

– حَاشِيَةٌ *кўп.* حَوَاشٍ *шунингдек. қар.* حشى 1) (*китобнинг*) ҳошияси; 2) (*қўлёзма ҳошиясидаги*) луғат, эслатма ва изоҳлар; китоб четига ёзиб қўйилган нарса; хат охирига ёзиладиган қўшимча олдидан қўйиладиган шартли ишора; عَيْشٌ رَقِيقُ الْحَوَاشِي роҳат-фароғатдаги ҳаёт

– حَشًا *кўп.* أَحْشَاءُ ич, қорин, ичак-чавоқ; ичак; ◊ أَحْشَاءُ الأَرْضِ ер ости, замин; فِي أَحْشَائِهِ бирор нарсанинг ичида; يَأْكُلُ الْجُوعُ أَحْشَائَهُمْ уларни очлик қийнамоқда, улар оч қолмоқдалар (*сўзма-сўз:* очлик уларнинг ичакларини еяпти); أَنَا فِي حَشَاهُ у мен ҳақимда қайғурмоқда (*сўзма-сўз:* мен унинг ичидаман)

– حَشْوٌ 1) сомса *ёки* шунга ўхшашнинг ичига солинадиган нарса, қийма; 2) бирор нарсанинг ичига тиқилган нарса; 3) (*тишдаги*) пломба; 4) қўлёзмага киритилган илова; 5) ортиқча сўз; 6) (*милтиқни*) ўқлаш

– حَشْوَةٌ *кўп.* حَشَوَاتٌ 1) сомса *ёки* шунга ўхшашнинг ичига солинадиган нарса, қийма; 2) бирор нарсанинг ичига тиқилган нарса; 3) ўқ, заряд; 4) қаланғи-қасанғилар

– حُشْوَةٌ *ёки* حِشْوَةٌ; ~ الْبَطْنِ ичак-чавоқлар

– حَشًى ичак-чавоқ; ◊ مِنْ بَيْنِ الـ~ қалбнинг тўр-тўридаги, қалб қаъридаги

– حَشِيَّةٌ *кўп.* حَشَايَا 1) тўшак, кўрпа, матрас; 2) ич, ичкари томон, ичкари

– مَحْشُوٌّ 1) уриб тиқилган, тиқиб солинган; 2) қиймаланган; ичига бирор нарса солинган (ب); 3) ўқланган (*мас., милтиқ*)

– مَحْشِيٌّ *кўп.* ـَاتٌ, مَحَاشِيُّ маҳший (*майда қилиб тўғралган сабзавотдан тайёрланган овқат*)

I حَشِيَ (а) حَشًى 1) ҳансирамоқ, қийналиб нафас олмоқ; бўғилмоқ, бўғилиб қолмоқ, димиқмоқ, нафаси қисилмоқ; нафас бўғилиш касали билан оғримоқ; II حَشَّى 1) ҳошияламоқ, ҳошия солмоқ; жияк тутмоқ; 2) (*матонинг*) четини қайириб тикмоқ, босмоқ; III حَاشَى (*бирор н. нинг таркибидан*) чиқармоқ (مِنْ), V تَحَشَّى 1) узоқлашмоқ, четлашмоқ, қочмоқ; 2) (*бирор н. дан*) сақланмоқ, эҳтиёт бўлмоқ (مِنْ); VI تَحَاشَى (*бирор н. дан*) ўзини четга тортмоқ, ўзини эҳтиёт қилмоқ (عَنْ); (*бирор н. дан*) ўзини тиймоқ, нафсини тиймоқ, сақланмоқ (عَنْ); (*бирор н. дан*) ўзини эҳтиёт қилмоқ (عَنْ)

– تَحْشِيَةٌ *қар.* حشو

– حَاشَا, حَاشَى, حَاشَ ...дан ташқари, ...дан бўлак; ◊ ~ لَكَ أَنْ تَفْعَلَهُ! буни қилишдан ўзингни тий!; ~ لِلّٰهِ *ёки* حَاشَ لِلّٰهِ худо сақласин!

– حَاشِيَةٌ *кўп.* حَوَاشٍ (*шунингдек. қар.* حشو) 1) чекка, қирғоқ; 2) ҳошия; ён, қирра; мағиз, (*кийимнинг ёки ўрмоннинг*) чети, ёқаси, этаги; 3) мулозимлар, аъёнлар; رِقَّةُ الـ~ назокат; хушмуомалалик, эҳтиром; رَقِيقُ الـ~ *ёки* رَقِيقُ الْحَوَاشِي назокатли, хушмуомала, хушфеъл لَيِّنُ الـ~ юмшоқ табиатли, табиати юмшоқ; فِي حَوَاشِي الْجَمْعِ тўплангнлар орасида

– حَشًى қийналиб олинган нафас; تَأَمَّلْتُ فِي ~ ذَلِكَ اللَّهِيبِ الْعَظِيمِ бу улкан алангага нафасимни ичимга ютиб қараб турдим

– مُحَشٍّ *мн.* مُحَشِّيَّةٌ шарҳловчи (*китобнинг, қўлёзманинг ҳошиясига изоҳ ёзувчи*)

I حَصَّ (а/у) حَصٌّ чекига тушмоқ; II حَصْحَصَ аниқ бўлмоқ, очиқ-ойдин бўлмоқ; кўринмоқ, пайдо болмоқ; III حَاصَّ (*бирор к. билан*) бўлишиб олмоқ, тақсим қилмоқ, (*бирор к. га*) улуш бермоқ; IV أَحَصَّ қисмга ажратмоқ, улуш тақсимламоқ VI تَحَاصَّ улушларни бўлишиб олмоқ

– حُصَاصٌ кучли адоват; إِنَّ الشَّيْطَانَ إِذَا سَمِعَ الآذَانَ مَرَّ وَلَهُ ~ *ҳад.* Шайтон азон товушини эшитгач, кучли адоватни сақлаган ҳолда ўтиб кетади

– حِصَّةٌ 1) ҳисса, қисм, улуш; норма, квота; ~ الأَسَدِ энг катта улуш (*сўзма-сўз:* йўлбарснинг улуши); 2) ўқув соати; 3) (*шунингдек,* ~ الرِّبْحِ) акционерлик (*ҳиссадорлик*) жамиятида умумий фойдадан пайчиларга бўлиб бериш учун ажратилган улуш; фойданинг қисми

– مُحَاصِصٌ = مُحَاصٌّ

– مُحَاصِصٌ чоракор, коранда, ҳосилнинг бир қисмини бериш шарти билан ерни ижарага олувчи; ~ فَلَاحٌ чоракор деҳқон

– مُحَاصَصَةٌ, مُحَاصَّةٌ 1) тақсим қилиш, бўлиб бериш, бўлиш; 2) ҳамкорлик; *шунингдек.* نِظَامُ الـ~ чоракорлик, корандалик; اشْتَغَلَ بِالـ~ (فِي) *ёки* اشْتَغَلَ عَلَى أَسَاسِ الـ~ чоракорлик, корандалик асосида ишламоқ

حَصَالُبَانٌ *бот.* баргидан ва гулидан хушбўй мой олинадиган бута ўсимлиги, розмарин

I حَصَبَ (и, у) حَصْبٌ (*бирор н. ни*) ташламоқ, иргитмоқ ~ بِالْحِجَارَةِ (ب) тош иргитмоқ; ~ الأَرْضَ тош ётқизмоқ, тош термоқ, ~ بِاللَّعَنَاتِ وَالشَّتَائِمِ лаънатламоқ ва сўкмоқ; حَصِبَ (а) حَصَبٌ *шунингдек.* حَصْبٌ қизамиқ чиқмоқ, қизамиқ тошмоқ; II حَصَّبَ 1) *шунингдек.* حُصِّبَ қизамиқ чиқмоқ, қизамиқ тошмоқ; 2) тош ётқизмоқ, тош термоқ

– حَاصِبٌ қаттиқ бўрон, шиддатли шамол

– حَصَبٌ *жам.* майда тош; шағал

– حَصْبَاءُ майда тош; шағал

– حَصَبَةٌ *кўп.* ـَاتٌ майда тош, тошча

– حَصْبَةٌ *мед.* қизамиқ; ~ الْمَانِيَّةُ *мед.* қизилча, сувчечак (*болалар касаллиги*)

– حُصَيْبَةٌ *мед.* қизилча (*болалар касаллиги*)

– مَحْصُوبٌ қизамиқ тошган, қизамиқ билан оғриган

حَصْحَصَ 1) аниқ бўлмоқ, равшан бўлмоқ, очиқ-ойдин бўлмоқ; 2) пайдо бўлмоқ, кўринмоқ

– حَصْحَصَةٌ 1) аниқ бўлиш, равшан бўлиш, очиқ-ойдин бўлиш; 2) аниқлик, равшанлик, очиқ-ойдинлик

I حَصَدَ (у) حَصَادٌ ўрмоқ, уриб йиғиштирмоқ, ҳосилни йиғиштириб

олмоқ; IV أَحْصَدَ (йиғиштириб олиш учун) пишиб етилмоқ; X اسْتَحْصَدَ = VI

– حَاصِدٌ *кўп.* حُصَّادٌ ўроқчи, ўроқ ўрувчи

– حَاصِدَةٌ *кўп.* اتٌ — ўрим машинаси

– حَصَادٌ ўроқ (ўрим) маҳали, ўрим-йиғим пайти, йиғим-терим

– حَصَّادٌ ўроқчи, ўроқ ўрувчи

– حَصَّادَةٌ *кўп.* اتٌ — (*шунингдек* آلَةٌ ~) ўрим машинаси; (آلَةٌ) دِرَاسَةٌ ~ комбайн

– حَصْدٌ йиғим-терим, ҳосилни йиғиб олиш

– حَصِيدٌ, حَصِيدَةٌ *кўп.* حَصَائِدُ ҳосил, ўриб олинган буғдой; экини ўриб олинган ер; حَصَائِدُ الأَلْسِنَةِ ғийбат-бўҳтон гаплар

– مِحْصَدٌ *кўп.* مَحَاصِدُ ўроқ, чалғи, чалғи ўроқ, белўроқ

– مِحْصَدَةٌ *кўп.* مَحَاصِدُ терим машинаси, ўрим машинаси

– مُحْصَدٌ (*йиғиб-териш учун*) етилган, пишган; رَجُلٌ ~ الرَّأْيِ соғлом фикрли одам

– مَحْصُودٌ йиғиб-териб, ўриб олинган (*буғдой*)

I حَصَرَ (*у*) حَصْرٌ 1) ўраб сиқмоқ, ўраб сиқиб олмоқ; қамрамоқ, қамраб олмоқ, ўраб олмоқ; 2) чекламоқ, чек қўймоқ; тўхтатмоқ, тўхтатиб (*ушлаб*) қолмоқ; ... الْبَحْثَ عَلَى (فِي) ~ баҳсда (*бирор н. билан*) чекланмоқ; كَلِمَةً ~ сўзни қавс ичига олмоқ; ... اهْتِمَامَهُ ~ диққат-эътиборни ...га қаратмоқ ... جُودَهُ فِي ~ фақат ...га зўр бермоқ; ... التُّهْمَةَ فِي ~ фақат ...нинггина айби эканлигини билдирмоқ; 3) қисмоқ, қисиб қўймоқ, қамал қилмоқ, ўраб олмоқ; 4) (*озиқ-овқатда*) қонуний меъёр белгиламоқ, нормаламоқ, норма қўймоқ; حُصِرَ ичи қотиб қолмоқ, қабзият бўлмоқ; 5) аниқламоқ, ҳисоблаб чиқмоқ, эътиборга олмоқ; حَصِرَ (*а*) حَصَرٌ дудуқланмоқ, тили тутилмоқ, тили бирдан тутилиб қолмоқ; боши берк кўчага кириб қолмоқ, довдираб қолмоқ; нима дейишни билмай қолмоқ; ~ الصَّدْرُ юрак сиқилмоқ; III حَاصَرَ қамал қилмоқ, блокада қилмоқ; IV أَحْصَرَ: الْمَرَضُ ~ касаллик бирор ишни амалга оширишга имкон бермади; VII انْحَصَرَ 1) чекланмоқ, чекланган бўлмоқ, тор бўлмоқ, энсиз бўлмоқ, камбар бўлмоқ; 2) қаратилмоқ, тўпланмоқ, бир жойга тўпланмоқ; 3) оқибатда (*бирор н. га*) айланмоқ (فِي)

– انْحِصَارٌ 1) чекланиш; чекланганлик; 2) монополия (*Сурияда*)

– خَاصِرَةٌ *кўп.* خَوَاصِرُ қавс; هِلَالِيَّةٌ ~ кичик қавс (*эгма қавс*); ~ عِضَادَةٌ квадрат қавс (*ўрта қавс*);

– حِصَارٌ қамал; الْـ~ حَالَةُ қамал ҳолати (*вазияти*); بَحْرِيٌّ ~ денгиз томондан қуршов; اقْتِصَادِيٌّ ~ иқтисодий қамал, эмбарго; اقْتِصَادِيًّا ~ ضَرَبَ (فَرَضَ) (*бирор н. ни*) иқтисодий жиҳатдан қамал қилмоқ (عَلَى); الْـ~ رَفَعَ (فَكَّ) (*бирор н. ни*) қуршовдан бўшатмоқ, (عَنْ)

– حَصْرٌ ўраш, ўраб олиш, қамраб олиш, қамров; 2) норма белгилаш, чеклаш, чеклов; الْـ~ عَلَامَةُ а) қавс; б) қўштирноқ; بِالْـ~ الْمَعْنَى *еки* аниғини айтганда ...; 3) тутилиш, тўхтаб қолиш; الْبَوْلِ ~ *мед.* пешоб (сийдик) тўхталиши; 4) қуршов, қамал, ўраб олиш; بَحْرِيٌّ ~ денгиз томондан қилинган қамал; 5) ҳисоблаш, ҳисоб-китоб; рўйхат; لَا يَأْخُذُهُمْ ~ уларнинг сонини билиб бўлмайди; يَفُوقُ الْـ~ меъёрдан ошиқ; 6) монополия (*Сурияда*); ~ التَّبْغِ وَالتُّنْبَاكِ тамаки монополияси

– حَصَرٌ 1) дудуқлик, тили тутилиш, қийналиб гапириш; 2) юрак сиқилиши

– حُصْرٌ *мед.* ич қотиш, қабзият

– حُصْرِيٌّ *кўп.* حُصْرِيَّةٌ бўйрачи

– حَصِيرٌ 1 *кўп.* حُصْرٌ, حَصَائِرُ тўшама, тўшак, бўйра, бордон

– حَصِيرٌ 2 юраги тор, бахил

– حَصِيرٌ 3 қамоқ, қамоқхона

– حَصِيرَةٌ *кўп.* حَصَائِرُ бўйра, бордон; جَرَّارَةٌ ذَاتُ ~ занжирли трактор; الشُّبَّاكِ ~ бино ичига ёруғлик ва ҳаво ўтказиб турадиган панжарали дарпарда; الصَّيْفِ وَاسِعَةٌ ~ *мтл.* қиш ўчоғи тор, тур уйингга бор (*сўзма-сўз:* ёзнинг пардалари кенгдир)

– مُحَاصَرَةٌ қуршов, ўраб олиш, қамал

– مَحْصُورٌ 1) чекланган, чегараланган; аниқ, тор; 2) ич қотиш касалига мубтало; қабзиятли

حِصْرِمٌ *жам.* хом, пишмаган узум, ангур; الْـ~ يَأْكُلُونَ الآبَاءُ وَالأَبْنَاءُ يَضْرَسُونَ *мтл.* ҳолвани ҳоким, калтакни етим ейди (*сўзма-сўз:* пишмаган узумни оталар ейдилару, ўғилларнинг тиши қамашади); الْـ~ نَحْنُ نَأْكُلُ *маж.* биз панд еймиз; биз аҳмоқ бўлиб қоламиз

I حَصُفَ (*у*) حَصَافَةٌ соғлом фикрли бўлмоқ, соғлом фикрга эга бўлмоқ, тадбирли, мулоҳазали бўлмоқ; 2) эҳтиёткор бўлмоқ, эҳтиёт бўлмоқ; X اسْتَحْصَفَ (*ақлий қобилият соҳасида*) энг юқори чўққига чиқмоқ (етмоқ); етук бўлмоқ, етуклик даражасига чиқмоқ

– حَصَافَةٌ 1) соғ фикрлилик, тадбиркорлик, мулоҳаза билан иш тутиш; 2) эҳтиёткорлик

– حَصَفٌ *мед.* иссиқ (тропик) мамлакатларда бўладиган темиратки

– حَصِفٌ 1)соғ ақлли, тадбирли, мулоҳазали; зеҳни ўткир, зийрак; 2) эҳтиёткор

– حَصِيفٌ соғлом фикрли; тадбирли, мулоҳазали; зеҳни ўткир, зийрак

I حَصَلَ (*у*) حُصُولٌ 1) содир бўлмоқ, амалга ошмоқ; бўлиб ўтмоқ, содир бўлиб ўтмоқ; юз бермоқ, рўй бермоқ; (*бирор к. нинг*) бошидан ўтмоқ (لِـ); 2) (*бирор н. га*) эришмоқ, етишмоқ (عَلَى); (*бирор н. ни*)

олмоқ, (*бирор н. га*) эришмоқ, эга бўлмоқ (عَلَى); 3) натижада ... бўлиб қолмоқ; (*бирор н. дан*) келиб чиқмоқ (مِنْ); II حَصَّلَ 1) етишмоқ, эга бўлмоқ; 2; қидириб топмоқ, қўлга киритмоқ, олмоқ; 3) йиғмоқ, тўпламоқ; ундирмоқ, тўлатмоқ (*солиқни*); 4) ўрганмоқ, ўқимоқ, таҳсил кўрмоқ, таҳсил олмоқ; الْكَلَامَ ~ айтилганларга якун ясамоқ, хулоса қилмоқ; V تَحَصَّلَ 1) топилмоқ, ҳосил этилмоқ, ҳосил бўлмоқ, олинмоқ; (*бирор н. дан*) келиб чиқмоқ (مِنْ); 2) (*бирор н. ни*) қидириб топмоқ, ҳосил этмоқ, олмоқ (عَلَى); 3) тўланмоқ, тушмоқ (*солиқ*); X اسْتَحْصَلَ олмоқ; (*бирор н. га*) эришмоқ, етишмоқ

– تَحْصِيلٌ 1) етишиш; эга бўлиш; ҳосил этиш, қўлга киритиш; 2) йиғиш, тўплаш; олиш; 3) *шунингдек*: عِلْمِيٌّ ~ *ёки* الْعِلْمِ ~ ўқиш, ўрганиш, таҳсил олиш; سَنَوَاتُ الـــ~ ўқиш (таҳсил) йиллари

– تَحْصِيلْجِيٌّ *кўп.* تَحْصِيلْجِيَّةٌ солиқ йиғувчи, ўлпон йиғувчи

– حَاصِلٌ[1] *кўп.* حَاصِلَاتٌ, حَوَاصِلُ 1) натижа, оқибат; الضَّرْبِ ~ *мат.* кўпайтма; الْجَمْعِ ~ *мат.* йиғинди; تَحْصِيلُ الـــ~ жами, ҳаммаси бўлиб; الـــ~ *ёки* الْقَوْلِ ~ وَ бир сўз билан айтганда, хулоса қилиб айтганда; 2) моҳият, асл маъно; الْأَمْرِ ~ ишнинг моҳияти, гапнинг пўст калласи; 3) ҳосил; 4) маҳсул, маҳсулот, натижа, самара; 5) тушум, савдодан тушган пул; 6) омбор, сарой, омборхона; камера (*мас., омонат юкни қўйиш учун*)

– حَاصِلٌ[2] (*бирор н. ни*) олувчи, қабул қилувчи (عَلَى)

– حَصَّالَةٌ *кўп.* اتٌ — ақчадон (*чақа-танга йиғадиган қутича*)

– حُصَالَةٌ 1) қолдиқ, қолган-қутган, бирор нарсанинг қолдиғи; 2) тўпон, қипиқ

– حُصُولٌ 1) келиб чиқиш; 2) (*бирор н. га*) эришиш, етишиш (عَلَى)

– حَصِيلٌ олинган натижа

– حَصِيلَةٌ 1) даромад, кирим; келим; йиғим; савдодан тушган пул; 2) якун; النَّشَاطِ ~ фаолият якуни

– حَوْصَلٌ *алиф.б.қ*

– حُوَيْصِلَةٌ *алиф.б.қ.*

– مَحْصَلٌ натижа, якун

– مُحَصَّلٌ 1. олинган, етиштирилган, қўлга киритилган; 2. 1) натижа, якун; 2) маъно, мағиз, мазмун; ... أَنَّ ~ُهُ نَبَأٌ хабарнинг мазмуни шундан иборатки, ...

– مُحَصِّلٌ 1. 1) етиштирувчи, қўлга киритувчи, олувчи; 2) йиғувчи, йиғиштирувчи; 3) *тех.* тенг таъсир этувчи; الْقُوَّةُ الـــ~ـةُ тенг таъсир этувчи куч; 2. 1) ўлпон йиғиштирувчи; 2) кондуктор (*трамвай ёки автобусда*)

– مُحَصِّلَةٌ 1) *тех.* натижаловчи, якунловчи куч; натижалантирувчи, якунлантирувчи куч; السُّرْعَةُ ~ натижалантирувчи, якунлантирувчи тезлик; 2) *мат.* ҳосила

– مَحْصُولٌ *кўп.* مَحَاصِيلُ , اتٌ — 1) ҳосил, йиғим, тушум, йиғилган нарса; 2) маҳсулот; الْمَحْصُولَاتُ الزِّرَاعِيَّةُ қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари; 3)натижа, якун, иш натижаси (ҳосили), ишлаб чиқарилган *ёки* тайёрланган маҳсулот; фойдали иш коэффициенти; الْكَلَامِ ~ гапнинг хулосаси, индаллоси, гапнинг пўсткалласи

I حَصُنَ (*у*) حَصَانَةٌ 1) мустаҳкам бўлмоқ, пишиқ бўлмоқ, маҳкам бўлмоқ, ёнига бориб бўлмайдиган бўлмоқ, эгаллаб бўлмайдиган бўлмоқ; 2) иффатли бўлмоқ, покиза бўлмоқ (*аёл ҳақида*); II حَصَّنَ 1) мустаҳкамламоқ, пишиқ қилмоқ, пишитмоқ; ёнига бориб бўлмайдиган қилмоқ, эгаллаб бўлмайдиган қилмоқ; 2) сунъий иммунитет ҳосил қилмоқ, организмни касал юқмайдиган, заҳар таъсир қилмайдиган қилмоқ; ضِدَّ الْحَصْبَةِ وَالْجُدَرِيِّ ~ қизамиқ ва чечакка қарши иммунитет ҳосил қилмоқ; IV أَحْصَنَ мустаҳкамламоқ, маҳкамламоқ; ҳимоя қилмоқ; эҳтиёт қилмоқ; 2) иффатли бўлмоқ, ўзига доғ туширмаслик, булғанмаслик (*аёл ҳақида*); уйланмоқ; الرَّجُلُ ~ одам уйланди; V تَحَصَّنَ маҳкамланмоқ мустаҳкамланмоқ; қалъа сифатида фойдаланмоқ; (*бирор н. ёрдамида*) ҳимояланмоқ (بِ)

– إِحْصَانٌ бокиралик, иффатлилик, беғуборлик, беайблик

– تَحْصِينٌ 1) мустаҳкамлаш, истеҳком барпо этиш; خَطُّ الـــ~ *ҳарб.* мустаҳкамланган линия, истеҳкомли линия; 2) сунъий иммунитет ҳосил қилиш; ضِدَّ الْفَيْرُوسَاتِ ~ вирусларга қарши иммунитет ҳосил қилиш; ضِدَّ الطَّاعُونِ الْبَقَرِيِّ ~ ўлатга қарши иммунитет ҳосил қилиш; بِالْمَصْلِ ~ махсус дориворлар билан эмлаш воситасида иммунитет ҳосил қилиш

– تَحْصِينَاتٌ *кўп. ҳарб.* истеҳкомлар

– حَصَانٌ *кўп.* حُصُنٌ , اتٌ — иффатли аёл, бокира аёл, ўзига доғ туширмаган аёл, шарм-ҳаёли аёл

– حِصَانٌ *кўп.* حُصُنٌ, أَحْصِنَةٌ 1) айғир, от; الْجَرِّ ~ аравага қўшиладиган от; الْحَمْلِ ~ юк ташувчи от; الْأَصِيلِ ~ зотдор (*зотли*) от; الرُّكُوبِ ~ миниладиган от; السِّبَاقِ ~ йўртиб чопадиган от; учқур от, чопқир от, арғумоқ; طَلُوقَةٌ ~ айғир; مَخْصِيٌّ~ ахта (бичилган) от; الْبَحْرِ ~ *зоол.* отбалиқ (*боши отнинг бошига ўхшаш балиқ*); طَرْوَادَةَ ~ *маж.* Троя оти (*миф. қадимги юнон афсоналарида айтилишича, Троя шаҳрини олиш учун ёғочдан ясалган от, одатда ҳийла қилиш маъносида қўлланади*); الطَّائِرُ الـــ~ а) *фолк.* учар от; б) (*чолғу асбобларидаги*) харак, эшак; 2) *тех.* от кучи; 3) *шунингдек*: الْوَثْبِ ~ *спорт.* от (*жиҳоз*) 4) *шахм.* от, асп

– حَصَانَةٌ 1) мустаҳкамлик; матонатлилик, дахлсизлилик; الْبَرْلَمَانِيَّةُ الـــ~ парламент дахлсизлиги; الدِّبْلُومَاسِيَّةُ الـــ~ дипломатларнинг дахлсизлиги; 2) иффатлилик, бокиралик, поклик; 3) касалга чалинмаслик, иммунитет

– حِصْنٌ *кўп.* حُصُونٌ қалъа, қўрғон, истеҳком; السِّلْمِ ~ тинчлик таянчи; الْحَصِينُ الـــ~ эгаллаб бўлмайдиган қалъа, енгиб (олиб) бўлмайдиган қўрғон

– حَصِينٌ 1) мустаҳкамланган; мустаҳкам; ўтиб бўлмайдиган, қўлга киритиб бўлмайдиган; 2) касалга чалинмайдиган, касалга

йўлиқавермайдиган (ضِدٌّ)

– حُصَيْنٌ *кўп.* اتٌ — қўрғонча, қалъача; ◊ أَبُو الْـ~ урғочи тулки

– مُحْصَنَةٌ *кўп.* اتٌ — иффатли аёл, ўзига доғ туширмаган аёл, шарм-ҳаёли аёл

حَصْوَةٌ *кўп.* حَصَوَاتٌ, حَصَاوَى 1) тош, майда тош; силлиқ думалоқ тош; 2) *мед.* ички аъзоларда ҳосил бўладиган тош

I حَصَى (и) حَصْيٌ тошлар ёғдирмоқ, тош иргитмоқ; حُصِيَ ички бирор аъзодаги тошдан касал бўлмоқ; IV أَحْصَى 1) санамоқ, ҳисобламоқ, ҳисоблаб чиқмоқ, ҳисоблаб чиқармоқ; (*номма-ном*) айтиб (санаб) чиқмоқ, йўқлама қилмоқ; لَا يُحْصِيهِ الْعَدُّ *ёки* لَا يُحْصَى сон-саноқсиз, сон-саноғи йўқ, беҳисоб, битмас-туганмас, يُحْصَى عَدَدُهُمْ عَلَى أَصَابِعِ الْيَدِ улар бармоқ билан санарли даражада, уларни бармоқ билан санаш мумкин; 2) рўйхатдан ўтказмоқ; X اِسْتَحْصَى ҳисоб-китоб қилмоқ

– إِحْصَاءٌ *кўп.* اتٌ — 1) ҳисоблаш, санаш; бирор ниманинг баҳосини ҳисоблаб чиқариш; ҳисоб; 2) статистика; *кўп.* статистик маълумотлар; 3) (*аҳолини*) рўйхатдан ўтказиш

– إِحْصَائِيٌّ 1. 1) ҳисоб-китобга тегишли, ҳисоб-китобга оид; 2) статистикага оид; 2. статист, статистика бўйича мутахассис

– إِحْصَائِيَّةٌ *кўп.* اتٌ — статистик ҳисоб-китоб; *кўп.* статистик маълумотлар, рақамлардан иборат бўлган маълумотлар

– حَصَاةٌ *кўп.* حَصَيَاتٌ 1) майда тошлар; шағал, майда тош; 2) *мед.* тошлар; ички бирор аъзодаги тош; ~ بَوْلِيَّةٌ қовуқдаги тош; ~ صَفْرَاوِيَّةٌ ўт пуфагидаги тош, ~ كَبِدِيَّةٌ жигардаги тош; ~ كِلْوِيَّةٌ буйракдаги тош

– حَصَوِيٌّ тошлоқ, тошга бой, тоши кўп (*мас., оқим, сой*)

– حَصًى *жам.* майда тош; силлиқ думалоқ тош, шағал; йирик қум; ضَرْبٌ بِالْـ~ тошга қараб фол очмоқ

– مَحْصًى тошлоқ; أَرْضٌ مَحْصَاةٌ тошлоқ ер

I حَضَّ (а/у) حَضٌّ (*бирор н. га*) ундамоқ, қизиқтирмоқ, (*қизиқиш*) қўзғатмоқ, ҳавасини келтирмоқ.(*бирор н. қилишга*) аврамоқ (عَلَى); II حَضَّضَ қаттиқ туриб ундамоқ, роса аврамоқ; III حَاضَّ = I

– حَضٌّ ундаш, қизиқтириш, ҳавасини келтириш, авраш

– حَضِيضٌ 1) чекка, ниҳоя, қирғоқ, чет; чегара; ~ الْفَاقَةِ وَالْفَقْرِ муҳтожлик ва қашшоқлик чегараси; 2) (*денгизнинг*) туби, қаъри; 3) (*тоғнинг*) этаги, таги; 4) жар, чуқур жар, тик жар; 5) *шунингдек.* الْـ~ الْقَمَرِيُّ *астр.* ой йўлининг Ерга энг яқин нуқтаси; الْـ~ الشَّمْسِيُّ *астр.* планета ва кометаларнинг қуёшга энг яқин нуқталари

I حَضَأَ (а) حَضْءٌ 1) ёқмоқ (*мас., олов*); келтириб чиқармоқ (*мас., уруш*); 2) аралаштирмоқ, титмоқ (*мас., ёниб турган кўмирни*)

I حَضَرَ (у) حُضُورٌ 1) келмоқ, етиб келмоқ, мавжуд бўлмоқ, ҳозир бўлмоқ; 2) тайёр бўлмоқ, ҳозир бўлмоқ; 3) ўтроқ бўлмоқ, шаҳарда яшамоқ; II حَضَّرَ 1) тайёрламоқ, ҳозирламоқ, ясамоқ, тайёрлаб қўймоқ; 2) ҳозир қилмоқ; етказиб олиб келмоқ; 3) маданиятли қилмоқ, маданиятга эриштирмоқ, ўтроқ ҳаётга ўтказмоқ; III حَاضَرَ 1) маъруза қилмоқ, лекция ўқимоқ; 2) (*бирор к. билан бирор жойда*) бирга бўлмоқ (عَلَى); IV أَحْضَرَ 1) тайёрламоқ, ҳозирламоқ, ясамоқ; 2) ҳозир қилмоқ; етказиб олиб келмоқ; олиб келмоқ; V تَحَضَّرَ 1) тайёр бўлмоқ, тайёрланган бўлмоқ; тайёрламоқ; 2) ўтроқ бўлиб яшамоқ; шаҳарда яшамоқ, шаҳарликка айланмоқ; 3) маданийлашмоқ, маданиятли бўлмоқ; маданиятга эришмоқ; VIII اِحْتَضَرَ ўлим олдида турмоқ, ўлимолди онларини бошдан кечирмоқ, ўлмоқ, вафот этмоқ; X اِسْتَحْضَرَ 1) (*бирор н. ни*) чақиртирмоқ; ~ الْأَرْوَاحَ руҳларни чорламоқ; ўлганларнинг руҳлари билан сўзлашмоқ; 2) (*бирор жойдан*) олиб келмоқ, етказиб келмоқ (مِنْ); 3) тайёрланмоқ, тайёр бўлмоқ, ҳозирланмоқ; 4)хаёлан тасаввур қилмоқ, эсга олиб такрорламоқ, эсламоқ, эсга келтирмоқ; ~ مَاضِيَهُ فِي مَشَقَّةٍ ўтмишни қийинчилик билан хотирламоқ

– اِحْتِضَارٌ ўлиш, жон бериш, вафот қилиш, сўниш, آلَامُ الْـ~ ўлимолди талвасаси

– إِحْضَارٌ (*судга*) чақирув; ~ مُذَكِّرَةُ судга чақирув қоғози

– اِسْتِحْضَارٌ чақириқ, чорлов; чақириш, чақиртириш; ~ الْأَرْوَاحِ руҳларни чақириш; ўлганларнинг руҳи билан сўзлашиш

– تَحَضُّرٌ шаҳар ҳаёти, шаҳарда яшаш; маданиятлилик, маданийлик

– تَحْضِيرٌ 1) тайёрлаш, ҳозирлаш, тайёрлаб қўйиш; ҳозирлаш; 2) тайёргарлик

– تَحْضِيرِيٌّ тайёрлашга оид

– حَاضِرٌ[1] *кўп.* حُضَّارٌ 1. ўтроқ; 2. шаҳарлик, шаҳарда яшовчи; ◊ صَارَ حَدِيثَ الْـ~ وَالْبَادِ ҳамма ёқда дув-дув гап бўлмоқ (*сўзма-сўз:* шаҳарликнинг ҳам, саҳройининг ҳам оғзига тушмоқ)

– حَاضِرٌ[2] *кўп.* حُضُورٌ 1) ҳозир бўлувчи, ҳозир бўлган, ҳозир; 2) ҳозирги (*замон*); ҳозирги вақтдаги, жорий; فِي الْـ~ ҳозирги вақт; فِي الْوَقْتِ الْـ~ *ёки* الْـ~ ҳозир; 3) тайёр, тахт, накд; ~! хўп, хўп бўлади!

– حَاضِرَةٌ *кўп.* حَوَاضِرُ 1) асосий шаҳар, пойтахт, марказ; الْبَادِيَةُ وَالْـ~ ўтроқлар ва кўчманчилар; 2) ўйингоҳ, стадион

– حَضَارَةٌ 1) ўтроқ ҳаёт, шаҳар ҳаёти; 2) маданиятлилик, маданият; 3) (моддий) маданият, цивилизация; ~ بَائِدَةٌ йўқ бўлиб кетган маданият, цивилизация

– حَضَارِيٌّ маданиятга оид, цивилизацияга оид; маданий; الْمُؤَرِّخُ الْـ~ маданиятлар тарихи бўйича мутахассис; الْقِيَمُ الْـ~ـةُ маданият бойликлари, маданий бойликлар; ~ تَطَوُّرٌ маданият тараққиёти; الْمُسْتَوَى الْـ~ маданият савияси, маданий савия

– حَضَرٌ 1) ўтроқ ҳаёт, шаҳар ҳаёти; 2) ўтроқ аҳоли, шаҳар аҳолиси; 3) маданият

– حَضْرَةٌ[1] 1) ҳозирлик, ҳузур; فِي ~ـهِ унинг ҳузурида; шаҳар (*Шимолий Африкада*); марказ; пойтахт; 3) *дин.* жума намозида иштирок этиш (*исломда*); ибодат йиғини (*христианларда*)

– حَضْرَةٌ 2 *кўп.* حَضَرَاتٌ жаноб, хоним; صَاحِبُ الْفَخَامَةِ رَئِيسُ ~ الْجُمْهُورِيَّةِ республика президенти жаноби олийлари; صَاحِبُ ~ الْفَضِيلَةِ مُفْتِي الدِّيَارِ الْمِصْرِيَّةِ Миср ўлкасининг муфтийси жаноби олийлари, صَاحِبَةُ الْعِصْمَةِ هُدَى هَانِم الشَّعْرَاوِيُّ ~ Ҳудо ҳоним жаноби олиялари

– حَضْرَةٌ *эск.* қурилиш материали; الْمَسْجِدِ ~ масжид қурилишига кетган материал

– حَضَرِيٌّ 1. маданиятга оид; маданиятли; مَطَالِبُ ~ـَةٌ маданий талаблар; امْرَأَةٌ ~ـَةٌ замонавий (маданий, илғор) аёл; 2. ўтроқ, шаҳарлик, шаҳар одами

– حُضُورٌ 1) ҳузур; فِي ~هِ унинг ҳузурида; عَدَمُ ~ йўқлик, мавжуд бўлмаслик, ҳозир бўлмаслик; الذِّهْنِ ~ ўзини йўқотмаслик, ўзини дадил тутиш; 2) келиш; ҳозир бўлиш, ҳозирлик

– حُضُورِيٌّ томонларнинг ҳозирлигида амалга ошган; ~اً юзма-юз, рўпарама-рўпара

– حَضِيرَةٌ *кўп.* حَضَائِرُ гуруҳ, группа; *ҳарб.* отряд

– مُتَحَضِّرٌ 1) ўтроқ ҳолатда яшовчи, шаҳарлик; 2) маданиятли, маданий

– مُحَاضِرٌ маърузачи, маъруза қилувчи; лектор

– مُحَاضَرَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — (*оммабоп*) маъруза; أَلْقَى ~ маъруза қилмоқ, лекция ўқимоқ

– مُحْتَضَرٌ 1) жин йўлиққан, жинларга дучор бўлган; 2) ўлим талвасасида турган, ўлим олдидаги

– مَحْضَرٌ *кўп.* مَحَاضِرُ 1) ҳозирлик, мавжудлик; 2) йиғилиш, мажлис; 3) жамият, жамоат; 4) акт, протокол, қайд

– مُحْضِرٌ 1) ҳозир қилувчи, етказувчи, тайёрловчи; 2) чорловчи, чақирувчи; الْمَحْكَمَةِ ~ суд ижрочиси

– مُحَضِّرٌ лаборант, ўқитувчи ёрдамчиси

– مَحْضُورٌ жин йўлиққан, жинларга дучор бўлган; жин урган

– مُسْتَحْضَرٌ *кўп.* ـَاتٌ — маҳсул, маҳсулот; *кимё. фарм.* дори, препарат

حَضْرَمِيٌّ *кўп.* حَضَارِمَةٌ ҳазрамавтлик, Ҳазрамавтда яшовчи

I حَضَنَ (у) حَضْنٌ, حِضَانَةٌ 1) кўкракка босмоқ, қучоқламоқ, оғушга олмоқ; 2) боқмоқ, ўстирмоқ, вояга етказмоқ, тарбияламоқ; 3) тухум босиб, бола очмоқ; VIII احْتَضَنَ 1) бағрига босмоқ, қучоқламоқ, кўкракка босмоқ, оғушига олмоқ; ўз ичига олмоқ; 2) боқмоқ, қарамоқ, парваришламоқ, парвариш қилмоқ, вояга етказмоқ, тарбияламоқ; 3) олмоқ; نَصِيبَهُ مِنْ هَذِهِ الْحَيَاةِ ~ ҳаётдан ўз насибасини териб емоқ, олмоқ

– حَاضِنٌ 1 *кўп.* حَضَنَةٌ, حُضَّانٌ тарбиячи, мураббий

– حَاضِنٌ 2 *кўп.* حَوَاضِنُ тўп ўрнатиладиган супача, лафет; ҳаракатчан, ўзи ҳаракат қиладиган таглик (*машиналар учун*)

– حَاضِنَةٌ *кўп.* حَوَاضِنُ энага

– حَضَّانٌ 1) қамраб олувчи; 2) мароқли, жозибали, қизиқарли, қизиқтирадиган

– حِضَانَةٌ 1) ўстириш, вояга етказиш, парваришлаш; тарбия; دَارُ الـ~ ясли; نَفَقَاتُ ~ الأَوْلَادِ болаларни тарбиялаш учун тўланадиган нафақа (алимент); 2) ғамхўрлик, назорат қилиш, қараб туриш, васийлик; 3) тухум босиб, бола очиб чиқиш; 4) *мед.* касалнинг пайдо бўлганидан биринчи аломатлари кўрингунча ўтган давр

– حَضْنٌ 1) қучоқлаш, бағрига босиш; 2) тухум босиб, бола очиш

– حِضْنٌ 1) кўкрак; 2) қучоқ, оғуш; ارْتَمَى فِي أَحْضَانِ ... ...нинг қучоғига ўзини отмоқ; أَخَذَهُ (قَبَّلَهُ) بالـ~ (*бирор к. ни*) қучоқ очиб кутиб олмоқ; فَتَحَ أَحْضَانَهُ لـ ... (*бирор н. га*) кўксини очмоқ

– حَضْنَةٌ она товуқ босадиган тухум

– مَحْضَنَةٌ *кўп.* مَحَاضِنُ ясли

I حَطَّ (а/у) حَطٌّ 1) қўймоқ, ўрнаштирмоқ, жойлаштирмоқ, солмоқ; 2) олмоқ, олиб қўймоқ, олиб ташламоқ; عَنْهُ الأَغْلَالَ ~ (*бирор к. ни*) кишандан бўшатмоқ; 3) тўхтамоқ; 4) қўнмоқ, тушмоқ, пастламоқ; ерга қўнмоқ (*самолёт ҳақида*); الرِّحَالَ ~ лагерь қурмоқ, лагерь бўлиб жойлашмоқ; (*бирор жойга*) кўчиб бориб жойлашмоқ (فِي); ~ رَحْلَهُ عِنْدَ (فِي) ... *қар.* رَحْلٌ 5) (*бирор н. ни*) камайтирмоқ, камайтириб кўрсатмоқ (مِنْ); مِنْ سُمْعَتِهِ ~ бирор кимни обрўсизлантирмоқ, эътиборини кетказмоқ; مِنْ قَدْرِهِ ~ бирор кимнинг қадр-қимматини ерга урмоқ; مِنْ قُوَاهُ ~ бирор кимни кучсизлантирмоқ; مِنْ قِيمَتِهِ ~ бирор нарсанинг баҳосини пасайтирмоқ; مِنْ كَرَامَتِهِ ~ бирор кимни ҳақорат қилмоқ, таҳқир этмоқ; 6) (*нархи*) тушмоқ, пасаймоқ; ◊ عَلَيْهِ ~ бирор кимга қарши туҳмат ёғдирмоқ; II حَطَّطَ ўзидан соқит қилмоқ (*юкни, оғирликни*); V تَحَطَّطَ (*бирор к. га*) қарши оёқлантирмоқ, гижгижламоқ; (*бирор к. дан*) жаҳли чиқмоқ (عَلَى); VII انْحَطَّ 1) пастламоқ, пастга қараб шўнғимоқ; 2) тушмоқ, пасаймоқ, (*мас., нарх-наво*); 3) таназзулга юз тутмоқ; 4) жойлаштирилмоқ; تَحْتَ الْمُلَاحَظَةِ ~ назорат остига олинди, у назорат остида турибди; 5) бошга тушмоқ (عَلَى - *мас., мусибат*); VIII احْتَطَّ бўшатмоқ, чиқармоқ, туширмоқ; қўймоқ, ўрнаштирмоқ, жойлаштирмоқ; X اسْتَحَطَّ арзонлаштиришни сўрамоқ

– أَحَطُّ энг паст, энг тубан, مِنْ ... ~ ...дан ҳам тубан

– انْحِطَاطٌ 1) пастлаш, пастга қараб шўнғиш; 2) таназзул; ёмонлашиш (*мас., соғлиқ*); 3) паст даража, номукаммаллик, нотекислик

– حِطَّةٌ 1) камайтириш, камайтириб кўрсатиш, пастлатиш; مَكَانَةٍ ~ бирор нарсанинг паст мавқеи; 2) ерга уриш; менсимаслик, назарга илмаслик, писанд қилмаслик; ҳақоратлаш

– حَطِيطَةٌ 1) (*қарз ҳужжатларининг*) ҳисоб-китоби; 2) скидка (*нархдан ёки оғирликдан ўтиб бериш*)

– مَحَطٌّ 1) тўхтаб туриш жойи; (*юкни ёки бирор н. ни*) қўйиш жойи; тўхташ (қўниш) жойи; станция, қўналға; الْبَضَائِعِ ~ юк (товар)

станцияси; لرحَالِ القَوَافِلِ ~ карвонларнинг қўниш жойи; 2) *муз.* каденция, хотима; ◊ آماله ~ кимларнингдир умид қилган нарсаси; ~ الأَنْظَارِ ҳамманинг эътибори қаратилган нарса

– مَحَطَّة *кўп.* ـــات, مَحَاطُّ тўхтаб ўтиш жойи; станция; бекат, қўналға; الوُصُولِ ~ бориб етиладиган станция; نَاظِرُ الـــ~ станция бошлиғи; الإذاعة ~ радио эшиттириш станцияси; الإِرْسَالِ ~ узатиш (тарқатиш) станцияси; ~ الاسْتِقْبَالِ қабул қилувчи радиостанция; ~ لا سِلْكِيَّة радиостанция; ~ تَحَكُّمٍ رَئِيسِيَّة (*энергия тизимининг*) бош диспетчерлик пункти, كَهْرَبَائِيَّة ~ электростанция; ~ كَهْرَذَرِّيَّة атом электростанцияси; الـــ~ الكَوْنِيَّة космик станция; ~ للأَرْصَادِ الجَوِّيَّة метеорологик станция; ~ المُحَوِّلَات трансформатор кичик станцияси; أَوْقَفَ التِّرَامَ بِلَا ~ трамвайни бекатдан ташқарида тўхтатмоқ

– مُنْحَطّ 1) паст, қадр-қиммати паст, эътибори йўқ, номукаммал; пасткаш, тубан; 2) таназзулга юз тутган

I حَطَأَ (а) حَطْء бирор кимнинг орқасига шапатилаб урмоқ

I حَطَبَ (и) حَطْبٌ ўтин термоқ, ўтин ёрмоқ; فِي حَبْلِه ~ бирор кимга ёрдам бермоқ; II حَطَّبَ = I; VIII احْتَطَبَ кесмоқ (*ёғочни*); ўтин ёрмоқ

– تَحْطِيبٌ 1) ўтин ёриш; 2) таёқлар билан олишиш (*Юқори Мисрдаги спорт ўйини*); رَقْصُ الـــ~ таёқ ўйини (*Юқори Мисрда таёқ ушлаб тушиладиган рақс*)

– حَطَّابٌ ўтин қилувчи, ўтинчи; дарахт кесувчи, ёғоч кесувчи, ёғоч тайёрловчи

– حَطَبٌ *кўп.* أَحْطَابٌ ўтин; ёқилғи; ◊ لِلْحَرْبِ ~ тўп еми (*қирғинга юбориладиган солдатлар*)

I حَطَمَ синдирмоқ, парчаламоқ; II حَطَّمَ бузмоқ, майдалаб синдирмоқ, синдириб майдаламоқ; майда қисмларга бўлмоқ; ~ الرَّقْمَ القِيَاسِيَّ рекорд ўрнатмоқ; إِرَادَةَ الشَّعْبِ ~ халқ иродасини букмоқ; V تَحَطَّمَ майда-майда бўлиб кетмоқ, чил-чил бўлмоқ; синмоқ, синдирилмоқ; VII انْحَطَمَ вайрон бўлмоқ, бузилмоқ, синмоқ, синдирилмоқ; мажақланмоқ

– تَحْطِيمٌ бузиш, вайрон қилиш, тор-мор қилиш; الذَّرَّة ~ *физ.* атомнинг парчаланиши

– حُطَامٌ синиқ, бўлак, парча, қолдиқ; السَّفِينَة ~ кема парчалари; الدُّنْيَا ~ а) дунёнинг ўткинчи ноз-неъматлари; б) обрў-эътибор, мол-мулк, бисот

– حُطَمَة: الـــ~ дўзах номларидан бири; رَجُلٌ ~ еб тўймас одам, серовқат одам

– حِطْمَةٌ *кўп.* حِطَمٌ синиқ, бўлак, парча, қолдиқ

– حَطِيمٌ[1] الـــ~ ал-Ҳатим (*Каъбатуллоҳ деворларидан бир қисмининг номи*)

– حَطِيمٌ[2] вайрон бўлган, тор-мор қилинган

– مُحَطِّمٌ бузувчи, синдирувчи; البَاخِرَةُ الـــ~ة الجَلِيد музёрар кема

حُظَّى бўш, заиф, нимжон; камбағал, қашшоқ, бечора

I حَظَّ (и/а) حَظٌّ 1)бахтли бўлмоқ, бахтиёр бўлмоқ, саодатга эришмоқ; 2) ризқи баланд бўлмоқ; IV أَحَظَّ = I

– حَظٌّ *кўп.* حُظُوظٌ улуш, насиба, тақдир, қисмат; бахт, саодат, омад; муваффақият, катта ютуқ; тўқлик, бадавлатлилик, мўллик; хурсандлик, мамнунлик, шодлик; роҳат, ҳузур-ҳаловат; سُوءُ الـــ~ муваффақиятсизлик, бахтсизлик, омадсизлик; لِسُوءِ الـــ~ *ёки* مِنْ سُوءِ الـــ~ бахтга қарши; لِحُسْنِ الـــ~ *ёки* مِنْ حُسْنِ الـــ~ хайрият, яхшики, яхшиямки; مِنْ ~ـه الحَسَن унинг бахтига; الـــ~ خَانَهُ ундан омад кетди; أَتَاحَ لَهُ الـــ~ أن ... унга ...иш муяссар бўлди; لَعَنَ الـــ~ тақдирга лаънат ўқимоқ, لَقَدْ أَسْعَدَنِي الـــ~ أن ... мен шундан бахтлиманки, ...

حَظِيظٌ бахтли, омадли, толеи ёр

– مَحْظُوظٌ 1. бахтиёр қилинган; бахтли, бахтиёр; шод, хуррам; 2. севикли, жонажон, азиз, манзур

مَحْظُوظِيَّة ҳузур-ҳаловат; шодлик, хуррамлик

I حَظَرَ (у) حَظْرٌ 1) қўрғон қилиб ўрамоқ, девор билан ўраб олмоқ; 2) (*бирор к. га*) ман этмоқ, тақиқламоқ (عَلَى); 3) молхонага (*қўрага*) жойламоқ (*ҳайвонларни*); II حَظَّرَ тамоман ман этмоқ, мутлақо тақиқламоқ, VIII احْتَظَرَ атрофини қўра қилиб ўраб олмоқ

– حِظَارٌ қўра, ғов, тўсиқ, девор

– حَظْرٌ тақиқ, тақиқлаш, ман этиш; عَلَى وَارِدَاتٍ ~ эмбарго, молни мамлакатга келтиришни тақиқлаш; التَّجَارِبِ النَّوَوِيَّة ~ ядро синовларини тақиқлаш

– حَظِيرَة *кўп.* حَظَائِرُ қўра, ғов, тўсиқ; молхона, қўйхона; البَهَائِم ~ оғилхона; الغَنَمِ ~ қўйхона, қўтон; لِتَرْبِيَةِ الدَّوَاجِنِ ~ паррандалар асрайдиган хона, товуқ катаги; المِنْطَاد ~ аэростатлар турадиган, қўнадиган жой; ◊ القُدْسِ ~; жаннат; دَخَلَ فِي ~ ... ...нинг таркибига кирмоқ

– مَحْظُورٌ 1. ман этилган, тақиқланган; 2. *кўп.* ـــات тақиқланган нарсалар; ـــات тақиқлар; الضَّرُورَاتُ تُبِيحُ الـــ~ات ضَرُورَةٌ *қар.*

I حَظِيَ (а) حَظْوَةٌ, حُظْوَةٌ, حِظَةٌ 1) роҳатланмоқ, мазза қилмоқ, завқланмоқ; фойдаланмоқ (*бирор н. қилиб*) ҳузур олмоқ, лаззатланмоқ (بِ); بِتَأْيِيدِه ~ қўллаб-қувватлашидан фойдаланмоқ; بِثِقَتِه ~ ишончидан фойдаланмоқ, баҳраманд бўлмоқ; بِشَرَفِ التَّعَرُّفِ بِه ~ у билан танишиш шарафига муяссар бўлмоқ; بِمُقَابَلَتِه ~ у билан бўлган учрашувдан баҳраманд бўлмоқ, у билан учрашиш

насиб бўлмоқ; 2) (*бирор н. ни*) олмоқ (بِ) ; 3) ҳурматли бўлмоқ, эътибор эгаси бўлмоқ; VIII اِحْتَظَى = I

— حُظْوَةٌ 1) юқори даража, имтиёзли даража; мурувват, лутф, эътибор; қулайлик туғдириш; маъқуллаш; ҳурмат қилиш; نَالَ ~ عِنْدَهُ унинг мурувватига сазовор бўлмоқ; 2) бахт, толе

— حَظِيٌّ обрў-эътиборли, юқори мартабали

— حَظِيَّةٌ *кўп.* حَظَايَا никоҳсиз хотин, ўйнаш

— حَظِيَّةٌ = ـَـــاتٌ *кўп.* مَحْظِيَّةٌ

I حَفَّ (*а/у*) حَفٌّ 1) (*бирор н. билан*) ўраб олмоқ (بِ); ~ بِالْمَخَاطِرِ хавф-хатарлар таҳдид қилмоқ; 2) (*бадандаги*) жунни қирмоқ; олдирмоқ (*мас., соқолни*); 3) қириб олмоқ, қиртишлаб ташламоқ; 4) бир нарсанинг ўзини жуда кўп емоқ; حَفَّ[1] (*и/у*) حُفُوفٌ қуримоқ; ~ تِ الأَرْضُ ердаги ҳамма нарса қуриди; حَفَّ[1] (*и/у*) حَفِيفٌ 1) шовқин солмоқ, шитирламоқ, шалдирамоқ, шилдирамоқ, шитир-шитир қилмоқ; 2) шир-шир қилмоқ (*арранинг овози ҳақида*); II حَفَّفَ 1) ўраб олмоқ; 2) (*бадандаги*) жунни қирмоқ, олмоқ; VIII اِحْتَفَّ (*бирор к. ни, бирор н. ни*) ўраб олмоқ; (*бирор н. атрофида*) жипслашмоқ

— حَافٌّ 1) ўраб олган, ўраб олувчи; 2) қўшиб ейдиган нарсаси йўқ (*мас., нон*)

— حَافَّةٌ *кўп.* حَوَافٌّ 1) чет, қирғоқ, тўсиқ; عَلَى ~ الْحَرْبِ уруш арафасида; 2) қирғоқ, соҳил; ~ الْقَارَّةِ океан, денгизнинг қитъага туташган қисми

— حِفَافٌ *кўп.* أَحِفَّةٌ чет, қирғоқ, ён, биқин

— حُفُوفٌ тукларни юлиш, олиш (*мас., юздаги*)

— حَفِيفٌ 1) шитирлаш, шалдираш, шилдираш; 2) шириллаш (*арра овози ҳақида*)

— مِحَفَّةٌ *кўп.* ـَـــاتٌ замбил; тахтиравон, моафа; касаллар аравачаси, коляска; касаллар замбили (носилкаси)

I حَفَدَ (*у*) حَفْدٌ, حَفَدَانٌ (*бирор н. ни*) тез бажармоқ; IV أَحْفَدَ тезлик билан кўтармоқ, тезда кўтармоқ

— حَافِدٌ *кўп.* حَفَدَةٌ хизматкор

— حَفْدٌ тезлик, суръат

— حَفِيدٌ *мн.* حُفَدَاءُ *кўп.* حَفَدَةٌ, أَحْفَادٌ набира, невара

— مَحْفِدٌ *кўп.* مَحَافِدُ насл, зурриёт, авлод

I حَفَرَ (*у*) حَفْرٌ 1) кавламоқ, кавлаб олмоқ, кавлаб чиқармоқ, кавлаб ташламоқ, кавлаб топмоқ; ~ حُفْرَةً чуқур кавламоқ; *кўч.м.* зимдан чоҳ қазмоқ; 2) маъдан, ёғоч *ёки* тошга ўйиб нақш солмоқ, ўйиб ишламоқ; ~ عَلَى الْخَشَبِ ёғочни ўйиб нақш солмоқ; ~ عَلَى الْعِظَامِ суякка нақш ишламоқ; ~ عَلَى الْمَعْدَنِ маъданни ўйиб нақш чизмоқ; 3) пармалаб кавламоқ, VIII اِحْتَفَرَ кавламоқ, қазмоқ, қазимоқ

— أُحْفُورٌ *кўп.* أَحَافِيرُ 1) кавлаб топилган нарса; археологик топилма; 2) қазилма

— أُحْفُورٌ = أُحْفُورَةٌ

— حَافِرٌ *кўп.* حَوَافِرُ туёқ; ~ وَ خُفٌّ туялар ва отлар; وَقَعَ الْـــ ~ عَلَى الْـــ ~ бир жуфт олмадек ўхшаш бўлмоқ; жуда тўғри, ҳеч нариберисиз йўқ

— حَافِرَةٌ[1] *кўп.* ـَـــاتٌ экскаватор; غُرْفَةُ الْـــ ~ экскаватор кабинаси

— حَافِرَةٌ[2] бидоя, ибтидо, бошланиш; رَجَعَ إِلَى ~ ـــهِ бошланғич ҳолатга қайтмоқ, аслига қайтмоқ; عِنْدَ الْـــ ~ бошланишида, дарҳол, ўша пайтнинг ўзида

— حَافِرِيٌّ 1) туёққа оид, туёқли; 2) туёқ шаклидаги

— حَفَّارٌ 1. қазувчи; ~ الْقُبُورِ гўрков; 2. 1) ер қазувчи; 2) ўймакорлик билан шуғулланувчи; 3) *зоол.* бузоқбоши

— حَفَّارَةٌ ер кавлайдиган машина; экскаватор

— حَفْرٌ 1) кавлаш, қазиш; ~ وَرْدُمٌ қазиш ишлари; 2) ўймакорлик, 3) *мед.* тиш касалланиши; тишда ҳосил бўладиган тош, дурда

— حَفَرٌ *мед.* тиш касалланиши

— حُفْرَةٌ *кўп.* حُفَرٌ чуқур, чоҳ

— حَفْرِيَّاتٌ *кўп.* 1) қазиб олиш, қазиб (кавлаб) чиқариш; عِلْمُ الْـــ ~ археология; қазиш пайтида топилган ашёлар

— حَفِيرٌ кавлаб олинган, қазиб чиқарилган

— حَفِيرَةٌ *кўп.* حَفَائِرُ 1) чуқур, чоҳ; хандақ, зовур; 2) қазиладиган жой; عُلَمَاءُ الْحَفَائِرِ археологлар

— مَحْفُورٌ 1) кавланган, кавлаб ташланган, қазилган; 2) ўйиб нақш ишланган; صُورَةٌ ~ ـةٌ ўйиб ишланган расм, гравюра

I حَفَزَ (*и*) حَفْزٌ 1) (*бирор н. қилишга*) ундамоқ, жалб қилмоқ, қизиқтирмоқ (عَلَى، إِلَى); 2) санчиб олмоқ, санчиб тешмоқ; V تَحَفَّزَ (*бирор н. га*) тайёр турмоқ, ҳозир турмоқ, бўлмоқ (لِـ); VIII اِحْتَفَزَ 1)= V; 2) тиззалаб *ёки* чўкка тушиб ўтирмоқ; ялпалмай, қисиниб ўтирмоқ

— حَافِزٌ *кўп.* حَوَافِزُ рағбатлантирувчи нарса, туртки, бирор ишни орзулашга бўлган сабаб

— حَفَّازٌ *кўп.* ـَـــاتٌ *кимё.* катализатор (*реакцияларни юзага келтирувчи ёки тезлатувчи модда*)

حَفْشٌ *зоол.* осётрлар оиласига мансуб балиқ тури; ~ كَبِيرٌ *ёки* ~ أَبْيَضُ катта оқ балиқ; ~ صَغِيرٌ осётрлар оиласига мансуб балиқ тури

— حِفْشٌ кичик уй, уйча

— حُفَيْشٌ осётр, бикри (*балиқнинг бир тури*)

I حَفِظَ (*а*) حِفْظٌ 1) асрамоқ, сақламоқ, авайламоқ, эҳтиёт қилмоқ; риоя қилмоқ; ғамхўрлик қилмоқ, жон куйдирмоқ; ҳимоя қилмоқ; ~ ـهُ حِفْظَ حَدَقَةِ الْعَيْنِ бирор нарсани кўз қорачиғидек сақламоқ; 2) ёддан билмоқ, ёдламоқ, ёд олмоқ, ёдлаб олмоқ, хотирда сақламоқ; 3) ғамлаб қўймоқ, ғамламоқ; консерва қилмоқ; ◊ ~ عَلَى ظَهْرِ قَلْبٍ ёдламоқ, يُحْفَظُ (بِالْبُوسْتَةِ) (بِالْبَرِيدِ) йўқлаб олинадиган хат;

ёдлаб олмоқ, ёддан билмоқ; II حَفَّظَ 1) (*Қуръони каримни*) ёдлаб олмоқ, ёдламоқ, хотирда сақламоқ; 2) ёдлатмоқ, ёд олишга ўргатмоқ; уқтирмоқ, тушунтирмоқ; 3) аччиғини келтирмоқ, жаҳлини чиқармоқ, ғазабини келтирмоқ, ғазаблантирмоқ; III حَافَظَ асрашга (сақлашга, эҳтиёт қилишга) уринмоқ (ҳаракат қилмоқ); риоя қилмоқ; (*бирор н. га*) ғамхўрлик қилмоқ, жон куйдирмоқ (عَلَى); ҳимоя қилмоқ, қўриқламоқ, мудофаа қилмоқ (عَلَى); IV أَحْفَظَ ғазабини қўзғамоқ, ғашига тегмоқ, аччиқлантирмоқ, жаҳлини чиқармоқ.(*бирор к.ни бошқа бирор к. га қарши*) нафратини қўзғамоқ, қаҳрлантирмоқ (عَلَى); V تَحَفَّظَ 1) эҳтиёт бўлмоқ, сақланмоқ; хушёр бўлмоқ, хушёр бўлиб турмоқ; 2) ўзини тута билмоқ, вазмин бўлмоқ, сипо бўлмоқ; 3) (*бирор н. ҳақида*) ғам емоқ, қайғурмоқ (بِ); 4) бирин-кетин ёд олмоқ; VIII احْتَفَظَ 1) ўзи учун асрамоқ (сақламоқ), тўхтатиб қолмоқ, тутиб қолмоқ (بِ); ўзида.сақлаб қолмоқ; حَقَّ الرَّدِّ فِيمَا بَعْدُ ~ ўзида жавоб қайтариш ҳуқуқини сақлаб қолмоқ; لِنَفْسِهِ بِحَقِّهِ ~ (*бирор н. қилиш*) ҳуқуқини ўзида сақлаб қолмоқ (فِي, عَلَى); بِرَأْيِهِ ~ ўз фикрида қолмоқ; 2) сақланмоқ, асралмоқ; 3) (*бирор н. га*) риоя қилмоқ (بِ); X اسْتَحْفَظَ (*бирор к. дан*) сақлашни (асрашни) илтимос қилмоқ (сўрамоқ)

– تَحَفُّظٌ *кўп.* ـَاتٌ — 1) эҳтиёткорлик, хушёр туришлик; вазминлик, сиполик; ضَحِكَ فِي غَيْرِ ~ ўзини тўхтатолмай кулмоқ; بِـ ~ вазминлик билан, ўзини босиб олган ҳолда; 2) консерватизм; 3) *кўп.* изоҳ, шарҳ; шарт, баҳона; دُونَ ـَاتٍ — сўзсиз, ҳеч бир шарт қўймасдан

– تَحَفُّظِيٌّ эҳтиёт шарт деб қилиб қўйилган, эҳтиёткорлик сифатидаги, олдини олиш сифатида амалга оширилган, олдиндан амалга оширилган; إِجْرَاءَاتٌ ~ ـَةٌ олдини олиш учун бажариладиган чоралар

– تَحْفِيظٌ ёд олиш, ёдлаш

– حَافِظٌ *кўп.* حُفَّاظٌ, حَفَظَةٌ 1. 1) авайлаб сақловчи, эҳтиёт қилувчи; 2) ёддан билувчи; 2. 1) сақловчи, қўриқловчи; 2) *кўп.* حَوَافِظُ сақлагич; 3) Қуръони каримни ёддан билувчи қори, ҳофиз

– حَافِظَةٌ[1] хотира, ҳофиза

– حَافِظَةٌ[2] *кўп.* حَوَافِظُ 1) рўйхат, хотира ёзуви; 2) ҳамён, кармон; сумка; الْكُتُبِ ~ жилд, сумка; الأَوْرَاقِ ~ *ёки* النُّقُودِ ~ ҳамён, кармон

– حِفَاظٌ[1] сақлаш, асраш, авайлаш; қўриқлаш, ҳимоя; الـ ~ عَلَى السِّلْمِ тинчликни ҳимоя қилиш

– حِفَاظٌ[2] *кўп.* ـَاتٌ — қуллоб (*тананинг касал жойини танғиб қўядиган камар, белбоғ*); бинт

– حِفْظٌ 1) асраш, сақлаш, қўриқлаш, ҳимоя; 2) ёдлаш, ёдда сақлаш, ёд олиш; 3) консервалаш, консерва қилиш; 4) риоя қилиш, амал қилиш

– حَفَظَةٌ *кўп.* одамларнинг номаи аъмолини битувчи фаришталар

– حَفِظَةٌ ғазаб, қаҳр, жаҳл, кек, адоват

– حَفِيظٌ 1. қўриқловчи, пойловчи, сақловчи; 2. пойлоқчи

– حَفِيظَةٌ *кўп.* حَفَائِظُ = حِفْظَةٌ; أَثَارَ ـَـهُ ~ бирор кимнинг ғазабини қўзғатмоқ, жаҳлини чиқармоқ

– مُتَحَفِّظٌ оғир табиатли, вазмин, сабготли; чидамли

– مُحَافِظٌ 1. 1) қўриқловчи, пойловчи; риоя қилувчи; عَلَى ~ الْمَوَاعِيدِ жуда аниқ, ўз вақтида бажарувчи; 2) консерватив, эскиликни сақлаб қолишга интилувчи; 2. 1) сақловчи, назоратчи; пойлоқчи; 2) консерватор; حِزْبُ الـ ~ ـِينَ консерваторлар партияси; 3) муҳофиз (*муҳофаза бошлиғи*), губернатор

– مُحَافَظَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — 1) риоя қилиш, сақлаш, асраш, авайлаш; أَتَعَهَّدُ بِالـ ~ عَلَيْهِ ~ ـِي عَلَى حَيَاتِي уни ўз ҳаётимдек асраш кафиллигини оламан; 2) муҳофаза (*муҳофиз бошқарадиган маъмурий-ҳудудий бирлик*)

– مِحْفَظَةٌ, مَحْفَظَةٌ *кўп.* مَحَافِظُ портфель, папка; نَقْدِيَّةٌ ~ *ёки* الْجَيْبِ ~ ҳамён, кармон; 2) ғилоф, жилд

– مَحْفُوظٌ сақланаётган, асралаётган, қўриқланаётган; بِالْبَرِيدِ ~ (بِالْبُوسْتَةِ) йўқлаб олинадиган хат; 2) ёдланган, эсда қолган; 2)консерваланган

– مَحْفُوظَاتٌ *кўп.* 1)архивдаги делолар, архив ҳужжатлари, архив; دَارُ الـ ~ архив (*идора, ташкилот*); 2) (*мактабларда*) ёд олинадиган материаллар

– مُسْتَحْفَظٌ *ҳарб.* захира, запас, резерв

I حَفَلَ (и) حَفْلٌ, حُفُولٌ 1) тўпланмоқ, жамланмоқ, йиғинмоқ; келиб тўпланмоқ, йиғилмоқ; 2) тўла бўлмоқ, тўлмоқ, (*бирор н. га ёки бирор н. билан*) тўлғазилмоқ (بِ); 3) (*бирор н. га*) эътибор бермоқ, диққатни қаратмоқ (بِ);(*бирор н. га*) аҳамият бермоқ (بِ); يُحْفَلُ بِهِ муҳим; II حَفَّلَ 1) (*бирор н. билан*) безамоқ, зийнат бермоқ (بِ); 2) йиғмоқ, тўпламоқ; النَّاقَةَ ~ сути елинда тўпланиши учун туяни соғмай турмоқ; VIII احْتَفَلَ 1) тўпланмоқ, йиғилишмоқ; тантана ташкил қилмоқ, байрам қилиб ўтказмоқ; (*бирор н. ни*) нишонламоқ (بِ); بِالذِّكْرَى الْخَمْسِينَ عَلَى مَوْلِدِهِ ~ бирор кимнинг эллик ёшини нишонламоқ; 2) (*бирор к. ни*) тантанали қабул қилмоқ, шарафламоқ (بِ); 3) (*бирор н. га*) эътиборни қаратмоқ; (*бирор н. ҳақида*) қайғурмоқ

– احْتِفَالٌ *кўп.* ـَاتٌ — 1) лиқ тўлганлик; 2) тантана, байрам; тантана маросими, расмий тантана тартиби; خِطَابِيٌّ ~ тантанали митинг; تَذْكَارِيٌّ ~ юбилей тантаналари; ... بِـ ~ ...ни байрам қила туриб, ...ни тантанали нишонлаган ҳолда

– حَافِلٌ 1) (*бирор н. га*) тўла, лиқ, кўп сонли, кўп одамли; جَمْعٌ ~ кўп сонли оломон; 2) тантанали

– حَافِلَةٌ *кўп.* حَوَافِلُ, ـَاتٌ — 1) вагон; 2) автобус; киракаш извош

– حُفَالَةٌ нишхўрт, бирор ниманинг яроқсиз қисми

– حَفْلٌ 1) оломон; йиғин, халойиқ, компания; 2)тантана, нишонлаш; افْتِتَاحُ الْمُؤْتَمَرِ ~ конференциянинг, конгресснинг

очилиш тантанаси

– حَفْلَةٌ, حَفَلاتٌ тантана, байрам қилиш, байрам; тантанали йиғилиш; тантана маросими; тамоша; меҳмонлар билан ўтказиладиган кеча; الاِسْتِقْبَالِ ~ қабул маросими (*мас. элчихонада*) اِفْتِتَاحِ الْمُؤْتَمَرِ ~ конференция, конгресснинг очилиши тантанаси; التَّأْبِينِ ~ мотам йиғилиши; خِطَابِيَّةٌ ~ митинг; الْعِرْسِ ~ *ёки* الزَّوَاجِ ~ *ёки* الزِّفَافِ никоҳ маросими, тўй, никоҳ тўйи; رَاقِصَةٌ ~ рақс кечаси; الشَّايِ ~ банкет, зиёфат, чойхўрлик; تَمْثِيلِيَّةٌ ~ спектакль; سِينَمَائِيَّةٌ ~ киносеанс; سَاهِرَةٌ ~ кеча базм, гап; ~ مُوسِيقِيَّةٌ концерт; لِمَوْلِدٍ ~ туғилган кун тантаналари; الدَّفْنِ ~ дафн маросими; التَّبَرُّكِ ~ фотиҳа олиш маросими (*сафар олдидан*)

– مُحْتَفَلٌ 1. بِهِ ~ қутланувчи, нишонланувчи; 2. тўпланиш жойи

– مَحْفِلٌ *кўп.* مَحَافِلُ 1) тўпланиш жойи; 2) ячейка (*масонлар ташкилотиники*); 3) йиғин, мажлис; 4) *кўп.* доиралар; الْمَحَافِلُ الرَّسْمِيَّةُ расмий доиралар; الْمَحَافِلُ السِّيَاسِيَّةُ сиёсий доиралар; الْمَحَافِلُ الْمُطَّلِعَةُ огоҳлантирилганлар; хабардор бўлганлар доираси

– مِحْفَلَةٌ *кўп.* ـَاتٌ замбил, носилка

حَفْلَطَ безамоқ, зийнатламоқ, ясатмоқ

– حَفْلَطَةٌ зийнат, безак

I حَفَنَ (حَفْنٌ) 1) (*бирор н. ни*) ҳовучлаб олмоқ; 2) оз миқдорда бермоқ

– حَفْنَةٌ, حُفْنَةٌ *кўп.* حَفَنَاتٌ, حُفُنَاتٌ, حُفَنٌ ҳовуч, сиқим, кафт, чимдим; مِنْ كِبَارِ الْمَالِيِّينَ ~ бир ҳовуч йирик банкирлар

حفو *қар.* حفى

I حَفِيَ [1] (*a*) حَفَاوَةٌ хурсандлик билан, қизғин кутиб олмоқ, (*бирор к. ни*) ҳурматини ўрнига қўйиб қабул қилмоқ (بِـ); حَفِيَ [2] (*a*) حَفًى, حَفًا 1) ялангоёқ юрмоқ; 2) юравериб оёғи оғримоқ; IV أَحْفَى 1) (*мўйловни*) яхшилаб қиртишламоқ; 2) суриштириб билмоқ, билишга уринмоқ; 3) ўрганмоқ; V تَحَفَّى (*бирор к. га*) иззат-икром кўрсатмоқ (بِـ); VIII اِحْتَفَى 1) (*бирор к. ни*) тантанали равишда кутиб олмоқ; хурсандлик билан қабул қилмоқ (بِـ); тантанали равишда кузатиб қўймоқ (بِـ); шарафламоқ; (*бирор к. ни*) зиёфат қилмоқ, сийламоқ, бавлимоқ; 2) (*бирор н. га нисбатан*) эътибор бермоқ, диққатини қаратмоқ (بِـ)

– اِحْتِفَاءٌ 1) тантанали кутиб олиш, шодиёна учрашув; илтифот; ҳурмат, эҳтиром

– حَافٍ *мн.* حَافِيَةٌ *кўп.* حُفَاةٌ ялангоёқ, оёқ яланг

– حَافِيَةٌ *қар.* حَافٍ

– حَفَاوَةٌ 1) тантанали кутиб олиш, шодиёна учрашув; 2) самимият, илтифот; сермулозаматлик, сертакаллуфлик; بِـ самимият билан, лутфан; 3) шодлик, хурсандлик

– حَفِيٌّ *кўп.* أَحْفِيَاءُ, حُفَوَاءُ 1. 1) яхши билувчи, хабардор; 2; илтифотли.(*бирор к. га*) ҳурмат, эътибор билан қаровчи (بِـ); لَقِيَ بِهِ ~اً бирор кимни ҳурмат-эҳтиром билан қабул қилмоқ (*қарши олмоқ*); 2. 1) билимдон, олим; 2) аъзо (*мас., араб тили академаясига*)

– مُحْتَفًى: بِهِ الـ~ шарафланувчи, қутланувчи

– مُحْفًى яхшилаб, қиртишлаб олинган (*мас., мўйлов*)

I حَقَّ (حَقٌّ) унинг ...и керак бўлмоқ (لَهُ, عَلَيْهِ), сенинг ...инг керак бўлмоқ (لَكَ, عَلَيْكَ), менинг ...им зарур бўлмоқ (لِي, عَلَيَّ); حُقَّ لَهُ унинг ...ишга ҳаққи бор, унинг ...иши керак; 2) ҳақиқий бўлмоқ, реал бўлмоқ, II حَقَّقَ амалга оширмоқ, ҳаётга татбиқ қилмоқ, татбиқ қилмоқ; бажармоқ; (*фаразни*) исбот қилмоқ; 2) тергамоқ, тергов қилмоқ (*жиноий иш*);(*бирор к. устидан*) тергов олиб бормоқ (مَعَ) 3) ўрганмоқ, тадқиқ қилмоқ 4) текширмоқ, текшириб чиқмоқ; тасдиқламоқ; الذَّاتِيَّةَ ~ шахсни тасдиқламоқ; 5) (*товушларни*) тўғри талаффуз қилмоқ; حُرُوفَ اللُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ ~ араб тили товушларини тўғри талаффуз қилмоқ; III حَاقَّ ўзаро ҳақиқатни даъво қилмоқ; IV أَحَقَّ (*бирор н. да*) ҳақ бўлмоқ (فِي); ◊ الْحَقَّ وَ ~ أَبْطَلَ الْبَاطِلَ ҳақиқатни аниқлаб, қаллобликни фош қилмоқ; V تَحَقَّقَ 1) амалга ошмоқ, бажарилмоқ, рўёбга чиқмоқ, тўғри бўлиб чиқмоқ (*олдиндан айтилган башорат*) 2) тасдиқланмоқ, (*бирор н. га*) ишонмоқ, ишонч ҳосил қилмоқ, (*бирор н. ни*) албатта билиб, ўрганиб олмоқ (*тушум келишигида ёки* مِنْ); 3) тергов қилинмоқ; VI تَحَاقَّ ўзаро жанжаллашмоқ; VIII اِحْتَقَّ хусумат қилмоқ, урушмоқ, жанжал бошламоқ; X اِسْتَحَقَّ 1) бирор нимага ҳақи бор бўлмоқ, бирор нимага ҳақдор бўлмоқ; қозонмоқ, лойиқ бўлмоқ, сазовор бўлмоқ, арзимоқ; يَسْتَحِقُّ الذِّكْرَ у хотирлашга арзийди; 2) (*бирор к. га*) тегишли бўлмоқ, тегиши лозим бўлмоқ (لِـ); келмоқ, яқинлашмоқ (*тўлов муддати ҳақида*); تَسْتَحِقُّ كَافَّةُ الدُّيُونِ барча қарзларнинг тўлов муддати яқинлашмоқда

– أَحَقُّ энг катта ҳуқуққа эга, энг ҳақдор; энг арзийдиган, энг сазовор

– أَحَقِّيَّةٌ 1) ҳақ, ҳақ-ҳуқуқ, ҳуқуқлилик; қонунийлик, (*талабнинг*) адолатлилиги; 2) имтиёзли ҳуқуқ

– اِسْتِحْقَاقٌ 1) сазоворлик; (*бирор н. га*) ҳақи борлик; مِيدَالِيَّةُ الـ~ алоҳида муваффақият медали; بِغَيْرِ (بِدُونِ) ~ ўринсиз ҳолда, нолойиқ равишда, асоссиз равишда; عَنْ ~ ўринли равишда, хизматига яраша; 2) тўлов муддатининг яқинлашиши; тўловнинг зарурлиги; يَوْمُ الـ~ тўлов муддати (*куни*) (*мас., векселларнинг*)

– اِسْتِحْقَاقَاتٌ *кўп.* мукофот, ажр, ҳақ, бадал

– تَحْقِيقٌ 1) амалга ошириш, бажариш, татбиқ қилиш; الذَّاتِ ~ *фалс.* ўзига борлиқнинг (*дунёнинг*) объективлигини рад этувчи субъект деб қараш; 2) текшириш; 3) ўрганиш, тадқиқ қилиш; 4) аниқлаш (*мас., ҳақиқатни*); тергов қилиш (*шунингдек*: قَضَائِيٌّ ~); дастлабки тергов, тергов олиб бориш; أَجْرَى ~اً тергов олиб

бормоқ; الـ~ُ مَعَ الْجَانِي жиноятчи устидан олиб борилган тергов; عَلَى وَجْهِ الـ~ *ёки* عَلَى الـ~ шахсни аниқлаш; ~ُ الشَّخْصِيَّة *ёки* ~ُ الذَّاتِيَّة аниқ, рост, тўғри; ~ًا ан иқ, рост

– حَاقَّة фалокат, офат, мусибат; الـ~ُ қиёмат

– حَقٌّ[1] ҳақиқий, чинакам; тўғри, адолатли (*мас., талаб, даъво*)

– حَقٌّ[2] *кўп.* حُقُوق ҳақ, ҳуқуқ; صَاحِبُ الـ~ِ ҳуқуқ эгаси, ҳуқуқи бор киши; الـ~ُ فِي (عَلَى) الْعَمَلِ (الرَّاحَة) меҳнат қилиш (дам олиш) ҳуқуқи; ~ُ الْمِلْكِيَّة мулкка эгалик ҳуқуқи; ~ُ الانْتِفَاع фойдаланиш ҳуқуқи; ~ُ الامْتِيَاز патент; ~ُ الْمُؤَلِّف муаллифлик (авторлик) ҳуқуқи; ~ُ النَّقْضِ وَالإِبْرَام вето ҳуқуқи; ~ُ الاتِّفَاق *юр.* бировнинг мулкидан маълум даражада фойдаланиш ҳуқуқи; الـ~ُ الدُّوَلِيُّ халқаро ҳуқуқ; ~ُ الشُّعُوبِ فِي تَقْرِيرِ مَصِيرِهَا халқларнинг ўз тақдирини ўзи белгилаш ҳуқуқи; حُقُوقُ الإِنْسَان инсон ҳуқуқлари; حُقُوقٌ مَدَنِيَّةٌ гражданлик ҳуқуқлари; حُقُوقٌ عَيْنِيَّةٌ кўчмас мулкка эга бўлиш ҳақ-ҳуқуқлари; عِلْمُ الْحُقُوق ҳуқуқшунослик, юриспруденция; مَجْلِسُ الْحُقُوق трибунал; كُلِّيَّةُ الْحُقُوق ҳуқуқ факультети, юридик факультет; عَنْ ~ *ёки* بِـ~ ҳақли равишда, асосли равишда; بِغَيْرِ ~ ҳақсиз равишда, асоссиз равишда; مِنْ ~ِهِمْ أَنْ يَفْتَخِرُوا улар фахрланишга ҳақлидирлар; مَلَكَ الـ~َ فِي أَنْ ... ...га ҳақи бор бўлмоқ; أَعْطَى الـ~َ لَهُ فِي أَنْ ... ...иш ҳуқуқини бермоқ; مِنْ ~ِنَا أَنْ نَقُولَ ... бизнинг ... дейишга ҳаққимиз бор; 2) адолат, одиллик, тўғрилик, ҳақиқат; الـ~ُ مَعَكَ! сен ҳақсан!; ~ُ هُوَ عَلَى у ҳақ!; الـ~ُ عَلَيْكَ сен ноҳақсан!; وَالـ~ُ يُقَالُ إِنَّ ... ростини айтганда ...; بِالـ~ِ وَبِالْبَاطِلِ اسْتَخْلَصَ مِنْهُ алдаб-сулдаб, авраб бировдан пул олмоқ; الْمَعْرِفَة ~ تَعَرَّفَ زَيْدًا Зайдни у яхши танийди; عَلِمَ زَيْدًا ~ الْعِلْمِ Зайдни етарли даражада билмоқ; ~ًّا *ёки* بِالـ~ِ ростдан, чиндан, ҳақиқатда, аслида; 3) ҳақ, тегиш, бажарилиши лозим нарса, мажбурият; ~ُ عَلَيْكُمْ لِلْعِلْمِ илм-фан йўлида сиз ...ишга мажбурсиз; ◊ الـ~ُ Оллоҳ; بِـ~ِهِ унга нисбатан, унга, унинг адресига, у ҳақда; حُرِّرَ بِـ~ِهِ مَحْضَرٌ у ҳақда протокол тузилган; قَدَّمْتُ بِـ~ِهِ (عَنْ ~ِهِ) تَقْرِيرًا мен у ҳақда баённома (доклад) тақдим этганман; جَرِيمَةٌ بِـ~ِ الشَّعْبِ халққа қарши қилинган жиноят

– حُقٌّ *кўп.* أَحْقَاق 1) қути, қутича; яшик, яшикча; ~ُ الإِبْرَة *ёки* ~ُ الْمَلَّاحِين компас; 2) банкача; 3) чуқурча, чўнқир, ботиқ ер, ўпирилиб кетган ер, камар, ўра, уя; *анат.* тизза кўзи, тизза қопқоғи; *анат.* кўз косаси

– حِقٌّ *мн.* حِقَّة уч ёшдаги туя

– حَقَّانِيٌّ 1) ҳуқуқшуносликка, юриспруденцияга оид; الـ~َة *ёки* وِزَارَةُ الـ~َة адлия вазирлиги; 2) адолатга оид; адолатли, одил

– حُقَّة *кўп.* حُقَق яшик, қути, ҳуққа; (*сол. шунингдек:* حُقٌّ)

– حُقُوقِيٌّ 1. ҳуқуқий, ҳақ-ҳуқуққа тегишли; 2. юрист

– حَقِيقٌ *кўп.* أَحِقَّاء (*бирор н. га*) арзигулик, сазовор, лойиқ (بِ); (*бирор н. га*) ҳақи бор (بِ)

– حَقِيقَة *кўп.* حَقَائِق 1) ҳақиқат, ҳақ, ҳаққоният; реаллик, ҳақиқийлик; ~ مَوْضُوعِيَّةٌ объектив ҳақиқат; ~ مُجَرَّدَةٌ мавҳум (абстракт) ҳақиқат; ~ سَاطِعَةٌ чин ҳақиқат; ~ وَاقِعَةٌ шубҳасиз (мутлақ) ҳақиқат; ~ *ёки* بِـ~ ҳақиқатда ҳам, аслини олганда, аслида; ~ُ الْحَالِ масаланинг асл моҳияти; قَلَبَ الـ~َ رَأْسًا عَلَى عَقِبٍ ҳақиқатни бузиб кўрсатмоқ; 2) моҳият, туб (асл) маъно, мағиз; فِي الـ~ِ ҳақиқатда, аслида; ~ُ الأَمْرِ масаланинг моҳияти; 3) асл қадрият

– حَقِيقِيٌّ ҳақиқий, чин, чинакам, реал; أَمْرٌ ~ амалга ошган факт, содир бўлган иш, ҳақиқий воқелик

– مُحِقٌّ ҳақ, ҳақли, тўғри, рост; 2. ҳақиқий одам, адолатли одам

– مُحَقَّقٌ 1) амалга ошган, бўлиб ўтган; 2) шак-шубҳасиз, муҳаққақ, аниқ, тўғри; فَوْزُهُ ~ унинг ғолиб келиши шак-шубҳасиз; أَنْقَذَهُ مِنَ الْمَوْتِ الـ~ бирор кимни нақд ўлимдан сақлаб қолмоқ

– مُحَقِّقٌ 1. 1) амалга оширувчи; 2) текширувчи, назорат қилувчи; 3) ўрганувчи, тадқиқ қилувчи, тадқиқот ишлари олиб борувчи; 2. 1)тадқиқотчи; ~ بَاحِثٌ фаҳм-фаросатли тадқиқотчи; 2) терговчи

– مَحْقُوقٌ 1) ноҳақ, ҳақсиз, адолатсиз; 2) (*бирор н. га*) арзигулик, лойиқ (لِـ, بِ); ◊ هُوَ ~ أَنْ يَفْعَلَ هَذَا у буни бажариши керак

– مُسْتَحَقٌّ *кўп.* ~ات тўланиши (олиниши, берилиши) лозим бўлган маблағ

– مُسْتَحِقٌّ 1) арзийдиган, лойиқ, муносиб; тўланиши (олиниши, берилиши) лозим бўлган; пули тўланадиган; الْمَبْلَغُ الـ~ُ لَكُمْ сиз тўлашингиз (олишингиз, беришингиз) керак бўлган маблағ

احْتَقَبَ VIII (حقب) 1) чемоданга, сумкага жойламоқ; 2) йиғмоқ, захира қилмоқ, асраб қўймоқ, ғамлаб қўймоқ

– حَقَبٌ *кўп.* حِقَابٌ аёллар белига боғлайдиган камар

– حَقَبٌ *кўп.* أَحْقَابٌ арқон, камар; қоринбоғ, айил (*от абзали*)

– حُقْبٌ *кўп.* أَحْقَابٌ, حِقَابٌ 70 билан 80 ёш ўртасидаги давр; аср; ◊ فِي سَالِفِ الأَحْقَابِ ўтмиш замонларда

– حُقُبٌ = حُقْبٌ

– حِقْبَة *кўп.* حِقَبٌ талайгина вақт, талай вақт; *геог.* эра; الـ~ُ الأَوَّلِيَّة палеозой эраси; الـ~ُ الثَّانَوِيَّة мезозой эраси

– حَقِيبَة *кўп.* حَقَائِب халта, қоп, сумка; чемодан, жомадон; ~ُ يَدٍ сумкача, қўл жомадони, чемоданча; ~ُ سَفَرٍ сафар жомадони,

саквояж; حَقَائِبُ الْمَالِ бойлик, давлат, капитал; حَقَائِبُ دِبْلُومَاسِيَّةٌ дипломатик режа-ниятлар; حَقَائِبُ وِزَارِيَّةٌ вазирлик лавозимлари (*портфеллари*)

حَقْحَقَةٌ белни қаттиқ қисиб турадиган камар, тасма

I حَقَدَ (и) حِقْدٌ (*бирор к. га нисбатан*) кек сақламоқ; (*бирор к.* ни) ёмон кўрмоқ (عَلَى); IV أَحْقَدَ нафрат қўзғатмоқ, нафратлантирмоқ; V تَحَقَّدَ (*бирор к. дан*) нафратланмоқ, кек сақламоқ (عَلَى); VI تَحَاقَدَ бир-бирлдан ўзаро нафратланмоқ, бир-бирини ёмон кўрмоқ

– حَاقِدٌ *кўп.* حَقَدَةٌ 1. ёмон кўрувчи, нафратланувчи; дарғазаб; ёмон, ёвуз; 2. душман, нафрат билан қаровчи

– حِقْدٌ *кўп.* حُقُودٌ, أَحْقَادٌ нафрат, ғазаб; кек; حَمَلَ ~ًا (*бирор к. га қарши*) ичида кеки бўлмоқ (لِـ); كَنَّ لَهُ الـ~َ الأَسْوَدَ бирор кимга қарши қаттиқ кек сақламоқ, ...أَعْمَاهُ ~ُهُ لِـ... ...га бўлган нафрати унинг ақлини хира қилиб қўйган

– حَقُودٌ кекчи; адоватчи, гинахон; ичиқора, бахил

– حَقِيدَةٌ *кўп.* حَقَائِدُ кек; нафрат

I حَقَرَ (и) حَقْرٌ жирканмоқ, ҳазар қилмоқ, ҳақорат назари билан қарамоқ; менсимай қарамоқ, эътиборсиз қарамоқ, бепарво қарамоқ, аҳамият бермай қўймоқ; حَقُرَ (у) حَقَارَةٌ манфур бўлмоқ, жирканч бўлмоқ, разил бўлмоқ; II حَقَّرَ қаттиқ ҳазар қилмоқ, қаттиқ жирканмоқ, ерга урмоқ; (*бирор к га*) менсимай қарамоқ, назарга илмай қарамоқ, илтифотсизлик қилмоқ; VIII احْتَقَرَ жиркимоқ, ҳазар қилмоқ, ҳақорат назари билан қарамоқ; (*бирор к. га*) ҳурматсизлик билан муносабатда бўлмоқ; X اسْتَحْقَرَ (*бирор к. ни*) манфур (жирканч, разил) деб билмоқ; жирканмоқ, ҳазар қилмоқ

– احْتِقَارٌ нафрат, жирканиш, ҳазар қилиш; ҳурматсизлик; менсимай қараш; بـ~ٍ *ёки* فِي ~ٍ нафрат билан, менсимай; نَظَرَ إِلَيْهِ بِعَيْنِ الـ~ِ *қар.* عَيْنٌ

– تَحْقِيرٌ ҳазар қилиш, жирканиш; менсимаслик

– حَقَارَةٌ пасткашлик, қабиҳлик, палидлик, ифлослик, ҳеч нарсага арзимаслик

– حَقِيرٌ пасткаш, қабиҳ, палид, ифлос, тубан, бечора, ҳеч нарсага арзимайдиган

– مُحْتَقَرٌ пасткаш, қабиҳ, тубан, палид

I حَقَفَ (у) حُقُوفٌ оёқ-қўлларини икки буклаб ётмоқ (*ҳайвонлар ҳақида*)

حِقْفٌ *кўп.* أَحْقَافٌ қум барханлари, қумдан иборат тепаликлар; Ал-Аҳқоф (*Ҳазрамавтнинг шимолидаги Ар-Рубъулхолий саҳросининг бир қисми*)

II (حقل) حَقَّلَ ерни қисмларга ажратмоқ; III حَاقَلَ ғаллани ўриб олинмаган ҳолда, кўклигича сотмоқ; IV أَحْقَلَ: الزَّرْعُ ~ экиннинг барги ёзилмоқ (*танаси қотмасдан илгари*); ـتِ الأَرْضُ ~ далага айланмоқ (*ер ҳақида*)

– حَقْلٌ [1] *кўп* حُقُولٌ 1) дала, шудгор, ҳайдалган ер; اشْتِرَاكِيٌّ ~ жамоа хўжалиги даласи; التَّجَارِبِ ~ тажриба майдони; حُقُولُ النَّفْطِ *ёки* الزَّيْتِ *ёки* الْبَتْرُولِ ~ нефть чиқадиган ер, нефтга бой ер; الأَلْغَامِ ~ *ҳарб.* мина қўйилган ер; إِلَاهُ الْحُقُولِ *миф.* дала ва ўрмонлар илоҳи; 2)соҳа; عَمَلٌ فِي ~ الْعُلُومِ وَالْفُنُونِ وَالآدَابِ фан, санъат ва адабиёт соҳасидаги фаолият; 3) стун (*газетадаги*)

– حَقْلٌ [2] барг ёзган, лекин танаси қотмаган экин

– حَقْلَةٌ *кўп.* أَحْقَالٌ шудгор, ҳайдалган ер; شَرْطٌ بِالـ~ِ وَلَا خِنَاقٌ بِالْبَيْدَرِ *мқл.* хирмонда бўғишгандан шудгор вақтида келишиб олган афзал

– حُقَيْلَةٌ *кўп.* ـاتٌ даланинг бир қисми

– مُحَاقَلَةٌ ғаллани ўриб олмай даланинг ўзида сотиш

I حَقَنَ (у) حَقْنٌ (*бирор н. билан*) эмламоқ (بِ); ~ـهُ إِبْرَةً *мед.* бирор кимга укол қилмоқ; 2) клизма қилмоқ; 3) ушлаб қолмоқ, сақлаб қолмоқ; دَمَهُ ~ *маж.* бирор кимни ўлимдан сақлаб қолмоқ; الدَّمَ ~ қон тўкилишига мойиллик қилмоқ; VIII احْتَقَنَ 1) эмланмоқ; 2) клизма қилмоқ; 3; қони кўпаймоқ, қони кўпайиб кетмоқ; وَجْهُهُ ~ унинг юзи қизариб кетди

– احْتِقَانٌ қон қуйилиши, қоннинг тўхтаб қолиши; *мед.* қон қуйилиши; دِمَاغِيٌّ ~ мияга қон қуйилиши; رِئَوِيٌّ ~ *мед.* пневмония, ўпка яллиғланиши, зотилжам; مِعَوِيٌّ ~ *мед.* ичак яллиғланиши

– حَاقِنٌ 1. 1) эмловчи; 2) (*сийдик*) тутадиган; 2. инжектор (*буғ қозонига сув чиқариб турадиган, конларни шамоллатадиган, кема трюмидан сувни чиқариб ташлайдиган асбоб*)

– حَقْنٌ 1) эмлаш; тери остига дори юбориш, инъекция; آلَةُ الـ~ِ шприц; 2) ичакларни ювиш, клизма; 3) ушлаб қолиш, тўхтатиб қолиш; الدِّمَاءِ ~ қон тўкишни тўхтатиб қолиш; ~ًا لِلدِّمَاءِ қон тўкмаслик мақсадида

– حُقْنَةٌ *кўп.* حُقَنٌ 1) эмлаш воситаси; 2) тери остига дори юбориш, инъекция; تَحْتَ الْجِلْدِ ~ *ёки* جِلْدِيَّةٌ ~ тери остига эмлаш; عَضَلِيَّةٌ ~ мушак ичига дори юбориш; فِي ~ *ёки* وَرِيدِيَّةٌ الْوَرِيدِ вена (қон томири) га дори юбориш; 3) *шунингдек*: شَرَجِيَّةٌ ~ клизма; 4) шприц, шприц игнаси

– حَقْوٌ *кўп.* حِقَاءٌ 1) бел; الْمَاءُ يَبْلُغُ ~ـهُ сув унинг белидан келади; 2) белдан пастга кийиладиган ички кийим

I حَكَّ (а/у) حَكٌّ 1) суртмоқ, ишқамоқ, ишқаб едирмоқ, ишқаламоқ, уқаламоқ; 2) қирмоқ, қиртишламоқ, тарашламоқ, қириб тозаламоқ; 3) қашимоқ, қашламоқ, тирнамоқ, тимдаламоқ, таталамоқ; 4) пробани аниқламоқ, тажриба ўтказмоқ; فِي ~ صَدْرِهِ бирор кимга таъсир қилмоқ, бирор кимнинг кўнглини юмшатмоқ; бирор кимнинг ҳиссиётига таъсир этмоқ; II حَكَّكَ 1)суртмоқ, ишқамоқ, ишқаб едирмоқ, ишқаламоқ; 2) (*қимматбаҳо тошга*) сайқал бермоқ, силлиқламоқ; IV أَحَكَّ 1)қичима (*қўтир*) касали билан оғримоқ; 2) қичимоқ, қичишмоқ (*тери*); V تَحَكَّكَ

(*бирор н. га*) ишқаланмоқ; (*бирор к. билан*) жанжални бошламоқ; VI تَحَاكَّ (*бирор к. билан*) тўқнашмоқ, тўқнашиб кетмоқ, бир-бирига тегмоқ, бир-бирига тегиб турмоқ (ب); VIII احْتَكَّ 1) (*бирор н. га*) суртанмоқ, ишқаланмоқ (ب); (*бирор к. билан*) тўқнашмоқ, тўқнашиб кетмоқ; бир-бирига тегмоқ, бир-бирига тегиб турмоқ (ب); X اسْتَحَكَّ 1) қичима бўлмоқ, қўтир бўлмоқ; 2) қичимоқ, қичишмоқ

– احْتِكَاكٌ 1) *физ.* ишқалиш, иш қаланиш; قَوَانِينُ الـ~ ишқалиш қонуни; 2) бир-бирига тегиш, тегиб туриш; 3) тўқнашув, учрашув

– احْتِكَاكِيٌّ ишқалишга, ишқаланишга оид; *фон.* сирғалувчи (*товуш*)

– حَكٌّ 1) ишқалаш, ишқаланиш; тирнаш, тимдалаш; 2; қириш, қиртишлаш, тарашлаш

– حُكٌّ компас

– حَكَّاكٌ 1) қирралаб силлиқловчи ишчи, сангтарош; 2) пробачи, проба олувчи (қўювчи); 3) қашлағич билан отларни қашловчи

– حَكَكٌ бўр, оқ бўр

– حَكَّةٌ *кўп.* ـاتٌ — суртиш, ишқалаш, уқалаш; عُودِ ثِقَابٍ ~ гугурт чақиш

– حِكَّةٌ *мед.* қичима, қўтир; қичиш

– مِحَكٌّ *кўп.* ـاتٌ — 1) олтин *ёки* кумушнинг софлик даражаси (*пробаси*) ни аниқлашда ишлатиладиган махсус тош; 2) мезон, критерий

– مِحَكَّةٌ *кўп.* ـاتٌ — қашлагич

حَكْحَكَ қаттиқ ишқамоқ, қаттиқ ишқаламоқ, роса ишқаб едирмоқ

– حَكْحَكَةٌ қаттиқ ишқаш, қаттиқ ишқалаш

I حَكَرَ (а) حَكْرٌ 1) ҳаммасини сотиб олмоқ, сотиб олиб йиғмоқ; 2) монополия қилиб олмоқ, у ёки бу нарсадан ёлғиз бир шахс ёки ҳукуматнинг ўзигина фойдаланмоқ; VIII احْتَكَرَ 1) ҳаммасини сотиб олмоқ, сотиб олиб йиғмоқ; 2) монополияга айлантирмоқ, монополия қилиб олмоқ; 3) чайқовчилик қилмоқ, чайқовчилик билан шуғулланмоқ; الطَّعَامَ ~ овқатнинг қайнашини кутиб турмоқ

– احْتِكَارٌ *кўп.* ـاتٌ — 1) сотиб олиш, сотиб олиб йиғиш; 2) монополия; أَرْبَابُ الـ~ монополистлар; التِّجَارَةِ الْخَارِجِيَّةِ ~ ташқи савдо монополияси; احْتِكَارَاتُ الْبِتْرُولِ нефть монополиялари; جَعَلَهُ ~ًا бирор нимани монополия қилмоқ, бирор нимани монополияга айлантирмоқ; 2) чайқовчилик билан шуғулланиш, чайқовчилик

– احْتِكَارِيٌّ 1. 1) монополияга оид; 2) монополистик; 2. монополист; الشَّكْلُ الـ~ لِلرَّأْسْمَالِيَّةِ капитализмнинг монополистик шакли

– احْتِكَارِيَّةٌ монополизм

– حَاكُورَةٌ *кўп.* حَوَاكِيرُ томорқа

– حِكْرٌ *кўп.* أَحْكَارٌ 1) ижарага бериладиган иморатлар, бинолар; 2) иморатлардан, бинолардан олинадиган ижара ҳақи

– حُكْرٌ, حَكَرٌ монополияга айлантирилган, монополия қилинган (*нарса*)

– حُكْرَةٌ монополия

– مُحْتَكِرٌ 1) монополист; 2; олибсотар, чайқовчи

حُكْلٌ майда ҳашарот; майда организм

I حَكَمَ (у) حُكْمٌ, حُكُومَةٌ 1) идора қилмоқ, бошқармоқ; 2) ҳукмронлик қилмоқ, ҳокимлик қилмоқ, ҳукмрон бўлмоқ, ҳукм сурмоқ; 3) суд қилмоқ, ишини судда кўрмоқ.(*бирор н. ҳақида*) ҳукм қилмоқ, ҳукм чиқармоқ (ب); (*бирор к. нинг*) фойдасига ҳукм қилмоқ (لـ); (*бирор к. ни бирор н. га*) ҳукм қилмоқ (ب عَلَى); عَلَيْهِ بِالْإِعْدَامِ ~ бирор кимни ўлимга ҳукм қилмоқ; بِإِدَانَتِهِ ~ бирор кимни айбдор деб топмоқ; بِبَرَاءَتِهِ ~ бирор кимни айбсиз деб топмоқ, оқламоқ; 4) ўзини тиймоқ, босмоқ, ўзини тутмоқ, тиймоқ; حَكُمَ (у) حِكْمَةٌ доно бўлмоқ, ҳаким бўлмоқ, донишманд бўлмоқ; II حَكَّمَ 1) 1) ҳакамлар судяси этиб сайламоқ; ҳоким қилиб тайинламоқ; 2) (*бирор н. ни*) ишлатишда чекланмаган ҳуқуқ бермоқ (فِي); 3) мустаҳкамламоқ, маҳкамламоқ, маҳкам қилмоқ; 4) даволамоқ, муолажа қилмоқ (*врач, табиб ҳақида*); ◊ عَقْلَهُ ~ мияни ишлатмоқ, ўйлаб кўрмоқ, ақл юритмоқ; III حَاكَمَ судлашмоқ, суд жараёнини бошқармоқ; 2) судга бермоқ, судга оширмоқ; IV أَحْكَمَ 1) мустаҳкамламоқ, маҳкамламоқ; 2) пишиқ иш қилмоқ, пухта иш қилмоқ, аниқ қилиб бажармоқ, яхшилаб бажармоқ; فَتْلَ الشَّارِبِ ~ мўйловни яхшилаб бурамоқ; إِغْلَاقَ الْخِزَانَةِ ~ шкафни маҳкам беркитмоқ; 3) мукаммал даражада билмоқ; V. تَحَكَّمَ ҳукмронлик қилмоқ, ҳокимлик қилмоқ, ҳукмрон бўлмоқ; хоҳлаганча иш тутмоқ, буйруқ бермоқ, буйруқ қилмоқ, хўжайинлик қилмоқ; ўзиники қилиб олмоқ; диктатор бўлмоқ, диктаторлик қилмоқ; VI تَحَاكَمَ судлашмоқ; (*бирор к. устидан*) судга мурожаат қилмоқ; VIII احْتَكَمَ 1) судлашмоқ; (*бирор к. га*) судяга қилгандек мурожаат қилмоқ (إِلَى); (*бирор к. га*) масалани ҳал этиш учун мурожаат қилмоқ (إِلَى)! 2) (*бирор к. ни*) ҳакамлар судьяси ўрнида қабул қилмоқ; 3) ҳукмронлик қилмоқ, ҳокимлик қилмоқ, ҳукмрон бўлмоқ; (*бирор н. ни*) бошқармоқ, ташкил қилмоқ, уюштирмоқ, бош бўлмоқ (فِي); (*бирор н. га*) эгалик қилмоқ, эга бўлмоқ (عَلَى); 4) (*бирор к. нинг*) устига юкламоқ.(*бирор к. га*) вазифа топширмоқ, буюрмоқ (إِلَى); 5) кўнглига келганини сўрамоқ; X اسْتَحْكَمَ 1) мустаҳкам бўлмоқ, пишиқ (пухта) бўлмоқ, истеҳкомли бўлмоқ; 2) маҳкамланмоқ, мустаҳкамланмоқ

– إِحْكَامٌ 1) мустаҳкамлаш, маҳкамлаш; 2) пишиқлик, пухталик, матонат; بِـ~ мустаҳкам ҳолатда, қаттиқ туриб, зич ёпилган вазиятда; 3) аниқлик, мукаммаллик, бекаму кўстлик; بِالدِّقَّةِ وَ الـ~ аниқлик ва мукаммаллик билан; 4) (*бирор н. ни*) аниқ қилиб бажариш; تَطْبِيقِ الْقَانُونِ ~ қонунни аниқ татбиқ этиш

– اسْتِحْكَامٌ *кўп.* ـاتٌ — *ҳарб.* истеҳком

– تَحَكُّمٌ 1) ҳукмронлик, ҳокимлик қилиш; хоҳлаганича иш тутиш, кескин буйруқ қилиш, қатъий амр бериш; مَحَطَّةٌ رَئِيسِيَّةٌ ~ *қар.*

مَحَطَّةٌ; 2) диктатура; جِهَازُ الـ~ диктатура аппарати

– تَحَكُّمِيٌّ хоҳлаганича иш тутадиган, ўзбошимчалик билан қилинган

– تَحْكِيمٌ 1) ҳакамлик; لَجْنَةُ الـ~ ҳакамлар ҳайъати, суд ҳайъати; 2) муолажа, даволаш

– تَحْكِيمَاتٌ *кўп. ҳарб.* истеҳкомлар

– تَحْكِيمِيٌّ ҳакамликка оид; اللَّجْنَةُ الـ~ـةُ ҳакамлар ҳайъати

– حَاكِمٌ 1. ҳоким, ҳукмрон, ҳукумат одами; ҳукуматга оид; الطَّبَقَةُ الـ~ـةُ ҳукмрон табақа; السُّلُطَاتُ الـ~ـةُ ҳукумат органлари, ҳокимият; 2. *кўп.* حُكَّامٌ 1) ҳоким; губернатор; бошлиқ; الـ~ الأَعْلَى олий ҳукмрон; الـ~ بِأَمْرِهِ тўла ҳуқуқли ҳукмрон, диктатор; ~ عَامٌّ генерал-губернатор; ~ وَ مَحْكُومٌ ҳоким ва маҳкум; бошлиқ ва тобе; 2) судя; ҳакам; ~ الصُّلْحِ чақана (*майда*) ишлар судьяси

– حَكَمٌ ҳакамлар судьяси, арбитр

– حُكْمٌ *кўп.* أَحْكَامٌ 1) ҳукмронлик; 2) ҳокимият, бошқарув, бошқариш; الـ~ الذَّاتِيُّ ўзини-ўзи бошқариш, автономия; الـ~ الثُّنَائِيُّ икки давлатнинг бирор ҳудуддан ўртада фойдаланиши; طَرِيقَةُ الـ~ бошқарув усули (услуби); كَرَاسِيُّ الـ~ ҳукумат мансаблари; قَدِمَ إِلَى الـ~ ҳокимият тепасига келмоқ; 3) тузум, режим; الـ~ الْقَائِمُ амалдаги тузум; الـ~ الْجُمْهُورِيُّ республика тузуми, الـ~ النِّيَابِيُّ парламентар тузум; الـ~ الْمَلَكِيُّ подшолик (монархия) тузуми; 4) қарор; ҳукм; буйруқ, амр, фармон; топшириқ, бурч; *юр.* норма; ~ الْقَانُونِ қонун ҳукми; نَائِبُ الْأَحْكَامِ прокурор; إِنَّ هٰذَا الْعَهْدَ لاَ يَنْسَحِبُ ~ـهُ عَلَى ... бу аҳдлашув (келишув) нинг ...га алоқаси (тааллуқи) йўқ; الْأَحْكَامُ الْعُرْفِيَّةُ уруш ҳолати қонунчилиги; уруш ҳолати; أَعْلَنَ الْأَحْكَامَ الْعُرْفِيَّةَ уруш ҳолати эълон қилмоқ; بِـ~ الْحَاجَةِ *ёки* بِـ~ الضَّرُورَةِ зарурат юзасидан; بِـ~ الْقَانُونِ қонунга кўра; بِـ~ الْحَوَادِثِ вазиятга қараб; الـ~ بِالْإِعْدَامِ ўлимга қилинган ҳукм, ўлим жазоси; ~ بِالسِّجْنِ қамоқ жазоси, ~ بِالْبَرَاءَةِ оқлов ҳукми, оқлаш ҳукми (عَلَى); أَصْدَرَ الـ~ بِحَقِّهِ бирор кимга нисбатан ҳукм чиқармоқ; ~ غِيَابِيٌّ *юр.* сиртдан чиқарилган ҳукм; ~ حُضُورِيٌّ *юр.* томонларнинг ҳозирлигида чиқарилган ҳукм; ~ قَرَاقُوشٍ адолатсиз ҳукм; 5) фикр, муҳокама, мулоҳаза; тушунча; таъриф; هُوَ فِي ~ الْمَفْقُودِ у бедарак йўқолган билан бир хилдир, у бедарак йўқолган ҳукмидадир; الدَّرَاوِيشُ وَ مَنْ فِي ~هِمْ дарвишлар ва уларга ўхшаш кишилар; كَانَ فِي ~ الْمُسْتَحِيلِ мумкин бўлмай қолмоқ, иложсиз даражага бориб қолмоқ

– حُكُمْدَارٌ *кўп.* حُكُمْدَارُونَ 1)полиция бошлиғи, миршаблар бошлиғи, полицеймейстер; 2) командир

– حُكُمْدَارِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ — полиция бошқармаси, миршабхона

– حَكْمَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — сувлиқ (*югандаги*), сувлиқ

– حِكْمَةٌ *кўп.* حِكَمٌ 1) донолик, донишмандлик; фалсафа; الـ~ ضَالَّةُ ... أَلَيْسَ مِنَ الـ~ أَنْ ... *қар.* الضَّالَّةُ ... о қилона эмасми?; 2) ҳикматли сўз, чуқур маъноли гап; мақол, матал; 3) оқилона исботлаш, донишмандона асослаш; мазмун, мағиз; 4) табобатдан хабардорлик, табобат билан шуғулланиш

– حُكْمِيٌّ ҳуқуққа оид, юридик; شَخْصِيَّةٌ ~ـةٌ *юр.* юридик шахс

– حُكُومَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — 1) бошқарма; 2) ҳукумат; маҳкама, кабинет; ~ الْعُمَّالِ وَ الْفَلَّاحِينَ ишчи-деҳқонлар ҳукумати; 3) давлат

– حُكُومِيٌّ 1) ҳукуматга оид; 2) давлатга оид; الْمَسْرَحُ الـ~ давлат театри

– حُكُومِيَّةٌ давлатчилик

– حَكِيمٌ *кўп.* حُكَمَاءُ 1. доно, оқил, ақлли, фаросатли; 2. 1) донишманд;

2) файласуф; 3) табиб, ҳаким, врач, доктор; ~ الْأَسْنَانِ тиш доктори, дантист; ~ الْعُيُونِ кўз доктори, окулист; ~ بَاشِيٌّ бош табиб, бош врач

– مُحَاكَمَةٌ *юр.* судлашиш, даъволашиш; судда ишни кўриш; суд жараёни, процесс

– مُحْكَمٌ 1) яхшилаб бажарилган; мукаммал; маҳкам, пухта, пишиқ, мустаҳкам; 2) аниқ, тўғри, чин, ҳақиқий, чинакам; 3) дадил, қатъий, ишонарли (*ҳаракат*); 4) очиқ-ойдин, равшан, бешубҳа (*Қуръони карим оятлари ҳақида*)

– مُحَكِّمٌ ҳакамлар судьяси, ҳакам; هَيْأَةُ الـ~ينَ жюри, ҳайъат

– مَحْكَمَةٌ *кўп.* مَحَاكِمُ суд, трибунал; ~ ابْتِدَائِيَّةٌ биринчи босқич суди; ~ الْاِسْتِئْنَافِ шикоят (апелляцион) суди, қайта кўриб чиқувчи суд; ~ أَمْنِ الدَّوْلَةِ *ёки* الـ~ الْعُلْيَا Олий суд; ~ أَهْلِيَّةٌ халқ суди; ~ الْجِنَايَاتِ; جُزْئِيٌّ *қар.* جُزْئِيَّةٌ жиноятлар суди; ~ شَرْعِيَّةٌ шариат асосидаги суд, шаръий суд; الـ~ الدَّوْلِيَّةُ *ёки* ~ الْعَدْلِ الدَّوْلِيِّ халқаро суд; ~ عَسْكَرِيَّةٌ ҳарбий трибунал; ~ قُنْصُلِيَّةٌ консуллик суди; ~ مُخْتَلِطَةٌ аралаш суд; ~ مَدَنِيَّةٌ гражданлик суди; ~ النَّقْضِ وَ الْإِبْرَامِ кассацион суд, қуйи суд органларининг нотўғри ҳукмини бекор қилишга ҳақли бўлган юқори суд; مَحْكَمَةٌ! суд келяпти

– مَحْكُومٌ 1) عَلَيْهِ (*кўп.* عَلَيْهِمْ ~) а) кесилган, судланган; (*бирор н.га*) ҳукм этилган (بـ); الـ~ عَلَيْهِ بِالْأَشْغَالِ الشَّاقَّةِ каторга ишларига ҳукм қилинган; б) ҳалокатга маҳкум, ҳалокатга дучор бўлиши аниқ; 2) الـ~ لَهُ судда ғолиб чиққан; 3) الـ~ بِهِ судда кўриладиган иш

– مَحْكُومِيَّةٌ судланганлик, суд қилинганлик, судга тушганлик; عَدَمُ الـ~ судланмаганлик, судга тушмаганлик

– مُسْتَحْكِمٌ мустаҳкам, кучли, мустаҳкамланган, маҳкамланган; عَدَاءٌ ~ ашаддий адоват, ашаддий душманлик

– مُسْتَحْكَمَاتٌ *кўп.* اِسْتِحْكَامَاتٌ = اِسْتِحْكَامٌ *қар.*

I حَكَى (и) حِكَايَةٌ 1) ҳикоя қилмоқ, ҳикоя айтмоқ; тасвирламоқ, айтиб бермоқ, баён қилмоқ; гаплашмоқ; 2) ўхшамоқ, ўхшаш бўлмоқ; III حَاكَى 1) ўхшамоқ, ўхшаб кетмоқ; 2) тақлид қилмоқ; худди ўзига ўхшатмоқ, худди ўзи бўлмоқ; бирор нарсанинг аниқ нусхасини яратмоқ

– حَاكٍ *мн.* حَاكِيَةٌ *кўп.* حُكَاةٌ ҳикоя қилувчи, ҳикоя айтувчи; 2)граммофон; фонограф; إِبْرَةُ الحَاكِي граммофон игнаси

– حَكَّاءٌ ҳикоячи, ҳикоя қилувчи

– حِكَايَةٌ *кўп.* ـــاتٌ — 1) ҳикоя, қисса, воқеа; 2) *грам.* кўчирма гап; الـــُ عَلَى الله! ◊ нима бўлишини Оллоҳнинг ўзи билади!

– مُحَاكٍ *мн.* مُحَاكِيَةٌ 1) тақлид қилувчи, тақлидчи; 2) тақлидий, тақлиддан иборат бўлган

– مُحَاكَاةٌ тақлид қилиш, тақлидчилик; худди ўзига ўхшатиш, худди ўзи бўлиш, имитация

– مَحْكِيٌّ ҳикоя қилинган, баён этилган; اللُّغَةُ الْـــَـــةُ жонли сўзлашув тили

I حَلَّ[1] (а/у) حَلٌّ 1) ечмоқ, ёзмоқ, бўшатмоқ; ~ العُقْدَةَ тугунни ечмоқ,. тугунни ёзмоқ; ~ الظَّرْفَ конвертни очмоқ; ~ الفَدَّانَ ҳўкизларни омочдан бўшатмоқ; ~ البَرْدَعَةَ эгарини олиб қўймоқ; 2) бураб чиқармоқ, бураб чиқариб олмоқ; ~ الأَلْغَامَ миналарни зарарсизлантирмоқ; 3) (*бирор н. дан*) озод қилмоқ, бўшатмоқ (مِن); ~ مِنْ ذَنْبِهِ *дин.* гуноҳини кечмоқ, гуноҳидан ўтмоқ; 4) эритмоқ, аралаштирмоқ (*мас., сувда*); териб қўймоқ, ёйиб қўймоқ 5) тарқатмоқ, тарқатиб юбормоқ (*партияни, парламентни*); *ҳарб.* тугатмоқ, тарқатиб юбормоқ; ~ نَفْسَهُ بِنَفْسِهِ ўзидан-ўзи тарқалиб кетмоқ; 6) ечмоқ, ҳал қилмоқ (*масалани, мисолни*); шартли белгилар (шифрлар) билан ёзилган хатни ўқиб чиқармоқ; бўшатмоқ, бўшаштирмоқ; حَلَّ[2] (а/у); حُلُولٌ 1) (*муддатнинг, йил, фаслнинг*) вақти кирмоқ, пайти келмоқ; ~ الدَّيْنُ қарзни тўлаш пайти келди; لَقَدْ مَضَى دَوْرُ الْكَلَامِ وَ ~ دَوْرُ الْعَمَلِ сафсатабозликнинг вақти ўтиб, ишлаш навбати келди; 2) банд қилмоқ, эгалламоқ (*ўринни*); ўрнашмоқ, жойлашмоқ, кўчиб келиб ўрнашмоқ, тўхтаб ўтмоқ (ب, ف); ~ مَحَلَّهُ вазифани вақтинча бажармоқ; ўрнини эгалламоқ; ... ~ ضَيْفًا عَلَى ... ضَيْفٌ *қар.* 3) (*бирор к. бошига*) тушмоқ (*мас. фалокат*); юз бермоқ, рўй бермоқ (ب); ~ تْ بِهِ نَكْبَةٌ у бахтсизликка учраб қолди; ~ الفَزَعُ بِهِ уни ваҳимали қўрқинч чулғаб олди; 4) *дин.*(*бирор н. да*) намоён бўлмоқ, гавдаланмоқ, мужассам бўлмоқ (في); ~ اللَّوْنُ ◊ ранги ўчмоқ, хира тортмоқ, туси кетмоқ, ранги айнимоқ, حَلَّ (и/и) حِلٌّ، حَلَالٌ ҳалол бўлмоқ, рухсат берилмоқ, ижозат берилмоқ, йўл қўйилмоқ; қонуний бўлмоқ, қонунга мос бўлмоқ; II حَلَّلَ эритмоқ; ~ الوَرَمَ шишни қайтармоқ; ~ الذَّرَّةَ атомни парчаламоқ; 2) ҳал қилмоқ; таҳлил қилмоқ, анализ қилмоқ; 3) рухсат бермоқ, рухсат қилмоқ, йўл қўймоқ; 4) оқламоқ, ҳалол деб ҳисобламоқ; 5) ўзини озод қилмоқ (*мас., қасамдан*); IV أَحَلَّ 1) жойлаштирмоқ, ўрнаштирмоқ, кўчириб олиб жойламоқ; ўрнатмоқ, яратмоқ, амалга оширмоқ, барпо қилмоқ; киритмоқ; ~ بَدَلَهُ бирор кимни алмаштирмоқ; ~ مَحَلَّهُ бирор кимнинг ўрнига қўймоқ;: 2) ҳалол деб ҳисобламоқ, ижозат бермоқ, йўл қўймоқ.(*бирор к. га*) рухсат бермоқ (لـ); 3) *дин.* ҳаж маросими тугагандан сўнг одатдаги ҳаёт тарзига қайтмоқ; V تَحَلَّلَ 1) эримоқ, ёзилмоқ, очилмоқ, ечилмоқ, ёйиб қўйилмоқ; рухсат берилмоқ, йўл қўйилмоқ; 3) (*бирор н. дан*) озод бўлмоқ (مِن); ~ مِنَ القُيُودِ кишанлардан халос бўлмоқ; ~ مِن يَمِينِهِ қасамдан озод бўлмоқ; 4) бўшашмоқ, кучсизланмоқ, дармонсизланмоқ, сусаймоқ; VII انْحَلَّ 1) ечилмоқ, ёзилмоқ; (*бирор н. дан*) қутилмоқ, халос бўлмоқ (مِن); ~ تْ عُقْدَةُ لِسَانِهِ унинг жағи очилди, у гапга тушиб кетди; 2) эримоқ; тарқамоқ, тарқалмоқ; териб қўйилмоқ, ёйиб қўйилмоқ; яхши пишмоқ, ҳил-ҳил бўлиб пишмоқ (*овқат*); 3) тарқатилмоқ, тарқалиб кетмоқ; 4) ворисиз бўлмоқ, меросхўрсиз бўлмоқ; эгасиз қолмоқ (*мас., вафот этган одамнинг нафақаси*); 5) ечилмоқ, ҳал бўлмоқ (*мас., мисол ёки масала*); 6) бебош бўлмоқ, ахлоқсиз бўлмоқ, бузилмоқ; VIII احْتَلَّ эгалламоқ, эгаллаб олмоқ; босиб олмоқ, оккупация қилмоқ; ~ الْمَرْتَبَةَ الثَّانِيَةَ *спорт.* иккинчи ўринни эгалламоқ; X اسْتَحَلَّ ўзига эп кўрмоқ, ўзига раво кўрмоқ; ҳалол деб ҳисобламоқ, қонуний деб билмоқ; эгаллаб олмоқ, ўзиники қилиб олмоқ

– احْتِلَالٌ босиб олиш, оккупация; جَيْشُ (جُنُودُ) الـــ~ оккупацион қўшин

– احْتِلَالِيٌّ 1. оккупацияга оид; 2. оккупация қилувчи

– إِحْلِيلٌ *кўп.* أَحَالِيلُ *анат.* 1) пешоб йўлининг тешиги; 2) пешоб йўли; 3) кўкрак ёки елинининг сут чиқадиган жойи

– انْحِلَالٌ 1) бўлиниш, парчаланиш, йиқилиш, ағдарилиш, қулаш, бузилиш, тарқалиш; таназзул; الـــ~ الخُلُقِيُّ маънавий бузилиш; ~ النُّورِ ёруғликнинг тарқалиши; 2) қувватнинг пасайиши (кетиши); бўшашиш; ~ الظَّهْرِ жинсий заифлик; 3) тарқалиш

– انْحِلَالِيٌّ тушкунликка юз тутган, тушкунликдаги

– انْحِلَالِيَّةٌ тушкунлик, таназзул, тушкунликдаги ҳолат

– تَحِلَّةٌ 1) қасамдан ўзини озод этиш, назрни ўзидан соқит қилиш; 2) рухсат бериш, рухсат; *дин.* гуноҳларни кечиш

– تَحْلِيلٌ *кўп.* تَحَالِيلُ 1) тарқатиб юбориш; ~ الوَرَمِ шишни қайтариш; 2) таҳлил, анализ; ~ البَوْلِ (الدَّمِ) пешоб (қон) анализи; ~ طِبِّيٌّ тиббий анализ; ~ طَيْفِيٌّ спектрал анализ; ~ كَمِّيٌّ миқдорий таҳлил (анализ); ~ كَيْفِيٌّ сифат таҳлили (анализи); ~ نَفْسِيٌّ (نَفْسَانِيٌّ) психологик таҳлил (анализ); 3) ижозат бериш; йўл бериш; ~ حَرَامٍ ҳаром нарсага ижозат бериш; لَهُ حَقُّ الـــ~ وَالتَّحْرِيمِ унда ижозат беришга ҳам, ман этишга ҳам ҳуқуқ бор

– تَحْلِيلِيٌّ таҳлилий, аналитик; таҳлилга оид, анализга оид; هَنْدَسَةٌ ~ـــةٌ таҳлилий (аналитик) геометрия

– حَلٌّ[1] *кўп.* حُلُولٌ ечиш, ёзиш, бўшатиш; 2) озод қилиш; *дин.* гуноҳларни кечириш; 3) ҳал қилиш, ечиш (*мас., мисолни,*

масалани); шифрларни очиш, расшифровка қилиш; وَسْطِيّ ~ ёки أَصْحَابُ (أَهْلُ) الْحَلِّ وَ ~ الْوَسْطِ муросага келиш, компромисс; الْعَقْدِ ишни ҳал қилувчилар, эътиборли шахслар; 4) жойлаштириш, ўрнаштириш; 5) эриш; قَابِلُ الْـ~ эрувчан, эрийдиган; 6) тарқатиш, тарқатиб юбориш; *ҳарб.* тарқатиб юбориш; نَفْسَه بِنَفْسِه ~ ўзини-ўзи тарқатиш; 7) *ад.* ечим; ◊ الْـ~ وَ الرَّبْطُ тўла ҳокимият, тўла ҳукмронлик; صُحْبَتُهُ فِى ~ـه وَ تِرْحَالِه ҳеч бир ажрамай ҳамроҳлик қилмоқ; جَعَلَهُ بَيْنَ ~ وَ تِرْحَالٍ ҳар куйга солмоқ (*ҳаёт ҳақида*)

– حَلٌّ² кунжутдан олинган мой

– حِلٌّ 1. ижозат берилган, йўл берилган; أَنْتَ ~ لَهُ وَ هُوَ ~ لَكَ сен (*мн.*) ва у бир-бирингизга ҳалолсизлар, никоҳланишингиз мумкин; 2. 1) имкониятнинг мавжудлиги; إِنَّنَا فِى ~ مِنْ أَنْ نَتَحَدَّثَ бизнинг гапиришга ҳуқуқимиз бор; هُوَ فِى ~ مِنْ هَذَا унинг бунга алоқаси йўқ; أَصْبَحَ فِى ~ مِنْ ....га алоқаси йўқ бўлмоқ, ...дан озод бўлмоқ; 2) қонуний амал, қонун йўли билан бажарилган амал; 3) *кур.* яшовчи, истиқомат қилувчи

– حَلَالٌ 1. 1) ҳалол, рухсат берилган, ижозат қилинган, қонуний; اِبْنُ الْـ~ а) никоҳдан туғилган бола; б) инсофли одам, андишали одам; в) дурустгина кийинган одам; ~ الدَّمِ وَ الْمَالِ жазоланмасдан ўлдирилиши ва мол-мулкидан маҳрум қилиниши мумкин бўлган одам; 2) тўла, тўлиқлик; ажратиб бўлмайдиган, ажралмас, узвий; 2. қонуний ҳаракат; فَالطَّلَاقُ أَبْغَضُ الْحَلَالِ عِنْدَ اللهِ Оллоҳнинг наздида қонун йўли билан (қонуний) қилинган энг ёмон иш талоқдир

– حِلَالٌ 1) уй анжомлари; 2) аёллар араваси

– حَلَّالٌ ечувчи, ёзувчи, бўшатувчи; كُلُّ عُقْدَةٍ وَ لَهَا ~ *мн.* ҳар бир қулфнинг ўз калити бор (*сўзма-сўз:* ҳар бир тугуннинг ечувчиси бор); الْخَمْرُ خَيْرُ ~ لِعَقْدِ اللِّسَانِ *мтл.* тил тугунининг энг яхши ечувчиси шаробдир

– حُلَلٌ Ямандаги салқин ҳаво

– حَلَّةٌ *кўп.* حِلَلٌ қозон, кастрюлка

– حُلَّةٌ *кўп.* حُلَلٌ 1) кийиниш; кийим; кийим-бош; بَدَّلَ ~ـه кийимини алмаштирмоқ; اِرْتَدَتِ الْمَدِينَةُ ~ الْعِيدِ шаҳар байрам либосини кийган; 2) безаш; ~ الْمَجَلَّةِ журнални безаш

– حِلَّةٌ *кўп.* حِلَالٌ, خِلَاتٌ 1) манзил, манзилгоҳ; яшаш жойи, аҳоли яшайдиган пункт; 2) *дин.* назрдан ўзини озод этиш; гуноҳларни кечириш

– حُلُولٌ 1) манзил, манзилгоҳ, яшаш жойи; 2) (*бирор мавсумнинг*) кириб келиши; 3) *фалс.* зуҳур бўлиш, зоҳир бўлиш, тажассумлик; مَذْهَبُ الْـ~ *фалс.* табиат худонинг тажассумидир деб ҳисобловчи фалсафий таълимот, пантеизм

– حُلُولِيٌّ *фалс.* 1. пантеизмга оид, пантеистик; 2. пантеизм тарафдори, пантеист

– حَلِيلٌ *кўп.* أَحِلَّاءُ эр, қаллиқ

– حَلِيلَةٌ *кўп.* حَلَائِلُ хотин, қаллиқ

– مُحْتَلٌّ 1. 1) банд қилинган, босиб олинган, оккупация қилинган; أَرَاضٍ ~ـةٌ босиб олинган ерлар; 2) банд қилувчи, босиб олувчи; 2. оккупант

– مَحَلٌّ *кўп.* مَحَالُّ, ـــ اتٌ 1) жой, ўрин; ~ حُدُوثِ الْجَرِيمَةِ жиноят содир бўлган жой; فِى ~ـه а) ўз ўрнида, керак бўлган жойда; б) унинг ўрнига; فِى غَيْرِ ~ـه ўз ўрнида эмас; كَانَ فِى ~ـه а) ўринли бўлмоқ, жўяли бўлмоқ; б) асосли бўлмоқ, асосланилмоқ; كَانَ ~ بَحْثٍ ўрганилиш босқичида бўлмоқ; مَحَالُّ الْحَلْوَى وَ الْأَلْبَانِ қандолат ва сут маҳсулотлари сотиладиган жой; кафе; مَحَالُّ الْبِقَالَةِ баққоллик дўконлари, озиқ-овқат сотиладиган жойлар, резаворлар сотиладиган дўконлар; 2) ширкат, муассаса; ~ تِجَارِيٌّ тижорат фирмаси; 3) *грам.*(*сўзнинг*) синтактик вазифаси; ◊ هَذَا هُوَ ~ الْجَدَلِ мунозара мавзуи мана шу; ~ الْأَدَبِ ҳожатхона

– مَحِلٌّ муддат (*қарз тўлаш ёки мажбуриятни бажаришники*); ~ الدَّيْنِ ажал вақти

– مُحَلِّلٌ 1. 1) имкон берувчи, рухсат берувчи, ижозат берувчи; қонуний, қонунга мос қилиб берувчи; 2) эритувчи; 2. 1) эритувчи модда; анализатор; 2) *шар.* ҳалоллаб берувчи (*талоқ қилинган аёлнинг яна талоқ қилган эрга никоҳланиши учун вақтинчалик теккан иккинчи эри*)

– مَحَلَّةٌ *кўп.* ـــ اتٌ 1) лагерь; 2) маҳалла, квартал

– مَحْلُولٌ 1. 1) эритилган; 2) заиф, ожиз; ~ الظَّهْرِ жинсий алоқага ожиз; 3) винтларини бўшатиб, қисмларга ажратилган; 2. *кўп.* مَحَالِيلُ эритма; настойка

– مَحَلِّيٌّ маҳаллий; أَخْبَارٌ ~ـةٌ маҳаллий янгиликлар, хроника бўлими (*газетада*)

– مَحَلِّيَّاتٌ *кўп.* маҳаллий хроника бўлими (*газетада*)

– مُنْحَلٌّ ахлоқсиз, одобсиз, бузуқ, бузилган; 2) заиф

(حلأ) حَلَّأَ II бермоқ, тақдим қилмоқ

حَلَبَ I (у) حَلْبٌ соғмоқ; IV أَحْلَبَ соғишга ёрдам бермоқ; V تَحَلَّبَ 1) оқиб, томчилаб турмоқ, томиб турмоқ, сизиб ўтмоқ; оқмоқ; ~ اللُّعَابُ فِى فَمِى لِلَوْنِ الطَّعَامِ الشَّهِىِّ бу мазали таомдан оғзимдан сўлагим оқиб кетди; ~ عَرَقًا терга ботмоқ (чўмилмоқ); ~ بِقَطَرَاتِ الرُّطُوبَةِ захликдан томчи билан қопланмоқ, тер босмоқ; 2) оқизмоқ, томизмоқ, чиқармоқ (*мас., тер*); الدَّهْرَ أَشْطُرَهُ ~ شَطْرٌ *кар.*; VII انْحَلَبَ соғилмоқ, сут бермоқ; VIII احْتَلَبَ соғмоқ, сут соғмоқ; соғ бўлмоқ; X اسْتَحْلَبَ 1) соғиб олмоқ, соғиб сутини олмоқ; 2) сиқмоқ, сиқиб сувини олмоқ; 3) эмульсия ҳосил қилмоқ

– حَالِبٌ *кўп.* حَلَبَةٌ 1. соғувчи, сут соғувчи; 2. *анат.* буйракдан қовуққа пешоб келадиган йўл

– حَلَّابٌ сут соғувчи

– حَلَّابَةٌ сут соғувчи аёл; بَقَرَةٌ ~ соғин сигир

– حِلَابَةٌ сутчилик (*касби*)

– حَلْبٌ соғиш, соғиб бўлиш; النُّجُومَ ~ *фольк.* эрни хотинга иситадиган афсун

– حَلَبٌ сут

– حَلْبَةٌ[1] *кўп.* اتٌ — бир марта соғиш

– حَلْبَةٌ[2] *кўп.* حَلَبَاتٌ, حَلَائِبُ 1) пойга, от пойгаси; отчопар, ипподром; 2) майдон, соҳа

– حُلْبَةٌ *кўп.* حُلَبٌ *бот.* янтоқ (*ўсимлик*)

– حَلَبِيٌّ 1. Ҳалабга оид; قَرْحَةٌ ~ـــة *мед.* тери касалликларидан бир тури, лейшманиоз; حَبَّةٌ ~ـــة чипқон, йиринг бойлаган яра; 2. ҳалаблик киши

– حَلُوبٌ *кўп.* حُلُبٌ соғиладиган, соғин, сутли; بَقَرَةٌ ~ соғин сигир

– حَلُوبَةٌ *кўп.* حَلَائِبُ соғиб олинадиган

– حَلِيبٌ сут; مُجَفَّفٌ ~ қуруқ (қуритилган) сут; مَسْحُوبٌ ~ қаймоғи олинган сут; مُعَلَّبٌ ~ консерва қилинган (*банкадаги*) сут; مُكَثَّفٌ ~ қуюқлаштирилган сут; بَائِعُ ~ сут сотувчи, сутфуруш; ◊ أُمِّهِ عَلَى فَمِهِ ~ онасининг сути оғзидан кетмаган

– مِحْلَابٌ *кўп.* مَحَالِيبُ сигир соғадиган идиш

– مَحْلَبٌ 1)соғиш жойи (*Ироқда*); 2) сут сотиладиган жой; 3) *бот.* шумурт (*ўсимлик*)

– مَحْلَبٌ *кўп.* مَحَالِبُ = مِحْلَابٌ

– مُسْتَحْلَبٌ эмульсия; اللَّوْزِ ~ бодом сути

حُلْبُوبٌ қора ранг, қора тус

حَبْلَابٌ *бот.* қуёнкарам

– حَلَبْلَابٌ *бот.* печак ва чирмовиққа ўхшаб ўсадиган ўсимлик

– حِلْتِيتٌ *бот.* сассиқ елим тайёрланадиган ўсимлик, ҳилтит

I حَلَجَ (*u/y*) حَلْجٌ тозаламоқ, титмоқ, савамоқ (*пахтани*); VII اِنْحَلَجَ тозаланмоқ

– حَلَّاجٌ тозаловчи (*пахтани*)

– حَلِيجٌ, حَلْجٌ, حِلَاجَةٌ тозалаш

– مِحْلَاجٌ *кўп.* مَحَالِيجُ пахта тозалаш машинаси, жун машина

– مِحْلَجٌ *кўп.* مَحَالِجُ = مِحْلَاجٌ

– مَحْلَجَةٌ *кўп.* مَحَالِجُ пахта тозалаш заводи

حَلْحَلَ 1) силжитмоқ, қўзғатмоқ, сурмоқ, бошқа жойга кўчирмоқ; 2) узоқлаштирмоқ, йироқлатмоқ, йироқлаштирмоқ; تَحَلْحَلَ силжимоқ, қўзғалмоқ, сурилмоқ; силжитилмоқ, қўзғатилмоқ

– حُلَاحِلٌ *кўп.* حَلَاحِلُ ҳукмдор, подшоҳ, султон, ҳоким

– حَلْحَلَةٌ жилдириш, силжитиш, қўзғатиш, суриш, бошқа жойга кўчириш

– حُلَاحِلٌ = مُحَلْحَلٌ

– حَلَزُونٌ *кўп.* اتٌ — 1)*зоол.* шиллиқ қурт, чиғаноқ; 2)бурама сим, спираль

– حَلَزُونَةٌ бурама сим, спираль; *тех.* қўчқароқ, шестерня

– حَلَزُونِيٌّ спиралсимон; спиралга оид; винтсимон, винтга оид; *тех.* қўчқароққа (*шестерняга*) оид; سُلَّمٌ ~ айланма зина

I حَلَسَ (*a*) حَلْسٌ (*бирор жойда*) қолмоқ (بِ, فِي); 2) (*бирор н. га*) ёпишмоқ (بِ)

– حِلْسٌ *мн.* حُلَسَاءُ *кўп.* أَحْلَسُ 1) тўриқ; 2) сочи йўқ, сочсиз, кал

– حِلْسٌ *кўп.* أَحْلَاسٌ 1) ёпиқ (*от ёпиғи*), терлик (*тўқим тагига солинидиган намат*); тўшама, таглик, тагга солинадиган нарса; хонага тўшаладиган палос; 2) астойдил (берилиб) ишловчи

I حَلَفَ (*и*) حَلْفٌ, حِلْفٌ сўз бермоқ, қасам ичмоқ, (*бирор н. номи билан*) онт ичмоқ (بِ), (*бирор н. борасида*) қасам ичмоқ (عَلَى); қасамёд қилмоқ; عَلَى الْمُصْحَفِ ~ Қуръони карим билан қасам ичмоқ; الْيَمِينَ ~ қасам ичмоқ; الْيَمِينَ كَذِبًا ~ ёлғон қасам ичмоқ, ёлғондан қасам ичмоқ; II حَلَّفَ қасам ичирмоқ, қасам ичишга мажбур қилмоқ; ... أَنْ ... بِالْحُسَيْنِ ~نِي у мендан Ҳусайн номи билан қасам ичиб, илтимос қилдики, ...; III حَالَفَ иттифоқ тузмоқ, битим тузмоқ; иттифоқчи бўлмоқ, иттифоқ аъзоси бўлмоқ; ~نِي فِي الْقِرَاءَةِ мен каби у ҳам ўқиб чиқди (*сўзма-сўз:* ўқишда мен билан иттифоқ тузди); IV أَحْلَفَ қасамёд қилдирмоқ, қасам ичирмоқ; VI تَحَالَفَ ўзаро битим тузишмоқ, ўзаро иттифоққа аъзо бўлишмоқ; X اِسْتَحْلَفَ қасамёд қилишни, авраб афсунгарлик қилишни сўрамоқ; қасамёдга олиб келмоқ; عَلَى الْقُرْآنِ ~ Қуръони карим номи билан қасамёд қилишни сўрамоқ

– أُحْلُوفَةٌ (*даҳшатли*) қасам

– تَحَالُفٌ иттифоқ, битим, бирлашма, уюшма; سَبَبُ الـــ~ casus foederis (*халқаро ҳуқуқда*)

– تَحْلِيفٌ қасам ичдириш, қасамёд қилишга олиб келиш; أَعْضَاءُ لَجْنَةِ الـــ~ *юр.* суд маслаҳатчилари

– حَلْفٌ, حِلْفٌ қасам, онт, қасамёд; كَاذِبٌ ~ ёлғон қасам, қасамни бузиш, онтдан қайтиш, қасамига хилоф иш қилиш

– حِلْفٌ *кўп.* أَحْلَافٌ 1) иттифоқ, федерация; аҳдлашув, шартнома, пакт; وَارْسُو ~ *тар.* Варшава шартномаси; عَسْكَرِيٌّ ~ ҳарбий иттифоқ; الْأَطْلَنْطِيُّ ~ Шимолий Атлантика пакти, НАТО; 2) иттифоқчи; дўст; иштирокчи; ◊ أَحْلَافُ بُؤْسٍ وَ مَتْرَبَةٍ камбағал-қашшоқлар; نِسْوَةٍ ~ хотинларнинг кўнглини олувчи, хотинбоз, шилқим

– حَلْفَاءُ *жам. бот.* (х)алфа ўсимлиги

– حَلْفَانُ қасам, онт

حَلْفَايَةٌ кўп. ـَاتٌ — қамишнинг танаси

– حَلْفَاءُ = حَلْفَةٌ

– حَلُوفٌ кўп. حَلَالِيفُ ёввойи тўнғиз, қабон, чўчқа; مَخْصِيٌّ ~ ахта қилинган эркак чўчқа

– حَلِيفٌ кўп. حُلَفَاءُ 1. иттифоққа оид; 2. иттифоқдош, шерик, иттифоқчи; كَانَ النَّجَاحُ ~ يِ маж. омад менинг ҳамроҳим эди

– مُتَحَالِفٌ шартнома иштирокчиси, аҳдлашувчи

– مُحَالَفٌ 1) иттифоққа оид; 2) иттифоқдош, шерик, иттифоқчи

– مُحَالَفَةٌ 1) иттифоқ тузиш, битим тузиш; 2) кўп. ـَاتٌ — иттифоқ; битим, шартнома

– مُحَلَّفٌ 1. қасамёд қилишга олиб келинган; 2. суд маслаҳатчиси; هَيْأَةُ الْـ~ِينَ суд маслаҳатчилари ҳайъати; маслаҳатчилар

I حَلَقَ (у) حَلْقٌ қирмоқ, тарашламоқ, олдирмоқ, қирдирмоқ, олдириб ташламоқ (соч-соқолни); الْمَعْزَةَ ~ эчкининг жунини олмоқ; لَهُ عَلَى النَّاشِفِ ~ кўч.м. тескари гапирмоқ, тескарисини қилмоқ (сўзма-сўз: қуруқ ҳолида, сув тегизмай соқолини олмоқ); II حَلَّقَ 1) парвоз қилмоқ, қанотларини кериб учмоқ, учмоқ; 2) ҳалқа қилиб ўрамоқ; 3) ўраб олмоқ, атрофни ўраб турмоқ;(бирор к. нинг) йўлини тўсмоқ, йўлини беркитмоқ (عَلَى); V تَحَلَّقَ (бирор н. атрофига) қўнмоқ; ҳалқа ҳосил қилмоқ; ҳалқа қилиб атрофини ўраб олмоқ; VIII احْتَلَقَ соч-соқолини олдирмоқ

– تَحْلِيقٌ 1) парвоз, парвоз қилиш, учиш; 2) кўп. ـَاتٌ — (мас., самолётнинг) учиши; التَّحْلِيقَاتُ الْكَوْنِيَّةُ космик фазога парвозлар

– حَالِقٌ[1] баланд тоғ, баланд жой, тепалик; أَلْقَى شَيْئًا مِنْ ~ бирор нимани юқоридан ташламоқ, ташлаб юбормоқ

– حَالِقٌ[2] кўп. حَلَقَةٌ соч-соқолини олиб юрувчи

– حَلَّاقٌ сартарош; سَيِّدَاتٍ ~ аёллар сартароши; الصِّحَّةِ ~ ёки صِحِّيٌّ ~ сартарош

– حِلَاقَةٌ олиш, тарашлаш (соч-соқолни); آلَةُ الْـ~ِ соқол олиш асбоби; فُرْشَةُ الْـ~ِ кар. قَاعَةُ الْـ~ِ ёки صَالُونُ الْـ~ِ; сартарошхона, сартарошлик; أَجْرُ الْـ~ِ сартарош ҳақи

– حِلَاقَةٌ = حَلْقٌ[1]

– حَلْقٌ[2] кўп. حُلُوقٌ 1) ҳалқум, томоқ, бўғиз, жиғилдон; طَبِيبُ الْـ~ِ ларинголог (врач); قَالَ هٰذَا وَ الْغُصَّةُ فِي ~ِهِ томоғига бир нарса тиқилган ҳолда деди: كَشَوْكَةٍ فِي ~ِهِ маж. жонига тегиб, безор қилиб, жонидан тўйдириб (сўзма-сўз: томоққа санчилган қилтаноқдек) (шунингдек. кар. شَوْكَةٌ); 2) шунингдек. سَقْفُ الْـ~ِ танглай; ◊ الْبَابِ ~ эшик тепадори

– حَلَقٌ жам. балдоқ, исирға; узук, ҳалқа

– حَلْقَةٌ, حَلَقَةٌ кўп. حَلَقٌ, ـَاتٌ ҳалқа; ҳалқа шаклидаги узук; حَلَقٌ ёки جِهَازُ الْحَلَقِ гимнастика ҳалқаси; ضَرَبُوا حَوْلَهُ ~ атрофини ҳалқа қилиб ўраб олдилар; 2) спорт. ринг; لِلْمُلَاكَمَةِ ~ бокс ринги (майдони); 3) звено, ҳалқа (занжирдаги); الْاِنْتِقَالِ ~ ўтиш қисми; مُوَصِّلَةٌ ~ ёки الْاِتِّصَالِ ~ (икки нарса ўртасидаги) ўзаро бириктирувчи, боғловчи ҳалқа (بَيْنَ); الْـ~ فِي سِلْسِلَةٍ الْمَفْقُودَةُ етишмайдиган, етишмаётган қисм; ~ занжир ҳалқаси; حَلَقَاتُ دَوَرَانٍ роликли подшипниклар; 4) тўгарак, давра, гуруҳ, Ал-азҳарда устоз атрофида давра қуриб ўтирган талабалар гуруҳи; ذِكْرٌ кар. الذِّكْرِ ~; التَّعْبِيرِ ~ الذَّاتِيِّ ҳаваскорлик тўгараги; 5) бозор, раста; السَّمَكِ ~ балиқ бозори; الْقُطْنِ ~ пахта бозори; 6) ўн ёш; هُوَ فِي الْـ~ِ الْخَامِسَةِ مِنَ الْعُمْرِ унинг ёши қирқдан ошди; 7) облигация (давлат заёми серияси); ◊ مُفْرَغَةٌ ~ мушкул аҳвол, ноиложлик (сўзма-сўз: ичи бўш ҳалқа)

– حَلْقِيٌّ лингв. бўғизга оид; الْأَصْوَاتُ الْـ~ِيَّةُ бўғиз товушлари

– حَلَقِيٌّ ҳалқасимон, доирасимон, ҳалқасифат

– حَلَقِيَّةٌ кўп. ـَاتٌ — доира, давра, айлана

– حَلِيقٌ кўп. حَلْقَى, حِلَاقٌ (соч-соқоли) олинган, (соч-соқоли) қирдириб ташланган; الشَّارِبِ وَ اللِّحْيَةِ ~ соқол-мўйлови олинган

– مِحْلَاقٌ кўп. مَحَالِيقُ, مَحَالِقُ бот. жингалак, гажак (ўсимликларда)

– مِحْلَقٌ, مِحْلَقَةٌ кўп. مَحَالِقُ устара

– مُحَلِّقَةٌ кўп. ـَاتٌ — планёр, моторсиз учадиган аппарат

– حَلِيقٌ = مَحْلُوقٌ

حُلْقُومٌ кўп. حَلَاقِيمُ томоқ, бўғиз; ◊ رَاحَةُ الْـ~ِ роҳат-лукум

I حَلِكَ (а) حَلَكٌ, حُلُوكَةٌ 1) қоронғи бўлмоқ, қоронғилашмоқ, ғира-шира бўлмоқ; 2) сақичдек (зулукдек) қоп-қора бўлмоқ; XII احْلَوْلَكَ қоронғилашмоқ; الدُّنْيَا ~تِ қоронғи тушди

– حَالِكٌ шунингдек. السَّوَادِ ~ сақичдек (зулукдек) қоп-қора

– حَلَكٌ 1) қоронғулик, ғира-ширалик; 2) қоралик

– حَلِكٌ 1) қоронғу, ғира-шира; 2) қора, қоп-қора

– حُلْكَةٌ 1) зимистон, тим қоронғулик; 2) қоп қоралик

– حَلْكُوكٌ тим қора, тим қоронғу

– حُلُوكَةٌ қоронғулик, ғира-ширалик

I حَلَمَ (у) حُلْمٌ 1) туш кўрмоқ, тушида кўрмоқ; (бирор н. ни) орзу қилмоқ, хаёл қилмоқ, ният қилмоқ (عَنْ, بِ); 2) балоғат ёшига етмоқ, балоғатга етмоқ, бўйи етмоқ; حَلِمَ (у) حَلَمٌ безор бўлмоқ, юмшоқ бўлмоқ, ювош бўлмоқ, ҳалим бўлмоқ; V تَحَلَّمَ ювош

тортмоқ, беозор бўлиб қолмоқ, юмшамоқ; VI تَحَالَمَ ўзини туш кўраётганга солмоқ; VIII احْتَلَمَ балоғат ёшига етмоқ, бўйи етмоқ; *мед.* эҳтилом бўлмоқ, булғаниб қолмоқ, уйқуда эҳтиломланиб қолмоқ

– احْتِلاَمٌ етуклик, балоғат; *мед.* булғаниб қолиш, уйқуда эҳтиломланиб қолиш, эҳтилом

– حَالُومٌ ҳалум (*пишлоқ навларидан бири*)

– حُلْمٌ *кўп.* أَحْلاَمٌ 1) туш, туш кўриш; орзу, ният; عَالَمُ الْأَحْلاَمِ ширин хаёллар олами; أَضْغَاثُ أَحْلاَمٍ узуқ-юлуқ тушлар; 2) етуклик, балоғат, балоғат ёши; بَلَغَ الْـ~ балоғат ёшига етмоқ, балоғатга етмоқ, бўйи етмоқ

– حِلْمٌ 1) ювошлик, беозорлик; яхшилик, эзгулик, меҳрибонлик; 2) донолик, мулоҳазакорлик, оқиллик; خَرَجَ مِنْ ~ـه аччиқланмоқ, ғазабланмоқ; ғазабни босолмай қолмоқ

– حَلَمَةٌ[1] *кўп.* ~اتٌ — 1) эмчак учи, тугмачаси; елиннинг соғиладиган қисми; 2; *анат.* қулоқнинг гўшти, тугмачаси; 3) паразит; ғурра, шиш, ортиқ, дўмбоқ, бўртма, бадандаги бўртиб чиққан жой

– حَلَمَةٌ[2] *кўп.* حَلَمٌ кананинг каттаси

– حَلَمِيٌّ 1) эмчак учига оид; эмчаксимон; ~ وَرَمٌ эмчак учидаги шиш; 2) эмчаги бор, эмчакли; 3) паразитга тегишли; ~ نَبَاتٌ паразит ўсимлик

– حَلَمِيَّاتٌ *кўп.* паразитлар; дарахтдаги бутоқлар

– حَالُومٌ = حَلُومٌ

– حَلِيمٌ *кўп.* حُلَمَاءُ ювош, беозор, юмшоқ, ҳалим; бардошли, сабр-тоқатли

– مُحْتَلِمٌ етук, балоғатга етган, бўйга етган, катта ёшли

I (حلو) حَلاَ (у) حُلُوٌّ 1) ширин бўлмоқ, ёқимли, ёқимтой бўлмоқ; (*шўр эмас*) ширин (чучук) бўлмоқ (*сув ҳақида*); 2) чиройли бўлмоқ, кўркам (хушрўй, зебо, дилбар) бўлмоқ; 3) ёқмоқ, маъқул келмоқ,; حَلاَ = حَلاَوَةٌ (а) حَلِيَ у менга ёқди; ◊ مَا أَحْلاَكَ ~ فِي عَيْنَيَّ (بِعَيْنَيَّ) كَمَا فِي هَذِهِ الْمَلاَبِسِ! бу кийим-бошда сен қанчалик гўзалсан!; ... يَحْلُو لَهُ أَنْ ... хоҳлаганича ..., кўнглига маъқул келганича ...; II حَلَّى 1) ширин қилмоқ, қанд қўшмоқ, шакар солмоқ; 2) (*бирор н. билан*) безамоқ, зийнат бермоқ, чиройли қилиб кўрсатмоқ (بِ); 3) (*шўр сувни*) ичимлик (чучук) сувга айлантирмоқ; III حَالَى ширин муомала қилмоқ, ширин муомалада бўлмоқ; IV أَحْلَى ширин қилмоқ, ширинлигини оширмоқ; V تَحَلَّى 1) ширин таъмга кирмоқ, ширин бўлмоқ; 2) безанмоқ, ясанмоқ; VI تَحَالَى ўзига бино қўймоқ, ўзига-ўзи маҳлиё бўлмоқ; X اسْتَحْلَى 1) ширин деб билмоқ (ҳисобламоқ); ёқимли деб ҳисобламоқ; чиройли (хушрўй, зебо, дилбар) деб ҳисобламоқ; 3) (*бирор н. нина*) ширинлигидан татимоқ, татиб кўрмоқ, маза қилмоқ; XII احْلَوْلَى ширин таъмга кирмоқ, ширин бўлмоқ; 2) чиройли бўлиб кетмоқ, ёқимтой бўлиб кетмоқ

– تَحْلِيَةٌ 1) ширинлатиш, қанд қўшиш, шакар солиш; 2) безаш, ясатиш; 3) шўрини йўқотиб, сувни ичадиган ҳолга (чучук ҳолга) келтириш

– حَلاَوَاتٌ *кўп. анат.* ошқозон ости бези, қориности бези, панкреас

– حَلاَوَةٌ *кўп.* حَلاَوَى 1) ширинлик, лаззат, ёқимлилик, ёқимтойлик, кўркамлик, хушрўйлик, зеболик; нозиклик; ~ الْعِنَبِ حَبَّةٌ *мтл.* узумнинг лаззати донасидадир; 2) ширинлик, чучуклик, қанд-қурс, мева-чева; қанд, конфет; 3)инъом, эҳсон, чойчақа; тўлов, бадал; ◊ يُبَاعُ كَالْـ~ қўл-қўлга тегмай сотилмоқда (*сўзма-сўз: қанд-қурсга ўхшаб сотилмоқда*)

– حُلْوٌ 1) ширин, лаззатли; ёқимли, ёқимтой; ~ الْحَدِيثِ суҳбати жонон; 2) шўри кетказилган, чучуклаштирилган (сув); ~ زَيْتٌ пахта ёғи; 3) чиройли, гўзал, дилбар, хушрўй, зебо; ◊ الْغُدَّةُ الْـ~ةُ *анат.* қориности бези, панкреас

– حَلْوَاءُ 1) ширинлик, лаззат; 2) қанд-қурс, мева-чева; қандолатчилик маҳсулотлари; ҳолва

– حُلْوَانٌ *кўп.* ~اتٌ — совға, ҳадя; инъом, эҳсон; чойчақа

– حُلْوَانُ Ҳулвон (*Мисрдаги курортнинг номи*)

– حَلْوَانِيٌّ *кўп.* حَلْوَانِيَّةٌ *ёки* حَلْوَانِيٌّ *кўп.* حَلْوَانِيَّةٌ қандолатчи, қандфуруш, ҳолвафуруш; دُكَّانُ الْـ~ قандолатчилик дўкони, қанд дўкони

– حَلْوَجِيٌّ *кўп.* حَلْوَجِيَّةٌ қандолатчи

– حَلْوَى *кўп.* حَلاَوَى қанд-қурс, ҳолва, мева-чева; مُحِبُّ الْـ~ ширинхўр, ширинтомоқ

– حَلْوِيَّاتٌ, حَلَوِيَّاتٌ *кўп.* ширинликлар, қанд-қурс, мева-чева; қиёмга ботириб қуритилган мевалар; устига шакар сепилган мевалар

I (حلى) حَلَى (у) حَلْيٌ (*бирор н. билан*) безамоқ, зийнат бермоқ (بِ);

حَلِيَ (а) حَلْيٌ безанмоқ, зийнатланмоқ; II حَلَّى безамоқ, зийнат бермоқ; V تَحَلَّى 1) қимматбаҳо тақинчоқларни тақмоқ; (*бирор н. билан*) безатилмоқ, зийнат берилмоқ (بِ); 2) фарқ қилмоқ, ажралиб турмоқ.(*н. си биландир*) азалдан ажралиб турмоқ (بِ); X اسْتَحْلَى (*бирор н. билан*) безанмоқ, ясанмоқ, зийнатланмоқ

– تَحْلِيَةٌ безаш, зийнат бериш

– حَلْيٌ *кўп.* حُلِيٌّ зийнат асбоблари, қимматбаҳо ашё

– حِلْيَةٌ *кўп.* حِلًى зийнат асбоблари, қимматбаҳо ашё; безак; ~ الرَّجُلِ одамнинг сифати

– حَلْيُوَةٌ *халқ.* ажойиб, қизиқарли, чиройли, гўзал; жуда соз, боп

حمو حَمَاةٌ, حَمٌ *қар.*

I حَمَّ[1] (*u/a*) حَمٌّ 1) қайноқ бўлмоқ; 2; қораймоқ; حُمَّ 1)иситма тутмоқ, иситмаламоқ; 2) олдиндан ҳал бўлмоқ, (*муддат*) етиб

келмоқ; حَمَّ 2 (а/а) حُمُومٌ чўмилмоқ, ванна қабул қилмоқ; حَمَّ 3 (а/у) حَمٌّ иситмоқ, илитмоқ, қизитмоқ, ўтин ёқиб илитмоқ (*печкага*); II حَمَّمَ 1) иситмоқ, илитмоқ, қизитмоқ; 2) чўмилтирмоқ, сувда чайқамоқ; 3) қора рангга бўямоқ; *тар.* кўчаларда сазойи қилишдан олдин, юзига қоракуя чапламоқ; IV أَحَمَّ 1) иситмоқ, илитмоқ, қизитмоқ; 2) ҳаммомда ювинтирмоқ; V تَحَمَّمَ 1) чўмилмоқ, ванна қабул қилмоқ; 2) қораймоқ, қора тусга кирмоқ; X اسْتَحَمَّ чўмилмоқ, ванна қабул қилмоқ

– أَحَمُّ *мн.* حَمَّاءُ *кўп.* حُمٌّ қора

– اسْتِحْمَامٌ чўмилиш, ванна

– حَمٌ *қар.* حمو

– حَمٌّ иссиқ, ҳарорат; қаттиқ ҳарорат, саратон, иссиқ ҳаво

– حَمَامٌ *кўп.* حَمَائِمُ *жам.* каптар; الرَّسَائِلِيُّ ~ *ёки* الْمُرْسِلَةُ ~ *ёки* الزَّاجِلِ ~ *ёки* الْبَرِيدِ ~ *қар.* زَاجِلٌ; مُطَوَّقٌ ~ ўрмон ғурраги, тумшуғи узун ғуррак; سَاقُ الْـ~ а) *бот.* сариқ гулли аччиқ ўт; б) *бот.* тизим гул; в) *бот.* хўкизтил (*ўсимлик*)

– حَمَّامٌ *кўп.* اتٌ — ҳаммом; ванна, ваннахона; чўмиладиган жой; الْبَحْرِ ~ денгиз сувида қабул қилинадиган ванна; شَمْسِيٌّ ~ *ёки* الشَّمْسِ ~ қуёш ваннаси; السِّبَاحَةِ ~ чўмилиш бассейни; حَمَّامَاتٌ كِبْرِيتِيَّةٌ олтингугуртли ванна; أَخَذَ ~ا ванна қабул қилмоқ

– حِمَامٌ ўлим, вафот топиш, вафот этиш, ажал, қазо

– حَمَّامْجِيٌّ *кўп.* حَمَّامْجِيَّةٌ *ёки* حَمَّامِيٌّ *кўп.* حَمَّامِيَّةٌ ҳаммомчи, ҳаммомнинг эгаси, хўжайини

– حَمَامَةٌ *кўп.* اتٌ — каптар (*шунингдек:* ذَكَرٌ ~); урғочи каптар, мода каптар (*шунингдек:* أُنْثَى ~); السَّلَامِ ~ тинчлик кабутари

– حُمَمٌ *жам.* 1) кўмир; 2) кул; 3) вулқондан отилиб чиқадиган суюқ чўғ, ер остидаги суюқ чўғ, лава; مِنَ الْقَنَابِلِ ~ бомбалар уюми

– حُمَمَةٌ *д.с.* حُمَمٌ *дан*

– حَمَّةٌ *кўп.* حَمٌّ қайноқ булоқ; فَوَّارَةٌ ~ баъзан фонтан бўлиб отилиб чиқадиган қайнар булоқ, гейзер

– حَمَةٌ *қар.* حمى

– حُمَّةٌ 1) қоралик, қора ранг; 2) иситмадаги ҳарорат, иситма

– حِمَّةٌ *кўп.* حِمَمٌ ўлим, ўлиш, жон бериш, қазо қилиш

– حُمُومٌ чўмилиш, ванна олиш (қабул қилиш)

– حُمَّى *мн. кўп.* حُمَّيَاتٌ иситма; безгак; ҳарорат; التِيفُوسِ ~ *ёки* التِّيفُودِيَّةُ الْـ~ *ёки* الْمُحْرِقَةُ الْـ~ тепкили терлама, тошмали тиф; الْمِعَوِيَّةُ الْـ~ ич терлама; الرَّاجِعَةُ الْـ~ қайталама терлама; الرُّبْعِ ~ ҳар тўрт кунда қайтариладиган безгак; الصَّفْرَاءُ الْـ~ сариқ безгак; الْغِبِّ ~ ҳар уч кунда қайтариладиган безгак; الْفَحْمِيَّةُ الْـ~ *қар.* فَحْمِيٌّ; الْقِرْمِزِيَّةُ الْـ~ *қар.* قِرْمِزِيٌّ; الْقَشِّ ~ қоқшол; безгак; الْـ~ *қар.* الْقَلَاعِيَّةُ; قَلَاعِيٌّ; الْمُتَرَدِّدَةُ الْـ~ кун оралатиб тутадиган безгак; الْمُسْتَنْقَعَاتِ ~ الْمُخِّيَّةُ الشَّوْكِيَّةُ الْـ~ кенг тарқаладиган менингит; тўқай иситмаси (безгаги); الْمَلْطِيَّةُ الْـ~ бруцеллёз, оқсил касаллиги; النِّفَاسِيَّةُ الْـ~ *ёки* النِّفَاسِ ~ туғаётган хотинлардаги иситма; الْوِرْدِ ~ ҳар куни қайталайдиган безгак

– حُمِّيٌّ безгакка оид

– حَمِيمٌ 1 1. қайноқ, иссиқ; 2. 1) иссиқ сув; 2) тер (*бадандан чиқадиган*)

– حَمِيمٌ 2 *кўп.* أَحِمَّاءُ жонажон дўст

– مِحَمٌّ *кўп.* اتٌ — қозон, сув иситгич

– مَحْمُومٌ 1) безгакка оид; 2) безгак касалига мубтало

– مُسْتَحَمَّاتٌ *кўп.* чўмилиш жойлари (*денгиз қирғоғида*)

– يَحْمُومٌ 1) тутун; 2) *алиф.б.қ.*

I حَمَأَ (а) حَمْءٌ тозаламоқ (*канал ёки қудуқни*); حَمِئَ (а) 1) ифлосланмоқ, ифлос бўлмоқ; 2) (*бирор к. дан*) жаҳлланмоқ, ғазабланмоқ, хафа бўлмоқ (عَلَى)

حَمْءٌ эрнинг акаси ёки дадаси

– حَمْأَةٌ лой, балчиқ; *кўч.м.* ботқоқ; غَرِقَ فِي ~ *кўч.м.* (*бирор н. нинг*) ботқоғига ботмоқ

حَمْحَمَ 1 жазирама иссиқ бўлмоқ; الدُّنْيَا ~تِ ҳаво жазирама бўлиб кетди

حَمْحَمَ 2 кишнамоқ حَمْحَمَ = تَحَمْحَمَ

– حَمْحَمَةٌ кишнаш

I حَمِدَ (а) حَمْدٌ 1) мақтамоқ; (*бирор н. учун*) жуда мақтамоқ, мадҳ қилмоқ, мадҳия ўқимоқ (عَلَى); 2) (*бирор к. га*) ҳамд айтмоқ; II حَمَّدَ 1) қаттиқ мақтаб юбормоқ, мақтовини келтирмоқ, кўкка кўтармоқ; 2; اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ Оллоҳ таолога ҳамду санолар бўлсин! иборасини талаффуз қилмоқ; IV أَحْمَدَ мақтовга сазовор деб билмоқ

– أَحْمَدُ 1. мақтовга энг сазовор, энг мақтовга арзийдиган; 2. *ат.от, мз.* Аҳмад

– أَحْمَدِيٌّ 1. мусулмонга оид, исломга алоқадор; الشَّرِيعَةُ الْـ~ـةُ дини ислом шариати; 2. мусулмон киши

– حَامِدٌ 1) мақтовчи, мадҳ айтувчи, мадҳ қилувчи; 2) ҳамд айтувчи

– حَمَّادٌ мақтовчи, кўкларга кўтарувчи, ҳамду сано ўқувчи

– حَمْدٌ 1) мақтов, мадҳ, мақташ, шарафлаш, улуғлаш, кўкларга кўтариш; 2) ҳамд, ҳамду сано, миннатдорлик; لِلّٰهِ الْـ~ *ёки* لِلّٰهِ ~ا Оллоҳ таолога ҳамду санолар бўлсин!

– حَمْدَانِيُّونَ: الْـ~ *тар.* ҳамадонийлар

– حَمَّدَةٌ: رَجُلٌ ~ мақтанчоқ одам

– حَمُودٌ 1) мақтовга сазовор, мақташга лойиқ; 2) миннатдор

– حَمِيدٌ 1) мақтовга сазовор, мақтаса арзийдиган; السُّمْعَة ~ обрў-эътиборли, яхши обрўга эга; 2) хатарсиз, хавфли эмас (*касаллик ҳақида*); зиёнсиз (*шиш*)

– مُحَمَّدٌ мақталган, мақтаб юборилган

– مَحْمَدَةٌ *кўп.* مَحَامِدُ яхши хусусият, фазилат, яхши сифат; мақталадиган фазилат, мақтовга сазовор томон; мақталадиган қилиқ, муомала

– مَحْمَدَةٌ мақтов, мадҳ, шараф

– مَحْمُودٌ мақталган, мадҳ этилган; мақтовга сазовор, мақташга арзигулик: السِّيرَة ~ ҳаёт тарзи мақтовга сазовор, мақташга арзийдиган ҳаёт тарзли (*инсон*); السُّمْعَة ~ яхши обрўли, обрўси яхши (*инсон*)

– مَحْمُودَةٌ *бот.* печак, ўт, печак гул, чирмовиқ

– مَحْمُودِيَّةٌ скаммоний (*ич бўшаштирадиган доривор*)

حَمْدَلَ "أَلْحَمْدُ لِلّه" Оллоҳ таолога ҳамду санолар бўлсин!" иборасини талаффуз қилмоқ

– حَمْدَلَةٌ "أَلْحَمْدُ لِلّه" Оллоҳ таолога ҳамду санолар бўлсин!"иборасини талаффуз қилиш

II حَمَّرَ (حمر) 1) қизил рангга бўямоқ; 2) қовурмоқ, куйдирмоқ, қиздирмоқ; V تَحَمَّرَ 1) қизил рангга бўялмоқ; 2) (*лабни*) бўямоқ; 3) қовурилмоқ, куймоқ; IX اِحْمَرَّ қизил тусга кирмоқ, қизармоқ; XI اِحْمَارَّ қизармоқ, қизил тус олмоқ

– أَحْمَرُ *мн.* حَمْرَاءُ *кўп.* حُمْرٌ қизил; الرَّايَةُ الْحَمْرَاءُ қизил байроқ; ~ (دُونَ) تَحْتَ инфрақизил; الْـ~ وَ الأَسْوَدُ а) араблар ва ҳабашлар; б) барча инсонлар; الْـ~ ёки الشِّفَاهِ ~ лабга суртиладиган ёғупа, الْخُدُودِ ~ яноқнинг қизиллиги; ~ مَوْتٌ *қар.* مَوْتٌ;سَنَةٌ حَمْرَاءُ қаттиқ (вазмин, оғир) келган йил; الْـ~انِ *ик.с. маж.* а) гўшт ва нон; б) гўшт ва шароб; в)олтин ва заъфарон

– اِحْمِرَارٌ қизариш; қизиллик

– حَمَّارٌ *кўп.* حَمَّارَةٌ эшак ҳайдовчи, эшакларни ҳайдаб борувчи

– حِمَارٌ *кўп.* حُمُرٌ, حَمِيرٌ эшак; الزَّرَدِ ~ зебра; الْوَحْشِ ~ ёввойи эшак; !~ يَا لَكَ مِنْ сен қанақа эшаксан ўзи!; ◊ خَشَبٍ ~ эшак, чорпоя, остлик, таглик, таг курси, поя

– حِمَارَةٌ *кўп.* حَمَائِرُ урғочи эшак

– حَمَّارَةٌ жазирама иссиқ; الْقَيْظِ ~ ёзнинг энг иссиқ пайти

– حُمَرٌ қизил лойтупроқ

– حُمَرٌ битум, асфальт; тоғ смоласи (елими)

– حُمْرَاءُ занг касали, хина касали (*бошоқли ўсимликларда*); ◊ الْـ~ а) Алҳамбра (*Гранададаги сарой номи*); б) Месопотамия

– حَمْرَاوِيٌّ *зоол.* ботқалдоқ, баликчи ўрдак

– حُمْرَةٌ 1) қизиллик; юзнинг қизили; 2) қисил ранг, тус; 3) қизил ёғупа; قَلَمٍ ~ лабга суртиладиган қизил ёғупа; 4) пишиқ ғишт кукуни; 5) *мед.* сарамас касаллиги; الْخَنَازِيرِ ~ *мед.* тепки (*қулоқости безларининг яллиғланиши*)

– حُمَيْرَاءُ *мед.* қизамиқ, қизилча (*болалар касаллиги*)

– حُمَيْرَةٌ *мед.* қизилча; қизамиқ

– مُحَمَّرٌ қовурилган, қовуриб қиздирилган

– يَحْمُورٌ 1) гемоглобин; 2) ёввойи эшак

حَمْرَقَ 1) (*бирор к. нинг*) умид-орзуларини йўққа чиқармоқ; 2) (*бирор н. да*) иштирок этишдан бош тортмоқ; сўзидан (*фикридан*) қайтмоқ, айнимоқ; 3; ёпишиб олмоқ, осилиб олмоқ, чатоқ чиқармоқ, инжиқлик қилмоқ

– حَمْرَقَةٌ 1) орзу-умидларни йўққа чиқариш; (*бирор н. да*) иштирок этишдан бош тортиш

I حَمَزَ (и)حَمْزٌ (*тилни*) ачиштирмоқ, ловуллатмоқ; حَمُزَ (у) حَمَازَةٌ куч-қувватга тўлмоқ, кучли бўлиб кетмоқ

– حَامِزٌ 1) нордон, аччиқ таъмли; 2) = حَمِيزٌ

– حَمِيزٌ : الْفُؤَادِ ~ қувноқ, хушчақчақ, ёқимтой

I حَمَسَ (у) حَمْسٌ қовурмоқ, қовуриб қизартирмоқ; حَمِسَ (у) حَمَاسَةٌ жасур бўлмоқ, жасоратли (*мард*) бўлмоқ, жасорат кўрсатмоқ; руҳланмоқ, ғайратланмоқ, жонланмох, илҳом олмоқ; حَمِسَ (а) حَمَسٌ = حَمُسَ; II حَمَّسَ 1) руҳлантирмоқ, ғайратлантирмоқ, жонлантирмоқ, илҳом бермоқ; 2; жуда қовуриб юбормоқ; V تَحَمَّسَ 1) руҳланмоқ, ғайратланмоқ, жонланмоқ, илҳомланмоқ; 2) ҳаяжонланмоқ, изтиробга тушмоқ, ҳовлиқмоқ; X اِسْتَحْمَسَ (*бирор н. га*) қизиқтирмоқ, ҳавасини келтирмоқ (عَلَى)

– أَحْمَسُ *мн.* حَمْسَاءُ *кўп.* حُمْسٌ 1) ғайратли, тиришқоқ, серҳафсала; сабот-матонатли, сўзини ўтказадиган; ғайрат-шижоатга тўла, ташаббускор

– تَحَمُّسٌ 1) руҳланиш, ғайратланиш; илҳомланиш, ғайрат-шижоат; 2) тиришқоқлик, ғайрат, ҳафсала; сабот-матонат

– حَمَاسٌ ғайрат, ғайрат-шижоат, завқ-шавқ, сурур; وَ دَبَّ الْـ~ بَيْنَهُمْ улар ғайратга тўлиб-тошиб кетдилар

– حَمَاسَةٌ 1) мардлик, жасурлик, жасорат; 2) ғайрат, ғайрат-шижоат, بِـ~ ғайрат билан, ғайрат-шижоат билан. الْـ~ Ҳамоса (*машҳур шеърлар тўпламининг номи*)

– حَمَاسِيٌّ оташин, астойдил, ғайрат-шижоатга тўла; завқ-шавқли, сурурли

– حَمِسٌ 1) ғайрат-шижоатга тўла; 2) ғайратли, тиришқоқ, серҳафсала

– مُتَحَمِّسٌ 1) ғайрати тўлиб-тошиб кетган; 2) ҳаяжонда қолган, изтробда қолган, ҳовлиққан

I حَمَشَ (у) حَمْشٌ хафа қилмоқ, жаҳлини чиқармоқ, қўзғатмоқ, безовта қилмоқ; таъсир қилмоқ, ҳаяжонлантирмоқ, асабийлаштирмоқ

– حَمِشٌ жаҳли чиққан, безовта; ҳаяжонланган, асабийлашган

II حَمَّصَ (حمص) қовурмоқ, қовуриб қизартирмоқ; пиширмоқ, ёпмоқ; ~ الْبُنَّ қаҳвани қовурмоқ; V تَحَمَّصَ қовурилмоқ, қовурилиб қизармоқ

– تَحْمِيصٌ 1) қовуриш, қовуриб қизартириш; 2) қизитиш, илитиш; الــ~ عَنْبَرُ тех. иситиш, қизитиш камераси

– حَمَّاصَةٌ кўп. ~َاتٌ — қовуриш учун тайёрланган мослама; ~ الْخُبْزِ тостер (қарсиллама нон тайёрланадиган мослама)

– حِمَّصٌ، حُمُّصٌ жам. турк (Миср) нўхоти

– حِمَّصَانِيٌّ - кўп. حِمَّصَانِيَّةٌ нўхотфуруш

– حُمُّصَةٌ кўп. ~َاتٌ — бир дона нўхот; анат. лиқилдоқ

– مِحْمَصَةٌ това, сковородка (қаҳва, нўхат ва ш. к. ларни қовуриш учун)

I حَمُضَ (у) حُمُوضَةٌ нордон бўлмоқ, кислотали бўлмоқ; II حَمَّضَ (бирор н. ни) нордон қилмоқ; кислотали қилмоқ; 2) кимё. оксидламоқ; кислота билан ишлов бермоқ, кислота билан заҳарламоқ; фото. плёнкани дорига солиб сувратини чиқармоқ, кўринадиган қилмоқ; 3) ачимоқ, ачиб қолмоқ (сут ҳақида)

– حَامِضٌ кўп. حَوَامِضُ 1. нордон, ачиган, кислотали; 2) 1) кимё. кислота; ~ الْبَوْلِ ёки ~ بَوْلِيٌّ ёки ~ الْبُولِيكِ сийдик кислотаси; ~ الْفِنِّيكِ карбол кислота; ~ كَاوٍ кумуш нитрати; ~ الْكِبْرِيتِ ёки ~ الْكِبْرِيتِيكِ сульфат кислотаси; ~ اللَّبَنِيكِ сут кислотаси; ~ النِّيتْرِيكِ азот кислотаси; 2) лимон

– حُمَّاضٌ бот. шавель

– حَمْضٌ кўп. أَحْمَاضٌ، حُمُوضٌ кимё. кислота; ~ الْأَزُوتِ ёки ~ الــ الْأَزُوتِيكُ азот кислотаси; ~ السِّلْفُورِ ёки ~ السِّلْفُورِيكِ сульфат кислотаси; ~ الْكِلُورِ қар. كِلُورٌ، ~ النَّمْلِ чумоли кислотаси; الْأَحْمَاضُ الْأَمِينِيَّةُ аминокислоталар

– حَمْضِيَّاتٌ кўп. цитрус мевалар

– حُمُوضَةٌ 1) кислота, нордон таъм; 2) кислота миқдори

– حُمَّاضٌ = حُمَيْضٌ

– مُحَمَّضٌ 1) нордон; 2) кимё. оксидланган

حَمَاطٌ (ўсимлик номи) ҳамот

– حَمَاطَةٌ томоқ (бўғиз) даги оғриқ

– حِمْطَاطٌ ўсимликлар ичида юрадиган устида нақши бор қурт

I حَمُقَ (у) حَمَاقَةٌ 1) аҳмоқ бўлмоқ, тентак бўлмоқ; 2) жаҳли чиқмоқ; II حَمَّقَ 1) аҳмоқ (тентак) деб ҳисобламоқ; 2) аҳмоқ деб атамоқ; 3) аҳмоқ қилмоқ, лақиллатмоқ, майна қилмоқ; IV أَحْمَقَ = II; VI تَحَامَقَ ўзини гўлликка солмоқ; VII انْحَمَقَ жаҳли чиқмоқ; қаттиқ ғазабланмоқ; X اسْتَحْمَقَ аҳмоқ (тентак) деб ҳисобламоқ

– أَحْمَقُ мн. حَمْقَاءُ кўп. حُمْقٌ، حَمْقَى 1. аҳмоқ, тентак; жаҳлдор, сержаҳл, баджаҳл; 2. аҳмоқ одам; ◊ بَقْلَةُ الْحَمْقَاءِ ёки الْبَقْلَةُ الْحَمْقَاءُ бот. қуёнқулоқ, семизўт, гулбеор

– حُمَاقٌ мед. сувчечак

– حَمَاقَةٌ 1) ҳамоқат, аҳмоқлик; ~ هَذِهِ لَيْسَ بَعْدَهَا бу ўтакетган аҳмоқликдир; ~ هَذِهِ دُونَهَا كُلُّ ~ қар. دُونَ: ... أَنَّ ~ مِنَ الــ шу нарса тентакликки, ; 2) ножўя қилиқ; ~ ارْتَكَبَ аҳмоқлик, тентаклик қилмоқ; 3) ғазаб, жаҳл

– حُمْقٌ 1) аҳмоқлик, тентаклик; 2) ғазаб, жаҳл

– حَمْقَانُ жаҳл чиққан; ғазабли; аччиқланган, асабийлашган, қони қайнаган, дарғазаб

– حَمَقِيٌّ серзарда, жиртаки, жиззаки

– مَحْمُوقٌ жаҳли чиққан; ғазабланган

I حَمَلَ (у) حَمْلٌ 1) олиб бормоқ, кўтариб олиб бормоқ, ташимоқ, элтмоқ; кўчирмоқ, ўтказмоқ; 2) олмоқ, кўтармоқ (юкни); (бирор н. ни) олиб ташламоқ, олиб қўймоқ, чиқариб олмоқ (عَنْ); ушлаб турмоқ, кўтариб турмоқ, тутиб турмоқ; 3) (бирор ҳиссиётга) эга бўлмоқ; ~ الْحِقْدَ لِـ... ёмон кўрмоқ, (бирор к. дан) нафратланмоқ; ~ فِكْرَةً طَيِّبَةً (бирор к. га нисбатан) яхши фикрда бўлмоқ (عَنْ); 4) ...да бор бўлмоқ, эга бўлмоқ; ~ الْمَقَالُ تَوْقِيعَهُ унинг имзоси бор бўлган мақола (сўзма-сўз: мақола унинг имзосига эга); ~ أَمْرَاضًا مُعْدِيَةً юқумли касалликларни тарқатмоқ, юқтирмоқ; ~ اسْمًا لَامِعًا ажойиб обрў-эътиборга эга бўлмоқ; ~ مُؤَهَّلًا аттестат соҳиби бўлмоқ; 5) сафарбар қилмоқ, оёққа турғизмоқ; (бирор н. га) қайрамоқ, ундамоқ, рағбатлантирмоқ, истак туғдирмоқ, қизиқтирмоқ, қўзғатмоқ (عَلَى); 6) (бирор н. га) ташланмоқ, ҳужум қилмоқ, атака қилмоқ (عَلَى); ~ عَلَيْهِ حَمْلَةً شَعْوَاءَ (бирор к. га қарши) кампания олиб бормоқ (عَلَى); бирор кимга қарши шиддатли атака олиб бормоқ; 7) ҳосил бермоқ (дарахт); 8) (бирор к. дан) ҳомиладор бўлмоқ (مِنْ); 9) (бирор н. ни бирор к. га) тааллуқли, мансуб деб ҳисобламоқ (عَلَى); ◊ ~ـهُ مَحْمَلَ حُسْنِ النِّيَّةِ бирор нимага хайрихоҳлик билан қарамоқ; II حَمَّلَ 1) олиб бордирмоқ, кўтартирмоқ, оғир иш юклаб қийнамоқ, оғир юк юкламоқ; юк ортмоқ, юкламоқ (кемага); юкламоқ (масъулият); ~ الْمَسْؤُولِيَّةَ бирор кимга масъулият юкламоқ; ◊ ~ـهُ الْخَسَائِرَ الْفَادِحَةَ унга жуда катта талофат етказмоқ; IV أَحْمَلَ кўтаришда ёрдам бермоқ, кўтаришмоқ; V تَحَمَّلَ 1) ўз устига юкламоқ; 2) ўз гарданига олмоқ (масъулиятни, сарф-харажатни); ~ الْمَسْؤُولِيَّةَ (бирор масалада) масъулиятни ўз елкасига олмоқ (عَنْ); 3) сабр, қилмоқ, бардош қилмоқ, чидамоқ, тоқат қилмоқ, сабр қилмоқ.. 4) узоқ вақт кийилмоқ (кийим); 5)жўнамоқ, жўнаб кетмоқ; IV تَحَامَلَ 1) (бирор н. ни) ўз оғирлиги билан босмоқ (عَلَى) 2) (бирор к. га) ҳужум қилмоқ (عَلَى); (бирор к. ни) таъқиб қилмоқ (عَلَى); 3) (бирор

к. га) нафрат, ғазаб кўзи билан қарамоқ (عَلَى) 4) хорламоқ, пастга урмоқ; 5) *(бирор н. да)* чўрткесар бўлмоқ (فِي); 6) *(бирор н. да)* қаттиқ турмоқ, сўзини ўтказмоқ (فِي) 7) *(бирор н. ни)* зўрға-зўрға бажармоқ, аранг амалга оширмоқ; оёқда зўрға турмоқ; صَارَ قَادِرًا أَنْ يَتَحَامَلَ عَلَى نَفْسِهِ بَعْدَ الْمَرَضِ касалликдан тузалгач, у ўзи оёқда тура оладиган бўлиб қолди; يَتَحَامَلُ عَلَى عُكَازَيْنِ у қўлтиқтаёқда аранг ҳаракат қилади; VII اِنْحَمَلَ кўтара оладиган бўлмоқ, таший оладиган бўлмоқ; VIII اِحْتَمَلَ 1) ўз зиммасига олмоқ, гарданига олмоқ; 2) чидамоқ, тоқат қилмоқ, бардош бермоқ; لَا يُحْتَمَلُ бардош қилиб бўлмайдиган, чидаб бўлмайдиган; لَا يَحْتَمِلُ هَذَا لَا يَحْتَمِلُ هَذَا شَكًّا تَأْوِيلَيْنِ буни икки хил тушунтириш мумкин эмас; бу ҳеч қандай шак-шубҳа туғдирмайди; 3) *шунингдек.* мажҳул нисбатда ҳам; мумкин бўлмоқ, эҳтимол, бор бўлмоқ; 4) узоқ вақт кийилмоқ *(кийим)*; X اِسْتَحْمَلَ 1) чидамоқ, бардош бермоқ, маҳкам турмоқ, тоқат қилмоқ; 2) узоқ вақт кийилмоқ *(кийим)*

– اِحْتِمَالٌ 1) чидаш, тоқат қилиш, бардош бериш; 2) *шунингдек.* قُوَّةُ الـ~ сабр-тоқат, чидам; شَدِيدُ الـ~ жуда бардошли, ғоят сабр-тоқатли; 3) эҳтимоллик, имконият; الْوُقُوعِ ~ содир бўлиш эҳтимоли бор; قَلِيلُ الـ~ эҳтимолдан узоқ, унча ишониб бўлмайдиган, д аргумон; نَظَرِيَّةُ الـ~ *мат.* эҳтимоллик назарияси; 4) чидамлилик, пишиқлик, мустаҳкамлик *(кийим ҳақида)*

– تَحَامُلٌ чидаб бўлмаслик, тоқат қилиб бўлмаслик, нотўғри тушунча, хато фикр, адолатсизлик билан қараш, ғаразгўйлик

– تَحَمُّلٌ 1) ўз зиммасига олиш, гарданига олиш *(бирор масъулиятни)*; 2) *(ғам)* чекиш, тортиш; 3) бардошлилик, сабр-тоқатлилик; 4) чидамлилик, пишиқлик, мустаҳкамлик *(кийим ҳақида)*

– تَحْمِيلٌ 1) оғир иш юклаб қийнаш, юк юклаш, машаққатга қўйиш *(бирор н. ни)*, гарданига юклаш, елкасига қўйиш; 2) юклаш, юкларни жойлаш; وَتَفْرِيغُ الْبَضَائِعِ ~ товарларни юклаш ва тушириш; ◊ ~ـةُ الْمَهْبِلِ *мед.* бачадон йўли

– حَامِلٌ[1] *кўп.* حَمَلَةٌ 1. 1) кўтариб борувчи, элтувчи, ташувчи; 2) молик; ...и (...си) бор, ...нинг эгаси, ...нинг соҳиби; حَمَلَةُ الْأَقْلَامِ *маж.* қалам аҳли (соҳиби), ёзувчилар; 2. 1) ташувчи одам, қимматли қоғозга эга бўлган киши; الْمَلَارِيَا ~ الْبَعُوضُ чивинлар безгак тарқатувчилардир; 2) тақдим қилувчи; هَذِهِ الْوَرَقَةِ ~ ушбу варақани тақдим этувчи; 3) учоёқ, сепоя *(рассомчиликда ишлатиладиган уч оёқли дастгоҳ)*; таглик, поя, тиргак; 4) кронштейн; 5) *бот.* гулўрин

– حَامِلٌ[2] *кўп.* حَوَامِلُ، حَامِلَاتٌ ҳомиладор, иккиқат; مَرْأَةٌ ~ ҳомиладор аёл

– حَامِلَةٌ *кўп.* ~َاتٌ 1) ташувчи, элтувчи, кўтарувчи; الطَّائِرَاتِ ~ самолётлар ташувчи катта кема, авианосец; 2) ҳомиладор, иккиқат

– حَامُولٌ ҳомил *(ёсмиқ ўсимлиги касаллиги)*; الْكَتَّانِ ~ *бот.* печак

– حُمْلٌ *кўп.* حُمُلٌ тўлов, ҳақ, бадал; жарима, штраф

– حَمَّالٌ ҳаммол, юккаш, юк ташувчи

– حِمَالٌ = حِمَالَةٌ

– حِمَالَةٌ[1] 1 ҳаммоллик касби

– حَمَّالَةٌ[2] *кўп.* 2 حَمَائِلُ 1) тасма, қайиш; портупея *(қилич ёки дала сумкасининг қайиши)*; 2) подтяжка *(икки елкадан тортиб қўйилган тасма)*; 3) тумор; حَمَائِلُ وَتَمَائِمُ туморлар

– حَمَّالَةٌ *кўп.* ~َاتٌ 1) замбил, носилка; 2) подтяжка *(бундан олдинги мақола;* لِلصَّدْرِ ~ сийнабанд, бюстгальтер; 3) таглик, тиргак, поя; кўприк устуни ёки тиргаги

– حَمْلٌ 1) ташиш, элтиш кўтариш; الْأَثْقَالِ ~ *спорт.* оғир атлетика; тош кўтариш; 2) ҳомиладор бўлиш, бўйида бўлиш; ҳомиладорлик; فِي دَوْرِ الـ~ ҳомиладорлик даврида; 4) ҳамл *(200 кг. га* أُقَّةٌ *ёки 249,6 кг. га тенг оғирлик ўлчови)*

– حَمَلٌ *кўп.* حُمْلَانٌ қўзичоқ; بُرْجُ الـ~ *астр.* Ҳамал буржи

– حِمْلٌ *кўп.* أَحْمَالٌ юк, вазмин, оғир юк, оғирлик; الْبَعِيرِ ~ туя кўтара оладиган энг оғир юк

– حَمْلَةٌ *кўп.* حَمَلَاتٌ 1) ҳамла, ҳужум, атака; شَعْوَاءُ ~ шиддатли ҳамла; 2) юриш, сафар, поход, экспедиция; кампания; انْتِخَابِيَّةٌ ~ сайлов кампанияси; عَسْكَرِيَّةٌ ~ ҳарбий экспедиция, ҳарбий юриш; 3) ҳамла *(60* أُقَّةٌ *ёки 74,88 кг га тенг бўлган оғирлик ўлчови)*

– حَمَلِيٌّ *кўп.* حَمَلِيَّةٌ сувфуруш, сув сотувчи *(бозорда)*

– حَمُولٌ[1] 1 бардошли, сабр-тоқатли, чидамли

– حَمُولٌ[2] сув билан оқиб келадиган оқинди; чўкинди, ўтринди *(шамол, сув ёки муз олиб келиб ҳосил қилган чўкинди жинслар қатлами)*

– حُمُولٌ тепасига тахтиравон юкланган, ўрнатилган туя

– حَمُولَةٌ юк ташийдиган ҳайвон *(туя, эшак ва ҳ.к.)*

– حُمُولَةٌ 1) юк, вазмин нарса, туя кўтариши мумкин бўлган оғирлик; 2) сиғим, сиғдира олишлик, юк кўтариш имконияти; кеманинг ҳажми; 3) юк кўтара олиш қуввати

– حَمِيلٌ 1. олиб бориладиган, кўтариб бориладиган; 2. пушт, ҳомила, она қорнидаги бола; қориндаги ҳомила

– حَمِيلَةٌ[1] 1 *кўп.* حَمَائِلُ 1) портупея *(қар.* حَمَّالَةٌ[2]); 2) *(бирор к. учун)* ортиқча юк (عَلَى); боқинди, нонхўр, бировнинг қарамоғида бўлган одам; *(бирор к. нинг)* қўлига қараган, измида бўлган шахс; كَانَ ~ عَلَى ... ...нинг қўлига қараб қолмоқ, ...нинг измида бўлмоқ

– حَمِيلَةٌ[2] *кўп.* حَمَائِلُ уруғ (қабила) жамоаси

– مُحْتَمَلٌ эҳтимоли бор; مِنَ الـ~ أَنْ ... эҳтимолки, ...; ...ш (...иш) эҳтимоли бор; مِنْ غَيْرِ الـ~ أَنْ ... мумкин эмишки, ...; ...ши (...иши) мумкин эмас

– مَحْمَلٌ، مِحْمَلٌ[1] *кўп.* مَحَامِلُ замбил, носилка, тахтиравон;

الـ~ الشَّرِيفُ маҳмали шариф (*Каъбатуллога каъбапўш ва б. ҳадялар билан тайёрланган тахтиравон*)

– مَحْمَلٌ[2] сифат; لَمْ آخُذْ شَكْوَاهُ عَلَى ~ الْجِدِّ (أَحْمِلْ) мен унинг шикоятига жиддий сифат деб қарамадим; حَمَلَهُ ~ الدَّعَابَةِ уни ҳазилсифат деб билмоқ; 2) баҳона, важ, сабаб; 3) асос, база; ~ كُرَيَّاتٍ шарикли подшипник

مُحَمَّلٌ- оғир юк юкланган; (*бирор н. нинг*) машаққати остида қолган, қийноғида қолган (بِ)

– مِحْمَلٌ қилич илиб қўйиладиган илгак

– مَحْمُولٌ *кўп.* ـاتٌ 1. 1) олиб бориладиган, кўтариб бориладиган, ташиладиган; 2)моторлаштирилган; 2. 1) юк, оғир нарса; 2) сиғим, сиғдира олишлик; юк кўтариш имконияти; 4) *мант.* муҳокама предметини (*субъектини*) аниқловчи мантиқий тушунча; ~ عَلَيْهِ субъект

حِمْلَاجٌ *кўп.* حَمَالِيجُ темирчилик босқони (*оловга дам бериб, уни кучайтирадиган мослама*); кавшарлашда, қалайлашда ишлатиладиган асбоб (трубка); труба (қувур) оғзига ўрнатиладиган конуссимон найча

حَمْلَقَ 1) бақрайиб қарамоқ, кўзини чақчайтириб қарамоқ; (*бирор н. га*) ҳайрон бўлиб қарамоқ (بِ، فِي), кўзини катта очмоқ; 2) *кўч. м.* анқайиб, безрайиб қараб турмоқ

– حِمْلَاقٌ *кўп.* حَمَالِيقُ кўз қовоғининг ички томони; *анат.* кўз жилди

– حَمْلَقَةٌ ҳайрон бўлиб ташланган назар (қараш)

– حَمْوٌ، حَمٌ[1] *кўп.* أَحْمَاءٌ қайнота, амаки; божа; حَمُوهُ (*бирор к.*) унинг қайнотаси; حَمِيهِ *қар. к.* унинг қайнотасининг; حَمَاهُ *туш. к.* унинг қайнотасини

– حَمَاةٌ *кўп.* حَمَوَاتٌ қайнона

– حَمَاوَةٌ 1) иссиқлик, ҳарорат; 2) ўткирлик (*тамаки ҳақида*)

– حَمْوٌ[2] иссиқ ҳарорат, жазирама иссиқ; ◊ ~ النِّيلِ *мед.* темиратки

– حُمُوَّةٌ чўғ, лахча чўғ, аланга

I حَمَى (حمى) (*u*) حِمَايَةٌ 1) ҳимоя қилмоқ, мудофаа қилмоқ, қўриқламоқ, асрамоқ; حَمَاهُ اللهُ مِنْ شَرِّ الْأَعْيُنِ! уни ёмон кўзлардан Оллоҳ асрасин!; 2) ёқламоқ, ҳомий бўлмоқ, қаноти остида сақламоқ; 3)парҳез қилдирмоқ, парҳез буюрмоқ; حَمِيَ (*a*) حُمُوٌّ 1) қизимоқ, исимоқ, иссиқ бўлмоқ, чўғ бўлмоқ, кескинлашмоқ, жиддий тус олмоқ; авжига чиқмоқ; ~تِ الْمَعْرَكَةُ жанг авжига чиқди; ~ وَطِيسٌ *қар.* الْوَطِيسُ; 2) (*бирор к. га нисбатан*) ғазаби тошмоқ (عَلَى); II حَمَّى 1) қизитмоқ, иситмоқ; кескинлатмоқ; 2) ювмоқ, чўмилтирмоқ; III حَامَى (*бирор к. ни*) ҳимоя қилмоқ, мудофаа қилмоқ, тарафини олмоқ (عَنْ); (*бирор к. ни*) қўллаб-қувватламоқ (عَنْ); IV أَحْمَى иситмоқ, илитмоқ, қизитмоқ, кескинлаштирмоқ; ~ الْمَكَانَ жойни дахлсиз қилмоқ; V تَحَمَّى парҳез қилмоқ, парҳезда бўлмоқ; VI تَحَامَى ўзини ҳимоя қилмоқ, ўзини эҳтиёт қилмоқ, ўзини четга тортмоқ, сақланмоқ; VIII احْتَمَى 1) ўзини ҳимоя қилмоқ; пана бўлмоқ, тўсилмоқ; яширинмоқ, ўзини панага олмоқ (فِي); 2) ҳимоя қилдирмоқ; (*бирор к. нинг*) паноҳига сиғинмоқ, ҳимоя талаб қилмоқ (مِنْ); 3) парҳез қилмоқ, парҳезда бўлмоқ

– إِحْمَاءٌ иситиш, қизитиш, илитиш, кескинлаштириш

– تَحَامٍ ўз-ўзини ҳимоя қилиш; ...تَحَامِيًا لِـ ...га йўл қўймаслик учун, ...нинг олдини олиш учун

– حَامٍ[1] *мн.* حَامِيَةٌ 1. 1) ҳимоя (мудофаа) қилувчи, ҳимоя қиладиган, ёқлайдиган; ҳомийлик кўрсатувчи, енгиллик туғдирадиган; ضَرِيبَةٌ حَامِيَةٌ енгиллик қилишни кўзлаб белгиланган бож; 2) иссиқ, қайноқ; حَامِي الْوَطِيسِ кучли, шиддатли, қизғин, қайноқ (*тортишув ҳақида*); حَامِي الطَّبْعِ сержаҳл, аччиғи тез, жиззаки, тажанг; 3) аччиқ, нордон (*овқат*); аччиқ, ўткир (*тамаки*); ◊ بِالْحَامِي وَ بِالْبَارِدِ ҳам эркалаб, ҳам дўқ-пўписа билан (*сўзма-сўз:* ҳам иссиқ билан, ҳам совуқ билан); 2. *кўп.* حُمَاةٌ ҳомий, ҳимоячи; حَامِي الْمَرْمَى *спорт.* дорвозабон; حَامِي الْمَعَارِفِ маърифат учун курашувчи

– حَامٍ[2] туянинг эркаги

– حَامِيَةٌ *кўп.* ـاتٌ — гарнизон; пикет (*кичкина соқчилар отряди*)

– حِمَايَةٌ 1. ҳимоя қилинувчи, ҳимоя остидаги; 2. 1) ҳимоя, мудофаа; қўриқлаш, пойлаш, ҳомийлик қилиш; ~ نَفْسِهِ ўз-ўзини ҳимоя қилиш, ўз-ўзини мудофаа қилиш; ~ الْأُمُومَةِ оналикни муҳофаза қилиш; الـ~ الْجُمْرُكِيَّةُ енгиллик қилишни кўзлаб белгиланган божлар; ~ حَقِّ الْمُؤَلِّفِ муаллифлик ҳуқуқи муҳофазаси; 2) ҳомийлик

– حُمَةٌ 1) найза, ниш (*чақадиган ҳашоратларда*); 2) заҳар

– حُمًّى *қар.* حمّ

– حِمًى дахлсиз нарса; заповедник

– حَمِيٌّ таъқиқланган, ман этилган, дахлсиз; эришиб бўлмайдиган, етишиб бўлмайдиган, ёнига йўлатмайдиган.

– حُمَيًّا 1) ғайрат, куч-қувват, интилиш; 2) шиддат

– حِمْيَةٌ парҳез

– حَمِيَّةٌ 1) ўт, олов, чўғ, ҳарорат, жиззакилик, жиртакилик, шиддат; 2) интилиш, тиришиш, энтузиазм; 3) димоғдорлик, такаббурлик, кеккайиш, гердайиш; нафрат, жирканиш

– مُحَامٍ *мн.* مُحَامِيَةٌ 1. ҳимоя қилувчи, мудофаа қилувчи; 2. ҳимоячи, адвокат, оқловчи

– مُحَامَاةٌ ҳимоя, ҳимоя қилиш, адвокатлик фаолияти, адвокатура

– مُحْتَمًى бошпана

– مَحْمِيٌّ 1. ҳимоя остига олинган, қўриқланадиган, пойланадиган; 2. ҳимояга олинган шахс, бировнинг қаноти остидаги одам

– مَحْمِيَّةٌ *кўп.* اتٌ — ҳомийлик, ҳимоя

حِمْيَرُ *тар.* Ҳимяр

– حِمْيَرِيٌّ ҳимярий, ҳимярга оид; الـ~ـــة ҳимяр тили; الفَهْمُ

الـ~ *маж.* тушунмаслик

I. حَنَّ[1] (*а, и*) حَنِينٌ 1) (*бирор н. ни*) жуда қаттиқ тусамоқ, (*бирор н. га*) интилмоқ (إِلَى); (*бирор н. ни*) соғинмоқ, (*бирор н. га*) муштоқ бўлмоқ (إِلَى); 2) ғамгин, мунгли овоз бермоқ (*чиқармоқ*); حَنَّ[2] (*а/и*) حَنَانٌ аямоқ, раҳм қилмоқ, раҳми келмоқ; (*бирор н. га*) ғамхўрлик, меҳрибонлик қилмоқ (عَلَى); II حَنَّنَ 1) гулламоқ (*дарахт*); 2) (*бирор к. га нисбатан*) раҳмини келтирмоқ (عَلَى); ◊ اللهُ يُحَنِّنُ عَلَيْكَ! сенга Оллоҳнинг раҳми келсин!; V تَحَنَّنَ раҳм қилмоқ, раҳми келмоқ, (*бирор к. га*) юраги ачишмоқ, ичи ачишмоқ (عَلَى)

– تَحْنَانٌ соғинч, муштоқлик

– تَحَنُّنٌ меҳрибонлик, раҳм-шафқат, ачиниш; فِي ~ раҳм-шафқат билан

– حِنٌّ *зоол.* тоғчумчуқ

– حَنَّاءٌ = حِنَّاءٌ *қар.* حنا

– حَنَانٌ раҳм-шафқат, меҳр, меҳрибонлик; ачиниш

– حَنَّانٌ меҳрибон, раҳмдил, раҳм-шафқатли

– حَنَّةٌ раҳм-шафқат, шафқат қилиш, ачиниш; ~ الرَّجُلِ эркакнинг хотини

– حِنَّةٌ *қар.* حَنَّا

– حَنُونٌ раҳм-шафқатли, меҳрибон; 2) ачинарли, кишининг раҳмини келтирадиган; 3) шафқатли, ёқимли; ◊ الأُمُّ الـ~ـــة мия қобиғи

– حَنِينٌ 1) муштоқлик, жўшқин иштиёқ; 2) соғинч, меҳр-шафқат; 3) фиғон, нола, оҳ тортиш.

– حُنَيْنٌ *am. om, мз.* Ҳунайн; ◊ رَجَعَ (عَادَ) بِخُفَّيْ ~ у қуп-қуруқ қайтиб келди (*сўзма-сўз:* у Ҳунайннинг туфлиси билан қайтиб келди)

– حَنِيَّةٌ меҳрибонлик, раҳм-шафқатлилик

حَنَّا *am. om, мн.* Ҳанно

(حنأ) II حَنَّأَ (*хина қўймоқ, хина билан бўямоқ*

– حِنَّاءٌ *жам.* حَنَّانٌ, حُنْآنٌ *бот.* хина; تَمْرُ ~ *хинанинг очилган гуллари;* ~ تَمْرُ إِفْرَنْكِيَّة *бот.* саёқгул; لَيْلَةُ الحِنَّاءِ (الحِنَّة) бўлажак келиннинг тўй олдидан соч ва тирноқларини бўяш муносабати билан бериладиган базми; ◊ أَبُو الـ~ *зоол.* тоғчумчуқ

– حِنَّاءَةٌ *кўп.* اتٌ — хина ўсимлиги

– حَنِيَّةٌ ёй, камон (*курол*)

حَنْبَلِيٌّ *кўп.* حَنَابِلَةٌ 1. ислом шариати кўрсатмаларига қаттиқ амал қилувчи одам; 2. *дин.* ҳанбалий (*имом ибн Ҳанбал мазҳабига мансуб*)

الـ~: حَنْبَلِيَّةٌ ислом шариатига имом ибн Ҳанбал таълимотига биноан амал қилиш, ҳанбалийлик

– حَنْبِيطٌ *кўп.* حَنَابِيطُ шавел (*кўкат - Сурияда*)

حَانُوتٌ *алиф. б. қар.*

– حَانُوتِيٌّ *алиф. б. қар.*

حَنْتَمٌ кўза

I حَنِثَ (*а*) حِنْثٌ хиёнаткор бўлмоқ, аҳдни бузмоқ; (*бирор н. га*) хилоф иш қилмоқ (فى, ب); فِي يَمِينِهِ ~ қасамини бузмоқ; ~ بِالوَعْدِ ваъдани бузмоқ; IV أَحْنَثَ: فِي اليَمِينِ ~ қасамдан қайтишга ундамоқ; V تَحَنَّثَ тақводорлик қилмоқ, художўйлик қилмоқ

– حَانِثٌ қасамни бузувчи, онтидан қайтган, хоин

– حِنْثٌ *кўп.* أَحْنَاثٌ 1) қасамни бузиш, онтдан қайтиш; 2) гуноҳ; بَلَغَ الـ~ итоат этмай қуймоқ, бўйсунмай қўймоқ

حَنْجَرَةٌ *кўп.* حَنَاجِرُ бўғиз, томоқ; طَبِيبُ الـ~ қулоқ, бурун, томоқ врачи, отоларинголог; الْتِهَابُ الـ~ *мед.* ларингит, томоқ яллиғланиши; مِنْظَارُ الـ~ *мед.* ларингоскоп (*томоқ ва ҳалқумни кўрадиган асбоб*)

– حَنْجَرِيٌّ томоққа, бўғизга оид

– حُنْجُورٌ *кўп.* حَنَاجِيرُ = حَنْجَرَةٌ

حَنْجَلَ тисарилиб орқа оёққа турмоқ (*от ҳақида*); гижингламоқ (*от ҳақида*); تَحَنْجَلَ сакрамоқ, сапчимоқ, ирғиб турмоқ, ўйноқламоқ, гижингламоқ (*от ҳақида*)

– حَنْجَلٌ *кўп.* حَنَاجِلُ денгиз қисқичбақаси, краб

– حَنْجَلَةٌ тисарилиб орқа оёқда туриш (*от ҳақида*), ўйноқлаш, сапчиш, гижинглаш (*от ҳақида*)

حِنْدِسٌ *кўп.* حَنَادِسُ қоронғулик, зулмат, зим-зиёлик, тим қоронғулик, тим қоронғу кеча

حَنْدَقُوقٌ, حَنْدَقُوقَى *бот.* 1) беда; 2) муаттар ҳидли ёввойи ўт

حَنْدَوِيلٌ *жам.* зоғора (*маккажўхори*) унидан тайёрланган бўлка нон

– حَنْدَوِيلَةٌ *кўп.* اتٌ — зоғора нон

I حَنَذَ (*и*) حَنْذٌ, تَحْنَاذٌ оловда куйдириб пиширмоқ (*гўштни*)

– حَنِيذٌ куйдириб пиширилган; لَحْمٌ ~ куйдириб пиширилган гўшт

(حنس) II حَنَّسَ ғашга тегмоқ, ғашини келтирмоқ, қитиқламоқ, қўзғатмоқ; гиж-гижламоқ, қутуртирмоқ

حَنَشٌ[1] *кўп.* أَحْنَاشٌ, حُنْشَانٌ илон, сув илон; ◊ أَبُو ~ лайлакка ўхшаш оёқлари узун-узун қуш

حَنَشٌ[2] ов қилинган қуш; тутиб олинган ҳашорот

(حنط) II حَنَّطَ 1) мўмиёламоқ; 2) препарат тайёрламоқ, тулум қилмоқ (*қушлардан*); V تَحَنَّطَ мўмиёланмоқ (*жасад ҳақида*)

– تَحْنِيطٌ 1) мўмиёлаш; мўмиё тайёрлаш; 2) яхшилаб зираворланган овқат

– حَنَّاطٌ ҳаннот, буғдойфуруш, буғдой олиб сотувчи

– حِنَاطَةٌ 1) мўмиёлаш маҳорати; 2) ҳаннотлик, буғдойфурушлик

– حِنْطَةٌ буғдой; الجُرْذَانِ ~ маккажўхори; سَوْدَاءُ ~ қора буғдой; رُومِيَّةٌ ~ полба (*буғдой навларидан бири*); بَرِّيَّةٌ ~ *бот.* қопчўп (*сўгалларни йўқотиш учун қўлланиладиган кўп йиллик ўсимлик*); ◊ لِرَحَى الحَرْبِ ~ тўп еми (*қирғинга юбориладиган аскарлар*)

– حِنْطِيٌّ буғдойранг, буғдойга оид

حَنْطُورٌ *кўп.* حَنَاطِيرُ (*шунингдек* عَرَبَةُ ~) усти очиқ арава; киракаш арава

– حَنْطُورَةٌ = حَنْطُورٌ

– حَنُوطٌ 1) атир навларидан бири; 2) жасад бузилмаслиги учун ишлатиладиган модда, мўмиё

حَنْظَلٌ *бот.* колоквинт, заққум (*ғоят аччиқ мевали ўсимлик*); أَمَرُّ مِنَ الـــ~ *мтл.* зиғирёғдан баттар (*сўзма-сўз: заққумдан ҳам аччиқ*)

I حَنَفَ (*u*) حَنْفٌ (*бирор н. га*) эгилмоқ, букилмоқ, энгашмоқ, оғмоқ (إِلَى); V تَحَنَّفَ 1) ислом дини ақидаларига мувофиқ иш тутмоқ; 2) хатна қилинмоқ; 3) бутлардан узоқлашмоқ

– أَحْنَفُ *мн.* حُنَفَاءُ *кўп.* حُنْفٌ оёғи қийшиқ, қийшиқоёқ; оёғи қайрилган; القَدَمَيْنِ ~ қийшиқоёқ

– حَنَفِيٌّ 1) ҳанафийликка оид; 2. *кўп.* حَنَفِيُّونَ, أَحْنَافٌ *дин.* ҳанафий, Абу Ҳанифа раҳматуллоҳ мазҳабига мансуб, Имом Аъзам раҳматуллоҳ мазҳабидаги киши

– حَنَفِيَّةٌ[1] الـــ~ *дин.* ҳанафийлик таълимоти (*имом Абу Ҳанифа раҳматуллоҳ мазҳаби*)

– حَنَفِيَّةٌ[2] *кўп.* اتٌ — жўмрак, сув жўмраги; бирор нарса чиқадиган туйнук; حَرِيقٍ ~ ўт ўчиришда сув олинадиган жўмрак

– حَنِيفٌ *кўп.* حُنَفَاءُ *дин.* ҳақиқий, чин, ҳаққоний; ягона Оллоҳга чин дилдан имон келтирувчи киши; الدِّينُ الـــ~ ислом дини, дини ислом; الدِّينِ ~ ҳақиқий мусулмон, чин мусулмон

– حَنِيفِيَّةٌ: الـــ~ ягона Оллоҳ таолога чин дилдан имон келтириш (*ислом дини*)

I حَنِقَ (*a*) حَنَقٌ 1) (*ғазабдан*) ўзини унутмоқ, ғазабдан тутоқиб кетмоқ; (*бирор к. дан*) жаҳли чиқмоқ (عَلَى); 2) (*бирор к. ни*) ёмон кўрмоқ (مِنْ) IV أَحْنَقَ 1) *ғазабини қўзғатмоқ, жаҳлини чиқармоқ; 2) (бирор к. га нисбатан)* ўз нафрати (ғазаби) ни ифода этмоқ; ғазабланмоқ, нафратланмоқ

– حَانِقٌ 1) дарғазаб бўлган, ғазабдан ўзини унутган; 2) ёмон кўрувчи; عَلَى النِّسَاءِ ~ хотин-қизларни ёқтирмайдиган одам, ўзини аёллардан олиб қочадиган киши; عَلَى الحَيَاةِ ~ ҳаётдан мамнун бўлмаган одам; яшаш жонига теккан одам

– حَنَقٌ қаттиқ ғазаб, қутурганлик; адоват, қаҳр

– حَنِقٌ дарғазаб; ғазабдан (жаҳлдан) тутуни чиққан

– مُحْتَنِقٌ сержаҳл, баджаҳл, ёвуз; жаҳли чиққан; ◊ الصَّدْرِ ~ ёвуз, баджаҳл

I حَنَكَ (*u*) حَنْكٌ тажриба ҳосил қилмоқ, ўргатмоқ (*ҳаёт ҳақида*); الفَرَسَ ~ отни нўхталамоқ; II حَنَّكَ = I; IV أَحْنَكَ = I; VIII احْتَنَكَ 1) нўхталамоқ; 2) еб тугатмоқ; الجَرَادُ الأَرْضَ ~ чигирткалар ер устидаги нарсаларни еб тугатди

– حَنَكٌ[1] *кўп.* أَحْنَاكٌ қаттиқ танглай; оғиз; йиртқич ҳайвоннинг оғзи; тумшуқ; أَسْوَدُ مِثْلُ ~ الغُرَابِ қарға тумшуғи каби қора

– حَنَكٌ[2] қора

– حُنْكٌ, حِنْكٌ, حُنْكَةٌ ҳаёт тажрибаси; тажрибалилик

– حَنَكِيٌّ *фон.* танглай товуши, палатал товуш

– مُحَنَّكٌ тажрибали, ҳаёт тажрибасига эга

حَنْكَلِيسٌ *зоол.* илон балиқ

حَنَمٌ *жам.* бойқуш, бойўғли

– حَنَمَةٌ *кўп.* اتٌ — бойқуш, бойўғли

I حَنَا[1] (حنو) (*у*) حَنْوٌ эгмоқ; букмоқ, букламоқ, энгаштирмоқ; حَنَا[2] (*у*) حُنُوٌّ (*бирор к. га*) юраги ачишмоқ, раҳми келмоқ (عَلَى); حَنَى (*у*) حَنْيٌ, حِنَايَةٌ 1) эгмоқ, букмоқ, қайирмоқ, энгаштирмоқ, мойил қилмоқ; لَهُ هَامَتَهُ ~ бирор ким олдида бош эгмоқ; 2) (*бирор к. устига*) энгашмоқ, букилмоқ (عَلَى); II حَنَّى 1) хина қўймоқ, хина билан бўямоқ; 2) бўямоқ, ранг бермоқ; بِدَمٍ ~ қон билан бўямоқ; IV أَحْنَى 1) эгмоқ, букмоқ; энгаштирмоқ, мойил қилмоқ; رَأْسَهُ أَمَامَ... бирор кимга бўйин эгмоқ; 2) раҳм-шафқат қилмоқ, юраги ачишмоқ; (*бирор к. га*) ачинмоқ, раҳми келмоқ (عَلَى); V تَحَنَّى 1) ўзига хина қўймоқ; 2) бўялмоқ; VII انْحَنَى 1) эгилмоқ, энгашмоқ, букилмоқ; (*бирор н. устига*) қуйи солинмоқ (عَلَى); 2) қайрилмоқ, буралиб-буралиб кетмоқ, эгри-бугри бўлмоқ (*сўқмоқ йўл ҳақида*); (*бирор н. дан*) оғишмоқ, тоймоқ, четга чиқмоқ (عَنْ); тазим қилмоқ, қуллуқ қилмоқ

– أَحْنَى *мн.* حَنْيَاءُ букилган, букчайган, эгилган; رَجُلٌ ~ الظَّهْرِ бели букчайган одам

– انْحِنَاءٌ 1) эгилиш, энгашиш, букилиш; қайрилиш, эгри-бугри бўлиш; оғишиш, тойиш, четга чиқиш; 2) эгри-бугрилик, қийшиқлик; 3) таъзим, қуллуқ

– حَانٍ *мн.* حَانِيَةٌ эгувчи, букувчи, энгаштирувчи; ~ى الرَّأْسِ боши қуйи тушган, бошини қуйи қилган (*мас. дафн маросимида*)

– حَنْوٌ 1) эгиш, букиш, буклаш; 2) майл, мойиллик, иштиёқ

– حُنُوٌّ ачиниш, раҳми келиш

– حِنْوٌ *кўп.* أَحْنَاءٌ иланг-биланг жой, илонизи (*йўл*)

– حَنْوٌ = حَنْيٌ

– حَنِيَّةٌ *кўп.* اتٌ — бурилиш, қайрилиш

– حَنِيَّةٌ *кўп.* حَنِيَّاتٌ, حَنَايَا 1) иланг-биланг жой, илонизи (*йўл*); бурилиш, қайрилиш; 2) *архит.* гумбаз, равоқ, қубба; صَدْرٍ ~ الْكَنِيسَةِ антик ёки христиан ибодатхоналаридаги яримдоиравий бўртма; الْقَنْطَرَةِ ~ кўприк арки; ◊ حَنَايَا الْقَلْبِ юракнинг тўр-тўри, ич-ичи, қаъри

– مَحْنِيٌّ эгик, букик, мойил

– مَحْنِيَّةٌ *кўп.* مَحَانٍ иланг-биланг жой, илонизи (*йўл*); бурилиш, қайрилиш

– مُنْحَنٍ 1) *мн.* مُنْحَنِيَةٌ 1) энгашувчи, букилувчи; нишаб, қия, ётиқ; 2) мойил, иштиёқи бор; майли, рағбати бор; 2. *кўп.* مُنْحَنِيَاتٌ *мат.* эгри (*чизиқ*)

– مُنْحَنًى *кўп.* مُنْحَنَيَاتٌ иланг-биланг жой, илонизи йўл; қинғир-қийшиқлик, эгри-бугрилик; дарё қайирмаси; бурилиш, қайрилиш, муйилиш

حَوَّاءُ *ат. от. мн.* Ҳавво, Момо Ҳавво; ◊ ابْنَةُ ~ ёки بِنْتُ ~ аёл, хотин киши; كُلُّ آدَمَ يَجِدُ ~ ҳар бир одам ўз Ҳаввосини топади, ҳар бир одам ўз тенгини топади

I (حوب) حَابَ (*у*) حَوْبٌ гуноҳ қилмоқ, айб иш қилмоқ, нотўғри қилиқ қилмоқ; ножўя иш қилмоқ; V تَحَوَّبَ гуноҳдан қочмоқ

– حَوْبٌ, حُوبٌ гуноҳ, ножўя иш, нотўғри қилиқ

– حَوْبَاءُ *кўп.* حَوْبَاوَاتٌ қалб, дил, жон

– حَوْبَةٌ, حُوبَةٌ = حُوبٌ: التَّوْبَةُ تَغْسِلُ الـ~ *мтл,* тавба билан гуноҳ ювилар (*сўзма-сўз:* тавба гуноҳни ювади)

حُوتٌ *кўп.* حِيتَانٌ 1) катта балиқ; 2) кит; سُلَيْمَانَ ~ гўшти қизил балиқ; بُرْجُ الـ~ *астр.* Ҳут буржи

(حوث) IV أَحَاثَ кавламоқ (*ерни*); X اِسْتَحَاثَ = IV

– إِحَاثَةٌ кавлаш, қазиш; الْأَرْضِ ~ палеонтология (*қадимда яшаган ҳайвон ва ўсимликларни уларнинг қолдиғи асосида ўрганувчи фан*)

حَيْثُ = حَوْثُ

I (حوج) حَاجَ (*у*) حَوْجٌ муҳтож бўлмоқ, эҳтиёж сезмоқ; II حَوَّجَ (*бирор н. га*) эҳтиёж туғдирмоқ, муҳтож қилмоқ (إِلَى); IV أَحْوَجَ 1) (*бирор н. га*) муҳтож бўлмоқ (إِلَى); 2) (*бирор н. га*) мажбур қилмоқ, муҳтож қилмоқ (إِلَى); 3) муҳтожликка олиб бормоқ, муҳтожликка олиб келмоқ; مَا ~ـهُ إِلَى ...! у ...га қанчалик муҳтож!; VIII اِحْتَاجَ (*бирор н. га*) муҳтож бўлмоқ, эҳтиёжи бор бўлмоқ, эҳтиёж сезмоқ, муҳтожлик сезмоқ (إِلَى)

– اِحْتِيَاجٌ *кўп.* ـاتٌ эҳтиёж, талаб

– حَاجَةٌ *кўп.* ـاتٌ, حَوَائِجُ 1) ҳожат, эҳтиёж, талаб; حَسَبَ الـ~ эҳтиёжга қараб, эҳтиёжга кўра; عِنْدَ الـ~ зарурат бўлганида; حَاجَاتُ الْحَيَاةِ тириклик учун керак бўладиган нарсалар; كَانَ فِي (بِـ) ~ إِلَى ... бирор нимага муҳтож бўлмоқ; هُوَ فِي أَشَدِّ ~ مَاسَّةٍ فِي ... унинг ... га эҳтиёжи жуда катта; وَ لَا ~ إِلَى الْقَوْلِ إِنَّ ... унинг учун энг кераги ...; إِلَى ~ الـ ... ни гапиришга ҳожат ҳам йўқ; 2) хоҳиш, истак; قَضَى ~ـهُ а) бирор кимнинг истагини бажо келтирмоқ; б) ўз хоҳишини қондирмоқ; 3) кераклилик, зарурат, даркорлик; فِي غَيْرِ ~ ҳеч бир заруратсиз; قَضَى الـ~ бўшанмоқ, ични бўшатмоқ, ошқозонни енгиллатмоқ; 4) керакли нарса; فَائِضٌ عَنِ الـ~ кераксиз, ортиқча, эҳтиёждан ташқари; 5) бирор нарса, бирор нима, нимадир; وَ ظَهَرَ أَنَّهُ لَيْسَ عَالِمًا وَ لَا ~ маълум бўлдики, у олим тугул, ҳеч нарса эмас; تُكْسِفُ وَ ~ تُقَرِّفُ ~ нимадир уятга қўяди, нимадир нафрат қўзғатади

– حَاجِيَّاتٌ *кўп.* 1) зарур эҳтиёжлар; 2) шунингдек: الـ~ الضَّرُورِيَّةُ энг керакли ашёлар

– حَوَائِجُ *кўп.* қақир-қуқир, кўч-кўрон, ашқал-дашқаллар; мулк

– حَوْجَاءُ ҳожат, эҳтиёж

– مُحْتَاجٌ муҳтож, эҳтиёжманд, (*бирор н. га*) эҳтиёж сезувчи (إِلَى)

– مُحْوِجٌ керакли, зарурий; талаб катта нарса

حَوْجَلَةٌ, حَوْجَلَّةٌ *кўп.* حَوَاجِلُ, حَوَاجِيلُ бутилка

I (حود) حَادَ (*у*) حَوْدٌ (*бирор н. дан*) оғишмоқ, тоймоқ, четга чиқмоқ (عَنْ); II حَوَّدَ бурмоқ, қайирмоқ; حَوِّدْ عَلَى يَمِينِكَ! ўнгга қайрил!

I (حوذ) حَاذَ (*у*) حَوْذٌ қувимоқ, қувмоқ, ҳайдамоқ, қадамини илдамлаштирмоқ; IV أَحْوَذَ = I; X اِسْتَحْوَذَ 1) чулғамоқ, қамрамоқ, қўлга киритмоқ, ўраб олмоқ; 2) (*мас. бозорини*) эгаллаб олмоқ (عَلَى)

– حَاذٌ 1. ўсимлик номи; 2. бел; ◊ خَفِيفُ الـ~ мол-мулки оз, камбағал, камбизоат (*сўзма-сўз:* бели енгил)

– حَوْذٌ қувлаш, қувлашиш, кимўзди

– حُوذِيٌّ *кўп.* حُوذِيَّةٌ аравакаш, кучер; الرُّكَّابِ ~ одам ташийдиган аравакаш; النَّقْلِ ~ юк ташийдиган аравакаш

I (حور) حَارَ (*у*) حَوْرٌ (*бирор н. га*) қайтмоқ (إِلَى); حَوِرَ (*а*) حَوَرٌ қора бўлмоқ (*кўз ҳақида*); II حَوَّرَ 1) ўз шаклини ўзгартирмоқ; 2) ёймоқ (*хамирни*); 3) оқламоқ, ошламоқ, оқартирмоқ (*газламани*); III حَاوَرَ 1) баҳслашмоқ, суҳбатлашмоқ, гаплашиб ўтирмоқ; 2) алдашга уринмоқ; نَفْسَهُ ~ ўзи билан ўзи гаплашмоқ; IV أَحَارَ: جَوَابًا ~ жавоб қилмоқ, жавоб қайтармоқ, эътироз билдирмоқ, сўз қайтармоқ; لَمْ يُحِرْ كَلَامًا у ҳеч нарса демади; V تَحَوَّرَ ўз шаклини ўзгартирмоқ, (*бирор н. га*) айланмоқ (إِلَى); VI تَحَاوَرَ ўзаро суҳбат қурмоқ

– أَحْوَرُ *мн.* حَوْرَاءُ *кўп.* حُورٌ қора кўз, кўзи қора

– تَحْوِيرٌ ўз шаклини ўзгартириш; (*бирор н. га*) айлантириш, ўзгартириш (إِلَى); الثِّيَابِ ~ кийимларни оқартириш

– حَارَةٌ *кўп.* ـَاتٌ ـَـ حَوَارَى маҳалла; тор кўча

– حَائِرٌ касодга учраган, ўтмай қолган

– حَوَارٌ، حِوَارٌ 1) жавоб, жавоб қайтариш; эътироз; 2) суҳбат; диалог; сўзлашув; 3) сценарий (*драматик асар режаси*)

– حُوَارٌ бўталоқ

– حُوَّارَةٌ، حُوَّارٌ бўр, оқ бўр (*бўяш учун*)

– حَوَارِيٌّ 1) оқартирувчи, оқловчи, бўёқчи; 2) издош, маслакдош, мурид, шогирд; *тар.* حَوَارِيُّونَ Исо алайҳиссалом қавмлари

– حُوَّارَى оқ навли ун

– حَوَارِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ ـَـ савол-жавоб шаклидаги адабий асар

– حَوَرٌ[1] кўзнинг қоралиги; қора кўздаги оқ қисмнинг аниқ ажралиб туриши

– حَوَرٌ[2] *кўп.* أَحْوَارٌ ишланган (ошланган) қўй териси

– حَوْرٌ *жам.* (*шунингдек* أَبْيَضُ ~) оқ терак; أَسْوَدُ ~ *ёки* ~ فَارِسِيٌّ қора терак; رُومِيٌّ ~ қайин; رَجْرَاجٌ ~ *қар.* رَجْرَاجٌ

– حَوْرَةٌ терак дарахти

– حُورِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ ـَـ 1) ҳур, пари; нимфа; الْمَاءِ ~ сув париси, русалка; 2) *кўп.* тухумдан янги чиққан ҳашоротлар; حُورِيَّاتُ الْجَرَادِ янги пайдо бўлган чигиртка

– مَحَارٌ *жам.* денгиз молюскаси; чиғаноқ

– مَحَارَةٌ *кўп.* ـَاتٌ ـَـ 1) чиғаноқ; الْأُذُنِ ~ қулоқ супраси; 2) мастерок (*сувоқчиликда ишлатиладиган асбоб*), куракча

– مُحَاوَرَةٌ баҳс, тортишув; суҳбат, сўзлашув

– مِحْوَرٌ *кўп.* مَحَاوِرُ 1) меҳвар, ўқ, вал, стержень, таёқча; الْأَرْضِ ~ ер ўқи (*меҳвари*); الدَّوَرَانِ ~ айланиш ўқи; التَّنَاظُرِ ~ симметрия ўқи; خَلْفِيٌّ ~ орқа ғилдирак ўқи; أَمَامِيٌّ ~ олдинги ғилдирак ўқи; الْـ ~ الْأُفُقِيُّ *ёки* ~ الْإِحْدَاثِيَّاتِ الْأُفُقِيَّةِ *ёки* السِّينَاتِ *мат.* абцисса ўқи; الْـ ~ الرَّأْسِيُّ *ёки* ~ الْإِحْدَاثِيَّاتِ الرَّأْسِيَّةِ *ёки* ~ الصَّادَاتِ *мат.* ордината ўқи; الْـ ~ السِّينِيُّ *мат.* икслар ўқи; الْـ ~ الصَّادُ *мат.* игреклар ўқи. الْـ ~ الْعَيْنِيُّ *мат.* зетлар ўқи; دُوَلُ الْـ ~ *тар.* ўзаро битимга келган давлатлар; مَحَاوِرُ بِعَجَلٍ роликли подшипниклар; مَحَاوِرُ بِلِيَّةٍ шарикли подшипниклар; 2) ўқлоқ, ўқлов, жўва, валик; 3) *тех.* шпиндель

– مِحْوَرِيٌّ ўққа (*валга, стерженга*) оид

I (حوز) حَازَ (ـُ) حَوْزٌ، حِيَازَةٌ эга бўлмоқ, молик бўлмоқ; қўлга киритмоқ, эгалламоқ; тасарруфига олмоқ, истило қилмоқ, олмоқ, қабул қилиб олмоқ, қидириб топмоқ, ҳосил этмоқ; V تَحَوَّزَ[1] кулча бўлиб олмоқ (*илон ҳақида*); V تَحَيَّزَ[2] 1) (*бирор к. томони га*) ўтмоқ, (*бирор к. га қўшил*моқ (إِلَى); (*бирор к. га*) қарашли бўлмоқ, мансуб бўлмоқ, тегишли бўлмоқ (إِلَى); 2) (*бирор к. дан*) нари кетмоқ, узоқлашмоқ (عَنْ, مِنْ); VIII اِحْتَازَ = I; X اِسْتَحْوَزَ (*бирор н. ни*) қўлга киритмоқ, эгаллаб олмоқ (عَلَى)

– أَحْوَازٌ *кўп.* الْمَدِينَةِ ~ шаҳар ҳудуди

– اِنْحِيَازٌ (*бирор к. томонга*) ўтиш; (*бирор к. га*) қўшилиш, бирикиш (إِلَى); سِيَاسَةُ عَدَمِ الْـ ~ (*блокларга*) қўшилмаслик сиёсати; دُوَلُ عَدَمِ الْـ ~ қўшилмайдиган давлатлар

– اِنْحِيَازِيٌّ 1) қўшилувчи, бирикувчи; 2) ғаразли, ғаразгўй, холис бўлмаган; سِيَاسَةٌ ~ ـَـةٌ холис бўлмаган (нохолис) сиёсат

– تَحَيُّزٌ 1) (*бирор к. ёки н. га қарши*) томонлардан бирини қўллаб-қувватлаш (ضِدَّ); 2) (*бирор партияга*) мансублик; 3) ғараз, нохолислик; دَرَسَهُ بِلَا ~ бирор нимани холислик билан (объектив) ўрганмоқ

– حَائِزٌ 1) эга, молик, соҳиб, нишондор, совриндор, лауреат; ~ عَلَى جَائِزَةِ نُوبِيلَ Нобель мукофоти соҳиби (лауреати)

– حَاوُوزٌ *кўп.* حَوَاوِيزُ ҳовуз, шлюз

– حَوْزٌ 1) (*бирор н. ни*) эгаллаш, қўлга киритиш; 2) олиш, қабул қилиб олиш

– حَوْزَةٌ 1) (*бирор н. ни*) эгаллаш, қўлга киритиш; هَذَا فِي ~ جَمِيعِ الشَّعْبِ бу барча халқнинг мулкидир; هَذَا فِي ~ ـِهِ бу нарса унинг қўлида; وَقَعَ فِي ~ ـِهِ бирор кимнинг тасарруфига тушиб қолмоқ; 2) томон, тараф

– حَوْزَةٌ = حِيَازَةٌ

– حَيِّزٌ 1) макон, холи жой, жой, бўшлиқ; ҳажм, кўлам; 2) соҳа, область; هَذَا فِي ~ الْإِمْكَانِ бу имконият доирасидаги нарсадир; هَذَا فِي ~ مِنْهَا бу нарса унинг ҳукми остидадир; اِحْتَلَّ ~ رَئِيسِيًّا مِنْ ... ...да асосий ўринни эгалламоқ; خَرَجَ إِلَى ~ الْوُجُودِ дунё юзини кўрмоқ (*мас., китоб*); دَخَلَ فِي ~ التَّنْفِيذِ кучга кирмоқ (*мас. қарор*) دَخَلَ ~ الْإِسْتِثْمَارِ ишга тушмоқ (*мас., завод*); نَقَلَ إِلَى ~ الْوَاقِعِ (*бирор н. ни*) ҳаётга татбиқ қилмоқ; وَضَعَ إِلَى ~ الْخِدْمَةِ ишга туширмоқ

– مُتَحَيِّزٌ ғаразли, ғаразгўй, нохолис; غَيْرُ ~ беғараз, холис, объектив

– مُنْحَازٌ (*бирор к. ёки н. га*) қўшилувчи, бирикувчи (إِلَى); الْبِلَادُ غَيْرُ الْـ ~ ـَةِ қўшилмайдиган мамлакатлар (давлатлар)

I (حوش) حَاشَ (ـُ) حَوْشٌ 1) ўраб олмоқ, қуршаб олмоқ, тутиб олмоқ, ов қилмоқ (*ҳайвонни*); الْإِبِلَ ~ туяларни тўплаб йўлга тушмоқ; 2) халал бермоқ, қаршилик қилмоқ; ушлаб қолмоқ, тўхтатиб қолмоқ, тутиб қолмоқ; 3) (*бирор к. нина*) йўлини

(*тарафини*) олмоқ, ҳимоя қилмоқ (عَنْ); II حَوَّشَ жамғармоқ, йиғмоқ, жамғармага қўймоқ; IV أَحَاشَ *ёки* أَحْوَشَ = I; VII انْحَاشَ (*бирор н. дан*) узоқлашмоқ (عَنْ); VIII احْتَوَشَ ов қилмоқ (*ҳайвонни*)

– تَحْوِيشٌ жамғариш, йиғиш, тортиш (*пулни*)

– تَحْوِيشَةٌ йиғилган, тўпланган жамғарма; ~ الْعُمْرِ умр бўйи тўпланган жамғарма

– حَاشٌ: صَلَوَاتُ الـ~ *дин.* христианларда: пасха ийдидан олдинги сўнгги ҳафтанинг жума кунидаги ибодат; أُسْبُوعُ الـ~ пасха ийдидан олдинги сўнгги ҳафта

– حُوَاشَةٌ бир пуштдан тарқамаган қариндошлик

– حَوْشٌ *кўп.* أَحْوَاشٌ, حِيشَانٌ тўсиқ, девор, ғов чегара; қўтон, молхона; ~ الدَّارِ ҳовли

– حَوْشٌ оломон, тумонат, йиғин; қаланғи-қасанғилар

– حَوْشَةٌ *кўп.* اتٌ — бир комплект балиқ тутиш асбоби

– حُوشِيٌّ 1) тушуниб бўлмайдиган, тушунарсиз; 2) ғайритабиий, одатдан ташқари, ғайриоддий; ~ مِنَ اللَّفْظِ эскирган сўз *ёки* ибора, архаизм; 3) паст, тубан; 4) ёввойи

I حَاصَ (حوص) (*у*) حَوْصٌ 1) наридан-бери тикмоқ, омонатгина тикмоқ, кўклаб тикмоқ; 2) (*бирор н. атрофида*) париллаб учмоқ, парвоз қилмоқ (حَوْلَ); II حَاوَصَ кўз қири билан қарамоқ, зимдан қарамоқ

– أَحْوَصُ *мн.* حَوْصَاءُ *кўп.* حُوصٌ, أَحَاوِصُ кўзи қийиқ, қийиқ кўзли

– حِيَاصَةٌ *кўп.* اتٌ — қоринбоғ, айил (*от абзали*)

حَوْصَلَ жиғилдонини тўлғазмоқ (*қушлар ҳақида*)

– حَوْصَلٌ *кўп.* حَوَاصِلُ 1) (*қушнинг*) жиғилдони; 2) сақоқуш, бирқозон (*узун тумшуғи остида мешкоби бор катта сув қуши*)

– حَوْصَلَةٌ *кўп.* اتٌ —, حَوَاصِلُ 1) (*қушнинг*) жиғилдони, пўтанаси; 2) пуфак, қовуқ

– حُوَيْصِلَةٌ *анат. биол.* пуфак, қовуқ; пуфакча; ликул (*лимфа безларининг тугуни*); الـ~ الْمَائِيَّةُ сув пуфаги; الـ~ الصَّفْرَاوِيَّةُ ўт пуфаги; 2) *биол. эск.* ҳужайра; ~ مَنَوِيَّةٌ уруғ ҳужайраси

I حَاضَ (حوض) (*у*) حَوْضٌ ҳовуз кавламоқ; II حَوَّضَ бассейн барпо қилмоқ, ҳовуз кавламоқ; X اسْتَحْوَضَ тўлмоқ; ~ الْمَاءُ сув тўлди

– حَوْضٌ *кўп.* أَحْوَاضٌ, حِيَاضٌ, حِيضَانٌ 1) ҳовуз, бассейн, резервуар, ҳавза; ~ النَّهْرِ дарё ҳавзаси; 2) тоғара; чан (*катта ёғоч ёки темир идиш*); бак, сувдон; 3) кема ва пароходлар таъмир қилинадиган жой; ~ جَافٌّ қуруқ док (*кема кирганидан кейин суви чиқариб юбориладиган ҳавза*); ~ عَائِمٌ *ёки* ~ عَوَّامٌ сайёр (*кўчиб юрувчи*) бок (*сувда сузиб юрадиган кема устахонаси*); ~ لِبِنَاءِ السُّفُنِ кема қуриладиган док; 4) *анат.* тос, тос суяги; 5) пушта; жўяк, ариқ; ~ الزُّجَاجِ иссиқхона; ◊ ذَادَ عَنْ حِيَاضِ الْوَطَنِ ватанни ҳимоя қилмоқ; ذَادَ عَنْ حِيَاضِهِ а) бирор кимни ҳимоя қилмоқ; б) ўзини ҳимоя қилмоқ

– حَوْضِيٌّ *анат.* тос суягига олд

I حَاطَ (حوط) (*у*) حَوْطٌ, حِيَاطَةٌ 1) (*бирор н. билан*) ўраб олмоқ, иҳота қилмоқ (بِ); 2) (*бирор н. дан*) эҳтиёт қилмоқ, асрамоқ, қўриқламоқ, пойламоқ (مِنْ); II حَوَّطَ 1) девор қилиб ўраб олмоқ; 2) ўраб иҳота қилмоқ, хавфсизлантирмоқ, хатарсиз қилмоқ; III حَاوَطَ алдашга уринмоқ, ҳийлакорликда енгмоқ, ҳийлада устун чиқмоқ; IV أَحَاطَ 1) ўрамоқ, ўраб олмоқ, иҳота қилмоқ; 2) (*бирор к. ни*) ўраб олмоқ, қамраб олмоқ (بِ); ~ـهُ عِلْمًا (*бирор н. ҳақида*) хабардор қилмоқ, хабар бермоқ, маълумот бермоқ (بِ); لَا يُحِيطُ بِهِ الْحَدُّ чек-чегарасиз; 3) билмоқ, тушунмоқ, (*бирор н. га*) фаҳми етмоқ (بِ); ~ بِاللُّغَةِ عِلْمًا тил билмоқ, тилни эгалламоқ; ~ بِهِ бирор нимани яхши билмоқ; V تَحَوَّطَ 1) эҳтиёт қилмоқ, асрамоқ, авайламоқ; 2) (*бирор н. дан*) эҳтиёт чорасини кўрмоқ; VIII احْتَاطَ 1) (*бирор н. ни*) ўраб олмоқ, иҳота қилмоқ (بِ); 2) (*бирор н. ҳақида*) қайғурмоқ, ташвиш тортмоқ, жон куйдирмоқ (بِ, عَلَى); (*бирор н. ни*) эҳтиёт қилмоқ (عَلَى); 3) (*бирор н. дан*) ўзини эҳтиёт қилмоқ, сақланмоқ, қутқазмоқ (لِـ); (*бирор н. дан*) эҳтиёт чораларини кўрмоқ (لِـ); 4) эҳтиётдан, эҳтиёт учун олиб қўймоқ, запасга ажратиб қўймоқ

– إِحَاطَةٌ 1) ўраш, ўраб олиш, иҳота қилиш, ўз ичига олиш, қамраб олиш; أَحَاطَهُ إِحَاطَةَ السِّوَارِ الْمِعْصَمَ *маж.* бирор кимни билакузук билакни ўрагандек ўраб олмоқ; 2) билиш, тушуниш; (*бирор н. га*) эга бўлиш, молик бўлиш (بِ); 3) хабардор қилиш, хабар бериш, маълумот бериш

– احْتِيَاطٌ *кўп.* اتٌ — 1) эҳтиёткорлик, эҳтиёт чораси; *кўп.* огоҳлантириш, олдини олиш чоралари; عَلَى سَبِيلِ الـ~ *ёки* لِـ~ эҳтиёткорлик мақсадида, эҳтиёткорликдан; دُونَ ~ огоҳлантиришсиз, шарт қўймасдан; 2) эҳтиёт, захира, запас, резерв

– احْتِيَاطِيٌّ 1. 1) захирадаги, эҳтиётдаги, запасдаги; 2) огоҳлантириш (эҳтиёт қилиш) га оид; إِجْرَاءَاتٌ ~ـةٌ эҳтиёт чоралари; حَجْزٌ ~ мол-мулкни эҳтиёт қилиш мақсадида хатлаш; الْحَبْسُ الـ~ дастлабки қамаш, тергов учун қамаш, эҳтиёт чораси сифатида қамаш; مَالٌ ~ эҳтиёт фонди, захирадаги фонд, резерв фонд; 2) эҳтиёт, захира, запас, резерв; *спорт.* запас (*ўйинчи*)

– تَحَوُّطٌ *кўп.* اتٌ — эҳтиёткорлик; *кўп.* эҳтиёткорлик чоралари

– تَحْوِيطَةٌ тумор

– حَائِطٌ *кўп.* حِيطَانٌ девор; тўсиқ; جَرِيدَةُ الـ~ деворий газета; ~ الْمَبْكَى "гиря девори" (*Қуддуси шарифда*); إِنَّ لِلْحِيطَانِ آذَانًا *мтл.* деворнинг ҳам қулоғи бор

– حَائِطِيٌّ деворий, деворга оид; الْخَرِيطَةُ الْـ~ـَةُ деворга осиладиган харита

– خَوَّاطٌ ўғри; киссавур, алдамчи, фирибгар

– خَوَّاطَةٌ айёрлик, кувлик, шумлик, эпчиллик

– حَوْطَةٌ эҳтиёткорлик

– حَوِيطٌ айёр, кув, шум

– حِيَاطَةٌ эҳтиёт қилиш, асраш, қўриқлаш, муҳофаза қилиш

– حَيْطٌ = حَائِطٌ

– حَيْطَه *халқ.* девор

– حِيطَةٌ, حَيْطَةٌ 1) эҳтиёткорлик; أَخَذَ ~ـَهُ *ёки* إِتَّخَذَ لِنَفْسِهِ الْـ~ *ёки* اِتَّخَذَ طَرِيقَ الْـ~ وَ الْحَذَرِ ўзига нисбатан, ўзи учун эҳтиёт чораларини кўрмоқ; хушёр бўлиб турмоқ; 2) хавфсизлик борасидаги ҳаракат, эҳтиёткорлик ҳаракати (ташвиши); بِلاَ ~ эҳтиёт қилмасдан, ўйламасдан, шошқалоқлик билан

– مُتَحَوِّطٌ эҳтиёткор, андишали, мулоҳаза билан иш қиладиган

– مُحِيطٌ 1. (*бирор н. билан*) ўраб турувчи (بِ); 2. *кўп.* ~َاتٌ — 1) атроф, теварак; 2) муҳит; الْـ~ُ الْجَوِّيُّ атмосфера; 3) муҳит, океан

– مُحِيطِيٌّ 1) чеккадаги, четдаги, атрофдаги, теваракдаги; 2) муҳитга, океанга оид

(حوف) II حَوَّفَ (*бирор н. ни бирор н. нинг*) четига, қирғоғига қўймоқ

– خَافٌ *халқ.* бемаза, тузсиз (*нон*)

– حَافَةٌ *кўп.* ~َاتٌ — чекка, қирғоқ, канор; ёқа, ҳад, ҳошия, жияк, мағиз, чек; الْقَارَّةُ ~ денгиз *ёки* океаннинг қуруқлик билан туташган жойи; عَلَى ~ الْحَرْبِ уруш ёқасида (бўсағасида)

– حَوْفٌ *кўп.* أَحْوَافٌ чекка, қирғоқ, ёқа

I (حوق) حَاقَ (*у*) حَوْقٌ (*бирор к. ни ёки бирор н. ни*) ўраб олмоқ, қамал қилмоқ (بِ); II حَوَّقَ 1) (*бирор к. ни ёки н. ни*) ўраб олмоқ, қамал қилмоқ (عَلَى); 2) (*бирор к. га*) таъсир қилмоқ (فِي)

حَوْقَلَ "لاَ حَوْلَ وَ لاَ قُوَّةَ إِلاَّ بِاللهِ الْعَظِيمِ" "Оллоҳ таолодан бошқада ундагичалик на куч, на қудрат бор!" иборасини талаффуз қилмоқ (*бирор н. дан қўрққанда*); تَحَوْقَلَ "لاَ حَوْلَ وَ لاَ قُوَّةَ إِلاَّ بِاللهِ الْعَظِيمِ" "Оллоҳ таолодан бошқада ундагичалик на куч, на қудрат бор!" иборасини талаффуз қила бошламоқ; *қар.* حَوْقَلَ

– حَوْقَلَةٌ[1] "لاَ حَوْلَ وَ لاَ قُوَّةَ إِلاَّ بِاللهِ الْعَظِيمِ" "Оллоҳ таолодан бошқада ундагичалик на куч, на қудрат бор!" иборасини талаффуз қилиш, *қар.* حَوْقَلَ

حَوْقَلَةٌ[2] *кўп.* حَوَاقِلُ бўғзи узун шиша идиш, бутилка

I (حوك) حَاكَ (*у*) حَوْكٌ, حِيَاكَةٌ тўқимоқ; الْمُؤَامَرَةَ عَلَى ... ~ *маж.* ...га қарши фитна уюштирмоқ; الدَّسَائِسَ ~ *қар.* دَسِيسَةٌ; II حَوَّكَ[1] шаробни доривор қўшиб илитмоқ; II حَيَّكَ[2] тўқимоқ

– حَائِكٌ тўқувчи

– حِيَاكَةٌ тўқиш; إِبْرَةُ الْـ~ тўқув нинаси (игнаси)

I (حول) حَالَ[1] (*у*) حُؤُولَةٌ, حَيْلُولَةٌ, حَوْلٌ (*а*) حَوِلَ ғилай бўлмоқ (*кўз*); حَوَّلَ 1) (*бирор н. га*) халал бермоқ, тўсқинлик қилмоқ, қаршилик қилмоқ (بَيْنَ ... وَ بَيْنَ *ёки* دُونَ); 2) аралашмоқ, суқилмоқ; (*бирор к. ни*) ажратиб қўймоқ; ажратиб ташламоқ, алоҳида қилиб қўймоқ (بَيْنَ); 3) ўзгармоқ; (*бирор н. га*) айланмоқ, (*бирор н*) шаклига кирмоқ (إِلَى); 4) (*бирор н. дан*) ўгирилмоқ, юз ўгирмоқ, бош тортмоқ, бўйин товламоқ, воз кечмоқ, баҳридан ўтмоқ (عَنْ); عَنْ أَصْلِهِ ~ таниб бўлмайдиган бўлиб кетмоқ; ~َتْ عَنْهُ السَّعَادَةُ ундан бахт юз ўгирди; 5) ўтмоқ, ўтиб кетмоқ (*вақт*);

I حَالَ[2] (*у*) кучли бўлмоқ, куч тўпламоқ; الْغُلاَمُ ~ ўспирин кучга кира бошлади; II حَوَّلَ 1) суриб қўймоқ, нарироқ итармоқ, силжитмоқ; ўрнини алмаштирмоқ; *т-й.* запасдаги йўлга ўтказмоқ; 2) бурамоқ, бурмоқ, қайирмоқ, эгмоқ; بِنَظَرِهِ إِلَى ... ~ ...га назар ташлаб чиқмоқ; نَظَرَهُ إِلَى ... ~ ...га назар ташламоқ; إِلَيْهِ بَصَرَهُ ~ ...га қарамоқ; طَرْفَهُ عَنْ ... ~ ...дан кўзини бошқа томонга олмоқ (бурмоқ); 3) узатмоқ, топшириш (ўтказиш) ҳақида хат битмоқ (*векселга*); (*почта орқали пул*) жўнатмоқ; 4) ўзгартирмоқ, (*бирор н. га*) ўзгартирмоқ, айлантирмоқ (إِلَى); *мол.* конверсия қилмоқ (*давлат заёмлари шартларини ёки унинг муддатини ўзгартирмоқ*); 5) *эл.* ўзгартирмоқ; 6) *тех.* бошқасига уламоқ, ўзгартирмоқ; 7) спиртни ичиб бўлмайдиган ҳолга келтирмоқ (денатурламоқ); қайта ишламоқ; 6) четга олиб бормоқ, бошқа томонга буриб юбормоқ; оғдирмоқ, тойдирмоқ, қайтармоқ, рад қилмоқ; (*бирор н. дан*) тиймоқ, қайтармоқ, айнитмоқ (عَنْ); III جَاوَلَ 1) хоҳламоқ, хоҳиш билдирмоқ, истамоқ; 2) уринмоқ, уриниб кўрмоқ, ҳаракат қилиб кўрмоқ; ботинмоқ, журъат этмоқ, юрак қилмоқ; 3) ранги ўзгармоқ; 4) тўғри жавобдан қочмоқ, гапни чалғитмоқ; фириб беришга уринмоқ, алдашга ҳаракат қилмоқ; IV أَحَالَ 1) (*бирор н. га*) айлантирмоқ, ўзгартирмоқ (إِلَى); الْمِيَاهَ الْمَالِحَةَ إِلَى الْمِيَاهِ الْعَذْبَةِ ~ денгиз сувини ичимлик сувига айлантирмоқ (чучуклаштирмоқ); الْحَيَاةَ إِلَى جَهَنَّمَ لاَ يُطَاقُ ~ турмушни тоқат қилиб бўлмайдиган дўзахга айлантирмоқ; 2) ўтказмоқ, узатмоқ; الدَّيْنَ عَلَى ... ~ қарзни ...га ўтказмоқ; ~ـهُ عَلَى الْمَعَاشِ бирор кимни пенсияга узатмоқ; ~ـهُ عَلَى الْمَحْكَمَةِ бирор кимни судга бермоқ, бирор кимни суд жавобгарлигига оширмоқ; إِلَى الاِسْتِيدَاعِ ~ запасга (захирага) бўшатмоқ; 3) иложсиз (ноилож) қўймоқ, имконсиз қилиб қўймоқ; V تَحَوَّلَ[1] 1) ўзгармоқ, бошқа шаклга ўтмоқ; وَ ~ الْحَالُ حِينَمَا ... ...ган вақтда вазият ўзгарди; 2) (*бирор н. га*) айланмоқ, ўзгармоқ (إِلَى); 3) бурилмоқ, қайрилмоқ, эгилмоқ; 4) *кўч. м.* бурилиш ясамоқ; 5) кетмоқ, жўнатмоқ; 6) жойни ўзгартирмоқ, кўчиб юрмоқ; 7) (*бирор к. дан*) юз ўгирмоқ, воз кечмоқ, баҳридан ўтмоқ, четга чиқмоқ, четлашмоқ (عَنْ); 8) (*бирор к. га*) мурожаат қилмоқ (этмоқ) (إِلَى); 9) (*бирор к. га*) топширилмоқ, берилмоқ (إِلَى); (*бирор к. га*) ўтмоқ, ўтиб кетмоқ (إِلَى); V تَحَيَّلَ[2] айёрликка ўтмоқ, айёрлик

қилмоқ, ҳийла ишлатмоқ; VI تَحَايَلَ (*бирор н. да*) ҳар хил ҳийла-найранг ишлатмоқ (فِي, عَلَى); эпини топмоқ, амалламоқ, уддасидан чиқмоқ; VIII احْتَالَ ҳийла-найранг қилишга ўтмоқ; (*бирор к. га нисбатан*) муттаҳамлик (қаллоблик) қилмоқ (عَلَى); *халқ.* алдамоқ, товламоқ (عَلَى); IX احْوَلَّ ғилай бўлмоқ (*кўз ҳақида*); X اسْتَحَالَ 1) (*бирор н. га*) айланмоқ, ўзгармоқ (إِلَى *ёки туш. к.*); 2) эгилмоқ, қийшаймоқ; 3) иложсиз бўлмоқ, ноилож қолмоқ, мумкин бўлмай қолмоқ, ақлга тўғри келмай қолмоқ

– إِحَالَةٌ ўтказиш, жўнатиш, бериб юбориш; قَاضِي الـ~ ишни у *ёки* бу судга ошириш ҳақида қарор қилувчи судья (қози); بِالـ~ إِلَى ... ...га асосан, ...ни ҳисобга олган ҳолда, ...ни далил қилган ҳолда

– احْتِيَالٌ айёрлик қилиш, ҳийлакорлик, найрангбозлик, алдов, муттаҳамлик, қаллоблик

– احْتِيَالِيٌّ муттаҳамларча, ҳийлакорлик (муттаҳамлик) дан иборат; الإِفْلَاسُ الـ~ ашаддий (тўла, бутунлай) синиш, қарзга ботиш; طُرُقٌ ~َةٌ муттаҳамона, қаллоблик билан қўлланадиган йўллар (*услублар*)

– أَحْوَلُ *мн.* حَوْلَاءُ *кўп.* حُولٌ ғилай, ғилай кўзли, кўзи ғилай

– اسْتِحَالَةٌ 1) ўзгариш; 2) (*бошқа ҳолатга*) ўтиш, айланиш; ~ الْقُرْبَانِ *дин.* ўзгача шаклга кириш, бирор нарсага айланиш; 3) иложсизлик, имконсизлик, мумкин эмаслик

– اسْتِحَالِيٌّ ўзгарувчан, беқарор, бевафо

– تَحَايُلٌ фирибгарликка ўтиш, ҳийла, найранг, макр

– تَحَوُّلٌ *кўп.* اتٌ — 1) ўзгариш, силжиш, жилиш; тўсатдан бўладиган ўзгариш; *кўп.* ислоҳот, қайта қуриш; 2) бошқа ҳолатга алмашиш, ўзгариш; ~ الْكَمِّيَّةِ إِلَى الْكَيْفِيَّةِ миқдорнинг сифатга ўтиши; نُقْطَةُ الـ~ бурилиш, нуқтаси, бурилиш пайти

– تَحْوِيلٌ *кўп.* اتٌ, تَحَاوِيلُ 1) ўзгартириш, айлантириш; буриш; четга олиб чиқиш, четга олиб бориш, буриб юбориш; ~ الْمِيَاهِ الْمَالِحَةِ إِلَى الْمِيَاهِ الْعَذْبَةِ денгиз сувини ичимлик сувига айлантириш (чучуклантириш); ~ مَجْرَى النِّيلِ Нил ўзанини тўсиш; قَنَاةُ الـ~ ҳар томонга сув берадиган канал; 2) ўзгартириш, қайта ишлаш; 3) *эл.* токни кучайтириш *ёки* пасайтириш; 4) *тех.* бошқаришга улаш, ўзгартириш; 5) узатиш, бериб юбориш, ўтказиш, жўнатиш; 6) *иқт.* қайта ҳисоб-китоб қилиш, заём шартларини *ёки* муддатини ўзгартириш, конверсия; قَابِلٌ لِلـ~ асли ҳолига қайта оладиган, қайта тиклана оладиган, акси бўла оладиган; جَدْوَلُ الـ~ конверсия жадвали; 7) вексель, чек; دَفْتَرُ التَّحْوِيلَاتِ чек дафтарчаси; 8) (*бирор н. дан*) тойдириш, чалғитиш, рад этиш (عَنْ)

– تَحْوِيلَةٌ *кўп.* اتٌ — *т.-й.* запас йўл; тармоқ, шохобча; كُشْكُ التَّحْوِيلَاتِ *т.-й.* бир йўлдан келаётган составни иккинчи йўлга солувчи стрелкалар назоратчиси (стрелкачи) ўтирадиган будка

– تَحْوِيلِيٌّ қайта ишловчи; الصِّنَاعَاتُ الـ~َةُ қайта ишлаш саноати

– تَحَيُّلٌ муттаҳамлик, найрангбозлик

– حَائِلٌ[1] ўзгарган, ўзгарувчан; ~ اللَّوْنِ ранги айниган, ранги ўчган, ранги оқарган

– حَائِلٌ[2] *кўп.* حَوَائِلُ тўсиқ, тўғоноқ, ғов; لَا يَحُولُ دُونَهُ ~ унга ҳеч нарса ғов солмайди (бўлмайди); 2) ниқоб, парда

– حَالٌ[1] *кўп.* أَحْوَالٌ, اتٌ — 1) ҳол, ҳолат, вазият, воқеа, ҳодиса; عَلَى كُلِّ ~ ҳар ҳолда; عَلَى أَيِّ ~ ҳар қандай вазиятда ҳам, нима бўлганида ҳам; فِي أَحْوَالٍ مُتَعَدِّدَةٍ кўп ҳолларда; فِي أَحْسَنِ (الْحَالَاتِ) الأَحْوَالِ жуда деганда, нари борганда; لَا ... بِـ~ (فِي ~) مِنَ الأَحْوَالِ ҳеч қачон ... эмас, асло, ҳеч, сира, мутлақо; أَحْوَالُ الدَّهْرِ тақдир бевафоликлари, тақдир буқаламунлиги; 2) ҳол, вазият, иш, аҳвол; فِي الـ~ дарров, ўша пайтнинг ўзида; ~اً а) энди, ҳозир, ҳозирги онда (пайтда); б) ўша вақтнинг ўзида, дарҳол; ~ مَا биланоқ; قَانُونُ الأَحْوَالِ الشَّخْصِيَّةِ гражданлик ҳолатлари қонуни; الأَحْوَالُ الْجَوِّيَّةُ *қар.* جَوِّيٌّ; أَبْقَاهُ (تَرَكَهُ) عَلَى ~ِهِ бирор нимани ўзгаришсиз қолдирмоқ; تَغَيَّرَتْ بِهِ (تَحَدَّرَتْ بِهِ) الأَحْوَالُ (الـ~) унинг ишларига путур етди; كَيْفَ الـ~؟ ишлар қалай? عَرَضُ الـ~ *қар.* عَرَضٌ[1]; كَيْفَ حَالُكَ؟ ишларингиз қалай?; ~ خُرُوجِهِ مِنْ ... у ...дан чиққан пайтда; وَ يَرْتَدُّ بِهِ الـ~ إِلَى مَا يُشْبِهُ الطُّفُولَةَ у деярли гўдакка ўхшаб қолди; كَمَا هُوَ الـ~ بِـ... ...нинг аҳволи (ҳолати) каби; 3) *грам.* ҳозирги замон; ◊ لِسَانُ الـ~ لِلْحِزْبِ партиянинг матбуот органи; مَضَى فِي ~ سَبِيلِهِ у ўз юмуши билан кетди

– حَالٌ[2] балчиқ, қора лой

– حَالَاتِيٌّ мунофиқлик билан шароитга мослашувчи; бетайин одам, субутсиз одам

– حَالَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) ҳолат, вазият, ситуация; ~ الْحَرْبِ ҳарбий ҳолат, уруш ҳолати; الـ~ الرَّاهِنَةُ ҳозирги вазият, status quo; ~ الطَّوَارِئِ фавқулодда ҳолат; وَ الـ~ هَذِهِ бундай вазиятда; أَقْوَامٌ عَلَى الـ~ الأُولَى ибтидоий жамиятдаги халқлар; 2) ҳол; فِي هَذِهِ الـ~ бу ҳолда; فِي الـ~ الْعَكْسِيَّةِ акс ҳолда; فِي ~ مَا إِذَا агар, агарда, мабодо, борди-ю ... бўлса; فِي ~ عَدَمِ الاتِّفَاقِ ... агар бир-бирига тўғри келмаса, ...; فِي ~ مَرَضِهِ агар у касал бўлса, ...

– حَالِيٌّ ҳозирги пайтда мавжуд бўлган, ҳозирги, жорий; ~اً ҳозирги пайтда, ҳозир; جُمْلَةٌ ~َةٌ *грам.* ҳолат гап

– حَالِيَّاتٌ *кўп.* жорий масалалар

– حِوَالٌ қаршилик, тўсиқ, ғов; парда, ниқоб

– حَوَالَةٌ *кўп.* ~َاتٌ — пул жўнатиш, почта орқали жўнатилган пул; ~ الْبَرِيدِ почта орқали жўнатилган нарса; ~ تِلِغْرَافِيَّةٌ телеграф орқали жўнатилган нарса; 2) чек, вексель, ўзаро қарзлар ҳисоб-китоби

– حَوَالَيْ тахминан, қарийб, ...га яқин, деярли

– حَوْلٌ[1] *кўп.* أَحْوَالٌ 1) куч, қувват, қудрат, қодирлик; فِي ~نَا أَنْ ... биз ...га қодирмиз, ...га кучимиз етади; لاَ ~ لَهُ وَ لاَ حِيلَةَ у ҳеч нарса қила олмайди, у мутлақо ожиздир; لاَ ~ وَ لاَ قُوَّةَ إِلاَّ بِاللّٰهِ الْعَظِيمِ! *қар.* حَوْقَلَ 2) йил

– حَوْلٌ[2], حِوَلٌ ўзгариш, алмашиш; لَمْ يَطْلُبْ عَنْهُ ~اً у буни ўзгартиришни талаб қилмади

– حَوْلٌ[3] ҳийла

– حَوْلَ 1) атрофида, яқинида; مِنْ ~ِهِ унинг атрофида; 2) ҳақида, борасида, тўғрисида

– حَوَلٌ кўзнинг ғилайлиги

– حُوَّلٌ ишнинг боришини (оқимини) тез пайқаб оладиган

– حَوْلَةٌ ўзгариш, алмашиш; тўсатдан бўладиган ўзгариш

– حَوْلِيٌّ 1) бир яшар; 2) йиллик, бир йиллик, бир йил ичида бўладиган

– حَوْلِيَّاتٌ *кўп.* бир йил ичида содир бўлган воқеалар

– حَوْلِيَّةٌ *кўп.* ~َاتٌ — солнома, йилда бир чиқадиган

– حُؤُولٌ 1) ўзгариш, айланиш; 2) зоти айниш, насли бузилиш

– حِيَالَ 1) ...га нисбатан, ...га кўра, ...га қараганда; 2) қаршисида, олдида, рўпарасида; جَلَسَ ~َهُ бирор кимнинг рўпарасига ўтирмоқ; 3) ...га қарши, ...га қарама-қарши

– حَيَّالٌ муттаҳам, қаллоб, фирибгар

– حَيْلٌ куч, қудрат; شُدَّ ~َكَ! ҳорманг!

– حِيلَةٌ *кўп.* حِيَلٌ 1) ҳийла, найранг, ҳийла ишлатиш, найранг ишлатиш; уйдирма, тўқима, ёлғон гап; эпчиллик, маҳорат, усталик, гапни айлантириш, чалғитиш; ~ حَرْبِيَّةٌ ҳарбий ҳийла; عَدِيمُ الـ~ِ ожиз, ночор, чорасиз, нотавон; وَاسِعُ الـ~ِ топқир, зийрак, ҳозиржавоб, тадбирли; الـ~ُ تَغْلِبُ الْقُوَّةَ макр куч-қувватдан ортиқ туради; جَازَتْ (انْطَلَتْ) عَلَيْهِ الـ~ُ у найрангга дучор бўлди, у қармоққа илинди; 2) чора, йўл, илож, нажот; لاَ نَجِدُ ~ غَيْرَ الْاِنْدِفَاعِ وَرَاءَ التَّخْمِينِ وَ الظَّنِّ тахмин ва гумон қилишдан бошқа чорамиз йўқ; وَ مَا ~َتِي فِي هٰذَا؟ мен нима ҳам қила оламан?; ◊ عِلْمُ الْحِيَلِ бирор нарсанинг яширин томони (сири, моҳияти); ҳийла-найранглар йиғиндиси (мажмуаси)

– حَيْلُولَةٌ 1) ажралиш, айрилиш, узилиш, фироқ; 2) (*бирор н. га*) қаршилик қилиш, тўсқинлик қилиш (دُونَ)

– حِيَلِيٌّ айёр, маккор, ҳийлагар; эпчил, чаққон, уддабурон

– حِيَلِيٌّ механик

– حِيَلِيَّاتٌ *кўп. физ.* механика

– مُتَحَوِّلٌ ўзгарувчи, ўзгариб турадиган, ўткинчи

– مُحَالٌ 1. иложи бўлмаган, иложи йўқ, беҳуда, беъмани; муяссар бўлмайдиган, етишиб бўлмайдиган; طَلَبُ الـ~ِ муяссар бўлмайдиган нарсани қидириш; 2. беҳуда фикр *ёки* иш, сафсата; бўлмағур гап; دَوَامُ الْحَالِ مِنَ الـ~ِ вазиятнинг ўзгаришсиз давом этиши бемаъниликдир

– مَحَالَةٌ[1] халос бўлиш воситаси, халос бўлиш; لاَ ~َ шубҳасиз, шак-шубҳасиз, ҳеч бир иложсиз; لاَ ~َ مِنْهُ бундан мутлақо қочиб қутулиб бўлмайди, бунинг бўлиши муқаррар

– مَحَالَةٌ[2] *кўп.* مَحَاوِلُ 1) ғўла, думалатғич; 2) *шунингдек:* ~ نَاعُورَةٍ сув чиқарадиган чиғирмашина

– مَحَالَةٌ[3] ҳийла

– مُحَالِيَّةٌ иложсизлик, бемаънилик, сафсатабозлик; эришиб бўлмаслик, муяссар бўлмаслик

– مُحَاوِلٌ уриниб кўрувчи, ҳаракат қилиб кўрувчи; مِنْ غَيْرِ الْمُفِيدِ أَنْ يُحَاوِلَ ~ ... уриниб кўришнинг фойдаси йўқ, чунки ..., уриниб кўриш бефойда, чунки ...

– مُحَاوَلَةٌ *кўп.* ~َاتٌ — 1) хоҳиш, истак; 2) уриниб кўриш, ботиниш, журъат қилиш; هٰذِهِ ~ فَاشِلَةٌ бу беҳуда уриниб кўришдир; ~ عَلَى حَيَاتِهِ لاغْتِيَالِهِ бирор кимнинг ҳаётига суиқасд қилиш; ~ бирор кимни ўлдиришга уриниш; 3) алдашга уриниш, алдаб кўриш; эпчиллик қилиш, чаққонлик қилиш, уддабурролик

– مُحْتَالٌ 1. ҳийла-найранг ишлатувчи, эвини қилувчи; айёр, маккор, эпчил, уддабурро; 2) ёлғончи, каззоб; фирибгар, найрангбоз, ўғри, аферист, қаллоб

– مُحَوَّلٌ 1) узатилган, қўлма-қўл узатилган; ~ لَهُ *ёки* ~ عَلَيْهِ *мол.* буйруқ асосида пул жўнатиш лозим бўлган одам, трассант; 2) ичиб бўлмайдиган қилинган (*спирт*)

– مُحَوِّلٌ 1. узатувчи, қўлма-қўл қилувчи, ўтказувчи; 2. 1) *мол.* бошқа бировга пул вексели берувчи одам, трассант; 2) *т.-й.* стрелкачи (*бир йўлдан келаётган составни иккинчи йўлга солиб юборадиган стрелкаларга қараб турувчи*); 3) *кўп.* ~َاتٌ — эл. трансформатор; ~ التَّيَّارِ а) тансформатор; б) коммутатор; مَحَطَّةُ الْمُحَوِّلاَتِ *қар.* مَحَطَّةٌ

– مُحَوِّلْجِيٌّ *кўп.* مُحَوِّلْجِيَّةٌ *т.-й.* стрелкачи

– مُحَوِّلَةٌ *кўп.* ~َاتٌ — 1) *т.-й.* стрелка; 2) ёндама ариқ

– مُحِيلٌ *мол.* трассант (*қар.* مُحَوِّلٌ 2.1)

– مُسْتَحِيلٌ 1) мумкин бўлмаган, иложи йўқ, ҳақиқатга тўғри келмайдиган, эҳтимолдан узоқ; ~ التَّنْفِيذِ бажариб бўлмайдиган; طَلَبَ الـ~َ (*бирор н. ни*) эҳтимолдан йироқ деб ҳисобламоқ; ظَنَّهُ ~اً иложи йўқ нарсани талаб қилмоқ; 2) бемаъни; беҳуда фикр *ёки* иш, сафсата; أَرْضٌ ~َةٌ ўйдим-чуқур ер

– مُسْتَحِيلاَتٌ *кўп.* иложи бўлмаган ишлар; ҳақиқатга тўғри келмайдиган, эҳтимолдан узоқ ишлар; هٰذَا مِنْ رَابِعِ الـ~ِ бу

қандайдир бирор ҳақиқатга тўғри келмайдиган ишдир; *шунингдек*: *қар.* عَنْقَاءُ

I حَامَ (حوم) (*у*) حَوْمٌ، حَوَمَانٌ 1) хаёл сурмоқ, хаёлга берилиб кетмоқ, хаёлга чўммоқ; учмоқ, парвоз қилмоқ; 2) (*бирор н. ҳақида*) тарқалмоқ (*гап*; حَوْلَ); 3) (*бирор н. атрофида*) айланмоқ, кезмоқ (عَلَى); II حَوَّمَ 1) (*бирор н. атрофида*) айланмоқ (حَوْلَ); 2) (*бирор н. да*) қаттиқ турмоқ, сабот-матонат кўрсатмоқ (فِي); (*бирор н. ни*) қаттиқ туриб давом эттирмоқ (فِي)

– حَوَّامَةٌ *кўп.* اتٌ — вертолёт

– حَوْمَةٌ *кўп.* 1) гирдоб, камар; الْحَيَاةُ ~ ҳаёт гирдоби, қуюни; 2) қизғин пайт (палла) (*мас., жангдаги*); 3) асосий нарса, бош нарса

I حَوَى (*и*) حَوَايَةٌ 1) йиғмоқ, термоқ, жамламоқ; 2) (*бирор н. ни*) ўз ичига олмоқ, таркибида мавжуд бўлмоқ (لِـ); حَوَتْ طِفْلَهَا بِذِرَاعَيْهَا у (*аёл*) боласини қўлига олди; 3) сақламоқ, асрамоқ; эсламоқ, хотирламоқ, хотирада сақламоқ; 4) аврамоқ, афсунламоқ (*илонни*); V تَحَوَّى ўралиб думалоқ бўлмоқ (*мас. арқон*); кулча бўлиб ётмоқ (*илон*); VIII احْتَوَى ўз ичига олмоқ, (*бирор н. дан*) иборат бўлмоқ (*туш. к. ёки* عَلَى); احْتَوَاهُ الْفَصْلُ у синфда экан, унинг синфда эканлиги маълум бўлди

– أَحْوَى *мн.* حَوَّاءُ *кўп.* حُوٌّ тўқ яшил

– حَاوٍ[1] *мн.* حَاوِيَةٌ (*бирор н. ни*) ўз ичига олувчи (عَلَى);

– حَاوٍ[2] *кўп.* حُوَاةٌ 1) илон авровчи (сеҳрловчи); 2) сеҳргар, афсунгар; 3) ҳуққабоз, жонглёр

– حَوَّاءُ *алиф. б. қар.*

– حَوَّاءٌ = حَاوٍ[2].

– حَوَايَةٌ *кўп.* اتٌ — чамбарак (*бошда тугун кўтариш учун ишлатилади*)

– حُوَّةٌ тўқ яшил ранг

– حَوِيَّةٌ *кўп.* حَوَايَا 1) чамбарак (*бошда тугун кўтариш учун ишлатилади*); 2) тўпча (*чилвир*); кулча (*илон*); 3) ич, қорин, ичак-чавоқ

– مُحْتَوًى *кўп.* مُحْتَوَيَاتٌ мазмун; الْـ~ وَ الشَّكْلُ мазмун ва шакл

– مُحْتَوَيَاتٌ *кўп.* 1) ичидаги нарса, ичида бор бўлган нарса; 2) мазмун, маъно, ғоя

I حَيَّ، حَيِيَ، (يَحْيَا)، حَيَاةٌ، حَيَاءٌ 1) яшамоқ, ҳаёт бўлмоқ, умргузаронлик қилмоқ; لِيَحْيَ яшасин!; 2) (*бирор н. дан*) уялмоқ, ҳаё қилмоқ (مِنْ); II حَيَّا салом бермоқ; табрикламоқ; حَيَّاكَ اللهُ وَ بَيَّاكَ! Оллоҳ таоло сизга узоқ умр берсин!; III حَايَا 1) экиб кўпайтирмоқ, ўстирмоқ, парвариш қилмоқ (*ўсимликни*); (*бирор н. га*) қарамоқ, (*бирор к. ни*) парвариш қилмоқ, боқмоқ, тарбия қилмоқ; 2) ҳаёт бахш этмоқ, жонлантирмоқ; النَّارَ ~ ўтни пуфлаб ёндирмоқ; IV أَحْيَا жонлантирмоқ, тирилтирмоқ, жон киргизмоқ; ◊ لَيْلَةً ~ кеча ташкил қилмоқ, уюштирмоқ; حَفْلَةَ تَكْرِيمٍ لَهُ ~ бирор ким шарафига тантанали кеча уюштирмоқ; ذِكْرَاهُ ~ бирор кимни хотиралаб вақт ўтказмоқ, (*бирор н. билан*) бирор ким хотирасини нишонламоқ (بِ); ذِكْرَى مُرُورِ مِئَةِ عَامٍ عَلَى وَفَاةِ ... ~ ...нинг вафотига юз йил тўлиши муносабати билан хотира йиғини ўтказмоқ; مَوْلِدَ وَلِيٍّ ~ авлиёнинг туғилган кунини нишонламоқ; X اسْتَحْيَا[1] тирик қолдирмоқ, ўлдирмай қолдириб қўймоқ; X اسْتَحَى[2] (*бирор к. дан*) уялмоқ, ҳаё қилмоқ (مِنْ); уялганидан қизармоқ

– إِحْيَاءٌ 1) жонлантириш, тирилтириш, жон киритиш; الْأَرَاضِي ~ *ёки* الْمَوَاتِ ~ яроқсиз ерларга ишлов бериш; 2) ташкил қилиш, уюштириш, ўтказиш (*кечани, тантаналарни ва ҳ.к*); ذِكْرَاهُ ~ бирор ким хотирасини нишонлаш

– أَحْيَائِيٌّ 1. биологияга оид, биологик; 2. *шунингдек*: عَالِمٌ ~ биолог

– اسْتِحْيَاءٌ хижолат бўлиш, хижолат тортиш, уялиб қолиш, уят, ҳаё

– تَحِيَّةٌ *кўп.* اتٌ — 1) салом, табрик, олқиш; عَسْكَرِيَّةٌ ~ аскарий салом, честь бериш; 2) салом, табрик, таъзим

– حُوَيْنٌ *кўп.* اتٌ — микроорганизм; حُوَيْنَاتُ الْمَلَارِيَا қонда безгак келтириб чиқарадиган энг оддий бир ҳужайрали организм; الْـ~ الْمَنَوِيُّ لِلرَّجُلِ *биол.* сперматазоид

– حُوَيَّةٌ *кўп.* اتٌ — кичик илон

– حَيٌّ[1] *кўп.* أَحْيَاءٌ 1. 1) тирик, ўлмаган, жонли; الْأَحْيَاءُ وَ الْمَوْتَى тириклар ва ўликлар; الْعَالَمِ ~ *бот.* майда карамга ўхшаш барги қалин ўсимлик; седум; عِلْمُ الْأَحْيَاءِ биология; 2) яшовчан, яшаб турувчи, истиқомат қилувчи; هُوَ ~ يُرْزَقُ у соғ-саломатдир; 3) тирилтирилган, жонлантирилган; 2. тирик организм; الْأَحْيَاءُ الدُّنْيَا бир ҳужайрали организмлар; ◊ هُوَ مَوْسُوعَةٌ ~ـةٌ у жонли энциклопедиядир

– حَيٌّ[2] *кўп.* أَحْيَاءٌ маҳалла, квартал

– حَيَّ: عَلَى الصَّلَاةِ! ~ "намозга шошилинглар!" (*азоннинг бир қисми*)

– حَيًا *кўп.* أَحْيَاءٌ ёмғир

– حَيَاءٌ ҳаё, уят, номус; уятчанлик, ҳаёлилик; камтарлик, камсуқумлик; قَلِيلُ الْـ~ беҳаё, уятсиз; قِلَّةُ الْـ~ беҳаёлик, уятсизлик; беадаблик, ахлоқсизлик

– حَيَاةٌ *кўп.* حَيَوَاتٌ ҳаёт, турмуш, мавжудлик; مُسْتَوَى الْـ~ турмуш даражаси; الْـ~ الِاجْتِمَاعِيَّةُ ижтимоий ҳаёт; الْـ~ الْأَدَبِيَّةُ адабий ҳаёт; الْـ~ الْخَاصَّةُ шахсий ҳаёт; عِلْمُ الْـ~ биология; فِي ~ـهِ ҳаётида, ҳаётлиги пайтида; فَارَقَ الْـ~ вафот этмоқ; السَّعْيُ نَحْوَ ~ أَفْضَلَ энг яхши ҳаёт кечиришга интилиш; وَ ~ أَوْلَادِكَ! фарзандларнинг умри ҳаққи қасам ичаман!; نِضَالٌ ~ وَ مَوْتٌ ҳаёт-

мамот жанги; ◊ هُوَ عَلَى قَيْدِ الـ~ у ҳали тирик; شَجَرُ الـ~ *бот.* игнабаргли арчасимон дарахт

– حَيَاتِيٌّ ҳаётга, турмушга, тирикчиликка оид (*Ироқда*); الظُّرُوفُ الـ~ـة турмуш шарт-шароитлари

– حَيَّةٌ *кўп.* ~ اتٌ — илон, заҳарли қора илон; سَامَّةٌ ~ заҳарли илон; الصَّخْرِ ~ бўғувчи захарсиз илон, бўғма илон; الْمَاءِ ~ сув илон; الْمَرْجَانِ ~ денгиздаги маржонли заҳарли илон; جَيَّاتُ الْبَطْنِ ичакдаги гижжалар; ◊ الْبَحْرِ ~ сув гирдоби, сув қуюни, сув уюрмаси

– حَيَوَانٌ, حَيْوَانٌ *кўп.* ~ اتٌ — ҳайвон; الْحَيَوَانَاتُ الْأَلِيفَةُ уй ҳайвонлари; الْحَيَوَانَاتُ الثَّدْيِيَّةُ сут эмизувчи ҳайвонлар; الْحَيَوَانَاتُ الْمُجْتَرَّةُ кавш қайтарадиган ҳайвонлар; الْحَيَوَانَاتُ الْمُفْتَرِسَةُ ваҳший ҳайвонлар; عِلْمُ الـ~ зоология; ◊ الـ~ الْمَنَوِيُّ сперматазоид

– حَيَوَانِيٌّ, حَيْوَانِيٌّ 1) ҳайвонотга, ҳайвонга оид; ҳайвонот маҳсулидан ишланган; органик

– حَيَوَانِيَّةٌ, حَيْوَانِيَّةٌ 1) ҳайвонот ҳолати; ҳайвонлар табиати; 2) ҳайвонлик; ваҳшийлик

– حَيَوِيٌّ 1) ҳаётга оид; الْمَدَى الـ~ ҳаётий муҳит; 2) энг керакли, турмуш учун энг зарур, ҳаётий, муҳим

– حَيَوِيَّةٌ ҳаётийлик, муҳимлик, зарурлик, ҳаётий куч

– حَيِيٌّ ҳаёли, иболи, номусли

– حُيَيٌّ *кўп.* ~ اتٌ — микроб

– مُحَايَاتٌ 1) етиштириш, парвариш қилиш, ўстириш (*ўсимлик ҳақида*); (*бирор к. ни*) боқиш, тарбия қилиш; 2) жонлантириш; رَيَّةٌ الـ~ қурғоқчиликдан кейинги суғориш

– مَحْيًا *кўп.* مَحَايَا ҳаёт

– مُحَيًّا афт, башара, физиономия

– مُسْتَحِيَةٌ *бот.* қўл тегиши билан барги шалпайиб қоладиган ўсимлик

– يَحْيَى *ат. от. мз.* Яҳё

حَيْثُ 1) ...ган жойда, ...диган жойда; ...ган жойга, ...диган жойга; مَا ~ ...ган жойда; қайда бўлмасин ...; يَنَامُ ~ مَا اتَّفَقَ қаерда бўлмасин у ухлайверади; فَتَحَ الْكِتَابَ ~ مَا اتَّفَقَ китобнинг ўнг келган (хоҳлаган) жойини очмоқ; 2) ...ган пайтда, ...диган пайтда, ...ган заҳоти; ◊ بِـ ~ шунинг учун, шу сабабли, шу туфайли; مِنْ ~ أَنْ ... ...ни ... ~ عَنْ ... ...га келсак, ...га келганда эса; ...ни эътиборга олиб, ...ни назарда тутиб; чунки, зероки, негаки, шундай бўлганидан; مِنْ ~ ... нуқтаи назаридан; مِنْ ~ الْأَسَاسِ асос эътибори билан; مِنْ ~ الْمَبْدَأِ принцип нуқтаи назаридан; مِنْ ~ الْإِدَارَةِ маъмурият нуқтаи назаридан; تُنَاسِبُهُمْ هَذِهِ الْجِهَةُ مِنْ ~ الْإِقْلِيمِ бу жой уларга иқлим нуқтаи назаридан мос келади; مِنْ ~ كَانَ ҳар нима бўлганда ҳам, ҳар ҳолда, ҳар қандай шароитда; مِنْ ~ هُوَ (هِيَ) а) унинг ўзини олганда, унинг ўзича; б) ўзи, унинг ўзи

– حَيْثِيٌّ 1. хеттга, хеттларга оид; اللُّغَةُ الـ~ـة ёки الـ~ـة хетт тили; 2. хетт миллатига мансуб киши

– حَيْثِيَّةٌ *кўп.* ~ اتٌ — 1) вазият, ҳолат; унвон, даража; أَهْلُ الـ~ ёки أَرْبَابُ الـ~ юқори мартабали кишилар; 2) қобилият, иқтидор; 3) алоқа, муносабат; масала; томон, жиҳат; مِنْ هَذِهِ الـ~ бу жиҳатдан (томондан), бу масалада; 4) мулоҳаза, ўй, фикр; асос, далил, важ, сабаб, исбот; حَيْثِيَّاتُ الْحُكْمِ ҳукмнинг жазога асос бўладиган моддалари; حَيْثِيَّاتُ الْمَشْرُوعِ лойиҳанинг изоҳ қисми

I (حيد) حَادَ (у) حَيْدٌ, حَيَدَانٌ (*бирор н. дан*) бўйин товламоқ, воз кечмоқ, юз ўгирмоқ (عَنْ, مِنْ); الْقِطَارُ مِنَ الْخَطِّ ~ поезд темир йўл изидан чиқиб кетди; عَنْهُ بِبَصَرِهِ ~ бирор нимадан кўзини олиб қочмоқ, бирор кимдан кўзини бошқа томонга олиб қочмоқ (бурмоқ);

II حَيَّدَ 1) қайтармоқ, рад қилмоқ; бошқа томонга қаратмоқ, четга бурмоқ; 2) бетараф қилиб қўймоқ, нейтралитетга риоя қилдирмоқ;

III حَايَدَ 1) ўзини четга олмоқ, бир четкага чиқиб турмоқ; 2) бетараф бўлиб турмоқ, нейтрал вазиятни сақламоқ, бетараф бўлмоқ (*сайловда*); 3) холис бўлмоқ, бетараф бўлмоқ, беғараз бўлмоқ; VI تَحَايَدَ четкада турмоқ, нейтралликка риоя қилмоқ

– تَحْيِيدٌ 1) қайтариш, рад этиш; бошқа томонга қаратиш, четга буриш; 2) нейтраллаштириш, бетарафлаштириш

– حَائِدٌ бетараф, нейтрал

– حِيَادٌ 1) бетарафлик, холислик, нейтраллик; нейтралитет; бетараф бўлиш (*овозда*); الـ~ الْإِيجَابِيُّ ижобий нейтралитет; مِنْطَقَةُ الـ~ нейтрал зона; هُمْ عَلَى الـ~ улар бетараф қолдилар; لَزِمَ الـ~ ёки الْتَزَمَ جَانِبَ الـ~ нейтралликка риоя қилмоқ; 2) беғаразлик, холислик

– حِيَادِيٌّ 1) нейтралликка риоя қилувчи, нейтрал; 2) холис, беғараз

– حِيَادِيَّةٌ 1) бетарафлик, нейтраллик; 2) холислик, беғаразлик

– حَيْدٌ[1] бўйин товлаш, воз кечиш, рад этиш, чекиниш, тисарилиш

– حَيْدٌ[2] *кўп.* حُيُودٌ дўнг, туртиб чиқиб турган жой, дўмбоқ

– حَيَدَانٌ 1) четга бурилиш, чекиниш, юз ўгириш; 2) нейтраллик

– حَيْدَةٌ = حَيَدَانٌ: عَلَى ~ четда, четга, четкада, четкага; فِي ~ бетараф ҳолда; لَزِمَ الـ~ нейтралликка риоя қилмоқ

– مُحَايِدٌ бетараф, нейтрал; أَرْضٌ ~ـةٌ нейтрал ҳудуд

– مُحَايَدَةٌ = حِيَادٌ

– مَحِيدٌ 1) четга чиқиш, воз кечиш, юз ўгириш; 2) қочиш; لَا ~ عَنْهُ қутулиб бўлмайдиган, бўлиши муқаррар, бўлмасдан

қолмайдиган, бўлмай иложи йўқ; ... لَمْ يَكُنْ لَهُ ~ عَنْ ... унинг албатта ...ши муқаррар эди

I (حير) حَارَ (и) حَيْرَةٌ ҳайрон бўлмоқ; тонг қомоқ; тушунмай ҳайрон бўлиб турмоқ; қийин вазиятга тушиб қолмоқ; إِنَّنَا حِرْنَا جَوَابًا عَنْ هَذَا السُّؤَالِ биз бу саволга жавоб беролмай лол қолдик; ~ فِي أَمْرِهِ нима қилишни билмай қолмоқ, гангиб қолмоқ; II حَيَّرَ ҳайрон қолдирмоқ, донг қолдирмоқ; қийинлаштирмоқ, боши берк кўчага киритиб қўймоқ; ◊ ~ الْجُرُوحَ эски дардни қўзғатиб, ярага туз сепмоқ (*Шимолий Африкада*); V تَحَيَّرَ ҳайрон бўлиб қолмоқ, тушунмай ҳайрон бўлиб қолмоқ; ўзини йўқотиб қўймоқ; қатъиятсизлик кўрсатмоқ; VIII احْتَارَ = V

– تَحَيُّرٌ ҳайрон бўлиб қолиш; эсанкираб қолиш, қотиб қолиш; довдираб, ўзини йўқотиб қўйиш

– حَائِرٌ довдираб қолган, ўзини йўқотган, гангиб қолган, ҳайрон бўлиб турган, боши берк кўчага кириб қолган; وَقَفَ ~ًا أَمَامَهُ бирор ким олдида тек туриб қолмоқ; هُوَ ~ فِي السَّبِيلِ у қаёққа боришни билмай турибди

– حَيْرٌ боғ, парк; ~ الْحَيَوَانَاتِ зоопарк, ҳайвонот боғи

– حَيْرَانُ *мн.* حَيْرَى *кўп.* حَيَارَى ҳайрон бўлиб қолган

– حَيْرَةٌ ҳайрат, ҳайронлик; эсанкираш, довдираш, тушунмай ҳайрон бўлиш; саросима, ҳовлиқиш; ўзини йўқотиш; қийин вазият; فِي ~ эсанкираб, ҳайрон бўлиб; تَمَلَّكَتْهُ الْحَيْرَةُ у ўзини йўқотиб қўйди

– حِيرَةٌ: الـ~ *тар.* Ҳиро тоғи

– حَائِرٌ = مُتَحَيِّرٌ

– مُحَيِّرٌ эсанкиратувчи, довдиратиб қўювчи, гангитувчи, адаштирувчи

I (حيز) حَازَ (и) حَيْزٌ ҳайдамоқ (*мас. подани*); V تَحَيَّزَ кулча бўлиб олмоқ (*илон*)

– حَيْزٌ уй ёки ҳовлидаги ёрдамчи хоналар (*ошхона, ванна ва б.*)

– حَيْزَبُونٌ қари кампир; *сўк.* шум кампир, жодугар хотин, ялмоғиз кампир

حَيْزُومٌ *қар.* حزم

I (حيس) حَاسَ (и) حَيْسٌ аралаштирмоқ, қориштирмоқ

– حَيْسٌ аралашма; қуриган хурмо, ёғ ва пишлоқ қўшиб тайёрланадиган овқат

I (حيش) حَاشَ (и) حَيْشٌ қўрқмоқ, қўрқинч ҳис қилмоқ

– حَيْشَانُ қўрқоқ, юраксиз

I (حيص) حَاصَ (у) حَيْصٌ, حَيَصَانٌ 1) ўзини четга тортмоқ, қочмоқ, бўйин товламоқ, бош тортмоқ; 2) (*бирор к. дан*) қочмоқ, қочиб кетмоқ (مِنْ, عَنْ); VII انْحَاصَ 1) ўзини четга тортмоқ, қочмоқ, бўйин товламоқ, бош тортмоқ; 2) қочмоқ, қочиб кетмоқ

– حَيْصٌ (*бирор н. дан*) бўйин товлаш, бош тортиш; (*бирор н. дан*) сақланиш, ўзини муҳофаза қилиш; қочиш; ◊ وَقَعَ فِي ~ بَيْصَ қийин вазиятга тушиб қолмоқ

– حَيْصٌ = حَيْصَةٌ

– مَحِيصٌ бўйин товлаш, бош тортиш; (*бирор н. дан*) сақланиш, эҳтиёт бўлиш, қутилиш; қочиш; لَا ~ عَنْهَا ундан қутилиб бўлмайди; لَا ~ لَكَ عَنِ الْوُقُوعِ فِي وَرْطَةٍ сен иложсиз қийин вазиятга тушиб қоласан; ... لَمْ يَجِدْ ~ًا مِنَ السَّفَرِ إِلَى ... у иложсиз (албатта) ...га сафар қилиши керак

I (حيض) حَاضَتْ (и) حَيْضٌ, مَحَاضٌ ҳайз кўрмоқ, ой кўрмоқ; V. تَحَيَّضَتْ = 1) I; 2) ҳайз кунларида намоз ўқимай ўтирмоқ; X اسْتَحَيَضَتْ бир неча кун қон кетишда давом этмоқ (*ҳайз кунларида*)

– حَائِضٌ, حَائِضَةٌ *кўп.* حَوَائِضُ ҳайз кўрган аёл, ой кўрган аёл

– حَيْضٌ ҳайз, ой кўриш

– حِيضَةٌ аёллар ой кўрганларида ишлатиладиган латта

– حَيْضِيٌّ ҳайзга, ой кўришга оид

حَيْطَةٌ *қар.* حوط

حِيطَةٌ *қар.* حوط

I (حيف) حَافَ (и) حَيْفٌ (*бирор к. га нисбатан*) адолатсизлик қилмоқ (عَلَى); (*бирор к. ни*) хафа қилмоқ (عَلَى); V تَحَيَّفَ (1 секин-аста озайтирмоқ, қисқартирмоқ, камайтирмоқ; 2) зарар келтирмоқ, зарарлантирмоқ, зиён етказмоқ; 3) (*бирор к. га*) адолатсиз муносабатда бўлмоқ

– حَيْفٌ адолатсизлик, хафачилик

I (حيق) حَاقَ (и) حَيْقٌ (1 (*бирор к. га*) зарар етказмоқ, (*бирор к. нинг*) бошига тушмоқ (بِ *мас. касаллик, бахтсизлик ва ҳ. к.*); 2) (*бирор к. ни*) ўраб олмоқ, қамал қилмоқ (بِ); 3) (*бирор к. га*) таъсир қилмоқ (فِي); II حَيَّقَ зиравор солмоқ (*овқатга*); IV أَحَاقَ (*бирор к. ни*) ўраб олмоқ, қамал қилмоқ (بِ)

– حِيَاقٌ зиравор

– حَيْقٌ 1) оқибат, натижа; таъсир, фойда; 2) зиравор

(حيك) II حَيَّكَ тўқимоқ (*газламани*); ~ مُؤَامَرَةً ضِدَّهُ *маж.* бирор кимга қарши фитна уюштирмоқ

– حَيَّاكٌ тўқувчи

حول *қар* حيل

I (حين) حَانَ[1] (и) حِينٌ, حَيْنُونَةٌ етиб келмоқ, яқинлашмоқ (*вақт*); أَمَا ~ لَهُ أَنْ ... унинг ...ш (...иш) вақти келмадими?; ~ الْوَقْتُ أَنْ ... ...иш (...диган) вақт етиб келди; ~َتْ صَلَاةُ الْمَغْرِبِ шом намози вақти бўлди; ◊ ~َتْ مِنْ زَيْدٍ الْتِفَاتَةٌ (نَظْرَةٌ) إِلَى زَيْنَبَ Зайднинг назари тасодифан Зайнабга тушиб қолди, Зайд тасодифан

Зайнабни кўриб қолди; حَانَ 2 (и) حَيْنٌ ҳалок бўлмоқ; II حَيَّنَ вақт белгиламоқ, вақт таъйин қилмоқ; IV أَحَانَ ҳалок қилмоқ; أَحْيَنَ: ~ بِالْمَكَانِ бир ерда бир оз муддат истиқомат қилмоқ; V تَحَيَّنَ 1) (*қулай фурсатни, имкониятни*) кутиб турмоқ; 2) бойликка эга бўлмоқ, бойликни қўлга киритмоқ; X اِسْتَحَانَ *ёки* اِسْتَحْيَنَ = V

– أَحَايِينُ *кўп.* (أَحْيَانٌ *дан*) вақтлар, пайтлар; فِي ~ كَثِيرَةٍ тез-тез, бир неча марталаб; فِي بَعْضِ الـ~ баъзан, гоҳо, гоҳида, гоҳ-гоҳда

– تَحَيُّنٌ (*қулай фурсатни, имкониятни*) кутиш

– حَانَةٌ, حَانٌ *алиф. б. қар.*

– حَانِيَّةٌ май, шароб, вино

– حَيَّانِيٌّ пишмаган, хом, ғўра (*хурмо*); ёш, ниҳол (*хурмо дарахти*)

– حِينٌ *кўп.* أَحْيَانٌ 1) вақт, пайт, чоғ; بَيْنَ ~ وَ آخَرَ баъзан, баъзида; مِنْ ~ إِلَى ~ аҳён-аҳёнда; مِنْ ذَلِكَ الـ~ ўша вақтдан буён; ~ بَعْدَ ~ *ёки* بَيْنَ ~ وَ ~ гоҳ-гоҳ; ~ًا баъзан; بَعْدَ ~ бир оздан сўнг; إِلَى ~ озгина вақтга, озгинага; وَلَوْ إِلَى ~ ҳеч бўлмаса озгинага; أَحْيَانًا баъзи-баъзида; ذَاكَ ~ *ёки* ~ئِذٍ ўша пайтда; فِي بَعْضِ الْأَحْيَانِ гоҳо; فِي ~ـهِ ўз вақтида; فِي أَغْلَبِ (أَكْثَرِ) الْأَحْيَانِ кўпинча; فِي ~ أَنْ ... *ёки* عَلَى ~ أَنْ ... ...ган пайтда, ...ар (...р) экан; ... ~ًا ... ~ًا гоҳ ..., гоҳ ...; 2) қулай фурсат; 3) муддат

– حَيْنٌ ҳалокат, ўлим, ажал; قَدْ حَانَ ~ـهُ унинг учун ўлим вақти етиб келди

– حِينٌ ...ган чоғда, пайтда; ~ وُصُولِهِ у келган пайтда; ~ مَا ...ган пайтда (*вақтда*)

– مُتَحَيِّنٌ ўзига тўқ, бадавлат, муҳтожликни билмайдиган

خ

خ (خَاءٌ) хо (*араб алифбосининг еттинчи ҳарфи, абжадда-600*)

خَابُورٌ *кўп.* خَوَابِيرُ 1) қозиқ; пона; таёқ, хода; сурма зулфин, тамба; *тех.* цапфа (*ўқнинг подшипникда айланувчи қисми, бўйини*); 2) *бот* маржон ўсимлиги

خَابِيَةٌ *кўп.* خَوَابِي катта кўза; хум; ёғоч бочка; ◊ بِنْتُ الـ~ вино

خَاتُونٌ *кўп.* خَوَاتِينُ бека, хонима, аслзода аёл

خَاخَامٌ *кўп.* ~اتٌ раввин (*яҳудийлар руҳонийси*)

خَارٌ: صِينِيٌّ ~ рух (*металл*)

خَارْصِينٌ = خَارٌ صِينِيٌّ *қар.* خَارٌ

خَازُوقٌ *кўп.* خَوَازِيقُ *қар.* خزق

خَافُورٌ сули

خَاقَانٌ *кўп.* خَوَاقِينُ хоқон, подшоҳ, шоҳ

خَاكِي хоки (*газлама*)

خَالٌ *кўп.* خِيلَانٌ хол, менг

خَامٌ 1 қалин сурп, хом сурп; коленкор

خَامٌ 2 1. 1) хом, чала (*қайта ишланмаган, қўлдан чиқарилмаган*): الْمَوَادُّ الـ~ хомашё; الْحَدِيدُ الـ~ темир рудаси; 2) тажрибасиз; 2 ишланмаган, ишлов берилмаган (*мато*); الْحَدِيدُ ~ темир рудаси

– خَامَاتٌ *кўп.* хомашё; مَوَارِدُ الـ~ хомашё манбалари

– خَامَةٌ хомашё, ишлов берилмаган мато

خَانٌ 1 *кўп.* ~اتٌ хон, подшо

خَانٌ 2 *кўп.* ~اتٌ меҳмонхона; карвонсарой; (الـ~ الْخَلِيلِيُّ) Хон ул-Халилий (*Қоҳира ш. даги бозорнинг номи*)

– خَانَةٌ *кўп.* ~اتٌ 1) устун (*газетада*); бўлим; жадвалдаги катак, хона; ~ الْآحَادِ бирлар хонаси (графаси); 2) *шахм.* катак

خَانْقَاهٌ *кўп.* خَانْقَاهَاتٌ хонақоҳ, мискинлар уйи, ғарибхона

خَانُوقٌ *қар.* خنق

I خَبَّ 1 (*и, у*) خَبٌّ йўртиб чопмоқ (*от ҳақида*); ◊ ~ فِي الطِّينِ лойга ботиб қолмоқ; خَبَّ 2 (*а/а*) خِبٌّ алдамоқ; IV أَخَبَّ (*отни*) йўрттириб чоптирмоқ; VIII اِخْتَبَّ йўртиб чопмоқ (*от ҳақида*)

– خَابٌّ йўртиб чопувчи; جَوَادٌ ~ йўртоқи от, йўрға

– خَبٌّ ёлғончи, фирибгар

– خَبَّابٌ йўрға, йўртоқи

– خَبَبٌ, خَبِيبٌ йўртиш, елиш (*от ҳақида*)

I خَبَأَ (*а*) خَبْءٌ яширмоқ; II خَبَّأَ яшириб (беркитиб) қўймоқ; V تَخَبَّأَ яширинмоқ, беркинмоқ; VIII اِخْتَبَأَ = V

– اِخْتِبَاءٌ (*ўзини*) яшириш; бекитиш; кўздан ғойиб бўлиш, йўқ бўлиб кетиш

– تَخْبِئَةٌ яшириш, бекитиш, хаспўшлаш

– خَابِئَةٌ *кўп.* خَوَابِي катта кўза; хум; ёғоч бочка

– خِبَاءٌ *кўп.* أَخْبِيَةٌ, أَخْبِئَةٌ 1) чодир; 2) пўст, пўстлоқ, пўчоқ

– خَبْءٌ қандайдир яширин нарса, қандайдир сирли нарса; ~

السَّمَاءِ ёмғир; الْأَرْضِ ~ ўсимлик, гиёҳ

– خَبِيئَةٌ кўп. خَبَايَا қандайдир беркитилган, яширинган нарса, қандайдир сирли нарса; عَرَفَ ~ أَمْرِهِ кимнингдир сирларини билмоқ; خَبَايَا النَّفْسِ кўнгил тўри, дил туби; خَبَايَا الْأَرْضِ ер ости бойликлари; қазилма бойликлар

– مَخْبَأٌ кўп. مَخَابِئُ яширин, махфий жой, пана жой, бошпана; ~ أَرْضِيٌّ ертўла; ~ لِلْوِقَايَةِ مِنْ أَخْطَارِ الْغَازَاتِ газ хавфидан сақланадиган бошпана; ~ مِنَ الْقَنَابِلِ бомбадан сақланадиган бошпана

– مُخَبَّأٌ яширинган, беркитилган

– مُخَبَّآتٌ кўп. сирлар, сирру асрорлар

– مَخْبَأَةٌ кўп. ـَاتٌ — 1) яширин, махфий жой, пана жой; 2) хазина, дафина (*ерга кўмилган бойлик*)

– مُخْبَأٌ = مَخْبُوءٌ

– مُخْتَبِئٌ яшириниб (беркиниб) юрган

(خبت) IV أَخْبَتَ итоаткор (бўйсунадиган) бўлмоқ, (*к. гадир*) бўйсунмоқ, итоат этмоқ, бўйин эгмоқ (إِلَى, لِـ)

– خَبْتٌ кўп. أَخْبَاتٌ, خُبُوتٌ пасткашлик, палидлик, разиллик; тубанлик

I خَبُثَ (у) خُبْثٌ 1) ярамас (ёмон, хунук) бўлмоқ, ахлоқсиз бўлмоқ; 2) ёвуз (зараркунанда, бехосият, бадният) бўлмоқ, жуда ёмон (ярамас, зараркунанда) бўлмоқ; 3) *мед.* хавфли, хатарли, ҳалокатли бўлмоқ (*касаллик ҳақида*); 4) ёқимсиз, бадбўй бўлмоқ (*ҳид ҳақида*); IV أَخْبَثَ ёмонликка ўргатмоқ, ёмон йўлга бошламоқ; ~ الرَّجُلُ одам ёмон дўстлар орттирди; VI تَخَابَثَ ўзини ёвузларча тутмоқ; ичиқоралик қилмоқ, бировнинг бахтсизлигидан севинмоқ; X اسْتَخْبَثَ ёмон (ярамас, ёқимсиз, зарарли) деб ҳисобламоқ

– أَخْبَثُ энг ёқимсиз, жирканч; الـ~انِ ик. с. сийдик ва нажас (*ахлат*)

– تَخَابُثٌ ичиқоралик; فِى ~ ичиқоралик билан

– خَبَاثَةٌ ахлоқсизлик; ярамаслик

– خَبَثٌ балчиқ; ахлат, чиқит, чиқинди; шлак, тошқол; ~ الْمَعَادِنِ металл қириндиси, тўпони; ~ الْحَدِيدِ темир чиқиндилари

– خُبْثٌ 1) ахлоқсизлик; пасткашлик; 2) ёмонлик, жоҳиллик; маккорлик, айёрлик; 3) *мед.* хавфлилик (*касаллик ҳақида*)

– خَبِيثٌ кўп. خُبَثَاءُ, خَبَثَةٌ 1) ярамас, ёмон, жирканч, пасткаш; 2) ёвуз, зараркунанда, бадният; الـ~ُ الشَّيْطَانُ иблис, шайтон; 3) *мед.* хавфли, ҳалокатли; 4) ёқимсиз, бадбўй (*ҳид ҳақида*)

– خَبِيثَةٌ кўп. خَبَائِثُ ярамас иш (қилиқ), ёмонлик; أُمُّ الْخَبَائِثِ май, хамр (*сўзма-сўз: ёмонликлар, ярамасликлар онаси*)

– مَخْبَثَةٌ бемаъни иш, ярамас қилиқ, ҳийла-найранг

I (خبر) خَبَرَ (у) خِبْرَةٌ 1) тажрибага эга бўлмоқ; 2) тажрибада кўрмоқ; 3) синаб кўрмоқ; خَبُرَ (и) خُبْرٌ яхши биладиган (билагон, хабардор) бўлмоқ; II خَبَّرَ хабардор қилмоқ, билдирмоқ, (*н. ҳақдадир*) маълум қилмоқ (بِ); III خَابَرَ 1) хат ёзишмоқ; 2) биров билан музокара олиб бормоқ; (*к. билан дир*) ўзаро бир оз гапиришмоқ, гаплашиб олмоқ; 3) чоракорлик шарти билан деҳқончилик қилмоқ; IV أَخْبَرَ хабар қилмоқ, маълум қилмоқ, билдирмоқ. (*н. ҳақдадир*) ахборот бермоқ (بِ); V تَخَبَّرَ 1) тажриба орқали билмоқ; 2) билиб олмоқ; VI تَخَابَرَ 1) ёзишма, музокара олиб бормоқ, бир-бирига хабар қилмоқ; 2) (*к. билан дир н. ҳақдадир*) алоқа-муносабатда бўлмоқ (فِى, مَعَ); VIII اخْتَبَرَ синамоқ, синаб кўрмоқ; тажриба қилмоқ; X اسْتَخْبَرَ хабар олмоқ, сўраб-суриштирмоқ, сўраб билмоқ, (*н. ҳақдадир*) маълумот йиғмоқ (عَنْ)

– إِخْبَارٌ 1) хабар, билдириш, маълумот, ахборот; 2) *грам.* кўчирма гап

– أَخْبَارِيٌّ тарихчи

– إِخْبَارِيٌّ ахборотга оид, информацион

إِخْبَارِيَّاتٌ кўп. ахборот, информация

– اخْتِبَارٌ кўп. ـَاتٌ —1) тажриба, синов; экспертиза; кўп. тестлар (*билим ва ақлий тараққиётни аниқлаш мақсадида ишлатилган стандарт топшириқлар*); عَلَى سَبِيلِ الـ~ тажриба сифатида; أُنْبُوبَةُ الـ~ пробирка (*суюқлик қуйиб, тажриба ўтказиладиган шиша най идиш*); حَقْلُ الْاخْتِبَارَاتِ الزِّرَاعِيَّةِ деҳқончилик тажриба майдони; 2) тажрибалилик; عَدَمُ ~ тажрибасизлик; قِلَّةُ الـ~ тажрибаси озлик; 3) (*к. билан дир*) танишув

اخْتِبَارِيٌّ 1. 1) синовга оид; 2) эмпирик (*тажрибага асосланган*); 2. *фалс.* эмпирик (*фақат тажриба, амалий фаолият тарафдори*)

– إِخْتِبَارِيَّةٌ *фалс.* эмпиризм

– اسْتِخْبَارٌ кўп. ـَاتٌ — билиш, билиб олиш, текшириб билиш, сирдан бохабар бўлиш; қидириб топиш, жосуслик, айғоқчилик, разведка; الْاسْتِخْبَارَاتُ ёки قَلَمُ الْاسْتِخْبَارَاتِ а) жосуслик (разведка) бюроси; информацион (ахборот) бюроси; الْاسْتِخْبَارَاتُ الْأَجْنَبِيَّةُ чет эл разведкаси

– خَابُورٌ *алиф. б. қар.*

– خَبَرٌ кўп. أَخْبَارٌ хабар, дарак, маълумот; *шунингдек*: ~ جَدِيدٌ янгилик; хабар; миш-миш; ~ مُثِيرٌ ҳаммани ҳайратга соладиган воқеа, шов-шув, дув-дув гап; ~ مُبَالَغٌ فِيهِ *кўч. м.* ёлғон хабар, уйдирма; وَكَالَةُ الْأَخْبَارِ "Ахборот" агентлиги; الْأَخْبَارُ солномалар, йилномалар; 2) *грам.* (*от кесимли гапда*) кесим; مَا الـ~ُ нима гап?; سَأَلَنِى عَنْ أَخْبَارِهِ у (*мн.*) у (*мз.*) ҳақда мендан маълумот олди; لَا أَعْرِفُ شَيْئًا عَنْ أَخْبَارِهِ у (*мз.*) ҳақда мен ҳеч нарса билмайман; كَانَ صَارَ (أَصْبَحَ) فِى ~ ўтиб кетмоқ; يَا ~ أَبْيَضُ! қандай беҳуда, бемаъни гап (иш)!

– خُبْرٌ билим, тажриба

– خِبْرَةٌ *кўп.* ـاتٌ — билим; тажриба; тажрибалилик; تَبَادُلُ الـ~ тажриба алмашиш; عَدَمُ الـ~ тажрибасизлик; тажрибасиз; ذُو الـ~ тажрибали; وَاسِعُ الـ~ юксак маҳорат эгаси; تَبَادُلُ خِبْرَاتٍ тажриба алмашиш

– خَبَرِيٌّ 1) ҳикоя қилишга оид; *грам.* جُمْلَةٌ ~ ـةٌ дарак гап; 2) *грам.* кесимлилик, предикатив

– خَبَرِيَّةٌ миш-миш, овоза, дув-дув гап; хабар, янгилик

– خَبِيرٌ[1] *кўп.* خُبَرَاءُ 1. яхши биладиган, билимли, билимдон, маълумотли; 2. (*қандайдир ишда, соҳада*) мутахассис (فِى), эксперт, билимдон

– خَبِيرٌ[2] ўсимлик, гиёҳ

– مُخَابَرَةٌ *кўп.* ـاتٌ — 1) ўзаро хат ёзишув; 2) сўзлашув; ~ تِلِفُونِيَّةٌ телефон орқали (телефонда) сўзлашув; الْمُخَابَرَاتُ жосуслик, разведка; قَلَمُ الْمُخَابَرَاتِ ахборот бюроси; жосуслик (разведка) билан шуғулланувчи бюро; 3) чоракорлик, корандалик

– مَخْبَرٌ[1] *кўп.* مَخَابِرُ лаборатория, илмий тажриба (текширув) жойи

– مَخْبَرٌ[2] тажриба ёки ахборот асосида (*к. нидир. н. нидир*) билиш, билиб олиш

– مُخْبِرٌ 1. хабар қилувчи; 2. 1) хабарчи, даракчи; маълумот берувчи; мухбир; 2) айғоқчи

– مَخْبَرِيٌّ лабораторияга оид

– مُخْتَبِرٌ 1. синов олиб борувчи; 2. синовчи

– مُخْتَبَرٌ *кўп.* ـاتٌ — (тажриба) лабораторияси; ~ لِلفِزِيَاءِ النَّوَوِيَّةِ ядро физикаси лабораторияси

– مُخْتَبَرِيٌّ лабораторияга оид

I خَبَزَ (и) خَبْزٌ 1) нон ёпмоқ; 2) нон бериб тўйғазмоқ, нон едирмоқ; VII اِنْخَبَزَ ёпилган бўлмоқ; ёпилмоқ; VIII اِخْتَبَزَ = I

– خَابِزٌ нони бор, нонга эга

– خَبَّازٌ нонвой, новвой

– خِبَازَةٌ нон ёпиш

– خُبَّازَى ,خُبَّازَةٌ *бот.* гулхайри; إِفْرَنْكِيَّةٌ ~ ёронгул, атиршох

– خَبْزٌ нон ёпиш

– خُبْزٌ нон; الـ~ الأَسْمَرُ қора нон; ~ التَّنُّورِ тандир нон, оби нон; الـ~ مِنَ الذُّرَةِ зоғора нон; الـ~ مِنَ الْقَمْحِ буғдой нон; ◊ ~ُ الْغُرَابِ замбуруғлар (*заҳарли қурбақасалла*); الـ~ الْيَوْمِيُّ ризқ-рўз; لَيْسَ بِالـ~ وَحْدَهُ يَحْيَا الإِنْسَانُ инсон ноннинг ўзи билангина тирик эмас

– خُبْزَةٌ бир мартада ёпилган нон миқдори

– خُبْزَةٌ *кўп.* ـاتٌ — катта думалоқ бўлка нон

– خَبِيزٌ 1. ёпилган; 2. пиширилган нон

– خُبَيْزَةٌ, خُبَّيْزٌ *бот.* гулхайри

– مَخْبَزٌ *кўп.* مَخَابِزُ, مَخْبَزَةٌ нонвойхона

I خَبَصَ (и) خَبْصٌ 1) (*н. нидир н. биландир*) аралаштирмоқ, қориштирмоқ, омухта қилмоқ (بِ); 2) ёлғон гапирмоқ; (*бирор к. ҳақида*) ғийбат қилмоқ, гап-сўз қилмоқ (عَلَى); (*к. гадир қарши*) фитна уюштирмоқ, ғаламислик қилмоқ (عَلَى); (*к. нидир*) уриштириб қўймоқ, орага низо солмоқ (بَيْنَ); II خَبَّصَ аралаштирмоқ; чалкаштирмоқ; VII اِنْخَبَصَ аралашган бўлмоқ; чалкаш бўлмоқ

– خَبَّاصٌ 1. ўта чалғитувчи; 2. 1) чигаллаштирадиган одам; 2) ғийбатчи, ғаламис; фитначи

– خَبْصٌ аралаштириш; аралашма, қоришма; الـ~ الأَدَبِيُّ бемаъни адабий асар; بَلَاشْ خَبْص *халқ.* фирибгарлик қилма!, ёлғон гапирма!, тўқима!

– خَبِيصٌ *кўп.* أَخْبِصَةٌ хабис (*хурмо, қаймоқ ва крахмалдан тайёрланган ширинлик*); мармелад

– خَبِيصَةٌ нинг оз миқдордагиси

– مَخْبُوصٌ 1. 1) аралашган; 2) чалкаш; 2. қоришма

I خَبَطَ (и) خَبْطٌ 1) урмоқ, тақиллатмоқ, босмоқ, тепмоқ, (*оёқ билан*) эзмоқ; ~ الْبَابَ эшикни тақиллатмоқ; ~ رَأْسَهُ فِى الْحَائِطِ ... عَلَى ... учун бошини деворга урмоқ; 2) (*гиламни*) қоқмоқ; ◊ ~ عَلَى الْعَمَى ёки خَبْطَ الْعَشْوَاءِ ўйламасдан қилмоқ, таваккалига (кўр-кўрона) ҳаракат қилмоқ; ~ فِى الظَّلَامِ فِى أَمْرِ مُعَالَجَةٍ ... чорасиз бўлмоқ, қандай муолажа қилишни билмаслик; II خَبَّطَ урмоқ, тақиллатмоқ, қоқмоқ, узоқ тақиллатмоқ, бор кучи билан тақиллатмоқ; V تَخَبَّطَ 1) тусмоллаб (таваккал қилиб) юрмоқ; ~ فِى قَوْلِهِ *маж.* ноаниқ (чалкаш-чулкаш қилиб) гапирмоқ; 2) питир-питир қилмоқ, типирчиламоқ (فِى); ~ فِى الْبُؤْسِ وَ الْحِرْمَانِ камбағаллик ва муҳтожликда яшамоқ; ~ فِى دَوَّامَةِ الْحِيرَةِ وَ الْقَلَقِ таажжубда ва хавотирда бўлмоқ; 3) йўлдан урмоқ, йўлдан оздирмоқ; ~ ـهُ الشَّيْطَانُ уни шайтон йўлдан оздирди; VIII اِخْتَبَطَ = V

– خَبْطٌ зарба бериш; тақиллатиш; ◊ ~ عَشْوَاءَ тусмоллаб, ўйламасдан, таваккалига

– خَبْطَةٌ *кўп.* خَبَطَاتٌ зарба; тақиллаш; тақ-тақ, дук-дук; ~ بِـ *мтл.* қонга қон, жонга жон

– مِخْبَاطٌ *кўп.* مَخَابِيطُ куракча (*кир ювишда ишлатилади*)

– مِخْبَطٌ *кўп.* مَخَابِطُ = مِخْبَاطٌ

I خَبَلَ (خبل) (и) خَبْلٌ 1) довдиратмоқ, шошириб қўймоқ, бетинч қилмоқ; 2) қийин аҳволга солиб қўймоқ, мушкуллаштирмоқ, тўсқинлик қилмоқ, (*ҳаракатга*) қаршилик кўрсатмоқ, ғов бўлмоқ; 3) ақлдан оздирмоқ, жинни қилиб қўймоқ, эс-ҳушини олиб қўймоқ; خَبِلَ (а) خَبَلٌ ақлдан озмоқ, эс-ҳушидан ажрамоқ; II خَبَّلَ 1)

довдиратмоқ, қийин аҳволга солиб қўймоқ; 2) ақлдан оздирмоқ; V تَخَبَّلَ бузилиб кетмоқ, барбод бўлмоқ, пучга чиқмоқ; қийин аҳволга тушмоқ, тўсқинликка учрамоқ; VIII اِخْتَبَلَ мияси айнимоқ, гангимоқ, ақлдан озмоқ

– أَخْبَلُ *мн.* خَبْلاءُ *кўп.* خُبْلٌ ақлдан озган, мияси айниган, савдойи, телба

– اِخْتِبالٌ ақлан ожизлик, телбалик

– خَبالٌ 1) шошиб қолиш, саросима, парокандалик, тартибсизлик; 2) ақлдан озиш, телбалик

– خَبْلٌ парокандалик, бузилиш; шошиб қолиш, саросима бўлиш

– خَبَلٌ 1) парокандалик, бузилиш; саросима бўлиш; 2) ақлдан озиш, телбалик; 3) беақллик, тентаклик

– خَبِلٌ ақлдан озган, телба

– خَبْلٌ = خَبْلَةٌ

– مُخَبَّلٌ 1) йўлдан урилган, ром қилинган, алданган; мияси гангиган; бузилган, ишдан чиққан; довдираган, шошиб қолган; 2) мияси айниган

– مَخْبُولٌ ақлдан озган, савдойи, телба

– مُخْتَبَلٌ ақлдан озган; الْعَقْلِ ~ ақлдан бегона

خُبْنَةٌ 1) кийимнинг қавати; 2) қўйинда ташиб юриладиган нарса

I (خبو) خَبَا (*у*) خُبُوٌّ ўчмоқ, сўнмоқ, тугамоқ, тамом бўлмоқ; أُوارُ ~ الْحَرْبِ уруш тугади; X اِسْتَخْبَى الْخِباءَ ~ жундан *ёки* кигиздан чодир қуриб, ичига кирмоқ

– خابٍ *мн.* خابِيَةٌ ўчган, сўнган, нурсиз, хира; نَظْرَةٌ خابِيَةٌ нурсиз нигоҳ (қараш)

– خابِيَةٌ муҳаббат

– خِباءٌ *кўп.* أَخْبِيَةٌ жундан *ёки* кигиздан ишланган чодир

خَبْيارِيٌّ икра (*балиқники*); أَحْمَرُ ~ кета балиғининг икраси (уруғи)

I خَتَرَ (*и*) خَتْرٌ (*к. гадир*) хоинлик қилмоқ, хиёнат қилмоқ, бевафолик қилмоқ, (*к. нидир*) алдамоқ, йўлдан урмоқ

– خاتِرٌ хиёнат қилувчи, бевафо, ўз сўзида (аҳдида) турмайдиган, маккор, мунофиқ

– خَتّارٌ хоин, хиёнаткор, сотқин, бевафо

– خَتْرٌ сотқинлик, хиёнат, вафосизлик

خَتِيعَةٌ *кўп.* خَتائِعُ ўқдаги пистон, ўққа ўт берувчи

I خَتَلَ (*и, у*) خَتْلٌ алдамоқ, чалғитмоқ, ёлғон гапириб фириб бермоқ, ҳийла билан енгмоқ (устун келмоқ); III خاتَلَ алдамоқ, ёлғон гапирмоқ; VIII اِخْتَتَلَ алдамоқ; سِرًّا ~ сирни ўсмоқчилаб билиб олмоқ

– خاتِلٌ алдамчи, фирибгар, ёлғончи

– مُخاتِلٌ 1) фириб берувчи; 2) ёлғон, кишини алдайдиган, сохта, шубҳали

– مُخاتَلَةٌ алдов, фириб, ёлғон

I خَتَمَ (*и*) خَتْمٌ, خِتامٌ 1) (*н. гадир*) муҳр (печать) қўймоқ (босмоқ) (عَلَى); (*н. биландир*) муҳрламоқ, тамғаламоқ (بـ); بِخَتْمِهِ ~ ўз муҳри билан тасдиқламоқ; 2) печатламоқ, қулфлаб (муҳрлаб) қўймоқ, бекитиб (ёпиштириб) қўймоқ (عَلَى *ёки туш. к.*); عَلَى الْخِطابِ *ёки* الْخِطابَ ~ хатни конвертга солиб ёпиштириб қўймоқ; 3) хатм қилмоқ, тугатмоқ, битирмоқ, ниҳоясига етказмоқ; الْقُرْآنَ ~ хатми Қуръон, Қуръони каримни хатм қилиб тугатмоқ; тузалмоқ, битмоқ (*яра ҳақида*); V تَخَتَّمَ узук тақмоқ; VII اِنْخَتَمَ беркитилган, ёпиштирилган бўлмоқ; VIII اِخْتَتَمَ 1) битирмоқ, тугатмоқ, тамомламоқ; 2) тугамоқ, тамом бўлмоқ

– اِخْتِتامٌ хотима, якун, охир (и)

– خاتامٌ *кўп.* خَواتِيمُ 1) муҳр, муҳрли узук; 2) хотима, охир, якун

– خاتَمٌ, خاتِمٌ *кўп.* خَواتِمُ 1) муҳр, печать, сургуч; муҳрли узук; 2) узук; الزَّواجِ ~ никоҳ узуги; الْمَلِكِ سُلَيْمانَ ~ Сулаймон пайғамбар узуги; 3) *анат* орқа чиқариш тешиги; ◊ (الأَنْبِياءِ) النَّبِيِّينَ ~ Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи васаллам; الْعُذْرَةِ ~ қизлик пардаси

– خاتِمَةٌ *кўп.* خَواتِمُ хотима, якун, охир, пировард; эпилог (*бадиий асарнинг охирги қисми*); гапнинг охирги қисми; الْمَطافِ ~ охирги натижа; الأُمُورُ بِخَواتِمِها *мтл.* тамом, вассалом!

– خَتّامٌ муҳр ясовчи уста

– خِتامٌ 1) охир, ниҳоя; فِي الــ ~ охирида; 2) *муз* финал (*мусиқий асарнинг хотима қисми*)

– خَتّامَةٌ (*муҳр учун*) ранг берадиган ёстиқча

– خِتامِيٌّ охирги, сўнгги; حِسابٌ ~ йиллик ҳисоб-китоб (якун); جَلْسَةٌ ~ـةٌ охирги (сўнгги) йиғилиш

– خَتْمٌ 1) муҳр босиш; بِالرَّصاصِ ~ тамғалаб ёпиштириш, бекитиш, тамға босиш; الــ ~ شَمْعُ сургуч; 2) *кўп.* أَخْتامٌ штамп (*расмий қоғозларга босиладиган тўртбурчак муҳр*); муҳр, тамға, белги; из; بِتارِيخٍ ~ сана (*ой, кун*) ёзилган муҳр; 3) *шунингдек:* ~ الْبَرِيدِ почта маркаси

– خَتْمَةٌ *кўп.* خَتَماتٌ (*шогирд томонидан*) Қуръони каримнинг тўлиқ хатм қилиниши

– خَواتِمُ *кўп.* марҳумнинг ҳақига Қуръон тиловат қилиш

– خَواتِيمُ *кўп.* охирлари; فِي الْقَرْنِ الْخامِسِ ~ бешинчи аср охирларида

– مُخْتَتَمٌ охири, сўнги

– مُخَتَّمٌ 1) узукли, (*қўлида*) узуги бор (*одам*); 2) оёқларида оқ ҳалқалари бор (*от ҳақида*)

– مَخْتُومٌ 1) муҳрли; 2) муҳрланган, сургучланган, тамғаланган

I (ختن) خَتَنَ[1] (*и*) خَتْنٌ хатна қилмоқ, кестирмоқ; خَتَنَ[2] (*у*) خُتُونَةٌ қариндош бўлмоқ, иноқлашмоқ, яқинлашмоқ; VIII اِخْتَتَنَ кестирилган, хатна қилинган бўлмоқ

– خَاتُونٌ *алиф. б. қар.*

– خِتَانٌ 1) хатна қилиш; 2) хатна (кестириш, қўлни ҳалоллаш) маросими

– خِتَانَةٌ 1) хатна қилиш; 2) хатнани амалга ошириш

– خِتَانٌ = خَتْنٌ

– خَتَنٌ *кўп.* أَخْتَانٌ қайнота; куёв (*қайнотага нисбатан*)

– خُتُونٌ қуда (*куёв ёки келиннинг отаси*)

– خُتُونَةٌ қариндошлик, қуда-андачилик

– خَتِينٌ хатна қилинган, кестирилган, қўли ҳалолланган

– خَتَنَةٌ 1) қайнона; 2) келин (*қайнонага нисбатан*)

– مَخْتُونٌ хатна қилинган, кестирилган, қўли ҳалолланган

خُثٌّ торф (*ботқоқ ерлардаги ўсимликларнинг чиришидан ҳосил бўлган ёқилғи*)

– مَخَثَّةٌ *кўп.* مَخَاثٌّ торф қатлами, торф ботқоғи, торф кони

خَثَرَ I خَثَرَ (*а*) خُثُورٌ қуюқлашмоқ, ивимоқ, ачиб қолмоқ; II خَثَّرَ қуюлтирмоқ; ачитмоқ; ивитмоқ; кўпчитмоқ; оғиз (творог) қилмоқ; IV أَخْثَرَ = II; V تَخَثَّرَ қуюқлашмоқ, ивимоқ, ачиб қолмоқ

– تَخَثُّرٌ қуюқлашиш, коагуляция (*эритмалардаги модда зарраларининг қуюқлашиш жараёни*); ~ الدَّمِ فِي وِعَاءٍ دَمَوِيٍّ *мед.* тромбоз (*томирларда қоннинг ивиб қолиш жараёни*)

– تَخْثِيرٌ қуюлтириш; оғиз (творог) қилиш

– خَاثِرٌ ивиган, ивиб қолган; ачиган, ачиб қолган; ~ لَبَنٌ қатиқ; чучук қатиқ; 2) қуюлган, лахта (*қон ҳақида*)

– خَاثِرَةٌ қуюлиб (қотиб) қолган қон, тромб (*томирда ивиб қолган қон*)

– خُثَارٌ 1) чўкинди, қуйқум, қолдиқ, ташландиқ; 2) тромбоз

– خُثَارَةٌ чўкинди, қуйқум, қолдиқ, ташландиқ; ~ الْجُبْنِ зардоб

– خُثْرَةٌ *кўп.* خُثَرٌ қуюлиб (қотиб) қолган қон; ~ دَمَوِيَّةٌ тромб

– مُخَثِّرٌ = خَاثِرٌ

خَجِلَ I خَجِلَ (*а*) خَجَلٌ уялмоқ, ўсал (изза) бўлмоқ, хижолат тортмоқ (مِنْ); (*уятдан*) қизармоқ; уятчан, тортинчоқ бўлмоқ; ~ مِنْ نَفْسِهِ у хижолат бўлди, у уялди; II خَجَّلَ хижолат қилмоқ, уялтирмоқ; IV أَخْجَلَ = II; VI تَخَاجَلَ уялмоқ, қизармоқ, хижолат бўлмоқ

– خَجَلٌ уят, уятчанлик, ибо; тортинчоқлик; بِدُونِ إِحْسَاسٍ ~ بِالـ уялмай, уялмай-нетмай; يَا لَلْخَجَلِ! *ёки* وَا خَجَلَتَاهُ! қандай уят!, нақадар уят!, қандай шармандалик!

– خَجِلٌ 1 уятчан, иболи, ҳаёли; журъатсиз, тортинчоқ

– خَجِلٌ 2 ўтлоқ, ўт кўп ўсадиган жой

– خَجْلَانُ = خَجِلٌ

– خَجْلَةٌ уят, ибо, ҳаё

– خَجُولٌ *мн., мз.* уятчан, иболи, ҳаёли, тортинчоқ, журъатсиз

– مُخْجِلٌ иснодга қолдирадиган, уят келтирадиган, шармандали, одобдан ташқари, уят, нолойиқ; الْأَعْضَاءُ الـ~َةُ жинсий аъзолар

– مَخْجُولٌ ўсал (изза) бўлган, хижолат тортган

خَدَّ I خَدَّ (*а/у*) خَدٌّ 1) эгат (ариқ, жўяк) очмоқ; 2) ер ҳайдамоқ; II خَدَّدَ 1) уйдим-чуқур қилиб юбормоқ, из (ариқ) қилиб чиқмоқ; 2) ажин босмоқ (қопламоқ); V تَخَدَّدَ 1) ажин босган бўлмоқ; 2) буришмоқ, тиришмоқ

– أُخْدُودٌ *кўп.* أَخَادِيدُ 1) чуқур, чуқурлик, ўпирилган жой, ўйилган жой, ёриқ, тирқиш, ўйиқ; 2) хандақ, зовур, ариқ; 3) ажин, буришиқ

– خَدٌّ 1 *кўп.* خُدُودٌ юз, бет, чеҳра, ораз; صَعَّرَ خَدَّهُ صَعَّرَ *қар.*

– خَدٌّ 2 *кўп.* خِدَادٌ ажин

– خَدَّةٌ *кўп.* خُدَدٌ = خَدٌّ 2

– مِخَدَّةٌ *кўп.* مَخَادُّ، ~اتٌ — ёстиқ, болиш; كِيسُ (بَيْتُ) الـ~ ёстиқ жилди

خَدَجَ I خَدَجَ (*и*) муддатидан олдин туғмоқ, бола ташламоқ; IV أَخْدَجَ вақти-соати етган бўлса ҳам, нуқсонли бола туғмоқ

– خِدَاجٌ 1 вақтидан илгари туғиш

– خِدَاجٌ 2 нуқсонли, айби бор, камчилиги бор

– خَدِيجٌ، خِدْجٌ аборт қилиб олинган ҳомила; чала тушган бола

– خَدِيجَةُ *ат. от. мн.* Хадича

– مُخْدَجٌ вақти-соати етган бўлса ҳам, нуқсонли туғилган бола

خَدَرَ I (خدر) خَدَرَ (*у*) خَدْرٌ қулфланган жойда сақламоқ, устидан қулфлаб қўймоқ, (*қиз болани*) бегоналарнинг нигоҳидан яширмоқ (эҳтиёт қилмоқ); خَدِرَ (*а*) خدر увишмоқ, увишиб (қотиб) қолмоқ; (*дардни, оғриқни*) сезмайдиган, ҳис қилмайдиган бўлмоқ; заифлашмоқ, сусаймоқ, пасаймоқ (*оғриқ ҳақида*); II خَدَّرَ 1) гангитмоқ, мияни айнитмоқ; анестезия (беҳуш, оғриқ сезмайдиган) қилмоқ, (*наркоз бериб*) ухлатмоқ, хлороформ ёрдамида уйқуга кетказмоқ; ~هُ بِالْوُعُودِ кимнидир ваъдалар бериб хотиржам қилиб қўймоқ; ~ يَقْظَتَهُ кимнидир ғафлатда қолдирмоқ; 2) (*қиз болани*) қамалган ҳолда сақламоқ (кўчага чиқармаслик); IV أَخْدَرَ = II; V تَخَدَّرَ 1) увишган бўлмоқ (*баданнинг аъзолари ҳақида*); наркозланган (оғриқ сезмайдиган) ҳолатда бўлмоқ; 2) ҳеч қаёққа (уйдан эшикка) чиқармаслик (*қиз ҳақида*)

– تَخْدِيرٌ анестезия (беҳуш, оғриқни сезмайдиган) қилиш, (*наркоз билан*) ухлатиш; ~ عَامٌّ умумий анестезия; беҳуш қилиш; ~ مَوْضِعِيٌّ *ёки* ~ وَضْعِيٌّ *ёки* ~ مَحَلِّيٌّ этни ўлдириш, оғриқ сезмайдиган қилиш

– خَادِرٌ яширинган, беркинган; яширин, маҳфий, пинҳон (ий), сир тутилган; ичидаги; ◊ الـ~ шер, арслон

– خُدَارٌ увишганлик, дон қотиб қолиш, мурдадек қотиш

– خِدْرٌ *кўп.* خُدُورٌ، أَخْدَارٌ 1) парда, эшик пардаси, дарпарда (*одатда оғир, қалин матодан тикилади*); 2) аёллар учун махсус

хона (*жой*)

– خَدَرٌ 1) увишиш, ҳис қилмаслик, сезмаслик; эт (бадан) нинг жимирлашиши; الرِّجْلِ ~ оёқнинг увишиши; 2) анестезия (беҳушлик)

– خَدِرٌ увишган, ҳеч нарсани ҳис қилмайдиган (*мас., баданнинг қайсидир аъзоси ҳақида*)

– خُدْرَةٌ увишиш, ҳис қилмаслик; анестезия

– مُخَدَّرٌ 1) ухлатилган; маст, сархуш бўлган, гангиган; 2) ҳижобга ўралган, ниқобга ўралган

– مُخَدِّرٌ 1. сусайтирувчи, заифлаштирувчи; гангитувчи; ухлатувчи; 2. наркотик модда

– مُخَدِّرَاتٌ *кўп.* беҳуш қилувчи воситалар; наркотик моддалар; دَخْنُ الـ~ наркотик моддаларни чекмоқ; تُجَّارُ الـ~ наркотик моддалар билан савдо қилувчилар

– مُخَدَّرَةٌ *кўп.* اتٌ — кўчага чиқиши таъқиқланган, уйда ўтирадиган аёл

I خَدَشَ (и) خَدْشٌ 1) тимдаламоқ, тирнаб ўтмоқ, тирнаб (тилиб, шилиб, сидириб, қириб) юбормоқ, чақа қилмоқ; 2) тегиб кетмоқ; қаттиқ тегмоқ, хафа қилмоқ, таҳқир этмоқ, камситмоқ, нафсониятига тегмоқ; شَرَفَهُ ~ бировнинг иззат-нафсига тегмоқ; ~ الذَّوْقَ ножўя иш қилмоқ; سُمْعَتَهُ ~ бировнинг обрўсини тўкмоқ, қораламоқ, бадном қилмоқ; ◊ أُذُنَهُ ~ қулоққа малол келмоқ; II خَدَّشَ қаттиқ тирнамоқ, шилиб (сидириб) юбормоқ

– خَدْشٌ *кўп.* خُدُوشٌ тирналган, шилинган жой, чақа (*бадандаги*)

– خَدْشَةٌ *кўп.* خَدَشَاتٌ тирналган (тимдаланган) жой, тирноқ изи, чақа

I خَدَعَ (а) خَدْعٌ алдамоқ, ёлғон гапирмоқ; III خَادَعَ алдашга ҳаракат қилмоқ; VI تَخَادَعَ 1) бир-бирини алдамоқ; 2) ўзини алдаганга солмоқ; VII اِنْخَدَعَ алданган бўлмоқ; алданмоқ

– أَخْدَعُ *кўп.* أَخَادِعُ бўйиндаги кўктомир (*вена*); ~انِ *ик. с.* бўйиндаги кўктомирлар (*икки томондаги*); ◊ أَقَامَ أَخْدَعَيْهِ (*к. нингдир*) гопугини пасайтириб қўймоқ, ҳовридан туширмоқ

– أُخْدُوعَةٌ *кўп.* أَخَادِيعُ фириб (панд) бериш, алдамчилик, товламачилик, фирибгарлик; қўрқитиш ёки ўзини кўрсатиш учун ишлатилган уйдирма, ёлғон-яшиқ

– خَدَّاعٌ 1. 1) алдовчи; ўта ёлғончи; 2) кишини алдайдиган, чалғитадиган, шубҳали; 2. ёлғончи, фирибгар, муттаҳам, муғомбир, шум

– خِدَاعٌ алдов, янглишиш; алданиш; الْبَصَرِ ~ кўз алданиши, сароб; الْحَوَاسِّ ~ хом хаёл, пуч хаёл

– خِدَاعِيٌّ ишини чалғитадиган, шубҳали, сохта, хаёлий, пуч, ҳақиқатдан йироқ, туйғуларнинг хаёлийлиги

– خُدْعَةٌ кўп خُدُعَاتٌ, خُدَعٌ 1) кишини чалғитадиган, ҳақиқатдан йироқ; ҳийла, найранг, макр (қилиш, ишлатиш), лўттибозлик; ~ بَصَرِيَّةٌ кўз алданиши, сароб; 2) алданган, чув тушган

– خُدَعَةٌ ўта фирибгар, ўта ёлғончи

– خَدِيعَةٌ *кўп.* خَدَائِعُ алдамчилик, фирибгарлик, ғирромлик, тирриқлик; муғомбирлик

– خَيْدَعٌ қандайдир зоҳирий, ... бўлиб кўринадиган; сароб; хом хаёл

– مُخَادِعٌ алдамчи, фирибгар

– مُخْدَعٌ ёки مِخْدَعٌ жавон, шкаф

– مُخْدَعٌ, مِخْدَعٌ *кўп.* مَخَادِعُ хона

– مَخْدُوعٌ алданган, панд еган

I خَدِلَ (а) خَدَلٌ 1) увишган, қотиб қолган бўлмоқ; 2) чарчаган, толиққан бўлмоқ

– خَدْلاَنُ 1) ҳис-туйғусиз, беҳуш; 2) толиққан

I خَدَمَ (и) خِدْمَةٌ 1) хизмат қилмоқ, ишламоқ, хизматда бўлмоқ; 2) хизматкорлик қилмоқ; ◊ الْأَرْضَ ~ ерни (*экишга*) тайёрламоқ, ҳайдамоқ; II خَدَّمَ иш бермоқ; хизматкорликка олмоқ; IV أَخْدَمَ (*бирор к. ни*) хизматкор қилиб бермоқ; X اِسْتَخْدَمَ 1) хизматга, ишга олмоқ; 2) фойдаланмоқ, татбиқ қилмоқ, қўлламоқ, ишлатмоқ

– اِسْتِخْدَامٌ 1) ишга жалб қилиш, хизматга қабул қилиш; طَلَبُ الـ~ ишга қабул қилиш тўғрисида ариза; 2) фойдаланиш, қўллаш, ишлатиш; 3) иш, хизмат

– تَخْدِيمٌ иш бериш, ишга олиш; مَكَاتِبُ الـ~ ишга ёллашда воситачилик қиладиган идоралар

– خَادِمٌ *кўп.* خُدَّامٌ, خَدَمٌ 1. ходим, хизматчи; 2. хизматкор; خَدَمُ ~كُمُ الْمُطِيعُ الْمَنَازِلِ хизматкорлар; камина қулингиз (*мактубларда*)

– خَادِمَةٌ *кўп.* اتٌ — оқсоч, хизматкор аёл

– خَادِمِيَّةٌ хизматда бўлиш, хизматкорлик қилиш

– خَدَّامٌ хизматкор; хизмат қилувчи

– خَدَّامَةٌ *кўп.* اتٌ — оқсоч

– خَدَمَةٌ *жам.* хизматкорлар

– خِدْمَةٌ *кўп* خِدْمَاتٌ, خِدَمٌ 1) хизмат, иш; الْحُكُومَةِ ~ давлат хизмати; الـ~ الْإِجْبَارِيَّةُ мажбурий хизмат; أَدَّى الـ~ الْعَسْكَرِيَّةَ ҳарбий хизматни адо этмоқ, ўтамоқ; الـ~ الْعَامِلَةُ (الْعَسْكَرِيَّةُ) ҳақиқий (*ҳарбий*) хизмат; وَضَعَهُ فِي ~ـهِ хизмат қилдирмоқ, фойдаланмоқ, ишлатмоқ; وَضَعَ مَصْنَعًا مَوْضِعَ الـ~ заводни ишга туширмоқ; 2) хизматкорлик қилиш; 3) иш; вазифа, лавозим; 4) хизмат, ёрдам; فِي ~كُمْ! хизматингизга тайёрман!; هُوَ فِي ~كَ у сенинг хизматингга тайёр!; أَدَّى ~ бировга хизмат кўрсатмоқ, ёрдам қилмоқ (لِـ); ◊ الْأَرْضِ ~ ерни (*экишга*) тайёрлаш, ҳайдаш

– مُخَدِّمٌ иш берувчи; ишга жойлаш бўйича воситачи

– مَخْدُومٌ маҳдум, жаноб, хўжайин, ишга ёлловчи

– مَخْدُومَةٌ хоним, уй бекаси, уй эгасининг хотини

– مَخْدُومِيَّةٌ хўжайиннинг мавқеи (мартабаси, ўрни)

– مُسْتَخْدَمٌ 1. 1) фойдаланиладиган, қўлланиладиган, амалдаги; 2) хизматга олинган; 2. хизматчи

(خدن) III خَادَنَ (*к. биландир*) дўстлашмоқ

– خِدْنٌ *кўп.* أَخْدَانٌ дўст, ўртоқ

– خِدْنٌ = خَدِينٌ

خِدِيوٌ *тар.* хидив (*усмонийлар империяси давридаги Миср ҳукмдори мартабасининг номи*)

– خِدِيوٌ = خِدَيْوِيُونَ *кўп.* خُدَيْوِى, خِدَيْوِىٌّ

– خِدِيوِيٌّ хидивга оид

– خِدِيوِيَّةٌ *тар.* хидивлик мартабаси

I خَذِئَ (а) خَذَأٌ (*к. ғадир*) бўйсунмоқ, итоат қилмоқ (لِـ); X اِسْتَخْذَأَ = I

خُذْرُوفٌ *кўп.* خَذَارِيفُ пирилдоқ, пилдироқ, бизбизак, ғирғирак (*болалар ўйинчоғи*)

– خُذْرُوفِيٌّ шарсимон, соққасимон, думалоқ, юмалоқ

I خَذَلَ (у) خَذْلٌ خِذْلَانٌ 1) ёрдамсиз қолдирмоқ, қаровсиз (ўз ҳолига) ташлаб қўймоқ (*ташлаб кетмоқ*); ишламай қолмоқ (*киши баданининг аъзолари ҳақида*); ~تْهُ قُوَاهُ кучи кетди, кучдан қолди, дармони қуриди; 3) *мажҳ.* муваффақиятсизликка учрамоқ; қўллаб-қувватланмаслик (*мас., ҳукумат ҳақида*); II خَذَّلَ 1) эсанкиратиб (довдиратиб, гангитиб) қўймоқ, саросимага туширмоқ, 2) истакни қайтармоқ (йўқ қилмоқ), ҳафсалани пир қилмоқ; 3) қўллаб-қувватлашдан маҳрум қилмоқ (*мас., ҳукумат*); 4) ҳолдан тойдирмоқ, адо қилмоқ, кучдан кетказмоқ; III خَاذَلَ ёрдамсиз қолдирмоқ, қаровсиз (ўз ҳолига) ташлаб қўймоқ; VI تَخَاذَلَ 1) (*н. нидир*) қолдирмоқ, ташламоқ (عَنْ); 2) қайтмоқ (*кучлар ҳақида*); 3) ишламай қолмоқ (*киши баданининг аъзолари ҳақида*); 3) дармонсизланмоқ, бўшашмоқ, лоҳас бўлмоқ, заифлашмоқ, куч-қувватдан қолмоқ; 4) юраксиз, иродаси суст бўлмоқ; бўш келмоқ, ожизлик қилмоқ, (*бирор ишни*) қила олмаслик; VII اِنْخَذَلَ 1) муваффақиятсизликка учрамоқ; қўллаб-қувватланмаслик (*мас. ҳукумат ҳақида*); 2) ўзини ожиз деб ҳис қилмоқ; ожизлик қилмоқ

– اِنْخِذَالٌ мағлубият, ютқизиқ, муваффақиятсизлик

– تَخَاذُلٌ 1) ожизлик, кучсизлик; кучдан қолиш, мадорсизланиш;) иродаси сустлик, қўрқоқлик, юраксизлик

خِذْلَانٌ 1) ёрдамсиз қолдириш; 2) мағлубият, ютқизиқ;

أُصِيبَ (*н. дадир*) муваффақиятсизликка учрамоқ (فِى)

مُتَخَا 1) куч-қувватини йўқотган, мадорсизланган; 2)

, қўрқоқ, таслимчи, журъатсиз

ҳолига ташлаб қўйилган, ёрдамсиз қолдирилган

] тубанлашмоқ, пасткашлик қилмоқ; итоаткорлик

сунмоқ (لِـ)

а уриш, хушомадгўйлик, лаганбардорлик;

مُسْتَخْذِيَةٌ камситадиган, ҳақоратомуз, ерга урадиган; ~ًّا пасткашлик билан, тиз чўкиб

I (خر) خَرَّ[1] (а/у) خَرِيرٌ 1) шилдирамоқ, жилдирамоқ, қулқулламоқ, қулқ-қулқ қилмоқ; 2) хуррак отмоқ, хирилламоқ; خَرَّ[2] (а/и) خُرُورٌ 1) (*тиз*) чўкмоқ, (*оёғига*) йиқилмоқ; ~ صَرِيعًا беҳуш бўлиб (ҳушдан кетиб) йиқилмоқ, ер тишлаб қолмоқ; خَرُّوا صَرْعَى فِى الْجِهَادِ улар жангда қирилиб кетдилар; ~ بَيْنَ قَدَمَيْهِ кимнингдир оёғига йиқилмоқ; 2) томмоқ, оқмоқ, чакка ўтмоқ

– خَرَّارٌ шалдираган, жилдираган; عَيْنٌ ~ةٌ шилдираб турган булоқ

– خَرَّارَةٌ *кўп.* ـاتٌ — 1) дренаж (зовур) қувури; 2) ахлатхона, ахлат тўкиладиган ўра; 3) пирилдоқ, бизбизак

– خَرِيرٌ 1) шилдираш, қулқуллаш; 2) хуррак отиш

I خَرِئَ (а) خُرُوءٌ, خَرْءٌ ёзилмоқ, ични бўшатмоқ

– خُرْءٌ, خَرَاءٌ бавл, чиқаринди (*нажас, сийдик*), ахлат, тезак

– مَخْرَأٌ, مَخْرَأَةٌ *кўп.* مَخَارِئُ ҳожатхона, халожой

I (خرب) خَرَبَ (*и*) خَرْبٌ бузмоқ, вайрон (хароб) қилмоқ; қирғин қилмоқ (келтирмоқ), қириб ташламоқ, харобазорга айлантирмоқ; خَرِبَ (а) خَرَابٌ хароб (вайрон) бўлмоқ, харобазорга айланмоқ; ~ بَيْتِى! ҳаммаси адо бўлди! (тугади!) (*сўзма-сўз: уйим бузилди!*); II خَرَّبَ 1) бузмоқ, хароб (вайрон) қилмоқ, хонавайрон қилмоқ, қириб ташламоқ; 2) бузғунчилик қилмоқ, зарар келтирмоқ; IV أَخْرَبَ вайронага (*харобазорга*) айлантирмоқ, бузмоқ; V تَخَرَّبَ 1) бузилган (*хароба*) бўлмоқ; 2) бузилмоқ, қуламоқ

– تَخْرُوبٌ *кўп.* تَخَارِيبُ чуқурча, ўйиқ, тешик, катак, уя, хонача

– تَخْرِيبٌ 1) хароб қилиш, бузиш, вайрон қилиш, қириш; ~ الْآثَارِ الْقَدِيمَةِ вандализм (*маданий ёдгорликларни вайрон, оёқ ости қилиш, ваҳшиёна йўқотиш*); 2) бузилиш, айниш, ишдан чиқиш

– تَخْرِيبِيٌّ зараркунандаларга ва зараркунандаликка оид; الْحَرَكَاتُ الـ~ـةُ зараркунандаларча, бузғунчилик ҳаракатлари

– خَارِبٌ 1. хароб (вайрон) қилувчи, бузувчи; 2. бузғунчи

– خَرَابٌ *кўп.* أَخْرِبَةٌ 1) хароб қилиш, бузиш, қириш; 2) ҳалокат; 3) хароба, вайрона

– خَرَابَةٌ *кўп.* ـاتٌ — хароба, вайрона

– خَرْبٌ бузиш, вайрон қилиш, хароб қилиш

– خَرِبٌ 1) бузилган, хароб (вайрон) бўлган, қирилган; 2) тузалмайдиган, .. шикастланган, ишдан чиққан; ~ الذِّمَّةِ виждонсиз, номуссиз

– خُرْبٌ *кўп.* خُرُوبٌ 1) тешик (*игнадаги*); 2) тиззанинг кўзи, тизза косаси

– خَرْبَانٌ 1) бузилган, хароб (барбод) бўлган; 2) тузалмайдиган, шикастланган, ишдан чиққан

– خَرِبَةٌ *кўп.* خَرَائِبُ = خَرَابَةٌ

– خُرْبَةٌ кўп. خُرَبٌ = خُرْبٌ

– خِرْبَةٌ кўп. خِرَبٌ = خَرَابَةٌ

– خَرُّوبٌ 1) ловиясимонлар оиласига мансуб мевали ўсимлик; 2) унинг мевалари

– خَرُّوبَةٌ кўп. ـَـاتٌ 1) خَرُّوبٌ нинг меваси; 2) харруба (*1/16 га ёки 0, 129 л. га тенг ҳажм ўлчови*)

– مُخْرِبٌ 1. хароб (вайрон) қиладиган, емирадиган, хароб (вайрон) қилувчи, емирувчи; ҳалокатли; 2. бузувчи, хароб қилувчи

– مُخَرِّبٌ 1. хароб (вайрон) қиладиган, емирадиган; 2. зараркунанда

خَرْبَشَ 1) бузиб қўймоқ, ишдан чиқармоқ, ёмонлаштирмоқ, айнитмоқ; буриштирмоқ; расвосини чиқармоқ; 2) тирнамоқ, тимдаламоқ, юмдаламоқ; ноаниқ, тушуниб бўлмайдиган қилиб ёзмоқ

– خَرَابِيشُ *кўп.* тирналган (тимдаланган) жойлар, тирноқ излари, чақалар; 2) тирноқлар, чангаллар; 3) қингир-қийшиқ ёзув, ажи-бужи хат

– خَرْبَشَةٌ 1) бузилиш, айниш, ишдан чиқиш; 2) ноаниқ, тушуниб бўлмайдиган хат, ёзув

خَرْبَصَ чигаллаштирмоқ, чувалаштирмоқ, чалғитмоқ, янглиштирмоқ, адаштирмоқ

– خَرْبَصَةٌ чигаллаштириш, алкаш-чалкаш қилиб юбориш, айқаш-уйқаш қилиб юбориш

خَرْبَطَ 1) бузиб қўймоқ, ишдан чиқармоқ; 2) (*тартибни*) бузмоқ, тартибсизлик қилмоқ; تَخَرْبَطَ ишдан чиқмоқ, бузилмоқ, яроқсиз ҳолга келмоқ

– خَرْبَطَةٌ 1) бузилиш, айниш; яроқсизлик; 2) (*интизомни*) бузиш

خَرْبَقَ 1) бузмоқ; 2) тешмоқ, ўймоқ, санчиб тешмоқ

– خَرْبَقٌ *бот.* маралқулоқ (*илдизи йўғон, попукгулли кўп йиллик ўсимлик*)

– خَرْبَقَةٌ 1) бузилиш; айниш; 2) санчиб тешиш

I خَرَتَ (у) خَرْتٌ санчиб тешмоқ, тешик қилмоқ

– خَرْتٌ, خُرْتٌ *кўп.* أَخْرَاتٌ, خُرُوتٌ тешик; أَضْيَقُ مِنْ ~ الْإِبْرَةِ нинанинг тешигидан ҳам торроқ

– خِرِّيتٌ *кўп.* خَرَارِيتُ уста, моҳир, ишбилармон, уқувли, эпчил; тажрибакор, тажрибали; دَلِيلٌ ~ тажрибали йўл кўрсатувчи

– خَرْتِيتٌ каркидон

I خَرَجَ (у) خُرُوجٌ 1) (*қаердандир*) чиқмоқ (مِنْ); إِلَى الْوُجُودِ ~ пайдо бўлмоқ, туғилмоқ, вужудга (дунёга, юзага) келмоқ, рўй бермоқ; 2) (*н. -дандир*) оғмоқ, четга чиқмоқ (عَنْ); (*н. нингдир*) ташқарисида бўлмоқ (عَنْ); عَنِ الْخَطِّ ~ из (рельс) дан чиқиб кетмоқ (*поезд ҳақида*); عَنْ صَمْتِهِ ~ жимликни бузмоқ; عَنْ عَادَتِهِ ~ тарки одат қилмоқ; عَنِ الْمَوْضُوعِ ~ мавзудан четга чиқмоқ; مَا ~ عَنْ ... (*н. нидир*) давом эттирмаслик; (*н. биландир*) чегараланмоқ, кифояланмоқ; 3) натижаси чиқмоқ, ҳосил бўлмоқ; 4) (*н. нингдир*) чегарасидан чиқмоқ, ҳаддидан ошмоқ; 5) ташқи, хорижий, зоҳирий бўлмоқ; 6) (*к. нидир*) олиб чиқмоқ (بِ); 7) (*н. дандир*) тонмоқ, қайтмоқ. (*н. нидир*) рад қилмоқ, инкор қилмоқ (عَنْ); 8) кўтарилмоқ, бош кўтармоқ, (*к. гадир, н. гадир қарши*) қўзғолон кўтармоқ; (عَلَى) عَلَى قَوَاعِدَ ~ қоидаларни бузмоқ; 9) тозаламоқ, дистилламоқ, софламоқ (*мас., сувни*); ◊ يَخْرُجُ مِنْ يَدِهِ عَمَلُ الْحَلْقِ у (*соч-соқолни*) қиришни билади; لِأُمِّهِ ~ у онасининг ўзи бўлиб етишибди; II خَرَّجَ 1) чиқармоқ, чиқариб ташламоқ, ўчирмоқ, чиқариб юбормоқ, ҳайдамоқ; 2) тайёрламоқ, тарбияламоқ, етиштирмоқ, битиртириб чиқармоқ (*ўқувчи ҳақида*); 3) машқ қилдирмоқ, ўргатмоқ; 4) хулоса қилмоқ; 5) (*сўзнинг*) келиб чиқишини, этимологиясини аниқламоқ; IV أَخْرَجَ 1) чиқармоқ, тортиб олмоқ, суғуриб (чиқариб) олмоқ; لِسَانَهُ ~ тилини чиқармоқ; 2) кўтариб олиб чиқмоқ, олиб чиқиб қўймоқ; الْمَيِّتَ ~ маййит (ўлик) ни олиб чиқмоқ; 3) чиқармоқ (*мас. китобни*); رِيحًا ~ ел чиқармоқ; 4) ҳисобламоқ; билмоқ, қўймоқ, саҳналаштирмоқ (*мас., фильм, пьесаларни*); 5) яратмоқ, пайдо қилмоқ, юзага келтирмоқ; ~ الصَّوْتَ овоз чиқармоқ; الْحُرُوفَ مِنْ مَخَارِجِهَا ~ товушларни тўғри талаффуз қилмоқ; الصُّوَرَ ~ *фото.* олинган суратларни дори (проявител) га солиб кўринадиган қилмоқ; 6) чиқариб ташламоқ, ўчирмоқ, ҳайдамоқ, бўшатмоқ; مِنَ الْخِدْمَةِ ~ хизматдан (ишдан) бўшатмоқ; مِنْ جَدْوَلِ الْأَعْمَالِ ~ кун тартибидан чиқармоқ; V تَخَرَّجَ 1) (*ўқув юртини*) битирмоқ, тугатмоқ; (*курсни*) битирмоқ, тамомламоқ (فِي, مِنْ); 2) қандайдир бир курсни битиргандан кейин ихтисос, унвон олмоқ; VI تَخَارَجَ (*бойликни*) ўзаро бўлишмоқ; ўзаро алоқани узмоқ, ажралишмоқ (*шериклар ҳақида*); X اِسْتَخْرَجَ 1) тортиб (чиқариб, суғуриб) олмоқ, битта-битта олиб чиқмоқ; бирор ердаги нарсани олмоқ; топмоқ, излаб (ахтариб ёки бирор йўл билан) қўлга киритмоқ; (*қаердандир*) кўчириб олмоқ (مِنْ); ~ الْجِذْرَ *мат.* илдизни топмоқ; الْمَسْأَلَةَ ~ масалани ечмоқ; 2) дистилламоқ, тозаламоқ, софламоқ (*сув ҳақида*)

– إِخْرَاجٌ 1) чиқариб, суғуриб олиш; 2) олиб чиқиш; 3) чиқариб юбориш; ўчириш, (*ишдан*) ҳайдаш; (*душманни*) қувиб, суриб чиқариш; 4) режиссура, (*фильм, пьесаларнинг*) қўйилишига раҳбарлик қилиш; 5) яратиш, барпо этиш

– اِسْتِخْرَاجٌ 1) суғуриб, тортиб олиш; الْجِذْرِ ~ *мат.* илдизни топиш; 2) топиш, қўлга киритиш; 3) кўчириш, парча келтириш; 4) дистиллаш, тозалаш, софлаш (*сув ҳақида*)

– اِسْتِخْرَاجِيٌّ чиқаришга (қазиб олишга) оид; الصِّنَاعَةُ الـ ~ ـةُ ер-ости бойликларини қазиб олувчи саноат, кон саноати

– تَخَرُّجٌ курсни, ўқишни тугатиш

– تَخْرِيجٌ 1) чиқариб ташлаш, олиб ташлаш; маҳрум қилиш; 2) тайёрлаш, ўқитиш, тарбиялаш; 3) (*ўқув юртини*) битириш; 4) изоҳлаш, шарҳлаш

– خَارِجٌ 1) чиқувчи; 2) (*н. нингдир чегарасидан*) чиқадиган; 3) ташқи; الـ ~ чет эл; ـــهُ ~ ниманингдир ташқи томони; وَضَعَهُ ~ الْقَانُونِ кимнидир қонундан ташқари ҳолатга солиб қўймоқ; 2. 1) ташқи қисм, томон; ~ا ташқаридан; مِنَ الـ ~ а) хориждан, чет

элдан; б) ташқаридан; فِى الْـ~ а) чет элда; б) озодликда (қамоқда эмас); إِلَى الْـ~ а) чет элга; б) ташқарига; هَرَعَ إِلَى الْـ~ ташқарига югуриб чиқмоқ; 2) шунингдек: الْقِسْمَة~ бўлинма

– خَارِجِيٌّ[1] 1) хорижий, ташқи; 2) бегона, ёт; 3) чет элга оид: وِزَارَةُ الْـ~ـة ёки الْـ~ـة ташқи ишлар вазирлиги; السِّلْكُ الْـ~ дипломатия хизмати; ◊ تِلْمِيذٌ ~ қатнаб ўқийдиган ўқувчи; مُمَرِّضَةٌ ~ـة (касалхонага) қатнаб ишлайдиган ҳамшира

– خَارِجِيٌّ[2] кўп. خَوَارِجُ 1) бидъатчи; ихтилоф (нифоқ, низо) солувчи; 2) сепаратист, сепаратизм (ажралиб чиқишга қаратилган ҳаракат тарафдори); الْخَوَارِجُ тар. хорижийлар (оқим)

– خَرَاجٌ 1) ер солиғи; رَأْسِيٌّ ~ жон бошидан олинадиган солиқ; 2) мулклар, ер-сувлар (қишлоқлар, қўралар ва ҳ. к.)

– خُرَاجٌ кўп. أَخْرِجَةٌ ёки خُرَّاجٌ кўп. خَرَارِيجُ йирингли яра, чипқон; шиш, ғурра

– خَرَّاجٌ: وَلَّاجٌ ~ сувдан қуруқ чиқувчи; эпчил

– خَرَاجِيٌّ ер солиғи солинган

– خَرْجٌ кўп. أَخْرَاجٌ 1) харж, чиқим, сарф, буромад; 2) сарф-харажат учун ажратилган пул; 3) маълум вақтга мўлжалланган, ўлчанган миқдорда бериладиган озиқ-овқат (паёк); белгиланган, таъйинланган, тегишли, хизмат (меҳнат) қилиб эришилган; 4) солиқ, тўлов, ўлпон; 5) (кўйлакдаги) безак

– خُرْجٌ кўп. أَخْرَاجٌ, خِرَجَةٌ хуржун; ◊ (وَضَعَ) خَطَّ الْأَمْرِ إِلَى الْـ~ ишни хуржун қилмоқ

– خَرْجَةٌ кўп. خَرَجَاتٌ 1) чиқиш; 2) (жасадни, маййитни) олиб чиқиш, кўтариш; дафн маросими; 3) (бинодаги) туртиб чиққан жой

– خُرُوجٌ 1) чиқиш; الْإِنْسَانِ إِلَى الْفَضَاءِ الْكَوْنِيِّ ~ инсоннинг космосга чиқиши; عَنِ الطَّاعَةِ ~ гапга кирмаслик, қулоқсизлик, бўйсунмаслик; عَنِ الْخَطِّ ~ издан чиқиш; ҳалокат (мас. поезд); فَحْصُ الْـ~ организмдан ажралиб чиққан нарсаларни текшириш (сийдик, нажас, йиринг ва ҳ. к.); 2) киришиш, الْـ~ لِمُقَاتَلَةِ الْعَدُوِّ душман билан жангга киришиш; سِفْرُ الْـ~ дин. Исход (Қадимий аҳднинг иккинчи китоби христианларнинг муқаддас китобларидан); 3) кўп. ~ـاتٌ шахм. дебют (ўйиннинг бошланиши)

– خُرُوجَاتٌ кўп. 1) зийнат, безак, пардоз; 2) зарбоф, безакли, ялтироқ матолар

– خِرِّيجٌ курсни тугатган, бирор кимса ёки жой тарбиялаб етиштирган киши; ўқувчи, шогирд (мактабда); битирувчи, тарбияланган; ўқув даргоҳини тугатганлик тўғрисида ҳужжатга эга бўлган

– مُتَخَرِّجٌ ўқув юртини тугатган; шогирд (мактабда)

– مَخْرَجٌ кўп. مَخَارِجُ 1) чиқиш жойи; чиқиш йўли; илож; وَجَدَ ~ًا مِنْ أَزْمَةٍ оғир аҳволдан чиқиш йўлини топмоқ; 2) чора; 3) анат. орқа чиқариш тешиги; 4) линг. артикуляция (товушларнинг пайдо бўлиш) ўрни; 5) мат. махраж

– مُخْرِجٌ режиссёр; سِينَمَائِيٌّ ~ кинорежиссёр

– مُسْتَخْرَجٌ 1. қазиб олинган; қазилма; 2. кўп. ~ـاتٌ (ҳужжатдан) кўчирмалар (مِنْ); бироз ўхшаган; رَسْمِيٌّ مِنْ ~ شَهَادَةِ الْمِيلَادِ туғилганлик тўғрисидаги шаҳодатноманинг қисман (бир бўлаги) нусхаси (копияси)

– مُسْتَخْرَجَاتٌ кўп. 1) экстрактлар (кимёвий йўл билан органик тўқималардан олинган моддалар). 2) ишлаб чиқаришдаги қўшимча маҳсулотлар (мас. нефть); مَعْدَنِيَّةٌ ~ қазилмалар

خَرْخَرَ 1) хуррак отмоқ; хирилламоқ, хириллаб гапирмоқ; 2) шилдирамоқ, жилдирамоқ (сув ҳақида)

– خَرْخَرَةٌ 1) хуррак отиш, хуррак; ҳириллаш, хир-хир (мас. ўпкадаги); 2) шилдираш

خَرْخَشَ хирилламоқ, бўғилмоқ (касал ҳақида)

– خَرْخَشَةٌ хириллаш, ҳир-хир

I خَرِدَ (а) خَرَدٌ иффатли, бокира, эркак кишини кўрмаган бўлмоқ; сипо, боодоб, камсуқум (камтар) бўлмоқ

– خُرْدَجِيٌّ кўп. ...خُرْدَجِيَّةٌ аттор

– خُرْدَةٌ кўп. خُرْدَوَاتٌ 1) майда-чуйда; 2) майда моллар (товарлар): кўп. атторлик моллари; خُرْدَوَاتٌ مِنْ قُطْنٍ ип газламадан тайёрланган майда маҳсулотлар; دُكَّانُ الْخُرْدَوَاتِ атторлик дўкони; 3) ўз хизмат муддатини ўтаб бўлган нарсалар (касалхона ва бошқа муассасаларда сотиб юбориладиган); بِيعَتِ الْبَاخِرَةُ لِأَنَّهَا ~ ўз хизмат муддатини ўтаб бўлган пароход сотилди; الْحَدِيدُ الْـ~ темир-терсак

– خَرُودٌ 1. боодоб, камтар (қиз бола ҳақида). 2. бокира, иффатли, эркак кишини кўрмаган

– خَرِيدٌ бокира, иффатли, эркак кишини кўрмаган

– خَرِيدَةٌ кўп. خَرَائِدُ 1) бокира; 2) тешилмаган (ниш урилмаган) марварид, дур

خُرْدُقٌ жам. сочма ўқ, питра

– خُرْدُقَةٌ кўп. ~ـاتٌ (бир дона) питра (сочма ўқ)

خَرْدَلٌ 1) бот. горчица, хантал (ўсимлик); 2) хантал уруғлари; حَبَّةُ الْـ~ хантал дони (уруғи); غَازُ الْـ~ иприт (теккан ерни яра қиладиган ва умуман заҳарлайдиган рангсиз, мойсимон модда); لَزْقَةُ الْـ~ горчица қоғози, горчичник (компресс учун ишлатиладиган); ◊ لَا يَعْدِلُ هَذَا الْأَمْرُ حَبَّةَ الْـ~ бу бир пулга арзимайдиган иш

– خَرْدَلَةٌ кўп. ~ـاتٌ хантал дони (уруғи); ◊ لَا تَسْقُطُ ~ مِنْ يَدِهِ у ўтакетган хасис (қурумсоқ)

– خَرْدَلِيَّةٌ кўп. ~ـاتٌ хантaлдон, горчица идиши

I خَرَزَ (и, у) خَرْزٌ пармаламоқ, пармалаб тешмоқ; санчмоқ, санчиб тешмоқ

– خَرَزٌ жам. маржон, мунчоқ; дона (тасбеҳники); (марварид)

тоши; زُجَاج ~ шиша маржон

– خَرَزَةٌ *кўп.* اتٌ ـَـ бир дона маржон, мунчоқ; (*тасбеҳнинг*) бир донаси; (*марвариднинг*) битта тоши; ◊ الْبِئْرِ ~ ёғоч деворли қудуқ; الرَّقَبَةِ ~ қўштомоқ, кекирдак олмаси; الظَّهْرِ ~ умуртқа суяги, умуртқа поғонаси

– مِخْرَازٌ *кўп.* مَخَارِيزُ бигиз

– مِخْرَزٌ *кўп.* مَخَارِزُ = مِخْرَازٌ

I خَرِسَ (а) خَرَسٌ 1) соқов (гунг) бўлиб қолмоқ, тилдан қолмоқ; ~ عَنْ إِيضَاحِ الْمَسْأَلَةِ масаланинг изоҳи ҳақида лом-мим демади; 2) жим бўлмоқ, жимиб қолмоқ, тўхтаб қолмоқ; !اخْرَسْ жим бўл!; IV أَخْرَسَ 1) тилдан қолдирмоқ, овоздан маҳрум қилмоқ; жим қилмоқ, овозини ўчирмоқ; 2) жим бўлишга мажбур қилмоқ; مَاذَا ~كَ؟ нимага сен индамадинг?; لِسَانَهُ ~ кимнингдир овозини ўчирмоқ (гапиртирмаслик); ~هُ بِهٰذَا الْجَوَابِ ўз жавоби билан кимнидир миқ эткизмай қўймоқ; VI تَخَارَسَ ўзини соқовликка солмоқ

– أَخْرَسُ *мн.* خَرْسَاءُ *кўп.* خُرْسٌ, خُرْسَانٌ соқов; тилсиз, сўзлай олмайдиган, индамас, ювош

– خُرْسِيٌّ = خُرَاسَانِيٌّ *ёки* خُرَاسِيٌّ

– خَرَسٌ 1) гунглик, соқовлик; 2) сукунат, сукут сақлаш, жимжитлик; *мед.* афазия (*сўзлаш ва тушуниш қобилиятини йўқотиш*)

– خِرْسٌ ҳайдашга (деҳқончиликка) яроқсиз ер

– خَرْسَانُ *мн.* خَرْسَى = أَخْرَسُ

– خَرَسَانٌ бетон

– خَرَسَانَةٌ 1) бетон; الْـ~ الْمُسَلَّحَةُ темир-бетон, арматурали бетон; 2) черепица (*томга ёпиладиган сопол*)

– خَرَسَانِيٌّ бетондан ишланган, бетонли; أَعْمِدَةٌ ~ـَـةٌ бетондан ишланган устунлар

– خُرْسِيٌّ хуросонлик, Хуросонга оид

I خَرَشَ (и) خَرْشٌ тимдаламоқ, тирнаб олмоқ

خَرْشَنَةٌ денгиз қалдирғочи

خُرْشُوفٌ *жам. бот.* хуршуф (*ўтсимон ёввойи полиз ўсимлиги*)

– خُرْشُوفَةٌ *кўп.* اتٌ ـَـ хуршуф

خُرْشُومٌ *кўп.* خَرَاشِيمُ 1) чўққи; баланд тоғ; 2) бурчак

I خَرَصَ (у, и) خَرْصٌ 1) фараз қилмоқ, тахминламоқ, чамаламоқ; النَّخْلَ ~ хурмонинг мевасини чамалаб кўрмоқ; 2) алдамоқ, ёлғон гапирмоқ; V تَخَرَّصَ 1) гумон қилмоқ; ўйлаб чиқармоқ, тўқимоқ (*мас. бўлмағур гапларни*): 2) бўлмаган айбни қўймоқ, (*к. гадир*) туҳмат қилмоқ (عَلَى); алдамоқ; VIII اخْتَرَصَ (*к. гадир*) туҳмат қилмоқ (عَلَى)

– تَخَرُّصٌ *кўп.* اتٌ ـُـ 1) уйдирма; 2) ёлғон-яшиқ, тўқима гап

– خَرَّاصٌ ёлғончи; туҳматчи

– خُرْصٌ *кўп.* خُرْصَانٌ зирак, балдоқ, исирға; узук

خَارَصِينٌ = خَرْصِينٌ

I خَرَطَ (у) خَرْطٌ 1) (*токарлик дастгоҳида*) йўнмоқ, йўниб ясамоқ; 2) бўлакларга ажратмоқ, кесмоқ, қирқмоқ; 3) алдамоқ; мақтанмоқ, мақтаниб гапирмоқ; 4) (*чой*) дамламоқ; 5) япроқларни термоқ (*новдани қўлда ушлаб туриб*);الشَّجَرَةَ ~ дарахт баргларини сидириб олмоқ; II خَرَّطَ 1) майда қилиб қирқмоқ, тўғрамоқ, ушатмоқ, синдирмоқ; 2) (*ичакларни*) тозаламоқ (*дори ҳақида*); V تَخَرَّطَ тозаланмоқ (*ичаклар ҳақида*); VII انْخَرَطَ 1) йўнилган, йўниб ясалган бўлмоқ; 2) майда қилиб қирқилган, тўғралган бўлмоқ; 3) (*қаергадир*) кирмоқ (فِي); (*н. гадир*) аралашмоқ (فِي); فِي سِلْكِ ~ ... (*хизматга*) кирмоқ; فِي سِلْكِ الْوِزَارَةِ ~ вазирликка ишга кирмоқ (иш бошламоқ); فِي سِلْكِ الْقَضَاءِ ~ суд соҳасида иш бошламоқ; فِي سِلْكِهِمْ ~ у уларнинг тўдасига қўшилди; VIII اخْتَرَطَ (*қилични*) қиндан чиқармоқ; X اسْتَخْرَطَ: فِي الْبُكَاءِ ~ йиғлаб юбормоқ, хўнг-хўнг йиғламоқ

– خَارِطَةٌ *кўп.* خَوَارِطُ, اتٌ ـَـ харита, географик карта

– خَرَّاطٌ 1) токарь; 2) мақтанчоқ, ёлғончи

– خُرَاطَةٌ *кўп.* اتٌ ـُـ пичоқ

– خُرَاطَةٌ қипиқ, қиринди; пайраҳа

– خِرَاطَةٌ токарлик касби

– خَرْطٌ 1) йўниш; токарлик касби; 2) япроқларни юлиш (узиш); الشَّجَرَةِ ~ дарахт япроқларини буташ; 3) ёлғон-яшиқ; ◊ دُونَ ذٰلِكَ الْقَتَادِ ~ бу жуда қийин иш

– خُرْطَةٌ *кўп.* خُرَطٌ карж, тилимча; япроқча; бурда, паллача

– خَرِيطَةٌ *кўп.* خَرَائِطُ 1) харита, карта; الْأَرْصَادِ الْجَوِّيَّةِ ~ метеорологик харита; 2) теридан қилинган қоп; сафар халта

– مَخْرَطٌ *кўп.* مَخَارِطُ токарлик устахонаси

– مِخْرَطَةٌ *кўп.* مَخَارِطُ токарлик дастгоҳи

– مَخْرُوطٌ *кўп.* مَخَارِيطُ конус; قَطْعُ ~ *мат.* конус кесими; ~ـَـةٌ الْفَخَّارِ конус шаклидаги сопол идиш; اللِّحْيَةِ ~ эчки соқол; الْوَجْهِ ~ чўзиқ юз

– مَخْرُوطَةٌ махрувта (*таом номи*)

– مَخْرُوطِيٌّ конусга оид; конус шаклидаги; قَطْعٌ ~ *мат.* конус кесими

خَرْطَالٌ *бот.* ёввойи сули; сули

خَرْطُوشٌ *жам. кўп.* خَرَاطِيشُ ўқлар, патронлар; بَيْتُ الْـ~ патрон солинадиган сумка; الصَّيْدِ ~ ов патронлари; ◊ تِجَارِيٌّ ~ савдо ҳисоб-китоби дафтари

– خَرْطُوشَةٌ *кўп.* اتٌ ـَـ 1) патрон; حَيَّةٌ ~ жанговар патрон; خَرْسَاءُ ~ бўш патрон, пахтавон патрон; 2) жимжимадор лавҳа *ёки* рамка

خَرْتِيتٌ = خَرْطِيطٌ

خُرْطُمَانِيٌّ катта хартумли; бурни катта, катта бурунли

– خُرْطُومٌ кўп. خَرَاطِيمُ хартум; (чўчқанинг) тумшуғи; катта бурун; 2) *шунингдек*: الْمَاءِ ~ ичак, шланг, резина ичак

خُرْطُونٌ кўп. خَرَاطِينُ чувалчанг

I خَرُعَ (у) خُرُوعٌ ёки خَرِعَ (а) خَرَعٌ, خَرَاعَةٌ 1) қувватсиз, дармонсиз, заиф, нимжон бўлмоқ; 2) ақли кам (ақли паст) бўлмоқ; I خَرَعَ (а) خَرْعٌ ёрмоқ, бўлмоқ; VII انْخَرَعَ 1) заиф (нимжон) бўлмоқ; 2) ёрилмоқ, бўлинмоқ; VIII اخْتَرَعَ ихтиро этмоқ, кашф этмоқ; ўйлаб топмоқ

– اخْتِرَاعٌ кўп. ـَاتٌ — 1) топқирлик, ижодкорлик, тадбиркорлик; 2) ихтиро, кашфиёт

– خَرَّاعَةٌ қўриқчи

– خَرْعٌ ёриш, бўлиш

– خَرَعٌ ланжлик, сустлик

– خَرِعٌ ожиз, нимжон, камқувват

– خَرِيعٌ = خَرِعٌ

– مُخْتَرَعٌ 1. ўйлаб топилган (чиқарилган); ихтиро этилган; 2. кўп. ـَاتٌ — ихтиро, кашфиёт

– مُخْتَرِعٌ ихтирочи, кашфиётчи

خُرْعُوبَةٌ кўп. خَرَاعِيبُ ёш қиз

I خَرِفَ (а) خَرَفٌ 1) ақлдан озмоқ, эсини еб қўймоқ, болалиги тутмоқ, ёш боладай бўлиб қолмоқ; 2) сафсата сотмоқ, беҳуда гап қилмоқ; алаҳламоқ (*касал ҳақида*); خَرَفَ (у) خَرْفٌ термоқ, йиғмоқ; II خَرَّفَ = I; VIII اخْتَرَفَ терилмоқ, йиғиштирилмоқ, йиғиб-териб олинмоқ

– تَخْرِيفٌ кўп. ـَاتٌ — аҳмоқона сафсата, беҳуда гап; كُلُّهُ ~ فِي ~ буларнинг ҳаммаси қуруқ гап

– خُرَافَةٌ кўп. ـَاتٌ — 1) хурофот, ривоят, хурофий афсона; бидъат, таассуб; 2) эртак, чўпчак, масал, афсона; беҳуда гап, сафсата; кўп. уйдирмалар, тўқималар, ёлғон гаплар

– خُرَافِيٌّ 1) хурофий, ирим-сиримларга ишонадиган; 2) афсонавий, ҳад-ҳисобсиз, беқиёс, эртаклардагидек

– خَرَفٌ 1) ақли заифлик (*қарилик туфайли*): 2) хурофот

– خَرِفٌ, خَرْفَانٌ ақлдан озган, ёш болага ўхшаган

– خَرْفِيٌّ ёки خَرِيفِيٌّ =

– خَرُوفٌ кўп خِرْفَانٌ, خِرَافٌ қўзичоқ; الْمَحْشِيُّ ~ الـ қўзи қиймасидан тайёрланган (*овқат*); الْبَحْرِ ~ *зоол.* ламантин (*Африка қирғоқларига яқин сувларда яшовчи китсимонлар оиласига мансуб сув жонивори*)

– خَرِيفٌ куз

– خَرِيفِيٌّ кузги; кузда етиштирилган, кузда бўладиган

– مُخَرَّفٌ 1. ақлдан озган; 2. вайсақи

مُخَرْفَجٌ: عَيْشٌ ~ кенг, тўкин-сочин, ҳаёт; سِرْوَالٌ ~ оёқнинг бетига тушиб турадиган лозим, иштон

– مَخْرَفَةٌ йўл

خَرْفَشَ 1) аралаштирмоқ, қориштирмоқ; 2) чалкаш гапирмоқ; ноаниқ, тушуниб бўлмайдиган қилиб ёзмоқ; 3) қўпол, дағал, ғадир-будур, нотекис бўлмоқ

– خَرَافِيشُ кўп. шеваларга хос бўлган ифодалар

– خَرْفَشَةٌ 1) аралаштириш; 2) ноаниқ гап; 3) *радио.* шовқин, вағиллаган халақит берувчи товушлар

– خَرْفُوشٌ *жам. қарт.* майда қарталар

– خَرْفُوشَةٌ кўп. ـَاتٌ — *қарт.* майда қарта, ташланадиган қарта

I (خرق) خَرَقَ[1] (и, у) خَرْقٌ 1) тешик қилмоқ, тешмоқ; ўймоқ, тешик очмоқ; тешиб (еб) ташламоқ (*қурт-қумурсқалар ҳақида*); пармалаб (бурғулаб) тешмоқ; тешиб қўймоқ; қазимоқ, кавламоқ, ўймоқ; جَبْهَةَ الْعَدُوِّ ~ душман фронтини ёриб ўтмоқ; الْبِنْتَ ~ қизлигидан маҳрум қилмоқ; الْعَيْنَ ~ кўзга ташланмоқ, кўзга дангал ташланадиган (сезиларли) бўлмоқ; 2) кирмоқ, ичига кирмоқ, ичига ўтмоқ; 3) четга чиқмоқ, четлаб ўтмоқ (*мас. қонунни*); бузмоқ; أَدَبًا ~ тартиб-интизомни бузмоқ; الْأَمْنَ الْعَامَّ ~ жамоат хавфсизлигини бузмоқ; حُدُودَ الدَّوْلَةِ ~ давлат чегараларини бузмоқ; حُرْمَةَ الْمَعْهَدِ ~ *юр.* институт дахлсизлигини бузмоқ; الْمَدَى الْجَوِّيَّ ~ ҳаво чегараларини бузмоқ; خَرَقَ[2] (у) خُرُوقٌ уйда ўтирмоқ, уйдан кўчага чиқмаслик; خَرِقَ (у) خَرَاقَةٌ аҳмоқ (тентак, ақлсиз) бўлмоқ; II خَرَّقَ майдалаб йиртмоқ; илма-тешик қилиб юбормоқ; V تَخَرَّقَ қазиб ичига кирмоқ; кавланмоқ, ўйилмоқ; VII انْخَرَقَ илма-тешик бўлмоқ, йиртиқ бўлмоқ; VIII اخْتَرَقَ 1) кесиб (*ўртасидан*) ўтмоқ, босиб ўтмоқ; 2) кирмоқ, ичига кирмоқ; 3) бўлиб (кесиб) ўтмоқ; ич-ичига ўтиб кетмоқ, ичига кирмоқ (сингмоқ); (*фронтни*) ёриб ўтмоқ; тешиб ўтмоқ (*ўқ ҳақида*); XII اخْرَوْرَقَ = V

– اخْتِرَاقٌ 1) ўтказиш, ўзидан ўтказиш; *физ.* ўтказгичлилик қобилияти; 2) ичига кириш, ўтиш; 3) сингиш; (*фронтни*) ёриб ўтиш; тешиб ўтиш (*ўқ ҳақида*); الرِّيَاحِ ~ шамолнинг эсиши

– أَخْرَقُ *мн.* خَرْقَاءُ кўп. خُرْقٌ 1) аҳмоқ, тентак, уқувсиз, овсар; 2) ножўя, келишмаган; қўпол; бесўнақай

– خَارِقٌ[1] 1) тешувчи; бўлиб (кесиб) ўтувчи; ўювчи; 2) ажралиб турувчи; фавқулодда, одатдан ташқари; الْعَادَةِ ~ ғайриоддий, ўзгача; نَجَاحٌ ~ ўзгача муваффақият, الطَّبِيعَةِ ~ ғайритабиий, ақл бовар қилмайдиган; خَارِقٌ[2]. кўп. خَوَارِقُ ғайриоддий воқеа; мўъжиза, каромат.

– خَرْقٌ 1) тешиш, қазиш, кавлаш, ўйиш; 2) бузиш; 3) кўп. خُرُوقٌ узилган жой, ёриқ, дарз, кавак, тирқиш, тешик; الـ ~ أَكْبَرُ مِنْ إِبْرَةِ الرَّاتِقِ وَ أَطْوَلُ مِنْ خَيْطِهِ *маж.* бу ишни (нарсани) тузатиб бўлмайди;

~وَسَّعَ الـ а) тешикни кенгайтирмоқ; б) ишни мушкуллаштирмоқ; قَامَ بِـ~ أُذُنَيْهِ киминингдир қулоқларини (*балдоқ тақиш учун*) тешмоқ

– خُرْقٌ [illegible] тлик; 2) [illegible] келишмаганлик, бесўнақайлик

– خَرْقٌ *кўп.* أَخْرَاقٌ 1) олийжаноб, олийҳиммат; 2) сахий, саховатли

– خِرْقَةٌ[1] *кўп.* خِرَقٌ 1) латта; парча, лахтак, бўлак, қийқим; *кўп.* латта-путталар, эски-тускилар; خِرَقٌ بَالِيَةٌ латта-путталар; جَامِعُ الْخِرَقِ эскифуруш; 2) *тар.* суфийлар хирқаси (кийими); أَصْحَابُ الـ~ суфийлар

– خِرْقَةٌ[2] газлама; ~ مِنَ الْكَتَّانِ зиғир толасидан тўқилган мато

– مُخْتَرَقٌ *кўп.* اتٌ — йўл, ўтиш жойи

– مِخْرَاقٌ баданга ўраш учун эшилган рўмол

– مُخَرَّقٌ илма-тешик

– مَخْرَقَةٌ жонглёрлик; фокус кўрсатиш; *кўч. м.* фирибгарлик, найрангбозлик, лўттибозлик

I خَرَمَ (*и*) خَرْمٌ санчмоқ, тешмоқ, тешик қилмоқ; ◊ ~ قَوَاعِدَ النُّطْقِ талаффуз қоидасини бузмоқ; II خَرَّمَ 1) кўплаб тешик қилмоқ, кўп тешмоқ; 2) тикмоқ (*мас. гул*); тўр тўқимоқ; 3) (*қаергадир*) энг қисқа йўл билан бормоқ (عَلَى); 4) уриб синдирмоқ, бузмоқ, барбод қилмоқ; V تَخَرَّمَ ҳалок қилмоқ; ~ـهُ الدَّهْرُ у ҳалок бўлди, у вафот этди; VII انْخَرَمَ 1) санчилган, тешилган бўлмоқ; 2) бузилмоқ, барбод бўлмоқ; VIII اخْتَرَمَ 1) ўғирламоқ, ўғирлаб кетмоқ; 2) емирмоқ, кемирмоқ, қирқмоқ; бузмоқ, барбод қилмоқ; йўқ қилмоқ; ~ـهُ الدَّهْرُ *ёки* ~ـتْهُ الْمَنِيَّةُ у ўлди

– أَخْرَمُ *мн.* خَرْمَاءُ *кўп.* خُرْمٌ бурун каваклари орасида (*балдоқ тақиш учун*) тешиги бор

– انْخِرَامٌ бузилиш, ишдан чиқиш

– تَخْرِيمٌ 1) тешик очиш; آلَةُ الـ~ *ёки* عُدَّةُ الـ~ перфоратор (*тешик очадиган асбоб*); 2) кашта тикиш; 3) *кўп.* تَخَارِيمُ кашта, гул; тўр; تَخَارِيمُ الشُّرْفَةِ балкон панжараси

– تَخْرِيمَةٌ энг қисқа йўл

– خَرَّامٌ, خَرَّامَةٌ *кўп.* اتٌ — парма; дрель

– خَرْمٌ *кўп.* خُرُومٌ 1) чўққи, тоғ чўққиси; 2) бўш қолган жой, очиқ жой, оралиқ

– خُرْمٌ *кўп.* خُرُومٌ тешик, кавак; ~ الْإِبْرَةِ нинанинг тешиги

– خَرْمَانٌ тамаки тайёрлаш бўйича мутахассис

– خَرْمَنْجِيٌّ *кўп.* خَرْمَنْجِيَّةٌ = خَرْمَانٌ

– مُخَرَّمٌ 1) тешилган; 2) тикилган

– مُخَرَّمَاتٌ *кўп.* тўр

– مَخْرُومٌ тешиги бор; كَانَتْ أُذُنُهُ ~ـةً унинг қулоқлари (*балдоқ тақиш учун*) тешилган эди

خَرْمَشَ 1) тирнамоқ, тимдаламоқ (بِ); 2) бузмоқ, ишдан чиқармоқ

– خَرْمَشَةٌ 1) тимдалаш, чанг солиш; 2) бузилиш, айниш, ишдан чиқиш

خِرْنِقٌ *кўп.* خَرَانِقُ қуёнча

خَرُّوبٌ = خَرْنُوبٌ *қар.* خرب

خِرْوَعٌ *бот.* канакунжут; زَيْتُ الـ~ канакунжут мойи

I خَزَّ (*а/у*) خَزٌّ (*н. билан дир*) тешмоқ (بِ); VIII اخْتَزَّ = I

– خَزٌّ *кўп.* خُزُوزٌ ипак газлама, ипак; ипак ва жундан ёки ипакнинг ўзидан тўқилган мато

– خُزَزٌ *кўп.* خِزَازٌ, خِزَّانٌ қуён

I خَزَرَ (*у*) خَزْرٌ кўз қири билан қарамоқ

I خَزَعَ (*а*) خَزْعٌ қирқмоқ, кесмоқ

خُزَعْبِلٌ *жам.* ривоятлар, эртаклар, уйдирмалар

– خُزَعْبَلَةٌ *кўп.* اتٌ — уйдирма, тўқима; эртак

– خُزَعْبِلِيٌّ ақлга (ҳақиқатга) тўғри келмайдиган, эҳтимолдан узоқ

خَزَّافٌ 1) кулол; 2) сопол идишлар билан савдо қилувчи

– خِزَافَةٌ кулолчилик

– خَزَفٌ сопол идиш; фаянс (*ганч аралаш лой*) буюмлар; ~ صِينِيٌّ чинни; керамика

– خَزَفِيٌّ лойдан ясалган, сопол

I خَزَقَ (*и*) خَزْقٌ 1) санчмоқ, тешмоқ, суқмоқ, тиқмоқ, 2) йиртмоқ, кавлаб (ўйиб) ташламоқ, титиб ташламоқ; II خَزَّقَ озгина йиртмоқ, кавламоқ, титмоқ; V تَخَزَّقَ 1) тешилган бўлмоқ; 2) йиртилмоқ, кавланмоқ, титкиланмоқ; VII انْخَزَقَ = V

– خَازِقٌ найзанинг учи

– خَازُوقٌ *кўп.* خَوَازِيقُ қозиқ (*қатл қилиш асбоби*)

– خَزْقٌ *кўп.* خُزُوقٌ тешик

I خَزَلَ (*и*) خَزْلٌ кесмоқ, қирқмоқ; ажратмоқ, айирмоқ; кесиб қисқартмоқ, камайтирмоқ, калталатмоқ; VIII اخْتَزَلَ қисқартмоқ, қисқармоқ; ~ الْكُسُورَ *мат.* касрларни қисқартирмоқ; ◊ ~ بِرَأْيِهِ ўз фикрида қолмоқ

– اخْتِزَالٌ қисқартириш, қисқариш; كِتَابَةُ الـ~ стенография (*матнни шартли белгилар билан тез ёзиб олиш*); كَتَبَ بِالـ~ стенография йўли билан ёзиб олмоқ; كَاتِبُ الـ~ стенографист; ~ الْكُسُورِ *мат.* касрларни қисқартириш

– اخْتِزَالِيٌّ стенографияга оид

– اتٌ ~ *кўп.* مُخْتَزَلٌ – стенограмма (*стенографик матн*)

– مُخْتَزِلٌ стенографист

I خَزَمَ (*и*) خَزْمٌ тизмоқ, ўтказмоқ, тақмоқ, термоқ, шода қилмоқ (*мас., ипга*); الْأَنْفَ ~ бурунга ҳалқа тақмоқ; الْمَرِيضَ ~ касални даволаш мақсадида терисини кесиб, яра ҳосил қилмоқ; ◊ أَنْفَهُ ~ кимнидир хўрламоқ, камситмоқ, ерга урмоқ

– خُزَامٌ 1) сунбул; 2) саёқгул, оромгул, қалампиргул

– خُزَامٌ қалампиргул (*Сурияда*)

– خُزَامَى *жам.* 1) лаванда (*ҳаворанг ёки бинафшаранг гулли, хушбўй, доим яшил ўсимлик*); 2) қалампиргул; 3) лолалар

– خُزَامَاةٌ лавандалар; қалампиргуллар; лолалар

– خِزَامٌ, خِزَامَةٌ *кўп.* خَزَائِمُ 1) (*туянинг бурнига тақиладиган*) ҳалқа; 2) (*аёллар бурнига тақиладиган*) балдоқ; 3) касални даволаш мақсадида терини кесиб яра ҳосил қилиш

– مَخْزُومٌ 1) куш; 2) тешик

I خَزَنَ (*у*) خَزْنٌ 1) тахлаб (териб, жойлаб) қўймоқ, ғамламоқ, захира (кўр) қилиб тайёрлаб қўймоқ; тўпламоқ, йиғмоқ, жамғармоқ; 2) сақламоқ, тутмоқ, асрамоқ, қўриқламоқ; السِّرَّ ~ сир сақламоқ; ◊ الطَّرِيقَ ~ энг яқин йўл билан кетмоқ; II خَزَّنَ 1) ғамламоқ, захира (кўр) қилмоқ, жамғармоқ, орттирмоқ, тўпламоқ, йиғмоқ, жамламоқ; 2) сақламоқ, эҳтиёт қилмоқ; омборга жойламоқ, жойлаштирмоқ, омборда сақламоқ; الْقِطَارَ ~ поездни эҳтиёт (запасдаги) йўлга қўймоқ; VIII اخْتَزَنَ (*ўзи учун*) жамғармоқ, ғамламоқ, захира (кўр) қилмоқ; 2) сақламоқ, эҳтиёт қилмоқ; ◊ الطَّرِيقَ ~ энг яқин йўлдан кетмоқ

– تَخْزِينٌ 1) ғамлаш, захира қилиш; сақлаш; أُجْرَةُ الـ~ сақлаганлиги учун ҳақ (тўлов); سِكَكُ الـ~ эҳтиёт (запасдаги) йўллар

– خَازِنٌ *кўп.* خُزَّانٌ, خَزَنَةٌ 1) сақловчи, асровчи; қўриқчи, соқчи; омборчи; 2) хазиначи, ғазначи, кассир; 3) қизилиштон

– خَزَّانَةٌ *кўп.* خَزَّانَاتٌ, خَزَازِينُ 1) нарсалар сақланадиган жой; омбор; 2) сув омбори, ҳавза, ҳовуз, бассейн, сунъий ҳовуз; резервуар (*суюқлик ва газ сақланадиган катта идиш*); бак, цистерна; الْوَقُودِ ~ ёқилғи баки, ёқилғи қуйиладиган идиш; 3) тўғон, ғов

– خَزَّانَةٌ *кўп.* خَزَائِنُ кичкина хона, уйча, қазноқ (*деҳқон ҳовлисида*)

– خِزَانَةٌ *кўп.* خَزَائِنُ, خِزَانَاتٌ 1) хазина, ғазна; маблағ, мол-мулк; الـ~ الْعَامَّةُ *ёки* الـ~ الْحُكُومِيَّةُ давлатга қарашли мол-мулк; 2) шкаф, жавон; الثِّيَابِ ~ *ёки* الْمَلَابِسِ ~ кийим жавони; الْكُتُبِ ~ а) китоб жавони; б) китоб сақланадиган жой; кутубхона; السُّفْرَةِ ~ буфет (*озиқ-овқат жавони*); الـ~ الْحَدِيدِيَّةُ сейф, ёнмайдиган шкаф; 3) камера, хона, бўлма; الِاحْتِرَاقِ ~ *тех.* ёниш камераси

– خَزْنٌ сақлаш; أُجْرَةُ الـ~ сақланганлик учун тўлов

– خَزْنَدَارٌ *кўп.* خَزْنَدَارِيَّةٌ хазиначи, кассир

– خَزْنَةٌ *кўп.* خَزَنَاتٌ 1) хазина, ғазна; 2) жавон, шкаф; 3) омбор, қазноқ; 4) (*ўқ отувчи қуролнинг*) ўқ турадиган қутиси (*магазин*); 5) *шахм* рокировка; صَغِيرَةٌ ~ қисқа рокировка; كَبِيرَةٌ ~ катта (узун) рокировка

– خَزِينٌ 1. муҳофаза қилинаётган, сақланаётган, қўриқланаётган; 2. захира, кўр-кут, ғамлаб қўйилган нарса; حُجْرَةُ الـ~ омбор, омборхона

– خَزِينَةٌ *кўп.* خَزَائِنُ, خَزِينَاتٌ 1) хазина, дафина; 2) мол-мулк; الدَّوْلَةِ ~ давлат хазинаси; 3) молия муассасаси; 4) касса (*идора ёки муассаса қўлидаги тўпланган нақд пул*)

– مَخْزَنٌ *кўп.* مَخَازِنُ 1) омбор, қазноқ; 2) сарой, парк (*мас. автобуслар, троллейбуслар ва ҳ. к. парники*); 3) (*универсал*) магазин; 4) *ҳарб.* обойма (*отиш қуролларининг ўқ жойланадиган қисми*); 5) Махзан (*Марокашдаги ҳукумат*); ◊ مَخَازِنُ الطَّرِيقِ энг қисқа йўл

– مَخْزَنْجِيٌّ *кўп.* مَخْزَنْجِيَّةٌ хазиначи, омборчи, омбор мудири

– مَخْزَنِيَّةٌ омборда сақланганлик учун тўланадиган ҳақ

– مَخْزُونٌ 1.омборда сақланадиган; 2. 1) захира, бойлик; ~ النَّفْطِ فِي بُطُونِ الْأَرْضِ ер қаъридаги нефть бойликлари; 2) омбор

– مَخْزُونَاتٌ *кўп.* омборда сақланадиган моллар

I (خزى) خَزِيَ (*и*) خِزْيٌ уялтирмоқ; خَزِيَ (*а*) خَزًى, خَزَايَةٌ шарманда бўлмоқ, уялмоқ, хижолат бўлмоқ; IV أَخْزَى шарманда қилмоқ, уялтирмоқ; X اسْتَخْزَى уялмоқ, хижолат тортмоқ

– خِزْيٌ уят, шармандалик, иснод

– خَزْيَانُ *мн.* خَزْيَا *кўп.* خَزَايَا хижолат бўлувчи, шарманда (бўлувчи)

– خَزِيَّةٌ, خِزْيَةٌ *кўп.* خَزَايَاتٌ уят иш, иснод келтирадиган ҳатти-ҳаракат

– مُخْزٍ *мн.* مُخْزِيَةٌ 1. 1) уятсиз, шарманда; 2) уятга қолдирадиган, иснод келтирадиган; 2. *кўп.* مُخْزِيَاتٌ иснод келтирадиган ҳатти-ҳаракат

– مَخْزَاةٌ *кўп.* مَخَازٍ уят иш, уятсизларча муомала

– مَخْزِيٌّ 1. хижолатга қолган, шарманда (*бўлган*); 2.: الـ~ шайтон

I (خس) خَسَّ[1] (*и/а*) خِسَّةٌ, خَسَاسَةٌ 1) хасис (пасткаш) бўлмоқ; 2) оз бўлмоқ, озаймоқ, камаймоқ; خَسَّ[2] (*а/у*) خَسٌّ озайтирмоқ, камайтирмоқ; II خَسَّسَ = خَسَّ[2]; X اسْتَخَسَّ хасис (паст) ҳисобламоқ

– خَسٌّ сутчўп салати

– خَسَاسَةٌ 1) ерга уриш, таҳқирлаш; 2) пасткашлик, ярамаслик, палидлик, разиллик; 3) хасислик

– خِسَّةٌ пастлик, палидлик, разиллик; النَّفْسِ ~ маънавий тубанлик

– خَسِيسٌ *кўп.* أَخِسَّاءُ хасис, паст, пасткаш, тубан, қабиҳ, разил, ярамас, бузуқ

– خَسِيئَةٌ 1) озайиш, камайиш; 2) пастлик, разиллик, палидлик

I (خسأ) خَسَأَ[1] (а) خَسْءٌ ҳайдамоқ, ҳайдаб юбормоқ, қувмоқ (мас. итни); اخْسَأْ! йўқол!; خَسِئَ (а) خَسَأَ ҳайдалган (қувилган) бўлмоқ; فَلْيَخْسَأْ فلان بَا رَجُلُ (مَرْأَةُ) خَسِئْتَ (خَسِئْتِ) бор, кет!, бор, йўқол!; йўқолсин фалончи, яшасин фалончи!; فَلْيَحْيَ فُلَانٌ!

خَسَأَ[2] (а) خُسُوءٌ хиралашмоқ (кўз ҳақида); VII انْخَسَأَ =I

– خَاسِئٌ 1) ҳайдалган, қувилган; яқин йўлатилмаётган; 2) хиралашган (кўз ҳақида); ~ فَارْتَدَّ بَصَرُهُ унинг кўзи хиралашди

خَسْتَخَانَةٌ кўп. ـَاتٌ — хастахона, касалхона

خَسْتَكَ хаста (касал) бўлмоқ, мазаси қочиб (лоҳас бўлиб) турмоқ

– خَسْتَكَةٌ хасталик, касаллик, касал (бетоб) бўлиб туриш, мазаси қочиш

– مُخَسْتَكٌ носоғлом, касал, мазаси қочган, бетоб

I خَسِرَ (а) خُسْرٌ، خَسْرٌ 1) (н. нидир) йўқотмоқ; (н. нидир) бой бермоқ, қўлдан чиқармоқ (н. дандир) маҳрум бўлмоқ; зарар кўрмоқ; 2) (урушда, пулни) ютқазмоқ; 3) йўлни йўқотмоқ, адашмоқ; 4) ҳалок (нобуд) бўлмоқ; خَسَرَ (и) خَسْرٌ оз келмоқ, кам келмоқ (тарозида); II خَسَّرَ 1) зарар (зиён, камомад) келтирмоқ; 2) бузмоқ, нобуд қилмоқ, IV أَخْسَرَ = II; X اسْتَخْسَرَ (1) (н. гадир) ҳасад қилмоқ (فِي، عَلَى) 2) ёқимсиз (номақул) деб ҳисобламоқ; 3) зарар (зиён) деб ҳисобламоқ, аямоқ, эҳтиёт қилмоқ; ~ عَلَيْهِ الرَّصَاصَةَ маж. у унга ўқни ҳам раво кўрмади

-- تَخْسِيرٌ ҳалок этиш

– خَاسِرٌ 1) йўқотувчи, ютқазувчи; 2) зарар (зиён) кўрувчи; 3) йўқолган; ҳалокатга олиб борадиган, фалокатли, бўлмагур; دَافَعَ ~ عَنْ قَضِيَّةٍ бўлмагур ишни ҳимоя қилмоқ

– خَسَارٌ зарар, зиён, йўқотиш, талофат

– خَسَارَةٌ зарар, зиён, йўқотиш, талофат; ~ لَا تُعَوَّضُ оғир тиклаб (қоплаб) бўлмайдиган йўқотиш; 2) ҳалокат, нобудгарчилик; 3) ютқизиш, шикаст; خَسَائِرُ وَ أَرْبَاحٌ кирим ва чиқимлар, даромаду буромадлар; خَسَائِرُ فِي الْأَرْوَاحِ وَ الْأَمْوَالِ моддий ва жонли куч талофатлари; ~ يَا ! ◊ эсиз!, аттанг-а!

– خَسْرَانُ 1) йўқотадиган, зарар кўрадиган; 2) зарарланган, шикастланган; бузилган

– خُسْرَانٌ 1) йўқолган нарса; 2) талофат, нобудгарчилик; 3) зарар; зиён; وَقَعَ فِي الـــ~ зарар (зиён) кўрмоқ

– مُخَسِّرٌ зарар (зиён) етказувчи, шикаст етказувчи

I خَسَفَ (и) خُسُوفٌ 1) тушмоқ, кўнмоқ, пасаймоқ; чўкмоқ; йиқилиб тушмоқ, ўпирилмоқ; 2) хиралашмоқ, тутилмоқ (ой ҳақида); 3) (н. нидир) туширмоқ, пасайтирмоқ, йиқитмоқ, ўпирмоқ, чўктирмоқ (بِ); ~ اللهُ بِهِ الْأَرْضَ Оллоҳ унга ўлим берсин! (сўзма-сўз: Оллоҳ уни ерга тиқсин!) VII انْخَسَفَ 1) тутилмоқ (ой ҳақида); 2) йиқилмоқ, ўпирилмоқ, йўқолмоқ; انْخَسِفْ! йўқол!

– خَسْفٌ камситиш, хўрлаш, ерга уриш; سَامَهُ الـــ~ ёки а) хўрламоқ, камситмоқ, ... ерга урмоқ; б) кўнгилсизликка сабаб бўлмоқ

– خُسُوفٌ Ойнинг тутилиши; الـــ~ الْجُزْئِيُّ Ойнинг қисман тутилиши; الـــ~ الْكُلِّيُّ Ойнинг тўла тутилиши; الْكَوْكَبِ ~ Ойнинг юлдузларни тўсиб (беркитиб) қолиши

– خَسِيفٌ ~ الْعَقْلِ аҳмоқ, тентак, ақли паст

– مَخْسُوفٌ тутилган; الْبَدْرُ الـــ~ тутилган ой

I خَشَّ (а/у) خَشٌّ 1) кирмоқ; 2) (туянинг) бурнидан калтак ўтказмоқ; II خَشَّشَ 1) (к. нидир) киритмоқ; 2) (гуллар билан) безамоқ

– خُشَاشٌ، خِشَاشٌ، أَخِشَّةٌ кўп. судралиб юрувчилар: ҳашорат, қурт-қумурсқа

– خِشَاشَةٌ кўп. خَشَاشٌ (туянинг) бурнига ўтказиладиган калтак

– خَشِيشٌ[1] безак учун ишлатиладиган гуллар

– خَشِيشٌ[2] шитир-шитир (баргларники)

– مَخْشُوشٌ бурнига калтак ўтказилган (туя ҳақида); يَهِيجُ ~ كَالْجَمَلِ الـــ мтл. у бурнига калтак ўтказилган туя каби жиннилик қилаяпти

(خشب) II خَشَّبَ 1) ёғоч билан қопламоқ (ёпмоқ), фанер қопламоқ; 2) ёғоч каби қаттиқ бўлмоқ; V تَخَشَّبَ 1) ёғоч билан қопланган бўлмоқ, фанерланган бўлмоқ; 2) ёғоч бўлиб қолмоқ; ёғоч каби қаттиқ бўлмоқ; доңг қотиб (серрайиб) қолмоқ; 3) совуққа қотиб қолмоқ; XII اخْشَوْشَبَ дағаллашмоқ, қаттиқлашмоқ

– أَخْشَبُ улкан тоғ; الْأَخْشَبَانِ ик. с. Маккадаги икки тоғ; لَا تَزُولُ مَكَّةُ حَتَّى يَزُولَ أَخْشَبَاهَا ҳад. ундаги икки тоғ заволга учрамагунча, Маккаи мукаррама заволга юз тутмайди

– تَخَشُّبٌ ёғочдай қотиб қолиш; мед. каталепсия (қаттиқ ҳаяжон ва гипноз натижасида тахта бўлиб қотиб қолиш); қоқшол (одамни тириштириб қўядиган юқумли касаллик)

– تَخْشِيبٌ қоплаш, қоплама, ёғоч билан қоплаш, фанерлаш

– تَخْشِيبَةٌ кўп. ـَاتٌ — ёғочдан қилинган иморат

– خَشَّابٌ кўп. خَشَّابَةٌ ўтинчи, ўтинфуруш

– خَشَبٌ жам. кўп. أَخْشَابٌ ёғоч-тахта, юпқа тахта, ўтин; أَخْشَابُ الْحَرِيقِ ўтин; أَخْشَابُ الْعِمَارَةِ ёки الْبِنَاءِ қурилиш ёғоч-тахталари; ~ الْوَرْدِ атиргул ўсимлиги; ~ سُوَيْدَ ёки بَغْدَادِيٌّ юпқа тахтача; ~ مُعَشَّقٌ фанер; ~ مُعَاكِسٌ ёнида арикчасимон ўйиғи бор тахта; ~ الْبُنْدُقِيَّةِ (милтиқдаги) қўндоқ; ~ النَّبِيِّ ёки الْقِدِّيسِينَ ~ бот. темир дарахт, бакаут

– خَشِبٌ дағал, қаттиқ

– خَشَبَةٌ *кўп.* اتٌ ـَـ ~ ёғоч бўлаги, парчаси; ёғоч, хода; тахта; الْمَسْرَحِ ~ театр саҳнаси; тахтасупа, минбар, кат; الْمَيِّتِ ~ тобут

– خَشَبِيٌّ 1) ёғочга оид; ~ـَةٌ مَسَامِيرُ ~ ёғочлар; 2) дарахтга оид

– خُشَيْبِينَ ёғоч бўтқа (*қоғоз саноатида*), ёғоч

– خَشَبِيَّةٌ *кўп.* اتٌ ـَـ *муз.* ксилофон (*ёғоч чанг*)

– خَشِيبٌ ғадир-будур, дағал

– مُتَخَشِّبٌ ёғочдай қаттиқ, қотиб қолган; музлаб қотиб қолган, совиб қолган

خُشْتٌ *кўп.* خُشُوتٌ найза

خُشْتَاشَةٌ *кўп.* اتٌ ـَـ оқсоч, чўри

خَشْتَقَ санчмоқ, санчиб тешмоқ

خَشْخَشَ 1) жаранглaмоқ, жиринглaмоқ; шовқинлaмоқ, шовқин-сурон кўтармоқ; 2) шитирлaмоқ, шилдирaмоқ, шалдирaмоқ

– خَشْخَاشٌ *жам. бот.* кўкнор уруғи

– خَشْخَاشَةٌ[1] *кўп.* اتٌ ـَـ бир дона кўкнор ўсимлиги

– خَشْخَاشَةٌ[2] *кўп.* اتٌ ـَـ ер остидаги сағана (дахма)

– خَشْخَشَةٌ 1) жаранг, жиринг, жаранглаган овоз, жиринглаш; шовқин-сурон; тарс-турс; чирс-чирс (*радиодаги*); 2) шитир-шитир, шалдир-шулдур (*кийимники*)

– خَشْخِيشَةٌ *кўп.* اتٌ ـَـ шақилдоқ (*болалар ўйинчоғи*)

خَشْخَنَ 1) ойнадай силлиқламоқ, сайқалламоқ; тарашлаб (силлиқламоқ) қирра чиқармоқ; 2) милтиқ стволи ичига винт айланадиган чизиқчага ўхшаш бурма ариқчалар (нарезка) ўтказмоқ

– خَشْخَانٌ 1) қирра, бирор нарсанинг тарашланган ёки чархланган қирраси; 2) эгатча, ариқча; рифеллар (*бирор нарса сиртидаги тарам-тарам ботиқ чизиқлар*)

– خَشْخَنَةٌ 1) силлиқлаш, сайқаллаш; тарашлаш, қирра чиқариш; 2) нарезка (*стволдаги*)

خُشَارٌ ёки خُشَارَةٌ (*овқат*) қолдиқлари

خَشْرَمٌ *кўп.* خَشَارِمَةٌ уя, ғуж, гала; асалари яшиги (уяси)

I خَشَعَ (а) خُشُوعٌ 1) итоат этмоқ, бўйсунмоқ; ювош, мўмин, тавозели бўлмоқ, ҳурмат (иззат) қиладиган, одобли бўлмоқ; 2) бош эгмоқ, таъзим қилмоқ, сажда қилмоқ, қойил қолмоқ; ◊ ~ بَصَرُهُ у ерга қаради; V تَخَشَّعَ итоат этмоқ, бош эгмоқ, иззат-ҳурмат қилмоқ; ортиқ даражада иззат-ҳурмат қилмоқ, эъзозламоқ; VIII اخْتَشَعَ = I

– خَاشِعٌ мўмин, итоаткор, иззат-икром қилувчи; خَاضِعًا ~ эҳтиром билан, эъзозлаб

– خُشْعَةٌ тепалик, дўнглик

– خُشُوعٌ итоаткорлик, ҳурмат, иззат; азиз кўриш

I خَشَفَ (у, и) خُشُوفٌ музлаб қолмоқ, муз билан қопланмоқ (*сув ҳақида*); II خَشَّفَ йўл кўрсатмоқ (*йўл бошловчи ҳақида*)

– خُشَافٌ шарбат; компот; بَلَحٍ ~ хурмо компоти; تِينٍ ~ анжир шарбати

– خُشَّافٌ *кўп.* خَشَاشِيفُ *зоол.* жарқалдирғоч, узунқанот; اللَّيْلِ ~ кўршапалак

– خَشَفٌ ёмғир аралаш қор, қор тугмачаси

– خِشْفٌ *кўп.* خُشُوفٌ, خِشَفَةٌ, خُشُوفٌ оҳу боласи

– خُشُوفٌ *кўп.* خُشُفٌ 1. хира, шилқим, елим; 2) олғир (доғули, суллоҳ, муттаҳам) одам

– خَشِيفٌ *кўп.* خُشُفٌ = خَشَفٌ

خُشْكَارٌ эланмаган ун

خُشْكَرِيشَةٌ (*тузалаётган жароҳатнинг*) кўчиб тушаётган териси

(خشم) II خَشَّمَ маст қилмоқ, бошини айлантирмоқ, гангитмоқ (*ичимлик ҳақида*)

أَخْشَمُ ҳид билмайдиган

– خَشْمٌ *кўп.* خُشُومٌ бурун

– خَشَمٌ *мед.* аносмия (*ҳид сезмаслик*)

– خَيْشُومٌ *кўп.* خَيَاشِيمُ бурун; бурун тешиги, каваги; خَيَاشِيمُ السَّمَكِ ойқулоқ

I خَشُنَ (у) خُشُونَةٌ қаҳри қаттиқ, шафқатсиз, қўпол, тўнг бўлмоқ; дағаллашмоқ, дийдаси қаттиқ бўлмоқ; II خَشَّنَ қаттиқ (дағал, қўпол) қилиб қўймоқ; III خَاشَنَ шафқатсиз, қўпол муомала қилмоқ; V تَخَشَّنَ 1) шафқатсиз (қўпол) бўлмоқ; 2) машаққатли, оғир ҳаёт кечирмоқ; XII اخْشَوْشَنَ 1) жуда ҳам қаҳри қаттиқ (қўпол, тўнг) бўлмоқ; 2) машаққатли (оғир) ҳаёт кечирмоқ

– أَخْشَنُ *мн.* خَشْنَاءُ *кўп.* خُشْنٌ қўпол, дағал, тўнг, хунук, шафқатсиз, жиддий оғир

– خَشَانَةٌ қўполлик, дағаллик, қаттиқлик, кескинлик

– خَشِنٌ 1) қаттиқ, дағал, қўпол, тўнг, хунук, ғадир-будир, қуруқшаган; 2) шафқатсиз, золим, қаҳри қаттиқ, раҳмсиз, оғир, машаққатли; الطِّبَاعِ ~ ёки الْأَخْلَاقِ ~ тарбиясиз, ахлоқсиз; الْجِنْسُ الْـ ~ кучли жинс, эркаклар; 3) йирик (*туз ҳақида*)

– خُشُونَةٌ қўполлик, дағаллик, қаттиқлик

I خَشِيَ (а) خَشْيَةٌ 1) қўрқмоқ, хавфсирамоқ, (*к. учундир*) қайғурмоқ; 2) билмоқ; وَقَدْ خَشِيتُ بِأَنَّ مَنْ تَبِعَ الْهُدَى سَكَنَ الْجِنَانَ مَعَ النَّبِيِّ مُحَمَّدٍ (عَلَى) ҳидоятга эришган киши пайғамбар Муҳаммад алайҳиссалом билан жаннатда яшаётганлиги менга маълум эди; II خَشَّى (*кўнгилга*) ваҳима, қўрқув солмоқ; V تَخَشَّى = I; VIII اخْتَشَى уялмоқ, тортинмоқ, хижолат бўлмоқ

– خَاشٍ *мн.* خَاشِيَةٌ қўрқувчи, қўрқоқ; юраксиз, ҳуркович, ҳуркак, тортинчоқ, журъатсиз

– خَشُوٌّ уятчанлик, номуслилик, ибо, ҳаё, юраксизлик, қўрқоқлик, журъатсизлик, тортинчоқлик

– خَشِيٌّ уятчан, иболи, ҳаёли, тортинчоқ, журъатсиз

– خَشْيَانُ *мн.* خَشَايَا *кўп.* خَاشٍ = خَشَايَا –

– خَشْيَةٌ хавфсираш, қўрқиш; ... مِنْ ~ ... ...дан қўрқиб, хавфсираб; хавотирланиб; ... أَنْ ~ ... бўлади деб қўрққанлиги учун

I خَصَّ (а/у) خَصٌّ, خُصُوصٌ 1) خَصَّ (*н. си биландир*) алоҳида, махсус белгиламоқ (بِ); ـــهُ ~ بِالذِّكْرِ махсус, алоҳида ажратмоқ, кимнидир махсус, алоҳида эсламоқ; ـــهَا ~ بعنايته у унинг учун махсус (алоҳида) ғамхўрлик қилди; ـــهُ ~ لِنَفْسِهِ ниманидир ўзи учун махсус (алоҳида) ажратмоқ; (*н. нидир*) эгаллаб (*ўзиники қилиб*) олмоқ; 2) улушга тўғри келмоқ; 3) (*н. биландир*) махсус боғлиқ бўлмоқ; (*н. гадир*) тааллуқли, алоқадор бўлмоқ (بِ); لَا يَخُصُّكَ هٰذَا бу сенга тааллуқли (алоқадор) эмас; II خَصَّصَ (*н. нидир*) таъйинламоқ, алоҳида атаб (тайинлаб, белгилаб) қўймоқ; (*н. учундир пулни*) ажратмоқ (لِـ); V تَخَصَّصَ бирор соҳа бўйича мутахассис бўлиб етишмоқ, ихтисос (мутахассислик) олмоқ; қайсидир соҳада мутахассис бўлмоқ (بِ, فِي); VIII اخْتَصَّ 1) (*н. биландир*) фарқланмоқ, бирор хусусияти билан ажралиб турмоқ (بِ); 2) (*н. биландир*) алоқадор бўлмоқ, (*н. гадир*) тааллуқли бўлмоқ (بِ); 3) (*н. гадир*) тегишли, хос бўлмоқ (بِ); (*к. нидир*) қарамоғига (*ихтиёрига*) кирмоқ (بِ); 4) (*н. нидир*) ўз мутахассислиги бўйича танланмоқ (بِ); (*н. биландир*) махсус шуғулланмоқ (بِ); қайсидир соҳа бўйича мутахассис бўлмоқ (بِ)

– اخْتِصَاصٌ *кўп.* ـــَاتٌ 1) вазифалар доираси; компетенция (*бирор к. яхши хабардор бўлган соҳа ёки масала*); юрисдикция (*суд қилиш ҳуқуқи*) عَدَمُ الـــ~ асоссизлик; ذُو ~ асосли, ваколатли; 2) ўзига хос хусусият; 3) вазифа; 4) ихтисослаштириш, махсус мақсад учун берилган, мослаш; соҳа, ихтисос, касб, ҳунар

– اخْتِصَاصِيٌّ мутахассис

– أَخَصُّ ўзига хос, алоҳида, бошқача; بِالـــ~ *ёки* عَلَى الـــ~ *ёки* عَلَى وَجْهِ ~ хусусан, энг аввал, алоҳида ҳолда, айниқса

– تَخَصُّصٌ ихтисосни (касб-ҳунарни) эгаллаш, ихтисослашиш

– تَخْصِيصٌ *кўп.* ـــَاتٌ 1) таъйинлаш, ажратиш; عَلَامَةُ الـــ~ қўштирноқ белгиси; 2) ажратилган, чиқарилган пул; 3) махсус мақсадлар учун ажратилган маблағ; 4) ихтисослашиш; بِالـــ~ махсус, алоҳида; ... عَلَى الـــ~ ... وَ عَلَى التَّعْمِيمِ қисман ... ва умуман ...

– خَاصٌّ 1) алоҳида, махсус; 2) айрим ҳолларда бўладиган; 2) шахсий, хусусий; الْحَيَاةُ الـــ~ـــةُ шахсий ҳаёт; السِّكْرِتِيرُ الـــ~ шахсий секретарь; الْمُلْكِيَّةُ الـــ~ـــةُ шахсий (хусусий) мулк; 3) (*н. гадир*) тааллуқли (بِ); عَرَفَ هٰذَا الـــ~ وَ الْعَامُّ бу ҳақда хосу ом (ҳамма) билди; عَيْشٌ ~ оқ нон

– خَاصَّةٌ *кўп.* خَوَاصُّ 1) ўзига хос фазилат, хусусият; хосса; وَ ~ ... عَامَّةً وَ ~ ... умуман ... ва хусусан ...; ~ *ёки* بِـــ~ айниқса, хусусан, аввало; فِي نَفْسِهِ ~ дилида, ўзича; 2) шифобахш таъсир, шифобахш куч (*мас., доридаги*); 3) шахсий (хусусий) мулк; 4) хослар, оқсуяклар, аслзодалар, зодагонлар

– خَاصِّيَّةٌ *кўп.* خَاصِّيَّاتٌ, خَصَائِصُ ўзига хос фазилат, хусусият

– خَصٌّ ўтсимон ўсимликдан тайёрланган коҳу (салат)

– خَصٌّ *кўп.* خِصَاصٌ, أَخْصَاصٌ кулба, хароба уй

– خَصَاصَةٌ[1] *кўп.* خَصَاصٌ тоғнинг ёрилган жойи, тор дара, жарлик; кавак, тирқиш, ёриқ

– خَصَاصَةٌ[2] муҳтожлик, камбағаллик

– خُصَاصَةٌ *кўп.* خُصَاصٌ кўп бўлмаган (оз) миқдор

– خُصُوصٌ 1) ўзига хос хусусият, фазилат; жузъий бир ҳол; بِـــ~ *ёки* عَلَى الـــ~ *ёки* عَلَى وَجْهِ الـــ~ хусусан, айниқса; 2) алоқа; فِي ـــهِ ~ *ёки* مِنْ ~ ـــهِ кимгадир, нимагадир нисбатан; مِنْ هٰذَا الـــ~ бу борада, бу хусусда

– خُصُوصِيٌّ 1) ўзига хос, ўзича, махсус; 2) хусусий, шахсий

– خُصُوصِيَّاتٌ *кўп.* 1) ўзига хос хусусиятлар, фазилатлар; عِلْمُ ~ الشُّعُوبِ этнография; 2) жузъий (алоҳида) бир ҳолатлар (ҳодисалар)

– خَصِيصٌ[1] (*н. гадир*) хос бўлган, одат бўлган (بِ); ـــًا ~ атайлаб, жўрттага, махсус

– خَصِيصٌ[2] *кўп.* أَخِصَّاءُ 1) (*қандайдир соҳада*) мутахассис (فِي); 2) яқин дўст, ўртоқ

– خَصِيصَةٌ *кўп.* خَصَائِصُ хусусият, хосса

– مُتَخَصِّصٌ мутахассис, (*қайсидир соҳада*) ихтисос олган (فِي)

– مُخْتَصٌّ мос, мувофиқ, тўғри келадиган, алоқадор, тегишли; الْهَيْئَاتُ الـــ~ـــةُ тегишли, алоқадор идоралар

– مُخَصَّصَاتٌ *кўп.* бирор мақсад учун ажратилган маблағлар; ~ الْمَلِكِ парламент томонидан подшо учун ажратилган маблағ

– مَخْصُوصٌ махсус, алоҳида; قِطَارٌ ~ махсус поезд

I خَصِبَ (а) خِصْبٌ серҳосил, унумдор бўлмоқ; сернатижа, сермаҳсул бўлмоқ; II خَصَّبَ 1) ҳосилдорликни оширишга ёрдам бермоқ; ҳосилдорликни оширмоқ; 2) ўғитламоқ, ўғит (гўнг) солмоқ; IV أَخْصَبَ 1) ҳосилдор, серунум бўлмоқ; 2) серҳосил қилмоқ; ўғитламоқ; 3) ижодий куч, ғайрат бағишламоқ, самарадор, унумли қилмоқ

– إِخْصَابٌ 1) самарадорлик, унумлилик, серҳосиллик; 2) маҳсулдор, самарали қилиш

– خَصِبٌ серҳосил, унумдор, самарали

– خِصْبٌ серҳосиллик, унумдорлик, мўл-кўллик; قَرْنُ الـــ~ сероблик, мўл-кўллик; آلِهَةُ الـــ~ мўл-кўллик илоҳаси

– خُصُوبَةٌ серҳосиллик, унумдорлик

– خَصِيبٌ = خَصِبٌ; الْهِلَالُ الـــ~ *тар.* Маҳсулдор ярим ой (*Ироқ, Сурия, Лубнонда*)

– مِخْصَابٌ серҳосил

– مُخْصِبٌ 1. 1) унумдор, серҳосил; 2) унумдорликка, ҳосилдорликка ёрдам қиладиган; 2. *кўп.* ـاتٌ — ўғит; مُخْصِبَاتٌ كِمْيَاوِيَّةٌ кимёвий ўғитлар

I خَصِرَ (*а*) خَصَرٌ совқотмоқ, жунжимоқ, совуқ урмоқ; II خَصَّرَ чиппа ёпишиб турмоқ (*кийим ҳақида*); III خَاصَرَ 1) белидан олмоқ (*мас., рақс тушаётган пайтда*); VI تَخَاصَرَ бир-бирини белидан ушламоқ; бир-бирини қучоқламоқ; VIII اِخْتَصَرَ 1) қисқартирмоқ; калта қилмоқ; озайтирмоқ; 2) мазмунини қисқача (конспект тарзида) ёзиб олмоқ

– اِخْتِصَارٌ 1) қисқартириш, қисқариш; 2) қисқалик, озлик, калталик, мухтасарлик; بِالْـ~ *ёки* بِـ~ а) қисқа қилиб, қисқача; б) қисқасини айтганда

– خَاصِرَةٌ *кўп.* خَوَاصِرُ бел; ён, биқин

– خَصْرٌ *кўп.* خُصُورٌ = خَاصِرَةٌ; دَقِيقُ الْـ~ хипча белли; ~ الْعَقْدِ *архит.* ярим қисми девор ичига жойлашган, ярми ташқарида бўлган устун, колонна, пилястра

– خَصَرٌ совуқ ҳаво

– مُخْتَصَرٌ 1. 1) қисқартирилган, калта, қисқа; 2) қисқа баён этилган (ёзилган), мухтасар; 2. *кўп.* ـاتٌ — конспект

– مُخَصَّرٌ ингичка, нозик

– خَصِرٌ совуқ (*сифат*)

– مِخْصَرَةٌ *кўп.* مَخَاصِرُ таёқча, дирижёрлик таёқчаси; асо, ҳасса; подшо салтанатининг ҳассаси (*скипетр*); ◊ مَخَاصِرُ الطَّرِيقِ энг қисқа йўл

I خَصَفَ (*и*) خَصْفٌ тузатмоқ, (*пойабзални*) таъмир қилмоқ (тикмоқ, ямамоқ)

– خَصَفَةٌ *кўп.* خَصَفٌ, خِصَافٌ (*хурмо солиш учун*) хурмо (пальма) толаларидан тўқилган сават

– مِخْصَفٌ *кўп.* مَخَاصِفُ бигиз

(خصل) VI تَخَاصَلَ ўқ узиб гаров ўйнамоқ

– خَصْلٌ келиши мумкин бўлган хавф (*урушда*)

– خَصْلَةٌ *кўп.* خِصَالٌ 1) хислат, хусусият, ўзига хос фазилат; 2) оқилона қоида

– خُصْلَةٌ *кўп.* خُصَلٌ, خُصُلَاتٌ 1) бир тутам соч; зулф, гажак; 2) бош (*узумники*)

I خَصَمَ (*и*) خَصْمٌ 1) ғолиб бўлмоқ; (*баҳсда*) баланд келмоқ, ютиб чиқмоқ; 2) (*н. дандир*) айирмоқ, айириб (чиқариб) ташламоқ, (*н. гадир*) енгиллик бермоқ (عَلَى); 3) векселлар (қарз ҳужжатлари) ни ҳисобга олмоқ; III خَاصَمَ 1) баҳслашмоқ, тортишмоқ, айтишмоқ, гап талашмоқ; 2) жанжаллашмоқ, урушмоқ; адоват сақламоқ, душман бўлмоқ; судлашмоқ, даъволашишмоқ; VI تَخَاصَمَ 1) бир-бири билан тортишмоқ; 2) адоват сақламоқ; (*к. биландир*) судлашмоқ (مَعَ); бир-бири билан даъволашмоқ; VII اِنْخَصَمَ айирилган, олиб ташланган бўлмоқ; VIII اِخْتَصَمَ 1) тортишишни, айтишишни бошламоқ; 2) жанжалашмоқ, адоват сақламоқ

– خِصَامٌ 1) баҳс, тортишув, мунозара; беҳуда тортишув; 2) уруш, жанжал, низо, араз; адоват, хусумат; айтишиш, довлашиш, даъволашиш

– خَصْمٌ[1] 1) айириш; енгиллик; 2) *мол.* (*вексалларни*) ҳисобга олиш; بَنْكُ الْـ~ ҳисоб-китоб банки; سِعْرُ الْـ~ ҳисоб фоизи (проценти); ◊ أُصُولٌ وَ خُصُومٌ актив ва пассив

– خَصْمٌ[2] *кўп.* خُصُومٌ, أَخْصَامٌ хасм, душман, ёв; рақиб; ёвлашаётган томон; ~ ثَالِثٌ *юр.* учинчи шахс

– خَصِمٌ қаттиқ хусуматли

– خُصُومَةٌ 1) тортишув, баҳс; 2) хусумат, адоват

– خَصِيمٌ *кўп.* خُصَمَاءُ, خُصْمَانٌ душман, ёв; рақиб

– مُخَاصِمٌ 1. даъволашувчи, довлашувчи, тортишувчи; 2) қарши томон (*судда*)

– مُخَاصَمَةٌ тортишув, мунозара; даъволашув, сўзлашув; судда иш кўрилиши, суд

I خَصَى (*и*) خَصْيٌ, خِصَاءٌ бичмоқ, ахта қилмоқ, бепушт қилмоқ (*ҳайвонлар ҳақида*); IV أَخْصَى (*илмнинг қайсидир соҳасини*) махсус ўрганмоқ; (*қайсидир соҳага*) ихтисослашмоқ (فِى); VII اِنْخَصَى бичилган, ахта қилинган бўлмоқ

– إِخْصَائِيٌّ мутахассис; ишнинг кўзини биладиган; ~ فِى أَمْرَاضِ الْعَيْنِ кўз касалликлари бўйича мутахассис

– إِخْصَائِيَّةٌ ихтисос; мутахассислик

– خِصَاءٌ ахта қилиш, бичиш (*ҳайвонлар ҳақида*)

– خَصِيٌّ *кўп.* خِصْيَانٌ 1. бичилган; 2) бепушт; ҳарам оғаси (бичилган қул)

– خُصْيَةٌ *и к. с.* خُصْيَتَانِ *кўп.* خُصًى *анат.* мояк, тухум; ◊ خُصَى الْكَلْبِ *ёки* خُصَى الثَّعْلَبِ *бот.* солиб, орхис (*илдизидан дори тайёрланадиган кўпйиллик ўт-алаф*)

– مَخْصِيٌّ ахта қилинган, бичилган; حِصَانٌ ~ ахта от

I خَضَّ (*а/у*) خَضٌّ 1) силкимоқ, қоқмоқ, силкитмоқ, қимирлатмоқ, силтамоқ; ирғитмоқ, отмоқ, ташламоқ; чайқатмоқ, чайқалтирмоқ, лойқалатмоқ; ~ اللَّبَنَ сутни кувлаб мой олмоқ; ~ الزُّجَاجَةَ шишадаги суюқликни чайқалтирмоқ; 2) қаттиқ койимоқ, қаттиқ танбиҳ бермоқ; қаттиқ қўрқитмоқ (чўчитмоқ); II خَضَّضَ сочмоқ, кўмиб юбормоқ, безамоқ, ясатмоқ (*ялтироқ тангачалар, зар иплар ҳақида*); VII اِنْخَضَّ 1) силкинган, қимирлатилган, қоқилган силтанган бўлмоқ; 2) чўчиган, қўрққан, ҳаяжонланган бўлмоқ

– خَضٌّ силкиш, қоқиш, қимирлатиш; ~ اللَّبَنِ кувлаш, сутдан мой олиш

– خَضَّةٌ *кўп.* ـاتٌ — 1) қаттиқ ҳаяжон, изтироб; ларза, тебраниш, титраш, ларзага келиш; 2) руҳий ларза, путур; қўрқув, ваҳима

– خَضِيضٌ кувланган, ёғи олинган сут (*Ироқда*)

I (خضب) خَضَبَ (и) خَضْبٌ бўямоқ; خَضَبَ (а) خُضُوبٌ зангори бўлмоқ, яшил бўлмоқ; II خَضَّبَ = I; VIII اِخْتَضَبَ бўялмоқ; XII اِخْضَوْضَبَ кўкармоқ, кўм-кўк (ям-яшил) бўлмоқ

– خِضَابٌ ранг, бўёқ модда

– خِضْبٌ 1) бўяш; 2) пигмент, ранг

– خَضِيبٌ бўялган, бўяб қўйилган

– مِخْضَبٌ тоғора, тос

خَضْخَضَ 1) силкимоқ, қоқмоқ, силкитмоқ, қимирлатмоқ, ирғитмоқ, отмоқ, ташламоқ; 2) шилдирамоқ, жилдирамоқ; 3) чайқамоқ, чайқаб ташламоқ, чаймоқ; تَخَضْخَضَ чайқалмоқ, тўлқинланмоқ

– خَضْخَضَةٌ 1) силкиш, қоқиш, силкитиш, қимирлатиш; ирғитиш, отиш, ташлаш; 2) шилдираш, жилдираш; 3) чайқаш, чайиш

I خَضَدَ (и) خَضْدٌ 1) синдирмоқ, парчаламоқ, бузмоқ; شَوْكَتَهُ ~ кимнингдир қудратини (*кучини*) синдирмоқ; 2) бутамоқ, кесмоқ; ~ الشَّجَرَ дарахтнинг шохларини кесмоқ

– خَضِيدٌ буталган, кесилган

– مَخْضُودٌ خَضِيدٌ –

I خَضِرَ (а) خَضَرٌ кўм-кўк, ям-яшил бўлмоқ, кўкараётган бўлмоқ; II خَضَّرَ ям-яшил қилмоқ; الْأَرْضَ ~ ерни экиб (сепиб) банд қилмоқ; IX اِخْضَرَّ 1) ям-яшил бўлмоқ, кўкармоқ; 2) кўкат (майса) билан қопланмоқ, кўм-кўк барг чиқармоқ; XII اِخْضَوْضَرَ яшил бўлмоқ

– أَخْضَرُ *мн.* خَضْرَاءُ *кўп.* خُضْرٌ 1) яшил, зангори, кўк; 2) хом, ғўр, думбул, етилиб пишмаган; 3) тиниқ, шаффоф, соф; янги, тоза; الْمَاءُ الْعَذْبُ الـ~ тоза чучук сув; ◊ الْخَضْرَاءُ осмон; خَضْرَاءُ الدِّمَنِ гўнгқўнғиз; الْأَخْضَرَانِ ик. с. ўтлар ва дарахтлар; اِكْتَسَحَ الـ~ وَ الْيَابِسَ ҳамма нарсани йўқ (яксон) қилмоқ (*довул, бўрон ҳақида*); أَتَى عَلَى الـ~ وَ الْيَابِسِ ҳамма нарсани бутунлай йўқ қилмоқ (*ёнғин ҳақида*)

– اِخْضِرَارٌ кўкариш, майса билан қопланиш; кўкат, майса

– خَضَارٌ 1) зангори, яшил, кўк ранг; кўкат; 2) полиз экинлари

– خَضَارٌ *кўп.* اتٌ — майса, ўт, ўсимликлар; барглар, полиз экинлари

– خَضَّارٌ кўкатфуруш; кўкат, полиз экинлари сотувчи

– خَضَارِيٌّ *кўп.* خَضَارِيُّ ёввойи ўрдак

– خَضَرٌ зангори, яшил ранг, кўкат

– خَضِرٌ кўкараётган, сабза ураётган; яшил ранг, кўк

– خَضِرٌ، خُضَرٌ، خُضْرٌ кўк резавор, сабзавот

– خِضْرٌ[1]: الـ~ Хизр алайҳиссалом

– خِضْرٌ[2]: ذَهَبَ دَمُهُ ~ ا مِضْرًا унинг қони бекордан-бекор тўкилди

– خُضْرَةٌ 1) яшил ранг; 2) майса, ўт-ўлан; 3) кулранг (*ҳайвонларга нисбатан*); буғдой ранг (*одамларга нисбатан*)

– خَضْرَوَاتٌ، خَضْرَاوَاتٌ *кўп.* кўкатлар, сабзавотлар

– خَضْرِيٌّ *кўп.* خَضْرِيَّةٌ = خَضَّارٌ

– خَضِيرٌ = خَضِرٌ

– خُضَيْرِيٌّ *зоол.* зангори чумчуқ; بَطٌّ ~ ёввойи ўрдак

– مُخَاضَرَةٌ мева пишиб етилмай туриб, хомлигича савдо қилиш

– مَخْضَرَةٌ 1) кўкат; чимзор; 2) ўтлоқ, яйлов

– مُخْضَوْضِرٌ яшил, кўм-кўк; الْأَوْدِيَةُ الـ~ـة кўм-кўк водийлар

– يَخْضُورٌ хлорофил (*ўсимликка яшил ранг бериб турувчи модда*)

– يَخْضُورِيٌّ: لَا ~ хлорофилсиз; النَّبَاتَاتُ اللَّا ~ـة хлорофилсиз ўсимликлар

(خضرم) تَخَضْرَمَ икки давр оралиғида яшамоқ; *фольк.* кўп даврларда яшамоқ

– خِضْرِمٌ *кўп.* خَضَارِمُ бой, сероб, мўл-кўл, саховатли

– مُخَضْرَمٌ 1) (*исломгача бўлган даврнинг охири ва исломнинг бошларида яшаган*) шоир; 2) синфида иккинчи йилга қолган ўқувчи

I خَضَعَ (а) خُضُوعٌ 1) (*к. гадир*) бўйсунмоқ, итоат этмоқ (لِـ); 2) қарам бўлмоқ, измида бўлмоқ, боғлиқ бўлмоқ; II خَضَّعَ қарам қилмоқ, бўйсундирмоқ; IV أَخْضَعَ қарам қилмоқ; бўйсундирмоқ, тинчитмоқ, тийиб қўймоқ; VI تَخَاضَعَ итоаткорлик қилмоқ; VII اِنْخَضَعَ бўйсунмоқ, итоат этмоқ

– إِخْضَاعٌ итоат эттириш, бўйсундириш

– خَاضِعٌ *кўп.* خُضَّاعٌ 1) итоаткор, гапга кирадиган; خَادِمُكُمُ الـ~ Сизнинг итоаткор қулингиз (*ёзишмаларда*); 2) (*к. нингдир*) қўл остидаги, қарамоғидаги (لِـ); 3) қарам, боғлиқ бўлган; الْأَقْطَارُ الـ~ـة қарам мамлакатлар

– خُضَعَةٌ сертакаллуф, сермулозамат

– خَضُوعٌ *кўп.* خُضُعٌ итоаткор, гапга кирадиган

– خُضُوعٌ 1) итоаткорлик; бўйсуниш, итоат этиш; 2) боғлиқлик

(خضل) II خَضَّلَ ҳўлламоқ, намламоқ, ивитмоқ; IV أَخْضَلَ = II; IX اِخْضَلَّ ҳўлланмоқ, ҳўл (*нам*) бўлмоқ; XII اِخْضَوْضَلَ = IX

– خَضِلٌ 1) нам, ҳўл; ивиган; 2) янги, тоза, сўлмаган, бокир, бикр

I خَضَمَ (и) خَضْمٌ иштаҳа билан емоқ

– خِضَمٌّ океан; денгиз; غَرِقَ فِي ~ الْكِفَاحِ *маж.* кураш тўлқини; مِنَ التَّفَاؤُلِ *маж.* ўта некбин (*оптимистик кайфиятда*) бўлмоқ

– خِضَمٌّ қўли очиқ, саҳий

I خَطٌّ (а/у) خَطٌّ 1) чизиқ чизмоқ; (*н. нингдир устига*) чизмоқ (عَلَى)؛ خَطًّا (السَّطْرِ) ~ تَحْتَ الْعِبَارَةِ иборанинг (*сатрнинг*) остига чизмоқ; 2) ёзиб, чизиб қўймоқ; (*режани*) белгилаб олмоқ; 3) ўсиб чиқмоқ (*мўйлов ҳақида*); ◊ ~ هُ الشَّيْبُ унинг соч-соқоли оқарди; II خَطَّطَ 1) чизмоқ, чизиқ чизмоқ; 2) чегараламоқ, марза олиб ажратмоқ; белги билан (қозиқ билан) белгиламоқ; 3) режалаштирмоқ, лойиҳалаштирмоқ; 4) эгат (жўяк, ариқ) очмоқ; 5) ола-була, йўл-йўл қилмоқ (*мас., газмолни*); 6) бўямоқ; ~ الْحَوَاجِبَ қошни бўямоқ; ~ الْوَجْهَ юзни бўямоқ; V تَخَطَّطَ бўямоқ (*қошни, юзни*); VII انْخَطَّ чизилган, ёзилган бўлмоқ; VIII اخْتَطَّ 1) (*н. нидир*) ўзи учун чизмоқ, белгиламоқ; 2) марза қилиб, чегаралаб ажратиб олмоқ; 3) ўзининг режасини (*ҳатти-ҳаракатини*) белгилаб олмоқ; ~ لِنَفْسِهِ قَاعِدَةً ўзи учун қоида белгилаб олмоқ; 4) режалаштирмоқ, режа тузмоқ; қурмоқ, асос солмоқ (*мас., шаҳарга*); 5) (*қайсидир*) чизиқда, қаторда жойлашган бўлмоқ (فِي); 6) соқол-мўйлови сабза урган бўлмоқ

– تَخْطِيطٌ 1) планга (режага) олиш, ўлчаш; марза тортиш; ~ الْبُلْدَانِ жўғрофия (география); ~ الْحُدُودِ чегарани аниқлаш, белгилаш, фарқлаш, ажратиш; 2) режалаштириш; лойиҳалаштириш; ~ الْاِقْتِصَادِ ёки الـ~ الْاِقْتِصَادِيُّ иқтисодни режалаштириш; ~ الْمُدُنِ шаҳарни лойиҳалаштириш; 3) эгат (жўяк) олиш; ариқ очиш; 4) *кўп.* ~ اتٌ — план, режа; лойиҳа; чизма; ◊ ~ الْحَوَاجِبِ қошни бўяш

– تَخْطِيطِيٌّ планга, лойиҳага тааллуқли; планли, лойиҳали

– خَطٌّ *кўп.* خُطُوطٌ 1) хат, чизиқ; الـ~ الْعَامُّ бош йўналиш (режа); الـ~ الْمُنَقَّطُ нуқтали чизиқ; الـ~ الْمُتَقَطِّعُ узуқ-узуқ чизиқ (*пунктир*); ~ الْحُدُودِ чегара чизиғи; ~ تِلِغْرَافِيٌّ телеграф линияси; خُطُوطُ نَقْلِ وَ تَوْزِيعِ الْكَهْرَبَاءِ электр узатиш линияси; الـ~ الْكَهْرَبَائِيُّ الْكَهْرَبَاءِ ذَاتُ الْجُهْدِ الْعَالِي юқори кучланишли токни узатиш линиялари; خُطُوطُ الْقُوَى (*магнит майдонининг*) куч чизиқлари; ~ التَّجْمِيعِ йиғиш линияси (*заводлардаги потокда*); (الْهَوَائِيُّ) الْخَارِجُ الـ~ ташқи антенна; الـ~ الْأَرْضِيُّ ерга уланган сим; الـ~ الْجَوِّيُّ ~ الْجَوِّيُّ (الْمُبَاشِرُ) إِلَى ... *ав.* ...га (тўғри) ҳаво йўли; ~ السَّيْرِ ёки ~ السَّفَرِ маршрут, босиб ўтиладиган йўналиш, йўналиш; ~ سِكَّةِ الْحَدِيدِ темир йўл; ~ رَئِيسِيٌّ магистраль (*катта асосий қатнов йўли*); ~ أَنَابِيبِ النَّفْطِ нефть қувури; ~ الْاِسْتِوَاءِ экватор, хатти устуво; ~ الْاِعْتِدَالِ тенгкунлик чизиғи; ~ الزَّوَالِ ёки ~ نِصْفِ النَّهَارِ ёки ~ الْهَاجِرَةِ меридиан; узунлик; ~ طُولِيٌّ (الطُّولِ) ёки ~ الْأَرْضِ параллел; кенглик; ~ مُسْتَقِيمٌ الْـ~ الْمُسْتَقِيمُ тўғри чизиқ; عَلَى ~ бутунлай, тўлалигича, мукаммал; عَلَى طُولِ الْـ~ барча йўналишлар бўйича; ~ الْهُجُومِ *спорт.* ҳужум чизиғи; ~ الْاِبْتِدَاءِ *спорт.* старт (*мусобақанинг бошланиш нуқтаси, пайти, чизиғи*); ~ النِّهَايَةِ *спорт.* финиш (*мусобақанинг тугаш нуқтаси, пайти, чизиғи*); ~ تَقْسِيمِ الْمِيَاهِ сув айиргич, элиш; ~ الْمَاءِ ёки ~ الْعَوْمِ ватерлиния (*кеманинг сувга ботиш чизиғи*); خُطُوطُ الْكَفِّ кафт чизиқлари; خُطُوطُ الْمُوَاصَلَاتِ алоқа (коммуникация) йўллари; الْخُطُوطُ الْبَرِّيَّةُ وَ الْبَحْرِيَّةُ وَ الْجَوِّيَّةُ қуруқлик, сув ва ҳаво йўллари; الْخُطُوطُ الْأَمَامِيَّةُ *ҳарб.* олдинги (жанг бораётган) чизиқлар; 2) йўл-йўл чизиқлар; из, йўл; эгат, жўяк; йўл, катта текис йўл; رَايَةُ الْخُطُوطِ وَ النُّجُومِ АҚШ давлат байроғи; 3) қатор; саф; 4) хат, ёзув, дастхат; шунингдек: عِلْمُ الْـ~ хаттотлик; ~ دَقِيقٌ майда ёзув; الْـ~ الْكُوفِيُّ куфий ёзуви, хати; الْـ~ الْإِسْفِينِيُّ ёки الْـ~ الْمِسْمَارِيُّ михxат; ~ الْمُؤَلِّفِ автограф, муаллифнинг ўз хати; زَادَ عَلَى هَذَا الْمَكْتُوبِ بِخَطِّ يَدِهِ مَا يَأْتِي ... бу мактубга у ўз қўли билан қўйидагиларни илова қилди; 5) хусусият, равиш; بِخُطُوطٍ قَصِيرَةٍ қисқа равишда баён қилганда, қисқа қилиб айтганда, қисқача баён қилганда ...

– خُطٌّ *кўп.* أَخْطَاطٌ квартал; район, ноҳия, шаҳарнинг бир қисми; маҳалла

– خَطَّاطٌ 1) хаттот; 2) хаттотлик (каллиграфия) ўқитувчиси

– خُطَّةٌ *кўп.* خُطَطٌ 1) ахлоқ доираси, ҳаракат тарзи, тактика; الْخُطَطُ الْحَرْبِيَّةُ *ҳарб.* тактика (*тайёргарлик кўриш ва жанг олиб бориш тарзи*); 2) режа, план; ~ الْعَمَلِ иш режаси; الْـ~ الْخُمَاسِيَّةُ (الْخَمْسِيَّةُ) беш йиллик режа خُطَطُ الدِّرَاسَةِ ёки خُطَطُ التَّعْلِيمِ ўқув режалари; 3) йўналиш; 4) усул, услуб

– خِطَّةٌ *кўп.* خِطَطٌ жой; ернинг бир қисми

– خُطَّةٌ *кўп.* ~ اتٌ — чизиқча, чизиқ

– خَطِّيٌّ 1) чизиқли; 2) хаттий, ёзма, қўлёзма; ~ بَيَانٌ ёзма баён, тушунтириш хати; ~ اً ёзма равишда

– مِخَطٌّ *кўп.* مَخَاطٌّ = مِخْطَاطٌ

– مِخْطَاطٌ *кўп.* مَخَاطِيطُ чизғич, жазбар

– مُخَطَّطٌ 1. 1) режали, планли; الْـ~ الْاِقْتِصَادُ режали (режалаштирилган) иқтисод; 2) расм солиб безатилган, безалган; ~ رَسْمٌ чизма, тарх, схема; 3) бўялган; 4) йўл-йўл, ола-була; 2. *кўп.* ~ اتٌ — чизма, тарх, схема, эскиз, хомаки нусха; хомқолип; хомаки режа, лойиҳа

– مُخَطِّطٌ режалаштирувчи

– مَخْطُوطٌ، مَخْطُوطَةٌ *кўп.* ~ اتٌ — қўлёзма

I خَطِئَ (а) خَطَأٌ، خِطْءٌ، خَطَاءٌ 1) хато қилмоқ, адашмоқ, хатога йўл қўймоқ, янглишмоқ; 2) гуноҳ (айб) иш қилмоқ; II خَطَّأَ хато (нотўғри) деб билмоқ; нотўғри деб айбламоқ; айбдор (гуноҳкор) деб билмоқ; IV أَخْطَأَ адашмоқ, хато қилмоқ, хатога (гуноҳга) йўл

қўймоқ; (*н. нидир*) нотўғри қилмоқ; الْاسْتِعْمَالَ ~ (*сўз ва б. ларни*) нотўғри ишлатмоқ; الْغَرَضَ ~ нишонга уролмаслик; الْفَهْمَ ~ нотўғри тушунмоқ; بَيْنَ الشَّيْئَيْنِ ~ бир нарсани бошқа нарса деб қабул қилмоқ; فِي الاسْتِنْتَاجِ ~ нотўғри хулоса қилмоқ; فِي التَّرْجَمَةِ (النَّقْلِ) ~ нотўғри таржима қилмоқ; فِي الْحِسَابِ ~ нотўғри ҳисобламоқ; V تَخَطَّأَ = IV

– خَاطِئٌ 1. 1) гуноҳ қилаётган, адашаётган; 2) хато; هَذَا ~ مِنَ الْأَسَاسِ бу асос эътибори билан нотўғри; 2. *кўп.* خُطَأَةٌ 1) гуноҳкор; 2) бузувчи, бузғунчи

– خَاطِئَةٌ 1. гуноҳ қилаётган (*аёл*); адашаётган (*аёл*); 2. *кўп.* خَوَاطِئُ гуноҳкор (*аёл*)

– خِطْءٌ гуноҳ

– خَطَاءٌ *кўп.* أَخْطِئَةٌ *ёки* خَطَأٌ *кўп.* أَخْطَاءٌ хато, гуноҳ, янглиш; تَافِهٌ ~ арзимас хато; جَسِيمٌ ~ қўпол хато; يَسِيرٌ ~ кичик хато; غَيْرُ مَقْصُودٍ ~ тасодифий хато; لَفْظِيٌّ ~ талаффуздаги хато; صَوَابٌ و ~ матбаа хатолари рўйхати; الطَّبْعِ ~ теришда, босишда йўл қўйилган хато; فِي الْحِسَابِ ~ ҳисобда янглишиш; بِالـ ~ *ёки* ~ янглишиб, хато қилган ҳолда

– خَطِيئَةٌ, خَطِيَّةٌ *кўп.* خَطَايَا айб; гуноҳ; مُمِيتَةٌ ~ кечирилмас гуноҳ; 2) жиноят; катта хато

– مُخْطِئٌ 1) янглишаётган, адашаётган; 2) хато, янглиш, нотўғри

I (خطب) خَطَبَ[1] (*у*) خُطْبَةٌ خَطَابَةٌ 1) нутқ сўзламоқ; 2) хутба ўқимоқ; خَطُبَ (*у*) خَطَابَةٌ хатиблик қилмоқ, хатиб бўлмоқ; خَطَبَ[2] (*у*) خِطْبَةٌ, خَطْبٌ совчи юбормоқ, қизни келинликка сўрамоқ; унашмоқ, нон ушатмоқ, фотиҳа қилмоқ, оқлик бермоқ (олмоқ); ◊ وُدَّهُ ~ кимнингдир дўстлигига (хайрхоҳлигига) эришмоқ; II خَطَّبَ 1) совчи юбормоқ; 2) эрга бермоқ; III خَاطَبَ 1) (*к. биландир*) гаплашмоқ, музокара олиб бормоқ; 2) (*к. гадир*) юзланмоқ, мурожаат қилмоқ; (*к. гадир*) ёзмоқ; VI تَخَاطَبَ 1) ўзаро гаплашмоқ, суҳбатлашмоқ; музокара олиб бормоқ; 2) бир-бири билан хат ёзишмоқ; VII اِنْخَطَبَ турмушга берилган (эрга берилган) бўлмоқ (*қиз ҳақида*); VIII اِخْتَطَبَ = I

– تَخَاطُبٌ суҳбат; музокаралар; لُغَةُ الـ ~ жонли тил

– خَاطِبٌ *кўп.* خُطَّابٌ 1. 1) гапирувчи, нутқ сўзловчи, сўзга чиққан; 2) (*аёлнинг*) кўнглини олувчи, хушторлик қилувчи; 2. 1) нотиқ, сўзамол; 2) куёв; 3) совчи, қуда

– خَاطِبَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) келин; 2) совчи, қуда

– خِطَابٌ *кўп.* اتٌ — 1) нутқ; الْعَرْشِ ~ подшолик сўзи; 2) хат; ёзма хабар (ахборот); اعْتِمَادٍ ~ аккредитив; تِجَارِيٌّ ~ тижорий хат; تَوْصِيَةٍ ~ тавсиянома; دَوْرِيٌّ ~ циркуляр (*юқори ташкилотлардан қуйи ташкилотларга юборилган фармойиш, кўрсатма*); الضَّمَانِ ~ кафолатнома; مَفْتُوحٌ ~ очиқ хат; مُوصًى ~ عَلَيْهِ буюртма хат; ◊ فَصْلُ الْـ ~ сўнгги қарор

– خَطَابَةٌ 1) нутқ сўзлаш; 2) хутба ўқиш

– خِطَابَةٌ 1) имом-хатиблик; 2) *шунингдек* فَنُّ الْـ ~ нотиқлик санъати; нутқ; عِلْمِيَّةٌ ~ лекция, маъруза; دِينِيَّةٌ ~ хутба

– خِطَابِيٌّ нотиқликка оид; риторик; عِبَارَاتٌ ~ـةٌ риторик иборалар; حَفْلَةٌ ~ـةٌ митинг

– خَطَّابِيَّةٌ хитобийлар (*шиа мазҳабидаги оқимлардан бири*)

– خَطْبٌ *кўп.* خُطُوبٌ ғам, кулфат, бахтсизлик; ◊ مَا ~كَ? а) сенга нима қилди?; сен нима хоҳлайсан?; مَا ~ هَذَا التَّمْزِيقِ нимага бу узуқ-юлуқ?; бу узилиш қаердан пайдо бўлди?

– خِطْبٌ[1] *кўп.* أَخْطَابٌ куёв

– خَطْبٌ[2] нарса; جَلِيلٌ ~ هَذَا бу шарафли нарса

– خُطْبَةٌ *кўп.* خُطَبٌ 1) нутқ, сўз; عِلْمِيَّةٌ ~ лекция, маъруза; ~ خِتَامِيَّةٌ сўнгги (охирги) сўз; *шунингдек* دِينِيَّةٌ ~ хутба

– خِطْبَةٌ[1] келин

– خِطْبَةٌ[2] *кўп.* خِطَبٌ совчи қўйиш (*ёки*) совчи бўлиш; унаштириш; фотиҳа

– خُطُوبَةٌ = خِطْبَةٌ[2]

– خَطِيبٌ *кўп.* خُطَبَاءُ 1. унаштирилган; 2. 1) нотиқ; 2) имом-хатиб; 3) куёв

– خَطِيبَةٌ, خَطِيبَةٌ *кўп.* اتٌ — келин

– مُخَاطَبٌ 1) мурожаат қилинаётган киши; 2) *грам.* иккинчи шахс

– مُخَاطَبَةٌ *кўп.* اتٌ — суҳбат; музокаралар; بِالْكَافِ ~ (*к. гадир*) "сен" деб мурожаат қилиш

– مَخْطُوبٌ 1. унаштирилган, фотиҳа қилинган; 2. куёв

– مَخْطُوبَةٌ 1. унаштирилган, фотиҳа қилинган (*қиз*); 2. *кўп.* اتٌ — келин

I (خطر) خَطَرَ[1] (*у, и*) خَطَرَانٌ 1) (*н. биландир*) силкитмоқ, қоқмоқ, силтамоқ (ب); 2) силкинмоқ, тебранмоқ, чайқалмоқ, қимирламоқ; тебраниб кетмоқ; намойишкорона юрмоқ; у ёқ-бу ёққа юриб турмоқ; فِي الْغُرْفَةِ ~ хонада юрмоқ; 3) ўзини катта тутмоқ, гердаймоқ; خَطَرَ[2] (*у*) خُطُورٌ (*к. дир*) эсга, каллага келмоқ (لِـ); ~ بِبَالِهِ *ёки* فِي بَالِهِ ~ эсламоқ; ~تْ عَلَى ذِهْنِهِ هَذِهِ الْمُخَاطَرَةُ *ёки* ~تْ لَهُ بِبَالٍ هَذِهِ الْفِكْرَةُ бу фикр унинг миясига келди; لَمْ يَخْطُرْ بِالْبَالِ ақлга келмаган, кутилмаган, тасодифий; خَطُرَ (*у*) خُطُورَةٌ, خَطَرٌ 1) жиддий (муҳим, диққатга сазовор) бўлмоқ; 2) хатарли бўлмоқ; III خَاطَرَ 1) гаров ўйнамоқ, гаров боғлашмоқ, бас боғламоқ; 2) таваккал қилмоқ, (*н. нидир*) хавф остида қолдирмоқ, (*н. нидир*) қартага тикмоқ (ب); VI أَخْطَرَ хабар қилмоқ, билдирмоқ, огоҳ (воқиф) қилмоқ; огоҳлантирмоқ; V تَخَطَّرَ 1) виқор билан юрмоқ; 2)

кеккаймоқ, гердаймоқ; фахрланмоқ; 3) отни гижинглатиб юрмоқ; 4) қимирламоқ, силкинмоқ, тебранмоқ, титрамоқ; VI تَخَاطَرَ бир-бири билан гаров ўйнамоқ

– إِخْطَارٌ *кўп.* ~ اتٌ — хабар қилиш, огоҳлантириш

– تَخَطُّرٌ 1) виқор билан юриш; 2) кеккайиш; манманлик; 3) отни гижинглатиб юриш; 4) силкиниш, тебраниш

– خَاطِرٌ *кўп.* خَوَاطِرُ 1) фикр, ғоя; тушунча; تَوَارُدُ الْخَوَاطِرِ фикрларнинг мос келиши; سُرْعَةُ الْـ~ зеҳни ўткирлик, зийраклик, топқирлик; سَرِيعُ الْـ~ тез тушунадиган, зукко, идрокли; خَطَرَ لَهُ الْـ~ унинг миясига фикр келди; 2) ақл; *кўп.* ақлий қобилиятлар; لَمْ يَدُرْ بِـ~ى менинг ақлимга келмабди!, бу миямга ҳам келмабди!; 3) кўнгил, юрак; أَخَذَ بِـ~هِ кимнидир юпатмоқ, овутмоқ, кўнглига тасалли бермоқ; أَخَذَ عَلَى ~هِ хафа бўлмоқ, кўнглига олмоқ; كَدَّرَ ~هُ кимнидир хижолатга солмоқ, кўнглига ғулғула солмоқ; كَسَرَ ~هُ кимнингдир дилини оғритмоқ; عَنْ طِيبِ ~ *қар.* طِيبٌ; 4) хоҳиш, истак; عَلَى ~رِكَ сенинг хоҳишингга кўра; عَلَى غَيْرِ ~ хоҳламасдан, истамай; لِأَجْلِ ~ى мен учун; إِكْرَامًا لِـ~كَ ёки إِرْضَاءً لِـ~كَ сен учун, сенинг ҳурматинг учун, сени деб; 5) *халқ.* меҳмон; ◊ ~كَ! кўришгунча!

– خَاطِرَةٌ *кўп.* خَوَاطِرُ хотира, фикр, хаёл, ақл

– خَطَّارٌ[1] *кўп.* ~ اتٌ — 1) палахмон; сопқон; минжаниқ (*қадимий тош отиш қуроли*); 2) тебрангич, капгир, маятник (*соатдаги*)

– خَطَّارٌ[2] силкиниб турувчи; رُمْحٌ ~ чиқиб-тушиб турган найза; رَجُلٌ ~ بِالرُّمْحِ найза тиқувчи

– خَطَرٌ *кўп.* أَخْطَارٌ 1) хатар, хавф, қалтис иш; хавотирлик, ваҳима; الْحَرْبِ ~ уруш хавфи; الذَّرِّيُّ الْـ~ атом хавфи; مُحْدِقٌ ~ хавфли хатар; إِشَارَةُ الْـ~ хавф-хатар аломати; جَرَسُ الْـ~ бонг, жом, қўнғироқ; أَوْقَعَهُ فِي ~ кимнидир хатарга гирифтор қилмоқ; عَرَّضَهُ لِلْـ~ кимнидир хатарга дучор қилмоқ; شَكَّلَ أَكْبَرَ الْـ~ عَلَى ... учун катта хавф туғдирмоқ; 2) дов, (*қиморда*) тикилган пул; 3) муҳимлик, аҳамиятга моликлик, нуфуз; шараф, обрў, эътибор; ذُو ~ муҳим, эътиборга молик, нуфузли

– خَطِرٌ хавфли, хатарли; صِنَاعَةٌ ~ةٌ зарарли ишлаб чиқариш

– خَطَرَانٌ силкиниш, тебраниш

– خَطْرَةٌ *кўп.* خَطَرَاتٌ 1) лаҳза, он, пайт; гал, сафар, навбат, вақт; هٰذِهِ لَيْسَتْ أَوَّلَ ~ تَسْأَلُنِي فِيهَا هٰذَا السُّؤَالَ сен мендан бу саволни биринчи марта сўраётганинг йўқ; 2) фикрнинг ўзгариши; خَطَرَاتُ نَفْسِهِ кимнингдир ички ҳаяжони, изтироби; ◊ خَطَرَاتُ الرِّيحِ енгил шамол эсиши, шабада

– خُطْرِيٌّ *кўп.* خُطْرِيَّةٌ 1. (*н. нидир*) талабгор бўлиб, отилиб чиқиб қилувчи; 2. кўнгилли, ўз ихтиёри билан отилиб чиққан киши

– خُطُورَةٌ 1) муҳимлик, эътиборга моликлик; 2) хатарлилик

– خَطِيرٌ 1) муҳим, эътиборга лойиқ; الشَّأْنِ ~ муҳим; 2) юқори, шарафли, нуфузли

– مَخَاطِرُ *кўп.* хавф-хатар

– مُخَاطِرٌ 1) таваккал қилувчи, хатарга йўлиқувчи, таваккалчи; 2) таҳликали, қалтис

– مُخَاطَرَةٌ *кўп.* ~ اتٌ — хавф-хатар, қалтис иш; مُخَاطَرَاتٌ فِي الصَّيْدِ овдаги хавфли саргузаштлар

– مُخْطِرٌ = خَطِرٌ

خَطْرَفَ алаҳламоқ, босинқирамоқ

– خَطْرَفَةٌ алаҳлаш, босинқираш

I خَطَفَ (а) خَطْفٌ 1) ушлаб (тутиб, илиб, чангаллаб) олмоқ; 2) тортиб олмоқ, (*қўлидан*) юлиб олмоқ; 3) олиб кетмоқ; ўғирлаб кетмоқ, олиб қочмоқ; зўрлаб олиб кетиб қолмоқ; وَلَدًا ~ болани ўғирлаб олиб кетмоқ; 4) (*н. нидир*) тез қилмоқ ◊ الْبَصَرَ ~ (*ёрқин нур, шуъла билан*) кўзни олмоқ, қамаштирмоқ; V تَخَطَّفَ ушлаб олмоқ; VI تَخَاطَفَ кўтариб (*ушлаб*) олмоқ, ерга туширмай илиб олмоқ; талашиб сотиб олмоқ (*мас. сотилаётган газетани*); 2) бир-бирининг қўлидан юлиб олмоқ; VII انْخَطَفَ 1) тутилган (ушланган) бўлмоқ; 2) ўғирланган бўлмоқ; 3) завқланган, мафтун бўлган бўлмоқ, жазавага тушмоқ (*қаландарлар ҳақида*); VIII اخْتَطَفَ 1) ушлаб (тутиб) олмоқ; (*н. дандир*) тортиб (юлиб) олмоқ (مِنْ); 2) тортиб олмоқ, олиб қўймоқ; олиб қочмоқ; олиб кетмоқ; يَخْتَطِفُ هٰذَا الْمَرَضُ الْأُلُوفَ مِنَ الْأَرْوَاحِ бу касаллик минглаб жонларни олиб кетади; وَلَدًا ~ = خَطِفَ وَلَدًا ; ◊ الْبَصَرَ ~ = خَطِفَ الْبَصَرَ

– اخْتِطَافٌ 1) олиб қочиш; тортиб олиш; 2) юлиб олиш

– انْخِطَافٌ завқланиш, жазава (*қаландарларда*)

– خَاطِفٌ 1. 1) ушлаб (илиб) олувчи; 2) юлиб (тортиб) олувчи; 3) олиб (ўғирлаб) кетувчи; 4) қисқа, тез; шиддатли; الْحَرْبُ الْـ~ةُ шиддатли уруш; زِيَارَةٌ ~ةٌ оз муддатли (қисқа) сафар; صُورَةٌ ~ةٌ бир лаҳзада олиб бўлинадиган сурат; نَظْرَةٌ ~ةٌ назар ташлаш, бир қараб қўйиш; 2. ўғри, олибқочар

– خَطَّافٌ ўғри; босқинчи

– خُطَّافٌ *кўп.* خَطَاطِيفُ 1) илгак, чангак, чангал; السَّمَكِ ~ (*балиқ овлаш учун ишлатиладиган*) чангак, илмоқ; 2) лангарнинг оёқ кафтига ўхшаш қисми; лангар; كَانَتِ السَّفِينَةُ عَلَى الْـ~ кема лангарда турган эди; 3) тирноқ, чангал, чанг; 4) қалдирғоч; الْبَحْرِ ~ денгиз қалдирғочи; جَبَلِيٌّ ~ жарқалдирғоч, узунқанот; 5) шайтон

– خَطْفٌ 1) ўғирлаб кетиш, зўрлик билан олиб кетиш; 2) ушлаб олиш; رَفَعَ بِيَدَيْهِ ~ 90 كِيلُوغْرَامًا спорт. у бир силтаշда 90 кг. ни кўтарди; ~ًا тез

– خَطْفَةٌ кўп. خَطَفَاتٌ 1) ушлаб олиш, тез ушлаш, илиш; 2) шиддат, шижоат, тез ҳаракат فِي ~ البَرْقِ шиддат билан

– خَطِيفَةٌ кўп. خَطَائِفُ 1) тортиб олинган; ўғирланган; أَخَذَ الفَتَاةَ ~ келинни ўғирламоқ

– خُطَّافٌ кўп. مَخَاطِيفُ мخْطَافٌ лангар

– مَخْطُوفٌ 1) тутиб олинган, ушлаб олинган; 2) тез, қисқа муддатли

I خَطِلَ (а) خَطَلٌ 1) беҳуда гаплари вайсамоқ; 2) мақтанмоқ, катта гапирмоқ, гердаймоқ, неккаймоқ; IV أَخْطَلَ беҳуда гапларни вайсамоқ; V تَخَطَّلَ катта кетмоқ, неккаймоқ, ғоз юриш қилмоқ

– خَطَلٌ беҳуда гап, сафсата; أَنْ ... مِنَ الـ~ ... деб ўйлаш аҳмоқликдир

– خَطِلٌ аҳмоқона, беҳуда, бемаъни

I خَطَمَ (у) خَطْمٌ нўхта ёки бурундуқ тақмоқ; ◊ ~ بِالكَلَامِ жим бўлишга мажбур қилмоқ

– خِطَامٌ кўп. خُطُمٌ, أَخْطِمَةٌ нўхта, жилов, тизгин

– خَطْمٌ кўп. أَخْطَامٌ, خُطُومٌ тумшуқ (мас., итники)

– خِطْمِيٌّ, خِطْمِيَّةٌ бот. тугмачагул

– مِخْطَمٌ кўп. مَخَاطِمُ = خِطَامٌ

I خَطَا (خطو) (у) خَطْوٌ қадам ташламоқ, юрмоқ, қадам босмоқ, олдинга юрмоқ; ... خَطَوَاتٍ وَاسِعَةً فِي ~ ...да жадал қадамлар билан олға силжимоқ, ...да катта муваффақиятларга эришмоқ; V تَخَطَّى 1) у томонга ўтмоқ, қадам қўймоқ, қадам ташламоқ, ҳатлаб ўтмоқ; ~ عَتَبَةَ الدَّارِ уй остонасидан ҳатлаб ўтмоқ; ~ فِي الغُرْفَةِ хонада юрмоқ; 2) (қонундан) четга чиқмоқ; 3) (хизмат поғоналарида к. дандир) ўтиб кетмоқ; VIII اخْتَطَى юрмоқ, олға қадам ташламоқ

– خَطْوَةٌ кўп. خَطَوَاتٌ 1) қадам, одим; ~ إِلَى الأَمَامِ олдинга бир қадам; ~ إِلَى الوَرَاءِ орқага бир қадам; قَامَ بِـ~ حَاسِمَةٍ فِي ... ...да ҳал қилувчи қадамни қўйди; 2) шахм. юриш

– خُطْوَةٌ кўп. خُطًى, خُطُوَاتٌ = خَطْوَةٌ; اتَّخَذَ الخُطُوَاتِ الأُولَى ... فِي ...да биринчи қадамни қўйди; سَارَ بِخُطًى وَاسِعَةٍ (وَاثِقَةٍ), ثَابِتَةٍ (لِأَنْ (لِأَجْلِ ... ...га дадил (ишончли, мустаҳкам) одимлар билан бормоқ; سَارَ بِخُطًى وَئِيدَةٍ إِلَى ... хотиржамлик билан олдинга силжимоқ

خطأ خَطِيئَةٌ = خَطِيَّةٌ қар.

I خَفَّ (а/и) خِفَّةٌ, خَفٌّ 1) енгил, енгил вазнли бўлмоқ; اشْتَرَى مَا ~ حَمْلُهُ وَ غَلَا ثَمَنُهُ мтл. вазни енгилу, нархи баланд нарса сотиб олди; 2) озаймоқ, камаймоқ, сусаймоқ (мас., эпидемия ҳақида); сийраклашмоқ (тўда ҳақида); 3) тез, чаққон, шаҳдам бўлмоқ (кўзгалдир) юшимлмоқ (إِلَى); II خَفَّفَ (к нимадир) юкини енгиллатмоқ, озайтирмоқ (عَنْ); ~ هَذَا عَنَّا بَلْوَانَا бу бизнинг ташвишларимизни озайтирди; 2) кор қилмоқ, фойдаси (нафи ёрдами) тегмоқ (дори ҳақида); ~ عَنْ أَعْصَابِهِ ўз асабларини тинчлантирмоқ; 3) юмшатмоқ; ~ مِنْ صَرَامَتِهِ қаттиққўллиги сусайган бўлмоқ; 4) (н. нидир) пасайтирмоқ, озайтирмоқ, камайтирмоқ (туш. к. ёки مِنْ); 5) (к. гадир жазони) ўзгартирмоқ, алмаштирмоқ (بِـ); 6) суюлтирмоқ, сув қўшмоқ; ~ الحَلِيبَ بِالمَاءِ сутга сув қўшмоқ; 7) қ. -х. яганаламоқ, ўтоқ қилмоқ; 8) грам. ундошни ташдидсиз талаффуз қилмоқ; ◊ ~ عَنْهُ кимнидир руҳлантирмоқ, кўнглини кўтармоқ; V تَخَفَّفَ 1) ботинка киймоқ; 2) (бир қисмини бошқаларга берган ҳолда) ўз ташвишини енгиллаштирмоқ; 3) енгил бўлмоқ, енгил тортмоқ (мас., касал); 4) камайтирмоқ, сийраклаштирмоқ; ~ مِنْ ثِيَابِهِ кийимини бир оз (қия, жиндак) очмоқ (мас., иссиқда); X اسْتَخَفَّ 1) енгил, енгил вазнли, арзимас деб ҳисобламоқ; 2) қадрламаслик, эътиборсизлик билан қарамоқ, (к. гадир) назарга илмасдан, илтифотсизлик билан муомала қилмоқ, (н. гадир) беписанд, енгил қарамоқ (بِـ); 4) тўлқинлантирмоқ, қўзғамоқ, ҳаяжонлантирмоқ; ~ـهُ الطَّرَبُ мусиқа уни ҳаяжонлантириб юборди

– أَخَفُّ[1] ўта енгил, оз

– أَخَفُّ[2] мн. خُفٌّ كُلٌّ. أَخِفَّاءُ енгилтак, тентак

– اسْتِخْفَافٌ 1) енгилтакларча муносабат; 2) илтифотсизлик бепарволик, ҳурматсизлик; فِي ~ менсимай (камситиб)

– تَخْفِيفٌ 1) енгиллатиш; 2) юмшатиш; ~ مِنْ حِدَّةِ التَّوَتُّرِ بَيْنَ ... وَ بَيْنَ ... ва ... пар ўртасида кескинликни юмшатиш; 3) кичрайтириш, пасайтириш; 4) алмаштириш, ўзгартириш (мас., жазони); суюлтириш, чапиштириш, сув қўшиш

– تَخْفِيفَةٌ кўп. ـاتٌ енгил уй кўйлаги

– خُفٌّ кўп. أَخْفَافٌ, خِفَافٌ 1) оёқ, панжа (ҳайвонларда ва қушларда); товон; ботинка; туфли; ◊ رَجَعَ (عَادَ) بِخُفَّيْ حُنَيْنٍ қар. حُنَيْنٌ

– خُفَّانٌ, خُفَافٌ йўнгиртош

– خِفَّةٌ 1) енгиллик, енгилвазнлик; 2) шунингдек ~ العَقْلِ калтафаҳмлик; 3) тезлик, илдамлик, уддабурронлик; ~ اليَدِ қўлнинг чаққонлиги; أَلْعَابُ ~ اليَدِ фокуслар, кўзбойлағичлар; ~ الدَّمِ илтифот, марҳамат; ~ الحَرَكَةِ ҳаракатчанлик, қўзғалувчанлик; ~ الرُّوحِ қувноқлик, ҳаётдан мамнунлик

– خُفُوفٌ 1) тезлик; шошилинчлик; 2) шошилинч кетиш, жўнаш

– خَفِيفٌ кўп. أَخِفَّاءُ, خِفَافٌ 1) енгил, енгил вазнли; وَرَقٌ ~ папирос қоғози; ноёб, сийрак, суюқ; ~ الشَّعْرِ сочи сийрак, оз; لِحْيَةٌ ~ـةٌ сийрак соқол; 3) кучсиз (чой ва тамаки ҳақида); 4) беҳуда,

бефойда; 5) шунингдек ٱلْعَقْلِ ~ енгилтак; 6) чаққон, шаҳдам, илдам; қувноқ; ٱلْحَرَكَةِ ~ ҳаракатчан, қўзғалувчан; ٱلرُّوحِ ~ ... ٱلظِّلِّ ~ ...; мамнун; ёқимли, хушбўй; 7) хафиф (шеърий вазннинг номи); ◊ يَدُهُ ~ унинг қўли енгил; ذَاتُ ٱلْيَدِ ~ қўли қисқа, камбағал

– خَفِيفَةٌ кўп. خَفَائِفُ юпқа баргсимон тиллолардан ясалган тақинчоқ

– مُخَفَّفٌ енгиллашган; озайган; кичрайган; суюлтирилган

– مُخَفِّفٌ 1. 1) юмшатувчи; لِلْجَرِيمَةِ ~ ظَرْفٌ айбни енгиллаштирувчи ҳолат; 2) пасайтирувчи; 2) кўп. اتٌ — амортизатор

– مُسْتَخِفٌّ 1) жирканч, манфур, илтифотсиз, назар-писанд қилмайдиган; 2) енгилтак

I (خفت) خَفَتَ[1] (у) خُفُوتٌ тинч, сокин, осуда бўлмоқ, жим бўлмоқ, тиниб (ўчиб) қолмоқ (овоз ҳақида); خَفَتَ[2] (у) خَفْتٌ секин гапирмоқ III خَافَتَ (овозни) пасайтирмоқ (ب) IV أَخْفَتَ қулоқни кар қилмоқ, овозни босмоқ; (к. нидир) жим бўлишга мажбур қилмоқ; VI تَخَافَتَ аста-секин ўчмоқ, тинмоқ; пасаймоқ; VII اِنْخَفَتَ тинч, жим, ўчган бўлмоқ (товуш ҳақида); VIII اِخْتَفَتَ жимиб, тўхтаб, тинчиб қолмоқ

– خَافِتٌ 1) тинчиган, ўчган (товуш ҳақида); ٱلصَّوْتِ ~ паст овозли; 2) майин, тинч, текис, доим бир хил

– خُفُوتٌ радио. фединг (радио тўлқинларни қабул қилиш пайтида келаётган сигналларнинг вақти-вақти билан ёки бетартиб равишда ўзгариб туриши)

I (خفر) خَفَرَ (и) خَفْرٌ 1) қоравуллик (соқчилик, қўриқчилик) қилмоқ; қўриқламоқ; ҳимоя қилмоқ; 2) соқчилик қилиб (қўриқлаб, кузатиб) бормоқ; خَفِرَ (а) خَفَرٌ уятчан (тортинчоқ) бўлмоқ; II خَفَّرَ қўриқчилик қилмоқ, қўриқламоқ; IV أَخْفَرَ 1) ваъдани бузмоқ, ваъдага хилоф иш тутмоқ; 2) пойлоқчи қилиб тайинламоқ; V تَخَفَّرَ 1) уялмоқ, тортинмоқ; 2) (бирор к. дан) пойлоқчи бўлиб туришни илтимос қилмоқ (بِ)

– خَافِرَةٌ кўп. خَوَافِرُ қўриқчи кема

– خُفَارَةٌ қоравуллик учун тўлов (ҳақ)

– خِفَارَةٌ 1) қўриқлаш, соқчилик қилиш; ҳимоя қилиш; 2) қоравуллик касби

– خَفَرٌ[1] уятчанлик, тортинчоқлик

– خَفَرٌ[2] қўриқчилар, соқчилар; қоравуллар; қўриқлаб (кузатиб) борувчи соқчилар; бирор кимларни ёки нималарнидир кузатиб борувчи ҳарбий соқчилар

– خَفِرٌ уятчан, тортинчоқ

– خَفِيرٌ кўп. خُفَرَاءُ соқчи қоравул

– خَفَرٌ = مُتَخَفِّرٌ

– مَخْفَرٌ кўп. مَخَافِرُ 1) пост, кузатиш ёки назорат қилиш жойи; 2) қоравулхона

I (خفس) خَفَسَ (и) خَفْسٌ 1) масхара қилмоқ, мазах (майна) қилмоқ; калака қилмоқ, устидан кулмоқ; 2) бузмоқ (мас., қурилишни); VII اِنْخَفَسَ бузилган бўлмоқ; йўқ қилинган (вайрон қилинган) бўлмоқ; ◊ اِنْخَفِسْ! йўқол кўзимдан!

أَخْفَشُ мн. خَفْشَاءُ кўп. خُفْشٌ шабкўр

– خُفَّاشٌ кўп. خَفَافِيشُ кўршапалак

– خَفَشٌ шапкўрлик (касаллик)

I (خفض) خَفَضَ (и) خَفْضٌ 1) камайтирмоқ, пасайтирмоқ; ٱلْأَثْمَانَ ~ нархларни пасайтирмоқ; 2) хўрламоқ, камситмоқ; 3) ерга урмоқ; 4) туширмоқ; ٱلْبَصَرَ ~ кўзини ерга қаратмоқ; عَيْنَيْهِ ~ кўзларини пастга қаратмоқ; 5) грам. сўзни қаратқич келишигига қўймоқ; خَفُضَ (у) خَفْضٌ 1) тинч (хотиржам) бўлмоқ (яшаш тарзи тўғрисида); 2) секин (аста, зўрға) эшитиладиган бўлмоқ (мас., овоз); II خَفَّضَ пасайтирмоқ, озайтирмоқ; ◊ خَفِّضْ عَلَيْكَ! тинчлан!, ўзингни бос!; V تَخَفَّضَ озайтирилган, туширилган бўлмоқ; VII اِنْخَفَضَ пасаймоқ (сувнинг сатҳи ҳақида); 2) паст (арзон) бўлмоқ, тушмоқ (нарх ҳақида)

– اِنْخِفَاضٌ 1) паст кўрсаткич, қуйи даража; ٱلنِّيلِ ~ Нил сувининг қуйи даражаси; 2) пасайиш, тушиш, ٱلْحَرَارَةِ ~ ҳароратнинг пасайиши (тушиши); ٱلْقُدْرَةِ ٱلشِّرَائِيَّةِ ~ сотиб олиш имкониятининг камайиши; ٱلْـ~ ٱلْجَوِّيُّ метео. Атмосфера босими паст бўлган минтақа, барометрик дипрессия (зиқлик); циклон

– تَخْفِيضٌ пасайиш, озайиш, тушиш; ٱلسِّلَاحِ ~ қуролларни қисқартириш; قِيمَةِ ٱلْفَرَنْكِ ~ франк қийматининг пасайиши (девальвацияси)

– خَافِضٌ 1) пасаювчи; тушувчи; ٱلْبَصَرِ ~ ерга қараган ҳолда; ٱلْجَنَاحِ ~ камтар, сипо, хушхулқ

– خَفْضٌ пасайиш; 2) тушиш; 3) грам. сўзни қаратқич келишигида ишлатиш; ٱلْـ~ حَرْفُ грам. кўмакчи; ◊ هُوَ فِي ~ مِنَ ٱلْعَيْشِ у фаровон ҳаёт кечирмоқда

– خَفِيضٌ 1) қуйи, паст, тушган (мас., нарх); 2) майин, аста, секин (мас., овоз ҳақида); بِصَوْتٍ ~ паст овоз билан

– مُخَفَّضٌ пасайтирилган, туширилган; بِأَثْمَانٍ ~ـةٍ арзон нархда

– مُخَفِّضٌ 1. пасаювчи; 2. тех. редуктор (босимни пасайтирувчи асбоб)

– مَخْفُوضٌ 1) қуйи, паст, пасайтирилган; 2) грам. қаратқич келишигига қўйилган (сўз ҳақида)

– مُنْخَفَضٌ кўп. اتٌ — паст жой; пасттекислик; чуқур, ўпирилган жой; ٱلْـ~ ٱلْجَوِّيُّ метео. атмосфера босими паст бўлган минтақа

– مُنْخَفَضٌ 1) паст, қуйи; ~ مُسْتَوًى ثَقَافِيٌّ маданий даражаси паст; 2) пастликдаги, пасттекисликдаги

I (خفق) خَفَقَ[1] (и) خُفُوقٌ, خَفْقٌ, خَفَقَانٌ 1) тепмоқ, урмоқ (*юрак, томир ҳақида*); 2) у ёқ-бу ёққа секин ҳаракат қилмоқ; 3) ҳилпилламоқ, пирпирамоқ, тебранмоқ, қимирламоқ, дукулламоқ; 4) қанотини қоқмоқ (*қушлар ҳақида*); 5) чақнамоқ (*чақмоқ ҳақида*); خَفَقَ[2] (и) خَفْقٌ 1) (*н. билан дир*) урмоқ (بِ); 2) кўпиртириб *ёки* кувлаб олмоқ (*мас., қаймоқни*); эзиб қориштирмоқ; 3) тақиллатмоқ (*юрган пайтда этик билан*); خَفَقَ[3] (и) خُفُوقٌ ботмоқ (*ёритгичлар ҳақида*); ◊ ~ بِرَأْسِهِ бошини осилтириб мудрамоқ, пинакка кетмоқ; II خَفَّقَ сувамоқ, сувоқ қилмоқ; IV أَخْفَقَ 1) қанотини қоқмоқ (*қуш ҳақида*); 2) ҳилпилламоқ (*байроқ ҳақида*); 3) (*н. дадир*) муваффақиятсизликка учрамоқ (فِي); чиппакка чиқмоқ, барбод бўлмоқ (*иш ҳақида*); ◊ ~ بِرَأْسِهِ бошини осилтириб мудрамоқ, пинакка кетмоқ

– إِخْفَاقٌ муваффақиятсизлик, барбод бўлиш

– خَافِقٌ 1. ураётган, дукуллаётган; 2. *кўп.* ـاتٌ — байроқлар; ◊ الْخَافِقَانِ *ик. с.* ғарб ва шарқ; الْخَوَافِقُ *ёки* خَوَافِقُ السَّمَاءِ дунё томонлари, дунёнинг тўрт томони

– خَافِقِيٌّ увоқ қилиш

– خَفَّاقٌ қаттиқ ураётган, дукуллаётган (*юрак ҳақида*); ~ الْقَلْبِ қаттиқ ураётган юракли

– خَفَّاقَةٌ *кўп.* ـاتٌ — кув

– خَفْقٌ 1) уриш, дукуллаш (*юрак*); тақиллаш (*этик*), тақиллаш (*оёқ*); 2) кув қилиш

– خَفْقَةٌ *кўп.* خَفَقَاتٌ бир марта уриш, дукиллиш, тақиллаш

– مِخْفَقَةٌ *кўп.* ـاتٌ — чилчўп, куракча, пишкак

– مَخْفُوقٌ кув қилинган, кўпиртирилган; الْكَرِيمَةُ الـ~ـةُ кув қилиб олинган қаймоқ

(خفى) خَفِيَ (и) خَفِيٌّ яширмоқ, беркитмоқ, билдирмаслик, сездирмаслик; خَفِيَ[1] (а) خَفَاءٌ (*к. учундир*) (*сирли, номаълум*) бўлмоқ (عَلَى); لَا يَخْفَى عَلَى أَحَدٍ أَنَّ ... сир эмаски, ...; لَا يَخْفَى عَلَى الْعَيْنِ الْمُبْصِرَةِ أَنَّ ... кўздан шуни яшириб бўлмайдики, ...; خَفِيَ[2] (а) خِفْيَةٌ яширинмоқ, беркинмоқ; II خَفَّى яширмоқ, беркитмоқ, сир тутмоқ, билдирмаслик; IV أَخْفَى яширмоқ, беркитмоқ; (*к. дандир*) сир сақламоқ (عَنْ); *юр.* яширмоқ, беркитмоқ, яшириб сақламоқ; V تَخَفَّى 1) беркинмоқ, яширинмоқ; 2) (*ўз қиёфасини ўзгартириш мақсадида*) бошқача кийинмоқ; VIII اخْتَفَى 1) яширинмоқ, бекинмоқ, йўқолмоқ, ғойиб бўлмоқ; ~ مِنَ الْوُجُودِ йўқ бўлмоқ, ўлмоқ; ~ عَنِ الْأَنْظَارِ кўздан ғойиб бўлмоқ; 2) йўқ бўлмоқ, ҳозир бўлмаслик, кўринмаслик; X اسْتَخْفَى яширинмоқ, беркинмоқ

– اخْتِفَاءٌ йўқолиш, ғойиб бўлиш

– إِخْفَاءٌ яшириш, беркитиш; сездирмаслик, билдирмаслик; сир сақлаш; *юр.* яшириб сақлаш; ~ الْمُجْرِمِينَ жиноятчиларни яшириш; *астр.* Ой ортидаги юлдузларнинг яширинини (кўзга кўринмаслиги), юлдузларнинг Ой панасига ўтиши

– اسْتِخْفَاءٌ яшириш, (ўзини) пинҳон тутиш; لَعِبَ لُعْبَةَ الـ~ беркинмачоқ ўйнамоқ

– تَخَفٍّ (*ўз қиёфасини ўзгартириш мақсадида*) бошқача кийиниш

– تَخْفِيَةٌ яшириш, беркитиш

– خَافٍ *мн.* خَافِيَةٌ 1) яшираётган; 2) сирли, пинҳон; кўзга кўринмас; غَيْرُ ~ очиқ, равшан, яққол кўриниб турган; وَ غَيْرُ ~ أَنَّ ... эмаски, ...; وَ لَمْ يَعُدْ هَذَا سِرًّا خَافِيًا бу энди катта сир эмас; لَمْ يَعُدْ خَافِيًا عَلَى أَحَدٍ أَنَّ ... сир энди ҳеч кимга сир эмаски, ...

– خَافِيَةٌ *кўп.* خَوَافٍ сир; الْخَوَافِي *кўп.* қуш қанотлари остидаги патлар; لَا لَيْسَتْ بِـ~ عَلَى أَحَدٍ أَنَّ ... ҳеч кимга сир эмаски, ...; لَا تَخْفَى عَلَيْهِ ~ ундан ҳеч нарсани яшириб бўлмайди

– خَفَاءٌ 1) сирини ҳеч кимга айтмаслик, яширинлик; 2) сирлилик; 3) сир; فِي الـ~ сирли равишда, яширинча; تَحْتَ طَيِّ الـ~ яширинча; لَا ~ بِأَنَّ ... сир эмаски, ...

– خَفِيٌّ ширин, махфий, ҳали аниқланмаган, сирли; ажаб, ғалати; кўзга кўринмаган, кўз илғамаган; ~ اسْتِيرَادٌ яширин импорт; وَ غَيْرُ ~ أَنَّ ... сир эмаски, ...

– خَفِيَّةٌ *кўп.* خَفَايَا 1) сир; عَرَفَ خَفَايَا الْأُمُورِ ҳамма сирини билиб олмоқ; 2) махфий полиция айғоқчиси

– خِفْيَةٌ, خُفْيَةٌ 1) сирини ҳеч кимга айтмаслик, яширинлик; 2) сирлилик; مَلْبَسُ ~ маскарад кийими (костюми); ~ сирли равишда, яширинча, билдирмасдан; فِي ~ وَ حَذَرٍ билдирмасдан ва эҳтиёт бўлиб

– مُتَخَفٍّ *мн.* مُتَخَفِّيَةٌ кийинган (*ниқобланиш учун*)

– مُخْتَفٍ *мн.* مُخْتَفِيَةٌ 1) яширинаётган, беркинаётган; مُخْتَفِيًا تَحْتَ بُرْقُعِ امْتِيَازٍ صُحُفِيٍّ ... журналистлик имтиёзидан фойдаланган ҳолда; 2) талон-торож қилиш ниятида қабрни очувчи

– مُخْتَفًى *кўп.* مُخْتَفَيَاتٌ яширин (пинҳоний) бошпана

– مَخْفِيٌّ махфий; яширин

أُخْقُوقٌ *ёки* إِخْقِيقٌ *кўп.* أَخَاقِيقُ ердаги дарз, ёриқ

خَلَّ (а/у) خَلٌّ *қ-х.* яганаламоқ, сийраклаштирмоқ; II خَلَّلَ 1) нордон (ачитилган) бўлмоқ; 2) сиркага айлантирмоқ; 3) тузламоқ, ачитмоқ; 4) (*тишларни*) тозаламоқ; ◊ ~ لِحْيَتَهُ بِأَصَابِعِهِ бармоқлари билан соқолини таҳлил қилмоқ; III خَالَّ خَالَلَ дўстлашмоқ; маъшуқа сифатида олмоқ; IV أَخَلَّ 1) (*н. нидир*) бузмоқ, барбод қилмоқ (بِ); ~ بِالْآدَابِ тартиб-интизомни бузмоқ, одобсизлик

қилмоқ; بِالْأَمْنِ ~ омманинг тинчлигини бузмоқ; بِالْقَانُونِ ~ қонунга риоя қилмаслик; بِوَعْدِهِ ~ ўз ваъдасини бузмоқ; 2) (*н. нидир*) ишдан чиқармоқ, шикастламоқ, зарарлантирмоқ (بِ); V تَخَلَّلَ 1) ичига кирмоқ, ичига ўтмоқ; (*н. нидир*) ичидан ўтмоқ, ич-ичига кириб кетмоқ; 2) (*кўндаланг*) кесиб ўтмоқ; 3) (*н. нидир*) (*қандайдир вақт оралиғида*) қилмоқ; галма-гал (*навбати билан*) қилмоқ, (*нутқни ҳазил-мутойиба, кўчиримлар билан*) безаб (бежаб) гапирмоқ (بِ); لِقَاءٌ تَخَلَّلَتْهُ أَحَادِيثُ وَ مُنَاقَشَاتٌ учрашув пайтида суҳбатлар баҳс ва мунозаралар билан алмашиниб турди; 4) (*н. нингдир*) оралиғида (ўртасида) бўлмоқ; بَعْدَ الْأَكْلِ بِالْخِلَالِ ~ овқатдан сўнг чўтка билан тиш тозаламоқ; VIII اخْتَلَّ 1) бузилган, риоя этилмаган бўлмоқ, бузилмоқ; 2) бузилган бўлмоқ, ишламайдиган, ишдан чиққан бўлмоқ, ишдан чиқмоқ; 3) нормадан ташқари (одатдагидан ташқари, одатдагига тўғри келмайдиган) бўлмоқ; тартибсиз (пароканда) бўлмоқ; عَقْلُهُ ~ у ақлдан озди; 4) (*бирор н.* га) муҳтож бўлмоқ, эҳтиёж сезмоқ (إِلَى); ◊ جِسْمُهُ ~ у озиб қолди, у орқлади; 4) соқолни панжалар орасига киритиб ҳўлламоқ (*таҳоратда*)

– اخْتِلَالٌ 1) бузуқлик, ишламаслик; 2) парокандалик, тўс-тўполон; нормадан (одатдагидан) ташқарилик; тартибсизлик; ~ الْعَقْلِ ёки الْـــ ~ الْعَقْلِيُّ ақлдан озганлик

– إِخْلَالٌ 1) бузиш, риоя қилмаслик; бажармаслик; بِالْآدَابِ ~ тартиб-интизомни бузиш, одобсизлик қилиш; 2) ишдан чиқариш, зарар етказиш

– خَلٌّ сирка

– خِلٌّ, خُلٌّ *мн. мз. кўп.* أَخْلَالٌ дўст, ўрток; дугона; الْكِتَابُ هُوَ الْـــ ~ الْوَفِيُّ китоб-содиқ дўст

– خِلَالٌ[1] дўстлик

– خِلَالٌ[2] *кўп.* أَخِلَّةٌ 1) тиш тозалагич; 2) тўғноғич (*сочники*); 3) сих; 4) оралиқ; 5) ўрта, марказ; فِي ~ ـــهُ ёки ـــهُ ~ ниманингдир пайтида, ниманингдир оралиғида; مِنْ ~ ـــهِ орқали, орасида; مِنْ ~ الْكُتُبِ китоблар орасида; الْبَابِ ~ эшик орқали; مِنْ ~ الزُّجَاجِ ойна орасидан; فِي ~ ذَلِكَ бу орада; الصَّحْرَاءِ ~ саҳро орқали; فِي ~ الْيَوْمِ кун бўйи; فِي ~ الزِّيَارَةِ зиёрат пайтида

– خِلَالَةٌ *кўп.* أَخِلَّةٌ тиш тозалагич

– خُلَالَةٌ тишлар орасидаги овқат қолдиғи

– خَلَلٌ *кўп.* خِلَالٌ 1) бузиш, ишдан чиқариш, шикаст (зарар) етказиш; бузуқлик, ишламаслик; парокандалик (*мас., руҳий ҳолатдаги*); ғайритабиийлик; فِي الْعَقْلِ ~ ақлнинг хиралашуви; 3) нуқсон, иллат, камчилик; 4) хато; 5) ора, оралиқ; рахна, тешик; ёриқ, дарз; 6) тартибсизлик; ◊ مِنْ ~ ـــهِ ниманингдир пайтида, ичида; كَرَّرَ مِنْ ~ الدُّمُوعِ кўз ёши қилиб такрорлайвермоқ

– خَلَّةٌ[1] *кўп.* خِلَالٌ, خَلَّاتٌ ўзига хослик, сифат, хусусият; туғма (жибиллий) хусусият

– خَلَّةٌ[2] эҳтиёж, зарурат, етишмовчилик; ~ سَدَّ камчиликни тўлдирмоқ

– خَلَّةٌ, خُلَّةٌ, خَلَلٌ, خُلَلٌ *кўп.* *бот.* 1) шунингдек. شَيْطَانِيَّةٌ ~ ammi majus (*туяларнинг севимли емиши бўлган ўсимлик*); 2) ammi visnaga (*тиш тозалагич қилинадиган ўсимлик*)

– أُمُّ الْـــ ~: خُلُولٌ *зоол.* еса бўладиган чиғаноқча, мидия

– خَلِيلٌ *кўп.* خُلَّانٌ 1) ошиқ, маъшуқ, маҳбуб, севикли; хуштор; 2) дўст; اللهِ ~ *Қур.* Халилуллоҳ (*Иброҳим алайҳиссалом*)

– خَلِيلَةٌ *кўп.* ـــاتٌ, خَلَائِلُ маъшуқа; маҳбуба

– مُخَالَةٌ: дўстлик

– مُخْتَلٌّ 1) бузилган, бузуқ; 2) нормадан ташқари; الْعَقْلِ ~ ёки ~ الشُّعُورِ мияси айниган, ақлдан озган

– مُخِلٌّ бузувчи, риоя этмовчи; بِالْأَمْنِ الْعَامِّ ~ умумий хавфсизликни бузувчи

– مُخَلَّلٌ тузланган, шўрланган

– مُخَلَّلَاتٌ *кўп.* тузланган нарсалар (*озиқ-овқатлар*)

– مُخَلِّلَاتِيٌّ *кўп.* مُخَلِّلَاتِيَّةٌ тузланган нарсаларни сотувчи;

– مَخْلُولٌ *кўп.* مَخَالِيلُ 1) шикастланган, бузуқ; 2) ақлсиз, эси паст

I خَلَبَ (у, и) خَلْبٌ 1) чангалламоқ, чанг солмоқ; 2) (*н. биландир*) асир, мафтун қилмоқ (بِ) 3) ўзига мойил қилмоқ, йўлдан оздирмоқ; алдамоқ; аҳмоқ қилмоқ; III خَالَبَ алдамоқ; VIII اخْتَلَبَ 1) кимгадир мойил бўлмоқ; алданиб йўлдан озмоқ; 2) йўлдан оздирмоқ; асир қилмоқ, мафтун қилмоқ; X اسْتَخْلَبَ узмоқ, синдирмоқ

– خَالِبٌ йўлдан оздирувчи, асир этувчи; мафтункор

– خَلَّابٌ 1) алдоқчи; 2) мафтун (асир) этувчи; мафтункор, ажойиб, мақтовга лойиқ

– خَلَابَةٌ гўзаллик, мафтункорлик

– خِلْبٌ *кўп.* أَخْلَابٌ 1) чангал, тирноқ; 2) ток (узум) барги; 3) жигар пардаси, қорин пардаси; مَرَضُ الْـــ ~ *мед.* перитонит (*қорин пардасининг яллиғланиши*); ◊ النِّسَاءِ ~ хотинларни шайдо қилувчи (офатижон) йигит

– خُلَّبٌ ёлғондакам, хаёлий ◊ بَرْقٌ ~ ёмғирсиз чақмоқ (*ваъда қилиб, уни бажармайдиганлар тўғрисида айтилади*); سَحَابٌ ~ ёмғирсиз булут

– خَلَبُوتٌ ёлғончи, фирибгар

– خُلَّبِيٌّ ёлғондакам; طَلْقَةٌ ~ ـــةٌ пахтавон (*бўш*) ўқ (патрон)

– مِخْلَبٌ *кўп.* مَخَالِبُ, مَخَالِبٌ (тирноқли) оёқ (*қушлардаги*); тирноқ, панжа, чангал; فِي مَخَالِبِ الْمَوْتِ ўлим чангалида

خَلْبَصَ 1) қочиб кетмоқ; 2) шўхлик (тўполон) қилмоқ; 3) алдамоқ

– خَلْبُوصٌ *кўп.* خَلَابِيصُ шўх бола, тўполончи, зумраша

I خَلَجَ (и) خَلْجٌ (خلج) 1) қизиқтирмоқ, фикру хаёлини олмоқ, ҳаяжонлантирмоқ, ташвишга солмоқ; 2) ҳаракатга келтирмоқ, тараддудга солмоқ, қўзғатмоқ; خَلِجَ (а) خَلَجٌ чарчоқлик ҳис этмоқ;

III خَالَجَ 1) ташвишга (хавотирга) солмоқ; диққатни ўзига тортмоқ; 2) тушмоқ, пайдо бўлмоқ, туғилмоқ (*шубҳа ҳақида*); لَا يُخَالِجُهُ أَيُّ شَكٍّ بِأَنَّ ... у ... борасида ҳеч шубҳаланмаяпти; لَا يُخَالِجُهُ الضَّحِكُ унинг кулгиси қистади; 3) хос бўлмоқ (*н. нингдир хусусияти ҳақида*); V تَخَلَّجَ титрамоқ, титраб-қақшамоқ, қалтирамоқ; ҳайратда қолган, ҳаяжонланган бўлмоқ; VI تَخَالَجَ қамраб олмоқ (*шубҳа ҳақида*); فِي صَدْرِي مِنْهُ شَيْءٌ ~мен шубҳа остида қолдим; VIII اخْتَلَجَ титраб-қақшаб (бесарамжон равишда) сиқилмоқ, дард чекмоқ; тарадудланмоқ, қўзғалмоқ, титрамоқ, (бирор жойи) учмоқ; кичраймоқ (*кўз қорачиғи ҳақида*); ◊ ~ الْأَمْرُ فِي صَدْرِهِ ташвишга солмоқ, безовта қилмоқ

– إِخْتِلَاجٌ қалтираш, титраш; *мед.* атаксия

– إِخْتِلَاجَةٌ беихтиёр ҳаракат қилиш, (*бирор жойи учиш*)

– خَالِجَةٌ *кўп.* خَوَالِجُ ташвишли, ҳаяжонлантирувчи ҳиссиёт; ҳадик; ички изтироб; خَوَالِجُ نَفْسِهِ унинг руҳий (ички) изтироблари

– خَلْجَةٌ *кўп.* خَلَجَاتٌ ҳаяжон; خَلَجَاتُ نَفْسِهِ унинг руҳий ҳаяжони

– خَلِيجٌ *кўп.* خُلْجَانٌ, خُلُجٌ кўрфаз, қўлтиқ; канал

خَلْخَلَ 1) тебратмоқ, тебрантирмоқ; қимирлатмоқ, чайқалтирмоқ; титратмоқ, қалтиратмоқ; ~ ثِقَةَ الْجُمْهُورِ омма ишончига дарз кетказмоқ; 2) озайтирмоқ, (*газни*) сийраклаштирмоқ; تَخَلْخَلَ 1) тебранмоқ, қимирламоқ, чайқалмоқ, бўшашмоқ, сусаймоқ, пасаймоқ; сийрак экилган бўлмоқ; сийраклашган бўлмоқ (*газ ҳақида*)

– تَخَلْخُلٌ сийраклик

– خَلْخَالٌ *кўп.* خَلَاخِيلُ 1) халхол (*аёллар оёқларига тақадиган безак ҳалқа*); 2) тўпиқ, тўпиқ суяги

– خَلْخَلٌ *кўп.* خَلَاخِلُ = خَلْخَالٌ

– خَلْخَلَةٌ 1) тебратиш, қимирлатиш; лиқиллатиш, шалоқ қилиш; 2) сийраклаштириш (*газ ҳақида*)

– مُتَخَلْخِلٌ сийраклашган; غَازٌ ~ сийраклашган газ

– مُخَلْخَلٌ 1) сийраклашган (*газ ҳақида*); 2) путур етган, сусайган; лақиллаб қолган, бўшашган, шалоғи чиққан; مِشْيَةٌ ~ـةٌ лўкиллаб (лақиллаб) юриш

I خَلَدَ (у) خُلُودٌ 1) абадий бўлмоқ, абадий чўзилмоқ; 2) (*қаердадир*) бўлмоқ, турмоқ (ب); ◊ ~ لِلنَّوْمِ ухлашга ётмоқ; II خَلَّدَ 1) абадийлаштирмоқ; ~ ذِكْرَاهُ кимнингдир номини абадийлаштирмоқ; 2) (*қаердадир*) бўлмоқ, турмоқ (ب); 3) узоқ (узун) ёшга бормоқ; IV أَخْلَدَ 1) (*қаердадир*) қолмоқ, бўлмоқ, турмоқ (ب); 2) (*н. гадир*) таянмоқ, суянмоқ, эгилмоқ, (*н. гадир*) батамом берилиб (ишониб) кетмоқ (إِلَى); ~ إِلَى الْبِطَالَةِ ишёқмас (дангаса) бўла бошламоқ; ~ إِلَى الصَّمْتِ тинчланмоқ; ~ إِلَى السُّكُونِ жим бўлмоқ; ~ إِلَيْهِ بِثِقَتِهِ кимгадир тўла ишонмоқ; 3) абадийлаштирмоқ; V تَخَلَّدَ абадийлашмоқ; абадий, узоқ чўзилмоқ

– تَخْلِيدٌ абадийлаштириш; ~ لِـ... ...нинг шарафига, ...ни нишонлаш муносабати билан; ~ لِذِكْرَاهُ унинг хотирасини улуғлаш мақсадида

– خَالِدٌ абадий, ўлмас

– خَلَدٌ *кўп.* أَخْلَادٌ кўнгил; ақл; لَا يَدُورُ فِي ~ أَحَدٍ أَنَّ ... ҳеч кимнинг ақлига келмайдики, ...

– خُلْدٌ[1] абадийлик, ўлмаслик; ◊ ~ جَنَّةُ الْـ ~ دَارُ الْـ *еки* жаннат

خُلْدٌ[2]. *кўп.* مَنَاجِذُ (шунингдек: ~ أُورُوبِّيٌّ) *зоол.* крот (*ер остида яшайдиган бир турли сут эмизувчи жонивор ва унинг мўйнаси*); ~ الْمَاءِ ўрдакбурун

– خُلُودٌ тугамаслик, абадийлик, ўлмаслик; ◊ ~ دَارُ الْـ жаннат

– خَوَالِدُ *кўп.* абадий яшовчилар, ўлмаслар; ~ الْـ тоғлар

I خَلَسَ (и) خَلْسٌ ўғирламоқ, ўғирлик қилмоқ; III خَالَسَ ниманидир яширинча (билдирмасдан) қилмоқ; ~ ـهَا نَظَرَاتٍ у унга кўз қири билан (яширинча) қаради; V تَخَلَّسَ = VIII; VIII اخْتَلَسَ ўғирлаб кетмоқ; ёлғон йўл билан ўзлаштирмоқ; моҳирлик билан ўғирламоқ; (*мансабни*) суиистеъмол қилмоқ; камомад келтирмоқ; ~ النَّظَرَ إِلَى ... ...га ўғринча қарамоқ

– اخْتِلَاسٌ *кўп.* ـاتٌ ўғирлаб кетиш, ўзлаштириш, ўзиники қилиб олиш, ўғирлик қилиш; суиистеъмол қилиш; камомад келтириш, хазинани ўмариш

– خِلَاسِيٌّ дурагай, мулат (*оқ ва қора танли эр-хотиндан туғилган бола*)

– خُلْسَةٌ *кўп.* خُلَسٌ қулай пайт (он); ~ яширинча; кўз қири билан

– مُخْتَلِسٌ камомадчи

I خَلَصَ[1] (у) خُلُوصٌ (خلص) 1) қалбаки эмас, ҳақиқий, тоза бўлмоқ, ҳаққоний, ҳолис бўлмоқ, софдил бўлмоқ; 2) озод бўлмоқ; 3) маълум, ошкор бўлмоқ; 4) натижаси чиқмоқ; 5) (*к. гадир*) насиб бўлмоқ, тегмоқ (ب),(*к. гадир*) бутунлай тегишли бўлмоқ (لـ); 6) (*н. гадир*) эришмоқ, (*н. гадир*) келмоқ (إِلَى); ~ إِلَى حُكْمٍ آخَرَ бошқача қарорга келмоқ; خَلَصَ[2] (у) خَلَاصٌ 1) тамом бўлмоқ, тугамоқ (*пул ҳақида*); 2) (*н. дандир*) халос бўлмоқ, қутулмоқ, озод бўлмоқ (مِنْ); II خَلَّصَ 1) халос қилмоқ, қутқармоқ, озод қилмоқ; ~ حَقَّهُ بِيَدِهِ ўз кучи билан ўз ҳақ-ҳуқуқини амалга оширишга эришмоқ; 2) (*н. дандир*) тозаламоқ, ажратмоқ (مِنْ); пул таъминотидан ажратиб қўймоқ; 3) тугатмоқ; 4) (*товарни бож тўлагач, божхонадан*) олмоқ; (*товарни*) пул тўлаб қайтиб олмоқ (عَلَى); 5 (*н. нингдир*) ҳақини (*н. биландир*) тўламоқ (ب, عَلَى); ~ لَهُ кимдандир ўч олмоқ, қасос олмоқ, аламдан чиқмоқ; III خَالَصَ 1) (*к. гадир нисбатан*) ҳаққоний, чин юракдан иш қилмоқ; (*к. биландир*) орани очиқ қилмоқ, узилишмоқ; қарзлардан қутилмоқ; IV أَخْلَصَ (*к. гадир н. дадир*)

самимийлигини намоён қилмоқ (لِـ , بِـ); (*к. гадир*) содиқ, садоқатли бўлмоқ. (لِـ).(*к. нингдир*) эркига дахл қилмаслик, уни эркин қўймоқ (لِـ); الْحُبُّ (لَهُ) ـــهُ ~ кимнидир самимий севмоқ; ~ السَّمْنَ ёғни киздирмоқ, доғ қилмоқ; V تَخَلَّصَ (*к. ёки н. дандир*) ўзини олиб қочмоқ, бўйин товламоқ (مِنْ); (*н. дандир*) қутулмоқ, халос бўлмоқ, озод бўлмоқ (مِنْ); VI تَخَالَصَ бир-бири билан ҳисоб-китоб қилмоқ; X اسْتَخْلَصَ 1) халос бўлишга, қутулишга эришмоқ (муваффақ бўлмоқ); қутқармоқ, халос этмоқ; 2) тортиб олмоқ; ажратиб олмоқ; танлаб олмоқ; топиб (кавлаб) олмоқ; الْمَاءَ ~ الْعَذْبَ مِنْ مِيَاهِ الْبَحْرِ денгиз сувини чучуклаштирмоқ; فَائِدَةً مِنْ ~ ... нимадандир фойда олмоқ; 3) (*хулоса*) чиқармоқ; 4) таниб билмоқ; 5) (*бож тўлангандан сўнг товарни божхонадан*) олиб чиқиб кетишга рухсат олмоқ (عَلَى); 6) беғараз, ҳақиқий, софдил деб ҳисобламоқ

- إِخْلَاصٌ ихлос, ҳаққонийлик, очиқкўнгиллик; вафодорлик, содиқлик; بِـــ~ ихлос билан

– اسْتِخْلَاصٌ 1) қутулиш; 2) чиқариш; ажратиш; الطَّاقَةِ الذَّرِّيَّةِ ~ атом энергиясини ажратиб олиш

– تَخَلُّصٌ (*ўзини*) қутқариш; مِنَ الْعِقَابِ ~ жазодан қочиш

– تَخْلِيصٌ 1) қутқариш; озод қилиш; 2) тозалаш; 3) тугатиш; 4) пул тўплаб қайтиб олиш; عَلَى الْبَضَائِعِ ~ (*божхонадан*) товарларни пул тўлаб қайтиб олиш; يَوْمُ الـــ~ (*товарларни божхонадан*) пул тўлаб қайтиб оладиган кун; 5) тўлаш, тўлов; الرُّسُومِ ~ бож тўлаш; عَلَى الْخِطَابِ (الْجَوَابِ) ~ мактуб ҳақини (*маркалар билан*) тўлаш

– خَالِصٌ *кўп.* خُلَّصٌ 1) холис, тоза, қалбаки эмас, ҳақиқий, соф; حِلْيَةٌ ـــةٌ ~ ҳақиқий (қалбаки бўлмаган) қимматбаҳо нарса; 2) (*н. дандир*) озод (مِنْ); الْأُجْرَةِ ~ пул олинмайдиган; пули тўланган; ~ الضَّرِيبَةِ солиқ солинмайдиган الْمَصَارِفِ ~ а) текин; б) чиқим-харажатлари тўланмайдиган; 3) тугатилган

– خَالِصٌ *халқ.* жуда, ғоят

– خَلَاصٌ 1) (*н. дандир*) озод қилиш, халос қилиш, қутқариш (مِنْ); الْجَنِينِ ~ *анат.* йўлдош; 2) тўлов

– خَلَاصٌ *халқ.* бўлди!, етарли!; албатта!, тамом!, тамом бўлди!; وَ ~! ишлар битди (тугади)!

– خُلَاصَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) сараланган, энг яхши; хулоса; 2) натижа, мазмун; квинтэссенция (*асосий моҳият, мазмун*); қисқача мазмун; وَ الـــ~ ... бир сўз билан айтганда, хулоса қилиб айтганда ...; 4) тилхат; квитанция

– خِلْصٌ *кўп.* خُلَصَاءُ чин дўст

– خُلُوصٌ 1) тозалик, қалбаки эмаслик; 2) софдиллик

– مُخَالَصَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) ўзаро ҳисоб; ҳисоб-китобларни тартибга солиш; 2) тилхат; квитанция

– مَخْلَصٌ 1) қутқариш, чиқариш; 2) бошпана, қутқариш жойи

– مُخْلِصٌ мухлис, ҳақиқий софдил, ҳаққоний, вафодор, содиқ

– مُخَلَّصٌ 1. 1) қутқарилган, озод этилган; 2) тозаланган; 3) *шунингдек* عَلَيْهِ ~ тўланган; 2. *кўп.* اتٌ — кўчирма, парча, иқтибос, цитата

– مُخَلِّصٌ қутқарувчи, халоскор; الْبَضَائِعِ ~ (*божхонадан*) товарларни пул тўлаб олувчи

– مُسْتَخْلِصٌ 1) қутқаришга (озод этишга) эришаётган, уринаётган; 2) чиқариб олинаётган; الْبَضَائِعِ ~ = مُخَلِّصُ الْبَضَائِعِ *қар.* مُخَلِّصٌ

– مُسْتَخْلَصٌ 1. чиқариб олинган; 2. 1) хулоса; 2) *кўп.* اتٌ — кўчирма, парча, иқтибос, цитата

I خَلَطَ (*u*) خَلْطٌ 1) қориштирмоқ, аралаштирмоқ; қўшмоқ, омухта қилмоқ; الْمَعَادِنَ ~ маъданларни (металларни) қориштириб эритмоқ; 2) чалкаштирмоқ, адаштирмоқ, чигаллаштирмоқ, янглиштирмоқ; لَا يَخْلِطُ بَيْنَهُمَا у уларнинг иккисини адаштириб юбормайди; فِي الْكَلَامِ ~ чалкаштириб гапирмоқ; 3) (*карталарни*) чийламоқ, аралаштирмоқ; II خَلَّطَ 1) аралаштирмоқ, қориштирмоқ; (*карталарни*) чийламоқ, аралаштирмоқ; 2) чигаллик (тартибсизлик) пайдо қилмоқ; 3) алаҳламоқ, босинқирамоқ (*касал ҳақида*); III خَالَطَ 1) аралашмоқ, қоришмоқ, қўшилмоқ, аралаш-қуралаш бўлиб кетмоқ, чалкашмоқ; خُولِطَ فِي عَقْلِهِ *мажҳ.* у ақлдан озди; 2) йўлиқмоқ, дучор бўлмоқ; الدَّاءُ ـــهُ ~ у касал бўлди; 3) алоқада бўлмоқ, аралашмоқ, қўшилмоқ; учрашмоқ; الْمَرْأَةَ ~ аёл киши билан қовушмоқ, қўшилмоқ; VI تَخَالَطَ бир-бири билан алоқада бўлмоқ; VIII اخْتَلَطَ 1) аралашмоқ, қоришиб кетмоқ; 2) чалкашиб кетмоқ, чигаллашиб кетмоқ; يَخْتَلِطُ عِنْدَهُمْ أَحَدُهُمْ بِالْآخَرِ улар бировни бошқасига чалкаштирадилар; عَقْلُهُ ~ унинг мияси ачиған; ◊ النَّابِلُ بِالْحَابِلِ ~ ҳаммаси айқаш-уйқаш бўлиб кетди

– اخْتِلَاطٌ 1) аралашиш, қоришиш; 2) чалкашлик, тартибсизлик; 3) муомала, алоқа; қовушиш; муносабат; ◊ الْعَقْلِ ~ ақлдан озиш

– تَخْلِيطٌ 1) аралаштириш, қориштириш;; 2) алаҳсираш, босинқираш; الْحُمَّى ~ иситмалаб алаҳсираш

– خَلَّاطَةٌ *кўп.* اتٌ — аралаштирувчи, қовуштирувчи асбоб (*жиҳоз*), қорғич, чилчўп; миксер; خَرَسَانِيَّةٌ ~ бетон қорадиган машина

– خَلْطٌ қориш, қўшиш; خَلْطٌ بَلْطٌ *халқ.* аралаш-қуралаш

– خِلْطٌ[1] қориш; қорилма

– خِلْطٌ[2] олғир (муттаҳам) одам

– خِلْطٌ *кўп.* أَخْلَاطٌ 1) чигаллик, чалкашлик, ноаниқлик; 2) аралашма, қоришма; 3) таркибий қисм; ◊ مِلْطٌ ~ аралаш-қуралаш; أَخْلَاطُ الْإِنْسَانِ (الصَّفْرَاءُ وَ الْبَلْغَمُ وَ الدَّمُ وَ السَّوْدَاءُ) инсоннинг темпераментлари (*мижозлари-холерик-сафро, флегматик-балғам, сангвиник-қон, меланхолик-қора ўт*); أَخْلَاطُ النَّاسِ ёки أَخْلَاطٌ مِنَ النَّاسِ а) авом, оддий халқ; б) ҳар хил қаланғи-қасанғи кишилар

– خَلْطَةٌ 1) қоришма; 2) чалкашлик, чигаллик; ◊ بَلْطَةٌ ~ тартибсиз, аралаш-қуралаш

– خِلْطَةٌ, خُلْطَةٌ муомала қилиш, қўшилиш; ўртоқлик, дўстлик

– خَلِيطٌ[1] 1. аралаштирилган; 2. қоришма; مَعْدَنِيٌّ ~ қотишма (металл)

– خَلِيطٌ[2] *кўп.* خُلَطَاءُ ўртоқ, дўст, улфат

– خَلِيطَةٌ *кўп.* خَلَائِطُ қотишма (металл)

– مُخَالَطَةٌ 1) муомала қилиш, алоқа; қўшилиш; 2) аралашиш, омухта бўлиш

– مُخْتَلِطٌ аралашган, қўшма; الْمَحْكَمَةُ الـ~ـةُ қўшма суд

– مُخَلَّطٌ 1) аралаштириб (чалкаштириб) юборилган; 2) тартибсиз, чигал

– مَخْلُوطٌ 1. 1) қўшма, аралаш-қуралаш бўлиб кетган; 2. *кўп.* مَخَالِيطُ 1) қоришма; 2) қотишма (металл); حَدِيدِيٌّ ~ темир қотишмаси

I خَلَعَ (خلع) (а) خَلْعٌ 1) ечмоқ (*мас. оёқ кийимни, либосларни*); حِذَاءَهُ ~ оёқ кийимни ечмоқ; مَلَابِسَهُ ~ ечинмоқ; الْحِدَادَ ~ мотам кийимини ечмоқ; 2) (*к. ғадир*) инъом (тортиқ) қилмоқ, ҳадя қилмоқ, (*к. нидир*) мукофотламоқ, сийламоқ (عَلَى); 3) сурмоқ, кўзғатмоқ; йиқитмоқ, ағдармоқ, кўпориб ташламоқ (туширмоқ); عَنِ الْعَرْشِ ~ тахтдан туширмоқ; 4) (*тишни*) олиб ташламоқ, суғурмоқ; 5) чиқармоқ, ўрнидан кўзғатмоқ; خُلِعَ الْوَالِي ~ ҳукмдор ҳокимиятдан четлатилди; ◊ الْعِذَارَ ~ ўзини тия олмаслик, меъёрини билмаслик; ـــهُ أَبُوهُ ~ унинг отаси ундан юз ўгирди, воз кечди; اِمْرَأَتَهُ ~ (*ажралиш учун қалин пули қайтарилгандан сўнг*) хотинини талоқ қилмоқ; قَلْبَهُ ~ кимнидир чўчитмоқ; يَدَهُ مِنْ طَاعَتِهِ ~ кимгадир итоат этмай қўймоқ; خَلُعَ (у) خَلَاعَةٌ 1) оғир (қийин, иложсиз, ноилож) бўлмоқ; 2) мазаси қочган (ишдан чиққан) бўлмоқ; бузилган бўлмоқ; II خَلَّعَ 1) чиқармоқ, кўзғатмоқ; 2) ишдан чиқармоқ, бузмоқ, шалоқ қилмоқ; 3) ағдармоқ, суғурмоқ; III خَالَعَ اِمْرَأَتَهُ ~ = خَلَعَ اِمْرَأَتَهُ *қар.* خَلَعَ; V تَخَلَّعَ 1) чиқарилган, ўрнидан кўзғатилган бўлмоқ; 2) ишдан чиққан (бузилган) бўлмоқ; فِي الْمَشْيِ ~ қинғир-қийшиқ қадам ташлаб (*гандираклаб*) кетмоқ; 3) (*н. ғадир*) берилиб кетмоқ (فِي); فِي الشَّرَابِ ~ ичкиликхўрликка (шаробхўрликка) берилиб кетмоқ; VI تَخَالَعَ ўзаро ажрашмоқ (*эр-хотин*); VII انْخَلَعَ 1) чиқарилган, кўзғалган бўлмоқ; 2) (*мансабидан*) туширилган, олинган бўлмоқ; йиқитилган (ағдарилган) бўлмоқ; 3) (*н. дандир*) узоқлашмоқ, йироқлашмоқ, ажрашиб кетмоқ (عَنْ); عَنْ هٰذِهِ ~ الْجَمَاعَةِ у жамоадан ажралиб кетди; ◊ قَلْبُهُ مِنَ الْهَوْلِ ~ унинг жони чиқиб кетди, у қўрқиб кетди; VIII اخْتَلَعَ 1) (*кийимни, оёқ кийимни*) ечмоқ; مَلَابِسَهُ ~ ечинмоқ; 2) ـتْ ~ эрига маблағ бериб ўзини талоқ қилдирмоқ

– خَلَاعَةٌ ахлоқсизлик, бузуқлик, нуқсонлилик, бебошлик, саёқлик, суюқоёқлик

خَلْعٌ 1) ечиш, тушириш, пасайтириш, йиқитиш, ағдариш; 2) ўрнидан қўзғатиш; 3) (*тишни*) суғуриш (чиқариш)

– خُلْعٌ талоқ, ажралиш

– خِلْعَةٌ *кўп.* خِلَعٌ тортиқ (инъом, ҳадя) этилган кийим; ҳадя, мукофот; خَلَعَ عَلَيْهِ ~ кимгадир кийим инъом этмоқ

– خَلِيعٌ 1. 1) ишдан олинган, бўшатилган; туширилган; ағдарилган; 2) хўрланган, таҳқирланган, жамиятдан ҳайдалган (*одам*); 3) кийилган (*кийим ҳақида*); 4) ахлоқсиз, бузуқ; الْعِذَارِ ~ иложсиз; صُوَرٌ ~ـةٌ порнографик (ахлоқсиз) сувратлар; 2. *кўп.* خُلَعَاءُ бузуқ, суюқоёқ

– مُخَلَّعٌ 1) чиқиб кетган, ўрнидан қўзғалиб қолган; 2) шол (фалаж) бўлган

– مَخْلُوعٌ 1) чиқиб қолган (*мас., қўл, оёқ*); 2) ишдан олинган, амалдан туширилган, ағдарилган, йиқитилган; ◊ الْخَاطِرِ ~ кўнгли ғаш, дили хира; الْفُؤَادِ ~ қўрқоқ, ҳуркак; ҳадиксировчи

I خَلَفَ (у) خِلَافَةٌ 1) (*к. нингдир*) изидан бормоқ, орқасидан эргашмоқ; 2) ўрнини олмоқ, ўрнини босмоқ, вақтинча ўрнида ишламоқ; ўринбосар бўлмоқ; 3) ташвиш тортмоқ, қайғирмоқ; (*к. дандир*) кейин қолмоқ; 4) (*к. дандир*) орқада қолмоқ, (*к. нингдир*) орқасида қолмоқ (عَنْ); خَلَفَ (у) خُلُوفٌ айнимоқ, сасимоқ (*сут, овқат ҳақида*); فَمُ الصَّائِمِ ~ рўзадор кишининг оғиз ҳиди ўзгармоқ; ◊ اللّٰهُ عَلَيْكَ! ~ Оллоҳ сабру қаноат берсин! (*ота-онани йўқотилганда айтилади*); II خَلَّفَ 1) ўзининг вориси, ўринбосари этиб таъйинламоқ; (*н. нидир*) ўзидан кейин қолдирмоқ; أَثَرًا ~ جَمِيلًا яхши таассурот қолдирмоқ; 3) мерос қолдирмоқ; ўзига меросхўр қилмоқ; ـــهَا عَلَى دَارِهِ ~ у уни ўз ҳовлисининг меросхўри этиб қолдирди; 4) қолдирмоқ, ўзи билан олмаслик; 5) туғмоқ; III خَالَفَ 1) (*н. ғадир*) хилоф равишда, аксига олиб қилмоқ; гапга кирмаслик, бўйсунмаслик; қаршилик қилмоқ; (*к. ғадир*) қарши сўзламоқ; خَالِفْ تُعْرَفْ! *мтл.* хилоф равишда иш тутсанг, сени билишади!; 2) фарқланмоқ, ўхшамаслик; 3) бажармаслик; وَعْدَهُ ~ ўз ваъдасини бажармаслик; IV أَخْلَفَ 1) бажармаслик; (*кутилган н. ни*) оқламаслик; وَعْدَهُ ~ ваъдасида турмаслик, ваъдани бузмоқ; الْمَطَرُ ~ ёмғир алдади, ёмғирдан кутилган нарса бўлмади; 2) (*н. нидир к. ғадир*) бирор нарса ўрнига бермоқ (عَلَى); النَّبَاتُ ~

дарахтнинг ҳосили тугагандан кейин яна мева тугмоқ; ◊ ~ الله عليك! Оллоҳ сенга яна қайтиб берсин! (*мол-мулк, фарзанд ва ҳ. к. лар йўқотилганда айтилади*); V تخلّف 1) келмаслик, (*қаердадир*) ҳозир бўлмаслик; (*келмасдан дарсни*) қолдирмоқ (عن); ~ عن العودة (*базага*) қайтмаслик (*самолёт*); ~ عن مواعيد العمل ишга кеч қолмоқ; 2) (*к. нингдир*) орқасидан қолмоқ (من، عن); 3) қолоқ бўлмоқ, (*н. дадир*) орқада қолмоқ (في); VI تخالف 1) келиша олмаслик, турли хил фикрда бўлмоқ, қарашлари турли хил бўлмоқ; (*н. биландир*) мос келмаслик, ўхшамаслик, (*н. гадир*) мос, муносиб, тўғри бўлмаслик; VIII اختلف 1) турли хил, турли шаклда бўлмоқ; 2) (*н. биландир*) ихтилофда бўлмоқ, (*н. ҳақидадир*) ўзгача фикрда бўлмоқ (على); қарама-қарши бўлмоқ, ўхшамаслик, мос келмаслик (*фикрлар ҳақида*); ~ معهم *ёки* ~ وإياهم у улар билан уришиб қолди; لا يختلف في هذا اثنان бу мутлақо шаксиз; 3) кўтарилиб-пасайиб турмоқ (*нарх-наво ҳақида*); 4) (*н. дандир*) фарқланмоқ, фарқли бўлмоқ (عن); 5) (*бирор ерга*) тез-тез бориб турмоқ (إلى); X استخلف ўзидан кейин қолдирмоқ, ўзининг ўринбосари сифатида қолдирмоқ

– اختلاف *кўп.* ـات 1) турли-туманлик, хилма-хиллик, ранг-баранглик; على ~ أنواعهم улар хилма-хил бўлса-да; 2) ихтилоф; фарқ; ~ الآراء фикрларнинг турли хиллиги; ~ المنظر параллакс (*кузатувчи кўзининг силжиши туфайли кузатилаётган объектнинг силжигандай бўлиб кўриниши*); 3) ўзгарувчанлик; 4) алмашинув, алмашиш; 5) келишмовчилик, нифоқ, қарама-қаршилик; норозилик; жанжал, низо; اختلافات داخلية ички келишмовчиликлар

– تخلّف 1) қолоқлик; الـ~ الاجتماعي ижтимоий қолоқлик; الـ~ العقلي ақлий қолоқлик; 2) келмаслик, ҳозир бўлмаслик

– خالف 1) орқада қолган; 2) (*к. нингдир н. нингдир*) орқасидан борувчи; эргашувчи; 3) ўрнини босувчи

– خالفة *кўп.* خوالف чодирнинг орқа қозиғи

– خلاف[1] *кўп* ـات хилофлик, қарама-қаршилик, нифоқ, тўқнашув, жанжал, низо; (*қарашларнинг*) турли хиллиги; لا ~ فيه шак-шубҳасиз, рад этиб бўлмайдиган; ~ على ما ... *ёки* ~ا لما ... ...га қарама-қарши равишда; ~ا لـ ...дан фарқли равишда, ...дан фарқли ўлароқ; بـ~ ذالك ...ни ҳисобга олмаганда, ...дан ташқари; و~هم улар иккисини ҳисобга олмаганда, бошқалар; و~ه ва бошқалар

– خلاف[2] *бот. жам.* тол

– خلافة 1) ўрнини олиш, ворислик қилиш; ўринбосарлик; 2) халифалик унвони; 4) халифалар ҳукмронлик қилган давр

– خلافي баҳсли, мунозарали

– خلف[1] *кўп.* أخلاف، خلوف 1) орқа; 2) орқа томон; نظرت ~ي орқамга қарадим; ~ه унинг орқасидан; إلى الـ~ орқага; في الـ~ орқада; من الـ~ орқадан; ضربه من الـ~ кимгадир орқадан зарба бермоқ; أرسل ~ه кимнингдир орқасидан юбормоқ; 3) кейинги авлод

– خلف[2] ёмон сўз, хато сўз; سكت ألفا ونطق ~ا минг сўздан ўзини тийди-ю, охири оғзидан гуллади (*сўзма-сўз: ёмон сўз сўзлади*)

– خلف *кўп.* أخلاف 1) ўринбосар; 2) ворис; 3) (*йўқолган н. нинг*) ўрнини қоплаш

– خلف[1] 1) қарама-қаршилик; хилма-хиллик; 2) фарқ

– خلف[2] *кўп.* أخلاف 1) ёлғон орзу; 2) ёлғон ваъда, ваъдани бажармаслик; 3) бемаънилик

– خلف 1. турли хил; қарама-қарши; 2. *кўп.* أخلاف эмчак учи; و درّت عليه أخلاف النعم *маж.* қар درّ

– خلفاني орқа, орқа томондаги

– خلفة *кўп.* خلف ҳомиладор (*бўғоз*) туя

– خلفة، خلفة[1] 1) турли хиллик, фарқ; 2) бирин-кетин бўлиш; 2) тун ва куннинг орқама-орқа келиши

– خلفة[2] 1) новда, шох; 2) қолдиқ; 3) тўлов; ~ الشجر дарахтнинг ҳосили тугагандан кейинги туккан меваси

– خلفي орқа томон; ~ مصباح (نور) орқадаги чироқ (нур)

– خلفية *кўп.* ـات 1) уй орқасидаги унча катта бўлмаган боғча; 2) орқа кўриниш; 3) парда орқасидаги, яширин, пинҳоний томон

– خليفة *кўп.* خلفاء 1) халифа; ўринбосар; 2) ворис; انتخب فلانا ~ له фалонийни кимгадир ворис этиб сайламоқ

– خليفى = خلافة

– خوالف *кўп.* 1) туққандан сўнг бўладиган оғриқлар; 2) аёллар; رضوا بأن يكونوا مع الـ~ *Қур.* улар аёллар билан бирга бўлишга рози бўлдилар

– متخلف орқада қолган; қолоқ; البلاد (البلدان) الـ~ة صناعيا саноати орқада қолган мамлакатлар

– متخلفات *кўп.* 1) қолдиқлар, ташландиқлар; ~ الماضي эскилик сарқитлари; 2) *ҳарб.* душмандан қолган барча нарсалар

– مخالف 1. 1) мухолиф, (*н. гадир*) қарши (لـ); (*н. гадир*) мос келмовчи (لـ); қонунга хилоф, ноқонуний; ~ صيد ноқонуний ов; ~ للواقع (للحقيقة) ҳақиқатга тўғри келмайдиган; 2) қулоқсиз, итоат этмайдиган; 2) душман

– مخالفة *кўп.* ـات 1) мухолафат, қарама-қаршилик, зиддият; 2) (*қонунни*) бузиш; хато, ножўя иш; қоидани бузиш; айбдорлик, гуноҳкорлик; 3) гапга кирмаслик

– مختلف: ~ عليه баҳсли, мунозарали

– مختلف турли хил, ранг-баранг, (*н. дандир*) фарқ қиладиган (عن)

– مِخْلاَفٌ кўп. مَخَالِيفُ тар. ҳудудий мулклар, вилоят (*Яманда*)

– مُخَلَّفَاتٌ кўп. мерос; қолдиқлар

– مَخْلَفَةٌ мажнунтолзор

– مَخْلُوفَةٌ кўп. ـَـاتٌ — (*туядаги*) эгар

I خَلَقَ (خلق) خَلَقَ (у) خَلْقٌ 1) халқ этмоқ, яратмоқ; 2) ўйлаб чиқармоқ, ихтиро қилмоқ; خَلُقَ (а) خَلَقَ ёки خَلِقَ (у) خُلُوقٌ 1) кийилавериб эскирмоқ, тўзимоқ; خَلُقَ (у) خَلاَقَةٌ 1) (*н. ғадир*) яроқли (мос, мувофиқ) бўлмоқ (لِـ); 2) (*н. ғадир*) хос бўлмоқ (لِـ); 3) (*к. ғадир*) керак (лозим) бўлмоқ (بِ); 4) арзийдиган (муносиб, сазовор) бўлмоқ (بِ); II خَلَّقَ 1) атир сепмоқ; ~َتِ الْمَرْأَةُ بِالْخُلُوقِ аёл хушбўй нарсаларни ўзига сепди; 2) хушбўй нарсаларни ажратиб чиқармоқ; 3) синтез қилмоқ (*мас., доривор моддаларни*); IV أَخْلَقَ (*кўйлакни*) киявериб эскитмоқ; ~ جَدِيدَهُ янгисини киявериб тўздирмоқ; V تَخَلَّقَ 1) (*бировнинг*) қилиғини тақлид қилиб ўрганиб олмоқ; (*н. ғадир мувофиқ тарзда*) ўз феълини (характерини) ўзгартирмоқ (بِ); ~ بِأَخْلاَقِ الأَطْفَالِ ўзини болаларча тутмоқ; ~ بِأَخْلاَقِ أَهْلِ الْبَلَدِ маҳаллий аҳоли одатларини ўзлаштирмоқ; 2) (*хушбўй н. ларни*) ўзига сепмоқ; ~ بِالْخُلُوقِ хушбўй нарсаларни ўзига сепмоқ; 3) (*к. ғадир*) жаҳл қилмоқ (عَلَى); 4) туҳмат қилмоқ, бўҳтон қилмоқ; VIII اِخْتَلَقَ 1) тайёрламоқ, ишлаб чиқармоқ, ўхшатиб (сохта н.) ясамоқ; 2) (*к. ғадир*) бўлмаган айбни тўнкамоқ (عَلَى); XII اِخْلَوْلَقَ 1) кийилавериб эскирмоқ; тўзиган бўлмоқ; 2) *маж.* таниш, сийқаси чиққан, кўп ишлатилган бўлмоқ; (*н. нингдир*) арафасида бўлмоқ

– اِخْتِلاَقٌ 1) қалбаки, сохта; 2) уйдирма, ёлғон

– أَخْلاَقِيٌّ ахлоқий; الْـ~َـةُ الْفَلْسَفَةُ этика; الْجَرَائِمُ الْـ~َـةُ ахлоқий жиноятлар; لاَ ~ ахлоқсиз

– أَخْلاَقِيَّةٌ 1) ахлоқийлик; لاَ ~ ахлоқсизлик; 2) ахлоққа (этикага) мувофиқлик; деонтология (*этиканинг бурч проблемаси (соҳаси) билан шуғулланадиган бўлими*)

– أَخْلاَقِيَّاتٌ кўп. ахлоқ, этика масалалари

– تَخْلِيقٌ 1) атир сепиш; 2) хушбўй нарсаларни ажратиш; جِهَازُ الْـ~ (*ўсимликлардан*) хушбўй ҳидларни ажратиб оладиган асбоб (қурилма); яратиш, синтез қилиш; الْـ~ُ الضَّوْئِيُّ фотосинтез қилиш

– تَخْلِيقِيٌّ атторликка (парфюмерияга) оид; صِنَاعَةٌ ~َـةٌ парфюмерия саноати

– خَالِقٌ, خَلاَّقٌ холиқ, халлоқ, яратган, яратувчи

– خَلاَقٌ улуш, қисм

– خَلاَّقٌ яратувчи, ижодкор

– خَلْقٌ 1) яратиш, ижод қилиш; 2) халқ, одамлар; 3) махлуқ, жонивор; 4) бўй-баст, қадди-қомат, жусса

– خَلَقٌ 1. тўзиган, эскиган, эскирган; 2. кўп. أَخْلاَقٌ, خُلْقَانٌ эски туски, латта-путта; эски кийим

– خُلُقٌ, خُلْقٌ кўп. أَخْلاَقٌ 1) хулқ, мижоз, характер, табиат, феъл-атвор; قُوَّةُ الْـ~ характер қуввати; سُوءُ الْـ~ аҳмоқона феъл (характер); سَيِّئُ الْـ~ жинни (ёмон) характерли; سَهْلُ الْـ~ хушмуомала; عِلْمُ الأَخْلاَقِ этика; 2) кайфият; 3) ғазаб; طَلَعَ ~ُـهُ ғазабланмоқ; طَلَّعَ ~َـهُ ғазабини (*к. ғадир*) тўкиб солмоқ (فِي); 4) кўп. ахлоқий сифатлар; одоб, ахлоқ; الأَخْلاَقُ الطَّيِّبَةُ хушфеъллик

– خُلْقَانِيٌّ кўп. خُلْقَانِيَّةٌ эскифуруш

– خَلَقَةٌ кўп. خُلْقَانٌ, خَلَقٌ эски-туски, жулдур

– خِلْقَةٌ кўп. خِلَقٌ 1) табиат; 2) ташқи кўриниш; гавда тузилиши, жусса, шаклу шамойил

– خُلُقِيٌّ хулқий, ахлоқий; رَجُلٌ ذُو الصِّفَاتِ الْـ~َـةِ الْعَالِيَةِ юксак хулқий (ахлоқий) сифатларга эга бўлган киши

– خُلُقِيٌّ қизиққон, жиззаки

– خِلْقِيٌّ табиий; туғма; ~ عَيْبٌ туғма камчилик

– خُلُقِيَّةٌ одоблилик, ахлоқлилик

– خَلُوقٌ[1] хушахлоқ, хушхулқ

– خَلُوقٌ[2] хушбўй моддалар

– خَلِيقٌ кўп. خُلَقَاءُ (*н. ғадир*) яроқли, яровчи, мос келувчи (بِ); (*н. ғадир*) муносиб (بِ); ... بِهِ أَنْ ~ унга ... керак

– خَلِيقَةٌ кўп. خَلاَئِقُ 1) махлуқ, яратилган; 2) кўп. табиат

– مُخْتَلِقٌ уйдирмачи, ёлғончи

– مُخْتَلَقٌ ўйлаб чиқарилган, тўқилган, уйдирма

– مُخْتَلَقَاتٌ кўп. уйдирмалар, ёлғонлар, чўпчаклар

– مُخَلَّقٌ тўла-тўкис яратилган

– مَخْلُوقٌ кўп. ـَـاتٌ, مَخَالِيقُ махлуқ, яратилган

خَلْقِينٌ кўп. خَلاَقِينُ мис қозон

خِلْمٌ кўп. أَخْلاَمٌ дўст

خَلَنْجٌ 1) арчагул, супургигул; 2) халанж (*ёғочи қаттиқ, ёғоч идишлар тайёрлашда ишлатиладиган дарахт*); 3) *халқ.* илгари ҳеч ким ишлатмаган янги нарса (*Сурияда*)

خَلَنْجَانٌ, خُولَنْجَانٌ *бот.* халанжон, хуланжон (*ўзидан ва илдизидан дори тайёрланадиган ўтсимон ўсимлик*)

I خَلاَ[1] (خلو) (у) خُلُوٌّ 1) бўш (тўлдирилмаган) бўлмоқ; 2) ҳеч ким банд қилмаган бўлмоқ, вакант бўлмоқ; бўшамоқ; 3) маҳрум бўлган бўлмоқ, (*н. сидир*) йўқ бўлмоқ (مِنْ); ~ جَيْبُهُ مِنَ الدِّرْهَمِ وَ الدَّانِقِ чўнтагида бир тийин пули йўқ бўлмоқ; هٰذَا لاَ يَخْلُو مِنْ صِحَّةٍ бу ҳақиқатдан йироқ эмас; 4) ўтмоқ, ўтиб кетмоқ (*вақт ҳақида*); خَلاَ[2] (у) خَلْوَةٌ 1) ёлғиз бўлмоқ; 2) якка қолмоқ; бошқалардан ажралиб, ўзини хилватга олмоқ; ~ بِنَفْسِهِ ўзи билан ўзи бўлмоқ; 3) чиқиб кетмоқ (*судда -маслаҳат хонасига*); 4) (*к. нидир*) ўз ҳолига ташлаб қўймоқ (بِ); II خَلَّى 1) бўшатмоқ, холи қилмоқ; 2) озод қилмоқ; ~

سَبِيلَهُ кимнидир озод (холи) қилмоқ; خَلِّ عَنْكَ! ўзингни қийнама!; تَخَافْ! خَلِّيكَ халқ. қўрқишни бас қил!, қўрқма!; 3) биттасини қолдирмоқ; ... بَيْنَهُ وَ بَيْنَ ~ (н. нидир) бошқаришга кимгадир ижозат этмоқ; 4) тозаламоқ; эвакуация қилмоқ, хавфли жойдан кўчирмоқ; III خَالَى тинч қўймоқ, ўз ҳолига қўймоқ; IV أَخْلَى бўшатмоқ, холи қилмоқ, озод қилмоқ; سَبِيلَهُ ~ кимнидир қўйиб юбормоқ; طَرَقَهُ ~ кар.; طَرَقَ; مَكَانًا ~ (к. гадир) жой бўшатмоқ (لِـ); 3) қолдирмоқ; 4) тозаламоқ (мас., атрофни); эвакуация қилмоқ, хавфсиз жойга кўчирмоқ; юр. кўчишга мажбур қилмоқ, мажбуран кўчирмоқ; V تَخَلَّى 1) бўшамоқ, озод бўлмоқ; (к. нидир, н. нидир) қолдирмоқ, тарк этмоқ, ташламоқ (عَنْ); (қаердадир) ҳозир бўлмаслик, йўқ бўлмоқ (عَنْ); 4) (н. дандир) бош тортмоқ, бўйин товламоқ, воз кечмоқ, баҳридан ўтмоқ, инкор қилмоқ, тонмоқ (عَنْ); (н. нидир) бермоқ; сийламоқ; ён бермоқ (عَنْ); لَمْ يَتَخَلَّ عَنْ فِكْرَةِ دُخُولِ الْجَامِعَةِ у дорилфунунга кириш фикридан қайтмади; VIII اخْتَلَى 1) бошқалардан ажралиб якка қолмоқ; (к. билан дир) учрашмоқ (بِ); 2) чиқиб кетмоқ (судда -маслаҳатлашгани)

– اخْتِلَاءٌ хилватда бўлиш; ёлғиз қолиш

– إِخْلَاءٌ тозалаш (мас., атроф-муҳитни); эвакуция қилиш; юр. мажбурий кўчириш

– تَخَلٍّ (н. дандир) воз кечиш (عَنْ)

– تَخْلِيَةٌ тозалаш (мас., атрофни); эвакуация қилиш

– خَالٍ мн. خَالِيَةٌ кўп. خُلُوٌّ 1) холи, бўш; الْخَالِي مِنَ الضَّرَرِ зарарсиз; خَالِي الْبَالِ ~ مِنَ الْغَرَضِ қизиқмайдиган, манфаатдор эмас, беташвиш, беғам; 2) озод, ишсиз; бўш (вакант); مِنَ الْعَمَلِ ~ ишдан холи (бўш), ишламайдиган; 3) кўп. خَوَالٍ ўтган; عُصُورٌ (قُرُونٌ) خَالِيَةٌ ўтган асрлар; فِي الْأَيَّامِ الْخَوَالِي ўтган вақтлар; ◊ خَوَالِي الذِّكْرَيَاتِ ўтмиш ҳақидаги хотиралар; خَالِي الْوِفَاضِ бир мирисиз

– خَلَا (туш. к. билан) ташқари, истисно равишда; مَا ~ ...ни истисно этганда

– خَلَاءٌ 1) бўшлик; 2) очиқ (бўш) кенглик; 3) хилват жой; 4) дача (шаҳар ташқарисидаги боғ-ҳовли); қишлоқ; ◊ كَانَ ~ مِنْ ... (н. сидир) йўқ бўлишлик; هُوَ ~ مِنْ تِلْكَ الْمَعَارِفِ унинг бундай билими йўқ; هُوَ عَلَى الْـ~ у оч, унинг қорни оч; فِي الْـ~ ёки تَحْتَ الْـ~ кенг осмон остида; بَيْتُ الْـ~ хало жой, ҳожатхона, туалет; ◊ أَنَا مِنْكَ ~ сенга менинг алоқам йўқ

– خُلُوٌّ 1) бўшлик; الْبَالِ ~ беташвишлик; 2) бўш (вакант) лик

– خِلْوٌ (н. дандир) озод, (н. дандир) маҳрум (مِنْ); هُوَ (هِيَ، هُمْ) ~ مِنْ ... у (у қиз, улар) ...дан озод

– خَلْوَةٌ кўп. خَلَوَاتٌ 1) хилватда, ёлғиз бўлиш; янги турмуш қурганларнинг хилватда бўлиши; غَرَامِيَّةٌ ~ севишганларнинг учрашуви; عَلَى ~ хилватда, ажралган ҳолда; 2) хилватгоҳ; бошпана; الْمُتَعَبِّدِ ~ зоҳиднинг хилватгоҳ (бошпанаси); 3) (ҳаммомдаги) ечинадиган хона; пляждаги ечиниш хоначалари (будкачалари); 4) (театрдаги) ложа

– خَلَوِيٌّ қишлоққа оид; بَيْتٌ ~ қишлоқдаги дала ҳовли, дача; مَنْظَرٌ ~ қишлоқ кўриниши, манзараси

– خُلْوِيٌّ ичи кавак (мас., гўшт)

I خَلَى (и) خَلْيٌ узмоқ, юлмоқ, термоқ (мас., ўтни); IV أَخْلَى : أَخْلَتِ الْأَرْضُ ердан кўпгина ўт чиқмоқ, ерни ўт босмоқ; VIII اخْتَلَى = I

– خَلًى хўл (қуримаган) ўт

– خَلِيٌّ 1) холи, бўш; 2) ишсиз, банд эмас; ... مِنْ ~ (н. дандир) маҳрум бўлган; مِنَ الثَّقَافَةِ ~ маданиятсиз; ◊ الْقَلْبِ ~ ёки الْبَالِ ~ ташвишдан холи

– خَلِيَّةٌ[1] кўп. خَلَايَا 1) асалари уяси; 2) (ташкилотдаги) бўлим, қисм, тармоқ; 3) биол. ҳужайра; حَيَّةٌ ~ тирик ҳужайра; مُعَقَّدَةٌ ~ мураккаб ҳужайра; وَحِيدُ الْـ~ бир ҳужайрали

– خَلِيَّةٌ[2] 1) арқони ечиб юборилган ёки қўйиб юборилган туя; ◊ أَنْتِ ~! маж. сен талоқсан!; 2) катта кема; 3) асаларининг уяси (қутиси)

– مِخْلَاةٌ кўп. مَخَالٍ тўрвахалта

I خَمَّ[1] (خَمٌّ) (а/у) خَمٌّ супурмоқ; خَمَّ[2] (и/у) خُمُومٌ ёқимсиз ҳидли бўлмоқ, сасимоқ; нам тортмоқ, рутубатли бўлмоқ

– خَامٌّ ёқимсиз ҳидли; сасиган; намиқиб (ҳидланиб) қолган, айниган

– خُمٌّ кўп. أَخْمَامٌ сават, корзинка; الدَّجَاجِ ~ товуқ катаги

– خَمَّةٌ ёқимсиз ҳид, бадбўй ҳид; нам, зах, рутубат

– مُخَمٌّ = خَامٌّ

– مِخَمَّةٌ кўп. مَخَامٌّ супурги

– مَخْمُومٌ: قَلْبٌ ~ ҳасад қилмайдиган юрак, ҳасадгўй бўлмаган юрак

خَمِجَ (а) خَمَجٌ айнимоқ, бузилмоқ, ҳидланмоқ, палағда бўлмоқ

I خَمَدَ (у) خُمُودٌ 1) тинчланмоқ, юпанмоқ, ўчмоқ, тинмоқ, босилмоқ; 2) сўнмоқ, тўхтамоқ; 3) кўнгил қолмоқ, умиди пучга чиқмоқ; II خَمَّدَ ўчирмоқ, тугатмоқ, тўхтамоқ, бостирмоқ, тинчлантирмоқ; (зарбанинг) урилишини юмшатмоқ, IV أَخْمَدَ 1) тинчлантирмоқ, юпатмоқ; 2) ўчирмоқ; 3) (чанқоқни) бостирмоқ, қондирмоқ; 4) босмоқ, эзмоқ, бўғмоқ; الْهِمَّةَ ~ эсанкиратмоқ, гангитмоқ; 5) кўнглини қолдирмоқ, умидини пучга чиқармоқ; VI تَخَامَدَ аста-секин ўчмоқ

– إِخْمَادٌ 1) тинчлантириш; 2) ўчириш; бостириш

– خَامِدٌ 1) осойишта, тинч; секин; ҳаракатсиз; 2) ўчган, сўнган

– خُمُودٌ 1) ўчиш, тўхташ, тиниш, тинчиш; 2) осойишталик, ҳаракатсизлик

– مُخَمِّدٌ кўп. اتٌ — ўчирувчи, пасайтирувчи, юмшатувчи, амортизатор

I خَمَرَ (у) خَمْرٌ 1) ёпмоқ, бекитмоқ, яширмоқ; 2) ачимоқ, бижғимоқ; кўпчитмоқ, оширмоқ (*хамир ҳақида*); *кимё.* ферментламоқ, ачитмоқ, бижғитмоқ; II خَمَّرَ = I; III خَامَرَ 1) пайдо бўлмоқ, туғилмоқ (*шубҳа ҳақида*); тутмоқ, тутиб қолмоқ (*мас., жиннилик*); (*н. нидир*) ташлаб кетмаслик, (*қаердадир*) қолмоқ; ~ الْبَيْتَ уйдан чиқмаслик, уйда ўтирмоқ; IV أَخْمَرَ (*к. гадир қарши*) яширин кек сақламоқ (عَلَى ,لِـ); V تَخَمَّرَ 1) ачимоқ, бижғимоқ (*вино ҳақида*); кўтарилмоқ, кўпчимоқ (*хамир ҳақида*); 2) ёпинчиқ ёпинмоқ (*аёллар ҳақида*); VI تَخَامَرَ биргаликда мўлжал (ният) қилмоқ, яширин режа тузмоқ; VIII اخْتَمَرَ 1) ачимоқ, бижғимоқ (*вино ҳақида*); кўпчимоқ, тошмоқ (*хамир ҳақида*); 2) ёпинчиқ (паранжи) ёпинмоқ (*аёллар ҳақида*); ~تْ بِخِمَارِهَا у ўз ёпинчиғини ёпиб олди; ◊ ~تْ الْفِكْرَةُ бир фикр пайдо бўлди; X اسْتَخْمَرَ қул қилмоқ, қулга айлантирмоқ

– اخْتِمَارٌ ачиш, кўпчиш (*вино, хамир ҳақида*)

– تَخَمُّرٌ (*хамир, винонинг*) ачиши, кўпчиши

– تَخْمِيرٌ (*хамирни*) кўптириш; *кимё.* ферментация

– تَخْمِيرِيٌّ кўпчитадиган, ачитадиган, ферментлайдиган; الصِّنَاعَةُ الـ~ـةُ фермент ишлаб чиқарадиган саноат

– خَمَّارٌ вино сотувчи, майфуруш

– خُمَارٌ хумор бўлиш

– خِمَارٌ кўп. أَخْمِرَةٌ, خَمَارَاتٌ, خُمُرٌ паранжи, ёпинчиқ

– خَمَّارَةٌ кўп. اتٌ — вино (май) дўкони

– خَمْرٌ *мн.* баъзида *мз. кўп.* خُمُورٌ вино; ~ عَنْبَرِيٌّ ликёр; ~ السَّلَامِ *маж.* қаҳва

– خَمِرٌ кайфи, кайфли, маст

– خَمْرَجِيٌّ кўп. خَمْرَجِيَّةٌ вино сотувчи, майфуруш, вино дўкони эгаси

– خَمْرَةٌ спиртли (*ичимлик*); вино

– خِمْرَةٌ паранжи ёпиниш услуби

– خَمْرِيٌّ 1) винога оид, майга оид; 2) вино рангидаги

– خَمْرِيَّةٌ кўп. اتٌ — хамрийят, хамрийя (*майга бағишланган шеърий жанр*)

– خَمُورْجِيٌّ кўп. خَمُورْجِيَّةٌ = خَمْرَجِيٌّ

– خِمِّيرٌ 1. спиртли ичимликларни кўп истеъмол қилган; 2) ароқхўр, пиёниста

– خَمِيرٌ хамир

– خَمِيرَةٌ кўп. اتٌ — 1) хамиртуруш; ачитқи; фермент; ~ الْجِعَةِ ёки ~ الْبِيرَا пиво ачитқиси; ~ اللَّبَنِ а) сутга қўшиладиган оқлиқ; б) *бот.* гладиолус (*гул*); ~ـــ الـ مَرَض қоракуя (*ўсимликлардаги касаллик*); 2) *маж.* асосий капитал, дастмоя; пул маблағи; 3) (*н. нингдир*) асосий ядроси, мояси

– خُمَيْرَةٌ кўп. اتٌ — фермент

– مُخْتَمِرٌ бижғиётган, кўпаётган

– مُخَمِّرٌ кўп. اتٌ — фермент

– مَخْمُورٌ хумор бўлган; маст бўлган, махмур

I خَمَسَ (у) خَمْسٌ 1) (*н. нингдир*) бешинчи қисмини (бешдан бирини) олмоқ; 2) ўзи билан бешта бўлмоқ (*одамларни санашда*); II خَمَّسَ беш бўлакка бўлмоқ, бешлик, беш бурчакли қилмоқ; (*сонни*) бешга кўпайтирмоқ; IV أَخْمَسَ бештадан иборат бўлмоқ, бешта бўлмоқ; ~ الْقَوْمُ одамлар бештадан иборат бўлдилар, одамлар бешта бўлдилар

– خَامِسٌ бешинчи; الْخَامِسَ عَشَرَ ўн бешинчи

– خُمَاسَ бештадан

– خَمَّاسٌ кўп. خَمَامِسَةٌ бешдан бирига ишловчи деҳқон

– خُمَاسِيٌّ 1. беш (бўлак) дан иборат, бешлик; *грам.* беш ундошли; الْمِنْهَاجُ (الْبَرْنَامَجُ) الـ~ الْأَوَّلُ биринчи беш йиллик режа; ~ الْأَصَابِعِ беш бармоқли; ~ الزَّوَايَا беш бурчакли; ~ السُّطُوحِ беш қиррали; 2. 1) *муз.* Квинтет (*бешта музика асбобидан иборат оркестр*); 2) *радио.* пентод; 3) беш киши

– خُمَاسِيَّةٌ кўп. *муз.* квинтлар (*чолғу асбобининг энг ингичка тори*)

– خَمْسَةٌ, خَمْسٌ беш; خَمْسَ عَشْرَةَ ёки خَمْسَةَ عَشَرَ ўн беш; الـ~ُ кундалик беш вақт намоз

– خُمْسٌ кўп. أَخْمَاسٌ (*н. нингдир*) бешдан бири, бешдан бир бўлаги; ◊ ضَرَبَ أَخْمَاسًا لِأَسْدَاسٍ а) гумон (фараз) қилмоқ; б) айёрлик қилмоқ; رَجَعَ أَخْمَاسَهُ وَ أَسْدَاسَهُ ўз тахминларини текшириб кўрмоқ

– خِمْسٌ беш кунлик давр; حُمَّى الـ~ 1) кун мобайнида ора-сира такрорланиб турадиган безгак; 2) туя чанқоққа бардош бера оладиган вақт муддати

– خَمْسُونَ эллик; أَحَدُ الْخَمْسِينَ ёки عِيدُ الْخَمْسِينَ *дин.* пасхадан кейин эллик кун ўтказиладиган христианларнинг диний байрами, ҳайити

– خَمْسِيٌّ бешлик; الْخُطَّةُ الـ~ـةُ беш йиллик режа

– خَمْسِينٌ хамсин (*шамол*); أَيَّامُ الـ~ хамсин эсадиган кунлар

– خَمْسِينِيٌّ элликка оид; элликдан иборат; الْعِيدُ الـ~ُ эллик ёшга бағишланган юбилей (кутлов)

– خَمِيسٌ[1] *шунингдек.* يَوْمُ الـ~ пайшанба; ~ الْعَهْدِ ёки ~ الْفِصْحِ *дин. христианларда*: улуғ (мусаффо) пайшанба; ~ الْجَسَدِ *дин. христианларда*: Христос жасади байрами; ~ الصُّعُودِ *дин. христианларда*: Вознесение байрами (*Исо алайҳиссаломнинг осмонга, кўтарилганлари байрами*)

– خَمِيسٌ[2] қўшин, армия

– خَمِيسٌ[3] узунлиги беш газ бўлган кийим

– خَمِيسِيَّةٌ *кўп.* اتٌ — пайшанба куни бериладиган ҳафталик маош

– خَمْسِينَاتٌ эллигинчи йиллар

– مَخْمَسَ бешталаб; ~ جَاؤُوا улар бешта-бешта бўлиб (бешталаб) келишди

– مُخَمَّسٌ 1. беш бурчакли; 2. 1) *шунингдек* ~ الزَّوَايَا бешбурчак, пентаграмма; النَّجْمَةُ الـ~ـة беш қиррали юлдуз; *ад.* пентаметр (*шеърий вазн*)

I خَمَشَ (*и*) خَمْشٌ тирнамоқ, таталамоқ, тимдаламоқ, юмдаламоқ

– خُمَاشَةٌ *кўп.* اتٌ — тирналган жой, тирноқ изи; енгил яра (чақа)

– خَمْشٌ *кўп.* خُمُوشٌ тирналган (тимдалган) жой

I خَمَصَ (*у*) خَمْصٌ *ёки* خَمِصَ (*а*) خَمَصٌ оч бўлмоқ (*қорин ҳақида*)

– أَخْمَصُ *кўп.* أَخَامِصُ 1) лошна (товон) нинг ерга тегмайдиган қисми; 2) қўндоқ (*милтиқдаги*); ◊ نَظَرَ مِنْ قِمَّةِ رَأْسِهِ إِلَى ~ قَدَمَيْهِ кимнингдир бошидан-оёғигача қарамоқ; هَبَطَ قَلْبُهُ إِلَى أَخْمَصَيْنِ унинг жон-пони чиқиб кетди, у жуда қўрқиб кетди

– خُمْصَانٌ *кўп.* خِمَاصٌ бўш, оч; ~ الْبَطْنِ оч қорин

– مَخْمَصَةٌ = خَمْصَةٌ

– خَمِيصٌ : الْحَشَا ~ *ёки* الْبَطْنِ ~ оч, қорни оч

– مَخْمَصَةٌ *кўп.* مَخَامِصُ очлик

خَمْطٌ туя ейдиган ўт турларидан бири (*унинг еиладиган меваси ҳам бўлади*)

I خَمَعَ (*а*) خُمُوعٌ бир оз, сал оқсоқланмоқ, бироз чўлоқланмоқ

– خُمَاعٌ оқсоқланиш, чўлоқланиш

I خَمَلَ (*у*) خُمُولٌ хабарсиз (номаълум) бўлмоқ; ҳеч нарса билан кўзга кўриниб турмаслик, кўриниб турмаслик; ~ ذِكْرُهُ эсдан чиқармоқ, унутиб юбормоқ

– خَامِلٌ *кўп.* خَمَلَةٌ 1) бўшашган, ланж; лоқайд, беҳафсала, ҳафсаласи йўқ; ҳаракатсиз, суст, инерт; ~ غَازٌ инерт газ; 2) фаолиятсиз, ишламайдиган, бекорчи, дангаса, беғайрат, ишёқмас; 3) шунингдек: ~ الذِّكْرِ номаълум-изсиз йўқ бўлиб кетган; 4) донги чиқмаган, шуҳрат тутмаган

– خَمْلٌ, خَمْلَةٌ пат, тук; гилам; بِسَاطٌ ذُو الـ~ тукли гилам

– خَمَلٌ (*товуқлардаги*) бит, бурга каби паразитлар

– خَمِلٌ дангаса, ишёқмас, бекорчи

– خُمُولٌ 1) ланжлик, сустлик; ҳафсаласизлик; бефарқлик, (*ҳеч нарсага*) қизиқмаслик; инертлик; 2) фаолиятсизлик, бекорчилик; бепарволик; ишёқмаслик, дангасалик; мақсадсиз (бемаъни) ҳаёт кечириш; 3) қотиб қолганлик, мутаассиблик; турғунлик; 4) *шунингдек* ~ الذِّكْرِ хабарсиз, дараксиз бўлиб кетиш, номаълумлик

– خَمِيلَةٌ *кўп.* خَمَائِلُ чакалакзор, бутазор, чангалзор; дарахт ўсадиган қумлоқ ер

– مُخْمَلٌ мухмал, бархит, бахмал, духоба

– مُخْمَلِيٌّ мухмалга (духобага) оид

(خمن) II خَمَّنَ 1) тахмин (фараз) қилмоқ; 2) баҳо қўймоқ, баҳоламоқ

– تَخْمِينٌ 1) тахмин, тахмин қилиш; عَلَى الـ~ тахминан; 2) баҳолаш, нархни белгилаш

– خَمَّانٌ ~ رُمْحٌ нимжон (кучсиз) найза; ~ النَّاسِ одамларнинг пасткаши

– مُخَمِّنٌ калькулятор (*ҳисоблаш машинаси*); баҳо (нарх) қўювчи (белгиловчи)

I خَنَّ (*а/и*) خَنِينٌ пўнғилламоқ, пинғилламоқ, димоғда гапирмоқ

– أَخَنُّ *мн.* خَنَّاءُ *кўп.* خُنٌّ пўнғиллаб (пинғиллаб, манқаланиб) гапирувчи

– خُنٌّ *кўп.* أَخْنَانٌ сават, корзинка; ~ الدُّجَاجِ товуқ катаги, товуқхона; ◊ ~ الْوَرِكِ чов (*қориннинг остки қисми*)

– خَنِينٌ, خُنَّةٌ димоғда гапириш, пўнғиллаш, пинғиллаш, минғиллаш

I خَنِثَ (*а*) خَنَثٌ, خُنُوثٌ 1) хотинларга хос нозик, латиф, мулойим, нозикойим бўлмоқ; ўзини аёллардек тутмоқ; II خَنَّثَ нозик (эрка, мулойим) қилиб юбормоқ, пухпухлаб ўстирмоқ; V تَخَنَّثَ 1) нозик, эрка, ипакойим бўлмоқ; 2) ўзини аёллардек тутмоқ

– خَنِثٌ нозик, латиф, мулойим, юмшоқ

– خُنْثَى *кўп.* خَنَاثَى, خِنَاثٌ хунаса, гермофродит

– خُنْثِيَّةٌ хунасалик, гермофродитизм

– خَنْجَرٌ *кўп.* خَنَاجِرُ ханжар; ضَرْبَةٌ ~ فِي الظَّهْرِ орқага ханжар (билан) уриш; ◊ أَبُو ~ *бот.* а) настурция, лотин чечаги; б) гулли крес (*салат*)

خَنَّ = خَنْخَنَ

– خُنَّةٌ = خَنْخَنَةٌ

خَنْدَرِيسٌ шароб, май, вино

خَنْدَقَ хандақ қазимоқ (кавламоқ); تَخَنْدَقَ хандақ қазилмоқ

– خَنْدَقٌ *кўп.* خَنَادِقُ хандақ, чуқур, ўра

– خَنْدَقَةٌ қазиш, кавлаш

– مُخَنْدَقٌ хандаққа кўмилган

خِنْذِيذٌ *кўп.* خَنَاذِيذُ ажойиб нотиқ

I خَنِزَ (*а*) خَنَزٌ сасимоқ, айнимоқ, коймоқ; اللَّحْمُ ~ гўшт айниди

خُنْزُبٌ *ёки* خَنْزَبٌ *кўп.* خَنَازِبُ шайтон

خُنْزُوَانٌ *кўп.* خُنْزُوَانَةٌ ғурур, ифтихор, иззат нафс

خِنْزِيرٌ *кўп.* خَنَازِيرُ чўчқа; ~ الْأَرْضِ чумолихўр (*ҳайвон*); ~ الْبَحْرِ дельфин; ~ بَرِّيٌّ тўнғиз, ёввойи чўчқа; لَحْمُ الـ~ чўчқа гўшти; لَحْمُ

الْـ~ الْمُقَدَّدُ бекон (*тузланган ёки дудланган ёш чўчқа нимтаси*); فَخْذُ الْـ~ الْمُمَلَّحُ чўчқанинг дудланган сон гўшти; دَاءُ الْخَنَازِيرِ *мед.* ширинча (*болалар касаллиги*)

– خِنْزِيرَةٌ *кўп.* ـاتٌ — (*урғочи*) чўчқа

– خَنَازِيرِيٌّ *мед.* ширинча (*болалар касаллиги*)

– خِنْزِرَةٌ *кўп.* ـاتٌ — тош майдалайдиган болға

I خَنَسَ (*и*) خُنُوسٌ воз кечмоқ, қайтмоқ, юз ўгирмоқ, муртадлик қилмоқ, узоқлашмоқ, четлашмоқ, ўзини четга олмоқ; IV أَخْنَسَ орқада қолдирмоқ, узоқлаштирмоқ

– أَخْنَسُ *мн.* خَنْسَاءُ *кўп.* خُنْسٌ пучуқ; бурни қанқайган

– خَنَّاسٌ (*Оллоҳни зикр этганда*) муртадлик қилувчи; الْـ~ шайтон

– خُنَّسٌ сайёралар

خُنْشَارٌ *бот.* қирққулоқ

خِنَّوْصٌ *кўп.* خَنَانِيصُ чўчқа боласи, чўчқача

خِنْصَرٌ, خِنْصِرٌ *кўп.* خَنَاصِرُ жимжилоқ; ◊ ~ الْعَرُوسِ *бот.* хашаки нўхот; عَقَدَ الْخَنَاصِرَ عَلَى ... учун кучларни бирлаштирмоқ

I خَنَعَ (*а*) خُنُوعٌ бўйсунмоқ, (*к. гадир*) итоат этмоқ (بِ); (*к. нингдир олдида*) ўзини ерга урмоқ, ҳақоратланмоқ (لِـ)

– خَانِعٌ бўйсунадиган; итоаткор; ўзини ерга урувчи; مَوْجَاتٌ ~ـةٌ кучсиз тўлқин (мавж) лар

– خُنُوعٌ бўйсуниш, итоаткорлик; камситилганлик, хўрланганлик, таҳқирланганлик

I خَنَفَ (*у*) خَنْفٌ = خَنَّ

– أَخْنَفُ *мн.* خَنْفَاءُ *кўп.* خُنْفٌ = أَخَنُّ *қар.* خَنَّ

– خَنِيفٌ *кўп.* خُنُفٌ дағал каноп мато

خَنْفَرَ пишилламоқ, пиш-пиш қилмоқ

– خَنْفَرَةٌ пишиллаш

خُنْفُسٌ, خُنْفُسَاءُ *жам.* гўнгқўнғизлар

– خُنْفُسَةٌ *кўп.* خَنَافِسُ гўнгқўнғиз

I خَنَقَ (*у*) خَنْقٌ бўғмоқ, эзмоқ, сиқмоқ, босмоқ, пасайтирмоқ, бўшаштирмоқ; خَنَقَتْهَا الْعَبَرَاتُ унинг кўзларига ёш келди; ◊ ~ الرَّايَةَ байроқни бир оз тушириб (энгаштириб) қўймоқ; II خَنَّقَ бирин-кетин бўғмоқ; пиширмоқ (*мас., ипак пиллаларини*); III خَانَقَ жанжаллашмоқ; гина қилмоқ, ўпкаламоқ, таъна қилмоқ; VI تَخَانَقَ сўкишмоқ, бир-бири билан уришмоқ, жанжаллашмоқ; VII انْخَنَقَ 1) димиққан (нафаси қайтган, бўғилган) бўлмоқ; 2) сиқилмоқ, эзилмоқ, диққати ошмоқ; VIII اخْتَنَقَ 1) бўғилган (сиқилган) бўлмоқ; бўғилиб ўлмоқ, ўзини ўзи осиб ўлдирмоқ; 2) димиқмоқ, нафаси қайтмоқ (*мас. тутундан*); ~ مُبْتَلِعًا لُقْمَةً томоққа (бўғизга) бирор нарса тиқилиб бўғилиб қолмоқ; ~تِ الْكَلِمَاتُ فِى حَلْقِهِ сўзлари унинг бўғзида қолди; 3) (*бирор н. билан*) лиқ тўлган бўлмоқ (بِـ)

– اخْتِنَاقٌ 1) бўғиш, бўғиб ўлдириш; 2) *мед.* асфиксия (*кислород етишмаслиги сабабли бўғилиш*), нафас етишмаслик

– خَانِقٌ 1. 1) бўғувчи, бўғадиган; нафасни қисувчи; бўғувчи; الْغَازُ الْـ~ бўғувчи газ; 2) ҳавоси бузуқ (дим, оғир); ~ هَوَاءٌ дим ҳаво; 2. *кўп.* خَوَانِقُ 1) дара; 2) *эл.* дроссель (*ток кучини тартибга солиб турувчи ғалтак*); ◊ ~ الذِّئْبِ *бот.* парпи (*бир турли доривор ўсимлик*); ~ الْكَلْبِ *бот.* савринжон; ~ النَّمِرِ *бот.* тоғ арникаси (*бир турли доривор ўсимлик*)

– خَانُوقٌ бўғма, дифтерия (*асосан болалар касаллиги*)

– خُنَاقٌ 1) дифтерия; *шунингдек*: الْـ~ الْعِشَائِيُّ ангина (*томоқ шамоллаши*); 2) сепсис (*қонга кирган зарарли микроблар туфайли бутун организмнинг заҳарланиши*); ~ الْخَيْلِ сақов (*от ва эшакларда учрайдиган юқумли касаллик*); ~ الطُّيُورِ чипқон (*қушларнинг тили учига чиқадиган яра*)

– خِنَاقٌ 1) жанжал; 2) арқон, (бўйиндаги) сиртмоқ; أَخَذَ بِـ~ـهِ (بِالْـ~) бўғмоқ; бўғзидан олмоқ; 3) ёқа; ضَيِّقُ الْـ~ сиқилаётган, диққати ошган; ضَيَّقَ عَلَيْهِ الْـ~ *маж.* а) ёқасидан олмоқ, (*к. нидир*) сиқмоқ, қисмоқ, қисиб қўймоқ; б) (*к. гадир*) тазйиқ ўтказмоқ; 4) бўйинбоғ

– خَنَّاقٌ 1. бўғувчи, бўғадиган; бўғиб ўлдирадиган; الْغَازَاتُ الْـ~ـةُ бўғувчи газлар; 2. бўғувчи (*одам*), душман

– خَنَاقَةٌ *кўп.* ـاتٌ — жанжал.

– خَنْقٌ бўғиш; ~ الْأَنْوَارِ қоронғулашиш, қоронғулатиш, тўсиш

– خُنْقَةٌ *кўп.* خُنَقٌ: الْيَدِ ~ билакузук

– خَنِيقٌ бўғилган, жабру ситам кўрган; нафаси қайтган, бўғиб ўлдирилган

– مَخْنَقٌ *кўп.* مَخَانِقُ 1) пилла қайнатиб пишириладиган жой; 2) томоқ, бўғиз

– مِخْنَقَةٌ *кўп.* ـاتٌ — маржон, шода

– مَخْنُوقٌ 1) бўғилган, бўғиб ўлдирилган; 2) бўғиқ, босиқ, паст, пасайтирилган; ~ بِصَوْتٍ خَافِتٍ паст (секин) овоз билан (овозда)

I خَنَا (*у*) خَنْوٌ (خنو) خَنِيَ = خَنَا

خِنَّوْصٌ *кўп.* خَنَانِيصُ чўчқа боласи

I خَنِيَ (*а*) خَنًى уят гаплар гапирмоқ; IV أَخْنَى 1) уят гаплар гапирмоқ; уят ишлар қилмоқ; 2) (*к. нидир*) бебахт қилмоқ, умрини хазон илмоқ, бахтига зомин бўлмоқ (عَلَى); (*к. гадир*) шафқатсизларча муомала қилмоқ (عَلَى -*тақдир ҳақида*); أَخْنَتْ عَلَيْهِ الدَّهْرُ ~ *ёки* أَخْنَى عَلَيْهِ السُّنُونَ вақт уни каритди; ~ عَلَيْهِ الدَّهْرُ بِكَلْكَلِهِ тақдир унга шафқатсизлик қилди

– خَنًا 1) уятсиз гаплар, ишлар; 2) жинсий ёки шаҳвоний бузуқлик; фоҳишабозлик; دَارُ الْخَنَا фоҳишахона

– خَنًى = خَنًا

خَوَاجَا، خَوَاجَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — хожа, жаноб (*оврупоуликларга мурожаат қилинганда ишлатилади*)

– خُوجَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — ўқитувчи, муаллим, хожа, хўжа

(خوخ) II خَوَّخَ айнимоқ, бузулмоқ, ҳидланмоқ, ҳиди келмоқ, ачимоқ

– خَوْخٌ *жам.* шафтолилар (*Мисрда*); олчалар (*Сурияда*)

– خَوْخَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — 1) шафтоли; олча; 2) тешик; йўлак; дераза; эшикча (*мас. дарвоза, катта эшик ичидаги*); السَّقْفِ ~ шифтдаги тешик; туйнук; الْقَنْطَرَةِ ~ шлюз, дарвоза (*тўғонлардаги сув дарвозаси*)

خَوْدٌ *кўп.* خَوْدَاتٌ، خُودٌ ёш қиз

خُوذَةٌ *кўп.* خُوذَاتٌ، خُوَذٌ темир қалпоқ, бошни зарбадан сақловчи махсус бош кийими, дубулға, шлём

(خور) خَارَ[1] (*у*) خُوَارٌ ўкирмоқ, гувилламоқ, гумбурламоқ; маърамоқ, ғулдирамоқ; خَارَ[2] (*у*) خُؤُورٌ *ёки* خَوِرَ (*а*) خَوَرٌ заифлашмоқ, ҳолсизланмоқ; тинкаси қуримоқ, лоҳас бўлмоқ; ~َتْ عَزِيمَتُهُ у руҳан тушиб кетди; ~َتْ قُوَاهُ у қувватдан кетди, унинг мадори қуриди

– خَائِرٌ кучсиз, заиф; الْقُوَى ~ кучсиз, кучи кам, нимжон

– خُوَارٌ маъраш, бўкириш, гумбурлаш, ғулдираш

– خَوَّارٌ 1) ҳолсиз, тинкаси қуриган, лоҳас бўлган; 2) характери бўш

– خَوْرٌ *кўп.* أَخْوَارٌ 1) қуриган ўзан; водий; 2) қўлтиқ; кўрфаз, дарёнинг қуйилиш жойи, мансаби, этаги

– خَوَرٌ 1) лоҳаслик, бўшашиш; (*руҳий*) беқарорлик; руҳий тушкунлик

خُورُسٌ хор (*ашулачилар тўрлами*)

خَوَرْنَقٌ: الـ~ Ал-Ховарнақ (*ўрта асрларда Ироқда қурилган қасрнинг номи*)

خُورِيٌّ *кўп.* خَوَارِنَةٌ кашиш, поп, руҳоний

خُوزٌ одамларнинг авлоди; авлод

خَوْزَقَ қозиққа ўтқизмоқ

– خَوْزَقَةٌ қозиққа ўтқизиш

– مُخَوْزَقٌ қозиққа ўтқизилган; الـ~ يَشْتِمُ السُّلْطَانَ *мтл.* у энди ҳеч нарсадан қўрқмайди (*сўзма-сўз:* қозиққа ўтқазилган одам султонни сўкаверади)

خَوْشَقٌ ўров қоғози, ўраш учун ишлатиладиган қоғоз

I خَوِصَ (*а*) خَوَصٌ чуқур, ичига ботган кўзлари бор бўлмоқ; II خَوَّصَ металл билан ёпмоқ, қопламоқ; III خَاوَصَ кўзларини қисиб қарамоқ

– أَخْوَصُ *мн.* خَوْصَاءُ *кўп.* خُوصٌ кичик (ичига ботган) кўзли

– خَوَّاصٌ 1) хурмо (пальма) япроқларини сотувчи; 2) (*хурмо япроқларидан сават ва шу к. ларни*) ясовчи, тўқувчи

– خُوصٌ *жам.* хурмо (пальма) япроқлари; بَرْدِيٌّ ~ *бот.* папирус (*ўсимлик*); بُرْنَيْطَةٌ ~ похол шляпа

– خُوصَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — 1) хурмо (пальма) япроғи; 2) *архит.* (*бино ёки устуннинг*) белбоғчаси

I (خوض) خَاضَ (*у*) خَوْضٌ، خِيَاضٌ 1) (*сув*) кечиб ўтмоқ; 2) (*н. гадир*) киришмоқ, (*н. гадир*) ғайрат билан киришмоқ (*туш. к. ёки* فِي); فِي الْبَحْثِ ~ баҳсга киришиб кетмоқ, кўп гапирмоқ, жаврайвермоқ, кўп муҳокама қилавермоқ; كِفَاحًا (نِضَالاً) بَائِسًا ~ жон-жаҳди билан кураш олиб бормоқ; (غِمَارَ الْحَرْبِ) الْمَعْرَكَةَ ~ жангга (хавфли урушга) кирмоқ; жанг (хавфли уриш) олиб бормоқ; غِمَارَ السِّيَاسَةِ ~ сиёсатга боши билан шўнғиб кетмоқ; II خَوَّضَ кечиб ўтмоқ; IV أَخَاضَ кечиб ўткамоқ, иккинчи томонга ўтказиб қўймоқ; فِي الْمَاءِ الدَّابَّةَ ~ ҳайвонни сувнинг нариги томонига ўтказмоқ; VI تَخَاوَضَ берилиб кетмоқ, шўнғиб кетмоқ, ичига кириб кетмоқ

– خَوْضٌ 1) кечиб ўтиш; 2) (*н. гадир*) киришиш (فِي); олиб бориш (*мас. суҳбат, жанг*)

– مَخَاضَةٌ *кўп.* ـَاتٌ، مَخَاوِضُ кечув, кечик

– مِخْوَضٌ чилчўп, куракча

خُوطٌ *жам.* бир йиллик қотмаган шох, новда

I (خوف) خَافَ (*а*) خَوْفٌ хавфсирамоқ, қўрқмоқ, ваҳимага тушмоқ, (*н. дандир*) чўчимоқ (مِنْ); (*к. учундир*) хавотирланмоқ, ташвишланмоқ (عَلَى); يَخَافُ اللهَ Оллоҳдан қўрқадиган; II خَوَّفَ ваҳима қилмоқ, қўрқитмоқ, чўчитмоқ; IV أَخَافَ чўчитмоқ, қўрқитмоқ,; V تَخَوَّفَ қўрқмоқ, хавфсирамоқ

– إِخَافَةٌ қўрқитиш, чўчитиш, даҳшат солиш

– تَخْوِيفٌ чўчитиш, қўрқитиш

– خَائِفٌ қўрқувчи; хавфсировчи (*к. учундир* عَلَى-); ҳадикчи, қўрқоқ, хурковуч

– خَوَّافٌ қўрқоқ, юраксиз, юраги йўқ

– خَوْفٌ хавф, хатар; ҳадик; مَعَ الْجَزَعِ وَ الـ~ қўрқинч ва ҳаяжон билан; مِنْ ... ~ا ...дан қўрқиб

– خُوَيِّفٌ қўрқоқ, хуркак, ҳадикли, хавфсировчи

– خِيفَةٌ қўрқиш, қўрқоқлик; ~ хавотирланган ҳолда

– مَخَافَةٌ *кўп.* مَخَاوِفُ қўрқиш, хавотирланиш; أَنْ ... ~ ...дан ташвишланиб (хавотирланиб, қўрқиб); أَظْهَرَ مَخَاوِفَهُ مِنْ ... ... ҳақдаги ўз ташвишларини изҳор қилди

– مَخُوفٌ қўрқинчли, ваҳимали; хавфли (*йўл ҳақида*)

– مُخِيفٌ хавф солувчи, ваҳимали, қўрқинчли

(خول) I خَالَ (у) خَوْلٌ, خِيَالٌ (пода) боқмоқ, подаси бўлмоқ; II خَوَّلَ ҳуқуқ бермоқ, топширмоқ, тақдим қилмоқ, ҳавола қилмоқ, ижозат бермоқ

– خَالٌ кўп. أَخْوَالٌ, خُؤُولٌ, خُؤُولَةٌ тоға (шунингдек: алиф. б. қар)

– خَالَةٌ кўп. اتٌ — хола

– خَائِلٌ кўп. خَوَلٌ 1) мулозим, (бирор к. нинг) ёнида юрувчи; 2) чўпон, подачи

– خُؤُولَةٌ қариндошлик (тоға ва хола томондан)

– خَوَلٌ[1] 1) қуллар; 2) мол, ҳайвон, чорва

– خَوَلٌ[2] кўп. اتٌ — (аёллар кийимини кийган) раққос

– خَوْلِيٌّ кўп. خَوَلٌ 1) даладаги қоравул; боғбон; 2) (ишчиларнинг) каттаси, ўнбоши

خَامَةٌ юмшоқ, ҳўл гиёҳ

(خون) I خَانَ (у) خَوْنٌ, خِيَانَةٌ 1) (к. нидир) сотмоқ, (к. гадир) хиёнат қилмоқ; خَانَتْهُ الذَّاكِرَةُ хотираси унга хиёнат қилди; خَانَتْهُ رِجْلَاهُ унинг оёқларининг юргиси келмаяпти, унинг оёқлари хиёнат қилаётир; 2) алдамоқ, фириб бермоқ; 3) бажармаслик; لَا يَخُونُ عَهْدًا у аҳдини бажармайдиганлардан эмас, у аҳдига содиқ; II خَوَّنَ 1) мунофиқликда (ўз ваъдасида турмасликда, хоинликда) айбламоқ; 2) шубҳаланмоқ, ишонмаслик; V تَخَوَّنَ 1) сотқинларча иш тутмоқ; 2) путур етказмоқ, кучсизлантирмоқ, (соғлиғига) зарар етказмоқ; لَا تَتَخَوَّنُهُ عِلَّةٌ у касал эмас; VIII اخْتَانَ алдамоқ, сотқинларча иш тутмоқ; X اسْتَخْوَنَ (к. гадир) ишонмаслик, (к. нингдир) содиқлигига шубҳаланмоқ

– خَائِنٌ кўп خَوَنَةٌ 1. хоин, сотқин; الـ~ خَائِفٌ мқл. қўрққанга қўша кўринади (сўзма-сўз: сотқин ҳар доим хавфдадир)

– خَؤُونٌ, خَوَّانٌ 1. хоинликка оид; 2. хоин, сотқин

– خِوَانٌ, خُوَانٌ кўп. أَخْوِنَةٌ пешхон, стол (овқатланиш учун)

– خَوْنٌ хиёнат, сотқинлик

– خِيَانَةٌ хиёнат, сотқинлик; الـ~ الْعُظْمَى ёки الـ~ الْوَطَنِيَّةُ ватан (давлат) хоинлари; ~ الدَّوْلَةِ; ~ الْأَمَانَةِ омонатга (ишончга) хиёнат қилиш

– خِيَانِيٌّ хиёнат, хоинликка оид, хиёнаткорликка оид

خُوَّةٌ أَخٌ қар.

(خوي) I خَوَى (и) خَوَاءٌ ёки خَوِيَ (а) خَوًى 1) бўш (хилват, одам яшамайдиган, чўлга ўхшаган) бўлмоқ; 2) оч бўлмоқ; II خَوَّى қоринни сондан узоқлаштирмоқ, қоринни сондан узоқда тутмоқ (саждада)

– تَخْوِيَةٌ геол. дефляция (тоғ жинсларини минерал зарраларидан кучли ҳаво оқими ёрдамида тозалаш ва жилвирлаш)

– خَاوٍ мн. خَاوِيَةٌ 1) бўм-бўш, чўл (саҳро) га ўхшаш; 2) оч, оч қолган; ◊ خَاوِي الْحِيلَةِ бирор нарса ўйлаб топишга қодир эмас, иложсиз; خَاوِي الْوِفَاضِ чўнтакда бир пул йўқлик

– خُوِيٌّ, خَوًى, خَوَاءٌ 1) бўшлик; 2) очлик

– خَوِيَّةٌ кўзи ёриган аёллар ичадиган овқат

خَيَّةٌ алиф. б. қар.

(خيب) I خَابَ (и) خَيْبَةٌ рўёбга чиқмаслик (кутган н. лар ҳақида), амалга ошмаслик (орзу ҳақида),(н. дадир) алданмоқ, муваффақиятсизликка учрамоқ (فِي); (н. дадир) хатоликка йўл қўймоқ (فِي); II خَيَّبَ 1) кўнгилни қолдирмоқ, ихлосни қайтармоқ, умидни пучга чиқармоқ; 2) (илтимосни) рад қилмоқ

– خَائِبٌ муваффақиятсиз; ихлосни қайтарадиган, кўнгилни совутадиган

– خَيْبَةٌ 1) шунингдек: ~ الْأَمَلِ ихлосни қайтариш, кўнгилни совутиш; أَثَارَ ~ أَمَلِهِ кимнингдир умидини пучга чиқармоқ; أُصِيبَ بـ~ الْأَمَلِ (н: дадир) умиди пучга чиқмоқ (فِي); 2) муваффақиятсизлик; хато; بَاءَ بـ~ муваффақиятсизликка учрамоқ

خَيْبَرُ Хайбар (Ҳижоздаги жой номи)

(خير) I خَارَ (и) خِيَارٌ танламоқ, афзал (яхши) деб билмоқ; II خَيَّرَ 1) танлатмоқ, танлаш имконини бермоқ; 2) (н. нидир) яхши (афзал) деб билмоқ, (н. нидир) танламоқ (عَلَى); III خَايَرَ танлатмоқ; V تَخَيَّرَ танламоқ, сайламоқ; (н. нидир) яхши (афзал) деб билмоқ (عَلَى); VIII اخْتَارَ = V; ◊ ~هُ اللهُ إِلَى جِوَارِهِ (لِجِوَارِهِ) у ўлди, X اسْتَخَارَ 1) (Оллоҳдан) марҳамат сўрамоқ; 2) (муқаддас китобга қараб) фол очмоқ; ~ بِالْمُصْحَفِ Қуръони каримга қараб фол очмоқ; ~ بِالسُّبْحَةِ тасбеҳ бўйича фол очмоқ

– اخْتِيَارٌ 1) ихтиёр, танлаш; фалс. ирода, хоҳиш; حُرِّيَّةُ الـ~ танлаш эркинлиги; حَقُّ الـ~ фуқароликни танлаш ҳуқуқи; وَضَعَهُ فِي مَوْضِعِ الـ~ بَيْنَ ... وَ بَيْنَ ... кимнидир ... ва ...дан бирини танлашга мажбул қилмоқ; ~ طَبِيعِيٌّ биол. табиий танланиш; 2) ихтиёрийлик, яхши (эзгу) ният; ا~ ўз хоҳиши билан; ◊ رَجُلٌ ~ кекса одам

– اخْتِيَارِيٌّ 1) ихтиёрий; ا~ ихтиёрий равишда; 2) факультатив (тинглаш учун талабалар томонидан ихтиёрий танланган фан-предмет)

– اسْتِخَارَةٌ фол очиш, ром кўриш (Қуръони каримга қараб ёки тасбеҳ воситасида)

– تَخَيُّرٌ танлаш, сайлаш; دَقِيقُ الـ~ радио. (тўлқинларни) яхши танлаб қабул қиладиган; دِقَّةُ الـ~ танлаш (ажратиш) хусусияти; 2) селекция

– خِيَارٌ[1] 1) сайлаш, танлаш; لَيْسَ لَدَيْنَا مَجَالٌ لِلـ~ бизнинг танлаш имкониятимиз йўқ; ~ لَمْ يَكُنْ أَمَامَنَا бизлар танлай

олмадик, бизнинг бошқа имкониятимиз йўқ эди; وَ إِمَّا أَنْ :إِمَّا أَنْ .. إِنَّ أَمَامَ مُحَاوِرِي لَا ثَالِثَ لَهُمَا ... у ... иккисидан фақат бирини танлаши керак: ё ...ни, ёки ...ни; 2) танланган, энг зўри (яхшиси)

– خِيَارٌ[2] *жам* бодринглар; قُشْئَة ~ тузлаш учун узилган сапча бодринглар; شَنْبَرٌ ~ *бот.* а) хитой долчини; б) кўзоқли кассия (*дори ва барглари сурги дори сифатида ишлатиладиган ўсимлик*)

– خِيَارَةٌ *кўп.* اتٌ — бодринг

– خَيْرٌ *кўп.* خِيَارٌ, أَخْيَارٌ 1. 1) яхши, ажойиб, жуда яхши (соз), аъло даражадаги (*одам*); كَانَ بِـ~ муваффақиятли, кўнгилдагидек, бахайр, хайрли бўлмоқ; اِنْتَهَى عَلَى ~ яхши (хайрли) тугамоқ, 2) яхшироқ, афзалроқ; энг яхши, энг зўр, энг соз, энг афзал; هُوَ ~ مِنْهَا у ундан афзалроқ; عَلَى ~ وَجْه энг яхши шаклда; وَ مِنَ الْـ~ ... إِنْ ... агар ... бўлганда, жуда яхши бўлади; ... خَيْرٌ لَنَا أَلَّا ... бўлмаса, биз учун яхши бўлади; ~ النَّاسِ أَنْفَعُهُمْ لِلنَّاسِ одамларнинг яхшиси одамларга манфаатлироғидир; وَ الْـ~ كُلُّ الْـ~ فِي أَنْ ... энг яхшиси шундаки, ...; وَ رَحَّبَ بِهِمْ ~ تَرْحِيب у уларни жуда хурсанд бўлиб олқишлади (табриклади): 2. яхшилик, эзгулик, бахт-саодат; манфаат; الْـ~ الْعَامّ умумий (оммавий) манфаат; أَهْلُ الْـ~ яхши, солиҳ кишилар; صَبَاحَ الْـ~! тонгингиз хайрли бўлсин!; كَثَّرَ اللّٰهُ ~كَ! (*халқ.* كَثَّر خَيْرَك) раҳмат!, ташаккур!

– خَيِّرٌ яхши, хайрли; бошқаларга яхшилик истовчи, хайрихоҳ

– خَيْرَةٌ яхшилик, эзгулик, бахт-саодат, мурувват, ҳиммат, хайру саховат

– خَيْرَاتٌ *кўп.* 1) бойлик, нозу неъмат; табиий бойликлар; ~ الْبِلَادِ الطَّبِيعِيَّةُ мамлакатнинг табиий бойликлари; 2) мулк, мол, бисот, дунё; 3) мурувват, ҳиммат, хайру саховат

– خِيرَةٌ, خِيَرَةٌ 1) танлов, танлаш; 2) энг яхшиси, афзали, танлангани

– خَيِّرُونَ *кўп.* яхши (солиҳ) кишилар, мурувват ва ҳимматли кишилар

– خِيرِيٌّ *бот.* шаббўй (*ўсимлик*); أَصْفَرُ ~ сариқ шаббўй

– خَيْرِيٌّ хайрия (муҳтожларга ёрдам) берувчи; хайрия; جَمْعِيَّةٌ ~َةٌ хайрия жамияти

– خَيْرِيَّةٌ хайру саховат, эҳсон

– مُتَخَيَّرٌ латофатли, нозик, нафис; танланган

– مُخْتَارٌ[1] 1) танланган; мухтор; الْمَكَانُ الْـ~ севимли, ёқиб қолган жой; 2) танлаш эрки эгаси; ~ًا ўз хоҳиши (ихтиёри) билан

– مُخْتَارٌ[2] *кўп.* مَخَاتِيرُ (*қишлоқдаги*) оқсоқол

– مُخْتَارَاتٌ *кўп. ад.* танланган асарлар, сайланма

– مُخْتَرَةٌ оқсоқолнинг турар жойи; دَارُ الْـ~ оқсоқол идораси

– مُخَيَّرٌ танлаш эркига эга; ~ًا ўз хоҳиши билан; *фалс.* хур фикр эгаси

خَيْزُرَانٌ[1] *жам.* 1) (*савачўп қилинадиган*) қамиш; бамбук; 2) дарахт новдаларидан бири (*қадимда ундан дурадгорликда ёғоч сифатида фойдаланилган*)

– خَيْزُرَانَةٌ[1] *кўп.* اتٌ — 1) қамиш; 2) ҳасса, таёқ

– خَيْزُرَانَةٌ[2] руль, кеманинг рули

– خَيْزُرَانِيٌّ қамишга, бамбукка оид

I خَاسَ (и) خَيْسٌ (خيس) (ўз сўзининга) устидан чиқмаслик. ваъдасида турмаслик, ёлғончилик (алдамчилик) қилмоқ; ◊ مِيزَانٌ لَا يَشِيلُ وَ لَا يَخِيسُ аниқ (тўғри) тарози

– خِيسٌ *кўп.* أَخْيَاسٌ (*йиртқич, ёввойи*) ҳайвон уяси (ини)

II خَيَّسَ (خيس) тилло, кумуш билан безамоқ, гул тикмоқ

– خَيْشٌ дағал каноп мато

– خَيْشَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) дағал каноп матонинг бир бўлаги; 2) чодир (*бадавийники*); 3) қоп

– مُخَيَّشٌ кимхоб, зарбоф

– خَيْشُومٌ *кўп.* خَيَاشِيمُ 1) бурун, тумшуқ; бурун тешиги (каваги); 2) ойқулоқ (*балиқ жабралари*)

I خَاطَ (خيط) (и) خِيَاطَةٌ тикмоқ; чатмоқ, ямамоқ; ~ الْجِرَاحَ الْجَرَّاحُ жарроҳ жароҳатни (ярани) тикди; II خَيَّطَ = I; V تَخَيَّطَ тикилган бўлмоқ

– خَائِطٌ тикувчи, чевар

– خَائِطَةٌ *кўп.* اتٌ тикувчи (чевар) аёл

– خِيَاطٌ нина

– خَيَّاطٌ тикувчи, чевар

– خَيَّاطَةٌ *кўп.* اتٌ — тикувчи (чевар) аёл; آلَةٌ ~ тикув машинаси, чок машинаси

– خِيَاطَةٌ тикиш; тикувчилик касби; مَاكِنَةُ (مَاكِنَة) الْـ~ (بِالرِّجْلِ, بِالْيَدِ, بِالْمُوتُورِ) тикув машинаси (*оёқ билан, қўл билан ишлайдиган, моторли*)

– خَيْطٌ *кўп.* أَخْيَاطٌ, خُيُوطَةٌ, خُيُوطٌ 1) эшилган (йигирилган) ип; الْخُيُوطُ الْاصْطِنَاعِيَّةُ التَّرْكِيبِيَّةُ синтетик сунъий тола; 2) ип; тола; الصِّنَّارَةِ ~ боғич; إِشْعَالِ الْبَارُودِ ~ бикфорд пилтаси (шнури); ~ الْقِنَّبِ чизимча, каноп ип; بَكَرَةُ الْـ~ ип ғалтаги; қармоқ ипи, ~ بَاطِلٌ шокул; ~ الْبِنَاءِ ёки ~ الشَّاغُولِ ўргимчак толаси, гирдоб; حَبَكَ الْـ~ фитна ипини тўқимоқ, фитна уюштирмоқ; ◊ خَيْطُ الْمُؤَامَرَةِ; الْأَوَّلِ مَعَ أَوَّلِ خَيْطُ الْفَجْرِ الْأَبْيَضِ ёки ~ тонгнинг биринчи шуълалари; ~ эрта тонгда; الْـ~ الْأَسْوَدُ خُيُوطُ النَّهَارِ тун қоронғуси, ғира-ширалиги; أَمَلٍ ~ умид учқуни

– خَيْطٌ *кўп.* خِيطَانٌ гала, тўда (*мас. чигирткалар*)

– خَيْطِيٌّ 1) ипга оид; 2) идан ясалган (тўқилган), илли

خُيَيْطٌ-кўп. اتٌ — толачалар

– مُخَيَّطٌ, مَخِيطٌ тикилган

– خِيَاطٌ = مِخْيَطٌ

– مِخْيَطَةٌ кўп. اتٌ — тикув машинаси

(خيف) خَيَّفَ II (*қаердандир*) узоқлашмоқ, кетмоқ (عَنْ)

– أَخْيَافٌ 1) келиб чиқиши турли хил (*одамлар ҳақида*); 2) она бир, ота бошқа (*фарзандлар ҳақида*); ~ إِخْوَةٌ она бир, ота бошқа ака-укалар

– أَخْيَفُ мн. خَيْفَاءُ кўп. خِيفٌ бир кўзи қора, иккинчиси кўк (*тойчоқ*)

(خيل) خَالَ I (а) خَيْلٌ ўйламоқ, ўзича тасаввур қилмоқ; إِخَالُ мен ўйлайман (أَخَالُ *дегандан кўра чиройлироқ*); II خَيَّلَ 1) (*от*) чоптирмоқ; 2) ақлини олмоқ, ақлдан оздирмоқ, довдиратмоқ, ҳаяжонга солмоқ; خُيِّلَ إِلَيْهِ унга туйилди (бўлиб кўринди); у ўйлади; III خَايَلَ мафтун қилмоқ, сеҳрламоқ; IV أَخَالَ (*к. учундир*) шубҳали (ноаниқ) бўлмоқ (عَلَى); V تَخَيَّلَ ўйламоқ, тасаввур қилмоқ; хаёлпарастликка берилмоқ, ўйлаб чиқармоқ; VI تَخَايَلَ 1) ўзини катта тутмоқ, кеккаймоқ, гердаймоқ; 2) кўз олдига келтирмоқ, тасаввур қилмоқ; (*кўзга бўлиб*) кўринмоқ, намоён бўлмоқ (بِعَيْنَيْهِ), туғилмоқ, юзага келмоқ (*фикрлар ҳақида*); VIII اِخْتَالَ = VI

– اِخْتِيَالٌ фахрланиш, кеккайиш; кибру ҳаво

– أَخْيَلُ[1] 1) ўзини катта тутадиган, кеккайган, кибрли

– أَخْيَلُ[2] кўп. أَخَايِلُ 1) кўққарға; 2) қизилиштон

– أَخْيَلُ[3] серхол, холи кўп

– تَخَيُّلٌ ўйлаш, тасаввур қилиш, хаёл қилиш

– تَخَيُّلاتٌ кўп. أَدَبِيَّةٌ ~ адабий (бадиий) образлар

– تَخَيُّلِيٌّ 1) фараз қилинган, тасаввурдаги; 2) *мат.* мавҳум

– خَالٌ[1] мағрурлик, ўзига ўта ишониб кетиш

– خَالٌ[2] хол, менг

– خَيَالٌ кўп. أَخْيِلَةٌ 1) хаёл, тасаввур, ўй; хом хаёл; орзу; утопия (*амалга ошмайдиган орзу*); رَكِبَ مَتْنَ الـ~ *маж.* хаёлпарастлик қилмоқ; 2) соя; шарпа; акс; тасаввурдаги қиёфа, тимсол; 3) *шунингдек.* الظِّلِّ ~ экранга соялар тушириб кўрсатиладиган томоша; 4) экинзордаги қўриқчи.

– خَيَّالٌ кўп. خَيَّالَةٌ[1] отлиқ, чавандоз; кавалериячи, отлиқ аскар

– خَيَّالَةٌ[2] кавалерия, отлиқ аскарлар

– خَيَالَةٌ кўп. اتٌ — 1) соя; шарпа; 2) кино; ◊ خَيَالاتٌ فِي النَّظَرِ кулимсираш

– خَيَالاتِيٌّ 1) соялга оид; الْمَسْرَحُ الـ~ соялар театри; 2) соялар театри артисти

– خَيَالِيٌّ 1. хаёлий, тасаввурдаги; фараз қилинган; الاِشْتِرَاكِيَّةُ الـ~ـةُ хаёлий (утопик) социализм; 2) хаёлпараст

– خَيْلٌ мн. кўп. خُيُولٌ 1) отлар; مَصْنَعُ الـ~ от заводи; 2) отлиқ аскар; 3) отлиқлар; عَلَى الـ~ отда; ~ وَ رَجْلٌ отлиқлар ва пиёдалар; سِبَاقُ الـ~ от пойгаси

– خَالٌ = خُيَلاءُ

– خَيْلُولَةٌ 1) хаёл қилиш, тасаввур; такаббурлик, кибр-ҳаво

– خَيْلِيٌّ отга оид

– مُخْتَالٌ кибрли, калондимоғ, такаббур

– مَخِيلٌ кўп. مَخَايِلُ, مَخَائِلُ 1) сифат, фазилат, хислат; 2) белги, аломат; مَخَايِلُ الاِهْتِيَاجِ ҳаяжон аломатлари (белгилари)

– مُخَيِّلَةٌ хаёл, ўй, тасаввур; هٰذَا مِنْ اِبْتِدَاعِ ~ـهِ бу унинг тасаввурлари меваси

(خيم) خَيَّمَ II 1) чодир ўрнатмоқ (тикмоқ); чодирда яшамоқ; ўрнатилмоқ (*тинчлик ҳақида*); қоплаб (ўраб) олмоқ (*қоронғулик ҳақида*); ўрамоқ (*н. нидир* عَلَى); ~ الْيَأْسُ فِي رُوحِهِ *маж.* у умидсизлик гирдобига ғарқ бўлди; V تَخَيَّمَ чодир тикмоқ; лагерга жойлашмоқ

– خَيَّامٌ чодир тикувчи уста, чодирчи, хайём, хаймадўз

– خِيمٌ 1) мойиллик, қобилияти борлик, қизиқиш; 2) мижоз, табиат, феъл-атвор; характер; 3) пинҳоний ўй-хаёллар; أَخَذَ ~ـهُ кимнидир синамоқ

– خَيْمَةٌ кўп. خِيَامٌ, خِيَمٌ чодир; павильон; бостирма

خِيَامٌ = خَيْمِيَّةٌ - кўп. خِيَمِيٌّ

– مُخَيَّمٌ кўп. اتٌ — лагерь

خِيَّةٌ кўп. اتٌ — сиртмоқ, ҳалқа, тузоқ

د

د (دَال) дол (*араб алифбосининг саккизинчи ҳарфи; абжадда - 4*)

د *қисқ.* الدُّكْتُور дан

ذَا *халқ.мз.* бу, шу, мана бу, мана шу; ذِى *мн.* бу, у, мазкур

دَاءٌ *қар.* دوا

دَاتُورَةٌ *бот.* бангидевона

دَارْوِينِيٌّ дарвинист, дарвинчи, дарвинизм тарафдори; الـ ~ـيَّة дарвинизм

دَاغٌ *кўп.* ~اتٌ — доғ; белги, тамға

دَالٌ дельта (*дарёнинг тармоқланган мансаби*); ~ النَّهْرِ дарё дельтаси

دَالْيَا *бот.* картошкагул, георгин

دَامَا шашка (*ўйин*); لَوْحَةُ الـ ~ шашка тахтаси; حَجَرُ الـ ~ шашка тоши; ~ صَلَعَ шашка дамкага чиқди

دَانٌ катта (йирик) марварид донаси, йирик дур

دَانَةٌ *кўп.* ~اتٌ — ядро, снаряд

دَانِقٌ *қар.* دنق

دَانِمَرْكِيٌّ 1. Данияга ва данияликларга оид; الـ ~ـيَّة данияликлар (дат) тили; حَرَكَاتٌ ~ـة *спорт.* спорт гимнастикаси; 2. даниялик

دَانْيَال *ат.от. мз.* Дониёл, Даниил

دَاوُدُ ёки دَاوُودُ *ат.от. мз.* Довуд

دَايَةٌ доя; доя кампир; акушер аёл, акушерка; (*шифохонада*) беморга қаровчи, касал боқувчи аёл

I دَأَبَ (а) دَأْبٌ, دُؤُوبٌ ғайрат билан (қизғин) ишламоқ, жон-жаҳд билан ишламоқ; (*бирор н. да*) қатъият кўрсатмоқ, қунт-матонат кўрсатмоқ (فى)

– دَائِبٌ жон-жаҳди билан ишловчи; 2) сабот-матонатли, қунтли, тиришқоқ; кетма-кет (бирин-кетин) содир бўладиган, пайдар-пай келадиган; الـ ~ انِ *ик. с.* кун ва тун

– دَأْبٌ 1) тиришиш, ғайрат қилиш; қунт; тиришқоқлик, қатъият, сабот; بِـ ~ қунт билан; кетма-кет, бирин-кетин; 2) одат, ўрганиш; ўзига хос хусусият, фазилат, хосса, хусусият; ~ـهُ السُّكْرُ у тузалмайдиган (ашаддий) пиёниста

– دَأَبٌ тиришиш, ғайрат қилиш; қунт; тиришқоқлик, қатъият, сабот

– دَؤُوبٌ меҳнатсевар; серҳафсала, серҳаракат, тиришқоқ, қунт билан ишлайдиган, ғайратли; саботли, қунтли

– دَئِبٌ = دَائِبٌ

دَأْدَاءُ қоп-қоронғу, зимистон (*тун ҳақида*)

دَأْمَاءُ денгиз

I دَبَّ (a/u) دَبِيبٌ 1) эмакламоқ, тўрт оёқлаб эмакламоқ; ~ فِى إِحْشَائِهَا қимирламоқ (*она қорнидаги бола ҳақида*), 2) секинлик билан жилмоқ, силжимоқ; أَكْذَبُ مَنْ ~ وَ دَرَجَ ўлик-тириклар ичида ... энг ёлғончиси (*сўзма-сўз*: қимирлаган ва ўтиб кетганларнинг ... энг ёлғончиси); كُلُّ مَنْ هَبَّ وَ ~ *қар.* هَبَّ; 3) (*қаергадир*) кирмоқ, ичкарига кирмоқ, ичига ўтмоқ (فِى); ~ فِى نَفْسِهِ бирор кимни қоплаб (эгаллаб) олмоқ, бирор кимнинг юрагига яширинча кириб олмоқ (*ҳис-туйғу, шубҳа, гумон ва ш. к. лар ҳақида*); 4) тақиллатмоқ; ~ عَلَى صَدْرِهِ ўз кўкрагига (кўксига) урмоқ; II دَبَّبَ ўткирламоқ, чархламоқ, қайрамоқ, ўткир қилмоқ

– دَابٌّ судралувчи

– دَابَّةٌ *кўп.* دَوَابُّ махлуқ, ҳайвон, жонивор; миниладиган жонивор, ҳайвон; *кўп.* иш ҳайвонлари; ~ الأَرْضِ *зоол.* термит, қирчумоли, ваҳма чумоли (*ёғоч зараркунандаси*)

– دُبٌّ *кўп.* دِبَبَةٌ айиқ; الـ ~ الأَبْيَضُ ёки الـ ~ القُطْبِيُّ оқ айиқ, қутб (шимол) айиғи; ~ الْبَحْرِ денгиз мушуги (*тюленнинг бир тури*); الـ ~ الأَكْبَرُ *астр.* Катта айиқ, Катта Етти оғайни (Дуббн акбар); الـ ~ الأَصْغَرُ *астр.* Кичик айиқ, Кичик Етти оғайни; رِجْلُ الـ ~ *бот.* айиқтовон (*ўсимлик*); شَجَرَةُ الـ ~ *бот.* дўлана (*дарахти*)

– دَبَّابٌ судралиб юрувчи

– دَبَّابَةٌ *кўп.* ~اتٌ — 1) танк; зирҳли автомобиль; ~ ثَقِيلَةٌ оғир танк; 2) даббоба, «тошбақа» (*қадимги қамал машинаси*)

– دَبَّةٌ *кўп.* دِبَابٌ қумли тепалик, қумтепа

– دُبَّةٌ *кўп.* ~اتٌ — урғочи айиқ

– دُبِّىٌّ айиққа оид

– دُوَيْبَةٌ, دُوَيِّبَةٌ *кўп.* ~اتٌ — кичкина (майда) ҳайвон

– دَبِيبٌ 1. судралувчи; 2. ўрмаловчи

– مَدَبٌّ *кўп.* مَدَابُّ сув оқиб келадиган ер; ўзан, дарё йўли

– مُدَبَّبٌ ўткирланган, чархланган; ўткир, кескир; учли; қиррали; ~ الذَّقَنِ чўзиқ (узунчоқ) ияк; ~ الأَنْفِ қирра бурун

دُبَّاخٌ тўнка-тўнка ўйини (*бир-бирининг устидан сакраб ўтиш ўйини*)

I دَبَجَ (у) دَبْجٌ 1) безамоқ, безатмоқ, ясатмоқ; 2) чиройли (ифодали) тил билан ёзмоқ; II دَبَّجَ 1) безамоқ, безатмоқ, ясатмоқ; 2) тузмоқ, ёзмоқ, ижод этмоқ, яратмоқ; 3) чиройли (ифодали) тил билан ёзмоқ

– دِيبَاجٌ ипак; кимхоб, зарбоф; зарварақ, қундал

– دِيبَاجَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) дебоча, кириш, чиройли (ифодали) тил билан ёзилган нарса; муқаддима; преамбула (*халқаро битимларнинг кириш қисми*), 2) *ад.* услуб, стил; 3) *кўч. м.* юз, бет; чеҳра; афт, башара; қиёфа; ~َانِ *ик. с.* икки янок, яноқлар

– مُدَبَّجٌ 1) ясатилган, безатилган, безанган; 2) ифодали, ёқимли тилда ёзилган

(دبح) II دَبَّحَ белни юқори кўтариб, бошни қуйи солмоқ; إِنَّهُ نَهَى أَنْ يُدَبِّحَ الرَّجُلُ فِي الرُّكُوعِ كَمَا يُدَبِّحُ الْحِمَارُ *ҳад.* эшак бошини қуйи солгани каби рукуда белни юқори кўтариб, бошни қуйи солишни у зот ман этганлар

دَبْدَبَ 1) вазмин қадам ташламоқ, топ-топ (*ёки* гурс-гурс) қадам ташлаб юрмоқ, депсиниб юрмоқ; депсинмоқ; тепмоқ; 2) учини чиқармоқ; ўткирламоқ, қайрамоқ, чархламоқ

– دَبْدَبَةٌ 1) депсиниш; тақиллаш; 2) ўткирлаш, чархлаш, қайраш

– دَبْدُوبَةٌ *кўп.* دَبَادِيبُ ўткир уч; уч, охир; чўққи; дам, тиғ, юз

I دَبَرَ (у) دُبُورٌ (у 1) (*бирор к. га, н. га*) орқасини ўгирмоқ; 2) кетмоқ, чекинмоқ; 3) ўтмоқ (*вақт ҳақида*); 4) ўлмоқ, ўтиб кетмоқ; ~ الرَّجُلُ одам вафот этди; ◊ ~تِ الرِّيحُ шамол ғарб томонга ўзгарди; II دَبَّرَ 1) уюштирмоқ, ташкил қилмоқ, чора-тадбирлар кўрмоқ; олдиндан тайёрлаб қўймоқ; (*хўжаликни*) юритмоқ, бошқармоқ; ~ أَمْرَهُ بِحَيْثُ ... у ишни шундай ташкил қилдики ...; 2) пухта ўйламоқ, чуқур ўйлаб кўрмоқ, чуқур мулоҳаза қилмоқ; 3) ўйлаб қўймоқ; яширинча (ғараз билан) бирор иш қилмоқ, атайлаб бирор кўнгилсиз ҳодисани уюштирмоқ; макр қилмоқ, ҳийла-найранг ишлатмоқ; ~ تُهْمَةً туҳмат тўқимоқ, туҳмат ўйлаб топмоқ; ~ مَكِيدَةً панд (фириб) бермоқ; III دَابَرَ курашмоқ, кураш олиб бормоқ; қаршилик кўрсатмоқ, қарши турмоқ; IV أَدْبَرَ (*к. гадир, н. гадир*) орқасини ўгирмоқ; орқага чекинмоқ, (*қаердандир*) кетмоқ (عَنْ); V تَدَبَّرَ 1) ўйламоқ, фикр юритмоқ, мулоҳаза қилмоқ; муҳокама қилмоқ, текширмоқ, яхшилаб қараб (кўриб) билмоқ; 2) эҳтиёткорлик билан иш тутмоқ; (*н. нидир*) ўйлаб топмоқ, ўйлаб чиқармоқ; ~ فِي النَّفَقَةِ иқтисод қилмоқ, тежамоқ; VI تَدَابَرَ бир-бирига душман бўлмоқ; бир-бири билан келиша олмаслик; X اسْتَدْبَرَ 1) (*к. гадир, н. гадир*) орқасини ўгирмоқ; тескари ўгирилмоқ, юзини тескари ўгирмоқ; 2) чекинмоқ; ~ هَارِبًا қочиб қолмоқ, тум-тарақай қочмоқ

– إِدْبَارٌ чекиниш, кетиш

– تَدْبِيرٌ[1] *кўп.* تَدَابِيرُ 1) тузилиш; бошқариш; юритиш (*мас., хўжаликни*); الـ~ الْمَنْزِلِيُّ рўзғор; 2) тежамкорлик; тежаб-тергаш; 3) тадбир, чора; иш усули, тарзи; تَدَابِيرُ الْحِيطَةِ (*эҳтиёткорлик*) чоралари (тадбирлари); إِتَّخَذَ التَّدَابِيرَ ... ...нинг чора-тадбирларини кўрмоқ

– تَدْبِيرٌ[2] қулни сиртдан озод этиш

– دَابِرٌ 1. 1) охирги, сўнгги; 2) ўтган, тамом бўлган, тугаган; ذَهَبَ ~ كَأَمْسِ *маж.* йўқолмоқ, йўқ бўлмоқ; 2. *кўп.* دَوَابِرُ 1) қолдиқ; قَطَعَ ~ هُمْ ҳаммасини охиригача ўлдирмоқ (йўқ қилмоқ); 2) илдиз

– دَابِرَةٌ *кўп.* دَوَابِرُ (*қушлардаги*) пих

– دَبَارٌ ҳалокат

– دِبَارٌ : زَيْدٌ يَأْتِي الصَّلَاةَ ~ًا Зайд намозга вақти ўтганидан кейин киришади

– دُبَارَةٌ 1) ип, боғич, чизимча, канол, канол ип, арқон; 2) алдаш, фириб (панд) бериш; алдов; ҳийла-найранг, макр, лўттибозлик

– دُبُرٌ, دُبْرٌ *кўп.* أَدْبَارٌ 1) орқа томон, сирт, орқа тараф; مِنْ ~ орқадан; فِي ~ِهِ бирор кишининг изидан, орқасидан; 2) думба; وَلَّى ~ـهُ тум-тарақай қочмоқ; وَلَّى الْأَدْبَارَ чекинмоқ, қочмоқ; أَلْقَى ~ أُذُنَيْهِ بِنَصَائِحَ маслаҳатларга қулоқ солмаслик, маслаҳатларни қулоғининг бу ёғидан кириб, у ёғидан чиқиб кетиши

– الـ~: دَبَرَانُ *астр.* Алдебаран (*Савр юлдуз туркумининг 1-катталикдаги юлдузи – алфаси, ранги қизил, кузда ва қишда кўринади*)

– دَبْرٌ *кўп.* دُبُورٌ, أَدْبُرٌ уя, кўч, оила (*ариники*)

– دَبْرَةٌ[1] ари; қовоқ ари, қизил ари

– دَبْرَةٌ[2] *кўп.* دِبَارٌ мағлубият; тақдирнинг бевафолиги (ўзгарувчанлиги, хиёнати)

– دَبَرِيٌّ сўнгги, охирги; кечиккан, вақти ўтган, кеч; орқадаги; رَأْيٌ ~ кечикиб келган фикр

– دَبُورٌ ғарбий шамол

– دَبُّورٌ *кўп.* دَبَابِيرُ 1) ари; қовоқ ари, қизил ари; 2) юлдузча (*иқтибосларни ажратиш, фарқлаш белгиси*)

– دَبُّورَةٌ 1) (*ғишт терувчи уста ишлатадиган*) болға; فِرْقَةُ الـ~ қояларда портлатиш ишларини олиб борадиган ишчилар бўлинмаси; юлдузча (*иқтибосларни ажратиш, фарқлаш белгиси*)

– دَبِيرٌ орқадаги нарса; ◊ لَا يَفْرِقُ بَيْنَ قَبِيلِهِ وَ ~ـهِ у қип-қизил аҳмоқ (*сўзма-сўз:* у ўз олди ва орқасини фарқлай олмайди)

– دُبَارَةٌ = دُوبَارَةٌ

– مُدَبَّرٌ олдиндан тайёрлаб қўйилган

– مُدَبِّرٌ 1. тежамкор, аяб (тежаб) ишлатадиган, режали; 2. ташкилотчи, уюштирувчи; хўжалик ишларини бошқарувчи, хўжалик мудири; хўжаликда омилкор (тежамкор) одам, эконом (хўжалик бошлиғи); бошлиқ, раҳбар; ~ الْمَكَايِدِ фитначи, куткучи, ғаламис

(دبس) II دَبَّسَ 1) қадамоқ (*мас., нишонни*): ~ الْأَوْرَاقَ қоғозларни бириктирмоқ, маҳкамламоқ (*қисқич билан*); 2) қуюқ шиннига (қиёмга) айлантирмоқ

– دَبَّاسٌ асал, шинни, қиём сотувчи

– دَبَّاسَةٌ *кўп.* اتٌ — қисқич (*скрепка*)

– دِبْسٌ қуюқ шинни, қиём

– دَبُّوسٌ кўп. دَبَابِيسُ 1) тўғнағич, брошка; إِنْكلِيزِيٌّ ~ инглиз тўғнағичи; الرَّسْمِ ~ канцелярия қисқичи (*скрепка*); الشَّعْرِ ~ соч тўғнағич, шпилка; الْغَسِيلِ ~ ювилган кирларни илиш қисқичи; 2) йўғон таёқ, сўйил, тўқмоқ, гаврон

– مَدْبَسَةٌ кўп. مَدَابِسُ тўғнағич учун ёстиқча

دَبَشٌ эски-туски, лаш-луш, латта-путта; ахлат, чиқинди

– دَبْشٌ шағал (майдаланган тош ёки ғишт); харсанг; قِطْعَةُ الـ~ йирик тош, чағиртош, йўлга ётқизиладиган тош

دَبْشَكٌ қўндоқ; الْبُنْدُقِيَّةِ ~ милтиқ қўндоғи

I دَبَغَ (а) دَبْغٌ (*терини*) ошламоқ, (*терига*) ишлов бермоқ; VII انْدَبَغَ ошланмоқ

– دَبَّاغٌ ошловчи, ишлов берувчи

– دِبَاغَةٌ ошлаш

– دِبْغٌ кўп. أَدْبَاغٌ ёки دِبْغَةٌ кўп. دِبَغٌ тери ошланадиган модда

– مَدْبَغَةٌ кўп. مَدَابِغُ тери ошлайдиган жой; тери ошлаш заводи, кўнчилик корхонаси

I دَبِقَ (а) دَبَقٌ (*бирор н. га*) ёпишмоқ, ёпишиб қолмоқ (بِ); II دَبَّقَ 1) (*қушларни елим ёрдамида*) ушламоқ, тутмоқ; 2) (*н. нидир*) топмоқ, излаб (ахтариб ёки бирор йўл билан) қўлга киритмоқ (عَلَى *ёки туш. к.*); V تَدَبَّقَ (*елимга ёпишиб қолиб*) ушланмоқ, тутилмоқ (*қушлар ҳақида*); 2) (*н. нидир*) ўзи учун топмоқ, излаб қўлга киритмоқ; VII انْدَبَقَ ёпишмоқ, ёпишиб қолмоқ

– دَابُوقٌ, دِبْقٌ кўп. أَدْبَاقٌ елим (*қуш тутиш учун*)

– دَبِقٌ 1) ёпишқоқ, елимшак, ширадор; 2) ёпишадиган, ёпишиб қоладиган

– دِبْقٌ *бот.* (оқ) омела (*дарахтларга ёпишиб, чирмашиб яшайдиган доим яшил бута*)

– دَبْقَةٌ ишқибозлик, қизиқиш, иштиёқ, ҳавас, майл, (кучли) одат

I دَبَكَ (и) دَبْكٌ 1) оёқ билан тақиллатмоқ; 2) дабка рақсига ўйинга тушмоқ

– دَبْكَةٌ 1) тақиллаш; шовқин; 2) *шунингдек.* رَقْصُ الـ~ дабка (*ливанча рақс*)

I دَبَلَ (у, и) دَبْلٌ ўғитламоқ, ўғит солмоқ; تْهُمُ الدُّبَيْلَةُ ~ уларнинг бошига фалокат тушди

– دُبَالٌ кўп. أَدْبِلَةٌ ўғит, гўнг, чиринди

– دَبْلٌ кўп. دُبُولٌ 1) сой, анҳор, ариқ, жилға; 2) *мед.* бубон (*лимфа безларининг шишуви – қўлтиққа, чов орасига без келиши*)

– دَبْلَانٌ оқ чит

– دِبْلَةٌ кўп. دِبَلٌ ҳалқа, узук; *шунингдек.* الزَّوَاجِ ~ никоҳ узуги

– دُبَيْلَةٌ фалокат, бахтсизлик, офат

دَبْلَجَ *кино.* дубляж (*фильмни бир тилдан иккинчисига таржима*) қилмоқ

– دُبْلَاجٌ дубляж қилинган фильм

– دَبْلَجَةٌ дубляж қилиш, дубляж

دِبْلُومٌ, دِبْلُومَةٌ кўп. اتٌ — диплом; аттестат

– دِبْلُومَاتِيٌّ, دِبْلُومَاسِيٌّ, دِيبْلُومَاسِيٌّ кўп. دَبَالِسَةٌ 1. дипломатия ва дипломатларга оид, дипломатик; مُحَرَّرٌ ~ дипломатик шарҳчи; 2. дипломат

– دِبْلُومَاسِيَّةٌ дипломатия (*ҳукуматнинг халқаро муносабатларда тутган йўли ва фаолияти*); дипломатия ва дипломатларга оид, дипломатик

دُبَّاءٌ *жам.* ошқовоқ

– دَبًى *жам.* ёш (кичик) чигирткалар

– دَبَاةٌ кўп. دَبَيَاتٌ ёш (кичик) чигиртка

I دَثَرَ (у) دُثُورٌ ўчмоқ, ўчиб (йўқ бўлиб) кетмоқ, йўқолмоқ; эскирмоқ, истеъмолдан чиқмоқ; II دَثَّرَ 1) артмоқ, ўчирмоқ, артиб (ўчириб) ташламоқ; 2) ҳалок қилмоқ, нобуд қилмоқ; 3) ёпмоқ, қопламоқ бекитмоқ, ёпиб (бекитиб) қўймоқ, ўрамоқ, ўраб (чулғаб) қўймоқ; V تَدَثَّرَ ёпинмоқ, ўранмоқ, бурканмоқ, (*н. билан дир*) ўралмоқ (فِى, بِ); V تَدَاثَرَ = I; VII انْدَثَرَ 1) ўчирилмоқ, йўқолмоқ, мавжуд бўлишни бас қилмоқ; 2) бутунлай ўчмоқ, батамом сўнмоқ; 3) босиб ўтмоқ, орқада қолдирмоқ; халос бўлмоқ; тамом бўлмоқ; 4) эскирмоқ; кексаймоқ, қаримоқ

– انْدِثَارٌ 1) йўқолиш, йўқ бўлиш; мавжуд бўлишни бас қилиш; 2) бутунлай ўчиш, батамом сўниш; 3) эскириш; кексайиш, қариш

– دَاثِرٌ 1) йўқолган, йўқ бўлиб кетган; 2) эскирган; кексайган, қариган

– دِثَارٌ кўп. دُثُرٌ устки кўйлак; ёпқич; аёлларнинг енгил халати

– دَثْرٌ бойлик; тўкин-сочинлик

– دُثُورٌ йўқолиш, йўқ бўлиш, ҳалок бўлиш; аннагляция (*зарра ва антиларнинг тўқнашуви оқибатида уларнинг бошқа заррага айланиши*); *биол.* метаболизм (*тирик ҳужайраларда содир бўладиган кимёвий реакциялар мажмуи*)

(دجّ) II دَجَّجَ: بِالسِّلَاحِ ~ тиш-тирноғигача қуролланмоқ; V تَدَجَّجَ: بِالسِّلَاحِ ~ тиш-тирноғигача қуролланмоқ

– دَاجٌّ кўп. ёрдамчилар, дастёрлар

– دُجٌّ қораялоқ

– دَجَاجٌ *жам.* уй паррандалари; товуқлар; الْهِنْدِ ~ *ёки* الْحَبَشِ ~ куркалар; الْوَادِي ~ *ёки* السُّودَانِ ~ *ёки* فِرْعَوْنَ ~ цесаркалар (*товуқсимонлар туркумидаги паррандалар*); الْأَرْضِ ~ лойхўраклар; الْغَابَةِ ~ ўрмон лойхўраклари, якантовуқлар

– دَجَاجَةٌ кўп. اتٌ — товуқ, الـ~ ◊ *астр.* осмоннинг шимолий яримшарига жойлашган салибсимон юлдузлар туркуми

– دَجَاجِيٌّ 1. товуққа оид; 2. уй паррандаларини сотувчи киши

– دُجَّةٌ тим қоронғулик, зимистон, зим-зиёлик

– دَجُوجِيٌّ қоронғу; қоронғулик (зулмат) босган; أَسْوَدُ ~ тундай қоп-қора

– دَيْجُوجٌ қоронғу, зулумот

– مُدَجَّجٌ :1 ~ بِالسِّلَاحِ тиш-тирноғигача қуролланган; ~ بِاللَّحْمِ وَالشَّحْمِ гўштли ва семиз; 2. *зоол.* қораялоқ (*қуш*)

I دَجِرَ (*а*) دَجَرٌ хижолат бўлмоқ, қийин аҳволда қолмоқ, саросима бўлмоқ, шошиб қолмоқ

– دَيْجُورٌ 1. қоронғулик, 2. қоронғу; ~ لَيْلَةٌ қоронғу тун

I دَجَلَ (*у*) دَجْلٌ алдамоқ, ёлғон гапирмоқ; II دَجَّلَ 1) бўямоқ, ранг бермоқ, зарҳалламоқ; ~ الْأَرْضَ ерни ўғитламоқ; 2) (*к. нидир*) алдамоқ (عَلَى)

– دَجَالٌ ўғит

– دَجَّالٌ[1] *кўп.* دَجَاجِلَةٌ дажжол; алдамчи, ёлғончи; товламачи, фирибгар, лўттибоз; ~ طَبِيبٌ товламачи (ёлғон) табиб, лўттибоз табиб; ◊ ~ الـ *ёки* الْمَسِيحُ الـ~ дажжол; иблис

– دَجَّالٌ[2] 1) суюқ олтин; 2) юпқа зарварақ

– دُجَالَةٌ елим, қатрон, смола

– دَجْلٌ алдаш, фириб бериш; алдамчилик, фирибгарлик, лўттибозлик

I دَجَنَ (*у*) دُجُونٌ 1) қўлга ўргатилган бўлмоқ, хонакилаштирилган бўлмоқ; 2) қора бўлмоқ, қорамтир бўлмоқ; II دَجَّنَ ўргатмоқ, қўлга ўргатиб олмоқ, хонакилаштириб олмоқ; III دَاجَنَ хушомад (лаганбардорлик) қилмоқ, тилёғламалик қилмоқ; илтифот (меҳрибонлик) билан таъсир қилмоқ; IV أَدْجَنَ қоп-қоронғу бўлмоқ (*тун ҳақида*)

– أَدْجَنُ *мн.* دَجْنَاءُ *кўп.* دُجْنٌ қоронғу, зим-зиё, зимистон

– دَاجِنٌ *кўп.* دَوَاجِنُ 1. ўргатилган, қўлга ўргатилган, хонакилаштирилган; 2. уй ҳайвони; уй паррандаси; الْحَيَوَانَاتُ الـ~ةُ уй ҳайвонлари; الطُّيُورُ الـ~ةُ уй паррандалари; تَرْبِيَةُ الدَّوَاجِنِ паррандачилик

– دَجْنٌ *кўп.* أَدْجَانٌ، دُجُونٌ 1) кучли ёмғир, жала; 2) булутнинг осмонни қоплаб олиши; يَوْمُ ~ булутли кун

– دَجْنَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — йўғон таёқ, сўйил, тўқмоқ, гаврон

– دُجْنَةٌ қоронғулик, зим-зиёлик, зимистон

– دُجُنَّةٌ ёмғирсиз қора булут; يَوْمُ ~ булутли кун

– مُدَجَّنٌ ўргатилган, қўлга ўргатилган, хонакилаштирилган; ◊ الْمُدَجَّنُونَ *тар.* Испанияда қолиб кетиб, X-XII асрлардаги реконкиста -озодлик ҳаракатидан сўнг христианликни қабул қилган араблар

I دَجَا (دَجْو) (*у*) دَجْوٌ 1) қоронғу бўлмоқ, зим-зиё бўлмоқ, зимистон ўлмоқ; 2) тарқалмоқ, ёйилиб (кенгайиб) кетмоқ; ~ الْإِسْلَامُ ислом дини кучга тўлиб, ҳамма томонни қамраб олди; III دَاجَى 1) тилёғламалик (икки-юзламачилик, мунофиқлик) қилмоқ, риёкорларча иш тутмоқ, хушомадгўйлик қилмоқ; 2) бекитмоқ, яширмоқ, яширин сақламоқ (*қаҳр-ғазабни*); IV أَدْجَى = I; V تَدَجَّى = I

– دَاجٍ *мн.* دَاجِيَةٌ қоронғу, қоронғулик (зулмат) босган, зимистон, зим-зиё; ~ مُسْتَقْبَلٌ зимистон келажак

– دَجْوَةٌ тим қоронғулик, зимистонлик, зулмат

– دُجًى = دَجْوَةٌ

– دَيَاجِي = دَجْوَةٌ: ~ اللَّيْلِ туни қоронғулик, тун қоронғулиги

– مُدَاجَاةٌ хушомадгўйлик қилиш, мулозамат қилиш, ялтоқланиш

I دَحَّ (*а/и*) دَحٌّ яширмоқ, бекитмоқ

(دَحْدَحَ) تَدَحْدَحَ оқсоқланмоқ, судралмоқ, каловланиб (оқсаб-оқсаб) зўрға юрмоқ, оёқларни судраб (аранг, битта-битта) қадам босмоқ

– دَحْدَحٌ *кўп.* دَحَادِحُ *ёки* دَحْدَاحٌ *кўп.* دَحَادِيحُ пакана, паст бўйли, бўйи паст, миқти, бақалоқ

دَحْدَرَ думалатиб (ғилдиратиб) туширмоқ, пастга қулатмоқ; تَدَحْدَرَ йиқилмоқ, ағдарилмоқ, пастга қуламоқ

– دَحْدَرَةٌ думалатиб (ғилдиратиб) тушириш

– دُحْدُورَةٌ *кўп.* دَحَادِيرُ қиялик, ёнбағир, нишаб

– دُحْدَيْرَةٌ *кўп.* ـَاتٌ = دُحْدُورَةٌ

I دَحَرَ (*а*) دَحْرٌ، دُحُورٌ 1) мағлубиятга учратмоқ, яксон (тор-мор) қилмоқ, енгмоқ; 2) *мажҳ.* мағлубиятга учрамоқ; 3) қувмоқ, ҳайдамоқ, узоқлаштирмоқ; VII اِنْدَحَرَ яксон (тор-мор) қилинган бўлмоқ, енгилган бўлмоқ, мағлубиятга учрамоқ

– اِنْدِحَارٌ мағлубият, енгилиш

– اِنْدِحَارِيٌّ таслимчи, мағлубиятчи, таслим бўлиш (мағлуб бўлиш) тарафдори

– اِنْدِحَارِيَّةٌ таслимчиликка (мағлубиятчиликка) оид

– مَدْحُورٌ енгилган, тор-мор этилган

دَحْرَجَ думалатмоқ, пастга туширмоқ; تَدَحْرَجَ думалаб (ғилдираб) тушмоқ, пастга тушмоқ

– دَحْرَجَةٌ ўраш, юмалоқлаш; думалатиб (ғилдиратиб) тушириш; думалаб (сирпаниб) тушиш

– دُحْرِيجٌ *жам.* хашаки нўхат (вика)

– مُدَحْرَجٌ юмалоқ, думалоқ

I دَحَسَ (*а*) دَحْسٌ маддаламоқ, йирингламоқ, фасод боғламоқ (*бармоқ, тирноқ ҳақида*)

– دَاحِسٌ، دَاحُوسٌ *мед.* милкак (*тирноқ остининг яллиғланиб йиринга боғлаши*)

I. دَحَشَ (*а*) دَحْشٌ итариб-итариб киргизмоқ, ниқтаб-ниқтаб тиқмоқ, ниқталамоқ; VII اِنْدَحَشَ куч билан киргизилган бўлмоқ; куч билан суқилиб кирмоқ, тиқилиб-суқилиб кириб олмоқ, сиқилишиб (тиғизланиб) кирмоқ

I دَحَضَ (*а*) دَحْضٌ 1) рад қилмоқ, нотўғрилигини исбот қилмоқ; لَا يُدْحَضُ *мажҳ.* рад (инкор) қилиб бўлмайдиган, шак-шубҳасиз; 2)

сирғалмоқ, тойилмоқ; ~تْ رِجْلُهُ оёғи тойиб кетди; II دَحَّضَ = I: IV أَدْحَضَ 1) = I: 2) тойдирмоқ, сирғатмоқ

– دَحْضٌ рад этиш, раддия; ... لاَ يُقْبَلُ الـ~ أَنَّ ... шуни рад этиш мумкин эмаски, ... دَاحُولٌ кийикка қўйилган ёғоч тузоқ (*овда*)

I دَخَمَ (*а*) دَخْمٌ итармоқ, сурмоқ

I دَحَى (*а*) دَحْيٌ думалатмоқ (*мас., соққани*); 2) текис қилмоқ, (*йўлни босиб ёки шиббалаб*) текисламоқ

– أُدْحِيٌّ : ~ النَّعَامَةِ туяқушнинг бола очадиган уяси

– دِحْيَةٌ : ~ الْكَلْبِيُّ *ат.от. мз.* Диҳятул калбий (*Жаброил алайҳиссалом Муҳаммад алайҳиссалом ҳузурларига шу киши қиёфасида тушар эдилар*)

– مِدْحَاةٌ *кўп.* مَدَاحٍ соққача, шарик, шарча (*ўйин учун*); 2) тех, ғалтак машина (*ер текислайдиган ва тиғизлайдиган машина*); каток

– مَدْحَى : ~ النَّعَامَةِ туяқушнинг тухум қўйган уяси

دُخٌّ тутун

I دَخَرَ *қар.* ذَخَرَ

دِخْرِيصٌ *кўп.* دَخَارِيصُ ёқа; ~ الْقَمِيصِ кўйлак (сорочка) ёқаси

دُخَسٌ дельфин

I دَخَلَ (*у*) دُخُولٌ 1) кирмоқ; 2) (*қаергадир*) суқилиб кирмоқ (فِى); 3) (*қаергадир*) кирмоқ, қадам қўймоқ (*туш. к. ёки* فِى); (*н. нидир*) асосий қисми бўлмоқ, (*қайгадир*) киритилган, қўшилган бўлмоқ (فِى); ~ الْجَمْعِيَّةَ жамоага аъзо бўлмоқ; ~ الْـ جَامِعَةَ университетга ўқишга кирмоқ; ~ مَعَهُ فِى عَلَى عَامِهِ الْعَاشِرِ у ўн ёшга кирди; مُفَاوَضَاتٍ бирор ким билан музокараларга киришмоқ; 4) (*к. никигадир*) кирмоқ (عَلَى), (*к. нингдир*) олдига келмоқ (عَلَى); 5) (*к. нидир*) киргизмоқ, киритмоқ, олиб кирмоқ, дохил қилмоқ, бошлаб кирмоқ (بِ); ◊ ~هُ الشَّكُّ унда шубҳа пайдо бўлди; ~تِ الْعِبَارَةُ عَلَيْهِ بِالتُّرْكِيِّ у ҳеч нима тушунмади (*сўзма-сўз:* ибора унга туркча айтилгандай бўлиб туюлди); دُخِلَ فِى عَقْلِهِ мажҳ. унинг ақли (*мияси*) айниб қолди; ~ عَلَى زَوْجَتِهِ эр-хотинлик вазифаларини бажаришга киришмоқ; ~ قَيْدَ الْخِدْمَةِ (الْعَمَلِ) ишга тушмоқ (*мас., завод ҳақида*); II دَخَّلَ 1) киритмоқ, қўшмоқ; 2) жойлаштирмоқ, жойламоқ (*билим юртига*); ~ ـهُ أَبُوهُ فِى الْمَدْرَسَةِ ота уни мактабга жойлади (берди); III دَاخَلَ қўшилиб (аралашиб) кетмоқ, аралашмоқ; 2) аралаштирмоқ, қўшмоқ; 3) қамраб (эгаллаб) олмоқ (*хоҳиш, истак ҳақида*); пайдо бўлмоқ, туғилмоқ (*шубҳа ҳақида*); ~هُ بِالشَّكِّ бирор кимда шубҳа уйғотмоқ; IV أَدْخَلَ киритмоқ, олиб кирмоқ, ташиб келтирмоқ, қўшмоқ; ◊ ... ~ فِى الْأَذْهَانِ أَنَّ ... ни миясига қуймоқ; V تَدَخَّلَ 1) аралашмоқ, сўзламоқ (*мас. музокарада*); 2) (*асосий қисм, бўлак сифатида*) кирмоқ; VI تَدَاخَلَ 1) бошқалар билан бирга бирга кирмоқ; 2) орага тушмоқ, ўртага тушмоқ; 3) пайдо бўлмоқ, туғилмоқ (*шубҳа, гумон ва ҳ. к. лар ҳақида*); 4) биргаликда кирмоқ, бир-бирига кирмоқ; (*н. гадир*) аралаштирмоқ, (*н. нидир*) қўшмоқ, қўшиб қўймоқ (فِى); 5) чатишиб (чирмашиб) кетмоқ, ўрилмоқ; қисман тўғри (мос) келмоқ; VIII اِدَّخَلَ = I

– إِدْخَالٌ киритиш; ташиб келтириш; (*бирон-бир рўйхатга*) киритиш; (*бирон-бир рўйхатга*) қўшиб қўйиш

– أَدْخَلُ қулайроқ, муносиброқ, лойиқроқ

– تَدَاخُلٌ 1) (*бировнинг ишига*) аралашиш; интервенция (*ўзга давлат ерига қурол, куч билан бостириб кириш, унинг ички ишларига зўравонлик билан аралашиш*); 2) бир-бирига ўтиш; бир-бирига сингиш (киришиш); қисман тўғри келиш; *физ.* ўтказувчанлик, ўтказиш қобилияти; интерференция (*товуш, ёруғлик ва ҳ. к. тўлқинларининг устма-уст келганда, қўшилганда бир-бирини кучайтириши ёки сусайтириши*)

– تَدَخُّلٌ дахл қилиш, аралашиш; интервенция, босқинчилик; عَدَمُ الـ~ فِى الْأُمُورِ الدَّاخِلِيَّةِ ички ишларга аралашмаслик; الـ~ الْمُسَلَّحُ қуролли интервенция

– دَاخِلٌ 1. 1) кирувчи; 2) ички, ичкаридаги, ичидаги; 2. ички томон, ~ هُ бирор нимaнинг ичи; ~ ظَرْفٍ конвертда; مِنَ الـ~ ичкаридан; ~ اً а) ичига, ичкарига, ичкари томонга; б) ичида, ичкарида; ўртасида, орасида

– دَاخِلَةٌ *кўп.* دَوَاخِلُ 1) ички, ичкаридаги (қаъридаги); *кўп.* (*мамлакатдаги*) ички вилоятлар; 2) ички кечинма

– دَاخِلِيٌّ дохилий, ички, ичкаридаги; تِجَارَةٌ ~ـةٌ ички савдо; حَرْبٌ ~ـةٌ ички урушлар, фуқаролар (*гражданлар*) уруши; طَالِبٌ ~ـةٌ مِلاَحَةٌ ~ интернатда ўқийдиган талаба; ~ дарё кемачилиги; الـ~ـةُ وِزَارَةُ الـ~ـةِ *ёки* مَدْرَسَةٌ ~ـةٌ *қар.* مَدْرَسَةٌ ; ички ишлар вазирлиги

– دَاخِلِيَّةٌ ички томон, ич, ичкари; дохилият; ~ الْبِلاَدِ мамлакатнинг ички вилоятлари

– دَخْلٌ[1] *кўп.* دُخُولٌ 1) фойда, кирим, даромад; الـ~ الْقَوْمِيُّ (الْوَطَنِيُّ) миллий даромад; دُخُولٌ ثَابِتَةٌ собит (ўзгармас, барқарор) даромадлар; ضَرِيبَةُ الـ~ даромад солиғи; صَاحِبُ الـ~ судхўр, рантье; أَصْحَابُ الدُّخُولِ الْكَبِيرَةِ катта (кўп) фойда олувчилар (кўрувчилар); 2) аралашиш, дахл қилиш; 3) дахлдорлик, алоқадорлик; كَانَ لَهُ ~ فِى هَذَا الْأَمْرِ у бу ишга дахлдор; وَمَا ~هُ فِى هَذَا؟ унинг бунга қандай дахли бор?; 4) шубҳа, гумон; ◊ دَخْلَكَ! марҳамат! бемалол!

– دَخْلٌ[2] 1) айб, нуқсон; 2) шубҳа

– دَخَلٌ 1) ақлнинг хираланиши, эснинг оғиши; 2) нуқсон, қусур, айб, камчилик, иллат

– دَخْلَةٌ[1], دِخْلَةٌ яширин (махфий) ниятлар (фикрлар); ният, ўй, хаёл, фикр; طَاهِرُ الـ~ тоза (соф) виждонли

– دَخْلَةٌ[2], دُخْلَةٌ кириш йўли; ◊ لَيْلَةُ الـ~ никоҳнинг биринчи кечаси

– دُخَّلَةٌ *зоол.* қорамтир (кулранг) патли сайроқи қушча

– دُخُولٌ 1) кириш йўли; رَسْمُ الـ~ четдан келтирилган мол солиғи; 2) кириш; 3) ичига кириш

– دُخُولِيَّةٌ шаҳар (га кириш) божи

– دَخِيلٌ кўп. دُخَلَاءُ 1. 1) чет киши, бегона, ёт, ўзга; 2) ҳомийликдан фойдаланувчи; 2. 1) келгинди (мусофир, бегона) одам; 2) *грам.* (*араб тилига*) четдан кирган сўз; ◊ دَخِيلَكَ! марҳамат!, бемалол!; كَانَتْ ~ـةً فِي كُلِّ بَيْتٍ у қиз ҳар бир уйга бемалол кириб-чиқаверарди, у қиз ҳар бир хонадонга азиз эди

– دَخِيلَةٌ кўп. دَخَائِلُ яширин маъно (мазмун), сир; ~ نَفْسِي менинг ички сирим; دَخَائِلُ الْمَسْأَلَةِ (الْأَمْرِ) масаланинг (ишнинг) ички жиҳати (моҳияти)

– مُتَدَاخِلٌ 1) қўшиб қорилувчи, қориштирилувчи; 2) чуқурлашувчи

– مُتَدَخِّلٌ 1. қўшиб қорилувчи, қориштирилувчи; 2. интервент.

– مُدَاخَلَةٌ мудохала, аралашиш

– مَدْخَلٌ кўп. مَدَاخِلُ 1) кириш, ўтиш йўлаги; эшик; подъезд (*бинога кириладиган катта асосий эшик*); 2) кириш, муқаддима, сўз боши; 3) ҳаракат тарзи, юриш -туриш

– مَدْخُولٌ 1. одатдагидай бўлмаган, одатдан (нормадан) ташқари; ~ فِيهِ сохталаштирилган, қалбакилаштирилган; ~ الضَّمِيرِ нопок виждон; 2. кўп. مَدْخُولَاتٌ, مَدَاخِيلُ даромад, кирим

دَخْمَسَ алдамоқ

– دَخْمَسَةٌ алдов, алдамчилик

I دَخَنَ (*a*) دَخَنٌ 1) тутамоқ, буруқсимоқ, тутун ҳиди келмоқ; II دَخَّنَ 1) (*тамаки*) чекмоқ; ~ الْحَشِيشَ наша чекмоқ; ~ السِّيجَارَةَ сигарета (папирос) чекмоқ; 2) (*гўштни, балиқни*) дудламоқ; 3) тутатмоқ (*мас., ўсимликни туш. к. ёки* عَلَى); IV أَدْخَنَ тутун чиқармоқ, тутамоқ, буруқсимоқ; VIII اِدَّخَنَ = I

– أَدْخَنُ *мн.* دَخْنَاءُ кўп. دُخْنٌ кулранг, сурма ранг, кўкиш; қора рангли

– تَدْخِينٌ 1) чекиш; أُوضَةُ الـ~ чекиш хонаси; 2) дудлаш; 3) тутун билан дудлаш, тутатиш

– دَاخِنٌ тутаётган; тутунли

– دَاخِنَةٌ кўп. دَوَاخِنُ мўри

– دَخَاخِنِيٌّ кўп. دَخَاخِنِيَّةٌ тамаки сотувчи, тамакифуруш

– دُخَانٌ кўп. أَدْخِنَةٌ, دُخَّانٌ, دَوَاخِنُ 1) тутун, ис, буғ; لَا ~ بِلَا نَارٍ وَلَا خَبَرَ بِلَا أَصْلٍ мтл. олов бўлмаса, тутун бўлмайди; асоссиз миш-миш бўлмайди (*шамол бўлмаса, дарахтнинг учи қимирламайди*); 2) тамаки

– دَخَنٌ тутун

– دُخْنٌ тариқ

– دُخْنَةٌ кулранг, сурма рангли; қора ранг

– دَخِينَةٌ кўп. ـاتٌ — папирос

– مُدَخِّنٌ чекувчи

– مَدْخَنَةٌ кўп. مَدَاخِنُ (*уй, паровоз ва ш. к. лардаги*) мўри, дудбурон, мўркон

دَدٌ ўйин, эрмак

دَدٌ = دَدًا

دَدَنٌ шўхлик, ҳазилкашлик

(ددى) III دَادَى (*болани*) эркаламоқ; ёш болага қарамоқ, бола боқмоқ; (*болаларни*) тарбия қилмоқ

– دَادَةٌ кўп. ـاتٌ — энага, болага қаровчи аёл; тарбиячи; мураббия, тарбиячи хотин (*зодагонлар оилаларида ёш болалар тарбияси учун махсус ёлланган аёл*)

I دَرَّ (*a/u*) دَرٌّ, دُرُورٌ 1) мўл-кўл (сероб) бўлмоқ, тўлиб оқмоқ (*мас., сут, кўз ёши ҳақида*); 2) (*фойда*) келтирмоқ, (*к. ғадир н. нидир*) кўп миқдорда бермоқ (عَلَى); ~تِ السَّمَاءُ بِالْمَطَرِ кучли (шаррос) ёмғир бошлади; ~ الْخَيْرُ الْوَافِرُ мўл-кўл (кўп) яхшилик келтирмоқ (олиб келмоқ); ~تْ عَلَيْهِ أَخْلَافُ النِّعَمِ *куч. м.* у фаровон яшамоқда; IV أَدَرَّ 1) (*шаррос*) қуймоқ; кўпгина (мўл) сут бермоқ (*мас., сигир ҳақида*); 2) (*мўл-кўл фойда*) келтирмоқ, (*к. ғадир н. нидир*) катта миқдорда бермоқ (عَلَى); ~ ... دَخْلاً كَبِيرًا عَلَى бирор кимга катта фойда келтирмоқ; X اِسْتَدَرَّ 1) соғиб олмоқ; тўлиб оқишга мажбур этмоқ; ~ الدُّمُوعَ кўп (шашқатор) кўз ёши оқизмоқ; 2) (*бирор н. ни*) катта миқдорда олишга интилмоқ; ~ عَطْفَهُ бирор кимдан меҳр-шафқатли бўлишини илтимос қилмоқ

– إِدْرَارٌ 1) мўл-кўл ёғиш (оқиш, оқизиш); 2) тез айланиш (*мас., пир-пир айланувчи бизбизак*)

– إِدْرَارَةٌ кўп. ـاتٌ — маош, ойлик, иш ҳақи, мояна

– دَرٌّ сут; ◊ لِلّٰهِ ~كَ а) офарин сенга!; б) сен буни аъло даражада бажардинг!; لِلّٰهِ ~ الْعُلَمَاءِ الَّذِينَ ... ...ган олимлар қандай яхшики ...

– دُرٌّ *жам.* дурлар

– دُرَّةٌ[1] кўп. دُرَرٌ марварид донаси, дур, инжу; ~ يَتِيمَةٌ нодир марварид донаси

– دُرَّةٌ[2] кўп. دُرَرٌ тўтиқуш

– دِرَّةٌ кўп. دِرَرٌ 1) елин, эмчак; 2) сутнинг кўп эканлиги, кўплиги, сутнинг тўлиб оқиб тушиши; 3) ўрма қамчи

– دُرِّيٌّ ёруғ; ялтироқ; тиллоранг; кўзни қамаштирувчи; الْكَوَاكِبُ الـ~ـةُ ёруғ юлдузлар

– مُدِرٌّ 1) (*бирор н. нинг*) кучли ажралишини юзага келтирувчи; ~ لِلْبَوْلِ сийдирадиган, сийдик ҳайдайдиган, сийдик ажратадиган; ~ لِلْعَرَقِ терлатадиган, терлатувчи, тер ҳайдайдиган; 2) мўл-кўл, сероб

– مِدْرَارٌ кўп миқдорда қуювчи; кўп қуюлувчи; ~ مَطَرٌ жала, шаррос ёмғир; ~ سَمَاءٌ кучли ёмғирдан дарак берувчи ҳаво

دَرَابْزِينٌ, دَرَابْزُونٌ кўп. دَرَابْزِينَاتٌ суянчиқ, тўсиқ, панжара; нақшинкор панжара

دِرَامَا, دِرَامَةٌ *кўп.* دِرَامَاتٌ драма

– دِرَامِيٌّ драмага оид, драматик

I دَرَأَ (*а*) دَرْءٌ (*ўзидан нарига*) итармоқ, четлатмоқ, суриб ташламоқ; (*н. дандир*) қайтармоқ, ажратиб олмоқ (عَلَى); دُرُوءٌ (*а*) دَرَأَ тўсатдан пайдо бўлмоқ, тўсатдан ҳозир бўлмоқ; II دَرَّأَ 1) қайтармоқ, бартараф эттирмоқ; 2) узоқлаштирмоқ, йироқлаштирмоқ; III دَارَأَ туртмоқ, итармоқ; VI تَدَارَأَ *ёки* اِدَّارَأَ бир-бирини итармоқ; жанжаллашмоқ; VII اِنْدَرَأَ (*бирор к. га қарши*) қуролланмоқ, (*бирор к. га*) ташланмоқ (عَلَى); ҳужум қилмоқ

– دَرْءٌ 1) итариш, суриш; бартараф этиш; даф қилиш; 2) куч (*мас., оқимдаги*), босим

– دَرِيئَةٌ *кўп.* دَرَايَا 1) тўсиқ; қалқон; 2) нишон, мўлжал

I دَرِبَ (*а*) دَرَبٌ (*н. гадир*) ўргатилган бўлмоқ, (*бирор н. ни*) яхши ўрганган бўлмоқ (بِ); II دَرَّبَ (*бирор н. ни*) ўргатмоқ (عَلَى); машқ қилдирмоқ, (*бирор н. да*) кўрсатма бермоқ, (*н. биландир*) муомала қилишни ўргатмоқ (عَلَى); V تَدَرَّبَ ўрганмоқ; машқ қилмоқ; (*бирор н. га*) кўникма ҳосил қилмоқ (عَلَى)

– تَدَرُّبٌ ўрганганлик, таълим олганлик; машқ қилганлик; маҳорат

– تَدْرِيبٌ *кўп.* ـَاتٌ — ўрганиш, тайёргарлик кўриш; машқ қилиш; ~ عَسْكَرِيٌّ ҳарбий тайёргарлик

– تَدْرِيبِيٌّ ўргатишга (машққа) оид

– دَرْبٌ *кўп.* دُرُوبٌ 1) тоғ йўлаги, сўқмоқ, ёлғизоёқ йўл; 2) йўл; دُرُوبٌ مُلْتَوِيَةٌ эгри-бугри йўл; خَطَّ ~ـَهُ لِنَفْسِهِ إِلَى ... ...да ўзига шароит (имконият) яратмоқ; التَّبَّانَةِ ~ *кар.* تَبَّانَةٌ 3) кўча

– دُرْبَةٌ 1) тажриба, маҳорат; билим, таълим, малака, машқ; 2) интизомлилик, тартиблилик

– مُتَدَرِّبٌ ўргатилган; ўрганган, таълим олган, ўқиган; яхши ўргатилган, яхши машқ қилган

– مُدَرَّبٌ ўргатилган; ўрганган; маҳоратли, тажрибали; машқини (ҳавосини) олган

– مُدَرِّبٌ бошлиқ, раҳбар; устоз

دَرَابْزُونٌ *кар.* دَرَبْزِينٌ

دَرْبَسَ зулфинни суриб беркитмоқ

– دِرْبَاسٌ *кўп.* دَرَابِيسُ 1) шер, арслон; 2) сурма, лўкидон, зулфин; 3) қўриқчи (пойлоқчи) ит

– دَرْبَسَةٌ зулфинни суриб беркитиш

دَرْبَكَ шовқин солмоқ, тақиллатмоқ

– دَرْبَكَةٌ шовқин; тақиллаш

– دَرْبُكَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ — унча катта бўлмаган ноғора, тамбурин (*баъзи Оврупа мамлакатларида: ноғорага ўхшаш мусиқа асбоби*)

I دَرَجَ (دَرَجَ) (*у*) دُرُوجٌ 1) аста-секинлик билан юрмоқ; доим ҳаракатда бўлмоқ; юра бошламоқ (*бола ҳақида*); 2) ўсмоқ, улғаймоқ, ривожланмоқ; ~ فِي بِيئَةٍ عَرَبِيَّةٍ صَافِيَةٍ у ҳақиқий араб муҳитида тарбияланди; 3) муомалада бўлмоқ, расмда (*модада*) бўлмоқ; 4) босиб ўтмоқ, ортда қолдирмоқ; йўқолмоқ, иуқ бўлмоқ; دَرَجَ[2] (*у*) دَرْجٌ 1) ўрамоқ, эгмоқ, тахламоқ; 2) жойлаштирмоқ, киритмоқ, тиқмоқ, солмоқ, қўймоқ; دَرِجَ (*а*) دَرَجٌ аста-секин ҳаракатланмоқ; (*н. гадир*) поғонама-поғона кўтарилмоқ (إِلَى); II دَرَّجَ 1) аста-секин жилдирмоқ (қўзғатмоқ); муомалага киритмоқ; 2) ажратиш чизиқлари тортмоқ; 3) гуруҳларга, навларга ажратмоқ; сараламоқ, хилламоқ; 4) бўй-бўйига қараб термоқ; 5) одатлантирмоқ, кўниктирмоқ; 6) эгмоқ, ўрамоқ; 7) (*н. нидир*) одат тусига киритмоқ (عَلَى); 8) илмий даража (унвон) бермоқ; IV أَدْرَجَ 1) киритмоқ, қўшиб қўймоқ (*мас., рўйхатга*); ~ فِي جَدْوَلِ الأَعْمَالِ кун тартибига киритмоқ; 2) жойлаштирмоқ (*газетага*); V تَدَرَّجَ 1) аста-секин жилмоқ, қўзғалмоқ; (*н. гадир*) поғонама-поғона кўтарилмоқ (إِلَى); 2) (*н. дадир*) кетма-кетликка риоя қилмоқ (فِي); (*бирор н. дан*) аста-секин ўтмоқ (مِنْ); (*бирор н. га*) аста-секин ўтмоқ (إِلَى); 3) илмий даража (*унвон*) олмоқ; VII اِنْدَرَجَ 1) киритилган (жойлаштирилган) бўлмоқ; 2) қирилиб (йўқолиб) кетган бўлмоқ; X اِسْتَدْرَجَ 1) (*бирор томонга*) аста-секин ҳаракатланмоқ (қўзғалмоқ); 2) (*бирор н. га*) келтирмоқ; 3) аста-секин қўзғатмоқ, (*бирор к. ни*) юқорилатмоқ, кўтармоқ; 4) қизиқтириб ўзига тортмоқ, жалб қилмоқ, (*қаергадир*) оғдармоқ, тортмоқ (إِلَى); 5) йўлдан урмоқ, аврамоқ; ~ الْمُجْرِمَ (*тергов давомида*) жиноятчидан аста-секин маълумотларни олмоқ

– إِدْرَاجٌ киритиш, қўшиб қўйиш; рўйхатга киритиб қўйиш

– تُدْرُجٌ *жам. кўп.* تَدَارِجُ қирғовуллар, тустовуқлар

– تُدْرُجَةٌ қирғовул, тустовуқ

– تَدَرُّجٌ 1) аста-секин ўсиш (кўтарилиш); градация (*бир босқич ёки ҳолатдан иккинчи босқич ёки ҳолатга ўтишдаги изчиллик*), ~ا *ёки* بِالـ~ аста-секин; бора-бора, тобора; поғонама-поғона; 2) ўқувчилик, шогирдлик

– تَدْرِيجٌ 1) аста-секин кўтарилиш; ошириш, кучайтириш; بِالـ~ *ёки* ~ا аста-секин, бора-бора, тобора; 2) даражалаш, даражаларга бўлиш, чизиқ тортиш; 3) бўй-бўйига қараб териш, жойлаштириш; 4) ўрганиш, одатланиш

– تَدْرِيجَةٌ тараб поғона шаклига келтирилган соч

– تَدْرِيجِيٌّ тадрижий, секин-аста; кетма-кет содир бўладиган; ~ا аста-секин, тобора

– دَارِجٌ 1) юришни бошловчи; ~ طِفْلٌ юришни ўрганаётган бола; 2) муомаладаги, кенг тарқалган, кенг истеъмол қилинадиган; кўп учрайдиган; 3) замонавий; 4) оддий, содда; 5) оммавий; اللُّغَةُ الـ~ـةُ омма тили, шева

– دَارِجَاتٌ *кўп.* омма тилидан (шевадан) олинган сўзлар

– دَرَّاجٌ ғилдирак; 2) ғалтак машина (*ер текислайдиган ва тигизлайдиган, шиббалайдиган машина*), каток; 3) велосипедчи

– دُرَّاجٌ *жам. кўп.* دَرَارِيجُ *зоол.* булдуруқлар (*қушлар*)

– دُرَّاجَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — булдуруқ (*қуш*)

– دَرَّاجَة *кўп.* ـات – болаларни юришга ўргатадиган ғалтак арава; 2) велосипед, самокат (*болаларнинг бир оёқлаб ер тепиб юргизадиган аравачаси*); نَارِيَّة ~ ёки بُخَارِيَّة ~ мотоцикл

– دَرْج *кўп.* دُرُوج 1) ўрэлиқ қоғоз; 2) рўйхат; 3) тах, қат, бурма; 4) таркиб (сўзда); ◊ فِي ~ الكِتَاب китоб ичида, китобда; فِي ~ الكَلَام нутқ (сўз) давомида

– دَرَج *кўп.* أَدْرَاج 1) нарвон, зина, шоти; حَلَزُونِي ~ айланма (бурама) зина; 2) йўл; رَجَعُوا (عَادُوا) أَدْرَاجَهُم улар орқаларига қайтдилар; ارْتَقَى أَدْرَاجَ السَّمَاء осмон баравар юқорилика кўтарилмоқ; أَدْرَاجَ الرِّيَاح бекор (*га*), беҳуда (*га*), ўринсиз, зоеъ, бефойда

– دُرْج *кўп.* أَدْرَاج сурма (*жиладиган*) ғаладон

– دَرَجَة *кўп.* ـات دَرَج 1) даража (*шунингдек: илмий унвон*), مُعَادَلَة مِنَ الـ~ الأُولَى (الثَّانِيَة) *кўп.* даражада; فِي ~ كَبِيرَة биринчи (иккинчи) даражали тенглама; الانْتِخَابُ عَلَى الـ~تَيْن икки поғонали сайлов; جَامِعِيَّة ~ илмий даража; الدُّكْتُورَاه ~ докторлик (илмий) даражаси; المَاجِسْتِير ~ ظَفَرَ بِـ магистрлик (илмий) даражасини олмоқ; 2) мартаба, унвон, малака, маҳорат (*мас.:* ишчидаги); يَعْمَلُ مُهَنْدِسًا بِـ~ у муҳандис бўлиб ишлайди; 3) даража, градус; الحَرَارَة ~ узунлик даражаси; العَرْض ~ кенглик даражаси; الطُّول ~ ҳарорат даражаси; الغَلَيَان ~ қайнаш нуқтаси (даражаси); التَّجَمُّد ~ музлаш нуқтаси (даражаси); 4) класс (*поезд, кема ва б. пардаги*); عَامَلَهُ مُعَامَلَة ~ бирор ким билан аъло даражада муомалада бўлмоқ; 5) погона, босқич, палла, навбат; بِالـ~ الأُولَى биринчи навбатда; 6) (*мактабдаги ўзлаштириш*) баҳоси; بِـ~ جَيِّد جِدًّا "аъло" баҳо билан, "аъло" баҳода

– مُتَدَرِّج ўқувчи, шогирд

– مَدْرَج *кўп.* مَدَارِج 1) йўл; 2) бошланиш; 3) *ав.* учиш-қўниш йўли

– مُدَرَّج *кўп.* ـات – 1) амфитеатр (*1. Юнонистон ва қадимги Римда очиқ томошагоҳ ва унинг доиравий ва ярим доиравий, баландлаб борувчи ўринлари; 2. Ҳозирги томоша залларида партердан кейинги, баландлаб борувчи ўринлар*), трибуналар (*стадион ёки томошагоҳларда томошабинлар ўтирадиган жой*); 2) шкала (*1. ўлчов асбобларининг даража кўрсаткичи; 2. тадрижий равишда ўсиб ёки камайиб борувчи рақамлар сираси*). 3. шунингдек: الـ~ المُوسِيقِي *муз.* мусиқа шкаласи, нота шкаласи; гамма (*бир пардадан кўтарилиб ёки тушиб борувчи товушлар мажмуи*), 4) *кўп.* ўйиқ жойлар, камарлар; поғоналар

– مَدْرَجَة маслак, оқим, мазҳаб

– مُدَرَّجَة *кўп.* مَدَارِج қоғоз ўрами

– مُنْدَرِجَات *кўп.* мундарижалар, (*мас, китоб*) ичидаги нарсалар

دَرَخْمَة дирахма (*танга*)

I دَرِدَ (*а*) دَرَد тишсиз бўлмоқ, кемшик бўлмоқ

– أَدْرَد *мн.* دَرْدَاء *кўп.* دُرْد тишсиз, кемшик

– دُرْدِيّ чўкинди, қуйқа, лойқа, чўкма

– دُرْدِيّ қуйқа қолдиқ ювинди

دَرْدَار кайрағоч бужун, шумтол, шунг (*дарахт*)

دَرْدَبِيس қари хотин, кампир; сўк қари жодугар, шум кампир

кўп. دَرَادِير тишлик

– دُرْدُور уюрма, қуюн, гирдибод, гирдоб, довул, уюрмали қаттиқ шамол (*бўрон*)

دَرْدَش валдирамоқ, алжирамоқ, вайсамоқ, бидир-бидир қилмоқ; گَان سَفْسَطَة сафсата сотмоқ; беҳуда гап қилмоқ; بِمَا فِي الْبَالِ ~ гап (сафсата) сотмоқ; бекорчи ишлар билан шуғулланмоқ

– دَرْدَشَة бекорчи гап, сафсата, бемаъни гап

دَرْدَم тупроқ солиб (ташлаб, тўкиб) тўлдирмоқ

– دَرْدَمَة тупроқ солиб (ташлаб, тўкиб) тўлдириш

I دَرَزَ (*у*) دَرْز 1) майда қилиб қавимоқ, қавимоқ; бахялаб тикмоқ, чок тикмоқ; 2) *мед.* ярани (*жароҳатни*) тикмоқ; 3) тўлдирмоқ, тўлатмоқ

– دَرْز *кўп.* دُرُوز 1) чок тикилган жой; 2) кийим; ◊ بَنَاتُ الدُّرُوز бит, сирка (*битнинг тухуми*)

– دَرْزَة *кўп.* دَرَزَات чокнинг (қавиқнинг) бир йўли

– دُرْزِيّ *кўп.* دُرُوز *этн.* друзий (*элат*)

I [1] دَرَسَ (دَرْس) (*у*) دُرُوس ўчиб кетмоқ, доғ изи кетмоқ, йўқолмоқ, тугамоқ; [2] دَرَسَ (*у*) دَرْس 1) ўқимоқ, ўрганмоқ (*бирор к. да*) дарс тингламоқ; (عَلَى); 2) текисламоқ, силлиқламоқ; [3] دَرَسَ (*у*) دِرَاس янчмоқ; II دَرَّسَ 1) ўргатмоқ, ўқитмоқ, дарс бермоқ, ўқитувчилик қилмоқ; 2) диққат билан ўрганмоқ; III دَارَسَ (*к. билан биргаликда*) ўрганмоқ, ўқимоқ; IV أَدْرَسَ ўргатмоқ, ўқитмоқ, дарс бермоқ; VI تَدَارَسَ биргаликда ўрганмоқ, ўқимоқ; VII انْدَرَسَ 1) ўчирилган бўлмоқ; ўчиб кетмоқ, йўқолиб (*йўқ бўлиб*) кетмоқ; 2) янчилган бўлмоқ

– إِدْرِيس *алиф. б. қар.*

– تَدْرِيس дарс бериш, ўқитиш, ўргатиш; هَيْئَة (هَيْئَة) الـ~ ўқитувчилар ҳайъати

– [1] دَارِس *кўп.* دَوَارِس йўқ бўлувчи, йўқолувчи, ўчиб кетувчи ўчувчи; الـ~ وَ الحُوشِيُّ وَ المَهْجُور *грам.* муомаладан чиққан, эскирган ва тушуниб бўлмайдиган сўзлар, архаизмлар

– [2] دَارِس ўқувчи

– [3] دَارِس ғалла янчувчи

دَرَّاس тиришқоқ, ғайратли, сарҳаракат, қунтли (*ўқувчи ҳақида*)

– دِرَاس хирмон (*ғалла янчиш*) вақти; آلَةُ الـ~ العَادِيَّة янчиш машинаси; آلَةُ الحَصَّاد وَ الـ~ комбайн (*ғаллани ўриб янчадиган машина*)

– دَرَّاسَةٌ кўп. اتٌ — 1) занжирли ғаллаянчгич, ғаллаянчгич тўқмоқ; 2) янчиш машинаси; حَصَّادَةٌ ~ комбайн қар. حَصَّادَةٌ

– دِرَاسَةٌ кўп. اتٌ — 1) ўқиш, ўрганиш, дарс; الـ~ الْعَالِيَةُ олий ўқув юртида ўқиш; أَتَمَّ ~ـهُ ўқишни тугатмоқ; مَعْهَدُ الدِّرَاسَاتِ الشَّرْقِيَّةِ الْعِلْمِيُّ لِلْمَجْمَعِ الْعِلْمِيِّ Фанлар Академиясининг Шарқшунослик институти; 2) этюд (*кичикроқ илмий ёки бадиий асар*)

– دِرَاسِيٌّ дарсга оид; سَنَةٌ ~ـةٌ ўқув йили; رُسُومٌ ~ـةٌ ўқиш учун тўлов, ўқиш ҳақи

– دَرْسٌ 1 хирмон (ғалла янчиш) вақти

– دَرْسٌ 2 1) ўқиш, ўрганиш; 2) кўп. دُرُوسٌ дарс, лекция

– دَرْسَةٌ, دُرَسَةٌ кўп. اتٌ — зоол. деҳқончумчуқ; ~ الثَّلْجِ чумчуқсимонлар оиласига кирувчи кичкина қушча

– دِرْوَاسٌ кўп. دَرَاوِسُ алиф. б. қар.

– دُرُوسٌ йўқолиш, барҳам топиш, ғойиб бўлиш

– دَرِيسٌ пичан; хашак; қуруқ беда; ◊ حُمَّى الـ~ беда гуллайдиган вақтда қўзғайдиган безгак

– دَرِيسَةٌ (*темир йўллардаги*) таъмирлаш гуруҳи (бригадаси); عُمَّالُ الـ~ ёки عَسَاكِرُ الـ~ таъмирлаш гуруҳининг ишчилари; أُوسْطَى (أُسْطَى) الـ~ таъмирлаш гуруҳининг бошлиғи (устаси)

– مُدَرِّسٌ мударрис, ўқитувчи, педагог

– مِدْرَسٌ кўп. مَدَارِسُ ўқув қўлланмаси

– مَدْرَسَةٌ кўп. مَدَارِسُ 1) мадраса, мактаб; ابْتِدَائِيَّةٌ ~ "ابْتِدَائِيٌّ" га қар.; ثَانَوِيَّةٌ ~ иккинчи босқич мактаб; جَامِعَةٌ ~ университет, дорилфунун; تِجَارِيَّةٌ ~ тижорат (савдо) мактаби; حَرْبِيَّةٌ ~ ҳарбий билим юрти; خَارِجِيَّةٌ ~ қатнаб ўқийдиганлар мактаби; دَاخِلِيَّةٌ ~ мактаб-интернат (*ўқувчилари давлат таъминотида бўлган мактаб*): صِنَاعِيَّةٌ ~ техник ўқув юрти; عَالِيَةٌ ~ олий мактаб (ўқув юрти); ~ الْمُعَلِّمِينَ педагогика ўқув юрти, педагогика институти; ~ الْمُوسِيقَى الْعَالِيَةُ консерватория (*олий мусиқа билим юрти*); رَفِيقُ الـ~ мактабдош ўртоқ, синфдош ўртоқ; 2) (*фан, санъат ва б. лардаги*) мактаб, йўналиш; الـ~ الْوَاقِعِيَّةُ الطَّبِيعِيَّةُ ад, ва санъатда. реализм (*ижодий метод*)

– مَدْرَسِيٌّ 1) мадрасага (мактабга) оид; 2) ўқувга оид; كِتَابٌ ~ дарслик; ўқув қўлланмаси; عَامٌ ~ ўқув йили; 3) схоластикага оид, схоластик

– مَدْرَسِيَّةٌ 1) дарслилик хусусияти (*мас., бирор китобнинг*); 2) схоластика (*қуруқ, ёнгсиз ёдлашга асосланган ўқиш системаси*); қуруқ сафсата, пуч илм, амалиётга асосланмаган сохта билим

– مَدْرُوسٌ ўрганилган, таниш, маълум; غَيْرُ ~ ўрганилмаган, нотаниш, номаълум

(درع) II دَرَّعَ 1) зирҳ билан қопламоқ, зирҳламоқ; 2) (*к. гадир*) совут кийдирмоқ; V تَدَرَّعَ ҳимояланмоқ; 2) (*н. биландир*) қуролланмоқ (ب); بِالصَّبْرِ ~ сабрли бўлмоқ; 3) ўзига совут киймоқ; VIII ادَّرَعَ кийинмоқ, кийим киймоқ; ~ تِ الْمَرْأَةُ аёл кийинди

– دَارِعٌ зирҳланган

– دَارِعَةٌ кўп. دَوَارِعُ броненосец (*зирҳли катта ҳарбий кема*), линия кемаси, сафдаги кема, линкор

– دَرَّاعَةٌ кўп. اتٌ — = دَارِعَةٌ

– دُرَّاعَةٌ кўп. دَرَارِيعُ калта камзул, куртка

دِرْعٌ мн. мз, кўп. دُرُوعٌ, أَدْرُعٌ 1) зирҳ, брон; 2) совут; 3) кўйлак; ~ الْمَرْأَةِ аёлнинг кийим-кечаги

– دُوَيْرِعٌ зоол. темиртан (*зирҳли сут эмизувчи ҳайвон*), ~ شَعْرَانِيٌّ дағал тукли темиртан

– مُدَرَّعٌ зирҳланган; سَيَّارَةٌ ~ـةٌ зирҳли автомобил; قُوَّاتٌ ~ـةٌ бронетанк қўшинлари (*танклар ва ўзиюрар артиллерия билан қуролланган қўшинлар*); 2. зоол. темиртан (*зирҳли сут эмизувчи ҳайвон*)

– مِدْرَعٌ ёки مِدْرَعَةٌ жубба (*енги кенг устки кийим*)

– مُدَرَّعَةٌ кўп. اتٌ — броненосец (*зирҳли катта ҳарбий кема*); линия кемаси, сафдаги кема, линкор

دَرَفٌ тараф, ёнбош, биқин, ён

– دَرْفَةٌ кўп. دُرَفٌ 1) ярим, яримта, нарсанинг ярми, (*эшикдаги*) тавақа; 2) дераза ёки дарча эшиги

دَرْفَلَ (*метални*) прокат қилмоқ, чиғирламоқ, чиғирлаб ёймоқ

– دَرْفَلَةٌ прокат қилиш, чиғирлаш, чиғирлаб ёйиш; ◊ مِنْ جَانِبٍ ~ إِلَى جَانِبٍ ёнлама чайқалиш, кеманинг икки ёнга чайқалиши

– مُدَرْفَلٌ прокатланган, чиғирланган, чиғирлаб ёйилган; حَدِيدٌ ~ прокат, прокатка йўли билан ясалган нарса, металл

– مُدَرْفَلَاتٌ кўп. прокатлар (*метал маҳсулотлари*)

– دَرْفِيلٌ кўп. دَرَافِيلُ 1) дельфин; رُوسِيٌّ ~ бакрабалиқ, бикри (*балиқ*); 2) *шунингдек.* أُسْطُوَانِيٌّ ~ (*оғир юкларнинг тагига қўйиб думалатиш учун ишлатиладиган*) ғўла; кўп. ғалтакмашина, каток; жўвалаш машинаси

دُرَّاقٌ, دُرَّاقِينٌ жам. шафтолилар (*Сурияда*)

دَرَقٌ жам. кўп. أَدْرَاقٌ чарм қалқон

– دَرَقَةٌ кўп. اتٌ — 1) қалқон; 2) коса (*тошбақадаги*); أَبُو ~ зоол қалқонтумшуқ (*заҳарли илон тури*)

– دَرَقِيٌّ қалқонсимон; الْغُدَّةُ الـ~ـةُ анат. қалқонсимон без; الْغُضْرُوفُ الـ~ қалқонсимон тоғай

(درك) II دَرَّكَ тўхтовсиз ёғмоқ (*ёмғир ҳақида*); III دَارَكَ 1) қувиб етмоқ, етиб олмоқ; 2) (*бирор н. га*) амал қилмоқ, риоя қилмоқ; IV أَدْرَكَ 1) етмоқ, эришмоқ; (*бирор н. ёки оқибатга*) етиб келмоқ; қувиб етмоқ; ~هُ الْمَوْتُ унинг ажали етди; 2) эришмоқ, олмоқ, қўлга киритмоқ; 3) тўхтовсиз (*бирор н.. қилишни*) давом эттирмоқ; 4)

тушуниб етмоқ, тушунмоқ; لَا يُدْرَكُ *мажҳ.* а) эришиб бўлмайдиган, амалга ошириб бўлмайдиган; б) ақл етмайдиган, ақлга сиғдириб бўлмайдиган; 5) (*кўз қараши билан*) қамраб олмоқ (*шунингдек: оғриқ ҳақида*); ~ بِبَصَرِهِ кўрмоқ; ~ تْهُ نَوْبَةُ السُّعَالِ уни йўтал тутди; 6) балоғат ёшига етмоқ, тўлишмоқ, балоғат ёшидаги киши бўлмоқ; VI تَدَارَكَ ёки ادَّارَكَ тўғриламоқ, ўнглаб қўймоқ, (*ишни*) йўлга қўймоқ; ~ النَّقْصَ камчиликларни тўғриламоқ (тузатмоқ); 2) эҳтиётқорлик чораларини кўрмоқ, огоҳлантирмоқ, олдиндан хабар бериб (огоҳлантириб) қўймоқ; 3) бир-бирини қувиб етмоқ; бошқалар билан бирга шошилмоқ; تَتَدَارَكُ أَنْفَاسُهَا у қиз тез-тез нафас олмоқда; 4) олдиндан, аввалдан тушунмоқ; X اسْتَدْرَكَ 1) етиб олишга ҳаракат қилмоқ, қувиб етмоқ; қамраб олмоқ; (*кетаётган поездга*) етиб олмоқ; 2) тўғриламоқ, тузатмоқ; тўлдирмоқ

– إِدْرَاكٌ 1) (*бирор н. да*) ютуқ, муваффақият; 2) пайқаш, фаҳмлаш, англаш, тушуниб етиш; зеҳн, идрок; идрок қилиш; ~ نَفْسِهِ ўз-ўзидан идрок қилиш; الـ~ الْحِسِّيُّ *псих.* перцепция (*реал борлиқдаги нарса ва ҳодисаларнинг инсон сезги аъзоларига таъсир этиб акс этиши*); الْقُدْرَةُ عَلَى الْـ~ зеҳни ўткирлик, идроклилик; таъсирланувчанлик, берилувчанлик; 3) ақл, фаҳм, идрок; онг, шуур; эс, хуш; 4) онглилик; 5) етилиш, вояга (балоғатга) етиш; балоғат, етилганлик, етуклик

– إِدْرَاكِيٌّ 1) билишга оид, идрокка оид; 2) *дин.* идрокийлик (*сўфийлардаги тўртинчи поғона*); I الْمُرِيدُ; II السَّالِكُ; III الْمَجْذُوبُ

– اسْتِدْرَاكٌ 1) тузатиш, ўзгартириш; 2) тўлдириш; қўшимча; حَرْفُ الْـ~ *грам.* чекловчи юклама (إِلَّا, إِنَّ, أَنَّ, لَكِنَّ, بَلْ, غَيْرُ *ва б. лар*)

– دَارِكٌ таянч; таянч нуқтаси

– دَرَاكِ = أَدْرِكْ (أَدْرِكْ *феълининг буйруқ майли*)

– دِرَاكٌ тўхтовсиз; ~ًا кетма-кет, бирин-кетин

– دَرَكٌ[1], دَرْكٌ, *кўп.* دَرَكَاتٌ кўриб чиқиш, кўрик, назорат; رِجَالُ الـ~ а) қоровул, соқчи, посбон; б) жандармерия (*чет элларда: сиёсий полиция*)

– دَرَكٌ[2] қувиб етиш

– دَرَكٌ[3] *кўп.* أَدْرَاكٌ 1) чекка, ниҳоя; ҳад, меъёр; وَصَلَ إِلَى الْـ~ الْأَسْفَلِ сўнгги чегарасигача етмоқ, охиригача етмоқ; هَبَطَ إِلَى هَذَا الـ~ حَتَّى ... у шунчалик паст кетдики ...; 2) таг, туб, ост

– دَرَكَةٌ *кўп.* اتٌ — босқич, даража (*пастга қилинган ҳаракатдаги*); هُوَ فِي أَقْصَى دَرَكَاتِ الشَّقَاءِ وَ الْفَاقَةِ у жуда ҳам муҳтож, у жуда ҳам қашшоқ; انْهَارَ إِلَى هَذِهِ الـ~ у жуда ҳам паст кетди; ◊ دَرَكَاتُ النَّارِ дўзахийларнинг макон ва мақомлари

– دَرَكِيٌّ жандарм (*жандармерияда хизмат қилувчи полициячи*), полициячи, миршаб

– مُتَدَارِكٌ 1. тўхтовсиз; 2. мутадорик (*арўздаги шеърий вазнлардан бири*)

– مَدَارِكُ *кўп.* ақл, онг, тафаккур; руҳий, маънавий кучлар; الْمَدَارِكُ الْخَمْسُ беш туйғу (сезги)

– مُدْرَكٌ 1. ақл билан билиб бўладиган; 2. *кўп.* اتٌ — тушунча

– مُدْرِكٌ 1) қувлаб етувчи; 2) тушунувчи; ақлли, онгли; عَامِلٌ ~ онгли ишчи; الْقُوَى الـ~ةُ ақлий қувват (қобилият), ақлий етуклик; 3) етук, вояга етган, болиғ

– مُدْرَكَاتٌ *кўп.* билим, маълумот

دَرْكَلَةٌ рақс турларидан бири

I دَرِمَ (а) دَرَمٌ тушмоқ (*тиш ҳақида*); II دَرَّمَ олмоқ (*тирноқларни*)

– أَدْرَمُ *мн.* دَرْمَاءُ *кўп.* دُرْمٌ тишсиз

– تَدْرِيمٌ (*тирноқларни*) олиш; ~ الْأَظْفَارِ وَ الْعِنَايَةُ بِالْأَيْدِي маникюр

I دَرِنَ (а) دَرَنٌ кир бўлмоқ, ифлосланган бўлмоқ; II دَرَّنَ сил касали билан оғриган бўлмоқ, сил касал бўлмоқ; IV أَدْرَنَ = I; V تَدَرَّنَ сил касалига дучор бўлмоқ, сил касали билан оғримоқ

– تَدَرُّنٌ[1] сил касаллиги, туберкулёз; ~ الرِّئَتَيْنِ ўпка (сили) касаллиги

– دَرَنٌ[1] *кўп.* أَدْرَانٌ ифлослик, ифлос

– دَرَنٌ[2] *жам. мед.* бўртмачалар, бўртмалар; الـ~ُ الرِّئَوِيُّ ўпка сили (касаллиги)

– دَرِنٌ ифлос, озода эмас

– دَرَنَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) *мед.* бўртмача, бўртиқ; 2) туганак

– دَرَنِيٌّ 1) силга, сил касалига оид; 2) ғадир-будир

– مُتَدَرِّنٌ сил касали билан оғриган бемор

مِدْرَةٌ *кўп.* مَدَارَةٌ нотиқ, нутқ сўзловчи, ваъзхон; ҳимоячи, адвокат

دِرْهَمٌ *кўп.* دَرَاهِمُ 1) дирҳам, драҳма (*1/144 Миср ратл* (رَطْل) *ига ёки 16 қирот* (قِيرَاط) *га ёки 3. 12 гр, га тенг оғирлик ўлчови*); 2) дирҳам (*кумуш танга, Ироқ ва Қувайтда 100 филсга тенг*); 3) *кўп.* пул; دَرَاهِمُ مَعْدُودَةٌ пул, ақча; خَالِي الْوِفَاضِ مِنَ الْـ~ وَ الدَّانِقِ ҳамёнда бир пул ҳам йўқ, пулсиз, ақчасиз; ◊ لَا ~ لَهُ فِي ... وَ لَا دِينَارٌ унинг бу ...га ҳеч қандай алоқаси йўқ

– دُرَيْهِمَاتٌ *кўп.* ақчалар, тангалар, тийинлар, чақалар; اكْتَسَبَ بَعْضَ الْـ~ пул ишламоқ

دِرْوَاسٌ *кўп.* دَرَاوِسُ 1) булдог (*тумшуғи тўмтоқ, жағи кучли ит*), 2) арслон, шер

دَرُوبَاكٌ 1) скидка (*камайтирилган нарх ёки оғирлик миқдори*); 2) қайтиб бериладиган бож

دَرْوَةٌ *кўп.* اتٌ —, دَرَاوَى 1) бошпана, пана жой, паноҳ; 2) бруствер (*окоп тепасига уйилган тупроқ, окоп олдидаги ясама дўнглик*); 3) ҳимоя қилувчи (сақловчи) нарса, қалқон; хандақ

تَدَرْوَشَ дарвиш бўлмоқ

– دَرْوِيشٌ *кўп.* دَرَاوِيشُ 1) дарвиш; 2) кўнгли очиқ одам

I دَرَى (и) دِرَايَةٌ билмоқ, хабардор бўлмоқ (*туш. к. ёки* بِ); إِنَّهُ لَا يَدْرِي مَا يَفْعَلُ у нима қилишини билмайди; ~ عَلَى التَّحْقِيقِ аниқ

билмоқ; II دَرَّى 1) билдирмоқ, хабар бермоқ; 2) (*донни*) елпиб тозаламоқ (*сол.* دَرَّى *қар.* ذرو); III دَارَى 1) яширмоқ, яшириб қўймоқ; ниқобламоқ; муғомбирлик қилмоқ, ўзини бирор кўйга (ҳолга) солмоқ; خَجْلَهُ ~ ўз уятганини (хижолатини) яширмоқ; 2) тилёғламалик қилмоқ, хушомад қилмоқ; бировга ёқадиган иш тутмоқ; кўнгил овламоқ, кўнгил топмоқ; IV أَدْرَى билдирмоқ, (*н. ҳақдадир*) хабар бермоқ (بِ); فَمَا أَدْرَاكَ مَاذَا يَمْنَعُهُمْ уларга нима халақит бераётганини сен қаёқдан биласан?

– أَدْرَى энг кўп билувчи, яхши биладиган, билимдон; صَاحِبُ الْبَيْتِ ~ بِمَا فِيهِ *мтл.* уй эгаси уйда нима борлигини яхши билади

– أَدْرِيَّةٌ *фалс.* гностицизм (*I-III асрларда Рим империясида тарқалган диний-фалсафий оқим*); اللاَ ~ агностицизм (*дунё ва унинг қонуниятларини билиш мумкинлигини инкор этувчи фалсафий таълимот*)

– دَارٍ *мн.* دَارِيَةٌ (*н. нидир*) биладиган; билағон, билимдон, (*н. дадир*) билимдон; билимли (بِ)

– دِرَايَةٌ билим, яхши билиш, хабардорлик; عَنْ ~ ишни (аҳволни) яхши била туриб

– مُدَارَاةٌ бекитиш, беркитиш, яшириш; муғомбирлик, айёрлик; 2) хушомад, тилёғламалик, мақтов; хушомадгўйлик, лаганбардорлик

– مِدْرَاةٌ 1) *кўп.* مَدَارٍ тароқ; 2) *кўп.* مِدْرَيَاتٌ айри, паншаха; (*дон*) шопириш учун ишлатиладиган паншаха (*сол.* مِذْرَاةٌ *қар.* ذرو)

– مِدْرَةٌ айри, паншаха; الْمَرَاكِبِيُّ ~ узун дастали илгак, чангак, лангарчўп

– مِدْرَى *кўп.* مَدَارٍ, مَدَارَى 1) тароқ; 2) узун дастали илгак, чангак, лангарчўп

دِرْيَاقٌ заҳарга қарши дори, зиддизаҳар, тарёқ (*сол.* تِرْيَاقٌ)

دَزِينَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — дюжина (*ўн икки дона*)

I دَسَّ (*а/у*) دَسٌّ 1) (*к. гадир қарши*) фитна уюштирмоқ, ғаламислик қилмоқ (عَلَى); الدَّسَائِسَ ~ фитна (игво) уюштирмоқ; 2) билдирмай қўймоқ, сездирмай қўйиб (қистириб) кетмоқ, бермоқ, (*к. гадир*) яширинча бермоқ (لِـ); السَّمَّ ... ~ яширинча ...га заҳар солиб қўймоқ; 3) яширмоқ, кўмиб қўймоқ; ◊ أَنْفَهُ فِي كُلِّ أَمْرٍ ~ ҳар бир ишга бурнини суқмоқ; II دَسَّسَ = I 2); V تَدَسَّسَ яшириниб (ўғринча) кирмоқ, (*қаергадир*) суқилиб кирмоқ (فِي); VII اِنْدَسَّ яширинча суқилиб кирмоқ; (*к. ларнингдир*) ичига аралашиб (*қаергадир*) кириб кетмоқ (إِلَى, بَيْنَ); (*қаергадир*) суқилиб кирмоқ, хиралик билан кириб олмоқ (فِي); فِي مِعْطَفِهِ ~ пальтони шошилиб киймоқ; تَحْتَ ~ اللِّحَافِ кўрпа остига кирмоқ

– دَسَّاسٌ 1) фитначи одам, фитначи, қутқу солувчи, ғаламис; жосус, шпион; الْعِرْقُ ~ *мтл.* таппи таппидан узоққа тушмайди (*сўзма-сўз:* насл-насаби билдириб қўяди); 2) заҳарли илон

– دَسَّاسَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — заҳарли илон

– دَسِيسٌ яширинча юборилган киши, айғоқчи, жосус, разведкачи, шпион

– دَسِيسَةٌ *кўп.* دَسَائِسُ фитна, ёмонлик, фириб, панд; *кўп.* кирдикорлар, ҳийла-найранглар; حَاكَ الدَّسَائِسَ (دَسَّ) (*к. гадир қарши*) фитна уюштирмоқ, ғаламислик қилмоқ (ضِدَّ)

– مَدْسُوسٌ 1) яширинча суқиб қўйилган; (*к. гадир*) сепиб (солиб) қўйилган (عَلَيْهِ, *мас., заҳар ҳақида*); 2) (*к. гадир*) ёлғон ёзилган (عَلَيْهِ *мас., шеър ҳақида*)

دَسْتٌ *кўп.* دُسُوتٌ 1) қозон; 2) ҳукумат лавозими; وِزَارَةِ الدَّاخِلِيَّةِ ~ ички ишлар вазирлиги лавозими; تَرَبَّعَ عَلَى ~ *ёки* تَرَبَّعَ فِي ~ السُّلْطَةِ الْحُكْمِ ҳокимият тепасида бўлмоқ (турмоқ); 3) кресло (*суянчиқли кенг юмшоқ курси*), 4) гарнитур (*н. ларнинг тўла мажмуаси*); 5) *шахм.* партия (ўйин); الـ ~ لِي мен ютдим; الـ ~ عَلَيَّ мен ютқаздим

دَسْتَانٌ *кўп.* دَسَاتِينُ *муз.* парда; гриф (*чолғу асбоблари дастасига ёпиштирилган пластинка, парда*); клавиатура (*клавишлар мажмуи*)

دَسْتَةٌ *кўп.* دُسَتٌ, ـَاتٌ дюжина (*ўн икки дона*), даста (*ёзув қоғозининг ўлчов бирлиги*); бир даста (*қоғоз*); نِصْفُ ~ ярим дюжина (*олти дона*); وَرَقِ اللَّعِبِ ~ бир даста карта (ўйналадиган)

دُسْتُورٌ *кўп.* دَسَاتِيرُ 1) дастур, асосий қонун, конституция; 2) рухсат, рухсат бериш; بِلاَ ~ рухсатсиз, ўз-ўзича, ўзбошимчалик билан; كَ ~ сизнинг рухсатингиз билан!; 3) тартиб, қоида, норма; намуна; ◊ حَجَرٌ ~ йўнилган (тарашланган) тош; تَقِيلٌ زَيِّ الـ ~ *халқ.* жуда оғир; !~ эҳтиёт бўл

– دُسْتُورِيٌّ 1) дастурга (асосий қонунга, конституцияга) оид; 2. конституционалист, конституционализм тарафдори

– دُسْتُورِيَّةٌ конституционализм (*сиёсатда ва давлат ҳуқуқида конституцион монархияни ҳимоя қилувчи оқим*)

I دَسَرَ (*у*) دَسْرٌ сурмоқ, итармоқ; қўзғатмоқ, жилдирмоқ

– دَاسِرٌ *кўп.* دَوَاسِرُ 1) винт, паррак (*кемада*); 2) двигатель; мотор; пропеллер, ҳаво винти

– دِسَارٌ *кўп.* دُسُرٌ қозиқ; мих

I دَسَعَ (*а*) دَسْعَةٌ бермоқ, ато этмоқ, тақдим этмоқ

دَسْكَرَةٌ *кўп.* دَسَاكِرُ 1) қўрғонча, қишлоқча; шаҳар типидаги қишлоқ, қишлоқ; عُمَّالِيَّةٌ ~ ишчилар шаҳарчаси (посёлкаси); 2) қаҳвахона, кафе

I دَسِمَ (*а*) دُسُومَةٌ دَسَمٌ семирмоқ, ёғи кўпаймоқ, думба солмоқ

– دَسَمٌ *мн.* أَدْسَمُ *кўп.* دُسْمٌ دُسْمَاءُ 1) ёғли, семиз; 2) маъноли, чуқур маъноли, сермаъно

– دِسَامٌ қулф, занжир; тиқин, қопқоқ; жўмрак, вентил

– دَسَامَةٌ ёғлилик (*мас., овқат*)

– دَسَمٌ ёғ, мой; دَسُّ السُّمِّ فِي الـ~ бир қошиқ мой бир бочка асални бузади (сўзма-сўз: мойга заҳар қўшмоқ)

– دَسِمٌ = دَسَمٌ; أَدْسَمُ; اللُّقْمَةُ الـ~ кўч. м. ёғли луқма

– دُسُومَةٌ 1) тўлалик, барвасталик, семизлик; 2) мазмундорлик, маънодорлик, чуқур маънолилик

دِسَمْبِر декабрь

(دسو) II دَسَّى бузмоқ, ёмон йўлга бошламоқ; ~ الرَّجُلَ одамни тўғри йўлдан оздирмоқ

(دسي) V تَدَسَّى (қаергадир) яширинча (ўғринча) кирмоқ (إِلَى)

I دَشَّ (а/у) دَشٌّ 1) майдаламоқ, бурдаламоқ, увоқламоқ; парчаламоқ; янчмоқ; ◊ ~ مَنْ رَشَّ мтл. эккан ўради; 2) беҳуда гапларни гапирмоқ, сафсата сотмоқ, жавраб ўтирмоқ

– دُشٌّ кўп. أَدْشَاش душ (чўмиладиган, ювинадиган)

– دَشَّاش эзма, сафсатабоз

– دَشِيش 1. майдаланган, янчилган; ~ أَرُزٌّ янчилган гуруч, оқшоқ; الذُّرَةُ ~ янчилган маккажухори; 2. 1) янчилган дон; 2) дашиша (янчилган дондан тайёрланган овқат)

– دَشِيشَة қар. دَشِيش 2.

دَشْت 1) дашт; чўл, саҳро; 2) тартибсиз, бесаранжом; 3) чиқиндилар, ахлатлар; эски-туски, лаш-луш; темир-терсак

دَشْدَشَ чил-чил қилиб синдирмоқ, майда-майда қилмоқ, янчмоқ; تَدَشْدَشَ майдаланмоқ, чил-чил бўлиб синмоқ, янчилмоқ

– دَشْدَشَة майдаланиш, чил-чил бўлиб синиш

– دَشْدَاشَة кўп. اتٌ — дишдаша, узун кўйлак (Ироқда)

(دشر) II دَشَّرَ 1) қолдирмоқ, тарк этмоқ; 2) қўйиб юбормоқ

– دَشْرَة қишлоқ (шимолий Африкада)

دَشْمَة кўп. دُشَم ҳарб. мустаҳкамланган нуқта (жой)

(دشن) II دَشَّنَ 1) бағишламоқ; муқаддаслаштирмоқ; 2) тантанали равишда очмоқ; 3) далолат бермоқ; إِنَّ اسْتِقْلَالَ أُزْبَكِسْتَان قَدْ ~ عَهْدًا جَدِيدًا Ўзбекистон мустақиллиги янги давр бошланганидан далолат берди

– تَدْشِين 1) бағишлов; муқаддаслаштириш; 2) тантанали равишда очилиш

(دشو) V تَدَشَّى кекирмоқ, ўқчимоқ

دَعَّ (а/у) دَعٌّ итариб юбормоқ, ҳайдамоқ, нари кетказмоқ

I دَعَبَ (а) دَعْب ўйнашмоқ, ҳазиллашмоқ; III دَاعَبَ 1) ҳазилона муносабатда бўлмоқ, ҳазиллашмоқ, енгил ҳазил қилмоқ; 2) ошиқлик қилмоқ; VI تَدَاعَبَ бир-бири билан ҳазиллашмоқ, ҳазиллашишмоқ

– دَاعِب шўх, қувноқ; ҳазилкаш

– دَعَّاب жуда қувноқ, шўх, ўйноқи, ҳазилкаш

– دَعَّابَة ҳазилкаш, қизиқчи

– دُعَابَة кўп. اتٌ — 1) ҳазилкашлик; 2) ўйин; ҳазил; ~ سَخِيفَة ёмон (бемаза) ҳазил

– دَعِب қувноқ, шўх, ўйноқи, ҳазилкаш

– مُدَاعَبَة 1) ўйинга берилиб кетиш; ҳазиллашиш; 2) ҳазил

دَعْبَلَ 1) ифлос қилмоқ; 2) бузмоқ

– دُعْبُل жам. қурбақа тухуми (уруғи)

– مُدَعْبَل 1) нохуш, ғамгин; 2) кайфияти ёмон, хафа

دَعْثَرَ бузмоқ, вайрон қилмоқ, харобага айлантирмоқ

– دَعْثَرَة хароблик, вайронлик

I دَعِجَ (а) دَعَج қора бўлмоқ (кўз ҳақида); II دَعَّجَ суртмоқ, бўямоқ, қора сурмоқ (кўз ҳақида)

– أَدْعَج мн. دَعْجَاء кўп. دُعْج қоракўз

I دَعَرَ (а) دَعْر ахлоқсиз бўлмоқ; бузуқлик (ахлоқсизлик) қилмоқ, фаҳш йўлига кирмоқ

– دَاعِر кўп. دُعَّار ахлоқсиз; бузуқ, фоҳиша

– دَعَارَة ахлоқсизлик; фоҳишабозлик, жинсий ёки шаҳвоний бузуқлик; ғарлик; بَيْتُ الـ~ фоҳишахона

– دَعَر бузуқлик; бадахлоқлик

– دَعِر = دَاعِر

I دَعَسَ (а) دَعْس 1) тепмоқ, эзмоқ, топтамоқ; эзиб кетмоқ; 2) зичлаб тиқмоқ, тўлатмоқ

– دَعْسَة кўп. دَعْس из, оёқ изи

– مَدْعَس кўп. مَدَاعِس топталган ер

دُعْسُوقَة кўп. اتٌ — зоол. хонқизи, тугмача қўнғиз

دِعْص кўп. أَدْعَاص қум тепа

I دَعَقَ (а) دَعْق сўкмоқ, қарғамоқ

– مَدْعُوق лаънати, лаънатланган

I دَعَكَ (а) دَعْك 1) артмоқ, ишқаламоқ (кўз ҳақида); қиртишламоқ, тозаламоқ; 2) ғижимламоқ; 3) эзмоқ

I دَعَمَ (а) دَعْم тирамоқ, суямоқ, қўлламоқ; маҳкамламоқ, мустаҳкамламоқ; II دَعَّمَ 1) тирамоқ, суямоқ, қўлламоқ; маҳкамламоқ, мустаҳкамламоқ; 2) ўрнатмоқ (н. нимадир устига) қўймоқ (عَلَى); V تَدَعَّمَ таянмоқ, суянмоқ, қўллаб-қувватланмоқ; VIII اِدَّعَمَ суянмоқ, қўллаб-қувватланмоқ

– دِعَامَة кўп. دَعَائِم 1) таянч, суянч, асос; ~ السُّلَّمِ зина поя панжараси; 2) тиранчиқ, тиргак; 3) устун, столба; 4) арбоб, бошлиқ; دَعَائِمُ الدَّوْلَةِ давлат арбоблари, давлат устунлари

دَعَة қар. ودع

I (دعو) دَعَا (у) دُعَاء 1) (н. гадир) даъват қилмоқ, чақирмоқ (لِـ); қаттиқ чақирмоқ, чорламоқ, даъват қилмоқ, таклиф қилмоқ; ~ اللّٰهَ Оллоҳга дуо қилмоқ; إِذَا مَا دَعَتِ الضَّرُورَةُ إِلَى ذٰلِكَ агар бунга

бирор зарурат пайдо бўлса (туғилса); إِنْ ~ الْأَمْرُ إِلَى ذَالِكَ агар бу зарур бўлса; رَقْمٌ يَدْعُو إِلَى السُّخْرِيَّةِ кулгили (масхараомуз) рақам; 2) (*н. гадир*) таклиф қилмоқ (إِلَى); 3) атамоқ, номламоқ; دَعَاهُ زَيْدًا (بِزَيْدٍ) у уни Зайд деб атади; 4) *мажҳ.* аталмоқ, номланмоқ; 5) (*н. гадир*) ундамоқ, қўзғатмоқ, қизиқтирмоқ (إِلَى); талаб қилмоқ; 6) (*к. нидир*) дуо қилмоқ, (*бирор к. га*) фотиҳа бермоқ, тилак қилмоқ (لِـ); (*к. гадир*) тиламоқ (*яхшилик, муваффақият – бـ لـ*); ~ لَهُ بِطُول الْبَقَاء (الْعُمْر) бирор кимга узоқ умр тиламоқ; ~ لَهُ بِسَفَرٍ سَعِيد бирор кимга оқ йўл тиламоқ; 7) (*к. гадир*) ёрдамлашмоқ, кўмаклашмоқ (لِـ); 8) (*к. нидир*) қарғамоқ, лаънатламоқ (عَلَى); III دَاعَى 1) баҳслашмоқ; 2) суд терговини бошламоқ; 3) бузмоқ; VI تَدَاعَى 1) бир бирини таклиф қилмоқ; (*н. гадир*) биргаликда чақирмоқ (إِلَى); 2) бирлашмоқ (*бирор ғоя атрофида*); 3) бузилиш арафасида бўлмоқ; қуламоқ, ағдарилмоқ, ажралмоқ, бўлиниб кетмоқ; 4) (*бирор к. га қарши*) биргаликда ташланмоқ, ҳужум қилмоқ (عَلَى); VIII ادَّعَى 1) даъво қилмоқ; 2) даъвогар бўлмоқ; (*к. дандир*) талаб қилмоқ; (*к. гадир, бирор н. да*) айб қўймоқ (بِـ عَلَى); 3) ўзини (*бирор к. деб*) кўрсатмоқ (بِـ);4) ўзини ёлғондан бирор кўйга солмоқ ..., деб кўрсатмоқ (بِأَنْ); X اسْتَدْعَى 1) ўз олдига чорламоқ; чақирмоқ; чақириб олмоқ (*мас., элчини*); ~ هٰذَا إِلَى ذِهْنِهِ أَنْ ... бу унга шуни эслатдики ...; 2) (*бирор жойдан*) таклиф қилмоқ; 3) сўрамоқ, талаб қилмоқ

– ادِّعَاءٌ *кўп.* ادِّعَاآت, ـــَ ات 1) тасдиқлаш, таъйинлаш; 2) даъво қилиш, талаб қилиш; шикоят; суд қидируви; 3) *шуниингдек.* ~ الــ الْعَامُّ прокуратура; 4) сохталик, қалбакилик; ◊ ~ بِغَيْرِ! кеккайманг!, мақтанманг!

– أَدْعَى ортиқ даражада даъво қилувчи; ~ إِلَى الْفَشَلِ ... муваффақиятсизликнинг асосий сабабчиси шуки ...

– اسْتِدْعَاءٌ *кўп.* اسْتِدْعَاآت, اسْتِدْعَاءَاتٌ чақириқ, чақирув, таклиф; ~ أَوْرَاقُ الــ *дип.* чақириб олиш ҳақидаги ёрлиқ

– تَدَاعٍ 1) (*бир-бирини*) даъват қилиш; تَدَاعِي الْأَفْكَارِ бир-бирини эслатадиган фикрларнинг ўзаро боғланиши; 2) бузилиш, емирилиш хавфи (*бино ҳақида*)

– دَاعٍ[1] *мн.* دَاعِيَةٌ *кўп.* دُعَاةٌ 1. даъват қилувчи, чорловчи; 2. 1) ташвиқотчи, тарғиботчи, агитатор, пропагандист; 2) курашчи; دُعَاةُ السَّلَامِ тинчлик учун курашувчилар; دُعَاةُ الْحَرْبِ уруш тарафдорлари, милитаристлар; الدَّاعِي لَكُمْ Сизнинг итоаткор қулингиз (*одатда мактублар охирида ёзилади*)

– دَاعٍ[2] *кўп.* دَوَاعٍ 1) даъват, чақириқ; 2) сабаб, баҳона; истак, майл, хоҳиш; ~ قَهْرِيٌّ каттиқ зарурат (эҳтиёж), force majeure; مِنْ دَوَاعِي الْأَسَفِ أَنْ ... шу нарса одамни қаттиқ афсуслантирадики ...

– دَاعِيَةٌ[1] *кўп.* دَوَاعٍ 1) сабаб, баҳона; истак, майл; нуқтаи назар, фикр; 2) ташвиқотчи, агитатор; тарғиботчи, пропагандист; 3) дин тарғиботчиси, динни тарғиб қилувчи

– دَاعِيَةٌ[2] : ~ اللَّبَنِ соғмай елинда қолдирилган сут

– دُعَاءٌ *кўп.* أَدْعِيَةٌ 1) даъват, чақириқ; 2) илтижо, ўтинч; илтимос; 3) дуо; хат битилган тумор; 4) қарғиш

– دُعَائِيٌّ 1) дуога оид; ибодатга оид; 2) истакка оид; جُمْلَةٌ ~ ـــة *грам.* истак гап (*мас.,* أَدَامَ اللّٰهُ بَقَاءَهُ! *Оллоҳ унинг умрини узоқ қилсин!*)

– دِعَائِيٌّ ташвиқотга оид, ташвиқий; тарғиботга оид, тарғибий

– دِعَايَةٌ ташвиқот, агитация; тарғибот, пропаганда; نَشْرُ الــ~ ташвиқот (тарғибот) олиб бормоқ

– دَعْوَةٌ *кўп.* دَعَوَاتٌ 1) даъват; ... مِنْ ~ بـ زِيَارَةٌ (*к. нидир*) таклифига биноан қилинган ташриф (зиёрат); 2) чақириқ; 3) тарқалиш, ёйилиш; 4) ташвиқот, агитация; тарғибот, пропаганда; 5) вазифа, мужодала; الــ~ الدِّينِيَّةُ диний тарғибот (мужодала) фаолияти; 6) *юр.* (*судда кўриладиган*) иш

– دَعْوَى = دَعْوَةٌ

– دَعْوَى *кўп.* دَعَاوَى, دَعَاوٍ 1) даъво қилиш, талаб қилиш; ~ بـ أَنْ... ...нинг баҳонаси билан ..., ни баҳона қилиб; 2) даъво; 3) шикоят -даъво; даъволашув, судлашиш, тортишув; *юр.* (*судда кўриладиган*) иш; ~ التَّعْوِيضِ (*кўрилган зарарларни*) ундириб олиш даъвоси; ~ رَفْعُ الــ даъво аризаси бермоқ; ... أَقَامَ الــ~ عَلَى (*бирор к. га*) даъво қилмоқ

– دَعِيٌّ *кўп.* أَدْعِيَاءُ 1. (*ўзини бирор к. қилиб*) кўрсатувчи; 2. 1) даъвогар; 2) бировнинг номи ёки унвонини ўзлаштириб олган, ўзини бошқа биров қилиб кўрсатган одам, қаллоб; أَدْعِيَاءُ الْعِلْمِ илм-фандаги қаллоблар; 3) асраб олинган ўғил

– مُتَدَاعٍ *мн.* مُتَدَاعِيَةٌ бузилиб кетувчи, бузилишга тайёр бўлган

– مُدَّعٍ *мн.* مُدَّعِيَةٌ (*ҳаж мавсумида зиёратчиларга*) ҳаж ибодатини ўргатувчи

– مُدَّعٍ 1. муддаи, талабгор; ~ ي الْعِلْمِ илм-фандаги қаллоб; 2. 1) муддаий, даъвогар, ҳақ талаб қилувчи, шикоятчи, айбловчи, қораловчи; الــي الْعُمُومِيُّ жамоатчи қораловчи; 2) прокурор; الــي الْعَسْكَرِيُّ ҳарбий прокурор

– مَدْعَاةٌ 1) даъватнома, таклифнома; чақириқ, даъват; 2) баҳона, сабаб

– مَدْعُوٌّ 1. таклиф қилинган; 2. меҳмон

– مُدَّعًى (*суд орқали*) даъво қилинган (*нарса*); даъво (*предмети*); ~ بِهِ даъво предмети; ~ عَلَيْهِ жавобгар, айбланувчи

– مُدَّعَيَاتٌ *кўп.* даъволар

– مُسْتَدْعٍ *мн.* مُسْتَدْعِيَةٌ 1. сўровчи, талаб қилувчи; 2. арзгўй; илтимос қилувчи

– مُسْتَدْعًى *кўп.* مُسْتَدْعَيَاتٌ талабнома

دَغْدَغَ 1) қитиқламоқ, қитиғини келтирмоқ; 2) тўлқинлантирмоқ, ҳаяжонлантирмоқ; 3) янчмоқ, майдаламоқ; тиш билан синдирмоқ, бўлмоқ, майдаламоқ

– دَغْدَغَةٌ 1) қитиқлаш, қитиғини келтириш; 2) тўлқинланиш, ҳаяжонланиш; 3) майдалаш, янчиш, майда бўлакларга бўлиш; тиш билан синдириш, бўлиш, майдалаш, узиб олиш

– مُدَغْدَغٌ майдаланган; алоҳида-алоҳида; зич, қалин

دَغَرَ I (а) دَغْرٌ ҳужум қилмоқ, ташланмоқ

– دَغْرٌ, دَغْرَى ҳужум қилиш, ташланиш

– دَغْرَةٌ бирор нимани ўғирлик билан ўзлаштириш

دُغْرِى халқ. тўғри, тўппа-тўғридан, тиккасига

(دغش) IV أَدْغَشَ қоронғулашмоқ; ~تِ الدُّنْيَا қоронғулик тушди

– دَغَشٌ, دُغَيْشَةٌ ғира-шира пайт, қош қорайган пайт

دَغَصَ I (а) دَغْصٌ 1) қорни тўйгунча емоқ, тўйиб овқат емоқ; 2) тўлиб-тошмоқ, лиммо-лим бўлмоқ; غَضَبًا ~ ғазабга тўлиб-тошмоқ

– دَاغِصَةٌ кўп. دَوَاغِصُ анат. тизза косаси

دَاغِلٌ бузилган, айниган; ахлоқсиз, одобсиз

– دَغَلٌ[1] кўп. أَدْغَالٌ ахлоқсизлик, одобсизлик; камчилик, нуқсон, айб, иллат

– دَغَلٌ[2] кўп. أَدْغَالٌ қалин ўрмон, чангалзор

– دَغِلٌ 1) бузилган, айниган; ахлоқсиз, одобсиз; 2) сердарахт, ўрмонли, дарахтзорли

– دَغْلَةٌ кўп ـاتٌ кичкина ўрмон

مُدْغِلٌ 1) сердарахт, дарахт билан қопланган; 2) жуда ёмон, ярамас, ғирт зарарли, ичи қора, зараркунанда

(دغم) IV أَدْغَمَ 1) қўшмоқ, қўшиб қўймоқ; 2) бирлаштирмоқ, бирга қўшмоқ; 3) грам. иккилантирмоқ, ассимиляциялаштирмоқ; 4) юганламоқ, юганни оғизга кийдирмоқ; VII انْدَغَمَ 1) қўшилган бўлмоқ, бирлашган бўлмоқ; бир-бирига қўшилмоқ; 2) грам. иккиланмоқ, ассимиляциялашмоқ; VIII ادَّغَمَ 1) қўшмоқ, қўшиб қўймоқ; 2) бирлаштирмоқ, бирга қўшмоқ; таркибига киритмоқ, инкорпорация қилмоқ (ўз таркибига киритмоқ); 3) грам. иккилантирмоқ, ассимиляциялаштирмоқ

– إِدْغَامٌ 1) қўшиш; 2) инкорпорация (ўз таркибига киритиш), 3) грам, иккилантириш, ассимиляция (аралаштириб, бир қилиб юбориш); الـ~ التَّقَدُّمِيُّ (الرَّجْعِيُّ) олдинги товушга қўшиладиган (кейинги товушга қўшиладиган) ассимиляция

– إِدْغَامِيٌّ грам. идғомий, ассимиляцияга оид

(دغى) III دَاغَى фирибгарлик (алдамчилик) қилмоқ (мас., шашка ўйинида)

– مُدَاغِيٌّ фирибгарлик (алдамчилик) қилувчи (мас., шашка ўйинида)

(دف) II دَفَّفَ 1) шошилмоқ; 2) тамбурин (баъзи Оврупо мамлакатларида: ноғорага ўхшаш мусиқа асбоби) чалмоқ; III دَافَّ уриб ўлдирмоқ

– دَفٌّ кўп. دُفُوفٌ 1) даф, тамбурин (юқоридаги мақолага қар.); 2) ён тараф (томон)

– دُفٌّ = دَفٌّ 1)

– دَفَّافٌ даф, тамбурин чаладиган киши

– دَفَّةٌ кўп. ـاتٌ 1) рул, кема рули; الْحُكْمِ ~ кўч. м. давлат (ҳокимият) жилови; ذِرَاعُ (يَدُ) الـ~ румпел (рул дастаги); مُدِيرُ الـ~ рулда турувчи, рулни бошқарувчи, дарға; هُوَ لِلـ~ у. рулни бошқаради; أَدَارَ الـ~ (рулни) бошқармоқ; 2) (эшик ёки деразадаги) тавақа; 3) (муқовадаги) устки қисм; бочка тахтаси; ◊ مِنَ الـ~ لِلشَّابُورَةِ охиригача, ниҳоясигача

(دفأ) I (а) دَفِئَ دَفَاءَةٌ иссиқ бўлмоқ, исимоқ; II دَفَّأَ 1) иситмоқ; 2) қизитмоқ; IV أَدْفَأَ 1) қизитмоқ; 2) (к. гадир иссиқ кийим) кийдирмоқ; V تَدَفَّأَ исинмоқ, илимоқ; VIII ادَّفَأَ исимоқ; X اسْتَدْفَأَ (бирор н. билан) исинмоқ, илимоқ, қизимоқ (بِ)

– تَدْفِئَةٌ исиш, илиш; иситиш қурилмаси, иситгич; الـ~ الْبُخَارِيَّةُ буғли иситиш қурилмаси; الـ~ الْمَرْكَزِيَّةُ марказий иситиш қурилмаси

– دَافِئٌ иситилган, илиқ, иссиқ; الْبِحَارُ الـ~ةُ иссиқ денгизлар

– دِفْءٌ 1) иссиқлик; 2) исиш, илиш; иситиш қурилмаси

– دِفَاءٌ (бирор н. ни иситиш ёки қуритиш учун мўлжалланган) печ

– دَفْآنُ мн. دِفَاءٌ кўп. دَفَايَا 1) иситилган; 2) иссиқ кийинган

– دَفَاءَةٌ иссиқлик, жазирама

– دَفَّايَةٌ кўп. ـاتٌ — печ, печка, камин (ўчоқсимон уй печкаси); ўчоқ; ~ كَهْرَبَائِيَّةٌ электр печка

– دَفِيٌّ, دَفِيءٌ иситилган, илиқ

– دَفِيئَةٌ кўп. دَفِيآتٌ иссиқхона, теплица, оранжерея

– مِدْفَأٌ, مِدْفَأَةٌ кўп. مَدَافِئُ печ, печка, камин (ўчоқсимон уй печкаси); مِدْفَأَةٌ كَهْرَبَائِيَّةٌ электр печка

دَفْتَرٌ кўп. دَفَاتِرُ 1) дафтар; 2) ёзиб қўйиладиган дафтар, журнал; ~ تِجَارِيٌّ тижорат дафтари; ~ التَّشْرِيفَاتِ ташриф этувчилар дафтари; ~ التَّلِيفُونِ телефон китобчаси (справочник); مَسْكُ الدَّفَاتِرِ ҳисобхона, бухгалтерия (ҳисоб-китоб юритиш бўлими); ~ الْأُسْتَاذِ бухг. гроссбух, катта дафтар (ҳамма маълумотларни ўз ичига олган дафтар): ~ الْحِسَابِ бухг. ҳисоб-китоб дафтари; ~ الْخَرْطُوشِ бухг. мемориал (кундалик кирим-чиқим дафтари) ~ الشُّرُوطِ шартлар дафтари (етказиб беришда, концессия ва бошқаларда юритилади); ~ الصُّنْدُوقِ касса (хазинахона) дафтари; ~ النُّفُوسِ туғилганлик тўғрисида гувоҳнома; ~ الْيَوْمِيَّةِ кундалик дафтар; ~ الدَّوَامِ ишга келиб-кетишни қайд этиш дафтари; دَفَاتِرُ النُّوطَةِ ноталар (музика ёзуви) дафтари

– دَفْتَرْخَانَةٌ кўп. ـاتٌ — архив

– دَفْتَرْدَارٌ 1) ҳисобчи; 2) *тар.* дафтардор (*қадимги Туркияда: молия вазири лавозими*)

دِفْتِرْيَا дифтерия, бўғма (*асосан болалар касаллиги*)

دَفْدَفَ ер бағирлаб учмоқ (*қушлар ҳақида*)

– دَفْدَفَةٌ ер бағирлаб учиш

I (دفر) دَفَرَ (*u*) دَفْرٌ сурмоқ, итармоқ; دَفِرَ (*a*) دَفَرٌ, دَفْرٌ 1) чиримоқ, иримоқ; 2) ёмон ҳидли бўлмоқ

– دَفْرٌ[1] итариш, суриш

– دَفْرٌ[2] ёқимсиз ҳид, сассиқ (бадбўй, қўланса) ҳид; ◊ أُمُّ ~ дунё, олам

– دَفَرٌ 1) чириш, айниш, ириш; 2) кўзнинг яллиғланиши (*ҳайвонларда*); 3) ёқимсиз (бадбўй, қўланса) ҳид; ◊ أُمُّ ~ дунё, олам

– دَفِرٌ ёмон ҳидли, бадбўй, сассиқ, қўланса

– دِفْرَانٌ арча, қора арча

– دَفْرَةٌ *қурилиш.* белча (*сувоқчи белчаси*), мастерок

I دَفَسَ (*у*) دَفْسٌ яширмоқ, бекитмоқ

I دَفَشَ (*у*) دَفْشٌ итармоқ, сурмоқ

– دَفَّاشٌ итарувчи, сурувчи; ~ مَرْكَبٌ парракли кема

I دَفَعَ (*а*) دَفْعٌ 1) итармоқ, сурмоқ; ~ بِنَفْسِهِ (*бирор ерга*) ўзини отмоқ, отилмоқ (فِي); 2) қайтармоқ, даф қилмоқ; 3) (*бирор н. дан*) четлатмоқ (عَنْ); 4) (*н. гадир*) мажбур қилмоқ, зўрламоқ (إِلَى); 5) (*к. дандир*) ҳимоя қилмоқ (عَنْ); 6) тўламоқ; ~ قِيمَتَهُ نَقْدًا وَعَدًّا бирор нарса қийматини нақд пул билан тўламоқ; 7) (*к. гадир*) бермоқ, узатмоқ (لِـ, إِلَى); 8) (*бирор жойгача*) етиб бормоқ, олиб бормоқ (إِلَى – *йўл ҳақида*); II دَفَّعَ тўлашга мажбур қилмоқ; ~ هُ مُخَالَفَةً бирор кимга жарима солмоқ; III دَافَعَ 1) (*к. нидир*) ҳимоя қилмоқ (عَنْ); (*к. нидир, судда*) ҳимоя қилмоқ (عَنْ); 2) рад этишга мажбур қилмоқ, (*н. дандир*) жиркантирмоқ, нафратлантирмоқ (مِنْ); V تَدَفَّعَ шиддат билан оқмоқ (қуйилмоқ) (*мас., оқим, сел*); VI تَدَافَعَ 1) бир-бирини сурмоқ (суришмоқ), итаришмоқ; тиқилишмоқ; 2) (*қаергадир*) итариб-суриб ўтмоқ (عَلَى); 3) (*қаергадир*) тез ҳаракат қилмоқ, интилмоқ (إِلَى); 4) *физ.* ўзаро итаришмоқ; VII اِنْدَفَعَ 1) четга сурилмоқ, сиқиб қуйилмоқ; бир-бирини итармоқ, бир-биридан қочмоқ; 2) ғалаёнга келмоқ қўзғалмоқ; шиддатланмоқ, шиддаткор бўлмоқ; 3) жуда тез ҳаракат қилмоқ, олдинга интилмоқ, (*қаергадир*) ташланмоқ (إِلَى); 4) (*қаердандир*) ёриб чиқмоқ, ёриб ўтмоқ, кутилиб чиқмоқ (مِنْ); 5) (*н. гадир*) берилмоқ, берилиб кетмоқ (إِلَى, لِـ); (*н. гадир*) бормоқ (لِـ); ~ فِي السَّيْرِ жадал ҳаракат қилмоқ; ~ فِي عِبَارَاتٍ сўзлашишда ўзига ортиқча эрк бермоқ; 6) (*бирор н. қилишни*) бошламоқ; X اِسْتَدْفَعَ суришга (итаришга, четлатишга) ҳаракат қилмоқ

– اِنْدِفَاعٌ 1) шиддатлилик, жадаллик, интилиш, шижоат; ~ نُمُوِّ الْقُطْنِ пахтанинг тез бўй чўзиши; 2) эҳтирослилик, жўшқинлик, қизғинлик, оташинлик, кўтаринкилик; 3) беақллилик, аҳмоқлик, тентаклик; ◊ ~ وَرَاءَ الذَّهَبِ олтин кетидан қувиш; ~ الدَّمِ қон қуйилиши; طَائِرَةٌ ذَاتُ ~ نَافُورِيٍّ реактив тайёра (самолет)

– تَدَافُعٌ бир-бирини суриш (итариш); тиқилинч, тўполон

– دَافِعٌ 1) итарувчи, сурувчи; الْقُوَّةُ الـ~ـةُ қўзғатувчи куч; الْقُوَّةُ الـ~ـةُ الْمَرْكَزِيَّةُ *физ.* марказдан қочирма куч; 3) (*пул*) тўловчи. 2. 1) тўловчи; ~ الضَّرَائِبِ солиқларни тўловчи; 2) *кўп.* دَوَافِعُ интилиш, отланиш; баҳона; сабаб

– دِفَاعٌ 1) ҳимоя; مُحَامِي الـ~ *юр.* ҳимоячи, адвокат; 3) мудофаа; *кўп.* ~ اتٌ — *ҳарб.* мудофаа истеҳкомлари; الـ~ عَنْ الـ~ عَنِ النَّفْسِ *ёки* الـ~ الذَّاتِيُّ *ёки* الـ~ عَنْ نَفْسِهِ *ёки* الـ~ مِنَ النَّفْسِ ўзини-ўзи ҳимоя (мудофаа) қилиш; خَطُّ الـ~ мудофаа чизиғи; مَجْلِسُ الـ~ мудофаа совети; وَزِيرُ الـ~ мудофаа вазири (министри); 3) *спорт.* ҳимоя; الـ~ الصِّقِلِّيُّ *шахм.* сицилианча ҳимоя; الـ~ الْفَرَنْسِيُّ *шахм.* французча ҳимоя

– دِفَاعِيٌّ 1) ҳимояга оид; 2) мудофаага оид; الْحَرْبُ الـ~ـةُ мудофаа уруши

– دِفَاعِيَّةٌ *сиёс.* ҳимоячилик

– دَفْعٌ 1) иргитиш; суриш; кўтариш; رَفَعَ بِيَدَيْهِ ~ 120 كِيلُوغْرَامًا *спорт.* у (икки қўли билан) 120 кг. ни кўтарди; 2) қайтариш, даф қилиш; 3) эътироз, қаршилик; 4) узоқлаштириш, четлатиш; 5) тўлов; бировга етказиш, топшириш, узатиш; ◊ ~ ًا (*бирор н. нинг*) ҳимояси учун, ҳимоя қилиб (لِـ)

– دَفْعَةٌ *кўп.* دَفَعَاتٌ 1) туртки; 2) тўлов, тўланадиган сумма; 3) марта, дафъа; ~ وَاحِدَةً бир мартада, бир дафъада; عَلَى دَفَعَاتٍ бир неча мартада; 4) (дафъа-дафъа) ўқ узиш (*мас., пулемётдан*); 5) бир тўп, бир тўда (*товар, мол ҳақида*); 6) (*ўқув юртини*) битирувчилар гуруҳи

– دُفْعَةٌ *кўп.* دُفَعٌ 1) тўлов, тўланадиган сумма; 2) марта, дафъа

– مُدَافِعٌ 1. ҳимоя қилувчи; 2. ҳимоячи

– مُدَافَعَةٌ мудофаа, ҳимоя

– مِدْفَعٌ *кўп.* مَدَافِعُ тўп, замбарак; ~ مَائِلٌ гаубица; ~ ضِدَّ الطَّائِرَاتِ *ёки* ~ مُضَادٌّ لِلطَّائِرَاتِ *қар.* مُضَادٌّ : ~ ضِدَّ الدَّبَّابَاتِ *ёки* ~ مُضَادٌّ لِلدَّبَّابَاتِ *қар.* مُضَادٌّ ; ~ الْهَاوُنِ (الْهَوْنُ) *қар.* هَاوُنٌ *ёки* هَوْنٌ ; ~ رَشَّاشٌ пулемёт; ~ عَرَبَةُ лафет (*тўп ўрнатилган арава*)

– مِدْفَعِيٌّ 1. артиллерияга оид; 2. тўпчи, артиллерист

– مِدْفَعِيَّةٌ артиллерия (*тўп, замбарак каби қуроллар*); الـ~ الثَّقِيلَةُ оғир артиллерия; الـ~ الْخَفِيفَةُ енгил артиллерия; ~ الْمَيْدَانِ дала артиллерияси

– مَدْفُوعٌ тўланадиган; إِلَيْهِ ~ (пулни) олувчи; الأَجْرِ ~ إِجَازَةٌ тўланадиган таътил (отпуска)

– مَدْفُوعَاتٌ кўп. тўловлар; бадаллар

I (دفق) دَفَقَ (у, и) ?2 дафқ қуймоқ, тукмоқ, ёғмоқ دُفُوق (и) оқмоқ, қуйилмоқ (н. даноид, оқиб) келмоқ (مِن); V تَدَفَّقَ = I; оқмоқ, қуйилмоқ 2) (кевраадир) интилмоқ (إِلَى); VII انْدَفَقَ = V

– تَدَفُّقٌ 1) тўкилиш, оқиш, оқим (сув ҳақида); 2) ёғилиб келиб тўпланиш (омма ҳақида)

– دَافِقٌ қуйилувчи, тўкилувчи الصِّحَّةِ ~ (гуркираб турган) саломатлик

– دِفَاقٌ, دُفَاقٌ 1) шариллаб оқаётган (оқувчи) (мас., қон); 2) тез, шиддатли, жадал; ◊ الحَيَوِيَّةِ ~ гуркираб (гуллаб) турган (мас., ёш йигит)

– دَفْقَةٌ кўп. دَفَقَاتٌ, دُفَقٌ 1) (ёруғлик, нур) йўли, ялт этиб кўринган нур (ёруғлик); 2) марта, дафъа; ~ дафъатан, бирданига; бир мартада; ◊ الدَّمِ ~ қон қуйилиши; الرِّيحِ ~ шамолнинг бирданига кучайиши

دِفْلٌ, دِفْلَى самбитгул

I دَفَنَ (и) دَفْنٌ 1) кавламоқ, (чуқур) қазимоқ; 2) дафн этмоқ, кўммоқ;3) яширмоқ; (الرَّمْلِ) فِي الرِّمَالِ الرَّأْسَ ~ реал ҳаётдан узоқ (кўр-кўрона) сиёсат ўтказмоқ (сўзма-сўз: бошини қумга яширмоқ - туяқуш каби); VII انْدَفَنَ 1) кавланган бўлмоқ; 2) дафн этилган бўлмоқ; 3) яширинган бўлмоқ; VIII ادَّفَنَ = VII

– دَفَّانٌ 1) бойлигини ерга кўмадиган одам; 2) гўрков

– دَفْنٌ 1) кавлаш; 2) кўмиш; 3) яшириш, беркитиш

– دَفِينٌ 1) кўп دُفَنَاءُ, دُفُنٌ кўмилган; 2) кавланган; 3) яширинган; دَاءٌ (مَرَضٌ) ~ яширин (пинхоний) касаллик

– دَفِينَةٌ кўп. دَفَائِنُ дафина, хазина (ерга кўмилиб яширилган бойлик)

– مَدْفَنٌ кўп. مَدَافِنُ 1) кўмиш жойи; қабристон, гўристон; 2) қабр; الفِرْعَوْنِ Фиръавн дахмаси (саганаси, мақбараси)

(دفو) IV أَدْفَى уриб ўлдирмоқ; الجَرِيحَ ~ ярадорни ўлдириб қўймоқ

– دَفْوَاءُ катта дарахт

(دفى) II دَفَّى (сол. دَفَّا) иситмоқ, илитмоқ, қизитмоқ; IV أَدْفَى иситмоқ, илитмоқ; X اسْتَدْفَى исимоқ, илимоқ, қизимоқ

– دَفَّايَةٌ қар دفا

– دَفِيَّةٌ кўп ات — деҳқон тўни (чопони)

I (دق) دَقَّ[1] (а/у) دَقٌّ 1) урмоқ, тақиллатмоқ; البَابَ ~ эшикни тақиллатмоқ; عَلَى الآلَةِ الكَاتِبَةِ ~ ёзув машинкасида чиқиллатмоқ (тақиллатмоқ - ёзмоқ); الجَرَسَ ~ жарангламоқ, жиринглам оқ (қўнғироқ ҳақида); السَّاعَةَ ~ ت ... вақти бўлди; الجَرَسُ ~ қўнғироқ чалинди; الخَطَرِ جَرَسَ ~ хавф-хатар ҳақида бонг урмоқ; عَلَى صَدْرِهِ ~ بِيَدِهِ ўз кўкрагига қўли билан урмоқ; التِّلِفُونَ ~ қўнғироқ (телефон) қилмоқ, 2) майдаламоқ, толқон қилмоқ; 3) қоқмоқ (михни);4) (бирор мусиқа асбобини) чалмоқ; 5) эмламоқ, ёймоқ; 7) шибба ламоқ, зичламоқ; 8) шунингдек جِلْدِهِ عَلَى ~ татуировка қилмоқ (баданга игнада туш билан нақш солмоқ); ◊ النَّبَاتُ ~ илдиз ютмоқ (ўсимлик ҳақида);

دَقَّ[2] (а/у) دِقَّةٌ 1) майда бўлмоқ;2) аҳамиятсиз (кўримсиз) бўлмоқ; 3) юпқа (нафис, нозик, параш) бўлмоқ, II دَقَّقَ 1) майдаламоқ, унга, кукунга айлантирмоқ; 2) (н. дадир) аниқ, тўғри бўлмоқ (فِي); (н. нидир) аниқ, диққат билан бажармоқ; 3) аниқламоқ; البَحْثَ ~ атрофлича аниқламоқ (текшириб кўрмоқ); النَّظَرَ ~ диққат билан қарамоқ; 4) аниқликни талаб қилмоқ (فِي); III دَاقَّ (н. дадир) аниқлик тараффдори бўлмоқ, аниқликни талаб қилмоқ (فِي); IV أَدَقَّ майда қилмоқ, майдаламоқ, кукунга айлантирмоқ; VII انْدَقَّ юпқа (нафис) бўлмоқ, майдаланган (парчаланган) бўлмоқ, X اسْتَدَقَّ 1) юпқа (нафис, параш) бўлмоқ, майда бўлмоқ; нозиклашмоқ, ингичкалашмоқ; 2) нафис (юпқа, параш, майда) деб ҳисобламоқ

– تَدْقِيقٌ 1) тадқиқ, тадқиқ қилиш, батафсил ўрганиш; 2) аниқлик; عَلَى وَجْهِ الـ~ ёки الـ~ аниқроқ (қилиб айтганда); بالـ~ аниқ, ролпа-роса

– دَقٌّ 1) янчиш, туйиш, ушатиш, тўғраш, майдалаш; 2) тақиллатиш; 3) қўнғироқ, бонг (соатники); 4) татуировка қилиш; ~ عَلَى الجِلْدِ бадан терисига қилинган татуировка

– دِقٌّ 1. 1) юпқа, нафис параш, нозик; 2) майда, кичкина, увоқ; 2. оз миқдорли, оз сонли; الـ~ حُمَّى (сил касаллигидаги) кундалик иситма; الشَّجَرِ ~ ўрмондаги (ёш) буталар, етилмаган дарахтлар

– دُقَاقٌ 1) кукун; 2) бўри лўккак кукуни (совун ўрнида ишлатилади)

– دَقَّاقَةٌ 1) тақиллатадиган нарса; البَابِ ~ ة эшик тақиллатадиган болға, ёғоч болға; ~ سَاعَةُ الـ~ة қўнғироқли соат (будильник); 2) ўғир дастаси, ўқловсимон таёқ; مُورس ~ клопфер (Морзе алифбоси товушини қабул қилишга мўлжалланган аппарат)

– دَقَّةٌ кўп. ات — зарба, уриш; دَقَّاتُ القَلْبِ юрак уриши; دَقَّاتُ النَّبْضِ томир уриши; ◊ قَدِيمَةٌ ~ эскирган, расмдан қолган, модадан чиққан

– دُقَّةٌ 1) кукун; 2) майдаланган зираворлар; 3) (нонга қўшиб ейиш учун ишлатиладиган) туз ёки қуруқ ялпиздан тайёрланадиган нонхўрак;4) дукқа (сабзавотли овқат номи)

– دِقَّةٌ 1) аниқлик, тўғрилик; عَلَى وَجْهِ الـ~ ёки بِـ~ худди ўзи, айнан; الـ~ وَ الإِحْكَامِ аниқлик ва бекаму-кўстлик; 2) пухталик, ҳушёрлик, зийраклик; النَّظَرِ~ диққат билан кўриб чиқиш (текшириш, назардан ўтказиш); 3) тартибга аниқ риоя қилиш, батафсиллик;

аниқлик; ~بالـ аниқ, изчил; 4) нафислик, нафосат, нозиклик, назокат

– دَقِيقٌ[1] кўп. دِقَاقٌ 1) майда, кичик, кичкина; 2) аниқ, ишончли; 3) батафсил, мукаммал; диққат-эътиборли; 4) қалтис, нозик; 5) нафис, нозик, нафосатли, назокатли; 6) нозик табиатли, инжиқ, нозик

– دَقِيقٌ[2] ун; الْحِنْطَةِ ~ буғдой уни; الذُّرَةِ ~ зоғора ун, маккажўхори уни; ◊ أَبُو ~ أَبٌ қар.

– دَقِيقَةٌ кўп. دَقَائِقُ 1) дақиқа, минут; 2) зарра, бўлак, парча; физ. молекула; 3) нозиклик; دَقَائِقُ اللُّغَةِ тилнинг назокати, нозиклиги

– دَقِيقِيٌّ 1. унга оид; унли, ундан қилинган; 2. ун сотувчи, унфуруш

– دَقِّيَّةٌ даққия (майдаланган сабзавотлардан тайёрланадиган таом номи); كُوسَةٍ ~ кабачкали даққия; سَبَانِخ ~ исмалоқли даққия; الْفُولِ الْمُدَمَّسِ بِالْبَيْضِ ~ тухум ва бўрилўккак солиб тайёрланган даққия

– مِدَقٌّ[1] кўп. ـَاتٌ — сўқмоқ йўл, йўлак

– مِدَقٌّ[2] кўп. مَدَاقُّ 1) болға; ёғоч тўқмоқ, қўлоғоч; 2) ўғир дастаси, келидаста

– مُدَقِّقٌ диққат билан (батафсил) ўрганувчи; بَاحِثٌ ~ синчков (зийрак) текширувчи, мудаққиқ тадқиқотчи

– مِدَقَّةٌ кўп. ـَاتٌ — 1) ўғир дастаси, келидаста; шиббалағич; الْحِنْطَةِ ~ янчиқдаста (қабзасига қайиш боғланган ғалла янчишда ишлатиладиган ёғоч калтак); 2) бот. (гуллардаги) оналик; رَأْسُ الْـ~ гултумшуқ (гулнинг уруғланадиган оғзи)

– مَدْقُوقٌ майдаланган, янчилган, талқонланган; الْقِرْفَةُ الْـ~ـَةُ янчилган долчин; اللَّوْزُ الْـ~ янчилган бодом

– مُسْتَدِقٌّ нафис, юпқа, параш; майда

دَقْدَقَةٌ тақиллаш, тақиллатиш

دَقْشُومٌ жам. майдаланган тош, янчилган ғишт

– دَقْشُومَةٌ кўп. ـَاتٌ — кичкина (майда) тош

I دَقِعَ (а) دَقْعٌ 1) (тирикчилик учун нон қидириб) ўзини хўрламоқ; 2) чор-ночор яшамоқ; IV أَدْقَعَ 1) = I; 2) хор қилмоқ (камбағаллик ҳақида)

– دَقْعَاءُ тупроқ

– مُدْقِعٌ хўрловчи, камситувчи; فَقْرٌ ~ фақирлик, бечораҳоллик, камбағаллик

دَقَلٌ[1] кўп. أَدْقَالٌ грот-мачта (елканли кемада: ўртадаги энг баланд мачта)

– دَقَلٌ[2] қуриган сифатсиз хурмо (мева)

دُقْمَاقٌ кўп. ـَاتٌ — тўқмоқ, ёғоч болға

دَقْنٌ мн. кўп دُقُونٌ соқол (сол. ذَقْنٌ)

I دَكَّ (а/у) دَكٌّ 1) парчаламоқ, янчмоқ; 2) бузмоқ; йиқитмоқ; ағдармоқ; тўзитмоқ; мажҳ. бузилмоқ, емирилмоқ; 3) текисламоқ, босиб текисламоқ; 4) тўлдирмоқ, тўлатмоқ; ўқламоқ (мас., қуролни); 5) (н. нингдир ичига) тиқмоқ, ниқтаб киргизмоқ, ниқталамоқ (بَيْنَ); 6) заифлаштирмоқ, бўшаштирмоқ, кучдан қолдирмоқ; الْمَرَضُ ~ه касаллик уни ҳолдан тойдирди, II دَكَّكَ 1) аралаштирмоқ, қориштирмоқ; 2) ип (иштонбоғ) ўтказмоқ; VII اِنْدَكَّ 1). эзилган, янчилган, майдаланган бўлмоқ; бузилмоқ, емирилмоқ; مِنْ هَذِهِ الْأَحْوَالِ ~تْ نَفْسُهُ даҳшатлар уни чуқур ларзага солди; 2) текисланган бўлмоқ, теп-текис бўлмоқ

– دَكٌّ текис, текисланган

– دَكَاكِينِيٌّ кўп. دَكَاكِينِيَّةٌ дўкончи, сотувчи

– دَكَّاكَةٌ кўп. ـَاتٌ — (каноп билан тикиладиган) игна, жуволдиз

– دُكَّانٌ мз. мн. кўп. دَكَاكِينُ 1) дўкон; 2) устахона; التَّجْلِيدِ ~ муқовалаш устахонаси

– دُكَّانْجِيٌّ кўп. دُكَّانْجِيَّةٌ дўкончи, дўкондор

– دَكَّةٌ 1) синдирилган тош, майдаланган ғишт; балласт (т. -й. шпаллари остига ёткизиладиган қум ёки шағал); текис ер

– دِكَّةٌ[1] кўп. دِكَكٌ иштонбоғ (сол. تِكَّةٌ[3])

– دِكَّةٌ[2] кўп. دِكَاكٌ, دِكَكٌ скамейка, курси, эшак

– مِدَكٌّ кўп. ـَاتٌ — 1) сумба, шомпол; 2) шиббалағич, шиббалайдиган жиҳоз ёки машина

دِكْتَاتُورٌ кўп. ـَاتٌ — диктатор, ўз амрини ўтказувчи, ўз амри билан иш юритувчи, якка ҳоким, ҳукмдор

– دِكْتَاتُورِيٌّ 1. диктаторликка оид, якка ҳокимиятчиликка (диктаторликка) асосланган; 2. диктатор, якка ҳоким

– دِكْتَاتُورِيَّةٌ диктатура; الْبُرُولِيتَارِيَا ~ пролетар диктатураси; الْـ~ الْعَسْكَرِيَّةُ ҳарбий диктатура

دُكْتُورٌ кўп. دَكَاتِرَةٌ 1) доктор, врач, табиб; 2) доктор (илмий даража); فِي الْآدَابِ ~ филология фанлари доктори; فِي الْعُلُومِ الزِّرَاعِيَّةِ ~ қишлоқ хўжалиги фанлари доктори; فِي الطِّبِّ ~ тиббиёт (медицина) фанлари доктори

– دُكْتُورِيَّةٌ, دُكْتُورَاةٌ, دُكْتُورَاهُ докторлик даражаси; رِسَالَةُ الْـ~ докторлик диссертацияси

دَكَرٌ қар. ذَكَرٌ; وَ نَتَايَةٌ ~ тиш ва чуқурча (шестернялардаги)

دَكْدَكَةٌ = دَكْدَاكٌ

– دَكْدَكَةٌ кўп. دَكَادِكُ қумли текислик

دِكْرِيتُو кўп. دِكْرِيتَاتٌ декрет (қонун кучига эга бўлган қарор, фармойиш, фармон)

دُكْشٌ темир косов, косов

I دَكِنَ (у) دَكَنٌ тахламоқ, тойламоқ, термоқ; دَكِنَ (а) دَكَنٌ қора рангга кирмоқ, қорага мойил бўлмоқ; II دَكَّنَ = I

– أَدْكَنُ мн. دُكْنٌ кўп. دَكْنَاءُ қорамтир, қўнғир, тўқ жигарранг

– دَاكِنٌ = أَدْكَنُ

– دُكَّانٌ[1] қар. دَكَّ

– دُكَّانٌ[2] ўриндиқ, курси, стул

– دُكْنَةٌ қорамтир, тўқ жигарранг; اللَّيْلِ ~ тунги қоронғулик

I (دل) دَلَّ[1] (а/у) دَلَالَةٌ 1) (н. гадир) далолат қилмоқ (عَلَى); وَ إِنْ دَلَّ هَذَا عَلَى شَيْءٍ فَإِنَّهُ (فَإِنَّمَا) يَدُلُّ عَلَى أَنْ ... агар бу бирор нарсага ишорат қилаётган бўлса, у ҳолда у ...; 3) (бирор н. ҳақида) гувоҳлик бермоқ (عَلَى); 3) йўл кўрсатмоқ, (қаергадир) йўналтирмоқ (إِلَى); دَلَّ[2] (а/и) دَلٌّ, دَلَالٌ ноз-карашма қилмоқ, ғамза қилмоқ, сузилмоқ; II دَلَّلَ 1) исботламоқ, исбот қилмоқ; далилламоқ, асослаб бермоқ; (н. гадир) далиллар келтирмоқ (عَلَى); 2) дазмолламоқ, текисламоқ; эркаламоқ, силаб-сийпамоқ; суймоқ; 3) (н. нидир) кимошди савдосида сотмоқ (عَلَى); IV أَدَلَّ 1) ўзига эркин (бетакаллуф) муомала қилишга рухсат этмоқ, (к. биландир) бетакаллуф муомала қилмоқ (عَلَى); 2) (бирор к. га) ишонмоқ (ب); V تَدَلَّلَ 1) ноз-карашма қилмоқ, сузилмоқ; 2) ўйнамоқ, эрмак қилмоқ, овунмоқ; X اسْتَدَلَّ 1) (к. дандир) йўл-йўриқ олмоқ, кўрсатма олмоқ (مِنْ); 2) (н. дандир) хулоса чиқармоқ (مِنْ); كَمَا يُسْتَدَلُّ مِنْ هَذَا бундан шундай хулоса чиқадики, ...; 3) топмоқ, қидирмоқ, излаб топмоқ, (н. нидир) билмоқ, билиб олмоқ (عَلَى); 4) фикр қилмоқ, мулоҳаза юритмоқ, (бирор н. фойдасига) далил қидирмоқ; важ қилмоқ, (н. нидир) исботламоқ (عَلَى); (н. дандир) далил сифатида фойдаланмоқ (ب); 5) (бирор н. бўйича) йўналишни аниқламоқ (عَلَى); 6) (йўл) кўрсатишни сўрамоқ (عَلَى)

– أَدَلُّ энг ишончли, энг исботли (далилли); وَ لَا ~ عَلَى ذَلِكَ مِنْ أَنْ ... ...дан кўра ишончлироқ нарса йўқ

– إِدْلَالٌ эркин (бетакаллуф) муомала, бетакаллуфлик

– اسْتِدْلَالٌ кўп. اتٌ — 1) хулоса, натижа, якун; фикр, мулоҳаза; 2) дедукция (умумий ҳолатлардан хусусий хулосалар чиқариш)

– اسْتِدْلَالِيٌّ дедукцияга оид, дедукцияга асосланган, дедуктив; الطَّرِيقَةُ الـ~ـةُ дедуктив йўл (метод)

– تَدَلُّلٌ таннозлик, ишвагарлик, қичиқлик; فِي ~ таннозлик билан, ишва билан, ғамза, қичиқ билан

– تَدْلِيلٌ 1) исботлаш, асослаш, далиллаш; далил, исбот, асос; 2) тантиқлик, инжиқлик, талтайганлик; эркалатиш

– تَدْلِيلَاتٌ кўп. далиллар, исботлар, асослар

– دَالٌّ 1. кўрсатувчи; 2. кўрсаткич

– دَالَّةٌ[1] 1) одобсизлик, бетакаллуфлик, сурбетлик, бетакаллуф муносабат; بِـ~ такаллуфсизлик билан; 2) яқин ошначилик, яқин танишлик; 3) сўзлаш. суянчиқ, ҳомий

– دَالَّةٌ[2] кўп. اتٌ, دَوَالٌّ — мат. функция (бирор миқдорнинг ўзгариши натижасида ўзгарувчи бошқа миқдор); الـ~ الْجَبْرِيَّةُ алгебраик функция; جَامَا ~ гамма-функция

– دَلٌّ, دَلَالٌ 1) таннозлик, ишвагарлик, қичиқлик, ноз-карашма, қилиқдорлик; فِي ~ танноз, ишвагарлик билан; юмшоқлик, майинлик, мулойимлик билан

– دَلَّالٌ 1) жарчи, удайчи, хабарчи; 2) даллол; 3) аукциончи, кимошди савдоси олиб борувчи ваколатли киши

– دَلَّالَةٌ кўп. اتٌ — ўртачи аёл

– دَلَالَةٌ[1] 1) далолат, кўрсатма, кўрсатиш; 2) далил, исбот, асос; لَا ~ وَلَا صَرَاحَةَ на очиқ-ойдин эмас, на исботли эмас

– دَلَالَةٌ[2] кўп. دَلَائِلُ 1) белги; تَدُلُّ الدَّلَائِلُ عَلَى أَنْ ... ҳамма белгилар шуни кўрсатаётирки, ...; 2) аломат, индекс; الـ~ الرَّقْمِيَّةُ рақамли индекс; 3) (сўздаги) маъно, мазмун; عَمِيقُ (شَدِيدُ) الـ~ кўп маъноли, чуқур маъноли

– دِلَالَةٌ 1) даллоллик учун тақдирлаш; ширинкома, даллоллик (воситачилик) ҳақи; 2) аукцион, кимошди савдоси; بَيْعٌ بِطَرِيقِ الـ~ аукционда (кимошдида) сотиш; 3) даллоллик, воситачилик

– دَلِيلٌ[1] кўп. أَدِلَّةٌ, دَلَائِلُ 1) далил, белги, ишорат; عَلَى مَا تَدُلُّ عَلَيْهِ كُلُّ الدَّلَائِلِ бу далилларга (белгиларга) қараганда; 2) кўрсаткич; аломат, белги, индекс; 3) далил, исбот, асос; أَقَامَ بِـ~ исботламоқ, асос келтирмоқ, далилламоқ; وَ هَذَا بِـ~ أَنْ ... бу шуни кўрсатяптики, ...; 4) жиноят аломати

– دَلِيلٌ[2] кўп. أَدِلَّاءُ 1) йўл кўрсатиб борувчи; гид (сайёҳларга тушунтиришлар берувчи киши); кузатувчи, бошлаб борадиган одам; боцман (кемаларда хўжалик бўйича кичик командир); 2) йўл кўрсаткичи (йўллар ҳақидаги маълумотнома); الْهَاتِفِ ~ телефон маълумотномаси (справочниги); مِصْرَ ~ Миср ҳақидаги маълумотнома (справочник)

– مُدَلَّلٌ тантиқ, инжиқ, талтайган

– مَدْلُولٌ кўп. مَدَالِيلُ, اتٌ — маъно, мазмун; لَهُ ~ رَمْزِيٌّ унинг рамзий маъноси бор

دُلْبٌ кўп. دُلْبَاتٌ чинор, платан

دِلْتَا дельта (дарёнинг тармоқланган мансаби); النِّيلِ ~ Нил дельтаси

I دَلَجَ (у, и) دُلُوجٌ ботириб олмоқ (мас., қудуқдан сувни) IV أَدْلَجَ тунда йўлга тушмоқ; VIII ادَّلَجَ тун охирида йўлга тушмоқ

– مِدْلَجَةٌ кўп. مَدَالِجُ челак, пақир; اللَّبَنِ ~ қопқоқли кувача, кўза, сут бидони

دَلْدَلَ 1) осилтирмоқ, осилтириб туширмоқ; туширмоқ; 2) осиб қўймоқ, илиб қўймоқ; تَدَلْدَلَ осилиб турмоқ, осилмоқ; сўлжаймоқ, силкимоқ

– دُلْدُلٌ кўп. دَلَادِلُ зоол. жайра

– دُلْدُلَةٌ илгак, илмоқ

(دلس) II دَلَّسَ алдамоқ; қалбакилаштирмоқ, сохталаштирмоқ; ~ فِى الْبَيْعِ товар (мол) нинг нуқсонини харидордан яширмоқ (савдода); III دَالَسَ алдамоқ

– تَدْلِيسٌ алдамчилик, товламачилик, фирибгарлик; بالـــ~ алдамчилик билан, алдамчилик қилиб

– تَدْلِيسِيٌّ муттаҳликдан (қаллобликдан) иборат бўлган

– مُدَلَّسٌ ясама, сохта, қалбаки

– مُدَلِّسٌ 1. алдамчи, фирибгар, қаллоб, ёлғончи; ~ إِفْلاَسٌ қасддан синдириш (банкрот қилиш); 2. алдамчи, алдоқчи

دَلاَصَةٌ зарҳаллаш

I دَلَعَ (а) دَلْعٌ (тилни) чиқармоқ; 2) эркаламоқ, суймоқ; II دَلَّعَ 1) эркалатмоқ, паҳлаҳлаб ўстирмоқ, нозик қилиб юбормоқ; 2) ёмон тарбияламоқ, бузмоқ; IV أَدْلَعَ (тилни) чиқармоқ; ◊ ~ النَّفْسَ кўнгилни айнитмоқ, беҳуд қилмоқ; V تَدَلَّعَ 1) эрка (тантиқ) бўлиб кетмоқ; 2) қайсар бўлмоқ; VII انْدَلَعَ 1) чиқарилган (осилган) бўлмоқ (тил ҳақида); 2) ловулламоқ, алангаланмоқ (олов ҳақида); 3) ёмон тарбияланган бўлмоқ; эрка (тантиқ) бўлмоқ

– تَدَلُّعٌ 1) тантиқлик, талтайганлик; қайсарлик, инжиқлик; 2) таннозлик, ишвагарлик

– دُلاَّعٌ, دَلاَّعٌ жам. тарвузлар (Марокашда)

– دَلْعٌ 1) таннозлик, ишвагарлик, қичиқлик; 2) эркалаш, суйиш; اِسْمُ الـــ~ эркалатиб айтилган исм; ҳазиллашиб ишлатилган лақаб

– دَلِعٌ таъмсиз, мазасиз, ёқимсиз, бемаза; қўланса

– دَلُوعٌ 1) тантиқ, инжиқ, талтайган; 2) танноз, ишвали

– مُدَلَّعٌ нозик, эрка, талтайиб кетган

دَلْغَانٌ лой, гил, тупроқ

I دَلَفَ (и) دَلْفَانٌ, دُلُوفٌ 1) майда қадам ташлаб юрмоқ, беданг юриш қилмоқ; аста-секин ҳаракатланмоқ (мас., автомобилда); 2) (бирор к. га) ҳурмат билан яқинлашмоқ (إِلَى); 3) (бирор ерга) етиб келмоқ, бормоқ (إِلَى);4) (тарновдан) оқмоқ, қуйилмоқ; VII انْدَلَفَ (к. нингдир) олдига кирмоқ (إِلَى)

– دَالِفٌ кўп. دُلَّفٌ ёки دَالِفَةٌ кўп. دَوَالِفُ рикошет (отилган тош, ўқ кабиларнинг теккан жойидан сапчиб, сакраб нари кетиши)

دَرْفَلَ = دَلْفَنَ

– مُدَلْفَنَاتٌ кўп. прокат, прокатка йўли билан ясалган нарса, металл

– دُلْفِينٌ кўп. دَلاَفِينُ дельфин; رُوسِيٌّ ~ бакрабалиқ, бикри, осётр

I دَلَقَ (у) دَلْقٌ 1) (қилични) сўғирмоқ, чиқармоқ, яланғочламоқ; 2) қуймоқ, тўкмоқ, оқизмоқ; ағдармоқ; (мас., унни қопга) солмоқ; ~ عَلَيْهِ سَطْلاً مِنَ الْمَاءِ الْبَارِدِ бирор ким устига бир сатил совуқ сув қуйиб юбормоқ; VII انْدَلَقَ 1) қуйилмоқ, тўкилмоқ; (қопга) солинмоқ (мас., ун); 2) бошқалардан ажралиб турмоқ, ажралиб чиқиб турмоқ

– دَلَقٌ сувсар

I (دلك) دَلَكَ[1] (у) دَلْكٌ ишқаламоқ, суркамоқ; ишқалаб едирмоқ (мас., баданга); دَلَكَ[2] (у) دُلُوكٌ ботишга яқинлашмоқ, ботмоқ (қуёш ҳақида); II دَلَّكَ массаж қилмоқ, силамоқ, уқаламоқ; V تَدَلَّكَ баданни ишқаламоқ (ювинганда)

– تَدْلِيكٌ массаж, силаш, уқалаш; قَاعَةُ الـــ~ массаж хонаси

– دَلاَّكٌ массаж қилувчи киши, массажист, силовчи, уқаловчи

– دِلاَكَةٌ массажистлик касби

– دَلُوكٌ баданга суркаладиган лой, малҳам

– دُلُوكٌ қуёшнинг ботиши

– مُدَلِّكٌ массажист, силовчи, уқаловчи

– مُدَلِّكَةٌ массажчи (силовчи, уқаловчи) аёл

(دله) II دَلَّهَ (севгидан) ақлдан оздирмоқ; V تَدَلَّهَ ақлдан озмоқ; ақлини еб қўймоқ; إِنَّهَا قَدْ ~تْ فِى حُبِّهِ у қиз уни ҳаддан ташқари севиб қолди

– مُدَلَّهٌ ҳаддан ташқари севиб қолган

(دلهم) ادْلَهَمَّ қоп-қоронғу бўлмоқ (тун ҳақида), зимистон бўлмоқ

– دَلْهَمٌ ҳаддан ташқари қоронғу, зимистон

– مُدْلَهِمٌّ = دَلْهَمٌ

I (دلو) دَلاَ (у) دَلْوٌ 1) (челак билан) ботириб олмоқ; 2) шафоат қилишни сўрамоқ, ҳомийлик қилишни сўрамоқ, тарафини олишни сўрамоқ; II دَلَّى туширмоқ, осилтириб туширмоқ; IV أَدْلَى (челакни, пақирни) туширмоқ. (н. нидир) пастга туширмоқ (بِ); ~ بِنَظَرِهِ ...ـــلـ... га назар ташламоқ (туширмоқ) ... ~ بِدَلْوِهِ فِى ёки ~ بِدَلْوِهِ بَيْنَ الدِّلاَءِ мажҳ. бирор нарсага ўз ҳиссасини қўшмоқ; 2) далил-исботлар келтирмоқ; (н: биландир) асосламоқ (بِ);3) таклиф қилмоқ, (н. нидир) бермоқ (بِ); ~ بِالْاعْتِرَافَاتِ эътироф қилмоқ; ~ بِحَدِيثِه интервью бермоқ; ~ بِرَأْيِهِ ўз фикр-мулоҳазаларини айтмоқ; ~ بِشَهَادَتِه (بِأَقْوَالِه) ~ بِسَبَبِهِ бирор нима сабабини кўрсатмоқ; кўрсатма бермоқ; ~ بِصَوْتِهِ овоз бермоқ; ... ~ إِلَيْنَا بِمَا يَأْتِى у бизга қуйидагиларни деди: ... V تَدَلَّى 1) осилиб турмоқ, осилиб тушмоқ; 2) пасаймоқ, пасайиб бормоқ (إِلَى)

– إِدْلاَءٌ бериш; ~ بِالشَّهَادَةِ кўрсатма бериш; ~ الرَّأْيِ фикр-мулоҳазаларни айтиш; عَدَمُ الـــ~ بِسِرِّهِ сирларни очмаслик

– دَالِيَةٌ кўп. دَوَالٍ 1) ток новдаси; 2) суғориш чархпалаги; 3) чархпалак ёрдамида суғориладиган ер бўлаги; 4) мед. вена қон томири (кўк томир) нинг кенгайиши

– دَلاَيَةٌ кўп ــاتٌ — занжир (соатдаги); жевак, жевакча; илмоқ, илгак

– دَلْوٌ муз. мн. кўп. دِلَاءٌ челак, пақир; қовға, пастак ёғоч пақир; بُرْجُ الـ~ астр. Далв буржи; ... أَدْلَى (أَلْقَى) بِـ~ـهِ فِي ...да иштирок этмоқ, ...га ўз ҳиссасини қўшмоқ

– مُتَدَلٍّ мн. مُتَدَلِّيَةٌ осилиб турувчи, тушувчи; осма, осилиб турадиган, муаллақ

– دَلْوَقْتُ халқ. энди, ҳозир

I دَمَّ (а/у) دَمٌّ 1) бўямоқ; (н. биландир) чапламоқ (بِ); 2) (ерни хаскаш билан) текисламоқ; II دَمَّمَ чапламоқ; бўямоқ

– دَمٌّ бўёқ

– دَمَامٌ 1) шунингдек: الوَجْهِ ~ қизғиш пуштиранг ёғупа (помада); 2) авиация локи

– دَمَامَةٌ хунуклик, бадбашаралик

– دَمِيمٌ кўп. دِمَامٌ 1. жуда хунук, бадбашара; 2. жуда паст бўйли (ўта пакана) одам

– مِدَمَّةٌ кўп. ـاتٌ хаскаш

I دَمُثَ (у) دَمَاثَةٌ юмшоқ бўлмоқ, ювош бўлмоқ; гапга кўнадиган бўлмоқ; II دَمَّثَ юмшатмоқ, тинчитмоқ

– دَمَاثَةٌ ювошлик, беозорлик, мўминлик, ройишлилик; الأَخْلَاقِ ~ беозор характер, юмшоқ феъл

I دَمَجَ (у) دُمُوجٌ (қаергадир, н. гадир) киритилган (кирган) бўлмоқ (فِي); IV أَدْمَجَ 1) (қаергадир, н. гадир) киритмоқ, қўшиб қўймоқ, қўшмоқ (فِي); 2) (н. нидир) мустаҳкам (чидамли) қилмоқ; 3) бирлаштирмоқ, бирга қўшмоқ; ассимиляция қилмоқ, аралаштириб, бирлаштириб юбормоқ; 4) кийимга ўрамоқ, кийимнинг орасига олмоқ; VII اِنْدَمَجَ 1) киритилган бўлмоқ, қўшилган бўлмоқ, (қаергадир, н. гадир) қўшилмоқ, аралашмоқ (فِي); 2) яхши мосланган бўлмоқ, яхши мувофиқлаштирилган бўлмоқ; 3) бирлашмоқ, бирга қўшилмоқ, ассимиляция бўлмоқ; 4) аралашмоқ, қўшилмоқ; VIII اِدَّمَجَ = VII

– إِدْمَاجٌ 1) (таркибга) қўшиш, киритиш; 2) ассимиляция

– اِنْدِمَاجٌ таркибга кириш (қўшилиш); бирлашиш, аралашиш

– اِنْدِمَاجِيٌّ бирлашиш (аралашиш) га оид; وَحْدَةٌ ~ـةٌ аралашиш (бирлашиш) натижасида юзага келган бутунлик (яхлитлик)

– دَمَجَانَةٌ кўп. ـاتٌ атрофи похол, четан билан тўқилган (шиша) идиш

– مُدْمَجٌ зич, ихчам, ғуж

دَمْدَمَ 1) минғирламоқ, жавррамоқ, ғўлдирамоқ, тушуниб бўлмайдиган тарзда сўзламоқ; (к. нидир) койимоқ, уришмоқ, танбеҳ бермоқ (عَلَيْهِ); 2) гулдирамоқ, гумбирламоқ, қалдирамоқ; 3) ҳалок қилмоқ, йўқ қилиб юбормоқ (عَلَى)

– دَمْدَمَةٌ 1) минғирлаш, жавраш, ғўлдираш; 2) момақалдироқ, гумбирлаган овоз; гумбирлаш

I دَمَرَ (у) دَمَارٌ 1) йўқ бўлмоқ, битмоқ, қирилиб кетмоқ, ҳалок бўлмоқ; бузилиб кетмоқ, емирилмоқ, вайрон бўлмоқ; 2) берухсат кирмоқ; II دَمَّرَ йўқ қилмоқ, қириб юбормоқ, ҳалок этмоқ, вайрон қилмоқ, бузмоқ; хароб қилмоқ, вайрон-талқон қилмоқ

– تَدْمِيرٌ йўқотиш, битириш, қириб юбориш, ҳалок қилиш, вайрон қилиш, бузиш

– تَدْمِيرِيٌّ вайрон қиладиган; вайрон қилувчи

– دَمَارٌ ҳалок (нобуд) бўлиш, ҳалокат; хонавайрон бўлиш, хароб бўлиш, вайрон бўлиш

– دَمَّرٌ даммар смоласи (елими)

– دَمُّورٌ даммур (арзон газлама тури)

– دَمِيرَةٌ (Нил дарёсининг) тошиш даври

– دُمَيْرِيٌّ думайра (қовун нави)

– مُدَمِّرٌ 1. вайрон қиладиган, емирадиган; 2. вайрон қилувчи, емирувчи, бузувчи, хароб қилувчи; مُدَمِّرُو آثَارِ الْحَضَارَةِ вандаллар (Рим империясининг бир қисмини босиб олиб, уни ваҳшийларча вайрон қилган қадимги герман қабиласи, бу ерда кўч.м.)

– مُدَمِّرَةٌ кўп. ـاتٌ 1) қирувчи (самолёт); 2) эскадра миноносеци (торпедалар билан қуролланган ҳарбий кема)

I دَمَسَ (دمس) دَمَسَ[1] (у) دَمْسٌ қўшиб қўймоқ; 2) яширмоқ, беркитмоқ; دَمَسَ[2] (и) دُمُوسٌ қоп-қоронғу бўлмоқ; қуюқлашмоқ (қоронғулик ҳақида); II دَمَّسَ 1) кўмиб қўймоқ; 2) яширмоқ, бекитмоқ; 3) қайнатмоқ, пиширмоқ, дамлаб (димлаб) пиширмоқ; ёпмоқ

– دَامِسٌ қоп-қоронғу; ظَلَامٌ (حَلَكٌ) ~ тим қоронғулик, зимистон

– دَمَاسَةٌ қоронғулик

– دِمْسٌ кул

– دَيْمَاسٌ кўп. دَيَامِيسُ 1) ерости қамоқхонаси, зиндон; 2) ертўла; 3) ер остидаги сағана (дахма)

– مُدَمَّسٌ қайнатилган, пиширилган; فُولٌ ~ пиширилган (қайнатилган) ловия, мудаммас (овқат номи)

– دِمَشْقِيٌّ 1. Дамашққа оид; 2. Дамашқ кишиси

I دَمَعَ (а) دَمْعٌ, دَمَعَانٌ кўз ёши тўкмоқ; ~ـتِ الْعَيْنُ кўздан ёш қуйилди (тўкилди); II دَمَّعَ йиғламоқ

– دَمَّاعٌ йиғлоқи, йиғлоқиликка оид

– دَمْعٌ жам. кўп. دُمُوعٌ кўз ёши; دُمُوعُ الرِّيَاءِ ёлғон йиғи, шайтон йиғи

– دِمَاعٌ = دُمُوعٌ, دَمْعٌ

– دَمْعَةٌ кўз ёши, ёш

– دَمْعَةٌ сердак, зиравор, қайла, соус

– مَدْمَعٌ кўп. مَدَامِعُ 1) анат. ёш (кўз ёши) йўли; кўз бези; 2) кўз ёши; 3) кўп. кўз ёши оқиб чиқадиган кўз бурчаги

I دَمَغَ (у) دَمْغٌ 1) бошга урмоқ; майдаламоқ, янчмоқ; йўқ қилмоқ, қириб ташламоқ, нобуд қилмоқ; 2) асоссиз эканлигини исботламоқ (мас., далиллар билан); 3) тамғаламоқ, муҳр босмоқ; 4) проба

(тамға) қўймоқ; VII اِنْدَمَغَ лаънатланган бўлмоқ; ~ بِعَارِ الْعَدَاءِ . . . لـــ у худди душмандек лаънатланган эди

– دَامِغٌ ишончли, рад этиб бўлмайдиган (*мас., далиллар*); حُجَّةٌ ~ ـــَةٌ ишончли асос; الْحَقِيقَةُ الـــ~ـَةُ рад этиб бўлмайдиган ҳақиқат

– دِمَاغٌ *кўп.* أَدْمِغَةٌ 1) бош мия; أُمُّ الـــ~ِ бош мия пардаси; نَزْفٌ فِي الـــ~ِ мияга қон қуйилиши; الْتِهَابُ الـــ~ِ энцефалит (*бош миянинг яллиғланиши*); 2) бош мия

– دِمَاغِيٌّ мияга оид; ~ ـــَةٌ سَكْتَةٌ ёки احْتِقَانٌ ~ мияга қон қуйилиши

– دَمْغَةٌ *кўп.* دَمَغَاتٌ 1) тамға, муҳр; белги, аломат; رُسُومُ الـــ~ِ давлат йиғими, муҳр ҳақи; قَانُونُ الـــ~ِ давлат йиғими (муҳр ҳақи) тўғрисида қонун; وَرَقُ الـــ~ِ гербли варақа; 2) проба (*анализ учун олинган*) намуна; (*қиммат баҳо металларнинг*) проба тамғаси

– مَدْمُوغَاتٌ *кўп.* тамға урилган маркалар (*почтадаги*)

دَمْقَرَطَ демократлаштирмоқ, демократия асосида қайта қурмоқ

– دَمْقَرَطَةٌ демократизация, демократлаштириш, демократлашиш

دِمَقْسٌ хом ипак

I دَمَكَ (*у*) دَمْكٌ айлантирмоқ, бурамоқ, сиқиб бурамоқ

– مِدْمَاكٌ *кўп.* مَدَامِيكُ қатлам, қават, қатор

– مُدْمَكٌ зич, қалин

– مُدْمَكٌ = مَدْمُوكٌ

I (دمل) دَمَلَ (*у*) دَمْلٌ гўнгламоқ, гўнг солмоқ; دَمِلَ (*а*) دَمَلٌ битмоқ (*яра ҳақида*); VII اِنْدَمَلَ ямоқ (чандиқ) қолдириб битмоқ

– دُمَّلٌ *кўп.* دَمَامِلُ чипқон; яллиғланган ғудда, бўжама; ҳўснбузар; говмичча

دُمْلُجٌ *кўп.* دَمَالِجُ (*тирсакдан юқорига тақиладиган*) билакузук

– مُدَمْلَجٌ шиша бутилкасимон тегарак

I دَمَنَ (*у*) دَمْنٌ гўнгламоқ, ўғитламоқ; IV أَدْمَنَ (*н. гадир*) берилмоқ, берилиб кетмоқ (عَلَى ,بِ); (*н. биландир*) доимо шуғулланмоқ (عَلَى ,بِ)

– إِدْمَانٌ (*бирор н. га*) қизиқиш, ишқибозлик, майл, иштиёқ; ~ عَلَى السُّكْرِ (الْكُحُولِ) алькоголизм (*майпарастлик касаллиги*)

– دِمْنٌ гўнг, ўғит; خَضْرَاءُ الدِّمَنِ гўнг қўнғиз

– دُمَانٌ *қар.* دُومَانٌ

– دِمْنَةٌ олдинги яшаш жойи қолдиқлари

– مُدْمِنٌ (*бирор н. га*) ишқибоз, қизиқувчи, берилган; ~ التَّدْخِينِ ашаддий кашанда; ~ الْكُحُولِ ашаддий алькоголь, майпараст, ичувчи

I دَمِيَ (*а*) دَمًى қонаб турмоқ, қон кетмоқ; II دَمَّى қон кетишига сабаб бўлмоқ, қонатмоқ; IV أَدْمَى = II; ~ أَحَاسِيسَهُ الْوَطَنِيَّةَ кимнингдир ватанпарварлик туйғуларига тегиб кетмоқ (*жароҳатламоқ*)

– اِسْتِدْمَاءٌ қон пайдо бўлиш

– دَامٍ *мн.* دَامِيَةٌ 1) қонга оид, қонли; جُرْحٌ ~ қонли яра; الْإِرْهَابُ الدَّامِي қонли террор; 2) кўп қон тўкиладиган

– دَمٌ *кўп.* دِمَاءٌ қон; الـــ~ُ الْوَرِيدِيُّ ёки الـــ~ُ الْأَزْرَقُ ёки الـــ~ُ الْأَسْوَدُ вена (кўктомир) қони; الـــ~ُ الْأَحْمَرُ а) артерия қони; б) менструация (ҳайз) қони; الـــ~ُ الشِّرْيَانِيُّ артерия қони; ضَرْبَةُ الـــ~ِ апоплексия, сакта (*мияга қон қуйилиши ёки мия қон томирларининг беркилиши натижасида ҳушдан кетиш ёки фалаж бўлиш*); فَقْرُ الـــ~ِ анемия, камқонлилик; فَقِيرُ الـــ~ِ анемияга оид, камқонликка оид; مُعْطِي الـــ~ِ донор (*қон берувчи*); وَلِيُّ الـــ~ِ ўлдирилган кишининг энг яқин кишиси, қариндоши, хунталаб қасоскор; الْغَزَالِ ~ ёки الْأَخَوَيْنِ ~ а) илондарахт (*субтропик минтақаларда ўсадиган бутасимон ёки дарахтсимон қалин баргли доимий яшил ўсимлик*); б) илондарахт елими; شَجَرَةُ الـــ~ِ *бот.* қизил (чувалчангсимон) илдиз; حَجَرُ الـــ~ِ *мин.* гематит (*қизил темир рудаси*); ◊ خَفِيفُ الـــ~ِ а) қувноқ, серғайрат; б) илтифотли, назокатли; ёқимтой, хушбичим; ثَقِيلُ الـــ~ِ а) шалвираган, лапашанг; б) ёқимсиз, бадбўй

– دَمَوِيٌّ 1) қонли, қонга оид; الْمَجَارِي الـــ~ـَةُ қон томирлари; 2) қони оқиб турган; қонли (*жанг ҳақида*); غَيْرُ ~ қонсиз; اِنْقِلَابٌ غَيْرُ ~ қонсиз (қон тўкмасдан) амалга оширилган инқилоб; ◊ ~ الْمِزَاجِ а) сангвиник, қизиққон, питрак, серҳаракат, серғайрат; б) тез таъсирланадиган одам

– دَمَوِيَّةٌ апоплексия, сакта (*мияга қон қуйилиб, фалаж бўлиш*)

– دَمَوِيٌّ = دَمِيٌّ

– دُمْيَةٌ *кўп.* دُمًى ,ـــاتٌ — 1) тасвир, картина, расм, сурат; 2) санам, манот (*мажусийларда*), бут; 3) ҳайкал; صِنَاعَةُ الدُّمَى الشَّمْعِيَّةِ мумдан шакллар ишлаш саноати; 4) манекен (*кийимларни намойиш қилиш ёки ўлчаб кўриш учун гавда қолипи*); ~ رَجُلٍ одам манекени; 5) қўғирчоқ; шунингдек. الـــ~ُ الْمُتَحَرِّكَةُ ҳаракатланадиган (ўйинчи) қўғирчоқ; تِيَاتْرُو لِلدُّمَى қўғирчоқ театри; حُكُومَةُ الدُّمَى қўғирчоқ ҳукумат

دِمْيَاطِيٌّ *кўп.* دَمَايِطَةٌ 1. Думётга оид; 2. Думёт фуқароси

I دَنَّ (*а/у*) دَنٌّ, دَنِينٌ ғувилламоқ, ғўнғилламоқ, визилламоқ; II دَنَّنَ = I

– دَنٌّ *кўп.* دِنَانٌ 1) (*вино сақланадиган*) катта кўза (хум); 2) бочка

– دَنٌّ *халқ.* = تَنٌّ

I (دنأ) دَنَأَ (*а*) دَنَاءَةٌ пасткаш бўлмоқ, қабиҳ (ярамас) бўлмоқ; دَنُؤَ (*у*) دَنَأَ = دُنُوءَةٌ

– دَنَاءَةٌ пасткашлик, разиллик, қабиҳлик, ярамаслик

– دَنِيءٌ *кўп.* أَدْنِيَاءُ разил, пасткаш; қабиҳ; паст, тубан

دَنْتِلاً тўр (*матоларга солинган*), кружева

– مُدَنْتَلٌ тўр қилиб тикилган; тўр (*кружева*) га оид

دُنْجُلٌ *кўп.* دَنَاجِلُ ўқ (*мас., икки ғилдиракни бирлаштириб турадиган*): الدَّنَاجِلِ صَنَادِيقُ *т.-й.* вагон, локомотив ғилдиракларининг гупчаги; أَمَامِيٌّ ~ олдинги ўқ; خَلْفِيٌّ ~ орқа ўқ

دِنْجَى دِنْجَةٌ (*шунингдек:* حُمَّى الـــ~) данге (Африка) безгаги

– دِنْجٌ *шунингдек:* عِيْدُ الــ~ *дин.* чўқинтириш, христиан динига киритиш байрами

دَنْدٌ *зоол.* кротон (*ер остида яшайдиган сут эмизувчи жонивор*)

دُنْدُرْمَةٌ музқаймоқ, мороженое, дўндурма

دَنْدَش 1) жирингла03моқ, жарангламоқ; 2) қимматбаҳо шақилдоқлар билан безамоқ

– دَنْدَشَةٌ 1) жиринглаш, жаранглаш; 2) қимматбаҳо шақилдоқлар билан безаш

دَنْدَنَ 1) гувилламоқ, ғўнғилламоқ, визилламоқ; 2) паст овоз билан айтмоқ, ярим овоз билан айтмоқ, минғиллаб (паст овоз билан) айтмоқ; 3) тушуниб бўлмайдиган тарзда сўзламоқ

– دَنْدَنٌ гувиллаш, ғовур-ғувур (*овоз*)

– دَنْدَنَةٌ 1) ғувиллаш, гувиллаш, височиллаш; 2) паст овозда айтиш, минғиллаб айтиш

دَنْدُونٌ курка (*нари, хўрози*); لَحْمُ الـــ~ курка гўшти

دِنْدِيٌّ *кўп.* دَنَادِيُّ курка (*нари, хўрози*)

(دنر) II دَنَّرَ (*танга, пул*) зарб қилмоқ

– دِينَارٌ *кўп.* دَنَانِيرُ ـــاتٌ 1) динор (*а/ қадимги олтин танга; б/ Ироқ, Қувайт, Иордания, Тунис, Ливия мамлакатларининг асосий пул бирлиги*);2) *кўп.* пул, ақча; حَشِيشَةُ الـــ~ *бот.* қулмоқ, хмел (*тутгуллилар оиласига мансуб кўп йиллик чирмашиб ўсадиган ўсимлик*)

I دَنِسَ (*а*) دَنَسٌ 1) ифлосланган бўлмоқ, кир бўлмоқ; 2) таҳқирланган бўлмоқ, хор бўлмоқ; II دَنَّسَ 1) ифлос қилмоқ, булғамоқ, кир қилмоқ; 2) ҳаром қилмоқ, мурдор қилмоқ; таҳқирламоқ, хўрламоқ; الْعِرْضَ ~ шарманда қилмоқ, бадном қилмоқ, номини булғамоқ; V تَدَنَّسَ 1) ифлос бўлмоқ, булғанмоқ, кир бўлмоқ; 2) таҳқирланмоқ, хўрланмоқ

– تَدْنِيسٌ 1) ифлосланиш, булғаниш, кир бўлиш; 2) таҳқирланиш, хўрланиш; булғаш, бузиш, оёқости қилиш

– دَنَاسَةٌ 1) кир, ифлослик; 2) ифлосланганлик, булғанганлик

– دَنَسٌ *кўп.* أَدْنَاسٌ 1) ифлослик, разиллик, нопоклик; 2) ифлосланганлик, булғанганлик

– دَنِسٌ 1) ифлос, кир; 2) ҳаром қилинган, булғанган

I دَنِفَ (*а*) دَنَفٌ 1) қаттиқ (оғир) касал (бемор) бўлмоқ; 2) ботишга яқин бўлмоқ (*қуёш ҳақида*), 3) (*к. гадир, н. гадир*) яқинлашмоқ (مِنْ);

IV أَدْنَفَ оғир касал (бетоб) бўлмоқ

– دَنَفٌ *мед.* кахексия (*ҳаддан ташқари озғинлик, чўп-устухон бўлиб кетиш*)

– دَنِفٌ 1) *кўп.* أَدْنَافٌ оғир касал (бетоб); озиб-тўзиб кетган, ориқ, озғин; 2) тез ботадиган (*қуёш ҳақида*)

(دنق) II دَنَّقَ ўта хасис бўлмоқ

– دَانِقٌ *кўп.* دَوَانِقُ 1) доник (*а/ 1/144 фаддон ёки 29, 172 м2. га тенг бўлган юза (майдон) ўлчови: б/ 1/6 дирҳамга тенг бўлган пул бирлиги*); 2) майда пул (*танга*)

دَنَكٌ тўқмоқ, таёқ, сўйил

I (دنو) دَنَا (*у*) دُنُوٌّ яқин бўлмоқ, яқинлашмоқ, (*бирор к. ёки н. нинг*) яқинига, олдига келмоқ (لِ, مِنْ); دَنِيَ (*а*) دَنَايَةٌ (*сол.* دَنَأَ) паст бўлмоқ, пакана бўлмоқ; II دَنَّى яқинлаштирмоқ, олиб бормоқ ёки олиб келмоқ, яқинига келтирмоқ, ёнига келтирмоқ; III دَانَى 1) (*бирор н. га*) яқин бўлмоқ;2) яқинлаш (тир) ишга ҳаракат қилмоқ, яқинлаш (тир) моқ; 3) рақобат қилмоқ, баҳслашмоқ; тенглашмоқ; لاَ يُدَانَى энг биринчи, энг яхши, энг мукаммал, ҳеч ким (ҳеч нарса) олдига тушолмайдиган, тенг келолмайдиган; بَيْنَ و بَيْنَ ~ солиштирмоқ, тенглаштирмоқ; IV أَدْنَى 1) = II; 2) пастга туширмоқ; V تَدَنَّى 1) оҳиста (аста, секин) яқинлашмоқ; пасаймоқ, озаймоқ; тушмоқ (*нарх-наво ҳақида*); 3) (*маънавий*) тубанлашмоқ, разиллашмоқ; VI تَدَانَى 1) ўзаро (бир-бири билан) яқинлашмоқ; (*бирор к. га, н. га*) аста-секин яқинлашмоқ (مِنْ); 2) секин-аста озаймоқ; (*бирор н. олдида*) хира тортмоқ, хиралашмоқ (أَمَامَ); X اسْتَدْنَى 1) яқинлаштирмоқ; 2) яқинлашишни сўрамоқ, ўзига чорламоқ (чақирмоқ)

– أَدْنَى *кўп.* أَدَانٍ, أَدْنَوْنَ *мн.* دُنْيَا *кўп.* دُنْيَوَاتٌ, دُنًى 1) яқиндаги, яқин орадаги; مِنْ أَدْنَاهُ إِلَى أَقْصَاهُ бошидан охиригача (у бошдан бу бошгача) الشَّرْقُ الـــ~ Яқин Шарқ; الْمَغْرِبُ الـــ~ Жазоир; 2) кичкина, жажжи; энг кичик, энг оз, минимал; الْحَدُّ الـــ~ минимум, энг оз миқдор; لَمْ يَبْقَ ~ مُوجَبٌ أَنْ ... ...га ҳеч қандай сабаб (асос) қолмади; 3) тубан; الْحَيَوَانَاتُ الدُّنْيَا тубан ҳайвонлар; مَذْكُورٌ أَدْنَاهُ тубанда (қуйида) зикр этиладиган (айтиладиган); 4) паст, пасткаш, тубан, разил

– دَانٍ *мн.* دَانِيَةٌ *кўп.* دُنَاةٌ яқин, қадрдон; يَعْرِفُهُ الْقَاصِي وَ الدَّانِي уни ҳамма билади ва ҳаммага қадрдон

– دَنَاوَةٌ 1) яқинлик; 2) пасткашлик, тубанлик, қабиҳлик, разиллик

– دُنُوٌّ яқинлашиш; яқинлик

– دَنِيٌّ *кўп.* أَدْنِيَاءُ 1) яқин, яқин ўртадаги, яқиндаги; 2) паст, пасткаш, тубан, разил (*сол.* دَنِيءٌ)

– دُنْيَا *мн. кўп.* دُنْيَوَاتٌ, دُنًى 1) дунё; الْقَدِيمَةُ الـــ~ қадимги дунё; الْجَدِيدَةُ الـــ~ янги дунё; 2) кундалик ҳаёт; فَارَقَ الـــ~ ўлмоқ, вафот этмоқ, қазо қилмоқ, дунёдан ўтмоқ; 3) об-ҳаво; الـــ~ بَرْدٌ ҳаво совуқ; حَرٌّ الـــ~ ҳаво иссиқ; شَابُورَةٌ الـــ~ ҳаво туманли; الـــ~ شِتَاءٌ (*ташқарида*) қиш; عَتْمَةٌ الـــ~ (*ташқарида*) қоронғу; نُورٌ الـــ~

(ташқарида) ёруғ, ёруғлик; الـ~ غَيْمٌ ҳаво булутли; الـ~ مَطَرٌ ёки الـ~ تُشْتِي ёмғир ёғмоқда; وَ كَانَ الـ~ صَيْفًا бу ёзда бўлган эди; اسْوَدَّتْ (أَظْلَمَتْ) الـ~ فِي وَجْهِهِ ◊ унинг кўз олдида дунё қоронғулашди; تَدُورُ الـ~ بِهِ унинг боши айланди; ضَاقَتْ الـ~ فِي وَجْهِهِ унинг аҳволи мушкуллашди; لَمْ تَنْقَلِبِ الـ~ ҳеч нарса бўлгани йўқ, (сўзма-сўз: дунё ағдарилгани йўқ)

– دُنْيَاوِيٌّ 1) оламга, коинотга оид; 2) дунёвий; кундалик, ҳар кунги маиший; لَا ~ дунёвий бўлмаган, ғайри дунёвий

– دَنِيَّةٌ кўп. دَنَايَا ножўя ҳаракат, чакки иш, хунук қилиқ

– دُنْيَاوِيٌّ = دُنْيَوِيٌّ

– دُنْيَوِيَّةٌ 1) дунёвийлик, шу дунёга оид; 2) зодагонларга (аслзодаларга) хослик, зодагонларга (аслзодаларга) хос фазилат

I دَهَبَ (а) халқ. (кўйлакни) киявериб эскитмоқ

دَهْدَهَ 1) тебратмоқ, чайқатмоқ, силкитмоқ; 3) думалатмоқ, ғилдиратмоқ, сирпантирмоқ

– دَهْدَهَةٌ 1) тебратиш, чайқатиш, силкитиш; 2) думалатиш, ғилдиратиш, сирпантириш

دَهْرٌ кўп. أَدْهُرٌ, دُهُورٌ 1) даҳр, давр, замон, аср; геол. давр; الـ~ الثَّانِي палеозой даври; الـ~ الْأَوَّلُ инсон асри; الـ~ الْإِنْسَانِ мезазой даври; الـ~ الثَّالِثُ учламчи давр; الـ~ الرَّابِعُ тўртламчи давр; مَا كَذَبَ ~هُ у ҳеч қачон алдамаган; ~ ёки إِلَى ~ الدَّاهِرِينَ бир умрга, умрбод; عَلَى مَدَى الدُّهُورِ асрлар оша, абадий; 2) тақдир, қисмат, ёзмиш, пешонадаги; يَدُ الـ~ тақдир тақозоси; بَنَاتُ الـ~ маж. бахтсизлик, мусибат; تَصَارِيفُ الـ~ ёки تَصَرُّفَاتُ الـ~ ёки صُرُوفُ الـ~ тақдирнинг бевафолиги (буқаламунлиги); أَكَلَ عَلَيْهِ الـ~ وَ شَرِبَ маж. ҳаёт уни қаритди

– دَاهِرٌ узоқ давом этадиган; مُنْذُ الدَّهْرِ الـ~ қадимдан, азалдан, кўпдан бери, рўзи азалдан

– دَهْرِيٌّ 1. 1) асрга (даврга) оид; 2) даҳрий, шаккок; даҳрийларча, атеистларча; 2) 1) материалист, материализм тарафдори; 2) даҳрий, худосиз, атеист

– دُهْرِيٌّ 1. 1) жуда эски, азалий, қадимги, қадимий; 2) даҳрийларча, атеистик; ◊ الْعَالَمِ ~ узундан-узоқ; 2. даҳрий, худосиз, атеист

الـ~: دُهْرِيَّةٌ, دَهْرِيَّةٌ даҳрийлик, худосизлик, атеизм

I دَهَسَ (а) دَهْسٌ эзмоқ, эзиб юбормоқ, пачақ қилмоқ; (бирор к. ни) босиб кетмоқ (мас., трамвай ҳақида); VII انْدَهَسَ эзилган, пачақланган бўлмоқ; (мас., трамвай) остида қолмоқ

I دَهِشَ (а) دَهَشٌ ёки мажҳ. دُهِشَ ҳайрон қолган бўлмоқ, (н. дандир) лол қолган бўлмоқ (مِنْ); II دَهَّشَ ҳайрон қолдирмоқ, лол қолдирмоқ; IV أَدْهَشَ = II; VII انْدَهَشَ ҳайрон қолмоқ, маҳлиё бўлиб қолмоқ, лол қолмоқ; ҳайратда қолган бўлмоқ; боши қотган бўлмоқ

– انْدِهَاشٌ маҳлиё бўлиб қолиш, лол қолиш; ҳайрон қолиш, нима қилишни билмай қолиш

– دَهَشٌ ҳайрон (маҳлиё, қойил) бўлиш; فِي ~ ҳайрон қолиб, маҳлиё бўлиб, ҳайрат билан, ҳайратда

– دَهِشٌ ҳайрон (қойил, тонг) қолган, маҳлиё бўлган

– دَهْشَةٌ даҳшат, ҳайрат, ажабланиш, ҳайратда қолиш; ҳайронлик; إِنَّنِي فِي ~ مِنْ أَنْ ... мен шунга қаттиқ ҳайратландимки ...; اسْتَوْلَتْ عَلَيْهِ ~ بَالِغَةٌ уни ғоят даражадаги ҳайратланиш қамраб олди

– مُدْهِشٌ ажойиб, ҳайратланарли, ҳайрон (тонг) қолдирадиган

– مُدْهِشَاتٌ кўп. ажойиб нарсалар, мўъжизалар

– مَدْهُوشٌ ҳайрон қолган, маҳлиё (бўлган)

– مُنْدَهِشٌ ҳайрон қолган, нима қилишини билмай қолган, гаранг

I دَهَقَ (а) دَهْقٌ 1) қуймоқ, тўлдирмоқ, солмоқ, тўлатмоқ; 2) ҳаммасини бирданига тўкмоқ; IV أَدْهَقَ қирғоғигача тўлдирмоқ

– دِهَاقٌ тўла, лиммо-лим (коса ҳақида)

– دَهَقٌ ёточкишан, тахтакач (қийнаш қуроли)

– دِهْقَانٌ кўп. دَهَاقَنَةٌ, دَهَاقِينُ доҳий, пешво, йўлбошчи, раҳнамо; буюк одам; الْقَرْيَةِ ~ қишлоқ оқсоқоли

I دَهَكَ (а) دَهْكٌ туймоқ, (ун) тортмоқ; эзиб қориштирмоқ, пишитмоқ

– مَدْهُوكٌ пюре (гўштли овқатларга қўшиб тортиладиган сабзавот ёки мевадан тайёрланадиган бўтқа)

دَهْلَةٌ гувала

دِهْلِيزٌ кўп. دَهَالِيزُ даҳлиз, йўлак, коридор, галерея (хоналарни бирлаштирувчи узун тор йўлак), ◊ ابْنُ الـ~ ташландиқ бола, топиб олинган бола

I دَهَمَ (а) دَهْمٌ 1) кутилмаганда келмоқ, бехостан келиб қолмоқ; 2) (бирор к. га) ҳужум (ҳамла) қилмоқ; 3) (бирор к. ни) босиб кетмоқ (трамвай ҳақида); II دَهَّمَ қора қилмоқ, қурум билан қопланмоқ (мас., тутун ҳақида); III دَاهَمَ 1) кутилмаганда бостириб бормоқ, (к. гадир) ташланмоқ, ҳамла қилмоқ; 2) тўсатдан келиб қолмоқ, устига келиб қолмоқ; яқинлашмоқ (хавф-хатар ҳақида)

– أَدْهَمُ мн. دَهْمَاءُ кўп. دُهْمٌ қоп-қора; қоронғу; қора (от); دَاهِيَةٌ دَهْمَاءُ чексиз ғам-алам

– دَهْمَاءُ тим қора; الـ~ омма, оломон; таҳқ. қора халқ

– دُهْمَةٌ 1) қоралик; 2) қорамтир ранг

I دَهَنَ (у) دَهْنٌ 1) ёғламоқ, хушбўй моддалар (ёғлар) суртмоқ; 2) бўямоқ, бўёқ бермоқ; II دَهَّنَ ёғламоқ, мойламоқ, енгил-елпи ёғламоқ; III دَاهَنَ 1) тилёғламалик қилмоқ; 2) эркалатиб юбормоқ; V تَدَهَّنَ пардоз-андоз қилмоқ; ўзига (баданига) хушбўй ёғлар суртмоқ

– دَهَّانٌ 1) бўёқчи; 2) ёғ сотувчи

– دِهَانٌ[1] тилёғламачи, хушомадгўй, лаганбардор

– دِهَانٌ[2] кўп. اتٌ — 1) бўёқ; 2) ёғ, мой; 3) этикмой, вакса; 4) баданга суркаладиган мой (дори, малҳам); مِنَ الزِّنْكِ ~ рухли малҳам

– دُهْنٌ кўп. أدهان ёғ, мой; الـ~ الحُرُّ сариқ ёғ, сарёғ (*Ироқда*)

– دَهْنَاء саҳро; الـ~ Даҳно (*Ар-Рубъул-Холий саҳросининг бир қисми*)

– دُهْنِيٌّ ёғ (мой) га оид; ёғли, мойли, ёғ теккан, ёққа беланган; таркибида ёғ бўлган; ـــة~ غُدَّةٌ ёғ бези

– دُهْنِيَّاتٌ кўп. ёғлар, мойлар

– دَهِينَةٌ ёғупа, мой, помада

– مُدَاهِنٌ 1. тилёғламачи; 2. хушомадгўй одам, лаганбардор, ялтоқи

– مُدَاهَنَةٌ хушомад, тилёғлама мақтов; хушомадгўй қилиқ, ялтоқланиш, хушомадгўйлик

– مُدْهِنٌ 1) мой бўёқ билан ишланган; 2) ёғли, серёғ, ёғи кўп

دَهْنَجٌ малахит (*яшил рангли тош*)

دَهْوَرَ ташламоқ, ирғитмоқ; تَدَهْوَرَ 1) қуламоқ, йиқилмоқ, ағнамоқ, тушиб кетмоқ; бирданига пастламоқ; 2) таназзулга юз тутмоқ, заифлашмоқ

– تَدَهْوُرٌ 1) қулаш, йиқилиш, ағнаш, ағдарилиш; 2) заифлашиш, тушкунлик, инқироз

دَهْوَلَ эътиборсиз бўлмоқ, пала-партиш иш қилмоқ.

– دَهْوَلَةٌ беларволик, эътиборсизлик, совуққонлик

I (دهى) دَهَى (а) دَهْيٌ (*к. нингдир устига*) қуламоқ, ағдарилмоқ; шикастланмоқ; (*мас., касалга*) йўлиқмоқ, дучор бўлмоқ; دَهِيَ (а) دَهَاءٌ айёр (маккор, устамон) бўлмоқ, уддабурро (топқир) бўлмоқ; II دَهَّى = دَهَى I

– أَدْهَى мн. دَهْيَاءُ оғир (машаққатли), жуда қўрқинчли; жуда оғир, нобуд қилувчи, ҳалокатли (*бахтсизлик ҳақида*)

– دَاد мн. دَاهِيَةٌ кўп. دُهَاةٌ айёр, маккор, устамон, уддабурро, топқир

– دَاهِيَةٌ[1] кўп. دَوَاه бахтсизлик, кулфат, фалокат; دَهْيَاءُ ~ катта бахтсизлик, фалокат

– دَاهِيَةٌ[2] ақлли одам; доҳий, буюк одам; السِّيَاسَةِ ~ буюк сиёсатчи

– دَهَاءٌ ўткирлик, зийраклик, сезгирлик; идроки зўрлик; айёрлик; الثَّعْلَبِ ~ тулкининг айёрлиги

دُو икки (*нарда ўйинида*)

(دوأ) دَاءٌ кўп. أَدْوَاءٌ касаллик; لَا شِفَاءَ مِنْهُ ~ тузалмайдиган касаллик; الْأَغْنِيَاءِ ~ ёки الْمُلُوكِ ~ подагра (*модда алмашувининг бузилиши туфайли юз берадиган, бўғинларни зирқиратиб оғритадиган касаллик*), الثَّعْلَبِ ~ кар. ثَعْلَبٌ; الْجُمُودِ ~ каталепция (*асабий ёки қаттиқ ҳаяжон ёки гипноз натижасида тахта бўлиб қолиш*); қоқшол (*одамни тириштириб, қотириб қўядиган юқумли касаллик*); الْفِيلِ ~ филлашув, йириклашув (*тери ва териости ҳужайраларининг кескин қалинлашуви туфайли бирор аъзонинг, кўпинча оёқларнинг ғоят катта бўлиб кетиши касаллиги*); ~ الْكَلْبِ қутуриш (*касаллик*); الْمَفَاصِلِ ~ бод, ревматизм; أَدْوَاءُ الْعَصْرِ аср касалликлари

(دوب) دَابَ I (*сол.* ذَابَ) эримоқ; II دَوَّبَ 1) эритмоқ; 2) киявериб эскитмоқ; киявериб йиртмоқ

– دُوبُ: يَا~ *халқ.* а) деярли, қарийб; б) аранг, базўр, зўрға; энди, эндигина

دُوبَارَةٌ кар. دبر

دُوبِيَا шунингдек. الـ~ حِسَابُ 1. икки ёқлама ҳисоб-китоб (*корхонанинг даромад ва сарфларини ҳисобга олиш услуби*), 2. *кўч. м.* иккиюзламачилик, қинғирлик, тили бошқа, дили бошқалик

دُوتَا сеп, сеп-сидирға

دُوجٌ кўп. اتٌ — дож (*XVIII асргача бўлган Венеция ва Генуя республикалари бошлиғининг унвони*)

(دوح) I دَاحَ (у) دَوْحٌ катта (улкан) бўлмоқ (*мас., дарахт*); VII انْدَاحَ 1) чўзилмоқ, ёйилмоқ, тарқалмоқ; 2) катта бўлиб қолмоқ; тўкилиб кетмоқ (*суюқлик ҳақида*)

– دَوْحَةٌ кўп. أَدْوَاحٌ катта дарахт

(دوخ) I دَاخَ (у) دَوْخٌ 1) ўзига бўйсундирмоқ; 2) бўйсунмоқ, тобеъ бўлмоқ; ўзини хўрламоқ; 3) айланмоқ (*бош ҳақида*); бош айланишини ҳис қилмоқ; II دَوَّخَ 1) (*мамлакатни*) хароб қилмоқ; забт қилмоқ, ўзига бўйсундирмоқ; 2) бош айланишини келтириб чиқармоқ, денгиз касаллиги (*кемадаги кўнгил айниши*) келтириб чиқармоқ; الرَّأْسَ ~ а) бош айланишини келтириб чиқармоқ; б) *кўч. м.* аврамоқ, бошни айлантирмоқ, йўлдан урмоқ

– دَائِخٌ кўнгли айниётган, боши айланаётган, денгиз касалига йўлиққан

– دَوَخَانٌ бош айланиши; الْبَحْرِ ~ денгиз касаллиги

– دَوْخَةٌ бош айланиши; الْبَحْرِ ~ денгиз касаллиги; الْهَوَاءِ ~ (*самолётда*) учишдаги кўнгил айниш, учиш касаллиги (ҳаво касаллиги)

دَاوُدُ *ат.от. мз.* Довуд

(دود) II دَوَّدَ қуртлар билан тўлиб тошмоқ; қуртламоқ, қурт босмоқ

– دُودٌ *жам.* қуртлар; тухумдан чиққан қурт (*мас., капалак, чивин, чувалчанг ва б.*); الـ~ الْأَحْمَرُ чивин (пашша) ғумбаги (*балиқ озиқлантиришда берилади*); الْمَعْدَةِ ~ гижжа; ◊ عَلَى عُودٍ ~ қуруқ тери ва суяк, тери ва суякдан иборат

– دُودَةٌ кўп. اتٌ, دِيدَانٌ қурт, чувалчанг, тухумдан чиққан қурт (*мас., капалак, чивин, чувалчанг ва б. ларники*); الْأَرْضِ ~ ер чувалчанги; الْحَرِيرِ ~ ёки الْقَزِّ ~ ипак қурти; الْجُبْنِ ~ пишлоқ чивини қурти; الـ~ الْخَضْرَاءُ зангори қурт, пахта қурти; خَيْطِيَّةٌ ~ аскарида (*юмалоқ гижжа*); الشَّرِيطِ ~ ёки الـ~ الْوَحِيدَةُ тасмасимон гижжалар, солитёр; الْعَلَقِ ~ зулук; الـ~ الْقَارِضَةُ кемирувчи қурт (*пахта кушандаси*); قَرَنْفُلِيَّةٌ ~ пуштиранг қурт (*пахта*

кушандаси); الْقُطْنِ ~ пахта қурти; الْقِرْمِزِ ~ кошенил (*қизил бўёқ берадиган ҳашорот*); اللَّوْزِ ~ кўсак қурти (*пахтада*); مِعَوِيَّةٌ ~ гижжа

— دُودِيٌّ 1) чувалчангсимон; الزَّائِدَةُ الـ~ـةُ *анат:* кўричак ўсимтаси; аппендикс; اِلْتِهَابُ الزَّائِدَةِ الـ~ـةِ аппендицит, кўричак касаллиги; 2) *тех.* кўчқароққа (*червякка*) оид, червякли

— مُدَوَّدٌ، مَدُودٌ 1) қуртлаган, қурт босган; 2) қуртлар еб илма-тешик қилиб ташлаган

— مِذْوَدٌ *кўп.* مَذَاوِدُ тоғора, тегана, охур (*сол:* مِذْوَدٌ)

I دَارَ (دور) (у) دَوْرٌ، دَوَرَانٌ 1) айлантирмоқ, бурмоқ, бурилмоқ, ўгирилмоқ, айланмоқ; (*н. нингдир атрофида*) айланиб юрмоқ; دُرْ! "орқага бурил!" маъносидаги буйруқ; 2) (*бирор жойни*) (حَوْلَ) айланиб ўтмоқ, четлаб ўтмоқ; 3) айланиб юрмоқ; عَلَى أَلْسِنَةِ النَّاسِ ~ ҳамманинг оғзида бўлмоқ; 4) амалга ошмоқ; 5) ишламоқ, ҳаракат қилмоқ, ишлаб (юриб) турмоқ; 6) (*к. нидир*) айлантириб чиқмоқ (بِ); بِنَظَرَاتِهِ حَوْلَهُ ~ ўз атрофига қараб олмоқ; بَالُهُ إِلَى ... ~ диққатини ...га қаратмоқ; مَعَ الزَّمَنِ ~ шароитга мослашмоқ, ҳар нарсага тайёр турмоқ; رَأْسُهُ ~ унинг боши айланди; II دَوَّرَ 1) доира (айлана) қилмоқ; юмалоқламоқ; 2) ўгирмоқ, орқага бурилмоқ, айлантирмоқ; 3) ҳаракатга келтирмоқ; муомалага чиқармоқ (қўймоқ); السَّاعَةَ ~ соатни бурамоқ; 4) бош айланишини келтириб чиқармоқ; бошни айлантирмоқ; гангитмоқ; 5) (*н. нидир*) қидирмоқ (عَلَى); бухг. ўтказмоқ, кўчирмоқ; الْمَبْلَغَ لِلْعَامِ الْمُقْبِلِ ~ маблағни келаси йилга ўтказмоқ (кўчирмоқ); III دَاوَرَ 1) (*бирор н. устида*) ишламоқ, бош қотирмоқ, жон куйдирмоқ; 2) (*к. нингдир атрофида*) гирдикапалак бўлмоқ; (*к. билан*) ҳазиллашмоқ, ўйнашмоқ; муғамбирлик (айёрлик) қилмоқ, айёрлик билан ўз томонига оғдириб олмоқ; алдамоқ; фириб бермоқ; (*к. нидир*) йўлдан урмоқ, лақиллатмоқ; IV أَدَارَ 1) айлантирмоқ, бурамоқ, орқага бурмоқ, ўгирмоқ; الْحَدِيثَ حَوْلَ ... ~ ... ҳақида сўз юритмоқ; الرَّأْسَ ~ а) бош айланишни келтириб чиқармоқ; б) *кўч. м.* бошини айлантирмоқ, гангитмоқ; عَنْهُ وَجْهَهُ ~ бирор нарсадан юз ўгирмоқ; فِي ذِهْنِهِ ~ пухта ўйламоқ, чуқур мулоҳаза қилмоқ; 2) юргизмоқ, юритиб юбормоқ; الْمُحَرِّكَ ~ моторни юргизмоқ; 3) бошқармоқ, раҳбарлик қилмоқ; 4) (*к. нидир, н. дандир*) бенасиб қолдирмоқ, қатордан қолдирмоқ (عَلَى); V تَدَوَّرَ 1) юмалоқ, доира шаклида бўлмоқ; X اِسْتَدَارَ 1) доира шаклида, тегарак бўлмоқ; 2) (*бирор н.*) атрофида юрмоқ, давра айланмоқ; اِسْتَدَارُوا حَوْلَ الْمَائِدَةِ стол атрофида (га) ўтирдилар; 3) орқага қайтмоқ, қайтиб келмоқ; 4) бурилмоқ, айланмоқ; عَلَى عَقِبَيْهِ ~ у орқасига бурилди; ...لِـ ~ ...га ўгирилмоқ, қайрилмоқ, бурилмоқ; 5) (*н. нидир*) айлантирмоқ, ўгирмоқ (بِ)

— إِدَارَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) идора; бошқарма; дирекция; مَرْكَزُ الـ~ бош (марказий) бошқарма; تَحْرِيرِ الْجَرِيدَةِ ~ газета таҳририяти; مَجْلِسُ ~ الْبَنْكِ банк бошқармаси; 2) ташкилот, муассаса

— إِدَارِيٌّ 1. идорага оид, идоравий; اً~ маъмурий йўл билан; 2. маъмурият бошлиғи, администратор

— أَدْوَرُ ҳаммадан кўпроқ айланиб турувчи (*муомаладаги*); عَلَى اللِّسَانِ ~ ҳаммадан кўра кўпроқ тилга тушиб кетган

— اِسْتِدَارَةٌ 1) доирасимонлик, думалоқлик, юмалоқлик; 2) *кўп.* ـَاتٌ айланиш, бурилиш

— دَائِرٌ 1) ўраб турувчи; 2) айланувчи; الْمَسْرَحُ الـ~ айланувчи саҳна; 3) ишлаб турувчи, ишдаги, ҳаракатдаги, ҳаракатланиш ҳолатидаги; 4) *мат.* даврий

— دَائِرَةٌ *кўп.* دَوَائِرُ 1) доира, айлана; مُحِيطُ الـ~ доиравийлик, тегаракиллик, атроф-муҳит; الطُّولِ ~ *геогр.* узунлик; الْعَرْضِ ~ *геогр.* кенглик; الْقُطْبِ ~ *ёки* الـ~ الْقُطْبِيَّةُ *геогр.* Қутб доираси; ~ كَهْرَبَائِيَّةٌ *радио.* электр занжири, контур; *эл.* занжир; الـ~ الْمُفْرَغَةُ бош-учи йўқ (чигал) калава, иложсиз аҳвол; 2) округ; ~ الْاِنْتِخَابِ *ёки* الـ~ الْاِنْتِخَابِيَّةُ сайлов округи; 3) доира, бўлим, соҳа; كُلٌّ فِي ~ عَمَلِهِ ҳар ким ўз фаолияти доирасида; الدَّوَائِرُ الرَّسْمِيَّةُ расмий доиралар; الدَّوَائِرُ الْمُطَّلِعَةُ хабардор доиралар; ~ الْمَعَارِفِ қомус, энциклопедия; ~ الْمَعَارِفِ الْإِسْلَامِيَّةِ Ислом қомуси (*энциклопедияси*); ~ الْمَعَارِفِ الْقَانُونِيَّةِ ҳуқуқ қомуси (юридик энциклопедия); 4) атроф, муҳит, доира; 5) сессия (*маълум бир вақтларда ўтказиладиган мажлислар*); الـ~ لِمَحْكَمَةِ أَمْنِ الدَّوْلَةِ давлат хавфсизлиги маҳкамасининг сессияси (мажлиси); 5) ташкилот; бошқарма; муассаса; ~ الْبُولِيسِ полиция бошқармаси; ~ الْحُكُومَةِ ҳукумат ташкилоти (муассасаси); الـ~ السَّنِيَّةُ давлат ер муассасаси; ~ الاسْتِخْبَارَاتِ الْمَرْكَزِيَّةِ الْأَمِيرِكِيَّةِ АҚШ нинг Марказий Разведка Бошқармаси (*МРБ*); 7) ер-мулк; 8) тақдир буқаламунлиги (бевафолиги), кулфат; تَرَبَّصَ بِهِ الدَّوَائِرَ а) кимгадир зарар етказиш учун қулай фурсатни кутмоқ; б) кимнингдир бошига кулфат тушишини кутмоқ; دَارَتْ عَلَيْهِ الـ~ унга бахт кулиб боқди

— دَائِرِيٌّ доиравий; айланадиган, айланма; ҳалқа; خَطُّ الْمِتْرُو الـ~ метронинг ҳалқаси; الطَّرِيقُ الـ~ айланма йўл, مَدَارٌ شِبْهُ ~ ҳалқа шаклига яқин орбита (*самовий жисмларнинг ҳаракат йўли*)

— دَارٌ *мн. кўп.* دِيَارٌ، دُورٌ 1) маскан; уй, бино, хона, иморат; ~ الْآثَارِ музей; ~ الْبَرِيدِ почтамт, почтахона; ~ التَّمْثِيلِ театр, тамошахона; ~ الْحَضَانَةِ ясли (*болалар учун*); دُورُ الْحُكُومَةِ ҳукумат бинолари; ~ الرَّاحَةِ وَ الاسْتِجْمَامِ дам олиш уйи; ~ الرِّئَاسَةِ бошқарув биноси, штаб; ~ السِّينَمَا *ёки* ~ الصُّوَرِ الْمُتَحَرِّكَةِ кинотеатр; ~ الصِّنَاعَةِ а) арсенал (*қурол-яроғ ва ўқ-дори ишлаб чиқарадиган ёки таъмирлайдиган корхона*), б) завод; фабрика; ~ الضَّرْبِ *ёки* ~ الْمَسْكُوكَاتِ зарбхона (*танга-чақа ва ш. к. лар зарб қилинадиган жой*), ~ الْعُلَمَاءِ академия; ~ الْعُلُومِ университет; ~ الْقَضَاءِ суд маҳкамаси (идораси); ~ الْكُتُبِ халқ кутубхонаси; ~ النَّدْوَةِ

парламент (*АҚШ да*); النَّشْرِ ~ нашриёт; 2) *кўп.* دِيَارٌ диёр, юрт, ўлка, мамлакат; الإِسْلَامِ ~ ислом давлатлари, мусулмон давлатлар; ~ الْحَرْبِ мусулмон бўлмаган давлатлар; الـــَانِ *ик. с.* а) мусулмон ва мусулмон бўлмаган давлатлар (*яъни* دَارُ الإِسْلَامِ *ва* دَارُ الْحَرْبِ); б) бу дунё ва нариги (у) дунё; اخْتِلَافُ الـــَيْنِ *шар.* яшаш жойига нисбатан ажратиш, фарқлаш (*мас., меросхўрлар тўғрисида гапирилганда, мусулмон ва мусулмон бўлмаган давлатлар деб ажратиш*); الصُّلْحِ ~ *тар.* мусулмон мамлакатларда яшайдиган мусулмон бўлмаган халқлар; 3) майдон (*мас., шахмат тахтасидаги*), الآخِرَةُ ~ الـــُ ёки الأُخْرَى ~ الـــُ *дин.* нариги (у) дунё; الْبَقَاءِ ~ ёки الـــُ الأُولَى ёки الـــُ الدُّنْيَا *дин.* дунё, ердаги ҳаёт; الـــُ الْبَاقِيَةُ нариги (у) дунё, дорилбақо; фалак, осмон; الـــُ الْبَيْضَاءُ Касабланка; السَّعَادَةِ ~ Доруссаодат (*Константинопол ш.нинг сифати, мажозий номи*); السَّلَامِ ~ Доруссалом (*Бағдод ш.нинг сифати, мажозий номи*), الْفِتَنِ ~ дунё; الْفَنَاءِ ~ *дин.* фоний дунё, бу дунё; الدِّيَارُ الْمِصْرِيَّةُ Миср, Миср диёри; دِيَارُنَا диёримиз, мамлакатимиз, ватанимиз; الْهِجْرَةِ ~ Мадина ш.; صِينِيٌّ ~ долчин

– دَارَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — 1) ёруғлик гардиши; ёруғлик берувчи доира, ореол, (*ёритқич атрофидаги чамбар*); 2) *радио.* контур, электр занжири; *эл.* занжир; 3) дашт (*Арабистон*)

– دَاوِرِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ — назорат, патрул; пост (*кузатиш жойи*)

– دُوَارٌ бош айланиши; кўнгил айниши; الْبَحْرِ ~ денгиз касаллиги (*кемада кўнгил айниши*)

– دَوَّارٌ [1], دُوَّارٌ *кўп.* دَوَاوِيرُ қўра, қўтон, молхона, ферма; шаҳар типидаги қишлоқ, посёлка

– دَوَّارٌ [2] 1. 1) доимий айланувчи; الآلَةُ الـــَةُ центрифуга (*марказдан қочирма куч таъсирида қоришмани механик равишда ажратувчи аппарат*);2) айланадиган, айланма; айлантирувчи; 3) кезиб юрувчи, сайёр; بَائِعٌ ~ айланиб сотиб юрувчи, сайёр сотувчи; 2. *тех.* ротор (*машиналарнинг айланадиган қисми*); ◊ الشَّمْسِ ~ кунгабоқар

– دَوَّارَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — 1) пилдироқ, пирилдоқ, бизбизак, ғирғирак; الْمَاءِ ~ гирдоб; (الرِّيحِ) الْهَوَاءِ ~ флюгер (*шамолнинг йўналиши ва тезлигини аниқлайдиган асбоб*); меҳмондорчиликка боришни яхши кўрадиган аёл;3) паргар, циркул

– دَوْرٌ *кўп.* أَدْوَارٌ 1) айланиш; 2) давр; لَقَدْ مَضَى ~ الْكَلَامِ وَ حَلَّ ~ الْعَمَلِ сўздан ишга ўтиш вақти келди; 3) даврa; 4) *шахм.* партия; 5) ғалма-ғаллик; тутқаноқ (*бирор касалликнинг қаттиқ тутиб қолиши ёки хуруж қилиши*); 6) навбат; بِـــِهِ ўз навбатида; بِالـــِ навбати билан; 7) (*ишлаб чиқаришдаги*) смена, ўрин алмашиш; 8) сессия (*маълум вақтларда ўтказиладиган мажлислар*), انْعِقَادِ ~ الْبَرْلَمَانِ парламент сессияси; 9) цикл (*маълум давр ичида такрорланиб турадиган ҳаракатлар мажмуи*); 10) босқич, палла; 11) қават, этаж; 12) қўшиқ, ария (*бир овоз учун ёзилган мусиқа асари - опера, оратория, мусиқий драма ва ш.к. ларда*); (*концертдаги*) номер; 13) рол; . . . لَعِبَ ~ ا (كَبِيرًا) ...да (катта) рол ўйнамоқ; قَامَ بِـــِ حَاسِمٍ فِي . . . ...да ҳал қилувчи рол ўйнамоқ; أَعْجَبَهُ الْمُمَثِّلُ فِي ~ عُطَيْلٍ унга Отелло ролида ўйнаган артист жуда ёқди

– دَوَرَانٌ 1) айланма ҳаракат; айланиш; муомала; бурилиш, қайрилиш; 2) маросим

– دَوْرَةٌ *кўп.* دَوْرَاتٌ 1) айланиш; муомала, муносабат; رَأْسِ ~ الْمَالِ капитал обороти (айланиши); الـــُ الدَّمَوِيَّةُ қон айланиши; الـــُ الدَّمَوِيَّةُ الْكُبْرَى (الصُّغْرَى) катта (кичик) қон айланиш даврaси; 2) даврa; الـــُ الْجَلِيدِيَّةُ муз даври; 3) цикл; 4) навбат; 5) (*ишлаб чиқаришдаги*) смена, ўрин алмашиш; 6) сессия; اسْتِثْنَائِيَّةٌ ~ фавқулодда сессия; 7) алмашлаб экиш; ثُلَاثِيَّةٌ ~ уч далали алмашлаб экиш; رُبَاعِيَّةٌ ~ тўрт далали алмашлаб экиш; الْقُطْنِ ~ وَ دَائِمًا بَرْسِيمٌ пахтадан сўнг ҳар доим унинг ўрнига беда экилади; 8) курс (*баъзи ўқув муассасаларининг номи*); 9) макр, айёрлик; кутилмаган қилиқ; 10) *спорт.* даврa; раунд; الـــُ الأُولِمْبِيَّةُ олимпиада; ◊ الْمَاءِ (الْمِيَاهِ) ~ унитазли ҳожатхона; الـــُ الشَّهْرِيَّةُ ҳайз кўриш, ой кўриш, менструация

– دَوْرِيٌّ 1) даврий; نَشْرَةٌ ـــَةٌ вақтли матбуот (нашр); الرِّيحُ الـــَةُ муссон (*қишда денгиз томон, ёзда денгиздан эсадиган шамол*); الْحُمَّى الـــَةُ қурма-қур (такрорланиб турадиган) безгак; 2) циркулярга оид, циркуляр

– دُورِيٌّ *шунингдек.* عُصْفُورٌ ~ чумчуқ

– دَوْرِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ — 1) кўриб чиқиш, кўрик, назорат, айланиб чиқиш 2) (*ишлаб чиқаришда*) смена алмашинуви

– دَيْرَةٌ яшаш жойи; келиш жойи

– مَدَارٌ *кўп.* ـَاتٌ — 1) ўзак, ўқ; الْخِصَامِ ~ баҳслашув предмети; الْمُفَاوَضَاتِ ~ музокаралар предмети; 2) муҳит, доира, соҳа; السَّرَطَانِ ~ *астр.* Саратон (*Рак*) доираси (тропиги); الْجَدْيِ ~ Жадий (Козерог) тропиги (*доираси*); 4) *астр.* орбита (*самовий жисмларнинг ҳаракат йўли*); الأَرْضِ ~ Ер орбитаси; الـــُ الْمَحْسُوبُ ҳисобланган (ҳисоблаб чиқилган) орбита; ◊ عَلَى ~ السَّنَةِ йил бўйи, йил давомида

– مَدَارِيٌّ орбитага оид; قَذَائِفُ ـــَةٌ орбитал снарядлар

– مُدَاوَرَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — алдов, фириб, панд; абжирлик (эпчиллик) билан қилинган ҳаракат; ҳийла, найранг; مُبَاشَرَةً أَوْ ~ тўғридан ёки айланма йўлдан

– مُدَوَّرٌ юмалоқ, думалоқ; юмалоқ шаклли

– مُدِيرٌ *кўп.* مُدَرَاءُ 1) мудир; бошқарувчи; директор; التَّشْرِيفَاتِ ~ протокол бўлимининг мудири; عَامٌّ ~ бош бошқарувчи, бош директор; الْجَوْقَةِ ~ капелмейстер, дирижёр (хор ёки оркестр раҳбари); 2) ректор (*олий ўқув юрти раҳбари*); 3) мудир (*чекка, пойтахтдан узоқ ерлардаги бошлиқ*)

– مُدِيرِيَّةٌ *кўп.* ـاتٌ — 1) мудирийя (*чекка, пойтахтдан узоқдаги ер*); 2) департамент, маъмурий-территориал округ, бошқарма (*Ироқда*); ~ التَّرْبِيَةِ وَ التَّعْلِيمِ таълим ва тарбия департаменти; ~ السُّجُونِ қамоқхона бошқармаси

– مُسْتَدَارٌ *кўп.* ـاتٌ — орбита (*самовий жисмларнинг ҳаракат йўли*)

– مُسْتَدِيرٌ юмалоқ, думалоқ; тухумсимон (овал) шаклдаги, чўзиқ

– مُسْتَدِيرَةٌ *кўп.* ـاتٌ — *муз.* бутун нота

دَوْرَقٌ *кўп.* دَوَارِقُ 1) графин; 2) ичимликни ўлчайдиган идиш

دَوْزَنَ (*асбобни*) созламоқ

– دَوْزَنَةٌ, دُوزَانٌ созлаш; ~ الـ شَوْكَة (مِفْتَاح) камертон (*мусиқий асбобларни созлашда ишлатиладиган овоз бериб турувчи асбоб*)

دُوزِينَةٌ (*сол.* دُزِّينَةٌ) *кўп.* ـاتٌ — дюжина, ўн икки дона

I (دوس) دَاسَ (у) دَوْسٌ, دِيَاسَةٌ 1) босмоқ, босиб эзмоқ, пайхон қилмоқ; оёқ қўймоқ; ~ بِالْأَقْدَامِ оёқ билан эзмоқ, пайхон қилмоқ, топтамоқ; 2) эзмоқ, босиб-янчиб кетмоқ; ~ رَأْسَ الأَفْعَى ўз *ва кўч. м.* заҳарли илоннинг бошини янчмоқ; 3) янчмоқ

– دَوَّاسٌ 1) қизил ғоз, фламинго (*бўйни ва оёқлари узун, оч пушти рангли сув қуши*); 2) шер, арслон

– دَوَّاسَةٌ *кўп.* ـاتٌ — тепки, педал

– دَوْسٌ 1) босиш, эзиш, пайхон қилиш; топташ, оёқ билан пайхон қилиш; 2) ялтираш, чақнаш; сайқаллаш; 3) янчиш

– دَوْسَةٌ давса (*Ливандаги рақс номи*); 2) *тар.* диний маросим (*Қоҳира ш. да*)

– دِيَاسَةٌ хирмон (ғалла янчиш) вақти, янчиш

– دِيسَةٌ *кўп.* دِيَسٌ чакалакзор, бутазор, қалин ўрмон

– مَدَاسٌ *кўп.* ـاتٌ —, أَمْدِسَةٌ 1) бошмоқ, ботинка; 2) оёқ қўйғич (*мас.. этик ёғловчида*)

– مُدَاسٌ 1) эзилган, янчилган; топталган; 2) босиб кетилган

– مِدْوَاسٌ *кўп.* مَدَاوِيسُ ёки مِدْوَسٌ *кўп.* مَدَاوِسُ 1) ғалла янчғич; 2) тепки, педал

– مَدُوسٌ = مُدَاسٌ

دُوسِنْطَارِيَا ичбуруғ, дизентерия

دُوسِيَّةٌ *кўп.* ـاتٌ —, دُوسِيهَاتٌ бирор иш (масала ёки шахс) га доир ҳужжатлар тўплами

دُوشٌ *кўп.* ـاتٌ — душ; أَخَذَ ~ًا بَارِدًا совуқ душга тушмоқ, совуқ душ қабул қилмоқ

I دَوَشَ *ҳалқ.* шовқин солмоқ; қулоқни битирмоқ, батанг қилмоқ

– دَوْشَةٌ шовқин-шурон; тартибсизлик, тўс-тўполон

مَدْوُوشٌ 1) шовқин-суронга тўлган; 2) қулоқни кар қиладиган

دُوطَةٌ сеп, сеп-сидирға

II (دوغ) دَوَّغَ тамғаламоқ, белги қўймоқ

– دَاغٌ *кўп.* ـاتٌ — тамға, белги

I (دوف) دَافَ (у) دَوْفٌ 1) урмоқ, тепмоқ, уриб чиқармоқ; (*дори ва ш. к. ларни*) тайёрламоқ; 2) ҳўлламоқ, намламоқ

I (دوق) دَاقَ (у) دَوْقٌ (*сол.* ذَوْقٌ); (*мазасини*) татиб кўрмоқ

– دَوْقٌ таъм, маза, тот, лаззат

دُوقٌ *кўп.* ـاتٌ — герцог (*ғарбий Оврупода: юқори табақа князларга ва дворянларга бериладиган унвон*)

– دُوقِيٌّ герцогларга оид

– دُوقِيَّةٌ герцоглик (*герцог бошчилигидаги давлат*)

I (دوك) دَاكَ (у) دَوْكٌ шовқин-сурон билан тортишмоқ, олишмоқ

– دَوْكَةٌ бетартиб ҳаракат, қий-чув, югур-югур, тўс-тўполон

دُولْ *халқ.* булар, мана булар

I (دول) دَالَ (у) دَوْلٌ, دَوْلَةٌ 1) ўтмоқ; 2) йўқ бўлмоқ, фаолиятини тугатмоқ; ~َتْ هَذِهِ الدَّوْلَةُ бу давлат йўқ бўлди (ўз фаолиятини тўхтатди); 3) алмашиниб турмоқ, навбатма-навбат бўлмоқ; ~َتْ لَهُ (عَلَيْهِ) الدَّوْلَةُ бахт унга кулиб боқди (бахт ундан юз ўгирди); 4) яқинлашмоқ, бошланмоқ; II دَوَّلَ 1) интернационаллаштирмоқ; халқаролик тусини бермоқ; 2) давлатлаштирмоқ; III دَاوَلَ 1) муҳокама қилмоқ; музокара олиб бормоқ; 2) алмаштирмоқ, айирбошламоқ; 3) галма-гал қилмоқ, алмашлаб турмоқ; ~ بَيْنَ . . . وَ . . . (*бирор н, ни бирор н. дан сўнг*) навбатма-навбат қилмоқ; ~ بَيْنَ يَدَيْهِ ~ـهُ бир қўлдан иккинчи қўлга олмоқ (қўймоқ); ~ أَصَابِعُهُ حَبَّاتِ السُّبْحَةِ тасбеҳ ўгирмоқ; IV أَدَالَ 1) (*к. ғадир бирор к. га. қарши*) куч-қувват бермоқ (бағишламоқ, ато қилмоқ) (مِنْ); (*бирор к. устидан*) ғалабани таъминламоқ (مِنْ); 2) (*қўлдан қўлга*) бермоқ; 3) (*н. нингдир*) фаолиятини тугатмоқ; 4) муомалага киритмоқ; VI تَدَاوَلَ 1) истеъмолда бўлмоқ, ишлатилмоқ (*пул ҳақида*); 2) фикр алмашмоқ; (*н. нидир*) муҳокама қилмоқ (فِي); (*к. билан дир*) музокаралар олиб бормоқ (مَعَ); ~ فِي مَشْرُوعِ قَانُونٍ қонун лойиҳасини муҳокама қилмоқ; 3) бир-бирига узатмоқ; 4) (*бирор н. ни*) навбати билан қилмоқ, галма-галдан қилмоқ; галма-гал дам у ишни, дам бу ишни қилмоқ; تَدَاوَلَتْهُ الأَيْدِي қўлдан қўлга ўтмоқ; تَدَاوَلَتْهُ الأَلْسُنُ оғиздан-оғизга ўтиб юрмоқ, тилдан-тилга кўчмоқ

– إِدَالَةٌ ғалаба, зафар, ютуқ

– تَدَاوُلٌ 1) ишлатилиш, муомалада бўлиш (*пул ҳақида*); 2) смена; ~ بِالـ навбатма-навбат, орқама-орқа, кетма-кет; бирин-кетин

– تَدْوِيلٌ 1) интернационаллаштириш, халқаролик миқёсини бериш; 2) давлатлаштириш

– دَوَالَيْكَ 1) навбати билан, галма-гал; 2) даврий, вақти-вақти билан (ўқтин-ўқтин) бўладиган; ~ وَ هَكَذَا ва ҳоказо, ва шу каби, ва шунга ўхшаш

– دَوْلٌ ўзгарувчанлик, ўзгариб туриш

– دَوْلَةٌ *кўп.* دُوَلٌ 1) давлат; империя (*йирик монархистик давлат*); ~ اِتِّحَادِيَّةٌ *ёки* ~ مُتَعَاهِدَةٌ *ёки* ~ تَعَاهُدِيَّةٌ федератив (*ўзаро иттифоқ тузиб бирлашган*) давлат; ~ (ضِمْنَ) دَاخِلَ ~ давлат ичидаги давлат; الدُّوَلُ غَيْرُ الْمُنْحَازَةِ қўшилмаслик сиёсатини юргизувчи давлатлар; الدُّوَلُ الْكُبْرَى (الْعُظْمَى) буюк давлатлар; الـ~ُ الْعَلِيَّةُ Истамбул; أَرْكَانُ الـ~ِ аркони давлатлар, давлат устунлари; رَجُلُ ~ давлат арбоби; صَاحِبُ الـ~ِ *тар.* соҳиби давлат (*бош министр-вазир унвони*); 2) ҳокимлик, ҳукмронлик; 3) сулола, династия; 4) бевафолик, буқаламунлик, ўзгарувчанлик (*тақдир ҳақида*); كَانَتِ الـ~ُ لَهُ бахт унга кулиб боқди; كَانَتِ الـ~ُ عَلَيْهِ бахт ундан юз ўгирди (омади кулиб боқмади); الْأَيَّامُ دُوَلٌ вақт ўзгармоқда

– دَوْلِيٌّ давлатга оид, давлатга тегишли (қарашли)

– دُوَلِيٌّ халқаро, интернационал

– دُوَلِيَّةٌ интернационализм; الـ~ُ интернационал (халқаро пролетариат гимни-нашидаси); الـ~ُ الثَّالِثَةُ учинчи интернационал

– دُوَيْلَةٌ *кўп.* ـَاتٌ кичик давлат, унча катта бўлмаган давлат

– مُتَدَاوَلٌ муомаладаги; ишлатиладиган

– مُدَاوَلَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) муҳокама; мунозара; музокара; غُرْفَةُ الـ~ِ *юр.* кенгаш (маслаҳат) хонаси (*судда*); 2) смена, алмашиниш; ўзгариш

دُولَابٌ *кўп.* دَوَالِيبُ 1) машина; ғилдирак; ~ُ الْكَوْتْشُوكْ шина (*автомобилдаги*); ~ُ الْمَاءِ сув чархпалаги; 2) шкаф, буфет; жавон; ~ُ الْكُتُبِ китоб жавони; ~ُ الْمَلَابِسِ кийим жавони; 3) ҳийла, найранг; ҳазил, шўхлик; ◊ أَدْخَلَ الْمَصْنَعَ ~َ الْعَمَلِ заводни ишга туширмоқ; وَقَفَ (تَعَطَّلَ) ~ُ الْأَعْمَالِ иш тўхтади; وَضَعَ الْعَصَى فِي دَوَالِيبِ عَجَلَةِ ... *маж.* ...нинг ғилдирагига тўғаноқ қўймоқ (...га халақит бермоқ, тўсқинлик қилмоқ) وَ جَرَى ~ُ الزَّمَانِ аммо вақт ўтиб борарди

دُولَارٌ *кўп.* ـَاتٌ — доллар (*АҚШ ва б. айрим давлатларда пул бирлиги*)

دُولْمَةٌ дўлма (*овқат номи*)

دُولُومِيتٌ *мин.* доломит

I دَامَ (دوم) (у) دَوَامٌ, دَيْمُومَةٌ давом этмоқ, чўзилмоқ; مَا ~َ حَيًّا ҳозирча у тирик экан, ...; II دَوَّمَ 1) (*к. ёки н. нингдир устида*) айланмоқ;2) айлантирмоқ (فَوْقَ) ; III دَاوَمَ 1) давом этмоқ, чўзилмоқ; 2) (*н. дадир*) сабот (қатъият сабр-тоқат, қунт, матонат) кўрсатмоқ (عَلَى); 3) иложсиз, ҳеч қаерга чиқмай турмоқ, (*қаердадир*) вақт ўтказмоқ (فِي); IV أَدَامَ доимий (давом этадиган) қилмоқ, муддатини узайтирмоқ (чўзмоқ); ~ النَّظَرَ (*н. гадир*) узоқ қарамоқ (إِلَى); ~ اللّٰهُ بَقَاءَكُمْ! Оллоҳ умрингизни узоқ қилсин!; X اِسْتَدَامَ давом этмоқ, чўзилмоқ

– تَدْوِيمٌ айланиш; حَالَةُ الـ~ِ *ав. олий учиш санъатида:* самолётнинг пастга қараб буралиб шўнғиши

– دَائِمٌ доим; доимий; абадий; *бот.* кўпйиллик; عُمَّالٌ ~ُونَ доимий (вақтинча эмас) ишчилар; ~ًا доим, ҳар доим; ~ًا أَبَدًا ҳар доим, тўхтовсиз, бирдай; ◊ قَهْوَةٌ ~َةٌ! *қаҳва билан меҳмон қилинганда ташаккур сифатида айтилади*

– دَائِمِيٌّ доимий (*Ироқда*)

– دَوَامٌ 1) давом, давом этиш (чўзилиш) муддати, узунлик, узоқлик; узлуксиз, сурункали; доимийлик, ўзгармаслик; 2) ишда бўлиш вақти; دَفْتَرُ الـ~ِ ишга келиш-кетиш вақтини қайд қилиш дафтари; خَارِجَ أَوْقَاتِ الـ~ِ ишдан ташқари пайтда; أَضْرَبَ عَنِ الـ~ِ киришни (иштирок этишни) тўхтатмоқ (*мас., дарсларга, машғулотларга*); ◊ عَلَى الـ~ِ *ёки* ~ًا ҳар доим, ҳамма вақт, ҳамиша; يَا .... لِلّٰهِ الـ~ُ! фақат Оллоҳгина абадийдир! (*жон таслим қилаётган кишига айтиладиган таскин сўзи*)

– دَوَامَةٌ давомлилик, давом этиш вақти; вақтнинг ўтиши: فِي ~ِ الْمُنَاقَشَاتِ музокаралар вақтида

– دُوَّامَةٌ, دَوَّامَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — пирилдоқ, пилдироқ; الـ~ُ الْمَاءِ *ёки* الـ~ُ الْمَائِيَّةُ гирдоб; الـ~ُ الْهَوَائِيَّةُ қуюн, уюрма; ~ُ الذِّكْرِ зикрга тушаётганлар давраси (*қар.* ذِكْرٌ).

– 1 دَوْمٌ давомлилик; давом этиш вақти (муддати); доимийлик, ўзгармаслик; абадийлик, абадият, азалийлик, мангулик; ~ًا доимо, ҳамма вақт, ҳар доим, ҳамиша

– 2 دَوْمٌ *жам. бот.* 1) давм (*хурмонинг бир тури*); 2) давмнинг меваси

– دَوْمَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — 1) давм (*хурмо*); 2) давм меваси

– دِيمَةٌ *кўп.* دِيَمٌ узоқ муддат ёғадиган ёмғир

– 1 دَيْمُومَةٌ давом этиш муддати, давомлилик

– 2 دَيْمُومَةٌ *кўп.* دَيَامِيمُ саҳро

– مُدَامَةٌ, مُدَامٌ шароб, май, вино

– مُسْتَدِيمٌ 1) доимий, узоқ муддатли; 2) сурункали, тўхтамайдиган, хроник

دُومَانٌ рул; рул чамбараги

– دُومَانْجِيٌّ *кўп.* دُومَانْجِيَّةٌ рулни бошқарувчи; дарға

دُومِسٌ кеманинг сув остидаги қисми

دُومِنْيُونٌ *кўп.* ـَاتٌ — доминион (*1947 йилгача бўлган Британия империясига кирган, формал жиҳатдан мустақил бўлган давлатлар*)

دُومِينٌ давлат ери; давлат мулки

دُومِينُو домино (*ўйин*)

(دون) II دَوَّنَ ёзмоқ, ёзиб олмоқ, (*китобга*) қайд қилмоқ; регистрация қилмоқ, рўйхатга олмоқ, ёзиб бормоқ; ~ شَرْطًا шарт қўймоқ; V تَدَوَّنَ ёзилган бўлмоқ, (*китобга*) қайд қилинган (киритилган) бўлмоқ, рўйхатдан ўтган бўлмоқ

– تَدْوِينٌ ёзув, қайд, рўйхат қилиш, рўйхатдан ўтказиш

– دُونَ 1) олдида, олдига, тарафи, ёни; حَالَ ~ـهُ (*к. нингдир*) олдида турмоқ; (*к. гадир*) халақит бермоқ; قَامَ ~ـهُ (*к. нингдир*) ёнини олмоқ, ҳимоя қилмоқ; فَأَغْلَقَ ~ـهَا بَابَ الْعَفْوِ وَ الْغُفْرَانِ *маж.* у у қиз учун раҳм-шафқат эшигини беркитди; 2) қуйида, пастда, тубанда, остида, тагида; камроқ, озроқ, кам, оз; لَيْسَتِ الْمَرْأَةُ ~ الرَّجُلِ فِي الْكَفَاءَةِ аёллар ўз қобилиятига кўра эркаклардан кам эмас; لَمْ يَكُنْ ~هَا دَهْشًا لَدَى رُؤْيَةِ هٰذَا буни кўриб у у қиздан кам ҳайратга тушгани йўқ; هُوَ ~ عِشْرِينَ سَنَةً у ҳали йигирма ёшга ҳам кирган эмас; هٰذِهِ حَمَاقَةٌ ~هَا كُلُّ حَمَاقَةٍ бу жуда катта аҳмоқлик (*сўзма-сўз:* бу шундай аҳмоқликки, бунинг олдида барча аҳмоқликлар оз); الْأَشِعَّةُ ~ الْبَنَفْسَجِيَّةِ ультрабинафша нурлар; الْمَوْجَاتُ ~ الْقَصِيرَةِ ультрақисқа тўлқинлар, ўта қисқа тўлқинлар; 3) ёмонроқ, бадтарроқ, ярамас роқ; ёмон, бадтар, ярамас; إِنَّهُ ~نَا فِي أَكْثَرَ مِنْ نَاحِيَةٍ кўп жиҳатларда у биздан ёмонроқ; 4) мустасно, қилганда; ... дан ташқари ..., дан бошқа; йўқлик, камлик *каби маъноларни билдиради*; -сиз, но-; кам, йўқ; ~ أَدْنَى تَأْخِيرٍ ҳеч кечиктирмасдан; ~ أَيِّ اعْتِبَارٍ لِـ... ...га ҳеч эътибор бермасдан; ~ أَيِّ مُبَرِّرٍ ҳеч қандай баҳонани эътиборга олмай, ҳеч қандай баҳонасиз; ~ مِنْ ~ *ёки* بِـ ~ йўғида, йўқлигида, йўқ бўлганда, йўқ эканида, -сиз, -дан ташқари, -дан бошқа; أَنْ ~ بِـ ...нинг бўлмаслиги ...; شَكٍّ ~ بِـ шак-шубҳасиз; مَا ~ (*бирор н.*) – сиз; ~ كَ а) мана сенга!; ма, ол!; б) эҳтиёт бўл!; إِنَّ لَهُ ~ غَيْرِهِ التَّصَرُّفَ فِي هٰذَا бунга фақат угина эгалик қила олади, бошқа ҳеч ким эмас; يُتَكَشَّفُ هٰذَا بِالْقَلْبِ ~ الْعَقْلِ буни ақл билан эмас, фақат юрак билангина билиш мумкин; مَاتَ ~ أَنْ يَكْتُبَ الْوَصِيَّةَ васият ёзиб қолдирмай ўлиб кетди

– دُونٌ паст, тубан; қуйи; النَّاسُ الـ~ қуйи табақадан чиққан одамлар

– دُونِيَّةٌ ҳақ-ҳуқуқдан маҳрумлик ҳолати

– دِيوَانٌ[1] *кўп.* دَوَاوِينُ, دَيَاوِينُ 1) девон (*шеърлар тўплами*); مُوسِيقِيٌّ ~ *муз.* жуда паст йўғон товуш (овоз); 2) идора, канцелярия; давлат ташкилоти; маҳкама, бошқарма, муассаса; رَئِيسُ الـ~ канцелярия бошлиғи; الـ~ الْمَلَكِيُّ (*шимолий Африкада*) қирол канцелярияси; التَّفْتِيشِ ~ *тар.* инквизиция (*католик черкови асоратига қарши кишиларни таъқиб ва суд қилиш учун XIII-XIX асрларда таъсис этилган суд-полиция ташкилоти*)

– دِيوَانٌ[2] *кўп.* دَوَاوِينُ, ـَاتٌ 1) диван; 2) купе (*вагон хоналари*); الْحَرِيمِ ~ аёллар ҳарами, аёллар купеси

– دِيوَانَةٌ божхона

– دِيوَانِيٌّ девоний (*хат турларидан бири*)

– دِيوَانِيَّةٌ бюрократизм

– مُدَوَّنَاتٌ *кўп.* хотира дафтаридаги ёзувлар, хотиралар, эсдаликлар

دُونَانِمَةٌ *кўп.* ـَاتٌ флот (*маълум соҳа ёки жой ва ё мамлакатга тегишли кемалар мажмуи*)

دُونْكِيشُوتِيٌّ донкихотликка оид, донкихотларча (*испан ёзувчиси Сервантеснинг "Дон Кихот" романи қаҳрамони номидан*), хом хаёлликка оид

– دُونْكِيشُوتِيَّةٌ донкихотлик, хом хаёллик

دُونُمٌ *кўп.* ـَاتٌ дунум (*910 $м^2$ га тенг майдон ўлчови*)

دُونَانِمَةٌ = دُونَنْمَةٌ

I (دوى) دَوَى (*и*) دَوِيٌّ 1) гувулламоқ, ғувулламоқ; гулдирамоқ, гумбурламоқ; шовқин солмоқ; янграмоқ, эшитилмоқ; 2) (*н. биландир*) овоза бўлиб кетмоқ (بِـ); دَوِيَ (*а*) دَوًى оғримоқ, касал (бемор) бўлмоқ; II دَوَّى 1) увилламоқ, гувилламоқ; шовқин солмоқ; 2) жарангламоқ, янграмоқ; III دَاوَى даволамоқ; парвариш қилмоқ, касалга қарамоқ; IV أَدْوَى касал қилмоқ; VI تَدَاوَى даволанмоқ, дори ичмоқ

– دَاءٌ *қар.* دوأ

– دَاوٍ[1] *мн.* دَاوِيَةٌ шовқин-суронли; жуда қаттиқ, қулоқни битирадиган (*овоз ҳақида*)

– دَاوٍ[2] *кўп.* دَاوِيَةٌ *тар.* тамплиер (*1119 йилда Қуддусда ташкил этилган ўрта аср католик руҳонийлари ташкилоти аъзолари*)

– دَوٍ *мн.* دَوِيَّةٌ хатарли, ёмон (*касаллик ҳақида*); ёмон шиш, рак

– دَوٌّ чўл, саҳро

– دَوَاءٌ *кўп.* أَدْوِيَةٌ даво, дори, медикамент (дори-дармон); халқ тиббиётида қўлланадиган дори-дармон; مَوْضِعُ الْأَدْوِيَةِ дорихона

– دَوَائِيٌّ 1) даволашга оид; 2) дори-дармонга оид; صِنَاعَةٌ ~ـةٌ фармацевтика саноати

– دَوَاةٌ *кўп.* دَوَيَاتٌ давот, сиёҳдон; қалам-давот

– دَوَايَةٌ *кўп.* ـَاتٌ сиёҳдон, давот

– دَوًى касаллик

– دَوِيٌّ 1) шовқин-сурон, гумбурлаган овоз; 2) акс садо

– دَوٌّ = دَوِيَّةٌ

– دَوٌّ = دَوِيٌّ

– مُدَاوٍ *мн.* مُدَاوِيَةٌ 1. даволовчи; 2. врач, доктор, табиб

– مُدَاوَاةٌ даволаш; беморга қараш

مَدْوِيٌّ – қаттиқ, баланд (*овоз ҳақида*), янгроқ; التَّصْفِيقُ الـ~ гулдурос қарсаклар; شُهْرَةٌ ~ـَـةٌ юксак шон-шухрат, донг

دُوْنَجٌ *қар.* درج

دِيَالَكْتِيكٌ диалектика

– دِيَالَكْتِيكِيٌّ диалектикага оид, диалектик; الطَّرِيقَةُ الـ~ـِيَّـةُ диалектик метод; الْمَادِّيَّةُ الـ~ـَـةُ диалектик материализм

دِيَالُوجٌ *кўп.* ـَاتٌ — суҳбат, сўзлашув, диалог

دِبلُومَاسِيٌّ = دِيبْلُومَاسِيٌّ

– دِبلُومَاسِيَّةٌ = دِيبْلُومَاسِيَّةٌ

دُيُوثٌ даюс, қўшмачи, далли

دَيْجَاةٌ *кўп.* دَيَاجٍ тим қоронғулик, зимистон, зим-зиё (*сол. шунингдек:* دجو)

دَيْجُورٌ *кўп.* دَيَاجِيرُ зим-зиё қоронғулик, зимистон, зулмат

– دَيْجُورِيٌّ қоронғу, зулмат, зим-зиё

دَيْدَبَانٌ *кўп.* ـَاتٌ — соқчи; *спорт.* дарвозабон; ~ الْمَرْكَب лоцман (*кемаларга йўл кўрсатувчи мутахассис*)

– دَيْدَبَانِيَّةٌ соқчиликда туриш; вахта (*муҳим объектлардаги соқчилик, навбатчилик*)

دَيْدَنٌ، دَيْدَانٌ одат, ўрганиш, расм, урф

دَيْرٌ *кўп* دُيُورٌ، أَدْيِرَةٌ، دُيُورَةٌ، أَدْيَارٌ، دَيَارَاتٌ монастир; ~ الرُّهْبَان эркаклар монастири; ~ الرَّاهِبَاتِ аёллар монастири; رَئِيسُ الـ~ игумен (*эркаклар монастирининг бошлиғи*); رَئِيسَةُ الـ~ игуменья (*хотинлар монастирининг бошлиғи*)

– دَيَّارٌ 1) роҳиб, монах; монастирда яшовчи киши; 2) кимдир, аллаким

– دَيْرٌ *кўп.* أَدْيَارٌ роҳиблар яшайдиган макон (*насронийларда*)

– دَيْرَانِيٌّ[1] 1. монастирга оид; 2. 1) Дайрул-Камар фуқароси; 2) роҳиб, монах

– دَيْرَانِيٌّ[2] роҳиблар яшайдиган жойнинг эгаси

– دِيرَةٌ *қар.* دور

– دَيْرِيٌّ монастирга оид

– دِيرِكْسِيُونٌ *рул.* рул бошқаруви (*автомобилда*)

دِيزَلٌ дизел; مَرْكَبَةُ الـ~ автомотриса (*мустақил моторли т, -й, вагони*); مُحَرِّكُ الـ~ дизелли двигатель, дизел

دَيْسٌ *бот.* қамиш

دَيْسَمٌ *бот.* гул ҳусни Юсуф, гултожихўроз

دِيسَمْبَرُ декабрь

دِيكٌ *кўп.* دُيُوكٌ، دِيَكَةٌ хўроз; ~ بَرِّيٌّ қирғовул, тустовуқ; ~ حَبَشِيٌّ ёки ~ رُومِيٌّ ёки ~ هِنْدِيٌّ курка (*хўрози*); بَيْضَةُ الـ~ *қар.* بَيْضَة; وَزْنُ الـ~ *қар.* وزن

دِيكَارْتِيٌّ (файласуф) Декарт издошлари (тарафдорлари)

دِيكْتَاتُورِيَّةٌ диктатура; ~ الْبُرُولِيتَارِيَا пролетар диктатураси

دِيكْرِيتُو *кўп* دِيكْرِيتَاتٌ декрет (*қонун кучига эга бўлган қарор, фармойиш*)

دَيْكُورٌ *кўп.* ـَاتٌ — безак, декорация (*умумий кўриниш*); مُهَنْدِسُ ~ безакчи муҳандис, декоратор

دَيْمَى، دَيْمَا йўл-йўл мато

دَيْمَاغُوغِيٌّ 1. сафсатабозликдан (*демагогиядан*) иборат; 2. сафсатабоз, демагог

– دَيْمَاغُوجِيَّةٌ демагогика, сафсатабозлик

دَيْمَاغُوجِيٌّ = دَيْمَاغُوغِيٌّ

دَيْمَاسٌ *қар.* دمس

دَيْمُوطِيقِيٌّ демотикага оид, демотик; الْكِتَابَةُ الـ~ـَـةُ демотик ёзув

دِيمُوقْرَاطِيٌّ 1. демократияга оид, демократияга асосланган, демократик; لاَ ~ антидемократик, демократияга қарши; 2. демократ

– دِيمُوقْرَاطِيَّةٌ 1) демократия, халқ ҳокимияти; 2) демократизм (*демократия принципининг амалга ошуви*)

دَيْمُومَةٌ *қар.* دوم

دَانَ[1] I (دَيْنٌ) (*u*) دَيْنٌ (*к. гадир*) бўйсунмоқ, бўйин эгмоқ, итоат этмоқ (لـ); 2) (*пул*) қарз олмоқ; 3) қарзга бермоқ; 4) (*к. дандир*) қарздор бўлмоқ (لـ); دَانَ[2] (*u*) دَيْنٌ (*к. нидир*) айбламоқ; دَانَ[3] (*u*) دِيَانَةٌ (*қандайдир бирор динга*) эътиқод қилмоқ (بـ); ~ بِدِينِ الْإِسْلَامِ ислом динига эътиқод қилмоқ; I دَانَ[4] (*u*) دَيْنٌ қилган ишига яраша мукофотламоқ; كَمَا تَدِينُ تُدَانُ қилмишингга яраша жазо оласан; III دَايَنَ қарз бермоқ, қарз бериб турмоқ; IV أَدَانَ 1) айбламоқ, судга бермоқ; (*н. дадир*) айбдор деб ҳисобламоқ (فِى); айбламоқ; (*н. гадир*) ҳукм қилмоқ; (*н. гадир*) ҳукм чиқармоқ, мустаҳиқ қилмоқ (بـ); 2) қарзга (қарз) бермоқ; V تَدَيَّنَ 1) (*бирор динга*) эътиқод қилмоқ (بـ); тақводор бўлмоқ, диндор бўлмоқ; 2) қарзга ботмоқ; VI تَدَايَنَ бир-биридан (*пул*) қарз олмоқ, қарзга ботмоқ; VIII ادَّانَ қарз сўрамоқ, қарз кўтармоқ; X اسْتَدَانَ 1) (*пул*) қарз олмоқ; қарздор бўлмоқ; 2) қарзга сотиб олмоқ

– إِدَانَةٌ 1) айблаш, қоралаш; ҳукм қилиш, жазо бериш; (*н. гадир қилинган*) ҳукм (بـ); айбдорлик, гуноҳкорлик

– تَدَيُّنٌ диндорлик, художўйлик, тақводорлик; диёнат

– دَائِنٌ кредитор (*қарз берувчи*)

– دَائِنِيَّةٌ *бух.* кредит, қарз, насия

– دَيَّانٌ *дин.* дайён (*ҳисоб-китоб куни - қиёмат*)

– دِيَانَةٌ *кўп.* ــَاتٌ 1) диёнат; диний эътиқод; 2) диний таълимот, дин ақидалари; дин

– دَيْنٌ *кўп.* دُيُونٌ 1) қарз, بِالـ~ қарзга, кредитга; أَصْحَابُ الدُّيُونِ ёки أَرْبَابُ الدُّيُونِ қарз берувчилар, кредиторлар; قَضَى ~ـَهُ *маж.* қазоси етди, у ўлди; 2) заём; الـ~ الْمُوَحَّدُ давлат заёми; عَقَدَ ~ا заём чиқаомоқ

– دِينٌ[1] *кўп.* أَدْيَانٌ дин, имон; الـ~ الْحَنِيفُ ислом, أُصُولُ الـ~ катехизис (*диний ақидаларнинг савол-жавоб тарзида қисқача баёни*); رَجُلُ ~ ибодат қилувчи, диндор, руҳоний; ◊ يَوْمُ الـ~ *дин.* қиёмат куни

– دِينٌ[2] мукофот, қилинган ишга яраша берилган ҳақ (ажр)

– دَيِّنٌ диндор, руҳоний, тақводор

– دَيْنُونَةٌ *дин.* қиёмат, қиёмат куни

– دِينِيٌّ диний; динга оид; диндор, тақводор; لَا ~ а) диний бўлмаган; б) худосиз, даҳрий, худога ишонмайдиган, атеист; لَا ~ـَةٌ даҳрийлик, атеизм

– مُتَدَيِّنٌ = دَيِّنٌ; غَيْرُ ~ даҳрий, худосиз, динсиз

– مُدَانٌ ҳукм қилинган

– مُدَايِنٌ кредитор, қарз берувчи

مَدَنِيٌّ *қар.* مدن

– مَدِينٌ 1. (*к. дандир*) миннатдор (لِـ); دِي ~ـَةٌ لَهُ у қиз ундан миннатдор; 2. қарздор; 3. қул

– مَدِينَةٌ[1] ...

– مَدِينَةٌ[2] чори

– مَدِينٌ = مَدْيُونٌ

– مَدْيُونِيَّةٌ қарз; қарздорлик; *бухг.* дебит

دِينَارٌ *қар.* دنر

دِينَامُو динамо-машина, ўзгармас ток генератори

دِينَامِيتٌ динамит (*портловчи модда*)

دِينَامِيكَا динамика; الـ~ الْحَرَارِيَّةُ термодинамика (*физикада: иссиқликнинг бошқа хиллардаги энергияга айланишини ўрганувчи бўлим*); الـ~ الْمَائِيَّةُ гидродинамика (*гидромеханиканинг суюқликлар қонунлари ҳақидаги қисми*)

دِينَامِيكِيٌّ динамикага оид, динамик; الْكَهْرَبَائِيَّةُ الـ~ـَةُ *қар.* كَهْرَبَائِيَّةٌ

– دِينَامِيكِيَّةٌ динамиклик

– دِينَامِيَّةٌ динамика

دِيَةٌ *кўп.* دِيَاتٌ (*ўлдирилган учун*) товон, хун, ҳақ; *қар.* ودى

دِيُورِيتٌ *мин.* диорит

ذ

ذ (ذَالٌ) зол (*араб алифбосининг тўққизинчи ҳарфи, абжадда- 700*)

ذَا *мн.* تَا ёки ذِي *кўп.* أُولَاءِ бу, шу; مَا ~؟ нима ахир? لِمَا ~؟ нимага, нима сабабдан, нима учун?, مَنْ ~؟ ким ахир?; بِـ ~؟ ёки لِـ ~ шунинг учун, шу сабабдан; كَـ ~ шундай, шунақа, мана шунақа; كَـ ~ وَكَـ ~ ва ҳоказо, ва ҳоказо, у эди- бу эди, фалон-писмадон; анча-мунча; هَكَـ ~ шундай қилиб; هَا أَنَا ~! мана, мен!; هَا هُوَ ~! мана, у!; هَا هِيَ ذِي! мана у (*мн*)!; ~ كَ *мн.* تَاكَ *кўп.* أُولَئِكَ у, ўша, нариги; إِذْ ~ ...ган вақтда, ...ган пайтда; ذَلِكَ *мн.* تِلْكَ *кўп.* أُولَئِكَ у, ўша, нариги; بَعْدَ ذَلِكَ ундан кейин, ундан сўнг; مَعَ ذَلِكَ шу билан бирга, шунга қарамай; وَعَلَى ذَلِكَ шунинг учун; كَذَلِكَ шундай, шу каби, шунга ўхшаш; وَذَلِكَ أَنَّ ва хусусан; وَذَلِكَ لِأَنَّ ва бу шунинг учунки,...; هَـ ~ *мн.* هَذِهِ *кўп.* هَؤُلَاءِ бу, шу

ذُو *кўп.* ذَوَاتٌ (*қар.* ذو) 1) (*н. нингдир*) эгаси, соҳиби; 2) эгалик ...и нарса, эгалик қилинадиган нарса; 3) зот, шахс, киши, субъект; *шунингдек.* ذَوَاتٌ; ذَوَاتُ الْحَيْثِيَّةِ атоқли кишилар, номдор кишилар; اِبْنُ (بِنْتُ) الذَّوَاتِ атоқли кишиларнинг ўғли (қизи); أَوْلَادُ الذَّوَاتِ машҳур кишиларнинг фарзандлари (авлодлари); эркатойлар, арзандалар; 4) моҳият, туб мазмун, туб маъно, мағиз; 5) (*...нинг*) ўзи, ўз; ◊ ~ حُسْنٍ гўзал қиз, гўзал аёл; الْفَتَاةُ ~ الشَّعْرِ الرَّمَادِيِّ қўнғир сочли қиз; تَذْكِرَةٌ ~ الْقِرْشِ бир қиршли (пиастрли) патта; الْقِطْعَةُ ~ عَشَرَةِ قُرُوشٍ ўн қиршли танга, чақа; مَدْرَسَةٌ ~ فَصْلَيْنِ икки синфдан иборат мактаб; طَبَقَةٌ فِي ~ـِهَا *фалс.* синф ўзида; طَبَقَةٌ لِـ ~ـِهَا *фалс.* синф ўзи учун, ~ـُهُ ўзи, шахсан ўзи; بِـ ~ـِهِ а) ўзича, ўзини олганда; б) ўзи, шахсан ўзи; قَائِمٌ بِـ ~ـِهِ а) ўзига мустақил; б) ўзига хос бўлган; بِالـ~ а) хусусан; б) аслида; в) шахсан; ~ا шахсан; ~ مَرَّةٍ ёки ~ يَوْمٍ ёки فِي ~ يَوْمٍ кунлардан бир кун, бир куни, кунларнинг бирида; فِي ~ يَوْمٍ جَمِيلٍ бирда эмас бирда, кунлардан бир куни; ~ صَبَاحٍ бир кун эрталаб; ~ فَجْرٍ бир

кун тонгда; صَيْف ~ ёз кунларининг бирида; عَام ~ қайсидир бир йили; الْيَمِين ~ ўнгда, ўнг томонда; الشِّمَال ~ чапга, чап томонга, сўлга, сўл томонга; نُفُوس ~ *ёки* صُدُور ~ фикрлар, ўйлар, хаёллар; الْجَنْب ~ зотилжам, ўпка пардасининг яллиғланиши, плеврит; الرِّئَة ~ ўпканинг яллиғланиши; الْبَيْن ~ низо, нифоқ, душманлик; ихтилоф; الْيَد ~ бойлик, мол-мулк; الإِعْجَاب بالـ~ ўзига бино қўйиш, ўзини яхши кўриш, худбинлик; إِنْكَار الـ~ ўзини унутиб қўйиш, ўзини аямаслик, مَحَبَّة (حُبّ) الـ~ худбинлик, манманлик, эгоизм; الْحَيَوَانَاتُ ذَوَاتُ الْفَقَرَات умуртқали ҳайвонлар; ذَوَاتُ الأَرْبَع тўрт оёқлилар; فِي ~ الْمَكَان бـ~ ўша жойнинг ўзида; فِي ~ الْوَقْت ўша вақтнинг ўзида; ўша вақтда; الْيَوْم бـ~ ўша куни, ўша куннинг ўзида;

– ذَاتِيّ 1) шахсий, хусусий; الْحُكْم الـ~ автономия, ўзини ўзи бошқариш; 2) субъектив; اً~ а) шахсан; б) бир ёқлама, субъектив; 3) автоматик; التَّفْرِيغ ~ ўзи ағдарадиган; الْحَرَكَة ~ ўзи юрар

– ذَاتِيَّة 1) шахс, шахсият; ўзига хослик; تَحْقِيق الـ~ шахсини аниқлаш; 2) ўзига хослилик, мустақил ҳолда иш кўришлик; 3) субъективлик; 4) асллик, тўғрилик; 5) субъективизм

ذَاكَ *қар.* ذَا

I ذَأَبَ (а) ذَأْب қўрқитмоқ, хавф солмоқ; I ذَؤُبَ бўрига ўхшамоқ, бўри каби феълга эга бўлмоқ; X اسْتَذْأَبَ бўри каби ваҳшийлашмоқ, бўри каби иш тутмоқ

– ذُؤَابَة *кўп.* ذَوَائِب кокил, зулф; пешонадан қўйилган соч, ёл; الـ~ *ёки* بِرِنِيقِيَّة ~ *астр.* Бегемот (сув оти) ёли (*осмондаги чўзиқ излинг йўли*); ◊ ذَوَائِبُ الأَمْوَاج тўлқинлар ўркачи

– ذِئْب *кўп.* ذِئَاب бўри; الـ~ دَاء *мед.* тери сили; ◊ الْبَحْر ~ денгиз олабуғаси

– ذِئْبَة *кўп.* ات — урғочи бўри

– مَذْأَبَة бўри кўп учрайдиган жой

I ذَئِرَ (а) ذَأَر ўжарлик қилмоқ, қайсарлик қилмоқ, терслик қилмоқ

I ذَأَلَ (а) ذَأَلَان енгил қадам ташламоқ, юрмоқ

I ذَأَمَ (а) ذَأْم 1) гина қилмоқ, таъна қилмоқ, ўпкаламоқ; таҳқирламоқ; 2) ҳазар қилмоқ

– ذَأْم 1) камчилик, нуқсон; 2) шармандали (*уятли*) иш (*қилиқ*)

I ذَبَّ (а/у) ذَبّ 1) ҳайдамоқ, ҳайдаб чиқармоқ, қувламоқ; 2) (*к. кидир. н. кидир*) ҳимоя қилмоқ (عَن)

– ذُبَاب *кўп.* أَذِبَّة тиғ; устара; السَّيْف ~ қилич тиғи

– ذُبَاب² *жам. кўп.* ذِبَّان пашшалар; الْخَيْل ~ сўналар; مَرَض الـ~ *мед.* трипаносомоз

– ذُبَابَة *кўп.* ات — 1) пашша; الْخَيْل ~ сўна, сўна пашша; ~ ذَهَبِيَّة *зоол.* тилла қўнғизнинг бир тури; 2) тиғ (*қиличдаги*)

– مَذَبَّة пашша кўп бўлган жой

– مِذَبَّة *кўп.* مَذَابّ, ات — катта елпиғич; пашша қўриғич

ذُبَابَة, ذُبَانَة *кўп.* ات — 1) пашша; 2) мушка (*милтиқ ва ш.к. лардаги нишонга олишда фойдаланиладиган қисм*)

I ذَبَحَ (а) ذَبْح, ذِبَاح 1) ўлдирмоқ; бўғизламоқ; сўймоқ; 2) (*ҳайвонни*) қурбонликка сўймоқ, қурбонлик қилмоқ; II ذَبَّحَ жуда кўплаб сўймоқ, хунрезлик қилмоқ, қирғин қилмоқ; VI تَذَابَحَ бир-бирини сўйишмоқ, бўғизлашмоқ

– تَذَابُح бир-бирини сўйиш, қирғинлик, хунрезлик

– ذَبْحَة = ذُبَاح

– ذَبَّاح қассоб, ҳайвон сўювчи

– ذِبْح қурбонлик қилишга мўлжалланган ҳайвон

– ذُبْحَة, ذَبْحَة ангина, томоқ шамоллаши; صَدْرِيَّة ~ стенокардия, юрак касаллиги

– ذَبِيح 1) сўйилган, бўғизланган; сўйишга (бўғизлашга) мўлжалланган; حَيَوَانَات الـ~ сўйиладиган моллар (сўқимлар); 2) қурбон, қурбонлик, қурбон қилинган ҳайвон

– ذَبِيحَة *кўп.* ذَبَائِح қурбон, қурбонлик қилинган ҳайвон; қурбонликка тайёрланган ҳайвон

– مَذْبَح *кўп.* مَذَابِح 1) сўйиш, бўғизлаш; 2) қурбонлик қилинадиган жой; тахт; меҳроб

– مَذْبَحَة *кўп.* مَذَابِح катта жанг, қирғин уруш; қириб ташлаш, йўқ қилиб юбориш; сўйиш, пичоқбозлик

ذَبْذَبَ 1) тебратмоқ, дириллатмоқ, ҳилпиратмоқ; 2) тебранмоқ, дирилламоқ, ҳилпирамоқ; تَذَبْذَبَ 1) тебранмоқ, дирилламоқ, ҳилпирамоқ; титрамоқ; 2) қатъиятсизлик кўрсатмоқ, ботинолмай қолмоқ, иккиланмоқ

– ذَبْذَب эркакларнинг жинсий олати

– ذَبْذَبَة 1) тебраниш, титраш, дириллаш; ҳилпираш; 2) *кўп.* ذَبَاذِب попук, гажим; попукли жияк, шокила

– ذَبْذَبِيّ тебранма, тебранишга оид

– مُتَذَبْذِب тебранувчи, тебраниб турган, титраб турган; تَيَّار ~ *қар.* تَيَّار

– مُذَبْذَب иккиланувчи, иккиланиб турган (*бирор ишда*).

I ذَبَرَ (у) ذَبْر ёзмоқ; нуқталарини қўймоқ

I ذَبَلَ, ذَبُلَ (у) ذُبُول, ذَبْل сўлмоқ, сўлиб қолмоқ, шалпаймоқ, қовжирамоқ; қуриб қолмоқ

– ذَابِل *кўп.* ذُبَّل 1) сўлган, сўлиб қолган, қуриган, шалпайган; 2) беҳафсала; ўта кетган ланж, чарчаган, ҳориган

– ذَابُول зобул (*касаллик номи, қичимага ўхшаш касаллик*)

– ذُبَالَة *кўп.* ذُبَال пилик

– ذَبْل қалқон, тошбақанинг косаси; صِنَاعِيّ ~ сунъий тошбақа косаси; пластмасса

– ذُبُولٌ сўлиш, шалпайиш; مَرَضُ الـ~ الْمُتَأَخِّرِ *маккажўхори ва пахта таъсирида ҳосил бўладиган қичимага ўхшаш касаллик*

أَذْحَالٌ *кўп.* ذَحَلٌ *ёки* ذُحُولٌ, أَذْحَالٌ ذَحْلٌ *кўп.* 1) қасос, ўч, интиқом; 2) нафрат, ўч олиш иштиёқи

I ذَخَرَ (а) ذَخْرٌ жамғармоқ, йиғмоқ, тўпламоқ, йиғиб кўпайтирмоқ, жамлаб қўймоқ; II ذَخَّرَ жамғармоқ, йиғмоқ, тўпламоқ, ғамлаб қўймоқ; VIII اِذَّخَرَ *ёки* اِدَّخَرَ эҳтиёт қилмоқ, сақламоқ; жамлаб қўймоқ; مَا ~ جُهْدًا فِي سَبِيلِ ... *ёки* مَا ~ وُسْعًا فِي ... учун кучини аямай турмоқ

– اِذِّخَارٌ *ёки* اِدِّخَارٌ сақлаш, эҳтиёт қилиш; жамлаш

– إِذْخِرٌ *бот.* хушбўй қамиш

– ذُخْرٌ *кўп.* أَذْخَارٌ 1) жамғарма, эҳтиёт; 2) *кўч. м.* ҳисса; أَضَافَ بِهِ ~ًا جَدِيدًا إِلَى الْعِلْمِ бу билан у илм-фанга янги ҳисса қўшди

– ذَخِيرَةٌ *кўп.* ذَخَائِرُ 1) дурдона, бебаҳо нарса; ذَخَائِرُ الْأَدَبِ الْعَرَبِيِّ الْقَدِيمِ қадимги араб адабиёти дурдоналари; 2) табаррук саналган нарса; الـ~ الْمُقَدَّسَةُ *черк.* диний маросимлардан бирида истеъмол қилинадиган вино ва нон; 3) келажакда фойдаланиш учун жамланган нарса; озиқ-овқат; الـ~ اللُّغَوِيَّةُ луғат захираси, лексик запас; 4) *кўч.м.* ҳисса; 5) ўқ, патрон, снаряд; ўқ-дорилар; ~ حَيَّةٌ жанговар снарядлар

– مَذْخَرٌ *кўп.* مَذَاخِرُ омбор, омборхона

– مُذَخِّرٌ жамғарувчи, тўпловчи

– مُذَخَّرٌ (*шунингдек.* مُدَّخَرٌ) жамғарилган, тўпланган, ғамланган, эҳтиёт қилинган

– مُذَخَّرَاتٌ (*шунингдек.* مُدَّخَرَاتٌ) *кўп.* жамғарма нарсалар, жамғармалар

– مَذْخُورٌ захира, запас

I ذَرَّ (ذر) ذَرَّ[1] (а/у) ذَرٌّ сачратмоқ, пуркамоқ, сепмоқ; сочмоқ, сочиб ташламоқ; ~ الرَّمَادَ ... ~ الْخِلَافَ بَيْنَ ... орасига низо солмоқ; ~ التُّرَابَ فِي الْعُيُونِ *маж.* мақтаб алдамоқ; ذَرَّ[2] (а/у) ذَرٌّ, ذُرُورٌ 1) чиқмоқ, кўтарилмоқ (*қуёш ҳақида*); 2) пайдо бўлмоқ, кўринмоқ, туғилмоқ, бунёд бўлмоқ; ~ قَرْنُ الْخِلَافِ ихтилоф пайдо бўлмоқ; ~ قَرْنُ الْأَزْمَةِ الْاِقْتِصَادِيَّةِ иқтисодий кризис (бўҳрон) бошланди; 3) ўсиб чиқмоқ, ердан ниш урмоқ

– ذَرٌّ[1] *жам.* қумурсқалар

– ذَرٌّ[2] *жам.* чанг зарралари, гардлар

– ذَرَّةٌ[1] қумурсқа

– ذَرَّةٌ[2] *кўп.* ـات 1) зарра, заррача; ذَرَّاتُ الْعَرَقِ тер томчилари; 2) чанг зарраси, гард; 3) атом; بِنْيَةُ الـ~ атом тузилиши; حَرْبُ الـ~ атом уруши; مُحَطِّمَةُ الـ~ циклотрон; ◊ مِثْقَالُ ~ заррача, зарра миқдорича; жуда оз, озгина; қиттак; ◊ فَقَدَ كُلَّ ~ مِنَ الْحَيَاءِ у шарму ҳаёни бутқул унутган

– ذُرُورٌ 1) кукунланган, майда зарраларга айлантирилган; 2) *кўп.* أَذِرَّةٌ а) кукун, порошок; сепки, сепиладиган нарса; б) упа

– ذُرُورِيٌّ кукунсимон, кукунга ўхшаш

– ذَرِّيٌّ 1) атомга оид; радиоактив; خَطَرٌ ~ атом хавф-хатари; الطَّاقَةُ الـ~ـةُ атом энергияси; الرُّؤُوسُ الـ~ـةُ атом каллаклари; الْعَدَدُ الـ~ атом тартиб рақами; الْغُبَارُ الـ~ радиоактив чанг; الْقُنْبُلَةُ الـ~ـةُ атом бомбаси; النَّظَرِيَّةُ الـ~ـةُ атом назарияси; 2) атом билан шуғулланувчи олим, атомчи

– ذَرِّيَّةٌ элементнинг нечта атом билан қўшила олиши, атомлилик

– ذُرِّيَّةٌ *кўп.* ذَرَارِيُّ зурриёт, авлодлар

I ذَرَأَ (а) ذَرْءٌ яратмоқ, йўқдан бор қилмоқ, халқ қилмоқ

– ذَرْآنِيٌّ *ёки* ذَرْآنِيٌّ оппоқ, оқ рангдаги; مِلْحٌ ~ оқ (оппоқ) туз

I ذَرِبَ (а) ذَرَبٌ ўткир бўлмоқ; ~ لِسَانُهُ тили ўткир бўлмоқ, уятсиз гаплар гапирмоқ

– ذَرَبٌ 1) бедаво дард; 2) ич кетиш касали; 3) уятсиз гаплар

– ذَرِبٌ 1) ўткир; 2) заҳарли, аччиқ; ~ اللِّسَانِ уятсиз гапларни гапирувчи

ذُرَّاحٌ *кўп.* ذَرَارِيحُ *мед.* испанча зуррох (*даволаш учун баданга қўйиладиган малҳамли мато*)

I ذَرَعَ (ذرع) ذَرَعَ (а) ذَرْعٌ тирсак билан ўлчамоқ, тирсак билан газламоқ; ◊ ~ بِعَيْنِهِ *ёки* ~ بِنَظَرِهِ а) тикилиб қарамоқ, синчиклаб қарамоқ; б) кўз билан қидирмоқ; ~ الشَّوَارِعَ عَلَى قَدَمَيْهِ кўчаларда кезиб юрмоқ, кўчаларни кезмоқ; кўчаларда санғиб юрмоқ; ~ الْغُرْفَةَ ذَهَابًا وَ جِيئَةً хонада у ёқ-бу ёққа юрмоқ (бориб-келмоқ); ذَرِعَ (а) ذَرَعٌ (*к. гадир*) тавсия қилмоқ, (*к. нингдир олдида*) илтимос қилмоқ, сўрамоқ (إِلَى *ёки* عِنْدَ); V تَذَرَّعَ 1) (*н. нидир*) восита сифатида ишлатмоқ, (*н. нидир*) баҳона қилмоқ (بِ); ... بِحُجَّةِ أَنْ ... ~ ... ишдан далил сифатида фойдаланмоқ; 2) (*бирор н. билан*) қуролланмоқ (بِ); ~ بِالصَّبْرِ لِـ... ... учун сабр-тоқат (кунт) қилмоқ; 3) (*н. нидир*) ишга солмоқ (بِ); (*н. дандир*) фойдаланмоқ (بِ); 4) (*н. нидир*) баҳона қилиб ўзини бирор ишдан олиб қочмоқ (بِ); VII اِنْذَرَعَ олдинга интилмоқ, олға юрмоқ, олд томон юрмоқ

– أَذْرِعَاتٌ Шомдаги жой номи (*бу жой ўз шароби билан машҳур*)

– ذِرَاعٌ *мн.мз. кўп.* أَذْرُعٌ, ذُرْعَانٌ 1) қўл (*бармоқдан елкагача бўлган қисм*); тирсак, билак; (*ҳайвондаги*) қўл-оёқлар; билак суяги; وَاسِعُ الـ~ бир қўлли; ذُو ~ وَاحِدَةٍ заиф, лаёқатсиз; ضَيِّقُ الـ~ кучли; عَلَى ~ـهَا طِفْلٌ صَغِيرٌ унинг (*мн.*) қўлида имирғаси (гўдаги) бор; فَتَحَ (مَدَّ) ذِرَاعَيْهِ لِـ... ...га қучоғини очмоқ; 2) *тех.* даста, банд, тутқа; ричаг; стрела (*юк кўтарадиган кранларда*); ~ التَّوْصِيلِ шатун; ~ الْإِدَارَةِ кривошип; 3) чўзим, газ (*узунлик ўлчови*)

إِسْتَنْبُولِيٌّ 0,66 *м.га тенг узунлик ўлчови;* بَلَدِيٌّ ~ 0,58 *м.га тенг узунлик ўлчови (савдода);* مِعْمَارِيٌّ ~ 0,75 *м.га тенг узунлик ўлчови (архитектурада);* مِعْمَارِيٌّ مُرَبَّعٌ ~ 0,5625 $м^2$ *.га тенг юза ўлчови (қурилишда);* مِعْمَارِيٌّ مُكَعَّبٌ ~ 0,4218 $м^3$ *.га тенг ҳажм ўлчови;* هَاشِمِيٌّ ~ 0,64 *м.га тенг узунлик ўлчови;* هَنْدَسَةٌ ~ 0,65 *м.га тенг узунлик ўлчови*

– ذَرْعٌ 1) чўзилган қўлнинг узунлиги; 2) куч; ضَعِيفُ الـ~ камқувват, кучсиз; وَاسِعُ الـ~ кучли, бақувват; ضَاقَ ~اً кучсизланмоқ, қувватдан қолмоқ; ضَاقَ بِالْأَمْرِ ~اً а) у бунга чидаб туролмади; б) унинг бунга кучи етмади; لَقَدْ ذِقْتُ بِهِمْ ~اً улар менинг жонимга тегишди

– ذَرِيعٌ 1) тез, шошилинч; 2) муқаррар, бўлмасдан қолмайдиган, кутилиб бўлмайдиган, бўлмай иложи йўқ; خَطَرٌ ~ келиши муқаррар бўлган хавф; 3) воситачи, ўртада турувчи, битиштирувчи; 4) ҳимоячи, илтимос қилувчи

– ذَرِيعَةٌ *кўп.* ذَرَائِعُ баҳона, важ, рўкач; восита

– ذَرَائِعِيٌّ 1) бирор масала ёки назарияни ҳимоя қилувчи; 2) бирор масала ёки назарияни ҳимоя қилишга оид

I ذَرَفَ (и) ذُرُوفٌ 1) оқмоқ, оқиб тушмоқ (*кўз ёши ҳақида*); 2) тўкмоқ, оқизмоқ (*кўз ёши ҳақида*); кўз ёши қилмоқ; ~تْ عُيُونُهُ الدُّمُوعَ кўзларидан ёш қуйилиб кетди; II ذَرَّفَ 1) тўкмоқ, оқизмоқ (*кўз ёши ҳақида*); 2) (*н. нидир*) ошириб юбормоқ, ҳаддан оширмоқ (عَلَى); عَلَى الْخَمْسِينَ ~ у элликдан ошган; VII انْذَرَفَ оқмоқ, оқиб тушмоқ, қуйилмоқ (*кўз ёши ҳақида*)

I ذَرَقَ (и) ذَرْقٌ ахлат чиқармоқ, тезакламоқ (*қушлар ҳақида*); IV أَذْرَقَ = I

– ذَرْقٌ қушларнинг ахлати (гўнги); الطَّيْرِ ~ *бот.* ёввойи беда

– ذُرَقٌ *қар.* ذُرَقُ الطَّيْرِ = ذُرَقٌ

ذُرَةٌ маккажўхори, жўхори; عُوَيْجَةٌ ~ *ёки* رَفِيعٌ ~ *ёки* بَلَدِيٌّ ~ тариқ; бир йиллик донли ўсимлик, сорго; بَيْضَاءُ ~ тариқ; شَامِيٌّ ~ *ёки* شَامِيَّةٌ ~ *ёки* مِصْرِيَّةٌ ~ *ёки* صَفْرَاءُ ~ жўхори, маккажўхори

I ذَرَا (ذرو) (у) ذَرْوٌ 1) учириб кетмоқ (*шамол ҳақида*); тўзитиб юбормоқ, тўзғитиб юбормоқ; 2) шопирмоқ, елпиб тозаламоқ, эламоқ (*дон ҳақида*); ذَرَى (и) ذَرْيٌ = ذَرَا; II ذَرَّى = I; IV أَذْرَى 1) тўзитмоқ, тўзитиб юбормоқ, тўзғитмоқ; 2) ечиб ташламоқ, олиб улоқтириб ташламоқ; 3) ёш тўкмоқ, кўз ёши тўкмоқ; V تَذَرَّى 1) шопирилмоқ, елпиб тозаланмоқ (*дон ҳақида*); 2) (*чўққига*) кўтарилмоқ; 3) (*н. нингдир воситасида, н. биландир*) яширинмоқ, беркинмоқ, ҳимояланмоқ (بِـ); X اسْتَذْرَى ҳимоя изламоқ; ҳимоя қидирмоқ; بِظِلِّ الشَّجَرَةِ ~ дарахт соясига ўтмоқ

– تَذْرِيَةٌ *геол.* жинсларнинг емирилиши; абляция (*1. музлик массасининг эриш, буғланиш ва механик парчаланиш натижасида камайиши; 2. нураган тоғ жинсларининг оқар сув, муз ва шамол таъсирида кўчиши*)

– ذَارِيَاتٌ *кўп.* шамоллар

– ذَرَّايَةٌ *кўп.* ~اتٌ (*шунингдек.* آلَةٌ ~) шамол машина, дон совурадиган машина

– ذُرْوَةٌ, ذِرْوَةٌ *кўп.* ذُرًى 1) чўққи, уч, бош; 2) *кўч.м.* тепалик, юқори (юксак) даража; مُؤْتَمَرُ الـ~ *дип.* олий (юксак) даражадаги музокара; الـ~ (أَوْقَاتُ) فَتْرَةُ тиғиз пайт, пик; وَهِيَ فِي ~ جَمَالِهَا у (*мн.*) мисли кўрилмаган даражада гўзал; ... بَلَغَ الـ~ ...да юқори чўққига кўтарилмоқ; بَلَغَ الـ~ الْكُبْرَى فِي تَطَوُّرِهِ у ўз тараққиётида юқори чўққига эришди; ارْتَفَعَ إِلَى ~ سَامِقَةٍ بِبُطُولَتِهِ у ўзининг қаҳрамонлиги билан ажралиб турарди

– ذَرًى бошпана; ҳимоя

– مِذْرَى, مِذْرَاةٌ *кўп.* مَذَارٍ курак шаклидаги дон совургич

I ذَعَرَ (а) ذُعْرٌ 1) қўрқитмоқ, хавф солмоқ, даҳшат солмоқ, ваҳима солмоқ; 2) ذَعِرَ қўрқувга тушмоқ, ваҳимага тушмоқ; IV أَذْعَرَ қўрқитмоқ, ваҳимага солмоқ (қўймоқ); VII انْذَعَرَ ваҳимага тушмоқ, қўрқмоқ, даҳшатга тушмоқ

– ذُعْرٌ, ذَعَرٌ 1) хавф, хатар, даҳшат, ваҳима; 2) саросима

– ذُعَرَةٌ *зоол.* жиблажибон

– مَذْعُورٌ даҳшатда қолган, ваҳимага тушган

ذُعَافٌ *кўп.* ذُعُفٌ одамни ўлдирадиган заҳар; ◊ مَوْتٌ ~ кутилмаган (тўсатдан келган) ўлим

I ذَعَنَ (а) ذَعْنٌ (*к. гадир*) итоат қилмоқ, бўйсунмоқ (لِـ); IV أَذْعَنَ = I

– إِذْعَانٌ итоат қилиш, қулоқ солиш, мутеълик, итоатгўйлик, итоаткорлик

– مِذْعَانٌ итоатгўй, итоаткор, мутеъ

– مُذْعِنٌ итоат қилувчи, итоатгўй, итоаткор, мутеъ

ذَفَرٌ 1) кучли қўланса ҳид, сассиқ ҳид; 2) кучли ёқимли (хушбўй) ҳид

– ذَفِرٌ сассиқ, қўланса

ذَاقِنَةٌ *кўп.* ذَوَاقِنُ скрипканинг иякка қўйиладиган қисми

– ذَقَنٌ, ذِقْنٌ *кўп.* ذُقُونٌ, أَذْقَانٌ ияк, энгак; ◊ غَرِقَ حَتَّى الْأَذْقَانِ فِي ...га қаттиқ берилиб кетмоқ

– ذَقْنٌ *мн. кўп.* ذُقُونٌ соқол; التَّيْسِ ~ эчки соқол; ◊ ~ـهُ رَخْوَةٌ у бўшанг (ғайратсиз, ландавур, лапашанг); تَحْتَ ذُقُونِ فُلَانٍ фалончининг кўз ўлдида (тумшуғининг осткинасида); ضَحِكَ عَلَى (ذُقُونِهِمْ) (ذُقُونِهِ) ~ـهِ кимнингдир (*кимларнингдир*) устидан билдирмай кулмоқ

I ذَكَرَ (у) ذِكْرٌ, تِذْكَارٌ 1) эсламоқ, эслаб ўтмоқ, ҳикоя қилмоқ, гапириб бермоқ, сўзлаб бермоқ; хотирламоқ; عَدَدٌ يُذْكَرُ каттагина миқдор, талайгина сон (адад); وَهَذَا الْأَمْرُ لَا يُذْكَرُ а) бу айтишга

ҳам арзимайдиган ишдир; б) буни эслаб ўтиш жоиз эмас; الشَّيْءُ يُذْكَرُ بِالشَّيْءِ гапдан гап чиқади; بِالسُّوءِ ~ ёмонлаб эсга олмоқ, ғийбат қилмоқ; 2) зикр тушмоқ; 3) зикрда иштирок этмоқ (қатнашмоқ) (*қар.* ذِكْر); II ذَكَّرَ 1) эслатмоқ, эсга солмоқ; 2) ўргатмоқ, насиҳатомуз гап қилмоқ; 3) бойитмоқ; 4) *грам.* музаккарга айлантирмоқ (*сўз ҳақида*); III ذَاكَرَ 1) муҳокама қилмоқ; 2) (*дарсни*) ёд олмоқ, ёдламоқ; IV أَذْكَرَ эслатмоқ, эсга солмоқ; V تَذَكَّرَ эсламоқ; VI تَذَاكَرَ 1) биргалашиб муҳокама қилмоқ; 2) биргалашиб хотирламоқ; 3) биргалашиб ёд олмоқ, ёдламоқ; VIII اذْكَرَ *ёки* ادَّكَرَ эсламоқ, хотирламоқ, эсга олмоқ, хотирга келтирмоқ; X اسْتَذْكَرَ 1) эсламоқ, хотирламоқ, эсга туширишга уринмоқ, эслашга ҳаракат қилмоқ; 2) ёдламоқ, ёд олмоқ; эсда тутмоқ, хотирда сақламоқ; ~ دَرْسَهُ дарсни ёдламоқ, ёд олмоқ

– تَذْكَارٌ *кўп.* ـَـاتٌ 1) хотира; ~ًا لَهُ унинг хотираси сифатида; сувенир

– تَذْكَارِيٌّ хотирага бағишланган, эслашга бағишланган; эсдаликка оид; хотирага (ёдгорликка) оид; ~ احْتِفَالٌ юбилей; الطَّوَابِعُ الـ~ـَـةُ эсдалик маркалари; اللَّوْحَةُ الـ~ـَـةُ ёдгорлик тахтаси, ёдгорлик лавҳаси

– تَذْكَرْجِيٌّ *кўп.* تَذْكَرْجِيَّةٌ паттачи, патта сотувчи, кондуктор (*автобус, трамвай ва б. ларда*)

– تَذْكِرَةٌ *кўп.* تَذَاكِرُ 1) билдиришнома, хабарнома; 2) ўгит, панд-насиҳат; 3) патта, чипта, билет, карточка; ~ُ الْبَرِيدِ *ёки* ~ُ الْبُوسْتَةِ очиқ хат, откритка; ~ُ الدَّعْوَةِ таклифнома; ~ُ ذَهَابٍ وَ إِيَابٍ бориш ва келиш паттаси; ~ُ الرَّصِيفِ перронга, вокзалга кириш паттаси; ~ُ السَّفَرِ бирор транспортда юриш паттаси; ~ُ الْعِلَاجِ касалхона карточкаси; ~ُ الْمُرُورِ паспорт; кириш (ўтиш) учун рухсатнома; ~ُ النُّفُوسِ метрика; шахсни тасдиқловчи ҳужжат; ~ُ الْهُوِيَّةِ шахсни тасдиқловчи ҳужжат; شُبَّاكُ التَّذَاكِرِ паттахона, чиптахона, патта (чипта) сотиладиган жой (касса)

– تَذْكَرِيٌّ чипта (патта) фуруш, кондуктор (*автобус, трамвай ва б. ларда*)

– تَذْكِيرٌ 1) эслатиш; 2) бойитиш

– ذَاكِرَةٌ эс, хотира, ёд; سَيَبْقَى هٰذَا فِي ~ـهِ إِلَى الْأَبَدِ бу унинг хотирасида абадий қолади

– ذَكَرٌ[1] ўткир, кескир (*қилич ҳақида*)

– ذَكَرٌ[2] *кўп.* ذُكُورٌ, ذُكُورَةٌ а) эркак, нар; ~ُ النَّحْلِ эркак асалари; ~ وَ أُنْثَى *ёки халқ.* ذَكَرٌ وَ نَتَايَه а) эркак ва урғочи, нар ва мода; б) турум ва тирқиш; 2) эр киши, эркак; 3) *кўп.* ذُكُورٌ, مَذَاكِيرُ *анат.* эркакларнинг жинсий олати

– ذِكْرٌ *кўп.* أَذْكَارٌ 1) эслаш, хотирлаш; مُتَقَدِّمُ (سَالِفُ) الـ~ юқорида эслаб ўтилган (зикр қилинган); وَ عَلَى ~ هٰذَا الْعَمَلِ نَقُولُ ... бу иш юзасидан гапириб деймизки, ..., 2) хотира; 3) эслаш; طَيِّبُ الـ~ *ёки* سَعِيدُ الـ~ ёрқин хотира қолдирган (*вафот этган киши ҳақида*); 4) шон-шуҳрат; 5) зикр (*Аллоҳи Табораквнинг муборак исмини кўпчилик бўлиб такрорлашдан иборат бўлган ибодат*); حَلْقَةُ الـ~ зикр қатнашчилари ҳалқаси (даврасси); الـ~ الْحَكِيمُ Аз-Зикрул Ҳаким, яъни Қуръон

– ذُكْرَانِيٌّ эркакларга оид

– ذُكْرَةٌ ўткирлик, кескирлик; ذَهَبَتْ ~ السَّيْفِ қилич ўтмасланди; ذَهَبَتْ ~ الرَّجُلِ одам шаштидан қайтди (ҳовуридан тушди)

– ذِكْرَةٌ, ذُكْرَةٌ 1) эслаш, хотирлаш; 2) хотира; 3) шон-шуҳрат, машҳурлик

– ذُكْرَانِيٌّ = ذَكَرِيٌّ

– ذِكْرَى *мн. кўп.* ذِكْرَيَاتٌ хотира; ذِكْرَيَاتُ الْمَاضِي ўтмиш хотиралари; الـ~ الثَّالِثَةُ уч йиллик маросим; الـ~ الْمِئَوِيَّةُ юз йиллик юбилей; (*к. нингдир*) хотираси; إِحْيَاءُ ذِكْرَاهُ кимнингдир хотирасига бағишланган кеча ўтказиш

– ذُكُورَةٌ эркак жинсига мансублик; баҳодирлик, йигитлик

– مُذَاكَرَةٌ 1) музокара, муҳокама; суҳбат; 2) анжуман, конференция; 3) ёд олиш, ёдлаш

– مُذَكَّرٌ *грам.* музаккар, музаккар жинсдаги

– مُذَكِّرٌ кўндирувчи, панд-насиҳат қилувчи

– مُذَكِّرَاتٌ *кўп.* эсдаликлар, хотиралар, мемуарлар; кундалик (*мас., дафтар*)

– مُذَكِّرَةٌ *кўп.* ـَـاتٌ 1) ёзма изоҳ, ахборот, меморандум, нота; ~ شَفَهِيَّةٌ *дип.* оғзаки (имзосиз) нота; 2) ёзма доклад; 3) ён дафтар, блокнот; ◊ ~ التَّوْقِيفِ қамоққа олиш ҳақидаги буйруқ варақаси

– مَذْكُورٌ 1) эсланган, эслаб ўтилган, зикр этилган, мазкур бўлган; ~ أَدْنَاهُ қуйида кўрсатиб ўтиладиган (мазкур бўладиган); ~ أَعْلَاهُ юқорида эслатиб ўтилган (мазкур бўлган); 2) катта аҳамиятга эга бўлган

ذَكَا I (ذَكْو) ذُكُوٌّ (у) ловуллаб (алангаланиб) ёнмоқ; ذَكِيَ (а) ذَكَاءٌ заки бўлмоқ, зийрак (зеҳнли) бўлмоқ; II ذَكَّى 1) ловуллатмоқ, алангалатмоқ, кескинлаштирмоқ, жиддийлаштирмоқ; 2) (*қурбонликка мўлжалланган ҳайвонни*). сўймоқ; IV أَذْكَى 1) алангалатмоқ, ёқмоқ; ~ الْحَمَاسَ فِي النُّفُوسِ одамларда иштиёқ уйғотмоқ; ~ مُسَدَّسًا тўппончадан ўқ узмоқ; 2) ўткирлаштирмоқ, ривожлантирмоқ; X اسْتَذْكَى ловуллаб (алангаланиб) ёнмоқ

– ذَكَاءٌ 1) зеҳн, заковатлилик, зеҳни ўткирлик, заҳо; سُرْعَةُ الـ~ жуда зеҳни ўткирлик, ўта зийраклик

– ذَكِيٌّ[1] *кўп.* أَذْكِيَاءُ 1) ҳушёр, зийрак; 2) ақлли; қобилиятли; 3) хуштаъм, ширин, мазали

– ذَكِيٌّ[2] хушбўй; ~ُ الرَّائِحَةِ хушбўй

I ذَلَّ (a/u) ذُلٌّ манфур бўлмоқ, жирканч бўлмоқ; II ذَلَّلَ 1) кимнингдир қадрини ерга урмоқ, пасайтирмоқ; اَلْفَقْرُ يُذَلِّلُ كُلَّ جَبَّارٍ *мтл.* қашшоқлик ҳар қандай димоғдорнинг ҳам попугини пасайтиради; 2) енгиб ўтмоқ, бартараф этмоқ; уддасидан чиқмоқ, устун чиқмоқ, йиқитмоқ; ~ الصُّعُوبَاتِ қийинчиликларни енгиб ўтмоқ; 3) бўйсундирмоқ, тобе қилмоқ; 4) (*отни*) қўлга ўргатмоқ; IV أَذَلَّ 1) таҳқирламоқ, ерга урмоқ; 2) ғолиб келмоқ; 3) (*отни*) қўлга ўргатмоқ; V تَذَلَّلَ 1) хор бўлмоқ, таҳқирланмоқ; лаганбардорлик қилмоқ, хушомад қилмоқ, тилёғламалик қилмоқ; 2) тобе бўлмоқ, бўйсунмоқ, итоат этмоқ; X اِسْتَذَلَّ 1) обрўсини тўкмоқ, беобрў қилмоқ; разил ҳисобламоқ, жирканч деб ҳисобламоқ

– إِذْلَالٌ таҳқирлаш, ерга уриш

– تَذَلُّلٌ ўзини хўрлаш, тиз чўкиб сажда қилиш, хушомадгўйлик қилиш, ўта кетган лаганбардорлик

– تَذْلِيلٌ 1) таҳқирлаш, ерга уриш; 2) бўйсундириш, тобе қилиш; 3) енгиш, бартараф этиш

– ذُلٌّ 1) хорлик, хўрлик, камситилганлик, таҳқирланиш; 2) итоаткорлик, мутеълик, шикастанафслик; лаганбардорлик, хушомадгўйлик, кўр-кўрона сажда қилиш

– ذَلَالَةٌ 1) таҳқирланиш, хорлик; 2) пастлик, тубанлик, пасткашлик

– ذِلَّةٌ шармандалик, иснод, номус

– ذَلُولٌ *кўп.* ذُلُلٌ миниладиган туя

– ذَلِيلٌ *кўп.* أَذِلَّةٌ; أَذِلَّاءُ 1) таҳқирланган, хўрланган, хор бўлган; 2) итоатгўй, шикастанафс; 3) пасткаш, қабиҳ, разил; كَلْبٌ ~ *сўк.* ярамас ит

– مَذَلَّةٌ 1) хорлик, хўрланиш; уят, шармандалик; 2) пасткашлик, разиллик

I ذَلَقَ (у) ذَلْقٌ чархламоқ, ўткир қилмоқ, ўткирламоқ; ذَلِقَ (а) = ذَلُقَ; ذَلُقَ (у) = ذَلَقَ

– ذَلَاقَةٌ 1) равонлик, силлиқлик (*нутқ ҳақида*); حُرُوفُ الـ~ силлиқ, равон талаффуз қилинадиган ундошлар (ب, ر, ف, ل, م ن); 2) эпчиллик, ҳаракатчанлик; ~ اللِّسَانِ нутқнинг ўктамлиги

– ذَلْقٌ 1) ўткир, кесир; 2) равон, силлиқ (*нутқ ҳақида*); 3) ўктам, дадил, дангал (*нутқ*)

– ذَلْقٌ (*тилнинг*) учи; حُرُوفُ الـ~ *грам.* = حُرُوفُ الذَّلَاقَةِ *қар.* ذَلَاقَةٌ

– ذُلُقٌ = ذَلِيقٌ

– ذُلُقٌ = ذَوْلَقٌ

– ذَوْلَقِيٌّ тилга оид; *грам.* равон, силлиқ; الْحُرُوفُ الـ~ـةُ = حُرُوفُ الذَّلَاقَةِ *қар.* ذَلَاقَةٌ

ذُلْذُلٌ *кўп.* ذَلَاذِلُ (*кийимдаги*) этак, бар

ذَا ذَلِكَ *қар.*

I ذَمَّ (a/у) ذَمٌّ айбламоқ, ёмонламоқ, қораламоқ, ёмонга чиқармоқ; II ذَمَّمَ 1) қаттиқ қораламоқ, роса ёмонга чиқармоқ; сўкмоқ; 2) насияга сотмоқ; V تَذَمَّمَ жирканмоқ, ҳазар қилмоқ, ор қилмоқ, номус қилмоқ; VI تَذَامَّ бир-бирини ёмонламоқ; X اِسْتَذَمَّ бадном бўлиб келмоқ

– ذِمَامٌ *кўп.* ~اتٌ — 1) мажбурият; бурч; حُسْنُ الـ~ виждонлилик; 2) хизмат, лавозим

– ذَمٌّ *кўп.* ذُمُومٌ номаълум деб ҳисоблаш; таъна қилиш, таъна; гина

– ذِمَّةٌ *кўп.* ذِمَمٌ 1) кафиллик, кафолат, гарантия; الْبِنْتُ عَلَى ~ زَيْدٍ қиз Зайднинг кафолатидадир; 2) ҳимоя; 3) шартнома; 4) қарз; فِي ~ـهِ бўйнидаги, зиммасидаги (*қарз ҳақида.*); ... بَاعَهُ عَلَى ~ ниманидир ...нинг ҳисобидан сотмоқ; 5) виждон; عَدِيمُ الـ~ виждонсиз; فِي (عَلَى) ~ي! сўзимга ишон! чин сўзим!; 6) ҳалоллик, виждонлилик; 7) масъулият; 8) бирор киши яхши хабардор бўлган соҳа; ҳуқуқ ёки вазифа доираси; ◊ أَهْلُ الـ~ *тар.* мусулмонлар ҳимояси остидаги яҳудий ва насронийлар; بِالـ~ وَالصِّدْقِ виждонан ва чиндан; اِعْتُقِلَ عَلَى ~ التَّحْقِيقِ у тергов қилиш мақсадида ҳибсга олинган; أَصْبَحَ فِي ~ التَّارِيخِ тарихга айланмоқ, ўтмиш бўлиб қолмоқ; هُوَ عَلَى ~ التَّحْقِيقِ у тергов қилинмоқда; هُوَ فِي ~ الْمَنُونِ у вафот этган

– ذِمِّيٌّ *тар.* мусулмонлар ҳимояси остидаги

– ذَمِيمٌ шармандали; таъна остида қолган, таъна қилишга лойиқ; ярамас, бемаъни

– مَذَمَّةٌ *кўп.* مَذَامُّ 1) ярамас (салбий) хусусият; 2) бемаъни қилиқ

– مَذْمُومٌ таъна (мазаммат) остида қолган

ذَمَاءٌ сўйилган ҳайвоннинг танасида қолган жон

I ذَمَرَ (у) ذَمْرٌ бўкирмоқ, ўкирмоқ, наъра тортмоқ; V تَذَمَّرَ ҳасрат қилмоқ, нолимоқ, зорланмоқ, шикоят қилмоқ

– تَذَمُّرٌ ҳасрат, шикоят, нола, норозилик

– ذِمَارٌ 1) (*ҳимоя қилинадиган*) энг азиз нарса; 2) шараф, шаън, виждон

– مُتَذَمِّرٌ норози, норизо

ذَمِيلٌ туянинг секин юргалаши, секин юриш юсини

I ذَمِيَ (и) ذَمًى сўнгги нафасни олмоқ, жон чиқар пайти келмоқ

– ذَمَاءٌ сўнгги нафас, жон талвасаси, ўлим талвасаси

(ذنب) II ذَنَّبَ 1) жазоламоқ, жазо бермоқ; 2) дум уламоқ (*мас., варракка*); ~تِ الْبُسْرَةُ хурмонинг мевасига сув кира бошлади; IV أَذْنَبَ 1) гуноҳ қилмоқ, бирор айб иш қилмоқ; 2) хато иш қилиб қўймоқ, жиноят қилмоқ; X اِسْتَذْنَبَ 1) гуноҳкор ёки айбдор деб ҳисобламоқ; 2) бирор жиноят устида тутиб олмоқ, бировнинг айбини очмоқ

– تَذْنُوبٌ пишмаган хурмо

– ذَنْبٌ *кўп.* ذُنُوبٌ 1) гуноҳ; 2) айб, ёзиқ; وَ أَنَا مَا ~ ىَ؟ менинг эса айбим нима?; 3) хато, ножўя иш, ноўрин қилиқ; жиноят

– ذَنَبٌ *кўп.* أَذْنَابٌ 1) дум, қуйруқ; 2) ҳамтовоқ, тарафдор, шерик, малай; ◊ ~ الثَّعْلَبِ *бот.* тулкиқуйруқ (*бошоқлилар оиласига мансуб ўт*); ~ أَبُو *ёки* ~ نَجْمٌ ذُو думли (қуйруқли) юлдуз, комета

– ذَنَبِيٌّ думли, қуйруқли

– ذَنُوبٌ тўла суви бор челак

– ذُنَيْبٌ *бот.* баргнинг чўпи

– ذُنَيْبَةٌ зунайба (*тариқнинг бир тури*)

– مُذْنِبٌ 1) гуноҳкор; 2) айбдор

– مُذَنَّبٌ *кўп.* ـَاتٌ — думли (қуйруқли) юлдуз, комета; رَأْسُ الـــ~ комета ядроси (боши)

I ذَهَبَ (а) ذَهَابٌ, ذُهُوبٌ 1) юрмоқ; (*қаергадир*) жўнамоқ, йўл олмоқ, бормоқ, кетмоқ (إِلَى); ~ كَأَمْسِ الدَّابِرِ изсиз йўқолмоқ, бедарак кетмоқ; ~ مَعَ الرِّيحِ *маж.* йўққа чиқмоқ, йўқ бўлмоқ, ҳабада бўлмоқ; ~ أَبْعَدَ مِنْ ذَلِكَ янада узоқ кетмоқ; ~ إِلَى الْقَوْلِ гапиришга (дейишга) журъат этмоқ; ~ سُدًى *ёки* ~ عَبَثًا бекор кетмоқ, беҳуда кетмоқ; ~ أَدْرَاجَ الرِّيَاحِ *ёки* ~ مَعَ الرِّيَاحِ бефойда (беҳуда) кетмоқ; ~ مَذْهَبًا а) бирор таълимотга амал қилмоқ; б) ўзини тутмоқ, одоб сақламоқ; ~ الْعُلَمَاءُ فِي ذَلِكَ مَذَاهِبَ شَتَّى олимлар бу масалада турли хил фикрларни билдирдилар; 2) йўқ (ғойиб) бўлмоқ; ҳалок бўлмоқ; ~ ضَيَاعًا йўқолиб (йўқ бўлиб, ғойиб бўлиб) кетмоқ; ~ ضَحِيَّةَ الِانْفِجَارِ портлашнинг қурбони бўлмоқ; 3) олиб кетмоқ (بِ); 4) қириб ташламоқ, қириб юбормоқ (بِ); 5) ишонч билан гапирмоқ, (*н. нидир*) таъкидламоқ, тасдиқламоқ (إِلَى); II ذَهَّبَ олтин қоплатмоқ, олтин суви юритмоқ; IV أَذْهَبَ 1) бартараф қилмоқ, барҳам бермоқ, четлатмоқ; 2) олиб кетмоқ

– تَمَذْهُبٌ *қар.* مَذْهَبٌ

– ذَاهِبٌ кетувчи; йўқолувчи; ~ الصَّبْرِ сабр косаси тўлган, бардоши тугаган; ~ اللَّوْنِ ранги ўчган, оқариб кетган, бўзарган

– ذَهَابٌ жўнаш, кетиш, бориш; ~ وَإِيَابًا бориш-келиш, у ёққа ва бу ёққа

– ذَهَبٌ олтин, тилла; ~ خَالِصٌ соф олтин; ◊ الـــ~ الْأَسْوَدُ қора олтин (*кўмир ёки нефть*); الـــ~ الْأَبْيَضُ оқ олтин (*платина, пахта ёки каучук*); مَاءُ الـــ~ зарҳал, ҳал, югуртирилган олтин қатлами; الـــ~ الْمَيَّالُ нефть; وَقْتُهُ مِنْ ~ унинг вақти жуда қиммат (*сўзма-сўз: унинг вақти – олтиндандир*)

– ذَهَبِيٌّ 1) олтинга оид; 2) олтинсимон, олтинранг, тиллоранг, олтин тусли, олтиндан тайёрланган

– ذَهَبِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ — даҳабийя (*Нил дарёсида яшаш учун мўлжаллаб ясалган кема*)

– مَذْهَبٌ *кўп.* مَذَاهِبُ 1) йўл; феъл-атвор, ҳатти-ҳаракат, тутган йўл, юриш-туриш; 2) мазҳаб, диний таълимот; маслак; 3) илмий *ёки* фалсафий назария, мафкура; назария; мактаб, йўналиш; الـــ~ الْعَقْلِيُّ рационализм; ~ الْفَرْدِيَّةِ индивидуализм; الـــ~ الْمِثَالِيُّ идеализм; ~ النِّسْبِيَّةِ нисбийлик назарияси; الـــ~ النَّقْدِيُّ التَّجْرِيبِيُّ эмпириокритицизм; الـــ~ الْوَاقِعِيُّ реалистик йўналиш

– مُذْهَبٌ олтиндан ишланган; олтин суви юритилган; ◊ الْمُعَلَّقَاتُ الـــ~ـَاتُ Заррин муаллақот (*исломдан олдин-жоҳилия даврида арабларда энг машҳур бўлган етти қасида*)

– مَذْهَبِيٌّ 1) мазҳабга оид, мазҳабий; диний маслакка оид; 2) назарияга, илмий ёки фалсафий мактабга оид; мафкуравий, ғоявий; الصِّرَاعُ الـــ~ ғоявий кураш

– مَذْهَبِيَّةٌ диний мазҳабларга бўлиниш, тарқалиш, келишмовчилик руҳи

– مَذْهُوبٌ ~ به эс-ҳушини йўқотган, ақлдан озган

I ذَهَلَ (ذهل) (а) ذُهُولٌ, ذَهْلٌ (*н. нидир*) унутмоқ, эсдан чиқармоқ (عَنْ); ذَهِلَ (а) ذُهُولٌ ўзини йўқотмоқ, эсанкирамоқ, шошиб қолмоқ, саросимага тушмоқ; IV أَذْهَلَ 1) таажжубга солмоқ, ҳайратда қолдирмоқ, қойил қолдирмоқ; ҳаяжонга солмоқ, ғулғула солмоқ; 2) (*н. нидир*) унуттирмоқ; VI تَذَاهَلَ ўзини (*н. нидир*) унутганга солмоқ (عَنْ); VII انْذَهَلَ ҳайратга тушмоқ, қойил қолмоқ; ўзини йўқотмоқ

– ذَاهِلٌ ўзини йўқотиб қўйган, эсанкираган, саросимага тушган

– ذَهْلَةٌ (*н. дир*) ёддан чиқиб турган дақиқа

– ذُهُولٌ эсанкираш, саросима; хаёл қочганлик, фикри тарқоқлик; донг (тонг) қолиш

– مُذْهِلٌ ҳайрон қолдирган, қойил қолдирган, ғайритабиий, камдан-кам учрайдиган, фавқулодда

– مُنْذَهِلٌ ўзини йўқотиб қўйган, саросимада қолган, довдираган

– ذِهْنٌ *кўп.* أَذْهَانٌ 1) зеҳн, ақл, идрок; حُضُورُ الـــ~ зеҳни ўткирлик, зийраклик; 2) эс, хотира; أَعَادَ إِلَى الْأَذْهَانِ эсга солмоқ; فَلَوْ عُدْنَا بِأَذْهَانِنَا إِلَى ... агар биз ...ни хотиримизга келтирганимизда эди, ...

– ذِهْنِيٌّ зеҳний, ақлий, зеҳнга (ақлга) оид

– ذِهْنِيَّةٌ 1) зеҳн (ақл) нинг хусусияти; фикр юритиш тарзи; 2) ақл савияси, ақлий савия, ақлий ўсиш

ذُو (*қар. к.* ذِى, *туш. к.* ذَا) *мн.* ذَاتٌ (*алиф. б. қар.*) *кўп.* ذَوُو (*қар. ва туш к.* ذَوِى) 1) эга, соҳиб, молик; ~ أَجْنِحَةٍ қанотли, қанот эгаси, қанотлари бор; ~ ضَمِيرٍ حَيٍّ виждонли, инсофли; ~ عَقْلٍ оқил, ақлли; ~ عَيْنَيْنِ кўзли, кўзи бор; رَجُلٌ ~ قَدَمٍ خَشَبِيَّةٍ ёғоч оёқли одам; ~ لِحْيَةٍ соқолли, соқоли бор; ~ مَالٍ бой, бадавлат; ~ الْمُحَرِّكُ

الْاِحْتِرَاقِ الدَّاخِلِيِّ ичдан ёнар двигатель; ~ مَعْرِفَةٍ билимдон, غَيْرُ ذِي مَعْرِفَةٍ билимсиз; ذَوُو الْإِقْطَاعِ феодаллар; ذَوُو السُّمْعَةِ السَّيِّئَةِ ёмонлик билан ном чиқарган одамлар; ذَوُو الشَّأْنِ манфаатдор шахслар; ذَوُو الْكَلِمَةِ нуфузли (эътиборли) одамлар; ~ الْقُرْبَى қариндош; ذَوُوهَا унинг (*мн.*) қариндошлари; مِنْ ذِي نَفْسِهِ ўз хоҳиши билан; وَادٍ غَيْرُ ذِي زَرْعٍ экин битмайдиган водий; وَاضِحٌ لِكُلِّ ذِي عَيْنَيْنِ *мтл.* бу нарса ҳар бир кўзи бор одам учун аниқ; 2) хўжайин

– أَذْوَاءٌ: ذُو *дан кўп. тар.* номлари ذو билан бошланган Яман подшолари

I ذَابَ (ذوب) (*у*) ذَوَبَانٌ эримоқ, эриб кетмоқ; суюқ ҳолатга келмоқ; ◊ ... يَذُوبُ قَلْبُهُ أَلَمًا لِرُؤْيَةِ ...ни кўрганда юраги тортиб кетади; يَذُوبُ لَهُ الْقَلْبُ مِنْ كَمَدٍ ғамдан унинг юраги эзилиб кетмоқда; ~ كَمَدًا ғам тортганидан озиб кетмоқ; II ذَوَّبَ 1) эритмоқ, суюқ ҳолатга келтирмоқ; 2) йўқ қилмоқ, йўққа чиқармоқ; IV أذاب эритмоқ, суюқ ҳолатга келтирмоқ; X اسْتَذَابَ эритма ҳосил қилмоқ

– إِذَابَةٌ эритиш, суюқ ҳолатга келтириш; эритма

– تَذْوِيبٌ 1) эритиш, эритма; ~ الْمَعَادِنِ металларни эритиш; 2) йўқ қилиш, бартараф этиш

– ذَائِبٌ 1) эритилган, эриган; 2) эриган масса

– ذَائِبِيَّةٌ эрувчанлик

– ذَوْبٌ суюқ асал

– ذَوَبَانٌ суюқ ҳолатга ўтиш, эриш; قَابِلٌ لِلْـ~ а) эрувчан; б) эрийдиган

– مُذَابٌ эритилган, эритиладиган

– مُذِيبٌ эритувчи

I ذَادَ (ذود) (*у*) ذَوْدٌ 1) (*бирор н. дан*) ҳайдамоқ, суриб чиқармоқ (عَنْ); 2) ҳимоя қилмоқ, мудофаа қилмоқ; ~ عَنْ حَوْضِهِ кимнидир ҳимоя қилмоқ

– ذَائِدٌ *кўп.* ذَادَةٌ ҳимоячи, ҳимоя, ҳимояга олувчи

– ذَوْدٌ[1] (*к. нидир*) ҳимоя қилиш (عَنْ)

– ذَوْدٌ[2] *мн. кўп.* أَذْوَادٌ учтадан ўнтагача туядан иборат бўлган пода; ◊ الـ~ إِلَى الـ~ إِبِلٌ *мқл.* тома-тома кўл бўлур (*сўзма-сўз:* оз туяга оз туя қўшилса, пода бўлади)

– ذَوْدٌ[1] = ذِيَادٌ

– مِذْوَدٌ *кўп.* مَذَاوِدُ охур, емохур

I ذَاقَ (ذوق) (*у*) ذَوْقٌ 1) татимоқ, татиб кўрмоқ; ~ طَعْمَهُ ниманингдир таъмини татиб кўрмоқ; ذُقْ تَشْتَهِ! татиб кўр, иштаҳанг очилади; 2) бошдан кечирмоқ, (*ҳаёт аччиқ-чучугини*) тотмоқ, тортмоқ; ~ الْأَمَرَّيْنِ жуда кўп ташвиш тортмоқ, кўп ғам чекмоқ; ~ حُلْوَ الْحَيَاةِ وَمُرَّهَا ҳаётнинг аччиқ-чучугини татимоқ; ~ مُرَّهُ وَحَنْظَلَهُ оғир кулфатларни бошдан кечирмоқ; 3) хабар бермоқ

– ذَائِقٌ татиб кўрувчи; мазасини тотувчи; كُلُّ نَفْسٍ ~ـةُ الْمَوْتِ ҳар бир жон ўлимни тотувчидир (*Қуръон*)

– ذَائِقَةٌ маза, таъм

– ذَوَاقٌ маза, таъм

– ذَوَّاقٌ таъмни яхши билувчи; ~ الْخُمُورِ шаробни татиб кўрувчи (дегустатор)

– ذَوَّاقَةٌ ширинтомоқ, мазахўрак, (*н. нингдир*) ишқибози

– ذَوْقٌ *кўп.* أَذْوَاقٌ 1) таъм (маза) ни сезиш, дид; الـ~ الْحَسَنُ яхши таъм; الـ~ السَّلِيمُ мазани тўғри сезиш; الـ~ الرَّفِيعُ нозик дид; حَاسَّةُ الـ~ таъм билиш сезгиси; كُلٌّ وَ ~ُهُ! ҳар кимнинг ўз диди бор!; 2) мойиллик, майли борлик; 3) назокат, хушмуомалалик, одамлар билан муомала қила билишлик; بِـ~ а) дид билан; б) назокат билан, хушмуомалалик билан; قِلَّةُ الـ~ одобсизлик; قَلِيلُ الـ~ одобсиз

– ذَوْقِيٌّ таъмга оид

– مُتَذَوِّقٌ маза қилувчи, роҳат қилувчи; مُتَذَوِّقُو الْآدَابِ адабиётдан завқ олувчилар

– مَذَاقٌ таъм, маза; حُلْوُ الـ~ мазаси ширин, ширин мазали, тотли; طَيِّبُ الـ~ таъми ёқимли

ذَوْلَقِيٌّ *қар.* ذلق

I ذَوِيَ (*а*) ذُوِيٌّ، ذَوِيٌّ сўлмоқ, сўлиб (қовжираб) қолмоқ, заифлашмоқ; қуримоқ, қуриб қолмоқ; IV أَذْوَى сўлитмоқ, қовжиратмоқ, сувини қочирмоқ

– ذَاوٍ *мн.* ذَاوِيَةٌ сўлган, қовжираган, қуриган

ذَيَّا ذَا *сўзидан, кичр.* бу, шу

ذَيَّاكَ ذَاكَ *сўзидан, кичр.* у, ўша

ذَيْتَ: ~ وَ ~ = كَيْتَ وَ كَيْتَ

I ذَاعَ (ذيع) (*и*) ذُيُوعٌ ёйилмоқ, тарқалмоқ, таралмоқ, маълум бўлмоқ, машҳур бўлмоқ, фош бўлмоқ (*сир ҳақида*); IV أَذَاعَ 1) (*мас., янгиликларни*) тарқатмоқ, ёймоқ; 2) (*мас., фармонни*) жўнатмоқ, юбормоқ, тарқатмоқ; 3) нашр қилмоқ, эълон қилмоқ, халққа билдирмоқ, босиб чиқармоқ; 4) (*сирни*) фош қилмоқ, ошкор қилмоқ; 5) тарқатмоқ, узатмоқ, эшиттирмоқ (*радиостанция ҳақида*)

– إِذَاعَةٌ 1) тарқатиш, ёйиш; ~ لَاسِلْكِيَّةٌ радиоэшиттириш; 2) халққа билдириш, халққа эълон қилиш

– إِذَاعِيٌّ 1) радиоэшиттиришга оид; الشَّبَكَةُ الـ~ـةُ радиоэшиттириш тармоғи; ~ خَبِيرٌ радиоэшиттириш мутахассиси; حَمْلَةٌ ~ـةٌ радио орқали олиб борилган компания; 2) радиожурналист; радиоэшиттириш ходими, ишчиси

– ذَائِعٌ 1) ёйилаётган, тарқалаётган, тарқатилаётган; 2) маълум, машҳур; ~ الصِّيتِ жуда машҳур, донгдор, атоқли, донги кетган

– مِذْيَاعٌ *кўп.* مَذَايِيعُ 1) одамга эл бўладиган, дилкаш; сергап, вайсақи, эзма; 2) *шунингдек* ~ كَهْرَبَائِيٌّ микрофон; 3) мегафон

– مُذِيعٌ диктор, радио орқали матн ўқувчи

(ذيل) II ذَيَّلَ 1) тугатмоқ, ниҳоясига етказмоқ; 2) (н. билан*дир*) тўлдирмоқ, тулғазмоқ (ب); (н. *нидир*) охирига илова қилмоқ, 3) қўймоқ (ب); (н. *нидир*) хулоса қилиб гапирмоқ (ب); IV أَذَالَ ерга урмоқ, таҳқирламоқ

– ذَيْلٌ *кўп.* ذُيُولٌ, أَذْيَالٌ 1) дум, қуйруқ; ~ الحِصَانِ а) отнинг думи; б) *кўчм.* аёлларнинг узун сочи; 2) ниҳоя; 3) этак, бар; аёллар кўйлагининг судралиб юрадиган этаги; 4) илова; 5) оқибат; فِي ~ـهِ бевосита шундан кейин; طَاهِرُ الـ~ доғ тушмаган, пок, соф; طَوِيلُ الـ~ бадавлат; أَذْيَالُ النَّاسِ қаланғи-қасанғилар; جَرَّ أَذْيَالَ الخَيْبَةِ кўнгли қолмоқ, ихлоси қайтмоқ; خَرَجَ مِنْهُ طَاهِرُ الـ~ сувдан қуруқ чиқмоқ; سَحَبَ أَذْيَالَ الخُيَلَاءِ а) таваккалчилик билан юрмоқ; б) ўзини катта олмоқ, гердаймоқ; لَاذَ بِأَذْيَالِ الفِرَارِ қочмоқ, қочиб қолмоқ; هَرَبَ يَجُرُّ أَذْيَالَ الخِزْيِ وَ العَارِ шармандаларча қочиб қолмоқ; ... حط ~ олди-орқасига қарамай қочмоқ

– تَذْيِيلٌ илова қилиш, илова, тўлдириш, тўлғазиш

– ذَيْلِيٌّ думга оид; думдаги

– مُذَيَّلٌ илова қилинган (*мас., китоб* – ب)

I (ذيم) ذَامَ (и) ذَيْمٌ танбеҳ бермоқ, койимоқ

– ذَيْمٌ айб, нуқсон

– ذَامٌ = ذَيْمٌ, لَا تَعْدَمُ الحَسْنَاءُ ~ًا *мқл.* гўзалларнинг айби бўлмайди

– مَذِيمٌ, مَذْيُومٌ танбеҳга муносиб, танбеҳ эшитган, койилган

ر

ر (رَاءٌ) ро (*араб алифбосининг ўнинчи ҳарфи; абжадда-200*)

رَاتِينَجٌ смола, дарахт елими

رَاجَا, *кўп.* رَاجَوَاتٌ рожа (*Ҳиндистондаги зодагонлар унвони*)

رَادَارٌ *радио* радар, радиолокацион қурилма

– رَادَارِيٌّ радиолокацияга оид

رَادِيَتْرٌ *кўп.* ـاتٌ — радиатор

رَادِيكَالِيٌّ 1) радикал; 2) радикал партия аъзоси

رَادِيُو 1) радио; الـ~ التِّلْفُونِيُّ радиотелефон; ~ تِلْفُونِيٌّ радиотелефонга оид; آلَاتُ الـ~ радиожиҳозлар; 2) *кўп.* رَادِيُوهَاتٌ радиоприёмник

رَادِيُومٌ *кимё.* радий; المُعَالَجَةُ بِالـ~ радиотерапия

– رَادِيُومِيٌّ радийга оид; الإِشْعَاعُ الـ~ радиоактивлик

رَاشِيتَةٌ *кўп.* ـاتٌ — рецепт

رَافِيَا рофиё (*хурмо навларидан бири*)

رَامِي ромий, хитой нашаси

رَهْنَامَجٌ = رَاهْنَامَجٌ

رَاوَنْدٌ ревант, ровоч

رَايٌ рой (*майда балиқ турларидан бири*)

I رَأَبَ (а) رَأْبٌ 1) тузатмоқ, таъмир қилмоқ, тўғриламоқ; 2) йўлга қўймоқ, келиштирмоқ

– مَرْأَبٌ *кўп.* مَرَائِبُ 1) таъмирлаш устахонаси, ремонтхона; 2) гараж

رَأْدٌ, رُؤْدٌ *кўп.* أَرْآدٌ бўйга етган қиз

رَأْرَأَ кўзларини ола-була қилмоқ, кўзларини пирпиратмоқ (بِعَيْنِهِ)

– رَأْرَأَةٌ 1) кўзларини ола-була қилиш, кўзларини пирпиратиш (بِعَيْنِهِ); 2) *мед.* нистагм (*кўз соққасининг айланиб туриш касаллиги*)

I رَأَسَ (а) رِيَاسَةٌ, رِئَاسَةٌ бошчилик қилмоқ; раислик қилмоқ; رَؤُسَ (у) رِئَاسَةٌ бош бўлмоқ; II رَأَّسَ бошлиқ (*раис*) қилиб тайинламоқ, бошчи қилиб қўймоқ; V تَرَأَّسَ бош бўлмоқ, бошчилик қилмоқ, бошқармоқ, раислик қилмоқ; VIII ارْتَأَسَ бош бўлиб турмоқ

– تَرْوِيسَةٌ *кўп.* تَرَاوِيسُ сарлавҳа

– رِيَاسَةٌ, رِءَاسَةٌ 1) бошчилик, бошчилик қилиш; раислик қилиш, президентлик; ~ الجُمْهُورِيَّةِ республика президенти; مَنْصِبُ الـ~ мансаби (лавозими); شَغَلَ كُرْسِيَّ الـ~ раис ўрнини эгалламоқ; 2) президиум

– رِئَاسِيٌّ раисликка оид; президентликка оид; المَقَرُّ الـ~ президент резиденцияси

– رَأْسٌ *мз. гоҳида мн. кўп.* رُؤُوسٌ, أَرْؤُسٌ 1) бош; جِلْدَةُ الـ~ бош териси; сочлари билан шилиб олинган бош териси; مَرْفُوعُ الـ~ боши кўтарилган; مُطْرَقُ الـ~ боши қуйи эгилган, боши қуйи солинган; مُنَكَّسُ الـ~ боши эгик; وَضَعَهُ عَلَى ~ـهِ кимгадир ҳурмат кўрсатмоқ, кимнидир бошга кўтармоқ; عِشْرُونَ ~ًا مِنَ الغَنَمِ йигирма бош қўй; 2) бошлиқ; عَلَى ~ ... ...нинг бошчилигида; 3) бошланиш; ~ الجِسْرِ *ҳарб.* а) кўприк олдидаги истеҳком; б) плацдарм; ~ السُّلَّمِ зина олдидаги очиқ жой; ~ السَّنَةِ янги йил; ~ الشَّهْرِ القَمَرِيِّ ой боши, янги ой, ҳилол; янги ой кўринган кун; ~ القَرْنِ аср боши; 4) баландлик, чўққи; бирор нарсанинг калласи

(боши); ~ الزَّاوِيَةِ *мат.* бурчакнинг баландлиги; ~ الْعَمُودِ *архит.* устун қоши, устуннинг шипга туташган қисми; 5) қирра, тиғ; ~ الْحَرْبَةِ найзанинг учи; 6) бурун, қурукликнинг денгизга учли бўлиб кирган жойи; ◊ ~ ا~ بـ а) бошма-бош, устига қўшмасдан; б) *спорт.* баравар, қатор, қолишмасдан; عَلَى رُؤُوسِ الْأَشْهَادِ гувоҳлар олдида, ҳамманинг кўз олдида; ҳаммага эшиттириб; очиқдан-очиқ; عَلَى الـ~ وَ الْعَيْنِ очиқдан-очиқ, ошкора; عَلَى الـ~ бажони бош устига!; عَلَى ~ي! жоним билан!; مِنَ الـ~ لِلْقَدَمِ бошдан оёқ; ا~ безосита, тўғридан тўғри; ا~ عَلَى عَقِبٍ а) думбалоқ ошириб, чирпирак қилиб, оёғини осмондан келтириб, остин-устун; б) тескарисига, чаппасига; أَسْوَدُ ~ ҳуснбузар, пўрсилдоқ (*юздаги*); ~ السُّكَّرِ бир калла қанд; ~ الْمَالِ (*кўп.* رُؤُوسُ الْأَمْوَالِ) капитал; ~ الْمَالِ الِاحْتِكَارِيُّ монополистик капитал; ~ الْمَالِ الْأَسَاسِيُّ асосий капитал; ~ الْمَالِ الْأَصْلِيُّ дастлабки капитал, бошланғич дастмоя; ~ الْمَالِ الثَّابِتُ доимий капитал; ~ الْمَالِ الصِّنَاعِيُّ (التِّجَارِيُّ) саноат (савдо) капитали; ~ الْمَالِ الْفَرْدِيُّ хусусий капитал; ~ الْمَالِ الْمَالِيُّ молиявий капитал; ~ الْمَالِ الْمُتَبَدِّلُ ўзгарувчан капитал; ~ الْمَالِ الْمُتَدَاوَلُ (الْمُتَحَرِّكُ) айланувчи (оборотдаги) капитал; ~ الْمَالِ الْمَصْرَفِيُّ банк капитали; ~ الْمَالِ النَّقْدِيُّ пул шаклидаги капитал; ~ الْمَالِ الْوَهْمِيُّ фиктив капитал

— رَءَّاسٌ каллафуруш

— رَأْسْمَالٌ = رَأْسُ الْمَالِ *қар.* رَأْسٌ

— رَأْسْمَالِيٌّ 1) капиталистик; الْمُجْتَمَعُ الـ~ капиталистик жамият; غَيْرُ ~ ёки لا ~ нокапиталистик; طَرِيقُ (غَيْرِ الـ~) التَّطَوُّرِ اللاَّ~ нокапиталистик тараққиёт йўли; 2) капиталист

— رَأْسْمَالِيَّةٌ капитализм

— رَأْسِيٌّ 1) бошга (каллага) оид; 2) тик, тикка, тикка кўтарилган, тикка тушган; вертикал; перпендикуляр; إِحْدَاثِيٌّ ~ *мат.* ордината

— رَأْسِيَّةٌ вертикаллик; перпендикулярлик

— رَئِيسٌ *кўп.* رُؤَسَاءُ 1) бошлиқ; 2) раҳбар, раис; бошқарувчи; *шунингдек,* رَيِّسٌ (*кемадаги*) капитан; *ҳарб.* капитан; ~ أَرْكَانِ الْحَرْبِ бош штаб бошлиғи; ~ أَوَّلُ майор; ~ الْبَلَدِيَّةِ ёки ~ مَجْلِسِ الْمَدِينَةِ шаҳар бошлиғи, мэр; ~ الْجُمْهُورِيَّةِ республика президенти; ~ التَّحْرِيرِ бош муҳаррир; ~ فَخْرِيٌّ фахрий раис; ~ عَامِلٌ амалдаги (ҳақиқий) раис; ~ اللَّجْنَةِ التَّنْفِيذِيَّةِ ижроия қўмитаси раиси; ~ الْوُزَرَاءِ ёки ~ مَجْلِسِ الْوُزَرَاءِ вазирлар маҳкамаси раиси, бош вазир, бош министр; ~ الْأَسَاقِفَةِ архиепископ; ~ الدَّيْرِ эркаклар монастирининг бошлиғи (*черковда*); رُؤَسَاءُ رُوحَانِيُّونَ диний арбоблар, дин пешволари; ~ الْمَلَائِكَةِ фаришталар мутасаддиси; ~ عِصَابَةٍ қотиллар ва босмачилар тўдаси бошлиғи

— رَئِيسِيٌّ 1) бошчилик қилувчи; 2) асосий, бош; الْأَعْضَاءُ الـ~ـةُ танининг энг муҳим аъзолари; مَقَالَةٌ ~ـةٌ бош мақола

— رِئَاسَةٌ = رِيَاسَةٌ

— رَئِيسٌ = رَيِّسٌ

— مَرْؤُوسٌ 1) қарам, қўл остидаги; 2) тобе; رَئِيسٌ وَ ~ раҳбар ва қўл остидаги одам

I رَأَفَ (а) رَأْفٌ، رَأْفَةٌ، رَآفَةٌ (*к. нидир*) аямоқ, (*к. гадир*) раҳми келмоқ (بـ); (*к. гадир*) раҳм қилмоқ, раҳми келмоқ (بـ); رَؤُفَ (у) رَأْفَةٌ، رَآفَةٌ = رَأَفَ I; V تَرَأَّفَ = I

— رَأْفَةٌ раҳми келиш, раҳм қилиш, ачиниш

— رَآفَةٌ = رَأْفَةٌ

— رَؤُوفٌ меҳрибон, раҳмдил

I رَئِمَ (а) رَأْمٌ، رِئْمَانٌ 1) (*боласини*) қизғанмоқ (*ҳайвонлар ҳақида*); 2) севмоқ, яхши кўрмоқ

— رِئْمٌ *кўп.* آرَامٌ، أَرْآمٌ оқ кийик

— رَؤُومٌ 1) сермеҳр, ишқ-муҳаббатда қайнаб-тошган; الْأُمُّ الـ~ меҳри дарё она; 2) қўлга ўрганган, қўлга ўргатилган

I رَأَى (а) (يَرَى) رَأْيٌ، رُؤْيَةٌ 1) кўрмоқ, кўриб қолмоқ; 2) *шунингдек* ~ فِي نَوْمِهِ тушида кўрмоқ; 3) зарур ёки мақсадга мувофиқ деб ҳисобламоқ; 4) эҳтиётлик билан қарамоқ, диққат қилиб боқмоқ; 5) бирор фикрда турмоқ; أَتُرَانِي نَسِيتُكَ؟ мени унутдинг деб ўйлайсанми?; نَرَى مِنَ الْوَاجِبِ أَنْ ... ...ни бурчимиз деб ҳисоблаймиз; لَا أَرَانِي أُفْشِي سِرًّا إِذَا قُلْتُ ... мен ... десам, сирни ошкор қилиб қўйидим деб ҳисобламайман; رَآهُ رَأْيَ الْعَيْنِ ёки رَآهُ بِعَيْنِهِ кимнидир ўз кўзи билан кўрмоқ; مَنْ يَعِشْ يَرَهُ ҳаёт бўлсак кўрармиз (*сўзма-сўз:* кимки яшаса, кўради); رُئِيَ أَنْ ... мақсадга мувофиқ деб топилди; ◊ ~ نُورَ الدُّنْيَا туғилмоқ, дунёга келмоқ; III رَاءَى 1) риёкорлик (иккиюзламалик) қилмоқ, мунофиқлик қилмоқ; муғомбирлик қилмоқ, ўзини бирор кўйга солмоқ; 2) (*н. нидир*) хўжакўрсинга қилмоқ; 3) бир-бири билан кўришмоқ; IV أَرَى 1) кўрсатмоқ; 2) أُرِيَ хаёл қилмоқ, гумон қилмоқ, ... деб ҳисобламоқ; تُرَى مَاذَا ... фَأَيْنَ هُوَ يَا تُرَى؟ айтинг-чи (жавоб беринг-чи) у қаерда?; يَا تُرَى ёки ... نَفْعَلُ بِـ... айтинг-чи, ...ни нима қиламиз?; (هَلْ) تُرَانَا билиб қўйиш қизиқ бўларди; ◊ أُرِيهِ نُجُومًا حَمْرَاءَ فِي عِزِّ الظُّهْرِ! мен унинг суробини тўғрилаб қўяй, унинг адабини бериб қўяман! (*сўзма-сўз:* куппа-кундузи унга қип-қизил юлдузларни

кўрсатаман!); V تَرَأَّى ҳисобламоқ, ўйламоқ, гумон қилмоқ; VI تَرَاءَى 1) бир-бири билан кўришмоқ; 2) кўринмоқ, намоён бўлмоқ, кўринарли бўлмоқ; 3) муайян кўринишга эга бўлмоқ, тус олмоқ; 4) риёкорлик (иккиюзламалик) қилмоқ; 5) ойна (кўзгу)га қарамоқ; VIII اِرْتَأَى 1) ўйламоқ; ўйлаб топмоқ; 2) ният қилмоқ, қасд қилмоқ; 3) мақсадга мувофиқ ҳисобламоқ; кимнингдир фикрига қўшилмоқ

– رَاءٍ *кўп.* رُوَّاةٌ 1) кўрувчи; فَإِذَا رَأَى ~ أَنَّ ... агар ...ни бирор киши кўрса; 2) томошабин; кузатувчи, назорат қилувчи

– رَائِيَةٌ *мн.* 1) кўрувчи аёл; 2) *кўп.* ـاتٌ — а) томошабин аёл; б) *фото.* суратга олинадиган кўринишни кичикроқ акс эттириб ростлайдиган асбоб

– رَأْيٌ[1] кўриш; رَأْيَ ~ الْعَيْنِ ўз кўзи билан кўрмоқ

– رَأْيٌ[2] *кўп.* آرَاءٌ 1) фикр; فِي ~ِي менимча, менинг фикримча; الـ~ الْعَامُّ жамоатчилик фикри; عَلَى ~ِ الْمَثَلِ мақолда айтилганидек; تَبَادُلُ الْآرَاءِ ўзаро фикр алмашиш; ذُو رَأْيَيْنِ иккиюзлама, мунофиқ; صُلْبُ الـ~ қайсар; ... أَنَّ ~ِهِ مِنْ у шундай фикрдаги, ...; وَ لَكِنْ ~ِهِ لَسْنَا مِنْ биз унинг фикрини қўллаб-қўлтиқламаймиз, лекин, ...; ... أَنَّ وَ هَلْ مِنْ رَأْيِكَ сен ... деб ўйлайсанми?; ... فِي ~ِهِ أَبْدَى ҳақида ўз фикрини баён (ифода) қилмоқ; 2) ақл, идрок, тафаккур; *шар.* мустақил фикр; أَصْحَابُ ~ ёки أَهْلُ الـ~ донишманд кишилар; 3) (*сайловдаги*) овоз; ~ اِسْتِشَارِيٌّ маслаҳат овози; إِبْدَاءُ الـ~ِ بِالنِّدَاءِ номма-ном овоз бериш (сайлаш); أَخَذَ الـ~ овоз бермоқ

– رَأْيَةٌ, رَايَةٌ *кўп.* ـاتٌ — байроқ

– رُؤْيَا *мн. кўп.* رُؤًى 1) кўриш; ~ إِلَاهِيَّةٌ илоҳий кашфиёт, илоҳий рўё; سِفْرُ الـ~ *дин.* Апокалипсис (*христианликдаги муқаддас китоблардан бири*), 2) туш, уйқуда кўриладиган туш

– رُؤْيَةٌ 1) рўё, кўриш, кўриниш; ~ الْقَاصِي телевидение; 2) кўриниш, кўз кўра оладиган нарса; تَعَذُّرُ الـ~ хира (ёмон) кўринишлик, яхши кўринмаслик

– رِئَاءٌ, رِيَاءٌ риё, риёкорлик, мунофиқлик; носамимийлик

– رِئَةٌ, رِيَةٌ *ик. с.* رِئَتَانِ *кўп.* رِئَاتٌ, رِئُونَ *анат.* ўпка; ذَاتُ الـ~ِ ёки الْتِهَابُ الـ~ ўпканинг яллиғланиши; طَاعُونُ الـ~ ўпка тоуни (ўлати)

– رِئَوِيٌّ ўпкага оид; ~ الْتِهَابُ ўпка яллиғланиши

– رَئِيٌّ шарпа, руҳ, рўё

– مُرَاءٍ мн مُرَائِيَةٌ мунофиқ, иккиюзламачи

– مُرَاءَاةٌ мунофиқлик, иккиюзламалик

– مَرْآةٌ чиройли кўриниш; اِمْرَأَةٌ حَسَنَةُ الـ~ гўзал юзли аёл; تُخْبِرُ عَنْ مَجْهُولِهِ ~ُهُ *мқл.* башарасидан тайин (*сўзма-сўз:* унинг номаълум томонини шакл-шамойили айтиб туради)

– مِرْآةٌ *кўп.* مَرَاءٍ, مَرَايَا ойна, кўзгу, миръот

– مِرْآيَةٌ *кўп.* ـاتٌ — ойна, кўзгу, миръот

– مَرْأًى *кўп.* مَرَاءٍ кўриниш, манзара; عَلَى ~ النَّاسِ одамларнинг кўзида, ҳамманинг олдида; عَلَى ~ مِنْهُ унинг кўз олдида

– مَرْئِيٌّ кўринадиган, назорат қилинадиган; غَيْرُ ~ ёки لَا ~ кўзга кўринмайдиган; الْجَانِبُ (الشَّطْرُ) غَيْرُ الـ~ِ مِنَ الْقَمَرِ Ойнинг кўринмас (орқа) томони

– مَرْئِيَّاتٌ *кўп.* кўз илғайдиган нарсалар, кўзга кўринадиган нарсалар; عِلْمُ الـ~ِ оптика

رَبَّ I (а/у) رَبٌّ 1) тарбияламоқ, тарбия бермоқ; 2) боқмоқ, семиртирмоқ, сўқимга боқмоқ; II رَبَّبَ =I; V تَرَبَّبَ =I

– رَابٌّ 1) тарбиячи, мураббий; 2) ўгай ота

– رَابَّةٌ *кўп.* ـاتٌ — 1) мураббия; 2) ўгай она, кичик она

– رَبٌّ *кўп.* أَرْبَابٌ 1): الـ~ тангри, парвардигор, худо; رَبَّاهُ! эй тангрим!; ~ الْجُنُودِ раббулжунуд (*миф. Саваоф номли худо*); ~ الْعَالَمِينَ барча борлиқ тангриси (*Оллоҳ*); 2) жаноб; 3) подшоҳ, шоҳ; 4) соҳиб, хўжайин, бошлиқ; ~ الْعَائِلَةِ оила бошлиғи; ~ الْعَمَلِ иш берувчи; أَرْبَابُ الْاِحْتِكَارَاتِ монополистлар; أَرْبَابُ الْأَقْلَامِ ёзувчилар, адиблар, қалам аҳллари; أَرْبَابُ الْأَمْلَاكِ мулкдорлар; أَرْبَابُ الْبُنُوكِ банк эгалари, банкирлар; أَرْبَابُ الْحَيْثِيَّاتِ юқори лавозимдаги одамлар; أَرْبَابُ الدُّيُونِ қарз берувчилар, кредиторлар; أَرْبَابُ الْمَالِ капиталистлар; أَرْبَابُ الْحِرَفِ ёки الصَّنَائِعِ ҳунармандлар; أَرْبَابُ الْمَصَانِعِ завод эгалари; أَرْبَابُ الْمَعَاشَاتِ пенсионерлар, нафақахўрлар; أَرْبَابُ الْمَعَامِلِ фабрика эгалари, фабрикантлар

– رُبٌّ кўп رُبُوبٌ мева қиёми, сироп; мураббо; ◊ ~ الْوَرَقِ қоғоз бўтқаси

– رُبَّ 1) тез-тез; ҳарчанд, бир неча бор; 2) эҳтимол, бўлиши мумкин; ~ مَا а) эҳтимол, бўлиши мумкин; б) баъзан, нариги сафар; ... إِنْ يَقُولُ قَائِلٍ ~ وَ эҳтимол, бирор киши ... дер; ◊ ~ ضَارَّةٍ نَافِعَةٌ ҳар бир ёмонликнинг яхши томони бор

– رَبَابٌ[1], رَبَابَةٌ *кўп.* ـاتٌ — рубоб (*камончали мусиқий асбоб*)

– رَبَابٌ[2] оқ булут, кўриниб турган булут

– رَبَابٌ[3] аёл, хотин киши

– رِبَابَةٌ ҳукмронлик

– رُبَّانٌ *кўп.* رَبَابِنَةٌ (*кемадаги*) капитан; дарға

– رَبَّانِيٌّ 1) соддадил, дарвешнамо; 2) илоҳий, динга оид, раббоний

– رَبَّةٌ *кўп.* ـاتٌ — 1) хоним, бека, ойим; ~ الْبَيْتِ уй бекаси;

уй соҳибаси; الشِّعْرِ ~ илҳом париси; 3) эга, соҳиба; (فِينُوس) الْجَمَالِ ~ гўзаллик илоҳаси (Венера); الْحُسْنِ ~ а) гўзал, чиройли; б) гўзал қиз (аёл)

– رِبَّةٌ *кўп.* رِبَبٌ 1) кўкат, майса; الْبِرْسِيمِ ~ беданинг иккинчи ўрилгани; 2) иссиқлик, тошма (*бадандаги қизил тошмалар*); 3) *кўп.* رِبَبٌ, أَرِبَّةٌ *бот.* рибаб ёки арибба (*ловиядошлар оиласига мансуб доимо кўкариб турадиган шохчасимон мевали дарахт*); 4) ўн минг

– رُبُوبٌ ўгай ўғил, ўгай бола

– رُبُوبَةٌ ҳукмронлик, раҳбарлик, бошлиқлик

– رُبُوبِيَّةٌ = رُبُوبَةٌ

– رِبِّيٌّ *кўп.* رِبِّيُّونَ *Қур.* жуда кўп одамлар

– رَبِيبٌ *кўп.* أَرِبَّاءُ 1) тарбияланувчи, биров боқиб ўстирган, асранди; 2) ўгай ўғил, ўгай бола; 3) ўгай ота

– رَبِيبَةٌ *кўп.* رَبَائِبُ тарбияланувчи қиз; 2) ўгай қиз; 3) ўгай она

– مُرَبًّى *кўп.* ـاتٌ мураббо; مَائِعَةٌ ~ мармелад

I رَبَأَ (а) رَبْءٌ (*яхшироқ кўриш учун*) бўйни чўзмоқ; 2) (*н. нидир*) кузатмоқ, кўздан кечирмоқ (ب); 3) (*н. нидир*) қидирмоқ, ахтармоқ (ب) 4) (*н. дандир*) баланд кўтарилмоқ, баланд турмоқ (عَنْ, عَلَى); 5) (*н. нидир*) тўғриламоқ (ب); 6) (*н. нидир*) кўтармоқ; 7) (*к. нидир, н. нидир*) қаттиқ ҳурмат қилмоқ, жуда қадрламоқ (ب); أَرْبَأُ بِنَفْسِي عَنْ عَمَلٍ كَذَا мен бу ишни ўзимга ор деб биламан; أَرْبَأُ بِنَفْسِكَ (بِكَ) مِنَ الْجَوْرِ сизни адолатсиз деб ўйлашдан мен ўзимни сақлайман (эҳтиёт қиламан); نَرْبَأُ بِأَنْفُسِنَا أَنْ نَرُدَّ عَلَيْهِ بِالْمِثْلِ биз унга ўшандай жавоб қайтаришдан ор қиламиз

– مَرْبَأٌ *кўп.* مَرَابِئُ кузатиш (назорат қилиш) нуқтаси

I رَبَتَ (и) رَبْتٌ урмоқ, зарба бермоқ; уриб-уриб қўймоқ, қоқиб-қоқиб қўймоқ; силаб қўймоқ, уқалаб қўймоқ; عَلَى الْكَتِفِ ~ елкага уриб-уриб қўймоқ; II رَبَّتَ =I

– رَبْتَةٌ уриб қўйиш, қоқиб қўйиш, силаш, уқалаш

I رَبَثَ (у) رَبْثٌ (*бирор н. дан*) қайтармоқ, ушлаб (тутиб) қолмоқ, тиймоқ (عَنْ)

– رَبِيثَةٌ *кўп.* رَبَائِثُ ушлаб қоладиган нарса, қайтарадиган нарса, тийиб қоладиган нарса

I رَبِحَ (а) رِبْحٌ 1) фойда чиқармоқ, даромад олмоқ, даромад қилмоқ; 2) ютмоқ, ютуққа эришмоқ; الْوَقْتَ ~ вақтдан ютмоқ; II رَبَّحَ 1) даромад олишга имкон бермоқ; 2) ютишга имконият яратмоқ; IV أَرْبَحَ =I

– اسْتِرْبَاحٌ *кўп.* ـاتٌ хари, тўсин

– رَابِحٌ 1) даромад келтирадиган, фойдали; صَفْقَةٌ ـــةٌ ~ фойда келтирадиган битим; 2) ютуққа эришувчи; الْأَرْقَامُ الـــةُ ~ ютуқ чиққан номерлар (*мас., лотереяда*)

– رَبَاحٌ ютуқ, даромад; وَ الصَّبَاحُ ~ ◊ ўшанда кўрамиз; тонг ишни ўнгидан келтиради

– رُبَّاحٌ *кўп.* رَبَابِيحُ *зоол.* руббоҳ (*маймун турларидан бири*); زُرَيْقَاءُ ~ *зоол.* йиртқич сут эмизувчиларнинг бир тури, генетта

– رِبْحٌ *кўп.* أَرْبَاحٌ 1) фойда, даромад; الصَّافِي الـــ~ соф даромад; الْمَالِ ~ الـــ сармоя (капитал) дан тушган фойда; الْمُرَكَّبُ ~ الـــ мураккаб фойда; الْبَسِيطُ ~ الـــ оддий фойда; ~ السَّهْمِ дивиденд (*олинган фойдадан пайчиларга уларнинг киритган маблағларига қараб бўлиб бериш учун ажратилган ҳисса;* الْأَرْبَاحُ الْأُسْطُورِيَّةُ ҳаддан ортиқ (ақлга сиғмайдиган) фойдалар; الْأَرْبَاحُ الْحَرَامُ ноқонуний (ҳаром) фойдалар; الْأَرْبَاحُ الْفَاحِشَةُ ҳаддан зиёд (ортиқ даражадаги) фойдалар; 2) ютуқ

– مُرَابَحَةٌ 1). мол ёки қимматбаҳо қоғозлар нархини сунъий равишда ошириш; 2) биржа чайқовчилиги (ўйини); олиб сотиш, чайқовчилик

– مَرْبَحٌ *кўп.* مَرَابِحُ ютуқ, даромад; фойда

– مُرْبِحٌ фойдали, даромадли, даромади бор

I رَبَدَ (у) رُبُودٌ (*қаердадир*) қолмоқ, турмоқ, бўлмоқ (بِ); V تَرَبَّدَ булут босиб қоронғулашмоқ (*осмон ҳақида*); 2) бадқовоқ бўлмоқ, қовоғини солмоқ; IX اِرْبَدَّ кулранг бўлмоқ

– أَرْبَدُ *мн.* رَبْدَاءُ *кўп.* رُبْدٌ кулранг

– رُبْدَةٌ кулранг.

– مُرْبَدٌ кулранг; السَّحْنَةِ ~ бадқовоқ, қовоғи солиқ

رَبْرَبٌ *кўп.* رَبَارِبُ (*ёввойи кийик ёки сигирларнинг*) подаси

I رَبَسَ (у) رَبْسٌ (*к. нидир*) қўл билан урмоқ; ~ ـــهُ بِيَدَيْهِ кимнидир уриб-уриб қўймоқ

I رَبَصَ (у) رَبْصٌ (*к. нидир*) пистирмада ётиб пойламоқ, пойлаб туриб қўлга туширмоқ (بِ); V تَرَبَّصَ (*к. нидир*) пистирмада туриб пойламоқ (بِ ,لِـ); بِهِ شَرًّا ~ кимгадир ёмонликни мақсад қилмоқ; بِهِ الدَّوَائِرَ ~ *қар.* دَائِرَةٌ

– مُتَرَبِّصٌ пойлаб ётувчи, пистирмада ётиб пойлаётган; كَانَ ـــًا ...لِـ ҳушёр бўлмоқ, ҳушёр бўлиб турмоқ

I رَبَضَ (и) رَبْضٌ, رُبُوضٌ 1) чўзилиб (узайиб) ётмоқ, ястанмоқ, ётмоқ; 2) пойлаб туриб қўлга туширмоқ; IV أَرْبَضَ: الدَّوَابَّ ~ ҳайвонларни қўрага қамамоқ

– رَبَضٌ *кўп.* أَرْبَاضٌ 1) қўра, оғил (*ҳайвонлар учун*); шаҳар атрофи, шаҳар ташқариси; أَرْبَاضُ الْقَرْيَةِ қишлоқ атрофи

– رُوَيْبِضَةٌ пасткаш, исқирт одам

– مَرْبِضٌ *кўп.* مَرَابِضُ 1) қўра, оғил; 2) ин, уя, ғор

I رَبَطَ (*и, у*) رَبْطٌ 1) бойламоқ, боғламоқ, тугмоқ, бириктирмоқ, маҳкамламоқ; (بِشَرْطٍ) بِقَيْدٍ ـــهُ ~ бирор чеклов (шарт) билан кимнидир тутиб турмоқ; لاَ يُرْبَطُ وَ لاَ يُحَلُّ унда ҳеч бир куч-қудрат, ҳокимият йўқ; جَأْشَهُ ~ ўзини оғир тутмоқ; لِسَانَهُ ~ кимнидир гапиртирмай қўймоқ; وَتَدْ .*қар* صَمَتُوا كَأَنَّ أَلْسِنَتَهُمْ رُبِطَتْ إِلَى أَوْتَادٍ 2)(*мас., ярани*) боғламоқ, бойламоқ; 3) (*маош, ойлик ёки бюджетдан маблағ*) ажратмоқ, белгиламоқ, тайинламоқ;4) (*мас., жарима*) солмоқ, (*к. нидир*) тўлашга мажбур қилмоқ (عَلَى); 5) (*лавозимни*) эгалламоқ, банд қилмоқ; 6) رُبِطَ (*сеҳргарлик оқибатида*) эркакликни йўқотмоқ; II رَبَّطَ 1) кўп жойдан тугмоқ, тугиб-тугиб ташламоқ; 2) (*ярани*) қайта боғламоқ; III رَابَطَ 1) *ҳарб.* жойлашмоқ, ўрнашмоқ; 2) (*пистирмада*) писиб ётмоқ; 3) матонатли, чидамли бўлмоқ, вазмин бўлмоқ, оғир бўлмоқ; VI تَرَابَطَ 1) ўзаро боғлиқ бўлмоқ; 2) (*к. биландир*) тил бириктирмоқ, ваъдалашмоқ, гапни бир жойга қўймоқ (مَعَ); VII اِنْرَبَطَ боғланмоқ, тугилмоқ; VIII اِرْتَبَطَ (*бирор н. билан*) боғланган бўлмоқ, бириктирилган бўлмоқ, боғлиқ бўлмоқ (بِ)

– اِرْتِبَاطٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) боғлиқлик, алоқадорлик; алоқа; خَطُّ الـــ~ алоқа линияси; ضَابِطُ الـــ~ алоқа зобити (офицери); عَنِ الـــ~ *ёки* بِالـــ~ *юр.* (*жиноий ҳаракатларнинг*) ҳаммаси бўйича; 2) мажбурият

– تَرَابُطٌ 1) ўзаро алоқадорлик, боғлиқлик; жипслик; 2) ўзаро муносабат (алоқа)

– رَابِطٌ 1) боғловчи, бириктирувчи; الْجَأْشِ ~ босиқ, вазмин, оғир; 2) алоқа

– رَابِطَةٌ *кўп.* رَوَابِطُ 1) алоқа, муносабат; боғлаб турувчи нарса; تَضُمُّهُمْ ~ وَاحِدَةٌ уларни битта нарса боғлаб туради; 2) иттифоқ, уюшма, жамият; الشَّرْقِيَّةُ الـــ~ *тар.* Шарқий лига; 3) *кўп.* а) боғланиш; رَوَابِطُ لاَ تَنْفَصِمُ عُرَاهَا узилмайдиган яқинлик; رَوَابِطُ الصَّدَاقَةِ дўстлик риштлари; б) *анат.* пай, пайча

– رِبَاطٌ[1] *кўп.* رِبَاطَاتٌ, أَرْبِطَةٌ 1) алоқа; الزَّوْجِيَّةُ ~ эр-хотинлик муносабатлари; 2) чилвир, арқон; لِلأَحْذِيَةِ ~ туфлининг ипи (шнури), 3) қисқич, скрепка; 4) *шунингдек*. الرَّقَبَةِ ~ *ёки* الْعُنُقِ ~ галстук; 5) *шунингдек*. الْجَوَارِبِ ~ пайпоқбоғич;. 6) бинт; тананинг касал жойини таңиб қўядиган камар, бандаж

– رِبَاطٌ[2] *кўп.* رُبُطٌ, رِبَاطَاتٌ мискинлар уйи, ғарибхона; карвонсарой

– رِبَاطٌ[3] бешта от (*миниладиган*)

– رَبَاطَةٌ боғлиқлик; الْجَأْشِ ~ вазминлик, босиқлик, оғирлик, чидамлилик

– رَبْطٌ 1) боғлаш, тугиш, бириктириш; боғлам, даста, шода; بِالْفِيلِ الـــ~ *шахм.* фил билан боғлаб қўйиш; 2) тайинлаш, ажратиш, белгилаш الأُجْرَةِ ~ маош белгилаш; الأَمْوَالِ ~ солиқ солиш; الْمِيزَانِيَّةِ ~ бюджетдаги маблағни тармоқлар бўйича тақсимлаш; 3) *халқ.* эркакликни йўққа чиқарадиган афсунгарлик ҳаракатлари; ◊ وَ حَلٌّ ~ а) ман этиш ва рухсат бериш; б) ҳокимият; д) интизом

– رَبْطٌ *кўп.* ـَاتٌ ـــ (*шаҳардаги*) квартал, маҳалла; шаҳар атрофидаги яшаш жойи (*Тунисда*)

– رَبْطَةٌ *кўп.* رَبَطَاتٌ, رُبَطٌ 1) жойлаш, ўраш; 2) маҳсулот ўраладиган, жойланадиган нарса; тугун, тугунча, ўралган нарса; النُّقُودِ ~ ҳамён, кармон, катмон; 3) боғ (*белбоғ, пешонабоғ*); الرَّقَبَةِ ~ *ёки* الْعُنُقِ ~ галстук الْجَوَارِبِ пайпоқбоғич;

– مُتَرَابِطٌ 1) ўзаро боғлиқ бўлган; 2) бир-бирига боғланган равон

– مُرَابِطٌ 1) ҳимоя қилувчи, қўриқловчи, соқчиликда турган; الْجَيْشُ الـــ~ қарам бўлган жой халқидан тузилган армия; 2) муробит; ◊ الـــُونَ *тар.* муробитлар; دَوْلَةُ الـــِينَ муробитлар давлати

– مَرْبَطٌ *кўп.* مَرَابِطُ бойлаш (тугиш) жойи; молхона, оғилхона; отхона

– مَرْبُوطٌ 1) бойланган, тугилган; 2) бюджетда қайд қилинган маблағ маош; 3) *халқ.* афсунгарлик билан эркаклигини йўқотган одам

– مُرْتَبِطٌ (*н. биландир*) боғланган, бириктирилган (بِ)

I رَبَعَ (*а*) رَبْعٌ 1) (*баҳорда чиққан ўтлар билан*) ўтламоқ; 2) от йўрттириб юрмоқ; 3) тўртинчи бўлмоқ; 4) тўртдан бирини олмоқ; 5) уч кундан кейин қайтавурланмоқ (*безгак ҳақида*); 6) тўхтамоқ, тўхтаб ўтмоқ; турмоқ, яшамоқ; кутмоқ; 7) *спорт.* тош *ёки* штанга кўтармоқ; II رَبَّعَ 1) тўрт баравар оширмоқ, тўрт марта кўпайтирмоқ; 2) *мат.* квадратга кўтармоқ, соннинг квадратини чиқармоқ; 3) тўртбурчак ясамоқ; 4) тўрт букламоқ, тўрт қават қилмоқ; III رَابَعَ ҳосилнинг тўртдан бири учун меҳнат қилмоқ, чоракорлик қилмоқ; IV أَرْبَعَ 1) олдинги тишлар билан озиқ тиш ўртасидаги тиш тушмоқ (*ҳайвонларда*);2) إِبِلَهُ ~ туясини баҳорда ўтлатмоқ; V تَرَبَّعَ 1) (*н. нингдир устига*) ўтирмоқ, ўтириб олмоқ, ўрнашиб ўтириб олмоқ (عَلَى);عَلَى الْعَرْشِ ~ тахтга ўтирмоқ (чиқмоқ); فِي زَعَامَتِهِ ~ нимaнингдир устидан раҳбарлик қилишга етишмоқ; 2) оёқни чалиштириб ўтирмоқ; 3) баҳорги ўтлар билан ўтламоқ; VIII اِرْتَبَعَ 1) (*баҳорда чиққан ўтлар билан*) ўтламоқ; 2) (*қаердадир*) жойлашмоқ, ўрнашмоқ (فِي); 3) кўтармоқ (*мас., тошни*); 4) баҳор фаслини ўтказмоқ; اِرْتَبَعْنَا بِمَوْضِعِ كَذَا баҳорни фалон жойда ўтказдик; X اِسْتَرْبَعَ оёқни чалиштириб ўтирмоқ

– أَرْبَاعٌ *кўп.* النَّاسِ ~ оломон, тўда

– أَرْبَعٌ, أَرْبَعَةٌ тўрт; أَرْبَعَ عَشَرَ *ёки* أَرْبَعَةَ عَشْرَةَ ўн тўрт; ذَوَاتُ الـــ~ тўртоёқлилар; يَوْمُ الـــ~ чоршанба

– أَرْبَعَاءُ, أَرْبِعَاءُ يَوْمُ الـــ~ чоршанба

– أَرْبَعُونَ қирқ; الـــ~ а) қирқинчи; б) вафотдан кейинги

қирқинчи кун; حَفْلَةُ الْأَرْبَعِينَ вафотнинг қирқинчи куни ўтказиладиган маросим; عِيدُ الْأَرْبَعِينَ *дин.* (*христианларда*) Вознесение байрами; ◊ أُمُّ أَرْبَعٍ وَ أَرْبَعِينَ *зоол.* қирқоёқ

– أَرْبَعِينَاتٌ қирқинчи йиллар

– تَرْبِيعٌ 1) тўрт марта кўпайтириш; 2) *мат.* квадратга кўтариш, тўртга кўпайтириш; 3) *астр.* чорак (*Ой фазаси*)

– تَرْبِيعَةٌ ج. تَرَابِيعُ 1) квадрат; 2) кошин, нақшли (*рангли*) ғишт ..., кафел; 3) дераза ойнаси

– تَرْبِيعِيٌّ *мат.* квадратга оид; الْجَذْرُ الــــ ~ квадрат илдиз

– رَابِعٌ тўртинчи; عَشَرَ الــــ ~ ўн тўртинчи; ~ اً тўртинчидан

– رَبَاعٌ олдинги тишлар билан қозиқ тиши ўртасидаги тиши тушган (*ҳайвон*)

– رُبَاعَ тўрттадан; тўрт марта, тўрт карра

– رَبَّاعٌ оғир атлетикачи, штангист

– رِبَاعَةٌ йўртиш, йўртиб чопиш

– رُبَاعِيٌّ 1) тўртлик, тўрттадан иборат; الْأَحْرُفِ ~ тўрт ҳарфдан иборат; الْأَضْلَاعِ ~ *мат.* тўрттомонли; الْأَرْجُلِ ~ тўртоёқли; الْهَرَمُ الــــ ~ тўрт бурчакли пирамида; 2) *геол.* тўртламчи; الدَّوْرُ الــــ ~ тўртламчи давр; 3) *муз.* квартет; шеър, рубоий

– رَبَاعِيَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) олдинги тиш, курак тиш; 2) олдинги тишлар билан озиқ тиш ўртасидаги тиш

– رُبَاعِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ *муз.* квартет; шеър, рубоий; *мат.* кватернион (*комплекс сонларни умумлаштириш натижасида ҳосил бўлган сон*)

– رِبْعٌ тўрт кунлик давр; حُمَّى الــــ ~ кун оша тутадиган безгак

– رَبْعٌ[1] оғир атлетика билан шуғулланиш, оғир атлетикачининг машғулоти

– رَبْعٌ[2] *кўп.* رِبَاعٌ, رُبُوعٌ 1) яшаш жойи, қурилган уй-жой; 2) катта гуруҳ, компания; 3) *кўп.* ер, ҳудуд; رُبُوعُ الْبِلَادِ мамлакат ҳудуди; رُبُوعُ الْيَمَنِ Яман; رُبُوعُ الْعَالَمِ الْعَرَبِيِّ араб мамлакатлари ери (ҳудуди)

– رَبْعٌ[3] رَبْعَةٌ *шунингдек*: الْقَامَةِ ~ ўрта бўйли

– رُبْعٌ *кўп.* أَرْبَاعٌ 1) чорак, тўртдан бир; الدَّائِرَةِ ~ *астр. мат.* квадрант; 2) квартал (*йилнинг чораги*); سَنَوِيٌّ ~ кварталга оид, уч ойлик; руб (*4 қадаҳ ёки 8, 25 литрга тенг суюқлик ўлчов бирлиги*)

– رَبْعَةٌ[1] атторнинг халтачаси

– رَبْعَةٌ[2] ўрта бўйли; رَجُلٌ ~ ўрта бўйли одам

– رُبْعَةٌ *кўп.* رُبْعَاتٌ чорак, тўртдан бир; руба (*1/4* قَدَحٌ *ёки 0. 5l56 литрга тенг суюқлик ўлчов бирлиги*)

– رُبْعِيٌّ кварталга оид; مَجَلَّةٌ ~ ـَةٌ уч ойда бир чиқадиган журнал

– رِبْعِيٌّ баҳорги, баҳорий

– رَبِيعٌ *кўп.* رِبَاعٌ, أَرْبِعَةٌ 1) баҳор, баҳор пайти; الْأَوَّلُ ~ рабиул-аввал (*ҳижрий тақвимнинг учинчи ойи*): الثَّانِي ~ рабиу-ссоний (*ҳижрий тақвимнинг тўртинчи ойи*), أُمُّ الرَّبِيعَيْنِ Уммур-рабиайн (*Мосул шаҳри номларидан бири*); زَهْرَةُ الــــ ~ *бот.* наврўзгул; 2) ўт, майса; 3) ўртоқ, улфат; шерик, ҳамтовоқ

– رَبِيعَةٌ *кўп.* رَبَائِعُ динамометр

– رَبِيعِيٌّ баҳорги, баҳорий; الاعْتِدَالُ الــــ ~ баҳорги кеча-кундуз баравар пайт

– مُرَابِعٌ чоракор, ҳосилнинг чорагига ишловчи; فَلَّاحٌ ~ ҳосилнинг чорагини олиш шарти билан ишловчи деҳқон

– مُرَابَعَةٌ ҳосилнинг чораги учун ишланган иш, чоракорлик; نِظَامُ الــــ ~ чоракорлик тартиботи

– مِرْبَاعٌ тўртдан бир

– مَرْبَعٌ *кўп.* مَرَابِعُ 1) кўчманчиларнинг баҳорги кўчиб юрадиган ери, кўчманчилар баҳорда қўниб ўтадиган жой; الْوَطَنِ ~ жонажон тупроқ, жонажон (қадрдон) ерлар; 2) зал, жой, макон; 3) кўкаламзор, кўкаламайдон

– مُرَبَّعٌ 1) квадрат шаклидаги; тўртбурчакли; 5; *кўп.* ـَاتٌ квадрат; тўртбурчак; *шахм.* тахта; قَائِمُ الزَّاوِيَةِ ~ тўғрибурчак; شِبْهُ ~ трапецоид; مُنْحَرِفٌ ~ *мат.* трапеция; *полигр.* ҳарф ораларига қўйиб териладиган материал; ◊ سِحْرِيٌّ ~ сеҳрли (магияли) квадрат

– مُرَبَّعَةٌ *кўп.* ـَاتٌ (*шаҳардаги*) квартал, маҳалла

– مِرْبَعَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) юк кўтарувчи кран; 2) *спорт.* штанга

– مَرْبُوعٌ *шунингдек*: الْقَامَةِ ~ ўрта бўйли

يَرْبُوعٌ *алиф. б. қар.*

I رَبَغَ (а) رَبْغٌ роҳат-фароғатда яшамоқ

– رَابِغٌ роҳат-фароғатли, омон-эсон; عَيْشٌ ~ бахтли ҳаёт

– رَبَاغَةٌ роҳат-фароғат, ҳузур, ҳузур-ҳаловат

I رَبَقَ (у) رَبْقٌ арқон (лассо) ташламоқ

– رِبْقٌ *кўп.* أَرْبَاقٌ, رِبَاقٌ арқон, арғамчи, лассо

– رِبْقَةٌ *кўп.* رِبَقٌ, رِبَاقٌ арқон, арғамчи, сиртмоқ, лассо; ◊ حَرَّرَ الاقْتِصَادَ مِنْ ~ الْقُيُودِ الاسْتِعْمَارِيَّةِ иқтисодий империализм кишанларидан озод этмоқ; خَلَعَ ~ الطَّاعَةِ لِــــ... кимгадир қарши қўзғолонга кўтарилмоқ; هُوَ فِي ~ الْحَيَاةِ у ҳали тирик

I رَبَكَ (ربك) (у) رَبْكٌ 1) мураккаблаштирмоқ, чалкаштирмоқ, қийинлаштирмоқ; 2) тинчини бузмоқ, нотинч қилмоқ; 3) мазасини кетказмоқ, мазасини қочирмоқ; رَبِكَ (а) رَبَكٌ 1) мураккаблашмоқ, чалкашмоқ; 2) тинчи бузилмоқ, нотинч бўлмоқ; IV أَرْبَكَ саросимага солмоқ, нотинч қилмоқ; VIII ارْتَبَكَ 1) чалкашиб кетмоқ, қийналмоқ; 2) тинчи бузилмоқ; саросимага тушмоқ; 3) барбод бўлмоқ, издан чиқмоқ

– ارْتِبَاكٌ 1) чалкашлик; мураккаблик, қийналиш; 2) нотинчлик;

саросима, ўзини йўқотиш; барбод бўлиш

– رَبْكٌ 1) қийинчилик; 2) саросимага солиш

– مُرْتَبِكٌ, رَبِكٌ 1) чалкашиб кетган; 2) саросимага тушган; қўрқоқ, юраксиз; 3) мазаси қочган

– رَبْكَةٌ саросима, барбодлик

رَبَالَةٌ тўлалик, барвасталик, норғиллик

– رَبْلٌ кўп. رُبُولٌ кўкат, майса, ўриб олинган ўт ўрнига ўсиб чиққан янги ўт

– رَبِلٌ тўла, барваста, норғул

– رَبْلَةٌ кўп. رَبَلَاتٌ болдир; сон (оёқдаги)

– رِبِّيلٌ тўла, барваста, норғил, семиз, миқти

رَبُّونٌ алиф. б. қар.

I (ربو) رَبَا (у) رُبُوٌّ ўсмоқ, улғаймоқ, ортмоқ, кўпаймоқ; (н. дандир) ошириб юбормоқ, орттириб юбормоқ, ошиб кетмоқ (عَلَى); رَبَا (у) رَبْوٌ ҳансираб нафас олмоқ; II رَبَّى 1) тарбияламоқ, тарбия бермоқ; 2) (мас., экинни, ҳайвонни) кўпайтирмоқ, ўстирмоқ; ◊ الْفَوَاكِهَ ~ بِالسُّكَّرِ мураббо тайёрламоқ; III رَابَى катта фоиз ҳисобига пул қарз бермоқ, судхўрлик қилмоқ; IV أَرْبَى кўпайтирмоқ, оширмоқ; (н. дандир) ошириб юбормоқ, орттириб юбормоқ (عَلَى); V تَرَبَّى 1) тарбияланмоқ, тарбия олмоқ; 2) кўпаймоқ, ошмоқ

– أُرْبِيَّةٌ алиф. б. қар.

– تَرْبَوِيٌّ тарбиявий, тарбияга оид

– تَرْبِيَةٌ 1) ўстириш, кўпайтириш; الزُّهُورِ ~ гулчилик; النَّبَاتَاتِ ~ ўсимликшунослик; الْمَوَاشِي ~ чорвадорлик; الدَّوَاجِنِ ~ паррандачилик; 2) ривожлантириш; الْبَدَنِيَّةُ الـ~ жисмоний тарбия, физкультура; 3) тарбия; таълим; عِلْمُ الـ~ педагогика; 4) тарбияланганлик; мулойимлик, одоблилик; قَلِيلُ الـ~ тарбиясиз, тарбияси ёмон

– تَرْبِيَوِيٌّ тарбиявий

– رَابٍ мн. رَابِيَةٌ баланд, катта

– رَابِيَةٌ кўп. رَوَابٍ тепалик, қир, баландлик

– رِبًا 1) порахўрлик; 2) судхўрлик; بِالـ~ التَّعَامُلُ судхўрлик билан шуғулланиш, судхўрлик қилиш

– رِبَاءٌ 1) порахўрлик; 2) судхўрлик; الْفَاحِشِ ~ ҳаддан зиёда фоизлар; بِالـ~ أَقْرَضَ النَّاسَ катта фоиз тўлаш шарти билан қарз бермоқ

– رَبَاوَةٌ кўп. اتٌ — баландлик, тепа, тепалик

– رَبْوٌ кўп. أَرْبَاءٌ 1) шунингдек: دَاءُ الـ~ мед. нафас қисилиш касали, астма; الشُّعَبِيُّ الـ~ бронхиал астма; الْخَرِيفِ ~ безгак; 2) ҳансираб олинган нафас

– رَبْوَةٌ, رُبْوَةٌ кўп. رُبًى тепалик, қир, адир

– رَبْوَةٌ кўп. رَبَوَاتٌ, رُبًى юз минг

– رِبَوِيٌّ 1) порага оид, порахўрликка оид; 2) судхўрликка оид

– مُرَابٍ мн. مُرَابِيَةٌ 1) порахўр; судхўр

– مُرَابَاةٌ судхўрлик

– مُرَبٍّ кўп. مُرَبُّونَ тарбиячи, мураббий, устоз, раҳбар

– مُرَبِّيَةٌ кўп. اتٌ — мураббия, устоз аёл

– مُرَبًّى кўп. مَرَابٍ кўчатзор, ниҳолхона, парваришхона; سَمَكِيٌّ ~ балиқ кўпайтиришга ихтисослашган парваришхона

– مُرَبًّى кўп. مُرَبَّيَاتٌ 1) мураббо, қиём; 2) мармелад (сол. шунингдек: مُرَبَّةٌ; қар. رب)

رِبُورْتَاجٌ кўп. اتٌ — репортаж

رُبُونٌ 1) қаров, кафиллик, кафолат; 2) заколат, аванс (сол. шунингдек: أُرْبُونٌ ва عُرْبُونٌ)

I رَتَّ (и/а) رَتَّتٌ тили тутилмоқ, дудуқланмоқ, соқовланмоқ

– أَرَتُّ мн. رُتٌّ кўп. رِتَاءٌ дудуқ, соқов

– رُتَّةٌ дудуқланиш, тутилиб гапириш

(رتب) II رَتَّبَ 1) тартибга келтирмоқ, тартибга солмоқ; тартиб билан қўймоқ; الْحُرُوفِ الْأَبْجَدِيَّةِ عَلَى ~ алифбо тартиби билан қўймоқ (жойлаштирмоқ); 2) яхши тайёрламоқ, яхши ҳозирламоқ; 3) тайин қилмоқ, тайинламоқ; الْمَسْؤُولِيَّةَ ~ масъулият юкламоқ, жавобгарликни бўйнига қўймоқ; 4) (н. ғадир) сабаб бўлмоқ (عَلَى); V تَرَتَّبَ 1) тартиб билан терилмоқ, яхши тайёрланмоқ; тартиб билан қўйилмоқ; صُفُوفًا ~ сафланмоқ, сафларга тизилмоқ; 2) (н. нингдир) натижаси бўлмоқ (عَلَى), (н. дандир) келиб чиқмоқ (عَلَى)

– تَرْتِيبٌ кўп. اتٌ — 1) тайёрлаш; ташкил этиш; 2) тартиб; жойлашиш; режа, план; بِالـ~ тартиб билан; عَلَى غَيْرِ ~ هِجَائِيٍّ алифбо тартибсиз ҳолда, тартибсиз равишда; ~ алифбо тартиби; عَدَمُ الـ~ тартибсизлик; ~ бетартиб; الَّذِي ... الـ~ الْتَزَمَ ...ган тартибга риоя қилмоқ; 3) кўп. а) жиҳозлаш, жиҳоз; б) чора, тадбир

– تَرْتِيبِيٌّ тартибли, тартибий; عَدَدٌ ~ грам. тартиб сон

– رَاتِبٌ [1] бир текис, бир ўлчовдаги, бир маромдаги; бир хил, бир турдаги

– رَاتِبٌ [2] 1) белгиланган, ўрнатилган: 2) кўп. رَوَاتِبُ белгиланган нарса; رَوَاتِبُ الْقُرْآنِ ёки الرَّوَاتِبُ Қуръони карим поралари; белгиланган кун ва соатда ўқиладиган намозлар; намозлар тўплами; 2) маош, ойлик, мояна, иш ҳақи; تَقَاعُدِيٌّ ~ нафақа, пенсия; إِمَامُ الـ~ доимий (штатли) имом; 3) маълум вақтга мўлжаллаб бериладиган озиқ-овқат

– رَتَابَةٌ 1) қотиб қолганлик, мутаассиблик, қолоқлик; 2) бир хиллик, бир тарзлик

– رَتْبَةٌ *кўп.* رُتَبٌ (*зина ёки нарвоннинг*) поғонаси

– رُتْبَةٌ *кўп.* رُتَبٌ 1) даража; الـ~ الْجَامِعِيَّةُ илмий даража; 2) қадр қиймат; унвон; мартаба; مَنْ نَالَ ~ تَغَيَّرَ سَرِيعًا *мтл.* мартабага эришган одам тез ўзгаради; 3) нав, сифат, сорт; 4) *мат.* хона; ~ الْعَشَرَاتِ ўнлар хонаси; ~ الْمِئَاتِ юзлар хонаси

– رَتَابَةٌ = رُتُوبَةٌ

– رَتِيبٌ 1) қотиб қолган, мутаассиб, қолоқ; 2) бир хил, бир тарздаги; бир текис, бир ўлчовдаги, бир маромдаги; عَيْشٌ ~ бир хил ўтаётган ҳаёт

– مُرَتَّبٌ 1) тайёрланган; тартибга келтирилган; 2) *кўп.* ــاتٌ маош, мояна, ойлик, иш ҳақи; ~ شَهْرِيٌّ لِلطَّالِبِ стипендия; تَقَاضَى الـ~ маош олмоқ, мояна олмоқ

– مَرْتَبَةٌ *кўп.* مَرَاتِبُ 1) даража; поғона; 2) *мат.* хона; ~ الْآحَادِ бирлар хонаси; ~ الْعَشَرَاتِ ўнлар хонаси; ~ الْمِئَاتِ юзлар хонаси; 3) қадр-қиймат; الـ~ الثَّالِثَةُ *тар.* учинчи табақа (сословие); 4) ўрин, мартаба, аҳвол; احْتَلَّ الـ~ الْأُولَى а) (*мас., сифат жиҳатидан*) биринчи даражали бўлмоқ (*товар ҳақида*); б) *спорт.* биринчи ўринни эгалламоқ; 5) матрас, кўрпа; 6) скамейка, ўриндиқ

I رَتَجَ (رتج) رَتْجٌ (*у*) (*эшикни*) ёпмоқ, беркитмоқ; رَتِجَ (*а*) қийналиб гапирмоқ, тутилиб гапирмоқ; дудуқланмоқ; ~ عَلَيْهِ الْأَمْرُ қийин вазиятда қолмоқ; IV أَرْتَجَ ёпмоқ, беркитмоқ; أُرْتِجَ عَلَيْهِ الْكَلَامُ қийналиб (тутилиб) гапирмоқ; أُرْتِجَ ~ عَلَى الْقِرَاءَةِ у ўқий олмади; VIII ارْتَتَجَ = IV

– رِتَاجٌ *кўп.* رُتُجٌ дарвоза, ёпиқ дарвоза

– رِتَاجٌ = رَتَجٌ

– مِرْتَاجٌ *кўп.* مَرَاتِيجُ ёғоч тамба, ёғоч лўкидон

I رَتَعَ (*а*) رُتُوعٌ 1) бемалол ўтлаб юрмоқ; 2) эркин яшамоқ; ҳузур қилмоқ; маза қилмоқ; ўйноқламоқ (*болалар ҳақида*)

– مَرْتَعٌ *кўп.* مَرَاتِعُ 1) яйлов, ўтлоқзор; 2) кенглик, яланглик, бепоёнлик; 3) *шунингдек:* ~ خَصْبٌ (*бирор н. учун*) замин, шароит (ـلـ)

I رَتَقَ (*и, у*) رَتْقٌ тузатмоқ, ямоқ қилмоқ, ямамоқ; тикмоқ, чокламоқ

– رَاتِقٌ 1) ямоқчи, ямоқ солувчи

– رَتْقٌ 1) тикилган, чокланган; 2) бир бутун, яхлит

I رَتَكَ (*у*) رَتْكٌ йўрғалаб чопмоқ

– مَرْتَكٌ *кимё.* қўрғошин оксиди; *тех.* глет (*қўрғошин оксидининг техникадаги номи*)

(رتل) II رَتَّلَ куйламоқ, ашула айтмоқ, (*Қуръони карим оятларини*) оҳангга солиб куйлагандек ёки қироат билан ўқимоқ

– تَرْتِيلٌ куйлаш

– تَرْتِيلَةٌ *кўп.* تَرَاتِيلُ ашула; гимн, нашида

– رَتَلٌ *кўп.* أَرْتَالٌ қатор, саф, қатор-қатор; ~ مِنَ الدَّبَّابَاتِ танклар колоннаси

– رُتَيْلَاءُ *кўп.* رُتَيْلَاوَاتٌ заҳарли ўргимчак; фаланга; ўргимчак бийи

– رُتَيْلَاءُ = رُتَيْلَى

– مُرَتِّلٌ куйловчи, хонанда, ҳофиз; сайроқи

I رَتَمَ (*и*) رَتْمٌ: ~ مَا ~ بِكَلِمَةٍ у бир сўз ҳам айтмади, у оғиз очмади

IV أَرْتَمَ бирор нарсани унутмаслик учун бармоққа ип ўраб олмоқ

– رَتَمٌ¹ *бот.* сариқ ёки оқ гуллайдиган ловиядошлар оиласига кирувчи бута

– رَتَمٌ² ратам (*сафар олдидаги одат. Қадимда сафар олдидан эркаклар бу бутанинг икки новдасини бир-бирига чирмаб кетар эканлар. Сафардан келганларида новдалар ўша ҳолатда турган бўлса, демак, аҳли аёли унга хиёнат қилмаган, акс ҳолда эса хиёнат қилган деб ҳисобланар экан*)

– رَتْمَةٌ *кўп.* رَتَمٌ ёки رَتِيمَةٌ *кўп.* رَتَائِمُ хотирадан чиқармаслик учун бармоққа ўралган ип

رُتُوشٌ туш билан сувратнинг кам-кўстини тўғрилаш, ~ بِلَا муболағасиз, гапга тўн кийгизмасдан

رُتَيْنَةٌ *кўп.* رُتَائِنُ *эл.* қизитиш сеткаси, чўғлаш сеткаси

I رَتَا (رتو) رَتْوٌ (*у*) қадам қўймоқ, қадам ташламоқ

– رَتْوَةٌ қадам

I رَثَّ (*и/а*) رَثَاثَةٌ эскимоқ, тўзимоқ, йиртилмоқ (*кийим ҳақида*); IV أَرَثَّ эскиртмоқ, эскитмоқ; VIII ارْتُثَّ ўлар ҳолатда жанг майдонидан олиб чиқилмоқ

– رَثٌّ эски, тўзиган, тулаган, эскирган; *шунингдек:* ~ الْهَيْأَةِ йиртиқ, жулдур

– رَثَاثَةٌ тўзиганлик, эскирганлик

– رِثَةٌ *қар.* ورث

– رِثَّةٌ *кўп.* رِثَاثٌ эскирган нарса, йиртилган нарса

– رَثَاثَةٌ = رُثُوثَةٌ

– رَثٌّ = رَثِيثٌ¹

– رَثِيثٌ² ярадор

I رَثَا (رثو) رَثْوٌ، رِثَاءٌ (*у*) ўлганга йиғламоқ; (*к. нидир*) аямоқ, (*к. гадир*) раҳм қилмоқ, шафқат қилмоқ (ـلـ); ~ الْمَيِّتَ ўлган одамга йиғламоқ; ~ هُ بِمَرْثَاةٍ мунгли шеър билан (*марсия билан*) кимнингдир ўлганига йиғламоқ; رِثَاءٌ (*и*) رَثَى ўлганга йиғламоқ; (*к. нидир*) аямоқ, (*к. гадир*) раҳм (шафқат) қилмоқ (ـلـ); فِي حَالٍ يُرْثَى لَهُ аянчли, ачинишга лойиқ ҳолатда

– رِثَاءٌ 1) ўлганга йиғлаш; 2) таъзиянома; 3) марсия

– رَثْيٌ ўлганга йиғлаш; 2) ачиниш

– رَثْيَةٌ *мед.* бўғин яллиғланиши, артрит; бўғин оғрийдиган касаллик, подагра

– مَرْثَاةٌ, مَرْثِيَةٌ *кўп.* مَرَاثٍ марсия; (*к. нидир деб*) йиғлаш

I رَجَّ (*а/у*) رَجٌّ силкитмоқ, қоқмоқ, силкимоқ, титратмоқ, чайқамоқ; رُجَّ титрамоқ, чайқалмоқ; VIII ارْتَجَّ 1) силкинмоқ, қоқилмоқ; қалтирамоқ; 2) тебранмоқ; чайқалмоқ, тўлқинланмоқ

– ارْتِجَاجٌ силкиниш, қалтираш, тебраниш; الـ~ الْمُخِيُّ ёки ~ الْمُخِّ *мед.* миянинг чайқалиб лат ейиши

– رَجَّاجٌ қалтироқ

– رَجَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ ــ 1) зарба, зарб, уриш, урилиш; (*вагондаги*) силкиниш; 2) ларза, путур; 3) (*момақалдироқнинг*) гулдираши

– مُرْتَجٌّ силкинувчи, қалтироқ; ~ صَوْتٌ қалтироқ овоз

(رجأ) IV أَرْجَأَ (*бирор н. бўлгунча*) кечиктириб (*орқага суриб, қолдириб*) турмоқ, кечиктирмоқ (إِلَى)

– إِرْجَاءٌ орқага суриш, кечиктириш; الـ~ *тар.* Муржийлар таълимоти (*нажот учун эътиқоднинг ўзи кифоя, хайрли ишларни эса орқага суриб туриш мумкин*)

– مُرْجِئٌ орқага сурувчи, кечиктирувчи; الـ~ـَةُ *жам. тар.* мурджийлар

I رَجَبَ (*у*) رُجُوبٌ (*к. дандир, н. дандир*) қўрқмоқ (*туш. к. ёки مِنْ*); رَجِبَ (*а*) رَجَبٌ қўрқмоқ, ҳайиқмоқ

– رَاجِبَةٌ *кўп.* رَوَاجِبُ (*бармоқдаги*) бўғим

– رَجَبٌ ражаб (*қамарий тақвимнинг еттинчи ойи; 30 кун*); ~ ان ражаб ва шаъбон ойлари

I رَجَحَ (*а*) رُجُوحٌ 1) босиб кетмоқ, оғир келмоқ; 2) (*н. нингдир*) вазнини қўлда чамалаб кўрмоқ, тахмин қилмоқ (بِيَدِهِ); II رَجَّحَ 1) оғир келтимоқ; 2) тахмин қилмоқ; ўз тахминини айтмоқ; يُرَجِّحُ أَنَّ . . . . . бўлса керак, ... эҳтимол; 3) (*н. нидир*) афзал кўрмоқ (عَلَى); 4) (*болани*) тебратмоқ тебратиб ухлатмоқ; IV أَرْجَحَ тарози палласини босиб турмоқ; V تَرَجَّحَ 1) тебранмоқ, силкинмоқ, чайқалмоқ; 2) энг кўп эҳтимоли бор бўлмоқ; 3) (*бирор жойга*) зўрға айланиб қайтиб келмоқ (إِلَى); VIII ارْتَجَحَ тебранмоқ, силкинмоқ, гоҳ орқага, гоҳ олдинга бориб-келиб турмоқ; X اسْتَرْجَحَ тахминан (*н. нингдир даврига*) мансуб деб билмоқ (عَلَى)

– أَرْجَحُ оғир келадиган, вазмин келадиган, тош босадиган, энг яхши энг, қулай; энг мумкин бўладиган, энг эҳтимоли кўп: وَ~ الظَّنُّ أَنَّ . . . ... бўлса керак, ... эҳтимоли бор; وَالـ~ أَنَّ . . . энг эҳтимоли кўпи шуки, ...; عَلَى الـ~ бўлса керак, эҳтимол

– أَرْجَحِيَّةٌ тошнинг босиб кетиши, ортиқлик, кўплик, устунлик; афзаллик

– أُرْجُوحَةٌ *кўп.* أَرَاجِيحُ 1) арғимчоқ, ҳайинчалак; 3) бешик, беланчак; 3) *спорт.* икки учига арқон боғлаб осиб қўйилган темир таёқ, гимнастика асбоби

– تَرْجِيحٌ 1) афзал кўриш, устун кўриш; 2) эҳтимоллик

– رَاجِحٌ тош босадиган, ортиқ келувчи, афзал, имкони бор, эҳтимоли бор, الـ~ أَنَّ . . . وَ эҳтимолки, ...; عَقْلٌ ~ кучли ақл, катта ақл

– رَجَاحَةٌ беозорлик, мулойимлик; вазминлик, босиқлик; жиддийлик; ~ الْعَقْلِ мулоҳазалилик, бамаънилик

– رُجَّاحَةٌ 1) арғимчоқ, ҳайинчалак; 2) бешик; 3) дам олиш учун қилинган осма тўр беланчак, гамак

– رُجْحَانٌ вазмин келиш, тош босиш; устун келиш, афзал бўлиш

– رُجْحَانِيَّةٌ : الـ~ *фалс.* пробабилизм (*диний-фалсафий таълимот*)

– رَجِيحٌ аъло даражадаги, зўр, ҳаммадан устун келадиган; عَقْلٌ ~ соғлом ақл

– مُرَجِّحٌ тош босишига олиб келадиган, вазмин келтирадиган, оғир қиладиган; ~ صَوْتٌ ҳал қилувчи овоз

– رُجَّاحَةٌ = مَرَاجِيحُ *кўп.* مُرْجِيحَةٌ, مَرْجُوحَةٌ

I رَجَدَ (*у*) رَجَادٌ бойлам нарсаларни (боғламларни) хирмонга ташимоқ

رَجْرَجَ 1) титрамоқ, тебранмоқ; 2) тез ҳаракат қилмоқ; تَرَجْرَجَ титрамоқ, тебранмоқ; 2) ҳаракатланмоқ, қимирламоқ; келиб чиқмоқ

– رَجْرَاجٌ 1) қалтировчи, тебраниб турган; ~ حُورٌ тоғтерак; 2) ҳаракатланаётган, қимирлаётган; ~ بَحْرٌ тўлғаниб турган денгиз

– رَجْرَجَةٌ қалтираш, титраш; тебраниш

(رجز) III رَاجَزَ ражаз (*қар.* رَجَزٌ) вазнидаги шеър билан мушоира қилмоқ; VIII ارْتَجَزَ 1) ражаз вазнида шеър ўқимоқ *ёки* шеър хиргойи қилмоқ; 3) (*момақалдироқ*) гумбирламоқ

– أُرْجُوزَةٌ *кўп.* أَرَاجِيزُ ражаз вазнида ёзилган шеър

– رَجَزٌ ражаз (*шеър вазни номи*)

– رِجْزٌ, رُجْزٌ *кўп.* أَرْجَازٌ тангри томонидан юборилган жазо; 2) ифлослик, бузуқлик

I (رجس) رَجِسَ (*а*) رَجَسٌ *ёки* رَجُسَ (*у*) رَجَاسَةٌ ўзига доғ туширмоқ, ўзини бадном қилмоқ; ифлос бўлмоқ, мурдор бўлмоқ, ҳаром бўлмоқ; رَجَسَ (*у*) رَجْسٌ 1) ўкирмоқ, бўкирмоқ (*туя ҳақида*); 2) шовулламоқ, шалдирамоқ (*ёмғир ҳақида*); 3) гумбурламоқ (*момақалдироқ ҳақида*)

– رَجَّاسٌ ўкираётган; гумбурлаётган; шариллаётган

– رَجَسٌ ифлослик, бузуқлик; ҳаромлик, мурдорлик

– رِجْسٌ *кўп.* أَرْجَاسٌ 1) ифлослик; ифлос нарсалар, қабоҳат, мурдорлик, қабиҳ ҳаракат; аблаҳлар, ифлослар; 2) жиноят

– مِرْجَاسٌ *кўп.* مَرَاجِيسُ *ден.* лот (*денгиз чуқурлигини ўлчайдиган асбоб*)

I رَجَعَ (*и*) رُجُوعٌ 1) қайтмоқ, қайтиб келмоқ; ~ إِلَى صَوَابِهِ кўриб

хато йўлдан қайтмоқ; ~ بِخُفَّيْ حُنَيْنٍ икки қўлни бурунга тиқиб қайтмоқ (*сўзма-сўз:* Ҳунайннинг икки ботинкаси билан қайтмоқ); 2) (*н. нидир*) тикламоқ, янгиламоқ (إِلَى); (*н. нидир*) қайтармоқ, орқасига қайтармоқ (ب); 3)(*к. гадир. н. гадир*) мурожаат қилмоқ (إِلَى); (*н. нидир*) далил қилиб кўрсатмоқ (إِلَى); 4) (*н. гадир*) бориб тақалмоқ. мансуб бўлмоқ (إِلَى); 5) (*н. нидир*) тарк этмоқ, ташламоқ, ташлаб юбормоқ (عَنْ); ~ عَنْ عَزْمِهِ ўз қароридан қайтмоқ; ~ فِي ваъдага хилоф иш қилмоқ, гапирган гапидан қайтмоқ;(عَلَى عَقِبِهِ ~ (أَعْقَابِهِ *қар.* عَقِبٌ; 6) (*к. гадир*) яхши таъсир этмоқ (فِي); (*к. гадир*) даво бўлмоқ, фойдаси бўлмоқ (*дори ҳақида*) (فِي); II رَجَّعَ 1) қайтармоқ, қайтариб юбормоқ; 2) қайтармоқ, такрорламоқ; акс-садо бермоқ; 3) куйламоқ, жўр бўлиб ашула айтмоқ, ашулага қўшилмоқ; 4) мусибат тушганда إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ иборасини айтмоқ; III رَاجَعَ 1) яна қайтмоқ; қайтармоқ, такрорламоқ; ~ دُرُوسَهُ дарсларни такрорламоқ; ~ سُؤَالَهُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ نَفْسِهِ ўзига-ўзи савол бермоқ, ўзига савол бермоқ; 2) (*н. нидир*) яна қайтармоқ, қайтариб бермоқ; 3) (*к. гадир*) мурожаат қилмоқ; (*бирор н. ҳақида*) маслаҳат сўраб мурожаат қилмоқ (فِي); رَاجِعْ (шунингдек: يُرَاجَعُ) қаралсин (*бирор манбага мурожаат қилинганида*); 4) текширмоқ (*мас., бирор жойга кираётганда билетни*); солиштириб чиқмоқ; назорат қилмоқ, контрол қилмоқ; 5) (*справочникка*) қарамоқ; (*бирор н. ҳақида*) маълумот бермоқ (فِي); 6) қараб чиқмоқ, кўриб чиқмоқ, кўздан кечирмоқ (*цензура ҳақида*); 7) *юр.* ишни кўриб чиқмоқ; 3) акс-садо бермоқ; IV أَرْجَعَ 1) қайтармоқ, орқага қайтармоқ; ~ الشَّيْءَ إِلَى أُصُولِهِ таҳлил қилмоқ, анализ қилмоқ; 2) (*вақт нуқтаи назаридан бирор н. га*) мансуб деб билмоқ (إِلَى); 3) (*н. дандир*) қайтармоқ, қайтишга кўндирмоқ (عَنْ); ~ عَنْ قَرَارِهِ қароридан қайтармоқ; 4) ахлат чиқармоқ; VI تَرَاجَعَ 1) орқага қайтмоқ, чекинмоқ; 2) таназзулга (инқирозга) юз тутмоқ; VIII ارْتَجَعَ 1) орқага юрмоқ; (*н. дандир*) чекинмоқ (عَنْ); 2) орқага қайтармоқ; ўзига яна қайтармоқ, яна қайтариб олиб келмоқ; X اسْتَرْجَعَ 1) қайтаришни талаб қилмоқ; чақириб олмоқ; қайтармоқ, орқага қайтармоқ; ~ ذِكْرَيَاتٍ хотираларни тикламоқ; ~ عَافِيَتَهُ касалликдан сўнг тузалмоқ, ўзига келмоқ; ~ دُرُوسَهُ дарсларини қайтармоқ; 2) қайтариб олмоқ; ~ نَفْسَهُ (*қўрқувдан кейин*) ҳушига (ўзига) келмоқ; إِنَّا لِلّٰهِ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ "биз Оллоҳга тегишлимиз ва унинг даргоҳига қайтамиз" иборасини талаффуз қилмоқ

– ارْتِجَاعٌ 1) орқага қайтиш; 2) *сиёс.* реакция

– ارْتِجَاعِيٌّ 1) реакцион; 2) реакционер

– اسْتِرْجَاعٌ (*н. нидир*) қайтиб беришни талаб қилиш; тортиб олиш

– تَرَاجُعٌ чекиниш, орқага қайтиш; ~ خَطُّ чекиниш чизиғи

– تَرْجِيعٌ 1) нақарот; 2) қайтариш, такрорлаш; 3) (*н. нидир*) қайтариш

– رَاجِعٌ 1) қайтувчи, қайтарилувчи; такрорланадиган, қайтарма; الْحُمَّى الـ~ـة такрорланиб турадиган безгак; 2) эри вафот этгач, қизликдаги уйига қайтган аёл

– رَجْعٌ[1] қайтиш, орқага қайтиш; ~ الصَّوْتِ акссадо; ◊ فِي ~ الْبَصَرِ кўз очиб-юмгунча, бир лаҳзада

– رَجْعٌ[2] ёмғир; وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الـ~ *Қур.* ёмғир ёғаётган осмонга қасамки, ...

– رَجْعَةٌ 1) қайтиш, орқага қайтиш; لَا ~ لَهُ *ёки* بِلَا ~ *ёки* إِلَى غَيْرِ ~ қайтмайдиган бўлиб; 2) (*мас., қўшиннинг*) чекиниши; ~ خَطُّ чекиниш чизиғи; 3) *сиёс.* реакция; 4) *тилхат.* квитанция; 5) *биол.* атавизм, қадимги белгиларнинг кейинчалик яна пайдо бўлиши; 6) баъзи динларда: инсон ўлганидан кейин руҳ бошқа одамга ўтади деган таълимот

– رَجْعَةٌ *кўп.* رَجَعَاتٌ тилхат

– رُجْعَةٌ *шар.* талоқ қилинган хотин билан яна никоҳланиш

– رُجْعَى = رَجْعٌ

– رَجْعِيٌّ 1) орқага қайтувчи; регрессив; 2) *сиёс.* реакцион; 3) эълон этилмасдан олдинги ишларга жорий этиладиган (*қонун ҳақида*); ~ أَثَرٌ *юр.* эълон этилмасдан олдинги ишларга жорий этилиши; ~ قَانُونٌ ذُو أَثَرٍ эълон қилинишидан олдинги ишларга жорий этиладиган қонун;3) реакционер

– رَجْعِيَّةٌ 1) реакционлик; 2) *сиёс.* реакция; غُلَاةُ الـ~ ўта реакционерлар; 3) *юр.* эълон этилишидан олдинги ишларга жорий қилиниш

– رُجُوعٌ қайтиш, орқага қайтиш; (*бирор н. га*) мурожаат қилиш (إِلَى) ◊ ~ فَحْمٍ кул, хок, чиқит

– رَجِيعٌ 1) қайтарилган, қолдиқ бўлиб қолган; ~ فَحْمٍ кул, хок, чиқит; 2) ахлат, чиқинди, нажас, нажосат

– مُرَاجِعٌ ревизор; назоратчи

– مُرَاجَعَةٌ 1) муҳокама қилиш, кўриш; кўриб текшириб чиқиш; 2) солиштириш, солиштириб кўриш; 3) (*бирор н. га*) мурожаат қилиш; консультация; كِتَابُ الـ~ справочник, маълумотнома; 4) *юр.* (*ишни*) қайта кўриш; 5) назорат, контроль, ревизия

– مَرْجَعٌ *кўп.* مَرَاجِعُ 1) бир-бирига бўйсунадиган идора босқичи; مَرَاجِعُ الْاخْتِصَاصِ الْمَرَاجِعُ الرَّسْمِيَّةُ идораларнинг расмий босқичи; масалани ҳал қилишда тўла ҳуқуққа эга бўлган идоралар; 2) паноҳ, бошпана, бекиниш жойи; 3) эътиборли манба; қўлланма, справочник (*маълумотнома*); ~ فِي الْحِسَابِ арифметика бўйича қўлланма; ~ فِي الْجَبْرِ (الْهَنْدَسَةِ) алгебра (геомотрия) бўйича қўлланма; ◊ الـ~ الْأَخِيرُ (*кутилиш учун қўлланадиган*) сўнгги восита

I رَجَفَ (у) رَجْفٌ 1) силкитмоқ, тебратмоқ; 2) силкинмоқ, тебранмоқ; қалтирамоқ; IV أَرْجَفَ 1) ташвишли овозалар тарқатмоқ; ғулғула солмоқ;2) (*бирор н. га*) киришиб кетмоқ (فِي).

(*бирор н. га*) берилиб кетмоқ (فِى); VIII اِرْتَجَفَ силкинмоқ, тебранмоқ, титрамоқ, қалтирамоқ; ~ مِنَ الْبَرْدِ совуқдан қалтирамоқ

– إِرْجَافٌ[1] миш-мишлар тарқатиш

– إِرْجَافٌ[2] *кўп.* أَرَاجِيفُ миш-мишлар, ташвишли ёлғон-яшиқ гаплар, уйдирмалар

– رَاجِفٌ силкитувчи, қалтироқ солувчи; الْحُمَّى الـ~ـة қайталаниб турадиган безгак

– الـ~ رَاجِفَةٌ а) *дин.* (*қиёмат кунида*) сурнинг биринчи чалинган овози; б) *кўч. м.* ҳамманинг бошига тушган кулфат

– رَجَفَانٌ кучли силкиниш

– رَجْفَةٌ титраш, қалтираш; титроқ, ларза

– مُرْجِفٌ 1) миш-миш тарқатувчи; 2) ваҳимачи

I رَجِلَ (*a*) رَجَلٌ пиёда юрмоқ; II رَجَّلَ (*сочни*) тарамоқ, тараб силлиқламоқ; V تَرَجَّلَ 1) (*отдан*) тушиб пиёда юрмоқ; (*машинадан*) тушмоқ; 2) балоғатга етмоқ; 3) ўзини эркакча тутмоқ (*аёл ҳақида*); VIII اِرْتَجَلَ тайёргарликсиз гапирмоқ *ёки* шеър ўқимоқ; X اِسْتَرْجَلَ 1) балоғатга етмоқ, йигит ёшига етмоқ; 2) ўзини эркакча тутмоқ (*аёл ҳақида*)

– اِرْتِجَالٌ тайёргарликсиз гапириш *ёки* шеър ўқиш; ~ًا тайёргарликсиз, қуққисдан, тўғридан-тўғри

– أَرْجَلُ 1) оёғидан бирида оқ ёли бор от; 2) оёғи катта одам

– رَاجِلٌ 1) пиёда; ~ًا пиёда юриб; 2) *кўп.* رَجَّالَةٌ йўловчи

– رَوَاجِيلُ *кўп.* пиёда аскарлар

– رَجَالاَتٌ *кўп.* арбоблар

– رَجَّالَةٌ *кўп.* пиёдалар, йўловчилар

– رِجَالِيٌّ эркакларга оид (*кийим ҳақида*)

– رَجْلٌ[1] пиёда; *жам.* пиёдалар; 2) йўловчи; *жам.* йўловчилар

– رَجْلٌ[2], رَجِلٌ жингалак, тарам-тарам (*соч ҳақида*)

– رَجُلٌ *кўп.* رِجَالٌ 1) эркак киши; эр; 2) одам; الـ~ الْعَدْلُ содда одам; الـ~ الْقَوِىُّ кучли одам; الـ~ الْمَرِيضُ *эск.* касал одам (*эски Туркия ҳақида*); ~ دَوْلَةٍ давлат арбоби; رِجَالُ الْإِذَاعَةِ وَ السِّينَمَا وَ التِّلِفِزْيُونِ радио, кино ва телевидение ходимлари; رِجَالُ الْأَعْمَالِ савдогарлар, ишбилармонлар, бизнесменлар; رِجَالُ الْبُولِيسِ полиция; رِجَالُ التَّعْلِيمِ ўқитувчилар, педагоглар; رِجَالُ السُّلْطَةِ ҳокимият вакиллари; رِجَالُ السِّلْكِ الدِّبْلُومَاسِيِّ дипломатлар, дипломатик корпус; رِجَالُ السِّيَاسَةِ сиёсатдонлар, сиёсатшунослар; رِجَالُ الصَّحَافَةِ журналистлар; رِجَالاَتٌ *кўп.* арбоблар, ходимлар; رِجَالُ الْفِكْرِ وَ الْعِلْمِ وَ الْأَدَبِ мутафаккирлар, олимлар ва адиблар; رِجَالُ اللاَّهُوتِ дин арбоблари (пешволари); رِجَالٌ نُكَرَاتٌ номи чиқмаган одамлар; 3) *карт.* король; ◊ وَ جَمِيعُهُمْ عِنْدَ الشَّدَائِدِ ~ وَاحِدٌ قَلْبٌ وَاحِدٌ барчалари оғир кунда бир жон-бир тандирлар

– رِجْلٌ[1] *кўп.* أَرْجُلٌ оёқ; кейинги оёқ, орқа оёқ (*ҳайвонларда*); ~ الْبَنْطَلُونِ шимнинг почалари; ◊ ~ الْأَرْنَبِ *бот.* беда, йўнғич-қа; ~ الْجَوْزَاءِ *астр.* Жавзо (Регел); الدُّنْيَا وَاقِفَةٌ (قَائِمَةٌ) عَلَى ~ ҳамма оёққа турган; وَقَفَ عَلَى رِجْلَيْهِ *маж.* оёққа турмоқ, куч тўпламоқ, кучга кирмоқ; وَقَطَعَ ~ـهُ مِنْ بَيْتِهِمْ уларнинг уйидан оёғини тортди, уларникига бормай қўйди; ~ـهُ وَ الْقَبْرِ бир оёғи гўрда

– رِجْلٌ[2] *кўп.* أَرْجَالٌ 1) (*чигиртка*) галаси, тўдаси; 2) (*балиқлар*) тўдаси, галаси

– رَجْلاَنُ *кўп.* رَجْلَى пиёда, пиёда юрувчи

– رَجْلَةٌ аёл киши

– رِجْلَةٌ *бот.* семизўт, гулбеор; итқулоқ; ◊ هُوَ أَحْمَقُ مِنْ ~ у қип-қизил аҳмоқ (*сўзма-сўз:* у итқулоқ ўсимлигидан ҳам аҳмоқ)

– رُجُولِيَّةٌ, رُجُولَةٌ 1) эркаклик ғурури, йигитлик ҳамияти; 2) балоғатга етганлик, вояга етганлик; بَلَغَ دَرَجَةَ الـ~ йигит ёшига етмоқ, вояга етмоқ; 3) мардлик, жасурлик, ботирлик, мардонаворлик

– مُرْتَجَلٌ тайёргарликсиз, тайёргарлик кўрилмаган (*иш*)

– مِرْجَلٌ *кўп.* مَرَاجِلُ қозон; ~ كَهْرَبَائِيٌّ электр қозони; ~ لِلصَّهْرِ мартен печи; غُرْفَةُ الـ~ـةِ қозонхона; ◊ يَخْتَدِمُ ~ بَيْنَ يَغْلِي ~ـهُ *ёки* جَنْبَيْهِ у ғазабдан қайнаб тошмоқда

I رَجَمَ (*у*) رَجْمٌ 1) (*шайтонни, бузуқ аёлни*) тошбўрон қилмоқ; 2) лаънатламоқ; ◊ ~ بِالْغَيْبِ а) гумон қилмоқ, фараз қилмоқ; б) (*н. нидир*) таваккалига (ўйламасдан) қилмоқ; II رَجَّمَ 1) гумон (тахмин) қилмоқ, (*н. нидир*) чамалаб кўрмоқ (بِ); 2) тош тўплаб (*қабрни*) дўмса қилмоқ; VI تَرَاجَمَ ўзаро бир-бирига тош отишмоқ

– رَجْمٌ[1] тошбўрон қилиш; ◊ ~ بِالْغَيْبِ гумон (фараз) қилиш, гумон, фараз; ~ًا بِالْغَيْبِ ўйламасдан, таваккалига; قَذَفَ حُصَاةً ~ًا بِالْغَيْبِ тошларни мўлжалламай, таваккалига ирғитмоқ (отмоқ)

– رَجْمٌ[2] *кўп.* رُجُومٌ отиладиган (ирғитиладиган) снаряд

– رَجْمٌ[3] *кўп.* رُجُومٌ учар юлдуз, метеор

– رَجْمَةٌ тош зарбаси, тош билан уриш; ◊ ~ بِالْغَيْبِ ўйламасдан, таваккалига

– رَجْمَةٌ *кўп.* رِجَامٌ, رُجَمٌ 1) тош уюми; 2) қабр тоши

– رَجِيمٌ 1) тошбўрон қилинган; 2) лаънати. малъун (*шайтоннинг лақаби*); الشَّيْطَانُ الـ~ шайтони ражим, лаънати шайтон

– مُرَجَّمٌ шубҳали, амалга ошиш эҳтимоли оз бўлган; مُرَجَّمَاتٌ

الظُّنُونِ шубҳали тахминлар

رَجِيمٌ режим; парҳез

رَجِينَةٌ кўп. رَجَائِنُ дарахт елими, елим

– مَرْجُونَةٌ кўп. ـــَاتٌ, مَرَاجِينُ сават, кажава

I (رجو) رَجَا (у) رَجَاءٌ 1) умид қилмоқ, умид боғламоқ, умидвор бўлмоқ; 2) илтимос қилмоқ, ўтинмоқ, рижо этмоқ; يُرْجَى إِرْسَالُ الْمَوَادِّ إِلَى ... материалларни ...га жўнатиш сўралади; 3) (к. гадир) тиламоқ, хоҳламоқ (لـ); لَهُ خَيْرًا ~ (لـ) кимгадир эзгулик тиламоқ; 4) қўрқмоқ, ҳайиқмоқ; رَجِيَ (а) رَجًا овози ўчмоқ, гапдан тўхтамоқ; رَجِيَ عَلَيْهِ (الْكَلَامُ) у ортиқ гапира олмади; II رَجَّى = VIII; IV أَرْجَى кечга сурмоқ, кечиктирмоқ; V تَرَجَّى 1) умид қилмоқ, умид боғламоқ, умидвор бўлмоқ; 2) ўтинмоқ, илтимос қилмоқ; VIII ارْتَجَى (н. нидир к. дандир) олишга умид боғламоқ (مِن)

– رَاجٍ мн. رَاجِيَةٌ умид қилувчи, умидвор

– رَجًا кўп. أَرْجَاءٌ 1) томон, чекка тараф; 2) бурчак; وَاسِعُ الْأَرْجَاءِ кенг, белоён, поёни йўқ; فِي أَرْجَاءِ الْبِلَادِ бутун мамлакат бўйлаб, мамлакатнинг барча жойида

– رَجَاءٌ кўп. رَجَوَاتٌ 1) умид; قَطْعُ الـ~ умид узмоқ; 2) илтимос, рижо; ... الـ~ عَدَمُ التَّخَلُّفِ لِأَهَمِّيَّةِ ...ни эътиборга олиб ... ҳозирбўлиш сўралади; نَزَلَ عَلَى ~ـهِ кимнингдир илтимосига сабаб бўлмоқ

– رَجَاةٌ умид, умидворлик

– رَجْوٌ қўрқиш, ҳайиқиш

– رَجِيَّةٌ умид қилинган нарса, кутилган нарса

– رَجَاةٌ = مَرْجَاةٌ

– مَرْجُوٌّ 1) умид қилинаётган, кутилаётган; 2) илтимос қилинаётган; ... الـ~ أَنْ ... илтимос қилинмоқда; ... فِي ~نَا أَنْ ... умид қиламизки, ...

أَرَحُّ мн. رَحَّاءُ кўп. رُحٌّ оёғининг таги (кафти) ясси одам

I (رحب) رَحُبَ (у) رُحْبٌ ёки رَحِبَ (а) رَحَبٌ кенг бўлмоқ, кенгаймоқ, белоён бўлмоқ; II رَحَّبَ (к. нидир) табрикламоқ, олқишламоқ, (к. гадир) салом бермоқ (بـ); ~ بِالضُّيُوفِ بِلِسَانِ الشَّعْبِ меҳмонларни халқ номидан олқишламоқ, табрикламоқ; IV أَرْحَبَ кенгаймоқ, кенг бўлмоқ; V تَرَحَّبَ = II; VI تَرَاحَبَ аста-секин кенгаймоқ

– تَرْحِيبٌ, تَرْحَابٌ 1) олқиш, табрик; خِطَابُ الـ~ табрик нутқи; 2) хурсандлик; بِـ~ хурсандлик билан

– تَرْحِيبِيٌّ табрикка оид; خُطْبَةٌ ~ـةٌ табрик нутқи

– رَحَابَةٌ кенглик, белоёнлик, чексизлик; ... أَرْضِيَّةٌ ... сайҳон ер;

الصَّدْرِ бағри кенглик; хушмуомалалик, меҳрибонлик; очиқ кўнгиллик; ◊ عَلَى الـ~ وَ السَّعَةِ! хуш келибсиз!

– رَحْبٌ 1) кенг, белоён; 2) шунингдек: الْبَاعِ ~ сахий, қўли очиқ; шунингдек: الصَّدْرِ ~ а) бағри кенг, хушмуомала; б) сабр-тоқатли, бардошли; الذِّرَاعِ ~ а) сахий, қўли очиқ; б) сабр-тоқатли, бардошли

– رُحْبٌ = رَحْبٌ

– رُحْبٌ кенглик, белоёнлик; ◊ عَلَى الـ~ وَ السَّعَةِ! хуш келибсиз!; اسْتَقْبَلَهُ عَلَى ~ وَ سَعَةٍ кимнидир қучоқ очиб кутиб олмоқ, қабул қилмоқ

– رَحْبَةٌ кўп. ـــَاتٌ, رِحَابٌ 1) бўш жой, бўшлиқ, очиқлик, очиқ жой; رِحَابُ الْكَوْنِ (الْفَضَاءِ) олам бўшлиғи, космик фазо; 2) майдонча, майдон; (машиналар) парки (саройи); 3) (масжиддаги) саҳн, ҳовли; الْكَنِيسَةِ ~ черковнинг ўртаси, ўрта қисми; ◊ فُتِحَتْ لَهُ الرِّحَابُ الْفَسِيحَةُ унинг олдида кенг истиқболлар очилди

– رَحْبٌ = رَحِيبٌ

– مَرْحَبٌ кенглик, белоёнлик; ~ًا بِكَ! ёки أَهْلًا وَ سَهْلًا وَ ~ًا хуш келибсиз!; ~ًا بِالصَّدِيقِ! хуш келибсиз, биродар!

رَحْرَحَ ёймоқ, юпқалатмоқ, парашламоқ (хамирни); ◊ ~ بِالْكَلَامِ шама қилиб гапирмоқ, киноя қилиб гапирмоқ, қочирим қилиб гапирмоқ

– رَحْرَاحٌ 1) текис; нишаб, қиялаб борадиган (мас., қирғоқ); 3) хотиржам, дориломон (ҳаёт)

– رَحْرَحٌ = رَحْرَاحٌ

– رَحْرَحَةٌ 1) (мас., хамирни) ёйиш; 2) текислик, усти силлиқ текислик; ◊ بِالْكَلَامِ ~ кинояли гап, қочирим гап, тушуниб бўлмайдиган нутқ

– مُرَحْرَحٌ 1) силлиқ, текис, яланг; нишаб, қия; ~ بِتَاوٌ зоғора нон; 2) ингичка, нозик

I رَحَضَ (а) رَحْضٌ ювмоқ, чаймоқ, чайимоқ, чайқамоқ

– رَحِيضٌ ювилган, чайилган, чайқалган

– مِرْحَاضٌ кўп. مَرَاحِيضُ ҳожатхона

رَحِيقٌ, رُحَاقٌ 1) етилган, узоқ сақлаб чиниқтирилган шароб; 2) шунингдек: الزَّهْرِ ~ нектар, гулкосадаги ширин модда; ◊ امْتَصَّ ~ الْحَيَاةِ эзиб сувини ичмоқ

– رُحَاقِيٌّ шира йиғадиган (гул)

– رُحَاقٌ = رَحِيقٌ

– رُحَاقِيٌّ = رَحِيقِيٌّ

– مَرْحَقَةٌ бот. гулнинг шира (нектар) йиғадиган бези

I رَحَلَ (а) رَحِيلٌ (қаердандир) жўнамоқ, жўнаб кетмоқ, йўлга тушмоқ (عَنْ, مِنْ); ~ مِنَ (عَنِ) الْوَطَنِ чет мамлакатга кўчиб кетмоқ;

◊ عَنَّا رِحْلَةً مَنْ لاَ يَعُودُ ~ عَنْ هٰذَا الْعَالَمِ (الدُّنْيَا) *ёки* ~ вафот этмоқ; رَحَلَ (а) رَحْلٌ эгарламоқ; II رَحَّلَ 1) сафарга отлантирмоқ, жўнатмоқ; 2) кўчириб юбормоқ; 3) (*банкдаги маблағни*) кўчирмоқ, ўтказмоқ; IV أَرْحَلَ туя бермоқ, миниладиган туя тақдим қилмоқ; V تَرَحَّلَ (*бир жойдан бошқа жойга*) кўчиб юрмоқ, кўчманчилик қилмоқ; VIII ارْتَحَلَ 1) жўнамоқ, жўнаб кетмоқ; 2) чет мамлакатга кетмоқ; ◊ إِلَى رَحْمَةِ رَبِّهِ ~ вафот этмоқ

– ارْتِحَالٌ 1) жўнаш, жўнаб кетиш; 2) чет элга кўчиб кетиш

– تَرَاحِيلُ *кўп.* бир жойдан бошқа жойга кўчириш; أَعْمَالُ الـ~ чет элга кетиб бажариладиган ишлар; عُمَّالُ الـ~ бир иш жойидан бошқасига кўчирилиши мумкин бўлган ишчилар

– تَرْحَالٌ жўнаш, жўнаб кетиш; ◊ هٰذَا جَعَلَهُ بَيْنَ حَلٍّ وَ ~ бу нарса бир жойдан бошқасига кўчишга мажбур қилди

– تَرْحِيلٌ *кўп.* تَرَاحِيلُ жўнатиш; الْحِسَابَاتِ ~ *мол.* ҳисоб-китобларни ўтказиш

– رَاحِلٌ[1] 1) вафот этган, ўлган; 2) кетган, ўтиб кетган; 3) эмигрант

– رَاحِلٌ[2] *кўп.* رُحَّلٌ, رُحَّالٌ кўчманчи; الْعَرَبُ الرُّحَّالُ кўчманчи араблар

– رَاحِلَةٌ *кўп.* رَوَاحِلُ минишга ажратилган урғочи туя

– رَحَّالٌ *кўп.* رَحَّالَةٌ 1) кўчиб юрувчи; 2) кўчманчи; баҳорда ва кузда учиб келадиган ёки кетадиган (*қушлар*); 3) жуда кўп сафарда юрувчи; 4) сайёҳ

– رَحَّالَةٌ (*тадқиқотчи*) сайёҳ

– رَحْلٌ *кўп.* رِحَالٌ 1) эгар; شَدَّ ~ـهُ (رِحَالَهُ) (*бирор жойга*) жўнамоқ (إِلَى); ... حَطَّ ~ـهُ (رِحَالَهُ) қаергадир етиб келмоқ; حَطَّ ... عِنْدَ (رِحَالَهُ) ~ـهُ (أَلْقَى) (*қаердадир*) тўхтаб ўтмоқ, тўхтамоқ; 2) юк, багаж; 3) анжомли уй

– رَحْلَةٌ *кўп.* رَحَلاَتٌ парта (*Сурияда*)

– رُحْلَةٌ 1) сафардан кўзланган мақсад; 2) кўзланган мақсад

– رِحْلَةٌ *кўп.* ـاتٌ, رِحَلٌ саёҳат, сафар; бориш; *шунингдек.* ~ قَصِيرَةٌ экскурсия; ~ جَوِّيَّةٌ ҳавода (*мас., тайёра, дирижаблда*) саёҳат қилиш; учиш

– رَحِيلٌ 1) жўнаш; 2) *шунингдек.* عَنِ الْحَيَاةِ ~ ўлим, ўлиш

– مُرَحَّلٌ *мол.* қолдиқ (*бухгалтерияда*)

– مُرَحِّلٌ *кўп.* ـاتٌ реле

– مَرْحَلَةٌ *кўп.* مَرَاحِلُ 1) мархала, мароҳил, босқич, давр; 2) (*қурилиш*) навбати, босқичи; фаза; даража; صَارُوخٌ مُؤَلَّفٌ مِنْ أَرْبَعِ مَرَاحِلَ тўрт босқичли ракета; ◊ بِمَرَاحِلَ анча, бирталай, кўпгина

– مَرْحَلِيٌّ босқичли, навбатчи

I رَحِمَ (а) رَحْمَةٌ раҳм қилмоқ, ачинмоқ, шафқат қилмоқ; кечирмоқ; لاَ يَرْحَمُ қаҳри қаттиқ, тошбағир, бераҳм, бағри тош, қаҳрли; ~ـهُ اللهُ худо раҳмат қилсин!, худо раҳматига олсин!; II رَحَّمَ 1) меҳр-шафқат кўрсатмоқ; 2) (*к. ғадир*) раҳм қилишни сўраб ёлбормоқ (عَلَى); V تَرَحَّمَ (*к. нидир*) аямоқ, (*к. ғадир*) раҳми келмоқ (عَلَى); رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ! иборасини такрорлаб (*к. ғадир*) раҳмат тилаб ибодат қилмоқ; VI تَرَاحَمَ бир-бирига раҳм-шафоат қилмоқ; X اسْتَرْحَمَ раҳм-шафқат сўрамоқ; ялиниб-ёлбормоқ

– رَحِمٌ, رِحْمٌ, رَحْمٌ *мз. мн. кўп.* أَرْحَامٌ 1) *анат.* бачадон; عُنُقُ الـ~ бачадон бўғзи; حَمْلٌ خَارِجَ الـ~ бачадондан ташқаридаги ҳомиладорлик;2) қариндошлик; صِلَةُ الـ~ қон-қариндошлик; ذُو الـ~ (*она томондан*) қариндош; 3) (*н. нингдир*) ички қисми; *кўп.* ич, ичи, ўзак

– رُحْمٌ *ёки* رُحُمٌ раҳм-шафқат

– رَحْمٰنُ, رَحْمَانُ меҳрибон, раҳмдил (*Оллоҳ таоло исми сифатларидан бири*)

– رَحَمُوتٌ шафқат, раҳм-шафқат

– رَحْمَةٌ меҳрибонлик, ачиниш, қайғуриш; меҳр-шафқат; بِلاَ ~ وَلاَ شَفَقَةٍ раҳмсизларча; عَدِيمُ الـ~ бераҳм, бешафқат; هُوَ تَحْتَ ~ ... у ...нинг ҳукми остидадир, у ...га қарамдир; الْفَلاَّحُ تَحْتَ ~ السَّمَاءِ деҳқон об-ҳавога (*сўзма-сўз:* осмонга) қарамдир; تَرَكَهُمْ تَحْتَ ~ الْجُوعِ وَالْفَاقَةِ у уларни озиқ овқатсиз ва бошпанасиз ташлаб кетди; بِسَاطُ الـ~ тобут устига ёпилган мато

– رَحُومٌ меҳрибон, раҳмдил, шафқатли

– رَحِيمٌ 1) меҳрибон, раҳмдил, шафқатли; 2) марҳум, раҳматли

– مَرْحَمَةٌ *кўп.* مَرَاحِمُ меҳрибонлик, раҳмдиллик, раҳми келиш, ачиниш

– مَرْحُومٌ 1) раҳм-шафқат кўрсатилган киши; 2) марҳум, вафот этган

– رَحَايَةٌ *кўп.* ـاتٌ қўл тегирмон (*сол.* رَحًى)

– رَحًى *кўп.* أَرْحِيَةٌ 1) қўл тегирмон; حَجَرُ الـ~ тегирмон тоши; دَارَتْ ~ الْمَصْنَعِ *маж.* завод тўла ишга тушди; دَارَتْ ~ الْحَرْبِ уруш бошланиб кетди; 2) озиқ тиш; ◊ ~ الْقَوْمِ одамларнинг энг эътиборлиси, пешқадами; ~ الْحَرْبِ урушнинг энг шиддатли палласи

– رَحَوِيٌّ айлантирадиган, айлантирувчи (*куч*); айланиш йўли билан ишлайдиган, ротацион

– رَحَوِيَّةٌ *кўп.* ـاتٌ — *тех.* чиғир ғалтак, чархпалак

I رَخَّ (а/у) رَخٌّ сув қўшмоқ, сув аралаштирмоқ; ~تِ السَّمَاءُ шаррос ёмғир қуйди

– رُخٌّ *кўп.* رِخَاخٌ, رِخَخَةٌ 1) *шунингдек.* طَائِرُ الـ~ рух (*афсонавий қуш номи*); مِصْرِيٌّ ~ *зоол.* калхат, қорақуш; 2) *шахм.* рух

– رَخَاخٌ 1) қулай; эркин, озод, ҳур; 2) юмшоқ

– رَخَّةٌ *кўп.* اتٌ — жала, шаррос ёққан ёмғир

رَخْرَى, رَاخَرٌ, رَخَرٌ *мн.* رُخْرَى *халқ.* бошқа, ўзга; هُوَ رَاخَرٌ у ҳам; هِيَ رُخْرَى у (*мн.*) ҳам

رَخْرَخَ бўшаштирмоқ, бўш қўймоқ; تَرَخْرَخَ бўшашиб кетмоқ, бўшашмоқ

– رَخْرَخَةٌ бўшашиш

– مُرَخْرَخٌ бўш, таранг эмас, тортилмаган

I رَخُصَ (*у*) رُخْصٌ, رَخَاصَةٌ 1) арзон бўлмоқ, арзонламоқ, арзонлашмоқ; тушмоқ, тушиб кетмоқ (*нарх ҳақида*); 2) янги бўлмоқ, тоза бўлмоқ; 3) паст (сифатсиз) бўлмоқ; II رَخَّصَ 1) арзонлаштирмоқ, арзон қилмоқ; 2) рухсат бермоқ, ваколат бермоқ; (*к. гадир н. нидир қилишга*) рухсат (ижозат) бермоқ (فِي, بِ, لِـ);

IV أَرْخَصَ 1) арзонлаштирмоқ, нархни туширмоқ; 2) (*н. нидир*) аямоқ, қизғанмай қўймоқ; V تَرَخَّصَ 1) арзон бўлмоқ, арзонлашмоқ; 2) рухсат берилмоқ, имкон берилмоқ; 3) (*к. гадир н. дадир*) мурувват кўрсатмоқ, марҳамат қилмоқ; жоиз деб ҳисобламоқ, ўринли деб ҳисоблатмоқ; 4) (*н. нингдир*) баҳридан ўтмоқ, (*н. дандир*) воз кечмоқ (فِي), VIII اِرْتَخَصَ 1) арзонлашмоқ, арзон бўлмоқ; 2) арзон нархда сотиб олмоқ; X اِسْتَرْخَصَ 1) арзон деб ҳисобламоқ; ~ الْأَنْفُسَ وَ الْمَالَ فِي سَبِيلِهِ бирор нарса учун молининг ҳам, жонининг ҳам баҳридан ўтмоқ; 2) рухсат сўрамоқ, жавоб сўрамоқ

– تَرَخُّصٌ 1) арзонлик, арзонгарчилик; 2) такаллуфсизлик, муомалада эркинлик

– تَرْخِيصٌ 1) арзонлаштириш; 2) *кўп.* تَرَاخِيصُ рухсатнома, лицензия; ~ الْبِنَاءِ қурилиш қилиш учун рухсатнома

– رَخَاصَةٌ нозиклик, кўркамлик

– رَخْصٌ 1) тоза, янги (*мас., гўшт*); 2) нозик, назокатли

– رُخْصٌ 1) арзонлик, арзонгарчилик; 2) сифати пастлик, паст сифатлилик

– رُخْصَةٌ *кўп.* رُخَصٌ 1) рухсат, рухсат бериш; ~ الْقِيَادَةِ ҳайдовчилик рухсатномаси (гувоҳномаси); 2) рухсатнома; лицензия

– رَخَاصَةٌ = رُخُوصَةٌ

– رَخِيصٌ *кўп.* رِخَاصٌ 1) янги, тоза; 2) нозик, назокатли; 3) арзон, арзонбаҳо; паст навли; 4) сифати паст, паст сифатли; ~ رَجُلٌ пасткаш одам

– مُرْتَخِصٌ арзон, арзон нархдаги; بَذَلَ كُلَّ ~ وَ غَالٍ فِي سَبِيلِ شَيْءٍ *маж.* бирор нарсани деб бор-будини сарфламоқ

I رَخُمَ (رخم) (*у*) رَخَامَةٌ оҳангдор, ёқимли бўлмоқ, юмшоқ (майин) бўлмоқ (*овоз ҳақида*); رَخَمَ (*у*) رَخْمٌ (*тухум*) босиб жўжа очмоқ (*туш. к. ёки* عَلَى); II رَخَّمَ 1) (*овозни*) юмшоқ (майин) лаштирмоқ; бир пардадан бошқа пардага ўтмоқ (*муз.*); 2) *грам.* сўзнинг охирини қисқартирмоқ; 3) мармар қопламоқ, мармар қоплатмоқ

– تَرْخِيمٌ 1) овозни майин қилиш; 2) *грам.* (*сўзни*) қисқартириш; 3) мармар билан қоплаш, мармар қоплама

– رُخَامٌ мармар; ~ سُمَّاقِيٌّ *мин.* қурилишда ишлатиладиган тош жинси

– رُخَامَةٌ *кўп.* اتٌ — мармар тахта; мармар парчаси

– رَخَامَةٌ (*овознинг*) майинлиги, оҳангдорлиги

– رُخَامِيٌّ мармардан ишланган, мармарга оид

– رَخَمٌ *жам. зоол.* жўрчилар, йиртқич қушлар

– رَخَمَةٌ *кўп.* اتٌ — жўрчи, йиртқич қуш

– رَخِيمٌ майин, оҳангдор, юмшоқ (*овоз*)

I رَخُوَ (رخو) (*у*) رَخَاوَةٌ 1) сусаймоқ, ланж бўлмоқ, бўшашмоқ; 2) осилиб турмоқ, пастга қараб осилиб турмоқ; ◊ رَخُوَ (رَخَا) عَيْشُهُ бадавлат яшамоқ, фаровонликда яшамоқ; رَخِيَ (*а*) رَخًا, رَخَاءٌ = رَخُوَ; IV أَرْخَى 1) бўшаштирмоқ, ланж қилмоқ, сусайтирмоқ; 2) осилтирмоқ, пастлатмоқ, туширмоқ ~ اللَّيْلُ سُدُولَهُ عَلَى الْقَافِلَةِ *маж.* карвон тун қўйнига сингиб кетди; 3) (*соқол*) қўйиб юбормоқ, қўймоқ; VI تَرَاخَى 1) заифлашмоқ, ҳоли қуримоқ, нозиклашмоқ, эрка табиат бўлмоқ; бепарволик қилмоқ, совуққонлик қилмоқ; 2) (*н. дандир*) узоқлашмоқ, узоқда бўлмоқ (عَنْ); لَمْ يَتَرَاخَ أَمَدُهُ яқингинада, боягина; 3) пасаймоқ, тушмоқ (*нарх*); 4) (*н. дадир*) суст ҳаракат қилмоқ, шошилмай иш кўрмоқ (عَنْ); VIII اِرْتَخَى ҳоли қуримоқ, заифлашмоқ; ланж бўлмоқ; X اِسْتَرْخَى 1) ҳоли қуримоқ, беҳол бўлмоқ, бўшашмоқ; ўзини эркин (бўш) қўймоқ; 2) пўк бўлиб қолмоқ, уқаланадиган бўлиб қолмоқ

– اِرْتِخَاءٌ заифлик, ҳолсизлик; сустлик; беҳоллик; ~ الْعِظَامِ рахит; 2) кескинликнинг юмшаши

– اِرْتِخَاءٌ = اِسْتِرْخَاءٌ

– تَرَاخٍ 1) заифлик, ҳолсизлик; ўзини эркин қўйиш; чарчоқлик; дармонсизланиш, мадори қуриш, қувватнинг кетиши; 2) пўклик, уқаланишлик; 3) бепарволик, эътиборсизлик; 4) вақти ўтганлик, эскирганлик; عَلَى تَرَاخِي الزَّمَنِ (الْأَحْقَابِ) узоқ муддатдан кейин; بِتَرَاخِي الْعُصُورِ асрлар оша, асрлар ўтгач

– رَخَاءٌ 1) мўл-кўллик; 2) фаровонлик, фароғат; омад

– رُخَاءٌ шабада

– رَخَاوَةٌ 1) заифлик, сустлик, бўшашганлик; ~ الْعُودِ бўшанглик, ландовурлик; 2) пўклик, уқаланиб кетишлик, юмшоқлик; ~ الْأَرْضِ тупроқнинг юмшоқлиги, бўшлиги (*қурилиш қилишда*)

– رِخْوٌ, رُخْوٌ, رَخْوٌ 1) бўшашган, заиф; кучсиз; ~ رِيحٌ секин эсган (*кучсиз*) шамол, шабада; 2) пўк, уқаланиб кетадиган; 3) осилиб тушган, сангиллаган;4) *фон.* сирғалувчи

– رَخْوَةٌ, رُخْوَةٌ, رِخْوَةٌ=رَخَاوَةٌ. ~ حُرُوفُ الْـ *фон.* сирғалувчи ундошлар (ث, ح, خ, ذ, ز, س, ش, ظ, ص, ض, غ, ف, ه)

– رَخْوِيَّاتٌ *кўп.* моллюскалар (*юмшоқ танли умуртқасиз*

жонивор)

– رَخِيٌّ 1) заиф, ланж; 2) пўк, уқаланиб кетадиган, юмшоқ; 3) қулай, эркин, озод, ҳур; ~ عَيْشٌ фаровон (тўқ) ҳаёт; ~ُ الْبَالِ ғамсиз, қайғусиз

– مُتَرَاخٍ *мн.* مُتَرَاخِيَةٌ 1) заиф, беҳол, бедармон; суст; бўшашган; 2) бепарво, совуққон

I رَدَّ (а/u) رَدٌّ 1) қайтармоқ, орқага юргизмоқ; (*нур ёки овозни*) қайтармоқ; ~ الدَّيْنَ қарзни қайтармоқ; ~ الْاعْتِبَارَ оқламоқ, пок номини қайтармоқ; ~ الْعَدْلَ إِلَى نِصَابِهِ адолатни қайта тикламоқ, ҳақиқатни тикламоқ; مَا يَرُدُّ هٰذَا عَلَيْكَ شَيْئًا бу сенга ёрдам бермайди, бунинг сенга фойдаси йўқ; ~ الْبَابَ эшикни ёпмоқ; ~ النُّورَ нурни қайтармоқ; 2) итариб юбормоқ, итармоқ; рад қилмоқ, қайтармоқ; ~ُهُ عَنِ الْحُكْمِ فِي قَضِيَّةٍ кимнидир. суддан қайтариб олмоқ; ~ يَدَهُ عَنِ الْعَزْمِ кимнингдир қўлини қайтармоқ; (*бирор ишдан*) айнитмоқ, чалғитмоқ; 3) уриб қайтармоқ, даф қилмоқ, қайтармоқ; ~ُهُ عَلَى عَقِبِهِ (أَعْقَابِهِ) кимнидир қувиб ҳайдамоқ, қувмоқ; ~ الْعَدُوَّ إِلَى أَعْقَابِهِ душманни қувиб ҳайдамоқ; 4) эътироз билдирмоқ; 5) (*кимгадир*) жавоб қайтармоқ (عَلَى); ~ بِالْمِثْلِ ўша нарсанинг ўзи билан қайтармоқ, жавоб бермоқ; ~ السَّلَامَ саломга алик олмоқ; 6) (*н. нидир бошқа бир н. га*) нисбат бермоқ, мансуб деб ҳисобламоқ (إِلَى); 7) (*н. нидир*) рад қилмоқ, инкор қилмоқ (عَلَى); لَا يُرَدُّ рад этиб бўлмайдиган, инкор қилинмайдиган; II رَدَّدَ қайтармоқ, такрорламоқ; жўр бўлиб ашула айтмоқ, ашулага қўшилмоқ; ~ فِي سِرِّهِ ўзича такрорламоқ, ичида қайтармоқ; V تَرَدَّدَ 1) иккиланмоқ, тараддудга тушмоқ; 2) (*н. гадир*) шубҳа қилмоқ, шубҳа билан қарамоқ (فِي); 3) қайтмоқ (*акссадо ҳақида*); 4) галма-галдан бўлмоқ, навбатлашмоқ; 5) (*к. нингдир олдига*) қатнамоқ, бормоқ, зиёрат қилмоқ (إِلَى, عَلَى); 6) ўзгарувчан бўлмоқ, беқарор бўлмоқ (*тақдир ҳақида*); VIII ارْتَدَّ 1) қайтмоқ, қайтиб келмоқ; 2) шунингдек. عَلَى (إِلَى) أَعْقَابِهِ ~ орқага қайтмоқ, чекинмоқ; 3), (*н. дандир*) қайтмоқ, чекинмоқ (عَنْ); (*н. нидир*) тарк этмоқ, ташламоқ, ташлаб юбормоқ (عَنْ); 4) муртад бўлмоқ, қайтганлардан бўлмоқ, хоин бўлмоқ; 5) қайтарилмоқ, даф этилмоқ; 6) (*бирор жойдан*) келиб ирғиб қайтмоқ, сачраб қайтмоқ (*ўқ ҳақида*); X اسْتَرَدَّ 1) қайтиб олмоқ, қайтариб олмоқ; 2) уриб қайтармоқ, даф этмоқ; 3) қайтиб беришни сўрамоқ (талаб қилмоқ); ◊ ~ أَنْفَاسَهُ нафасни ростлаб олмоқ

– ارْتِدَادٌ 1) чекиниш; 2) бекорга чиқиш, пучга чиқиш, ҳабада бўлиш; 3) муртадлик, хоинлик, қайтганлик; ~ عَنِ الدِّينِ диндан қайтиш; 4) орқага қайтиш, регресс

– اسْتِرْدَادٌ 1) қайтиб олиш, тортиб олиш, қайтариб олиш; ~ رُسُومُ الـ қайтиб бериладиган божлар; 2) қайтаришни сўраш, қайтиб беришни талаб қилиш; دَعْوَى ~ الْحِيَازَةِ эгалик қилиш ҳуқуқини тиклаш ҳақидаги даъво

– تَرْدَادٌ 1) қайтариш, такрорлаш; 2) тез-тез зиёрат қилиш

– تَرَدُّدٌ 1) тараддуд, иккиланиш, қатъиятсизлик; беқарорлик, субутсизлик; فِي غَيْرِ ~ иккиланмасдан, қатъият билан; 2) такрорланиш; *тех.* частота; عَالِي الـ~ *эл.* юқори частотали (*ток ҳақида*)

– تَرْدِيدٌ 1) қайтариш, такрорлаш; 2) ашулага жўр бўлиш

– رَادٌّ даф этувчи, қайтарувчи; لَا ~ لَهُ олдини олиб бўлмайдиган, рад этиб бўлмайдиган, даф этиб бўлмайдиган

– رَادَّةٌ фойда, наф

– رَدٌّ[1] *кўп.* رُدُودٌ қайтиш, қайтиб келиш; ~ُ الْاعْتِبَارِ олдинги обрўсини тиклаш, реабилитация; ~ُ الْفِعْلِ *кўп.* رُدُودُ الْفِعْلِ бир руҳий ҳолатдан қарама-қарши руҳий ҳолатга ўтиш, реакция; 2) акс этиш; ~ الصَّوْتِ акссадо; 3) жавоб; ~ صَاعِقٌ مَاحِقٌ яшин тезлигидаги ва ҳал қилувчи (қақшатқич) жавоб; ~ بَعْدَ أَخْذٍ وَ узоқ тортишувлардан кейин; ~ًا عَلَى كِتَابِهِ унинг хатига жавобан; الـ~ بِالْمِثْلِ *юр. дип.* реторция (*халқаро ҳуқуқда бир давлат қўллаган тадбирга қарши иккинчи давлатнинг жавоб тадбири*)

– رَدٌّ[2] ёмон

– رَدَّةٌ 1) қайтариш; ~ُ الْفِعْلِ бир руҳий ҳолатдан қарама-қарши руҳий ҳолатга ўтиш, реакция; 2) нақарот; 3) кепак; 4) организмда илгари мавжуд бўлган белгиларнинг кейинчалик яна пайдо бўлиши, атавизм

– رِدَّةٌ 1) бекорга чиқиш, пучга чиқиш, ҳабада бўлиш; 2) диндан қайтиш, куфр, муртадлик; حُرُوبُ الـ~ *тар.* Муҳаммад алайҳиссалом вафотларидан кейинги диндан қайтганларга қарши олиб борилган урушлар; 3) акссадо; 4) орқага қайтиш, реакция; قِوَى الـ~ қайтиш кучлари

– رِدِّيدَى қайтариш, рад этиш

– مُتَرَدِّدٌ тебранувчи, титровчи; ~ُ الْفِكْرِ қатъиятсиз, ланж, дадил эмас

– مُرْتَدٌّ 1) диндан қайтган, кофир, муртад; 2) хоин

– مَرَدٌّ 1) қайтиш жойи; 2) даф этиш, қайтариш; لَا ~ لَهُ қочиб қутулиб бўлмайдиган, қайтариб бўлмайдиган; ◊ ~ُهُ إِلَى ... бу ... деб изоҳланади

– مُرَدِّدٌ қайтарувчи, такрорловчи, акс-садо берувчи

– مَرْدُودٌ 1) қайтариладиган, даф этилган; 2) қайтиб келган, қайтувчи; 3) ёпиқ, берк; ~ بَابٌ شَرٌّ مَطْرُودٌ *мтл.* ёпиқ эшик-ҳайдалган ёвузликдир; 4) фойда, ютуқ, даромад; 5) ҳосилдорлик; 6) фойдали иш коэффициенти; (*маҳсулотнинг*) чиқарилиши, ишлаб чиқарилиши; ~ُ الْعَمَلِ меҳнат самарадорлиги; ~ُ الْمَاكِنَةِ машинанинг унумдорлиги; رَفِيعُ الـ~ унумдорлиги юксак

I رَدَأَ (а) رَدْءٌ (رِدْأ) 1) тиргак қўймоқ, тираб қўймоқ (*мас., деворга*); 2) қўлламоқ, қўллаб-қувватламоқ, ёрдам бермоқ; رَدُؤَ (у) رَدَاءَةً ёмонлашмоқ, ёмон бўлмоқ; IV أَرْدَأَ 1) ёмонлаштирмоқ, баттар

қилмоқ; 2) ёрдам бермоқ, ёрдам кўрсатмоқ; V تَرَدَّأَ ёмонлашмоқ, баттар бўлмоқ

– رَدَاءَةٌ 1) ёмон ҳолат, ёмон вазият, ёмон сифат; الطَّقْسِ ~ ёмон ҳаво, ёмон об-ҳаво; 2) ёмонлик, нияти бузуқлик

– رِدْءٌ кўп. أَرْدَاءٌ 1) тиргак, тутқа, ёрдам; 2) ёрдамчи

– رَدِيءٌ кўп. أَرْدِيَاءُ 1) ёмон, ярамас, хунук, расво; бемаъни; ~ التَّرْبِيَةِ тарбиясиз, тарбияси бузуқ; الطَّبْعِ ~ феъли бузуқ, табиати ярамас; нияти бузуқ

رَدْبٌ кўп. رُدُوبٌ берк кўча, тупик

I رَدَحَ (а) رَدْحٌ сўкмоқ, коймоқ, ҳақорат қилмоқ; таъна қилмоқ, ўпка қилмоқ, айбситмоқ; III رَادَحَ гап қайтармоқ, гап билан тузламоқ; курашмоқ, қаршилик қилмоқ

– رَدَّاحٌ оғзи бесар, кўп сўкадиган (сўкинадиган)

– رَدَحٌ нохушлик, лоҳаслик, дармонсизлик

– رَدْحٌ маълум вақт давом этган муддат; طَوِيلًا ~ًا ёки مِنَ ~ًا الدَّهْرِ анча вақт, анча маҳал

– رُدْحَةٌ чодирда ухлаш хонасини ажратиб турувчи парда (тўсиқ)

I رَدَسَ (у, и) رَدْسٌ тепкилаб зичламоқ, шиббаламоқ

– مِرْدَاسٌ кўп. مَرَادِيسُ ёки مِرْدَسٌ кўп. مَرَادِسُ шиббa, шиббалайдиган асбоб

I رَدَعَ (а) رَدْعٌ 1) тўхтатиб (ушлаб) қолмоқ; (н. дандир) тутиб (сақлаб) қолмоқ, тиймоқ (عَنْ); жиловламоқ; 2) (н. дандир) итариб ташламоқ, итариб юбормоқ (عَنْ); VIII اِرْتَدَعَ 1) (н. дандир) ўзини иҳота қилмоқ, ўраб олмоқ (عَنْ); 2) ўзини тиймоқ; тўхтамоқ, босилмоқ; (н. дандир) тўхтатиб (ушлаб) қолинмоқ (عَنْ); 3) (н. дандир) қайтмоқ, (н. нидир) рад этмоқ, қайтармоқ (عَنْ)

– رَادِعٌ тўхтатиб турувчи бош сабаб; لَا ~ لَهُمْ وَلَا زَاجِرَ уларни тўхтата оладиган ҳеч нарса йўқ; بِغَيْرِ ~ ўзини ҳеч тўхтата олмай; ҳеч бир виждони қийналмай

– رَدْعٌ ушлаб (тутиб) туриш, тийиш; سِيَاسَةُ الـ~ тутиб туриш сиёсати

رَدَغَةٌ, رَدْغَةٌ кўп. رِدَاغٌ лой

I رَدِفَ (у) رَدْفٌ (к. нингдир) орқасидан (изидан) бормоқ; III رَادَفَ орқага мингашмоқ; синоним бўлиб келмоқ, маъноси бир хил бўлмоқ; IV أَرْدَفَ 1) (к. нидир) ўзининг орқасига мингаштирмоқ; 2) (н. нидир) илова қилмоқ, қўшимча қилмоқ (بِ); (н. нидир) қўшимча қилмоқ, қўшмоқ (بِ); VI تَرَادَفَ 1) бир-бирининг орқасидан бормоқ, бир-бирига эргашмоқ; 2) синоним бўлмоқ, маъноси бир бўлмоқ

– تَرَادُفٌ маънодошлик, синонимлик

– رَادِفٌ (к. нингдир. н. нингдир) орқасидан (изидан) борувчи; ◊ ~ةُ الـ сурнинг иккинчи чалиниши (қиёматда)

– رِدَافٌ сағри, отнинг сағриси

– رِدْفٌ кўп. أَرْدَافٌ 1) орқага оид, орқа томондаги; 2) бирор ҳайвонга орқа томондан мингашган киши; 2) орқа томон, орқа, сағри, от сағриси; 3) бирор ниманинг кетидан келган нарса; ◊ الـ~انِ кун ва тун

– رَدِيفٌ кўп. رُدَافَى 1) (н. нингдир) орқасидан юрувчи (لِـ); ~ًا (н. нингдир) орқасидан (لِـ); 2) бирор ҳайвонга орқа томондан мингашган киши; 3) ҳарб. заҳира, эҳтиёт, запас, резерв; 4) шеър. радиф

– مُرَادِفٌ, مُتَرَادِفَةٌ кўп. ~ اتٌ синоним, маънодош сўз

I رَدَمَ (и) رَدْمٌ (ردم) 1) кўммоқ, кўмиб тўлдирмоқ, (мас., чуқурни) тупроқ билан тўлдирмоқ (тўлғазмоқ); 2) тузатмоқ, ясамоқ, ямоқ солмоқ; IV أَرْدَمَ чўзилиб кетмоқ, чўзилмоқ, узлуксиз бўлмоқ; V تَرَدَّمَ 1) эскирмоқ, эскимоқ, ямоқ солиш керак бўлмоқ; 2) ямамоқ, ямоқ солмоқ

– رَدْمٌ[1] тўлдириш, тўлғазиш, (чуқурни) тупроқ солиб текислаш

– رَدْمٌ[2] 1) кавланганда чиққан тупроқ; 2) синиқ, парча, бўлак; ахлат, супринди, хас-чўп; 3) хароба, вайрона, харобазор

– رَدِيمٌ 1) уйиб ташланган, кўмиб ташланган; الْقَدِيمُ عَلَيْهِ الـ~ ўтдинг-кетдинг, ўтиб кетган нарса унутилмай қолмайди; 2) эскирган, чириган, тўзиган (кийим ҳақида)

– مُتَرَدَّمٌ тузатишга (ямашга) муҳтож (кийим ҳақида); ◊ هَلْ غَادَرَ الشُّعَرَاءُ مِنْ ~؟ ҳамма нарса олдин қилиб (айтиб) бўлинган (сўзма-сўз: ямашга муҳтож нарсани шоирлар қолдиришганми?)

I رَدَنَ (и) رَدْنٌ 1) йигирмоқ; 2) миёвламоқ, мингирламоқ; 3) (к. гадир) ирилламоқ, бидирламоқ (عَلَى)

– رُدْنٌ кўп. أَرْدَانٌ енг (кийимдаги)

– مِرْدَنٌ кўп. مَرَادِنُ урчуқ, чарх

رَدْهَةٌ кўп. رَدَهَاتٌ зал; вестибюл; фойе

I رَدِيَ (а) رَدًى ҳалок бўлмоқ; II رَدَّى 1) қулатмоқ, ағдармоқ, йиқитмоқ; 2) курашиб йиқитмоқ, зарб билан йиқитмоқ; IV أَرْدَى 1) қулатмоқ, ағдармоқ, йиқитмоқ; 2) уриб йиқитмоқ, курашиб йиқитмоқ; ҳалок қилмоқ; أَرْدَاهُ قَتِيلًا уриб чўзилтириб қўймоқ, бир уришда ўлдирмоқ; V تَرَدَّى 1) қуламоқ, ағдарилмоқ, йиқилмоқ; ~ فِي الْهُوَّةِ مِنَ الْقِمَارِ وَالْخَمْرِ мaж. ичкиликка ва қиморга ружу қилмоқ; 2) (кийим) киймоқ; 3) ёмонлашмоқ, ёмон даражага етмоқ (сол. تَرَدَّأَ); VIII اِرْتَدَى кийинмоқ, кийим киймоқ; кийинган бўлмоқ; киймоқ; ◊ ~ أَهَمِّيَّةً كُبْرَى катта аҳамиятга молик бўлмоқ; ~ طَابِعًا مُهِمًّا жиддий характер касб этмоқ; ~ مُخْتَلِفَ الْأَشْكَالِ ҳар хил шаклга эга бўлмоқ (мас., фитна ҳақида)

– رِدَاءٌ кўп. أَرْدِيَةٌ ёмғирпўш, плащ; кийим

– رَدًى ҳалокат

– مُرْدٍ кар. мурд

I رَذَّ (у) رَذَاذٌ ~تِ السَّمَاءُ ёмғир ёғяпти, ёмғир шивирлаяпти; IV أَرَذَّتِ السَّمَاءُ = I

– رَذَاذٌ ёмғир

I (رذل) رَذُلَ (у) رَذَالَةٌ разил бўлмоқ, разиллашмоқ, паст кетмоқ, пастлашмоқ; رَذَلَ (у) رَذْلٌ 1) рад этмоқ, инкор этмоқ; маъқулламай қўймоқ; 2) ёмон кўрмоқ, нафратланмоқ; 3) сўкмоқ, уришмоқ, қарғамоқ; II رَذَّلَ танбиҳ бермоқ, койимоқ; уришмоқ, сўкмоқ; أَرْذَلَ = II; VI تَرَاذَلَ паст кетмоқ, ўзини ерга урмоқ; сурбетлик қилмоқ, безбетлик қилмоқ; X اسْتَرْذَلَ разил (пасткаш) ҳисобламоқ; нафратланмоқ

– رَذَالَةٌ 1) пастлик, пасткашлик, сурбетлик; 2) бузилганлик, айниганлик

– رَذْلٌ 1) паст, пасткаш, сурбет; 2) бузилган, айниган,

– رَذِيلٌ кўп. رُذَلَاءُ = رَذْلٌ

– رَذِيلَةٌ кўп. رَذَائِلُ 1) камчилик, нуқсон; 2) бемаза қилиқ

– مَرْذُولٌ паст, пасткаш, сурбет; 2) бузилган, нуқсонли

I رَزَّ (а/у) رَزٌّ суқмоқ, тиқмоқ; киргизиб ўрнатмоқ; II رَزَّزَ 1) силлиқламоқ, сайқал (жило) бермоқ, ялтиратмоқ, оҳор бермоқ, пардоз бермоқ; 2) (*овқатга*) гуруч солмоқ; IV أَرَزَّ қўнғироқ қилмоқ, телефон қилмоқ

– إِرْزِيزٌ телефон

– رُزٌّ гуруч (*сол.* أَرُزٌّ); ~ دَفِينٌ *ёки* ~ مُفَلْفَلٌ палов; ~ بِلَبَنٍ ширгуруч; عُصْفُورُ الـ~ гуруч чумчуқ

– رَزَّازٌ гуручфуруш

– رَزَّةٌ кўп. رَزَزٌ ҳалқали бурама мих; (*эшикнинг*) ошиқ-маъшуғи, зулфин, эшикнинг қулф осадиган ҳалқаси; ~ مُغْلَقٌ بِأَلْفِ кўч. м. мингта қулф билан беркитилган

– رُزَّةٌ кўп. اتٌ — бир дона гуруч, гуруч донаси

I رَزَأَ (а) رُزْءٌ дучор бўлмоқ, бошга тушмоқ (*фалокат ҳақида*); رُزِئَ (*к. дандир, н. дандир*) жудо бўлмоқ, айрилмоқ (ب)

– رُزْءٌ кўп. أَرْزَاءٌ кулфат, офат, бало, бахтсизлик; катта зарар

– رَزِيئَةٌ, رَزِيَّةٌ кўп. رَزَايَا = رُزْءٌ

– مَرْزِئَةٌ кўп. مَرَازِئُ катта зарар; офат. бало; هَبْنِى مَا لَا ~ عَلَيْكَ فِيهِ! сенга зарари тегмайдиган нарсани менга бер!

I رَزَبَ (у) رَزْبٌ жойида қолмоқ, ўрнида қолмоқ

– إِرْزَبٌّ калта, қисқа

– مِرْزَابٌ кўп. مَرَازِيبُ ариқ, нов, тарнов; انْتَقَلَ مِنْ تَحْتِ الدَّلْوِ لِتَحْتِ الـ~ *сол.* қордан қутулиб, ёмғирга учрамоқ (*сўзма-сўз:* тешик пақир остидан тарнов тагига ўтмоқ)

– مَرْزُبَانٌ кўп. مَرَازِبَةٌ *тар.* вали, ҳоким (*Эронда*), сатрап

– مِرْزَبَةٌ, مِرْزَبَّةٌ кўп. مَرَازِبُ 1) сим қамчи, хивич; 2) кели (ўғир) дастаси; 3) болға, бозғон, кувалда

I رَزَحَ (а) رُزُوحٌ 1) ҳолдан кетмоқ, қаттиқ чарчамоқ, (*бирор юк остида*) азоб чекмоқ, қийналмоқ; ~ تَحْتَ نِيرِ الْاسْتِعْمَارِ империализм зулми остида азоб чекмоқ; 2) зўрайтирмоқ, оғирлаштирмоқ, босмоқ

– رَازِحٌ 1) ҳолдан кетган, қаттиқ чарчаган; 2) оғир, қийин; كَابُوسٌ ~ қайғули туш, алаҳсираш

· رُزْدَاقٌ қишлоқ ва унинг теварак-атрофи

I رَزَعَ (а) رَزْعٌ 1) йиқитмоқ, ағдармоқ, қулатмоқ; 2) тақиллатмоқ; ~ الْبَابَ эшикни тақиллатиб ёпмоқ

I رَزَقَ (у) رَزْقٌ бермоқ, ато этмоқ, ҳадя қилмоқ; ризқ бермоқ, қути лоямут бермоқ; ◊ رُزِقَ مِنْهَا وَلَدًا у ундан м.з фарзандли бўлди; هُوَ حَيٌّ يُرْزَقُ у ҳаёт, у эсон-омон; VIII إِرْتَزَقَ 1) тирикчилик учун ишлаб топмоқ; ризқни териб емоқ; 2) маълум миқдордаги овқатни (емишни) олмоқ; X اسْتَرْزَقَ 1) ризқ қидирмоқ, ризқни териб емоқ; 2) бахт изламоқ

– رَزَّاقٌ ризқ берувчи; الـ~ раззоқ (*Оллоҳ таолонинг исми сифатларидан бири*)

– رِزْقٌ кўп. أَرْزَاقٌ 1) ризқ, кунлик овқат, кунлик озиқ-овқат, нафақа, мояна; улуш; الـ~ يُحِبُّ الْخِفَّةَ *мтл.* сендан ҳаракат, мендан баракат-(*сўзма-сўз:* ризқ чаққонликни ёқтиради); 2) инъом, инъом-эҳсон; кўчмас мулк (*Сурияда*); кўп. паёк; أَرْزَاقٌ نَاشِفَةٌ қуруқ (*янги пиширилмаган*) паёк; ◊ ~ الْيَوْمِ ризқи рўз; قَفَلَ بَابَ الـ~ فِي وَجْهِهِ кимнидир ризқини териб ейишдан маҳрум қилмоқ; 3) ёмғир

–. رِزْقَةٌ кўп. رِزَقٌ *шар.* даромади масжид-мадрасаларга ва уларнинг ходимларига сарф қилинадиган кўчмас мулк

– مُرْتَزَقٌ тирикчилик манбаи

– مُرْتَزِقٌ паёк олувчи, паёк билан кун кўрувчи; ~ جُنْدِيٌّ ёлланган аскар, ёлланма солдат

– مُرْتَزِقَةٌ кўп. 1) *шунингдек:* ~ جُنُودٌ ёлланган аскарлар, ёлланган солдатлар; ~ الْاسْتِعْمَارِ империализм малайлари; 2) авантюристлар, авантюрачилар

– مَرْزَقٌ ризқ манбаи

– مَرْزُوقٌ 1) ҳеч нарсага муҳтож бўлмаган, ҳамма нарсаси етарли; 2) бахтли, саодатли

I رَزَمَ (у) رَزْمٌ (*кийимни*) тахламоқ; 2) той қилиб ўрамоқ, той қилиб бойламоқ; II رَزَّمَ тугун-тугун қилиб боғламоқ, тугмоқ; III رَازَمَ 1) ҳар куни ҳар хил таом емоқ; 2) овқат шукронасини айтиб туриб емоқ; IV أَرْزَمَ ғувилламоқ, шовилламоқ (*шамол ҳақида*); 2) гумбурламоқ (*момоқалдироқ ҳақида*): 3) ирилламоқ (*ит ҳақида*)

– رِزْمَةٌ кўп. رِزَمٌ халта, пакет, ўрам; бойлам, боғлам; боғ; тугун; той; бир даста

I (رزن) رَزُنَ (у) رَزَانَةٌ беозор бўлмоқ, оғир бўлмоқ, вазмин бўлмоқ, жиддий бўлмоқ; жиддийлашмоқ; رَزَنَ[1] (у) رُزُونٌ (*қаергадир*) ўрнашмоқ, жойлашмоқ (ب); رَزَنَ[2] (у) رَزْنٌ қўлга кўтариб чамалаб кўрмоқ; V تَرَزَّنَ ювош бўлиб қолмоқ,

босиқлашмоқ

– رَزَانٌ: امْرَأَةٌ ~ бамаъни (сипо) аёл

– رَزَانَةٌ 1) вазминлик, оғирлик, босиқлик; жиддийлик; أَخْرَجَهُ مِنْ ـــهِ~ кимнидир мувозанатдан чиқармоқ, руҳий осойишталикдан чиқармоқ; 2) сипогарчилик, улуғворлик

– رَزِينٌ[1] кўп. رُزَنَاءُ، رِزَانٌ 1) вазмин, босиқ; жиддий; 2) сипо, улуғвор

– رَزِينٌ[2] оғир, вазмин

رُوزْنَامَة = ...

رَزَأَ қар رَزِيئَةٌ = رَزَايَا кўп. رَزِيَة

رَسٌّ[1] асос, бош, бошланиш; الـــ~ُ الثُّنَائِيُّ грам. икки ундошдан иборат бўлган ўзак, икки ундошли ўзак (феълларда)

– رَسٌّ[2] 1) атрофига тош терилган қудуқ; 2) тар. Самуддан қолган кишиларга тегишли қудуқнинг номи

– رَسِيسٌ 1) қаттиқ, пишиқ; 2) негиз, асос, бошланиш

I رَسَبَ (у) رُسُوبٌ 1) чўкмоқ, чўкиб кетмоқ, ғарқ бўлмоқ; 2) пастга томон юрмоқ, пасаймоқ; тоб ташламоқ, ўтирмоқ; ◊ ~ فِى الامْتِحَانِ имтиҳондан йиқилмоқ; II رَسَّبَ тагига чўктирмоқ; V تَرَسَّبَ тагига чўкмоқ, тагига йиғилмоқ, қуйқум бўлмоқ, чўкинди бўлмоқ

– تَرَسُّبَاتٌ кўп. қолдиқ, қуйқум, эскилик сарқитлари; ~ُ الْعَهْدِ الْمُبَادِ эски тузум қолдиқлари

– تَرْسِيبٌ чўктириш, тагига йиғиш; тиндириш; إِنَاءُ الـــ~ِ ёки وِعَاءُ الـــ~ِ тиндирадиган идиш ёки ҳовуз

– رَاسِبٌ кўп. رَوَاسِبُ қуйқум, қолдиқ, қуйқа, чўкма, чўкинди; кўп. геол. чўкинди, қатлам; уюм; رَوَاسِبُ فَحْمٍ حَجَرِيٍّ тошкўмир қатламлари; رَوَاسِبُ مَعْدَنِيَّةٌ руда қатламлари; رَوَاسِبُ مِنَ الْأَمْلَاحِ мед. туз йиғилиши

– رُسُوبٌ чўкма, чўкинди, қуйқа, қуйқум

– رُسُوبِيٌّ чўкмага оид, қуйқумга оид

– رَوَاسِبُ кўп. қолдиқлар, сарқитлар; ~ُ الْإِقْطَاعِيَّةِ (الرَّأْسْمَالِيَّةِ) феодализм (капитализм) сарқитлари, асоратлари; ~ُ الْمَاضِي ўтмиш сарқитлари

رَسْتَقَ яхши ўрнаштирмоқ, жойлаштирмоқ; керакли шаклга келтирмоқ; تَرَسْتَقَ ободон бўлмоқ, мукаммал бўлмоқ; тўкин-сочин бўлмоқ, ҳамма нарсаси етарли бўлмоқ

– رُسْتَاقٌ кўп. رَسَاتِيقُ қора ранг, қоралик

– رَسْتَقَةٌ мўл-кўллик, тўкин-сочинлик, тўқлик, фаровонлик

– مُرَسْتَقٌ мўл-кўл, тўкин-сочин, тўқ, фаровон, обод

مَرْسَحٌ кўп. مَرَاسِحُ 1) театр; 2) саҳна, эстрада, тўгарак жой

I رَسَخَ (у) رُسُوخٌ 1) маҳкамланмоқ, мустаҳкамлаб қўйилмоқ; мустаҳкам ўрнашиб олмоқ, маҳкам жойлашиб олмоқ; томир ёймоқ, чуқур ўрнашиб олмоқ, суякка сингиб кетмоқ; 2) ёдда қолмоқ, эсда қолмоқ, таъсир қолдирмоқ; 3) (бирор соҳанинг) билимдони бўлмоқ (فِى); II رَسَّخَ мустаҳкамламоқ, чидамли қилмоқ, барқарор қилмоқ; пишитмоқ, пишиқ қилмоқ; ~ـــهُ فِى الذِّهْنِ ёки ~ـــهُ فِى الْأَذْهَانِ ниманидир мияга қуймоқ; IV أَرْسَخَ мустаҳкамламоқ, пишитмоқ; V تَرَسَّخَ мустаҳкамланмоқ, пишиқ бўлмоқ, маҳкам бўлмоқ

– تَرْسِيخٌ мустаҳкамлаш, пишитиш, чиниқтириш; пухталаш

– رَاسِخٌ 1) чиниққан, пухталашган; 2) пишиқ, пухта, мустаҳкам; 3) (бирор ишни) таг-тагигача билувчи (فِى); ~ فِى الْعِلْمِ ўта билимдон; ~ُ الْقَدَمِ فَنَّانٌ ажойиб санъаткор

– رُسُوخٌ мустаҳкамлик; пухталик, пишиқлик, барқарорлик

رُسْتَاقٌ = رُسْدَاقٌ

رَسْرَاسٌ 1) косиблар ишлатадиган елим; 2) бот. пиёздошлар оиласига кирувчи ўсимлик

I رَسَغَ (а) رَسْغٌ (лойга) ботмоқ, ботиб қолмоқ

– رُسْغٌ кўп. أَرْسَاغٌ 1) шунингдек ~ُ الْيَدِ анат. билак; 2) шунингдек ~ُ الرِّجْلِ тўпиқ, тўпиқ суяги; ~ُ الْقَدَمِ товон орқаси, товон орқасининг суяги

I رَسَفَ (у) رَسْفٌ 1) кишанланган (занжирланган) ҳолда юрмоқ; 2) кишанлангандек (занжирлангандек) юрмоқ

I رَسِلَ (а) رَسَلٌ осилиб турмоқ (соч ҳақида); III رَاسَلَ 1) хат-хабар жўнатмоқ, (к. гадир) хат ёзмоқ; (бирор к. билан) хат ёзишмоқ; 2) мухбир бўлмоқ, мухбирлик қилмоқ; IV أَرْسَلَ 1) юбормоқ, жўнатмоқ, ~ حُكْمًا ўз фикрини айтмоқ; ҳукм чиқармоқ; ~ الصَّوْتَ овоз чиқармоқ, бақирмоқ; ~ الدُّخَانَ тутун чиқармоқ (чекишда); ~ فِى طَلَبِهِ кимнингдир орқасидан жўнатмоқ; ~ نَظْرَةً إِلَى ... ...га назар ташламоқ; 2) эфирга узатмоқ; 3) (соч-соқол) қўймоқ; 4) (к. гадир) эрк бермоқ, ўз ҳолига қўймоқ; ~ الْخَيَالَ хаёлга берилиб кетмоқ; V تَرَسَّلَ 1) эҳтиёт бўлиб, оҳиста ҳаракат қилмоқ; 2) (н. дандир) таралмоқ (مِنْ нур ҳақида); 3) (к. нинг ёки н. нинг олдига) олиб келмоқ; (к. гадир, н. гадир) етиб бормоқ (мас., овоз ҳақида إِلَى); 4) мактуб ёзмоқ; шеър, қофиясиз (оқ) шеър ёзмоқ; VI تَرَاسَلَ бир-бирига хат ёзишмоқ; X اسْتَرْسَلَ 1) ўзига эрк бермоқ, ўз меъёрини билмай қолмоқ; ~ـتْ فِى أَفْكَارِهَا у (мн.) чуқур ўйга толди; ~ـتْ الدُّمُوعُ مِنْ عُيُونِهَا унинг (мн.) кўзларидан ёш қуйилиб кетди; 2) (бирор н. ҳақида) муфассал гапирмоқ, (гап) тарқалмоқ, ёйилмоқ (فِى); ~ فِى الْكَلَامِ гап сотишга тушмоқ, сафсатабозликни бошламоқ; 3) туширилиб юрмоқ, бемалол осилиб турмоқ, сочилиб силкиллаб турмоқ (соч ҳақида)

– إِرْسَالٌ жўнатиш, юбориш; 2) радио. эшиттириш; آلَةُ ~ لَاسِلْكِيَّةٌ радиоузатқич, радиоэшиттириш жиҳози

– إِرْسَالِيَّةٌ кўп. ـاتٌ — 1) дип. миссия, делегация; 2) экспедиция; 3) посилка

– تَرَاسُلٌ ўзаро (бир-бири билан) хат ёзишиш

– تَرَسُّلٌ 1) қофиясиз (оқ) шеър ёзиш; بَرَعَ فِى الشِّعْرِ وَ الـ~ қофияли ҳам, қофиясиз ҳам шеър ёзишга моҳир бўлмоқ; 2) мактуб ёзиш, м актуб тузиш; أَدَبُ الـ~ мактуб ёзиш одоби (қонун-қоидаси)

– رَاسِلٌ жўнатувчи, юборувчи

– رِسَالَةٌ кўп. رَسَائِلُ, ـــَاتٌ 1) топшириқ, вазифа; صَاحِبُ الـ~ Муҳаммад алайҳиссалом; أَدَّى ~ـهُ ўз вазифасини бажармоқ (адо этмоқ); 2) мактуб, хат; غَرَامِيَّةٌ ~ ишқий мактуб; 3) рисола, тадқиқот; маъруза; диссертация; الدُّكْتُورَاهِ ~ докторлик диссертацияси; 4) дип. нота, норозилик мактуби; 5) хабар, хат-хабар, мақола; 6) маълумот, хабар; بَرْقِيَّةٌ ~ تِلِغْرَافِيَّةٌ ёки ~ телеграмма; 7) посилка

– رَسْلٌ тинч, ювош, беозор; 2) ёйилган (соч), паришон (соч)

– رِسْلٌ[1] 1) секинлик. ювошлик; 2) беозорлик; عَلَى ~كَ أَيُّهَا الصَّدِيقُ! секинроқ, биродар!

– رِسْلٌ[2] сут

– رِسْلَةٌ сокинлик, осойишталик; оғирлик, вазминлик

– رَسُولٌ кўп. رُسُلٌ 1) элчи, вакил; 2) шунингдек: سِرِّىٌّ ~ махфий топшириқ билан бошқа мамлакатга юборилган киши, эмиссар; 3) даракчи, олдиндан хабар берувчи; اللّٰهِ ~ Оллоҳнинг элчиси (расули) (Муҳаммад алайҳиссалом)

– رَسُولِيٌّ элчига оид, расулга оид; الْقَاصِدُ الـ~ қар. قَاصِدٌ

– رَسِيلٌ мз. мн. кўп. 1) жўнатилган, юборилган; 2) элчи, вакил; югурдак, хабар элтувчи; 3) жўнатувчи, юборувчи; 4) (ўйиндаги) шерик; жўр бўлувчи; 5) кўп. أَرْسُلٌ хабар, малумот, билдириш

– رُسَيْلَةٌ кўп. ـــَاتٌ رِسْلَةٌ сўзидан кич. от; أَلْقَى الْكَلَامَ عَلَى ~ـهِ маж. асоссиз гапирмоқ

– مُرَاسِلٌ мухбир; репортаж олиб борувчи; حَرْبِىٌّ ~ (عَسْكَرِىٌّ) ҳарбий мухбир; خَاصٌّ ~ ўз мухбир

– مُرَاسَلَةٌ кўп. ـــَاتٌ 1) хат-хабар, расмий ёзишма; الْمُرَاسَلَاتُ التِّجَارِيَّةُ савдо-сотиққа алоқадор ёзишмалар; الْمُرَاسَلَاتُ الصَّادِرَةُ жўнатилаётган ёзишмалар; الْمُرَاسَلَاتُ الْوَارِدَةُ келаётган ёзишмалар; التَّعْلِيمُ بِالـ~ сиртдан таълим олиш, сиртдан ўқиш; تَعَلَّمَ بِالـ~ сиртдан ўқимоқ; 2) хат ташувчи, хабарчи, чопар; югурдак, офицернинг шахсий хизматини қиладиган аскар, адъютант

– مِرْسَالٌ кўп. مَرَاسِيلُ элчи, вакил; хат ташувчи, хабарчи; 2) тех. датчик

– مُرْسَلٌ 1) жўнатилган, юборилган; إِلَيْهِ ~ жўнатилган нарсани қабул қилиб олувчи, адресат; مِنْهُ ~ экспедитор, жўнатувчи; 2) ад. қофиясиз ёзилган; شِعْرٌ ~ қофиясиз (оқ) шеър; نَثْرٌ ~ наср; 2) махфий топшириқ билан бошқа мамлакатга жўнатилган киши, миссионер

– مُرْسِلٌ 1) жўнатувчи; узатувчи (станция, аппарат); جِهَازٌ ~ узатувчи аппарат, передатчик;

– مُرْسَلَاتٌ кўп. 1) шамоллар; 2) фаришталар

– مُرْسِلَةٌ кўп. ـــَاتٌ — радио. передатчик, узатувчи

I رَسَمَ[1] (رسم) (у) رَسْمٌ чизмоқ, шакл чизмоқ, расм солмоқ; тасвирламоқ; بِالْأَلْوَانِ ~ ранглар билан бўямоқ; 3) белги қўймоқ, белги солмоқ; 4) тасвирламоқ, тавсифламоқ; 5) (н. нидир к. ғадир) тайинламоқ, айтмоқ (ـــلِ, ب); رَسَمَ[2] (у) رَسَامَةٌ бирор юқори лавозим (мартаба) бермоқ (черковда); II رَسَّمَ 1) безамоқ, зийнат бермоқ; гул солиб безамоқ, нақшламоқ; 2) (мас., китобнинг) режасини тузмоқ (ـــلِ); 3) расмий эълон бермоқ, расмий деб эълон қилмоқ; V تَرَسَّمَ 1) (н. нидир) ўзи учун чизмоқ; خُطَّةً ~ ўзи учун бирор нарсанинг режасини тузмоқ; 2) издан бормоқ, кузатиб юрмоқ; الْآثَارَ ~ издан бормоқ, изма-из бориб топмоқ; خُطُوَاتِهِ ~ кимнингдир изидан бориб топмоқ; 3) (н. нидир) ўзи учун мажбурий ҳисобламоқ (ـــلِ);(к. ғадир) бўйсунмоқ (ـــلِ); لِلْقَوَاعِدِ ~ қонун-қоидага риоя қилмоқ; خُطَاهُ ~ кимгадир эргашмоқ; VIII ارْتَسَمَ 1) чизилмоқ, расм чизилмоқ, тасвирланмоқ, тавсифланмоқ, акс этилмоқ, гавдаланмоқ; 2) тамға қўйилмоқ, белги солинмоқ; пайдо бўлмоқ, кўринмоқ (табассум ҳақида); 3) бирор юқори лавозимга эришмоқ (черковда); 4) крест ишорасини қилмоқ; 5) бўйсунмоқ, итоат қилмоқ, бўйин эгмоқ; 6) Оллоҳни улуғламоқ ва дуо қилмоқ

– ارْتِسَامٌ тасвирланиш, тавсифланиш, гавдаланиш

– رَاسِمٌ чизмачи, чизмакаш

– رَسَّامٌ 1) чизмачи, чизмакаш, рассом; 2) тасвирчи; النُّقُوشِ ~ наққош-рассом

– رِسَامَةٌ юқори лавозим бериш (черковда)

– رِسَامَةٌ чизмачилик касби, чизмачилик ҳунари

– رَسْمٌ[1] чизмачилик, расмчилик, расм; الْخَرَائِطِ ~ عِلْمُ картография, хариташунослик

– رَسْمٌ[2] кўп. رُسُومٌ, رُسُومَاتٌ 1) чизма, режа, план; أَوَّلِىٌّ ~ этюд; بَيَانِىٌّ ~ диаграмма; مُجْمَلٌ ~ хомаки план, хомаки сурват; 2) чизилган сурват; картина; портрет; тасвир; шунингдек: شَمْسِىٌّ ~ фотография هَزْلِىٌّ ~ карикатура; الرُّسُومُ الْمُتَحَرِّكَةُ мультипликация; 3) из, белги; رُسُومٌ عَافِيَةٌ зўрға билинадиган, билинар-билинмас излар; رُسُومٌ وَ أَطْلَالٌ харобазор, вайроналиклар; ◊ بِــ~ـهِ унга, унинг номига, унинг адресига; بَضَائِعُ بِــ~ التَّصْدِيرِ экспортга мўлжалланган товарлар; تِلِغْرَافَاتٌ بِــ~... ...га жўнатишга мўлжалланган телеграммалар; 4) бож; солиқ; пул билан тўланадиган бадал; (الْعُضْوِيَّةِ) الْاشْتِرَاكِ ~ азъолик бадали; الْإِنْتَاجِ ~ истеъмол молларига солинадиган солиқ; الرُّسُومُ الْجُمْرُكِيَّةُ божхона солиғи; الدُّخُولِ ~ четдан олиб кириш учун тўланадиган бож; الدَّعْوَى ~ суд жараёни учун тўланадиган тўлов;

~ الْمُرُورِ бирор жойдан ўтиш учун тўланадиган бож; ~ قِيمِيٌّ қиймат пошлинаси; 5) расм-русум, урф-одат; رُسُومٌ دِينِيَّةٌ диний расм-русумлар

– رَسْمِيٌّ 1) расмий, қонуний; ~ شِبْهُ الـ ёки ~ شِبْهُ بِالْـ ёки ~ بَلْدَةٌ нِصْفُ الـ ~ ярим расмий; ~ غَيْرُ ғайрирасмий; 2) формали; ~ـةٌ ёки ~ لِبَاسٌ формад аги кийим; ~اً а) расмий равишда; б) формал, шаклан

– رَسْمِيَّاتٌ кўп. 1) расмий нарсалар; 2) ҳужжатлар; 3) расмиятчиликлар

– رَسِيمٌ туянинг катта-катта қадам ташлаб юриши

– رَوْسَمٌ алиф. б. қар.

– مَرَاسِمُ кўп. марсим, урф-одатлар, расм-русумлар; ~ الْاِسْتِقْبَالِ (мас., эътиборли меҳмонни) кутиб олиш маросими; مُدِيرُ (إِدَارَةِ) الـ ~ بِوِزَارَةِ الْخَارِجِيَّةِ ташқи ишлар вазирлиги протокол бўлими мудири

– مَرَاسِيمُ кўп. тартиб, маросим, тартиб-қоида

– مَرْسَمٌ рассомлик устахонаси; ~ السِّينَمَا киностудия

– مِرْسَمَةٌ қайд қиладиган, ёзадиган аппарат; ~ الضَّغْطِ الْجَوِّيِّ ҳавонинг босимини ўлчайдиган асбоб, борограф; ~ الطَّيْفِ спектрограф

– مَرْسُومٌ 1) чизилган, устига чизилган; 2) эътиборга олинган, кўзда тутилган; 3) белгилаб қўйилган, белги қилиб қўйилган; ... بِاسْمِ ... الْكِتَابُ الـ ~ ... номли китоб; 3) кўп. مَرَاسِيمُ декрет; фармон; манифест

رَسْمَلَ 1) маблағ билан таъминламоқ, маблағ ажратмоқ, сармоя қўймоқ; 2) капитализация қилмоқ, қўшимча қийматни капиталга айлантирмоқ

– رَسْمَالٌ, رِسْمَالٌ кўп. رَسَامِيلُ сармоя, капитал; (сол. رَأْسُ الْمَالِ қар. (رأس)

I رَسَنَ (у) رَسْنٌ бойламоқ, арқонламоқ; ~ الْفَرَسَ отни арқонламоқ; IV أَرْسَنَ = I

– رَسَنٌ кўп. أَرْسَانٌ арқон, арғамчи; жилов, тизгин; нўхта

I رَسَا (رسو) (у) رُسُوٌّ 1) лангар ташлаб тўхтаб турмоқ; 2) (к. гадир ўтган) ҳисобланмоқ (кимошдида сотилган н. ҳақида –عَلَى); ~ عَلَيْهِ التَّوْرِيدُ таъминлаш унинг чекига тушди; ~ عَلَيْهِ الْمَزَادُ нарса унда қолди; IV أَرْسَى 1) лангар ташламоқ, лангар ташлаб тўхтаб турмоқ; ~ سَفِينَةَ الْفَضَاءِ عَلَى الْقَمَرِ космик кемани Ойга қўндирмоқ; ~ حَجَرَ الْأَسَاسِ ёки ~ الْحَجَرَ الْأَسَاسِيَّ ниманингдир негизини қурмоқ (қўймоқ); 2) мустаҳкамламоқ, пишитмоқ; ~ قَوَاعِدَ тартиб қоида жорий қилмоқ; ~ قَوَاعِدَهُ ниманингдир мустаҳкам асосини қурмоқ (қўймоқ)

– رَاسٍ[1] мн. رَاسِيَةٌ қўзғолмайдиган; барқарор; лангарда турган

– رَاسٍ[2] кўп. رَوَاسٍ тоғ

– رَسْوٌ ёки رُسُوٌّ келиб тўхташ (кема ҳақида); кетиб қолмайдиган қилиб боғлаб қўйиш (кемани)

– مَرْسَاةٌ кема тўхтайдиган ва уни боғлаб қўйиладиган жой

– مِرْسَاةٌ лангар

– مَرْسًى кўп. مَرَاسٍ лангар ташлаб тўхтайдиган жой, пристань; ~ الْفَحْمِ кўмир ташиладиган пристань

I رَشَّ (а/у) رَشٌّ 1) сачратмоқ, сепмоқ, пуркамоқ; (кўчага) сув сепмоқ; 2) (ун, шакар) сепмоқ, сочиб юбормоқ; ◊ رَشَّتِ السَّمَاءُ ёмғир эзиб ёғаяпти; IV أَرَشَّ: ~تِ السَّمَاءُ ёмғир эзиб ёғаяпти; V تَرَشَّشَ устига қуйилмоқ, сочилмоқ (عَلَى)

– رَشٌّ[1] сепиш, сочиш, суғориш; عَرَبَةُ الـ ~ сув сепадиган машина

– رَشٌّ[2] жам. сочма ўқ; ~ الصَّيْدِ овда ишлатиладиган сочма ўқ

– رَشَاشٌ томчи (қатра) сачраган нарса

– رَشَّاشٌ пуркагич; ~ مِدْفَعٌ пулемёт

– رَشَّاشَةٌ кўп. ~اتٌ — 1) тешик-тешик жўмракли челакча, лейка (гулларга сув қуйиш учун); 2) пулемёт; 3) пуркагич, пульверизатор

– رَشَّةٌ[1] кўп. ~اتٌ — 1) эзиб ёққан ёмғир; 2) ҳарб. пулемёт ёки автоматдан тепкини бир босишда қаторасига узилган ўқ, очеред; ~ كَامِلَةٌ مِنَ الرَّصَاصِ тепкини бир босганда ҳамма ўқни отиб тугатиш

– رَشَّةٌ[2] кўп. ~اتٌ — сочма милтиқ ўқига солинадиган майда питра донача

– رَشُوشٌ 1) упа; 2) порошок, сепки, сепиладиган нарса

– رَشِيشٌ кўп. ~اتٌ — пулемёт

– مِرَشَّةٌ кўп. ~اتٌ — тешик-тешик жўмракли челакча, лейка (гулларга сув сепиш учун)

رَشَأٌ кўп. أَرْشَاءٌ кийик боласи, оҳунинг боласи

رِشْتَةٌ[1] сутда қайнатиб пиширилган макарон

رِشْتَةٌ[2] мед. ришта (дракункулёз-нематодаларга мансуб чувалчанг (ришталар қўзғатадиган касаллик)

I رَشَحَ (а) رَشْحٌ 1) томиб турмоқ, сизиб турмоқ, тўлиб турмоқ (суюқлик ҳақида); 2) терламоқ; 3) томмоқ, оқмоқ, оқиб турмоқ (идишдан); ◊ لَمْ يَرْشَحْ لِزَيْدٍ بِشَيْءٍ у Зайдга ҳеч нарса бермади; II رَشَّحَ 1) сизмоқ, сузғичдан ўтказмоқ. фильтрламоқ; 2) (бирор н. га) тайёрламоқ, ҳозирламоқ (لِـ); 3) (к. нингдир) номзодини қўймоқ; (к. нидир) олдинга сурмоқ; ~ نَفْسَهُ فِي ... ўз номзодини қўймоқ;4) шамоллаб қолмоқ, совуқ тегизмоқ; V تَرَشَّحَ 1) фильтрланмоқ;. 2) (бирор. н. га) тайёрланмоқ (); 3) ўз номзодини қўймоқ; VIII اِرْتَشَحَ томиб турмоқ, сизиб турмоқ

– اِرْتِشَاحٌ мед. яллиғланиш туфайли организмда ёт моддаларнинг тўпланиши, инфильтрация

– تَرْشِيحٌ 1) фильтрлаш; 2) номзод таклиф қилиш; 3) номзодлик; قَبِلَ ~ نَفْسِهِ ўз номзодини қайтиб олмоқ; سَحَبَ ~ نَفْسِهِ ўз номзодини қўйишга рози бўлмоқ

– رَاشِحٌ *кўп.* رَوَاشِحُ фильтр, сузгич

– رُشَاحَةٌ *мед.* транссудат (*қон плазмаларининг майда қон томирларидан сизиб чиқиб, тўқималарда тўпланиб қолиши натижасида пайдо бўладиган касаллик*)

– رَشْحٌ 1) томиб туриш, сизиб туриш; 2) буғланиш, парланиш; тер; 3) шамоллаш; 4) тупроқнинг шўрлашиши

– رَشِحِيَّاتٌ *кўп.* ҳар қандай фильтрдан ҳам ўтиб кетувчи вируслар

– رُشُوحَاتٌ *кўп.* шамоллашга қарши воситалар

– مُرَشَّحٌ 1) шамоллаган; 2) номзод, кандидат

– مُرَشِّحٌ *кўп.* ـاتٌ — фильтр, сузгич

I رَشَدَ (*у*) رُشْدٌ 1) тўғри йўлдан бормоқ (юрмоқ); 2) балоғат ёшига етмоқ; II رَشَّدَ 1) тўғри йўлга бошламоқ (солмоқ); 2) балоғат ёшида деб эълон қилмоқ; IV أَرْشَدَ 1) тўғри йўл кўрсатмоқ, тўғри йўлга йўналтирмоқ; 2) кўрсатма бермоқ; бошламоқ; раҳбарлик қилмоқ, насиҳат қилмоқ; 3) (*кемани*) сувликнинг чуқур жойидан олиб юрмоқ (*лоцман ҳақида*): X اسْتَرْشَدَ 1) кўрсатма сўрамоқ; 2) (*бирор н. га*) амал қилмоқ, таянмоқ (بـ); (*бирор н. га қараб*) иш қилмоқ (بـ)

– إِرْشَادٌ *кўп.* ـاتٌ — 1) раҳбарлик; кўрсатма, йўлланма, йўл-йўриқ; инструкция; 2) (*кемани*) етаклаб бориш

– أَرْشَدِيَّةٌ балоғатга етганлик, балоғат ёшига етиш

– رَاشِدٌ 1) онгли; 2) ақлли, фаросатли; 3) балоғат ёшига етган, бўйига етган; 4) тўғри йўлдан борувчи; الـ~ونَ *еки* الـ~ونَ الْخُلَفَاءُ *тар.* чаҳор ёрлар (أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ، عُمَرُ العَادِلُ، عُثْمَانُ ذُو النُّورَيْنِ، عَلِيٌّ كَرَّمَ اللهُ وَجْهَهُ)

– رَاشِدَةٌ: لَا سِلْكِيَّةٌ ~ радиопеленгатор

– رَشَادٌ 1) онг; онглилик; 2) соғлик, ақлилилик; 3) тўғрилик; 4) *бот.* салат тайёрланадиган гулли крес; ~ بَرِّيٌّ салат тайёрланадиган сув кресси

– رَشَدٌ 1) онг; онглилик; 2) ақллилик, донолик; 3) *бот.* салат тайёрланадиган гулли крес

– رُشْدٌ 1) онг; ~ سِيَاسِيٌّ сиёсий етуклик; سِنُّ الـ~ балоғат ёши, етуклик; بَلَغَ ~ـهُ балоғат ёшига етмоқ; 2) ақллилик, донолик; فَقَدَ ~ـهُ а) ҳушидан кетмоқ, ўзини ташлаб юбормоқ; б) ақлини йўқотмоқ; ثَابَ إِلَيْهِ ~ـهُ *еки* ثَابَ إِلَى ~ـهِ а) у ўзига келди; б) унинг ақли кирди

– رِشْدَةٌ، رَشْدَةٌ қонуний никоҳ; وَلَدُ ~ никоҳдан туғилган бола

– رَشِيدٌ 1) тўғри, бехато, хатоси йўқ; 2) соғ, соғ-саломат, ақлли, фаросатли; балоғатга етган, балоғат ёшида

– مُرْشِدٌ 1) раҳбар, йўл бошловчи; устоз, мураббий, муршид; 2) йўлчи, йўл кўрсатиб борувчи; *шунингдек*: ~ السُّفُنِ кемаларга йўл кўрсатувчи мутахассис, лоцман, الـ~ اللَّاسِلْكِيُّ радиопеленгатор

رَشْرَشَ сачратмоқ, сочмоқ, пуркамоқ; суғормоқ, сув қуймоқ

– رَشْرَاشٌ юмшоқ, мулойим (*нон*)

– رَشْرَشَةٌ сачратиш, сочиш, пуркаш; суғориш, сув қуйиш

I رَشَفَ (*у/и*) رَشِيفٌ، رَشْفٌ 1) сўрмоқ, шиммоқ, шимилмоқ; 2) қултумлаб ичмоқ, майда-майда ҳўплаб ичмоқ; V تَرَشَّفَ аста-секин ичмоқ, сўрмоқ; VIII ارْتَشَفَ 1) сўрмоқ, шиммоқ; ичига тортмоқ; 2) қултумлаб ичмоқ, майда-майда ҳўплаб ичмоқ; ◊ ~ سَلْسَبِيلَ الْعِرْفَانِ илм булоғидан ичмоқ

– رَشْفٌ қултум-қултумлаб ичиш; الـ~ أَنْقَعُ *мқл.* қултумлаб ичиш чанқоқни тезроқ босади

– رَشْفَةٌ *кўп.* رَشَفَاتٌ қултум, ютум, ҳўплам; رَشَفَ ~ مِنَ الشَّايِ у бир қултум чой ичди

I رَشَقَ (رشق) (*у*) رَشْقٌ иргитмоқ, отмоқ, улоқтирмоқ; (*н. биландир*) кўмиб юбормоқ (بـ); رَشُقَ (*у*) رَشَاقَةٌ гўзал бўлмоқ, кўркам бўлмоқ, хушбичим бўлмоқ; VI تَرَاشَقَ (*н. нидир*) бир-бирига қараб отишмоқ

– رَشَاقَةٌ 1) гўзаллик, кўркамлик, хушбичимлик, латифлик, нозиклик; 2) ҳушёрлик, зийраклик

– رَشِيقٌ 1) гўзал, кўркам, хушбичим, сарвқомат, нозик, латиф; 2) чаққон, илдам

رَشَلٌ *халқ.* тентаклик, аҳмоқлик; الـ~ يَجْلِبُ الْفَشَلَ *мтл.* аҳмоқнинг оёғи тинмас (*сўзма-сўз:* аҳмоқлик омадсизликка олиб келади)

– رَشَّالَةٌ *жам.* رَشَّالٌ *зоол.* Нил дарёсида учрайдиган балиқнинг бир тури

I رَشَمَ (*у*) رَشْمٌ 1) белги қўймоқ, белгилаб қўймоқ; 2) муҳрлатмоқ, тамғаламоқ

– رَشْمَةٌ *кўп.* رُشَمٌ жилов; нўхта

– رَاشِنٌ[1] *кўп.* رَوَاشِنُ совға, ҳадя, тортиқ

– رَاشِنٌ[2] келгинди, чақирилмаган меҳмон

I رَشَا (رشو) (*у*) رَشْوٌ пора бермоқ, пора бериб сотиб олмоқ; IV أَرْشَى 1) пора бериб сотиб олмоқ; 2) арқон бойламоқ; الدَّلْوَ ~ челакка арқон бойламоқ; VIII ارْتَشَى пора олмоқ, порага сотилмоқ; порахўр бўлмоқ; X اسْتَرْشَى пора талаб қилмоқ, пора сўрамоқ

– إِرْشَاءٌ пора билан сотиб олиш

– رِشَاءٌ *кўп.* أَرْشِيَةٌ қудуқдан сув тортадиган арқон

– رَشَاوِيَّةٌ порахўрлик

– رَشْوٌ пора билан сотиб олиш

– رَشْوَةٌ *кўп.* رَشَوَاتٌ، رُشًا *еки* رُشْوَةٌ *кўп.* رَشَاوَى، رُشًا *еки* رِشْوَةٌ *кўп.* رَشَاوَى، رِشًى пора; пора билан сотиб олиш; مُقَدِّمُ الـ~ пора берувчи; قَابِلُ الـ~ пора олувчи, порахўр

– مُرْتَشٍ *мн.* مُرْتَشِيَةٌ 1) сотқин, хоин; 2) порахўр

I رَصَّ (*а/у*) رَصٌّ 1) бириктирмоқ, бир қилиб маҳкамламоқ; 2) бир-бирининг устига тахламоқ, териб қўймоқ; қатор қилиб термоқ, тартиб билан териб қўймоқ; 3) маҳкам қилмоқ, қаттиқ сиқмоқ; шиббаламоқ; қатор қилиб қоқмоқ (*мас., қозиқни*); صُفُوفَهُمْ ~ ўз сафларини жипслаштирмоқ; II رَصَّصَ 1) қўрғошин билан қопламоқ; 2) тахламоқ; 3) маҳкамламоқ, жипс қилмоқ; الْأَسْنَانَ ~ тишга пломба қўймоқ; V تَرَصَّصَ жипс бўлмоқ, (*бирор н. га*) маҳкам тиркалмоқ; бир-бирига жипс ёпишмоқ; VI تَرَاصَّ 1) маҳкам жипслашмоқ, туташ бўлиб кетмоқ, зич бўлмоқ; 2) зич қилиб тахланмоқ (*мас., китоблар*); VIII ارْتَصَّ зич қилиб тахланмоқ, жипслашмоқ, маҳкам бўлмоқ; فِي صُفُوفِهِ ~ кимнингдир сафига қўшилмоқ, ким биландир жипслашмоқ

– أُرْصُوصَةٌ *кўп.* أَرَاصِيصُ 1) қуёш нурини тўсадиган қалпоқ; 2) *радио.* қулоққа тутиб эшитиладиган асбоб, наушник

تَرَاصٌّ - жипслик, мустаҳкам бирлашганлик

– رَصَاصٌ 1) қўрғошин; *эск.* қалай; خَتَمَ بِالـ~ пломбаламоқ, пломба билан тамғаламоқ; 2) *шунингдек*: قَلَمُ ~ қалам; الـ~ الْأَسْوَدُ графит; أَحْمَرُ ~ қўрғошинли бўёқ; 3) ўқ; أَطْلَقَ الـ~ ўқ узмоқ; ◊ خَيْطُ الـ~ (خَيْطُ) مِيزَانُ учига тош боғланган ип, шоқул

– رَصَاصَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — ўқ

– رَصَاصِيٌّ 1) қўрғошинга оид; 2) қўрғошин рангдаги

– رَصَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ — саф, қават, қатлам; тўп, тахлам (*мас., қоғоз*), уюм (*мас., тахта*)

– رَصِيصٌ маҳкамланган, жипсланган; зич, ғуж, сиқиқ

– مَرْصُوصٌ маҳкамланган, жипслашган, зич, ғуж, сиқиқ

I رَصَدَ (*у*) رَصْدٌ 1) кузатмоқ, текширмоқ; الْجَوَّ السِّيَاسِيَّ ~ сиёсатнинг боришини кузатиб турмоқ; النُّجُومَ ~ юлдузларни кузатмоқ; 2) диққат билан қарамоқ, синчиклаб қарамоқ, (*к. нидир*) пойламоқ, кутиб турмоқ (لِـ); 3) (*даромадни к. гадир*) банд қилмоқ (عَلَى); الْمَبْلَغَ ~ пул жанғармаси ташкил этмоқ; 4) ёзиб олмоқ, қайд қилмоқ; 5) (*к. гадир*) белгиламоқ, тайин қилмоқ (لِـ); 6) жодугарлик қилмоқ, сеҳргарлик қилмоқ; ◊ وَرَاءَهُ الْعُيُونَ ~ унинг орқасидан жосус қўйилган; II رَصَّدَ 1) қайд қилиш дафтарига тиркамоқ; 2) балансламоқ, баланс чиқармоқ; 3) (*мас., полиция отрядларини*) жой-жойига қўймоқ; IV أَرْصَدَ 1) (*пул*) ажратмоқ, маълум миқдорда маблағ ажратмоқ; 2) (*пул*) жамғармоқ; جُهُودَهُ عَلَى ... ~ бор куч-қувватини ...га сарф қилмоқ; 3) (*бирор н. га*) тайёрламоқ (لِـ); 4) (*к. гадир*) пистирма ташкил қилмоқ (لِـ); V تَرَصَّدَ 1) пойлаб туриб тутиб олмоқ, қўлга туширмоқ, (*к. нидир*) пойламоқ, пойлоқчилик қилмоқ (*туш. к. ёки* لِـ); пистирмада пойлаб ўтирмоқ (فِي); 2) кузатмоқ, назорат қилмоқ, текширмоқ; VIII ارْتَصَدَ кузатмоқ, назорат қилмоқ, текширмоқ

– رَاصِدٌ *кўп.* رُصَّادٌ، رُصَّدٌ кузатувчи; الطَّقْسِ ~ синоптик; 2) жосус, айғоқчи

– رَاصِدَةٌ *кўп.* رَوَاصِدُ узоқни кўрсатадиган труба, дурбин

– رَصَّادٌ кузатувчи; *шунингдек*: جَوِّيٌّ ~ метеоролог

– رَصْدٌ *кўп.* أَرْصَادٌ кузатиш, назорат қилиш; الْأَرْصَادُ الْعِلْمِيَّةُ илмий кузатишлар; الْأَرْصَادُ الْجَوِّيَّةُ метеорология; آلَاتُ الـ~ астрономик асбоб-ускуналар; مَكْتَبُ الْأَرْصَادِ الْجَوِّيَّةِ об-ҳавони ўрганиш маркази

– رَصَدٌ[1] пистирма

– رَصَدٌ[2] *кўп.* أَرْصَادٌ 1) тумор; 2) жосус, айғоқчи; 3) *фольк.* хазинани қўриқлайдиган дев

– رَصَدْخَانَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — обсерватория, расадхона

– رَصِيدٌ *кўп.* أَرْصِدَةٌ، رَصَائِدُ 1) нақд пул ёки нақд товар; жамғарма, фонд; банкда сақланаётган сармоя; الذَّهَبِ ~ олтин захираси; سَحَبَ الْأَرْصِدَةَ الْمَالِيَّةَ مِنَ الْبُنُوكِ пулларни (пул жамғармаларини) банклардан йиғиб олмоқ; 2) *бухг.* баланс, салдо, қолдиқ

– مِرْصَادٌ[1] *кўп.* مَرَاصِيدُ 1) пистирма; كَانَ (وَقَفَ) لَهُ بِالـ~ кимучундир пистирма ташкил қилмоқ; 2) обсерватория, расадхона

– مِرْصَادٌ[2] йўл

– مَرْصَدٌ *кўп.* مَرَاصِدُ 1) кузатиш жойи, назорат пункти; 2) فَلَكِيٌّ ~ обсерватория, расадхона

– مِرْصَدَةٌ *кўп.* مَرَاصِدُ узоқни кузатадиган труба, дурбин

– مَرْصُودٌ сеҳргар, мўъжизакор; сеҳрланган, афсунланган

رَصْرَصَ пломба қўймоқ, пломбаламоқ

– رَصْرَصَةٌ пломба қўйиш, пломбалаш

II رَصَّعَ (رصع) (*қимматбаҳо тошларни*) қадамоқ, ўрнатмоқ, қимматбаҳо тошлар қадаб нақш солмоқ; (*бирор н. билан*) қопламоқ (بِ)

– رَصِيعَةٌ *кўп.* رَصَائِعُ медалъон

– مِرْصَاعٌ *кўп.* مَرَاصِيعُ пилдироқ, бизбизак

– مُرَصَّعٌ[1] (*бирор н. билан*) қопланган, (*бирор н.*) териб ташланган (بِ)

– مُرَصَّعٌ[2] *кўп.* مَرَاصِعُ медалъон

I رَصَفَ (*у*) رَصْفٌ (رصف) 1) тош термоқ, тош ётқизмоқ; بِالْأَسْفَلْتِ ~ асфальт қилмоқ, асфальт ётқизмоқ, асфальтламоқ; ◊ قَدَمَيْنِ ~ оёқни бир бирига ёпиштириб (жуфтлаб) турмоқ; رَصُفَ (*у*) رَصَافَةً тўғри қўйилган бўлмоқ, тўғри терилмоқ; жипс қўйилган бўлмоқ; II رَصَّفَ тош термоқ, тош ётқизмоқ; VI تَرَاصَفَ саф тортмоқ, сафланмоқ

– رَصَافَةٌ пишиқлик, мустаҳкамлик, маҳкамлик

– رَصْفٌ тош териш, тош ётқизиш

– رَصَفٌ қар. رَصِيفٌ 1

– رَصِيفٌ 1 кўп. رُصُفٌ, أَرْصِفَةٌ 1) кемалар тўхтайдиган махсус жой; соҳил; بَحْرِيٌّ ~ денгизда кемалар тўхтайдиган жой; نَهْرِيٌّ ~ дарёда кемалар тўхтайдиган жой; عُمَّالُ الْأَرْصِفَةِ портда ишлайдиган ишчилар; عَوَائِدُ الـ~ портда олинадиган бож; 2) сув ҳавзалари атрофига қурилган кўтарма, дамба; الْأَمْوَاجِ ~ тўлқинқайтаргич; 3) йўловчилар учун махсус йўлак (*темир йўл станцияларида*); станцияларда одамлар турадиган махсус жой; 4) тош кўча, тош терилган йўл; тротуар, йўлак

– رَصِيفٌ 2 кўп. رُصَفَاءُ ҳамкасаба, касбдош, шерик, коллега

– رَصِيفٌ 3 пишиқ, мустаҳкам, маҳкам

– مِرْصَافَةٌ кўп. مَرَاصِيفُ ёғоч тўқмоқча; болға

– مَرْصُوفٌ тўғри терилган, тўғри тартибланган; жипс қилиб терилган

I رَصُنَ (у) رَصَانَةٌ қаттиқ бўлмоқ; пишиқ бўлмоқ; тинчланмоқ, чидамли бўлмоқ; жиддий бўлмоқ, вазмин бўлмоқ; II رَصَّنَ 1) шунингдек: مَعْرِفَةً ـــَهُ ~ (*н. нидир*) аниқ билмоқ, яхши билмоқ; 2) мустаҳкамламоқ, чиниқтирмоқ; IV أَرْصَنَ = II 2)

– رَصَانَةٌ жиддийлик, чидамлилик, вазминлик, босиқлик; сиполик, улуғворлик

– رَصِينٌ - вазмин, босиқ, жиддий, сипо, улуғвор

I رَضَّ (а/у) رَضٌّ 1) майдаламоқ, парчаламоқ, қисмларга бўлмоқ; 2) уриб олиб лат едирмоқ, уриб олиб майиб қилмоқ; контузия қилмоқ, шикаст етказмоқ; V تَرَضَّضَ 1) майдаланмоқ, парчаланмоқ, қисмларга бўлинмоқ; 2) шикастланмоқ

– رَضٌّ 1 майдалаш, талқон қилиш

– رَضٌّ 2 кўп. رُضُوضٌ шикаст; шилинган жой; контузия

– رُضَاضٌ майда; الشَّيْءِ ~ бирор нарсанинг майдаланган қисми

– رَضِّيٌّ шикастга оид

– رَضِيضٌ 1 шикастланган, шилинган; контузияга учраган

– رَضِيضٌ 2 талқон, майдаланган нарса

– رَضِيضٌ 2 = رَضِيضٌ 1 = مَرْضُوضٌ

رَاضِبٌ 1) ёғаётган ёмғир; 2) гулнинг бир тури

– رُضَابٌ сўлак, тупук, тупурук

I رَضَخَ (а) رَضْخٌ майдаламоқ, қисмларга бўлмоқ, бўлиб ташламоқ, эзиб (босиб) қўймоқ, босмоқ

– رَضِيخٌ майдаланган, қисмларга бўлинган; эзиб ташланган, босиб ташланган

I (رضخ) رَضَخَ (а) رُضُوخٌ кўнмоқ, рози бўлмоқ, (*бирор н. га*) итоат қилмоқ, бўйсунмоқ (لـ); لِلْأَمْرِ الْوَاقِعِ ~ содир бўлган (воқеъ бўлган) ишга кўнмоқ; رَضَخَ (а) رَضْخٌ (*к. гадир*) нафақа бермоқ, нафақа ажратмоқ (لـ);2) (*мас., ёнғоқни, бодомни*) чақмоқ; VIII ارْتَضَخَ لُكْنَةً فَارِسِيَّةً (أَعْجَمِيَّةً) ~ форсий (ажнабий) талаффуз билан арабча гапирмоқ

– رَضِيخَةٌ, رَضْخَةٌ, رَضْخٌ 1) арзимаган совға; 2) чойчақа, садақа

– رُضُوخٌ кўниш, рози бўлиш; итоатгўйлик

– مِرْضَاخٌ кўп. مَرَاضِيخُ ёнғоқ ва ҳ. к. ларни чақишга мўлжалланган асбоб (*омбурга ўхшаш*)

رَضْرَضَ майдаламоқ, парчаламоқ, қисмларга бўлмоқ

– رَضْرَاضٌ майда тош, чақиртош

I رَضَعَ (а) رِضَاعٌ (*кўкрак*) эммоқ (*гўдак ҳақида*); فِي الْمَهْدِ ~تَ الْغُنْجَ таннозлик унга (*мн.*) сут билан кирган; II رَضَّعَ эмизмоқ, кўкрак тутмоқ; IV أَرْضَعَ = II; VIII ارْتَضَعَ эммоқ (*гўдак ҳақида*); مِنْ ~ لِبَانَهَا (*к. нидир*) эммоқ, (*к. нингдир*) кўкрагини эммоқ; X اسْتَرْضَعَ энага қидирмоқ (изламоқ)

– رَاضِعٌ 1 кўп. رُضَّعٌ эмадиган (*гўдак ҳақида*)

– رَاضِعٌ 2 кўп. رَوَاضِعُ сут тиши

– رِضَاعٌ эмизиш; وَلَدٌ فِي عَهْدِ الـ~ эмадиган чақалоқ, кўкракдан чиқмаган гўдак; أُمُّ الـ~ энага

– رِضَاعَةٌ эмизиш; эмиш, кўкрак эмиш; أَخٌ لَهُ بِالـ~ унинг эмишган биродари (*акаси ёки укаси*)

– رَضَّاعَةٌ кўп. ـــاتٌ сўрғич, ичига сут қуйилган (сутли) сўрғич

– رَضْعَةٌ бир марта эмизиш

– رَضِيعٌ кўп. رُضَّاعٌ, رُضَعَاءُ 1) эмадиган гўдак; гўдак; 2) эмишган биродар (*ака ёки ука*); 3) биров боқиб катта қилган, асранди

– رَضِيعَةٌ кўп. رَضَائِعُ эмадиган, кўкракдан чиқмаган гўдак қиз

– مُرْضِعٌ, مُرْضِعَةٌ кўп. مَرَاضِعُ 1) кўкрак тутувчи, эмизувчи; 2) энага

رَضْفَةٌ *анат.* тизза кўзи, тизза қопқоғи

I رَضَمَ (и) رَضْمٌ катта харсанг тошлардан (*мас., уй*) қурмоқ

– رِضَامٌ, رَضَمٌ, رَضْمٌ катта қоятошлар

رضه Оллоҳ ундан рози бўлсин رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ *иборасидан қисқ. қар.* رَضِيَ

I رَضِيَ (а) رِضًى, رِضْوَانٌ 1) (*н. дандир*) рози бўлмоқ, қониқмоқ (عَنْ, بِـ); اللّٰهُ عَنْهُ! ~ Оллоҳ ундан рози бўлсин!; 2) келишмоқ, кўнмоқ; لَنْ يَرْضَى بَدِيلاً عَنْ ذَلِكَ буни бошқа нарсага алиштиришга у мутлақо кўнмайди; 3) хоҳламоқ, истамоқ; أَمْ أَبَى ~ *ёки* أَمْ لَمْ ~ يَرْضَ хоҳласа-хоҳламаса, истар-истамас, чор-ночор; رَضِيَ لَكَ مِنَ الْغَنِيمَةِ بِالْإِيَابِ *мқл.* бошинг омон бўлса бўлди (*сўзма-сўз: сенга ўлжадан кўра эсон-омон қайтишни тилаймиз*); 4) йўл қўймоқ,

ижозат бермоқ; (*бирор н. га*) чидамоқ (لِـــ); II رَضَّى қониқтирмоқ, рози қилмоқ; товон тўламоқ, бадалини бермоқ; III رَاضَى (*к. нидир*) рози қилишга интилмоқ, яраштирмоқ; IV أَرْضَى рози қилмоқ, хурсанд қилмоқ; V تَرَضَّى ёқишга уринмоқ; (*к. нидир*) ўзига оғдирмоқ, мойил қилмоқ, жалб қилмоқ; VI تَرَاضَى (*бирор масала юзасидан*) ўзаро келишмоқ, бир фикрга келмоқ (عَلَى); VIII اِرْتَضَى 1) қониқарли деб тан олмоқ, маъқулламоқ; (*н. дандир*) қаноат ҳосил қилмоқ, қониқмоқ (بِ); 2) келиштирмоқ; (*н. нидир ўзи учун*) танламоқ, ихтиёр қилмоқ (لِنَفْسِهِ); 3) хоҳламоқ, истамоқ; 4) (*озиқ-овқат*) истеъмол қилмоқ, емоқ; X اِسْتَرْضَى 1) (*к. нингдир*) мурувватига эришмоқ, розилигига етишмоқ; 2) ёқмоқ, кўнглини топмоқ, рози қилмоқ; 3) келиштирмоқ, яраштирмоқ; ярашмоқ

– إِرْضَاءٌ ёқиш, рози қилиш, кўнглини топиш; لَهُ ~ кимнингдир кўнглига қараб, кимгадир хуш келсин деб

– اِسْتِرْضَاءٌ 1) ёқиш, рози қилиш; لَهُ ~ кимнингдир кўнглига қараб, кимгадир хуш келсин деб; 2) келишиш, ярашиш

– تَرَاضٍ келишиш, иттифоқ тузиш, шартнома; بِالتَّرَاضِي аҳиллик билан, иноқлик билан

– تَرْضِيَةٌ қониқтириш, қаноатлантириш; товон тўлаш; نَالَ ~ مِنْ ...дан қаноат ҳосил қилмоқ

– رَاضٍ *мн.* رَاضِيَةٌ *кўп.* رَاضُونَ, رُضَاةٌ 1) рози, рози бўлган, мамнун; 2) ёқимли, фароғатли; عِيشَةٌ رَاضِيَةٌ ҳузур-ҳаловатли ҳаёт

– رِضًا = رِضَاءٌ ;عَبَّرَ عَنْ رِضَاهُ (*н. дандир*) ўз мамнунлигини изҳор қилмоқ (بِ); عَنْ رِضَاهُ و رَغْبَةٍ مِنْهُ *ёки* بِرِضَاهُ ўз инон-ихтиёри билан; رِضَا النَّاسِ شَيْءٌ لَا يُنَالُ! ҳаммани рози қилиб бўлмайди! (*сўзма-сўз: одамларнинг розилиги етишиб бўлмайдиган нарсадир*)

– رِضَاءٌ 1) розилик, қониқиш, қаноат ҳосил қилиш; мамнунлик, мамнуният; عَدَمُ الـــ~ عَنِ الذَّاتِ мағрурлик, ўзига бино қўйиш; عَنْ طَرِيقِ الـــ~ норозилик, рози эмаслик; 2) тотувлик, иноқлик; الـــ~ яхшиликча, яхшилик билан, ўз ихтиёри билан; 3) мурувват, марҳамат, хайрихоҳлик, лутф; نَظَرَ إِلَيْهِ بِعَيْنِ الـــ~ кимгадир меҳр кўзи билан қарамоқ; ◊ وَلَد ~ никоҳсиз туғилган бола, ҳаромдан бўлган (ҳаромизода) бола

– رِضْوَانٌ (1= رِضَاءٌ .رِضْوَانُ اللهِ عَلَيْهِ ~ Оллоҳ ундан рози бўлсин!; 2) Ризвон (*жаннат эшигида посбон фариштанинг исми*)

– رَضْوَى Мадинаи мунавварадаги тоғнинг номи

– رِضًى = رِضَاءٌ; عَنْ غَيْرِ ~ хоҳламай, ўз ихтиёридан ташқари

– رَضِيٌّ *кўп.* أَرْضِيَاءُ 1) ёқимли, маъқул, рози; 2) мамнун; 3) кўнгилга хуш ёқадиган, ёқимли

– مَرْضَاةٌ яхшилик, раҳмдиллик, шафқат; لَهُ ~ кимнингдир розилигини деб

– مَرْضِيٌّ 1) қониқарли, рози бўларли даражада; маъқул; بِحَالَةٍ مَرْضِيَةٍ қониқарли даражада; 2) ёқимли, яхши

I رَطُبَ (*у*) *ёки* رَطِبَ (*а*) رَطَابَةٌ, رُطُوبَةٌ 1) хўл бўлмоқ, нам бўлмоқ, зах бўлмоқ; 2) янги бўлмоқ; II رَطَّبَ 1) хўлламоқ, намламоқ, ивитмоқ; 2) янгиламоқ, тозаламоқ; 3) юмшатмоқ; 4) пишмоқ, пишиб етилмоқ, серсув бўлиб пишмоқ (*хурмо ҳақида*); 5) (*бирор к. га*) пишган хурмони едирмоқ; IV أَرْطَبَ хўлламоқ, намламоқ, ивитмоқ; الْبُسْرُ ~ пишиб етилмоқ (*хурмо ҳақида*)

– رَطْبٌ, رَطِبٌ *кўп.* رِطَابٌ 1) хўл, нам; 2) янги; الْعُودِ ~ кичик ёшдаги, ёш; 3) сувли, нозик, юмшоқ

– رُطَبٌ *кўп.* أَرْطَابٌ, رِطَابٌ *жам.* янги пишиб етилган хурмо мевалари

– رُطْبٌ ўт-ўлан

– رُطَبَةٌ *жам.* رُطَبٌ, رُطَبَةٌ хурмо меваси

– رُطُوبَةٌ намлик, хўллик, захлик; مِقْيَاسُ الـــ~ гигрометр (*намликни ўлчайдиган асбоб*)

– رَطِيبٌ 1) хўл, нам, зах; 2) салқин, янги, тоза; 3) нозик; сувли, ҳалим, юмшоқ

– مُرَطِّبٌ юмшатувчи; тозаловчи, янгиловчи

– مُرَطِّبَاتٌ *кўп.* салқин ичимликлар

I رَطَلَ (*у*) رَطْلٌ (*н. нингдир*) вазнини қўлда чамалаб кўрмоқ

– رِطْلٌ *кўп.* أَرْطَالٌ ратл (*449. 28 гр. ёки 144 дирҳамга тенг оғирлик ўлчови*): بِالـــ~ *халқ.* кўп ва арзон

I رَطَمَ (*у*) رَطْمٌ 1) кўнгилсиз воқеага аралашмоқ; қийин вазиятга туширмоқ, қийин ҳолатга солмоқ; 2) (*кемани*) саёз жойга ўтқазмоқ; VIII اِرْتَطَمَ 1) қийин вазиятга тушиб қолмоқ, мушкул аҳволда қолмоқ; 2) лойга ботиб қолмоқ; мушкул аҳволга тушмоқ; 3) тўқнашмоқ, дуч келмоқ; بِعَقَبَاتٍ ~ қийинчиликларга дуч келмоқ; 4) (*бирор н. га*) урилмоқ (بِ *тўлқин ҳақида*)

– مُرْتَطَمٌ тўлқинқайтаргич

I رَطَنَ (*у*) رَطَانَةٌ тушуниб бўлмайдиган хорижий тилда гапирмоқ; III رَاطَنَ бирор ким билан ёт тилда гаплашмоқ; VI تَرَاطَنَ ўзича тушуниб бўлмайдиган тилда гапирмоқ, ғулдирамоқ

– رِطَانٌ ёт тил, чет тил; ضَرَبَ بِالـــ~ хорижий тилда гапирмоқ

– رَطَانَةٌ *кўп.* اتٌ — тушуниб бўлмайдиган ёт тил; жаргон

– رُطَيْنِيٌّ нотаниш тил, ёт тил

رَعٌ Ра (*қадимги мушрикларда қуёш худоси*)

رُعَاعٌ, رَعَاعٌ оддий халқ, авом, қора халқ

رُعَامٌ *вет.* манқа (*отларда бўладиган юқумли касаллик*)

I رَغَبَ (*а*) رُعْبٌ қўрқитмоқ, хавф солмоқ; II رَعَّبَ қўрқинч солмоқ, қўрқитмоқ; IV أَرْعَبَ = I; VIII اِرْتَعَبَ қўрқмоқ, хавфсирамоқ, хавфланмоқ

– رَاعِبٌ қўрқитувчи, қўрқинчли

– رُعْبٌ қўрқинч, хавф, хатар, ваҳима, даҳшат; أَلْقَى الـــ~

فِي قُلُوبِ النَّاسِ одамларнинг қалбига ваҳима солмоқ

– رَاعِبٌ = مُرْعِبٌ

– رُعْبُوبٌ кўп. رَعَابِيبُ 1) ёш қиз, бўйига етган қиз; 2) гўзал қиз

I رَعَدَ (а) رَعْدٌ 1) гумбурламоқ, қалдирамоқ; تَرْعَدُ السَّمَاءُ (الدُّنْيَا) момақалдироқ гумбурлаяпти; ~ وَ بَرَقَ қар. بَرَقَ; 2) (к. ғадир) таҳдид қилмоқ, таҳдид солмоқ (لِـ); IV أَرْعَدَ 1) титратмоқ, қалтиратмоқ; 2) أُرْعِدَ қўрқувга тушмоқ, даҳшатга тушмоқ; VIII ارْتَعَدَ қалтирамоқ, титрамоқ; ~تْ فَرَائِصُهُ خَوْفًا ~ қўрқувдан қалтирамоқ; қар. فَرِيصَةٌ

– رَعَّادٌ жам. зоол. думи ингичка ялпоқ балиқлар, скатлар

– رَعَّادَةٌ кўп. ~اتٌ — зоол. думи ингичка ялпоқ балиқ

– رَعْدٌ кўп. رُعُودٌ момақалдироқ

– [1]رَعْدَةٌ кўп. رَعَدَاتٌ момақалдироқнинг гулдураши

– [2]رَعْدَةٌ, رِعْدَةٌ қалтираш, титраш, титроқ; ~ الْخَوْفِ қўрқувдан қалтираш; сесканиш, сапчиш

– رَعْدِيٌّ момақалдироққа оид; عَاصِفَةٌ ~ـةٌ момақалдироқли бўрон

– رِعْدِيدٌ кўп. رَعَادِيدُ 1) қўрқоқ; 2) аҳмоқ, тентак

رَعْرَعَ 1) ўстирмоқ, етиштирмоқ; 2) янги бўлмоқ, тоза бўлмоқ; تَرَعْرَعَ ўсмоқ, бўйига етмоқ; ривожланмоқ; гуллаб-яшнамоқ

– رَعْرَاعٌ 1) қомати келишган, хушқомат; 2) гуллаб-яшнаётган;3) бот. қамиш (inila arabika); ~ أَيُّوبَ бот. бурган (ўсимлик)

– رَعْرَعٌ 1) қомати келишган, 2) гуллаб-яшнаётган

مِرْعِزَّى= مِرْعِزَاءُ

– مِرْعِزِيٌّ эчкининг жуни остидаги майин тук

I رَعَشَ (а) رَعْشٌ титрамоқ, қалтирамоқ; титроқ босмоқ; IV أَرْعَشَ титратмоқ, қалтиратмоқ; титроқ босмоқ; VIII ارْتَعَشَ титрамоқ, қалтирамоқ; ~ مِنَ الْبَرْدِ совуқдан титрамоқ

– ارْتِعَاشٌ қалтираш, қалтироқ; ~ شَيْخُوخِيٌّ кексаликдаги қалтираш; ~ هَذَيَانِيٌّ ичкиликдан келиб чиқадиган касаллик

– رَعَّاشٌ 1) қаттиқ қалтираётган; 2) зоол. думи ингичка ялпоқ балиқ

– رُعَاشِيٌّ: ~ هَذَيَانُ ичкиликдан келиб чиқадиган касаллик

– رَعَشٌ, رَعْشٌ қалтироқ, қалтираш

– رَعْشَةٌ қалтираш, қалтироқ; ~ الْحُمَّى иситма қалтироғи

– مُرْتَعِشٌ қалтираётган, титраётган

– مُرْعَشٌ қалтираётган, титраётган

I رَعَصَ (а) رَعْصٌ силкитмоқ, титратмоқ; ҳаракатга келтирмоқ; V تَرَعَّصَ эгилмоқ, букилмоқ, тўлғанмоқ; буралмоқ, ўралмоқ; VIII ارْتَعَصَ =V

I رَعَفَ (а) رَعُفَ ёки رَعَفَ (у) رُعَافٌ, رَعْفٌ (бурундан) қон кетмоқ (кетмоқ)

– رَاعِفٌ кўп. رَوَاعِفُ бурунинг учи

– رَاعُوفَةٌ қудуқ бошига қўйилган тош (унинг устига оёқ қўйиб сув олинади)

– رَعِيفٌ, رُعَافٌ (бурундан) қон оқиши

– مَرْعُوفٌ бурундан қон оқиш касалига мубтало бўлган

رَعْلَةٌ кўп. رِعَالٌ гулчамбар, чамбарак; гул ўрами (гирлянда)

– رَعِيلٌ кўп. أَرْعَالٌ, رِعَالٌ 1) гуруҳ, группа; 2) бир қатор; 3) ҳарб. взвод; эшелон

رُعَامٌ 1) вет. манқа (отларда учрайдиган юқумли касаллик); 2) шиллиқ, шилимшиқ

I رَعَنَ (у) رُعُونَةٌ (رعن) анқов бўлмоқ, овсар бўлмоқ, бефаҳм бўлмоқ, бефаросат бўлмоқ; رَعُنَ (у) رُعُونَةٌ 1) қар. رَعَنَ; 2) офтоб урмоқ; ~ـتْهُ الشَّمْسُ уни офтоб урди

– أَرْعَنُ мн. رَعْنَاءُ кўп. رُعْنٌ анқов, овсар, бефаҳм, бефаросат; ўйлаб қилинмаган

– رَعْنٌ, رَعَنٌ кўп. رُعُونٌ 1) офтоб уриши; 2) тоғ чўққиси

– رُعُونَةٌ анқовлик, овсарлик, бефаҳмлик, бефаросатлик; тентаклик; бесабрлик; ~ الْعَاصِفَةِ маж. алғов-далғов, тўс-тўполон

I رَعَا (у) رَعْوَى (رعو) тавба қилмоқ, пушаймон бўлмоқ; тўғриланмоқ, тузатилмоқ; IX ارْعَوَى 1) ақл кирмоқ, эс-ҳуши бўлмоқ; тўғриланмоқ, тузатилмоқ; тавба қилмоқ, надомат қилмоқ; 2) ўзини эҳтиёт қилмоқ; (н. дандир) ўзини тиймоқ (عَنْ, مِنْ)

– رَعْوَى тавба қилиш, ўзини тўғри йўлга солиш; яхши томонга бурилиш

I رَعَى (а) رَعْيٌ, رِعَايَةٌ 1) ўтламоқ, боқилмоқ; 2) ўтлатмоқ; ҳайвонга қарамоқ, ҳайвонни парвариш қилмоқ; 3) гамхўрлик қилмоқ, жон куйдирмоқ; сақламоқ, эҳтиёт қилмоқ, асрамоқ; 4) кузатмоқ, назорат қилмоқ, асрамоқ; кузатиб турмоқ; 5) риоя қилмоқ; ~ حُرْمَةً ҳурмат қилмоқ; (к. ғадир) ҳурмат кўрсатмоқ; ~ الْخَوَاطِرَ юксак эҳтиром кўрсатмоқ; ҳимоя остига олмоқ; II رَعَّى ўтлатмоқ; III رَاعَى 1) риоя қилмоқ; эҳтиёт қилмоқ, сақламоқ, асрамоқ, қўриқламоқ; ~ الْحِيَادَ бетарафликка риоя қилмоқ; 2) ҳурмат қилмоқ, ҳурмат (эҳтиром) кўрсатмоқ; 3) эътиборга олмоқ, ҳисобга олмоқ, назарда тутмоқ; IV أَرْعَى ҳайвонни яйловга ҳайдаб чиқармоқ; ◊ أَرْعَنِي نَظَرَهَا менга назар ташлади; ~ سَمْعًا қулоқ солмоқ, қулоқ тутмоқ; أَرْعَنِي سَمْعًا у (мн.) менга қулоқ солди; ~ اللهُ الْمَاشِيَةَ Оллоҳ қўй-қўзиларнинг ризқини берсин (сўзма-сўз: Оллоҳ қўй-қўзилар учун озиқланадиганини ўстирсин); VIII ارْتَعَى ўтламоқ, боқилмоқ; X اسْتَرْعَى (диққатни, эътиборни) жалб

қилмоқ; اِنْتِبَاهُ (اِهْتِمَامُ) الْعَالَمِ ~ ҳамманинг эътиборини ўзига жалб қилмоқ; النَّظَرَ ~ ўзига қаратмоқ

– رَاعٍ *мн.* رُعَاةٌ *кўп.* رَاعِيَةٌ رُعْيَانٌ, رِعَاءٌ, رُعَاةٌ 1) подачи, чўпон; رَاعِي الْبَقَرِ молбоқар, подачи, чўпон; 2) руҳоний (*христианларда*); رُعَاةُ الْكَنَائِسِ черков руҳонийлари; 3) васий, мутавалли; ◊ إِبْرَةُ الرَّاعِي *бот.* герaн (*гул*); شُرَّابَةُ الرَّاعِي *бот.* доим кўкариб турадиган тиконбаргли қизил заҳарли мевали бута

– رَعَاوِيٌّ подачи (чўпон) га оид

– رِعَايَةٌ риоя; эътибор; асраш, боқиш; васийлик; ҳомийлик, оталиқ, оталиққа олиш; تَحْتَ ~ـهِ унинг ҳомийлиги остида; الدَّوْلَةُ الْأَكْثَرُ ~ *дип.* катта имтиёзлар олган мамлакат; وَضَعَهَا تَحْتَ ~ـهِ нимaнидир оталиққа ола бошламоқ; أَحَاطَهَا بِـ ~ـهِ унга (*мн.*) ғамхўрлик қилмоқ; ~ُ اللهِ *дин.* тақдири илоҳий

– رَعَوِيٌّ 1) руҳонийга оид (*христианларда*); رِسَالَةٌ ~ـةٌ руҳонийлик миссияси (вазифаси); 2) чўпон (подачи) га оид

– رَعَوِيَّةٌ 1) фуқаролик, гражданлик; 2) руҳонийлик (*христианларда*);

– رَعْيٌ 1) мол боқиш, пода боқиш; йилқичилик; 2) риоя қилиш; асраш, сақлаш; ~ًا لَهُ! уни Оллоҳ асрасин!

– رِعْيٌ ҳайвон ейдиган ўт-ўлан

– رَعِيَّةٌ *кўп.* رَعَايَا 1) пода; 2) қавм, масжид қавми; 3) фуқаролар; аҳоли, одамлар

– مُرَاعٍ *мн.* مُرَاعِيَةٌ риоя қилувчи; مُرَاعِي الْمَوَاعِيدِ пухта бажарувчи, ўз вақтида бажарувчи

– مُرَاعَاةٌ 1) риоя қилиш; эътибор; 3) ҳурмат, ҳурмат-этибор; ~ الْخَوَاطِرِ жуда ҳурмат қилиш; ҳомийлик; фаворитизм; قَاعِدَةُ أَوْلَى ...мοқ; V ~ ...ِل بِالْـ... оқ имтиёзлар бериш принципи; 4) авайлаб сақлаш, эҳтиёт қилиш; ...لِـ ~ (*н. нидир*) эътиборга олиб; ~ لِصِحَّتِهِ ўз соғлиғини эҳтиёт қилиб

– مَرْعًى *кўп.* مَرَاعٍ 1) яйлов, ўтлоқзор; كَانَ ~ لِلْقَلَقِ ҳавотирликнинг сабабчиси бўлмоқ; 2) ўт, ўт-ўлан

– مَرْعِيٌّ риоя қилинадиган; қабул қилинган, рисоладаги; حَسَبَ الْعَادَةِ الْـ~ـةِ қабул қилинган одатга кўра

I رَغِبَ (а) رَغْبَةٌ 1) хоҳламоқ, истамоқ; 2) (*н. нидир*) ёмон кўрмоқ, (*н. дандир*) ўзини олиб қочмоқ (عَنْ); 3) (*н. дандир*) жирканмоқ, нафратланмоқ (ердамла... *н. нидир*) афзал кўрмоқ (بِ), (*н. дандир*) афзал кў... ...ашни илтимос (*к. дандир*) илтимос қилмоқ, ўтинмоқ, сўрамоқ (إِلَى) ...дамчи; 2) ...қизиқтирмоқ, қизиқиш уйғотмоқ, мойил қилмоқ; рағбатланти... (*бирор н. га*) ҳавасини келтирмоқ (فِي); (*бирор к. ёки н. га нисбатан*) нафрат уйғотмоқ, нафрат қўзғамоқ (عَنْ); IV أَرْغَبَ қизиқтирмоқ; VIII اِرْتَغَبَ = I

– تَرْغِيبٌ тарғиб, қизиқтириш, рағбатлантириш; بِوَسَائِلِ الْـ~ وَالتَّرْهِيبِ тилёғламалик ва қўрқитиш йўли билан

– رَاغِبٌ *кўп.* رَغَبَةٌ хоҳловчи, талабгор

– رَغَبٌ хоҳиш, хоҳиш-истак; ~ًا وَ رَهَبًا ўз хоҳишича ва қўрққанидан

– رَغْبَةٌ *кўп.* رَغَبَاتٌ хоҳиш; хоҳиш-истак; ихтиёр; ~ عَلَى غَيْرِ ўз ихтиёрига қарши; بِالْـ~ لَا بِالرَّهْبَةِ қўрққанидан эмас, ўз ихтиёрига кўра

– رَغِيبَةٌ *кўп.* رَغَائِبُ орзу, истак; хоҳиш, истак; орзу қилинган нарса

– مُرَغِّبٌ ўзига тортувчи, жалб қилувчи, ҳавасини келтирадиган

– مَرْغُوبٌ فِيهِ ~ а) хоҳланган, исталган, кўнгилга ёқадиган; شَخْصٌ ~ فِيهِ *дип.* бир мамлакатнинг бошқа мамлакатга юборган ва у ерда қабул қилинган вакили (*элчиси*), персона грата; б) эҳтиёж катта бўлган, талаб катта бўлган; غَيْرُ ~ فِيهِ а) кўнгилга ёқмайдиган, маъқул бўлмайдиган; أَمْرٌ ~ عَنْهُ *ёки* أَمْرٌ غَيْرُ ~ فِيهِ кўнгилга ёқмайдиган иш; شَخْصٌ غَيْرُ ~ فِيهِ а) *дип.* бир мамлакатнинг иккинчи мамлакат қабул қилмаган ёки чақириб олинишини талаб қилган вакили (*персона нонграта*); б) эҳтиёж бўлмаган (*н.*) талаб тушмайдиган (*н.*)

I رَغَثَ (а) رَغْثٌ эммоқ, сўрмоқ (*гўдак ҳақида*)

– رَغُوثٌ *кўп.* رِغَاثٌ эмадиган бола, кўкрақдан чиқмаган бола

I رَغُدَ (رغد) (а) رَغَدٌ *ёки* رَغِدَ (у) رَغَادَةٌ мўҳтожлик кўрмай яшамоқ; тўқлик, тўкин-сочинликда ўтмоқ (*ҳаёт ҳақида*)

– رَغَادَةٌ, رَغَدٌ тўкинлик, тўкин-сочинлик, фаровонлик; бойлик; ~ُ الْعَيْشِ фаровон ҳаёт

– رَغِيدٌ хотиржам; мўҳтожлик кўрмаган; фаровон (*ҳаёт*)

رَغْرَغَ 1) тўқ яшамоқ, мўл-кўл ҳаёт кечирмоқ, тўқликда яшамоқ; 2) (*томоқни*) чаймоқ, ғарғара қилмоқ (*сол.* غَرْغَرَ); تَرَغْرَغَ (*кўз ёшидан*) жиққа ҳўл бўлмоқ, нам бўлмоқ (بِ)

I رَغَسَ (а) رَغْسٌ кўпайтирмоқ, кучайтирмоқ, барака бермоқ; IV أَرْغَسَ = I; ~ اللهُ مَالًا وَ وَلَدًا молу жонига Оллоҳ барака ато этсин!

I رَغَفَ (а) رَغْفٌ хамир қормоқ (қоримоқ)

– رَغِيفٌ *кўп.* أَرْغِفَةٌ обинон; катта думалоқ бўлка нон; ~ رَقِيقٌ юпқа обинон

I رَغَمَ (а) رَغْمٌ 1) мажбур қилмоқ, зўрламоқ, мажбурламоқ; 2) ҳазар қилмоқ, жирканмоқ; хоҳламай қўймоқ; رَغِمَ (а) رَغْمٌ = رَغَمَ (а); III رَاغَمَ 1) қочмоқ, ўзини четга олмоқ, ўзини олиб қочмоқ; 2) қарши чиқмоқ, қарама-қарши бўлмоқ; 3) бирор кимга қарши ғазабланмоқ; IV أَرْغَمَ 1) мажбурламоқ, зўрламоқ; (*бирор н. қилишга*) мажбур қилмоқ (عَلَى); 2) ерга урмоқ, ерга иргитмоқ, тупроққа отмоқ; ~ أَنْفَهُ *кўч. м.* (*к. дандир*) устун келмоқ, ғолиб келмоқ, (*к. нидир*) ерга

урмоқ, хўрламоқ

– إِرْغَامٌ мажбурлаш, мажбур этиш (қилиш)

– إِرْغَامِيٌّ 1) мажбурий; 2) ночор, ночорликдан қилинган

– رَاغِمٌ 1) хоҳламаётган; ... أَنْ ~ وَ أَنْفُكَ сенга шу нарса мутлақо ёқмайдики,...; 2) ночорликдан қилинган, мажбуран қилинган

– رَغَامٌ чанг, ғубор, гард; هَبَطَ بِهِ إِلَى الـــَ~ ёки أَلْقَاهُ فِي الـــَ~ кимнидир йўқ қилмоқ; кимнидир хўрламоқ, ерга урмоқ

– رُغَامٌ бурундан оқадиган мишиқ, манқа

– رُغَامَى нафас олиш бўғзи; кекирдак, трахея

– رَغْمٌ 1) мажбурлаш, мажбур оилиш; 2) хоҳламаслик, ҳазар қилиш, жирканиш; عَلَى الـــِ~ مِنْ أَنْفِهِ ёки ~ًا عَنْ أَنْفِهِ ёки ~ أَنْفِهِ ёки ~ًا عَنْهُ ўз ихтиёрига қарши ўлароқ, хоҳламасдан, истамасдан; ~ ذَلِكَ шунга қарамай; ... ~ًا عَنْ ... бِالـــِ~ مِنْ أَنَّ ...га қарамасдан; ... عَلَى الـــِ~ مِنْ ... қарамай; ...га хилоф равишда

– مُرَاغَمَةٌ кўп. مَرَاغِمُ мажбурлаш, мажбур қилиш

– مُرَاغَمٌ борадиган жой, кўчиб борадиган жой

– مُرَاغِمٌ ўзини олиб қочувчи; ~ًا أَوْ رَاغِبًا чор-ночор, истар-истамас

– مُرَاغَمَةً, فِي ~ـــِهِ қасдма-қасд, жўрттага, атайин

I رَغَا[1] (رغو) (у) رَغْوٌ кўпикламоқ, кўпик билан қопланмоқ; терлан кўпирмоқ (от ҳақида); رَغَا[2] (у) رُغَاءٌ, رَغْوٌ 1) бўкирмоқ, ўкирмоқ (туя ҳақида); 2) ҳўнграб йиғламоқ, ўкириб йиғламоқ; رَغَى (а) رَغْيٌ вайсамоқ, жаврамоқ, валдирамоқ, валақламоқ; II رَغَّى кўпикланмоқ, кўпикламоқ; 2) ғазаблантирмоқ, дарғазаб қилмоқ; IV أَرْغَى 1) кўпикламоқ; мавж урмоқ, тўлқинланмоқ; 2) шунингдек: ~ وَ أَزْبَدَ ғазабдан қалтирамоқ, ғазабдан қайнаб-тошмоқ; VI تَرَاغَى бири у ёқда, бири бу ёқда бўкирмоқ (туя ҳақида)

– رَاغِيَةٌ бўкираётган (туя); مَا لَهُ ثَاغِيَةٌ وَ لَا ~ шипшийдон (сўзма-сўз: унинг на туяси бор, на қўй-қўзиси)

– رَغَّاءٌ вайсақи, маҳмадона, сергап

– رُغَاءٌ ўкириш (туяники)

– رُغَاوَةٌ кўп. رَغَاوَى 1) кўпик; ~ الصَّابُونِ совун кўпиги; طَلَى وَجْهَهُ بِالـــِ~ кимнингдир юзига совун суртмоқ (сартарош ҳақида); 2) қайнаб чиққан кўпик; 3) қасмоқ (қизитилган металл юзида пайдо бўладиган); шлак

– رُغْوَةٌ[1], رَغْوَةٌ кўп. رُغًى, رِغًى, رَغَاوَى = رُغَاوَةٌ

– رُغْوَةٌ[2] ёки رَغْوَةٌ сариёғ, қаймоқ

– رَغْوِيٌّ кўпиксимон

– رَغْيٌ қуруқ гап, вайсаш, сафсатабозлик, пуч гап

– مِرْغَاةٌ кўп. مَرَاغٍ капгир

I رَفَّ[1] (رف) (а/и, у) رَفِيفٌ, رَفٌّ 1) ҳилпилламоқ, ҳилпирамоқ, типирчиламоқ; قُلُوبُنَا جَمِيعًا تُرَفُّ مَعَكُمْ маж. бутун қалбимиз билан сизлар билан биргамиз (сўзма-сўз: барчамизнинг қалбларимиз сизлар билан бирга урмоқда); 2) (мас., қовоғи) учмоқ; 3) қанотини ёзмоқ (ёймоқ) (қушлар ҳақида); (қанотларини) силкитмоқ, пириллаб учмоқ, парвоз қилмоқ; 4) эсмоқ (шамол ҳақида); ◊ ~ تْ عَلَى شَفَتَيْهِ эсига тушиб қолмоқ, хаёлидан ўтмоқ; عَلَى ذَاكِرَتِهِ ابْتِسَامَةٌ лабларига табассум қўниб ўтди; رَفَّ[2] (а/и) رَفِيفٌ 1) кўзни пирпиратмоқ, кўзни юмиб-очмоқ; قَالَ دُونَ أَنْ يَرِفَّ لَهُ جَفْنٌ кўзини тикиб туриб деди; 2) ялтирамоқ, ярқирамоқ, ялтилламоқ; IV أَرَفَّ қанотларини ёзмоқ (ёймоқ); 2) ҳилпирамоқ, ҳилпилламоқ (байроқ ҳақида)

– رَفٌّ кўп. رُفُوفٌ, رِفَافٌ 1) токча; ~ النَّافِذَةِ (الشُّبَّاكِ) дераза токчаси (рафи); 2) гала, тўда; ◊ وَضَعَ عَلَى الـــِ~ ишни орқага сурмоқ (пайсалга солмоқ)

– رَفَّافٌ 1) ҳилпираб (липиллаб) турадиган; 2) ялтироқ, ялтиллаб турган

– رَفِيفٌ ҳилпираш, ҳилпиллаш

I رَفَأَ (а) رَفْءٌ 1) ямамоқ, ямоқ солмоқ; (мас., пайпоққа) тўрлаб ямоқ солмоқ; 2) (кемани) қирғоққа яқин олиб келмоқ; II رَفَّأَ куёв-келинни بِالرِّفَاءِ وَ الْبَنِينَ! деб табрикламоқ, олқишламоқ (қар. رِفَاءٌ); IV أَرْفَأَ бандаргоҳга кирмоқ (кема ҳақида)

– رَفَّاءٌ 1) ямоқчи, ямоқ солувчи; 2) тўрловчи

– رِفَاءٌ тотувлик, иноқлик (куёв-келинларга нисбатан); аҳилликда кечган умр; бахт; بِالـــِ~ وَ الْبَنِينَ бахт ва ўғиллар (тилаймиз)! (куёв-келинларга айтиладиган тилак)

– مَرْفَأٌ кўп. مَرَافِئُ кемалар тўхтайдиган жой, бандаргоҳ, порт

I رَفَتَ (у) رَفْتٌ 1) майдаламоқ, талқон қилмоқ, тўғрамоқ, ушатмоқ; 2) бўшатмоқ, озод қилмоқ, чиқариб ташл... انْرَفَتَ бўшамоқ, озод бўлмоқ, чиқарилмоқ

– رُفَاتٌ жасад, ўлик жасади, мурда

– رَفْتٌ бўшатиш, озод этиш; دَفْتَرُ الْأَمَدِ وَ الـــِ~ ёллаш ва озод қилиш дафтари

– رَفْتِيَّةٌ кўп. ~ اتٌ — (божхонадаги) гувоҳнома

I رَفَثَ (رفث) (у) رَفْثٌ ёки رَفَثَ (а) رَفْثٌ, رُفُوثٌ сўкинмоқ, беадаб гаплар гапирмоқ; VI أَرْفَثَ = I

– رَفْثٌ, رَفَثٌ сўкиниш, беадаб гап

I رَفَدَ (и) رَفْدٌ 1) совға қилмоқ, ҳадя қилмоқ; 2) қўлламоқ, қўллаб-қувватламоқ; IV أَرْفَدَ мукофотламоқ; 2) ... ёрдам бермоқ; X اسْتَرْفَدَ ёрдам сўрамоқ, қўл...

– رَافِدٌ кўп. رَوَافِدُ 1) ёрдам қилувчи, ёр... (ар... بِلَادُ الـــَ~ يْنِ) ик. с. Дажла ва Евфрат дарёлари, ... Месопотамия; وِسَامُ الـــَ~ يْنِ Дажла ва Евфрат ордени (Ироқдаги орденлардан бири)

– رَافِدَةٌ *кўп.* رَوَافِدُ 1) таянч, тиргак, қўллаш; 2) стропил, тўсин

– رِفَادَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — тананинг касал жойини танғиб қўядиган камар (тасма); тананинг бирор жойига боғланадиган боғ (белбоғ, пешонабоғ ва ҳ. к.); ◊ الْحُجَّاجِ ~ *тар.* ҳаж маросими кунларида ҳожиларнинг озиқ-овқатидан хабардор бўлиш учун белгиланган эътиборли лавозим

– رِفْدٌ *кўп.* أَرْفَادٌ 1) совға, ҳадя, тортиқ; 2) ёрдам, қўллаш, қўллаб-қувватлаш

رَفْرَفَ 1) қанот қоқмоқ, қанот силкитмоқ; 2) парвоз қилмоқ (*қуш ҳақида*);2) ҳилпилламоқ, ҳилпирамоқ; 3) (*н. нингдир устида*) айланиб юрмоқ, самовий хаёлларга берилмоқ (عَلَى); 4) (*бирор н. га*) салгина тегиб ўтмоқ, сал (*бир оз*) тегиб кетмоқ (إِلَى); 5) дукулламоқ, дук-дук урмоқ (*юрак ҳақида*); 6) ўрамоқ, бойламоқ; ~ الْعَيْنَ кўз бойламоқ

– رَفْرَفٌ[1] қаландарлар киядиган яшил кийим

– رَفْرَفٌ[2] кўп رَفَارِفُ 1) токча, полка; карниз; الـ~ُ الْقَارِّيُّ денгизнинг қитъага чегараланиб турадиган қисми (*континентал шелф*); 2) (*автомобилнинг*) қаноти; 3) кўзбойлағич

– رَفْرُوفٌ *кўп.* رَفَارِيفُ кўзбойлағич

I رَفَسَ (а, у) رَفْسٌ тепмоқ, тепиб юбормоқ

– رَفَّاسٌ 1) тепувчи; 2) паррак; 3) парракли пароход (*кема*)

– رَفْسَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — тепки, тепиш

رَفْشٌ *кўп.* رُفُوشٌ курак, белкурак

I رَفَصَ (и) رَفْصٌ тепмоқ, туртиб (итариб) юбормоқ; II رَفَّصَ (*оёғини*) типирчилатмоқ ~ بِالرِّجْلَيْنِ (*гўдак ҳақида*)

– رَفَّاسٌ = رَفَّاصٌ

– رَفْصَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — тепки, тепиш

I رَفَضَ (и, у) رَفْضٌ рад этмоқ, қайтармоқ, инкор қилмоқ; ~ الدَّعْوَى الْقَضَائِيَّةَ судда кўрилаётган ишни тўхтатмоқ; ~ كَمْبِيَالَةً *савдо.* вексел бўйича тўлашдан воз кечмоқ; V تَرَفَّضَ мутаассиб бўлмоқ, хурофотга қаттиқ берилмоқ; IX ارْفَضَّ 1) (*мас., мажлисдан кейин*) тарқалишмоқ, ёпилмоқ, тугамоқ (*мажлис ҳақида*); 2) оқмоқ, томмоқ (*кўз ёши, тер ва ҳ. к. ҳақида*)

– تَرَفُّضٌ мутаассиблик, таассуб

– رَافِضَةٌ *кўп.* رَوَافِضُ *тар.* рофизийлар (*шиа мазҳабидаги оқимлардан бири*)

– رَافِضِيٌّ 1) мутаассиб, хурофотга берилган; 2) муртад, қайтган, хоин; 3) *тар.* рофизий (*рофизийлар оқимига мансуб киши*)

– رَفْضٌ рад этиш, қайтариш, инкор этиш; حَقُّ الـ~ِ вето ҳуқуқи

– رَفْضِيٌّ 1) хурофотга оид; хурофотга қаттиқ берилган; 3) муртад, қайтган, хоин

– رَفِيضٌ рад этилган, мардуд

I رَفَعَ (а) رَفْعٌ 1) кўтармоқ, тепага кўтармоқ, юқорига кўтармоқ; ~ صَوْتَهُ овозини кўтармоқ; ~ صَوْتَهُمْ عَالِيًا احْتِجَاجًا عَلَى ... ...га қарши норозилик билдириб овоз кўтармоқ; ~ عَيْنَيْهِ إِلَى ... га қарамоқ, кўз ташламоқ; ~ الْأَثْقَالَ *спорт.* штанга кўтармоқ; ~ إِلَى الْقُوَّةِ *мат.* даражага кўтармоқ, даражага кўпайтирмоқ; ~ الدَّعْوَى даъво қўзғатмоқ, иш қўзғамоқ; رُفِعَ لَهُ кимнингдир олдида пайдо бўлмоқ, кўринмоқ; ~ الْعَلَمَ байроқни кўтармоқ; ~ مِنْ مَكَانَتِهِ (شَأْنِهِ) ниманингдир эътиборини (аҳамиятини) кўтармоқ; 2) (*қаердандир*) четлатмоқ, олиб ташламоқ, узоқлаштирмоқ (عَنْ); ارْفَعُوا أَيْدِيَكُمْ عَنْ ... !...дан қўлингни торт!; ~ الْحَظْرَ عَنْ ... тақиқни бекор қилмоқ, эмбаргони олиб ташламоқ; 3) (*н. дандир*) халос қилмоқ, озод қилмоқ, енгиллатмоқ (عَنْ); رُفِعَ عَنْهُ у соғайди, кучга кирди, ўзига келиб қолди; 4) (*қаергадир*) тақдим қилмоқ, бермоқ (إِلَى); ~ الْعَرِيضَةَ (*к. гадир*) ариза бермоқ, арз қилмоқ (إِلَى ـــ); ~ شَكْوَى (*к. гадир*) шикоятнома тақдим қилмоқ (إِلَى); ~ الحديثَ إِلَى قائله *шар.* ҳадиснинг биринчи ровийсини аниқламоқ; 5) ёпмоқ, тўсмоқ, тугатмоқ, бас қилмоқ; ~ الْجَلْسَةَ йиғилишни ёпмоқ; 6) *грам.* бош келишикка солмоқ, бош келишикка қўймоқ; II رَفَّعَ 1) юқорига кўтармоқ; 2) (*мас., мансабни*) кўтармоқ; ~ـهُ إِلَى رُتْبَةِ لِوَاءٍ (رُتْبَةٍ أَعْلَى) кимгадир бригада командири (*юқори*) унвони бермоқ; 3) ингичкалаштирмоқ, ингичка қилмоқ; 4) карнавал ташкил этмоқ; III رَافَعَ *юр.* (*к. нидир*) ҳимоя қилмоқ (عَنْ); V تَرَفَّعَ фахрланмоқ, мағрурланмоқ; (*к. гадир*) кеккайиб қарамоқ; назарга илмай қарамоқ; ўзига муносиб кўрмай қўймоқ; (*н. дандир*) юқори турмоқ, баланд турмоқ (عَنْ); (*к. гадир*) илтифотсизлик қилмоқ, эътиборсиз қарамоқ (عَنْ); (*н. нидир*) назарга илмай рад этмоқ (عَنْ); VI تَرَافَعَ судга мурожаат қилмоқ; (*к. нидир*) судда ҳимоя қилмоқ, (*к. нингдир*) судда тарафини олмоқ (عَنْ); иш олиб бормоқ; VIII ارْتَفَعَ 1) кўтарилмоқ, юқориламоқ; (*н. дандир*) тепада (баландда) турмоқ (عَنْ); عَلَيْهِ أَنْ يَرْتَفِعَ عَنِ الشَّتَائِمِ у ҳар қандай ҳақоратдан устун туриши керак; 2) (*н. нидир*) кўтармоқ, юқорига олиб чиқмоқ (بِ); 3) йўқолмоқ, кетмоқ, қайтмоқ (*шиш ҳақида*); бартараф бўлмоқ; 4) (*к. гадир*) етиб бормоқ (إِلَى) (*хабар ҳақида*); 5) жарангламоқ, жангиллаб кетмоқ

– ارْتِفَاعٌ *кўп.* ـَاتٌ — кўтарилиш; тепалик; баландлик; الـ~ُ عَنْ سَطْحِ الْبَحْرِ денгиз сатҳига нисбатан баландлик; ~ ضَغْطِ الدَّمِ *мед.* қон босимининг баландлиги (юқорилиги); مِقْيَاسُ الـ~ِ алтиметр (*баландликни ўлчайдиган асбоб*)

– تَرَفُّعٌ 1) кеккайиш, димоғдорлик; кибрланиш, гердайиш; بِـ~ димоғдорлик билан, кеккайиб; 2) менсимаслик, назарга илмаслик

– تَرْفِيعٌ (*юқори лавозимга*) кўтариш; даража (мансаб) бериш

– رَافِعٌ 1) кўтарувчи; ~ الْأَثْقَالِ *спорт.* штангачи (штангист); 2) *кўп.* رَوَافِعُ лифт; кўтаргич

– رَافِعَةٌ *кўп.* رَافِعَاتٌ, رَوَافِعُ 1) лифт; кўтаргич; 2) ричаг; الصَّوْتِ ~ *радио.* овоз кучайтиргич; الْأَلْغَامِ ~ мина тутадиган кема

– رَفَّاعٌ кўтаргич

– رَفَاعٌ, رِفَاعٌ 1) карнавал; баҳор байрами (*христианларда*); 2) (*ҳосилни*) йиғиб-териш

– رَفَاعَةٌ 1) юқори мансаб (даража); қадр-қиймат; 2) жаранг, жарангдорлик, овознинг баландлиги

– رَفْعٌ 1) кўтариш, баландга олиб чиқиш; юқорилатиш; عَلَامَةُ الـــ~ *муз.* овозни ярим парда кўтариш учун қўйилган белги; إِلَى ~ الْقُوَّةِ *мат.* даражага кўтариш, даражасини топиш; 2) олиб ташлаш, бекор қилиш; бартараф қилиш; بِـــ~ النَّظَرِ عَنْ ... (*н. нидир*) ҳисобга олмай, (*н. нидир*) чегириб ташлаб; 3) *грам.* сўзни бош келишикда қўйиш; حَالَةُ الـــ~ бош келишик

– رِفْعَةٌ 1) кўтариш; баландга олиб чиқиш; 2) юқори мансаб, юқори лавозим; 3) жаноби олийлари (*бош вазирга нисбатан қўлланилади*)

– رَفِيعٌ баланд, юқори; қаттиқ (*овоз*), 2) атоқли, номдор, донгдор; ~ الْقَدْرِ қадри баланд, машҳур; صَاحِبُ الْمَقَامِ الـــ~ (*бош вазирнинг номига қўшиб айтиладиган сўз*); الـــ~ وَ الْوَضِيعُ оқсуяк ва авом; 3) нозик, ингичка; 4) майда; الرَّشُّ الـــ~ майда каср

– مُتَرَفِّعٌ димоғи баланд, кеккайган, кибрли

– مُرَافَعَةٌ *кўп.* ـــَاتٌ 1) суд ишларини кўриш, ҳал қилиш; قَانُونُ الْمُرَافَعَاتِ гражданлик ишлари юритиш қонуни; 2) суд жараёни, судда ишни ҳал қилиш; 3) ҳимоячи (адвокат)нинг нутқи

– مُرْتَفَعٌ *кўп.* ـــَاتٌ 1) кўтарилиш; 2) тепалик; баландлик, дўнглик

– مُرْتَفِعٌ кўтарилаётган; баланд, юқори, юксак; бироз кўтарилган

– مِرْفَاعٌ *кўп.* مَرَافِيعُ кўтаргич, домкрат

– مَرْفَعٌ *кўп.* مَرَافِعُ 1) карнавал; 2) баҳорги байрам (*христианларда*)

– مِرْفَعَةٌ *кўп.* مَرَافِعُ кўтаришда ишлатиладиган асбоб, кўтаргич; юк кўтарадиган кран

– مَرْفُوعٌ 1) кўтарилган; 2) *грам.* бош келишикдаги (сўз)

I رَفَقَ (у) رِفْقٌ 1) ёрдам бермоқ, фойда келтирмоқ, манфаат келтирмоқ; 2) (*бирор_к. билан*) юмшоқ муомалада бўлмоқ (عَلَى, بِ); яхшилик қилмоқ; III رَافَقَ 1) ҳамроҳлик қилмоқ, ҳамроҳ бўлмоқ; *муз.* жўр бўлмоқ; ~ تَطَوُّرَاتِ الْحَوَادِثِ عَنْ كَثَبٍ воқеалар ривожини яқиндан туриб кузатмоқ; 2) дўст бўлмоқ; IV أَرْفَقَ (*н.* ...а қилмоқ, қўшмоқ (بِ); 2) ёрдам қилмоқ, ёрдами ... تَرَ... 1) (*к. гадир*) меҳрибон бўлмоқ (بِ); (*к. гадир*) раҳми ...ҳм қилмоқ, ачинмоқ (بِ); 2) (*н. нидир*) ...ошилмай ... فِي); VI تَرَافَقَ бир-бирига ҳамроҳлик қилмоқ; VIII ارْتَفَقَ 1) (*н. дандир*) фойдаланмоқ; (*бирор н. дан*) фойда олмоқ, фойда чиқармоқ (بِ); 2) тирсакка таянмоқ

– ارْتِفَاقٌ 1) фойдаланиш; حَقُّ الـــ~ *юр.* умумий фойдаланишдан келиб чиқадиган ҳақ-ҳуқуқ; бировнинг мулкидан фойдаланиш ҳуқуқи; 2) мажбурият; 3) *анат.* симфиз (*думғаза суякларининг туташган жойи*)

– تَرَفُّقٌ меҳрибонлик, раҳмдиллик, меҳрибонларча муносабат; بِلَا ~ وَ لَا رَحْمَةٍ раҳмсизларча, бераҳмлик билан

– رِفَاقِيٌّ дўстона, ўртоқларча

– رِفْقٌ 1) яхшилик, пок ниятлилик; юмшоқсўзлик; بِـــ~ юмшоқлик билан; جَمْعِيَّةُ الـــ~ بِالْحَيَوَانَاتِ ҳайвонларни ҳимоя қилиш жамияти; 2) мурувват, шафқат, марҳамат; ачиниш

– رِفْقَةٌ 1) ҳамроҳлик қилиш, ҳамроҳлик; йўлдош бўлиш, бирга бўлиш; 2) жамият, ўртоқлик

– رُفْقَةٌ = رِفْقَةٌ

– رَفِيقٌ[1] 1) юмшоқ, яхши, мулойим; 2) секин, оҳиста (*ҳаракат*)

– رَفِيقٌ[2] *кўп.* رِفَاقٌ, رُفَقَاءُ 1) йўлдош; الـــ~ الْأَعْلَى *дин.* Оллоҳ таоло; 2) ошна, шерик; ўртоқ; ~ الْمَدْرَسَةِ мактабдош; 3) дўст; 4) ўйнаш, ошиқ

– رَفِيقَةٌ *кўп.* ـــَاتٌ 1) йўлдош аёл; 2) дугона; 3) ўйнаш, машуқа

– مُرَافِقٌ 1) ҳамроҳлик қилувчи; 2) ошналик қилувчи; ~ الْمَرْأَةِ аёллар билан ишқий муносабатда бўлган

– مُرَافَقَةٌ ҳамроҳлик, йўлдошлик

– مُرْتَفَقٌ *кўп.* ـــَاتٌ 1) таянч, тиргак; 2) ҳожатхона

– مُرْتَفِقٌ *юр.* бировнинг мулкидан фойдаланувчи

– مِرْفَقٌ, مَرْفِقٌ *кўп.* مَرَافِقُ 1) тирсак, чаканак; ~ الْمَقْعَدِ креслонинг тирсак қўядиган ёндори; 2) шоҳобча, тармоқ, муассаса; ~ اسْتِغْلَالٍ عَامٍّ жамоатчилик муассасасидан фойдаланиш; وَزِيرُ الْإِسْكَانِ وَ الْمَرَافِقِ тураржой қурилиши ва коммунал хизмати вазири; ~ نَقْلٍ الْمَدِينَةِ шаҳар нақлиёти (*транспорти*); مَرَافِقُ الْحَيَاةِ ҳаётдаги қулайликлар; مَرَافِقُ الدَّارِ уйдаги ёрдамчи хоналар (*ошхона, ҳазноқ ва ҳ. к.*); مَرَافِقُ الدَّوْلَةِ давлат аҳамиятига молик бўлган муассаса ва хўжалик тармоқлари (*темир йўл, телеграф, конлар ва ҳ. к.*); مَرَافِقُ عَامَّةٌ инфраструктура; مَرَافِقُ الْمَدْرَسَةِ الصِّحِّيَّةُ мактабнинг санитария хизмати; مَرَافِقُ الْمَدِينَةِ шаҳардаги хўжалик тармоқлари ва муассасалар (*водопровод, канализация ва ҳ. к.*); مَرَافِقُ الْعَالِمِ олимнинг ишлаши учун керак бўладиган қулайликлар (*кутубхона ва ҳ. к.*); الْمَرَافِقُ الْعِلْمِيَّةُ илмий фаолиятга бўлган иқтидор

– مُرْفَقٌ илова қилинган, қўшилган, қўшиб қўйилган; بِـــ~ ...га илова сифатида

– مُرْفَقَاتٌ *кўп.* илова қилинган нарсалар

– مِرْفَقَةٌ ёстиқ, болиш

I رَفَلَ (у) رَفْلٌ 1) (*кийимнинг этагини*) ерда судраб юрмоқ; 2) ғоз юриш қилмоқ, гердаймоқ, олифта бўлиб юрмоқ; ~ فِي بَحْبُوحَةٍ نعمه *маж.* кимнингдир хайру саховатидан кенг фойдаланмоқ; IV أَرْفَلَ ~ فِي ثِيَابِهِ кийимларини узайтириб судраб юрмоқ; V تَرَفَّلَ 1) керилмоқ, такаббурлик қилмоқ; 2) виқор билан юрмоқ

– رَفْلٌ *кўп.* رُفُولٌ, أَرْفَالٌ аёллар кўйлагининг орқадан судралиб юрадиган этаги; шлейф

– رِفَلٌ 1) узун (*кўйлак ҳақида*); 2) думи узун (*ҳайвон ҳақида*); 3) сергўшт, этли, семиз

I رَفُهَ (а) رَفْهٌ роҳат-фароғатда яшамоқ, ҳузур-ҳаловат кўрмоқ; رَفُهَ (у) رَفَاهَةٌ, رَفَاهٌ, رَفَاهِيَةٌ тўқликда ўтмоқ (*ҳаёт ҳақида*); ~ عَنْ نَفْسِهِ вақтичоғлик қилмоқ, кўнгилхушлик (дилхушлик) қилмоқ; II رَفَّهَ 1) ҳузур-ҳаловатда яшашга одатлантирмоқ; 2) енгиллатмоқ, енгиллик бермоқ; турмуш шароитини яхшиламоқ; ~ عَنْ نَفْسِهِ а) кўнгилхушлик (дилхушлик) қилмоқ, вақтичоғлик қилмоқ; б) кимнингдир кўнглини кўтармоқ, вақтини хуш қилмоқ; ~ عَنْ أَصْحَابِهِ дўстларини хурсанд қилмоқ; IV أَرْفَهَ ҳузур-ҳаловатда яшамоқ; V تَرَفَّهَ тўқликда яшамоқ, дабдабали кун кечирмоқ, бекаму кўст дабдаба билан яшамоқ (еб-ичмоқ)

– تَرْفِيهٌ 1) дабдабага ўргатиш; 2) (*турмуш шароитини*) яхшилаш; الـ~ عَنِ النَّفْسِ кўнгилхушлик, дилхушлик, вақтичоғлик

– تَرْفِيهِيٌّ дабдабага оид; 2) кўнгил (дил) очувчи

– رَفَاهِيَةٌ, رَفَاهَةٌ, رَفَاهٌ 1) муваффақият, ютуқ, фаровон турмуш; гуллаб-яшнаш, гуркираб ўсиб-униш, омад; رَفْعُ ~ الشَّعْبِ халқнинг фаровонлигини ошириш; 2) ҳаётдаги қулайликлар, комфорт; дабдаба; رَفَاهَةُ الذَّوْقِ диднинг нозиклиги

رَفَاهِيَةٌ = رُفَهْنِيَةٌ

I (رفو) رَفَا (у) رَفْوٌ (*сол.* رَفَأَ) 1) ямамоқ, тузатмоқ; тўрлаб ямамоқ; 2) таскин бермоқ, кўнглини тинчитмоқ; II رَفَّى ~ الْعَرِيسَ куёвга بِالرِّفَاءِ وَ الْبَنِينَ деб тилак билдирмоқ (*ўзаро аҳил бўлиб, ўғилларга эга бўлишингизни тилайман деган маънодаги истак*); IV أَرْفَى (*бирор н. га*) таянмоқ, (*н. нидир*) ишга солмоқ (إِلَى); (*н. нидир*) яширмоқ, ниқобламоқ (إِلَى)

I (رق) رَقَّ[1] (а/и) رِقَّةٌ 1) нозик бўлмоқ, нозиклашмоқ, ингичкалашмоқ; 2) хушмуомала бўлмоқ, мулойим бўлмоқ; 3) юмшамоқ; (*н. дандир*) таъсирланмоқ, тўлқинланмоқ (لِـ); ~ حَالُهُ ◊ қашшоқлашмоқ, камбағаллашмоқ; رَقَّ[2] (а/у) رَقٌّ нозиклаштирмоқ, ингичкалаштирмоқ; II رَقَّقَ 1) юмшатмоқ; ~ حَوَاشِيَهُ кимнингдир феълини юмшатмоқ, кимгадир хуш муомала қилмоқ; ~ الْحَوَاجِبَ қошга ўсма қўймоқ; 2) ингичкалаштирмоқ, ингичка қилмоқ; ~ كَلَامَهُ чиройли гапирмоқ; 3) еймоқ, ейиб юпқаламоқ; яссиламоқ, япалоқламоқ; ўқловлаб текисламоқ, силлиқламоқ; IV أَرَقَّ ингичкалаштирмоқ; 2) юмшатмоқ, юмшоқ қилмоқ; V تَرَقَّقَ (*к. гадир*) ҳамдардлик билдирмоқ; 2) юмшамоқ; X اسْتَرَقَّ қул қилмоқ, қулликка солмоқ; 2) юмшамоқ

– اسْتِرْقَاقٌ қул қилиш, қулга айлантириш

– رَقٌّ *кўп.* رُقُوقٌ 1) аъло нав қоғоз, пергамент; 2) кинолента; фильм; 3) *зоол.* тошбақа

– رِقٌّ 1) қуллик, эркисизлик, тутқунлик; ~ الْأَرْضِ نِظَامُ الـ ёки крепостнойчилик, крепостной ҳуқуқ; 2) *кўп.* رُقُوقٌ доира, чилдирма

– رُقَاقٌ *жам.* 1) обинон, нон; 2) вафли

– رُقَاقَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) обинон, нон; 2) вафли

– رِقَّةٌ 1) нозиклик; 2) ингичкалик; 3) юмшоқлик; ~ الْقَلْبِ кўнгли юмшоқлик; ~ الطَّبْعِ мулойим табиатлик, яхшилик; 4) хушмуомалалик, назокат

– رَقِيقٌ[1] *кўп.* رِقَاقٌ 1) нозик, ингичка; 2) юмшоқ, мулойим; 3) нафис; 4) хушмуомала; ~ غَيْرُ қўпол, тўнг; ~ الْحَالِ камбағал, бечора; ~ الْحَوَاشِي яхши; ~ الشُّعُورِ сезгир, зийрак, хушёр; кўнгли юмшоқ, раҳмдил, шафқатли

– رَقِيقٌ[2] *кўп.* أَرِقَّاءُ қул, қуллар; ~ الْأَرْضِ крепостной деҳқон; ~ الْأَبْيَضُ оқ танли чўрилар; تِجَارَةُ الـ~ қул савдоси

– رَقِيقَةٌ *кўп.* رَقَائِقُ 1) фотоплёнка, фототасма; 2) *полигр.* териладиган ҳарфларнинг сатрлари орасига қўйиладиган юпқа металл

مَرَاقُّ : ~ الْبَطْنِ қориннинг нозик ва юмшоқ қисми

– مِرْقَاقٌ *кўп.* مَرَاقِيقُ ўқлов, жўва

– مُرَقُوقٌ 1) нозик, ингичка; 2) ширин пирог, пирожний

I رَقَأَ (а) رَقْءٌ оқишдан тўхтамоқ (*мас., кўз ёши ҳақида*); IV أَرْقَأَ (*мас., қоннинг*) оқишини тўхтатмоқ

– رَقُوءٌ 1) қон оқишини тўхтатадиган; 2) қонни тўхтатадиган восита

– مِرْقَأَةٌ *кўп.* مَرَاقِئُ қон оқишини тўхтатишда ишлатиладиган резина

I رَقَبَ (у) رَقَابَةٌ, رُقُوبٌ 1) кузатмоқ, кузатиб турмоқ, назорат қилмоқ; 2) контрол қилмоқ, текширмоқ; 3) кутмоқ; 4) сақланмоқ, эҳтиёт бўлмоқ; 5) худодан қўрқмоқ; III رَاقَبَ 1) кузатмоқ, кузатиб турмоқ, назорат қилмоқ; 2) текширмоқ, контрол қилмоқ; кўздан кечирмоқ; 3) худодан қўрқмоқ; 4) кутмоқ; IV أَرْقَبَ бермоқ, ато этмоқ, тақдим қилмоқ; ~ـهُ الدَّارَ унга ҳовли ато этмоқ; V تَرَقَّبَ кутмоқ, кутиб турмоқ; қоровуллик қилмоқ, пойламоқ; VIII ارْتَقَبَ кутмоқ, кутиб турмоқ

– ارْتِقَابٌ кутиш, кутиб туриш

– تَرَقُّبٌ кутиш, кутиб туриш

– رِقَابٌ кузатиш, назорат

– رِقَابَةٌ 1) кузатиш, орқасидан қараб юриш; назорат; ~

لَجْنَةُ الـ~ قَضَائِيَّةٌ суд назорати, 2) контроль; цензура; لَجْنَةُ الـ~ тафтиш комиссияси

– رَقَبَةٌ кўп. ـَاتٌ ، رِقَابٌ 1) бўйин; رِبَاطُ الـ~ галстук, бўйинбоғ; عَلَى ~ـِهِ خَمْسُ بَنَاتٍ маж. унунг гарданида бешта қиз бор; 2) (идишнинг) оғзи (бўғзи); 3) қул; 4) муз. чолғу асбобларидаги парда; ◊ غَلِيظُ الـ~ қайсар, қаттиқ турувчи; الـ~ ёки مِلْكِيَّةُ الـ~ мулк ҳуқуқи, эгалик қилиш ҳуқуқи

– رِقْبَةٌ кузатиш, назорат; диққат, эҳтиёткорлик; بِغَيْرِ ~ وَلَا حِسَابٍ назоратсиз

– رُقْبَى 1) кутиш; 2) шар. вафот этгандан кейин ўзаро келишувга мувофиқ бошқа одамга ўтадиган кўчмас мулк

– رُقَيْبَةٌ кўп. ـَاتٌ — бўйинча, хомут

– رُقُوبٌ кутиш, кутиб туриш

– رَقُوبَةٌ кўп. ـَاتٌ — жазлиқ (от. эшак эгари остига қўйиладиган юмшоқ мато)

– رَقِيبٌ кўп. رُقَبَاءُ 1) қоровулликда турувчи, посбон; ~ السَّارِيَةِ вахтада турувчи; 2) кузатувчи, нозир; цензура қилувчи, цензор; жосус, айғоқчи; لَا ~ عَلَيْهِ وَلَا حَسِيبَ қар. حَسِيبٌ; 2) инспектор; назоратчи بِلَا ~ وَلَا حَسِيبٍ назоратсиз, назорат қилмай; دُونَمَا ~ назоратчисиз; назоратсиз ҳолда; 3) ҳарб. сержант; ◊ ~ الشَّمْسِ бот. кунгабоқар

– مُرَاقِبٌ 1) нозир, назоратчи; 2) инспектор; контролёр; 3) шунингдек. ~ الْمَطْبُوعَاتِ цензура қилувчи, цензор; 4) тафтиш комиссияси аъзоси

– مُرَاقَبَةٌ 1) кузатиш, назорат қилиш, назорат; инспекция; 2) текширув, контроль; لَجْنَةُ الـ~ тафтиш комиссияси; بُرْجُ الـ~ текширув нуқтаси, контроль қилиш пункти; 3) цензура

– مُرْتَقَبٌ кутилган, кутилаётган; бўлажак

– مِرْقَابٌ физ. одамга зарар келтирадиган нурланишларнинг бор-йўқлигини текширадиган асбоб, монитор

– مَرْقَبٌ кўп. مَرَاقِبُ 1) кузатиш нуқтаси, контроль пункти; ~ الرُّبَّانِ капитан кўприкчаси (кемада); 2) расадхона, обсерватория

– مِرْقَبٌ кўп. مَرَاقِبُ телескоп; ~ بَصَرِيٌّ оптик телескоп; ~ شُعَاعِيٌّ радиотелескоп

– مَرْقَبَةٌ кўп. مَرَاقِبُ = مَرْقَبٌ

I رَقَدَ (у) رُقَادٌ، رَقْدٌ 1) ухламоқ; ётмоқ; чўзилмоқ; ~ فِي الْمُسْتَشْفَى касалхонада ётмоқ; ~تِ الدَّجَاجَةُ عَلَى الْبَيْضِ товуқ тухум босиб ётибди; 2) тинчимоқ, босилмоқ (шамол ҳақида); қайтмоқ, пасаймоқ (иссиқ ҳақида); ◊ ~تِ السُّوقُ бозор касод; ~ رَقْدَتَهُ الْأَبَدِيَّةَ ёки ~ بِالرَّبِّ вафот этмоқ, абадий уйқуга кетмоқ; II رَقَّدَ ухлатмоқ, ётқизмоқ; ~ عَلَى الْبَيْضِ тухум бостирмоқ; 2) (кўчат) ўтқизмоқ; IV أَرْقَدَ 1) ухлатмоқ, ётқизмоқ; 2) тинчитмоқ; босмоқ; ~ الْأَعْصَابَ асабларни тинчитмоқ

– رَاقِدٌ кўп. رُقُودٌ، رُقَّدٌ ухлаётган, мудраётган, мудроқ

– رَاقُودٌ кўп. رَوَاقِيدُ катта кўза

– رُقَادٌ 1) уйқу, ҳордиқ чиқариш, дам олиш; 2) (касалхонада) ётиш; الـ~ فَوْقَ (عَلَى) الْبَيْضِ тухум босиш

– رَقْدَةٌ уйқу; қисқа уйқу, қуш уйқуси

– رُقُودٌ = رُقَادٌ

– تَرْقِيدَةٌ кўп. ـَاتٌ — кўчат; янги новда, ниҳол; қаламча

– مَرْقَدٌ кўп. مَرَاقِدُ 1) тўшак, ётиш ўрни; 2) дахма, мақбара; الـ~ الْأَخِيرُ қабр, гўр

– مُرْقِدٌ уйқу дори

– مُرَقِّدٌ 1) уйқу келтирадиган; 2) ухлатадиган дори, уйқу дори

رَقْرَقَ 1) (шаробни) суюлтирмоқ; ~ الْخَمْرَ بِالْمَاءِ шаробга сув қўшмоқ; 2) жилдирамоқ, секин-аста шилдирамоқ (сув ҳақида); تَرَقْرَقَ 1) суғорилмоқ, ёш билан намланмоқ (بِ кўз ҳақида); жилдираб оқмоқ (сув ҳақида); 2) ялтирамоқ, ялтилламоқ, милтилламоқ, йилтилламоқ

– تَرَقْرُقٌ ялтираш, милтиллаш

– رُقَارِقٌ саёз, юза, чуқур бўлмаган

– رَقْرَاقٌ ялтираб турган, ялтиллаган; ~ السَّحَابِ тез келиб, тез кўздан ғойиб бўлган булут, бир ярқираб кўриниб ўтган булут

– رَقْرَقَةٌ 1) (шаробни) суюлтириш; 2) шилдираш, жилдираш

I رَقَشَ (у) رَقْشٌ гул солиб безамоқ, нақшламоқ; II رَقَّشَ ранг-баранг қилиб бўямоқ, безаб ташламоқ

– أَرْقَشُ мн. رَقْشَاءُ кўп. رُقْشٌ олачипор, доғ-дуғ; ола-була, хол-хол

I رَقَصَ (у) رَقْصٌ рақс тушмоқ, ўйнамоқ, ўйин тушмоқ; ~ مِنَ الْفَرَحِ хурсандликдан ўйин тушмоқ; II رَقَّصَ 1) рақс тушишга мажбур қилмоқ, ўйин туширмоқ, ўйинга тортмоқ; ~ طِفْلًا болага қарамоқ (боқмоқ); 2) (мас., юракни) дукиллатмоқ; қалтиратмоқ; III رَاقَصَ (к. биландир) рақс тушишмоқ; IV أَرْقَصَ = II, VI تَرَاقَصَ сакрамоқ, гаплашмоқ (мас., ўқиганда ҳарфлар ҳақида); VIII ارْتَقَصَ урмоқ, дукилламоқ (юрак ҳақида)

– رَاقِصٌ 1) рақс тушувчи; 2) рақсга оид; حَفْلَةٌ ~ـَةٌ рақс кечаси, бал; ~ خَيَالٌ соялар театри; مُوسِيقَى ~ـَةٌ рақс учун ёзилган мусиқа; 3) раққос, ўйинчи; ◊ الـ~ астр. шимолий ярим шардаги юлдузлар туркуми номи

– رَاقِصَةٌ кўп. ـَاتٌ — раққоса; ~ الْبَالِيهِ الْآحَادِيَّةُ балет солисткаси

– رَقَّاصٌ 1) раққос, ўйинчи; 2) соат капгири; посанги, балансир; الـ~ الْمُوسِيقِيُّ муз. ҳар тебранишда овоз чиқариб қисқа вақтни билдирувчи асбоб, метронсм

– رَقَّاصَةٌ кўп. ـَاتٌ — раққоса, ўйинчи аёл, балерина

– رَقْصٌ рақс, ўйин; الـ~ الْغَرْبِيُّ Ғарб рақслари; حَفْلَةُ الـ~ рақс

кечаси, бал; عِلْمُ الـ~ хореография; مُعَلِّمُ الـ~ рақс ўқитувчиси, ўйин ўргатувчи; دَاءُ الـ~ *мед.* хорея (*асаб системаси касаллиги бўлиб, беморнинг ғайриихтиёрий ҳаракатларида намоён бўлади*)

– رَقْصَةٌ *кўп.* رَقَصَاتٌ ўйин, рақс

– مُرَاقِصَةٌ *кўп.* ـَاتٌ кимгадир қўшилиб рақс тушувчи аёл

– مَرْقَصٌ *кўп.* مَرَاقِصُ рақс тушадиган жой, рақс майдони; 2) рақс кечаси, бал

I (رقط) رَقَطَ (у) رَقْطٌ олачипор қилмоқ, доғ-дуғ қилмоқ; رَقِطَ (а) رَقَطٌ олачипор бўлмоқ, доғ-дуғли бўлмоқ; II رَقَّطَ 1) доғ-дуғ билан қопламоқ, хол-хол қилмоқ, доғ-дуғ қилмоқ; 2) ҳамма жойга сочиб ташламоқ; V تَرَقَّطَ олачипор бўлмоқ, хол-хол бўлмоқ

– أَرْقَطُ *мн.* رُقْطٌ *кўп.* رُقَطَاءُ 1) хол-хол, доғ-дуғ, олачипор; 2) ~ نَمِرٌ қоплон

– رُقْطَةٌ *кўп.* رُقَطٌ доғ, кир; майда хол, зирахол

– مُرَقَّطٌ хол-хол, холи кўп; ~ بِالنُّجُومِ юлдузлар билан қопланган

I (رقع) رَقَعَ (а) رَقْعٌ 1) ямамоқ, ямоқ солмоқ; 2) урмоқ; (*эшикни*) қарсиллатмоқ; رَقُعَ (у) رَقَاعَةٌ тентак бўлмоқ, бемани бўлмоқ; 2) енгилтаклик қилмоқ, ўйламай иш қилмоқ, II رَقَّعَ ямамоқ, ямоқ солмоқ; ◊ ~ الحَقْلَ униб чиқмаган жойга қайтадан экмоқ; ~ العَيْنَ *мед.* кўз соққасининг тиниқ пардасини кўчириб ўрнатмоқ; IV أَرْقَعَ аҳмоқлик қилмоқ, тентаклик қилмоқ; X اِسْتَرْقَعَ ямаш вақти келмоқ; ~ الثَّوْبُ кийимни ямаш вақти етди

– أَرْقَعُ *мн.* رُقْعٌ *кўп.* رُقَعَاءُ тентак, ақлсиз

– تَرْقِيعٌ 1) тузатиш, ямаш, бутлаш; 2) *мед.* кўчириб ўрнатиш; جِرَاحَةُ الـ~ касал терини олиб ташлаб, соғ тери ямаш операцияси, пластик операция (жарроҳлик)

– تَرْقِيعِيٌّ 1) ямашга оид; 2) кўчириб ўтқазишга оид; جِرَاحَةٌ ~ـَةٌ касал терини олиб ташлаб, соғ терини ямаш операцияси (жарроҳлиги); ◊ حَلٌّ ~ охирига етказилмаган чора, вақтинча тадбир

– رَقَاعَةٌ 1) аҳмоқлик, тентаклик, ақлсизлик; бефаҳмлик, анқовлик; мулоҳазасизлик, шошқалоқлик

– رُقْعَةٌ *кўп.* رِقَاعٌ, رُقَعٌ 1) ямаш, ямоқ; 2) узун, йўл-йўл нарса; 3) кенглик, бўшлиқ, майдон; жой, макон; ~ الأَرْضِ ер участкаси الـ~ الزِّرَاعِيَّةُ экин майдони; ~ الخِلَافِ ихтилоф даражаси; ~ الدَّامَا шашка доналари қутиси; ~ الشِّطْرَنْجِ шахмат тахтаси; وَسَّعَ ~ الحَرْبِ урушни кенгайтирмоқ; 4) хат ёзилган қоғозча, мактубча; 5) карточка; ~ الدَّعْوَةِ таклифнома; ~ الزِّيَارَةِ ташрифнома, визит карточкаси; 6) *шунингдек:* خَطُّ الـ~ руқъа (*хат турларидан бири*); ◊ ~ عَارٍ فِي ... ...даги шармандалик доғи; ~ الثَّوْبِ кийимнинг таги, материали

– رُقْعَةٌ руқъа (*хат турларидан бири*)

– رُقْعِيٌّ маҳаллий

– رَقِيعٌ[1] *кўп.* رُقَعَاءُ, أَرْقِعَةٌ 1) аҳмоқ, ақлсиз; 2) сзёқ, бебош 3) тентак

– رَقِيعٌ[2] осмон

– مُرَقَّعٌ ямалган, ямоқ тушган

– مُرَقَّعَةٌ ўйма андоза, трафарет (*ёзиш учун*)

(رقل) IV أَرْقَلَ тез юрмоқ, шошилмоқ, шошилиб тез юрмоқ

I رَقَمَ (у) رَقْمٌ 1) ёзмоқ; белгиларни (*нуқталарни*) қўймоқ; 2) рақамлар билан ёзмоқ; (*мас., ҳужжатларга*) номер қўймоқ; номерламоқ; 3) бирор нарсанинг аниқ вақтини ёзиб қўймоқ; 4) куйдириб тамға босмоқ; ~ المَاءَ فِي ... бирор нарсада устаси фаранг бўлмоқ, бирор нарсанинг ҳадисини олмоқ; II رَقَّمَ 1) ёзмоқ, тиниш белгиларини қўймоқ; 2) номерламоқ, рақам қўймоқ; ҳисобламоқ, санамоқ; 3) даража (градус) ларга бўлмоқ

– أَرْقَمُ ола-чипор илон, оқ-қора илон

– تَرْقِيمٌ 1) пунктуация; طَرِيقَةُ الـ~ пунктуация қоидалари; عَلَامَاتُ الـ~ тиниш белгилари; 2) номерлар қўйиш, нумерация; ҳисоблаш, санаш; نِظَامُ الـ~ саноқ системаси

– تَرْقِيمِيٌّ нумерацияга оид; النِّظَامُ الـ~ саноқ системаси

– رَاقِمٌ 1) ёзувчи; 2) сановчи, ҳисобловчи; ~ السَّيَّارَةِ автомобиль счётчиги, спидометр

– رَقْمٌ *кўп.* أَرْقَامٌ 1) рақам; сон; الأَرْقَامُ الغُبَارِيَّةُ араб рақамлари; الأَرْقَامُ الهِنْدِيَّةُ араб-ҳинд рақамлари; الأَرْقَامُ الرُّومَانِيَّةُ Рим рақамлари; الأَرْقَامُ الفَلَكِيَّةُ астрономик рақамлар; الأَرْقَامُ السِّرِّيَّةُ ёки الأَرْقَامُ الاِصْطِلَاحِيَّةُ шифр; ~ قِيَاسِيٌّ рекорд; ضَرَبَ (سَجَّلَ) الـ~ القِيَاسِيَّ العَالَمِيَّ жаҳон рекордини қўймоқ (ўрнатмоқ). صَاحِبُ الـ~ القِيَاسِيِّ العَالَمِيِّ жаҳон рекорди соҳиби; 2) номер; ~ القَيْدِ ёки ~ السِّجِلِّ кирим қоғозларининг номери, ~ الإِفَادَةِ чиқиш қоғозларининг номери; ~ المَلَفِّ дело номери; ~ التِّلِيفُونِ телефон номери; الـ~ الذَّرِّيُّ атом номери

– رَقْمَةٌ 1) водий (*воҳа*) нинг бир томони; 2) боғ

– رَقْمِيٌّ 1) рақамга оид, сонга оид

– رَقْمِيَّةٌ миқдор, сон миқдори

– رَقِيمٌ 1) число қўйилган, числоланган; ~ 15 نُوفَمْبِرَ 15 ноябрдаги, 15 ноябр числоси қўйилган; 2) мактуб, хат; 3) *тар.* Асҳоби каҳфнинг исмлари ва ривоятлари битилган лавҳа (*битик*)

– مِرْقَمٌ *кўп.* مَرَاقِمُ номер урадиган машина; 2) рассомликда ишлатиладиган юмшоқ қаламлар

– مَرْقُومٌ 1) ёзилган; рақамлар билан ёзилган; ~ مَبْلَغٌ рақамлар билан ифодаланган маблағ; 2) .. номерли; ~ ... بِشَارِعِ ... رَقْمِ .. кўчасидаги ... номерли

(رقن) II رَقَّنَ 1) штрих чизмоқ; тагига чизмоқ; 2) зичлаштириб чиройли қилиб ёзмоқ; 3) араб ҳрфлари усти ёки остидаги диакритик белгиларни (ҳаракатларни) қўймоқ

– تَرْقِينٌ 1) штрих чизиқ чизиш; тагига чизиш; 2) ҳуснихат; 3) араб ҳарфлари усти ва остидаги диакритик белгиларни (ҳаракатларни) қўйиш

رُقْوَةٌ *кўп.* رُقًا 1) авраш, жоду қилиш; 2) сеҳр, жоди, афсун

– رُقْوَانِيٌّ *кўп.* رُقْوَانِيَّةٌ авровчи, жодугар, сеҳргар, афсунгар

رَقُونٌ кўриниши айиққа ўхшаш ўрмонда яшовчи ҳайвон

رَقِّيٌّ тарвуз (*Ироқда*)

I (رقى) رَقَى (и) رُقْيَةٌ, رُقِيٌّ (*илон ва ҳ. к. лар чаққанда*) авровмоқ; رَقِيَ (а) رُقِيٌّ 1) кўтарилмоқ, чиқмоқ; 2) олдинга ҳаракат қилмоқ, олдинга интилмоқ, олдинга силжимоқ; II رَقَّى 1) кўтармоқ, чиқармоқ; 2) олдинга силжитмоқ, ривожлантирмоқ; яхшиламоқ; 3) (*навбатдаги юқори лавозимга*) тайинламоқ; даражасини (унвонини) кўтармоқ; ~ بَيْدَقًا إِلَى فِرْزَانٍ *шахм.* пиёдани фарзинга айлантирмоқ; 4) *мат.* даражага кўтармоқ; V تَرَقَّى 1) кўтарилмоқ; 2) олдинга ҳаракат қилмоқ, силжимоқ; ривожланмоқ, ўсмоқ; 3) (*хизматда*) даражаси (унвони) ошмоқ; VIII اِرْتَقَى 1) кўтарилмоқ; 2) мунтазам равишда ривожланмоқ, секин-аста ривожланмоқ; X اِسْتَرْقَى авршни (*афсунлашни, сеҳрлашни, дам солишни*) сўрамоқ (илтимос қилмоқ)

– اِرْتِقَاءٌ мунтазам ривожланиш, ўсиш, эволюция

تَرَقٍّ - олдинга ўсиш, тараққий қилиш, тараққиёт, прогресс

– تَرْقِيَةٌ 1) яхшилаш; 2) олдинга суриш, ҳаракатлантириш; ривонлантириш; 3) хизмат лавозимини кўтариш; мансаб бериш, даражасини ошириш; تَرْقِيَةُ بَيْدَقٍ إِلَى فِرْزَانٍ *шахм.* пиёдани фарзинга айлантириш, 4) *мат.* даражага кўтариш

– رَاقٍ[1] *кўп.* رُقَاةٌ (*илон*) авровчи, аврочи

– رَاقٍ[2] *мн.* رَاقِيَةٌ 1) кўтарилувчи, чиқувчи; 2) олдинга ҳаракат қилувчи; ривожланган; маданиятли

– رَقَّاءٌ авровчи, сеҳргар

– رُقِيٌّ, رَقْيٌ 1) кўтарилиш; олдинга силжиш, олдинга интилиш, прогресс, тараққиёт; 2) авраш; 3) тумор

– رُقْيَةٌ *кўп.* رُقًى 1) авраш; بِسْمِ اللهِ أَرْقِيكَ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ يُؤْذِيكَ وَ ... *ёки* بِسْمِ اللهِ أَرْقِيكَ وَاللهُ يَشْفِيكَ مِنْ كُلِّ نَفْسٍ وَمِنْ كُلِّ عَيْنٍ حَاسِدٍ عَيْنٍ каби иборалар билан афсунгарлик қилиш; 2) сеҳр, жоду, афсун

– مُرْتَقٍ *мн.* مُرْتَقِيَةٌ баланд, юқори; ривожланган, тараққий қилган, маданиятли

– مِرْقَاةٌ *кўп.* مَرَاقٍ 1) даража, поғона; зина, пиллапоя, шоти, нарвон; 2) лифт

I (رك) رَكَّ[1] (и/и) رِكٌّ 1) заиф бўлмоқ, оз бўлмоқ, тахчил бўлмоқ; 2) нотўғри бўлмоқ, хато бўлмоқ (*нутқ ҳақида*); бузилган бўлмоқ (*мас., тил ҳақида*); رَكَّ (а/у) رَكٌّ (*н. нидир, бирор н. га*) юкламоқ; ~ الأَمْرَ فِي عُنُقِهِ ишни кимгадир юкламоқ, кимнингдир гарданига қўймоқ; VIII اِرْتَكَّ изтиробга тушмоқ, иккиланмоқ, хавотирланмоқ; X اِسْتَرَكَّ заиф деб ҳисобламоқ

– رُكٌّ асос, пойдевор; таянч, тиргак; ~كَ عَلَى الفُلُوسِ! сенинг тиргагинг фақат пулдир; иш фақат пулга боғлиқ бўлиб қолди!; خطّ

... عَلَى ~الـ ...га ишонмоқ, орқа қилмоқ

– رِكٌّ *кўп.* رِكَاكٌ, أَرْكَاكٌ секинлаб ёғадиган ёмғир

رَكِيكٌ = رِكَاكٌ

– رَكَاكَةٌ[1] 1) заифлик, ожизлик, озлик, камлик, етишмаслик, тахчиллик; 2) (*нутқдаги*) нотўғрилик, хато

– رَكَاكَةٌ[2] *ёки* хотинини рашк қилмаслик, хотинини бошқалардан қизғанмаслик

– رُكَّةٌ *кўп.* ـاتٌ — ип йигирадиган оёқ чархи; ~ طِبُّ الـ *халқ.* авраб даволаш; дуохонлик, эмчилик

– رَكِيكٌ 1) заиф, бўш, ожиз; ёмон; ачинарли; 2) нотўғри (*нутқ*) бузиб гапирилган (*тил*)

– مُرْتَكٌّ ~ سَكْرَانُ гапини тушуниб бўлмайдиган; гапини тушуниб бўлмайдиган даражада маст

I رَكِبَ (а) رُكُوبٌ 1) минмоқ, (*бирор жойга бориш учун н. гадир*) чиқмоқ, ўтирмоқ (*мас., машинага, поездга ва ҳ. к.*); (*бирор н. га тушиб ёки ўтириб*) йўл юрмоқ; (*н. нингдир устига*) ўтирмоқ; 2) (*гуноҳ ёки жиноят*) қилмоқ; ◊ ~ـهُ بِالدُّعَابَةِ القَاسِيَةِ кимгадир қаттиқ ҳазил қилмоқ; ~ البَحْرَ денгиздан сузиб ўтмоқ; ~ـهُ الحُزْنُ ~ زَيْدًا الذُّعْرُ (الخَوْفُ) Зайдни (القَلَقُ) уни ташвиш ўраб олди; (الخَوْفُ) қўрқинч ўраб олди; ~ رَأْسَهُ а) боши оққан томонга кетмоқ; б) ўйламай иш қилмоқ, ўйламай ҳаракат қилмоқ; эс-ҳушини йўқотмоқ, йўқотиб қўймоқ; ўзбошимчалик қилмоқ; ~ الشَّطَطَ ҳаддан ошмоқ; ~ الغُرُورَ رَأْسَهُ кеккаймоқ, ~ الغَرَرَ хавф-хатарга дучор бўлмоқ; кибрланмоқ, гердаймоқ; ~ المُغَامَرَاتِ саргузаштни бошидан ўтказмоқ (кечирмоқ); ~ الهَوَاءَ тайёра (самолёт) да учмоқ; ~ هَوَاهُ кўнглига келган ишни қилмоқ; II رَكَّبَ 1) ўтирғизмоқ, ўтқизмоқ, ўтқазмоқ; (*мас., дастгоҳни*) ўрнатмоқ; 2) йиғмоқ, тўпламоқ, монтаж қилмоқ; 3) икки ёки бир неча нарсадан ҳосил қилмоқ; 4) қурмоқ, тузмоқ, ташкил қилмоқ; 5) (*қимматбаҳо тош ёки кўзни*) қўймоқ, солмоқ; ўрнатмоқ; 6) (*торни*) таранг қилиб тортмоқ; IV أَرْكَبَ ўтқизмоқ, ўтирғизмоқ; V تَرَكَّبَ (*н. дандир*) таркиб топмоқ (مِنْ); VI تَرَاكَبَ 1) сиқилишиб ўтирмоқ, *кўч. м.* бир-бирининг устида ўтирмоқ; 2) устма-уст қалашиб кетмоқ; қаватланмоқ, қават-қават бўлмоқ; VIII اِرْتَكَبَ (*гуноҳ ёки жиноят*) қилмоқ; ~ عَمَلاً شَائِنًا уят иш қилмоқ; X اِسْتَرْكَبَ олиб бориб қўйишни сўрамоқ (илтимос қилмоқ)

– اِرْتِكَابٌ (*гуноҳ ёки жиноят*) қилиш

– تَرَاكُبٌ устма-уст қалашиб кетиш, қават-қават бўлиш

– تَرْكِيبٌ *кўп.* تَرَاكِيبُ 1) йиғиш, монтаж қилиш; ўрнатиш; 2) таркиб, тузилиш, қурилиш; ~ الذَّرَّةِ атом тузилиши (таркиби); 3)

сўз таркиби, сўз бирикмаси. إِسْنَادِي ~ предикатив бирикма, эга-кесим муносабатидаги бирикма гап; 4) тузилиш; الْجِسْمِ ~ қадди-қомат, бўй-баст; 5) синтез; 6) *шахм.* комбинация (*бирор мақсадни кўзда тутиб қилинган бир неча юриш*)

– تَرْكِيبَة *кўп.* ـَاتٌ 1) таркиб, қурилиш, тузилиш, конструкция; *кўп.* қатламлаш, қават қават қилиб тахлаш; تَرْكِيبَاتٌ جِيُولُوجِيَّةٌ геологик қатламлар; 2) (*мас., ҳукумат таркиби*)

– تَرْكِيبِيٌّ 1) конструктив, структуравий; 2) синтетик; الْأَلْيَافُ الـ~ синтетик тола

– رَاكِبٌ *кўп.* رَكْبٌ، رُكَّابٌ، رُكْبَانٌ 1) (*н. нингдир устида*) кетаётган, бораётган; دَرَّاجَة ~ велосипедчи, велосипедист; ~ دَرَّاجَة نَارِيَّة мотоциклчи, мотоциклист; 2) чавандоз, суворий; 2) отлиқ, йўловчи, пассажир

– رِكَابٌ [1] *кўп.* رُكُبٌ، رَكَائِبُ 1) юк ёки одам ташийдиган туялар, 2) юриш, тантанали юриш; намойиш; سَارَ فِي ~ ـه кимнингдир орқасидан судралиб бормоқ

– رِكَابٌ [2] *ик.* رِكَابَانِ *кўп.* رُكُبٌ узанги; *анат.* ўрта қулоқнинг овал шаклидаги тешигига ёпишган суяги; ◊ شَدَّ ~ ـهُ إِلَى ... (*қаергадир*) жўнамоқ, йўл олмоқ; حَطَّ ~ ـهُ فِي مَكَانٍ қаердадир тўхтамоқ, кўчиб бориб ўрнашмоқ, жойлашмоқ

– رِكَابِيٌّ узангига оид; الْعَظْمُ الـ~ *анат.* қулоқнинг тешигига ёпишган суяги

– رَكَّابٌ чавандоз, пойгачи, отлиқ, суворий

– رَكْبٌ *кўп.* أَرْكُبٌ 1) карвон, бир тўда отлиқ; الْحَجِيجِ ~ Маккаи мукаррамага йўлга чиққан ҳожилар карвони; 2) юриш, тантанали юриш, намойиш; تَخَلَّفَ عَنْ ~ الْحَضَارَةِ илғор мамлакатлардан маданият соҳасида орқада қолмоқ; 3) (*тайёра, танк ва ҳ. к.*) экипажи

– رُكْبَانٌ отлиқлар; карвон; ◊ يَسِيرُ بِذِكْرِهِ الـ~ у ҳақда ҳамма гапирмоқда

– رُكْبَةٌ *кўп.* رُكَبٌ тизза, тиз; أَبُو ~ *бот.* шолғомкарам, тошкарам; أَبُو الرُّكَبِ *мед.* 1) Денге безгаги; 2) тумов, грипп

– رِكْبَةٌ миниш усули

– رُكُوبٌ миниш, бориш, юриш, сафар; الْخَيْلِ ~ от миниб юриш; الْبَحْرِ ~ денгиз сафари, денгизда юриш; الْهَوَاءِ ~ осмонда учиш, ҳаво сафари

– رَكُوبَةٌ *кўп.* رَكَائِبُ минишга мўлжалланган ҳайвон

– مَرَاكِبِيٌّ *кўп.* مَرَاكِبِيَّةٌ қайиқчи, қайиқ ҳайдовчи

– مَرْكَبٌ *кўп.* مَرَاكِبُ 1) ҳаракат (юриш) воситаси; 2) кема, пароход; миниладиган ҳайвон; بُخَارِيٌّ ~ пароход, буғ кемаси; ~ جَوَّالٌ сайёҳкема, маълум бир рейс (йўналиш)га эга бўлмаган кема; حَرْبِيٌّ ~ ҳарбий кема خَطِّيٌّ ~ йирик тўплар билан қуролланган катта ҳарбий кема, линкер; دَوْرِيٌّ ~ қўриқчи кема; ~ شِرَاعِيٌّ ~ سَاحِب шатакчи кема; سَرِيعُ الْعَدْوِ ~ тезюрар кема; النَّقْلِ ~ елканли кема; الصَّيْدِ ~ балиқчи кема; наклиёт (*транспорт*) кемаси; ◊ رَكِبَ أَقْبَحَ ~ одобсизлик қилмоқ; رَكِبَ الْحَمَاقَةِ ~ аҳмоқлик қилмоқ; رَكِبَ الطَّيْشِ ~ енгилтаклик қилмоқ; رَكِبَ الْهَوَسِ وَ الْجُنُونِ ~ телба-тескари иш қилмоқ, аҳмоқлик қилмоқ; رَكِبَ مَرَاكِبَ الزَّلَلِ тез-тез хатога йўл қўймоқ

– مُرَكَّبٌ 1) мураккаб; (*н. дандир*) ташкил топган, тузилган; رِبْحٌ ~ мураккаб процентлар (*даромад*); عَدَدٌ ~ а) *мат.* комплекс сон, б) мураккаб сон; 2) ўрнатилган, ўтқазилган; 3) йиғилган, монтаж қилинган; ◊ جَهْلٌ ~ мутлақ жаҳолат мутлақ билимсизлик 4) *кўп.* ـَاتٌ а) мураккаб таркиб, мураккаб бирикма; б) мураккаб қисм; комплекс; 3) дори бўладиган таркиб, доривор таркиб, тиббий таркиб; كِيمِيَائِيٌّ ~ кимёвий таркиб

– مَرْكَبَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) арава, фойтун, енгил арава; الْفَضَاءِ ~ космик кема; الـ~ الْقَمَرِيَّةُ ойга қўнадиган космик кема, луноход; 2) вагон; الْأَمْتِعَةِ (الْعَفْشِ) ~ багаж (*юк*) юкланадиган вагон

– مُرَكِّبَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) бириктирувчи, ташкил этувчи; 2) асосий қисм, асосий унсур, асосий элемент (*бўлак*); компонент

– مَرْكَبِيٌّ *кўп.* مَرَاكِبِيَّةٌ = مَرَاكِبِيٌّ

– مَرْكُوبٌ *кўп.* مَرَاكِيبُ этик; деҳқонлар оёқ кийими; أَبُو ~ лайлак

I رَكَدَ (*у*) رُكُودٌ 1) узоқ туриб қолмоқ; узоқ туриб қолиб айнимоқ (*сув ҳақида*); 2) сустлашмоқ, бўшашмоқ (*савдо ҳақида*); 3) секинламоқ, тўхтамоқ (*шамол ҳақида*)

– رَاكِدٌ 1) суст (*савдо*); 2) туриб қолган (*сув*)

– رُكُودٌ турғунлик, депрессия

I رَكَزَ (*у*) رَكْزٌ 1) тиқмоқ, суқмоқ, санчмоқ; ўрнатмоқ, ўрнатиб мустаҳкамламоқ; биркитмоқ, маҳкамламоқ, маҳкамлаб қўймоқ; 2) тушмоқ, қўнмоқ, манзил қурмоқ; II رَكَّزَ 1) тўпламоқ, йиғмоқ, жамламоқ; اهْتِمَامَهُ ~ (*бирор н. га*) диққатни тўпламоқ (عَلَى); 2) (*сутни*) қуюқлаштирмоқ; 3) (*рудани*) бойитмоқ; IV أَرْكَزَ 1) қўймоқ, ўрнатмоқ; 2) (*таркибида*) олтин ёки кумуш мавжуд бўлмоқ, 3) жоҳилия даври аҳли мурдасини топиб олмоқ; V تَرَكَّزَ тўпланмоқ, жамланмоқ, йиғилмоқ; VI تَرَاكَزَ умумий марказга эга бўлмоқ; умумий марказ атрофида тўпланмоқ; VIII اِرْتَكَزَ 1) (*бирор н. га*) суянмоқ, таянмоқ, тиралмоқ (عَلَى); 2) (*қаердадир*) тўпланмоқ (فِي); 3) (*қаердадир*) тўхтаб ўтмоқ, тўхтамоқ (فِي)

– اِرْتِكَازٌ тиргак, таянч, суянч, тиргович; نُقْطَةُ الـ~ таянч нуқтаси

– تَرَاكُزٌ умумий марказга эга бўлганлик

– تَرْكِيزٌ 1) йиғиш, тўплаш, жамлаш; 2) (*сутни*) қуюқлаштириш; 3) (*рудани*) бойитиш

– رَاكِزٌ собит, оғир, вазмин

– رِكَازٌ *кўп.* أَرْكِزَةٌ, رِكْزَانٌ 1) олтин, кумуш ёки уран рудаси; 2) кон; 3) жоҳилия даври аҳлининг дафн этилган мурдаси

– رُكُوزٌ собитлик, қаттиқлик; вазминлик, осойишталик

– رِكْزٌ *кўп.* أَرْكَازٌ, رُكُوزٌ паст овоз, шарпа

– رَكْزَةٌ *кўп.* رَكَزَاتٌ тўхташ, тўхтаб ўтиш; вақт, пауза

– رَكِيزَةٌ *кўп.* رَكَائِزُ 1) тиргак, суянч, таянч, устун; زَعْزَعَ رَكَائِزَهُ ниманингдир устунларини қимирлатмоқ (силкитмоқ); 2) тамба, таглик, поя; 3) (*мебель ва ҳ. к. нинг*) оёғи; 4) қозиқ; 5) кон; 6) *ҳарб.* тўп ўрнатиладиган таглик

– مُتَرَاكِزٌ марказ атрофида тўпланган

– مُرْتَكَزٌ *кўп.* ـَاتٌ — 1) тиргак, таянч; таянч нуқтаси; 2) асос, пойдевор

– مَرْكَزٌ *кўп.* مَرَاكِزُ 1) марказ; ~ُ النَّقْلِ оғирлик маркази; ~ُ الدَّائِرَةِ доира маркази; ~ُ الْجَذْبِ тортиш маркази; ~ُ الْإِدَارَةِ бошқарма; ~ كَهْرَبَائِيٌّ электроцентрал; ~ كَهْرَحَرَارِيٌّ теплоэлектроцентрал; ~ كَهْرَمَائِيٌّ гидроэлектроцентрал; ~ مَائِيٌّ гидроцентрал; ~ هَاتِفِيٌّ телефон станцияси; هَذَا الْوَاقِعُ فِي ~ِ اهْتِمَامِ الرَّأْيِ الْعَامِّ الْعَالَمِيِّ бу воқеа дунё жамоатчилигининг диққат марказида турибди; 2.) ниманингдир турган жойи; ~ُ الدَّاءِ касаллик ўчоғи; ~ُ الرِّيَاسَةِ *ҳарб.* штаб; 3) вазият; *ҳарб.* мавқе, позиция; 4) жой, пост, пункт; ~ لِلْاسْتِعْلَامِ маълумотхона, справка (маълумот)лар бериш пункти; ~ُ الْإِسْعَافِ тез ёрдам пункти; ~ُ الْبُولِيسِ (الشُّرْطَةِ) полиция участкаси; ~ُ السِّكَّةِ الْحَدِيدِيَّةِ темир йўллари кесишиб ўтган станция; ~ُ الْقِيَادَةِ бошқаришнинг марказий пункти; 5) *грам.* диакритик белгилар (ҳаракатлар), остига қўйиладиган ҳарф; 6) марказ (*Мисрдаги маъмурий бирлик*); مَأْمُورُ الْـ~ марказ бошлиғи

– مُرَكَّزٌ тўпланган, йиғилган; жамланган; 2) қуюқлаштирилган (*сут*); 3) бойитилган (*руда*)

– مُرَكِّزٌ тўпловчи, йиғувчи, жамловчи; ~ُ النُّورِ прожектор

– مَرْكَزِيٌّ марказий; اللَّجْنَةُ الْـ~َـةُ марказий қўмита; لَا ~ّ маркази йўқ, умумий марказга эга бўлмаган; марказлаштирилмаган

– مَرْكَزِيَّةٌ 1) марказийлик, марказда туриш; 2) централизм, марказлаштириш; لَا ~ марказлаштирмаслик

I رَكَسَ (у) رَكْسٌ ағдармоқ, тўнтармоқ; IV أَرْكَسَ =I; VIII ارْتَكَسَ 1) (*қийин вазиятга*) яна тушиб қолмоқ; 2) ағдарилмоқ, тўнтарилмоқ, 3) (*олдинги вазиятга*) яна қайтмоқ; орқага улоқтириб ташланмоқ

– رِكْسٌ ярамас нарса, жирканч (разил, ёмон) нарса

I رَكَضَ (у) رَكْضٌ югурмоқ, чопмоқ; пойга чопмоқ; ~ الْفَرَسَ بِرِجْلِهِ оёқ билан ниқтаб отни юргизмоқ; ~ الْبَعِيرُ туя тепди; ~ قَلْبُهُ بَيْنَ جَنْبَيْهِ унинг юраги орзиқиб кетди; III رَاكَضَ ўзаро чопишмоқ, югуриш бўйича мусобақалашмоқ; VI تَرَاكَضَ 1)= III; 2) биргалашиб югуришмоқ; (*н. нингдир олдига*) ҳамма ёқдан югуриб келмоқ (إِلَى); VIII ارْتَكَضَ 1) ҳаракатланмоқ; имирламоқ (*шунингдек, она қорнидаги ҳомила ҳақида*); 2) ҳаяжонланмоқ

– رَكْضٌ югуриш; чопиш; сакраб чопиш; أَتَاهُ ~ًا кимнингдир олдига югуриб келмоқ; الْـ~ وَرَاءَ الْأَرْبَاحِ ◊ фойда кетидан чопиш; الْـ~ وَرَاءَ التَّسَلُّحِ қуролланиш пойгаси

– رَكَّاضٌ чопағон, тез югурувчи

– رَكُوضٌ тез чопадиган, тез югурувчи

I رَكَعَ (а) رُكُوعٌ икки букилиб таъзим қилмоқ; тиз чўкмоқ; рукуга бормоқ; ~ أَمَامَ جَبَرُوتِهِ ~ أَمَامَهُ кимнингдир олдида бош эгмоқ; ~ عَلَى الرُّكَبِ أَمَامَهُ кимнингдир куч-қудрати олдида тиз чўкмоқ; кимнингдир олдида лаганбардорлик қилмоқ, жилпангламоқ; II رَكَّعَ тиз чўкишга мажбур қилмоқ, тиз чўктирмоқ; IV أَرْكَعَ тиз чўктирмоқ

– رَاكِعٌ *кўп.* رُكَّعٌ рукуга борувчи, руку қилувчи; ибодат қилувчи

– رَكْعَةٌ *кўп.* رَكَعَاتٌ 1) рукуга бориш, руку қилиш; таъзим; أَدَّى رَكْعَتَيْنِ икки марта руку қилмоқ; 2) ракат (*намознинг бир қисми*)

– رُكُوعٌ руку, тиз чўкиш, таъзим қилиш

I رَكَلَ (у) رَكْلٌ тепмоқ, оёқ билан тепмоқ; тепиб юбормоқ; VI تَرَاكَلَ ўзаро тепишмоқ, бир-бирини тепмоқ

– رَكْلَةٌ *кўп.* رَكَلَاتٌ тепиш, тепки

I رَكَمَ (у) رَكْمٌ 1) бир жойга тўпламоқ; 2) йиғмоқ, жамғармоқ, уймоқ; VI تَرَاكَمَ тўпланмоқ, жамланмоқ; уюлмоқ; қуюқлашмоқ (*туман ҳақида*); VIII ارْتَكَمَ тўпланмоқ, йиғилмоқ

– تَرَاكُمٌ тўпланиш, йиғилиш, жамланиш; ~ُ الثَّرْوَةِ бойликларнинг тўпланиши; الْـ~ُ الْمَالِيُّ молиявий жамғарма

– رُكَامٌ 1) тўда, уюм; тўпланиш; *геол.* тоғ жинсларининг емирилишидан ҳосил бўлган уюм, шағал; ~ُ النَّاسِ тўда, оломон; انْبَعَثَ الْمَدِينَةُ مِنْ ~هَا шаҳар харобаликдан тикланди; 2) булутлар; тўп-тўп булутлар

– رُكَامِيٌّ ~ مُزْنٌ жала ёғадиган булутлар, жалали булутлар

– مُرْكَمٌ пага-пага булутлар

– مِرْكَمٌ *кўп.* مَرَاكِمُ *эл.* аккумулятор

I رَكَنَ (у) رُكُونٌ *ёки* رَكِنَ (а) رُكُونٌ 1) суянмоқ, таянмоқ; 2) (*к. - ғадир*) ишонмоқ, орқа қилмоқ, ишонч билдирмоқ (إِلَى); 3) (*н. ғадир*) берилиб кетмоқ, мойил бўлмоқ (إِلَى); ~ إِلَى الْهُدُوءِ тинч томонга ўтиб олмоқ; осойишта бўлиб қолмоқ; 4) (*бирор жойда*) яшириниб

ётмоқ (бирор ерга) узоқлашиб кетмоқ (إِلَى); فِي الْمَنْزِلِ ~ ташқарига чиқмай уйда ўтирмоқ; يُرْكَنُ إِلَيْهِ ишонса бўладиган, ишончли; 5) четга суриб қўймоқ, чеккага қўйиб қўймоқ; عَلَى ~ الرَّفِّ токчага суриб қўймоқ; ишни орқага сурмоқ, чўзмоқ; II رَكَّنَ 1) қулфламоқ, қулфлаб беркитмоқ; 2) (кийимни) гардеробга илмоқ (қўймоқ); IV أَرْكَنَ (к. гадир) ишонмоқ, орқа қилмоқ, ишонч билдирмоқ (إِلَى); 2) (н. гадир) таянмоқ (إِلَى); إِلَى الْفِرَارِ ~ қочиб қолмоқ; VIII اِرْتَكَنَ (бирор н. га) суянмоқ, таянмоқ (إِلَى)

– إِرْكَانٌ (бирор н. га) ишонч, ишониш, иймони комиллик (إِلَى)

– رَكَانَةٌ улуғворлик, жиддийлик, салобат, басавлатлилик, савлатлилик; жиддий қиёфа

– رُكْنٌ кўп. أَرْكَانٌ 1) колонна; устун, столб, таянч, тамба; 2) бурчак; 3) асосий, таркибий қисм; 4) асос; أَرْكَانُ الْحَرْبِ ҳарб. бош штаб أَرْكَانِ الْحَرْبِ رَئِيسُ (هَيْأَةِ) бош штаб бошқармаси бошлиғи; أَرْكَانُ الْحَرْبِ لِلْقُوَّاتِ الْمُسَلَّحَةِ қуролли кучлар штаби; أَرْكَانُ الْمُفَوَّضِيَّةِ элчихона вакиллари; أَرْكَانُ الْحَيَاةِ الْاِقْتِصَادِيَّةِ иқтисодий ҳаёт асослари; أَرْكَانُ الْبِلَادِ мамлакат ҳаётининг негизлари; أَرْكَانُ الدِّينِ дин арконлари; 5) рубрика, бурчак (газета, журнал ёки радио-телеэшиттиришларда)

– رُكْنَةٌ бурчак, муйлиш

– رُكْنِيٌّ бурчакка оид; ضَرْبَةٌ ~ـة спорт. бурчакдан туриб тепиш

– رُكُونٌ ишонч

– رَكِينٌ 1) пишиқ, мустаҳкам, қаттиқ; 2) жиддий, басавлат, савлатли, виқорли, пурвиқор; 3) асосий

– مُرَاكَنَةٌ унаштириш, унаштириб қўйиш (Жазоирда)

– مِرْكَنٌ кўп. مَرَاكِنُ кир ювадиган тоғора

I (ركو) رَكَا (у) رُكُوٌّ 1) кавламоқ; 2) (қаердадир) қолмоқ, бўлмоқ, турмоқ (فِي, بِ); II رَكَّى суямоқ, тираб ўрнатмоқ; مِرْفَقَيْهِ عَلَى ... ...га тирсак билан таянмоқ, ...га тираб турмоқ; VI تَرَاكَى тўхташ жойига яқинлашмоқ, келиб тўхтамоқ

– رَكْوَةٌ кўп. رَكَوَاتٌ қаҳва идиши; қаҳва қайнатгич

– رَكِيَّةٌ кўп. رَكَايَا қудуқ

I (رم) رَمَّ[1] (а/у) رَمٌّ тузатмоқ, ремонт қилмоқ, таъмирламоқ; لَا يُرَمُّ тузатиб бўлмайдиган, тўғрилаш мумкин бўлмаган; رَمَّ[2] (а/и) رِمَّةٌ чиримоқ, иримоқ, айнимоқ, бузилмоқ, сасимоқ; I رَمَّ (у) رَمٌّ, مَرَمَّةٌ шох-шаббани оғзига олиб емоқ (ҳайвон ҳақида); II رَمَّمَ 1) = رَمَّ[1]; 2) шаффоф қоғоз қўйиб нусха кўчирмоқ, калкага нусха олмоқ; IV أَرَمَّ = رَمَّ[2]; V تَرَمَّمَ таъмирланмоқ, тузатилмоқ; X اِسْتَرَمَّ таъмир талаб бўлмоқ, ремонтга муҳтож бўлмоқ

– تَرْمِيمٌ 1) тузатиш, таъмир қилиш, таъмир; 2) нусха олиш, калкага нусха тушириш

– تَرْمِيمَاتٌ кўп. таъмирлаш ишлари

– رُمَامٌ чириган, ириган; чириб битган

– رَمٌّ чириш, бузилиш

– رِمٌّ бойлик, давлат; جَاءَ بِالطِّمِّ وَ الـ~ـرِّ катта бойлик билан қолмоқ

– رُمَّةٌ кўп. رُمَمٌ, رِمٌّ 1) арқон, чилвир; 2; мажму, жам, тўплам; بِـ~ـه барчаси, ҳаммаси, тўлалигича

– رِمَّةٌ кўп. رِمَمٌ, رِمَامٌ 1) чириган суяклар; 2) жасад, мурда; ўлимтик, ўлакса

– رَمِيمٌ 1) чириган; чириб битган; 2) чириган суяклар

– مُرَمِّمٌ 1) таъмирловчи, таъмир ишларини олиб борувчи; 2) таъмир ишларида ишловчи

– مَرَمَّةٌ таъмир, ремонт

رَمْثٌ кўп. رِمَاثٌ, أَرْمَاثٌ сол (дарё ва сувлардаги)

I رَمَحَ (а) رَمْحٌ 1) найза отмоқ, найза санчмоқ, найза ирғитмоқ; 2) тепмоқ, тепиб юбормоқ; 3) сакраб чопмоқ (от ҳақида); 4) (бирор жойга) интилмоқ, ҳаракат қилмоқ, шитоб билан ёпирилмоқ (إِلَى); 5) тезлашмоқ, шиддатли бўлмоқ; الفَرَسُ ~ от тепди; II رَمَّحَ 1) (отни) югуртириб чоптирмоқ, чоптириб ҳайдамоқ; 2) найза ясамоқ; ~ وَصَفَّحَ маж. қурол-яроқ ясамоқ

– رَامِحٌ найзали, найзаси (қурол) бор; السِّمَاكُ الـ~ـ астр. Арктур (Ҳўкизбоқар юлдуз туркумининг энг равшан 0-катталикдаги юлдузи) (шунингдек, қар. سِمَاكٌ)

– رَمَّاحٌ кўп. رَمَّاحَةٌ найза билан қуролланган; тар. найза билан қуролланган аскар

– رِمَاحَةٌ чопиш, югуриш; сакраб чопиш

– رُمْحٌ кўп. رِمَاحٌ, أَرْمَاحٌ найза

– مِرْمَاحٌ кўп. ـاتٌ 1) саҳна, арена, цирк; 2) отчопар, ипподром

– مِرْمَاحٌ = مِرْمَحٌ

(رمخ) VIII اِرْتَمَخَ тугамоқ, тамом бўлмоқ (куч ҳақида)

I رَمِدَ (а) رَمَدٌ 1) кўзи оғримоқ; 2) кўз оғриғига мубтало бўлмоқ; II رَمَّدَ кулга (чўққа) кўммоқ; 2) ёқмоқ, куйдирмоқ, кулга айлантирмоқ; الْجُثَّةَ ~ жасадни куйдирмоқ; IV أَرْمَدَ кўзи оғримоқ; V تَرَمَّدَ кулга айланмоқ, кул бўлмоқ; 2) кул билан қопланмоқ, устини кул босмоқ; 3) кўзи оғримоқ

– أَرْمَدُ мн. رَمْدَاءُ кўп. رُمْدٌ 1) кўзи оғриган, кўзи оғриқ; 2) кулли

– تَرْمِيدٌ ёқиш, кулга айлантириш; (الْجُثَثِ) الْمَوْتَى ~ мурдаларни куйдириш

– رَمَادٌ кўп. أَرْمِدَةٌ кул; ذَرِّيٌّ ~ радиоактив кул; الْجُثَّةِ الْمَحْرُوقَةِ ~ куйдирилган жасаднинг хоки; مَاءُ الـ~ـ кул суви (кир ювиш учун

ишлатиладиган ишқор); ◊ ذَرَّ الـ~ فِي الْعُيُونِ мақтаб алдамоқ; ~ تَنْفُخُ فِي الـ~ *мқл.* зиёнингга иш қиляпсан (*сўзма-сўз:* сен кулга қараб пуфлаяпсан)

– رَمَادِيٌّ кулранг, кулга оид; حُزْنٌ ~ *маж.* қаттиқ ғам, изтироб

– رَمَدٌ *мед.* кўз оғриғи; الـ~ُ الْحُبَيْبِيُّ юқумли кўз оғриғи, трахома

– رَمِدٌ, رَمْدَانُ кўзи оғриган, кўзи касал

– رَمْدَاءُ = رَمَادٌ

– رَمَدِيٌّ *шунингдек:* طَبِيبٌ ~ кўз доктори, окулист

رَمْرَمَ танламасдан овқатланмоқ, ўнг-тесига қарамай емоқ

– رَمْرَمَةٌ танламай (ўнг-тесига қарамай) овқатланиш

– رَمْرَامٌ танламай (ўнг-тесига қарамай) овқатланувчи

I رَمَزَ (*у, и*) رَمْزٌ (*бирор н. га*) ишора қилмоқ, имо қилмоқ (بِـ); 2) (*н. нидир*) рамзий ифодаламоқ (لِـ, إِلَى), (*н. нингдир ёрдамида*) рамзий ифодаламоқ (بِـ); 3) англатмоқ, далолат бермоқ; белги (*ишора ёки рамз*) ёрдамида ифода қилмоқ; VIII ارْتَمَزَ (*н. нингдир ёрдамида*) рамзий ифодаланмоқ (بِـ)

– رَامُوزٌ *кўп.* رَوَامِيزُ намуна, нусха; (*н. нингдир*) айнан нусхаси, факсмиле

– رَمْزٌ *кўп.* رُمُوزٌ 1) белги, рамз; 2) имо, имо-ишора; 3) тахаллус, яширин ном

– رَمْزِيٌّ 1) рамзий, символик; هَدِيَّةٌ ~َـةٌ рамзий ҳадя (совға); 2) шифрланган шартли белгилар билан ёзилган

– رَمْزِيَّةٌ الـ~ символизм

I رَمَسَ (*у*) رَمْسٌ 1) кўммоқ, дафн қилмоқ; кўмиб қўймоқ, кўмиб ташламоқ; 2) беркитмоқ, яширмоқ; IV أَرْمَسَ = I; VIII ارْتَمَسَ чўкмоқ, ботмоқ, чўктирилмоқ (*сувга*)

– رَامُوسٌ *кўп.* رَوَامِيسُ қабр, гўр

– رَمْسٌ *кўп.* أَرْمَاسٌ, رُمُوسٌ қабр, гўр, гўр дўнги

– مَرْمَسٌ қабр ўрни

I رَمَشَ (*у*) رَمْشٌ 1) бармоқлар учида ушламоқ; 2) кўз қисмоқ, киприк қоқмоқ

– رَمَشٌ қовоқнинг яллиғланиши, кўз терисининг яллиғланиши, конюктивит

– رِمْشٌ *кўп.* رُمُوشٌ киприк

– رَمْشَةٌ *кўп.* رَمَشَاتٌ кўз қисиш, киприк қоқиш; ◊ بِـ~ِ الْعَيْنِ кўз юмиб-очгунча, жуда тез

I رَمِصَ (*а*) رَمَصٌ йиринглашмоқ (*кўз ҳақида*)

– أَرْمَصُ *мн.* رَمْصَاءُ *кўп.* رُمْصٌ кўзида йиринги бор, йиринглаган кўзли

– رَمَصٌ 1) кўзнинг йиринги; 2) салқиганлик, кўп ухлаб шишганлик

رَمِضَ (*а*) رَمَضٌ қизимоқ, қизиб чўғ бўлмоқ; IV أَرْمَضَ 1) қизитмоқ, куйдирмоқ, жазирама бўлмоқ; 2) оғритмоқ, азоб бермоқ; 3) ҳалокатга олиб борадиган иш қилмоқ; ◊ ~ُـهُ التَّعَبُ у жуда қаттиқ чарчаган

– أَرْمَضُ *мн.* رَمْضَاءُ *кўп.* رُمْضٌ жазирама иссиқда қолган

– رَمَضٌ *мед.* офтоб уриш

– رَمِضٌ жазирама иссиқда қолган

– رَمْضَاءُ жазирама иссиқ; كَالْمُسْتَجِيرِ مِنَ الـ~ بِالنَّارِ *маж.* қордан қутулиб ёмғирга тутилмоқ (*сўзма-сўз:* жазирамадан қутулишни сўраб оловга мурожаат қилган киши каби)

– رَمَضَانُ рамазон (*ҳижрий-қамарий тақвимнинг 9-ойи, 30 кун*)

رُمَاعٌ. دَاءُ الـ~ қонсизлик, камқонлик касали

I رَمَقَ (*у*) رَمْقٌ қарамоқ, боқмоқ; тикилиб қарамоқ; ~ُـهُ بِنَظَرَاتٍ سَيِّئَةِ النِّيَّةِ кимгадир ёмон назар ташламоқ; II رَمَّقَ 1) узоқ вақт тикилиб қарамоқ; 2) бир илож қилиб бажармоқ, йўлга қўймоқ, йўлга солмоқ; الْعَيْشَ تَرْمِيقًا ~ аранг тирикчилик ўтказмоқ; III رَامَقَ кимнингдир изидан бора туриб ўзини эҳтиёт қилмоқ

– تَرْمِيقٌ наридан-бери қилинган иш, чала-чулпа иш

– رَمَقٌ *кўп.* أَرْمَاقٌ жони узилаётган кишининг сўнгги нафаси; عَلَى آخِرِ ~ сўнгги нафасда; دَافَعَ عَنْهُ حَتَّى آخِرِ ~ сўнгги нафасгача кимнидир ҳимоя қилмоқ (*мудофаа қилмоқ*); ◊ أَمْسَكَ ~َـهُ (*н. нидир*) еб қувватланиб олмоқ (بِـ); سَدَّ (أَقَامَ) بِهِ الـ~ нима биландир ҳаётнинг сўнишига йўл қўймай турмоқ

– مَرْمُوقٌ ўзига эътиборни тортувчи; муҳим, эътиборли; ҳавас қилса арзийдиган (арзигули)

رَمَكَةٌ *кўп.* ـَـاتٌ, رِمَاكٌ бия, байтал; *шахм.* от, асп

I رَمَلَ (*у*) رَمَلٌ, رَمَلَانٌ (رمل) югурмоқ, чопмоқ; ~ بَيْنَ الصَّفَا وَ الْمَرْوَةِ Сафо ва Марва ўртасида югурмоқ (*ҳаж ибодати вазифаларидан*); II رَمَّلَ 1) сиёҳдаги ёзув устига қум сепиб қуритмоқ; 2) бева (тул) қолдирмоқ; IV أَرْمَلَ тул (бева) қолмоқ; V تَرَمَّلَ =IV

– أَرْمَلُ *кўп.* أَرَامِلَةٌ, أَرَامِلُ бева, тул (*эркак*)

– أَرْمَلَةٌ *кўп.* أَرَامِلُ тул аёл

– تَرَمُّلٌ бевалик, туллик

– رَمَّالٌ қумга қараб фол очувчи фолбин

– رَمَلٌ[1] югуриш, чопиш

– رَمَلٌ[2] рамал (*аруз баҳрларидан бири*)

– رَمْلٌ *кўп.* رِمَالٌ қум; أُمُّ رِمَالٍ сиртлон, ёлдор бўри; الـ~ُ الْبَوْلِيُّ *мед.* қовуқдаги қум (тош), тош келиш касали; أَخْفَى (وَضَعَ) رَأْسَهُ فِي الـ~ (كَالنَّعَامَةِ) *маж.* (*туяқуш каби*) бошини қум остига яширмоқ; بَنَاهُ عَلَى الـ~ *кўч. м.* хом хаёл қилмоқ, хом хаёлларга берилмоқ; أَسَّسَهُ عَلَى الرِّمَالِ *кўч. м.* ниманидир хом хаёл асосида

бажармоқ; ~ ضَرْبُ (عِلْمُ) الـ ~ қумга қараб фол очиш

– رَمْلَةٌ қумлоқ тупроқ; ерниң қумлоқ қисми

– رَمْلِيٌّ 1) қумли, қумга оид; سَاعَةٌ ~ـَـةٌ қум соат; الْعَاصِفَةُ الـ~ـَـةُ қумли бўрон

– مِرْمَلَةٌ қумдон, қум идиши

رُمَّانٌ *жам. бот.* анорлар (*дарахти ва меваси*)

ـَـةٌ *кўп.* ـَـاتٌ — анор (*дарахти ва меваси*): 2) (*мих ва ... нинг*) қалпоқчаси; шиш, ғудда, ғурра, думалоқ тутқа (*мас., дастадаги*); 3) (*катта. жин тарозулардаги*) вазн ўлчовчи сурма тош; 4) *ҳарб.* граната; حَيَّةٌ ~ жанговар (ҳақиқий) граната; خَرْسَاءُ ~ ўқув гранатаси; يَدَوِيَّةٌ ~ қўлда иргитиладиган граната

– رُمَّانِيٌّ анор рангли, анорранг, оч қизил; يَاقُوتٌ ~ *мин.* ёқут

I رَمَى (*и*) رَمْيٌ 1) иргитмоқ, отмоқ; иргитиб ташламоқ, ташлаб юбормоқ; 2) отмоқ, ўққа тутмоқ, (*н. билан дир*) отмоқ (بِ); 3) (*бирор н. да*) айбламоқ (بِ); رَمَتْنِي بِدَائِهَا وَ انْسَلَّتْ *мқл.* гуноҳсизнинг елкасига осмоқ; 4) (*бирор н. га*) интилмоқ, (*н. нидир*) мақсад қилиб қўймоқ. нишонга (мўлжалга) олмоқ (إِلَى); بَيْنَهُمْ ~ орасига нифоқ солмоқ; بِسَهْمٍ ~ (*бирор н. га*) ўз улушини қўшмоқ. ҳиссасини қўшмоқ (فِي); ~ بِحَبْلِهِ عَلَى غَارِبِهِ *маж.* ўз ҳолича ташлаб қўймоқ, инон-ихтиёрни қўлига топширмоқ; III رَامَى бир-бирига отишмоқ; IV أَرْمَى иргитмоқ; أَرْمَاهُ عَنْ فَرَسِهِ отидан қулатмоқ; VI تَرَامَى 1)(*к. нингдир устига*) кўплашиб ташланмоқ (عَلَى); (*к. гадир*) ташланмоқ (عَلَى); بَيْنَ ذِرَاعَيْهِ ~ кимнингдир қучоғига отилмоқ (ташланмоқ); ~ بَيْنَ قَدَمَيْهِ кимнингдир оёқлари остига тиз чўкмоқ; 2) сочилиб (тарқалиб) кетмоқ, бир-биридан узоқлашиб кетмоқ; ёйилиб кетмоқ; чўзилиб кетмоқ; 3) (*н. нидир*) бир-бирига ташламоқ (оширмоқ) (بِ); 4) (*к. гадир. н. гадир*) етиб бормоқ (إِلَى); ~ إِلَيْهِ أَنَّ ... у билдики,...; إِلَى أُذُنَيْهِ ~ унинг қулоғига етиб бордики, ...; VIII ارْتَمَى 1) ташланмоқ, ташлаб юборилмоқ; 2) ётмоқ, чўзилиб ётмоқ; 3) (*к. гадир*) ташланмоқ, ёпирилмоқ (عَلَى); 4) қуламоқ, йиқилмоқ; ~ عَلَى الْأَرْضِ ерга қуламоқ (*йиқилмоқ*); ~ عَلَى قَدَمَيْهِ оёқларига ташланмоқ (йиқилмоқ)

– تَرَامٍ сочилишлик, сочилиб ётишлик; تَرَامِي الْأَطْرَافِ бепоёнлик, кенглик

رَامٍ *мн.* رَامِيَةٌ *кўп.* رُمَاةٌ 1) иргитувчи, нишонга олувчи; رَامِي الْمِطَثَّةِ *ёки* الْقُرْصِ *спорт.* диска иргитувчи, дискобол; 2) ўқчи, мерган; الرَّامِي *астр.* Қавс (*юлдузлар туркуми*); سَهْمُ الرَّامِي *астр.* Қавс ўқи (*Ёй*)

– رِمَايَةٌ отиш, ўқ отиш; الـ~ عَلَى الْأَطْبَاقِ *спорт.* ликопчаларга отиш

– رَمْيٌ 1) отиш, иргитиш; الْمِطَثَّةُ (الْقُرْصُ) ~ *спорт.* диск иргитиш; الرُّمْحِ ~ найза иргитиш (отиш); 2) отиш, отишиш, ўқ отиш; ~ قَتْلًا (إِعْدَامٌ) بِالرَّصَاصِ отиб ўлдириш

– رَمْيَةٌ *кўп.* رَمَيَاتٌ иргиш, човут, бир ташланиш; حُرَّةٌ ~ эркин тепиш; 2) ўқ отиш, ўқ узиш; عَلَى ~ سَهْمٍ مِنْهُ отилган ўқ масофасича; رُبَّ ~ مِنْ غَيْرِ رَامٍ *мқл.* баъзан эшак ҳам отнинг қилиғини қилади (*сўзма-сўз:* мерган бўлмаган одам ҳам баъзан яхши отади)

– رَمِيَّةٌ *кўп.* رَمَايَا ёввойи қуш. ҳайвон

– مُتَرَامٍ *мн.* مُتَرَامِيَةٌ 1) (*к. дандир. н. дандир*) узоқдаги, узоқлашган (مِنْ); 2) кенг тарқалган (ёйилган); مُتَرَامِي الْأَطْرَافِ кенг, бепоён; شَجَرَةٌ مُتَرَامِيَةُ الْأَغْصَانِ шохлари тарвақайлаб кетган дарахт

– مِرْمَاةٌ 1) камалакнинг кичкина ўқи; 2; туёқ

– مَرْمًى *кўп.* مَرَامٍ 1) эришиб бўладиган даража, қўлга киргизиб бўладиган даража; ўраб олиш; النَّظَرِ ~ кўриш майдони. кўриш мумкин бўлган масофа; بَعِيدُ الـ~ узоққа отадиган (*қурол ҳақида*); لَمَحْنَاهُ عَلَى ~ الْعَيْنِ у назаримиз остида эди (*сўзма-сўз:* уни назаримиз тушиши мумкин бўлган жойда кўрдик); كَانَ عَلَى ~ حَجَرٍ *маж.* у жуда яқинда эди (*сўзма-сўз:* у тош иргитиш мумкин бўлган жойда эди); 2) нишон, мўлжал; *кўч. м.* хоҳиш, истак; ~ الْمَدَافِعِ тўп (қурол) отишни машқ қиладиган жой, полигон; 3) *спорт.* дарвоза; أَنْقَذَ مَرْمَاهُ مِنْ كُرَتَيْنِ у ўз дарвозасини икки тўпдан сақлаб қолди

– مَرْمِيٌّ иргитиладиган, отиладиган

– مَرْمِيَّاتٌ *кўп. спорт.* иргитиш асбоб-анжомлари

I رَنَّ (*а/и*) رَنٌّ, رَنِينٌ 1) жиринграмоқ, жарангламоқ; гумбурламоқ; (*мас., қўлда тангаларни*) жиринглатмоқ, шилдиратмоқ; الْبِرْمِيلُ الْفَارِغُ يَرِنُّ *мқл.* қуруқ қошиқ оғизни йиртади (*сўзма-сўз:* бўш бочка қалдирайди); IV أَرَنَّ овоз чиқармоқ, жиринграмоқ, жарангламоқ; ~ـَـتِ الْقَوْسُ ёй овоз чиқарди

– رَنٌّ жаранг, жиринг, жаранг-журунг

– رَنَّانٌ 1) жарангдор, жангиллаган; дабдабали (тантанавор) (*нутқ*); 2) хотин-қизларнинг энг паст (йўғон) овози

– رَنَّةٌ [1] *кўп.* ـَـاتٌ — жаранг, жаранглаган овоз; узоқдан янграган товуш; шикоятомуз товуш (овоз)

– رَنَّةٌ [2] *кўп.* ـَـاتٌ — оҳу, кийик

– رَنِينٌ 1) жаранглаш, жиринглаш; шикоятомуз товушлар; 2) гумбурлаш, қалдираш; 3) акс-садо; резонанс

– رَنِينِيٌّ резонансга олд

– مُرِنٌّ жарангдор; жаранглаган, ўткир, оҳангдор

– مِرْنَانٌ жарангдор

رِنْجَةٌ кўп. ـَاتٌ — сельд (*балиқнинг тури*); الـ~ُ النَّرْوِيجِيَّةُ Норвегия сельди; الـ~ُ الرُّوسِيَّةُ рус сельди

(رنح) II رَنَّحَ 1) силкитмоқ, тебратмоқ, чайқалтирмоқ, ликиллатмоқ; أَعْطَافَهُ ~ الْعُجْبُ بِنَفْسِه ўзидан мағрурланиш ҳисси димоғини шишириб юборди (*сўзма-сўз:* ўзидан мағрурланиш ён-атрофини тебратиб юборди); 2) бош айланишига сабаб бўлмоқ; V تَرَنَّحَ 1) силкинмоқ, тебранмоқ, чайқалмоқ, ликилламоқ; 2) зўрға оёқда турмоқ; ◊ ~ زَهْوًا وَ تِيهًا керилмоқ, чиранмоқ

— مُتَرَنِّحٌ 1) силкинувчи, силкиниб турган, тебранувчи; таги маҳкам ўрнатилмаган, лиқиллаб турган; الْأَعْطَاف ~ шодликдан ичига сиғмай кетган; жуда қаттиқ хурсанд; 2) ширакайф, озгина кайфи бор

— مِرْنَحَةٌ кўп. مَرَانِحُ (*кеманинг*) олд қисми, бурни

(رنخ) II رَنَّخَ: بِالْمَكَانِ ~ ўрнида қолмоқ, ўз жойида қолмоқ; *кўч. м.* диккайиб турмоқ, тиккайиб турмоқ

رَنْدٌ ранд (*Нажда ўсадиган ўсимлик*); дафна дарахти, лавр

رَنْدَحَ куйламоқ, мадҳия ўқимоқ

— رَنْدَحَةٌ куйлаш, мадҳ қилиш, мадҳия ўқиш

رُنْزٌ гуруч

(رنف) IV أَرْنَفَ: ~َتِ النَّاقَةُ بِأُذُنَيْهَا туя чарчоқнинг зўридан қулоқларини осилтирди

I (رنق) رَنَقَ (а) رَنْقٌ лойқаланмоқ, булғанмоқ (*сув*); II رَنَّقَ 1) тикилиб қарамоқ; النَّظَرَ إِلَيْهِ ~ кимгадир тикилиб қараб турмоқ; 2) лойқалатмоқ, булғамоқ; بِالْمَكَانِ ~ ўз жойида қолмоқ, ўрнида қолмоқ; *кўч. м.* диккайиб турмоқ, тиккайиб турмоқ; 2) парвоз қилмоқ (*қуш ҳақида*); 3) лойқалатмоқ (*мас., сувни*); 4) (*тинчини*) бузмоқ; IV أَرْنَقَ (*мас., сувни*) лойқалатмоқ

— رَنْقٌ, رَنَقٌ лойқа

رَنْكٌ кўп. رُنُوكٌ герб

— رَنْكَةٌ кўп. ـَاتٌ — сельд (*балиқ тури*)

I رَنَمَ (а) رَنِيمٌ куйламоқ, ашула айтмоқ; II رَنَّمَ чириллаб куйламоқ (сайрамоқ); V تَرَنَّمَ тараннум қилмоқ, куйламоқ; (*н. нидир*) куйлагандек гапирмоқ (بِ)

— تَرْنِيمَةٌ кўп. ـَاتٌ —, تَرَانِيمُ қўшиқ, ашула; нашида, гимн; تَرَانِيمُ *кўп.* тантанали руҳда ёзилган қўшиқ

— رَنَمٌ овоз, товуш

I (رنو) رَنَا (у) رُنُوٌّ (*к. гадир*) тикилиб қарамоқ, (*к. гадир*) назарини (кўзини) тикмоқ (إِلَى); II رَنَّى 1) хурсанд қилмоқ, севинтирмоқ, қувонтирмоқ; 2) тараннум қилмоқ, куйламоқ, ашула айтмоқ

I رَهِبَ (а) رَهْبٌ қарамоқ, хавфсирамоқ; II رَهَّبَ қўрқитмоқ, даҳшат солмоқ; IV أَرْهَبَ қўрқитмоқ, қўрқитиб юбормоқ; жабр ўтказмоқ, жисмоний зўрлик қилмоқ, террор қилмоқ; V تَرَهَّبَ 1) дўқ (пўписа) қилмоқ, таҳдид қилмоқ, хавф туғдирмоқ, қўрқитмоқ; 2) роҳиб бўлмоқ, монах бўлмоқ; VI تَرَاهَبَ бир-биридан қўрқмоқ, хавфсирамоқ; X اسْتَرْهَبَ = IV

— إِرْهَابٌ 1) қўрқитиш, хавф солиш; 2) *шунингдек* قُوَّةُ الـ~ террор, الـ~ُ الْأَبْيَضُ оқ террор; الـ~ُ الْأَسْوَدُ қонли (қора) террор

— إِرْهَابِيٌّ 1) террорга оид, террористик; الْإِجْرَاءَاتُ الـ~ـَةُ террористик ҳаракатлар (фаолиятлар); 2) террорист

— تَرَهُّبٌ 1) қўрқитиш, дўқ (пўписа) қилиш; 2) роҳибликни (монахликни) қабул қилиш; عِيشَةُ الـ~ роҳибий ҳаёт, монахлик ҳаёти; حَدِيثُ الـ~ шогирд роҳиб, роҳибликка тайёрланаётган одам

— تَرْهِيبٌ қўрқитиш, хавф солиш, даҳшат солиш

— رَاهِبٌ кўп. رُهْبَانٌ роҳиб, монах; إِبْرَةُ الـ~ *бот.* герань

— رَاهِبَةٌ кўп. ـَاتٌ — роҳиба, монах аёл

— رَهَابَةٌ, رُهَابَةٌ кўп. رَهَابٌ *анат.* кўкрак суягининг пастки қисми

— رَهْبَةٌ хавф, қўрқиш, ҳадик, қўрқув; أَوْ رَغْبَةً ~ қўрқувдан *ёки* ихтиёрий равишда; ноилож, истар-истамас

— رَهْبَى, رُهْبَى қўрқиш, қўрқув, ҳадик

— رَهَبُوتٌ қўрқинч, ваҳима, даҳшат

— رَهِيبٌ қўрқинчли, даҳшатли, ваҳимали; إِيفَانُ الـ~ُ *тар.* Иван Грозний

(رهبن) تَرَهْبَنَ роҳиб бўлмоқ, монах бўлмоқ

— رَهْبَانِيٌّ роҳиб (монах)га оид, роҳиб (монах)ликка оид

— رَهْبَانِيَّةٌ роҳиблик, монахлик

— رَهْبَنَةٌ 1) роҳиб (монах)ликни қабул қилиш; монахлик, роҳиблик

(رهج) IV أَرْهَجَ 1) чангитмоқ, тўзитмоқ, чанг кўтармоқ; 2) (*к. ларнингдир орасига*) низо солмоқ, низо уруғини сепмоқ (بَيْنَ)

— رَهَجٌ, رَهْجٌ 1) гард, чанг, тўзон; 2) қават-қават булутлар; 3) низо, ғавғо, ғулғула

(رهش) VIII ارْتَهَشَ *вет.* елиб бораётганда отнинг оёқлари чалишиб яраланмоқ

— رَاهِشٌ, رَاهِشَةٌ кўп. رَوَاهِشُ қўлдаги томир (*юракнинг уришини билиш учун ушланадиган қисми*)

I رَهَصَ (а) رَهْصٌ асос солмоқ, пойдевор қўймоқ; IV أَرْهَصَ 1) асос солмоқ; 2) асосламоқ; 3) тайёрламоқ, ҳозирламоқ; имконият туғдирмоқ, имкон бермоқ, енгиллик туғдирмоқ; 4) (*бирор н. дан*) далолат бермоқ, дарак бермоқ, (*бирор н. ҳақида*) олдиндан башорат қилмоқ (بِ)

— إِرْهَاصٌ 1) асос, пойдевор; 2) шарт-шароит, замин; 3) кўп. — ـَاتٌ дарак, далолат, башорат, олдиндан башорат қилиш

— إِرْهَاصَاتٌ кўп. заколат

— رَاهِصَةٌ кўп. رَوَاهِصُ *геол.* жинс; брекчия (*бирор минерал модда билан боғлиқ тоғ жинслари парчалари*) بُرْكَانِيَّةٌ ~ ҳар хил

тоғ жинсларининг қоришмаси

– رِهْصُ ~ деворнинг таги

I رَهَطَ (а) رَهْطٌ очкўзлик билан емоқ, ютмоқ

– رَهْطٌ[1] رَهَطٌ кўп. أَرْهَاطٌ 1) бир неча, бир нечта (ўнгача); оломон, тўда; гуруҳ, группа; 3) қариндош

– رَهْطٌ[2] кўп. қовурға устига боғланадиган боғич

I رَهَفَ (رهف) (а) رَهْفٌ чархламоқ, ўткирламоқ; رَهُفَ (у) رَهَافَةٌ 1) ўткирлашмоқ, ўткир бўлмоқ; 2) юпқа бўлмоқ, ингичка бўлмоқ; 3) кескинлашмоқ, таранглашмоқ; IV أَرْهَفَ чархламоқ, ўткирламоқ; 2) (қулоқни) динг қилмоқ, диққат билан тинглаб турмоқ; أُذُنَيْهِ ~ қулоқни динг қилмоқ, диққат билан тингламоқ; V تَرَهَّفَ юпқалашмоқ, нозиклашмоқ, ингичкаланмоқ

– رَهَافَةٌ 1) ўткирлик; 2) кескинлик, кескирлик; الْحِسِّ ~ сезгининг ўткирлашиши

– رَهِيفٌ 1) ўткир. кескир; 2) нозик, юпқа, ингичка; 3) қомати келишган

– مُرْهَفٌ 1) ўткир, ўткирланган, ўткирлашган; 2) кескинлашган, кучайган; الْحِسُّ الْـ~ кучайган сезги; 3) сезгир, ўткир, зийрак

I رَهِقَ (а) رَهَقٌ 1) жабр қилмоқ, зулм ўтказмоқ, адолатсизлик қилмоқ; 2) қувиб етмоқ, етиб олмоқ; II رَهَّقَ ёмон деб ўйламоқ, айб қўймоқ, айбламоқ; III رَاهَقَ балоғат ёшига етмоқ, балоғатга етмоқ; IV أَرْهَقَ қийнамоқ, ташвишга солмоқ, машаққатга қўймоқ, эзмоқ, қисмоқ, зулм ўтказмоқ, зулм қилмоқ; الْأَعْصَابَ ~ асабга тегмоқ, таъсир қилмоқ; الذَّاكِرَةَ ~ хотирага зўр бермоқ

– إِرْهَاقٌ жабр қилиш, зулм ўтказиш; қийнаш

– رَهَقٌ зулм, гуноҳ, аҳмоқлик

– رَهَقَانٌ *мед.* анкилостома, Миср камқонлиги

– مُرَاهِقٌ ўсмир, бўйига етган йигит

– مُرَاهِقَةٌ *кўп.* اتٌ — бўйига етган қиз

– مُرَاهَقَةٌ етуклик, балоғат, балоғатга етишлик

– مُرَهَّقٌ ёмон деб билинган, ёмон гумон қилинган; رَجُلٌ ~ ёмон гумон қилинган одам

– مُرْهِقٌ машаққатга солувчи, ташвишга қўювчи; зулмкор, зулм қилувчи

I رَهِلَ (а) رَهَلٌ бўшашмоқ, шалпаймоқ, дармонсизланмоқ; шишган жойи халта бўлиб осилиб қолмоқ; V تَرَهَّلَ 1) бўшашмоқ, шалпаймоқ, дармонсизланмоқ; шишган жойи халта бўлиб осилиб қолмоқ; 2) сўлишмоқ, буришмоқ; осилиб тушмоқ, сангилламоқ; шалвираб осилиб турмоқ

– تَرَهُّلٌ 1) бўшашганлик, дармонсизлик; الرُّوحِيُّ الـ~ руҳий тушкунлик; 2) шалпайиш

– رَهِلٌ бўшашган, шалпайган

– مُتَرَهِّلٌ салқиган, осилиб халта бўлиб қолган, сўлғин

رِهْمَةٌ *кўп.* رِهَامٌ, رِهَمٌ майда ёмғир

– مَرْهَمٌ *кўп.* مَرَاهِمُ малҳам, суркайдиган малҳам дори, помада, крем; пластир; بِنِسِلِين ~ пенициллин мази; 2) балзам

I رَهَنَ (а) رَهْنٌ, رُهُونٌ чўзилмоқ, муддати узаймоқ, чўзилиб кетмоқ; 2) (*қаердадир*) тўхтаб турмоқ, қўниб ўтмоқ (بِ); 3) гаровга қўймоқ, гаровга қўйиб қарз олмоқ; III رَاهَنَ гаров ўйнамоқ, гаров бойламоқ, гаров-боғламоқ; ... عَلَى ~ ...га умид боғламоқ, ...га ишонмоқ; IV أَرْهَنَ 1) гаровга бермоқ, гаровга қўймоқ; 2) тайёрламоқ; أَرْهَنْتُ لَهُمُ الطَّعَامَ وَ الشَّرَابَ 3) мен уларга ейиш-ичишни тайёрлаб қўйдим; VI تَرَاهَنَ ўзаро гаров ўйнамоқ; VIII ارْتَهَنَ 1) (*н. нидир қилишни*) бўйинга олмоқ (بِ); 2) гаров сифатида олмоқ; 3) гаровга қўймоқ; 4) ارْتُهِنَ гаровга қўйилмоқ; гаров ҳисобланмоқ; 5) (*к. гадир, н. гадир*) боғлиқ бўлмоқ (بِ، عَلَى); X اسْتَرْهَنَ гаров талаб қилмоқ

– رَاهِنٌ[1] нимандир гаровга қўйиб пул олувчи

– رَاهِنٌ[2] 1) замонавий; ҳозирги, ҳозирда мавжуд бўлган; الْحَالَةُ الـ~ـةُ ҳозирги вазият; فِي الظُّرُوفِ الـ~ـةِ ҳозир мавжуд бўлган шароитда; 2) ҳақиқий, реал; 3) доимий, мустаҳкам; тайёр, тайёр ҳолатдаги; 4). ўзгармас, ўзгармайдиган, бўлиши муқаррар, шубҳасиз, бегумон; асосли, қатъий, далилли; حَقِيقَةٌ ~ـةٌ чин ҳақиқат

– رِهَانٌ гаров ўйнаш; гаровга қўйиш; كَسَبَ الـ~ гаровда ютиб олмоқ; خَيْلُ الـ~ чопқир от; مَحَلُّ الْـ~ отчопар, ипподром; هُمَا كَفَرَسَيْ ~ у иккиси мутлақо бир хил, мутлақо тенг; (*сўзма-сўз:* у иккиси чопқир отлар кабидир); وَقَدْ كَانَ وَإِيَّاهُ كَفَرَسَيْ ~ у иккиси беллашувда бир хил ютуққа эришишди

– رَهْنٌ 1) тобе; 2) *кўп.* رِهَانٌ, رُهُونَاتٌ, رُهُونٌ 1) гаров; 2) гаровга ушлаб турилган одам

– رَهْنَ (*н. нингдир*) мақсадида; ...гача; ...да, (*н. нингдир*) остида; ...га боғлиқ равишда; ...дан бери, ...дан буён; بَقَاءُ الْكُتُبِ ~ بِمَا حَوَتْ مِنْ مَنْفَعَةٍ китобларнинг умри унинг қанчалик фойдали эканлигига боғлиқдир; لَا تَزَالُ هٰذِهِ الْمَسَائِلُ ~ الْبَحْثِ бу масалалар ҳали ҳам мунозарага (баҳсга) мавзу бўлиб турибди; نَضَعُ أَنْفُسَنَا ~ أَوَامِرِكَ биз сенинг ихтиёрингдамиз; إِنِّي ~ إِشَارَتِكَ менга битта ишора қилсанг бас (ва мен хизматингга тайёрман); هُوَ ~ التَّحْقِيقِ у ҳозир терговда; هُمْ ~ الْاعْتِقَالِ улар ҳозир ҳибсда ётишибди; وَضَعَ شَيْئًا ~ مَا يَتَطَلَّبُهُ нимандир талаб қилинган нарсага боғлиқ қилиб қўймоқ

– رَهِينَةٌ *кўп.* اتٌ — гаров хати, тилхат

– رَهِينٌ 1) гаровга қўйилган; 2) қарам, тобе; 3) гаровга қўйилган

нарса; قَضَى نِصْفَ عُمْرِهِ ~ أَسْوَارِ السِّجْنِ *маж.* у умрининг ярмини қамоқда ўтказди; الرَّجُلُ ~ أَعْمَالِهِ *мқл.* одамга қилган ишига қараб баҳо берадилар

– رَهِينَةٌ *кўп.* رَهَائِنُ 1) гаров; гаровга қўйилган нарса; 2) гаров сифатида ушлаб турилган одам; ◊ رَهَائِنُ الْمَلَاجِئِ ғарибхоналар масокинлари; كَانَتْ ~ الْمَطْبَخِ қозон, товоққа ўралишиб қолган эди (*сўзма сўз: у ошхонада гаровга ушлаб турилган эди*)

– مُرَاهَنَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — гаров, гаров ўйнаш, баҳслашиш

– مُرْتَهِنٌ гаровга қўйилган нарсани олувчи киши

– مَرْهَنٌ *кўп.* مَرَاهِنُ гаровхона, ломбард (*нарсаларни гаровга олиб пул қарз берувчи жой*)

– مَرْهُونٌ 1) гаровга қўйилган; 2) (*бирор н. га*) тобе, (*н. биландир*) боғлиқ (ب); حَلَّ الْوَقْتُ الْـ~ لِلْاتِّفَاقِ иттифоқ тузиш вақти келди الْأُمُورُ مَرْهُونَةٌ بِأَوْقَاتِهَا ҳар нарсанинг ўз вақти бор

رَهْنَامَجْ кема журнали (кундалиги)

I (رهو) رَهَا (у) رَهْوٌ 1) йўрғаламоқ, йўрғалаб юрмоқ; 2) кермоқ ~ بَيْنَ الرِّجْلَيْنِ иккала оёғини кермоқ; 3) тинчимоқ, сокин бўлмоқ; ~ الْبَحْرُ денгиз тўлқинланишдан тўхтади (тинчиди)

– رَهْوٌ[1] *кўп.* رِهَاءٌ *зоол.* турна

– رَهْوٌ[2] оғир, босиқ, вазмин, ўзини босиб олган

– رَهْوٌ[3] ёмғир ёки бошқа бирор сувнинг оқиб кетадиган йўли

رَهْوَنَ йўрғаламоқ, йўрғалаб юрмоқ (югурмоқ)

– رَهْوَانٌ йўрға от; ◊ يَعْمَلُ كَالْـ~ жуда қаттиқ (ҳўкиздек) ишлайди (*сўзма-сўз: у йўрға от каби ишлайди*)

– رَهْوَنَةٌ йўрғалаб чопиш, йўрғалаш

(روء) II رَوَّأَ (*бирор н. га*) шошилмай қараб турмоқ (فِي)

– رَوِيَّةٌ шошилмай қараб туриш

I (روب) رَابَ (у) رَوْبٌ ивимоқ (*сут ҳақида*); II رَوَّبَ сутни ивитмоқ, қатиқ қилмоқ; IV أَرَابَ =II;

– رَائِبٌ қуюлган, ивиган (*сут*); қатиққа айланган сут

– رَوْبٌ қуюлтирилган (ивиган) сут

– رُوبٌ *кўп.* ـَاتٌ, أَرْوَابٌ кўйлак, кийим, устки кийим; ~ الْمُحَامَاةِ адвокатлик кийими, адвокатлар киядиган кийим (*мантия -форма*)

– رَوْبَانُ *кўп.* رَوْبَى ачитқи ёки томизғи ичиб маст бўлган

– رَوْبَةٌ томизғи, оқлик

– رُوبَةٌ 1) томизғи, оқлик; 2) унумдор ер участкаси

– رَائِبٌ = مُرَوَّبٌ

رَوْبَصَةٌ ухлаётган кишининг ўзи сезмаган ҳолда ўрнидан туриши, баъзи бир ишлар қилиши

– مُتَرَوْبِصٌ ухлаётган ҳолда ўрнидан туриб, баъзи ишини бажарувчи киши

رُوبْلٌ *кўп.* ـَاتٌ — рубль (*Россиядаги пул бирлиги*)

رُوبُوطٌ работ, ровот

رُوبِيرٌ *геод.* ернинг паст-баландини аниқлаш учун қўйиладиган белги, репер

رُوبِيَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — рупия (*пул бирлиги*)

رُوتِينٌ эски урф-одатларга кўр-кўрона эргашиш, рутина

– رُوتِينِيٌّ эскиликка берилган, қолоқ; بِصُورَةٍ ~ـَةٍ эскиликка берилган ҳолда, қолоқларча

I (روث) رَاثَ (у) رَوْثٌ таппиламоқ, тезакламоқ (*ҳайвон ҳақида*)

– رَوْثٌ *кўп.* أَرْوَاثٌ тезак, таппи

I (روج) رَاجَ (у) رَوَاجٌ 1) тарқалмоқ, ёйилмоқ, кенгаймоқ; 2) сотилиб битмоқ, бозори чаққон бўлмоқ; 3) юрмоқ, муомалада бўлмоқ (*пул ҳақида*); 4) қизимоқ, қайнамоқ, жўнашмоқ (*бозор ҳақида*); II رَوَّجَ 1) ёймоқ, кенгайтирмоқ, тарқатмоқ; 2) сотмоқ, ўтказмоқ; 3) муомалага киритмоқ; 4) олдинга сурмоқ; ташвиқот қилмоқ, пропаганда қилмоқ

– تَرْوِيجٌ 1) кенгайтириш, тарқатиш; 2) сотиш, ўтказиш; 3) муомалага киритиш; 4) олдинга суриш, ривожлантириш

– رَائِجٌ 1) кенгайган, тарқалган; 2) бозори илдам (чаққон), харидоргир; 3) тез, чаққон (*бозор*); أَحْوَالُهُ ~ـَةٌ унинг ишлари жойида (маромида)

– رَوَاجٌ 1) кенгайиш, тарқалиш; 2) сотиш, ўтказиш; 3) айланиш, циркуляция; 4) *шунингдек*: ~ تِجَارِيٌّ молга бўлган талаб

رُوجٌ қизил ёғ упа, қизил бўёқ

I (روح) رَاحَ (у) رَوَاحٌ 1) кетмоқ, жўнамоқ, жўнаб кетмоқ; юрмоқ; 2) кечқурун қайтмоқ; ~ وَغَدَى эрта кетиб, кеч келмоқ; 3) бошламоқ, (*н. нидир*) қилишга тайёр турмоқ; رَاحَ يَكْتُبُ ёза бошламоқ; رَاحَ يَمُوتُ *халқ.* у ҳозир ўлади; ◊ ~ ضَحِيَّتَهُ нимaнингдир қурбони бўлмоқ; رَاحَ (а/и) ҳид билмоқ, ҳидини топмоқ (олмоқ); II رَوَّحَ 1) уйга қайтмоқ, уйга қайтиб келмоқ; 2) дам бермоқ, ором бермоқ, тинчлик бермоқ, енгиллатмоқ; 3) салқин қилмоқ, салқинлатмоқ, ҳавосини тозаламоқ (янгиламоқ); ~ بِالْمِرْوَحَةِ елпиғич билан елпимоқ; ~ وَجْهَهُ بِمِنْدِيلٍ рўмолча билан бетни елпимоқ; ~ عَنْ نَفْسِهِ *ёки* ~ عَنْ صَدْرِهِ кўнгилхушлик (дилхушлик) қилмоқ, вақтичоғлик қилмоқ, дам олмоқ, роҳатланмоқ, тозаланмоқ, ҳавоси янгиланмоқ; 4) шамоллатмоқ, шабадалатмоқ; II[2] رَيَّحَ 1) тинчлик бермоқ, ором бермоқ, дам бермоқ; 2) ўтирмоқ, пасаймоқ, тоб ташламоқ (*иморат ҳақида*); III رَاوَحَ 1) (*н. нидир*) галма-гал қилмоқ, навбати билан қилмоқ (بَيْنَ); ~ فِي مَكَانِهِ депсинмоқ, оёқларни галма-галдан кўтариб босмоқ; ўрнида туриб депсинмоқ (қадамламоқ); ~ وَعَادَى орқага ва олдинга юрмоқ; 2) (*к. нингдир. олдига*) кечқурун бормоқ; أَغَادِيهِ وَأُرَاوِحُهُ унинг олдига

эрталаб ва кечқурун бораман; VI[1] أَرَاحَ дам бермоқ, тинчлик бермоқ; енгиллик келтирмоқ; (*н. дандир*) қутқазмоқ, халос этмоқ (مِنْ، عَنْ); رَأْسَهُ عَلَى ... ~ бошини ... устига қўймоқ; ...га бош қўймоқ; نَفْسَهُ ~ (*к. дандир*) тинчимоқ (مِنْ) لَمْ يُرِحْ أَحَدًا وَلَمْ يَسْتَرِحْ ҳеч кимга дам бермади, ўзи ҳам дам олмади; IV[2] أَرْوَحَ сасимоқ, сассиқ ҳид чиқармоқ; V تَرَوَّحَ ҳидланмоқ, ҳидланиб қолмоқ; 2) елпинмоқ; بِالْمِرْوَحَةِ ~ елпиғич билан елпинмоқ; VI تَرَاوَحَ 1) ...моқ, силкинмоқ, ҳилпирамоқ; 2) (*н. нидир*) галма-галдан ...чиқармоқ (عَلَى); VIII ارْتَاحَ 1) (*мас., дам олиш уйида*) дам олмоқ; тинчланмоқ, хотиржам бўлмоқ; мамнун бўлмоқ; қониқиш ҳосил қилмоқ, қониқмоқ; (*бирор н. дан*) хурсанд бўлмоқ (لِـ); لِلْمَعْرُوفِ ~ мамнуният билан яхшилик қилмоқ; ضَمِيرُهُ ~ унинг виждони қийналмаяпти; X[1] اسْتَرَاحَ 1) дам олмоқ, истироҳат қилмоқ; 2) хотиржамлик сезмоқ, хотиржам бўлмоқ; 3) (*қаергадир н. нидир*) ишонмоқ, ишониб топширмоқ (فِي، إِلَى); (*к. гадир бирор н. да*) орқа қилмоқ, суянмоқ (فِي، إِلَى); اسْتَرِحْ *ҳарб.* эркин бўл! Вольно! (*команда*); X[2] اسْتَرْوَحَ 1) ҳидни сезмоқ, ҳид билмоқ, ҳиддан билмоқ; 2) нафас олмоқ, ҳаво олмоқ

– ارْتِيَاحٌ қониқиш; мамнунлик, мамнуният; шодлик, хурсандлик; عَدَمُ الـ~ норозилик, маъқулламаслик; أَدْخَلَ الـ~ إِلَى قُلُوبِ النَّاسِ одамларнинг қалбига хурсандлик бахш этмоқ, одамларнинг кўнглини шод қилмоқ

– أَرْيَحِيٌّ сахий, саховатли, бағри кенг

– أَرْيَحِيَّةٌ сахийлик, саховат, бағри кенглик

– اسْتِرَاحَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) дам, ҳордиқ чиқариш, истироҳат; 2) тинчлик, хотиржамлик; 3) тўхташ, пауза; танаффус; антракт; 4) сайёҳлар учун карвонсарой, меҳмонхона

– تَرْوِيحٌ шабадалатиш, шамоллатиш, вентиляция; елпиш; ~ النَّفْسِ дам, ҳордиқ чиқариш, сайр

– تَرْوِيحَةٌ *кўп.* تَرَاوِيحُ 1) истироҳат, роҳат, ором; 2) *шунингдек*. صَلَاةُ التَّرَاوِيحِ рамазон ойида адо этиладиган қўшимча намоз (ибодат)

– تَرْيِيحٌ (*мас., иморатнинг*) чўкиши

– رَائِحٌ 1) кетувчи, кетаётган; ўтиб кетувчи; 2) навбатдаги, галдаги; كُلُّ ~ وَغَادٍ ҳар қандай ўткинчи; дуч келган тасодифий киши; مِنَ الْيَوْمِ وَ~ا бугундан бошлаб ҳар доим

– رَايِحٌ 1) келувчи, келаётган; 2) айрим феълларда келаси замонни билдирувчи ва юкламага айланиб кетган сўз; أَنَا ~ آكُلُ *ёки* أَنَا حَاكُلُ овқатланаман

– رَائِحَةٌ *кўп.* رَوَائِحُ ҳид, бўй, ёқимли ҳид (*бўй*); عَدِيمُ الـ~ хушбўй ҳидли; ذَكِيُّ الـ~ сассиқ, қўланса; خَبِيثُ الـ~ ҳиди йўқ, ҳидсиз; رَوَائِحُ (عِطْرِيَّةٌ) атир-упалар, духи

– رَاحٌ *мн.* шароб, вино; لَعِبَتِ الـ~ بِرَأْسِهِ فِي (رَأْسِهِ) шароб унинг миясига таъсир қилди

– رَاحَةٌ 1) роҳат, осойишталик, хотиржамлик; дам, ҳордиқ олиш; مَعَ الـ~ *ёки* بِالـ~ хотиржамлик билан; ~ الْبَالِ хотиржамлик; وَفْرُ الـ~ осонгина; دَارُ الـ~ дам олиш уйи; أَسْبَابُ الـ~ *қар.* سَبَبٌ: سُبُلُ الـ~ дам олиш учун зарур бўлган барча нарсаларни муҳайё қилмоқ; 2) кулайлик, ◊ الْيَدِ ~ кафт; الْقَدَمِ ~ товон, оёқнинг таги; ~ الْحُلْقُومِ роҳат-лукум; بَيْتُ الـ~ ҳожатхона; الرِّيُّ بِالـ~ қўлда суғориш

– رَوَاحٌ 1) кетиш, жўнаш; кечқурун жўнаш, кечқурун қайтиш; 2) оқшом, оқшом пайти; 3) тинчлик, осойишталик, хотиржамлик

– رُوحٌ *мн. баъзан мз. кўп.* أَرْوَاحٌ 1) руҳ; الْعَامَّةُ ~ кўпчиликнинг руҳияти; الْعَصْرِ ~ давр руҳи; الْمَعْنَوِيُّ ~ кайфият; مَادَّتُ الْمُؤْتَمَرِ ~ وَ الْمَادَّةُ руҳ ва модда; الِانْتِقَامِ ~ реваншизм; التَّعَاوُنِ ~ анжуманда ҳамкорлик руҳи ҳукм сурди; الْقُدُسِ ~ а) Исойи Руҳуллоҳ; б) муқаддас руҳ; б) *шунингдек*. الـ~ الْأَمِينُ Жаброил алайҳиссалом (*фаришта*); 2) қалб, юрак, кўнгил; خَفِيفُ الـ~ хушчақчақ, хурсанд; طَوِيلُ الـ~ сабрли, بَرдошли; سَلَّمَ الـ~ لِخَالِقِهِ у вафот этди, у яратганига жонини таслим қилди; 3) арвоҳ, ажина; ~ شِرِّيرٌ дев, иблис; بِهِ ~ شِرِّيرٌ жинни, савдойи; اسْتِحْضَارُ (مُخَاطَبَةُ) الْأَرْوَاحِ арвоҳлар билан сўзлашиш, спиритизм; 4) ҳаёт; خَسَارَةٌ فِي الْأَرْوَاحِ қурбонлар, (*урушда*) йўқотилган жонлар, уруш қурбонлари; قَتَلَ ~ـهُ у ўзини ўзи ўлдирди; 5) *спирт.* спиртли ичимлик; эссенция; الْأَفْيُونِ ~ қора дори эритмаси; ◊ ابْنُ ~ـهِ ҳамма нарсани ўз қўли билан бажарувчи, ўз куни ўзига қолган; بُنْدُقِيَّةٌ بِـ~يْنِ икки стволли милтиқ; فَرْدٌ بِسَبْعَةِ أَرْوَاحٍ етти зарядли револьвер; عَمَلٌ بِـ~يْنِ икки киши ўрнида ишламоқ

– رَوْحٌ[1] 1) роҳат, дам, ҳордиқ чиқариш; тинчлик; 2) шодлик, хурсандлик

– رَوْحٌ меҳрибонлик

– رُوحَانِيٌّ 1) руҳонийликка оид, диний; 2) руҳоний, руҳоний одам

– رُوحَانِيَّةٌ руҳонийлик, диндорлик, диний томон; жонлилик, жонлантирилган, руҳлантирилган, илҳомлантирилган

– رَوْحَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — кечқурун қайтиш, қайтиб келиш; رَافَقَهُ فِي غَدَوَاتِهِمْ وَرَوْحَاتِهِمْ кимгадир ҳар доим ва ҳар жойда ҳамроҳлик қилмоқ

– رُوحِيٌّ 1) руҳий, маънавий; سُلْطَةٌ ~ـةٌ диний ҳокимият; 2) спиртли, спирт қўшилган; مَشْرُوبَاتٌ ~ـةٌ спиртли ичимликлар

– رُوحِيَّةٌ 1) руҳонийлик, диндорлик, диний томон; 2) руҳий ҳолат, руҳий кайфият; 3) ўлганларнинг руҳи билан сўзлашиш мумкин деган фикр; 4) *фалс.* руҳни реал деб билувчи фалсафий

оқим

– رِيَاحٌ *кўп.* اتٌ — бош канал, суғориш магистрали

– رِيحٌ *кўп.* رِيَاحٌ 1) шамол, шабада; المَرَاكِبُ الَّتِي فَوْقَ الـ~ يَجِبُ أَنْ تُخَلِّيَ الطَّرِيقَ لِلْمَرَاكِبِ الَّتِي تَحْتَ الـ~ шамол эсаётган тарафдан келаётган кемалар шамол кетаётган тарафдаги кемаларга йўл беришлари керак; دَوَّارَةُ الـ~ шамол кучини ва йўналишини ўлчайдиган асбоб, флюгер; طَاحُونُ الـ~ шамол тегирмони; ذَهَبَ عَلَى مَتْنِ الـ~ у тайёрада учиб кетди; أَبُو رِيَاحٍ а) шамол кучини ва йўналишини ўлчайдиган асбоб, флюгер; б) қўриқчи; в) ҳид, бўй; 3) куч, куч-қувват, қудрат; ذَهَبَتْ ~ الدَّوْلَةِ давлат ўз куч-қудратини йўқотди; 4) ел, орқадан чиққан ел, бод; أَخْرَجَ ~ا орқадан ел чиқармоқ

– رَيِّحٌ шамолли, шамол бўладиган (*мас., об-ҳаво*)

– رَيْحَانٌ[1] *жам. кўп.* رَيَاحِينُ *бот.* 1) хушбўй ўсимлик; 2) райҳон, شَامِيٌّ ~ жамбил райҳон, Шом райҳони; хушбўй бута ўсимлиги; ◊ قَلَمُ الـ~ хатти райҳоний (*ёзув турларидан бири*)

– رَيْحَانٌ[2] 1) меҳрибонлик; 2) ризқ

– رِيحَةٌ ҳид, бўй

– مَرَاحٌ 1) кечқурун кўнгил очиш учун бориладиган жой (*мас., кино, меҳмондорчилик ва ҳ. к., сол.* مَغْدًى); 2) оқшом, оқшом пайти

– مُرَاحٌ *кўп.* مُرُحٌ отхона; оғилхона, молхона; الْغَنَمِ ~ қўра

– مُرْتَاحٌ мамнун, рози, кўнгил тўқ, хотиржам, кўнгли таскин топган; الْبَالِ ~ кўнгли тинч; الضَّمِيرِ ~ виждони пок

– مِرْوَاحٌ *кўп.* مَرَاوِيحُ елпиғич, буклама елпиғич

– مُرَوَّحٌ яхшилаб ишланган; دُهْنٌ ~ хушбўй қилиб тайёрланган

– مِرْوَحَةٌ *кўп.* مَرَاوِحُ елпиғич, буклама елпиғич; الْخَيْشِ ~ канопдан ясаладиган ва осилиб турадиган катта елпиғич; 2) вентилятор; كَهْرَبَائِيَّةٌ ~ электр елпиғич, вентилятор; 3) паррак, пропеллер; кеманинг парраги

– مُرْيَاحٌ ични дам қиладиган, қоринда ел ҳосил қиладиган

– مُرِيحٌ 1) қулай, бадастир, шинам, комфортли; 2) дам бўлган (*қорин*), ел йиғилган

– مَرْيُوحٌ жин урган, тентакроқ, тентакнамо, жиннироқ, савдойи

– مُسْتَرَاحٌ *кўп.* اتٌ — ҳожатхона, водопроводли ҳожатхона

– مُسْتَرِيحٌ олувчи, дам олаётган; 2) *шунингдек:* الْبَالِ ~ хотиржам, кўнгли таскин топган

I رَادَ (رود) (*у*) رِيَادٌ 1) ўрганмоқ, текширмоқ, тадқиқ қилмоқ; 2) қидирмоқ, изламоқ; 3) у ёқ-бу ёққа юрмоқ; III رَاوَدَ 1) ўтиниб сўрамоқ, қаттиқ туриб илтимос қилмоқ; 2) ўзига оғдирмоқ, шайдо қилмоқ; عَنْ نَفْسِهَا ~ аёл кишининг бошини айлантирмоқ, хотин кишини авраб ўзига оғдирмоқ; 3) бутун вужудини қамраб олмоқ; إِنَّ أَفْكَارًا مُبْهَمَةً تُرَاوِدُهُ айқаш-уйқаш хаёллар вужудини бутунлай қамраб олди; عَلَى ... ~ هُ الشُّعُورُ بِالنَّدَمِ ...дан афсусланиш ҳисси уни бутунлай ўраб олди; IV[1] أَرَادَ 1) хоҳламоқ, истамоқ, хоҳиш билдирмоқ; أَمْ لَمْ يُرِدْ ~ хоҳлаб-хоҳламай; بِهِ خَيْرًا ~ кимгадир яхшилик тиламоқ; 2) назарда тутмоқ, эътиборда тутмоқ; 3) (*к нидир н. гадир*) ундамоқ (عَلَى); IV[2] أَرْوَدَ эҳтиёт бўлмоқ, оҳиста ҳаракат қилмоқ; فِي السَّيْرِ ~ эҳтиёт бўлиб (шошилмай) юрмоқ; VIII ارْتَادَ 1) ўрганмоқ, текширмоқ, тадқиқ қилмоқ; билиб олмоқ, суриштирмоқ, суриштириб билмоқ; 2) қидирмоқ, изламоқ; 3) келмоқ, келиб тушмоқ; 4) юрмоқ, зиёрат қилмоқ, ташриф буюрмоқ; X اسْتَرَادَ бирор нарсага интилмоқ, бирор нарсага уринмоқ

– إِرَادَةٌ 1) мақсад, ният; хоҳиш, истак, ирода; яхши истак; الـ~ الطَّيِّبَةُ яхши истак; حَسَبَ الـ~ хоҳишича, кўнглига қараб; تَغْلِبُ عَلَى ... بِقُوَّةٍ ~ لَا تَنْثَنِي енгиб бўлмас ирода билан нимадандир ғолиб келмоқ; 2) фармон, буйруқ; مَلَكِيَّةٌ ~ подшоҳ фармони

– إِرَادِيٌّ 1) кўнгилли, ихтиёрий; 2) эркин, ихтиёрий равишдаги; لَا ~ ёки غَيْرُ ~ ихтиёрсиз, ғайриихтиёрий, ихтиёрдан ташқарида бўладиган

– ارْتِيَادٌ 1) ўрганиш, тадқиқ қилиш; билиб олиш, суриштириш *ҳарб.* разведка; 2) қидириш, ахтариш, излаш; 3) зиёрат; الْمَخَازِنِ ~ дўконма-дўкон кезиш; الْمُحِيطِ ~ океан оша сузиш

– أَرْوَدُ шошилмай ўз билганича иш қилувчи; الدَّهْرُ ~ دُوغَيْرٍ *маж.* вақт шошилмай, билиб ишини қилади

– تَرْوِيدَةٌ *кўп.* تَرَاوِيدُ ашула, қўшиқ

– رَائِدٌ *кўп.* رُوَّادٌ 1) тадқиқотчи, изланувчи; пионер; бошловчи, бошлаб берувчи; سَبَّاقٌ ~ (*н. нингдир*) биринчи тадқиқотчиси; الْفَضَاءِ ~ фазогир, космонавт; 2) қидирувчи; разведкачи. 3) зиёратчи; 4) раҳбар, йўл бошловчи; 5) йўл-йўриқ, дастур, раҳбар ғоя; 6) *ҳарб.* майор; ◊ قُوَّةٌ ~ةٌ раҳбар куч, етакчи (етакловчи) куч

– رَوْدٌ[1] енгил (*мас., шамол*)

– رَوْدٌ[2] 1) ўрганиш, тадқиқ қилиш; 2) қидириш, излаш

– رُوَيْدٌ секинлик, аста-секинлик, оҳисталик, عَلَى الـ~ секин!, шошилма!

– رُوَيْدًا секин-аста, секинлик билан

– رِيَادَةٌ 1) ўрганиш, тадқиқ қилиш; тадқиқот мақсадида қилинган саёҳат; 2) қидирув, қидириш; رُوحُ الـ~ қидирувчанлик кайфияти

– مَرَادٌ кенглик, бўшлиқ, майдон; соҳа

– مُرَادٌ 1) кўзланган нарса, хоҳланган нарса; 2) мурод, хоҳиш, истак, ният

– مُرْتَادٌ 1) тадқиқ этувчи, ўрганувчи; 2) зиёратчи; кўнгилдан (чин юракдан) зиёрат қилинадиган жой

– مِرْوَدٌ *кўп.* مَرَاوِدُ, مَرَاوِيدُ 1) кўзни бўяш учун ишлатиладиган қалам; 2) илгак, тўғноғич; 3) ўқ, ўқ таёқча; مِحْوَرِيٌّ ~ шарнирли

бирикма

– مُرِيدٌ 1) издош, шогирд; 2) аспирант; 3) *дин.* пирнинг муриди (шогирди, издоши); (*суфийлик тариқатининг биринчи босқичи*)

I رَازَ (روز) (*у*) رَوْزٌ кўз билан чамалаб кўрмоқ, кўтариб чамалаб кўрмоқ, тортмоқ, тортиб кўрмоқ; II رَوَّزَ = I

– رَائِزٌ меъмор, архитектор

– رَازٌ *кўп.* رَازَةٌ ғишт терувчиларнинг бошлиғи; қурувчи

– رِيَازَةٌ 1) ғишт *ёки* тош териш усули; 2) қурилишга раҳбарлик

رُزْنَامَجَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — тақвим, календарь

رُوزْنَامَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — тақвим, календарь

رَوْزَنَةٌ дарча, кичкина дераза

(روس) II رَوَّسَ руслаштирмоқ

– تَرْوِيسَةٌ *қар.* رَأْس

– رُوسٌ *жам.* руслар

– رُوسِيٌّ 1) русий, русча, русларга оид; الـ~ـَةُ рус тили; 2) рус кишиси

رُوسْتُو қовурма, қовурдоқ, жаркоп

رَوْسَمٌ[1] *кўп.* رَوَاسِمُ клише

رَوْسَمٌ[2] *кўп.* رَوَاسِمُ ўғирлангани билиниб турсин учун хирмондаги буғдой устига қўйилган ёзувли ёғоч лавҳа

رُوشِتَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ — рецепт, дори олиш учун ёзиб берилган қоғоз

رَوْشَنٌ *кўп.* رَوَاشِنُ чердак дарчаси, ёруғ тушиб турадиган тешик

I رَاضَ (روض) (*у*) رِيَاضَةٌ 1) айланиб ўтмоқ; (*отни*) ўргатмоқ, қўлга ўргатмоқ; 2) машқ қилдирмоқ, чиниқтирмоқ; II رَوَّضَ = 1) I; 2) боғ-бўстонга айлантирмоқ; ~ القَرَاحَ чўлни бўстонга айлантирмоқ; III رَاوَضَ лаганбардорлик қилмоқ, хушомад қилмоқ; алдамоқ, алдаб ўтмоқ; V تَرَيَّضَ 1) сайр қилмоқ, кезмоқ; ~ عَلَى الجَلِيدِ муз устида учмоқ; 2) машқ қилмоқ, чиниқтирмоқ; спорт билан шуғулланмоқ, бадантарбия қилмоқ; VI تَرَاوَضَ 1) мусобақалашмоқ; 2) савдолашмоқ, нархини талашмоқ; VIII ارْتَاضَ 1) сайр қилмоқ, кезмоқ; 2) машқ қилмоқ, чиниқмоқ; X اسْتَرَاضَ 1) сайр қилмоқ, кезмоқ; 2) (*бирор н. га*) хурсанд бўлмоқ; (*н. дандир*) роҳат қилмоқ (ب)

– تَرْوِيضٌ 1) ўргатиш, қўлга ўргатиш; 2) машқ қилдириш, чиниқтириш

– تَرَيُّضٌ 1) сайр, сайр қилиш, кезиш; 2) машқ қилиш, чиниқиш; бадантарбия билан шуғулланиш; أُرْجُوحَةُ الـ~ *спорт.* трапеция (*гимнастика қурилмаси*)

– رَائِضٌ *кўп.* رُوَّاضٌ 1) отни айланиб ўтувчи; 2) устоз, тренер

– رَوْضَةٌ *кўп.* رَوْضٌ, رِيَاضٌ кўкаламзор, чаманзор; боғ; ◊ ~ُ الأَطْفَالِ болалар боғчаси

– رِيَاضَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — 1) (*гимнастик*) машқ; 2) машқ қилиш, тренировка; 3) сайр, томоша; 4) *спорт.* бадантарбия; الـ~ُ البَدَنِيَّةُ бадантарбия, физкультура; الـ~ الرُّوحِيَّةُ *дин.* руҳий чиниқиш; 5) математика; الـ~ البَحْتَةُ соф математика; الـ~ العَمَلِيَّةُ *ёки* الـ~ التَّطْبِيقِيَّةُ амалий (татбиқий) математика; الـ~ العَالِيَةُ олий математика

– رِيَاضِيٌّ 1) математикага оид; المُعَادَلاتُ الـ~ـَةُ математик тенгламалар; 2) спортга оид; الأَلْعَابُ الـ~ـَةُ спорт ўйинлари; спорт; 3) математик; 4) спортсмен

– رِيَاضِيَّاتٌ *кўп.* математик фанлар; математика

– رَيِّضٌ мз, *мн.* яхши машқ қилмаган, машқи қиёмига етмаган

– مَرُوضٌ машқ кўрган, чиниққан, ўргатилган; نَاقَةٌ ~ـَةٌ ўргатилган туя

– مُرَوِّضٌ 1) отни айланиб ўтувчи; 2) от ўйинатувчи, дрессировкачи; ~ الوُحُوشِ йиртқич ҳайвонларни ўргатувчи; 2) устоз, тренер

I رَاعَ (روع) (*у*) رَوْعٌ 1) қўрқитмоқ, қўрқувдан титроқ бостирмоқ; 2) ларзага келтирмоқ, қалтиратмоқ; 3) завқ-шавқини қўзғатмоқ, қойил қилмоқ; ёқмоқ, маъқул тушмоқ; رِيعَ қўрқиб кетмоқ, ваҳимага тушмоқ; رِيعَ العَالَمُ بِوَفَاتِهِ унинг вафотидан бутун дунё ларзага тушди; لا تُرَاعِي يَا بِنْتُ! қўрқма, қизалоқ!; II رَوَّعَ қўрқитмоқ, ваҳима солмоқ; ларзага келтирмоқ; даҳшат солмоқ; VI أَرَاعَ қўрқитмоқ; VIII ارْتَاعَ қўрқмоқ, даҳшатга тушмоқ, ваҳимага тушмоқ

– ارْتِيَاعٌ хавф, қўрқинч

– أَرْوَعُ *мн.* رَوْعَاءُ *кўп.* رُوعٌ хурсандликка сабаб бўлувчи, завқ-шавқ олиб келувчи; ажойиб, аъло даражадаги

– رَائِعٌ 1) даҳшатли, қўрқинчли, ваҳимали; 2) ажойиб, олий даражада; بِصُورَةٍ ~ـَةٍ аъло даражада

– رَائِعَةٌ *кўп.* رَوَائِعُ намунали асар; رَوَائِعُ الأَدَبِ العَرَبِيِّ араб адабиётининг энг яхши намуналари; رَوَائِعُ الفَنِّ санъат асари дурдоналари; ◊ فِي ~ النَّهَارِ қуппа-кундузи

– رَوْعٌ хавф, хатар, даҳшат

– رَوَعٌ гўзаллик, савлат, кўркамлик

– رُوعٌ қалб, юрак; أَدْخَلَ فِي ~ـِهِ أَنَّ ... кимгадир уқдирмоқ, кимнингдир кўнглига солмоқ, талқин қилмоқ; أَفْرَخَ فِي ~ـِهِ *ёки* وَقَعَ (خَطَرَ) فِي ~ـِهِ أَنَّ ...; (أَفْرَخَ IV فرخ *қар.* أُفْرِخَ ~ـُهُ *ёки* أُلْقِيَ فِي ~ـِهِ أَنَّ ... унинг миясига шундай фикр келдики, ...; اسْتَرَدَّ ~ـَهُ *ёки* سَكَنَ ~ـُهُ тинчланмоқ, хотиржам бўлмоқ; مَلَكَ ~ـَهُ ўзини қўлга олмоқ, ўзини ўнглаб олмоқ

– رَوْعَةٌ 1) хавф, хатар, даҳшат; 2) иззат-икром қилиш, ҳурмат

қилиш

– رَوْعَةٌ ғайриоддий гўзаллик, жозибадорлик, латофат

– مُرْتَاعٌ қаттиқ қўрққан, зада бўлган, чўчиган

– مُرَوَّعٌ қўрқиб кетган, қўрқиб қолган

– مُرَوِّعٌ 1) қўрқитувчи, даҳшат, солувчи, ваҳимачи; 2) қўрқинчли, даҳшатли

– مُرِيعٌ қўрқинчли, даҳшатли, ваҳимали

I (روغ) رَاغَ (у) رَوَغَانٌ чап бериб қутулмоқ, айёрлик қилмоқ, чап бериб ҳаракат қилмоқ; عَنِ الطَّرِيقِ ~ йўлдан четга бурилмоқ; III رَاوَغَ айёрлик қилмоқ, фириб бермоқ, ғирромлик қилмоқ; кўз бўямачилик қилмоқ; فِي الْكَلَامِ ~ пичинг қилмоқ, киноя билан гапирмоқ; فِي الْإِجَابَةِ ~ мужмал (муҳмал) жавоб бермоқ; IV أَرَاغَ хоҳламоқ, истамоқ; қидирмоқ, етишмоқ; VIII ارْتَاغَ хоҳламоқ, истамоқ

– رَوَاغٌ ҳийла, найранг; айёрлик

– رَوَّاغٌ айёр, қув, муғомбир, олғир

– رَوَغَانٌ найранг, лўттибозлик; عَنِ الطَّرِيقِ ~ йўлдан четга чиқиш

– رَوَاغٌ = رُوَيْغَةٌ

– مُرَاوِغٌ устамон, қув, туллак, олғир, суллоҳ; كَزِئْبَقٍ ~ мтл. думини тутқазмайдиган, ҳар йўл билан қўлдан чиқиб кетадиган

– مُرَاوَغَةٌ чап бериш, гапни чалғитиш, гапни айлантириш

I (روق) رَاقَ (у) رَوْقٌ 1) тиниқлашмоқ, соф бўлмоқ, тозаланмоқ; 2) топ-тоза бўлмоқ, ялтирамоқ, ялтираб кўринмоқ; 3) (к. нидир) қойил қилмоқ, мафтун қилмоқ, шайдо қилмоқ; (к. ғадир) маъқул (мақбул) тушмоқ, ёқмоқ (لِـ); II رَوَّقَ тозаламоқ, покламоқ; ялтирамоқ, ярақламоқ; фильтрламоқ, филтрдан ўтказмоқ; ◊ الْبِضَاعَةَ ~ товарни сотиб тугатмоқ; بَالَهُ ~ хотиржам бўлмоқ, таскин топмоқ; IV أَرَاقَ оқизмоқ, тўкмоқ; . . . دِمَاءَهُ فِي سَبِيلِ ~ ... учун қон тўкмоқ; V تَرَوَّقَ нонушта қилмоқ

– إِرَاقَةٌ тўкиш, оқизиш; الدِّمَاءِ ~ қон тўкиш

– تَرْوِيقٌ фильтрлаш, фильтрдан ўтказиш; ёритиш, ялтиратиш

– تَرْوِيقَةٌ кўп. ـَاتٌ — енгилгина нонушта

– رَائِقٌ кўп. رُوقٌ, رُوقَةٌ 1) тоза, соф, шаффоф, ярқираган; 2) ажойиб, аъло, зўр; 3) кайфи чоғ

– رَاقٌ кўп. ـَاتٌ — қатлам, қават

– رَاوُوقٌ кўп. رَوَاوِيقُ 1) фильтр; 2) коса, чинни, идиш

– رِوَاقٌ, رُوَاقٌ кўп. أَرْوِقَةٌ 1) пешайвон, айвон; 2) чодир, тахтиравон; 3) коридор, йўлак; 4) ложа; 5) кўп. ён томондаги хоналар

– رِوَاقِيٌّ фалс. материализм билан идеализм ўртасида иккиланиб турган оқимга (стоицизмга) оид; الـ~ـَةُ стоицизм; 2) стоицизмга мансуб киши, стоик

– رَوْقٌ кўп. أَرْوَاقٌ 1) пешайвон, айвон; 2) шох

– رُوقَةٌ жуда ажойиб, жуда зўр, аъло даражада (жинс ва сонда ўзгармайди)

– مُرَوَّقٌ шаффоф, ялтироқ, ярқироқ; тоза, пок, соф

– مُرَوِّقٌ кўп. ـَاتٌ — тозалагич

رُوكٌ жамоатчилик мулки; عَلَى الـ~ِ биргаликда, биргалашиб

رُوكَامَةٌ кашта тикиш, кашта

(رول) II رَوَّلَ оғзидан кўпик чиқармоқ, оғзи кўпикламоқ (от ҳақида)

– رُوَالٌ кўп. رَوَاوِيلُ тупук

– رُولٌ юр. суд ҳал қилиши керак бўлган ишлар рўйхати

رُولْمَانٌ подшипник; بِلِي~ шарикли подшипник

رُولِيتٌ рулетка

I (روم) رَامَ (у) رَوْمٌ хоҳламоқ, истамоқ; عَلَى مَا يُرَامُ кўнгилдагидек, яхши; عَلَى غَيْرِ مَا يُرَامُ номақбул (номаъқул) вазиятда

– رَوْمٌ хоҳиш, истак

– رُومٌ[1] жам. кўп. أَرْوَامٌ румликлар, византияликлар, юнонлар, греклар

– رُومٌ[2] ром, спиртли ичимликларнииг бир нави

– رُومَانٌ жам. 1) римликлар; 2) руминлар

– رُومَانِيٌّ 1) Римга оид; лотинга оид, лотинча; романга оид; الْأَرْقَامُ (الْأَعْدَادُ) الـ~ـَةُ ؛ قَانُونٌ الْقَانُونُ الـ~ قар. рим рақамлари; اللُّغَاتُ الـ~ـَةُ роман тиллари; 2) Руминияга оид; الـ~ـَةُ а) лотин тили; б) румин тили; 3) а) римлик; б) румин

– رُومِيٌّ 1) византиялик, грециялик; ~ دِيكٌ курка хўроз; ~ دَجَاجٌ курка товуқ

– مَرَامٌ кўп. ـَاتٌ — хоҳиш, истак, рағбат, интилиш

رُومَاتِزْمٌ бод, ревматизм

– رُومَاتِزْمِيٌّ бод (ревматизм) га оид

رُومَانْسِيٌّ романтик

– الـ~ رُومَانْسِيَّةٌ: романтизм

رُومَانْطِيقِيٌّ романтик, романтикага оид

– رُومَانْطِيقِيَّةٌ романтизм

رُومِسٌ кўп. رَوَامِسُ сол; тахта супача

رَوْنٌ вилоят, область; ҳудуд, майдон, территория

رَاوَنْدٌ = رَوَنْدٌ

رَوْنَقٌ кўркамлик, савлат, сулувлик

آلَةُ الـ~ رُونِيُو. нусха кўпайтирадиган асбоб

I (روى) رَوَى (и) رِوَايَةٌ 1) ривоят (ҳикоя) қилмоқ, дарак бермоқ,

хабар бермоқ; (*к. нингдир. тилидан*) нақл қилмоқ (عَنْ); 2) сувга қондирмоқ, сувга тўйдирмоқ; суғормоқ, сув қуймоқ; (*н. нидир*) ичирмоқ (بِ); رَوِىَ (a) رَيًّا، رِيًّ 1) сувга қонмоқ, суғорилмоқ; 2) чанқоқни босмоқ, чанқоқни қолдирмоқ; II رَوَّى 1) тўйғизиб (тўйдириб) ичирмоқ; 2) сув чиқармоқ, сув қуймоқ; 3) қараб туриб тафаккур қилмоқ (فِى); IV أَرْوَى суғормоқ, сув қуймоқ; V تَرَوَّى 1) сувга қонмоқ (тўймоқ), суғорилмоқ; 2) тафаккур қилмоқ, яхшилаб ўйлаб кўрмоқ; VIII اِرْتَوَى 1) сувга қонмоқ (тўймоқ); шимиб олмоқ, ... бўлмоқ; суғорилмоқ; 2) чанқоқни босмоқ

إِرْوَاءٌ суғориш, сув қуйиш; بِالرَّاحَةِ ~ қўл билан суғориш

– إِرْوَائِىٌّ суғоришга оид

– أُرْوِيَّةٌ ёввойи эчкининг урғочиси

– تَرَوٍّ 1) тафаккур қилиш, фикр қилиш, яхшилаб ўйлаб кўриш; 2) мулоҳазакорлик, донолик

– تَرْوِيَةٌ сув таъминоти; сув билан таъминлаш; يَوْمُ الـــ~ зулҳижжа ойининг 8-куни

– رَاوٍ *мн.* رَاوِيَةٌ *кўп.* رُوَاةٌ *мн.* رَاوِيَاتٌ ҳикоя қилувчи, ривоят қилувчи, ровий; (*афсона ёки шеър*) нақл қилувчи

– رَاوِيَةٌ *кўп.* رَوَايَا 1) ҳикоя қилувчи, ривоят қилувчи, ровий, нақл қилувчи; 2) *шунингдек* الْمَاءِ ~ ичимлик, ичиладиган нарса, сувли идиш; 3) сув ортилган туя, от ёки эшак

– رَايَةٌ *қар.* رأى

– رَوَاءٌ чучук сув, шўр бўлмаган сув

– رُوَاءٌ ҳашаматли ташқи кўриниш, чиройли кўриниш; бичими чиройли

– رِوَائِىٌّ 1) ривоятга оид; طَرِيقَةٌ ـــَةٌ~ ривоят усули (йўли); 2) роман ёзувчи, романчи; 2) драматург

– رِوَايَةٌ *кўп.* ـــَاتٌ 1) ҳикоя, қисса, повесть; роман; афсона; ~ بُولِيسِيَّةٌ жосуслар, жиноятчилар ҳақидаги роман, детектив роман; خَيَالِيَّةٌ (قَصَصِيَّةٌ) ~ роман; 2) пьеса; تَمْثِيلِيَّةٌ غِنَائِيَّةٌ ~ опера; ~ هَزْلِيَّةٌ غِنَائِيَّةٌ оперетта; مُضْحِكَةٌ ~ ёки هَزْلِيَّةٌ ~ комедия; ~ مَسْرَحِيَّةٌ спектакль, пьеса; مُحْزِنَةٌ ~ фожиа, трагедия; драма; ~ سِينَمَائِيَّةٌ кинокартина; نَاطِقَةٌ ~ овозли фильм; 3) нақл, ривоят, янги таъбир, янги нақл

– رَوِىٌّ 1) лим-лим, лим тўла; 2) чанқоқни босадиган, қолдирадиган (*сув ҳақида*); 2) шъер, қофиядаги ундош товуш, равий; 5) ваҳшат билан келадиган ёмғирли булут

– رَوِيَّةٌ 1) фикр, тафаккур, ўй; ихтиёр, мулоҳаза; 2) англаш, фаҳмлаш; ~ فِى ёки ~ عَنْ яхшилаб ўйлаб кўриб, онгли равишда; ~ عَنْ غَيْرِ ўйламай, ўйлаб кўрмасдан

– رَىٌّ суғориш, ирригация; بِالرَّاحَةِ ~الـــ *қар.* بِالْآلاَتِ ~الـــ؛ رَاحَةٌ механизмлар ёрдамида суғориш; الْحِيَاضِ ~ ҳовуз ёки кўлдан суғориш

– رِىٌّ 1) чанқоқни босиш; 2) = رَىٌّ

– رَيَّا яхши (ёқимли) ҳид (бўй)

– رِيَاءٌ *қар.* رأى

– رَيَّانُ *мн.* رَيَّا *кўп.* رِوَاءٌ 1) бостириб суғорилган; сувга тўйдирилган; 2) сувли, ҳил-ҳил, лим-лим

– رَيَّةٌ *кўп.* ـــَاتٌ — сув қуйиш, сув бериш; الزِّرَاعَةِ ~ экилгандан кейинги суғориш; الْمُحَايَاةِ ~ қуруқшаб қолган тупроқни (ерни) суғориш (*экилгандан 20-25 кун ўтгач*)

– رِئَةٌ = رِيَّةٌ *қар.* رأى

– مَرْوًى *кўп.* مَرَاوٍ суғориш йўли, ариқ

– مَرْوِىٌّ 1) суғориладиган; أَرَاضٍ ـــَةٌ~ суғориладиган ерлар; أَرَاضٍ ـــَةٌ~ بَعْلِيَّةٌ лалмикор ерлар; 2) оғзаки, оғиздан-оғизга ўтиб келувчи3) *кўп.* ـــَاتٌ — оғиздан оғизга ўтиб келган эртаклар, қиссалар, хабарлар

I رَابَ (ريب) (*u*) رَيْبٌ، رِيبَةٌ 1) шубҳа туғдирмоқ, шубҳалантирмоқ; 2) бетинч қилмоқ, ғулғула солмоқ; IV أَرَابَ = I; V تَرَيَّبَ (*бирор н. га*) шубҳа қилмоқ, ишончсизлик билдирмоқ (فِى، بِ); VIII اِرْتَابَ 1) (*бирор н. га*) шубҳа қилмоқ (فِى); (*бирор н. га*) ишончсизлик билан қарамоқ (فِى); 2) тинчсизланмоқ, нотинчланмоқ, ғулғулага тушмоқ; X اِسْتَرَابَ (*бирор н. ға*) шубҳаланмоқ (بِ)

– اِرْتِيَابٌ 1) шубҳа; ишончсизлик; 2) нотинчлик, ғулғула

– اِرْتِيَابِىٌّ 1) ҳар нарсага шубҳа билан қарашга оид, скептицизмга оид; 2) ҳар нарсага шубҳа билан қаровчи, скептик

– اِرْتِيَابِيَّةٌ ҳар нарсага шубҳа билан қараш, скептицизм

– رَيْبٌ шубҳа, ишончсизлик; بِلاَ ~ шубҳасиз; لاَ ~ فِيهِ шубҳасиз ҳолда; لاَ ~ فِى أَنَّ ... шубҳасизки, ...; وَ الشَّكِّ ~مَسْلَكُ الـــ ҳар нарсага шубҳа билан қараш, скептицизм; أَثَارَ ـــَهُ~ кимдадир шубҳа уйғотмоқ; ◊ الزَّمَانِ (الْمَنُونِ) ~ тақдир бевафоликлари

– رِيبَةٌ = رَيْبَةٌ

– رِيبَةٌ *кўп.* رِيَبٌ шубҳа, ҳадик, гумон, хавф-хатар

– مُرْتَابٌ 1) шубҳаланувчи. шубҳага тушувчи, шубҳалантирувчи; 2) шубҳали; 3) ёмон, ёвуз, ножўя

رِيبُورْتَاجٌ *кўп.* ـــَاتٌ — репортаж

رَيْتَ *халқ.* = لَيْتَ | يَا ~ кошки эди, кошки!

I رَاثَ (ريث) (*u*) رَيْثٌ секинламоқ, секинлашмоқ; V تَرَيَّثَ пайт пойламоқ, қулай фурсатни кутмоқ

– رَيْثَمَا ... магунча

رِيجِى монополия

رِيحٌ *қар.* روح

رَيْدٌ *кўп.* رُيُودٌ (*тоғнинг*) чўққиси, том, томнинг энг юқори қисми

رَيِّسٌ *кўп.* رُؤَسَاءُ 1) бошлиқ; 2) (*кема*) капитани

I (ريش) رَاشَ (и) رَيْشٌ 1) пат чиқармоқ (қуш ҳақида); 2) пат ёпиштирмоқ, пат қўшмоқ; 3) бойимоқ, бойиб кетмоқ; ◊ هُوَ لاَ يَرِيشُ وَ لاَ يَبْرِى мқл. на раҳмонга чироғу, на шайтонга косов; на буғдой, на сомон (сўзма-сўз: у на пат чиқаради, на унинг учини тарашлайди); II رَيَّشَ 1) пат чиқармоқ (қуш ҳақида); 2) пат қўшмоқ, пат ёпиштирмоқ; IV أَرَاشَ (мас., камон ўқига) пат ёпиштирмоқ; V تَرَيَّشَ бойиб кетмоқ; ҳашаматли (дабдабали) ҳаёт кечирмоқ

– رِيَاشٌ[1] кўп. бой уй анжомлари, мебель

– رِيَاشٌ[2] = رِيشٌ[2]

– رِيشٌ[1] жам. патлар; пат чиқариш; النَّعَامِ ~ туяқуш пати

– رِيشٌ[2] 1) ҳашаматли кийим; 2) бойлик, тўқ яшаш, мўл-кўллик, серобчилик

– رِيشَةٌ кўп. ـَاتٌ ـــَـ (қуш) пати, ёзиш учун ишлатиладиган пат; расм чўтка, мўйқалам; الْمِحْرَاثِ ~ омоч қабзаси; 2) муз. нохун, медиатор; 3) шунингдек: فَصَادَةٌ ~ ништар, жарроҳликда қон олиш (оқизиш) учун ишлатиладиган пичоқча, ланцет; 4) (мас., турбинанинг, пропеллернинг) парраги

– رِيشِيٌّ 1) патланишга оид; 2) патли, пати бор; 3) бот. тукли

– رُيُوشٌ бот. чалов

رَيْطَةٌ кўп. رِيَاطٌ، رِيَطٌ чойшаб

ريض қар. روض

I (ريع) رَاعَ (и) رَيْعٌ، رُيُوعٌ، رِيَاعٌ ўсмоқ, катталашмоқ, катта бўлмоқ; II رَيَّعَ ўстирмоқ, даромад учун (пул) бермоқ

– تَارِيعٌ алиф. б. қар.

– رَيْعٌ 1) энг яшнаган пайт; 2) ўсиш, кўтарилиш; 3) ўсиш, даромад, рента; الْمُطْلَقُ ~ الـ абсолют рента

– رِيعٌ 1) тепалик жой, дўнглик; 2) тоғ

– رَيْعَانٌ، رَيَعَانٌ 1) (тананинг) соғлом ҳолда тўлалиги; энг яшнаган пайт; الشَّبَابِ ~ فِى ёшлик пайтида

– مَرِيعٌ серҳосил; أَرْضٌ ـَـةٌ серҳосил ер

– مُرِيعٌ 1) ҳосил келтирадиган, ҳосил берадиган; 2) даромад келтирадиган, даромад берадиган, рентабел

رِيفٌ кўп. أَرْيَافٌ 1) қирғоқ, соҳил; қирғоқдаги унумдор ер; 2) қишлоқ, провинция

– رِيفِيٌّ 1) қишлоққа оид; ~ بَيْتٌ дача, дала ҳовли; 2) қишлоқи, қишлоқ одами

I (ريق) رَاقَ (и) رَيْقٌ 1) оқмоқ, қуйилмоқ; 2) ялтирамоқ, ярақламоқ, ялтилламоқ; IV أَرَاقَ оқизмоқ, қуймоқ, тўкмоқ

– إِرَاقَةٌ тўкиш, оқизиш, қуйиш; أَدَّى إِلَى ~ الدِّمَاءِ қон тўкишга олиб келмоқ

– رَائِقٌ қар. روق

– رَيِّقٌ، رَيْقٌ 1) гуллаш, барқ уриш, гуллаб-яшнаш; فِى ~ الْعُمْرِ гуркираган йилларда; 2) ялтираш, ярақлаш; 3) гўзаллик, жамол

– رِيقٌ тупук, сўлак; ◊ عَلَى الـ~ наҳорга, оч қоринга; أَجْرَى الـ~ иштаҳани қўзғамоқ, сўлакни оқизмоқ; маж. ازْدَرَدَ ـَـهُ فَرَقًا қаттиқ қўрқиб кетмоқ; جَرَى ـُـهُ عَلَيْهِ؛ بَلَعَ ـَـهُ қар. بَلَعَ уни кўриб сўлаги оқиб кетди; جَفَّ لَهُ ـُـهُ оғзи қуруқшаб қолди; غَيَّرَ ـَـهُ، كَسَرَ الـ~ عَلَى ... (бирор н. билан) тамадди қилиб олмоқ тишламоқ, тишлаб олмоқ; тамадди қилмоқ, бир оз овқатланиб олмоқ

– رِيقَةٌ тупук, сўлак

I (ريل) رَالَ (и) رَيْلٌ тупурмоқ, сўлак чиқармоқ; II رَيَّلَ = I

– رِيَالَةٌ، رِيَالٌ[1] тупук, сўлак

– رِيَالٌ[2] кўп. ـَاتٌ ـــَـ риёл (Мисрда 20 қиршга тенг пул бирлиги), مَارِيَا تَرِيزَا ~ Мария Тереза тангаси

I (ريم) رَامَ (и) رَيْمٌ (н. нидир) қолдирмоқ, тарк этмоқ (туш. к. ёки مِنْ ~ مَا); مِنْ فِرَاشِهِ ~ مَا тўшакка ёпишиб қолмоқ (бемор ҳақида); مَكَانَهُ ўрнида қимирламай турмоқ; II رَيَّمَ (қаердадир) қолмоқ, қолиб кетмоқ (بِ); 2) (к. нингдир) бошини қотирмоқ, миясини ачитмоқ (айнитмоқ عَلَى); (к. нидир) алдамоқ, лақиллатмоқ (عَلَى)

– رَيْمٌ 1) қабр, гўр; 2) дўнглик, тепалик

– رِيمٌ[1] оқ кийик, оҳу

– رِيمٌ[2]، رِيمَةٌ 1) кўпик; 2) қизитилган металлнинг юзида пайдо бўладиган қасмоқ, шлак

– رِيمَةٌ ат. от. мн. Рима; رَجَعَتْ (عَادَتْ) ~ إِلَى عَادَتِهَا الْقَدِيمَةِ мқл. Рима ўзининг эски бемаъни одатини бошлади

I (رين) رَانَ (и) رَيْنٌ (н. нингдир устини) қопламоқ (туш. к. ёки عَلَى); 2) (н. нидир) ўраб олмоқ, эгаллаб олмоқ (عَلَى); الصَّمْتُ ~ сукунат бошланди; فَنَامَ ~ عَلَى جَفْنِهِ الْكَرَى унинг қовоқларини мудроқлик эгаллади ва ухлаб қолди

(ري) IV أَرْيَى байроқ ўрнатмоқ

– رَايَةٌ кўп. ـَاتٌ ـــَـ байроқ; сол. шунингдек: رَايَةٌ

ز

ز (زَاءٌ ёки زَايٌ) зо (араб алифбосининг ўн биринчи ҳарфи. абжадда - 7)

زَاجٌ купорос (*сулфат кислота тузларининг техникадаги номи*); ~ الْبِيْضُ рух купороси (*оқ купорос*); ~ أَزْرَقُ мис купороси (*кўк купорос*), тўтиё; ~ أَخْضَرُ темир купороси (*яшил купорос*); ~ زَيْتُ الـ олтингугурт кислотаси, купорос ёғи

زَاجُورَةٌ зожура, зогура (*пахта нави*)

زَارٌ 1) шайтоний куч; 2) аёллар томонидан қилинадиган жинлар ҳайдаш, қувиш маросими (*Мисрда*)

زَاقُولٌ *кўп.* زَوَاقِيلُ ўғри

زَانٌ қора қайин, қора қайин дарахти; أَخْشَابُ الـ~ қора қайин дарахти тахта-ёғочлари; ثَمَرُ الـ~ қорақайин ёғочлари; الْقَفْزُ الْعَالِي بِعَصَا الـ~ *спорт.* лангарчўп билан сакраш

زَانَةٌ *кўп.* ~اتٌ — қора қайиндан ясалган ходачалар, ходалар, الْقَفْزُ (الْوَثْبُ) بِالـ~ *спорт.* лангарчўп билан сакраш

زَاوُوقٌ, زَاوُقٌ симоб

زَايِرْجَةٌ, زَايِرْجَا фол (ром) очиш тахтачаси (*юзта катакдан иборат бўлиб, ҳар бири ҳарф билан белгилаб қўйилади*)

زَأْبَرَ тарашламоқ, пахмоқ қилмоқ, тукли қилмоқ (*мас., матони*)

– زِئْبِرٌ тук, пахмоқ

– زَأْبَرَةٌ тараш, пахмоқлаш

زَأْبَقَ симоб аралашмаси қотишмасини суртмоқ, симоб суртмоқ

– زِئْبَقٌ симоб

– زِئْبَقِيٌّ 1) симобга оид; ~ تِرْمُومِتْرٌ симоб термометри; 2) симобга ўхшаш, симобсимон, симобий

– مُزَأْبَقٌ симобли, симобий; دِرْهَمٌ ~ симобли дирҳам (*танга*)

I زَأَرَ (*a*) زَئِيرٌ бўкирмоқ; наъра тортмоқ, ўкирмоқ; V تَزَأَّرَ ўкирмоқ; ~ الْأَسَدُ йўлбарс ўкирди

– زَئِيرٌ бўкириш, ўкириш, наъра тортиш; ~ الْمَدَافِعِ *маж.* тўплар наъраси

I زَأَطَ (*a*) زِئَاطٌ шовқинламоқ, бақирмоқ

زُؤَامٌ: مَوْتٌ ~ кутилмаганда, тўсатдан келган ўлим; қатл, ўлдириш, ғайритабиий (мажбурий) ўлим

زُؤَانٌ *жам.* бегона ўтлар, мастаклар; ёввойи сули

– زِئْنِيٌّ *қисқ.* كَلْبٌ ~ кичкина (паст бўйли) ит

(زب) II زَبَّبَ қуритмоқ (*узумни*), майиз қилмоқ; ◊ تَكَلَّمَ زَيْدٌ حَتَّى شَدْقَاهُ ~ Зайд оғзидан кўпик чиққунча вайсади; V تَزَبَّبَ қуритилмоқ, майизга айланмоқ (*узум ҳақида*)

– زُبٌّ *мн.* زَبَّاءُ *кўп.* أَزَبُّ жунли, пахмоқ

– زُبٌّ *кўп.* أَزْبَابٌ *анат.* олат, эркакларнинг жинсий аъзоси

– زَبِيبٌ 1) *жам.* майиз; رُومِيٌّ ~ қора кишмиш, румий кишмиш; 2) *шунингдек.* عَرَقِيٌّ ~ маҳаллий арoқ, кишмишдан тайёрланган маҳаллий (кўлбола) арoқ

– زَبِيبَةٌ *кўп.* ~اتٌ — кичкина майиз, бир дона майиз; عَمِلَ مِنَ الـ~ خَمَّارَةً пашшадан фил ясамоқ (*сўзма-сўз:* бир дона майиздан май дўкони очмоқ)

I زَبَدَ (*у*) زَبْدٌ 1) сутни кувлаб мой олмоқ; 2) (*бирор к.* ни) сариёғ бериб боқмоқ (*туш. к.*); I زَبَدَ (*и*) زَبْدٌ (*бирор к. га*) ўз ёнидан маблағ ажратмоқ, ёрдам бермоқ; II زَبَّدَ қаймоқламоқ, устида қаймоқ ҳосил бўлмоқ (*сут ҳақида*); IV أَزْبَدَ кўпикланмоқ, кўпик чиқармоқ; мавжланмоқ, кўпирмоқ, қайнамоқ; أَرْغَى وَ ~ ғазабдан кўпирмоқ, қайнамоқ, ўзини йўқотиб қўймоқ; حِقْدًا ~ нафратдан тошиб кўпирмоқ

– زَبَادٌ мушк, анбар; قِطُّ الـ~ *зоол.* Африка ва Жанубий Осиёда тарқалган кичик ёввойи ҳайвон бўлиб мушк, анбар ҳиди тарқатади

– زَبَادِيٌّ *шунингдек.* لَبَنُ الـ~ қатиқ

– زِبْدٌ ёрдам, иона

– زَبَدٌ *кўп.* أَزْبَادٌ 1) кўпик; 2) шлак, тошқол; металл заки, тўпон; ~ الْجِبَالِ (*тоғдан келган оқим томонидан*) кўпориб келинган жинслар; ~ الْبَحْرِ *мин.* денгизнинг ғалвирак тоши; жилвиртош, кўпиктош, пемза

– زُبْدٌ *жам.* сариёғ

– زُبْدَةٌ 1) сариёғ; طَازَةٌ ~ янгигина олинган сариёғ, бикр сариёғ; ~ مُسَيَّحَةٌ эритилган ёғ (мой); ~ مُمَلَّحَةٌ тузланган ёғ (мой); ~ صِنَاعِيَّةٌ сунъий ёғ (мой, маргарин); 2) қаймоқ; 3) моҳият, мағиз; энг қуюқ мазмун, мағиз

– زِبْدِيَّةٌ *кўп.* زَبَادِيُّ, ~اتٌ — чапия (*қаймоқ, қатиқ, сут ва б. лар идиши*)

– زُبَيْدَةٌ 1) *бот.* гулҳамишабаҳор; 2) *ат.от.мн.* Зубайда

– مُزْبِدٌ кўпикли; بَحْرٌ ~ тўлқинлари кўпик сочиб турган денгиз

I زَبَرَ (*у,и*) زَبْرٌ 1) ёзмоқ, кўчириб ёзмоқ; 2) сўкмоқ, ҳақорат қилмоқ, бақириб (сўкиб) ҳайдамоқ (*мас., гадони*); II زَبَّرَ = I - زَبْرٌ = زُبٌّ

– زَبْرٌ *кўп.* زُبُورٌ китоб

– زُبْرَةٌ *кўп.* زُبَرٌ *шунингдек.* ~ الْحَدِيدِ темир хода; إِرَادَةٌ مِنْ زُبَرٍ

الْحَدِيدِ темир ирода

– زَبُورٌ псаломлар (*диний қўшиқлар ёки оятлар*); забур, псаломлар китоби (*инжилнинг тўрт китобидан бири*)

– مِزْبَرٌ қалам

– مَزْبُورٌ эсланган, эслатилган, хотирланган

زِبْرِجٌ *кўп.* زَبَارِجُ безак, нақш. гул (*расм, кашта ёки олтин буюмлар сифатида ишланган*)

زَبَرْجَدٌ *кўп.* زَبَارِجُ *мин.* забаржад, хризолит; زَيْتُونِيٌّ ~ зайтуний, забаржад, оливин (*сарғиш яшил ёки сариқ рангли минерал*)

I زَبَطَ (*и*) زَبِيطٌ, زَبْطٌ ғағилламоқ, ғағ-ғағ қилмоқ (*ўрдак ҳақида*)

– زُبَاطَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — бош, шокила (*хурмоники*)

– زَبْطٌ лой, балчиқ (*кўчада*)

I زَبَقَ (*и, у*) زَبْقٌ (*к. нимдир сочини, соқолини*) юлиб олмоқ; VII انْزَبَقَ сездирмай (билинтирмай, хуфёна) кирмоқ (кириб бормоқ)

(زبل) II زَبَّلَ гўнгламоқ, гўнг солмоқ (*ерга*)

– زَبَّالٌ фаррош, ахлатчи, супуриб-сидирувчи; кўча супурувчи

زُبَالَةٌ ахлат; صُنْدُوقُ الـ~ (*кўчадаги*) ахлат ташланадиган қути (ашиқ); عَرَبَةُ الـ~ ахлат ташийдиган арава; مِجْرَفَةُ الـ~ ахлат кураги

– زِبْلٌ, زِبْلَةٌ, زَبِيلٌ гўнг, ахлат, таппи

– مَزْبَلَةٌ *кўп.* مَزَابِلُ ахлат тўпи, тўппаги, ахлат чуқури

زُبَانٌ ёки زُبَانَى *кўп.* زُبَانِيَاتٌ ниш (*ҳашаротники*); زُبَانَيَا الْعَقْرَبِ *ик.с.* чаён ниши

– زَبَانَةٌ мижозлар, клиентлар

– زَبَانِيَةٌ: النَّارِ ~ ёки جَهَنَّمَ ~ 1) *Қур.* жаҳаннам лашкарлари, шайтонлар; 2) *кўч.м.* жосуслар, югурдаклар, малайлар, хизматкорлар; الْاسْتِعْمَارِ ~ империализм малайлари

– زَبْنٌ қайтариш, даф қилиш (этиш)

– زَبُونٌ[1] 1.1) даҳшатли, қирғин (*уруш ҳақида*); 2) забун, ақли қисқа, калтабин, нодон; 2. аҳмоқ, жинни

– زَبُونٌ[2] *кўп.* زُبُنٌ, زَبَائِنُ (*кафа ва б. жойларга*) доимий келиб турувчи, қатновчи; харидор; мижоз, клиент; меҳмон (*меҳмонхонадаги*)

– مُزَابَنَةٌ ҳали дарахтдан узиб олинмаган ҳўл мевани сотиш

زُبْيَةٌ *кўп.* زُبًى 1) сув босмаган жой; 2) бўри ини (уяси); йўлбарсни тутиш учун кавланган чуқур; ◊ بَلَغَ السَّيْلُ الزُّبَى иш хатарли йўлга тушиб қолди

I زَجَّ (*а/у*) زَجٌّ (*к. нимдир, н. нимдир*) отиб юбормоқ, ташлаб юбормоқ (*туш.к.ёки* بِ); زَجَّ بِهِ فِي السِّجْنِ кимнидир қамоққа ташламоқ; نَفْسَهُ ~ а) (*қаёққадир*) ташланмоқ (فِي); б) (*бирор н. га*) аралашмоқ, суқилмоқ (فِي); II زَجَّجَ 1) қошга (*бирор н.*) суртмоқ; 2) ойнага (шишага) айлантирмоқ; VII انْزَجَّ (*қаергадир*) ташланган (отилган) бўлмоқ (فِي)

– أَزَجُّ *мн.* زَجَّاءُ *кўп.* زُجٌّ қоши узун ва ингичка, узун ва ингичка қошли

– زُجٌّ *кўп.* أَزْجَاجٌ, زِجَاجٌ металл чамбарак, гардиш; (*калтакнинг*) металл учи, ниши, найзаси

– زَجَّاجٌ ойнасоз, ойна солувчи

– زُجَاجٌ *жам.* ойна, шиша; الـ~ الْمُعَشَّقُ ёки الـ~ الْمُلَوَّنُ ёки الـ~ الْمُعَشَّقُ بِالرَّصَاصِ витраж (*сурат солинадиган рангли ойна*)

– زِجَاجَةٌ шиша (ойна) ишлаб чиқариш

– زُجَاجَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) шиша (*ойна*) парчаси; 2) шиша идиш (*кўзача; бутилка; фляга*); الرَّوَائِحِ ~ бир флакон атир; 3) (*керосин чироғи*) шишаси; 4) *фотб.* пластинка (*тасвир тушириладиган шиша, мослама*)

– زُجَاجِيٌّ 1 шиша (ойна) га оид; أَوَانٍ ~ шиша идиш; بَيْتٌ ~ ёки غُرْفَةٌ ~ـَةٌ оранжерея (*ойналар билан ёпилган иситиладиган гулхона*); 2. шишафуруш; *ойнасоз, ойна солувчи*

– زَجْجٌ узун ва ингичка (*қош ҳақида*)

I زَجَرَ (*у*) زَجْرٌ 1) (*к. гадир*) бақирмоқ, бақириб бермоқ, бақириб ҳайдамоқ; 2) (*н. дандир*) қайтармоқ, тўхтатмоқ (عَنْ); тўсқинлик, монелик қилмоқ; VI تَزَاجَرَ ўзаро бақиришиб (*н. нидир*) ман қилмоқ (عَنْ); (*н. дандир*) бир-бирини тўхтатмоқ (عَنْ); VII انْزَجَرَ (*к. томонидандир*) тўхтатилмоқ, тўхтатиб қолинмоқ; VIII ازْدَجَرَ ўзини тўхтатмоқ, тўхтатилмоқ

– زَاجِرٌ[1] (*кушнинг учишига қараб*) фол (ром) очувчи

– زَاجِرٌ[2] 1) тутиб қолувчи, тўхтатиб қолувчи; الْأَحْكَامُ الـ~ـَةُ (*қонуннинг*) огоҳлантирувчи моддалари; اتَّخَذَ التَّدَابِيرَ الـ~ـَةَ (*бирор н. нинг*) олдини олувчи тадбирлар (чоралар) қўллаш; 2) *кўп.* زَوَاجِرُ хабар

– زَاجِرَةٌ *кўп.* زَوَاجِرُ тўхтатувчи (тўхтатиб турувчи) асос, манбаъ

– زُجْرٌ *кўп.* زُجُورٌ осётрларга мансуб балиқ

– زَجْرٌ дўқ-пўписа; бақириқ; бақир-бақир; ◊ سِيَاسَةُ الـ~ِ дўқ-пўписа сиёсати

– زَجْرَةٌ *кўп.* زَجْرٌ 1) дўқ, пўписа; бақириқ; 2) (*қуш учишига қараб*) фол (ром) (*очган фолбин томонидан кўрсатилган*) нишона, белги

– زَجْرِيٌّ тўхтатувчи, тутиб (ушлаб) турувчи; тақиқловчи, ман қилувчи; تَدَابِيرُ ~ـَةٌ огоҳлантирувчи чоралар (тадбирлар)

I زَجَلَ (*у*) زَجْلٌ отмоқ, отиб (иргитиб) юбормоқ; чиқармоқ, чиқариб юбормоқ (*каптарларни*)

– زَاجِلٌ: حَمَامُ الـ~ِ почта каптарлари (*хат ташувчи, хабарчи каптарлар*)

– زَجَّالٌ *кўп.* زَجَّالَةٌ шеърий халқ қўшиқлари яратувчиси, бахши, халқ шоири

– زَجَلٌ[1] *кўп.* أَزْجَالٌ шеърий халқ қўшиғи

– زَجَلٌ[2] *халқ.* ёлғон, алдов

– زَجَلٌ[3] овоз, товуш

– زَجِلٌ овозли, товушли; ~ سَحَابٌ момақалдироқли булут

– زَجَلِيَّةٌ шеърий халқ қўшиғи

I (زجو) زَجَا (*у*) زَجْوٌ 1) юрмоқ, ҳаракатланмоқ, ҳаракат қилмоқ; 2) ҳаракатлантирмоқ, юрдирмоқ, итармоқ, сурмоқ, ҳаракатга келтирмоқ; II زَجَّى 1) ҳаракатлантирмоқ, юрдирмоқ, итармоқ, сурмоқ, ҳаракатга келтирмоқ; 2) (*вақт*) ўтказмоқ; أَزْجَى 1) юрдирмоқ, ҳаракатга келтирмоқ; 2) келтирмоқ (*фойда* فَائِدَةً); 3) етакламоқ, ҳайдамоқ; ~ الْإِبِلَ туяни етакламоқ;4) (*мақтов, ташаккур ва б. ларни к. гадир*) айтмоқ, юбормоқ, билдирмоқ; ~ الثَّنَاءَ мақтамоқ, мақтов айтмоқ; ~ تَهَانِيَهُ الْقَلْبِيَّةَ إِلَى ... кимнидир чин қалбдан табрикламоқ; ... الشُّكْرَ إِلَى ...га ташаккур билдирмоқ; V تَزَجَّى (*бирор н. билан*) кифояланмоқ (بِ)

– تَزْجِيَةٌ (*вақт*) ўтказиш; ~ الْفَرَاغِ дам олиб (фароғат қилиб) вақт ўтказиш

– مُزْجًى *мн.* مُزْجَاةٌ кичик, майда, унча катта бўлмаган, аҳамиятсиз

I زَحَرَ (*а*) زَحِيرٌ, زُحَارٌ инграмоқ; I زَحَرَ (*а ёки и*) زُحَارٌ, زَحِيرٌ, زُحَارَةٌ 1) туғмоқ, кўзи ёримоқ; ~تِ الْمَرْأَةُ عِنْدَ الْوِلَادَةِ кўз ёриш чоғида инграмоқ, энтикиб нафас олмоқ (*аёл ҳақида*); 2) ичкетар; ичбуруғ бўлиб қолмоқ, дизентерия билан касалланмоқ

– زُحَارٌ 1) инграш; 2) ичкетар, ичбуруғ; дизентерия

– زَحِيرٌ 1) *мед.* ич кетиш; 2) ҳансираб нафас олиш

زَحْزَحَ 1) жилдирмоқ; сурмоқ, силжитмоқ; 2) узоқлаштирмоқ; жилдирилмоқ, сурилмоқ; сурилган бўлмоқ; нарироқ жилмоқ

– زَحْزَحَةٌ 1) жилиш; сурилиш; 2) узоқлашиш

I زَحَفَ (*а*) زَحْفٌ, زُحُوفٌ 1) судралмоқ, судралиб юрмоқ; ~ عَلَى بَطْنِهِ қорин билан судралмоқ; ер бағирлаб ёйилмоқ (*тарвуз, ошқовоқ кабиларнинг палаги ҳақида*); 2) бостириб келмоқ (*қўшин ҳақида*); (*н. нингдир, к. нингдир*) устига бостириб бормоқ (إِلَى); II زَحَّفَ (*ерни, тупроқни*) текисламоқ, шихмола қилмоқ; V. تَزَحَّفَ (*к. нингдир олдида*) хушомадгўйлик (лаганбардорлик) қилмоқ, жилпангламоқ (لَدَى)

– زَاحِفٌ 1) судралувчи; 2) ер бағирлаб ўсувчи; 2. *кўп.* زَوَاحِفُ *зоол.* судралиб юрувчилар

– زَحَّافٌ судралувчи

– زَحَّافَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) *зоол.* судралиб юрувчилар; 2) белкурак, курак, мола (*ер текислаш ёки қор кураш учун ишлатиладиган*); 3) чана

– زَحْفٌ 1) судралиш; 2) бостириб кириш, бостириб бориш, кириб келиш; 3) *кўп.* زُحُوفٌ бостириб келаётган қўшинлар

I زَحَلَ (*а*) زُحُولٌ, زَحْلٌ бошқа жойга ўтмоқ (*кўчмоқ*); (*қандайдир жойни*) ташлаб кетмоқ (عَنْ); II زَحَّلَ 1) бошқа жойга ўтказмоқ (кўчирмоқ); 2) узоқлаштирмоқ; أَزْحَلَ II; V تَزَحَّلَ бошқа жойга кўчмоқ, узоқлашмоқ

– زُحَلُ *астр.* Зуҳал (*Сатурн*)

– زَحْلَةٌ сурилиш; ~ الْأَرْضِ тупроқ (ер) сурилиши

زَحْلَقَ 1) думалатмоқ. сирпантирмоқ; 2) сурилишга мажбур қилмоқ; تَزَحْلَقَ 1) думаламоқ; сирпанмоқ; 2) сурилмоқ; сурилиб кетмоқ

– تَزَحْلُقٌ (*муз ёки қор устида*) конькида учиш, чанғида юриш; الـ~ الْفَنِّيُّ (*конькида*) фигурали учиш

– زَحْلَقَةٌ 1) (*коньки ёки чанғида*) учиш; 2) сирғаниш, сирпаниш, тойиш, тойиб кетиш; قَبْقَابُ الـ~ ғилдиракли коньки; مَرْكُوبُ الـ~ عَلَى الثَّلْجِ чанғи; مَيْدَانُ الـ~ музда учиш майдони (жойи)

– زُحْلُوقَةٌ *кўп.* زَحَالِيقُ тойғончоқ жой

I زَحَمَ (*а*) زَحْمٌ 1) қисмоқ, сиқмоқ; ~ بِمَنْكِبَيْهِ ўз елкалари билан қисмоқ (сиқмоқ); 2) босмоқ, босиб турмоқ; III زَاحَمَ 1) қисмоқ, сиқмоқ, сиқиб чиқармоқ; 2) рақиб бўлмоқ, рақобат қилмоқ; IV أَزْحَمَ = VIII; VI تَزَاحَمَ 1) қисишмоқ, босишмоқ, сиқишмоқ; 2) (*н. учундир курашда*) рақобатлашмоқ (عَلَى); VIII ازْدَحَمَ 1) сиқилишмоқ; урйиқит қилишмоқ; 2) тўпланишмоқ, тўпланмоқ; (*н. биландир*) тўлиб-тошиб кетмоқ (بِ)

– ازْدِحَامٌ 1) босди-босди, тиқилинч; тангу торлик; 2) ийманиш, ботинолмаслик; қийинчилик, қийинчиликда қолиш; 3) оламон; 4) кўп, кўпгина, кўпчилик, тўп; ~ كُتُبٍ бир тўп китоб, кўпгина китоб

– مُزَاحِمٌ рақиб, рақобатчи, рақобат қилувчи

– مُزَاحَمَةٌ 1) суриб (сиқиб) чиқариш; рақиблик, рақобат; 2) босди-босди, тиқилинч, тангу торлик

– مُزْدَحِمٌ (*бирор н. билан*) тўлган, тўлиб-тошган (بِ)

– مُزْدَحَمٌ босди-босди, тиқилинч; тангу торлик

I (زخ) زَخَّ[1] (*а/и*) زَخِيخٌ 1) қизиган, тобланган, чўғланган бўлмоқ; 2) куйиб-ёнмоқ, қаттиқ ҳаяжонга келмоқ, дарғазаб бўлмоқ; زَخَّ[2] (*а/у*) زَخٌّ 1) ёғмоқ, қуймоқ (*ёмғир ҳақида*); 2) ирғитмоқ, отиб юбормоқ, ташламоқ

– زَخَّةٌ 1) қаттиқ (*пақирдан қуяётгандай*) ёмғир; қаҳр, ғазаб

– زَخِيخٌ қаттиқ (ўта) иссиқлик; чўғланиш

I زَخَرَ (*а*) زُخُورٌ 1) кўтарилмоқ, тошмоқ (*мас., дарё*); 2) (*бирор н. нинг*) сероб (мўл) бўлмоғи; (*н. нингдир*) тўла бўлмоғи (بِ); 3) (*н. биландир*) фахрланмоқ, мақтанмоқ (بِ); V تَزَخَّرَ .I; VIII ازْدَخَرَ тўлиб тошган бўлмоқ

– تِزْخَارٌ тўлиб-тошиш

– زَاخِرٌ тўлиб-тошган, суви мўл, суви тўла (*дарё ҳақида*)

– زَخَّارٌ тўлиб-тошувчи; бой (*мас., булоқ ҳақида*)

زَخْرَفَ тартибга келтирмоқ, супуриб-сидирмоқ, безамоқ, ясантирмоқ; الْقَوْلَ ~ бежамадор қилиб гапирмоқ

– زَخْرَفَةٌ, زُخْرُفٌ *кўп.* زَخَارِفُ 1) безак, безанганлик, тартибга келтирилганлик, ясантирилганлик; 2) орнамент, нақш, زُخْرُفٌ عَرَبِيٌّ *ёки* الزَّخَارِفُ الْعَرَبِيَّةُ арабий нақшлар (гуллар); زَخَارِفُ الدُّنْيَا а) декорация (*театрда*); б) дунё ҳою ҳаваслари; дунё овoрагарчиликлари; 3) олтин, тилло

– زُخْرُفِيٌّ безак учун хизмат қиладиган, манзарали, декоратив

– مُزَخْرَفٌ безатилган, ясатилган, безакли

I (زخم) زَخَمَ (а) زَخْمٌ итариб юбормоқ, туртиб юбормоқ, отиб юбормоқ, итқитмоқ, сурмоқ, силжитмоқ; زَخِمَ (а) زَخَمٌ ачимоқ; ёқимсиз ҳидли бўлмоқ; сасимоқ (*гўшт ҳақида*)

– أَزْخَمُ *мн.* زَخْمَاءُ *кўп.* زُخْمٌ бузилган, ҳидланган (*гўшт ҳақида*)

– زَاخِمٌ кучли, қудратли

– زَخْمٌ 1) қизғишлик; тезкорлик; 2) *физ.* энергия; куч моменти

– أَزْخَمُ = زَاخِمٌ

– زَخَمَةٌ бузилганлик, айниганлик; ёқимсиз ҳид; сассиқ ҳид

– زُخْمَةٌ *кўп.* زُخَمٌ 1) камар; қамчи; 2) ноғора чўплари; 3) *муз.* ноҳин (медиатор)

زَدْوَارٌ *бот.* дармана илдизи

I زَرَّ (а/и) زَرٌّ 1) (*тугмаларни*) қадаб олмоқ; 2) (*кўзларни*) юммоқ; 3) босмоқ, бўғмоқ; زَرَّنِي الضَّحِكُ мен кулгидан бўғилиб қолдим; II زَرَّرَ (*тугмаларни*) қадаб олмоқ; V تَزَرَّرَ тугма ўрнатмоқ, тугма қадамоқ

– زِرٌّ *кўп.* أَزْرَارٌ 1) тугма; илгак; 2) (*қўнғироқ*) тугмаси (*кнопкаси*); كَهْرَبَائِيٌّ ~ электрни ўчириб-ёқадиган тугма (кнопка); 3) ғунча; ◊ ~ الطَّرْبُوشِ ҳожидўппи (оқ дўппи) попуги; الْعَيْنِ ~ *мед.* стафилома

– زَرَّازٌ *кўп.* زَرَائِرُ тугма

I زَرَبَ (а) زَرْبٌ 1) оқмоқ, тўкилмоқ (*сув ҳақида*); 2) енгиллаб олмоқ бўшашиб олмоқ; II زَرَّبَ 1) қўрага ҳайдаб киритмоқ (*ҳайвонларни*); 2) тўсиқ қўймоқ, ёпмоқ (*қамиш, похол, сомон, маккажўхори пояси ва б. лар билан сабзавот экинларини совуқдан сақлаш учун ёпиқ қилмоқ*)

– زَارُوبٌ *кўп.* زَوَارِيبُ узун кўча; хиёбон

– زَرَابِيٌّ 1) ёстиқча, болишча; 2) гилам

– زَرْبٌ *кўп.* زُرُوبٌ тўсиқ, четан (*сабзавот экинларини совуқдан сақлаш учун қилинади*)

– زُرْبَةٌ 1) пода; 2) кўпгина (бир тўп) (*болалар*)

– زَرِيبَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — тўсиқ, четан

– زُرْبِيَّةٌ *кўп.* زَرَابِيُّ остга қўйиладиган ёстиқ; гилам

– زِرْيَابٌ суюлтирилган олтин (*олтин югуртириш учун*)

– زَرِيبَةٌ *кўп.* زَرَائِبُ қўра, тўсиқ (*ҳайвонот учун*); لِلْخَنَازِيرِ ~ чўчқахона, чўчқа қўраси

– مِزْرَابٌ *кўп.* مَزَارِيبُ тарнов

زَرْبُولٌ *кўп.* زَرَابِيلُ баланд пошнали этик

(زربن) تَزَرْبَنَ 1) ғазабга келмоқ; 2) қўполлик қилмоқ, қўрслик қилмоқ

– زَرْبُونٌ *кўп.* زَرَابِينُ қўпол, қўрс (*одам*)

زَرَجُونٌ 1) май, шароб, бода; 2) ток новдаси; 3) тилла рангдаги бўёқ, қизил бўёқ

زَرْخٌ зирх; سَفِينَةٌ ~ зирҳли кема

I (زرد) زَرَدَ (у) زَرْدٌ бўғмоқ, босмоқ; тазйиқ ўтказмоқ; زَرِدَ (а) زَرْدٌ, ютмоқ, ютиб юбормоқ; VIII زَرَدَ = ازْدَرَدَ

– زَرَّادٌ совут ясовчи уста

– زَرْدٌ совут ҳалқаларини бир-бирига киритиш

– زَرْدٌ *кўп.* زُرُودٌ совут, зирх; ◊ ~ حِمَارُ الــ حِمَارٌ *қар.*

– زَرَدَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — совут ҳалқаси

– زَرْدَةٌ зарда (*гуруч ва асалдан тайёрланган ширин овқат*)

– زَرَدِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ — қисқич; оғзи текис омбур

– مَزْرَدٌ *кўп.* مَزَارِدُ бўғиз; томоқ

زَرْدَمَةٌ лаклук, кичик тил

زَرْزَرَ чириқламоқ, чақилламоқ (*чуғурчиқ ҳақида*)

– زُرْزُورٌ, زُرْزُرٌ *кўп.* زَرَازِيرُ чуғурчиқ

– زَرْزَرَةٌ чириқлаш, чақиллаш (*чуғурчиқ ҳақида*)

I زَرَعَ (а) زَرْعٌ, زِرَاعَةٌ 1) экмоқ, тикмоқ, ўтказмоқ, парвариш қилмоқ; ... وَ بَيْنَ ... الشِّقَاقَ بَيْنَ ~ *кўч.м.* ... билан ...нинг орасига душманлик уруғини экмоқ; ... الرُّعْبَ وَ الْخَرَابَ ~ *кўч.м.* ...да қўрқув ва харобалик уруғини экмоқ; ~ الشُّكُوكَ وَ الظُّنُونَ بَيْنَ ... *кўч.м.* ...лар ўртасида шубҳа ва ишончсизлик уруғини экмоқ; ~ الْأَلْغَامَ *ҳарб.* миналар жойлаштирмоқ, миналаштирмоқ; 2) ишламоқ, ишлов бермоқ (*ерга*); 3) кўчириб ўрнатмоқ (*инсон аъзоларини*); ~ الْقَلْبَ юракни кўчириб ўрнатмоқ; II زَرَّعَ қишлоқ хўжалиги ишларига жалб қилмоқ; деҳқончилик билан шуғулланишга мажбур қилмоқ; III زَارَعَ ерни биргалашиб ишламоқ; ерни бошқа бировга чоракорликка (корандаликка) бермоқ; VII انْزَرَعَ экиб тўлдирилган бўлмоқ (*ернинг маълум бир қисми ҳақида*) ишланган бўлмоқ; VIII ازْدَرَعَ 1) (*микробларни сунъий равишда*) етиштирмоқ, парваришламоқ; 2) (*ерга*) ишлов бермоқ; X اسْتَزْرَعَ 1) экмоқ; 2) экишга яроқли қилмоқ; 3) ишлов бериш ва экишни талаб қилмоқ (*ноқулай ер ҳақида*)

– اِسْتِزْرَاعٌ ишлов бериш ва экиш зарурияти; مَنَاطِقُ اسْتِصْلَاحِ الْأَرَاضِي الْبُورِ وَ اسْتِزْرَاعِهَا ерлари ноқулай ва мелиорация, ишлов бериш ва экишга муҳтож бўлган ноҳиялар

– زَارِعٌ 1. экувчи; қишлоқ хўжалиги билан машғул бўлувчи; 2. кўп. زُرَّاعٌ экувчи; деҳқон; фермер

– زَرَّاعٌ 1. қишлоқ хўжалиги билан машғул бўлувчи (шуғулланувчи); ~ُ الْأَرُزِّ шоли етиштирувчи, шоликор; 2. кўп. زَرَّاعَةٌ деҳқон, фермер

– زِرَاعَةٌ 1) деҳқончилик; ~ِ وِزَارَةُ الـ қишлоқ хўжалиги вазирлиги; 2) ишлов бериш; экиш; етиштириш, парвариш қилиш; ~ اللَّا أَرْضِيَّةُ гидропоника (*минераллар билан бойитилган сувда ўсимлик ўстириш*); ~ُ الْبَسَاتِينِ боғдорчилик; ~ُ التُّفَّاحِ олма ўстириш (етиштириш); ~ صِنْفٍ وَاحِدٍ бирор экиннинг якка ҳокимлиги; ~ِ قَابِلٌ لِلـ ишлов беришга яроқли; ~ِ عِلْمُ الـ агрономия; 3) қишлоқ хўжалиги; ~ُ الـ الْخَفِيفَةُ экстенсив қишлоқ хўжалиги (*сифатга эмас, миқдорга эътибор берибгина деҳқончилик юритиш*); ~ُ الـ الْكَثِيفَةُ интенсив қишлоқ хўжалиги (*серунум тезкор деҳқончилик юритиш*); 4) кўчириб ўрнатиш (*тана аъзолари ҳақида*); ~ُ الْقَلْبِ юракни кўчириб (*бошқа кишига*) ўрнатиш

– زِرَاعِيٌّ 1.2) деҳқончиликка оид; أَرْضٌ ~َةٌ ҳайдаладиган (экиладиган) ер; 2) қишлоқ хўжалигига оид; عُمَّالٌ زِرَاعِيُّونَ қишлоқ хўжалиги соҳасида ишлайдиганлар; 3) аграр, қишлоқ хўжалигига оид; الْمَسْأَلَةُ الـ~َةُ аграр масала, қишлоқ хўжалиги масаласи; 2. *шунингдек.* مُهَنْدِسٌ ~ агроном

– [1] زَرْعٌ 1) ўтқазиш, экиш; ~ وَ ضَرْعٌ ер ва ҳайвонлар, хўжалик; لِرِّيبَةِ بَيْنَ ... وَ بَيْنَ ... ~ ... билан ...нинг орасига ишончсизлик уруғини экиш; 2) етиштириш, ишлов бериш; ~ِ قَابِلٌ لِلـ ишлов беришга яроқли; 3) кўчириб ўрнатиш (*тана аъзолари ҳақида*); ~ الْقَلْبِ юракни (*бошқа кишига*) кўчириб ўрнатиш

– [2] زَرْعٌ кўп. زُرُوعٌ ўсимлик

– زَرْعَةٌ кўп. زَرَعَاتٌ = [2] زَرْعٌ

– زَرِيعَةٌ 1) ниш, куртак; кўчат; 2) майда балиқчалар

– مُزَارِعٌ бошқа кишига қарашли ерда деҳқончилик қилувчи, чоракор, коранда; фермер

– مُزَارَعَةٌ чоракорлик, корандалик

– مَزْرَعَةٌ кўп. مَزَارِعُ 1) экиладиган ер, дала; 2) ферма; ~َةُ الـ التَّعَاوُنِيَّةُ қишлоқ хўжалиги кооперацияси; ~ تَرْبِيَةِ الدُّيُوكِ الرُّومِيَّةِ ғулғултовуқ (*курка*) фермаси

– مَزْرُوعٌ экилган, экиб қўйилган; ◊ وَقَفَ ~ًا فِي مَكَانِهِ у қоққан қозиқдай туриб қолди, у серрайиб туриб қолди

– مَزْرُوعَاتٌ кўп. экилган, (экин қилинган) далалар; плантациялар

زُغْرُودَةٌ кўп. زَرَاغِيدُ = زَغْرُودَةٌ

زَرَّافٌ тез, тезкор, илдам, чаққон

– [1] زَرَافَةٌ, زُرَافَةٌ кўп. زَرَافَى, زَرَافِيُّ, زَرَائِفُ, ـاتٌ жираф (*жанубий мамлакатларда, мас., Африкада, яшайдиган ҳайвон*)

– [2] زَرَافَةٌ кўп. ـاتٌ оламон; гуруҳ, тўп; جَاؤُوا زَرَافَاتٍ وَ وُحْدَانًا улар гуруҳ-гуруҳ (тўп-тўп) ва якка-якка бўлиб келишди

I (زرق) زَرَقَ (u/y) زَرْقٌ 1) тезак (қумалоқ) қолдирмоқ (*қушлар ҳақида*); 2) тез ўтиб кетмоқ, чопиб кетмоқ; 3) суқмоқ, тиқмоқ; ~ مِسْمَارًا فِي ... (*н. ғадир*) мих қоқмоқ; زَرِقَ (a) زَرَقٌ кўк (мовий) бўлмоқ; ~َتْ عَيْنُهُ نَحْوِي унинг назари мен томонга тушди; II زَرَّقَ = I 3); IX اِزْرَقَّ кўк (мовий) бўлиб қолмоқ, кўкармоқ, кўкариб кетмоқ

– أَزْرَقُ мн. زَرْقَاءُ кўп. زُرْقٌ кўк; мовий; ~ الزَّرْقَاءُ кўк (*осмон*); سَمَاوِيٌّ ~ ҳаворанг; ◊ خَوْفٌ ~ ўлим хавфи; عَدُوٌّ ~ ашаддий душман; ~ عَرَقٌ совуқ тер (*қўрқув вақтидаги*); ~ الْمَاءُ الـ ёки الْمَائِيَّةُ الزَّرْقَاءُ глаукома, кўксув (*кўз ички босимининг зўрайиши, кўксув касаллиги*); ~ نَصْلٌ ярақлаб турган тиғ

– اِزْرِقَاقٌ 1) кўк ранг, кўкимтир, ҳаворанг; 2) мед. ~ مَرَضُ الـ кўкариқ, бадандаги кўкариб қолган жой, сианоз

– زَرَقٌ, زِرَاقٌ кўкимтир, кўк ранг, ҳаворанг

– زَرْقٌ қумалоқтезак (*қушники*)

– زُرْقَةٌ 1) кўкимтир, мовий ранг, ҳаворанг; 2) мед. кўкариқ

– زُرَيْقٌ *шунингдек.* ~ أَبُو зоол. хўжасавдогар, сойка (*қуш*)

– مِزْرَاقٌ кўп. مَزَارِيقُ найза

زِرْقُونٌ мин. сиркон (*сариқ, қизил ва купранг тусдаги ялтироқ минерал*); гиацинт (*қимматбаҳо тош*)

زِرْقُونِيُومٌ химё. сирконий

زَرْكَشَ 1) кашта тикмоқ, зар уқа (жияк) ёпиштириб тикмоқ; 2) зарҳал суртмоқ, зарҳал билан қопламоқ

– زَرْكَشَةٌ 1) кашта, кашта тикиш, каштачилик; зар уқа (жияк) ёпиштириб тикиш; 2) зарҳал суртиш, зарҳал билан қоплаш

– زَرْكَشِيٌّ кўп. زَرَاكِشَةٌ каштачи; зар уқа (жияк) тайёрловчи, қопловчи

– مُزَرْكَشٌ кашта қилинган, кашталанган; зар уқа (*жияк*) ёпиштириб тикилган

زِرْكُونِيُومٌ химё. цирконий

I (زرم) زَرِمَ (a) زَرَمٌ узилмоқ, тўхтаб қолмоқ; VIII اِزْدَرَمَ ютмоқ, бўғиздан ўтказмоқ, томоқдан ўтказмоқ (*овқатни*)

– اِزْدِرَامٌ ютиш, томоқдан ўтказиш

زُرْمَانِقَةٌ жундан тикилган устки кийим

زِرْنِيخٌ маргимуш; ~ أَحْمَرُ мин. реалгар (*қизил рангли минерал*); ~ أَصْفَرُ аурингмент

– زِرْنِيخِيٌّ маргимушга оид, маргимушли

I زَرَى (и) زَرْيٌ койимоқ, танбеҳ бермоқ, қораламоқ, айбламоқ, маъқулламаслик; (*к. нидир*) сўкмоқ, (*к. гадир*) таъна қилмоқ (*туш. к. ёки* عَلَى); IV أَزْرَى 1) (*к. нингдир*) устидан кулмоқ, майна (*масхара*) қилмоқ (عَلَى, بِ);(*к. нингдир*) шаънига тил тегизмоқ (عَلَى, بِ); 2) (*к. дандир*) нафратланмоқ, (*к. нидир*) обрўсизлантирмоқ, таҳқирламоқ (*туш.к. ёки* بِ); V تَزَرَّى (*к. нидир*) қораламоқ, сўкмоқ (عَلَى); VIII اِزْدَرَى 1) (*к. дандир*) нафратланмоқ, (*к. нидир*) эътиборга олмаслик, писанд қилмаслик (*туш.к. ёки* بِ) 2) (*к. нингдир*) устидан кулмоқ; (*к. нидир*) майна, мазах, масхара қилмоқ (*туш.к. ёки* بِ); X اِسْتَزْرَى 1) (*к. дандир*) нафратланмоқ (بِ); 2) (*к. нингдир*) устидан кулмоқ (بِ)

– اِزْدِرَاءٌ 1) нафрат; эътиборсизлик, эътибор бермаслик, ҳисобга олмаслик, писанд қилмаслик; ~ الْخَطَرِ хавф-хатарга эътибор бермаслик, хавф-хатарни писанд қилмаслик; 2) таҳқир, таҳқирлаш; устидан кулиш, мазах қилиш, мазах

– إِزْرَاءٌ ҳурматсизлик; нафрат; эътиборсизлик, эътибор бермаслик, ҳисобга олмаслик, писанд қилмаслик

– زِرَايَةٌ 1) нафрат; эътиборсизлик, эътибор бермаслик, ҳисобга олмаслик, писанд қилмаслик; 2) таҳқир, таҳқирлаш

– زَرِيٌّ манфур, жирканч, разил; ёқимсиз, хунук, совуқ; тубан, арзимас, бир пулга қиммат

– مُزْدَرٍ *мн.* مُزْدَرِيَةٌ 1. нафратланувчи, эътибор (писанд) қилмовчи; 2. нафратли, нописанд

– مُزْرٍ *мн.* مُزْرِيَةٌ 1) жирканч, қабиҳ, разил, манфур, жиркантирадиган, нафратни қўзғайдиган; 2) хўрлайдиган, камситадиган, обрў-эътиборни ерга урадиган, обрў-эътиборни туширадиган

زِرْيَابٌ *қар.* زَرْبَ

زُطٌّ *жам.* лўлилар

– زُطِّيٌّ лўли

زَعْبُوبَةٌ, زُعْبُوبَةٌ қуюн, гирдибод, уюрма, довул, уюрмали қаттиқ шамол, бўрон

زَعْبَرَ (*к. нидир*) алдамоқ, гел қилмоқ (عَلَى)

– زَعْبَرَةٌ 1) ёлғон, алдов, ёлғончилик, алдамчилик, фирибгарлик: гел қилиш; 2) кўз бойлаш (фокус), кўзбўямачилик (*циркда*)

– مُزَعْبِرَاتِيٌّ *кўп.* مُزَعْبِرَاتِيَّةٌ кўз бойловчи (фокусчи), жонглёр (*циркда*)

زَعْبُوطٌ *кўп.* زَعَابِيطُ деҳқонлар киядиган чопон, деҳқон чопони

زَعْتَرٌ *бот.* тошчўп

I زَعَجَ (*а*) زَعْجٌ безовта қилмоқ, тинчни бузмоқ; IV أَزْعَجَ = I; ~ هُ مِنْ مَكَانِهِ кимнидир ўз жойидан (ўрнидан) сиқиб чиқармоқ; VII اِنْزَعَجَ безовта қилинмоқ, хавотирланмоқ, тинчи бузилмоқ; тинчлиги йўқолмоқ, хотиржамликни йўқотмоқ

– اِنْزِعَاجٌ безовталик, хавотирлик, хотиржам эмаслик, ташвиш, ваҳим; аяжон, ҳаяжонланиш

– زَعَجٌ ташвиш, ваҳима, ҳаяжон, ҳаяжонланиш

– مُزْعَجٌ безовта бўлган, хавотирланган, ташвишланган, хотиржам бўлмай қолган

– مُزْعِجٌ нотинч, безовта (*мас., уйқу ҳақида*)

أَزْعَرُ *мн.* زَعْرَاءُ 1. *кўп.* زُعْرٌ 1) яккам-дуккам сочи бор, туклари жуда кам; 2) думсиз, думи йўқ; 2. *кўп.* زُعْرَانٌ безори, хулиган, қўлидан кўп ёмонликлар келадиган одам, олчоқ; разил, қабиҳ одам, ярамас, аблаҳ, нобакор

– زَعَارَةٌ безорилик, қилинган ёмон ишлар; шўхлик, шумлик, бебошлик

– زَعَرٌ камсочлик, сочи юпқалик

– زَعِرٌ яккам-дуккам сочи бор, туклари жуда кам

– زُعْرَةٌ *зоол.* жиблажибон

– زُعْرُورٌ *кўп.* زَعَارِيرُ 1. баджаҳл, жаҳлдор, жаҳли тез, жоҳил, қаҳрли, ёвуз; ёмон хулқли, хулқи ёмон; 2. *бот.* 1) дўлана; ~ الأَوْدِيَةِ дўлана; ~ جَبَلِيٌّ меҳригиё; 2) ирғай, мушмула (*жанубда ўсадиган бир турли бута ёки дарахт*); ~ بُسْتَانِيٌّ ирга (*мушмуланинг бир тури*); 3) ёввойи олхўри

زَعْزَعَ тебратмоқ, титратмоқ, ҳаракатга келтирмоқ, ҳаракатлантирмоқ; تَزَعْزَعَ тебранмоқ; ҳаракатланмоқ; титрамоқ; لَا يَتَزَعْزَعُ оғишмайдиган, қайтмайдиган, собит, барқарор, иккиланмайдиган, титраб-тебранмайдиган

– تَزَعْزُعٌ тебраниш; титраш, чайқалиш

– زَعْزَعٌ, زَعْزَاعٌ кучли шамол, бўрон, довул; пўртана, шторм

– زَعْزَعٌ, زُعْزُعٌ кучли, қудратли (*шамол ҳақида*)

– زَعْزَعَانٌ = زَعْزَاعٌ

– زَعْزَعَةٌ *кўп.* زَعَازِعُ 1) титраш, титроқ; ҳаракат; 2) бўрон; 3) шакарқамишнинг учи, қоқ учи

– زُعْزُوعٌ 1) ингичка оёқли, оёқлари ингичка; 2) узун бўйли, новча ориқ (*одам*), чўпдай узун (*одам*)

– زُعْزُوعَةٌ *кўп.* زَعَازِيعُ шакарқамишнинг учи, қоқ учи; إِنَّهَا كَـ ~ *маж.* у (*мн.*) ориқ (ингичка), у (*мн.*) чўпдай ориқ

– مُتَزَعْزِعٌ, مُزَعْزَعٌ лиқиллаб турган, омонат, омонат турган, турғун эмас, ноустувор; ўзгарувчан; иккиланиб турган, иккиланувчи; тебранувчи, тебраниб турган

I زَعَطَ (*а*) زَعْطٌ 1) бўғмоқ, бўғиб ўлдирмоқ; 2) қисиб (сиқиб) чиқармоқ

– زَعِيطٌ: ~ وَ مَعِيطٌ وَ نَطَّاطُ الْحِيطِ рўбарў келадиган аллакимлар, ҳар бир дуч келган одам

I زَعَفَ (*а*) زَعْفٌ ўрнида тамом (адо) қилмоқ; ўлдирадиган таъсир қилмоқ, ўлдирмоқ (*заҳар ҳақида*); II زَعَّفَ (*хурмо шохлари билан*) супурмоқ, супуриб-сидирмоқ, тозаламоқ

– زُعَافٌ ўлдирувчи; سَمٌّ ~ ўлдирувчи заҳар

– زَعَفَةٌ *кўп.* ~ اتٌ хурмо шохи

– زَعَفٌ *жам.* хурмо шохлари

– زَعَفَةٌ *кўп.* اتٌ — хурмо шохи, хурмо барги

– مُزْعِفٌ ўлдирувчи, ўлим келтирувчи, ҳалок қилувчи

زَعْفَرَ заъфарон рангга бўямоқ

– زَعْفَرَانٌ *бот.* заъфарон (*зиравор ўсимлик*)

I زَعَقَ (زعق) (а) زَعْقٌ 1) бақирмоқ, қичқирмоқ, оҳ-воҳ қилмоқ; ~ بِمِلْءِ صَوْتِهِ бор овоз билан бақирмоқ; 2) қақағламоқ (*товуқ ҳақида*); 3) шўр қилиб қўймоқ (*овқатни*); زَعُقَ (у) زُعْقَةٌ, زَعَاقَةٌ шўртангроқ бўлмоқ (*овқат, сув ҳақида*); II زَعَّقَ узоқ, кўп, қаттиқ бақирмоқ, қичқирмоқ

– زُعَاقٌ шўртанг, шўрроқ (*овқат, сув ҳақида*)

– زَعْقٌ бақир-чақир, бақириқ, оҳ-воҳлар

– زَعْقَةٌ *кўп.* زَعَقَاتٌ бақириқ, бақирилган, чақирилган овоз, чинқириқ

– زَعِيقٌ = زَعْقٌ; ~ مَلأَ الدُّنْيَا *маж.* (*н. ҳақдадир*) ҳаммага (*бутун дунёга, бутун оламга*) жар солмоқ (ب)

I زَعِلَ (а) زَعَلٌ аччиқланган (ғазабланган, ғаши келган) бўлмоқ; афсусланиш (кўнгил тўлмаслик, норозилик) ҳис қилмоқ; II زَعَّلَ аччиқлантирмоқ, ғазаблантирмоқ; ғашни келтирмоқ; 2) зериктирмоқ, жонга тегмоқ; безор қилмоқ; IV أَزْعَلَ аччиқлантирмоқ, ғазаблантирмоқ; ўзни унуттирмоқ; ғашни келтирмоқ

– زَعَلٌ аччиқланиш, ғазабланиш; ғазаб, афсус; норозилик

– زَعِلٌ аччиқланган, ғазабланган, ғазабнок

– زَعْلاَنُ аччиқланган, ғазабланган; ғаши келган; кайфияти бузилган (бузуқ), кайфияти ёмон

زِعْلِفَةٌ *кўп.* زَعَالِفُ тошбақа

I زَعَمَ (у) زَعْمٌ ишонтирмоқ, ... деб ҳисобламоқ, тасдиқ этмоқ; ...деб ўйламоқ, ... деб фикр бермоқ; 2) (*к. гадир*) кафолат бермоқ (ب); V تَزَعَّمَ 1) (*к. ларнингдир орасида*) миш-миш тарқатмоқ (بَيْنَ); 2) раҳбарликка (бошлиқликка) даъвогар бўлмоқ; ўзини раҳбар деб эълон қилмоқ; 3) бошлиқ (етакчи) бўлмоқ; бош бўлмоқ, етакчилик қилмоқ

– زَعَامَةٌ етакчилик, бошчилик, бошлиқлик; етакчи рол, гегемония (ҳокимлик, бошчилик)

– زَعْمٌ ишонтириш, ишонч, ... деб ҳисоблаш, тасдиқ этиш; ... деб ўйлаш, ... деб фикр юритиш; بِـ~ـه унинг тасдиқлашича, унинг фикрига кўра; унинг ўйлашича

– زَعِيمٌ 1. кафолат берувчи; أَنَا ~ بِـ... ...га мен кафолат бераман; 2. *кўп.* زُعَمَاءُ 1) етакчи, бошчи, доҳий; *ҳарб.* полковник (*Ливияда*); бригадир, бригада генерали; 2) бошлиқ, етакчи

– مَزَاعِمُ *кўп.* 1) даъволар, даъвогарликлар; 2) қуп-қуруқ, асоссиз, заминсиз даъволар, асоссиз қоидалар

– مَزْعُومٌ 1) ишонтирилаётган, ... деб ҳисобланаётган; 2) асоссиз, шубҳали, заминсиз; 3) ёлғон, сохта

– زِعْنِفَةٌ, زَعْنَفَةٌ *кўп.* زَعَانِفُ 1) сузгич, юзгич; сузиш пардаси (*мас., ўрдак, ғоз панжалари орасидаги*); куракоёқ (*сувда сузиш учун оёқлар учига кийиладиган мослама*); الطَّائِرَةِ ~ *ав.* самолётнинг дум қаноти; 5) қаланғи-қасанғи, тайинсиз (*одамлар*)

أَزْغَبُ *мн.* زَغْبَاءُ *кўп.* زُغْبٌ майин мўй билан қопланган, майин мўйли

– زُغَابَةٌ майин мўй, майин тук, пар

– زَغَبٌ мўй, тук

– أَزْغَبُ = زَغِبٌ

– زُغْبَةٌ *зоол.* ўрмон ёнғоқзори ухлоқиси (*олмахонга ўхшаш ёввойи жонивор*)

– زُغْبُرٌ, زِغْبِرٌ, زَغْبَرٌ пахмоқ бўлиб ўсган тук, пахмоқ

I زَغَدَ (а) زَغْدٌ 1) босмоқ, эзмоқ, эзғиламоқ; 2) туртмоқ, нўқимоқ; VII انْزَغَدَ туртилмоқ, нўқилмоқ, енгил зарба олмоқ

– زَغْدَةٌ *кўп.* زَغَدَاتٌ туртки, нўқиш, енгил зарба

I زَغَرَ (а) زَغْرٌ (*к. гадир*) диққат (эътибор) билан тикилиб қарамоқ (*к. гадир*) қарамоқ, назар ташламоқ (لِـ) (إِلَى)

– زَغْرَةٌ қараш, назар ташлаш, боқиш, назар

زَغْرَدَ хурсандликдан қичқирмоқ, қичқириб юбормоқ, хурсандликдан қулоқни батанг қилиб қичқирмоқ (*аёллар ҳақида*)

– زَغْرَدَةٌ *кўп.* زَغَارِدُ 1) қулоқни батанг қилувчи шодона титроқ қичқириқ; 2) *муз.* овознинг титраб чиқиши

– زَغْرُودَةٌ *кўп.* زَغَارِيدُ = زَغْرَدَةٌ; زَغَارِيدُ الْفَرَحِ (*аёлларнинг*) қулоқни батанг қилувчи шодона қичқириғи; تَنْطَلِقُ الزَّغَارِيدُ шодона қичқириқлар тарқалади (эшитилади)

زَغْرَطَ = زَغْرَدَ

– زَغْرُوطَةٌ *кўп.* زَغَارِيطُ = زَغْرُودَةٌ

زَغْزَغَ 1) яширмоқ, беркитмоқ; 2) қитиқламоқ; ◊ بِه ~ бирор киши устидан кулмоқ

– زَغْزَغَةٌ 1) яшириш, беркитиш; 2) қитиқлаш, қитиқ

I زَغَطَ (у) زَغْطٌ ютмоқ, ютиб юбормоқ; II زَغَّطَ едирмоқ, овқатлантирмоқ, боқмоқ, тўйдирмоқ, юттирмоқ

– زُغْطَةٌ ҳиқчоқ

I زَغَلَ (а) زَغْلٌ 1) оз-оздан қуймоқ; 2) сохталаштирмоқ, қалбакилаштирмоқ, қалбаки қилмоқ; ёмонлаштирмоқ (*бирор н сифатини*); 3) гоҳ у, гоҳ бу нарсага қарамоқ; ~ـتْ عَيْنَايَ кўзларим ўйнаб кетди; IV أَزْغَلَ оз-оздан қуймоқ

– زَغَلٌ 1. сохта, қалбаки, ёлғондакам; 2. ёлғон, алдамчилик, фириб сохта

– مَزْغَلٌ *кўп.* مَزَاغِلُ шинак, тўйнук, амбразура (*истеҳкомларда*)

زُغْلُوطَةٌ *кўп.* زَغَالِيطُ шодон қичқириқ

زَغْلَلَ (*кўзни*) қамаштирмоқ; عَيْنَيْهِ ~ кимнингдир кўзларини қамаштирмоқ (*кучли, ёрқин нур ҳақида*)

– زَغْلَلَةٌ қамашиш (*кўз ҳақида*)

– زُغْلُولٌ, زَغْلُولٌ *кўп.* زَغَالِيلُ 1) бола, гўдак; 2) қуш боласи (*жўжаси*), ёш каптар, каптар боласи; 3) *шунингдек:* البَلَحُ الـ~ зуғл (*Мисрда ўсадиган хурмо дарахтининг бир хили*)

– زُغْلُنْتٌ *жам. бот.* дала айиқтовони (*заҳарли ўт*)

I زَفَّ (زف) [1] زَفٌّ (а/и) زَفٌّ, زِفَافٌ 1) (*келинчакни куёвникига*) тантанали равишда олиб бормоқ (عَلَى), келин туширмоқ; 2) (*к. гадир*) ҳозир қилмоқ, рўбарў қилмоқ, келтирмоқ, тақдим қилмоқ, топширмоқ (إِلَى); ~ البُشْرَى ҳаммага шодиёна хабар етказмоқ (тарқатмоқ, эълон қилмоқ); ~ الْخَبَرَ إِلَى ... кимгадир хабар келтирмоқ, хабар олиб келмоқ; 3) шошмоқ, югурмоқ, чопмоқ; زَفَّ [2] (а/и) زَفِيفٌ юрмоқ, шошмоқ, шошилмоқ; 2) эсмоқ (*шамол ҳақида*); IV أَزَفَّ = I زَفَّ (а/у); VIII ازْدَفَّ = I زَفَّ (а/у)

– زِفَافٌ қиз (*никоҳ*) тўйи, қиз тушириш, зифоф, никоҳ; مَلَابِسُ الـ~ тўй либоси (*келинники*)

– زَفَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ — тўй (*никоҳ*) тантанаси; أَقَامَتْ لِزَوْجِهَا الـ~ *маж.* у (*мн.*) эри билан жанжаллашди, у (*мн.*) эрига катта "тўй" кўрсатди

– زَفَّةٌ бир марта, бир бор; زَفَّتَيْنِ икки марта, икки бор

– زُفَّةٌ 1) оломон, тўп-тўп одамлар; 2) тўп, тўппак, уюм; بَاعَ حَبَّ الْعَزِيزِ بِالـ~ ерб одомни тўп-тўп ҳолича бермоқ (сотмоқ)

– زَفُوفٌ тез, тезкор, шошилинч

– زَفِيفٌ 1) тез, тезкор, шошилинч, шошаётган, шошилаётган; 2) эсиш (*шамол ҳақида*)

– مِزَفَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ — келин олиб бориладиган соябонли арава (*ҳозир: махсус енгил машина*)

(زفت) II زَفَّتَ 1) елим сурмоқ (суртамоқ), елим билан қоплаб бўямоқ; смола сурмоқ (*суртамоқ*); 2) асфальтламоқ, асфальт ётқизмоқ, асфальт қуймоқ; 3) доғ қолдирмоқ, ифлос қилмоқ, бўяб қўймоқ (*мас., кийимни, қўлни*)

– زِفْتٌ 1) елим, смола; زَيّ الـ~ *халқ.* ёмон!, бемаъни!; 2) асфальт *шунингдек:* ~ مَعْدَنِيٌّ

I زَفَرَ (и) زَفِيرٌ чуқур (оғир) нафас олмоқ ва чиқармоқ; нафас чиқармоқ; инграмоқ, оҳ урмоқ; II زَفَّرَ 1) (*нонга*) ёғ суртмоқ; (*тайёрланаётган овқат учун*) ёғ солмоқ; 2) (*беморга бирор*) ёғли нарса бермоқ

– زَفَارَةٌ 1) ёғлилик; 2) ахлоқсизлик, одобсизлик, беҳаёлик

– زَفَرٌ 1) ёғ, мой; 2) гўштли овқат ейиш, истеъмол қилиш

– زَفِرٌ 1) ёғли, мойли; 2) ифлос; 3) ахлоқсиз, одобсиз, беҳаё; 4) таҳир, какра, ачиган; 5) ҳиди келадиган, сасиб турган, сассиқ; ◊ ~ شَبَّةٌ аччиқтош

– زَفْرَةٌ *кўп.* زَفَرَاتٌ чуқур нафас олиш ва чиқариш; оҳ уриш, инграш

– زَفِيرٌ 1) нафас олиш; нафас чиқариш; 2) эшак ҳанграшининг бошланиши

زَفْزَفَ қаттиқ эсмоқ, чийилламоқ (*шамол ҳақида*)

– زَفْزَفَةٌ қаттиқ эсиш, чийиллаш, шиддат, кучайиш (*шамол ҳақида*)

I زَفَنَ (и) زَفْنٌ рақс тушмоқ, ўйнамоқ

I زَقَّ (а/у) زَقٌّ 1) боқмоқ (*қуш ўз боласини*); 2) туртмоқ, нўқимоқ, суқмоқ; сурмоқ, жилдирмоқ (*ўрнидан*); نَهَرَتْهُ أُمُّهُ وَ زَقَّهُ أَبُوهُ فِي كَتِفِهِ وَ لَسَعَهُ عَمُّهُ عَلَى قَفَاهُ *мқл.* ҳалвони ҳаким, калтакни етим ейди; VII انْزَقَّ (*жойидан*) сурилган (*жилдирилган*) бўлмоқ

– زِقٌّ *кўп.* أَزْقَاقٌ, زِقَاقٌ меш; саноч

– زُقَاقٌ *мз., мн. кўп.* أَزِقَّةٌ кўча, тор (кичик) кўча

– زَقَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ — туртки, туртиш, итариш, силкиниш

– زُقَّةٌ *зоол.* зуққа (*анхинга-сувда яшайдиган қуш*)

– زُقَيْقِيَّةٌ *зоол.* тоғ чумчуғи, нашаҳўр (*уруғхўр сайроқи қуш*)

I زَقْزَقَ 1) чириқламоқ; 2) жаврамоқ (*аёл киши ҳақида*); 3) боқмоқ (*қуш ўз боласини*); 4) бола боқмоқ (*парвариш қилмоқ*), тарбиялаб ўстирмоқ, вояга етказмоқ, қўлда аллалаб тебратмоқ

– زُقْزَاقٌ *зоол.* зақзоқ (*иссиқ мамлакатларда тарқалган, лойхўраклар туркумига мансуб қуш*); қизқуш (*балиқчилар туркумига мансуб қуш*)

– زَقْزَقَةٌ 1) чириқлаш; 2) сафсата, гапдонлик; 3) болани ўйнатиш, болага қараш, болани парваришлаш

– زَقْزُوقٌ *кўп.* زَقَازِيقُ кичик қушча ёки балиқ

زُقْطَةٌ (*сол.* زُغْطَةٌ) ҳиқчоқ

I زَقَفَ (у) زَقْفٌ тез ушлаб (илиб, тутиб) олмоқ

I زَقَلَ (у) زَقْلٌ иргитиб (итқитиб, ташлаб) юбормоқ; (*к. гадир*) тош отмоқ, тошбўрон қилмоқ; VII انْزَقَلَ иргитиб (*итқитиб, ташлаб*) юборилган бўлмоқ

– زُقْلَةٌ *кўп.* زُقَلٌ сўйил, тўқмоқ, йўғон таёқ; гаврон

– زُقْلِيَّةٌ *кўп.* زُقْلِيَّاتٌ = زُقْلَةٌ

I زَقَمَ (у) زَقْمٌ ютмоқ, ютиб юбормоқ; II زَقَّمَ юттирмоқ, ютиб юбортирмоқ; боқмоқ (*қуш ўз боласини*); IV أَزْقَمَ юттирмоқ, юттириб юбормоқ; V تَزَقَّمَ тезгина ютиб юбормоқ; VIII ازْدَقَمَ = I

– زَقُّومٌ 1) *дин.* заққум (*дўзахийлар емиши*); 2) *бот.* ёввойи зайтун

I زَقَا (زقو) (у) زُقَاءٌ қичқирмоқ (*бойўғли ҳақида*); қичқирмоқ (*хўроз ҳақида*); қаттиқ (*қичқириб*) йиғламоқ (*гўдак, бола ҳақида*)

I زَكَّ (а/и) زَكٌّ 1) гандираклаб юрмоқ, оқсоқланмоқ, оқсоқланиб юрмоқ, чўлоқланмоқ; 2) сайраб (қақағлаб) макиённи чақирмоқ (*қушлар ҳақида*)

I زَكَبَ (у) زَكْبٌ тўлдирмоқ; тупроқ билан тўлдириб қўймоқ (*кўммоқ*)

– زَكِيبَةٌ *кўп.* زَكَائِبُ қоп, тўрва; халта

V تَزَكَّرَ (زكر) тўлиб-тошмоқ, тўлмоқ; ~ بَطْنُ الصَّبِيِّ чақалоқнинг қорни тўйди

– زُكْرَةٌ, زُكَرٌ *кўп.* زُكَرٌ шароб ёки шунга ўхшашлар учун теридан ишланган санч, меш

I زَكَمَ (у) زَكْمٌ 1) шамоллатмоқ, шамоллаб қолмоқ, тумов бўлмоқ, юқтирмоқ; 2) *шунингдек:* бурунга урилмоқ (*ҳид ҳақида*); 3) *мажҳ.* шамолламоқ, шамоллаб қолмоқ, IV أَزْكَمَ (*бирор к. ни*) шамоллатмоқ, шамоллатиб қўймоқ

– زُكَامٌ шамоллаш, тумов

– زُكْمَةٌ = زُكَامٌ

– مَزْكُومٌ шамоллаган, шамоллаб қолган

زَكِنَ (а) زَكَنٌ тушунмоқ, фаҳмламоқ

– زَكَانَةٌ фаросатлилик, ақлнинг ўткирлиги; сезгирлик

I زَكَا (زكو) (у) زَكِيَ 1) ўсмоқ, кўпаймоқ; ривожланмоқ; муваффақият қозонмоқ; гуллаб-яшнамоқ; 2) (*к. гадир*) тўғри (мос) келмоқ, ярамоқ (بِ); زَكَا (а) زَكَاءٌ соф (мусаффо) бўлмоқ; II زَكَّى 1) парваришламоқ; ўстирмоқ, улғайтирмоқ, тарбияламоқ; 2) тозаламоқ, покламоқ, оқламоқ, гуноҳсиз деб билмоқ; 3) мақтамоқ; 4) (*к. нингдир*) номзодини қўймоқ, (*к. нидир*) тавсия қилмоқ; 5) *юр. шар.* (*қашшоқ, камбағалларга*) закот бермоқ; 6) (*бирор к. нинг*) закотини олмоқ; IV أَزْكَى кўпайтирмоқ, орттирмоқ, кучайтирмоқ; V تَزَكَّى 1) *дин.* фориғ бўлмоқ; 2) оқланмоқ; 3) хайр-садақа бермоқ

– تَزْكِيَةٌ 1) парваришлаш, парвариш қилиш; ўсиш, улғайиш; тарбиялаш; тарбияланиш, тарбия; 2) покланиш, тозаланиш; оқланиш, гуноҳсиз деб топилиш; 3) мақташ, мадҳ қилиш; 4) (*к. нингдир*) номзодини қўйиш, (*к. нидир*) тавсия қилиш; 5) *юр. шар.* мол-дунёдан (*қашшоқ, камбағалларга*) закот бериш

– زَكَاءٌ 1) ўсиш, катталашиш, кўпайиш; 2) софлик, мусаффолик

– زَكَاةٌ *кўп.* زَكَوَاتٌ 1) софлик, мусаффолик, тозалик; 2) хайру садақа; 3) закот; *маж.* хирож

– زَكِيٌّ *кўп.* أَزْكِيَاءُ 1) мусаффо, оппоқ, гуноҳсиз, айбсиз; الدَّمُ الـ~ الْمَسْفُوكُ бегуноҳ тўкилган қон; 2) ўткир, кескир

I زَلَّ (и/а) زَلِلْتَ ёки زَلَّ (а/и) زِلٌّ; 1) тойиб (*тойилиб*) кетмоқ; ~تْ بِهِ الْقَدَمُ *маж.* у янглишди (тойилди, хато қилди, адашди), у тўғри йўлдан тойди; 2) (*н. дандир*) тойиб тушмоқ (عَنْ); 3) янглишмоқ, хато қилмоқ; IV أَزَلَّ 1) тойдирмоқ, тойишга мажбур қилмоқ; 2) бермоқ, тақдим этмоқ; ~ إِلَيْهِ نِعْمَةً унга ризқ бермоқ, унга ноз-неъмат ато этмоқ; X اسْتَزَلَّ йўлдан урмоқ, (*к. нидир*) хато қилдирмоқ, янглиштирмоқ, янглишишга мажбур қилмоқ

– زُلَالٌ 1) зилол сув, тоза булоқ суви; 2) албулин (*сувда эрийдиган энг содда оқсил модда*), оқсил; ~ الْبَيْضِ (*тухум*) оқсили; 3) *мед.* Брайт касаллиги; مُصَابٌ بِـ~ Брайт касаллиги билан оғриган бемор

– زُلَالِيٌّ оқсилли, оқсилга оид; الْمَوَادُّ الـ~ـةُ оқсилли моддалар; مَرَضُ الْبَوْلِ الـ~ *мед.* Брайт касаллиги

– زُلَالِيَّاتٌ *кўп.* оқсил моддалар

– زَلَلٌ хато, янглишиш

– زَلَّةٌ *кўп.* زَلَّاتٌ 1) қоқилиш; 2) хато, янглишиш; ~ الْقَلَمِ ёзувдаги (ёзувда йўл қўйилган) хато, дағал (қўпол) хато (янглишиш, саҳв); ~ اللِّسَانِ янглиш айтилган сўз, саҳв, хато (*гапираётгандаги*)

– مَزَلَّةٌ *кўп.* مَزَالُّ 1) тайғончоқ жой; 2) хато, саҳв, янглиш

زَلَابِيَةٌ оладя (*товада пиширилган қалин қўймоқсимон нон*)

– زَلَابِيٌّ *кўп.* زَلَابِيَّةٌ оладя пиширувчи ёки сотувчи

I زَلَجَ (زلج) (у) زَلْجٌ (*эшикни*) тамбаламоқ, лўкидон билан беркитмоқ; زَلَجَ (а) زُلُوجٌ 1) (*н. дандир*) сирғаниб тушмоқ, сирғаниб тушиб кетмоқ (عَنْ); 2) (*конькида*) учмоқ, тайғанмоқ; V تَزَلَّجَ = زَلَجَ; VII انْزَلَجَ = V

– زِلَاجٌ лўкидон, галақа

– زَلْجٌ сирғаниш; (*н. дандир*) сирғаниб тушиб кетиш (عَنْ)

– زَلْجٌ сирғанчиқ

– زَلِجٌ сирғанчиқ

– زُلَّيْجٌ сирланган андалус сополи; кафел

– زُلَّيْجِيٌّ кафелли, кафел қопланган; кафелга оид

– مُتَزَلِّجٌ 1. (*конькида*) учаётган, сирғанаётган; 2. (*конькида*) учувчи, сирғанувчи киши

– زِلَاجٌ = مِزْلَاجٌ *кўп.* مَزَالِيجُ

– مِزْلَجٌ *кўп.* مَزَالِجُ (*ёрма қулфда*) калит тушадиган тешикли темир пластинка, лўкидон тешиги

– مِزْلَجٌ *кўп.* مَزَالِجُ коньки, ғилдиракли коньки (*сирғаниш, учиш учун*)

– مَزْلَجَةٌ конькида сирғаниш, учиш учун махсус тайёрланган жой

– مِزْلَجَةٌ *кўп.* مَزَالِجُ чана

I زَلَحَ (а) زَلْحٌ татиб кўрмоқ (*овқатни*); ◊ ~تْ رَأْسُهُ унинг сочлари тушиб кетди, у кал бўлиб қолди

– أَزْلَحُ *мн.* زَلْحَاءُ *кўп.* زُلْحٌ кал

– زُلَحْفَةٌ, زُلَحْفَاةٌ *кўп.* زَلَاحِفُ тошбақа

– الزَّلَخَةُ *зоол.* дюгон (*сувда яшайдиган сут эмизувчи ҳайвон*)

– زُلَّخَةٌ *мед.* бел оғриғи, бел санчиғи

زُلَيْخَا *ат. от, мн.* Зулайхо

زَلْزَلَ титратмоқ, силкимоқ, жилдирмоқ, тебратмоқ; تَزَلْزَلَ титрамоқ, силкинмоқ

– زَلْزَلَةٌ *кўп.* الزَّلَازِلُ 1) зилзила, силкиниш; مِقْيَاسُ (جِهَازُ) الزَّلَازِلِ сейсмограф (*ер қимирлашни ва унинг кучини қайд қиладиган ўлчов асбоби*); 2) *шунингдек:* ~ الْأَرْضِ зилзила, ер қимирлаши

– زِلْزَالِيٌّ зилзилага (сейсмикага) оид; التَّنْقِيبُ الـ~ сейсмик тадқиқот (*разведка мас., нефть қидираётганда*); النَّشَاطُ الـ~ сейсмик ҳаракат

– زِلْزَالٌ = زَلْزَلَةٌ

– زَنْزَلَخْتٌ = زَلْزَلَخْتٌ

زَلْزَةٌ кўп. ـاتٌ — меҳмонга боришни яхши кўрадиган аёл

I زَلَطَ (и) زَلْطٌ 1) тез юрмоқ, югурмоқ, чопмоқ; 2) ютмоқ; هُوَ يَزْلِطُ وَلَا يَمْضَغُ ◊ у чайнамай ютади; II زَلَّطَ ечинтирмоқ, яланғочламоқ; الْأَرْضَ ~ йўлга (ерга) тош термоқ (бостирмоқ); V تَزَلَّطَ ечинмоқ, яланғочланмоқ

– زُلْطٌ яланғочлик, қип-яланғочлик, яланғоч (яланг) жой; بِالـ~ яланғоч ҳолда; رَأْسُهُ ~ у мутлақо кал

– زَلَطٌ жам. тош; шағал, майдаланган тош; وَابُورُ الـ~ йўл текислайдиган машина, каток

– زَلَطَةٌ кўп. ـاتٌ — тош; 2) танга-чақа; майда пул

– زَلِيطٌ сочлари (туклари) юлинган, ялтирбош, кал, тоз

زَلَعَةٌ، زَلْعَةٌ кўп. زَلَعٌ 1) хум (сув учун); 2) йирингли, йиринглаб кетган яра (жароҳат)

زُلْعُومٌ кўп. زَلَاعِيمُ томоқ, ҳалқум; бўғиз

I زَلَفَ (у) زَلْفٌ 1) (к. нингдир олдига) келмоқ, яқинлашмоқ (إِلَى); 2) (к. гадир) ялтоқланмоқ, мулозамат (лаганбардорлик, хушомад) қилмоқ; II زَلَّفَ (бирор хабарни) муболаға қилиб (шишириб, пуфлаб) айтмоқ (еткaзмоқ); IV أَزْلَفَ яқинлаштирмоқ; V تَزَلَّفَ (к. гадир) хушомад (ялтоқлик) қилмоқ (إِلَى); (к. нингдир) меҳр-шафқатини қозонмоқ (إِلَى); 2) яқинлашмоқ; VIII اِزْدَلَفَ = V

– تَزَلُّفٌ 1) ялтоқланиш, хушомад, тилёғламалик, ёлғон мақтов; 2) саждакорлик, сажда қилиш, тиз чўкиб сажда қилиш; хушомадгўйлик, лаганбардорлик

– زُلْفٌ юксак қадр-қиймат

– زَلَفٌ، زُلْفَى ялтоқлик, ялтоқланиш, хушомад; бировнинг меҳр-шафқатини қозониш; тилёғламали, ёлғон мақтов; лаганбардорлик, югурдаклик, малайлик

– زُلْفَةٌ кўп. زُلَفٌ 1) даража, мавқе; 2) яқинлик; кўп. кун туғаб, кун бошланадиган пайт

– زُلْفَى = زُلْفَةٌ

– مُتَزَلِّفٌ 1) хушомадгўй, тилёғламачи, ёлғондан мақтовчи; 2) саждакор, сажда қилувчи, тиз чўкиб (букиб) сажда қилувчи; 3) ювиндихўр, текинхўр, хушомад (тилёғламачилик) билан кун кечирувчи

I زَلِقَ (а) زَلَقٌ ёки زَلَقَ (у) زَلْقٌ сирғанмоқ, тоймоқ, сирпанмоқ, жилмоқ; ~َتْ قَدَمُهُ у сирғаниб (тойиб) кетди; I زَلَقَ (и) زَلْقٌ رَأْسَهُ: соч олдирмоқ, II زَلَّقَ сирғанчиқ (тойғоқ) қилмоқ; IV أَزْلَقَ сирғантирмоқ; V تَزَلَّقَ сирғанмоқ, тоймоқ, учмоқ; عَلَى الثَّلْجِ ~ (конькида) учмоқ, тойғонмоқ; VII اِنْزَلَقَ 1) сирғаниб (тойиб) кетмоқ; 2) (музда) сирғанмоқ, учмоқ, яхмалак отмоқ; 3) (бирор н. нинг олдига, ёнига) сурилиб, сирпаниб бормоқ; (бирор н. томон) оғмоқ; 4) (бирор н. устидан) сурилиб (сирғаниб) тушмоқ (عَنْ); السَّيْرُ عَنِ الطَّارَةِ ~ тасма шкив (ғилдирак) дан чиқиб кетди

– اِنْزِلَاقٌ сурилиш, сирғаниш, сирпаниш, тойиб кетиш; جُنُودُ الـ~ ҳарб. чанғичилар, чанғичи қисм

– زَلَاقَةٌ 1) тайғоқ, тайғанчоқ, сирғанчоқ жой; 2) силлиқлик, равонлик; اللِّسَانِ ~ нутқ равонлиги, равон нутқ

– زَلَّاقَةٌ кўп. ـاتٌ — чана; 2) тех. сурилма (*машина ва механизмларнинг тўғри чизиқ бўйича сирғалиб ҳаракат қилувчи қисми*); силжима (*баъзи машина ва механизмларда*); 3) кўп. زَلَالِيقُ балиқчилик аслаҳа-анжомлари

– زَلَقٌ 1) лой, лойгарчилик; 2) тайғоқ, тайғончоқ, сирғанчоқ жой

– زَلِقٌ тайғончоқ, сирғанчоқ

– زَلْقَةٌ 1) сирғаниш, сирпаниш, жилиш, сурилиш; қоқилиш, қоқилиб кетиш; тайғоқ, тайғанчоқ, сирғанчоқ жой

– زُلَيْقٌ шафтоли навларидан бири

– مِزْلَقٌ кўп. مَزَالِقُ чана

– مَزْلَقٌ кўп. مَزَالِقُ қиялик, сирғанадиган жой; مَزَالِقُ تَدْشِينِ السُّفُنِ кемалар қуриладиган, таъмир қилинадиган ва сувга тушириладиган қия супа стапел

– مَزْلَقَانٌ кўп. ـاتٌ — қиялик, сирғанадиган жой; рампа (*юкларни жилдиришда фойдаланиладиган жиҳоз*); 2) дамба, кўтарма; (*бирор н. тўкиб*) кўтарилган (ясалган) тепалик (дўнглик); 3) *т.й.* темир йўлни кесиб ўтиш жойи

– مَزْلَقَةٌ 1) сирғанчиқ, тайғоқ, тайғончоқ жой; 2) яхмалак учадиган (конькида учадиган) жой

– مَزْلَقَةٌ = مَزْلَقٌ

– مُنْزَلَقٌ 1) сирғанчоқ (тайғоқ, тайғанчоқ) жой; 2) жилиб (сурилиб) турадиган даража кўрсаткичи; 3) кўч. м. қийин (оғир) аҳвол (шароит)

– مُنْزَلِقٌ сирғаниб (жилиб, сурилиб) турадиган; عُقْدَةٌ ~َةٌ сурилиб (жилиб) турувчи тугун; بَابٌ ~ ёнига сурилиб (жилиб) очилиб-ёпиладиган эшик, сурма эшик; صِمَامٌ ~ тех. суюқлик ва газ кабиларни тақсимловчи жиҳоз

زَلَمٌ кўп. أَزْلَامٌ камон ўқи (*бошоқсиз-фол очиш, ўйин учун ишлатилади*); ◊ حَبُّ الـ~ бот. ер ёнғоқ, ербодом

– زُلَمٌ = زَلَمٌ

– زَلَمَةٌ[1] кўп. زَلَمٌ одам; шахс; кўп. олчоқлар, малайлар

– زَلْمَةٌ[2] ташқи кўриниш, қиёфа, афт, афт-ангор, жусса

– زُلُّومَةٌ кўп. زَلَالِيمُ хартум; хартумча (*асаларилaрда*); الْإِبْرِيقِ ~ чойнакнинг бурни (тумшуғи)

I زَمَّ (а/у) زَمٌّ боғламоқ, тугмоқ; боғлаб қўймоқ, маҳкамламоқ, тортиб боғламоқ, тортиб боғламоқ, сиқмоқ; شَفَتَيْهِ ~ лабларни қисмоқ; الْبَعِيرَ ~ туяга тизгин (жилов) тақмоқ (осмоқ); بِأَنْفِهِ ~ бурун кўтармоқ, кеккаймоқ, керилмоқ; الْقَوْمَ ~ одамларнинг олдига ўтмоқ (юриш давомида); II زَمَّمَ 1) (ҳайвонларга) жилов (нўхта) осмоқ; 2) хатламоқ, рўйхатга олмоқ; VII اِنْزَمَّ боғланган, боғлаб қўйилган

бўлмоқ

– زِمَامٌ *кўп.* أَزِمَّةٌ 1) тизгин, жилов, нўхта; тасма; 2) тугун, ип (*мас., пойабзалдаги*); 3) деҳқончилик қилинадиган ер; ер заҳираси; أَرْضُ فِي ~ الْحُكُومَةِ ҳукумат фойдаланадиган (*ҳукуматга қарашли*) ер; ~ زِرَاعَةِ الْقُطْنِ пахта экиладиган ер майдони, пахтазор; ~ الْقَرْيَةِ жамоа ери; قَانُونُ ثُلْثِ الـ~ *тар.* экин ерларининг учдан бир қисмига пахта экиш ҳақида қонун; ◊ ~ الْحُكْمِ *ёки* ~ الْأَمْرِ وَالنَّهْيِ *ёки* أَزِمَّةُ الْأُمُورِ ҳокимлик асоси; بَعِيدُ مَنَالِ الـ~ қўлетмас; تَسَلَّمَ ~ السَّيَّارَةِ автомобилни бошқаришни (ҳайдашни) ўзига олмоқ; مَلَكَ ~ الْمُبَادَرَةِ ташаббусни қўлга олмоқ, эгалламоқ; لَمْ يَمْلِكْ ~ إِرَادَتِهِ ўзини бошқара олмаслик, ўз иродасини бўйсундиролмаслик; иродасиз бўлмоқ, ирода кучига эга бўлмаслик; أَفْلَتَ ~ الْوَقَارِ مِنْهُ у ўз қадр-қимматини билиш туйғусини йўқотди, у ўз қадр-қимматини (виқорини) йўқотди

– زِمَامَاتٌ *кўп.* зиммага олинган нарсалар, мажбуриятлар

– زَمَّةٌ кўз қисиқлиги

زِنْبَارٌ = زِمْبَارٌ

زَنْبَلِكٌ زُمْبُلِكٌ *қар.*

I زَمُتَ (*у*) زَمَاتَةٌ жиддий бўлмоқ; вазмин (пинагини бузмайдиган, тепса-тебранмас) бўлмоқ; ўта расмиятчи, расмиятпараст бўлмоқ; ясама (зўрма-зўраки, носамимий) бўлмоқ; وَقَدْ ~ وَجْهُهُ унинг юзи жиддийлашди; V تَزَمَّتَ 1) жиддий (расмий, вазмин) қиёфага кирмоқ; 2) (*бирор н. га*) жиддий (қатъий) амал қилмоқ, (*н. дандир*) синчков (*майда-чуйдаларгача диққат қиладиган*) бўлмоқ (ب, في); لَا يَتَزَمَّتُ بِاسْتِعْمَالِ كَلِمَاتٍ مِنَ اللُّغَةِ الدَّارِجَةِ у шевадаги сўзларни ҳам хижолат тортмай (уялмай) ишлатаверади

– تَزَمُّتٌ 1) вазминлик, тепса-тебранмаслик; 2) ўта расмиятчилик; синчковлик, майда-чуйдаларгача диққат қилишлик

– زَمَاتَةٌ жиддийлик; вазминлик, тепса-тебранмаслик; ясамалик, зўрма-зўракилик, носамимийлик

– زُمَّتٌ қарға

– زَمِيتٌ жиддий; вазмин, тепса-тебранмас; ясама, зўрма-зўраки; носамимий

– مُتَزَمِّتٌ 1.1) ўта расмиятчи, синчков, майда-чуйдаларгача диққат қилувчи; 2) вазмин, тепса-тебранмас; 2. шаклбоз; синчков, майдакаш

زُمَّجٌ *кўп.* زَمَامِجُ, زَمَامِيجُ лочин; ~ الْمَاءِ чайка, балиқчи (*қуш*)

زَمْجَرَ бўкирмоқ; ўкирмоқ; жавромоқ

I زَمَرَ (*у/и*) زَمْرٌ, زَمِيرٌ най (сурнай, бурғуча) чалмоқ; II زَمَّرَ = I

– زَامِرٌ най (сурнай, бурғуча) чалувчи

– زَامُورٌ (*автомобиль*) гудоги, сигнали

– زَمَّارٌ *мн.* زَامِرَةٌ най (*сурнай, бурғуча*) чаладиган машшоқ; ~ الرَّمْلِ *зоол.* қумчумчуқ (*уруққўр қуш*)

– زَمَّارَةٌ *кўп.* زَمَامِيرُ, زَمَّارَاتٌ най, сурнай; бурғуча; ~ الْإِنْذَارِ ҳаво тревогаси; ~ التِّرَامِ трамвай сигнали; ◊ ~ الزَّوْرِ *ёки* ~ الرَّقَبَةِ томоқ, бўғиз, ҳалқум; أَمْسَكَ مِنْ ~ رَقَبَتِهِ кимнингдир томоғидан олмоқ (бўғмоқ, тутмоқ)

– زَمْرٌ [1] (най, сурнай, бурғуча) чалиш

– زَمْرٌ [2] *кўп.* زُمُورٌ 1) қамиш сурнай; 2) гудок

– زُمْرَةٌ *кўп.* زُمَرٌ тўда, гуруҳ; гала, ёвуз ниятли кишилар тўпи

– زَمِيرٌ (най, сурнай, бурғуча) чалиш

– زُمَّيْرٌ *бот.* ёввойи сули

– زُمَّيْرٌ зиммир (*майда балиқ*)

– مِزْمَارٌ *кўп.* مَزَامِيرُ 1) най; қамишсурнай; кларнет; 2) *анат.* ҳалқум (бўғиз) йўли (тешиги); ~ الزَّوْرِ ҳиқилдоқ, бўғиз; لِسَانُ الـ~ *анат.* ҳалқум (бўғиз) даги тилча, лаклук; ◊ ~ الرَّاعِي *бот.* баргизуб, зуптурум

– مَزْمُورٌ *кўп.* مَزَامِيرُ псалом (*христианларда: диний қўшиқ ёки оятлардан бири*)

زُمُرُّدٌ *жам.* зумрад, зумуррад; ~ أَصْفَرُ *мин.* гелиодор (*сариқ рангли минерал*); ~ رَيْحَانِيٌّ аквамарин (*яшил-ҳаворанг қимматбаҳо тош*); ~ مِصْرِيٌّ берил (*қимматбаҳо тош*)

– زُمُرُّدِيٌّ зумрадга оид, зумраддан қилинган

زُمُرُّذٌ = زُمُرُّدٌ

زَمْزَمَ 1) ғудурламоқ; 2) гувиллаб овоз чиқармоқ; 3) тарақа-туруқ қилмоқ

– زَمْزَمٌ 1) мўл, мўл-кўл, сероб, тўкин-сочин, бой, баракали; 2) Замзам (*Каъбатуллоҳдаги муқаддас сув*)

– زَمْزَمَةٌ 1) ғудурлаш; 2) гувиллаб овоз чиқариш; 3) тарақа-туруқ қилиш

– زِمْزِمَةٌ *кўп.* زَمَازِمُ гуруҳ, тўда, тўп

– زَمْزَمِيٌّ сув ташувчи, оби худойи ташувчи (*Маккаи мукаррамада*)

– زَمْزَمِيَّةٌ *кўп.* زَمَازِمُ, ـَاتٌ 1) сувдон, сув идиши, фляга; 2) термос

I زَمَطَ (*у*) زَمْطٌ югуриб кетмоқ, қочмоқ, қочиб кетмоқ; чап бермоқ, шамғалат қилмоқ

I زَمَعَ (زمع) (*а*) زَمْعٌ ҳадиксирамоқ, қўрққанидан уйда ўтирмоқ; II زَمَّعَ (*н. нидир*) ҳал қилмоқ, бир ёқли қилмоқ (*туш.к.* بِ, عَلَى); IV أَزْمَعَ (*н. нидир қилишга*) азм этмоқ, қарор қилмоқ (*туш.к.* بِ, عَلَى)

– زَمَعٌ ҳайронлик, ажабланиш, ҳайратланиш

– زَمَعَةٌ *кўп.* أَزْمَاعٌ, ـَاتٌ арзимаслик, тубанлик, пастлик, тубан шахс

– مُزْمَعٌ: ~ عَلَيْهِ ҳал қилинган, олдиндан ҳал қилиб (белгилаб) қўйилган

– مُزْمِعٌ азм этган, қарор қилган; 2) (*хавф-хатар ҳақида*) таҳдид

солаётган

I زَمَلَ (у) زُمُولٌ (*к. нингдир ортидан*) эргашмоқ, юрмоқ, бормоқ; زَمَلَ (у) زَمْلٌ мингашмоқ; الرَّفِيقَ ~ дўстни ўз орқасига мингаштириб олмоқ (*улов минганда*); II زَمَّلَ ўраб олмоқ, орасига тиқиб ўраб олмоқ; ـــهُ فِي ثَوْبِهِ ~ бирор кимни кийимига ўраб олмоқ; III زَامَلَ 1) ҳамроҳ бўлиб бормоқ (келмоқ, юрмоқ), биргалашиб юрмоқ, ҳамроҳ бўлмоқ, йўлдош бўлмоқ; 2) ҳамкасаба бўлмоқ, ҳамкасб (касбдош) бўлмоқ; 3) (*к. нидир*) кузатиб юрмоқ, кузатмоқ, текширмоқ; 4) ~ الرَّفِيقَ уловнинг бир томонига ўзи миниб, иккинчи томонига дўстини ўтқазмоқ ва шу билан посангини тўғриламоқ; V تَزَمَّلَ (*н. гадир*) ўралиб олмоқ, ўралиб (бурганиб) олмоқ (فِي); (*н. биландир*) ёпинмоқ (بِ), ёпиниб олмоқ

– إِزْمِيلٌ *алиф.б.қар.*

– زَمَالَةٌ ўртоқлик, ўртоқларча муносабат

– زُمْلَةٌ *кўп.* زُمَالَاتٌ улфатлар; гуруҳ, тўп

– زَمِيلٌ *кўп.* زُمَلَاءُ йўлдош, ҳамроҳ; шерик; биродар; ҳамкасаба, касбдош; бирга ишлайдиган; (*қандайдир жамиятга*) аъзо; рақиб (*бирор ўйинда*); مَدْرَسَةٍ ~ мактабдош; синфдош

– زَمِيلَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — йўлдош, ҳамроҳ (*аёл*); дугона; ҳамкасаба (касбдош) аёл, бирга ишловчи аёл; (*бирор ўйинда*) рақиб(а)

زِمِلْكٌ *кўп.* زَمَالِكُ кулба

I زَمِنَ (а) زَمَنٌ сурункали касалликдан азоб чекмоқ; IV أَزْمَنَ 1) (*қаердадир*) узоқ вақт қолмоқ, қолиб кетмоқ (بِ); 2) узоқ давом этмоқ, сурункали бўлмоқ (*касаллик ҳақида*); VI تَزَامَنَ синхронлик, бир вақтда бир хил иш бажармоқ, ҳаракат қилмоқ

– تَزَامُنٌ бир вақтда бир хил иш бажариш хусусияти, синхронлик

– تَزَامُنِيٌّ синхронликка оид; синхрон равишда

– تَزَامُنِيَّةٌ синхронлик, синхронлилик

– زَمَانٌ *кўп.* أَزْمِنَةٌ 1) замон, вақт; давр; قَرِيبٍ ~ إِلَى яқин вақтгача, яқингача; مِنْ ~ аллақачон; مِنْ غَابِرِ الـــ~ аллақачонлардан бери; ҳамма даврларда, доимо; أَهْلُ ~ـــهِ кимнингдир замондошлари; تَصَارِيفُ الـــ~ тақдир ўйинлари; 2) мавсум, фасл, давр, сезон; 3) *грам.* замон; ◊ نَزَلَ بِهِ الـــ~ тақдир унга жабру жафолар қилди, тақдир (қисмат) уни аямади (унга раҳму шафқат қилмади)

– زَمَانَةٌ[1] сурункали касаллик

– زَمَانَةٌ[2] ҳайвонларга келадиган офат

– زَمَانِيٌّ 1) вақтинча; 2) дунёвий; бу дунёга оид

– زَمَانِيَّةٌ пайт (замон) келишини кутиш

– زَمَنٌ *кўп.* أَزْمَانٌ 1) замон, вақт; إِلَى آخِرِ الـــ~ абадий, мангу, охир замонгача, қиёматгача; مَعَ الـــ~ *ва қти-вақти* билан вақти келганда; طَوِيلٍ ~ مُنْذُ аллақачон, узоқ вақтлардан бери; عَلَى تَبَاعُدِ الـــ~ узоқ замонлар ўтиб кетган бўлса-да; فِي ~ الْحَرْبِ уруш даврида (вақтида); ~ا бир оз (озгина) вақт мобайнида (давомида); 2) *грам.* замон

– زَمِنٌ сурункали касалликдан азоб чекувчи

– زَمَنَةٌ вақт ораси, фурсат, вақт ичи, вақт қисми

– زَمَنِيٌّ 1) вақт (пайт) да чегараланган, вақтинча, муваққат; فَتْرَةٌ ~ـــةٌ вақтнинг маълум бир қисми; قُنْبُلَةٌ ~ـــةٌ белгиланган вақтдагина портлайдиган бомба; 2) хронологияга оид, хронологик (*ҳодиса-воқеаларнинг вақт жиҳатдан кетма-кетлиги*); تَرْتِيبٌ ~ хронологик тартиб; 3) дунёвий; бу дунёга оид; سُلْطَةٌ ~ـــةٌ дунёвий ҳокимият (салтанат)

– مُتَزَامِنٌ синхронликка оид

– مُزَامِنٌ синхронизатор (*бир вақтда бир хил иш ёки ҳаракат қилишни таъминловчи жиҳоз-асбоб*)

– مِزْمَانٌ синхро(но)скоп (*синхронликни ёзиб борувчи, текширувчи асбоб*)

– مُزْمِنٌ 1) узоқ вақт (сурункали) давом этадиган; 2) эски, тузалмас; сурункали

زَمْهَرَ қизармоқ, шамолламоқ; ازْمَهَرَّ (*газабдан*) қонга тўлмоқ (*кўз ҳақида*)

– زَمْهَرِيرٌ 1) замҳарир, қаттиқ совуқ, аёз, буюқ; 2) (*осмондаги*) ой

I زَنَّ (а/у) زَنٌّ гувилламоқ, ғингилламоқ, гувилламоқ

– زَنٌّ гувиллаш, ғингиллаш, гувиллаш; шовқин

I زَنَأَ (а) زَنْءٌ 1) (*сийдикни*) тутиб турмоқ; 2) (*бирор н. га*) кўтарилмоқ (فِي); 3) шошилмоқ, тезлашмоқ; 4) (*бирор к. олдига*) қочмоқ (إِلَى); (*бирор к. дан*) паноҳ қидирмоқ (إِلَى); II زَنَّأَ (*к. нидир*) қисиб (қийнаб) қўймоқ, қисмоқ (қийнамоқ), имкониятларини чекламоқ (عَلَى)

– زَنَاءٌ = زَنَأَةٌ

– زَنَأَةٌ тутиб туриш; الْبَوْلِ ~ сийдикни тутиб туриш

زَنْبَرَ (*бирор к. га нисбатан*) ўзини баланд (такаббурона) тутмоқ (عَلَى)

– زُنْبُورٌ, زُنْبَارٌ *кўп.* زَنَابِيرُ ари

– زُنْبُرُكٌ, زُنْبَرَكٌ, زُنْبُرَكٌ 1) пружина (*мас., соатдаги*); لَوْلَبِيٌّ ~ спирал пружина; 2) рессор (*мас., автомобилдаги*)

– زُنْبُرُكِيٌّ пружинага оид, пружинали

زَنْبَق *жам.* сунбул; лилия; гулсапсар; ясмин (ёсамин); الْمَاءِ ~ сув лилияси, оқ нилфия

– زَنْبَقَةٌ *кўп.* زَنَابِقُ сунбул; лилия; гулсапсар; ясмин (ёсамин) гули

زَنْبَرَكٌ = زَنْبَلَكٌ

زِنْبِيلٌ, زَنْبِيلٌ *кўп.* زَنَابِيلُ 1) катта сават; 2) занбил (*ҳажм ўлчови*); ~

كَبِيرٌ занбили кабир (*катта занбил-115,5 литрга тенг*); صَغِيرٌ ~ занбили сағир (*кичик занбил-57.75 литрга тенг*)

(زنتر) تَزَنْتَرَ 1) кеккайиб (мағрурона) юрмоқ; 2) ўзни баланд тутмоқ, мағрурланмоқ, кеккаймоқ; беписанд бўлмоқ

– زَنْتَرَةٌ мағрурлик, гердайиш, беписандлик

زَنْجٌ *жам. кўп.* زُنُوجٌ занжийлар, негрлар.

– زَنْجِيٌّ занжийга оид; 2, занжий, негр

زَنْجَبِيلٌ 1) *бот.* занжабил; بَلَدِيٌّ ~ *ёки* شَامِيٌّ ~ *бот.* Шом занжабили, девасил; 2) май, шароб

زَنْجَرَ (*танга, чақанинг четлари, қирғоқларини*) ўйиб-чизмоқ

– زِنْجَارٌ чети ўйилган (чизилган) чақа-танга

– زَنْجَرَةٌ (*танга, чақаларнинг четлари, қирғоқларини*) ўйиб-чизиш

– زَنْجِيرٌ *кўп.* زَنَاجِيرُ занжир; гусеница (*танк ва трактор кабиларда ғилдирак вазифасини бажарувчи занжир*); ◊ حِسَابُ الـ~ иккиюзламачилик, ҳар икки рақиб томонларга хизмат қилиш, қўшкетлик

– زِنْجَفْرٌ, زُنْجُفْرٌ, زِنْجِفْرٌ киновар (*қизил рангли минерал, шу минералдан тайёрланган қизил бўёқ*)

زَنْجِيَّةٌ жаз-банд (*мусиқий ансамбл*)

I زَنِخَ (*а*) زَنَخٌ тахир бўлиб қолмоқ, ачиб (бузилиб) қолмоқ; димиққан (ҳидланган) бўлмоқ; II زَنَّخَ = I

– زَنَاخَةٌ тахир бўлиб қолишлик, димиқиш, ҳидланиш

زِنَادٌ *кўп.* أَزْنِدَةٌ, ــَاتٌ чақмоқтош; حَجَرُ الـ~ чақмоқтош; 2) тепки (*мас., милтиқда*); إِبْرَةُ الـ~ баёк (*түп, милтиқ кабиларда ўқ, снаряддаги пистонга уриладиган қисм*); ◊ قَدَحَ ~ فِكْرِهِ (ذِهْنِهِ) фикр юритмоқ, калланй ишлатмоқ, мияни ишлатмоқ

– زَنْدٌ *кўп.* أَزْنَادٌ, زِنَادٌ, زُنُودٌ 1) *анат.* тирсак суяги; билак; 2) чақмоқтош; زَنْدَانِ *ик.с.* чақмоқ ва чақмоқтош; 3) тепки (*милтиқда*); خَشَبٍ ~ тўнка, тўнгак

– مُزَنَّدٌ эни тор, тор энли; ثَوْبٌ ~ тор энли кийим

(زندق) تَزَنْدَقَ кофир бўлмоқ, худосиз бўлмоқ

– زَنْدَقَةٌ куфрлик, имонсизлик

– زِنْدِيقٌ *кўп.* زَنَادِقَةٌ, زَنَادِيقُ кофир, худосиз

(زنر) II زَنَّرَ белбоғ (камар) боғламоқ, белни боғламоқ; بِعَيْنَيْهِ ~ إِلَى ... ...га диққат билан (тикилиб) қарамоқ, ...дан кўз олмаслик

– زُنَّارٌ *кўп.* زَنَانِيرُ зуннор; белбоғ

زِنْزَانَةٌ *кўп.* زَنَازِينُ, ــَاتٌ хона, камера (*қамоқхонада*)

زَنْزَلَخْتٌ *бот.* занзалахт (*донасидан тасбиҳ қилинадиган дарахт*)

زَنْطَرَ манманлик қилмоқ, чиранчоқ бўлмоқ, такаббурлик қилмоқ

– زَنْطَرَةٌ манманлик, чиранчоқлик, такаббурлик, кибру ҳаволилик

I زَنَقَ (*и*) زَنْقٌ 1) қисмоқ, эзмоқ, исканжада сақламоқ, босмоқ, сиқмоқ; عَلَى عَائِلَتِهِ ~ оиласини қисувда (қашшоқлик исканжасида) тутмоқ (*қашшоқлик ёки камбағаллик туфайли*); 2) бўйинбоғ боғламоқ (*ҳайвонларга*) II زَنَّقَ қаттиқ сиқмоқ, қисмоқ, эзмоқ; қисувда (исканжада) сақламоқ; сиқиб тортиб боғламоқ; VII انْزَنَقَ қисилган (сиқилган) бўлмоқ

– زِنَاقٌ *кўп.* ــَاتٌ 1) бўйинбоғ; ёқача, энсиз ёқа; (*шляпадаги*) ип, шнур; 2) бўйинга тақадиган маржон *ёки* марварид шодаси

– زَنْقَةٌ 1) сиқилиш, қисилиш, эзилиш; ҳожат, ҳожатмандлик; ~ الْبَوْلِ *мед.* сийдик тутилиши; 2) тор кўча

– مُزَنَّقٌ сиқилган; كِتَابَةٌ ~ـَةٌ қисиб (жипслаштириб, майда қилиб) ёзилган хат, дастхат, ёзув

– مِزْنَقَةٌ *кўп.* مَزَانِقُ 1) маржон, шода; 2) (*шляпадаги*) ип, шнур

– مُزَنَّقَةٌ *халқ.* икки ип шода, икки қатор шода

– مَزْنُوقٌ қисилган, сиқилган; أَنَا ~ мен сиқилган ҳолатдаман; менда бир чақа ҳам йўқ

زُنْقُورٌ *кўп.* زَنَاقِيرُ бурчак; токча, тахмон

زِنْكٌ, زِنْكُو рух (*металл*)

زَنِمٌ табаррук, бағри кенг, саховатли, сахий

– زَنَمَةٌ 1) туя *ёки* қўй қулоғининг кесиб осилтириб қўйилган бир қисми (*эътиборли, обрўли туя ёки қўйларда*); 2) эчкининг қулоғига осиб қўйилган шокила

– زَنِيمٌ 1) ғайриқонуний (никоҳсиз) туғилган, ҳароми, ҳаромизода; 2) аблаҳ, тубан; ёт, суқилиб кириб олган

– مُزَنَّمٌ аблаҳ

زِنَةٌ *қар.* وزن

I زَنَى *кўп.* زِنَاءٌ, زِنًى зинокорлик (зино) қилмоқ, фоҳишабозлик қилмоқ; эр-хотинликка хиёнат қилмоқ

– زَانٍ *кўп.* زُنَاةٌ зинокор, фоҳишабоз; эр-хотинликка хиёнат қилувчи

– زَانِيَةٌ *кўп.* زَوَانٍ 1) зинокор аёл; 2) фоҳиша, жалаб, бузуқ аёл

– زِنَاءٌ 1) зино; фаҳш, бузуқлик; ابْنُ ~ зинодан туғилган бола; баччағар; *қўпол,.* ҳаромизода, разил, тубан; 2) зинокорлик, фоҳишабозлик

– زِنًى = زِنَاءٌ

I زَهَدَ, زَهِدَ (*а*) زُهْدٌ (*у*) زُهْدٌ, زَهَادَةٌ 1) ҳеч қандай истакларга эга бўлмаслик; (*н. дандир*) воз кечмоқ, юз ўгирмоқ (فِي, عَنْ) ~تُ فِي هَذَا *ёки* ~تُ نَفْسِي فِي هَذَا бу менинг жонимга тегди; 2) мустақиллик, парҳезкорлик кўрсатмоқ, мўътадил, парҳез билан яшамоқ; 3) (*жамиятдан, одамлардан*) четда узилиб яшамоқ, узлатда яшамоқ; 4) имонли бўлмоқ; дин йўлида фидойи (риёзат чекувчи) бўлмоқ; فِي الدُّنْيَا ~ зоҳид бўлмоқ, дунёдан воз кечмоқ (юз ўгирмоқ); II زَهَّدَ (*н. дандир*) тутиб (тўхтатиб) турмоқ, тутиб (тўхтатиб) қолмоқ; (*н. гадир бўлган*) истакни сўндирмоқ, йўқотмоқ

(عَنْ); V تَزَهَّدَ 1) дунёдан воз кечмоқ (*юз ўгирмоқ*), зоҳидликда яшамоқ; 2) бирор соҳада ишламоқ (фаолият кўрсатмоқ)

– زَاهِدٌ 1. имон-эътиқодли, художўй, тақводор; 2. *кўп.* زُهَّادٌ зоҳид, дин йўлида фидойилик қилувчи (риёзат чекувчи)

– زُهْدٌ = زَهَادَةٌ

– زُهْدٌ 1) парҳезкорлик, ўзини тутиб туриш; 2) тақводорлик, художўйлик; зуҳд, зоҳидлик

– زُهْدِيٌّ зоҳидликка оид, зоҳидий, зуҳдий

– زَهِيدٌ мўътадил, ўртамиёна, парҳезкорона; кичик, аҳамиятсиз, аҳамияти йўқ, муҳим бўлмаган, номуҳим

– مُزْهِدٌ камбағал, маблағи оз, камхарж; أَفْضَلُ النَّاسِ مُؤْمِنٌ ~ *ҳад.* одамларнинг энг афзали камбағал, камхарж мўмин одамдир

I زَهَرَ (а) زَهْرٌ ярақламоқ, чарақламоқ, нур сочмоқ, ялтираб турмоқ; II زَهَّرَ гулламоқ, очилмоқ, гул очмоқ; III زَاهَرَ гуллаб-яшнамоқ; гуллаб кетмоқ; IV أَزْهَرَ 1) ялтилламоқ, нур сочмоқ, ёнмоқ, оловланмоқ (*мас., кўз*); 2) гулламоқ; VIII اِزْدَهَرَ 1) ярақламоқ, нур сочмоқ; 2) гулламоқ; гуллаб кетмоқ; 3) (*бирор н. ни*) сақламоқ, эҳтиёт қилмоқ (بِ)

– اِزْدِهَارٌ гуллаб-яшнаш, гуллаб кетиш

– أَزْهَارٌ (*кўп.* زَهْرٌ *дан*) *кўп.* أَزَاهِيرُ гуллар, чечаклар

– أَزْهَرُ *мн.* زَهْرَاءُ *кўп.* زُهْرٌ 1) ялтироқ, ялтилловчи, ярақловчи, чарақловчи, нур сочувчи; ёрқин; الْجَامِعُ الـ~ *ёки* الـ~ Ал-Азҳар (*Қоҳирадаги масжид ва университет*); 2) Ой (*осмондаги*); الأَزْهَرَانِ *ик.с. мз.* Ой ва Қуёш (*осмоний жисмлар сифатида*); الْأَزْهَرَانِ *ик.с.мн.* Қуръони каримнинг иккинчи ва учинчи суралари; الزَّهْرَاوَانِ аз-Заҳро (*Испаниядаги Кордово ш. яқинидаги саройи*); 3) юзи ярақлаб турган, оқ рангли; رَجُلٌ ~ оқ юзи кулиб турган одам

– أَزْهَرِيٌّ 1) ал-Азҳарга оид; 2) ал-Азҳар талабаси *ёки* у жойни ўқиб тугатган киши

– أَزْهَرِيَّةٌ олимлик; ал-Азҳарда ўрганилган билимлар (илмлар)

– تَزْهِيرٌ гуллаш, гулларнинг очилиши

– زَاهِرٌ 1) ялтироқ, нур сочиб турувчи; ёрқин; 2) гуллаётган, гуллаб турган; гўзал, чиройли

– زَهَّارٌ гул сотувчи, гулфуруш

– زَهْرٌ *кўп.* أَزْهَارٌ، زُهُورٌ 1) гуллар, чечаклар; الرَّبِيعِ ~ *бот.* наврўзгул; الْعَسَلِ ~ *бот.* шилви, учқат (*бута ўсимлик*); مَاءُ الـ~ норанжали сув (*норанжа – Жанубий Осиёда ўсадиган дарахт, унинг апельсинга ўхшаш хушбўй меваси*); 2) ошиқ (*қимор ва бошқа ўйинларда*); طَاوِلَةُ الـ~ нарда; 3) *шунингдек:* الْحَدِيدِ ~ чўян

– زَهْرَاوِيٌّ 1. хушчақчақ, шод-хуррам юрадиган; 2. *тар.* заҳровий (*турк тангаси*)

– زَهْرَةٌ *кўп.* زَهَرَاتٌ، أَزَاهِرُ 1) ранг; الْغَسِيلِ ~ синка (*кўк порошок*); 2) гул; الثَّلْجِ ~ *ёки* اللَّبَنِ ~ бойчечак, мойчечак; الثَّالُوثِ ~ капалак гул, франг бинафша; الرِّيحِ ~ қарғатуёқ (*ёввойи гул*); اللُّؤْلُؤِ ~ дасторгул; الْيَابَانِ ~ гортензия (*гул*); 3) *кўч.м.* гул; شَبَابِ الْقَاهِرَةِ ~ қоҳиралик ёшларнинг гули; 4) энг яхши давр, энг гуллаган (яшнаган) давр; الْعُمْرِ ~ *ёки* الْحَيَاةِ ~ умр (ҳаёт) нинг энг яхши (гуллаган) даври; 5) гўзаллик, чирой

– زُهْرَةٌ яшнаш, яшнаганлик; гўзаллик, чирой

– زُهَرَةٌ: الـ~ *астр. миф.* Зуҳра юлдузи; Венера

– زَهْرِيٌّ *бот.* гулли; لاَ ~ гулсиз, яширин кўпаядиган (кўпаювчи)

– زُهْرِيٌّ، زُهَرِيٌّ 1.1) Зуҳра юлдузига (*Венерага*) оид; طُولُ السَّنَةِ الـ~ـةِ Зуҳра (*Венера*)даги йил узунлиги; 2) таносил касаллигига оид; الْأَمْرَاضُ الـ~ـةُ таносил касалликлари; 2. *шунингдек:* مَرَضُ الـ~ захм, сифилис

– زَهْرِيَّةٌ، زُهْرِيَّةٌ *кўп.* ـاتٌ — гулдон, гул вазаси

زَهَفَ (а) زُهُوفٌ (*н. гадир*) яқин бўлмоқ (إِلَى, لِـ); لِلْمَوْتِ ~ ўлимга яқинлашмоқ, ўлим олдида бўлмоқ

I زَهَقَ (а) زُهُوقٌ 1) кетмоқ; йўқолмоқ; ҳалок бўлмоқ; نَفْسُهُ ~تْ (رُوحُهُ) у ўлди; 2) чарчоқлик ҳис этмоқ; кучдан қолмоқ, дармондан кетмоқ; 3) (*н. дандир*) жирканиш (безиш, жонга тегиш) ҳис этмоқ (مِنْ); II زَهَّقَ жонга тегмоқ, зериктирмоқ; IV أَزْهَقَ йўқ қилмоқ, бартараф қилмоқ; رُوحَهُ ~ кимнидир ўлдирмоқ

– زَهْقَانُ 1) чарчаган, ҳолдан тойган; 2) (*н. дандир*) жирканадиган (مِنْ); (*н. биландир*) тўйинган (مِنْ)

– زَهُوقٌ ҳалок бўлаётган; муваққат, ўтиб кетувчи, вақтинчалик

I زَهِمَ (а) زَهَمٌ семирмоқ, ёғи кўпаймоқ, серёғ бўлмоқ

– زَهِمٌ ачиган, сасиган, сассиқ ҳидли

– زُهُومَةٌ، زُهْمَةٌ ачиганлик, сасиганлик, сассиқ ҳид

I زَهَا (زهو) (*у*) زَهْوٌ 1) нур сочмоқ, порламоқ, ярақлаб турмоқ, гуллаб-яшнаб ўсмоқ; ўсмоқ, ривожланмоқ, тараққий этмоқ; мевага ранг кира бошламоқ; النَّخْلُ ~ хурмо мевасига ранг кира бошлади; 2) *шунингдек. мажҳ.* (*н. дандир*) фахрланмоқ, ифтихор қилмоқ (بِ); IV أَزْهَى 1) гуллаб-яшнаб ўсмоқ; гуллаб-яшнамоқ; 2) (*н. дандир*) фахрланмоқ, ифтихор қилмоқ (بِ); VIII اِزْدَهَى 1) қойил қолдирмоқ, завқ-шавққа келтирмоқ, ғоят хурсанд қилмоқ; 2) (*н. дандир*) фахрланмоқ, ифтихор қилмоқ (بِ)

– زَاهٍ *мн.* زَاهِيَةٌ 1) гуллаётган; 2) порлоқ; 3) очиқ, шўх, фараҳбахш (*кўриниш, ранглар ва ҳ.к. ҳақида*)

– زُهَاءُ 1) маълум бир миқдор; سَاعَةٍ ~ тахминан бир соат, бир соатча; 2) ялтираш, чақнаш, шуъла, жилва, барқ уриш, балқиш, яшнаш

– زُهُوٌّ، زَهْوٌ[1] 1) мақтанчоқлик; такаббурлик, кеккайиш; ифтихор, фахрланиш; لاَ يَأْخُذُهُ ~ у такаббур эмас; 2) жилва, балқиш, ҳашамат, кўркамлик

– زَهْوٌ[2] ранг кира бошлаган хурмо (*мева*)

– زَهْوٌ[3] ёлғон, ёлғон сўз

– زَهْوَةٌ ҳашамат, барқ уриш, балқиш, гуллаб-яшнаш; فِى ~ الشَّبَاب ёшликнинг барқ урган (гуллаб-яшнаган) палласида

– زُهْىٌ ҳашамат, барқ уриш, балқиш, гуллаб-яшнаш

– زَهِىٌّ порлоқ; ёрқин

– مَزْهُوٌّ (*н. дандир*) фахрланувчи, ифтихор қилувчи (ب); такаббур, кеккайган; мағрур, гурури баланд

زَوْبَعَةٌ *кўп.* زَوَابِعُ момақалдироқ; бўрон, довул; ~ أُمُّ гирдибод, чанг-тўзонни тик ушлаб турадиган кучли шамол; ~ فِى فِنْجَان *маж.* арзимас сабаб билан пайдо бўлган можаро (ғавғо, жанжал) (*сўзма-сўз* стакан ичидаги довул)

– زَوْبَعِىٌّ бўронли, бўронга оид

(زوج) II زَوَّجَ 1) (*к. гадир*) хотин олиб бермоқ (ب); (*к. нидир*) эрга бермоқ, турмушга чиқармоқ (ب); 2) *биол.* чатиштирмоқ; III زَاوَجَ 1) жуфтлаб бирлаштирмоқ, жуфтламоқ; никоҳлаб қўймоқ; 2) (*н. нидир н. биландир*) қўшиб олиб бормоқ (بَيْنَ ... وَ بَيْنَ); ~ بَيْنَ الْعَمَلِ وَبَيْنَ الْعِلْمِ ишни ўқиш билан қўшиб олиб бормоқ; 3) *шеър.* оҳангдош (издивож) қилмоқ; 4) *биол.*(*қандайдир ҳайвон билан бошқа бир ҳайвонни*) чатиштирмоқ, жуфтлаштирмоқ (بَيْنَ ... وَ بَيْنَ); IV أَزْوَجَ уйлантирмоқ, хотин олиб бермоқ; эрга бермоқ, турмушга чиқармоқ; V تَزَوَّجَ (*к. гадир*) уйланмоқ (ب); (*к. гадир*) турмушга чиқмоқ (ب); VI تَزَاوَجَ 1) қайта уйланмоқ ўзаро никоҳ тузмоқ (*мас., икки қабила ўртасида*); 2) (*бирор н. билан*) қўшиб олиб борилмоқ (مَعَ); VIII ازْدَوَجَ 1) ўзаро жуфт (тенг) бўлмоқ, мос бўлмоқ, мослашишмоқ; 2) иккила(*н*)моқ, қўшалоқла(*н*)моқ, такрорла(*н*)моқ; *шахм.* бир хил доналнинг бир вертикалда остин-устин бўлиб турмоғи (қаторланмоғи), қаторлашмоқ; ~ الْخَطُّ икки изли (икки томонлама) йўл чиқармоқ

– ازْدِوَاجٌ 1) жуфтлаштириш, ўхшатиб такрорлаш; жуфтлик; 2) *эл.* туташиш; *шахм.* қаторлашиш

– ازْدِوَاجِيَّةٌ жуфтланганлик, иккиланганлик; ~ اللُّغَةِ икки тиллилик

– تَزَوُّجٌ уйланиш; турмушга чиқиш; ~ بِامْرَأَتَيْنِ (فِى آنٍ وَاحِدٍ) қўшхотинлилик, икки хотинлилик; ~ بِرَجُلَيْنِ (فِى آنٍ وَاحِدٍ) икки эрлилик

– زَوَاجٌ 1) никоҳ, никоҳланиш; эр-хотинлилик; ~ حَفْلَةُ الـ тўй, никоҳ тўйи; ~ خَاتَمُ الـ никоҳ узуги; ~ وَحْدَةُ الـ моногамия, якканикоҳлилик 2) *биол.* чатиштириш

– زَوَاجِىٌّ никоҳга оид

زَوْجٌ *кўп.* أَزْوَاجٌ 1) жуфт; أَرْبَعَةُ أَزْوَاجٍ (*бирор н. дан*) тўрт жуфт (مِنْ); 2) эр; زَوْجَانِ *ик.с.* эр-хотин; ~ الاِبْنَةِ куёв; ~ الأُمِّ ўгай ота; ~ أُمُّ қайнона (*эрнинг онаси*); تَعَدُّدُ الأَزْوَاجِ полиандрия (*кўп эрлилик*); 3) хотин, рафиқа; ~ أَمْ فَرْدٌ؟ жуфтми-тоқми?

– زَوْجَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — хотин, рафиқа, завжа; ~ الأَبِ ўгай она; ~ الاِبْنِ келин; تَعَدُّدُ الزَّوْجَاتِ полигиния, кўп никоҳлилик, кўп хотинлилик

– زَوْجِىٌّ 1) эр-хотинликка оид; 2) жуфт; жуфт ҳолдаги

– زَوْجِيَّةٌ эр-хотинлилик; ~ أَوَاصِرُ الـ никоҳ ришталари; بَيْتُ ~ الـ *юр. шар.* маҳр қилиб берилган уй

– زِيجَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — никоҳ

– زِيجِىٌّ 1) никоҳга оид; 2) эр-хотинликка оид

– مُتَزَوِّجٌ хотинли, хотин олган, уйланган, оилали

– مُزَاوَجَةٌ 1) никоҳ, никоҳ маросими; 2) *биол.* чатишиш, жуфтлашиш; 3) бирлашиш, қўшилиш

– مُزْدَوِجٌ 1) иккиланган, икки баравар; иккиланган, ҳолдаги; икки хиллилик; жуфт, жуфтланган; ~ ـَةُ الطَّبِيعَةِ الـ икки хил табиатли, табиати икки хил; ~ عَانَى النِّيرَ الـ икки томонлама зулм кўрмоқ; 2) қўш = икки; بُنْدُقِيَّةٌ ~ ـَةُ الْمَاسُورَةِ қўшоғиз (*милтиқ*); ~ اللُّغَةِ қўштилли, икки тилли; ~ اللَّوْنِ икки (қўш) рангли; الْقِطَعُ الـ ~ ـَةُ дублетлар (*иккинчи ўхшаш нусхалар*)

– مِزْوَاجٌ тез-тез хотин қўйиб, бошқасига уйланадиган одам

(زوح) I زَاحَ (у) زَوْحٌ 1) кетмоқ, узоқлашмоқ, йироқлашмоқ; 2) четлатилмоқ, битирилмоқ; IV أَزَاحَ 1) узоқлаштирмоқ, кетказмоқ, йироқлатмоқ, четлатмоқ; 2) жилдирмоқ, сурмоқ; ~ السِّتَارَ عَنِ التِّمْثَالِ ҳайкал устидаги чойшабни туширмоқ (олмоқ); ~ السِّتَارَ عَنْهُ *маж.* кимнидир фош қилмоқ, унинг ниқобини олиб ташламоқ; VII انْزَاحَ 1) кетмоқ; 2) узоқлаштирилган (четлаштирилган, четлатилган) бўлмоқ; 3) жилдирилган (сурилган) бўлмоқ

– إِزَاحَةٌ узоқлаштириш, четлатиш, битириш, йўқотиш; жилдириш, суриш

(زود) II زَوَّدَ (*бирор н. билан*) таъминламоқ (ب); (*бирор н. билан*) жиҳозламоқ (ب); (*к. гадир*) озиқ-овқат бермоқ; IV أَزَادَ озиқ-овқат билан таъминламоқ; V تَزَوَّدَ таъминланмоқ; (*бирор н. билан*) ўзини таъминлаб қўймоқ (ب); ўзи билан (*мас., йўлга*) озиқ-овқат олиб кетмоқ

– تَزْوِيدٌ таъминлаш, таъминот, жиҳозлаш

– زَادٌ *кўп.* أَزْوَادٌ озиқ-овқат, емиш; ~ قَلِيلُ الـ *кўч.м.* оз билимли; ~ الـ الْعَقْلِىُّ *кўч.м.* маънавий озуқа, руҳий озуқа

– زُوَّادَةٌ, زَوَادَةٌ йўл учун олинган озиқ-овқат, емиш

– زَوَادَةٌ = مَزَادٌ

– مِزْوَدٌ *кўп.* مَزَاوِدُ йўл халтаси, йўл сумкаси

(زور) I زَارَ (у) زَوْرٌ, زِيَارَةٌ зиёрат қилмоқ, кўргани келмоқ (бормоқ), ташриф буюрмоқ; زَوِرَ (а) زَوَرٌ 1) қинғир (эгилган) бўлмоқ; 2) тиқилиб қолмоқ (*мас., овқатдан*)); II زَوَّرَ сохталаштирмоқ,

қалбакилаштирмоқ, тўқиб чиқармоқ; II زَيَّرَ [2] :الْفَرَسَ ~ отни тақалаш пайтида қисиб ушлаб туриш учун оғзига махсус мосламани ўрнатмоқ; III زَاوَرَ (*к. дандир*) юз ўгирмоқ (عَنْ); IV أَزَارَ меҳмонга таклиф қилмоқ; (*к. нидир*) меҳмонга бошлаб (етаклаб) бормоқ; VI تَزَاوَرَ ўзаро ташриф буюришмоқ; бир-бирлариникига меҳмонга бормоқ; бир-бирларини зиёрат қилмоқ; VIII ازْدَارَ = I; IX ازْوَرَّ (*к. дандир*) юз ўгирмоқ (عَنْ); (*к. дандир*) ўзини тортмоқ, четлашмоқ (عَنْ); بِهِ ~ кимнидир (*бирор н. дан*) четга тортмоқ (عَنْ); X اسْتَزَارَ ўз уйига меҳмонга таклиф қилмоқ; XI ازْوَارَّ = VI

– أَزْوَرُ *мн.* زَوْرَاءُ *кўп.* زُورٌ эгилган, қингир; الزَّوْرَاءُ аз-Завро (*Бағдод ш. нинг сифатларидан бири*)

– تَزْوِيرٌ 1) сохта, қалбаки; 2) сохта (қалбаки) нарсалар ясаш, ёлғон, алдамчилик

– زَائِرٌ *кўп.* زُوَّارٌ мижоз; меҳмон; 2) зиёратчи

– زَوْرٌ *кўп.* أَزْوَارٌ 1) кўкракнинг юқори қисми; 2) бўғиз, томоқ

– زَوَرٌ 1) эгилган, яндама; 2) қингир боқиш, қингир кўз билан қараш

– زُورٌ [1] 1) сохта (қалбаки) нарсалар ясаш; 2) алдамчилик, ёлғончилик; сохта нарса; ёлғон; ا~ нотўғри, ноҳақиқат, ёлғон; شَاهِدُ الـ~ сохта (ёлғон) гувоҳ; شَهَادَةُ الـ~ сохта (ёлғон) гувоҳлик бериш

– زُورٌ [2] зўрлик (куч) ишлатиш; بِالـ~ куч ишлатиб, зўрлик қилиб, зўрлик билан

– زَوْرَاءُ: الـ~ Дажла дарёсининг Бағдоддан ўтадиган қисми

– زَوْرَانُ тиқилиб қолган

– زَوْرَةٌ *кўп.* زَوْرَاتٌ зиёратга келиш, ташриф буюриш

– زِيَارٌ тақачи отни тақалаётганда от оғзини қисиб ушлаб турадиган мослама

– زِيَارَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) зиёратга келиш, ташриф буюриш; قَامَ بـ~ رَسْمِيَّةٍ (*к. нингдир олдига*) расмий ташриф билан келмоқ (لـ); 2) зиёрат

– زِيرٌ [1] *кўп.* زِيَرَةٌ, أَزْوَارٌ аёл билан рақс тушадиган ёки унинг вақтини чоғ қилиб турадиган йигит, хуштор, аёлларга мулозамат қилувчи эркак

– زِيرٌ [2] ингичка тор, ингичка сим

– مَزَارٌ *кўп.* اتٌ — 1) зиёрат қилинадиган жой; 2) (*қандайдир авлиёнинг*) қабри, мозори; 3) ибодат қилинадиган хона

– مُزَوَّرٌ сохта, қалбаки; ёлғондакам

– مُزَوِّرٌ 1) сохтакор, сохталаштирувчи; مُزَوِّرُو التَّارِيخِ тарихни сохталаштирувчилар; 2) муқаддас жойларга, зиёратгоҳларга бошлаб юрувчи киши

زَوْرَقٌ *кўп.* زَوَارِقُ қайиқ, шлюка; баркас, катер (*моторли кичик кема*); النَّجَاةِ ~ қутқазувчи қайиқ (кема); بُخَارِيٌّ ~ моторли қайиқ; شِرَاعِيٌّ ~ елканли қайиқ (кема); الصَّيْدِ ~ балиқ овлаш кемаси

زَوْزَغَ (*ўйинда*) товламачилик қилмоқ (فِي)

– زَوْزَغَةٌ товламачилик

زُوعَةٌ *кўп.* زُوَعٌ 1) бурда, парча; 2) қуриб қолган новда; جَوْعَةٌ عَلَى جَوْعَةٍ تُخَلِّي الصَّبِيَّةَ ~ *мқл.* очлик ҳеч кимга ярашмайди, очлик кишини чиройли кўрсатмайди (*сўзма-сўз.* очлик устига очлик ёш қизни ҳам қуриган новдага айлантиради)

I (زوغ) زَاغَ (*у*) زَوَغَانٌ 1) (*бирор н. дан*) четга чиқиб кетмоқ, четга бурилиб кетмоқ (عَنْ); عَنِ الطَّرِيقِ ~ йўлдан четга чиқиб кетмоқ; 2) (*н. дандир*) бўйин товламоқ, четлашмоқ (مِنْ); (*бирор н. га*) парвосиз (бепарво; эътиборсиз) бўлмоқ, эътибор қилмаслик (مِنْ); مِنَ ~ تْ عَيْنُهُ الْمُحَاضَرَاتِ лекцияларга бепарво (эътиборсиз) бўлмоқ; ~تْ عَيْنَاهُ унинг кўзлари ўйнаб кетди; ... إِلَى ~تْ عَيْنَاهُ ...га қингир кўз билан қарамоқ; II زَوَّغَ 1) (*н. дандир*) қатъий четланмоқ, ўзини четга олмоқ (عَنْ); (*бирор н. га*) кўпинча эътиборсиз (бепарво) бўлмоқ (مِنْ); III زَاوَغَ бўйин товламоқ

– تَزْوِيغٌ (*бирор н. га*) эътиборсиз (бепарво, парвосиз) бўлиш (مِنْ); қолдириш (*мас., дарсларни*), келмаслик (*мас., ишга*)

– مُزَوِّغٌ бепарво (парвосиз) киши; (*дарсларни*) қолдирувчи

I (زوف) زَافَ (*у*) زُوفٌ 1) судралмоқ, зўрға (зўр-базўр) юрмоқ; 2) туртмоқ, сурмоқ; жилдирмоқ; четга сурмоқ, четга чиқариб қўймоқ; 3) (*макиённи чақириб*) сайрамоқ (*қушлар ҳақида*)

– زُوفَا, زُوفَى, زُوفَاءُ *бот.* зувфо (*гулидан хушбўй модда олинадиган кўпйиллик ўтсимон ўсимлик*)

– زُوفَةٌ: بِالـ~ *халқ.* пуд-пудлаб, кўп ва арзон (*мас., олди-сотдида*)

(زوق) II زَوَّقَ безатмоқ, ясатмоқ; чиройли қилмоқ; V تَزَوَّقَ безанмоқ, ясан-тусан қилмоқ

– تَزْوِيقٌ 1) безак.; 2) нақш, гул (орнамент); 3) безаш

– زَاوُوقٌ симоб

– زَوَاقٌ безак, кийим, либос; зар ип, зар

– زُوَيْقَةٌ *кўп. карт.* сувратли карта

مُزَوَّقٌ 1) безатилган; ясан-тусан қилган, гўзал, чиройли; 2) сувратли; وَرَقَةٌ ~ـةٌ *карт.* сувратли карта

– زِيقٌ: الْقَمِيصِ ~ кўйлак ёқаси

I (زول) زَالَ (*у*) زَوَالٌ 1) ботмоқ, заволга кетмоқ (*ой, қуёш, юлдузлар ҳақида*); 2) йироқлашмоқ; йўқолмоқ; завол топмоқ, батамом битирилмоқ; مِنَ الْوُجُودِ ~ *кар.* وُجُودٌ; III زَاوَلَ тугатмоқ, тугалламоқ, охирига етказмоқ (*ишни*); (*н. биландир*) машғул бўлмоқ, шуғулланмоқ; IV أَزَالَ битирмоқ, йўқотмоқ; йўқ қилмоқ, завол топтирмоқ; VI تَزَاوَلَ шуғулланмоқ (*бирор н. устида*) ишламоқ; VIII ازْدَالَ = IV

– إِزَالَةٌ битириш, йўқотиш, завол топтириш

– زَائِلٌ ўткинчи, ўтиб кетувчи; вақтинчалик, муваққат; заволи яқин

– زَوَالٌ 1) туш пайти; 2) қуёш ботиш олди; оқшом; 3) йўқолиш, битирилиш, завол топиш; ҳалокат; 4) арвоҳ, шарпа; ◊ خَطُّ الـ~ меридиан

– زَوْلٌ кўп. أَزْوَالٌ 1) шахс; 2) шаклушамойил; 3) арвоҳ; шарпа

– زَوَلَانٌ завол топиш, йўқолиш; битирилиш, битирилиб кетиш

– زَوْلِيَّةٌ гилам (Ироқда)

– مُزَاوَلَةٌ 1) иш бажариш; 2) амалиёт, амалий фаолият

مِزْوَلٌ кўп. مَزَاوِلُ лаппак, тўгарак, диск; ~ التِّلِيفُونِ телефон лаппаги (диски)

– مِزْوَلَةٌ кўп. مَزَاوِلُ 1) шунингдек. ~ شَمْسِيَّةٌ қуёш соати; 2) квадрант (астрономик асбоб)

زُولُوجِيَا зоология

– زُولُوجِيٌّ зоологияга оид, зоологик

I زَامَ (زوم) (у) زَوْمٌ 1) инграмоқ; 2) ирилламоқ, жаврамоқ; 3) гудурламоқ; II زَوَّمَ юзни тириштирмоқ, буриштирмоқ

– زَوْمٌ кўп. أَزْوَامٌ шарбат, шира, мева ва бошқа сабзавотларнинг шарбати (суви)

زُوَانٌ бегона ўтлар

I زوى (и) زَيٌّ 1) (н. нидир) бурчакка қўймоқ; 2) ташлаб қўймоқ, қолдирмоқ, бошқа вақтга қолдирмоқ; 3) яширмоқ; 4) тўпламоқ, жамламоқ, жам қилмоқ; 5) қўлига олмоқ, ушламоқ; II زَوَّى яширмоқ, беркитмоқ; شَبَابَهُ ~ ёлгиз яшамоқ, ҳаёт кечирмоқ; 2) букмоқ, тахламоқ; ~ حَاجِبَيْهِ ёки ~ مَا بَيْنَ عَيْنَيْهِ қош кермоқ; ~ وَجْهَهُ важоҳатини бузмоқ, юз буриштирмоқ; V تَزَوَّى яширинмоқ, беркинмоқ; ёлгизланмоқ, ёлгиз бўлмоқ; VII انْزَوَى узоқлашмоқ, йироқлашмоқ; яширинмоқ, беркинмоқ; ёлгизланмоқ, ёлгиз бўлмоқ; انْزَوَتِ الْجِلْدَةُ فِي النَّارِ тери оловда бужмайиб қолди

– انْزِوَاءٌ ёлгизлик, ёлгиз яшаш; одамовилик, димдузлик

– زَاوِي، زَاوَوِيٌّ бурчакдаги, бурчакка оид

– زَاوِيَةٌ кўп. زَوَايَا 1) шунингдек. мат. бурчак; тех. гўния, учбурчак линейка; ~ قَائِمَةٌ тўгри бурчак; ~ حَادَّةٌ ўткир бурчак; ~ مُنْفَرِجَةٌ ўтмас бурчак, ~ خَارِجَةٌ ташқи бурчак; ~ دَاخِلَةٌ ички бурчак; قَائِمُ الـ~ тўгри бурчакли; مُتَسَاوِي الزَّوَايَا тенг бурчакли; مُتَعَدِّدُ الزَّوَايَا кўп бурчакли; 2) бўлим (газетада); ~ سِيَاسِيَّةٌ сиёсатга бағишланган бўлим, сиёсий бўлим; 3) ибодатхона, кичик масжид; حَجَرُ الـ~ туб, негиз, замин; асосий фикр, асосий ғоя, тамал тоши; عَاشَ فِي زَوَايَا الرِّيفِ чет (пастқам) жойларда яшамоқ; عَاشَ مُهْمَلاً فِي زَوَايَا النِّسْيَانِ ҳамма томондан унутилган бўлиб яшамоқ; يَجِبُ النَّظَرُ إِلَى ... مِنْ هَذِهِ الـ~ ...ни шу нуқтаи назардан муҳокама қилиш керак

– مِزْوَاةٌ кўп. مَزْوَيَاتٌ теодолит, бурчак ўлчайдиган асбоб

زِيٌّ қар. زيّ

زِئْبَقٌ = زيبق

I زَاتَ (زيت) (и) زَيْتٌ ёгламоқ, мойламоқ, ёг (мой) суртмоқ; ~ الْقَوْمَ одамларга ёг едирмоқ; II زَيَّتَ 1) ёгламоқ, мойламоқ; ёг (мой) суртмоқ; 2) ёгламоқ, ёг (мой) бермоқ (мас., куролга); X اسْتَزَاتَ ёг беришни илтимос қилмоқ, ёг тиламоқ (сўрамоқ)

– زَيَّاتٌ ёгфуруш. мойфуруш

– زَيْتٌ кўп. زُيُوتٌ 1) (ўсимликдан олинадиган) мой, ёг; ~ الْبِتْرُولِ ёки ~ الْحَجَرِ нефть; ~ الْحُلْوِ ёки ~ بِذْرِ الْقُطْنِ пахта ёги (мойи); ~ التَّشْحِيمِ ёглаш учун ишлатиладиган мой; ~ بِذْرِ (بِزْرِ) حَارٍّ ёки ~ الْكَتَّانِ канол ёги; ~ الْحَمْضِيَّاتِ эфир мойи; ~ الْحُوتِ ёки ~ السَّمَكِ балиқ мойи (ёги); ~ الْخِرْوَعِ канакунжут мойи; ~ الْخَشْخَاشِ кўкнор мойи; ~ الزَّيْتُونِ ёки ~ الطَّيِّبِ ёки ~ الْعَذْبِ зайтун ёги (мойи) ~ السِّمْسِمِ кунжут ёги (мойи); ~ الصَّخْرِ ёки ~ الْاِسْتِصْبَاحِ керосин; ~ عَبَّادِ الشَّمْسِ кунгабоқар (писта) ёги; ~ الْفُولِ ер ёнгоқ ёги; ~ كَافُورِيٌّ кофурий мой (камфара мойи); ~ مَعْدَنِيٌّ минерал мой (ёг); الـ~ الْمُقَدَّسُ черк. христианларда: чақалоқни чўқинтириш, подшога тож кийдириш каби маросимларда суртиладиган хушбўй мой; ~ النَّفْضِ скипидар; 2) техникада: асбоблар ва машина, дастгоҳ ва бошқа нарсаларга суртиладиган мой ёки кукун

– زَيْتُونٌ жам. мой олинадиган (мой берадиган) дарахтлар, ўсимликлар; зайтун дарахтлари ва меваси; غُصْنُ الـ~ кўч.м. зайтуннинг баргли новдаси (одатда каптар тумшугида қилиб тасвирланади); أَحَدُ الـ~ дин. христианларда пасхадан бир ҳафта олдин якшанба куни ўтказиладиган байрам маросими

– زَيْتُونَةٌ кўп. ـاتٌ — зайтун дарахти; 2) зайтун меваси; ◊ جَامِعُ الـ~ аз-Зайтуна жоме масжиди (Тунис ш. да)

– زَيْتُونِيٌّ 1) зайтунга оид; 2) зайтун рангли, зайтуний

– زَيْتِيٌّ 1) ёг (мой) га оид; 4. ~ لَوْحَةٌ ـــةٌ ёки صُورَةٌ ـــةٌ бўёқ билан ишланган расм (сурат), мойбўёқ расм; 2) ёгли, серёг, ёги кўп; ёглилик хусусияти бор (н.); ёгга оид, ёгли, ёг берадиган (ёг олинадиган); الْبُذُورُ الـ~ـــةُ ёгли (ёг берадиган) уруглар, донлар; النَّبَاتَاتُ الـ~ـــةُ ёг берадиган (ёг олинадиган) ўсимликлар

– زَيْتِيَّاتٌ кўп. нефть қазиб чиқарувчи корхоналар

– مُزَيَّتٌ ёгли, ёгланган, ёг қўшилган; ~ طَعَامٌ ёгли овқат

– مِزْيَتَةٌ кўп. مَزَايِتُ мой (ёг) идиши; тех. мойдон (машина, механизм ва б. парда)

مَزِيت = مَزْيُوتٌ –

زِيجٌ *кўп.* زُيُوجٌ, زِيجَةٌ, أَزْيَاجٌ астрономик тақвим, маълумотнома; астрономик жадваллар; ~ الْبَنَّاءِ шоқул (*тиклик даражасини ўлчайдиган мослама*)

– زِيجَةٌ *қар.* زوج

I زاح (زيح) (и) زَيْحٌ, زَيَحَانٌ узоқлаштирилган (четлатилган, сиқиб чиқарилган) бўлмоқ; 2) кетмоқ, узоқлашмоқ; IV أَزَاحَ узоқлаштирмоқ, четлатмоқ, ўрнидан олиб ташламоқ; сиқиб чиқармоқ; ~ ... اللِّثَامَ عَنْ ниқобни йиртиб ташламоқ, фош қилмоқ, сирларини ошкор қилмоқ; *VII* انْزَاحَ 1) ўрнидан олиб ташланмоқ, узоқлаштирилмоқ; 2) кетмоқ; 3) кўтарилган бўлмоқ (*парда ҳақида*)

– تَزَيُّحٌ параллакс (а) *кузатилаётган объектнинг силжигандай бўлиб кўриниши*; б) *астр. кузатувчининг фазода бир нуқтадан иккинчи нуқтага кўчиши ёки ўтиш вақтида ёритгичлар силжишини ўлчайдиган бурчак*)

– إِزَاحَةٌ узоқлаштириш, сиқиб чиқариш, ўрнидан олиб ташлаш; ~ السِّتَارِ عَنِ التِّمْثَالِ ҳайкал устидаги ёпиқни тушириш, ҳайкални очиш, ҳайкални очиш маросими

– زَيَّاحٌ *кўп.* ـاتٌ диний тантанали юриш, маросим

– زِيحٌ *кўп.* أَزْيَاحٌ 1) чизиқ, хат, йўл, чегара, чек; 2) йўл-йўл чизиқ; қийқим, резги, парча лахтак

I زَادَ (زيد) (и) زِيَادَةٌ 1) катталашмоқ, катта бўлмоқ, катта бўлиб қолмоқ; ўсмоқ, кўпаймоқ, ортмоқ, ортиб бормоқ; ~تِ الْحَالَةُ حِدَّةً аҳвол ҳаддан ташқари оғирлашди; ~ دَهْشَةً ғоят (ҳаддан ташқари) ҳайратланмоқ (ҳайрон қолмоқ); 2) ...дан ортмоқ, ...дан ортиб кетмоқ (عَلَى, عَنْ); مُنْذُ عَشْرِ سَنَوَاتٍ أَوْ تَزِيدُ мана ўн йил ёки ундан ортиқдирки, ...; 3) орттирмоқ, қўшмоқ, қўшиб қўймоқ; кўпайтирмоқ, орттирмоқ; ~وهُ ضَرْبًا улар уни яна ҳам кўпроқ урдилар; ~هُ ذَلِكَ مِنْ حَيْرَةٍ وَ اضْطِرَابٍ бу нарса уни яна ҳам ортиқроқ хижолатга солди ва ҳаяжонга келтирди; زِدْ عَلَى هَذَا айтилганларга яна шуни қўшиб қўйки, ...; ундан ташқари ...; ◊ ~ فِي الطِّينِ بَلَّةً *қар.* بَلَّةٌ; II زَيَّدَ ортмоқ, кўпаймоқ; III زَايَدَ кўпроқ бермоқ (*кимошди савдосида*); V تَزَيَّدَ 1) ортмоқ, кўпаймоқ; кўтарилмоқ, баландламоқ; 2) (*н. нидир*) орттириб (ошириб) кўрсатмоқ, пудамоқ (шиширмоқ) (فِي); (*бирор н. ни ҳикоя қилаётганда*) қўшиб-чатимоқ, ўзидан қўшмоқ (بِ, فِي); VI تَزَايَدَ 1) ортиб (баландлаб) бормоқ; аста-секин катталашмоқ, ортмоқ, ортиб бормоқ; 2) (*кимошди савдосида*) нархни кўтармоқ (орттирмоқ, баландлатмоқ); VIII ازْدَادَ ортмоқ, ўсиб бормоқ, баландламоқ, юқориламоқ, ошиб бормоқ, ошмоқ; ~ سُوءًا ёмонлашмоқ; ~ حِدَّةً янада кучлироқ ортмоқ. янада муҳимлашмоқ, янада аҳамиятлироқ бўлмоқ, янада ўткирлашмоқ (*мас., бирор масала*); (*н. ҳақдадир*) янада кўпроқ билмоқ (بِ); X اسْتَزَادَ истамоқ, изламоқ, қидирмоқ, сўрамоқ, илтимос қилмоқ, кўпайтиришга (оширишга) эришмоқ, оширишга (кўпайтиришга) ҳаракат қилмоқ

– ازْدِيَادٌ ортиш, кўпайиш, ўсиш, баландлаш, қўшилиш; кучайиш; ~ حِدَّةِ التَّوَتُّرِ الدُّوَلِيِّ халқаро кескинлашувнинг янада кучайиши (ортиши)

– أَزْيَدُ тортиқ, ортиқроқ, кўп, кўпроқ; ~ مِنْ ...дан кўпроқ (ортиқроқ); ~كَسَبَ الْقِرْشَ الـ кўпроқ қирш (пиастр-*пул бирлиги*) ишлаб олмоқ

– تَزَايُدٌ 1) ўсиб бориш, ортиб бориш, кўпайиш; 2) (*кимошди савдосида*) нархни орттириш (кўпайтириш)

– تَزَيُّدٌ 1) кўпайиш, ўсиш, ортиш, кўп бўлиш; أَزْمَةُ ~ الْإِنْتَاجِ ортиқча ишлаб чиқариш буҳрони; 2) орттириш, орттириб (кўпайтириб) кўрсатиш, пудаш (шишириш; тўқиб чиқариш, ўзидан қўшиш)

– زَائِدٌ *1.1)* ўсиб (кўпайиб) борувчи; 2) қўшилган, қўшиб қўйилган; 3) *шунингдек*: ~ عَنِ الْحَاجَةِ ортиқча, ҳожатдан ташқариси; 4) катта; ортиқ даражада, зиёда; ~ بِسُرُورٍ катта хурсандлик билан, қаттиқ хурсанд бўлиб, жуда катта хурсандлик билан; 2.1) ортиқча; 2) қўшув, плюс (+); إِنْ وَاحِدًا ~ وَاحِدٌ يُسَاوِى اثْنَيْنِ бир қўшув (плюс) бир икки (*бўлади*)

– زَائِدَةٌ *кўп.* زَوَائِدُ 1) ортиқча; ортиқ; зиёд; ~ جِلْدِيَّةٌ сўгал; ортиқ (*мас., панжалардаги*); ~الـ الدُّودِيَّةُ *анат.* кўричак, аппендикс; الْتِهَابُ الـ~ الدُّودِيَّةِ *мед.* аппендицит, кўричак касаллиги; 2) *грам.* олд қўшимчаси (префикс); қўшимча (суффикс); завоидлар (*сўз ўзагига олдида ёки ўртада ва ёки охирда қўшилиб келадиган ҳарфлар* (ء, ا, ت, س, ل, م, ن, ه, و, ى *-ёдда сақлаш учун шакли:* سَأَلْتُمُونِيهَا)

– زِيَادَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) зиёдалик, ўсиш, ортиб бориш, 2) қўшилиш, қўшимча қилиш; қўшиб бериш; ўсиш, ўстириш; ортиқча, ортиқ, етарли; ортиқ даражада; ~بالـ لـ ~ الْإِيضَاحِ янада аниқроқ бўлсин учун, тағин ҳам ойдинроқ бўлсин учун; ~ عَلَى ذَلِكَ бунга қўшимча қилиб, яна шу ҳам қўшилиши керак, бунинг устига; أَسْهَبَ فِي هَذَا الْمَوْضُوعِ بِمَا لَا يَتْرُكُ ~ لِمُسْتَزِيدٍ у бу ҳақда шу қадар батафсил сўзлаб бердики, бошқа (ортиқча) гапга ўрин (ҳожат) қолмади (тўлдиришга эҳтиёж қолмади); ابْتَدَأَ النَّهْرُ فِي الـ~ дарёдаги сув кўпая бошлади; ~الـ حُرُوفُ = الزَّوَائِدُ *қар.* زَائِدَةٌ 3)

~ هَنْدَسِيَّةٌ *мат.* прогрессия; ~ حِسَابِيَّةٌ арифметик прогрессия; геометрик прогрессия; 4) *грам.* аффикс; ~ سَابِقَةٌ префикс (олд қўшимчаси); ~ لَاحِقَةٌ суффикс (қўшимча); ~ وَسَطِيَّةٌ инфикс (сўз ўртаси қўшимчаси)

– زَيْدٌ *ат.от.мз.* Зайд; يُؤَثِّرُ هَذَا فِي ~ وَ عَمْرٍو *маж.* бу ҳаммага истисносиз таъсир қилади; فَمَنْ يَمْدَحُ ~اً قَدْ يَعِيبُ بَكْرًا *мқл* Зайдни мақтаган, Бакрни ёмонлаши мумкин

– زَيْدِيٌّ *дин.* 1. зайдийларга (зайдийликка) оид; 2. зайдий;

الـ~ـة *дин.* зайдийлик

– زُيُودٌ *кўп. дин.* зайдийлар

– مُتَزَايِدٌ муттасил ўсиб борувчи, ортиб борувчи

– مَزَادٌ кўп. ـَاتٌ — кимошди қилиб сотиш, кимошди; عَلَنِيٌّ ~ очиқ кимошди; بَيْعٌ بِالـ~ кимошди қилиб сотиш, кўтарганига сотиб юбориш, بَاعَ بِالـ~ кимошди қилиб сотмоқ; عَرَضَ شَيْئًا لِلـ~ ёки طَرَحَ شَيْئًا لِلـ~ кимошди қилиб сотиш учун бирор нарса бермоқ (қўймоқ)

– مُزَايِدٌ 1) кимошди савдоси билан шуғулланувчи; 2) кимошдида [illegible]шувчи (нархни орттирувчи).

مُزَايَدَةٌ 1) кимошдида нархга қўшувчи (нархни орттирувчи); 2) кимошди қилиб сотиш, кимошди (савдоси); طَرَحَ شَيْئًا فِي الـ~ кимошди қилиб сотиш учун бирор нарса бермоқ (қўймоқ); فَتَحَ الـ~ кимошди савдосини очмоқ (бошламоқ)

– مَزِيدٌ[1] ўсиш, ошиш; қўшилиш, ортиш; қўшиб қўйиш, орттириб қўйиш, кўтариб (баландлатиб) қўйиш; بِـ~ الأَسَفِ катта афсус (таассуф) билан, гоят афсусланган ҳолда; بِـ~ السُّرُورِ катта хурсандлик (мамнуният) билан; طَلَبَ الـ~ ортиқча, каттароқ (н. лар) талаб қилмоқ; مَا عَلَيْهِ مِنْ ~ бундан зиёд бўлиши мумкин эмас, ортиқча сўрашга (орзу қилишга) ҳожат йўқ; تَكَلَّمَ عَنْهُ بِـ~ مِنَ التَّقْدِيرِ وَ الثَّنَاءِ бирор киши ҳақида катта мақтов ва ҳурмат (эҳтиром) билан сўзламоқ; لَيْسَ لَهُ ~ ортиқча гапга ҳожат йўқ; لَا ~ حَاجَةَ بَعْدَهُ إِلَى бундан сўнг бошқа гапга ҳожат йўқ

– مَزِيدٌ[2] ўзган, ортган; қўшилган, орттирилган; қўшимчаси бор бўлган; فِعْلٌ ~ فِيهِ грам. ҳосила феъл

– يَزِيدُ am.om.мз. Язид

– يَزِيدِيٌّ дин. язидийлик тарафдори, язидийликка эътиқод қилувчи

– يَزِيدِيَّةٌ: الـ~ дин. язидийлик (таълимот)

زِيَارٌ 1) вет. даҳанбанд; 2) қопмаслиги (тишламаслиги, бақирмаслиги) учун оғизга тиқиб қўйиладиган латта ёки ёғоч

– زِيرٌ[1] кўп. زِيَرَةٌ، أَزْيَارٌ сув тозалаш ва сақлаш учун ишлатиладиган катта кўза, хум

– زِيرٌ[2] кўп. أَزْيَارٌ муз. ми товуши чиқарадиган тор, сим

– زِيرُو зеро (ўйинларда), ноль.

زِيزٌ[1] бот. денгиз пиёзи

زِيزٌ[2] кўп. زِيزَانٌ чирилдоқ (ҳашарот)

زَيْزَفُونٌ 1) жўка дарахти, липа; мева бермайдиган четан (дарахт): هُوَ كَالـ~ يُزْهِرُ وَ لَا يُثْمِرُ у дарё, лекин қирғогига сув бермайди ёки савлати бору, сояси йўқ (сўзма-сўз: у четанга ўхшаб гуллайди, аммо мева бермайди)

I (زيط) زَاطَ (u) زِيَاطٌ бақирмоқ, шовқинламоқ, шовқин-сурон қилмоқ; II زَيَّطَ = I

– زَيَّاطٌ бақироқ; шовқин-сурон қилувчи

– زِيطَةٌ шовқин, бақир-бақир; тартибсизлик, бетартиблик; بَلَا ~! халқ. шовқин солинмасин!, шовқин қилманг!

– زِيطَةٌ зоол. жиблажибон (қуш)

I (زيغ) زَاغَ (u) زَيَغَانٌ 1) (н. дандир) четга ўзини олмоқ, бўйин товламоқ (عَنْ); 2) четга чиқиб кетмоқ; (йўлдан) адашмоқ, бошқа ёққа кетиб қолмоқ (عَنْ); ~تْ عَيْنُهَا إِلَيْهِ у (мн.) унга зимдан кўз ташлади; بَصَرُهُ يَزِيغُ унинг кўзлари ўйнаб туради; 3) синмоқ, бурилмоқ (нур ҳақида); IV أَزَاغَ 1) (н. дандир) юз бурмоқ, юз ўгирмоқ (عَنْ); ~ بَصَرَهُ عَنْهَا у ундан (мн.) кўзини олди (олиб қочди); 2) синдирмоқ, бурмоқ (нур ҳақида)

– زَائِغٌ 1) ўзини четга олган, бўйин товлаган; 2) ғилай; نَظَرَاتٌ ~ـةٌ кўз олайтириш, олайиб қараш, ёмон ният билан қараш, қинғир (эгри) қараш

– زَاغٌ кўп. زِيغَانٌ зоғ; جِيفِيٌّ ~ қарға

– زَيْغٌ، زَيَغَانٌ 1) четлашиш, четга чиқиш, бурилиш; 2) қийшайиб йўналиш, бурилиш, синиш; физ. аборрасия (оптик асбобларда ҳосил бўлган тасвирнинг ноаниқлиги ёки бузилиши)

I (زيف) زَافَ[1] (u) زُيُوفٌ сохта (ясама, қалбаки) бўлмоқ (тангалар ҳақида); زَافَ[2] (u) кеккайиб юрмоқ, савлат тўкиб юрмоқ; II زَيَّفَ сохта қилиб ясамоқ, тўқиб чиқармоқ; сохталаштирмоқ; ~ النُّقُودَ сохта (қалбаки) пул ясамоқ; ~ الوَقَائِعَ воқеликни (фактларни) сохталаштирмоқ (қалбакилаштирмоқ)

– زَائِفٌ ясама, сохта, қалбаки

– تَزْيِيفٌ ясама (қалбаки, сохта) нарса

– زَيْفٌ[1] кўп. زُيُوفٌ 1. сохта, ясама, қалбаки; 2. ясамалик, сохталик, қалбакилик

– زَيْفٌ[2] кўп. زِيَافٌ، زُيُوفٌ архит. карниз, арақи

– مُزَيَّفٌ сохта, қалбаки, ясама; сохталаштирилган, қалбакилаштирилган

– مُزَيِّفٌ сохтакор, сохталаштирувчи; ~ النُّقُودِ сохта (қалбаки) пул ясовчи

(زيق) II زَيَّقَ 1) ғижирлатмоқ, чийиллатмоқ (эшик ҳақида); 2) чийиллаб овоз чиқармоқ (ўпка ҳақида); 3) ёқа қадамоқ

– زِيقٌ кўп. أَزْيَاقٌ 1) йўл (йўл-йўлнинг бир йўли); чет, жияк, ҳошия, мағиз; 2) ёқа (мас., кўйлакдаги); 3) дарз, ёриқ (эшик, дераза қабиларнинг ярим ёки чала очилгандаги кесаки ва таваққа орасидаги ёриқ)

I (زيل) زَالَ (a) زَيْلٌ тўхтамоқ, тўхтатмоқ; مَا زَالَ ёки لَمْ يَزَلْ يَعْمَلُ ёки لَا (مَا) يَزَالُ يَعْمَلُ ҳамон ишлаётир, у бетўхтов (поёнсиз) ишламоқда, у ҳали ҳам ишни давом эттираётир; II زَيَّلَ қочмоқ, тарқатмоқ; III زَايَلَ ташлаб кетмоқ, қолдирмоқ, қолдириб кетмоқ; айрилмоқ, ажралмоқ; VI تَزَايَلَ 1) тарқалмоқ, тарқалиб кетмоқ, аста-

секин йўқолмоқ, йўқ бўлиб кетмоқ; 2) ажратмоқ, айрилмоқ, узоқлашмоқ, йироқлашмоқ, (*н. нидир*) ташлаб кетмоқ (عَنْ)

I (زين) زَانَ (*и*) زَيَّنَ безамоқ, зийнатламоқ; саришталамоқ, йиғиштирмоқ; II زَيَّنَ 1) безамоқ, зийнатламоқ, безатмоқ; декорация ўрнатмоқ; чизиб бўямоқ; чиройли (гўзал) қилмоқ; ~ بِالْأَنْوَارِ чароғбозлик (иллюминация) ташкил қилмоқ; 2) (*к. гадир*) яхши қилиб, (яхши томондан) кўрсатмоқ (لـ); ~ لَهُمُ الْحَيَاةَ فِى ... у ...да яхши ҳаёт бор деб уларни қизиқтирди (мафтун қилди); IV أَزْيَنَ = V; V تَزَيَّنَ ёки تَزَيَّنَ 1) безанмоқ, безалмоқ, зийнатланмоқ; 2) соқол олмоқ, соч олмоқ; VIII اِزْدَانَ безатилган (безалган) бўлмоқ, зийнатланмоқ; (*н. биландир*) безалмоқ (безанмоқ, зийнатланмоқ ب)

— تَزْيِينٌ безак, зийнат, декорация, чизиб бўялган нарса; безаш

— زَيْنٌ 1) безак, зийнат; ~ الْحَكِيمِ صَمْتُ донишманднинг зийнати сукут; 2) гўзаллик

— زَيْنَ! яхши!, соз!, гўзал!

— زِينَةٌ *кўп.* زِيَنٌ, ـــ اتٌ 1) безак, зийнат; ~ لَفْظِيَّةٌ сўз зийнати; ~ غُرْفَةُ الـــ ясан-тусан қилинадиган хона; 2) чароғбозлик (иллюминация); ~ يَوْمُ الـــ байрам, ҳайит

— مُزْدَانٌ безатилган, зийнатланган; супуриб-сидирилган, оройишланган

— مُزَيِّنٌ 1) декорация қилувчи, декоратор; 2) сартарош

زَيْنَبُ *ат.от.мн.* Зайнаб

(زى) زَيَّا ,زَيَّى II (*к. нидир*) кийинтирмоқ; V تَزَيَّى *ёки* تَزَيَّا кийинмоқ, (*бошқа н. ни*) киймоқ (ب); ~ بِزِيِّ الصَّدِيقِ تُجَاهَهُ *маж.* ўзини кимнингдир дўсти деб кўрсатмоқ

— زِيٌّ *кўп* أَزْيَاءٌ 1) кийим, либос; костюм; кўйлак; 2) шакл, кўриниш, шамойил; фасон; 3) мода; عَارِضَةُ الْأَزْيَاءِ манекенчи аёл (*тайёр кийимларни қийиб кўрсатувчи аёл*)

— زَىْ шунингдек. إِزَىْ *халқ.* қандай, қалай (*ҳаракат белгиси*); إِزَيَّكْ؟ қандай яшаётирсан?, ишларинг қалай?; زَفْتٌ زَىِّ الزِّفْتِ *қар.*; زَىْ بَعْضُهُ ўхшаш, бир хил; барибир

س

س (سِينٌ) син (*араб алифбосининг ўн иккинчи ҳарфи, абжадда - 60*)

س 1) سُؤَالٌ савол *сўзидан қисқ.*; 2) سَلَامٌ салом *сўзидан қисқ.* 3) سَهْمٌ саҳм (*ер майдони ўлчов бирлиги*) дан *қисқ.*; 4) سَطْرَةٌ сатр *сўзидан қисқ.*; 5) سِينٌ *мат.* "Х" (икс) *сўзидан қисқ.*

سَ — سَـــ *грам.* келаси замон юкламаси; سَيَكْتُبُ у ёзади

سَاتَانٌ сатин (*мато*)

سَاجٌ *кўп.* سِيجَانٌ, ـــ اتٌ *бот.* сож (*иссиқ мамлакатларда ўсадиган баланд бўйли дарахт*); ҳинд эмани

— سَاجَاتٌ *кўп.* кастаньета (*рақсда ва музикада: қайроққа, қошиққа ўхшаш асбоб*)

سَادَةٌ 1) содда, оддий; 2) бир хил рангдаги, сийдам (*газлама*); қандсиз, қанд қўшилмаган (*қаҳва*)

سَادِيَّةٌ садизм (*бировни азоблаб лаззатланиш, бировнинг озор чекишидан лаззат олиш*)

سَارُوخٌ *кўп.* سَوَارِيخُ 1) ракета; 2) фейерверк, мушакбозлик; 3) рангбаранг бўлиб ёнадиган мушак (*сол.* صَارُوخٌ)

سَارِي сари (*ҳинд аёлларининг кийими*)

سَاسَانٌ *ат. от. мз.* Сосон; ~ بَنُو а) *тар.* сосонийлар; б) *кўч. м.* лўлилар

— سَاسَانِيٌّ *тар.* 1. сосонийларга оид; 2. сосоний

— سَاسَانِيُّونَ *кўп.* 1) *тар.* сосонийлар; 2) *кўч. м.* лўлилар

سَاطُورٌ *кўп.* سَوَاطِيرُ катта пичоқ, ошпичоқ, чопқи

سَالْمُونٌ лосось (*балиқнинг бир тури*); ~ أَحْدَبُ лосослар оиласига мансуб балиқ; ~ سِيبِرِيَا кета (*лосослар оиласига мансуб балиқ*)

سَالْنَامَةٌ календарь, тақвим, йилнома, солнома

سَامٌ *библ.* Сом (*Нуҳ алайҳиссаломнинг ўғиллари*)

— سَامِيٌّ 1. сомий; اللُّغَاتُ السَّامِيَّةُ сомий тиллар; اللُّغَةُ الـــ الْأُولَى сомий тилларга асос бўлган тил (*бобо тил*); عِلْمُ السَّامِيَّاتِ семитология (*сомийлар тили ва маданияти ҳақидаги фан*); عَالِمُ السَّامِيَّاتِ семитолог (*сомийлар тили ва маданияти билан шуғулланувчи олим*)

— سَامِيَّةٌ 1) *лингв.* семитизм (*сомий тилларнинг биридан олинган сўз ёки ибора*); ~ لَا антисемитизм (*сомий халқларга нисбатан миллий, ирқий низо ва душманлик ҳаракатларини олиб бориш сиёсати*); ~ الـــ الْأُمُّ сомий тилларга асос бўлган тил (*бобо тил*)

— مُسْتَسِيمٌ семитолог (*сомийлар тили ва маданияти билан шуғулланувчи олим*)

سَامِرِيَّةٌ 1) *библ.* диний жамоага бирлашган ва Фаластинда этник гуруҳни ташкил этган қадимги Исроил яҳудийлари вакиласи; 2)

кўч. м. оқ кўнгил аёл

سُؤْبَانٌ назоратчи, назорат қилиб турувчи; нозир

سُؤْدُدٌ *қар.* سود

I سَئِرَ (а) سَأْرٌ қолмоқ; IV أَسْأَرَ қолдирмоқ, тагида қолдирмоқ

– سَائِرٌ 1. 1) қолган; қолгани, қолмиши, бошқаси; 2) ҳар турли, ҳар хил; 2. барча, ҳамма

– سُؤْرٌ *кўп.* أَسْآرٌ (*овқатнинг, ичимликнинг*) қолдиғи

سَأْسَأَ 1) ботириб (ҳўллаб) олмоқ, ҳўлламоқ; 2) (*жаркоп ёки қовурмага ёғ ёки сув*) қўшмоқ

– سِئَارٌ тагида қолдирилган (*мас.. сув*)

I سَأَلَ (а) سُؤَالٌ 1) сўрамоқ, савол бермоқ; (*бирор н. ҳақида*) сўраб билмоқ, суриштирмоқ (عَنْ); عَنْ أَخْبَارِهِ ~ бирор киши ҳақида сўраб билмоқ; хабар олмоқ, қараб кўрмоқ; سُؤَالًا ~ савол бермоқ; وَ قَدْ يَسْأَلُ سَائِلٌ ... эҳтимол бирор ким ...ни сўраб қолар; 2) (*бирор н ни*) илтимос қилмоқ (сўрамоқ); III سَاءَلَ савол билан мурожаат қилмоқ, сўроққа тутмоқ; IV أَسْأَلَ: سُؤْلَهُ ~ бирор кимнинг хоҳишини бажармоқ; V تَسَأَّلَ, تَسَوَّلَ гадойлик (тиланчилик) қилмоқ, тиланмоқ; садақа сўрамоқ; VI تَسَاءَلَ бир-бирига саволлар бермоқ, бир-биридан сўрамоқ

– تَسَاؤُلٌ *кўп.* ات — сўраш, суриштириш; сўроқ-савол

– تَسَوُّلٌ тиланчилик, гадойлик

– سَائِلٌ *кўп.* سُؤَّالٌ 1. сўровчи, савол берувчи; سَأَلَنِي ~ мендан кимдир сўради ...; 2. гадой тиланчи; девона; ◊ مَا بِـ ~! ҳеч қиси йўқ, майли, арзимайди!

– سَأَّالٌ кўп савол берадиган, кўп савол берувчи; сўраб-суриштирувчи

– سُؤَالٌ *кўп.* أَسْئِلَةٌ 1) савол, сўроқ; 2) илтимос

– سُؤْلٌ, سُؤْلَةٌ 1) илтимос; 2) хоҳиш, хоҳиш-истак, кўнгил тусаган нарса

– سُؤَلَةٌ серсавол, саволи кўп; رَجُلٌ ~ кўп савол берувчи одам

– سَأَّالٌ = سَؤُولٌ

– مُتَسَوِّلٌ гадой, тиланчи, девона

– مُسَاءَلَةٌ сўроққа тутиш, савол бериш; сўроқ, сўроқ қилиш

– مَسْأَلَةٌ[1] *кўп.* مَسَائِلُ 1) масала, муаммо; (*муҳокама*) мавзуи; الـ ~ الوَطَنِيَّةُ миллий масала; الـ ~ الشَّرْقِيَّةُ *тар.* Шарқ мамлакатлари масаласи; حَيَاةٍ أَوْ مَمَاتٍ ~ ҳаёт-мамот масаласи; حَسَّاسَةٌ دَقِيقَةٌ ~ қалтис масала, нозик масала; مَا الـ ~؟ нима гап?, нима бўлди?; 2) *мат. шахм.* масала; جَبْرِيَّةٌ ~ алгебраик масала

– مَسْأَلَةٌ[2] илтимос

– مَسْئُولٌ, مَسْؤُولٌ 1. 1) (*бирор н. га*) жавоб берувчи, жавобгар, масъул (عَنْ); 2) ҳисоб берувчи; 2. масъул шахс

– مَسْئُولِيَّةٌ, مَسْؤُولِيَّةٌ 1) масъулият; خَالِي الـ ~ масъулиятсиз, жавобгарликни ҳис қилмайдиган; حَمَّلَهُ ~ бирор кимга жавобгарликни юкламоқ; 2) (*бирор ким олдида*) ҳисоб беришлик (عَنْ)

I سَئِمَ (а) سَآمَةٌ 1) (*бирор н. дан*) зерикмоқ (مِنْ); سَئِمْتُ مِنْ هٰذَا бу менинг жонимга тегди; 2) (*бирор к. дан*) нафратланмоқ, ҳазар қилмоқ (مِنْ); IV أَسْأَمَ 1) зериктирмоқ, жонга тегмоқ; 2) нафратлантирмоқ, нафратини қўзғамоқ

– سَأَمٌ, سَآمَةٌ 1) зерикиш; 2) нафрат, нафратланиш

– سَئِمٌ зерикувчи, зериккан

– سَؤُومٌ 1) зерикувчи, зериккан; 2) нафратланувчи; 3) жирканч, ифлос, нафратлангудек

سَيِّئَةٌ *кўп.* سَيِّئَاتٌ = سَيِّئَةٌ

I سَبَّ (а/у) سَبٌّ 1) сўкмоқ, таҳқирламоқ, ҳақорат қилмоқ, ёмонламоқ; 2) узмоқ, қирқмоқ, кесмоқ; II سَبَّبَ (*бирор н. га*) сабаб бўлмоқ; الْخَسَائِرَ ~ талафот етказмоқ, талафотга сабаб бўлмоқ; 2) сабаб кўрсатмоқ, асос (далил) келтирмоқ, асосламоқ; III سَابَّ (*бирор к. ни*) сўкмоқ; ўзаро сўкишмоқ; бир-бирини ҳақоратламоқ; V تَسَبَّبَ 1) сабаб бўлмоқ; (*бирор н. да*) айбдор бўлмоқ (بِ, فِي); 2) (*бирор н. дан*) келиб чиқмоқ, содир бўлмоқ воқе бўлмоқ (عَنْ, مِنْ); 3) майда-чуйда билан савдо-сотиқ қилмоқ; VI تَسَابَّ бир-бири билан сўкишишмоқ

– سُبَّةٌ *кўп.* أَسَابِيبُ жанжал кўтариш учун баҳона

– سِبَابٌ ҳақоратлашиш, сўкишиш; كَالَ الـ ~ لَهُ бирор кимни ҳақоратга кўмиб ташламоқ, бирор кимга ҳақоратни ёғдириб юбормоқ

– سَبَّابٌ 1. ҳақоратли, сўкиб айтилган; 2. оғзи бузуқ, ҳадеб сўкинаверадиган, ҳақорат қилувчи

– سَبَّابَةٌ *кўп.* ات — кўрсаткич бармоқ

– سَبَبٌ *кўп.* أَسْبَابٌ 1) сабаб; баҳона, важ, боис; لِـ ~ وَ لِغَيْرِ ~ сабабли ва сабабсиз; بِـ ~ ذٰلِكَ шунинг учун, шу сабабдан, бинобарин; يَعُودُ الـ ~ إِلَى ... бунинг сабаби ...дир; ~ التَّخَالُفِ мухолифлик сабаби; الْحَرْبِ ~ уруш очиш сабаби, уруш очиш учун баҳона бўлган нарса; أَسْبَابُ الْحُكْمِ ҳукм чиқариш учун асос бўлган далиллар, исботлар; 2) усул, услуб; восита; أَسْبَابُ الْعَيْشِ яшаш учун зарур бўлган маблағ, восита; 3) предмет, нарса; бирор нарсага тегишли жиҳоз, асбоб, ашё; أَسْبَابُ الرَّاحَةِ қулайликлар; 4) арқон, чилвир; 5) алоқа, муносабат; قَطَعْتُ مَا بَيْنَهُ وَ بَيْنِي مِنْ ~ мен у билан ҳар қандай алоқани уздим; أَخَذَ بِأَسْبَابِ ... ...га амал қилмоқ, ...ни асос қилиб олмоқ; 6) *кўп.* алоқалар, муносабатлар; إِحْكَامُ أَسْبَابِ الصَّدَاقَةِ дўстлик ришталарини мустаҳкамлаш; ◊ أَسْبَابُ السَّمَاءِ осмоннинг чор атрофи

– سَبَبِيٌّ сабабга оид, сабабий; ~ نَعْتٌ *грам.* сабабдан келиб чиққан сифат, сабабни билдирувчи сифат

– سَبَبِيَّةٌ сабабият, бир-бирига сабаб бўлиш

– سَبْرَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — муддат, вақт, давр, мобайн; ~ الْبَرْدِ ҳаво совиб кетган пайт, совуқ оқим

– سُبَّةٌ таҳқирлаш, сўкиш, ҳақорат

– سَبَّابَةٌ = سَبَّةٌ

– سَبُوبَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — иш, юмуш, фаолият

– سَبِيبَةٌ *кўп.* سَبَائِبُ кокил, зулф; бир тутам соч

– مُتَسَبِّبٌ 1) сабабчи, сабабкор; 2) айбдор; 3) майда-чуйда билан савдо қилувчи, майдафуруш

– مُسَابَّةٌ ҳақорат, сўкиш, таҳқир

– مُسَبِّبٌ 1) (*бирор н. нинг*) сабабчиси; 2) айбдор, (*бирор ёмон н. ни*) бошлаб берувчи; яратувчи, барпо қилувчи; ~ الْأَسْبَابِ бош сабаб, биринчи сабаб; 3) *дин.* худо, тангри

– مَسَبَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ — 1) ҳақорат, сўкиш, таҳқир; 2) ҳақоратли сўз

سَبَا *жам. тар.* сабейлар (*жанубий араблар*); ~ مَلِكَةُ بَلْقِيسُ сабейлар қироличаси (маликаси) Балқис; ◊ ~ أَيْدِي (ذَهَبُوا) تَفَرَّقُوا улар тарқалиб кетдилар, улар турли томонларга тарқаб кетдилар

سَبَأُ *ат. от, мн.* Саба; ~ بِلَادُ مَلِكَةِ *тар.* сабейлар қироличаси (маликаси) юрти; ... ~ أَيْدِي (ذَهَبُوا) تَفَرَّقُوا *қар.* سَبَا

– سَبَئِيٌّ، سَبَائِيٌّ 1. Сабага оид; الـ~ـةُ саба тили; 2. сабей, сабейлик

I سَبَأَ (a) سَبْءٌ шароб сотиб олмоқ, шароб ғамламоқ

سَبَاتِيٌّ *карт.* чиллик

سَبَانِخٌ، سَبَانِخٌ *бот.* исмалоқ

سِبَاهِي *тар.* сипоҳ (*Британия Ҳиндистонидаги мустамлака қўшинларининг аскари*)

I (سبت) سَبَتَ (у) سَبْتٌ 1) ҳаракатсиз бўлмоқ, дам олмоқ, ҳордиқ чиқармоқ; 2) *дин.* шанбачи бўлмоқ (*яъни яҳудийлар динига амал қилмоқ*); سَبَتَ (и) سَبْتٌ доҳий фармони билан қўзғалмоқ (ўрнидан турмоқ); IV أَسْبَتَ 1) шанба куни бўлмоқ, шанба куни бошланмоқ; 2) уйқу келтирмоқ, ухлатмоқ

– سُبَاتٌ 1) жимлик, осудалик; 2) фаолиятсизлик, ҳаракатсизлик; ~ الشِّتَاءِ баъзи ҳайвонларнинг қишда уйқуга кетиши; 3) қотиб қолганлик, ғафлат; 4) *мед.* летаргия, сакта касали (*узоқ уйқу касали*); 5) *мед.* ҳушдан кетиш

– سَبَاتِيٌّ *алиф. б. қар.*

– سُبَاتِيٌّ 1) сакта касалига оид; 2) уйқуга оид; الشِّرْيَانُ الـ~ *анат.* уйқу артерияси (*бўйин бўйлаб кетган катта қўш артерия*)

– سَبْتٌ *кўп.* سُبُوتٌ (*шунингдек:* يَوْمُ الـ~) 1) шанба; ~ النُّورِ *дин.* пасхадан олдинги ҳафта; 2) ҳордиқ, дам; 3) вақт, даҳр; 4; сочни олдириш; 5) бўйинга (гарданга) уриш; доҳийларининг фармони билан яҳудийларнинг қўзғалиши

– سَبَتٌ *кўп.* أَسْبِتَةٌ сават, кичик корзина; ~ الْغَسِيلِ ювиш учун тўпланган кирлар савати (корзинаси); ~ الْجَوَّالَةِ мотоцикль кажаваси

– مُسْبِتٌ ухлатувчи, уйқу келтирувчи

– مَسْبُوتٌ 1) летаргия ҳолатидаги, узоқ уйқу касали ҳолатидаги; 2) ҳушидан кетган, беҳуш

سِبْتَمْبِر сентябрь

سَبَجٌ 1) кўмирнинг сайқал берганда ялтироқ тус оладиган нави; 2) қора мунчоқ

I (سبح) سَبَحَ (а) سِبَاحَةٌ 1) сузмоқ, сузиб ўтмоқ, сувда сузмоқ; 2) *кўч. м.* хаёлга чўммоқ, хаёл денгизига ботмоқ; I سَبَحَ (а) سَبْحٌ 1) узоққа кетиб қолмоқ; ◊ ~ الْقَوْمُ одамлар тарқалиб кетишди; 2) бекорчи бўлмоқ, бўш бўлмоқ, бўш ўтирмоқ; 3) тирикчиликни деб сарф-харажат қилмоқ; II سَبَّحَ 1) мақтамоқ, мадҳ қилмоқ, шарафламоқ; ~ بِحَمْدِ اللّٰهِ Оллоҳга ҳамд айтмоқ, Оллоҳга ҳамд ўқимоқ; ~ بِحَمْدِهِ بُكْرَةً وَ أَصِيلاً *ёки* ~ بِحَمْدِهِ لَيْلَ نَهَارَ бирор кимни ўта мақтаб юбормоқ; 2)"سُبْحَانَ اللّٰهِ Оллоҳга ҳамду санолар бўлсин!" иборасини такрорлаб тасбеҳ ўгирмоқ

– تَسْبِيحٌ *кўп.* تَسَابِيحُ 1) ҳамду сано ўқиш, мақташ, мадҳия ўқиш; ортиқ даражада мақташ; 2) тасбиҳ

– تَسْبِيحَةٌ *кўп.* تَسَابِيحُ диний мазмундаги ашула; تَسَابِيحُ الْقُبَّرَاتِ сўфитўрғайларнинг сайраши

– سَابِحٌ *кўп.* سُبَّاحٌ сузувчи, сувда сузувчи

– سَابِحَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — 1. сувда сузувчи аёл (қиз); 2. *ав.* планёр (*ҳавода моторсиз учадиган аппарат*)

– سَابِحَاتٌ *кўп.* 1) кемалар; 2) *Қур.* учқур отлар; 3) осмондаги ёритқичлар; 4) малоикалар, фаришталар

– سَبَّاحٌ сувда сузувчи

– سَبَّاحَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — 1) сувда сузувчи аёл (қиз); 2) кўрсаткич бармоқ; 3) *архит.* модильон (*устунларнинг остки қисмидаги карниз*) безаги

– سِبَاحَةٌ сувда сузиш; ~ حُرَّةٌ эркин сузиш; ~ عَلَى الصَّدْرِ кўкракда (пастга қараб) сузиш; ~ عَلَى الظَّهْرِ чалқанча ётиб сузиш

– سِبَاحَةٌ = سَبْحٌ

– سَبْحَاتٌ *кўп.* ~ الْفِكْرِ *маж.* хаёллар парвози

– سُبُحَاتٌ буюклик, азаматлик; ~ وَجْهِ اللّٰهِ Оллоҳнинг буюклиги (азаматлиги)

– سُبْحَانٌ ҳамду сано, мадҳ, мақтов; ~ اللّٰهِ! Оллоҳга ҳамду санолар бўлсин!; يَا ~ اللّٰهِ тавба, ёпирай! (*ажабланишни билдирувчи ифода*)

– سَبْحَةٌ сузиш, сувда сузиш; сузиш мусобақаси

– سُبْحَةٌ *кўп.* سُبَحٌ 1) тасбиҳ; حَبَّاتُ الـ~ тасбиҳ доналари; 2) беш вақт ўқилиши зарур бўлгандан ташқари қўшимча намоз

– سُبُّوحٌ Оллоҳнинг сифатларидан бири

– سَوَابِحُ *кўп.* 1) *Қур.* учқур отлар; 2) *биол.* нектон (*сув ҳайвонлари-китлар, дельфинлар, балиқларнинг умумий номи*)

– مَسْبَحٌ *кўп.* مَسَابِحُ бассейн, сузишга мўлжалланган ҳавза

– مِسْبَحَةٌ *кўп.* مَسَابِحُ тасбиҳ; ◊ مَسَابِحُ الْمَاءِ وَ الْهَوَاءِ сув ва ҳаво кемалари

– مُسَبِّحَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — кўрсаткич бармоқ

سَبْحَلَ "Оллоҳга ҳамду санолар бўлсин (سُبْحَانَ اللهِ)" иборасини такрорламоқ (талаффуз қилмоқ); *қар.* سُبْحَانٌ

– سَبْحَلَةٌ "Оллоҳга ҳамду санолар бўлсин (سُبْحَانَ اللهِ)" иборасини такрорлаш (талаффуз қилиш); *қар.* سُبْحَانٌ

I سَبَخَ (у) سَبْخٌ қаттиқ ухламоқ, тошдек ухламоқ; II سَبَّخَ 1) (*ерга*) гўнг солмоқ, ўғитламоқ; 2) қаттиқ ухламоқ; 3) енгиллатмоқ, осонлаштирмоқ; ~ اللهُ عَنْهُ Оллоҳ унинг ишини осон қилсин!; ◊ ~ لَهُ *халқ.* бирор кимнинг адабини бермоқ, бирор кимни койимоқ

– تَسْبِيخٌ 1) қаттиқ уйқу, тошдек уйқу; 2) ўғитлаш, гўнг солиш, ўғит солиш

– سِبَاخٌ [1] ўғит; ~ بَلَدِيٌّ гўнг, маҳаллий ўғит; ~ كِيمِيَاوِيٌّ кимёвий ўғит

– سِبَاخٌ [2] ердан сизиб чиққан сув ва шўр

– سُبَاخٌ: ~ الْإِفْرِيقِيُّ *мед.* Африка летаргияси (*летаргия – нафас олиши ва қон томирлари уриши деярли билинмайдиган уйқу, сохта ўлим*)

– سَبَخٌ ўғит, гўнг

– سَبِخٌ шўр, шўрхок

– سَبْخَةٌ *кўп.* سَبَائِخُ шўр тупроқ, шўр ер

– سَبِيخَةٌ *кўп.* سَبَائِخُ 1) бир тутам (*мас., пахта*); 2) парча, пага-пага

(سبد) II سَبَّدَ бошдаги бўёқни кетказмоқ

– سَبَدٌ *кўп.* أَسْبَادٌ озгина соч; ~ مَا لَهُ وَ لَا لَبَدٌ ҳеч вақоси йўқ (*сўзма-сўз:* на сочи бор, на туки); أَسْبَادُ الْعُشْبِ ердан эндигина бош кўтариб чиқаётган ўт-ўлан

– سُبَدٌ *кўп.* سِبْدَانٌ *зоол.* тентаккуш (*қалдирғочга ўхшаш қуш*)

I سَبَرَ (у) سَبْرٌ синамоқ, синаб кўрмоқ, қўйнига қўл солиб кўрмоқ; ~ غَوْرَهُ а) бирор нимaнинг чуқурлигини текширмоқ, бирор нимaнинг тубини аниқламоқ; б) бирор кимни жиддий синаб кўрмоқ

– سِبَارٌ *кўп.* سُبُرٌ *мед.* зонд (*ичак, ошқозон ва б. ларни текшириш мақсадида ичга юбориладиган резинка ичак*)

– سَبْرٌ *кўп.* أَسْبَارٌ синов, синаб кўриш, синаш

– سِبْرٌ гавда, фигура, қомат; ~ حَسَنُ الْحِبْرِ وَ الـ қомати келишган, гўзал

– سَبْرَةٌ *кўп.* سَبَرَاتٌ совуқ тонг; тонгги салқинлик

– سُبْرُوتٌ *кўп.* سَبَارِيتُ 1) камбағал; 2) камбағал одам

– سَبُورٌ *спорт.* бадантарбия

– سَبُّورَةٌ синф доскаси, синф тахтаси

– مِسْبَارٌ *кўп.* مَسَابِيرُ *мед.* зонд (*ичак, қорин ва б. ларни текшириш мақсадида ичга юбориладиган резинка ичак*); ~ لَا سِلْكِيٌّ радиозонд

– مِسْبَرٌ *кўп.* مَسَابِرُ = مِسْبَارٌ

سِبِرِينٌ аспирин

سَبْسَبَ (*кийимни, сочни*) силлиқлаб тузатмоқ, тартибга солмоқ

– سَبْسَبٌ *кўп.* سَبَاسِبُ чўл, саҳро

– سَبْسَبَةٌ (*кийимни, сочни*) силлиқлаб тузатиш, тартибга солиш

I سَبُطَ (у) سُبُوطَةٌ жингалак бўлмай силлиқ бўлмоқ (*соч ҳақида*)

– سَابَاطٌ *кўп.* سَوَابِيطُ 1) колоннада (*иморатлар ансамбли ташкил қиладиган колонналар қатори*); 2) арклар, кетма-кет солинган пештоқлар

– سَابَاطَاتٌ *кўп.* колоннада

– سُبَاطٌ февраль

– سُبَاطَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — (*хурмо ёки банaннинг*) бир шингили, бир боши

– سَبْطٌ, سَبِطٌ *кўп.* سِبَاطٌ 1) қадди-қомати келишган, хушбичим, хушқомат; 2) силлиқ (*соч ҳақида*); ~ الْيَدَيْنِ сахий, қўли очиқ

– سَبِطٌ = سَبْطٌ [1]

– سَبْطٌ [2] *жам. бот.* қушқўнмас (*тиконли ёввойи ўсимлик тури*)

– سَبْطٌ 1) узун ва жингалак эмас (*соч*); ~ شَعْرٌ жингалаксиз узун соч; 2) ~ الْجِسْمِ сарвқомат, қомати келишган

– سِبْطٌ *кўп.* أَسْبَاطٌ 1) невара, набира; 2) насл; насл-насаб, пушт; الْأَسْبَاطُ *тар.* Бани Исроил қавмлари гуруҳлари

I سَبَعَ (а) سَبْعٌ 1) еттинчи бўлмоқ; 2) ғажиб ташламоқ, ёриб ташламоқ, тилка-пора қилмоқ (*ҳайвон ҳақида*); ~ الْقَوْمَ одамлар молининг еттидан бирини олдилар; II سَبَّعَ (*бирор н. ни*) етти марта бажармоқ; 2) етти бўлакка тақсим қилмоқ; *мат.* еттига бўлмоқ

– أُسْبُوعٌ *кўп.* أَسَابِيعُ ҳафта; ◊ ~ طَافَ بِالْبَيْتِ Ҳарамни етти марта тавоф қилмоқ

– أُسْبُوعِيٌّ ҳафтага оид, ҳафталик, ҳар ҳафтада бўладиган; ~ ҳар ҳафтада; ҳафтада бир марта

– سَابِعٌ еттинчи; الـ ~ عَشَرَ ўн еттинчи

– سُبَاعِيٌّ) етти баравар, етти карра; 2) еттидан иборат; الشَّكْلُ الـ ~ етти бурчак; الْبَرْنَامَجُ الـ ~ етти йиллик режа (план)

– سَبْعٌ [1] *кўп.* سِبَاعٌ, سُبُوعٌ, سُبُعٌ, سُبُوعَةٌ 1) ҳайвон, ваҳший ҳайвон; 2) арслон, шер; ◊ ~ الْمَاءِ ёки ~ الْبَحْرِ денгиз шери (*шалпанг қулоқ денгиз жонивори*); ~ الْجَبَلِ пума (*тоғ арслони, мушуксимонлар оиласига кирувчи йирик ваҳший ҳайвон*); ~ اللَّيْلِ ит

– سَبْعٌ [2] ёки سَبْعَةٌ 1) етти; 2) еттовлон; ~ عَشَرَةَ ёки ~ ـَـةَ عَشَرَ ўн етти; ◊ اِبْنُ سَبْعَةٍ жаҳли тез, сержаҳл, жиззаки; الـ ~ الْمَثَانِي Қуръони каримнинг биринчи сураси

– سُبْعٌ *кўп.* أَسْبَاعٌ еттидан бир

– سَبْعَةٌ *кўп.* سَبَعَاتٌ *карт.* еттилик

– سَبْعُونَ етмиш; الـ~ етмишинчи

– سَبْعِينِيٌّ, سَبْعُونِيٌّ 1) етмишдан иборат бўлган; 2) етмиш йиллик; حَرْبٌ ~ـَةٌ *тар.* етмиш йиллик уруш

– سَبْعِينَاتٌ *кўп.* етмишинчи йиллар

– سُبُوعٌ фарзанд туғилган еттинчи кун *ёки* бу билан боғлиқ бўлган маросим

– مُسَبَّعٌ 1. етти бурчакли; 2. *кўп.* ~َاتٌ — еттибурчакли шакл

– مَسْبَعَةٌ йиртқич ҳайвонлар кўп учрайдиган жой (ер)

I سَبَغَ (у) سُبُوغٌ 1) муфассал бўлмоқ, тўла бўлмоқ, мукаммал бўлмоқ; узун бўлмоқ, узаймоқ; 2) мўл-кўл (фаровон) бўлмоқ; ~َتِ النِّعْمَةُ ноз-неъмат мўл-кўл бўлди; IV أَسْبَغَ 1) (*бирор к. га*) саховат қилмоқ, ҳадя қилмоқ (عَلَى); 2) (*мас., бирор н. га шакл*) бермоқ, киритмоқ (عَلَى); ~ عَلَيْهِ صِفَةً شَرْعِيَّةً бирор нимага қонунийлик тусини бермоқ; ~ وُضُوءَهُ *дин.* таҳорати комил қилмоқ, таҳоратни ниҳоясига етказмоқ

– سَابِغٌ тўла, мукаммал, муфассал; катта; узун

– سَابِغَةٌ кенг тайёрланган совут

I سَبَقَ (и) سَبْقٌ 1) олдин бўлмоқ, илгари бўлмоқ; أَلَمْ يَسْبِقْ لَكَ أَنْ قَرَأْتَ هٰذَا الْكِتَابَ؟ бу китобни илгари ўқиш сенга насиб қилмаганмиди?; لَقَدْ ~ لَنَا أَنْ حَدَّدْنَا مَوْقِفَنَا إِزَاءَ ... ...га муносабатимизни анча илгари аниқлаб олганмиз; سَبَقَ أَنْ أَرْسَلْنَا ... إِلَيْكُمْ сизларга ...ни аллақачон жўнатиб бўлганмиз; 2) олдинга ўтмоқ, олдинламоқ, ўзмоқ, ўзиб кетмоқ, биринчиликни қўлга киритмоқ; لَا تَسْبِقِ الزَّمَنَ! вақтдан олдинлаб кетма!; II سَبَّقَ олдинламоқ, олдиндан иш кўрмоқ, олдини олмоқ; ~ُهُ فِي الْكَلَامِ бирор кимнинг сўзини бўлмоқ, бирор кимнинг гапини бўлмоқ (кесмоқ); III سَابَقَ мусобақалашмоқ, кимўзди (кимўзиш) қилмоқ; конкурсда иштирок этмоқ; ~ الرِّيحَ *маж.* тез югурмоқ, тез чопмоқ, шамол бўлмоқ; VI تَسَابَقَ мусобақалашмоқ, кимўзди (кимўзиш) қилмоқ; конкурсда бирга иштирок этмоқ; ~ فِي الْقَوَارِبِ эшкак эшишда мусобақалашмоқ; VIII اِسْتَبَقَ 1) шошилмоқ; (*бирор н. томон*) бир-биридан ўзишга ҳаракат қилиб югурмоқ (إِلَى); 2) илгарилаб кетмоқ, илгарига ўтиб кетмоқ; ~ الزَّمَنَ ўз вақтидан (муддатидан) олдин амалга оширмоқ (бажармоқ)

– أَسْبَقِيَّةٌ 1) биринчилик, биринчи навбатдагилик; 2) бирор нимани амалга оширишда вақт жиҳатидан биринчилик; 3) (*бирор н. да*) катталик, юқорилик (فِي)

– اِسْتِبَاقٌ олдинга ўтиш, ўзиб кетиш

– اِسْتِبَاقِيٌّ эҳтиёткорона, эҳтиётий чора сифатидаги

– تَسْبِيقٌ олдинлаш, олдин кетиш, ўзиб кетиш

– سَابِقٌ 1. 1) ўзиб кетувчи; 2) олдинги, илгариги; ~ًا ўтган; الْأَجْيَالُ الـ~ـَةُ илгариги (олдин ўтган, олдинги, ўтган) авлод; أَعْدَادٌ ~ـَةٌ (*газета ва б. ларнинг*) олдинги (ўтган) сонлари; 3) собиқ, аввалги; لَا ~ لَهُ мисли (тенги) йўқ; هُجُومٌ ~ олдиндан қилинган ҳужум; فِي الـ~ аввал, ўтмишда, илгари; عَنْ ~ قَصْدٍ *қар.* قَصْدٌ; كَـ~ الْعَادَةِ одатдагидек; ~ لِأَوَانِهِ ўз вақтидан (муддатидан) олдинги; الْوَزِيرُ الـ~ собиқ вазир, экс-министр; илгари, олдин; ~ًا وَلَاحِقًا илгари ва кейин, олдину кейин; 2. 1) ўтмишдош, илгари ўтган, салаф; 2) маррага биринчи бўлиб етиб келган от

– سَابِقَاتٌ *кўп.* отлар (*ҳайвон*)

– سَابِقَةٌ *кўп.* سَوَابِقُ 1) *юр.* ўзидан кейин содир бўладиган шу турдаги воқеаларга ўхшаш воқеа-ҳодиса, прецедент; سَجَّلَ ~ бирор воқеа-ҳодисага ўхшайдиган воқеа-ҳодисани аниқламоқ; 2) такрорланган жиноят; أَصْحَابُ السَّوَابِقِ такрор жиноят қилувчилар; 3) *грам.* олд қўшимча, префикс

– سَابِقِيَّةٌ: الْقَصْدِ~ атайлаб қилинганлик, қасддан қилинганлик

– سَبَّاقٌ 1. олдинда юрувчи, ўзиб кетувчи, ўзувчи; ~ فِي الْمُغَامَرَاتِ кўп саргузаштларни бошидан кечирган одам; 2) (*мусобақадаги*) ғолиб

– سِبَاقٌ *кўп.* ~َاتٌ — мусобақа, беллашув; чопиш, югуриш; ~ الْخَيْلِ пойга, отчопар; ~ الضَّاحِيَةِ кросс; ~ الْقَوَارِبِ қайиқлар пойгаси, регата; ~ الْمَارَاثُونِ марафонча югуриш; ~ الْمَرَاحِلِ ٤ بـ ١٠٠ *спорт.* 4 та 100 метрли эстафета югуриши; حِصَانُ الـ~ пойгачи от; مَيْدَانُ (حَلْبَةُ) الـ~ отчопар, ипподром; ~ التَّسَلُّحِ ◊ қуролланиш пойгаси

– سَبَاقَةٌ биринчилик, биринчи ўрин

– سَبْقٌ 1) олдинлаш, ўзиб кетиш, олдинга ўтиш; مَعَ ~ الْإِصْرَارِ وَالتَّرَصُّدِ атайлаб (қасддан) қилинган (*жиноят ҳақида*); عَنْ ~ إِصْرَارٍ атайлаб, қасддан, ғараз билан; 2) биринчилик, бирор нимани амалга оширишда вақт жиҳатидан биринчилик; حُبُّ الـ~ олдинда бўлиш истаги; صَاحِبُ ~ (*бирор н. ни*) бошлаб берувчи, (*бирор н. нинг*) ташаббусчиси, ташаббускори (فِي); لَهُ فَضْلُ الـ~ فِي ... ...да биринчилик уникидир; قَصَبُ الـ~ *қар.* قَصَبٌ

– سُبْقَةٌ, سَبَقٌ *кўп.* أَسْبَاقٌ мукофот, соврин; (*югуриш мусобақасида*) дов, ганак

– مُسَابِقٌ = مُتَسَابِقٌ

– مُسَابِقٌ 1) мусобақалашувчи; 2) мусобақа иштирокчиси,

конкурс қатнашчиси

– مُسَابَقَةٌ *кўп.* اتٌ — мусобақа, конкурс; اِمْتِحَانُ الـ~ـة конкурс имтиҳони; نَظَّمَ ~ конкурс ташкил этмоқ

– مُسَبَّقٌ олдинги, дастлабки, барвақт амалга ошган; ~ًا олдинроқ кечикмасдан, барвақт, олдиндан; دُونَ شُرُوطٍ ~ـة олдиндан қўйилган шартларсиз, олдиндан шарт қўймасдан

– مَسْبُوقٌ 1) ўзиб кетилган, орқада қолган, иккинчи бўлиб келувчи; سَابِقٌ وَ ~ ўтмишдош (салаф) ва издош (халаф); 2) (*бирор н. билан*) олдиндан маълум қилинган (ب); غَيْرُ ~ а) (*бирор н. билан*) олдиндан хабар берилмаган (ب); б) тенги йўқ, кўз кўрмаган; الْمُنْجَزَاتُ غَيْرُ الـ~ـة кўз кўрмаган ютуқлар; بِصُورَةٍ غَيْرِ ~ـة ғайритабиий услуб билан, одатдан ташқари йўл билан

I سَبَكَ (и) سَبْكٌ 1) қуймоқ, қолипга қуймоқ, қуйиб тайёрламоқ; 2) эритмоқ; II سَبَّكَ = I; 2) (*мас., гўштни*) димламоқ, димлаб пиширмоқ; VII اِنْسَبَكَ қуйилмоқ, бирор шаклга кирмоқ, қолипга қуйилмоқ

– سَبَّاكٌ 1) қуювчи; дегрез; бирор шаклга киритувчи; 2) металл эритувчи; 3) водопровод ишларида ишловчи ишчи

– سِبَاكَةٌ 1) эритиш; 2) қуйиш; қуювчилик иши, дегрезчилик

– سَبْكٌ 1) қуйиш; 2) эритиш; ~ُ الْمَعَادِنِ металларни эритиш

– سَبِيكَةٌ *кўп.* سَبَائِكُ қуйма металл бўлаги, ёмби; қотишма; سَبَائِكُ ذَهَبِيَّةٌ олтин қуймалари

– مَسْبَكٌ *кўп.* مَسَابِكُ 1) қуймачилик ишхонаси (цехи); ~ُ الْحُرُوفِ *полигр.* ҳарфхона, ҳарф қуядиган цех; 2) металл эритадиган жой (цех)

سَبَّلَ (سبيل) II хайрия мақсадида бирор нимани қурбон қилмоқ, бирор нимани кўпчиликнинг фойдаланиши учун ажратиб қўймоқ; III سَابَلَ айирбошлаш йўли билан савдо-сотиқ қилмоқ; бартер йўли билан савдо қилмоқ; IV أَسْبَلَ 1) туширмоқ, пастлатмоқ, пасайтирмоқ; ~ السِّتَارَ пардани туширмоқ; ~ أَهْدَابَهُ қовоқни осилтирмоқ, ерга қарамоқ; 2) тўкмоқ, тўкиб юбормоқ; ~ الدَّمْعَ кўз ёши тўкмоқ, йиғламоқ; 3) бошоқ чиқармоқ, бошоқ олмоқ

– سَابِلٌ из солинган, юриб текисланган; ~ سَبِيلٌ *ёки* سَبِيلٌ ~ـة юриб текисланган йўл, текис йўл

– سَابِلَةٌ *жам. кўп.* سَوَابِلُ ўткинчилар, йўловчилар, қатновчилар

– سَبَلٌ 1) ёмғир; 2) кўзнинг хиралашиши; 3) бошоқлар

– سَبْلَةٌ гўнг, маҳаллий ўғит

– سُنْبُلَةٌ[1] *кўп.* اتٌ — бошоқ

– سَبَلَةٌ[2] *кўп.* سِبَالٌ мўйлов

– سَبِيلٌ *мз. мн. кўп.* سُبُلٌ 1) йўл; ابْنُ ~ сайёҳ, юртма-юрт кезувчи; فِي هَذَا الـ~ бу йўлда, бу йўналишда; الْمَوْتُ ~ كُلِّ حَيٍّ ўлим ҳар бир тирик жонзотнинг охирги йўлидир, ҳар бир тирик жон ўлимга маҳкумдир; أَخَذَ (اتَّخَذَ) ~ـهُ إِلَى ... бирор томонга йўл олмоқ, бирор томонга отланмоқ; ذَهَبَ (رَاحَ) فِي حَالِ ~ـهِ келган жойига қайтиб кетмоқ; 2) имконият, восита; لَا ~ إِلَى نُكْرَانِ أَنَّ ... ...ни инкор қилишнинг иложи йўқ; وَجَدَ ~ًا إِلَى ... (*бирор н. қилишга*) имконият топмоқ; مَهَّدَ ~ًا إِلَى ... ...га имконият ҳозирламоқ; فَالْعَفَارِيتُ لَا ~ لَهَا عَلَى مَنْ يُدَرَّعُ بِآيَاتِ اللهِ *фольк.* кимки Каломулло оятлари билан қуролланган бўлса, жинлар унга яқин йўлай олмайдилар; 3) *кўп.* أَسْبِلَةٌ жамоатга тегишли, (умумий) қудуқ, булоқ; ◊ عَلَى ~ التَّجْرِبَةِ тажриба тариқасида; عَلَى ~ الْمَثَلِ мисол сифатида; عَلَى ~ التَّرَانْزِيتِ транзит орқали; فِي ~ أَنَّ ...-иш мақсадида, ...-иш учун; فِي ~ الدِّفَاعِ мудофаа мақсадида, ҳимояни деб; النِّضَالُ فِي ~ الْحُرِّيَّةِ озодлик учун кураш; أَنَابِيبُ النَّفْطِ بِـ~ ётқизилаётган нефть қувурлари; الْخِلَافَاتُ فِي ~ التَّسْوِيَةِ وَ الْإِنْشَاءِ ихтилофлар ҳозир бартараф қилинмоқда; إِنِّي فِي ~ي إِلَى التَّصْفِيَةِ мен ҳозир ...ишга киришмоқдаман; كَانَ هَذَا بِـ... الْقِيَامِ (لِلْقِيَامِ) бу унга керак бўлиб қолди; كَانَ مِنَ النَّاسِ بِـ~ فِي ~ـهِ одамларга керак бўлмоқ; وَ هَذَا لَيْسَ مِنْ ~نَا أَنْ نُعْنَى بِبَحْثِهِ хусусан биз бу нарсани ўрганиш билан шуғулланмаслигимиз керак; نَحْنُ بِـ~ـهِ биз унинг устида ишламоқдамиз, биз у билан шуғулланаяпмиз; كَرَامَةً فِي ~ اللهِ хайр қилинг!, садақа қилинг!; أَخْلَى ~ـهُ бирор кимни озод қилмоқ, қўйиб юбормоқ

سِبِنْسَةٌ *кўп.* اتٌ — сўнгги вагон; тўхтатувчи (тормозлайдиган) вагон

سَبَهٌ қариликдаги ақли заифлик

سَبَهْلَلٌ 1) бефарқ, бепарво, беэътибор, лоқайд; ~ًا лоқайдлик билан, бепарволик билан, беэътиборона; 2) мақсадсиз, бемақсад, беҳуда, бемаъни

– سَبَهْلَلِيَّةٌ бефарқлик, бепарволик, лоқайдлик

سِبَاهِيٌّ *тар.* сипоҳилик

سَابِيَاءُ болалатиш (ҳайвонларни,), болалаш (ҳайвонларда); تِسْعَةُ أَعْشِرَاءِ الْبَرَكَةِ فِي التِّجَارَةِ وَ عُشْرٌ فِي الـ~ *ҳад.* бараканинг ўндан тўққизи савдода, ўндан бири эса ҳайвонларни болалатишдадир

I سَبَى (и) سَبْيٌ 1) асир қилиб олмоқ, асир қилмоқ; 2) мафтун қилмоқ, шайдо қилмоқ; 3) сургун қилмоқ, сургунга жўнатмоқ; VIII اِسْتَبَى 1) асир олмоқ, қўлга туширмоқ; 2; мафтун қилмоқ, шайдо қилмоқ

– سَبْيٌ асир қилиш. асир қилиб олиш; الـ~ُ الْبَابِلِيُّ لِلْيَهُودِ *тар.* яҳудийларнинг бобилийлар томонидан асир қилиниши

– سَبِيٌّ *кўп.* سَبَايَا асир, асир бўлиб тушган, асир тушган

سِبِيدَاجٌ қўрғошин белиласи, қўрғошинли оқ бўёқ

سِبِرْتُو спирт

سَاتٌّ (سِتّ) олтинчи

– سِتٌّ[1] *кўп.* اتٌ — 1) хоним, бека, ойим; ~ي бекам, хоним

афандим!; 2) буви; 3) уй бекаси; ◊ أَبْنَاءُ الـ~ эркатойлар, тантиқвойлар; الْحُسْنِ ~ *бот.* белладонна (*тиббиёт ва косметикада ишлатиладиган заҳарли ўсимлик*); الـ~ الْمُسْتَحِيَةُ *бот.* қўл тегиши билан барги сўлиб қоладиган ўсимлик, тегсатобон

– سِتٌّ ² سِتَّةٌ *еки* олти سِتَّ عَشْرَةَ ~ *еки* سِتَّةَ عَشَرَ ўн олти

– سِتَّةٌ *кўп.* اتٌ — *карт.* олтилик

– سِتُّونَ олтмиш; الـ~ олтмишинчи; ◊ قَالَ وَاحِدٌ وَ سِتِّينَ *мтл.* бор кучи билан чопмоқ, сёкни қўлга олиб югурмоқ, зингиллаганича кетмоқ

– سِتُّونِيٌّ 1) олтмишдан иборат; 2) олтмиш ёшли

– سِتِّينَاتٌ *кўп.* олтмишинчи йиллар

– سِتُّونِيٌّ = سِتِّينِيٌّ

– سِتِّينِيَّاتٌ *кўп.* олтмишинчи йиллар

سْتَاتِيكُو статус-кво, маълум бир пайтда мавжуд бўлган вазият

سْتَادٌ *шунингдек.* رِيَاضِيٌّ ~ ўйингоҳ, стадион

I سَتَرَ (у) سَتْرٌ 1) ёпмоқ, бекитмоқ; пана қилмоқ, бекитиб (яшириб) қўймоқ; عَلَيْهِ ~ бирор кимни яшириб (бекитиб) қўймоқ; 2) яширмоқ;

II سَتَّرَ = III سَاتَرَ яширишга уринмоқ, беркитишга ҳаракат қилмоқ; (*мас., ёвузликни*) сир сақламоқ; V تَسَتَّرَ 1) яширинмоқ, бекинмоқ; 2) (*бирор н. ёрдамида*) ниқобланмоқ (بِ), ниқоб киймоқ; ~ بِسِتَارِ السِّيَاسَةِ сиёсат ниқобига ўранмоқ (бурканмоқ); 3) (*бирор к. учун*) ниқоблик вазифасини бажармоқ (عَلَى); 4) (*бирор к. ни*) яширмоқ (عَلَى); VIII اسْتَتَرَ яширинмоқ, беркинмоқ, ниқобланмоқ, ниқоб остига кирмоқ

– إِسْتَارٌ 1) тўрт; 2) тўрт мисқол (*огирлик ўлчови*)

– تَسَتُّرٌ 1) яшириниш, бекиниш; 2) сир бой бермаслик, сир яширишлик, ёрилмаслик; تَحْتَ طَيِّ الـ~ ҳеч кимга билдирмасдан, яширинча, пинҳона, махфий равишда

– سَاتِرٌ *кўп.* سَوَاتِرُ 1) пана, пана жой; 2) ниқоб, парда

– سَتَّارٌ 1) яширувчи, беркитувчи; 2) кечирувчи (*Оллоҳнинг сифатларидан бири*); ◊ يَا ~! *эркак киши бегона хонадонга кираётганда, аёллар ўзини четга олиши учун айтиладиган ибора,* пўшт-пўшт!

– سِتَارٌ *кўп.* سُتُرٌ 1) парда, ниқоб; مِنَ الدُّخَانِ ~ *ҳарб.* дудниқоб, тутунпарда; 2) дераза пардаси, дарпарда; *фото.* ёруғлик фильтри, маълум бир тусдаги нурларни ўтказиб, бошқа тусдагиларни ўтказмайдиган рангли шиша; وَرَاءَ الـ~ яширинча, зимдан, махфий равишда; حَدِيدِيٌّ ~ *сиёс.* темир парда (*мамлакатнинг граждандларга ташқи алоқаларни, четдаги одамларга мамлакат ичкарисига киришларини қаттиқ тақиқлаш сиёсати*); اتَّخَذَهُ ~ بِ الـ~ бирор нимани ... учун ниқоб сифатида танламоқ; أَسْدَلَ ~ مِنَ الصَّمْتِ *маж.* (*бирор н. ни*) ошкор қилишдан бош тортмоқ (عَلَى); أَسْدَلَ الـ~ пардани туширмоқ; رَفَعَ الـ~ пардани кўтармоқ; عَمِلَ ~ كَشْفَ (أَزَاحَ) ~ تَحْتَ бирор нарсани ниқоб қилиб иш кўрмоқ; الـ~ عَنْهُ *кўч. м.* бирор кишининг ниқобини олиб ташламоқ, бирор кимнинг ҳақиқий башарасини фош қилмоқ; 3) экран; فِضِّيٌّ ~ киноэкран

– سِتَارَةٌ *кўп.* سَتَائِرُ 1) пана, пана жой; парда; 2) дераза пардаси, дарпарда

– سِتْرٌ *кўп.* سُتُورٌ, أَسْتَارٌ 1) чойшаб; парда; 2) пана, пана жой; ниқоб; ҳимоя

– سُتْرَةٌ *кўп.* سُتَرٌ, سُتْرَاتٌ эркакларнинг устки кийими; пиджак

– سُتْرَةٌ *кўп.* سُتَرٌ, سُتْرَاتٌ = سُتْرَةٌ

– سُتْرِيٌّ пиджак, жакет

– سُتْرِيٌّ қизиқчи, масхарабоз

– سَتِيرٌ фазилатли, ҳимматли, софдил, камтар, камтарин

– مُسَاتَرَةٌ яшириш, бекитиш, сир сақлаш; فِي ~ яширинча, билдирмасдан

– مُسْتَتِرٌ 1. яширинувчи, беркинувчи; 2. яширин; ضَمِيرٌ ~ *грам.* яширинган олмош, кўзда тутилаётган олмош

– مَسْتُورٌ ¹ яширинган, яшириб қўйилган, ёпиқ; яширин, махфий

– مَسْتُورٌ ² *кўп.* مَسَاتِيرُ 1) соф, иффатли, покиза; 2) софдил, виждонли

سْتْرَاتِيجِيٌّ 1. стратегик; 2. стратег, раҳбар, доҳий

– سْتْرَاتِيجِيَّةٌ стратегия

سْتْرُونْتِيُومٌ *химё.* стронций

II سَتَّفَ (ستف) (*юкларни, товарларни*) тахламоқ, термоқ, тахлаб қўймоқ, жойламоқ

– تَسْتِيفٌ (*юкларни*) тахлаш, жойлаш, териб қўйиш

سُتُوقٌ *еки* سَتُّوقٌ қалбаки, сохта, ҳийлаки; دِرْهَمٌ ~ кумуш қопланган қалбаки танга

سَتٌّ *мн. кўп.* أَسْتَاهٌ, سَتَّهٌ 1) думба, одамнинг думбаси; 2) орқа чиқариш тешиги

سْتُودْيُو *кўп.* سْتُودْيُوهَاتٌ студия; الْأَفْلَامِ ~ киностудия; الْأَفْلَامِ ~ الْوَثَائِقِيَّةِ (التَّسْجِيلِيَّةِ) ҳужжатли фильмлар студияси

سِجَارَةٌ *кўп.* سَجَائِرُ папирос, сигарет

I سَجُحَ (а) سَجَاحَةٌ 1) ювош бўлмоқ, беозор бўлмоқ, мулойим бўлмоқ; 2) бичими тўғри, чиройли юзга эга бўлмоқ

– أَسْجَحُ *мн.* سَجْحَاءُ *кўп.* سُجْحٌ бичими тўғри, мутаносиб (*юз тузилиши ҳақида*)

– سَجَاحَةٌ ювошлик, беозорлик, мулойимлик; الْخُلُقِ ~ табиатнинг ювошлиги

I سَجَدَ (у) سُجُودٌ 1) таъзим қилмоқ, қуллуқ қилмоқ; сажда қилмоқ, мукка тушмоқ; 2) топинмоқ, сиғинмоқ, ибодат қилмоқ

– سَاجِدٌ *кўп.* سُجَّدٌ сиғинувчи, ибодат қилувчи, сажда қилувчи

– سَجَّادٌ ¹ серсажда одам

– سَجَّادٌ[2] *жам.* гиламлар

– سَجَّادَةٌ *кўп.* سَجَاجِيدُ гилам; ~ وَضَعَ الْمُشْكِلَةَ تَحْتَ الـ *маж.* муаммони оёққа сурмоқ, масалани пайсалга солмоқ, масалани эътиборсиз қолдирмоқ; ~ الصَّلَاةِ жойнамоз, намоз ўқиладиган гиламча

– سَجْدَةٌ 1) таъзим, қуллуқ; 2) сажда

– سَجَّادٌ сдамнинг сажда изи қолган пешонаси

– مَسْجِدٌ *кўп.* مَسَاجِدُ масжид, ибодатхона; الـ~ الْحَرَامُ Маккаи мукаррамадаги ҳарами шариф; الـ~ الأَقْصَى Қуддуси шарифдаги ал-Аксо масжиди

I سَجَرَ (у) سَجْرٌ 1) ўт ёқмоқ, слов-ёқмоқ (*ўчоққа, печкага*); 2) тўлдирмоқ (*мас., сувга*); ~ النَّهْرَ дарёни сувга тўлғазмоқ; II سَجَّرَ (*сув билан*) тўлдирмоқ

– سَاجُورٌ итнинг бўйнига боғланадиган ёғоч

– سَجُورٌ косов, тандирга ўт қалайдиган узун ёғоч *ёки* темир

– مَسْجُورٌ сувга тўлган, сув тўлдирилган

– مُسَوْجَرٌ бўйнига ёғоч боғланган; ~ كَلْبٌ бўйнига ёғоч бойланган ит

(سجس) II سَجَّسَ 1) (*сувни*) лойқалатмоқ; 2) тўлқинлантирмоқ, ҳаяжонга солмоқ

– سَجِيسٌ: ~ اللَّيَالِي *ёки* ~ الدَّهْرِ ҳеч қачон

سَجْسَجٌ мўътадил, ўртамиёна (*об-ҳаво*)

I سَجَعَ (а) سَجْعٌ 1) ғув-ғувламоқ, ғурилламоқ (*каптар ҳақида*); 2) қофияли насрда ёзмоқ, саж билан ёзмоқ (гапирмоқ); ~ت الْحَمَامَةُ каптар ғув-ғув қилди (ғувиллади); ~ت النَّاقَةُ туя бир томонга қараб овозини чўзди; II سَجَّعَ қофияли насрда (сажда) гапирмоқ

– أُسْجُوعَةٌ *кўп.* أَسَاجِيعُ қофияли насрий (сажли насрий) асардан парча

– سَجْعٌ саж, қофияли наср

– أُسْجُوعَةٌ = سَجْعَةٌ

– مَسْجُوعٌ 1) сажда (қофияли насрда) айтилган; 2) ғув-ғувловчи, ғурилловчи (*каптар ҳақида*); вазнли, ритмли, бир ўлчовдаги

I سَجَفَ (у) سَجْفٌ 1) парда ҳосил қилмоқ; 2) дарпардани туширмоқ; II سَجَّفَ = I

– سَجْفٌ *кўп.* سُجُوفٌ، سِجَافٌ 1) парда, дарпарда; 2) (*аёллар кўйлагига тикилган*) безак, зийнат

– سِجْفٌ *кўп.* سُجُوفٌ 1) парда; 2) дарпарда, дераза пардаси; 3) (*аёллар кўйлагига тикилган*) безак, зийнат

سُجُقٌ، سُجُوقٌ колбаса, сосиска

(سجل) II سَجَّلَ 1) қайд қилмоқ, тиркамоқ, орасига ёзиб қўймоқ; қайдномага *ёки* катта дафтарга ёзиб қўймоқ; (*овоз ёзиш асбобида*) ёзиб олмоқ; 2) рўйхатдан ўтказмоқ, белгиламоқ; 3) ўз ҳисобида (*бирор н. си*) бўлмоқ; 4) *спорт.* натижа кўрсатмоқ, натижага эришмоқ; ~ دَقِيقَةً وَ ثَمَانِيًا وَ أَرْبَعِينَ ثَانِيَةً وَ تِسْعَةً مِنْ عَشَرَةٍ فِي سِبَاقِ ثَمَانِمِائَةِ يَارْدَةٍ у 880 ярдга югиришда 1 минут 48.9 секундлик натижага эришди; ◊ ~ الاخْتِرَاعَ кашфиётни рўйхатдан ўтказмоқ, ихтирога патент олмоқ; ~ إِصَابَةً *спорт* гол урмоқ; ~ الْخِطَابَ буюртма хат жўнатмоқ; ~ الرَّقْمَ الْقِيَاسِيَّ рекорд қўймоқ; ~ بِالْأَبْصَارِ ўз ҳисобига талафа келтирмоқ; ~ صَفَحَاتٍ جَلِيلَةً فِي التَّارِيخِ тарихга шонли саҳифалар киритмоқ; ~ عَلَى أُسْرَتِهِ خِزْيًا оиласига иснод келтирмоқ; ~ نَجَاحًا فِي ... (*бирор н. да*) ютуққа эришмоқ; III سَاجَلَ 1) (*бирор н. ни*) навбатма-навбат (галма-гал) бажармоқ; 2) мусобақалашмоқ, рақобатлашмоқ; баҳслашмоқ; VI تَسَاجَلَ 1) (*бирор н. ни*) биргалашиб бажармоқ; 2) (*бирор н. ни*) галма-галдан бажармоқ; 3) мусобақалашмоқ

– تَسْجِيلٌ 1) ёзиш, ёзиб олиш; ~ الأَصْوَاتِ овоз ёзиш, овозни ёзиб олиш; ~ آلَةُ الـ~ الصَّوْتِ *ёки* جِهَازُ الـ~ овоз ёзиб олиш аппарати, магнитофон; 2) рўйхат қилиш, рўйхатдан ўтказиш

– تَسْجِيلِيٌّ ҳужжатли, хроникал; ~ فِلْمٌ ҳужжатли фильм

– سَجْلٌ *кўп.* سِجَالٌ (*қудуқдан сув олиш механизмининг*) челаги; ◊ كَانَتِ الْحَرْبُ بَيْنَهُمْ سِجَالًا жангда ғалаба гоҳ у томон, гоҳ бу томонда бўлиб турди

– سِجِلٌّ *кўп.* ~اتٌ 1) рўйхат, реестр; 2) рўйхат қилинадиган дафтар (журнал); *кўп.* архив; أَمِينُ السِّجِلَّاتِ архивчи, архивариус; ◊ ~هُمْ فِي هَذَا الْمَيْدَانِ نَاصِعٌ бу соҳадаги уларнинг фаолиятлари жуда яхши (соз)

– سِجِّيلٌ *Қур.* қотиб қолган лой, қотган лой; ~ حِجَارَةٌ مِنْ дўзахдаги оловда пиширилган тош *ёки* ғишт

– مُسَاجَلَةٌ 1) мусобақа; баҳс, мунозара, тортишув; 2) бадиий асар шаклларидан бири

– مُسَجَّلٌ 1) ёзилган, ёзиб олинган; ~ـةٌ أَقْرَاصٌ граммпластинкалар; الذَّرَّاتُ الـ~ـةُ нишонланган атом зарралари; 2) рўйхатга олинган, рўйхатга киритилган; 3) буюртма (*хат*)

– مُسَجِّلٌ 1) ёзиб олувчи, ёзувчи; ~ الأَصْوَاتِ овоз операторы, овоз созловчи; ~ الزَّلَازِلِ сейсмограф (*ер қимирлашини қайд қилувчи асбоб*); ~ الْعُقُودِ нотариус; 2) рўйхат қилувчи, рўйхатга киритувчи; 2. 1) регистратор; 2) *кўп.* ~اتٌ магнитофон (*шунингдек:* ~ الصَّوْتِ)

I سَجَمَ (سجم) (у) سُجُومٌ[1] سَجْمٌ оқмоқ, қуйилмоқ; سَجَمَ[2] (и) سَجْمٌ қуймоқ, оқизмоқ; IV أَسْجَمَ = سَجَمَ[2]; VII انْسَجَمَ 1) оқмоқ, қуйилмоқ; 2) равон бўлмоқ, текис бўлмоқ, хушоҳанг бўлмоқ (*нутқ ҳақида*)

– انْسِجَامٌ уйғунлик, ҳамоҳанглик, равонлик; товушларнинг оҳангдошлиги; ~ أَصْوَاتِ اللِّينِ *фон.* унли товушларнинг уйғунлашуви, сингармонизм

– سَجُومٌ ёш оқиб турган, жиққа ёшли; ~ عَيْنٌ ёш тўлиб турган кўз

– مُنْسَجِمٌ 1) осон қуйиладиган; 2) равон, текис, хушоҳанг, мутаносиб

I سَجَنَ (у) سَجْنٌ қамамоқ, қамоққа тиқмоқ, қамоққа жўнатмоқ; VII اِنْسَجَمَ қамоққа тушмоқ, қамалмоқ, банди бўлмоқ

– سَجَّانٌ кўп. سَجَّانَةٌ қамоқ назоратчиси, қамоқ ходими

– سَجْنٌ қамаш, қамоққа жўнатиш; مُؤَبَّدٌ ~ умрбод қамоқ жазоси; مَعَ الْأَشْغَالِ الشَّاقَّةِ ~ каторгадаги мажбурий меҳнат

– سِجْنٌ кўп. سُجُونٌ қамоқ, қамоқхона, турма; ◊ حُمَّى السُّجُونِ терлама, тиф

– سَجِينٌ кўп. سُجَنَاءُ маҳбус, қамалган, қамоқдаги (одам); ~ سِيَاسِيٌّ сиёсий маҳбус

– سِجِّينٌ 1) кофирларнинг битиги турган жой; 2) кофирлар битилган тўплам

– مَسْجُونٌ кўп. مَسَاجِينُ = سَجِينٌ

سَجَنْجَلٌ ойна, кўзгу

I (سجو) سَجَا (у) سُجُوٌّ 1) босиқ бўлмоқ, оғир бўлмоқ, беозор бўлмоқ; 2) хумор бўлмоқ, сузук бўлмоқ (кўз ҳақида); II سَجَّى 1) (майийт устини) бирор нарса билан ёпмоқ, (майийт устига) бирор нарса ташламоқ (ب); 2) (бирор к. нинг айбини) яширмоқ, беркитмоқ, тўсмоқ; IV أَسْجَى = II 1); V تَسَجَّى (бирор н. га) ўранмоқ, бурканмоқ (ب)

– سَاجٍ мн. سَاجِيَةٌ 1) босиқ, мулойим, беозор; 2) хумор, сузук (кўз)

– سَجِيَّةٌ кўп. سَجَايَا туғма сифат (табиат), туғма хусусият; табиат, феъл, хулқ

– مُسَجًّى усти ёпиб қўйилган, устига бирор нарса ташланган (майийт)

I (سح) سَحَّ (а/у) سَحٌّ қуймоқ, оқизмоқ (томдан, идишдан ва б. дан) сизмоқ, сизиб томмоқ; ~تْ عَيْنُهُ кўзидан ёш оқмоқ; سَحَّ (и/а) سُحُوحٌ қуйилмоқ, оқмоқ; عَرَقًا ~ терга пишиб кетмоқ, терга ботмоқ

– سَحٌّ ёмғир

– سَحَّاحٌ тўлиб-тошиб оқувчи (кўз ёши), шаррос қуювчи (ёмғир)

– سَحَّاحَةٌ шунингдек. الْقِيَاسِ ~ даражаларга бўлинган шиша найча

– سَحًّى кўздан ёш оқизувчи

I سَحَبَ (а) سَحْبٌ 1) тортмоқ, тортиб олмоқ, судрамоқ, шатакка олмоқ, шатакка олиб тортмоқ; тортиб чиқармоқ, судраб чиқармоқ; 2) узоқлаштирмоқ, йироқлаштирмоқ; (қўшинни) олиб чиқиб кетмоқ; (вакилни бирор ердан) чақириб олмоқ (مِنْ); 3) (номзодини) олиб ташламоқ; 4) (бирор н. ни бирор к. дан) қайтариб олмоқ, тортиб олмоқ (مِنْ); (кассага ёки банкка) қўйилган пулни қайтиб олмоқ; ~ اقْتِرَاحًا таклифни олиб ташламоқ; الْحَوَالَةَ ~ ёки التَّحْوِيلَةَ ~ чек ёзиб бермоқ; كَمْبِيَالَةً ~ бошқа бировга чек ёзиб бермоқ; 5) (қонуннинг таъсир кучини бирор к. га) жорий қилмоқ (عَلَى); 6) (мас., лотерея) ўйинини (тиражини) ўтказмоқ; 7) (мас., сим) ясамоқ; ◊ ~ لَهُ نَاعِمًا бирор ким билан юмшоқ муомалада бўлмоқ; V تَسَحَّبَ (бирор жойга) суқилиб кирмоқ, суқилиб кириб олмоқ (إِلَى); VII اِنْسَحَبَ 1) кетмоқ, узоқлашмоқ; чекинмоқ, орқага қайтмоқ, орқага сурилмоқ; اللَّيْلُ ~ тун ниҳоясига етди; 2) (мас., қўшинлар) олиб чиқиб кетилмоқ; 3) (қонуннинг таъсир кучи бирор к. га) жорий қилинмоқ (عَلَى); VIII اِسْتَحَبَ (бирор н. ни) кўп амалга оширмоқ (бажармоқ); суиистеъмол қилмоқ; الْكَسَلَ ~ дангасалик қилмоқ

– اِنْسِحَابٌ кетиш, узоқлашиш; чекиниш; (мас., урушдан) чиқиш ◊ ~ قَابِلُ الـ чўзилувчан (болғалаганда истаган шаклга кирадиган); б) муомалага юрадиган, гапга кирадиган

– سَاحِبٌ 1) тортувчи, судровчи; الْمَرَاكِبِ ~ кемаларни тортувчи, бурлоқ; 2) мол. бошқа биров номига чек берувчи, трассант

– سَاحِبَةٌ кўп. ـَاتٌ 1) سَاحِبٌ сўзининг мн. си; 2) шунингдек. بُخَارِيَّةٌ ~ шатакчи автомобиль (трактор)

– سَحَابٌ жам. кўп. سُحُبٌ булут; السُّحُبُ الرُّكَامِيَّةُ тўп-тўп булутлар, парча-парча булутлар; السُّحُبُ الطِّبْقِيَّةُ қават-қават булутлар; السُّحُبُ الْعَالِيَةُ баланд-баланд булутлар; السُّحُبُ الْمُنْخَفِضَةُ ерга яқин булутлар, пастдаги булутлар

– سَحَابَةٌ кўп. سَحَائِبُ 1) булут; 2) тортиш, чўзиш; فِي ~ الْيَوْمِ ёки الْيَوْمِ ~ кун бўйи, кун давомида, кун мобайнида

– سَحَّابَةٌ кўп. ـَاتٌ — кийим-кечак турадиган жавон

– سُحَابَةٌ мед. кўзга тушадиган оқ, лейкома; кўз доғи

– سَحْبٌ 1) олиб кетиш, олиб чиқиб кетиш; 2) чиқариш, истисно қилиш, истеъмолдан чиқариш; тортиб олиш, қайтариб олиш; ~ الْجِنْسِيَّةِ عَنْهُ бирор кимни фуқароликдан (гражданликдан) маҳрум қилиш; 3) (мас., хатларни почта қутисидан) йиғиштириб олиш; 4) (мас., газета, лотерея) тиражи

– سَحْبَانُ шунингдек. وَائِلٍ ~ Саҳбон (гапга чечанлиги, нотиқлиги билан машҳур бўлган одамнинг исми); ~ لَهُ بَلَاغَةُ ёки ~ لَهُ لِسَانُ у жуда гапга чечан, у гапга жуда уста

– مَسْحَبٌ الْهَوَاءِ ~ ҳавони тортиш (мўри ёки печларда), елвизак

– مَسْحُوبٌ 1) тортилаётган; шатакка олинган; 2) чиқариб олинган, тортиб чиқарилган; عَلَيْهِ ~ мол. бошқа одамга чек ёзиб бериш (سحت) IV أَسْحَتَ 1) ҳаром йўл билан даромад олмоқ; ~ فِي التِّجَارَةِ савдо-сотиқда ҳаром даромадга эга бўлмоқ; 2) илдизи билан суғурмоқ

– سُحْتٌ، سُحُتٌ кўп. أَسْحَاتٌ 1) ноқонуний, қонундан ташқари; ман этилган; 2) ноқонуний йўл билан қўлга киритилган нарса

سَحْتُوتٌ *кўп.* سَحَاتِيتُ 1) майда танга, чақа, қора чақа; لاَ يَمْلِكُ الدَّانِقَ وَ لاَ الـ~ унда хе мири (сариқ чақа) ҳам йўқ, унинг бир тийини ҳам йўқ; 2) саҳтут (*1/13824 фаддонга ёки 0, 304 м2 га тенг бўлган юза бирлиги-қар.* فَدَّانٌ)

I سَحَجَ (*u*) سَحْجٌ 1) тирнамоқ, тимдаламоқ, таталамоқ, ишқалаб қизартирмоқ, қавартирмоқ; 2) қириб олмоқ, қиртишламоқ; рандаламоқ, йўнмоқ; II سَحَّجَ = I; VII اِنْسَحَجَ териси шилинмоқ

– سَحْجٌ 1) тирнаш, тимдалаш, (*қирғичда*) қириш; 2) қиртишлаш; 3) *геол.* тўлқиннинг уриши натижасида денгиз қирғоғининг емирилиб (ювилиб) кетиши

– سَحْجَةٌ *кўп.* سَحَجَاتٌ тирналган жой, чақа, тирноқ изи

– سَوَاحِجُ *кўп.* машина қисмларини ва бошқа буюмларни чархлаш (силлиқлаш, пардозлаш) учун ишлатиладиган материаллар, абразив

– مِسْحَاجٌ *кўп.* مَسَاحِيجُ ранда

– مِسْحَاجٌ = مَسَاحِجُ *кўп.* مِسْحَجٌ

– مِسْحَجَةٌ *кўп.* مَسَاحِجُ рандалаш дастгоҳи

I سَحَرَ (*a*) سِحْرٌ 1) сеҳрламоқ, сеҳрлаб қўймоқ, сеҳрлаб олмоқ, мафтун қилмоқ; 2) шайдо қилмоқ, қойил қилмоқ; 3) алдамоқ, ёлғон гапирмоқ; II سَحَّرَ саҳарлик қилиш вақти бўлганини эълон қилмоқ; IV أَسْحَرَ саҳар вақтида юрмоқ (кезмоқ); V تَسَحَّرَ саҳарлик қилмоқ, саҳар пайтида овқатланмоқ (*рамазон ойида*); VIII اسْتَحَرَ: الدِّيكُ ~ хўроз саҳар вақтида қичқирди

– سَاحِرٌ 1) сеҳрли; 2) *кўп.* سَحَرَةٌ, سُحَّارٌ сеҳргар, жодугар, афсунгар

– سَاحِرَةٌ *мн. кўп.* سَوَاحِرُ сеҳргар, дилрабо

– سَحَّارٌ 1) жодугар, афсунгар, сеҳргар; 2) *шунингдек.* إِفْرَنْكِيٌّ ~ фокусчи, фокус кўрсатувчи

– سَحَّارَةٌ[1] *мн. кўп.* اتٌ — сеҳргар, дилрабо

– سَحَّارَةٌ[2] *кўп.* اتٌ — газли ичимликлар сақланадиган идиш, сифон

– سَحَّارَةٌ[3] *кўп.* سَحَاحِيرُ ичида махфий (бекитиқча) қисми мавжуд бўлган қути ёки қутича

– سَحْرٌ, سَحَرٌ *кўп.* سُحُورٌ, أَسْحَارٌ *анат.* ўпка; ◊ اِنْتَفَخَ ~هُ у қўрқиб кетди

– سَحَرٌ *кўп.* أَسْحَارٌ саҳар, саҳар вақти

– سِحْرٌ 1) мафтункорлик; 2) сеҳргарлик; شَيْطَانِيٌّ ~ жодугарлик; بِـ~ سَاحِرٍ сеҳргарлик билан, сеҳргарлик йўли билан, сеҳргарлик қилиб

– سِحْرِيٌّ сеҳрли; بِسَاطٌ ~ *фольк.* учар гилам; الْعَيْنُ الـ~ـة сеҳргаркўз; فَانُوسٌ ~ сеҳрли чироқ (фонус); مُرَبَّعٌ ~ *мат.* сеҳрли квадрат

– سَحُورٌ, سُحُورٌ саҳарлик таом ейиладиган пайт (*рамазон ойида*); مَوَائِدُ الـ~ *ёки* طَعَامُ الـ~ саҳарлик қилиш, саҳар вақтидаги таомни ейиш

– مَسْحَرٌ организмида ўпкаси мавжуд бўлган (*ҳайвон*)

– مُسَحِّرٌ саҳарлик таом вақти келганлигини бақириб билдирувчи киши; *қар.* سُحُورٌ

– مُسَحِّرٌ = مُسَحِّرَاتِيٌّ *кўп.* مُسَحِّرَاتِيَّةٌ

– مَسْحُورٌ сеҳрланган, афсунланган, мафтун бўлган; الْقَصْرُ الـ~ тилсимли (сеҳрли) қаср

سَحْسَحَ 1) тепадан оқиб тушмоқ; 2) пешоб қилмоқ

I سَحَقَ (*a*) سَحْقٌ (سحق) 1) талқон қилмоқ, майдаламоқ, янчмоқ; 2) йўқ қилмоқ, эзмоқ, босмоқ; *ҳарб.* қаршиликни енгмоқ, тор–мор қилмоқ; ◊ الثَّوْبَ кийимни эскитмоқ (*тўзитмоқ*); سَحُقَ (*у*) سُحْقٌ узоқда бўлмоқ, узоқлашмоқ; IV أَسْحَقَ 1) узоқлаштирмоқ, узоқ қилмоқ; 2) эскимоқ, уринмоқ; الثَّوْبُ ~ кийим эскирди; VII اِنْسَحَقَ 1) талқонга айланмоқ, талқон бўлмоқ, янчилмоқ; 2) йўқ бўлмоқ, тор-мор бўлмоқ, вайрон бўлмоқ; 3) қайғурмоқ, ғам чекмоқ; пушаймон бўлмоқ, ўкинмоқ, афсус қилмоқ

– اِنْسِحَاقٌ 1) тор-мор бўлиш, вайронлик; 2) ўкинч, пушаймонлик; الْقَلْبِ ~ُ қайғу, ғам-ташвиш; афсус-надоматли қиёфа

– سَاحِقٌ 1) тор-мор қилувчи, қақшатқич, ер билан яксон қиладиган; قُنْبُلَةٌ ~ـة катта кучга эга бўлган бомба; 2) кўп сонли, кўпчиликни ташкил этувчи, энг кўп

– مُسَاحَقَةٌ = سِحَاقٌ

– سَحَّاقَةٌ *кўп.* اتٌ — аёллар билан ғайритабиий жинсий алоқа қиладиган аёл

– مُسَاحَقَةٌ трибадизм, аёллар билан аёл кишининг ғайритабиий жинсий алоқа қилиши

– مَسْحُوقٌ 1) янчилган, талқон қилинган, кукун қилинган; 2) *кўп.* مَسَاحِيقُ талқон, кукун, порошок; الْبَيْضِ ~ُ тухум порошоги; اللَّبَنِ ~ қуруқ сут; مَسَاحِيقُ التَّجْمِيلِ пардозда ишлатиладиган упалар

– مُنْسَحِقٌ الْقَلْبِ ~ُ ғамда қолган, ташвиш тортган; афсусланувчи, надомат чекувчи

I سَحَلَ (*a*) سَحْلٌ 1) тозаламоқ, артмоқ, артиб тозаламоқ; кесмоқ, қирқмоқ; (*эгов билан*) силлиқламоқ; қирмоқ, рандаламоқ, йўнмоқ, рандалаб ташламоқ; 2) ташимоқ, судрамоқ (*Ироқда*); III سَاحَلَ қирғоқ томон жўнамоқ, соҳилга яқин келмоқ

– سَاحِلٌ *кўп.* سَوَاحِلُ қирғоқ; сув бўйи; қирғоқдаги ерлар; مِدْفَعِيَّةُ السَّوَاحِلِ қирғоқ артиллерияси

– سَاحِلِيٌّ 1) соҳилдаги, қирғоқдаги; 2) қирғоққа (соҳилга) оид

– سُحَالَةٌ қиринди, қипиқ, қийқинди, резги

– سَحْلٌ саҳл (*яманликларнинг пахтадан тикилган оқ кийими*)

– سِحْلِيَّةٌ *кўп.* سَحَالٍ 1) калтакесак; 2) *полигр.* пўлатга ўйилган бўртма қолип (*ҳарф қуйишда ишлатилади*)

– سَوَاحِلِيٌّ қирғоқдаги, соҳилдаги; ◊ الـ~ـة савоҳилий тили

– مُسَاحِلَةٌ денгиз қирғоғидан узоқлашмайдиган кемаларнинг

ҳатнови, каботаж

– مِسْحَلٌ *кўп.* مَسَاحِلُ 1) ранда; 2) эгов

– مَسْحُولٌ ҳолсиз, бедармон, заиф, ориқ, нимжон

سَحْلَبٌ 1) саҳлаб *а) орхис ўсимлиги илдизидаги қуриган тугунчак; б) шу тугунчакдан тайёрланган шарбат*); 2) *бот.* орхис ўсимлиги

أَسْحَمُ *мн.* سَحْمَاءُ *кўп.* سُحْمٌ қора

– سُحْمَةٌ، سَحَمٌ، سُحَامٌ қора ранг, қоралик

I سَحَنَ (а) سَحْنٌ майдаламоқ, бўлмоқ; талқон қилмоқ; янчмоқ, кукун қилмоқ; майда зарраларга айлантирмоқ

– سَحْنَةٌ *кўп.* سُحَنٌ ташқи кўриниш, қиёфа, чеҳра, афт-ангор, келбат

– مِسْحَنَةٌ *кўп.* مَسَاحِنُ келининг дастаси, ўғир сопи

I سَحَا (سحو) (у) سَحْوٌ 1) тозаламоқ, тўдаламоқ, тўдалаб қўймоқ, уймоқ; 2) қирмоқ, қиртишламоқ; VIII اِسْتَحَى қирмоқ, қиртишламоқ

– سِحَاءَةٌ، سِحَايَةٌ *кўп.* أَسْحِيَةٌ، سَحَايَا бош мия пўстлоғи

– سِحَائِيٌّ бош мия пўстлоғига оид; مَرَضُ اْلاِلْتِهَابِ الــ~ *мед.* менингит

– مِسْحَاةٌ *кўп.* مَسَاحٍ курак, белкурак, лопата

I سَحَّ (а/у) سَحٌّ урмоқ, қоқмоқ, савамоқ

سَخْتٌ шиддатли, қаттиқ

– سُخْتٌ туёқли ҳайвонларнинг ахлати, тезаги

– سَخْتٌ = سَخِيتٌ

سَخْتِيَانٌ *шунингдек.* ~ جِلْدٌ сахтиён, сахтиён тери

I سَخَرَ (сахр) (сухр) (а) سُخْرِيٌّ ишлатмоқ, ишлашга мажбур қилмоқ; ҳақсиз ишлатмоқ; سَخِرَ (а) سُخْرٌ (*бирор к. устидан*) кулмоқ (بِ, مِنْ); масхараламоқ, мазах қилмоқ; II سَخَّرَ 1) жамоат ишларига жалб қилмоқ (*сафарбар қилмоқ*); ҳақсиз ишлатмоқ; эксплуатация қилмоқ, бировнинг меҳнатидан фойдаланмоқ; фойдаланмоқ; 2) (*бирор н. ни бирор к. га*) бўйсундирмоқ, хизмат қилдирмоқ (لِـ); V تَسَخَّرَ мажбурий меҳнатга жалб этилмоқ

– تَسْخِيرٌ бепул ишга жалб этиш; ҳақсиз ишлатиш; 2) бўйсундириш

– سَاخِرٌ 1) масхара қилувчи, мазах қилувчи; 2) ҳазилкаш, қизиқчи, қизиқ; ضَحِكٌ ~ ا заҳархандалик билан кулмоқ

– سُخْرَةٌ 1) мажбурий меҳнат; ҳақ олмай бажарилган иш; أَعْمَالُ الــ~ мажбурий хизмат; عَمِلَ بِالــ~ ҳақ олмасдан (бепул) ишламоқ; 2) меҳнат мажбурияти; вазифасига кўра бажарилган иш; 3) мазах қилинадиган нарса, мазах объекти

– سُخْرِيٌّ[1] ҳақ тўланмайдиган меҳнат; мажбурий меҳнат

– سُخْرِيٌّ[2] 1) кулгили, кулги келтирадиган, кулдирадиган, кулги қўзғатадиган; 2) бемаъни, беҳуда, келишмаган

– سُخْرِيَةٌ 1) мазах қилинадиган нарса, мазах объекти; 2) мазах қилиш, масхаралаш, таҳқирлаш; مِنَ الْقَدَرِ ~ фалакнинг гардиши билан, тақдирнинг ғавғоси билан

– مَسْخَرَةٌ *кўп.* مَسَاخِرُ 1) мазах қилинадиган нарса, мазах объекти; 2) ниқоб, маска; 3) маскарад, карнавал

سَخْسَخَ ҳушидан кетмоқ, ҳушини йўқотмоқ, беҳуш бўлмоқ, ўзини ташлаб юбормоқ; ◊ مِنَ الضَّحِكِ ~ ичаги узилиб кулмоқ, кула-кула ўлмоқ

– سَخْسَخَةٌ беҳушлик, ўзидан кетиш, беҳуш бўлиш

I سَخَطَ (سخط) (а) سَخْطٌ (*бирор н. га*) айлантирмоқ, (*бирор н. га*) айлантириб юбормоқ; سَخِطَ (а) سَخَطٌ ғазабланмоқ, аччиқланмоқ, ғазаби келмоқ; (*бирор к. га нисбатан*) кек сақламоқ (عَلَى); IV أَسْخَطَ аччиғини келтирмоқ, жаҳлини чиқармоқ, хафа қилмоқ; V تَسَخَّطَ (*бирор к. дан*) аччиқланмоқ, ғазабланмоқ, хафа бўлмоқ (عَلَى)

– سَاخِطٌ ғазабланган, аччиқланган, ғазабли, қаҳрли; норози, рози эмас, мамнун эмас, домангир

– سَخَطٌ، سُخْطٌ ғазаб, ғазабланиш, аччиқланиш; норозилик, мамнун эмаслик; صَبَّ ~ ـــهُ عَلَى ... ғазабини ...га тўкиб солмоқ

– سُخْطَةٌ тўлиб-тошган ғазаб, ғазабнинг ошиб-тошиб кетиши; норозиликнинг зоҳир бўлиши

– مَسْخَطَةٌ *кўп.* مَسَاخِطُ ғазабини қўзғатадиган иш, ҳаракат

– مَسْخُوطٌ 1) айланган, ўзгарган, бошқа қиёфага кирган; 2) жирканч, ярамас, қабиҳ; 3) *кўп.* مَسَاخِيطُ а) майиб; б) бут, санам

I سَخُفَ (у) سَخَافَةٌ 1) тентак бўлмоқ, аҳмоқ бўлмоқ, ақли калта бўлмоқ; 2) йўқ даражада оз бўлмоқ, жиндаккина бор бўлмоқ, жуда кам бўлмоқ; 3) пасткашлик қилмоқ, разил бўлмоқ, ярамас бўлмоқ; II سَخَّفَ тентак ҳисобламоқ, аҳмоқ деб ўйламоқ; бесўнақай деб ҳисобламоқ, бемаъни ҳисобламоқ; X اِسْتَسْخَفَ 1) тентак деб билмоқ, аҳмоқ деб билмоқ; бемаъни деб билмоқ, бесўнақай деб билмоқ; 2) йўқ даражада оз ҳисобламоқ, жуда оз деб билмоқ, арзимас деб ҳисобламоқ

– سَخَافَةٌ *кўп.* ـــ اتٌ 1) тентаклик, аҳмоқлик, ақли калталик, бемаънилик, бемазагарчилик, ақлга тўғри келмайдиган нарса; 2) пасткашлик, тубанлик

– سُخْفٌ، سَخَفٌ 1) тентаклик, аҳмоқлик, ақли калталик; бемаънилик, бемазагарчилик, ножўялик, мантиқсизлик; 2) жуда озлик, камлик

– سَخِيفٌ *кўп.* سُخَفَاءُ тентак, аҳмоқ, ақли заиф; 2) жуда оз, йўқ даражада оз, жуда кам; 3) пасткаш, разил; 4) паст навли, нави паст, ёмон

سَخْلَةٌ *кўп.* سَخْلٌ، سِخَالٌ қўзичоқ

(سخم) II سَخَّمَ 1) қора қилмоқ, қорага бўямоқ; 2) ифлос қилмоқ, қоракуя суртамоқ, қоракурум чапламоқ; V تَسَخَّمَ 1) қорага беланмоқ, қорага бўялмоқ; 2) ифлос бўлмоқ, куя сурталмоқ; қоракурумга беланмоқ; 3) (*бирор к. га нисбатан*) кек сақламоқ (عَلَى)

– أَسْخَمُ *мн.* سَخْمَاءُ *кўп.* سُخْمٌ қора

– سُخَامٌ 1) қора ранг, қоралик; 2) куя, қурум, қоракурум; дуд, ис;

3) қулоқ ичидаги кир

– سُخَامٌ 1) қора ранг, қоралик; 2) кек, адоват; нафрат

– سُخْمَةٌ қора ранг, қоралик

– سَخِيمَةٌ *кўп.* سَخَائِمُ ғазаб; кек, адоват; нафрат; яширин душманлик, сир тутилган адоват, дилдаги кек

سَخَّمَ 1) қора қилмоқ, қорага бўямоқ; 2) ифлос қилмоқ

– تَسْخِيمٌ 1) қора қилиш, қорага бўяш; 2) ифлос қилиш

I سَخُنَ (у) سُخُونَةٌ *ёки* سَخِنَ (а) سَخَانَةٌ *ёки* سَخَنَ (у) سُخْنٌ 1) исимоқ, иссиқ бўлмоқ, илимоқ, илиқ бўлмоқ; 2) қизишмоқ, қизишиб кетмоқ, тутақиб кетмоқ, қони қайнаб кетмоқ; 3) иситмаси чиқмоқ, безгак тутмоқ; II سَخَّنَ 1) иситмоқ, илитмоқ; 2) سُخِّنَ бемор бўлмоқ, тоби қочмоқ, касалланмоқ; IV أَسْخَنَ = II; IV أَسْخَنَ الْعَيْنَ ~ йиғлатмоқ, хафа қилмоқ; V تَسَخَّنَ илимоқ, исимоқ, қизимоқ, қайноқ бўлмоқ

– تَسْخِينٌ илитиш, қизитиш, иситиш; تَمَارِينُ لِلـ~ *спорт.* қизиб олиш учун, баданни қизитиш учун қилинадиган машқлар

– سَاخِنٌ 1) қайноқ, иссиқ, ҳароратли; илиқ; حَرْبٌ ~ـَةٌ уруш (*сол.* حَرْبٌ بَارِدَةٌ); 2) қизиққон, қизиқиб кетган, тутақиб кетган; 3) иситма касалига мубтало бўлган

– سَخَانَةٌ 1) илиқлик; 2) иссиқлик, қайноқлик, ҳарорат

– سَخَّانَةٌ, سَخَّانٌ *кўп.* ـَاتٌ — иситгич, иситиш асбоби; (*ваннахонадаги*) газ колонкаси; ~ الْمِيَاهِ сув иситгич

– سُخْنٌ қайноқ, иссиқ; илиқ

– سَخْنَانُ 1) қизишиб (тутақиб) кетган, ҳаяжонланган, ҳовлиққан; 2) иситма тутган, иситмадаги; иситмада ётган

– سُخْنَةٌ: ~ الْعَيْنِ хафалик, хафагарчилик

– سُخُونَةٌ 1) (*мас., овқатнинг*) иссиқ ҳолати, иссиқ пайти; илиқлик; 2) иссиқлик, ҳарорат, иситма

– سَخِينٌ қизишиб (тутақиб) кетган, ҳаяжонланган, ҳовлиққан; ~ الْعَيْنِ хафа, ғамгин

– مُسَخِّنٌ *кўп.* ـَاتٌ — иситгич, иситиш асбоби; электроплитка

– مِسْخَنَةٌ *кўп.* مَسَاخِنُ қозон

I سَخَا (у) (سخو) سَخَاءٌ сахий бўлмоқ, қўли очиқ бўлмоқ; бағри кенг бўлмоқ, ҳимматли (мурувватли) бўлмоқ; سَخِيَ (а) = سَخَا; V تَسَخَّى 1) саховат кўрсатмоқ, сахийлигини изҳор қилмоқ; 2) саховатли бўлишга интилмоқ; VI تَسَاخَى = V 2)

– سَخَاءٌ, سَخَاوَةٌ сахийлик, саховат, қўли очиқлик; мурувват, олижаноблик, тантилик; بِـ~ сахийлик билан; ~ الْيَدِ сахийлик, қўли очиқлик

– سَخِيٌّ *кўп.* أَسْخِيَاءُ (*шунингдек:* ~ الْكَفِّ) сахий, саховатли, қўли очиқ; ҳимматли, мурувватли; هُوَ ~ بِالْكَلَامِ شَحِيحٌ بِالْعَمَلِ *мқл.* гап деса қоп-қоп, иш деса Учқўрғондан топ (*сўзма-сўз: сўзга сахий, ишга хасис*)

I سَدَّ (سد) (*а/у*) سَدٌّ 1) беркитмоқ, тўсмоқ, ёпмоқ, жипслаб бекитмоқ, тиқиб бекитмоқ; ~ أُذُنَيْهِ عَنْ أَنْ يَسْمَعَ ... ...ни эшитмаслик учун қулоқларини бекитмоқ; эшитишни ёмон кўрмоқ; ~ أَنْفَهُ бурнини беркитмоқ; ~ ثُغْرَةً (ثُلْمَةً) فِي ... ...даги тешикни тўлғазмоқ, ...даги ёриқни тўлғазмоқ; ~ الْفَرَاغَ бўшлиқни тўлғазмоқ, нуқсонни бартараф қилмоқ; ~ خَانَاتِ الدَّفْتَرِ журнал катак (*хона*)ларини тўлғазмоқ; 2) қулфламоқ, қулфлаб бекитмоқ; ~ الْبَابَ بِوَجْهِهِ бирор кимга эшикни ёпмоқ; 3) тўсмоқ, тўсиб қўймоқ, тўсиб бекитмоқ; ~ الطَّرِيقَ عَلَيْهِ бирор кимнинг йўлини тўсмоқ (йўлини бекитмоқ); 4) (*эҳтиёжни*) қопламоқ, таъмин этмоқ, қаноатлантирмоқ; ~ حَاجَاتِ الشَّعْبِ الْمُتَزَايِدَةَ халқнинг ўсиб бораётган эҳтиёжини қондирмоқ; ~ النَّفَقَاتِ харажатларни қопламоқ; 5) тўламоқ, қайтармоқ, қайтиб бермоқ; ~ دَيْنَهُ қарзини тўламоқ (қайтармоқ, қайтиб бермоқ); ◊ ~ الرَّمَقَ (*бирор н. воситасида*) зўрға-зўрға кун кўрмоқ, зўрға яшамоқ (بِ); ~ رَمَقَهُ بِشَيْءٍ مِنَ الْأَكْلِ озгина овқат еб олмоқ, тамадди қилмоқ; ~ مَسَدَّهُ бирор кимнинг ўрнини алмаштирмоқ, бирор кимнинг ўрнини босмоқ; سَدَّ (*а/и*) سَدَادٌ тўғри йўл тутмоқ, тўғри иш қилмоқ; бирор нимани аниқ бажармоқ, бирор нимани усталик билан боплаб амалга оширмоқ; II سَدَّدَ (*бирор н. ни*) нишонга олмоқ (إِلَى), (*бирор н. га*) йўналтирмоқ, йўлламоқ (إِلَى); тўғри йўлга бошламоқ, тўғри йўлга йўналтирмоқ; 2) тўламоқ, узмоқ; ~ حِسَابًا ҳисобга (счётга) мувофиқ пул тўламоқ; IV أَسَدَّ нишонга тегмоқ; VII اِنْسَدَّ берк бўлмоқ, беркитилган бўлмоқ, жипс маҳкамланган бўлмоқ; 2) ёпиқ бўлмоқ, маҳкам ёпиқ бўлмоқ; 3) тўсилган бўлмоқ, тўсиб қўйилган бўлмоқ; VIII اِسْتَدَّ 1) тўғри бўлмоқ, рост бўлмоқ, ўрганиб қўли келиб қолмоқ; 2) (*бирор н. нинг*) кўзи тўлиб қолмоқ

– اِنْسِدَادٌ жипслик, маҳкам берклик; бекилиш; ~ وِعَاءٍ دَمَوِيٍّ *ёки* ~ الْعِرْقِ *мед.* томирларда қоннинг тиқилиб (ивиб, бекилиб) қолиши; эмболия; الـ~ التَّاجِيُّ *мед.* тож томирларнинг бекилиб қолиши

– تَسْدِيدٌ 1) нишонга олиш, мўлжалга олиш; 2) тўлаш, тўлаб қўйиш; تَحْتَ الـ~ тўланмаган, тўланиши керак бўлган

– سَدٌّ *кўп.* سُدُودٌ 1) тўсиқ; ғов; барьер; 2) тўғон; ~ أَسْوَانَ الْعَالِي Асвон бош тўғони (*Асвонда қурилган тўғоннинг номи*); وَقَفَ ~ًا مَنِيعًا فِي وَجْهِهِ бирор ким олдида девордек турмоқ; ◊ ~ حَجَرَةٍ *ёки* ~ طَرِيقٍ берк кўча, тупик

– سُدٌّ 1) тоғ; 2) тўсиқ

– سَدَادٌ 1) тўғрилик, соғломлик; соғлом фикр; ~ُ الرَّأْيِ мулоҳазакорлик, донолик, ақлилик; 2) тўлаш, тўлов; (*облигацияларнинг*) пулини тўлаш; ~ًا لِـ... ...га (учун) тўлов сифатида

– سُدَادٌ 1) бекилиш (*бурун ҳақида*); 2) *мед.* бурун-томоқ

атрофидаги лимфатик безлар, аденоидлар

– سِدَادٌ *кўп.* أَسِدَّةٌ, ـَاتٌ — тиқин, пўкак, пробка; тўсиқ, иҳота; *мед.* эмболус (*қон томирларининг беркилиб қолиши*)

– سِدَادَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — 1) тиқин, пўкак, пробка; 2) қопқоқ; 2) қопқоқча; 4) *мед.* инфаркт

– سَدَادٌ тўғрилик, ростлик, чинлик

– سُدَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ — 1) тўғон, тўсиқ, гов; 2) *мед.* эмболия (*қон томирларининг беркилиб қолиши*)

– سُدَّةٌ *кўп.* سُدَدٌ 1) эшик; 2) остона; 3) тахт; 4) ўриндиқ; ~ رِئَاسَةِ الْجُمْهُورِيَّةِ республика президенти мансаби; ~ بَابَوِيَّةٌ (رَسُولِيَّةٌ) папа ложаси (тахти); تَسَلَّمَ ~ الْحُكْمِ ҳокимият тепасига келмоқ; وَضَعَهُ فِي ~ الْحُكْمِ бирор кимни ҳокимият тепасига қўймоқ

– سَدِيدٌ 1) тўғри, рост, чин, мулоҳазакор, доно, ақлли; 2) хато кетмайдиган, тўппа-тўғри бориб тегадиган; 3) арзирли, арзигулик

– مَسَدٌّ тўсиқлар ўрнатилган жой

– مَسْدُودٌ 1) беркитилган, ёпилган, тиқиб беркитилган; 2) тўсилган, тўсиб қўйилган, тўсиқли; طَرِيقٌ ~ берк кўча, тупик

سِدَابَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — тиқин, пўкак, пробка

– سَذَبٌ *бот.* жанубда ўсадиган сариқ гулли бута ўсимлик (*сол.* سَذَابٌ)

I سَدِرَ (*а*) سَدَرٌ 1) туриб турмоқ, бўлмоқ, бўлиб турмоқ; (*бирор н. га*) ботиб қолмоқ, ботиб кетмоқ, тиқилиб қолмоқ (فِي); ~ فِي غَيِّهِ ёки ~ فِي غُلْوَائِهِ адашиб қолмоқ, адашмоқ, довдираб қолмоқ; 2) ўзини йўқотмоқ, ўзини йўқотиб қўймоқ, ҳаяжонда қолмоқ, ғулғулада қолмоқ; ~ بَصَرُهُ (*кучли нурдан*) кўзи тинмоқ, кўзи тиниб кетмоқ; 3) бефарқ бўлмоқ, лоқайд бўлмоқ

– سَادِرٌ бефарқ, лоқайд; тарқоқ (*мас., фикр*)

– سِدَارَةٌ *кўп.* سَدَائِرُ форма фуражкаси (*мас., ҳарбийларда*); кепка

– سَدَرٌ 1) *шунингдек.* ~ النَّظَرِ кўзнинг тиниши; 2) саросима, саросималик, парокандалик, ғулғула

– سَدِرٌ ўзини йўқотиб қўйган, ҳаяжонда қолган, саросимада қолган; юрагига ғулғула тушган

– سِدْرٌ *жам. кўп.* سُدُورٌ 1) сувда ўсадиган гул, лотос; 2) *бот.* лотус; меваси овқат учун ишлатиладиган тиконли бута ўсимлик (*сол.* نَبْقٌ)

– سِدْرَةٌ *кўп.* ـَاتٌ, سِدَرٌ 1) сувда ўсадиган гул, лотос; 2) лотус; ◊ أَصَابَ ~ الصَّوَابِ ~ الْمُنْتَهَى мўлжалланган жойга бориб тушмоқ; *Қур.* арши аълонинг ўнг томонидаги хушбўй гул

– سِدْرِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ — (*идиш-товоқни чайишга мўлжалланган*) катта идиш

– سَدِيرٌ 1) дарё; 2) қаср

– سِدَارَةٌ = سِيدَارَةٌ

I (سدس) سَدَسَ (*и*) سَدْسٌ олтинчи бўлмоқ; سَدَسَ (*у*) سُدْسٌ олтидан бирини олмоқ; ~ الْقَوْمَ одамлар мол-мулкининг олтидан бирини олди; II سَدَّسَ 1) (*бирор н. ни*) олти марта бажармоқ; 2) *мат.* олтига кўпайтирмоқ; 3) (*бирор н. ни*) олти бурчакли қилмоқ; IV أَسْدَسَ ~ الْقَوْمُ одамлар олтита бўлишди

– سَادِسٌ олтинчи; ~ عَشَرَ ўн олтинчи

– سُدَاسَ олтитадан, олтита-олтитадан

– سُدَاسِيٌّ 1) олтиталик, олтитадан иборат; ~ الْأَرْكَانِ олти бурчакли;. 2) *муз.* олти кишилик (мусиқий) даста; олти овоз ёки олти соз учун ёзилган музика асари, секстет

– سُدْسٌ *кўп.* أَسْدَاسٌ олтидан бир қисм; ~ الـ ёки ~ آلَةُ الـ *тех.* бурчак ўлчаш асбобларидан бири

– سُدْسٌ = سَدِيسٌ

– مَسْدَسَ олтитадан, олтита-олтитадан

– مُسَدَّسٌ[1] 1) олти қисмдан, олтитадан иборат; 2) олти ...ли; ~ الْأَرْكَانِ а) олти бурчакли; б) олти бурчак

– مُسَدَّسٌ[2] *кўп.* ـَاتٌ — тўппонча, револьвер

سَادِفٌ содиф (*кулолчилик асбобларидан бири*)

– سُدْفَةٌ, سَدَفٌ 1) кечқурунги ғира-шира пайт; 2) тонгдаги ғира-шира пайт

I سَدَلَ (*у*) سَدْلٌ 1) (*сочни*) осилтириб (ташлаб) юбормоқ, (*сочни*) ёзмоқ; 2) (*дарпардани*) туширмоқ, тушириб қўймоқ; II سَدَّلَ (*сочни*) осилтириб (ташлаб) юрмоқ; IV أَسْدَلَ туширмоқ, осилтирмоқ; ~ أَسْدَلَ السِّتَارُ سِتَارًا مِنَ النِّسْيَانِ عَلَيْهِ бирор нимани унутиб юбормоқ; تَسَدَّلَ عَلَيْهِمْ улар унутилиб кетдилар, улар унут бўлиб кетдилар; V осилиб турмоқ, осилиб тушмоқ; VII انْسَدَلَ туширилмоқ, тушириб (*осилтириб*) қўйилмоқ

– سَدْلٌ[1] маржон ёки марварид шодаси

– سَدْلٌ[2] *кўп.* سُدُولٌ, أَسْدَالٌ 1) чойшаб; 2) дарпарда, парда

– مُنْسَدِلٌ осилиб тушган; شَعْرٌ ~ орқага ташлаб юборилган соч

I سَدِمَ (*а*) سَدَمٌ 1) ғамда қолмоқ, хафа бўлмоқ, қайғуда қолмоқ, изтироб чекмоқ; 2) афсусланмоқ, надомат қилмоқ

– سَادِمٌ афсусланувчи, надоматда қолган

– سَدَمٌ ғам, ташвиш, қайғу, алам

– سَدْمَانُ = سَادِمٌ

– سَدِيمٌ *кўп.* أَسْدَامٌ, سُدُمٌ 1) туман; норавшанлик, хиралик; 2) *астр.* астрономик объектларнинг тўпланиб туриши; ~ حَلَزُونِيٌّ ёки ~ لَوْلَبِيٌّ астрономик объектларнинг спиралсиман (бурама) бўлиб тўпланиб туриши; السُّدُمُ اللاَّ مَجَرِّيَّةُ Сомон йўли туркумидан ташқаридаги объектларнинг тўпланиб туриши

– سَدِيمِيٌّ *астр.* туманликлардан иборат бўлган

I سَدَنَ (*у*) سِدَانَةٌ 1) (*ибодатхонада*) хизмат қилмоқ, ходим бўлмоқ; 2) (*мас., табаррук н. ларни*) асрамоқ, сақламоқ, авайламоқ

– سَادِنٌ *кўп.* سَدَنَةٌ 1) (*ибодатхона*) ходими, хизматкори; (*муқаддас қадамжолардаги*) назоратчи; (*табаррук н. ларнинг*) қўриқловчиси, сақловчиси; سَدَنَةُ الْكَعْبَةِ ~ Каъбатуллоҳ нозири; ~ لِلتَّمَدُّنِ *маж.* цивилизация ва маданият ҳимоячилари; 2) *кўп.* (*самолёт ёки танкнинг*) экипажи; тўпни бошқарувчи аскарлар гуруҳи

– سِدَانَةٌ (*ибодатхонадаги*) хизмат

(سدو) II سَدَّى 1) бермоқ, ато этмоқ; ҳадя қилмоқ, тортиқ қилмоқ, совға қилмоқ; 2) (*газламанинг*) ўришини (ипини) тайёрламоқ; IV أَسْدَى (*қўл*) чўзмоқ, узатмоқ; الْأَيَادِيَ الْبَيْضَاءَ ~ хайр-эҳсон қилмоқ, иона қилмоқ, садақа қилмоқ; خِدْمَةً ~ (*бирор к. га*) хизмат қилмоқ, хизмат кўрсатмоқ (إِلَى); شُكْرًا ~ ташаккур билдирмоқ, раҳмат айтмоқ; ... الْعَوْنَ إِلَى ~ (*бирор к. га*) ёрдам қўлини чўзмоқ, ёрдам қилмоқ; مَعْرُوفًا ~ (*бирор к. ёки н. учун*) яхшилик қилмоқ, хайрли иш қилмоқ (إِلَى); النَّصِيحَةَ ~ маслаҳат бермоқ

– سَدَاةٌ *кўп.* أَسْدِيَةٌ 1) (*газламанинг*) ўриши; 2) *бот.* оталиқ (*ўсимлик гулида*)

سَدًى *кўп.* سَدَاةٌ = أَسْدِيَةٌ

– سُدًى[1] бекорга, бекордан-бекорга

– سُدًى[2] ташландиқ, эътибордан ташқаридаги; إِبِلٌ ~ эътиборга кирмаган туя

سَذَابٌ = سَذَبٌ ; الْبَرِّ ~ *бот.* ёввойи рута (*кўп йиллик ўт ва чала бута*)

سَاذَجٌ, سَذَجٌ *кўп.* سُذَّجٌ 1) гўл, содда, соддадил; соддароқ, гўлроқ, анойи; 2) соддадил одам, гўл киши

– سَذَاجَةٌ соддалик, гўллик, соддадиллик

سَرٌ 1) бош; عَسْكَرٍ ~ ёки دَارٌ ~ сардор, сараскар, бош қўмондон; مُهَنْدِسٌ ~ бош муҳандис; 2) бошлиқ; تُجَّارٌ ~ савдогарлар бошлиғи

I سَرَّ (*а/у*) سُرُورٌ 1) хурсанд қилмоқ, шод қилмоқ; вақтини чоғ қилмоқ, севинтирмоқ, овунтирмоқ, овунмоқ; ... يَسُرُّنِي أَنْ ...дан хурсандман; 2) سُرَّ (*бирор н. дан*) хурсанд бўлмоқ, шод бўлмоқ (بِ); 3) киндигини кесмоқ; الصَّبِيَّ ~ боланинг киндигини кесмоқ; II سَرَّرَ хурсанд (шод) қилмоқ; мамнун қилмоқ; III سَارَّ сирга ошно бўлмоқ, сирдан воқиф бўлмоқ; ҳеч кимга билдирмаслик шарти билан хабардор қилмоқ; IV أَسَرَّ 1) хурсанд (шод) қилмоқ; 2) сир сақламоқ, яширин ҳолда сақламоқ; 3) ҳеч кимга билдирмаслик шарти билан хабардор қилмоқ, (*бирор к. га*) шивирламоқ (إِلَى); 4) ичида ўқимоқ, шивирлаб ўқимоқ; V تَسَرَّرَ ўйнаш тутмоқ, ўйнаши бор бўлмоқ; VI تَسَارَّ ўзаро шивирлашмоқ, хуфя гаплашмоқ, бир-бирларининг сиридан воқиф қилишмоқ; X اسْتَسَرَّ 1) яширинмоқ, беркинмоқ; писиб юрмоқ, яширинган ҳолда мавжуд бўлмоқ; 2) ўйнаш тутмоқ, ўйнаши бор бўлмоқ

– سِرَارٌ *кўп. қар.* أَسَارِيرُ

اسْتِسْرَارٌ эркак билан аёлнинг ғайриқонуний бирга яшаши, никоҳсиз бирга яшаш

– اسْتِسْرَارٌ = تَسَرٌّ

– سَارٌّ хурсанд қилувчи, шодлантирувчи; хурсанд, шод

– سُرٌّ *кўп.* أَسِرَّةٌ киндик

– سِرٌّ[1] *кўп.* أَسْرَارٌ 1) асрор, сир, сир-асрор; الْمَصُونُ ~ الـ ёки اللَّيْلِ ~ ўта махфий тутилган сир; الْبَاتِعُ ~ كَلِمَةُ الـ ёки ўз одамларини таниб олиш учун олдиндан белгилаб қўйилган махфий сўз, пароль; ا~ ёки فِي الـ~ яширин ҳолатда, хуфёна, махфиёна; ظَلَّ ~ا مَكْتُومًا номаълумлигича қолмоқ; لَمْ يَبْقَ ~ا عَلَى أَحَدٍ أَنَّ ... ҳеч кимга сир эмаски, ...; تَلَا فِي ~هِ ичида тиловат қилмоқ, шивирлаб тиловат қилмоқ; لَعَنَهُ فِي ~هِ ичида бирор кимни лаънатламоқ; 2) (*авлиё*) қабри, мақбараси; قَدَّسَ اللّٰهُ ~هُ Оллоҳ Таоло унинг қабрини табаррук қилсин!, Оллоҳ Таоло унинг сирларини табаррук қилсин!; 3) кўнгил, қалб, юрак; أَتْبَعَ ~هُ бирор кимни ташвишга қўймоқ, хавотирга солмоқ, хавотирлантирмоқ; (بـ~هَا) وَ قَالَتْ فِي ~هَا у (*мн.*) ўзича деди ..., у (*мн.*) ўзича хаёл қилди; هٰذَا مَا جَالَ فِي ~هَا кўнглида (*мн.*) рўй берган нарса мана шу; 4) *шунингдек*: الْمُقَدَّسُ ~ الـ *дин.* диний маросимларнинг бирида истеъмол қилинадиган вино ва нон (*христианларда*); 5) сир тутилган нарсани билиш; ◊ كَاتِبُ الْأَسْرَارِ котиб, секретарь; بـ~كُمْ! соғлигингиз учун!; شَرِبَ ~هُ бирор кимнинг соғлиғи учун ичмоқ; الْوَلَدُ ~ أَبِيهِ бола отасининг худди ўзи

– سِرٌّ[2] *кўп.* أَسْرَارٌ, أَسَارِيرُ = سِرَارٌ

– سَرَّاءُ хурсандлик, хушчақчақлик; хушхабар; شَاطَرَهَا ~ عَيْشِهِ وَ ضَرَّاءَهُ у хурсандлик кунларини ҳам, аламли кунларини ҳам у (*мн.*) билан бирга ўтказди

– سِرَارٌ[1] *кўп.* أَسِرَّةٌ, أَسَارِيرُ 1) (*мас. қўлдаги, пешонадаги*) чизиқлар; أَسَارِيرُ الْوَجْهِ юз тузилиши, юз бичими; 2) (*мия*) бурмалари

– سِرَارٌ[2] = سَرَرٌ

– سَرَرٌ: الشَّهْرِ ~ ойнинг охирги туни

– سُرُرٌ (*мас., қўлдаги, пешонадаги*) чизиқ

– سُرَّةٌ *кўп.* سُرَرٌ 1) киндик; 2) марказий пункт, марказ; الْبَلَدِ ~ шаҳар маркази; 3) (*ғилдиракнинг*) гупчаги, ступицаси

– سُرُورٌ хурсандлик, шодлик, мамнунлик; بـ~ хурсандлик билан, мамнуният билан; وَجَدَ فِيهِ ~ا لَا يُعَادِلُهُ ~ бирор нимага жуда хурсанд бўлмоқ

– سُرِّيٌّ киндикка оид; الْحَبْلُ الـ~ киндик ичакчаси, кесилмаган киндик; الْفَتْقُ الـ~ *мед.* киндик даббаси

– سِرِّيٌّ 1) яширин, махфий; الْأَمْرَاضُ الـ~ةُ тан осил касалликлари; 2) сирли, тилсимли; بُولِيسٌ ~ изқувар, изтопар,

махфий агент; ~ حِبْرٌ қиздирганда ёки махсус модда билан ҳўллагандагина кўринадиган рангсиз сиёҳ; جَلْسَةٌ ~ــَةٌ яширин йиғилиш, ёпиқ мажлис; مُحَاكَمَةٌ ~ــَةٌ ёпиқ эшиклар ортидаги муҳокама (музокара)

– سَرِيرٌ *кўп.* أَسِرَّةٌ, سُرُرٌ каравот; (*касалхонадаги*) койка; ◊ ~ الْمُلْكِ тахт

– سَرِيرِيٌّ 1) каравотга оид; 2) клиникага оид, клиник

– سَرِيرَةٌ *кўп.* سَرَائِرُ 1) ақл; қалб, жон; طَيِّبُ الــ~ очиққўнгил, соддадил, софдил; فِي ~ نَفْسِهِ қалбининг тўр-тўрида; 2) махфий тутилган фикр, сир; 3) ернинг силлиқ устки қатлами

– سِرِّيَّةٌ 1) махфийлик, (*бирор н. нинг*) яширин характери; فِي ~ تَامَّةٍ мутлақо махфий ҳолда, ўта махфиёна; 2) сирлилик, махфийлик

– سُرِّيَّةٌ ўйнаш, никоҳсиз хотин

– مُسِرٌّ хурсанд қилувчи, хурсандлик олиб келувчи; хурсанд, хушчақчақ

– مَسَرَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ — шодлик, хуррамлик, хурсандлик; мамнуният, мамнунлик; كَانَ هٰذَا ~ لِخَاطِرِهِ бу унинг учун катта хурсандлик эди

– مِسَرَّةٌ *кўп.* مَسَارُّ 1) овозни кучайтириб берувчи карнай; 2) телефон

– مَسْرُورٌ хурсанд бўлган, шод бўлган; шод, хуррам, хушчақчақ

سِرِطْرَاطٌ ун, сув ва асал қориб тайёрланган ширинлик

سِيرَامِيكٌ сопол, керамика

سَرَايٌ, سَرَايَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — сарой, қаср; ~ الثَّقَافَةِ فِي نَمَنْغَانَ Наманганда маданият саройи (уйи)

I سَرَأَ (а) سَرْءٌ уруғ сочмоқ, уруғ ташламоқ (*балиқ ҳақида*); тухум қўймоқ (*чигиртка ҳақида*); II سَرَّأَ = I

– سَرْءٌ *жам.* 1) икра (*балиқники*); 2) тухум (*чигирткани*)

– سِرْأَةٌ 1) икранинг бир донаси (*балиқники*); 2) бир дона тухум (*чигирткани*)

سِرْبٌ *жам.* серблар

– سِرْبِيٌّ серб миллатига мансуб киши; الــ~ــَةُ серб тили

I (سرب) سَرَبَ (у) سُرُوبٌ 1) очиқликда (кенгликда) ўтлаб юрмоқ; 2) оқмоқ, оқиб ўтмоқ; سَرِبَ (а) سَرَبٌ 1) оқмоқ, оқиб кетмоқ, сув ўтказиб юбормоқ; 2) ҳеч кимга билдирмай кетиб қолмоқ; II سَرَّبَ 1) ўтлатиш учун очиқликка олиб чиқмоқ; 2) ҳеч кимга билдирмай ичкарига ўтказиб юбормоқ; 3) ҳеч кимга билдирмай жўнатиб юбормоқ; V تَسَرَّبَ 1) сизиб кирмоқ, сизиб ўтмоқ, сизмоқ; 2) ҳеч кимга билдирмай кирмоқ; 3) адашмоқ, у ёқ-бу ёққа юрмоқ, адашиб тентирамоқ; VII اِنْسَرَبَ ҳеч кимга билдирмай кирмоқ, суқулиб кирмоқ, ўрмалаб кирмоқ, ўтиб олмоқ

– أُسْرُبٌ *алиф. б. қар.*

– تَسَرُّبٌ сизиш, сизиб оқиш, оқиб кетиш

– سَارِبٌ аниқ, равшан

– سَرَابٌ 1) сароб, хаёлий кўриниш; 2) шунингдек *кўп.* ـَاتٌ — ахлат, нажас, оқава сув, оқизиб юбориладиган сув

– سَرَابَاتِيٌّ *кўп.* سَرَابَاتِيَّةٌ 1) ахлат тозаловчи, ахлатларни тозалаб юрувчи; 2) ассенизатор

– سَرَبٌ[1] *кўп.* أَسْرَابٌ ер ости йўли, лаҳм; туннель

– سَرَبٌ[2] ер остидаги уй, хона

– سِرْبٌ *кўп.* أَسْرَابٌ 1) пода; гала; ғуж; 2) оломон, тўда; гуруҳ, группа; 3) флотилия; (الطَّيَّارَاتِ) ~ الطَّائِرَاتِ эскадрилья; 4) қалб, юрак, жон; آمِنُ الــ~ хотиржам, кўнгил таскин топган ҳолда; فِي ~ــِهِ ичида, ўзича

– سَرَبَاتِيٌّ *кўп.* سَرَبَاتِيَّةٌ = سَرَابَاتِيٌّ

– سُرْبَةٌ *кўп.* سُرَبٌ 1) пода; гала; ғуж; 2) диапазон, доира, минтақа

– مَسْرَبٌ *кўп.* مَسَارِبُ 1) йўл, йўлак, йўлка; مَسَارِبُ الْحَدِيقَةِ боғдаги ариқ, ўқариқ; 2) сув оқизиб (тўкиб) юборишга мўлжалланган қувур (труба)

سَرْبَعَ шошилмоқ, ҳовлиқмоқ

– سَرْبَعَةٌ шошилиш, шошилганлик

سَرْبَلَ киймоқ, кийим киймоқ; تَسَرْبَلَ (*бирор н.*) киймоқ (بِ), (*бирор н.*) кийиб ясанмоқ (بِ)

– سِرْبَالٌ *кўп.* سَرَابِيلُ кийим, кийим-бош, кўйлак

سَرْبَنْدٌ сарбанд, пешонабоғ, бош боғлайдиган матоҳ

I سَرَجَ (у) سَرْجٌ (*сочни*) ўрмоқ, ўриб қўймоқ; II سَرَّجَ 1) эгарламоқ, эгар урмоқ; 2) ўрмоқ, ўриб қўймоқ; 3) қавимоқ, сирмоқ, кўклаб қўймоқ, кўклаб чиқмоқ; IV أَسْرَجَ 1) эгарламоқ, эгар урмоқ; 2) ёқмоқ, олов ёқмоқ; ~ شَمْعَةً шам ёқмоқ

– سِرَاجٌ *кўп.* سُرُجٌ чироқ, лампа; ~ اللَّيْلِ *зоол.* ялтироқ қурт

– سَرَّاجٌ эгарчи, тўқимчи

– سِرَاجَةٌ 1) эгарчилик; 2) *вет.* манқа (*отларда бўладиган юқумли касаллик*)

– سَرْجٌ *кўп.* سُرُوجٌ эгар

– سُرُوجِيٌّ *кўп.* سُرُوجِيَّةٌ = سَرَّاجٌ

– سُرُوجِيَّةٌ эгарчилик

– سِيرَجٌ *алиф. б. қар.*

– مَسْرَجَةٌ *кўп.* مَسَارِجُ чироқни ўрнатишга мўлжалланган таглик, чироқпоя

– مِسْرَجَةٌ *кўп.* مَسَارِجُ = سِرَاجٌ

سَرْحَنَ ҳайдаб чиқармоқ, қувиб чиқармоқ; сургун қилмоқ, бадарға қилмоқ

– سِرْجِينٌ гўнг, ўғит

I (سرح) سَرَحَ (а) سُرُوحٌ, سَرْحٌ ўтламоқ, ўтлаб юрмоқ; 2) ўтлаш

سَرَدَ

учун қўйиб юбормоқ; 3) (*армияни*) тарқатиб юбормоқ; ◊ ~ بِالْبَصَرِ *ёки* ~ الْبَصَرَ қарамоқ, назар ташламоқ; ~ وَ فَرِحَ очиқ ҳавода бемалол сайр қилиб юрмоқ; ~ وَ مَرِحَ عَلَى هَوَاهُ ўз билганича (*ўзбилармонлик билан*) иш тутмоқ, хўжайинлик қилмоқ; ~ عَقْلُهُ ўйланиб қолмоқ, чуқур ўйга толмоқ; سَرِحَ (а) سَرَحٌ ўз иши билан машғул бўлмоқ, ўзининг ишини қилмоқ; II سَرَّحَ 1) ўтлаш учун қўйиб юбормоқ; 2) озодликка чиқармоқ, қутқазмоқ; тарқатиб юбормоқ; демобилизация қилмоқ; 3) эркинлик бермоқ, озодлик бермоқ; 4) талоқ қилмоқ; 5) (*бирор к. нинг ташвишини*) кетказмоқ, тарқатмоқ (عَنْ); 6) тарамоқ; ~ شَعْرَهُ сочини тарамоқ, таранмоқ; ◊ ~ الْبَصَرَ فِى ... *ёки* ~ الطَّرْفَ فِى ... (*бирор н. га*) бошдан-оёқ тикилиб қарамоқ; V تَسَرَّحَ таранмоқ, сочини тарамоқ; VII اِنْسَرَحَ 1) озодликка (эркинликка) чиқарилмоқ; 2) ўз оқими билан оқмоқ, қуйилмоқ; 3) бемалол ҳаракат қилмоқ; 4) (*бирор н. га*) чулғанмоқ, кўмилмоқ, берилиб кетмоқ (فِى); 5) бошламоқ; ~ يُفَكِّرُ у ўйлай бошлади, у ўйга толди; ~ به الْفِكْرُ فِى ... хаёлан у ...га бориб қолди, унинг хаёли ...ларда кеза бошлади

– تَسْرِحَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) соч тараш, тараш, причёска; 2) пардоз буюмлари турадиган стол

– تَسْرِيحٌ *кўп.* اتٌ — 1) оммавий бўшатиш, оммавий озодликка чиқариш; *ҳарб.* тарқатиб юбориш; демобилизация; تَعْوِيضَاتُ الـ~ ишдан бўшаганда бериладиган ёрдам пули; 2) соч тараш; ~ عَادِمُ таранди, тараганда чиқадиган соч

– سَارِحٌ 1) ўтлатиб юрувчи; 2) ўтлаб юрган; ◊ ~ الْفِكْرِ ўйга толган, хаёли паришон, ўйчан

– سَرَاحٌ 1) озод қилиш, озодликка чиқариш; أَطْلَقَ ~ـهُ (*маҳбусни*) озод қилмоқ, очиқликка чиқармоқ; مُطْلَقُ الـ~ озод, эркин, ҳур; 2) талоқ қилинган хотинни онасиникига жўнатиб юбориш

– سَرْحٌ *кўп.* سُرُوحٌ ўтлаб юрган пода

– سَرْحَانٌ *шунингдек*: ~ الْفِكْرِ хаёлга ботган, хаёлга чўмган; орзуманд, ҳавасманд, орзу-ҳавас қилган

– سِرْحَانٌ *мн.* سِرْحَانَةٌ *кўп.* سَرَاحِينُ, سَرَاحٍ бўри

– سَرَحَانٌ хаёлга чўмиш, хаёлга толиш; орзу-ҳавас қилиш, орзумандлик, ҳавасмандлик

– سَرْحَةٌ[1] *кўп.* اتٌ — бўш жой, бўшлик; кенглик, бепоёнлик; ~ جَبِينٍ кенг пешона; пешона тарафдаги каллик (*соч тўкилган жой*)

– سَرْحَةٌ[2] *д. с.* катта дарахт, улкан дарахт

– سَرَحِيَّاتٌ *кўп.* хаёллар парвози

– سَرِيحٌ *кўп.* سَرِيحَةٌ 1) тарқатувчи, ташувчи; 2) *шунингдек*: ~ بَائِعٌ *кўп.* بَاعَةٌ ~ـةٌ кўтариб юриб сотувчи

– سَرِيحٌ 1) енгил; 2) тез, шошилинч

– مُسَرَّحٌ демобилизация қилинган (қўшинлар сафидан бўшатилган)

– مَسْرَحٌ *кўп.* مَسَارِحُ 1) *шунингдек*: ~ التَّمْثِيلِ театр; الـ~ الْخَيَالَاتِي соялар театри; 2) *шунингдек*: خَشَبَةُ الـ~ саҳна; الـ~ الدُّوَلِيُّ халқаро соҳа, халқаро ҳаракатлар майдони; 3) *шунингдек*: ~ الْأَحْدَاثِ воқеалар содир бўлган жой

– مَسْرَحِيٌّ 1) театрга оид; саҳнага оид, саҳнавий; 2) драматик; الـ~ التَّأْلِيفُ драматургия; ~ مُؤَلِّفٌ (كَاتِبٌ) драматург

– مَسْرَحِيَّةٌ *кўп.* اتٌ — драма, драматик асар, пьеса

– مُنْسَرِحٌ 1) эркин, озод, ҳур, ихтиёри чекланмаган; ~ خَيَالٌ эркин хаёл, эркин фантазия; ~ الْفِكْرِ хаёлга ботган, хаёлга чўмган; 2) тез, тезкор, шошилинч; 3) мунсариҳ (*шеърий вазн номи*); ◊ ~ الْقَامَةِ сарвиқомат, қадди-қомати келишган, хушбичим

سَارُوخٌ *алиф. б. қар.*

سَرَخْسٌ *бот.* папоротник

I سَرَدَ (у) سَرْدٌ 1) санчиб тешмоқ, тешиб ўтказмоқ; 2) (*терини*) тикмоқ; 3) санаб чиқмоқ, ҳисоблаб чиқмоқ; (*бирор к. нинг сўзини*) келтирмоқ, иқтибос (цитата) келтирмоқ; ~ الْحَدِيثَ ҳикоя қилишда давом этмоқ; ~ الصَّوْمَ рўза тутишда давом этмоқ; II سَرَّدَ 1) санчиб тешмоқ, тешиб ўтказмоқ; 2) (*терини*) тикмоқ; VII اِنْسَرَدَ иқтибос (цитата) олинмоқ, иқтибос (цитата) келтирилмоқ

– سَرْدٌ[1] иқтибос (цитата) олиш, иқтибос (цитата) келтириш, (*ҳикоя ва ҳ. к. ларни*) нақл қилиш

– سَرْدٌ[2] 1) тешик, ҳалқанинг тешиги; ◊ ~ ثَلَاثَةٌ урушиш ман қилинган уч ой (*зулқаъда, зулҳижжа ва муҳаррам ойлари*)

– مَسْرَدٌ *кўп.* مَسَارِدُ рўйхат, жадвал; сарлавҳа

– مَسْرُودَةٌ тешилган, тешик очилган

سُرَادِقٌ *кўп.* اتٌ — 1) чодир, ҳовли саҳни устига ёпиладиган пахтадан ишланган матоҳ; капа, палатка; 2) павильон, шийпон, айвон; 3) тахтиравон

– مُسَرْدَقٌ устига чодир тортилган

سِرْدَابٌ *кўп.* سَرَادِيبُ 1) ер ости йўли, туннель; 2) ертўла; ғор, ер остидаги уй; подвал

سِرْدَارٌ, سَرْدَارٌ сардор, бош қўмондан

– سَرْدَارِيَّةٌ 1) сардорлик унвони; 2) сардорлик (бош қўмондон) бошқармаси

سَرْدِينٌ *жам.* сардина (*сельдлар оиласига мансуб балиқ*)

سَرِيسٌ *бот.* сачратқи, талха

سَرْسَبَ сачратмоқ, сепмоқ, пуркамоқ

– سِرْسَابٌ руҳий эзилганлик, руҳий тушкунлик; касаллик васвасаси; тушкунлик, умидсизлик

– سَرْسَبَةٌ сачратиш, сепиш, пуркаш

سَرْسَعَ чирилламоқ (*қора чигиртка ҳақида*)

– سَرْسَعَةٌ чириллаш, чиғирлаш

سِرْسَامٌ *мед.* менингит, бош ва орқа мия қобиқларининг яллиғланиши

I سَرِطَ (а) سَرَطٌ ютмоқ, томоқдан ўтказмоқ, ютиб юбормоқ; VIII اِسْتَرَطَ = I

– صِرَاطٌ = سِرَاطٌ

– سَرَطَانٌ *кўп.* ـَاتٌ — қисқичбақа; *мед.* рак (*ўсимта касаллиги*); ~ краб (*денгиз қисқичбақаси*); بُرْجُ الـ~ *астр.* Саратон буржи; ~ بَحْرِيٌّ денгизда яшовчи катта қисқичбақа; ~ الدَّمِ қон раки, оққон касаллиги; ~ الْعِظَامِ суяк раки; إِخْصَائِيُّ الـ~ рак касаллиги бўйича мутахассис доктор (*онколог*); مَعْهَدُ الـ~ онкология институти; مَاتَ بِالـ~ ракдан вафот этмоқ

– سَرَطَانِيٌّ қисқичбақага оид; ракка оид; النُّمُوُّ الـ~ ракнинг катталашуви; خَلَايَا ~ـَةٌ рак ҳужайралари; ~ وَرَمٌ ракка оид ўсма (ўсимта)

I سَرُعَ (у) سُرْعَةٌ 1) тезлашмоқ, тез бўлмоқ, тезламоқ; 2) шошилмоқ; II سَرَّعَ тезлатмоқ, шошилтирмоқ, тез амалга оширмоқ; III سَارَعَ 1) шошилмоқ; 2) чопиш бўйича мусобақалашмоқ, ким ўзди ўйнамоқ; IV أَسْرَعَ 1) шошилмоқ; 2) шошилтирмоқ, тезлатмоқ; فَمَا ~ أَنْ أَتَى طَبِيبٌ ва тезда табиб (врач) етиб келди; V تَسَرَّعَ шошилмоқ; VI تَسَارَعَ 1) бошқалар билан биргаликда шошилмоқ; 2) тезлашмоқ, тезлашиб кетмоқ

– أُسْرُوعٌ *кўп.* أَسَارِيعُ *зоол.* капалак қурти

– تَسَارُعٌ *физ.* тезланиш

– تَسَرُّعٌ шошилганлик, ҳовлиққанлик, ҳовлиқмалик; шошилиш, шошиш, шошма-шошарлик

– تَسْرِيعٌ тезлатиш, шошилтириш; илдамлаштириш

– سُرْعٌ *кўп.* أَسْرَاعٌ тизгин, жилов

– سُرْعَانَ *ёки* سِرْعَانَ: ~ مَا тезда, бир зумда, ҳозироқ; ~ مَا تَغَيَّرَتِ الْحَالَةُ лекин бир зумда вазият ўзгарди

– سُرْعَةٌ 1) тезлик, суръат, илдамлик; الـ~ الْحَرِجَةُ хатарли тезлик, хавфли тезлик; ~ الزَّاوِيَةِ бурчак тезлиги; ~ الصَّوْتِ товуш тезлиги; الـ~ فَوْقَ الصَّوْتِيَّةِ товуш тезлигидан юқори тезлик; بِـ~ тезда, илдамлик билан; بِـ~ خَاطِفَةٍ *ёки* بِـ~ الْبَرْقِ яшин тезлигида; عَلَى وَجْهِ الـ~ жуда тез, жуда илдам; шошилишлик, шошма-шошарлик

– سَرِيعٌ *кўп.* سِرَاعٌ 1) тез, илдам; шошилган, шошма-шошар; ~ًا тезда, яқин кунларда; ~ الْأَثَرِ тез таъсир қилувчи, тез кор қилувчи (*мас., заҳар*); ~ التَّأَثُّرِ тез таъсирланувчи, таъсирга (таассуротга) тез берилувчи; ~ الْاِلْتِهَابِ тез ёниб кетадиган, тез алангаланадиган; ~ التَّصْدِيقِ тез ишонувчан, лақма; ~ الْعَطَبِ (التَّلَف) тез бузиладиган, тез айнийдиган; ~ الْخَاطِرِ топқир, зийрак, зукко; ~ الْغَضَبِ қизиққон, сержаҳл, баджаҳл; 2) сариъ (*шеър вазнларидан бирининг номи*)

– مُتَسَرِّعٌ шошилган, шошма-шошарлик қилган, ҳовлиққан

– مُسَارَعَةٌ шошилганлик, шошма-шошарлик, ҳовлиқмалик

– مُسْرِعٌ тез, тезкор, жадал; шошилган, шошма-шошарлик қилган, ҳовлиққан

– مِسْرَعٌ метроном (*ҳар тебранишида овоз чиқариб турадиган, музикачилар кўп ишлатадиган, тезлигини ўзгартириш мумкин бўлган механик асбоб*)

– مُسَرِّعٌ 1) тезлатувчи, илдамлатувчи; 2) *кўп.* ـَاتٌ — *физ.* тезлатгич, тезлатувчи, ускоритель; الـ~ الذَّرِّيُّ атом тезлатгичи, атом ядросини таркибий қисмларга ажратадиған қурилма, циклотрон,

(سرف) IV أَسْرَفَ 1) исроф қилмоқ, меъёридан ошиқ сарф қилмоқ; 2) (*бирор н. га*) ҳаддан ошмоқ (فِى), (*бирор н. ни*) ҳаддан оширмоқ (فِى); (*бирор н. ни*) жуда ошириб юбормоқ (فِى)

– إِسْرَافٌ 1) исрофгарчилик; исрофгарчилик қилиш; 2) (*бирор н. да*) меъёрдан ошиб кетиш (فِى); ҳаддан ошиш, ҳаддан ошиб кетиш, чегарадан чиқиб кетиш

– سَرَفٌ 1) ҳаддан ташқарилик, ортиқчалик; فِى غَيْرِ ~ меъёрида, меъёри билан, исроф қилмасдан; 2) қонхўрлик, ёвузлик

– سُرْفَةٌ *кўп.* سُرَفٌ *зоол.* 1) капалак, чивин ва ҳ. к. ларнинг тухумидан янги чиққан қурт; 2) қир чумоли, термит (*иссиқ мамлакатларда яшовчи зарарли ҳашарот*)

– سَرِيفٌ *кўп.* سَرَائِفُ лойдан қурилган кулба (*Ироқда*)

– مِسْرَافٌ беҳуда сарф қилувчи, исрофгар, нобудгар

– مُسْرِفٌ 1) исрофгар, нобудгар, исроф қилувчи; 2) меъёрдан чиқиб кетувчи, чегарадан ўтиб кетувчи; ~ فِى الدِّقَّةِ ўта нозик, ўта ингичка

I سَرَقَ (и) سَرِقَةٌ, سَرْقَةٌ ўғирламоқ, ўғирлик қилмоқ; ўғирлаб кетмоқ, ўғри уриб кетмоқ; олиб қочмоқ; يَسْرِقُ الْكُحْلَ مِنَ الْعَيْنِ *мтл.* оғзингдаги сақични ҳам ўғирлаб олади (*олғир ўғрилар ҳақида*) (*сўзма-сўз:* кўздаги сурмагача ўғирлайди); II سَرَّقَ ўғирликда айбламоқ; III سَارَقَ (*бирор н. ни*) яширинча бажармоқ; ~ـهُ النَّظَرَ *ёки* ~ النَّظَرَ إِلَيْهِ бирор кимга яширинча қарамоқ; ~ السَّمْعَ сездирмай (ўғринча) қулоқ солмоқ; VII انْسَرَقَ 1) заифлашмоқ, кучсизланмоқ, кучи кетмоқ; 2) ўғирланмоқ; йўқолмоқ; ~ فِى ... *ёки* ~ إِلَى ... (*бирор жойга*) ҳеч кимга билдирмай кирмоқ; VIII اسْتَرَقَ = III

– سَارِقٌ *кўп.* سُرَّاقٌ, سَرَقَةٌ ўғри; ~ الْمُؤَلَّفَاتِ кўчирмачи, адабий ўғри, плагиатор

– سَارِقَةٌ ўғри аёл (хотин)

– سَرَّاقٌ 1) қаллоб, фирибгар, қув, тирриқ, ғирром; 2) ўғри; 3) дастарра, қўларра

– سَرْقَةٌ = سَرِقَةٌ, سَرَقَةٌ

– سَرِقَةٌ кўп. اتٌ — ўғрилик, ўғирлик; ~ بِإِكْرَاهٍ талончилик, босқинчилик, талаш; ~ أَدَبِيَّةٌ адабий ўғирлик, кўчирмачилик, плагиаторлик; جُنُونُ الـ~ ўғирликка мойилликдан иборат руҳий касаллик

– سَرِيقَةٌ ўғирланган нарса

– مُسَارَقَةٌ: فِي ~ وَ تَلَصُّصٍ ҳеч кимга билдирмасдан, яширинча, ўғринча, ўғриларча, пинҳона

– مَسْرُوقَاتٌ кўп. ўғирланган нарсалар

– مُنْسَرِقٌ кучсизланган, ҳолдан тойган; ~ الْقُوَى кучдан қолган

سِرْقِينٌ гўнг, ўғит

سِرْكٌ кўп. أَسْرَاكٌ цирк

سَرْكَالٌ кўп. سَرَاكِيلُ ўнбоши, ишбоши, оқсоқол, бошлиқ, саркор (*Ироқда*)

سَرْكِيٌّ кўп. سَرَاكِيُّ 1) тўлов ҳақидаги фармон; 2) даллол хат ёзиб берган қоғозча; 3) ҳисоб-китоб дафтарчаси; ~ الْعَمَلِ бажарилган ишлар ҳисоб-китоби ёзилган дафтарча

سُرْمٌ кўп. أَسْرَامٌ *анат.* тўғри ичак; орқа чиқариш тешиги

سَرْمَدٌ, سَرْمَدِيٌّ абадий, абадулабад, умрбод, мангу

– سَرْمَدِيَّةٌ абадийлик, умрбодлик, мангулик

سِرِنْجَةٌ кўп. اتٌ — шприц

سَرْهَدَ боқмоқ, боқиб ўстирмоқ, боқиб катта қилмоқ, боқиб тарбияламоқ

– سَرْهَدَةٌ боқиш, ем бериб боқиш, овқат бериб боқиш

I (سرو) سَرَا (*у*) سَرْوٌ, سَرَاوَةٌ зоти улуғ бўлмоқ, мартабаси улуғ бўлмоқ, ҳурматли бўлмоқ, аслзодалардан бўлмоқ; I سَرُوَ (*у*) = سَرَا (*у*); II سَرَّى 1) (*ғам-ташвишни*) нарига кетказмоқ, (*ғамни*) узоқлаштирмоқ; 2) (*бирор к. га*) тасалли бермоқ; (*бирор к. ни*) кўнглини очмоқ, вақтини чоғ қилмоқ; سُرِّيَ عَنْهُ у ўзига келди, у ҳушига келди; унинг кўнгли таскин топди; унинг кўнгли тинчиди; ~ عَنْ نَفْسِهِ ... بِـ бирор нима билан овунмоқ, бирор нима билан вақтини чоғ қилмоқ; V تَسَرَّى ўйнаш тутмоқ, маъшуқаси бор бўлмоқ; VII اِنْسَرَى узоқлаштирилмоқ, четлаштирилмоқ; ~ عَنْهُ = سُرِّيَ عَنْهُ *қар.* سَرَّى

– تَسْرِيَةٌ тасалли бериш, кўнгилни очиш, вақтни чоғ қилиш; لِلتَّسْلِيَةِ وَ الـ~ роса вақтичоғлик қилиш учун; мазза қилиб, кўнгил очиш учун

– سَرَاةٌ кўп. سَرَوَاتٌ 1) орқа, елка; (*бирор н. нинг*) юқори қисми, тепаси; 2) ўрта қисм; 3) доҳий; ◊ ~ يَوْمِهِ кун бўйи

– سَرَاوَةٌ аслзодалик, мартабаси улуғлик, машҳурлик

– سَرْوٌ[1] *бот. жам.* сарв дарахтлари

– سَرْوٌ[2] саховат, сахийлик

سَرْوَةٌ кўп. سَرَوَاتٌ сарв дарахти

– سَرِيٌّ[1] кўп. أَسْرِيَاءُ, سُرَاةٌ 1) аслзода, мартабаси улуғ, машҳур, эътиборли; 2) оқсуяклар вакили, дворян

– سَرِيٌّ[2] жилға, ариқ, анҳорча

– سُرِّيَّةٌ *қар.* سُرّ

سَرْوَلَ лозим (иштон, шалвор) кийгизмоқ; تَسَرْوَلَ лозим (иштон, шалвор) киймоқ

– سِرْوَالٌ *мз. мн.* кўп. سَرَاوِيلُ, سَرَاوِيلَاتٌ лозим, иштон, шалвор, кальсон, панталон

– مُسَرْوَلٌ: حَمَامَةٌ ~ـةٌ оёғида пати бор каптар, пайпоқли каптар

I سَرَى (*и*) سُرًى, سَرَيَانٌ 1) тунда юрмоқ, кечаси йўл юрмоқ; 2) оқмоқ, айланмоқ (*мас., қон ҳақида*); 3) ҳаракатда бўлмоқ, мажбурий кучга эга бўлмоқ; (*бирор к. га*) тааллуқли бўлмоқ (عَلَى), (*бирор к. га*) татбиқ (жорий) қилинмоқ (عَلَى); يَسْرِي الْقَانُونُ عَلَى الْمَاضِي *юр.* қонун эълон қилинмасдан илгариги ишларга ҳам татбиқ (жорий) этилади; IV أَسْرَى 1) кечаси йўл юрмоқ, кечаси саёҳатга чиқмоқ, кечаси саёҳат қилмоқ; 2) (*бирор н. ни бирор томонга*) кечаси кўчирмоқ, олиб ўтмоқ (إِلَى, بِ)

– إِسْرَاءٌ тунги саёҳат; الـ~ исро (*Муҳаммад алайҳиссаломнинг Маккаи мукаррамадан Қуддуси шарифга қилган тунги сафарлари*)

– سَارٍ *мн.* سَارِيَةٌ кўп. سُرَاةٌ 1) сафар қилувчи, саёҳат қилувчи, юрувчи; 2) амалдаги, амалда қўлланадиган; سَارِي الْمَفْعُولِ *қар.* مَفْعُولٌ

– سَارِيَةٌ кўп. سَوَارٍ 1) тундаги булут, тун булути; 2) кемада елканларни осиб қўйиш учун қилинган устун, дор, мачта; ~ الْبَرْقِ радиомачта; 3) ёғоч устун, столб

– سُرًى *мн. мз.* тунги саёҳат, тунги сафар; عِنْدَ الصَّبَاحِ يَحْمَدُ الْقَوْمُ الـ~ *мқл.* кечаси ётиб ўйла-эртаси туриб сўйла (*сўзма-сўз:* тонг отгач, одамлар тунги саёҳатни мақтайдилар)

– سَرِيٌّ кўп. أَسْرِيَةٌ, سُرْيَانٌ сой, анҳор, жилға, ариқ

– سَرِيَّةٌ кўп. سَرَايَا 1) отряд; рота; 2) *шунингдек.* ~ الْخَيْلِ *ёки* ~ خَيَّالَةٌ отлиқ отряд, отлиқ эскадрон

– مَسْرًى 1) (*мас., қоннинг*) оқиши, юриши, айланиши; 2) тунги саёҳат, тунги сафар; ~ مُحَمَّدٍ *дин.* Муҳаммад алайҳиссаломнинг Маккаи мукаррамадан Қуддуси шарифга қилган тунги сафарлари (*сол.* إِسْرَاءٌ)

سُرْيَانٌ оссурийлар

سُرْيَانِيٌّ 1) оссурийларга (*сурёнийларга*) оид; الـ~ـةُ ўрта оссурий (сурёний) тили; 2) оссурий (сурёний) киши

أُسْطَبَةٌ алиф. б. қар.

مَسْطَبَةٌ кўп. مَسَاطِبُ 1) сабзавот экиш учун ажратилган ер майдони, томорқа; 2) мастаба, тошдан қилинган супа; уй деворига туташтириб тупроқдан қилинган супа

I سَطَحَ (а) سَطْحٌ 1) ёймоқ, ёзмоқ, ёзиб юбормоқ; 2) (хамирни) ёймоқ; 3) текисламоқ, бараварламоқ, тўғриламоқ; 4) тўшамоқ, қопламоқ, ётқизмоқ; 5) ерга қулатмоқ, ерга ағдармоқ, ерга йиқитмоқ; II سَطَّحَ тенглаштирмоқ, тенг қилмоқ; 2) текисламоқ, силлиқламоқ; 3) баравар қилиб қўймоқ, тўшамоқ, ётқизмоқ; тех. сатҳни текисламоқ; ◊ ~هُمْ عَلَى مُسْتَوًى وَاحِدٍ ҳаммани тенглаштириб қўймоқ, ҳаммани бир хил даражага келтирмоқ; V تَسَطَّحَ 1) тўшалмоқ, ёйилмоқ, ёзилмоқ; 2) ёйилиб кетмоқ; 3) текисланмоқ, бараварлашмоқ, тўғриланмоқ; 4) тепага қараб ётмоқ; VII اِنْسَطَحَ 1) текисланмоқ, тўғриланмоқ; 2) кенг ёзилмоқ, кенг ёйилмоқ; тепага қараб ётмоқ

– تَسْطِيحٌ 1) текислаш, тенглаштириш; 2) сатҳни текислаш; проекция

– سُطَّاحٌ ер бағирлаб ўсадиган ўсимлик

– سَطْحٌ кўп. سُطُوحٌ, أَسْطُحٌ 1) юза, уст, устки қисм; текислик, яссилик, ялпоқлик; ~ُ الْأَرْضِ ер юзаси, ернинг устки қисми; ~ُ الْبَحْرِ денгиз сатҳи, денгизнинг устки қисми; ~ُ الْبَاخِرَةِ палуба, пароход ёки кеманинг устки қисми (сатҳи); 2) шунингдек ~ُ الْبَيْتِ текис том, уйнинг текис томи; 3) терраса, текис жой; 4) мат. текислик; ~ مَائِلٌ қия текислик

– سَطْحِيٌّ 1) текис, текисликка (сатҳга) оид, сатҳий; 2) юзаки, саёз, чуқур бўлмаган; ~اً юзаки равишда

– سَطْحِيَّةٌ юзакилик, саёзлик, енгил-елпилик

– سَطِيحٌ 1) текис, ўнқир-чўнқир бўлмаган, силлиқ, кафтдек (текис); ясси, ялпоқ; 2) ястаниб ётган; 3) (касалликдан сўнг) нимжон заиф бўлиб қолган

– سَطِيحَةٌ (касалликдан сўнг) жуда нимжон бўлиб қолган

– مِسْطَاحٌ 1) хурмо мевалари ёйиб қўйилган очиқ текислик; 2) хурмо меваси сотиладиган бозор

– مَسْطَحٌ кўп. مَسَاطِحُ 1) юза, уст, устки қисм, сатҳ; 2) қуритиш учун хурмо ёйиладиган текис жой

– مُسَطَّحٌ 1) текисланган, силлиқланган; текис; عَرَبَةٌ ~ـَةٌ очиқ вагон, вагон-платформа; 2) кўп. ـَـاتٌ майдон, очиқлик, очиқ майдон; ◊ الْمِتْرُ الْـ~ квадрат метр

I سَطَرَ (у) سَطْرٌ 1) чизмоқ, чизиқ тортмоқ, чизиқ ўтказмоқ; 2) ёзмоқ, хат ёзмоқ; II سَطَّرَ 1) чизмоқ, чизиқ чизмоқ, чизиқ ўтказмоқ; 2) жуда кўп ёзмоқ, ёзавермоқ; тез ёзмоқ, апил-тапил ёзмоқ; V تَسَطَّرَ 1) чизилмоқ, чизиб ташланмоқ; 2) ёзилавериб ишдан чиқмоқ; VIII اِسْتَطَرَ = I

– أَسَاطِيرِيٌّ афсонавий, афсонага асосланган, эртаксимон, асотирий

– أُسْطُورَةٌ = إِسْطَارَةٌ

– أُسْطُورَةٌ кўп. أَسَاطِيرُ 1) нақл, ривоят, чўпчак; афсона, асотир, миф; 2) эртак; масал, ҳикоя, тарих

– أُسْطُورِيٌّ афсонавий, ақлга сиғмайдиган, мифга оид, мифологик, эртаксимон; ثَرَوَاتٌ ~ـَةٌ афсонавий бойлик

– سَاطُورٌ кўп. سَوَاطِيرُ катта пичоқ, ошпичоқ

– سَطْرٌ кўп. أَسْطُرٌ, سُطُورٌ 1) чизиқ, линия; 2) сатр; حَيَاةُ الْفَقِيدِ فِي سُطُورٍ марҳумнинг ҳаёти ҳақида икки оғиз сўз (сўзма-сўз: марҳумнинг ҳаёти сатрларда); ◊ فَهِمَ مِنْ بَيْنِ سُطُورٍ ёзилган нарсанинг асл маъносини тушуниб етмоқ

– مِسْطَارٌ[1] 1) куракча, белча, белкуракча, мастерок; 2) чизмачиликда туш ёки сиёҳ билан чизадиган асбоб

– مِسْطَارٌ[2] шаробнинг бир тури

– مُسَطَّرٌ чизиқ тортилган, тўғри чизиқли (дафтар)

– مِسْطَرَةٌ, مَسْطَرَةٌ кўп. مَسَاطِرُ 1) чизғич, линейка; ~ حَاسِبَةٌ логарифмик ҳисоб линейкаси; 2) намуна, нусха; 3) (мас., қўлёзмадаги) сатрлар сони

– مِسْطَارٌ = مَسْطَرِينٌ

شَطْرَنْجٌ = سَطْرَنْجٌ

I سَطَعَ (а) سُطُوعٌ 1) кучли ёритмоқ, қамашадиган тарзда ялтирамоқ; 2) кўтарилмоқ (мас., чанг); 3) тарқалмоқ, босмоқ (мас., ҳид); 4) аниқ бўлмоқ, равшан бўлмоқ

– سَاطِعٌ 1) ёруғ, кўзни қамаштирадиган; 2) жуда қаттиқ, жуда кучли, тешиб юборадиган; 3) аниқ, равшан

– سَطَعٌ 1) чапак чалиш, қарсак чалиш; 2) (тушиб кетган н. дан чиққан) товуш

– سُطُوعٌ ярқираш, ялтираш, равшанлик; بِـ~ равшан ҳолатда

I سَطَلَ (у) سَطْلٌ гангитмоқ, бошни айлантирмоқ, маст қилмоқ; VII اِنْسَطَلَ 1) гангимоқ, бош айланмоқ, маст бўлмоқ; 2) наша чекиб олмоқ, наша чекмоқ

– أُسْطُولٌ алиф. б. қар.

– سَطْلٌ кўп. أَسْطَالٌ, سُطُولٌ пақир, челак, қовға, ёғоч пақир; (экскаватор ва ҳ. к. нинг) чўмичи, ковш

– سَطْلَةٌ кўп. سَطْلٌ нашанинг ясси қилиб тайёрланган ҳабдориси

– مَسْطُولٌ кўп. مَسَاطِيلُ 1) ширакайф, сархуш; маст; наша ёки қорадори ичиб кайфи ошган

I سَطَمَ (у) سَطْمٌ 1) ёпмоқ, беркитмоқ; тиқмоқ, тиқиб бекитмоқ; 2) тўсмоқ, тўсиқ ҳосил қилмоқ; 3) سَطِمَ битиб қолган бўлмоқ (бурун ҳақида)

– سِطَامٌ[1] тиқин, тиқилинч; пўк (шишадаги)

– سِطَامٌ[2] қиличнинг тиғи (дами)

II (سطو) سَطَا (у) سَطْوٌ, سَطْوَةٌ бостирмоқ, бостириб кирмоқ, ҳужум қилмоқ, (бирор к. га) ташланмоқ (عَلَى, بِ); (бирор жойга)

зўрлик билан бостириб кирмоқ (عَلَى)

– سَطْوٌ 1) ҳужум, ҳужум қилиш, тажовуз, босқин; 2) куч, қувват; қудрат

– سَطْوَةٌ кўп. سَطَوَاتٌ 1) ҳужум, ҳужум қилиш, тажовуз, босқин; 2) куч, қувват; қудрат; 3) ҳукмронлик; таъсирлилик, эътиборлилик, мўътабарлик

زَعْتَرٌ = سَعْتَرٌ

I سَعِدَ (а) سَعَادَةٌ бахтли бўлмоқ, бахт-иқболли (саодатли) бўлмоқ; омади чопмоқ, муваффақият қозонмоқ, муваффақиятга эришмоқ; وَ لَقَدْ ~ تُ بِالْاِسْتِمَاعِ إِلَيْهِ мен шахсан уни эшитиш бахтига муяссар бўлганман; III سَاعَدَ ёрдам бермоқ, ёрдами тегмоқ, нафи тегмоқ; имкон бермоқ, имконият туғдирмоқ; қўллаб-қувватламоқ, қўлламоқ; IV أَسْعَدَ 1) бахтли (саодатли) қилмоқ, бахтиёр қилмоқ; وَ كَمْ يُسْعِدُنِي أَنْ أُصَرِّحَ ... ...ни маълум қилишдан қанчалар бахтлиман; 2) бойитмоқ; X اِسْتَسْعَدَ бахтли деб ҳисобламоқ

– إِسْعَادٌ ёрдам, кўмак, ҳамкорлик, ёрдамлашиш, кўмак бериш

– سَاعِدٌ кўп. سَوَاعِدُ қўл; билак; анат. билак суяги; ◊ اشْتَدَّ ~ هُ ўсиб катта бўлмоқ, кучга кирмоқ, кучли бўлиб етишмоқ; فَتَّ فِي ~ هِ қар. فَتَّ; ~ ا الطَّيْرِ қушнинг қанотлари

– سَاعِدَةٌ кўп. سَوَاعِدُ ирмоқ (*дарёдаги*)

– سَعَادَةٌ 1) бахт, саодат, иқбол; омад, ютуқ, муваффақият; دَارُ الـ~ Дорус-саодат (*Бахт уйи –Истамбул шаҳрининг фахрий номларидан бири*); 2) тар. жаноби олийлари (*Туркия ва Мисрдаги олий унвонли амалдорларга-пошоларга мурожаатда, уларга нисбатан ишлатилган*); صَاحِبُ الـ~ ҳазрати олийлари

– سَعْدَى, سُعْدُ бот. 1) қиёқ, барди; саломалайкум (ўт-алаф)

– سَعْدٌ кўп. سُعُودٌ бахт, саодат, иқбол; омад, ютуқ, зафар, муваффақият

– سَعْدَانٌ[1] кўп. سَعَادِينُ маймун

– سَعْدَانٌ[2] туялар яхши кўриб ейдиган ўсимлик

– سَعْدَانَةٌ кўп. اتٌ — 1) (*кўкракнинг*) тугмаси; 2) (*эшикнинг*) думалоқ тутқичи (дастаси, қабзаси)

– سَعْدَنَةٌ 1) кўр-кўрона тақлид қилиш, маймундек тақлид қилиш; 2) кўп. اتٌ — найранг, ҳийла, ҳийла-найранг; ҳазил

– سُعْدَى ат. от, мн. Суъдо

سَعُودِيٌّ - 1) Саудияга оид, саудий; 2) Саудия Арабистонида яшовчи

– سَعِيدٌ кўп. سُعَدَاءُ 1) бахтли, саодатли, иқболли, омадли; وَ إِنِّي لَسَعِيدٌ بِأَنْ أُقَدِّمَ لَكُمْ ... мен сизга ...ни тақдим этиш билан бахтиёрман; 2) соғ-саломат, бардам, бехатар; ◊ ~ حَادِثٌ кутилаётган чақалоқнинг туғилиши

– مُسَاعِدٌ 1) ёрдам берувчи, ёрдам кўрсатувчи, ёрдамчи; қулай, ўнғай; 2) бирга борадиган, ҳамроҳ; 3) иккинчи даражали; 3) ёрдамчи, ўринбосар; أُسْتَاذٌ ~ доцент, кичик илмий ходим, адъюнкт

– مُسَاعَدَةٌ 1) ёрдам, ёрдам кўрсатиш, қўллаб-қувватлаш; مَالِيَّةٌ ~ ёрдам учун бериладиган пул, молиявий ёрдам, субсидия; عِلْمِيَّةٌ ~ илм-фанни ривожлантириш учун бериладиган ёрдам, субсидия; مَدَّ يَدَ الـ~ ёрдам қўлини чўзмоқ; 2) ўзаро ёрдам, ҳамкорлик

– مُسْعَدٌ бахтли, саодатли, иқболли

– مَسْعُودٌ бахтиёр қилинган, бахтли қилинган; бахтли, бахтиёр, масъуд

I سَعَرَ (а) سَعْرٌ 1) ёндирмоқ, гуруллатиб ёқмоқ, алангасини осмонга чиқармоқ, ўт ёқмоқ; 2) سُعِرَ қутурмоқ (*ит ҳақида*); II سَعَّرَ 1) ўт ёқмоқ, олов ёқмоқ, гуруллатиб ёқмоқ, алангасини осмонга чиқармоқ; الْحَرْبَ الْبَارِدَةَ ~ совуқ урушни бошламоқ, совуқ урушни авж олдирмоқ; 2) баҳо қўймоқ, нарх белгиламоқ, нарх қўймоқ; *мол.* курсни белгиламоқ, чет эл пуллари ва ҳ. к. ларнинг биржадаги қийматини аниқламоқ; III سَاعَرَ савдолашмоқ, савдо-сотиқ қилмоқ; IV أَسْعَرَ (*олов*) ёқмоқ, ёндирмоқ; V تَسَعَّرَ 1) алангаланмоқ, ёнмоқ, ловилламоқ; 2) баҳоланмоқ, нархи қўйилмоқ, нархи белгиланмоқ; VII اِنْسَعَرَ қутурмоқ (*ит ҳақида*); VIII اِسْتَعَرَ ёнмоқ, ўт олмоқ, гуруллаб ёна бошламоқ; алангаланиб ёнмоқ

تَسْعِيرٌ - 1) ўт (олов)' ёқиш; 2) нарх белгилаш (қўйиш); *мол.* чет эл пулларининг биржадаги қийматини белгилаш

– تَسْعِيرَةٌ кўп. اتٌ — белгиланган нарх миқдори, тариф; нарх белгилаш, нарх, қиймат, такса

– سَعَّارٌ нарх белгиловчи

– سُعَارٌ 1) иликлик. иссиқлик; 2) ўта очлик, ўта қорни очлик; 3) қутуриш, қутурганлик

– سِعْرٌ кўп. أَسْعَارٌ нарх, баҳо, қиймат, курс; ... بِـ~ ... баҳосида, ... нархида; بِـ~ الْيَوْمِ бугунги нарх билан (нархда); ~ أَصْلِيٌّ ўз баҳоси, номинал баҳо; ~ الْبَيْعِ сотув нархи, сотувдаги нарх; ~ التَّعَادُلِ қимматбаҳо қоғозлар таннархининг биржадаги нарх-навога учма-уч тенг келиши; ~ التَّكْلِفَةِ таннарх, алпари курси; ~ ثَابِتٌ қатъий баҳо (нарх); ~ جَارٍ бозор нархи (баҳоси), прейскурант; ~ الْخَصْمِ *ёки* ~ الْقَطْعِ векселларнинг биржадаги қиймати; ҳисоб ставкаси; ~ الشِّرَاءِ сотиб олиш нархи (баҳоси); ~ الصَّرْفِ айирбош қилиш курси, алмаштириш курси; أَسْعَارُ الْعُمْلَةِ валюта қиймати; ~ الْفَائِدَةِ фойда қиймати; ~ الْمُبَادَلَةِ кундалик нарх (баҳо); أَسْعَارُ الْجُمْلَةِ улгуржи нархлар; أَسْعَارُ الْمُفَرَّقِ *ёки* أَسْعَارُ الْقَطَّاعِيِّ чакана нархлар; بَيَانُ الـ~ нарх-наво жадвали;. ~ الْبِضَاعَةِ بِمَا فِيهِ التَّأْمِينُ وَ النَّوْلُونُ *савдо.* сиф (*товарнинг суғурта пули қўшиб ҳисоблангандан кейинги нархи*); ~ الْكُمْبِيُو қар. كُمْبِيُو

– سَعِرٌ кўп. سَعْرَى ақлдан озган, тентак, телба, савдойи

– سُعْرٌ 1) қутурганлик; ақлдан озганлик, телбалик, савдойилик;

2) иссиқлик; 3) ўта қорин очлик; 4) *шунингдек*: حَرَارِيٌّ ~ *физ.* калория

– سَعْرَانُ қутурган, қутуриб қолган

– سُعْرَةٌ қутуриш, қутурганлик

– سُعْرَةٌ *кўп.* سُعَرٌ *физ.* калория (*Ироқда*)

– سُعْرِيَّةٌ калориялилик

– سَعِيرٌ *кўп.* سُعُرٌ олов, ўт, аланга; дўзах

– مُسْتَعِرٌ гуриллаб ёнаётган, алангаланаётган; حِقْدٌ ~ кучли нафрат

– مِسْعَارٌ *кўп.* مَسَاعِيرُ 1) темир косов; 2) ўт қўювчи, олов ёқувчи; васваса солувчи, иғвогар, фитначи; مَسَاعِيرُ الْحَرْبِ уруш оловини ёқувчилар

– مِسْعَرٌ *кўп.* مَسَاعِرُ = مِسْعَارٌ

– مُسَعِّرٌ 1) ўт қўювчи, олов ёқувчи; مُسَعِّرُو الْحَرْبِ уруш оловини ёқувчилар

سَعْرَانُ = مَسْعُورٌ

(سعط) IV أَسْعَطَ бурунга (*дори*) томизмоқ, бурунга (*дори*) қуймоқ; VIII اِسْتَعَطَ бурнаки тамаки чекмоқ, тамаки ҳидламоқ

– سَعُوطٌ бурнаки тамаки; عُلْبَةُ الـ~ тамакидон

– مِسْعَطٌ тамакидон

I سَعَفَ (*а*) سَعْفٌ ёрдам қилмоқ, ёрдам кўрсатмоқ, ёрдам қўлини чўзмоқ; қўлламоқ; III سَاعَفَ ёрдам қилмоқ, кўмаклашмоқ; IV أَسْعَفَ 1) ёрдам кўрсатмоқ, биринчи ёрдамни кўрсатмоқ

– إِسْعَافٌ ёрдам қилиш, ёрдам кўрсатиш; الـ~ الْأَوَّلُ биринчи ёрдам кўрсатиш; جَمْعِيَّةُ الـ~ тез ёрдам жамоаси; عَرَبَةُ الـ~ *ёки* سَيَّارَةُ الـ~ *ёки* مَرْكَبَةُ الـ~ тез ёрдам машинаси; رِجَالُ الـ~ (*тез ёрдам машинасидаги*) санитарлар

– إِسْعَافَاتٌ *кўп.* дори-дармонлар

– إِسْعَافِيٌّ санитар

– سَعْفٌ ёрдам

– سَعَفٌ *кўп.* سُعُوفٌ хурмо дарахтининг узун барглари; أَحَدُ الـ~ (*христианларда*) пасха ҳафтасидан олдинги якшанба куни бўладиган сайл, маросим

– سَعَفِيٌّ хурмо дарахтининг узун баргларидан ишланган

– سَعْفَةٌ (*чақалоқ бошидаги*) чақа, яра, қасмоқ, қора қўтир

– مُسْعِفٌ ишга ёрдам берадиган; фойдали, манфаатли

I سَعَلَ (*у*) سُعَالٌ йўталмоқ

– سُعَالٌ йўтал; الـ~ الدِّيكِيُّ *мед.* кўкйўтал; ◊ ~ الْخَيْلِ жўтқирув (*отларда бўладиган нафас қисилиши*); حَشِيشَةُ الـ~ *бот.* кўка, туятовон (*катта баргли ва сариқ гулли кўп йиллик ўсимлик*)

– سِعْلَاةٌ, سِعْلَاءٌ *кўп.* سَعَالٍ шаллақи хотин, манжалақи

– سَعْلَةٌ йўтал; حُبُوبُ الـ~ йўталга қарши ҳабдори, йўталдори

– سِعْلَاءٌ = سِعْلَى

سِعْنٌ *кўп.* أَسْعَانٌ, سِعْنَةٌ теридан ишланган идиш, саноч, меш; ◊ أَبُو ~ *зоол.* марабу (*лайлаксимонлар оиласига мансуб катта қуш*): ҳинд марабуси; жиғилдони катта ҳинд лайлаги

سَعَةٌ *қар.* وسع

I سَعَى (سعى) [1] (*а*) سَعْيٌ 1) интилмоқ, шитоб билан ёпирилмоқ, югурмоқ, чопмоқ; حَوْلَ الْكَعْبَةِ ~ *дин.* Каъба атрофида югурмоқ, саъй (тавоф) қилмоқ; بَيْنَ الصَّفَا وَ الْمَرْوَةِ ~ *дин.* (*ҳаж вақтида*) Сафо ва Марва тепаликлари ўртасида югурмоқ; 2) жўнамоқ, кетмоқ; عَلَى قَدَمَيْهِ ~ пиёда юрмоқ; بِخُطًى وَاسِعَةٍ ~ катта-катта қадам ташлаб юрмоқ; 3) (*бирор н. га*) интилмоқ (إِلَى); 4) ҳаракат қилмоқ, уринмоқ; (*бирор н. устида*) ишламоқ; (*бирор н. га*) эришмоқ, етишмоқ (فِي); جُهْدَهُ فِي ... ~ (*бирор н. га*) қаттиқ ҳаракат қилмоқ; 5) (*к. нингдир олдида к. учундир*) илтимос қилмоқ (لَدَى); 6) (*бирор к. га. қарши*) фитна (найранг) ишлари олиб бормоқ (عَلَى); سَعَى [2] (*а*) سِعَايَةٌ 1) (*бирор к. ҳақида*) чақимчилик қилмоқ (بِ); 2) (*бирор к. га*) туҳмат қилмоқ, бўҳтон қилмоқ, ғийбат қилмоқ (بِ)

– سَاعٍ *мн.* سَاعِيَةٌ *кўп.* سُعَاةٌ 1) чопар, хат олиб борувчи вакил, курьер; سَاعِي الْبَرِيدِ почтачи, почтальон; سَاعِي التِّلِغْرَافِ телеграммаларни тарқатувчи; 2) чақимчи, гап ташувчи; ғийбатчи

– سِعَايَةٌ 1) чақув, махфий маълумот; 2) ғийбат, туҳмат, бўҳтон

– سَعْيٌ 1) чопиш, югуриш; الـ~ *дин.* Сафо ва Марва тепаликлари орасида югуриш; 2) интилиш, уриниш, ҳаракат қилиш; 3) тиришиш, меҳнат; 4) кирдикор, фитна, макр, ҳийла-найранг

– مَسْعًى *кўп.* مَسَاعٍ тиришиш, ҳаракат қилиш, интилиш; ғайрат; *кўп.* кирдикорлар, ҳийла-найранглар

– مَسْعَاةٌ *кўп.* مَسَاعٍ мақтовга арзийдиган амал, мақтаса бўладиган иш

I سَغِبَ (*а*) سَغَبٌ оч қолмоқ, қорни очмоқ

– سَغَابَةٌ очлик, қорни очлик

– سَغِبٌ қорни очлик

– سَغْبَانُ *мн.* سَغْبَى *кўп.* سِغَابٌ оч, қорни оч

– سَغَابَةٌ = مَسْغَبَةٌ; دَفَعَ بِهِ الـ~ бирор нима билан очликни кетказмоқ

سَغْسَغَ 1) ёғ суртмоқ, ёғламоқ, ёғ чапламоқ; 2) ҳўлламоқ, сингдирмоқ, шимдирмоқ

– سَغْسَغَةٌ ёғ суртиш, ёғ чаплаш

I سَفَّ (*и/а*) سَفٌّ 1) (*дорини, талқондорини*) оғизга солмоқ (ютмоқ, қабул қилмоқ); 2) тўқимоқ, тўқиб ясамоқ; الْحَصِيرَ ~ бўйра тўқимоқ; IV أَسَفَّ 1) тикилмоқ, бақраймоқ; النَّظَرَ إِلَى ... ~ ...га

тикилиб қарамоқ, кўз тикмоқ; 2) пастлаб учмоқ, париллаб учмоқ (учиб ўтмоқ -*қуш ҳақида*); ер бағирлаб учмоқ (*самолёт ҳақида*); 3) ахлоқан тубанлашмоқ (пастлашмоқ); ~ إِلَى أَسْفَلِ دَرْكٍ مِنَ الرَّذِيلَةِ бузуқлик ботқоғига ботиб кетмоқ; 4) (*бирор н. ни*) юзаки, бачканалик билан бажармоқ; 5) (*мас., дорини*) ичиш учун тавсия қилмоқ, буюрмоқ; ~ـهُ السُّفُوفَ бирор кимга талқондори бермоқ; 6) тўқимоқ, тўқиб ясамоқ; ~ الْحَصِيرَ бўйра тўқимоқ; IV أَسِفَّ рanги ўзгармоқ; VIII اِسْتَفَّ = I 1)

– إِسْفَافٌ 1) юзакилик, бачканалик; 2) пастлаб учиш; ер бағирлаб учиш; 3) ахлоқий тубанлик, الشَّرَفُ لَا يُصَانُ بِالـ~ وَ الاِسْتِهَانَةِ пастлик ва тубанлик билан ор-номусни сақлаб бўлмайди

– سَفَّافٌ *халқ.* порахўр, пора олувчи

– سُفَّةٌ чангал, ҳовуч; ~ مِنَ الْقَمْحِ бир чангал буғдой

– سَفُوفٌ *жам.* кукун ҳолатидаги дори, талқондори, порошок

– سَفِيفٌ ориқ, қотма; ҳолсиз, нимжон, заиф, бедармон, ожиз

– سَفِيفَةٌ *кўп.* سَفَائِفُ хурмо дарахти барғидан тўқилган бўйра

سُفْتَجَةٌ *кўп.* سَفَاتِجُ қарз ҳужжати, вексель; чек

I سَفَحَ (*a*) سَفْحٌ (*кўз ёши. қон*) тўкмоқ, оқизмоқ; ~ سُمْعَتَهُ бирор кимнинг обрўсига доғ туширмоқ, бирор кимнинг обрўсини кетказмоқ; III سَافَحَ (*эр хотинига ёки хотин эрига*) хиёнат қилмоқ, бузуқлик қилмоқ, бузуқлик қилмоқ; VI تَسَافَحَ = III

– سَفَّاحٌ қонхўр, қон тўкувчи; الـ~ Ас-Саффоҳ (*Қонхўр*) (*халифалардан бирининг лақаби*)

– سِفَاحٌ зино (*эр хотинига ёки хотин эрига*) хиёнат қилиш, бузуқлик

وَلَدُ ~ *ёки* وَلَدٌ مِنَ الـ~ никоҳсиз туғилмоқ

– سَفْحٌ *кўп.* سُفُوحٌ қиялик, ёнбағир, нишаб; (*тоғнинг*) таги, этаги, пастки қисми

I سَفَدَ (*и*) سِفَادٌ 1) (*молни*) қочирмоқ, 2) сихга термоқ, сихга ўтказмоқ, сихга киритмоқ; II سَفَّدَ сихга термоқ, сихга ўтказмоқ, сихга киритмоқ; III سَافَدَ = I

– سِفَادٌ (*молни*) қочириш, чоптириш, буқага қўйиш

– سَفُّودٌ *кўп.* سَفَافِيدُ сих, кабоб сихи

I (سفر) [1] سَفَرَ (*и*) سَفْرٌ 1) йўлга тушмоқ, йўлга отланмоқ; 2) жўнатмоқ, юбормоқ; 3) ёзмоқ, хат битмоқ; 4) супурмоқ; ~ الْبَيْتَ уйни супурмоқ (*супуриб-сидирмоқ*); ◊ ~ بَيْنَهُ وَ بَيْنَهُ бирор кимни бошқа бирор ким билан яраштирмоқ; [2] سَفَرَ (*и*) سُفُورٌ 1) ниқобни олмоқ, юзини очмоқ (*аёллар ҳақида*), очиққа чиқмоқ (*аёллар ҳақида*); 2) порламоқ, ялт этмоқ, ялтираб чиқмоқ (*тонг ҳақида*); II سَفَّرَ (*бирор жойга*) жўнатмоқ, юбормоқ (إِلَى); III سَافَرَ (*бирор жойга*) жўнамоқ, бормоқ, сафар қилмоқ; саёҳат қилмоқ, кезмоқ; ~ بَحْرًا денгиз бўйлаб саёҳат қилмоқ; ~ بَرًّا қуруқлик жойларга сафар қилмоқ; ~ جَوًّا самолётда сафар қилмоқ; IV أَسْفَرَ 1) ярқирамоқ, ялтилламоқ, жимирламоқ; ~ الْفَجْرُ тонг отди; 2) юзини очмоқ, ниқобини олмоқ, ёпинчиғини олмоқ (*аёллар ҳақида*); 3) (*бирор н. ни*) очмоқ, кашф қилмоқ, кўрсатмоқ (عَنْ); 4) натижада (*бирор н.*) бермоқ, (*бирор хил*) натижа бермоқ, (*бирор н. билан*) тугамоқ (عَنْ); VII اِنْسَفَرَ очиқ бўлмоқ, очилиб қолмоқ, яланғоч бўлмоқ, яланг бўлмоқ

– تَسْفِيرَةٌ *кўп.* تَسَافِيرُ ـ اتٌ — медальон

– [1] سَافِرٌ 1) йўлга тушган, саёҳатга чиққан, саёҳат қилувчи; 2) ёзувчи, хат битувчи; 3) *кўп.* سَفْرٌ، سُفَّارٌ йўловчи, сафарчи, сайёҳ; 4) *кўп.* سَفَرَةٌ котиб, мирза, мунший

– [2] سَافِرٌ 1) очиқ, усти ёпилмаган; ~ةٌ مَرْأَةٌ (*кўп.* نِسَاءٌ سَوَافِرُ) очиққа чиққан аёл, чачвон тутмай, юзини очиб юрадиган аёл; 2) очиқ-ойдин, аниқ-равшан, кўриниб турган; ~ةً بِالْقُوَّةِ الـ очиқ-ойдин зўравонлик билан; ~ةً بِصِفَةٍ очиқ-ойдин тарзда, ошкора равишда

– سِفَارَةٌ، سَفَارَةٌ *кўп.* ـ اتٌ — 1) воситачилик, ўртачилик; 2) элчихона

– سَفْرٌ *кўп.* йўловчилар, сайёҳлар

– سَفَرٌ *кўп.* أَسْفَارٌ 1) сафар, саёҳат; бирор жойга бориш, бориб-келиш; نَفَقَاتُ الـ~ йўл харажатлари; 2) йўл юриш, рейс; 3) *ҳарб.* юриш; 4) тонг

– سِفْرٌ *кўп.* أَسْفَارٌ китоб; الأَسْفَارُ الْمُنَزَّلَةُ нозил бўлган муқаддас китоблар; أَسْفَارُ مُوسَى الْخَمْسَةُ беш муқаддас китоб (*сўзма-сўз:* Мусо алайҳиссаломнинг беш китоби)

سُفْرَجِيٌّ *кўп.* سُفْرَجِيَّةٌ - официант; ресторан хизматчиси

– سَفَرَةٌ *кўп.* котиблар, мирзалар, муншийлар

– سَفْرَةٌ *кўп.* سَفَرَاتٌ 1) саёҳат, сайр; бориб-келиш; 2) рейс

– سُفْرَةٌ *кўп.* سُفَرٌ 1) йўлда ейиш учун олинган озиқ-овқат; 2) овқатланиш столи (пешхони), дастурхон; رَئِيسُ الـ~ меҳмонхона ва ресторанларда бош официант; فِضِّيَّاتُ الـ~ кумуш идиш-товоқлар

– سَفَرِيٌّ 1) саёҳатга оид, йўлга чиқишга оид; йўлга оид; شِطْرَنْجُ ~ йўлда ўйнаб кетишга мўлжалланган шахмат; سَرِيرٌ ~ йўлда ётиб кетишга мўлжалланган каравот

– سَفَرِيَّةٌ *кўп.* ـ اتٌ — 1) бориб-келиш, саёҳат, сафар; экскурсия; 2) (*самолётнинг*) учиши; 3) маршрутдаги поезд

سُفُورٌ очиқ юзлар, ниқоби олинган юзлар; مَسْأَلَةُ ~ чачвонни ташлаш масаласи

– سَفِيرٌ *кўп.* سُفَرَاءُ 1) элчи, вакил; الـ~ الْبَابَوِيُّ Рим папасининг бирор давлатдаги элчиси; الـ~ فَوْقَ الْعَادَةِ وَ الْمُفَوَّضُ фавқулодда ва мухтор элчи; الـ~ الْمُتَنَقِّلُ *ёки* الـ~ الْمُتَجَوِّلُ сайёр элчи, юртма-юрт юрадиган элчи; 2) воситачи, ўртачи

– ~ سَفِير *мн.* кўк ёқут (*кўк тусли қимматбаҳо тош*)

– ~ مُسْفِر *кўп.* الْوَجْه ~ (*аёлларда*) юзнинг очиқ турадиган қисми

– مُسَافِر 1) сайёҳ, саёҳатчи, сафарда юрувчи, мусофир; 2) пассажир; 3) меҳмон

– مِسْفَرَة супурги

سَفَرْجَل *кўп.* سَفَارِج *бот. жам.* беҳи

– سَفَرْجَلَة *кўп.* ـات — беҳи (*меваси*)

سَفْسَطَائِيّ сафсатабоз, софизм тарафдори, софист

– سَفْسَطَة 1) сохта хулосаларга асосланиш, софистика, сафсата; 2) қуруқ гап, бекорчи гап

سَفْسَطِيّ 1) сохта хулосаларга асосланган; 2) софизм тарафдори, софист, сафсатабоз

– مُتَسَفْسِط софизм тарафдори, софист, сафсатабоз

سَفْسَاف ҳар бир нарсанинг энг ёмони

– سَفَاسِف *кўп.*: الْأُمُور ~ тентаклик, бемаънилик, бемазагарчилик; اشْتَغَلَ بِـ~ الْأُمُور бемаъни (бемаза) ишлар билан шуғулланмоқ

I سَفَطَ (*у*) سَفْط (*балиқни*) тозаламоқ

– سَفَط 1) (*балиқ*) тангачаси; 2) (*қаҳва донасининг*) чиқиндиси

– سَفَط *кўп.* أَسْفَاط 1) сават, саватча, корзинка; 2) қутича, нафис қилиб ишланган чиройли сандиқча

I سَفَعَ (*а*) سَفْع 1) урмоқ, саваламоқ, савамоқ; 2) куйдирмоқ, баданни офтобда қорайтирмоқ; بِالنَّاصِيَة ~ пешонадаги сочдан ушламоқ

– أَسْفَع *мн.* سَفْعَاء *кўп.* سُفْع қора, қора рангли; тўқ, тўқ рангли; офтобда қорайган

– سُفْعَة *кўп.* سُفَع доғ, хол, қашқа, тўқ рангли доғ

I سَفَقَ (*у*) سَفْق 1) урмоқ, саваламоқ, савамоқ; 2) (*мас., эшикни*) қаттиқ уриб ёпмоқ, қарсиллатиб ёпмоқ; II سَفَّقَ эсмоқ (*шамол ҳақида*). IV أَسْفَقَ туртмоқ, итармоқ; الْبَابَ ~ эшикни итармоқ; VII انْسَفَقَ итармоқ; الْبَابُ ~ эшик туртилди

– سَفِيق 1) қалин; ثَوْب ~ қалин қилиб тикилган кийим; 2) الْوَجْه сурбет, бети қаттиқ, бети қалин

I سَفَكَ (*и*) سَفْك тўкмоқ, оқизмоқ, тўкиб юбормоқ; VII انْسَفَكَ оқизилмоқ, тўкилмоқ; оқмоқ, тўкилиб кетмоқ

– سَفَّاك қонхўр, золим, ёвуз, қотил

– سَفْك оқизиш, тўкиш; الدِّمَاء ~ қон тўкиш, қон оқизиш

I سَفَلَ (*а*) سَفْل пасткаш бўлмоқ, паст бўлмоқ; разиллашмоқ; V تَسَفَّلَ 1) пасткашлик қилмоқ, разиллик қилмоқ; 2) туширилмоқ, паст қилинмоқ; разилона иш тутмоқ, ярамас иш қилмоқ

– أَسْفَل *мн.* سُفْلَى *кўп.* أَسَافِل 1) энг паст, жуда паст, ниҳоятда паст, тубан, энг тубан; 2) *шунингдек* السَّافِلِين ~ энг разил, энг тубан; 3) ост, туб, остки қисм, (*бирор н. нинг*) таги

– تَسَفُّل пастлик, пасткашлик, разиллик, тубанлик

– سَافِل *кўп.* سُفَّال، سَفَلَة 1) паст, пастдаги; пасткаш, разил

– تَسَفُّل = سَفَالَة

– سُفَالَة 1) ост, туб, таг, остки қисм; асос, пойдевор; 2) база, негиз

– سُفْل، سِفْل 1) таг, ост туб; асос, пойдевор, 2) пол билан девор орасига қоқиладиган ингичка узун тахта, плинтус; 3) тублик, чуқурлик

– سُفْلِيّ 1) пастки, остки; 2) пасткаш, разил; 3) дунёвий

– سَفِيل 1) пасткаш, разил; 2) *бот.* чирмовикгул

تَسَفْلَقَ (سفلق) паразит (текинхўр) бўлиб яшамоқ, (*бирор к. нинг*) ҳисобига кун кўрмоқ (عَلَى)

– تَسَفْلُق = سَفْلَقَة

– سَفْلَاق паразит, текинхўр, ҳаромтомоқ

– سَفْلَقَة текинхўрлик, ҳаромтомоқлик, паразитлик

I سَفَنَ (*и*) سَفْن арчмоқ, пўстини ажратмоқ, пўстини олмоқ. II سَفَّنَ пона тиқмоқ (қоқмоқ)

– إِسْفِين *кўп.* أَسَافِين пона دَقّ ~ا فِي (بَيْنَ ... و ...) *маж.* (*бирор н. га ёки бирор н. билан бошқа н. ўртасига*) пона қоқмоқ, (*к. ларни бир-биридан*) ажратмоқ

– سَفَّان 1) кемасоз, кема қурувчи, 2) кема эгаси (хўжайини, соҳиби)

– سِفَانَة кемасозлик

– سَفَن 1) жилвир, қайроқ қумли, наждак, жилвир қоғоз; 2) *зоол.* думи ингичка ялпоқ денгиз балиғи, скат

– سَفْنَة пўст, пўстлоқ, чулуқ, шелуха

– إِسْفِين = سَفِين

– سَفِينَة *кўп.* سُفُن، سَفَائِن، سَفِين кема; تِجَارِيَّة ~ савдо кемаси; حَامِلَة لِلطَّائِرَات ~ авианосец, самолётлар учиб қўнадиган кема; حَرْبِيَّة ~ ҳарбий кема; الشَّحْن ~ юк ташийдиган кема, юк кемаси; كَوْنِيَّة ~ ёки فَضَاء ~ космик кема, مُحَطَّمَةُ الْجَلِيد ~ музёрар кема; نُوح ~ Нуҳ алайҳиссалом кемалари; الْأَلْغَام رَاضِعَة ~ денгизда миналардан тўсиқ қўювчи ҳарбий кема; الـ~ جَوْفُ ёки الـ~ عَنْبَر кеманинг юк ортиладиган таг хонаси, трюм; الـ~ مُقَدَّم кеманинг олд қисми (бурни); الـ~ مُؤَخَّر кеманинг қуйруқ қисми (қуйруғи); الـ~ *астр.* Аргонавтлар кемаси; الْبَرّ سَفَائِن *маж.* саҳро кемалари (туялар); الدَّجَاجَة ◊ ~ туртиб чиққан кўкрак қафаси

– مَسْفَن *кўп.* مَسَافِن кемасозлик корхонаси

سَفَنَّج *зоол.* булут (*сув жониваори*)

إِسْفَنْط шароб турларидан бири

I سَفِهَ (а) سَفُهَ ёки سَفُهَ (у) سَفَاهَةٌ 1) аҳмоқ бўлмоқ, тентак бўлмоқ, бемаъни бўлмоқ; 2) қўпол (сурбет, безбет) бўлмоқ; 3) исрофгар бўлмоқ, исрофгарчилик қилмоқ; II سَفَّهَ аҳмоқ ҳисобламоқ, тентак ҳисобламоқ, бемаъни ҳисобламоқ; (*бирор н. ни*) тентаклик деб атамоқ; نَفْسَهُ ~ ўзини ўзи койимоқ, ўзига ўзи танбиҳ бермоқ; III سَافَهَ сўкишмоқ, сўкишишмоқ; V تَسَفَّهَ ўзини қўполликка солмоқ, ўзини қўпол кўрсатмоқ; VI تَسَافَهَ ўзини гўл-

ликка солмоқ, ўзини жинниликка олмоқ

– سَفَاهَةٌ 1) ақли пастлик, ақли заифлик, тентаклик, аҳмоқлик; 2) безбетлик, сурбетлик, қўполлик, уятсизлик, бетамизлик; 3) исрофгарчилик, исрофкунандалик

– سَفَاهَةٌ = سَفَهٌ

– سَفِيهٌ кўп. سُفَهَاءُ, سِفَاهٌ мн. سَفِيهَةٌ кўп. سَفَائِهُ, سُفَّهٌ 1) тентак, аҳмоқ, ақли паст, ақли заиф; 2) безбет, сурбет, бетамиз; 3) исрофгар; 4) паст навли, сифати паст, ёмон

سَفًا жам. (*ғалланинг*) қилтириқлари; сомон, тўпон, қипиқ

– سَفَاةٌ (*ғалланинг*) қилтириғи

I سَفَى (и) سَفْيٌ (*чанг-тўзон*) кўтармоқ (*шамол ҳақида*); IV أَسْفَى эсмоқ (*шамол ҳақида*)

– سَافِيَاءُ чанг-тўзон

– سَافِيَاتٌ кўп.: الرِّمَالِ ~ шамолда кўчиб юрган қум

– سَفِيٌّ тўзиган, тўзғиган (*мас., қум*)

سَقْبٌ кўп. سُقُوبٌ, سُقْبَانٌ бўталоқ, кичкина туя, туяча

– سَقَبٌ яқинлик, жипслик; الْجَارُ أَحَقُّ بِـــــَبِـــه ҳад. қўшни ўзининг яқинлиги билан ҳақдордир

سَقَرُ мн. дўзах, жаҳаннам, сақар

سَقْسَقَ 1) ивитмоқ, шимдирмоқ, (*бирор суюқликка*) ботирмоқ; 2) чириллламоқ, чирқилламоқ (*қушлар ҳақида*)

– سُقْسَاقَةٌ зоол. патлари сариқ, қорни қора қушча, сулихўр

– سَقْسَقَةٌ 1) ивитиш, шимдириш, ҳўллаш; 2) чириллаш, чирқиллаш

I سَقَطَ (у) سُقُوطٌ 1) тушмоқ, тушиб кетмоқ, тўкилмоқ, ағанаб (ағдарилиб) тушмоқ; 2) сусаймоқ, пасаймоқ (*мас., ҳарорат*); 3) узилмоқ, узилиб тушмоқ; тамом бўлмоқ, кетмоқ (*ҳуқуқ ҳақида*); кучини йўқотмоқ, бекор бўлмоқ, бекор қилинмоқ; 4) хато қилмоқ, адашмоқ, хатога йўл қўймоқ; 5) қолоқ бўлмоқ, орқада қолмоқ (*ўқувчи ҳақида*);6) тўкиб юбормоқ, тўкмоқ (*мевани*); ◊ لِيَسْقُطْ! йўқолсин!; ... رَأْسُهُ ~ ...да туғилди; فِي الْامْتِحَانِ ~ имтиҳонда йиқилмоқ; فِي قَبْضَتِهِ ~ бирор кимнинг қўлига тушиб қолмоқ; مِنْ ~ عَيْنِي мен уни ҳурмат қилмай қўйдим, у менинг назаримдан тушиб қолди; لِي كِتَابٌ نَادِرٌ ~ қўлимга ноёб китоб тушиб қолди; بِهِ ~ бирор нимани тушириб юбормоқ; سُقِطَ فِي يَدِهِ а) у нима қилишини билмай қолди; б) кўч. м. у оғиз очолмай қолди, у чурқ этолмай қолди; II سَقَّطَ 1) ташламоқ, ағдармоқ, тўкмоқ; 2) (*имтиҳонда*) йиқитмоқ; 3) бола туширмоқ, аборт қилмоқ; III سَاقَطَ устма-уст ташламоқ (*мас., дарахтдан хурмони*); الْحَدِيثَ ~ ـــهُ ғалма-ғал бир-бирига гапирмоқ; IV أَسْقَطَ 1) туширмоқ, тушириб юбормоқ; уриб туширмоқ; ағдармоқ, ташлаб юбормоқ; йиқитмоқ, ағнатмоқ, қулатмоқ; الْأَسْنَانَ ~ тишларни уриб синдирмоқ; طَائِرَةً ~ самолётни уриб туширмоқ; 2) (*ҳуқуқдан*) маҳрум бўлмоқ; 3) ҳисобдан (қатордан) чиқармоқ, ҳисобга олмай қўймоқ; чегирмоқ, чегириб чиқармоқ, айирмоқ; 4) (*мас., матндаги парчани*) тушириб қолдирмоқ; 5) бола туширмоқ, аборт қилдирмоқ; 6) (*меваларни*) тўкиб (тушириб) юбормоқ; ◊ حِصْنًا ~ қалъани қўлга киритмоқ, қўлга олмоқ; الدَّعْوَى ~ даъвони бас қилмоқ, даъво қилишни тўхтатмоқ (*мас., суд орқали*); عَنْهُ الْجِنْسِيَّةَ ~ фуқароликдан (гражданликдан) маҳрум қилмоқ; فِي قَوْلِهِ ~ хато гапирмоқ, гапда хатога йўл қўймоқ; أُسْقِطَ فِي يَدِهِ а) нима қилишни билмай қолмоқ; б) кўч. м. у оғиз очолмай қолди, у чурқ этолмай қолди; كَلَامُهُ ~ قَلْبِي بَيْنَ جَنْبَيَّ унинг гапларидан қўрққанимдан жоним чиқаёзди; V تَسَقَّطَ 1) бузилмоқ, айби бор бўлмоқ, нуқсонли бўлмоқ; 2) секин-аста (маълумот) йиғмоқ; VI تَسَاقَطَ 1) кўп миқдорда тушмоқ; бошқалар билан бирга тушмоқ; тушмоқ, тўкилмоқ (*соч ҳақида*); сочилмоқ, сочилиб кетмоқ; 2) бўлиниб кетмоқ, парчаланмоқ; ~ عَلَى نَفْسِهِ вайрон бўлмоқ, парчаланмоқ; таркибий қисмларга ажралмоқ; 3) ёмғир ёғиб ўтмоқ, ёмғир ёғмоқ; 4.) оқиб турмоқ, томиб турмоқ (*қон ҳақида*); X اسْتَسْقَطَ (*бирор к. нинг бошига*) бало (офат, касаллик) келтирмоқ (عَلَى رَأْسِهِ)

– إِسْقَاطٌ 1) чегириш, берилаётган пулдан ушлаб қолиш; нархдан ёки вазндан чегириш (камайтириш); مَعَ ~ (*бирор н. нинг*) чегирмаси билан; 2) ағдариш, қулатиш, ағанатиш; 3) аборт; 4) проекциялаш, ◊ عَنْهُ الْجِنْسِيَّةِ ~ бирор кимни фуқаролик (гражданлик) дан маҳрум қилиш

– تَسْقِيطٌ (*отлардаги*) қутуриш касаллиги

– سَاقِطٌ нуқсонли, нуқсони бор, камчилиги бор; الْخُلُقِ ~ хулқи бузуқ, ёмон хулқли, бадхулқ; مِنَ الْحُقُوقِ الْمَدَنِيَّةِ ~ фуқаролик (гражданлик) ҳуқуқларидан маҳрум бўлган; مَرْأَةٌ ~ـــةٌ бузуқ аёл, фоҳиша

– سُقَاطٌ тўкилма (*тоғ ёнбағирларидаги тоғ жинсларининг емирилмасидан ҳосил бўлган тош парчалари уюми*)

– سَقَّاطٌ қорин, ичак-чавоқларни сотувчи одам

– سَقَّاطَةٌ кўп. سَقَّاطَةٌ, ـــاتٌ лўкидон, эшик тамбаси; сурма зулфин; тех. вални тескари томонга айланишига йўл қўймайдиган механизм, храповик

– سَقَطٌ 1) нуқсонли, айбли, айби бор; яроқсиз; етарли эмас; 2) кўп. أَسْقَاطٌ а) нуқсон, айб; нуқсни бор (нуқсонли) маҳсулот, брак маҳсулот; أَسْقَاطُ الْمَخْطُوطِ қўлёзманинг тушиб қолган саҳифалари; б) ташландиқ, чиқит, чиқинди; الْأَثْمَارِ ~ бузилган (айниган) мевалар; الْكَلَامِ ~ ҳақорат, ҳақоратли сўзлар; 3) ичак-

чавоқ, калла-поча; خَسِرَ الْجِلْدَ وَ الْــ~ *мтл.* эски ҳаммом, эски тос (*сўзма-сўз:* теридан ҳам, калла-почадан ҳам айрилмоқ); 4) ёзиш ёки ҳисоб-китобда йўл қўйилган хато

– سَقْطٌ 1) ёғин-сочин; 2) учқун (*чақмоқтошдан чиқадиган*); 3) чала туғилган бола

– سَقْطٌ, سُقْطٌ *кўп.* أَسْقَاطٌ чала туғилган бола

– سَقْطَةٌ *кўп.* سَقَطَاتٌ 1) тушиш, тушиб кетиш; 2) хато

– سَقَطِيٌّ эскифуруш, эски-туски билан савдо қилувчи

– سُقُوطٌ 1) тушиш, тушиб кетиш; 2) ажралиб тушиш, узилиш; الْحَقِّ (بِمُضِيِّ الْمُدَّةِ) ~ (*муддати ўтганлиги сабабли*) ҳуқуқдан маҳрум бўлиш; الدَّعْوَى ~ (*даъвонинг тўхтатилиши (судда)*

– سَقِيطٌ 1) дўл; 2) қиров; қор

– مَسْقَطٌ, مَسْقِطٌ *кўп.* مَسَاقِطُ 1) тушиш жойи; الْمِيَاهِ ~ шалола, шаршара; 2) проекция, план; أُفُقِيٌّ ~ горизантал проекция; ~ جَانِبِيٌّ ён томон, ён томон сатҳи; رَأْسِيٌّ ~ олд томоннинг чизмаси; السَّمْتِيُّ الــ~ азимутал проекция; ◊ الرَّأْسِ ~ туғилган жой, ватан

– مُسْقِطٌ 1) тушириб юборувчи; 2) абортга оид

– مُسْقِطَاتٌ *кўп.* аборт қилишга керак бўладиган нарсалар

– مَسْقَطَةٌ: هٰذَا الْفِعْلُ ~ لِزَيْدٍ مِنْ أَعْيُنِ النَّاسِ бу ҳатти-ҳаракат Зайдни одамларнинг назаридан қолдиради

I سَقَعَ (*a*) سَقْعٌ урмоқ, шапалоқ солмоқ, шапати урмоқ, шапатиламоқ

– سُقْعٌ *кўп.* أَسْقَاعٌ жой, ўрин, макон

– مِسْقَعٌ гапга чечан (уста), чиройли гапирадиган

– مُسَقَّعَةٌ бақлажон ва гўштдан тайёрланган овқат

I (سقف) سَقَفَ (*у*) سَقْفٌ устини ёпмоқ, том ёпмоқ, том қилиб ёпмоқ; I سَقِفَ (*a*) سَقَفٌ узоқ энгашиб турмоқ; ~تِ الرَّجُلُ оёқ ўнг томонга энгашиб турди; II سَقَّفَ 1) томни ёпмоқ; 2) шифт қилмоқ; 3) чапак чалмоқ, чапак урмоқ

– أَسْقَفُ *мн.* سَقْفَاءُ *кўп.* سُقْفٌ энгашиб турган, эгилиб турган

– أُسْقُفٌ *алиф. б. қар.*

– تَسْقِيفَةٌ *кўп.* ـاتٌ айвон, шийпон; сарой, ёғоч уй

– سَقَّافٌ том ёпувчи уста, томга тунука қоқувчи

– سَقْفٌ *кўп.* أَسْقُفٌ, سُقُوفٌ 1) том; 2) шифт; ثُرَيَّا الــ~ шифтга осиладиган қандил; ◊ الْحَلْقِ ~ танглай

– سَقَفٌ энгашиб узоқ туриб қолиш, эгилиб узоқ вақт туриш

– سَقِيفَةٌ *кўп.* سَقَائِفُ, سَقِيفَاتٌ 1) айвон, шийпон; 2) қўра, молхона; ёпиқлик; 3) самолёт, дирижабль ва ҳ. к. лар турадиган махсус бино, ангар; 4) павильон

– مُسَقَّفٌ усти ёпилган, усти ёпиқ; سُوقٌ ~ усти ёпиқ бозор, тим

سَقَالَةٌ, سِقَالَةٌ *кўп.* سَقَائِلُ 1) осма кўприк; кичкина кўприк; тахта зина; тахта супа; сўри; 2) (*қурилишда ишлатиладиган*) ёғоч; 3) зина, пиллапоя (*сол.* صَقَالَةٌ)

سَقْلَبَ ағдармоқ, тўнтармоқ, тўнтариб юбормоқ

– سَقْلَبَةٌ ағдариш, тўнтариш

– سَقْلَبِيٌّ 1) славянга оид; 2) *кўп.* سَقَالِبَةٌ славян киши

I سَقِمَ (*a*) سَقَمٌ касал бўлмоқ, касалланмоқ, заифланмоқ, бемор бўлмоқ; озмоқ, озиб кетмоқ; II سَقَّمَ касал қилмоқ; IV أَسْقَمَ дармонсизликни келтириб чиқармоқ, лоҳас қилмоқ; ҳолдан тойдирмоқ, тинкани қуритмоқ, қаттиқ чарчатмоқ

– سَقَامٌ *кўп.* أَسْقَامٌ касаллик; беморлик, беҳоллик; оғриқ

– سَقَمٌ *кўп.* أَسْقَامٌ = سَقَامٌ

– سُقْمٌ *кўп.* أَسْقَامٌ 1) касаллик, беморлик; ҳолдан тойиш, қаттиқ чарчаш; заифлик, беҳоллик; ориқлик; 2) етишмовчилик, камлик; ~ الذَّوْقِ (*мас., бирор н. ни танлашдаги*) диднинг пастлиги

– سَقِيمٌ *кўп.* سِقَامٌ *мн.* سَقِيمَةٌ *кўп.* سُقَمَاءُ 1) бемор, касал, бетоб; заиф, беҳол; ориқ, озғин; 2) *кўп.* سُقْمٌ нотўғри (*ибора*)

– مِسْقَامٌ дардчил, касалманд, хаста, бемор

سُقُمْرِيٌّ денгиз балиғи, макрель, скумбрия

I سَقَى (*и*) سَقْيٌ 1) сув бермоқ, сув ичирмоқ; 2) суғормоқ, сув қуймоқ; اللّٰهُ ضَرِيحَهُ وَ نَوَّرَهُ ~ Оллоҳ унинг қабрини нурга тўлдирсин! (*сўзма-сўз: Оллоҳ унинг қабрини сув билан суғорсин ва уни мунаввар қилсин*) 3) (*пўлатни*) тобламоқ, пишитмоқ, (*пўлатга*) сув бермоқ; 4) қоринда сув тўпланмоқ; II سَقَّى ҳўлламоқ, намламоқ, ивитмоқ; III سَاقَى (*бирор к. билан*) биргаликда ичишмоқ; IV أَسْقَى 1) сув бермоқ, сув ичирмоқ; 2) суғормоқ, сув қуймоқ; VI تَسَاقَى бир-бирига сув бермоқ, бир-бири билан биргаликда ичишмоқ; VIII اِسْتَقَى 1) ботириб олмоқ, сузиб олмоқ; 2) олмоқ; X اِسْتَسْقَى 1) ёмғир сўраб ибодат қилмоқ, ёмғир тилаб намоз ўқимоқ; 2) бирор организмда сув тўпланмоқ

– اِسْتِسْقَاءٌ *мед.* бадандаги бўшлиқларга сариқ сув тўпланиш касаллиги, асцит

– اِسْتِسْقَائِيٌّ бадандаги бўшлиқларга сариқ сув тўпланиш касаллигига оид

– سَاقٍ *кўп.* سُقَاةٌ соқий, косагул, май қуйиб берувчи

– سَاقِيَةٌ 1) соқий (косагул) аёл; 2) *кўп.* سَوَاقٍ сув чиқарадиган чархпалак; 3) (*револьвердаги*) барабан; 3) ариқ, жилға; зовур

– سِقَاءٌ *кўп.* أَسْقِيَةٌ меш, мешкоп, саноч

– سَقَّاءٌ мешкопчи, сув ташиб тарқатувчи

– سَقَاوَةٌ: الرِّئَوِيَّةُ ~ الــ *вет.* манқа (*отларда бўладиган юқумли касаллик*); الْجِلْدِيَّةُ ~ الــ тери касаллиги

– سِقَايَةٌ 1) сув бериш, сув ичириш; 2) суғориш, сув қуйиш; ~ الْحَاجِّ ёки الــ~ *тар.* Маккада ҳожиларни сув билан таъминлашга

алоқадор бўлган фахрий мансаб

– سَقْيٌ 1) суғориш; сув қуйиш; 2) сунъий йўл билан суғориладиган ер; 3) (*пўлатни*) пишитиш, тоблаш, (*пўлатга*) сув бериш, сув югуртириш

– سِقْيٌ суғориш учун олинадиган сувнинг улуши (ҳиссаси)

– سُقْيَا ичиш; آنِيَةُ الـ~ ичимлик сув тўлдирилган идиш

– مَسْقَاةٌ ичиладиган жой

– مِسْقَاوِيٌّ، مِسْقَوِيٌّ сунъий йўл билан суғориладиган

– مَسْقِيٌّ 1) суғорилган, сув қуйилган; 2) тобланган, пишиган, сув югуртирилган (*пўлат ҳақида*)

– مِسْقًى *кўп.* مَسَاقٍ ариқ, зовур

I (سكّ) سَكَّ (*а/у*) سَكٌّ 1) беркитмоқ, ёпмоқ, қулфламоқ; 2) (*танга*) зарб қилмоқ; ◊ الْمَسَامِعَ ~ босиб кетмоқ (*шовқин ҳақида*); سَكِكَ (*а*) سَكَكٌ кар бўлмоқ, карқулоқ бўлмоқ; VII انْسَكَّ берк бўлмоқ, қулфланган бўлмоқ (*эшик ҳақида*); VIII اسْتَكَّ кар бўлиб қолмоқ, қулоғи битмоқ

– أَسَكُّ *мн.* سَكَّاءُ *кўп.* سُكٌّ кар, қулоғи битган

– سَكٌّ[1] зарб қилиш; دَارُ الـ~ зарбхона (*танга чиқариладиган жой*)

– سَكٌّ[2] *кўп.* سُكُوكٌ 1) мих, қозиқ; қаллоқчасиз мих, металл ўзакча; 2) илмоқ, илгак

– سُكٌّ атирнинг бир тури

– سُكَاكٌ атмосферанинг юқори қатлами, стратосфера

– سِكَّةٌ *кўп.* سِكَكٌ 1) танга; 2) йўл; زِرَاعِيَّةٌ ~ дала йўли; ~ سُلْطَانِيَّةٌ катта йўл, бош йўл; 3) кўча; ◊ الْفَلَّاحِ ~ *ёки* الْمِحْرَاثِ ~ омоч тиши; الْحَدِيدِ ~ *ёки* الْحَدِيدِيَّةُ الـ~ темир йўл; عَامِلُ ~ الْحَدِيدِ темирйўлчи; 4) тангага чекилган нақш; 5) омоч

– مَسْكُوكَاتٌ *кўп.* тангалар; ضَرْبُ الـ~ танга зарб қилиш; عِلْمُ الـ~ тангаларни ўрганадиган фан, нумизматика

I سَكَبَ (*у*) سَكْبٌ қуймоқ, оқизмоқ, тўкмоқ, тўкиб юбормоқ; ~ الْحَدِيدَ الصَّبَّ чўян қуймоқ; ◊ قَلْبَهُ ~ кўнглини ёзмоқ, дардини айтмоқ; VII انْسَكَبَ 1) қуйилмоқ, оқмоқ, тўкилмоқ; 2) ёмғир ёғмоқ

– أُسْكُوبٌ қуйилувчи, қуйилган; مَاءٌ ~ қуйилиб турган сув

– تَسْكَابٌ тўкиш, оқизиш

– سَاكِبٌ тўкувчи, қуювчи, оқизувчи; الْمَاءِ ~ *астр.* Қовға (Далв) юлдузлар туркуми

– أُسْكُوبٌ = سَكْبٌ

– سَكْبَةٌ *бот.* пуфанак (*оёқтовон гуллилар оиласига мансуб ўсимлик*)

– سَكِيبٌ тўкилган, оқизилган, қуйилган

– مَسْكَبَةٌ *кўп.* مَسَاكِبُ кўчатзор, ниҳолхона, парваришхона, питомник; жўяк; مَسَاكِبُ بَقْدُونِسٍ петрушка экилган жўяклар

سِكْبَاجٌ (*гўшт, сирка, пиёз, асал ва ҳ. к. лардан тайёрланган*) овқат, рагу

I سَكَتَ (*у*) سُكُوتٌ 1) жим турмоқ, гапирмай турмоқ, сукут сақламоқ, индамай турмоқ, сукут қилмоқ; 2) (*бирор н. тўғрисида*) индамай кетмоқ, айтмай ўтмоқ, оғиз очмай ўтирмоқ (عَنْ); 3) тинчланмоқ, тинмоқ, тинчимоқ; الْغَضَبُ عَنْهُ ~ у тинчиб қолди, у ҳовуридан тушди, у жаҳлидан тушди; 4) سُكِتَ жазаваси тутмоқ, талвасага тушмоқ, тўлиб-тошмоқ; мияга қон қуйилмоқ; II سَكَّتَ гапирмасликка мажбур қилмоқ, гапиртирмай қўймоқ; الطِّفْلَ ~ болани тинчлантирмоқ (тинчитмоқ); IV أَسْكَتَ 1) гапирмасликка мажбур қилмоқ, гапиртирмай қўймоқ; جَوْعَتَهُ بِقُضْمَةٍ ~ бир тишлам билан нафсини ўлдирмоқ; مِدْفَعِيَّةَ الْعَدُوِّ ~ душман артиллериясини даф қилмоқ; 2) жим бўлиб қолмоқ, тўхтамоқ, ўчмоқ

– إِسْكَاتٌ гапирмасликка мажбур қилиш, гапиртирмай қўйиш; (*артиллерия ўтини*) даф қилиш

– سَاكِتٌ 1) жим турувчи, сукут сақловчи; 2) камгап, оз гапирадиган; 3) тинч, ювош, индамас

– سِكِّيتٌ = سَاكُوتٌ

– سُكَاتٌ 1) жим туриш, гапирмай туриш, сукут сақлаш; 2) ювошлик, камгаплик

– سُكَاتَةٌ ишонарли жавоб

– سَكْتٌ жим туриш, гапирмай туриш, сукут сақлаш; عَلَى الـ~ индамай, жим туриб, жимлик билан

– سَكْتَةٌ 1) жим туриш, гапирмай туриш; пауза; 2) *мед.* касалликнинг қаттиқ тутиб қолиши, фалаж; قَلْبِيَّةٌ ~ юракнинг қаттиқ тутиб қолиши, юрак хуружи; دَارُ الـ~ мияга қон қуйилиши, апоплексия; الْمُخِّيَّةُ ~ *ёки* الدِّمَاغِيَّةُ الـ~ инсульт

– سُكْتَةٌ йиғлаётган чақалоқни тинчлантириш учун ишлатиладиган восита

– سُكُوتٌ 1) сукут қилиш, жим туриш, гапирмай туриш; الْتَزَمَ الـ~ تُجَاهَ ... ... масаласида индамай турмоқ; لَا تَتَحَمَّلُ الْحَالَةُ الـ~ бу вазият индамай туришни тақозо қилмайди, бу вазиятда индамай туриб бўлмайди; 2) ювошлик, камгаплик; بِـ~ индамай, жимлик билан, жим туриб

– سَكِيتٌ، سَكُوتٌ камгап, оз гапирадиган

– سِكِّيتٌ доим сукут сақловчи

– مُسْكِتٌ ишонарли (*жавоб*)

مُسَكَّجٌ *халқ.* қониқарли; ўрта, ўртача, чидаса бўладиган

I (سكر) سَكِرَ (*а*) سُكْرٌ ширакайф бўлмоқ, маст бўлмоқ; سَكَرَ (*у*) سَكْرٌ (*эшикни*) ёпмоқ, беркитмоқ; II سَكَّرَ (*мас., эшикни*) ёпмоқ, беркитмоқ; 2) ... الْمِيَاهَ فِي ~ (*бирор жойда*) водопровод сувини беркитмоқ; 2) маст қилмоқ; 3) шакар сепмоқ, шакар қўшмоқ; 4)

(*мевани*) қиёмда қайнатмоқ; 5) қумоқлашиб қолмоқ, шакар бойлаб қолмоқ; سُكِّرَ بَصَرُهُ рангларни бир-биридан фарқлолмай қолмоқ; қизил рангни фарқ қилолмай қолмоқ; кўриш қобилияти сусаймоқ; IV أَسْكَرَ маст қилмоқ; VI تَسَاكَرَ ўзини мастликка солмоқ

تَسْكِيرٌ - *мед.* қизил рангни фарқ қила олмаслик, қизил ва яшил рангларни ажратиш қобилиятини йўқотиш, дальтонизм

– سَكَاكِرُ *кўп.* ширинликлар, қандолатчилик маҳсулотлари; шаффоф конфет; қиёмда қайнатилган мевалар, устига шакар сепилган мевалар

– سَكَرٌ 1) маст қилувчи ичимлик; 2) хурмодан тайёрланадиган шароб

– سَكِرٌ маст, кайфи бор, кайфи ошган

– سُكْرٌ 1) маст бўлиш, мастлик, мастлик ҳолати; 2) ичкилик қилиш

– سُكَّرٌ шакар, оқ қанд; الـ~ الأَحْمَرُ сариқ шакар; ~ البَنْجَرِ лавлагидан олинган шакар; ~ الشَّعِيرِ ундирилган буғдой ва арпадан олинган шакар; ~ العِنَبِ глюкоза; ~ الفَاكِهَةِ мевадан олинган шакар, мева қанди; ~ القَصَبِ шакарқамишдан олинган шакар; ~ اللَّبَنِ сутдаги шакар моддаси, лактоза; الـ~ المُكَرَّرُ *ёки* الـ~ الأَبْيَضُ рафинад қанд; ~ نَاعِمٌ шакар; ~ نَبَاتٍ шаффоф конфет; ~ قَالِبُ الـ бир калла қанд; ~ قَصَبُ الـ шакарқамиш; الـ~ *шунингдек.* ~ مَرَضُ الـ қанд касали, диабет

– سِكْرٌ тўғон, дамба

– سَكْرَانُ *мн.* سَكْرَى *кўп.* سُكَارَى, سَكَارَى маст, кайфи ошган; ◊ طِينَةٌ ~ *қар.* طِينَةٌ

– سَيْكَرَانُ = سَكْرَانُ

– سَكْرَةٌ *кўп.* سَكَرَاتٌ 1) ичкиликка берилиб кетиш, ичкиликка мубтало бўлиш касали; ичкиликбозлик; 2) завқ, лаззат, роҳат; маст бўлиш, мастлик; ◊ ~ المَوْتِ жон талвасаси; ~ الشَّبَابِ ёшлик бебошликлари

– سُكَّرَةٌ *кўп.* ـَاتٌ бир чақмоқ қанд

– سِكِّيرٌ ичкиликбоз, пиёниста

– سُكَّرِيٌّ қандга оид; المَوَادُّ الـ~ـَةُ қанд моддалари; البَنْجَرُ الـ~ (الشَّوَنْدَرُ) қанд лавлаги; مَرَضُ البَوْلِ الـ~ِ қанд касали, диабет

– سُكَّرِيَّاتٌ *кўп.* ширинликлар, қандолатчилик маҳсулотлари

– سُكَّرِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ қанддон, қанд солинадиган идиш

– سَكُورٌ ғирт маст

– سِكِّيرٌ маст, ичкиликбоз, пиёниста

– سَيْكَرَانُ *алиф. б. қар.*

– مَسْكَرٌ ичкилик, ичкиликбозлик

– مُسْكِرٌ маст қиладиган, кайф қиладиган; 2) *кўп.* ـَاتٌ спиртли ичимлик

– مُسَكَّرٌ қиёмда қайнатиб олинган, қиёмга ботириб олинган; فَوَاكِهُ ~ـَةٌ қиёмда қайнатилган мевалар

– مُسْكِرَاتٌ *кўп.* спиртли ичимликлар

– مِسْكِيرٌ кўп ичувчи, ичкиликбоз

سُكُرْتَاه суғурта, страхование

سِكْرِتَارِيَّةٌ 1) котибият, секретариат; 2) секретарлик, котиблик

– سِكْرِتِيرٌ секретарь, котиб; عَامٌّ ~ бош секретарь, бош котиб

سُكُرُّجَةٌ, سُكُرُّجَةٌ *кўп.* سَكَارِجُ лаган; ликопча, тарелка

سَكَرِينٌ сахарин (*қанд суррогати, ширин оқ порошок*)

سَكْسِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ — *муз.* саксофон

تَسَكْسَكَ (سَكْسَكَ) итоаткор бўлмоқ, бўйсунмоқ, бўйин эгмоқ; ◊ ~ عَلَى أَقْدَامِهِمْ оёқлари тагида ўрмаламоқ, лаганбардорлик қилмоқ

– تَسَكْسُكٌ итоаткорлик, бўйсуниш, бўйин эгиш, хушомадгўйлик, лаганбардорлик

– سُكْسُكَةٌ *зоол.* амиркон товуқ, амиркон хўроз; қичитқи ўт капалаги

– سَكْسُوكَةٌ чўққи соқол

سَكْسُونِيٌّ 1) Саксонияга оид; 2) саксониялик

سَكَعَ I (а) سَكْعٌ 1) тентирамоқ, дайдимоқ; бирор мақсадсиз таваккалига (таваккал қилиб) юрмоқ; шапалоқ солмоқ, тарс-турс туширмоқ, тепмоқ; V تَسَكَّعَ 1) пайпаслаб юрмоқ, пайпасламоқ, пайпаслаб етиб олмоқ; 2) тентирамоқ, сандирақлаб юрмоқ

سَكَعْكَعٌ *зоол.* жиблажибон

إِسْكَافٌ, إِسْكَافِيٌّ *кўп.* أَسَاكِفَةٌ этикдўз

– أُسْكُفَّةٌ 1) *шунингдек.* ~ البَابِ остона; 2) *шунингдек.* ~ الشُّبَّاكِ дераза токчаси

– سَاكِفٌ *кўп.* سَوَاكِفُ тепадор, эшик тепадори; эшик *ёки* дераза ромининг тепа ёғочи

– سَكَّافٌ этикдўз

– سِكَافَةٌ этикдўзлик, этикдўзлик касби

سَكْلَارِيدِسُ сакелларидис (*пахта навининг номи*)

سَكَنَ[1] I (سكن) (у) سُكُونٌ 1) тинч бўлмоқ, тинчимоқ, беозор бўлмоқ, оғир-вазмин бўлмоқ; 2) тинчиб қолмоқ; الأَلَمُ ~ оғриқ тўхтади; غَضَبُهُ ~ жаҳлидан тушди; رِيحُهُ ~َتْ уни унутиб юбордилар, у эсдан чиқиб кетди; إِلَيْهِ ~ бирор кимга ишонмоқ, бирор кимга ишонч билдирмоқ; إِلَى الصَّمْتِ ~ жим бўлмоқ, жим турмоқ, гапирмай турмоқ; 3) *грам.* ҳаракатсиз (*зер-забарсиз*) бўлмоқ (*ҳарф ҳақида*); سَكَنَ[2] (у) سُكْنَى яшамоқ, ҳаёт кечирмоқ, истиқомат қилмоқ; обод қилмоқ, аҳоли яшайдиган жойга айлантирмоқ; II سَكَّنَ 1) тинчитмоқ, тинчлантирмоқ; юмшатмоқ; ~ جَأْشَهُ *ёки* رَوْعَهُ ~ *ёки* خَاطِرَهُ ~ бирор кимнинг кўнглига таскин

бермоқ, хотиржам қилмоқ; 2) *грам.* ҳаракатсиз (*зер-забарсиз*) қолдирмоқ, (*ҳарфдаги*) ҳаракатларни (*зер-забарларни*) олиб ташламоқ; сукун қўймоқ; 3) кўчириб жойлаштирмоқ, ўрнаштирмоқ; III سَاكَنَ (*бирор к. билан*) бирга яшамоқ, ҳамхона бўлмоқ; IV أَسْكَنَ кўчириб жойлаштирмоқ (ўрнаштирмоқ); *ҳарб.* жойлаштирмоқ; ~ ـهُ اللهُ فَسِيحَ جِنَانِهِ! Оллоҳ унга жаннатидан насиб этсин! (*вафот этган киши ҳақида*) V تَسَكَّنَ қашшоқлашмоқ, камбағаллашмоқ, мискинга айланмоқ; VI تَسَاكَنَ бирга яшамоқ, биргаликда яшамоқ; VIII اِسْتَكَنَ 1) (*бирор к. га*) тобе бўлмоқ, бўйсунмоқ, итоат этмоқ (لِـ); 2) тинчимоқ, тинчиб қолмоқ

– إِسْكَانٌ ўрнаштириш, кўчириб жойлаштириш, тураржой бериш; *ҳарб.* жойлаштириш; مُشْكِلَةُ الـ~ тураржой муаммоси

– تَسْكِينٌ 1) тинчитиш; юмшатиш; 2) *грам.* сукун ҳаракатини қўйиш

– سَاكِنٌ[1] 1) тинч, сокин; 2) ҳаракатсиз, беҳаракат, ҳаракат қилмайдиган; мувозанатдаги, тинч ҳолатдаги; 3) *грам.* ундош; ◊ لَا يُحَرِّكُ ~اً لِـ ... у ... учун ҳеч нарса қилмайди, у ... учун ҳеч бир ҳаракат қилмайди; 4) *кўп.* سُكَّانٌ *эл.* статор

– سَاكِنٌ[2] *кўп.* سُكَّانٌ, سَكَنَةٌ 1) яшовчи, истиқомат қилувчи; 2) аҳоли; كَثِيرُ السُّكَّانِ кўп аҳолили, аҳолиси кўп; سُكَّانُ الْمَدِينَةِ шаҳар аҳолиси; السُّكَّانُ الْمَدَنِيُّونَ ҳарбий бўлмаган аҳоли; السُّكَّانُ الْأَصْلِيُّونَ шу ерли аҳоли, тубжой кишилар; ◊ ~ُ الْجِنَانِ марҳум, раҳматли, худо раҳмати, вафот этган

– سَاكِنَةٌ *кўп.* سَوَاكِنُ истиқомат қилувчи аёл

– سَكَاكِينِيٌّ пичоқ ясайдиган уста, пичоқчи

– سَكَّانٌ = سَكَاكِينِيٌّ

– سُكَّانٌ *кўп.* ـَاتٌ — руль

– سُكَّانِيٌّ аҳолига оид; الـ~ـَةُ الْمُشْكِلَةُ аҳолига оид муаммо

– سَكْنٌ ҳовли аҳли, ҳовлида яшовчилар

– سَكَنٌ[1] 1) яшаш, истиқомат қилиш, 2) тураржой, яшаш жойи; بُيُوتُ الـ~ кишилар яшайдиган уй; أَزْمَةُ الـ~ тураржой кризиси; قَابِلُ الـ~ яшашга яроқли, яшаса бўладиган

– سَكَنٌ[2] олов, ўт, аланга

– سَكَنَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — ҳаракатсиз туриш, тўхтаб туриш, тўхташ

– سَكَنَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — тураржой, яшаш жойи

– سُكْنَى яшаш, истиқомат қилиш; مَحَلُّ الـ~ яшаш жойи

– سَكَنِيٌّ яшашга (истиқомат қилишга) мўлжалланган; مَنَاطِقُ ~ـَةٌ тураржой районлари (мавзелари); أَحْيَاءُ ~ـَةٌ маҳаллалар

– سُكُونٌ 1) жимжитлик, осойишталик, ором; тинчлик, сукунат; 2) *грам.* сукун, сокин

– سُكُونِيٌّ мувозанатдаги, статик

– سِكِّينٌ *мз. мн. кўп.* سَكَاكِينُ пичоқ; ~ُ الْمَطْبَخِ овқат тайёрлашда ишлатиладиган пичоқ, ошпичоқ

– سِكِّينَةٌ *кўп.* سَكَاكِينُ = سِكِّينٌ

– سَكِينَةٌ 1) хотиржамлик, осудалик; жимжитлик, сокинлик; فِي ~ٍ وَهُدُوءٍ астагина ва хотиржамлик билан; مَلَكَ ~ نَفْسِهِ хотиржамликни сақламоқ; 2) тинч ҳаво, шамолсиз вақт (*денгиз, дарё ва кўлларда*); 3) улуғлик, виқор, ҳайбат

– مَسْكَنٌ, مَسْكِنٌ *кўп.* مَسَاكِنُ тураржой, яшаш жойи; квартира

– مُسَكِّنٌ *кўп.* ـَاتٌ — *мед.* тинчлантирувчи, оғриқни қолдирувчи дори-дармонлар (препаратлар)

– مَسْكَنَةٌ камбағаллик, бечоралик, фақирлик

– مَسْكُونٌ 1) одам яшайдиган, одамзод турадиган; 2) жинни, тентак, эси паст; 3) жинлар кириб олган, ажиналар макон қилиб олган (*уй*)

– مَسْكُونَةٌ: الـ~ـَةُ ер, ер шари

– مَسْكُونِيٌّ *дин.* дунёдаги черковларнинг ҳаммасини бирлаштирадиган (*мас., қурултой, йиғин*); غِبْطَةُ (قَدَاسَةُ) الْبَطْرِيَرْكِ الـ~ дунёдаги черковларнинг ҳаммаси учун бўлган патриарх ҳазрати олийлари

– مِسْكِينٌ *кўп.* مَسَاكِينُ бечора, фақир, камбағал, мискин; бадбахт, бебахт

سَكَنْجَبِينٌ сирка ёрдамида аччиқтам қилинган асал (*ичимлик*)

سَكَنْدَرِيٌّ Искандария шаҳрида яшовчи, искандариялик

I سَلَّ (а/у) سَلٌّ 1) тортиб *ёки* судраб чиқармоқ; суғуриб олмоқ, тортиб олмоқ, чиқариб олмоқ; ташиб кетмоқ, ўғирламоқ, ўғирлаб кетмоқ; 2) суғуриб олмоқ (*тилни*); 3) سُلَّ сил бўлмоқ, сил касали билан оғримоқ; IV أَسَلَّ = I; V تَسَلَّلَ (*бирор ерга*) суқулиб кирмоқ (кириб олмоқ), билдирмай кириб олмоқ (إِلَى); сизиб кирмоқ, сизиб ўтмоқ; ~ مِنْ بَابٍ خَلْفِيٍّ (*бирор ерга*) орқа эшикдан кириб олмоқ (إِلَى); VII اِنْسَلَّ 1) (*бирор ерга*) кириб олмоқ, билдирмай кирмоқ (إِلَى); (*бирор ердан*) ҳеч кимга билдирмай кетиб қолмоқ (مِنْ); ~ مِنَ الْجَوَابِ жавоб беришдан ўзини олиб қочмоқ; 2) сил касали билан оғримоқ; VIII اِسْتَلَّ 1) чиқармоқ, суғуриб чиқармоқ, суғуриб тортмоқ; ~ سَيْفَهُ қиличини суғурмоқ (яланғочламоқ); 2) тортиб олмоқ, олиб қўймоқ; ~ الْمَرَضُ صِحَّتَهُ касаллик унинг соғлиғини олиб қўйди

– تَسَلُّلٌ 1) ҳеч кимга билдирмай кириб олиш; 2) *муз.* бир темани бир неча ижрочи томонидан ҳар хил овоз билан кетма-кет такрорлаш, фуга; 3) *спорт.* ўйиндан ташқарида, офсайд; 4) *мед.* яллиғланиш туфайли ҳужайраларда моддаларнинг тўпланиши, инфильтрация

– سِلٌّ, سُلٌّ *шунингдек.* سُلٌّ ~ تَدَرُّنِيٌّ сил; ~ رِئَوِيٌّ ўпка сили; ~ُ الْعِظَامِ суяк сили

– سَلٌّ *кўп.* سِلَالٌ унча катта бўлмаган сават

– سَلَّالٌ сават тўқийдиган уста, саватчи уста

– سُلَالَةٌ *кўп.* اتٌ ـَـ 1) авлод, насл, уруғ; 2) авлод, авлодлар; 3) оила, аймоқ, зурриёт, сулола; 4) зот, жинс; келиб чиқиш; عِلْمُ السُّلَالَاتِ الْبَشَرِيَّةِ этнология; 5) *биол.* штамм (*вакцина тайёрлаш учун бирор касал организмидан ажратиб олинган соф микроорганизм*)

– سُلَالِيٌّ 1) оилага (сулолага) оид; 2) этнологияга оид, этнологик

– سَلَّةٌ *кўп.* اتٌ ـَـ سِلَالٌ, саватча, корзинка; كُرَةُ الـ~ баскетбол; الْمُهْمَلَاتِ ~ саватча (*қоғоз бурдаларини ташлайдиган*)

– سَلِيلٌ[1] 1) чиқариб олинган, тортиб чиқарилган, ажратиб олинган; 2') (*бирор к. дан*) ўз насл-насабини давом эттирувчи; 3) *кўп.* سُلَّالٌ ўғил фарзанд

– سَلِيلٌ[2] сил, сил касалига мубтало бўлган

– سَلِيلَةٌ 1) чиқариб олинган, тортиб чиқарилган, ажратиб олинган; 3) (*бирор к. дан*) ўз насл-насабини давом эттирувчи; 3) *кўп.* سَلَائِلُ қиз фарзанд

– مِسَلَّةٌ *кўп.* اتٌ ـَـ, مَسَالُّ 1) жуволдиз; *архит.* гумбаз, минора устига ўрнатилган найза; 2) ёдгорлик, обелиск

– مَسْلُولٌ 1) чиқариб олинган, тортиб чиқарилган, ажратиб олинган; 2) силга (*сил касаллигига*) оид

I سَلَأَ (*а*) سَلْءٌ 1) (*мойни, ёғни*) эритмоқ, эритиб олмоқ; 2) тозаламоқ, оқламоқ; VIII اسْتَلَأَ = I

– سِلَاءٌ эритилган мой (ёғ)

– سُلَّاءٌ *жам.* (*хурмо дарахтининг*) тиканаклари

– سُلَّاءَةٌ *кўп.* اتٌ ـَـ, (سُلَّآتٌ) (*хурмо дарахтининг тиканаги;* ◊ خَيْرٌ لِي أَنْ أُخَيِّطَ ثَوْبِي وَ لَوْ بِـ~ яхшиси буни ўзим бажара қоламан (сўзма-сўз: кийимимни хурмо дарахтининг тикони билан бўлса ҳам ўзим тикканим яхши)

– سُلَّاءَةٌ *кўп.* اتٌ ـَـ *халқ.* = سُلَّايَةٌ

– سِلَاءٌ = مَسْلِيٌّ, مُسَلًّى

سِلَافٌ *жам.* славянлар

– سِلَافِيٌّ 1) славянларга оид; 2) славян киши

سَلْقُونٌ = سَلَاقُونٌ

سِلَاقِيٌّ този итга (овчи итга) оид

I (سلب) سَلَبَ (*у*) سَلْبٌ 1) талон-торож қилмоқ; тортиб олмоқ; маҳрум қилмоқ, ҳақсиз қилмоқ; الْجِنْسِيَّةَ عَنْهُ ~ бирор кимни фуқароликдан маҳрум қилмоқ; 2) (*ўлжани*) қўлга киритмоқ, босиб олмоқ; 3) инкор қилмоқ; ◊ الْعَقْلَ ~ ақлидан бегона қилмоқ, асир қилмоқ, мафтун қилмоқ; سَلِبَ (*а*) سَلَبٌ (*бирор к. га*) мотам тутмоқ (عَلَى); VII انْسَلَبَ талон-торож қилинмоқ, хонавайрон бўлмоқ; VIII اسْتَلَبَ талон-торож қилмоқ, хонавайрон қилмоқ; тортиб олмоқ, уриб олмоқ

– اسْتِلَابٌ талон-торож қилиш, хонавайрон қилиш

– أُسْلُوبٌ *кўп.* أَسَالِيبُ услуб, метод; ҳаракат ёки иш услуби, одат; форма, шакл; стил; اسْتَعْمَلَ أَسَالِيبَ الْإِبَادَةِ оммавий қирғин қилиш воситаларини ишга солмоқ

– سَالِبٌ манфий, салбий; 2) *фото.* негатив

– سِلَابٌ *кўп.* سُلُبٌ мотам либоси, мотамий либос; мотам

– سَلَّابٌ[1] арқон эшувчи, арқон тўқувчи

– سَلَّابٌ[2] босқинчи, ўғри, таловчи

– سَلَّابَةٌ босқинчи, ўғри, таловчи; босқинчи аёл, ўғри хотин, таловчи аёл

– سَلْبٌ 1) талон-торож, хонавайронлик, босқинчилик; 2) манфийлик, салбийлик; 3) инкор этиш; ~اً салбий равишда; عَلَامَةُ الـ~ *мат.* минус

– سَلَبٌ[1] *кўп.* أَسْلَابٌ талон-торож қилинган, таланган, ўлжа

– سَلَبٌ[2] *жам.* 1) йўғон арқонлар, сим арқонлар; (*хурмо толасидан эшилган*) арқонлар; 2) калла-поча (*сўйилган ҳайвонники*)

– سَلَبَةٌ *кўп.* اتٌ ـَـ йўғон арқон, сим арқон; (*хурмо толасидан эшилган*) арқон

– سَلْبِيٌّ 1) салбий, манфий; 2) негатив; 3) пассив, заиф; الْمُقَاوَمَةُ الـ~ـةُ пассив қаршилик, заиф қаршилик; 4) *кўп.* اتٌ ـَـ негатив томон; *фото.* негатив

– سَلْبِيَّةٌ *кўп.* اتٌ ـَـ 1) салбийлик, манфийлик; 2) негативлик; 3) баъзи бир руҳий касалликлар аломатларидан бири, негативизм; 4) *фото.* негатив

– سَلِيبٌ 1) талон-торож қилинган, хонавайрон қилинган, таланган; 2) тортиб олинган, тортиб олиб қўйилган

– مَسْلُوبٌ 1) талон-торож қилинган, хонавайрон қилинган, таланган; 2) ақлдан озган; ◊ الْقُوَّةِ ~ заифлашган; заиф, нимжон

سَلْبَنْدٌ, سَلَبَنْدٌ отнинг бошини тўғри ушлаб туриш учун югандан айилгача тортиб қўйилган қайиш

I سَلَتَ (*и*) سَلْتٌ чиқариб олмоқ, тортиб чиқармоқ, суғуриб чиқармоқ; ечиб олмоқ, тортиб олмоқ; مَلَابِسَهُ ~ кийимларини ечиб ташламоқ; II سَلَّتَ (*бирор н. ни*) кўп марта чиқариб олмоқ, тортиб олмоқ; VII انْسَلَتَ 1) чиқариб олинмоқ, тортиб чиқарилмоқ, суғурилиб чиқмоқ; 2) яширинмоқ, яширинча кетмоқ, яширинча кетиб қолмоқ

– سُلْتٌ арпа навларидан бири (*бу навнинг устки пўстлоғи бўлмайди*)

– مَسْلُوتٌ қиртишланган; رَأْسٌ ~ сочи олинган бош

I سَلِجَ (*а*) سَلْجٌ, سَلَجَانٌ ютмоқ, томоқдан ўтказмоқ, ютиб юбормоқ

– سُلَّجٌ ич суриш хоссасига эга бўлган ўсимлик

سَلْجَمٌ *жам.* 1) шолғом; 2) ёввойи шолғом; рапс, уруғидан ёғ олинадиган ўсимлик; زَيْتُ الـ~ рапс ўсимлигидан олинган ёғ

– سَلْجَمَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — бир дона шолғом

سَلْجُوقِيٌّ *кўп.* سَلَاجِقَةٌ *тар.* салжуқий

I سَلَحَ (*а*) سَلْحٌ тезакламоқ (*қуш ҳақида*); II سَلَّحَ қуроллантирмоқ, қурол билан таъминламоқ; V تَسَلَّحَ (*бирор н. билан*) қуролланмоқ (بِ)

– تَسَلُّحٌ қуролланиш; سِبَاقُ التَّسَلُّحِ қуролланиш пойгаси

– تَسْلِيحٌ 1) қуроллантириш, қурол билан таъминлаш; 2) ҳарбийлаштириш

– سَالِحٌ қуролли; رَجُلٌ ~ қуролли одам

– سُلَاحٌ гўнг, ахлат

– سِلَاحٌ *мз. мн. кўп.* أَسْلِحَةٌ 1) қурол, аслаҳа; الـ~ الْأَبْيَضُ совуқ қурол; بِالـ~ الْأَبْيَضِ қўл яроғи билан, найзабозлик билан; الـ~ الْجُرْثُومِيُّ бактериологик қурол; ~ الدِّفَاعِ мудофаа қуроли; الـ~ الذَّرِّيُّ атом қуроли; الـ~ النَّارِيُّ ўт очиш қуроли; الـ~ النَّوَوِيُّ ядро қуроли; الـ~ الرُّوحِيُّ руҳий (маънавий) қурол; رَفِيقُ الـ~ қуролдош дўст, қуролдош ўртоқ; 2) қўшин тури; қуролли кучлар; الـ~ الْبَحْرِيُّ ҳарбий денгиз кучлари, الْجَوُّ ~ *ёки* الـ~ الْجَوِّيُّ ҳарбий ҳаво кучлари; ~ الطَّيَرَانِ авиация; ~ الْفُرْسَانِ кавалерия; ~ الْمُشَاةِ пиёдалар, пехота; ~ الصِّيَانَةِ *ҳарб.* таъмирлаш хизмати; 3) қуролланиш; تَخْفِيضُ الـ~ қуролларни қисқартириш; نَزْعُ الـ~ қуролсизланиш; ... أَمَامَهُ ~ ـَهُ *ёки* أَلْقَى ~ ـَهُ سَلَّمَ таслим бўлмоқ; 4) *шунингдек.* ~ الْمِحْرَاثِ плуг *ёки* омочнинг тиши; тиғ; ~ السِّكِّينِ пичоқнинг тиғи; ◊ تَحْتَ الـ~ ҳарбий хизматда, армия сафида

– سِلَاحْدَارٌ *кўп.* سِلَاحْدَارِيَّةٌ қурол-яроғни кўтариб юрувчи йигит, қуролбардор

– سِلَاحْلِيكٌ милтиқларни қўйиш учун ясалган эшак *ёки* чорпоя

– سِلَاحِيٌّ қурол ясовчи уста, қуролсоз

– سَلْحٌ гўнг, тезак (*қушники*)

– مُسَلَّحٌ қуролли, қуролланган; الـ~ ـَةُ بِالْقُوَّةِ қуролли куч ёрдамида; ◊ الـ~ الْأَسْمَنْتُ арматурали бетон, темирбетон

– سِلَاحِيٌّ = مُسَلَّحٌ

– مَسْلَحَةٌ *кўп.* مَسَالِحُ 1) аслаҳахона, қурол-яроғ омбори; 2) гарнизон, чегара қўшинлари; 3) қоравулхона, қоравулхона будкаси

سُلَحْفَاةٌ *кўп.* سَلَاحِفُ тошбақа; ~ الْبَحْرِ денгиз тошбақаси; سَارَ سَيْرَ الـ~ тошбақа юриш қилмоқ, имилламоқ; بِبُطْءِ الـ~ жуда секин, жуда секинлик билан

– سُلَحْفَائِيٌّ тошбақага оид; ◊ سُرْعَةٌ ~ ـَةٌ тошбақа тезлиги каби суръат

– سُلَحْفَائِيَّةٌ 1) тошбақа қадами билан юриш; 2) секин амалга ошадиган иш

I (سلخ) سَلَخَ (*а*) سَلْخٌ 1) терини шилмоқ, терини бадандан ажратмоқ, (*мас., оёқни*) шилиб юбормоқ, сидириб юбормоқ, чақа қилмоқ; ~ الثُّعْبَانُ илон пўст ташлади; 2) (*бирор ҳудудни*) ажратмоқ, тортиб олмоқ, зўрлик билан тортиб олмоқ, босиб олмоқ, зўрлик билан ажратиб олмоқ; (*бирор н. -дан*) ажратиб ташламоқ (مِنْ, عَنْ); 3) ўтмоқ, ўтиб кетмоқ (*вақт ҳақида*); 4) (*вақт*) ўтказмоқ; سَلُخَ (*у*) سَلَاخَةٌ мазасиз бўлмоқ, бемаза бўлмоқ; ◊ ~ فِي الْحُكْمِ ҳокимият тепасига биринчи марта чиқмоқ; V تَسَلَّخَ шилинмоқ, шилиниб тушмоқ, шўрлашмоқ, пўсти тушмоқ (*тери ҳақида*); 2) беихтиёр оғзидан чиқиб кетмоқ, ўйламасдан айтиб юбормоқ (*ҳайқириқ, қичқириқ ва ҳ. к.*مِنْ); VII انْسَلَخَ 1) пўст ташламоқ (*илон ҳақида*); 2) (*бирор н. дан*) ажралиб чиқмоқ, ажрамоқ (مِنْ, عَنْ); ~ الْجِلْدُ *мед.* шилинмоқ, шилиниб тушмоқ, пўсти тушмоқ (*тери ҳақида*);3) (*бирор н. дан*) келиб чиқмоқ, пайдо бўлмоқ (مِنْ); 4) тортиб олинмоқ, ажратиб олинмок (*ер ҳақида*); 5) ўтмоқ, ўтиб кетмоқ, тугамоқ (*вақт ҳақида*)

– تَسَلُّخٌ *кўп.* ـَاتٌ — шилинган жой, тимдаланган жой

– سَلَّاخٌ тери шилувчи

– سِلَاخَةٌ тери шилувчилик касби

– سَلَاخَةٌ бемазалик, мазанинг йўқлиги

– سَلْخٌ 1) терини шилиш; 2) *кўп.* أَسْلَاخٌ, سُلُوخٌ шилиб олинган тери; илоннинг ташлаган пўсти (териси)

– سِلْخٌ *кўп.* أَسْلَاخٌ, سُلُوخٌ шилиб олинган тери; илоннинг ташлаган пўсти (териси)

– سَلْخَانَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — кушхона

– سَلَخَانَةٌ = سَلْخَانَةٌ

– سَلْخَةٌ бир парча, бир бўлак (*ер*)

– سَلِيخٌ 1) шилинган, шилиниб тушган, шилиб олинган; 2) бемаза, мазасиз; 3) ишланмаган ер

– سَلِيخَةٌ 1) долчин; 2) мускат ёғи

– مِسْلَاخٌ *кўп.* مَسَالِيخُ 1) тери, бадан; 2) *кўч. м.* ниқоб, сохта қиёфа; مَلَكٌ فِي ~ إِنْسَانٍ *маж.* инсон қиёфасидаги фаришта

– مَسْلَخٌ *кўп.* مَسَالِخُ = سَلْخَانَةٌ

I سَلِسَ (*а*) سَلَسٌ 1) ювош бўлмоқ, итоатгўй бўлмоқ; 2) мулойим бўлмоқ, муомалага юрадиган бўлмоқ; II سَلَّسَ итоатгўй қилмоқ, ювош қилмоқ, муте қилмоқ; ~ اللُّغَةَ тилни яхши эгалламоқ; IV أَسْلَسَ 1) ювош қилмоқ, итоатгўй қилмоқ; ~ قِيَادَتَهُ бирор кимни мутлақ бўйсундирмоқ; ~ لَهُ قِيَادَهُ бирор кимга бўйсунмоқ) ~ الْعِنَانَ (*бирор к. га*) тобе бўлмоқ, бўйсунмоқ (لِـ);2) юмшоқ қилмоқ, юмшатмоқ, енгиллатмоқ

– سَلِسٌ *кўп.* سُلُسٌ *мн.* سَلْسَاءُ أَسْلَسُ 1) ювош, итоаткор; 2) муомалага юрадиган, гапга кўнадиган; 3) силлиқ, текис, оҳиста

– سَلَاسَةٌ 1) ювошлик, мутелик, итоаткорлик; 2) муомалага юрадиганлик; الْكَلَامِ ~ нутқнинг равонлиги

– سَلَسٌ[1] *мед.* пешобни (сийдикни) ушлаб туролмаслик

– سَلَسٌ[2] ювошлик, қобиллик, мўминлик

– سَلِسٌ 1) ювош; 2) юмшоқ; 3) равон (*нутқ ҳақида*)

سَلْسَبِيلٌ 1) *дин.* Салсабил (*жаннатдаги булоқнинг номи*); 2) *кўч. м.* жаннат ичимлиги, нектар

سَلْسَلَ 1) занжир қилиб боғламоқ, бириктирмоқ, уламоқ; 2) занжир билан боғламоқ, занжирбанд қилмоқ; ◊ النَّسَبَ ~ зотини аниқламоқ, зотини суриштирмоқ, келиб чиқишини аниқламоқ; ~ الْمَاءَ сув қуймоқ; تَسَلْسَلَ 1) тиркалмоқ, уланмоқ, маташмоқ; 2) тўхтовсиз орқама-орқа келмоқ; 3) (*бирор к. дан*) келиб чиқмоқ, тарқалмоқ (مِنْ); 4) оқмоқ, жилдираб оқмоқ, жилдирамоқ (*сув ҳақида*)

– تَسَلْسُلٌ 1) орқама-орқалик, кетма-кетлик, муттасиллик; изчиллик, пайдар-пайлик, тадрижийлик; ~ بِالـ *ёки* عَلَى سَبِيلِ الـ~ орқама-орқа, кетма-кет; الـ~ التَّارِيخِيُّ а) хронологик тартиб; مِنْ حَيْثُ الـ~ التَّارِيخِيِّ хронологик тартиб билан, хронологик тартибда; б) тарихий воқеа-ҳодисаларнинг кетма-кетлиги; сериялилик, серияларга бўлиш; حَسَبَ الـ~ الْهِجَائِيِّ алифбо тартиби бўйича; نُجُومُ الـ~ الْأَكْثَرِ бош изчил юлдузлар; 2) келиб чиқиш, зот

– تَسَلْسُلِيٌّ кетма-кет, орқама-орқа; серияли; بِشَكْلٍ ~ кетма-кет равишда, орқама-орқа, тартиб билан; الرَّقْمُ الـ~ серия номери

– سُلَاسِلٌ ширинлигидан томоқдан жуда осон ўтадиган

سَلْسَلٌ, سَلْسَالٌ муздек, салқин (*сув*)

– سِلْسِلَةٌ *кўп.* سَلَاسِلُ 1) занжир, цепочка; الدَّبَّابَةِ ~ танк занжири (гусеницаси); 2) тизма, қатор, сира; серия; الْمَقَالَاتِ ~ мақолалар серияси; الْجِبَالِ ~ тоғ тизмаси, тизма тоғлар; فِقْرِيَّةٌ ~ *ёки* الظَّهْرِ ~ умуртқа поғонаси; الْمَسَّاحِ ~ чегараларни белгилаш учун ишлатиладиган занжир; النَّسَبِ ~ насабнома, шажара, насл-насаб тарихи; الْأَكَاذِيبِ ~ найранглар занжири (силсиласи)

– مُتَسَلْسِلٌ 1) кетма-кет, орқама-орқа; بِصُورَةٍ ~ـةٍ кетма-кет равишда; التَّفَاعُلُ الـ~ *физ.* занжирли реакция; الْجَرَائِمُ الـ~ـةُ кетма-кет қилинган қатор жиноятлар; 2) тартибга оид; ~ رَقْمٌ *ёки* نُمْرَةٌ ~ـةٌ тартиб номери

– مُسَلْسَلٌ 1) занжирбанд қилинган, занжир билан боғланган; 2) орқама-орқа, кетма-кет; тартибга оид; الْأَرْقَامُ الـ~ـةُ тартиб номерлари; بِتَرْتِيبِ الْأَرْقَامِ الـ~ـةِ тартиб номери билан; رِوَايَةٌ ~ـةٌ матбуотнинг келгуси сонларида давоми мавжуд бўлган роман; ◊ الْمَرْأَةُ الـ~ـةُ *астр.* Андромеда

– مُسَلْسَلَةٌ *кўп.* ~ اتٌ — серия

I سَلُطَ *ёки* سَلِطَ (у, а) سَلَاطَةٌ гапга чечан бўлмоқ, гапга уста бўлмоқ, нотиқ бўлмоқ; тили заҳар бўлмоқ; II سَلَّطَ 1) эрк бермоқ, эркинлик бермоқ; (*бирор н. устидан*) ҳукмронлик қилиш ҳуқуқини бермоқ (عَلَى); حَرْبَةً عَلَيْهِ ~ *маж.* бирор кимга ҳужум қилмоқ; ~ الْأَضْوَاءَ ойдинлаштирмоқ, ёритмоқ, очиқ-ойдин қилиб қўймоқ (عَلَى); 2) (*бирор к. га қарши*) гиж-гижламоқ (عَلَى); الْكِلَابَ عَلَيْهِ ~ (*бирор к. га*) итларни қўйиб юбормоқ; V تَسَلَّطَ 1) (*бирор н. устидан*) ҳукмронликни қўлга киритмоқ; (*бирор н. ни*) эгаллаб олмоқ, эгалламоқ (عَلَى); 2) (*бирор н. устидан*) ҳукмронлик қилмоқ (عَلَى); буюрмоқ, буйруқ бермоқ, кўрсатма бермоқ

– تَسَلُّطٌ ҳокимият, ҳукмронлик; чекланмаган ҳокимият

– تَسَلُّطِيَّةٌ империализм

– تَسَلُّطِيٌّ империалистик

– سَلَاطَةٌ[1] ҳозиржавоблик, жавоб беришга тайёрлик; тилнинг заҳарлиги, тилнинг аччиқлиги; 2) андишасизлик, ҳаёсизлик, уятсизлик

– سَلَاطَةٌ[2] *кўп.* ~ اتٌ — салат, аччиқ-чучук

– سَلَاطَةٌ[3] бўйсундириш, тобе қилиш

– سَلَطَةٌ *кўп.* ~ اتٌ = سَلَاطَةٌ[2]

– سَلْطَةٌ *кўп.* سُلَطٌ куртка

– سُلْطَةٌ *кўп.* سُلَطٌ, سُلْطَاتٌ, سُلُطَاتٌ ҳукмронлик, ҳокимият; الـ~ الْأَبَوِيَّةُ ота ихтиёри; الـ~ التَّشْرِيعِيَّةُ қонун чиқарувчи ҳокимият; الـ~ التَّنْفِيذِيَّةُ ижро этувчи ҳокимият, ижроия ҳокимияти; الـ~ الْحَاكِمَةُ ҳукмронлик қилувчи ҳокимият; الـ~ الرُّوحِيَّةُ диний ҳокимият; الـ~ الْعُلْيَا олий ҳокимият; الـ~ الْقَضَائِيَّةُ суд органлари (ҳокимияти); الـ~ الْمُطْلَقَةُ мутлақ ҳокимият, мутлақ ҳукмронлик; السُّلُطَاتُ الْأَهْلِيَّةُ *ёки* السُّلُطَاتُ الْمَدَنِيَّةُ гражданлик (ҳарбий бўлмаган) ҳокимият; السُّلُطَاتُ الدِّينِيَّةُ диний ҳокимият органлари; السُّلُطَاتُ الزَّمَنِيَّةُ дунёвий ҳокимият органлари; السُّلُطَاتُ الْعَسْكَرِيَّةُ ҳарбийлар ҳукмронлиги; السُّلُطَاتُ الْمَحَلِّيَّةُ маҳаллий ҳокимият; السُّلُطَاتُ الْمَرْكَزِيَّةُ марказий ҳокимият органлари; عَصَا الـ~ асои салтанат (*подшолик салтанати аломати бўлган ҳасса*)

– سَلِيطٌ[1] 1) шиддатли, кучли, зўр; 2) топқир, хушёр, зийрак; заҳарли, аччиқ; اللِّسَانِ ~ тили заҳар, тили ўткир; 3) уятсиз, андишасиз, сурбет, безбет; مَرْأَةٌ ~ـةٌ бақироқ аёл, вайсақи хотин

– سَلِيطٌ[2] зайтун ёғи, зайтун мойи; кунжут ёғи (*Яманда*)

– مُتَسَلِّطٌ ҳукмрон, ҳокимият тепасидаги; буйруқ берувчи,

фармон берувчи

سَيخُكَ وَ سُلْطَيْحَةٌ, سَلْطُوحَة ҳеч нарса битмайдиган қаттиқ ер; الـ~ *мтл.* сих бор, ер бор, лекин кабоб қиладиган нарса йўқ

سَلْطَنَ султон (подшоҳ) деб эълон қилмоқ; تَسَلْطَنَ султон (подшоҳ) бўлмоқ; мутлақ ҳокимликни қўлга киритмоқ

– سُلْطَانٌ[1] ҳокимият, ҳукмронлик, салтанат

– سُلْطَانٌ[2] *кўп.* سَلَاطِينُ султон; подшоҳ, шоҳ; олий ҳукмрон; ◊ ~ إِبْرَاهِيمَ барабулка балиғи

– سُلْطَانٌ[3] ҳужжат, исбот, далил

– سُلْطَانِيٌّ 1) султонга (подшоҳга, шоҳга) оид; 2) ҳокимиятга (давлатга) оид; ◊ سِكَّةٌ ~ـَةٌ *ёки* طَرِيقٌ ~ тўппа-тўғри йўл, шоҳкўча

– سُلْطَانِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ, سَلَاطِينُ коса, идиш; жом, жомча

– سَلْطَنَةٌ *кўп.* ـَاتٌ салтанат (давлат)

سَلْطَعُونٌ *кўп.* ـَاتٌ денгиз қисқичбақаси, краб

I سَلِعَ (а) سَلَعٌ 1) ёрилмоқ, ёрилиб кетмоқ (*қўл-оёқнинг териси ҳақида*); бўлиниб кетмоқ, бўлинмоқ; 2) мохов бўлмоқ, мохов касалига мубтало бўлмоқ; II سَلَّعَ бўлмоқ, бўлиб юбормоқ, кесиб бўлакламоқ, уриб ёрмоқ; VII اِنْسَلَعَ ёрилмоқ, бўлинмоқ, бўлиниб кетмоқ

– أَسْلَعُ *мн.* سَلْعَاءُ *кўп.* سُلْعٌ 1) (*оёғи, қўли*) ёрилиб кетган; 2) мохов

– سَلْعٌ *кўп.* سُلُوعٌ ёриқ, дарз; узун кавак

– سِلْعَةٌ *кўп.* سِلَعٌ 1) савдо-сотиқ предмети, товар; سِلَعُ الْاِسْتِهْلَاكِ *ёки* السِّلَعُ الْاِسْتِهْلَاكِيَّةُ кундалик эҳтиёж моллари; السِّلَعُ الْإِنْتَاجِيَّةُ ишлаб чиқарилган товарлар; ~ تُبَاعُ وَ تُشْتَرَى сотиш ва харид қилиш мумкин бўлган товар; السِّلَعُ الصِّنَاعِيَّةُ саноат моллари; السِّلَعُ الْكَمَالِيَّةُ зийнат буюмлари; تَحَوَّلَ إِلَى ~ تُبَاعُ وَ تُشْتَرَى бузилиб кетмоқ, бузуқ йўлга кирмоқ, номусини сотувчи одамга айланмоқ; 2) *мед.* без, ёғли ўсма, ёғ тўқимасидан иборат ўсма

– سِلَعِيٌّ товарга оид; صَادِرَاتٌ ~ـَةٌ экспорт қилинадиган товарлар

I سَلَفَ[1] (سلف) (у) سَلَفٌ, سُلُوفٌ (*бирор н. дан*) олдин бўлмоқ, олдинда бўлмоқ, ўтмишда бўлиб ўтмоқ; فِيمَا ~ ўтмишда, ўтган замонда; илгари; қачонлардир; سَلَفَ[2] (у) سَلْفٌ молаламоқ, мола босмоқ, мола бостирмоқ; ерни экишга тайёрламоқ; II سَلَّفَ бирор иш юзасидан олдиндан пул бериб қўймоқ, аванс тариқасида бирор нарса бермоқ; (*бирор н. га ишлатиш учун*) қарз бермоқ (عَلَى); IV أَسْلَفَ 1) (*бирор н. дан*) олдин қилмоқ; олдиндан айтиб ўтмоқ, кириш сўзи билан бошламоқ; юқорида келтириб ўтмоқ; 2) аванс, заколат, қарз сифатида бермоқ; 3) молаламоқ, мола босмоқ, мола бостирмоқ, ерни экишга тайёрламоқ; V تَسَلَّفَ қарз олмоқ, ссуда олмоқ, аванс олмоқ; VIII اِسْتَلَفَ қарз олмоқ; аванс сифатида олмоқ, (*гаров асосида*) ссуда олмоқ (عَلَى); X اِسْتَسْلَفَ (*бирор к. дан*) қарз сўрамоқ (مِنْ)

– تَسْلِيفٌ олдиндан пул бериб қўйиш; ссуда бериш; қарз бериш; بَنْكُ الـ~ عَلَى الزِّرَاعِيِّ ерни қарзга бериш банки; مَحَلُّ الـ~ الرُّهُونَاتِ ҳар хил нарсаларни гаровга олиб пул қарз берувчи жой (муассаса), ломбард

– سَالِفٌ олдинги, олдиндаги, муқаддам, ўтган замондаги; ~ الذِّكْرِ юқорида эслаб ўтилган; فِى ~ الزَّمَانِ эски вақтларда, қадимда; ~اً илгари, муқаддам; ◊ ~ الْعَرُوسِ *бот.* мачин, қизилқуйруқ, зулфи хубон, амарант; ~َانِ *ик. с.* икки чаккада ўсган соч

– سُلَافٌ, سُلَافَةٌ сулоф (*олий навли шароб*); узумнинг эзмасдан олдинги чиққан шарбати (*суви*)

– سِلَافٌ *жам.* славянлар

– سَلَفٌ *кўп.* أَسْلَافٌ 1) ота-боболар, аждодлар; илгари яшаган одамлар, ~اً илгари, олдин, олдиндан; 2) ссуда, қарз, аванс; ~ عَلَى الْأُجْرَةِ ойлик устидан олинган аванс

– سَلْفٌ = سَلَفٌ

– سِلْفٌ *кўп.* أَسْلَافٌ қайноға, қайни; божа

– سِلْفَةٌ *кўп.* سَلَائِفُ келин; қайинсингил; куёвнинг қайинсинглиси

– سُلْفَةٌ *кўп.* سُلَفٌ, سُلُفَاتٌ 1) аванс; ссуда, қарз; 2) патак

– سَلَفِيٌّ аждодлар анъанасига содиқ, аждодлар анъанасини давом эттирувчи

– سَلَفِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ аванс, заколат; ссуда, қарз

– سَلِيفٌ *кўп.* سُلَفَاءُ ўтмишдош, илгари ўтган

– مِسْلَفَةٌ *кўп.* ـَاتٌ борона, мола; أَسْنَانُ الـ~ борона тишлари

سُلْفَاتٌ *кимё.* сульфат; ~ الْحَدِيدِ темир купороси; ~ الرَّصَاصِ қўрғошин купороси, сульфат кислотали қўрғошин, англезит; ~ الزِّنْكِ рух купороси, оқ купорос; ~ الصُّودَا натрий сульфат, глаубер тузи; ~ الْمَانِيزِ *ёки* الْمَانِيزِيَا (الْمَغْنِيسِيَا) сульфат кислотали магний, аччиқ туз; ~ النُّحَاسِ мис купороси, кўк купорос; ~ النِّشَادِرِ сульфат кислотали аммоний

سَلْفَتَ асфальт қилмоқ (ётқизмоқ), асфальтламоқ

– سَلْفَتَةٌ асфальт қилиш (ётқизиш), асфальтлаш

– مُسَلْفَتٌ асфальт қилинган (ётқизилган), асфальтланган; طَرِيقٌ ~ асфальт йўл

– سُلْفِيدٌ *кимё.* сульфид

I سَلَقَ (у) سَلْقٌ 1) қайнатмоқ, қайнатиб пиширмоқ; қайноқ сув билан ювмоқ; 2) ранжитмоқ, дилини оғритмоқ, ёмонлик қилмоқ, ҳақорат қилмоқ; 2) *кўч. м.* қизимоқ, қизиб кетмоқ (*жанжал ҳақида*); ◊ ~ الْحَرُّ النَّبَاتَ иссиқ ўсимликларни куйдириб юборди;

انتخابات сайлов ўтказмоқ, сайлов ўйлаб топмоқ; V تَسَلَّقَ чиқмоқ, кўтарилмоқ, ўрмалаб (эмаклаб, тирмашиб) чиқмоқ, юқориламоқ, юқорига интилмоқ; чирмашмоқ (*ўсимлик ҳақида*); VII اِنْسَلَقَ қайнамоқ, қайнаб пишмоқ

– تَسَلُّقٌ кўтарилиш, юқорига чиқиш; ~ الْجِبَالِ альпинизм

– سُلاَقٌ *мед.* қовоқларнинг яллиғланиши

– سَلاَّقٌ қайнатувчи, ошпаз

– سُلاَقٌ *дин.* الـ~ Исо алайҳиссаломнинг кўкка кўтарилиши билан боғлиқ бўлган байрам (*христианларда*)

– سَلاَقَةٌ 1) нутқнинг кескирлиги; 2) ҳаёсизлик, бетамизлик, сурбетлик

– سَلاَقِيٌّ този ит, овчи ит, ов ити

– سَلْقٌ[1] қайнатиш, қайнаш

– سِلْقٌ[2] سِلْقٌ 1) қанд лавлаги; 2) хашаки шолғом, эркак шолғом (*ҳайвонларга овқат учун экилади*)

– سَلَقٌ *кўп.* أَسْلاَقٌ، سُلْقَانٌ текислик, текис ер

– سَلاَقِيٌّ = سَلُوقِيٌّ، سُلُوقِيٌّ

– سُلُوقِيَّةٌ капитан кўприкчаси (*кема палубасида капитан кемани бошқариб бориши учун ажратилган баланд жой*)

– سَلِيقٌ қайнатилган, қайнатиб пиширилган

– سَلِيقَةٌ[1] қайнатма шўрва, қайнатиб пиширилган овқат

– سَلِيقَةٌ[2] *кўп.* سَلاَئِقُ 1) табиат; мойиллик; туғма ақл; خَطِيبٌ بالـ~ туғма нотиқ; 2) фаҳм, фаросат; зийраклик, сезги, туйғу

– سَلِيقِيٌّ туғма, табиатан; ~ خَطِيبٌ туғма нотиқ

– مُتَسَلِّقٌ 1) юқорига кўтарилувчи, тепага чиқувчи; 2) юқорида ишловчи (*ишчи, учувчи ва ҳ. к.*)

– مَسْلُوقٌ қайнатилган, қайнатиб олинган; الْفَوَاكِهُ الـ~ـة компот

– مَسْلُوقَةٌ қайнатиб пиширилган гўшт

سَلَقُونٌ қўрғошинли сурик, қўрғошинли симоб, сульфиддан тайёрланган бўёқ

I سَلَكَ (у) سُلُوكٌ، سَلْكٌ 1) йўлдан бормоқ, издан бормоқ; ~ ... سِيَاسَةَ сиёсатини олиб бормоқ; 2) кирмоқ, киришмоқ, бошламоқ, қадам қўймоқ, қадам босмоқ; 3) ўзини тутмоқ, амал қилмоқ, иш кўрмоқ; 4) ўтказмоқ, тизмоқ, ипга ўтказмоқ; ўрамоқ, калава қилмоқ; II سَلَّكَ 1) тозаламоқ, тоза қилмоқ (*йўлакни, йўлни*); ~ الْأَسْنَانَ тишларни тозаламоқ; ~ صَوْتَهُ томоқни қирмоқ; 2) (*ипнинг, масаланинг*) чигалини ёзмоқ, ечмоқ; 3) (*бирор н. ни*) ўтказмоқ, тақмоқ, киргизмоқ (*туш. к. ёки* بِ); IV أَسْلَكَ киргизмоқ, ўтказмоқ, тақмоқ, ўтказиб чиқармоқ; VII اِنْسَلَكَ (*бирор н. га*) кирмоқ (فِي); (*бирор н. нинг тешигидан*) ўтмоқ (*мас., игнанинг*)

– تَسْلِيكٌ 1) тозалаш, тозалов; 2) киргизиш, ўтказиш

– سَالِكٌ 1) борувчи, юрувчи; 2) очиқ, эркин ҳаракат қиладиган (*йўл*); қатналадиган (из тушган) (*йўл*); 3) солик (*суфийликда-учинчи мақомга етган киши*)

– سَلاَّكَةٌ *кўп.* ـاتٌ ~ الْأَسْنَانِ тиш тозалагич, мисвок

– سَلْكٌ қатнов, қатнаш, ҳаракат; ~ الْبَحْرِ денгиз қатнови; ~ الْهَوَاءِ ҳаво орқали қатнов

– سِلْكٌ *кўп.* أَسْلاَكٌ، سُلُوكٌ 1) ип; 2) сим; ~ كَهْرَبَائِيٌّ электр сими; أَسْلاَكٌ شَائِكَةٌ тиконли сим; أَسْلاَكٌ مَفْتُولَةٌ кабель; ~ بَحْرِيٌّ сув остидан ўтган кабель; الـ~ الْأَرْضِيُّ ... ~ بَرْقِيٌّ телеграф линияси; ~ هَوَائِيٌّ *радио.* ерга уланган сим; антенна; 3) шахсий состав, персонал; الـ~ التَّعْلِيمِيُّ ўқитувчилар состави; 4) вазифа; الـ~ الدِّبْلُومَاسِيُّ *ёки* الـ~ السِّيَاسِيُّ дипломатик вазифа; رِجَالُ الـ~ السِّيَاسِيِّ (الدِّبْلُومَاسِيِّ) дипломатлар, дипломатик корпус; ~ الدَّرْكِ (الشُّرْطَةِ) миршаблар корпуси, жандармерия корпуси; اِنْتَظَمَ فِي ~ الْوِزَارَةِ вазирликка ишга кирмоқ, вазирликда ишламоқ; 5) қўшинлар тури; الضُّبَّاطُ مِنْ أَيِّ ~ كَانُوا يَجِبُ عَلَيْهِمْ أَنْ ... қайси қўшин турига мансуб бўлишларидан қатъий назар, зобит (офицер)лар ... қилишлари керак; الْأُدَبَاءُ وَالشُّعَرَاءُ وَمَنْ يَنْخَرِطُ فِي ~هِمْ адиблар, шоирлар ва шу кабилар; 6) *бот. зоол.* чирмовиқларнинг томири (*шохларга ўраладиган томири*); мўйловча (*бўғим-оёқлилар турига кирувчи жониворларнинг мўйлови*); ўқиш пайти

– سِلْكَةٌ *кўп.* سِلَكٌ، سُلُوكٌ ип; шнур

– سِلْكِيٌّ 1) симли, симдан ишланган; لاَ ~ симсиз; رِسَالَةٌ لاَ ~ـةٌ радиограмма; 2) радио; 3) *шунингдек*: عَامِلُ لاَ ~ радист

– سُلُوكٌ 1) *шунингдек*: السَّيْرُ وَالسُّلُوكُ ҳаёт тарзи, турмуш тарзи, ахлоқ, одоб, иш-ҳаракат услуби; قَوَاعِدُ الـ~ ахлоқ қоидалари; حُسْنُ الـ~ яхши хулқ; ذُو الـ~ حَسَنُ الـ~ *ёки* الْحَسَنِ яхши хулқли, яхши хулқ эгаси; хушмуомала, андишали; سَيِّئُ الـ~ ёмон хулқ; ذُو الـ~ السَّيِّئِ *ёки* سُوءُ الـ~ ёмон хулқли, ёмон хулқ эгаси; 2) ўзни тута билиш; 3) ахлоқ, одоб; آدَابُ الـ~ мулозамат-муомала

– سُلُوكِيٌّ 1) ҳаёт тарзига оид, ахлоққа оид; النَّظَرِيَّةُ الـ~ـةُ *ёки* الْمَذْهَبُ الـ~ бихевиоризм (*ахлоқ ҳақидаги назариялардан бири*); 2) бихевиорист, бихевиоризм тарафдори

– سُلُوكِيَّةٌ الـ~ бихевиоризм

– مَسْلَكٌ *кўп.* مَسَالِكُ 1) йўл; бориш йўли, борадиган йўл, маршрут; الْمَسَالِكُ الْبَوْلِيَّةُ сийдик йўли; 2) иш-ҳаракат услуби, ахлоқ; سَلَكَ ~ـهُ бирор кимнинг изидан бормоқ, бирор кимга тақлид қилмоқ

– مُسَلِّكٌ *кўп.* مُسَلِّكَاتٌ، مُسَلِّكَاتِيَّةٌ труба (мўри) тозаловчи, най ёки чилим найининг ичини тозаловчи

– مِسْلَكَةٌ йиғирилган ипни ўрайдиган асбоб, ғалтак

سِلْكَا *кимё.* кремнекислота (*кремний билан кислороднинг кўпгина минерал ва тоғ жинслари билан таркибига кирадиган бирикмаси*)

– سَلِيكَا кремний

– سَلِيكُونٌ = سَلِيكَا

I سَلِمَ (*а*) سَلَامَةٌ 1) соғ-саломат бўлмоқ, бехатар бўлмоқ, безарар (бешикаст) қолмоқ; сақланмоқ, асранмоқ;2) қутулмоқ, қутулиб қолмоқ, жон сақламоқ; (*бирор н. дан*) халос бўлмоқ, нажот топмоқ (مِنْ); 3) (*бирор н. дан*) озод бўлмоқ, эркин бўлмоқ (عَنْ); II سَلَّمَ 1) (*бирор к. ни*) олқишламоқ (عَلَى); (*бирор к. га.*) салом бермоқ (عَلَى; *қар.* صلو); 2) (*бирор к. га*) узатмоқ, топширмоқ, тақдим қилмоқ (إِلَى); أَمْرَهُ إِلَى اللهِ ~ Оллоҳ ихтиёрига ўзини топширмоқ; !سَلِّمْ لِي عَلَيْهِ мендан унга салом айтинг!; نَفْسَهُ الْأَخِيرَ ~ жон таслим қилмоқ, вафот этмоқ; نَفْسَهُ إِلَيْهِ ~ бирор кимнинг қўлига тушмоқ, бирор кимга таслим бўлмоқ; سِلَاحَهُ ~ қурол-яроғни топширмоқ, таслим бўлмоқ; 3) етказиб бермоқ; 4) (*жиноятчини*) тутиб бермоқ; 5) (*бирор н. ни*) тан олмоқ, фараз этмоқ, эҳтимол тутмоқ, гумон қилмоқ (ب *қар.* جَدَلٌ); (*бирор н. га*) кўнмоқ, унамоқ, рози бўлмоқ (ب); لَهُ ~ бирор кимга (*бирор н. га*) ён бермоқ (فِي); بِالْقَضَاءِ وَ الْقَدَرِ ~ қазойи-қадарга тан бермоқ, қазойи-қадарга рози бўлмоқ; 6) (*бирор н. дан*) халос (озод) қилмоқ, қутқазмоқ (مِنْ); ◊ فَطَارَ يُسَلِّمُ لِلرِّيحِ سَاقَيْهِ орқа-олдига қарамай қочмоқ, жони борича югурмоқ; III سَالَمَ ярашмоқ, сулҳ тузмоқ; 2) бир-бири билан ўзаро тинч яшамоқ; IV أَسْلَمَ 1) бўйсунмоқ, тобе бўлмоқ, қарам бўлмоқ; رَأْسَهُ إِلَى رُكْبَتَيْهِ ~ бошини тиззалари орасига қўймоқ; نَفْسَهُ إِلَى مَقْعَدٍ ~ у беҳолгина ўриндиққа чўкди; أَسْلَمُوا عُيُونَهُمْ لِلنَّوْمِ улар уйқуга чўмишди; 2) (*асирларни, жиноятчиларни*) топширмоқ, элтиб бермоқ, қўлга бермоқ; тутиб бермоқ, тутиб топширмоқ; ўз ҳолига ташлаб қўймоқ, қаровсиз ташлаб қўймоқ; 3) ислом динини қабул қилмоқ, исломга кирмоқ, мусулмон бўлмоқ; 4) (*бирор к. ни бирор н. олдига*) олиб бормоқ, олиб келмоқ (إِلَى, بِ); ◊ النَّفْسَ ~ *ёки* الرُّوحَ ~ жон таслим қилмоқ; فِي الطَّعَامِ ~ овқатланишга бошқалардан олдин киришмоқ; V تَسَلَّمَ олмоқ, қабул қилмоқ, қабул қилиб олмоқ; مَقَالِيدَ الْحُكْمِ ~ ҳокимиятни идора қилиш ишини ўз қўлига олмоқ; VI تَسَالَمَ бир-бири билан ўзаро ярашмоқ; VIII اسْتَلَمَ 1) олмоқ, қабул қилмоқ, қабул қилиб олмоқ (*шунингдек: радио орқали ҳам*); 2) ўпмоқ, бўса олмоқ; (*бирор табаррук н. ни*) ҳурмат юзасидан ўпиб қўймоқ; X اسْتَسْلَمَ таслим бўлмоқ, тан бермоқ, енгилганликни бўйинга олмоқ; (*бирор к. га ёки бирор н. га*) тобе бўлмоқ (бўйсунмоқ) (لِ); أَمَامَ الْمَصَاعِبِ ~ қийинчиликлар олдида чий деди (таслим бўлди); لِلْغَضَبِ ~ ғазаби қайнамоқ, ғазабланмоқ, жаҳли чиқмоқ

– اسْتِسْلَامٌ 1) таслим бўлиш, енгилганликни бўйинга олиш, капитуляция; 2) тобелик, бўйсуниш; بِـ~ итоаткорона, ожизона, итоаткорлик билан

– اسْتِسْلَامِيٌّ 1) капитуляцияга оид; капитуляция қилувчи

– اسْتِسْلَامِيَّةٌ капитуляция қилиш

– اسْتِلَامٌ 1) олиш, қабул қилиш, қабул; 2) ўпиш, (*бирор табаррук н. ни*) ўпиш

– إِسْلَامٌ 1) ўзини тангри ихтиёрига топшириш; итоаткорлик, мутелик; ислом динини қабул қилиш, мусулмон бўлиш; 2) الـ~ ислом дини; 3) мусулмонлар; دِينُ الـ~ ислом дини, мусулмонлик

– إِسْلَامِيٌّ 1) исломий, исломга оид; 2) мусулмонликка оид; الْأُمَّةُ الـ~ـةُ мусулмон уммати, аҳли ислом; التَّشْرِيعُ الـ~ мусулмон қонуншунослиги, ислом шариати; الدِّينُ الـ~ ислом дини, дини ислом; 3) исломий даврга (мусулмонлик даврига) оид

– إِسْلَامِيَّةٌ 1) мусулмонлик; ислом; 2) мусулмонликка хос хусусият (*мас., архитектурада*); 3) ислом даври

– تَسَلُّمٌ олиш, қабул қилиш

– تَسْلِيمٌ 1) олқишлаш, салом бериш; 2) ён бериш; 3) тақдим этиш, топшириш; бериб юбориш, жўнатиб юбориш; 4) (*жиноятчиларни*) тутиб бериш; 5) таслим бўлиш, капитуляция; 6) (*бирор н. ни*) тан олиш (بِ); 7) етказиб бериш, таъминлаш; وَ ~ اسْتِلَامٌ *савдо.* бериш ва олиш; مِينَاءِ الْوُصُولِ ~ *савдо.* сиф (*портгача келтириб бериш шарти билан товар сотиш*); ظَهْرِ ~ الْبَاخِرَةِ (السَّفِينَةِ) *савдо.* фоб (*кемага келтириб бериш шарти билан қилинган савдо*): تَسْلِيمُ رَصِيفِ مِينَاءِ التَّصْدِيرِ ~ *савдо.* фас; مَوَانِئِ بَيْرُوتَ ~ *савдо.* франко-Байрут (*Француз портидан Байрутга келтириб бериш шарти билан қилинган савдо*); ◊ الـ~ *дин.* таслим (*азондан кейинги чорлов, такбир*)

– سَالِمٌ 1) бутун, бус-бутун; جَمْعٌ ~ *грам.* тўғри кўплик; 2) соғлом, нормадаги; فِعْلٌ ~ *грам.* солим феъл; 3) хавфсиз, бехатар, соғ-саломат, тинч, эсон-омон; ~اً эсон-омонлик билан, тўлалигича, бус-бутун ҳолда; غَانِمًا ~اً соғ-саломат ва тирик вазиятда

– سَلَامٌ *кўп.* ـاتٌ — 1) тинчлик хавфсизлик; эсон-омонлик; بِـ~ эсон-омонликда, эсон-омонлик билан; الْعَامُّ الـ~ умумий хавфсизлик; رُسُلُ الـ~ тинчлик элчилари; مَدِينَةُ الـ~ тинчлик шаҳри (*Бағдод шаҳрининг фахрий номларидан бири*); !عَلَيْهِ الـ~ унга тинчлик-омонлик бўлсин!, у тинч-омон бўлсин!, унга саломлар бўлсин, алайҳиссалом; عَلَيْكُمْ الـ~ сизга тинчлик бўлсин!; وَ عَلَيْكُمُ الـ~ сизга ҳам тинчлик бўлсин!; 2) салом, саломлашув; بَلَّغَ الـ~ (*бирор к. га*) салом айтмоқ, салом демоқ (إِلَى); عَسْكَرِيٌّ ~ честь, ҳарбийларча саломлашув; أَدَّى ~اً عَسْكَرِيًّا честь бермоқ; 3) нашида, гимн; الْمِصْرِيُّ الـ~ Мисрнинг миллий нашидаси; 4) поклик, айб ва нуқсонлардан холилик; ◊ يَا ~! қандай мўъжиза!; ёпирай; воажаб; ажабо!; يَا ~ عَلَيْهِ қандай ажойиб одам-а!; وَ الـ~ вассалом, иш тамом; хайр, кўришгунча; دُورْ ~ *ҳарб.* (*милтиқни маълум вазиятда тутиб табриклаш учун бериладиган команда*); دَارُ الـ~ жаннат; осмон; نَهْرُ الـ~ Дажла дарёси

– سَلَامْلِكٌ меҳмонхона. меҳмон қабул қилинадиган хона; ~ التَّشْرِيفَاتِ қабулхона

– سَلَامَةٌ[1] 1) хавфсизлик; бутунлик; омадлилик. соғ-саломатлик; عَلَى الـ~ соғ-саломатликда, соғ-саломатлик билан; 2) нажот, қутулиш, халос бўлиш; 3) ақллилик, зеҳнлилик; ~ العَقْلِ ақли расолик; ~ القَلْبِ самимийлик, қалби поклик; ~ الذَّوْقِ яхши дид; ~ النِّيَّةِ а) пок ният, оқ ният; б) макрсизлик, софдиллик; ◊ مَعَ الـ~! оқ йўл!, хайр!, кўришгунча!

– سَلَامَةٌ[2] салома (*колбасанинг бир тури*)

– سُلَامَى *кўп.* سُلَامِيَاتٌ, سُلَامِيَّةٌ *анат.* бармоқдаги бўғим, бармоқ суяги

– سَلَامِيٌّ тинчликка оид

– سَلَمٌ[1] = سَلَفٌ

– سَلَمٌ[2] олхўрига ўхшаш мевали дарахт

– سَلْمٌ, سِلْمٌ[1] тинчлик, омонлик; أَنْصَارُ الـ~ тинчлик тарафдорлари; حَالَةُ اللاَّ سِلْمٍ وَ اللاَّ حَرْبٍ на уруш, на тинчлик бўлмаган вазият

– سِلْمٌ[2] бошқалар билан аҳилликда яшовчи

– سُلَّمٌ *кўп.* سَلَالِمُ, سَلَالِيمُ 1) зина, пилапоя; поғона; даража, палла; ~ العَرَبَةِ вагон *ёки* араванинг зинапояси; ~ لَوْلَبِيٌّ бурама зина, айланма зина; ~ نَقَّالٌ нарвон, шоти, кўчма зина; икки оёқли нарвон; ~ مِيكَانِيكِيٌّ *ёки* ~ مُتَحَرِّكٌ эскалатор; صَدَقَةُ الـ~ зинапоя супачаси, шикан; الـ~ المُوسِيقِيُّ *муз.* бир-бирига нисбатан оҳангдош бўлган товушлар мажмуи, гамма; الـ~ الرَّخْوُ энгармоник гамма; الـ~ القَوِيُّ *муз.* бутун ва ярим тонлардан иборат тадрижий овозлар сираси, диатоник гамма; الـ~ المُلَوَّنُ хроматик гамма (тизма); 2) *кўч. м.* (*бирор н. га етишдаги*) восита, қурол; اِسْتَعْمَلَ هَذَا كَـ~ لِلْوُصُولِ إِلَى ... бундан у ...га етишиш воситаси сифатида фойдаланди

– سُلَّمَةٌ *кўп.* سُلَّمٌ зина, зинапоя. поғона

– سِلْمِيٌّ 1) тинчликка оид; بِالطُّرُقِ الـ~ـةِ тинч йўл билан; 2) ҳар қандай урушга қарши чиқувчи киши, пацифист

– سِلْمِيَّةٌ ҳар қандай урушга қарши чиқувчи ҳаракат

– سَلِيمٌ *кўп.* سُلَمَاءُ 1) соғ, соғлом, саломат; меъёрдаги, нормал; бус-бутун, камчиликдан холи; العَقْلُ الـ~ُ فِي الجِسْمِ الـ~ِ соғ [...]нда соғ ақл; 2) ҳақиқий, чин, қалбаки эмас; соғ, соғлом; (*бирор н.* [...]) холи, озод (مِنْ); бенуқсон, ҳалол, қораланмаган; ~ القَلْبِ [...]алби пок; ~ النِّيَّةِ пок ниятли, софдил, макрсиз; 3) илон [...]он чаққан (*киши*); оғир ярадор, яраси оғир

[...]т., *мз.* Сулаймон, Соломон; ◊ أُمُّ ~ *зоол.* [...]рувчи кичик йиртқич ҳайвон; ~ حُوتٌ *қар.* حُوتٌ

– سُلَيْمَانِيٌّ *химё.* симоб хлориди, ниҳоятда заҳарли оқ порошок, сулема

– مُتَسَلِّمٌ 1) олувчи, қабул қилувчи, қабул қилиб олувчи; 2) *тар.* ҳоким; ~ البَصْرَةِ *тар.* Басра ҳокими

– مُسَالِمٌ 1) тинч, тинчликка оид; المُدُنُ وَ القُرَى الـ~ـةُ тинч шаҳар ва қишлоқлар; غَيْرُ ~ муросасиз, муросага келмайдиган, яраштириб бўлмайдиган; 2) илтифотли, мурувватли, ўзганинг раъйига юрадиган; 3) муросачи, келишувчи

– مُسَالَمَةٌ тинчлик, ярашиш, келишиш; عَدَمُ ~ муросасизлик, келишиб бўлмаслик

– مُسْتَلِمٌ 1) олувчи, қабул қилувчи, адресат

– مُسْلِمٌ 1) ислом динини қабул қилган (*киши*), муслим бўлган; 2) мусулмон киши, муслим

– مُسَلَّمٌ[1] *тар.* солиқдан озод бўлгани учун қўшинда хизмат қилишга мажбур бўлган деҳқон аскар

– مُسَلَّمٌ[2]: ~ بِهِ имкони бор бўлган, мумкин бўлган, иложи бор бўлган; مِنَ الـ~ بِهِ أَنَّ ... ...нинг жуда иложи бор; وَ مِنْ غَيْرِ الـ~ بِهِ أَنَّ ... ...нинг бўлиши мумкин эмас

– مُسَلَّمَةٌ *кўп.* ـاتٌ — дастлабки шарт-шароит, замин; *маж. фалс.* исботсиз асос қилиб олинадиган қоида, постулат

سَلْمَنٌ гўшти қизил балиқнинг бир тури, лосось

– سَلْمُونٌ 1) гўшти қизил балиқнинг бир тури, лосось; ~ أَحْدَبُ лосось оиласига мансуб балиқ, ~ سِيبِيرِيَا лосослар оиласига мансуб балиқ, кета; ~ مُرَقَّطٌ хонбалиқ, форель; 2) лосось балиғининг гўшти

سِلِنْدَرٌ *кўп.* ـاتٌ — цилиндр

سَلْهَبٌ *кўп.* سَلَاهِبُ, سَلَاهِبَةٌ баланд, баланд бўйли, қомати келишган

I سَلَا (سَلْو) (у) سُلْوَانٌ юпанмоқ, овунмоқ, тасалли топмоқ, таскин топмоқ, тинчиб қолмоқ; (*бирор н. ни*) унутмоқ, эсидан чиқармоқ (عَنْ); سَلِيَ (а) سُلِيٌّ = سَلَا; II سَلَّى юпатмоқ, овутмоқ, тасалли бермоқ, таскин бермоқ; кўнглини ёзмоқ, юракнинг чигилини ёзмоқ; завқлантирмоқ, хурсанд қилмоқ, кулдирмоқ; IV أَسْلَى = II; V تَسَلَّى тинчланмоқ, хотиржам бўлмоқ; тасалли топмоқ; юракнинг чигили ёзилмоқ, завқланмоқ; VI تَسَالَى кўплашиб хурсандчилик қилмоқ, кўнгилларни ёзишмоқ

– تَسَلِّيَاتٌ *кўп.* тасалли, эрмак, кўнгил очадиган нарса, сайр-томоша

– تَسْلِيَةٌ *кўп.* تَسَالٍ вақтичоғлик қилиш, томоша қилдириш, ўйнатиш, овутиш

– سَالٍ *мн.* سَالِيَةٌ юпанувчи, овинувчи, тасалли топувчи

– سُلْوَانٌ[1] тасалли, эрмак, таскин; نَسْأَلُ لِعَائِلَةِ الفَقِيدِ الصَّبْرَ وَ الـ~ марҳумнинг оиласига сабр-тоқат тилаймиз (*христианларда таъзия ифодаси*)

– سُلْوَانٌ[2] 1) маржон ёки мунчоқ донасига ёққан ёмғир суви (*бу сувни ошиқ ичса, кўнгли таскин топар эмиш*); 2) ғамгин одам ичса, ғами тарқайдиган дори

– سُلْوَانَةٌ маржон ёки мунчоқ донаси (*бу дона устига ёққан ёмғир сувини ошиқ ичса, кўнгли таскин топар эмиш*)

– سُلْوَادٌ бедана

– سَلْوَةٌ, سُلْوَةٌ тасалли, эрмак, овунчоқ; вақтичоғлик; طَلَبَ الـ~ فِي قِرَاءَةِ الْكُتُبِ китоблар ўқишдан ўзига тасалли қидирмоқ

– سُلْوَى[1] тасалли, овунчоқ; بَحَثَ عَنِ الـ~ (*бирор н.* дан) ўзига тасалли қидирмоқ (فِي)

– سُلْوَى[2] *жам. кўп.* سَلاَوَى бедана

– سُلْوَى[3] асал

– سَلًى *кўп.* أَسْلاَءٌ *анат.* қоғоноқ (*она қорнидаги болани ўраб олган парда*); ◊ انْقَطَعَ الـ~ فِي الْبَطْنِ! ҳамма нарса барбод бўлди!

– مَسْلاَةٌ *кўп.* مَسَالٍ хурсандчилик қиладиган жой

– مِسْلاَةٌ ўйинчоқ

– مَسْلِيٌّ - эритилган ёғ

سم *қисқ. с.* سَنْتِيمِتْرٌ дан сантиметр

I سَمَّ (а/у) سَمٌّ заҳарламоқ, заҳар солмоқ; II سَمَّمَ заҳарламоқ, заҳар солмоқ, (*бирор жойга*) заҳар қўймоқ; V تَسَمَّمَ (*бирор н.* дан) заҳарланмоқ (بِ); VII انْسَمَّ 1) заҳарланмоқ; 2) аччиқланмоқ, ғазаби қайнамоқ, асабийлашмоқ, қони қайнамоқ

– تَسَمُّمٌ юқиш; заҳарланиш; الـ~ الدَّمَوِيُّ қоннинг заҳарланиши; الـ~ الْبَوْلِيُّ *мед.* буйракнинг касалланиши орқасида организмда тўпланиб қолган моддалар таъсири билан организмнинг заҳарланиши, уремия

– سَامٌّ заҳарли, заҳарловчи; ◊ أَبْرَصُ ~ *зоол.* чекко (*калтакесак*)

– سَامَّةٌ хослик, хусусийлик, махсуслик

– سَمٌّ, سُمٌّ, سِمٌّ *кўп.* سُمُومٌ 1) заҳар; الْفَأْرِ ~ маргимуш; 2) (*игнанинг*) тешиги

– سَمُومٌ *кўп.* سَمَائِمُ самум (*иссиқ шамолнинг номи*); ◊ تَحْتَرِقُ سَمَائِمُ سُخْطِهِ у ғазабдан ёнаяпти

– سَمِّيٌّ заҳарли; مَوَادُّ ـــةٌ заҳарли моддалар

– سَمِّيَّاتٌ *кўп.* заҳарли моддалар, заҳарлар

– سَمِّيَّةٌ заҳарлилик

– مَسَامٌّ *жам.* 1) *анат.* тешикчалар (*теридаги тер безларининг майда тешикчалари*); 2) *физ.* модда заррачалари орасидаги кавакчалар

– مَسَامِّيٌّ кавак-кавак, кавакчалари кўп, ғовак, илма-тешик; الْأَحْجَارُ الـ~ـةُ ғовак, серғовак, серкавак тошлар

– مَسَامِّيَّةٌ ғоваклик, илма-тешиклик, каваклик

– مُسِمٌّ заҳарловчи, заҳардек таъсир қилувчи

– مَسْمُومٌ заҳарланган

– سَمَافُورٌ *кўп.* ـَاتٌ — семафор

– سَمَاوَرٌ *кўп.* ـَاتٌ — самовар; شَخِيرُ الـ~ самоварнинг вишиллаб қайнаши

سِمْبَتَاوِيٌّ, سِمْبَطَاوِيٌّ, سِمْبَاتَوِيٌّ симпатик, симпатияга оид; الْأَعْصَابُ الـ~ـةُ нафас олиш, овқат ҳазм қилиш ва қон айланиш жараёнини бошқарадиган асаблар

(سمت) II سَمَّتَ 1) (*бирор н. устида*) Оллоҳ Таоло номини зикр этмоқ (عَلَى); ◊ لِلْعَاطِسِ ~ аксирган одамга يَرْحَمُكَ اللهُ иборасини демоқ; III سَامَتَ 1) осмоннинг энг юқори нуқтасида бўлмоқ, бош устида бўлмоқ (*қуёш ҳақида*); 2) параллель бўлмоқ, параллель юрмоқ

– تَسَامُتٌ азимут

– تَسَامُتِيٌّ азимутга оид; خَرِيطَةٌ ~ـةٌ азимутли карта

– سَمْتٌ *кўп.* سُمُوتٌ 1) йўналиш; йўл; мақсад, ният; أَخَذَ ~ـهُ إِلَى ... (اتَّخَذَ ~ـهُ)(*бирор томонга*) йўл олмоқ, жўнамоқ; السُّمُوتُ ёки الـ~ *астр.* азимут; الْقَدَمِ ~ نَظِيرُ الـ~ ёки *астр.* надир (*зенитга диаметрал қарама-қарши вертикал чизиқнинг горизонтдан пастда осмон сферасии билан кесишган нуқтаси*); الرَّأْسِ ~ зенит; الْاِعْتِدَالِ ~ тенгкунлилик доираси; الْاِنْقِلاَبِ ~ қуёш туриши колюри (доираси); 2) қиёфа; хушбичимлилик, истараси иссиқлик, салобат; رَزِينُ الـ~ хотиржам, табиати яхши, хулқи яхши; هُوَ مِنْ ذَوِي الـ~ـ وَ السِّنِّ وَ الْوَقَارِ у истараси иссиқ, салобатли, кўркам муйсафиддир

– مُسَامَتَةٌ қуёшнинг зенитда туриши ҳолати

I سَمُجَ (у) سُمُوجَةٌ, سَمَاجَةٌ 1) қўпол бўлмоқ; бадбашара бўлмоқ, ярамас (жирканч) бўлмоқ, қабиҳ бўлмоқ; X اسْتَسْمَجَ 1) қўпол деб ҳисобламоқ; 2) бадбашара (ярамас, жирканч) ҳисобламоқ

– سَمَاجَةٌ 1) қўполлик; бемаънилик, ярамаслик, жирканчлик; 3) ёқимсизлик, бемазалик, ёмонлик

– سَمِيجٌ, سَمْجٌ 1) қўпол; 2) бадбашара, ярамас, жирканч; 3) ёқимсиз, бемаза, ёмон

I (سمح) سَمُحَ (у) سَمَاحَةٌ саҳий (қўли очиқ, саховатли, бағри кенг) бўлмоқ; سَمَحَ (а) سَمَاحٌ (*бирор н. га*) руҳсат бермоқ, имкон бермоқ (بِ); йўл қўймоқ, бепарво қарамоқ; لِنَفْسِهِ أَنْ ... ~ ...ни ўзига эп кўрмоқ, ...ни ўзига раво кўрмоқ; ◊ لاَ ~ اللهُ! Худо кўрсатмасин!; III سَامَحَ кечирмоқ, афв этмоқ, гуноҳидан ўтмоқ, илтифот кўрсатмоқ, мурувват қилмоқ; ~ـهُ اللهُ! уни Оллоҳ ўзи кечирсин!; IV أَسْمَحَ = سَمُحَ; VI تَسَامَحَ 1) (*бирор к. га нисбатан бирор н. да*) мурувватли бўлмоқ, илтифот кўрсатмоқ (فِي, مَعَ); йўл қўймоқ, бепарво бўлмоқ, бепарво қарамоқ; 2) эҳтиёткор бўлмоқ; X اسْتَسْمَحَ 1) узр сўрамоқ, кечирим сўрамоқ; 2) руҳсат (изн) сўрамоқ

– إِسْمَاحٌ бағри кенглик, яхшилик

– أَسْمَحُ *мн.* سَمْحَاءُ *кўп.* سَمْحٌ сахий, саховатли, бағри кенг, яхши, кўнгли очиқ; الشَّرِيعَةُ السَّمْحَاءُ = الشَّرِيعَةُ الْغَرَّاءُ; الْمِلَّةُ السَّمْحَاءُ мусулмонлар

– تَسَامُحٌ 1) мурувват, шафқат; илтифот, риоя, риоягарчилик; йўл қўйиб бериш, бепарволик; الـ~ الدِّينِيُّ дин эркинлиги, дин эркинлигини эътироф этиш; 2) *тех.* машина қисмларини тайёрлашда йўл қўйиладиган ўлчамлар айирмаси, қўйим

– تَسَامُحِيَّةٌ мурасасозлик, келишувчилик

– سَمَاحٌ сахийлик, саховат, яхшилик, бағри кенглик; 2) кечиришлик; 3) рухсат бериш, изн бериш, илтифот кўрсатиш, мурувват; عَدَمُ ~ ман этиш; أَيَّامُ الـ~ қарздор кишига қарзини қайтариш учун берилган муддат кунлари

– سَمَاحَةٌ 1) сахийлик, саховат, қўли очиқлик, бағри кенглик; 2) олийлик, улуғлик; 3) ҳазрати олийлари (*унвон, мас.*, الْمُفْتِي ~ *ёки* صَاحِبُ ~ الْمُفْتِي *муфтий ҳазрати олийлари*); 4) чидамлилик, бардошлилик

– سَمْحٌ *кўп.* سُمَحَاءُ 1) қўли очиқ, сахий, саховатли, бағри кенг, яхши; 2) юқори, кучли, пок (*эътиқод*);2. 1) сахийлик, саховат, бағри кенглик; 2) чидамлилик, бардошлилик

– سَمْحَةٌ *кўп.* سِمَاحٌ *мн.* سَمْحٌ *нинг* 1. 2) *дан*; الـ~ الشَّرِيعَةُ = الشَّرِيعَةُ الْغَرَّاءُ *қар.* شرع

– سَمُوحَاتٌ *кўп.* солиқдан озод қилинган товарлар (моллар)

– سَمِيحٌ *кўп.* سُمَحَاءُ сахий, саховатли, қўли очиқ, бағри кенг

– مُسَامَحَةٌ 1) кечириш, афв этиш; 2) илтифот

– مُسَامَحَاتٌ *кўп.*: أَيَّامُ الـ~ байрам кунлари, таътил; таътил кунлари

– مِسْمَاحٌ сахий, саховатли, қўли очиқ, бағри кенг

– مَسْمُوحٌ рухсат берилган, имкон берилган, рухсати бор, рухсатли

– مَسْمُوحَاتٌ *кўп.* = سَمُوحَاتٌ

سِمْحَاقٌ *кўп.* سَمَاحِيقُ *биол.* тўқима; الْعِظَامِ ~ суяк пардаси, суяк устидаги парда

– سَمَاحِيقُ *кўп.* патсимон булутлар, барра булутлар

I سَمَدَ (*у*) سُمُودٌ бошни мағрур кўтармоқ; II سَمَّدَ (*ерни*) ўғитламоқ, (*ерга*) ўғит солмоқ; V تَسَمَّدَ ўғитланмоқ, ўғит тушмоқ

– تَسْمِيدٌ ўғит солиш, ўғитлаш

– سَامِدٌ *шунингдек*. الرَّأْسِ ~ бошини мағрур кўтарган

– سَمَادٌ *кўп.* أَسْمِدَةٌ ўғит; صِنَاعِيٌّ ~ сунъий йўл билан ҳосил қилинган ўғит; عُضْوِيٌّ ~ органик ўғит; الْأَسْمِدَةُ الْآزُوتِيَّةُ азотли ўғитлар; الْأَسْمِدَةُ الْفُوسْفَاتِيَّةُ фосфатли ўғитлар; الْأَسْمِدَةُ الْمَعْدَنِيَّةُ минерал ўғитлар

– سَمِيدٌ *ёки* سَمِيذٌ *жам.* 1) оқ ун; 2) тешик кулча, ўрама нон, калава нон (*сол.* سَمِيطٌ)

سَمَيْدَعٌ *кўп.* سَمَادِعُ жаноб; обрў-эътиборли; баҳодир

I (سمر) سَمُرَ (*у*) سُمْرَةٌ тўқ бўлмоқ, жигарранг бўлмоқ, қорача рангда бўлмоқ, буғдойранг бўлмоқ; سَمَرَ (*у*) سَمْرٌ, سُمُورٌ 1) кечқурун гурунглашиб ўтирмоқ, кечқурунги пайтни гурунглашиб ўтказмоқ; кечаси бедор бўлмоқ, туни билан ухламай чиқмоқ; 2) мих қоқмоқ, михламоқ; II سَمَّرَ 1) михлаб бекитмоқ, михлаб ташламоқ; مِسْمَارًا ~ мих қоқмоқ; 2) қоқиб ёпиштирмоқ, қоқиб уламоқ, михлаб ташламоқ; عَيْنَهُ بِهِ ~ бирор нимага тикилиб қарамоқ; لَمْ يَتَحَرَّكْ كَأَنَّ قَدَمَيْهِ سُمِّرَتَا إِلَى الْأَرْضِ *маж.* у ўрнидан жилмади; у михлаб қўйилгандек қимирламай турди; 3) жўнатмоқ, юбормоқ; السَّهْمَ ~ ёйдан ўқ узмоқ; III سَامَرَ ўзаро суҳбатлашмоқ, ўзаро гаплашмоқ (гурунглашмоқ); V تَسَمَّرَ 1) михлаб ташланмоқ, қоқиб ташланмоқ; 2) михлаб қўйилмоқ; VI تَسَامَرَ ўзаро суҳбатлашмоқ (суҳбатлашиб ўтирмоқ); IX اِسْمَرَّ тўқ бўлмоқ, буғдойранг бўлмоқ, тўқлашмоқ; офтобда қораймоқ; XI اِسْمَارَّ = IX

– أَسْمَرُ *мн.* سَمْرَاءُ *кўп.* سُمْرٌ тўқ; буғдойранг; жигарранг; الْجِلْدِ ~ қора танли, буғдойранг; ~انِ *ик. с.* сув ва буғдой *ёки* сув ва шамол

– سَامِرٌ[1] гап, гап-гаштак; ўйин-кулги кечаси; أَحْيَا الـ~ гап бермоқ, гурунг ташкил этмоқ, гап-гаштак қилиб ўтказмоқ

– سَامِرٌ[2] *кўп.* سُمَّارٌ 1) гап-гаштак қатнашчиси, ҳамсуҳбат; 2) қаҳвахонага кечаси келувчи, қаҳвахонанинг тунги мижози; 3) қўшиқчи, хонанда; الـ~ الشَّعْبِيُّ халқ ҳофизи

– سَامِرِيَّةٌ *алиф. б. қар.*

– سَمَارٌ[1] тўқ ранг, қорамтир ранг; қорачалик, қорача рангда

– سَمَارٌ[2] қамиш; الْحُصُرِ ~ кўлда ўсадиган қамиш

– سَمَرٌ *кўп.* أَسْمَارٌ 1) гап, гап-гаштак, йиғин; أَقَامَ حَفْلَةَ ~ гап-гаштак бермоқ, йиғин ўтказмоқ; 2) (*кечқурунги*) суҳбат, гаплашиб ўтириш; 3) тунги зулмат

– سَمُرٌ акас дарахтлари турларидан бири

– سَمْرَاءُ буғдой

– سُمْرَةٌ тўқ ранг, қорамтир ранг; қорачалик, қорача рангда бўлиш

– سَمُّورٌ *кўп.* سَمَامِيرُ *зоол.* сувсар; فَرْوُ ~ сувсар мўйнаси

– سَمِيرٌ *кўп.* سُمَرَاءُ ҳамсуҳбат; ҳикоя айтувчи

– سُمَيْرِيَّةٌ кема турларидан бири

– مُسَامِرٌ ҳамсуҳбат, суҳбатдош

– مُسَامَرَةٌ – *кўп.* اتٌ — 1) суҳбат; суҳбатлашиш; кечки (оқшомги) йиғин (йиғилиш); 2) оммабоп маъруза

– مِسْمَارٌ *кўп.* مَسَامِيرُ мих, қозиқ; بِطَاسَةٍ ~ катта қалпоқли мих; الْبَرْشَمَةِ ~ михпарчин, чега; بِصَامُولَةٍ ~ гайкали болт; الْفَلَنْكَاتِ ~ *т. й.* рельсни шпалга маҳкамлайдиган Т шаклли мих; قُبَاقِيبِيٌّ ~ кнопка; لَوْلَبِيٌّ ~ винт; مَقْلُوظٌ ~ винт, шуруп; ◊ الْقَدَمِ ~ қадоқ,

оёқдаги қадоқ; اَللَّبَنِ ~ оғизсут; جُحَا ~ Жуҳо латифаларининг энг муҳим жойи (мағзи, ўзаги) (*Жуҳо-араб латифаларининг қаҳрамони; сол. туркий халқлардаги Насриддин афанди каби*); لَيْسَ لَهُ شَيْءٌ (*тез-тез кириб келиш учун ишлатиладиган*) бахона; حَتَّى وَ لَا ~ جُحَا (*мас., бирор кимникига бориш учун*) унда ҳеч қандай бахона йўқ

– مِسْمَارِيٌّ 1) мих шаклидаги, михсимон; 2) пона шаклидаги; الْكِتَابَةُ الـ~ـة миххат

– مُسَمَّرٌ 1) михлаб ташланган, михлар қоқиб ташланган; 2) михи чиқиб кетган (*оёқ кийими*)

سَمَرْمَرٌ *зоол.* тўққизил чуғурчиқ

سَمْسَرَ даллоллик қилмоқ, ўртачилик қилмоқ, ўртада турмоқ

– سِمْسَارٌ *кўп.* سَمَاسِرَةٌ даллол; айғоқчи, агент; комиссионер; ◊ سَمَاسِرَةُ السُّوءِ ёвузлик тарқатувчилар

– سَمْسَرَةٌ 1) даллоллик, ўртачилик; 2) даллоллик учун тўланган ҳақ, даллолга тўланган ҳақ, ширинкома

سِمْسِمٌ *жам.* кунжут; симсим (*эртакларда: тилсимли хазина*); زَيْتُ الـ~ кунжут ёғи; ◊ اِفْتَحْ يَا ~! *фольк.* симсим, очил!

I سَمَطَ[1] (سمط) (у) سَمْطٌ 1) қайноқ сувга ботириб олмоқ, қайноқ сув билан ювмоқ, қайноқ сув билан чаймоқ; қайнатмоқ; 2) ~ الْجَدْيَ эчки боласи устидан иссиқ сув қуйиб жунини олмоқ; سَمَطَ[2] (у) سُمُوطٌ жим турмоқ, сукут сақламоқ; II سَمَّطَ эгар устидаги қайишга осиб қўймоқ (илиб қўймоқ)

– سِمَاطٌ *кўп.* أَسْمِطَةٌ, سُمُطٌ 1) дастурхон; 2) стол; 3) дастурхон ёзилган хон

– سِمْطٌ *кўп.* سُمُوطٌ маржон ёки марварид шодаси; 2) мунчоқ ёки маржон ўтказилган ип; 3) *кўп.* سُيُوطٌ эгардан осилиб тушган чарм камар

– مُسَمَّطٌ = سِمْطِيٌّ

– سَمِيطٌ[1] *жам.* тешик кулча, ўрама нон, калава нон

– سَمِيطٌ[2] устидан иссиқ сув қуйиб жуни олинган (*ҳайвон*)

– سُمَيْطٌ *кўп.* ـاتٌ дастурхонча, кичкина дастурхон

– سَمِيطَةٌ тешик кулча, ўрама нон, калава нон

– مَسْمَطٌ *кўп.* مَسَامِطُ қўйнинг калла-почаси сотиладиган жой (бозор)

– مُسَمَّطٌ: شِعْرٌ ~ аруз вазнидаги қофияланиши ўзига хос шеър жанри

– سَمِيطٌ = مَسْمُوطٌ

I سَمِعَ (а) سَمْعٌ, سَمَاعٌ эшитмоқ, қулоғига кирмоқ, қулоқ солмоқ; كَانَ يَسْمَعُ وَ يَسْمَعُوا بِآذَانِهِمْ (кўп.) بِأُذُنَيْهِ ~ ўз қулоги билан эшитмоқ; لَمْ يَسْمَعْ بِهِ у ҳақда эшитиларди, лекин кўрилган эмас; لَا يُرَى қулоқ эшитмаган; وَ لَيْسَ مَنْ ~ كَمَنْ رَأَى *мтл.* юз марта эшитгандан бир марта кўрган афзал (*сўзма-сўз: эшитган кўргандек бўлмас*); 2) қулоқ солмоқ, итоат қилмоқ, бўйин эгмоқ, сўзига кирмоқ; II سَمَّعَ 1) эшиттирмоқ, ҳикоя қилмоқ, гапириб бермоқ; (*маъруза*) ўқимоқ, декламация қилмоқ; 2) (*бирор к. нинг*) обрўсини туширмоқ, (*бирор к. га*) доғ туширмоқ, (*бирор к. ни*) бадном қилмоқ, беобрў қилмоқ, (*бирор к. га*) иснод келтирмоқ (بِ); IV أَسْمَعَ 1) эшиттирмоқ. 2) гапирмоқ, гапириб бермоқ, хабар бермоқ, (*радиодан*) эшиттирмоқ; أُغْنِيَةً ~ ашула ижро этмоқ; ـهُ مُرَّ الْكَلَامِ ~ бемаъни гапларни гапириб жаврамоқ; دَرْسَهُ ~ а) дарсда жавоб бермоқ; б) дарсни ёд олмоқ, ёдла-моқ; V تَسَمَّعَ ёки اِسْتَمَعَ қулоқ солмоқ; охиригача қулоқ солмоқ, (*бирор н. га диққат билан қулоқ солмоқ*) (لِـ, عَلَى, إِلَى); VI تَسَامَعَ бир-биридан эшитмоқ, орқаворотдан эшитмоқ; (*бирор н. ҳақида*) гап-сўздан билиб қолмоқ (بِ); (*бирор н. ни*) бир-бирига билдирмоқ (بِ); VIII اِسْتَمَعَ қулоқ солмоқ; эшитмоқ; (*бирор н. ни*) билдирмай эшитиб олмоқ

– اِسْتِمَاعٌ қулоқ солиш; тинглаш, эшитиш; قَاعَةُ الـ~ аудитория

– تَسْمِيعٌ 1) айтиб бериш, ҳикоя қилиш; (*маъруза*) ўқиш; шеър ўқиш; ا~ оғзаки; 2) обрўни тўкиш, таҳқирлаш

– تَسَمُّعٌ 1) қулоқ солиш; тинглаш, эшитиш; 2) *мед.* аускультация (*тиббий текшириш усули, бунда ўпка, юрак товушларини бевосита ёки бавосита эшитиш*)

– سَامِعٌ эшитувчи, тингловчи, қулоқ солувчи; ◊ الـ~ان қулоқлар

– سَمَاعٌ 1) қулоқ солиш, тинглаш; سَمَاعِ! қулоқ сол!, эшит!; 2) ҳамоҳанглик, оҳангдошлик, хушовозлик, хушнаволик; عِلْمُ الـ~ акустика; 3) жонли нутқ (*лексикани ўрганишнинг манбаи сифатида*)

– سَمَّاعَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) телефон трубкаси (гўшаги); эшитиш трубкаси; *радио.* қулоққа тутиб эшитиладиган асбоб, наушник; 2) *мед.* стетоскоп (*юрак ва ўпкани эшитиш учун ишлатиладиган асбоб*); ◊ الْبَابِ ~ эшикка ўрнатилган болғача (*эшикни тақиллатиш учун*)

– سَمَاعِيٌّ 1) *грам.* амалиётда, нутқ жараёнида қонунийлашган (*сўз, ибора, шакл*), ёзма нутқда учрамайдиган, оғзаки; 2) *юр.* тўла кучга эга бўлмаган (*гувоҳ ёки гувоҳлик*); شَاهِدٌ ~ гувоҳлиги тўлиқ исбот сифатида ўтмайдиган, билвосита исбот ҳисобланадиган гувоҳ

– سَمَاعِيَّاتٌ *кўп.* акустика

– سَمْعٌ *кўп.* أَسْمَاعٌ 1) эшитиш, қулоқ солиш, тинглаш; بِالـ~ овоз чиқариб, эшитиладиган қилиб; حَاسَّةُ الـ~ эшитиш сезгиси; ثَقِيلُ الـ~ қулоғи вазмин, қулоғи оғир; جِهَازُ الـ~ эшитиш асбоби; بَلَغَ الْخَبَرُ أَسْمَاعَهُ бу хабар унгача етиб борди; تَحْتَ ~ـهِ وَ بَصَرِهِ ёки تَحْتَ أَسْمَاعِهِ وَ أَبْصَارِهِ бирор кимнинг қулоғи ва кўзи ўнгида; 2) қулоқ; 3) ашула айтиш, сайраш; ◊ ~ا وَ طَاعَةً хўп бўлади, жоним билан, бош устига; كَانَ الْحَدِيثُ فِي ~ـهِ суҳбат у бор вақтда (унинг иштирокида) бўлган эди

– سِمْعٌ бўри билан сиртлоннинг чатишмаси

– سُمْعَةٌ шуҳрат, обрў, эътибор, донг, ном; حَمِيدَةٌ ~ яхши ном, яхши обрў; رَدِيئَةٌ ~ ёмон ном; حَسَنُ الـ~ эътиборли, ном қозонган, яхши деб ном чиқарган; فَعَلَ الشَّيْءَ ~ бирор нимани одамлар эшитсин учун қилмоқ

– سَمْعِيٌّ 1) қулоқ билан эшитиладиган; ~ـَة صَدْمَةٌ эшитиш аъзоларининг шикастланиши, қулоқнинг шикастланиши; 2) акустикага оид, акустик

– سَمْعِيَّاتٌ кўп. سَمَاعِيَّاتٌ; عِلْمُ الـ~ акустика (*физиканинг бир бўлими*)

– سَمِيعٌ кўп. سُمَعَاءُ эшитувчи, тингловчи; الـ~ ҳамма нарсани эшитувчи (*Оллоҳ Таолонинг сифатларидан бири*)

– مُسْتَمِعٌ тингловчи, эшитувчи

– مِسْمَاعٌ кўп. مَسَامِيعُ мед. юракнинг уришини, ўпкани эшитиб кўриш учун ишлатиладиган асбоб, стетоскоп

– مَسْمَعٌ овоз етадиган жой; эшитиш мумкин бўлган жой; سَأَلَهُ عَلَى ~ مِنِّي ёки سَأَلَهُ بِـ~ مِنِّي менга овози етадиган жойдан туриб уни сўради

– مُسْمِعٌ хонанда, ашулачи

– مِسْمَعٌ кўп. مَسَامِعُ эшитиш аъзоси, қулоқ

– مَسْمُوعٌ эшитилган; эшитиш мумкин бўлган, равшан, очиқ-ойдин; غَيْرُ ~ эшитиб бўлмайдиган; الْكَلِمَةِ ~ эътиборли, обрўли

– مَسْمُوعَاتٌ кўп. қулоққа чалинган гаплар

– مَسْمُوعِيَّةٌ эшитиш мумкинлик, эшитишлик

سِمْفُونِيَا симфония

I سَمَقَ (у) سَمْقٌ, سُمُوقٌ баланд бўлмоқ, баландда бўлмоқ; новча бўлмоқ, бўйи узун (баланд) бўлмоқ; VI تَسَامَقَ кўтарилмоқ, юқориламоқ, чўққига кўтарилмоқ

– سَامِقٌ новча, найнов, баланд, бўйи узун

– سُمَّاقٌ бот. сумоқ (*тери ошлашда ишлатиладиган модда берувчи ўсимлик*)

– سُمَّاقِيٌّ: حَجَرٌ ~ ёки رُخَامٌ ~ порфир (*минерал*)

– سَمْقٌ новча, найнов, баланд, бўйи узун

I سَمَكَ (у) (سمك) سَمْكٌ, سُمُوكٌ 1) баланд бўлмоқ, новча бўлмоқ; 2) семиз (йўғон) бўлмоқ; سَمَكَ (у) سَمْكٌ кўтармоқ, юқорига кўтармоқ; II سَمَّكَ семиртирмоқ, йўғонлаштирмоқ

– سِمَاكٌ: السِّمَاكُ الرَّامِحُ ёки الـ~ астр. Арктур (*Ҳўкизбоқар юлдузлар туркумида*); الـ~ الْأَعْزَلُ астр. Спика (*Дева юлдузлар туркумида*); الـ~انِ ик. с. Арктур ва Спика; رَفَعَهُ إِلَى الـ~يْنِ маж. бирор кимни етишиш мумкин бўлмаган чўққига кўтармоқ; رَفَعَ اسْمَهُ ~ الـ маж. бирор кимнинг номини осмонга кўтармоқ

– سَمَّاكٌ 1) балиқчи, балиқфуруш, балиқ сотувчи; 2) балиқ тутувчи

– سَمَاكَةٌ 1) баландлик, тепалик; (*қатламнинг*) қалинлиги; 2) қалинлик, зичлик

– سِمَاكَةٌ балиқчилик, балиқ овлашлик

– سُمْكٌ, سَمْكٌ 1) баландлик, тепалик; қалинлик; чуқурлик; 2) шифт

– سَمَكٌ жам. кўп. أَسْمَاكٌ балиқ; بَحْرِيٌّ ~ денгиз балиғи; نَهْرِيٌّ ~ дарё балиғи; الْأَمِيرِ ~ хонбалиқ, форель; الثُّعْبَانِ ~ зоол. илон балиқ; قَدِيدٌ ~ қизил балиқнинг тузланган ва қоқиланган орқа гўшти; مُوسَى ~ камбала (*балиқ тури*); الْأَسْمَاكُ الطَّازَجَةُ янги тутилган балиқ; الْأَسْمَاكُ الْمُجَفَّفَةُ қуритилган балиқ; الْأَسْمَاكُ الْمُجَمَّدَةُ музлатилган балиқ; الْأَسْمَاكُ الْمَحْفُوظَةُ (الْمُعَلَّبَةُ) балиқ консерваси; الْأَسْمَاكُ الْمُمَلَّحَةُ шўр балиқ; تَرْبِيَةُ الـ~ балиқчилик; صَيَّادُ الـ~ балиқчи; صَيْدُ الـ~ балиқ тутиш; كَـ~ غَاضَ بَحْرُهُ мтл. сувсиз балиқ каби; اشْتَرَى ~ا فِي الْبَحْرِ (الْمَاءِ) маж. тишини кўрмай от олмоқ (*сўзма-сўз:* денгиздаги (сувдаги) балиқни сотиб олмоқ)

– سَمَكَةٌ кўп. ـَاتٌ — балиқ, бир дона балиқ; ~ أَبْرِيلَ биринчи апрель хазили; الـ~ الذَّهَبِيَّةُ фольк. олтин балиқ; الـ~ астр. Ҳут юлдузлар туркуми

– سَمَكِيٌّ балиққа оид, балиқдан қилинган; ثَرْوَةٌ ~ـَةٌ балиқ захираси, балиқ бойлиги

– سَمِيكٌ 1) баланд, юқори; 2) семиз, бақалоқ; қалин

– مَسْمَكَةٌ кўп. ـَاتٌ — сувнинг балиқ овлаш учун қулай, кенг ва тинч жойи; 2) аквариум

– سَمْكَرِيٌّ кўп. سَمْكَرِيَّةٌ тунукачи, тунукасоз; металлардан ясалган буюмлар сиртига қалай югуртириб оқартирувчи мисгар уста; مِكْوَاةُ الـ~ кавшарлагич; қалайлаш (кавшарлаш) асбоби

– سَمْكَرِيَّةٌ, سَمْكَرَةٌ тунукасозлик, тунукачилик

I (سمل) سَمَلَ (у) سَمْلٌ (*кўзни*) ўйиб олмоқ; سَمُلَ (у) سُمُولٌ эскирмоқ, тўзимоқ, увадага айланмоқ; IV أَسْمَلَ эскирмоқ, йиртилмоқ; VIII اسْتَمَلَ = I

– سَمْلٌ ўйиш, ўйиб олиш; الْعَيْنِ ~ кўзни н. билан дир ўйиб олиш

– سَمَلٌ кўп. أَسْمَالٌ 1) йиртиқ кийим-бош, увада; 2) қолдиқ

I سَمَنَ (у) سَمْنٌ ёғ билан аралаштирмоқ, ёғ (мой) қўшиб қоримоқ (аралаштирмоқ, қориштирмоқ)

– سِمَنٌ семизлик, тўлалик, барвасталик, норғиллик

– سُمَانَى = سُمَّنٌ

– سَمْنَانٌ семиз, тўла, барваста, норгил, ёғли

– سُمْنَةٌ[1] кўп. سُمَّانٌ сайроқи майна

– سُمْنَةٌ[2] семиртирадиган дори

— سُمْنَةٌ *кўп.* سُمُنٌ, سَمَائِنُ = شُمْنَةٌ

— سَمْنِيٌّ = سِمْنَةٌ

— سُمَنِيَّةٌ бутга чўқинувчиларнинг бир тоифаси

— سَمْنَانُ = سِمْيَانٌ *кўп.* سَمِينٌ —

— مُسْمَّنٌ ёғли, сёрёғ; боқиб семиртирилган, бўрдоқига боқилган

— مُسَمُّونٌ ёғ (мой) қўшилган, ёғ (мой) қўшиб қорилган; طَعَامٌ ~ ёғ (мой) қўшиб тайёрланган овқат

سَمَنْتُو ,سَمَنْت цемент

سَمَنْجُونِيٌّ мовий, ҳаворанг, ложувард, осмоний ранг

سَمَنْدَرٌ *зоол.* самандар (*ҳам қуруқликда, ҳам сувда яшайдиган калтакесакка ўхшаш жонивор*), саламандра; الْمَاءِ ~ *зоол.* сувда яшайдиган калтакесак

سَمَنْدَلٌ = سَمَنْدَرٌ

سَمْهَرِيٌّ қаттиқ, пишиқ, мустаҳкам

— سَمْهَرِيَّةٌ пишиқ, қаттиқ ишланган найза

سِمَةٌ *қар.* وسم

I سَمَا (سَمُوّ) (у) سُمُوٌّ 1) баланд бўлмоқ, юқорига кўтарилмоқ; (*бирор н. дан*) юқори бўлмоқ (عَنْ); (*бирор н. гача*) кўтарилмоқ (إِلَى); 2) (*бирор н. ни*) зўр бериб олишга интилмоқ, зўр бериб талаб қилмоқ (إِلَى); 3) (*бирор н. ни*) кўтармоқ (بِ); بِنَظْرِهِ ~ (*бирор к. га*) қарамоқ, кўз ташламоқ (إِلَى); 4) بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ иборасини айтмоқ; II سَمَّى 1) (*бирор н. ни деб*) атамоқ (*туш. к. ёки* بِ); كَمَا يُسَمُّونَهُ سَمَّاهُ مُحَمَّدًا (بِمُحَمَّد) уни у Муҳаммад деб атади; بِـ... مَا يُسَمَّى деб аталадиган; III سَامَى шон-шуҳратда, кўлда тутиб турган мавқеда ким ўзарлик қилмоқ, ўзиб кетишга интилмоқ; (*бирор к. билан*.) тенглашишга интилмоқ; IV أَسْمَى 1) (*бирор н. деб*) атамоқ, ном бермоқ, исм қўймоқ (*туш. к. ёки* بِ); 2) юқорига кўтармоқ; V تَسَمَّى (*деб*) аталмоқ, (*қандайдир*) номга эга бўлмоқ (بِ); VI تَسَامَى 1) юқорига кўтарилмоқ, баланд парвоз қилмоқ; 2) шон-шуҳратда ким ўзди ўйнамоқ, мақтанмоқ, ўзини юқори ҳисобламоқ, ўзини баланд олмоқ; 3) (*бирор н. ни*) кўтармоқ

— اِسْمٌ *кўп.* أَسْمَاءٌ, أَسَامٍ 1) ном, исм, атама; فُلَانٍ ~ بِـ фалон киши номидан; الشَّخْصِ ~ исм, ном, от; الْعَائِلَةِ ~ фамилия; سِرِّيٌّ ~ ёки مُسْتَعَارٌ ~ ўйлаб топилган исм, тахаллус, лақаб; مُنْتَحَلٌ лақаб; بِا~ ном билан, номда; б) номигагина, фақат қоғозда; كَانَ ~ اِ عُرِفَ بِالـ~ فَقَط номи бору ўзи йўқ бўлмоқ; مِنْ غَيْرِ مُسَمًّى номигина маълум бўлмоқ; الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى ёки أَسْمَاءُ اللهِ الْحُسْنَى *дин.* Оллоҳ Таолонинг 99 та исми сифати (*сўзма-сўз:* Оллоҳнинг гўзал исмлари); ~ اللهِ بِـ Оллоҳ номи билан; ~ اللهِ عَلَيْهِ! уни Оллоҳ ўзи асрасин!; ~ اللهِ عَلَيْكَ! уялсанг-чи!; 2) обрў, донг, ном; 3) (*мас., китобнинг*) номи, сарлавҳаси; 4) *грам.* от; عَلَمٍ ~ атоқли от; الْعَيْنِ ~ конкрет от; الْمَعْنَى ~ мавҳум от, абстракт от; الْفَاعِلِ ~ аниқ нисбат сифатдоши; الْمَفْعُولِ ~ мажҳул нисбат сифатдоши

— أَسْمَى энг юқори, энг олий, энг баланд

— اِسْمِيٌّ 1) отга оид; ~ جُمْلَةٌ *грам.* от кесимли гап; ~ عِيدٌ исм байрами (*христианларда*); 2) исми бору, ўзи йўқ; номи бору, ўзи йўқ; турдош

— اِسْمِيَّةٌ 1) *грам.* отнинг отлик хусусияти, отлик; 2) *фалс.* номинализм (*ўрта аср ғарб фалсафаси. Унга кўра оламда фақат якка нарсалар, предметлар мавжуд, умумий тушунчалар эса фақат нарсаларнинг номларидангина иборат*)

— تَسْمِيَةٌ *кўп.* ـاتٌ аташ, номлаш; ном, исм; تَسْمِيَاتٌ اِصْطِلَاحِيَّةٌ номенклатура

— سَامٍ *мн.* سَامِيَةٌ *кўп.* سُمَاةٌ 1) баланд, юқори; улуғ, улуғ даражали; 2) олий, энг олий; الْمَنْدُوبُ السَّامِي олий комиссар; الْأَمْرُ السَّامِي фармон, олий фармон

— سُمًا шон-шуҳрат, донг, яхши ном

— سَمَاءٌ *мн. кўп.* سَمَاوَاتٌ, سَمَوَاتٌ 1) осмон, самовот; أُمُّ الـ~ *астр.* Сомон Йўли; صُبَّتِ (هَطَلَتِ) الـ~ الْمَاءَ بِالدِّلَاءِ пақирлаб қуйгандек ёмғир ёғмоқ; تُمْطِرُ الـ~ ёмғир ёғаяпти; تُمْطِرُ الـ~ بَرَدًا дўл ёғаяпти; 2) уйнинг шифти; 3) ёмғир

— سَمَائِيٌّ 1) осмонга (самога) оид; самовий; 2) ҳаворанг, мовий

— سَمَاوَةٌ саҳронинг шаҳарга туташган, яқин қисми

— سَمَاوِيٌّ 1) осмонга (самога) оид, самовий; الْأَجْرَامُ الـ~ـة осмон жисмлари; 2) ҳаворанг, мовий; 3) очиқликда турган, осмон тагида турган; 4) осмондан нозил бўлган, илоҳий; كِتَابٌ ~ илоҳий китоб; الشَّرَائِعُ الـ~ـة *қар.* شَرِيعَة

— سُمُوٌّ 1) баландлик; 2) олийлик; 3) аълоҳазрат; صَاحِبُ الـ~ жаноби олийлари

— سَمِيٌّ[1] баланд, юқори

— سَمِيٌّ[2] адаш, отдош, исми бир-бирига ўхшаган

— مُسَامَاةٌ эгаллаб турган амал билан ёки шон-шуҳрат билан ким ўзиш ўйнаш, ўзиб кетишга интилиш

— مُسَمًّى 1) аталган. ном берилган, ном қўйилган; كَثْرَةُ الْأَسْمَاءِ تَدُلُّ عَلَى شَرَفِ الـ~ отнинг кўплиги унинг аслзодалигидан далолат беради; 2) маълум; غَيْرُ ~ أَجَلٌ номаълум муддат; 3) *кўп.* مُسَمَّيَاتٌ а) ном қўйилган предмет; الـ~ وَ اِسْمُهُ предмет ва унинг номи; б) ном, исм; سَمَّى أَشْيَاءَ بِمُسَمَّيَاتِهِ нарсаларни ўз номи билан атамоқ; ظَلَّ (أَصْبَحَ) اِسْمًا بِلَا ~ қоғозда (оғизда) қолиб кетмоқ; 4) тушунча; مُسَمَّيَاتٌ عِلْمِيَّةٌ илмий тушунчалар

سَمُوكِنْ қайтарма ёқали узун қора мовут пиджак, смокинг

سَمَيْدَعٌ 1) саҳий, саховатли, қўли очиқ; 2) *кўп.* سَمَادِعَةٌ жасур, баҳодир, ботир, мард

I سَنَّ (а/у) سَنًّ 1) ўткирламоқ, ўткир қилмоқ; ~ عَيْنَيْهِ диққат билан қарамоқ, тикилиб қарамоқ; 2) (қонун) чиқармоқ, жорий қилмоқ; (қоида) чиқармоқ; II سَنَّنَ 1) ўткирламоқ, ўткир қилмоқ, чархламоқ; 2) қараб туриб ёшни айтиб бермоқ; ◊ ~ الْوَلَدُ чақалоқнинг тиши чиқди; IV أَسَنَّ кекса ёшли бўлмоқ, кексаймоқ; ~ الْوَلَدُ = سَنَّنَ الْوَلَدَ; ... لِأَنْ ... ~ أَنْيَابَهُ учун тиш қайрамоқ; VIII اسْتَنَّ 1) қонунлаштирмоқ, қонун тусига киритмоқ; (қонун) чиқармоқ, (қоида) жорий қилмоқ; (одат) тусига киритмоқ; ~ بِالسُّنَّةِ суннага мувофиқ иш тутмоқ; 2) тишни тозаламоқ, мисвок қилмоқ

– أَسْنَانِيٌّ фон. тиш (товуши); ~ شَفَوِيٌّ лаб-тиш (товуши) (ذ, ظ, ث)

– تَسْنِينٌ 1) тиш чиқиши, тиш пайдо бўлиши; 2) қараб туриб ёшни айтиб бериш

– سَنٌّ (қонунлар) чиқариш; ~ الشَّرَائِعِ ёки ~ الْقَوَانِينِ қонунлар чиқариш

– سِنٌّ[1] мн. кўп. أَسْنَانٌ 1) ёш (яшалган умрнинг йилдаги ҳисоби); طَاعِنٌ فِي ~ الرُّشْدِ балоғат ёши; ~ حَدِيثُ الـ ~ ёш (кексанинг акси); كَبِيرُ الـ ~ ёши ўтган, кексайган; ~ صَغِيرُ الـ ~ кичик ёшли; кекса; ~ مُتَقَدِّمُ الـ ~ ёши ўтган, мўйсафид

– سِنٌّ[2] мн. кўп. أَسْنَانٌ, أَسِنَّةٌ 1) тиш; ~ طَاحِنَةٌ озиқ тиш; ~ قَاطِعَةٌ олдинги тиш, курак тиш; ~ الْفِيلِ а) фил тиши; б) фил суяги; طَاقِمُ أَسْنَانٍ صِنَاعِيَّةٍ сунъий тиш, протез; طَبِيبُ الْأَسْنَانِ тиш табиби, дантист, стоматолог; فُرْشَةُ الْأَسْنَانِ тиш чўткаси; ~ الْكَلْبِ а) қозиқ тиш, ит тиш; б) архит. ганжбанд безак; 2) архит. дентикула (тишлатиб бириктириш); 3) тиш; ~ الْمِسْلَفَةِ омоч (борона) тиши; ~ الْمِنْشَارِ арра тиши; ~ الثُّومِ саримсоқпиёзнинг бир парраги (тиши); 4) ўткир қирра, ўткир уч; ~ الْقَلَمِ қаламнинг (ўткир) учи; 5) қўзоқ, пўчоқ; ~ الْفُولِ фўл (ловия) қўзоқлари; ~ الْعَدَسِ ёсмиқ қўзоқлари; ◊ هُمْ كَأَسْنَانِ الْمُشْطِ улар ўзаро иноқдирлар, аҳилдирлар (сўзма-сўз: улар тароқнинг тишлари кабидирлар); السِّنُّ بِالسِّنِّ وَ الْعَيْنُ بِالْعَيْنِ қонга қон, жонга жон (сўзма-сўз: тишга тиш, кўзга кўз); ~ الْمِنْجَلِ момақаймоқ, қоқи ўт; ~ الْأَسَدِ читтак; ~ عَيْشٍ иккинчи нав нон; ~ ذَاتُ الـ муз. (нотада) саккиздан бир; رُبَاعِيَّةُ الْأَسْنَانِ муз. (нотада) ўн олтидан бир; ثُنَائِيَّةُ الْأَسْنَانِ муз. (нотада) ўттиз иккидан бир

– سِنَانٌ[1] кўп. أَسِنَّةٌ тиғ, (бирор н. нинг) тиғи, дами; (бирор н. нинг) учи

– سِنَانٌ[2] тиғни ўткирлайдиган тош, қайроқ тош

– سَنَّانٌ қайровчи, чархчи

– سَنَنٌ услуб, йўл, метод

– سُنَّةٌ кўп. سُنَنٌ 1) одат, урф-одат; амалиёт, практика; 2) ривоят; ~ الـ ёки ~ الرَّسُولِ ёки ~ النَّبَوِيَّةُ الـ сунна (ҳазрати Муҳаммад алайҳиссаломнинг айтган сўзлари ва бажарган ишлари ҳақидаги ҳадислар мажмуаси); ~ أَهْلُ الـ суннийлар; 3) қонун; ~ الطَّبِيعَةِ табиат қонуни

– سَنَّةٌ 1) туғ; 2) архит. дентикула (тишлатиб бириктириш)

– سَنُونٌ тиш порошоги

– سُنِّيٌّ 1) сунний; الْمُسْلِمُونَ السُّنِّيُّونَ сунний мусулмонлар; сунний ислом

– سُنِّيَّةٌ сунний ислом, суннийлик, суннизм

– مِسَنٌّ кўп. ~ اتٌ чарх, катта қайроқтош, қайроқ, қумқайроқ; ~ الْمُوسَى қайроқ, қайроқтош

– مُسِنٌّ мн. مَسَانٌ ; الْمَسَانُ ёши ўтган, кексайиб қолган, кексайган; кўп. ~ مِنَ الْإِبِلِ қари туялар

– مُسَنَّنٌ кунгирали (девор)

– مُسَنَّنَةٌ кўп. ~ اتٌ тишли ғилдирак, шестерня

– مَسْنُونٌ[1] 1) чархланган, ўткирланган; ўткир; 2) силлиқ, текис

– مَسْنُونٌ[2] сассиқ, қўланса ҳидли; ~ حَمَأٌ сассиқ ҳидли балчиқ

سِنَّارَةٌ кўп. سَنَانِيرُ, سِنَّارَاتٌ, سِنَّارَةٌ илмоқ, илгак; қармоқ; ~ شُغْلُ الـ ~ وَ الْإِبْرَةِ тўқиш, тўқилган нарса; трикотаж

سَنَامَكِيٌّ бот. санойи макка, сурги дори

سَنَامُورَةٌ 1) жам. Ўрта ва Қора денгизларда яшайдиган майда балиқлар; 2) шўр сув, намакоб

سُنْبَاذَجٌ мин. жилвиртош, жилвир, қайроқ қуми

سُنْبَاذَجٌ = سُنْبَاذَجٌ

سُنْبُكٌ кўп. سَنَابِكُ қайиқча, кичкина қайиқ

– سُنْبُكٌ кўп. سَنَابِكُ 1) туёқнинг олдинги қисми, туёқнинг учи; 2) металл, девор ва шу кабиларни тешадиган асбоб, парма; 3) қайиқча

سَنْبَلَ бошоқламоқ, бошоқ чиқармоқ, бошоқ олмоқ

– سُنْبُلٌ жам. кўп. سَنَابِلُ 1) бошоқлар; 2) лолалар; ~ بَرِّيٌّ бот. сунбул; ~ هِنْدِيٌّ нард, нардин (хушбўй ўсимлик)

– سُنْبُلَةٌ кўп. ~ اتٌ 1) бошоқ; 2) лола; ~ بَرِّيَّةٌ бот. сунбул; بُرْجُ ~ الـ астр. Сунбула буржи

– سُنْبُلِيٌّ бошоқ шаклидаги, бошоқсимон

سَنْبُوسَكٌ жам. сомсалар

– سَنْبُوسَكَةٌ кўп. ~ اتٌ сомса

سُنْبُوقٌ, سُنْبُوقٌ кўп. سَنَابِيقُ қайиқча, кичкина қайиқ

سُنْبُوقٌ = سُنْبُكٌ = سَنَابِيكُ кўп. سُنْبُوكٌ

(سنت) IV أَسْنَتَ қурғоқчиликни (хазонрезгиликни) бошдан кечирмоқ

سَنْتٌ цент (долларнинг юздан бири)

سِنْتْرَالٌ марказ. централ; ~ التِّلِفُونِ الْأُوتُومَاتِيكِيِّ марказий

автоматик телефон станцияси

سنتو: ~ الْحِلْفُ الْأَطْلَسِيُّ = حِلْفُ الـ

سَنْتِي *қисқ.* сантиметр

سَنْتِيجْرَادٌ юз градусли (*термометр*); ~ مِقْيَاسُ Цельсий термометри

سَنْتِيغْرَامٌ *кўп.* ـَاتٌ — сантиграм

سَنْتِيمِتْرٌ *кўп.* ـَاتٌ — сантиметр

سِنَاجٌ қурум, қоракуя

– سَنْجَةٌ *кўп.* سَنَجٌ, سِنَجٌ 1) кўтарадиган тош; 2) найза

– سِنْجَةٌ *кўп.* سِنَجٌ 1) найза; 2) трамвайнинг юқоридаги симдан ток оладиган қисми, ток қабул қилгич, токоприёмник

سِنْجَابٌ *кўп.* سَنَاجِيبُ, سَنَاجِبُ олмахон

– سِنْجَابِيٌّ 1) олмахонга оид; 2) кулранг

سَنْجَقٌ *кўп.* سَنَاجِقُ 1) байроқ; 2) санжақ (*Туркиядаги маъмурий бирлик*)

I سَنَحَ (*а*) سُنُوحٌ 1) (*к. нингдир*) эсига тушмоқ (لـِ), (*к. нингдир*) хаёлига келмоқ (لـِ), миясига келмоқ (لـِ); 2) пайти келмоқ; ◊ ~ عَنْ رَأْيِهِ бирор кишини бир ишдан қайтармоқ, айнитмоқ; عِنْدَ سُنُوحِ الْفُرْصَةِ пайти келганида, қулай фурсат келганида; II سَنَّحَ (*бирор н. да*) ўзини катта олмоқ (لـِ); (*н. дадир*) эътиборсиз бўлмоқ (عَنْ)

– سَانِحَةٌ *кўп.* ـَاتٌ, سَوَانِحُ — қулай фурсат; ~ الْفُرْصَةُ الـ ўзи келган қулай фурсат; سَوَانِحُ الظُّرُوفِ қулай шарт-шароит; 2) тасодифан мияга келган фикр

I سَنِخَ (*а*) سَنَاخَةٌ, سَنَخٌ аччиқтам бўлмоқ, тахир бўлмоқ (*ёғ ҳақида*)

– سَنَاخَةٌ, سَنَخٌ (*ёғнинг*) тахирлиги, аччиқлиги

– سَنِخٌ тахир (*ёғ*)

– سِنْخٌ *кўп.* سُنُوخٌ 1) илдиз; асос, пойдевор; 2) *анат.* кавак, катак, тиш жойлашган кавакча

– سِنْخِيٌّ *мед. линг.* алвеоляр (*тиш жойлашган катакчага оид*)

I سَنَدَ (*у*) سُنُودٌ 1) (*к. гадир. н. гадир*) суянмоқ, тиралмоқ (إِلَى); 2) (*н. нидир*) қўллаб-қувватламоқ (بـِ), тираб қўймоқ, тиргак қўйиб мустаҳкамламоқ (بـِ); 3) ёрдам бермоқ; ~ إِلَى الْخَمْسِينَ яқинда у элликка киради; II سَنَّدَ қўллаб-қувватламоқ, тирамоқ, тираб қўймоқ; III سَانَدَ қўллаб-қувватламоқ, ёрдам бермоқ; IV أَسْنَدَ 1) қўллаб-қувватламоқ, тираб қўймоқ; ~ ظَهْرَهُ (*н. гадир*) суянмоқ (إِلَى); 2) (*к. гадир*) мансуб деб билмоқ, тўнкамоқ, нисбат бермоқ; 3) (*мас., к. гадир иш*) тақдим қилмоқ (إِلَى); 4) (*к. нингдир*) гарданига юкламоқ (إِلَى); 5) *шар.* ҳадиси шарифларда нақл қилувчиларнинг биринчисигача олиб бормоқ; VI تَسَانَدَ 1) бир-бирини қўллаб-қувватламоқ; (*н. гадир*) биргалашиб суянмоқ (عَلَى); 2) бир-бирига ёрдам бермоқ; VIII اسْتَنَدَ 1) (*н. гадир*) суянмоқ, таянмоқ (عَلَى);(*н. гадир*) суяниб турмоқ (إِلَى); 2) (*к. гадир. н. гадир*) ишонмоқ (عَلَى), (*к. нидир, н. нидир*) орқа қилмоқ (عَلَى)

– إِسْنَادٌ *кўп.* أَسَانِيدُ 1) тиргак, суянчиқ; 2) тиргович, тамба; 3) исбот; 4) (*мас., адабий*) манба; 5) *шар.* ҳадиси шарифни ривоят қилувчиларнинг силсиласи; 6) *грам.* эга-кесим муносабати, эга-кесимлик, предикатив боғланиш

– اسْتِنَادٌ қўллаб-қувватлаш, тиргак, таянч, суянч; ~ إِلَى بِالـ ...га асосланган ҳолда

– إِسْنَادِيٌّ *грам.* эга-кесим муносабатига оид, предикатив; ~ الْمُرَكَّبُ الـ предикатив бирикма, гап

– تَسَانُدٌ бир-бирини қўллаб-қувватлаш

– سَانِدَةٌ *кўп.* سَوَانِدُ тиргак, тамба

– سِنَادٌ (*скамейка*) суянчиғи

– سِنَادَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — таянч, суянч, тирговуч

– سَنَدٌ[1] *кўп.* أَسْنَادٌ таянч, суянч, 2) тиргак, тамба; 3) тоғ ёнбағри

– سَنَدٌ[2] *кўп.* ـَاتٌ — 1) тилхат; ҳужжат; вексель; пул тилхати; ~ إِذْنِيٌّ оддий вексель; ~ لِحَامِلِهِ тақдим қилувчига берилган вексель; 2) облигация; *кўп.* қимматбаҳо қоғозлар

– سَنِيدٌ таянч, суянч, тирговуч

– مُسْتَنَدٌ 1) (*н. гадир*) суяниб, тиралиб турувчи; 2) (*к. гадир, н. гадир*) ишонувчи

– مُسْتَنَدٌ *кўп.* ـَاتٌ — 1) таянч, суянч, тирговуч; 2) тилхат; ҳужжат; 3) манба

– مُسْتَنَدِيٌّ ҳужжатли, ҳужжат асосида; ~ اعْتِمَادٌ ёки ~ تَسْلِيفٌ *савдо.* ҳужжат асосидаги қарз, ҳужжат асосидаги кредит

– مَسْنَدٌ *кўп.* مَسَانِدُ ўриндиқ, кресло; ~ الْخَدِيوِيَّةِ хедив (*турк султонининг Мисрдаги ҳокими*) тахти; مَسَانِدُ الدِّيوَانِ диваннинг тирсак қўядиган ёндори

– مُسْنَدٌ 1) суяниладиган нарса; тиргак, суянч, тирговуч; 2) *грам.* от кесим; ~ إِلَيْهِ от кесимли гапнинг эгаси; ~ الْحِمْيَرِيُّ الـ *тар.* муснад (*ҳимярий ёзув*)

– مِسْنَدٌ *кўп.* مَسَانِدُ 1) ёстиқ; 2) (*ўриндиқнинг*) тирсак қўядиган жойи; (*стулнинг*) суянадиган қисми

سِنْدَالٌ *кўп.* سَنَادِيلُ сандон

سِنْدَانٌ *кўп.* سَنَادِينُ 1) сандон; 2) *анат.* қулоқнинг ўрта қисмидаги суяклардан бири

سَنْدَرُوسٌ 1) *бот.* сандарак (*игнабарглилар оиласига кирувчи ўсимлик бутаси*); 2) лок ишлаб чиқаришда ишлатиладиган хушбўй модда

سَنْدِرِيلا *фольк.* исқирт қиз, золушка (*мас., русларда*)

سُنْدُسٌ шойи, нафис ипак газлама

– سُنْدُسِيٌّ нафис ипак газламадан тикилган; بِسَاطُ الْأَرْضِ

السـ ~ *маж.* ўт-ўлан, майса

سِنْدِيَانٌ *жам. бот.* синдиён (*тикон баргли, заҳарли дағаги бор доимий кўкариб турувчи бута*)

سِنْدِيكَالِيزْمٌ синдикализм; الـ ~ الْفَوْضَوِيُّ анархосиндикализм

سَنْسْكْرِيتِيَّةٌ шунингдек الـ ~ اللُّغَةُ санскрит (*Ҳиндистондаги қадимий ўлик тил*)

سِنَاطٌ ёки سُنَاطٌ соқоли йўқ ёки юзида туки кам бўлган одам

– سَنْطٌ *бот.* Нил акас дарахти

– سَنْطَاوِيٌّ *жам.* сантовий (*қовун навларидан бири*)

– سَنْطَةٌ *кўп.* اتٌ — сўгал, ортиқ

= سِنَاطٌ = سِنْتُوطِيٌّ ёки سِنُّوطٌ

سَنْطُورٌ ,سَنْطُورٌ ,سِنْطُورٌ ,سِنْطِيرٌ сантур (*қонунга ўхшаш чолғу асбоби*)

I سَنُعَ (у) سَنَاعَةٌ ,سُنُوعٌ чиройли бўлмоқ, гўзал бўлмоқ, чирой очмоқ

– سَانِعٌ чиройли, гўзал

– سَنِيعٌ = سَانِعٌ

سِنْفٌ *жам.* пўст, қипиқ, кепак

– سِنْفَةٌ *кўп.* سُنُوفٌ пўст, донннинг устидаги қипиғи, кепак

سَنْفَرَ жилвирламоқ, жилвир билан тозаламоқ, сайқал (жило) бермоқ

– سَنْفَرَةٌ жилвирлаш; ~ وَرَقُ жилвир, жилвир қоғоз

سِنْكْرُوفَازُوتْرُونٌ синхрофазотрон

سَنْكَرِيٌّ *кўп.* سَنْكَرِيَّةٌ тунукасоз, тунукачи; мисгар уста

سِنْكْسَارٌ *черк.* азиз-авлиёларнинг черковда ўқиладиган таржимаи ҳоли мажмуаси

سِنْكَةٌ *кўп.* سِنَكٌ 1) найза; 2) ток қабул қилувчи, трамвайдаги ток қабул қилгич, токоприёмник

– سُنْكِيٌّ ,سِنْكِيٌّ найза

I سَنِمَ (а) سَنَمٌ букри бўлмоқ, букчаймоқ; II سَنَّمَ: الْقَبْرَ ~ қабрни дўмса қилмоқ; V تَسَنَّمَ 1) чиқмоқ, кўтарилмоқ; الْعَرْشَ ~ тахтга чиқмоқ, тахтни эгалламоқ; 2) (*мансабни*) эгалламоқ

تَسْنِيمٌ 1) жаннатда оқадиган сувнинг номи; الْقَبْرِ ~ қабрни дўмса қилиш

– تَسْنِيمَةٌ икки томонга нишаб томнинг тепадаги қиррасига қўйилган сарроф (хари)

– سَنَامٌ *кўп.* أَسْنِمَةٌ ўркач

سِينِمَا кино

سِنِمَّارُ *ат. от, мз.* Синиммар; ◊ ~ جَزَاءُ яхшиликка ёмонлик

سِنَامَكِيٌّ = سِنَمَكِيٌّ

سِنَامُورَةٌ = سِنَمُورَةٌ

I سَنِهَ (а) سَنَهٌ айнимоқ, ўзгармоқ, бузилмоқ (*мас., овқат*); V تَسَنَّهَ пўпанак босмоқ, пўпанакламоқ

وسِنٌ *қар.* سِنَةٌ

سَنَةٌ *кўп.* سَنَوَاتٌ ,سِنُونَ йил; دِرَاسِيَّةٌ ~ ўқув йили; شَمْسِيَّةٌ ~ куёш йили; قَمَرِيَّةٌ ~ ой йили; كَبِيسَةٌ ~ кабиса йили; مَالِيَّةٌ ~ молия йили; مِيلَادِيَّةٌ ~ мелодий йил; هِجْرِيَّةٌ ~ ҳижрий йил; رَأْسُ الـ ~ а) йилнинг бошланиши; б) янги йил; بَعْدَ ~ ёки بَعْدَ أُخْرَى ~ ёки مِنْ ~ إِلَى أُخْرَى ҳар йили, йилдан йилга

– سَنَوِيٌّ йиллик, йилга оид; ~ ا а) ҳар йил; б) йилига

I سَنَا (سنو) سَنًا (у) سَنَاءٌ ярқирамоқ, ялтирамоқ, ярақламоқ; سَنِيَ (а) سَنَاءٌ олий мартабали бўлмоқ, улуғвор бўлмоқ, дабдабали бўлмоқ, савлатли бўлмоқ, савлати зўр бўлмоқ; II سَنَّى 1) енгиллаштирмоқ, енгиллатмоқ; 2) юқорига кўтармоқ; IV أَسْنَى 1) юқори кўтармоқ, юқорига олмоқ; 2) бир жойда бир йил қолиб кетмоқ, бир жойда йиллаб яшамоқ; V تَسَنَّى 1) енгиллашмоқ, енгил бўлмоқ; (*к. гадир*) муяссар бўлмоқ (لـ); 2) юқорига кўтарилмоқ; 3) ўзгармоқ

– سَانِيَةٌ[1] *кўп.* سَوَانٍ мевали боғ (*Тунисда*)

– سَانِيَةٌ[2] *кўп.* سَوَانٍ қудуқдан сув тортадиган туя

– سَنًا шуъла, товланиш, жилва; ◊ مَكِّيٌّ ~ ёки حِجَازِيٌّ ~ *бот.* кассия (*ловиядошлар оиласига кирувчи бута*)

– سَنَاءٌ шуъла, товланиш, жилға; 2) ҳашамат, дабдаба, улуғлик, юксаклик

– سَنِيٌّ 1) баланд, юқори, тепа; 2) ҳашаматли, дабдабали, улуғ; 3) энг олий мартабали

– مُسَنَّاةٌ *кўп.* مُسَنَّوَاتٌ ,مُسَنَّيَاتٌ тўғон, дамба, ғов

سِنُودُسٌ синод

سِنَّوْرٌ *кўп.* سَنَانِيرُ мушук

سَنُوسِيٌّ 1) санусий; الطَّرِيقَةُ الـ ~ ـةُ санусийлик тариқати; الـ ~ ـةُ *жам.* санусийлар

سُنُونُو *жам.* қалдирғочлар

– سُنُونَةٌ *кўп.* اتٌ — қалдирғоч

سِنْيُورٌ сеньор (жаноб)

(سهب) IV أَسْهَبَ маҳмадоналик қилмоқ, кўп гапирмоқ; (*н. нимадир*) икир-чикиригача таърифламоқ (فِي)

– إِسْهَابٌ нутқнинг тўлалиги (*муфассаллиги*), сергаплик; بـ ~ батафсил

– سَهْبٌ чўл, саҳро

– سَهْبٌ *кўп.* سُهُوبٌ кенг текис йўл, катта текислик

– مُسْهَبٌ[1] кенг, чўзилган, чўзилиб кетган; муфассал

– مُسْهِبٌ[2] сергап, кўп гапирадиган, майдагап, вайсақи

I سَهِدَ (а) سَهَدٌ бедор бўлмоқ, уйқуси қочмоқ, уйқусизлик

касалига учрамоқ; II سَهَّدَ уйқуни қочирмоқ, уйқудан қолдирмоқ; IV أَسْهَدَ = II; V تَسَهَّدَ = I

– سَاهِدٌ уйқуси қочган, ухламаган

– سُهَادٌ уйқусизлик, бедорлик

– سُهَادٌ = سُهْدٌ

I سَهِرَ (а) سَهَرٌ 1) уйғоқ турмоқ, уйғоқ бўлмоқ, уйқуни тарк этмоқ; ... اللَّيَالِي فِي قِرَاءَةِ ... ...ни ўқиб кечалари ухламай чиқмоқ; 2) қўриқламоқ, посбонлик қилмоқ, ҳимоя қилмоқ; 3) (н. нидир) сақламоқ, (н. гадир) риоя қилмоқ (عَلَى); (н. нидир) кузатиб юрмоқ; عَلَى الْأَمْنِ الْعَامِّ ~ жамоат хавфсизлигини сақламоқ; 4) (қаердадир, бирор к. никида) йиғин ўтказмоқ (عِنْدَ, فِي); عِنْدَهُ ~ бирор кишиникида ўйин-кулги ташкил этмоқ; اللَّيْلَةَ فِي الْقَهْوَةِ ~ қаҳвахонада хурсандчилик қилиб кечани ўтказмоқ; II سَهَّرَ ухлатмай қўймоқ; IV أَسْهَرَ = II

– سَاهِرٌ кўп. سُهَّارٌ 1) бедор, уйқуни тарк этган; 2) ҳушёр

– سَاهِرَةٌ ер юзи, ернинг устки қисми

– سُهَّارٌ бедорлик, уйқусизлик

– سَهَّارٌ туни билан ухламай чиқувчи

– سَهَّارَةٌ кўп. ـاتٌ — тунда ёқиб ётиладиган чироқ

– سَهَّارِيٌّ тонггача очиқ турадиган қаҳвахона; ◊ مِصْبَاحٌ ~ тунда ёқиб ётиладиган чироқ

– سَهَرٌ бедорлик, тунни бедор ўтказиш; уйқусизлик; فِي الـ~ الْقَهْوَةِ қаҳвахонада ўйин-кулги ўтказиш

– سَهْرَانٌ = سَاهِرٌ

– سَهْرَةٌ кўп. سَهَرَاتٌ базм, гап, гап-гаштак; меҳмонларга махсус бериладиган базм; لِبَاسُ الـ~ ثِيَابُ الـ~ ёки базм ва тантаналарда кийиладиган либос

– سُهَرَةٌ тунда кўп бедор бўладиган; رَجُلٌ ~ тунни бедор ўтказадиган одам

– مَسْهَرٌ кўп. مَسَاهِرُ оқшомда ўйин-кулги қилинадиган жой; қаҳвахона

I سَهِفَ (а) سَهَفٌ қаттиқ чанқамоқ, ташна бўлмоқ

– سُهَافٌ қаттиқ чанқаш, ташналик

I سَهُلَ (у) سُهُولَةٌ 1) осон бўлмоқ, осонлашмоқ; 2) текис бўлмоқ, силлиқ бўлмоқ; II سَهَّلَ 1) осонлаштирмоқ, осон қилмоқ, енгиллаштирмоқ, енгил қилмоқ; 2) текисламоқ, ростламоқ, тўғриламоқ; 3) "أَهْلاً وَ سَهْلاً وَ مَرْحَبًا" ("хуш келибсиз") сўзлари билан саломлашмоқ; 4) фон. (бирор сўзни) ҳамзасиз ўқимоқ; الْهَمْزَةَ ~ фон. ҳамза товушини билинар-билинмас талаффуз қилмоқ; III سَاهَلَ илтифот кўрсатмоқ, мурувватли бўлмоқ; IV أَسْهَلَ 1) ич сурмоқ, ични кетказмоқ; 2) чўлга отланмоқ, чўл томонга кетмоқ; أُسْهِلَ ичи кетмоқ; V تَسَهَّلَ енгил бўлмоқ, осон бўлмоқ, енгиллашмоқ; VI تَسَاهَلَ 1) (н. нидир к. гадир) осонлаштирмоқ, енгил (осон) қилиб бермоқ (مَعَ); 2) илтифот кўрсатмоқ, мурувватли бўлмоқ; ён бермоқ; 3) қобил (ройишли) бўлмоқ, гапга кўнмоқ; VII انْسَهَلَ ич кетиш касали билан оғримоқ; X اسْتَسْهَلَ 1) осон ҳисобламоқ, енгил ҳисобламоқ, арзимас ҳисобламоқ; 2) (бирор н. га) ножиддий муносабатда бўлмоқ

– إِسْهَالٌ ич кетиш

– تَسَاهُلٌ 1) илтифот кўрсатиш, ён бериш; دُونَ ~ أَوْ لِينٍ шафқатсизларча; 2) беларволик, беларво қарашлик ортиқча риоя қилиш, йўл қўйиш; 3) чидаб туриш; 4) ён бериш, ён босиш

– تَسَاهُلِيٌّ муросачига оид, келишувчиликка оид

– تَسْهِيلَاتٌ кўп. 1) (бирор н. ни) енгиллаштириш (осонлаштириш) чоралари; 2) нафақа; имтиёз

– سَهْلٌ[1] кўп. سُهُولٌ 1) пасттекислик, текис жой; 2) харобазор жой, бўш ётган жой

– سَهْلٌ[2] 1) осон, енгил; الْاِسْتِعْمَالِ ~ осон ишлатиладиган, қулай; الْهَضْمِ ~ осон ҳазм бўладиган (овқат); مِنَ الـ~ أَنْ ... ...иш қийин эмас, ...иш осон; لَيْسَ مِنَ الـ~ عَلَيْهِ أَنْ ... унинг ...(и)ши осон эмас; 2) юмшоқ, майин (тупроқ); 3) текис, силлиқ; ◊ الْجَانِبِ ~ хушмуомала; أَهْلاً وَ ~! хуш келибсиз!, марҳабо!

– سَهْلَةٌ кўп. سَهْلَاتٌ полигр. тахтакач (босмахонада терилган ҳарфларни текислайдиган тахтача)

– سَهْلِيٌّ чўлга оид, саҳровий

– سَهُولٌ 1) ич сурадиган; 2) ич сурадиган дори

– سُهُولَةٌ осонлик, енгиллик; الْخُلُقِ ~ юмшоқ феъллилик; بِـ~ осонлик билан, осонгина

– سُهَيْلٌ астр. Суҳайл (Канопус); أَنَّى يَلْتَقِي ~ بِالسُّهَى! маж. туянинг думи ерга текканда (сўзма-сўз: Суҳайл Суҳо билан қайдан учрашсин! - иложи йўқ нарсага нисбатан айтилади; қар. سُهًا).

– مُتَسَاهِلٌ 1) мурувватли, илтифотли; ён берувчи; 2) чидамли

– مُسْهَلٌ ичи кетган

– مُسْهِلٌ кўп. ـاتٌ ич сурадиган дори

– مُسَهَّلٌ 1) енгиллаштирилган; 2) имтиёзли

– مَسْهُولٌ = مُسْهَلٌ الْبَطْنِ ~ шунингдек

I سَهُمَ (у) سُهُومٌ, سُهُومَةٌ 1) ранги бўзармоқ, ранги оқармоқ, ҳолдан тоймоқ, ҳолдан кетмоқ; 2) жиддийлашмоқ, жиддий бўлмоқ; ўйчан бўлиб қолмоқ, хафа бўлмоқ, дили қоронғи бўлмоқ; 3) ўйга толмоқ; III سَاهَمَ 1) ҳиссадор бўлмоқ; 2) (н. гадир) ўз ҳиссасини қўшмоқ (فِي); فِي تَنْظِيمِ الْحِزْبِ ~ партияни ташкил этишда ўз ҳиссасини қўшмоқ; VI تَسَاهَمَ биргалашиб қуръа ташламоқ; VIII اسْتَهَمَ (н. дадир) иштирок этмоқ (فِي), (н. дадир) ўз ҳиссасига эга бўлмоқ (فِي).

– إِسْهَامٌ ҳисса қўшиш; أَسْهَمَ بِهِ إِسْهَامًا مَرْمُوقًا فِي ... бу билан у ...га катта ҳисса қўшди

– سَاهِمٌ: الْوَجْهِ ~ юзи бўзарган, юзи оқарган; عَيْنَاهَا سَاهِمَتَانِ унинг (мн.) кўзлари ўйчан

– سَهْمٌ[1] кўп. سِهَامٌ, أَسْهُمٌ 1) ўқ; انْطَلَقَ كَالـ~ ўқдек учиб кетди; طَاشَ ~ـهُ хато қилмоқ, ўқи хато кетмоқ; ارْتَفَعَ ~ـهُ маж. (н. дадир) таъсирчан бўлмоқ, эътиборли бўлмоқ (فِي); ~ الرَّامِي астр. Қавс (юлдузлар туркуми); 2) кўрсаткич, стрелка; 3) мат. косинус; 4) кўп. أَسْهُمٌ мушак, мушакбозлик; أَطْلَقَ الْأَسْهُمَ النَّارِيَّةَ мушак отмоқ, мушакбозлик қилмоқ; ◊ نَفَذَ الـ~! вассалом, тамом, масала ҳал!

– سَهْمٌ[2] кўп. أَسْهُمٌ 1) ҳисса, улуш; ضَرَبَ بِـ~ وَافِرٍ فِي ... (н. гадир) катта улуш қўшмоқ; 2) ҳиссадорлик жамияти чиқарган пай қоғози; حَمَلَةُ الْأَسْهُمِ ҳиссадорлар, акционерлар; 3) саҳм (1/24 қирот ёки 7. 293 м2 га тенг бўлган майдон ўлчови бирлиги)

– سَهْمِيٌّ ўқсимон, ўққа ўхшаган

– مُسَاهِمٌ 1) ҳиссадорликка оид; شَرِكَةٌ ~ـةٌ ҳиссадорлик уюшмаси; 2) ҳиссадор, акционер

– مُسَاهَمَةٌ иштирок, иштирок этиш; شَرِكَةُ الـ~ ҳиссадорлик уюшмаси

– مُسَهَّمٌ йўл-йўл матодан тикилган устки кийим

I (سهو) سَهَا (у) سَهْوٌ унутмоқ, эсдан чиқармоқ; бепарво бўлмоқ; хатога йўл қўймоқ, хато қилмоқ; кўрмай қолмоқ, пайқамай қолмоқ, эътибор бермай қўймоқ; (н. нидир) қасддан (атайлаб) эътиборсиз қолдирмоқ (عَنْ); III سَاهَى (к. нингдир) хатосидан фойдаланиб қолмоқ

– سَاهٍ мн. سَاهِيَةٌ (н. нидир) эътиборсиз қолдирувчи; бепарво, хаёли паришон, эътиборсиз

– سُهًا ёки ~: الـ سُهَى Суҳо (Катта айиқ туркумидаги энг хира юлдуз); ◊ فَوْقَ الـ~ وَ الثُّرَيَّا жуда баландда, етиб бўлмас баландликда; أَنَّى بِالـ~ سُهَيْلٌ يَلْتَقِي سُهَيْلٌ қар.

– سَهْوٌ эътиборсизлик, хаёли паришонлик; хатога йўл қўйишлик; яхшилаб қарамаслик; хато; ~ًا а) эътиборсизлик билан; б) хатога йўл қўйиб; ~ًا وَ لَهْوًا ўйлаб кўрмасдан, шошқалоқлик билан, шоша-пиша

– سَهْوَانُ = سَاهٍ

I (سوء) سَاءَ (у) سُوءٌ 1) ёмон бўлмоқ, ёқимсиз бўлмоқ, бемаъни бўлмоқ; ёмонлашмоқ; 2) ёвуз бўлмоқ, ёвузлашмоқ; бахтсиз (бадбахт) бўлмоқ; кўргиликка сабаб бўлмоқ; хафа қилмоқ; ◊ ~ ظَنًّا (бирор к. ҳақида) ёмон фикрда бўлмоқ (بِ); يَسُوءُنِي أَنْ أَقُولَ ... ...ни дейиш менинг учун жуда оғир; II سَوَّأَ (к. нидир) койимоқ (عَلَى), (к. гадир) танбеҳ бермоқ (عَلَى); IV أَسَاءَ 1) бузмоқ, ёмонлаштирмоқ; 2) (к. гадир) ёмонлик қилмоқ (إِلَى); 3) хафа қилмоқ, ҳақорат қилмоқ, таҳқирламоқ; 4) (н. нидир) хато қилмоқ, нотўғри қилмоқ; ~ الاسْتِعْمَالَ а) нотўғри истеъмол қилмоқ, нотўғри ишлатмоқ; б) суиистеъмол қилмоқ; ~ الظَّنَّ а) (бирор к. ҳақида) ёмон фикрга бормоқ (بِ); б) (к. гадир) ишончсизлик билдирмоқ (بِ); ~ الْفَهْمَ нотўғри тушунмоқ; ~ مُعَامَلَتَهُ бирор ким билан ёмон муомалада бўлмоқ; V تَسَوَّأَ ёмонлашмоқ; бузилмоқ, айнимоқ; VIII اسْتَاءَ (н. дандир) хафа бўлмоқ. (к. дандир) аччиқланмоқ (مِنْ); 2) (к. дандир) кўнгли қолмоқ (مِنْ), (к. дир томонидан) таҳқирланмоқ (مِنْ).

– إِسَاءَةٌ кўп. إِسَاءَاتٌ, إِسَاآتٌ 1) ёмонлаштириш, бузиш; 2) ёмонлик қилиш; قَابَلَ الـ~ بِالـ~ ёмонликка ёмонлик қилмоқ; 3) хафа қилиш; 4) нотўғри амалга ошириш; ~ الاسْتِعْمَالِ а) нотўғри истеъмол қилиш; б) суиистеъмол қилиш

– اسْتِيَاءٌ кўнгил қолиш, кўнгли тўлмаслик, аччиқланиш, норозилик; أَثَارَ الـ~ ғазаблантирмоқ, аччиғини келтирмоқ

– أَسْوَأُ энг ёмон, энг расво; تَطَوَّرَتِ الْحَالَةُ مِنْ سَيِّئٍ إِلَى ~ вазият баттар ёмонлашди

– سُوءٌ кўп. أَسْوَاءٌ 1) ёмонлик; хафалик, хафа қилиш; 3) шунингдек: لِـ~ الْحَظِّ ёки ~ الْحَظِّ бахтсизлик, офат, фалокат; مِنْ ~ الْحَظِّ أَنْ ... бахтга қарши ...; ◊ ~ الْإِدَارَةِ ёмон идора қилиш (бошқариш); ~ الاسْتِعْمَالِ а) нотўғри фойдаланиш; б) суиистеъмол, (суиистеъмол) қилиш; ~ اسْتِعْمَالِ الْحَقِّ ҳақ-ҳуқуқни суиистеъмол қилиш; ~ الْحَالِ бахтсизлик, муваффақиятсизлик, машъумлик; ~ الْبَخْتِ бахти қоралик, шўр пешоналик; ~ التَّغْذِيَةِ қорин тўйиб овқат емаслик; ~ التَّفَاهُمِ бир-бирини тушуниб етмаслик; англашилмовчилик; ~ التَّقْدِيرِ камситиш, етарли баҳо бермаслик, қадрига етмаслик; ~ حَالَةِ الرُّؤْيَةِ кўриш қийинлашган ҳолат; ~ السُّلُوكِ ~ الْخُلُقِ ёмон хулқлилик, бадхулқлилик; одобсизлик, ахлоқсизлик; ~ الظَّنِّ а) ёмон фикр; б) ишончсизлик; ~ الْقَصْدِ ёмон оқибат (натижа); ~ الْفَهْمِ нотўғри тушуниш; ~ الْعَاقِبَةِ ёвуз ният; ~ الْمَصِيرِ қора тақдир, шум тақдир; ~ الْمُعَامَلَةِ ёмон муносабат (муомала); ~ الْهَضْمِ овқатнинг ҳазм бўлмаслиги; أَهْلُ الـ~ ёмон (ёвуз) одамлар; رُفَقَاءُ الـ~ ёмон дўстлар; زَادَهُ ~ًا ниманидир баттар қилмоқ, ниманидир ёмонлаштирмоқ; ازْدَادَ ~ًا عَلَى ~ баттар ёмонлашмоқ

– سَوْأَةٌ кўп. سَوْءَاتٌ 1) ярамас қилиқ, жирканч қилиқ, аблаҳлик, разиллик, қабиҳлик; 2) жинсий аъзолар; ◊ وَا سَوْأَتَاهُ! қандай уят!, оҳ, шармандалик!

– سُوءَى 1) энг ёмон, энг ёвуз; 2) Қур. дўзах; олов

– سَيِّءٌ، سَيٌّ 1) ёмон, бемаъни; ~ُ التَّرْبِيَةِ тарбиясиз, тарбия кўрмаган; ~ُ الْخُلُقِ ахлоқсиз, хулқи бузуқ, бадахлоқ; ~ُ السُّمْعَةِ ёмон номли, ёмон отли; ~ُ الطَّالِعِ ёки ~ُ الْحَظِّ бахтсиз, бадбахт; ~ُ النِّيَّةِ ёмон ниятли, нияти бузуқ, бадният; سَارَ مِنْ ~ إِلَى أَسْوَأَ тинмай ёмонлашавермоқ, дамбадам баттар бўлмоқ; 2) кўпол (*мас.*, *хато*)

– سَيِّئَةٌ *кўп.* ~َاتٌ ёмон қилиқ (иш); гуноҳ, айб; ёмон хусусият, камчилик

– مَسَاءَةٌ *кўп.* مَسَاوِئُ 1) ёмон (қабиҳ) иш; 2) ҳақорат қилиш, таҳқирлаш; 3) суиистеъмол қилиш; 4) ёмонлик, ёқимсизлик; 5) офат, фалокат; 6) *кўп.* камчиликлар, айблар, нуқсонлар

– مُسْتَاءٌ (*н. дандир*) хафа бўлган (مِنْ)

– مُسِيءٌ 1) ёмонликка олиб келувчи, ёмон ишга сабаб бўлувчи; 2) жиноятчи, ярамас

سُوتْيَانٌ сийнабанд, кўкракбоғич, бюстгальтер

سَاجٌ *кўп.* سِيجَانٌ 1) дарахтнинг бир тури; 2) яшил рангдаги устки кийим

I (سوح) سَاحَ (*у*) саёҳат қилмоқ, кезмоқ, сафар қилмоқ; V تَسَوَّحَ = I

– سَاحَةٌ *кўп.* سَاحَاتٌ، سَاحٌ، سُوحٌ 1) очиқлик жой; белоён кенгликлар; 2) ҳовли; 3) майдон; ~ُ الْاِسْتِقْلَالِ Мустақиллик майдони; ~ُ الشُّهَدَاءِ Шаҳидлар майдони (*Дамашқда*); ~ُ الْأَلْعَابِ الرِّيَاضِيَّةِ спорт майдони (*аренаси*); ~ُ الْقِتَالِ ёки ~ُ الْوَغَى ёки الْمَعْرَكَةِ жанг майдони; قَمْ~ُ بَرَّأَتِ الْمَحْكَمَةُ суд уларни оқлади; الـ~ بَرِيءُ айбсиз, гуноҳсиз, бегуноҳ

– سَوَّاحٌ сайёҳ, саёҳатчи, турист

– سَوَّاحٌ = مُتَسَوِّحٌ

I (سوخ) سَاخَ (*у*) سَوْخٌ، سُوخَانٌ 1) ботмоқ, чўкмоқ, чўммоқ, чўкиб кетмоқ; 2) *шунингдек*: سَاخَتْ رُوحُهُ ҳушидан кетмоқ, беҳуш бўлмоқ, ҳушидан айрилмоқ

I (سود) سَادَ (*у*) سِيَادَةٌ 1) бош бўлмоқ, бошлиқ бўлмоқ, бошқармоқ, бошқариб турмоқ, раҳбар бўлмоқ; 2) ҳукмронлик қилмоқ; ҳокимият тепасига чиқмоқ; فَرِّقْ تَسُدْ! парчалаб ташла, ҳукмронлик қил!; 3) *кўч. м.* سَوِدَ (*а*) سَوَدٌ қора бўлмоқ, қораймоқ; II سَوَّدَ 1) (*к. нидир*) бош қилмоқ, (*к. нингдир устидан*) бошлиқ қилиб қўймоқ (عَلَى); 2) қора қилмоқ, қорайтирмоқ; لَمْ تُسَوِّدْ صَفْحَتَهُ نُقْطَةٌ وَاحِدَةٌ *маж.* унинг номи ҳеч бир қора бўлмаган (*сўзма-сўз:* унинг саҳифасини бирор нуқта ҳам қора қилмаган); 3) қорада ёзмоқ, қораламада ёзмоқ; 4) қора чапламоқ, бўҳтон қилмоқ; IX اِسْوَدَّ қораймоқ, қора тусга кирмоқ; XI اِسْوَادَّ = IX

– أَسْوَدُ[1] *мн.* سَوْدَاءُ *кўп.* سُودٌ қора; тўқ ранг, хира ранг; مَآرِبُ سُودٌ қора ниятлар; فَاحِمٌ ~ сақичдек қоп-қора, қозонкуядек қоп-қора; السُّودُ *шахм.* қора доналар; ◊ الْأَسْوَدَانِ *ик. с.* *қар.* حَبَّةٌ: الْحَبَّةُ السَّوْدَاءُ *маж.* а) хурмо ва сув; б) илон ва чаён; الْأَرَاضِي السَّوْدَاءُ қоратупроқли ер; ~ُ حِقْدٌ қаттиқ нафрат тутақтирадиган нафрат; الرُّؤُوسُ السُّودُ (*юздаги*) ҳуснбузар, пўрсилдоқ; (سَوْدَاءُ) ~ سُوقٌ қора бозор, чайқов бозор; ~ُ عَدُوٌّ ашаддий душман; ~ُ فَقْرٌ ўта қашшоқлик, гадолик; الـ~ُ اللَّوْحُ синф доскаси (тахтаси); ~ُ مُسْتَقْبَلٌ номаълум (қоронғи, бадбахт) келажак (истиқбол); أَظْهَرَ الـ~َ عَلَى أَنَّهُ أَبْيَضُ қорани оқ демоқ

– أَسْوَدُ[2]: مِنْ ... ~ ...дан шавкатлироқ (шуҳратлироқ)

– أَسْوَدُ[3] катта илон

– أُسَيِّدٌ ёки أُسَيْوِدٌ қорамтир, қора рангга яқин

– تَسْوِيدَةٌ *кўп.* تَسَاوِيدُ 1) хомаки текст, оққа кўчирилмаган матн; 2) *полигр.* хатоларни тузатиш учун бостирилган нусха

– سَائِدٌ 1) ҳукмрон; 2) устунлик қилувчи, устун бўлган; 3) *кўп.* سَادَةٌ 1) бошлиқ; 2) жаноб

– سَوَادٌ *кўп.* أَسْوِدَةٌ 1) қоралик; 2) қора кийим; 3) қора (*узоқдаги н.*); кўпчилик; الـ~ُ الْأَعْظَمُ жуда кўпчилик; 5) оломон; ~ُ النَّاسِ ёки ~ُ الشَّعْبِ авом, авом халқ; ◊ ~ُ الْعَيْنِ кўзнинг қорачиғи; ~ُ الْمَدِينَةِ шаҳар чеккаси, шаҳар атрофи; ~ُ الْوَجْهِ уят, шарманда; بَقِيَ ~ًا عَلَى بَيَاضٍ қоғозда қолиб кетмоқ (*сўзма-сўз:* оқ устида қора бўлиб қолиб кетмоқ); ~ُ الْأَمِيرِ амирнинг қимматбоҳо нарсалари; ~ُ الْبَصْرَةِ وَالْكُوفَةِ Басра ва Куфа атрофидаги қишлоқлар

– سَوْدَاءُ 1) қора жигар, ўт; 2) руҳий сиқилиш, ғамгинлик, меланхолия; 3) *муз.* чорак такт (*нотада*)

– سُودَانٌ қора одамлар, негрлар

– سُودَانِيٌّ 1) суданлик; Суданга оид; ◊ ~ فُولٌ ёки ~ ер ёнғоқ

– سَوْدَاوِيٌّ 1) руҳий сиқилишга оид, меланхолияга оид; 2) руҳий сиқилувчи, ғамгин

– سُؤْدُدٌ 1) раҳбарлик, раҳбарлик қилиш; 2) бошчилик, ҳукмронлик

– سُوَيْدَاءُ 1) қора жигар; 2) руҳий сиқилиш, ғамгинлик; ◊ ~ُ الْقَلْبِ кўнгил хилватгоҳи

– سُوَيْدِيٌّ 1) Швецияга оид; 2) швед, швециялик киши; الـ~َـةُ швед тили

– سِيَادَةٌ 1) ҳукмронлик; 2) бошчилик, бошлиқлик; гегемония; 3) суверенитет; ~ ذُو суверен, ўзига мустақил; 4) саййидлик табақаси, хўжа табақасига мансублик (*қар.* سَيِّدٌ[2]); 5) жаноблари, ҳазратлари (*мас.*, ~ُ الْإِمَامِ يَحْيَى *Имом Яҳё ҳазратлари*); 6) жаноб (*мурожаатда*); يَا ~َ الرَّئِيسِ! жаноб президент (раис)!; يَا ~َ السَّفِيرِ! жаноб элчи!

– سَيِّدٌ[1] суверен, ўзига мустақил; دُوَلٌ مُسْتَقِلَّةٌ ~َةٌ мустақил (суверен) давлатлар

– سَيِّدٌ[2] кўп. سَادَةٌ, أَسْيَادٌ, سَادَاتٌ 1) жаноб; يَا سَيِّدَاتِي وَ سَادَتِي! жаноблар ва хонимлар!; سَيِّدَنَا! жаноб муаллим!, домла! (бошланғич синфларда ўқувчиларнинг ўқитувчига мурожаати шакли); أَصْبَحَ ~ نَفْسِه у ўзига ўзи хўжайин бўлиб қолди; 2) саййид, хўжа (насл-насабини жаноб пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссаломнинг авлодларидан деб ҳисобловчи мусулмон); ◊ ~ الْوُحُوشِ арслон, шер; ~ الْمُطْرِبِينَ уста санъаткор, санъаткорларнинг моҳири; أَنْتَ ~ الْعَارِفِينَ بِهِ сен буни ҳаммадан ҳам яхши биласан

– ثَنِيٌّ[3] қари, кекса; ثَنِيُّ الضَّأْنِ خَيْرٌ مِنَ الـ~ مِنَ الْمَعْزِ хад. олдинги тиши тушган қўй эчкининг қарисидан яхшироқдир

– سَيِّدَةٌ кўп. ـَاتٌ 1) хоним, бекам, бекач, мадам; 2) аёл, хотин киши; صَحِيفَةُ السَّيِّدَاتِ хотин-қизлар саҳифаси (журналда); 3) зоол. хонқизи, тугмача қўнғиз

– مَسُودٌ тобе, бўйсунувчи; سَيِّدٌ وَ ~ ҳоким ва тобе, хўжайин ва хизматкор

– مُسَوَّدَةٌ кўп. ـَاتٌ 1) хомаки битик, бирор ёзувнинг хомакиси; ~ الطَّبْعِ полигр. терилган ҳарфдан қоғозга туширилган нусха, оттиск; 2) лойиҳа (мас., шартноманики)

– مُسْوَدَّةٌ кўп. ـَاتٌ = مُسَوَّدَةٌ

سَوْدَنَ суданлаштирмоқ

– سَوْدَنَةٌ суданлаштириш

سَوَارِسٌ қадимги усти ёпиқ арава

I (سور) سَارَ (у) سَوْرٌ 1) тепага кўтарилмоқ; 2) (к. ғадир) ташланмоқ; 3) бошга таъсир қилмоқ, мияга урмоқ, кайф қилмоқ, маст қилмоқ (шароб ҳақида); 4) қайнаб-тошмоқ (ғазаб ҳақида); II سَوَّرَ 1) девор билан ўрамоқ, девор қилиб тўсмоқ; 2) (бошқа кишига) билакузук тақиб қўймоқ; III سَاوَرَ 1) ҳужум қилмоқ; 2) қамраб олмоқ, ўраб олмоқ (мас. қўрқув ёки шубҳа); V تَسَوَّرَ 1) тирмашиб чиқмоқ, тирмашмоқ, чиқмоқ (деворга-туш. к. ёки عَلَى); 2) девор билан ўралмоқ

– إِسْوَارٌ, سِوَارٌ, سُوَارٌ кўп. أَسْوِرَةٌ, أَسَاوِرُ, أَسَاوِرَةٌ 1) билакузук; ~ سَاعَةِ الْيَدِ қўл соати тасмаси; أَحَاطَ بِهِ إِحَاطَةَ الـ~ بِالْمِعْصَمِ маж. ниманидир маҳкам қисиб олмоқ (сўзма-сўз: ниманидир билакузук билакни ўраганидек ўраб олмоқ; 2) енг қайтармаси; манжета

– سَوَّارٌ 1) мияга тез таъсир қилувчи, тез маст қилувчи; 2) тез таъсир қилувчи; ~ أَلَمٌ қаттиқ оғриқ; ~ نَزْوَةٌ (ҳис-туйғу) шиддати

– سُوَارِيٌّ кўп. أَسَاوِرَةٌ 1) отга оид, отли, отлиқ; 2) отлиқ аскар, чавандоз; 3) отлиқ қўшинлар, кавалерия

– سُورٌ кўп. أَسْوَارٌ 1) девор; тўсиқ; ғов, тахтадевор; ~ صِينِيٌّ Хитой девори; 2) қалъа девори

– سُورَةٌ кўп. سُوَرٌ сура (Қуръони каримдаги); ~ الْحَمْدِ Қуръони каримнинг биринчи-Ал-ҳамду сураси, Фотиҳа сураси

– سَوْرَةٌ 1) куч-қувват; интилиш, эпчиллик, чаққонлик; ~ الشَّبَابِ маж. ёшликка хос бўлган эпчиллик; 2) тутақиш; ~ الْغَضَبِ ғазабнинг қайнаб-тошиши; ~ الْبَرْدِ совуқнинг зўрайиши; ~ الشَّرَابِ майнинг мияга уриши; ~ السُّلْطَانِ султон (подшо)нинг қаҳри ва адовати

– سُورِيٌّ 1) Сурияга оид; 2) сириялик киши

– سُورِيَّةٌ кўп. سَوَارِيُّ кўйлак (Тунисда)

سُرْيَانُ = سُورْيَانُ

– سُرْيَانِيٌّ = سُورْيَانِيٌّ

I (سوس) سَاسَ (у) سِيَاسَةٌ 1) бошқармоқ, идора қилмоқ; раҳбарлик қилмоқ; олиб бормоқ; 2) (отни) бошқариб бормоқ; 3) (ҳайвонга) қарамоқ; қараб турмоқ; 4) отбоқар бўлмоқ, отбоқарлик қилмоқ; I سَاسَ (а): ~ الطَّعَامَ овқатга қурт тушмоқ; سَوِسَ (а) سَوَسٌ қурт еганидан шада-поча (илма-тешик) бўлиб кетмоқ; II سَوَّسَ 1) қурт еганидан шада-поча бўлиб кетмоқ; куя еганидан илма-тешик бўлмоқ; 2) (тишни) қурт емоқ; III سَاوَسَ мослашмоқ, мувофиқ келмоқ, мос келмоқ; IV أَسَاسَ = II; V تَسَوَّسَ = II

– تَسْوِيسٌ, تَسَوُّسٌ тишнинг қурт ейиши, тишнинг чириши

– سَائِسٌ кўп. سَاسَةٌ, سُوَّاسٌ бошқарувчи, бошқарма бошлиғи; администратор; ~ الطَّائِرَةِ учувчи; 2) сиёсатчи, сиёсатдон; 3) отбоқар

– سَوَّاسٌ 1) ҳоким, бошлиқ; 2) сиёсатчи, сиёсатдон

– سُوسٌ жам. 1) қуртлар; ~ الْخَشَبِ зоол. ёғоч қурти; ~ الْحِنْطَةِ зоол. узунтумшуқ қўнғиз; 2) куя (кийимни ейдиган); ◊ ~ عِرْقُ الـ~ бот. қизилмия илдизи

– سُوسَةٌ кўп. ـَاتٌ қурт

– سِيَاسَةٌ кўп. ـَاتٌ 1) бошқариш, бошқарув; 2) сиёсат; ~ خَارِجِيَّةٌ ташқи сиёсат; ~ دَاخِلِيَّةٌ ички сиёсат; ~ الْبَابِ الْمَفْتُوحِ очиқ эшиклар сиёсати; الـ~ الْاِقْتِصَادِيَّةُ иқтисодий сиёсат; ~ التَّعَايُشِ السِّلْمِيِّ тинч-тотув яшаш сиёсати; ~ عَدَمِ الْاِنْحِيَازِ қўшилмаслик сиёсати; ~ الْقُوَّةِ куч ишлатиш сиёсати; ~ إِمْلَاءِ الْأَوَامِرِ кимгадир куч ишлатиш (зўравонлик) сиёсати; ~ إِزَاءَهُ التَّأَرْجُحِ عَلَى حَافَّةِ الْحَرْبِ уруш ёқасида бўлиш сиёсати; سَارَ عَلَى ~ سِلْمِيَّةٍ тинчлик сиёсатини олиб бормоқ; اِشْتَغَلَ بِالـ~ сиёсат билан шуғулланмоқ; 3) дипломатия

– سِيَاسِيٌّ 1. 1) сиёсий, сиёсатга оид; الدَّوَائِرُ الـ~ـةُ сиёсий доиралар; عِلْمُ الْاِقْتِصَادِ الـ~ сиёсий иқтисод; 2) дипломатияга оид, дипломатик; ~ مُمَثِّلٌ дипломатик вакил; لَا ~ сиёсий ҳаётдан (сиёсатдан) четда турувчи, сиёсатга аралашмовчи; 3) кишилар билан муомала қилишга уста, нозик муомалали; 2. кўп. سَاسَةٌ 1) давлат арбоби; 2) сиёсатчи, сиёсатдон; 3) дипломат

– سِيَاسِيَّةٌ: اللَّا ~ сиёсатдан четда туришлик, сиёсатга аралашмаслик

~ الْوَادِي сَوْسَنٌ *жам.* савсан, нилуфар; أَبْيَض ~ оқ нилуфар; марваридгул; مُعَمَّم ~ лола

– سَوْسَنَةٌ лола

I (سوط) سَاطَ (ـُ) سَوْطٌ 1) саваламоқ, қамчиламоқ; 2) (*суюқликни*) аралаштирмоқ

– سَوْطٌ *кўп.* أَسْوَاطٌ، سِيَاطٌ қамчи, қамчин

– مِسْوَاطٌ *кўп.* مَسَاوِيطُ аралаштиргич

I (سوع) سَاعَ (ـُ) 1) жойлаштирмоқ, сиғдирмоқ; 2) қамрамоқ, қамраб олмоқ (*сол.* وَسِعَ); III سَاوَعَ соатбай ижарага олмоқ

– سَاعَاتِيٌّ *кўп.* سَاعَاتِيَّةٌ соатсоз, соат тузатувчи

– سَاعَةٌ *кўп.* سَاعَاتٌ، سَاعٌ 1) соат; пайт, вақт; سَاعَاتُ الْعَمَلِ иш вақти (соатлари); الـ~ ҳозир; سَاعَتَهَا ўша пайтда; مِنْ ~ـهِ ёки لِـ~ـهِ ёки فِي ~ـهِ дарҳол, дарров, ўша заҳоти, ўша онда; إِلَى الـ~ ҳозиргача; مِنَ الـ~ ҳозирдан бошлаб; لِلسَّاعَةِ (*қисқ.* لِلسَّا) ҳалигача, ҳали; سَاعَتَئِذٍ ўша пайтда, ўша онда; ~ الصِّفْرِ *ҳарб.* (*ҳарбий амалларни* (ҳаракатларни) *бошлаш учун*) келишиб олинган вақт; الـ~ *дин.* қиёмат; ابْنُ ~ субутсиз (*бесубут*) одам, ҳардамхаёл одам; رَجُلُ الـ~ бугунги кун (замона) қаҳрамони; كِتَابُ الـ~ кенг тарқалган китоб, расм бўлган китоб; مُشْكِلَةُ الـ~ кўпчиликни қизиқтирадиган муаммо; مَوْضُوعُ الـ~ энг муҳим мавзу; 2) соат; ~ الْجَيْبِ чўнтак соати; ~ الْحَائِطِ девор соати; ~ الْمِعْصَمِ қўл соати; ~ رَمْلِيَّةٌ қум соати; ~ شَمْسِيَّةٌ қуёш соати; ~ السِّبَاقِ секундомер; ~ـهُ مَضْبُوطَةٌ унинг соати тўғри юряпти; ~ـي مُتَقَدِّمَةٌ соатим олдин (кетяпти); سَاعَتُهَا مُتَأَخِّرَةٌ унинг (*мн.*) соати орқада (қоляпти)

– سَاعِيٌّ : كِيلُوَاطٌ ~ киловатт-соат

– سُوَاعٌ Нуҳ алайҳиссалом даврларида одамлар топинган бут номи

– سُوَيْعَةٌ *кўп.* ـَاتٌ бир соатгина; қисқа вақт

I (سوغ) سَاغَ (ـُ) سَوْغٌ، سَوَغَانٌ 1) имкони бўлмоқ, рухсат бермоқ; 2) ютими осон бўлмоқ; 3) ёқимли бўлмоқ (*ичимлик, шарбат ҳақида*); II سَوَّغَ 1) рухсат бермоқ, имкон бермоқ, йўл қўймоқ; 2) оқламоқ; ~ـهُ بِالْعُذْرِ турли важ-корсон билан бирор нарсани оқламоқ; 3) осон ютиладиган қилмоқ; 4) (*бинони*) ижарага бермоқ; ~ ثَانِيًا субарендага бермоқ; IV أَسَاغَ осонлик билан ютмоқ, ҳазм қилмоқ (*овқатни*); X اسْتَسَاغَ 1) йўл қўймоқ, рухсат бермоқ; 2) осон ўзлаштирмоқ, ҳазм қилмоқ; 3) яхши ҳисобламоқ, маъқул ҳисобламоқ; ярокли деб билмоқ

– اسْتِسَاغَةٌ бўлиши мумкинлик, жоизлик; عَدَمُ ~ ножоизлик, номаъқуллик

– إِسَاغَةٌ (*овқатнинг*) ҳазм бўлиши

– سَائِغٌ 1) бўлиши мумкин, ўринли, раво, жоиз, ярокли; 2) осон ютиладиган, ютими осон; 3) мазали, лазиз; ◊ لُقْمَةٌ ~ـةٌ ҳавасни келтирадиган (суқлантирадиган) нарса

– سَيِّغٌ = سَائِغٌ

– مَسَاغٌ 1) (*овқатнинг*) осонлик билан ўтиши; 2) имконият

– مُسَوِّغٌ *кўп.* ـَاتٌ — қонуний асос; узрли баҳона (сабаб); مُسَوِّغَاتُ التَّعْيِينِ (*мас., мансабга*) тайинлаш учун қонуний асос

(سوف) II سَوَّفَ 1) кейинга қолдирмоқ, орқага сурмоқ; 2) секинлаштирмоқ, сусайтирмоқ; VIII اسْتَافَ (*н. нидир*) ҳидламоқ, искамоқ, исқамоқ

– تَسْوِيفٌ орқага суриш, кейинга қолдириш

– سَافٌ *кўп.* سَافَةٌ، ـَاتٌ — (*мас., девор уришдаги*) қатор, қатлам

– سَوْفَ *грам.* келаси замон феъли юкламаси; ~ أَكْتُبُ мен (*энди*) ёзаман

– مَسَافَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — масофа, оралиқ йўл

– مُسَوَّفٌ 1) кечга чўзилган, чўзиб юборилган; 2) секинлик билан бажариладиган; تِلِغْرَافَاتٌ ~ـةٌ оддий телеграммалар

سُوفْخُوزٌ *кўп.* ـَاتٌ — совхоз

سُوفِسْطَائِيٌّ 1) софистик, софизмга асосланган, нотўғри хулосаларга асосланган; 2) софист, софизм тарафдори; сафсатабоз

– سُوفِسْطَائِيَّةٌ софистика, сохта хулосаларга асосланиш

سُوفْيَاتٌ 1) совет (*ҳокимият органи*); حُكُومَةُ الـ~ *тар.* Совет ҳукумати; 2) *тар.* совет халқи, совет гражданлари

– سُوفْيَاتِيٌّ советга оид

– سُوفْيَاتٌ = سُوفْيِيتٌ

– سُوفْيَاتِيٌّ = سُوفْيِيتِيٌّ

I (سوق) سَاقَ (ـُ) سَوْقٌ، مَسَاقٌ، سِيَاقٌ، سِيَاقَةٌ 1) ҳайдамоқ, ҳайдаб чиқармоқ; қадамини илдамлатмоқ, тезроқ ҳайдамоқ; ~ قَدَمَيْهِ سَوْقًا оёғини аранг судраб босмоқ; 2) (*қаергадир*) жўнатмоқ, олиб бормоқ, етказмоқ (إِلَى); 3) бош бўлиб бормоқ; ~هُمْ بَيْنَ يَدَيْهِ у уларни унинг олдига бош бўлиб олиб борди; ~ الْحَدِيثَ суҳбат олиб бормоқ; ~ مَثَلًا мисол келтирмоқ; 5) бошқармоқ, ҳайдамоқ; ~ سَيَّارَةً машинани бошқармоқ (ҳайдамоқ); II سَوَّقَ 1) бозорга ташимоқ (жўнатмоқ), (*товарни*) сотмоқ, ўтказмоқ; 2) (*дарахтнинг*) танаси йўғон бўлмоқ; III سَاوَقَ (*к. нингдир*) орқасидан бормоқ, (*к. гадир*) ҳамроҳ бўлмоқ; V تَسَوَّقَ 1) майда-чуйда билан савдо қилмоқ, майдафуруш бўлмоқ; 2) сотиб олмоқ, харид қилмоқ; VI تَسَاوَقَ 1) ёнма-ён юрмоқ, баравар қадам ташламоқ, бирга бормоқ; бир-бирининг изидан бормоқ; 2) мос келмоқ, мувофиқ келмоқ; уйғунлаштирмоқ, мувофиқлаштирмоқ; VII انْسَاقَ 1) ҳайдаб борилмоқ, ҳайдаб келинмоқ; ~ مَعَ التَّيَّارِ оқим билан (ихтиёрсиз) сузмоқ; 2) етакланиб бормоқ, олиб борилмоқ; ~ يِقَدَمَيْهِ إِلَى ... оёқлари уни ...га етаклади (олиб кетди); 3) қўзғалмоқ,

рағбатлантирилмоқ; 4) бўйсунмоқ; VIII اسْتَاقَ (*ҳайвонларни*) ҳайдамоқ, ҳайдаб кетмоқ, ҳайдаб олиб келмоқ; 2) (*мас., судланувчини қамоқхонага*) жўнатмоқ, юбормоқ

– انْسِيَاقٌ бўйсуниш, бўйин эгиш, итоат этиш, сўзга кириш

– تَسَاوُقٌ 1) (*к. биландир*) ёнма-ён юриш, ҳаракатда бўлиш; 2) мос (мувофиқ) келиш, уйғунлик; الـ~ وَ الْانْسِجَامُ уйғунлик ва мутаносиблик

– تَسْوِيقٌ сотиш, сотиб бўлиш; مَوَانِئُ الـ~ сотув (*савдо*) портлари

– تَسْوِيقَةٌ фойда келтирадиган харид

– سَائِقٌ 1) ҳайдаб борувчи; 2) етакловчи, етаклаб борувчи; 3) *кўп.* سُوَّاقٌ, سَاقَةٌ а) ҳайдовчи, шофёр; ~ التِّرَامِ трамвай ҳайдовчиси; ~ الْجَرَّارَةِ тракторчи; ~ الرَّافِعَةِ кранда ишлайдиган ишчи; ~ السَّيَّارَةِ шофёр; ~ الطَّائِرَةِ учувчи; ~ الْقِطَارِ поезд ҳайдовчиси, машинист; б) аравакаш, арава ҳайдовчи; в) мол ҳайдовчи, ҳайвон ҳайдовчи

– سَاقٌ *мн. кўп.* سُوقٌ, سِيقَانٌ 1) болдир, сон; оёқ; عَظْمُ الـ~ *анат.* болдир суяги; 2 тана, поя; 3) *мат.* томон; مُتَسَاوِي السَّاقَيْنِ тенг ёнли, тенг томонли; ◊ أَبُو ~ акатка (*қуш*); ~ حُرٍّ қумрининг эркаги (*нари*); ~ الْحَمَامِ *қар.* حَمَامٌ؛ رَبْطَةُ الـ~ пайпоқбоғич; الْعَمَلُ جَارٍ عَلَى قَدَمٍ وَ ~ иш мукаммал суръатда бормоқда, иш қизигандан қизимоқда; ... وَقَفَ عَلَى ~ الْجِدِّ لِـ... ...га жиддий киришмоқ; أَتَرَدَّدُ وَ أُقَدِّمُ ~اً وَ أُؤَخِّرُ ~اً мен иккиланмоқдаман ва ўрнимдан жилмаяпман; أَطْلَقَ ~يْهِ رَكْضًا *ёки* طَارَ يُسَلِّمُ لِلرِّيحِ ~يْهِ оёқни қўлга олиб югурмоқ, орқа-олдига қарамай қочмоқ; كَشَفَ الْأَمْرُ عَنْ ~هِ иш шиддатли тусга кирди, иш улуғворлик касб этди; قَامَتِ الْحَرْبُ عَلَى ~ уруш кучайиб кетди

– سَاقَةٌ орқа, орқа томон; ~ الْجَيْشِ арьергард (*авангарднинг акси – қўшиннинг, ҳарбий колоннанинг орқа қисми*)

– سَوَّاقٌ 1) шофёр, ҳайдовчи; ~ التِّرَامْوَايِ трамвай ҳайдовчи; 2) аравакаш

– سُوقٌ *мн. мз. кўп.* أَسْوَاقٌ бозор; الـ~ الْعَالَمِيَّةُ жаҳон бозори; الـ~ الْأُورُبِّيَّةُ الْمُشْتَرَكَةُ Умумовруло бозори; ~ حُرَّةٌ эркин бозор; ~ إِحْسَانٍ *ёки* ~ خَيْرِيَّةٌ хайрия бозори; ~ دَوْرِيَّةٌ *ёки* ~ سَنَوِيَّةٌ ярмарка; ~ الْهَالِ зиравордар ва сабзавотлар бозори; سِعْرُ الـ~ бозор нархи; ◊ ~ سَوْدَاءُ қора бозор, чайқов бозори

– سَوْقٌ ҳайдаб бориш, ҳайдаш; (*машинани*) ҳайдаш (бошқариш)

– سُوقَةٌ *жам.* авом халқ, халқ; оддий халқ

– سُوقِيٌّ 1) бозорга оид, ярмаркага оид; قِيمَةٌ ~ـةٌ бозор нархи (баҳоси); 2) авомга оид

– سَوْقِيٌّ стратегик

– سَوْقِيَّةٌ стратегия

– سَوِيقٌ *кўп.* أَسْوِقَةٌ 1) арпадан *ёки* буғдойдан пиширилган шавла; 2) маст қиладиган ичимлик

– سُوَيْقَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) чўп. банд, поя; 2) бозорча

– سِيَاقٌ 1) (*ҳикоянинг*) оқими, бориши; ~ الْكِتَابِ китоб мазмунининг кейинги баёни; فِي ~ تَأْرِيخِهِ الطَّوِيلِ унинг узоқ (узун) тарихи давомида; 2) *шунингдек* ~ الْكَلَامِ контекст; 3) жонни олиш

– سِيَاقَةٌ (*машинани*) бошқариш

– مَسَاقٌ 1) (*мас. мисоллар ёки сўз*) келтириш; ~ بِالْكَلِمَاتِ الْمُقَابِلَةِ қиёсланаётган сўзлар рўйхати (*саноғи*); 2) етаклаш, олиб бориш; ҳаракат

I سَاكَ (*у*) سَوْكٌ (سوك) 1) артмоқ; 2) (*тиш*) тозаламоқ; II سَوَّكَ 1) артмоқ; (*тиш*) тозаламоқ; V تَسَوَّكَ (*тиш*) тозаламоқ; VIII اسْتَاكَ = I

– سِوَاكٌ *кўп.* سُوكٌ тишкавлагич, тиштозалагич

– مِسْوَاكٌ *кўп.* مَسَاوِيكُ = سِوَاكٌ

سَوْكَرَ сақламоқ, эҳтиёт қилмоқ, амин қилмоқ, олдини олмоқ; ~ خِطَابًا почта орқали буюртма қилиб хат жўнатмоқ

سَوْكَرَةٌ, سُوكُرْتَاهُ суғурта (*страхование*) қилиш; олдини олиш, сақлаш

– مُسَوْكَرٌ 1) олди олинган, эҳтиёт чораси кўрилган, суғурта қилинган; 2) буюртма қилиб жўнатилган (*хат*)

(سول) II سَوَّلَ 1) васвасага солмоқ, йўлдан оздирмоқ, ёмон йўлга солмоқ; (*к. нидир*) ёмон хаёлга олиб келмоқ, (*к. дадир*) ёмон фикр уйғотмоқ (...لـ) سَوَّلَتْ لَهُ نَفْسُهُ أَنْ ... унда ...дек ёвуз фикр пайдо бўлди; كَيْفَ سَوَّلَتْ نَفْسُكَ هٰذَا الْعَبَثَ؟ қандай қилиб сен бундай бемаъниликни ўзингга эп (раво) кўрдинг?; 2) ҳавасини келтирмоқ, қизиқтириб қўймоқ, авраМоқ; V تَسَوَّلَ тиланчилик қилмоқ, тиланмоқ, гадолик қилмоқ (*сол.* سَأَلَ)

– تَسَوُّلٌ тиланчилик, гадолик

– مُتَسَوِّلٌ тиланчи, гадо

سُولَارٌ ёқилғи, ёнилғи, соляр

I سَامَ[1] (*у*) سَوْمٌ (سوم) 1) яйловда ўтламоқ, яйловда ўтлаб юрмоқ; 2) бўйнига қўймоқ, устига юкламоқ; 3) сабаб (боис) бўлмоқ; ~ـهُ خَسْفًا *ёки* الْمَذَلَّةَ وَ الْهَوَانَ таҳқирламоқ, ҳақорат қилмоқ; ~ـهُ بِرَوْر كِشِيга нисбатан адолатсизлик қилмоқ; سِيمَ الْأَذَى унга зарар етказилди; 4) (*товарни*) сотувга чиқармоқ; سَامَ[2] (*у*) سِيَامَةٌ *дин.* муридликка ўтказмоқ, (*христианларда*) диний мансабга ўтказмоқ; II سَوَّمَ 1) бўйнига қўймоқ, устига юкламоқ; 2) нарх қўймоқ, баҳосини тайинламоқ (тайин қилмоқ); 3) тамғаламоқ, тамға босмоқ; ~ الْخَيْلَ فِي ... ...ни жўнатмоқ, ...ни юбормоқ; III سَاوَمَ (*к. биландир н. дадир*) савдолашмоқ, нархини талашмоқ (فِي, عَلَى); IV أَسَامَ яйловга ҳайдамоқ, яйловга ҳайдаб юбормоқ; ◊ ~ إِلَيْهِ بِبَصَرِهِ

кимгадир назар солмоқ; V تَسَوَّمَ бирор нарсани белги қилиб олмоқ, бирор нарсани белги сифатида қабул қилмоқ; VI تَسَاوَمَ ўзаро нарх талашмоқ, савдолашмоқ; VIII اسْتَامَ савдолашмоқ

– سَائِمٌ 1) яйловда ўтловчи; 2) дайди. саёқ; ~ كَلْبٌ дайди (эгасиз) ит

– سَائِمَةٌ *кўп.* سَوَائِمُ ўтлаб юрган пода; ҳайвон; قَطِيعٌ مِنَ الـ~ ҳайвонлар подаси

– سَامٌ[1] *жам. геол.* ер қобиғининг томирсимон ёриқлари

– سَامٌ[2] ўлим

– سَامَّةٌ ер қобиғининг томирсимон ёриғи; ~ُ الذَّهَبِ олтин кони; ~ُ الْفِضَّةِ кумуш кони

– سَوَامٌ = سَامٌ[2]

– سُومَةٌ 1) қўй *ёки* эчкига босилган тамға (белги); 2) тамға (белги)

– سِيمٌ тамға, белги, нишон, аломат

– سِيمَاءُ 1) белги; 2) тамға, аломат; 3) башара, юз тузилиши

– سِيمَةٌ = سِيمٌ

– سِيمَى = سِيمَاءُ

– مُسَاوَمَةٌ савдолашиш, нарх борасидаги тортишув; ◊ بِـ~ ўзаро келишиб, ўзаро келишилган ҳолда

سُومِرِيٌّ *тар.* сумерга оид; الـ~ـةُ сумер тили; 2. сумер кишиси

سُونَاتَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — *муз.* соната (*мусиқий асар*)

سُونْكِيٌّ найза

سُونَةٌ суна (*бошоқли ўсимликлар зараркунандаси номи*)

سَوِيَ I (а) سِوًى 1) (*фалон сўм*) турмоқ; лойиқ бўлмоқ, муносиб бўлмоқ; 2) тенг бўлмоқ, қиймати бир хил бўлмоқ, тенг баҳоли бўлмоқ; II سَوَّى 1) тенглаштирмоқ, тенг қилмоқ, текисламоқ; ~ الْبِنَاءَ بِالْأَرْضِ иморатни ер билан тенг қилиб текисламоқ (бузмоқ); 2) тўғриламоқ, тузатмоқ, йўлга қўймоқ, мувофиқлаштирмоқ; ~ بَيْنَهُمَا кимнидир ким билан ярамтирмоқ, муросага келтирмоқ; 3) (*қарзни*) тўламоқ; 4) ташкил қилмоқ, яратмоқ, қилмоқ; 5) қайнатмоқ; 6) етилтирмоқ; ◊ سُوِّيَتْ عَلَيْهِ (بِهِ) الْأَرْضُ у вафот этди (*сўзма-сўз:* унинг устига тупроқ текисланди); III سَاوَى 1) тенглаштирмоқ, текисламоқ; 2) тенглашмоқ, мос келмоқ, тўғри келмоқ, муносиб келмоқ; 3) арзимоқ, турмоқ (*нарх*), лойиқ бўлмоқ; 4) бир хил қилмоқ; ~ بَيْنَهُمَا кимнидир ким билан ярамтирмоқ. муросага келтирмоқ; VI تَسَاوَى 1) тенг бўлмоқ, бир хил бўлмоқ; 2) (*бирор н. хусусида*) келишиб олмоқ (عَلَى); VIII اسْتَوَى 1) теп-текис бўлмоқ, силлиқ бўлмоқ; 2) тенг бўлмоқ. бир хил бўлмоқ; 3) адолатли бўлмоқ; 4) тўғриланмоқ; 5) ўтирмоқ; (*н. гадир*) жойлашмоқ, ўрнашмоқ (عَلَى); 6) (*бирор н. томонга*) йўналмоқ (إِلَى); 7) (*н. нингдир*) устига ўрнашган бўлмоқ, устида турмоқ (عَلَى); 8) қайнаб пишмоқ; 9) пишмоқ, етилмоқ (*мева ҳақида*); ~ إِلَى السَّمَاءِ осмонга йўл олмоқ; ~ الرَّجُلُ одамнинг ёшлиги ўтиб кетди

– اسْتِوَاءٌ 1) тенглик; ~ُ الْحُقُوقِ тенг ҳуқуқлилик; 2) теп-текислик, силлиқлик; 3) бир хиллик; ◊ خَطُّ الـ~ экватор, хаттил устуво; خَطُّ الـ~ السَّمَاوِيُّ *астр.* осмон сфераси экватори

– اسْتِوَائِيٌّ 1) экваторга оид. экваториал; 2) тропик; الْمِنْطَقَةُ الـ~ـةُ тропик минтақа

– تَسَاوٍ 1) тенглик; ~ِي الْحُقُوقِ тенг ҳуқуқлилик; بِالـ~ِي баб-баравар, тенг баравар; 2) бир хиллик

– تَسْوِيَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — 1) текислаш, ернинг паст-баландлигини бирор нуқтага нисбатан аниқлаш; 2) мувофиқлаштириш, мослаш; (*масалани*) ҳал қилиш; 3) тўлов, тўлаш; орани очиқ қилиш; تَحْتَ الـ~ ҳақи тўланмаган; 4) (*овқат*) тайёрлаш, қайнатиш, пишириш

– سَوَاءٌ *кўп.* سَوَاسِيَةٌ 1) теп-текис; 2) тенг; баравар; ~ُ السَّبِيلِ тўғри йўл; عَلَى الـ~ *ёки* عَلَى حَدٍّ الـ~ бир хил, бир хил даражада; ~ بِـ~ роппа-роса бир хил; ~ عَلَيْهِمْ улар учун барибир; ~ ... أَمْ ... ...ми-йўқми - барибир; 3) тенглик; 4) бир хиллик; ~هُمَا(هُمْ) у иккиси (улар) тенгдир; ~ُ الشَّيْءِ нарсанинг ўртаси; فِي ~ِ الْجَحِيمِ дўзахнинг ўртасида

– سِوَى ...дан ташқари, ...дан бўлак, ...дан бошқа; سِوَاهُ ундан бошқа(*си*); لَا ... ~ *ёки* لَيْسَ ... ~ ... ...дан бошқа нарса эмас

– سَوِيٌّ *кўп.* أَسْوِيَاءُ 1) текис, теп-текис, силлиқ; 2) тўғри; الطَّرِيقُ الـ~ тўғри йўл; الصِّرَاطُ الـ~ = الصِّرَاطُ الْمُسْتَقِيمُ (*қар.* صِرَاطٌ); ~ًا а) роппа-роса, тўппа-тўғри; б) узлуксиз, тўхтамасдан

– سَوِيَّةٌ тенглик; ~ биргаликда, биргалашиб; بِالـ~ бир хил равишда (ҳолда); теппа-тенгдан

– سِيٌّ бир хил, бир хил шаклдаги; тенг; سِيَّانِ عِنْدِي бу икки нарса менинг учун барибир; ◊ لَا ~َمَا хусусан, хусусан олганда

– مُتَسَاوٍ *мн.* مُتَسَاوِيَةٌ 1) теп-текис, силлиқ; 2) тенг, бир хил; ~ِي الْحُقُوقِ тенг ҳуқуқли; ~ِي الْأَضْلَاعِ тенг томонли; ~ِي الزَّوَايَا тенг бурчакли; ~ِي السَّاقَيْنِ *мат.* тенг-ёнли

– مُسَاوٍ *мн.* مُسَاوِيَةٌ тенг, бир хил

– مُسَاوَاةٌ тенглик; ~ُ الشُّعُوبِ وَ الْأَجْنَاسِ миллат ва ирқлар тенглиги; عَلَى مَبْدَإِ الـ~ тенглик асосида, тенг ҳуқуқлилик асосида; عَلَى قَدَمِ الـ~ *ёки* عَلَى أَسَاسِ الـ~ التَّامَّةِ тўла тенглик асосида, тўла тенг ҳуқуқлилик асосида

– مُسْتَوٍ *мн.* مُسْتَوِيَةٌ 1) текис, тептекис, силлиқ; الْهَنْدَسَةُ الـ~ـةُ *мат.* планиметрия; 2) қайнатилган, қайнатиб пиширилган; 3) етук, пишган, пишиб етилган; 4) *грам.* ҳам музаккар. ҳам муаннас жинсда ишлатилувчи (*сўзлар ҳақида*)

– مُسْتَوًى *кўп.* مُسْتَوَيَاتٌ 1) даража; ~َى الْمَاءِ فِي النَّهْرِ (فِي الْبَحْرِ) дарёдаги (*денгиздаги*) сувнинг сатҳи; ~َى الْاِقْتِصَادِ الْوَطَنِيِّ миллий

иқтисод даражаси; الْـ~ الثَّقَافِيُّ ~ الْحَيَاةِ ёки ~ маданий савия; الْـ~ السِّيَاسِيُّ сиёсий даража, الْـ~ الْمَعِيشِيُّ ёки الْمَعِيشَةِ яшаш даражаси; عَلَى أَعْلَى الْمُسْتَوَيَاتِ энг юқори даражада, олий даражада; عَلَى جَمِيعِ الْمُسْتَوَيَاتِ барча даражаларда, барча табақаларда; وَضَعَ عَدُوَّهُ وَ صَدِيقَهُ عَلَى ~ وَاحِد маж. дўсту душмонни баравар кўрмоқ; 2) кўтарилиш баландлиги, кўтарилиш даражаси; 3) мат. текислик

سُوَيْدِيٌّ 1) Швецияга оид; الْـ~ـَةُ швед тили; 2. швециялик одам

سُوِيسْرِيٌّ 1. Швейцарияга оид; 2. швейцариялик одам

سُوَيْسِيٌّ 1. Сувайшга оид; 2. сувайшлик одам

سِي = سَيِّدٌ ёки سَيِّدِي

سِيٌّ қар. سوى

I (سيب) سَابَ (и) سَيْبٌ 1) оқмоқ, қуйилмоқ, томмоқ (мас., кўз ёши); 2) ҳаракат қилмоқ, қимирламоқ; 3) қочмоқ, қочиб кетмоқ; қаровсиз юрмоқ; тентирамоқ, дайдиланмоқ, дайди бўлмоқ; 4) ташламоқ, тарк этмоқ, қолдирмоқ; боқимсиз ташлаб қўймоқ; қаровсиз қолдирмоқ; II سَيَّبَ ташламоқ, тарк этмоқ, қаровсиз қолдирмоқ, боқимсиз ташлаб қўймоқ; V تَسَيَّبَ ташланди бўлмоқ, ташлаб кетилмоқ; қаровсиз бўлмоқ; VII انْسَابَ 1) оқмоқ, қуйилмоқ; 2) югурмоқ, интилмоқ; 3) берилиб кетмоқ, қизиқиб кетмоқ; 4) (қаергадир) кирмоқ; кириб бормоқ, етиб бормоқ (إِلَى); 5) бошламоқ; ~ يَتَصَفَّحُ الْكِتَابَ у китобни варақлай бошлади

– انْسِيَابِيٌّ юрганда ҳавонинг қаршилигига кам учрайдиган шаклли

– تَسَيُّبٌ совуққонлик, бепарволик

– سَائِبٌ 1) ташландиқ, қаровсиз ташлаб қўйилган; эгасиз, қаровсиз, тасарруфсиз; 2) адашиб юрган; ~ الْأَوْصَالِ йиртилган, ситилган, тутдек тўкилиб кетган (мато ҳақида); ~ ضِلْعٌ етим қовурға; 3) эркин, бўш, очиқликда турган, ихтиёри ўзида; الْمَالُ الْـ~ يُعَلِّمُ السَّرِقَةَ мқл. ўзингга эҳтиёт бўл, қўшнингни ўғри қилма (сўзма-сўз: очиқликда турган (яшириб қўйилмаган) мол ўғирлашни ўргатади)

– سَائِبَةٌ кўп. سَوَائِبُ 1) уй ҳайвони; 2) назр қилиш ёки бошқа мақсадда ташлаб қўйилган туя (жоҳилият даврида); 3) қул, банда

– سَايِبٌ халқ. (тарозида) тортиб сотиладиган, қадоқланмаган

– سَيَّابٌ хурмонинг янги пишган меваси

– سِيبَةٌ сепоя, уч оёқли столча, таг курси

– سِيبَانٌ кўп. сирка, бит уруғи (сол. кўп. صِئْبَانٌ қар. صُؤَابَةٌ)

سِيبَرْنَتِيكٌ кибернетика

(سيج) II سَيَّجَ қўрғон қилиб ўрамоқ, девор билан ўрамоқ

– سِيَاجٌ кўп. سِيَاجَاتٌ، أَسْيِجَةٌ девор, тўсиқ, қўра, ғов

– سِيجَةٌ шашка; لَعِبُ الـ~ шашка ўйини

سِيجَارٌ сигара

– سِيجَارَةٌ кўп. سَجَائِرُ папирос

I (سيح) [1]سَاحَ (и) سِيَاحَةٌ саёҳат қилмоқ, сафар қилмоқ, кезмоқ, кезиб чиқмоқ; [2]سَاحَ (и) سَيَحَانٌ، سَيْحٌ 1) эримоқ, эритилмоқ; 2) оқмоқ, тўкилмоқ, қуйилмоқ, тошмоқ; II سَيَّحَ 1) эритмоқ, мойни эритмоқ; 2) оқизмоқ; ◊ دَمَهُ ~ кимнидир ярадор қилмоқ, кимнидир қора қонига беламоқ; IV أَسَاحَ оқизмоқ, тўкмоқ; VII انْسَاحَ кенгаймоқ, кенгайиб кетмоқ

– سَاحِينُ Басрадан ўтадиган дарёнинг номи

– [1]سَائِحٌ 1) оқувчи; 2) эритилган

– [2]سَائِحٌ кўп. سُيَّاحٌ сайёҳ, саёҳатчи; турист

– سَيَّاحٌ = [2]سَائِحٌ

– سِيَاحَةٌ кўп. ـاتٌ ботқоқлик

– سِيَاحَةٌ кўп. ـاتٌ 1) сафар, саёҳат; бориб келиш; 2) туризм

– سِيَاحِيٌّ، سِيَاحِيٌّ саёҳатга оид, сафарга оид, туристик; رِحْلَةٌ ~ـَةٌ туристик саёҳат (сафар); ~ وَفْدٌ туристик делегация, туристлар делегацияси

– سِيَاحِيَّةٌ туризм

– سَيْحٌ оқин сув

– سَيْحَانُ Шомдаги дарёнинг номи

– مُسَيَّحٌ 1) эритилган, эритиб олинган; زُبْدَةٌ ~ـَةٌ эритилган сариёғ 2) йўл-йўл, йўли бор; بَلْوَةٌ ~ـَةٌ оғир мусибат

I (سيخ) سَاخَ (и) سَيَخَانٌ ботиб қолмоқ, тиқилиб қолмоқ (оёқ ҳақида)

– سِيخٌ кўп. أَسْيَاخٌ 1) сих; 2) сим чивиқ, сим хивич

سيد қар. سود

سَيْدْكَار (мотоцикл) кажаваси, коляскаси

I (سير) سَارَ (и) سَيْرٌ، مَسِيرٌ، مَسَارٌ 1) юрмоқ, қатнамоқ, бормоқ; қимирламоқ, ҳаракат қилмоқ, силжимоқ; саф тортиб юрмоқ; жўнамоқ, жўнаб кетмоқ; فِي رِكَابِهِ ~ кимнингдир орқасидан эргашмоқ; كَتِفًا لِكَتِفٍ ~ ёнма-ён (елкама-елка) юрмоқ; وَرَاءَهُ ~ кимнингдир орқасидан бормоқ; شَوْطًا وَاسِعًا ~ (н. дадир) катта ютуққа эришмоқ (فِي); إِلَى (نَحْوَ) التَّحَسُّنِ ~ яхшиланмоқ, яхшилана бормоқ; مِنْ سَيِّئٍ إِلَى أَسْوَأَ ... ~ ёмонлаша бошламоқ, ёмон томонга силжимоқ; 2) (н. нидир) олиб бормоқ (عَلَى); عَلَى سِيَاسَةِ ~ ... ... сиёсатини олиб бормоқ; 3) ҳаракат қилмоқ, ишламоқ; 4) амалда бўлмоқ, муомалада бўлмоқ; қатнамоқ; тарқалмоқ, тарқоқ бўлмоқ; 5) (н. нидир) етказиб бермоқ, етказмоқ, олиб бормоқ (بِ); II سَيَّرَ (қаергадир) жўнатмоқ, юбормоқ (إِلَى); 2) ишга солмоқ, ишлатмоқ, ҳаракатга келтирмоқ; 3) муомалага киритмоқ; 4)

жўнатмоқ, юбормоқ; (*мас., машинани*) бошқармоқ; أُمُورَ الْحُكْمِ ~ бошқармоқ, бошқарувни амалга оширмоқ; 5) (*иш*) олиб бормоқ; 6) йўл очмоқ, ҳаракатни йўлга қўймоқ; الْبَرِيدَ ~ (… *оралиғида*) почта хизматини йўлга қўймоқ (بَيْنَ); السَّيَّارَاتِ ~ (… *оралиғида*) автомобиль ҳаракатини жорий қилмоқ (بَيْنَ); 7) (*мас., газламага*) йўл-йўл чизиқлар тортмоқ, (*газламани*) йўл-йўл қилиб чизмоқ; III سَايَرَ 1) биргалашиб юрмоқ; бир-бирига етиб юрмоқ; 2) ҳамроҳлик қилмоқ; *муз.* жўр бўлмоқ; 3) мос келмоқ, мувофиқ келмоқ, муносиб келмоқ; 4) (*н. гадир*) мослашмоқ, мувофиқлаштирилмоқ, уйғунлаштирилмоқ; (*н. гадир*) йўл қўймоқ; эркалатмоқ; الظُّرُوفَ ~ шароитга мослашмоқ; 5) (*кемани*) йўналтирмоқ; IV أَسَارَ ҳаракатга келтирмоқ, ишга солмоқ

– أَسْيَرُ энг тез юрадиган, учар, чаққон, энг кўп тарқалган

– تَسْيَارٌ 1) юриш; 2) саёҳат; ◊ وَ فِيمَا أَلْقَى عَصَا الـ~ унда у ўтроқ бўлиб қолди, у ерда у доимий яшаб қолди (*сўзма-сўз:* у ерда у кезиб юриш таёғини ташлади)

– سَائِرٌ[1] 1) юрувчи, ҳаракатланувчи, ҳаракат қилувчи; 2) тезюрар, чаққон; 3) юрувчи, одатдаги, таомилдаги, одатга кирган; الْمَثَلُ الـ~ мақол, матал

– سَائِرٌ[2] *қар.* سئر

– سَيَّارٌ 1) тинмай ҳаракат қилувчи, бетиним; صُحُفٌ ~ةٌ *ёки* جَرَائِدُ ~ةٌ жорий (кундалик) матбуот; 2) сайёр, кўчма; مُسْتَشْفًى ~ кўчма шифохона

– سَيَّارَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — 1) сайёра, планета; 2) автомобиль, автомашина, машина; الرُّكَّابِ ~ *ёки* الرُّكُوبِ ~ енгил машина; النَّقْلِ ~ *ёки* الشَّحْنِ ~ юк машинаси, юк ташувчи машина; الْإِسْعَافِ ~ тез ёрдам машинаси; ثَلَّاجَةٌ ~ авторефрижератор, музлатгичли машина; قَلَّابَةٌ ~ юкни ўзи ағдарувчи машина, самосвал; عُمُومِيَّةٌ ~ автобус; مُدَرَّعَةٌ ~ зирхли машина, броневик; سَائِقُ الـ~ ҳайдовчи, шофёр; 3) карвон

– سَيْرٌ[1] 1) юриш, ҳаракат қилиш, ҳаракат; саф бўлиб юриш; қатнаш; الْحَوَادِثِ ~ *ёки* الْأَحْدَاثِ ~ воқеаларнинг оқими (бориш жараёни); سَرِيعُ الـ~ тез юрадиган, тезюрар; 2) ахлоқ, иш-ҳаракат усули

– سَيْرٌ[2] *кўп.* سُيُورٌ қамар, тасма, чарм камар; узатма қайиш, ҳаракатни узатиш учун ишлатиладиган тасма

– سِيرَةٌ *кўп.* سِيَرٌ 1) ҳаёт йўли, таржимаи ҳол, биография; 2) яшаш тарзи, ҳаёт тарзи; حَسَنُ الـ~ *ёки* حُسْنُ الـ~ яхши хулқ, хуш хулқ; وَ السُّلُوكِ яхши хулқли, хушхулқ, хуш хулқли; نَقَاءٌ فِي الـ~ وَ السَّرِيرَةِ *маж.* маънавий поклик; 3) обрў, шуҳрат, донг; 4) ҳикоя, қисса; إِذَا جَاءَتْ ~ـهَا гап у қиз ҳақида борганида …; رَسُولِ اللهِ ~ *ёки* الـ~ жаноб пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссаломнинг таржимаи ҳоллари

– سَيْرُورَةٌ ҳаракат, юриш, қатнаш; (*мас., адабий асарнинг*) тарқалганлиги, ёйилганлиги

– مَسَارٌ *кўп.* ـَاتٌ — 1) йўналиш, йўл; ҳаракат чизиғи, траектория; 2) ҳаракат, йўналиш; فِي اتِّجَاهَيْنِ ~ (*автомобилнинг*) икки томонлама ҳаракати (йўналиши)

– مُسَايَرَةٌ 1) қадамига тенглаб юриш. (*к. биландир*) тенг ҳаракат қилиш; 2) ҳамроҳлик қилиш, ҳамроҳлик; *муз.* жўр бўлиш; 3) мослик, мувофиқлик; مُقْتَضَيَاتِ الزَّمَنِ ~ замон талабига мос ҳолда; 4) мослаштириш, мувофиқлаштириш

– مَسِيرٌ юриш, қадам босиш; ҳаракат қилиш; оқим; سَاعَةٍ عَلَى ~ الْحِمَارِ эшакда бир соатлик йўл; سَارَ ذِكْرُهُ كُلَّ ~ унинг шуҳрати ҳамма ёққа кетган

– مُسَيَّرٌ 1) ҳаракатлантириладиган, бошқариладиган; قَذِيفَةٌ ~ةٌ бошқариладиган снаряд; بِالرَّادْيُو ~ радио орқали бошқариладиган; 2) *фалс.* эркин бўлмаган, ихтиёри ўзида бўлмаган (*сол.* مُخَيَّرٌ); 3) йўл-йўл, чизиқ-чизиқ

– مُسَيِّرٌ штурман

– مَسِيرَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — 1) ҳаракат, йўл; 2) юриш, поход, марш; قَامَ السِّلْمِ وَ الصَّدَاقَةِ ~ тинчлик ва дўстлик юриши (марши); بِـ…га (شَعْبِيَّةٌ) احْتِجَاجًا عَلَى … ~ қарши халқ юриши ўтказмоқ, …га норозилик сифатида халқ юриши ўтказмоқ; 3) масофа, оралиқ

سَيْرٌ:الـ~ сер (жаноб)

سِيرَجٌ кунжут ёғи

سِيرْكٌ цирк

سِيسَالٌ сийсол (*ўсимлик баргларидан тайёрланадиган тўпори арғамчи, арқон*)

سِيسَبَانٌ *бот.* ихрож (*заҳарли оқ шира чиқарадиган ўт*)

سِيسِيٌّ *кўп.* سَيَاسِيُّ тоти от, пони (*жуссаси кичик от*)

سَيْطَرَ (*н. нингдир устидан*) ҳукмронлик қилмоқ, раҳбарлик қилмоқ (عَلَى); سَيْطَرَ = تَسَيْطَرَ

– سَيْطَرَةٌ ҳукмронлик, ҳокимият; бошқарув, зўравонлик; الْبَحْرِ ~ денгиздаги (сувдаги) ҳукмронлик

سَطَلٌ = سَيْطَلٌ

(سيع) II سَيَّعَ (*н. нидир*) деворга чапламоқ (суркамоқ) (بِـ); ◊ ~ الشَّيْبُ رَأْسَهُ соч-соқоли оқармоқ

– سِيَاعٌ сомонли лой

– مِسْيَعَةٌ лой сувоқда ишлатиладиган асбоб

(سيف) I سَافَ (*и*) سَيْفٌ қилич билан урмоқ, қиличдан ўтказмоқ, қиличламоқ; III سَايَفَ қиличбозлик (найзабозлик) қилмоқ; VI تَسَايَفَ қиличбозлик қилишмоқ

– سَيَّافٌ жаллод; ◊ الْبَحْرِ ~ найзабалиқ

– سَيْفٌ *кўп.* أَسْيَافٌ, سُيُوفٌ қилич, шамшир; لَعِبُ الـ~ қиличбозлик; ◊ سَبَقَ الـ~ الْعَذَلَ ~ الْبَحْرِ *ёки* أَبُو ~ найзабалиқ;

вақти ўтди, энди кеч; لاَ لِلـ~ وَ لاَ لِلصَّيْفِ мтл. на раҳмонга чироғу, на шайтонга косов ёки на дон, на сомон (сўзма-сўз: қиличга ҳам эмас, ёзга ҳам эмас)

– سِيفٌ 1 кўп. أَسْيَافٌ 1) қирғоқ, соҳил, сув бўйи; 2) чет, қирғоқ; ёқа, этак

– سِيفٌ 2 савдо. сиф

– مُسَايَفَةٌ қиличбозлик

سِيفُونٌ, سِيفُونٌ 1) газли ичимликларни сақлаш учун мўлжаллан-ган махсус идиш ёки бутилка, сифон; زُجَاجَةُ ~ газли ичимликларни сақлашга мўлжалланган махсус шиша идиш; 2) тех. сифон; "N" га ўхшатиб букилган труба

سِيكَارٌ сигара

– سِيكَارَةٌ кўп. سَكَائِرُ сигарета, папирос

– سِيكَرَانٌ бот. мингдевона, эшакмия

سِيكْلُوتْرُونٌ физ. циклотрон

سِيكَةٌ шашка (ўйин) (сол. سِيجَةٌ)

سِيكُوبَاتِيَةٌ психопатия

سِيكُورْتَاهُ хавфсизликни таъминлаш, суғурта, страхование; ~ الْحَرِيقِ ёнғинга қарши суғурта қилиш; ~ الْحَيَاةِ ҳаётни суғурта қилиш

سِيكُوزٌ руҳий касаллик, эсини йўқотиш, психоз

سِيكُولُوجِيٌّ 1) психологик; 2) психолог

– سِيكُولُوجِيَا, سِيكُولُوجِيَّةٌ психология

I (سيل) سَالَ (и) سَيْلٌ, سَيَلاً 1) суюқ бўлмоқ, суюлмоқ; 2) оқмоқ, оқиб кетмоқ; II سَيَّلَ 1) оқизмоқ, оқтирмоқ, тўкмоқ, қуймоқ; 2) суюлтирмоқ, суюқ ҳолатга келтирмоқ; ~ الْغَازَ газни суюлтирмоқ; IV أَسَالَ 1) оқизмоқ, оқтирмоқ, тўкмоқ, қуймоқ; 2) суюқлаштирмоқ; қоримоқ, қориштирмоқ, эритмоқ; VI تَسَايَلَ дув-дув оқмоқ (кўз ёши); ҳамма ёққа оқиб кетмоқ,
ёйилиб кетмоқ

– إِسَالَةٌ 1) оқизиш, тўкиш; ~ الدَّمِ қон тўкиш, қон оқизиш; ~ الْمَاءِ водопровод суви ўтказиш; 2) эритиш

– سَائِلٌ 1) суюқ, суюқ ҳолатдаги, оқадиган; гидравлик; الْغَازُ الـ~ суюқ газ; 2) кўп. سَوَائِلُ а) шарбат, сок; б) суюқлик; سَوَائِلُ الْوُقُودِ суюқ ёнилғи

– سَائِلِيَّةٌ суюқ ҳолат

– سَيَّالٌ 1) суюқ, суюқ ҳолатдаги, оқадиган; 2) кўп. اتٌ ـــَ а) суюқлик; б) оқим; قَلَمٌ ~ тез ёзадиган қалам, ҳар нарса ҳақида тезгина асар битадиган ёзувчи

– سَيَّالَةٌ кўп. اتٌ ـــ 1) нов, тарнов, сув оқадиган ариқ; анҳор; 2) чўнтак, кармон

– سَيْلٌ кўп. سُيُولٌ оқим, оқиш; анҳор; ~ الْعَرِمِ тар. Қур. Сава подшолиги даврида Маъриб тўғонини бузиб кетган сув тошқини

– سَيَلاَنٌ 1) оқиш, оқиб ўтиш; ذَاتِيٌّ ~ ўзи оқар, ўзи оқиб турадиган; سَتَسِيرُ الْمِيَاهُ فِي هَذِهِ الْقَنَاةِ بِالـ~ الذَّاتِيِّ бу каналда сув ўзи (ўз оқими билан) оқади; 2) мед. сўзак касаллиги, триппер

– سِيلاَنٌ 1 мин. ёқут

– سِيلاَنٌ 2 пичоқ ёки қиличнинг қинга кириб турадиган қисми

– سُيَيْلَةٌ анҳорча, жилғача

– سُيُولَةٌ 1) суюқ ҳолат, оқишлик; 2) суюқлик; 3) мол. дарҳол пулга айлантириш мумкин бўлган қоғозлар; الـ~ النَّقْدِيَّةُ мавжуд бўлган нақд пул

– مُسَيِّلٌ оқизувчи, оқизиб юборувчи; الْغَازَاتُ الـ~ـةُ لِلدُّمُوعِ кўздан ёш оқизувчи газлар

– مَسِيلٌ кўп. مَسَايِلُ 1) ариқ, нов, тарнов; 2) сув йўли, ўзан

– مِسْيَلٌ ареометр (суюқликнинг солиштирма оғирлигини ўлчайдиган асбоб)

سِيلُو кўп. سِيلُوَاتٌ 1) силос; 2) силос минораси

سِيلُوفَانٌ шунингдек. وَرَقُ ~ целлофан

سَلْقُونٌ = سِيلْقُونٌ

سَيْلُلُو виолончель (музика асбоби)

سِيلِيسْيُومٌ кимё. кремний, силиций

سِيلِيكُونٌ силикон, кремний

سوم сим қар.

– سِيمَةٌ, سِيمَا, سِيمَاءُ сим қар.

سِيمَا қар. سِيٌّ (سوى)

سِيمَافُورٌ кўп. اتٌ ـــ семафор

سِيمْفُونِيٌّ симфоник; أُورْكِسْتْرَا ~ симфоник оркестр

– سِيمْفُونِيَّةٌ кўп. اتٌ ـــ симфония

سِيمَنْتُو цемент

سِيمِيَا шунингдек. عِلْمُ الـ~ духонлик

سِيمِيَاءُ белги, аломат, нишон; الـ~ التَّزَامُنِيُّ лингв. синхроник семантика; ~ الْمَعَانِي лингв. диахроник семантика; عِلْمُ الـ~ семантика, семасиология

سِيمَاوِيٌّ, سِيمِيَائِيٌّ - сеҳргарликка (жодугарликка) оид; الأَلْعَابُ الـ~ـةُ кўзбўяма ўйинлар, фокуслар

سِينٌ кўп. اتٌ ـــ 1) син (ҳарфнинг номи); ~ وَجِيمٌ маж. савол ва жавоб (جَوَابٌ-ج, سُؤَالٌ-س)؛ وَكَانَ مَعَهُ تَحْقِيقٌ وَ~ وَجِيمٌ маж. терговда бўлди ва савол-жавоб (сўроқ) қилинди; 2) мат. икс (X); مِحْوَرُ السِّينَاتِ икс ўқи, абцисса ўқи

– سِينِيٌّ икс (X)га оид; الأَشِعَّةُ الـ~ـةُ X нурлар, рентген нурлари; الْمِحْوَرُ الـ~ـ икс ўқи, абцисса ўқи; الإِحْدَاثِيُّ الـ~ абцисса

– سِينَارِيسْتٌ сценарист (кинофильм матнини ёзувчи)

سِينَارِيُو *кўп.* سِينَارِيُوهَاتٌ, سِينَارِيَاتٌ сценарий

سِيمْفُونِيٌّ = سِينْفُونِيٌّ –

سِيمْفُونِيَّةٌ = سِينْفُونِيَّةٌ

سِينْكْرُوتْرُون *физ.* синхротрон

سِينَمَا, سِينَمَا *кўп.* اتٌ — кино; الـ~ النَّاطِقَةُ ёки الـ~ الصَّائِتَةُ овозли кино; الـ~ الصَّامِتَةُ овозсиз кино; دَارُ الـ~ кинотеатр

سِينَمَائِيٌّ – 1) кинематографик, кинематографияга оид; رِوَايَةٌ ~َـــةٌ кинофильм; الفَنُّ الـ~ُ кино санъати; 2) кино арбоби, киношунос, кино билан шуғулланувчи

سِينُودُسٌ синод (диний истилоҳ)

سِيَةٌ 3 (ум -ҳард ўйинида)

سِيَةٌ *кўп.* سِيَاتٌ ёйнинг (камоннинг) томонларидан бири; سِيَتَانِ *ик. с.* ёй, камон

سِيُوطِيٌّ 1) Асют шаҳрига оид; 2) Асютда яшовчи, асютлик

ش

ش (شِينٌ) шин (*араб алифбосининг ўн учинчи ҳарфи, абжадда-300*)

ش 1) شَعْبَانُ шаъбон (*ой номи*) *сўзининг қисқ.*; 2) شَكْلٌ шакл, чизма *сўзининг қисқ.*; 3) شَمْسِيٌّ шамсий *сўзининг қисқ.*; 4) شَارِعٌ кўча *сўзининг қисқ.*

شَاءٌ *кўп.* شَاةٌ *сўзидан, қар.* شوه

شَابُورَةٌ 1) туман; 2) (*кема*) тумшуғи; ◊ لِلـ~ِ مِنَ الدَّفَّةِ истисносиз ҳамма, битта қолмай ҳамма

شَادِرٌ *кўп.* شَوَادِرُ чодир

شَاذَرْوَانٌ фаввора, фонтан

شَاسِيٌّ, شَاسِيَةٌ *кўп.* شَاسِيَهَاتٌ шасси (*самолёт оёғи; турли машина ва механизмларнинг асосий рамаси*)

شَاشٌ 1) муслин (*юпқа газлама тури*); 2) дока, шоша дока; бинт; ~ مُعَقَّمٌ стериллаштирилган дока (бинт)

شَاشَةٌ – *кўп.* اتٌ — экран; الـ~ُ الْبَيْضَاءُ ёки الـ~ُ الْعَرْضِ ёки الـ~ُ الْفِضِّيَّةُ кино экрани; الـ~ُ الْعَرِيضَةُ кенг экран; ~ُ التِّلِفِزْيُونِ телевизор экрани

شَاشِيَّةٌ – *кўп.* شَوَاشِي 1) шошия (*салла учун ишлатиладиган мато*); 2) телпакча

شَاغُولٌ елкан арқони

شَاكُوشٌ *кўп.* شَوَاكِيشُ болғача; ~ الْأُذُنِ *анат.* қулоқ пардаси ичидаги болғача

شَالٌ *кўп.* شِيلَانٌ шол, катта рўмол, шол рўмол; ~ كَشْمِيرٍ кашмирий шол (рўмол)

شَالِيَةٌ[1] *кўп.* شَالِيهَاتٌ шолия (*унча катта бўлмаган қишлоқдаги ёки дала ҳовлисидаги уй*)

شَالِيَةٌ[2] – *кўп.* شَوَالِي, شَالِيَاتٌ гул туваги, сопол коса; ~ُ النَّارِ минқал, кабоб қўраси

شَامِيٌّ 1. Шом (*Сурия*) га оид; ذُرَةٌ ~َـةٌ маккажўхори; 2. *кўп.* شَوَامُّ шом (*сурия*) лик

شَامَةٌ *кўп.* اتٌ — хол; туғма хол

شَانْطَةٌ *қар.* شَنْطَةٌ[2]

شَاةٌ *қар.* شوه

شَاهٌ *кўп.* اتٌ — 1. шоҳ; 2) *шахм.* шоҳ; ~ مَاتٌ шоҳ ва мот

شَاهَانِيٌّ – шоҳга, султонга оид, шоҳона; الـ~َـةُ الْحَضْرَةُ шоҳ (султон) ҳазратлари; الـ~َـةُ الْإِرَادَةُ шоҳ (султон) фармони (фармойиши)

شَاهِنْشَاهٌ – шаҳаншоҳ

شَاهِنْشَاهِيٌّ – шаҳаншоҳга оид

شَاهْبَلُّوطٌ *бот.* каштан (*қорақайинлар оиласига мансуб дарахт*)

شَاهْبَنْدَرٌ ўнбоши, старшина

شَاهِيٌّ[1] шойи; йўл-йўл ипак мато; بُلُوزَةٌ مِنَ الـ~ِ йўл-йўл ипак матодан тикилган блуза (кўйлак); ~َـةٌ йўл-йўл ипак мато ўрами

شَاهِيٌّ[2] – чой; حَفْلَةُ الـ~ِ бир пиёла чой, чойхўрлик

شَاوِيشٌ унтер-офицер; сержант

شَايٌ чой; الـ~ُ الْأَخْضَرُ кўк чой; الـ~ُ الْأَسْوَدُ қора чой; إِبْرِيقُ الـ~ِ чойнак

شُؤْبُوبٌ *кўп.* شَآبِيبُ кучли ёмғир, жала; ◊ اسْتَمْطَرَ شَآبِيبَ الرَّحْمَةِ (*к. гадир*) шафқат тиламоқ

شَأْفَةٌ 1) илдиз; اسْتَأْصَلَ ~َـهُ бирор нарсани илдизи (таг-томири) билан суғуриб ташламоқ; 2) оёқнинг тагида пайдо бўладиган яра; اسْتَأْصَلَ اللهُ ~َـهُ! *мтл.* Оллоҳ уни кўздан йироқ қилсин!

I شَأَمَ (а) شَأْمٌ (*к. нингдир бошига*) бахтсизлик (фалокат, шумлик) келтирмоқ (*туш. к. ёки* عَلَى); (*к. гадир*) фалокат бўлмоқ (*туш. к. ёки* عَلَى); IV أَشْأَمَ Шом (Сурия) га жўнамоқ; V تَشَأَّمَ Шом юртига мансуб бўлмоқ; VI تَشَاءَمَ 1) (*н. нидир*) ёмон фол деб ҳисобламоқ, ёмонлик келтирувчи деб ҳисобламоқ (مِنْ, بِ); 2) бадбин,

пессимист (келажакдан умидсиз) бўлмоқ; X اِسْتَشْأَمَ (н. нидир) ёмон фол деб ҳисобламоқ (ب)

– أَشْأَمُ мн. شُؤْمَى кўп. أَشَائِمُ 1) энг фалокатли, энг шум; 2) сўлдаги, сўлга оид

– تَشَاؤُمٌ бадбинлик, пессимизм

– تَشَاؤُمِيٌّ. пессимистик, пессимизмга оид; 2. бадбин, пессимист

– شَأْمَةٌ 1) сўл (чап) томон; 2) ёмон аломат

– شَأْمِيٌّ. Шом (Сурия) га оид; 2. кўп. شَوَامُّ шомлик (суриялик)

– شَائِمٌ машъум, фалокатли, ёмонлик келтирувчи

– شُؤْمٌ машъумлик, фалокат, бахтсизлик; إِنَّ الـ~ التَّشَاؤُمُ мкл. ёмон аломатларга ишонишнинг ўзи фалокатдир

– شُؤْمِيٌّ машъум, фалокатли, фалокатга оид

– شِئْمَةٌ кўп. شِيَمٌ 1) табиат, феъл-атвор; 2) хусусият, сифат

– مُتَشَائِمٌ 1. бадбинликка (пессимистликка) оид; 2. бадбин, пессимист

– مَشْأَمَةٌ 1) сўл (чап) томон; 2) фалокат, бахтсизлик, бадбахтлик

– مَشْؤُومٌ машъум, бахтсизлик келтирувчи, фалокатли

شَأْمَلٌ шимолдан эсадиган шамол

شَأْنٌ кўп. شُؤُونٌ, شُئُونٌ 1. 1) иш; وِزَارَةُ الشُّؤُونِ الْخَارِجِيَّةِ ташқи ишлар вазирлиги; وِزَارَةُ الشُّؤُونِ الْاِجْتِمَاعِيَّةِ ижтимоий ишлар вазирлиги; كَاتِبُ شُؤُونِ الْأَفْرَادِ шахсий состав бўйича котиб; و... أَنَّ الـ~ гап шундаки, ...; تَرَكَ لـ~ـه ёки تَرَكَ وَ شَأْنَهُ ўз ҳолига ташлаб қўймоқ, кимнидир бутунлай ташлаб қўймоқ (к. нидир) тинч қўймоқ; أَنْتَ وَ شَأْنَكَ хоҳлаган ишингни қил!; 2) муносабат, алоқа; لاَ ~ لَهُ بِالْجَرِيمَةِ унинг жиноятга ҳеч қандай алоқаси йўқ; فِي ~ـه ёки بِـ~ـه бирор нарсага келганда, бирор масалага келганда; يُجْرَى التَّحْقِيقُ بِشَأْنِهِ бу иш бўйича тергов ишлари олиб борилмоқда; فِي هٰذَا الـ~ бу жиҳатдан, шу муносабат билан; عَلَى ~ шунингдек. халқ. عَشَانْ عَلَشَانْ ёки ... бўлсин учун, ...син деб, учун; 3) қадр-қиммат; муҳимлик, аҳамият; ذُو ~ муҳим, аҳамиятли; عَظِيمُ الـ~ жуда муҳим, катта аҳамиятли; أَظْهَرَ ~ تَجَارِبِ الْحَيَاةِ ҳаёт тажрибаси аҳамиятини кўрсатмоқ; 4) хусусият, хослик; 5) манфаатдорлик; صَاحِبُ الـ~ манфаат эгаси, манфаатдор; أُولُو الـ~ лозим (керак бўлган) шахслар; манфаатдор шахслар; 6) калла суяги ичидаги кўзга ёш келтирадиган аъзо; 2. ...лар каби, ...ларга ўхшаб, ...лар сингари; كَمَا هُوَ الـ~ فِي ... никига ўхшаб; مِنْ ~ учун, ...ни деб, ...син учун; شَأْنُ ... одатда ... бўлиб юрганидай; ◊ ... مِنْ ~ـه أَنْ бунинг хусусияти шундайки, ...; у шундайки, ...; бу шунга олиб келадики, ...; ... مِنْ ~ هٰذِهِ ёки مِنْ ~ هٰذِهِ الْمُعَاهَدَةِ أَنْ تُسَاعِدَ ...

... الْمُعَاهَدَةِ مُسَاعَدَةَ бу шартноманинг мақсади ...га ёрдам кўрсатишдан иборатдир

I شَأَى (у) شَأْوٌ олдинга ўтмоқ, олдин бўлмоқ, илгари бўлиб ўтмоқ

– شَأْوٌ чек, чегара; охир; мақсад; ... بَلَغَ ~ا بَعِيدًا فِي ...да юксак даражага кўтарилмоқ

I شَبَّ (شبب)[1] (а/и) شَبَابٌ ўсмоқ, ўсмирин (йигит) бўлмоқ; ~ عَنِ الطَّوْقِ болалик ёшидан ўтмоқ; ... وَ شَابَ عَلَى ~ (бирор н. билан) узоқ вақт шуғулланмоқ; مَنْ ~ عَلَى شَيْءٍ شَابَ عَلَيْهِ мтл. букрини гўр тузатади; شَبَّ[2] (а/и) شُبُوبٌ ёнмоқ, алангаланмоқ; ўт олмоқ; شَبَّتِ الْحَرْبُ уруш олови ёқилди, уруш бошланди; شَبَّ[3] (а/у) ~ عَلَى (ўт) ёқмоқ, ўт олдирмоқ; شَبَّ[4] (а/и) شَبِيبٌ 1) шунингдек. قَدَمَيْهِ أَطْرَافِ (أَمْشَاطِ) бир оз кўтарилмоқ, бўй чўзмоқ, оёқ учида турмоқ; 2) орқа оёқларда (кўтарилиб) турмоқ (от ҳақида); II شَبَّبَ 1) шеърда (аёл кишини) васф қилмоқ (ب); 2) ёшартирмоқ; IV أَشَبَّ 1) ёшармоқ, куч-қувват ва саломатликни қайта тикламоқ; V تَشَبَّبَ шеърда (аёл кишини) васф қилмоқ (ب); 2) ёшармоқ

– شَابٌّ кўп. شَبَابٌ, شُبَّانٌ йигит, ўспирин

– شَابَّةٌ кўп. شَابَّاتٌ, شَوَابُّ қиз, ўспирин қиз

– شَبٌّ[1] шунингдек. حَجَرُ الـ~ аччиқтош

– شَبٌّ[2] кўп. شُبَّانٌ = شَابٌّ ; شَابُّ اللَّيْلِ ~ бот. намозшомгул

– شَبَابٌ[1] 1) ўспиринлик, йигитлик; تَجْدِيدُ الـ~ ёшартириш; 2) ёшлар

– شَبَابٌ[2] кўп. ўспиринлар, ёшлар, йигитлар

– شَبَّابَةٌ най

– شَبَابِيٌّ йигитликка (ўспиринликка) оид

– شَبَبٌ буқача

– شَبَّةٌ кўп. شَبَائِبُ 1) ўспирин қиз; جَامُوسٌ ~ урғочи буйвол; 2) аччиқтош

– شَبُوبٌ тутатқи, ўтқич

– شُبُوبٌ тусатдан пайдо бўлиш (юзага чиқиш, тарқалиш); ~ الْحَرْبِ тусатдан урушнинг бошланиши; ~ الْحَرِيقِ тусатдан ўт кетиш

– شَبِيبَةٌ ёшлик, ўспиринлик; ёшлар; اِتِّحَادُ الـ~ ёшлар иттифоқи

– مَشْبُوبٌ 1) ёқилган, алангалатилган; 2) иссиқ, чўғ бўлиб турган

شَبْثٌ = شِبِتٌّ[2]

I شَبِثَ (а) شَبَثٌ (н. гадир) ёпишиб олмоқ, (н. нидир) ушлаб (тутиб) олмоқ (ب); V تَشَبَّثَ 1) (н. гадир) ёпишиб олмоқ, боғланиб олмоқ, (н. нидир) қаттиқ тутмоқ (ب); 2) (н. дадир) сабот кўрсатмоқ, (н. гадир) қаттиқ ёпишиб олмоқ; (н. нидир) қатъий талаб қилмоқ (ب); 3) ташаббус кўрсатмоқ

— تَشَبُّثٌ 1) ёпишиб олишлик; 2) собитлик, саботлилик; 3) ташаббус, ташаббускорлик

— شَبْثٌ[1] 1) ёпишиб олиш, маҳкам ушлаш; 2) шунингдек: أَبُو ~ бий (ўргимчак бийи)

— شِبِثٌ[2] шивит, укроп

— شَبِثٌ ёпишиб оладиган, ушлаб (тутиб) оладиган; ~ رَجُلٌ ёпишиб оладиган (елим) одам

— شِبِثٌ[1] = شَبَثٌ, شِبِثٌ

I شَبَحَ (а) شَبْحٌ (н. н идир к. га дир) узатмоқ, ч ўзмоқ; қўл ч ўзмоқ (узатмоқ); II شَبَّحَ қўл узатмоқ (чўзмоқ); (қўлни) қилич-қилич қилмоқ

— شَبَحٌ кўп. أَشْبَاحٌ 1) арвоҳ, (хаёлда) кўриниш; 2) жусса, ноаниқ кўринаётган нарса; 3) шарпа, арвоҳ; ◊ بِلَا رُوحٍ ~ кўриниши қолмоқ (мас., кўриниши қолибди холос)

— تَشْبِيحٌ қўлни қилич-қилич қилиш, қўл силташ (гапирганда)

— شَبْحَةٌ кишан

— شَبْحِيَّةٌ объектив (фотоаппарат ва унга ўхшаш асбобларнинг олд томонидаги шишали қисми)

— مِشْبَاحٌ стереоскоп (оптик асбоб)

I شَبَرَ (у) شَبْرٌ қарич билан ўлчамоқ, қаричламоқ; II شَبَّرَ 1) қарич билан ўлчамоқ, қаричламоқ; 2) қўл силтамоқ; қўлни қилич-қилич қилмоқ

— شَابُورَةٌ алиф. б. қар.

— شِبْرٌ кўп. أَشْبَارٌ 1) қарич; 2) шибр, қарич (22, 5 см. га тенг узунлик ўлчови)

— شُبُّورٌ кўп. شَبَابِيرُ бурғу

— شَابُورَةٌ = شُبُورَةٌ

I شَبْرَقَ 1) узмоқ, узиб ташламоқ; 2) халқ. меҳмон қилмоқ; ◊ عَيْنَيْهِ ~ (қараб) лаззатланмоқ, яйраб тамоша қилмоқ; تَشَبْرَقَ халқ. меҳмон қилинмоқ; зиёфатда бўлмоқ, маишат қилмоқ

— شَبْرَقَةٌ[1] 1) узилиш; 2) енгилгина овқат (писта, салат, нўхат ва ш. к. лар билан)

— شَبْرَقَةٌ[2] кўп. شَبَارِقُ чойчақа, майда сарфлар пули

شَبْشَبَ (к. нидир) шиппак (туфли) билан урмоқ

— شِبْشِبٌ кўп. شَبَاشِبُ шиппак, туфли

— شَبْشَبَةٌ шиппак (туфли) зарбаси

I شَبِطَ (у) شَبْطٌ 1) (к. гадир) боғланиб қолмоқ, боғланмоқ; 2) (н. биландир) қизиқиб қолмоқ, қизиққан (берилган) бўлмоқ; 3) (н. гадир) эргашмоқ, (н. нингдир) йўлидан юрмоқ (فِي)

— شُبَاطٌ февраль

— شَبُّوطٌ кўп. شَبَابِيطُ зоғора балиқ

I شَبِعَ (а) شَبْعٌ 1) тўқ бўлмоқ, (бирор н. га) тўйган бўлмоқ (مِنْ) тўйиб-тўйиб кулмоқ; 2) тўйинган бўлмоқ; II شَبَّعَ 1) тўйинтирмоқ; 2) шимдирмоқ; IV أَشْبَعَ 1) тўйинтирмоқ; қониқтирмоқ; қаттиқ тўйдирмоқ, тўйгунча едирмоқ; مِنْ جُوعٍ ~ очликдан қутқармоқ; ~ رَغْبَتَهُ кимнингдир (н. гадир бўлган) орзусини (эҳтиёжини) қондирмоқ (فِي); ~ ـهُ ذَمًّا وَ قَدْحًا кимнидир боплаб сўкмоқ; ~ ـهُ ضَرْبًا кимнидир қаттиқ урмоқ, калтакламоқ; ~ الْمَوْضُوعَ دَرْسًا (بَحْثًا) وَ تَمْحِيصًا предметни илидан-игнасигача чуқур ўрганмоқ; ~ فُضُولَهُ ўз қизиқишини қондирмоқ; ~ الْكَلَامَ فِيهِ бирор нарса ҳақида жуда батафсил сўзламоқ; ~ بِالْكَهْرَبَاءِ электр токи билан тўйинтирмоқ (мас., аккумуляторни); ~ الْمَطَالِبَ الْمُتَزَايِدَةَ لِلشَّعْبِ халқнинг тўхтовсиз ўсиб бораётган эҳтиёжларини қондирмоқ; 2) шимдирмоқ, сингдирмоқ; V تَشَبَّعَ (н. биландир) тўйинмоқ, тўймоқ (بِ); 2) (н. нидир) шиммоқ, (н. биландир) тирикчилик қилмоқ

— إِشْبَاعٌ 1) тўйинтириш; қониқтириш; 2) шимдириш

— تَشَبُّعٌ тўйинганлик

— شِبَعٌ 1) тўқлик; 2) тўйинганлик; 3) қониққанлик

— شَبْعٌ 1) тўқлик; тўйиниш

— شِبْعٌ тўйишга кифоя қиладиган овқат миқдори

— شَبْعَانُ мн. شَبْعَى кўп. شِبَاعٌ 1) тўқ; 2) тўйинган; 3) қониққан; қондирилган; ~ رَجُلٌ бой (ўзига тўқ) одам

— شِبْعَةٌ кўп. شِبَعٌ тўйишга кифоя қиладиган овқат миқдори

— مُتَشَبِّعٌ эрати нарсалар билан безанган

— مُشْبَعٌ (бирор н. га) тўйинган

— مُشْبِعٌ 1) тўйинтирадиган; 2) қониқарли, қониқтирадиган, қаноатлантирадиган; 3) муҳим

I شَبِقَ (а) شَبَقٌ шаҳвоний, шаҳватпараст бўлмоқ

— شَبَقٌ 1) шаҳвонийлик, шаҳватпарастлик; 2) жинсий интилиш (ҳайвонларда)

— شَبِقٌ шаҳвоний, шаҳватпараст

— شُبُقٌ, شُبُوقٌ чилим найи, узун трубка

— شَبَقَةٌ кўп. اتٌ — тўсин; тахта (мас., темир, тунука тахтаси)

— شَبِقِيٌّ шаҳвоний, шаҳватпараст

I شَبَكَ (и) شَبْكٌ чигаллаштирмоқ, аралаштирмоқ, аралаштириб (чигаллаштириб, адаштириб) юбормоқ; 2) ўрмоқ; уламоқ, бириктирмоқ, бирлаштирмоқ; 3) (н. гадир) матамоқ, уламоқ, маҳкамламоқ (بِ); ~ ـهُ بِدَبَابِيسَ عَلَى ... бирор нарсани ...га игна-тугма билан матаб (бириктириб) қўймоқ; 4) мураккаблаштирмоқ; 5) никоҳламоқ; II شَبَّكَ 1) чигаллаштирмоқ, аралаштирмоқ, чалкаштирмоқ; 2) чатиштирмоқ, бирлаштирмоқ; ўрмоқ; ~ يَدَيْهِ (ذِرَاعَيْهِ) عَلَى صَدْرِهِ қўлни кўкракда чалмаштириб турмоқ; V تَشَبَّكَ 1) аралашиб (чалкашиб) кетмоқ; 2) ўрилмоқ; бирлашмоқ, маталмоқ; 3) мураккаблашмоқ; VI تَشَابَكَ 1) чалкашиб

кетмоқ, янглишиб кетмоқ; 2) чалмашмоқ (*мас., кўллар*); VIII اِشْتَبَكَ 1) чалкашиб (аралашиб) кетмоқ; 2) ўрилмоқ, бирлашмоқ, маташмоқ; 3) (*н. гадир*) ботиб (аралашиб, домига тушиб) қолмоқ (فِى); (*уруш ёки жанжални*) келтириб чиқармоқ; (*рақиб, душман билан*) дуч келишмоқ, аралашиб кетмоқ; (*к. биландир*) урушган бўлмоқ, урушмоқ, жанг қилмоқ; فِى حَدِيث ~ гап бошламоқ; 4) мураккаблашмоқ

– اِشْتِبَاكٌ *кўп.* ـَاتٌ — жанг, тўқнашув; (*душман билан*) учрашиш, тўқнашиш; жанг бошланиши

– تَشَابُكٌ 1) ўрилиш, ўрилганлик (*мас., ип*); тўқилиш; чалмашиб кетиш; 2) чалкашлик, чалкашилганлик

– تَشْبِيكٌ: الْأَصَابِعِ ~ бармоқларни бир-бирига киритиш

– شُبَّاكٌ дераза; (*касса, чиптахона ва б. ларнинг*) туйнуги, ойначаси

– شُبُكٌ = شُبُقٌ

– شُبُكْجِيٌّ *кўп.* شُبُكْجِيَّةٌ *ёки* شُبُكْشِيٌّ *кўп.* شُبُكْشِيَّةٌ най (найча) ясайдиган уста ёки най (найча) сотувчи

– شَبْكَةٌ (*куёв томонидан қилинган*) тўй совғаси, тўёна; تَقْدِيمُ الـ~ тўй совғасини топшириш тантанали маросими

– شَبَكَةٌ *кўп.* شَبَكٌ, شِبَاكٌ 1) тўр; балиқ овланадиган тўр; ~ نَطَّاطَةٌ *ёки* ~ هَزَّازَةٌ *спорт.* батуд (батут) (*устида сакраладиган тўр*); 2) ов тўри (*қушларни тутиш учун*); 3) *радио.* тўр; сетка (*радиолампада*); ◊ الْعَنْكَبُوت ~ ўргимчак тўри; الْإِحْدَاثِيَّات ~ координатлар тўри (сеткаси); التَّمْوِيه ~ маскировка тўри; الْجَاسُوسِيَّة ~ *ёки* التَّجَسُّس ~ жосуслар тармоғи; السِّكَك (الْخُطُوط) الْحَدِيدِيَّة ~ темир йўл тармоғи; الْقَوَاعِد الْعَسْكَرِيَّة ~ ҳарбий базалар тармоғи; الْكَهْرَبَاء ~ электр тармоғи; لَا سِلْكِيَّة ~ радио тармоғи

– شَبَكِيٌّ тўрли, тўрсимон, тўрга ўхшаш

– شَبَكِيَّةٌ *анат.* тўрпарда (*кўзда*); ◊ الصِّمَام ~ радиолампа тўри (сеткаси)

– شُبَيْكَةٌ панжара, тўр

– مُشَبَّكٌ 1. ўрилган, тўқилган; панжарасимон; 2. 1) (*ўрама қилиб пиширилган*) ширин овқат; 2) *архит.* (*гумбаз ва деразалардаги*) панжарали безак, безак панжара

– مِشْبَكٌ *кўп.* مَشَابِكُ 1) илгак, илмоқ, тўғнағич; 2) қистирғич; 3) қисқич; клемма; 4) сочтўғнағич

شِبْلٌ *кўп.* أَشْبَالٌ шер боласи

I شَبِمَ (а) شَبَمٌ совумоқ, совуқ бўлмоқ

– شَبَمٌ совуқ, совуқ ҳаво

– شَبِمٌ совуқ еган, совқотган, совуқ ҳолатдаги

إِشْبِينٌ = شَبِينٌ *кўп.* شَبَائِنُ

– شَبِينَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — 1) келинчакнинг дугонаси; 2) чўқинтирган она (*чўқинтирилган болага нисбатан*)

I شَبِهَ (а) شَبَهٌ ўхшаш бўлмоқ, ўхшамоқ; II شَبَّهَ 1) (*бирор н. га*) ўхшатмоқ; 2) (*н. биландир*) қиёсламоқ, солиштирмоқ (بِ); 3) *мажҳ.* (*к. гадир*) ноаниқ (қоронғу) кўринмоқ, тасаввур қилинмоқ (عَلَى); III شَابَهَ (*к. гадир*) ўхшатилмоқ, ўхшаган бўлмоқ; IV أَشْبَهَ = I; ~ وَ مَا ва ҳоказо, ва шунга ўхшаш, ва шу каби; مَا أَشْبَهَ اللَّيْلَةَ بِالْبَارِحَةِ *мтл.* дунёдаги ҳамма нарса бир-бирига ўхшаш!; V تَشَبَّهَ (*к. гадир*) ўхшаш бўлмоқ, тақлид қилмоқ (بِ); VI تَشَابَهَ 1) бир-бирига ўхшаш бўлмоқ; 2) шубҳали, ноаниқ, туманли бўлмоқ; VIII اِشْتَبَهَ 1) (*н. гадир*) шубҳа билан қарамоқ (بِ, فِى); (*н. дадир*) шубҳаланмоқ (فِى); اُشْتُبِهَ فِى أَمْرِهِ *мажҳ.* у шубҳа остига олинган эди; 2) (*к. гадир*) ўхшамоқ; 3) (*к. учундир*) шубҳали (ноаниқ) бўлмоқ (عَلَى); عَلَى ~ حَسَنٍ بِرَجُلٍ آخَرَ у Ҳасанни бошқа одам деб ўйлади

– أَشْبَهُ кўпроқ (анча) ўхшаш; مِنَ الْمَاءِ بِالْمَاءِ ~ икки томчи сувдай ўхшаш

– اِشْتِبَاهٌ иштибоҳ, ҳайрат, тушунмаслик; шубҳаланиш

– تَشَابُهٌ 1) ўхшашлик; 2) ноаниқлик, туманлилик

– تَشْبِيهٌ *кўп.* ـَاتٌ, تَشَابِيهُ — 1) ташбиҳ, ўхшатиш; 2) қиёслаш; 3) ўхшашлик; қиёфа, образ; 4) *дин.* антроморфизм (*худони одам қиёфасида тасаввур қилиш*); 5) *адаб.* аллегория, киноя, мажоз; 6) *кўп.* аломатлар

– شَبَهٌ 1) ўхшашлик; قَرِيبُ الـ~ жуда ўхшаш; مَا أَبْعَدَ الـ~ بَيْنَ اللَّيْلَةِ وَ الْبَارِحَةِ! *маж.* улар орасидаги фарқ қандай катта!, улар бир-бирларига сира ўхшамайдилар-а!; 2) образ, қиёфа, кўриниш; عَرَفَهُ بِالـ~ кимнидир ташқи кўринишидан танимоқ (билмоқ); 3) сариқ мис, латунь

– شِبْهٌ *кўп.* أَشْبَاهٌ, مَشَابِهُ 1. ўхшаш, -симон; أَشْبَاهُ الْإِنْسَانِ инсонга ўхшашлик, одамсимонлик; 2. 1) ўхшашлик; جَزِيرَة ~ ярим орол; رَسْمِيّ ~ ярим расмий; مُسْتَعْمَرَة ~ ярим мустамлака; مُعَيَّن ~ *мат.* ром боид; مُنْحَرِف ~ *мат.* трапецоид; مَهْجُور ~ ярим ташландиқ; عَارٍ ~ ярим яланғоч; 2) образ, қиёфа, кўриниш

– شِبْهَانٌ, شُبْهَانٌ сариқ мис, латунь

– شُبْهَةٌ *кўп.* شُبُهَاتٌ, شُبَهٌ 1) ўхшашлик; 2) шубҳа; تَحْتَ الـ~ шубҳа остидаги, шубҳа остига олинган

– شَبَهِيٌّ сариқ мисдан ясалган, латундан ясалган, латунга оид

– شَبِيهٌ ўхшаш, ўхшайдиган; 2. мутлақо ўхшаш (*иккита бир-бирига ўхшаш одам ёхуд нарсаларнинг ҳар бири*)

– مُتَشَابِهٌ 1) ўхшаш, ўхшайдиган; 2) бир хил, бир-бирига ўхшайдиган; 3) шубҳали, қоронғу, туманли

– مُتَشَابِهَاتٌ *кўп. дин.* Қуръони Каримнинг қоронғу, тушунарли бўлмаган оятлари

– مَشَابِهُ *кўп.* ўхшашлик аломатлари

– مُشَابِهٌ ўхшаш, ўхшайдиган

– مُشَابَهَةٌ ўхшашлик

– مُشْبَّهٌ ноаниқ, оғир (*бирор масала ҳақида*)

– مَشْبُوهٌ ~ فيه:مُشْتَبَهٌ *қар.*

– مَشْبُوهٌ *шунингдек.* بِهِ ~ шубҳали, шубҳа остидаги

– شَبَاةٌ *кўп.* شَبًا، شَبَى 1) (*қилич, қалам ва б. ларнинг*) учи; 2) тикон; 3) найза, ниш (*мас., чаёнда*)

I شَتَّ (*а/у*) شَتَاتٌ 1) тарқалган (ёйилиб кетган) бўлмоқ; 2) умумлашмаган (узилишиб кетган) бўлмоқ; II شَتَّتَ 1) тарқатмоқ, (*ҳар томонга*) сочиб юбормоқ; شَمْلَهُمْ ~ (*турли томонга*) сочиб (тарқатиб) юбормоқ; айирмоқ; 2) бир-биридан айириб ташламоқ; 3) ҳар хиллаштирмоқ; IV أَشَتَّ сочиб юбормоқ, тарқатиб (тўзғитиб) юбормоқ; 2) (*турли томонларга*) ташлаб (отиб) юбормоқ; V تَشَتَّتَ 1) сочилмоқ, тарқатилмоқ, тарқалиб кетмоқ; 2) (*турли томонларга*) ташлаб (отиб) юборилмоқ; ◊ أَيْدِيَ السَّبَا ~ турли томонларга тарқалмоқ; X اسْتَشَتَّ = V

– تَشَتُّتٌ тарқатилганлик, сочилганлик; الْأَفْكَارِ ~ паришонлик, паришонхотирлик

– تَشْتِيتٌ тарқалиш, сочилиш

– شَتٌّ *кўп.* أَشْتَاتٌ 1) паришон, паришонхотир; умумлашмаган, бирлашмаган; أَشْتَاتًا айрим-айрим олинган; қисм-қисм (бўлак-бўлак) қилиб олинганда; 2) хилма-хил, турли-туман; قَصَّ عَلَيْهِ أَشْتَاتًا مِنَ الْأَضَاحِيكِ кимгадир турли-туман қисса (ҳикоя) лар айтиб бермоқ

– شَتَاتٌ 1) тарқалганлик, сочилганлик; الْيَهُودِ ~ диаспора (*бошқа мамлакатларда тўп бўлиб яшаётган ўзга юртдан келганлар*); لَمَّ ~ـهُمْ *ёки* جَمَعَ شَتَاتَهُمْ бир жойга тўпламоқ, бирлаштирмоқ, жипслаштирмоқ

– شَتَّانَ қандай ўхшамайди-я!; қандай фарқли-я!; فَـ ~ مَا بَيْنَ ...лар ўртасида қандай катта фарқ бор-а!

– شَتَّى 1) айрим; тарқалган; ҳар хил, турли-туман; 2) *бирликдаги ва кўпликдаги отларни билдириш учун, шунингдек, равиш сифатида қўлланади;* فِي الْبُلْدَانِ ~ турли мамлакатларда; قَامُوا بِهٰذَا جَمَاعَاتٍ وَ ~ улар бу ишни жамоат бўлиб ҳам, якка-якка бўлиб ҳам қилишган

– شَتِيتٌ *кўп.* شَتَّى 1. 1) сочилган, тарқалган; алоҳида; 2) ҳар хил, турли-туман; 2. алоҳида жамоат (гуруҳ)

– مُشَتَّتٌ 1. паришон, паришонхотир; 2) ҳар хил, турли-туман

I شَتَرَ (شتر) (*и*) شَتْرٌ кесмоқ, узмоқ; شَتَرَ (*у*) شَتْرٌ кесмоқ, бўлмоқ; йиртмоқ; الْعَيْنَ ~ кўзнинг қовоғини ташқарига ағдармоқ; شَتِرَ (*а*) شَتَرٌ пастки лаби ёрилмоқ; شَتِرَ пастки қовоғи салқи бўлмоқ

I شَتَلَ (*у*) شَتْلٌ бошқа жойга кўчириб ўтқазмоқ; кўчириб ўтқазмоқ

– شَتْلٌ *кўп.* أَشْتَالٌ кўчат, ниҳол

– شَتْلَةٌ *кўп.* ـاتٌ кўчат; резавор экинлари кўчати

– مَشْتَلٌ *кўп.* مَشَاتِلُ кўчатхона, ниҳолхона, питомник

I شَتَمَ (*у, и*) شَتْمٌ сўкмоқ, ҳақорат қилмоқ; II شَتَّمَ қаттиқ сўкмоқ, қаттиқ ҳақорат қилмоқ; III شَاتَمَ = I; VI تَشَاتَمَ ўзаро сўкишмоқ, (*бирор к. билан*) сўкишишмоқ (مَعَ)

– شَتَّامٌ 1. доим сўкинаверадиган; 2. сўкувчи

– شَتِيمٌ 1) жирканч, бадбашара; 2) сўкиш (ҳақорат) остида қолган, сўкилган

– شَتِيمَةٌ *кўп.* شَتَائِمُ сўкиниш; сўкиш, ҳақорат қилиш; قَذَفَ بِالشَّتَائِمِ сўкиш, ҳақорат ёғдирмоқ; هَطَلَتِ الشَّتَائِمُ عَلَيْهِ كَالْمَطَرِ *маж.* ҳақорат унинг бошига дўлдай ёғилди

– مُشَاتَمَةٌ сўкиш, ҳақорат

I شَتَا (شتو) (*у*) شَتْوٌ қишламоқ, қишни ўтказмоқ; II شَتَّى 1) қишламоқ; 2) ёғмоқ (*ёмғир ҳақида*); شَتَّتِ الدُّنْيَا ёмғир ёғди; 3) қиш фасли учун кифоя қилмоқ; هٰذَا الشَّيْءُ يُشَتِّينِي бу нарса менга қиш фаслига етади; IV أَشْتَى қиш фаслига етиб келмоқ, қишга кирмоқ; V تَشَتَّى = I

– إِشْتَاءٌ қишки курортда бўлиш; қишки курорт мавсуми

– شَاتٍ *мн.* شَاتِيَةٌ қишки, қишга оид

– شِتَاءٌ *кўп.* أَشْتِيَةٌ 1) қиш; 2) ёмғир

– شِتَائِيٌّ، شَتَوِيٌّ 1) қишки; 2) кузги (*мас., кузги буғдой*)

– مَشْتًى *кўп.* مَشَاتٍ 1) қишлаш, қишлаб қолиш; қишланадиган жой, қишлов; 2) қишки курорт

شَتٌّ терини ошлашда ишлатиладиган хушбўй, аччиқ таъмли ўсимлик

I شَجَّ (*а/у*) شَجٌّ ёрмоқ, уриб ёрмоқ; қон чиқадиган қилиб яраламоқ; II شَجَّجَ бошидан жуда кўп ярадор бўлмоқ

– أَشَجُّ *мн.* شَجَّاءُ *кўп.* شُجٌّ пешонасида яра изи бор бўлган

– شَجَّةٌ *кўп.* شِجَاجٌ бошдаги яра

– مَشْجُوجٌ = شَجِيجٌ

– مَشْجُوجٌ бошидан яраланган

I (شجب) شَجَبَ[1] (*у*) شُجُوبٌ ғамга солмоқ, ғамгин қилмоқ, хафа қилмоқ, кўнглини оғритмоқ; شَجَبَ[2] (*у*) شَجْبٌ ҳайфсан эълон қилмоқ, танбеҳ бермоқ, айбламоқ; II شَجَّبَ = شَجَبَ[2]; IV أَشْجَبَ ғамга солмоқ (қўймоқ), ғамгин қилмоқ

– تَشْجِيبٌ ҳайфсан, танбеҳ, айблаш

– شِجَابٌ *кўп.* شُجُبٌ илгак (*кийим илиб қўйиладиган*), вешалка

– شَجَبٌ ғам, ғамгинлик; алам

– مِشْجَبٌ *кўп.* مَشَاجِبُ = شِجَابٌ; التَّجْمِيعِ ~ йиғувчи дастгоҳ, йиғувчи қурилма

I شَجَرَ (у) شَجْرٌ 1) тўнтириб қуймоқ; 2) чиқмоқ, бўлиб ўтмоқ (*к. ларнингдир ўртасидаги тортишув ҳақида*-بَيْنَ); II شَجَّرَ кўчат ўтқазмоқ; III شَاجَرَ 1) тортишмоқ, айтишмоқ; ўзаро уришиб (жанжаллашиб) қолмоқ; 2) уришмоқ, муштлашмоқ; VI تَشَاجَرَ тортишмоқ, ўзаро уришмоқ; VIII اشْتَجَرَ тортишмоқ, мунозара қилмоқ; уришмоқ, жанжаллашмоқ

– أَشْجَرُ *мн.* شَجْرَاءُ *кўп.* شُجْرٌ дарахтлар ўсиб ётган (*жой*)

– تَشْجِيرٌ дарахтзор, ўрмонзор пайдо (барпо) қилиш (яратиш)

– شِجَارٌ[1] тортишув; жанжал, уришиш, ёвлик

– شِجَارٌ[2] *кўп.* شُجُرٌ 1) 1) лўкидон, эшик беркитадиган сурма жиҳоз; 2) замбар

– شَجْرٌ танглай билан тил орасидаги бўшлик

– شَجِرٌ = أَشْجَرُ

– شَجَرٌ *жам.* дарахтлар

– شَجَرَةٌ *кўп.* ـَاتٌ, أَشْجَارٌ дарахт; رَأْسِ السَّنَةِ (عِيدِ) ~ янги йил арчаси; عِيدِ الْمِيلَادِ ~ рождество (янги йил) арчаси; ◊ ~ اللهِ кедр дарахти ~ النَّسَبِ шажара; насл-насаб шажараси;

– شَجْرِيٌّ *грам.* тилга оид, танглайга оид (*товушлар*); الْحُرُوفُ الـ ~ ـَةُ (ج, ش, ض, ى) танглай ундошлари

– شَجَرِيَّةٌ дарахтзор

– شَجِيرٌ сердарахт, дарахтлари кўп; أَرْضٌ ~ ـَةٌ сердарахт жой, дарахтзор

– شُجَيْرَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — дарахт бутача, кичик бута

– مُشَاجَرَةٌ 1) жанжал, фитна-фасод; 2) муштлашув

– مَشْجَرٌ *кўп.* مَشَاجِرُ ўрмонли (сердарахт) жой

– مُشْجِرٌ = أَشْجَرُ

– مُشَجَّرٌ дарахт увратлари билан безатилган (қопланган); қисмлари икки томонга ажраладиган

– شَجَرَانٌ шаврон

I شَجُعَ (у) شَجَاعَةٌ шижоатли, ботир, қўрқмас, дадил бўлмоқ; II شَجَّعَ 1) шижоатли қилмоқ, шижоатлантирмоқ, далда бермоқ, руҳлантирмоқ; 2) рағбатлантирмоқ; (*н. нидир*) қўллаб-қувватламоқ (عَلَى); манфаатдор қилмоқ; V تَشَجَّعَ шижоатли (дадил) бўлмоқ; далда олмоқ, руҳланмоқ

– تَشْجِيعٌ 1) дадиллашиш, руҳланиш; 2) рағбатланиш, қўллаб-қувватлаш, яхши шароит яратиш

– تَشْجِيعِيٌّ рағбатлантирувчи; جَائِزَةٌ ~ ـَةٌ рағбатлантирувчи мукофот

– شُجَاعٌ *кўп.* شُجْعَانٌ шижоатли, жасоратли, дадил, қўрқмас, ботир

– شَجَاعَةٌ шижоатлилик, жасорат, қўрқмаслик, мардлик, дадиллик

– شَجِيعٌ *кўп.* شُجَعَاءُ = شُجَاعٌ

– مُشَجِّعٌ 1. рағбатлантирувчи, далда берувчи; 2. *спорт.* ишқибоз

I شَجَنَ (شجن) (а) شَجَنٌ хафаланмоқ, қайғу чекмоқ; شَجَنَ (у) хафа қилмоқ, ғамга қуймоқ; II شَجَّنَ хафа қилмоқ, қайғу солмоқ; IV أَشْجَنَ = شَجَنَ I

– شَجْنٌ *кўп.* شُجُونٌ йўл, сўқмоқ; شُجُونُ الْأَوْدِيَةِ водийдаги сўқмоқ йўллар

– شَجَنٌ *кўп.* شُجُونٌ, أَشْجَانٌ 1) ғам; қайғу; хафагарчилик, хафалик; مُثِيرُ الشُّجُونِ таъсирли, ҳис-туйғуга таъсир қиладиган, тўлқинлантирадиган; 2) йўл; وَ الْحَدِيثُ ذُو شُجُونٍ! а) суҳбат вақтида нималар тўғрисида гапирилмайди (дейсиз); б) ҳодиса-воқеалар турлича изоҳланади; هُمْ فِي شُجُونٍ مِنَ الْأَحَادِيثِ улар бўлар-бўлмас гап билан овора

– شَجِنٌ ғамгин, ҳазин, хафа

– شِجْنَةٌ дарахтнинг бир-бирига киришиб кетган илдизлари; بَيْنِي وَ بَيْنَهُمْ ~ رَحِمٍ *маж.* улар билан мен жуда қалин чатишиб кетганмиз

I شَجَا (شجو) (у) شَجْوٌ хафа қилмоқ, ғамга солмоқ; شَجِيَ (а) شَجًا ғам чекмоқ, хафа бўлмоқ; II شَجَّى таъсирлантирмоқ, кўнгилни бузмоқ; IV أَشْجَى = شَجَا

– شَجٍ *мн.* شَجِيَةٌ ғамгин; алам чекаётган; аянчли (*товуш ҳақида*)

– شَجِي = شَجًا

– شَجْوٌ ғам; хафалик; алам

– شَجَوِيٌّ ғамгин, хафа бўлган; аламли

– شَجًى 1) ташвиш; 2) (*бўғизда тўхтаб қолган*) суяк, парча; ◊ كَانَ ~ فِي حَلْقِهِ у унинг жонига тегиб кетди

– شَجِيٌّ ғамгин, хафа; аянчли

I شَحَّ (а/у, и) شُحٌّ қизғанчиқ (хасис) бўлмоқ; (*н. дадир*) хасислик қилмоқ (بِ, عَلَى); ◊ ـَتِ الْأَمْطَارُ ~ ёмғир ёғмади; III شَاحَّ (*к. гадир нисбатан н. дадир*) хасислик кўрсатмоқ (عَلَى, بِ); 2) тортишмоқ, довлашмоқ; VI تَشَاحَّ = III

– شُحٌّ 1) хасислик, қизғанчиқлик; етишмовчилик, қашшоқлик; فِي حَالَةِ ~ الْوُقُودِ ёқилғи етмай қолган ҳолда

– شَحَائِحُ: أَيَّامُ الـ ~ (*Нилда*) сув оз бўладиган вақт (мавсум)

– شَحِيحٌ *кўп.* شِحَاحٌ 1) хасис, қизғончиқ; 2) қурғоқ, (*сув*) етишмайдиган; سَنَوَاتٌ ~ ـَةٌ ... қурғоқчилик йиллари

– مُشَاحَّةٌ: لَا ~ فِي أَنَّ ... шубҳасизки, ...; шу нарсага шубҳа йўққи, ...

I شَحُبَ (у) شُحُوبٌ, شُحُوبَةٌ юзи оқарган (ҳолдан кетган) бўлмоқ

– شَاحِبٌ юзи оқарган ва мадорсиз, ҳолдан кетган

I شَحَتَ (а) شَحْتٌ хайр-садақа сўрамоқ; гадолик қилмоқ, тиланчилик қилмоқ

– شَحَّاتٌ гадо; тиланчи; ◊ ~ الْعَيْنِ говмичча

– شِحَاتَةٌ гадолик, тиланчилик

– شَحْتَةٌ хайр-садақа

شَحِيجٌ бўкириш, бўкирик

I شَحَذَ (а) شَحْذٌ 1) қайрамоқ, ўткирламоқ; (устарани қайишга) ишқаламоқ; 2) гадолик (тиланчилик) қилмоқ

– شَحَّاذٌ гадо; тиланчи (*сол.* شَحَّاتٌ); ◊ ~ الْعَيْنِ говмичча

– شِحَاذَةٌ = شِحَاتَةٌ

– مَشَاحِذُ *кўп.* مِشْحَذٌ, مِشْحَذَةٌ қайроқ тош, чархтош

(شحر) II شَحَّرَ қурум суртмоқ, қурум билан қорайтирмоқ

– شُحَارٌ *мед.* токсемия (*қонга тушган заҳарли моддалардан заҳарланиш*)

– شُحَّارٌ қурум

– شُحْرُورٌ *кўп.* شَحَارِيرُ қораялоқ (*қуш*)

– مُشَحَّرٌ қурум суркалган, қурум билан бўялиб (чапланиб) кетган, қурум босган

(شحط) I شَحَطَ[1] (а) شُحُوطٌ узоқда (узоқлашган) бўлмоқ; شَحَطَ[2] (а) شَحْطٌ 1) саёзликка ўтириб қолмоқ (*кема ҳақида*); 2) ёқмоқ (*гугурт ҳақида*); II شَحَّطَ саёзликка ўтириб қолмоқ (*кема ҳақида*); IV أَشْحَطَ (*қаердандир*) четлатмоқ, узоқлаштирмоқ (عَنْ)

– شَاحِطٌ 1) узоқ, узоқлаштирилган; 2) саёзликка ўтириб қолган

– شَحَّاطَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — 1) гугурт донаси; 2) шиппак

– شَحْطٌ *кўп.* شُحُوطٌ 1) новча (дароз) одам; даванғир; 2) узоқлик, йироқлик

– شُحَيْطَةٌ, شِحَيْطَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — гугурт донаси

(شحم) I شَحُمَ (у) شَحَامَةٌ семиз бўлмоқ, семирган бўлмоқ; семириб кетмоқ; شَحَمَ (а) شَحْمٌ ёғ едирмоқ; ~ زَيْدٌ أَصْحَابَهُ Зайд шерикларига ёғ едирди; II شَحَّمَ ёғ (мой) суртмоқ

– تَشْحِيمٌ ёғлаш, ёғ (мой) суртиш; ёғлаб қўйиш; ~ زُيُوتُ الـ суртиладиган ёғ (мой) лар

– شَحَّامٌ ёғфуруш, мойфуруш, ёғ (мой) сотувчи

– شَحْمٌ *кўп.* شُحُومٌ ёғ, мой; *тех.* ёғлашда ишлатиладиган мой; ~ الْبَقَرَةِ мол ёғи; ◊ ~ الثَّمَرِ мева эти (гўшти)

– شُحُومَاتٌ *кўп.* ёғлар, мойлар

– شَحِمٌ 1) ёғли; 2) этли, гўштли (*мева*)

– شَحْمَجِيٌّ *кўп.* شَحْمَجِيَّةٌ ёғловчи, мойловчи

– شَحْمَةٌ *кўп.* شَحَمَاتٌ 1) ёғ (мой) бўлаги (парчаси); 2) мева эти (гўшти); ◊ ~ الْأُذُنِ солинчак (*қулоқнинг остки юмшоқ қисми*); ~ الْأَرْضِ тупроқ остида ўсадиган қўзиқориннинг бир тури; ~ الْعَيْنِ кўз соққаси; حَجَرُ الـ~ мармар

– شَحْمِيٌّ 1) серёғ; 2) мойли

– شَحِيمٌ = شَحِمٌ

– شَحِيمَةٌ *черк.* дуо китоби, ибодат китоби

– مُشْحِمٌ[1] = شَحِمٌ

– مُشْحِمٌ[2] уйида ёғи кўп; ~ رَجُلٌ уйида ёғи кўп одам

– مُشَحَّمٌ ёғли, мойли

– مَشَاحِمُ *кўп.* مِشْحَمَةٌ ёғ идиш (*мойлаш учун ишлатиладигани*)

(شحن) I شَحَنَ (а) شَحْنٌ 1) тўлдирмоқ, юкламоқ; (*товарни*) ортмоқ; 2) *эл.* зарядламоқ; 3) йўқ қилмоқ, ҳайдамоқ; ◊ ~ بِهِ دِمَاغَهُ кимнингдир калласини нималар билан дир банд қилмоқ; شَحِنَ (а) شَحَنٌ ёмон кўрмоқ, нафратланмоқ; (*к. гадир*) ёмонлик туймоқ (عَلَى); III شَاحَنَ урушмоқ, жанжаллашмоқ, душманлик қилмоқ; IV أَشْحَنَ 1) тўлдирмоқ; юкламоқ; ортмоқ; 2) йўқотмоқ, йўқ қилмоқ, ҳайдамоқ; VI تَشَاحَنَ ўзаро жанжаллашмоқ, ёвлашмоқ; VII انْشَحَنَ тўлдирилган (юкланган) бўлмоқ

– شَاحِنٌ 1) тўлдирилувчи, юкланувчи; 2) юкланган, ортилган

– شَاحِنَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — (*юк*) вагони; юк автомобили; ~ قَلَّابَةٌ самосвал (*юкни ўзи ағдарадиган автомобиль*)

– شَحْنٌ 1) юклаш, ортиш; 2) юк, кемада ташиладиган юк (фрахт); سَيَّارَةُ الـ~ юк автомобили; بُولِيصَةُ الـ~ юкка қўшиб юбориладиган ҳужжат; 3) *эл.* зарядлаш

– شَحْنَاءُ кек, ёмонлик, ғазаб; нафрат

– شَحْنَةٌ *кўп.* شَحَنَاتٌ 1) юк, кемада ташиладиган юк (*фрахт*); 2) *эл.* заряд; ~ كَهْرَبَائِيَّةٌ سَالِبَةٌ (إِيجَابِيَّةٌ) манфий (мусбат) электр заряди

– شِحْنَةٌ *кўп.* شِحَنٌ 1) отряд; полиция; رِجَالُ الـ~ полиция агентлари; 2) ёвлик, душманлик; 3) кек, ёмонлик

– شِحْنِيٌّ полиция агенти

– مُشَاحَنَةٌ 1) кек, ёмонлик; нафрат; 2) жанжаллар, уриш-талашлар

– مَشْحُونٌ 1) тўлдирилган, юкланган; ~ الْكِتَابُ بِأَغْلَاطٍ مَطْبَعِيَّةٍ китобда хато босилган (ўрин) лар жуда кўп; 2) *эл.* зарядланган

– مَشْحُونَاتٌ *кўп.* юклар, кемада ташиладиган юклар (фрахтлар)

شَحْوَرَ қурум билан қорайтирмоқ (қолламоқ); бўямоқ, чапламоқ

– شُحْوَارٌ, شِحْوَارٌ қурум; ~ الْمِصْبَاحِ чироқ қуруми

– شَحْوَرَةٌ қорайиш; чапланган (ажи-бужи қилиб бўялган) нарса

I شَخَّ (а/у) شَخِيخٌ ,شَخٌّ 1) сиймоқ, бавл қилмоқ, сийдик чиқармоқ; 2) хуррак отмоқ; II شَخَّخَ (болани) тувакка ўтқазмоқ

– شُخَاخٌ ,شَخٌّ сийдик, бавл

– شَخَّاخٌ жойига (кўрпасига) сийиб қўядиган одам, сийгак одам

– شَخَّةٌ кўп. ـَاتٌ 1) табиий заруратларни бажариш; 2) *мед.* стул

– مَشَخَّةٌ кўп. ـَاتٌ жамоат ҳожатхонаси (халохонаси)

I شَخَبَ (а) شَخْبٌ оқмоқ, оқиб кетмоқ; VII اِنْشَخَبَ соғилмоқ; ـَتْ عُرُوقُهُ دَمًا томирлари ёрилиб, қон тирқираб чиқди

– شَخْبٌ соғилган сутнинг идишга тизиллаб тушиши

شَخْبَطَ 1) чапламоқ, чаплаб ташламоқ, кир (ифлос) қилмоқ; 2) ажи-бужи қилиб ёзмоқ; تَشَخْبَطَ 1) чапланган (ифлосланган) бўлмоқ; 2) ажи-бужи қилиб ёзилган бўлмоқ

– شَخْبَطَةٌ кўп. شَخَابِطُ 1) чапланганлик, ифлосланганлик; 2) ажи-бужи қилиб ёзилиш; 3) ифлос, кир доғ

شَخْتُورَةٌ кўп. شَخَاتِيرُ юк ташийдиган ясси дарё кемаси; катта юк кемаси

I شَخَرَ (и) شَخِيرٌ 1) кишнамоқ (*от ҳақида*); ҳанграмоқ (*эшак ҳақида*); 2) томоғи аралаш бурнидан овоз чиқармоқ, ирилламоқ; ~ الْفَرَسُ от кишнади; ~ الْحِمَارُ эшак ҳангради; II شَخَّرَ қаттиқ кишнамоқ; қаттиқ хуррак отмоқ

– شَخَّارٌ қаттиқ хуррак отадиган одам; хурракчи

– شَخْرَةٌ кўп. شَخَرَاتٌ хуррак, хуррак отиш

– شَخِيرٌ томоқдан ёки бурундан чиққан овоз; хирилдоқ, хириллаш

شَخْشَخَ гулдирамоқ; жарангламоқ; жангилламоқ, шовулламоқ, шовқин қилмоқ

– شُخْشَيْخَةٌ[1] кўп. شَخَاشِيخُ шақилдоқ

– شُخْشَيْخَةٌ[2] кўп. ـَاتٌ шипдаги дераза; люк

I شَخَصَ (а) شُخُوصٌ 1) кўтарилмоқ, баландламоқ, юксалмоқ; 2) пайдо бўлмоқ, зоҳир бўлмоқ; 3) қаратилмоқ (*назар ҳақида*); (*к. гадир, н. гадир*) тикилиб (диққат билан) қарамоқ (إِلَى); 4) (*қаергадир*) жўнамоқ (إِلَى); кетмоқ, (*н. нидир*) ташламоқ, ташлаб кетмоқ (مِنْ); II شَخَّصَ 1) шахснинг кимлигини аниқламоқ; 2) мужассамламоқ, мужассамлаштирмоқ; 3) *театр.* ижро этмоқ, ўйнамоқ; 4) касални аниқламоқ, диагноз қўймоқ; 5) ишорат қозиғи ўрнатмоқ (қоқмоқ); IV أَشْخَصَ юбормоқ, жўнатиб юбормоқ; V تَشَخَّصَ 1) аниқламоқ; 2) танитмоқ, кўринмоқ, пайдо бўлмоқ

– تَشْخِيصٌ 1) *театр.* ижро, ижро этиш, тамоша кўрсатиш; 2) ташхис, диагноз

– تَشْخِيصِيٌّ 1) актёрга (ижрочига) оид; 2) диагностикага оид, диагностик, ташхисий; ~ طَبِيبٌ ташхис (диагноз) қўйган табиб (врач), диагноз (ташхис) қўювчи

– شَاخِصٌ[1] тикилиб (диққат билан) қараётган; бир жойда тўхтаб турган (*назар ҳақида*)

– شَاخِصٌ[2] кўп. شَوَاخِصُ узун таёқ, ходa, қозиқ; ишорат қозиғи

– شَخْصٌ кўп. شُخُوصٌ, أَشْخَاصٌ 1) шахс, киши; ~ مَعْنَوِيٌّ юридик шахс; ~ طَبِيعِيٌّ физик шахс; 2) кўп. *театр.* қатнашувчилар (*пъесада иштирок этувчи образлар*); 3) одамнинг узоқдан кўринган қораси; ◊ فِي ~ـهِ унинг қиёфасида; ~ مَرْغُوبٌ فِيهِ *дипл.* персона грата, расмий вакил (*бир мамлакатнинг бошқа мамлакатга юборган ва у мамлакат қабул қилган вакили*)

– شَخْصِيٌّ 1) шахсий, шахсга оид; قَانُونُ الْأَحْوَالِ الـ~ـةِ гражданлик ҳолати ҳақида қонун; مَحْكَمَةُ الْأَحْوَالِ الـ~ـةِ гражданлик ҳолатлари ҳақидаги ишни кўриб чиқувчи суд; الْبِطَاقَةُ الـ~ـةُ шахсий гувоҳнома (*ҳужжат*); ~ًا шахсан; 2) субъектив; 3) хусусий

– شَخْصِيَّةٌ кўп. ـَاتٌ 1) шахсият, шахс, одам, киши; индивидуал (*шахсий*) хусусият; تَحْقِيقُ الـ~ шахсни аниқлаш; ~ بَارِزَةٌ буюк (улкан) шахс; شَخْصِيَّاتٌ اجْتِمَاعِيَّةٌ жамоатчилик вакиллари; 2) персонаж; 3) кўп. хусусий ҳолатдаги фикр-мулоҳазалар

– مُشَخِّصٌ актёр, ижрочи

– مُشَخِّصَةٌ кўп. ـَاتٌ артистка, ижрочи аёл

– مُشَخِّصَاتٌ характерли хусусиятлар (белгилар)

I شَخَطَ (а) شَخْطٌ қичқирмоқ, (*к. гадир*) бақирмоқ (فِي)

– شَخَّاطَةٌ кўп. شَخَّاطٌ гугурт донаси (*Ироқда*); شَخَّاطٌ أَمِينٌ хавфсиз гугурт

– شَخْطَةٌ кўп. ـَاتٌ ўдағайлаш, бақириқ, дағдаға

شَخْتُورَةٌ = شَخْطُورَةٌ

شَخْلَعَ тебранмоқ (*миллий рақс ижро этаётганда*)

– شَخْلَعَةٌ танани (баданни) тебратиш (*рақс пайтида*)

شَخْلَلَ жарангламоқ, жирингламоқ

– شَخْلَلَةٌ жаранг, жиринг овози

I شَدَّ[1] (شدّ) (а/и) شِدَّةٌ кучли (мустаҳкам, қаттиқ) бўлмоқ; ~ مَا لَشَدَّ مَا أَخْطَأْتُ فِي ... ...да қандай қаттиқ янглишган эканман; شُدَّ حَيْلَكَ! ўзингни тут!, маҳкам бўл!; شَدَّ[2] (а/у) شَدٌّ 1) судрамоқ, эргаштирмоқ, ўзига тортмоқ; ~ انْتِبَاهَ الْعَالَمِ жаҳон жамоатчилиги эътиборини (диққатини) тортмоқ; 2) чўзмоқ, узайтирмоқ; شَدَّ بِهِ إِلَى الْوَرَاءِ кимнидир орқага тортмоқ; ~ أُذُنَهُ кимнингдир қулоғини чўзмоқ; 3) таранг қилмоқ (*торни, арғамчини*); شُدَّتْ أَعْصَابُهُ *мажҳ.* унинг асаблари таранглашиб турибди; 4) (*н. билан*дир) боғламоқ (بِ); мустаҳкамламоқ, жипслаштирмоқ (*мас., сафларни*); (*н. гадир*) маҳкамламоқ, боғламоқ (إِلَى); ~ الْعُقْدَةَ тугунни қаттиқ боғламоқ; ◊

~ الْحِمَارَ эшакни эгарламоқ; أَزْرَهُ ~ кимгадир ёрдам (кўмак) бермоқ; عَضُدَهُ ~ кимнидир қўллаб-қувватламоқ; الرِّحَالَ ~ (қаергадир) жўнамоқ (إِلَى); شَدَّ عَلَيْهِ كَلِمَةٍ عَلَى~ сўзга урғу бермоқ; а) кимгадир тазйиқ ўтказмоқ; б) бирор нарсани таранг қилиб тортмоқ; в) кимгадир ҳамла қилмоқ; عَلَى الْأَيَادِي ~ (бировнинг) қўлларини қисмоқ; ... عَيْنَيْهِ إِلَى ~ ўз назарини ...га ташламоқ, II شَدَّدَ 1) кучайтирмоқ, шиддатли қилмоқ; 2) грам. ҳарф устига ташдид қўймоқ; ундош товушни иккилантириб талаффуз қилмоқ; اللاَّمَ ~ ل ни иккилантириб талаффуз қилмоқ; 3) куч (қатъият) кўрсатмоқ, қаттиққўл (талабчан) бўлмоқ; 4) (к. нидир) қаттиқ жазоламоқ (عَلَى); 5) (н. гадир) тазйиқ ўтказмоқ (عَلَى); III شَادَّ айтишмоқ, урушмоқ; V تَشَدَّدَ 1) кучаймоқ; 2) қаттиққўл (талабчан) бўлмоқ; (н. дадир) куч, қатъият, талабчанлик кўрсатмоқ (فِي); VI تَشَادَّ тортишмоқ, ўзаро урушмоқ, жанжаллашмоқ; VIII اشْتَدَّ 1) кучли бўлмоқ, кучаймоқ, мустаҳкамланмоқ; سَاعِدُهُ ~ қар. سَاعِدٌ 2) ёмонлашмоқ; (к. учундир) оғир (ёқимсиз) бўлмоқ (عَلَى)

— اشْتِدَادٌ 1) кучайиш, мустаҳкамланиш; 2) ёмонлашиш

— أَشَدُّ энг кучли, энг шиддатли; энг қаттиққўл (талабчан); энг шафқатсиз, раҳмсиз; اعْتِدَالاً ~ энг муътадил, حُمْرَةً ~ энг қизил, қип-қизил; ... حُمْرَةً مِنْ ~ ...дан қизилроқ; مَا يَكُونُ ~ бор куч билан; ўта, жуда, энг юксак даражада, энг; هُوَ ~ مَا يَكُونُ حَذَرًا у ўта (жуда) эҳтиёткор

— أَشُدٌّ 1) етуклик, балоғатга (вояга) етганлик; بَلَغَ (أَدْرَكَ) ~هُ (тўла балоғатга) вояга етмоқ; ◊ وَكَانَ الشِّتَاءُ فِي ~هِ шиддатли қиш чилласи эди; ... وَكَانَ الْخِلَافُ عَلَى ~هِ بَيْنَ ... وَ بَيْنَ ... билан ...нинг ўртасидаги келишмовчилик энг юқори даражага кўтарилди; 2) 18 ёшдан 30 ёшгача бўлган давр

— تَشْدِيدٌ 1) кучайиш, мустаҳкамланиш; 2) тазйиқ; саботлилик, матонатлилик; 3) грам. ташдид

— شَدٌّ[1] тортиш (мас., арғамчини); لُعْبَةُ شَدِّ الْحَبْلِ ким кимни торта олади (ўйин); الـ~ُ وَالْجَذْبُ маж. кураш, тортишув

— شَدٌّ[2] белбоғ, камар

— شَدَّةٌ 1) тугун, боғлам, даста; وَرَقِ اللَّعْبِ ~ (ўйналадиган) карта дастаси; أَسْنَانٍ ~ тиш протези (сунъий тишлар); 2) грам. ташдид

— شِدَّةٌ 1) куч, қувват; шиддат; بِـ~ кучли равишда, ғайрат (шиддат) билан; ازْدَادَ ~ً кучаймоқ, шиддатли бўлмоқ; 2) қаттиққўллилик; шафқатсизлик, бераҳмлик; 3) камбағаллик; 4) бахтсизлик, ғам, алам, фалокат; وَ مَا (مِنْ) ~ٍ إِلَّا وَ بَعْدَهَا الْفَرَجُ мтл. ўзидан кейин енгиллик келмайдиган ғам йўқ

— شَدِيدٌ кўп. شِدَادٌ, أَشِدَّاءُ 1) кучли, мустаҳкам, қудратли; الاهْتِمَامِ ~ анчагина манфаатдор; الْبَأْسِ ~ жасур, жасоратли; ~ الْخُطُورَةِ жуда жиддий; الشَّكِيمَةِ ~ чидамли, саботли; الْمِرَاسِ ~ қайсар, қайтмас, саботли; 2) оғир, чидаб бўлмайдиган, машаққатли; الْوَطْأَةِ ~ а) оғир, қийин; б) золим, шафқатсиз; 3) қаттиққўл; бераҳм, раҳмсиз; 4) фон. портловчи (ундош)

— شَدِيدَةٌ кўп. شَدَائِدُ бало офат бахтсизлик; عِنْدَ الشَّدَائِدِ يُعْرَفُ الْإِخْوَانُ мқл. ака-укалар қийинчиликда билинади

— مُتَشَدِّدٌ (кучли) иродали, собит; қаттиққўл, талабчан

— مُشَادَّةٌ жанжал; ўзаро урушиш; беҳуда тортишув; кураш

— مِشَدٌّ кўп. ـاتٌ 1) боғлайдиган нарса; 2) корсет, белдамча

— مُشَدَّدٌ 1) кучайтирилган; махсус диққат қилинган; أَلْفَاظٌ ~ةٌ (талаффуз пайтида махсус оҳанг билан) диққат қилиб айтилган сўзлар; 2) грам. ташдидли; الْقَافُ الـ~ةُ (قّ) ташдидли қоф (ق)

— مُشَدِّدٌ 1) кучайтирувчи; оғирлаштирувчи; ظُرُوفٌ ~ةٌ оғирлаштирувчи ҳолатлар; 2) қаттиққўл, талабчан; اتَّخَذَ تَدَابِيرَ ~ةً қатъий чоралар кўрмоқ

— مَشْدُودٌ таранг, тортилган

(شدح) VII انْشَدَحَ чалқанчасига йиқилмоқ, орқа билан йиқилмоқ

I شَدَخَ (а) شَدْخٌ синдирмоқ; майдаламоқ; бўлак-бўлак қилиб синдирмоқ (ёрмоқ); II شَدَّخَ =I; VII انْشَدَخَ синдирилган бўлмоқ, синдирилмоқ

— شَادِخٌ янги, юмшоқ, мулойим

شَادِرٌ кўп. شَوَادِرُ 1) чодир; 2) омбор

I شَدَفَ (и) شَدْفٌ шодуф ёрдамида сув чиқармоқ, олмоқ (қар. شَادُوفٌ); II شَدَّفَ =I

— شَادُوفٌ кўп. شَوَادِيفُ шодуф (қудуқдан суғориш мақсадида сув олишга мўлжалланган махсус қурилма); лайлак

— شَدَّافٌ шодуф ёрдамида сув чиқарувчи (қар. شَادُوفٌ)

(شدق) V تَشَدَّقَ 1) тез (шиддат билан) гапирмоқ; бекордан бекорга гапирмоқ, жаврамоқ; 2) нутқ сўзламоқ, нотиқлик қилмоқ, тантанавор қилиб гапирмоқ; 3) (бирор н. билан) мақтанмоқ (بِ)

— أَشْدَقُ мн. شَدْقَاءُ кўп. شُدْقٌ оғзи катта, катта оғизли, катта оғзи бор

— شِدْقٌ кўп. أَشْدَاقٌ 1) оғиз чети; 2) жағ; ◊ ضَحِكَ بِمِلْءِ ~َيْهِ оғзини катта очиб кулмоқ; نَفَخَ ~َيْهِ (такаббурлик билан) ўзини тутмоқ, қовоқни осилтириб турмоқ

— شَدْيَاقٌ кўп. شَدَايِقَةٌ иподякон (православ черковида архиерейга хизмат қилувчи ходим)

I شَدَنَ (и) شُدُونٌ кучга тўлиб онасидан ажралмоқ (ҳайвонлар ҳақида)

— شَادِنٌ кучга тўлиб онасидан ажраган (ҳайвон)

I شَدَهَ (а) شَدْهٌ 1) ҳайрон (қойил) қолдирмоқ; 2) мажҳ. кўч. м. лол қолмоқ, тилдан қолмоқ, қотиб қолмоқ

— شَدْهٌ донг қолиш, довдираш, серрайиб туриб қолиш

– مَشْدُوّ лол қолган, ҳайратга тушган; бир нуқтага тикилиб қолган; маъносиз (*қараш, боқиш ҳақида*)

I (شدو) شَذَا (*у*) شَدْوٌ 1) қўшиқ (ашула) айтмоқ; куйламоқ; 2) унча катта бўлмаган билим олмоқ

– شَادٍ *кўп.* شُدَاةٌ, شَادُونَ қўшиқчи, ашулачи, декламация қилувчи

– شَادِيَةٌ қўшиқчи (ашулачи) аёл

– شَدْوٌ ашула (қўшиқ) айтиш

I شَذَّ (*а/у, и*) شُذُوذٌ 1) кам учрайдиган, фавқулодда, (*ўз тури орасида*) ягона бўлмоқ, мустасно бўлмоқ; (*н. дадир*) четга чиқмоқ (عَنْ); (*н. дандир*) фарқланмоқ, ажралиб турмоқ (عَنْ); 2) (*н. нингдир*) устидан тушмоқ (عَنْ); II شَذَّذَ ажратиб кўрсатмоқ, айирмоқ, истисно (мустасно) қилмоқ; IV أَشَذَّ = II

– شَاذٌّ[1] 1. *кўп.* شُذَّاذٌ 1) кам учрайдиган, фавқулодда, ғайритабиий; камёб; 2) одатдан ташқари, ғайриоддий; аномал, табиий бўлмаган; شُذَّاذُ النَّاسِ ёт (четдаги, ўзга) одамлар; ёт кишилар; شُذَّاذُ الْآفَاقِ авантюрачилар (*реал куч, шароит ва имкониятларни ҳисобга олмай, таваккалига иш тутувчи одамлар*); 3) ғалати, ажойиб; ~ الطَّبْعِ жуда қизиқ, ғалати; 2. *кўп.* شَوَاذُّ 1) *шунингдек.* شَاذَّةٌ истисно; لِكُلِّ قَاعِدَةٍ شَوَاذُّ *мтл.* ҳар бир қоидада истисно бор; 2) истисно (мустасно) қилиш

– شَذٌّ, شُذُوذٌ истисно; нотўғрилик, аномалия; شُذُوذٌ مَغْنَاطِيسِيٌّ магнит аномалияси

I شَذَبَ (*и, у*) شَذْبٌ қирқмоқ, қирқиб ташламоқ (*дарахтнинг ортиқча новдалари ҳақида*); II شَذَّبَ 1) қирқмоқ, қирқиб ташламоқ (*дарахтнинг ортиқча новдалари ҳақида*); 2) жилвирламоқ; V تَشَذَّبَ жилвирланмоқ

(شذر) V تَشَذَّرَ сочилиб (тарқалиб) кетмоқ, турли томонларга тарқалмоқ

– شَذَرَ مَذَرَ; ~ مَذَرٌ бетартиб, қандай тўғри келса,, ҳамма ерда; тарқоқ ҳолда

– شَذْرٌ марвариднинг майдаси (кичкинаси)

– شَذْرَةٌ 1. *кўп.* شَذَرَاتٌ 1) (*олтин*) зарраси; 2) майда пул, танга-чақа; 2) бир оз, бир қисм, парча; ~ مِنْ تَارِيخِ حَيَاتِهِ бирор киши биографиясидан парча

I (شذو) شَذَا (*у*) شَذْوٌ бўй тарқатмоқ, ҳид чиқармоқ

– شَذًى, شَذَا хушбўй (муаттар) ҳид

– شَذِيٌّ хушбўй, муаттар

I (شر) شَرَّ[1] (*и/а*) شَرٌّ ёвуз (бадхулқ, баджаҳл) бўлмоқ; شَرَّ[2] (*и/а*) شَرِيرٌ сачрамоқ, томмоқ, оқиб турмоқ; III شَارَّ (*к. гадир*) ёмон муомала қилмоқ, ёмонлик қилмоқ

– شَرٌّ[1] *кўп.* شُرُورٌ 1) бадхулқлик, баджаҳллик; 2) зарар, ёмонлик, ёвузлик

– شَرٌّ[2] *кўп.* شِرَارٌ 1) ёмон; ёвуз; 2) энг (жуда) ёмон; ўта ёвуз; ~ مِنْ ... ...дан ёмонроқ; ~ النَّاسِ одамларнинг энг ёмони

– شُرٌّ, شِرٌّ *зоол.* кичкина баликчи қуш

– شَرَّارٌ учқун (шарора) чиқарувчи, учқунли (шарорали)

– شَرَارَةٌ *кўп.* ـاتٌ, شَرَارٌ — учқун, шарора; ~ تُحْرِقُ الْحَارَةَ *мкл.* сўзма-сўз: учқундан маҳалла ёнади

– شَرَّانِيٌّ тез жаҳли чиқадиган, жаҳлдор; ёвуз

– شَرَرَةٌ *кўп.* شَرَرٌ учқун, шарора

– شِرَّةٌ ғазаб; жаҳл; жаҳлдорлик, сержаҳллилик; ~ الشَّبَابِ ёшликдаги тиниб-тинчимаслик

– شِرِّيرٌ ёвуз

– شِرِّيرٌ *кўп.* أَشْرَارٌ 1. 1) ўта ёвуз; ёвузлик, ёмонлик қилувчи; 4) ашаддий; 2. ёвуз, қароқчи; ~ـا دев, шайтон

(شرأب) اشْرَأَبَّ 1) бўйин чўзмоқ; бошни кўтармоқ; 2) бошни бурмоқ

– اشْرِئْبَابٌ 1) бўйин чўзиш, бошни кўтариш; 2) бошни буриш

I شَرِبَ (а) شُرْبٌ 1) ичмоқ; 2) сўрмоқ, тортмоқ; ~ دُخَانًا (*папирос, сигарет*) чекмоқ (тортмоқ); II شَرَّبَ 1) ичирмоқ; 2) (*бирор н. билан*) тўйинтирмоқ); ~ نَشَاءً крахмалламоқ; III شَارَبَ (*к. биландир*) бирга ичишмоқ; IV أَشْرَبَ 1) ичирмоқ, ичириб тўйдирмоқ; أَشْرَبَنِي مَا لَمْ أَشْرَبْ *маж.* менда йўқ айбни у менга ёпиштирди; 2) шимдирмоқ, тўйинтирмоқ; أُشْرِبَ فِي قَلْبِهِ حُبَّ الْوَطَنِ *мажх.* унинг қалби ватан муҳаббати билан тўлиб-тошган эди; V تَشَرَّبَ 1) (*бирор н. билан*) тўйинтирилган, шимдирилган бўлмоқ; ~ وَجْهُهَا بِحُمْرَةِ الْخَجَلِ унинг юзи хижолатдан қизариб кетди; 2) (*бирор. н. ни*) чуқур ҳис қилмоқ (بِ); X اسْتَشْرَبَ сўриб олмоқ, шимиб олинган бўлмоқ

– شَارِبٌ[1] *кўп.* شُرَّابٌ, شَرْبٌ ичувчи

– شَارِبٌ[2] *кўп.* شَوَارِبُ мўйлов, мўйлаб; ~ السَّمَكِ кит мўйлови; أَبُو شَوَارِبَ мўйловли, мўйловдор

– شَرَابٌ *кўп.* أَشْرِبَةٌ 1) ичимли, ичиладиган нарса; 2) сироп; 3) шароб, май, вино; ~ التُّفَّاحِ сидр (*олма виноси*)

– شَرَّابٌ кўп ичувчи, кўп ичадиган

– شُرَّابٌ *кўп.* ـاتٌ — пайпоқ (*сол.* جُرَابٌ)

– شَرَابَاتِيٌّ *кўп.* شَرَابَاتِيَّةٌ шарбатфуруш

– شُرَّابَةٌ *кўп.* شَرَارِيبُ, شُرَّابَةٌ кокилча; попук (*гиламники*); ~ الرَّاعِي *бот.* падуб (*найзабаргли дарахтнинг бир тури*)

– شُرْبٌ 1) ичимлик; 2) ютиш; сўриш

– شِرْبٌ сувдан теккан улуш

– شَرْبَاتٌ шарбат

– شَرْبَةٌ 1) бир ютум (*ичимлик*), ютум; 2) ични бўшатадиган (*дори*)

– شَرْبَة *кўп.* شَرَبَات 1) бир ютум (*ичимлик*); 2) шўрва; 3) микстура; ~ دَوَاء суюқ дори дозаси; микстура дозаси; ~ زَيْت خِرْوَع канакунжут мойи, касторка дозаси; 4) сув танқислиги (етишмаслиги) (*Макка ш. да*)

شُرْبَة = شَرَبَة

– شَرُوب ичишга ишқибоз (ружу қўйган) киши

– شَرِيب ичишга яроқли, ичса бўладиган

– شِرِّيب кўп ичувчи, ичкиликбоз

– شُورْبَة, شُورْبَا шўрва

– مَشْرَب *кўп.* مَشَارِب 1) шаробхона, ичиладиган жой; ~ القَهْوَة қаҳвахона, кафе; ~ البِيرَة пивохона; 2) мойиллик, феъл-атвор; дид; 3) йўналиш, мўлжал, ориентация; сиёсий руҳ

– مَشْرَبَة *кўп.* مَشَارِب шаробхона, ичиладиган жой; сув ичиладиган кичкина фонтанча

– مِشْرَبَة *кўп.* مَشَارِب коса; жом

– مَشْرَبِيَّة *кўп.* ـات — 1) уйнинг ташқарига чиқиб турадиган панжарали ойнаси; 2) ойна панжараси

– مَشْرُوب *кўп.* ـات — ичимлик, ичиладиган нарса; مَشْرُوبَات مُرَطِّبَات (*алкоголсиз*) салқин ичимликлар; مَشْرُوبَات رُوحِيَّة *ёки* مَشْرُوبَات كُحُولِيَّة спиртли ичимликлар; مَشْرُوبَات رُوحَانِيَّة *маж.* маънавий озуқа

شَرْبَكَ чалкаштирмоқ

– شَرْبَكَة чалкашув, саросима, саросималик

– مُشَرْبَك чалкаш, чалкашган, саросимага тушган

شَرْبِين *бот.* Ливан кедри (*дарахт*)

شَرْتُونِيَّة *черк.* юксак лавозимдаги руҳонийнинг динни қабул қилувчининг бошига қўлини қўйиб, уни динга киритиш маросими

I شَرِتَ (*а*) شَرَت ёрилмоқ, ёрилиб кетмоқ (*қўл, оёқ териси ҳақида*)

I شَرَجَ (*у*) شَرْج кўкламоқ, кўклаб олмоқ; омонат, амал-тақал қилиб, наридан-бери чатиб олмоқ; II شَرَّجَ =I

– شَرْج *кўп.* شُرُوج, أَشْرَاج 1) илмоқ, сиртмоқ; 2) *анат.* орқа чиқариш тешиги

– شَرْجِيّ *анат.* орқа чиқариш тешигига оид; القَنَاة الـ~ـة орқа чиқариш йўли; حُقْنَة ~ـة клизма, орқа чиқариш тешигига қилинган ҳуқна

I شَرَحَ (*а*) شَرْح 1) очмоқ, ёрмоқ; ~ اللهُ صَدْرَهُ *Қур.* Оллоҳ унинг (*Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи васалламнинг*) кўкрагини (*ҳақиқатларни қабул қилиш учун*) очди; 2) шарҳламоқ, ёритмоқ, тушунтирмоқ; 3) бўлак-бўлак қилиб кесмоқ; ◊ ~ صَدْرَهُ *ёки* ~ خَاطِرَهُ кимнидир шод (хуррам, хурсанд) қилмоқ; II شَرَّحَ 1) бўлакларга ажратиб кесмоқ; 2) ёрмоқ, ёриб кўрмоқ (*ўлган одам танаси ҳақида*); VII اِنْشَرَحَ 1) очилмоқ; кенгаймоқ; 2) шарҳланмоқ, тушунтирилмоқ, изоҳланмоқ, маъноси очилмоқ; 3) хурсанд (хуррам, шод) бўлмоқ, роҳат (фароғат) қилмоқ; ◊ ~ خَاطِرًا *ёки* ~ صَدْرًا хурсанд бўлмоқ, қониқмоқ

– اِنْشِرَاح шодлик, хурсандлик; қониқиш; بِـ~ хурсандлик билан

– تَشْرِيح (*ўлган киши танасини*) очиш (ёриш); عِلْم الـ~ анатомия

– تَشْرِيحَة (*ўлган киши танасини*) қисман очиш (ёриш)

– تَشْرِيحِيّ анатомик, анатомияга оид

– شَارِح *кўп.* شُرَّح 1. изоҳловчи, тушунтирувчи; 2. шарҳловчи, шарҳчи, комментатор

– شَرِح шодон, очиқ (*мас., қараш, юз ҳақида*)

– شَرْح *кўп.* شُرُوح 1) тушунтириш; изоҳлаш; шарҳ, комментарий; тавсиф; 2) изоҳ, эслатма; ~ـه مَا قَبْلَهُ юқорида айтилгандек (кўрсатилгандек)

– شَرْحَة *кўп.* شَرَحَات бўлакча, бурда

– شَرْحِيّ шарҳий, шарҳга (тушунтиришга) оид

– شَرِيحَة *кўп.* شَرَائِح 1) бўлакча, бурда; 2) (*металл*) пластинка, (*бирор н. устига қопланган*) йўл-йўл металл; 3) (*жамият*) қатлами

– مُشَرِّح анатом (*анатомия билан шуғулланувчи киши*), ўлган кишини ёрувчи одам

– مَشْرَحَة *кўп.* مَشَارِح жарроҳлик хонаси

– مُنْشَرِح: ~ الصَّدْر хурсанд, шод, шодон; қониққан, мазза қилган

I شَرَخَ (*а*) شُرُوخ (شَرْخ) ўсмоқ, катта бўлмоқ, улғаймоқ; 2 شَرَخَ (*а*) شَرْخ чақмоқ, ёрмоқ, майдаламоқ; ◊ ~ قَلْبَهُ кимнингдир юрагини (ўтакасини) ёрмоқ (*чинқириқ, бақириқ, товуш ҳақида*); ~ صَوْتَهُ қаттиқ овоз чиқармоқ (*ўтал ҳақида*); V تَشَرَّخَ ёрилмоқ, ушалмоқ, чақилмоқ, майдаланмоқ, дарз кетмоқ

– شَارِخ *кўп* شُرَّخ ёш йигит; اُقْتُلُوا شُيُوخَ الْمُشْرِكِينَ وَاسْتَحْيُوا شَرْخَهُمْ *ҳад.* мушрикларнинг кексаларини ўлдиринглар, лекин ёшларини тирик қолдиринглар

– شَرْخ *кўп.* شُرُوخ дарз, ёриқ; ◊ ~ الشَّبَاب дуркун ёшлик, ёшликнинг гуллаган чоғи; ~ الأَمْر ишнинг бошланиши

– مَشْرُوخ синган, ёрилган, дарз кетган

I شَرَدَ (*у*) شُرُود 1) қочмоқ, кетмоқ; ~ مِنَ الْمَوْتِ وَوَقَعَ فِي حَضْرَمَوْت *мқл.* ёмғирдан қочиб, қорга дуч келмоқ; 2) дарбадар кезмоқ, сарсон-саргардонликда юрмоқ; II شَرَّدَ 1) қочирмоқ, қочишга мажбур қилмоқ; қувмоқ, ҳайдамоқ; 2) бошпанасиз қолдирмоқ, уйдан ҳайдаб чиқармоқ; V تَشَرَّدَ 1) бошпанасиз қолмоқ, бошпанасидан ажралмоқ, уйсиз бўлиб қолмоқ, қаровсиз қолмоқ; 2) сарсон-саргардон бўлмоқ, дарбадар кезмоқ; дайдилик қилмоқ

– تَشَرُّد дайдилик, сарсон-саргардонлик

– تَشْرِيد ҳайдалиш, қувғин қилиниш, бошпанасиз қолиш

– شَارِدٌ *кўп.* شُرَّدٌ 1. 1) кезиб юрувчи, сайёҳ; الْبَالِ ~ *ёки* ~ الْفِكْرِ тарқоқ фикрли, фикри тарқоқ, паришон; 2) юзаки қараш, ялт этиб қараш; 2. кувғинди

– شَارِدَةٌ *кўп.* شَوَارِدُ 1) эътибор қилинмаган (*бирор н*); ~ وَوَارِدَةٌ а) маълум бўлган ва эътиборсиздан четда қолган; б) эски ва янги; в) икир-чикиригача; г) фавқулодда (*бирор н.*), камёб (*н.*); شَوَارِدُ اللُّغَةِ тилда (нутқда) кам учрайдиган ифода; أَقَامَ عِنْدَنَا أُسْبُوعًا فَعَدَدْنَاهُ مِنْ شَوَارِدِ الزَّمَانِ у бизникида ўтказган бир ҳафтани замонанинг бизга берган хурсандлиги деб ҳисобладик; 3) мияга ялт этиб келган фикр; 4) бир лаҳзалик, ўткинчилик, бебақолик

– شَرْدٌ гармсел

– شَرُودٌ дайди, уй-жойсиз, бошпанасиз, беватан

– شُرُودٌ 1) қочиш, қочиб кетиш; 2) тентираш, тентираб юриш, адашиш, адашиб юриш; فِي ~ сочилган (тарқалган) ҳолда; ~ الْفِكْرِ (الذِّهْنِ) паришонлик, эътиборсизлик

– شَرِيدٌ 1. 1) қочиб юрган; 2) адашиб (кезиб; дарбадар) юрган; 2. қочқин; сургун қилинган, чиқариб юборилган; дайди; طَرِيدٌ ~ уйсиз, бошпанасиз, беватан

– مُتَشَرِّدٌ 1. қаровсиз, уйсиз, бошпанасиз; 2. сарсон-саргардон юрган одам, дайди

– مُشَرَّدٌ қочқин, қочиб чиққан, қочиб келган

شَرْدَقَ، تَشَرْدَقَ томоғига тиқилмоқ, тиқилиб қолмоқ

تَشَرْذَمَ гуруҳларга ажралмоқ, гуруҳ-гуруҳ бўлиб ажралиб кетмоқ

– تَشَرْذُمٌ ажралиш, бўлиниш, гуруҳларга бўлиниш

– شِرْذِمَةٌ *кўп.* شَرَاذِمُ гуруҳ; отряд; тўп; оломон

شَرْزَمَ (*ярани*) очмоқ, тимдалаб очмоқ, ёрмоқ; تَشَرْزَمَ очилган (тимдаланган, ёрилган) бўлмоқ (*яра ҳақида*)

I شَرِسَ (а) شَرَاسَةٌ 1) баджаҳл (қаҳрли, ёвуз) бўлмоқ; 2) ўзига хос феъл-атвор эгаси бўлмоқ; VI تَشَارَسَ бир-бирига (ўзаро) ёвузлик қилмоқ, жаҳл қилмоқ; жанжаллашмоқ, ўзаро ёвлик қилмоқ

– شِرَاسٌ оёқ кийими сирачи (клейи)

– شَرَاسَةٌ 1) жаҳл; жаҳллилик; 2) қўполлик

– شَرِيسٌ жаҳлдор, баджаҳл

شُرْسُوفٌ *кўп.* شَرَاسِيفُ қовурға кемирчаги (тоғайи)

– شَرَاسِيفِيٌّ *анат.* ошқозон устига оид; الْقِسْمُ الـــ~ ошқозон усти жойлари

II شَرَّشَ (شرش) 1) илдиз отмоқ; 2) ўрнашиб олмоқ

– شِرْشٌ *кўп.* شُرُوشٌ илдиз,, реша; ~ النَّجِيلِ *бот.* буғдойиқ (ғалласимон алаф); ◊ ~ اللَّبَنِ зардоб

شَرْشَحَ обрўсини тўкмоқ, обрўсизлантирмоқ, беэътибор қилмоқ; تَشَرْشَحَ обрўни йўқотмоқ, обрўсизланмоқ, ўз обрўсини туширмоқ; шарманда (шармсор) бўлмоқ

– شَرْشَحَةٌ обрўсизлантириш, обрўни тушириш

شَرْشَرَ 1) қайрамоқ; 2) тишли қилмоқ; 3) томмоқ, томиб кетмоқ, оқиб турмоқ

– شَرْشَرَةٌ [1] 1) (*пичоқларни*) қайраш; 2) томиш, оқиб кетиш

– شَرْشَرَةٌ [2] ўроқ

– شُرْشُورٌ *кўп.* شَرَاشِيرُ сайроқи қушларнинг бир тури, зяблик

– شَرْشِيرٌ ёввойи ўрдак

– مُشَرْشَرٌ тишли, тиши бор; سِكِّينٌ ~ (*нон кесадиган*) пичоқ

شَرْشَفٌ *кўп.* شَرَاشِفُ чойшаб

I شَرَطَ (у) شَرْطٌ 1) (*бирор н. ни*) шарт қилиб қўймоқ, (*бирор н га*) боғлиқ қилиб қўймоқ; 2) қон олмоқ, қон чиқармоқ, қон чиқариб ташламоқ; II شَرَّطَ 1) кесмоқ, тилмоқ, андак кесиб қўймоқ, ўймоқ, кесиб из қилмоқ; 2) тасма (лахтак) қилиб йиртмоқ; III شَارَطَ 1) шартлашмоқ, келишиб олмоқ; 3) (*н. нидир кўйиб*) гаров боғламоқ (*ўйнамоқ*); (*н. нидир*) тикмоқ (*гаровда* - عَلَى); أَنَا أُشَارِطُ عَلَى طَرْبُوشِي بِأَنَّكَ ... ҳожидўппимни гаровга қўйиб айтаманки, сен ...; IV أَشْرَطَ 1) тайёрламоқ, ҳозирламоқ; نَفْسَهُ لِأَمْرٍ كَذَا ~ бирор нарсага ўзини тайёрламоқ; ◊ مِنْ إِبِلِهِ ~ туялардан бирини сотишга ажратмоқ; V تَشَرَّطَ 1) (*к. гадир*) оғир шарт қўймоқ; 2) кесилмоқ, тилинмоқ, андай кесиб қўйилмоқ, ўйилмоқ, из қолдирилмоқ; ◊ ~ فِي عَمَلِهِ ишни кунт билан яхши адо этмоқ; VIII اشْتَرَطَ = I

– اشْتِرَاطٌ боғлиқлик, боғлиқ бўлганлик

– تَشْرِيطٌ кесик, ўйма, из

– شَرْطٌ *кўп.* شُرُوطٌ шарт; қилинадиган талаб, қоида низом; شُرُوطُ الْاتِّفَاقِ битим шартлари (қоидалари); بِلَا ~ шак-шубҳасиз, сўзсиз; ~ لَا بُدَّ مِنْهُ ... ҳеч қандай шартсиз, сўзсиз; وَضْعُ الـــ~ لِـ ... қатъий, зарурий шарт, conditio sine qua non; مِنْ دُونِ ~ وَ قَيْدٍ учун шарт қилмоқ; أَدَوَاتُ الـــ~ *грам.* шарт юкламалари; جَوَابُ الـــ~ *грам* (*шарт эргаш гапдаги*) бош гап; عَلَى ~ أَنْ ... *ёки* عَلَى بِـــ~ أَنْ ... шу шарт биланки, ...; أَنْ ~ عَلَى أَلَّا ... бўлмаслиги шарти билан; الـــ~ عِنْدَ الْحَرْثِ وَلَا الْقِتَالَ فِي الْحَصِيدَةِ *мтл.* сўзма-сўз: ҳосил талашиб уришмаслик учун ерни ҳайдаётган вақтдаёқ шартлашиб олмоқ

– شَرْطٌ *кўп.* أَشْرَاطٌ белги, аломат, нишона; أَشْرَاطُ السَّاعَةِ соатнинг рақам ва миллари

– شَرْطَةٌ *кўп.* شُرَطٌ тире, чизиқ; نُقَطٌ وَ شُرَطٌ нуқта ва тире (*телеграфда*); чизиқча; قَصِيرَةٌ ~ дефис

– شُرْطَةٌ полиция; الـــ~ الْعَسْكَرِيَّةُ (الْحَرْبِيَّةُ) ҳарбий полиция; كَلْبُ الـــ~ полиция ити, изтопар ит; النَّجْدَةِ ~ кўчма полиция

– شَرْطِيٌّ шартли; جُمْلَةٌ ~ـــةٌ *грам.* шарт гап

– شُرْطِيٌّ، شُرَطِيٌّ полицияга оид; السَّيْرِ (الْمُرُورِ) ~ кўча ҳаракати бошқарувчиси (тартиботчиси)

– شَرْطِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ — шартнома, контракт

– شَرِيطٌ *кўп.* شَرَائِطُ, أَشْرِطَةٌ 1) лента, тасма; йўл-йўл қилиб тайёрланган нарса; ип (*боғлайдиган, мас., оёқ кийимдаги*); قَصَّ ~ َ الْمَعْرِض кўргазма очилиш пайтида лентани қирқмоқ; ~ ُ الْآلَةِ الْكَاتِبَةِ ёзув машинкаси лентаси; ~ ُ الْأُنْبُوبِ электрон трубка сеткаси ёки катод лампа сеткаси; ~ ُ التَّخْزِينِ *т-й.* захира (запас) йўл; ~ ُ سِكَّةِ الْحَدِيدِ темир йўл полотноси; ~ ُ السِّينَمَا кинолента, кино тасмаси; ~ ُ الْقِيَاسِ ўлчов тасмаси (*мас., тикувчиларда*); ~ ُ النَّارِ бикфорд пилтаси, (*узоқдан туриб портлатишда ишлатилади*); ~ نَاطِقٌ овозли фильм; ~ ُ الـ دُودَةُ тасмасимон гижжа, солитёр; رَايَةُ الْأَشْرِطَةِ وَ النُّجُومِ АҚШ давлат байроғи; 2) кесик ўйма; 3) *ҳарб.* ҳарбий унвонларнинг погонга тикиб қўйилган белгиларидан бири

– شُرَيْطَةٌ *кўп.* شُرَائِطُ шарт-шароит; ... عَلَى شُرَيْطَةِ أَنْ ... бўладиган бундай шароитда

– مُشَارَطَةٌ битим, шарт, шартнома, келишув

– مِشْرَاطٌ *кўп.* مَشَارِيطُ (*жарроҳлар*) ништари, дудамаси, ланцет; скальпель

– مِشْرَطٌ *кўп.* مَشَارِطُ = مِشْرَاطٌ

– مُشَرَّطٌ кесикли, ўймали

– مَشْرُوطٌ боғланган; шартли; ~ انْعِكَاسٌ шартли рефлекс; غَيْرُ ~ ҳеч қандай шартсиз, сўзсиз; مُسَاعَدَةٌ غَيْرُ الـ~ـَةِ сўзсиз ёрдам, шарт қўйиб ўтирилмайдиган (шартсиз) ёрдам

شَرْطَنَ *дин.* (*диний*) рутбага ўтказиш учун бирор руҳоний бошига қўл қўймоқ

– شَرْطَنَةٌ рутбага ўтказиш маросими

شَرْطَنَةٌ = شِرْتُونِيَّةٌ, شَرْطُونِيَّةٌ

– شَرْطُوطَةٌ *кўп.* شَرَاطِيطُ 1) латта, латта-путта; 2) бузуқ (сую-қоёқ) аёл

I شَرَعَ (شرع) (а) شَرْعٌ[1] 1) тўғри йўналтирмоқ (мўлжалламоқ); ~ الْحَبْلَ арғамчини тортмоқ (тарангламоқ); 2) қонунлар чиқармоқ; شَرَعَ[2] (а) شُرُوعٌ 1 бошламоқ; киришмоқ; ~ فِي الْكِتَابَةِ *ёки* ~ يَكْتُبُ у ёза бошлади; ~ مَشْرُوعًا режа (план) тузмоқ; 2) (*н. гадир*) қасд (жазм) қилмоқ (فى); II شَرَّعَ қонунлар чиқармоқ; IV أَشْرَعَ йўналтирмоқ, мўлжалламоқ; (*найза*) ўқталмоқ; ~ الْحَبْلَ арғамчи тортмоқ; ~ عَيْنَهُ إِلَى ... ...га қарамоқ; назарини ...га ташламоқ; ~ الْحَرْبَةَ فِي الْبُنْدُقِيَّةِ найзани милтиққа ўрнатмоқ; VIII اشْتَرَعَ = II

– اشْتِرَاعٌ қонун чиқариш; حَقُّ الـ~ِ қонун чиқариш ҳуқуқи; *библ.* Второзаконие (*Библиянинг қонунларни ўз ичига олган қисми*)

– اشْتِرَاعِيٌّ қонун чиқарувчи

– تَشْرِيعٌ *кўп.* تَشَارِيعُ қонунчилик; кодекс тузишлик; حَقُّ الـ~ِ қонун чиқариш ҳуқуқи; الـ~ُ الدَّوْلِيُّ халқаро қонунчилик

– تَشْرِيعِيٌّ қонун чиқарувчи; السُّلْطَةُ الـ~ـَةُ қонун чиқарувчи ҳокимият; الْجَمْعِيَّةُ الـ~ـَةُ қонун чиқарувчи мажлис

– شَارِعٌ[1] қонун чиқарувчи

– شَارِعٌ[2] *кўп.* شَوَارِعُ кўча, хиёбон; ~ رَئِيسِيٌّ бош (асосий) кўча; رَجُلُ الـ~ِ одми одам

– شِرَاعٌ *кўп.* أَشْرِعَةٌ, شُرُعٌ елкан

– شُرَّعَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — (*эшик тепасидаги*) елпиғичсимон дераза

– شِرَاعِيٌّ елканга оид; السَّفِينَةُ الـ~ـَةُ елканли кема; الْمَرْكَبُ الـ~ُ елканли кема; طَيَّارَةٌ (طَائِرَةٌ) ~ـَةٌ *ёки* شِرَاعِيَّةٌ планёр (*моторсиз учадиган аппарат*)

– شَرْعٌ диний (черков) қонунлар; шариат; ~اً шаръан, шариатга кўра; النَّاسُ فِي هٰذَا ~ وَاحِدٌ бу соҳада ҳамма одамлар бир хил

– شِرْعٌ = شَرْعٌ

– شُرُوعٌ = شَرْعٌ

– شِرْعَةٌ[1] *кўп.* شِرَعٌ, شِرْعٌ, شِرْعَةٌ 1) камон (камалак) ипи; тасмача; 2) тор (*музика асбобидаги*)

– شِرْعَةٌ[2] *кўп.* شِرَعٌ қонун; хартия; ~ُ الْأُمَمِ халқлар хартияси; ~ُ حُقُوقِ الْإِنْسَانِ Инсон Ҳуқуқлари Декларацияси

– شَرْعِيٌّ 1) қонунга (шариатга) оид; ~اً қонунан, шаръан, қонун бўйича, шариат бўйича; ~اً أَوْ فِعْلِيًّا де-юре ва де-факто (*қонунан ҳам, ҳақиқатда ҳам*); طِبٌّ ~ суд тиббиёти (медицинаси); طَبِيبٌ ~ суд табиби (врачи); 2) қонуний, қонунан ижозат қилинган; очиқ, очиқ-ойдин, легал; ابْنٌ ~ қонуний ўғил (*қонуний никоҳдан туғилган*); غَيْرُ ~ ғайриқонуний; ابْنٌ غَيْرُ ~ ғайриқонуний (никоҳсиз туғилган) ўғил; وَارِثٌ ~ қонуний ворис (мерос эгаси); 3) шариатга оид; الْأَحْكَامُ الـ~ـَةُ шариат ҳукмлари, шариат; الْقَاضِي الـ~ُ шариат қозиси; الْمَحْكَمَةُ الـ~ـَةُ шариат қозилиги; шариат қозилиги маҳкамаси

– شَرْعِيَّةٌ қонунийлик, леғаллик (рухсат берилганлик, очиқ-ойдинлик)

– شُرُوعٌ 1) бошланиш, бошлаш; ибтидо; أَفْعَالُ الـ~ِ *грам.* иш-ҳаракатнинг бошланишини билдирувчи кўмакчи феъллар (طَفِقَ, أَخَذَ ва б.); 2) (*н. гадир*) тажовуз қилиш (فى)

– شَرِيعَةٌ *кўп.* شَرَائِعُ шариат, диний қонунлар; الـ~ُ الْغَرَّاءُ *ёки* الـ~ُ الْمُحَمَّدِيَّةُ *ёки* الـ~ُ الْإِسْلَامِيَّةُ *ёки* الـ~ُ السَّمْحَةُ мусулмонлик қонуни, шариат; الشَّرَائِعُ السَّمَاوِيَّةُ самовий (илоҳий) қонунлар; ◊ ~ُ الْغَابَةِ (الْغَابِ) жунгли қонунлари (*ёввойи қонунлар яъни кучлилар истаги қонундир деган ақида*)

– مُتَشَرِّعٌ қонуншунос, юрист; адвокат

– مُشْتَرِعٌ қонун чиқарувчи

– مَشْرَعٌ, مَشْرَعَةٌ кўп. مَشَارِعُ ҳайвонлар суғориладиган жой

– مُشْتَرِعٌ = مُشَرِّعٌ

– مَشْرُوعٌ[1] очиқ, қонуний, қонунан рухсат этилган, легал; حَقٌّ ~ қонуний ҳуқуқ; غَيْرُ ~ а) ғайриқонуний, яширин, нолегал; рухсат этилмаган; б) ножўя, хунук; لَا ~ қонунсиз; ножўя, хунук

– مَشْرُوعٌ[2] кўп. ـاتٌ — режа, лойиҳа, план; схема; سَنَوِيٌّ ~ йиллик режа (план); قَانُونٍ ~ қонун лойиҳаси; مُضَادٌّ (مُعَارِضٌ) ~ қарши (зиддий, муқобил) лойиҳа

– مَشَارِيعُ кўп. иқт. тадбир; الـ~ الْإِنْشَائِيَّةُ конструктив (фойдаси аниқ кўриниб турган) тадбирлар

– مَشْرُوعِيَّةٌ 1) қонунийлик; қонунчилик; 2) тадбир, ташаббус

I شَرُفَ (شرف) (у) شَرَفٌ олий табақадан бўлмоқ; 2) олийжаноб бўлмоқ; شَرَفَ (а) юксак бўлмоқ, кўтарилмоқ; (н. нингдир устидан) ҳоким бўлмоқ, буйруқ қиладиган бўлмоқ; II شَرَّفَ 1) юксак қўймоқ, баландлатмоқ, юксакка кўтармоқ; 2) ҳурмат қилмоқ, иззат-ҳурматини жойига қўймоқ; эҳтиром кўрсатмоқ; شَرَّفْتَنَا сен бизга иззат-ҳурмат кўрсатдинг; III شَارَفَ 1) (бирор к. га) яқин бўлмоқ, яқинлашмоқ; الْأَرْبَعِينَ ~ у қирқ ёшга яқинлашиб қолди; 2) шуҳратда (оқсуякликда) (ўзини устун қўйиш учун) тортишишмоқ; IV أَشْرَفَ (н. гадир) яқин бўлмоқ; (н. нингдир) арафасида бўлмоқ (عَلَى); (н. гадир) яқинлашмоқ, яқинлашиб қолмоқ (عَلَى); 2) кузатмоқ; (н. нидир) назорат қилмоқ (عَلَى); 3) (н. нидир) бошқармоқ, (н. гадир) раҳбарлик қилмоқ, буйруқ қилмоқ (عَلَى); ҳарб. ҳукмронлик қилмоқ (мас., шароитга), (н. нингдир устидан) командирлик қилмоқ (عَلَى); 5) чиқмоқ; (қандайдир томонга) бурилган (қараган) бўлмоқ (عَلَى); V تَشَرَّفَ 1) (н. нидир қилмоқ) шарафига муяссар бўлмоқ (بِ); أَتَشَرَّفُ بِأَنْ ... шарафига муяссарман; تَشَرَّفْنَا! биз сиздан жуда хурсандмиз!, бизни жуда хурсанд қилдингиз!; бизни шарафга муяссар қилдингиз!; 2) шараф деб билмоқ, шараф деб ҳисобламоқ; X اسْتَشْرَفَ 1) (яхшироқ кўриш учун) кўтарилмоқ; 2) (н. гадир) интилмоқ (إِلَى); 3) (қуёшдан) кўзни қўл билан (بِ) тўсиб (бирор н. га) қарамоқ (لِـ); (қаергадир ёки к. гадир, н. гадир) назар ташламоқ, қарамоқ; узоқларга (олдинларга) қарамоқ; қараб чиқмоқ, кўриб чиқмоқ

– إِشْرَافٌ 1) кузатиш, назорат; لَجْنَةُ الـ~ назорат комисссияси; 2) раҳбарлик, етакчилик; تَحْتَ ~ـهِ кимнингдир раҳбарлиги остида; кимнингдир етакчилигида

– تَشْرِيفٌ кўп. تَشَارِيفُ ҳурмат, эҳтиром, тантанали маросим

– تَشْرِيفَاتِيٌّ церемониймейстер (тантанали маросимларни тузувчи ва ўтказувчи); дипл. протокол бўлими мудири

– تَشْرِيفَةٌ кўп. ـاتٌ — (саройдаги) тантанали қабул маросими; кўп. церемониал; بَابُ التَّشْرِيفَاتِ ташрифот (тантанали маросим)га кириладиган эшик (йўл); رَئِيسُ (مُدِيرُ) التَّشْرِيفَاتِ протокол бўлими бошлиғи (мудири)

– شَارِفٌ кўп. شَوَارِفُ, شَارِفَاتٌ қари урғочи туя

– شُرَّافَةٌ балкон, айвон; галерея (биноларни бирлаштирувчи узун тор йўлак)

– شَرَفٌ 1) шараф, ҳурмат, эҳтиром; عَلَى ~ـهِ кимнингдир шарафига; حَفَرَةُ ~ фахрий қоровул; رَئِيسُ ~ фахрий раис; ~ фахрий аъзо; ... بِأَنْ الـ~ لِي عَظِيمُ ёки بِأَنْ ~ كَبِيرٌ لِي ... менинг учун катта шарафдир; كَلِمَةُ ~! ёки شَرَفِي! بِالشَّرَفِ! чин сўз! рост гап!, виждон ҳурмати! худо ҳаққи!; 2) шон-шарафли табақадан келиб чиққанлик, олий зотлилик, олийжаноблик; 3) баланд, юқори, тепаликдаги жой, баландлик, тепалик

– شَرْفٌ шарф

– شُرْفَةٌ кўп. شُرَفٌ, شُرُفَاتٌ 1) балкон, айвон; الزُّوَّارِ ~ фахрий меҳмонлар учун ажратилган балкон (парламентда); 2) (театрдаги) ложа; 3) ойна, дераза

– شَرَفِيٌّ фахрий, ҳурматли; مَرَاتِبُ ~ـةٌ фахрий унвон (мартаба) лар

– شَرِيفٌ кўп. شُرَفَاءُ, أَشْرَافٌ 1. 1) аслзодаликка оид; аслзода, аслзодалар; 2) олийжаноб, виждонли; 2. шариф (пайғамбар саллаллоҳу алайҳи васаллам авлодлари унвони)

– مُسْتَشْرَفٌ айвон, балкон

– مَشْرَفٌ, مُشْرَفٌ кўп. مَشَارِفُ тепалик, баландлик, тепалик; ◊ مَشَارِفُ الْمَدِينَةِ шаҳар остоналари; шаҳар атрофи; هُوَ عَلَى مَشَارِفِ الثَّلَاثِينَ у ўттиз (ёшга) яқинлашиб қолди

– مُشْرِفٌ 1) (бирор н. га) раҳбарлик (мудирлик) қилувчи (бирор н. нинг) бошида (тепасида) турувчи (عَلَى); 2) раҳбар, бошлиқ; 3) баланд; جَبَلٌ ~ баланд тоғ

– مُشَرَّفٌ ҳурматли, иззат-икромга сазовор, фахрий; ~ـةً шараф билан

– مَشْرَفِيٌّ: ~ سَيْفٌ Машориф қишлоғида тайёрланган қилич

– مَشْرَفِيَّةٌ Машориф қишлоғида тайёрланган қиличлар (қишлоқ ўз қиличлари билан машҳур)

I شَرَقَ (شرق) (у) شُرُوقٌ 1) чиқмоқ, кўтарилмоқ (ёритгичлар ҳақида, мас., Қуёш); 2) нур сочмоқ, ёритмоқ; 3) сўриб олмоқ, тортмоқ; شَرِقَ (а) (томоққа) тиқилиб қолмоқ (بِ); بِالْبُكَاءِ ~ ёшини ичига ютмоқ (зўрлик билан тўхтатиб турмоқ); II шарққа жўнамоқ; 2) қуруқ (қуриган, намсиз) бўлмоқ (ер ҳақида); 3) гўшт бўлакларини офтобда қуритмоқ; IV 1) чиқмоқ (ёритгичлар ҳақида); 2) ялтилламоқ (بِ); ёришмоқ; تَشَرَّقَ Шарқ кишисига (шарқликка) ўхшаб қолмоқ (ўхшамоқ); اسْتَشْرَقَ Шарқни ўрганмоқ, шарқшунос бўлмоқ

– اسْتِشْرَاقٌ шарқшунослик

– إِشْرَاق ёғду

– إِشْرَاقَة 1) ёғду, ёришиш; 2) бошланиш; 1994 عَامِ ~ 1994 йилнинг бошланиши

– إِشْرَاقِيّ ёришган; *филос.* иллюминизм вакили, иллюминат; الْمَذْهَبُ الـ~ иллюминатлар таълимоти (мазҳаби)

– إِشْرَاقِيَّة الـ~ *филос.* иллюминизм; فَلْسَفَةُ الـ~ иллюминатлар фалсафаси

– تَشْرِيق қуриш, қуритиш; қуёшда гўшт бўлакларини қуритиш (қоқлаш); أَيَّامُ الـ~ зул-ҳижжа ойининг ўнинчисидаги қурбонликдан кейинги уч кун

– شَرَاق[1] осонгина алангаланадиган (*ёғли, елимли*) дарахт

– شِرَاق[2] *кўп.* ـَات — шогирд, дастёр; ёлланиб ишловчи хизматчи

– شَرَاقِيّ Нил дарёси тошган вақтда унинг суви босмайдиган (етиб бормайдиган) ерлар

– شَرَق[1] қурғоқчилик

– شَرَق[2] ғам, ғусса, ташвиш

– شَرْق 1) Шарқ; الـ~ الأَدْنَى Яқин Шарқ; الـ~ الأَقْصَى Узоқ Шарқ; الـ~ الأَوْسَطُ Ўрта Шарқ; ~ًا шарқда; шарққа; 2) қуёш; طَلَعَ الـ~ қуёш чиқди

– شَرْقَاوِيّ 1. Шарқия музофотига оид; 2. *кўп.* شَرَاقْوَة Шарқия музофотида яшайдиган киши (*Мисрда*)

– شَرْقِيّ 1. шарқий, шарққа оид; الْمَدِينَةِ ~ шаҳарнинг шарқ тарафида; جَنُوبٌ ~ жануби-шарқий; الدِّرَاسَاتُ الـ~ـة шарқшунослик; 2. Шарқда яшайдиган киши, шарқлик

– شَرْقِيَّات *кўп.* шарқшунослик, ориенталистика

– شُرُوق чиқиш, кўтарилиш; الشَّمْسِ ~ қуёш чиқиши

– مُسْتَشْرِق шарқшунос, ориенталист

– مُشْرِق 1) чиқаётган, кўтарилаётган (*қуёш ҳақида*); بِلَادُ الشَّمْسِ الـ~ـة кун чиқиш мамлакати; 2) нур сочиб турган; ёрқин; нурли, ёғдули; مُسْتَقْبَلٌ ~ ёрқин келажак, истиқбол

– مَشْرِق *кўп.* مَشَارِق машриқ, кун чиқиш; шарқ; فِي مَشَارِقِ الأَرْضِ وَمَغَارِبِهَا кунчиқишдан кунботишгача, машриқдан мағрибгача, шарқдан ғарбгача, бутун дунёда; الـ~ان *ик. с.* 1) шарқ ва ғарб, машриқ ва мағриб; 2) ёз фаслида қуёш чиқиш ўрни ва қиш фаслида қуёш чиқиш ўрни

– مَشْرِقِيّ 1. шарқий; 2. *кўп.* مَشَارِقَة шарқ кишиси, шарқда яшовчи киши

– مُشْرِقِيّ 1. *филос.* иллюминаторларга оид; الْحِكْمَةُ الـ~ـة иллюминаторлар фалсафаси, иллюминизм; 2. *филос.* иллюминат (*қар.* إِشْرَاقِيّ)

شَرْقَرَق *зоол.* яшил рангли қизилиштон (*қуш*)

شَرْقَطَ бирдан ёнмоқ (ўт олмоқ)

– شَرْقَطَة бирдан ёниб кетиш (ўт олиш)

I شَرِكَ (а) شَرِكَة шерик бўлмоқ, биргалашмоқ, компаньон бўлмоқ; II شَرَّكَ шнур боғламоқ, نَعْلَهُ ~ туфлисига шнур ўтказмоқ; III شَارَكَ 1) шериклик қилмоқ, ҳамдард бўлмоқ (*мас., ғамда-туш. к. ёки* فِي*-к. гадир туш. к. ёки* مَعَ); 2) (*н. дадир*) муштаракликка эга бўлмоқ (*туш. к. ёки* فِي *-к. биландир, н. биландир. туш. к. ёки* مَعَ); биргаликда иштирок этмоқ; ҳамкорлик қилмоқ; إِنَّ اللُّغَةَ الْعَرَبِيَّةَ تُشَارِكُ الْعِبْرَانِيَّةَ فِي أُصُولِهَا араб тили қадимги яҳудий тили (иврит) билан муштарак илдизга эга; IV أَشْرَكَ 1) иштирокчи қилмоқ, иштирок эттирмоқ, шерик қилиб қўшиб олмоқ; хизмат вазифасига қўшиб юбормоқ; 2) тасма билан таъминламоқ (*мас., ботинка, шиппак кабиларни*); بِاللهِ ◊ ~ мушрик (кўпхудолик) бўлмоқ; VI تَشَارَكَ (*к. биландир н. дадир*) бирга иштирок этмоқ, тўдада бўлмоқ (مَعَ فِي); VIII اشْتَرَكَ 1) (*к. биландир н. дадир*) шерик бўлиб қатнашмоқ, иштирок этмоқ (مَعَ, فِي); 2) ўзаро (*н. дадир*) муштарак бўлмоқ; 3) (*жамият*) аъзоси бўлмоқ; 4) (*н. нингдир*) обуначиси бўлмоқ (فِي); 5) бирлаштирмоқ; 6) *дин.* христианларнинг диний маросимлардан бири-муштараклик (*причастие*) маросимларида иштирок этмоқ

– اشْتِرَاك *кўп.* ـَات — 1) бирлашиш, бирикиш; 2) муштараклик, умумийлик; الْمَصَالِحِ ~ манфаатларнинг муштараклиги (умумийлиги); الـ~ اللَّفْظِيُّ *грам.* омонимия; 3) (*шерик бўлиб*) иштирок этмоқ; بِالـ~ шерик бўлиб, биргалашиб; 4) обуна; 5) аъзолик бадали, пай тўлови (*шунингдек* رُسُومُ الـ~) христианларнинг муштараклик (*причастие маросимида*) истеъмол қилинадиган бир хил вино ва нон

– اشْتِرَاكِيّ 1. социализмга оид, социалистик; النِّظَامُ الـ~ социалистик тузум

– إِشْرَاك мажусийлик, кўпхудолилик, мушриклик

– تَشَارُك шериклик, бирга қўшилиб иштирок этиш

– شِرَاك *кўп.* شُرُك, أَشْرَاك (*шиппакдаги*) ип, тасма

– شِرَاكَة бирга қўшилиб иштирок этиш

– شِرْك 1) (*биргалашиб*) иштирок этиш; 2) *халқ.* ҳаммага тегишли бойлик *ёки* нарсалар; 3) ширк, мажусийлик, кўпхудолилик, бутпарастлик, أَهْلُ الـ~ ширк келтирганлар, мажусийлар

– شَرَك *кўп.* أَشْرَاك тўр, тузоқ, қопқон

– شُرُك 1) зарарли; бузилган, айниган, яроқсиз ҳолга келган (*мас., мевалар ҳақида*); 2) асл нархидан (баҳосидан) паст

– شَرَكَة тузоқ

– شَرِكَة *кўп.* ـَات — 1) ширкат, жамият; агентлик; التَّأْمِين ~ суғурта жамияти; ذَاتُ مَسْؤُولِيَّةٍ مُحَدَّدَةٍ ~ чекланган масъулиятли (масъулияти чекланган) компания (*ЛТД*); الشَّرِكَات ~ трест; ~

مُسَاهِمَةٌ акционерлик (ҳиссадорлик) жамияти; مُغْفَلَةٌ ~ *савдо.* яширин жамият; الْمِلَاحَةُ ~ денгизчилар жамияти; الْهِنْدِ الشَّرْقِيَّةِ ~ *тар.* Ост-индия компанияси (жамияти); 2) муштарак бойлик (мулк); умумхалқ мулки

– شِرْكَةٌ = شَرِكَةٌ

– شِرْكِيَّاتٌ *кўп.* мажусийлик одатлари (феъл-атворлари)

– شَرِيكٌ *кўп.* شُرَكَاءُ 1) ҳамкорлик килувчи, шерик, компаньон; партнёр; бирга иштирок этувчи; 2) (*бирор жиноий ишда*) шерик

– شُرَيْكٌ чурак, нон

– شَرِيكَةٌ *кўп.* شَرَائِكُ 1) шериклик қилувчи аёл (қиз), партнёр аёл (қиз); فِي الْحَيَاةِ ~ рафиқа, хотин; 2) (*бирор жиноий ишда*) шерик аёл (қиз)

– مُشَارِكٌ иштирокчи; шерик бўлиб қатнашувчи

– مُشَارَكَةٌ 1) муштараклик, умумийлик; биргалашиб (*шерик бўлиб*) қатнашиш; алоқадорлик, боғлиқлик; 3) ҳамкорлик; ◊ بِالـ~ чоракорлик шарти билан

– مُشْتَرَكٌ 1) муштарак, умумий; бирлашган; қўшма; حُدُودٌ ~ـةٌ умумий чегаралар; 2) икки томонлама, ўзаро; مَصْلَحَةٌ ~ـةٌ икки томонлама фойдали (манфаатли)

– مُشْتَرِكٌ обуначи, муштарий

– مُشْرِكٌ мушрик, кўпхудоли, мажусий, бутпараст

شَرْكَلَ 1) қийнамоқ, қийинчиликка солмоқ, қийин қилиб қўймоқ, чалкаштирмоқ, йўлдан адаштирмоқ; 2) оёқдан чалмоқ, чалиб йиқитмоқ

شَرْكَسِيٌّ *кўп.* شَرَاكِسَةٌ черкас

I شَرَمَ (*и*) شَرْمٌ чақмоқ, ёрмоқ, кесмоқ, тилмоқ; II شَرَّمَ ёрмоқ, бўлмоқ; VII اِنْشَرَمَ чақилган (ёрилган, тилинган, бўлинган) бўлмоқ

– أَشْرَمُ *мн.* شَرْمَاءُ *кўп.* شُرْمٌ 1) бурни мажақланган; 2) лаблари йиртиқ; 3) ифлос, исқирт, пала-партиш, ислиқи

– شَرْمٌ *кўп.* شُرُومٌ 1) тилим, ёриқ; 2) тешик, ковак; тоғ (*тепалик ер*) ёриғи; раҳна, тешилган жой; 3) унча катта бўлмаган қўлтиқ, кўрфаз

شَرْمِيَّةٌ катта жанг, қирғин, олишув, тўқнашув

شَرْمَطَ парча-бурон қилиб йиртмоқ

– شَرْمَطَةٌ парча-бурон қилиб йиртиб ташлаш

– شَرْمُوطَةٌ *кўп.* شَرَامِيطُ 1) латта; парча-бурон; 2) фоҳиша, бузуқ аёл, суюқоёқ аёл

شَرْنَقَةٌ *кўп.* شَرَانِقُ пилла (*ипак қуртиники*)

– شَرَانِقُ *кўп.* 1) илоннинг (*ташлаган*) пўсти; 2) наша уруғи

I شَرِهَ (*а*) شَرَهٌ 1) (*н. гадир*) ўч бўлмоқ (عَلَى, إِلَى); 2) нафси бузуқ бўлмоқ, малах бўлмоқ, юҳо бўлмоқ

– شَرَاهَةٌ 1) қизғончиқлик, очкўзлик, кўзи очлик; بِـ~ қизғончиқлик билан; 2) нафси бузуқлик, малахлиқ, юҳолик

– شَرَاهَةٌ=شَرَهٌ

– شَرِهٌ 1) қизғончиқ, очкўз; 2) нафси бузуқ, малаҳ, юҳо

شَرْوٌ асал, бол

– شَرْوٌ=شَرْيٌ

شِرْوَالٌ *кўп.* شَرَاوِيلُ шаровар, пойжома, иштон

شَرْوَى ўхшаш, ўхшайдиган; ◊ لَا يَمْلِكُ ~ نَقِيرٍ унинг сариқ чақаси (бир тийини) ҳам йўқ

شَرْوِيطَةٌ *кўп.* شَرَاوِيطُ латта

I شَرَى (*и*) شَرْيٌ, شِرًى (شِرَاءٌ) 1) сотиб олмоқ; 2) сотмоқ; شَرِيَ (*а*) شَرًى ҳуснбузар тошмоқ, ғудда чиқмоқ, ғудда тошмоқ; II شَرَّى сотиш учун қўймоқ, териб қўймоқ; IV أَشْرَى (*к. ларнингдир*) ўртасида душманлик ўтини ёқмоқ (بَيْنَ); VIII اِشْتَرَى сотиб олмоқ; لَا يُشْتَرَى وَ لَا يُبَاعُ сотилмайдиган; X اِسْتَشْرَى 1) аччиқланмоқ, ғазабланмоқ; 2) мураккаблашмоқ, қийинлашмоқ; кучаймоқ; жиддий бўлиб қолмоқ, хавфли (хатарли) бўлиб қолмоқ (*аҳвол, касаллик ва б. ҳақида*); 3) ҳамма ёққа тарқалмоқ (тарқалиб кетмоқ)

– اِسْتِشْرَاءُ мураккаблашиш, кучайиш, ўсиш; الْبِطَالَةِ ~ ишсизликнинг кучайиши (ўсиши)

– شَارٍ *мн.* شَارِيَةٌ *кўп.* شُرَاةٌ 1) сотиб оладиган; 2) харидор, сотиб олувчи; ◊ شَارِي الصَّوَاعِقِ яшинқайтаргич; الشُّرَاةُ *тар.* хорижийлар мазҳабларидан бири

– شِرَاءٌ *кўп.* أَشْرِيَةٌ сотиб олиш, харид қилиш; بِالتَّقْسِيطِ ~ насияга сотиб олиш; بِالنَّقْدِ ~ нақд пулга сотиб олиш; عَلَى الْحِسَابِ ~ кредитга сотиб олиш

– شِرَائِيٌّ сотиб олишга (харид қилишга) оид; قُوَّةٌ ~ـةٌ харид қилиш қуввати (кучи)

– شَرْوَةٌ 1) харид; сотиб олинган (харид қилинган) нарса; 2) савдо-сотиқ иши

– شَرَى = الْحِمَّى الـ~ـةُ :شَرَوِيٌّ

– شَرًى тошма, эшак еми, тошмали безгак

– شَرْيٌ *жам.* колоквинт

– شَرًى *кўп.* أَشْرِيَةٌ сотиб олиш, харид қилиш

– شِرْيَانٌ, شَرْيَانٌ, شِرْيَانٌ *кўп.* شَرَايِينُ артерия; التَّاجِ ~ тож (*коронар*) қонтомири; تَصَلُّبُ الشَّرَايِينِ *мед.* артериосклероз; مِلْقَطُ الشَّرَايِينِ жарроҳлик қисқичлари

– شِرْيَانِيٌّ, شَرْيَانِيٌّ артерияга оид, артериал; الْتِهَابُ الـ~ *мед.* артериит

– مُشْتَرٍ *мн.* مُشْتَرِيَةٌ сотиб олувчи, харидор; ◊ الْمُشْتَرِي *астр.* Муштарий (Юпитер) сайёраси

– مُشْتَرًى *кўп.* مُشْتَرَوَاتٌ, مُشْتَرَيَاتٌ сотиб олиш, харид қилиш; مَكْتَبُ الْمُشْتَرَوَاتِ харид қилиш муассасаси

I شَزَرَ (*и*) شَزْرٌ ер остидан қарамоқ

– شَزْرًا 1) ер остидан; ёндан; 2) чапдан ўнгга; соат йўналиши бўйича

– شَزْرَاءُ ғилай; серзарда, ғазабли, ёвуз

شِيْسْت: حَجَرُ ~ *мин.* шифер, сланец

I شَسَعَ (а) شُسُوعٌ 1) узоқда (узоқлашган) бўлмоқ; 2) кенг (бепоён) бўлмоқ

– شَاسِعٌ 1) узоқ; عَلَى بُعْدٍ ~ узоқ масофада; 2) кенг, бепоён, катта,; فَرْقٌ ~ катта фарқ

– شَسَاعَةٌ 1) узоқлик; кенглик, бепоёнлик

– شِسْعٌ *кўп.* أَشْسَاعٌ шиппак боғичи (ипи, тасмаси)

– شُسُوعٌ=شَاسِعٌ

شَشْخَانٌ, شَشْخَانَةٌ ичи ўйилган ствол

– شَشْخَنَةٌ ўйма, ўйилган (*ствол*)

– مُشَشْخَنٌ ўймали, ичи ўйилган (*ствол ҳақида*)

شِشْمٌ кўзга суртиладиган малҳам (*дори*); сепки, сепиладиган дори

– شِشْمَةٌ *кўп.* شِشَمٌ ҳожатхона

شِشْنِي *кўп.* شَشَانِي намуна, нусха; татим, татиб кўриш, синаб кўриш, синаш

– شَشْنَجِيٌّ *кўп.* شَشْنَجِيَّةٌ татиб кўрувчи, синаб кўрувчи

شَصٌّ, شِصٌّ *кўп.* شُصُوصٌ балиқ тутадиган қармоқ

I شَطَّ (*а/и, у*) شَطٌّ, شُطُوطٌ 1) чегарадан чиқмоқ, ҳаддан ошмоқ; 2) (*н. дандир*) узоқ бўлмоқ, узоқлашмоқ, четлашмоқ (مِنْ); 3) (*бирор к. га нисбатан*) адолатсиз бўлмоқ (عَلَى); (*к. нидир*) хафа қилмоқ, сиқмоқ (عَلَى); IV أَشَطَّ ғоят аччиқланмоқ, тутаб (тутақиб) кетмоқ; VIII اشْتَطَّ 1) ҳаддан ошмоқ; ... وَ لاَ أَشْتَطُّ إِذَا قُلْتُ ...деган тақдиримда ҳам ҳаддан ошмаган бўламан; شَطَطًا (أَشْطَاطًا) ~ كَبِيرًا (*н. дадир*) катта гуноҳ (хато) қилмоқ, ҳаддан ошишга йўл қўймоқ (فِي); 2) (*бирор к. га нисбатан*) адолатсиз бўлмоқ

– شَطٌّ[1] адолатсизлик кўрсатиш (қилиш); сиқиш, зулм қилиш

– شَطٌّ[2] соҳил, қирғоқ

– شَطَطٌ 1) гуноҳ, хато иш, айб; 2) ҳаддан ошиш, чегарадан чиқиш; керагидан ортиқчалик

– شَطَّةٌ қалампир, янчилмаган (бутун) қалампир, гармдори; ◊ ~ الْقَلَمِ жимжима, гажак (*имзодаги*)

– شَطَّةٌ = شَطِيطَةٌ

(شطء) IV أَشْطَأَ шохламоқ, новда чиқармоқ

– شَاطِئٌ *кўп.* شَوَاطِئُ, شُطْآنٌ қирғоқ

– شَاطِئِيٌّ қирғоқдаги, қирғоққа оид

– شَطْءٌ[1] *кўп.* شُطُوءٌ = شَاطِئٌ

– شَطْءٌ[2] новда, шох; الزَّرْعِ ~ экиннинг новдаси; النَّبَاتِ ~ ўсимлик новдаси (шохи)

I شَطَبَ (*у*) شَطْبٌ 1) қисмларга (тасмаларга) ажратиб қирқмоқ; 2) ўчириб ташламоқ, бекор қилмоқ; 3) рўйхатдан чиқариб ташламоқ; الدَّعْوَى ~ (*суддаги, терговдаги*) ишни тўхтатмоқ; II شَطَّبَ 1) тасма қилмоқ, нақш қилмоқ; اللَّحْمَ ~ гўштни бўлтак-бўлтак (тасма-тасма) қилиб кесмоқ; 2) ўймоқ, чизмоқ, чуқурча қилмоқ; 3) кетма-кет ўчириб чиқмоқ; 4) (*н. нидир*) тугалламоқ, тамомламоқ, охирига етказмоқ (*туш. к. ёки* عَلَى); (*н. нидир*) пардозламоқ, ошламоқ; (*н. гадир*) сўнгги ишловни бермоқ, битган ҳолатга келтирмоқ (*туш. к. ёки* عَلَى); الْحِسَابَ ~ (عَلَى) *бухг.* ҳисоб-китобни бош бухгалтерга ўтказмоқ; 5) (*мол, товарни*) сотиб тугатмоқ, сотиб бўлмоқ

– تَشْطِيبٌ 1) бўлтак-бўлтак қилиб кесиш; 2) ўйма, чизиқ қилиш; 3) ўчириб ташлаш; 4) тугаллаш; охирги ишлов (пардоз) бериш; شُقَقٌ تَحْتَ الـ~ охирги пардоз жараёнидаги квартиралар

– تَشْطِيبَاتٌ *кўп.* охирги ишлов (пардозлаш) ишлари

– شَطْبٌ[1] 1) тасма-тасма қилиб кесиш; 2) ўчириб ташлаш; 3) рўйхатдан чиқариб ташлаш

– شَطْبٌ[2] баланд бўйли ва келишган

– مُشَطَّبٌ нақшланган

I شَطَحَ (*а*) شَطْحٌ 1) кўчиб кетмоқ; кетмоқ; 2) (*қаердадир*) адашмоқ (فِي); ... فِي اخْتِيَارِهِ ~ у ...ни танлашда иккиланди (тараддудланди); بِالْقَلَمِ ~ ёзмоқ, тез ёзмоқ

– شَطْحَةٌ *кўп.* شَطَحَاتٌ 1) сайр; экскурсия; 2) бир маромдан (мўътадилликдан) чиқиб кетиш; хушдан кетиш, ўзни унутиш; (*сўфийларда*) шатҳа (*ҳушдан кетиш, беҳуш бўлиш они*); إِغْرَاقٌ فِي ~ шатҳага (беҳушликка) ғарқ бўлиш

I (شطر) شَطَرَ (*у*) شَطْرٌ 1) бўлмоқ, кесмоқ, иккига ажратиб кесиб ташламоқ; 2) (*н. дандир*) қутулмоқ, ажралмоқ (عَنْ); شَطُرَ (*у*) شَطَارَةً айёр (эпли, чаққон) бўлмоқ; фаросатли (ақлли) бўлмоқ; III شَاطَرَ 1) (*к. гадир*) ҳамдард бўлмоқ; (*меҳнатини*) енгиллаштирмоқ; ҳамдардлик қилмоқ (билдирмоқ); 2) тақсим қилмоқ, бўлиб олмоқ, бўлишиб олмоқ, бўлишмоқ, V تَشَطَّرَ чаққонлик (эпчиллик) кўрсатмоқ; VII انْشَطَرَ тенг бўлинмоқ, икки қисмга бўлинмоқ

– انْشِطَارٌ бўлиниш; الـ~ وَ الاِنْدِمَاجُ النَّوَوِيُّ *физ.* ядронинг парчаланиши ва синтези

– شَاطِرٌ *кўп.* شُطَّارٌ 1) чаққон, моҳир, эпли; 2) айёр; 3) фаросатли, ақлли

– شَطَارَةٌ 1) чаққонлик, моҳирлик, эпчиллик, санъаткорлилик; 2) айёрлик; 3) фаросатлилик, ақллилик

– شَطْرٌ *кўп.* أَشْطُرٌ, شُطُورٌ 1) (*бирор н. нинг*) ярми; қисм, парча; 2) томон, йўналиш; وَلَّيْنَا وُجُوهَنَا شَطْرَ الْجَنُوبِ *маж.* биз жануб томонга йўл олдик; 3) (*шеърдаги*) мисра; 4) (*туя*) эмчагининг бир жуфт сўрғичи; ◊ حَلَبَ الدَّهْرُ أَشْطُرَهُ у аччиқниям, чучукниям кўрган

– شَطِيرَةٌ *кўп.* شَطَائِرُ бурда, сандвич

– مُشَاطِرٌ қўшни; (*бирор ишда*) шерик

– مُشَاطَرَةٌ 1) бирга иштирок этиш, иштирок этиш, қатнашиш; 2) ҳамдардлик

شِطْرَنْجٌ, شَطْرَنْجٌ шахмат, шатранж; أَحْجَارُ الـ~ *ёки* قِطَعُ الـ~ шахмат доналари; لَوْحَةُ (رُقْعَةُ) الـ~ шахмат тахтаси; أُولَئِكَ الَّذِينَ يُحَرِّكُونَ قِطَعَ الـ~ а) шахмат доналари сураётганлар; а) *маж.* (*қандайдир*) яширин ниятни амалга оширувчилар; تَحَوَّلَ إِلَى بَيْدَقٍ فِي يَدِه ~ *кўч. м.* кимларнингдир қўлида ўйинчоқ бўлмоқ

– شِطْرَنْجِيٌّ 1. шахматга оид; وَضْعِيَّةٌ ~ـَةٌ шахмат вазияти (позицияси); 2. шахматчи

I شَطَفَ (*у*) شَطْفٌ 1) ювмоқ, ювиб ташламоқ, (*ювилган кирни*) чайқамоқ, (*идишни*) чайқамоқ, чаймоқ; 2) синдириб (*ушатиб*) олмоқ; 3) рандаламоқ, тарашламоқ, йўнмоқ; *тех.* қиррали қилиб тарашламоқ, йўнмоқ; II شَطَّفَ тозалаб ювмоқ

– شُطْفَةٌ *кўп.* شُطَفٌ синиб чиққан парча; қирқиб олинган нарса; пайраҳа; 2) чақмоқтош парчаси

– مَشْطُوفٌ 1) ювилган, чайқалган; 2) қиррали қилинган, қийшайтириб қирраланган; حَافَّةٌ ~ـَةٌ фаска (*тиғи қийшайтириб чиқарилган асбоб*)

I شَطَنَ (*у*) شَطْنٌ арғамчи (арқон) билан боғламоқ

– شَطَنٌ арғамчи, арқон

– شَطُونٌ 1) узоқ, узоқдаги; 2) чуқур

شَطَا Мисрдаги қишлоқнинг номи (*кийимлари билан машҳур*)

– شَطَوِيٌّ: ثِيَابٌ ~ـَةٌ Шатода тикилган кийим

I شَظَّ (*у*) شَظٌّ: ~ الْجَوَالِقَ хуржун кўзидаги ёғочни тортиб қўймоқ;

IV أَشَظَّ: ~ الْجَوَالِقَ хуржуннинг кўзига эгри ёғоч киритиб қўймоқ

– شِظَاظٌ хуржуннинг кўзига киритиб қўйиладиган эгри ёғоч

شَظُفَ (*у*) شَظَافَةٌ оғир (қашшоқ) бўлмоқ (*ҳаёт ҳақида*)

I شَظِيَ (*а*) شَظًا синмоқ, парчаланиб кетмоқ, бўлакларга бўлиниб кетмоқ; II شَظَّى парчаламоқ, (пайраҳа қилиб) майдалаб ташламоқ; V تَشَظَّى =I

– تَشْظِيَةٌ пайраҳаларга ажратиш, пайраҳалаш

– شَظِيَّةٌ *кўп.* شَظَايَا 1. (*снаряд*) парчаси; 2) пайраҳа; 3) *анат.* болдир (илик) суяги

I شَعَّ (*а/и*) شَعٌّ, شَعَاعٌ 1) тарқамоқ, тарқалмоқ; 2) нур тарқатмоқ, нурланмоқ; IV أَشَعَّ нур чиқармоқ, нур бермоқ; V تَشَعَّعَ нур чиқармоқ, нур бериб турмоқ

– إِشْعَاعٌ *кўп.* ـَاتٌ нурланиб туриш, нурланиш, нур чиқариш; радиация; الـ~ الذَّرِّيُّ атом радиацияси; جَامَا (بِيتَا) ~ гамма (бета) нурлари чиқариш; إِشْعَاعَاتُ الشَّمْسِ السِّينِيَّةُ қуёшнинг х- нурлар тарқатиши

– إِشْعَاعِيٌّ нурланувчи, нурланиб турган; нурли; نَشَاطٌ ~ *ёки* فَاعِلِيَّةٌ ~ـَةٌ радиоактивлик; ذُو نَشَاطٍ ~ радиоактив, радиоактивликка оид; الْخَامَاتُ الـ~ـَةُ радиоактив моддалар (хомашё); الْمَرَضُ الـ~ нурланиш касаллиги

– إِشْعَاعِيَّةٌ радиоактивлик

– تَشَعُّعٌ нурланиш; радиация; الـ~ الشَّمْسِيُّ қуёш радиацияси

– شُعٌّ *кўп.* شِعَاعٌ 1) нур; 2) ўргимчак уяси ва унинг ҳар толаси

– شُعَاعٌ *кўп.* أَشِعَّةٌ 1) нур; нур тасмаси; أَشِعَّةُ رُونْتْجِن Рентген нурлари; أَشِعَّةُ أَلْفَا وَ بِيتَا وَ جَامَا *ёки* أَشِعَّةٌ أَلْفِيَّةٌ وَبَائِيَّةٌ وَ جِيمِيَّةٌ алфа-, бета- ва гамма нурлари; الْأَشِعَّةُ الْكَوْنِيَّةُ космик нурлар; الْأَشِعَّةُ تَحْتَ الْحَمْرَاءِ инфрақизил нурлар; الْأَشِعَّةُ فَوْقَ الْبَنَفْسَجِيَّةِ ультрабинафша нурлар; الْمُعَالَجَةُ بِالْأَشِعَّةِ *мед.* радиотерапия; بَعَثَ ~ الْأَمَلِ فِي نُفُوسِ النَّاسِ *маж.* одамлар қалбида умид нурларини ёқмоқ; 2) (*ғилдиракдаги*) кегай; 3) қилтириқ, қилтаноқ (*бошоқдаги*); 4) радиус

– شَعَاعٌ тарқалиш; ёйилиш, сочилиш; تَطَايَرَتِ الشَّظَايَا ~ًا парчалар ҳар томонга сочилиб кетди; طَارَ قَلْبُهُ ~ًا унинг миясига ҳар хил фикрлар келиб кетди; ◊ طَارَتْ نَفْسُهُ ~ًا (مِنَ الْخَوْفِ) у қаттиқ қўрқиб кетди, унинг жони ҳалқумига келди

– شِعَاعَةٌ фотография қилиш

– شُعَاعِيٌّ 1) нурга оид; عِلْمُ الْفَلَكِ الـ~ радиоастрономия; الْفَلَكِيُّ الـ~ радиоастроном; 2) шуъласимон; خُطُوطُ الْمِتْرُو الـ~ـَةُ метронинг шуъласимон (ҳар томонга тарқалган) йўллари

– شُعَاعِيَّةٌ *астр.* нуркўприк

– مُشِعٌّ 1. нур чиқарувчи, радиоактив; الْمَوَادُّ الـ~ـَةُ радиоактив моддалар; 2. *тех.* радиатор

I شَعَبَ (*а*) شَعْبٌ 1) бўлиб ташламоқ, ажратмоқ; 2) жамламоқ, бириктирмоқ; II شَعَّبَ шаҳобчалаштирмоқ; бўлмоқ, бўлимларга ажратмоқ; V تَشَعَّبَ 1) шаҳобчаланмоқ; бўлинмоқ; (*н. дарё*) тарқалмоқ, шаҳобча бўлиб чиқмоқ (عَنْ); 2) ҳар хил бўлмоқ (*мулоҳазалар ҳақида*); VII انْشَعَبَ шаҳобчаланмоқ; ажралиб чиқмоқ; VIII اشْتَعَبَ ҳар томонга йўналтирмоқ, айрилмоқ (*йўл ҳақида*)

– أَشْعَبِيٌّ бахил, хасис, зиқна, қурумсоқ; тамаъгир; الْمَطَامِعُ الـ~ـَةُ тамаъгирликка интилиш; الْأَطْمَاعُ الـ~ـَةُ тамаъгирлик истаклари

– تَشَعُّبٌ иккига ажралиш, шаҳобчаланиш, бўлиниш

– شَعْبٌ *кўп.* شُعُوبٌ 1) халқ, миллат; حِزْبُ الـ~ *тар.* Халқ партияси (*Мисрдаги сиёсий партиянинг номи*); 2) қабила

– شِعْبٌ *кўп.* شِعَابٌ 1) дара; 2) сувости тоши, риф

– شَعْبَانُ шаъбон (*қамарий тақвимнинг 8- ойи, 29 кун*)

– شُعْبَةٌ кўп. شُعَبٌ 1) соҳа; 2) шох, шаҳобча; т. -й. шаҳобча; 3) шуъба, бўлим; 4) биол. бот. тип; 5) тиш, тишча (мас., арра, ғилдирак ва б. лардаги); شُعَبُ الرِّئَةِ анат. бронхлар (нафас йўллари); اِلْتِهَابُ الشُّعَبِ мед. бронхит (нафас йўлларининг яллиғланиши)

– شَعْبِيٌّ халққа оид, миллий; الْأَدَبُ الـ~ халқ оғзаки ижоди, фольклор; لا ~ халққа қарши, ватанпарварликка карши; السِّيَاسَةُ اللا~ـة халққа қарши сиёсат

– شُعَبِيٌّ бронхга (нафас олиш йўлларига) оид, бронхиал; اَلْاِلْتِهَابُ الـ~ мед. бронхит (нафас олиш йўлларининг ялллиғланиши)

– شَعْبِيَّةٌ оммавийлик; عَدَمُ ~ оммавий бўлмаганлик; يَتَمَتَّعُ بالـ~ ў жуда шуҳратлидир, омма орасида жуда таниқли; أَكْسَبَهُ هَذَا ~ бу унга шуҳрат келтирди, бу уни халққа танитди

– شُعُوبِيٌّ. 1) тар. шуъубия ҳаракатининг вакили (қар. شُعُوبِيَّةٌ); 2) космополитликка оид, миллийликка (ватанпарварликка) қарши бўлишга оид; 3. космополит, ватанпарвар бўлмаган одам

– شُعُوبِيَّةٌ 1) тар. шуъубия (исломда бўлган халкларнинг тенглиги ҳақидаги ақидани ҳимоя қилувчи, арабларнинг мумтозлигини тан олмовчи ҳаракат); 2) космополитизм, антинационализм, антипатриотизм

– مُنْشَعَبٌ ажралиш, айрилиш (мас., йўл ҳақида); иккига ажралиш, бўлиниш

شَعْبَذَ 1) шуъбадабозлик, фокуслар (кўзбойлағич) кўрсатмоқ; 2) айёрлик қилмоқ,. алдамоқ, алдамчилик қилмоқ

– شَعْبَذَةٌ 1) шуъбадабозлик қилиш, фокус кўрсатиш; 2) ёлғончилик, алдамчилик, айёрлик, мўлтонилик

– شَعْبَطَ кўтарилмоқ, тирмашмоқ; تَشَعْبَطَ 1) кўтарилмоқ, осилмоқ, осилиб олмоқ (мас., трамвай зинапоясига)

– تَشَعْبُطٌ осилиб олиш (мас., трамвай зинапоясига)

– شَعْبَطَةٌ кўтарилиш, (юқорига) чиқиш

I شَعِثَ (а) شُعُوثَةٌ، شَعَثٌ 1) пахмайган (ҳурпайган, диккайган) бўлмоқ (соч ҳақида); 2) сочилиб ётган бўлмоқ, бетартиб ҳолда бўлмоқ; II شَعَّثَ 1) пахмайтирмоқ, ҳурпайтирмоқ, диккайтирмоқ (соч ҳақида); 2) сочиб ташламоқ; тарқатмоқ, сочмоқ; V تَشَعَّثَ 1) сочилиб тарқалмоқ; сочилиб кетмоқ; 2) тартибсиз ҳолга келмоқ

– أَشْعَثُ мн. شَعْثَاءُ кўп. شُعْثٌ 1) ҳурпайтирилган, тўзғитилган, пахмайтирилган (соч ҳақида) 2) сочиб ташланган, сочилиб ётган

– شَعَثٌ сочиб ташланганлик, сочилиб ётганлик; 2) бир-биридан ажралганлик, бирлашмаганлик; لَمَّ ~ـهُمْ бирлаштирмоқ, бир ерга тўпламоқ

– شَعِثٌ 1) ҳурпайган, пахмайган, тўзғиган (соч ҳақида); 2) тартибсиз, бетартиб ҳолда турган

I. شَعَرَ (ў) شُعُورٌ (н. нидир) ҳис қилмоқ, сезмоқ, қабул қилмоқ (ب); مَا ~ (لَمْ يَشْعُرْ) إِلاَّ وَ ... у ҳис қилишга улгурмасданоқ; ва кутилмаганда ...; 2) (н. нидир) фаҳмламоқ, билмоқ, тушунмоқ, сезмоқ (ب); ◊ شِعْرًا ~ шеър ёзмоқ; III شَاعَرَ мушоира қилмоқ; IV أَشْعَرَ 1) (н. нидир) ҳис қилдирмоқ, сездирмоқ, туйдирмоқ (ب); 2) (н. нидир) билдирмоқ, хабар қилмоқ; хабардор қилмоқ, маълум қилмоқ (ب); الْهَدْىَ ~ қурбонлик қилинган туянинг ўнг томонидан қон оқизиб унинг қурбонликка аталганлигини белгиламоқ; V تَشَعَّرَ сочи ўсмоқ; VI تَشَاعَرَ ўзини шоир деб ҳисобламоқ (фаҳмламоқ, билмоқ); X اِسْتَشْعَرَ 1) ҳис қилмоқ, туймоқ; 2) фаҳмлаб қолмоқ; деб билмоқ; билиб қолмоқ

– إِشْعَارٌ кўп. ـَاتٌ — хабар қилиш, маълум қилиш

– أَشْعَرُ мн. شَعْرَاءُ кўп. شُعْرٌ жун (тук) босган, жун (тук)ли

– شَاعِرٌ кўп. شُعَرَاءُ 1) шоир; الشُّعَرَاءُ الرُّحَّلُ сайёр (кезиб юрувчи) шоирлар; الْقُطْرَيْنِ ~ икки мамлакат шоири (шоир Халил Мутроннинг унвони); 2) ҳикоячи, ҳикоя қилувчи (айтувчи)

– شَاعِرَةٌ кўп. شَوَاعِرُ шоира

– شَاعِرِيٌّ шеърий, шоирга оид, шоирона

– شَاعِرِيَّةٌ 1) шоирлик иқтидори; 2) шоироналик

– شِعَارٌ кўп. ـَاتٌ، أَشْعِرَةٌ 1) шиор; чақириқ; الْجَبْهَةِ الْمُتَّحِدَةِ ~ бирлашган жабҳа (фронт) шиори; 2) тамға, белги; марка; герб, эмблема; 3) эск. кўйлак

– شِعْرٌ кўп. أَشْعَارٌ шеър, шеърият, поэзия; غِنَائِيٌّ ~ лирик шеърият; قَصَصِيٌّ ~ эпик шеърият; حُرٌّ ~ эркин шеър; رَبَّةُ الـ~ ёки عَرُوسُ الـ~ илҳом париси (муза); ◊ لَيْتَ ~ِي о, билганимда эди!

– شَعْرٌ، شَعَرٌ жам. кўп. شُعُورٌ соч; مُسْتَعَارٌ ~ ёки عَارٍ ~ ясама соч; парик; حِصَانٍ ~ от қили; خَشِنٌ ~ ёки حَلُوفٍ ~ қаттиқ тук

– شَعْرَاءُ дарахтлар

– شَعْرَانِيٌّ = أَشْعَرُ

– شَعْرَةٌ кўп. شَعَرَاتٌ 1) соч донаси, қил; 2) тола; الْقُطْنِ ~ пахта толаси; الْأَرْضِ ~ бот. ерсоч (қирққулоқлар оиласига кирувчи ўсимлик -Adiantum capillus veneris); الْعَيْنِ ~ мед. трихиазис (кўз касалликларидан бири); ◊ خَرَجَ مِثْلَ الـ~ مِنَ الْعَجِينِ сувдан қуруқ чиқмоқ; تَعَلَّقَ بـ~ омонат турмоқ

– شُعْرُورٌ кўп. شَعَارِيرُ ночор (кучсиз) шоир, бемаъни шоир, бемаъни шеър тўқувчи

– شِعْرَى: الـ~ الْيَمَانِيَّةُ ёки الـ~ астр. Сириус; الـ~ الشَّامِيَّةُ астр. Просион

– شِعْرِيٌّ шеърий, шеърга оид; шеъриятга оид

– شَعْرِيٌّ 1) жунли, тукли; 2) капиллярга оид; الْأَوْعِيَةُ الـ~ـة капилляр томирлар

– شَعْرِيَّةٌ [1] капиллярлик

– شَعْرِيَّةٌ [2] кўп. ـَاتٌ — тўр. панжара; ёғоч (чий) дарпарда; ◊ مِيزَانُ الـ~ аптека (шунингдек, заргарлик) тарозиси

– شَعْرِيَّةٌ вермишель (майда макарон тури)

– شُعُورٌ 1) шуур, сезги, ҳис; 2) ички кечинма; 3) онг, ақл; بِلاَ ~ онгсиз равишда; لاَ ~ اللاَّ ғайришуурийлик, ҳали ўйлаб этилмаганлик; حُسْنُ الـ~ одоб; الـ~ الْوَطَنِيُّ ватанпарварлик, патриотизм; فَقَدَ ~ فَقَدَ الـ~ ёки غَابَ عَنِ الـ~ ҳушни йўқотмоқ; ~ الْوَاقِعِ ҳақиқат туйғусини йўқотмоқ; 4) туйғу, сезги, ҳиссиётлилик; عَدِيمُ الـ~ сезгисиз, туйғусиз, ҳиссиз; ◊ أُمُّ الـ~ *бот.* мажнунтол

– شُعُورِيٌّ 1) туйғуга (ҳушга) оид; онгли; لاَ ~ а) онгсиз; б) ғайришууриликка оид; 2) ҳиссиётли, таъсирланувчи

– شُعُورِيَّةٌ ҳиссиётлилик, таъсирчанлик

– شَعِيرٌ *жам.* арпа; لُؤْلُوِيُّ ~ арпа ёрмаси; الأَرُزُّ الـ~ шоли қипиғи; مُحَمَّصٌ لِصُنْعِ البِيرَةِ ~ ёки البِيرَا ~ ёки مُنَبَّتٌ ~ ундириб янчилган арпа ёки буғдой; بُلْبُلُ الـ~ *зоол.* деҳончумчуқ

– شَعِيرَةٌ[1] *кўп.* ~ اتٌ — 1) бир дона арпа; 2) *шунингдек.* الْجَفْنِ ~ говмичча; 3) мушка, қоравул (*отиш қуролларидаги нишонга уриш мосламаси*)

– شَعِيرَةٌ[2] *кўп.* شَعَائِرُ маросим; دِينِيَّةٌ ~ диний маросим; شَعَائِرُ الْحَجِّ ҳаж маросими; إِقَامَةُ الشَّعَائِرِ маросимларнинг адо этилиши (бажарилиши)

–شُعَيْرَةٌ *кўп.* ~ اتٌ — 1) қил (тук); 2) ип (*электр лампаси ичидаги*)

– شَعْرِيَّةٌ = شُعَيْرِيَّةٌ

– شُعْرُورٌ = شُوَيْعِرٌ

– مُشَاعَرَةٌ мушоара

– مَشْعَرٌ *кўп.* مَشَاعِرُ 1) ҳис, туйғу; تَلَقَّى هٰذَا الْخَبَرَ بِمَشَاعِرِ الْفَرَحِ وَ الاِبْتِهَاجِ у бу янгиликни катта хурсандлик ва шодлик билан қабул қилди; 2) (*ҳаж мавсумида бажариладиган*) маросим

– مَشْعُورٌ 1) сезиладиган, ҳис қилинадиган; 2) дарзли, дарз кетган (*идиш ҳақида*); 3) *шунингдек.* الْعَقْلِ ~ ақлдан озган, ақлига дарз кетган

شَعْشَعَ 1) ялтирамоқ, ялтилламоқ; 2) (*май, винога*) сув қўшмоқ, сув аралаштирмоқ

– شَعْشَعَةٌ 1) ялтираш; 2) (*май, винога*) сув қўшиш, сув аралаштириш; 3) енгил маст (кайф) бўлиш

– مُشَعْشَعٌ 1) сув қўшилган, сув аралаштирилган (*май, вино ҳақида*); 2) енгил маст (кайф) бўлган

I شَعَطَ (а) شَعْطٌ куйдирмоқ, пиширмоқ (*мас., гиштни*)

– شَعْطَةٌ жиғилдон қайнаши

I شَعَفَ (а) شَعْفٌ (*к. гадир*) муҳаббат қўйган бўлмоқ (ب)

– شَعَفَةٌ *кўп.* شُعُوفٌ, شِعَافٌ чўққи, энг баланд жой, уч; الْجَبَلِ ~ тоғ чўққиси; الرَّأْسِ ~ (*бирор н. нинг*) учи, боши, энг тепаси (учи)

I شَعَلَ (а) شَعْلٌ ёқмоқ, ўт ёқмоқ; II شَعَّلَ ёқмоқ, алангалатмоқ, шуълалантирмоқ; IV أَشْعَلَ ёқмоқ, ёндирмоқ, алангалатмоқ, шуълалантирмоқ; كِبْرِيتَةً (سِيجَارَةً) ~ гугурт донасини (папиросни, сигаретани) илаштирмоқ, ёндирмоқ; النَّارَ ~ ўт ёқмоқ; النَّارَ ~ فِي ... (النِّيرَانَ) нимани(дир) ёқиб юбормоқ; ◊ نِيرَانَ الْحَرْبِ ~ уруш оловини ёқмоқ; نَارَ الْفِتْنَةِ ~ исён кўтармоқ; VIII اِشْتَعَلَ алангаланмоқ, ёнмоқ; ◊ غَضَبًا ~ ғазаб билан ёнмоқ, ғазаб ўтида ёнмоқ; رَأْسُهُ شَيْبًا ~ сочи оқармоқ

– اِشْتِعَالٌ ёниш, ёниб битиш; алангаланиш; قَابِلُ الـ~ аланга олувчи, ёнувчи

– إِشْعَالٌ ёқиш, ёндириш; النَّارِ فِي ... ~ (*бирор н. ни*) ёқиб юбориш

– أَشْعَلُ *мн.* شَعْلَاءُ *кўп.* شُعْلٌ 1) қизғиш кўзли, кўзи қизғиш; 2) пешонасида (энсасида ёки думида) оқ қашқаси (холи) бор (*от, каптар ҳақида*)

– شُعْلَةٌ *кўп.* شُعَلٌ 1) аланга; 2) сўхта ўтин, чала куюк; 3) машъала; 4) газ ўчоғининг горелкаси, конфоркаси

– مَشَاعِلِيٌّ *кўп.* مَشَاعِلِيَّةٌ 1) машъал кўтариб юрувчи; 2) жаллод

– مَشْعَالٌ *кўп.* مَشَاعِيلُ машъала, машъал

– مَشْعَلٌ *кўп.* مَشَاعِلُ مَشْعَلَةٌ, مِشْعَلٌ машъал, машъала; чироқ

– مُشْعِلٌ 1. ўт (олов) ёқадиган; 2. ўт (олов) ёқувчи; مُشْعِلُو نِيرَانِ الْحَرْبِ уруш оловини ёқувчилар

– شَعْلَلَةٌ *кўп.* شَعَالِيلُ, شَعْلِيلَاتٌ гулхан

– شَعْلَلَةٌ = شَعْلَلَةٌ, شُعَيْلَةٌ

شَعْلَقَ осмоқ, осиб қўймоқ; تَشَعْلَقَ чиқмоқ, чиқиб олмоқ; осилмоқ, осилиб турмоқ

شَعْنُونٌ *кўп.* شَعَانِينُ енгилтабиат; ақли пастроқ, нодоннамо

– شَعْنِينَةٌ *кўп.* شَعَانِينُ хурмо шохи (новдаси); ◊ عِيدُ الشَّعَانِينِ ёки أَحَدُ الشَّعَانِينِ *дин.* христианларда пасхадан бир ҳафта олдинги якшанба куни ўтказиладиган байрам маросими (*самбиттол ҳафтаси ҳам дейилади*)

حَرْبٌ شَعْوَاءُ қатъиятли, ғазабнок; қирғин келтирувчи, қирғинли; ~ қонли (қирғин) уруш; حَمْلَةٌ ~ ғазабнок ҳамла (ҳужум); غَارَةٌ ~ қирғин келтирувчи ҳужум, ғоратли босқин

شَعْوَذَ шуъбадабоз қилмоқ, фокус кўрсатмоқ, кўзбўямачилик қилмоқ; жонглёрлик қилмоқ

– شَعْوَذَةٌ 1) шуъбадабозлик, фокусчилик; жонглёрлик қилиш; 2) алдамчилик, лўттибозлик

– مُشَعْوِذٌ 1) шуъбадабозлик, фокусчи; жонглёр; 2) алдамчи, лўттибоз

شَعْوَطَ = شَعَطَ

I شَغَبَ (а) شَغْبٌ 1) ғалаён уруғини сепмоқ, аччиқлантирмоқ; 2) шовқин кўтармоқ, бақирмоқ, қичқирмоқ; III شَاغَبَ ғалаён уруғини сепмоқ, норозилик келтириб чиқармоқ; (*к. гадир қарши*) исён кўтармоқ (عَلَى)

– شَغَّابٌ ғалаён (жанжал) чиқарувчи одам; исёнчи

– شَغَبٌ ғалаён; 2) шовқин, шовқин-сурон; бетартиблик; муштлашув; أَحْدَثَ ~ шовқин-сурон кўтармоқ

– شَغُوبٌ ғалаён (жанжал) чиқарувчи одам; жанжалчи

– شَغَّابٌ = مُشَاغِبٌ

– مُشَاغَبَةٌ 1) ғалаён; уруш-жанжал; 2) тартибсизлик; 3) обструкция (*шовқин-сурон кўтариб онгли равишда атайлаб бирор тадбирни бузишга ёки тўхтатишга мўлжалланган ҳаракат*)

شَغْتٌ паст навли гўшт

I شَغَرَ (у) شُغُورٌ бўш (банд қилинмаган, вакант) бўлмоқ (*лавозим ҳақида*) شَغِرَ (а) شَغَرٌ бўш (холи) бўлмоқ, ҳеч ким йўқ бўлмоқ

– شَاغِرٌ 1. бўш, банд қилинмаган, вакант; وَظِيفَةٌ ~ةٌ бўш (вакант) лавозим; 2. *кўп.* شَوَاغِرُ бўш ўрин, бўш лавозим

– شَاغُورٌ *кўп.* شَوَاغِيرُ поғонали шаршара, шаршара, шалола

– شِغَارٌ *жоҳилият давридаги никоҳнинг бир тури*

– شُغُورٌ бўш ўрин, вакансия

شَغْزَبَ оёқдан чалмоқ

– شَغْزَبَةٌ (*к. нингдир*) оёғини оёқ билан чалиш

– شَغْزَبِيَّةٌ *кўп.* ـات оёқдан чалиш

شَغْرَبَ = شَغْزَبَ

I (شغف) شَغَفَ (*а*) شَغْفٌ эҳтирос билан севмоқ, (*бирор н. га*) қизиқмоқ (ب); شُغِفَ بِهِ *мажҳ.* кимнидир эҳтирос билан севган бўлмоқ; شَغَفَ (*а*) شَغْفٌ эгаллаб олмоқ, бутунлай ўраб олмоқ (*севги ҳақида*) جَمَالُهَا كَثِيرِينَ حُبًّا ~ у қизнинг жамоли ҳаммани асир қилган эди; ~ـهُ حُبُّ التَّعَلُّمِ ўқишга бўлган муҳаббат уни эгаллаб (ўраб) олди; VII اِنْشَغَفَ (*к. гадир*) ошиқ бўлмоқ, (*н. гадир*) қизиқмоқ

– شَغَافٌ *анат.* юрак олдидаги халта, перикард; لَمَسَ (مَسَّ) ~ ه الأَفْئِدَةِ юракларни эгалламоқ (забт қилмоқ) (*нутқ, сўз ва б. лар ҳақида*)

– شُغَافٌ перикардит (*юрак касаллиги*)

– شَغَفٌ 1) ишқ, муҳаббат, эҳтирос, кучли қизиқиш; 2) *анат.* перикард, юрак олдидаги халта; الْجَوِّ ~ ҳаво қобиғи

– شَغُوفٌ (*к. нидир, н. нидир*) севадиган, (*к. биландир, н. биландир*) қизиққан (ب); بِالْحُرِّيَّةِ ~ эрксевар

– مَشْغُوفٌ (*к. гадир, н. гадир*) эҳтиросли муҳаббат қўйган; (*к. биландир, н. биландир*) қизиққан (ب)

I شَغَلَ (а) شُغْلٌ, شَغْلٌ 1) эгалламоқ (*бинони, жойни, лавозимни*); 2) (*қандайдир*) ишни (машғулотни) топширмоқ (*бермоқ*); (*бирор иш билан*) банд қилмоқ; نَفْسَهُ ~ ўзини (*бирор н. билан*) банд қилмоқ (ب); 3) безовта қилмоқ; الْبَالَ ~ ақлни (фикрни) банд (безовта) қилмоқ (эгалламоқ); بَالَ الرَّأْيِ الْعَامِّ ~ омма фикрини эгалламоқ (банд қилмоқ); 4) (*н. дандир*) четга тортмоқ (عَنْ); (*н. гадир н. биландир*) халақит бермоқ, тўсқинлик қилмоқ (ب, عَنْ); II شَغَّلَ (*н. нингдир*) устида ишлатишга жалб қилмоқ (ب); (*қандайдир*) иш (машғулот) бермоқ; ишга жойлаб қўймоқ; 2) ишга солмоқ (*мас., фабрикани*), ҳаракатга келтирмоқ (*мас., машинани*); 3) (*н. гадир, мас., маблағни*) ишлатмоқ, солмоқ (فِي); 4) фойдаланмоқ, эксплуатация қилмоқ (*мас., машинани*); 5) қайта ишламоқ; ~ الْخَشَبَ ёғочни қайта ишламоқ; III شَاغَلَ вазифа бермоқ, банд қилмоқ, (*гўдакни н. биландир*) банд қилиб ўйнатиб турмоқ (ب); IV أَشْغَلَ 1) (*жойни*) эгалламоқ; 2) (*қандайдир*) иш (машғулот) топширмоқ; 3) (*н. дандир*) четга тортмоқ (عَنْ); VI تَشَاغَلَ 1) (*н. биландир*) машғул бўлмоқ (ب); (*н. дандир*) фикри бошқа нарсага тортилмоқ (عَنْ); 2) ўзини (*н. биландир*) машғул бўлгандай қилиб кўрсатмоқ (ب); (*н. дир*) қилаётгандай этиб кўрсатмоқ (ب); VII اِنْشَغَلَ 1) (*бирор н. билан*) машғул бўлмоқ, шуғулланмоқ (ب); 2) (*н. биландир, н. дандир*) фикрни четга тортган бўлмоқ (ب, عَنْ); 3) (*н. дандир*) четланиб, (*н. биландир*) банд бўлмоқ (ب, عَنْ); VIII اِشْتَغَلَ 1) банд бўлмоқ; (*н. биландир*) машғул бўлмоқ 2) ишлаётган, ҳаракатланаётган бўлмоқ (*машина ҳақида*); 3) (*н. дандир*) фикрни четлатиб, (*н. биландир*) банд бўлмоқ (ب, عَنْ); ~ قَلْبُهُ ه ташвишланмоқ

– اِشْتِغَالٌ 1) бандлик, машғуллик; 2) (*машина*) иши, ҳаракати; الذَّاتِيُّ ~ الـ автоматика; 3) *грам.* содда гапнинг махсус тури, иштиғол; *мас.*, الأُمُّ يُحِبُّهَا الابْنُ ўғил онани севади; أَحْمَدُ كِتَابُهُ Аҳмаднинг китоби

– إِشْغَالٌ 1) ишғол қилиш, оккупация; 2) (*бирор ишни ёки машғулотни*) топшириш

– أُشْغُولَةٌ *кўп.* أَشَاغِيلُ иш, машғулот

– اِنْشِغَالٌ бандлик, машғуллик; الْبَالِ ~ ташвиш; жонсараклик

– تَشْغِيلٌ 1) иш, машғулот билан таъминлаш; (*ишга*) мажбур қилиш; الْحَبْسُ مَعَ الـ ~ мажбурий меҳнатли қамоққа олиш; 2) ишга тушириш; الْوَرْشَاتِ الْجَدِيدَةِ ~ янги цехларни ишга тушириш

– شَاغِلٌ 1. шуғулланаётган; الشُّغْلُ الـ ~ асосий (муҳим) ташвиш (иш); هُوَ فِي شُغْلٍ ~ у жуда банд; 2. *кўп.* شَوَاغِلُ иш, машғулот, муаммо, масала; شَوَاغِلُ الْحَيَاةِ ҳаётий масалалар (*муаммолар, ташвишлар*); شَغْلَتِي ~ мени энг кўп ташвишлантирган нарса ...

– شَاغُولٌ *ден.* елкан арқони (арғамчиси)

– شَغَّالٌ 1. кўп машғул бўлувчи, жуда банд; ҳаракатчан, ғайратли; شَغَّالُونَ, شَغَّالَةٌ ـــَـةُ النَّحْلِ الـ ишчи асаларилар; 2. *кўп.* ишчи

– شُغْلٌ, شُغُلٌ *кўп.* أَشْغَالٌ машғулот, иш; أَشْغَالٌ يَدَوِيَّةٌ қўлҳунар; وِزَارَةُ الْأَشْغَالِ الْعَامَّةِ ижтимоий ишлар вазирлиги; الـ~ُ الشَّاغِلُ *қар.* كَانَ فِي ~ أَشْغَالٌ شَاقَّةٌ؛ شَاغِلٌ каторга ишлари, қийин (оғир) ишлар; ~ بِـ бирор нарса билан машғул бўлмоқ; الْزَمْ ~َكَ! бошқанинг ... ишига аралашма! (бурнингни, тумшуғингни тиқма)

– شُغْلَانَةٌ иш, машғулот

– شُغْلَةٌ *кўп.* ـــاتٌ иш, машғулот

– شَغُولٌ меҳнатсевар

– شُغَيِّلٌ *кўп.* شُغَيِّلَةٌ ишчи, меҳнаткаш, ходим, хизматчи, хизматкор

– مَشْغَلٌ *кўп.* مَشَاغِلُ 1) иш, машғулот; 2) ишхона, корхона; цех; ~ُ السَّبَّاكَةِ қуюв цехи; ~ أَفْرَانِ مَرْتَانَ мартен цехи; ~ مِيكَانِيكِيٌّ механика цехи

– مَشْغَلَةٌ *кўп.* مَشَاغِلُ иш, машғулот

– مَشْغُولٌ 1) машғул, банд, шуғулланаётган; ~ لِحَدِّ الرَّأْسِ бўғзигача ишга ботган, иши бошидан ошиб ётган; ~ الْبَالِ (النَّفْسِ) (*бирор н. билан*) банд бўлган, ташвишланган; ташвиш чекаётган; 2) болғаланган; ~ حَدِيدٌ болғаланган темир; прокат

– مَشْغُولَاتٌ *кўп.* мол, ясалган нарса, буюм

– مَشْغُولِيَّةٌ машғуллик, бандлик; 2) ташвишлилик; жонсараклик

I (شغو) (شغا) شَغَا (*у*) شُغُوٌّ ва شَغِيَ (*а*) شَغًا: ~َتْ سِنُّهُ бир тиши бошқа тишларига қараганда ўсиб кетмоқ; IV. أَشْغَى : ~ فِي أَمْرِهِ унинг масаласида ихтилоф пайдо бўлди

– أَشْغَى *мн.* شَغْوَاءُ ёки شَغْيَاءُ *кўп.* شُغْوٌ бир тиши бошқаларидан ўсиб кетган (*одам*)

I شَفَّ (*а/и*) شُفُوفٌ 1) юпқа (шаффоф) бўлмоқ; ёруғлик ўтказмоқ; 2) (*н. нингдир орасидан*) кўрмоқ, кўринмоқ (عَنْ); 3) кўрсатмоқ, намоён қилмоқ; شَفَّ (*у*) شَفٌّ ориқлатмоқ, нимжон қилмоқ; ~َـهُ الْهَمُّ ғам уни беҳол қилди, ғам уни эгиб қўйди; II شَفَّفَ юпқа (шаффоф) қилмоқ; VIII اشْتَفَّ: ~ الْإِنَاءَ охиригача (*ҳеч қолдирмай*) ичмоқ; X اسْتَشَفَّ 1) (*н. нингдир орасидан*) кўрмоқ; 2) (*сирни*) билиб олмоқ, олдиндан билмоқ (кўрмоқ)

– اسْتِشْفَافٌ 1) (*бирор н. орасидан*) кўриш; 2) (*сирни*) билиб олиш; олдиндан кўриш; зийраклик

– اشْتِفَافٌ идишнинг тагигача (охиригача) ичиш, симириш, сипқариш

– شَفٌّ, شِفٌّ *кўп.* شُفُوفٌ шаффоф мато; газ

– شَفَّافٌ 1. шаффоф, нур ўтказувчи; юпқа; ~ شِبْهُ ярим шаффоф; 2. *шунингдек.* ~ وَرَقٌ шаффоф қоғоз, калька

– شُفَافَةٌ қолдиқ (*ичимликники*)

– شَفَّافِيَّةٌ шаффофлик; нафислик, тўрсимонлик

– شَفَايِفُ *кўп., халқ.* лаблар (*қар.* شَفَةٌ); قَلَمُ الـ~ِ лаб бўёғи

– شَفَفٌ, شُفُوفٌ шаффофлик, юпқалик

– شُفُوفَةٌ вуал (*аёллар юзига ёпиб юришадиган тўр парда*)

– شَفِيفٌ шаффоф, нур ўтказувчи; тўрсимон

شِفْتٌ *кўп.* شُفُوتٌ 1) қисқич; 2) пинцет (*тиббиётдаги қисқич*)

شَفْتَرَ лабларни чўччайтирмоқ; (*н. гадир*) лаб чўччайтирмоқ, хафа бўлмоқ

– شُفْتُورَةٌ *кўп.* شَفَاتِيرُ (*пастки*) қалин лаб

– مُشَفْتَرٌ лаблари қалин, қалин лабли

شِفْتِشِي заргарлик (нозик ишланган) буюмлар

I شَفَرَ (*и*) شَفْرٌ сўкмоқ; танбеҳ (дакки) бермоқ

– شُفْرٌ, شَفْرٌ *кўп.* أَشْفَارٌ 1) чегара, охир; чек, чекка, борт; ~ الْعَيْنِ қовоқнинг ички четлари; 2) *анат.* аёл аврати лаблари

– شُفْرَةٌ=شُفْرٌ

– شَفْرَةٌ *кўп.* شَفَرَاتٌ, شِفَارٌ 1) тиғ, дам; 2) ханжар; катта пичоқ

– شِفْرَةٌ шифр (*яширин ёзув*); مِفْتَاحُ الـ~ِ шифр калити (очқичи); بَرْقِيَّةُ الـ~ِ шифрли телеграмма; خَبَرُ الـ~ِ шифрланган ахборот

– شِفْرِيٌّ шифрланган

– شَفِيرٌ *кўп.* أَشْفَارٌ (*бирор н. нинг*) чети, охири; чекка; ~ الْجَفْنِ (*кўз*) қовоқлари чети; عَلَى ~ حَرْبٍ مُدَمِّرَةٍ вайронгарчилик келтирувчи уруш арафасида; وَقَفَ عَلَى ~ الْهَاوِيَةِ жарлик ёқасида турмоқ

– مِشْفَرٌ *кўп.* مَشَافِرُ лаб (*ҳайвондаги*)

شَفْشَفَ қуритмоқ, қоқлаб қўймоқ (*касал, иссиқлик ва б. ҳақида*); ~ الضَّرْعَ сут соғмоқ

– شَفْشَفَةٌ қуритиш, қоқ қилиб қўйиш

شَفْشَقٌ *кўп.* شَفَاشِقُ графин

I شَفَطَ (*и*) شَفْطٌ сўрмоқ, эммоқ; ичга тортмоқ; сўриб олмоқ; (*н. нингдир ичидан*) сўриб олмоқ (مِنْ); II شَفَّطَ = I; VII انْشَفَطَ сўрилмоқ

– شَفَّاطَةٌ *кўп.* ـــاتٌ сифон; ~ الْغُبَارِ чангютгич, пилесос

– شَفْطَةٌ *кўп.* ـــاتٌ сўриш, эмиш; кичик ҳўплам; ~ شَرِبَ الْقَهْوَةَ қаҳвани кичик ҳўплам билан ичмоқ, қаҳвани сўриб ичмоқ

I (شفع) شَفَعَ[1] (*а*) شَفَاعَةٌ 1) (*к. нидир*) ҳимоя қилмоқ, тарафини олмоқ (لِـ); 2) *юр.* бошқаларга нисбатан имтиёзи бўлгани ҳолда сотиб олмоқ; شَفَعَ[2] (*а*) شَفْعٌ 1) (*н. биландир*) кузатиб бормоқ (بِـ); 2) жуфтламоқ, жуфт қилмоқ; كَانَ وَتْرًا فَـ~َـهُ زَيْدٌ тоқ эди, уни Зайд жуфт қилди; II شَفَّعَ шафоат қилмоқ, қўлламоқ; V تَشَفَّعَ (*к. учундир*) сўрамоқ, илтимос қилмоқ, ҳаракат қилмоқ (لِـ); X اسْتَشْفَعَ 1)

кимнингдир тарафини олмоқ (لِـ); 2) шафоат сўрамоқ, раҳм-шафқат (ҳимоя) сўрамоқ

– شَافِعٌ 1) шафе, ҳомий, ҳимоя қилувчи, ўртада турувчи; 2) совлиғ қўзичоғи билан

– شَافِعَةٌ ҳомий оёл, ҳимоя қилувчи аёл; ◊ لَا تَشْفَعُ بِهِمْ ~ уларга энди ҳеч нарса ёрдам қилолмайди

– شَافِعِيٌّ *кўп.* شَافِعِيَّةٌ *дин.* 1. шофиийликка оид; 2. шофиий (*имом Шофиий мазҳабига мансуб киши*)

– شَفَاعَةٌ шафоат, ҳимоя қилиш; далолат қилиш

– شَفْعٌ *кўп.* أَشْفَاعٌ жўра; жуфт, жуфт сон

– شَفَعٌ *мед.* диплопия (*бир нарсани иккита қилиб кўрсатадиган кўз касаллиги*)

– شُفْعَةٌ *шунингдек*: حَقُّ الـ~ *юр.* сотиб олишнинг имтиёзли ҳуқуқи

– شَفْعِيٌّ жуфтга оид; жуфт (*сон*)

– شَفِيعٌ *кўп.* شُفَعَاءُ ҳомий, тарафдор; ҳимоячи, шафиь, воситачи

I شَفِقَ (*а*) شَفَقٌ (*к. гадир*) ҳамдард бўлмоқ, (*к. гадир*) раҳм (шафқат) қилмоқ (عَلَى); IV أَشْفَقَ (*к. гадир*) раҳм (шафқат) қилмоқ, ҳамдард бўлмоқ (عَلَى); (*к. гадир*) ҳамдардлик билдирмоқ (عَلَى); 2) (*к. учундир*) хатарнок бўлмоқ (عَلَى); (*к. дандир, н. дандир*) қўрқмоқ; (*бирор н. олдида*) қўрқувда турмоқ, қўрқув босмоқ (مِنْ)

– إِشْفَاقٌ 1) раҳм, шафқат, шафқат кўрсатиш; 2) хавф-хатар

– شَفَقٌ 1) ғира-шира пайт; 2) шафақ (*кечкиси*) ◊ الـ~ الْقُطْبِيُّ (الشَّمَالِيُّ) қутб (шимол) ёғдуси; الـ~ الْجَنُوبِيُّ жануб ёғдуси

– شَفَقَةٌ ачиниш, раҳм-шафқат (*қилиш*); раҳмдиллик; عَدِيمُ الـ~ шафқатсиз; أَخَذَتْهُ الـ~ عَلَيْهَا унга (*мн.*) унинг раҳми келди

– شَفِيقٌ, شَفُوقٌ шафиқ, шафқатли, раҳмдил

I شَفَنَ (*и*) شُفُونٌ кўз қири билан қарамоқ, ер остидан қарамоқ

شِفْنِينٌ *кўп.* شَفَانِينُ *зоол.* 1) *шунингдек.* بَحْرِيٌّ ~ скат (*думи ингичка, япалоқ денгиз балиғи*); 2) мусича

(شفه) III شَافَهَ (*к. биландир*) суҳбатлашмоқ, гаплашмоқ (*туш.к.*)

– شِفَاهٌ сўзлашув, гаплашув, суҳбат; ~ًا оғзаки, сўз билан

– شِفَاهِيٌّ оғзаки, сўзга оид; ~ًا оғзаки, сўз билан, сўзда

– شَفَةٌ *кўп.* شِفَاهٌ, شَفَوَاتٌ, شَفَهَاتٌ *халқ.* شَفَايِفُ 1) лаб; 2) чет, чегара, охир, милк, қирғоқ; ◊ بِنْتُ الـ~ сўз; مَاءُ الـ~ ичимлик суви; هٰذَا عَلَى كُلِّ ~ бу ҳамманинг оғзида (гап-сўз бўлиб кетган)

– شَفَوِيٌّ, شَفَهِيٌّ 1) оғзаки, сўзга оид; ~ًا оғзаки, сўз билан, сўзда; 2) оғзаки (*мас., нота*); 3) лабланган; الْحُرُوفُ الـ~ـةُ *фон.* лабланган ундошлар

– مُشَافَهَةً оғзаки нутқ, суҳбат, гаплашиш; ~ оғзаки, сўз билан

(شفو) IV أَشْفَى 1) (*бирор н. нинг*) четида (*охирида*) бўлмоқ, (*н. гадир*) яқин бўлмоқ (عَلَى); عَلَى الْغَرَقِ ~ у чўкиб кетай деди, унинг чўкиб кетишига (ғарқ бўлишига) озгина қолди; عَلَى الْيَأْسِ ~ умидсизликка (чорасизликка) етиб келмоқ, чорасиз аҳволга тушиб қолмоқ 2) (*к. нидир н. нингдир*) охирига келтирмоқ (олиб келмоқ, етказмоқ) (بِ, عَلَى); ~ـهُ عَلَى الْمَجَاعَةِ кимнидир очлик зътлон қилишгача олиб келмоқ

– شَفًا *кўп.* أَشْفَاءُ чегара, охир; كَانَ عَلَى ~ الْمَوْتِ (الْكَارِثَةِ) ўлим ёқасида бўлмоқ, фалокат чегарасида бўлмоқ

I شَفَى (*и*) شِفَاءٌ 1) (*бирор н. билан*) шифоламоқ, даволамоқ, тузатмоқ; شَفَاهُ بِالْإِيحَاءِ кимнидир таъсир қилиб (таъсир, дуо билан) тузатмоқ; شَفَاهُ اللهُ! Оллоҳ шифо берсин!; 2) *мажҳ.* шифоланмоқ, даволанмоқ, тузалмоқ, ◊ ~ غُلَّتَهُ (غَلِيلَهُ) а) ўз истакларини қондирмоқ; б) ўч олиш истагини қондирмоқ; IV أَشْفَى бирор нимага яқинлашмоқ, бирор нимага яқин қолмоқ (عَلَى); ~ الْمَرِيضُ عَلَى الْمَوْتِ беморнинг ўлими яқинлашди; V تَشَفَّى 1) даволанмоқ; 2) қасд (ўч) олмоқ; (*н. дир қилгани учун*) энди ундан устун келмоқ, қасос олмоқ (مِنْ); (*к. гадир*) ғазабини тўкмоқ (مِنْ); VIII اشْتَفَى 1) (*бирор н. билан*) даволанмоқ, шифоланмоқ (بِ); 2) бировнинг бошига тушган ёмон кундан хурсанд бўлмоқ (шодланмоқ); 3) (*бирор н. дан*) қониқиш олмоқ, қониқмоқ (مِنْ) X اسْتَشْفَى даво (шифо) изламоқ; (*бирор н. билан*) даволанмоқ (بِ)

– اسْتِشْفَاءٌ саломатликни тиклаш, даволаниш, шифо топиш; دَارُ الـ~ санаторий; آلَاتُ الـ~ даволаш асбоблари (аппаратураси); مَدِينَةُ الـ~ курорт шаҳари; مِيَاهُ الـ~ шифобахш сувлар

– إِشْفًى *кўп.* أَشَافٍ *алиф. б. қар.*

– تَشَفٍّ бировнинг бахтсизлигидан хурсандлик; فِي ~ бахтсизликдан хурсанд бўлиб

– شَافٍ *мн.* شَافِيَةٌ 1. 1) шифоли, шифобахш хусусиятга эга бўлган, шифобахш; 2) ишончли, ишонтирадиган; 3) узил-кесил; 2. шифо берувчи, даволовчи; الشَّافِي هُوَ اللهُ *дин.* Оллоҳ унга шифо берувчидир

– شِفَاءٌ [1] даволаниб кетиш, тузалиш; قَابِلُ الـ~ даволанадиган, даволаса бўладиган; هٰذِهِ الْإِصَابَةُ لَا تَقْبَلُ الـ~ бу дард бедаводир, бу дардни даволаб бўлмайди

– شِفَاءٌ [2] *кўп.* أَشْفِيَةٌ дори, дори-дармон

– شِفَائِيٌّ шифобахш

– شِفَاخَانَةٌ *кўп.* ـاتٌ — ветеринария шифохонаси

– مُسْتَشْفًى *кўп.* مُسْتَشْفَيَاتٌ шифохона, касалхона; госпитал; ~ الرَّمَدِ кўз шифохонаси; الـ~ الْعَسْكَرِيُّ ҳарбий госпитал; ~ الْأَمْرَاضِ الْعَقْلِيَّةِ ёки الْمَجَاذِيبِ ақлдан озганлар уйи, жиннихона; ~ الْمَيْدَانِ дала госпитали

— مَشْفًى *кўп.* مَشَافٍ шифохона, госпитал, касалхона

I شَقَّ (*а/у*) شَقٌّ синдирмоқ, кесмоқ; (*тешик*) очмоқ, бузмоқ; узмоқ, узиб ташламоқ; الْأَرْضَ ~ ер ҳайдамоқ; التُّرْعَةَ ~ канал қазимоқ; ~ السُّكُونَ (*бирор н. билан*) томоқ қирмоқ, бақирмоқ (بِـ); ~ الْحَنَاجِرَ сукунатни (жимликни) бузмоқ; الشَّوَارِعَ ~ кўчалар ўтказмоқ (чиқармоқ); طَرِيقًا ~ йўл ўтказмоқ (чиқармоқ); الْمَنْجَمَ ~ конни қазимоқ; بِهِ نِصْفَيْنِ ~ бирор нарсани иккига бўлмоқ; ~ نَوْبَةَ حَسْرَةٍ ...عَلَى ...нинг ғамида ўз кийимларини йиртмоқ; صُفُوفَ الْعُمَّالِ ~ ишчилар сафини бузмоқ; عَنَانَ السَّمَاءِ ~ ҳавони титратмоқ (*бақириқ ҳақида*); 2) чиқмоқ (*тиш ҳақида*); ердан униб чиқмоқ (*ўсимлик ҳақида*); النَّهَارُ ~ тонг отди, кун ёйилди; 3) (*н. учундир*) оғир (қийин, машаққатли) бўлмоқ (عَلَى); 4) (*к. нингдир*) олдига кирмоқ, (*к. нидир*) зиёрат қилмоқ, кўриб келмоқ (عَلَى); ◊ لَا يُشَقُّ لَهُ غُبَارٌ فِي ... *мажх.* (*н. дадир*) унинг тенги йўқ, унга етиб бўлмайди; عَصَا الطَّاعَةِ ~ (*к. гадир қарши*) исён қилмоқ (عَلَى); (*к. гадир*) итоат қилишдан (бўйсунишдан) тўхтамоқ (عَلَى); عَصَا الْقَبِيلَةِ ~ қабила орасида душманлик уруғини сепмоқ; II شَقَّقَ 1) парчаламоқ, бўлак-бўлак қилмоқ; 2) аниқ талаффуз қилмоқ; III شَاقَّ қаршилик қилмоқ, қарши бўлмоқ, қарши чиқмоқ; V تَشَقَّقَ синмоқ, дарз кетмоқ; дарзли (дарз кетган, ёрилган, ёриқ) бўлмоқ (*ёғоч, дарахт, хода ҳақида*); синмоқ (*мас., стакан ҳақида*) VII انْشَقَّ 1) синмоқ, синиб кетмоқ; ёрилмоқ, узилмоқ, узилиб кетмоқ; الْأَرْضُ ~تِ ер ёрилди; 2) (*н. дандир*) ажралмоқ, бўлинмоқ (عَنْ); ◊ النَّهَارُ ~ тонг отди, кун бошланди; VIII اشْتَقَّ 1) (*н. дандир*) ишламоқ, ясамоқ, пайдо қилмоқ (مِنْ); 2) (*н. дандир*) келиб чиқмоқ (مِنْ); 3) ўзига (*йўл*) очмоқ; ~ طَرِيقًا جَدِيدًا فِي الْبَحْثِ тадқиқот соҳасида янги йўллардан бормоқ

— اشْتِقَاقٌ 1) (*сўз*) ясаш, яратиш; 2) келиб чиқиш; *грам.* этимология; сўз ясаш, сўз яратиш

— اشْتِقَاقَاتٌ *кўп. грам.* ясама сўзлар

— انْشِقَاقٌ бўлиниш; рози бўлмаслик, оранинг бузилиши, узилиш

— انْشِقَاقِيٌّ бузғунчиликка оид; عَمَلِيَّاتٌ ~ـةٌ бузғунчилик ҳаракатлари; 2. бузғунчи

— تَشَقُّقَاتٌ ёриқлар, дарзлар

— شَاقٌّ қийин; машаққатли; чарчатадиган, оғир; أَشْغَالٌ ~ـةٌ оғир (каторгадагидек) ишлар, қийин (машаққатли) меҳнат

— شَقٌّ[1] синиш, кесилиш; узилиш; الْقَيْصَرِيُّ ~الـ *мед.* кесар жарроҳлиги (ҳомиладор аёллар жарроҳлиги); الذَّرَّةِ ~ атом бўлиниши; (النَّفَسِ) الْأَنْفُسِ ~ بِـ қаттиқ машаққат билан, қийинчилик билан

— شَقٌّ[2] *кўп.* شُقُوقٌ 1) дарз, ёриқ; тешик, ковак; 2) (*бирор н. нинг*) ярми; қисм

— شِقٌّ 1) ярим, бир томон; 2) ўхшаш; ◊ بَيْنَ ~يِ الرَّحَى қор билан ёмғир ўртасида, болғи билан сандон ўртасида (орасида); 3) тоғнинг бир томони; 4) = مَشَقَّةٌ

— شُقَاقٌ уй ҳайвонларида учрайдиган касаллик

— شِقَاقٌ бузғун, ўзаро ёвлик; بَثَّ (أَحْدَثَ) الـ~ بَيْنَ ... ...нинг ўртасига ёвлик (бузғунчилик) уруғини сепмоқ

— شُقَّةٌ *кўп.* شُقَقٌ квартира, хона; مَفْرُوشَةٌ ~ мебеллар билан жиҳозланган (мебеллаштирилган) квартира (хона)

— شُقَّةٌ *кўп.* شُقَقٌ узоқ ва машаққатли йўл; بَعِيدَةٌ ~ жуда узоқ масофа; بُعْدُ الـ~ а) узоқлик, жуда узоқ масофа; б) катта фарқ

— شِقَّةٌ *кўп.* شِقَقٌ 1) узилиш; дарз, ёриқ; مَا أَشَدَّ ~ الْخُلْفِ بَيْنَنَا وَ وَسَّعَ بَيْنَكُمْ! орамиздаги қарама-қаршилик қанчалик катта-я!; ... الْخِلَافِ بَيْنَ ~ (ضَيَّقَ) ...лар ўртасидаги ихтилофни чуқурлаштирмоқ (*пасайтирмоқ*); 2) қисм, бўлак; 3) участка, бўлим; مِنَ الْأَرْضِ ~ ер участкаси; الْحَرَامِ ~ таъқиқланган зона, участка; ~ سَاعِيَّةٌ *астр.* соат пояси; 4) квартира, хона; 5) машаққат, қийинчилик

— شَقِيقٌ *кўп.* أَشِقَّاءُ 1) (*бирор н. нинг*) ярми; 2) туғишган ини; 3) *бот.* анемон (*айиқтовонлилар оиласига мансуб ўт, алаф*); الـ~ الْأَصْفَرُ айиқтовон (*заҳарли ўт, алаф*)

— شَقِيقَةٌ[1] *кўп.* شَقَائِقُ туғишган сингил; الـ~ الْأَحْزَابُ қардош партиялар; الـ~ (الْأَقْطَارُ) الْبِلَادُ қардош мамлакатлар; ◊ شَقَائِقُ النُّعْمَانِ *бот.* а) айиқтовонлар (*ўт*); б) саллагул, пионгул

— شَقِيقَةٌ[2] *кўп.* شَقَائِقُ қаттиқ бош оғриғи, мигрен

— مُتَشَقِّقٌ ёриладиган, бўлинадиган; дарзли, дарз кетган; ~ الْحَلْقِ овози бўғилган

— مُشْتَقٌّ ясалган, ҳосил бўлган

— مَشَقَّةٌ *кўп.* مَشَاقُّ ,ـاتٌ машаққат, қийинчилик; меҳнат, оғирлик; ... تَحَمَّلَ (كَلَّفَ نَفْسَهُ) ~ الذَّهَابِ إِلَى ... қаергадир бориш машаққатини ўз устига олмоқ

— مَشْقُوقٌ дарзи бор, ёриғи бор, дарзли

شقح II شَقَّحَ гулламоқ, гуркирамоқ; IV أَشْقَحَ 1) =II; النَّخْلُ ~ хурмо гуллади; 2) узоқлаштирмоқ, четлаштирмоқ, олиб ташламоқ

شَقْدَفَ бирин-кетин улоқтириб ташламоқ, улоқтирмоқ

— شُقْدُفٌ *кўп.* شَقَادِفُ замбил; شَقَادِفُ الْجِمَالِ туя устига ўрнатилган тахтиравон

— شَقْدَفَةٌ бирин-кетин улоқтириш

I شَقِرَ (*у*) شُقْرَةٌ *ёки* شَقَرٌ (*а*) شَقِرَ оқ-малла (малла) бўлмоқ, оқ-малла сочли (сариқ сочли) бўлмоқ; II شَقَّرَ (*к. никигадир*) келмоқ, зиёрат қилмоқ, кирмоқ (عَلَى); IX اشْقَرَّ оқ-малла (сариқ сочли) бўлмоқ

— أَشْقَرُ *мн.* شَقْرَاءُ *кўп.* شُقْرٌ 1. оқ-малла; малла; сариқ; 2. оқ-малла соч

~ – شُقَّارٌ *бот.* пўфанак, қарғатуёқ (ёввойи гул), айиқтовон;

~ الْبَحْرِ *зоол.* актиния (*денгиз жонивори*)

– شُقْرَةٌ, شَقَرٌ сочнинг очиқ, оқиш ранги (туси)

شَقْرَقَ хушчақчақ бўлмоқ, хурсандчилик қилмоқ

– شِقِرَّاقٌ, شِقْرَاقٌ *зоол.* яшил қизилиштон

– شَقْرَقَةٌ хурсандлик (шодлик, шодонлик, хушчақчақлик) билан вақт ўтказиш

شَقْشَقَ 1) чириқламоқ, чийилламоқ, сайрамоқ (*қушлар ҳақида*); 2) бўкирмоқ (*туя ҳақида*); 3) чирилламоқ (*қўнғиз ҳақида*) 4) жаврамоқ, бақир-бақир қилиб гапирмоқ; 5) пайдо бўлмоқ, кўринмоқ, кириб келмоқ (*ёруғлик ҳақида*)

– شَقْشَقَةٌ 1) сергаплик, мағзавалик, эзмалик; 2) сафсата, бекорчи гап, сафсата сотиш; ◊ ~ النَّهَارِ тонг

– شَقْشَقَةٌ *кўп.* شَقَاشِقُ танглай тўсиғи (*туяларда*) ◊ هَدَرَتْ ~ـهُ у чиройли (*ифодалар билан*) гапиради; هَدَرَتْ ~ ثُمَّ قَرَّتْ *мтл.* гап кўпу, умр оз; арзимаган нарсага шунча ғавғо

شِقْصٌ ернинг бир қисми, бир парча ер

I شَقَعَ (*а*) شَقْعٌ устма-уст қилмоқ (*мас., ғиштни*), бир-бирининг устига қалаштириб ташламоқ

شَقَفَةٌ, شُقْفَةٌ *кўп.* شُقَفٌ сопол буюмлар синиғи

– شَاقُوفٌ *кўп.* شَوَاقِيفُ болға, тўқмоқ, ёғоч тўқмоқ

– شُقَافَةٌ сопол синиқлари

I شَقَلَ (*у*) شَقْلٌ 1) тортмоқ (*тарозида тангани*); 2) шодуф билан қудуқдан сув олмоқ (*қар* شَادُوفٌ)

– شَاقِلٌ *тар.* сиқл, сиқил, шиқил (*оғирлик ўлчови, шунингдек, қадимги Исроил давлатидаги кумуш танга*)

– شَاقُولٌ *кўп.* شَوَاقِيلُ шоқул; лот (*чуқурликни ўлчайдиган асбоб*)

– شَاقُولِيٌّ тиккаликка оид, тик, вертикал

– شَقْلٌ 1) тортиш (*тарозида*); 2) суғориш; ~ـهُ عَلَى قَدِّ بَقْلَةٍ халқ *мтл.* у энг зарур ишни қилади холос (*сўзма-сўз:* у экинга яраша сув беради холос)

شَقْلَبَ тўнтармоқ, ағдармоқ, д ўмбалоқ ошмоқ; ағдариб ташламоқ; تَشَقْلَبَ тўнтарилмоқ, ағдарилмоқ, дўмбалоқ ошмоқ

– شُقْلِبَةٌ, شَقْلَبَةٌ тўнтариш, ағдариш; дўмбалоқ ошиш

– مُشَقْلَبٌ тўнтарилган, ағдарилган; ◊ ~ بالـ оёғини осмондан келтириб, остун-устун, тескарисига

I شَقِيَ (*а*) شَقَاءٌ оғир, машаққатли аҳволда бўлмоқ, бахтсиз бўлмоқ; азоб чекмоқ, машаққат чекмоқ; IV أَشْقَى машаққатларга гирифтор қилмоқ; бахтсиз қилмоқ; VI تَشَاقَى ўзини эркин (ҳеч нарсага бўйсунмайдиган қилиб) тутмоқ

– شَاقٍ *мн.* شَاقِيَةٌ *кўп.* شُقَاةٌ бахтсиз, бадбахт, бахти қора, бечора

– شَقَاءٌ оғир (машаққатли) аҳвол, бахтсизлик, азоб (машаққат) чекиш; ~ الْعَيْشِ машаққатли (оғир) ҳаёт

– شَقَاوَةٌ 1) оғир (машаққатли) аҳвол; бечоралик, қашшоқлик, бало, офат; 2) ўзбилармонлик, бебошлик, шумтакалик; 3) босқинчилик, бандитизм

– شِقْوَةٌ бечоралик, машаққатли аҳвол; бахтсизлик

– شَقِيٌّ *кўп.* أَشْقِيَاءُ 1.1) бечора, бахтсиз, бахти қора; 2) уятсиз, номуссиз; 3) ўзбилармон, бебош, шумтака; 4) золим; разил, қабиҳ, жиноятчи, қароқчи, бандит

I شَكَّ (*а/у*) شَكٌّ 1) шак келтирмоқ, ишонмаслик, (*бирор н. га нисбатан*) шубҳада бўлмоқ (فِي); 2) (*игна билан*) санчмоқ (بِ); тешмоқ; тиқмоқ; ◊ ~ فِي السِّلَاحِ кучли қуролланган бўлмоқ; II شَكَّكَ 1) шубҳалантирмоқ, шубҳали қилмоқ; 2) насияга сотиб олмоқ (сотмоқ); 3) кўп марта санчмоқ, санчиб-санчиб олмоқ; V تَشَكَّكَ (*н. дадир*) шубҳаланмоқ (فِي); VII انْشَكَّ санчилган бўлмоқ

– شَاكٌّ шак келтирувчи, шубҳаланувчи; ◊ ~ السِّلَاحِ ёки ~ فِي السِّلَاحِ яхши қуролланган, тиш-тирноғигача қуролланган

– شَكٌّ *кўп.* شُكُوكٌ 1) шак, шубҳа; لَا ~ шубҳасиз, шаксиз, шак-шубҳасиз; بِلَا ~ ёки دُونَمَا ~ ёки مِنْ دُونِ ~ шаксиз, шубҳасиз; مَا ... أَنَّ (لَيْسَ) مِنْ ~ فِي шунга ҳеч шубҳа йўққи, ...; шу ҳеч шубҳасизки, ...; أَبْدَى ~ـهُ فِي (بِ) ...га (...да) шубҳа билдирмоқ; زَرَعَ الشُّكُوكَ حَوْلَ ... ...га нисбатан шубҳа уруғини сепмоқ; سَاوَرَهُ الـ~ ...да у шубҳага тушиб қолди; 2) ишонмаслик, ишончсизлик; шубҳаланиш, шубҳага тушиш, ишончсизлик

– شَكٌّ катта (қайрилма) мих (*мас., темир йўлларни мустаҳкамлаш учун қоқиладиган*)

– شَكَّاكٌ 1) шубҳа остидаги, ишончсиз; 2) ҳар нарсага ишончсизлик билан қаровчи, скептик

– شُكُكٌ насияга (*бериш*), қарзга (*бериш*); الـ~ يُفَلِّسُ التَّاجِرَ الْأَلْفِيَّ *мтл.* насияга савдо минг-минги бор савдогарни ҳам хароб қилади

– شَكَّةٌ *кўп.* اتٌ — укол

– شُكُوكٌ = شَكَّاكٌ

– شَكِّيَّةٌ ҳар нарсага ишончсизлик билан қараш, спектицизм

– مُتَشَكِّكٌ шак келтирувчи, шубҳаланувчи; نَظَرَ إِلَى ... نَظْرَةَ ~ ...га шубҳа билан қарамоқ

– مَشْكُوكٌ: ~ فِيهِ шубҳали, ишончсиз; مِنَ الـ~ فِيهِ أَنَّ ... бўлиши шубҳали; ~ فِي أَمْرِهِ шубҳали, ишончсиз

I شَكَرَ (*у*) شُكْرٌ 1) шукр қилмоқ, раҳмат айтмоқ, миннатдорлик билдирмоқ; يُشْكَرُ عَلَيْهِ миннатдорлик билдиришга арзийдиган; 2) мақтамоқ; 3) (*к. дандир*) миннатдор бўлмоқ (لِـ); V تَشَكَّرَ (*н. учундир*) раҳмат айтмоқ, ташаккур билдирмоқ (عَلَى)

– شَاكِرٌ шукр қилувчи, раҳмат айтувчи, миннатдорлик билдирувчи

– شَاكِرِيٌّ *кўп.* شَاكِرِيَّةٌ мардикор

– شَاكِرِيَّةٌ *кўп.* ـاتٌ — ханжар

– شَكَارَةٌ *кўп.* شَكَائِرُ 1) раншер; 2) қоп, халта

– شُكَارَةٌ *кўп.* شَكَائِرُ шукрона совға (*миннатдорчилик белгиси сифатида қилинган*)

– شُكْرٌ *кўп.* شُكُورٌ 1) мақтов; 2) миннатдорчилик билдириш; ا~ لَكَ! сиз (сен)га раҳмат!; сиз (сен) дан миннатдорман!; сиз (сен) га ташаккур!; جَزِيلاً ~ا أَشْكُرُكَ сиз (сен)дан жуда миннатдорман!; لاَ يَسْتَحِقُّ الـ~ لاَ ~ *ёки* عَلَى الْوَاجِب! دَاعِيَ لِلْـ~! *ёки* арзимайди! (*раҳмат, ташаккур эшитганда айтилади*)

– شُكْرَانٌ *шунингдек.* الْجَمِيلِ ~ миннатдорлик, миннатдорчилик

– شَكْرَى тўлган, тўлиб-тошган (*кўз ёшлари, молнинг елини ҳақида*)

– شَكُورٌ шукр айтган, ташаккур билдирган

– شُكُورٌ шукр айтиш, миннатдорлик

– مُتَشَكِّرٌ ташаккур билдирувчи; ташаккур!, раҳмат!

– مَشْكُورٌ ташаккурга сазовор, мақталадиган

I شَكِسَ (*а*) شَكَسٌ *ёки* شَكُسَ (*у*) شَكَاسَةٌ саркаш (қилиқдор) бўлмоқ, бадфеъл бўлмоқ; жирттаки бўлмоқ; III شَاكَسَ ғашига тегмоқ; аччиғини чиқармоқ, пичинг қилмоқ, нозик жойига тегмоқ, тирноқ остидан кир қидирмоқ, майдакашлик қилмоқ; VI تَشَاكَسَ (*к. биландир*) келишолмайдиган бўлмоқ; ўзаро ёмон муносабатда бўлмоқ; жанжаллашмоқ, сўкишмоқ

– شَكَاسَةٌ 1) саркашлик, терслик, аччиқсўзлик, бадфеъллилик, қайсарлик, қилиқдорлик; 2) жирттакилик; 3) (*бошқалар билан*) келишиб яшай олмаслик; ўзбилармонлик, гап уқмаслик

– شَكَاسَةٌ = شَكْسٌ; شَكَسٌ

– شَكِسٌ 1) қайсар, саркаш, терс, қилиқдор; 2) жирттаки; 3) гапуқмас

– مُشَاكِسٌ тирноқ орасидан кир қидирувчи, майдакаш, пичингчи; қайсар, саркаш, қилиқдор, қийиқ, бўйсунмас

– مُشَاكَسَةٌ пичинг, тирноқ остидан кир қидириш, майдакашлик; бир-бирини ғажиш

شَاكُوش=شَكُوش

I شَكَلَ (*у*) شَكْلٌ 1) шубҳали (ноаниқ, чигал) бўлмоқ; 2) *грам.* (*матн ёки сўзга*) ҳаракат белгиларини қўймоқ; 3) (*ҳайвонларни*) тушовламоқ, боғламоқ; боғлаб қўймоқ; قَمِيصَهُ بِالدَّبَابِيسِ ~ кўйлакни игна-тугма (илгак) билан боғлаб қўймоқ; الأَمْرَ ~ ишни чигаллаштирмоқ (мураккаблаштирмоқ); II شَكَّلَ 1) чигаллашган (қоронғи, ноаниқ) бўлмоқ; 2) ташкил қилмоқ, шакллантирмоқ, тузмоқ; ўзини намоён килмоқ; ... خَطَرًا عَلَى ~ кимгадир хавф-хатар бўлиб намоён бўлмоқ, хавф-хатар бўлмоқ; 3) ҳархиллаштирмоқ; 4) навларга (сортларга) ажратмоқ; хилламоқ; 5) *грам.* ҳаракатлар қўймоқ; 6) (*ҳайвонларни*) тушовламоқ; III شَاكَلَ 1) ўхшамоқ, ўхшаш (ўхшаган) бўлмоқ; ذَلِكَ ~ وَ مَا ва шунга ўхшаш; 2) (*к. билан*дир) жанжал чиқармоқ, курашмоқ; IV أَشْكَلَ (*к. учундир*) мушкул бўлмоқ, қийин (оғир) бўлмоқ; الْكِتَابَ ~ китобга ҳаракатлар қўймоқ; V تَشَكَّلَ 1) бирор нарсанинг шаклини (формасини) олмоқ (ب); بِأَشْكَالِ الدِّيَكَةِ ~ хўрозларга айланиб қолмоқ (*эртакларда*); 2) шаклланмоқ, ташкил бўлмоқ; 3) ноз қилмоқ (*аёл ҳақида*); VI تَشَاكَلَ 1) ўхшамоқ, ўхшашмоқ, шаклан ўхшаш бўлмоқ; 2) (*бирор н. да*) бир хил фикрда бўлмоқ; 3) ўзаро урушмоқ, жанжаллашмоқ; VII انْشَكَلَ қизармоқ (*кўзнинг оқ жойлари ҳақида*); X اسْتَشْكَلَ 1) шубҳали деб билмоқ; 2) мушкул, қийин деб ҳисобламоқ; فِي شَيْءٍ ~ бирор нарсадан муаммо ясамоқ (келтириб чиқармоқ); 3) (*к. учундир*) шубҳали бўлмоқ (عَلَى); 4) (*к. учундир*) мушкул бўлмоқ (عَلَى)

– إِشْكَالٌ *кўп.* ـاتٌ — мушкуллик, қийинчилик, қийинлик; *филос.* мушкул мантиқий муаммолар (апория)

– أَشْكَلُ *мн.* شَكْلَاءُ *кўп.* شُكْلٌ қизғиш оқ ёки оқиш қизил

– تَشَاكُلٌ ўхшашлик, мослик; *кимё. мат.* изоморфизм (*икки ёки ундан ортиқ модданинг бир хил шаклда кристаллашуви; ўхшаш шакллилик*)

– تَشْكِيلٌ *кўп.* ـاتٌ — 1) қурилиш, шаклланиш; 2) таркибий қисм; 2) *ҳарб.* бўлим; саф; 4) ташкилот; таркиб; الْمَحْكَمَةِ ~ суд таркиби; سِرِّيٌّ ~ яширин ташкилот

– تَشْكِيلَةٌ *кўп.* ـاتٌ — 1) (*дўкондаги*) ҳар хил моллар, ассортимент; (*сотиш учун тайёрлаб қўйилган ҳар хил товарлар*) йиғиндиси; 2) таркиб (*мас., ташкил этилаётган ҳокимиятда*); 3) гулдаста; 4) *ҳарб.* бўлим; саф; *ав.* олий учиш шакли, олий пилотаж

– تَشْكِيلِيٌّ пластик (*рақс ҳақида*); الْفُنُونُ الـ~ـةُ пластик санъатлар

– شَاكِلَةٌ *кўп.* شَوَاكِلُ 1) ён, ён томон, биқин; 2) тур, жинс, нав; هُوَ عَلَى ~ـهِ у у билан бир хил, иккови бир гўр; 3) услуб, ўзига хослик

– شِكَالٌ *кўп.* شُكُلٌ занжирлар, кишанлар, боғловлар

– شَكْلٌ *кўп.* أَشْكَالٌ, شُكُولٌ 1) шакл, тур; مَا ~ بِـ қандайдир шаклда; بِهَذَا الـ~ أَوْ بِذَاكَ у ёки бу шаклда; اتَّصَلَ بِـ~ ... أَوْ بِآخَرَ бирор киши билан у ёки бу шаклда боғлиқ бўлмоқ; عَلَى ~ الْمِرْوَحَةِ очиқ шаклда; سَافِرٍ ~ بِـ елпиғичга ўхшаш, елпиғичсимон; ا~ а) шаклан; б) шаклдаги; أَشْكَالُ الْقَمَرِ *астр.* Ой фазалари; الْمَوْضُوعُ وَ الـ~ *ёки* الْمُحْتَوَى وَ الـ~ *ёки* الـ~ وَ الْمَضْمُونُ шакл ва мазмун; كُرَوِيُّ الـ~ юмалоқ (курравий) шаклдаги; مُسْتَدِيرُ الـ~ айлана шаклдаги; 2) йўл, усул, ҳолат; لاَ يَعْنِي هَذَا بِـ~ مِنَ الأَشْكَالِ أَنَّ ... ҳар қандай ҳолатда ҳам бу ... дегани эмас; بِهَذَا الـ~ шундай қилиб; 3) шакл, чизма, диаграмма, расм, сурат; 4) ўхшашлик; هُمْ وَ أَشْكَالُهُمْ улар ва уларга ўхшашлар; الطُّيُورُ عَلَى أَشْكَالِهَا تَقَعُ *мқл.* кўр кўрни узоқдан танийди; 5) жинс, тур, нав; 6) одат, ўзни тутиш; 7) *грам.* ҳаракатлар қўйиш

– شَكْلٌ 1) ноз-карашма; 2) бежиримлик

– شَكْلٌ ур-йиқит; сўкишиш, жанжал, тортишув

– شَكْلَةٌ кўп. اتٌ — ноз- карашмали аёл

– شُكْلَةٌ кўзлардаги қизиллик

– شَكْلِيٌّ 1. 1) шаклий; шаклга оид; 2) расмиятга оид; إجْرَاءَاتٌ ~ـَةٌ расмиятлар; 3) пластик, пластикага оид; 2. шаклбоз, формалист

– شُكُلِيٌّ кўп. شُكُلِيَّةٌ 1. 1) хушчақчақ; 2) жанжалкаш, асаббузар; 2. кеккайиб юрувчи, такаббур

– شَكْلِيَّاتٌ кўп. расмиятлар; قَانُونِيَّةٌ ~ юридик расмиятлар

– شَكْلِيَّةٌ расмият, шаклбозлик, формализм

– مُتَشَاكِلٌ ўхшаш, ўхшайдиган, аналогик

– مُشَاكَلَةٌ ўхшашлик

– مُشَكَّلٌ 1) турли хил, хилма-хил; 2) безатилган; 3) *грам.* ҳаракатлар қўйилган

– مُشْكِلٌ 1. мушкул, ноаниқ, чигал; 2) мушкуллик, қийинлик; муаммо, проблема

– مُشْكِلَةٌ кўп. مَشَاكِلُ; اتٌ — мушкуллик, қийинлик, муаммо, проблема, вазифа

– مَشْكُولٌ тушовланган, жиловланган, оёғи боғлиқ (ҳайвон)

I شَكَمَ (у) شَكْمٌ 1) сотиб олмоқ, сирни айтмагани учун мукофот (ҳақ) бермоқ; 2) нўхталамоқ, нўхта солмоқ; тутиб турмоқ

– شَكْمَجِيَّةٌ қути, қутича

– شَكِيمَةٌ кўп. شَكَائِمُ 1) сувлиқ (*нўхтанинг от оғзидаги темир қисми*); 2) куч, ғайрат; شَدِيدُ الـ~ кучли, ғайратли; тинмас; қайтмас, бир сўзли; قَوِيُّ الـ~ кучли, ғайратли; 3) қеккайганлик, мутакаббирлик, такаббурлик

(شكه) III شَاكَهَ ўхшамоқ, ўхшаш бўлмоқ

I (شكو) شَكَا (у) شَكْوَى, شَكْوٌ 1) (*к. дандир*) шикоят қилмоқ (مِنْ); шикоят олиб келмоқ; 2) касал бўлмоқ; مَرَضًا ~ касалликдан шикоят қилмоқ; IV أَشْكَى шикоят қилишга мажбур этмоқ, шикоят қилишга ундамоқ; V تَشَكَّى = I; VI تَشَاكَى бир-бири устидан шикоят қилмоқ; бирлашиб (бир ёқадан бош чиқариб) шикоят қилмоқ; VIII اشْتَكَى = I

– شَاكٍ мн شَاكِيَةٌ 1. шикоят қилувчи; 2. шикоятчи; ◊ شَاكِي السِّلَاحِ яхши қуролланган, тиш-тирноғигача қуролланган (қар. شَكٌّ)

– شَكَّاءٌ 1. доимий шикоят қиладиган; 2. йиғлоқи одам, инжиқ, мижғов, мингир-мингир

– شَكَايَةٌ, شَكَاوَةٌ, شَكَاةٌ шикоят, айблов, айблаш

– شَكْوَةٌ = 1) شَكَاةٌ; 2) кўп. شِكَاءٌ кичик меш, меш

– شَكْوَى кўп. شَكَاوَى шикоят, шиква

شَكِيَّةٌ кўп. شَكَايَا шикоят, шиква

– شَاكٍ = مُشْتَكِيَةٌ мн. مُشْتَكٍ

– مِشْكَاةٌ токча, меҳроб

– مَشْكُوٌّ: مِنْهُ ~ عَلَيْهِ ёки ~ устидан шикоят қилинган одам; жавобгар

شِكُورِيَّةٌ цикорий

شَاكُوشٌ شَكُوشٌ қар.

شُكُولَاتَةٌ шоколад

شَكُونِيَّةٌ мато (*читнинг бир нави*)

I (شل) شَلَّ (и/а) شَلَّ[1] شَلَلٌ, شَلٌّ 1) шол (фалаж) қилмоқ; 2) шол бўлиб қолмоқ; لَا ~ـَتْ يَمِينُكَ! жуда яхши!, аъло! (*сўзма-сўз:* илоҳим қўлларинг шол бўлмасин!); شَلَّ[2] (а/у) شَلٌّ 1) ҳайдамоқ, ҳайдаб юбормоқ; 2) кўкаламоқ, катта-катта чок билан тикмоқ; II شَلَّلَ кўкаламоқ, кўкалаб қўймоқ; IV أَشَلَّ шол қилмоқ, фалаж қилмоқ; VII انْشَلَّ шол бўлиб қолмоқ, ҳаракатсиз бўлиб қолмоқ

– أَشَلُّ мн. شَلَّاءُ кўп. شُلٌّ шол бўлиб қолган, фалаж бўлиб қолган, ҳаракатдан қолган

– شَلَّالٌ кўп. اتٌ — 1) шалола, шаршара; 2) остонатош (*дарё тагида кўндаланг кўтарилиб турган тош дўнглик*)

– شَلَّالَةٌ кўкалаш

– شَلَلٌ шол, фалаж; фалажлик; الـ~ الرَّعَّاشُ ёки الـ~ الاهْتِزَازِيُّ титроқ фалаж; الـ~ الطِّفْلِيُّ ёки ~ الْأَطْفَالِ полиомиелит; الـ~ النِّصْفِيُّ бир томонлама фалаж

– شُلَّةٌ[1] кўп. اتٌ — شُلَلٌ, 1) тўп, тўпча (*илники*); 2) тўда; гуруҳ; команда (*мас., болалар ўйинида*)

– شُلَّةٌ[2], شِلَّةٌ (*узоқ йўлнинг*) нияти, мақсади, мўлжали

– مَشْلُولٌ шол, фалаж бўлган, фалажликка (шолликка) оид

شَلَاضِيمُ кўп. лаблар

شَلْبٌ шоли, оқланмаган гуруч (*Ироқда*)

– شِلْبَةٌ лешч (*балиқ*)

– شَلَبِيٌّ 1. бежирим кийинган; 2. олифта

(شلبن) تَشَلْبَنَ бежирим кийинган бўлмоқ

(شلت) II شَلَّتَ оёқ билан тепмоқ, тепанғич бўлмоқ

– شَلْتَةٌ, شِلْتَةٌ кўп. شِلَتٌ юпқа кўрпа; кичик кўрпача

– شَلُوتٌ кўп. شَلَالِيتُ нўқиш, оёқда тепиш, тепки; أَعْطَاهُ ~ا кимнидир тепмоқ

– شَلْتِيَّةٌ кўп. اتٌ — қоп

شَلْتَتَ юпқа, ясси қилмоқ (*мас., нонни*)

– شَلْتُوتَةٌ кўп شَلَاتِيتُ (*артадиган*) латта

– مُشَلْتَتٌ юпқа, ясси (*мас., нон*); ~ـَةٌ فَطِيرَةٌ юпқа патир

شَلْجَمٌ 1) шоғлом; 2) хашаки шолғом, рапс, сурениса (*уруғидан мой олинадиган ўсимлик*)

I شَلَحَ (а) شَلْحٌ олмоқ, олиб ташламоқ; ثِيَابَهُ ~ ечинмоқ; الْكَاهِنَ ~ диний унвондан маҳрум қилмоқ; II شَلَّحَ 1) қип-яланғоч қилиб ечинтирмоқ, фош қилмоқ; 2) таламоқ, талаб кетмоқ; X اسْتَشْلَحَ устидаги кийимларини ечмоқ, ечинмоқ

– مَشْلَحٌ *кўп.* مَشَالِحُ чопон, пальто

– مُشَلَّحٌ кийим осиб қўйиладиган жой, гардероб (*хона*)

شِلْشٌ *кўп.* شُلُوشٌ илдиз

شَلْشَلَ томиб тушмоқ, томмоқ

شَلْجَمٌ = شَلْغَمٌ

شَلْفَطَ 1) чапламоқ, кир қилиб суртмоқ; ажи-бужи қилиб ёзмоқ; 2) шимдирмоқ (*шимувчи қоғоз ёрдамида*)

– شَلْفَطَةٌ чаплаш, чапланиш, ажи-бужи ёзув

I شَلَقَ (у) شَلْقٌ синдирмоқ, ёрмоқ

– شَلُوقٌ шалуқ (*хурмо нави*)

– شُلُوقٌ иссиқ шамол, гармсел

شَيْلَمٌ шَالَمٌ қар

شَالَمٌ 1) арпа; 2) фигурали қавс; ~َان *ик.с.* фигурали қавслар

شِلِنٌ *кўп.* ـَاتٌ — шиллинг (*пул бирлиги ва пул*)

(شلى) IV أَشْلَى чақирмоқ; الْكَلْبَ ~ итни чақирмоқ

– شِلْوٌ *кўп.* أَشْلَاءٌ 1) аъзо, тана аъзоси (қисми) (*танадан ажратиб олинган*); 2) қолдиқ

شُلَيْكٌ *жам.* ертут (земляника); қулупнай

I (شَمَّ) شَمَّ¹ (а/у) شَمٌّ ҳидни сезмоқ, ҳидламоқ; الْهَوَاءَ ~ тоза ҳаво олмоқ; شَمَّ² (и/а) شَمَمٌ кеккайган, такаббур бўлмоқ; II شَمَّمَ ҳидлатмоқ; IV أَشَمَّ = II; V تَشَمَّمَ ҳид билмоқ, ҳидламоқ; сезмоқ; ~ الْأَخْبَارَ янгиликнинг ҳидини сезмоқ; VII انْشَمَّ ҳидланадиган (сезиладиган); бўлмоқ; VIII اشْتَمَّ 1) ҳидни сезмоқ; ҳидламоқ; 2) сезилмоқ, билинмоқ (*ҳид ҳақида*); X اسْتَشَمَّ ҳис қилмоқ, сезмоқ

– أَشَمٌّ *н.* شَمَّاءُ *кўп.* شُمٌّ 1) баланд, юксак; 2) такаббур, кеккайган; الْأَنْفِ ~ رَجُلٌ қирғийбурун одам, дўнгбурун одам

– إِشْمَامٌ *фон.* "у", "и" товушларини кучли лаблаштириб талаффуз қилиш

– شَمَّةٌ ҳид билаш

– شَمٌّ 1) ҳид билиш; حَاسَّةُ الـ~ ҳид билиш сезгиси; حَاسَّةُ الـ~ السِّيَاسِيِّ сиёсий сезгирлик; 2) ҳидлаш; ◊ عِيدُ ~ النَّسِيمِ баҳорни кутиб олиш байрами (*Мисрда*)

– شَمَّامٌ¹ 1. (*тамаки*) ҳидлаб юрувчи; 2. ҳидловчи

– شَمَّامٌ² *жам.* (ҳидли) қовунлар

– شَمَّامَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — қовун; ◊ مِصْبَاحٍ ~ُ чироқ пиликдони (горелкаси)

– شَمَمٌ 1) баландлик, тепалик; 2) бурун қаншари; 3) кеккайиш, такаббурлик, мутакаббирлик

– شَمَّةٌ (*бир чимдим*) тамаки, (*бир чимдим*) ҳидланадиган тамаки

– شَمِّيٌّ ҳид билишга (сезишга) оид

– شَمِيمٌ ёқимли ҳид (бўй)

– مَشَمٌّ *кўп.* مَشَامِمُ ҳид билиш аъзоси, бурун

– مَشْمُومٌ 1. ҳидланадиган; 2. 1) ҳид, бўй; 2) мушк

– مَشْمُومَاتٌ *кўп.* хушбўй гуллар

(شمأز) اشْمَأَزَّ (*к. дандир, н. дандир*) жирканмоқ, нафратланмоқ (مِنْ); (*н. дандир*) титроққа (ҳаяжонга) тушмоқ (مِنْ); (*н. дандир*) хафа бўлмоқ, аччиқланмоқ (مِنْ)

– اشْمِئْزَازٌ жирканиш, нафратланиш, нафрат

– مُشْمَئِزٌّ 1) (*бирор н. га*) нафрат сабабли титрайдиган (مِنْ); 2) жирканч

شَمْأَلٌ шимолдан эсадиган шамол (*сол* شَأْمَلٌ)

اشْمَأَنَّطَ норози бўлмоқ, аччиқланмоқ

– اشْمِئْنَاطٌ норозилик, қониқмаслик

شَمَاشِيرٌ ич кийим, чойшаб, ёстиқ жилди *ва б.* лар

– شَمَاشِيرْجِيٌّ *кўп.* شَمَاشِيرْجِيَّةٌ 1. ич кийим, чойшаб, ёстиқ жилди *ва б.* ларни ювувчи; 2. хизматкор, малай

شَمْبَانِيَا، شَمْبَانْيَةٌ шампан виноси

I شَمِتَ (а) شَمَاتَةٌ бошқанинг бошига тушган кулфатдан хурсанд бўлмоқ, яйрамоқ (بِ), ичқоралик қилмоқ; II شَمَّتَ 1) ичқоралик қилдирмоқ; 2) (*акса урган кишига*) "Саломат бўлинг" деб айтмоқ, соғлик тиламоқ; IV أَشْمَتَ = II

– شَامِتٌ *кўп.* شُمَّاتٌ ичқоралик қиладиган

– شَامِتَةٌ *кўп.* شَوَامِتُ ичқоралик қиладиган аёл

– شَمَاتٌ، شَمَاتَةٌ ичқоралик, кўролмаслик

– شَمْتَانُ ичқоралик қиладиган; зараркунанда

I شَمَخَ (а) شُمُوخٌ، شَمْخٌ 1) баланд бўлмоқ; кўтарилмоқ, баландламоқ; 2) такаббур бўлмоқ; بِأَنْفِهِ ~ кеккайиб қарамоқ, бурунни кўтармоқ; 3) юксакликка (*бирор н. томон*) интилмоқ (إِلَى); II شَمَّخَ юксалтирмоқ, баландлатмоқ, юксакка кўтармоқ; VI تَشَامَخَ (*к. дандир*) баландроқ (ортиқроқ) бўлмоқ (عَلَى); (*к. дандир*) юксакроқда бўлмоқ (عَلَى); 2) кеккаймоқ, фахрланмоқ; такаббурлик кўрсатмоқ (қилмоқ)

– تَشَامُخٌ кеккайиш, такаббурлик, мағрурлик

– شَامِخٌ 1) баланд; юксакка (юқорига) кўтариб туриш; кўтарилаётган; 2) такаббур, мағрур

– شَمْخَةٌ ғурур, жиззакилик, ўзбилармонлик; ~ وَ نَفْخَةٌ وَ بَصَلَةٌ فِي الْجَيْبِ *мтл.* савлатидан туя ҳуркади, уйида сичқон ҳасса тутади

– شُمُوخٌ 1) баландлик; 2) такаббурлик, мағрурлик

– مُتَشَامِخٌ такаббур, мағрур

(شمخر) اِشْمَخَرَّ 1) баланд, катта бўлмоқ; юксалиб (кўтарилиб) турмоқ; 2) мағрур (кеккайган, такаббур) бўлмоқ, жиззаки бўлмоқ; мағрурланмоқ, жиззакилик қилмоқ

– شَمْخَرَةٌ мағрурлик, кеккайиш, жиззакилик

– مُشْمَخِرٌّ 1) баланд кўтарилган, баланд, юксак; катта, улкан; الْجَهْلِ ~ ўта жоҳиллик, саводсизлик; 2) мағрур; الْأَنْفِ ~ бурнини кўтарадиган, кеккайган

I شَمَرَ (*у*) شَمْرٌ 1) шошмоқ, шошиб турмоқ; 2) (*енг*) шимармоқ; 3) кеккайиб ўтмоқ, гердайган ҳолда ўтиб кетмоқ; II شَمَّرَ 1) (*енгни*) шимармоқ; ... شَمَّرُوا عَنْ زُنُودِهِمْ وَ أَخَذُوا улар енгни шимардилар ва ...ни бошладилар; عَنْ سَاقَيْهِ ~ иштоннинг (*почасини*) кўтармоқ (*мас., сувдан ўтиб олиш учун*); 2) *бирор н.* га) қўл урмоқ, киришмоқ; عَنْ سَاعِدِ الْجِدِّ وَ الْكَدِّ ~ ғайрат билан ишлай бошламоқ; عَنْ سَاعِدِهِ ~ енг шимармоқ, ишга киришмоқ; 3) жўнатмоқ; السَّهْمَ ~ камондан ўқ отмоқ; الْإِزَارَ ~ иштонни кўтармоқ; V تَشَمَّرَ (*н. гадир*) киришмоқ (بِ); иш бошламоқ; VIII اِشْتَمَرَ тайёрланмоқ, ҳозирлик кўрмоқ

– شُمْرَةٌ, شَمَرٌ, شَمَارٌ *бот.* шивит, укроп

– شَمَّارٌ *кўп.* ـاتٌ — подтяжка (*шимни кўтариб тутиб туриш учун икки елка оша тортиб қўйиладиган тасма*)

شِمْرَاخٌ, شُمْرُوخٌ *кўп.* شَمَارِيخُ 1) узумли ток новдаси; 2) мевали хурмо новдаси; 3) (*баргсиз*) хурмо новдаси, хивчин

– شُمْرُوخَةٌ калтак

I شَمَزَ (*у*) شَمْزٌ (*н. дандир*) жирканмоқ (مِنْ); (*н. дандир*) сесканмоқ, титрамоқ (مِنْ); (*н. дандир*) хафа бўлмоқ, ғазабга келмоқ (مِنْ); ғазабланмоқ, аччиқланмоқ; V تَشَمَّزَ қовоқ солмоқ, аччиқланиб қарамоқ

I شَمَسَ (*у*) شُمُوسٌ 1) ёруғ (қуёшли) бўлмоқ; 2) қаршилик қилмоқ, терслик қилмоқ; II شَمَّسَ қуёшга (офтобга) қўймоқ; қуёш (офтоб) да товламоқ; IV أَشْمَسَ ёруғ бўлмоқ, қуёшли бўлмоқ; V تَشَمَّسَ қуёш (офтоб) да ётмоқ, қуёш (офтоб) да исинмоқ; офтобда сайр қилмоқ

– شَامِسٌ 1) қуёшли, ёруғ; 2) биркесар, айтганидан қайтмайдиган, терс

– شَمَّاسٌ *кўп.* شَمَامِسَةٌ *дин.* дьякон (*православ черковида руҳонийларнинг қуйи унвони*)

– شَمْسٌ *мн. кўп.* شُمُوسٌ қуёш, офтоб; شُرُوقُ الـ~ қуёш чиқиши; غُرُوبُ الـ~ қуёш ботиши; ضَوْءُ الـ~ қуёш нури (ёруғи); عَابِدُ الـ~ қуёшга чўқинувчи; ◊ عَبَّادُ الـ~ а) кунгабоқар; б) ҳаворанггул; هَذَا وَاضِحٌ وُضُوحَ الـ~ *ёки* هَذَا وَاضِحٌ وُضُوحَ الـ~ رَابِعَةَ النَّهَارِ бу кундай равшан; бу мутлақо аниқ (равшан)

– شَمْسِيٌّ қуёшли, қуёшга оид; بَطَّارِيَّةٌ ـة~ қуёш батареяси; سَنَةٌ ـة~ қуёш йили; شَهْرٌ ~ қуёш йили ойи; حُرُوفٌ ـة~ қуёш ҳарфлари, шамсий ҳарфлар; التَّصْوِيرُ الـ~ фотография; صُورَةٌ ـة~ фотосурат

– شَمْسِيَّةٌ *кўп.* ـاتٌ, شَمَاسِيُّ — шамсия, зонтик; الشُّبَّاكِ ~ дарпарда

– شَمُوسٌ қийиқ, терс

– شُمَيْسَةٌ қуёшжон

– شَمْسِيٌّ = مُشْمِسٌ

– مَشْمَسَةٌ солярий (*қуёш ваннаси қабул қилинадиган жой*)

– مَشْمُوسٌ офтоб урган, офтоб уриб кетган

شَمْشَمَ 1) ҳидламоқ; 2) (*бирор н. ни*) андиб билмоқ, билиб олмоқ; искаб топмоқ (*ков-ков қилиб юрувчи одам ҳақида*)

(شمص) VII اِنْشَمَصَ қўрқмоқ

I (شمط) شَمِطَ (*а*) شَمَطٌ соч оқармоқ, оқ соч билан қопланмоқ; شَمَطَ (*и*) شَمْطٌ 1) олиб кетмоқ, ўғирламоқ; 2) олиб қўймоқ; уриб кетмоқ (*мас., пул ҳақида*), юлғичлик билан олмоқ

– أَشْمَطُ *мн.* شَمْطَاءُ *кўп.* شُمْطٌ сочи оқариб кетган; оқсоч

– شَمَطَةٌ шовқин, шовқин-сурон

شَمَّعَ *халқ.* эшитмоқ, қулоқ солмоқ

I شَمَعَ (*а*) شَمْعٌ ҳазил қилмоқ, кўнгил очмоқ, ўйнамоқ; II شَمَّعَ мум билан қопламоқ, мумламоқ; ◊ الْفَتْلَةَ ~ қочмоқ, шамғалат қилмоқ; V تَشَمَّعَ мум билан қопланган (мумланган) бўлмоқ

– شَمَّاعٌ 1) шам ясовчи (тайёрловчи); 2) шам сотувчи

– شَمَّاعَةٌ *кўп.* ـاتٌ — вешалка (*кийим осиб қўйиладиган жой*)

– شَمْعٌ 1) мум; أَحْمَرُ ~ *ёки* الْخَتْمِ ~ сургуч (*мас., конвертлар устидаги*) мумли муҳр; الْعَسَلِ ~ *ёки* النَّحْلِ ~ мум; 2) шам; الشَّحْمِ ~ мой шам, мум шам

– شَمْعَدَانٌ *кўп.* ـاتٌ — шамдон, устига шам қўйиладиган буюм, жиҳоз (подсвечник)

– شَمْعَةٌ *кўп.* شَمَعَاتٌ, شُمُوعٌ шам; شَرَارَةٍ ~ *тех.* ...ча (*мас., автомобилдаги*)

– شَمْعِيٌّ мумга оид; التَّمَاثِيلُ الـ~ـة мумдан ...лган ҳайкаллар, мум фигуралар (*мас., музейларда*)

– مُشَمَّعٌ[1] мумланган

– مُشَمَّعٌ[2] *кўп.* ـاتٌ — 1) ёмғир ўтказмайдиган плашч, ёмғирпўш; 2) *шунингдек:* قُمَاشٌ ~ клеёнка; الْأَرْضِ ~ линолеум

– مَشْمَعَةٌ ҳазиллашиш, ҳазил-ҳузил, мазах

I شَمَلَ (у) شُمُولٌ, شَمْلٌ ёки شَمِلَ (а) شَمَلٌ 1) ўрамоқ; кучоқламоқ, бағрига олмоқ; ~َتْنِي فَرْحَةٌ мени шодлик туйғуси ўраб олди; ~ بِالْعِنَايَةِ иноят (ғамхўрлик) қилмоқ; 2) ўз ичига олмоқ, қамраб олмоқ; 3) умумий (ҳар нарсага мос, универсал) бўлмоқ; ~َتِ الرِّيحُ шамол шимол томондан эсди; II شَمَّلَ тарқатмоқ (*мас., қонун кучини*) (عَلَى); IV أَشْمَلَ шимол томондан эсадиган шамол ўртасида қолмоқ; V تَشَمَّلَ ўралмоқ, ўралиб олмоқ; VIII اشْتَمَلَ 1) (*н. гадир*) ўралмоқ, ўралиб олмоқ (*туш. к. ёки* بِ); 2) ўзига (*н. нидир*) қамраб олмоқ, сақламоқ (عَلَى)

– اشْتِمَالٌ: ~ الصَّمَّاءِ гавданинг барча қисмини кийим билан тўсиб, ўраб олиш

– شَامِلٌ кенг қамровли, тўла; умумий, ҳамма нарсага мос келувчи, универсал

– شَمَالٌ, شِمَالٌ[1] 1) шимол; ~ًا шимолда, шимолдан; ~ شَرْقِيٌّ шимоли-шарқ; ~ غَرْبِيٌّ шимоли-ғарб; كَوْكَبُ الـ~ Қутб юлдузи; 2) *мн.* шимол шамоли; 3) хулқ, хулқ-атвор, табиат

– شِمَالٌ[2] 1. чап, сўл; 2. 1) *мн.* чап қўл; 2) чап (сўл) томон; ~ًا ёки ذَاتَ الـ~ чапга; чапдан; 3) *сиёс.* сўллар

– شِمَالِيٌّ, شَمَالِيٌّ 1) шимолий, шимолга оид

– شِمَالِيٌّ[2] чап томонда ўтирувчи (турувчи); чапга оид; الشِّمَالِيُّونَ *сиёс.* сўллар

– شَمْلٌ[1] 1. бирлашганлик, тўпланганлик, қўшилганлик; бутунлик; تَشَتُّتُ الـ~ бўлинганлик, бўлиниб кетганлик, тарқоқлик; ажралиш; تَفَرَّقَ ~ـهُمْ فِي الْبِلَادِ улар мамлакат бўйлаб тарқалиб кетишди; 2) иттифоқ, бирлашиш; جَمَعَ (لَمَّ) ~ـهُمْ иттифоқ қилмоқ, бирлаштирмоқ, кимларнидир бирлаштириб тўпламоқ; بَدَّدَ ~ـهُمْ кимларнидир ажратмоқ (тарқатиб юбормоқ); اجْتَمَعَ الـ~ُ الْعَرَبِيُّ فِي هَذَا الْمُؤْتَمَرِ бу конгрессга бутун араб дунёси йиғилди

– شَمْلٌ[2] шимолдан эсадиган шамол

– شَمَلٌ = شَمْلٌ[2]

– شَمْلَةٌ *кўп.* شَمَلَاتٌ чопон, плашч; ~ مِنَ الْقُمَاشِ латта

– شَمُولٌ 1) шимолий шамол; 2) совутилган вино

– شُمُولٌ қамров, умумийлик

– شُمُولِيٌّ қамрови кенг, ҳар томонлама, ҳар нарсага мос, универсал

– شُمُولِيَّةٌ ҳар нарсага мослик, универсаллик

– شَمِيلَةٌ *кўп.* شَمَائِلُ шамойил, хусусият, кўриниш; фазилат, яхши хислат, қадр-қиммат

– مُشْتَمَلَاتٌ *кўп.* ўзида бор нарса

– مُشْمَلَةٌ мушмула

– مَشْمُولٌ 1) қамраб олинган; ҳимоя қилинган; ~ بِالْحِمَايَةِ ҳимоя остида турган, ҳимояда бўлган; ~ بِرِعَايَتِهِ кимнингдир ҳимояси (засийлиги) остида турган (бўлган); 2) кучсиз, енгил; خَمْرٌ ~ـةٌ таъми енгил шароб (май)

شَمْلَلَ чаққон (тезкор) бўлмоқ

– شِمْلُولٌ[1] чаққон, тезкор

– شُمْلُولٌ[2] *кўп.* شَمَالِيلُ унча катта бўлмаган миқдор

– شَمَنْدَرٌ, شَمَنْدُورٌ лавлаги; الـ~ السُّكَّرِيُّ қанд лавлаги

– شَمَنْدُورَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — буй, бакен (*дарё ва бошқа сув йўлларида саёзлик, йўл ва ҳ ларни кўрсатиб турувчи белги*)

I شَنَّ (а/у) қуймоқ, қуйиб қўймоқ; (*вино устига сув*) қуймоқ; ◊ ~ الْغَارَةَ (*к. гадир*) босқин (ҳужум) қилмоқ (عَلَى); (*к. гадир қарши*) юриш уюштирмоқ (عَلَى); ~ حَرْبًا уруш олиб бормоқ (*бошламоқ*); ~ حَمْلَةً (هُجُومًا) ҳамла (ҳужум) қилмоқ; ~ عُدْوَانًا (*к. гадир қарши*) агрессия ташкил қилмоқ (*уюштирмоқ* عَلَى, ضِدَّ); IV أَشَنَّ: الْغَارَةَ = شَنَّ الْغَارَةَ; X اسْتَشَنَّ 1) эскирмоқ, ишдан чиқмоқ; 2) озиб кетмоқ, озғин бўлиб кетмоқ, озмоқ

– شَنٌّ *кўп.* شِنَانٌ эски меш

– شَنَانٌ ёмон кўриш, нафрат

– شَنٌّ = شَنَّةٌ

– مِشَنَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ — сават

I شَنِئَ (а) شَنَأٌ, شَنْءٌ ёки شَنَاءَةٌ (а) شَنَآءٌ қаттиқ ёмон кўрмоқ, нафратланмоқ, ичқоралик қилмоқ; VI تَشَانَأَ бир-бирини (қаттиқ) ёмон кўрмоқ

– شَانِئٌ *кўп.* شُنَّاءٌ ёмон кўрувчи, нафратланувчи

– شَانِئَةٌ *кўп.* شَوَانِئُ ёмон кўрувчи аёл, нафратланувчи аёл

– شَنْآنُ 1. нафратланадиган, ёмон кўрадиган; 2. ёмон кўрувчи, нафратланувчи

– شَنَآنٌ кучли (*қаттиқ*) нафрат

– مَشْنَأٌ, شَنَأٌ, شَنَاءَةٌ нафрат

I شَنِبَ (а) شَنَبٌ салқин, совуқ бўлмоқ

– أَشْنَبُ *мн.* شُنْبٌ *кўп.* شَنْبَاءُ оппоқ тишли, тиши оппоқ

– شَنِبٌ салқин, совуқ

– شَنَبٌ[1] тишларнинг оқ ранги; 2) тишнинг ўткирлиги

– شَنَبٌ[2] *кўп.* أَشْنَابٌ мўйлов; فَرْدَةٌ مِنَ الـ~ мўйлов тукининг бир донаси (қили); أَبُو ~ мўйловли, мўйловдор

شَنْتَةٌ алоқа

شَنْبَرٌ *кўп.* شَنَابِرُ 1) ҳалқа, чамбар, гардиш; шайба; 2) яшикларга қоқиладиган металл тасма

شِنْتِيَانٌ *кўп.* شَنَاتِينُ кенг иштон

I شَنِجَ (а) شَنَجٌ тиришмоқ, буҗмаймоқ, буришмоқ, қисқармоқ; V تَشَنَّجَ қисқармоқ; титраб буҗмаймоқ; титрамоқ, қақшамоқ; тиришиб-буришмоқ

– تَشَنُّجٌ пайларнинг тиришиши; тиришиб-буришиш; спазма; конвульсия

– تَشَنُّجِيٌّ тиришишга оид, спазмага оид

– شَنْجَانَةٌ кўп. اتٌ — лўли аёл

شَنْخَفٌ узун, узун бўйли

(شنر) II شَنَّرَ обрўсизлантирмоқ, шарманда қилмоқ

– شَنَارٌ обрўсизлантириш, обрўсизлик, шармандалик

– شَنَارَى зоол. илвирс (тоғ йўлбарси)

شَنْشَنَ тасур-тусир, шовқин, шилдираш овозини чиқармоқ

– شَنْشَنَةٌ тасир-тусир, шовқин, шилдир-шилдир

– شِنْشِنَةٌ кўп. شَنَاشِنُ одат, феъл-атвор, табиат, характер; таъб, кўникма; أَعْرِفُهَا مِنْ أَخْزَمَ ~ мтл. бу Дақюнусдан қолган (сўзма-сўз: бу феъл-атворнинг Ахзамдан қолганлигини биламан)

I شَنَطَ (у) شَنْطٌ тугун қилмоқ, тугун қилиб боғламоқ, тугмоқ; ~ بُنْدُقِيَّتَهُ فِي كَتِفِهِ елкага милтиқ осмоқ; II شَنَّطَ (гўштни) бир оз қовурмоқ

– شَنْطَةٌ[1] тугун

– شَنْطَةٌ[2] кўп. شَنَطَاتٌ, شُنَطٌ 1) қоп, қопчиқ, сумка; ~ الْيَدِ аёллар сумкаси; ~ الْكِتَابِ ўқувчиларнинг елкага осиб юрадиган сумкаси; 2) жомадон

– شَنِيطَةٌ сиқиб боғланадиган тугун

I شَنُعَ (у) شَنَاعَةٌ нафратлантирувчи (хунук, иркит, аблаҳ) бўлмоқ; II شَنَّعَ 1) нафрат қўзғатмоқ; 2) обрўсизлантирмоқ, сўкмоқ, ҳақорат қилмоқ; X اسْتَشْنَعَ нафратлантирувчи (хунук, иркит, аблаҳ) деб ҳисобламоқ

– أَشْنَعُ мн شَنْعَاءُ кўп. شُنْعٌ иркит, уятли, шармандали; аблаҳона, тубан, нафратлантирувчи

– شَنَاعَةٌ аблаҳлик, тубанлик, қабиҳлик, ифлослик

– شَنِعٌ шармандали, тубан, нафратлантирувчи; аблаҳ, тубан, даҳшатли

– شُنْعَةٌ кўп. شُنَعٌ тубанлик, аблаҳлик, пасткашлик, қабиҳлик

– شَنِعٌ = شَنِيعٌ

I شَنَفَ (и) شَنْفٌ (к. ғадир) кеккайиб қарамоқ (إِلَى); II شَنَّفَ исирға, тақинчоқлар билан безатмоқ; ◊ ~ الْآذَانَ қулоққа лаззат бермоқ (музика, мақтов сўзи ва ҳ.к. ҳақида); V تَشَنَّفَ исирға, шокилалар билан безанмоқ (зийнатланмоқ)

– شَنْفٌ кўп. شُنُوفٌ исирға, балдоқ; зеб-зийнат, тақинчоқ

I شَنَقَ (у) شَنْقٌ осмоқ, осиб ўлдирмоқ; VII انْشَنَقَ осилган бўлмоқ

– شَنَقٌ ўлдирганлик учун олинадиган тўлов (бадал)

– مَشْنَقَةٌ кўп. مَشَانِقُ дор

– مَشْنُوقٌ осилган

شُنْقُبٌ лойхўрак (қуш)

شَنَكٌ кўп. شَنَانِكُ мушакбозлик билан ўтказиладиган халқ байрами (сайли)

شِنْكَارٌ рейсмас, рейсмус (маҳсулотга чизиқ тортадиган дурадгорлик асбоби)

شَنْكَلَ 1) илинтирмоқ, чалмоқ, чалиб йиқитмоқ; تَشَنْكَلَ 1) илинтирилган бўлмоқ; 2) қоқилиб йиқилмоқ, қоқилмоқ

– شَنْكَلٌ кўп. شَنَاكِلُ илмоқ, илгак; ~ وَ رَزَّةٌ илмоқ ва сиртмоқ

– شَنْكَلَةٌ 1) илиш; 2) оёқдан чалиш (мас., ўйин вақтида)

شَنْهَفَ ҳиқиллламоқ, ҳиқиллаб йиғламоқ

– شَنْهَفَةٌ ҳиқиллаш, ҳиқиллаб йиғлаш

شَنْهَقَ ҳанграмоқ (эшак ҳақида)

– شَنْهَقَةٌ ҳанграш

I شَهِبَ (у) شُهْبَةٌ кулранг бўлмоқ

– أَشْهَبُ мн. شَهْبَاءُ кўп. شُهْبٌ кулранг, الشَّهْبَاءُ кулранг (Ҳалаб ш. нинг сифати- (حَلَبُ الشَّهْبَاءِ

– شِهَابٌ кўп. شُهُبٌ 1) учар юлдуз, метеор; 2) оловнинг ярқираган шуъласи (алангаси)

– شَهْبٌ кулранг

– شُهْبَةٌ оқ ранг кўп бўлган оқ-қоралик

I (شهد) شَهِدَ[1] (а) شُهُودٌ (н. ғадир) бўлмоқ, қатнашмоқ (бирор н. нинг) шоҳиди (гувоҳи) бўлмоқ; شَهِدَ[2] (а) شَهَادَةٌ 1) (н. тўғрисидадир) гувоҳлик бермоқ (بِ); 2) (к. ғадир қарши) (к. нингадир тарафини олиб) гувоҳлик бермоқ (لِـ, عَلَى); 3) (н. нидир) ёзма тасдиқламоқ (عَلَى); ◊ ~ بِاللهِ Оллоҳ номи билан онт (қасам) ичмоқ; II شَهَّدَ гувоҳлик (шоҳидлик)ка чақирмоқ; III شَاهَدَ 1) кўрмоқ, кузатмоқ, қарамоқ; ~ بِأُمِّ عَيْنَيْهِ ўз кўзи билан кўрмоқ; شَاهَدُوا بِأَعْيُنِهِمْ هٰذَا улар буни ўз кўзи билан кўрдилар; 2) қатнашмоқ, иштирок этмоқ; IV أَشْهَدَ 1) гувоҳликка олмоқ, гувоҳ қилмоқ; 2) мажҳ. шаҳид бўлмоқ; V تَشَهَّدَ исломда эканлигини ёки уни қабул қилганлигини билдирувчи қуйидаги гапни айтмоқ: لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ Оллоҳдан бошқа илоҳ йўқ, Муҳаммад унинг расулидир; X اسْتَشْهَدَ 1) (к. нидир) гувоҳликка жалб қилмоқ, гувоҳликка олмоқ (بِ); гувоҳ (исбот) сифатида (н. нидир – بِ к. ғадир н ғадир қарши عَلَى) гувоҳликка олиб келмоқ; 2) (н. нидир) исботловчи мисол тариқасида келтирмоқ; (н. ғадир) мурожаат этмоқ, (н. нидир исбот сифатида) иқтибос қилиб келтирмоқ (بِ); 2) мажҳ. (дин йўлида) шаҳид бўлинмоқ; (ҳаққоният учун) урушда ҳалок бўлмоқ, шаҳид бўлмоқ

– اِسْتِشْهَادٌ *кўп.* ـَاتٌ —1) (*бирор н. ни*) исбот сифатида келтириш, (*бирор н. га*) мурожаат қилиш; иқтибос келтириш; 2) (*гоя, дин, ҳақиқат йўлида*) ҳалок (шаҳид) бўлиш

– شَاهِدٌ *кўп.* شُهُودٌ، شُهَّادٌ، أَشْهَادٌ 1) шоҳид, гувоҳ; عَلَى رُؤُوسِ الْأَشْهَادِ *қар.* رَأْسٌ؛ الْإِثْبَاتِ ~ айблов гувоҳи; عَدْلٌ ~ тўла ҳуқуқли гувоҳ; عَيْنٍ ~ *ёки* عِيَانٍ ~ ўз кўзи билан кўрган, бирор нарсанинг бевосита шоҳиди бўлган киши; الْمُبَارِزِ ~ секундант (*1. дуэлда томонлар вакили; 2) боксда, шахматда томонлар вакили ва ёрдамчиси*); الْمَلِكِ ~ тождор гувоҳ, бош (асосий) гувоҳ; النَّفْيِ ~ ҳимоя гувоҳи; 2) кузатувчи; 3) қабр устига қўйилган тош; 4) нотариус (*Тунисда*)

– شَهَادَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — 1) гувоҳлик, кўрсатма бериш (*судда*); 2) ёзма гувоҳнома; аттестат; диплом; الْاِخْتِرَاعِ ~ ихтиро гувоҳномаси (патент); الدِّرَاسَةِ الثَّانَوِيَّةِ (الْإِعْدَادِيَّةِ) ~ икки (бир) босқичли мактабни тамомлаганлиги ҳақида аттестат; تَحْقِيقِ شَخْصِيَّةٍ ~ шахсий гувоҳнома; تَلْقِيحٍ (تَطْعِيمٍ) ضِدَّ الْجُدَرِيِّ ~ чечакка қарши эмланганлик ҳақида гувоҳнома; حُسْنِ السَّيْرِ وَ السُّلُوكِ ~ ишончлилиги ҳақида гувоҳнома; الدُّكْتُورَاةِ ~ фан доктори аттестати; عَالِيَةٌ ~ олий мактаб диплими; عَدَمِ الْمَحْكُومِيَّةِ ~ судланмаганлиги ҳақида гувоҳнома; الْمِيلَادِ ~ туғилганлик тўғрисида гувоҳнома (метрика); الْوَفَاةِ ~ вафот (ўлганлик) ҳақида гувоҳнома; 3) шаҳидлик; 4) динда эканлигини кўрсатувчи сўзлар (*қар.* تَشَهُّدٌ)؛ نَطَقَ بالـ ~ динда эканлигини кўрсатувчи сўзларни айтмоқ (*мас., ўлим хавфи келиб қолган пайтда*)

– شُهْدٌ، شَهْدٌ *кўп.* شِهَادٌ асал, бол, шаҳд

– شَهْدَةٌ *мед.* карбункул, ҳўппоз, кўк яра, чипқоннинг бийи

– شَهِيدٌ *кўп.* شُهَدَاءُ 1. жангда ўлган (шаҳид бўлган, ўлдирилган); 2. 1) шаҳид;2) қурбон; الْوَاجِبِ ~ масъулият (вожибият) қурбони

– مُشَاهِدٌ кузатувчи, томошабин

– مُشَاهَدٌ кузатилаётган, кўриниб турган

– مُشَاهَدَةٌ 1) кузатиш; кўриб чиқиш, мушоҳада қилиш; 2) кўрик; 3) кўришиш, учрашиш; الْمُكَاتَبَةِ نِصْفُ الـ ~ *мтл.* ўзаро хат ёзишиш ярим кўришиш (дийдор)

– مَشْهَدٌ *кўп.* مَشَاهِدُ 1) мажлис, тўпланиш; 2) дафн маросимидаги юриш; 3) томошо, кўриниш; 4) *театр.* кўриниш, парда; номер (*концерт дастурида*); 5) ёдгорлик; диққатга сазовор жой (нарса); مَشَاهِدُ الْمَدِينَةِ шаҳарнинг диққатга сазовор жойлари; 6) авлиёнинг қабри (*зиёратгоҳ сифатида*); ◊ عَلَى ~ مِنَ النَّاسِ ҳаммага кўриниб турган

– مَشْهُودٌ ёдгорликка оид, диққатга сазоворликка оид, диққатга сазовор; لَهُ بِالْكَفَاءَةِ ~ иқтидорли, қўлидан иш келадиган, эпли; عَائِلَةٌ ~ لَهَا بِالْوَطَنِيَّةِ وَ الْأَخْلَاقِ الْعَالِيَةِ ўз ватанпарварлиги ва юксак ахлоқлилиги билан машҳур оила

– مَشْهُودَاتٌ *кўп.* (*саёҳат вақтида*) кузатилган нарсалар

I شَهَرَ (а) شَهْرٌ 1) маълум (машҳур) қилмоқ; 2) тарқатмоқ, халққа билдирмоқ, эълон қилмоқ; فِي الْمَزَادِ ~ кимошди савдосига қўймоқ; الْحَرْبَ ~ (*к. гадир*) уруш эълон қилмоқ (عَلَى); 3) яланғочламоқ (*мас., қиличини*); لِبُنْدُقِيَّةٍ ~ (*к. нидир*) мўлжалга олмоқ (عَلَى); 4) *мажҳ.* (*н. биландир*) шуҳратланмоқ, шуҳрат топмоқ; II شَهَّرَ 1) тарқатмоқ; 2) (*к. нидир*) обрўсизлантирмоқ, қораламоқ (بِ); (*к. ҳақдадир*) бемаъни (ёмон) миш-мишлар тарқатмоқ (بِ); (*к. нидир*) эътиборсизлантирмоқ (بِ); III شَاهَرَ ойбай ишга олмоқ; IV أَشْهَرَ шуҳратли қилмоқ; 2) эълон қилмоқ, халққа маълум қилмоқ; الْحَرْبَ ~ уруш эълон қилмоқ; 3) яланғочламоқ (*мас., қиличини*); 4) бир ой истиқомат қилмоқ; VIII اِشْتَهَرَ 1) тарқалмоқ; 2) машҳур (таниқли) бўлмоқ, (*н. биландир*) шуҳрат топмоқ (بِ); ... عَنْهُ أَنَّ ~ у ҳақда шу нарса маълумки, ...

– اِشْتِهَارٌ 1) шуҳратлилик, шон-шуҳрат, таниқлилик; 2) обрў-эътибор

– إِشْهَارٌ эълон қилиш, халққа маълум қилиш; الْإِفْلَاسِ ~ синганликни эълон қилиш

– أَشْهَرُ (анчагина) шуҳратлироқ; هُوَ ~ مِنْ نَارٍ عَلَى عَلَمٍ *мажҳ.* у жуда шуҳратли (*сўзма-сўз: у тоғдаги ўтдан кўра шуҳратлироқ*)

– شَهْرٌ *кўп.* شُهُورٌ، أَشْهُرٌ ой (*30 кун маъносида*); الـ ~ الْحَالِي жорий (ҳозирги) ой; الـ ~ الْقَادِمُ кириб келаётган ой; الـ ~ الْمُنْصَرِمُ (الْمَاضِي) ўтган (ўтиб кетган) ой; ◊ الْعَسَلِ ~ *қар.* عَسَلٌ

– شُهْرَةٌ 1) шуҳрат (*ҳаммага*) таниқлилик, маълумлик; عَالَمِيَّةٌ ~ жаҳонга таниқлилик; شَعْبِيَّةٌ ~ оммага (халққа) таниш бўлиш, халқ орасида шуҳратлилик; مَا ~ هَذِهِ الْمَدِينَةِ ؟ бу шаҳар нимаси билан шуҳрат тутган?; طَبَقَتْ ~ ـُهُ آفَاقَ الْمَغَارِبِ وَ الْمَشَارِقِ унинг шуҳрати бутун оламга тарқалди; 2) обрў-эътибор

– شَهْرِيٌّ ойлик, ойга оид, ойма-ойликка оид; ~ ا ойма-ой; نِصْفُ ~ икки ҳафталик (ярим ойлик) (*матбуот ҳақида*)

– شَهْرِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ — ойлик маош

– شَهِيرٌ машҳур, таниқли, шуҳратли

– مُشَاهَرَةٌ 1) ойлик маош; стипендия; ~ бир ойда, ҳар ойда, ойма-ой; 2) сутнинг қочиши, йўқолиб қолиши (*янги туққан аёл ҳақида*), аёлнинг туғмаслик касалига дучор бўлиши (*халқ эътиқодида*)

– مَشْهُورٌ *кўп.* مَشَاهِيرُ 1. машҳур, шуҳратли, донг таратган, таниқли; ... أَنَّ ~ الـ مِنَ яхши маълумки, ...; عَلَى الـ ~ одатдагидай; 2. машҳур одам; مَشَاهِيرُ الشَّرْقِ Шарқнинг машҳур одамлари

I شَهَقَ (а) شَهِيقٌ، شُهَاقٌ 1) сиқтамоқ, йиғламоқ; 2) (чуқур) хўрсинмоқ; 3) инграмоқ, хирилламоқ (*ўлаётган одам ҳақида*); 4)

ҳиқ тутмоқ; 5) ҳанграмоқ (*эшак ҳақида*); IV أَشْهَقَ йиғламоқ; ~ بِالْبُكَاءِ йиғлаб юбормоқ

– شَاهِقٌ баланд, юксак, улкан; ~ عُلُوٌّ бош айланадиган баландлик

– شَاهِقَةٌ *кўп.* شَوَاهِقُ 1. юксак, баланд, улкан; юксак тоғлар; 2. осмонўпар (*бино*)

– شَهْقَةٌ *кўп.* شَهَقَاتٌ 1) инграш, оҳ-воҳ, бақириқ; 2) ҳиқчоқ; ~ الدِّيكِ *мед.* кўкйўтал; 3) оҳ уриш

– شَهِيقٌ 1) инграш, йиғлаш, йиғи; 2) хириллаш; 3) ҳанграш; 4) эшак ҳанграшининг охирги қисми

(شهل) II شَهَّلَ 1) шошилинч юбормоқ (жўнатмоқ); 2) шошилтирмоқ; тезлатмоқ, шошмоқ; IV أَشْهَلَ тезлатмоқ

– أَشْهَلُ *мн.* شَهْلَاءُ *кўп.* شُهْلٌ кўккўз, шаҳло кўз

– تَشْهِيلٌ шошилинч жўнатиш (жўнатма)

– تَشْهِيلَاتٌ *кўп.* ~ مَأْمُورُ транспорт (нақлиёт) бошқарувчиси

– شَهْلٌ тез, чаққон

– شُهْلَةٌ кўзларнинг кўк ранги

I شَهُمَ (*у*) شَهَامَةٌ қўрқмас (жасоратли, жасур, матонатли) бўлмоқ; синчков бўлмоқ

– شَهَامَةٌ 1) қўрқмаслик, жасурлик; ғайрат, мардлик, қаҳрамонлик; 2) олижаноблик, яхши хулқлилик; 3) синчковлик

– شَهْمٌ *кўп.* شِهَامٌ 1) матонатли, ғайратли; қўрқмас, жасур; 2) синчков

I (شهو) شَهَا (*и*) شَهْوَةٌ 1) хоҳламоқ, истамоқ; 2) иштаҳаси бор бўлмоқ; شَهِيَ (*а*) شَهْوَةٌ = شَهَا II شَهَّى хоҳиш пайдо қилмоқ; иштаҳа очирмоқ; V تَشَهَّى эҳтиросни қўзғатмоқ, эҳтирос билан хоҳламоқ; 2) роҳат қилиб емоқ, (*овқатдан*) роҳатланмоқ, лаззатланмоқ, ҳузур олмоқ; VIII اِشْتَهَى хоҳламоқ, истамоқ

– اِشْتِهَاءٌ 1) истак, майл; 2) иштаҳа

– شَهْوَانُ *мн.* شَهْوَى *кўп.* شَهَاوَى 1) қаттиқ (астойдил) хоҳловчи, (*бирор н. га*) кўзи оч; 2) ҳиссиётли, шаҳватпараст

– شَهْوَانِيٌّ эҳтиросли, ҳиссиётли, шаҳватпараст

– شَهْوَةٌ *кўп.* شَهَوَاتٌ 1) кучли истак (*хоҳиш*); 2) эҳтирос, шаҳват, шаҳвоний нафс

– شَهْوِيٌّ ҳиссиётлиликка (*шаҳватпарастлиликка*) оид

– شَهِيٌّ 1) орзу қилинган, хоҳланган; 2) иштаҳа очувчи, мазали, ёқимли

– شَهِيَّةٌ = اِشْتِهَاءٌ؛ ~ ي مَفْتُوحَةٌ менинг иштаҳам бор

– مُشْتَهًى *кўп.* مُشْتَهَيَاتٌ исталган, хоҳланган; хоҳиш (истак) предмети; тилак, орзу

– مُشَهٍّ *мн.* مُشَهِّيَةٌ иштаҳа очувчи

– مُشَهِّيَاتٌ *кўп.* иштаҳа очувчи овқат; газак (закуска)лар; иштаҳа очувчи нарсалар

شُو ؟ *халқ.* нима: (*Сурияда*)

I (شوب) شَابَ (*у*) شَوْبٌ 1) аралашмоқ, аралашиб кетмоқ; 2) аралаштирмоқ, омухта қилмоқ; 3) доғ қилмоқ, чапламоқ; لَا تَشُوبُهُ شَائِبَةٌ унинг камчилиги йўқ; الخَجَلُ خَدَّيْهَا ~ у (*мн*) хижолатдан қизариб кетди

– شَائِبَةٌ *кўп.* شَوَائِبُ 1) камчилик, айб, доғ; 2) аралашма; 3) ифлослик, нопоклик

– شَوْبٌ 1) аралашма; 2) гармсел; 3) иссиқлик

– شَوْبَةٌ 1) иссиқ, иссиқлик; 2) ёлғон, алдаш, алдамчилик

– مَشُوبٌ доғ тушган; бузилган; бирор нарса аралашиб қолган, аралашмали; ~ غَيْرُ соф, аралашмасиз, омухта бўлмаган

شُوبَقٌ *кўп.* شَوَابِقُ ўқлоқ, тўва

شَوْبَقٌ = شُوبَكٌ *кўп.* شَوَابِكُ

I (شوت) شَاتَ (*у*) شَوْتٌ *спорт.* урмоқ, тепмоқ (*тўпни*)

(شوح) II شَوَّحَ 1) қўлни қилич-қилич қилмоқ, имо-ишора қилмоқ; 2) қовурмоқ; ~ السَّمَكَ فِي السَّمْنِ балиқни ёғда қовурмоқ; 3) рад қилмоқ

– تَشْوِيحٌ ~ الأَيْدِي имо-ишора; қўлни қилич-қилич қилиш

– شُوحٌ арча

– شُوحَةٌ калхат, сор

– شَوَاحِي، ـــ اتٌ *кўп.* شُوحِيَّةٌ тўсин

شَوْحَطٌ *жам. бот.* шавҳат (*иссиқ мамлакатларда ўсадиган танаси қаттиқ арчасимон ўсимлик*)

مِشْوَذٌ салла

I (شور) شَارَ (*у*) شَوْرٌ 1) асал тўпламоқ (йиғмоқ); 2) кўрсатмоқ; 3) маслаҳат бермоқ; II شَوَّرَ (*бирор н. га*) ишора қилмоқ (إِلَى); 2) (*к. гадир*) имо-ишора қилмоқ (إِلَى); 3) миниб кўрсатмоқ (*эшак ёки отни-даллол ҳақида*); III شَاوَرَ 1) маслаҳат, кўрсатма сўрамоқ; маслаҳатлашмоқ, консультация олмоқ; 2) (*к. гадир н. биландир*) имо-ишора қилмоқ (إِلَى، بـ ـــ); IV أَشَارَ 1) (*н. нидир*) кўрсатмоқ (إِلَى); يُشَارُ إِلَيْهِ بِالْبَنَانِ *қар.* بَنَانٌ; 2) (*к. гадир*) имо-ишора қилмоқ (إِلَى); 3) (*н. нидир*) белгиламоқ (إِلَى); 4) (*н. гадир*) ишора, кочирим қилмоқ (إِلَى); (*к. гадир*) маслаҳат бермоқ (عَلَى); V تَشَوَّرَ сайр қилмоқ, сайр қилиб келмоқ; VI تَشَاوَرَ маслаҳатлашишмоқ; VIII اِشْتَارَ асал йиғмоқ, асал тўпламоқ; X اِسْتَشَارَ (*н. дадир*) маслаҳат (кўрсатма, консультация) сўрамоқ (فِي); (*н. нидир*) маслаҳатлашмоқ (فِي)

– اِسْتِشَارَةٌ *кўп.* ـــ اتٌ маслаҳат (консултатция) учун мурожаат этиш

– اِسْتِشَارِيٌّ 1) маслаҳатлашишга оид; 2) консультацияга оид; ~ رَأْيٌ маслаҳат овози; الْمَجْلِسُ الـ ~ а) маслаҳат мажлиси; палата; б) консультатив совет

– إِشَارْجِيٌّ *кўп.* إِشَارْجِيَّةٌ сигналчи; алоқачи

– إِشَارَةٌ[1] *кўп.* اتٌ — 1) ишорат, кўрсатма; اِسْمُ الـ~ *грам.* кўрсатиш олмоши; ... بِالـ~ إِلَى ... га мурожаат қилган ҳолда, ...; هُوَ رَهْنُ ~ـهَا у ҳамма вақт у (*аёл*) нинг кўрсатмаларини бажаришга тайёр; 2) маслаҳат, кўрсатма; 3) кўрсаткич, белги, сигнал; имо-ишора, қочирим; الـ~ الْحَمْرَاءُ ~ بَرْقِيَّةٌ телеграмма; ~ الْخَطَرِ (الْخَضْرَاءُ) қизил (яшил) чироқ (*сигнал – светофордаги*) хатар сигнали, тревога; ~ الصَّلِيبِ *дин.* (*бутга*) чўқиниш ишораси; ~ الصَّلِيبِ الْأَحْمَرِ қизил хоч белгиси; ~ لاَ سِلْكِيَّةٌ радиосигнал; ~ الْمُرُورِ الضَّوْئِيَّةُ светофор сигнали; ~ الْمَسَافَةِ масофа белгиси; ~ الْوَقْتِ (*радиодан бериладиган*) вақтни текшириш сигнали; ~ الْيَدِ қўл ишорати; قُوَّاتُ الـ~ алоқа қўшинлари; كُشْكُ الْإِشَارَاتِ сигнал будкаси; كُشْكُ إِشَارَاتِ الْمُرُورِ йўл ҳаракати назоратчисининг будкаси; ... كَانَ بِمَثَابَةِ ~ لـ ... учун ишорадай бўлмоқ

– إِشَارَةٌ[2] *кўп.* أَشَائِرُ байроқ

– إِشَارِيٌّ кўрсатишга оид; نُقْطَةٌ ~ـةٌ ориентир (*бирор н. нинг шу атрофда эканини кўрсатувчи аломат, белги*)

– إِشَارْجِيٌّ = أَشْرَجِيٌّ

– تَشَاوُرٌ жам бўлиб маслаҳатлашиш, консультация

– شَارَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) белги, аломат, символ; ~ الصَّلِيبِ الْأَحْمَرِ қизил хоч белгиси (аломати, символи); 2) *ҳарб.* ҳарбий унвонларни фарқлаб турувчи белги; 3) значок; герб, тамға; 4) кийим-кечак; 5) гавда, қомат

– شَوَارٌ 1) уй анжомлари; 2) юк-тақ

– شُوَارٌ сеп

– شَوَّارٌ жокэй (*пойгачи-чавандоз*)

– شُورَى шўро, мажлис, маслаҳат мажлиси, палата; مَجْلِسُ ~ الْقَوَانِينِ қонун чиқарувчи мажлис; مَجْلِسُ ~ الدَّوْلَةِ давлат мажлиси (совети)

– شُورِيٌّ 1) маслаҳат беришга оид; 2) шўрога оид, маслаҳат мажлисига оид

– مُسْتَشَارٌ 1) маслаҳатчи, консультант; ~ السِّفَارَةِ элчихона маслаҳатчиси; ~ قَضَائِيٌّ *ёки* ~ قَانُونِيٌّ адлия масалалари бўйича маслаҳатчи, юрисконсультант; ~ عَسْكَرِيٌّ ҳарбий маслаҳатчи; ~ مَالِيٌّ молия маслаҳатчиси; 2) канцлер (*баъзи мамлакатларда мартабали амалдор унвони*)

– مُسْتَشَارِيٌّ канцлерга оид

– مُسْتَشَارِيَّةٌ канцлерлик

– مُسْتَشِيرٌ маслаҳат сўраб мурожаат қилувчи, маслаҳат сўровчи

– مُشَارٌ : ~ إِلَيْهِ юқорида айтилган, юқорида зикр қилинган, юқорида кўрсатиб ўтилган

– مُشَاوَرَةٌ *кўп.* اتٌ — машварат мажлиси, мажлис

– مِشْوَارٌ[1] *кўп.* مَشَاوِيرُ *қар.* مَشْوُور

– مِشْوَارٌ[2] ҳайвонни сотиш мақсадида кўрикка қўйиладиган жой

– مَشْوُورٌ ҳайвонни сотиш топширилган киши (*қар.* II شَوَّرَ)

– مَشُورَةٌ *кўп.* اتٌ — машварат, маслаҳат, кўрсатма; بِـ~ الْأَطِبَّاءِ табиб (врач) лар маслаҳати билан; غُرْفَةُ الـ~ маслаҳат хонаси (*судда*)

– مُشِيرٌ 1. кўрсатувчи, кўрсатиб берувчи; 2. 1) индикатор, кўрсаткич; 2) маслаҳатчи; 3) (*фельд*) маршал; ~ بَحْرِيٌّ адмирал

– مُشِيرَةٌ кўрсаткич бармоғи

شُورْبَةٌ шўрва

– شُورْمَةٌ қовурдоқ, қовурма, қўй гўштидан тайёрланган қовурма

(شوش) II شَوَّشَ 1) бузмоқ, ишдан чиқармоқ, чигаллаштирмоқ, издан чиқармоқ, (*н. нидир*) тушуниб бўлмайдиган ҳолга келтирмоқ (فِي); бузмоқ (*мас., матнни*); радиошовқин яратмоқ; 2) юқтирмоқ (*касаллик ҳақида*); V تَشَوَّشَ 1) ишдан чиқмоқ, бузилмоқ; чигаллашмоқ, тартибсиз бўлмоқ; 2) бемаъни, янглиш бўлиб қолмоқ (*фикр ҳақида*); 3) захм юқтириб олмоқ

– شُوشٌ *мн.* أَشْوَشُ *кўп.* شُوشَاءُ, أَشَاوِشُ 1. қўрқмас, баҳодир, мард الْفُرْسَانُ الْأَشَاوِسُ мард баҳодир чавандозлар; 2. қаҳрамон

– تَشَوُّشٌ издан чиқиш, бузилиш

– تَشْوِيشٌ *кўп.* اتٌ — ишдан чиққанлик, тартибсизлик, издан чиққанлик; *радио.* шовқинлар; 2) касаллик; захм

– شَاشٌ *алиф. б. қар*

– شَاشَةٌ *алиф. б. қар*

شُوشْبَرَكٌ, شُشْبَرَكٌ чучвара

– شُوشَةٌ *кўп.* اتٌ, شَوَاشِي — 1) кокил, қўйилган соч, бош тепасидаги соч; тож (*мас., хўроздаги*); 2) боғлам, ип боғлами; боғламга ўхшашроқ; ~ كُرَّاثٍ *бот.* кўк пиёз (*пиёзнинг япалоқ барги бир тури*); شَوَاشِي الذُّرَةِ сўта, маккажўхорининг энг учидаги кокили; ◊ ~ مَدْيُونٌ لِلـ қулоғигача қарзга ботган

– مُشَوَّشٌ 1) ташвишланган, издан чиққан, бузилган, чигаллашган; пахмайган (*соч ҳақида*); издан чиқарилган; бузиб қўйилган; ~ الْفِكْرِ фикрдан чалғитилган; 2) бемор; захм билан касалланган бемор

شُوشَرَةٌ шовқин, шовқин-сурон; тартибсизлик, ҳаяжонга келиш

(شوص) شَاصَ (у) شَوْصٌ I ювмоқ, тозаламоқ

(شوط) شَاطَ (у) شَوِيطٌ I куйиб кетмоқ; куйиб қолган бўлмоқ; II شَوَّطَ 1) куйиб кетишга йўл қўймоқ (*мас., овқатни*); 2) узоққа саёҳат қилмоқ; ~ الْكُرَةَ тўпни узоққа ташламоқ (отмоқ)

– شَائِطٌ куйиб кетган

– شَوْطٌ *кўп.* أَشْوَاطٌ 1) масофа, дистанция; قَطَعَ (سَارَ) ~ًا (كَبِيرًا, وَاسِعًا, طَوِيلًا) ... ...да катта муваффақиятларни қўлга киритмоқ; قَطَعَ أَشْوَاطًا جِسَامًا فِى طَرِيقِ الْاِسْتِقْلَالِ истиқлол (мустақиллик) учун узоқ йўлни босиб ўтмоқ; 2) *спорт.* пойга; бир паккага бориб келиш; тайм (*мусобақанинг бир қисми*); الـ~ُ الْأَوَّلُ ўйининг биринчи қисми (ярми), биринчи тайм; 3) *тех.* такт (*бирор механизм иш циклининг бир қисми*)

– شَوْطَةٌ эпидемия, юқумли касалликларнинг тарқаб кетиши

شُوَاظٌ, شِوَاظٌ аланга, ўт, олов; ◊ ~ُ الْحَفِيظَةِ ғазаб ўти (алангаси)

I (شوف) شَافَ (у) شَوْفٌ 1) кўрмоқ; қарамоқ; қараб чиқмоқ; 2) (*н. биландир*) чапламоқ, сувамоқ (ب); ◊ ~ُ الْبَخْتِ фол очмоқ; II شَوَّفَ 1) кўрсатмоқ; 2) безатмоқ; V تَشَوَّفَ 1) баландликдан қарамоқ; 2) (*н. гадир*) интилмоқ; (*н. нидир*) талаб қилмоқ, қўлга киритишга интилмоқ (إِلَى); (*н. нидир*) сабрсизлик билан кутмоқ (إِلَى); (*н. нингдир моҳиятини*) ақл кўзи билан кўрмоқ; 3) безанмоқ, ясанмоқ, ўзига оро бермоқ

– تَشَوُّفٌ 1) (*бирор н. нинг ичига*) кириб кетиш; 2) кучли истак; فِى ~ٍ وَلَهْفَةٍ кучли эҳтирос билан

– شَائِفٌ кўрувчи; ~ُ نَفْسِهِ (رُوحِهِ) мағрур, кеккайган, худбин

– شُوفٌ[1] сихмола

– شَوْفٌ[2], شَوَفَانٌ кўриш, кўриб чиқиш

– شُوفَانٌ сули; ~ٌ بَرِّيٌّ ёввойи сули; طَحِينُ الـ~ِ сули уни

– شَوْفَةٌ *кўп.* ـاتٌ манзара, кўриниш

شُوفِيرٌ *кўп.* شُوفِيرِيَّةٌ шофёр

شُوفِينِيٌّ 1. шовинистликка оид; 2. шовинист

– شُوفِينِيَّةٌ шовинизм (*бирор миллатни мумтоз деб ҳисоблаб, бошқа миллатни камситишга асосланган миллатчилик*)

I (شوق) شَاقَ (у) شَوْقٌ истак (эҳтирос) қўзғатмоқ; жуда ёқмоқ; II شَوَّقَ қизиқиш (истак, шавқ) қўзғатмоқ, (*н. гадир*) интилтирмоқ, (*н. биландир*) қизиқтирмоқ, хурсанд қилмоқ (لـ, إِلَى); V تَشَوَّقَ 1) қаттиқ хоҳламоқ, ташналик билан хоҳламоқ; 2) қизиқарли (қизиқтирарли) бўлмоқ; VIII اِشْتَاقَ 1) (*н. гадир*) интилмоқ (إِلَى); 2) қаттиқ хоҳламоқ; 3) (*к. нидир*) соғинмоқ (إِلَى)

– اِشْتِيَاقٌ иштиёқ, интилиш

– تَشْوِيقٌ қизиқиш, интилиш уйғотиш (қўзғатиш); қизиқарлилик (*мас., фильм*)

– شَائِقٌ қизиқ, чиройли; аъло, юксак; ажойиб, ёрқин, қизиқарли

– شَوْقٌ *кўп.* أَشْوَاقٌ 1) шавқ, эҳтирос, кучли хоҳиш; 2) соғинч

– شَيِّقٌ 1) хоҳланган, соғинилган; 2) гўзал, нозик; 3) қизиқарли, қизиқ, юксак (*даражадаги*)

– مُشْتَاقٌ 1) муштоқ, қаттиқ хоҳловчи; 2) соғинган, соғиниб юрган

– مُشَوَّقٌ (*н. гадир*) истак (эҳтиросдан) эзилаётган (إِلَى)

– مُشَوِّقٌ қизиқтирувчи, қизиқ, ўзига тортувчи, ажойиб

– مُشَوِّقَاتٌ *кўп.* (*ҳикоядаги*) қизиқарли нарса

I (شوك) شَاكَ (у) شَوْكٌ санчадиган бўлмоқ, санчмоқ; II شَوَّكَ 1) санчадиган бўлмоқ, тиконли бўлмоқ, санчмоқ; 2) санчадиган қилмоқ; IV أَشَاكَ тикон билан (игна билан) санчмоқ

– شَائِكٌ 1) санчадиган, учли, ўткир; الْأَسْلَاكُ الـ~َةُ тиконсимли тўсиқ; тиконсим; 2) оғир, қийин, нозик; الْمَسَائِلُ الـ~َةُ оғир (қийин) нарсалар (муаммолар)

– شَوَّاكٌ санчоқ (вилка) тайёрловчи уста

– شَوْكٌ *жам. кўп.* أَشْوَاكٌ 1) тиконлар, игналар; ~ُ الْجِمَالِ *бот.* янтоқ; ~ُ الْجَمَلِ *бот.* қушқўнмас (*тиконли ўсимлик*); ~ُ الْوَرْدِ *мед.* гул (*айрим касалликлар пайтида терида пайдо бўладиган тўқ қизил тошма*); ~ُ الْيَهُودِ *бот.* айиқтовон; تَاجُ الـ~ِ тиконли тож (*азоб-уқубат чекиш ёки ўз-ўзини қийнаш рамзи*); كَانَ طَرِيقُهُ مَزْرُوعًا بِالْأَشْوَاكِ *маж.* у босиб ўтган йўл ғоят машаққатли, қийинчиликларга тўла эди; 2) санчоқ (вилка); 3) балиқ суяклари; ◊ عَلَى الـ~ِ игна устида тургандай

– شَوِكٌ санчадиган, тиконли

– شَوْكَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) тикон, игна; уч, ўткир уч, найза; ~ُ الْحَرْبِ уч айрили (*бешликка ўхшаш*) найза; ~ُ الدِّيكِ хўроз пихи; ~ُ الْقُنْفُدِ типротикон игнаси; ~ُ الْعَقْرَبِ чаён ниши; 2) санчоқ (*вилка – шунингдек: шахм.*) 3) балиқ суяги; كَانَ ~ًا مُؤْلِمَةً فِى حَلْقِهِ *маж.* томоққа тиқилиб қолган суяк бўлмоқ, дардисар бўлмоқ; 4) куч, қувват, қудрат; كَسَرَ ~َهُ кимнингдир куч-қудратини синдирмоқ; ◊ جَدِيدٌ بِـ~ِهِ янги, янги тикилган

– شَوْكِيٌّ тикон билан қопланган; тиконли; ◊ أَرْضِيٌّ ~ артишок (*ўтсимон полиз ўсимлиги*); تِينٌ ~ кактус, гуманжир; الْحَبْلُ الـ~ِّ ёки النُّخَاعُ الـ~ِّ орқа мия; الْعَمُودُ الـ~ِّ умуртқа суяги; الْحُمَّى الْمُخِيَّةُ الـ~َةُ ҳумма *қар.*

شُوكَرَانٌ *бот.* бодиёни румий, зангпоя

شُوكُولَاتَةٌ, شُوكُولَاتَا шоколад

I (شول) شَالَ (у) شَوَلَانٌ, شَوْلٌ 1) кўтарилмоқ; бир оз кўтарилмоқ; юксалмоқ, юқориламоқ; ~ الْمِيزَانُ тарозининг бир палласи кўтарилмоқ; 2) (*н. нидир*) кўтармоқ (*туш. к. ёки* بِ); 3) олиб бормоқ, олиб қўймоқ (*қар.* شيل); ~َتْ نَعَامَتُهُ у ўлди; II شَوَّلَ оз миқдорда бўлмоқ (*мас., сут, сув ҳақида*); IV أَشَالَ кўтармоқ, кўтариб бормоқ; VII اِنْشَالَ кўтарилмоқ, ташилмоқ

– شَوْلٌ *мн.* شَوْلَاءُ *кўп.* أَشْوَلُ чапақай

– شَالٌ алиф. б. қар

– شَوَالٌ кўп. أَشْوِلَةٌ қоп

– شَوَّالٌ шаввол (*қамарий тақвимнинг 10-ойи-29 кун*)

– شَوَّالَةٌ кўп. اتٌ ـَـ 1) ғийбатчи аёл; 2) сайроқи қуш; 3) чаён

– شَوِلٌ тезкор, чаққон

– شَوْلَةٌ кўп. اتٌ ـَـ вергул; مَنْقُوطَةٌ ~ нуқтали вергул

– مِشْوَلٌ кўп. مَشَاوِلُ кичик ўроқ, ўроқча

– شَوْلَقِيٌّ ширинтомоқ, ширинхўр

شَيْلَمٌ = شَوْلَمٌ

شَوَامُ *алиф. б. қар.*

– شُومٌ[1] кўп. اتٌ ـَـ 1) қайроғоч, бужун (*шунингдек: мато*); عَصَا الـ~ асо, ҳасса, калтак; тўқмоқ; 2) хурмо новдаси; الضَّرْبُ بِالـ~ калтак билан уриш, хурмо новдаси билан уриш; حَبُّ الـ~ *бот.* қизил (*бута*)

– شُومٌ[2] шумлик, ёмонлик (شُؤْمٌ *дан*); يَا ~ مَا عَمِلَ! У нима қилиб қўйди, у қандай ёмон иш қилиб қўйди-я!; يَا عَيْبَ الـ~ а) *халқ.* кечирасиз, узр!; б) ташаккурга арзимайди!, арзимайди!; يَكْسِبُ الـ~ فِي الْيَوْمِ унинг маоши (иш ҳаққи) ёмон

– شُومَةٌ кўп. اتٌ ـَـ 1) калтак; 2) калтаклаш, калтак билан уриш

(شون) II شَوَّنَ омборхонага (омборга) жойламоқ (жойлаштирмоқ); тўпламоқ, омборхонада сақламоқ; V تَشَوَّنَ омборхонага (омборга) жойланмоқ, тўпланмоқ, омборхонада (омборда) сақланмоқ

– شُونَةٌ, شَوْنَةٌ кўп. شُوَنٌ омборхона, омбор

شَوَنْدَرٌ, شَوَانْدَرٌ = شَمَنْدَرٌ; الـ~ السُّكَّرِيُّ қанд лавлаги

شُونِيزٌ, شَوْنِيزٌ *бот.* седана

I شَوِهَ (а) شَوَهٌ *ёки* شَاهَ (у) شَوْهٌ хунук (ёқимсиз) бўлмоқ; бузилган (дабдаласи чиққан) бўлмоқ; II شَوَّهَ 1) дабдаласини чиқармоқ; майиб қилмоқ; 2) (*к. нингдир номини*) булғамоқ; обрўсизлантирмоқ; سُمْعَتَهُ ~ кимнингдир эътиборини туширмоқ; 3) бузмоқ, бузиб кўрсатмоқ; 4) *тех.* шаклини ўзгартирмоқ, деформация қилмоқ; V تَشَوَّهَ 1) хунук (дабдаласи чиққан) бўлмоқ, майиб қилинган бўлмоқ; 2) бузилмоқ, бузиб кўрсатилган бўлмоқ; 3) шарманда бўлмоқ; обрўсизланмоқ; 4) шаклини ўзгартирган бўлмоқ, деформацияланган бўлмоқ

– أَشْوَهُ мн شَوْهَاءُ кўп. شُوْهٌ дабдаласи чиқарилган, майиб қилинган; хунук, ёқимсиз; فَرَسٌ شَوْهَاءُ оғзи катта от (*бу белги отлар учун яхши сифат ҳисобланмайди*)

– تَشَوُّهٌ хунуклик, майиблик

– شَائِهٌ хунук, ёқимсиз

– شَاةٌ кўп. شَاءٌ, شِيَاهٌ 1) қўй; қўчқор; 2) эчки; така

– تَشْوِيهٌ хунуклик, бузилиш, бузиш, бузиб кўрсатиш

– شُوهَةٌ 1) хунуклаштирилганлик; хунук (бузилган) кўриниш (манзара); 2) бузилганлик

– مُشَوَّهٌ 1) хунуклаштирилган, майиб қилинган; الْحَرْبِ ~ уруш майиби (инвалиди); 2) бузилган, бузиб кўрсатилган; 3) *тех.* шакли ўзгарган (деформация қилинган)

I شَوَى (и) شَيٌّ 1) (*сихда*) пиширмоқ; ёпмоқ (*тандирда, печкада*); 2) куйдирмоқ, ёндирмоқ (*қуёш ҳақида*); IV أَشْوَى қовурма бериб боқмоқ, қовурма едирмоқ; VII اِنْشَوَى пишмоқ; ёпилмоқ; VIII اِشْتَوَى қовурма тайёрламоқ

– شِوَاءٌ, شَوَاءٌ қовурилган гўшт, қовурма

– شَوَّاءٌ қовурмафуруш, қовурма сотувчи

– شَوَاةٌ кўп. شَوًى бош териси

– شَوَّايَةٌ кўп. اتٌ ـَـ (*гўшт пишириладиган*) бешликсимон сих, панжара; това

– شَوْيٌ қовуриш; пишириш, ёпиш (*мас., тандирга, пекачага*)

– شَوِيٌّ қовурма, қовурдоқ

– شُوَيَّةٌ қар. شيأ

– مِشْوَاةٌ кўп. مَشَاوٍ = شَوَّايَةٌ

– مَشْوِيٌّ. қовурилган; 2. қовурма, қовурдоқ

I شَاءَ (شيأ) (а) مَشِيئَةٌ хоҳламоқ, истамоқ; إِنْ ~ اللهُ иншооллоҳ, худо хоҳласа; ... أَنْ ... *ёки* ~ الْقَدَرُ أَنْ ... ~تِ الْمُصَادَفَاتُ бўлиши тақдирда бор экан, ... бўлиши тасодиф экан; ◊ إِلَى مَا ~ اللهُ абадий, доимо; مَا ~ اللهُ! қандай яхши-я; أَمْ أَبَى ~ хоҳласа ҳам, хоҳламаса ҳам; أَجَّلَ الْعَمَلَ إِلَى مَا ~ اللهُ ишни орқага чўзмоқ, чексиз орқага суравермоқ; وَ قَدْ عَاشَ مَا ~ اللهُ لَهُ أَنْ يَعِيشَ у Оллоҳ хоҳлаган муддат умргузаронлик қилди

– شُوَيَّه *халқ.* озгина, бир озгина, салгина

– شَيْءٌ кўп. أَشْيَاءُ 1. нарса, предмет; كُلُّ ~ ҳамма нарса, ҳар қандай нарса; الـ~ نَفْسُ ўша нарсанинг ўзи, худди ўша; مَا تُرِيدُهُ ~ وَ مَا أُرِيدُهُ ~ آخَرُ сенинг хоҳлаганинг у бўлса, мен хоҳлаганим бошқа; وَ لَكِنْ أَنَا ~ وَ هُوَ ~ آخَرُ! лекин мен бошқаман, у ҳам бошқа! 2. кимдир, нимадир, бирор нарса (*инкор маънодаги феълдан кейин*); бир оз; بَعْضُ الـ~ маълум даражада; لَا ~ ҳеч нарса; ~ًا оз-оздан; ~ًا فَـ~ًا оз-оздан, аста-секин; هُوَ ~ بَيْنَ بَيْنَ бу қандайдир ўртача нарса; مِنْ ~ бир оз, оз-моз; هُوَ عَلَى ~ مِنَ الْقَلَقِ у бир оз ташвишда (ҳаяжонда); فِي ~ مِنَ الْاقْتِصَادِ маълум даражада иқтисод қилиб; لَا يَفْهَمُ ~ًا у ҳеч нарсани фаҳмламайди (тушунмайди); ~ أَفْضَلُ مِنْ لَا ~ ҳеч нарса йўқлигидан кўра бирор нарсанинг бўлгани яхши

– شَيْئِيَّةٌ кўп. اتٌ ـَـ объектив

– شُيَيْءٌ бир оз, оз-моз, озгина; 2. кичик буюм (нарса)

– مَشِيئَةٌ истак, хоҳиш; بِـ~ اللهِ Оллоҳ хоҳиши билан

I (شيب) شَابَ (и) شَيْبٌ 1) сочи оқарган бўлмоқ, мўйсафид бўлмоқ; شَابَتْ لِحَانَا وَ الْعَقْلُ مَا جَانَا халқ. мтл. соқолинг оқарибди-ю, ақлинг кирмабди; II شَيَّبَ сочни оқартирмоқ; IV أَشَابَ = II

– أَشْيَبُ мн. شِيبٌ кўп. شَيْبَاءُ сочи оқарган, оқсоч, мўйсафид; بَيْنَ الشَّيْبِ وَ الْوِلْدَانِ ёшлар ва кексалар орасида

– شَائِبٌ = أَشْيَبُ

– شَايِبٌ карт. король, қирол, подшо, шоҳ

– شَيْبٌ 1) оқ сочлар; 2) қарилик, мўйсафидлик

– شَيْبَةٌ бот. шувоқ, ёвшан; ~ الْعَجُوزِ йўсин, мох

– مَشِيبٌ 1) соч оқи; 2) кексалик даврига ўтиш

شِيتٌ чит, гул босилган мато

I (شيح) شَاحَ (и) شَيْحٌ 1) (н. дадир) ғайрат (куч) сарф қилмоқ (عَلَى); 2) (к. дандир, н. дандир) юз ўгирмоқ (عَنْ); IV أَشَاحَ (к. дандир) юз ўгирмоқ (عَنْ); бошқа ёққа бурмоқ (мас., кўзни – بِ)

– شِيحٌ бот. шувоқ, ёвшан

– مَشْيُوحَاءُ шувоқ (ёвшан) ўсадиган жой

I (شيخ) شَاخَ (и) شَيْخٌ, شَيْخُوخَةٌ 1) кексаймоқ, кекса бўлмоқ, қаримоқ, эскириб колмоқ; 2) пишиб (етилиб) ўтиб кетмоқ (сабзавот ҳақида); II شَيَّخَ 1) қариган (кексайган) бўлмоқ; 2) шайх этиб тайинланмоқ; 3) يَا شَيْخُ деб (к. ғадир) мурожаат этмоқ; 4) пишиб (етилиб) ўтиб кетмоқ

– شَائِخٌ 1) қариб қолган, кексайиб қолган; эскириб қолган; 2) қари, кекса; қадимги; 3) пишиб (етилиб) ўтиб кетган

– شِيَاخَةٌ 1) шайхлик унвони; 2) кўп. اتٌ — шайхлик (раҳбарлиги шайх бўлган административ бирлик); ~ الْخَفَرِ соқчиларнинг бошқаруви; قَلَمُ الشِّيَاخَاتِ жойлар ва қабилалар, оқсоқоллар, шайхлар таъйинлаш билан шуғулланадиган идора ёки бўлим; لَجْنَةُ الشِّيَاخَاتِ шайхликлар билан шуғулланувчи комиссия

– شَيْخٌ кўп. شُيُوخٌ, أَشْيَاخٌ, مَشْيَخَةٌ, مَشَايِخُ 1) чол, мўйсафид; 2) шайхлар палатаси аъзоси, сенатор; مَجْلِسُ الشُّيُوخِ шайхлар палатаси, сенат; 3) шайх, бошлиқ, қабила оқсоқоли; 4) бошлиқ (мас., коллективда, цехда); ~ الْبَلَدِ қишлоқ оқсоқоли; 5) маънавий етакчи, муршид, шайх; ~ الْإِسْلَامِ шайхул-ислом (ислом ақидаларининг энг эътиборли тафсирчиси); الـ ~ الْأَكْبَرُ ал-Азҳар университетининг ректори; ~ السَّجَّادَةِ дарвешлар сулукининг бошлиғи; 6) олим; 7) ўқитувчи, устоз; ~ الشُّيُوخِ Шайху-шшуюх (Нажда ҳоким унвони); ◊ ~ الْبَحْرِ зоол. тюлень, нерпа (тюленлар оиласига кирувчи сут эмизувчи жонивор)

– شَيْخَةٌ 1) кампир; 2) маълумотли аёл

– شَيْخُوخَةٌ қарилик, кексалик; فِي ~ اللَّيْلِ маж. ярим кечада

– شَيْخُوخِيٌّ қариликка, кексаликка оид

– مَشْيَخَةٌ 1) шайхлик (шайхнинг руҳоний сифатидаги унвони, лавозими); 2) кўп. اتٌ — шайхга қарашли ҳудудлар (қабила оқсоқоли сифатида)

I (شيد) شَادَ (у) شَيْدٌ 1) қурмоқ, тикламоқ, кўтармоқ; 2) сувамоқ, сувоқ қилмоқ; II شَيَّدَ қурдирмоқ, тиклатмоқ, кўтартирмоқ; ~ الْقُصُورَ عَلَى الْعَوَالِي хом хаёл, пуч хаёл қилмоқ; ~ قَصْرًا عَلَى الرِّمَالِ қум устига қаср қурмоқ, омонат иш қилмоқ; IV أَشَادَ 1) (бино) тикламоқ; 2) овозни кўтармоқ (баландлатмоқ); 3) (к. нидир) мақтамоқ, (к. ҳақдадир) мақтаб фикр айтмоқ (بِ); ~ بِذِكْرِهِ кимнидир кўкларга кўтармоқ (мақтамоқ); ~ بِاسْمِهِ кимнингдир номини улуғламоқ (мақтамоқ)

– تَشْيِيدٌ қурилиш, бино

– شِيدٌ гипс, оҳак; сувоқ

– مُشَيَّدٌ, مَشِيدٌ 1) қурилган, тикланган; 2) сувалган, сувоқ қилинган

شِيرَةٌ ширин ичимлик, сироп

شِيرَجٌ кунжут ёғи (мойи)

شِيزٌ товоқ ясаладиган қора тусли ёғоч

– شِيزٌ = شِيزَى

شِيشٌ кўп. شِيَاشٌ 1) рапира (қиличнинг бир тури); لَعِبُ الـ ~ қиличбозлик; 2) кабоб сихи; ~ الشُّبَّاكِ дарпарда

– شَيْشٌ олти хол, очко (нард ўйинида); ~ بِيشٌ нард

– شِيشَةٌ кўп. شِيَشٌ чилим; شَرِبَ الـ ~ чилим чекмоқ

(شيص) V تَشَيَّصَ данаги юмшоқ бўлмоқ (хурмо)

– شِيصٌ данаги қотмаган хурмо (меваси)

– شِيصٌ = شِيصَاءُ

I (شيط) شَاطَ (и) شَيْطٌ 1) куймоқ, куйиб қолмоқ, куйиб кетмоқ; 2) ҳалок бўлмоқ; II شَيَّطَ ўтда куйдирмоқ, куйдириб юбормоқ; (овқатни) куйдириб юбормоқ; IV أَشَاطَ 1)= II; 2) ҳалок қилмоқ, ҳалок этмоқ; V تَشَيَّطَ куйиб кетмоқ, куйиб қолмоқ, куйдирилмоқ, куйдириб юборилмоқ; X اسْتَشَاطَ ёниб кетмоқ; ~ غَضَبًا қизишмоқ, ғазаби (жаҳли) қайнамоқ

– شَايِطٌ куйган, тагига олган; الـ ~ أَمْسَخُ مِنَ الطَّبِيخِ куйиб кетган, тагига олган овқатдан ҳам бемаза

– شِيَاطٌ куйган нарсанинг ҳиди

(شيطن) تَشَيْطَنَ 1) ёмон (шайтон каби) иш қилмоқ; 2) шўхлик (шумлик) қилмоқ

– شَيْطَانٌ кўп. شَيَاطِينُ 1) шайтон; ~ وَلَدُ шайтонвачча; ~ بِهِ а) васвос бўлиб қолган (одам ҳақида); б) шайтон оралаган (хонадон

ҳақида); لِيَذْهَبْ إِلَى الـ~! шайтон олсин уни!; كَأَنَّمَا مَسَّهُ الـ~ унинг юрагига шайтон ўрнашиб олгандай

– شَيْطَانِيٌّ шайтоний; шайтонга оид; дўзахий, дўзахга оид

– شَيْطَانِيَّةٌ: الـ~ шайтонлик, шайтонлар кучи билан боғлиқ бўлганлик

– شَيْطَنَةٌ шайтоний ишлар

I شَاعَ (شيع) (и) شُيُوعٌ 1) тарқалмоқ, маълум бўлиб қолмоқ; (*н. нидир*) тарқатмоқ (بـ); 2) умумники (ҳамманики) бўлмоқ, ҳаммага қарашли бўлмоқ; II شَيَّعَ жўнатмоқ, кузатмоқ, хайрлашмоқ; ~ـهُ بِصَيْحَاتِ السُّخْرِيَةِ кимнидир масхаралаб кулиб кузатмоқ (жўнатмоқ); ~ جَنَازَةَ الْمَيِّتِ ўлганнинг тобутини кузатмоқ (жўнатмоқ); ~ النَّارَ ўтни (ўчирмай) сақлаб турмоқ; III شَايَعَ (*к. гадир*) қўшилмоқ, эргашмоқ; (*к. нингдир*) тарафига ўтмоқ; (*к. нингдир*) изидан бормоқ; (*к. нингдир фикрига*) қўшилмоқ; IV أَشَاعَ (*миш-мишлар*) тарқатмоқ, ўйлаб чиқармоқ; V تَشَيَّعَ 1) (*к. нингдир*) тарафини олмоқ; 2) шиа бўлмоқ; VI تَشَايَعَ (*бирор н. ҳақида*) тил бириктирмоқ

– إِشَاعَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — миш-миш

– تَشَيُّعٌ кимнингдир тарафини олиш; الـ~ *дин.* шиалик

– شَائِعٌ 1) тарқалаётган; ... أَنَّ (مِنَ) الـ~ миш-миш юрибдики, ...; 2) *шунингдек.* ~ الْإِسْتِعْمَالِ умум истеъмолдаги, ҳамма томонидан қабул қилинган, (*кенг*) тарқалган; 3) умумий, ижтимоий; مُلْكٌ ~ ижтимоий мулк

– شَائِعَةٌ *кўп.* ـَاتٌ, — شَوَائِعُ миш-миш

– شَيَعَانٌ куйикиш (*ҳайвонларда*)

– شِيعَةٌ *кўп.* شِيَعٌ, أَشْيَاعٌ партия, тарафдорлар; сулук; мазҳаб الـ~ шиалар; الـ~ الْإِسْلَامُ الـ~ *ёки* الْمُسْلِمُونَ الـ~ шиа мусулмонлар

– شِيعِيٌّ. шиавий, шиаликка оид; 2. шиа, шиалик тарафдори

– شُيُوعٌ 1) кенг тарқалганлик, машҳурлик, таниқлилик; 2) умумийлик; عَلَى الـ~ биргалашиб, бирлашиб

– شُيُوعِيٌّ. коммунистликка оид; الْحِزْبُ الـ~ коммунистик партия; الدُّوَلِيَّةُ الـ~ـةُ *тар.* Коммунистик интернационал; 2. коммунист

– شُيُوعِيَّةٌ: الـ~ коммунизм

– مُشَاعٌ 1. умумий, ижтимоий, ҳаммага тегишли; عَلَى الـ~ биргалашиб, бирлашиб; 2. жамоа

– مُشَاعِيَّةٌ 1) жамоа; الْبِدَائِيَّةُ (الْإِبْتِدَائِيَّةُ) الـ~ ибтидоий жамоа; 2) коммуна

– مُشَايِعٌ тарафдор, издош

– مُشَايَعَةٌ (*к. гадир*) тарафдорлик; кимнингдир манфаати тарафини олиш

– مُشْتَاعٌ мулкдош, шерик

– مُشَيَّعٌ мард, қўрқмас, довюрак

شِيكٌ *кўп.* ـَاتٌ — чек; ~ لِحَامِلِهِ кўрсатувчи олишга ҳуқуқдор чек; دَفْتَرُ الشِّيكَاتِ чек дафтарчаси

أَشْيَكُ жуда келишган, ғоят назокатли

– شِيَاكَةٌ келишганлик, ярашимлилик

– شَيِّكٌ, شِيكٌ келишган, назокатли

شِكَارَةٌ = شِيكَارَةٌ

شَيْكَرَانٌ *бот.* бодиёни румий, зангпоя

I شَالَ (شيل) (у) شَيْلٌ 1) кўтарилмоқ; 2) (*н. нидир*) кўтармоқ (بـ) 3) (*н. нидир*) ташимоқ, ташиб қўймоқ (بـ); 4) (*н. нидир*) йўқотмоқ, йўқ қилмоқ (بـ) II شَيَّلَ кўтарилмоқ, кўтаришга мажбур қилмоқ; юкламоқ; IV أَشَالَ кўтармоқ (*қар* خيس); VII انْشَالَ 1) кўтарилган бўлмоқ; 2) ташиб қўйилмоқ, бошқа жойга ўтказилмоқ

– شَالِيَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — тувак, гултувак

– شَيَّالٌ ҳаммол

– شِيَالَةٌ 1) шимни кўтариб турадиган елка оша тасма; 2) бирор нарсанинг остига қўйиладиган таглик

– شَيْلَةٌ *кўп.* شَيْلَاتٌ юк, кўтариб борилаётган юк

– مَشَالٌ 1) олиб ўтиш; 2) олиб ўтилгани учун тўлов, ҳақ

– مُشَايَلَةٌ: بِالـ~ 1) улгуржисига; 2) ишбай

شِيلُّو виолончел (*музика асбоби*)

شِيلَمٌ *бот.* рандак (*сариқ гулли ўт*)

I شَامَ (شيم) (и) شَيْمٌ кўрмоқ, деб ҳисобламоқ; сезмоқ, олдиндан кўрмоқ, (*бирор н. да н. нидир*) кўрмоқ (فِي)

– أَشْيَمُ *мн.* شِيمَاءُ *кўп.* شِيمٌ холли, холи бор

– شَائِمٌ (*бирор хусусият*) эгаси

– شَامَةٌ *алиф. б. қар*

– شِيمَةٌ *кўп.* شِيَمٌ сифат, хусусият, характер; النِّسْيَانُ مِنْ شِيَمِ الْإِنْسَانِ инсонга унутиш хусусияти хосдир

– شِيمَةٌ *кўп.* شِيَامِي ўпқон

– مَشِيمٌ холли, холи бор

– مَشِيمَةٌ *кўп.* مَشَايِمُ 1) *анат.* йўлдош, ҳамроҳ; 2) экилган кўчат, ўтқазилган кўчат

– مَشْيُومٌ = مَشِيمٌ

شِيمِنْتُو цемент

I شَانَ (شين) (и) شَيْنٌ (*кимнингдир номини*) булғамоқ, қораламоқ

– شَائِنٌ уятли; шармандали, иснодли

– شَيْنٌ шармандалик, орсизлик, беорлик, виждонсизлик, шармисорлик

– مَشَاينُ *кўп.* айблар, камчиликлар

شَائِنٌ = مَشِينٌ –

شود شِيَادُ *кўп.* شَادٌّ *дан, қар.*

وشى شِ *қар.*

ص

ص[1] (صَادٌ) сод (*араб алифбосининг ўн тўртинчи ҳарфи; абжадда – 90*)

ص[2] 1) *қисқ.* صَفَرٌ *дан,* сафар (*ой номи*); 2) *қисқ.* صَحِيفَةٌ *дан,* саҳифа, бет; 3) *қисқ.* صَادٌ *дан, мат.* у (*игрек*) 4) *қисқ.* صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (*қар.* (صلو) *дан*; 5) ص. ب *қисқ.* صَنْدُوقُ الْبُوسْطَةِ почта қутиси

صَابُورَةٌ *қар.* صبر

صَابُونٌ *қар.* صبن

صَاجٌ тунука; مُضَلَّعٌ (مُمَوَّجٌ) ~ қат-қат, нова-нова қилинган тунука

صَاحِ! *қисқ.* يَا صَاحِبِي *дан,* о, дўстим!

صَادٌ *кўп.* ~َاتٌ 1) *қар.* ص[1]; 2) *мат.* У (*игрек*); مِحْوَرُ الصَّادَاتِ игреклар ўқи

– صَادِيٌّ: الْمِحْوَرُ الـ~ *мат.* игреклар ўқи; *мат.* ордината

صَارُوخٌ *қар.* صرخ

صَاغٌ[1] 1) соғ, соғлом; 2) ҳақиқий, соф, ясама бўлмаган, қалбаки эмас, чинакам; 3) тўла, талабга тўла жавоб берадиган, сифатли, мукаммал, бекаму-кўст, тугал, эътиборга лойиқ, инобатли, асосли; ~ قِرْشٌ *қар.* قِرْشٌ; 4) ўз баҳосидаги, номинал

– صَاغٌ[2] *кўп.* ~َاتٌ — майор

صَالَةٌ *кўп.* ~َاتٌ 1) *шунингдек* ~ُ الْاِسْتِقْبَالِ (*уйдаги*) меҳмонхона; 2) (*томошахонадаги*) зал; ~ُ الْمُطَالَعَةِ ўқув (мутолаа) зали; ~ُ الْجُمْبَازِ гимнастика зали; ~ُ الرَّقْصِ рақс зали

صَالُونٌ *кўп.* ~َاتٌ, صَوَالِينُ 1) зал; меҳмонхона (*уйдаги*); салон; ~ أَدَبِيٌّ адабиёт салони; ~ُ الْحِلَاقَةِ сартарошхона, сартарошлик салони; 2) вагон-салон

صَامُولَةٌ *қар.* صمل

صَايَةٌ соя (*аёллар кийимининг, шунингдек, эркаклар кўйлагининг бир тури*)

I صَئِبَ (*а*) صَأَبٌ: ~ الرَّأْسُ бош сиркаламоқ, бошга сирка ораламоқ; IV أَصْأَبَ: ~ الرَّأْسُ бошнинг сиркаси кўпаймоқ

– صُؤَابَةٌ *кўп.* صِئْبَانٌ сирка (*бит тухуми*)

صَأْصَأَ чийиллаган (чиқиллаган) овоз чиқармоқ

– صَأْصَأَةٌ чийиллаш, чирқиллаш

I صَأَلَ (*у*) صَآلَةٌ: ~ الْبَعِيرُ туя одамларга ташланди (одамларни ҳалок қилди)

– صَؤُولٌ: جَمَلٌ ~ одамларга ташланадиган туя

I صَأَى (*и, а*) صَئِيٌّ чийилламоқ, чирқилламоқ

I صَبَّ[1] (صَبٌّ) (*а/у*) 1) صَبٌّ тўкмоқ, оқизмоқ, тўкиб ташламоқ; ~ عَلَيْهِ سَوْطَ النِّقْمَةِ *маж.* кимгадир ўз ғазабини тўкиб солмоқ; ~ جَامَ غَضَبِهِ عَلَى ... *қар.* جَامٌ; ~ عَلَيْهِ اللَّعْنَةَ (اللَّعَنَاتِ) кимнидир лаънатламоқ, кимгадир лаънат ўқимоқ; 2) қуймоқ, қолипга қуймоқ, қолипламоқ; صَبَّ[2] (*а/и*) صَبِيبٌ оқмоқ, оқиб кетмоқ, оқиб тушмоқ (*дарё ҳақида*); صَبَّ[3] (*и/а*) صَبَابَةٌ севмоқ, яхши кўрмоқ; ◊ ~ الزَّيْتَ عَلَى النَّارِ ёниб турган ўтга ёғ қуймоқ (сепмоқ); ~ الْمَاءَ فِي طَاحُونَتِهِ кимнингдир тегирмонига сув қуймоқ, кимнингдир манфаати учун хизмат қилмоқ, унинг манфаатини кўзламоқ, ҳимоя қилмоқ; ~ عَلَيْهِ الْغِلَالَةَ عَلَى الْجِسْمِ ўз устига кўйлак киймоқ, кўйлак киймоқ; ~ عَلَيْهِ الْغِلَالَةَ бирор кишига кўйлак кийдирмоқ; V تَصَبَّبَ 1) (*н. дандир*) оқиб тушмоқ, оқиб кетмоқ (مِنْ); ~ عَرَقًا терга пишмоқ, тер босиб кетмоқ; 2) (*к. гадир*) мафтун бўлмоқ; (*к. нидир*) севиб (яхши кўриб) қолмоқ; VII اِنْصَبَّ 1) оқиб тушмоқ, қуйилмоқ (*дарё ҳақида*) 2) баланддан оқиб тушмоқ, юқоридан оқмоқ (*сув ҳақида*); 3) оқмоқ, оқиб кетмоқ; 4) (*к. гадир*) ташланмоқ (عَلَى); ~ عَلَى الدِّرَاسَةِ дарсларга берилиб кетмоқ; ~ اهْتِمَامُ النَّاسِ عَلَى... *маж.* одамларнинг диққат-эътибори ...га қаратилган эди; 5) қандайдир маънога эга бўлмоқ; 6) (*н. гадир*) қаратилган (йўналтирилган) бўлмоқ (عَلَى)

– صَبٌّ[1] қуйилиш; 2) қуйиш; حَدِيدُ ~ чўян; مَصْنَعُ ~ الْفُولَاذِ пўлат қуйиш заводи

– صَبٌّ[2] севувчи, муҳаббат қўйган, ошиқ, ошиқ бўлган

– صَبَّابٌ *кўп.* ~َاتٌ — сув (ҳаво ёки буғ) йўлини очиб-беркитиб турадиган жиҳоз, клапан

– صَبَابَةٌ севги, муҳаббат, кучли эҳтирос, иштиёқ

– صُبَابَةٌ *кўп.* ~َاتٌ — (*сув ёки шунга ўхшаганларнинг идишдаги*) қолдиғи; ◊ ~ُ لَا تُرْوِي وَ ثُمَالَةٌ لَا تُغْنِي бу мутлақо етарли эмас

– صَبَبٌ *кўп.* أَصْبَابٌ ёнлама, қиялик

– صَبِيبٌ 1. тўкилган; тўкиб юборилган; 2. тер

– مَصَبٌّ *кўп.* ~َاتٌ, مَصَابُّ — қуйилиш жойи, мансаб (*дарё ҳақида*); охирги марра (*мас., нефть ҳайдаладиган қувурнинг*)

– مَصْبُوبٌ 1) тўкилган, тўкиб юборилган; 2) қуйилган, қолипланган; ~ سَوْطٌ ичига қўрғошин қуйилган қамчи, дарра; ◊ ~ صَمْتٌ мажбуран жим туриш, гапирмаслик, мажбурий сукут

– مَصْبُوبَاتٌ *кўп.* қуйма, қуйма металл буюмлар (товарлар, моллар)

I صَبَأَ (а) صُبُوءٌ 1) кўриниб колмоқ, чиқмоқ (*мас., тиш, ўсимлик ҳақида*); 2) (*бирор н дан*) кечмоқ, воз кечмоқ, тонмоқ (عَنْ); ~ عَنِ الدِّينِ диндан воз кечоқ, диндан тонмоқ (чиқмоқ); 3) (*қаердандир*) مِنْ қаергадир) (إِلَى) жўнамоқ; ~ مِنْ نَمَنْغَانَ إِلَى طَشْقَنْد Намангандан Тошкентга жўнамоқ; 4) собиийлар қавмига (ёки динига) кирмоқ

– صَابِئٌ 1. юлдузларга толинувчи (чўқинувчи); 2. *кўп.* صَابِئُونَ собиий динидаги (*исломгача Қуйи Месопотамияда яшаган осмон ёритувчиларига толинган одамлар ҳақида*)

– صَابِئَةٌ *жам.* собиийлар; الـ~ *ёки* مَذْهَبُ الـ~ собиийлик

I صَبَحَ (صبح) (а) صَبْحٌ эрталаб (субҳ пайтида) келмоқ, эрталаб (субҳ пайтида) турмоқ; تَصْبَحُ عَلَى خَيْرٍ! эрталаб соғ-омон кўраман деб умид қиламан!; эрталабгача соғ-омон бўлинг!; тунингиз хайрли бўлсин! صَبُحَ (у) صَبَاحَةٌ тароватли (гўзал, ёқимли) бўлмоқ; ёниб турмоқ; II صَبَّحَ 1) тонгда (субҳидамда) келмоқ; (*к. гадир*) хайрли тонг тиламоқ, (*к. биландир*) саломлашмоқ (عَلَى); III صَابَحَ 1) тонгда (субҳидамда-*к. нингдир олдига*) келмоқ, кўргани келмоқ, хизмат юзасидан келмоқ; صَابِحِ الْقَوْمَ وَ لاَ تُمَاسِهِمْ! *мтл.* қавмингни кечқурун эмас, тонгда (субҳидамда) кўргани бор; 2) тонгда (субҳидамда) кутиб олмоқ; IV أَصْبَحَ 1) бўлиб қолмоқ, қилинмоқ; ~ مَرِيضًا касал бўлиб қолмоқ; ~ مُعَلِّمًا ўқитувчи (муаллим) бўлмоқ; ~ يَقْرَأُ ўқий бошламоқ; ~ الصَّبَاحُ тонг отди; 2) тонгда (субҳидамда) турмоқ; тонгда (субҳидамда) бўлиб ўтмоқ; 3) аниқ (ойдин) бўлмоқ, ёришмоқ, ёритилмоқ; ~ الْحَقُّ ҳақиқат ойдин бўлди; V تَصَبَّحَ 1) эрталаб (субҳидамда) (*к. нидир*) кутиб олмоқ (بِ); 2) нонушта қилмоқ; VIII اِصْطَبَحَ эрталаб емоқ-ичмоқ, нонушта қилмоқ; 2) тонгни (*н. биландир*) бошламоқ (بِ); X اِسْتَصْبَحَ ёқмоқ (*чироқни, шамни, электрни*), ёритмоқ, ёруғ қилмоқ

– اِسْتِصْبَاحٌ ёритиш, ёруғ қилиш; غَازُ الـ~ газ чироқ

– إِصْبَاحٌ эрта тонг, субҳидам

– أُصْبُوحَةٌ *кўп.* أَصَابِيحُ тонг, субҳидам

– صَابِحٌ тароватли, янги

– صَبَاحٌ *кўп.* أَصْبَاحٌ тонг, субҳидам, тонг отаётган пайт; ~ مَسَاءَ эртаю кеч, доимо, ҳамма вақт; ~اً эрталаб; صَبَاحَ الْيَوْمِ бугун эрталаб; ~ الْخَيْرِ! ◊ ~ النُّورِ! *ёки* ~اً! *ёки* عِمْ ~ хайрли тонг!, субҳингиз хайрли бўлсин! (*эрталаб бериладиган салом*)

– صَبِيحٌ = صَبَاحٌ

– صَبَاحَةٌ тароватлилик, гўзаллик, ёқимлилик

– صَبَاحِيٌّ эрталабки, сабоҳий, тонгги; الْجَرَائِدُ الـ~ـةُ эрталабки газеталар

– صَبَاحِيَّةٌ *кўп.* ~اتٌ — тўйнинг эртасига тонгда эр томонидан келинга қилинадиган совға (ҳадя)

– صُبْحٌ *кўп.* أَصْبَاحٌ тонг; الـ~ *ёки* فَرِيضَةُ الـ~ صَلاَةُ الـ~ бомдод намози

– صُبْحَانُ *мн.* صَبَاحَى *кўп.* صِبَاحٌ гўзал, чиройли, ёқимли

– صُبْحَةٌ 1) эрталабки пайт, субҳидам; 2) нонушта; 3) (*от пешонасидаги*) қашқа (юлдузча)

– صَبُوحٌ 1) тароватли; 2) гўзал, ғоят чиройли; ~ الْوَجْهِ юзлари чиройли, гўзал; 3) эрталабки ичимлик

– صَبِيحٌ *кўп.* صِبَاحٌ гўзал, ёқимли

– صَبِيحَةٌ тонг; صَبِيحَتَئِذٍ ўша тонгда

– مِصْبَاحٌ *кўп.* مَصَابِيحُ чироқ, лампа, фонус; фара, ёритқич; ~ عَلاَءِ الدِّينِ *фольк.* Алоуддиннинг чироғи; ~ كَهْرَبَائِيٌّ (يَدَوِيٌّ) электр чироғи; ~ بِتْرُولِيٌّ керосин лампаси (чироғи); ~ كَشَّافٌ прожектор

– مُصْبَحٌ، مَصْبَحٌ субҳ, тонг пайти, тонг; قَضَى ~ـهُ وَمُمْسَاهُ *қар.* مُمْسًى

I صَبَرَ (и) صَبْرٌ 1) сабрли (тоқатли, чидамли) бўлмоқ, сабр қилмоқ, тоқат қилмоқ, чидамоқ; (*бирор н. ни*) сабр билан ўтказмоқ (عَلَى); 2) (*н. нидир*) кутмоқ (لِـ); 3) (*н. дандир*) воз кечмоқ, ўзини тиймоқ (عَنْ); 4) ҳибсга олмоқ, қамамоқ, қамоққа ташламоқ; II صَبَّرَ 1) сабр (тоқат) ҳиссини уйғотмоқ, тинчлантирмоқ, кўнгил олмоқ; 2) тулум ясамоқ (тайёрламоқ); балзамламоқ; 3) консерва қилмоқ; вақтинча тўхтатиб қўймоқ; 4) (*кемага*) посонги юк юкламоқ; ~ بَطْنَهُ енгилгина овқатланиб олмоқ, нафсни тинчитмоқ; III صَابَرَ 1) (*бирор н. ни*) сабру тоқат билан қилмоқ; сабр (сабот, қунт) кўрсатмоқ; сабру тоқат қилмоқ, чидамоқ; 2) (*к. нидир*) тинкасини қуритиб қўлга олмоқ, ҳолжонига қўймаслик; V تَصَبَّرَ 1) сабр (тоқат, қунт) кўрсатмоқ; 2) келишмоқ, бўйсунмоқ; (*н. билан дир*) овунмоқ; VIII اِصْطَبَرَ *ёки* اِصَّبَرَ чидамоқ, сабр-тоқат қилмоқ; (*н. нидир*) сабру тоқат (сабот) билан бошдан кечирмоқ (ўтказмоқ)

– اِصْطِبَارٌ сабр, чидам, сабот; чидамлилик

– تَصْبِيرَةٌ енгил овқат

– صَابِرٌ сабрли, бардошли; чидамли, саботли

– صَابُورَةٌ посанги юк; خَرَجَتِ السُّفُنُ عَلَى الـ~ кемалар пасанги юк билан йўлга чиқдилар

– صَبَّارٌ[1] кучли (катта) сабр эгаси, узоқ чидай оладиган, бардошли

– صَبَّارٌ، صُبَّارٌ[2] *бот.* кактус, қуманжир, опунсия (*қайнона тили*)

– صَبِرٌ[1] *бот.* олой, сабур

– صَبْرٌ[2] сабр, тоқат; бардош, чидамлилик; بِـ~ сабр билан; فِي ~ катта (кучли) сабр билан; بِفَرَاغِ (الـ~) *ёки* بِفَارِغِ ~ وَ جَلَدٍ бесабрлик (сабрсизлик) билан, бетоқатлик билан; بِذَهَابِ الـ~ *ёки* بِـ~ نَافِذٍ *ёки* الـ~ сабрсизлик, бетоқатлик, чидамсизлик; قِلَّةُ الـ~ бесабр, сабрсиз, тоқатсиз; قَلِيلُ الـ~ узоқ вақт сабру тоқат қилиш (*сўзма- сўз:* Айюбий (Айюбга ўхшаш) сабр); ~ أَيُّوبَ

هُمْ فِى ~ هِمْ كَالْجِمَالِ улар ғоят сабрлидирлар (*сўзма-сўз: улар туялар каби сабрлидирлар*); إِنَّ الْمَسْأَلَةَ لَا تُطِيقُ ~ سَاعَةٍ масалани кечиктириб бўлмайди (кейинга қолдириб бўлмайди); ضَاقَ ~ ١ сабрсизлик қилмоқ, сабрни йўқотмоқ; نَفِدَ ~ ٥ *ёки* فَرَغَ ~ ٥ *ёки* عِيلَ ~ ٥ *ёки* ~ ٥ унинг сабру тоқати тугади; 2) кутиш, кутиб туриш; сабр қилиб туриш; ◊ ~ جَمِيلٌ йўқотилган нарсага қаттиқ бардош қилиш (*сўзма-сўз: туядек чидамлилик*); قَتَلَهُمْ ~ ١ у ўзини ҳимоя қилолмайдиганларни ўлдирди; у уларни шафқатсизларча қириб ташлади

– صَبِرٌ аччиқ дори

– صُبْرٌ, صُبُرٌ *кўп.* أَصْبَارٌ охир, тугаш, чек; ◊ أَخَذَهُ بِأَصْبَارِهِ бирор нарсани ҳеч қолдирмай, бутунлай, охиригача олмоқ

– صَبْرَةٌ қаттиқ совуқ, изғирин, буюқ; الشِّتَاءِ ~ қиш ўртаси, чилла, қиш чилласи

– صَابُورَةٌ = صُبْرَةٌ 1

– صُبْرَةٌ 2 *кўп.* صِبَارٌ тўп (тўпланган нарса), уюм, қучоқ (*мас., бир қучоқ*), тўплам; الطَّعَامِ ~ ҳисобсиз кўп овқатлар

– صَبُورٌ катта (кучли) сабру тоқат эгаси; катта (кучли) сабрли, чидамли, бардошли

– صَبِيرٌ *кўп.* صُبُرٌ оқ булутлар; سَحَابٌ ~ булутлар тизмаси, тизма булутлар

– صُبَّيْرٌ *жам. бот.* кактуслар, қуманжирлар, опунция (қайнона тили)

– صَبِيرَةٌ *кўп.* ـاتٌ *бот.* кактус, қуманжир, опунция (қайнона тили)

– مُصَبَّرَاتٌ *кўп.* консервалар; الْأَسْمَاكِ ~ балиқ консерваси; الْخُضَرِ ~ сабзавот консерваси; الْفَوَاكِهِ ~ консерва қилинган мевалар, мева консерваси

I صَبَعَ (а) صَبْعٌ (1) (*н. нидир*) бармоқ билан кўрсатмоқ (عَلَى); 2) (*бирор н. сотиб олаётганда*) бармоқлар билан пайпаслаб, силаб кўрмоқ

– إِصْبَعٌ, أُصْبَعٌ, أَصْبُعٌ, إِصْبِعٌ *кўп.* أَصَابِعُ 1) бармоқ; الْإِشَارَةِ ~ (*йўналишни кўрсатиб турадиган*) йўл бўйига қўйилган белги (устун); الْأَحْمَرِ ~ лаб бўёғи (*помада*); طَبَاشِيرَ ~ бўр парчаси, бир парча бўр; الْمَوْزِ ~ банан меваси; بَصْمَةُ الْأَصَابِعِ бармоқлар изи; أَصَابِعُ الْعَذْرَاءِ *бот.* дигиталис (*доривор ўсимлик*); غَادَرَ الْمَكَانَ عَلَى أَطْرَافِ أَصَابِعِهِ оёқ учида кетмоқ (узоқлашмоқ); 2) исба (*3,125 см га тенг узунлик ўлчови*); ◊ لَهُ ~ فِي هَذَا у бунга аралашиб қолган (унинг ҳам бунда қўли бор); وَضَعَ ~ هُ عَلَى مَوْضِعِ (مَكْمَنِ) الْأَلَمِ (الدَّاءِ) кимгадир ёрдам бермоқ; кимнидир қўлламоқ; لَمْ يَجْرُؤْ عَلَى رَفْعِ ~ ضِدَّهُ унга бармоғини теккизгани ҳам ҳад қилолмади; لَا يَزِيدُ عَلَى أَصَابِعِ الْيَدَيْنِ عَدًّا саноғи (ҳисоби) ўндан ортиқ эмас; لَا يَتَجَاوَزُ عَدَدُهُمْ أَصَابِعَ الْيَدِ уларнинг адади бешдан ортиқ эмас, улар бешдан ортиқ эмас; ... أَصَابِعُهُ تَلْعَبُ وَرَاءَ السِّتَارِ ... فِى ... да ... у яширин (пинҳоний) ҳаракат қилади; لَمْ يَتَقَدَّمِ الْأَمْرُ ~ ا иш бир қарич ҳам олға силжимади

– صَابِعَةٌ кўзи ожизларнинг бармоқ билан ўқиладиган алифбоси, Брайл ёзуви

– صُبَاعٌ *кўп.* صَوَابِعُ бармоқ; الْعَرُوسَةِ ~ *бот.* хашаки нўхот

– مُصَبَّعٌ *кўп.* ـاتٌ — рашпер

– مُصَبَّعَاتٌ *кўп.* (*шунингдек:* النَّارِ ~) ўтхона панжараси

I صَبَغَ (а) صَبْغٌ (1) бўямоқ, ранг бермоқ; 2) (*н. гадир*) чўктирмоқ (فِى); بِالْمَاءِ ~ *дин.* (*христианларда*) сувга чўмилтириб, чўқинтирмоқ; IV أَصْبَغَ ранг бермоқ, рангламоқ; صِبْغَةً شَرْعِيَّةً عَلَى ~ ... бирор нарсага қонун тусини (йўсинини) бермоқ; VII انْصَبَغَ (*бирор н. билан*) бўялмоқ (بِ); VIII اصْطَبَغَ 1) бўялмоқ, ранг олмоқ; 2) бўямоқ, ранг бермоқ

– صَابِغٌ 1. бўёвчи, ранг берувчи; 2. бўёқчи

– صِبَاغٌ *кўп.* أَصْبِغَةٌ 1) бўёқ; 2) косметик моддалар

– صَبَّاغٌ бўёқчи; يُوحَنَّا الـ ~ Иоанн чўқинтирувчи (*христиан авлиёларидан бири*)

– صِبَاغَةٌ бўяш, бўёқчилик касби

– صِبْغٌ 1 *кўп.* أَصْبَاغٌ 1) бўёқ; أَصْبَاغٌ كِيمِيَائِيَّةٌ кимёвий бўёқлар; 2) рангнинг нозик фарқи, тусдаги нозик фарқ, ранг

– صِبْغٌ 2 *кўп.* أَصْبَاغٌ қайла

– صِبْغَةٌ *кўп.* صِبَغٌ 1) бўёқ; 2) ранг, тус, рангдаги, тусдаги нозик фарқ; 3) хусусият, характер; جَرِيمَةٌ ذَاتُ ~ سِيَاسِيَّةٍ сиёсий характердаги (тусдаги) жиноят; التَّقْرِيرِ ~ доклад хусусияти (характери); سِرِّيٌّ الـ ~ яширин (сирли, махфий) тусдаги (характердаги); 4) фикр; йўналиш; мазҳаб, эътиқод, дин, маслак; 5) димлама; бирор суюқликка бошқа бирор нарсани аралаштириб дамланғани, тиндирма; الْأَفْيُونِ ~ афюн тиндирмаси, димламаси (настойкаси); الْيُودِ ~ йод тиндирмаси (настойкаси); 6) *дин.* اللهِ ~ Оллоҳнинг дини

– صِبْغِىٌّ *кўп.* ـاتٌ — *биол.* хромосомлар

– صَبُوغَةٌ тузланган балиқ, шўр балиқ

– صَبِيغٌ бўялган, ранг берилган

– مَصْبَغَةٌ *кўп.* مَصَابِغُ 1) бўёқ қилинадиган жой; 2) тери ошлайдиган жой, кўнчилик корхонаси (цехи)

I صَبَنَ (и) صَبْنٌ (1) (*бирор н. ни олишга*) йўл қўймаслик; عَنْهُ الْهَدِيَّةَ ~ кимнингдир ҳадя олишига тўсқинлик (монелик) қилмоқ; 2) шошқолдан ғирромлик билан фойдаланмоқ (*мас., ўйинда*); II صَبَّنَ совун билан ювмоқ, совунламоқ; *кимё.* совунламоқ (*органик бирикмаларни сувда ёки ишқорда парчаламоқ*); V تَصَبَّنَ совунлаб ювинмоқ, совунламоқ

– صَابُونٌ совун; عَادِيٌّ ~ оддий совун; عَطِرِيٌّ ~ атир совун; ~ الْغَسِيلِ кир совун

– صَابُونَةٌ *кўп.* ـاتٌ совун парчаси; ◊ الرِّجْلِ ~ тиззанинг кўзи

– صَابُونِيٌّ 1. совунли, совунга оид; 2. совунгар

– صَابُونِيَّةٌ *бот.* совунак (*илдизи совун ўрнида ишлатиладиган ўтсимон ўсимлик, ишқор ўсимлиги*)

– صَبَّانٌ совунгар, совунчи

– مَصْبَنَةٌ *кўп.* مَصَابِنُ совун заводи

صبو I صَبَا (*у*) صُبُوٌّ، صَبْوٌ (1 (*к. гадир*) интилмоқ, севги (муҳаббат) билан талпинмоқ (إِلَى); (*н. гадир*) мойиллик ҳис этмоқ (إِلَى); 2) соғинмоқ, орзу қилмоқ; صَبِيَ (*а*) صَبَاءٌ، صِبًا болаларча (гўдакларча) иш қилмоқ; II صَبَّى ёш қилмоқ, ёшартирмоқ; V تَصَبَّى (1 ёшармоқ, ёш бўлмоқ; 2) мулозамат қилмоқ, хушторлик қилмоқ, кўнгил олмоқ; севгига (муҳаббатга) сазовор бўлмоқ; VI تَصَابَى (1 ўзини ножиддий (болаларча) тутмоқ; 2) (*биор н. ни*) ножиддий (болаларча) деб билмоқ; 3) севги (муҳаббат)га эришмоқ; ўзини севишга мажбур қилмоқ

– صَبًا، صَبَى *мн.* сабо, шарқ шамоли, шарқий шамол

– صَبَاءٌ، صِبًا[1] мойиллик; севги, муҳаббат

– صِبًى، صِبًا[2] ёшлик, навраслик; فِي شَرْخِ الـ~ ёшлик даврида, ёшликнинг гуллаган чоғида, наврасликда

– صَبْوَةٌ 1) ёшлик, навраслик; 2) соғинч, орзу; 3) *кўп.* صَبَوَاتٌ ёшлик завқи, иштиёқи, қизиқишлари, ишқибозлиги; ёшлиқ шижоати, жўшқинлиги

– صُبُوَّةٌ ёшлик, навраслик

– صِبْيَانِيٌّ болаларга (ўғил болаларга) оид

– صِبْيَانِيَّاتٌ *кўп.* болалик (гўдаклик) қилиш; болаларча (гўдакларча) қилиқ

– صَبِيٌّ *кўп.* صِبْيَةٌ، صِبْيَانٌ (1 ўғил бола, йигитча; йигит; 2) югурдак, бола, дастёр, шогирд, ўқувчи; ◊ أُمُّ الصِّبْيَانِ ялмоғиз, жодугар кампир

– صَبِيَّةٌ *кўп.* صَبَايَا қизча, ёш қиз

صح I صَحَّ (*а/и*) صِحَّةٌ، صَحَاحٌ (1 соғ (соғлом) бўлмоқ, касалдан тузалмоқ, битмоқ (*яра ҳақида*); صُومُوا تَصِحُّوا! *халқ. мтл.* рўза тутинг-соғ бўласиз!; 2) яхшилик билан тугамоқ; муваффақиятли бўлмоқ, ўнгидан келмоқ; 3) рост, тўғри, соғлом бўлмоқ; ҳақиқий (тўғри, чинакам) бўлмоқ; ~تِ الْعَزِيمَةُ عَلَى... *ёки* ~تِ النِّيَّةُ ...га ният яхши эди; ... إِذَا يَصِحُّ الْقَوْلُ إِنَّ шуни айтиш тўғри бўладики, ...; (إِنْ) ~ التَّعْبِيرُ агар таъбир жоиз бўлса, шундай дейиш жоиз бўлса; 4) йўл қўйилмоқ, рухсат берилмоқ; II صَحَّحَ 1) тўғриламоқ, хатоларни йўқотмоқ, корректура қилмоқ; 2) соғломлаштирмоқ, даволамоқ, касални тузатмоқ; 3) тасдиқламоқ, имзоламоқ (*ҳужжатни*); IV أَصَحَّ соғаймоқ (*касалликдан кейин*); V تَصَحَّحَ (1 тўғриланмоқ, яхшиланмоқ; 2) соғломлашмоқ, даволанмоқ, касалдан тузалмоқ; X اسْتَصَحَّ касалдан тузатмоқ, даволамоқ, даволанмоқ; 2) (*бирор н. ни*) тўғри деб билмоқ (ҳисобламоқ)

– أَصَحُّ энг (жуда) тўғри, ҳаққоний, энг яхши; عَلَى الـ~ тўғрироқ (*қилиб айтганда*), рости (*ни айтганда*)

– أَصْحَاحٌ، إِصْحَاحٌ *кўп.* ـاتٌ боб (*муқаддас китобга оид*)

– تَصْحِيحٌ *кўп.* ـاتٌ тўғрилаш, тасҳиҳ қилиш, корректура қилиш; جَمْعُ الـ~ *грам.* тўғри кўплик

– صَحٌّ 1. тўғри, ҳаққоний; хат охирига ёзиладиган қўшимчадан олдин қўйиладиган белги (*P.S.*), қўшимча

– صِحَّةٌ 1) сиҳат, саломатлик, гигиена; عُمُومِيَّةٌ (اجْتِمَاعِيَّةٌ) ~ умумий (ижтимоий) гигиена, жамоат гигиенаси; عِلْمُ الـ~ гигиена (*илм, фан*); مَصْلَحَةُ الـ~ соғлиқни сақлаш бўлими; وِزَارَةُ الـ~ соғлиқни сақлаш вазирлиги; 2) чинлик, ҳақиқийлик, ростлик, тўғрилик, аслик, ҳаққонийлик; الرَّأْيِ ~ фикр (қараш)нинг тўғрилиги (ҳақиқийлиги)

– صِحِّيٌّ 1) сиҳатга (саломатликка) оид; حَالَتُهُ الـ~ـةُ кимнингдир саломатлиги (сиҳати, аҳволи); 2) санитарга (санитарияга) оид; غَيْرُ ~ соғлом бўлмаган, санитария ҳолати ёмон, ~ مَحْجَرٌ *кар.* مَحْجَرٌ; 3) гигиенага оид

– صَحِيحٌ *кўп.* صِحَاحٌ، أَصِحَّاءُ (1 соғлом, соғломликка оид; ~ الْجِسْمِ мутлақо соғлом, бутунлай соғлом, соппа-соғ; مُعَافًى ~ соғлом, тандуруст ҳолатда бўлган (*киши*); 2) чин, ҳақиқий, асл; тўғри, аниқ; воқеликка мос келувчи (мувофиқ); қонуний; ... أَنْ ~ ҳақиқатдирки, ...; غَيْرُ ~ нотўғри, гайриҳаққоний; فِعْلٌ ~ *грам.* солим феъл; 3) бутун, майдаланмаган; عَدَدٌ ~ *мат.* бутун сон

– مَصَحٌّ *кўп.* ـاتٌ санаторий

– مُصَحِّحٌ 1. мусаҳҳиҳ, хатоларни тўғриловчи; 2) имзо чеккан (*киши*); 3) корректор, мусаҳҳиҳ

– مَصَحَّةٌ[1] *кўп.* ـاتٌ шифохона, касалхона, клиника, санаторий

– مَصَحَّةٌ[2] саломатлик учун фойда бўлган ҳамма нарса

صحب I صَحِبَ (*а*) صُحْبَةٌ (1 дўст бўлмоқ; 2) бирга юрмоқ, йўлдош (ҳамроҳ) бўлмоқ; III صَاحَبَ (1 дўстлашмоқ; 2) бирга юрмоқ, ҳамроҳ (йўлдош) бўлмоқ; 3) ошиқ (ўйнаш) бўлмоқ; 4) қўшиқчига куй чалиб бермоқ; IV أَصْحَبَ (1 (*к. нидир*) йўлдош (ҳамроҳ) қилиб бермоқ; 2) қўшиб қўймоқ, илова қилмоқ; V تَصَحَّبَ (*к. нингдир*) тарафида бўлмоқ (турмоқ), (*к. нингдир*) тарафини олмоқ (لِـ); тарафида бўлмоқ (لِـ); VI تَصَاحَبَ ўзаро дўстлашмоқ; VIII اصْطَحَبَ (1 йўлдош (ҳамроҳ) бўлмоқ; 2) (*н. нидир*) ўзи билан бирга олиб кетмоқ; X اسْتَصْحَبَ (1 йўлдош (ҳамроҳ) қилиб олмоқ; 2)(*н. нидир*) ўзи билан олиб кетмоқ

– اصْطِحَابٌ йўлдош (ҳамроҳ) бўлиш

– صَاحِبٌ 1. *кўп.* أَصْحَابٌ، صَحَابٌ، صَحْبٌ (1 йўлдош, ҳамроҳ; 2) ўртоқ, дўст, улфат, шерик; يَا صَاحِبِي! *ёки* يَا صَاحِ! эй, дўстим!, о, дўстим!; 3) эга, хўжайин; соҳиб (*бирор н. нинг эгаси*); الاسْمِ ~ исм

соҳиби; الاقتراح ~ таклиф эгаси, бирор таклиф билан чиққан киши; الامتياز ~ корхона, концессия соҳиби, концессионер; الأَثَرِ ~ тўла хўжайин, шароит эгаси (бошқарувчиси); التَّرْجَمَةِ ~ таржимаи ҳоли ёзилган (ёзилаётган) киши, таржимаи ҳол соҳиби; التوقيع ~ қуйида имзо чеккан; الحَدِيثِ ~ ёки ~نا ҳикоя қаҳрамони ёки бизнинг қаҳрамон; الدَّعْوَةِ ~ мезбон; الدَّيْنِ ~ қарз берувчи киши; الشَّكْوَى ~ шикоятчи, шикоят эгаси; الصُّورَةِ ~ а) сурат (портрет) эгаси; б) сурати чизилган киши; الطَّلَبِ ~ талабгор, талаб эгаси (соҳиби), талаб қилувчи; الفِكْرِ ~ фикр берган киши, ташаббускор; الكِتَابِ ~ китоб муаллифи, الكَرَامَاتِ ~ каромат кўрсатувчи; المَدْرَسَةِ العِلْمِيَّةِ ~ илмий мактаб яратган киши, илмий мактаб асосчиси; المَشْرُوعِ ~ тарх, йўналиш (проект) муаллифи; ~ المَلَايِينِ миллионер; أَصْحَابُ الأَمْلَاكِ أَصْحَابُ الأَطْيَانِ ер эгалари; мулк эгалари, помешчиклар; أَصْحَابُ الحَقِّ юр. қонуний ҳуқуқ субъектлари; أَصْحَابُ الحَلِّ وَ العَقْدِ ҳокимлар, ҳукумат эгалари; أَصْحَابُ العِلْمِ وَ الفَضْلِ илм ва фазилат соҳиблари (эгалари); أَصْحَابُ العَمَلِ ёки أَصْحَابُ الأَعْمَالِ ишбилармонлар, омилкорлар, иш берувчилар, иш билан таъминловчилар; أَصْحَابُ المُخْتَرَعَاتِ ихтирочилар, ихтиро эгалари; أَصْحَابُ المَذَاهِبِ الفَلْسَفِيَّةِ фалсафий йўналиш (мактаб) яратувчилар; أَصْحَابُ النُّفُوذِ нуфузли (обрў-эътиборли) кишилар; 4) издошлар, бирор мазҳабдагилар; أَصْحَابُ أَبِي حَنِيفَةَ дин. имом Абу Ҳанифа раҳматуллоҳ алайҳ мазҳабидагилар; 2) жаноб (*бирор кишининг унвонини айтилган вақтда келтирилади*); الجَلَالَةِ ~ буюк (улуғ) жаноб; السَّعَادَةِ ~ саодатли (саодатманд) жаноб; العِزَّةِ ~ ҳурматли жаноб

– صَاحِبَةٌ кўп. صَوَاحِبُ дугона, қиз ёки аёл ўртоқ

– صَحَابَةٌ: الـ~ дин. саҳобалар; Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи васаллам билан Мадинага ҳижрат қилган кишилар

– صَحَابِيٌّ: الـ~ дин. Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи васалламнинг саҳобаси

– صُحْبَةٌ 1) бирлашганлик, тўда, уюшма, уюшганлик; ذَهَبَ ~ـهُمْ у улар билан бирга жўнади; 2) бирга (ҳамнафас) бўлиш, дўстлик; الـ~ الرُّوحِيَّةُ маънавий дўстлик; 3) улфатлар; ◊ ~ زُهُورٍ гулдаста, букет

– صُوَيْحِبٌ дўстим, ўртоқжон (*эркалатиб айтилганда*)

– صُوَيْحِبَةٌ кўп. ـاتٌ — дугонажон (*эркалатиб айтилганда*).

– مُصَاحِبٌ дўст, сирдош; ўйнаш

– مُصَاحَبَةٌ 1) йўлдош, (ҳамроҳ) бўлиш; 2) чолғу асбобида қўшиқчига жўр бўлиш; 3) дўстлик

– مُصْحُوبٌ йўлдош, (ҳамроҳ) бўлиб борилувчи; илова қилинувчи; ~ا (*н. нингдир*) биргалигида (ب); (*н. нингдир*) илова этилиши (ب);

(ـ) IV أَصْحَرَ саҳрога жўнамоқ

– صَحْرَاءُ кўп. صَحَارَى, صَحْرَاوَاتٌ саҳро, қақроқ чўл

– صَحْرَاوِيٌّ саҳрога оид, саҳровий

(صحف) II صَحَّفَ 1) нотўғри талаффуз қилмоқ; нотўғри ёзмоқ; хато қилиб ёзмоқ; 3) бузмоқ, бузиб кўрсатмоқ; 4) *полигр.* стереотип қилмоқ; V تَصَحَّفَ 1) нотўғри талаффуз қилинмоқ, 2) нотўғри ёзилган бўлмоқ; X اسْتَصْحَفَ *полигр.* стереотип қилмоқ

– تَصْحِيفٌ 1) хато (нотўғри) ёзилиш; 2) нотўғри талаффуз; 3) бузилиш, бузиб кўрсатилиш; 4) *полигр.* стереотип (*кўп нусхада нашр этиш учун терилган ҳарфлар ёки расмлардан қуйилган форма ва босиш усули*)

– صَحَّافٌ газетачи, газетафуруш, газета сотувчи

– صِحَافَةٌ журналистика; матбуот; رِجَالُ الـ~ журналистлар, матбуот вакиллари, мухбирлар

– صِحَافِيٌّ 1. матбуотга оид; 2) журналист; матбуот ходими; репортёр, репортаж ёзувчи (берувчи)

– صَحْفَةٌ кўп. صِحَافٌ товоқ, коса; صِحَافُ الطَّعَامِ турли-туман таомлар

– صُحُفٌ кўп. газеталар, матбуот

– صُحُفِيٌّ 1 журналистикага оид, газетага оид; المُؤْتَمَرُ الـ~ қар. مُؤْتَمَرٌ; 2. журналист; матбуот ходими; репортёр

– صَحِيفَةٌ кўп. صُحُفٌ, صَحَائِفُ, ـاتٌ 1) саҳифа, варақ; ~ الدَّعْوَى (*судга берилган*) даъво; الوَجْهِ ~ юз териси; رُخَامٍ ~ мармар тахта (плита); صَحَائِفُ مِنَ الفَخَّارِ ёзувли сопол тахтачалар; وَجْهُ الـ~ варақнинг юз (олд) томони; ظَهْرُ الـ~ варақнинг орқа томони; 2) газета, бюллетень; الصَّبَاحِ ~ эрталабки газета; 3) қиёфа, турқ

– صُحَيْفَةٌ кўп. ـاتٌ — товоқча, ликопча, тақсимча

– مُصْحَفٌ кўп. مَصَاحِفُ 1) ўроғлиқ хат (нома, мактуб); 2) китоб; الـ~ الشَّرِيفُ ёки الـ~ Қуръони каримнинг қўлёзма нусхаси; Қуръони карим; أَحْلِفُ لَكَ عَلَى الـ~! Қуръони карим билан онт ичаман!

أَصْحَلُ мн. صَحْلَاءُ кўп. صُحْلٌ овози бўғиқ, овози хириллаган, хириллаган овозли

– صَحَلٌ овознинг бўғилиши (хириллаши)

أَصْحَمُ мн. صَحْمَاءُ кўп. صُحْمٌ 1) тўқ-сариқ рангли; 2) буғдойранг

I صَحَنَ (а) صَحْنٌ янчмоқ, майдаламоқ; (*н билан дир*) кукунга (порошокка) айлантирмоқ (ب)

– صَحْنٌ *кўп.* صُحُونٌ 1) товоқ, ликоп, ликопча; ~ الْفِنْجَانِ ликопча, тақсимча; 2) овқат; 3) *кўп.* идиш; ◊ ~ الدَّارِ уй саҳни; ~ الْمَسْجِدِ масжид саҳни; ~ الْكَنِيسَةِ черковнинг эн қисми

– صَحْنَاةٌ сардина (*балиқ тури*)

– صَحْنَاءُ балиқдан тайёрланган газак, хўрак

I صَحَا (صحو) (у) صَحْوٌ 1) тиниқ, мусаффо, соф бўлмоқ, булутсиз бўлмоқ; 2) кўз очмоқ; ўзига келмоқ, ҳушига келмоқ; ~ مِنْ غَفْوَتِهِ ҳушдан кетаётганликдан ўз ҳолига қайтмоқ; 3) уйғонмоқ; ~ مِنْ نَوْمِهِ уйқудан уйғонмоқ; 4) ҳушёрликка қайтмоқ (*мастликдан*); 5) ҳушёр бўлмоқ; صَحِيَ (а) صَحْوًا = صَحَا; II صَحَّى 1) уйғотмоқ; 2) мастликдан ҳушёрликка қайтармоқ; IV أَصْحَى 1) очилиб (яхшиланиб) кетмоқ (*об-ҳаво ҳақида*); أَصْحَيْنَا бизга ҳаво очиқ бўлиб берди; 2) уйғотмоқ; 3) мастликдан ҳушёрликка қайтмоқ

– صَاحٍ *мн.* صَاحِيَةٌ 1) очилган, яхшиланган, тиниқ, мусаффо, булутсиз; 2) ўзига келган, ҳушига қайтган, уйғоқ; 3) ҳушёр; 4) ҳушёр (маст эмас)

– صَحْوٌ 1. очиқ, мусаффо, тиниқ; 2. 1) очиқлик, мусаффолик; тиниқлиг; 2) очиқ ҳаво; أَيَّامُ الـ~ очиқ ҳаволи кунлар; 3) эс, ҳуш, ақл

– صَحْوَةٌ 1) ҳушига келиш, уйғониш; 2) эс, ҳуш, онг, ақл; 3) ақллилик, тушунганлик, онглилик

I صَخَّ (а/у) қаттиқ бақирмоқ, гумбурламоқ, қарсилламоқ; ~ الصَّوْتُ الْأُذُنَ овоз (*кучлилигидан*) қулоқни кар қилди

– صَاخَّةٌ гумбирлаш, қулоқни қоматга келтирувчи шовқин, шовқин-сурон; ◊ الـ~ *дин.* қиёмат

I صَخِبَ (а) صَخَبٌ шовқинламоқ, бақирмоқ, бўкирмоқ; VI تَصَاخَبَ шовқин кўтармоқ, шовқин-сурон қилмоқ; бақир-бақир қилмоқ; VIII اصْطَخَبَ=I

– اصْطِخَابٌ бақириқ, шовқин

– صَاخِبٌ шовқинловчи; шовқинли

– صَخَّابٌ шовқинли; шовқинловчи, шовқин чиқарувчи

– صَخَبٌ шовқин, ғовур-ғувур, (*машиналар*) тарақ-туруғи; 2) кичқириқ

–صَخْرٌ *жам.* қоялар; حَيَّةُ الـ~ *зоол.* питон (*бўғма илон*)

–صَخِرٌ қояли, тошли

– صَخْرَةٌ *кўп.* صُخُورٌ қоя; قُبَّةُ الـ~ Қуббат ус-сахра (*Қуддуси шариф масжиди яқинидаги қадимий бино*); 2) катта қаттиқ тош; 3) *геол.* тоғ жинси; صُخُورٌ رُسُوبِيَّةٌ чўкма (чўкинди) жинслар; صُخُورٌ طِينِيَّةٌ тупроқли жинслар; صُخُورٌ مُنَضَّدَةٌ қат-қат тоғ жинслари; صُخُورٌ نَارِيَّةٌ ёки صُخُورٌ بُرْكَانِيَّةٌ вулканли тоғ жинслари; عِلْمُ صُخُورٍ петрография (*геологиянинг тоғ жинсларини ўрганадиган бўлими*)

– صَخْرِيٌّ қояли, қояга оид; ~ حَرِيرٌ *қар.* حَرِيرٌ

– صَخْرِيَّاتٌ *кўп.* الـ~ петрография

I صَدَّ (صد) [1] صَدَّ (а/у) صَدٌّ 1) тўхтатмоқ; тўсқинлик қилмоқ; 2) қайтармоқ, даф қилмоқ; қисмоқ, қисиб бормоқ; (*н. дандир*) ортига қайтармоқ, четлантирмоқ (عَنْ); олдини олмоқ; (*н. гадир*) яқин келтирмаслик; (*н. дандир*) узоқлаштирмоқ (عَنْ); 3) (*н. дандир*) маҳрум қилмоқ (عَنْ); [2] صَدَّ (а/у) صُدُودٌ (*к. дандир*) юз ўгирмоқ, воз кечмоқ (عَنْ, مِنْ); [3] صَدَّ (а/у, а/и) صَدِيدٌ шовқин солмоқ, бақирмоқ; II صَدَّدَ йирингламоқ (*жароҳат ҳақида*); IV أَصَدَّ =II; VII انْصَدَّ қайтарилган, даф қилинган бўлмоқ

– صَدٌّ 1) тўхтатиш, тўхтатиб туриш; 2) қайтариш, даф қилиш; 3) тўсқинлик қилиш; 4) (*н. дандир*) воз кечиш (عَنْ, مِنْ)

– صَدَّاءُ қудуқнинг номи

– صَدَدٌ 1) муносабат, алоқа; فِي هَذَا الـ~ ёки بِهَذَا الـ~ шу муносабат билан, шунга боғлиқ ҳолда, бунга алоқали равишда, бу масалада; فِي ~ هَذِهِ الْمَادَّةِ бу моддага келганда; бу модда муносабати билан; هُوَ بِـ~ـهِ у худди мана шу масала билан шуғулланмоқда; 2) яқинлик, қўшнилик; 3) рўпарасида, қаршисида, олдида; صَدَدَهُ унинг қаршисида, рўпарасида, унинг олдида

– صُدُودٌ сув чархпалаги устуни

– صَدِيدٌ йиринг

– صَدِيدِيٌّ йирингли, йиринглаган, йирингга оид

– مِصَدٌّ *кўп.* ـاتٌ 1) тўсиқ; 2) амортизатор; буфер, бампер (*икки нарсанинг, мас., вагоннинг бир-бири ўртасида қўйилган, яқинлашганда ўзаро зарбани камайтиришга хизмат қилувчи мослама*)

I صَدِئَ (а) صَدَأٌ ёки صُدُؤٌ (у) صَدَاءَةٌ занг қопламоқ, зангламоқ; II صَدَّأَ 1) занг бостирмоқ; 2) занг пайдо қилмоқ, занглантирмоқ

– صَدَأٌ 1) занг; غَيْرُ قَابِلٍ لِلـ~ занглмайдиган; ~ يَأْكُلُ الْحَدِيدَ занг темирни ейди (ишдан чиқаради); 2) *бот.* қоракуя (*бошоқли ўсимлик касаллиги*)

– صَدَاءَةٌ занг

– صَدِئٌ занглаган, занглаб кетган; зангли, занг босган

– مُصْدَأٌ занг билан қопланган, зангли

–مُصْدِئٌ кислород

I صَدَحَ (а) صَدْحٌ 1) сайрамоқ (*қуш ҳақида*); 2) чалинмоқ, гумбурламоқ (*музика ҳақида*)

– صَادِحٌ *кўп.* صَوَادِحُ 1. 1) куйловчи, қўшиқ (ашула) айтувчи; 2) сайроқи; طُيُورٌ صَوَادِحُ сайроқи қушлар; 2. тенор (*овози энг баланд эркак ашулачи*)

– صَدَّاحٌ 1) бақир-бақир қилувчи, сершовқин; хушовоз, ёқимли овозли; 2) жарангдор

– صَدَّاحَةٌ *кўп.* صَدَّاحَاتٌ сайраш (*қушники*)

I صَدَرَ (у) صُدُورٌ 1) чиқмоқ, келиб чиқмоқ; пайдо бўлмоқ, эълон қилинган бўлмоқ, чиқарилган бўлмоқ (*мас., буйруқ*); 2) (*қаергадир*) жўнамоқ, кетмоқ (إِلَى); 3) *мажҳ.* кўкракда оғриқ бор бўлмоқ; II صَدَّرَ 1) олиб чиқиб кетмоқ; экспорт қилмоқ, жўнатмоқ; 2) (*н. биландир*) бошламоқ (بِ); الْكِتَابَ ~ китобга бош сўз ёзмоқ; 3) (*к. нидир*) бошлиқ (раҳбар, бошчи) қилиб қўймоқ; марказга ўтқазмоқ; III صَادَرَ 1) мусодара қилмоқ; الْحُقُوقَ ~ ўзгалар ҳуқуқларини ўзлаштирмоқ, ўзиники қилиб олмоқ; اجْتِمَاعًا ~ мажлисни ёпмоқ, мажлисга йўл қўймаслик; 2) ўз фикрини қатъий ўтказишга уринмоқ, қаршилик кўрсатмоқ; ўзгалар фикрига қарши чиқмоқ; 3) тўсқинлик (монелик) қилмоқ, халақит бермоқ; IV أَصْدَرَ 1) босиб чиқармоқ, нашр этмоқ; الْحُكْمَ ~ ҳукм чиқармоқ; أَمْرًا ~ буйруқ чиқармоқ; أَزِيزًا ~ вишиллаган овоз (шовқин) чиқармоқ; 2) олиб чиқиб кетмоқ, экспорт қилмоқ; 3) эмиссия (*қимматбаҳо қоғозлар, қоғоз пуллар*) чиқармоқ; V تَصَدَّرَ 1) марказда, ўртада турмоқ (бўлмоқ); 2) шарафли (ҳурматли) ўрин эгалламоқ, марказда жойлашмоқ; бошда турмоқ, раҳбарлик (раҳнамолик) қилмоқ; раислик қилмоқ; 3) (*н. гадир*) қўл урмоқ (بِ); 4) (*қаердандир*) чиқарилмоқ, экспорт қилинмоқ (مِنْ) 5) (*н. гадир*) қаршилик қилмоқ (لِ); X اسْتَصْدَرَ нашр этишга (чиқаришга) эришмоқ (*мас., китобни*)

– إِصْدَارٌ 1) чиқариш, нашр қилиш, нашр; 2) эмиссия; بَنْكُ (مَصْرِفُ) الْـ~ эмиссион банк

– تَصْدِيرٌ 1) олиб чиқиб кетиш, экспорт; رُؤُوسِ الْأَمْوَالِ ~ капиталлар экспорти; إِعَادَةُ الْـ~ қайтарилган экспорт; 2) ташаббус, бошланиш; 3) (*китобдаги*) кириш, муқаддима

– صَادِرٌ чиқувчи, чиқарилган; قَرَارٌ ~ فِي ١٢ ... 12- ...да чиқарилган қарор; الْـ~ وَالْوَارِدُ экспорт ва импорт; ◊ مَا لَهُ ~ وَلَا وَارِدٌ унинг ҳеч нарсаси (вақоси) йўқ

– صَادِرَاتٌ *кўп.* олиб чиқиб кетилаётган, экспорт қилинган товарлар, экспорт; الْـ~ وَالْوَارِدَاتُ экспорт ва импорт

– صِدَارٌ *кўп.* ـاتٌ — 1) хотин-қизлар кўйлагининг белдан юқори қисми; камзул; 2) боғич; сийнабанд (лифчик)

– صَدَارَةٌ 1) биринчи, марказий ўрин; احْتَلَّ مَرْكَزَ الْـ~ биринчи ўринни эгалламоқ, энг катта (марказий) аҳамиятга эга бўлмоқ; 2) бош бўлиб туриш; تَحْتَلُّ (تَشْغَلُ) هَذِهِ الْمَسْأَلَةُ الْـ~ فِي ... бу масала ...лар орасида (ўртасида) биринчи ўринни эгаллайди; 3) вазири аъзам мансаби (*қадимги Туркияда*)

– صَدَرٌ сувлоқдан (*ҳайвонот сув ичадиган жойдан*) қайтиш

– صَدْرٌ *кўп.* صُدُورٌ 1) кўкрак, юрак; ضَرَبَ ~هُ بِيَدِهِ (*ҳайратдан*) кўкракка урмоқ; فَتَحَ ~هُ لِـ... (*к. гадир*) бағрини (кўксини, кўкрагини) очмоқ, қучоғини очмоқ; أَثْلَجَ هَذَا ~نَا бу бизни (юрагимизни) шод қилди; 2) олд, олд томон; 3) ўрта, марказ; 4) иззат-ҳурматли киши ўтирадиган жой, уйнинг тўри; 5) бошланиш; *грам.* префикс, олд қўшимчаси; 6) байтнинг биринчи мисраси; ◊ ~ الْإِسْلَامِ исломнинг илк даври, бошланғич даври; الْـ~ الْأَعْظَمُ *тар.* вазири аъзам; بَنَاتُ الصُّدُورِ ташвиш, ғам, бошқалар ғамини ейиш, ғамхўрлик қилиш; ذَاتُ الْـ~ кўкракдаги оғриқ; ذَاتُ الصُّدُورِ юракдаги фикрлар (ўйлар, яширин ниятлар); رَحَابَةُ الْـ~ а) очиқ чеҳралилик, ҳушмуомалалилик, меҳрибонлик; б) олижаноблик; رَحْبُ الْـ~ олижаноб; سَعَةُ الْـ~ кенг фикрлилик, тафаккурнинг чуқурлиги; ضِيقُ الْـ~ а) *мед.* астма (*нафас қисиш касаллиги*); б) зерикиш; ضَيِّقُ الْـ~ оғир феъл-атворли, юраги тор; مُنْقَبِضُ الْـ~ эзилган, юраги сиқилган, оғир руҳий аҳволдаги

– صُدْرَةٌ *кўп.* صُدَرٌ 1) камзул; 2) сийнабанд (лифчик)

– صَدْرِيٌّ кўкракка (сийнага) оид; أَمْرَاضٌ ~ةٌ ўпка касалликлари

– صَدْرِيَّةٌ *кўп.* ـاتٌ — сийнабанд (лифчик)

– صُدَيْرِيٌّ 1) камзул; 2) аёллар кийимининг белдан юқори қисми; сийнабанд (*каттаси*)

– صُدَيْرِيَّةٌ *кўп.* ـاتٌ — 1) камзул; 2) сийнабанд (лифчик)

– مُصَادَرَةٌ мусодара, конфискация; олиб қўйиш, мулкдан маҳрум қилиш

– مَصْدَرٌ *кўп.* مَصَادِرُ 1) манба; الثِّقَةِ ~ асосли (ишончли) манба; الرِّزْقِ ~ ризқи рўз манбаи; 2) келиб чиқиш; 3) *грам.* масдар, ўзак; مَصَادِرُ الْأَفْعَالِ феъл масдарлари (ўзаклари)

– مُصَدِّرٌ 1. олиб чиқиб кетувчи; 2. 1) жўнатувчи; 2) экспорт қилувчи

– مَصْدُورٌ ўпка касали билан оғриган одам

I صَدَعَ (а) صَدْعٌ 1) ёрмоқ, бўлиб ташламоқ; 2) (*к. гадир, н. гадир*) бўйсунмоқ (بِ, لِ); (*н. нидир*) ижро этмоқ (*туш. к. ёки بِ*); بِالْأَمْرِ ~ *ёки* الْأَمْرَ ~ буйруққа бўйсунмоқ (итоат қилмоқ); 3) бош оғриғидан азоб чекмоқ; بِالْحَقِّ ~ очиқдан-очиқ (қўрқмай) ҳақиқатни гапирмоқ; رَأْسَهُ فِي ... ~ (*бирор н. устида*) бош қотирмоқ; II صَدَّعَ 1) бош оғриғи келтириб чиқармоқ, бош оғритмоқ; 2) безовта қилмоқ; жонга тегмоқ; зериктирмоқ; خَاطِرَهُ ~ кимнингдир жонига тегмоқ, жонидан тўйдирмоқ; 3) бузиб (вайрон қилиб) ташламоқ; الْأُسُسَ ~ асосини (заминини) бузмоқ; 4) *маж.* бош оғриғидан азоб чекмоқ; IV أَصْدَعَ (*бирор н. ҳақида*) очиқ-ойдин гапирмоқ (بِ); V تَصَدَّعَ 1) ёрилмоқ, дарз кетмоқ; бузилмоқ, йиқилмоқ (*мас., девор*); 2) бўлиниб кетмоқ, тарқалишмоқ, майда гуруҳларга бўлинишмоқ; 3) ҳаяжонга (ташвишга) тушмоқ; ◊ الصَّبَاحُ ~ тонг ёришди; VII انْصَدَعَ бўлиниб (кесилиб) кетган бўлмоқ; ◊ الصَّبَاحُ~ тонг отган бўлмоқ

– تَصَدُّعٌ ажралиш; бўлиниб кетганлик

– تَصْدِيعٌ қаттиқ бош оғриғи

– صُدَاعٌ бош оғриғи; الْـ~ الْمُزْمِنُ *мед.* мигрен (*вақти-вақти билан тутадиган қаттиқ бош оғриғи касаллиги*)

– صَدْعٌ *кўп.* صُدُوعٌ ёриқ; дарз

– صِدْعٌ (*синган н. ларнинг*) ярми, ярим, иккинчи бўлаги

– مَصْدُوعٌ 1) ёрилган, дарз кетган; 2) бош оғриғидан азоб чекаётган (*киши*)

صَدَّغَ II (صدغ) жонга тегмоқ, сурбет бўлмоқ

– صَدَاغَةٌ жонга тегиш, сурбетлик

– صُدْغٌ[1] *кўп.* أَصْدَاغٌ чакка

– صُدْغٌ[2] осилиб турган соч; مُعَقْرَبٌ ~ жингалак соч

– صَدِغٌ *халқ.* жонга тегувчи, сурбет

– صُدْغِيٌّ чаккага оид

– مِصْدَغَةٌ *кўп.* ـَـاتٌ, مَصَادِغُ ёстиқ, болиш

صَدَفَ I (и) صَدْفٌ, صُدُوفٌ 1) (*н. дандир*) кўнгил қолмоқ (عَنْ); 2) (*н. дандир*) юз ўгирмоқ, воз кечмоқ (عَنْ); (*н. дандир*) жирканмоқ, ҳазар қилмоқ (عَنْ); 3) тасодифан (кутилмаганда) воқе бўлмоқ (юз бермоқ); أَنْ قَابَلْتُهُ ~ мен уни кутилмаганда (тасодифан) учратиб қолдим; III صَادَفَ 1) тўқнаш келиб қолмоқ, тасодифан учратмоқ, топиб олмоқ; 2) ўхшамоқ, мос келмоқ, ...га бориб тақалмоқ; мос келмоқ; 3) йўлда турмоқ (*тўсиқлар ҳақида*); IV أَصْدَفَ бурмоқ, қайирмоқ, қайириб олмоқ (عَنْ); V تَصَدَّفَ (*н. дандир*) юз ўгирмоқ (عَنْ); (*н. дандир*) ўзни олиб қочмоқ (عَنْ); VI تَصَادَفَ 1) ўзаро учрашмоқ, учрашишмоқ; 2) ўхшаш бўлмоқ, мос келмоқ

– تَصَادُفٌ ўхшаш, мос келиш; بِطَرِيقِ الـــِ~ тасодифан, тўсатдан, кутилмаганда, тасодифий ҳолда (равишда)

– صَدَفٌ[1] *жам. кўп.* أَصْدَافٌ 1) садаф, перламутр; شُغْلُ الــِ~ садаф безаклар; الدُّرَّةِ ~ дур (марварид) қобиғи

– صَدَفٌ[2] ёки صُدُفٌ тоғнинг кўчган юқори чўққиси

– صَدَفَةٌ *кўп.* ـَـاتٌ садаф; الْأُذُنِ ~ қулоқ супраси; السُّلَّمِ ~ юқори қаватларга кўтарилган пиллапоялар ўртасидаги кичик майдонча, шикан (*бурилиш*)

– صُدْفَةٌ *кўп.* صُدَفٌ тасодифият, тасодиф, кутилмаганлик; ~ тасодифан, кутилмаганда; بالـــ~ тасодифан, кутилмаганда; لَمْ يَكُنْ مِنْ بَابِ الــِ~ (الصُّدَفِ) أَنْ ... тасодифий эмасдики, ...

– صُدْفِيٌّ тасодифий

– صَدَفِيٌّ садафга оид; الْحَيَوَانَاتُ الــ~َـةُ садаф ичида яшайдиган жониворлар

– مُصَادَفَةٌ *кўп.* ـَـاتٌ 1) тасодифий учрашув; 2) тасодиф; тўғри келиб қолмоқлик; بِالــِ~ مِنْ بَابِ الــْ~ ёки عَنْ طَرِيقِ الــْ~ ёки тасодифан, кутилмаганда; شَاءَتِ الــْ~ أَنْ ... тасодифан шу тўғри келиб қолдики, ...; وَ لَيْسَ مِنَ الــْ~ (مُصَادَفَاتِ) أَنْ ... тасодифий эмаски, ...; وَ مِنَ الْمُصَادَفَاتِ الْبَحْتَةِ أَنْ ... экани (бўлганлиги) мутлақо тасодифдир

صَدَقَ I (у) صِدْقٌ 1) чин (рост) гапирмоқ, ростгўй бўлмоқ; сидқидил бўлмоқ; أَصْدُقُ الْقَوْلَ ... ростини айтсам, ростини айтганда ...; النُّصْحَ ~ـهُ кимгадир сидқидилдан маслаҳат бермоқ; الْوَعْدَ ~ ваъдани бажармоқ; 2) рост чиқмоқ (*гумон, тахмин ҳақида*); II صَدَّقَ 1) рост деб билмоқ; ишонмоқ; لاَ يُصَدَّقُ مَا يُرَى ёки صَدِّقْ أَوْ لاَ لاَ يُصَدِّقُ عَيْنَيْهِ (أُذُنَيْهِ) кўзларга (қулоқларга) ишонмаслик; الْأَعْمَالَ وَ ~ хоҳ ишон, хоҳ ишонма, аммо мен ...; تُصَدِّقْ فَإِنِّي ... لاَ الْأَقْوَالَ сўзга эмас, ишга (амалга) ишонмоқ;2) тасдиқ қилмоқ, ишонтирмоқ; тасдиқлаб бермоқ; ратификация қилмоқ; тасдиқламоқ (*мос., ҳужжатни*-عَلَى); 3) садақа олмоқ, хайр-садақа олмоқ; III صَادَقَ 1) дўстона муносабатда бўлмоқ, ҳурмат кўрсатмоқ; дўст бўлмоқ; 2) (*н. нидир*) маъқулламоқ (عَلَى); (*н. гадир*) рози бўлмоқ; 3) (*имзо чекиб*) тасдиқлаб бермоқ; (*н. гадир*) гувоҳлик бермоқ, рухсат (санкция) бермоқ (عَلَى); IV أَصْدَقَ қалин (сеп) белгиламоқ (тайин қилмоқ); V تَصَدَّقَ (*к. гадир*) садақа (хайр-садақа) бермоқ (عَلَى); VI تَصَادَقَ 1) ўзаро дўстлашмоқ, дўстлашишмоқ, дўстлик алоқаларини (ипларини) узмаслик; 2) тасдиқламоқ, гувоҳлик бермоқ

– أَصْدَقُ энг ростгўй, энг сидқидил, энг содиқ; صَدِيقٍ ~ энг содиқ дўст

– تَصَادُقٌ ўзаро дўстлик, дўстона муносабат, ўзаро ишонч; ҳамфикрлик

– تَصْدِيقٌ 1) ишонч; سُرْعَةُ الــِ~ енгилтаклик, лақмалик, ортиқ даражада ишонувчанлик; سَرِيعُ الــِ~ лақма, ишонувчан; 3) тасдиқлаш, гувоҳлик бериш; тасдиқ этиш, ратификация

– صَادِقٌ 1) содиқ, ростгўй, ҳақиқатгўй, сидқидил; 2) ҳаққоний, ҳақиқий; чинакам; 3) кучли; مُقَاوَمَةٌ ~َـةٌ кучли қаршилик

– صَدَاقٌ *кўп.* صُدُقٌ, أَصْدِقَةٌ сеп (*келинники*), مُؤَخَّرُ الــِ~ (*ажралишгандаги*) сеп қолдиғи; مُقَدَّمُ الــِ~ сепнинг олдиндан бериб қўйиладиган қисми

– صَدَاقَةٌ дўстлик; مُعَاهَدَةُ الــِ~ *дип.* дўстлик ҳақида битим (шартнома); عَلاَقَاتُ الــِ~ дўстлик алоқалари; دَارُ الــِ~ дўстлик уйи (саройи)

– صِدْقٌ 1) ҳаққонийлик, виждонлилик, сидқидиллик; 2) ҳақиқат; بِـــ~ ҳаққоний; ~ا рости, тўғриси

– صَدَقَةٌ *кўп.* ـَـاتٌ садақа, хайр-садақа, эҳсон

– صَدُقَةٌ *кўп.* ـَـاتٌ = صَدَاقٌ

– صُدْقَةٌ = صَدَاقٌ

– صَدُوقٌ ҳаққониятчи, ростгўй, сидқидил киши

– صَدُوقِيٌّ *кўп.* صَدُّوقِيُّونَ *тар.* саддуқий

– صَدِيقٌ[1] кўп صُدَقَاءُ, أَصْدِقَاءُ, صُدْقَانٌ дўст; صَدُوقٌ ~ сирдош, садоқатли дўст

– صَدِيقٌ[2] дўстона; الْبُلْدَانُ الشَّقِيقَةُ وَ الــ~َـةُ қардош ва дўст мамлакатлар

– صِدِّيقٌ 1) доимо ростгўй, энг ҳақиқатгўй; أَبُو بَكْرٍ الــُ~ *тар.* энг ҳақиқатгўй Абу Бакр разийаллоҳу анҳу; 2) сўзини амалда исбот қилувчи

– مُتَصَدِّقٌ хайр-садақа берувчи

– مُصَادَقَةٌ 1) маъқуллаш; 2) тасдиқлаш, гувоҳлик (шоҳидлик) бериш; розилик (санкция) бериш

– مِصْدَاقٌ *кўп.* مَصَادِيقُ 1) мезон, ўлчов, критерий; *кўч.м.* синов тоши (*қимматбаҳо нарсаларнинг софлик даражасини аниқлаш учун ишлатиладиган кремний тоши*); 2) тасдиқ, исбот

– مُصَدَّقٌ ишончга сазовор (*одам, ёки н.*); عَلَيْهِ ~ тасдиқланган; نُسْخَةٌ ~ عَلَيْهَا тасдиқланган нарса (нусха, копия)

– مُصَدِّقٌ садақа олувчи

– مُصَّدِّقٌ *Қур.* = مُتَصَدِّقٌ

I صَدَمَ (*u*) صَدْمٌ 1) яксон қилмоқ; зарба бермоқ, урмоқ; 2) туртмоқ, итармоқ; 3) урилиб кетмоқ (*автомобилда кетаётганда*); III صَادَمَ урилиб кетмоқ, бир-бири билан тўқнашиб кетмоқ; VI تَصَادَمَ ўзаро тўқнашиб (урилишиб) кетмоқ; VIII اصْطَدَمَ (*бирор н. билан*) тўқнашиб кетмоқ; (*бирор н.* га) урилиб кетмоқ (بِ); (*бирор н. га*) бориб урилмоқ

– اصْطِدَامٌ *кўп.* اتٌ ــــ тўқнашув

– تَصَادُمٌ тўқнашув, қарама-қаршилик; коллизия; طَاسَةُ الـ~ *қар.* طَاسَةٌ

– صِدَامٌ тўқнашув, қарама-қаршилик, жанжал; مُسَلَّحٌ ~ қуролли тўқнашув; ◊ فِرْقَةُ الـ~ зарбдор гуруҳ (бригада)

– صِدَامِيٌّ зарбдор, зарба берувчи

– صَدْمَةٌ *кўп.* صَدَمَاتٌ 1) зарба, туртки; العُبُوَّةِ ~ тепиш, орқага уриш (*ўқ отганда*); 2) *мед.* руҳий ларза (шок); عَصَبِيَّةٌ ~ асаб ларзаси, асабларнинг ларзага келиши; نَفْسِيَّةٌ ~ психик ларза (*жароҳат, таъсир*); 3) *кўп.* таъна, маломат, ҳужум

– مُصَادَمَةٌ *кўп.* اتٌ ــــ тўқнашув

I صَدِيَ (*a*) صَدًى қаттиқ чанқоқлик (ташналик) ҳис қилмоқ; II صَدَّى қарсак чалмоқ; IV أَصْدَى товушни акслантирмоқ (такрорламоқ), акс-садо бермоқ; V تَصَدَّى 1) ташаббус билан чиқмоқ; (*бирор н. қилишга*) бел боғламоқ, мен қиламан деб чиқмоқ; (*н. гадир*) кўнмоқ, унамоқ, рози бўлмоқ; (لِـ) (*бирор н. га*) ёпишиб олмоқ, ўзини тиқмоқ, аралашмоқ (لِـ)

– تَصْدِيَةٌ қарсак, чапак

– صَدٍ = صَادٍ

– صَدٍ чанқоқ, ташна, чанқаган

– صَدًى *кўп.* أَصْدَاءٌ 1) акс-садо, узоқдан эшитилган овоз; 2) чақириққа берилган жавоб; أَحْدَثَ ~ وَاسِعًا кенг ижобий фикрлар уйғотмоқ; كَانَ لِهٰذَا الْخَبَرِ ~ بَعِيدٌ (وَاسِعٌ) бу хабар кенг жамоатчилик томонидан қўллаб-қувватланди; لَقِيَ (لَاقَى) ~ عِنْدَ ... ...дан жавоб (қўллаб-қувватлаш) топмоқ; 3) *фольк.* бойқуш (*гўё ўлдирилган кишининг қабри устида ўч олишга чақириб қичқирар эмиш*); 4) бойқуш (бойўғли) нинг нари (эркаги)

– صَدْيَانُ *мн.* صَدَايَا чанқоқ, ташна

I صَرَّ (صر) صَرٌّ 1 (*a/y*) صَرٌّ 1) (*мато парчасига ўраб қўйилган н. ни*) тугмоқ, боғламоқ; ўраб боғламоқ; الدَّرَاهِمَ ~ пулни (дирҳамларни) ҳамёнга солмоқ; 2) (*урғочи туя*) елинини боғлаб қўймоқ; ◊ أُذُنَهُ ~ қулоқни динг қилмоқ; صَرَّ 2 صَرٌّ (*a/u*) صِرَارٌ, صَرِيرٌ ғижилламоқ (*мас., эшик*), овоз (товуш) чиқармоқ; عَلَى أَسْنَانِهِ ~ тиш ғижирлатмоқ; 2) сурон кўтармоқ, чийилламоқ, визилламоқ (*шамол ҳақида*); ~تِ الآذَانُ қулоқ чийилламоқда; 3) чирилламоқ (*чигирткалар ҳақида*); IV أَصَرَّ 1) (*бирор н. да*) муқим турмоқ, у ҳақда фикрини ўзгартирмаслик, ўз фикрини ўтказмоқ, (*бирор н. да*) қатъий бўлмоқ (عَلَى); 2) ғижилламоқ (*мас., пол ҳақида*)

– إِصْرَارٌ қатъият, қаттиқ туриш; سَبْقُ الـ~ қасддан, жўрттага, олдиндан ўйлаб қўйилганлик; قَتْلٌ مَسْبُوقُ الـ~ қасддан қилинган қотиллик

– إِصْرَارِيَّةٌ қатъийлик, қаттиқ туриш

– صَارُورٌ бўйдоқ, уйланмаган киши

– صَرُورَةٌ = صَارُورَةٌ

– صِرٌّ новда ва кўкатларни урадиган совуқ

– صَرَّارٌ ғижиллайдиган; ◊ اللَّيْلِ ~ чигиртка

– صِرَارٌ бўталоқ эммаслиги учун туя елини боғланадиган йўғон чилвир (арқон)

– صَرَّةٌ бақириш, қичқириш

– صُرَّةٌ *кўп.* صُرَرٌ 1) тугун; пакет; халта; 2) ҳамён, кармон (*пули билан*); صُرَرُ النُّقُودِ пул, нақдина; الـ~ *ёки* الْحَرَمَيْنِ ~ ҳаж мавсумида Маккаи мукаррама ва Мадинаи мунавварага жўнатиладиган пуллар

– صَارُورٌ = صَرُورٌ

– صَرُورَةٌ: رَجُلٌ ~ ҳаж қилмаган одам; امْرَأَةٌ ~ ҳаж қилмаган аёл

– صَرُورِيٌّ = صَرُورَةٌ

– صَرِيرٌ чийиллаш, чийиллаш, ғижиллаш, шовқинлаш; ◊ ~ الأَسْنَانِ тиш ғижиллаши

– صَرِيرَةٌ ҳамёнда (кармонда) сақланаётган пуллар

– مُصِرٌّ 1) ўз фикрида қатъий турган, қатъиятли; 2) қатъий турувчи

صِرْبٌ *жам.* серблар

– صِرْبِيٌّ 1. сербларга оид; الـ~ـةُ серб тили; 2. серб

I صَرُحَ (صرح) (*y*) صَرَاحَةٌ, صُرُوحَةٌ 1) аниқ (кўзга кўриниб турган) бўлмоқ; 2) соф (ҳеч нарса аралашмаган) бўлмоқ; صَرَحَ (*a*) صَرْحٌ аниқлаб (тушунтириб) бермоқ; II صَرَّحَ 1) аниқ (очиқ) гапирмоқ, ўз фикрини айтмоқ (баён қилмоқ); баёнот бермоқ; эълон қилмоқ; 2) рухсат (имкон) бермоқ; (*бирор н. га*) ижозат бермоқ (بِ); III صَارَحَ ўз

фикрларини очиқ-ойдин (равшан) баён этмоқ (ифодаламоқ); ~ـــهَا بِحُبِّهِ ўз муҳаббатини унга (*мн.*) ошкор қилди; IV أَصْرَحَ баён этмоқ; V تَصَرَّحَ рухсат берилган бўлмоқ; VI تَصَارَحَ аста-секин аниқламоқ (ойдинлаштирмоқ); VII اِنْصَرَحَ очиқ-ойдин (аниқ-равшан) бўлмоқ

– تَصْرِيحٌ *кўп.* تَصَارِيحُ, ـــَاتٌ 1) очиқ-ойдин (равшан) тушунтириш; баёнот, декларация; ~ أَدْلَى بِـ *ёки* أَفْضَى بِـ~ баёнот бермоқ; لَمْ يَقُلْ عَنْ هٰذَا لَا ~ا وَ لَا تَلْمِيحًا у бу ҳақда на очиқ, на имо-ишора билан бўлса ҳам гапирмади; 2) рухсат, розилик

– صُرَاحٌ, صَرَاحٌ 1) аниқ, равшан, кўзга кўриниб турган; 2) соф, тоза, чин, қалбаки бўлмаган

– صَرَاحَةٌ аниқлик, равшанлик; очиқлик; ~ النِّيَّةِ сидқидиллик ~ аниқ, равшан; очиқ-ойдин, очиқчасига; بِـ~ очиқ, очиқ-ойдин, тўғридан-тўғри

– صَرْحٌ *кўп.* صُرُوحٌ 1) катта бино, қаср, сарой; қалъа; صَرْحٌ مِنَ الْوَرَقِ асоссиз фикр (хаёл, даъво; – *сўзма-сўз:* қоғоздан ясалган бино); ~ بَنَى بَنَى عَلَيْهِ صُرُوحَ الْآمَالِ *маж.* кимгадир умид боғламоқ; الرَّخَاءِ وَ الرَّفَاهِيَّةِ гуллаб-яшнаш ва шинам яшаш ҳақида хаёл (орзу) қилмоқ

– صَرِيحٌ *кўп.* صُرَحَاءُ 1) аниқ (очиқ) гапирувчи; 2) аниқ, очиқ, равшан; ~ بِذَاتِهِ кўзга кўриниб турган, ҳаммага маълум бўлган; ~ا аниқ; 3) очиқ, сидқидилдан; очиқчасига; 4) соф, асл; الْعَرَبُ الصُّرَحَاءُ соф қонли араблар

– مُصَارَحَةٌ очиқлик; сидқидиллик; فِي~ очиқчасига, сидқидилдан

I صَرَخَ (*у*) صُرَاخٌ, صَرِيخٌ қичқирмоқ, оҳ-воҳ қилмоқ; йиғламоқ, (*к. нидир*) ёрдамга чақирмоқ (بِ); ~ بِالْوَيْلِ وَ الثُّبُورِ وَ عَظَائِمِ الْأُمُورِ жанжал кўтармоқ, шовқин-сурон солмоқ; ◊ ~ بَطْنُهُ مِنَ الْجُوعِ жуда оч бўлмоқ; IV أَصْرَخَ ёрдам бермоқ; V تَصَرَّخَ ўзини дод-вой солган киши қилиб кўрсатмоқ, ўзини йиғлаганга солмоқ; VI تَصَارَخَ бошқалар билан бирга қичқирмоқ; бир-бирига қичқирмоқ, ўзаро қичқиришмоқ; VIII اِصْطَرَخَ = I; X اِسْتَصْرَخَ 1) бақирмоқ, ёрдамга чақирмоқ; 2) (*н. гадир*) шовқин-сурон билан (бақир-бақир билан) эришмоқ

– صَارِخٌ 1.1) қичқириб турган, оҳ-воҳ деб турган; мана-ман деб турган; ~ تَنَاقُضٌ манаман деб турган қарама-қаршиликлар (зиддиятлар); ~ كَذِبٌ манаман деб турган ёлғон (сохталик); 2) ўткир, кучли; ёрқин; ~ دَلِيلٌ ёрқин далил (исбот); 2. бақироқ

– صَارُوخٌ, صَارُوخَةٌ *кўп.* صَوَارِيخُ 1) ракета; الـ~ الْبَالِسْتِيكِيُّ الْعَابِرُ الْقَارَّاتِ баллистик континентлараро ракета; ~ ضِدَّ الصَّوَارِيخِ антиракета; ~ كُلِّيٌّ ҳамма ерга етиб борадиган (глобал) ракета; الـ~ الْمُتَعَدِّدُ الْمَرَاحِلِ кўп босқичли ракета; ~ مُوَجَّهٌ عَبْرَ الْقَارَّاتِ *ёки* ~ قَاطِعُ الْقَارَّاتِ континентлараро ракета; الـ~ النَّاقِلُ ракета элтувчи; صَوَارِيخُ ذَاتُ الرُّؤُوسِ النَّوَوِيَّةِ ядро каллакли ракеталар; الصَّوَارِيخُ (الَّتِي تُطْلَقُ) مِنَ الْأَرْضِ إِلَى الْأَرْضِ "ер-ер" (*туридаги*) ракеталар; الصَّوَارِيخُ (الَّتِي تُطْلَقُ) مِنَ الْجَوِّ إِلَى الْجَوِّ ҳаво-ҳаво" (*туридаги*) ракеталар; الطَّابِقُ الثَّانِي مِنَ الـ~ ракетанинг иккинчи босқичи; 2) мушакбозлик, фейерверк

– صَارُوخِيٌّ ракетага оид; بِسُرْعَةٍ ~ـــةٍ ракета тезлигида; الْحَرْبُ الـ~ـــةُ النَّوَوِيَّةُ ракета-ядро уруши; أَسْلِحَةٌ ~ـــةٌ ракета қуроли; قَاعِدَةٌ ~ـــةٌ ракета базаси; قُنْبُلَةٌ ~ـــةٌ ракета ўқи (снаряди); مُحَرِّكٌ ~ ракета двигатели; مَرْكَبٌ ~ ракета кемаси

– صَرَّاخٌ 1. бақирувчи, қичқирувчи; 2. 1) бақироқ; 2) эркак товус

– صُرَّاخٌ бақир-бақир, йиғи, оҳ-воҳ

– صَرْخَةٌ *кўп.* صَرَخَاتٌ бақириқ, оҳ-воҳ, даъват, чақириқ; ذَهَبَتْ تَوَسُّلَاتُهُ ~ فِي وَادٍ وَ نَفْخَةً فِي رَمَادٍ *маж.* унинг ялинишлари тошга ёмғир таъсир қилмагандай бефойда эди

– صُرَاخٌ = صَرِيخٌ

– مُصْرِخٌ ёрдам берувчи, ёрдамчи

صَرْخَدٌ шеъриятда майнинг ватани сифатида таъриф-ланадиган юрт

(صرد) IV أَصْرَدَ (*камон ўқини*) мўлжалга аниқ тегизмоқ

– صُرَّادٌ булут (*ёмғир ёғдирмайдиган*)

– صَرْدٌ кучли совуқ, аёз, буюқ, изғирин

صَرْصَرَ 1) чирилламоқ, ғижилламоқ; 2) қулоқни танг қилиб қичқирмоқ; чийилламоқ (*шамол ҳақида*)

– صِرْصَارٌ *кўп.* صَرَاصِيرُ суварак, тезгизак

– صَرْصَرٌ кучли (*шамол ҳақида*); رِيحٌ ~ عَاتِيَةٌ жуда кучли шамол

– صُرْصُرٌ *кўп.* صَرَاصِرُ чигиртка, қора чигиртка

– صَرْصَرَةٌ чириллаш; ғижир-ғижир, ғижирлаш

– صُرْصُورٌ[1] *кўп.* صَرَاصِيرُ суварак, тезгизак

– صُرْصُورٌ[2]: ~ الْأُذُنِ қулоқ солинчаги

صِرَاطٌ *Қур.* йўл (*сол.* سِرَاطٌ); الـ~ الْمُسْتَقِيمُ тўғри, ҳақиқий йўл; وَجَدَ ~ا مُسْتَقِيمًا فِي ... *кўч. м.* ...да тўғри, ҳақиқий йўл топмоқ; ضَلَّ عَنِ الـ~ الْمُسْتَقِيمِ тўғри (ҳақиқий) йўлдан адашмоқ

I صَرَعَ (*а*) صَرْعٌ 1) ағдармоқ, ағдариб ташламоқ; 2) енгмоқ, шикаст етказмоқ; яраламоқ; 3) қўрқитмоқ; 4) эпилепсия (тутқаноқ, қуёнчиқ) билан касалланмоқ (оғримоқ); 5) бирор нарсага қаттиқ берилган (қизиққан) бўлмоқ; II صَرَّعَ 1) ерга ағдармоқ, йиқитмоқ; 2) қофиялаш асосида шеър битмоқ; III صَارَعَ курашмоқ, яккама-якка курашга киришмоқ; VI تَصَارَعَ ўзаро курашмоқ, курашишмоқ; VII اِنْصَرَعَ 1) қўрқиб қолган бўлмоқ; 2) қутуриб қолмоқ, қутурмоқ; VIII اِصْطَرَعَ урушмоқ, курашмоқ, олишишмоқ

– اِصْطِرَاعٌ кураш, олишиш, олишув

– تَصْرِيعٌ қофиялаш

– صِرَاعٌ кўп. ـَاتٌ — кураш, яккама-якка олишув; الـ~ الطَّبَقِيُّ синфий кураш; ~ حَيَاةٍ أَوْ مَوْتٍ ё ҳаёт, ё мамот кураши (жанги, олишуви)

– صُرَاعٌ мед. тутқаноқ, қуёнчиқ, эпилепсия

– صِرَاعَةٌ кураш (спортда)

– صَرْعٌ = صُرَاعٌ

– صَرَعٌ қутуриш

– صُرْعٌ тизгин, юган, жилов

– صُرَعَةٌ: رَجُلٌ ~ ҳаммани йиқитадиган паҳлавон

– صَرِيعٌ кўп. صَرْعَى 1) енгилган, ағдарилган; ўлган; خَرَّ ~اً ҳушидан кетиб йиқилди, ер тишлаб колди; 2) (бирор н. дан) изтироб (азоб) чекаётган; (бирор н.) ҳукми остида турувчи, унга бўйсунувчи; ~ الْيَأْسِ وَ الْقُنُوطِ мутлақ чорасизликка тушиб қолган

– مُصَارِعٌ 1. курашаётган, олишаётган; 2. курашчи; атлет

– مُصَارَعَةٌ кураш, яккама-якка олишув, жанг; ~ الثِّيرَانِ буқалар жанги (олишуви); ~ حُرَّةٌ эркин кураш; ~ رُومَانِيَّةٌ классик кураш; ~ يَابَانِيَّةٌ японча кураш

– مِصْرَاعٌ кўп. مَصَارِيعُ 1) эшик тавақаси; فَتَحَ الْبَابَ عَلَى ~يْهِ эшикларни катта очиб қўймоқ; 2) мисра (шеър)

– مَصْرَعٌ[1] кўп. مَصَارِعُ 1) ҳалокат, фожиона ўлим; لَقِيَ ~ـهُ фожиона ҳалок бўлмоқ; 2) жанг майдони, уруш ҳаракатлари бўлаётган жой

– مَصْرَعٌ[2] кўп. مَصَارِعُ = مَقْتَلٌ 2)

– مَصْرُوعٌ 1. 1) тутқаноқ, қуёнчиқ билан касалланган (одам); 2) нобуд бўлган, (н. биландир) ҳалок бўлган; 2. (бирор н. нинг) қурбони; ~ الْمُخَدِّرَاتِ нашавандлик (гиёҳвандлик) қурбони

صَرَفَ[1] I (صرف) (и) صَرْفٌ 1) сарфламоқ, сарф қилмоқ; ~ الْوَقْتَ вақт ўтказмоқ; ~ الْعِنَايَةَ (الْاِهْتِمَامَ) فِي ... (бирор н. га) иноят (эҳтиром, эътибор) қилмоқ; صُرِفَ (бирор н. билан) банд бўлмоқ (إِلَى); 2) бермоқ (билетни); 3) (к. гадир) пул бермоқ (тўламоқ – لِـ, إِلَى); 4) (пул) алмаштирмоқ; 5) (н. дандир) қайтармоқ (عَنْ); ~ النَّظَرَ عَنْ ... ...га эътиборсиз қарамоқ, назар ташламаслик; ~ مِنْ عَمَلِهِ ишдан бўшатмоқ; 6) (н. дандир) қайтишга кўндирмоқ (عَنْ); 7) буриб юбормоқ (сувни); ~ الْمِيَاهَ مِنَ الْأَرَاضِي дренаж қилмоқ, тупроқдан сув қочирмоқ; 8) тарқатмоқ, тарқатиб юбормоқ (оломонни); 9) жавоб бермоқ, жўнатмоқ (хизматкорни, малайни); 10) грам. турламоқ, тусламоқ; صَرَفَ[2] (и) صَرِيفٌ ғижилламоқ (эшик ҳақида); овоз чиқариб сув симирмоқ (туя ҳақида); II صَرَّفَ 1) (молларни) сотмоқ; 2) (сувни) чиқармоқ, оқизиб юбормоқ; ерости сувларини қочирмоқ; куритмоқ; 3) мед. (шишни) сўрдиртирмоқ; 4) бажармоқ; ижро этмоқ; жўнатмоқ, юбормоқ; (ишларни) ҳал этмоқ; 5) (пулни) алмаштирмоқ; 6) (н. дадир) эркин ҳаракат этишга имконият бермоқ (فِي); 7) муомалага киритмоқ; 8) грам. турламоқ; тусламоқ; IV أَصْرَفَ (хизматкорни) бўшатмоқ, жўнатмоқ; V تَصَرَّفَ (н. нидир) ўз тасарруфига олмоқ (بِ); ўз хоҳиш-ихтиёри бўйича ҳаракат қилмоқ; зулмкорлик қилмоқ; 2) (қаёққадир) чиқиб кетиш йўлини топмоқ (мас., буғ - إِلَى); 3) ҳийлакор бўлмоқ, ҳийла ишлатмоқ, ҳийла қилмоқ; إِنَّهُ لَيَتَصَرَّفُ فِي الْأُمُورِ дарвоқе у ишларда ҳийла ишлатади; 4) грам. турланмоқ, тусланмоқ, флексия ёки қўшимчалари ўзгармоқ (сўз ҳақида); VII اِنْصَرَفَ 1) (қаёққадир) кетмоқ, жўнамоқ (إِلَى); 2) ўтмоқ, ўтиб кетмоқ (вақт ҳақида); 3) (н. гадир) берилмоқ; (н. гадир) киришмоқ (إِلَى); ~ إِلَى السِّيَاسَةِ сиёсатга берилмоқ; 4) (н. гадир) йўналтирилган бўлмоқ (إِلَى) (энергия-куч ҳақида); 5) сарф этилмоқ, сарф бўлмоқ; сотилмоқ, харид қилинмоқ (товар-мол ҳақида); 6) (н. дандир) кечмоқ, воз кечмоқ (عَنْ); (н. нидир) тўхтатмоқ, бас қилмоқ, ташламоқ (عَنْ); ~ عَنِ الزِّرَاعَةِ деҳқончиликни бас қилмоқ, ташламоқ; 7) берилган бўлмоқ (ҳужжат ҳақида); 8) грам. (ҳар уч келишикда) турланмоқ; X اِسْتَصْرَفَ қайтаришни ялиниб сўрамоқ (мас., хавф-хатарни)

– اِنْصِرَافٌ 1) кетиш, қайтиш; 2) (н. дандир) воз кечиш, рад этиш (عَنْ)

– تَصَارِيفُ кўп.: ~ الدَّهْرِ (الْقَدَرِ) тақдир ўйинлари

– تَصَرُّفٌ кўп. ـَاتٌ — 1) тасарруф; تَحْتَ ~ الْوَزِيرِ вазир (министр) тасарруфида; وَضَعَ تَحْتَ ~ـهِ кимнингдир тасарруфига бериб қўймоқ; مُطْلَقُ الـ~ эркин тасарруф ҳуқуқига эга бўлган (киши); 2) мустақил ҳаракат, тадбир; 3) феъл-атвор; 4) ўзбошимчалик, якка ҳокимлик, ҳуқуқбузарлик; بِـ~ эркин, ўз хоҳишича; ~ النَّهْرِ дарёнинг қирғоқлардан тошиб чиқмоғи

– تَصْرِيفٌ кўп. تَصَارِيفُ 1) харид, сотилиш; 2) қочириш; ~ الْمِيَاهِ сувни қочириш, дренаж; 3) бажариш, юзага чиқариш; ~ الشُّؤُونِ ёки ~ الْأُمُورِ (ишни) юзага чиқариш (бажариш) 4) грам. турланиш, тусланиш; عِلْمُ الـ~ сўз ўзгариши ҳақида фан, морфология, сарф

– صَرَّافٌ кўп. صَيَارِفَةٌ 1) сарроф, пул алмаштирувчи; 2) (банк, муассаса ва жойлардаги) кассир; 3) солиқ йиғувчи

– صَرَّافَةٌ кўп. ـَاتٌ — кассир аёл; ~ التَّذَاكِرِ патта, билат сотувчи аёл; кассир аёл (мас., кинода)

– صِرَافَةٌ 1) пулни майдалаш; 2) кассирлик касби; 3) банк ишлари, муомаласи

– صَرْفٌ 1) пулни майдалаш; 2) сарф этиш; (маблағ) бериш; тўлов; 3) иш тугагач, (хизматкорни) бўшатиш; 4) қуритиш; сувни қочириш, дренаж; الرَّيُّ وَ الـ~ суғориш ва дренаж; تِرْعَةُ الـ~ сув чиқариб юборадиган канал; 5) грам. турланиш; тусланиш; مَمْنُوعٌ مِنَ الـ~ турланмайдиган (сўз); عِلْمُ الـ~ сўз ўзгариши ҳақида фан, морфология, сарф; ◊ بِـ~ النَّظَرِ عَنْ ... ...га қарамасдан ...; ... ҳақида гапирмаганда ҳам; 6) тавба, тазарру; لَا يُقْبَلُ مِنْهُ ~ وَ لَا

عَدْلٌ унинг тавбаси ҳам, ростгўйлиги ҳам инобатга ўтмайди; 7) ҳийла, найранг; الدَّهْرِ ~ тақдир бевафоликлари; 8) афзаллик; ~ الْحَدِيثِ ҳадисга зийнат бериш, ҳадисни безаш

– صِرْفٌ 1) тоза, мусаффо; ~ — соф ҳолда; 2) оддий, содда

– صَرْفِيٌّ 1. грамматик; морфологик, сарфий; 2. грамматика билан шуғулланувчи олим

– صَرْفِيَّةٌ пул майдалаб бергани учун тўланадиган ҳақ (тўлов)

– صُرُوفٌ кўп.: الدَّهْرِ (الزَّمَانِ) ~ тақдир ўйинлари; ~ الْمُفَاوَضَاتِ музокараларнинг қийинчиликлари (мушкулликлари)

– صَرِيفٌ ғижиллаш; ~ الْبَكْرَةِ туя сув симирганида чиқадиган овоз; ~ نَابِ الْبَعِيرِ туя тишининг ғижирлаши

– صَيْرَفَةٌ банк муомаласи

– صَيْرَفِيٌّ кўп. صَيَارِفَةٌ, صَيْرَفِيَّةٌ 1) сарроф, пул алмаштириб берувчи; 2) банк эгаси, банкир

– مُتَصَرِّفٌ[1] грам. флексия йўли билан ўзгарувчи; اللُّغَاتُ الـ~ـةُ флектив тиллар

– مُتَصَرِّفٌ[2] ҳоким; минтақа (вилоят) бошлиғи; ~ لِوَاءِ بَغْدَادَ Бағдод ш. провинцияси ҳокими (мутасаррифи)

– مُتَصَرِّفِيَّةٌ кўп. ~ـَاتٌ мутасаррифийя (*административ ноҳия, вилоят*)

– مَصْرَفٌ[1] 1) сотиш, сотилиш; 2) сарф, харажат

– مَصْرَفٌ[2] кўп. مَصَارِفُ банк; банк эгаси идораси; صَاحِبُ الْـ~ банк соҳиби (эгаси); банкир

– مَصْرَفٌ, مَصْرِفٌ кўп. مَصَارِفُ сув ҳайдаб чиқарадиган канал, сув оқизиб юбориладиган зовур, ариқ, дренаж қувури

– مَصْرِفِيٌّ банкка оид; كَفَالَةٌ ~ـَةٌ банк кафолати; ~ مَكْتَبٌ банк идораси; وَرَقَةٌ ~ـَةٌ банкнот (*банк томонидан чиқариладиган пул ўрнида юрадиган қоғоз*); ~ شِيكٌ банк чеки

– مَصْرُوفٌ[1] 1) сарф этилган, сарф қилинган; 2) (*н. биландир*) банд қилинган (إِلَى); كَانَ ~ًا إِلَى ... нима билан банд бўлмоқ, банд қилинган бўлмоқ

– مَصْرُوفٌ[2] кўп. ~ـَاتٌ, مَصَارِيفُ сарфлар, харажат; ~ الْجَيبِ кундалик майда харажатлар; خَالِصُ الْمَصَارِيفِ франклик (*мас., бир франклик баҳодаги н.*) مَصَارِيفُ الْبَرِيدِ почта сарфлари (харажатлари); مَصَارِيفُ تَأْمِينٍ суғурта сарфлари (харажатлари); مَصْرُوفَاتُ الْقَضِيَّةِ ёки مَصْرُوفَاتُ الدَّعْوَى суд харажатлари; وَفَّى الْمَصَارِيفَ харажатларни тўла-тўкис қопламоқ

– مُنْصَرَفٌ 1) чиқиш жойи, чиқиш; 2) ўтиб кетиш; 3) кетиш; қутилиш, омон қолиш; لَيْسَ لَنَا عَنْهُ ~ бундан биз қутула олмаймиз; 4) сотиш, сотилиш

– مُنْصَرِفٌ грам. ҳар уч келишикда ўзгарадиган, турланадиган; ~ غَيْرُ фақат икки келишикда ўзгарадиган (турланадиган); اسْمٌ غَيْرُ ~ икки келишикдагина турланадиган от

I صَرَمَ (صرم) صَرْمًا, صَرَمَ (и) 1) қирқиб (кесиб, бўлиб) ташламоқ, қирқмоқ, ажратиб қўймоқ; 2) ажралмоқ, алоқаларни узмоқ; 3) (*қаердадир*) қолмоқ, вақт ўтказмоқ (فِي); ~ الرَّجُلَ одамнинг гапини бўлмоқ, одамни сўзлашдан тўхтатмоқ; صَرُمَ (у) صَرَامَةً 1) жиддий, талабчан бўлмоқ; қўпол (дағал) бўлмоқ; бераҳм (шафқатсиз) бўлмоқ; 2) ўткир (кескир) бўлмоқ; II صَرَّمَ муносабатларни узмоқ, ажралмоқ; IV أَصْرَمَ кесиш вақти бўлмоқ; ~ النَّخْلُ хурмони кесиш вақти бўлди (етди); V تَصَرَّمَ тамом бўлмоқ, охирига етмоқ, ўтмоқ, ўтиб кетмоқ, ўтиб турмоқ (*вақт ҳақида*); ~ أَجَلُهُ унинг ажали етди, у ўлди; 2) узоқлаштирилган (ажратилган, бўлиб ташланган) бўлмоқ

– صَارِمٌ[1] кўп. صَوَارِمُ 1) жиддий, талабчан; 2) ўткир, кескир (*мас., қилич*); 3) қаттиқ

– صَارِمٌ[2] ўткир қилич

– صَرَامٌ ёки صِرَامٌ хурмонинг кесилган танаси

– صَرَامَةٌ 1) жиддийлик, талабчанлик; 2) ўткирлик, кескирлик; 3) қаттиқлик, талабчанлик

– صَرْمٌ тери, жилд

– صُرْمٌ[1] анат. тўғри ичак, орқа чиқариш тешиги (*сол.* سُرْمٌ)

– صُرْمٌ[2], صَرْمٌ узилиш, муносабатларнинг тўхташи (тўхталиши)

– صُرْمَاتِيٌّ кўп. صُرْمَاتِيَّةٌ этикдўз

– صُرْمَايَةٌ кўп. صَرَامِيُّ бошмоқ (*пойабзал*)

– صُرْمَةٌ кўп. صُرَمٌ эскирган бошмоқ

– صِرْمَةٌ кўп. صِرَمٌ унча катта бўлмаган пода

– صَرِيمٌ[1] 1) қоронғи тун; 2) тонг

– صَرِيمٌ[2] кесилган, қирқилган, каллакланган

– صَرِيمَةٌ жазм, қатъий ният

– صَوَارِمُ кўп. кўч.м. қиличлар

مُنْصَرِمٌ ўтган, ўтиб кетган, бўлиб ўтган

I صَرَى (и) صَرْيٌ олдиндан юрмоқ; II صَرَّى елини сутга тўлсин учун бир неча кун соғмай турмоқ (*совлиқ ҳақида*)

– صَارٍ, صَارِيَةٌ кўп. صَوَارٍ, صَارِيَاتٌ 1) мачта; 2) хода; 3) даста (*байроқники*); 4) эшик, (деразанинг) ён кесакиси, ёндор; 5) денгизчи, матрос

– مُصَرَّاةٌ: شَاةٌ مُصَرَّاةٌ елини сутга тўлиши учун бир неча кун соғилмаган совлиқ

أُصْطُبَّةٌ алиф.б.қар.

– مَصْطَبَةٌ, مِصْطَبَةٌ кўп. مَصَاطِبُ 1) тош майдонча, ёнбағир; زِرَاعَةُ الْمَصَاطِبِ ёнбағирда деҳқончилик қилиш; 2) тош курси, супача, мастаба

I صَعُبَ (u) صُعُوبَةٌ (к. учундир) оғир (қийин, азобли, уқубатли) бўлмоқ (عَلَى) II صَعَّبَ оғир қилмоқ, машаққатли қилмоқ; қийнамоқ; IV أَصْعَبَ: الْجَمَلَ ~ туяга арқон солмай, минмай, ўз ҳолига қўймоқ; V تَصَعَّبَ қийинчилик пайдо қилмоқ, қийин бўлмоқ; VI تَصَاعَبَ (к. гадир) қийинчилик яратмоқ (مَعَ); гапга (маслаҳатга) кирмаслик, қайсар бўмоқ; X اِسْتَصْعَبَ 1) қийин деб билмоқ (ҳисобламоқ); 2) гап уқмас бўлмоқ, бўйсунмайдиган хусусият касб этмоқ

– صَعْبٌ[1] кўп. صِعَابٌ оғир, қийин; الْإِرْضَاءِ ~ кўнглини олиш қийин одам, инжиқ одам; الْاِحْتِمَالِ ~ ҳазм қилиш қийин нарса, чидаб бўлмас (н.); الْمِرَاسِ ~ қайсар, бўйсунмас; عُمْلَةٌ ~ـةٌ барқарор валюта; صِعَابٌ кўп қийинчиликлар

– صَعْبٌ[2] минилмаган туя

– صُعُوبَةٌ қийинчилик, оғирлик, машаққат

– مَصَاعِبُ кўп. қийинчиликлар, машаққатлар

– مُصْعَبٌ нар (ҳайвонларнинг эркаги)

صَعْتَرٌ бот. тошчўп (ўсимлик)

I صَعِدَ (a) صُعُودٌ 1) кўтарилмоқ, чиқмоқ; кўтарилиб кетмоқ (самолёт ҳақида); السُّلَّمَ ~ пиллапоя (зина), шоти (нарвон) да кўтарилмоқ; الْجَبَلَ ~ тоққа чиқмоқ (кўтарилмоқ); 2) (трамвай ва ш.к. ларга) чиқмоқ; 3) (н. нидир) кўтармоқ; (بِ) II صَعَّدَ 1) тез-тез (узоқ) кўтарилмоқ, чиқмоқ; 2) буғлантирмоқ, буғга айлантирмоқ, қаттиқ жисмни буғга айлантирмоқ; 3) пастламоқ, пастлик томон юрмоқ; (فِي) 4) (сўзнинг) маъносини янгидан англамоқ; 5) кўтармоқ; ~ نَظْرَةً إِلَى (فِي) ... назарни ...га ташламоқ; ...га қарамоқ, назар солмоқ; 6) Юқори Мисрга жўнамоқ; ◊ الزَّفَرَاتِ ~ хўрсинмоқ, оҳ тортмоқ; IV أَصْعَدَ 1) кўтармоқ, юқорига тортмоқ; 2) бақир-бақир қилмоқ, қичқирмоқ, шовқин кўтармоқ; 3) Юқори Мисрга жўнамоқ; 4) юрмоқ, кезмоқ, бормоқ; (فِي) فِي الْوَادِي ~ водийда кезмоқ; V تَصَعَّدَ 1) кўтарилмоқ; 2) буғланмоқ; (буғдай) учиб кетмоқ; VI تَصَاعَدَ 1) аста-секин кўтарилмоқ (алангa, тутун ҳақида); 2) бошқалар билан бирга кўтарилмоқ, кўтарилишмоқ; X اِسْتَصْعَدَ кўтарилмоқ; السُّلَّمَ ~ пиллапоя (зина, шоти, нарвон) да кўтарилмоқ

– تَصَاعُدٌ 1) аста-секин кўтарилиш; 2) эскалация (ўсиш, кенгайиш, ўстириш, кенгайтириш)

– تَصَاعُدِيٌّ ўсиб борувчи; ضَرَائِبُ ~ـةٌ ўсиб борувчи солиқлар

– تَصْعِيدٌ 1) кўтарилиш; 2) эскалация; الْحَرْبِ ~ ҳарбий эскалация; 3) оҳ урмоқ; 4) қаттиқ жисмларни буғга айлантириш

– صَاعِدٌ[1] кўп. صُعَّدٌ кўтарилаётган, чиқаётган; فَـ~ـا яна ҳам баландроқ; ◊ مِنَ الْآنَ فَـ~ـا бугун ва бундан кейин, келажакда

– صَاعِدٌ[2] кўп. صَوَاعِدُ сталагмит (ғорлар ва ер остидаги карст бўшлиқлари тубидаги оқиқ-томчи (кўпинча оҳактошли) ҳосила)

– صَعْدٌ қаттиқ, шидатли; عَذَابٌ ~ кучли азоб (оғриқ)

– صُعُدٌ баландлик, юксаклик; ~ا юксакликка, баландликка, юқорига

– صُعَدَاءُ чуқур нафас олиш; تَنَفَّسَ الـ~ эркин нафас олмоқ, қаддини ростламоқ

– صَعْدَةٌ кўп. صَعَدَاتٌ 1) баландлатиш, юксалтириш, юқорилатиш; 2) баланд (юксак) жой (мавқе)

– صَعُودٌ[1] тепалик, қиялик, тепа

– صَعُودٌ[2] ўтиш қийин бўлган тўсиқ (ғов)

– صُعُودٌ кўтариш, кўтарилиш, юқорига чиқиш; ердан учиб кўтарилиш (самолёт ҳақида), ~ عَلَى مُضَارِبٌ нарх-навонинг кўтарилиши билан ўйновчи (биржада); خَمِيسُ الـ~ ёки عِيدُ الـ~ дин. Исо алайҳиссаломнинг арши аълога кўтарилишларига бағишланган христианлар байрами

– صُعُودِيٌّ 1) кўтариш (кўтарилишга) оид; 2) нарх-навонинг кўтарилиши билан ўйновчи (биржада)

– صَعِيدٌ кўп. صُعُدَاتٌ, صُعُدٌ, أَصْعِدَةٌ 1) ясси тоғлик, тоғлик жой, 2) ер; 3) ер юзаси; اجْتَمَعَ кўч.м. ер, тупроқ, жой, яссилик, доира, соҳа; 3) ер юзаси; وَاحِدٍ ~ النَّاسُ فِي одамлар бир жойда йиғилдилар (йиғилишди); كُلُّهُمْ فِي ~ وَاحِدٍ уларнинг ҳаммаси бир хил нуқтаи назар (қараш) тарафдоридирлар; عَلَى الـ~ الْوَطَنِيِّ миллий масала нуқтаи назаридан; عَلَى الـ~ الدُّوَلِيِّ халқаро муносабатлар соҳасида; فِي ~ الْاِقْتِصَادِيِّ (الثَّقَافِيِّ) иқтисод (маданият) соҳасида; وَضَعَهُ عَلَى ~ وَاحِدٍ مَعَ ... عِشْرِينَ جُنَيْهًا йигирма фунт атрофида; кўч.м. бирор кишини ... билан тенг деб ҳисобламоқ (тенглаштирмоқ)

– صَعَايِدَةٌ кўп. صَعِيدِيٌّ Юқори Мисрда яшовчи киши

– مَصْعَدٌ эл. анод

– مَصْعَدٌ кўп. مَصَاعِدُ, مِصْعَدَةٌ кўтарувчи қурилма, лифт

I صَعِرَ (a) صَعَرٌ 1) буриштирилмоқ (юзда, нафратланиш пайтида); 2) қутурмоқ; II صَعَّرَ буриштирмоқ; (خَدَّهُ) وَجْهَهُ ~ (нафратланиш пайтида) юзни буриштирмоқ, афтни бузмоқ; وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ қур. Одамларга такаббурлик билан юзни буриштирма; III صَاعَرَ манманлик билан (такаббурлик билан) юзни буриштирмоқ; VII انْصَعَرَ қутурган бўлмоқ, қутурмоқ

– صَعْرَانٌ қутурган

I صَعِقَ (a) صَعْقٌ 1) чақмоқ (яшин) урмоқ; 2) гунг қилмоқ, лол қолдирмоқ; 3) мажҳ. (н. дандир) ҳайратланмоқ (بِ); صَعِقَ (a) صَعْقٌ, تَصْعَاقٌ ҳушидан кетмоқ, беҳуш бўлмоқ; فَـ~ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَ مَنْ فِي الْأَرْضِ қур. Осмон ва ердагилар ҳушидан кетадилар (ўладилар маъносида); IV أَصْعَقَ гунг қилмоқ, эсдан оғдирмоқ

– صَاعِقٌ 1) чақмоқ (яшин) билан ўлдирувчи; 2) чақмоқдай тез; حَرْبٌ ~ـَـةٌ қисқа (тезкор) уруш, яшинвор уруш

– صَاعِقَةٌ кўп. صَوَاعِقُ 1) момақалдироқ гумбурлаши; чақмоқ; قُوَّاتٌ ~ зарбдор кучлар; نَاقِلَةُ (شَارِي) الصَّوَاعِقِ яшинқайтаргич; وَقَعَ نَعِيُّ هَذَا الرَّجُلِ وَقْعَ الـ~ عَلَى الْعَالَمِ أَجْمَعَ бу одамнинг ўлими ҳақидаги хабар ҳаммага чақмоқ ургандай таъсир қилди; 2) қаттиқ азоб чинқириғи

– صَعَقٌ момақалдироқ, гулдураш

– صَعِقٌ яшин (чақмоқ) урган

– مَصْعُوقٌ яшин (чақмоқ) урган, яшин (чақмоқ) ургандай

صُعْقُرٌ икра (*балиқ уруғи, тухуми*)

صُعْلٌ кўп. صَعْلَاءُ мн. أَصْعَلُ кичик бошли (каллали)

– صَعْلٌ 1) кичик бош (каллали) одам, микроцефал; 2) туяқуш

تَصَعْلَكَ 1) камбағал бўлиб қолмоқ, қашшоқлашмоқ; 2) кўча кезмоқ, (*кўча-кўйда*) санғимоқ, дайдилик (гадолик) қилмоқ

– تَصَعْلُكٌ дайдилик

– صَعْلَكَةٌ камбағаллик, қашшоқлик

– صُعْلُوكٌ кўп صَعَالِيكُ 1) камбағал, қашщоқ; 2) юпун, дайди, яланғоч; бекорчи, дангаса; 3) *эск.* қароқчи

– مُتَصَعْلِكٌ 1) камбағаллашиб қолган, қашшоқ; 2) дайди

صَعْوَةٌ кўп. صِعَاءٌ, صَعَوَاتٌ *зоол.* саъва, чумчуқсимонларга мансуб қушча

I (صغر) صَغَرَ (у) صُغْرٌ (*к. дандир*) ёшроқ бўлмоқ; تَصْغُرُهُ بِعَشَرَةِ أَعْوَامٍ у (*мн*) ундан ўн ёш кичик; صَغِرَ (а) صَغَرٌ *ёки* صَغُرَ (у) صِغَرٌ 1) кичик бўлмоқ, ёш бўлмоқ; 2) кичик ёшда бўлмоқ; 3) арзимас бўлмоқ; II صَغَّرَ 1) озайтирмоқ, қисқартмоқ; озайтириб қуймоқ; 2) таҳқирламоқ; эътиборини пасайтирмоқ; 3) *грам.* кичрайтириш оти ясамоқ; IV أَصْغَرَ арзимас деб ҳисобламоқ, паст баҳоламоқ; V تَصَغَّرَ кичик бўлмоқ; VI تَصَاغَرَ 1) ўзини кичик (арзимас) деб кўрсатмоқ; хушомадгўйлик (лаганбардорлик) қилмоқ; 2) жасоратсизлик қилмоқ, хижолат тортиб турмоқ, дадил бўлолмаслик; X اسْتَصْغَرَ арзимас (аҳамиятсиз) деб ҳисобламоқ, (*бирор н. ни*) назарга илмаслик, эътиборсиз колдирмоқ, эътиборини пасайтирмоқ; ~ نَفْسَهُ ~ ўзини яхши сезмаслик (ўзини ёмон сезмоқ)

– أَصْغَرُ кўп. أَصَاغِرُ мн. صُغْرَى кўп. صُغْرَيَاتٌ 1) кичик, майда; энг кичик; الدُّوَلُ الصُّغْرَى кичик давлатлар; الشَّرَّيْنِ ~ ёмонликларнинг энг кичиги; النِّهَايَةُ الصُّغْرَى минимум; 2) кичик; ◊ الـ~ـَانِ *ик.с.* тил ва дил; إِنَّ الْإِنْسَانَ بِـ~ـَيْهِ *мкл.* одамга тили ва дилига қараб баҳо берадилар

– تَصَاغُرٌ хушомадгўйлик қилиб бўйсуниш

– تَصْغِيرٌ 1) озайиш, озайтириш; اسْمُ الـ~ *грам.* кичрайтириш оти; صِيغَةُ الـ~ *грам.* кичрайтириш отининг сўз ясаш шакли (فُوَيْعِلٌ, فُعَيْلٌ); 2) камситиш, камситилиш; аҳамиятини пасайтириш; қисқартиш, қисқартилиш

– صَاغِرٌ 1) бўйсунувчи; 2) ~ا итоаткорлик билан, бўйсуниб, бўйин эгиб, сўзсиз бўйсуниб; 2) камситилган

– صَغَارٌ, صِغَارٌ 1) нафрат, жирканиш; эътиборга (назарга) олмаслик; 2) камситиш, камситилиш; бадномлик, виждонсизлик, шармандалик

– صَغَارَةٌ, صِغَارَةٌ 1) кичик ўлчам, арзимаслик, аҳамияти озлилик; тўла (тўлиқ) эмаслик, паст. сифатсизлик; 2) сўзсиз бўйсуниш, итоат, итоаткорлик; 3) пастлик, тубанлик, таҳқирланганлик, оёқости қилинганлик, камситилганлик

– صِغَرٌ кичик ўлчам; ~ السِّنِّ гўдаклик, болалик

– صِغْرَةٌ (*болаларнинг*) энг кичиги, кенжаси

– صَغِيرٌ кўп. صِغَارٌ 1. 1) кичик, кичкина, катта бўлмаган; ~ السِّنِّ кичик ёшдаги, сағир; ~ الْعَقْلِ болаларча ақли бор, ақлсиз, ақли калта; 2) майда; 3) ёш, сағир; 2. кичик бола

– صُغَيِّرٌ *халқ.* кичик, майда

– صَغِيرَةٌ кўп. صَغَائِرُ 1) кичик камчилик (етишмовчилик); кичкина айб (нуқсон, гунох); 2) майда-чуйда; чақа-танга; صَغَائِرُ الْأُمُورِ майда-чуйдалар

– مُصَغَّرٌ кичрайтирилган; فِي صُورَةٍ ~ـَةٍ кичрайтирилган сувратда

I (صغو) صَغَا (у) صُغْوٌ, صُغُوٌّ (*н. гадир*) мойил бўлмоқ; (*к. гадир*) қулоқ солмоқ, бўйсунмоқ; (إِلَى)؛ صَغِيَ (а) صُغِيٌّ=صَغًا; IV أَصْغَى (*к. нидир*) тушунмоқ, эшитмоқ, гапига қулоқ тутмоқ (إِلَى); ~ إِلَى صَوْتِ الشَّعْبِ халқ овозига қулоқ солмоқ; ~ الْإِنَاءَ идишни энгаштирмоқ

– إِصْغَاءٌ 1) қулоқ солиш; тинглаш, эшитиш; 2) диққат, эътибор

– صَاغٍ мн. صَاغِيَةٌ 1.1) тингловчи, эшитувчи; وَجَدَ أُذُنًا صَاغِيَةً *маж.* диққат-эътибор билан тинглайдиганни топмоқ; бекорчи қулоқни топмоқ; 2) диққат-эътиборли; أَعَارَ أُذُنًا صَاغِيَةً *қар.* أُذُنٌ 2. тингловчи

– مُصْغٍ мн. مُصْغِيَةٌ=صَاغٍ

I صَفَّ (а/у) صَفٌّ қатор қилиб (*саф қилиб*) жойлаштирмоқ, жойлаштирмоқ, сафламоқ, термоқ; ~ الْحُرُوفَ *полигр.* ҳарф термоқ; II صَفَّفَ қатор қилмоқ, сафламоқ; 2) тартибга келтирмоқ; ~ الشَّعْرَ тарамоқ, сочларни тартибга келтирмоқ; VI تَصَافَّ сафланмоқ; VIII اصْطَفَّ 1) сафланмоқ, қаторга турмоқ; 2) қатор бўлиб сафланмоқ

– تَصْفِيفٌ 1) сафлаш; қаторлаштириш; 2) тартибга келтириш; ~ الشَّعْرِ тараш, сочларни тартибга келтириш

– صَفٌّ кўп. صُفُوفٌ 1) саф; қатор; صُفُوفُ طَبَقَةِ الْعُمَّالِ ишчилар синфи сафлари; ~ ضَابِطٍ унтер-офицер; وَضَعَهُ فِي ~ وَاحِدٍ ... кимнидир ... билан бир сафга (қаторга) қўймоқ; وَقَفَ ~ًا وَاحِدًا ضِدَّ ... ...га қарши бир сафда бўлмоқ; كَانَ فِي الصُّفُوفِ الْأُولَى ... биринчи (олдинги) сафларда бўлмоқ; ضَمَّ (رَصَّ) الصُّفُوفَ

сафларни жипслаштирмоқ; 2) разряд; 3) курс, синф (ўқув юртларида); 4) навбат; ...ни... الْوُقُوفُ فِي ~ طَوِيلٍ فِي انْتِظَارِ кутаётган узун навбат; ◊ فِي ~ـهِ الزَّمَنُ вақт (замон) унга (унинг фойдасига) ишламоқда; فِي ~ـهِ الْحَقُّ ҳуқуқ (ҳақиқат) унинг тарафида; كَانَ (وَقَفَ) مِنْ (فِي) ~ـهِ бирор киши тарафида бўлмоқ, бирор киши тарафини олмоқ

– صَفَّافٌ *яна:* الْحُرُوفِ ~ ҳарф терувчи

– صُفَّةٌ *кўп.* صُفَفٌ 1) туртиб чиқиб турган тош, тош ўриндиқ; 2) тахта токча, раф; карниз, арақи; 3) айвон, бостирма

– صَفِّيٌّ оддий; одми

– مَصَفٌّ *кўп.* مَصَافٌّ 1) қатор, саф; وَصَلَ إِلَى مَصَافِّ الْعُلَمَاءِ الْمَشْهُورِينَ машҳур олимлар сафига ўтмоқ; 2) *полигр.* вёрстатка (ҳарф териладиган тахтакач)

– مِصْفَافٌ *полигр.* линотип (ҳарфларни қуйиб терадиган машина)

– مُصَفَّفٌ *кўп.* ـــ اتٌ матрица (ўйма қолип, терилган матнни кўп нусхада босиб чиқариш учун уни картонга ўтказиб, ясаб олинган қолип)

– صَفَّافٌ = مُصَفِّفٌ

I صَفَحَ (а) صَفْحٌ 1) (*к. нидир*) кечирмоқ, афв этмоқ, гуноҳидан ўтмоқ (عَنْ); 2) ясси қилмоқ; 3) металл (маъдан) билан қопламоқ; II صَفَّحَ 1) ясси қилмоқ, яссиламоқ (прокат қилмоқ); الْحَدِيدَ ~ темирни яссиламоқ (прокат қилмоқ); 2) шапалоқ-шапалоқ қилиб қирқмоқ; 3) (*олтин, кумушдан*) қоплама қилмоқ; 4) металл билан ўрамоқ, зирҳламоқ, зирҳ билан қопламоқ, (беркитмоқ, ёпмоқ); 5) қиличларни тобига келтириш учун боғламоқ, қизигида урмоқ; қарсак (чапак) чалмоқ; III صَافَحَ 1) қўл қисмоқ, қўл бериб сўрашмоқ (кўришмоқ); ~ـهُ بِالْيَدِ кимнингдир қўлини қисмоқ; 2) кўзга кўринмоқ; истиқболга юрмоқ, чиқмоқ; 3) енгил, билинар-билинмас эсмоқ, анқимоқ (*шамол, ҳид-бўй ва б. ҳақида*); V تَصَفَّحَ 1) диққат билан боқмоқ (қарамоқ, қараб чиқмоқ); варақлаб чиқмоқ; 2) шапалоқ-шапалоқ қилиб бўлинган бўлмоқ; VI تَصَافَحَ қўл сиқишмоқ; X اسْتَصْفَحَ 1) кечирим (узр) сўрамоқ; 2) *полигр.* стереотип (тайёр босма қолип) дан чоп этмоқ (босмоқ)

– تَصْفِيحٌ зирҳлаш; зирҳ

– صَفَّاحٌ кечирувчи, узрини қабул қилувчи; олижаноб

– صُفَّاحٌ *жам.* тош тахтачалар; الْحُقُولِ ~ дала шпати (*силикатлар жинсига мансуб минерал*)

– صَفْحٌ [1] кечириш, узрни қабул қилиш

– صَفْحٌ [2], صُفْحٌ *кўп.* صِفَاحٌ 1) юза, сирт, уст; 2) ён, ёнбағир (*тоғники*); ◊ ضَرَبَ عَنْهُ ~ًا эътибор бермаслик; номини тилга олиб ўтмаслик

– صَفْحَةٌ *кўп.* صَفَحَاتٌ 1) юз; (*бирор н. нинг*) юз томони; بَيَّضَ ~ـهُ (سَوَّدَ) ~ـهُ (*к. нидир*) оқламоқ (қораламоқ); 2) саҳифа; ~ بَيْضَاءُ оппоқ саҳифа, ёзилмаган варақ; بَدَأَ عَلَى ~ بَيْضَاءَ қандайдир ишни бошдан бошламоқ (*сўзма-сўз:* оппоқ (ёзилмаган) саҳифадан бошламоқ); 3) сирт, уст, юза (*мас., сувнинг, денгизнинг ва б.*); عَلَى ~ الْمَاءِ сув юзасида (устида)

– صَفَاحٌ = صَفُوحٌ

– صَفِيحٌ 1) қалай; 2) (*оқ*) тунука, жез; مَشْغُولَاتٌ مِنَ الـ~ тунукадан (жездан) ясалган маҳсулотлар

– صَفِيحَةٌ *кўп.* صَفَائِحُ 1) тунука қути, банка, қутича; 2) бидон; 3) тахта тунука; тахта; пластина (*тахтасимон ясси нарса*); ~ الصِّمَامِ радиолампа аноди; صَفَائِحُ الْجُبْنَةِ пишлоқ бўлаклари; صَفَائِحُ السُّقُوفِ қоплама тунука; صَفَائِحُ المَعَادِنِ (الْحَدِيدِ) яссиланган (прокат қилинган) (*металл маҳсулотлар*); 4) тиғ, дам (*қиличда*); 5) қанот; صَفَائِحُ الْبَابِ эшик қанотлари; 5) сафиҳа (*устига гўшт қатлами жойлаб пиширилган нон*)

– مُصَافَحَةٌ қўл сиқишиш, қўл қисишиш

– مُسْتَصْفَحٌ стереотипга оид, стереотипик; طَبْعَةٌ ~ـةٌ стереотип усулда нашр этиш (босиш)

– مُصْفَحٌ мойил, эгилган; قَلْبُ الْمُؤْمِنِ ~ عَلَى الْحَقِّ *ҳад.* имонли кишининг юраги ҳаққа мойилдир

– مُصَفَّحٌ 1) металл билан (металл қопламалар билан) қопланган; 2) зирҳланган; سَيَّارَةٌ ~ـةٌ зирҳланган автомашина; броновик; قِطَارٌ ~ зирҳланган поезд, бронепоезд; فِرْقَةٌ ~ـةٌ моторлаштирилган дивизия; 3) ясси, япалоқ; الرَّأْسِ ~ яссибош (*одам*), долихоцефал

– مُصَفَّحَةٌ *кўп.* ـــ اتٌ 1) бронемашина; 2) *полигр.* стереотип

– مِصْفَاحٌ *кўп.* مَصَافِيحُ прокат стани (*металларни прокат қилувчи-яссиловчи жиҳоз, асбоб*)

I صَفَدَ (и) صَفْدٌ боғламоқ; кишан солмоқ; بِأَغْلَالٍ ~ занжирламоқ, занжир билан боғламоқ; II صَفَّدَ = I; IV أَصْفَدَ = I

– صَفَدٌ *кўп.* أَصْفَادٌ занжир, кишан; الْيَدَيْنِ ~ қўлкишан, қўлга солинадиган кишан

I صَفَرَ (и) صَفِيرٌ (صَفْرٌ) ҳуштак чалмоқ, чийилламоқ, увилламоқ (*шамол ҳақида*); вишилламоқ (*илон ҳақида*); صَفِرَ (а) صَفَرٌ эгалланмаган бўлмоқ; II صَفَّرَ 1) ҳуштак чалмоқ (*кема ҳақида*); 2) вишилламоқ (*илон ҳақида*); 3) ҳуштак чалиб, ўз норозилигини билдирмоқ; 4) сариқ рангга бўямоқ; 5) бўшатмоқ, холи қилмоқ; IV أَصْفَرَ 1) бўш қилмоқ, бўшатмоқ; 2) камбағаллашмоқ; IX اصْفَرَّ 1) сарғаймоқ; 2) оқариб кетмоқ, бўзариб кетмоқ (*юз ҳақида*)

– أَصْفَرُ [1] *мн.* صَفْرَاءُ *кўп.* صُفْرٌ 1) сариқ; оқарган, оқариб кетган; ◊ النِّقَابَاتُ الصَّفْرَاءُ ~الـ сотқин касаба иттифоқлари (профсоюзлар); الرَّنَّانُ ~الـ тилло, олтин; ~انِ *ик. с.* олтин ва заъфарон; الْحُمَّى الصَّفْرَاءُ сариқ безгак; الْهَوَاءُ الـ~ *мед* вабо; ابْتِسَامَةٌ صَفْرَاءُ ижирғаниб жилмайиш

– أَصْفَرُ² мутлақо …сиз, мутлақо …и (…си) йўқ; إِنَّ ~ الْبُيُوتِ مِنَ الْخَيْرِ الْبَيْتُ الصِّفْرُ مِنْ كِتَابِ اللهِ تَعَالَى *ҳад.* мутлақо хайр-баракаси йўқ уй Оллоҳ таолонинг китоби йўқ уйдир

– أَصْفَرُ³ : بَنُو الــ~ византияликлар, греклар

– اصْفِرَارٌ 1) сарғимтирлик, сарғишлик; 2) оқишлик, ранг оқариши, рангнинг бўзариши

– صَافِرٌ 1. ҳуштак чалувчи, ҳуштакбоз; 2. бекорчи, такасалтанг, ялло қилиб юришдан бошқасини билмайдиган (*одам*)

– صُفَارٌ 1) сариқлик, сариқ ранг; أَبُو ~ الْبَيْضِ тухумнинг сариғи; ~ *мед.* сариқ; 2) *шунингдек.* ~ الشَّمْسِ қуёш ботиш арафаси; кечки шафақ

– صُفَارٌ сариқлик, сариқ ранг

– صَفَّارٌ (*мис эритиб*) қуювчи

– صَفَّارَةٌ *кўп.* صَفَافِيرُ, ـَـاتٌ ҳуштак; сирена; ~ الرُّعَاةِ най; أُطْلِقَتْ صَفَّارَاتُ الْإِنْذَارِ *мажҳ.* ҳаво тревогаси эълон қилинди

– صُفَّارِيَّةٌ *кўп.* ـَـاتٌ зарғалдоқ (*қуш*)

– صَفَرٌ¹, صُفْرٌ *шунингдек.* ~ الْخَيْرِ сафар ойи (*қамарий тақвимнинг 2-ойи, 29 кун*)

– صَفَرٌ² 1) *мед.* сариқ касаллиги; 2) ичакдаги гижжалар, аскаридалар

– صَفَرٌ¹ ҳуштак

– صِفْرٌ², صَفِرٌ, صُفْرٌ бўш, бўм-бўш; ~ الْأَيْدِى (الْيَدَيْنِ) қуруқ (ҳеч вақоси йўқ) қўл билан

– صِفْرٌ *кўп.* أَصْفَارٌ 1) ноль; فَوْقَ الــ~ تَحْتَ الــ~ нолдан паст; أَخَذَ нолдан юқори; ~ الــ~ الْمُطْلَقُ абсолют ноль; حَصَلَ عَلَى ~ *ёки* انْطَلَقَ ~ا ноль олмоқ, *бизнингча:* бир баҳо олмоқ (*ўқувчи ҳақида*); ~ مِنَ нолдан (қоқ-қуруқ жойдан) бошламоқ; جَمْعَ الْأَصْفَارِ нолларни қўшмоқ (*яъни: йўқ нарсаларни қўшганинг билан ҳеч қандай натижа чиқмайди*); فِى السَّاعَةِ الــ~ *ҳарб.* соат нолда (*мас., ҳужум пайти*); حَدَّدَ سَاعَةَ الــ~ ҳал қилувчи ҳаракатлар учун муддат белгиламоқ; 2) ҳеч нима; لَيْسَ أَكْثَرَ مِنْ ~ عَلَى الْيَسَارِ ҳеч нима эмас, ҳеч нарса эмас, қоқ-қуруқ (*сўзма-сўз: чапдан ўқиганда нолнинг ўзичалик*); 3) …сиз, …и (…си) йўқ; بَيْتٌ ~ مِنَ الْمَتَاعِ матоҳсиз (матоҳи йўқ) уй; رَجُلٌ ~ الْيَدَيْنِ ҳеч вақоси йўқ одам

– صُفْرٌ, صِفْرٌ 1) сариқ мис, жез, бронза; *эск.* биринж; 2) олтин, тилло

– صَفْرَاءُ 1) сафро; ўт; الْتِهَابُ كِيسِ الــ~ мед холецистит; انْعِدَامُ الــ~ *мед.* ахолия; 2) олтин

– صَفْرَاوِيٌّ сафровий, сафрога оид; الْحُمَّى الــ~ـَـةُ безгак; ضِحْكَةٌ ~ـَـةٌ таҳқирловчи кулги

– صُفْرَةٌ 1) сарғишлик, сарғимтирлик, сариқ ранг; 2) оқарганлик, оқариб кетганлик

– صُفْرِيَّاتٌ *кўп.* аскаридалар, юмалоқ гижжалар

– صَفِيرٌ 1) (*чалинган*) ҳуштак; 2) ҳуштак (*чалинадиган*), гудок; حُرُوفُ الــ~ *фон.* ҳуштак овозини эслатувчи ундошлар (ص، س، ز); مُزْعِجٌ ~ ташвишли ҳуштак

صَفْصَفَ (*сочларни*) тарамоқ, тартибга келтирмоқ

– صَفْصَافٌ *жам. бот.* толлар; بَاكٍ ~ мажнунтоллар

– صَفْصَافَةٌ *кўп.* ـَـاتٌ тол; ~ مُسْتَحِيَةٌ *ёки* ~ بَاكِيَةٌ мажнунтол

– صَفْصَفٌ *кўп.* صَفَاصِفُ текислик; قَاعٌ ~ текис, бўм-бўш ер (жой)

– صَفْصَفَةٌ тараниш

I صَفَعَ (а) صَفْعٌ юзга урмоқ, шапалоқ тортмоқ

– صَفْعَةٌ *кўп.* صَفَعَاتٌ юзга уриш, шапалоқ, шапалоқлаш

I صَفَقَ (صفق) (*и*) صَفْقٌ 1) шапиллатмоқ, қарсиллатмоқ, уриб қўймоқ; ~ بِجَنَاحَيْهِ қанот қоқмоқ (*қуш ҳақида*); 2) қаттиқ (*қарсиллатиб*) ёпмоқ (*эшикни*); 3) бор-барака қилмоқ (*қўлни қўлга бериб*), келишмоқ, шартлашиб олмоқ; ~ لَهُ بِالْبَيْعِ бор-барака қилмоқ (*савдода*); 4) бир идишдан иккинчи идишга (*тозалаш учун*) қуймоқ, аралашмадаги турли қисмларни сув ёрдамида бир-биридан ажратмоқ; ~ الدَّمَ *мед.* қон қуймоқ; صَفُقَ (у) صَفَاقَةٌ 1) йўғон (қалин) ва мустаҳкам бўлмоқ; 2) уятсиз (сурбет, виждонсиз) бўлмоқ; II صَفَّقَ 1) қарсак (чапак) чалмоқ; ~وا بِمِلْءِ أَيْدِيهِمْ (*к. гадир н. гадир*) гулдурос қарсак чалмоқ; ~ بِجَنَاحَيْهِ қанот қоқмоқ, шапиллатмоқ; 2) (*к. нидир, н. нидир*) қўллаб-қувватламоқ, маъқулламоқ; 3) бир идишдан иккинчи идишга қуймоқ, аралашмадаги турли қисмларни бир-биридан сув ёрдамида ажратмоқ; IV أَصْفَقَ қон қуймоқ; VII انْصَفَقَ қарсилламоқ (*эшик ҳақида*); VIII اصْطَفَقَ овоз чиқармоқ, шарақ-шуруқ қилмоқ (*мас., ойналар*); чирсилламоқ, чарсилламоқ (*ёнаётган ўтин ҳақида*), шовулламоқ (*денгиз тўлқини ҳақида*)

– إِصْفَاقٌ қон қуйиш

– تَصْفِيقٌ қарсаклар, чапаклар; الــ~ الْحَادُّ *ёки* الــ~ الْعَاصِفُ гулдурос қарсаклар

– صِفَاقٌ *кўп.* صُفُقٌ 1) боғловчи қобиқ; ошқозоннинг шамоллайдиган қобиғи; الْتِهَابُ الــ~ *мед.* перитонит (*ошқозон шамоллаши*)

– صَفَاقَةٌ 1) қалинлик; 2) *шунингдек.* ~ الْوَجْهِ виждонсизлик, безбетлик, номуссизлик; بِكُلِّ ~ وَوَقَاحَةٍ а) ўта виждонсизларча, номуссизлик билан; б) уятсиз ва номуссиз

– صَفْقٌ 1) қарсак (чапак) чалиш; қарсиллатиш; ~ الْبَابِ эшикнинг қарсиллаши; 2) биридан иккинчисига қуйиш; ~ الدَّمِ қон қуйиш

– صَفْقَةٌ *кўп.* صَفَقَاتٌ келишув, битим, савдо битими (шартномаси); عَقَدَ ~ савдо битими (шартномаси, келишуви) тузмоқ; رَابِحَةٌ ~ фойда келтирувчи битим; خَاسِرَةٌ~ зарар келтирувчи битим; ~ الْمَغْبُونِ *маж.* алдаш, панд бериш, товламачилик

– صَفِيقٌ *кўп.* صِفَاقٌ 1) йўғон, семиз; 2) *шунингдек.* ~ الْوَجْهِ виждонсиз, номуссиз, уятсиз

– مُصْفَقٌ، مُصْفَقٌ *кўп.* مَصَافِقُ биржа

– مُصَفِّقٌ 1. қарсак (чапак) чалувчи; 2. *кўп.* ~ اتٌ — *шунингдек. муз.* шақилдоқ

I صَفَنَ (и) صُفُونٌ 1) туёқни тақиллатмоқ (*от ҳақида*); 2) фикр қилмоқ, иккиланмоқ, тараддудланмоқ, ўйланиб ўтирмоқ

– صَافِنٌ туёқтақиллатар (*отнинг лақаби*): ~ جَوَادٌ энг яхши от, жавод от: уч оёқда росмана туриб, тўртинчи оёқ туёғининг учида турган от

– صَفَنٌ *кўп.* أَصْفَانٌ *анат.* мояк халтаси

– صُفْنٌ чўпонларнинг озиқ-овқат ва бошқа нарсаларни солиб юрадиган халтаси (хуржуни)

– صَفِينَةٌ *бот.* қора арча

صِفَةٌ *қар.* وصف

I (صفو) صَفَا (у) صَفْوٌ мусаффо (соф, тоза, очиқ) бўлмоқ; булутсиз бўлмоқ; II صَفَّى 1) тозаламоқ, фильтрламоқ, сузмоқ, элакдан (тўрдан) ўтказмоқ, (*шакарни*) эламоқ; 2) оқизиб юбормоқ, қуритмоқ; 3) тугатмоқ, битирмоқ; الْأَوْرَاقَ الْمَالِيَّةَ ~ мол. қимматбаҳо қоғозларни нақд пулга алмаштирмоқ, ◊ الْخَشَبَ ~ тахта рандаламоқ; III صَافَى (*к. гадир*) дўстона муносабатлар кўрсатмоқ, сидқидилдан муносабатда бўлмоқ; IV أَصْفَى 1) (*к. гадир*) сидқидиллик кўрсатмоқ (*туш. к. ёки* لِـ); 2) (*к. гадир н. нидир*) совға қилмоқ (بِـ); V تَصَفَّى тозаланмоқ, фильтрланмоқ, элакдан (тўрдан) ўтказилмоқ; VI تَصَافَى сидқидилдан муносабатда бўлмоқ; севишмоқ; 2) ярашмоқ; VIII اصْطَفَى танламоқ, сайламоқ; X اسْتَصْفَى 1) конфискация қилмоқ, тортиб олмоқ; 2) тозаламоқ; 3) йўқотмоқ, битирмоқ; 4) танлаб олмоқ, сайлаб олмоқ; 5) (*мол-мулкни*) нақд пулга айлантирмоқ

– اسْتِصْفَاءٌ конфискация, тортиб олиш

– اصْطِفَاءٌ 1) танлаш, танланиш, танлов; селекция; الطَّبِيعِيُّ ~ الـ табиий танланиш; عُلَمَاءُ الـ ~ селекционерлар

– اصْطِفَائِيٌّ 1. селекцияга оид; 2. селекционер

– تَصَافٍ 1) чин дўстлик; 2) ярашиш

– تَصْفَوِيٌّ тугатувчилиликка (битирувчиликка, ликвидаторликка) оид

– تَصْفِيَةٌ тозалаш, фильтрлаш, элакдан (сузгичдан) ўтказиш; тиндириш, тиниқлаштириш (*суюқликни*); 2) тугатиш, битириш, ликвидация; тиндириш, бир ёқли қилиш (*масалани*); 3) *спорт.* танлов мусобақалари; ◊ فَارَةُ ~ ранда

– صَافٍ *мн.* صَافِيَةٌ 1. соф, тоза, тиниқ, аниқ, очиқ; булутсиз (*осмон ҳақида*); صَافِي الْإِيرَادِ соф даромад; رِبْحٌ ~ соф фойда; صَافِي النِّيَّةِ соддадил; 2. 1) нетто (*соф оғирлик*); 2) қолдиқ

– صَفًا хотин-қизлар сочи безаклари (*олтин ва кумуш тақинчоқлардан иборат*)

– صَفًا *жам.* тошлар, қоялар

– صَفَاءٌ 1) мусаффолик, тиниқлик, аниқлик; булутсизлик (*осмон*); 2) сидқидиллик; 3) тинчлик, хотиржамлик; الْعَيْشِ ~ бахтли ҳаёт, бахтли турмуш

– صَفَاةٌ *кўп.* صَفَوَاتٌ тош

– صَفْوٌ 1) мусаффолик, тиниқлик, аниқлик; булутсизлик (*осмон*); 2) сидқидиллик

– صَفْوَانٌ *жам.* = صَفْوَاءُ; كَمَثَلِ ~ عَلَيْهِ تُرَابٌ *қур.* устига тупроқ ўлтирган тош каби …

– صَفْوَاءُ тош

– صَفْوَةٌ 1) танлов, танлаш; 2) ҳамма яхши нарса; الـ ~ الْمُخْتَارَةُ энг яхши нарсалар; زَبَائِنِهِ ~ кимнингдир энг яхши мижоз (харидор) лари, сотиб олувчилари; ◊ وَ ~ الْقَوْلِ бир сўз билан айтганда

– صَفِيٌّ[1] 1. мусаффо, аниқ, тиниқ; 2. *кўп.* أَصْفِيَاءُ танланган одам, чин дўст

– صَفِيٌّ[2] отардаги қўйлардан тақсимотдан илгари бошлиқ ўзига танлаб олган улуш

– مُصَافَاةٌ софлик, ўзаро муносабатларнинг сидқидилдалиги

– مُصْطَفًى 1. танланган; танлаб олинган; 2. *ат. от. мз.* Мустафо

– مُصَفًّى тозаланган;; мусаффо

– مُصَفٍّ *мн.* مُصَفِّيَةٌ тугатувчи, битирувчи, ликвидатор

– مِصْفَاةٌ *кўп.* مَصَافٍ 1) фильтр; تَكْرِيرِ النَّفْطِ ~ нефть тозалаш фильтри; الزَّيْتِ ~ ёғ фильтри; 2) элак, сузгич

(صقب) III صَاقَبَ 1) яқин орада бўлмоқ; 2) яқин (қалин) бўлмоқ

– مُصَاقَبَةٌ яқинлик, қариндошлик

صَاقُورٌ *кўп.* صَوَاقِيرُ чўқмор, чекич, метин

– صَاقُورَةٌ *кўп.* صَوَاقِيرُ 1) *анат.* юқори бош чаноғининг ички томони; 2) чўқмор, чекич, метин

– صَقَّارٌ қуш ови бошлиғи, лочин билан қуш овловчи

– صَقْرٌ[1] *кўп.* أَصْقُرٌ، صُقُورٌ лочин, қийғир, қарчиғай; اللَّيْلِ ~ *зоол.* тентакқуш; النَّامُوسِ ~ *зоол.* ниначи

I (صقع) صَقَعَ (а) صَقْعٌ، صُقَاعٌ 1) صَقِيعٌ қичқирмоқ (*хўроз ҳақида*); қуқуламоқ; 2) *мажҳ.* совуқ емоқ, совқотмоқ; совиб кетмоқ; II صَقَّعَ музлаб қолмоқ, музлаб кетмоқ, қаттиқ совуқ емоқ

– أَصْقَعُ ёлғончи, алдамчи

– أَصْقَعُ = صَاقِعٌ

– صُقَاعٌ хўроз қичқириғи

– صِقَاعٌ *кўп.* أَصْقِعَةٌ، صُقُعٌ чиммат, аёллар юзини яшириб турадиган ёпинғич; الْغَازِ ~ противогаз

– صُقْعٌ *кўп.* أَصْقَاعٌ 1) жой, ер участкаси; 2) район, область, ҳудуд; ер; территория

– صَقْعَانٌ совқотиб қолган, совуқ еган

– صَقْعَةٌ қаттиқ совуқ, буюқ, изғирин

– صَقِيعٌ 1) совуқ; 2) муз

– مِصْقَعٌ кўп. مَصَاقِعُ чечан, сўзамол, ажойиб, зўр (нотиқ)

– مَصْقُوعٌ музлаган, яхлаган; أَرْضٌ ~ـَةٌ музлаган ер

I صَقَلَ (у) صَقْلٌ 1) силлиқламоқ, сайқалламоқ, ойнадай қилиб сайқалламоқ; жило бермоқ, жилоламоқ; 2) кўч. м. нафислаштирмоқ, нафосат бахш этмоқ; 3) кўч. м. тобламоқ; التَّجْرِبَةُ (التَّجَارِبُ) ~ـتْهُ тажриба уни тоблаб қўйган, у тажрибада тобланган; VII اِنْصَقَلَ сайқалланган (жило берилган) бўлмоқ, жилоланилмоқ

– صِقَالٌ сайқаллаш, жилолаш, силлиқлаш

– صَقَّالٌ сайқалловчи, жило берувчи

– صِقَالَةٌ, صَقَالَةٌ кўп. صَقَائِلُ 1) ҳавоза, ҳавозалар; тахта зина (ҳавозадан тушиш учун); 2) тахта-ёғочлар (қурилишдаги); 3) ишком сўри (ток кўтариш учун)

– صِقِلِّيٌّ 1. Сицилияга оид; 2. сицилиялик

– صَقِيلٌ[1] ялтироқ; жилоланган, жилоланувчи

– صَقِيلٌ[2] қилич, шамшир

– صَيْقَلٌ кўп. صَيَاقِلُ, صَيَاقِلَةٌ =صَقَّالٌ

– مِصْقَلَةٌ кўп. مَصَاقِلُ сайқал бериш асбоби

– مَصْقُولٌ сайқалланган, силлиқланган; ялтироқ; وَرَقٌ ~ ялтироқ қоғоз

صَقْلَبِيٌّ кўп. صَقَالِبَةٌ славян

I صَكَّ (а/у) صَكٌّ 1) (эшикни устидан) беркитмоқ; 2) урмоқ; صَدْرَهُ ~ ўз кўкрагига урмоқ (муштламоқ); VIII اِصْطَكَّ тақилламоқ (тиш ҳақида); титрамоқ (тиззалар ҳақида)

– صَكٌّ кўп. صُكُوكٌ, صِكَاكٌ 1) акт, ҳужжат; тилхат; الاِتِّهَامِ ~ айбнома; الاِنْتِدَابِ ~ мандат олиш учун берилган ҳужжат; الْبَيْعِ ~ бай ҳужжати, савдо келишуви ҳақидаги ҳужжат; 2) чек; مَصْرِفِيٌّ ~ банк чеки

– صَكَّةٌ (совуқ ёки иссиқнинг) энг юқори нуқтаси, авжи; الشِّتَاءِ ~ қиш чилласи (авжи); الصَّيْفِ ~ ёз жазирамаси (авжи)

I صَلَّ (а/и) صَلِيلٌ жарангламоқ, жингирламоқ, жангирламоқ; صَلَّ (а/и) صُلُولٌ айнимоқ, сасимоқ, бузилмоқ (гўшт); IV أَصَلَّ = I

– صِلٌّ кўп. أَصْلَالٌ, صِلَالٌ 1) (заҳарли) илон; مِصْرِيٌّ ~ кобра илони; 2) авраб бўлмайдиган илон

– صَلَّالٌ жарангдор, жангиллаган; طِينٌ~ жангиллаган сопол

– صَلِيلٌ жаранг, жиринг, жингир, жангир

– صَلَّالٌ = مِصْلَالٌ

I صَلَبَ (صلب) (и) صَلْبٌ 1) туртмоқ, тепиб ташламоқ; 2) тирамоқ, тираб қўймоқ, тиргак қўймоқ; صَلُبَ (у) صَلَابَةٌ қаттиқ (қаттиқ қўл) бўлмоқ, салобатли бўлмоқ; II صَلَّبَ 1) мустаҳкам (маҳкам, қаттиқ) қилмоқ; мустаҳкамламоқ; 2) бутга чўқинмоқ (*христианлар одатги бўйича, бирор н. дан чўчисалар ёки ишлари муваффақиятсиз чиқса, шунингдек, бошқа кўп ҳолатларда бармоқларни жуфтлаб, пешонага, қоринга, икки елкага тегизиб, бут ишорасини қиладилар*); тирамоқ, тираб қўймоқ, тиргак қўймоқ; الْقَلْبَ ~ раҳмсиз (шафқатсиз) қилмоқ, тошюрак (бағритош) қилиб қўймоқ; V تَصَلَّبَ 1) қотмоқ, мустаҳкам (маҳкам) бўлмоқ, 2) совиб қолмоқ, қотиб қолмоқ (*мурда ҳақида*); 3) увишиб қолмоқ (*тана аъзолари ҳақида*); 4) (*н. дадир*) қатъиятлик (қатъият, қайсарлик) кўрсатмоқ (فى); VI تَصَالَبَ чалиштирмоқ (қўлни)

– تَصَلُّبٌ қотиш, қотиб қолиш; الأُذُنِ الدَّاخِلِيَّةِ ~ мед. отосклероз; الشَّرَايِينِ ~ ёки الـ~ التَّاجِيُّ ~ мед. юрак тож томирлари склерози; شِرْيَانِيٌّ ~ мед. артериосклероз

– صَالِبٌ шунингдек, حُمَّى ~ юқори ҳарорат ва титроқ билан ўтадиган безгак

– صَلَابَةٌ 1) қатъият, қатъийлик; мустаҳкамлик, маҳкамлик; 2) қаттиқ туриш, ўжарлик, қайсарлик; الرَّأْيِ ~ ўжарлик, саркашлик; الْعُودِ ~ саботлилик, матонатлилик

– صَلْبٌ чормихга тортиш, қўл-оёқни бутга тортиб михлаш

– صَلَبٌ 1) анат. умуртқа; 2) илик

– صُلْبٌ[1], صَلِبٌ қаттиқ, маҳкам, мустаҳкам, саботли; الرَّأْيِ ~ (الرَّقَبَةِ) ўжар, қайсар, саркаш; ошқовоқ каллали

– صُلْبٌ[2] кўп. أَصْلَابٌ 1) умуртқа, умуртқа суяги; 2) бел, думғаза; 3) матн, текст; моҳият, мағиз; الْكِتَابِ ~ китоб матни (тексти); الْبَيَانِ ~ баёнот матни (тексти); الْمَوْضُوعِ ~ мавзу моҳияти (мағзи); الْمُعَاهَدَةِ ~ шартнома (битим) матни; ◊ اللُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ ~ араб тилининг луғат захираси (состави); فِي أَصْلَابِ التَّارِيخِ тарих қаърида; ابْنُ ~ـهِ унинг ўз ўғли; مِنْ ~ـهِ وَ دَمِهِ унинг пушти камаридан

– صُلْبٌ[3] пўлат; لَا يَصْدَأُ ~ зангламас пўлат

– صُلْبَةٌ тиргак, таянч

– صُلْبَةٌ анат. кўзнинг оқ пардаси

– صُلْبِيٌّ пўлатга оид

– صَلِيبٌ[1] кўп. صُلُبٌ, صُلْبَانٌ 1) бут, салиб; الأَحْمَرُ الـ~ Қизил Крест; أَسْوَدُ ~ ёки مَعْقُوفٌ ~ свастика (фашизм тамғаси); عُودُ الـ~ а) дин. Исо алайҳиссалом михланган бутни ясалган дарахт (кедр, сарв); б) бот. саллагул; عِيدُ الـ~ дин. (христианларда) вознесение (меърож) байрами; 2) чўқиниш (қар. II صَلَّبَ 2); يَوْمُ الـ~ Нил тошқини тўхтайдиган кун

– صَلِيبٌ[2] 1) кучли, кудратли; 2) қаттиқ, қатъиятли; مَاءٌ ~ қаттиқ сув; 3) зоти асл; هُوَ عَرَبِيٌّ ~ у соф қонли арабдир

– صَلِيبَةٌ келиб чиқишнинг (насл-насабнинг) асллиги; عَرَبِيٌّ ~ соф қонли араб

– صَلِيبِيٌّ 1. салиб (бут) га оид; الحُرُوبُ الـ~ـة салиб юришлари; 2. салибчи

– صَلِيبِيَّاتٌ *кўп. бот.* бутгулдошлар, карамгулдошлар

– مُصَلَّبٌ *кўп.* ~اتٌ — чорраҳа, икки йўлнинг кесишган жойи

– مَصْلُوبٌ 1) чормих (бут) га михлаб қўйилган; 2) тираб қўйилган, тиралган

I صَلَتَ (у) صُلُوتَة силлиқ ва ялтироқ (жилвали) бўлмоқ; IV أَصْلَتَ яланғочламоқ (*мас., қилични*)

صُلْحَة *кўп.* ~اتٌ صُلُحٌ، — пилла

صَوْلَجَانٌ *алиф.б.қар.*

I صَلَحَ (у) *ёки* صَلُحَ (а) صُلُوحٌ، صَلاَحٌ 1) яхши бўлмоқ, тўғри бўлмоқ; жойида (тартибли) бўлмоқ, ярокли (мос келадиган) бўлмоқ, (*унга*) мос келмоқ (لـ); 2) солиҳ (художўй) бўлмоқ; 3) яхшиланмоқ; II صَلَّحَ 1) яхшиламоқ, ярокли (мос) қилмоқ, тўғриламоқ, хатоларни йўқотмоқ, тартибга (жойига) келтирмоқ; الأَرَاضِي ~ ерларни тубдан яхшиламоқ, қишлоқ хўжалигига ярокли ҳолга келтирмоқ, мелиорация ўтказмоқ; 2) тузатмоқ, таъмир қилмоқ; III صَالَحَ ярашмоқ, (*к. биландир*) ярашиш аҳди тузмоқ (مَعَ); яраштирмоқ (بَيْنَ); IV أَصْلَحَ яхшиламоқ; ярокли қилмоқ; тўғриламоқ; тўғрилаб қўймоқ; الخَطَأَ ~ хатоларни тўғриламоқ; 2) таъмир қилмоқ, тузатмоқ; 3) реформа қилмоқ, қайта тузмоқ (қурмоқ); 4) (*к. нидир*) яраштирмоқ (بَيْنَ); V تَصَلَّحَ 1) ярокли бўлмоқ; тўғриланмоқ; 2) таъмирланмоқ, тузатилмоқ; VI تَصَالَحَ ўзаро ярашмоқ; VII انْصَلَحَ 1) яхшиланмоқ, тартибга келмоқ; 2) тўғри (яхши) бўлиб қолмоқ (*жиноятчи ҳақида*); VIII اصْطَلَحَ 1) яхшиланмоқ, тўғриланмоқ; 2) (*к. биландир*) ярашмоқ (مَعَ); 3) (*к. ёки н. биландир*) келишмоқ; (*н. ҳақдадир*) келишиб олмоқ, гапни бир жойга қўймоқ, шартлашиб олмоқ (عَلَى); (*н. нидир*) қабул қилмоқ (عَلَى); X اسْتَصْلَحَ 1) ярокли деб ҳисобламоқ; 2) (*бирор н. ни*) яхшилаш (тўғрилаш)га эришмоқ; ~ الأَرَاضِي мелиорация ўтказмоқ; الأَرَاضِيَ البِكْرَ ~ қўриқ (бўз) ерларни ўзлаштирмоқ

– اسْتِصْلاَحٌ яхшилашга интилиш (ҳаракат қилиш); ~ الأَرَاضِي البِكْرِ қўриқ (бўз) ерларни ўзлаштириш

– اصْطِلاَحٌ *кўп.* ~اتٌ — 1) шартлилик, умумий келишув; одатий сўз қўллаш; ~ـًا шартли равишда; 2) махсус сўзлар, термин; الـ~ الدِّيوَانِيُّ идора (девон, канцелярия) тили; الـ~ التِّلِغْرَافِيُّ телеграф коди

– اصْطِلاَحِيٌّ 1) шартли; لُغَةٌ ~ـة шартли тил; 2) идиомага оид, идиоматик; 3) техникага оид, техник

– إِصْلاَحٌ *кўп.* ~اتٌ — 1) яхшилаш, тўғрилаш; таъмир; ~ الأَرَاضِي мелиорация; ~ اليَدِ кичик (қўлда бажариладиган) таъмир; 2) ислоҳот; الـ~ الزِّرَاعِيُّ аграр (ер) ислоҳоти

– إِصْلاَحِيٌّ 1.1) ахлоқ тузатишга оид; 2) ислоҳотга оид; 2. ислоҳотчи, реформист; الـ~ونَ الاشْتِرَاكِيُّونَ социал-реформистлар

– إِصْلاَحِيَّةٌ 1) ислоҳотчилик, реформизм; 2) ахлоқ тузатиш жойи; ~ الأَحْدَاثِ вояга етмаган жиноятчиларнинг ахлоқ тузатиш уйи

– تَصَالُحٌ яраш, ярашиш

– تَصْلِيحٌ *кўп.* ~اتٌ — кичик таъмир, тузатиш, ремонт; تَصْلِيحَاتٌ كُلِّيَّةٌ капитал таъмир (ремонт); تَصْلِيحَاتٌ مُرَكَّبَةٌ ўрта (жорий) ремонт; مَصْنَعُ ~ السَّيَّارَاتِ автомобиллар таъмирлаш заводи; ◊ ~ الأَرَاضِي мелиорация

– صَالِحٌ[1] 1) яхши, эзгу, олижаноб; тўғри; тўғри йўлдаги; 2) *кўп.* صُلَحَاءُ солиҳ; 3) (*н. гадир*) ярокли (لـ); ~ لِلمُرُورِ ҳаракат учун ярокли (*йўл*); ... أَصْبَحَ ~ـًا لـ... ... учун ярокли (қобилиятли) бўлмоқ

– صَالِحٌ[2] *кўп.* صَوَالِحُ 1) фойда, наф, манфаат; لِـ~ـه кимнингдир фойдасига (*суд қарори ҳақида*); ضِدَّ ~ـه (صَوَالِحِه) унинг манфаатига (манфаатларига) қарши (зид); ... مِنْ ~ـه أَنْ кимнингдир манфаатлари учун; اسْتَغَلَّ الظُّرُوفَ لِـ~ـه шароитдан ўз манфаати йўлида фойдаланмоқ; 2) эзгу иш, эзгулик; الـ~ العَامُّ умум манфаати

– صَالِحَةٌ *кўп.* ~اتٌ — эзгу иш, ҳиммат, мурувват

– صَلاَحٌ 1) эзгу иш, эзгулик; 2) диёнат, солиҳлик, тақводорлик, тақво, аброрлик; 3) (*н. гадир*) яроклилик (لـ); عَدَمُ ~ яроқсизлик

– صَلاَحِيَّةٌ *кўп.* ~اتٌ — 1) ярокдилик, бузуқ эмаслик, ишлайдиган (*мас., тормоз ҳақида*); мақсадга мувофиқлик; 2) тўла ҳуқуқлилик, тўла ҳокимлик, ваколат, ҳуқуқ, ихтиёр; юрисдикция, суд қилиш ҳуқуқи; عَدَمُ ~ а) яроқсизлик, бузуқлик; б) ваколатсизлик, ҳақ-ҳуқуқи йўқлик; حَائِزُ الـ~ التَّامَّةِ барча ваколатга (ҳақ-ҳуқуқларга) эга бўлган; مُطْلَقُ الـ~ *дип.* мухтор

– صُلْحٌ сулҳ, тинчлик, ярашиш; قَاضِي الـ~ яраштирувчи (келиштирувчи) судья (ҳакам, қози); مَحْكَمَةُ الـ~ яраштирувчи суд (*жараён ҳақида*); مُؤْتَمَرُ الـ~ тинчлик конференцияси; مُعَاهَدَةُ الـ~ тинчлик битими (шартномаси); الـ~ التَّحَفُّظِيُّ қодир бўлмаган (камбағал) қарздор билан қарз берувчи ўртасида тузилган битим (шартнома)

– صُلْحِيٌّ тинчликка (ярашишга) оид

– صَلاَحِيَّةٌ = صُلُوحِيَّةٌ

– مُصَالِحٌ яраштирувчи, келиштирувчи

– مُصَالَحَةٌ тинчлик битими тузиш, ярашиш; ~ مُؤَقَّتَةٌ мувaққат битим (*modus vivendi*)

– مُصْطَلَحٌ 1. битим (шартнома)га оид; умум томонидан қабул қилинган; одатдаги (عَلَيْهِ); 2. кўп. ~ اتٌ — истилоҳ (термин), шартли ифода; مُصْطَلَحَاتٌ عِلْمِيَّةٌ илмий истилоҳлар (терминлар)

– مُصْلِحٌ 1) ислоҳотчи, реформатор; 2) туз (мас. оши тузи)

– مَصْلَحَةٌ кўп. مَصَالِحُ 1) шунингдек. الـ ~ الْعَامَّةُ умумхалқ манфаати (бахт-саодати); 2) наф, фойда; иш; манфаат; لِـ ~ فُلَانٍ фалончининг фойдаси (манфаати) учун; لِـ ~ مَنْ هٰذَا ؟ бунинг кимга фойдаси бор?; бу кимга манфаат келтиради?; جَاءَ هٰذَا فِي ~ هِ (ضِدَّ ~ هِ) бу унга фойда (зарар)ли бўлди; مَصَالِحُ حَيَوِيَّةٌ ҳаётий манфаатлар; صَاحِبُ الـ ~ манфаатдор шахс, манфаат эгаси (فِي); (бирор к да) иши бор одам; 3) бўлим, муассаса, маҳкама, бошқарма; ~ التِّجَارَةِ وَ الصِّنَاعَةِ савдо ва саноат бўлими; ~ الْجَمَارِكِ божхоналар бошқармаси; ~ الصِّحَّةِ санитария бошқармаси; ~ الْغَازِ газ тармоқлари бошқармаси

– مَصْلَحِيَّةٌ ғаразли манфаат

أَصْلَخُ мн صَلْخَاءُ кўп. صُلْخٌ кар (эшитмайдиган)

– صَلَخٌ карлик

I صَلُدَ (и) صَلْدٌ, صُلُودٌ, صُلُودَةٌ 1) қаттиқ (маҳкам, мустаҳкам) бўлмоқ; 2) бағритош бўлмоқ. 3) ~ الزَّنْدُ чақмоқтошдан ўт чиқмади; IV أَصْلَدَ қаттиқ бўлмоқ. ~ الرَّجُلُ кишининг чақмоқтоши ўт бермади; V تَصَلَّدَ қотмоқ, қотиб қолмоқ

– أَصْلَدُ мн صَلْدَاءُ кўп صُلْدٌ 1) жуда қаттиқ; 2) жуда (ўта) қизғанчиқ, хасис, зиқна, қурумсоқ

– تَصَلُّدٌ қотиш, қотиб қолиш; أَسْمَنْتٌ سَرِيعُ الـ ~ тез қотувчи цемент

– صَلَادَةٌ қаттиқлик, мустаҳкамлик

– صَلْدٌ кўп. أَصْلَادٌ қаттиқ (тош ҳақида); ~ الْقَلْبِ тошюрак, бағри тош; тошдийда

– صُلُودٌ 1) жуда қаттиқ, жуда мустаҳкам; 2) хасислик, зиқналик, қурумсоқлик, бахиллик

صَلَوْرٌ зоол. денгиз илонбалиғи

صَلْصَلَ жиринглямоқ, жарангламоқ; тақир-туқур қилмоқ, тарақламоқ (арава ҳақида) صَلْصَلَ = تَصَلْصَلَ

– صَلَاصِلُ кўп. муз. шақилдоқ

– صَلْصَالٌ оқ кўзағарлик гили

– صَلْصَالِيٌّ гилли, гилга оид

– صَلْصَلَةٌ жаранг, шарақ-шуруқ (мас., қилич овози); тарақ-туруқ

– صَلْصَةٌ кўп. صَلْصَاتٌ, أَصْلَاصٌ қайла

صَلْطَحَ ясси қилмоқ, яссиламоқ

– مُصَلْطَحٌ 1) ясси; 2) майда, саёзликда яшовчи

I صَلِعَ (а) صَلَعٌ кал бўлмоқ, ялтирбош (тоз) бўлмоқ

– أَصْلَعُ мн. صَلْعَاءُ кўп. صُلْعٌ кал, ялтироқбош, тоз

– صَلَعٌ каллик, бошдаги соч йўқ жой

– صَلَعٌ = صَلَعَةٌ

صلعم қ исқ. صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ сўзларининг қисқартмаси (қар صلو)

I صَلِفَ (а) صَلَفٌ 1) мақтамоқ, (н билан дир) мақтанмоқ; инжиқлик қилмоқ; 2) эрдан бахтсиз бўлмоқ; ~ تِ الْمَرْأَةُ эрнинг ёқтирмаслиги натижасида роҳат кўрмай кун ўтказмоқ (аёл ҳақида); V تَصَلَّفَ = I

– صَلَفٌ, صَلَافَةٌ мақтанчоқлик, кеккайганлик; ўзи ҳақида юксак фикрда бўлиш, инжиқлик; فِي ~ ёки بِـ ~ инжиқлик билан, инжиқлик қилиб, инжиқларча

– صَلِفٌ 1. 1) мақтанчоқ; 2) маза-матрасиз (овқат ҳақида); 2. кўп. صُلَفَاءُ мақтанчоқ, мақтанувчи

– صَلِفَةٌ эрдан роҳат кўрмай яшовчи (аёл)

I صَلَقَ (у) صَلْقٌ войдодламоқ, фарёд қилмоқ, чинқирмоқ, қичқирмоқ

– صَلْقٌ қаттиқ овоз, чинқириқ, қичқириқ

– صَلِيقَةٌ кўп. صَلَائِقُ юмшоқ нон, лўмбиллаган нон, бўрсилдоқ нон

I صَلَمَ (и, у) صَلْمٌ узиб олмоқ, кесиб олмоқ (қулоқни); майиб қилмоқ

– أَصْلَمُ мн صَلْمَاءُ кўп صُلْمٌ қулоғи кесилган

– صِلَةٌ қар. وصل

(صلو) II صَلَّى 1) ибодат қилмоқ, намоз ўқимоқ; ҳар кунги беш вақт намозни адо қилмоқ; ~ إِلَى اللّٰهِ Оллоҳга ибодат қилмоқ; 2) (к. нидир) дуо қилмоқ (عَلَى); صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ (расули акрамнинг номлари айтилганда қўшиб айтиладиган тилак; мас., Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи васаллам-қисқ. صلعم ёки ص); 3) салавот ўқимоқ; 4) мукофот пакқасига иккинчи бўлиб етиб келмоқ (от ҳақида)

– صَلًا кўп. أَصْلَاءُ от сағриси

– صَلَاةٌ кўп. صَلَوَاتٌ 1) салавот, намоз, ибодат; ~ الْغَائِبِ ўлган киши ҳаққига қилинган салавот; ~ الْجُمُعَةِ жума намози; الصَّلَوَاتُ الْخَمْسُ кундалик беш вақт намоз; ~ الْغَدَاةِ ёки ~ الْفَجْرِ ёки ~ الصُّبْحِ ёки الشَّاهِدِ бомдод намози; ~ الظُّهْرِ пешин намози; ~ الْعَصْرِ аср намози; ~ الْمَغْرِبِ шом намози; ~ الْعِشَاءِ хуфтон намози; ~ التَّرَاوِيحِ таровиҳ намози; ~ الرَّحْمَةِ (к. нингдир) жанозасини ўқиш (عَلَى); ~ كِتَابُ намоз китоби; أَدَّى ~ الْعِيدِ ийд (ҳайит) намозини ўқимоқ; عَلَيْهِ الـ ~ وَ السَّلَامُ! дин. У зотга Оллоҳнинг марҳамат ва саломи бўлсин!; 2) дуо, дуо қилиш; الـ ~

مِنَ اللهِ تَعَالى Оллоҳнинг раҳмати; صَلَّى *феъли масдари ўрнида ишлатиладиган сўз*

– صَلَوةٌ *кўп.* صَلَوَاتٌ намоз, ибодат

– مُصَلٍّ *мн.* مُصَلِّيَةٌ *кўп.* مُصَلُّونَ ибодат қилаётган; 2. мукофот пакасига иккинчи бўлиб етиб келган от

– مُصَلًّى *кўп.* مُصَلَّيَاتٌ ибодат қилинадиган жой, ибодатхона, масжид

صَلَى I (صلى) صَلَى (*и*) صَلْيٌ қовурмоқ; пиширмоқ; صَلِيَ (*а*) صَلًى қовурилмоқ, пиширилмоқ; II صَلَّى (*қар. шунингдек:* صلو); иситмоқ; IV أَصْلَى ёқмоқ, куйдирмоқ; ... بِهِ (أَصْلاهُ) نَارًا حَامِيَةً ~ *харб.* ... бўйлаб кучли ўт очмоқ; أَصْلاهُ حَرْبًا عَوَانًا ким биландир аёвсиз уруш олиб бормоқ; V تَصَلَّى исинмоқ, иситилмоқ; ~ لِنَارِ الاضْطِهَادِ *маж.* кучли (аёвсиз) қувғинга дучор бўлмоқ; VIII اصْطَلَى (*н. биландир*) исинмоқ, иситилмоқ (بِ);

– صَلاءَةٌ, صَلايَةٌ *кўп.* صُلِيٌّ 1) (*муаттар бўй тарқатадиган н. лар янчиладиган*) тош; 2) ўғир

– مُصْطَلًى камин (*ўчоқсимон уй печкаси*)

– مِصْلاةٌ *кўп.* مَصَالٍ тузоқ (*қушлар учун*)

صَمَّ[1] I (صم) صَمٌّ (*а/у*) صَمٌّ (*тиқин билан*) бекитмоқ; ~ الأُذُنَ қулоқни батанг қилмоқ, кар қилиб юбормоқ; صَمَّ[2] صَمَمٌ (*и/а*) кар бўлмоқ, кар бўлиб қолмоқ; ◊ ~ الدَّرْسَ дарсни ёдламоқ, ёд олмоқ; II صَمَّمَ 1) (*н. нидир*) ҳал этмоқ, (*н. гадир*) жазм (азм, қарор) қилмоқ (عَلَى); 2) (*н. нидир*) қаттиқ талаб қилмоқ, бажартирмоқ, қилдирмоқ (عَلَى); (*н. дадир*) ғайрат кўрсатмоқ (عَلَى); 3) тарх тузмоқ, режа (проект) тузмоқ; 4) кар қилмоқ; ◊ ~ـهُ الدَّرْسَ дарсни ёдламоқ, ёд олмоқ; IV أَصَمَّ кар қилиб қўймоқ, қулоқни батанг қилмоқ; эшитишга қўймаслик; ~ أُذُنَيْهِ (*н. нидир*) эшитмаслик (عَنْ); ~وا آذَانَهُمْ عَنْ سَمَاعِ هَذِهِ الأَقْوَالِ улар бу сўзларни эшитишни ҳам хоҳлашмади; VI تَصَامَّ *ёки* تَصَامَمَ 1) ёлғондан ўзини кар қилиб кўрсатмоқ; 3) (*н. нидир*) эшитишни истамаслик, унга қулоқни кар қилмоқ, (*н. нидир*) эшитмаслик (عَنْ)

– أَصَمُّ *мн.* صَمَّاءُ *кўп* صُمٌّ, صُمَّانٌ 1) кар; ~ أَصْلَخُ мутлақо (бутунлай) кар; ~ أَبْكَمُ кар-соқов; ~ الشَّهْرُ الـ ражаб ойи; آلَةٌ صَمَّاءُ *кўч.м.* бировнинг қўлида калтак, ўйламай-нетмай иш қиладиган қурол бўлиб қолган (*н., киши*); 2) зич, тиғиз; маҳкам, мустаҳкам; ихчам, йиғноқ; катта, салмоқли, салмоқдор; ~ فِعْلٌ *грам.* иккиланган феъл; غُدَدٌ صُمٌّ *анат.* ички секреция безлари; عِلْمُ الْغُدَدِ الصُّمِّ эндокринология; 3) *мат.* иррационал; ~ جِذْرٌ *мат.* иррационал илдиз; الْكَمِّيَاتُ الصُّمُّ иррационал катталиклар

– تَصْمِيمٌ 1) шижоат, шижоатлилик; қарор; 2) тарх (режа) тузиш, тархлаштириш, режалаштириш; 3) *кўп.* ـــ اتٌ, تَصَامِيمُ тарх, режа, чизма, схема; ~ مَكْتَبُ الـ проект бюроси; 4) смета (*сарф ва харажатлар режаси*); 5) *шахм.* комбинация (*бирор мақсадни кўзлаб қилинган юришлар ҳақида*)

– صَمٌّ 1) тиқин билан бекитиш; 2) қуруқ ёдлаш

– صِمَامٌ *кўп.* أَصِمَّةٌ, ـــ اتٌ 1) тиқин, пробка; очиб-ёпадиган асбоб; ~ خَنَّاقٌ *ёки* ~ خَانِقٌ дроссел (*тех. ёнилғи, газ, буғ ўтишини тартибга солиб турувчи мослама*); ~ الأَمْنِ (الأَمَانِ) хавфсизлик клапани (*очиб-беркитиб турувчи жиҳоз, мослама*); ~ التَّصْرِيفِ дренаж сувини очиб-беркитиб турувчи клапан; صِمَامَاتُ الْقَلْبِ юрак клапанлари (қопқоқлари); 2) радиолампа; ~ التَّقْوِيمِ *эл.* ток тўғрилагич (*ўзгарувчан токни ўзгармас токка айлантирувчи мослама, асбоб*); ~ ثُنَائِيٌّ диод; ~ ثُلاثِيٌّ триод

– صِمَامَةٌ *кўп* صَمَائِمُ = صِمَامٌ

– صَمَّاءُ бахтсизлик, фалокат

– صَمَمٌ карлик, эшитиш қобилиятини йўқотиш

– صِمَّةٌ *кўп.* صِمَمٌ тиқин

– صَمِيمٌ 1. 1) софлик, асллик (*жинс ҳақида*); 2) ҳақиқий; 2. 1) асл моҳият; 2) (*иссиқ ёки совуқнинг*) энг юқори даражаси; فِي ~ الْحَرِّ жазирама иссиқ пайтида; ◊ مِنْ ~ الْقَلْبِ чин дилдан, чин юракдан

– مُصَمِّمٌ проектловчи, конструктор; ~ أَزْيَاءِ النِّسَاءِ аёллар кийимлари модельери; ~ـةُ الأَزْيَاءِ модельер аёл

صَمَتَ I صَمْتٌ (*у*) صَمَتَ жим турмоқ, гапирмаслик, овоз чиқармаслик; ~وا وَ كَأَنَّ أَلْسِنَتَهُمْ رُبِطَتْ بِأَوْتَادٍ улар тили йўқдай (соқовга ўхшаб) жим (гапирмай) тураверишди; II صَمَّتَ жим турдирмоқ, жим туришга мажбур қилмоқ IV أَصْمَتَ = II

– صَامِتٌ жим турувчи; сўзсиз, овозсиз; сўзсизликка (овозсизликка) оид; ~ التَّأْيِيدُ الـ сукут билан қувватлаш (*ҳимоя қилиш*); ~ـةُ السِّينَمَا الـ овозсиз кино; ~ التَّمْثِيلُ الـ пантомима (*сўзсиз ҳаракатлар, имо-ишоралар орқали кўрсатиладиган томоша*); ~ـةُ الْمَسْرَحِيَّةُ الـ пантомим пьесаси; ~ مُمَثِّلٌ а) мим (*пантомима ижрочиси*); б) статист (*театр томошаларида иштирок этувчи, аммо гапирмайдиган роль ижро этувчи актёр*); ◊ ~ـةُ الْمُوسِيقَى الـ инструментал музика, чолғу музикаси; مَا لَهُ ~ وَ لا نَاطِقٌ унинг на қўй ва туялари, на олтин-кумушлари бор

– صَمْتٌ сукут, индамаслик, жим туриш; ~ ذُو сукут сақловчи, жим турувчи; ~ مُصْبَقٌ тўла (мутлоқ) сукут; ~ فِي сукут сақлаб (сукут сақланган, жим турган) ҳолда; !~ жим тур!; سَادَ الـ~ الْعَمِيقُ فِي ... да чуқур жимлик чўкди; وَقَفَ دَقِيقَةً ~ تَكْرِيمًا لِذِكْرَى الْمَرْحُومِ ... марҳум ...нинг хотирасини бир минут сукут сақлаш билан эсламоқ

– صَمْتَةٌ қисқа сукут, қисқа вақт жим туриш

– صَمُوتٌ сукут сақловчи, жим (сўзсиз) турувчи

– صُمُوتٌ сукут, сўзсиз (жим) туриш

– صَمُوتٌ = صَمِيتٌ

– صِمِّيتٌ камгап, кам гапирувчи

– مُصْمَتٌ 1) зич; тиғиз; ихчам, йиғноқ; катта, салмоқли, салмоқдор; ~ حَائِطٌ эшик-дераза йўқ девор, ҳамма ёғи берк девор; 2) бўлинмайдиган, бутун, бир хил; бутунича; 3) *фон.* жарангсиз (*товуш*); الْحُرُوفُ الـ~ـةُ жарангсиз ундошлар (ن, م, ل, ف, ر, ب *ундошларидан ташқари барча ундошлар*)

I صَمَخَ (а) صَمْخٌ эшитув йўлига зарар етказмоқ; V تَصَمَّخَ зарар етмоқ, касалланмоқ (*эшитув йўли ҳақида*)

– صِمَاخٌ *кўп.* أَصْمِخَةٌ *анат.* эшитув йўли

I صَمَدَ (صمد) (у) صَمْدٌ [1] (*қаергадир*) бормоқ, жўнамоқ (إِلَى); صَمَدَ [2] (у) 1) صُمُودٌ (*н. нидир*) сабот (бардош, чидам) билан бошдан ўтказмоқ, (*н. дандир*) ўзни тута билмоқ (لِـ); 2) (*бирор жойда*) бўлмоқ; الزُّجَاجَةَ ~ шиша оғзини беркитмоқ; بِالْعَصَا ~ـهُ кимнидир ҳасса (асо) билан урмоқ; II صَمَّدَ =(1 صَمَدَ I [1]; 2) сақлаб қўймоқ, тўпламоқ, йиғмоқ (*пул ҳақида*); III صَامَدَ курашмоқ

– صَامِدٌ собит, саботли, матонатли, мустаҳкам

– صَمَدٌ 1) ўзгармас; абадий, мангу; 2) катта, салмоқли, салмоқдор

– صَمَدَانِيٌّ худога оид, мангу, абадий

– صَمَدِيٌّ: الـ~ـةُ Қуръони каримнинг 112-сураси

– صُمُودٌ собитлик, қатъийлик, иродалилик, маҳкамлик

صَمْصَمَ 1) қатъиятли (иродали) бўлмоқ; 2) ухламаслик, уйғоқ бўлмоқ

أَصْمَعُ *мн.* صَمْعَاءُ *кўп.* صُمْعٌ кичик қулоқли

(صمغ) II صَمَّغَ ўсимлик ширасини (елим) суртмоқ; IV أَصْمَغَ шира (елим) чиқармоқ (*дарахт ҳақида*)

– صَمْغٌ *кўп.* أَصْمَاغٌ, صُمُوغٌ ўсимлик шираси, елим (*ўсимликдан олинадигани*); الْبُطْمِ ~ канифол (*дарахт елимидан олинадиган сарғиш шаффоф модда; кўпинча ғижжак камончасига суртиб ишлатилади*); الصَّنَوْبَرِ ~ санобар дарахти елими; عَرَبِيٌّ ~ араб елими, самғи арабий, ақоқиё; الْكَثِيرَاءِ ~ гуммитрагант (*тропик мамлакатларда ўсадиган елим дарахти*); اللَّكِّ ~ шеллак (*лок, сургич, пластмасса кабилар ишлаб чиқаришда ишлатиладиган табиий елим*); الْهِنْدِيُّ الـ~ каучук; سَائِلٌ ~ ёпишқоқ модда

– صَمْغِيٌّ 1) ёпишқоқ; 2) елим (шира) ажратиб чиқарувчи (*ўсимлик*)

– مُصَمَّغٌ елим суркалган, елим билан қопланган; شَرِيطٌ ~ ёпишқоқ, ёпишадиган қоғоз (*пашша тутиш учун*)

صَمْصَامٌ *ёки* صَمْصَامَةٌ ўткир қилич

I صَمَلَ (у) صَمْلٌ (*бирор н. га*) тоқат қилмоқ, чидамоқ (عَلَى)

– صَامُولَةٌ *кўп.* صَوَامِيلُ гайка; مِفْتَاحُ ~ гайка очқичи

– صَمْلٌ қотиш, тўнгиш, ивишиб қолиш

– صُمُلٌ пишиқ, мустаҳкам; رَجُلٌ ~ матонатли (бардошли, бақувват) одам

– صَامُولَةٌ = صَمُولَةٌ

صِمْلَاخٌ *кўп.* صَمَالِيخُ қулоқ ичидаги кир, қулоқ ичидаги олтингугурт

(صمى) IV أَصْمَى ўлдирмоқ, ўрнида йиқитмоқ (ўлдирмоқ)

(صن) IV أَصَنَّ 1) ёқимсиз ҳид чиқармоқ; 2) қўлтиғидан ҳид келмоқ, қўлтиғи ҳидланмоқ

– صِنٌّ қиш ниҳоясидаги совиб кетган кун

– صُنَانٌ қўлтиқдан келадиган ҳид

صِنَابٌ *кўп.* صُنُبٌ *бот.* қора хантал; хантал қоғоз, хантал мато (горчичник)

صِنَّبْرٌ *кўп.* صَنَابِرُ қишнинг энг совуқ даври, қиш чилласи; صِنَّبْرُ الذَّهَبِ олтин массаси

– صُنْبُورٌ *кўп.* صَنَابِيرُ 1) жўмрак, кран; الـ~ مَاءُ жўмрак (кран) даги сув; 2) чойнак бурни; 3) бирор нарса чиқадиган трубка, қувурча; ~ الْغَازِ газ горелкаси

(صنت) II صَنَّتَ эшитмоқ, тингламоқ; бировнинг гапини хуфёна эшитмоқ; V تَصَنَّتَ = II

صَنَّاجٌ симбалчи, симбал чалувчи (*симбал-чангсимон музика асбоби*)

– صَنَّاجَاتٌ *кўп.* қайроқ (*раққосалар қўлидаги*)

– صَنْجٌ *кўп.* صُنُوجٌ 1) *шунингдек.* صُنُوجُ الْأَصَابِعِ қайроқ; ضَرَبَ بِالصُّنُوجِ қайроқ ўйнамоқ (шақиллатмоқ); 2) симбал

– صَنْجَةٌ *кўп.* صَنَجٌ 1) гумбаз, кубба тоши; 2) *қар.* سَنْجَةٌ; 3) тарози тоши

سَنْجَقٌ = صَنْجَقٌ *кўп.* صَنَاجِقُ

صِنْدِيدٌ *кўп.* صَنَادِيدُ 1. мард, жасур; 2. қаҳрамон, баҳодир; йирик арбоб; 3. бахтсизлик, кулфат, фалокат

صَنَادِقِيٌّ *кўп.* صَنَادِقِيَّةٌ сандиқ, яшик, қути ясайдиган уста, сандиқчи

– صُنْدُوقٌ *кўп.* صَنَادِيقُ 1) сандиқ; 2) яшик, қути; الْانْتِخَابَاتِ ~ (الْاقْتِرَاعِ) сайлов (овоз бериш) қутиси; الْبُوسْطَةِ (الْبَرِيدِ) ~ почта қутиси; الدَّفْقِ (الطَّرْدِ) ~ (*ҳожатхонада сув оқизиш учун керак бўладиган*) бочкача; السُّرْعَةِ (التُّرُوسِ) ~ *тех.* тезлик коробкаси; السَّاعَةِ ~ соат коробкаси (қобиғи); الشَّحْمِ ~ *тех.* гупчак (*поезд, паровоз, локомотивда*); الْكَرَنْكِ ~ *тех.* картер (*моторларда: энг қуйида мой турадиган қути*); الْمَيِّتِ ~ тобут; الْوِنْشِ ~ кўтарма кран ковши; أَمِينُ الـ~ кассир, хазиначи (*мас., қандайдир*

жамиятда); 3) касса; (التَّعَاوُنِ (الْقَرْضِ ~ ўзаро ёрдам кассаси; ~ التَّوْفِيرِ омонат кассаси; ~ الْحَدِيدِ сейф, темир (пўлат) сандиқ; ~ الْمَرَضِ касалхона кассаси; دَفْتَرُ الـ~ бухг. касса (ҳисоб-китоб) дафтари; 4) жамғарма; ~ السَّلَامِ тинчлик жамғармаси; صَنَادِيقُ اجْتِمَاعِيَّةٌ жамоат жамғармалари; 5) ўркач; ◊ ~ الدُّنْيَا калейдоскоп

صَنْدَلٌ[1] *бот.* сандал дарахти

– صَنْدَلٌ[2] *кўп.* صَنَادِلُ шатакка олиб юриладиган кичикроқ кема, баржа; ~ الْحَرَائِقِ ўт ўчириш кемаси

– صَنْدَلٌ[3] *кўп.* صَنَادِلُ шиппак

– صَنْدَلِيَّةٌ *кўп.* ـاتٌ курси, скамейка

صَنَّارَةٌ, صِنَّارَةٌ *кўп.* صَنَانِيرُ 1) илгак; ~ الْحِيَاكَةِ тўқийдиган (*мас., пайпоқ, рўмол*) илгак; 2) қармоқ

– مُصَنَّرَاتٌ трикотаж (тўқима) маҳсулотлари

صَنَعَ I صَنَعَ (а) صُنْعٌ, صَنْعٌ 1) қилмоқ; ~ صَنِيعَهُمْ бошқалар қилаётган ишни қилмоқ; ~ مَعْرُوفًا (*к. ғадир*) ҳожатбарорлик қилмоқ, илтифот кўрсатмоқ, хизмат қилмоқ (إِلَى); ~ بِهِ صَنِيعًا قَبِيحًا кимгадир ёмонлик қилмоқ; 2) тайёрлаб чиқармоқ, ишлаб чиқмоқ; тайёрламоқ; II صَنَّعَ 1) индустрлаштирмоқ, саноатлаштирмоқ; 2) фабрикада тайёрламоқ, тайёрлаб бермоқ (*мас., дорини*); тайёрламоқ (*мас., овқатни*); ишлаб чиқармоқ (*мас., пишлоқни*); 3) чиройли қилмоқ, ясантирмоқ; чиройли қилиб кўрсатмоқ; III صَانَعَ 1) хушомад қилмоқ; (*к. ғадир*) ўзини ўхшатмоқ, тақлид қилмоқ; 2) қаратмоқ, мафтун қилмоқ; пора бериб ўз томонига ағдариб олмоқ, сотиб олмоқ; V تَصَنَّعَ 1) сохтакорлик қилмоқ, сохталик билан бирор нарса қилаётган бўлмоқ; ~ الْاِبْتِسَامَةَ сохта (ёлғондакам) жилмаймоқ; ~ الْجِدَّ ўзини жиддий қилиб кўрсатмоқ; ~ الْجُنُونَ ўзини жинни қилиб кўрсатмоқ; ~ الْعَطْفَ عَلَى ... (*к. ғадир*) сохта ҳамдардлик билдирмоқ; 2) индустрлаштирилмоқ, саноатлаштирилмоқ; 3) безанмоқ, ясанмоқ; VIII اصْطَنَعَ 1) тўқиб-чатиб чиқармоқ, ўйлаб топмоқ; сохтакорлик қилмоқ; қилиб кўрсатмоқ; ~ الْحِرْصَ عَلَى مَصْلَحَتِهِ у ўзини унинг манфаатлари (фойдаси) ни кўзлаётгандай қилиб кўрсатди; 2) ўзи учун қилмоқ; 3) тайёрламоқ; ишлаб чиқармоқ; яратмоқ; 4) бажаришни топширмоқ, буюртма бермоқ; 5) ишлатмоқ (*бирор н. ни*), фойдаланмоқ; ~ اللُّغَةَ الْأَجْنَبِيَّةَ فِي التَّعْلِيمِ ўқиш (ўқитиш) жараёнида чет тилидан фойдаланмоқ; ~ حَقَّ الـ... (*н. дир қилиш*) ҳуқуқидан фойдаланмоқ; 6) (*касб сифатида бирор н. билан*) шуғулланмоқ; ~ التِّجَارَةَ савдо (савдогарлик касби) билан шуғулланмоқ; ◊ ~ الصَّبْرَ ёки ~ الْأَنَاةَ сабр-тоқат қилиб турмоқ, бардош қилиб турмоқ, чидам кўрсатмоқ; ~ الشَّجَاعَةَ шижоат кўрсатмоқ; ~ الْحَيَاةَ بِهُدُوءٍ осойишта ҳаёт кечирмоқ; X اسْتَصْنَعَ 1) (*бирор н. ни*) тайёрлаб беришни сўрамоқ, буюртма бермоқ; 2) ишлаб чиқмоқ, ишлаб чиқармоқ

– اصْطِنَاعٌ 1) тайёрлаш, ишлаб чиқариш; 2) сохтакорлик, сунъийлик

– اصْطِنَاعِيٌّ сунъий; ~ بَدِيلٌ протез (*мас., сунъий қўл, оёқ, тиш ва б. лар*)

– تَصَنُّعٌ сохтакорлик, иккиюзламалик, ғайритабиийлик, ёлғондакамлик, сунъийлик, жимжимадорлик, баландпарвозлик

– تَصَنُّعِيٌّ сохтакор, иккиюзлама, ғайритабиий, ёлғондакам; жимжимадор, баландпарвоз

– تَصْنِيعٌ индустрлаштириш, саноатлаштириш

– تَصْنِيعِيٌّ индустрлаштиришга (саноатлаштиришга) оид

– صَانِعٌ 1. ясовчи, қилувчи, ишлаб чиқарувчи; 2) *кўп.* صُنَّاعٌ 1) уста; ҳунарманд; дастгоҳда ишлайдиган ишчи; ~ الْمِثْقَابِ пармаловчи; ~ الْفِرِيزِ фрезерчи; ~ الْمِقْشَطَةِ рандаловчи; 2) хизматкор, малай

– صَنَائِعِيٌّ *кўп.* صَنَائِعِيَّةٌ 1) ишчи; 2) ҳунарманд; 3) уста

– صَنَاعٌ *мз. мн. кўп.* صُنُعٌ моҳир, уста, санъаткор; ◊ ~ يَدٌ моҳир қўллар

– صِنَاعَةٌ *кўп.* ـاتٌ, صَنَائِعُ 1) санъат; 2) ҳунар, машғулот, касб; 3) ишлаб чиқариш; 4) саноат, индустрия; الـ~ الْاِسْتِخْرَاجِيَّةُ қазиб чиқарувчи саноат; الـ~ الْحَرْبِيَّةُ ҳарбий саноат; الـ~ الضَّخْمَةُ оғир саноат; الـ~ الْخَفِيفَةُ енгил саноат; الـ~ الْيَدَوِيَّةُ касб-ҳунармандлик саноати, қўлҳунар саноати; صَاحِبُ الـ~ ҳунарманд, уста; أَصْحَابُ الصَّنَائِعِ ҳунармандлар; 5) санъат соҳаси; ~ الزَّيْتِ ёғчилик (ёғ) ишлаб чиқариш соҳаси (*корхонаси*)

– صِنَاعَاتٌ *кўп.* саноат

– صِنَاعِيٌّ 1) сунъий, синтетик; ~ حَرِيرٌ сунъий (*синтетик*) каучук; ~ مَطَّاطٌ (*синтетик*) ипак; رِجْلٌ ~ـةٌ сунъий оёқ, протез; 2) саноатга оид, ишлаб чиқаришга оид, саноатлаштиришга оид; بِلَادٌ ~ـةٌ саноатлашган мамлакат; الدُّورُ الـ~ـةُ фабрикалар; ~ رَأْسَمَالٌ саноат капитали; ~ سِرٌّ ишлаб чиқариш сири

– صُنْعٌ, صَنْعٌ[1] тайёрлаш, ишлаб чиқариш, ясаш; حَدِيثُ الـ~ янги (яқиндагина) тайёрланган; هٰذَا هُوَ مِنْ ~ يَدِهِ бу унинг иши

– صُنْعٌ[2] яхши (хайрли, эзгу, савоб) иш

– صَنْعَانِيٌّ, صَنْعَائِيٌّ 1. Санъо ш. га оид (мансуб); 2. Санъо ш. да яшовчи (*одам*)

– صَنْعَةٌ[1] 1) иш, меҳнат; саноат; مُتْقَنُ الـ~ энг яхши иш натижаси (маҳсули); 2) машғулот, ҳунар; دُورُ الـ~ устахоналар; цехлар; ~ فِي الْيَدِ أَمَانٌ مِنَ الْفَقْرِ *мтл.* қўлингдаги ҳунаринг – сенинг ўсиб-унаринг, ҳунаринг бўлса, қашшоқ бўлмайсан

– صَنْعَةٌ[2] ғайритабиийлик, сунъийлик

— صَنِيعٌ 1. қилинган, ясалган, тайёрланган; 2. 1) овқат, меҳмондорчилик учун тайёрланган овқат; 2) ҳаракат, қилмиш; 3) савоб иш

— صَنِيعَةٌ *кўп.* صَنَائِعُ 1) (*к. нингдир*) қўли билан яратилган ижод маҳсули; 2) ўйинчоқ, қўғирчоқ, бировнинг кўмагида мартаба топган одам, арзанда; бировнинг амри (сўзи) билан иш қиладиган одам; ~ الاِسْتِعْمَارِ империализм қўғирчоғи; 3) савоб

— مُسْتَصْنِعٌ саноатчи

— مُصَانَعَةٌ пора, ришват

— مُصْطَنَعٌ 1) қилинган, ясалган, тайёрланган; 2) сохта; ёлғондакам, сунъий; ўйлаб чиқарилган

— مَصْنَعٌ *кўп.* مَصَانِعُ фабрика, завод; устахона, цех; ~ التُّرَابَةِ цемент заводи; الـ~ التَّعْدِينِيُّ металлургия заводи; ~ صَبِّ الْفُولَاذِ пўлат қуйиш заводи; ~ الْمَعَادِنِ غَيْرِ الْحَدِيدِيَّةِ рангли металлар заводи, ~ الْغَزْلِ йигирувчилик фабрикаси; ~ الْمَنْسُوجَاتِ тўқимачилик фабрикаси; ~ لِلْأَسْفَلْتِ асфальт (*ишлаб чиқариш*) заводи; مَصَانِعُ لِلزَّيْتِ وَ الصَّابُونِ ёғ ва совун чиқарадиган заводлар; قَوَانِينُ الْمَصَانِعِ фабрика қонунчилиги

— مَصْنَعَةٌ *ёки* مَصْنُعَةٌ ёмғир суви тўпланадиган ҳовуз (селхона)

— مَصْنَعِيَّةٌ 1) (*бирор н. устида*) ишлаш; 2) иш ҳақи

— مَصْنُوعٌ 1. 1) қилинган, ясалган, тайёрланган; 2) ёлғондакам; 2. *кўп.* مَصْنُوعَاتٌ маҳсулот, тайёр нарса; фабрика маҳсулоти; меҳнат маҳсули, асар; الْمَصْنُوعَاتُ الْحَدِيدِيَّةُ темир маҳсулотлари

(صنف) II صَنَّفَ 1) танламоқ, ажратмоқ; навларга ажратмоқ; турига қараб ажратмоқ (бўлмоқ), классификация қилмоқ; 2) асар, адабий асар ёзмоқ

— تَصْنِيفَةٌ *кўп.* ـــاتٌ 1) афсона, ёлғон; 2) ассортимент

— صِنْفٌ *кўп.* أَصْنَافٌ, صُنُوفٌ 1) жинс, сорт, тур, нав; синф, категорий *тар.* цех; ~اً нарсалар (товарлар) билан қилинган тўлов; 2) *ҳарб.* кичик бўлинма; взвод

— مُصَنَّفٌ *кўп.* ـــاتٌ асар, адабий асар, мусаннафот

— مُصَنِّفٌ муаллиф, мусанниф, тузувчи, автор

صَنْفَرَ ишқамоқ, ишқаламоқ; жилвир (қумқайроқ) билан тозаламоқ, жилвирламоқ

— صَنْفَرَةٌ жилвир; وَرَقُ ~ жилвир қоғози

صَنَمٌ *кўп.* أَصْنَامٌ санам, манот; бировнинг энг яхши кўрадиган кишиси ёки нарсаси; عِبَادَةُ الْأَصْنَامِ санамларга сиғиниш (ибодат қилиш); بَيْتُ الْأَصْنَامِ санамхона, мажусийлар ибодатхонаси

— صَنَمِيَّةٌ фетишизм (*жонсиз н. ларни ғайритабиий хусусиятга эга деб ишониш ва уларга топиниш, сиғиниш*)

صِنْوٌ[2] 1. ўхшаш, мос келувчи, тенг; 2. эквивалент; حُوفِظَتْ هُنَا التَّقَالِيدُ عَلَى ~هَا бу ерда анъаналар ўзгаришсиз (бузилмай) сақланиб қолган

— صِنْوٌ[2] *кўп.* أَصْنَاءٌ, صِنْوَانٌ 1) туғишган ака (ука); 2) ўғил; 3) эгизакнинг бири; 4) дублет, иккинчи нусха; 5) ўхшаш (*иккита бир-бирига ўхшаш одамларнинг ҳар бири*); الاِبْنُ ~ أَبِيهِ ўғли отасининг худди ўзи, ўғил отасининг нусхаси (ўхшаши); 6) бир илдиздан чиққан икки ёки уч хурмо дарахтининг биттаси

صَنَوْبَرٌ санавбар, пиния (*игнабарг дарахт тури*); الـ~ الْهِنْدِيُّ ҳинд санавбари; حَبُّ الـ~ кедр ёнғоғи; صَمْغُ الـ~ канифол (елим)

— صَنَوْبَرِيٌّ 1) санавбарга оид; الْغَابَةُ الـ~ـةُ хвоя (игнабарглилар) ўрмони; التُّفَّاحُ الـ~ ананас; 2) конуссимон, конусга оид; الْغُدَّةُ الـ~ـةُ *қар.* غُدَّةٌ

صَهْ! жим!, жим бўл!, ўчир овозингни!

أَصْهَبُ *мн.* صَهْبَاءُ *кўп.* صُهْبٌ сарғиш, малла рангли; сарғимтир, қўнғир сочли киши; الصَّهْبَاءُ тиллоранг (*май ҳақида*)

I صَهَدَ (а) صَهْدٌ куйдирмоқ, пиширмоқ (*мас., ғиштни*)

— صَهْدٌ иссиқ, иссиқлик, юксак (баланд) ҳарорат

— صَهِيدٌ иссиқ, иссиқлик, юксак (баланд) ҳарорат

I صَهَرَ (а) صَهْرٌ эритмоқ, эритиб юбормоқ; III صَاهَرَ (*никоҳ йўли билан*) қариндош бўлмоқ; IV أَصْهَرَ (*к. гадир*) куёв бўлмоқ (إِلَى); VI تَصَاهَرَ (*никоҳ йўли билан*) ўзаро қариндош бўлмоқ, қариндошлашмоқ; VII اِنْصَهَرَ эриган (эриб кетган) бўлмоқ, эриб битган бўлмоқ

— صَاهِرٌ қуювчи, дегрез

— صَهَّارٌ = صَاهِرٌ

— صُهَارَةٌ магма (*ер қаъридаги чўғсимон суюқ модда*)

— صَهْرٌ эритиш, эритма, эритилган нарса (*мас., пўлат*); مَصْنَعُ ~ (مَعْمَلُ الـ~) металл қуйиш заводи (фабрикаси); مَصْنَعٌ لِإِعَادَةِ ~ الْحَدِيدِ темирни қайта эритиш заводи

— صِهْرٌ[1] никоҳга кириш; хотин томонидан қариндошлик

— صِهْرٌ[2] *кўп.* أَصْهَارٌ куёв; қайнаға, қайни, божа

— صَهِيرٌ эриган

— مُصَاهَرَةٌ 1) (*никоҳ йўли билан*) қариндошлик муносабатларига кириш; 2) хосса, хусусият

— مَصْهَرٌ *кўп.* مَصَاهِرُ қуювчилик, қуювчилик цехи (корхонаси); дегрезлик

— مَصْهَرَةٌ *кўп.* مَصَاهِرُ қуйиладиган (эритиладиган) жой; مَصَاهِرُ الْحَدِيدِ темир эритувчи заводлар

— مَصْهُورٌ эриган, эритилган, суюқ, суюқлашган

– مَصْهُورَاتٌ кўп. эриган моддалар, лава

صِهْرِيجٌ кўп. صَهَارِيجُ 1) цистерна, бак (*суюқлик сақланадиган катта идиш*); *шунингдек*: ~ الْقَاطِرَةِ тендер (*локомотивга бевосита уланган, сув ёки ёнилғи солинадиган вагон*); ~ الْبَنْزِينِ бензин баки (*мас., самолётда*); ~ الْفَحْمِ бункер (*ер остига қурилган пана жой*); 2) ҳовуз, сув сақланадиган жой-резервуар

I صَهَلَ (а) صَهِيلٌ кишнамоқ

– صَهَّالٌ кишнаётган, кишновчи; ~ فَرَسٌ кишнаётган от

– صَهِيلٌ кишнаш

صَهْوَةٌ кўп. صَهَوَاتٌ, صِهَاءٌ (*отнинг*) учаси, елкаси

: صَهْيَنَ 1) (*к. гадир*) бақирмоқ, дўқ (пўписа) қилмоқ; 2) сигнал бермоқ; 3) жим турмоқ

– صَهْيَنَةٌ 1) дўқ, пўписа; 2) сигнализация; 3) жим туриш

– صَهْيُونِيٌّ 1. сионистликка оид; الـ~ـة сионизм (*яҳудий буржуазияси орасида тарқалган миллатчилик ҳаракати*); 2. кўп. صَهَايِنَةٌ сионист, сионизм тарафдори

I (صوب) صَابَ (у) صَوْبٌ, صَيْبُوبَةٌ 1) (*мўлжалга*) теккизмоқ (*урмоқ*); 2) (*қаергадир*) жўнамоқ (إِلَى); 3) ~ الْمَطَرُ ёмғир ёғмоқ; ◊ ~ بِالْعَيْنِ кўз тегмоқ; II صَوَّبَ 1) йўналтирмоқ; (*қуролда н. нидир*) мўлжалга олмоқ (إِلَى); 2) тўғри деб ҳисобламоқ; 3) тўғриламоқ; IV أَصَابَ 1) шикаст етказмоқ, нобуд қилмоқ; учрамоқ, йўлиқмоқ, дучор бўлмоқ (*бало, офат, касаллик ҳақида*); 2) етиб келмоқ, босиб кетмоқ (*бўрон ҳақида*); 3) ярадор қилмоқ, жароҳат етказмоқ; 4) (*мўлжалга*) теккизмоқ, урмоқ; 5) (*муваффақият*) қозонмоқ, (...га) эришмоқ; ~ نَجَاحًا فِي ... да муваффақият қозонмоқ; ~ غَرَضَهُ мақсадга етмоқ (эришмоқ); إِصَابَةً ~ *ёки* هَدَفًا ~ *спорт.* тўп урмоқ (*гол*); 6) (*к. нингдир*) чекига тушмоқ, зиммасига тушмоқ; 7) тўғри йўл тутмоқ; ҳақ бўлмоқ, ҳақ бўлиб чиқмоқ; 8) топмоқ, топиб олмоқ, фаҳмлаб олмоқ; 9) олмоқ, топмоқ; эришмоқ, эришилмоқ; ~ ثَرْوَةً كَبِيرَةً катта бойликни қўлга киритмоқ; 10) *мажҳ.* (*н. билан дир*) касалланмоқ; ◊ ~ بِالْعَيْنِ кўз тегмоқ; ~ طَعَامَهُ وَ مَنَامَهُ емоқ ва ухламоқ; V تَصَوَّبَ (*тоғдан*) пастга тушмоқ; VII انْصَابَ (*бало-офатга*) йўлиқмоқ, дучор бўлмоқ; X اسْتَصْوَبَ *ёки* اسْتَصَابَ тўғри (зарур) деб ҳисобламоқ, маъқулламоқ

– اسْتِصْوَابٌ маъқуллаш

– إِصَابَةٌ кўп. ـَاتٌ — 1) тегиш, теккизиш, шикаст етказиш, ҳалокатга учратиш; ~ بِالْعَمْيِ кўр бўлиб колиш, кўзнинг шикастланиши; أَحْرَزَ إِصَابَتَيْنِ بِرَمْيَةٍ وَاحِدَةٍ *маж.* бир кесак (тош) билан икки қарғани урмоқ (*сўзма-сўз: бир отиш билан икки нишонни урмоқ*); 2) (*бало-офатга*) йўлиқтириш, дучор қилиш; 3) жароҳат; 4) касалланиш; касаллик ҳолати; (*иш пайтидаги*) бахтсиз ҳодиса; 5) *спорт.* очко (*ютуқ ҳисоби*), гол (*киритилган тўп*); انْتَصَرَ بِإِصَابَتَيْنِ لِوَاحِدَةٍ иккига бир ҳисобида ютуққа эришмоқ, ғалаба қилмоқ; فَازَ بِثَلَاثِ إِصَابَاتٍ نَظِيفَةٍ 3:0 ҳисобида ғалаба қилмоқ

– أَصْوَبُ энг тўғри. ... أَنْ ~ وَ الـ энг тўғриси ...

– أَصْوَبِيَّةٌ мақсадга (ақлга) мувофиқлик, тўғрилик

– صَابٌ *бот.* колоквинт (*ўсимлик*); ◊ ~ وَ عَلْقَمٌ алам, доғ, аччиқлик; شَرِبَ الـ~ وَ الْعَلْقَمَ аччиқ аламлар ютмоқ (чекмоқ), азоб-уқубатларни кўп чекмоқ

– صَابَةٌ кўп. ـَاتٌ — ҳосил, йиғим, йиғим-терим

– صَائِبٌ тўғри, муваффақиятли, аниқ мўлжалга урадиган; мос келадиган; ~ مَعَ الْخَوَاطِئِ سَهْمٌ ~ *мтл.* ҳазилнинг ичида зил бор (*сўзма-сўз*: хато ўқларнинг ичида нишонга теккани ҳам бўлади)

– صَوَابٌ 1) тўғрилик, соғлом, ақлга мос маъно, мазмун; ақл билан иш қилиш, мулоҳазакорлик; ذَهَبَ بِـ~ـه кимнидир ақлдан оздирмоқ; فَقَدَ (أَضَاعَ) ~ـهُ ақлдан озмоқ; عَادَ (رَجَعَ) إِلَى جَادَّةِ الـ~ қайтмоқ, тўғри йўлга тушиб олмоқ; ~ هُوَ عَلَى у ҳақ (*тўғри гапиряпти*); أَعَادَهُ إِلَى ~ـهِ кимнингдир ақлини жойига келтирмоқ; أَخْرَجَهُ مِنْ ~ـهِ кимнидир ўзини унуттирмоқ; кимнингдир жаҳлини чиқармоқ; 2) ақл, ҳуш; غَائِبٌ عَنْ ~ـهِ ҳушини йўқотган; غَابَ عَنْ ~ـهِ ҳушини йўқотмоқ; ثَابَ إِلَى ~ـهِ ўзига келмоқ

– صَوَابَةٌ кўп. ـَاتٌ — оранжерея (*ўсимликларни қишда сақлаш учун қурилган ойнаванд иссиқ бино, қишки гулхона*)

– صَوَابِيَّةٌ тўғрилик, ҳаққонийлик

– صَوْبٌ[1] йўналиш, томон; ~ـهُ кимгадир томон, ким томонгадир; مِنْ كُلِّ ~ وَ حَدَبٍ ҳар томондан, ҳамма тарафдан

– صَوْبٌ[2] тўғри, бехато

– صَوْبٌ[3] ёмғирнинг ёғиши

– صَوْبَةٌ *шунингдек*: ~ النَّبَاتَاتِ оранжерея

– صَيِّبٌ ёмғир; ёмғирли булут; ◊ ~ الْبِلَادِ мамлакат саховатлари (инъомлари)

– مُصَابٌ[1] 1. касал, бемор; яраланган, жароҳатланган; касаллик тортаётган, азоб чекаётган; ~ بِالسُّكَّرِ қанд касали билан оғриётган, диабетик; 2. (*бахтсиз ҳодиса*) қурбони; مُصَابُونَ кўп. жабрланганлар, жабрланувчилар

– مُصَابٌ[2] бахтсизлик, бало, ғам, алам; зарба; йўқотиш (*вафот этган киши ҳақида*)

– مُصِيبٌ 1) (*мўлжалга*) урадиган, уриладиган; 2) мўлжалга аниқ урадиган, моҳир, топқир, ўткир, жуда боп, ўринли; مُلَاحَظَةٌ ~ـةٌ ўринли (жуда боп) мулоҳаза (фикр); 3) тўғри; ҳаққоний; إِنَّهُ مُخْطِئٌ وَ أَنَا ~ у хато қилаётир, мен эса ҳақман

– مُصِيبَةٌ кўп. مَصَائِبُ мусибат, бало, офат, бахтсизлик; يَا لَلْـ~ қандай мусибат!, қандай бахтсизлик!

صَابُونٌ *алиф. б. қар.*

– صَوْبَنَ совунламоқ, совун суртмоқ

– صَوْبَنَةٌ совунлаш, совун суртиш

I(صوت) صَاتَ (у) صَوْتٌ 1) овоз чиқармоқ; 2) овоз бермоқ, қичқирмоқ; II صَوَّتَ 1) қичқирмоқ, оҳ-воҳ урмоқ; овоз бермоқ (сайловда); ... عَلَى جَانِبِ ... ~ ёки ... مَعَ ... ~ ёки ... учун овоз бермоқ; ... فِي جَانِبِ ~ ...га қарши овоз бермоқ; 3) овоз бермоқ; فِلْمًا ~ фильмга овоз бермоқ

– تَصْوِيتٌ овоз бериш; الـ~ الْعَامُّ оммавий овоз бериш; الـ~ بِرَفْعِ الْأَيْدِى қўл кўтариб овоз бериш; الـ~ نِدَاءً بِالْاسْمِ (мас., бирор таклиф учун) номма-ном овоз бериш (عَلَى)؛ حَقُّ الـ~ овоз бериш (сайлаш) ҳуқуқи; وَرَقَةُ الـ~ сайлов варақаси (бюллетени); اِمْتَنَعَ عَنِ الـ~ овоз беришга (сайловга) қатнашмаслик; طَرَحَ عَلَى الـ~ овозга қўймоқ; مَطْرُوحٌ عَلَى الـ~ овозга қўйилган

– صَاتٌ баланд овозли, овози баланд

– صَائِتٌ овоз чиқараётган, товуш бераётган; سِينَمَا ~ـَةٌ овозли кино

– صُوَاتٌ қичқириқлар, оҳ-воҳлар

– صَوْتٌ кўп. أَصْوَاتٌ 1) овоз; أَجَشَّ ~ـِ бас (энг паст эркак овози) билан, бас овозда; عَالٍ ~ـِ қаттиқ, баланд (овоз) билан; وَاطِئٍ ~ـِ паст (овоз) билан; وَاحِدٍ ~ـِ бир овоздан; أَعْلَى مِنْ ~ـِهِ (أَصْوَاتِهِمْ) овозни баландлатмоқ, қаттиқроқ гапирмоқ; 2) сайловдаги овоз, овоз; بِاتِّفَاقِ الْأَصْوَاتِ бир овоздан; بِأَغْلَبِيَّةِ الْأَصْوَاتِ кўпчилик овоз билан; مَنْدُوبٌ بِـ~ فِعْلِيٍّ ҳал қилувчи овоз бериш ҳуқуқига эга бўлган вакил; مَنْدُوبٌ بِـ~ اِسْتِشَارِيٍّ маслаҳат овози ҳуқуқига эга бўлган вакил; فِي جَانِبِهِ ~ ёки مَعَهُ ~ кимгадир, нимагадир берилган овоз; ضِدَّهُ ~ кимгадир, нимагадир берилган қарши овоз; أَخَذَ الْأَصْوَاتَ овоз олмоқ; 3) товуш, садо; رَجْعُ الـ~ акс-садо; مُهَنْدِسُ الـ~ овоз оператори, овоз ёзувчиси; الـ~ اللُّغَوِيُّ фон. фонема; أَصْوَاتُ اللُّغَةِ фон. тил товушлари; عِلْمُ الْأَصْوَاتِ фонетика; الْأَصْوَاتُ السَّاكِنَةُ ундош товушлар; أَصْوَاتُ اللِّينِ унли товушлар; الـ~ وَ الضَّوْءُ بِالْهَرَمِ овоз ва нур (пирамидаларда кўрсатиладиган томошалар); 4) қичқириқ; الْأَصْوَاتُ хитоблар; 5) оҳанг, тарона; тон (парда); كَامِلٌ ~ муз. бутун тон; نِصْفُ الـ~ ярим тон; ◊ بُعْدُ الـ~ шон-шуҳрат, машҳурлик, овоза бўлиб кетиш

– صَوْتِيٌّ 1) овозга (товушга) оид; савтий; الْمُوسِيقَى الـ~ـَةُ вокал (овоз учун ёзилган) музика; 2) овозли, товушли; صُورَةٌ ~ـَةٌ кар. صُورَةٌ؛ فَوْقَ ~ товушдан тез (учувчи, мас., самолёт); 3) шунингдек, حَرْفٌ ~ грам. унли; 4) акустикага оид, акустик, фонетикага оид, фонетик; التَّسْجِيلُ الـ~ фонетик усулда ёзиб олиш; النِّظَامُ الـ~ لِلُّغَةِ тилнинг фонетик системаси

– صَوْتِيَّاتٌ кўп. шунингдек, عِلْمُ الـ~ фонетика

– صَيِّتٌ овоздор, овози баланд

– صِيتٌ шон, шуҳрат, машҳурлик; بُعْدُ الـ~ машҳурлик; بَعِيدُ الـ~ ёки ذَائِعُ الـ~ машҳур; (طَارَ) ذَاعَ ~ـهَا у (аёл) нинг шуҳрати кенг тарқалиб кетди

– مِصْوَاتٌ 1) радио карнайи; 2) микрофон

– مُصَوِّتٌ 1. 1) овоз (товуш) чиқарувчи (чиқариб турувчи); حَرْفٌ ~ грам. унли, унли ҳарф; 2) овоз берувчи (бериб турувчи); 2. сайловчи, (сайловда) овоз берувчи

I (صوح) صَاحَ (у) صَوْحٌ ёрмоқ, ёриб ташламоқ; бўлиб ташламоқ; II صَوَّحَ 1) қуриб қолмоқ (иссиқдан қуриб қолган дарахт ҳақида); 2) қуритмоқ, қуритиб олмоқ; VII اِنْصَاحَ 1) ёрилмоқ, ёриб ташланган бўлмоқ; 2) кириб келмоқ (нур ҳақида); 3) кўринмоқ, нур сочмоқ (ой ҳақида)

– صَاحِ : يَا ~ кар. صَاحِبٌ

(صوخ) IV أَصَاخَ (н. нидир) эшитмоқ; (لِـ) السَّمْعَ ~ ёки أُذُنَيْهِ ~ ёки بِسَمْعِهِ ~ (н. гадир) қулоқ солмоқ (мас., маслаҳатга); (н. нидир) эшитиш учун қулоқни динг қилмоқ (إِلَى, لِـ);

– إِصَاخَةٌ эшитиш; السَّمْعِ ~ диққат билан эшитиш (тинглаш)

صُودَا, صُودَةٌ сода, натрий карбонати; كَاوِيَةٌ ~ ўювчи (каустик сода); لَاذِعَةٌ ~ ўювчи ишқор; مَاءُ الـ~ содали сув (сунъий минерал сув); نِتْرَاتُ الـ~ кимё. натрийнинг ўювчи азотли тузи, селитра

– صُودِيُومٌ кимё. натрий; بِيكَرْبُونَاتُ الـ~ ёки ثَانِي كَرْبُونَاتِ الـ~ сода; كْلُورُورُ الـ~ ош тузи

I (صور) صَارَ (у) бурмоқ, эгмоқ, қайтармоқ; II صَوَّرَ 1) сурат чизмоқ; 2) (китобни) суратлар билан безамоқ; 3) тасвирламоқ, тасвирлаб бермоқ, тавсифламоқ, баён қилмоқ; 4) фотографияда сурат олмоқ, расм олмоқ; 5) (бирор н. га) шакл, кўриниш бермоқ; IV أَصَارَ (бирор н. га) шакл (кўриниш) берилмоқ; ~ـهُ إِلَى صُورَةٍ مُشَوَّهَةٍ у буни бузилган шаклда (ҳолда) тасаввур қиларди; V تَصَوَّرَ 1) тасаввур қилмоқ, кўз олдига келтирмоқ; لَا يَتَصَوَّرُهُ الْعَقْلُ тасаввурдан ташқари, тасаввур қилиб бўлмайдиган; 2) (к. гадир) бўлиб кўринмоқ, тасаввурланмоқ (لِـ); 3) тасвирланган, суратга олинган бўлмоқ

– تَصَوُّرٌ кўп. ـَاتٌ тасаввур, бўлиб кўриниш

– تَصَوُّرِيٌّ тасаввур қилинган, тасаввурдаги, тасаввур қилинаётган

– تَصْوِيرٌ 1) расм (сурат) чизиш; 2) (китобни) сурат (расм)лар билан безаш; тасвир, тасвирлаш, баён қилиш; شَمْسِيٌّ ~ фоторасм олиш, фотосъёмка; кинога олиш, киносъёмка; آلَةُ الـ~ الشَّمْسِيِّ

фотоаппарат, расм олиш асбоби; الـ~ الجَوِّيّ аэрофотография, аэрофотосъёмка; آلَةُ الـ~ السِّينَمَاتُوغْرَافِيَّة киноаппарат, кинокамера; قَامَ بِالـ~ фотосурат олмоқ; 4) (*китобни*) безаш; картина, расм, сурат

– تَصْوِيرَةٌ *кўп.* ـاتٌ, تَصَاوِيرُ картина, сурат; фотография, портрет

– تَصْوِيرِيٌّ тасвирий, иллюстратив; фотографияга оид; مُرَاقَبَةٌ ~ـَةٌ *астр.* фотографик кузатиш

– صُورٌ *кўп.* أَصْوَارٌ бурғу, труба (*чаладиган*); هُوَ الَّذِي نَفَخَ فِي الـ~ وَأَقَامَ هٰذِهِ الْقِيَامَةَ! *маж.* жанжал қилиб, қиёматнинг кўзини чиқарган одам шу (бўлади)

– صُورَةٌ *кўп.* صُوَرٌ 1) кўриниш, образ; عَلَى ~ ... ...га ўхшаш, ...га ўхшайдиган; عَلَى ~ـِهِ وَ مِثْلِهِ кимгадир (*нимагадир*) ўхшаб; عَلَى ~ عَقْدِ بَيْعٍ олди-сотди ҳақида келишиб (байлашиб) олган ҳолда; بِـ~ أَفْضَلَ энг яхши ҳолда; بِـ~ صَارِمَةٍ қатъий; بِـ~ غَيْرِ سَرِيعَةٍ тез, зудлик билан; بِـ~ رَسْمِيَّةٍ расмий, расман; بِـ~ غَيْرِ قَانُونِيَّةٍ ғайриқонуний, ғайриқонуний равишда; 2) картина, сурат; тасаввур; фоторасм, расм; портрет; фигура; ~ ذَاتِيَّةٌ автопортрет; الـ~ الْحَقِيقِيَّةُ ҳақиқий тасвир; الصُّوَرُ الْمُتَحَرِّكَةُ кинокартина; ~ شَمْسِيَّةٌ (فُوتُوغْرَافِيَّةٌ) фоторасм, фотосурат; ~ صَوْتِيَّةٌ репортаж; ~ كَلَامِيَّةٌ сўз билан ифодаланган (оғзаки) портрет; ~ مَحْفُورَةٌ гравюра (*ўйма сурат, нақш*); ~ مُصَغَّرَةٌ кичрайтирилган нусха; فِي ~ مُصَغَّرَةٍ миниатюра кўринишида; الـ~ الْمَقْلُوبَةُ акс тасвир, кўзгуда акс этгандай сурат; ~ مُكَبَّرَةٌ катталаштирилган сурат; أَعْطَى ~ صَادِقَةً (عَنْ) (*бирор н. ҳақида ҳаққоний*) тасаввур бермоқ; أَعْطَى ~ شَامِلَةً (لِـ) (*бирор н. ҳақида*) тўла тасаввур бермоқ; 3) ҳайкал; 4) шакл; الـ~ وَ الْهَيُولَى *ёки* الْجَوْهَرُ وَ الـ~ шакл ва моҳият; ~ шаклан; 5) шакл; ~ الْقَسَمِ қасам шакли; 6) нусха, копия; ~ طِبْقَ الْأَصْلِ аниқ нусха (копия), аслига тўғри нусха; ~ رَسْمِيَّةٌ расмий (тасдиқланган) нусха; إِنَّهُ ~ صَادِقَةٌ لِأَبِيهِ! у отасининг ўпла-ўзи-я!, у отасининг ҳақиқий нусхаси!; كَانَ ~ مِنْ أَبِيهِ отасига ўхшамоқ; 7) *карт.* фигура (*туз, қирол, дама, валет*); 8) *астр.* юлдузлар туркуми; 9) *мат.* сурат; ~ الْكَسْرِ каср сурати

– صُورِيٌّ 1) шаклга оид; 2) ёлғон, сохта, бирор нарсани номигагина қилиш; 3) идеографияга оид; الْكِتَابَةُ الـ~ـَةُ идеографик ёзув

– صُورِيَّةٌ идеография (*бутун сўз ёки тушунчани ифодалашга асосланган ёзув*)

– مُصَوَّرٌ[1] 1) сурати чизилган; расми фотография йўли билан олинган; مَخْطُوطَاتٌ ~ـَةٌ қўлёзмаларнинг фотонусхаси; 2) безатилган (*китоб ҳақида*); 2. 1) атлас; 2) панорама (*кенг миқёсдаги кўриниш*)

– مُصَوَّرٌ[2] *кўп.* ـاتٌ — 1) суратхона, фотоателье; 2) киноателье (*кино ишлайдиган жой*)

– مُصَوِّرٌ 1) рассом, мусаввир; لَوْحَةُ الـ~ палитра (*рассомнинг бўёқ қорадиган тахтаси*); 2) фотограф; (*кино*) оператор; ~ صَحَافِيٌّ фоторепортер

– مُصَوِّرَاتِيٌّ *кўп.* مُصَوِّرَاتِيَّةٌ фотограф

– مُصَوَّرَةٌ *кўп.* ـاتٌ — фотосурат

– مُصَوِّرَةٌ *кўп.* ـاتٌ — фотоаппарат

صَوْصَى чийилламоқ, чийиллаб овоз чиқармоқ; يُصَوْصِي كَالْفَأْرِ у сичқонга ўхшаб чийиллайди

– صُوصٌ *кўп.* صِيصَانٌ жўжа

– صَوْصَوَةٌ чийиллаш

(صوع) VII انْصَاعَ 1) қайтмоқ, қайтиб келмоқ; 2) (*н. ғадир*) бўйсунмоқ, бўйин эгмоқ, (*н. нингадир*) таъсирига берилмоқ

– صَاعٌ *кўп.* أَصْوَاعٌ, صِيعَانٌ соя (*унсимон моддалар учун ўлчов бирлиги*); يُرِيدُ أَنْ يَكِيلَ لَهُ الـ~ صَاعَيْنِ *маж.* унинг қилмишини икки баравар қилиб кўрсатмоқчи; ~ بِـ~ жонга жон, қонга қон (*сўзма-сўз: ўлчовдай ўлчов, соясидай соя*)

– صَاعَةٌ *кўп.* ـاتٌ — зал, меҳмон қабул қилинадиган хона (меҳмонхона)

– صُوعٌ сув сақланадиган (солинадиган) идиш

I (صوغ) صَاغَ (у) صَوْغٌ, صِيَاغَةٌ 1) қуймоқ, қолипламоқ; 2) шакллантирмоқ, яратмоқ; 3) (*фикрни*) бирор шаклда ифодаламоқ; ~ مُذَكِّرَةً нота матнини ифодали ҳолга келтирмоқ; VII انْصَاغَ 1) қуйилган (қолипланган) бўлмоқ; 2) шакллантирилган, яратилган бўлмоқ

– صَائِغٌ *кўп.* صَاغَةٌ, صُوَّاغٌ заргар, ювелир; ◊ ~ لِلدِّعَابَةِ ҳазилкаш

– صَاغٌ *алиф. б. қар*

– صِيَاغَةٌ 1) қуйилма, шакл берилиш; 2) заргарлик; заргарлик касби; 3) аниқ ифода; баён, услуб; لَجْنَةُ الـ~ таҳрир ҳайъати (комиссияси)

– صِيغَةٌ *кўп.* صِيَغٌ 1) шакл (*шунингдек, грам.*); ~ قَانُونِيَّةٌ қонуний шакл; ~ الْمَعْلُومِ *грам.* аниқлик нисбати шакли; ~ الْمَجْهُولِ *грам.* мажҳул нисбат шакли; 2) кўриниш; 3) расмият; расмиятчилик; ~ عَقْدِ الْقِرَانِ никоҳ расмиятлари; 4) формула; (*мақола, қонун*) ифодаси, шакли; 5) қимматбаҳо нарса (*ашё*)

– مَصَاغٌ *кўп.* ـاتٌ — қимматбаҳо нарса (*ашё*)

– مَصُوغَاتٌ *кўп.* қимматбаҳо нарсалар (*ашёлар*)

(صوف) V تَصَوَّفَ сўфий бўлмоқ

– تَصَوُّفٌ тасаввуф, сўфийлик, сўфизм

– صَوَّافٌ 1) жунфуруш; 2) кигиз босувчи

– صُوفٌ *кўп.* أَصْوَافٌ жун, тук; жунли мато

– صُوفَانٌ пилик, қов, қовуқ (*чақмоқ учқунида тутаб, ўт оладиган н. лар*)

– صُوفِيٌّ[1] жунли, жунга оид

– صُوفِيٌّ[2] 1. сўфийга (*сўфийликка, сўфизмга*) оид; الـ~ـة сўфизм; 2. сўфий

– مُتَصَوِّفٌ *кўп.* مُتَصَوِّفَةٌ сўфий; الْفَلَاسِفَةُ الـ~ـة сўфий файласуфлар

I (صول) صَالَ (у) صَوْلٌ, صِيَالٌ 1) ирғимоқ, ирғишламоқ; 2) (*к. гадир*) ташланмоқ, ҳужум қилмоқ (عَلَى); 3) *шунингдек,* ~ وَجَالَ ҳокимлик, хўжайинлик қилмоқ; авжига чиқмоқ, қутурмоқ; II صَوَّلَ 1) ҳўлламоқ, намламоқ; 2) тозаламоқ, ювмоқ (*дон, тиллоли қум ва б. ларни*); III صَاوَلَ 1) ташланмоқ, ҳужум қилмоқ; 2) курашмоқ; VI تَصَاوَلَ ташланишмоқ; мусобақалашмоқ

– صَوَّالٌ тезкор, қайноқ, шиддатли, суронли

– صُوَالَةٌ кичик алюмин ёки мис парчаси

– صُولٌ *кўп.* ـاتٌ 1) фельдфебель, старшина (*ҳарбий унвон*); ~ التَّعْيِينِ ~ الْمُرُورِ ҳаракатни бошқарувчи (тартибга солиб турувчи); каптенармус (*ҳарбий қисмларда озиқ-овқат, кийим-кечак ва қурол-аслаҳа в. масалалари билан шуғулланувчи хизматчи*); 2) агент; шахсий соқчи

– صَوْلَةٌ 1) ҳужум, атака; 2) куч, қувват, ҳокимият; أَهْلُ ~ وَ شَوْكَةٍ қудратли (эътиборли) кишилар

– صِيَالٌ кураш

– مُصَاوِلٌ мард, қўрқмас, ботир

– مِصْوَلَةٌ *кўп.* مَصَاوِلُ супурги

صَوْلَجَانٌ[1], صَوْلَجَةٌ *кўп.* صَوَالِجَةٌ 1) салтанат асоси (ҳассаси); гурзи, чўқмоқ, жезл, асо; ~ الْأُسْقُفِ епископ асоси (ҳассаси); 2) чавгон ўйини таёқчаси

– صَوْلَجَانٌ[2] таркибида ص ва ج ҳарфи мавжуд бўлган сўз

I (صوم) صَامَ (у) صَوْمٌ 1) рўза тутмоқ, рўзадор бўлмоқ; 2) овқатланмай турмоқ; ~ الْفَرَسُ от ем емади; ◊ ~ النَّهَارُ кун чошгоҳга етди, куннинг қоқ ярми бўлди; 3) рад қилмоқ, (*н. дандир*) ўзини тутмоқ, ўзини тиймоқ (عَنْ); II صَوَّمَ рўза туттирмоқ, рўза тутишга мажбур қилмоқ

– صَائِمٌ *кўп.* صِيَامٌ, صُوَّمٌ 1. рўзадор; الـ~ الْمِعَى *анат.* ингичка ичак; 2. 1) рўзадор; 2) *спорт.* дуранг

– صَوَّامٌ рўза тутишга қаттиқ амал қиладиган киши

– صِيَامٌ 1) рўза; 2) тўза тутиш

– صِيَامِيٌّ ёвгон (*гўштсиз, сутсиз овқат*)

– صَوْمٌ[1] 1) рўза; ~ شَهْرُ الـ рўза ойи (рамазон); الـ~ الْكَبِيرُ *дин.* улуғ рўза (*христианларда*); الـ~ الصَّغِيرُ рождество арафасидаги кичик рўза (*христианларда*); 2) ишламай тек туриш

– صَوْمٌ[2] шамолнинг тўхташи

– صَوْمَانُ рўза тутган, рўзадор, оғзи берк

صُومَالُ *жам.* сомалиликлар

– صُومَالِيٌّ 1. Сомалига, сомалиликларга оид; الـ~ـة сомали тили; 2. сомалилик

صَوْمَعٌ, صَوْمَعَةٌ *кўп.* صَوَامِعُ 1) ҳужра; (*зоҳид, тарки дунё қилган одамга қарашли*) кулба; ~ الْمَسْجِدِ масжид минораси; 2) *шунингдек.* ~ لِلتَّخْزِينِ омбор; صَوَامِعُ الْغِلَالِ (الْحُبُوبِ) дон омбори

I (صون) صَانَ (у) صَوْنٌ, صِيَانَةٌ 1) сақламоқ; 2) пойламоқ, қўриқламоқ, ҳимоя қилмоқ; 3) тартибли сақлаб турмоқ (*мас., темир йўлларни*); V تَصَوَّنَ (*бирор н. қилишдан*) ўзини эҳтиётламоқ, эҳтиётланмоқ (عَنْ); VII انْصَانَ қўриқланмоқ, қўриқланган бўлмоқ

– تَصْوِينَةٌ *кўп.* ـاتٌ девор, тўсиқ

– صَائِنٌ 1. 1) сақловчи; 2) қўриқловчи, пойлоқчи; 3) меҳрибон; 2. сақловчи, назоратчи

– صِوَانٌ[1], صَوَانٌ *кўп.* أَصْوِنَةٌ жавон, шкаф; ~ الْأَوَانِي идиш-товоқ жавони; ~ الثِّيَابِ кийим-кечак жавони; ~ الْكُتُبِ китоб жавони; ~ الْأُذُنِ қулоқ чаноғи

– صِوَانٌ[2] = صِيوَانٌ *алиф. б кар.*

– صَوَّانٌ *жам.* чақмоқтош; ~ شَفَّافٌ кварц; حَجَرُ الـ~ гранит

– صَوَّانَةٌ *кўп.* ـاتٌ чақмоқтош (гранит) парчаси; الزِّنَادُ وَ الـ~ чақмоқ ва чақмоқтош

– صَوَّانِيٌّ чақмоқтошга оид; أَدَوَاتٌ ~ـة чақмоқтошли қуроллар, пилта ёрдамида отиладиган қуроллар (тўплар)

– صَوْنٌ 1) эҳтиётлаш, сақлаш, пойлаш, қўриқлаш; 2) қараш, қараб туриш, яхши ҳолда сақлаб туриш; ◊ ~ الـ وَ فِي الْحِفْظِ бутунича ва камитмай

– صِيَانَةٌ 1) сақлаш, қўриқлаш; ҳимоя қилиш, ҳимоя, мудофаа; ~ السِّلْمِ тинчликни сақлаш; ~ الْأَحْرَاشِ ўрмонларни қўриқлаш; مَلَكُ الـ~ *дин.* бало-қазодан ҳимоя қилувчи малоика (фаришта); 2) яхши ҳолда сақлаб туриш; қараш, қараб туриш; таъмир, ремонт; مَصَارِيفُ الـ~ қараб туриш ва яхши ҳолда сақлаб туриш сарфлари; ~ السَّيَّارَاتِ автомобилларга техник хизмат кўрсатиш; وَرْشَةُ الـ~ ремонт устахонаси; 3) ҳушёрлик; 4) бокир(а)лик, ахлоқий мусаффолик, озодалик, софлик

– مَصُونٌ эҳтиёт қилинадиган, қўриқланадиган

– مَصُونِيَّةٌ сақланганлик, сақланиш, сақлаш; قَانُونُ ~ الطَّاقَةِ энергиянинг сақланиш қонуни

– صُوَّةٌ *кўп.* صُوًى 1) белги; 2) йўл бўйидаги тош

I صَوَى (и) صُوِيٌّ ёки صَوِيَ (а) صَوًى 1) қуримоқ, қуриб қолмоқ (*дарахт ҳақида*); чийилламоқ (*жўжа ҳақида*) II صَوَّى =I

صُويَا соя (*дуккакли ўсимлик тури ва унинг меваси*); فُولُ ~ сояли ловия, соя ловия

صُيَّابَةٌ ҳар нарсанинг энг яхшиси (танлангани); هُوَ مِنْ ~ الْمُحَقِّقِينَ у энг яхши тадқиқотчилардандир

I صَاحَ (صيح) (и) صِيَاحٌ 1) қичқирмоқ, оҳ-воҳ урмоқ; хитоб қилмоқ; 2) қичқирмоқ (хўроз ҳақида); 3) (н. нидир) чақирмоқ (بِ); 4) (к. гадир) бақирмоқ (فِي, عَلَى); II صَيَّحَ қаттиқ қичқирмоқ; VI تَصَايَحَ 1) (к. биландир бирга) қичқиришмоқ, бақиришмоқ, бақир-бақир қилишмоқ; 2) бақириб (қичқириб) юбормоқ

– صَائِحَةٌ кўп. صَوَائِحُ қичқириқ, бақириқ

– صِيَاحٌ қичқириқ, оҳ-воҳ; الدِّيكِ ~ хўроз қичқириғи

– صَيَّاحٌ 1. шовқинли; бақир-бақир қилувчи; 2. бақироқ

– صَيْحَانِيٌّ Мадинаи мунавварадаги хурмо навларидан бири

– صَيْحَةٌ кўп. ـَاتٌ 1) қичқириқ; أَرْسَلَ صَيْحَاتٍ қичқирган овоз чиқармоқ; ◊ فِي وَادٍ ~ чўлдаги одам қичқириғи (ўз фикрини биров эшитмаган вақтда айтилган фикр); الـ~ُ الْأَخِيرَةُ ёки آخِرُ ~ٍ энг сўнгги мода; 2) азоб, қийноқ

I صَادَ (صيد) (и) صَيْدٌ (қуш) овламоқ; (балиқ) овламоқ (тутмоқ); ~تْ أُذُنُهُ بَعْضَ الْكَلِمَاتِ унинг қулоғи бир неча сўзларни илиб олди; فِي الْمَاءِ الْعَكِرِ ~ сувни лойлатиб балиқ тутмоқ; V تَصَيَّدَ ов қилмоқ; (н. нингдир ортидан) қувмоқ; صَادَ فِي الْمَاءِ = فِي الْمَاءِ الْعَكِرِ ~ қар. I; VIII اصْطَادَ тутмоқ; қўлга туширмоқ; (овда) ўлдирмоқ; الْعَكِرِ ~ صَادَ فِي الْمَاءِ الْعَكِرِ = فِي الْمَاءِ الْعَكِرِ; қар. I

– صَائِدٌ овчи, сайёд; тутувчи; السَّمَكِ ~ балиқчи; балиқ тутувчи, балиқ овловчи

– صَيَّادٌ сайёд, овчи; тутувчи; السَّمَكِ ~ а) балиқчи, балиқ тутувчи, балиқ овловчи; б) зоол. кўкторғоқ, қорабузоқ (қуш)

– صَيَّادَةٌ чўзма (рогатка)

– صَيْدٌ 1) ов, тутиш; السَّمَكِ ~ балиқ ови; الـ~ فِي الْبَرِّ وَ الْبَحْرِ ов ва балиқ ови; كَلْبُ الـ~ِ ов ити; حِذَاءُ الـ~ِ овчилик этиги; سِكِّينُ الـ~ ов пичоғи; بُوقُ الـ~ ов бурғуси (шохдан ясалган, чалинадиган асбоб); 2) ов, сайд

– صَيْدَةٌ кўп. ـَاتٌ — ов, сайд; овланган, тутилган нарса

– صَيُودٌ кўп. صُيُدٌ овчи, сайёд

– مَصْيَدَةٌ кўп. مَصَايِدُ ов қилиш жойи; مَصَايِدُ السَّمَكِ балиқ овланадиган жой; مَصَايِدُ اللُّؤْلُؤِ марварид қидириб топиладиган жойлар

– مِصْيَدَةٌ кўп. مَصَايِدُ тузоқ, қопқон; тўр; الـ~ُ الْمَغْنَاطِيسِيَّةُ физ. магнитли тутқич (ловушка)

صَيْدَلَانِيٌّ кўп. صَيَادِلَةٌ аптекачи; дори тайёрловчи

– صَيْدَلَةٌ фармацевтика, дори тайёрлаш; صُنْدُوقُ ~ аптечка, дори-дармонлар қутиси

– صَيْدَلِيٌّ 1. 1) аптекачиликка оид; 2) фармацевтикага оид; 2. кўп. صَيَادِلَةٌ аптекачи, дори тайёрловчи

– صَيْدَلِيَّةٌ кўп. ـَاتٌ — аптека, дорихона

صَيْدَلَانِيٌّ = صَيْدَنَانِيٌّ

I صَارَ (صير) (и) صَيْرٌ, مَصِيرٌ, صَيْرُورَةٌ 1) бўлинмоқ, қилинмоқ; 2) бошламоқ; يَمْشِي ~ у юра бошлади; у юриб кетди; 3) бўлиб ўтмоқ, воқе бўлмоқ; 4) бормоқ, (к. нингдир олдига) ўтмоқ (إِلَى); 5) (к. нидир) бошламоқ, етакламоқ, бошлаб (етаклаб) бормоқ (بِ); II صَيَّرَ ўзгартирмоқ, (н. гадир) айлантирмоқ; ~هُ بَيْنَ حَلٍّ وَ تَرْحَالٍ у ёқ-бу ёққа (турли томонларга) ташламоқ (ҳаёт ҳақида); IV أَصَارَ (н. гадир) олиб келмоқ (إِلَى)

– صِيرٌ 1) ёриқ, дарз; 2) зоол. анчоус, хамса (майда денгиз балиғи)

– صِيرَةٌ кўп. صِيَرٌ қўйхона, қўтон

– صَيْرُورَةٌ 1) ўзгариш, (бирор н. га) айланиш, ўтиш; шаклланиш; فِي ~ шаклланиш жараёнида; 2) тақдир, қисмат; 3) натижа, охир, пировард, хотима, оқибат, якун

– مَصِيرٌ кўп. مَصَايِرُ 1) тақдир, қисмат, насиба; келажак; كُلِّ حَيٍّ ~ барча тирик жоннинг қисмати (яъни ўлим); حَقُّ تَقْرِيرِ الـ~ ўз тақдирини ўзи белгилаш ҳуқуқи; اخْتَارَ ~هُ بِنَفْسِهِ ўз тақдирини ўзи белгиламоқ; 2) натижа, охир, пировард, хотима, оқибат, якун; الْمَعْرَكَةِ ~ жанг натижаси

– مَصِيرِيٌّ қисматга боғлиқ, тақдирни ҳал қилувчи; الْمَعْرَكَةُ الـ~ـَةُ ҳал қилувчи жанг

صَيْرَفِيٌّ қар. صرف

صِيصَةٌ, صِيصِيَةٌ кўп. صَيَاصٍ 1) қалъа, истеҳком; 2) пих (хўрозники); 3) шох (буқа, кийикники)

I صَاعَ (صيع) (и) صَيْعٌ тарқатмоқ, сочиб юбормоқ; II صَيَّعَ (нефтни) крекингламоқ (нефтни қайта ишлаб, бензин, газ олмоқ); VII انْصَاعَ 1) ортга тез қайтмоқ; 2) юқорига (юксакликка) кўтарилмоқ, учиб чиқиб кетмоқ; (н. гадир) бўйсунмоқ (لِـ), (н. биландир) келишмоқ (لِـ)

– انْصِيَاعٌ бўйсуниш; келишиш; (н. гадир) тан бериш (لِـ); الـ~ لِأَوَامِرِهِ кимнингдир буйруқларига бўйсуниш

– صَايِعٌ кўп. صِيَاعٌ 1. иши йўқ одам; 2. бекорчи, ишёқмас

I صَافَ (صيف) صَيْفٌ ёзламоқ, ёзни ўтказмоқ; II صَيَّفَ 1) (қаердадир) ёзни ўтказмоқ (بِ, فِي); 2) халқ. бошоқ териш учун далага чиқмоқ; V تَصَيَّفَ = II; VIII اصْطَافَ (мас., курортда) ёзни ўтказмоқ (فِي); (қаергадир) ёзда дам олиш учун жўнамоқ (إِلَى)

– اصْطِيَافٌ (мас., курортда) ёзни ўтказиш; ёзги курорт сезони; أَمَاكِنُ الـ~ курортлар

– صَائِفٌ иссиқ; يَوْمٌ ~ иссиқ кун

– صَيْفٌ кўп. أَصْيَافٌ ёз; فَصْلُ الـ~ ёз фасли; أَيَّامُ الـ~ ёз кунлари; ~ شِتَاءً ёзда ҳам, қишда ҳам, ёзин-қишин

– صَيْفِيٌّ ёзга оид; ~ مَنْزِلٌ (بَيْتٌ) дача, дала боғ

– صَيْفِيَّةٌ ёз фасли, ёзги сезон

– مُصْطَافٌ 1. курортда дам олувчи; 2. курортчи

– مَصِيفٌ, مَصْيَفٌ кўп. مَصَايِفُ ёзда бўлинадиган жой; дала боғи; курорт

– مُصَيِّفٌ 1. курортда дам олувчи; 2. курортчи

(صين) II صَيَّنَ хитойлаштирмоқ; V تَصَيَّنَ хитойлашмоқ

– صِينِيٌّ 1. Хитойга оид; الـ~ـة хитой тили; 2. الصَّلْصَالُ الـ~ хитой гили, каолин (чиннигил, оқ гил); الشَّمْعُ الـ~ хитой шами; الْحِبْرُ الـ~ хитой туши; الْجِدَارُ الـ~ Улуғ Хитой девори; 2. 1) хитойлик, хитой; 2) шунингдек. ~ خَزَفٌ фарфор, чинни, чинни идиш

– صِينِيَّةٌ кўп. صَوَانِيُّ 1) патнис; 2) идиш-товоқ; 3) т.-й. паровозни айлантириб қўядиган қурилма; ◊ هُوَ أَنْظَفُ مِنَ الـ~ بَعْدَ غَسِيلِهَا чўнтакда бир тийинсиз бўлмоқ (сўзма-сўз: у ювилган патнисдан ҳам тоза)

صَيْهَدٌ 1) чўл, биёбон, саҳро; ~ الرَّمْلِ қумлик саҳро; 2) Сайҳад (Яман ва Хадрамаут оралиғидаги ар-Рубъул Холий саҳросининг бир қисми)

صِيوَانٌ кўп. صَوَاوِينُ 1) катта чодир; 2) айвон, тент (катта шамсия); ◊ ~ الْأُذُنِ қулоқ супраси

ض

ض (ضَادٌ) дод (араб алифбосининг ўн бешинчи ҳарфи, абжадда-800)

ضَادٌ дод (ض ҳарфининг номи); ◊ لُغَةُ الـ~ соф араб тили; نَطَقَ بِالـ~ соф араб тилида гапирмоқ (сўзламоқ); نَاطِقٌ بِالـ~ а) соф араб тилида сўзлашувчи; б) араб; أَهْلُ الـ~ араблар

– ضَادِيٌّ (дод) ҳарфига оид; اللُّغَةُ الـ~ـة ёки اللِّسَانُ الـ~ соф араб тили; حُمَاةُ اللُّغَةِ الـ~ـة араб тили софлигини сақловчилар

ضَالَةٌ қурол

ضَامَةٌ 1) шашка, дамка (ўйин); رُقْعَةُ الـ~ шашка тахтаси, шашка қутиси, шашкадон; 2) шашка ўйнаш (сол. دَامَا)

I ضَؤُلَ (у) ضَآلَةٌ, ضُؤُولَةٌ 1) кучсиз бўлмоқ, кучсизланмоқ, кучсизланган бўлмоқ; 2) миқёсан аҳамиятсиз (кичик) бўлмоқ; кичраймоқ, озаймоқ; III ضَاءَلَ (н. нидир) озайтириб (камайтириб) кўрсатмоқ, камситмоқ (مِنْ); VI تَضَاءَلَ аста-секин кучсизланмоқ; озаймоқ, камаймоқ

– ضَآلَةٌ, ضُؤُولَةٌ 1) кучсизлик; 2) аҳамиятсизлик, арзимаслик; 3) кичик ўлчам

– ضَئِيلٌ кўп. ضُؤَلَاءُ 1) кучсиз; ~ جِدًّا жуда ёмон, кучсиз (ўзлаштириш баҳоси); 2) аҳамиятсиз, кичик, арзимас

(ضأن) IV أَضْأَنَ қўйи кўпаймоқ, кўпгина қўйли бўлмоқ, кўпгина қўйга эга бўлмоқ

– ضَأْنٌ қўй гўшти

– ضَائِنٌ[1] кучсиз

– ضَائِنٌ[2] кўп. ضَأْنٌ, ضَأَنٌ қўй; қўчқор

– ضَائِنَةٌ кўп. ضَوَائِنُ қўй

I ضَبَّ (а/и) 1) тутмоқ, тутиб турмоқ, тутиб олмоқ, илиб олмоқ; чангалламоқ; ~ فِي خِنَاقِهِ кимнингдир ёқасидан тутмоқ; 2) (н. нидир) эҳтиётлаб сақламоқ, қулфлаб қўймоқ (عَلَى); 3) (эшикни) лўкидон билан беркитмоқ; II ضَبَّبَ 1) ушлаб турмоқ, тутмоқ; 2) сақламоқ; ~ الْبَابَ эшикни лўкидон билан беркитмоқ; 3) туман босмоқ; ~ الْعَرَقُ نَظَّارَتَهُ унинг кўзойнагини тер босди; IV أَضَبَّ туманли бўлмоқ (об-ҳаво ҳақида); ~ت السَّمَاءُ ҳовли (ташқари) туманли, ҳовлини (ташқарини) туман босди

– ضَبٌّ[1] кўп. ضِبَابٌ, أَضُبٌّ, ضِبَّانٌ эчкиэмар

– ضَبٌّ[2] 1) жағ; 2) олдинги (олдинги қатордаги) тишлар

– ضَبَابٌ туман, туман (тутун) пардаси, сийрак туман

– ضَبَابِيٌّ туманли

– ضَبَّةٌ кўп. ضِبَابٌ, ضُبَبٌ ёғоч ёки темир лўкидон (занжир, илгак) (эшикники); ◊ ~ الْفَمِ жағ; أَبُو ~ қирғовул, тустовуқ

– مُضِبٌّ туманли

– مُضَبَّبٌ туман босган, туманли, очиқ бўлмаган (ҳаво ҳақида)

I ضَبَثَ (и) ضَبْثٌ (бирор н. ни) чангалламоқ, чангаллаб ушламоқ (بِ)

– ضَبْثَةٌ кўп. أَضْبَاثٌ чангал, кафт, ҳовуч; الْخَطَايَا بَيْنَ أَضْبَاثِهِمْ ҳад. хатолар уларнинг қўллари орасидадир

– مَضْبَثٌ кўп. مَضَابِثُ чангал; مَضَابِثُ الْأَسَدِ йўлбарс чангали

I ضَبَحَ (а) ضَبْحٌ 1) нафас қисилмоқ, ҳансирамоқ, оғир нафас олмоқ (от ҳақида); 2) куйдирмоқ, қуёш нурида қорайтирмоқ

– ضَبْحٌ отнинг чанқоқдан ҳансираши

I ضَبَرَ (и) ضَبْرٌ жамламоқ, жамлаб (ўраб) папкага солмоқ

– إِضْبَارَةٌ кўп. أَضَابِيرُ, ~ اتٌ — ҳужжатлар турадиган папка (дело, жилд, досье)

– ضِبَارَةٌ, ضُبَارَةٌ кўп. ضَبَائِرُ қайднома (қоғоз, ҳужжатлар) папкаси (жилди)

– إِضْبَارَةٌ = أُضْبُورَةٌ

– ضَبْرٌ кўп. ضُبُورٌ тар. дабр (қалъа, қўрғонни қамал қилиш пайтида ишлатиладиган ёғочдан қилинган қалқонга ўхшаш мослама)

– ضَبِيرٌ қаттиқ, мустаҳкам; кучли

I ضَبَطَ (у, и) ضَبْطٌ 1) тутмоқ, тутиб турмоқ, тўхтатиб турмоқ, ушлаб турмоқ; أَعْصَابَهُ ~ ўз асабларини тутиб турмоқ, қўлга олмоқ; نَفْسَهُ ~ ўзини тутиб турмоқ (қўлга олмоқ), (н. гадир) совуққонлик билан муносабатда бўлмоқ; أَنْفَاسَهُ فِي صَدْرِهِ~ нафас олмай (чиқармай) турмоқ; الْوَظِيفَةَ الدَّائِمَةَ ~ доимий вазифа эгалламоқ; 2) тутиб олмоқ, тутмоқ; қўлга туширмоқ, ҳибсга олмоқ; таъқиқламоқ, таъқиқлаб қўймоқ; мусодара қилмоқ; ... عَدَسَةُ الْمُصَوِّرِ ~ تْ фотограф объективи ...ни суратга олди (сўзма-сўз: ...ни тутди); 3) олмоқ; 4) аниқламоқ, тўғриламоқ, тузатмоқ; 5) (бирор н. ни) яхши (аниқ) бажармоқ (қилмоқ); الْمَوَاعِيدَ ~ ўз вақтида қилмоқ, кечиктирмай қилмоқ; 6) (жиҳозларни аппаратларни) ўрнатмоқ, иш ҳолатига келтирмоқ; 7) аниқламоқ, белгиламоқ; бошқариб турмоқ; الْأَمْنَ ~ жамоат тартибига бўйсунмоқ (риоя қилмоқ); 8) радио. бирор тўлқинга тўғриламоқ; 9) ҳисоблаб (ўлчаб) чиқмоқ; 10) ҳисоб-китоб қилмоқ, ҳисобини олмоқ (чиқармоқ); назорат қилмоқ; юритмоқ (дафтар, папка); 11) суриштириш ишлари олиб бормоқ, сўроқ қилмоқ; 12) грам. (сўзга) ҳаракат белгиларини қўймоқ; VII انْضَبَطَ 1) мусодара қилинган бўлмоқ; 2) аниқ белгиланмоқ; бошқарилмоқ; 3) тартибда сақланилмоқ; 4) интизомли бўлмоқ; 5) ўрнатилган бўлмоқ (аппаратура ҳақида); иш (ишлайдиган) ҳолатига келтирилмоқ; 6) грам. ҳаракатлари қўйилган бўлмоқ

– أَضْبَطُ[1] мн. ضَبْطَاءُ кўп. ضُبْطٌ ҳар икки қўлидан (бир хил даражада) фойдалана олувчи

– أَضْبَطُ[2] энг аниқ

– انْضِبَاطٌ тартиб, интизом; смирно! (команда)

– ضَابِطٌ[1] кўп. ضُبَّاطٌ 1) офицер, зобит; (الْارْتِبَاطِ) الِاتِّصَالِ ~ алоқа офицери; الْمَبَاحِثِ ~ қидирув бошқармаси офицери; صَفٍّ ~ унтерофицер; الْمَدْرَسَةِ ~ мактабда тарбиявий ишлар билан шуғулланувчи ходим; 2) полицай унвони; 3) созловчи

– ضَابِطٌ[2] кўп. ضَوَابِطُ 1) қоида норма; 2) система, тизим, тартиб; لَا ~ لَهُمْ ҳеч қандай системасиз, тартибсиз равишда; 3) ҳисоб-китоб; назорат, назорат тизими; بِلَا ~ назоратсиз ҳолда; 4) кўп. грам. Қуръони карим талаффузига оид белгилар (ء, صـ, ~); ◊ بِلَا ~ وَ قِيَاسٍ ҳадду ҳисобсиз; بِلَا ~ وَ لَا رَادِعٍ тўхтовсиз, ўзини тўхтатолмай

– ضَابِطٌ[3] қатъий, қатъиятли, букилмас; رَجُلٌ ~ қатъиятли одам

– ضَابِطَةٌ кўп. ضَوَابِطُ 1) полиция; 2) маълумотнома (справочник); 3) тех. регулятор (бошқа бирор асбобнинг ишини маромга келтириб турувчи мослама); 4) тормоз (тўхтатиш учун хизмат қиладиган мослама)

– ضَبْطٌ[1] 1) ҳибсга олиш; ҳибс, мусодара; 2) суриштирув, сўроқ, текширув; الْوَقَائِعِ ~ суриштирув, қидирув, қидириш; إِدَارَةُ الـ~ қидирув бошқармаси; قَلَمُ الـ~ қонунга итоат (риоя) қилиш-қилмасликни назорат қилувчи бўлим; 3) аниқлик; بِالدِّقَّةِ وَ الـ~ мутлақо аниқ; بِالـ~ аниқ, аниқлик билан; عَلَى وَجْهِ الـ~ мутлақо аниқлик билан, худди шундай; إِشَارَةُ ~ الْوَقْتِ аниқ вақт сигнали; مُحْكَمُ الـ~ аниқ ишлайдиган (асбоб ҳақида); الشَّهْوَةِ ~ ўзини тийиб туриш, ўзини тутиб туриш; النَّفْسِ ~ совуққонлик, ўзни тута билиш, сабру тоқат, чидам; 4) ташкил этиш; бошқариш, бошқариб туриш; 5) назорат, ҳисоб-китоб; جِهَازُ الـ~ назорат қилувчи мослама; الْأَرَاضِي ~ ер ҳақидаги маълумотлар тўпламини тузиш (солиқ белгилаш мақсадида); 6) шаҳар бошқармаси, полиция; соқчилик; 7) грам. ҳаракатларни қўйиш; الْكِتَابَةِ ~ матн ҳаракатларини қўйиш; ◊ الرَّبْطُ وَ الـ~ ёки الـ~ الْعَسْكَرِيُّ ҳарб. (ҳарбий) интизом; قَوَانِينُ الـ~ وَ الرَّبْطِ жамоат тартибларини сақлаш қонунлари

– ضَبْطٌ[2] кўп. ضُبُوطٌ рўйхат, реестр; протокол

– ضَبْطِيَّةٌ кўп. ~ اتٌ — 1) полиция, полиция бошқармаси; 2) полиция томонидан мусодара қилинган наркотиклардан иборат ғайриқонуний юк

– مَضْبَطَةٌ кўп. مَضَابِطُ 1) қарор; 2) протокол

– مَضْبُوطٌ 1) олиб қўйилган, олинган; 2) ҳибсга олинган; мусодара қилинган; 3) аниқ, саранжом, саришта, тартибга аниқ риоя қилувчи; غَيْرُ ~ бетартиб, тартибга риоя қилмайдиган

– مَضْبُوطَاتٌ кўп. юр. далилий ашёлар, ашёвий далиллар

(ضبع) VIII اضْطَبَعَ: رِدَاءَهُ ~ ридога ўралмоқ, ридо киймоқ (ҳаж маросими вақтида)

– ضَبْعٌ кўп. أَضْبَاعٌ билак, қўлнинг кафтгача бўлган қисми

– ضَبُعٌ мн. кўп. ضِبَاعٌ зоол. сиртлон, ёлдор бўри

– ضَبَانٌ патак (оёқ кийимларида)

I ضَجَّ (а/и) ضَجِيجٌ шовқинламоқ, қичқирмоқ; بِالضَّحِكِ ~ қаттиқ кулмоқ; IV أَضَجَّ = I

– ضَجَّاجٌ шовқинли; шовқинловчи; бақириқ-чақириқ қиладиган

– ضَجَّةٌ шовқин; бақириқ; كُبْرَى ~ خَلَقَ катта шов-шув келтириб чиқармоқ (қандайдир бирор воқеа-ҳодиса ҳақида)

– ضَجُوجٌ шовқинли

– ضَجِيجٌ 1) шовқин; шовқин-сурон, шов-шув, ола-ғовур; أَثَارَ الـ~ (бирор сабаб билан) шов-шув кўтармоқ

(حَوْلَ); 2) қичқириқ, бўкириш, ўкириш, наъра тортиш, наъра

I ضَجِرَ (а) ضَجَرٌ 1) (бирор н. дан) аччиқланган (асабийлашган) бўлмоқ, хафа бўлмоқ, оғринмоқ (بِ, مِنْ); 2) зерикмоқ, (бирор н. дан) безовта бўлмоқ, хавотирланмоқ, хавотир олмоқ (بِ, مِنْ); IV أَضْجَرَ ачиқлантирмоқ, хафа қилмоқ, оғринтирмоқ; V تَضَجَّرَ 1) оғринганини (хафа бўлганини) билдирмоқ; асабийлашган (аччиқланган) бўлмоқ; 2) зерикмоқ

– ضَجَرٌ хафалик, оғриниш; асабийлашиш; безовталик, хавотирлик, хавотир олиш

– ضَجِرٌ оғринаётган, хафа бўлаётган; (н. дандир) асабийлашаётган (بِ)

– ضَجِيرٌ = ضَجُورٌ

– مُضْجِرٌ 1) асабийлаштирадиган; 2) ёмон таъсир қиладиган, асабни қўзғайдиган

I ضَجَعَ (а) ضُجُوعٌ ётмоқ, тинч ётмоқ; II ضَجَّعَ (бирор н. ни) рад қилмоқ; (бирор н. да) камчиликка йўл қўймоқ (فى); III ضَاجَعَ (бирор к. билан, шунингдек хотин киши билан) ётмоқ; ◊ ~ـهُ الْهَمُّ уни ташвишлар тарк этмади; IV أَضْجَعَ (ухлашга) ётқизмоқ; VII انْضَجَعَ (ухлашга) ётқизилган бўлмоқ; VIII اضْطَجَعَ ёки اضَّجَعَ ухлашга ётмоқ

– ضَجْعَةٌ қисқа уйқу; қуш уйқуси; дам олиш, ҳордиқ чиқариш; ~ الْقَيْلُولَةِ тушдан кейинги дам олиш

– ضُجَعَةٌ дангаса, ишёқмас

– ضُجَعِيٌّ = ضُجَعَةٌ

– ضَجِيعٌ (бирор к. билан) бирга ётган

– ضَجِيعٌ = مُضَاجِعٌ

– مَضْجَعٌ кўп. مَضَاجِعُ 1) кўрпа-тўшак солиб қўйилган жой; أَقْضَ ~ـهُ кар. أَقْضَ; ~ الثَّعْلَبِ тулки уяси (ини); 2) подшипник

– مُضْطَجَعٌ кўп. ~ ـَاتٌ — кўрпа-тўшак солиб қўйилган жой

– ضِحٌّ қуёш нури, қуёш; لَا يَقْعُدَنَّ أَحَدُكُمْ بَيْنَ الضِّحِّ وَ الظِّلِّ فَإِنَّهُ مَقْعَدُ الشَّيْطَانِ ҳад. сизлардан ҳеч ким қуёш нури билан соя ўртасида ўтирмасин, чунки у шайтоннинг ўтирадиган жойидир

ضَحْضَحَ 1) тебранмоқ, чайқалмоқ, силкинмоқ, йилт-йилт қилмоқ; 2) кучсизланмоқ, озаймоқ; 3) синдирмоқ, бузмоқ; تَضَحْضَحَ тебранмоқ, чайқалмоқ, силкинмоқ, йилт-йилт қилмоқ

– ضَحْضَاحٌ саёз, чуқур бўлмаган

I ضَحِكَ (а) ضَحِكٌ (бирор к. устидан) кулмоқ, масхара қилмоқ, мазах қилмоқ (عَلَى, مِنْ); ◊ ~ مِلْءَ قَلْبِهِ тўйиб-тўйиб кулмоқ; ~ مِلْءَ شِدْقَيْهِ оғиз тўлдириб кулмоқ; ~ فِى عُبِّهِ оғизни қўл билан тўсиб кулмоқ; ~ عَلَى ذَقْنِهِ кар. ذَقْنٌ II ضَحَّكَ 1) кулдирмоқ; 2) (к. нингдир) устидан кулмоқ, масхара (мазах) қилмоқ (عَلَى); III ضَاحَكَ 1) кулмоқ; (к. гадир) жилмаймоқ; 2) (бирор к. билан бирга) кулмоқ, кулишмоқ; IV أَضْحَكَ = II; VI تَضَاحَكَ 1) бошқалар билан бирга кулмоқ, кулишмоқ; қаҳ-қаҳлаб кулмоқ, гуриллаб кулмоқ (хонадаги одамлар ҳақида); бирга кулишмоқ, ўзаро кулишмоқ; 2) ёлғондакам (сохта) кулмоқ; 3) (бирор к. устидан) кулмоқ, мазах қилмоқ (عَلَى); X اسْتَضْحَكَ 1) кулги чиқармоқ; (к. билан) дир бирга) кулмоқ, кулишмоқ (مَعَ)

– أُضْحُوكَةٌ кўп. أَضَاحِيكُ 1) ҳазил; ҳазиллашиладиган (мазах қилинадиган) нарса

– ضَاحِكٌ кулувчи, кулаётган; ~ السِّنِّ хушчақчақ; خَيْرُ الـ ~ـينَ آخِرُهُمْ мқл. охирида кулган яхши кулади

– ضَاحِكَةٌ кўп. ضَوَاحِكُ олдинги қатордаги тишлар; кўп. кулганда кўринадиган тишлар

– ضَحَّاكٌ 1) кўп куладиган, кулаверадиган; 2) хушчақчақ одам; ҳазилкаш; ◊ ~ غَازٌ хушчақчақ қиладиган газ

– ضَحِكٌ, ضِحْكٌ 1) кулги; اسْتِثَارُ الـ ~ кулдирмоқ, кулги келтириб чиқармоқ; 2) ҳазил, мазах

– ضُحْكَةٌ 1) ҳазил, мазах; 2) мазахланадиган

– ضُحَكَةٌ кулағон, кулағуч, серкулги, ҳадеб кулаверадиган (одам)

– ضِحْكَةٌ кўп. ~ ـَاتٌ — нимкулги, қисқа кулги, бир кулиб қўйиш; أَطْلَقَ ~ кула бошламоқ, кулиб юбормоқ

– ضَحُوكٌ кулаётган; кулаверадиган, бекорга кулаверадиган

– مِضْحَاكٌ кулаверадиган, бекорга кулаверадиган

– مُضْحِكٌ 1. кулги чиқарадиган, кулгили; комик; ~ وَ مُبْكٍ трагикомик; 2. комик, ҳазилкаш, мазах қилувчи, масхарабоз

– مُضْحِكٌ масхарабоз, масхара

– مَضْحَكَةٌ кулги (ҳазил, мазах) қилинадиган нарса

– مُضْحِكَةٌ кўп. ~ ـَاتٌ — ҳазил, мазах, кулгили воқеа, латифа

I ضَحَلَ (а) ضَحْلٌ, ضَحَالَةٌ саёз бўлмоқ, чуқур бўлмаслик

– ضَحْلٌ 1) саёз, чуқур бўлмаган; 2) аҳамияти оз (кичик)

– مَضْحَلٌ кўп. مَضَاحِلُ саёз (чуқур бўлмаган) жой; саёзлик

I ضَحَا (ضحو) (у) ضَحْوٌ кўринмоқ, кўзга ташланмоқ; ~ لِلشَّمْسِ қуёшга қараб турган (бурилиб турган) бўлмоқ; II ضَحَّى = ضَحِيَ ضَحَّى курбонлик қилмоқ; (н. нидир) курбон қилмоқ (بِ); ~ بِنَفْسِهِ ўзини курбон қилмоқ; ~ بِالنَّفْسِ وَ النَّفِيسِ مِنْ أَجْلِهِ нима учундир ҳамма нарсани курбон қилмоқ; IV أَضْحَى бўлмоқ, қилинмоқ; ~ يَكْتُبُ у ёзадиган бўлди, у ёза бошлади; V تَضَحَّى 1) курбон қилмоқ; 2) эрталаб кеч турмоқ

– أَضْحَاةٌ кўп. أَضْحَى курбонлик қилинувчи ҳайвон, жонивор; يَوْمُ الْأَضْحَى ёки عِيدُ الْأَضْحَى дин. курбонлик қилинадиган кун, курбон

ҳайити (*зул-ҳижжа ойининг 10-куни*); صَلَاةُ عِيدِ الْأَضْحَى *дин.* қурбон ҳайити намози

– أُضْحِيَةٌ *кўп.* أَضَاحِيُّ қурбон қилинадиган ҳайвон, қурбонлик; قَدَّمَ ~ қурбонлик қилмоқ; بَذْلَ الْأَضَاحِيِّ وَ الْقَرَابِينِ қурбонликлар қилмоқ

– تَضْحِيَةٌ қурбонлик қилиш; ~ الذَّاتِ ўзини-ўзи қурбон қилиш

– ضَاحٍ *мн* ضَاحِيَةٌ қуёшга бурилиб (қараб) турган, қуёшдан нур олиб турган, қуёш нури тушиб турган

– ضَاحِيَةٌ *кўп.* ضَوَاحٍ шаҳар атрофи, шаҳарга туташган жойлар, шаҳар чеккалари

– ضَحَاءٌ аллақачон тонг отган пайт (ضَحْوٌ *дан кейинги пайт*), тушгача бўлган вақт

– ضَحْوَةٌ, ضَحْوٌ *кўп* ضَحَوَاتٌ тонг, илк тонг (*қуёш чиққан заҳотидаги пайт*)

– ضُحًى тонг (ضَحْوٌ *дан кейинги пайт*); قَهْوَةُ الـ~ тонгги (эрталабги) қаҳва; بَيْنَ لَيْلَةٍ وَ ضُحَاهَا дарров, жуда тез

– ضَحِيَّةٌ *кўп.* ضَحَايَا қурбонлик; ذَهَبَ (وَقَعَ) ~ қурбон бўлмоқ (ўлмоқ); وَقَعَ ~ الْعُدْوَانِ агрессия қурбони бўлмоқ

I ضَخَّ (а/у) ضَخٌّ 1) тўкмоқ, (оқизиб, жилдиратиб) суғормоқ; бошидан (*сув*) қуйиб юбормоқ; 2) (*насосда*) сув чиқармоқ; ~ الْمَاءَ مِنَ الْبِئْرِ (*насосда*) қудуқдан сув чиқармоқ (чиқариб олмоқ)

– ضَخٌّ (*насос билан*) сув чиқариш, сув олиш; مَحَطَّةُ الـ~ *ёки* مَحَطَّةُ ~ الْمِيَاهِ насос станцияси (қурилмаси)

– مِضَخَّةٌ *кўп.* ~اتٌ — 1) шприц; 2) насос, помпа; مَاصَّةٌ ~ *ёки* ~ الْامْتِصَاصِ *ёки* رَافِعَةٌ ичига тортувчи (сўрувчи) насос; ~ الْحَرَائِقِ ўт ўчириш помпаси; ~ صَغِيرَةٌ لِلْعِطْرِ атир сепадиган асбоб (*пульверизатор*)

I ضَخُمَ (у) ضَخَامَةٌ катта (улкан, маҳобатли) бўлмоқ; II ضَخَّمَ катта (улкан ўлчамли, катта ҳажмли) қилмоқ, катталаштирмоқ; *кўч. м.* шиширмоқ (*мас., бирор ишни*); ~ الصَّوْتَ овозни баландлатмоқ (*мас., радиоприёмникда*); V تَضَخَّمَ катталашмоқ, кўпаймоқ, ортмоқ; шишмоқ, йўғонлашмоқ (*мас., қон томири*); *кўч. м.* шиширилмоқ (*мас., бирор иш*)

– تَضَخُّمٌ катталашиш, кўпайиш, кенгайиш; ~ الْإِنْتَاجِ ортиқча ишлаб чиқариш; ~ الْقَلْبِ *мед.* юрак кенгайиши; ~ الْغُدَّةِ الدَّرَقِيَّةِ *мед.* буқоқ; الـ~ الْمَالِيُّ *иқт.* инфляция (*пулнинг ғоят даражада кўпайиб қадрсизланиши*)

– تَضْخِيمٌ катталашиш, кучайиш; *кўч. м.* шишириш (*мас., бирор ишни*)

– ضَخَامَةٌ 1) кенглик; катталик, чексизлик; катта ўлчам; هَائِلُ الـ~ жуда катта ҳажмдаги; 2) семизлик

– ضَخْمٌ, ضَخِمٌ 1) катта, улкан; ~ الْعِيَارِ катта калибрдаги (ҳажмдаги) الْمَدَافِعُ الـ~ـةُ оғир тўплар; الصِّنَاعَةُ الـ~ـةُ оғир саноат; 2) *шунингдек.* ~ الْجِسْمِ семиз, семиз гавдалик

– مُضَخِّمٌ катталаштирадиган, кучайтириб берадиган; ~ الصَّوْتِ радио карнайи

I ضَدَّ (а/у) ضَدٌّ ғолиб (устун) келмоқ, енгмоқ; III ضَادَّ мухолиф бўлмоқ, душман бўлмоқ, қарши ҳаракат қилмоқ; VI تَضَادَّ 1) мухолифлашмоқ, душманлашмоқ, ёвлашмоқ; рози бўлмаслик, ҳамфикр бўлмаслик; 2) *астр.* рўпарама-рўпара туриш (*сайёраларнинг қуёшга юзма-юз бўлиб туриши*)

– تَضَادٌّ 1) зид (қарши) ҳаракат қилиш; зиддият, қарама-қаршилик, антагонизм (келиштириб бўлмайдиган зиддият); بِالـ~ مَعَهُ унга қарама-қарши равишда; 2) *астр.* рўпара туриш

– ضِدٌّ қарши; كَانَ ~هُ кимгадир қарши бўлмоқ (турмоқ)

– ضِدٌّ *кўп.* أَضْدَادٌ 1) мухолиф, қарши турувчи; рақиб; 2) қарама-қаршилик, контраст (*бирор н. нинг тескариси, акси, зидди*); بِالـ~ ...га қарши, ...га қарамай; аксинча; زَعَمَ بِالـ~ аксини (зиддини) айтмоқ, зиддига (тескарисига) ишонтирмоқ; عَمِلَ عَلَى الـ~ مِنْ ذَلِكَ у бунинг аксини қилди; 3) *грам.* икки қарама-қарши маъно берувчи сўз (*мас., ўзбек тилидаги "ёмон" сўзи каби: ёмон ишларканми?, яъни жуда яхши ишлар экан*)

– ضِدِّيٌّ қарши томон, қарама-қарши

– ضَدِيدٌ қарши, қарама-қарши, анти-; ~ الْبِرُوتُونِ антипротон

– ضِدِّيَّةٌ зиддият, душманлик, ёвлик; (*к. гадир, н. гадир*) қарши чиқиш

– مُتَضَادٌّ қарши турувчи; қарама-қарши, антагонистик

– مُضَادٌّ *кўп.* ~اتٌ — 1) зид ҳаракат қилувчи; (*бирор н. га*) қарши; 2) анти; الـ~ـةُ الْأَجْسَامُ *биохим.* антижисмлар (*организмда антигенлар пайдо бўлиши билан юзага келадиган ва уларнинг таъсирини йўқотадиган моддалар*); ~ لِلْاسْتِعْمَارِ антиимпериалистик, империализмга қарши; ~ لِلْمُجْتَمَعِ жамиятга (жамоатчиликка) қарши; ~ لِلْفَسَادِ антисептик, организмдаги фасод (*қон айнишига*) қарши; ~ لِلْحَبَلِ ҳомила бўлиб қолишига қарши; الـ~ لِدَاءِ الْأَسْكَرْبُوطِ "С" витамини (дармондориси); مُضَادَّاتُ السُّمُومِ заҳарга қарши дори; مُضَادَّاتُ الْحَيَوِيَّةِ антибиотиклар; مِدْفَعٌ ~ لِلطَّائِرَاتِ зенит тўплари; مِدْفَعٌ ~ لِلدَّبَّابَاتِ танкка қарши ишлатиладиган (отиладиган) тўп; كَرَّةٌ ~ةٌ контратака

– ضَدِيدٌ бир хил, тенг, баробар; لَا ~ لَهُ тенги (ўхшаши) йўқ

– مُضَادَّةٌ *кўп.* ~اتٌ — қарши (зид) ҳаракат; контраст

I ضَرَّ (а/у) ضَرٌّ зарар етказмоқ, зарар келтирмоқ, зараркунандалик қилмоқ; ~ بَصَرُهُ у кўр бўлиб қолди, у кўролмайдиган бўлиб қолди; II ضَرَّرَ катта зарар етказмоқ (келтирмоқ); III ضَارَّ зарар келтиришга ҳаракат қилмоқ (интилмоқ); 2) яна битта хотин олмоқ; 3) (*н. гадир*) қаршилик қилмоқ, қарши чиқмоқ; (*н. гадир*) қарши курашмоқ; IV أَضَرَّ 1) зарарлантирмоқ, зарар келтирмоқ; 2) (*н. гадир*) мажбур қилмоқ

(عَلَى): 3) кўр бўлиб қолмоқ; 4) яна бир хотин олмоқ; V تَضَرَّرَ 1) шикастланмоқ, зарарланмоқ; бузилмоқ; зарарни ҳис қилмоқ (сезмоқ); шикаст топмоқ, азоб чекмоқ; ~تِ الْأَرَاضِي مِنَ الْجَفَافِ ерлар қурғоқчиликдан зарар кўрди; 2) зарар кўрганлиги учун (*н. дандир*) шикоят қилмоқ (مِنْ); VII انْضَرَّ зарарланган бўлмоқ; VIII اضْطَرَّ 1) (*н. гадир*) мажбур қилмоқ (إِلَى); 2) (*н. гадир*) мажбур қилинмоқ (إِلَى)

– اضْطِرَارٌ 1) мажбур бўлмоқлик; зарурат; عِنْدَ الـ~ зарур бўлиб қолган ҳолда; لِغَيْرِ مَا ~ заруратсиз, эҳтиёжсиз; 2) мажбур қилиш, мажбурият

– اضْطِرَارِيٌّ 1) мажбур бўлган; ~ هُبُوطٌ *ав.* мажбуран қўниш; 2) мажбурий; 3) стихияли (*табиат ҳодисалари ҳақида*)

– ضَارٌّ зарарли; зарар келтирувчи, зараркунанда; фойдасиз, фойда келтирмайдиган, бефойда

– ضَرُورَةٌ = ضَارُورَةٌ

ضُرٌّ, ضَرٌّ[1] зарар, кўрилган зарарлар; مَسَّهُ الـ~ зарар кўрмоқ, зарар емоқ

– ضُرٌّ, ضِرٌّ[2] кўп хотинлилик

– ضِرَارٌ ихтилоф, зиддият, қарама-қаршилик

– ضَرَّاءُ бахтсизлик, ғам, алам; فِي السَّرَّاءِ وَ الـ~ хурсандлик ва хафалик кунларида

– ضَرَارَةٌ кўрлик

– ضَرَائِرُ *кўп.* муҳтожлик

– ضَرَرٌ *кўп.* أَضْرَارٌ шикастланиш; зарар, йўқотиш; أَلْحَقَ الـ~ (*н. гадир*) зарар етказмоқ (بِ); أَنْزَلَ أَضْرَارًا جَسِيمَةً жуда катта зарар етказмоқ; أَخَفُّ الـ~يْنِ икки ёмонликдан озроғи

– ضَرَّةٌ *кўп.* ضَرَائِرُ 1) (*кўп хотинли одам*) хотинларидан бири; 2) елин, эмчак

– ضَرُورَةٌ *кўп.* ~ اتٌ — зарурат; ~ اللّٰ зарур (*керак*) эмаслик; الـ~ الْقُصْوَى энг катта зарурат, жуда-жуда зарур бўлишлик; إِذَا اقْتَضَتِ الـ~ *ёки* إِنْ دَعَتِ الـ~ *ёки* عِنْدَ الـ~ зарур бўлиб қолганда, зарур бўлиб қолган тақдирда, зарурият бўлса; بِالـ~ *ёки* ~ албатта, зарур бўлган тақдирда; *кўп.* зарурий ҳолатлар; أَحْكَامُ الـ~ *ёки* لِلـ~ الضَّرُورَاتُ تُبِيحُ الْمَحْظُورَاتِ қашшоқлик таъқиқларни тан олмайди; ◊ قَاهِرَةٌ ~ енгиб бўлмайдиган куч, force majeure

– ضَرُورِيٌّ (энг, жуда) зарур, зарурий; الْمَوَادُّ الـ~ـةُ кундалик зарурий эҳтиёж нарсалари

– ضَرُورِيَّاتٌ *кўп.* кундалик зарурий эҳтиёж нарсалари

– ضَرِيرٌ *кўп.* أَضِرَّاءُ 1. кўр; 2. кўзи кўрмайдиган

– ضَرِيرَةٌ *кўп.* ضَرَائِرُ кўзи кўр аёл

– مُضَارَّةٌ[1] = ضَرٌّ

– مُضَارَّةٌ[2] = ضِرَارٌ

– مُضِرٌّ = ضَارٌّ

– مَضَرَّةٌ *кўп.* مَضَارُّ зарарланиш; зарар; етишмовчилик, камчилик

ضَرَبَ I (*u*) ضَرْبٌ 1) зарба бермоқ, урмоқ; муштламоқ; ~ـهُ ضَرْبًا مُبَرِّحًا кимнидир қаттиқ урмоқ; الْبَابَ ~ эшикни тақиллатмоқ; ~ الْجَرَسَ қўнғироқ қилмоқ; بِالْمَدَافِعِ ~ бомбардимон қилмоқ; ~ بِالْقَنَابِلِ бомба ташламоқ; ~ـهُ بِالنَّارِ кимгадир ўқ узмоқ; ~ـهُ بِالرَّصَاصِ кимнидир отиб ташламоқ; النَّارَ ~ ўт очмоқ, отмоқ; ~ الْأَرُزَّ гуруч янчмоқ; тозаламоқ; шоли оқламоқ; الْآلَةَ الْمُوسِيقِيَّةَ ~ мусиқий асбобни чалмоқ, соз чалмоқ; عَلَى الْآلَةِ الْكَاتِبَةِ ~ ёзув машинкасида ёзмоқ; الرَّقْمَ الْقِيَاسِيَّ فِي ... ~ ...да рекорд қўймоқ; 2) урмоқ (*юрак ҳақида*); 3) жойлаштирмоқ (*мас., соқчиларни*); 4) *мат.* қандайдир сонга кўпайтирмоқ (فِي); 5) *шахм.* (*донани*) урмоқ, уриб олмоқ; 6) оғримоқ (*яра, тиш ҳақида*); الْجُرْحُ ~ дард (оғриқ) кучаймоқ; 7) чақмоқ (*мас., чаён*); 8) босмоқ (*урғочини*) ◊ أَجَلًا ~ *ёки* مَوْعِدًا ~ муддат белгиламоқ; أَخْمَاسًا لِأَسْدَاسٍ (بِأَسْدَاسٍ) ~ а) тахмин қилмоқ, деб ўйламоқ, ўйламоқ; б) айёрлик қилмоқ; الْأَسْوَارَ ~ девор урмоқ (қурмоқ); الْمِثَالَ ~ (*к. гадир*) мисоллар кўрсатмоқ (لِ); مَثَلًا ~ (*н. нидир*) мисол (ўрнак) қилиб кўрсатмоқ (فِي); الْمَثَلَ ~ масал (мақол) келтирмоқ (айтмоқ); بِسَهْمٍ وَافِرٍ فِي مِضْمَارِ ... ~ (*бирор*) соҳада катта муваффақиятларга эришмоқ; بِالتِّجَارَةِ بِسَهْمٍ ~ тижорат (савдо) билан шуғулланмоқ; بِاحْتِجَاجِهِ عُرْضَ الْحَائِطِ ~ бирор кимнинг рози ёки рози эмаслигига эътибор бермаслик; الْبِلَادَ ~ بُرِيَّةً عَلَى طُولًا وَ عَرْضًا мамлакатни бошдан-оёқ кезиб чиқмоқ; بَيْنَهُمْ ~ кимларнингдир орасига ёвлик ... (*бирор н. ни*) бўямоқ; تِلِغْرَافًا ~ телеграф бермоқ; تِلِيفُونًا ~ (ёмонлик) уруғини сепмоқ; الْجُذُورَ ~ илдиз отмоқ; телефон қилмоқ (қоқмоқ); الْحِصَارَ عَلَى ~ ... (*бирор н. ни*) қамал қилмоқ, ўраб олмоқ, қуршаб олмоқ, муҳосара қилмоқ; (*бирор н. га*) блокада (тўсиқ) ўрнатмоқ; الْخَيْمَةَ ~ чодир тикмоқ (ўрнатмоқ); ~تِ السَّكِينَةُ بِأَطْنَابِهَا هُنَا бу ерда тўла тинчлик ҳукмрон; الضَّرَائِبَ ~ солиқ солмоқ; طُوبًا ~ ғишт қуймоқ (ясамоқ); الْعَلَاقَاتِ مَعَ ... ~ ...дан алоқаларни узмоқ; عُنُقَهُ ~ (*к. нингдир*) бошини олмоқ; إِلَى ... ~ (*к. гадир. н. гадир*) эгилмоқ, букилмоқ, оғмоқ; لَوْنُهُ إِلَى الْحُمْرَةِ ~ ранги қизилликка мойил бўла бошлади; عَلَى أَيْدِي الصَّيَّادِينَ ~ ов қилишни ман этмоқ; عَلَى ~ الرُّؤُوسِ بِيَدٍ مِنْ حَدِيدٍ қатъиян таъқиқламоқ (ман қилмоқ); عَلَى ~

ٱلْكَلِمَةَ сўзни ўчирмоқ; عَنْهُ ~ (к. дандир, н. дандир) ўзини четга олмоқ; صَفْحًا عَنْ ... ~ а) ...дан воз кечмоқ; ... ҳақда индамаслик, ҳеч нарса демаслик; فِي ٱلْأَرْضِ ~ жаҳон кезмоқ, жаҳонгашталик қилмоқ; فِي ٱلْأَرْضِ عَلَى غَيْرِ هُدًى ~ боши оққан тарафга бормоқ; فِي ٱلْبَادِيَةِ ~ кўчиб кетмоқ, юрт кезмоқ; فِي ٱلْبَحْرِ ~ сузмоқ (кема ҳақида); فِي ٱلشَّوَارِعِ ~ кўча кезмоқ, кўчама-кўча юрмоқ; لِصٌّ ~ عَلَى جَنْبِهِ ўғри унинг киссасига тушди; ٱلْمَسْكُوكَاتِ ~ танга зарб қилмоқ; ٱلْوَدْعَ وَ ٱلرَّمْلَ ~ (денгиз) чаноқларида ва қумда фол (ром) очмоқ; II ضَرَّبَ 1) (к. ларнингдир орасига بَيْنَ –) ёвлик (душманлик) уруғини сепмоқ; 2) қавимоқ; астарламоқ; III ضَارَبَ 1) чайқовчилик қилмоқ; بِٱلذَّهَبِ ~ тилло билан чайқовчилик қилмоқ; 2) рақобат қилмоқ; муштлашмоқ, урушмоқ; 3) остига босмоқ (урғочини); IV أَضْرَبَ (н. нидир) қолдирмоқ (عَنْ); عَنْ دُرُوسِهِمْ ~ машғулотни тўхтатмоқ (қолдирмоқ); عَنِ ٱلْعَمَلِ ~ ишни тўхтатмоқ, иш ташламоқ; عَنِ ٱلطَّعَامِ ~ овқатланишни рад қилмоқ; очлик эълон қилмоқ; V تَضَرَّبَ урушмоқ; VI تَضَارَبَ муштлашмоқ, курашмоқ, тўқнашмоқ; 2) қарама-қарши бўлмоқ, мухолафатда бўлмоқ; 3) турли-туман бўлмоқ; VIII اِضْطَرَبَ 1) ҳаяжонланмоқ, ҳаяжонланган бўлмоқ; 2) иккиланмоқ, тараддудланмоқ; فِي ٱلْأَرْضِ ~ юрт кезмоқ, саёҳат қилмоқ; 3) чигал (ноаниқ) бўлмоқ, тартибсиз (бузилган) ҳолда келмоқ; каловланиб қолмоқ; 4) тинч ухлай олмаслик, уйқуда безовта бўлмоқ

إِضْرَابٌ – кўп. اتٌ — иш ташлаш; عَنِ ٱلْعَمَلِ ~ иш ташлаш; عَامٌّ ~ оммавий иш ташлаш; أَعْلَنَ الـ~ иш ташлаш эълон қилмоқ; شَنَّ ا~ иш ташлашни уюштирмоқ; لَجْنَةُ الـ~ иш ташлаш комитети; أَصْحَابُ ٱلْمَصَانِعِ ~ локаут (ишчиларни оммавий равишда ишдан бўшатиш ёки иш жойларини ёпиш); الـ~ عَنِ ٱلطَّعَامِ (эълон қилинган) очлик; ◊ حَرْفُ الـ~ грам. тескари маънони билдирувчи بَلْ юкламасининг номи

إِضْرَابِيٌّ – иш ташлашга оид; ٱلْحَرَكَةُ الـ~ـة иш ташлаш ҳаракати

اِضْطِرَابٌ – кўп. اتٌ — 1) изтироб, ҳаяжон; 2) ҳаяжонланиш, ғаён, ғулғула; каловланиш; тартибсизлик; 3) чигаллик, ноаниқлик; бузилиш; اِضْطِرَابَاتٌ عَصَبِيَّةٌ асаб бузилиши; 4) иккиланиш, тараддудланиш; الـ~ فِي ٱلْأَرْضِ маж. жаҳонгашталик

تَضَارُبٌ – 1) тўқнашув, кураш; 2) қарама-қаршилик, зиддият; норозилик; қарши туриш; 3) турли-туманлик, ҳар хиллик

ضَارِبٌ – кўп. ضَوَارِبُ 1. зарба берувчи, урувчи; 2. мат. кўпайтувчи; ◊ إِلَى ٱلْحُمْرَةِ ~ қизғиш; طَيْرٌ ~ кўп. طُيُورٌ ضَوَارِبُ учиб ўтаётган қуш; ٱلرَّمْلِ ~ қумда фол (ром) очувчи

ضَارِبَةٌ – зарба берувчи аёл, урувчи аёл; عَلَى ٱلْآلَةِ ٱلْكَاتِبَةِ ~ машинистка (ёзув машинкасида ишлайдиган аёл); ◊ بِٱلْحَصَى ~ майда тошларда фол (ром) очувчи аёл

ضَرَائِبِيٌّ – солиққа оид; ٱلنِّظَامُ الـ~ солиқ низоми (системаси)

ضِرَابٌ – босиш (урғочини)

ضَرَّابٌ – 1) жангчи; 2) боксчи; ◊ ٱلطُّوبِ ~ ғишт қуювчи (ясовчи); ٱلرَّمْلِ ~ қумда фол (ром) очувчи

ضَرَّابَةٌ – кўп. اتٌ — қўнғироқчанинг тили

ضَرْبٌ[1] – 1) уриш, зарба бериш, калтаклаш, ҳарб. ўт, ўт очиш; بِٱلْمَدَافِعِ ~ бомбардимон қилиш; ٱلنَّارِ ~ отиш, ўқ узиш; 2) тепиш, уриш; ٱلْقَلْبِ ~ юрак тепиши (уриши); 3) мат. зарб, кўпайтириш; зарб қилиш; ٱلنُّقُودِ ~ танга зарб қилиш; دَارُ الـ~ зарбхона, танга зарб қиладиган корхона; ◊ ٱلرَّمْلِ ~ қумда фол (ром) очувчи; ٱلضَّرَائِبِ ~ солиқ солиш

ضَرْبٌ[2] – кўп. ضُرُوبٌ، أَضْرَابٌ тур, жинс, нав, сорт; هُمْ وَ أَضْرَابُهُمْ уларнинг ўзи ва уларга ўхшаганлар; عَرَّضَهُ لِـ~ مِنَ ٱلتَّحْلِيلِ у буни маълум даражада таҳлил қилди

ضَرْبَخَانَةٌ – кўп. اتٌ — зарбхона

ضَرْبَةٌ – кўп. ضَرَبَاتٌ 1) зарба; جَزَاءٍ ~ спорт. жарима тўпи; ٱلدَّمِ ~ ёки ٱلْحَرَارَةِ ~ сакта, апоплексия (мияга қон қуйилиши ёки мия қон томирларининг беркилиши натижасида ҳушдан кетиш ёки фалаж бўлиш); ٱلشَّمْسِ ~ мед. офтоб уриши; قَاضِيَةٌ ~ ҳал қилувчи (охирги, ҳалок этувчи) зарба; مُعَلِّمٍ ~ усталик билан берилган (қойил қолдирувчи) зарба; حَجَرٍ ~ بِعِيدُ عَنْهُ у жуда яқинда, у кўл чўзса етадиган жойда; أَنْزَلَ ضَرَبَاتٍ حَاسِمَةً (قَاصِمَةً) (...га қарата) ҳал қилувчи (қақшатқич) зарба бермоқ (بِ); 2) бало-офат, бахтсизлик, мусибат, ҳалокат; ◊ أَصْبَحَ هٰذَا ~ لَازِبٍ бу мутлақо зарур бўлиб қолди; ٱلضَّرَبَاتُ ٱلْعَشْرُ библ. Мисрда диндорлар бошига келган ўнта бало-офатлар

ضَرِيبٌ – кўп. ضُرَبَاءُ тенг, тенгдош; бир-бирига тенг, мос, муносиб; қўшалоқ, жуфт; эр-хотин

ضَرِيبَةٌ – кўп. ضَرَائِبُ 1) солиқ; ўлпон; бож; ٱلْأَعْنَاقِ ~ жон солиғи, жон бошидан олинадиган солиқ; ٱلْأَطْيَانِ ~ ер солиғи; ٱلْحَرْبِ ~ ҳарбий солиқ; الـ~ ٱلتَّصَاعُدِيَّةُ ўсиб борувчи солиқ; ٱلدَّخْلِ ~ ёки الـ~ ٱلْإِيرَادِ даромад солиғи; ٱلْعَقَارِ ~ кўчмас мулк солиғи; الـ~ ٱلْمُسْتَرَدَّةُ қайтариладиган (қайтиб бериладиган) бож; ضَرَائِبُ مُبَاشَرَةٌ бевосита солиқлар; ضَرَائِبُ غَيْرُ مُبَاشَرَةٍ билвосита солиқлар; مَصْلَحَةُ ٱلضَّرَائِبِ солиқ бошқармаси; 2) зариба (15,84 гектолитрга тенг келувчи ҳажм ўлчови)

ضَرِيبِيٌّ – солиққа оид

– مُتَضَارِبٌ 1) тўқнаш келувчи, тўқнашувчи; 2) қарама-қарши

– مُضَارِبٌ 1. курашувчи, мухолиф; рақобат қилувчи; 2. чайқовчи; ~ عَلَى الصُّعُودِ биржада баҳонинг кўтарилишига қараб чайқовчилик қилувчи ("буқа" лақабидаги одам); ~ عَلَى الهُبُوطِ (النُّزُولِ) биржада баҳонинг пасайишига қараб чайқовчилик қилувчи ("айиқ" лақабидаги одам)

– مُضَارَبَةٌ 1) кураш; жанг; муштлашув; 2) рақобат; الـ~ الحُرَّةُ эркин рақобат; 3) чайқовчилик; ~ مَالِيَّةٌ пул чайқовчилиги

– مِضْرَابٌ кўп. مَضَارِيبُ 1) камонча (чолғу асбобида); 2) спорт. ракетка (мас., теннисда)

– مِضْرَبٌ кўп. مَضَارِبُ спорт. чиллак, ракетка; ~ التِّنِسِ теннис ракеткаси; ~ بِنْج بُونْج пинг-понг (стол тенниси) ракеткаси; ~ الهُوكِي хоккей клюшкаси (чиллаги)

– مَضْرَبٌ уриш, ур калтак-сур калтак, кирпичоқ; ◊ ~ المَثَلِ матал, мақол қилинадиган нарса, мақол мавзуи (объекти)

– مَضْرِبٌ кўп. مَضَارِبُ 1) чодир ўрнатиладиган жой; 2) чодирлар ўрнатилган лагерь; ◊ ~ الأَرُزِّ обжувозхона, шоли оқлайдиган жой

– مُضْرِبٌ 1. иш ташловчи; 2. иш ташлаган киши

– مُضَرَّبٌ қавилган (кўрпа ҳақида)

– مُضَرَّبَةٌ, مُضَرَّبِيَّةٌ кўп. қавилган кўрпа

– مَضْرُوبٌ 1. калтакланган, урилган; уриб туширилган; 2. шунингдек: ~ عَلَيْهِ мат. кўпаювчи; ~ فِيهِ мат. кўпайтувчи

– مُضْطَرَبٌ ҳаяжон

– مُضْطَرِبٌ 1) ҳаяжонли, ҳаяжонга келган, ҳаяжонлантирадиган; тўлқинли, тўлқинлатадиган, хижолат тортаётган, хижолатдаги; 2) чигал, ноаниқ, туманли; 3) нотинч, қийналиб чиқиш (уйқу ҳақида); 4) лойқа, тиниқ бўлмаган (сув ҳақида); 5) нотекис, ўйдим-чуқур (йўл ҳақида)

ضَرَجَ I (у) ضَرْجٌ қизартирмоқ, суртмоқ, юқтирмоқ (қон ҳақида); II ضَرَّجَ қизартирмоқ, доғ қилмоқ, суртмоқ, юқтирмоқ (қон ҳақида); ~ فِي الدِّمَاءِ мажҳ. қонга бўялиб кетмоқ (ярадор бўлганда); ~ الخَجَلُ وَجْهَهَا хижолатдан у (аёл) нинг юзлари қизариб кетди; V تَضَرَّجَ 1) қизармоқ, бўялмоқ (қон билан); 2) қизариб кетмоқ, қон югурмоқ (юз ҳақида); وَقَدْ ~ وَجْهُهُ غَضَبًا унинг юзлари ғазабдан қизариб кетди; VII انْضَرَجَ 1) парашютда ташланмоқ; 2) пастга шўнғимоқ (қуш ҳақида)

– مُضَرَّجٌ бўялган, қизарган (қон билан); خَرَّ ~ًا بِدَمِهِ у қонга бўялиб йиқилди; ◊ ~ اليَدَيْنِ жиноят устида тутилган (одам)

ضَرَحَ I (а) ضَرْحٌ 1) гўр (қабр) кавламоқ; 2) узоқлаштирмоқ, кўздан нари қилмоқ; VIII اضْطَرَحَ отмоқ, ирғитмоқ, улоқтирмоқ

– ضَرِيحٌ[1] кўп. أَضْرِحَةٌ, ضَرَائِحُ гўр (қабр), сағана, даҳма, турбат; мақбара, мавзолей

– ضَرِيحٌ[2] узоқ, йироқ, олис

– مُضْطَرَحٌ ирғитилган, улоқтириб ташланган

ضَرَسَ I (и) ضَرْسٌ 1) тишламоқ, тишлаб олмоқ; 2) таъқиб қилмоқ, эзмоқ, сиқмоқ, зулм қилмоқ; (к. ғадир) жабру жафо қилмоқ (тақдир, қисмат ҳақида); ضَرِسَ (а) ضَرَسٌ [illegible] қамашганини ҳис қилмоқ (қар ضَرِمَ); ~تْ أَسْنَانُهُ унинг тиши қамашди; II ضَرَّسَ 1) тиш қоқмоқ, ўткир нишлар ўрнатмоқ; 2) қамаштирмоқ; ~ الأَسْنَانَ тишни қамаштирмоқ; IV أَضْرَسَ: ~ الأَسْنَانَ = ضَرَّسَ الأَسْنَانَ

– تَضْرِيسٌ кўп. تَضَارِيسُ учли, нишли дўнгликлар; تَضَارِيسُ الأَرْضِ жой (ер) нинг сатҳи (юзаси, рельефи); تَضَارِيسُ الوَجْهِ юздаги ажинлар

– ضَرَاسَةٌ қўнимсизлик; ~ الخُلْقِ қўнимсиз хулқу атвор (характер)

– ضِرْسٌ кўп. أَضْرَاسٌ озиқ тиш, тиш; ~ العَقْلِ ақл тиши

– ضَرُوسٌ тишлайдиган; ҳалокат келтирадиган, ҳалокатли, ёвуз; حَرْبٌ ~ даҳшатли уруш, ҳалокатли уруш қиладиган, даҳшатли;

– مُضَرَّسَاتٌ кўп. архит. бир-бирига тишлатилган мосламалар, дентикуллар

ضَرَطَ I (и) ضَرْطٌ, ضَرِيطٌ, ضُرَاطٌ орқадан қаттиқ (жартиллатиб) ел чиқармоқ

– ضُرَاطٌ мед. ичда елнинг тўпланиб қолиши, метеоризм

– ضَرَّاطٌ тез-тез жартиллатиб ел чиқарувчи

– ضَرْطٌ, ضَرِيطٌ орқадан чиқадиган ел, жартиллаб чиқадиган ел

ضَرَعَ I (у) ضَرَاعَةٌ 1) кўнадиган (ён босадиган, гапга кирадиган, кўнгилчан; итоаткор) бўлмоқ; 2) (к. дандир) ўтиниб сўрамоқ, (к. ғадир) ялинмоқ; III ضَارَعَ ўхшамоқ, ўхшаш бўлмоқ; IV أَضْرَعَ (к. ғадир) бўйсундирмоқ (بِـ، إِلَى); (к. нингдир олдида) хўрламоқ, камситмоқ, таҳқирламоқ (إِلَى); V تَضَرَّعَ ялинмоқ, ялиниб илтимос қилмоқ (туш. к. ёки إِلَى); (к. нингдир олдида) хўрланмоқ хушомадгўйлик қилмоқ, жилпанґламоқ (إِلَى)

– تَضَرُّعٌ 1) кўниш, ён босиш, кўнгилчанлик, итоаткорлик итоат, итоатлилик; 2) ўтиниш, ўтиниб сўраш

– ضَارِعٌ кучсиз, қувватсиз, беҳол

– ضَرَاعَةٌ ўтиниш, ялиниш, илтижо, илтимос

– ضَرْعٌ кўп. ضُرُوعٌ эмчак, елин, эмчак учи (тугмаси); ◊ الزَّرْعُ وَالـ~ барча мол-мулк (сўзма-сўз: экин-тикинлар ва ҳайвонлар)

– ضَرِعٌ = ضَارِعٌ

– ضِرْعٌ ўхшаш, ўхшайдиган

– ضَرْعِيَّاتٌ кўп. сут эмизувчилар

– مُضَارِعٌ ўхшаш, ўхшайдиган; صِيغَةُ الـ~ а) грам. ҳозирги-келаси замон феъли; б) музори (шеърий вазн); الـ~ المَنْصُوبُ истак майли; الـ~ المَرْفُوعُ аниқлик майли; الـ~ المَجْزُومُ шарт майли

أَحْرُفُ (حُرُوفُ) الـ~ (أَ, – مُضَارَعَةٌ ўхшашлик, ўхшаб қолиш;
نَـ, تَـ, يَـ) *грам.* ҳозирги-келаси замон феълининг шахс-сон кўрсаткичи

ضِرْغَامٌ *кўп.* ضَرَاغِمَةٌ ёки ضِرْغَمٌ *кўп.* ضَرَاغِمُ шер

I ضَرِمَ (а) ضَرَمٌ ёнмоқ, тутамоқ; II ضَرَّمَ ёқмоқ, ёқиб юбормоқ; ... النَّارَ فِى (*н. нидир*) ёқмоқ; IV أَضْرَمَ = II; V تَضَرَّمَ 1) ёнмоқ, ёниб кетмоқ; тутамоқ; ёниб турмоқ, ўту чўғда бўлмоқ (*мас., истимада, безгакда*); 2) (*к. гадир қарши*) ғазаб ўтида ёнмоқ (عَلَى); VIII اِضْطَرَمَ алангаламоқ, аланга олмоқ, ёниб кетмоқ; ёнмоқ, тутамоқ

– إِضْرَامٌ ўт қўйиб юбориш, ўт қўйиш

– ضِرَامٌ 1) ёниш; алангаланиш, иссиқлик; 2) тутатқи, ўтни илаштириш учун ёқиладиган майда ўтин

– ضَرَمَةٌ *кўп.* ضَرَمٌ 1) сўхта ўтин, сўхта; 2) ўт, олов; مَا فِى الدَّارِ نَافِخُ ~ *қар.* نَافِخٌ

– مُضْطَرِمٌ алангаланаётган, аланга олиб ёнаётган, ёнаётган

ضَرُوٌ *кўп.* ضِرَاءٌ ов ити

I ضَرِيَ (а) ضَرَاوَةٌ, ضَرًى 1) кучаймоқ (*истак, хоҳиш ҳақида*); 2) ўргатилмоқ; الْكَلْبُ بِالصَّيْدِ ~ ит овга ўргатилди; II ضَرَّى (*ҳайвонларни*) ўргатмоқ; (*н. нидир*) қилишга ўргатмоқ (عَلَى); (*н. нидир*) билдирмоқ (عَلَى); IV أَضْرَى ўргатмоқ, одатлантирмоқ

– ضَارٍ *мн.* ضَارِيَةٌ *кўп.* ضَوَارٍ ёввойи, ваҳший, ғазабнок; қонхўр; даҳшатли, қаҳрли; حَيَوَانٌ ~ ваҳший ҳайвон; وُحُوشٌ ضَارِيَةٌ ваҳший (ёввойи, қонхўр, даҳшатли) ҳайвонлар; الضَّوَارِى этхўр йиртқич ҳайвонлар; مَعْرَكَةٌ ضَارِيَةٌ даҳшатли жанг

– ضَرَاءٌ чангалзор, бутазор, қалин дарахтлар ўсган жой

– ضَرَاوَةٌ ғазабноклик, қонхўрлик; қаҳр, ғазаб; бераҳмлик, ваҳшийлик; بِـ~ бераҳмлик билан, ваҳшиёна

ضَعْضَعَ 1) вайрон қилмоқ, яксон қилмоқ, бузмоқ, бузиб ташламоқ; 2) (*туйғуларни*) сусайтирмоқ, кучсизлантирмоқ, ўтмаслаштирмоқ; تَضَعْضَعَ вайрон қилинмоқ, яксон қилинмоқ, бузилмоқ, вайрон бўлмоқ, омонат бўлиб қолмоқ; 2) сусаймоқ, кучсизланмоқ, ўтмаслашмоқ

– تَضَعْضُعٌ вайрон бўлиш, яксон бўлиш, бузилиш

– ضَعْضَعٌ, ضَعْضَاعٌ кучсиз, қувватсиз, беҳол

– ضَعْضَعَةٌ 1) бузиш, бузилиш; 2) кучсизланиш; кучсизлик, бемадорлик; الشَّيْخُوخَةِ ~ қарилик бемадорлиги (ҳолсизлиги)

– مُتَضَعْضِعٌ 1) бузилган, яксон бўлган; вайрон бўлган; 2) кучсизланиб (мадорсизланиб) қолган; кучсиз, бемадор; ўтмаслашиб қолган, ўтмаслашган

I ضَعُفَ (у) ضَعْفٌ, ضُعْفٌ заиф бўлмоқ; заифлашмоқ, заиф бўлиб қолмоқ; (*бирор н. қилишга*) ожиз бўлмоқ (عَنْ); II ضَعَّفَ 1) заиф деб ҳисобламоқ; 2) икки баравар оширмоқ (орттирмоқ); III ضَاعَفَ 1) икки баравар оширмоқ; иккилантирмоқ; такрорламоқ, ўхшатмоқ; 2) мураккаблаштирмоқ; IV أَضْعَفَ 1) кучсизлантирмоқ, заифлаштирмоқ, кучини пастлатмоқ, заиф қилмоқ (*туш. к. ёки* مِنْ); 2) юмшатмоқ, мулоймлаштирмоқ; 3) орттирмоқ, оширмоқ, кучайтирмоқ; 4) икки марта оширмоқ (кўпайтирмоқ); VI تَضَاعَفَ 1) икки баравар ошмоқ; кўпаймоқ; 2) (*н. билан дир*) асорат қолдирмоқ (*касаллик ҳақида*) (بِ); X اِسْتَضْعَفَ 1) заифлашмоқ, заифлатмоқ; заиф деб ҳисобламоқ; 3) (*эътиборини, қадрини*) пасайтирмоқ, туширмоқ; аҳамият (эътибор) бермаслик

– إِضْعَافٌ 1) заифлашиш; мадорнинг кетиши; 2) юмшаш, мулойим бўлиш

– تَضَاعِيفُ *кўп.* 1) тах, қат, бурма; 2) мазмун (*мас., ҳикоядаги*)

– ضَعْفٌ, ضُعْفٌ заифлик, кучсизлик, мадорсизлик, қувватсизлик; нимжонлик, сўлғинлик; الْبَصَرِ ~ кўзнинг (кўришнинг) заифлиги; الْـ~ الْعَصَبِىّ ирадасизлик, ирадаси кучсиз бўлиш; الْإِرَادَةِ неврастения (*тез чарчаш, озиб кетиш, жиззакилик ва бош оғриғи хусусиятларига эга бўлган асабий касаллик*); الْـ~ التَّنَاسُلِىّ эркаклик иқтидорининг заифлиги

– ضِعْفٌ 1. худди шундай; 2. иккиланган, икки марта ортиқ бўлган; 3. *кўп.* أَضْعَافٌ икки баравар ёки иккиланган миқдор; ثَلَاثَةُ أَضْعَافٍ уч баравар миқдор; أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً бир неча баравар, кўп марта; أَرْبَعَةُ أَضْعَافٍ тўрт баравар миқдор; اِرْتَفَعَتْ تَكَالِيفُ الْمَعِيشَةِ ثَلَاثَةَ أَضْعَافٍ ҳаёт кечириш қиймати уч баравар ортиб кетди; قَرَأَ فِى أَضْعَافِ الْكِتَابِ сатрлар остидаги маъноларни фаҳмламоқ

– ضَعْفَانُ *кўп.* ضَعَافَى заиф, мадорсиз, касал

– ضَعُوفٌ *мз. мн. кўп.* ضُعُفٌ жуда заиф, жуда мадорсиз; қаттиқ касал

– ضَعِيفٌ *кўп.* ضُعَفَاءُ, ضِعَافٌ 1) мадорсиз, заиф, кучсиз; етарли (ишончли) бўлмаган (*мас., баҳона, сабаб, асос*); الْعَقْلِ ~ ақли заиф, ақли қисқа (паст); الْإِرَادَةِ ~ ирадаси заиф; الْقَلْبِ ~ юраксиз, қўрқоқ; 2) касал, бемор

– مُضَاعَفٌ иккиланган; икки баравар; أَفْعَالٌ ~ةٌ *грам.* иккиланган феъллар; الْـ~ الْبَسِيطُ *мат.* энг кичик умумий бўлинувчи; بِسُرْعَةٍ ~ةٍ икки баравар тезликда; زَادَتْ مَطَالِبُ الْبِلَادِ أَضْعَافًا ~ةً мамлакат талаби бир неча марта ортиб кетди

– مُضَاعَفَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) иккиланиш; такрорлаш; худди шунга ўхшаш нарсани қилиш; 2) оғирлашиш, асорат қолдириш (*касаллик ҳақида*)

– مَضْعَفٌ *бот.* марваридгул (*Сурияда*)

– مُضْعَفٌ иккиланган, икки баравар бўлган

ضَعَةٌ *қар.* وضع

ضُغْبُوسٌ *кўп.* ضَغَابِيسُ тарра; أُهْدِىَ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ضَغَابِيسُ *ҳад.* Оллоҳнинг расули алайҳиссаломга тарра тортиқ қилинди

I ضَغَثَ (а) ضَغْثٌ 1) чигаллаштирмоқ, чалкаштирмоқ, аралаш-қуралаш қилиб юбормоқ; 2) тўп (тўппак, боғ) қилиб бир жойга тўпламоқ

– ضِغْثٌ кўп. أَضْغَاثٌ боғ, боғлам; أَضْغَاثُ أَحْلَامٍ а) бемаъни тушлар; б) туманли орзулар; ◊ جَاءَ ~ًا عَلَى إِبَالَةٍ бу унинг сабр косасини тоширган сўнгги томчи бўлди

I ضَغَطَ (а) ضَغْطٌ 1) эзмоқ, қисмоқ; 2) пресcламоқ; 3) (к. нидир) мажбур қилмоқ, (к. гадир) тазйиқ ўтказмоқ; (к. нидир) қисди-бас қилмоқ (عَلَى); III ضَاغَطَ мажбур қилмоқ, қисмоқ; VI تَضَاغَطَ 1) ўзаро тазйиқ ўтказмоқ, қисди-бас қилинмоқ; 2) (аста-секин) қисилмоқ, зичлашмоқ; VII انْضَغَطَ қисилган бўлмоқ; тазйиққа олинмоқ; қисди-бас қилинмоқ

– انْضِغَاطٌ қисилиш; қисилишлик; тех. компрессия (двигатель цилиндрида ёнилғининг сиқилиши)

– تَضَاغُطٌ аста-секин сиқилиш, зичлашиш, шиббаланиш

– ضَاغِطٌ[1] 1) сиқувчи, прессловчи; 2) шунингдек: آلَةٌ ~ةٌ компрессор (ҳаво, буғ, газ ва б. ни сиқиш учун ишлатиладиган асбоб)

– ضَاغِطٌ[2] назоратчи, пойлоқчи, қўриқчи

– ضَاغِطَةٌ кўп. ضَوَاغِطُ пресс

– ضَاغُوطٌ босинқираш, ёмон туш

– ضَغْطٌ 1) босим; الـ~ُ الْهَوَائِيُّ (الْجَوِّيُّ) ҳаво (атмосфера) босими; جَوِّيٌّ ~ физ. тех. бир атмосфера (босими); مِيزَانُ (مِقْيَاسُ) مِقْيَاسُ الـ~ِ الْجَوِّيِّ манометр (босимни ўлчайдиган асбоб); الـ~ِ барометр (ҳаво босимини ўлчайдиган асбоб); الـ~ُ الدَّمِ ёки الدَّمَوِيُّ мед. қон босими; ~ُ الدَّمِ الْوَاطِئُ (الْعَالِي) паст (юқори) қон босими; تَحْتَ ~ِ الْحَوَادِثِ кўч. м. воқеа-ҳодисалар таъсири остида; 2) пресслаш; 3) босиш; сиқиш; 4) тазйиқ ўтказиш; сиқиш, зулм; 5) спорт. силтамасдан тик (даст) кўтариш; رَفَعَ الرَّبَّاعُ بِيَدَيْهِ ~ًا ٨٠ كِيلُوغْرَامًا полвон 80 килограммни даст кўтарди

– ضَغْطَةٌ (н. нидир) босиш (عَلَى)

– ضُغْطَةٌ қийинчилик, фалокат, офат; اللّٰهُمَّ ارْفَعْ عَنَّا هٰذِهِ الـ~َ илоҳим, биздан бу фалокатни кўтаргин

– مِضْغَاطٌ манометр

– مَضْغُوطٌ 1) пресcланган, сиқилган, қисилган; هَوَاءٌ ~ сиқилган (қисилган) ҳаво; 2) мажбур қилинган, мажбур бўлган

– مَضْغُوطِيَّةٌ сиқилишлик, қисилишлик

I ضَغَمَ (а) ضَغْمٌ 1) тишламоқ, тишлаб олмоқ; 2) (сўзларни) ғулдираб талаффуз қилмоқ, чайналмоқ

I ضَغِنَ (а) ضَغَنٌ (к. гадир) кин (кудурат) сақламоқ; ёмон кўрмоқ, (к. дандир) нафратланмоқ (عَلَى); VI تَضَاغَنَ ўзаро кеклашмоқ (кудуратлашмоқ); бир-биридан нафратланмоқ; VIII اضْطَغَنَ (к. гадир қарши) кин (адоват, кек) сақламоқ

– ضَاغِنٌ кин (адоват, кек) сақловчи

– ضِغْنٌ кўп. أَضْغَانٌ кек, адоват, кин; нафрат; душманлик

– ضَغِنٌ адоват қилувчи, нафрат қилувчи; нафратли, кекли, адоватли

– ضَغِينَةٌ кўп. ضَغَائِنُ (яширин) кек, адоват, кин, нафрат

– ضَفَفٌ 1) оғир аҳвол, қашшоқлик, камбағаллик, муҳтожлик, ночорлик, бечоралик; 2 серфарзандлилик, кўп болалилик

– ضَفَّةٌ оломон; 2) тиқилинч, ур-йиқит

– ضَفَّةٌ кўп. ضِفَافٌ қирғоқ, соҳил

~ ضِفْدَعٌ ضِفْدَعَةٌ кўп. ضَفَادِعُ, ضُفْدُعٌ, ضَفْدَعٌ, ضِفْدَعٌ, ضِفْدِعٌ қурбақа; فِرْقَةُ الضَّفَادِعِ الْبَشَرِيَّةِ ёки رِجَالُ الضَّفَادِعِ амфибия одамлар (сув ва қуруқликда яшайдиган одамлар), акваланглар одамлар (сув остида анча вақт тура оладиган одамлар); الطِّينِ бақа;

I ضَفَرَ (и) ضَفْرٌ 1) ўрмоқ (сочни); 2) ўрмоқ, йиғиштирмоқ (арғамчини, арқонни); II ضَفَّرَ ўрмоқ; йиғиштирмоқ; III ضَافَرَ ёрдам бермоқ, қўллаб-қувватламоқ; V تَضَفَّرَ ўрилмоқ, йиғиштирилмоқ, ўрилган (йиғиштирилган) бўлмоқ; VI تَضَافَرَ 1) ўзаро ёрдамлашмоқ, биргалашиб ҳаракат қилмоқ; (к. гадир қарши) кучларни бирлаштирмоқ, елкама-елка турмоқ (عَلَى); 2) ўзаро ўриш-арқоқ бўлиб кетмоқ

– تَضَافُرٌ 1) ўзаро ёрдам; ~ُ الْقُوَى (الْجُهُودِ) кучларни бирлаштириш; 2) ўриш-арқоқ бўлиш

– ضَفَّارٌ кўп. ضُفْرٌ айил, қоринбоғ

– ضَفْرٌ[1] ўриш, ўрилиш

– ضَفْرٌ[2] кўп. أَضْفَارٌ, ضُفُورٌ 1) айил, қоринбоғ; 2) кичик ўрим соч

– ضَفِيرَةٌ кўп. ضَفَائِرُ 1) соч ўрими, кичик соч ўрими; 2) ўрилиш; ~ شَمْسِيَّةٌ анат. қуёш ўрилмаси (қоринда туташган вегетатив асаблар системаси - тизими)

– مُضَفَّرٌ, مَضْفُورٌ ўрилган

I ضَفَا (у) ضَفْوٌ (ضَفَا) ضَفَاءٌ тўла бўлмоқ, тўлиб тошмоқ; II ضَفَّى тўлдирмоқ, (н. гадир) қўшиб қўймоқ (عَلَى); IV أَضْفَى (н. нингдир) устига қўшиб бермоқ, қўшимча қилиб бермоқ (عَلَى); (н. гадир) қўшиб қўймоқ (عَلَى); أَهَمِّيَّةً (كَبِيرَةً) خَاصَّةً ~ (н. гадир) махсус (катта) аҳамият бермоқ (عَلَى)

– ضَافٍ мн. ضَافِيَةٌ тўла; кенг, муфассал; атрофлича; батафсил, пухта

– ضَفْوَةٌ الْعَيْشِ ~ фаровон (ҳамма нарса етарли бўлган) турмуш (ҳаёт)

I ضَلَّ (а/и) ضَلَالٌ 1) адашиб юрмоқ (فِي); йўқолмоқ, гумгашта юрмоқ; ~ عَنِ السَّبِيلِ الطَّرِيقَ ~ йўлдан адашмоқ, адашиб қолмоқ; ~ سَعْيُهُ унинг меҳнатлари зое (ҳабада) кетди; 2) (н. дадир) янглишмоқ, хато қилмоқ (فِي); II ضَلَّلَ 1) (الطَّرِيقَ) тўғри йўлдан четга чиқмоқ; صَوَابَهُ ~ хатога бошламоқ, йўлдан адаштирмоқ, йўлдан урмоқ; мулоҳазакорликни (ақл билан иш қилмоқни) йўқотмоқ; 2)

янглишларда (хатоларда) айбламоқ; 3) алдамоқ, фириб бермоқ; IV أَضَلَّ 1) йўлдан адаштирмоқ, йўлдан урмоқ; хатога (янглишишга) бошламоқ; ... أَيُّ شَيْطَانٍ أَضَلَّنِي حِينَ ... ...ган вақтда мени қайси шайтон йўлдан урди?; 2) (*бирор н. ни*) йўқотмоқ; VI تَضَالَّ ўзини адашганга солмоқ

تَضْلِيلٌ = إِضْلَالٌ

– أُضْلُولَةٌ *кўп.* أَضَالِيلُ 1) янглишиш, адашиш, хато; 2) ёлғон, алдов, ўйлаб чиқарилган

– تَضْلِيلٌ хатога (янглишувга, адашишга) олиб келиш; ёлғон, алдов, алдамчилик, фириб

– تَضْلِيلِيٌّ хатога (адашишга) олиб борувчи; ёлғондакам, сохта; الْمُحَاوَلَاتُ الـ~ـةُ сохта (ёлғон) ҳаракатлар (уринишлар); кўзни шамғалат қилиш

– ضَالٌّ (*н. дадир*) янглишувчи, хато қилувчи (فِي); адашиб юрган, тентираб юрган, уйини (эгасини) йўқотиб қўйган (*ит ҳақида*); الابْنُ الـ~ бебош, адашган ўғил; 2) йўқотилган; 3) хато, нотўғри, ноҳақ; زَعْمٌ ~ хато (нотўғри) асос

– ضَالَّةٌ *кўп.* ضَوَالُّ 1) йўқотиб қўйилган (*қандайдир н.*); адашиб юрган ҳайвон (*кўпроқ қўй ҳақида айтилади*); 2) изланиладиган (*интилинадиган нарса, орзу қилинадиган нарса; идеал;* ~ـهُ الْمَنْشُودَةُ унинг энг катта орзуси; وَجَدَ ~ـهُ (الْمَنْشُودَةَ) ўз идеалини топмоқ; орзу қилган мақсадига етмоқ (эришмоқ)

– ضَلَالٌ 1) адашиш; йўлдан четга чиқиб кетиш; 2) *кўп.* ~اتٌ янглишиш

– ضَلَالَةٌ янглишиш, хато, залолат

– ضِلِّيلٌ адашувчан, тез-тез адашиб турувчи

– مُضِلٌّ хатога (янглишишга) етакловчи, йўлдан урувчи; сохта, ёлғон

– ضِلِّيلٌ = مُضَلِّلٌ

– مُضَلِّلٌ хатога (янглишишга) етакловчи, йўлдан урувчи; رِوَايَةٌ ~ـةٌ ишни чигаллаштирадиган тахмин (версия)

– مَضَلَّةٌ *кўп.* مَضَالُّ осонгина адашиб қоладиган жой

I ضَلُعَ (ضلع) (*у*) ضَلَاعَةٌ 1) кучли (бақувват) бўлмоқ; 2) (*н. дадир*) моҳир (уста) бўлмоқ (فِي); (*н. дандир*) яхши хабардор бўлмоқ (فِي); ضَلِعَ (*а*) ضَلَعٌ, ضُلُوعٌ қингир бўлмоқ; ◊ مَعَهُ ~ ким биландир тил бириктириб бирга бўлмоқ; ضَلَعَ (*а*) ضَلْعٌ (*к. нидир*) сиқув остига олмоқ, қисди-бас қилмоқ (عَلَى); хафа қилмоқ; II ضَلَّعَ 1) букмоқ; 2) қат-қат қилиб бурмаламоқ, гофрировка қилмоқ; 3) йўл-йўл қилмоқ, ола-була қилмоқ; V تَضَلَّعَ 1) (*н. биландир*) тўлғазмоқ, тўлдирмоқ (*туш, к.*); (*бирор н. нинг*) яхши билувчиси бўлмоқ, (*н. дандир*) хабардор бўлмоқ, (*н. нидир*) эгалламоқ; (*н. нидир*) яхши билмоқ (فِي، بِ، مِنْ); بِالْعَرَبِيَّةِ ~ араб тилини эгалламоқ (билмоқ); 2) юкламоқ, ўз елкасига олмоқ, қабул қилмоқ, (*н. нидир*) ўз зиммасига олмоқ (بِ); (*н. нидир*) зиммада олиб юрмоқ, бажармоқ (بِ); (*н. нидир*) олиб юришга қодир бўлмоқ (بِ); بِالْأَعْبَاءِ الْجَسِيمَةِ ~ катта (оғир) масъулиятни зиммада олиб юрмоқ

أَضَالِعُ *кўп.* югурдаклар, малайлар; шериклар

– اضْطِلَاعٌ 1) қобилият, билармонлик, эп; 2) бурчни адо этиш (бажариш); فِي أَثْنَاءِ ~ـي بِمَنْصِبِي мен ўз вазифамни бажараётган вақтимда; بِالتَّبِعَةِ ~ ўз устига масъулиятни олиш

– تَضَلُّعٌ эгаллаш, билиш; қобилият

– ضَالِعٌ 1) (*н. гадир*) берилган, қизиққан (فِي); (*н. дадир*) маҳорат кўрсатувчи, эплик (فِي); 2) (*к. гадир*) тарафдор бўлиб ҳаракат қилувчи (مَعَ); ... كَانَ ~ًا مَعَ ... ... билан бир тараф бўлмоқ; 3) адолатсиз, одил эмас

– ضَلَعٌ оғирлик, вазминлик, юк, вазмин нарса; الدَّيْنِ ~ қарз юки

– ضَلْعٌ зўравонлик, адолатсизлик, бедодлик; ◊ ~كَ مَعَ زَيْدٍ сен Зайд томонидасан, сен Зайднинг ёнини оласан; لَا تَنْقُشِ الشَّوْكَةَ بِالشَّوْكَةِ فَإِنَّ ~ـهَا مَعَهَا *мтл.* қарға қарғанинг кўзини чўқимайди (*сўзма-сўз:* тиканни тикан билан чиқарма, чунки у иккиси бир томонда)

– ضِلْعٌ *кўп.* أَضْلَاعٌ, أَضْلُعٌ, ضُلُوعٌ, أَضَالِعُ 1) *анат.* қовурға; *архит.* астрагал (гумбаз қовурғалари); *бот.* баргнинг марказий томири; ~ ثَابِتٌ *анат.* чин қовурға; ~ سَائِبٌ *анат.* ёлғон қовурға; 2) (*учбурчакдаги*) томон; مُتَوَازِي الْأَضْلَاعِ параллелограмм; 3) котлет (*гўшт ёки картошкадан тайёрланган овқат*); الضَّأْنِ ~ қўй гўштидан тайёрланган котлет; ◊ الْبَرْمِيلِ ~ бочка тахтаси; إِنَّ لَهُمْ ~ًا فِي هٰذَا الْأَمْرِ бу ишни улар қилганлиги шубҳасиздир

– ضِلَعٌ *кўп.* ضُلُوعٌ тепалик, дўнглик, тепа, дўнг

– ضَلِيعٌ 1. 1) кучли, бақувват; 2) билувчи, хабардор; 3) иқтидорли; 2. билимдон, билағон, омилкор

– مُضَلَّعٌ 1. 1) йўл-йўл; гулдор, нақшли; 2) қовурғаси (қирралари) бор бўлган; гофрировка қилинган; صَاجٌ ~ гофрировка қилинган темир (тунука); 2. *кўп.* مُضَلَّعَاتٌ кўпёқлик; خُمَاسِيٌّ ~ беш ёқлик; ~ سُدَاسِيٌّ олти ёқлик

ضَلْفَةٌ *кўп.* ضُلَفٌ, أَضْلَافٌ (эшикдаги) тавақа; (*дераза ёки дарчадаги*) тавақа, эшик

ضُلْمَةٌ *кўп.* ضُلْمَاتٌ 1) қиймаланган сабзавотлар; 2) дўлма (*овқат номи*)

I ضَمَّ (*а/у*) ضَمٌّ 1) термоқ, сиқмоқ, қисмоқ; 2) бирлаштирмоқ, тахламоқ, юммоқ, қисмоқ (*лабларни*); (*н. гадир*) қўшмоқ, қўшиб қўймоқ (إِلَى); الصُّفُوفَ ~ сафларни жипслаштирмоқ; إِلَى صَدْرِهِ ~ бағрига босмоқ, қучмоқ, қучоқламоқ; ... صَوْتَهُ إِلَى ~ ...га ҳамоҳанг бўлмоқ, ...га тарафдор бўлмоқ; 3) аннексиялаштирмоқ, босиб олмоқ, забт қилмоқ; 4) (*н. нидир*) тутиб олмоқ, қўлга туширмоқ (عَلَى); 5) ичида (таркибида) бирор нарса бўлмоқ; 6) *грам.* дамма

(ـُـ) ҳаракатини қўймоқ; III ضَامَّ ўзаро бирлашмоқ (жипслашмоқ); VI تَضَامَّ бирлашмоқ, уюшмоқ; VII اِنْضَمَّ 1) қўшиб олинган бўлмоқ, босиб олинган (забт қилинган) бўлмоқ; қўшилмоқ, (*н. гадир*) бирлаштирилмоқ (إِلَى); 2) ичида (таркибида) (*н. нидир*) тутиб турмоқ (عَلَى); 3) сиқилмоқ, қисилмоқ; VIII اِضْطَمَّ бирлаштирмоқ, жипслаштирмоқ; ~تْ عَلَيْهِ الضُّلُوعُ ўз ичига олмоқ, ...дан иборат бўлмоқ

إِضْمَامَةٌ *кўп.* أَضَامِيمُ (*қоғоз*) боғлами (тўппаги, пачкаси); дело; папка; блокнот (ёзув дафтарчаси)

— اِنْضِمَامٌ (*н. гадир*) қўшиб олиш (إِلَى); *сиёс.* аншлюс (*бир мамлакат иккинчи мамлакатнинг мустақиллигини йўқотиб, ўзига қўшиб олиши*)

— ضِمَامٌ қисқич, скрепка (*қоғоз учун*)

— ضَمٌّ 1) терим, йиғим; ўрим; ~زَمَنُ الـ ўрим пайти (мавсуми); 2) (*н. гадир*) қўшиш, қўшиб қўйиш (إِلَى); қўшув; ~ الصُّفُوف сафларни жипслаштириш; 3) аннексия, босиб олиш, забт қилиш; 4) *шунингдек:* ~حَرَكَةُ الـ *грам.* дамма (ـُـ) ҳаракати (белгиси)

— ضَمَّةٌ 1) бағирга босиш; қучиш, қучоқлаш; 2) йиғин, жамоа; бирлашма; ~ زُهُور гулдаста, букет; 3) *кўп.* ضَمَّاتٌ *грам.* дамма (ـُـ) белгиси

— ضَمِيمَةٌ *кўп.* қўшимча; орттирма, кўпайтириш, ошириш (*пул ҳақида*)

— مَضْمُومٌ 1) йиғилган, тўпланган; сиқилган, қисилган; 2) жипслашган; 3) *грам.* дамма (ـُـ) ҳаракати қўйилган

(ضمحل) اِضْمَحَلَّ зим бўлмоқ, йўқолмоқ; тугалланмоқ, тўхтатилмоқ, битирилмоқ

— اِضْمِحْلَالٌ зим бўлиб (йўқолиб) кетиш

— مُضْمَحِلٌّ зим бўлиб (йўқолиб) кетган, ўз умрини (фаолиятини) тўхтатган

I ضَمَخَ (*у, и*) ضَمْخٌ хушбўй нарсалар суртмоқ; атир сепмоқ; ~ بِالْبُخُورِ исириқ ва шунга ўхшаш нарсалар тутатмоқ; II ضَمَّخَ 1) хушбўй нарсалар суртмоқ; атир сепмоқ; 2) хушхўр қилмоқ; ~ بِالتَّوَابِلِ (*овқатга*) зиравор (доривор) солмоқ; V تَضَمَّخَ хушбўй нарсалар суртилмоқ, ўзига атир сепмоқ

I ضَمَدَ (*и*) ضَمْدٌ ўраб боғламоқ, боғламоқ; бинт боғламоқ; ~ بِالْمِنْدِيلِ دُمُوعَهُ кўз ёшларини рўмолча билан артмоқ; II ضَمَّدَ (*ярани*) боғламоқ

— ضِمَادٌ *кўп.* أَضْمِدَةٌ 1) боғич, боғ; бинт; 2) полиандрия (*кўп эрлилик*) (*қадимги даврларда*)

ضِمَادَةٌ *кўп.* ضَمَائِدُ боғич, боғ; бинт

— ضِمْدٌ *кўп.* أَضْمَادٌ севиб қолган, ошиқ, жазман

— مُضَمِّدٌ фельдшер; санитар

— مُضَمِّدَةٌ *кўп.* ~اتٌ 1) фельдшер аёл; санитар аёл (санитарка); 2) компресс

I ضَمَرَ, ضَمُرَ (*у*) ضُمُورٌ, ضُمْرٌ 1) ориқ (озғин) бўлмоқ; дармонсиз (ҳолсиз) бўлмоқ; қотма (чайир) бўлмоқ; 2) камаймоқ, озаймоқ (*ҳажм ҳақида*); қисқармоқ, қисилмоқ, сиқилмоқ; II ضَمَّرَ 1) озайтирмоқ, камайтирмоқ (*ҳажмни*); 2) машқ қилдирмоқ (*отни*); 3) ~ الْفَرَسَ отни семиртириш учун ем билан боқиб, сўнг уни емдан қолдирмоқ (*қирқ кун давомида*); IV أَضْمَرَ (*к. гадир қарши қандайдир*) яширин ният (мақсад) қилмоқ (لِـ); ~ الْعَدَاءَ душманлик (ёвлик) туймоқ (қилиб юбормоқ); ~ لَهُ الشَّرَّ кимгадир қарши ёмонлик туйиб юбормоқ, яширинча ёмон ният қилиб юрмоқ; 2) ориқ (озғин) қилмоқ; 3) машқ қилдирмоқ; V تَضَمَّرَ озмоқ; ингичка, озғин, мадорсиз, ҳолсиз бўлиб қолмоқ; VII اِنْضَمَرَ қуриб қолмоқ, сўлиб қолмоқ; VIII اِضْطَمَرَ озмоқ, озиб кетмоқ

— إِضْمَارٌ 1) яшириш; айтиб қўймаслик, индамаслик; замирда тутиш; яширин (пинҳоний) ният; 2) *грам.* эллипс, эллипсис (*нутқ жараёнида замирда тутиб турилган бирор сўзни тушириб қолдириш-мас., китобни ўқидингми? - ҳа, ўқидим. Бу гапда "китобни" сўзи назарда тутилса-да, нутқда тушириб қолдирилган*)

— ضَامِرٌ 1) ориқ, чайир, озғин; 2) ингичка

— ضِمَارٌ *шунингдек:* ~ دَيْنٌ 1) тўланиши эҳтимолдан йироқ бўлган қарз, тўланиш эҳтимоли оз бўлган қарз; 2) ишониш қийин бўлган нарса

— ضُمْرٌ 1) ориқлик, озғинлик; 2) юпқалик (*мас., мато*)

— ضُمُورٌ 1) озиб кетиш, ориқлик, озғинлик; ~ مَرَضِيٌّ *мед.* атрофия (*кичрайиб, қуриб қолиш касаллиги*)

— ضَمِيرٌ *кўп.* ضَمَائِرُ 1) виждон; ~تَأْنِيبُ (تَقْرِيعُ) الـ виждон азоби (қийноғи); ~فَاقِدُ الـ виждонли, виждони уйғоқ; ~حَيُّ الـ виждонсиз, виждонини йўқотган; ~مُسْتَرِيحُ (مُرْتَاحُ) الـ пок виждонли; ~هُ اِسْتَيْقَظَ унинг виждони уйғонди; قَالَ هٰذَا دُونَ أَنْ ~ يَرْتَعِشَ لَهُ у менга буни виждони оғримай гапираверди; 2) ақл; яширин (пинҳоний) фикр, ният; 3) *грам.* олмош; ~ إِشَارِيٌّ кўрсатиш олмоши; ~ شَخْصِيٌّ кишилик олмоши; ~ عَائِدٌ қайтувчи олмош; ~ مَجْرُورٌ эгалик аффикси; ~ مَوْصُولٌ нисбий олмош

مِضْمَارٌ *кўп.* مَضَامِيرُ 1) майдон; 2) ипподром, отчопар, от чопиладиган айлана (доира); 3) отни семиртириш учун ем билан боқиб, сўнг уни емдан қолдириш учун кетадиган қирқ кунлик муддат; 4) шу жараён амалга ошириладиган отхона

— مُضْمَرٌ 1. яширин, замирдаги, мияда эътиборда тутилган; 2. *грам.* олмош

— مُضَمِّرٌ тренер, машқ қилдирувчи, ўргатувчи

I ضَمِنَ (*а*) ضَمَانٌ 1) (*к. нидир*) кафолатга олмоқ, (*к. учундир*) кафолат бермоқ (*туш. к. ёки بِ*); (*к. нидир*) таъминламоқ, (*к. гадир*) кафолат бермоқ (لِـ); (*н. дандир*) кафолатланмоқ, суғурта қилинмоқ (مِنْ); 2) (*н. нидир*) ўзида сақламоқ (*тутмоқ*); 3) (*к. нидир*) таъминлашга мажбур этмоқ; II ضَمَّنَ 1) (*н. нингдир*) ичига солмоқ, тўлдирмоқ; (*н. гадир*) қўшмоқ, қўшиб қўймоқ; бирор мисрани бошқа шоир шеъридан олмоқ (*шеър ёзиш асносида*); (*бирор н. ни*) мазмун

учун асос қилиб олмоқ (*мас., китоб учун*); 2) (*бирор н. учун*) масъул қилмоқ; 3) (*н. дандир*) кафолатламоқ, суғурта қилмоқ (مِنْ); V تَضَمَّنَ ўзида сақламоқ (тутмоқ); VI تَضَامَنَ 1) бир-бири учун кафолат бермоқ, кафолатлашишмоқ; ҳамфикр бўлмоқ, бирга бўлмоқ, бир тараф бўлмоқ, бирдам бўлмоқ; 2) бирлашмоқ; VII انْضَمَنَ таъминланган (кафолатланган) бўлмоқ

– أَضْمَنُ энг яхши кафолатловчи, ишончли кафолат берувчи, кафолатни таъминловчи

– تَضَامُنٌ бирдамлик, бир тараф бўлиш, ўзаро масъулият; ҳамманинг ўзаро кафиллиги (бир-бирини қўллаши); بالـ~ *ёки* بِوَجْهِ الـ~ وَ التَّكَافُلِ биргалашиб, бирдам бўлиб; أَعْرَبَ عَنْ ~هِ ... مَعَ الْأَخَوِيِّ ... билан дўстона бирдамлик кўрсатмоқ (намоён қилмоқ)

– تَضْمِينٌ 1) қўйиш, қўйилиш, сарфлаш (*пул ҳақида*); қўшиш, қўшилиш; бирлашиш; 2) ўз фикрини тўғридан-тўғри эмас, имоишоралар билан билдириш; (*бирор н. га*) маъно бериш, мазмун бериш

– ضَامِنٌ 1. кафолат берувчи, таъминловчи; кафолатга олувчи; 2. кафил, кафил бўлган киши

– ضَمَانٌ *кўп.* اتٌ — 1) таъминлаш, таъминот, кафиллик, кафолат; суғурта; الـ~ الْجَمَاعِيُّ умумий хавфсизлик; الـ~ الْاِجْتِمَاعِيُّ ижтимоий таъминот; شَرِكَةُ الـ~ суғурта ширкати; وَرَقَةُ الـ~ кафолат (суғурта) варақаси; 2) кафиллик, кафолат; ~هُ عَلَيَّ! мен унга кафолат бераман!; 3) масъулият; شَرِكَةٌ مَحْدُودَةُ الـ~ чекланган масъулиятли компания (*ЛТК*)

ضَمَانَةٌ 1) таъминот, таъминлаш, кафолат, кафиллик; 2) гаров; далил; ~ مَالِيَّةٌ пулли гаров

– ضَمِنٌ вақти-вақти билан қайтариладиган (сурункали) касалга чалинган

– ضِمْنَ (*бирор н. нинг*) зимнидаги, ботинидаги, ичидаги; ~ دَوْلَةٍ دَوْلَةٍ давлат ичидаги давлат; ~هُمْ улар орасида; هُوَ مِنْ ~ِ النَّاسِ الْمَطْلُوبِينَ ... у ... учун керак бўлган одамнинг худди ўзи (ўзгинаси)

– ضِمْنٌ зимн, бирор нарсанинг ички томони; ботин; ~اً билвосита; яширинча, зимдан, хуфёна; шу билан бирга; айни замонда; ~اً أَوْ صَرَاحَةً (مُبَاشَرَةً) бевосита (тўғридан-тўғри) *ёки* билвосита

– ضِمْنِيٌّ 1) яширин, сўз билан ифодаланмаган; сўзсиз, гапирилмаган; индамайдиган; قَبُولٌ ~ сўзсиз, индамасдан қабул қилиш, розилик; 2) билвосита; назарда тутилган; 3) ички, ботиний, зимний

– ضَمِينٌ *кўп.* ضُمَنَاءُ=ضَامِنٌ

– مُضَمَّنٌ 1) қўйилган; қўшилган, қўшиб қўйилган; 2) назарда тутилган

– مَضْمُونٌ[1] 1) таъминлайдиган; таъминланган, кафолатланган; 2) мазмунли, мазмунга эга; 3) буюртма (заказ) қилинган (*хат, мактуб ҳақида*); 4) суғурта қилинган, суғурталанган

– مَضْمُونٌ[2] *кўп.* مَضَامِينُ мазмун, маъно; الشَّكْلُ وَ الـ~ шакл ва мазмун

I ضَنَّ (*и/а*) ضَنٌّ *ёки* ضِنٌّ (*а/и*) ضَنَّ қизғончиқ (хасис, зиқна) бўлмоқ, қурумсоқ бўлмоқ; (*н. нидир к. учундир*) қизғонмоқ (بِ, عَلَى); ~ بِكَرَامَتِهِ أَنْ تُخْدَشَ ◊ у ~ بِالْجَوَابِ жавоб беришни истамаслик; ҳақоратни кўтара олмасди, чунки ўз шаънини юксак қадрларди

– ضِنٌّ: زَيْدٌ ~ِي مِنْ بَيْنِ إِخْوَانِي Зайд ака-укаларим ичида ардоқлигимдир

ضَنِينٌ *кўп.* أَضِنَّاءُ 1) жуда хасис (зиқна, қизғончиқ, қурумсоқ); 2) жуда оз (*кам*), етарли бўлмаган

– مَضَنَّةٌ *кўп.* مَضَانُّ (*одамлар ажралиб қолишни истамайдиган*) бойлик, хазина, қимматбаҳо нарсалар

I ضَنُكَ (*у*) ضَنْكٌ, ضَنَاكَةٌ 1) сиқилган, оғир аҳволда қолган, етишмовчиликлар билан яшаётган бўлмоқ (*маиший шароитлар ҳақида*)

– ضَنْكٌ қашшоқлик, оғир аҳвол, камбағаллик, хорлик; عَيْشٌ ~ قашшоқ турмуш, етишмовчиликдаги ҳаёт

ضِنْوٌ, ضَنْوٌ кичик (майда) болалар

I ضَنِيَ (*а*) ضَنًى чарчамоқ, ҳолдан кетмоқ (тоймоқ), қувватсизланмоқ, кучдан қолмоқ; қуриб қолган бўлмоқ; IV أَضْنَى ҳолдан тойдирмоқ, чарчатмоқ, кучдан тойдирмоқ

– ضَنٍ *мн.* ضَنِيَةٌ чарчаган, ҳолдан тойган, дармони қуриган

– ضَنًى 1) чарчоқлик, ҳолдан кетганлик, дармонсизлик; ориқлик, озғинлик; 2) касаллик, беморлик

– مُضْنٍ *мн.* مُضْنِيَةٌ чарчаётган, ҳолдан кетаётган, дармони қуриётган, оғир

I ضَهَدَ (*а*) ضَهْدٌ зулм қилмоқ, жабр қилмоқ; таъқиб қилмоқ, эзмоқ, сиқмоқ, жафо қилмоқ; VIII اضْطَهَدَ таъқиб қилмоқ, таъқиб (қувғин) га дучор қилмоқ; зулм (жафо) қилмоқ

– اضْطِهَادٌ таъқиб, таъқиб қилиш, репрессия; қувғин, қувғин қилиш; جُنُونُ الـ~ "мени таъқиб қилишаётир" деб ўйлайдиган жиннилик

– اضْطِهَادِيٌّ репрессияга оид, репрессив; жазо сифатида қўлланиладиган

– مُضْطَهَدٌ таъқиб қилинаётган, қувғин қилинаётган; الشُّعُوبُ الـ~ةُ эзилаётган (зулм остидаги) халқлар

– مُضْطَهِدٌ 1. таъқиб (зулм) қилувчи, золим; 2. таъқибловчи, эзувчи, қувғин қилувчи

ضُهْرٌ *кўп.* ضُهُورٌ чўққи (*тоғники*)

(ضهى) III ضَاهَى 1) ўхшамоқ, ўхшаш бўлмоқ; 2) (*н. нидир н. гадир*) солиштирмоқ (қиёсламоқ) (بِ *ёки* بَيْنَ وَ بَيْنَ)

– ضَهِيٌّ ўхшаш, ўхшайдиган

– مُضَاهٍ *мн.* مُضَاهِيَةٌ ўхшаш, ўхшайдиган

– مُضَاهَاةٌ 1) ўхшашлик; 2) солиштириш, қиёслаш

I (ضوء) ضَاءَ (у) ضَوْءٌ، ضُوءٌ нур сочмоқ, нур таратмоқ, нурланмоқ, зиё сочмоқ, зиё таратмоқ, зиёланмоқ; بِالْعَافِيَةِ ~ саломатликни дангал кўрсатиб турмоқ, соғ эканликни билинтириб турмоқ; II ضَوَّأَ ёритмоқ; (чироқни) ёқмоқ; IV أَضَاءَ 1) зиё бермоқ, ёритмоқ, нур (зиё) тарқатмоқ, нур (зиё) бериб турмоқ; أَضِئْ لِي أَقْدَحْ لَكَ! *мтл.* сендан угина, мендан бугина, қўл қўлни ювади! (*сўзма-сўз:* сен менга ёритиб тур, мен сенга ўт ёқиб бераман); 2) зиёли (маърифатли) қилмоқ; V تَضَوَّأَ зиё (*нур*) берилмоқ, ёритилмоқ; X اسْتَضَاءَ 1) (*н. биландир*) ёритилмоқ (بِ); (*к. дандир н. ҳақдадир*) хабардор бўлмоқ (مِنْ، بِ)

— إِضَاءَةٌ ёритиш, ёритилиш; иллюминация (*ҳамма ёқни чироқлар билан безатиш, ёритиб юбориш*)

— ضَوْءٌ، ضُوءٌ *кўп.* أَضْوَاءٌ зиё, нур, ёғду, ёруғлик; ~ الشَّمْسِ қуёш нури (ёруғлиги); ~ الْقَمَرِ ой нури; ~ النَّهَارِ кундузги ёруғлик; الْأَضْوَاءُ الْقُطْبِيَّةُ الشِّمَالِيَّةُ (الْجَنُوبِيَّةُ) Шимолий (Жанубий) қутб ёғдуси; ◊ فِي ~ الْوَقَائِعِ عَلَى ~ далиллар (асослар) борлигида; شَهِدَ الـ~ هَذِهِ الْحَيَاةَ дунё юзини кўрмоқ, туғилмоқ, дунёга келмоқ; سَلَّطَ الـ~ (الْأَضْوَاءَ) (*н. нидир*) ёритмоқ, ойдинлаштирмоқ, аниқламоқ (عَلَى); أَلْقَى بَعْضَ الْأَضْوَاءِ (*н. нидир*) бироз ёритмоқ, ойдинлаштирмоқ, аниқламоқ (عَلَى)

— ضَوْئِيٌّ зиё (нур) га оид; السَّنَةُ الـ~ـةُ *астр.* ёруғлик йили; شَارَاتٌ ~ـةٌ ёруғлик сигналлари (ишоратлари); الْأَشِعَّةُ الـ~ـةُ ёруғлик (нур) дасталари

ضَوًّى *кўп.* ضَوِّيَّةٌ чироқчи, чироқ ёқувчи

— ضَوِّيَّةٌ *кўп.* ـاتٌ — туйнук (*ҳавони янгилаш ва ёруғлик тушиши учун қурилган туйнук*)

— ضِيَاءٌ зиё; ёғду, шуъла

— مُضَاءٌ ёритилган, ёритиб қўйилган; غُرْفَةٌ ~ـةٌ чироғи ёниб турган (ёритилган) хона

— مُضَاوِئُ *кўп. театр.* рампа (*саҳнани ёритиш учун ўрнатилган ёритқичлар йиғиндиси*)

— مُضِيءٌ 1) ёритувчи; зиё (нур) таратиб турувчи; ~ الْمَصَابِيحِ чироқчи, чироқбон; الْإِعْلَانُ الـ~ ёритқичли реклама (эълон); غَازَاتٌ ~ـةٌ ёритувчи газ чироқлари; 2) ёруғ, нурафшон

I (ضور) ضَارَ (у) ضَوْرٌ 1) қаттиқ очлик ҳис қилмоқ; 2) зарар келтирмоқ (етказмоқ), зарарламоқ; V تَضَوَّرَ 1) азоб (оғриқ) тортмоқ; 2) тиришиб-буришмоқ, тиришмоқ, тиришиб типирчиламоқ

— ضَوْرٌ қаттиқ очлик, очлик азоблари

ضَوْضَاءُ шовқин, сурон, бақир-бақир

— ضَوْضَاةٌ = ضَوْضَى

I (ضوع) ضَاعَ (у) ضَوْعٌ тарқалиб кетмоқ, сочилмоқ, таралмоқ, анқимоқ (*ҳид ҳақида*); V تَضَوَّعَ = I

I (ضوى) ضَوَى (и) ضَوِيٌّ (*н. нидир*) ишга солмоқ, (*н. гадир*) таланмоқ (إِلَى); ضَوِيَ (а) ضَوًى 1) ҳолсизланмоқ, мадорсизланмоқ, озмоқ, озиб кетмоқ; 2) озғин бўлмоқ, озиб кетган бўлмоқ; IV أَضْوَى 1) ҳолсизлантирмоқ, мадорсизлантирмоқ, кучсизлантирмоқ; أَضْوَتِ الْمَرْأَةُ нимжон (ориқ) бола туғмоқ; 2) зарар етказмоқ (келтирмоқ); VII انْضَوَى 1) (*н. нидир*) ишга солмоқ, (*н. гадир*) таянмоқ (إِلَى); 2) (*н. гадир*) тааллуқли бўлмоқ (إِلَى); 3) (*н. нингдир остида* - تَحْتَ) бирлашмоқ, иттифоққа кирмоқ

— ضَاوِيٌّ ориқ; ~ الْبَدَنِ (الْجِسْمِ) озғин

— ضَوِيَّةٌ тўй тантанаси билан бораётган ёш йигитлар, куёвнавкарлар

I (ضير) ضَارَ (и) ضَيْرٌ зарарламоқ, зарар келтирмоқ; IV أَضَارَ = I

— ضَائِرٌ зарар келтирувчи, зараркунанда

— ضَيْرٌ зарар; бало, офат; оғирлик; қийинчилик; لَا ~َ! ҳеч қиси йўқ!; وَلَا ~َ فِي أَنْ ... қийинчилик бунда эмас, балки ...

I (ضيز) ضَازَ (и) адолатсизлик билан тақсим қилмоқ; бирор ким ҳақига нисбатан адолатсизлик қилмоқ

— ضِيزَى: قِسْمَةٌ ~ *Қур.* адолатсиз тақсимлаш, (*бирор н. нинг*) жуда катта қисмини ўзлаштириш

I (ضيع) ضَاعَ (и) ضَيَاعٌ зое кетмоқ, ҳабада кетмоқ; йўқолмоқ, йўқолиб кетмоқ; ҳалок бўлмоқ; عَبَثًا ~ *ёки* هَبَاءً ~ зое бўлиб, бекордан-бекорга йўқ бўлмоқ; II ضَيَّعَ 1) йўқ қилмоқ, йўқотмоқ; ضَيَّعَ صَوْتَهُ فِي الضَّوْضَاءِ унинг овози шовқин-сурон ичида йўқ бўлиб кетди; ~ كَثِيرًا مِنَ الْفُرَصِ الذَّهَبِيَّةِ қатор қулай фурсатни қўлдан бермоқ (чиқармоқ); 2) ҳабада қилмоқ, бекорга сарфламоқ (*пулни*); IV أَضَاعَ йўқотмоқ; йўқ қилмоқ; яксон қилмоқ; ~ رُشْدَهُ (صَوَابَهُ) эс-ҳушни йўқотмоқ, ҳушсиз бўлмоқ, ҳушидан кетмоқ; ~ الْوَقْتَ вақтни зое кетказмоқ (йўқотмоқ)

— إِضَاعَةٌ зоелик, зое кетиш; ~ الْوَقْتِ вақтнинг зое кетиши

— ضَائِعٌ 1) зое кетган, йўқолган, йўқотилган; ~ الرُّشْدِ ҳушсиз бўлган, ҳушидан кетган; الْوَقْتُ الـ~ зое кетган вақт; أَمَلٌ ~ йўқотилган умид; جَزِيرَةٌ ~ـةٌ فِي الْمُحِيطِ океандаги кичик (*топилиши қийин, кўзга зўрға ташланадиган*) орол; 2) бечора, бечораҳол, бахтсиз

— ضَيَاعٌ зоелик; йўқотиш; ҳалокат, яксонлик; ~ الْأَعْصَابِ асаб бузилиши, асабларнинг ишдан чиқиши

ضَيْعٌ зоелик; йўқотиш, йўқолиш

— ضَيْعَانٌ зиён, йўқотиш; يَا ~َـهُ қандай зиён-а!, эссизгина!

— ضَيْعَةٌ[1] зоелик, йўқотиш; ҳалокат, яксон бўлиш

– ضَيْعَةٌ[2] *кўп.* ضِيَاعٌ, ضِيَعٌ қишлоқ; ферма; кимгадир қарашли жой, чорбоғ

– مِضْيَاعٌ исрофгар

– مُضَيِّعٌ 1. исроф қилувчи; 2. исрофгар

– مُضِيعَةٌ *кўп.* مَضَايِعُ 1) ўзи билан ҳалокат олиб келувчи нарса, ҳалок қилувчи нарса; 2) ҳалокат; 3) йўқотиш, сарф, исроф; ~ لِلْوَقْتِ وَ الْمَالِ вақт ва пулнинг зое кетиши (йўқолиши)

– مَضْيُوعٌ 1. зое кетган, йўқолган; 2. майда-чуйда сарф учун олиб юриладиган пул, чўнтак сарфи

ضَيْغَمٌ *кўп.* ضَيَاغِمُ йўлбарс

I (ضيف) ضَافَ (и) ضَيْفٌ 1) меҳмон бўлмоқ, меҳмонга бормоқ; 2) зиёфат қилмоқ, зиёфат бермоқ; 3) қўшмоқ, қўшиб қўймоқ; II ضَيَّفَ 1) меҳмон деб кутиб олмоқ; 2) зиёфат қилмоқ; IV أَضَافَ 1) (*н. гадир*) қўшиб қўймоқ (إِلَى); ~ جَدِيدًا إِلَى التُّرَاثِ الْعِلْمِيِّ илмий меросга янгилик қўшмоқ (киритмоқ); أَضِفْ إِلَى ذَلِكَ бундан ташқари (*сўзма-сўз: шунга қўшиб қўй*); 2) (*к. гадир*) тааллуқ деб билмоқ (إِلَى); 3) меҳмондўстлик, меҳмоннавозлик кўрсатмоқ, мезбонлик қилмоқ; зиёфат бермоқ; 4) *грам.* аниқловчи қўшмоқ (*қаратқич келишигидаги от, мас.*, جَزِيرَةُ الْعَرَبِ); V تَضَيَّفَ меҳмон бўлмоқ; ◊ ~تِ الشَّمْسُ қуёш бота бошлади; VII اِنْضَافَ 1) қўшиб қўйилмоқ, бирлаштирилмоқ, қўшилмоқ; 2) меҳмон деб ўйлаб қабул қилинмоқ; X اِسْتَضَافَ 1) (*к. нидир*) меҳмон сифатида қабул қилмоқ, меҳмонга чорламоқ, меҳмондорчиликка таклиф қилмоқ; 2) меҳмоннавоз (мезбон) бўлишни сўрамоқ; меҳмон бўлмоқ, меҳмоннавозликдан фойдаланмоқ; 3) кўпроқ нарса сўрамоқ; (*бирор н.*) қўшиб қўйишни сўрамоқ (илтимос қилмоқ)

اِسْتِضَافَةٌ (*к. нидир*) меҳмон сифатида қабул қилиш

– إِضَافَةٌ 1) қўшиб қўйиш; тўлдириш, қўшимча қилиш; بِالـ~ إِلَى ёки ~ إِلَى ذَلِكَ ذَلِكَ айтилганларга қўшимча қилиб, унинг устига; 2) *грам.* status constructus, изофа (изофат) (*қаратқич келишигидаги аниқловчи ва аниқланмишнинг бирикиб келиши*)

– إِضَافِيٌّ қўшиб қўйиладиган, тўлдириладиган, қўшимча қилинадиган, қўшимча

– ضِيَافَةٌ 1) зиёфат; 2) меҳмоннавозлик, мезбонлик, шодлик, хурсандлик; حُسْنُ الـ~ яхши (чиройли) қабул (меҳмоннавозлик)

– ضَيْفٌ *кўп.* أَضْيَافٌ, ضُيُوفٌ, ضِيفَانٌ меҳмон; келувчи киши; ~ الشَّرَفِ ҳурматли (фахрий) меҳмон; حَلَّ ~ًا (*к. никидадир*) меҳмон бўлмоқ

– مُضَافٌ 1. қўшиб қўйилган, бирлаштирилган, тўлдирилган; (*бирор н. га*) ёндошган, ёпишган, жапс (بِ); 2. 1) *кўп.* ـــاتٌ қўшилма, қўшимча; 2) *грам.* музоф (*қаратқичли аниқловчининг аниқланиши*); ~ إِلَيْهِ қаратқич келишигидаги аниқловчи

– مَضَافَةٌ (*хонадондаги*) меҳмонхона

– مِضْيَافٌ меҳмоннавоз, шод, хуррам

– ضَائِفٌ = مُضِيفٌ

– مُضِيفَةٌ 1. меҳмон қилувчи аёл; 2. бека; الـ~ الطَّائِرَةِ ёки الْجَوِّيَّةُ стюардесса, тайёра (ҳаво) бекаси

– مَضِيفَةٌ *кўп.* مَضَايِفُ (*хонадондаги*) меҳмонхона

I (ضيق) ضَاقَ (и) ضِيقٌ 1) тор, танг, ингичка бўлмоқ; (*н. гадир*) етарли бўлмаслик (عَنْ); (*н. биландир*) тўлиб-тошиб кетган бўлмоқ, тиқиб ташланган бўлмоқ (بِ); ~تِ الدُّنْيَا فِي وَجْهِهِ унинг аҳволи чорасиз бўлиб қолди; ~تِ الدُّنْيَا فِي هَذِهِ الْمَدِينَةِ унинг учун бу шаҳарда яшаш оғир (қийин) бўлиб қолди; ~تْ بِهِ الْحَالُ унинг аҳволи ғоят оғирлашиб қолди; ~تْ بِهِ السُّبُلُ боши берк кўчага тушиб қолмоқ, чорасиз (нима қилишни билмайдиган) бўлиб қолмоқ; ~ بِهِ ذَرْعًا бу унинг жонига тегиб кетди, у бунга (сира) чидамасди; ~ ذَرْعًا عَنْ ... (*к. дандир н. дандир*) қийнамоқ, сиқмоқ, танг аҳволга туширилмоқ; (*н. нидир*) қила олмаслик; ~تْ بِهِ صَدْرُهُ у у (аёл) нинг жонига тегди (зериктирди); ~ بِهِ قَلْبُهُ бунда унинг юраги сиқилиб кетди; ~تْ أَخْلَاقُهُ ўзини унутмоқ, ўзини жиловлай олмаслик; ~ صَبْرًا сабру тоқатни йўқотмоқ; ~ عَنْ احْتِمَالِهِ у бунга чидай олмади; ~ الْوَقْتُ عَنْ طَهْيِ شَيْءٍ бирор нарса тайёрлашга (пиширишга) вақт йўқ эди; ~ الْمُتْحَفُ بِالْآثَارِ музей қадимий ёдгорликлар билан тўлиб-тошиб кетган эди; 2) (*бирор н. дан*) хафа бўлмоқ (بِ); 3) бахил бўлмоқ, бахиллик қилмоқ, заранг бўлмоқ; II ضَيَّقَ 1) тор қилмоқ, қисмоқ; ~ عَيْنَيْهِ кўз қисмоқ (сузмоқ); 2) босмоқ; сиқиб қўймоқ; 3) (*к. нидир*) сиқмоқ, қисмоқ (عَلَى); ~ عَلَى نَفْسِهِ ўзини маҳрум қилмоқ, тиймоқ; ~ عَلَى الْخِنَاقِ *кўч. м.* (*к. нингдир*) бўғзидан тутмоқ; III ضَايَقَ 1) қисиб (сиқиб) қўймоқ; 2) жонга тегмоқ, зериктирмоқ; шилқимлик қилмоқ, тазйиқ ўтказмоқ (*аёл кишига*); IV أَضَاقَ давлати (*мол-мулки*) қўлдан кетмоқ; VI تَضَايَقَ 1) сиқилиш, хафалик ҳис қилмоқ; ~ مَالِيًّا у пулдан қийналиб қолган; 2) (*к. дандир, н. дандир*) хафа бўлмоқ (مِنْ)

– تَضْيِيقٌ 1) торайтириш; 2) сиқиш, тазйиқ ўтказиш.

– ضَائِقَةٌ оғир, сиқилган аҳвол; ~ الْوُقُودِ ёнилғи етишмаслиги; ~ مَالِيَّةٌ пул етишмаслиги (кризиси)

– ضِيقٌ 1) торайиш; торлик; ~ الْأُفُقِ савиянинг пастлиги (торлиги), тор (паст) савия; 2) савия; 2) сиқилиш; 3) оғир аҳвол, камбағаллик, етишмовчилик, қашшоқлик, фақирлик; ~ ذَاتِ الْيَدِ ёки ~ الْيَدِ қўл калта (қисқа) лиги, камбағаллик; بِـ~ الْوَقْتِ вақт йўқлиги учун (*сабабли*); بِـ~ الْمَكَانِ (الْمَقَامِ) жой йўқлиги учун (*сабабли*); لَوْ لَا ~ الْمَكَانِ لَـ ... агар жой етишмаган бўлмаганда, у ҳолда ...; ~ النَّفَسِ *мед.* астма (*нафас қисиш касаллиги*)

– ضَيِّقٌ 1) тор; танг, إِنَّ الْوَقْتَ ~ وَ ... вақт оз (танг), аммо, ...; ~ خُلُقُهُ у чидамсиз (тоқатсиз); الْحِيلَةِ ~ айёрлик, (ҳийла) ни билмайдиган; الصَّدْرِ ~ ҳафсаласи пир бўлган, рози бўлмаган; хафа бўлган; 2) (*бирор н. дан*) қисилиб (ийманиб) турган, хижолат чеккан (ب); 3) камбар (*темир йўлга оид*)

– ضِيقَةٌ оғир аҳвол, қашшоқлик, камбағаллик, фақирлик

– مُضَايِقٌ 1) хижолат чекувчи, ийманувчи; 2) хижолат чекадиган, ийманадиган; 3) жонга тегадиган, безор қиладиган

– مُضَايَقَةٌ *кўп.* ـَات ـــ 1) қисилиш, сиқилиш; босди-босди; тиқилинч; 2) жонга тегиш, зериктириш, шилқимлик қилиш; (*аёлга*) тазйиқ қилиш

– مَضِيقٌ *кўп.* مَضَايِقُ 1) бўғоз; 2) тор тоғ оралиғи, тоғ дараси; довон

I ضَامَ (ضيم) (a) ضَيْمٌ адолатсизлик қилмоқ, зулм (сиқув) қилмоқ, хафа қилмоқ, таҳқирламоқ; X اِسْتَضَامَ = I

– ضَيْمٌ *кўп.* ضُيُومٌ адолатсизлик; зулм (сиқув); хафа қилиш, таҳқирлаш, ҳақорат; رِجَالٌ أُبَاةُ الــ~ адолатсизлик билан келиша олмайдиган одамлар; لاَ يَنَامُونَ (لاَ يُقِيمُونَ) عَلَى الــ~ улар ҳақоратни унута олмайдилар; لاَ يَصْبِرُ عَلَى ~ у таҳқирга тоқат қилолмайди (чидамайди); ◊ سَكَتَ عَلَى ~ иложсизликдан сукут сақламоқ

ضَيْوَنٌ *кўп.* ضَيَاوِنُ ёввойи мушук

ط

ط (طَاءٌ) то (итқи) (*араб алифбосининг ўн олтинчи ҳарфи; абжадда-9*)

ط қيرَاط сўзининг қисқартмаси

طَابٌ тоб (*ўйин номи*)

طَابَاقٌ *қар.* طبق

طَابَةٌ *кўп.* ـَاتٌ ــ 1) *мед.* тахтакач; 2) тоб ўйинида ишлатиладиган ёғоч буюм; *қар.* طَابٌ

طَابَرَ ерларни рўйхатга олиш

طَابُورٌ *кўп.* طَوَابِيرُ 1) текширув, кўрик; (*қаторда турганларни*) рўйхат бўйича текшириб чиқиш; كَأَنَّهُ فِي ~ у гўё қаторда қотгандай (*"смирно" ҳолатида*) турибди; الصَّبَاحِ ~ рўйхат бўйича эрталабки саноқ (текширув); 2) батальон; الــ~ الْخَامِسُ *сиёс.* бешинчи колонна (*бошқа мамлакатга юборилган жосуслар, қўпорувчилар*); 3) шеренга; кутиб турувчилар навбати; *ҳарб.* қатор чизиғи; أَوْقَفَهُ ~ I кимнидир навбатга қўймоқ

طَابُوقٌ *қар.* طبق

طَابُونَةٌ *кўп.* ـَاتٌ ـــ, طَوَابِينُ = طَبُّونَةٌ *қар.* طبن

طَابِيَةٌ *кўп.* طَوَابِي 1) истеҳком; мустаҳкамланган жой, форт; 2) *шах.* рух

طَارٌ *қар.* طور

طَارَ *қар.* طير

طَازَجٌ, طَازِجٌ янгигина (ҳозиргина) тайёрланган

طَازَة янгигина; ◊ زُبْدَةٌ ~ сариёғ

طَاسٌ, طَاسَةٌ *қар.* طوس

طَاغُوتٌ *қар.* طغو

طَاقَمٌ *қар.* طقم

طَالُوتُ *ат.от.мз.* Толут (Соул)

طَامِيِس *миф.* Фемида (*одил суд маъбудаси*)

طُومَارٌ = طَامُورٌ

طَاوِلَةٌ *қар.* طول

طَاوُوسٌ *қар.* طوس

طَأْطَأَ қуйига туширмоқ, пастга эндирмоқ; эгмоқ, энгаштирмоқ; ~ رَأْسَهُ а) бош эгмоқ; б) бўйсинмоқ

– طَأْطَأَةٌ эгилиш, букилиш

– مُطَأْطِئٌ эгган, буккан; الرَّأْسِ ~ боши эгик, боши эгилган

طَامَنَ *қар.* طمأن

I طَبَّ (a/y) طَبٌّ 1) даволамоқ; 2) оғмоқ, пастга тушмоқ, энмоқ (*мас., тарози палласи*); 3) кутилмаганда, тўсатдан (*к. нингдир олдига*) келиб қолмоқ (عَلَى); طَبَّبَ 1) даволамоқ; тиббий ёрдам кўрсатмоқ; тиббий фаолият билан шуғулланмоқ; 2) йиқитмоқ, йиқилишга (*ағанаб кетишга*) мажбур қилмоқ; V تَطَبَّبَ 1) даволанмоқ, даволаниш даврини ўтмоқ; 2) тиббиёт билан шуғулланмоқ; X اِسْتَطَبَّ 1) табиблардан маслаҳат сўрамоқ; 2.) (*бирор н.* билан) даволанмоқ (ب); لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءٌ يُسْتَطَبُّ بِهِ إِلاَّ الْحَمَاقَةَ *мкл.* буни гўр тузатади (*сўзма-сўз:* аҳмоқликдан бошқа ҳамма касалнинг давоси бор)

– تَطْبِيبٌ даволаш, табиблик қилиш

– طَبٌّ эплай олувчи, қила олувчи, билувчи; (*бирор н.* да)

моҳир (ب)

– طِبٌّ 1) даволаш; ~ الْأَسْنَانِ тишларни даволаш; суф-куф қилиб даволаш; 2) *шунингдек.* عِلْمُ الـــ~ тиббиёт; медицина; ~ الْآذَانِ отиатрия (*қулоқ касалликларини даволаш ҳақидаги фан*); ~ أَمْرَاضِ النَّفْسِ *ёки* الـــ~ النَّفْسَانِيُّ психиатрия (*руҳий касалликларни даволаш ҳақидаги фан*); ~ الْأَمْرَاضِ الْجِلْدِيَّةِ дерматология (*тери касалликларини даволаш ҳақидаги фан*); الـــ~ الْبَشَرِيُّ аллопатия (*даволаш усулларидан бири, немис врачи С. Ҳанеман (1755-1840) жорий этган*); ~ بَيْطَرِيٌّ *қар.* الـــ~ الْبَيْطَرِيُّ; ~ الْفَضَاءِ космик тиббиёт; ~ الْعُيُونِ офтальмология (*кўз касалликлари ҳақидаги фан*); ~ قَضَائِيٌّ (شَرْعِيٌّ) суд медицинаси (тиббиёти); كُلِّيَّةُ الـــ~ тиббиёт куллиёти, медицина факультети; مَدْرَسَةُ الـــ~ тиббиёт мактаби; медицина ўқув юрти; أَخَذَ الـــ~ тиббиётни ўрганмоқ

– طِبَابَةٌ 1.) табиблик (табобат, врачлик) касби; 2. табиблик қилиш, даволаш, табобат (табиблик) билан шуғулланиш

– طَبَّةٌ [1] *кўп.* ـَاتٌ — йиқилиш, пасайиш

– طَبَّةٌ [2] *кўп.* ـَاتٌ — 1) ёстиқ; 2) тиқин, пробка

– طِبِّيٌّ 1) тиббий; санитарияга оид; 2) табибликка оид; 3) доривор (*ўсимлик*); نَبَاتَاتٌ ـــةٌ доривор ўсимликлар

– طَبِيبٌ *кўп.* أَطِبَّاءُ, أَطِبَّةٌ табиб, врач, доктор, медик; الـــ~ الْمُدَاوِيُّ даволовчи табиб (врач); ~ الْآذَانِ қулоқ касалликлари табиби, отиатр; ~ الْأَنْفِ وَ الْأُذُنِ وَ الْحَنْجَرَةِ қулоқ, томоқ ва бурун касалликлари табиби (врачи), отоларинголог; ~ الْأَسْنَانِ тиш доктори, дантист; الـــ~ الْبَشَرِيُّ *ёки* ~ الْأَمْرَاضِ الْجِلْدِيَّةِ тери касалликлари табиби, дерматолог; ~ الْعُيُونِ кўз касалликлари табиби, офтальмолог; ~ الْأَمْرَاضِ الْعَقْلِيَّةِ *ёки* ~ الْأَمْرَاضِ النَّفْسِيَّةِ *ёки* ~ نَفْسَانِيٌّ психиатр; ~ الْأَمْرَاضِ الْأَعْصَابِيَّةِ (الْعَصَبِيَّةِ) асаб касалликлари табиби, невропатолог; ~ الْأَمْرَاضِ النِّسَائِيَّةِ аёллар касалликлари бўйича табиб, гинеколог; ~ فِي الْأَمْرَاضِ الزُّهْرِيَّةِ венеролог; ~ بَيْطَرِيٌّ *қар.* بَيْطَرِيٌّ; ~ شَرْعِيٌّ суд табиби (врачи)

– طَبِيبَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — табиб аёл, табиба

– مَطَبٌّ *кўп.* ـَاتٌ — 1) чуқурлик; ~ هَوَائِيٌّ *ав.* ҳаводаги бўшлиқ; ~ دِبْلُومَاسِيٌّ дипломатик хижолатпазлик, хато; 2) туртки, чалақлаш

– مُطَبِّبٌ табобатчи, медик

طُبْجِيٌّ *кўп.* طُبْجِيَّةٌ тўпчи, артиллерист, артиллериячи

I طَبَخَ (a/у) 1) пиширмоқ, (*овқат*) тайёрламоқ; 2) ясамоқ, тайёрламоқ; 3) *кўч.м.* ташкил этмоқ, (*бирор ишни*) тайёрламоқ; VII اِنْطَبَخَ қайнаб пишмоқ; пишиб тайёр бўлмоқ; VIII اِطَّبَخَ овқат пиширмоқ (тайёрламоқ)

– طَبَّاخٌ ошпаз, пазанда; رَئِيسُ الـــ~ِينَ бош ошпаз (*пазанда*); ◊ ~ كَازٍ примус

– طَبَّاخَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — 1) ошпаз (*пазанда*) аёл, ошхонада ишловчи аёл; 2) газ плитаси (ўчоғи)

– طِبَاخَةٌ 1) ошпазлик (пазандалик) касби; 2) кулинария

– طَبْخٌ 1) қайнатиш, овқат тайёрлаш; 2) қайнатиб пиширилган овқат; 3) целлулоид

– طَبْخَةٌ пиширилган овқат, таом; *кўч.м.* бирор нарсани бичиб тўқиш; *мажс.* مَنْ طَبَخَ هٰذِهِ الـــ~؟ бу машмаша кимнинг иши?; ◊ طَبَخَ الـــ~ اِسْتَوَتْ! бу машмашаларни унга кўрсатиб қўйди; لَهُ الـــ~ иш боплаб қўйилди, иш пишди!

– طَبِيخٌ пиширилган овқат (таом)

– مَطْبَخٌ *кўп.* مَطَابِخُ ошхона, овқат тайёрланадиган хона

– مُطَبَّخٌ пишган, пиширилган; чиниққан, пишиқ; هٰذَا ~ الْقَوْمِ бу одамларнинг чиниққани

– مِطْبَخٌ *кўп.* مَطَابِخُ ошхона ўчоғи (плитаси)

– مَطْبُوخٌ 1) қайнатилган, қайнатиб пиширилган; *шунингдек.* *кўч.м.* боплаб қўйилган иш; 2) тайёрлаб қўйилган, етилган (*иш ёки масала ҳақида*)

طَبَرٌ болта; *халқ.* чўқмор

– طَابُورٌ *алиф.б.қар.*

طَبَرْزَذٌ *ёки* طَبَرْزَلٌ *ёки* سُكَّرٌ ~ طَبَرْزَذٌ оқ қанд.

طَبَّشَ (طبش) чайқалмоқ, сочилмоқ (*сув ҳақида* - فِي الْمَاءِ)

طَبَاشِيرُ = طَبَاشُورَةٌ

طَبَاشِيرُ бўр

– طَبَاشِيرَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — бўр парчаси

– طَبَاشِيرِيٌّ бўрга оид, бўрдан ясалган (қилинган)

– طَبَاشِيرُ = طَبْشِيرٌ

طَبْطَبَ 1) жилдирамоқ (*сув ҳақида*); 2) эркалатмоқ, силаб-сийпамоқ (*мас., отни* عَلَى)

– طَبْطَابٌ тибтоб (*пиво нави*); ◊ جَاءَ عَلَى الـــ~ *халқ.* унга худди шу нарса керак эди!

– طَبْطَابَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — ракетка (*теннис ўйинидаги курол*)

– طَبْطَبَةٌ 1) жилдираш; 2) силаб-сийпаш (*отни*)

I طَبَعَ (a) طَبْعٌ 1) муҳр (*штемпель*) босмоқ, муҳрламоқ; ~ـــهُ بِطَابِعِهِ бирор нарсага муҳр босмоқ; 2) босмоқ; ~ الْقُمَاشَ мато босмоқ; ~ النَّقْدَ танга (пул) зарб этмоқ; 2) муҳрланиб қолмоқ; 4) татбиқ қилмоқ; 5) *мажҳ.* табиатан (*қандайдир сифатга эга*) бўлмоқ, табиатан (*н. ғадир*) мойил бўлмоқ (عَلَى); طُبِعَ عَلَى الشَّرِّ *мажҳ.* табиатан ёмонликка мойил бўлмоқ; ~ جَرَّةً مِنَ الطِّينِ лойдан кўза ясамоқ; II طَبَّعَ ўргатмоқ, машқ қилдирмоқ, отни минишга

ўргатмоқ; V تَطَبَّعَ ўзганинг феъл-атворини қабул қилмоқ; босилган нусха олмоқ; VII اِنْطَبَعَ 1) штемпелланган бўлмоқ; 2) босилган (таб этилган) бўлмоқ; بِطَابِعِهِ ~ кимнингдир феълини қабул қилмоқ (ўзлаштирмоқ); 3) муҳрланиб қолмоқ, (қаердадир) қолмоқ (فِى); 4) нусха олиб юрмоқ, нусхага эга бўлмоқ

– اِنْطِبَاعٌ *кўп.* اتٌ — таассурот; تَرَكَ ~ا لَدَى ... بِأَنْ ... кимдадир таассурот қолдирмоқ

– اِنْطِبَاعِيَّةٌ импрессионизм (XIX *асрнинг 2- ярми ва XX аср бошлари адабиёти ва санъатидаги оқим*)

– طَابَعٌ узук

– طَابِعٌ[1] 1. босувчи; 2. 1) босувчи одам; 2) *кўп.* طَوَابِعُ муҳр, штемпель; 3) *кўп.* طَوَابِعُ босиб олинган нусха, қолдирилган из; ~ الْأَصَابِعِ бармоқларнинг изи; 4) *кўп.* طَوَابِعُ марка; ~ الْبَرِيدِ почта маркаси

– طَابِعٌ[2] феъл-атвор; اِرْتَدَى (اِتَّخَذَ) ~ًا مَشْؤُومًا шум феъл - атворни қабул қилмоқ; اِتَّخَذَتِ الْقَضِيَّةُ ~ًا آخَرَ иш бошқача бўлиб кетди

– طَبَّاعٌ босувчи (*босмахонадаги*)

– طِبَاعٌ (طَبْعٌ *дан*) *кўп.* феъл-атвор, хулқ, туғма хусусият; ~ـهُ جَمِيلَةٌ унинг феъл-атвори ғоят гўзал

– طِبَاعَةٌ босиш, китоб босиш, босмачилик фаолияти; ~ الْحَجَرِ литография (тошбосма); آلَةُ الـ~ـِ الدَّوَّارَةِ ротацион (нусха кўпайтирувчи) босув машинаси

– طَبْعٌ[1] *кўп.* طِبَاعٌ табиат, табиий ҳолат, феъл-атвор; حَادُّ الـ~ـِ қизиққон хулқли; بِالـ~ـِ табиий(ки), албатта; ~ًا табиий, ўз-ўзидан маълум(*ки*); ~ًا كَلَّا! албатта, йўқ!

– طَبْعٌ[2] 1) босиш, китоб босиш; إِعَادَةُ الـ~ـِ қайтадан босиш; تَحْتَ الـ~ـِ (босилиш жараёнида) турмоқ; ~ الْحَجَرِ литография (тошбосма); مُسَوَّدَةُ الـ~ـِ ~ الْحُرُوفِ босмахонада босиб чиқариш; мусаҳҳиҳлик варағи (саҳифаси); وَرَقُ الـ~ـِ босиш учун чиқарилган қоғоз; 2) муҳрланиб қолиш; 3) татбиқ қилиш, жорий қилиш; татбиқ (жорий) қилиниш

– طَبْعَةٌ *кўп.* طَبَعَاتٌ (*китобни*) нашр этиш; الـ~ـُ الثَّانِيَةُ иккинчи нашр

– طَبِيعَةٌ *кўп.* طَبَائِعُ табиат; عِلْمُ الـ~ـِ физика; عِلْمُ ~ الْأَرْضِ геофизика; عِلْمُ الـ~ الْحَيَوِيَّةِ биофизика; مَا وَرَاءَ (بَعْدُ) الـ~ـِ метафизика; ~ صَامِتَةٌ натюрморт; بِـ~ـِ الْحَالِ табиийки, ўз-ўзидан маълумки; فَوْقَ الـ~ـِ а) ғайритабиий; б) метафизик; 2) феъл-атвор; табиий хусусият (сифат); الـ~ـُ الْبَشَرِيَّةُ инсон табиати; الطَّبَائِعُ الْأَرْبَعُ *тар.*(*инсон феъл-атворини белгиловчи*) тўрт унсур: (الْحَرَارَةُ وَ الْبُرُودَةُ وَ الرُّطُوبَةُ وَ الْيُبُوسَةُ) *иссиқлик, совуқлик, намлик, қуруқлик*)

– طَبِيعِيٌّ 1. 1) табиий; нормадаги, нормал; غَيْرُ ~ ғайритабиий, ғайринормал; الْحَيَاةُ الـ~ـَةُ табиий (*нормал*) ҳаёт; الْعُلُومُ الـ~ـَةُ табиий фанлар; الْمَذْهَبُ الـ~ـُ натурализм; مِنَ الـ~ أَنْ ... табиийки, ...; 2) физикага оид, физик; الْجُغْرَافِيَّةُ الـ~ـَةُ табиий география; شَخْصِيَّةٌ ~ـَةٌ ёки شَخْصٌ ~ юр. хусусий (*физик*) шахс; 2. 1) физик (*олим*); 2) табиатшунос, натуралист; التَّارِيخُ الـ~ табиатшунослик дарслиги

– طَبِيعِيَّاتٌ *кўп.* 1) табиат ҳодисалари; 2) табиий фанлар; عُلَمَاءُ الـ~ физик олимлар

– طَبِيعِيَّةٌ 1) табиийлик; 2) натурализм (XIX *аср ўрталарида пайдо бўлган адабиёт ва санъатдаги оқим*)

– مَطْبَعَةٌ = مَطْبَعٌ

– مَطْبَعْجِيٌّ *кўп.* مَطْبَعْجِيَّةٌ босмахонада босувчи уста

– مِطْبَعَةٌ *кўп.* اتٌ — матбаа машинаси, босув машинаси

– مَطْبَعَةٌ *кўп.* مَطَابِعُ босмахона, типография; ~ حَجَرِيَّةٌ литография (тошбосма)

– مَطْبَعِيٌّ босмахонага оид, типографик; غَلَطٌ (خَطَأٌ) ~ хато босилган (*сўз ёки бошқа нарса*), босмахона хатоси

– مَطْبُوعٌ 1. 1) босилган; 2) табиий, табиатан; ~ عَلَى الشَّرِّ табиатан ёмонликка мойил; 3) табиий, натурал; 4) табиатан иқтидорли, табиий иқтидор (талант) эгаси; شَاعِرٌ ~ туғма шоир; 5) табиатан гўзал, чиройли; 6) мато (газлама); الْقُطْنُ الـ~ пахтадан тайёрланган мато; 2. бланк (*иш қоғози бланки*)

– مَطْبُوعَاتٌ *кўп.* босилиб чиққан асарлар, нашрлар; матбуот; ~ دَوْرِيَّةٌ вақтли матбуот (нашрлар); قَانُونُ الـ~ матбуот ҳақида қонун; قَلَمُ الـ~ пресбюро; مُرَاقِبُ الـ~ цензор, матбуотда давлат сирлари чиқиб кетмаслигини назорат қилувчи шахс; نَاظِرُ الـ~ матбуот ишлари бўйича нозир (инспектор)

– مَطْبُوعَةٌ (*китоб*) нашри

I طَبَقَ (طبق) (*u*) طَبْقٌ беркитмоқ, ўрамоқ, ўраб қўймоқ; ◊ ~ يَعْمَلُ (*бирор н.*) қилишни бошламоқ; طَبِقَ (*a*) طَبَقٌ 1) мос келмоқ, тўғри келмоқ; 2) ёпиқ бўлмоқ; II طَبَّقَ 1) ёпмоқ, тусиб қўймоқ; (*бир-бирининг устига*) тахлаб қўймоқ; 2) ёпмоқ, беркитмоқ, ўрамоқ, ўраб қўймоқ, тахламоқ, букмоқ, букламоқ; 3) ҳар томонга тарқалиб кетмоқ, тарқамоқ, тарқалмоқ; ذِكْرُهُمْ ~ الْآفَاقَ улар машҳур бўлиб кетишди; صِيتُهُمْ ~ الْخَافِقَيْنِ уларнинг шуҳрати бутун оламга тарқалиб кетди; ~ـتْ شُهْرَتُهُ الْآفَاقَ ёки ~ـتْ شُهْرَتُهُ آفَاقَ الْمَغَارِبِ وَ الْمَشَارِقِ унинг шуҳрати мағрибдан машриққача тарқалиб кетди; 4) татбиқ қилмоқ, мосламоқ; 5) (*отни*) тақаламоқ; III طَابَقَ ўхшамоқ, мос келмоқ, айнанликка эга бўлмоқ; 2) (*н. нидир н. биландир*) қиёсламоқ, солиштирмоқ (بَيْنَ وَ بَيْنَ); 3) жорий қилмоқ, татбиқ қилмоқ, мослаштирмоқ; IV أَطْبَقَ 1) беркитмоқ, ёпмоқ; ~ يَدَهُ عَلَى

. . . (*н. гадир*) кўл урмоқ, (*н. нидир*) кўл билан беркитмоқ, тўсмоқ; عَيْنَيْهِ إِطْبَاقَةَ الْأَبَدِ ~ ўлмоқ, вафот топмоқ, ҳаётдан кўз юммоқ; 2) (*қовоқларни*) юммоқ; 3) (*н. нингдир атрофида*) қаттиқ қисилиб турмоқ (حَوْلَ); 4) бошқаларнинг фикрига қўшилмоқ, (*н. дадир*) бошқалар билан якдил бўлмоқ (عَلَى); 5) (*мас., кийимни*) тахлаб (ўраб) қўймоқ; 6) *ҳарб.*(*к. нидир, н. нидир*) қуршамоқ, ҳамма томондан ўраб (қуршаб) олмоқ (عَلَى); ◊ بَيْنَهُمْ صَمْتٌ ~ улар жимиб қолдилар; V تَطَبَّقَ 1) ичкаридан беркитиб олмоқ; 2) татбиқ этилмоқ; 3) бузилмоқ, емирилмоқ; الْبِنَاءُ ~ бино емирилиб тушди; VI تَطَابَقَ 1) ўхшаш (айнан) бўлмоқ; 2) мос келмоқ, бир-бирига ўхшамоқ; VII اِنْطَبَقَ 1) ичкаридан беркитиб олмоқ, яқинлашмоқ, юмилмоқ (*қовоқлар ҳақида*); 2) ясси бўлмоқ (*кўкрак ҳақида*); 3) мос келмоқ (*н. гадир*), айнан бўлмоқ; (*н, га дир*) ўхшаш бўлмоқ (عَلَى); 4) татбиқ этилмоқ; (*н. гадир*) мослашмоқ (عَلَى); 5) ёпиштирилган бўлмоқ, жипс қилиб қўйилмоқ; عَلَى الْجِسْمِ ~ жисмга ёпишиб турмоқ; 6) (*н. гадир*) татбиқ этилмоқ (عَلَى -*мақол ҳақида*)

– إِطْبَاقٌ 1) веляризация (*товушларнинг махсус равишда талаффуз этилиши*); حُرُوفُ الـ~ – ص, ض, ط, ظ ҳарфлари билан ифодаланувчи товушлар; 2) *ҳарб.* қуршов, қамал, ўраб олиш

– تَطَابُقٌ 1) мослик, мос келиш; 2) ўхшашлик, айнанлик

– تَطْبِيقٌ 1.) татбиқ этилиш, қўлланиш; بِالـ~ عَلَى ... шунга кўра, шунга мувофиқ ҳолда; ...~ًا لـ... ...дан келиб чиқиб, ...га мувофиқ равишда; 2) ўралиш; 3) амалиёт; 4) (грамматик) машқ; намознинг рукуъ қисмида икки қўлни тиззага тираб туриш

– تَطْبِيقَةٌ *кўп.* تَطَابِيقُ тақа

– تَطْبِيقِيٌّ 1) амалий; 2) татбиқий; الْفُنُونُ الـ~ـة татбиқий фанлар

– طَابَاقٌ *кўп.* طَوَابِيقُ ғишт

– طَابَاقَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — бир дона ғишт

– طَابَقٌ, طَابِقٌ *кўп.* طَوَابِقُ 1) қават; الـ~ الْأَرْضِيُّ биринчи қават; خَادِمُ الـ~ йўлакда хизмат қилувчи ходим (*меҳмонхонада*); 2) қопқоқ; 3) (*мас., бахши атрофида ўтириб, унинг айтаётганларини*) тингловчи одамлар тўдаси; 4) *шахм.* ўйин; الـ~ الْهَادِئُ италянча ўйин (*giuoco piano*)

– طَابَاقٌ = طَابُوقٌ

– طَابَاقَةٌ = طَابُوقَةٌ

– طُبَّاقٌ тамаки

– طَبَاقٌ = طُبَّاقٌ

– طِبَاقٌ 1) мос келиш; 2) солиштириш, қиёслаш; 3) антитеза

– طَبَقٌ *кўп.* أَطْبَاقٌ 1) қопқоқ; 2) товоқ, тарелка, патнус; أَطْبَاقٌ طَائِرَةٌ "учиб юрувчи тарелкалар"; 3) ҳол, ҳолат, вазият

– طَبَقٌ ёпиқ

– طِبْقٌ аслига тўғрилик, аслига мос келиш; الْأَصْلِ ~ а) аслига тўғри; б) аниқ нусха; الْمَرَامِ ~ маромида; шундай бўлиши лозим; ...~ًا لـ... билан келишилган ҳолда, ...га мувофиқ равишда

– طَبَقَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — طِبَاقٌ 1) қават; қатлам, пласт; عِلْمُ طَبَقَاتِ الْأَرْضِ стратиграфия (*геологиянинг геологик жисмлар шаклланишининг изчиллигини ва уларнинг дастлабки муносабатларини ўрганадиган бўлими*); الـ~ الطُّخْرُورِيَّةُ стратосфера (*Ер юзасидан 8-16 км. дан 45-55 км. баландликкача бўлган атмосфера қатлами*); الطَّبَقَاتُ الْعُلْيَا (السُّفْلَى) مِنَ السُّكَّانِ аҳолининг юқори (қуйи) табақалари; 2) қатор; *муз.* октава; 3) қават; 4) (*ордендаги*) даража; 5) разряд; 6) синф; الْعُمَّالِ ~ ишчилар синфи; الـ~ الْمُتَفَكِّرَةُ *ёки* الـ~ الْمُتَعَلِّمَةُ маълумотли кишилар доираси, зиёлилар; الـ~ الدُّنْيَا оддий (авом) халқ; نِضَالُ الطَّبَقَاتِ синфий кураш

– طَبَقِيٌّ синфий; الْمُجْتَمَعُ الـ~ синфий жамият; لَا ~ синфсиз

– طَبَقِيَّةٌ синфийлик

– طَبِيقٌ мос, мувофиқ, тегишли

– مُطَابِقٌ мос, мувофиқ, (*н. гадир*) мувофиқ; ўхшаш; айнан; غَيْرُ ~ мос келмайдиган, ғайри мувофиқ; ўхшамайдиган

– مُطَابَقَةٌ 1) мос (мувофиқ) келиш; айнанлик; 2) розилик, мувофиқлик; 3) симметрия; 4) аккомодация (*кўзнинг турли масофадаги нарсаларни аниқ-равшан кўришга мослашуви*); *мат.* конгуентлик (*бир фигуранинг бошқа бир фигура ҳаракати натижасида ҳосил қилиниши*)

– مُطَبَّقٌ *шунингдек:* خُضَارٌ ~ гўштли карам шўрва, гўшт билан пиширилган сабзавотлар

– مُطْبَقٌ 1) қопланган, ўралган, ёпилган; 2) *ҳарб.* ўраб олинган, қуршаб олинган; 3) *грам.* веляризацияланган; الْحُرُوفُ الـ~ـة веляризацияланган ундошлар (*қар.* إِطْبَاقٌ)

– مُطْبِقٌ[1] 1. тўла, мутлақо, бутунлай; جُنُونٌ ~ тўла (бутунлай) ақлдан озиш; جَهْلٌ ~ мутлақ жаҳолат; سِجْنٌ ~ зиндон; صَمْتٌ ~ мутлақ сукунат; 2. зиндон

– مُطْبِقٌ[2]: حُمَّى ~ـة сурункали безгак

I طَبَلَ (*у*) طَبْلٌ ноғора (табл) чалмоқ; II طَبَّلَ ноғора чалмоқ; ~ وَ زَمَّرَ لِشَيْءٍ *кўч.м.* бирор нарса тўғрисида шов-шув кўтармоқ (овоза қилмоқ); طَبِّلْ لِي وَ أَنَا أُزَمِّرُ لَكَ *мқл. сўзма-сўз:* мени деб ноғора чал, сени деб сурнай чаламан; V تَطَبَّلَ қаппаймоқ (*қорин ҳақида*)

– طَبَّالٌ ноғорачи, таблчи

– طَبْلٌ *кўп.* أَطْبَالٌ, طُبُولٌ ноғора, табл; تُدَقُّ الطُّبُولُ ноғоралар чалинмоқда; 2) ноғора товуши

– طَبْلَةٌ[1] *кўп.* ـَاتٌ — ноғора, табл; الْأُذُنِ ~ *анат.* қулоқ пардаси;

اِخْتَرَقَ هَذَا الْحِوَارُ ~ أُذُنَيْهِ кутилмаганда шундай гапни эшитиб қолди

– طَبْلَةٌ [2] кўп. طُبَلٌ осма қулф

– طَبْلِيَّةٌ кўп. طَبَالِيُّ, ـَاتٌ 1) кичик пешхон, столча; 2) махсус тоғора, ёғочдан ясалган катта товоқ, патнус; *т.-й.* қайтиладиган айлана; 4) *архит.* абака (*устуннинг энг юқори шипга тегиб турадиган қисми*)

I (طبن) طَبَنَ (*и*) طَبْنٌ ўтни (оловни) кўммоқ, устини ёпмоқ; طَبِنَ (*а*) طَبَنٌ фаҳмламоқ, билмоқ, эпламоқ

– طَبَّانٌ, طَبَّانٌ кўп. ـَاتٌ — шина, покришка (*автомобилларда*)

– طَبِنٌ билувчи, эплай олувчи

– طَبُونَةٌ кўп. طَوَابِينُ, ـَاتٌ 1) (*шаҳардаги*) ўчоқ; 2) новвойхона

طَبَنْجَةٌ кўп. ـَاتٌ — тўппонча, револьвер

طُبُوغْرَافِيَّةٌ топография

طُبْيٌ, طَبْيٌ кўп. أَطْبَاءٌ елин, ҳайвон елини

مطّة кўп. ـَاتٌ — *спорт.* диск

I طَجَنَ (*у*) طَجْنٌ қовурмоқ

– طَاجِنٌ кўп. طَوَاجِنُ 1) това; 2) кўза, тувак, сополдан ясалган тувак

I طَحَّ (*а/у*) طَحٌّ текисламоқ

– طَحَّانٌ текис ер

طَحْطَحَ синдирмоқ, синдириб майдаламоқ; бузмоқ, йўқ қилмоқ; تَطَحْطَحَ синиб қолмоқ

– طَحْطَحَةٌ синиш, парчаланиш

أَطْحَلُ мн. طَحْلَاءُ кўп. طُحْلٌ тўқ кулранг

– طِحَالٌ, طُحَالٌ кўп. ـَاتٌ — *анат.* талоқ

– طُحَالٌ талоқ шамоллаши

– طِحَالِيٌّ талоққа оид

– طُحْلٌ чўкма, қуйқа, қолдиқ

طَحْلَبَ мох пайдо бўлмоқ, сув устини йўсин босмоқ; ~ الْمَاءَ сув устини йўсин босди

– طُحْلُبٌ, طِحْلِبٌ кўп. طَحَالِبُ мох, йўсин; сувдаги зангор рангли майда ўсимлик

– مُطَحْلِبٌ мох, йўсин билан қопланган; ~ ـَةٌ йўсин босган булоқ

I طَحَنَ (*а*) طَحْنٌ ун қилмоқ, майдаламоқ; ◊ ~ تْهُ الْأَيَّامُ вақт унинг саломатлигини адо қилди; VI تَطَاحَنَ ёвлашмоқ, жон-жаҳд билан муштлашмоқ, уришмоқ; VII اِنْطَحَنَ майдаланиб кетмоқ, талқон бўлиб кетмоқ

– تَطَاحُنٌ ўзаро ёвлик (душманлик); аёвсиз кураш; ўзаро бир-бирини қириб ташлаш

– طَاحِنٌ 1) майдаловчи; 2) қириб ташловчи; бераҳм, шафқатсиз; حَرْبٌ ~ ـَةٌ даҳшатли уруш

– طَاحِنَةٌ кўп. طَوَاحِنُ озиқ тиш

– طَاحُونٌ кўп. طَوَاحِينُ тегирмон; ~ الْمُهِمُّ الْوُصُولُ إِلَى الـ *мтл.* энг муҳими мақсадга эришмоқ

– طَاحُونَةٌ кўп. طَوَاحِينُ тегирмон; ~ الْبُنِّ қаҳва майдаловчи асбоб; ~ الْمَاءِ сув тегирмон; ~ الْهَوَاءِ (الرِّيَاحِ) шамол тегирмон; دُولَابُ ~ الْمَاءِ сувда айланадиган ғилдирак, чархпалак; حَمَلَ الْمَاءَ إِلَى ~ ـِهِ кимнингдир тегирмонига сув қуймоқ

– طَحَّانٌ тегирмончи

– طِحَانَةٌ тегирмончилик касби

– طِحْنٌ ун; أَسْمَعُ جَعْجَعَةً وَ لَا أَرَى ~ اً *қар.* جَعْجَعَةٌ

– طَحِينٌ ун

– طَحِينَةٌ кунжут уруғининг тўпони, кунжут тўпони (қайласи)

– طَحِينِيٌّ 1) унли, ундан тайёрланган; 2) кунжут тўпонидан тайёрланган; حَلَاوَةٌ ~ ـَةٌ кунжут тўпонидан тайёрланган ҳолва

– مَطْحَنٌ кўп. مَطَاحِنُ = طَاحُونٌ

– مَطْحَنَةٌ кўп. مَطَاحِنُ 1) тегирмон; 2) завод

I (طحو) طَحَا (*у*) طَحْوٌ текисламоқ, силлиқламоқ

I طَخَّ (*а/у*) طَخٌّ 1) урмоқ; 2) ўқ отмоқ

طُخْرُورِيٌّ *қар.* طَبَقَةٌ

I طَرَّ (*а/у*) طَرٌّ, طُرُورٌ қайрамоқ, ўткирламоқ; 2) ўсмоқ, чиқмоқ, ёриб чиқмоқ (*ўсимлик ва соқол-мўйлов ҳақида*); 3) тўпламоқ, ҳайдамоқ (*подани*)

– طُرًّا: ~ اً бутунича, тўлалигича, битта ҳам қўймай

– طَرَّارٌ киссавур, чўнтаккесар

– طُرَّةٌ кўп. طُرَرٌ, طُرٌّ пешона; 2) зулф, гажак; 3) бош варақ (*китобнинг сарлавҳаси, номи ёзилган варақ*); 4) герб; монограмма (*кишининг исми, отасининг исми ва фамилиясининг бош ҳарфларидан безакли қилиб тузилган шартли белги*); тангaнинг орқа (тамғали) томони; 5) (*болалар ўйинида*) буклаб қўйилган рўмолча; 6) кийимнинг ҳошияси ёки жияги йўқ қирғоғи; ~ النَّهْرِ дарё қирғоғи; 7) пешонадан қўйилган соч

– طَرِيرٌ эндигина чиқа бошлаган мўйлов; ~ شَابٌّ мўйлови эндигина чиқа бошлаган йигит

طَرَابِزُونٌ 1) кўприк ва зинапоя ёнларига ўрнатилган ёғоч суянчиқ (панжара); 2) безакли панжара

– طَرَابِيزَةٌ кўп. ـَاتٌ — пешхон, стол

I طَرَأَ (*а*) طَرْءٌ, طُرُوءٌ ҳайрон қолдирмоқ, кутилмаганда бўлиб ўтмоқ, бостириб келмоқ; (*к. нингдир олдига*) келмоқ (عَلَى), (*к. нингдир бошига бирор*) иш тушмоқ (عَلَى); IV أَطْرَأَ (*к. нидир*) мақтамоқ (عَلَى)

– طَارِئٌ 1. кутилмаган, тўсатдан воқе бўлган; тасодифий;

фавқулодда; ~ اجْتِمَاعٌ шошилинч мажлис; الدَّوْرَةُ الــــَةُ фавқулодда сессия; ~ خَبَرٌ шошилинч ахборот; الْأَحْوَالُ الــــَةُ фавқулодда шароитлар; الْمَصَارِيفُ الــــَةُ 1. кутилмаган (кўзда тутилмаган) сарфлар; 2. бахтсиз ҳодиса; ~ الْعَمَلِ ишхонада юз берган бахтсиз ҳодиса

– طَارِئَةٌ 1. *мн.* طَارِئٌ *сўзидан* 1; 2. *кўп.* طَوَارِئُ ,ـــ اتٌ 1) кутилмаганлик, назарда тутилмаган тасодиф (ҳодиса); 2) фалокат, бахтсизлик; طَوَارِئُ جَوِّيَّةٌ стихияли атмосфера ҳодисалари; حَالَةُ الطَّوَارِئِ фавқулодда ҳолат; قَانُونُ الطَّوَارِئِ фавқулодда қонун

– طُرْآنِيٌّ 1) авлод-аждоди номаълум, ёввойи; 2) қўпол; адабсиз; андишасиз

– طَرَاءَةٌ янгилик (*қар.* طرو)

– طَرِيءٌ янги

I طَرِبَ (а) طَرَبٌ жонланмоқ; ҳаяжонга келмоқ, (*бирор н. дан*) таъсирланмоқ; завқ-шавқ олмоқ, хурсанд бўлмоқ; طَرَّبَ 1) таъсир қилмоқ; хурсанд қилмоқ, қойил қолдирмоқ, завқ бермоқ (*музика, қўшиқ ҳақида*); 2) ашула (қўшиқ) айтмоқ; IV أَطْرَبَ = II; VII انْطَرَبَ завқланган бўлмоқ

– طَرَبٌ 1) завқланиш, ҳаяжонланиш; хурсандлик, шодлик; 2) музика; آلَةُ الـــ~ музика асбоби

– طَرِبٌ завқ олган, хурсанд бўлган

– طَرْبَةٌ тўрва, қоп

– طُرْبِيٌّ қоравул (*қабристондаги*)

– طَرُوبٌ ғайратли, хушчақчақ; ~ النَّفْسِ хурсанд; завқ-шавқдаги

– مِطْرَابٌ ҳаяжонга келтирувчи, тўлқинлантирувчи

– مُطْرِبٌ 1. завқ берувчи, ҳаяжонлантирувчи, хурсанд қилувчи; 2. 1) қўшиқчи, ашулачи; 2) музикачи, музикант

(طربش) تَطَرْبَشَ тарбуш (ҳожидўппи) киймоқ

– طَرَابِيشِيٌّ *кўп.* طَرَابِيشِيَّةٌ тарбуш сотувчи, ҳожидўппи сотувчи

– طَرْبُوشٌ *кўп.* طَرَابِيشُ 1) тарбуш; 2) тиш қопламаси

– مُطَرْبَشٌ тарбуш кийиб юрувчи киши

طَرْبَقَ 1) йиқитиб (ағдариб) юбормоқ; 2) вайрон қилмоқ

– طَرْبَقَةٌ 1) йиқитиб (ағдариб) юбориш; 2) вайрон қилиш, синдириш

طَرْبَالٌ *кўп.* طَرَابِيلُ 1) кўзга дангал ташланиб турувчи катта нарса; (*бирор н.*) турган жойни, йўналишни кўрсатувчи белги (*нишон*); 2) катта бино

طُرْبِيَّةٌ *кўп.* ـــ اتٌ торпеда; سَفِينَةُ الـــ~ миноносец (*кема*)

طُرْبِيلٌ *кўп.* ـــ اتٌ торпеда

طَرْجَهَالَةٌ ёки طَرْجَهَارَةٌ кичкина пиёла

I طَرَحَ (а) طَرْحٌ итқитмоқ, отиб юбормоқ; (*бирор н. ни*) ташлаб юбормоқ (بِ);(*қаердандир*) отиб юбормоқ, итқитиб юбормоқ (عَنْ); ~ الْمَسْؤُولِيَّةَ عَنْ عَاتِقِهِ ўз устидан масъулиятни соқит қилмоқ; ~ الثَّوْبَ (*к. нингдир устига*) кийим ташламоқ (عَلَى); ~ جَانِبًا (*бирор томонга*) отиб юбормоқ; ~ لِلْمُنَاقَصَةِ تَوْرِيدَهُ бирор нарсани савдога қўйишни бошқага топширмоқ; 2) қўймоқ, баён қилмоқ, (*к. гадир*) тушунтирмоқ (عَلَى); ~ مُهِمَّةً فِي ... (*қандайдир*) масалани қўймоқ; ~ الْمَسْأَلَةَ لِلاقْتِرَاعِ *ёки* ~ الْمَسْأَلَةَ لِأَخْذِ الرَّأْيِ عَلَيْهَا масалани овозга қўймоқ; 3) (*к. дандир савол*) сўрамоқ (عَلَى); 4) (*н. дандир*) олмоқ, айирмоқ (مِنْ); *мат.* айириш амалини бажармоқ; 5) вақтидан олдин туғмоқ, (*бола*) ташламоқ; 6) *шахм.* юриш қилмоқ; II طَرَّحَ 1) чойшаб билан ёпмоқ, ёпинчиқ билан ёпмоқ; 2) вақтидан олдин туғишни ташкил қилмоқ; III طَارَحَ савол-жавоб қилишмоқ, (*бир-бирига*) савол бермоқ; ~ الْغَرَامَ (الْحُبَّ) ўзганинг муҳаббатига муҳаббат билан жавоб бермоқ, бир-бирини севмоқ; ~ـــهُ الْكَلَامَ ким биландир мусоҳабада бўлмоқ, гап отишмоқ; IV أَطْرَحَ ташламоқ, итқитиб ташламоқ; V تَطَرَّحَ чойшаб (ёпинчиқ) билан ўралиб олмоқ; VI تَطَارَحَ бир-бирига отмоқ, отишмоқ, итқитмоқ, итқитишмоқ; бир-бирига (*гап*) отмоқ; ~ أَطْرَافَ الْحَدِيثِ *маж.* суҳбатлашмоқ, сўзлашиб турмоқ; VII انْطَرَحَ 1) чўзилмоқ; ётмоқ; 2) йиқилмоқ, қуламоқ; (*н. гадир*) ташланмоқ (عَلَى); ~ أَرْضًا ерга ташланмоқ; 3) ҳурматли бўлмоқ; 4) берилган бўлмоқ (*мас., савол*); VIII اطَّرَحَ 1) ташланмоқ, итқитмоқ; 2) рад қилмоқ

– أُطْرُوحَةٌ *кўп.* أَطَارِيحُ 1) тезис; 2) тадқиқот, диссертация

– طَرَّاحٌ кўрпа тайёрловчи уста

– طَرَّاحَةٌ *кўп.* ـــ اتٌ, طَرَارِيحُ кўрпа

– طَرْحٌ 1) ташлаш; итқитиш, итқитиб юбориш; 2) айириш, олиб ташлаш; 3) вақтидан олдин туғиш, бола ташлаш; 4) *халқ.* мевалар; 5) *кўп.* أَطْرَاحٌ *шахм.* а) юриш; б) ўйин (*Тунисда*); الـــ~ الْإِيطَالِيُّ италянча ўйин; الـــ~ الْإِسْبَانِيُّ испанча ўйин; ◊ ~ الْبَحْرِ суви қочган ер; чўкинди тупроқ

– طِرْحٌ вақтидан эрта ўлик туғилган бола

– طَرْحَةٌ *кўп.* طُرَحٌ 1) ёпинчиқ; чиммат; عَقَدَتْ ~ـــهَا у (аёл) ўз ёпинчиғининг учини тугиб қўйди (*ёрдам сўраш ниятида шундай қилинади ва бирор киши ёрдам кўрсатмоқчи бўлса, у ўша тугунни ечиб қўяди*); 2) идиш, тара

– طَرْحِيَّةٌ *кўп.* طَرَاحِي *халқ.* қоғоз варағи

– طَرِيحٌ *кўп.* طَرْحَى 1) ташланган; 2) ётган; ~ الْفِرَاشِ кўрпага ётиб олган (*касал*)

– طَرِيحَةٌ: بِالـــ~ соатбай; ишбай

– مَطْرَحٌ *кўп.* مَطَارِحُ 1) ўрин, жой; 2) кўрпа (*Шимолий Африкада*)

– مَطْرُوحٌ 1. 1) ташландиқ; 2) айириб (чиқариб) ташланган; 2. *мат.* айириш; ~ مِنْهُ камаювчи (*сон*)

طَرْخُونٌ *бот.* тархун (*кўпйиллик ўт; эрманнинг бир тури*)

I طَرَدَ (*у*) طَرْدٌ чиқармоқ, йўқотмоқ, ҳайдаб чиқармоқ; ~هُ مِنَ الْخِدْمَةِ ишдан бўшатмоқ; يَطْرُدُ الْقَمْحُ السَّنَابِلَ буғдой бош чиқармоқда; II طَرَّدَ ҳайдаб юбормоқ; қувғин қилмоқ; III طَارَدَ қувмоқ, орқасидан қувиб бормоқ; ҳужум қилмоқ; IV أَطْرَدَ юртидан бадарға қилмоқ; VII اِنْطَرَدَ қувғин бўлмоқ, қувғин қилинмоқ; VIII اِطَّرَدَ доимий бўлмоқ, изчил бўлмоқ; X اِسْتَطْرَدَ 1) (*н. нидир*) давом эттирмоқ (فِي); (*н. дандир* مِنْ *н. гадир*) ўтмоқ (إِلَى); 2) (*н. гадир*) киришмоқ, бошламоқ (إِلَى); (*адабий асарда*) мавзудан чекинмоқ, четга чиқмоқ

– اِسْتِطْرَادٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) (*мавзудан*) четга чиқиш, чекиниш; 2) сергаплик, эзмалик, мағиқлик

– اِطِّرَادٌ доимийлик; изчиллик; بِـ~ доимо, сўзсиз

– طَارِدٌ ҳайдаб (қувиб) юборувчи; الْقُوَّةُ الْمَرْكَزِيَّةُ الـ~ةُ *физ.* марказдан қочма куч

– طِرَادٌ 1) қувиш, отлиқ ҳужум

– طَرَّادٌ[1] *кўп.* ـَاتٌ крейсер

– طَرَّادٌ[2] тўғон

– طَرَّادَةٌ = طَرَّادٌ[1]

– طَرْدٌ[1] қувғин қилиш, ҳайдаш; қувиш; ~اً وَعَكْساً ҳам энига, ҳам бўйига, ипидан игнасигача; тўғрисига ва тескарисига

– طَرْدٌ[2] *кўп.* طُرُودٌ 1) тугун, ўралган нарса; 2) *шунингдек:* ~ بَرِيدِيٌّ (*почта орқали юборилган*) жўнатма, посилка; 3) нарса, буюм, ашё (*юк, багаж ҳақида*)

– طَرْدِيٌّ тўғри; التَّنَاسُبُ الـ~ тўғри пропорционаллик

– طَرِيدٌ 1. қувғин қилинган; 2. қувғинди; қочқин; ◊ الـ~انِ *ик.с.* кун ва тун

– طَرِيدَةٌ қувиб борилаётган ов (сайд)

– مُطَارَدَةٌ қувиш; қувиш мусобақаси; طَائِرَةُ الـ~ *ҳарб.* қирувчи самолёт

– مُطَارِدَةٌ *кўп.* ـَاتٌ *ҳарб.* қирувчи самолёт

– مُطَّرِدٌ 1) узлуксиз, доимий; изчил; النَّسَقِ ~ бир хил кўринишдаги; النَّغَمِ ~ бир хил овозли; ҳамиша бир хил; зерикарли; 2) ҳеч қандай гап-сўзсиз; 3) умумий; قَاعِدَةٌ ~ةٌ умумий қоида

(طرز) طَرَّزَ кашта тикмоқ; безатмоқ

– تَطْرِيزٌ кашта тикиш, кашта; безак

– طِرَازٌ[1] *кўп.* طُرُزٌ, أَطْرِزَةٌ 1) намуна, марка, тип, система (*машина ҳақида*); أَوَّلِيٌّ ~ прототип (*бадиий асардаги образ учун асос бўлган ҳаётдаги реал шахс*); عَلَى أَحْدَثِ ~ сўнгги нусха асосида; 2) мода, нусха; مِنْ ~ حَدِيثٍ янги (сўнгги) нусхадаги (модадаги); مِنْ ~ قَدِيمٍ эски нусхадаги (модадаги); 3) *архит.* услуб, стил; 4) кийим этикеткаси

– طِرَازٌ[2] = طِرْزٌ

– طِرَازَةٌ каштачилик (*касби*)

– طِرْزٌ *кўп.* طُرُوزٌ 1) тарз, усул; 2) намуна, нусха, марка, тип, система (*машиналар ҳақида*); 2) модель

– طِرْزٌ ташқи қиёфа, тарз

– مُطَرِّزٌ каштачи, кашта тикувчи (*эркак*)

I طَرَسَ (*и*) طَرْسٌ ювмоқ; кетказмоқ

– طِرْسٌ *кўп.* طُرُوسٌ варақ; саҳифа; ўчириб яна битилган ёзув

(طرش) طَرِشَ (*а*) طَرَشٌ кар бўлмоқ, эшитолмайдиган бўлмоқ; طَرَشَ (*у*) طَرْشٌ (*овқатни*) қайт қилмоқ; ◊ ~ بِالْجِيرِ (*деворни*) оқламоқ; II طَرَّشَ 1) кар қилмоқ; 2) қусқи келтириб чиқармоқ; VI تَطَارَشَ ўзини кар қилиб кўрсатмоқ, карман деб алдамоқ

– أَطْرَشُ *мн.* طُرْشٌ, طُرْشَانٌ *кўп.* طَرْشَاءُ кар; أَسَكُّ ~ мутлақо кар

– طَرَشٌ, طُرَاشٌ карлик, эшитмаслик

– طُرْشَجِيٌّ *кўп.* طُرْشَجِيَّةٌ тузланган бодринг ва тузланган нарсалар билан савдо қилувчи киши

– طُرَاشٌ = طُرْشَةٌ

– طَرْشٌ *кўп.* طُرُوشٌ уй ҳайвони, уйда боқиладиган ҳайвон

– طُرْشِيٌّ тузланган бодринглар; тузланган нарсалар; маринад

– مُطَرِّشٌ қусқи келтирадиган, кўнгил айнитадиган

طَرْشَقَ синмоқ, ёрилмоқ, дарз кетмоқ

طَرْطَبَ эчкини соғиш учун чақирмоқ

– طُرْطُبٌ елиннинг соғиладиган узунчоқ қисми

طَرْطَرَ 1) мақтанмоқ, кеккаймоқ; ўзини катта (такаббурона) тутмоқ; 2) (*бирор н. нинг*) тепасида (устида) турмоқ

– طُرْطُرٌ *зоол.* қурт

– طَرْطَرَةٌ 1) мақтанчоқлик; 2) юксак мавқе; يُحِبُّ الـ~ وَلَوْ عَلَى خَازُوقٍ *мкл.* қозиқ устида бўлса-да, баланд мавқени эгаллашни истайди

– طَرْطِيرٌ: حَامِضُ ~ табиий вино ачитқиси (кислотаси)

– طُرْطُورٌ *кўп.* طَرَاطِيرُ 1) узун қалпоқ; қалпоқ; капюшон (*устки кийим ёқасига бириктириб тикиладиган қайтарма қалпоқ*); 2) баланд бўйли одам, найнов; 3) *кўч.м.* япалоққуш; 4) статист (*саҳнада иштирок этса-да, сўзлаши лозим бўлмаган актёр*), асли бошқа одам бўлган (*ўзини бошқа одам деб кўрсатадиган*) киши; манекен, қўғирчоқ, тулум (*терисига сомон тиқиб қўйилган ҳайвон ёки қуш*); дала (полиз) қўриқчиси

– طَرْطِيرٌ а) узум виноси сақланадиган бочка деворларига ўрнашиб қолган қуйқум; б) тишларда пайдо бўладиган тош; ~ الأَسْنَانِ тишдаги тош; مِلْحُ الـ~ вино қуйқаси, тишдаги тош

– طَرْطِيرَةٌ *кўп.* ـَاتٌ мотороллер (*Сурияда*)

طَرْطَشَ 1) (*сувни*) сочмоқ, сачратмоқ; тўкиб юбормоқ; ~ الْحَائِطَ нотекис (қўпол) сувамоқ

– طَرْطَشَةٌ 1) сочилиш, сачраш; тўкилиш, чайқалиш (*сув ҳақида*); 2) сочилган томчилар

طَرْطُوفَةٌ *кўп.* طَرَاطِيفُ 1) (*бирор н. нинг*) учи; مَشَى عَلَى طَرَاطِيفِ أَصَابِعِهِ оёқ учида юрмоқ; 2) *бот.* артишок (*ўтсимон полиз ўсимлиги*)

طَرْطَقَ 1) андак кўтармоқ, кўтариб қўймоқ, (*қулоқни*) динг қилмоқ; 2) гижирламоқ, тақилламоқ, қоқмоқ (*мас., эшикни*) .

I طَرَفَ (طرف) (*и*) طَرْفٌ 1) зарар (зиён) келтирмоқ, шикастламоқ, (*кўзни*) яраламоқ; 2) (*кўзни*) пирпиратмоқ, қисмоқ; قَبْلَ أَنْ تَطْرِفَ الْعَيْنُ жуда тез, зудлик билан, кўз юмиб-очгунча; جُنُودٌ يَقِفُونَ لَا تُطْرَفُ لَهُمْ عَيْنٌ *маж.* солдатлар қотиб ("*смирно*" *ҳолатида*) турибдилар; طَرُفَ (*у*) طَرَافَةٌ 1) янги бўлмоқ; 2) қизиқ (қизиқарли) бўлмоқ; II طَرَّفَ 1) (*бирор н. нинг*) охирига (четига) қўймоқ; 2) бармоқ учларини бўямоқ; ~ الْأَظَافِرَ маникюр қилмоқ; IV أَطْرَفَ 1) бирор янги нарсани айтиб бермоқ; (*ҳикоя билан*) вақтни банд қилмоқ; 2) (*бирор н. ни*) совға қилмоқ (بِ); V تَطَرَّفَ 1) имконият чегарасига етмоқ, (*бирор н. да*) чегарани билмаслик, чегарадан чиқиб кетмоқ (فِي); 2) қатъий эътиқодли бўлмоқ; X اِسْتَطْرَفَ янги (*қизиқарли*) деб ҳисобламоқ

– أُطْرُوفَةٌ *кўп.* أَطَارِيفُ ажойиб (қизиқ) воқеа (ҳодиса); ўткир фикр, закий сўз

– تَطَرُّفٌ меъёрни билмаслик; кескинлик; экстремизм; сўллик

– طَارِفٌ 1. янги; оригинал; 2. яқинда олинган (*н.*); الـ~ وَ التِّلَادُ *қар.* تلاد

– طَرَافَةٌ янгилик; оригиналлик; қизиқарлилик

– طَرْفٌ янгилик, янги пайдо бўлган нарса

– طَرْفٌ *кўп.* أَطْرَافٌ 1) қараш, назар; كَارْتِدَادِ الـ~ кўз юмиб очгунча; مِنْ ~ خَفِيٍّ яширин, хуфёна, ҳеч кимга билдирмай; عَلَانِيَةً أَوْ مِنْ ~ خَفِيٍّ очиқ ёки яширин; رَمَى بِـ~ـهِ فِيمَا حَوْلَهُ ўз атрофига назар ташламоқ; 2) кўз; 3) интиҳо, чет; (*бирор н. нинг*) учи; عَلَى ~ لِسَانِهِ *кўч.м.* тил учида

– طَرَفٌ *кўп.* أَطْرَافٌ 1) интиҳо, чет; (*бирор н. нинг*) учи; خَرَجَ عَلَى أَطْرَافِ أَصَابِعِهِ (*қаердандир*) оёқ учида чиқмоқ (مِنْ); مَيْدَانُ الـ~ الْأَغَرِّ (*Лондондаги*) Трафалгар майдони; 2) энг четдаги жой (пункт) 3) чет; أَطْرَافُ الْمَدِينَةِ шаҳар четлари (атрофлари); أَطْرَافُ الْبِلَادِ периферия (*мамлакатнинг марказдан йироқ бўлган жойлари*); 4) ён тараф, томон; الـ~ُ الثَّانِي ёки الـ~ُ الْآخَرُ *юр.*(*судланувчи*) қарши томон; وَحِيدُ الـ~ бир томонли; مُتَعَدِّدُ الْأَطْرَافِ кўп томонли; مِنْ ~ِي мен томондан, мендан; لِي بِـ~ فُلَانٍ фалончи мендан қарздор; الطَّرَفَانِ الْمُتَعَاقِدَانِ шартнома тузувчи томонлар; طَرَفَا الْمُعَامَلَةِ муомала битимини тузувчи томонлар; طَرَفَا نَقِيضٍ икки қарама-қарши томон; طَرَفَا النَّهَارِ эрта ва оқшом; مُتَرَامِي الْأَطْرَافِ кенг, катта, белоён, улкан; أَخْلَى ~ـهُ а) кимнидир қўйиб юбормоқ, озод қилмоқ, оқлаб юбормоқ; б) кимнидир ишдан бўшатмоқ; أَخَذَ بِأَطْرَافِ الْحَدِيثِ ёки تَجَاذَبَ (جَاذَبَ) أَطْرَافَ الْحَدِيثِ суҳбат олиб бормоқ, (*вақтни*) чўзмоқ, суҳбатлашмоқ; مِنْ قِبَلِ ... مِنْ ~ ... *грам.* мажҳул нисбатдаги феълларда иш ҳаракатини бажарувчи шахсни кўрсатиш учун ишлатилади; 5) *анат.* оёқ; أَطْرَافُ الْبَدَنِ оёқлар; أَطْرَافٌ صِنَاعِيَّةٌ сунъий оёқлар, протез; حَدَّثَنِي ~ًا مِمَّا وَقَعَ لَهُ бошидан ўтган айрим нарсаларни менга гапириб берди

– طَرْفٌ асл наслли от

– طَرْفَاءُ *бот.* юлғун

– طَرْفَةٌ 1) лаҳза, зум, он; فِي ~ عَيْنٍ кўз очиб юмгунча; 2) зарба таъсирида кўзда пайдо бўладиган қизиллик; ◊ شَجَرَةُ الـ~ *бот.* юлғун

– طُرْفَةٌ *кўп.* طُرَفٌ янгилик; камёб нарса; 2) совға, туҳфа; 3) зарофат билан айтилган сўз, ўткир сўз

– طَرِيفٌ 1) янги; оригинал; 2) қизиқ, ғалати, ажойиб; турфа; مِنَ الـ~ أَنْ... шуниси қизиқки, ...; 3) *дин.* (*яҳудийларда*) ҳаром деб ҳисобланган нарсалар

– طَرِيفَةٌ *кўп.* طَرَائِفُ камёб нарса, нодир нарса, раритет

– مُتَطَرِّفٌ 1) ўтиш чегараси; 2) ғоят, энг, жуда; энг сўл эътиқод эгаси, экстремист

– مَطَارِفُ *кўп.* مِطْرَفٌ, مُطْرَفٌ ёпинчиқ, тиззани беркитиб турадиган қалин жун рўмол

– مُطَرِّفٌ тирноқларини парвариш қилиб юрувчи

I طَرَقَ (*у*) طَرْقٌ 1) тақиллатмоқ, зарба бермоқ, урмоқ, уриб туширмоқ; болға билан синдирмоқ; 2) (*темирни*) болғаламоқ; 3) йўл чиқармоқ; 4) юрмоқ, (*қаергадир*) кирмоқ; 5) тунда келмоқ; ◊ ~ بِالْبَالِ ақлини топиб олмоқ; هَلْ ~ هٰذَا آذَانَكُمْ؟ сиз бу ҳақда эшитганмидингиз?; ~ سَمْعَهُ эшитмоқ; ~ الطَّرِيقَ (*бирор н.*) йўлига кирмоқ; ~ مَوْضُوعًا мавзуни тилга олмоқ; II طَرَّقَ (*темирни*) болғаламоқ; IV أَطْرَقَ 1) ерга қарамоқ, кўзни ерга қаратмоқ; ~ رَأْسَهُ ёки بِرَأْسِهِ бошни эгмоқ, бошни ерга энгаштирмоқ; 2) жим бўлмоқ; V تَطَرَّقَ 1) йўлни топмоқ; йўл топиб кирмоқ, (*қаергадир*) яшириниб кирмоқ (إِلَى); لَا يَتَطَرَّقُ إِلَيْهِ الشَّكُّ бу шубҳасиздир, бу ерда шубҳага ўрин йўқ; 2) айрилмоқ (*йўл ҳақида*) (مِنْ); 3) йўл-йўлакай (*н. тўғрисидадир*) гапирмоқ, (*бирор н. га*) тил тегизиб ўтмоқ (إِلَى); ~ فِي الْحَدِيثِ гаплашишга тушиб кетмоқ; ~ إِلَى الْكَلَامِ (*фалон н.*) ҳақида гаплашишга ўтмоқ; ~ إِلَيْهِ الْعَطَبُ... у ҳалок бўлди; VII اِنْطَرَقَ болғаланган бўлмоқ, болғаланмоқ; X اِسْتَطْرَقَ 1) яшириниб кирмоқ, ичкарига кирмоқ, (*қаергадир*) келмоқ (إِلَى); 2) (*қаергадир*) олиб бормоқ (إِلَى *йўл ҳақида*)

– اِنْطِرَاقٌ болғаланганлик

– طَارِقٌ *кўп.* طُرَّاقٌ 1. тақиллатувчи; 2. 1) кеч келувчи, кеч ташриф буюрувчи; тунги меҳмон; 2) милтиқ затворининг ўққа уриладиган қисми; 3) тонг юлдузи

– طَارِقَةٌ *кўп.* طَوَارِقُ бахтсизлик, бало-офат

– طِرَاقٌ *кўп.* طُرُقٌ патак

– طَرْقٌ[1] 1) тақиллатиш; 2) болғалаш; 3) тош ёрдамида фол очиш

– طَرْقٌ[2] туя ахлати билан ифлосланган ёмғир суви

– طَرْقَةٌ *кўп.* طَرَقَاتٌ 1) зарба; тақиллаш; 2) марта; ~أو طَرْقَتَيْنِ бир ёки икки марта

– طُرْقَةٌ *кўп.* طُرَقٌ, طُرُقَاتٌ 1) йўлак, ўтиш жойи; 2) кўча

– طُرُقِيٌّ диний тариқат аъзоси, бирор тариқатга мансуб киши

– طَرُوقٌ болғаланган

– طَرِيقٌ *мз., мн.кўп.* طُرُقَاتٌ, طُرُقٌ 1) йўл, кўча; عُمُومِيَّةٌ ~ катта йўл; مَسْدُودٌ ~ боши берк кўча; طُرُقُ الْمُوَاصَلَاتِ алоқа йўллари; коммуникация; بِـ~ الْجَوِّ بِـ~ الْبَرِّ қуруқликдаги йўл орқали; ҳаво йўли орқали; عَنْ (مِنْ) ~ орқали, йўли билан, воситасида; عَنْ ~ الْإِسْكَنْدَرِيَّةِ (مِنْ) ~ Искандария (Александрия) ш. орқали; عَنْ ~ الصَّحَافَةِ матбуот воситасида; عَنْ ~ التَّأْمِيمِ миллийлаштириш йўли билан (орқали); عَنْ ~ الْعُنْفِ وَ التَّعَسُّفِ зулм ва истибдод билан; عَنْ ~ الْقُوَّةِ куч йўли билан; الـ~ اللَّبَنِيَّةُ Сомон йўли; قَاطِعُ الطُّرُقِ йўлтўсар, қароқчи; ابْنُ ~ ўғри; عَابِرُ الـ~ мусофир, ўткинчи; إِنَّهُ الـ~ الْوَحِيدُ لاَ ~ غَيْرَهُ! бу ягона йўл, бошқа йўл йўқ!; أَخَذَ ~ـهُ (қаергадир) жўнамоқ (إِلَى); 2) усул, метод; بِالطُّرُقِ السِّلْمِيَّةِ тинч йўл билан

– طَرِيقَةٌ *кўп.* طَرَائِقُ 1) йўл; 2) усул, метод, восита; ~ الْاِسْتِعْمَالِ истеъмол қилиш усули (йўли); الـ~ الْمُسْتَقِيمَةُ (ўқитишнинг) тўғри йўли (усули); الـ~ الْعَشْرِيَّةُ *мат.* ўнлик система; الـ~ (الْهِجَائِيَّةُ) الْجَبْرِيَّةُ *шахм.* алгабраик (алифболи) ёзув (нотация); الـ~ الْوَصْفِيَّةُ *шахм.* баёний ёзув (нотация); "اخْدِمْ نَفْسَكَ بِنَفْسِكَ" ~ ўз-ўзига хизмат қилиш усули; اعْلَمْهُ بِـ~ أَوْ بِأُخْرَى! буни қандай йўл билан бўлса ҳам билиб ол!; 3) диний таълимот, тариқат; الطَّرَائِقُ الصُّوفِيَّةُ суфийлик тариқати; طَرَائِقُ الْقَوْمِ элнинг обрўли одамлари

– مُطْرِقٌ сукут қилувчи; сукут сақловчи

– مِطْرَقٌ, مِطْرَقَةٌ *кўп.* مَطَارِقُ болғача, болға; ёғоч тўқмоқ; шақилдоқ; *анат.* қулоқ болғачаси; الـ~ُ وَ الْمِنْجَلُ ўроқ ва болға; كَانَ بَيْنَ الـ~ وَ السِّنْدَانِ ўт билан сув ўртасида қолмоқ (сўзма-сўз: болға билан сандон ўртасида бўлмоқ)

– مَطْرُوقٌ 1) болғаланган; 2) юрилган, юриб очиб қўйилган, юриб текисланган (йўл ҳақида); 3) энди эскириб қолган; қўлланиб бўлинган (усул, метод ҳақида); 4) тентакнамо, ўз ақли бўлмаган, ақлдан бегона

– مَطْرُوقَاتٌ *кўп.* прокат (метал ҳақида); مَصْنَعُ الـ~ прокат заводи

– مَطْرُوقِيَّةٌ болғаланганлик

– طَرْقَعَ 1) қарсиллатмоқ (қамчинни); уриб қўймоқ, тапиллатмоқ, шапиллатмоқ; (юрганда) пошнани тақиллатмоқ; 2) гумбурламоқ, тарақламоқ; 3) (тишларни) ғижирлатмоқ

– طَرْقَعَةٌ қарсиллатиш, уриб қўйиш; пошна тақиллатиш; 2) визиллаш (ўқлар ҳақида); 3) ғижирлаш

(طرم) طَرَّمَ тишни олиб ташламоқ; V تَطَرَّمَ олиб ташланмоқ, суғуриб олиб ташланмоқ

– طَارِمَةٌ *кўп.* طَوَارِمُ, ـــاتٌ 1) шийпонча; 2) будка; 3) каюта (кемада)

طَرْمَذَ кеккаймоқ, мақтанмоқ

– طَرْمَذَةٌ кеккайиш, мақтаниш

– طِرْمَاذٌ мақтанчоқ

– طُرُمْبَةٌ *кўп.* ـــاتٌ 1) насос, помпа; 2) шприц

طُرْمُوسٌ чўғга кўмиб пиширилган нон

I (طرو) طَرُوَ (у) طَرَاوَةٌ 1) янги бўлмоқ, ширадор бўлмоқ, серсув бўлмоқ; 2) юмшоқ (мулойим) бўлмоқ; طَرِيَ (а) طَرًى ;طَرُوَ 1) янгиламоқ, (мева ва б.н.ларга) ширадорлик (бикрлик) бермоқ; 2) хўлламоқ, сувламоқ; 3) юмшоқ (мулойим) қилмоқ; юмшатмоқ; IV أَطْرَى мақтамоқ, кўкка кўтармоқ; юксакка кўтармоқ; V تَطَرَّى мулойимлашган бўлмоқ

– إِطْرَاءٌ кўкка кўтариб мақташ; мақтов

– إِطْرِيَّةٌ вермишель

– طَرَاوَةٌ *ёки* طَرَاءَةٌ 1) мулойимлик; юмшоқлик; тароват; ~ الْإِهَابِ ёшлик; 2) тароватли, салқин (ҳаво, жой); 3) намлик

– طَرِيٌّ 1) мулойим; юмшоқ; 2) тароватли, салқин; нам

طِزْ *ёки* طُظْ *халқ.* туф!; бемаъни гап!; ифлос!; ёлғон!; шайтон олсин! (назар-писанд қилмаслик, масхаралаш, таҳқирлаш ва б. ларни ифодалаш учун ишлатиладиган ундов сўз); مَا يَعْرِفْشِ ~ مِنْ унинг ҳеч нарсага ақли етмайди; سُبْحَانَ اللهِ ~ مِنْ فُلَانٍ фалончи қандай ёмон одам-а; فِي ~ !... ...га тупурдим!

طَازِجٌ, طَازَجٌ алиф.б.қар.

– طَزَاجَةٌ янгилик, ҳозиргина тайёрланган (узилган) бўлиш, янгигиналик, таровати кетмаганлик

طُزْلُقٌ *кўп.* طَزَالِقُ гамаш (болдирдан товонгача қоплаб турадиган, оёқ кийим устидан тушириб қўйиладиган иссиқ пайпоқ), гетр

طَسْتٌ, طَشْتٌ *мз.мн.кўп.* طُسُوتٌ тоғора; إِبْرِيقٌ وَ ~ (ювиниш учун) кўза ва тоғора

طَسُّوجٌ *кўп.* طَسَاسِيجُ *тар.* тассуж (دَانِقٌ нинг 1/4 қисмига тенг бўлган оғирлик ва пул бирлиги)

طَسْمٌ *тар.* тасм (Арабистондаги қадимий халқ номи)

طَشٌّ майда ёмғир

– طَشَاشٌ кўришнинг кучсизлиги (хиралиги)

طَشْتٌ، طِشْتٌ *кўп.* طُشُوتٌ = طَسْتٌ; ~ الْأَيْدِي ювиниш тоғораси

طَشْطَشَ (*товада*) жазилламоқ, вашилламоқ

– طَشْطَشَةٌ жазиллаш, вашиллаш

طَصْلَقَ юзаки (шунчаки) қилмоқ, шошма-шошарлик билан қилмоқ (бажармоқ)

– طَصْلَقَةٌ шошма-шошарлик билан қилинган иш

طَطْلِي ширинликлар

طَظّ *қар.* طُزّ

I طَعِمَ (*а*) طَعْمٌ 1) емоқ; 2) оз-оз емоқ; татиб кўрмоқ (*мазасини, таъмини билиш учун*); II طَعَّمَ 1) пайванд қилмоқ, пайвандламоқ; уламоқ; эмламоқ; ~ بِلِقَاحِ الْجُدَرِيِّ чечакка қарши эмламоқ; 2) (*орасига, ичига*) ўрнатмоқ, жойламоқ; мозаика ишларини бажармоқ; ~ صِنَّارَةً қармоққа хўрак жойлаштирмоқ; IV أَطْعَمَ 1) овқатлантирмоқ, едирмоқ; 2) пишмоқ, етилмоқ; ~تِ النَّخْلَةُ хурмо етилиб қолди; V تَطَعَّمَ 1) пайвандланмоқ (*бирор н. билан*) пайвандланиб (уланиб) қолмоқ (بِ); 2) татиб кўрмоқ; X اِسْتَطْعَمَ 1) татимли (таъмли, ёқимли) деб ҳисобламоқ; татиб кўрмоқ; 2) овқатлантиришни сўрамоқ (илтимос қилмоқ)

– تَطْعِيمٌ 1) пайванд; 2) қадама нақш, мозаика

– طَعَامٌ *кўп.* أَطْعِمَةٌ таом; овқат, емаклик; ~ الْمَرِيضِ парҳез таоми; أَضْرَبَ عَنِ الـ~ очлик эълон қилмоқ; تَنَاوَلَ الـ~ овқатланмоқ, овқат емоқ; ◊ ~ لِلْمَدَافِعِ тўп еми (*уруш вақтларида беҳуда ҳалок бўладиган бегуноҳ одамлар*)

– طَعَامِيٌّ таомга (озиқ-овқатга) оид

– طَعْمٌ 1) таъм, маза; لَا ~ لَهُ таъмсиз, мазасиз, бемаза; 2) ёқимли ҳис-туйғу, ёқимлиликни ҳис қилиш; ذَاقَ مِنَ الْعَيْشِ ~يْهِ الْحُلْوَ وَ الْمُرَّ ҳаётнинг аччиқ-чучугини бошдан кечирмоқ

– طَعِمٌ таъмли, мазали, татимли

– طُعْمٌ *кўп.* طُعُومٌ 1) қармоқ учига илинтириб қўйилган хўрак; 2) пора, ришва, совға; 3) вакцина; эмлаш; الـ~ الْمُضَادُّ لِلْحَصْبَةِ қизамиққа қарши вакцина; الـ~ السَّامُّ заҳар; 4) пайвандланаётган калтак; زَيْدٌ قَلَّ ~هُ Зайднинг овқат ейиши камайди

– طُعْمَةٌ *кўп.* طُعَمٌ таом, овқат, емак; ◊ ~ لِلْمَدَافِعِ тўп еми; جَعَلْتُ هَذِهِ الضَّيْعَةَ ~ لِزَيْدٍ мен бу йўқотишни Зайдга емиш қилиб бердим; رَجُلٌ عَفِيفُ الـ~ ҳалол топиб ейдиган одам; رَجُلٌ خَبِيثُ الـ~ ҳаром топиб ейдиган одам

– طَعْمِيَّةٌ таъмия (*майдаланган ловиядан ёғда пиширилиб, устига пиёз, саримсоқ ва б. турли кўкатлар қўйиб тортиладиган овқат*)

– مِطْعَامٌ меҳмондўст, меҳмоннавоз

– مَطْعَمٌ *кўп.* مَطَاعِمُ ошхона, ресторан; кают-компания (*кемалардаги ошхона*)

– مِطْعَمٌ тез ёки кўп овқат ейдиган

– مُطَعَّمٌ 1) қадама нақш (мозаика) билан безатилган; 2) пайвандланган

I طَعَنَ (*а/у*) طَعْنٌ 1) санчмоқ, тешмоқ, (*пичоқ*) урмоқ (بِ); ~هُ مِنَ الْخَلْفِ ёки ~هُ فِي الظَّهْرِ кимнингдир орқасидан зарба бермоқ; 2) айбни очмоқ, ёмонламоқ, таҳқирламоқ, мазах қилмоқ, сўкмоқ, (*к. нидир н. нидир*) обрўсизлантирмоқ (فِي, عَلَى); ~ فِي الْحُكْمِ ҳукмдан норози бўлиб шикоят ёзмоқ; 3) рад этмоқ, (*кўргазмаларни, далилларни*) қабул этмаслик, рад қилмоқ, тан олмаслик (عَلَى); 4) *мажҳ.* ўлат билан касалланмоқ; ◊ ~ فِي السِّنِّ кекса ёшда бўлмоқ; III طَاعَنَ (*найза тутиб*) урушмоқ; VI تَطَاعَنَ курашмоқ, урушмоқ

– طَاعِنٌ 1) (*найза билан*) зарба берувчи, санчувчи; 2) таҳқирловчи, ҳақорат қилувчи, танбеҳ берувчи; ◊ ~ فِي السِّنِّ кекса, ёши улуғ

– طَاعُونٌ *кўп.* طَوَاعِينُ *мед.* тоун, ўлат; الـ~ الدُّمَّلِيُّ ёки الـ~ الْأَسْوَدُ ёки الـ~ الْبَشَرِيُّ *мед.* қора ўлат; الـ~ الْمَوَاشِي ёки الـ~ الْبَقَرِيُّ қора моллар ўлати

– طَعْنٌ *кўп.* طُعُونٌ 1) норозилик; ҳукм устидан шикоят; 2) рад этиш; لَجْنَةُ الطُّعُونِ текширувчи комиссия; мандат комиссияси

– طَعْنَةٌ *кўп.* طَعَنَاتٌ санчиш, (*найза ёки пичоқ билан*) уриш зарба бериш

– طَعِينٌ 1) (*найзадан*) зарба еган; 2) бахтсиз, бадбахт

– مَطَاعِنُ *кўп.* сўкишишлар

– مَطْعَنٌ нозик жой, заиф жой, қалтис жой

– مَطْعُونٌ 1) (*найзадан*) зарба еган; ўлат билан касалланган; !~ ўлат!, вабо! (*сўкиш*)

طُغْرَاءُ *кўп.* طُغْرَاءَاتٌ، طُغْرَيَاتٌ туғро, тамға, герб

– طُغْرَاءُ = طُغْرَى

طَغَامٌ оддий одамлар, авом, омма

– طُغْمَةٌ *кўп.* طُغَمٌ، ~اتٌ — тўда, гуруҳ, шайка, нияти бузуқлар тўдаси; الـ~ الْمَالِيَّةُ молиявий тўда (гуруҳ)

I طَغَا (طغو) (*у/а*) طُغْيَانٌ 1) қирғоқлардан тошмоқ (*дарё ҳақида*); қутурмоқ, туғёнга келмоқ (*денгиз ҳақида*); 2) чегарадан чиқмоқ, ҳаддан ошмоқ, тўлиб-тошмоқ, туғёнга келмоқ (*туйғу ҳақида*); 3) адолатсизлик қилмоқ, зулм қилмоқ; 4) ахлоқий жиҳатдан бузилмоқ; طَغَى (*а*) طَغَا; طَغَى ~ الْمَاءُ عَلَيْهَا ؛ у (аёлни) сув босиб кетди

– طَاغٍ *мн.* طَاغِيَةٌ 1. 1) қирғоқлардан тошиб кетувчи (*дарё ҳақида*); қутурувчи, кучли; رَغْبَةٌ ~يَةٌ енгиб бўлмас истак; 2) қонунсизлик (адолатсизлик) қилувчи; 2. *кўп.* طُغَاةٌ мустабид, золим, зувчи;. طُغَاةُ النِّفْطِ нефть магнатлари (*йирик нефть саноатчилари*)

– طَاغُوتٌ *кўп.* طَوَاغِيتُ 1) шайтон; 2) санам, бут; ◊ طَوَاغِيتُ الْمَالِ капитал магнатлари; طَوَاغِيتُ الْاحْتِكَارَاتِ монополия бошлиқлари

– طَاغِيَةٌ[1] *кўп.* طَوَاغٍ эзувчи, мустабид

– طَاغِيَةٌ[2] момақалдироқ

– طُغْيَانٌ = طَغْوَى

– طَغْيٌ (*дарё*) тошқини

– طُغْيَانٌ 1) тошқин, туғён; 2) адолатсизлик, қонунсизлик; истибдод; 3) зулм билан келган ҳокимият

(طفّ) II طَفَّفَ (*ўғирликни*) камайтирмоқ; الْكَيْلَ ~ ўлчамоқ; ~ الْمِيزَانَ (*тарозида*) тортмоқ; ◊ ~ بِهِ الْفَرَسُ устидаги одамни иргитмоқ (*от ҳақида*)

– طَفٌّ *кўп.* طُفُوفٌ 1) чет, ён, томон; чегара; 2) қирғоқ

– طَفَّافٌ кичик (майда) дўкончи; нон сотувчи, нонфуруш

– طَفَّةٌ *кўп.* ـــَاتٌ оломон

– طَفِيفٌ тўлиқ бўлмаган, тўлиқсиз; оз, унча кўп бўлмаган

I (طفأ) طَفِئَ (а) طُفُوءٌ ўчмоқ, ёнишдан тўхтамоқ; طَفَأَ (*и*) ўтни ўчирмоқ, ёнишдан тўхтатмоқ; II طَفَّأَ = طَفَأَ; IV أَطْفَأَ ўчирмоқ, ёнишдан тўхтатмоқ; *эл.* ўчирмоқ, узмоқ; الْجِيرَ ~ оҳакни сўндирмоқ; الْعَطَشَ (الْغَلِيلَ) ~ чанқоқни босмоқ; عَجْزَ الْمِيزَانِيَّةِ ~ бюджет дефицитини (етишмовчилигини) қопламоқ; VII انْطَفَأَ ёнишдан тўхтамоқ, ўчмоқ

– إِطْفَاءٌ ўчириш; رِجَالُ الــ~ ўт ўчирувчилар, الْأَنْوَارِ ~ *ҳарб.* ниқоблаш, маскировка қилиш

– إِطْفَائِيٌّ ўт ўчирувчиликка оид

– إِطْفَائِيَّةٌ *кўп.* ـــَاتٌ ўт ўчирувчилар гуруҳи (командаси)

– طَافِئٌ 1. ўчирувчи, ёнишдан тўхтатувчи; 2. ўт ўчирувчи, ўт ўчирувчилар гуруҳи (командаси) нинг аъзоси

– طَفَّايَةٌ *кўп.* ـــَاتٌ ўт ўчирғич (*баллонга жойлаб қўйилган кимёвий моддалар ёрдамида ўт ўчириш учун ишлатиладиган асбоб*)

– مُطْفَأٌ 1) ўчирилган; сўндирилган; 2) жилосиз, нурсиз, хира, ялтирамайдиган

– مِطْفَأَةٌ *халқ.* مِطْفَايَةٌ *кўп.* مَطَافِئُ ўт ўчириш машинаси; ўт ўчирувчилар ишлатадиган насос; فِرْقَةُ الْمَطَافِئِ ўт ўчирувчилар гуруҳи (командаси); رِجَالُ الْمَطَافِئِ ўт ўчирувчилар

– مُطْفِئُ الْجَمْرِ ~ баҳорда қайталанадиган совуқ кунларнинг бири

I طَفَحَ (а) طَفْحٌ، طُفُوحٌ 1) тўлиб-тошмоқ, қирғоқлардан тошиб кетмоқ; 2) (*шаробни*) керагидан ортиқ ичмоқ; ~تُ مِنْهُ бу менинг бўғзимга келди, жонимга тегиб кетди; II طَفَّحَ тўлдириб-тоширмоқ; IV أَطْفَحَ 1) тўлдириб-тоширмоқ; қирғоқлардан тошириб тўлдирмоқ; 2) кўпикни олиб ташламоқ

– طَافِحٌ 1) тўлган, тўлиқ; тўлиб тошган; 2) маст

– طُفَاحَةٌ кўпик; қасмоқ (*кўп қайнатилган идиш ости ва деворларига ўтирган сополсимон қатлам*)

– طَفْحٌ 1) тўлалик, тўлиб-тошиш; 2) *шунингдек* جِلْدِيٌّ ~ тошма, ҳуснбузар, бўжама; الــ~ الْوَرْدِيُّ *мед.* қизилча (*болалар касаллиги*)

– طَفْحَانُ *мн.* طَفْحَى тўла; қирғоққача тўла

– طَفْحِيٌّ тепкили; تِيفُوسٌ ~ тепкили терлама

– مِطْفَحَةٌ *кўп.* مَطَافِحُ капгир

I طَفَرَ (*и*) طَفْرٌ 1) иргимоқ, иргишламоқ; сакрамоқ, ҳаккаламоқ; 2) сачрамоқ (*қон ва кўз ёшлари ҳақида*); булоқ бўлиб отилиб чиқмоқ

– طَفْرٌ[1] куюшқон (*сол.* ثَفَرٌ)

– طَفْرٌ[2] пулсизлик

– طَفْرَانُ қашшоқ, камбағал; هُوَ ~ унинг чўнтагида бир тийин (бир чақа) ҳам йўқ

– طَفْرَةٌ *кўп.* ـــَاتٌ иргиш, сакраш, ҳаккалаш; ~ бир сакраб; бирданига; عَلَى سَبِيلِ الــ~ кескин ўзгариш билан, бирданига силжиш билан

I طَفَشَ (*и*) طَفْشٌ қочмоқ, жўнаб қолмоқ, кўздан ғойиб бўлмоқ

– طَافِشٌ: هُوَ ~ مِنَ الْجُوعِ очликдан оёқда зўрға турибди

– طَفْشَانُ 1. қочқин; 2. *кўп.* طَفَاشَى، طَفْشَانُونَ қочоқ, қочиб юрган киши

– طَفْشَانَةٌ *кўп.* ـــَاتٌ очқич (*қулфни очадиган мослама*)

I طَفِقَ (а) طَفَقٌ (*н. нидир*) бошламоқ, (*н. гадир*) киришмоқ (فِي)

I طَفَلَ (*у*) طُفُولٌ чиқмоқ (*қуёш ҳақида*); II طَفَّلَ чақирилмаса ҳам келмоқ, суқилиб кириб олмоқ; IV أَطْفَلَ 1) туғилмоқ, биринчи марта пайдо бўлмоқ, юзага келмоқ (*мас., журнал*); 2) болали бўлмоқ, фарзандли бўлмоқ; V تَطَفَّلَ (*к. нингдир*) олдига келмоқ, таклиф қилинмаса ҳам (чақирилмаса ҳам) келмоқ (عَلَى); 2) қўлдан келмайдиган ишга киришмоқ, суқилиб кирмоқ, қўшилиб кетмоқ; (*н. дадир*) ўзини бошқа киши қилиб кўрсатмоқ (عَلَى، فِي); عَلَى الطِّبِّ ~ ўзини тиббиётни билувчи киши қилиб кўрсатмоқ; 3) текинхўр бўлмоқ

– تَطَفُّلٌ (*таклифсиз*) тусатдан келиш; 2) сохтакорлик, ўзини бошқа киши қилиб кўрсатиш; текинхўрлик

– طُفَالٌ оқ гил, кўза гили, каолин; قَارِيٌّ ~ елим гилли сланец (*тоғ жинси*)

– طَفْلٌ[1] = طُفَالٌ

– طَفْلٌ[2] нозик, мулойим, юмшоқ; ёш

– طَفَلٌ[1] болалик, гўдаклик

– طَفَلٌ[2] ёмғир

– طِفْلٌ *кўп.* أَطْفَالٌ 1) эмизикли гўдак, бола; الــ~ الْمُدَلَّلُ (*к. гадир қарашли*) эркатой бола (لِـــ); رَوْضَةُ الْأَطْفَالِ болалар боғчаси; 2) йирик ҳайвоннинг боласи

– طَفْلَةٌ гил, лой; алюминий оксиди (*алюминий олинадиган асосий модда*)

– طِفْلَةٌ *кўп.* اتٌ — қиз бола

– طِفْلِيٌّ болаларга оид; الطِّبُّ الـ~ болалар тиббиёти (педиатрия)

– طُفُولَةٌ гўдаклик, болалик

– طُفُولِيٌّ болаларга (боликка) оид

– طُفُولِيَّةٌ = طُفُولَةٌ

– طُفَيْلِيٌّ 1. 1) текинхўрликка оид; ~ نَبَاتٌ паразит (текинхўр) ўсимлик (*бошқа ўсимлик танасига ёпишиб олиб, унинг ҳисобига яшовчи текинхўр ўсимлик*); أَمْرَاضٌ ~ـةٌ юқумли касалликлар; 2) ўзини бошқа одам қилиб кўрсатувчи, қаллоб; 2. 1) чақирилмаган меҳмон; текинтомоқ, текинхўр; 3) текинхўр

– طُفَيْلِيَّاتٌ *кўп.* текинхўрлар, паразитлар

– طُفَيْلِيَّةٌ текинхўрлик, паразитизм

– مُتَطَفِّلٌ 1) чақирилмаган (таклиф қилинмаган) меҳмон; 2) текинхўр, паразит

I طَفَا (*у*) طُفُوٌّ (طفو) сузмоқ, сувда тура билмоқ, сувда ўзини тута билмоқ, чўкмаслик

– طَافِيَةٌ *кўп.* طَوَافٍ 1) муз; муз тоғи, айсберг (*катта қисми сув остида яширин турадиган муз тоғи*); буй (*сув йўлларидаги саёзлик ва б.н. лар ҳақида огоҳлантирувчи, сув йўлларига ўрнатилган белги*), бакен (*сув йўлларида хавфли жойларни ва кемалар йўлини кўрсатувчи белги*)

– طُفَاوَةٌ *кўп.* اتٌ — тож, гултож; *черк.* нур чамбар (*худо ва авлиёлар сувратлари боши атрофига чизилган зарҳал доира*)

– طَوْفٌ сузиш, сувда чўкмаслик хусусияти, суза билишлик, чўкмаслик

I طَفَّى ўчирмоқ, сўндирмоқ (*сол.* طَفَأَ); الشَّرَاقِيُّ ~ сув етмаган жойларни тошқин вақтларида суғормоқ

– طُفْيٌ хурмо дарахтининг барги

I طَقَّ (*а/у*) طَقٌّ, طَقَقَانٌ 1) ёрилиб кетмоқ, дарз кетмоқ; чапак чалмоқ, елкага қоқмоқ; 2) қисирламоқ (*синган суяк ҳақида*); 3) бефойда гапларни гапириб (жавраб) ўтирмоқ, тинимсиз вайсамоқ, вайсақилик қилмоқ, жаврамоқ; ◊ يَطُقُّ مِنْ عَيْنَيْهِ شَرَرٌ унинг кўзларидан ўт чақнаётир; II طَقَّقَ тарсилламоқ, тақиллаган овоз чиқармоқ

– طِقْ *халқ.* шалоп (*мас., тош сувга шалоп этиб тушди*); ◊ لَا يُسَاوِي~! бу ҳеч нарсага арзимайди!

– طَقَّةٌ 1) қисирлаш; 2) овқатланиш (*нонушта, тушлик ёки кечки овқатланиш*)

طَقْسٌ[1] об-ҳаво; климат; خَرِيطَةُ الـ~ об-ҳаво харитаси

– طَقْسٌ[2] *кўп.* طُقُوسٌ *черк.* расм-русум, удум, одат; литургия (*черковдаги энг катта ибодат*); الشَّرْقِيُّ الـ~ шарқий расм-русумлар (удумлар, одатлар)

طَقْطَقَ овоз чиқармоқ, қарсак чалмоқ, чапак чалмоқ; тақиллатмоқ; қарсиллатмақ, чирсилламоқ; қисирламоқ; ғижилламоқ

– طَقْطَقْ *халқ.* эшикни тақиллатиш (қоқиш); حَكَى حِكَايَتَهُ مِنْ~ قَصَّ الْقِصَّةَ مِنْ ~ لِلسَّلَامِ عَلَيْكُمْ ёки لِلسَّلَامِ عَلَيْكُمْ *маж.* у ўз саргузаштларини (тарихини, қиссасини) бошдан-оёқ сўзлаб берди

– طَقْطَقَةٌ тақиллаш; қисирлаш; ғижирлаш

– طَقْطُوقَةٌ *кўп.* طَقَاطِيقُ 1) поқилдоқ, пашшауриғич; 2) қўшиқ, ашула, халқ қўшиғи; 3) танноз (ишвали, ғамзали, ноз-карашмали) қиз; ◊ السَّجَائِرِ ~ кулдон

طَقَّمَ (طقم) 1) эгар-жабдуқламоқ, эгарламоқ (*отни*); 2) кийинтирмоқ

– طَقْمٌ *кўп.* طَوَاقِمُ طَاقِمٌ 1) тўплам, йиғинди, сидра, комплект; ~ السَّفِينَةِ кема экипажи (командаси); ~ الطَّائِرَةِ самолёт экипажи; ~ مِدْفَعٍ مُضَادٍّ لِلطَّائِرَاتِ зенит тўпини бошқарувчи жангчилар гуруҳи; 2) кийим, кийим-кечак, кийим-бош, уст-бош; кийимлар сидраси

– طَقْمٌ *кўп.* أَطْقُمٌ, طُقُومٌ 1) йиғинди, тўла (кам-кўстсиз) таркиб, комплект; гарнитур (*н. ларнгдир тўла сидраси*); ~ الْحِلَاقَةِ соқол олиш асбобларининг тўла комплекти (сидраси); ~ أَسْنَانٍ протез, ясама аъзо, сунъий тишлар; ~ جِلْدٍ (*мебелнинг*) чарм жилди; ~ خِصَانٍ эгар-жабдуқ; ~ شَايٍ чой идишлари, чой сервизи; ~ سُفْرَةٍ ошхона сервизи; ~ قَهْوَةٍ қаҳва сервизи; ~ صِينِيٌّ لِلْقَهْوَةِ чинниддан ясалган қаҳва сервизи; 2) *ҳарб.* (*тўп*) бошқарувчи жангчилар гуруҳи; 3) кийим-бош, кийим-кечак, кийимлар сидраси

I طَلَّ (*а/у*) طَلٌّ 1) майдалаб (эзиб) ёғмоқ (*ёмғир ҳақида*); (*бирор н. ни*) сачратмоқ (ب); 2) (*к. нингдир*) олдига келмоқ, зиёрат қилмоқ (عَلَى); 3) қарамоқ, боқмоқ, назар солмоқ; ◊ طُلَّ دَمُهُ *маж.* у қасоссиз ўлдирилди; 4) шудринг тушмоқ; النَّدَى الْأَرْضَ ~ ерга шудринг тушди; IV أَطَلَّ 1) чиқмоқ, (*бирор н. га, мас., ойнага*) қарамоқ, боқмоқ (عَلَى); ~ عَلَى الدُّنْيَا дунёга келмоқ, туғилмоқ, таваллуд топмоқ; 2) туртиб (дўппайиб) чиқиб турмоқ, олдинга (дўппайиб) чиқиб қолмоқ; 3) (*н. нингдир*) устидан ҳоким бўлмоқ, бошлиқ бўлмоқ; буйруқ қилмоқ (عَلَى); 4) (*бирор н. нинг ичидан*) мўраламоқ, бошни чиқариб қарамоқ (مِنْ); 5) пайдо бўлмоқ, кўринмоқ; кириб келмоқ (*мас., йил*); وَهُنَا يُطِلُّ سُؤَالٌ мана шу ўринда савол туғилади (пайдо бўлади)

– إِطْلَالَةٌ (*н. нингдир*) пайдо бўлиши, бошланиши

– طَلٌّ *кўп.* طِلَالٌ 1) шудринг, шабнам; 2) майдалаб (эзиб) ёғаётган ёмғир

– طَلَلٌ *кўп.* طُلُولٌ, أَطْلَالٌ 1) харобалар, вайрона жойлар; уй-жойнинг (*кишилар яшаган турар жойларнинг*) қолдиқлари (излари); أَطْلَالٌ وَ رُسُومٌ (*турар жойларнинг, манзилларнинг*) излари, қолдиқлари, (*уй-жойнинг*) харобалари; الْأَطْلَالُ الْأَثَرِيَّةُ осори атиқалар (қадимий нарсалар) қолдиқлари (излари); 2) меҳмонхона

– مَطَلٌّ *кўп.* مَطَالٌّ 1) туртиб чиқиб турган нарса; 2) айвон; 3) кўриниш

– مُطِلٌّ *кўп.* 1) туртиб чиқиб турган, дўнг ҳосил қилиб турган; 2)

(*бирор н. устидан*) ҳукмронлик қилиб (ҳоким бўлиб) турувчи (عَلَى), буйруқ берувчи

– مَطَلَّةٌ қисқа муддатли ташриф

طَلَوٌ = طَلاً

I طَلَبَ (у) طَلَبٌ 1) изламоқ, қидирмоқ; الْعِلْمَ ~ (*қаердадир*) ўқимоқ, таълим олмоқ, илм олмоқ (فِى); اللُّغَةَ الْعَرَبِيَّةَ فِى الْقَاهِرَةِ ~ у араб тилини Қоҳира шаҳрида ўрганган; 2) (*к. дандир*) сўрамоқ; илтимос қилмоқ (إِلَى, مِنْ); талаб қилмоқ; (*товар, савдо ашёларига*) талаб кўрсатмоқ; الْمُحَالَ ~ имконсиз нарсани талаб қилмоқ; الزَّوَاجَ ~ ёки يَدَهَا ~ қўлини турмушга чиқишга сўрамоқ; 3) хоҳламоқ, истамоқ, орзу қилмоқ; III طَالَبَ 1) изламоқ; ундириб олмоқ, чегириб қолмоқ; 2) (*н. нидир*) талаб қилмоқ, (*н. гадир*) талабгор бўлмоқ (بِ); IV أَطْلَبَ қидиришга (излашга) ёрдам бермоқ; 2) қидиришга (излашга) мажбур қилмоқ; V تَطَلَّبَ талаб қилмоқ, (*савдо ашёларига*) талаб кўрсатмоқ (қўймоқ); يَتَطَلَّبُ هَذَا كَثِيرًا مِنَ الْجُهُودِ бу нарса катта меҳнатни талаб қилади; VII انْطَلَبَ талаб қилинмоқ; харидоргир бўлмоқ

– تَطَلُّبٌ талаб, талаб қилиш; كَثِيرُ الـ~ талабчан

– طَالِبٌ 1. 1) истовчи, изловчи; ذَهَبَ ~ًا لِحَاجَتِهِ кимнингдир ишини (*топшириғини, талабини*) бажариш учун жўнамоқ; 2) илтимос қилувчи; талабгор; 2. *кўп.* طُلَّابٌ, طَلَبَةٌ 1) илтимосчи, сўровчи; 2) толиб, ўқувчи, тингловчи (*мас., курс тингловчиси*); *шунингдек:* جَامِعِيٌّ ~ студент, талаба, ўқув юрти талабаси; ~ الدِّرَاسَاتِ الْعُلْيَا аспирант

– طِلَابٌ талаб қилиш, хиралик билан (қўярда-қўймай) бирор нарса сўраш (талаб қилиш)

– طَلَّابٌ тез-тез талаб қилиб турувчи киши

– طَلَبٌ 1) излаш, қидириш, ахтариш; ~ًا لِـ... (*н. нидир*) излаб, (*қандайдир*) мақсадда; سَتَجْرِى هَذِهِ الْمُبَاحَثَاتُ ~ًا لِحَلِّ قَضِيَّةِ ... бу мубоҳасалар (музокаралар) ... ҳақдаги масалани ҳал этиш мақсадида бўлиб ўтади; 2) талаб; илтимос; талаб-эҳтиёж; عَرْضٌ وَ ~ талаб ва таклиф; عِنْدَ الـ~ ... талаб қилинган тақдирда, талабга кўра; أَرْسَلَ فِى ~ـهِ кимнингдир ортидан жўнатмоқ; الـ~ُ الْمُزْدَوِجُ *шахм.* икки томонлама зарба бериш; 3) *шунингдек:* الْعِلْمِ ~ ўқиш, илм (таълим) олиш; فِى سَنَوَاتِ (عَهْدِ) الـ~ ўқиш йилларида; 4) *кўп.* اتٌ — ёзма илтимос, илтимоснома, ариза; талабнома, буюртма; صَاحِبُ الـ~ талабнома соҳиби, илтимосчи, аризачи; ~ الْتِحَاقٍ بِالْمَدْرَسَةِ мактабга қабул этиш ҳақида ариза; ~ اسْتِخْدَامٍ ишга (хизматга) қабул қилиш тўғрисида) ариза; طَلَبَاتٌ حَرْبِيَّةٌ ҳарбий буюртмалар (заказлар)

– طِلْبَةٌ, طَلِبَةٌ 1) изланган (зарур, керак бўлган) нарса; орзу қилинган нарса; 2) ибодат, намоз, дуо, сиғиниш

– طَلَبَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) талаб этилаётган (нарса); 2) талаб, талабнома

– طَلَبِيَّةٌ *кўп.* اتٌ — буюртма; талаб

– مُتَطَلِّبٌ 1. талаб этувчи; 2. талабчан

– مُتَطَلَّبَاتٌ *кўп.* талаблар

– مُطَالَبٌ бирор нарса талаб этилиши лозим бўлган киши; масъул киши

– مُطَالِبٌ 1. ундириб олувчи; 2. даъвогар, муддаий

– مُطَالَبَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) ундириб олиш; 2) талаб қилиш; 3) даъво қилиш

– مَطْلَبٌ *кўп.* مَطَالِبُ 1) талаб, матлаб; 2) эҳтиёж, зарурат; 3) мақсад, ният; 4) мавзу, (*ўрганилиши лозим бўлган*) масала

– مَطْلَبِيٌّ талаблар мавжуд бўлган, талаблар бор бўлган

– مَطْلُوبٌ 1. 1) изланаётган; 2) талаб қилинаётган; харидоргир; مِنْهُ ~ у тўлаши лозим, у қарздор; 2. *кўп.* مَطَالِيبُ 1) талаблар; 2) истак; сўров

– مَطْلُوبَاتٌ *кўп.* 1) мажбурият, ваъда; қарз; 2) *ҳис.* пассив (*бирор корхонанинг қарз ёки мажбуриятлари мажмуи*)

طَلْبَقَةٌ қуйидаги сўзларни айтиш: أَطَالَ اللهُ بَقَاءَكُمْ! Оллоҳ сизларнинг умирингизни узоқ қилсин!

I طَلَحَ (а) طَلْحٌ 1) ҳолдан тоймоқ, тинка-мадор қуримоқ, беҳол бўлмоқ; 2) ёмон (ярамас, хунук) бўлмоқ

– طَالِحٌ 1) ёмон, ярамас, хунук; 2) ёвуз, баджаҳл, қаҳрли, дарғазаб

– طَلَاحٌ 1) яроқсизлик; ёмон аҳвол (ҳолат); 2) баджаҳллик, қаҳрлилик

– طَلْحٌ *жам. кўп.* أَطْلَاحٌ *бот.* 1) елим берувчи акас; 2) сохта банан, аччиқ банан

– طَلْحَةٌ *кўп.* اتٌ — *бот.* елим берувчи акация дарахти

– طَلْحِيَّةٌ *кўп.* طَلَاحِيُّ қоғоз варағи

– طَلِيحَةٌ *кўп.* طَلَائِحُ қоғоз дастаси (боғлами)

إِطْلَخَمَّ жуда қоронғи (қора) бўлмоқ (*тун, булут ва ҳ.к. лар ҳақида*)

I طَلَسَ (и) طَلْسٌ (*ёзилган н. ни*) ўчирмоқ

– أَطْلَسُ атлас (*мато*); қорамтир рангли, кулранг; ◊ ~ ذِئْبٌ қорамтир (*кулранг*) бўри

– أَطْلَسٌ *кўп.* أَطَالِسُ (*жўғрофий*) атлас

– أَطْلَسِيٌّ 1) (*жўғрофий*) атласга оид; 2) Атлантика (океани) га оид

– طِلْسٌ ўчирилган; ўқиб бўлмайдиган (*хат ҳақида*)

– طَيْلَسَانٌ *ёки* طَيْلُسَانٌ *кўп.* طَيَالِسُ *ёки* طَيَالِسَةٌ аъёнлар ва олимлар киядиган яшил рангли махсус кийим

طِلَسْمٌ, طِلَّسْمٌ *кўп.* طَلَاسِمُ, طِلَسْمَاتٌ, طِلَّسْمَاتٌ тумор; 2; *кўч.м.* яширин ёзув, яширин хат; сирру-асрор; فَكَّ طَلَاسِمَ الرُّمُوزِ сирли (яширин) белгиларни ўқимоқ (англамоқ)

طَلَّسَانَةٌ *кўп.* اتٌ — *архит.* тарнов (*деворнинг устига*

ўрнатилган) қуйма

I طَلَعَ, طَلُعَ (а) طُلُوعٌ 1) чиқмоқ (*қуёш ҳақида*), кўтарилмоқ; 2) кўринадиган бўлмоқ, кўринмоқ, пайдо бўлмоқ; 3) (*қаердандир*) кетмоқ; (*бирор н. ичидан*) чиқмоқ (مِنْ); 4) (*қаергадир*) интилмоқ (إِلَى); (*қаергадир*) жўнамоқ (إِلَى); 5) (*н. нидир к. гадир*) айтмоқ, кўрсатмоқ, маълум қилмоқ (عَلَى); 6) (*н. нидир*) танимоқ, билмоқ (عَلَى); 7) (*бирор н. билан*) тенг (*баробар*) бўлмоқ; 8) (*к. нингдир олдига*) кутилмаганда келмоқ (عَلَى); النَّهَارُ ~ кун ёйилди (бошланди); مَا يَطْلُعُ بِيَدِى мен эплолмайман, менинг қўлимдан келмайди; ~ عَلَى بَالِهِ унинг ақлига (миясига) келди; ~ خُلْقُهُ унинг аччиғи келди; طَلَعَتْ رُوحُهُ у вафот этди; طَلَّعَ 1) кўтармоқ, кўтарилишга ёрдамлашмоқ; 2) чиқариб (суғуриб) олмоқ; 3) чиқармоқ (*мас., газетани*); III طَالَعَ 1) ўқимоқ; 2) ўрганмоқ, ёдламоқ; 2) кўрмоқ, кўриб чиқмоқ; 4) (*к. нингдир олдида*) кўринмоқ, пайдо бўлмоқ, ҳозир бўлмоқ; (*к. нидир*) кутиб олмоқ; 5) (*н. нидир*) кўрсатмоқ (بِ); 6) (*бирор н. дан*) хабар бермоқ, хабардор қилмоқ, (*н. нидир*) ҳикоя қилмоқ, сўзламоқ (بِ); IV أَطْلَعَ 1) (*бирор н. тўғрисида*) хабар бермоқ, хабардор қилмоқ, сўзламоқ, ҳикоя қилмоқ (بِ); (*н. нидир*) кашф этмоқ, сўзламоқ (عَلَى); (*н. нидир*) кўрсатмоқ; (*н. биландир*) таништирмоқ (عَلَى); 2) униб чиқмоқ, ўсмоқ (*ўсимликлар ҳақида*); النَّخْلُ ~ хурмодан тугунча (уруғдон) униб чиқди (кўринди); V تَطَلَّعَ 1) (*к. гадир*) қарамоқ, назар солмоқ (إِلَى); (*к. гадир*) ҳавас билан суқланиб қарамоқ (إِلَى); ~ بِأَنْظَارِهِ إِلَى ... ...га боқмоқ; 2) бетоқатлик (интизорлик) билан кутиб турмоқ; 3) кўтарилмоқ, (*н. гадир*) интилмоқ (إِلَى); 4) (*бирор н. ни*) қўярда-қўймай ундиришга уринмоқ (إِلَى); VIII اِطَّلَعَ 1) (*к. гадир, н. гадир*) қараб турмоқ, қўриқчилик қилиб турмоқ (عَلَى); 2) (*н. ҳақдадир*) хабардор бўлмоқ, маълумот олмоқ (عَلَى); (*н. билaндир*) танишмоқ (عَلَى); (*н. нидир*) билиб олмоқ (عَلَى); 3) (*н. нидир*) ўқиб чиқмоқ (عَلَى); X اِسْتَطْلَعَ кўриб чиқишга ҳаракат қилмоқ; суриштириб билмоқ, аниқлаб кўрмоқ; синчковлик қилмоқ; ўзгаларнинг фикрини сўрамоқ; ~ الْغَيْبَ لَهُ кимгадир фол очмоқ

– اِسْتِطْلَاعٌ *кўп.* اتٌ — суриштириб билиш; изланиш, қидирув; андиш (разведка); олдиндан текшириш (суриштириш); اِسْتِطْلَاعَاتٌ طُبُغْرَافِيَّةٌ топографик қидирув ишлари; حُبُّ الـِ~ қизиқувчанлик; ~ الـ عَنْ بَغْدَادَ Бағдод ҳақида очерк

– اِسْتِطْلَاعِيٌّ андиш (разведка) га оид; изланиш (қидирув) га оид

– اِطِّلَاعٌ 1) танишиш; хабардорлик; билим; حُبُّ الـِ~ қизиқувчанлик; سَعَةُ الـِ~ ақл-заковат, билимдонлик, эрудиция (*бир ёки бир неча соҳада кенг ва чуқур маълумотга эгалик*); عِنْدَ الـِ~ танишиш (танишув)дан сўнг; ... كَانَ عَلَى ~ كَافٍ عَلَى ... ҳақда етарли маълумотга эга бўлмоқ; 2) назорат, назорат қилиш

– اِطِّلَاعِيٌّ танишиш (танишув) га оид, танишиш (танишув) мақсадида киритилган (қабул қилинган)

– تَطَلُّعٌ бетоқатлик (интизорлик) билан кутиш; қизиқувчанлик; فِى ~ бетоқатлик (интизорлик) билан

– تَطَلُّعَاتٌ интилишлар, ҳаракатлар

– طَالِعٌ 1. чиқаётган, кўтарилаётган; وَجَّهَ الْإِهَانَاتِ إِلَيْهِمْ عَلَى الـِ~ وَ النَّازِلِ уларнинг ҳаммасини сўраб-суриштирмай (*бир варақайига*) ҳақорат қилмоқ; 2. *кўп.* طَوَالِعُ 1) юлдуз; 2) тақдир (қисмат); سُوءُ الـِ~ ёмон (бехосият, паст) тақдир (қисмат); حُسْنُ الـِ~ яхши (юксак, хосиятли) тақдир (қисмат), юлдуз; سَيِّئُ الـِ~ бадбахт; 3) гороскоп (*мунажжимлар томонидан фол очиш мақсадида тузилган жадвал*); كَشَفَ عَنِ الـِ~ фол очмоқ (кўрмоқ); 4) *кўп.* (*бирор н. нинг*) белгилари, кўринишлари, турлари

– طَالِعَةٌ *кўп.* طَوَالِعُ бошланиш, (*бирор н. нинг*) аввали; ибтидо

– طَلَائِعِيٌّ илғор, олдиндаги, олдинда юрувчи; авангард

– طَلَّاعٌ катта (кучли) интилишли; интилиши катта (кучли); ~ الثَّنَايَا وَ الْأَنْجُدِ *маж.* ҳаётий тажрибаси кўп (киши); бошидан аччиқ-чучук кунларни кўп ўтказган; ўту сувни кўп кечган

– طَلْعٌ *бот.* гул чанги, гулчанг; тугунча, уруғдон

– طَلْعٌ *кўп.* طُلُوعٌ кўтарилиш, чиқиш; юксалиш, баландлаш

– طَلْعَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) талъат, ташқи кўриниш; юз, бет, афт, башара; 2) (*бирор жойдан, ичкаридан*) чиқиш, ташқарига чиқиш; 3) марҳумни олиб чиқиш, дафн; 4) (*йўлдаги*) кўтарилиш, баландлашиш; 5) *ав.* учиш, учиб кетиш

– طُلَعَةٌ синчковлик, билишга интилишлик, қизиқувчанлик

– طُلُوعٌ 1) қуёш чиқиши; مِنْ ~ الشَّمْسِ إِلَى غُرُوبِهَا кун чиққандан ботгунча, эртадан кечгача; 2) кўтарилиш, юқорига чиқиш; 3) пайдо бўлиш; 4) шиш; ўсма, ўсимта

– طَلِيعَةٌ *кўп.* طَلَائِعُ илғор гуруҳ (отряд), авангард; طَلَائِعُ а) аломатлар, белгилар, нишоналар; б) разведкачилар; б) олдинда борувчилар-пионерлар

– طَلِيعِيٌّ илғор, авангард; مَارَسَ دَوْرَهُ الـِ~ илғорлик ролини ўйнамоқ

– طَلِيعِيَّةٌ авангардлик (илғорлик) роли

– مُطَالِعٌ 1.(*ёзилган н. ларни*) ўқиётган; 2. китобхон

– مُطَالَعَةٌ 1) ўқиш; قَاعَةُ الـِ~ ўқув зали; 2) ўрганиш, ўрганиб билиш

– مَطْلَعٌ *кўп.* مَطَالِعُ 1) шоти, нарвон, пиллапоя, зина; 2) муқаддима, кириш; бошланиш, ибтидо; *муз.* муқаддима, прелюдия, интродукция; فِى ~ شَبَابِهِ илк ёшликда; ~ النَّهْضَةِ уйғонишнинг бошланиши; ~ الْقَصِيدَةِ қасиданинг матлаи (биринчи байти); 3) чиқиш жойи, (*қаергадир*) чиқиш (إِلَى); ~ الْفَجْرِ тонг ёришуви; مُنْذُ ~ الصُّبْحِ حَتَّى مَهْبِطِ اللَّيْلِ эртадан кечгача; 4) *эл.* анод

– مُطَّلِعٌ 1. хабардор; билувчи; 2. билимдон, билағон, билармон, ўз ишини яхши биладиган одам

I طَلَقَ (طلق) طَلُقَ (у) طَلَاقَةٌ 1) эркин (озод) бўлмоқ; (аёлни) талоқ қилмоқ; 2) *мажх.* туғиш азобларини чекмоқ; طَلُقَ (у) طَلَاقَةٌ хушчақчақ (шўх) бўлмоқ; طَلَّقَ талоқ қилмоқ; ~ بِهَا ثَلَاثًا а) уч талоқ, (*шариатга кўра*) эр-хотинликдан узил-кесил ажралмоқ; б) *кўч.м.* (*к. биландир, н. биландир*) видолашмоқ, хайрлашмоқ; ~ الْمَدْرَسَةَ мактабни ташлаб кетмоқ; ~ الْآرَاءَ السَّابِقَةَ ўзининг олдинги қарашларидан мутлақо воз кечмоқ; IV أَطْلَقَ 1) эрк (озодлик) бермоқ; озод қилмоқ, бўшатиб (қўйиб) юбормоқ; битиртириб чиқармоқ; чиқармоқ; ~ قَمَرًا صِنَاعِيًّا сунъий йўлдош учирмоқ; ~ الرَّصَاصَ عَلَى ... (*к. гадир*) ўқ отмоқ; ~ السِّهَامَ ўқ-ёй отмоқ; ~ الْغَازَاتِ السَّامَّةَ заҳарли газлар чиқармоқ; ~ صَرْخَةً қичқириб овоз чиқармоқ; ~ الْحَمَامَ الْأَبْيَضَ تَحِيَّةً (*к. нидир*) қутлаш аломати сифатида оқ кабутарларни қўйиб (қафасдан чиқариб) юбормоқ; ~ سَبِيلَهُ кимнидир қўйиб юбормоқ, кимгадир жавоб бермоқ; ~ الْعِنَانَ ~ الْحَبْلَ عَلَى الْغَارِبِ жилов (тизгин) ни қўйиб юбормоқ; тўла (мутлақ) эрк бермоқ; ~ الْعِنَانَ لِفَيْضِ الدُّمُوعِ кўз ёшларига эрк бермоқ; ~ لِحْيَتَهُ соқол қўймоқ; ~ الْبَطْنَ ошқозон бўшатишни келтириб чиқармоқ (*дори ҳақида*); ~ سَاقَيْهِ (رِجْلَيْهِ) لِلرِّيحِ оёқни қўлга олиб чопиб кетмоқ; ~تِ الشَّجَرَةُ الْأَزْهَارَ дарахт гул очди (гуллади); ~ صَفَّارَاتِ الْإِنْذَارِ ҳаво тревогаси эълон қилмоқ; ~ النَّارَ ўт очмоқ, ўқ узмоқ; ~ الْمِدْفَعَ тўпдан ўқ отмоқ; ~ يَدَهُ فِي ... (*н. дадир*) тўла (мутлақ) эрк бермоқ, қўл-оёғини бўшатиб қўймоқ; 2) (*н. гадир*) татбиқ қилмоқ (عَلَى); (*к. гадир бирор н. ни, мас., унвонни*) бермоқ (عَلَى); ~ عَلَيْهِ لَقَبًا أَوْ اسْمًا кимгадир лақаб ёки исм бермоқ; 3) умумлаштирмоқ; V تَطَلَّقَ 1) хушчақчақ бўлмоқ; ёришмоқ, жонланмоқ (*юз ҳақида*); 2) (*эр-хотинликдан*) ажралмоқ; VII انْطَلَقَ 1) кетмоқ, узоқлашмоқ; жўнамоқ, йўлга тушмоқ; (*н. дандир*) келиб чиқмоқ, келиб чиқиб фикр юритмоқ (مِنْ); ўтиб бормоқ, ўтмоқ (*вақт ҳақида*); 2) эркин (озод) бўлмоқ; (*н. дандир*) қутулмоқ, озод бўлмоқ (مِنْ); 3) учиб (отилиб) чиқмоқ (*ўқ ҳақида*); эшитилмоқ, тарқалмоқ (*ўқ овози ёки қичқириқ ҳақида*); ~تِ يَعْدُو у чопиб (қочиб) кетди; ~تِ الْبُنْدُقِيَّةُ صُدْفَةً ўқ отиш (узиш) тасодифан юз берди; 4) эрк бермоқ (*мас., тилга*); ~ يَتَسَاءَلُ у сўроққа тута бошлади, у сўрай бошлади; ~تْ كَفَاءَتُهُ унинг иқтидори ривожланиш эркига эга бўлди (ривожланиш эркини олди); ~تِ الزَّوْبَعَةُ бўрон бошланди; 5) жонланмоқ, ёришмоқ (*юз ҳақида*); X اسْتَطْلَقَ бўшашган бўлмоқ (*ошқозон ҳақида*)

– إِطْلَاقٌ 1) озод этиш; (*бирор н. ни, мас., моторни*) юргизиб юбориш, ишга тушириш; (*бирор н. ни, мас., космик кемани*) учириб юбориш; ~ النَّارِ, ~ الْبَارُودِ ўққа тутиш, ўқ ёғдириш, отишма; ўқ узиш, ўқ отиш, отишма; تَبَادُلُ ~ النَّارِ بَيْنَ ... ўзаро ўқ отиш, ўзаро отишиш; وَقْفُ ~ النَّارِ отишманинг тўхташи; ~ الصَّوَارِيخِ ракеталар отиш (учириш); ~ السَّرَاحِ (*қамоққа олинган одамни*) бўшатиш, озод қилиш; ◊ ~ الْيَدِ мутлақо эрк (озодлик) бериш (*сўзма-сўз: қўлини бўшатиб қўйиш*); 2) умумлаштириш; عَلَى الْـ~ бутунлай, мутлақо; مَا (لَمْ) ... إِطْلَاقًا ... ...мутлақо ...-мас (эмас)

– انْطِلَاقٌ 1) кетиш, жўнаш; жўнатиш; учиб кетиш; старт (бошланиш); ~ا مِنْ هَذَا الْمَبْدَأِ мана шу асос (принцип) дан келиб чиққан ҳолда ...; ~ الْمِدْفَعِ тўпдан ўқ отиш (узиш); 2) ажратиб олиш, (*бирор н. ни бошқа бир н. дан*) ажратиб чиқариш; ~ مِقْدَارٍ هَائِلٍ مِنَ الطَّاقَةِ катта миқдордаги энергиянинг ажралиб чиқиши (чиқарилиши); 3) эркинлик; бетакаллуфлик, тартибсизлик; бебошлик, одобсизлик, бузуқлик; تَكَلَّمَ بِالْعَرَبِيَّةِ بِـ~ араб тилида эркин гапирмоқ

– انْطِلَاقَةٌ 1) чиқиш (*мас., журнал*); 2) зарб билан чопа бошлаш, югура бошлаш; 3) шиддат, жўшқинлик, шижоат

– تَطْلِيقٌ ажралиш, никоҳни бекор қилиш

– طَالِقٌ талоқ қилинган (аёл); أَنْتِ ~! сени талоқ қилдим! (*талоқ қилганда айтилади*)

– طَلَاقٌ талоқ (*никоҳнинг бекор қилиниши*); ~ بِالثَّلَاثَةِ учталоқ (*никоҳнинг шариат бўйича мутлақо бекор қилиниши*); كِتَابُ الْـ~ (وَرَقَةُ الْـ~) талоқ ҳақидаги гувоҳнома; الْـ~ الرَّجْعِيُّ хотиннинг яна эриникига қайтиб келишига имкон берувчи талоқ

– مِطْلَاقٌ = طَلَّاقٌ –

– طَلَاقَةٌ 1) эрк, озодлик; 2) *шунингдек* ~ الْوَجْهِ хушчақчақлик, шўхлик; ~ اللِّسَانِ нутқнинг равонлиги (эркинлиги); تَكَلَّمَ بِـ~ ... ...чада эркин (равон) гапирмоқ

– طَلْقٌ[1] *жам.* туғиш азоблари; тўлғоқ тутиши

– طَلْقٌ[2], طَلِقٌ, طُلُقٌ 1) эркин, кўнгли очиқ; ~ الْيَدَيْنِ қўли очиқ, саховатли; 2) хушчақчақ; ~ الْوَجْهِ истараси иссиқ; ~ اللِّسَانِ сергап, вайсақи; ◊ فِي الْهَوَاءِ الْـ~ очиқ ҳавода

– طَلْقٌ[2], طِلْقٌ талк, тал (*техника ва тиббиётда ишлатиладиган оқ ёки кўкиш рангли минерал*)

– طَلْقٌ *кўп.* أَطْلَاقٌ 1) ўқ отиш, ўқ узиш; 2) югуриш, чопиш; пойга; шох-шабба тўшалган йўл

– طِلْقٌ ҳалол; هُوَ لَكَ ~ у сенга ҳалолдир

– طَلْقَةٌ *кўп.* ~اتٌ ўқ отиш, ўқ узиш; سَرِيعُ الطَّلَقَاتِ тезотар, тез отадиган; جَرَى كَأَنَّهُ ~ у ўқдай учиб кетди; طَلَقَاتُ السَّلَامِ салют, табриклаш, қутлаш; أُطْلِقَتِ الْمَدْفَعِيَّةُ إِحْدَى وَعِشْرِينَ ~ تَحِيَّةً тўплардан 21 марта ўқ узиб салют берилди; 2) патрон; ~ حَيَّةٌ жанговар патрон; أَغْلِفَةُ الطَّلَقَاتِ патрон гильзалари

– طَلْقَةٌ талоқ, ажралиш; никоҳнинг бекор қилиниши

– طَلُوقَةٌ *кўп.* طَلَائِقُ ~ حِصَانٌ айғир, айғир от; خَيْلُ الطَّلَائِقِ айғир отлар

– طَلِيقٌ *кўп.* طُلَقَاءُ 1. 1) эркин, озод, бирор нарсага боғланиб қолмаган; ~ السَّرَاحِ озодликда юрган; ~ مِنْ كُلِّ قَيْدٍ ҳар қандай кишанлар (чекланишлар) дан озод; 2) хушчақчақ, шодмон; 2. хотинини талоқ қилган эркак; озод қилиб (қўйиб) юборилган асир

– مِطْلَاقٌ тез-тез хотинидан ажралиб турадиган

– مُطْلَقٌ 1. 1) озод, эркин; ~ السَّرَاحِ эркинликка чиқарилган; 2) мутлақ, қатъий, сўзсиз, шак-шубҳасиз; ا~ мутлақо, сўзсиз, тўла; الْحُكْمُ الْـ~ абсолютизм, ҳокими мутлақлик; الْقِيمَةُ الزَّائِدَةُ الْـ~ـة абсолют қўшимча қиймат; الْحَقِيقَةُ الْـ~ـة мутлақ ҳақиқат; الْفِكْرَةُ الْـ~ـة мутлақ ғоя; 2. 1) бошланғич нуқта, дастлабки (бошланғич) вазият (ҳолат); 2) трамплин

– مُطْلِقٌ *спорт.* старт берувчи

– مُطْلَقَةٌ эри талоқ қилган аёл

– مِطْلِيقٌ = مِطْلَاقٌ

– مُنْطَلَقٌ *кўп.* ~ اتٌ — бошланғич нуқта; *спорт.* трамплин

طُلُمْبَجِيٌّ *кўп.* طُلُمْبَجِيَّةٌ ўт ўчирувчи

– طُلُمْبَةٌ *кўп.* طُلُمْبَاتٌ — насос, помпа

I طَلَمَ (у) طَلْمٌ (хамирни) ёймоқ

– طُلْمَةٌ *кўп.* طُلَمٌ кулча, кулча нон

– مِطْلَمَةٌ *кўп.* مَطَالِمُ ўқлов, жўва

طَلْمَسَ 1) (юзни) тунд қилмоқ, жиддий тус олмоқ; 2) бузиб кўрсатмоқ, нотўғри талқин қилмоқ, бузмоқ

طَلَوٌ *кўп.* أَطْلَاءٌ оҳу (кийик) боласи

I طَلَى (и) طَلْيٌ бўямоқ, (*н. биландир*) қопламоқ, беркитмоқ (بِ); ~ بِالذَّهَبِ заррин қилмоқ, тилло ранг бермоқ; ~ بِالْفِضَّةِ кумуш ранг бермоқ, кумуш билан қопламоқ; ~ بِالْقَصْدِيرِ метал буюмлар сиртига қалай югуртириб оқартирмоқ; ~ بِالْكَهْرَبَاءِ гальваник усулда метал қопламоқ (югуртирмоқ); ~ بِالْمِينَاءِ сирламоқ, сир югуртирмоқ; V تَطَلَّى бўялмоқ, сирланмоқ (بِ); VII انْطَلَى зўр чиқмоқ, яхши чиқмоқ, муваффақиятли бўлмоқ (*ҳазил, ҳийла-найранг ва б. лар ҳақида* عَلَى); انْطَلَتْ عَلَيْهِ الْحِيلَةُ *кўч.м.* тузоққа илинмоқ, ҳийлага лаққа тушмоқ (илинмоқ); VIII اطَّلَى = V

– طَلًا туёғининг ўртаси очиқ (йирик) ҳайвоннинг боласи

– طِلَاءٌ 1) устидан бўяш, бўяш; 2) пардоз-андоз буюмлари; ~ الرَّوْحِ грим; 3) лок; зарҳал; 4) баъзи дарахтларнинг танасидаги суюқликдан тайёрланган бўёқ; 5) узум шарбатининг учдан икки қисми буғлангунича қайнатиб тайёрланган ичимлик; шароб, май

– طَلَّاءٌ зарҳал берувчи, зарҳал югуртирувчи

– طُلْيَةٌ = طُلَاةٌ

– طَلَاوَةٌ, طُلَاوَةٌ, طِلَاوَةٌ 1) равонлик, силлиқлик; 2) нафислик, нафосат, нозиклик, назокат, латифлик; латофат; гўзаллик; қизиқтирувчанлик

– طَلِيٌّ [1] гўзал, қизиқ, латиф

– طَلِيٌّ [2] *кўп.* طُلْيَانٌ қўзи, қўзичоқ

– طُلْيَةٌ *кўп.* бўйин, гардан; бўйин ости

طَلْيَنَ итальянлаштирмоқ

– طَلْيَانٌ *жам.* итальянлар

– طَلْيَنَةٌ итальянлаштириш

I طَمَّ (а/у) طَمٌّ сув билан қопламоқ, сув бостирмоқ; тўлиб-тошмоқ (*сув ҳақида*)

– طَامَّةٌ 1) оғир фалокат, бахтсизлик; 2) қиёмат

– طِمٌّ кўп миқдордаги (*сув*); жуда кўп; الْـ~ الرِّمُّ катта бойлик, сероблик, мўл-кўллик, тўкин-сочинлик, фаровонлик; денгиз; ◊ جَاءَ بِالْـ~ وَالرِّمِّ жуда кўп бойлик олиб келмоқ

طَمْأَنَ тинчлантирмоқ, хотиржам қилмоқ, ишонч ҳосил қилдирмоқ; ~ ظَهْرَهُ белини эгмоқ, белини букмоқ, қаддини эгмоқ; اطْمَأَنَّ (*н. дандир*) хотиржам бўлмоқ, (*н. гадир*) ўзида ишонч ҳис қилмоқ (إِلَى); ~ بَالُهَا (*мн.*) тинчланди; 2) (*к. гадир*) ишонмоқ, ишонч билдирмоқ (إِلَى); 3) суриштириб ишонмоқ, суриштирмоқ, (*к.н. ҳақдадир*) хабардор бўлмоқ (عَلَى); ~ عَلَى وُجُودِهِ бирор нарсанинг мавжудлигига ишонч ҳосил қилмоқ; ~ عَلَى صِحَّتِهِ кимнингдир сиҳат-саломатлигини суриштирмоқ; (*қаердадир*) бўлмоқ (بِ).

– اطْمِئْنَانٌ 1) хотиржамлик; ишонч; хавфсизлик туйғуси (ҳисси); 2) ишониш, ишонч

– طُمَأْنِينَةٌ 1) хотиржамлик, тинчлик; 2) ишонч

– مُطْمَئِنٌّ 1) хотиржам; тинч; ишончли; 2) ишонувчан; 3) пасттекисликдаги, пасттекисликдан иборат (*жой ҳақида*)

I طَمَثَ (طمث) طَمْثٌ (а) ҳайз кўрмоқ; طَمَثَ طَمْثٌ (у, и) (*қизнинг*) бокиралигини бузмоқ

– طَمْثٌ ҳайз, менструация

I طَمَحَ (а) طُمُوحٌ 1) бошни кўтариб қарамоқ; ~ بَصَرَهُ إِلَى ... (*н. нидир кўрда-кўймай хиралик билан*) талаб қилмоқ; 2) бошни кўтариб қарамоқ, (*н. гадир*) назар ташламоқ; ~ بِأَنْفِهِ керкаймоқ, такаббур бўлмоқ, бурунни кўтармоқ (بِ); 3) хоҳламоқ, (*н. нидир хиралик билан*) талаб қилмоқ, (*н. гадир*) интилмоқ (إِلَى); 4) (*н. нидир*) олиб кетмоқ (بِ)

– طَامِحٌ 1) хоҳловчи, истовчи; لَيْسَ وَرَاءَهُ مَطْمَحٌ لِـ~! шундан кейин ҳам бирор нарсани хоҳлаб бўладими?!; 2) иззатталаб, шуҳратпараст

– طَمَّاحٌ 1) (*н. нидир хиралик билан*) талаб қилувчи; (*н. гадир*) интилувчи (إِلَى); 2) иззатталаб киши, шуҳратпараст киши; 3) очкўз,

баднафс, ебтўймас, юҳо

– طَمَّاحٌ = طَمُوحٌ

– طُمُوحٌ 1) интилиш, кучли хоҳиш, истак; 2) иззатталаблик, шуҳратпарастлик

– مَطْمَحٌ *кўп.* مَطَامِحُ исталаётган, хоҳланаётган нарса, кўйилган мақсад

I طَمَرَ (*у, и*) طَمْرٌ 1) кўммоқ, дафн қилмоқ; (*н. билан дир*) кўмиб қўймоқ (بِـ); بِئْرًا ~ қудуқни кўмиб қўймоқ; النَّارَ ~ оловни (*тупроқ, кул билан*) кўмиб ўчирмоқ; طَمَّرَ 1) дафн қилмоқ; 2) (*стни*) ювмоқ, тозаламоқ; VII انْطَمَرَ 1) дафн қилинмоқ; 2) кўмилган бўлмоқ; ўралган бўлмоқ (*мас., кўрпага*)

– طُمَّارٌ отқашлағич

– طِمْرٌ *кўп.* أَطْمَارٌ эски-туски, увада, жулдур, йиртиқ-ямоқ кийим

– طُومَارٌ *кўп.* طَوَامِيرُ 1) ўроғлик қоғоз; 2) (*қоғоз*) ўлчами, формати; 3) тумор (*ёзув-хат турларидан бири*)

– مِطْمَارٌ *кўп.* مَطَامِيرُ *ёки* مِطْمَرٌ *кўп.* مَطَامِرُ 1) шоқил; 2) тик ёнбағир, тик қоя, қоянинг тик тушган ёнбағри

– مَطْمُورٌ 1) дафн қилинган, кўмилган; 2) кўмиб қўйилган

– مَطْمُورَةٌ *кўп.* مَطَامِيرُ ишончли, ҳеч ким тополмайдиган яширин жой; ертўла; омбор; (ертўласимон) дон сақланадиган омбор

I (طمس) طَمَسَ[1] (*и*) طُمُوسٌ ўчирилмоқ, йўқолмоқ, йўқ бўлмоқ; الْبَصَرُ ~ *ёки* ~تِ الْعُيُونُ кўриш қобилиятини йўқотмоқ; طَمَسَ[2] (*и*) طَمْسٌ ~ ўчирмоқ, текисламоқ, йўқ қилмоқ, (*изларни*) яширмоқ; الْخَبَرَ إِلَى أَنْ ... ...гача (...га қадар) хабарни яширин тутмоқ; V تَطَمَّسَ ўчирилмоқ ўчирилиб кетмоқ, ўчиб кетмоқ (*из ҳақида*); VII انطَمَسَ ўчирилмоқ, текисланмоқ; яширин (ноаниқ) бўлмоқ (қолмоқ)

– طَامِسٌ ўчирилган; ноаниқ, қоронғи

– طَمْسٌ ўчириш; (*жиноят изларини*) яшириш

طَمْطَمَ 1) ғудурламоқ, пойма-пой гапирмоқ; 2) (*араб тилида бошқачароқ талаффузда*) гапирмоқ

– طَمَاطِمُ *бот. жам.* томат, помидор, патинжон

– طُمْطَامٌ очиқ денгиз

– طِمْطِمٌ, طُمْطُمَانِيٌّ *кўп.* طَمَاطِمُ (*араб тилида бошқачароқ талаффузда*) гапирувчи

– طَمْطَمَانِيَّةٌ (*чет элликларнинг арабча гапиргандаги*) талаффуз, акцент; الـ деб айтиш ўрнига امْ деб талаффуз қилиш (айтиш)

I (طمع) طَمِعَ (*а*) طَمَعٌ طَمَاعَةٌ қаттиқ истамоқ (хоҳламоқ); طَمُعَ (*у*) қизғончиқ (очкўз) бўлмоқ; II طَمَّعَ 1) истак пайдо қилмоқ, бошни айлантирмоқ, ўз йўлига киритмоқ; 2) жасоратли қилмоқ; гижгижламоқ; IV أَطْمَعَ истак пайдо қилмоқ, бошни айлантирмоқ, ўз йўлига киритмоқ

– طَمَّاعٌ 1) кучли (қаттиқ) истак кўрсатувчи; 2) қизғончиқ, очкўз; манфаатпараст

– طَمَّاعَةٌ 1) кучли (қаттиқ) истак (хоҳиш); 2) қизғончиқлик; очкўзлик; манфаатпарастлик

– طَمَّاعِيَّةٌ кучли (қаттиқ) истак (хоҳиш); интилиш

– طَمَعٌ *кўп.* أَطْمَاعٌ 1) кучли (қаттиқ) истак (хоҳиш); 2) қизғончиқлик, очкўзлик; ◊ ذَوُو أَطْمَاعٍ манфаатдор шахслар, манфаат эгалари

– طَمِعٌ *ёки* طَمَعٌ жуда (қаттиқ) хоҳловчи

– طَمْعَانٌ қизғончиқ, очкўз

– مِطْمَاعٌ ўта қизғончиқ, ўта очкўз

– مَطْمَعٌ *кўп.* مَطَامِعُ 1) истак, хоҳиш; орзу, тамаъ; мўлжалланган бирор нарса; манфаатлар; 2) хоҳланган (орзу қилинган) нарса

– مَطْمَعَةٌ орзу (истак) пайдо қиладиган нарса; орзу, истак, ҳавас, васваса, йўлдан озиш

طُمَاقٌ, طِمَاقٌ *кўп.* اتٌ — гетр (*тўпиқдан болдиргача беркитиб турадиган чарм қўнж*); гамаш (*тўпиқдан болдиргача беркитиб турадиган пайпоқ*)

(طمن) طَمْأَنَ тинчлантирмоқ, хотиржам қилмоқ, ишонтирмоқ, ишонч қозонмоқ; طَمِّنُوا بَالَكُمْ! тинчланинг!, хотиржам бўлинг!; III طَامَنَ тинчлантирмоқ, хотиржам қилмоқ; VI تَطَامَنَ 1) эгилмоқ, энгашмоқ; пасттекис бўлмоқ (*ер, жой ҳақида*); 2) хотиржам бўлмоқ, (*қўрқувдан*) кутулмоқ, чиқмоқ

– طَمَّانٌ хотиржамлик, хавфдан сақланиш (эҳтиёт бўлиш) ҳисси (туйғуси, сезгиси); ишонч

I (طمو) طَمَا (*у*) طُمُوٌّ қирғоқлардан чиқмоқ (тошмоқ); طَمِيَ (*и*) طَمْيٌ лойқа бўлмоқ, лойқаланмоқ (*сув ҳақида*)

– طَامٍ *мн.* طَامِيَةٌ 1) қирғоқлардан тошувчи; серсув, суви кўп; 2) лойқали, балчиқли; الْمَاءُ الطَّامِي лойқа сув

– طَمْيٌ *кўп.* أَطْمَاءٌ чўкинди, лойқа, балчиқ

– طَمْيِيٌّ лойқали, балчиқли, чўкиндили; أَرْضٌ ~ةٌ лойқали, балчиқли ер (тупроқ)

I طَنَّ (*а/и*) طَنِينٌ 1) овоз (товуш) чиқармоқ, садо бермоқ, жарангламоқ, жирингламоқ; эшитилмоқ, янграмоқ; تَطِنُّ الْأُذُنُ қулоқда жангилламоқ; 2) ғувилламоқ, визилламоқ, ғингилламоқ (*ҳашаротлар ҳақида*); II طَنَّنَ 1) овоз (товуш, садо) чиқармоқ, жарангламоқ, жиринглaмоқ; 2) ғувилламоқ, ғингилламоқ, визилламоқ

– طُنٌّ[1] *кўп.* أَطْنَانٌ 1) тан, тана, бадан; 2) боғ, боғлам

– طُنٌّ[2] *кўп.* أَطْنَانٌ тонна

– طَنَّانٌ 1) жарангдор, жарангли, янгроқ; الطَّائِرُ الـ~ *зоол.* колибри (*Америка ва Африкада яшайдиган кичкина рангдор сайроқи қуш*); 2) машҳур, шуҳратли, атоқли, таниқли; مَقَالَةٌ ~ةٌ رَنَّانَةٌ шовқин-суронли (баландпарвоз) мақола, шов-шувга сабаб бўлган (шов-шув кўтарган) мақола

– طَنِينٌ 1) жаранглаган (жиринглаган) овоз (*садо*); 2) ғувиллаш, ғингиллаш, визиллаш, гувиллаш; 3) резонанс (*бирор н. таъсирида ҳосил бўлган тебраниш*); 4) *муз.* тон (товуш, овоз, оҳанг); نِصْفُ ~

ярим тон

(طنب) طَنَّبَ чодир (палатка) тикмоқ; (қаердадир) қолмоқ (بِ); IV أَطْنَبَ орттириб юбормоқ, муболаға қилмоқ, ҳаддан ташқарилик қилмоқ; فِي الكَلَامِ ~ сергап (вайсақи, мижғов) бўлмоқ; فِي الشَّتْمِ ~ وَالتَّقْرِيعِ авра-астарини ағдариб (ўсма-сурмасигача, аммахоласигача қўймай) сўкмоқ ва ҳақорат қилмоқ, болохонадор қилиб сўкмоқ

– إِطْنَابٌ орттириб юбориш, муболаға қилиш, ҳаддан ташқарилик қилиш; فِي الكَلَامِ ~ вайсақилик, сергаплик, мижғовлик

– طُنُبٌ кўп. أَطْنَابٌ 1) таноб, арқон, арғамчи (*чодирни боғлаш учун*); ضَرَبَ فِيهِ أَطْنَابَهُ а) бирир жойда чодир ўрнатмоқ; б) *кўч.м.* хўжайинлик қилмоқ, уя қурмоқ (*мас., порахўрлар ҳақида*); 2) *анат.* пай, чандир

طُنْبُرٌ кўп. طَنَابِرُ арава

– طُنْبُرْجِيٌّ кўп. طُنْبُرْجِيَّةٌ аравакаш, юк ташувчи, киракаш

طُنْبُورٌ، طُنْبُورَةٌ кўп. طَنَابِيرُ 1) танбур, гитара, уд; 2) *тех.* барабан (*машина ва механизмларнинг цилиндр шаклидаги қисми*), валик, цилиндр (*машина қисми*); *шунингдек*: الرَّيِّ ~ Архимед винти; ◊ وَ ... قَدْ زَادَ ~ ـهُمْ نَغْمَةً أَنْ баланд овоз билан (дағдаға билан) гапиришга мажбур қилган нарса шуки, ...; زَادَ الطِّينَ بَلَّةً وَ الـ~ نَغْمَةً ўтга ёғ қуймоқ ва катта шов-шув чиқармоқ

طُنْبُوشَةٌ кўп. ـ اتٌ (қувур, труба) қалпоғи; қувур ўрамаси-кожухи (*устига ўраб қўйилган нарса*); (*кемалардаги эшкак-паррак*) ўрамаси-кожухи

طَنْجَرَةٌ кўп. طَنَاجِرُ кастрюл (*сув иситиладиган, овқат тайёрланадиган идиш*)

طَنَحَ *халқ.* ўқ отмоқ (*Сурияда*)

طَنَّازٌ масхарабоз

– طَنْزٌ ҳазил, масхарабозлик

(طنش) II طَنَّشَ эшитмаслик, қулоқ солмаслик, тингламаслик

طَنْطَاوِيٌّ 1. Танта ш. га оид; 2. Танта ш. да яшовчи киши

طَنْطَنَ 1) жаранглатмоқ, жангир-жунгир қилмоқ; 2) шовқин (шовқин-сурон) қилмоқ; 3) ғинғилламоқ, ғувилламоқ, визилламоқ

– طَنْطَنَةٌ 1) жаранг, жангир-жунгир; 2) шовқин, шовқин-сурон; 3) ғинғиллаш, ғувиллаш, визиллаш

طَنْفٌ، طُنُفٌ، طُنْفٌ، طَنَفٌ кўп. أَطْنَافٌ، طُنُوفٌ (*тоғнинг, деворнинг*) туртиб чиққан жойи, дўнг, бўртиқ; *архит.* арақи, карниз

طِنْفِسَةٌ، طُنْفُسَةٌ، طَنْفَسَةٌ кўп. طَنَافِسُ гилам

طَهَ *мз.ат.от* Тоҳа

I طَهُرَ (у) طَهَارَةٌ тоза бўлмоқ, нуқсонсиз бўлмоқ, айбсиз (камчиликсиз) бўлмоқ; II طَهَّرَ 1) тозаламоқ, ювмоқ, ювиб ташламоқ; дезинфекция қилмоқ; 2) кесмоқ, хатна маросимини ўтказмоқ; III طَاهَرَ кестирмоқ, хатна маросимини ўтказмоқ; V تَطَهَّرَ тоза бўлмоқ, ювинмоқ; дезинфекция қилинмоқ; VIII اِطَّهَرَ 1) тоза бўлмоқ; 2) хатна қилинмоқ

– تَطْهِيرٌ 1) тозаланиш, нуқсонсиз бўлиш, тозалаш; зарарли микроблардан тозалаш, дезинфекция; مَحَطَّةُ الـ~ санитария хизмати кўрсатиладиган жой (бўлим); 2) хатна

– طَاهِرٌ кўп. أَطْهَارٌ тоза, озода; бокир; الذِّمَّةِ ~ соф (чин) виждонли, ҳалол, пок, софдил; الذَّيْلِ ~ айбсиз, маъсум; пок виждонли

– طَهَارَةٌ 1) озодалик, тозалик; нуқсонсизлик; الذَّيْلِ ~ 1) соф виждонлилик, айбсизлик, софдиллилик; 2) хатна; 3) таҳорат

– طُهْرٌ 1) озодалик, тозалик; булғанмаганлик, ифлос бўлмаганлик, айбсизлик, нуқсонсизлик; 2) хатна

– طُهْرِيٌّ: الطُّهْرِيُّونَ пуританлар (XVI-XVII *асрларда Англия ва Шотландияда пайдо бўлган диний-сиёсий оқим вакиллари*)

– طَهُورٌ ғоят тоза, ғоят озода

– طُهُورٌ 1) тозалик, озодалик; 2) хатна

– مَطْهَرٌ *дин.* аъроф, аросат

– مُطَهِّرٌ тозаловчи; дезинфекция қилувчи

– مُطَهِّرَاتٌ кўп. дезинфекция қилувчи моддалар, воситалар

– مِطْهَرَةٌ идиш, мустаҳаб учун ишлатиладиган идиш

I طَهِقَ (а) طَهَقٌ 1) шошмоқ, шошилмоқ; 2) (*н. дандир*) жирканмоқ, нафратланмоқ (مِنْ)

– طَهْقَانُ жуда тўйган, тўйиб кетган, мириққан; жирканувчи, нафратланувчи

– مُطَهَّمٌ 1) ғоят яхши, аъло (*отга бериладиган сифат*); 2) думалоқ; وَجْهٌ ~ думалоқ юз; кулча юз

I (طهو) طَهَا (у) طَهْوٌ қайнатмоқ, пиширмоқ, овқат тайёрламоқ (пиширмоқ)

– طَاهٍ *мн.* طَاهِيَةٌ кўп. طُهَاةٌ ошпаз, пазанда; رَئِيسُ طُهَاةٍ бош ошпаз (пазанда), пазандалар бошлиғи

– طَهَايَةٌ қайнатиш, пишириш, овқат тайёрлаш (пишириш)

– طِهَايَةٌ ошпазлик (пазандалик) касби

– طَهْوٌ، طُهِيٌّ қайнатиш, пишириш, овқат тайёрлаш; فَنُّ الـ~ пазандалик, ошпазлик

– مَطْهًى кўп. مَطَاهٍ ошхона, овқат тайёрланадиган жой

(طوب) II طَوَّبَ 1) *дин.* дуо қилмоқ, оқ фотиҳа бермоқ, алқамоқ; муқаддаслаштирмоқ; валийлар қаторига қўшмоқ (киритмоқ) (*қар.* طُوبَى); 2) *юр.* рўйхатдан ўтказиш йўли билан (*ер-мулкларни*) ўзиники қилиб олмоқ (ўзлаштирмоқ)

– طَوَّابٌ ғишт ясовчи

– طُوبٌ *жам.* ғишт; (مَشْوِيٌّ) مَحْرُوقٌ ~ أَحْمَرُ ~ *ёки* пиширилган (пишиқ) ғишт; نِيٌّ ~ أَخْضَرُ ~ *ёки* хом ғишт; نَارِيٌّ الـ~ النَّارِيُّ *ёки* ўтга чидамли ғишт

– طُوبَةٌ кўп. ـ اتٌ ғишт

طُوبَارٌ тубор (*тузланган балиқ тури*)

طُوبَاوِيٌّ, طُوبَائِيٌّ *қар.* طيب

طُوبْجِيٌّ *кўп.* طُوبْجِيَّةٌ тўпчи, артиллериячи

– طُوبْجِيَّةٌ тўплар, артиллерия

– طُوبْخَانَةٌ *кўп.* اتٌ — аслаҳахона, тўпхона, арсенал

طُوبَةٌ туба (*қибт тақвимининг бешинчи ойи*)

طُوبُوغْرَافِيَا топография

طُوبَى *қар.* طيب

I (طوح) طَاحَ (у) طَوْحٌ 1) оқмоқ, оқиб бормоқ (*оқим, сел ҳақида*); 2) (*н. нидир*) олиб (оқизиб) кетмоқ, бузиб кетмоқ, синдириб кетмоқ (ب); 3) ҳалок бўлмоқ; ◊ فِي الْأَرْضِ ~ адашиб юрмоқ, адашмоқ; II طَوَّحَ 1) ташламоқ, отмоқ, итқитмоқ; 2) хавф-хатарга дучор қилмоқ, йўлиқтирмоқ, хавф остида қолдирмоқ; 3) (*к. ни дир*) олиб кетмоқ, эргаштириб кетмоқ, (*н. нидир*) йўқ қилмоқ (ب); بِذَيْلِهِ ~ думни ликиллатмоқ (*қуш ҳақида*); IV أَطَاحَ 1) (*к. нидир*) ҳалок қилмоқ, нобуд қилмоқ, ўлдирмоқ, қирмоқ (ب), (*н. нидир*) йўқ қилмоқ (ب); 2) олиб ташламоқ (*мас., каллани*), кесиб олмоқ, кесиб ташламоқ (*мас., бармоқни*); إِبْهَامَهُ ~ (*ўзини майиб қилиш мақсадида*) бош бармоғини кесиб ташламоқ; 3) (*к. нидир н. ниңгдир ичига*) ташламоқ, отмоқ, итқитмоқ (فى); 4) (*к. нидир*) ташлаб юбормоқ, отиб юбормоқ, итқитиб юбормоқ (ب); V تَطَوَّحَ 1) ўйламай киришмоқ (қилмоқ); 2) гандиракламоқ, каловланмоқ, гандиракланиб (каловланиб) юрмоқ, тебранмоқ, чайқалмоқ; فِي الْبِلَادِ ~ юрт (мамлакат) бўйлаб кезиб юрмоқ

– إِطَاحَةٌ 1) (*н. нингдир*) йўқ қилиниши (ب); (*к. нингдир, н. нингдир*) олиб ташланиши, ағдарилиб ташланиши (ب)

(طود) VII اِنْطَادَ баландликка (юксакликка, ҳавога, осмонга) кўтарилмоқ

– طَوْدٌ *кўп.* أَطْوَادٌ тоғ; نَهَضَ كَالـ~ الشَّامِخِ بِوَجْهِ الْعَدُوِّ *маж.* душман йўлига ғов бўлиб турмоқ; الْأَطْوَادُ устунлар, арконлар

– مُنْطَادٌ *кўп.* مَنَاطِيدُ 1) ҳаво шари, аэростат; مُقَيَّدٌ ~ боғланма аэростат; 2) *шунингдек:* مُسَيَّرٌ ~ дирижабль, цеппелин (*қаттиқ қобиқли дирижабль*)

(طور) II طَوَّرَ тараққий эттирмоқ, ривожлантирмоқ, илгарилатмоқ, олдинга жилдирмоқ; V تَطَوَّرَ тусини аста-секин ўзгартирмоқ; ривожланмоқ, тараққий этмоқ; (*бирор н. га*) айланмоқ, аста-секин (*н. гадир*) ўтмоқ (إِلَى *-мас. жанжалдан муштлашишга ўтмоқ в ҳ.к.*)

– تَطَوُّرٌ *кўп.* اتٌ — ўзгариш, тусини ўзгартириш; эволюция; نَظَرِيَّةُ الـ~ эволюцион назария, эволюция назарияси; ~ الْعَلَائِقِ الاجْتِمَاعِيَّةِ ижтимоий муносабатларнинг ривожланиши

– تَطَوُّرِيٌّ эволюцион; النَّظَرِيَّةُ الـ~ـةُ эволюцион назария, эволюция назарияси

– تَطْوِيرٌ ривожлантириш (*балоғатга етказиш маъносида*)

– طَارٌ 1) тор; тамбурин (*баъзи Оврупо мамлакатларида: ноғорага ўхшаш музика асбоби*); 2) чамбарак, гардиш; чамбар

– طَارَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) тамбурин; 2) чамбарак, гардиш, чамбар; тўғин, тегарчик; ғилдирак; الْمَرْكَبِ ~ эшкакли ғилдирак; الْإِدَارَةِ ~ штурвал (*кема ва самолётларни бошқарадиган рул*); الدُّومَانِ ~ рул чамбараги; التَّطْرِيزِ ~ керги чамбарак (*гул тикиладиган матони тортиб қўйиладиган чамбарак*); 3) чиғир, маховик, маховик - ғилдирак; الْقِشَاطِ ~ *ёки* السَّيْرِ ~ шкив (*узатма тасмасини ҳаракатга келтирувчи ғилдирак*); الْجَنَازِيرِ ~ шестерня (*тишли ғилдирак*)

– طُوَارٌ йўлка, тротуар

– طَوْرٌ *кўп.* أَطْوَارٌ 1) босқич; фаза; *геол.* давр; الثُّلَاثِيُّ الـ~ учламчи (триас) давр; الطَّبَاشِيرِيُّ الـ~ бўр даври; الْكَوْنِيُّ الـ~ космик давр; الْجِيُولُوجِيُّ الـ~ геологик давр; أَطْوَارُ نُمُوِّ النَّبَاتِ ўсимликларнинг ривожланиши босқичлари назарияси; 2) ҳолат, аҳвол, шароит; 3) тур; тоифа, категория; 4) хулқ-атвор, ўзни тутиш (ҳаракат) тарзи; хулқ-одоб; غَرِيبُ الْأَطْوَارِ ғалати хулқ-атворли, ғайри қилиқли; 5) чек, чегара; خَرَجَ عَنْ ~ه чегарадан чиқмоқ, ўзини унутмоқ, жаҳлланмоқ; أَخْرَجَ عَنْ ~ه ўзини унуттирмоқ, кимнингдир жаҳлини чиқармоқ; ◊ بَعْدَ ~ا вақти-вақти билан; ~ا ... ~ا ... *ёки* ~ا ... وَ~ا ... حِينًا гоҳ ..., гоҳ ...

– طُورٌ *кўп.* أَطْوَارٌ тоғ

– طُورِيٌّ[1], طُورَانِيٌّ 1) ёввойи; 2) ёт, ўзга, бегона, бошқа юртдан келиб қолган, келгинди

– طُورَانِيٌّ[2] туроний, туронлик, Турон (Туркистон) дан бориб қолган

– طُورِيَّةٌ *кўп.* اتٌ — кетмон, дастали сўқа

– مُتَطَوِّرٌ тараққий этган; صِنَاعِيًّا ~ саноати тараққий этган (ривожланган)

طُورْبِيدٌ *кўп.* اتٌ — торпеда; رَأْسُ الـ~ торпеда каллаги; نَسَفَ بـ~ торпеда билан урмоқ (зарба бермоқ)

طُورْبِيدٌ = طُورْبِيلٌ

طُوزْلُقٌ гамаш, гетр (*оёқ болдирига кийиладиган пайпоқ ёки қўнж*)

(طوس) II طَوَّسَ безамоқ, безатмоқ; йиғиштирмоқ, саранжом қилмоқ; تَطَوَّسَ ясанмоқ, тузанмоқ, безанмоқ; такаббурлик қилмоқ, кеккайиб (ўзини намойиш қилиб) юрмоқ

– طَاسٌ *кўп.* اتٌ — 1) металдан ясалган пиёла, пиёлача; 2) металдан ясалган коса; тос; الشُّرْبَةِ ~ шўрва ичиладиган метал коса

– طَاسَةٌ 1) металдан ясалган бандли пиёла, пиёлача; التَّصَادُمِ ~ буфер; (التَّحْمِيرِ) الْقَلْبِ ~ това; الْخِضَّةِ ~ *халқ.* даволаш пиёласи (*ичига сув қуйиб, кечаси шудринг йиғиш учун қўйиб қўйилади, эрталаб сув ва шудринг бир-бири билан аралашмоғи учун*

тебратилгач, ундаги суюқлик, дориворлик, даволаш хусусиятига эга бўлар экан); 2) коса; 3) (ҳаммомдаги) тос

– طَاوُوسٌ *кўп.* أَطْوَاسٌ, طَوَاوِيسُ товус

– طُوَيْسٌ кичкина товус, товусча

(طوش) II طَوَّشَ бичмоқ, ахталамоқ, ахта қилмоқ

– طَوَاشِيٌّ *кўп.* طَوَاشِيَةٌ ҳарамдаги бичилган (ахта қилинган) қул; бичилган одам, ахта

– طَوْشَةٌ бақириқ, бақир-бақир, шовқин; қийчув, тўполон, жанжал

– مُطَوَّشٌ 1. бичилган, ахта қилинган; 2. бичилган одам, ахта

طُوطَيْمٌ *кўп.* طَوَاطِمُ тотем (*уруғ жамоалари сиғинадиган ҳайвон, ўсимлик, тош ва б. лар*)

– طُوطَيْمِيَّةٌ тотемизм

I (طوع) طَاعَ (у) طَوْعٌ (*к. гадир*) бўйсунмоқ, итоат қилмоқ (لِـ); II طَوَّعَ 1) бўйсунишга (итоат этишга) мажбур қилмоқ, бўйсундирмоқ, итоат қилдирмоқ; اللُّغَةَ الْعَرَبِيَّةَ ~ араб тилини яхши билмоқ; 2) рухсат (имкон) бермоқ; وَ قَدْ ~تْ لَهُ جُرْأَتُهُ أَنْ ... шижоат унга ... имкониятини берди; III طَاوَعَ 1) бўйсунмоқ, итоат этмоқ; (*н. нидир*) бажармоққа (ижро этмоққа) тайёр турмоқ; 2) (*н. биландир*) келишмоқ; IV أَطَاعَ итоат қилмоқ, бўйсунмоқ, сўзга (гапга) кирмоқ; V تَطَوَّعَ ўз ихтиёри билан хоҳиш билдирмоқ; (*н. нидир қилиш*) хоҳишини билдирмоқ (لِـ); فِي خِدْمَةِ الْجَيْشِ ~ армия хизматига ихтиёрий бормоқ; VII انْطَاعَ (*к. гадир*) итоат қилмоқ, бўйсунмоқ (لِـ); X اسْتَطَاعَ эплай олмоқ, қўлдан келмоқ; سَعَيْنَا وَرَاءَ الدِّقَّةِ مَا اسْتَطَعْنَا биз имкон борича аниқликка интилдик

– اسْتِطَاعَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) (*бирор н. ни қилиш*) имконияти; куч, қудрат, қувват, қобилият; 2) *тех.* қувват; عَلَى قَدْرِ الـ~ қудрати (кучи, қуввати) га қараб, имконияти етганича, имкон борича; فِي ~ـهِ أَنْ ... у ...ни қила олади (бажара олади)

– إِطَاعَةٌ итоат, бўйсуниш, қулоқ солиш

– تَطَوُّعٌ кўнгиллилик, ихтиёрийлик; تَقَدَّمَ لِلـ~ кўнгилли бўлиб кирмоқ; الـ~ الْعَسْكَرِيُّ аскарликка (армияга) кўнгилли бўлиб (ўз ихтиёри билан) кирмоқ

– تَطَوُّعِيٌّ кўнгилли

– طَوَاعِيَةٌ кўнгиллилик, ихтиёрийлик; عَنْ ~ кўнгилли бўлиб, ўз ихтиёри (хоҳиши, истаги) билан

– طَوْعٌ 1. итоаткор, бўйсунувчи, гапга қулоқ солувчи (кирувчи); ~ إِرَادَتِهِ кимнингдир иродасига бўйсуниб (бўйсунган ҳолда); ~ الْعِنَانِ итоаткор, бўйсунувчи; كَانَ ~ يَدِهِ кимгадир итоат қилмоқ, қулоқ солмоқ; 2. итоатли бўлиш, бўйсуниш; ~اً *ёки* بِالـ~ ихтиёрий, ўз истаги билан, жон-жон деб; ~اً لِـ... (*бирор н.*) сабабли (*бўлгани учун*); (*бирор н. га*) мувофиқ ҳолда; ~اً أَوْ كُرْهاً хоҳласаю хоҳламаса, хоҳиш бўлсаю бўлмаса

– طَوْعِيٌّ кўнгилли; ~اً ўз ихтиёри билан, ихтиёрий равишда

– طَيِّعٌ итоатли, бўйсунувчи

– مُتَطَوِّعٌ *кўп.* مُتَطَوِّعَةٌ кўнгилли; кўнгилли аскар

– مُسْتَطَاعٌ бажариш имконияти бор (*н.*); بِقَدْرِ الـ~ имкониятга қараб, имкон (имконият) борича; هٰذَا أَمْرٌ ~ бу бажарилиши мумкин бўлган иш; буни бажариш мумкин; бундай бўлиши мутлақо мумкин; مِنَ الـ~ الْآنَ حَلُّ هٰذِهِ الْمُعْضِلَةِ энди бу муаммони ҳал этиш мумкин

– مُطَاعٌ ўзига итоат қилдирувчи одам

– مُطَاوِعٌ 1) бўйсунувчи, итоат қилувчи; فِعْلٌ ~ феълнинг ўзлик нисбати; 2) эгилиб-букилувчи, пластик

– مُطَاوَعَةٌ 1) бўйсуниш, итоаткорлик; 2) эгилиб-букилувчанлик, пластиклик; 3) *грам.* (*феълнинг*) ўзлик маъноси

– طَيِّعٌ = مِطْوَاعٌ

– مُتَطَوِّعٌ = مُطَّوِّعٌ

– مُطِيعٌ = مِطْوَاعٌ; خَادِمٌ ~ мутеъ хизматкор, сўзсиз бўйсунувчи хизматкор (малай)

I (طوف) طَافَ (у) طَوَافٌ 1) айланиб чиқмоқ, *харб.* айланиб кўриб чиқмоқ (обход) қилмоқ, патруллик қилмоқ; (*бирор н.*) атрофини айланиб чиқмоқ (حَوْلَ, بِ, عَلَى); بِالْكَعْبَةِ ~ *дин.* Каъбатуллоҳни тавоф қилмоқ; 2) (*қаердадир*) кезиб юрмоқ, айланиб юрмоқ, саёҳат қилиб юрмоқ (فِي); 3) (*бирор к. ёки н.*) атрофидан айлантирмоқ (بِ); بِأَنْظَارِهِ ~ кўз ташлаб (югуртириб) чиқмоқ; 4) тарқатиб элтиб бермоқ (بِ); 5) сузмоқ, сув юзасида тура билмоқ; ◊ ~ـهُ الْخَيَالُ унинг тушига шарпа (хаёлотда кўринадиган нарсалар) кирибди; II طَوَّفَ 1) (*бирор н.*) атрофини кўп марта айланиб чиқмоқ (بِ *ёки* حَوْلَ); 2) кўп марта (*дунёни*) кезмоқ, саёҳат қилмоқ; 3) (*бирор н.*) атрофини айлантирмоқ; назорат (обход)га жўнатмоқ; بِعَيْنَيْهِ ~ кўз ташлаб (кўз югуртириб) чиқмоқ, кўриб чиқмоқ; 4) (*кемага*) яхши сузиш хусусияти бахш этмоқ; IV أَطَافَ (*к. нидир, н. нидир*) ўраб олмоқ (بِ); V تَطَوَّفَ 1) (*бирор н.*) атрофида юрмоқ (حَوْلَ); 2) саёҳат қилмоқ, дунё кезмоқ; X اسْتَطَافَ = V

– تَطْوَافٌ сарсон-саргардон юриш, адашиб юриш, дунё кезиш

– طَائِفٌ 1. 1) айланиб юраётган; 2) дунё кезаётган; 2. қоравул, патрул

– طَائِفَةٌ *кўп.* طَوَائِفُ 1) тоифа, гуруҳ, разряд; серия, қатор; ~ الْكُتُبِ китоблар қатори; 2) цех; شَيْخُ الـ~ цех бошлиғи; 3) гуруҳ, маълум миқдор; أَلَمَّ بِـ~ اللُّغَاتِ қатор (бир неча) тилларни эгалламоқ; 4) диний тоифа (гуруҳ), бир динга эътиқод қилувчи одамлар тоифаси (гуруҳи); مُلُوكُ الطَّوَائِفِ *тар.* бошқа бир подшога бўйсунувчи подшолар

– طَائِفِيٌّ бир динга эътиқод қилувчи одамлар тоифасига оид; динга эътиқод қилувчи

– طَائِفِيَّةٌ 1) турли гуруҳ, айрим-айрим диний тоифаларга бўлиниб кетиш; мазҳаб (сектант) чилик; 2) гуруҳбозлик (ўзаро ёвлик) руҳи (кайфияти)

– طَوَافٌ айланиш; айланиб чиқиш; кезиш

– طَوَّافٌ 1) айланувчи, айланиб чиқувчи; 2) кезувчи; 3) қишлоқ почтачиси

– طَوَّافَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — кузатувчи (патрул) кема

– طَوْفٌ *кўп.* أَطْوَافٌ 1) айланиб чиқиш; 2) патрул, қоравуллик; 3) паром (*солсимон ясси кема*), сол

– طُوفٌ гувала (лой) дан қурилган иморат; пахса девор

– طُوفَانٌ = طَوَافٌ

– طُوفَانٌ сел; الـ~ *Қур.*, Библ. Тўфон; قَبْلَ الـ~ а) тўфонгача, тўфондан аввал; б) *кўч.м.* жуда (ғоят) қадимги, ғоят эски; بَعْدَ الـ~ тўфондан сўнг (кейин); وَلْيَكُنْ بَعْدَنَا الـ~! биздан кейин, менга деса, дунёни сув босмайдими; ишим битди - эшагим лойдан ўтди!

– مَطَافٌ 1) айланиб чиқиладиган жой; *дин.* матоф (*Каъбатуллоҳ атрофини айланиб чиқиш учун чегараси махсус белгилаб қўйилган жой*); 2) айланиб кузатиб чиқиш; ◊ خَاتِمَةُ الـ~ охирги натижа, ишнинг охири; فِي آخِرِ الـ~ *ёки* فِي نِهَايَةِ الـ~ *ёки* فِي خِتَامِ الـ~ оқибат-натижада; لَيْسَ هٰذَا آخِرَ الـ~ иш бу билан тугамайди; آلَ بِهِ الـ~ إِلَى ... унинг иши шунга етиб бордики,.... (*шу даражага бордики, ...*)

– مُطَوِّفٌ бошлаб юрувчи, раҳбар, бошлиқ, ҳаж мавсумида ҳожилар гуруҳининг бошлаб юрувчиси (раҳбари, бошлиғи)

I طَاقَ (طوق) (у) طَوْقٌ тоқат қилмоқ, чидаб келмоқ, чидаб ўтказмоқ, чидамоқ; لَا يُطَاقُ тоқат қилиб (чидаб) бўлмайдиган; II طَوَّقَ 1) айлантириб ўраб қўймоқ; тўсиб қўймоқ; девор айлантирмоқ; *ҳарб.* атрофга бирор нарса уймоқ, мусоҳара (блокада) қилмоқ, ўраб (қуршаб) олмоқ; 2) маржон (шода) тақмоқ; 3) (*бирор н., мас., вафот этган киши сурати*) атрофини лента, ҳошия билан ўрамоқ; ~ خَصْرَهُ *ёки* ~هُ بِذِرَاعَيْهِ кимнидир қучмоқ, қучоқламоқ; ~ الْبَرَامِيلَ бочкага гардиш қоқмоқ; ~ الطُّيُورَ қушларни ҳалқаламоқ; ~ عُنُقَهُ *маж.*(*к. нидир н. гадир*) масъул этмоқ (بِ); إِنَّ جَمِيلَكَ يُطَوِّقُ عُنُقِي *маж.* сенинг илтифот (марҳамат) ларинг менинг зиммамга кўп масъулият юклайди; 4) (*кумуш идишни*) сочиқ билан артмоқ (لِـ); IV أَطَاقَ 1) эпламоқ, эплай олмоқ, қўлдан келмоқ; مَا ~ صَبْرًا عَلَى ... тоқат қилолмаслик, (*н. гадир*) чидай олмаслик; 2) тоқат қилмоқ, чидам билан ўтказмоқ; V تَطَوَّقَ 1) ўзига маржон (шода) тақмоқ, ёқа тақмоқ; ~ بِحَلْقَةِ الْمَطَّاطِ (*сувда сузаётган пайтда*) белга резина чамбарак кийиб олмоқ; 2) юмалоқ (чамбарак) бўлиб олмоқ (*илон ҳақида*); VII انْطَاقَ бошқалар тоқат қила оладиган (чидай биладиган, бирга бўла оладиган) бўлмоқ; مَا يَنْطَاقُ тоқат қилиб бўлмайдиган, чидаб бўлмайдиган, бирга туриб бўлмайдиган

– إِطَاقَةٌ (*бирор н. қилишга*) етадиган куч, малака; тоқат, чидам

– تَطْوِيقٌ ўраб олиш, мусоҳара (блокада)

– طَاقٌ *кўп.* طِيقَانٌ, ـَاتٌ — 1) тоқ, арка; 2) қатлам, қават, тахлам; 3) дафъа, марта

– طَاقَةٌ[1] *кўп.* طِيقَانٌ, ـَاتٌ — дераза; *ҳарб.* амбразура; ~ الْأَنْفِ *ёки* ~ الْعِرْنِينِ бурун каваги, тешиги

– طَاقَةٌ[2] *кўп.* ـَاتٌ — 1) куч, қувват; қувватлилик; энергия; الـ~ ~ُ الْحَرَكَةِ кинетик энергия; الـ~ُ الْإِنْتَاجِيَّةُ لِلْمَصْنَعِ заводнинг ишлаб чиқариш қуввати; الـ~ُ الْكَهْرَبَائِيَّةُ электр энергияси; الـ~ُ الذَّرِّيَّةُ атом энергияси; الـ~ُ الْمُخْتَزِنَةُ فِي النَّوَاةِ ички ядро энергияси; الـ~ُ الْمَائِيَّةُ сув энергияси; الـ~ُ النَّوَوِيَّةُ ядро энергияси; أَدَّى وَاجِبَهُ إِلَى أَقْصَى ~ـهِ ўз бурчини ғайрат билан бажармоқ; 2) малака; 3) тоқат, чидам; ◊ ~ الـ~ عَلَى قَدْرِ الـ~ *ёки* قَدْرَ الـ~ куч-қувват етганича, имконият борича; لَا ~ لِي менинг куч-қувватим йўқ; عَمِلَ جُهْدَ ~ـهِ мумкин бўлган ҳамма ишни қилмоқ; ~ الـ~ جُهْدَ *қар.* جُهْدٌ

– طَاقَةٌ[3] *кўп.* ـَاتٌ — 1) даста (*мас., гул дастаси*), букет; 2) (*мато*) донаси; ўрам (рулон)

– طَاقِيٌّ энергетик; الصِّنَاعَةُ الـ~ـةُ энергетика саноати

– طَاقِيَّةٌ *кўп.* طَوَاقِيُّ тақия, дўппи

– طَوْقٌ[1] = إِطَاقَةٌ; لَمْ يَعُدْ لَهَا بِاحْتِمَالِهِ ~ у (аёл) энди бунга тоқат қила олмас эди

– طَوْقٌ[2] *кўп.* أَطْوَاقٌ 1) маржон, шода; 2) ёқа; бўйин, гардан; عَظْمَةُ الـ~ бўйин (гардан) суяги; 3) бўйинбоғ (*мас., итдаги*); فَكَّ ~ الْعُزْلَةِ *маж.* (*н. нидир*) узлатдан чиқармоқ (қутқармоқ, бўшатмоқ (عَنْ); 4) ҳалқа; الـ~ُ الْبُولِيسِيُّ полиция ҳалқаси; 5) (*бочка*) чамбараги; 6) чамбарак; ~ النَّجَاةِ қутқарув чамбараги; 7) гуруҳ, (одамлар) доираси; 8) *полигр.* рама (*терилган ҳарфларни сиқиб жойлаштириб турадиган жиҳоз*); ◊ فِي ~نَا أَنْ ... биз ...га мажбурмиз, биз ...ни қилишимиз керак (лозим)

– طَوْقِيٌّ ҳалқасимон; маржон (шода) ға ўхшаш

– مُطَاقٌ тоқат қилса (чидаса) бўладиган; غَيْرُ ~ тоқат қилиб бўлмайдиган, чидаб бўлмайдиган, тоқатдан ташқари

– مُطَوَّقٌ 1) ўраб олинган; 2) маржон (шода) таққан; ◊ ~ حَمَامٌ *қар.* حَمَامٌ

I طَالَ (طول) (у) طُولٌ 1) давомли, узун муддатли бўлмоқ, чўзилмоқ, давом этмоқ; مَا ~ анча, анчадан, буён (бери), аллақачондан бери (буён), узоқ, тез-тез; ~ عَلَيْنَا الْوَقْتُ! кутиш вақти биз учун жуда чўзилиб кетди!; وَلَمْ يَطُلِ الِانْتِظَارُ кўп (узоқ) кутишга тўғри келмади; لَمْ يَطُلْ عَلَيْهِ مَطَالٌ حَتَّى تُوُفِّيَ у кўпга чидамади ва тезда вафот этди; سَيَنْجَحُ ~ الزَّمَنُ أَوْ قَصُرَ эртами-кечми у муваффақиятга эришади; 2) узун, чўзиқ; новча, найнов,

дароз) бўлмоқ; مَنْ تُطَالُهُ الْيَدُ ким қўлга тушса; II طَوَّلَ 1) чўзмоқ, узун қилмоқ; لِسَانَهُ ~ тилини узун қилмоқ; 2) (*бирор н. ни*) узоқ муддатда бажармоқ (*чўзиб юрмоқ; чўзиб юбормоқ (мас., бирор воқеа ҳақидаги ҳикояни*); 3) муддатни кечиктирмоқ; طَوِّلْ بَالَكَ عَلَيَّ чида!, тоқат қил!, чидаб тур!; III طَاوَلَ 1) новча (найнов, дароз) бўлишга интилмоқ, бўй бўйлашмоқ; куч синашмоқ; 2) (*к. гадир*) баланддан келиб муомала қилмоқ (عَلَى); 3) орқага суришга (кечиктиришга, чўзишга) ҳаракат қилмоқ; بَالَهُ ~ чидамли (сабрли, тоқатли) бўлмоқ; 4) (*бирор н. устида*) узоқ вақт (муддат) ўтирмоқ, (*н. нидир*) узоқ вақт (муддат) да бажармоқ; IV أَطَالَ 1) узайтирмоқ, чўзмоқ; اللهُ فِي عُمْرِهِ ~ *ёки* اللهُ بَقَاءَهُ! ~ Оллоҳ унга умр берсин (умрини узун қилсин)!; التَّفْكِيرَ ~ (*н. ҳақидадир*) узоқ фикр қилмоқ; النَّظَرَ إِلَى ... ~ ...га узоқ тикилмоқ, назар солиб турмоқ; (فِي) 2) чўзмоқ; 3) (*н. нидир*) узоқ муддатда (узоқ вақт) қилмоқ; ~تِ الْمَرْأَةُ аёл узун бўйли бола туғди; V تَطَوَّلَ 1) узаймоқ; 2) чўзилмоқ; VI تَطَاوَلَ 1) чўзилишга ҳаракат қилмоқ, оёқ устида турмоқ; (*қаергадир*) чўзилмоқ (إِلَى); 2) (*бирор н. га*) чўзилмоқ, интилмоқ (إِلَى); أَعْنَاقُهُمْ إِلَى ... ~ (*бирор н. ни*) хиралик билан (қўярда-қўймай) талаб қилмоқ; الْعَهْدُ ~ кўп вақт (замон) ўтиб кетди; 3) қасд қилмоқ, ташланмоқ, ҳужум қилмоқ, кимгадир қарши бормоқ (عَلَى); 4) қўрс (қўпол, дағал) бўлмоқ; بِالْكَلَامِ ~ (*к. нидир*) сўкмоқ, ҳақорат қилмоқ (عَلَى); بِالضَّرْبِ (بِالشَّتْمِ) ~ (*к. гадир*) мушт билан (сўкиниш билан) таҳдид қилмоқ (عَلَى); VII انْطَالَ бирор киши *ёки* нарса таъсирида тез ўзгарадиган бўлмоқ; алданмоқ, илинмоқ, тушиб (илиниб) қолмоқ; عَلَى حِيلَتِهِ ~ кимнингдир ҳийласига алданмоқ, кимнингдир тузоғига илинмоқ (тушмоқ); X اسْتَطَالَ 1) новча (дароз, найнов) бўлмоқ, узаймоқ; чўзилмоқ (*мас., нохуш хабар эшитган вақтдаги юз ҳақида*); 2) новча (дароз, найнов) деб ҳисобламоқ; 3) (*бирор н. ни*) узоқ вақт бажармоқ (عَلَى); 4) (*к. билан дир*) такаббурона (мутакаббирлик билан, кеккайиб) муомала қилмоқ (عَلَى); صَالَ وَ ~ жанжал-тўполон қилмоқ ва зулм ўтказмоқ

– اسْتِطَالَةٌ 1) чўзинчоқроқлик, новчароқлик; 2) узунлик; 3) такаббурлик, мутакаббирлик, кеккайиш, димоғдорлик, калондимоғлик

– إِطَالَةٌ 1) чўзиш, чўзилтириш, узайиш, узайтириш; الْعُمْرِ ~ умрни узайтириш; 2) узунлилик; чўзилганлик, тафсилот

– أَطْوَلُ *кўп.* أَطَاوِلُ *мн.* طُولَى *кўп.* طُوَلٌ энг узун; السَّبْعُ الطُّوَلُ = السَّبْعُ الطِّوَالُ (*қар.* طَوِيلٌ)

– تَطَاوُلٌ узунлик; масофа; الْعَهْدِ (الزَّمَنِ) ~ узоқ ўтмиш

– تَطْوِيلٌ узунлик, чўзиқлик; тафсилот; فِي هَذَا الْكِتَابِ ~ бу китобда тафсилотлар кўп; دُونَ ~ وَ لَا إِيجَازٍ! узун ҳам, қисқа ҳам эмас!

– طَائِلٌ[1] катта, ғоят кўп (*пул ҳақида*)

– طَائِلٌ[2] 1) фойда, даромад; عَلَى غَيْرِ ~ бефойда, фойдасиз; مُنَاقَشَةٌ لَا ~ تَحْتَهَا бефойда тортишувлар (мунозаша); 2) куч, қувват

– طَائِلَةٌ 1) ҳокимият; куч, (*конун*) таъсири; 2) душманлик

– طَاوِلَةٌ *кўп.* ~ اتٌ — 1) пешхон, хонтахта, стол; 2) *шунингдек.* الزَّهْرِ ~ нард; لُعْبَةُ الـ~ нард; حِجَارَةُ الـ~ шашка, дамка; 3) отхона

– طَوَالٌ, طِوَالٌ давомлилик, давом этиш вақти (муддати); طَوَالَ الْوَقْتِ ~ ... *ёки* ... طَوَالَ ...нинг давомида, ...нинг вақтида; الْوَقْتِ ~ доимо, ҳамма вақт; الطَّرِيقِ ~ бутун йўл давомида; اللَّيْلِ (النَّهَارِ) ~ бутун тун (бутун кун) бўйи; هَذِهِ الْمُدَّةِ ~ шу муддат ичида; عَقْدٍ ~ مِنَ السِّنِينَ ўнлаб йиллар давомида; لَا رَأَيْتُهُ ~ الدَّهْرِ уни ҳеч қачон кўрмасликка ҳаракат қиламан

– طَوَّالَةٌ тоғора; охур; оғилхона

– طَوَّالَةٌ ёғочоёқ

– طُوَّالِيٌّ чўзилган; тўғри; الْخَطُّ الـ~ *т.-й.* магистрал; قِطَارٌ ~ тўппа-тўғри борадиган поезд

– طَوْلٌ қувват, куч, қудрат; أُولُوا الـ~ وَ الْحَوْلِ анча қудратли одамлар; لَا حَوْلَ لَهُ وَ لَا ~ кучсиз, қувватсиз

– طُولٌ *кўп.* أَطْوَالٌ 1) давом этиш вақти, давом этиш муддати; الْوَقْتِ ~ муддат; الْبَالِ ~ *ёки* الْأَنَاةِ ~ узоқ чидамлилик; الْعُمْرِ ~ узоқ умр; وَ لَكُمْ ~ الْبَقَاءِ! сизга узоқ умр тилайман!; تَقَهْقُرٌ عَلَى ~ الْخَطِّ бутун линия (фронт) бўйлаб чекиниш; 2) масофа; баланд бўй; *геогр.* узунлик; مُتَوَسِّطُ الـ~ ўрта бўйли; اللِّسَانِ ~ *кўч.м.* а) узунтил; б) қўрслик, дағаллик, қўполлик; ضَاعَ عَقْلُهُ فِي ~هِ *мқл.* Худо бўй берибди-ю, ақл бермабди (*сўзма-сўз: унинг ақли ҳам бўйига кириб кетган*); فِي ~ الْبِلَادِ وَ عَرْضِهَا бутун мамлакат бўйлаб (бўйича); ~اً وَ عَرْضاً эни ва чуқурлигига, эни ва бўйига; عَلَى الـ~ тўппа-тўғри, бевосита; عَلَى ~ *ёки* ~اً энига, кўндалангига; عَلَى ~ الشَّاطِئِ қирғоқ (соҳил) бўйлаб

– طُولَ вақтида, давомида, муддатида, мобайнида; أَشْهُرٍ ~ السَّنَةِ ой-йил давомида, бутун йил бўйи; السَّنَةِ ~ бутун йил давомида; عُمْرِهِ ~ бутун умри давомида; مَا ~ *халқ.* ҳозирча, кўришгунча (хайр)

– طُوَّلٌ *зоол.* акатка

– طِوَالٌ уй ҳайвони боғланадиган арқон (арғамчи)

– طُولَانِيٌّ узунликка оид; энга оид; узунлик (масофа) ўлчовига оид; الْخَطُّ الـ~ *геогр.* узунлик; الْمِتْرُ الـ~ узунлик метри; قِطَاعٌ ~ энига қирқилган

– طَوِيلٌ *кўп.* طِوَالٌ 1. 1) узоқ; الْأَنَاةِ ~ *ёки* الرُّوحِ ~ узоқ чидай оладиган; الْعُمْرِ ~ узоқ умр кўрган, умри узоқ; ~اً узоқ вақт

давомида, узоқ; 2) узун, баланд бўйли, новча, дароз, найнов; ~ الْأَجَلِ узоқ муддатли; ~ الْبَاعِ лаёқатли; кучли; ~ الْعُمْرِ узоқ умр кўрган, умри узоқ; ~ الْقَامَةِ қомати баланд, узун, баланд бўйли, новча, дароз; ~ اللِّسَانِ *кўч.м.* а) узун тилли, тили узун; б) қўрс, дағал, қўпол; ~ الْيَدِ *кўч.м.* қўли қинғир; السَّبْعُ الطِّوَالُ *дин.* Қуръони каримнинг етти узун сураси (*II-VIII суралар*); 2. тавил (*аруз баҳрларидан бири*)

– طَوِيلَةٌ узун қасида

– طِيلَةٌ давомат; вақт, муддат; ~ مُدَّةَ الْحَرْبِ уруш давомида, уруш бораётган вақтда; ~ نِصْفِ قَرْنٍ ярим аср давомида (мобайнида)

– مُسْتَطِيلٌ 1. узун бўйлироқ; узун қилинган, узунлаштирилган; 2. тўғри бурчак

– مِطَالٌ чўзилиш; طَالَ بِهِمْ ~ الْحَدِيثِ уларнинг суҳбати узоқ чўзилди (чўзилиб кетди)

– مُطَاوِلٌ чўзилган; узунбўйлироқ, новчароқ, найновроқ

– مُطَاوَلَةٌ 1) чўзилиш, чўзиш; الـ~ وَ الصَّبْرُ узоқ вақт чидаш, узоқ вақтли чидам (сабр-тоқат) ўзини тута билиш; 2) таҳдид, таҳдид қилиш; 3) қўполлик, қўрслик, ҳақорат, таҳқир; 4) дўқ, пўписа, қўрқитиш

– مُطَوَّلٌ 1) узоқ; 2) узун; чўзилган; 3) муфассал, тафсилотли; мукаммал, кенг, атрофлича; بِشَكْلٍ ~ муфассал (равишда), атрофлича

– مُطَوَّلَةٌ *кўп.* ـاتٌ — қасида

طُومَارٌ *кўп.* طَوَامِيرُ *қар.* طمر

طَوَانٌ *кўп.* ـاتٌ — шип, уйнинг тепаси

I (طوى) طَوَى (*и*) طَيٌّ 1) тахламоқ, букмоқ; ўрамоқ; ўраб қўймоқ; ўраб-чулғамоқ; ~ الْبِئْرَ بِالْحِجَارَةِ қудуқ атрофини тош (ғишт) билан ўраб қўймоқ; 2) (*вақт*) ўтказмоқ, йўқотмоқ; 3) (*қандайдир масофани*) тез босиб ўтмоқ; تَطْوِي السَّيَّارَةُ طَيًّا *мажз.* автомобиль йўлнинг танобини тортиб қўяди (*сўзма-сўз:* автомобиль йўлни ейди); 4) пинҳон (яширин) тутмоқ, яширмоқ ~ كَشْحَهُ عَلَى ... *қар.* كَشْح; ~ كَشْحَهُ عَنْ ... *қар.* كَشْح; يَطْوِي اللَّيْلُ النَّهَارَ кундан сўнг тун келади; طُوِيَتْ هَذِهِ الصَّحِيفَةُ عَلَى الْكِتْمَانِ *мажз.* бу саҳифа унутилишга маҳкум этилди; هَلْ طُوِيَتْ صَفْحَتُهُ *мажз.* наҳотки (чиндан ҳам) бу унутилишга маҳкум этилган бўлса?!; طَوَاهُ الزَّمَنُ бу унутилиб кетди; طَوِيَ (*а*) طَوًى оч бўлмоқ, оч қолмоқ; IV أَطْوَى оч юрмоқ; V تَطَوَّى чамбарак бўлиб ўралиб олмоқ (*илон ҳақида*); VII انْطَوَى 1) ўралмоқ, букланмоқ; 2) ўтмоқ (*вақт ҳақида*); чўзилиб кетмоқ (*масофа ҳақида*); 3) таркибида (*н. дир*) яширмоқ, (*н. гадир*) эга бўлмоқ (عَلَى); 4) одамови (*бошқаларга аралашмайдиган*) бўлмоқ, бировдан сирини яширадиган (дамдуз) бўлмоқ; ~ عَلَى نَفْسِهِ мутлақо одамови бўлиб қолмоқ, ўзи билан ўзи бўлмоқ; 5) (*н. гадир*) йўналтирилган бўлмоқ (عَلَى)

– انْطِوَاءٌ 1) ўзи билан ўзи бўлиш; одамовилик; الـ~ عَلَى الذَّاتِ *ёки* الـ~ الذَّاتِيُّ (النَّفْسِ) одамови бўлиш, ўзи билан ўзи бўлиш; 2) эгилувчанлик, букилувчанлик, қайишқоқлик (пластиклик)

– انْطِوَائِيٌّ одамови, дамдуз

– انْطِوَائِيَّةٌ 1) одамовилик, дамдузлик; букилувчанлик, букилувчанлик хусусиятига эга бўлиш, қайишқоқлик, пластиклик

– طَاوٍ *мн.* طَاوِيَةٌ 1) оч, очиққан, оч қолган; орик; ~ ي الْحَشَى (الْبَطْنِ) қорнида ҳеч вақо йўқ, оч, очиққан; 2) ўралиб оладиган (қоладиган), букиладиган

– طَاوِيَةٌ *кўп.* ـاتٌ — това

– طَوَوِيَّةٌ букилувчанлик, қайишқоқлик, пластиклик

– طَوًى[1] очлик; الـ~ عَلَى тўяр-тўймас, очин-тўқин

– طَوًى[2] *кўп.* أَطْوَاءٌ бурилиш, муюлиш, бурилган жой, эгри-бугри илонизи; ◊ فِي أَطْوَاءِ النَّفْسِ *ёки* فِي أَطْوَائِهِ юрак тўрида, дил қаърида

– طَوِيَّةٌ *кўп.* طَوَايَا 1) (*яширин, пинҳоний*) ният, мақсад; 2) юрак, дил, кўнгил, қалб; виждон; حُسْنُ الـ~ яхши ният; صِدْقُ الـ~ сидқидиллик, оқ кўнгиллилик, самимийлик; سَلِيمُ الـ~ содда, соддадил; 3) тахлаш, тахланиш; йиғилиш, йиғиштириш, йиғиштирилиш

– طَيٌّ тахланиш, ўралиб олиш (қолиш); ◊ طَيَّهُ *ёки* فِي طَيِّهِ *ёки* ~ هَذَا шу билан бирга, айни вақтда, айни заманда; تَحْتَ ~ الْكِتْمَانِ яширин равишда, пинҳоний; بَقِيَ فِي ~ الْكِتْمَانِ номаълум бўлиб турмоқ (қолмоқ); яширин (пинҳон) бўлиб қолмоқ; حَمَلَ فِي ~ هِ таркибида (*н. нидир*) яширмоқ, (*н. дир*) бор бўлмоқ

– طَيَّانُ = طَاوٍ

– طَيَّةٌ *кўп.* ـاتٌ — тахлаш, тахланиш; ~ مُحَدَّبَةٌ *геол.* қавариқ томони юқорига қараган тоғ жинслари бурмаси, антиклинал; ~ مُقَعَّرَةٌ *геол.* қавариқ томони пастга қараган тоғ жинслари бурмаси, синклинал; ◊ حَمَلَ فِي طَيَّاتِهِ ўзида (*н. нидир*) яширмоқ, (*таркибида н. дир*) бор бўлмоқ; لَا نَعْرِفُ مَا يَطْوِيهِ الْمُسْتَقْبَلُ بَيْنَ طَيَّاتِهِ истиқболда (келгусида) буни нима кутаётганини билмаймиз

– طِيَّةٌ *кўп.* ـاتٌ — мақсад, ният; иш, амал; مَضَى لِـ~ـهِ (*қаергадир*) ўз мақсадини амалга ошириш учун жўнамоқ

– مِطْوَاةٌ *кўп.* مَطَاوٍ қаламтарош, пакки (қайирма пичоқча)

– مَطْوًى *кўп.* مَطَاوٍ букилган жой; бурилиш, муюлиш; ◊ فِي مَطَاوِيهِ (*н. нингдир*) ичида; قَرَأَ فِي مَطَاوِي سُطُورِ الْكِتَابِ ёзилган сатрларнинг яширин (асл) маъносини тушунмоқ (*сўзма-сўз:* сатрлар ичида ёзилган нарсани ўқимоқ)

– مِطْوَاةٌ = مَطْوًى

– مَطْوِيٌّ 1) букланган; тахланган, тахлаб қўйилган; خَيْمَةٌ ~ـَةٌ букланадиган (тахланадиган) чодир; 2) яширинган; сирли, махфий; номаълум

– مُنْطَوٍ *мн.* مُنْطَوِيَةٌ ўралиб олган, ўраб қўйилган; ~ عَلَى نَفْسِهِ одамови, дамдуз

I طَابَ (*и*) طِيبٌ، طِيبَةٌ (طيب) 1) яхши (ёқимли) бўлмоқ; ёқмоқ ~ عَنْهُ نَفْسًا хурсанд (қониққан, бахтли) бўлмоқ; ~ نَفْسًا ниманидир ташламоқ, нимадандир воз кечмоқ, ниманидир тарк этмоқ (рад этмоқ); ... فَلَا يَطِيبُ لَهُ عَيْشٌ إِلَّا إِذَا ... бўлмаса, унинг учун яшашнинг маъноси йўқ; ... يَطِيبُ لِي أَنْ أُحَدِّثَكُمْ أَنْ сизга шуни айтиш мени хурсанд қиладики, ...; ~ مَسَاؤُكُمْ! хайрли оқшом!, оқшомингиз хайрли бўлсин!; ~ تْ لَيْلَتُكَ! хайрли тун!, тунингиз хайрли бўлсин!; ~ يَوْمُكَ! хайрли кун!, кунингиз хайрли бўлсин!; 2) соғаймоқ, (*касалдан*) тузалмоқ; 3) пишиб етилмоқ; II طَيَّبَ 1) яхши қилмоқ, ёқимли қилмоқ, яхшиламоқ; ~ خَاطِرَهُ кимнидир тинчлантирмоқ (юпатмоқ); ~ لِخَاطِرِهِ кимгадир ёқадиган (манзур бўладиган) иш қилмоқ, яхшилик қилмоқ; ~ الطَّعَامَ овқатга қайла солмоқ; 2) (*атир*) сепмоқ; 3) даволамоқ, тузатмоқ; III طَايَبَ (*бирор к. билан*) муомалада хушхулқ (ёқимли) бўлмоқ; вақтини чоғ қилмоқ, ўйнатмоқ, хурсанд қилмоқ; ~ هُ بِنَوَادِرَ латифалар билан кимнингдир вақтини чоғ қилмоқ (кулдирмоқ); IV أَطَابَ яхши (ёқимли) қилмоқ; яхшиламоқ; IV أَطْيَبَ (*бирор н. ни*) яхши (ёқимли) деб ҳисобламоқ; مَا ~ هُ! қандай ёқимли!, қандай яхши!; V تَطَيَّبَ ўзига атир сепмоқ; X اسْتَطَابَ *ёки* اسْتَطْيَبَ 1) (*н. нидир*) яхши (ёқимли) деб ҳисобламоқ; роҳат қилмоқ, ҳузур қилмоқ, лаззат олмоқ, мазза қилмоқ; 2) истинжо қилмоқ (*Наманган шевасида:* мустаҳаб қилмоқ)

– أَطْيَبُ *мн.* طُوبَى *кўп.* أَطَايِبُ 1) энг яхши; энг ёқимли; 2) энг мазали; أَطَايِبُ الْأَشْيَاءِ танқис таомлар, нозик таъб билан тайёрланган таомлар

– طَابٌ *алиф.б.қар.*

– طَابَةٌ *алиф.б.қар.*

– طُوبَاوِيٌّ، طُوبَانِيٌّ 1. хаёлий, утопик; 2. хаёлпараст, утопия тарафдори

– طُوبَى 1) яхшилик, эзгулик; бахт-саодат, ҳузур-ҳаловат, роҳат-фароғат, бахтиёрлик; طُوبَاكَ! а) сен бахтлисан!; б) ош бўлсин!; 2) тубо (*жаннатдаги дарахтнинг номи*)

– طَيَابٌ шимол шамоли

– طِيبٌ 1) ёқимлилик; ёқимли бўй (ҳид), муаттар бўй; 2) атир, хушбўй модда, муаттар нарса, тутатқи; ◊ جَوْزَةُ الـ~ мускат ёнғоғи (*қар.* جَوْزَةٌ); عَنْ ~ خَاطِرٍ ўз ихтиёри билан, чин дилдан

– طَيِّبٌ 1) яхши, ёқимли, мазали; ~! яхши!, қандай яхши!, бунча яхши!; ~ الْخُلُقِ марҳаматли, раҳмдил, меҳрибон, мунис, яхши; хушхулқ, мулойим, кўнгилчан; ~ الذِّكْرِ яхши сўзлар билан хотирланадиган, (эсга олинадиган); ~ النَّفْسِ мамнун, мамнуният ҳосил қилган, хурсанд бўлган, қониққан; أَشَارَ إِلَيْهِ بِكَلِمَةٍ ~ ةٍ кимнидир яхши сўзлар билан хотирламоқ (хотирга олмоқ); 2) соғ-саломат юриш; ◊ كُلُّ سَنَةٍ وَ أَنْتَ ~! янги йилингиз қутлуғ (муборак) бўлсин!

– طِيبَةٌ 1) ёқимлилик; 2) олийжаноблик, марҳаматлилик; فِي ~ *ёки* بِـ~ хайрихоҳлик билан, яхшилик истаб; ◊ عَنْ ~ خَاطِرٍ чин дилдан, катта истак (хоҳиш) билан, жон-жон деб

– طَيِّبَةٌ *кўп.* атир; хушбўй моддалар, муаттар нарсалар, тутатқилар

– مُسْتَطَابٌ яхши, ёқимли, гўзал; ~ ثَنَاءٌ юксак мақтов

– مُطَيِّبَاتِيٌّ *кўп.* مُطَيِّبَاتِيَّةٌ клакёр (*ёлланма олқишчи ёки ёлланма хуштакбоз*)

– مُطَيِّبٌ ютуққа (муваффақиятга) эришишда ёрдам берувчи (қўллаб-қувватловчи, ҳамкор бўлувчи)

I طَاحَ (*и*) طَيْحٌ (طيح) йўқолмоқ, ҳалок бўлмоқ; ~ رَأْسُهُ у бошини йўқотиб қўйди (қўйибди); у эсини йўқотган одамдай юрибди; II طَيَّحَ 1) йўлдан адаштирмоқ; 2) йўқотмоқ

I طَارَ (*и*) طَيَرَانٌ، مَطَارٌ (طير) 1) учмоқ; ~ بِالطَّائِرَةِ самолётда учмоқ; 2) (*н. билан*дир) учиб кетмоқ (بِ); (*н. нидир*) тез олиб кетмоқ (بِ); (*к. нингдир* олдига боришга) шошмоқ, шошилмоқ (إِلَى); ◊ ~ (ذَاعَ) ذِكْرُهُ فِي كُلِّ مَكَانٍ ؛ صِيتُهَا ~ *қар.* унинг шуҳрати ҳамма жойга тарқалиб кетди; ~ عَقْلُهُ ақлдан озмоқ; ~ قَلْبُهُ қаттиқ қўрқмоқ; ~ لُبُّهُ ақлдан айрилмоқ; ~ تْ نَفْسُهُ شَعَاعًا *қар.* شَعَاعٌ; قَلْبُهُ شَعَاعًا *қар.* شَعَاعٌ; ~ مِنَ الْفَرَحِ шодликдан ўзини унутмоқ; ~ سُرُورًا шодликдан ирғишламоқ; II طَيَّرَ учишга мажбур қилмоқ *ёки* учирмоқ; (*қушларни*) ҳайдамоқ, ҳайдаб (қувлаб) юбормоқ; тез (зудлик билан) жўнатмоқ; ~ حَمَامَاتٍ кабутарларни учирмоқ, учириб (қўйиб) юбормоқ; ~ الطَّيَّارَةَ варрак (варварак, бодпарак) учирмоқ; ~ الْبَرْقِيَّةَ (*к. гадир*) телеграмма жўнатмоқ (إِلَى); ~ الْخَبَرَ хабар тарқатмоқ; ~ رَأْسَهُ бошини олмоқ (кесмоқ); IV أَطَارَ учишга мажбур қилмоқ; ~ مِنْ يَدِهِ қўлдан уриб туширмоқ; ~ رَأْسَهُ бошни олмоқ; 2) ҳайдаб чиқармоқ, ҳайдаб юбормоқ; ~ النَّوْمَ مِنْ عَيْنَيْهِ *ёки* ~ نَوْمَهُ уйқуни қочирмоқ (учирмоқ); V تَطَيَّرَ ярамас (ёмон) деб қарамоқ (*н. нидир*) ёмон аломат деб ҳисобламоқ (بِ، مِنْ); VI تَطَايَرَ бошқалар билан бирга учмоқ; сочилиб кетмоқ, тўкилиб кетмоқ (*қум ҳақида*); учиб кетмоқ (*эфир мойи ҳақида*); йўқолмоқ, буғланиб кетмоқ (*шудринг ҳақида*); X اسْتَطَارَ 1) ҳар томонга учиб (тарқалиб) кетмоқ; ~ تْ شُهْرَتُهُ у жуда тез шуҳрат тутди; 2) тез чиқариб олмоқ, қўлга туширмоқ; 3) қўрқитиб юбормоқ (*мас., қушни*); *мажҳ.* қўрқмоқ, даҳшатга тушмоқ; ~ قَلْبِي مِنْ أَجْلِكَ сени деб (сен учун) қўрқдим (қўрқиб кетдим)

– اسْتِطَارَةٌ сочилиш, тарқалиш, тарқаш

– طَائِرٌ[1] учиб борувчи, учиб бораётган; إِشَارَةٌ ~ ةٌ бир лаҳзали

ишора; ◊ الصِّيتِ ~ атоқли, машҳур, шуҳратли; سَاكِنُ (هَادِئُ) الـ~ оғир, вазмин, ювош, беозор; مَيْمُونُ الـ~ бахтли, бахтиёр; عَلَى الـ~ الْمَيْمُونِ! ёки الْمَيْمُونِ! سِرْ عَلَى الـ~ саёҳатингизга оқ йўл тилайман!, оқ йўл!; أَكَلَ شَيْئًا عَلَى الـ~ бирор нарса еб олмоқ, енгилгина овқатланмоқ; طَارَ ~ـهُ аччиқланмоқ; هَدَّأَ ~ـهُ кимнидир тинчлантирмоқ

– طَائِرٌ[2] кўп. طُيُورٌ, طَيْرٌ қуш; الـ~ астр. Алтоир (*юлдузлар туркуми*); الْإِنْسَانِ ~ инсоннинг бу дунёда қилган ишлари (амаллари)

– طَائِرَةٌ кўп. ـاتٌ самолёт, тайёра; الْاِسْتِكْشَافِ ~ разведкачи самолёт; الْإِنْقِضَاضِ ~ шўнғиб учувчи бомбардимончи самолёт; ~ بَحْرِيَّةٌ денгиз авицияси самолёти; بِدُونِ طَيَّارٍ ~ радио орқали бошқариладиган самолёт; الرُّكَّابِ ~ حَرْبِيَّةٌ ~ ҳарбий самолёт; пассажир самолёти; شِرَاعِيَّةٌ (سَحَّابَةٌ) ~ планёр; حَوَّامَةٌ ~ ёки عَمُودِيَّةٌ ~ вертолёт, геликоптёр; قَاذِفَةُ الْقَنَابِلِ الـ~ бомбардимончи (самолёт); مَائِيَّةٌ ~ гидросамолёт; مَدَنِيَّةٌ ~ граждан (фуқаро) самолёти; الْمُطَارِدَةِ (الْمُقَاتِلَةِ, الْقِتَالِ) ~ қирувчи (самолёт); نَاقِلَةُ الْجُنُودِ ~ ҳарбий транспорт (нақлиёт) самолёти; النَّقْلِ ~ транспорт (нақлиёт) самолёти; حَامِلَةُ الطَّائِرَاتِ авианосец

– طَيَّارٌ 1. 1) учадиган, учувчи; 2) учиб кетадиган, буғ бўлиб кетадиган; 2. учувчи, самолётни бошқарувчи, авиация ходими (хизматчиси); ◊ الْجَرَادُ الـ~ бир жойдан иккинчи жойга учиб ўтиб юрадиган чигиртка

– طَيَّارَةٌ кўп. ـاتٌ 1) учувчи аёл; 2) самолёт, тайёра; ~ ذَاتُ سَطْحٍ وَاحِدٍ моноплан (*бир қават қанотли самолёт*); ~ ذَاتُ سَطْحَيْنِ биплан (*икки қават - устма-уст қанотли самолёт*); مَائِيَّةٌ ~ гидроплан; شِرَاعِيَّةٌ (سَحَّابَةٌ) ~ планёр; الضَّرْبِ ~ бомбардимончи (самолёт); عَلَى مَتْنِ الـ~ самолётда, самолёт бортида; 3) *шунингдек*: الصِّبْيَانِ ~ болалар варраги (бодпараги)

– طَيَّارِيٌّ вақтинча, мунтазам бўлмаган

– طَيْرٌ жам. кўп. طُيُورٌ, أَطْيَارٌ қушлар, қуш; عِلْمُ الطُّيُورِ орнитология (*қушлар ҳақидаги фан*); الطُّيُورُ الْمُغَرِّدَةُ сайроқи қушлар; الطُّيُورُ الْجَارِحَةُ йиртқич қушлар; طُيُورٌ مَكْسُورَةُ الْأَجْنِحَةِ қаноти қирқилган (қисқартирилган) қушлар; كَأَنَّ عَلَى رُؤُوسِهِمُ الـ~ маж. улар қоқиб қўйилгандай туриб қолишди (тек туриб қолишди)

– طَيَرَانٌ учиш, учишлик; ҳавода сузиш (учиш); учиш амалиёти ёки назарияси; авиация; الْبَهْلَوَانِيُّ الـ~ олий учиш санъати; الشِّرَاعِيُّ الـ~ планеризм; الْكَوْنِيُّ الْجَمَاعِيُّ الـ~ космос (кайвон) да гуруҳ бўлиб учиш; سِلَاحُ الـ~ (*қуролнинг тури сифатидаги*) авиация; قُوَّاتُ الـ~ ҳаво кучлари, ҳаво флоти; الْبَحْرِيُّ الـ~ денгиз авиацияси; الْمَدَنِيُّ الـ~ граждан (фуқаро) авицияси; عِلْمُ الـ~ аэронавтика (*учиш амалиёти ва назарияси ҳақидаги фан*)

– طِيَرَةٌ[1] кўп. ـاتٌ 1) қуш; 2) пашша

– طِيرَةٌ[2] енгил табиатлилик; الْغَضَبِ ~ ғазабнинг чиқиши (оловланиши)

– طِيَرَةٌ, طِيْرَةٌ ёмонлик аломатлари

– مُسْتَطِيرٌ 1. 1) сочилиб кетган, тарқалиб кетган; شَرٌّ ~ муқаррар келадиган ёмонлик; 2) ярамас (ёмон) деб қарайдиган; 2. пессимист, бадбин

– مَطَارٌ учишлик, учиш; ◊ طَارَ صِيتُهُ كُلَّ ~ унинг шуҳрати ҳамма ёққа тарқалиб кетди

– مَطَارٌ кўп. ـاتٌ аэродром, аэропорт, тайёрагоҳ; كَوْنِيٌّ ~ космодром

مَطَارٌ[2] = مَطِيرٌ

– مُطَيِّرٌ қушларни (*мас., кабутарларни*) ҳайдаётган киши

– مُطْيُورٌ енгилтак

طِيزٌ кўп. أَطْيَازٌ думба, кет

I طَاشَ (يَ) طَيْشٌ (طَيْش) енгилтак бўлмоқ, нодон (аҳмоқ) бўлмоқ; 2) (*бирор н. га*) тушиб қолмаслик, (*бирор н. нинг ёнидан*) учиб ўтиб кетмоқ (عَنْ); IV أَطَاشَ нишонга тегмай ёнидан ўткизиб юбормоқ

– أَطْيَشُ 1. енгилтак, нодон, аҳмоқ; 2. зоол. 1) уруғхўр сайроқи қуш (*Мисрда*); 2) қорабузовлар оиласига кирувчи қуш; денгизларда яшовчи сув қуши

– طَائِشٌ 1) енгилтак, нодон; 2) маъносиз, бемаъни; 3) қовушмаган (*зарба, уриш ҳақида*); 4) янглишиб (адашиб) кетган (*ўқ ҳақида*)

– طَائِشٌ = طَيَّاشٌ

– طَيْشٌ, طَيْشَانٌ енгилтаклик, нодонлик

– طَيْطٌ: آخِرُ الزَّمْرِ сурнайнинг охири-ҳуштак (*қандайдир бефойда н. ҳақида шундай дейилади*); أَبُو ~ зоол. қизқуш (*балиқчилар туркумига мансуб бир қуш*)

طِيطَوَى зоол. балиқчи қуш

I طَافَ (يَ) طَيْفٌ (طيف) тушга кирмоқ, тушда кўринмоқ

– طَائِفٌ шарпа, тушдаги босинқираш

– طَيْفٌ кўп. أَطْيَافٌ 1) шарпа, тушдаги босинқираш; 2) физ. спектр (*физик катталик қабул қилиши мумкин бўлган турли қийматлар мажмуи*); الشَّمْسِيُّ الـ~ қуёш спектри; حَلَّ الـ~ спектрни ажратмоқ

– طَيْفِيٌّ 1) шарпага оид; 2) физ. спектрал, спектрга оид; بَحْثٌ (تَحْلِيلٌ) ~ спектрал анализ; الْمِرْقَبُ الـ~ спектроскоп (*спектр ўлчовчи асбоб*)

– مِطْيَافٌ спектроскоп; الرَّسَّامُ الـ~ спектрограф (*спектрни ёзиб олувчи асбоб*)

طُول طِيلَةَ қар.

طَيْلَسَانٌ *кўп.* طَيَالِسَةٌ 1) яшил ридо; тўн; 2) бўйинни қуёш нуридан асраш мақсадида салла устидан ташлаб ёпиндиган рўмол; 3) *архит.* ярим доирали фриз (*бино ва девор тепасидаги чақшли ҳошия*)

(طين) طَيَّنَ II беркитмоқ, лой билан сувамоқ; сувамоқ

– طَيَّانٌ лой олиб келиб турувчи ишчи; ғишт қуювчи ишчи

– طِينٌ *кўп.* أَطْيَانٌ 1) лой, балчиқ; 2) гил; الـ~ الأَرْمَنِي болюс, арманий гил (*бўёқ сифатида ишлатиладиган гил тури*); الـ~ الحَزَفِي коалин (*сопол гили*); الـ~ الصَّفَحِي сланец (*тоғ жинси*) гили; الـ~ النَّضِيجُ терракота (*куйдирилган қизғиш-жигарранг гил*); 3) ер, кимгадир қарашли ер, ер майдони; أَصْحَابُ الأَطْيَانِ ер эгалари, заминдорлар; ◊ جَعَلَ أُذُنًا مِنْ ~ وَأُخْرَى مِنْ عَجِينٍ қулоқ солмаслик, гапга эътибор бермаслик; زَادَ فِي الـ~ بَلَّةً ўтга ёғ қуймоқ

– طِينَةٌ 1) лой гувалаги; 2) (*бирор н. нинг*) табиати, хусусияти; إِنَّهُ يَبِسَ مِنْ جِلْدَتِهِمْ وَ ~ـتِهِمْ у ҳам ўшалардақа (ўшаларнинг ўзи); الـ~ سَكْرَانٌ гапга кўнмайдиган, келиша олмайдиган; ғирт (ўлгудай) маст

– طِينِيٌّ 1) лойли, тупроқли; الأَرْضُ الـ~ـيَّةُ қумоқ тупроқли ер; 2) сополга оид

طَيْهُوجٌ *зоол.* булдурук (қуш)

ظ

ظ (ظَاءٌ) зо (изғи) (*араб алифбосининг ўн еттинчи ҳарфи; абжадда -900*)

ظِئْرٌ *кўп.* أَظْآرٌ, ظُؤُورٌ, ظُؤَارٌ энага, боқувчи, эмизиб боқувчи

ظَاطَ I (а) ظَيْطٌ қичқирмоқ, бақирмоқ

ظَأْطَنَ шовқинламоқ, шовқин солмоқ, бақир-чақир қилмоқ

– ظَأْطَنَةٌ шовқин, шовқин-сурон, бақир-чақир

ظَأْظَنَ ғудурламоқ, тушунарсиз гапирмоқ, дудуқланмоқ

– ظَأْظَنَةٌ ғудурлаш, тушунарсиз гапириш, дудуқланиш

ضَابِطٌ = ظَابِطٌ

ظُبَةٌ *кўп.* ~اتٌ ўткир уч (*найзадаги, қиличдаги*)

ظَبْيٌ *мн.* ظَبْيَةٌ *кўп.* ظِبَاءٌ кийик, оҳу

ظِرٌّ *кўп.* ظِرَّانٌ чақмоқ тош; ўткир қиррали тош

ظَرْبَانٌ *кўп.* ظَرَابِينُ қундуз

ضَرَطَ = ظَرَطَ

ظَرُفَ I (у) ظَرَافَةٌ 1) сўзга уста (чечан) бўлмоқ, зарофатли сўзламоқ; уста бўлмоқ; устамон бўлмоқ; 2) чиройли бўлмоқ; ярашимли бўлмоқ; II ظَرَّفَ безатмоқ; ярашимли қилмоқ; 3) солмоқ, жойламоқ, конвертга жойламоқ; V تَظَرَّفَ ярашимли бўлмоқ; VI تَظَارَفَ 1) сўзга чечан бўлишга интилмоқ; 2) ярашимли бўлишга уринмоқ X اِسْتَظْرَفَ 1) зарофатли деб ҳисобламоқ; 2) гўзал деб ҳисобламоқ; ярашимли деб ҳисобламоқ; ... ~نَا أَنْ бизга шуниси ёқадики, ...

– ظَرَافَةٌ 1) чечан сўзлилик, сўзамоллик; зарофат; 2) гўзаллик; оройиш, ярашимлилик, чиройлилик

ظَرَافَةٌ = [1]ظَرْفٌ –

– [2]ظَرْفٌ *кўп.* ظُرُوفٌ, أَظْرُفٌ идиш; 2) конверт; 3) милтиқ ўқи; ~ فَارِغٌ гильза; 4) соатнинг гардиши; 5) ҳолат; шароит; الظُّرُوفُ الحَيَاتِيَّةُ турмуш (яшаш) шароити, маиший турмуш, тирикчилик; الظُّرُوفُ الحَاضِرَةُ ҳозирги (шу кундаги) шароитлар (ҳолатлар); ~ السَّاعَةِ ҳозирги вақтда вужудга келган вазият; لَا يَبْنِي مُوَافَقَةً تَبَعًا لِظُرُوفِ السَّاعَةِ у ўз позициясини жорий ҳолатга мослолмайди; حَسَبَ الظُّرُوفِ ёки بِحَسَبِ الظُّرُوفِ вазиятга кўра; вазиятни ҳисобга олиб; (بِـ) ~ فِي الأُسْبُوعِ ҳафта мобайнида, ҳафта ичида; ظُرُوفٌ مُخَفِّفَةٌ енгиллаштирувчи ҳолатлар; ظُرُوفٌ مُشَدِّدَةٌ оғирлаштирувчи ҳолатлар; الظُّرُوفُ الجَوِّيَّةُ атмосфера (об-ҳаво) шароитлари; الظُّرُوفُ الطَّبِيعِيَّةُ المُعَقَّدَةُ мураккаб (оғир) табиий шароитлар; الظُّرُوفُ القَاهِرَةُ енгиб бўлмас (оғир) шарт- шароитлар, force mageure; 6) *грам.* равиш; ҳолни ифодаловчи сўз; ~ـُ; ◊ حَمَلَ وَجْهَهُ ~ا كَثِيرًا الْمَكَانِ ўрин ҳоли; афт-башараси ўзгариб кетди (оқариб, бўзариб кетди, ранги учиб кетди)

– ظَرْفِيٌّ ҳолатий, ҳолатга (вазиятга) оид; ~ـةٌ بَيِّنَةٌ ёки ~ دَلِيلٌ юр. билвосита асосга эга бўлган далил

– ظَرْفِيَّةٌ *грам.* ҳолат ифодаси, ҳолат маъноси

– ظَرِيفٌ *кўп.* ظِرَافٌ, ظُرَفَاءُ 1) чиройли; ярашимли; зариф; бежирим; 2) ўткир ақллилик, топқирлик; 3) ғайри одатий; ғайритабиий, ғалати, ажиб, қизиқ, таажжубона

– ظَرِيفَةٌ *кўп.* ظَرَائِفُ ажойиб (ўткир) фикр; ҳазил; ўрнида топиб айтилган чиройли сўз

– مُتَظَرِّفٌ ярашимли, чиройли, бежирим

– مَظْرُوفٌ *кўп.* مَظَارِيفُ 1) конверт; 2) милтиқ ўқи

I ظَعَنَ (а) ظَعْنٌ кетмоқ, жўнамоқ, йўлга чиқмоқ

– ظَعِينَةٌ кўп ظَعَائِنُ 1) тахтиравон; 2) тахтиравондаги аёл

I ظَفِرَ (а) ظَفَرٌ зафар қозонмоқ, ғалабага эришмоқ; (бирор н. ни) олмоқ; (бирор н. ни) эгалламоқ; (бирор н. га) эришмоқ (عَلَى، بِ); ~ بِبُغْيَتِهِ (بِمَطْلُوبِهِ) орзу этилган нарсага эришмоқ; ~ بِالْجَائِزَةِ الْأُولَى биринчи мукофотни олмоқ; ~ بِالْجَوَابِ жавоб олишга эришмоқ; ~ بِنَصِيبِ الْأَسَدِ жуда катта насиба (ҳисса) олмоқ; ~تِ الْعَيْنُ кўзни парда босмоқ; II ظَفَّرَ 1) зафар келтирмоқ; 2) (олмага) тирноқни тиқиб кўрмоқ; IV أَظْفَرَ = II; VI تَظَافَرَ (к. гадир) қарши бирлашмоқ (عَلَى); VIII اظَّفَرَ ғалабага эришмоқ, ғалаба қилмоқ, зафар топмоқ

– أَظْفَرُ: رَجُلٌ ~ тирноғи ўсган одам

– أُظْفُورٌ кўп. أَظَافِيرُ 1) тирноқ; 2) бот. чирмовиқ

– تَظْفِيرٌ олма ёки шунга ўхшаш нарсага тирноқни тиқиб кўриш

– ظَافِرٌ 1) ғолиб келувчи; ғалаба келтирувчи; 2) ғолиб музаффар

– ظَفَرٌ зафар, ғалаба, ютуқ, муваффақият

– ظَفِرٌ зафар (ғалаба) келтирувчи

– ظُفْرٌ кўп. أَظْفَارٌ، أَظَافِرُ тирноқ; تَقْلِيمُ الْأَظَافِرِ маникюр; тирноқларни бўяш; مِبْرَدٌ لِلْأَظْفَارِ тирноқ тозаловчи кичик эгов; ◊ نَاعِمُ الـ~ ёш

– ظَفَرَةٌ кўзда пайдо бўлган парда

– ظَفِرٌ = مُظَفَّرٌ

I ظَلَّ (u/a) ظُلُولٌ 1) (бирор жойда) қолмоқ, (бирор жойда) бўлмоқ; 2) давом эттиравермоқ; ~ يَكْتُبُ у тинмай ёзаверяпти-ёзаверяпти; ~ صَامِتًا ҳамон жим; ~ يُعَانِدُ у қаршилик (қайсарлик) қилишни давом эттирди; II ظَلَّلَ 1) қоронғилатмоқ, соя солмоқ; офтобни тўсмоқ, соя билан тўсмоқ; 2) (кўзни қуёшдан тўсмоқ учун) қўлни кўз устига қўймоқ; 3) (к. нидир) ҳимоя қилмоқ (عَلَى); IV أَظَلَّ соя ташламоқ, соя билан тўсмоқ; соя солмоқ; ◊ ~كَ زَيْدٌ Зайд сенга яқин келди, Зайд сенга яқинлашди; V تَظَلَّلَ сояга беркинмоқ (ўзини олмоқ); X اسْتَظَلَّ ~ ظِلِّ الدَّوْلَةِ давлат соясида (ҳимоясида) бўлмоқ; 1) сояда турмоқ; қуёшдан сақланиш учун соя қидирмоқ; 2) (бирор н. остида) турмоқ (بِ); ~ بِالْحِمَايَةِ бошқа мамлакат ҳимоясида (протекторатида) турмоқ; ~ بِظِلَالِ دَوْحَتِهِ الْخَضْرَاءِ маж. кимнингдир соясидан (ҳимоясидан) фойдаланмоқ

– ظِلٌّ кўп. ظِلَالٌ 1) соя; خَيَالُ الـ~ соялар театри; فِي ~ حُكْمِهِ унинг ҳукмронлиги даврида; أَلْقَى ~ًا مِنَ الشَّكِّ (н. гадир) шак келтирмоқ, шубҳа билан қарамоқ (عَلَى); عَاشَ تَحْتَ ~ الْقَانُونِ қонун соясида (ҳимоясида) яшамоқ; مُلَاعِبُ ~ِهِ зоол. жиблажибон; 2) қўшимча маъно; ظِلَالُ مَعَانِي الْكَلِمَةِ сўзнинг қўшимча маънолари; 3) ҳомийлик; 4) мат. тангенс; ~ تَمَامِ الزَّاوِيَةِ котангенс; ◊ خَفِيفُ الـ~ юмшоқ хулқлилик, меҳрибонлик; خَفِيفُ الـ~ юмшоқ кўнгил, ёқимли меҳрибон (мас., киши); ثَقِيلُ الـ~ феъл-атвори оғир, бошқаларда нафрат уйғотувчи (киши); نُكْتَةٌ ثَقِيلَةُ الـ~ хунук ҳазил; لَا ~ لَهُ مِنَ الْحَقِيقَةِ бунда заррача ҳам ҳақиқат йўқ; (انْحَسَرَ) تَقَلَّصَ ~ُهُ илгариги куч-қуввати (қудрати) ни йўқотмоқ; куч-қувватдан кетмоқ, к учсизланмоқ; таназзулга учрамоқ, тушкунликка дучор бўлмоқ; ~ اللَّيْلِ тун қоронғулиги

– ظُلَالٌ қуёшни тўсиб турган булут

– ظُلَّةٌ кўп. ظُلَلٌ 1) соябон, суҳбатлашиб ўтириладиган жой; хонача (чўмиладиган жой-пляжларда); қуёшни тўсувчи булут; 2 омборхона; бошпана

– ظَلِّيٌّ соя-салқин; دَوْحَةٌ ~َةٌ соя-салқин дарахт

– ظَلِيلٌ соя-салқин; بُسْتَانٌ ~ соя-салқин боғ; ظِلٌّ ~ қуюқ соя

– ظَلِيلٌ = مُظَلَّلٌ

– ظَلِيلٌ = مُظِلٌّ

– مِظَلَّةٌ кўп. مَظَالُّ ،ـاتٌ 1) шамсия, зонт; ~ لِلْمَطَرِ ёмғир ёққанда тутиладиган зонт; عِيدُ الـ~ яҳудийларнинг диний байрами, 2) шунингдек. وَاقِيَةٌ ~ النَّجَاةِ ёки ~ جَوِّيَّةٌ ёки парашют; بُرْجٌ لِلْقَفْزِ بِالْمِظَلَّاتِ ҳарб. парашютчилар; جُنُودُ الْمِظَلَّاتِ парашютдан ташлаб машқ қилинадиган минора; 3) бостирма; айвон

– مِظَلِّيٌّ парашютчи; فِرْقَةُ الْمِظَلِّيِّينَ парашютчилар дивизияси; десантчилар дивизияси; парашютчилар отряди; парашютчилар десанти

ظَلْطٌ тош; силлиқланган тош (сол. زَلَطٌ); وَابُورُ الـ~ тех. пар билан ишлайдиган ер текислагич

I ظَلَعَ (а) ظَلْعٌ оқсоқланмоқ, чўлоқланмоқ

– ظَلْعٌ 1) оқсоқлик, чўлоқлик; майиблик; 2) камчилик; ◊ رَبَعَ عَلَى ~ِهِ тинчланмоқ, бирор нарсадан (мас., йиғидан, шўхликдан) тўхтамоқ

ظِلْفٌ кўп. ظُلُوفٌ، أَظْلَافٌ 1) жуфт туёқ; حَيَوَانَاتٌ ذَوَاتُ الْأَظْلَافِ жуфт туёқлилар; أَبُو أَظْلَافٍ зоол. чумолихўр; 2) от (ҳайвон)

– ظِلْفِيٌّ туёқли

– ظِلْفِيَّاتٌ кўп. туёқлилар

I ظَلَمَ (ظلم) (и) ظُلْمٌ адолатсизлик қилмоқ; зулм қилмоқ; қистиқафас қилмоқ; хафа қилмоқ; ظَلِمَ (а) ظَلْمٌ қоронғи бўлмоқ; қоронғилик тушмоқ; IV أَظْلَمَ қоронғи бўлмоқ, қоронғи бўла бошламоқ; ~تِ الدُّنْيَا қоронғи бўлди; қоронғи туша бошлади; ~تِ الدُّنْيَا فِي عَيْنَيْهِ (وَجْهِهِ) унинг кўз олди қоронғилашиб (қорайиб)

кетди; V تَظَلَّمَ шикоят қилмоқ, (*к. нингдир устидан*) шикоят ёзиб бермоқ (مِنْ); VI تَظَالَمَ зулм қилмоқ, хафа қилмоқ (*бир-бирини*); VII انْظَلَمَ ранжимоқ, хафа бўлмоқ, қисти-қафас қилинмоқ; адолатсизлик кўрмоқ; VIII اظَّلَمَ = VII

– إِظْلاَمٌ қоронғилик

– تَظَلُّمٌ *кўп.* ـــ اتٌ шикоят

– ظَالِمٌ 1. адолатсиз; золим; 2. *кўп.* ظَلَمَةٌ, ظُلاَّمٌ золим, мустабид

– ظَلاَّمٌ золим; мустабид; ваҳший, бағри қора, ёмонлик қилувчи

– ظَلاَمٌ қоронғилик, зим-зиё кеча (тун); تَحْتَ سِتَارِ الـــ~ қоронғиликдан фойдаланиб

– ظُلاَمَةٌ 1) золимлик, зулм қилиш; 2) шикоят ёзиш; ёзма шикоят

– ظَلاَمِيٌّ зиё душмани, жаҳолатчи, жоҳил, обескурант

– ظُلاَمِيٌّ мустабидлик қилувчи, адолатсиз; الْقِوَى الـــ~ـــةُ қора кучлар

– ظَلاَمِيَّةٌ зулмкорлик; жаҳолат

– ظُلاَمِيَّةٌ мустабидлик; жаҳолат

– ظَلْمٌ *кўп.* ظُلُومٌ тишларнинг ярақлаши

– ظُلْمٌ зулм; золимлик; мустабидлик; адолатсизлик; ~اً адолатсизлик билан; ~اً وَعُدْوَانًا куч ишлатиб, тазйиқ ўтказиб

– ظَلْمَاءُ[1] қоронғилик

– ظَلْمَاءُ[2] *мн.* қоронғи; لَيْلَةٌ ~ қоронғи кеча (тун)

– ظُلْمَةٌ *кўп.* ظُلُمَاتٌ қоронғилик; ظُلُمَاتٌ بَهِيمِيَّةٌ даҳшатли тун

– ظَلُومٌ 1. адолатсиз; золим, зулм қилувчи; 2. эзувчи

– ظُلُومَةٌ адолатсизлик; эзиш; мустабидлик

– ظَلِيمٌ[1] *кўп.* ظِلْمَانٌ, ظُلْمَانٌ туяқуш (*эркаги*)

– ظَلِيمٌ[2] эзилувчи; зулм кўрган (кўрувчи)

– ظِلِّيمٌ ўта зулмкор

– مُظْلِمٌ қоронғи, қоронғиликка чўмган

– مَظْلَمَةٌ *кўп.* مَظَالِمُ 1) эзиш; таҳқирлаш, адолатсизлик; 2) шикоят

– مَظْلُومٌ мазлум, эзилган, таҳқирланган; адолатсизлик чекувчи; أَنَا ~ мен мазлумман (таҳқирланганман)

I ظَمِئَ (а) ظَمَأً, ظَمَاءً, ظَمَاءَةً ташна бўлмоқ, чанқамоқ, сув ичмоқни ҳоҳламоқ

– ظَامِئٌ ташна, чанқоқ, сув ичишни хоҳловчи

– ظَمَاءٌ чанқоқлик, ташналик; رَوَّى ~ـــهُ чанқоқлик (ташналик)-ни босмоқ

– ظِمْءٌ *кўп.* أَظْمَاءٌ чанқоқлик, ташналик; қаттиқ истак, кучли хоҳиш

– ظَمْآنُ *мн.* ظَمْأَى *кўп.* ظِمَاءٌ ташна, чанқоқ

– مَظْمَأٌ *кўп.* مَظَامِئُ ёғингарчилик бўлмагани учун қақшаб (қақраб) қолган ер

I ظَمِيَ (а) ظَمًى (ظمى) буғдойранг тус олмоқ

– أَظْمَى *мн.* ظَمْيَاءُ *кўп.* ظُمْيٌ буғдойранг; شَفَةٌ ظَمْيَاءُ қорамтир лаб; عَيْنٌ ظَمْيَاءُ қовоқлари нозик кўз; لِثَةٌ ظَمْيَاءُ қони қочган милк, қонсиз милк; سَاقٌ ظَمْيَاءُ ориқ (гўштсиз) болдир

I ظَنَّ (а/у) ظَنٌّ 1) ... деб ўйламоқ (ҳисобламоқ); ... деб тахмин қилмоқ; 2) (*к. дандир*) шубҳа қилмоқ (بِ); ~ بِهِ الظُّنُونَ кимнингдир ҳақида турли-туман тахминларга бормоқ; IV أَظَنَّ шубҳа қилмоқ; V تَظَنَّنَ ёки تَظَنَّى ...деб ўйламоқ (ҳисобламоқ); VIII اظَّنَّ ёки اطَّنَّ айбламоқ, қораламоқ, айбдор деб топмоқ

– ظَانٌّ ... деб ўйловчи (ҳисобловчи); ... وَقَدْ يَظُنُّ ~ أَنَّ ... балки бирор киши ... деб ўйлар

– ظَنٌّ *кўп.* ظُنُونٌ, أَظَانِينُ тахмин; фикр; ўй; حُسْنُ الـــ~ яхши фикр; سُوءُ الـــ~ ёмон фикр, ишончсизлик; فِي ~نَا أَنَّ ... биз ўйлаймизки, ...; وَ~ي أَنَّ ... мен ўйлайманки, ...; خَابَ ~ي менинг фикрим пучга чиқди; أَكْبَرُ ~ي أَنَّ ... менимча, шуниси эҳтимолки, ...; ~ا مِنْهُ أَنَّ ... деб ўйлаб

– ظِنَّةٌ *кўп.* ظِنَنٌ 1) шубҳа, гумон, эҳтимол, тахмин; 2) айб, айблаш, қоралаш

– ظَنِّيٌّ эҳтимолга асосланган, эҳтимол тутилган, тахмин қилинган; قَرَارٌ ~ эҳтимолга асосланган қарор; шундай бўлади деб ҳисобланган қарор

– ظَنُونٌ шубҳали; ишончсиз

– ظَنِينٌ 1) шубҳали; шубҳа остига олинган; ишончсиз; 2) айбдор; гумон остидаги

– مَظِنَّةٌ *кўп.* مَظَانُّ 1) тахмин; 2) шубҳа; 3) бирор нарсанинг манбаи (*мас., адабий манба*); 4) тахмин қилинаётган нарса, шубҳа қилинаётган нарса; (*у ёки бу одамнинг*) қаердалиги тахмин қилинаётган жой; مَظَانُّ الثَّعَابِينِ илонлар бор деб тахмин қилинадиган жойлар

– مَظْنُونٌ тахмин қилинадиган; وَالـــ~ُ أَنَّ ... олдиндан шундай деб ўйлаш мумкинки, ...

ظُنْبُوبٌ *кўп.* ظَنَابِيبُ *анат.* болдир (илик) суяги

I ظَهَرَ (а) ظُهُورٌ 1) кўринмоқ; учрамоқ; ~ إِلَى عَالَمِ النُّورِ ёки ~ إِلَى الْوُجُودِ дунёга келмоқ, вужудга келмоқ; 2) аниқ бўлмоқ; кўринмоқ, аниқ кўриниб турмоқ; يَظْهَرُ أَنَّ ... аниқ бўлиб турибдики, ..., очиқ кўриниб турибдики, ...; عَلَى مَا يَظْهَرُ кўриниб турибдики, ...; маълум бўлишича; 3) пайдо бўлмоқ; дуч келиб қолмоқ; келиб чиқмоқ (*мас. юқумли касалликлар*); 4) туюлмоқ; бўлиб туюлмоқ; 5) ёрдам бермоқ; 6) (*н. ҳақдадир бирор н. ни*) (عَلَى) билиб олмоқ (عَلَى); 7) (*к. дандир*) баланд келмоқ (عَلَى); (*к. дандир*) ғолиб келмоқ; 8) кўтарилмоқ, юқорига чиқмоқ (*мас., тоққа* – عَلَى الْجَبَلِ); II ظَهَّرَ *мол.* (*вексел*) устига пул ўтказиш ҳақида ёзиб қўймоқ; III ظَاهَرَ ёрдам бермоқ, қўллаб-қувватламоқ; ўз хотинига أَنْتِ عَلَيَّ كَظَهْرِ أُمِّي

иборасини айтмоқ (مِنْ); IV أَظْهَرَ 1) топмоқ; кўрсатмоқ; зоҳир қилмоқ; фоторасмни дорида кўринадиган қилмоқ; اهْتِمَامًا ~ (н. гадир) қизиқмоқ (بِ); إِرَادَتَهُ ~ (н. дадир) ирода кўрсатмоқ (فِى); 2) таърифлаб таништирмоқ; ... فِى مَظْهَرِ ~ (к. нидир) ... деб таърифлаб таништирмоқ; نَفْسَهُ بِمَظْهَرِ الصَّدِيقِ ~ ўзини ёлғондан дўст деб кўрсатмоқ; 3) (н. нидир) тушунтирмоқ; (н. биландир) таништирмоқ (عَلَى); ~ هُ عَلَى السِّرِّ кимгадир сир очмоқ; 4) ёрдам бермоқ; 5) ёд тутмоқ, ёд олмоқ, ёддан ҳикоя қилмоқ (айтиб бермоқ); 6) ассимиляция (*ундошларни иккилантириб талаффуз этиш*) га риоя қилмай ўқимоқ; 7) пешин пайтида йўлга чиқмоқ, пешин вақтида кетмоқ; V تَظَهَّرَ ўз хотинига أَنْتِ عَلَىَّ كَظَهْرِ أُمِّى иборасини айтмоқ (مِنْ); VI تَظَاهَرَ (н. нидир) кўрсатаётгандай бўлмоқ (بِ); ёлғондан ўзини ниманидир қилаётгандай этиб кўрсатмоқ; بِالْبُكَاءِ ~ ёлғондан йиғламоқ, ёлғон йиғи қилмоқ; ~ بِالتَّقْوَى ёлғондан ўзини тақводор этиб кўрсатмоқ; 2) (к. гадир) қарши ضِدَّ) намойиш ташкил қилмоқ; намойиш уюштирмоқ; 3) бир-бирига ёрдам бермоқ; 4) пайдо бўлмоқ, топилмоқ, намоён этилмоқ; X اسْتَظْهَرَ 1) ёдламоқ, эслаб қолмоқ; 2) топмоқ; ойдинлаштирмоқ, аниқламоқ; 3) *фото.* суҳратни дорига солиб кўринадиган қилмоқ; 4) (к. нингдир) ёрдамидан фойдаланмоқ (بِ); 5) ўзини эҳтиёт қилмоқ, ўзини ҳимоя қилмоқ; 6) (н. нидир) енгиб ўтмоқ, (к. нингдир устидан) зафар қозонмоқ, (к. дандир) устун келмоқ (عَلَى); ◊ بِالرُّسُومِ ~ суҳратлар билан безамоқ

– إِظْهَارٌ 1) топилиш, аниқланиш; 2) кўрсатилиш; 3) *фото.* суҳратларни дорига солиб кўринадиган қилиш

– إِظْهَارِىٌّ кўриниб турадиган жиҳат

– تَظَاهُرٌ 1) ташқи кўриниш;- кўриниш; 2) *сиёс.* намойиш

– تَظَاهُرَةٌ *сиёс.* намойиш

– ظَاهِرٌ 1. 1) очиқ; аниқ; кўзга кўриниб турган; зоҳир бўлиб турган; ... فَالـ~ أَنَّ ва аниқ кўриниб турибдики, ...; فِى الـ~ афтидан кўриниб турибдики, ...; ا~ аниқ; 2) ташқи, зоҳирий; ~ الْبَلَدِ чорбоғлар; шаҳар чети; 2. 1) ташқи (зоҳирий) томон; فِى الـ~ зоҳирдан; 2) ташқи тараф; шаҳар чети; فِى ~ الْبَلَدِ шаҳар ташқарисида, шаҳардан ташқарида; ~هُ бирор нарсанинг ташқи томонида бирор нарсадан ташқарида; ~ الْبَلَدِ шаҳар ташқарисида

– ظَاهِرَةٌ *кўп.* ظَوَاهِرُ ташқи (зоҳирий) томон; 2) камёб ҳодиса, ҳодиса; الظَّوَاهِرُ الْجَوِّيَّةُ об-ҳаво (атмосфера) ҳодисалари; عِلْمُ الظَّوَاهِرِ الْجَوِّيَّةِ метеорология; مَذْهَبُ الظَّوَاهِرِ *фалс.* феноменализм

– ظَاهِرِىٌّ зоҳирий

– ظِهَارٌ ўз хотинига أَنْتِ عَلَىَّ كَظَهْرِ أُمِّى дейиш

– ظِهَارَةٌ *кўп.* ظَهَائِرُ 1) (*кийимнинг*) авраси; 2) ҳаммолнинг ортига жойлаштирилган юмшоқ ёстиқ; эгар тагига босилган юмшоқ мато; 3) мантия (*мас., медузада*); 4) *анат., биол.* эпителий

– ظَهْرٌ[1] *кўп.* ظُهُورٌ, أَظْهُرٌ, ظُهْرَانٌ орқа, уча; بِـ~ الصَّحِيفَةِ варақнинг орқа томонида (*орқасида*); ~ الْيَدِ қўлнинг орқа томони; ا~ لِبَطْنٍ остин-устун, бош-оёқ, телба-тескари; مِنْ وَرَاءِ ~هِ بِـ бировнинг панасида, яширинча; 2) тоғ тизмаси; тоғ; 3) юза, сатҳ; 4) палуба, кема саҳни; عَلَى ~ السَّفِينَةِ кема (пароход) бортида; 5) *шунингдек.* الـ~ الْحَدِيدُ чўян; ~كَ! = эҳтиёт бўл!; ثَقِيلُ الـ~ кўп болали одам; خَفِيفُ الـ~ озболали одам; بَيْنَ أَظْهُرِنَا *ёки* بَيْنَ ظَهْرَيْنَا *ёки* ظَهْرَانَيْنَا орамизда; حَفِظَ عَلَى ~ قَلْبٍ ёд олмоқ, қалбга муҳрламоқ; لَهُ ~ *халқ.* унинг қўлловчиси бор; قَلَبَ لَهُمْ ~ الْمِجَنِّ у уларга хиёнат қилди; يَأْكُلُ عَلَى ~ يَدِى у менинг ҳисобимдан тирикчилик қилади; سَافَرَ عَلَى ~ النِّيلِ Нил бўйлаб сузмоқ; قَتَلَهُ ~ا кимнидир хиёнаткорона ўлдирмоқ

– ظَهْرٌ[2] юк ташувчи туя; қуруқликдаги йўл

– ظُهْرٌ *кўп.* ظُهُورٌ туш пайти; بَعْدَ الـ~ тушдан кейин; قَبْلَ الـ~ тушгача, тушдан олдин; سَأُرِيكَ نُجُومَ الـ~ *мтл.* мен онангни Учқўрғондан кўрсатиб қўяман (*сўзма-сўз*: мен сенга туш пайтида юлдузларни кўрсатиб қўяман)

– ظِهْرِىٌّ орқага ташлаб юборилган, итқитилган; نَبَذُوا هٰذِهِ الْأَحْكَامَ ~ا улар бу моддаларни рад қилдилар (*қабул қилмадилар*)

– ظُهُورٌ кўринмоқ, чиқмоқ, зоҳир бўлмоқ; عِيدُ الـ~ *дин.* христианлардаги диний байрам; ◊ حُبُّ الـ~ ўзини катта тутиш; мақтанчоқлик

– ظُهُورَاتٌ *кўп.* мувақҳат, омонат; штатдан ташқари

– ظَهِيرٌ[1] *кўп.* ظُهَرَاءُ 1) ёрдамчи, шерик; 2) *спорт.* ярим ҳимоячи

– ظَهِيرٌ[2] *кўп.* ~َاتٌ — фармон (*Марокашда*)

– ظَهِيرَةٌ туш пайти, туш

– مُتَظَاهِرٌ намойиш иштирокчиси

– مُظَاهَرَةٌ 1) *кўп.* ~َاتٌ — намойиш, манифестация; ~ سِلْمِيَّةٌ тинч намойиш; ~ مُسَلَّحَةٌ қуролли намойиш; نَظَّمَ ~ً намойиш уюштирмоқ; 2) ёрдам, кўмак, қўллаб-қувватлаш

– مُظَهِّرٌ *савдо. мол.* индоссант (*векселни бировга бериш учун унинг устига ёзиб берувчи одам*); لَهُ ~ индоссат (*векселни олган одам*)

– مَظْهَرٌ *кўп.* مَظَاهِرُ 1) кўриниш, зоҳирлик; аспект; مَظَاهِرُ الْحَيَاةِ ҳаёт кўринишлари (воқеликлари); مَظَاهِرُ الْإِكْبَارِ وَ الْإِجْلَالِ ҳурмат ва эҳтиром аломатлари (белгилари); 2) ташқи, кўриниш, кўриниш; ظَهَرَ فِى الـ~ التَّقَدُّمِى илғор одам бўлиб кўринмоқ

– مَظْهَرِىٌّ 1) зоҳирий; 2) шаклан, формал

– مَظْهَرِيَّةٌ зоҳир бўлиш; кўриниш; لَهُ ~ النُّبُوغِ у зоҳирдан (кўринишдан) иқтидорли кишига ўхшайди, у афтидан иқтидорли одам шекилли

ع

ع (عَيْنٌ) айн (*араб алифбосининг ўн саккизинчи ҳарфи; абжадда-70*)

ع 1) عَيْنٌ *кўп.* عَيْنَاتٌ *сўзининг қисқартмаси, мат.* зет (з); 2) عَدَدٌ *сўзининг қисқартмаси*, адад, сон, номер; 3) عَامُودٌ *сўзининг қисқартмаси*, устун (*мас., газетадаги*)

عال *қар.* علو

I عَبَّ (а/у) عَبٌّ катта-катта ҳўплаб ичмоқ, сипқармоқ, бир ичиб тугатмоқ; нафас олмай ичмоқ

– عَبٌّ нафас олмай ичиш; الْكُبَادُ مِنَ الـ~ *ҳад.* жигар касали сувни нафас олмай ичишдан ҳосил (пайдо) бўлади

– عُبٌّ, عِبٌّ *кўп.* عِبَابٌ, أَعْبَابٌ 1) қўйиш; 2) қўлтиқ; ◊ فَتَحَ لَهُ ~ـهُ кимгадир ўз кўнглини ёрмоқ (сирларини айтмоқ); ضَحِكَ فِي ~ـهِ (*бирор к. устидан*) яширинча кулмоқ (عَلَى); секин (*бировга билинтирмай*) кулмоқ

– عُبَابٌ гирдоб; қатлам (*мас., сув ёки ҳавоники*); مَخَرَ فِي ~ الْبَحْرِ тўлқинлар устида учиб юрмоқ (*кема ҳақида*); شَقَّ ~ الْجَوِّ ҳавода сузиб юрмоқ (учиб юрмоқ).(*тайёра-самолёт ҳақида*); ◊ خَاضَ ~ ... عَنْ الْبَحْثِ (*бирор н. ни*) тадқиқ қилиш билан шуғулланмоқ; يَخُوضُونَ ~ الْكُتُبِ улар кўп ўқийдилар

– يَعْبُوبٌ *кўп.* يَعَابِيبُ кучли оқим

I عَبَأَ (а) عَبْءٌ 1) (*к. гадир, н. гадир*) эътибор бермоқ (بِ); لاَ يُعْبَأُ بِهِ *мажҳ.* аҳамиятсиз, муҳим бўлмаган; 2) тайёрламоқ, ҳозирламоқ;

II عَبَّأَ 1) тайёрламоқ; 2) ҳозирламоқ, уюштирмоқ (*мас., экспедицияни*); 3) тўлдирмоқ, қопламоқ, (*қопга*) солмоқ, (*қопни*) тўлдирмоқ; жойламоқ; 4) тўлдирмоқ, эгаллатмоқ (*мас., бўш ўринларни*); 5) бурамоқ (*мас., патефон қулоғини*); 6) сафарбар қилмоқ; 7) *шахм.*(*доналарни*) термоқ

– تَعْبِئَةٌ 1) тўлдириш; қоплаш, (*қопни*) тўлдириш; жойлаштириш; 2) бураш (*мас., патефон қулоғини*); 3) *ҳарб.* сафарбарлик; أَعْلَنَ الـ~ الْعَامَّةَ оммавий сафарбарлик эълон қилмоқ; 4) *шахм.* доналарни териб қўйиш

– تَعْبَوِيٌّ 1) сафарбар қилинган; 2) тактикага оид, тактик

– عَبَاءٌ, عَبَاءَةٌ *кўп.* أَعْبِئَةٌ, عَبَاءَاتٌ або (*чопонга ўхшаш жундан тикилган кийим*)

– عَبَايَةٌ *кўп.* ـَاتٌ = عَبَاءٌ

– عِبْءٌ *кўп.* أَعْبَاءٌ юк, оғирлик; қийинчилик; الضَّرَائِبِ ~ солиқлар оғирлиги (қийинчилиги, машаққати); أَلْقَى ~ الْمَصَارِيفِ عَلَى كَاهِلِهِ сарфлар юкини кимнингдир елкасига ортмоқ

I عَبَثَ (и) عَبْثٌ (عبث) аралаштирмоқ, аралаштириб юбормоқ

عَبِثَ (а) عَبَثٌ 1) (*н. биландир*) ўйнамоқ (بِ); (*бирор н. га*) ўйинчоқдай муносабатда бўлмоқ (بِ); 2) (*н. нидир*) оёқ ости қилмоқ, бузмоқ, босиб ўтмоқ (بِ); ~ بِالْأَمْنِ الْعَامِّ омма тинчлигини бузмоқ; 3) (*н. нидир*) бузмоқ, (*н. га дир*) зарар етказмоқ (بِ); ~ بِهِ الدَّهْرُ зарар етказмоқ, бузмоқ; ◊ ~ النَّوْمُ بِأَجْفَانِهِ у мудраб қолди, у ухлаб қолди; ~ بِالْعُقُولِ ақлдан оздирмоқ (*бегона қилмоқ*); ~ـَتْ بِهِ يَدُ الْبِلَى эскирган (титилган) ҳолга келмоқ; III عَابَثَ 1) (*к. биландир*) ўйнамоқ, ҳазиллашмоқ; 2) дилхуш қилмоқ; ~ الْجَمِيعَ بِمَزَاحِهِ ҳаммани ўз ҳазиллари билан дилхуш қилмоқ

– أُعْبُوثَةٌ *кўп.* أَعَابِيثُ ҳазил, мутойиба

– عَابِثٌ ҳазилкаш

– عَبَثٌ 1) ўйин, дилхушлик; 2) (*н. нидир*) оёқ ости қилиш, бузиш (بِ); ◊ مِنَ الـ~ беҳуда; ~ًا беҳуда, бекорга, ҳабада; ذَهَبَتْ ~ًا كُلُّ مُحَاوَلاَتِهِ унинг ҳамма ҳаракатлари беҳуда кетди; رَأَى مِنَ الـ~ أَنْ ... у ...ни бефойда (беҳуда) деб ҳисоблади

– مَعْبَثٌ *кўп.* مَعَابِثُ ҳазил-мутойибалар, дилхушликлар

I عَبَدَ (у) عِبَادَةٌ (عبد) 1) ибодат қилмоқ, сиғинмоқ; 2) тиз чўкмоқ, илоҳийлаштирмоқ; عَبِدَ (а) عَبَدٌ ғазабланмоқ, ёмон кўрмоқ, ҳазар қилмоқ; II عَبَّدَ 1) қул қилмоқ; 2) (*йўлга*) тош термоқ; *махс.* тош ётқизмоқ; V تَعَبَّدَ 1) динга эътиқод қилмоқ; диндор (художўй) бўлмоқ; худога ибодат қилмоқ; 2) қул сифатида қабул қилмоқ, қул деб ҳисобламоқ; 3) қаландарона ҳаёт кечирмоқ; VIII اعْتَبَدَ = X; X اسْتَعْبَدَ қул қилмоқ, қулга айлантирмоқ

– اسْتِعْبَادٌ 1) қул қилиш; 2) қуллик

– اعْتِبَادٌ = اسْتِعْبَادٌ

– تَعَبُّدٌ художўйлик, диндорлик; худога ибодат қилиш; ~ بِضَخَامَةِ الْأَلْقَابِ юксак даражалиларга тиз букиш

– عَابِدٌ *кўп.* عُبَّادٌ, عَبَدَةٌ 1. обид, ибодат қилувчи; 2.1) хизматкор; 2) чўқинувчи; عَبَدَةُ النَّارِ ўтга чўқинувчилар

– عَبَّادٌ чўқинувчи; ◊ ~ الشَّمْسِ кунгабоқар (*ўсимлик*)

– عِبَادٌ 1) *дин.* худонинг бандалари (қуллари); الـ~ одамлар, одамзот; 2) гуруҳ, тўп, тўда, жамоа; فَادْخُلِي فِي ~ِي *қур.* гуруҳимга киргин

– عِبَادَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) илоҳийлаштириш, тиз чўкиш; 2) хизмат қилиш, чўқиниш; сиғиниш; ~ الْأَصْنَامِ (الْأَوْثَانِ) бутпарастлик; ~ الْحَيَوَانَاتِ ҳайвонларга чўқиниш, ~ الْمَجُوسِ мажусийлик;

هذا ~ шунга кўра, шу нуқтаи назардан; مِنْ جَمِيعِ الْاِعْتِبَارَاتِ ҳамма жиҳатдан, ҳар томондан; ◊ أَعَادَ لَهُ ~ هُ кимнингдир ҳуқуқини тикламоқ, оқламоқ; إِعَادَةُ (رَدُّ) الْ~ لِلْمَحْكُومِ ҳукм қилинган кишининг ҳуқуқларини тиклаш, маҳкумни оқлаш; юр. реституция, оқлаш; ... بِـ~ أَنْ шу асосдаги, ..., ...га асосланиб, ...ни эътиборга олиб; чунки...; ... بِـ~ هِ رَجُلًا شَرِيفًا унинг софдил одамлигини эътиборга олиб ...; قَدَّمَهُ إِلَى ... عَلَى~ هِ عَالِمًا кимнидир (к. гадир) олим сифатида таништирмоқ; ... ا~ مِنَ الْيَوْمِ (фалон) кундан эътиборан; يَسْتَحِقُّ الْ~ а) ҳурматга сазовор; эътиборли; б) эътиборга (диққатга) сазовор; аҳамиятли, муҳим

– اِعْتِبَارِيٌّ 1) нисбий; шахсий баҳога асосланган; 2) ақлий муҳокамага (назарияга) асосланган; شَخْصِيَّةٌ ~ ـَةٌ ёки شَخْصٌ ~ юридик шахс

– تَعْبِيرٌ кўп. تَعَابِيرُ 1) таъбир, таъбир қилиш; 2) ифода, таъбир; السَّائِرُ الْ~ эл орасида юрган ифода (таъбир); تَعَابِيرُ لُغَوِيَّةٌ лингв. идиомалар; بِـ~ آخَرَ бошқача қилиб айтганда; بِـ~ أَدَقَّ аниқроқ қилиб айтганда; بِـ~ أَصَحَّ тўғрироқ қилиб айтганда; إِنْ صَحَّ الْ~ агар шундай деб айтиб бўлса; ... وَجَدَ ~ هُ فِي ...да ўз ифодасини топмоқ; عَلَى حَدِّ ~ ـهِ унинг айтишига кўра; لَا يُمْكِنُ الْ~ عَنْهُ тушунарсиз, ноаниқ

– تَعْبِيرِيٌّ 1. (бирор н. ни) ифодалаш учун фойдаланиладиган; ифодали, ифодага оид, таъсирчан, экспрессив; 2. экспрессионист (Оврупода XX асрнинг биринчи ярмида санъат ва адабиётда пайдо бўлган оқим тарафдори)

– تَعْبِيرِيَّةٌ экспрессионизм (юқоридаги мақолага қар.)

– عَابِرٌ 1) кесиб ўтувчи, кесувчи; ўтувчи; ~ لِلْقَارَّاتِ трансконтинентал, қитъалараро; (السَّبِيلِ) الطَّرِيقِ ~ ўтиб кетаётган, ўткинчи; 2) вақтинчалик, бир онлик; 3) транзит, тўхтаб, яна йўлда давом этувчи

– عِبَارَةٌ кўп. اتٌ ـَ 1) таъбир, тушунтириш, изоҳлаш; 2) ифода, ибора; دَخَلَتْ عَلَيْهِ الْ~ بِالتُّرْكِيِّ маж. у ҳеч нарса тушунмади; 3) мат. ифода; ◊ هُوَ ~ عَنْ ... у ...нинг ифодасидир; у ...ни билдиради; هٰذَا ~ عَنْ ... у аллақандай ...дир; у ...дир; بِـ~ أُخْرَى бошқача (қилиб) айтганда; بِـ~ أَدَقَّ аниқроқ қилиб айтганда; بِـ~ أَبْسَطَ соддароқ қилиб айтганда

– عَبَّارَةٌ кўп. اتٌ ـَ (т.-й. остидаги сувлар оқизиб юбориладиган қувур)

– عِبْرٌ, عُبْرٌ [1] النَّهْرِ ~ дарёнинг қирғоғи

– عُبْرٌ [2] ўтиладиган (сузиб ўтиладиган) жой; ~ الْمُحِيطِ ~ орқали; океан орқали

– عَبْرَانُ йиғлаётган, кўз ёши тўкаётган

– عِبْرَانِيٌّ 1. қадимги яҳудийларга оид; الْ~ ـَةُ ёки الْ~ қадимги яҳудий тили; 2. яҳудий

النَّارِ ~ ҳайвонпарастлик; الشَّمْسِ ~ қуёшга чўқиниш (сиғиниш); ўтга чўқиниш (сиғиниш); النُّجُومِ ~ юлдузларга чўқиниш (сиғиниш); الشَّخْصِيَّةِ (الْفَرْدِ) ~ шахсга сиғиниш

– عَبْدٌ кўп. عَبِيدٌ, عُبْدَانٌ 1) қул; ғулом, хизматкор; ~ عَبِيدُ الْأَرْضِ крепостной деҳқонлар; 2) кўп. عِبَادٌ дин. худонинг бандаси (қули); ~ اللهِ ат.от, мз. Абдуллоҳ; кўп. عَبَادِلَةٌ абдуллоҳлар (Абдуллоҳ ибн Аббос, Абдуллоҳ ибн Умар, Абдуллоҳ ибн Амр ибнул Ос); ~ الْإِلٰهِ ёки ~ الْإِلَاهِ ат.от, мз. Абдулилоҳ; ... ~ كُمْ сизнинг қулингиз ...; ◊ ~ اللَّاوِيّ абдуллавий (қовун нави)

– عَبْدَةٌ кўп. اتٌ ـَ қул аёл, чўри, оқсоч

– عُبُودَةٌ = عُبُودِيَّةٌ

– عُبُودِيَّةٌ 1) қуллик, қулчилик; 2) бандалик, хизматкорлик; 3) садоқатлилик

– عَبِيدٌ кўп. қуллар, негрлар

– مُتَعَبِّدٌ сиғинувчи, чўқинувчи; художўй, диндор

– مُسْتَعْبَدٌ қул қилинган

– مَعْبَدٌ кўп. مَعَابِدُ ибодатхона

– مُعَبَّدٌ депсалган, босилган, кўп юрилган (йўл ҳақида); махс. тош ётқизилган; ~ طَرِيقٌ шоссе, йўл (тош, асфалт, бетон ва ҳ.к. ётқизилган)

– مَعْبُودٌ маъбуд, сиғиниладиган, чўқиниладиган нарса; худо; бут; ~ الشَّعْبِ халқ учун буюк бирор киши ёки нарса

– مَعْبُودَةٌ кўп. اتٌ ـَ илоҳа (суюкли аёл ҳақида)

I (عبر) عَبَرَ [1] (у) عُبُورٌ 1) кесиб ўтмоқ; сузиб ўтмоқ; (н. нидир) ўтказиб қўймоқ (بِ); 2) ўтмоқ, ўтиб кетмоқ (вақт ҳақида); 3) йўқолмоқ, сўнмоқ, ўлмоқ; عَبَرَ [2] (у) عِبَارَةٌ таъбир қилмоқ (мас., тушни); عَبَرَ [3] (у) عَبْرٌ кўз ёшлари тўкмоқ; II عَبَّرَ 1) таъбир қилмоқ, таъбирламоқ; 2) белгиламоқ, атамоқ; (н. нидир) ифодаламоқ (عَنْ); عَنِ امْتِنَانِهِ ~ (н. дандир) ўз мамнуниятини ифодаламоқ (بِ); 3) чамаламоқ, чамалаб кўрмоқ, та розига солиб кўрмоқ; VIII اِعْتَبَرَ 1) эътиборга сазовор қилмоқ, эъзозламоқ, ҳурмат қилмоқ; 2) деб ҳисобламоқ, деб билмоқ; диққатга (ҳисобга, эътиборга) олмоқ; 3) (н. дандир) сабоқ олмоқ, сабоқ чиқармоқ (بِ); X اِسْتَعْبَرَ кўз ёши қилмоқ

– اِعْتِبَارٌ кўп. اتٌ ـَ 1) эътибор, ҳурмат, фахр; 2) аҳамият; нуфуз; 3) ҳисобга (эътиборга) олиш; ... أَخَذَهُ فِي ~ ـا эътиборга олиб; ... ~ الْ ёки ... ~ الْ أَخَذَهُ فِي عَيْنِ бирор нарсани эътиборга олмоқ; أَوْلَاهُ ~ ا كَافِيًا бирор нарсага етарли эътибор бермоқ; 4) мулоҳаза, ҳисоб, ҳисоб-китоб; بِـ~ صَوْتٍ وَاحِدٍ لِكُلِّ قُطْرٍ ҳар бир мамлакатдан биттадан овоз ҳисобидан; 5) нуқтаи назар; بِهٰذَا

– عَبْرَةٌ[1] кўздан ёшнинг оқиши

– عَبْرَةٌ[2] кўп. عَبَرَاتٌ, عَبْرٌ кўз ёши

– عَبْرَةٌ[3] абра (*бадавийлар овқатининг номи*)

– عِبْرَةٌ кўп. عِبَرٌ 1) ибрат, панд-насиҳат; ибратли сабоқ, мисол: 2) мазмун, маъно; аҳамият; وَلَا ~ هُنَا بِأَنْ ... энди шуни аҳамияти қолмадики, ...; وَلَيْسَتِ الـ~ هُنَا أَنْ ... бу ерда шу нарса муҳим эмаски, ...

– عِبْرِيٌّ 1. яҳудийга оид; اللُّغَةُ الـ~ـةُ ёки الـ~ـةُ яҳудий тили, иврит, иврит; 2. яҳудий

– عُبُورٌ ўтадиган (сузиб ўтадиган) жой; ўтиш, ўтиб кетиш

– عَبِيرٌ муаттар бўй; хушбўйлик, хуштаъмлик (*май ҳақида*)

– مَعْبَرٌ кўп. مَعَابِرُ сузиб ўтиладиган жой; ўтиш йўли; йўлак

– مِعْبَرٌ, مِعْبَرَةٌ кўп. مَعَابِرُ паром (*солсимон ясси кема*)

– مُعَبَّرٌ ... деб аталадиган (*номланадиган, белгиланадиган*) (*к. дир, н. дир* – عَنْ ,بِ); كُلٌّ مِنْ مَجْلِسَيِ الشُّيُوخِ وَ النُّوَّابِ الـ~ عَنْهُمَا بِالْبَرْلَمَانِ ... парламент деб аталадиган сенат ва ноиблар палатаси ...

– مُعْتَبَرٌ ҳурматли

I عَبَسَ (и) عَبْسٌ, عُبُوسٌ қовоқ солмоқ; ғазабланиб (аччиқланиб) қарамоқ; II عَبَّسَ қовоқ солдирмоқ; V تَعَبَّسَ қовоғини солмоқ, хўмраймоқ

– عَابِسٌ қовоқ солаётган; аччиқланган, тунд

– عَبَّاسٌ қовоғи солинган, тошбағир; الـ~ *ат.от.мз.* Аббос; بَنُو الـ~ аббосийлар

– عَبَّاسِيٌّ *тар.* аббосийларга оид; الـ~ـونَ ёки الـ~ـةُ аббосийлар; الْعَصْرُ الـ~ аббосийлар даври (асри)

– عَبُوسٌ қовоғи солинган; тунд, тошбағир; ~ الْأَسَارِيرِ кўриниши тунд, қовоғи осилган

– عُبُوسٌ, عُبُوسَةٌ қовоғи солинганлик, тошбағирлик; тунд кўринишлилик

I عَبَطَ (и) عَبْطٌ 1) таваккалига (ўйлаб ўтирмай) қилмоқ; 2) (*бирор н. ни*) нодонлик орқасида қилмоқ; 3) қучмоқ, қучоқламоқ; II عَبَّطَ қучоқлатмоқ, қучтирмоқ; VII اِنْعَبَطَ ақли калта (нодон, жинни) бўлмоқ; VIII اِعْتَبَطَ 1) (*бирор н. ни*) ақлга сиғмайдиган (нодонлик) деб ҳисобламоқ;2) таваккалига (ўйлаб ўтирмай) қилмоқ; 3) (*бирор н. ни*) нодонлик орқасида қилмоқ

– اِعْتِبَاطٌ ўйлаб ўтирмай қилинган; таваккалига

– اِعْتِبَاطِيٌّ ғайриихтиёрий

– عَبَاطَةٌ калтафаҳмлик; нодонлик; аҳмоқлик

– عَبْطَةٌ: مات~ касал бўлмай ёшликда ўлмоқ

– عَبِيطٌ кўп. عُبَطَاءُ 1. калтафаҳм; нодон; аҳмоқ; 2. жинни; бефаросат ~ دَمٌ топ-тоза қон

عَبْعَبَ 1) тўлдирмоқ, тўлғазмоқ; 2) қопдай осилиб турмоқ (*кийим ҳақида*); تَعَبْعَبَ тўлмоқ, тўлғазилмоқ

– عَبْعَبَةٌ тўлиш, тўлдириш

– مُعَبْعَبٌ 1) тўлган, тўлдирилган; 2) қопга ўхшаган (*кийим ҳақида*)

I عَبِقَ (а) عَبَقٌ 1) (*н. дандир*) келмоқ, тарқалмоқ (مِنْ -*ҳид ҳақида*); 2) тўлган бўлмоқ (بِ -*мас., тутун билан*); (*н. нингдир*) ҳиди келмоқ (بِ); II عَبَّقَ тўлдирмоқ (*мас., тутун билан*); V تَعَبَّقَ тўлдирган бўлмоқ (*мас. тутун, ҳид билан*)

– عَابِقٌ кучли ҳид тарқатаётган; муаттар

– عَبَاقَةٌ муаттар (ёқимли) бўй

– عَبَقٌ муаттар бўй

– عَبِقٌ 1) муаттар (ёқимли) бўй тарқатувчи; 2) (*бирор ҳид*) тарқатаётган; (*мас., тутунга*) тўлган (بِ)

– عَبْقَةٌ кўкракнинг қисилиши

– عَبَقٌ = عَبِيقٌ

عَبْقَرٌ 1) ажойиб мамлакат, сеҳрли (афсонавий) подшолик; 2) арабларнинг тасаввурига кўра жинлар мамлакати

– عَبْقَرِيٌّ кўп. عَبَاقِرَةٌ 1) жуда иқтидорли, фавқулодда иқтидорли; даҳо; 2) жуда зўр, жуда ажойиб; ثِيَابٌ ~ةٌ ғоят ажойиб кийимлар

– عَبْقَرِيَّةٌ иқтидорлилик; даҳолик

عَبَكٌ абак, камлот (*пишиқ жун газлама; баъзан ип ёки ипак қўшиб тўқилади*)

I (عبل) عَبَلَ (и) عَبْلٌ 1) (*баргларни*) қирқмоқ; 2) итармоқ, қайтармоқ; 3) тутиб (тўхтатиб) турмоқ; عَبُلَ (у) عَبَالَةٌ 1) йўғон (семиз) бўлмоқ; 2) катта (баҳайбат) бўлмоқ

– أَعْبَلُ *шунингдек.* الْحَجَرُ الـ~ гранит тош

– عَبَّالٌ *бот.* наъматак, итбурун

– عَبْلٌ, عَبِلٌ кўп. عِبَالٌ 1) йўғон, семиз; 2) катта, баҳайбат

– عَبْلٌ юлғун; فَرَسٌ ~ الشَّوَى оёқлари йўғон от; امْرَأَةٌ ~ـةٌ тўла (миқти) аёл

– عَبْلَةٌ *ат.от.мн.* Абла (*жоҳилия даврининг суюкли шоири Антара маъшуқасининг исми*)

– مِعْبَلَةٌ кўп. مَعَابِلُ ўқ, найза

(عبی) II عَبَّى 1) сафарбар қилдирмоқ; 2) *шахм.(доналарни)* термоқ (*сол.* عَبَّأَ); 3) жойлаштирмоқ, тўлдирмоқ; қопламоқ; ~ الْبُنْدُقِيَّةَ милтиқни ўқламоқ; V تَعَبَّى тўлмоқ, тўлдирилмоқ

– عَبَايَةٌ *алиф.б.қар.*

– عُبْوَةٌ кўп. ـــاتٌ 1) жойлаштириш; 2) ўқ-дори; 3) ҳажм. сиғим (*мас., идишдаги*); ◊ ~ الْعَقْدِ гумбаз, қубба (ёғоч) қолипи

I عَتَبَ (и, у) عَتْبٌ ғазабламоқ, айбламоқ; (к. гадир) таъна қилмоқ (عَلَى); II عَتَّبَ 1) остона ҳатлаб ўтмоқ; 2) секинламоқ, фурсатни бой бермоқ; III عَاتَبَ ғазабламоқ, айбламоқ; таъна қилмоқ; IV أَعْتَبَ хафалигини кетказмоқ, рози қилмоқ; VI تَعَاتَبَ ўзаро бир-бирига таъна қилмоқ; X اسْتَعْتَبَ 1) хафалигини кетказмоқ, ҳовуридан туширмоқ; 2) ҳовуридан тушишни илтимос қилмоқ

– عِتَابٌ 1) ғазаб қилиш, айблаш; 2) таъна, итоб

– عِتَابٌ = عَتْبٌ[1]

– عَتَبٌ[2] кўп. أَعْتَابٌ 1) пиллапоялар, зинапоялар; 2) остона; 3) пардалар (мас., дутордаги)

– عَتْبَانٌ кўп. عَتَابَى айбловчи, ғазаб қилувчи; таъна (итоб) қилувчи

– عَتَبَةٌ кўп. أَعْتَابٌ, عَتَبٌ, ـَـاتٌ 1) (шотидаги) пиллапоя; 2) остона; الْبَابِ السُّفْلَى ~ эшик остонаси (паштанги); 3) тўсин, брус; الْبَابِ الْعُلْيَا ~ эшикнинг юқори тўсини

– عُتْبَى розилик, ризолик

– مُعَاتَبَةٌ 1) айблаш; таъна қилиш; 2) таъна

I عَتُدَ (у) عَتَادٌ тайёр (тайёрланган) бўлмоқ; II عَتَّدَ = I.V; IV أَعْتَدَ тайёрламоқ, ҳозирламоқ

– عَتَادٌ[1] тайёрлик

– عَتَادٌ[2] кўп. أَعْتِدَةٌ, عُتُدٌ 1) асбоб-анжом, аслаҳа, техника (машиналар жамул-жами); حَرْبِيٌّ ~ ҳарбий техника; 2) қурол, аслаҳа; снаряд

– عَتِيدٌ 1) тайёр, ҳозирлаб қўйилган; 2) келгуси, келгусидаги, бўлажак; كَنَّتُهَا الـ~ унинг (мн.) бўлажак келини; 3) доимий, абадий, мангу; قَلَمٌ ~ авторучка; 4) катта, баҳайбат; кучли, қудратли, мустаҳкам; 5) улкан, ҳайратга солувчи (соладиган)

– عَتِيدَةٌ кўп. عَتَائِدُ кутича

I عَتَرَ халқ. қар. عَثَرَ; V تَعَتَّرَ бошпанасиз бўлмоқ, дайди бўлмоқ

– عِتْرٌ 1) келиб чиқиш; жинс; тур; 2) бот. ёронгул, атиршоҳ

– عِتْرَةٌ оила; қариндошлар, қариндош-уруғлар

– عَتِيرَةٌ ражаб ойида қурбон қилинадиган қўй (жоҳилият даврида)

عَتْرَسَ 1) куч ишлатмоқ; 2) олиб қўймоқ, тортиб олмоқ; 3) курашмоқ; қаршилик кўрсатмоқ

– عَتْرَسَةٌ 1) куч; зўрлик, зўравонлик; 2) қаршилик; 3) қайсарлик

– عِتْرِيسٌ кучли, қудратли; серғайрат, жўшқин

عَتَشْجِي кўп. عَتَشْجِيَّةٌ ўт ёқувчи, гўлахи, оташчи, кочегар

I عَتَقَ (عتق) (и) عِتْقٌ, عَتْقٌ 1) эркли (эркин) бўлмоқ; 2) эрк бермоқ, озод қилмоқ, қўйиб юбормоқ; 3) эски бўлмоқ; عَتُقَ (у) عَتَاقَةٌ эски бўлмоқ; II عَتَّقَ узоқ вақт сақлаб (тиндириб) турмоқ (мас., винони); тўла етилгунча сақлаб турмоқ (мас., пишлоқни); IV أَعْتَقَ эрк бермоқ, озод қилиб юбормоқ, эркин қўйиб юбормоқ; VII انْعَتَقَ озод қилинган бўлмоқ; (н. дандир) озод бўлмоқ (مِنْ)

– انْعِتَاقٌ эрк, озодлик, ҳурлик, эмансипация

– عَاتِقٌ[1] эрк берадиган, озод қиладиган; 2. озод қилувчи

– عَاتِقٌ[2] кўп. عَوَاتِقُ 1) елка, кифт; الْجَمَلُونِ ~ архит. қурилиш устуни, ўрта устун; أَخَذَ عَلَى ~ـهِ маж. ўз елкасига олмоқ, ўз зиммасига олмоқ; أَلْقَى عَلَى ~ـهِ маж. кимнингдир ялкасига (зиммасига) юкламоқ; وَقَعَ عَلَى ~ـهِ маж. кимнингдир зиммасига тушмоқ (мас., масъулият); 2) 1 ёш (ўспирин) қиз

– عَاتِقٌ[3] эски май, эски шароб

– عَتَاقَةٌ эскилик, қадимийлик; узоқ сақланганлик, етилтирилганлик (вино ҳақида)

– عَتْقٌ эрк (озодлик) бериш, эркин қўйиб юбориш

– عِتْقٌ 1) эскилик, қадимийлик; 2) афзаллик, ортиқлик; гўзаллик, чирой

– عَتْقِيَّةٌ кўп. عَتَاقِي қари товуқ

– عُتَقِي эски поябзаллар ямоқчиси

– عَتِيقٌ кўп. عِتَاقٌ 1) эски, қадимги, бурунги, илгариги; чарчаган, толиққан, чарчоқ; тиндирилган, етилтирилган (вино ҳақида); 2) озод қилинган, эрк берилган; ◊ الْبَيْتُ الـ~ Каъбатуллоҳ; فَرَسٌ ~ зотдор от; عِتَاقُ الطَّيْرِ йиртқич қушлар

– مُعَتَّقٌ тиндирилган (етилтирилган), қадимий (вино ҳақида); نَبِيذٌ ~ етилтирилган вино

– مُعَتَّقَاتٌ кўп. қадимий нарсалар

– مَعْتُوقٌ кўп. مَعَاتِيقُ 1. озод қилинган, озод; эркин, эркли;2 қари хўроз ёки товуқ

I عَتَكَ (и) عَتْكٌ бостириб бормоқ, атака қилмоқ

I عَتَلَ (и/у) عَتْلٌ судрамоқ, сурмоқ, кўтариб бормоқ (юкни)

– عَتَّالٌ кўп. عَتَّالَةٌ юк ташувчи, ҳаммол

– عِتَالَةٌ 1) ташиш; 2) ҳаммоллик касби; عُمَّالُ الـ~ ҳаммоллар, юк ташувчилар; 3) (юк ташиш, ҳаммоллик) ҳақи, тўлови

– عُتُلٌّ 1. кучли, қудратли; 2. давангир, найнов, дароз

– عُتُلٌّ қўпол, дағал

– عَتَلَةٌ кўп. عَتَلٌ, ـَـاتٌ 1) темир тўсин; ҳавоза, пишанг; 2) дастак, пишанг, ричаг

I عَتَمَ (и) عَتْمٌ секинламоқ, секинаклик қилмоқ; вақтидан кечиктириб қилмоқ; اللَّيْلِ ~ туннинг биринчи учдан бир қисми кирди; II عَتَّمَ 1) хиралашмоқ (кўзгу ҳақида); 2) секинаклик қилмоқ; مَا ~ أَنْ ابْتَدَأَ يَبْكِي у дарров деди (айтди); مَا ~ أَنْ يَقُولَ у дарров йиғлаб юборди; 3) ёруғсиз қолдирмоқ; қоронғилатмоқ; IV أَعْتَمَ 1) секинаклик қилмоқ; кеч қолмоқ, кечикмоқ; 2) хиралаштирмоқ (мас., ойнани-изғирин ҳақида)

– تَعْتِيمٌ хиралашиш, хира бўлиш; نِظَامُ الــِ~ ойналарнинг хиралашиши

– عَاتِمٌ 1) хира; 2) кечиккан, кеч қолган

– عَتَامَةٌ хиралик

– عُتُمٌ *жам. бот.* ёввойи зайтунлар

– عَتْمَةٌ қоронғилик

– عَتَمَةٌ 1) туннинг учдан бирининг биринчи қисми; 2) хуфтон намози пайти

– مُعْتِمٌ, مُعَتَّمٌ қоронғи, тим қоронғи

I (عته) عُتِهَ *маж.* нодон бўлмоқ; ақли паст бўлмоқ; бемаъни бўлмоқ; V تَعَتَّهَ 1) нодон (бефаросат) бўлиб қолмоқ; 2) қизиқмоқ, қизиқиб машғул бўлмоқ; VII انْعَتَهَ ақли паст (ақлсиз, жинни) бўлиб қолмоқ

– عَاتِهٌ ақлсиз; бемаъни

– عَتَاهَةٌ, عَتَاهِيَةٌ 1) калтафаҳмлик, нодонлик; 2) бемаънилик

– عَتَهٌ, عُتْهٌ = عَتَاهَةٌ

– مَعْتُوهٌ *кўп.* مَعَاتِيهُ 1. ақли раст; 2. нодон, идиот

I (عتو) عَتَا (*у*) عُتُوٌّ, عِتِيٌّ, عُتِيٌّ 1) ўзини серзарда (сиркаси сув кўтармайдиган) тутмоқ, кеккаймоқ; 2) кексаймоқ, ёши улғаймоқ, катта ёшли бўлмоқ; ~ عَنْ أَمْرٍ буйруққа қулоқ солмайдиган бўлмоқ, қулоқсиз бўлмоқ; V تَعَتَّى кеккаймоқ, бўйсунмайдиган бўлмоқ; 2) қайнамоқ, қутурмоқ

– أَعْتَى 1) энг кеккайган, мутакаббир; 2) энг зараркунанда; энг ғазабли, ғазабнок, бағри тош; 3) энг ашаддий; 4) энг, оғир

– عَاتٍ *мн.* عَاتِيَةٌ *кўп.* عُتَاةٌ 1) кеккайган, бурни кўтарилган, такаббур; 2) зараркунанда; золим, тошбағир; даҳшатли (*ваҳший ҳайвон ҳақида*); кучли (*шамол ҳақида*); 3) ашаддий; عُتَاةُ الْمُجْرِمِينَ ашаддий жиноятчилар; 4) оғир (*мас., меҳнат ҳақида*)

– عُتُوٌّ кеккайган феъл; кеккайганлик, димоғдорлик

– عَتَّى = حَتَّى (*ҳузайл ва сақиф қабилаларида*)

– عِتِيٌّ, عُتِيٌّ ўта қарилик, кексалик, мўнкиллаганлик, чоллик; وَقَدْ بَلَغْتُ مِنَ الْكِبَرِ ~ا мен жуда мўнкиллаб қолдим

I عَثَّ (*а/у*) عَثٌّ (*жунли матони*) еб ташламоқ (*куя ҳақида*)

– عُثٌّ *жам.* куя (*жунли матони ейдиган*)

– عُثَّةٌ *кўп.* عُثَثٌ куя

– مَعْثُوثٌ куя еб қўйган, куя еган

I عَثَرَ (*у, и*) عُثُورٌ 1) қоқилиб кетмоқ, қоқилиб йиқилмоқ; (*н. гадир*) урилиб кетмоқ, тўқнаш келмоқ, (*н. нидир*) тасодифан топиб олмоқ (عَلَى), ◊ ~ جَدُّهُ бахти қаро бўлмоқ, омадсиз бўлмоқ; II عَثَّرَ 1) қоқилтирмоқ; хато қилдирмоқ, хато қилишга мажбур этмоқ; 2) бахти қаро (бахтсиз) қилмоқ IV أَعْثَرَ 1) қоқилтирмоқ; хато қилдирмоқ, хато қилишга мажбур этмоқ; 2) (*бирор н. га*) урилтирмоқ, тўқнаш келтирмоқ (عَلَى); (*н. нидир*) кўрсатмоқ., (*н. ҳақдадир*) хабардор қилмоқ (عَلَى); V تَعَثَّرَ (*н. гадир*) қоқилиб кетмоқ (عَلَى); ~ فِي بَنْطَلُونِهِ иштонига ўралашиб қолмоқ; ◊ ~ لِسَانُهُ унинг тили тутилиб қолди

– عَثَّارٌ қоқиладиган; الجَدُّ الــ~ ёки الحَظُّ الــ~ *қар.* جَدٌّ 1

– عِثَارٌ қоқилиш, қоқилиб кетиш; ◊ ~ الجَدِّ бахти қаролик, омадсизлик; хато

– عَثْرَةٌ *кўп* عَثَرَاتٌ 1) қоқилиш, қоқилиб кетиш; 2) тутилиш, дудуқлашиш; 3) хато; ~ الْقَلَمِ ёзувдаги хато; ~ اللِّسَانِ янглиш айтилган сўз (*гап*); ◊ ~ حَجَرٍ қийин масала, қийинчилик, тўсқинлик

– عِثْيَرٌ чанг, ғубор

– مُعَثَّرٌ 1) бахтсиз, бахти қаро, бечора; 2) бошпанасиз

عُثْمَانُ *am.om, мз.* Усмон; ~ سُلاَلَةُ بَنِي турк султонлари шажараси, Усмонлилар

– عُثْمَانِيٌّ 1. *тар.* Усмонлиларга оид; الدَّوْلَةُ الــ~ـة *тар.* Усмонли империя, Усмонлилар давлати; الْعَهْدُ الــ~ Усмонлилар даври; 2. усмонли турк

عُثْنُونٌ *кўп.* عَثَانِينُ соқолнинг учи; соқол

I (عثو) عَثَا (*у*) عُثُوٌّ ёмонлик қилмоқ, ғайриқонуний ҳаракат қилмоқ, (*жиноят*) қилмоқ; عَثِيَ (*а*) عُثِيٌّ, عِثِيٌّ, عَثَيَانٌ ёвузликда (ёмонликда) ҳаддан ошмоқ

I عَجَّ (*а/и*) عَجِيجٌ бақирмоқ; 2) шовулламоқ (*денгиз ҳақида*); 3) гумбурламоқ (*момоқалдироқ ҳақида*); 4) (*бирор н. га*) ғиж-ғич тўлмоқ, (*н. гадир*) тўла бўлмоқ (ب); ~ت الرِّيحُ шамол зўрайди; II عَجَّجَ 1) (*чанг*) кўтармоқ, чангитмоқ; 2) (*тутунга*) тўлдирмоқ; IV أَعَجَّ: ~ت الرِّيحُ шамол зўрайди ва чанг-тўзон кўтарди; V تَعَجَّجَ тутунга тўлмоқ

– عَجٌّ бақириқ, шовқин, шовқин-сурон

– عَجَّاجٌ 1) шовқинли, бўронли; 2) *зоол.* мушгир, кўлбуқа (*қуш*)

– عَجَاجٌ 1) чанг, ғубор; 2) тутун; 3) оддий одамлар, авом

– عَجَاجَةٌ 1) чанг булути; 2) тутун булути

– عُجَّةٌ *кўп.* عُجَجٌ омлет; қовурилган тухум

– عَجِيجٌ бақириқ, шовқин-сурон; бўкириш; гулдираш; بِدُونِ ~ وَضَجِيجٍ шовқин-суронсиз, овоз чиқармай

I (عجب) عَجِبَ (*а*) عَجَبٌ (*н. гадир*) ажабланмоқ, ҳайрон қолмоқ (لِـ, مِنْ); عَجَبٌ : ~ دُ кимгадир ёқмоқ; II عَجَّبَ 1) ажаблантирмоқ, ҳайрон қолдирмоқ, ҳайратга солмоқ; IV أَعْجَبَ 1) ажаблантирмоқ, ҳайратлантирмоқ; қойил қолдирмоқ; ~ـهُ هَذَا الشَّيْءُ унга бу нарса ёқди (ёқиб қолди); 2) *мажҳ.*(*к. гадир, н. гадир*) қойил қолмоқ (ب); أُعْجِبَ بِنَفْسِهِ ўзига қойил қолмоқ, ўзи ҳақида юксак фикрда бўлмоқ;

V تَعَجَّبَ таажжубланмоқ; (*н. дандир*) ҳайратга тушмоқ (مِنْ); VI تَعَاجَبَ ўзига қойил қолмоқ; X اِسْتَعْجَبَ = V

– إِعْجَابٌ 1) сиғиниш; الـ~ بِمَا هُوَ أَجْنَبِيٌّ ажнабий нарсаларга сиғиниш, улар олдида тиз чўкиш; 2) қойил қолиш, завқланиш (بِ); ~ بِنَفْسِه ўзига қойил қолиш, манмансираш; манманлик; (الفَائِق) أَبْدَى ~ـهُ (*н. дандир*) қаттиқ завқланганликни кўрсатмоқ (ифодаламоқ) (بِ); كَانَ مَوْضِعَ الـ~ завқлантирадиган (қойил қолдирадиган) нарса бўлмоқ

– أُعْجُوبَةٌ *кўп.* أَعَاجِيبُ ажойибот, мўъжиза, кўз кўрмаган, қулоқ эшитмаган (*қандайдир*) нарса; ~ الفَنِّ санъат мўъжизаси; نَجَا مِنَ الْمَوْتِ بِـ~ ўлимдан мўъжиза юз бериб қутилиб қолмоқ; كَانَ هَذَا ~ الأَعَاجِيبِ бу мўъжизаларнинг мўъжизаси эди; бу ғоят ажойиб эди; ◊ الـ~ *астр.* Лейра

– تَعَجُّبٌ таажжуб, ҳайрат; أَفْعَالُ الـ~ *грам.* ҳайрат феъллари

– تَعَاجِيبُ *кўп.* ажойиб нарсалар, мўъжизалар

– عَجَائِبِيٌّ мўъжизавий, ажойиб, ғаройиб

– عُجَابٌ ажойиб, ғаройиб, ҳайратланарли, ҳайратомуз

– عَجْبٌ[1] *кўп.* عُجُوبٌ думғаза

– عَجْبٌ[2] *кўп.* عُجُوبٌ ҳар бир нарсанинг охирги қисми (дум қисми)

– عَجَبٌ *кўп.* أَعْجَابٌ ажабланиш, ҳайрат; الـ~ العُجَابُ қандайдир жуда ажабланарли (ғалати) нарса; ~ًا *ёки* لَلْـ~! ажойиб!; لِـ~ي мени ҳайрон қолдириб; لاَ ~ ажабланарли эмас; لاَ يُعْجِبُهُ الـ~ وَ لاَ الصِّيَامُ فِي رَجَبَ! уни ҳеч нарса билан ҳайрон қолдиролмайсан!; نَالَهُ الْـ~ у ғоят ажабланди

– عُجْبٌ худбинлик, кеккайиш; ~بِنَفْسِهِ худбинлик, ўзини юксак (баланд, ортиқ) кўриш

– عَجِيبٌ 1) ажиб, ажойиб, ғаройиб, мўъжизавий; 2) ғалати, ғайритабиий, ғайриоддий

– عَجِيبَةٌ *кўп.* عَجَائِبُ мўъжиза; ажойибот; !عَجَائِبُ ажойиб!, ғаройиб!

– مُعْجِبٌ қойил қолдирадиган, ҳайратга соладиган; завқлантирадиган

– مُعْجَبٌ қойил қолдирган; (بِذَاتِه) بِنَفْسِه ~ кеккайган, худбин, ўзини юксак баҳоловчи, ўзига ишонадиган, ўзидан мамнун

(عجر) VIII اِعْتَجَرَ бошига бирор нарса ёпинмоқ, бошига салла ўрамоқ

– أَعْجَرُ *мн.* عَجْرَاءُ *кўп.* عُجْرٌ йўғон, катта, семиз

– عَجْرٌ кўк, хом, пишмаган (*мева ҳақида*)

– عَجَرٌ 1) туртиб чиқиб турган нарса; 2) кенгайиш (*вена томирлари ҳақида*)

– عُجْرَةٌ *кўп.* عُجَرٌ 1) тугун; 2; *анат. мед.* бўртиқ, шиш; ~ الأَنْفِ бурун қаншари; 3) камчилик, айб; بُجَرٌ وَ بُجَرٌ عُجَرٌ *қар.*

– عَجُورٌ ажжур (*қовун нави*)

– مِعْجَرٌ аёллар бошига ёпинадиган мато

عَجْرَفَ керик (кеккайган) бўлмоқ; қўпол бўлмоқ; تَعَجْرَفَ ўзини кеккайган (керик) тутмоқ

– عَجْرَفَةٌ такаббурлик, кериклик, кеккайганлик; қўполлик

– مُتَعَجْرِفٌ *мутакаббир, кеккайган, керик*

I (عجز) عَجَزَ[1] (*и*) عُجُوزٌ *ёки* عَجَزَ (*у*) عُجُوزٌ қари (мункиллаган) бўлмоқ; عَجَزَ[2] (*и*) عَجْزٌ кучсиз (мадорсиз) бўлмоқ; эплай олмаслик; (*бирор н. қилишга*) қодир бўлмаслик, кучсизлик қилмоқ (عَنْ); ~ عَنْ شِفَائِه у уни даволай олмади; يَعْجِزُ الْقَلَمُ عَنْ وَصْفِه бунинг васфига қалам ожиздир; لاَ يَعْجِزُ الْقَوْمُ إِذَا تَعَاوَنُوا! куч бирликда!; عجز (*a*) عَجَزَتْ кам бермоқ (*ҳосил ҳақида*); зарар билан тугамоқ; عَجِزَ белдан пасти катталашмоқ, белдан пасти семириб кетмоқ (*аёлларга нисбатан*); II عَجَّزَ 1) қари бўлмоқ; 2) ожиз (кучсиз) қилмоқ; 3) камёб бўлмоқ; IV أَعْجَزَ 1) (*бирор н. га*) ожиз (қудратсиз) қилмоқ (عَنْ); (*бирор н. га қарши*) ожиз қилмоқ (عَنْ); 2) ғайриоддий (*одам кучи етмайдиган*) бирор нарса қилмоқ; 3) ғайриоддий сўзамоллик (нотиқлик) кўрсатмоқ; ~ فِي الْكَلاَمِ гўзал (чиройли) гапирмоқ; 4) қўлдан кетмоқ, ўтиб кетмоқ

– إِعْجَازٌ 1) ғайриоддий, одамни кучи етмайдиган бирор нарса; камёб муваффақият (*мас., спортда*) (فِي); гўзалликнинг олий даражаси; 2) гўзал, чиройли гапириш; ~ فِي الْكَلاَمِ ғайриоддий, ғоят гўзал, чиройли сўзлаш

– إِعْجَازِيٌّ эришиш мумкин бўлган, мўъжизага яқин; سَجَّلَ رَقْمًا عَالَمِيًّا ~ًا فِي قَذْفِ الْجُلَّةِ ядро (чўян шар) иргитишда ғайриоддий натижа билан жаҳон рекорди ўрнатмоқ

– عَاجِزٌ *кўп.* عَجَزَةٌ, عَوَاجِزُ 1) ожиз, кучсиз, мадорсиз; камқувват; қўлидан келмайдиган; ~ عَنِ الْوَفَاءِ пул тўлашга ожиз бўлган, тўлай олмайдиган, камбағал; 2) кўр, кўзи ожиз

– عَجْزٌ[1] ожизлик, кучсизлик, дармонсизлик, мадорсизлик; қувватсизлик; меҳнатга лаёқатсизлик, лаёқатсизлик; (عَنِ الْعَمَلِ) ~ كُلِّيٌّ меҳнатга тўла яроқсизлик, лаёқатсизлик; ~ جُزْئِيٌّ меҳнатга қисман яроқсизлик, лаёқатсизлик

– عَجْزٌ[2] *кўп.* عُجُوزَاتٌ етишмаслик; камлик; камёблик, дефицит; سَدَّ ~ًا дефицитни қопламоқ

– عَجَزٌ 1) қарилик, кексалик; мункиллаганлик, кучсизлик; 2) кўрлик, кўзи ожизлик

– عَجُزٌ *кўп.* أَعْجَازٌ бирор ниманинг охирги қисми

– عَجُزٌ[1] *кўп.* أَعْجَازٌ тўнка; тана (*дарахтники*)

– عَجُزٌ, عَجْزٌ[2], عَجِزٌ, عَجْزٌ[3] *мз. мн. кўп.* أَعْجَازٌ 1) (*бирор н. нинг*) орқа қисми; орқа; думба; сағри, от сағриси; 2) байтнинг иккинчи мисраси

– عَجْزَاءُ: ~ اِمْرَأَةٌ белидан пасти катта бўлиб кетган аёл

– عَجْزَةُ: ~ أَبِيهِ кенжа, охирги бола

– عَجُوزٌ кўп. عَجَائِزُ 1. қари, кекса;2.1) чол; 2) кампир, кекса аёл; ~ الْـ إِبْرَةُ бот. заҳарли қорамашоқ (сув ўти); ◊ ~ الْـ أَيَّامُ ёки بَرْدُ ~ الْـ баҳор совуқлари

– عَجُوزَةٌ кўп. عَوَاجِيزُ, عَجَائِزُ кампир

– عَجِيزَةٌ 1) орқа, кет, думба; 2) тос, ёнбош (аёлларники)

– مُعْجِزٌ ажойиб, мўъжизавий; ~ فِى الْكَلَامِ чиройли сўзлашда беқиёс, етиб бўлмайдиган

– مُعْجِزَةٌ кўп. ـَاتٌ мўъжиза; ~ صُنْعُ الْـ мўъжизалар яратмоқ

– عَجْعَجَ 1) қичқирмоқ, бақирмоқ; 2) ع дан сўнг ى ўрнига ج талаффуз қилмоқ (мас., رَاعِجْ – رَاعِي ёки مَعِجْ–مَعِي)

– عَجْعَجَةٌ 1) қичқириқлар; 2) ع дан сўнг ى ўрнига ج талаффуз қилиш

I عَجَفَ (а) عَجَفٌ ориқ (қотма, озғин) бўлмоқ; عَجَفَ (и) عُجُوفٌ (н. дандир) тийилмоқ, ўзини тиймоқ (عَنْ); IV أَعْجَفَ ориқ қилмоқ, ориқлантирмоқ, оздирмоқ

– أَعْجَفُ мн. عَجْفَاءُ кўп. عِجَافٌ ориқ, қотма, озғин

– عَجِيفٌ ориқ, озғин

I عَجِلَ (а) عَجَلٌ шунингдек: ~ عَلَى نَفْسِهِ шошмоқ, шошилмоқ; II عَجَّلَ 1) шошилтирмоқ, тезлатмоқ; 2) жуда шошмоқ; ◊ ~ لَهُ مِنَ الثَّمَنِ олдиндан (аванс тариқасида) тўлаб қўймоқ; III عَاجَلَ (к. нидир) қувиб ўтмоқ, (к. дандир) олдинроқ қилмоқ, тезроқ қилмоқ; ~تْهُ الْمَنِيَّةُ (у бирор н. қилиб улгурмай) уни эрта ўлим олиб кетди; عُوجِلَ عَنْ هَذَا мажҳ. У буни қилиб улгурмай ўлиб кетди; IV أَعْجَلَ шошилтирмоқ, тезлатмоқ; V تَعَجَّلَ 1) шошмоқ, шошилмоқ; 2) зуд (шошилинч) бўлмоқ; X اِسْتَعْجَلَ 1) шошилтирилмоқ, тезлаштирилмоқ

– اِسْتِعْجَالٌ 1) шошилинчлик, шошқалоқлик, шошма-шошарлик; 2) шошилинчлилик; ~ عَلَى وَجْهِ الْـ шошилинч; ~ فِى حَالَةِ الْـ ўта шошилинч бўлган ҳолда

– تَعْجِيلٌ тезлатиш

– عَاجِلٌ 1) шошилинч, тез; 2) тайёр; нақд; 3) ҳозирги, шу пайтдаги; ◊ ~اً ҳозир, ҳозироқ, тўхтовсиз; إِنْ ~اً أَوْ ~اً ёки أَمْ آجِلاً ~اً эртами ё кечми; ~ فِى الْـ الْقَرِيبِ яқин-орада, яқин кунларда, яқин келажакда

– عَاجِلَةٌ т.-й. экспресс (тезюрар поезд); ◊ ~ الْـ дин. бу дунё; бу дунёдаги ҳаёт

– عُجَالَةٌ шошилинч, тезкорлик билан бажарилган (мас., иш ҳақида)

– عِجَّالِيٌّ бузоқ гўшти

– عَجَلٌ шошқолоқлик; тезлик, тезкорлик; ~ عَلَى шошилинч; тез, тезлик билан

– عَجِلٌ шошқолоқ; тезкор

– عِجْلٌ кўп. عُجُولٌ бузоқ; ◊ ~ الْبَحْرِ тюлень; ~ الْبَحْرِ الْمُفَرَّى денгиз мушуги (тюленнинг бир тури); ~ الْـ الذَّهَبِيُّ нақд ина (сўзма-сўз: олтин бузоқ)

– عَجْلَانُ мн. عَجْلَى кўп. عَجَالَى шошаётган, шошиб турган; шошқалоқ; юзаки; نَظْرَةٌ عَجْلَى юзаки (қисқа) обзор (мас., газета обзори)

– عَجَلَةٌ[1] шошқалоқлик; тезлик, зудлик, тезкорлик; ~ (بِـ) فِى шошилинч; тез

– عَجَلَةٌ[2] кўп. ـَاتٌ 1) ғилдирак, чарх; ~ الْخَزَّافِ кулолчилик чархи; ~ الدَّفَّةِ штурвал, рул чамбараги; ~ طَائِرَةٌ маховик, салмоқли ғилдирак; ~ قِيَادَةٍ штурвал, рул; ~ مَائِيَّةٌ тегирмон чархпалаги; ~ مُنَاوَلَةٌ трансмиссия, шестерня, тишли ғилдирак; ~ تَدُورُ ~ دَفَعَ التَّقَدُّمِ мажк. тараққиётга (прогрессга) интилмоқ; ... الْعَمَلِ مِنَ السَّاعَةِ иш соат ...дан бошланади; 2) велосипед; 3) аравача; автомашина

– عَجُولٌ[1] ёш туя

– عَجُولٌ[2] шошма-шошар, шошқалоқ; тез, тезкор

– عِجْلٌ = عَجُولٌ кўп. عَجَاجِيلُ

– عَجُولٌ[2] = عَجِيلٌ

– مُتَعَجِّلٌ шошқалоқ; вақтидан олдин, барвақт; ~ـةُ الْـ الْوِلَادَةُ вақтидан олдин (барвақт) туғиш, бола ташлаш

– مُسْتَعْجَلٌ тезлаштирилган; ~ طَرِيقٌ қисқартирилган йўл; ~ـةٌ مُهِمَّاتٌ кечиктириб бўлмайдиган ишлар

– مُسْتَعْجِلٌ шошилинч, кечиктириб бўлмайдиган; навбатдан ташқари, фавқулодда; ~ـةٌ جَلْسَةٌ фавқулодда (навбатдан ташқари) йиғилиш; ~ الْـ الْبَرِيدُ шошилинч почта; ~ـةٌ بَرْقِيَّةٌ шошилинч телеграмма; ~ـةٌ أَهْدَافٌ биринчи навбатдаги (дастлабки) вазифалар

– مُعْجِلٌ: ~ بَقَرَةٌ бузоғи бор сигир, бузоқли сигир

– مُسْتَعْجِلٌ = مُعْجِلٌ

– مُعَجِّلٌ кўп. ـَاتٌ тезлаткич; ~ الدَّقَائِقِ الْمَشْحُونَةِ الْقُسَيْمَاتِ зарядланган заррлар тезлаткичи

I عَجَمَ (у) عَجْمٌ 1) тишламоқ; 2) синаб кўрмоқ, татиб кўрмоқ; ~عُودَهُ қар. عُودٌ 3) эътибор қилмоқ, кўрмоқ, кўриб қолмоқ; II عَجَّمَ ҳарф устига нуқта қўймоқ; IV أَعْجَمَ грам.(ҳарф усти ёки остига) диакритик нуқталар қўймоқ; VII اِنْعَجَمَ (к. гадир) ноаниқ (тушунарсиз) бўлмоқ (عَلَى); X اِسْتَعْجَمَ 1) чет элча талаффуз (акцент) ни қабул қилмоқ; қийин тушуниладиган бўлмоқ (тил ҳақида); 2) форсларга, чет элликларга, араб бўлмаганларга ўхшаб кетмоқ

– أَعَاجِمُ кўп. араб бўлмаганлар, чет элликлар; форслар

– إِعْجَامٌ *грам.*(*ҳарфлар усти ёки остига*) диакритик нуқталарни қўйиш; نُقَطُ الْـ~ диакритик нуқталар

– أَعْجَمُ *мн.* عَجْمَاءُ *кўп.* عُجْمٌ 1. соқов, тилсиз, гапирмайдиган; الْحَيَوَانُ الْـ~ тилсиз ҳайвон; 2. араб бўлмаган, чет эллик; форс; гапини тушуниб бўлмайдиган

– أَعْجَمِيٌّ 1.1) чет (*ўзга*) тилдан кириб қолган (*сўз ҳақида*); чет, чет элга оид; اللُّغَاتُ الْـ~ـةُ чет тиллар; 2) соф араб тилида гапира олмайдиган; 2. форс; чет эллик; الْأُمَمُ الْـ~ـةُ араб бўлмаган халқлар

– أَعْجَمِيَّةٌ 1) чет элча талаффуз (акцент); 2) (*сўзнинг*) арабча бўлмаган, ғайритабиий шакли

– عَجَمٌ[1] араб бўлмаганлар, чет элликлар; форслар

– عَجَمٌ[2] *жам.* данаклар (*мевадаги*)

– عَجْمَاءُ уй ҳайвони

– عَجْمَاوَاتٌ *кўп.* ҳайвонлар

– عَجَمَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — данак (*мевадаги*)

– عُجْمَةٌ 1) чет элча талаффуз (акцент), шева; тушуниб бўлмайдиган гаплар, чет тилларга мансуб сўзлар; 2) (*сўзнинг*) арабча бўлмаган, ғайриарабий шакли; 3) ноаниқлик, тушунарсизлик; бир-бирига боғланмаган гаплар

– عَجَمِيٌّ 1. ғайриарабий; форсий; 2. *кўп.* عَجَمٌ форс; ◊ الْـ~ـةُ испан тили (*Испаниядаги арабларда*)

– عَجَمِيَّةٌ тахтакачланган (пресланган) хурмо мевалари; (*хурмодан тайёрланган*) қуюқ шинни, жем

– أَعْجَمُ = مُسْتَعْجَمٌ

– مُعْجَمٌ[1] 1) қоронғи, ноаниқ; 2) *грам.* диакритик нуқталари бор, нуқтали (*ҳарф ҳақида*)

– مُعْجَمٌ[2] *кўп.* مُعْجَمَاتٌ، مَعَاجِمُ луғат, луғат китоби; حُرُوفُ الْـ~ِ алифбо; مُعْجَمَاتُ اللُّغَةِ лексика, (*у ёки бу*) тилдаги сўзлар мажмуи

– مُعْجَمِيٌّ 1. луғатга оид; лексикага оид; 2. лексикограф; луғатшунос, лексиколог

– مُعْجَمِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ — лексика; عِلْمُ الْمُعْجَمِيَّاتِ лексикография; лексикология

I عَجَنَ (*и, у*) عَجْنٌ 1) қормоқ (*мас., хамирни*), пишитмоқ (*мас., лойни*); خَبَزَتْ وَ ~ـَتْ زَوْجَتُهَا *мажс.* ўз эрини яхши билиб олмоқ; 2) бир нарсани ҳадеб такрорлайвермоқ (чайнайвермоқ) қайтаравермоқ; ~ وَ لَتَّ латтачайнарлик қилиб ўтирмоқ, сафсатабозлик қилмоқ 3) кексаликдан ерга тиралиб ўриндан турмоқ; II عَجَّنَ қормоқ, пишитмоқ; V تَعَجَّنَ қорилмоқ, хамирга айланмоқ; VII انْعَجَنَ аралаштирилган бўлмоқ, қорилган бўлмоқ; VIII اعْتَجَنَ қормоқ, аралаштирмоқ

– عِجَانٌ *анат.* чот, чот ораси

– عَجَّانٌ 1) (*хамир*) қораётган одам; 2) сафсатабоз, вайсақи

– عَجِينٌ хамир

– عَجِينَةٌ *кўп.* عَجَائِنُ 1) хамир; 2) паста, бирор нарсанинг бўтқаси; ~ خَشَبٍ целлюлоза; ~ كِيمِيَائِيَّةٌ пластмасса; 3) эриб турган бўтқа, модда, масса; 4) *кўп.* пластмасса, пластик модда

– عَجِينِيٌّ 1) хамирсимон; 2) пластикликка оид; 4. الْمَادَّةُ الْـ~ـةُ пластмасса, пластик модда

– مَعْجَنٌ، مَعْجَنَةٌ *кўп.* مَعَاجِنُ хамир қориладиган идиш, тоғора

– مُعَجَّنَاتٌ *кўп.* қандолатчилик маҳсулотлари, пирожнийлар

– مَعْجُونٌ *кўп.* مَعَاجِينُ 1) паста; мастика (*мумсимон модда, замазка*), маъжун; ~ الْأَسْنَانِ тиш ювиладиган паста; 2) доривор аралашма (қоришма); наркотик моддали доривор ўсимликлар қоришмаси (*мас., ҳашиш*); маъжун

– مَعْجُونَاتٌ *кўп.* ун маҳсулотлари; مَكَارُونَةٌ وَ ~ أُخْرَى макарон ва бошқа ун маҳсулотлари

– مَعْجُونْجِيٌّ *кўп.* مَعْجُونْجِيَّةٌ маъжунчи, маъжун тайёрловчи

عَجْوَى، عَجْوَةٌ 1) пресланган, тахтакачланган хурмолар (*меваси*); 2) Мадинаи мунавварада ўсадиган олий нав хурмонинг меваси

I عَدَّ (*а/у*) عَدٌّ 1) санамоқ; ... (لِـ) أَعُدُّ لِغَايَةِ мен ...гача санайман; عُدَّ لِلْعَشَرَةِ قَبْلَ أَنْ ...! етти ўлчаб, бир кес! (*сўзма-сўз*: ...ни қилишдан олдин ўнгача сана!); عُدَّ لِلْأَلْفِ لاَ لِلْعَشَرَةِ قَبْلَ أَنْ ... ...ни қилишдан олдин ўнгача эмас, минггача сана! (*биздаги: еттимас, еттмиш ўлчаб бир кес!*); ~ عَلَى أَصَابِعِهِ бармоқлар билан санамоқ; عَدَّ بِالْأَصَابِعِ бармоқда санамоқ; عُدَّ بِالْأَصَابِعِ *мажс.* оз бўлмоқ (*сўзма-сўз*: бармоқда санаш мумкин); لاَ يُعَدُّ *мажс.* ҳисобсиз, беҳисоб, саноғига етилмайдиган; عُدَّ فِي حُكْمِ الْمَفْقُودِ *мажс.* дом-дараксиз йўқолган деб ҳисобланилмоқ; 2) (*к. дир деб*) ҳисобламоқ, (*к. дир деб*) ўйламоқ, қабул қилмоқ; II عَدَّدَ 1) қайта санамоқ, қайта ҳисоблаб чиқмоқ; ~ الزَّوْجَاتِ кўпхотинли бўлмоқ; 2) (*ўлган одамнинг фазилатларини айтиб туриб*) йиғламоқ, айтиб йиғламоқ; 3) эгарламоқ (*эшак, от ва б.*); IV أَعَدَّ тайёрламоқ, ҳозирламоқ; (*бирор н. га*) мосламоқ (لِـ);2) жиҳозламоқ, тайёрламоқ (*мас., карвонни*); ~ عُدَّتَهُ لِـ... ...га атрофлича тайёрланмоқ; яхшилаб тайёрланган бўлмоқ; V تَعَدَّدَ 1) беадад (кўпсонли) бўлмоқ; 2) кўпаймоқ, кўпсонли бўлмоқ, тезланмоқ, тез-тез бўладиган бўлмоқ; VIII اعْتَدَّ 1) саналмоқ, саналган бўлмоқ; 2) (*бирор н. билан*) ҳисоблашмоқ, ҳисобга олмоқ; بـه يُعْتَدُّ *мажс.* аҳамиятли, муҳим; ~ بِنَفْسِهِ гердаймоқ, кеккаймоқ, ўзига ишонган бўлмоқ; 2) *юр.шар.* дахлсиз бўлмоқ (*қар.* عِدَّةٌ); 4) (*к. ёки н. гадир*) таянмоқ, суянмоқ, ишонмоқ (بـ); X اسْتَعَدَّ 1) ҳозирланмоқ, тайёрланмоқ; тайёр ҳолда турмоқ; 2) (*бирор н. билан*) қуролланган бўлмоқ (بـ)

– اسْتِعْدَادٌ 1) тайёргарлик; 2) тайёрлик, ҳозирлик; هُوَ عَلَى ~ لِـ... у ...га тайёр; هُوَ عَلَى غَيْرِ الْـ~ لِـ... у ...га тайёр эмас; 3)

истеъдод, табиий иқтидор; лаёқат; ~ عَدَمُ (бирор н. га) иқтидорсизлик, лаёқатсизлик; 4) мослашганлик, мувофиқлашганлик, ўрганганлик

– اِعْدَادِيٌّ = اِسْتِعْدَادِيٌّ

– اِعْتِدَادٌ 1) ҳисобга (эътиборга) олиш; 2) *шунингдек.* الـ~ بِنَفْسِهِ кеккайганлик, такаббурлик; ўзига ишониш, ўзига бино қўйиш; 3) (*к. гадир*) ишониш, суяниш (بِ)

– إِعْدَادٌ тайёргарлик, ҳозирлик кўриш; ~ الْعُدَّةِ (*бирор н. га*) тайёргарлик (ҳозирлик) кўриш

– إِعْدَادِيٌّ тайёргарлик (ҳозирлик) ка оид; اللَّجْنَةُ الـ~ـة тайёргарлик комитети; الْمَدْرَسَةُ الـ~ـة ўрта мактаб

– تَعْدَادٌ 1) пул ўтказиш, ҳисоблаш; қайта ҳисоблаш; 2) *шунингдек.* ~ الْأَنْفُسِ (*аҳолини*) рўйхатдан ўтказиш; ~ عَامٌّ умумхалқ рўйхати; 3) катта миқдор; 4) *ҳарб.* кўрик

– تَعَدُّدٌ *кўп.* сонлилик, кўплик; ~ الْأَزْوَاجِ кўп эрлилик, полиандрия; ~ الزَّوْجَاتِ кўп хотинлилик, полигиния; ~ الزَّوْجَاتِ وَ الْأَزْوَاجِ кўп никоҳлилик, полигамия; ~ الْآلِهَةِ кўп худолилик, политеизм; ~ الشَّكْلِ кўп шаклилик, полиморфизм

– تَعْدِيدٌ 1) қайта ҳисоблаш; (*пул*) ўтказиш; 2) айтиб йиғлаш; (*ўлганга қилинган*) йиғи

– عَدٌّ ҳисоб; لَا يَشْمَلُهُمْ ~هُمْ улар ҳисоби йўқ кўп, уларнинг ҳисоби йўқ, улар ҳисобсиз

– عُدٌّ яллиғланган ғудда, бўжама, ҳуснбузар

– عِدَادٌ 1) ҳисоб, адад, саноқ; فِي ~هِمْ улар ададидан; 2) қаҳр, ғазаб, жаҳл, жаҳолат, ақлдан озиш

– عَدَّادٌ *кўп.* ـاتٌ 1. саноқчи, ҳисобловчи; 2. счётчик; индикатор; ~ التَّاكْسِي такси счётчиги; ~ لِلْكَهْرَبَاءِ ёки ~ الْكَهْرَبَائِيُّ электр счётчиги; ~ ثُلَاثِيُّ التَّعْرِفَةِ уч хил тариф (ҳақ) кўрсатадиган счётчик (*кундузи, кечқурун, кечаси*); ~ السُّرْعَةِ спидометр; ~ سُرْعَةِ الْمَرْكَبِ *денг.* лаг (*кеманинг тезлиги ва босиб ўтган йўлини ҳисоблайдиган асбоб*); ~ الْاِرْتِفَاعِ алтиметр (*учиш аппаратларининг баландлигини ўлчайдиган асбоб*); ~ الْمِيَاهِ сув ҳисоблайдиган счётчик, сув счётчиги

– عَدَدٌ *кўп.* أَعْدَادٌ сон; рақам; номер; ~ الْجَرِيدَةِ (الْخَاصُّ) газетанинг (*махсус*) сони; اِسْمُ الـ~ *грам.* сон; ~ أَصْلِيٌّ саноқ сон; ~ تَرْتِيبِيٌّ тартиб сон; ~ أَوَّلِيٌّ *мат.* оддий сон; ~ مُرَكَّبٌ мураккаб сон; ~ زَوْجِيٌّ жуфт сон; ~ فَرْدِيٌّ тоқ сон; ~ صَحِيحٌ бутун сон; ~ كَسْرِيٌّ каср сон; ~ مُبْهَمٌ мавҳум сон; ~ مُعَقَّدٌ комплекс сон; ~ مُمَيَّزٌ номли сон (*ўлчов, ҳисоб бирлигини билдирувчи сон, мас., 5 метр, 3 гектар каби*); ~ قَانُونِيٌّ кворум (*овоз берганда, қонуний кучга эга бўлувчи мажлис ё бошқа н. иштирокчилари миқдори*); الْأَعْدَادُ الصَّمَّاءُ иррационал сонлар; الْأَعْدَادُ الْمُتَحَابَّةُ *мат.* дўст сонлар; الْأَعْدَادُ الْأَرْبَعَةُ الْمُتَنَاسِبَةُ пропорция; ◊ سِفْرُ الـ~ *библ.* Ададлар китоби

– عَدَدِيٌّ сонга (рақамга) оид; миқдорга оид; التَّعَادُلُ الـ~ миқдорий тенглик (баробарлик); ~ًا миқдоран, миқдорига кўра, миқдори жиҳатидан

– عُدَّةٌ 1 тайёрлик, тайёргарлик, ҳозирлик

– عُدَّةٌ 2 *кўп.* عُدَدٌ 1) жиҳоз, мослама; қурол-яроғ; асбоб, аппарат, машина; ~ الْحِلَاقَةِ соқол оладиган аппарат; ~ الْحِصَانِ от абзали; اِتَّخَذَ ~ ضِدَّهُ кимгадир қарши (*мас., курашиш учун*) тайёрланмоқ; ~ حَرْبِيَّةٌ ҳарбий жиҳозлар, қурол-яроғлар; ~ بُخَارِيَّةٌ буғ машинаси; فَاقَ عَدَدًا وَ عُدَدًا сони ва қуролланиш жиҳатидан устун бўлмоқ (*қўшин ҳақида*); 2) ҳуснбузар, ярали ғудда

– عُدَّةٌ 3 оғир кунга атаб жамланган буюм ва қурол-яроғ

– عِدَّةٌ маълум бир миқдор, адад, бир нечта; ◊ ~ الْمَرْأَةِ 1) *юр. шар.* идда (*эри ўлган ёки ундан ажралган аёлнинг бошқа эрга тегиши мумкин бўлмаган муддат*); 2) аёл кишининг ҳайз кўрадиган кунлари

– عَدِيدٌ 1. ҳисобсиз, беадад, кўп; 2. сон, миқдор; сон таркиби; сони; ... ~ مِنْ عَدَدٌ ...нинг катта миқдори (сони)

– عَدَّيَةٌ ноталаштириш; номерлаш; الـ~ الْوَضْعِيَّةُ الرُّومَانِيَّةُ *мат.* вазиятни рим рақамлари билан номерлаш; الـ~ الْعَشْرِيَّةُ ўнлик системада номерлаш; ~ يس «ёсин» сурасини яхшилик тилаб кўп марта ўқиш

– مُتَعَدِّدٌ кўп сонли; ҳар хил, турли-туман; ~ الْجَوَانِبِ кўпёқли; ~ الزَّوَايَا кўп бурчакли; ~ الْأَلْوَانِ турли-туман рангли; ~ الْأَشْكَالِ кўп шаклли; ~ الشَّكْلِ кўп шаклга оид; ~ الْخَلَايَا *биол.* кўп ҳужайрали; ~ النَّوَاحِي кўп томонли, кўп ёқли; ~ الْقَوْمِيَّاتِ кўп миллатли; ~ اللُّغَاتِ кўп тилни билувчи, полиглот

– مُسْتَعِدٌّ 1) (*бирор н. га*) тайёр бўлган, тайёр (لِـ); 2) (*бирор н. га*) мойил бўлган (لِـ)

– مُعْتَدَّةٌ эридан ажралган ёки яқинда бева қолган аёл, идда сақлаётган аёл (*қар.* عِدَّةٌ)

– مَعَدٌّ арабларнинг насл-насаби бориб тақаладиган шахснинг исми (مَعَدُّ بْنُ عَدْنَانَ)

– مُعَدٌّ тайёрланган; тайёр бўлган

– مُعَدَّاتٌ *кўп.* 1) асбоб-ускуналар; иш қуроллари, мосламалар, қурол-яроғлар; ~ الْحَرْبِ ёки الـ~ الْحَرْبِيَّةُ *ҳарб.* қурол-яроғлар, аслаҳалар, техника; ~ الْمَصْنَعِ завод ускуналари; ~ التَّعْلِيمِ ўқув қуроллари; 2) заҳиралар, (*ишлатиш учун*) тайёрлаб қўйилган нарсалар

– مِعْدَادٌ *кўп.* مَعَادِيدُ ҳисоб, ҳисоб-китоб

– مُعَدَّدٌ ~ بَغْلٌ эгарланган хачир

– مُعَدِّدَةٌ кўп. اتٌ — йиғичи аёл, айтиб йиғлайдиган аёл

– مَعْدُودٌ 1) саналадиган, ҳисобланадиган; 2) оз, оз сонли, саноқли; اتٌ ~ فِى أَيَّامٍ саноқли кунлардан сўнг; فِى سَنَوَاتٍ ~ةٍ бир неча йилдан сўнг; 3) камёб, нодир, буюк, шуҳратли, машҳур; أَصْبَحَ مِنَ الرِّجَالِ الـ~ينَ жуда машҳур бўлиб кетмоқ; الْأَيَّامُ الـ~اتُ қурбон ҳайитидан кейин гўшт қуритиладиган уч кун

عَدَسٌ жам. ясмиқ (ўсимлиги ва дони); أَكْلَةُ ~ٍ ясмиқ ёвғони; بَاعَ بَاكُورَتَهُ بِأَكْلَةِ ~ٍ ўз яратган ихтироларини ясмиқ ёвғонига (яъни арзимас пулга) сотмоқ

– عَدَسَةٌ кўп. اتٌ — 1) ясмиқ дони (бир донаси); مُرَّةٌ ~ бот. седана (бутаси ва меваси); 2) линза; مُحَدَّبَةٌ ~ қабариқ линза; ~ مُقَعَّرَةٌ ботиқ линза; مُكَبِّرَةٌ ~ лупа (катта қилиб кўрсатадиган ойна, заррабин); مَرْئِيَّةٌ ~ объектив; الْعَيْنِ ~ анат. кўз гавҳари

– عَدَسِىٌّ ясмиқсимон, ясмиққа ўхшаш

– عَدَسِيَّةٌ кўп. اتٌ — линза; лупа

– عُدَيْسَةٌ бот. хашаки ловия

I (عدل) عَدَلَ[1] (и) عَدْلٌ, عَدَالَةٌ 1) адолатли бўлмоқ; 2) тўғриламоқ, тўғрилаб қўймоқ; текисламоқ, текислаб қўймоқ; 3) тенглашмоқ, тенг бўлмоқ; 4) (к. ни, к. гадир) тенг қўймоқ (туш.к. بِ); عَدَلَ[2] (и) عُدُولٌ 1) (н. дандир) тисарилмоқ, чекинмоқ, орқага қайтмоқ; юз ўгирмоқ (عَنْ); (н. дандир) воз кечмоқ (عَنْ); عَنْ رَأْيِهِ ~ ўз раъйи (қарори) дан воз кечмоқ, фикридан қайтмоқ; 2) (к. нидир, н. дандир) четга тортмоқ, четга бурмоқ (عَنْ, بِ); عَدُلَ (у) عُدُولَةٌ, عَدَالَةٌ адолатли бўлмоқ; II عَدَّلَ 1) тўғриламоқ; текисламоқ; 2) ўзгартирмоқ; физ. модуляцияламоқ (мас., электр токини), ўзгартирмоқ; 3) юмшатмоқ (мас., ҳукмни); 4) бирор нарсани тўғри (ҳақиқий) деб ҳисобламоқ; 5) халқ. танқид қилмоқ, қораламоқ; III عَادَلَ 1) тенглаштирмоқ, бараварлаштирмоқ; IV أَعْدَلَ 1) тўғрилаб қўймоқ; 2) тўғриламоқ (мас., хатони); V تَعَدَّلَ ўзгарилмоқ; тўғриланмоқ; яхшиланмоқ; VI تَعَادَلَ 1) пропорционал бўлмоқ, тенг ўлчовли бўлмоқ, тенг даражада бўлмоқ; 2) тенглашмоқ; спорт. дуранг қилиб тугатмоқ, дуранг ўйнамоқ; 3) бетараф (нейтрал) бўлмоқ; VII انْعَدَلَ 1) тўғриланган бўлмоқ; текисланмоқ; 2) (бирор н. дан) четга чиқмоқ (عَنْ); VIII اعْتَدَلَ 1) адл қадли (келишган) бўлмоқ; فِى مَجْلِسِهِ ~ тўғри ўтирмоқ; ростланмоқ (қад ҳақида); 2) мўътадил бўлмоқ

– اعْتِدَالٌ 1) адл қадлилик, келишганлик; адллик; 2) мўътадиллик; 3) тенглик, бараварлик; мутаносиблик; симметрия; اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ ~ астр. кеча ва кундузнинг тенглиги, тенгкунлик; خَرِيفِىٌّ ~ кузги тенгкунлик; رَبِيعِىٌّ ~ баҳорги тенгкунлик; عَلَى وَجْهِ الـ~ мўътадил, тенг, баравар

– اعْتِدَالِىٌّ тенгкунликка оид

– تَعَادُلٌ 1) тенглик: 2) мувозанат, баравар келиш; тарози палласининг мувозанатга келиши; الْمِيزَانِيَّةِ ~ тенг бўлиш, баланс; بالـ~ спорт. дуранг билан (тугаш)

– تَعْدِيلٌ 1) тўғрилаб қўйилиш; 2) тўғрилаш, тузатиш, қайтадан қилиш; 3) ўзгариш; физ. модуляция, ўзгариш; 4) юмшатиш, юмшаш (ҳукм ҳақида)

– عَادِلٌ[1] кўп. عُدُولٌ, عُدُلٌ адолатли, одил; ҳақиқатчи; адолатли уруш

– عَادِلٌ[2] мушрик, худога ширк келтирувчи

– عَدَالَةٌ 1) адолат, адолатли (ҳаққоний) судлов; 2) софдиллилик, виждонлилик; 2) юстиция, адлия

– عَدْلٌ[1] адолат, ҳаққоният, ҳаққоний судлов; холислик; ا~ ёки بِـ~ адолатли равишда, адолат билан; 2) тўғрилик, софдиллилик, ҳақиқатлилик; 3) холис; شَاهِدُ ~ холис гувоҳ

– عَدْلٌ[2] кўп. عُدُولٌ 1) халқ маслаҳатчиси; судья ёрдамчиси; сайлаб қўйилган судья; الْكَاتِبُ الـ~ нотариус

– عَدْلٌ[3] пул тўлаб айбни ёки гуноҳни ювиш; لَا يُقْبَلُ مِنْهَا صَرْفٌ وَلَا ~ унинг (мн.) тавбаси ҳам, тўлайдиган маблағи ҳам қабул қилинмайди

– عَدْلِىٌّ адлия (юстиция) га оид; судга оид; دَوَائِرُ التَّحْقِيقِ الـ~ суриштирув олиб борувчи органлар (доиралар)

– عَدْلِيَّةٌ 1) ҳаққоний судлов; 2) адлия, юстиция; وِزَارَةُ الـ~ адлия (юстиция) вазирлиги

– عُدُولٌ (н. дандир) чекиниш, (н. нидир) рад қилиш (عَنْ)

– عَدِيلٌ 1. баробар, ўхшаш; 2. кўп. عُدَلَاءُ божа

– مُتَعَادِلٌ 1) мувозанатлаштирувчи; غَيْرُ ~ мувозанатда бўлмаган, мўътадил бўлмаган; 2) холис, ҳеч ким тарафида бўлмаган, ҳач кимга қарашли бўлмаган, нейтрал

– مُعَادَلَةٌ кўп. اتٌ — 1) тенглик, баробарлик; мослик, мос келиш; 2) мувозанат; 3) тенг қийматлилик; 4) тенглик, баробарлик, паритет; الـ~ الذَّهَبِيَّةُ энг яхши паритет; 5) мат. тенглама; الـ~ ذَاتُ الْمَجْهُولَيْنِ مِنَ الدَّرَجَةِ الْأُولَى икки номаълумли биринчи даражали тенглама; الـ~ مِنَ الدَّرَجَةِ الثَّانِيَةِ иккинчи даражали тенглама, квадрат тенглама; الـ~ التَّكْعِيبِيَّةُ куб тенглама

– مُعْتَدِلٌ 1) келишган; мўътадил; 2) мутаносиб, пропорционал; мўътадил; الْمِنْطَقَةُ الـ~ةُ мўътадил (об-ҳавоси ўртача) минтақа

– مُعَدَّلٌ 1.1) ўзгарган, ўзгариб қолган; 2) текисланган; 2. кўп. اتٌ — ўртача даража, ўлчов; норма; بِـ~ ўртача, ўрта ҳисобда; بِـ~ وَاحِدٍ فِى الْمِائَةِ ўртача бир фоизга (қўшиш ёки камайиш ҳақида); الـ~ الْوَسَطِىُّ ўрта даража; السُّرْعَةِ ~ ўртача суръат (тезлик); مُعَدَّلَاتُ الْعَمَلِ ишнинг суръати (бориши, темпи)

– مُعَدِّلٌ кўп. اتٌ — 1) регулятор, бошқарувчи ускуна; 2) эл. тўғрилагич (ўзгарувчан токни ўзгармас токка айлантирувчи асбоб)

– مَعْدَلَةٌ адолат, одиллик; هُوَ مِنْ أَهْلِ الـ~ у адолат аҳлидандир

– مَعْدُولٌ текисланган, текис қилинган; текис жойлашган, текис ётган

I عَدِمَ (а) عَدَمٌ 1) йўқ (номавжуд) бўлмоқ; 2) (*бирор н. га*) эга бўлмаслик; ... لاَ يَعْدَمُ أَنْ يَقُولَ إِنَّ ... у ... дейиш имкониятини қўлдан бермайди; 3) *мажҳ.* (*к. дандир*) ажралган бўлмоқ, эга бўлинмаслик; IV أَعْدَمَ 1) маҳрум қилмоқ, ажратмоқ; 2) йўқ қилмоқ; қатл қилмоқ; ~هُ رَمْيًا بِالرَّصَاصِ кимнидир отиб ўлдирмоқ; 3) ўта қашшоқ (камбағал) бўлмоқ; VII اِنْعَدَمَ 1) йўқ бўлмоқ, номавжуд бўлмоқ; 2) йўқ қилинган бўлмоқ; 3) йўқолмоқ, гум бўлмоқ; пасаймоқ (*сув ҳақида*); X اِسْتَعْدَمَ яроқсиз ҳолга келмоқ, эскирмоқ

– إِعْدَامٌ 1) йўқ қилиш; ~ رَمْيًا بِالرَّصَاصِ отиш, отиб ўлдириш; 2) қатл этиш; الْحُكْمُ بِالـ~ қатл этиш ҳақидаги ҳукм; 3) йўқлик, қашшоқлик, камбағаллашиш

– إِعْدَامِيَّةٌ *кўп.* ~اتٌ — рўмолга ўхшаш бош кийими

– اِنْعِدَامٌ йўқлик, мавжуд (бор) эмаслик; ~ الْوَزْنِ (الثِّقْلِ) вазнсизлик; ~ الْجَاذِبِيَّةِ тортиш қувватининг йўқлиги, вазнсизлик; حَالَةُ ~ الْوَزْنِ вазнсизлик ҳолати; ~ الرُّؤْيَةِ кўриб бўлмаслик, кўриш имкониятининг йўқлиги; ~ الْأُمِّيَّةِ умумхалқ саводхонлиги, умумий саводхонлик

– عَادِمٌ 1.1) номавжуд, мавжуд бўлмаган; 2) яроқсиз, ишлатиб бўлмайдиган; 3) тузалмас, тузатиб (йўлга солиб) бўлмайдиган; ◊ دَيْنٌ ~ ундириб (узиб) бўлмайдиган қарз; 2. *мн.* عَوَادِمُ чиқиндилар, кераксиз нарсалар; (*мотор, машиналардан ёниб*) чиққан газлар, тутун.; صِمَامُ ~ (*тутун, газ*) чиқарувчи клапан; مَاسُورَةُ الـ~ (*тутун, газ*) чиқарувчи қувур, труба; عَوَادِمُ الْأَقْطَانِ пахта чиқиндилари

– عَدَمٌ 1) йўқлик, номавжудлик; عَالَمُ الـ~ йўқлик дунёси; ~ الْاسْتِقْرَارِ беқарорлик, доимий бўлмаслик; ~ الْحُضُورِ йўқлик, келмаганлик; ~ الْوُجُودِ йўқлик, номавжудлик; ~ التَّعَاوُنِ ўзаро ҳамкорликнинг йўқлиги; 2) ҳеч, йўқлик; أَصْبَحَ ~ًا ҳеч (*йўқ*) бўлиб қолмоқ; لَمْ يَظْهَرْ هٰذَا مِنَ الـ~ бу йўқ нарсадан бор бўлмаган; 3) ...сиз; ...сизлик; ...мас, ...маслик; но...; ~ الْاعْتِدَاءِ ҳужум қилмаслик; ~ الْإِمْكَانِ имконсизлик; ~ التَّرْتِيبِ тартибсизлик; ~ الثِّقَةِ ишончсизлик; ~ الرِّضَى қониқмаслик, норозилик; ~ اهْتِمَامٍ بِالسِّيَاسَةِ сиёсатдан узоқлик, сиёсатга бефарқлик, сиёсатсизлик; 4) қамбағаллик, қашшоқлик; ◊ وَإِلاَّ فَهُوَ وَالـ~ سَوَاءٌ акс ҳолда бу натижасизликка олиб келади; ~ الْمُؤَاخَذَةَ! узр!, кечирасиз!

– عُدْمٌ йўқлик, қашшоқлик, камбағаллик

– عَدْمَانٌ вайрон бўлиш, йўқолиб кетиш арафасида турган

– عَدَمِيٌّ 1. нигилизмга оид; نَزْعَةٌ ~ـةٌ нигилистик йўналиш, тенденция; 2. нигилист (*бундан кейинги мақолага қар.*)

– عَدَمِيَّةٌ 1. ҳеч, йўқлик; 2. нигилизм (*ҳар қандай норма., принциплар ва қонунларни инкор этувчи назария*)

– عَدِيمٌ 1. (*бирор н. га*) эга бўлмаган, (*бирор н. дан*) ажралган; 2. ...сиз, бе...; ~ الْإِحْسَاسِ ҳиссиз; ~ الْجَدْوَى (الْفَائِدَةِ) фойдасиз, бефойда; ~ الْحَيَاةِ жонсиз; ~ الْخَطَرِ хатарсиз, хавфсиз; ~ الشَّكْلِ шаклсиз; ~ الطَّبَقَاتِ синфсиз; ~ الْقُوَّةِ қувватсиз, беқувват, кучсиз, қувватсиз, ~ النَّظِيرِ беназир, ўхшашсиз, назири (ўхшаши) йўқ.

– مُعْدِمٌ 1. қашшоқ, камбағал; فَقِيرٌ ~ ўта қашшоқ, ўта камбағал; 2. камбағал (*одам*)

– مَعْدُومٌ йўқ; номавжуд, ҳозир йўқ бўлган; ~ الْقِيمَةِ а) баҳоси йўқ; б) юксак қадрли, бебаҳо

I عَدَنَ (и) عَدْنٌ 1) (*ер остидан*) олмоқ, қазиб чиқармоқ; 2) (*бирор жойда*) яшамоқ (ب), (*бирор жойни*) ватан тутмоқ; ~تِ الْإِبِلُ туя бир жойда туриб қолди ва бошқа. жойга кетмади; II عَدَّنَ (*маъдан ва бошқаларни*) қазиб олмоқ, кончилик билан шуғулланмоқ

– تَعْدِينٌ 1) (*маъдан ва б. ларни*) қазиб олиш, кончилик; ~ الْفَحْمِ кўмир қазиб чиқариш, فَنُّ الـ~ кончилик техникаси; 2) металлургия; مَصْنَعُ الـ~ металлургия заводи; عَامِلُ ~ металлург; صِنَاعَةُ الـ~ الْحَدِيدِيِّ қора металлургия саноати; صِنَاعَةُ الـ~ غَيْرِ الْحَدِيدِيِّ рангли металлургия саноати; مَصْنَعُ الـ~ التَّحْوِيلِيِّ темир тайёрлаш заводи, темир ишлаб чиқарувчи завод

– تَعْدِينِيٌّ металлургияга оид

– عَدْنٌ (*жаннатдаги*) боғ; جَنَّةُ ~ жаннат боғи

– عَدْنَانُ *ат.от. мз.* Аднон (*шимолий араб уруғлари асосчиларидан бири*); بَنُو ~ Ҳижоз ва Нажда яшайдиган араб қабилалари; соф қонли араблар; لُغَةُ ~ (*шимолий*) араб тили

– عَدْنَانِيٌّ шимолий араблар вакили; الـ~ونَ шимолий араблар

– عَدَنِيٌّ Аданга оид; 2. Адан ш. кишиси

– مُعَدِّنٌ 1) кончи; шахтёр; 2) металлист

مَعْدِنٌ, مَعْدَنٌ[1] *кўп.* مَعَادِنُ 1) (*металл, минерал*) конлари; кон; шахта; 2) металл, маъдан; مَعَادِنُ فِلِزِّيَّةٌ металлар; الْمَعَادِنُ الثَّمِينَةُ қимматбаҳо металлар; الْمَعَادِنُ النَّادِرَةُ нодир металлар; الْمَعَادِنُ الْخَفِيفَةُ енгил металлар; الْمَعَادِنُ الْحَدِيدِيَّةُ қора металлар; الْمَعَادِنُ غَيْرُ الْحَدِيدِيَّةِ *ёки* اللاَّ حَدِيدِيَّةُ рангли металлар; 3) минерал; عِلْمُ الْمَعَادِنِ минералогия, маъданшунослик; 4) бошланиш, ибтидо, манбаъ; 5) моҳият, табиат, феъл-атвор ҳолати; إِنْسَانِيٌّ ~ инсон табиати; لاَ يَعْرِفُونَ طَبِيعَةَ ~ـهِ унинг тупроғи қанақалигини (*табиати қандайлигини*) улар билмайдилар; ◊ هُوَ مِنْ مَعَادِنِ الْعِلْمِ

у илмнинг кони (хазинаси); هي ~ الخَيْر у (*мн.*) яхшилик тажассуми

– مَعْدِنٌ[2] 1) ватан, қишин-ёзин яшайдиган жой (*макон*); 2) марказ, бирор ниманинг ўртаси

– مَعْدِنِيٌّ 1.1) фойдали қазилмаларга оид; 2) металга оид; عُمْلَةٌ ~ـةٌ олтин ва кумуш пул (*валюта*); نُقُودٌ ~ـةٌ танга, металдан ясалган пул; 3) минерал оид; زَيْتٌ ~ минерал мой; مِيَاهٌ ~ـةٌ минерал сув; مُخَصِّبَاتٌ ~ـةٌ минерал (маъданий) ўғитлар; مِلْحٌ ~ минерал туз; 2. кончи ишчи, шахтёр

عِدَةٌ *қар.* وعد

عِدَّةٌ *қар.* عد

I (عدو) عَدَا (у) عَدْوٌ 1) (*қаёққадир*) чопмоқ, югурмоқ (إِلَى);2) (*чегарадан, ҳаддан*) чиқмоқ, ошмоқ, ўтиб кетмоқ; إِذَا قُلْتُ ... لا أَعْدُو الصَّوَابَ агар ... десам, мен ҳақ гапни айтган бўламан; 3) (*н. нидир*) ташлаб кетмоқ, қолдириб кетмоқ, (*н. дандир*) воз кечмоқ (عَنْ); 4) (*к. гадир қарши*) душманлик қилмоқ (عَلَى): عَدَتْ عَلَيْهِ الْعَوَادِي унинг бошига ҳар хил балолар тушди; 5) юктирмоқ; ◊ مَا ~ ...ни ҳисобга олмай ...дан ташқари (*туш.к.от билан*); II عَدَّى 1) ўтмоқ, кесиб ўтмоқ; 2) (*к. нидир, н. орқалидир*) олиб ўтмоқ (*туш.к.* بِ); 3) (*паромда*) ўтказиб қўймоқ; 4) (*н. нидир*) қолдирмоқ, ташлаб кетмоқ (عَنْ); 5) *грам.* (*феълни ўтимли қилмоқ, ўтимлига айлантирмоқ*). III عَادَى 1) душманлик туйғусида бўлмоқ, душманлик қилмоқ; 2) (*бирор н. билан*) курашмоқ; ◊ ~ بَيْنَ الصَّيْدَيْنِ бир ўқ билан икки қуён овламоқ; IV أَعْدَى 1) (*бирор н.*) юқтирмоқ (بِ); 2) (*к. нингдир*) тарафини олмоқ, орасига тушмоқ; (*к. нидир, к.дандир*) ҳимоя қилмоқ (*туш.к.* عَلَى); 3) югуртирмоқ, чоптирмоқ; V تَعَدَّى 1) ўтмоқ, (*қонунни*) бузмоқ; لَمْ يَتَعَدَّ الْخَامِسَةَ مِنْ عُمْرِهِ унинг ёши бешдан ўтмаган; 2) (*к. гадир*) адолатсизлик қилмоқ, зулм қилмоқ (عَلَى); (*к. ғадир*) ҳужум қилмоқ, ташланмоқ (عَلَى); ~ عَلَى حَقِّهِ кимнингдир ҳуқуқларини оёқости қилмоқ; 3) *грам.* ўтимли бўлмоқ (*феъл ҳақида*); VI تَعَادَى ўзаро ёвлашмоқ; VIII اعْتَدَى (*к. гадир*) суиқасд қилмоқ, ҳужум қилмоқ; агрессия уюштирмоқ, душманлик қилмоқ; (*к. ғадир*) зулм қилмоқ (عَلَى); ~ عَلَى عِرْضِ امْرَأَةٍ аёл номусига тегмоқ; X اسْتَعْدَى (*к. нидир, к.дандир ҳимоя қилиш учун*) ёрдамга чақирмоқ (لِـ *ёки туш.к.* عَلَى); ёрдам сўрамоқ; 2) (*бир-бирига*) гиж-гижламоқ (عَلَى)

– اعْتِدَاءٌ суиқасд; ҳужум, бостириб кириш; агрессия; душманлик ҳаракати; зулм; آثَارُ الـ~ агрессия асоратлари; مُعَاهَدَةُ عَدَمِ الـ~ ҳужум қилмаслик ҳақида шартнома

– أَعْدَى энг адоватли

– تَعَدٍّ 1) ҳужум, босқин; 2) (*қонунни*) бузиш

– تَعْدِيَةٌ 1) (*паромда*) ўтиш; 2) *грам.* ўтимлилик (*феъл ҳақида*)

– عَادٍ *мн.* عَادِيَةٌ *кўп.* عُدَاةٌ 1) ёвлашаётган; адоватли; ғазабнок (*ваҳший ҳайвон ҳақида*); 2) югураётган, чопаётган

– عَادِيَةٌ *кўп.* عَوَادٍ, عَادِيَاتٌ 1. олдинда бораётган; عَادِيَاتُ الْقَافِلَةِ карвон олдида бораётган туялар; 2.1) етакчи, йўлбошчи; 2) адолатсизлик, зулм; 3) зарарли таъсир; 4) офат, бало; عَادِيَاتُ الطَّبِيعَةِ табиий офат; عَادِيَاتُ (عَوَادِي) الزَّمَانِ тақдир зарбалари; عَوَادِي الدَّهْرِ ҳаётда учрайдиган тўсиқлар (тўсқинликлар)

– عَدَا ...дан ташқари, ...дан бошқа (*туш. ёки қар. к. даги от билан*); مَا ~ ...дан бошқа; ...ни ҳисобдан чиқариб (*туш.к. даги от билан*)

– عَدَاءٌ 1) душманлик, ёвлик; адоват; الـ~ُ الأَعْمَى доимий (кечирилмас) адоват; 2) нафрат; الـ~ُ لِلْفَاشِيَّةِ антифашизм; الـ~ُ لِلسَّامِيَّةِ антисемитизм; 2) ҳаддан зиёда зулм ўтказиш

عَدَّاءٌ чопувчи, югурувчи (*спортчи*)

– عِدَاءٌ = عَدَاوَةٌ

– عِدَائِيٌّ адоватли; душманга оид; дўст бўлмаган

– عَدْوٌ югуриш, чопиш

– عَدُوٌّ *кўп.* أَعْدَاءٌ, عِدًا душман, ёв, рақиб; أَعْدَى أَعْدَائِهِ унинг ўта қаттиқ душмани (ёви)

– عَدُوَّةٌ ёв (душман) аёл

– عُدْوَانٌ 1) душманлик, ёвлик; 2) қаҳр, ғазаб; 3) агрессия; الـ~ُ الْمُسَلَّحُ қуролли агрессия; شَنَّ ~ًا عَلَى ... ...га қарши агрессия қилмоқ; 4) адолатсизлик; ظُلْمًا وَ ~ًا адолатсиз равишда, айбсиз равишда

– عُدْوَانِيٌّ агрессив; الْحَرْبُ الـ~ـةُ агрессив уруш; السِّيَاسَةُ الـ~ـةُ агрессив сиёсат

– عُدْوَانِيَّةٌ агрессивлик

– عَدَوَانٌ чопиш, югуриш; سَرِيعُ الـ~ тез юрувчи (*кема ҳақида*)

– عُدْوَةٌ, عِدْوَةٌ *кўп.* عِدَاءٌ қирғоқ, соҳил; 2) водийнинг чеккаси, воҳанинг чегараси (қирғоғи)

– عَدْوَى 1) юқумли касаллик, инфекция; 2) зулм ўтказган одамдан қасос олиш; ёрдам

– عُدًى душманлар, ёвлар

– مُتَعَادٍ *мн.* مُتَعَادِيَةٌ душманона, душманларча, душманга оид; ёвга оид, адоватона

– مُتَعَدٍّ 1) *мн.* مُتَعَدِّيَةٌ ҳужум қилувчи, ҳужумчи, ҳужумга ўтувчи; 2) *грам.* ўтимли (*феъл ҳақида*)

– مُعَادٍ *мн.* مُعَادِيَةٌ 1. душмонга (ёвга) оид; душманларча, ёвларча; 2. ... لِـ ~ анти = ...га қарши; ~ لِلْعَرَبِ арабларга қарши; ~ لِلْفَاشِيَّةِ антифашистик; ~ لِلشَّعْبِ халққа қарши; ~ لِلدِّيمُوقْرَاطِيَّةِ антидемократик; ~ لِلاسْتِعْمَارِ антиимпериалистик

– مُعَادَاةٌ 1) душманлик, ёвлик, ғайирлик, нафратлилик; ~ُ الْفَاشِيَّةِ

антифашизм; ~ الْيَهُود антисемитизм; 2) қаҳр, ғазаб

– مُعْتَدٍ мн. مُعْتَدِيَة 1. ҳужум қилувчи, ҳужумчи; агрессив; 2. агрессор

– مُعْتَدًى: عَلَيْهِ ~ ҳужумга (агрессияга) дучор бўлган; агрессия қурбони

– مُعْدٍ мн. مُعْدِيَة юқумли, эпидемик; الْأَمْرَاضُ الـ~ة юқумли касалликлар

– مَعَدَّاوِيٌّ кўп. مَعَدَّاوِيَّة паромчи

– مَعْدًى ўтиш жойи; ◊ لَا ~ عَنْهُ (مِنْهُ) муқаррар (бўладиган), албатта (бўладиган); لَا ~ لَنَا عَنْ ... биз албатта ...миз керак

– مُعَدِّيَة кўп. ـات, مَعَادٍ паром

عَذُبَ I (у) عُذُوبَة 1) ширин бўлмоқ; 2) (шўр эмас) чучук бўлмоқ (*денгиз сувлари ҳақида*); II عَذَّبَ азобламоқ, қийнамоқ; V تَعَذَّبَ азобланмоқ, қийналмоқ, қийноққа тушмоқ, қийноқда бўлмоқ; X اسْتَعْذَبَ 1) ширин (ёқимли) деб ҳисобламоқ; 2) лаззатланмоқ; 3) татиб (еб) кўрмоқ

– تَعْذِيبٌ азоб бериш, азоб, қийнатиш, қийнаш; ~ نَفْسَانِيٌّ руҳий (маънавий) азоб

– عَذَابٌ кўп. أَعْذِبَة, ـات — азоб, азоб-уқубат, алам; أَذَاقَهُ مُرَّ الـ~ кимгадир аччиқ аламлар етказмоқ

– عَذْبٌ кўп. عِذَابٌ 1) ширин, ёқимли, нозик; ~ الْكَلَامِ (اللِّسَانِ) ёқимли гапирувчи, ширинсухан, ширинсўз; 2) чучук, ичимли (*сув ҳақида*)

– عَذَبَةٌ кўп. ـات — 1) охир, уч; 2) салла учи; 3) попук, гажит; حِزَامٌ ذُو عَذَبَات попукли белбоғ

– عُذُوبَةٌ 1) ширинлик; ёқимлилик; гўзаллик; 2) чучуклик

– مُسْتَعْذَبٌ ёқимли

– مُعَذِّبٌ 1. азоб берувчи; азобловчи; 2. азоб берувчи (*одам*)

عَذَرَ[1] I (и) عُذْرٌ 1) кечирмоқ, узрни қабул қилмоқ; 2) оқламоқ; 3) гуноҳи кўпайиб кетмоқ, айб-нуқсони кўпайиб кетмоқ; عَذَرَ[2] (и) عَذْرٌ хатна маросимини ўтказмоқ, хатна қилмоқ; IV أَعْذَرَ 1) кечирмоқ, узрни қабул қилмоқ, оқламоқ; 2) оқлаш (кечиришга) муносиб бўлмоқ; ~ مَنْ أَنْذَرَ *мқл.* огоҳлантирган айбдор эмас; 3) хатна қилмоқ; 4) гуноҳи кўпайиб кетмоқ, айб-нуқсони кўпайиб кетмоқ; V تَعَذَّرَ оғир (қийин) бўлмоқ; (*к. учундир*) имконсиз бўлмоқ (عَلَى); VIII اعْتَذَرَ (*к. дандир н. учундир*) узр (кечирим) сўрамоқ ~ عَنْ نَشْرِ الْمَقَالَة بِكَامِلِهَا, (مِنْ, عَنْ, إِلَى) у мақолани тўлалигича нашр қилолмаганлиги учун узр сўради; 2) ўзини оқламоқ; сабаб қилиб кўрсатмоқ; баҳоналар қилмоқ; келмаслиги сабабларини ёзма равишда тушунтирмоқ (*мас., мажлисга*); 4) (*н. дандир*) бирор сабабли баҳона билан четланмоқ, юз ўгирмоқ; рад қилмоқ (عَنْ); ~ عَنْهُ بِرِقَّةِ قَلْبِه кимнингдир раҳмдиллигидан фойдаланиб, унга қарши чиқмоқ, қаршилик қилмоқ; X اسْتَعْذَرَ (*к. дандир қандайдир масалада*) кечирим (узр) сўрамоқ (عَنْ, إِلَى)

– اعْتِذَارٌ кўп. ـات — 1) узр, кечирим сўраш, кечирим; 2) оқлаш, ўзини оқлаш; келмаганлиги сабабини кўрсатиб ёзилган тушунтириш хати (*мас., мажлисга*)

– تَعَذُّرٌ қийинлик, қийинчилик; имконсизлик

– عِذَارٌ кўп. عُذُرٌ 1) нўхта, тизгин; 2) юздаги майин тук; 3) юз, лунж; 4) уят, уялиш, ор, хижолатчилик; خَلَعَ ~هُ ҳар қандай уятни йўқотмоқ; خَالِعُ الـ~ уятсиз, номуссиз, орсиз

– عُذْرٌ кўп. أَعْذَارٌ 1) узр, кечирим сўраш; 2) оқлаш; وَلَهُ بَعْضُ الـ~ уни бир қадар оқлаш мумкин; 3) баҳона, сабаб; جَعَلَ لَهُ ~ًا عَنْ ... (*бирор н. қилмаслик учун*) кимгадир (*баҳона, имкон*) бермоқ; 4) халақит; ◊ أَبْلَى ~ًا فِي الْقِتَالِ *қар.* بلا; أَبْلَيْتُ ~ًا мен кучим етган ҳамма нарсани қилдим; لَقَدْ أَبْلَغْتُ نَفْسِي ~هَا энди менинг виждоним тоза (пок, тинч); الـ~ أَقْبَحُ مِنْ ذَنْبٍ *мтл.* ўзини оқлаш гуноҳдан ёмон

– عَذْرَاءُ кўп. عَذَارَى 1) бокира (иффатли) қиз; ~ غَابَةٌ бокира, қадам етмаган ўрмон; ~ أَرْضٌ бўз ер, қўриқ; مَرْيَمُ الـ~ бокира Марям; الـ~ ёки ~ بُرْجُ الـ *астр.* Дева юлдузлар туркуми; Азро буржи; أَصَابِعُ الـ~ *бот.* дигиталис (*доривор ўсимлик*); 2) *зоол.* ғумбак, ғундак (*мас., пилладаги*)

– عَذْرَاوِيَّةٌ қизлик, бокиралик, иффат, қизлик иффати- عَذِرَةٌ экскрементлар; ~ الدَّارِ ҳовли, ҳовли саҳни

– عُذْرَةٌ 1) қизлик, иффатлилик; иффат; 2) *анат.* қизлик пардаси; أَبُو ~ الْكِتَابِ китоб муаллифи (автори)

– عُذْرِيٌّ 1) бокира; қизликка оид; 2) пок, бокир, бокира; هَوًى ~ ёки ~ حُبٌّ соф (*пок*) муҳаббат, Афлотуний (беғараз) муҳаббат (*бу сўз ўз пок ахлоқи билан шуҳрат тутган بَنُو عُذْرَةَ қабиласи номидан келиб чиққан*)

– عُذْرِيَّةٌ қизлик, бокиралик, маъсумалик

– مُتَعَذِّرٌ қийин, оғир; имкониятсиз, беимкон

– مِعْذَارٌ кўп. مَعَاذِيرُ узр, узр (кечирим) сўраш; баҳона, баҳонаи сабаб

– مَعْذُرَةٌ, مَعْذِرَةٌ кўп. مَعَاذِرُ 1) узр сўраш, узр; ~ يَا ...! кечирасиз, ...; 2) ўзини оқлаш

– مَعْذُورِيَّةٌ узрлилик, кечиримлилик

عَذْقٌ хурмо дарахти (*меваси билан бирга*)

– عِذْقٌ кўп. أَعْذَاقٌ, عُذُوقٌ ғужум, бош (*узумники*)

عَذَلَ I (и) عَذْلٌ дашном бермоқ, танбеҳ бермоқ; айбламоқ; II عَذَّلَ дашном (танбеҳ) ёғдирмоқ; VI تَعَاذَلَ ўзаро бир-бирига дашном (танбеҳ) беришмоқ; VIII اعْتَذَلَ 1) ўзини-ўзи маломат қилмоқ; 2) бировнинг қилган гинасини тан олмоқ

– عَاذِلٌ[1] 1. дашном (танбеҳ) берувчи; 2, кўп. عُذَّلٌ, عَذَلَة ёмонловчи, қораловчи, ғийбатчи

– عَاذِلٌ[2] ҳайз қони оқиб келадиган томир

– عَاذِلَةٌ *кўп.* عَوَاذِلُ *мн.* عَاذِلٌ *дан*

– عَذَلٌ танбеҳ, дашном

– عُذَلَةٌ гиначи, одамларни кўп маломат қиладиган

– عَذُولٌ 1. доимий дашном берувчи; 2. ёмонловчи, қораловчи, ғийбатчи; ~ مُرَشَّحٌ لَا مُزَاحِمَ لَهُ وَ لَا номзодлигига шубҳа йўқ, шубҳасиз номзод

I (عذو) عَذَا (у) عَذْوٌ табиий шароитига кўра қулай (яхши) бўлмоқ; X اسْتَعْذَى табиий шароитига кўра қулай (яхши) деб ҳисобламоқ

عِذْيٌ лалмикор экин

I عَرَّ (а/у) عَرٌّ, عُرٌّ шарманда қилмоқ, обрўсини тўкмоқ; VII انْعَرَّ шарманда (шармисор) бўлмоқ; VIII اعْتَرَّ сўрамаса ҳам, бировга яхшилик қилмоқ

– أَعَرُّ *мн.* عُرٌّ *кўп.* عَرَّاءُ қичима (қўтир) га оид

– عَارُورٌ ҳар қандай ор-номусини йўқотган, орсиз

– عَرٌّ 1) айб, камчилик; ёмонлик, жаҳолат; 2) расволик, орсизлик, шармандалик

– عَرَارٌ *бот.* Anthemis arvensis (*Нажда ўсадиган ўсимлик*)

– عَرَرٌ[1] шармандалик, расволик

– عَرَرٌ[2] қичима; ҳуснбузар

– عُرَّةٌ 1) қичима; ҳуснбузар; 2) фоҳиша; 3) ифлос

– عَرِيرٌ 1) ажойиб; 2; бегона

– مُعْتَرٌّ камбағал, бечора, фақир

– مَعَرَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ — 1) шармандалик, орсизлик; 2) доғ; 3) камчилик, етишмовчилик; 4) гуноҳ

I (عرب) عَرُبَ (у) عُرُوبَةٌ соф қонли (*араб*) бўлмоқ; 2) соф бўлмоқ (*араб тили ҳақида*); عَرِبَ а عَرَبٌ чуқур бўлмоқ, серсув бўлмоқ (*мас., дарё ҳақида*); II عَرَّبَ 1) араб тилига таржима қилмоқ; 2) арабча шакл бермоқ; арабчалаштирмоқ (*сўзни*); 3) закалат бермоқ (الْعُرْبُونُ); 4) (*бирор к.* ни) сўкмоқ, ҳақорат қилмоқ (عَلَى); IV أَعْرَبَ 1) (*н. нидир*) ифодаламоқ, айтмоқ (عَنْ); ... ~ عَنْ أَمَلِهِ فِي أَنْ ... бўлишига умид боғламоқ; 2) *грам.* а) тўла қўшимчалар билан ўқимоқ, ёзмоқ; б) грамматик таҳлил қилмоқ; V تَعَرَّبَ арабчалаштирмоқ; X اسْتَعْرَبَ 1) арабчалаштирмоқ; 2) арабшунос бўлмоқ

– اسْتِعْرَابٌ арабшунослик, арабистика

– أَعْرَابٌ *кўп.* саҳровий араблар; бадавийлар

– إِعْرَابٌ 1) (*н. нидир*) ифодалаш, айтиш (عَنْ); 2) *грам.* тўла қўшимчалар билан ўқиш, ёзиш; 4) *грам.* флексия бўйича ўзгариш (*от ҳақида*) ёки қўшимчалари бўйича ўзгариш (*феъл ҳақида*); флексия; نُقَطُ الـ~ келишиклар флексияларини билдирувчи нуқталар; 5) синтаксис

– إِعْرَابِيٌّ *грам.* флексия билан боғлиқ; синтактик; الْقَوَاعِدُ الـ~ـةُ келишикли флексияларни ишлатиш қоидалари; حَالَةٌ ~ـةٌ келишик; حَرَكَاتٌ ~ـةٌ келишик ҳаракатлари; феъл қўшимчалари ҳаракатлари

– أَعْرَابِيٌّ *кўп.* أَعْرَابٌ кўчманчи араб, бадавий

– تَعْرِيبٌ 1) араб тилига таржима; 2) (*сўзни*) араблаштириш

– عَارِبٌ[1] соф қонли (*араблар ҳақида*); عَرَبٌ ~ـةٌ соф қонли араблар

– عَارِبٌ[2] чуқур, мўл сувли (*мас., дарё ҳақида*)

– عَرَّابٌ чўқинтирган ота (*христианларда*)

– عِرَابٌ нуқсонлардан холи; خَيْلٌ ~ юк ташишга мўлжалланмаган зотли от

– عَرَّابَةٌ чўқинтирган она (*христианларда*)

– عَرَبٌ[1] араблар; бадавийлар; رُحَّلٌ ~ кўчманчи араблар; ~ عَرْبَاءُ соф қонли араблар; مُتَعَرِّبَةٌ ~ ёки مُسْتَعْرِبَةٌ ~ соф қонли бўлмаган араблар; قَسَمْتُ الْعَرَبَ عَرَبَيْنِ *маж.* а) мен ваъда (*қилинган иш*) нинг ярмини бажардим; б) мен ўзимга ярмини олдим

– عَرَبٌ[2] кўпсувлилик, суви кўплик

– عُرْبٌ *жам.* араблар; бадавийлар

– عُرْبَانٌ кўчманчи араблар; бадавийлар

– عَرَبَاوِيَّاتٌ *кўп. лингв.* арабизмлар, араб тилидан бошқа тилларга кирган сўз ва қўшимчалар

– عَرَبَجِيٌّ *кўп.* عَرَبَجِيَّةٌ аравакаш

– عَرَبَخَانَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — аравахона

– عَرَبَةٌ[1] *кўп.* ـَاتٌ — тез оқар кичик дарё; *кўп.* қайиққа ўхшаш мосламалар устига қурилган вақтинчалик (муваққат) кўприк (*Ироқда*)

– عَرَبَةٌ[2] *муз.* ярим тон

– عَرَبَةٌ[3] *кўп.* ـَاتٌ — арава; коляска, экипаж; أُجْرَةٍ ~ киракаш арава; الْأَطْفَالِ ~ болалар аравачаси; الْانْزِلَاقِ ~ чана; صَغِيرَةٌ ~ (*касал*) аравачаси; الْمِدْفَعِ ~ лафет (*замбарак аравааси*); يَدٍ ~ замбил ғалтак; 2) вагон; (الْعَفْشِ) الْأَمْتِعَةِ ~ багаж вагони; الْبِضَاعَةِ ~ юк вагони; الرُّكَّابِ ~ пассажир (йўловчилар) вагони; تْرَامْوَايٍ ~ трамвай вагони; مُسَطَّحَةٌ ~ ёки سَطْحٍ ~ вагон-платформа; سِكَّةِ الْحَدِيدِ ~ темир йўл вагони; الْأَكْلِ ~ вагон-ресторан; مُقْفَلَةٌ ~ ёпиқ вагон; النَّوْمِ ~ ухлаб кетиладиган вагон; الصَّهْرِيجِ ~ вагон-цистерна; 3) автомашина; 4) лафет (*замбарак аравааси*)

– عَرَبِيٌّ 1.1) арабга оид, арабий; اللُّغَةُ الـ~ـةُ ёки الـ~ـةُ араб тили; تَكَلَّمَ بِالـ~ арабча гапирмоқ; جَامِعَةُ الدُّوَلِ الـ~ـةِ Араб мамлакатлари Лигаси; كَلِّمْهُ بِالـ~! сенга она тилида гапиряпман! (*сўзма-сўз: унга арабча гапир!*); 2) Миср Араб Республикасига оид; 2. араб

– عَرَبَةٌ = عَرَبِيَّةٌ[1]

– عَرَبِيَّةٌ[2] 1) араб аёли; 2) арабчадан келиб чиққан (*сўз ҳақида*); ◊ الـ~ араб тили; قُرَّاءُ الـ~ а) арабча мутолаа қилувчилар, ўқийдиганлар; б) араб китобхонлари

– عَرُوبٌ *кўп.* عُرُبٌ эрини яхши кўрувчи хотин, эрининг муҳаббатини қозонган хотин

– عُرُوبَةٌ 1) арабчадан келиб чиқиш; 2) араб дунёси; барча араблар; الـ~ دِيَارُ араб диёри (мамлакатлари, юртлари); 3) соф араб тили; 4) *лингв.* арабизм (*бошқа тиллардаги арабча сўз ва элементлар*)

– عُرُوبِيٌّ арабларга алоқадор ҳар нарса тарафдори

– مُسْتَعْرِبٌ арабшунос, арабист

– مُعْرَبٌ *грам.* флексия йўли билан ўзгарувчи (*сўз ҳақида*)

– مُعَرِّبٌ араб тилига таржима қилувчи

– مُعَرَّبٌ 1) араб тилига таржима қилинган; 2) араблаштирилган

– مُعَرَّبَاتٌ *кўп.* араблаштирилган сўзлар (*чет тиллардан олинган*)

عَرْبَدَ 1) ҳар бир сўздан айб топишга уринмоқ; 2) шовқин-сурон кўтармоқ, бебошлик қилмоқ, жанжал кўтармоқ

– عَرْبَدَةٌ 1) ҳар бир сўздан айб топишга уриниш; 2) бебошлик, жанжалкашлик

– عِرْبِيدٌ 1. ҳар бир сўздан айб топишга уринувчи; 2. бебош, жанжалкаш

– عِرْبِيدٌ = مُعَرْبِدٌ

عَرْبَسَ чигаллаштирмоқ, чалкаштирмоқ

– عَرْبَسَةٌ 1) чигаллашиш; 2) чалкашлик, боши-учи йўқлик

عَرْبَنَ закалат бермоқ, гаровга бермоқ

– عُرْبَانٌ = عُرْبُونٌ

– عَرْبَنَةٌ закалатни (гаровни) топшириш

– عُرْبُونٌ *кўп.* عَرَابِينُ закалат; гаров; аванс

– عُرْبُونٌ = عَرَبُونٌ

I عَرَجَ (عرج) (у) عُرُوجٌ (*бирор н. телесига*) чиқмоқ, кўтарилмоқ (فِي، عَلَى); عَرِجَ (а) عَرَجٌ оқсоқ бўлмоқ, оқсамоқ; يَعْرَجُ فِي حَارَةِ العُرْجِ *мтл.* кўр орасида бўлсанг, кўр бўл, кар орасида бўлсанг, кар бўл (*сўзма-сўз: оқсоқлар маҳалласида у оқсоқланиб юради*); II عَرَّجَ 1) қайрилмоқ, букилмоқ, эгри-бугри (бурилишли) бўлмоқ (*йўл ҳақида*); 2) (*к. никигадир*) кириб чиқмоқ, кириб ўтмоқ (*йўл-йўлакай-* عَلَى); V تَعَرَّجَ қингир-қийшиқ бўлмоқ, бурилмоқ, иланг-биланг бўлмоқ, биланглаб юрмоқ; VI تَعَارَجَ ўзини оқсоқ қилиб кўрсатмоқ; VII انْعَرَجَ 1) қия бўлмоқ; 2) қингир бўлмоқ, эгилмоқ, қийшаймоқ, буришмоқ, бужмаймоқ

– أَعْرَجُ *мн.* عَرْجَاءُ *кўп.* عُرْجٌ، عُرْجَانٌ 1. оқсоқ, оёқсиз; 2. *карт.* валет, саллот

– تَعَرُّجٌ *кўп.* اتٌ ـَ 1) иланг-биланглик; жойининг баланд-пастликлари, паст-баландлик; 2) бурилиш, қайрилиш, иланг-биланг (*йўл*); қингир-қийшиқ (*йўл*)

– تَعْرِيجٌ *кўп.* تَعَارِيجُ қайрилиш, иланг-биланг йўл; تَعَارِيجُ ضَوْئِيَّةٌ *физ.* нур тўлқинлари; لَفٌّ *қар.* لِمَاذَا هَذَا الـ~ وَ اللَّفُّ؟

– عَرَجٌ оқсоқлик

– عَرَجَانٌ оқсоқланиш; оқсоқлик, чўлоқлик

– عُرْجَةٌ оқсоқлик, чўлоқлик

– مُتَعَرِّجٌ иланг-биланг, қингир-қийшиқ (*йўл ҳақида*); иланг-биланг кўринишдаги, ~اً иланг-биланг равишда

– مِعْرَاجٌ *кўп.* مَعَارِيجُ 1) кўтарилиш; *дин.* Муҳаммад саллоллоҳу алайҳи васалламнинг меърожлари (кўтарилишлари); لَيْلَةُ الـ~ *дин.* Меърож кечаси (*бу кечада Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи васаллам Маккаи мукаррамадан Қуддуси шарифга меърож қилиш учун келган эдилар*); *қар.* الإِسْرَاءُ، بُرَاقٌ; 2) нарвон, шоти

– مَعْرَجٌ *кўп.* مَعَارِجُ нарвон, шоти; *кўп.* пиллапоялар; مَعَارِجُ التَّقَدُّمِ وَ الرُّقِيِّ прогресс ва тараққиёт поғоналари

– مُنْعَرَجٌ *кўп.* اتٌ ـَ бурилиш, қайрилиш

عُرْجُونٌ *кўп.* عَرَاجِينُ 1) (*хурмо ғужуми бор*) новда; ғужум, бош (*мас., хурмо, узумдаги*); 2) шох ва барглари кесилиб ўзи қолган хурмо дарахти

عَرَّادَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ *тар.* манжаниқ, тошотар машина, катапульта

(عرس) II عَرَّسَ сафар давомида бир оз дам олиш учун тўхтамоқ; IV أَعْرَسَ 1) тўй (*никоҳ тўйи*) қилмоқ; 2) аёл киши билан жинсий алоқа қилмоқ

– تَعْرِيسٌ йўлда дам олиш учун тўхташ (қўниш); тўхташ

– عَرَائِسِيٌّ никоҳга оид; 2) (*никоҳ*) тўйига оид

– عُرْسٌ *кўп.* أَعْرَاسٌ 1) никоҳ; 2) тўй; وَلِيمَةُ الـ~ тўй зиёфати; ثَوْبُ الـ~ никоҳда кийиладиган кўйлак; لَهُ فِي كُلِّ ~ قُرْصٌ *мтл.* қаерга борсак, насибамиз тайёр (*сўзма-сўз: ҳар бир тўйда унинг нони бор*); ◊ ذَهَبِيٌّ ~ олтин тўй; فِضِّيٌّ ~ кумуш тўй; أَقَامَ لَهُ الأَعْرَاسَ бирор нарса муносабати билан зиёфат уюштирмоқ

– عِرْسٌ *кўп.* أَعْرَاسٌ эр-хотинлардан биттаси; *ик.с.* ~انِ куёв ва келин; ◊ ابْنُ ~ *кўп.* بَنَاتُ ~ *зоол.* 1) латча, ариқ сичқони; 2) сассиқкўзан

– عِرْسَةٌ *кўп.* عِرَسٌ *зоол.* 1) латча, ариқ сичқони; 2) сассиқкўзан

– عَرُوسٌ *кўп.* عَرَائِسُ 1) келинчак, унаштириб қўйилган қиз; *ик.с.* келин-куёвлар; 2) қўғирчоқ; مَسْرَحُ العَرَائِسِ қўғирчоқлар театри; 3) *кўп.* عُرُسٌ куёв; ◊ ~ُ البَحْرِ сув париси; ~ُ الشِّعْرِ илҳом париси; ~ُ الشِّتَاءِ *зоол.* самандар, калтакесак; عَرَائِسُ النِّيلِ *бот.* Нил нилуфари (лилияси)

– عَرُوسَةٌ = عَرُوسٌ

– عَرِيسٌ *кўп.* عُرُسٌ куёв, куда қилиб қўйилган йигит; ◊ ~ُ البَحْرِ =

عَرُوسٌ عَرُوسُ الْبَحْرِ қар.

– عَرِيسٌ = عَرِيسَةٌ

– عِرِيسَةٌ، عِرِّيسٌ шер уяси (манзили, макони)

– مُعَرَّسٌ сафар давомида бир оз дам олиш учун тўхтайдиган макон (жой)

I عَرَشَ[1] (и) عَرْشٌ 1) айвон, шийпонча қилмоқ; 2) тирамоқ, кўтариб қўймоқ (мас., узум новдасини); (ўсимликни) нарвонсимон панжарага чирмаштирмоқ; 3) (қудуқ огзига) тош термоқ; 4) ёғочдан уй қилмоқ (қурмоқ); عَرَشَ[2] (и) عُرُوشٌ (қаердадир) бўлмоқ (بِ); II عَرَّشَ 1) чулғанмоқ, чирмашмоқ (нарвонсимон панжарага); 2) тираб қўймоқ, панжарага тирмаштирмоқ (ўсимлик ҳақида); VIII اعْتَرَشَ: ~ الْعِنَبُ ток ишкомлардан кўтарилиб (ўсиб) кетди

– تَعْرِيشَةٌ кўп. تَعَارِيشُ 1) панжара, нарвонсимон панжара; 2) панжарали шийпонча

– عَرْشٌ кўп. عُرُوشٌ، أَعْرَاشٌ 1) тахт; 2) خِطَابُ الـ~ тахтга ўтирган куни сўзланган нутқ; أَجْلَسَ عَلَى الـ~ тахтга ўтқазмоқ; خَلَعَ مِنَ الـ~ тахтдан туширмоқ (ағдармоқ); 2) тобут; 3) том, айвон; 4) павильон, шийпонча; 5) панжара, нарвонсимон панжара; الْعُرُوشُ Маккаи мукаррамадаги уйлар; ثُلَّ ~ـهُ унинг кучи заифлашди, попуги пасайди

– الْعُرُشُ кўп. Маккаи мукаррамадаги уйлар

– عَرْشَةٌ айвон

– عَرِيشٌ кўп. عُرُشٌ 1) шийпонча; капа, балаган; 2) якка шоти (икки отли аравада); 3) новда (узумдаги)

– عَرِيشَةٌ кўп. عَرَائِشُ 1) маҳофа (одамларни ўтқазиб кўтариб юришга мўлжалланган жиҳоз), тахтиравон; 2) ток новдаси

– مُعَرَّشٌ[1]، مَعْرُوشٌ нарвонсимон панжарага чирмаштирилган (ўсимлик ҳақида)

– مَعْرُوشٌ[2] ишкомга боғланган; كُرُومٌ ~اتٌ ишкомларга таралган ток шохлари

I عَرَضَ (и) عَرَضٌ ғайратли (жонсарак) бўлмоқ; II عَرَّضَ қўшмачилик қилмоқ

– عَرْصَةٌ кўп. عَرَصَاتٌ، عِرَاصٌ 1) ҳовли; 2) майдонча; майдон

– مُعَرِّصٌ 1. ўз хотинини қўшиб тирикчилик қиладиган; 2.1) гўсхўр эр (хотини хиёнат қилиб юрадиган эр); 2) қўшмачи

I. (عرض) عَرَضَ (и) عَرْضٌ 1) (к. нингдир) бошидан ўтмоқ, бўлиб ўтмоқ (لِـ); لَهُ عَارِضٌ ~ унинг олдида тўсиқ пайдо бўлди; لَهُ ~ عَارِضٌ مِنَ الْحُمَّى унинг безгаги хуруж қилди; 2) таклиф қилмоқ (киритмоқ) (عَلَى) мас., қонун лойиҳасини); (к. гадир) ахборот бермоқ (عَلَى); (к. гадир) таклиф қилмоқ (عَلَى); 3) (н. нидир қаердадир) кўргазма (экспонат); қилиб қўймоқ (بِ); (к. гадир) ~ عَلَى الْبَيْعِ намойиш қилмоқ, кўрсатмоқ (عَلَى –мас., кинофильмни); сотиш учун кўргазма қилмоқ; 4) (н. нидир) тилга олиб ўтмоқ, (н. гадир) алоқали гап қилмоқ (لِـ); 5) ҳарб. назорат ўтказмоқ; 6) мажҳ. ақлдан озмоқ; 7) (к. нингдир) бошига (миясига) келмоқ (لِـ):(خَاطِرٌ) لَهُ فِكْرٌ ~ унинг миясига фикр келди; 8) (бирор н. ни бирор н. га кўндаланг қилиб қўймоқ (عَلَى): عَرُضَ (у) عِرَضٌ، عَرَاضَةٌ кенг бўлмоқ; II عَرَّضَ 1) кенг қилмоқ, кенгайтирмоқ; 2) ёйиб қўймоқ (мас., қуёшга لِـ); مَلَابِسَ لِلشَّمْسِ ~ кийимларни офтоб (қуёш) га ёйиб қўймоқ; 3) (н. гадир) дучор этмоқ (لِـ); لِلْخَطَرِ ~ хатарга дучор этмоқ; 4) (н. гадир) ишора қилмоқ, қочирим қилмоқ (بِ, لِـ); 5) (к. гадир) ҳайфсан (дашном) бермоқ (بِ, لِـ); III عَارَضَ 1) қарши ҳаракат қилмоқ, қаршилик қилмоқ; (бирор н. га) қарши чиқмоқ; эътироз билдирмоқ, баҳслашмоқ; оппозицияда бўлмоқ; 2) (бирор н. билан) солиштирмоқ, қиёсламоқ (بَيْنَ, بِ); 3) (н. дандир; четлашмоқ, ўзини олиб қочмоқ (туш.к.); IV أَعْرَضَ 1) (н.-дандир) юз бурмоқ, четга чиқмоқ, воз кечмоқ, ўзини олиб қочмоқ (عَنْ); 2) талабнома.(илтимоснома) бермоқ; 3) кенг қилмоқ, кенгайтирмоқ; 4) аниқ бўлмоқ, очиқ-ойдин бўлмоқ, кўринмоқ; V تَعَرَّضَ 1) (н. биландир) чиқмоқ, сўзга чиқмоқ (بِ); 2) (н. дир) дучор бўлмоқ (لِـ); 3) (н. гадир) халақит бермоқ, тўсқинлик қилмоқ (لِـ); (н. гадир) қаршилик қилмоқ (لِـ); 4) берилмоқ (мас., тафсилотга); (н. гадир) алоқали гап қилмоқ, (н. ҳақдадир) муфассал гапирмоқ (لِـ); 5; (н. гадир) берилиб кетмоқ, шўнғиб кетмоқ (لِـ); 6; (н. гадир) аралашмоқ (لِـ); (н. нидир) амалга оширмоқ (لِـ); (к. нингдир шаънига) тегиб ўтмоқ; (к. гадир) ҳужум қилмоқ, ташланмоқ (عَلَى); VI تَعَارَضَ 1) (н. биландир) мухолафатда бўлмоқ (مَعَ); 2; ўзаро қарама-қаршиликда бўлмоқ; 3) (н. биландир) тўқнашмоқ (مَعَ); VII انْعَرَضَ 1) кўрикка (экспонатликка) қўйилган бўлмоқ; 2; ақлдан озмоқ, жинни бўлиб қолмоқ; VIII اعْتَرَضَ 1) йўлда) учрашмоқ, дуч келмоқ; (к. нингдир); йўлини тўсмоқ; 2) (к. гадир; халақит бермоқ (لِـ); 3) қарши ҳаракат қилмоқ; (н. гадир қарши); эътироз билдирмоқ, норозилик билдирмоқ (عَلَى); وَ قَدْ يَعْتَرِضُ مُعْتَرِضٌ بِأَنْ... эҳтимол кимдир ...га эътироз билдирар; X اسْتَعْرَضَ кўриб чиқишга дучор қилмоқ, кўриб чиқмоқ; 2; хотирни кавламоқ; 3; обзор қилмоқ (газетани); кўриб чиқмоқ (шаҳарни); 4) кўрсатишни сўрамоқ, илтимос қилмоқ; 5) ҳарб. назорат ўтказмоқ; 6; кенг деб ҳисобламоқ

– اسْتِعْرَاضٌ кўп. اتٌ — 1) ҳаммага кўрсатиш; ревю (театрдаги тамошо); 2) ҳарб. кўрик, парад; الـ~ُ الرِّيَاضِيُّ физкультура муфассал параді; الـ~ُ الْغِنَائِيُّ لِلْفَنَّانِ الضَّيْفِ қўшиқчининг гастролдаги концерти; шахм. оппозиция; وَقَفَ بِالـ~ оппозицияда турмоқ

– اعْتِرَاضٌ кўп. اتٌ — 1) йўл тўсиғи; 2) қаршилик; эътироз, норозилик; حَقُّ الـ~ вето ҳуқуқи

– اعْتِرَاضِيٌّ грам. киришга оид, кириш; جُمْلَةٌ ~ـةٌ кириш гап

– إِعْرَاضٌ (н. дандир) қочиш, ўзини четга олиш (عَنْ); (н. дандир)

бўйин товлаш, воз кечиш (عَنْ)

– تَعَارُضٌ тўқнашув, қарама-қаршилик; الْمَصَالِحِ ~ манфаатлар тўқнашуви; الْآرَاءِ ~ нуқтаи назардаги қарама-қаршилик

– عَارِضٌ[1] намойиш қилувчи, кўрсатувчи, демонстрация қилувчи; (ذُ) الْأَزْيَاءِ ~ манекенчи аёл

– عَارِضٌ[2] 1. тўсиб турувчи; халақит берувчи; 2. *кўп.* عَوَارِضُ 1) тўсиқ; عَوَارِضُ أَرْضِيَّةٌ табиий тўсиқлар; عَوَارِضُ طَبِيعِيَّةٌ табиий шароитлар; 2) булут; ~ مُمْطِرٌ ёмғир булути; 3) юз, бет; أَسْوَدُ الـ~يْنِ юзида қора туклари бор; خَفِيفُ الـ~يْنِ юзида туклари кам (бўлган); 4) олдинга чиқиб турган тиш, сўйлоқ тиш; 5) тасодиф, тасодифий ҳодиса; *фалс.* аксиденция (тасодифий ҳол, ҳодиса); 6) тутқаноқ, хуруж; ◊ قُصُورُ ~ـه унинг озгина лаёқати

– عَارِضَةٌ[1] *кўп.* عَوَارِضُ, ـات — хода, тўсин, кўндаланг тўсин; эшик кесакиси; 2) (*шифер остига қўйилган*) тўсин, стропило; ~ التَّوَازُنِ *спорт.* хода; 3) шпал (*т.-й. Рельслари остига қўйилган ёғоч*); 4) тире, чизиқча (*тиниш белгиси*); 5) *эл.* анод; ~ان икки яноқ

– عَارِضَةٌ[2] 1) мардлик, саботлилик; ғайратлилик; 2) сўзамоллик, чиройли гапириш (сўзлаш); قُوَّةُ الـ~ чиройли сўзлаш қуввати

– عَارِضِيٌّ 1) тасодифий; 2) иккинчи даражали

– عَرَاضٌ = عَرِيضٌ

– عَرَضٌ *кўп.* أَعْرَاضٌ 1) тасодифий ҳодиса; *фалс.* аксиденция (тасодифий ҳол, ҳодиса); ~اً тасодифан, йўл-йўлакай; 2) *мед.* симптом, аломат, ташқи белги; الدُّنْيَا ~ мол-дунё

– عَرْضٌ[1] *кўп.* عُرُوضٌ 1) *иқт.* таклиф; ~ مُضَادٌّ қарши таклиф; ~ وَ طَلَبٌ таклиф ва талаб; 2) товар, мол; 3) намойиш, кўрсатиш (*кинофильмларни*); обзор, қисқача баён (*мас., манбаларники*); ~ عَسْكَرِيٌّ *ҳарб.* кўрик, ҳарбий парад; ~ جَوِّيٌّ ҳаво паради; 4) томошо, ревю; تُقَدِّمُ الْفِرْقَةُ عُرُوضَهَا труппа томошо кўрсатади; 5) баён, баён қилиш; عَرْضُحَالٌ *ёки* ~ حَالٍ ариза, арзи-ҳол, илтимоснома; فِي ~ كَلَامِهِ унинг нутқи давомида; ◊ يَوْمُ الـ~ *дин.* қиёмат куни

– عَرْضٌ[2] *кўп.* عُرُوضٌ 1) эн, кенглик; 2) *геогр.* кенглик; خَطُّ الـ~ (*географик*) параллел; ◊ بِالـ~ энига; طُولاً وَ ~اً энигаю бўйига; бошдан-оёқ, ҳамма ёқ

– عُرْضٌ *кўп.* أَعْرَاضٌ 1) ён, биқин; فِي ~ الْبَحْرِ очиқ денгизда; فِي ~ الْأُفُقِ узоқ уфқ ортида; عَنْ ~ кўз қиридан; رَمَى (ضَرَبَ) بِهِ ~ الْحَائِطِ *маж.* бирор нарсани назардан (эътибордан) соқит қилмоқ; 2) асосий (бош) қисм; бўтқа.; қуйқа, қуйқум; زَيْدٌ مِنْ ~ النَّاسِ Зайд оддий одам (авомлардан) дир

– عِرْضٌ *кўп.* أَعْرَاضٌ 1) шаън, обрў-эътибор; أَنَا فِي ~كَ يَا ...! менга раҳминг келсин, эй ...!; خَاضَ فِي ~ مَرْأَةٍ аёлнинг шаъни ҳақида ғийбат қилмоқ; هَتَكَ الـ~ зўрлаб шаънига (номусига) тегмоқ; هَاتِكُ الْأَعْرَاضِ зўрловчи; بَيْعُ (تِجَارَةُ) الْأَعْرَاضِ а) *шунингдек.* الـ~ фоҳишалик; б) сотқинлик; 2) бадандан келадиган ҳид; 3) бадан, тана; زَيْدٌ نَقِيُّ الـ~ Зайд покдир (беайбдир); ~ الرَّجُلِ аслзодалик, оқсуяклик

– عَرْضَانِيٌّ эн (кўндаланг)га оид

– عُرْضَةٌ мўлжал, нишон, қора; предмет, нарса, обект; لـ ... ~ كَانَ (*бирор н. га*) дучор бўлмоқ, (*н. учундир*) нишон бўлмоқ

– عَرْضِيٌّ[1] кўндаланг (эн) га оид; قِطَاعٌ ~ кўндалангига (энига) кесим

– عَرْضِيٌّ[2] кийимнинг бир тури

– عُرْضِيٌّ *тар.* лагерь (*қўшинларнинг вақтинча қароргоҳи*), қароргоҳ; қўшин

– عَرَضِيٌّ 1) тасодифий; *фалс.* акцидентга оид; فَلَيْسَ مِنَ الـ~ أَنْ ... тасодифий эмаски, ...; 2) аҳамиятсиз, номуҳим, муҳим бўлмаган, арзимас; خَطِيَّةٌ ~ـة кечирса бўладиган хато (*гуноҳ*)

– عَرُوضٌ *кўп.* أَعَارِيضُ *мн. шеър.* аруз, шеърий вазн; 2) байтнинг биринчи мисраси охирги рукнининг номи

– عُرُوضٌ тарозида тортиб бўлмайдиган товар, мол

– عَرُوضِيٌّ[2] 1. *шеър.* аруз (вазни) га оид; بَحْرٌ ~ аруз баҳри; 2. аруз (вазни) бўйича мутахассис

– عَرِيضٌ *кўп.* عِرَاضٌ кенг, бепоён; الْجَاهِ ~ таниқли; ◊ كَلِّمْهُ بِالـ~! унга тиккасига (букмай, тўғридан-тўғри) айт!

– عَرِيضَةٌ *кўп.* عَرَائِضُ ариза, петиция; مُقَدِّمُ الـ~ аризачи

– مُعَارِضٌ 1. қарши ҳаракат қилувчи; эътироз билдирувчи; ~ لِلْحُكُومَةِ ҳукуматга қарши ...; 2.1) оппозициячи; 2) оппонент

– مُعَارَضَةٌ 1) қарши ҳаракат, қаршилик; эътироз; مَلَفُّ الـ~ الْمُتَغَيِّرَةِ реостат (*трансформаторга ўхшаш электр асбоби*);2) оппозиция; ~ بَرْلَمَانِيَّةٌ парламент оппозицияси; 3) қиёслаш, солиштириш; 4) *юр.* ёзма протест, шикоят

– مُعْتَرِضٌ 1) йўлда ётган, халақит берувчи; جُمْلَةٌ ~ـة *грам.* кириш гап; 2) қаршилик қилувчи, эътироз билдирувчи; وَ قَدْ يَعْتَرِضُ ... بِأَنَّ ~ балки кимдир ...га эътироз билдирар

– مِعْرَاضٌ пати йўқ ўқ, патсиз ўқ

– مَعْرِضٌ *кўп.* مَعَارِضُ кўргазма, виставка; الـ~ الصِّنَاعِيُّ саноат кўргазмаси; الـ~ الْمُتَنَقِّلُ кўчиб юрувчи (сайёр) кўргазма; ~ الْوُحُوشِ ҳайвонот боғи; ~ الْجُثَثِ ўликхона; ◊ قَالَ فِي ~ الْحَدِيثِ ... у суҳбат давомида ... деди

– مِعْرَضٌ никоҳ кечаси келинчак кийиб чиқадиган кийим

– مَعْرُوضٌ *кўп.* مَعَارِيضُ 1.1) кўрсатиш учун қўйилган; 2) таклиф қилинган; 2.1) таклиф (*савдода*); 2) ариза, петиция

– مَعْرُوضَاتٌ *кўп.* экспонатлар, кўргазмага қўйилган буюмлар

عَرْطَزَ четлашмоқ, ўзини четга олмоқ; узоқлашмоқ

عَرْطَزَ = عَرْطَسَ

عَرْعَرٌ арча, қора арча

I عَرَفَ (*и*) عِرْفَانٌ 1) билмоқ; билиб олмоқ; ... ~ حَقَّ الْمَعْرِفَةِ أَنَّ ... эканлигини жуда яхши билмоқ; ... عُرِفَ الْيَوْمَ أَنَّ *мажҳ.* ҳозирги кунда шу нарса маълум бўлдики, ...; عُرِفَ بِالْاسْمِ فَقَطْ *мажҳ.* исмидангина маълум бўлмоқ; 2) қила олмоқ, эпламоқ; II عَرَّفَ 1) билдирмоқ, хабардор қилмоқ; таништирмоқ; тушунтирмоқ; айтиб бермоқ; 2) (*к. биландир*) таништирмоқ (بِ); (*к. нидир*) таништирмоқ (عَلَى, بِ); 3) аниқлик киритмоқ, аниқламоқ; *грам.* отни аниқ ҳолга қўймоқ; 4) *дин.* тавба қилмоқ, истиғфор келтирмоқ; 5) яхшиламоқ, бирор ишни яхши бажармоқ; 6) Арафот тоғида тўхтаб турмоқ; V تَعَرَّفَ 1) (*к. ёки н. биландир*) таништирмоқ, танишиб чиқмоқ (إِلَى, عَلَى, بِ);2) (*к. нидир*) танимоқ (*мас., жиноятчини*); (*к. нидир*) таниб қолмоқ (عَلَى); 3) аниқланмоқ; VI تَعَارَفَ ўзаро танишмоқ; VIII اعْتَرَفَ 1) эътироф этмоқ; ~ بِالدَّوْلَةِ فِعْلِيًّا давлатни де-факто танимоқ (эътироф этмоқ);2) (*н. нидир*) бўйинга (гарданга) олмоқ, эътироф этмоқ (بِ); 3) *дин.* тавба қилмоқ, истиғфор этмоқ; ◊ ~ لَهُ بِالْجَمِيلِ яхшилиги учун кимдандир миннатдор бўлмоқ; X اسْتَعْرَفَ (*к. нидир*) танимоқ (*мас., жиноятчини* - عَلَى)

– اعْتِرَافٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) эътироф этиш, тан олиш; ~اً بِهِ буни эътироф этган ҳолда; 2) *дин.* тавба-тазарру, истиғфор; كُرْسِيُّ الْـ~ тавба-тазарру, истиғфор қилинадиган жой (хона, курси); مُعَلِّمُ الْـ~ тавба-тазарру (истиғфор) қабул қилувчи руҳоний; أَحَدُ ~ видолашув куни

– أَعْرَافٌ *дин.* аъроф

– أَعْرَفُ[1] жуда яхши биладиган

– أَعْرَفُ[2] *мн.* عَرْفَاءُ *кўп.* عُرْفٌ 1) тожи бор, тожли (*хўроз ҳақида*); 2) ёли бор, ёлдор (*от ҳақида*)

– تَعَارُفٌ ўзаро танишиш

– تَعْرِفَةٌ *кўп.* ـَاتٌ тариф (*бирор н. га тўланадиган қатъий баҳолар мажмуи*); ~ جُمْرُكِيَّةٌ божхона тарифи

– تَعْرِيفٌ *кўп.* تَعَارِيفُ 1) танишиш, таништириш; тушунтириш; 2) (*к. нидир*) таништириш; 3) аниқлаш; *грам.* отни аниқ ҳолатда қўйиш; حَرْفُ الْـ~ *грам.* аниқлик артикли; лَامُ الْـ~ *ёки* أَدَاةُ الْـ~ *ёки*; 4) тариф; لَجْنَةُ الْـ~ тариф комиссияси

– تَعْرِيفَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) тариф, баҳолар жадвали; такса; الْـ~ الْجُمْرُكِيَّةُ божхона тарифи; الْـ~ التَّفْضِيلِيَّةُ преференциал (имтиёзли) тариф; 2) *шунингдек.* ~ قِرْشٌ кичик пиастр (*5 миллимга тенг пул бирлиги*)

– عَارِفٌ 1) билувчи, хабардор; أَنْتَ سَيِّدُ الْـ~ِينَ *маж.* сен ҳаммадан яхши билувчисан; 2) *фалс.* гностик, гностицизм тарафдори (*дунёни билиш мумкин деб ҳисобловчи фалсафа*); فَلْسَفَةُ الْـ~ِينَ гностицизм тарафдори

– عَارِفَةٌ совға, ҳадя, инъом

– عَرَّافٌ 1. фолбинлик билан шуғулланувчи, фолбин; 2. олдиндан айтиб берувчи, башоратчи

– عَرَّافَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — фолбин аёл

– عِرَافَةٌ фолбинлик, олдиндан айтиш, башорат

– عَرْفٌ[1] ҳид, бўй; муаттар ҳид (бўй)

– عَرْفٌ[2] *кўп.* أَعْرَافٌ 1) тож (*хўрозники*); 2) ёл (*отники*)

– عُرْفٌ[1] *кўп.* أَعْرَافٌ яхшилик, яхшилик қилиш

– عُرْفٌ[2] *кўп.* أَعْرَافٌ 1) умумий эътироф; баҳо; аниқлик; فِي ~ِهِ унинг тушунишича; унинг тушунчасига кўра; فِي ~ِ الْمَادِّيِّينَ материалистларнинг тушунишича; 2) одат, таомил; ~اً одатда, кўпинча, таомилга кўра; 3) *юр.* одатий ҳуқуқ; ~ُ الشَّرْعِ одатий шаръий ҳуқуқ; قَانُونُ الْـ~ одатий ҳуқуқ; الْـ~ُ السِّيَاسِيُّ дипломатик протокол (*дипломатик қонун-қоидалар мажмуи*), дипломатик этикет (*дипломатик ахлоқ ва ҳуқуқ қоидалари мажмуи*); خَرْقٌ (مُخَالَفَةٌ) لِلْأَعْرَافِ السِّيَاسِيَّةِ الْمُتَّبَعَةِ ҳамма томонидан қабул қилинган дипломатик протокол нормаларининг бузилиши; الْأَعْرَافُ الدُّوَلِيَّةُ халқаро ҳуқуқ нормалари; الْأَعْرَافُ الْحُقُوقِيَّةُ ҳуқуқ нормалари

– عُرْفٌ[3]: ~ُ الْفَرَسِ отнинг ёли

– عَرَفَاتٌ Арафот (*Маккаи мукаррама шарқидаги тоғ бўлиб, зулҳижжа ойининг 9-куни ҳожилар бу ерга келадилар*)

– عِرْفَانٌ 1) билим; билиш; 2) миннатдорлик; ~ الْجَمِيلِ *ёки* ~ بِالْجَمِيلِ миннатдорлик; عَبَّرَ (أَعْرَبَ عَنْ) ~ِهِ بِالْجَمِيلِ (الْجَمِيلَ) яхшилик учун ўз миннатдорлигини билдирмоқ

– عَرَفَةُ Арафот (*тоғ номи*); يَوْمُ ~ *дин.* Арафот куни (*зулҳижжа ойининг 9-куни, ҳожилар бу кунни, Арафот тоғида ўтказадилар*)

– عُرْفِيٌّ 1) урф, урф-одатга асосланган ҳуқуқ; الْقَانُونُ الْـ~ُ одатий ҳуқуқ; 2) шартли; боғлиқ, ўзаро боғлиқлик бўлган; الْأَحْكَامُ الْـ~َةُ фавқулодда ҳолат; ҳарбий ҳолат қонунлари; الْمَجْلِسُ الْـ~ фавқулодда ишлар билан шуғулланувчи давлат органи; 3) хусусий; ғайрирасмий; زَوَاجٌ ~ гражданлик (диний бўлмаган) никоҳ

– عَرِيفٌ *кўп.* عُرَفَاءُ 1) ўқитувчи ёрдамчиси, халфа, ассистент; 2) (*к. дир устидан*) катта, бошлиқ, оқсоқол, староста; ~ُ الْحَفْلَةِ конферансье (*концерт, томошоларни олиб борувчи*); 3) *ҳарб.* сержант; капрал

– مُتَعَارَفٌ: ~ عَلَيْهِ умум эътироф этган, ҳамма томонидан қабул

қилинган; مِنَ الـ~ عَلَيْهِ أَنَّ ... ҳамма эътироф этган нарса шуки, ...

— مُعَرَّفٌ *грам.* аниқ ҳолатдаги; بال ~ артикли (اَلْ) ёрдамида аниқ ҳолатга келтирилган; تَأْتِي الْكَلِمَةُ مُعَرَّفَةً بِالْ бу сўз аниқ ҳолатга "ал-" артикли билан келади

— مَعْرَفَةٌ *кўп.* مَعَارِفُ ёл; отнинг ёл ўсиб чиқадиган аъзоси

— مَعْرِفَةٌ *кўп.* مَعَارِفُ 1) билим; маориф; таълим; وِزَارَةُ الْمَعَارِفِ маориф вазирлиги; نَظَرِيَّةُ الْـ~ *фалс.* билиш назарияси, гносеология; دَائِرَةُ الْمَعَارِفِ الْإِسْلَامِيَّةِ ислом энциклопедияси; مِنْ غَيْرِ ~ онгсиз (шуурсиз) равишда, билмасдан; 2) танишиш; 3) *грам.* аниқ ҳолатдаги от; 4) *кўп.* таниш-билишлар; дўстлар; ◊ مَعَارِفُ الْوَجْهِ юз тузилиши, юздаги белгилар; بِـ~ـه унинг ёрдамида, у ўртада турган ҳолда; يَجِبُ أَنْ يُحَرِّرَ الطَّلَبَ بِـ~ الطَّالِبِ نَفْسِهِ ариза (талабнома) студентнинг ўзи томонидан ёзилиши матлуб (зарур)дир; يُنْتَخَبُ الشَّيْخُ بِـ~ أَهْلِ الْقَرْيَةِ шайх (оқсоқол) қишлоқ аҳолиси томонидан сайлаб қўйилади

— مَعْرُوفٌ 1.1) маълум, машҳур, ҳаммага таниш; مِنَ الْـ~ أَنَّ ... маълумки, ...; 2) маъқулланган, маъқулланадиган; 3) ярашган, мос келган, тузук, тузуккина; 2. *кўп.* مَعَارِيفُ 1) яхшилик, хайрли иш; بِالْـ~ яхшиликча; جُحُودُ (نُكْرَانُ) الْـ~ яхшиликни билмаслик, яхшиликка ёмонлик билан жавоб бериш; أَسْدَى (صَنَعَ) الْـ~ (*к. гадир*) яхшилик қилмоқ; بِالْـ~ أَوْ (إِلَى) بِالْمَتْلُوفِ ундай бўлмаса, бундай қилиб, ҳар қандай йўл билан, йўлини қилиб; 2) марҳамат қилиш олийжаноблик; جَاحِدُ (نَاكِرُ) الْـ~ яхшиликни билмайдиган, кўрнамак; صَاحِبُ الْـ~ яхшилик қилувчи, олийжаноблик қилувчи; اعْمَلِ الْـ~! марҳамат қилинг!; бир яхшилик қилинг!; آمِرٌ بِالْـ~ гуноҳ ишлар қилинмаслигини назорат қилиб юрувчи (*Маккаи мукаррама ш. да*)

I عَرَقَ (عرق) (*у*) عَرْقٌ (*суякни*) гўштдан тозаламоқ, ғажиб тозаламоқ; عَرُقَ (*у*) عَرَاقَةٌ 1) чуқур илдиз отмоқ, киришиб кетмоқ; 2) оқсуяклардан (*қадимий ирқдан*) бўлмоқ, зодагонлардан бўлмоқ; عَرِقَ (*а*) عَرَقٌ терламоқ; тер босмоқ; II عَرَّقَ 1) терлатмоқ; тер бостирмоқ; 2) йирик нақшлар билан безамоқ; 3) чуқур илдиз ёзмоқ; 4) (*винога*) сув қўшмоқ; IV أَعْرَقَ чуқур илдиз отмоқ; 2) Ироққа жўнамоқ; V تَعَرَّقَ 1) чуқур илдиз ёзмоқ; 2) суяк ғажимоқ

— تَعَارِيقُ *кўп. архит.* нервюра

— تَعْرِيقٌ йирик нақшли расм; тарам-тарам йўллар (*мас., баргдаги*) جَمِيلُ الـ~ чиройли гулли, гуллари (безаклари) бор (*мас., ёнғоқ дарахти ҳақида*)

— عِرَاقٌ *кўп.* أَعْرِقَةٌ, عُرُقٌ қирғоқ, соҳил; ◊ ~ الرِّيشَةِ қуш патининг ўзаги; الْـ~انِ *ик.с.* Куфа ва Басра ш. лари

— عِرَاقَةٌ 1) санчиб кетиш, ич-ичига кириб кетиш; 2) қадимийлик, эскилик; ~ الشَّكْلِ шаклнинг қадимийлиги; 3) юксак ирқлилик, зодагонлик; 4) (*араб ҳарфи охиридаги*) жингалак

— عِرَاقِيٌّ 1. Ироққа оид, ироқий; 2. ироқлик (*одам*); ◊ ~ إِرْزٌ қуш

— عَرَاقِيَّةٌ *кўп.* ـاتٌ салла остидан кийиладиган бош кийими, сўфи дўппи

— عَرَقٌ[1] 1) тер; 2) арок, водка; ◊ أَزْرَقُ ~ совуқ тер; بِـ~ جَبِينِهِ ёки الْجَبِينِ بِـ~ тер тўкиб, астойдил меҳнат қилиб

— عَرَقٌ[2] замбил, занбар

— عِرْقٌ[1] *кўп.* أَعْرَاقٌ, عُرُوقٌ 1) илдиз; عُرُوقُ الْفُجْلِ редиска; ~ الذَّهَبِ қайт қилдирадиган дори ясаладиган илдиз; ~ السُّوسِ ачитқич илдиз; ~ الْحَلَاوَةِ *бот.* ишқор ўсимлиги, ишқорли илдиз; 2) томир; ~ سَاكِنٌ вена томири; ~ ضَارِبٌ ёки ~ نَابِضٌ артерия томири; 3) зот; 4) ирқ; *кўп.* тарам-тарам томирлар (*мас., баргдаги*); ◊ الْـ~ الْخَشَبِيُّ ёки ~ الْخَشَبِ (ёғоч) тўсин

— عِرْقٌ[2]: ~ ظَالِمٍ биров деҳқончилик учун тайёрлаб қўйган ерга унинг изни (*рухсати, хоҳиши*) сиз деҳқончилик қилиш

— عَرْقَانٌ терлаган, тер босган

— عَرَقِيٌّ арок, водка

— عِرْقِيٌّ ирқий, ирққа оид; التَّمْيِيزُ الْـ~ ирқий камситиш (дискриминация)

— عَرَاقِيَّةٌ *кўп.* ـاتٌ = عِرْقِيَّةٌ

— عِرْقِيَّةٌ ирқчилик, расизм

— عَرِيقٌ 1) илдиз отиб қолган; ўрнашиб қолган; 2) қадимги, машҳур; ~ فِي الْقِدَمِ анча қадимий; ~ فِي الْإِجْرَامِ ашаддий жиноятчи

— مُعَرَّقٌ йирик-йирик гуллар чизиб ташланган

— مُعَرِّقٌ терлатувчи, тер чиқарувчи

— مَعْرُوقٌ *шунингдек* ~ الْعِظَامِ жуда ориқ, чўп бўлиб қолган; тери ва суяги қолган

عَرْقَبَ 1) тиззаости пайларини кесмоқ; 2) чигаллаштирмоқ (*мас. ишни, масалани*)

— عَرْقَبَةٌ 1) тиззаости пайларини кесиш; 2) чигаллаштириш

— عُرْقُوبٌ *кўп.* عَرَاقِيبُ 1) тиззаости пайлари; 2) *анат.* оёқнинг бети (*оёқ кафти билан болдир ораси*); 3) *ат.от. мз.* Урқуб (*ўз ваъдасини ҳеч қачон бажармаган одам*); وَعْدُ ~ ёки وَعْدٌ ~يٌّ ёлғон ваъда

عَرْقَلَ 1) қийинлаштирмоқ, тўхтатмоқ, қаршилик қилмоқ; тўсқинлик қилмоқ, тўсиқ қўймоқ; 2) чигаллаштрмоқ; تَعَرْقَلَ қийналмоқ; 2) чигаллашмоқ

— عَرْقَلَةٌ *кўп.* عَرَاقِيلُ қийинчиликлар; тўсиқлар; سِيَاقُ الْـ~ тўсиқли пойга; وَضَعَ الْـ~ أَمَامَهُ кимнингдир йўлига тўсиқлар қўймоқ

— عَرْقَلَةٌ қийинчилик; тўхтатиш; қаршилик қилиш, тўсқинлик қилиш; ишдан бўйин товлаш (саботаж)

– عُرَنَةُ :~ بطن Арафот тоғи рўпарасидаги водийнинг номи

– عُرَنِيٌّ *кўп.* عُرَنِيُّونَ урайна қабиласига мансуб киши

– عِرْنِينٌ *кўп.* عَرَانِينُ 1) бурун тоғайи; бурун; 2) етакчи, бошлиқ

– عَرِينٌ *кўп.* عُرُنٌ уя (*мас., шерники*)

– عَرِينَةٌ *кўп.* عَرَائِنُ = عَرِينٌ

– عُرَيْنَةُ урайна (*қабила номи*)

I عَرَا (عرو) (у) عَرْوٌ босмоқ, тушмоқ, юқмоқ; عَرَتْهَا الرَّعْشَةُ уни (*мн.*) титроқ босди; عَرَتْهُ الدَّهْشَةُ у ҳайратга тушди, уни ҳайрат босди; IV أَعْرَى :النَّخْلَةَ ~ хурмо дарахтини меваси билан бир йилга бошқа одамга бериб турмоқ; VIII اعْتَرَى босмоқ, юқмоқ, тушмоқ; юз бермоқ, воқеъ бўлмоқ

– عُرْوَةٌ *кўп.* عُرًى, عُرَاوِي 1) илмоқ, тугма боғичи; 2) кулоқ (*мас., қозондаги*), даста; 3) алоқа; *кўп.* иплар, риштолар; عُرَى الصَّدَاقَةِ дўстлик ришта (ип) лари; 4) (*бир йилда бир мартадан ортиқ экиладиган сабзавотларни*) экиш пайти, الصَّيْفِيَّةُ ~ الـ ёзги экиш; ◊ ~ــهُ وَ زِرُّهُ бутун ва тўлалигича, бошдан-оёқ, ҳаммасини, борини; تَمَسَّكَ بِـ~ الْوَحْدَةِ бирлик учун курашмоқ; الـ~ الْوُثْقَى энг мустаҳкам боғлиқлик (*ислом*)

– عَرِيٌّ :~ نَخْلَةٌ = عَرِيَّةٌ

– عَرِيَّةٌ меваси билан бир йилга бошқа одамга бериб турилган хурмо дарахти

I عَرِيَ (а) عُرْيٌ 1) қип-ялонғоч бўлмоқ; 2) (*н. дандир*) озод (эркин) бўлмоқ, қутилган бўлмоқ; (*н. дандир*) ажралмоқ, маҳрум бўлмоқ; II عَرَّى 1) қип-ялонғоч қилмоқ, ечинтирмоқ; 2) (*н. дандир*) маҳрум қилмоқ, ажратмоқ (مِنْ); IV أَعْرَى = عَرَّى; V تَعَرَّى 1) қип-ялонғочланмоқ, ечинмоқ, ечинган бўлмоқ; 2) (*н. дандир*) озод (эркин) бўлмоқ (); 3) *геол.* ел олиб кетган бўлмоқ, эрозияланмоқ, эрозияга учрамоқ

– تَعْرِيَةٌ 1) ялонғочлаш; 2) эрозия, ел олиб кетиш

– عَارٍ *кўп.* عُرَاةٌ 1) ялонғоч, қип-ялонғоч; ўсимлик ўсмаган (*ер, дала ҳақида*); عَارِي الْأَقْدَامِ ялангоёқ; عَارِي الرَّأْسِ бошяланғоч; عُرَاةٌ كَمَا وَلَدَتْهُمْ أُمَّهَاتُهُمْ онадан туғилгандаги ялонғочлардек; 2) (*н. дандир*) озод, эркин (عَنْ ,مِنْ); ~ مِنْ (عَنْ) الصِّحَّةِ ҳақиқатга мос келмайдиган; ~ عَنْ كُلِّ أَسَاسٍ бутунлай асоссиз

– عَارِيَةٌ *кўп.* عَوَارٍ (шунингдек, *қар.* عور) ялонғоч (қип-ялонғоч) аёл

– عَرَاءٌ *кўп.* أَعْرَاءٌ очиқ кенглик, фазо; بَاتَ فِي الْـ~ очиқ ҳавода (ташқарида) ухламоқ

– عُرْيٌ[1] ялонғочлик

– عُرْيٌ[2] :~ فَرَسٌ эгарланмаган от

– عُرْيَانٌ *кўп.* عَرَايَا урён, ялонғоч; ~ مُطْلَقٌ мутлақо ялонғоч; الْإِبْرَةُ ~ــةٌ إِبْرَةٌ تَكْسُو النَّاسَ وَ هِيَ *қар.*

I عَرَكَ (у) عَرْكٌ 1) уқаламоқ, ишқаламоқ; 2) ҳайз кўрмоқ, ҳайзли бўлмоқ; ◊ عَرَكَتْهُ الْأَيَّامُ ~ــهُ الدَّهْرُ *ёки* ~ вақт (замон) уни мулла қилиб қўйди; أُذُنَهُ ~ кимнингдир қулоғидан чўзмоқ; III عَارَكَ курашмоқ, жанг қилмоқ; муштлашмоқ, урушмоқ; VI تَعَارَكَ 1) ўзаро курашмоқ, муштлашмоқ; 2) биргалашиб жанг қилмоқ; VIII اعْتَرَكَ муштлашмоқ, урушмоқ

– عِرَاكٌ кураш; муштлашиш

– عَرْكٌ тажрибалилик, тажрибадан ўтганлик

– عَرَكَةٌ = عِرَاكٌ

– عَرِيكَةٌ *кўп.* عَرَائِكُ феъл-атвор, табиат, характер; شَدِيدُ الْـ~ қатъиятли, қайсар; لَيِّنُ الْـ~ мулойим феълли, гапга кўнадиган; أَلَانَ ~ــهُ *кўч.м.* кимнидир эритмоқ, гапга кўнадиган қилмоқ; لَانَتْ ~ــهُ ғурури пасаймоқ, иззат нафси поймол бўлмоқ

– مُعْتَرَكٌ 1) жанг бўлган жой, уруш жойи; 2; майдон

– مَعْرَكٌ *кўп.* مَعَارِكُ жанг бўлган жой, уруш майдони

– مَعْرَكَةٌ, مَعْرُكَةٌ *кўп.* مَعَارِكُ 1) уруш, жанг; *эск.* маърака; ~ كَلَامِيَّةٌ даҳанаки жанг; قَلَمِيَّةٌ ~ тортишув (*матбуотдаги*); ~ بِالسَّكَاكِينِ пичоқбозлик; خَاضَ ~ الْحَيَاةِ وَ الْمَوْتِ ё ҳаёт, ё мамот деб уруш олиб бормоқ; 2) компания; انْتِخَابِيَّةٌ ~ сайлов (сайловолди) компанияси

عَرْكَسَ 1) қалашиб кетмоқ; 2) бир-бирининг устига қалаштириб бормоқ

II عرم عَرَّمَ тўпламоқ, бир жойга йиғмоқ; аралаштирмоқ; V تَعَرَّمَ ёмон (хунук) феъл-атворни намоён қилмоқ; VIII اعْتَرَمَ = V

– عَارِمٌ қутураётган, қутуриб турган (*сел, оқим ҳақида*); кучли, бўронли, даҳшатли

– عَرِمٌ[1] 1) ғазабли, баджаҳл, ёвуз; 2) кучли, бўронли

– عَرِمٌ[2] 1) дамба, тўғон, тўсиқ; 2) кучли сел

– عَرَمَةٌ шопириш учун янчилгандан кейин тўплаб қўйилган дон

– عَرِمَةٌ *кўп.* عَرِمٌ 1) тўғон; 2) енгиб (тўсиб) бўлмас оқим; 3) водийнинг номи; 4) каламуш; 5) кучли ёмғир

– عُرْمَةٌ *кўп.* عُرَمٌ *ёки* عَرَمَةٌ *кўп.* عَرَمٌ (*шопирилмаган, совурилмаган буғдой*) тўпи (уюми); уюм, тўп; даста; (*бирор н. нинг*) йиғими; الشَّرْطِ ~ عِنْدَ التَّقَاوِي يُرِيحُ عِنْدَ الْـ~ *мтл.* лафз ҳалол (*сўзма-сўз: экилаётганда келишиб олиш ҳосил тўпи олдига тинчлик келтиради*)

عَرَمْرَمٌ 1) кучли, қудратли; ҳисобсиз, беҳисоб (*қўшин ҳақида*); 2) кўп сонли қўшин

عَرْمُوطٌ нок (*Ироқда*)

عِرْنَاسٌ *кўп.* عَرَانِيسُ 1) ип йиғирадиган чарх; 2) *кўп. бот.* чирмовиқ (*ўсимликларда, мас., токда*); ◊ ~ الذُّرَةِ сўта (*мас, маккажўхоридаги*)

– عَارِيَةٌ = ـــَاتٌ عُرْيَانَةٌ *кўп.*

– عُرْيَانِيَّةٌ иудизм, беҳаёлик, безбетлик, ҳаёсизлик

– عُرْيٌ = عُرْيَةٌ

– مَعْرًى *кўп.* مَعَارٍ очиқ (ялонғоч) жой; الْمَعَارِي инсон баданининг очиқ жойлари (*мас., юз, қўл, оёқ*)

– مُعَرًّى ечинган, ялонғоч

I عَزَّ (*а/и*) عِزٌّ, عَزَازَةٌ 1) кучли (қудратли) бўлмоқ; шавкатли бўлмоқ; مَنْ ~ بَزَّ кучли енгади; 2) камёб (нодир, кам учрайдиган) бўлмоқ; азиз (қимматбаҳо) бўлмоқ; 3) (*к. учундир*) оғир (қийин) бўлмоқ; يَعِزُّ عَلَيَّ أَنْ ... а) менга шу нарса оғир (қийин) ки, ...; б) менга шу нарса азизки, ...; اسْمُهُ تَعَالَى ~ Оллоҳнинг номи шавкатли бўлсин!; 4) жуда-жуда оз бўлмоқ, жуда оз миқдорда бўлмоқ; II عَزَّزَ (*н. биландир*) кучайтирмоқ, мустаҳкамламоқ, қувватламоқ; 2) иззат қилмоқ, ҳурматламоқ, азиз тутмоқ; III عَازَّ устун келишга тиришмоқ, устун бўлмоқ; IV أَعَزَّ 1) севмоқ, азиз тутмоқ; 2) кучли (қудратли) қилмоқ; V تَعَزَّزَ (*н. биландир*) қудратланмоқ, қувватланмоқ (بِ); 2) (*н. дандир*) фахрланмоқ, ифтихор қилмоқ (بِ); 3) (*н. нидир*) азиз тутмоқ, эъзозламоқ, қадрланмоқ (بِ); VIII اعْتَزَّ (*к. нидир*) улуғ ҳисобламоқ, улуғламоқ, шарафламоқ (بِ); X اسْتَعَزَّ 1) (*к. нидир*) енгмоқ (عَلَى); 2) (*к. нидир, н. нидир*) қадрламоқ, азиз тутмоқ, эъзозламоқ, (*к. нидир, н. нидир*) юксак баҳоламоқ; اسْتَعَزَّ الْوَجَعُ оғриқ кучайиб кетди, оғриқ зўрайди

– أَعَزُّ *мн.* عُزَّى 1) энг кучли, энг қудратли; الْعُزَّى ал-Уззо (*қурайшийлар бутларидан бири*) 2) энг азиз

– عِزٌّ 1) куч, қувват, қудрат; улуғворлик, шуҳрат, шон-шавкат; الْفَقْرُ حِشْمَةٌ وَ الْعِزُّ بَهْدَلَةٌ *мтл.* фақирлик-камтарлик, шуҳрат сурбетлик; 2) авж, юксак чегара; 3) гуллаш, яшнаш; ◊ فِي ~ الْبَرْدِ совуқ авжига чиққанда; فِي ~ الْحَرِّ иссиқ авжига чиққанда; فِي ~ الشِّتَاءِ қиш авжига чиққанда; فِي ~ الشَّبَابِ ёшлик гуллаган (яшнаган) чоғида; فِي ~ الطُّفُولَةِ болаликнинг олтин даврида; فِي ~ الظُّهْرِ куннинг қоқ ўртасида; فِي ~ اللَّيْلِ ярим кечада; فِي ~ الْمَعْرَكَةِ жанг қизиган пайтда

– عِزَّةٌ 1) шон-шуҳрат; иззат; қадр; ифтихор; ~ النَّفْسِ худбинлик; صَاحِبُ الْـــ~ соҳиби иззат (*бекка нисбатан мурожаат пайтида айтилади*); 2) қимматчилик

– عُزَّى: الْـــ~ исломдан олдин араблар топинган бутлардан бирининг номи

– عَزِيزٌ *кўп.* أَعِزَّةٌ, أَعِزَّاءُ, عِزَازٌ 1) кучли, қудратли; ~ الْجَانِبِ энг қудратли; 2) нодир, камёб; азиз, қимматли; ~ الْوُجُودِ камёб, кам учрайдиган; 3) азиз, қадрли; ~ عَلَى قَلْبِهِ кимнингдир дилига яқин, азиз бўлган; 4) (*к. учундир*) оғир, қийин, машаққатли (عَلَى); ~ الْمَنَالِ эришилиши қийин бўлган; ~ النَّفْسِ худбин; ◊ الْكِتَابُ الْـــ~ Қуръони карим; ~ مِصْرَ *тар.* Миср Азизи, Миср подшоси; ~ حَبُّ الْـــ *жам.* ер ёнғоқ

– عَزِيزِيَّةٌ азизийя (*аёлларнинг бош кийими*)

– مُعْتَزٌّ 1) энг қудратли; 2) кеккайган, кибрли

– مَعَزَّةٌ севги, мойиллик, симпатия

I عَزَبَ (عزب) [1] (*у*) عُزُوبٌ 1) (*н. дандир*) йироқда (узоқда) бўлмоқ (عَنْ); وَ لَا يَعْزُبُ عَنِ الْبَالِ أَنْ ... шуни эътибордан қолдирмаслик керакки, ...; 2) (*к. нингдир эътиборидан*) четда қолмоқ (عَنْ); يَعْزُبُ عَنْهُ بَسَائِطُ الْأُمُورِ у оддий нарсаларга ҳам эътибор бермайди; عَزَبَ [2] (*у*) عُزُوبَةٌ бўйдоқ (уйланмаган) бўлмоқ; II عَزَّبَ 1) бошлаган ишини ярим йўлда ташлаб қўймоқ; 2) бошлаган ишининг муддати узаймоқ; IV أَعْزَبَ = عَزَبَ [1]); V تَعَزَّبَ бўйдоқ бўлмоқ

– أَعْزَبُ *мн.* عَزْبَاءُ *кўп.* عُزْبٌ бўйдоқ, уйланмаган, сўққабош

– عَازِبٌ бўйдоқ; ~ اللُّبِّ ақлини йўқотган, ақлдан озган

– عَازِبَةٌ бўйдоқ (эрга тегмаган, ёлғиз) аёл

– عَزَبٌ *кўп.* أَعْزَابٌ, عُزَّابٌ 1. бўйдоқ, уйланмаган; 2. сўққабош, бўйдоқ

– عُزْبَةٌ бўйдоқлик

– عِزْبَةٌ *кўп.* عِزَبٌ қишлоқ, ферма

– عُزْبَةٌ = عُزُوبَةٌ

– عُزُوبِيَّةٌ никоҳсизлик, бўйдоқлик

– عَزِيبٌ бўйдоқ, уйланмаган

I عَزَرَ (*и*) عَزْرٌ таъна қилмоқ, койимоқ, айбламоқ; таъзир бермоқ; II عَزَّرَ 1) = I; 2) эъзозламоқ, улуғламоқ; 3) ҳаддан зиёда урмоқ (калтакламоқ); 4) адаб бермоқ, одобга ўргатмоқ

– تَعْزِيرٌ койиш; таъзир

– تَعْزِيرٌ = عَزْرٌ

عِزْرَائِيل *ат.от.мз.* Азроил (*ўлим малоики*)

I عَزَفَ (عزف) [1] (*и*) عَزْفٌ, عَزِيفٌ 1) қўшиқ айтмоқ, чийилламоқ (*шамол ҳақида*); 2) (*мусиқий асбобда*) куй чалмоқ, куй ижро этмоқ (عَلَى); عَزَفَ [2] (*и, у*) عُزُوفٌ (*н. нидир*) ёмон кўрмоқ, нафратланмоқ (عَنْ); II عَزَّفَ қўшиқ айтмоқ; товуш (*овоз*) чиқармоқ

– عَازِفٌ мусиқачи, ижрочи; ~ الْبِيَانُو пианиночи; ~ السِّيلُو виолончелчи; ~ الْكَمَانِ ғижжакчи; скрипкачи; камончи

– عَازِفٌ = عَزَّافٌ

– عَزُوفٌ (*н. дандир*) нафратланувчи (عَنْ); (*н. нидир*) севмайдиган, ёмон кўрадиган (عَنْ)

– عَزِيفٌ овозлар, товушлар; чийиллаш, увуллаш (*шамолники*); الرَّعْدِ ~ чақмоқ гулдураши, момақалдироқ; шайтоннинг овози

– مِعْزَافٌ *кўп.* مَعَازِيفُ арфа (*торли мусиқа асбоби*)

– مَعْزُوفٌ ташландиқ, ташлаб қўйилган, қаровсиз

– مَعْزُوفَةٌ мусиқий асар

I عَزَقَ (и) عَزْقٌ, عَزِيقٌ (*ерни*) юмшатмоқ, чопмоқ, ҳайдамоқ; VII انْعَزَقَ юмшамоқ, чопилмоқ, ҳайдалмоқ (*ер ҳақида*)

– عَزَّاقِيَّةٌ *кўп.* اتٌ ـَ — омоч (плуг)

– عَزْقٌ юмшатиш, чопиш, ҳайдаш (*ер ҳақида*)

– عَزَقَةٌ *кўп.* اتٌ ـَ — *тех.* шайба, таглиқ (прокладка)

– عَزْقٌ = عَزِيقٌ

– مِعْزَقَةٌ *кўп.* مَعَازِقُ дастаки сўқа; кетмон; учи ўткир белкурак

(عزقل) تَعَزْقَلَ ясанмоқ, тусанмоқ, байрамона кийинмоқ

– عَزْقَلَةٌ башанглик (*кийим ҳақида*)

I عَزَلَ (и) عَزْلٌ 1) узоқлаштирмоқ; ажратмоқ, ажратиб қўймоқ; ~ نَفْسَهُ (*н. дандир*) ўзини узоқлаштирмоқ, четлатмоқ, ажратиб қўймоқ (عَنْ); 2) (*мансабдан*) узоқлаштирмоқ, четлатмоқ (عَنْ); бўшатмоқ; ~ عَنْ مَنْصَبِهِ мансабдан бўшатмоқ; 3) ёлғиз қолмоқ, ўзини хилватга олмоқ, бошқаларга қўшилмай умр кечирмоқ; II عَزَّلَ 1) (*мансабдан*) четлаттирмоқ; 2) хона (квартира) ни алмаштирмоқ; 3) (*дўконни кечасиликка*) беркитмоқ; V تَعَزَّلَ; اعْتَزَلَ; VII انْعَزَلَ 1) (*н. дандир*) узоқлашмоқ четлашмоқ, ажралган бўлмоқ (عَنْ); 2) четлатилган (узоқлаштирилган, бўшатилган) бўлмоқ; VIII اعْتَزَلَ 1) (*н. дандир*) кетмоқ, узоқлашмоқ (*туш.к. ёки* عَنْ); النَّاسَ ~ одамови бўлмоқ; 2) (*хизматдан*) бўшамоқ, озод бўлмоқ

– اعْتِزَالٌ 1) кетказиш, кетиш; مَذْهَبُ الـ~ *тар.* муътазилийлар мазҳаби, муътазилийлик; رِجَالُ الـ~ муътазилийлик арбоби, муътазилий одам; 2) узлат, ёлғизлик

– أَعْزَلُ *мн.* عَزْلَاءُ *кўп.* عُزْلٌ қуролсиз, қуролланмаган; السِّمَاكُ الـ~ *қар.* سِمَاكٌ

– انْعِزَالٌ 1) ажратилганлик; бўлиб қўйилганлик; 2) бўшатилиш (*мас., мансабдан*)

انْعِزَالِيٌّ 1. изоляционизмга оид; 2. изоляционизм тарафдори, изоляционист

– انْعِزَالِيَّةٌ изоляционизм (*19- асрда АҚШ да Оврупо можароларига аралашмаслик шиори остида майдонга келган сиёсий оқим. Ҳозир йўқ бўлиб кетган*)

– عَازِلٌ 1. ўтказмовчи, изоляцияловчи; جِسْمٌ ~ диэлектрик; ~ لِلصَّوْتِ товуш ўтказмовчи; الْحَرَارَةِ ~ иссиқлик ўтказмовчи; 2. *кўп.* عَوَازِلُ, اتٌ ـَ изолятор, ўтказмовчи; كَهْرَبِيٌّ ~ диэлектрик

– عَزَالٌ[1] нарсалар, юк, багаж

– عَزَالٌ[2] (*бир хонадан бошқасига*) кўчиб ўтиш

– عَزْلٌ 1) узоқлаштириш; ажратиб қўйиш, изоляция; 2; (*хизматдан*) бўшатиш, четлатиш; бўшаш; مُحْتَمَلٌ (قَابِلٌ) لِلـ~ бўшатиладиган; غَيْرُ قَابِلٍ لِلـ~ бўшатилмайдиган

– عَزَلٌ қуролсизлик

– عُزْلٌ *кўп.* أَعْزَالٌ = أَعْزَلُ

– عُزْلَةٌ 1) узлат, ёлғизлик; 2) ажратилганлик; изоляция; أَدَّى بِهِ إِلَى الـ~ عَنْ ... бирор кишини ...дан изоляция қилиш

– مُتَعَزَّلٌ узлат жойи

– مُعْتَزِلٌ узлатга чекинган; الـ~ـةُ *тар.* муътазилийлар

– مُعْتَزِلِيٌّ *тар.* 1. муътазилийликка оид; 2. *кўп.* مُعْتَزِلَةٌ муътазилийлар тарафдори

– مَعْزِلٌ 1) узлат жойи; изоляция жойи; هُوَ بِـ~ عَنْ ... у ...дан узоқ; 2) *шунингдек.* صِحِّيٌّ ~ *мед.* изолятор

– مَعْزُولٌ узоқлаштирилган, изоляция қилинган; عَنِ الْعَالَمِ ~ дунёдан ажратилган; 2) алоҳида, ёлғиз

I عَزَمَ (и) عَزْمٌ 1) (*бирор н. қилишга*) азм (ният) қилмоқ (*туш.к ёки* عَلَى); (*н. гадир*) азму қарор қилмоқ (عَلَى); 2) (*к. нидир*) таклиф қилмоқ (*туш.к. ёки* عَلَى); 3) қасам ичмоқ, онт ичмоқ; ~تُ عَلَيْكَ сенинг номинг билан қасам ичдим; II عَزَّمَ дам солмоқ, куф-суф қилмоқ; (*н. нидир*) сеҳрламоқ (عَلَى); التَّعْزِيمَاتِ ~ дам солмоқ, куф-суф қилмоқ; VII انْعَزَمَ таклиф қилинган бўлмоқ; VIII اعْتَزَمَ (*бирор н. га*) азм қилмоқ, қарор қилмоқ (*туш, к. ёки* عَلَى)

– تَعْزِيمٌ *кўп.* تَعَازِيمُ, اتٌ — дам солиш, куф-суф қилиш, афсун

– عَازِمٌ 1) азм-қарор қилувчи; (*бирор н. га*) азм (*қарор*) қилган (عَلَى); 2) таклиф қилувчи; 3) қатъиятли, жасур

– عَزْمٌ 1) азм, ният, мақсад, қатъиятлилик; қатъий қарор; بَنَى ~ـهُ عَلَى ... (*бирор н. қилишга*) азм (қарор) этмоқ; صَحَّ مِنْهُ الـ~ عَلَى ... унинг ... қилиш ҳақида яхши нияти бор эди; 2) куч, ғайрат; الْقُوَّةِ ~ *физ.* куч (кувват) моменти

– عَزْمَةٌ *кўп.* عَزَمَاتٌ 1) азм, қарор, ният, мақсад; 2) қатъиятлилик, қатъийлик, ирода; جَبَّارُ الـ~ ғоят қатъиятли, кучли иродали, букилмас

– عَزُومٌ қатъиятли, азму қарори қатъий

– عُزُومَةٌ 1) таклиф, таклиф этиш; 2) зиёфат, меҳмондорчилик

– عَزِيمٌ = عَزِيمَةٌ

– عَزِيمَةٌ *кўп.* عَزَائِمُ 1) ният, азму қарор; энг яхши орзу (истак); 2) қатъиятлилик, қатъийлик; لَا تُفَلُّ ~ қатъий азму қарор, кучли қатъиятлилик; 3) таклиф; 4) азайимхонлик, дам солиш, куф-суф

– مُعَزِّمٌ азайимхон, дуохон; афсунгар

– مُعَزُومٌ кўп. مَعَازِيمُ 1. таклиф этилган; 2. меҳмон

I (عزو) (عزا) عَزَا (у) عَزْوٌ (бирор н. га) оид деб билмоқ, қўшмоқ, алоқадор деб ҳисобламоқ (لِـ ,إِلَى); (к. гадир) тааллуқли (алоқадор) деб билмоқ (لِـ ,إِلَى); V تَعَزَّى (бирор н. га) мансуб бўлмоқ (إِلَى) (бирор к. га) бориб тақалмоқ (إِلَى); VIII اعْتَزَى ўзини (к. нингдир, н. нингдир) қаторига қўшмоқ (لِـ ,إِلَى); (бирор н. га) мансуб бўлмоқ (إِلَى); (бирор к. га) бориб тақалмоқ (إِلَى).

– عِزَةٌ кўп. عِزُونَ одамлар бир тоифаси

– عِزْوَةٌ 1) қариндошлик, қариндошлик алоқалари; 2) қариндош-уруғлар

I (عزى) (عزي) عَزِيَ (и) عَزْيٌ (бирор н. га) оид деб билмоқ, қўшмоқ, алоқадор деб ҳисобламоқ (إِلَى); (к. гадир) тааллуқли (алоқадор) деб ҳисобламоқ (إِلَى); عَزِيَ (а) عَزَاءٌ (жудоликни) сабр-бардош билан ўтказмоқ; ўзини овутмоқ; II عَزَّى овутмоқ, таскин бермоқ; таъзия билдирмоқ; عَزَاءُ الْكَلْبِ маж. итдан бадтар яшамоқ; V تَعَزَّى = عَزِيَ

– تَعْزِيَةٌ кўп. تَعَازٍ овутиш; таъзия (ҳамдардлик) изҳор қилиш (билдириш); ~ الـ (خِطَابُ) بَرْقِيَّةُ таъзия (ҳамдардлик) изҳор этилган телеграмма (мактуб); ... قَدَّمَ تَعَازِيَهُ بِمُنَاسَبَةِ وَفَاةِ ... нинг вафоти муносабати билан ўз таъзиясини (ҳамдардлигини) билдирмоқ

– عَزَاءٌ 1) овуниш; 2) сабр, қаноат; نَطْلُبُ لِلْعَائِلَةِ الـ~ وَ السَّلْوَى оилангизга таскин ва сабру қаноат тилаймиз (*вафот этган киши қариндошларига таъзия изҳор этилганда айтилади*)

– مُعَزٍّ мн. مُعَزِّيَةٌ таскин берувчи; таъзия (ҳамдардлик) изҳор қилувчи

I عَسَّ (а/у) عَسٌّ 1) қўриқчиликда бўлмоқ; (*кечаси*) қўриқчилик қилиб, айланиб чиқмоқ; 2) пайпасламоқ, қоронғиликда қидирмоқ; VIII اعْتَسَّ = I

– عَاسٌّ кўп. عُسَّاسٌ ,عَسَسَةٌ қўриқчи

– عَسَّاسٌ 1. қўриқчи; 2. бўри

– عَسٌّ ,عَسَسٌ қўриқчилик, айланиб чиқиш, патруль

– عُسٌّ кўп. عِسَاسٌ қадаҳ; стакан

عَسْبٌ 1) насл; 2) буқа ёрдамида қочириш; 3) қочириш учун тўланган ҳақ; ~ الْفَحْلِ буқанинг манийси

– عَسِيبٌ кўп. عُسُبٌ 1) думғаза; 2) *шунингдек* ~ النَّخْلِ хурмонинг баргсиз новдаси; 3) чивиқ, хивич, новда

– يَعْسُوبٌ кўп. يَعَاسِيبُ 1) эркак асалари; 2) бошлиқ, етакчи; 3) ниначи; 4) *эск.* она асалари, асаларилар подшоси (*қадимда араблар унинг катталиги учун эркак жинсидаги асалари деб ўйлаганлар, шунинг учун уни мз. жинсида номлаганлар*)

عُسْبُرٌ кўп. عَسَابِرُ қоплон

عَسْجَدٌ олтин, тилло

– عَسْجَدِيٌّ олтин (тилло) га оид, заррин

I (عسر) عَسَرَ (у) عَسْرٌ (к. нидир) қисмоқ, (к. гадир) тазйиқ ўтказмоқ (عَلَى *-мас., қарздор ҳақида*); عَسُرَ (у) عُسْرٌ оғир (қийин, мушкул, мусибатли) бўлмоқ; عَسِرَ (а) عَسَرٌ 1) чапақай бўлмоқ; 2) чалкашмоқ, чалкашиб кетмоқ; ~ عَلَيْهِ الْأَمْرُ иш унга чалкаш бўлиб туюлди; III عَاسَرَ (к. гадир) қаттиқ (ёмон) муомала қилмоқ; қисди-қафас қилмоқ (*мас., қарздорни*); IV أَعْسَرَ 1) оғир (мушкул) аҳволда бўлмоқ; қаттиқ муҳтожликка тушиб қолмоқ; 2) қашшоқ, қарзини тўлолмайдиган бўлмоқ; V تَعَسَّرَ оғир (қийин, мушкул) бўлиб қолмоқ; VI تَعَاسَرَ оғир (қийин, мушкул) бўлиб қолмоқ; VIII اعْتَسَرَ (к. гадир нисбатан) зулмга (адолатсизликка) йўл қўймоқ; X اسْتَعْسَرَ 1) оғир (қийин) деб ҳисобламоқ; 2) оғир (қийин) бўлиб қолмоқ

– إِعْسَارٌ қашшоқлик; пулга қаттиқ муҳтожлик; пулсизлик, қарзини тўлай олмаслик;

– أَعْسَرُ кўп. عُسْرَاءُ кўп. عُسْرٌ чапақай; ~ يَسَرُ ишни ҳар икки қўлда ҳам қила оладиган киши

– عَسَرٌ чапақайлик

– عَسِرٌ 1) қийин, оғир; мушкул, машаққатли; 3) чалкаш, чигал

– عُسْرٌ қийинчилик, оғирлик; қашшоқ, оғир аҳвол; қашшоқлик; ~ مَالِيٌّ пул етишмовчилиги, пул билан боғлиқ қийинчиликлар; ~ الْبَوْلِ *мед.* сийдик тутилиши; ~ الْهَضْمِ *мед.* ошқозоннинг ҳазм қилмаслиги; إِنَّ مَعَ الـ~ يُسْرًا *Қур.* оғирликдан кейин – енгиллик (*келади*); ادَّخِرْ فِي الْيُسْرِ لِيَوْمِ الـ~! *мтл.* яхши кунларингда ёмон кунларинг ғамини еб қўй!

– عُسْرَةٌ мушкул (оғир) аҳвол; қашшоқлик

– عُسْرَى қийинчилик; фалокатли аҳвол

– عَسِيرٌ оғир, қийин; ~ الْمَنَالِ мушкул, имкониятсиз; ... عَلَيْهِ أَنْ ... مِنَ الـ~ ...ни қилиш унинг учун қийин

– مُعْسِرٌ 1) бечора, машаққатли кун кечираётган; 2) камбағал, пул тўлашга қодир бўлмаган

– مَعْسَرَةٌ қийинчилик; қашшоқлик, ҳожатмандлик

– مَعْسُورٌ оғир аҳволда қолган; қашшоқлашган

عَسْعَسَ 1) қоронғиликда пайпаслаб топмоқ; ~ فِي جَيْبِهِ чўнтагини титкиламоқ (пайпасламоқ); 2) кириб келмоқ (*тун, оқшом ҳақида*)

– عَسْعَسَةٌ 1) пайпаслаш, қоронғида пайпаслаб исташ; 2) кириб келиш (*тун, оқшом ҳақида*)

I عَسَفَ (и) عَسْفٌ 1) зулм қилмоқ, зўрлик қилмоқ, ўзбошимчалик қилмоқ; 2) (*н. дадир*) ўйламай иш қилмоқ (فِي); 2) йўлдан четлашмоқ, йўлдан четга чиқиб кетмоқ; I عَسَّفَ (*иш билан*) кўмиб ташламоқ; IV أَعْسَفَ мушкул аҳволга солмоқ; V تَعَسَّفَ 1)

ўзбошимчалик қилмоқ, ўз билганича иш қилмоқ; فِى رَأْيِهِ ~ ўз фикрини ўзи ишонган ҳолда (ўзбошимчалик билан) ҳимоя қилмоқ; 2) (*н. дандир*) қайтмоқ, воз кечмоқ (عَنْ); 3) йўлдан четлашмоқ, йўлдан четкага чиқиб кетмоқ; VIII اعْتَسَفَ 1) (*н. гадир*) куч билан мажбур қилмоқ (بِ); зўрлик қилмоқ; хафа қилмоқ; 2) (*йўлдан*) чиқиб кетмоқ (عَنْ); адашмоқ, адашиб юрмоқ

– تَعَسُّفٌ адолатсизлик; зўрлик, зўравонлик

– تَعَسُّفِيٌّ зўрлик (зўравонлик) билан қилинган; мажбур қилинган; أَعْمَالٌ ~ـَةٌ зўравонлик ҳаракатлари; إِجْرَاءَاتٌ ~ـَةٌ зўравонлик чоралари; بِصُورَةٍ ~ـَةٍ зўравонлик билан

– عَسَّافٌ зўравон, золим

– عَسْفٌ адолатсизлик; зулм, зўрлик, зўравонлик; ◊ الْحَوَادِثِ ~ тақдир бевафоликлари (тескариликлари)

– عَسُوفٌ адолатсиз; зўравон, тошдил, қаттиққўл

– عَسِيفٌ *кўп.* عُسَفَاءُ мардикор; қора ишчи

عَسْقَلاَنٌ *бот.* пиёз (*шарлот*)

عَسْكَرَ 1) (*қаердадир*) лагерь бўлиб жойлашмоқ (فِى); ҳарбийлаштирмоқ, милитаризациялаштирмоқ

– عَسْكَرٌ *кўп.* عَسَاكِرُ қўшин, армия; аскарлар

– عَسْكَرَةٌ 1) лагерь бўлиб жойлашиш; 2) ҳарбийлашиш, милитаризация; الْاِقْتِصَادِ ~ иқтисоднинг ҳарбийлашиши (ҳарбий изга солиниши)

– عَسْكَرِيٌّ 1.1) ҳарбий; حَاكِمٌ ~ ҳарбий губернатор; سُلْطَةٌ ~ـَةٌ ҳарбий ҳукумат; مَجْلِسٌ ~ ҳарбий трибунал; نِظَامٌ ~ ҳарбий интизом; نَشْرُ (إِشَاعَةُ) الرُّوحِ الْـ~ـَةِ ҳарбий изга солиш, милитаризация; 2) ҳарбий, аскарий; قُوَّاتٌ ~ـَةٌ ҳарбий (аскарий) қисмлар; 2.1) аскар, оддий аскар; الْمُرُورِ ~ кўча ҳаракатини бошқарувчи; 2) *шахм.* пиёда

– عَسْكَرِيَّةٌ 1) қўшин; аскарлар; رِجَالُ الْـ~ ҳарбийлар; 2) аскарий (ҳарбий) хизмат; 3) агрессив ҳарбийлар, 4) *шунингдек.* رُوحُ الْـ~ милитаризм; نَشْرُ (إِشَاعَةُ) الْـ~ милитаризация

– مُعَسْكَرٌ *кўп.* ـَاتٌ — лагерь; лашкаргоҳ; السَّلاَمِ ~ тинчлик лагери; لِأَسْرَى الْحَرْبِ ~ ҳарбий асирлар лагери; الْاِعْتِقَالِ ~ концентрацион лагерь

عَسَلَ I (عسل) (*и*) عَسْلٌ асал суртмоқ; عَسَلَ (*у*) عَسَلاَنٌ, عَسَلٌ 1) йўртиб чопмоқ, бошини сарак-сарак қилиб югурмоқ (*от ҳақида*); 2) силкинмоқ, у ёқ-бу ёққа бориб-келмоқ (*найза*); II عَسَّلَ 1) асал сурттирмоқ; (*уйқу босиб*) юмилмоқ (*кўз қовоқлари ҳақида*); 3) асал билан таъминламоқ; X اسْتَعْسَلَ асал тиламоқ, асал беришни сўрамоқ

– تَعْسِيلَةٌ пинакка кетиш, мудраш; куш уйқу, қисқа уйқу

– عَاسِلٌ асалари қутисидан асал олувчи, асаларичи

– عَسَّالٌ асаларичи ёки асалфуруш

– عَسَّالَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — асалари уяси (яшиги)

– عَسَلٌ[1] *мз.мн.кўп.* أَعْسَالٌ, عُسُولٌ асал, бол; أَبْيَضُ ~ *ёки* النَّحْلِ ~ асалари боли; أَسْوَدُ ~ *ёки* السُّكَّرِ ~ қуюқ шинни, қиём; الزَّهْرِ ~ гул шираси; ◊ شَهْرُ الْـ~ асал ойи (*келин-куёв бўлингандаги биринчи ой*)

– عَسَلٌ[2] йўртиб чопиш

– عَسَلِيٌّ 1) асалга оид; 2) асал рангидаги, сариқ; عُيُونٌ ~ـَةٌ жигарранг кўзлар

– مُعَسَّلٌ ширин қилинган, ширинтуриш қилинган; دُخَانٌ ~ ширинтуриш тамаки (*тамаки нави*); شُرْبُ الْـ~ ширинтуриш тамаки чекмоқ

– عَسَّالَةٌ = مَعْسَلَةٌ *кўп.* مَعَاسِلُ

– مَعْسُولٌ 1) асал суртилган; 2) асалга оид; 3) ширин сўзли, тили ширин; لِسَانٌ ~ ширин тил; كَلِمَاتٌ ~ـَةٌ ёқимли, ширин сўзлар;

عُسْلُجٌ *кўп.* عَسَالِجُ янги ўсиб чиққан новда

– عُسْلُجٌ = عُسْلُوجٌ *кўп.* عَسَالِيجُ

عَسَا I (عسو) عَسَا (*у*) عُسُوٌّ, عَسَاءٌ қотган, қаттиқ бўлиб қолган бўлмоқ; қуриб қолган бўлмоқ (*ўсимлик ҳақида*); عَسَا (*у*) عُسِيٌّ қаримоқ, ёши бир жойга етмоқ

– عَاسٍ *мн.* عَاسِيَةٌ қуриб қолган, қуруқ

عَسَى имконли (мумкин) бўлмоқ; أَنْ ~ ... эҳтимолки, ...; балки; кошки; илоҳим, шундай бўлсинки, ...; مَاذَا ~ أَنْ يَكُونَ هَذِهِ الْمَسْأَلَةُ وَيَا تُرَى؟ савол туғиладики, бу қандай масала бўлиши мумкин?; أَنْ لاَ يُصَادِفَ هَذَا الْأَمْرُ عَقَبَةً ~ кошки, ишқилиб бу бирор тўсиққа учрамасин.; وَلَمْ يَنْتَظِرِ الرَّجُلُ مَا عَسَايَ أَقُولُ فَهَزَّ رَأْسَهُ одам менинг дейишимни кутмай, бошини қимирлатди; عَسَايَ أُصَادِفُهُ هُنَاكَ балки уни ўша ерда учратарман

– عَسِيٌّ ярокли, қўлидан келадиган, эплай оладиган; بِأَنْ يَمْنَعَ وُقُوعَ الْخَطَرِ ~ хатарнинг олдини олишга ярокли

عَشَّ I (*а/у*) عَشٌّ 1) изламоқ, истамоқ, қидирмоқ; 2) қўлга киритмоқ, тўпламоқ, йиғмоқ; 3) уяда бўлмоқ, қўниб ўтирмоқ; II عَشَّشَ уя қурмоқ; VIII اعْتَشَّ уя қурмоқ

– عُشٌّ *кўп.* أَعْشَاشٌ, عُشُوشٌ уя, ин; النَّمْلِ ~ чумоли уяси (*ини*)

– عُشَّةٌ, عِشَّةٌ *кўп.* عُشَشٌ, عِشَشٌ, أَعْشَاشٌ кулба, фақирона уй, олачиқ

– عَشِيشٌ *кўп.* عُشُشٌ кулба, фақирона уй, олачиқ

عَشِبَ I (*а*) عُشْبٌ *ёки* عَشَبٌ (*у*) عَشَابَةٌ ўт, алаф босмоқ; II عَشَّبَ = I; IV أَعْشَبَ ўт (алаф) ўстиртирмоқ; الْمَطَرُ الْأَرْضَ ~ ёмғирдан сўнг ўт-алаф билан ер қопланди; XII اعْشَوْشَبَ қалин ўт-алаф билан қопланган бўлмоқ

– عَاشِبٌ 1.1) ўт-ўлан билан қопланган; 2) ўтлоқда ўтлаётган; 2. *кўп.* عَوَاشِبُ ўтхўр

– عَشَّابٌ ўсимликшунос, ботаник, ботаника олими

– عَشِبٌ ўт-ўлан (алаф) босган

– عُشْبٌ *кўп.* أَعْشَابٌ *жам.* кўкат, ўт-ўлан; алаф; الذِّئْبِ ~ *бот.* Миср зиғираги; أَعْشَابٌ ضَارَّةٌ ёввойи ўт-алафлар; أَعْشَابٌ طِبِّيَّةٌ доривор ўтлар; أَعْشَابٌ عِطْرِيَّةٌ хушбўй ўтлар, кўкатлар

– عُشْبَةٌ ўт-алаф; ўсимлик; مَغْرِبِيَّةٌ ~ *бот.* ёввойи заъфарон (*зиравор ўсимлик*)

– عُشْبِيٌّ ўт-алафга оид; مَجْمُوعَةٌ ـَـــةٌ гербарий

– عَشِبٌ = عَشِيبٌ

– مُعْشِبٌ серўт, ўт босган

– مُعْشَوْشِبٌ қалин ўт билан қопланган

عَشْتَرُوتُ *миф.* Астарта

I عَشَرَ (*у*) عَشْرٌ 1) ўнинчи бўлмоқ; 2) ўндан бир қисмини олмоқ; ушр (*солиқнинг бир тури*) йиғмоқ; II عَشَّرَ 1) ўн қисмга бўлмоқ; 2) ушр йиғдирмоқ; 3) босмоқ, бўғоз қилмоқ; 4) бўғоз бўлмоқ (*туянинг 10 ойлик бўғозлиги, бошқа ҳайвонларнинг 9 ойлик бўғозлиги ҳақида*); ◊ الْحِمَارُ ~ ҳанграмоқ (*эшак ҳақида*); III عَاشَرَ бирга бўлмоқ, жинсий алоқада бўлмоқ; ـَتْ رَجُلاً بِغَيْرِ زَوَاجٍ никоҳида бўлмаган эркак билан турмоқ, ўйнаш бўлмоқ; IV أَعْشَرَ 1) ўн ҳосил қилмоқ; 2) бўғоз бўлмоқ (*туя ҳақида*); VI تَعَاشَرَ ўзаро алоқада бўлмоқ, (*ўйнаш бўлиб*) юрмоқ

– أَعْشَارِيٌّ ўнли; كَسْرٌ ~ ўнли каср

– أُعْشُورٌ ўн кунлик, декада

– تَعْشِيرٌ босмоқ, бўғоз қилмоқ

– عَاشِرٌ ўнинчи; اً~ ўнинчидан; 2. ушр йиғувчи

– عَاشُورَاءُ 1) ашуро (*муҳаррам ойининг ўнинчи куни*); 2) ашуро (*муҳаррам ойининг ўнинчи куни тайёрланадиган овқат*)

– عَشَائِرِيٌّ уруғчиликка оид; الْحَيَاةُ الْـ~ـَـةُ уруғчилик ҳаёти

– عَشَّارٌ ушр, солиқлар йиғувчи

– عِشَارٌ бўғоз (*от, эшак, туя ҳақида*)

– عُشَارَ عُشَارَ ўнта-ўнтадан

– عُشَارِيٌّ ҳар бири ўнтадан бўлган

– عَشْرٌ *ёки* عَشَرَةٌ 1. ўн; أَحَدَ عَشَرَ ўн бир; عَشَرَةً عَشَرَةً ўн-ўндан, ўнта-ўнтадан; 2. ўн дона, ўн нафар

– عُشْرٌ *кўп.* عُشُورٌ, أَعْشَارٌ 1) ўндан бир қисм; سَبْعَةُ أَعْشَارٍ ўндан етти (7/10); 2) ушр (*солиқ тури*); عُشُورُ النَّخِيلِ хурмо солиғи

عُشَرَاءُ *кўп.* عِشَارٌ бўғоз (*туянинг 10 ойлик бўғозлиги, бошқа ҳайвонларнинг 9 ойлик бўғозлиги ҳақида*)

– عَشَرَاتٌ *кўп.* ўнлар, ўнликлар

– عَشَرَةٌ *кўп.* اتٌ — *карт.* ўнлик (*қар. шунингдек:* عَشْرٌ)

– عُشَرَةٌ *кўп.* عُشَرٌ *бот.* asclepias gigantea

– عِشْرَةٌ яқинлик, дўстлик; юришлик

– عِشْرُونَ йигирма; الْـ~ йигирманчи

– عُشْرِيٌّ ўнлик; النِّظَامُ الْـ~ *ёки* الطَّرِيقَةُ الْـ~ـَـةُ ўнлик саноқ системаси; كَسْرٌ ~ ўнлик каср

– عِشْرِيٌّ дилкаш, одамга эл бўладиган, тез киришиб кетаверадиган

– عِشْرِيَّاتٌ = عِشْرِينَاتٌ

– عِشْرِينِيٌّ йигирманчи; الذِّكْرَى الْـ~ـَـةُ йигирма йиллик; الْعِيدُ الْـ~ йигирма йиллик байрам عِشْرِينِيَّاتٌ *кўп.* йигирманчи йиллар

– عَشِيرٌ *кўп.* عُشَرَاءُ 1) қариндош; عُشَرَاءُ қариндошлар; 2) ўртоқ, улфат

– عَشِيرَةٌ[1] *кўп.* اتٌ — рафиқа; الْعُمْرِ ~ умр йўлдоши, рафиқа

– عَشِيرَةٌ[2] *кўп.* عَشَائِرُ 1) уруғ, қабила; авлод; 2) қариндош-уруғлар, қариндош

– مُعَاشِرٌ ўртоқ, шерик

– مُعَاشَرَةٌ ўртоқлик, дўстлик; танишув; 2) бирга яшаш, ўйнашлик

– مَعْشَرٌ *кўп.* مَعَاشِرُ йиғин, жамият

– مَعْشَرَ = عُشَارَ عُشَارَ

عَشْعَشَ уя қурмоқ

I عَشِقَ (*а*) عِشْقٌ севмоқ, ошиқ бўлмоқ; II عَشَّقَ (*тахталарни*) қулф-калит қилиб ўрнатмоқ (*дурадгор ҳақида*); V تَعَشَّقَ 1) ошиқ бўлмоқ; 2) қулф-калит бўлмоқ (*тахталар ҳақида*); VI تَعَاشَقَ ўзаро қаттиқ боғланган (*жипсланган, кириишиб кетган*) бўлмоқ

– تَعْشِيقٌ (тахталарни) қулф-калит қилиб бирлаштириш; *тех.* тишли уланиш

– عَاشِقٌ 1. ошиқ, севиб қолган одам; 2. *кўп.* عُشَّاقٌ мухлис; وَ~ مَعْشُوقٌ ошиқ-маъшуқ (*эшик ёки деразадаги*); لَعِبَ الْـ~ ошиқ ўйнамоқ

– عِشْقٌ ишқ, севги, муҳаббат; севиш, ошиқлик

– عَشِيقٌ 1. ошиқ, севимли одам; 2. севган (ошиқ бўлган) одам

– مَعْشُوقٌ = عَشِيقٌ ~ حَجَرٌ *мин.* аметист (*қимматбаҳо тош*)

(عشم) II عَشَّمَ умидвор қилмоқ, умидвор қилдирмоқ; V تَعَشَّمَ умидвор бўлмоқ, таянмоқ

– عَشَمٌ 1) ғаразли ният; қизғончиқлик, бахиллик; 2) умид, орзу

عَشْمَاوِي *халқ.* жаллод (*Мисрда*)

عَشَانْ *халқ.* عَلَى شَأْنِ *нинг қисқартмаси,* учун, ...ни деб, ...нинг учун; бўлсин учун; خَاطِرِي! ~ мени деб!, менинг учун!, менинг ҳурматимдан!

I (عشو) عَشَا (*у*) عَشْوٌ *ёки* عَشِيَ (*а*) عَشًا 1) шапоқ, чала кўрадиган бўлмоқ; шабкўр бўлмоқ; 2) кечқурунги овқатни емоқ, кечлик

қилмоқ; 3) кечаси йўлга чиқмоқ; إِلَى النَّارِ ~ оловни қора тортиб унга томон йўналмоқ; 4) (*бирор н. дан*) юз ўгирмоқ (عَنْ); II عَشَّى кечки овқат бермоқ; IV أَعْشَى шабкўр қилмоқ; V تَعَشَّى кечки овқат қилмоқ

– أَعْشَى *мн.* عَشْوَاءُ *кўп.* عُشْيٌ чала кўрадиган, шабкўр; عَشْوَاءُ кўр урғочи туя; خَبَطَ خَبْطَ الْعَشْوَاءِ (*бирор н. ни*) кўркўрона (*билиб-билмай, таваккалига*) қилмоқ (*сўзма-сўз: кўр урғочи туя каби*); رَكِبَ الْعَشْوَاءَ عَلَى نَحْوِ عَشْوَاءَ кўр-кўрона, билиб-билмай; *маж.* кўр-кўрона иш қилмоқ

– عَشَاءٌ[1] *кўп.* أَعْشِيَةٌ кечки овқат, овқатланиш; الـ~ الرَّبَّانِيُّ *ёки* الـ~ السِّرِّيُّ *дин.* яширин ибодат

– عَشَاءٌ[2] шабкўрлик (*касаллик*)

– عِشَاءٌ 1) кеч, оқшом; 2) кечки ибодат; الـ~انِ *ик.с.* шом ва хуфтон намозлари

– عَشَاوَةٌ кўришнинг заифлиги

– عَشْجِيٌّ *кўп.* عَشَجِيَّةٌ ошпаз, баковул, повар

– عَشْوَائِيٌّ кўр-кўрона, билиб-билмай, таваккалига қилинган; ўйлаб қилинмаган

– عَشْوَةٌ 1) қоронғилик; 2) кечки овқат; الْفَرَحِ ~ тўй зиёфати

– عَشِيٌّ *кўп.* عَشِيَّةٌ = عَشْجِيٌّ

– عَشِيٌّ 1) кеч, оқшом; 2) шом намозидан хуфтон намозигача бўлган пайт

– عَشِيَّةٌ *кўп.* ـاتٌ =عَشِيٌّ; الْعِيدِ ~ ◊ ийд (байрам) арафасида; بَيْنَ ~ وَضُحَاهَا бир кунда; жуда тез кунда, тезда

I عَصَّ (عصّ) عَصَّ (*а/у*) عَصٌّ (*н. нидир*) эзмоқ, босмоқ, қисмоқ (عَلَى) عَصَّ (*и, а*) عَصٌّ, عَصَصٌ қаттиқ бўлиб қолмоқ; II عَصَّصَ (*н. гадир*) қаттиқ ишқаламоқ, қисмоқ (عَلَى)

– عُصْعُصٌ, عُصُصٌ *анат.* думғаза, дум суяги

I عَصَبَ (*а*) عَصْبٌ 1) боғламоқ; ўрамоқ, тугмоқ; 2) боғлаб қўймоқ (*мас., жароҳатни*); الْعَيْنَيْنِ ~ кўзларни боғламоқ; 3) (*бирор к. ни*) ўраб олмоқ, ўртага олмоқ (بِ); II عَصَّبَ тугдирмоқ, ўраб боғлатмоқ; V تَعَصَّبَ 1) ўз бошини боғламоқ; 2) мутаассибона ҳимоя қилмоқ; (*бирор н. да*) мутаассиб бўлмоқ (فِي; *бирор н. ни ҳимоя қила туриб, бирор н. га қарши* عَلَى *ёки* ضِدَّ); 3) иттифоқ ташкил қилмоқ, уюштирмоқ; гуруҳ (*тўда*) ташкил қилмоқ; VIII اعْتَصَبَ 1) тўпланмоқ, бирлашмоқ, уюшмоқ; 2) иш ташламоқ, иш ташлаш уюштирмоқ; локаут (*оммавий ишдан бўшатиш*) эълон қилмоқ; XII اعْصَوْصَبَ 1) (*к. нингдир атрофига*) тўпланмоқ, уюшмоқ (حَوْلَ); 2) қийинлашмоқ, оғирлашмоқ, вазминлашмоқ

– اعْتِصَابٌ *кўп.* ـاتٌ иш ташлаш; الـ~ الْعَامُّ оммавий (*умумий*) иш ташлаш; أَرْبَابِ الْعَمَلِ ~ локаут (*оммавий ишдан бўшатиш*)

– تَعَصُّبٌ 1) ўз уруғи, миллати ва ўзига алоқадор бўлган ҳамма нарсага ортиқ даражада бўлган муҳаббат; الـ~ الْوَطَنِيُّ шовинизм; الـ~ الْعُنْصُرِيُّ ашаддий миллатчилик; 2) ашаддий берилганлик, тарафкашлик, мутаассиблик; الـ~ الْقَبَلِيُّ қабилавий (*уруғчлик*) мутаассиблиги

– عَاصِبٌ (*ота томондан*) қариндошлик

– عُصَابٌ асабий касаллик, невроз

– عِصَابٌ боғ, боғлаш

– عِصَابَةٌ *кўп.* عَصَائِبُ, ـاتٌ 1) (*пешонадаги боғ, бинт*; 2; тўда, жиноятчилар гуруҳи; 3) партизан отряди; حَرْبُ الْعِصَابَاتِ партизанлик уруши; رِجَالُ الْعِصَابَاتِ партизанлар

– عَصَبٌ *кўп.* أَعْصَابٌ 1) асаб, нерв; الْحَيَاةِ ~ *маж.* ҳаётий асаблар; ذُو الْأَعْصَابِ الْمُنْهَارَةِ асаби кучсиз, кучсиз асабли; ضَعْفُ الْأَعْصَابِ الْأَعْصَابُ الْمَشْدُودَةُ *кўч.м.* таранг асаблар; неврастения; عِلْمُ الْأَعْصَابِ неврология; الْتِهَابُ الـ~ *мед.* неврит; ضَبَطَ (أَمْسَكَ) أَعْصَابَهُ радикулит; مَرَضُ جُذُورِ الْأَعْصَابِ ўз асабларини қўлга олмоқ (тийиб тура билмоқ); حَطَّمَ أَعْصَابَهُ (*бирор к. нинг ёки ўзининг*) асабларини бузмоқ; فَقَدَ أَعْصَابَهُ унинг асаблари чидаш бермади; у ўзини тутолмади; عَاشَ عَلَى أَعْصَابِهِ асабийлашиб яшамоқ; 2) пай; قَرَابَةٌ ~ ◊ (*ота томондан*) қариндошлик

– عُصْبُجِيٌّ *кўп.* عُصْبُجِيَّةٌ тўполончи, урушқоқ, баттол

– عَصْبَةٌ *кўп.* عُصَبٌ, عَصَبَاتٌ рўмол; йўл-йўл чиммат, ёпинчиқ (*қишлоқ аёллари бу билан юзларини беркитиб юрадилар*)

– عَصَبَةٌ: الرَّجُلِ ~ одамнинг ўғиллари

– عُصْبَةٌ *кўп.* عُصَبٌ 1) тўда, гала, нияти бузуқ одамлар тўпи; 2) иттифоқ, лига; гуруҳ; الْأُمَمِ ~ *тар.* миллатлар Лигаси

– عَصَبِيٌّ 1) асабий, асабга оид; *шунингдек* الْمِزَاجِ ~ асабий мизожий; أَقْصَى النَّشَاطِ الـ~ олий асаб фаолияти; الْأَمْرَاضُ الـ~ асаб касалликлари; التَّهَافُتُ الـ~ الْتِهَابٌ ~ неврит; الـ~ـةُ асабнинг ишдан чиқиши (бузилиши); التَّهَيُّجُ الـ~ الْأَلَمُ невралгия; الـ~ асаб қўзғолиши, асабий ҳаяжон; الْجِهَازُ الـ~ асаб системаси; الضَّعْفُ الـ~ صَدْمَةٌ ~ـةٌ асабнинг қақшаши; асабларнинг бўшаши, неврастения; الْغِمْدُ الـ~ неврилемма; 2) чайир; кучли; 3) (*ота томондан*) қариндош бўлган

– عَصَبِيَّةٌ 1) бирликни юксак даражада англаш; уруғчилик руҳи, қабилалараро келишолмаслик руҳи; ашаддий тарафкашлик, кўр-кўрона берилганлик, ўзига тегишли ҳар қандай нарсага муҳаббат; ашаддий ватанпарварлик; 3) муросасозлик; الـ~ الدِّينِيَّةُ диний муросасизлик; الـ~ الْعِرْقِيَّةُ ирқий муросасизлик; 4) асабийлик; فِي ~ асабий равишда

عَصَوْصَبٌ қаттиқ, оғир, вазмин, қийин; ~ يَوْمٌ қаттиқ (оғир, вазмин) кун

– عَصِيبٌ оғир, машаққатли, айни қизиган; энг қийин; أَيَّامٌ ~ـَةٌ айни қизиган (оғир) пайт

– مُتَعَصِّبٌ 1.1) мутаассиб; 2) ғайратли; 2. ғайрати ошиб тошиб ётган одам

عَصَاجٌ гўшт қиймаси

عَصِيدَةٌ кўп. عَصَائِدُ бўтқа, қуюқ шўрва

– مَعْصُودٌ шунингдек. ~ وَرَمٌ мед. атерома (хавфли ўсимта)

I عَصَرَ (и) عَصْرٌ 1) қисмоқ, сиқмоқ; إِنَّ الْأَلَمَ يَعْصِرُ قَلْبَهُ алам унинг юрагини эзади (қисади); 2) (бирор н. ичидан) қисиб (сиқиб) чиқармоқ (مِنْ); ~ الْغَسِيلَ ювилган кирни сиқмоқ; عَصَرَ الْقَوْمَ одамлар устига ёмғир ёғди; II عَصَّرَ 1) қисмоқ, эзмоқ; 2) сиқиб чиқармоқ; III عَاصَرَ (к. билан/дир) ҳамаср бўлмоқ, (к. нингдир) замондоши бўлмоқ, (к. билан/дир) бир вақтда яшамоқ; V تَعَصَّرَ сиқиб (эзиб) чиқарилмоқ; VI تَعَاصَرَ 1) (к. билан/дир) бир вақтда яшамоқ; 2. бир-бирининг қўлини қисишмоқ (بِأَيْدِيهِمْ); VII اِنْعَصَرَ қисиб (сиқиб) чиқарилган, қисилган, (сиқилган) бўлмоқ; VIII اِعْتَصَرَ қисиб (сиқиб, эзиб) чиқармоқ; ~ الْمَالَ мол-дунёни қўлдан чиқармоқ; ~ الْوَالِدُ عَلَى وَلَدِهِ فِي مَالِهِ ота фарзандини мол-мулкига йўлатмади

– إِعْصَارٌ сиқиш (мас., ювилган кирни)

– عُصَارَةٌ, عُصَارٌ шира; экстракт; ~ مَعِدِيَّةٌ ошқозон шираси

– عَصَّارَةٌ кўп. ~اتٌ — исканжа, прес, шира сиқиб чиқарадиган асбоб; ~ الزَّيْتُونِ мойжувоз; кув; ~ الْغَسِيلِ ювилган кирни сиқадиган машина

– عَصْرٌ[1] сиқиб (қисиб, эзиб) чиқариш

– عَصْرٌ[2] кўп. عُصُورٌ аср пайти; кун ўртасидан кейинги пайт; صَلَاةُ الْـ~ аср намози; الْـ~انِ ик.с. тун ва кун

– عَصْرٌ[3] кўп. عُصُورٌ, أَعْصَارٌ, أَعْصُرٌ аср; давр; عَصْرَئِذٍ ўша (у) даврда; أَهْلُ ~هِ унинг замондошлари; الْـ~ الْحَجَرِيُّ ёки ~ الْحِجَارَةِ тар. тош асри; ~ بَنِي أُمَيَّةَ Умавийлар даври; ~ الرَّأْسُمَالِيِّ الْمَالِيِّ молия капитали ҳукмронлиги даври; الْعُصُورُ الْوُسْطَى ўрта асрлар; ~ الذَّرَّةِ وَ الْفَضَاءِ атом ва космос асри; ~ الْاِكْتِشَافَاتِ الْجُغْرَافِيَّةِ жуғрофий кашфиётлар асри; ~ الْجَلِيدِ кар. جَلِيدٌ; فِي ~ الشَّبَابِ йигитлик (ёшлик) йиллари

– عَصَرٌ тупроқ, чанг

– عُصْرَةٌ шалаббо бўлиб кетган

– عَصْرِيٌّ асрий, асрга мос; замонавий; энг янги

– عَصْرِيَّةٌ 1) асрга мослик; замонавийлик; 2) замон руҳига мос фикрлаш тарзи; модернизм; 3) аср вақти

– عَصِيرٌ, عَصِيرَةٌ кўп. عَصَائِرُ шарбат; экстракт; ~ الْفَوَاكِهِ мева шарбати

– مُعَاصِرٌ 1. ҳозирги замонга оид; 2. замондош

– مِعْصَارٌ кўп. مَعَاصِيرُ исканжа, прес (эзиб, сиқиб чиқариш учун)

– مُعْصِرَاتٌ кўп. ёмғирли булутлар

– [illegible] мойжувозхона

– مِعْصَرَةٌ кўп. مَعَاصِرُ исканжа; ~ لِلزَّيْتِ ёғ сиқиб чиқарадиган исканжа (прес)

عَصْرَنَ замонавийлаштирмоқ; модернизация қилмоқ; تَعَصْرَنَ аср вақтида овқатланмоқ

– عَصْرَنِيَّةٌ аср вақти (кун ўртаси билан кечки пайт орасидаги вақт)

عَصْعَصَ 1) курашмоқ; 2) қотган (қаттиқ бўлиб қолган) бўлмоқ

– عُصْعُصٌ = عُصْعُوصٌ кўп. عَصَاعِصُ

– عَصْعَصَةٌ 1) кураш; 2) думғаза атрофидаги оғриқ

– عُصْعُوصٌ кўп. عَصَاعِيصُ анат. думғаза

عُصْعُوصٌ = عُصْعُصٌ

I عَصَفَ (и) عَصْفٌ 1) қаттиқ эсмоқ, қутурмоқ (шамол ҳақида); 2) (к. нидир, н. нидир) олиб кетмоқ, учириб кетмоқ (بِ); 3) қизишмоқ, қизишиб кетмоқ (мас., суҳбат вақтида); IV أَعْصَفَ қаттиқ (кучли) эсмоқ

– عَاصِفٌ кучли (шамол ҳақида); бўронли; шамолли (кун ҳақида); ~ تَطَوُّرٌ кучли ўсиш (тараққиёт)

– عَاصِفَةٌ кўп. عَوَاصِفُ кучли шамол; бўрон; пўртана; ~ رَعْدِيَّةٌ момақалдироқ; أَثَارَ ~ مِنَ التَّصْفِيقِ гулдурос қарсаклар чиқармоқ; اِسْتَقْبَلُوهُ بِـ~ مِنَ التَّصْفِيقِ у гулдурос қарсаклар билан кутиб олинди

– عُصَافَةٌ чори, тўпон (мас., буғдой чориси)

– عَصْفٌ сабзавот, кўкат

– عَصْفَةٌ кўп. عَصَفَاتٌ шамол шиддати

عَصْفَرَ (саргиш, заҳил рангга) бўялмоқ (بِالْعُصْفُرِ); تَعَصْفَرَ бўялмоқ, ранг олмоқ

– عُصْفُرٌ бот. махсар (бўёқ тайёрланадиган ўсимлик); ёввойи шафран; حَبُّ الْـ~ махсар уруғи

– عَصْفَرَةٌ (саргиш, заҳил рангга) бўяш (بِالْعُصْفُرِ)

– عُصْفُورٌ кўп. عَصَافِيرُ 1) қушча; ~ التِّينِ зоол. лойхўрак; ~ الْجَنَّةِ қалдирғоч; ~ دُورِيٌّ чумчуқ; ~ الرُّزِّ зоол. шоли чимчиғи; ~ الشَّوْكِ зоол. жиблажибон; ~ فِي الْيَدِ وَ لَا عَشَرَةٌ فِي الشَّجَرِ узоқнинг буғдойидан яқиннинг сомони яхши; 2) кўч.м. олифта; ~ الْقَتَبِ эгар маҳкамланадиган мослама

– عُصْفُورَةٌ ёғоч мих; صَمُولَةٌ بِـ~ тех. ёғочдан ясалган гайка

– عُصْفُورِيَّةٌ олифталик, олифтагарчилик

عَاصِفٌ = عَصُوفٌ

I عَصَلَ (у) عَصْلٌ букмоқ, эгмоқ

– أَعْصَلُ мн. عَصْلَاءُ кўп. عُصْلٌ букилган, эгилган

عَصْلَجَ қаршилик қилмоқ, қайсарлик қилмоқ, қарши (зид) фаолият кўрсатмоқ

– عَصْلَجَةٌ қайсарлик, бўйсунмаслик

I عَصَمَ (и) عَصْمٌ 1) (н. дандир) тутиб (тўхтатиб) турмоқ (مِنْ); (н. дандир) сақлаб (эҳтиётлаб) турмоқ (مِنْ); ҳимоя қилмоқ; покдомон (иффатли) ҳолда сақламоқ; 2) қорнини дим қилмоқ; ични қотирмоқ; IV أَعْصَمَ 1) мустаҳкамламоқ; хавфсизлантирмоқ; ~ مِنَ الشَّرِّ ёмонликдан эҳтиёт бўлмоқ; 2) (н. гадир) ёпишиб олмоқ (بِ); VII اِنْعَصَمَ гуноҳсиз (пок) бўлмоқ; VIII اِعْتَصَمَ 1) (н. нидир) маҳкам тутмоқ (بِ); (н. дандир) паноҳ истамоқ; ~ بِالصَّبْرِ сабрли бўлмоқ; ~ بِالصَّمْتِ сукут сақламоқ, жим бўлмоқ; 3) (н. га дир) амал қилмоқ, (қандайдир) қоида билан ишламоқ (بِ); ~ بِاللّٰهِ Оллоҳнинг инояти билан гуноҳдан ўзини тиймоқ; X اِسْتَعْصَمَ 1) (н. биландир) ҳимоя қилинмоқ (بِ); 2) (н. гадир) амал қилмоқ (بِ)

– أَعْصَمُ мн. عَصْمَاءُ кўп. عُصْمٌ 1) оёғида оқ холи бор бўлган; 2) афзал, афзал бўлган, энг яхши; قَصِيدَةٌ عَصْمَاءُ энг яхши қасида; ◊ ~ غُرَابٌ оёқли қарға (жуда кам учрайдиган н. ҳақида)

– عَاصِمٌ сабр-қаноат омили

– عَاصِمَةٌ кўп. عَوَاصِمُ пойтахт, бош шаҳар, бошкент; ~ مِصْرَ Ал-Искандария; ~ الْأُمَوِيِّينَ тар. Умавийлар пойтахти-Димашқ الثَّانِيَةُ

– عِصَامٌ кўп. عُصُمٌ, أَعْصِمَةٌ 1) сиртмоқли боғич (қоп, меш ва б. ларда); 2) қулоқ, даста (идишники); 3) (шимни тутиб туриш учун икки елка оша тортиб қўйиладиган) тасма

– عِصَامِيٌّ 1. йўлини ўзи топиб олувчи; 2. фавқулодда катта иқтидор эгаси

– عِصَامِيَّةٌ туғма иқтидорлилик

– عِصْمَةٌ[1] гуноҳсизлик, поклик, покдомонлик, мусаффолик; هُوَ فِي ~ مِنْ ... у ...дан холидир; унда ... (мас., камчилик) йўқ; صَاحِبَةُ الْـ~ покдомон (аёлнинг фахрий унвони); 2) ҳимоя, ҳомийлик; هِيَ فِي ~ـه у (аёл) унинг хотинидир (сўзма-сўз: у (аёл) унинг ҳимоясида)

عِصْمَةٌ[2], عُصْمَةٌ кўп. عِصَمٌ 1) бўйинбоғ (мас., итдаги); 2) маржон, ипга ўтказилгак мунчоқ

– مِعْصَمٌ кўп. مَعَاصِمُ билак; سَاعَةُ الْـ~ қўл соати

– مَعْصُومٌ кўп. مَعَاصِيمُ 1) сақланаётган; дахлсиз; 2) гуноҳсиз, хатосиз, беайб, бокир; ◊ وَ الْمَرْءُ غَيْرُ ~ одам гуноҳсиз бўлмайди; ~ الْبَطْنِ қабзият билан оғриган

I عَصَا (у) (عصو) عَصْوٌ калтак (асо) билан урмоқ

– عَصًا мн. кўп. عِصِيٌّ, عُصِيٌّ калтак, асо, ҳасса; ~ السَّنَّارَةِ қармоқ дастаси.(сопи); ~ الْبِلْيَارْدُو кий (бильярддаги); ~ الْقِيَادَةِ дирижёр таёқчаси; ~ سَاحِرٍ ёки ~ الْـ السِّحْرِيَّةُ фольк. сеҳрли таёқча; ~ الرَّاعِي бот. ирғай; لَعْبُ الْـ~ калтакли тортишув, кураш (Шимолий Мисрдаги халқ спорт ўйини); التَّتَابُعِ (الْبَدَلِ) спорт. эстафета таёқчаси, эстафета; اِسْتَلَمَ وَ سَلَّمَ ~ التَّتَابُعِ (الْبَدَلِ) эстафетани қабул қилмоқ ва топширмоқ; ~ مُوسَى қур., библ дин. Мусо ассси (ҳассаси); لَوَّحَ بِالْـ~ таёқни ўйнатмоқ, силкитмоқ; ◊ شَدِيدُ الْـ~ қайсар, саботли; لَيِّنُ الْـ~ мулойим, юмшоқкўнгил; شَقَّ ~ الطَّاعَةِ исён кўтармоқ, итоатдан чиқмоқ; رَفَعَ عَصَاهُ йўлга чиқмоқ; أَلْقَى ~ التَّرْحَالِ а) тўхтамоқ, дам олиш учун тўхтамоқ (йўлда); б) жойлашмоқ; اِنْشَقَّتْ ~ هُمْ قِطَعًا تَشَظَّتْ улар кучдан қолдилар; ~هُمْ улар уришиб қолдилар; وَضَعَ الْعَصَا فِي طَرِيقِهِ йўлга тўғаноқ бўлмоқ

– عُصَاةٌ калтак, таёқ

– عُصَايَةٌ кўп. اتٌ — таёқ, ҳасса (асо)

– عُصَيَّةٌ кўп. اتٌ — биол. таёқча, бацилла

I عَصَى (и) عِصْيَانٌ исён қилмоқ; бўйсунмаслик الْكَلَامُ عَصَاهُ عِنْدَ оёқлари унга бўйсунмасди; عَصَتْ قَدَمَاهُ оёқлари унга شَفَتَيْهِ маж. оғзи калимага келмай қолди, II عَصَّى кўтармоқ, исён қилмоқ; III عَاصَى исён кўтармоқ; V تَعَصَّى оғир (қийин) бўлмоқ; VI تَعَاصَى 1) янада қийинлашмоқ, оғирлашмоқ; 2) исён қилмоқ; қаршилик қилмоқ; X اِسْتَعْصَى 1) (к. гадир қарши) норозилик билдирмоқ, қўзғолмоқ (عَلَى); (к. гадир; бўйсунмаслик (عَلَى); ~ عَلَيْهِ الْقَوْلُ сўзлари томоғида қолиб кетди; 2) оғир (қийин) бўлмоқ; мураккаблашмоқ; 3) даволаб бўлмайдиган бўлмоқ (касаллик ҳақида)

– عَاصٍ мн. عَاصِيَةٌ кўп. عُصَاةٌ 1. осий, исёнкор; бўйсунмовчи; 2. исёнчи

– عَصِيٌّ кўп. أَعْصَى 1. исёнкор, бўйсунмовчи; қийин, оғир; 2. осий, исёнчи

– عِصْيَانٌ исён; бўйсунмаслик

– مُسْتَعْصٍ мн. مُسْتَعْصِيَةٌ 1) (к. учундир) оғир (қийин) бўлган (عَلَى); 2) даволаб бўлмайдиган, бедаво (касаллик ҳақида)

– مَعْصِيَةٌ кўп. مَعَاصٍ 1) қулоқ солмаслик, гапга кирмаслик, бўйсунмаслик; 2) шунингдек. ~ دِينِيَّةٌ гуноҳ, маъсият

I عَضَّ (и/а) عَضٌّ 1) тишламоқ; тишда олмоқ; ~ بَنَانَهُ (أَنَامِلَهُ) (аламдан) ўз бармоқларини тишламоқ; 2) (бирор н. га) ёпишиб олмоқ (بِ); ◊ ~ـهُ олмоқ (بِ) (бирор н. га) хиралик билан ёпишиб олмоқ (بِ); ~ـه بَنَانُ кар. ~ بَنَانَ النَّدَمِ уни надомат туйғулари ўраб олди; النَّدَمُ عَضَّتْهُ الْفَاقَةُ بِنَابِهَا маж. у қашшоқ кунларни бошидан кечирди; الزَّمَانُ замон (қисмат) унга раҳм қилмади; II عَضَّضَ тишлаб олмоқ; қаттиқ тишламоқ; VII اِنْعَضَّ тишланмоқ, тишланган бўлмоқ

– عَضٌّ тишлаш, тишланиш

– عِضٌّ *жам. бот.* дўлана (*дарахти ва меваси*)

– عِضَاضٌ 1) тишлаш, тишланиш; 2) чақиш (*мас., ари ҳақида*)

– عَضَّاضٌ 1) тишлайдиган, қопоғон, 2) қопоғон, ёмон

– عَضَّةٌ *кўп.* اتٌ — чақиш

– عِضَّةٌ *бот.* дўлана тупи

– عَضَّاضٌ = عَضُوضٌ

– مَعْضُوضٌ тишлаб ташланган; азоб чеккан

أَعْضَبُ *мн.* عَضْبَاءُ *кўп.* عُضْبٌ қулоғи ёрилган, қулоғида ёриғи бор;

عَضْبَاءُ Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламнинг туяларининг номи

– عَضْبٌ ўткир, кескир (*қилич, тил ҳақида*)

I عَضَدَ (*у*) عَضْدٌ ёрдам бермоқ, қўллаб-қувватламоқ; ~ الشَّجَرَ дарахтни кесмоқ, дарахтни бутамоқ; II عَضَّدَ = I; III عَاضَدَ ёрдам бермоқ, кўмаклашмоқ; VI تَعَاضَدَ ўзаро ёрдамлашмоқ (кўмаклашмоқ, кўмаклашишмоқ); биргалашиб ҳаракат қилмоқ; VIII اعْتَضَدَ (*бирор н. билан*); ўзига ёрдам бермоқ (بـ); (*к. нидир*) ўзига ёрдамчи қилиб олмоқ (بـ)

– تَعَاضُدٌ ўзаро ёрдам; الـ~ الاقتصادي ўзаро иқтисодий ёрдам

– تَعْضِيدٌ ёрдам, кўмак, қўллаб-қувватлаш

– عِضَادَةٌ *кўп.* عَضَائِدُ томон, ён томон; хўжа девор, таянч; кўприк тирагичи; ~ الْبَابِ эшик ёндори (кесаки ёндори); ~ان *ик.с.* квадрат қавслар; وَضْعُ كَلِمَاتٍ بَيْنَ الْعِضَادَتَيْنِ сўзни квадрат қавс ичига олмоқ

– عَضْدٌ 1) ёрдам, қўллаб-қувватлаш; 2) ёрдамчи, кўмакчи

– عَضُدٌ *кўп.* أَعْضَادٌ қўлнинг елкадан билаккача бўлган қисми, *шунингдек.* ~ عَظْمُ الـ елка суяги; ◊ شَدَّ ~ دَ кимгадир ёрдам бермоқ; فَتَّ فِي ~ دَ кимнидир кучсизлантирмоқ (кучдан тойдирмоқ)

– مُعَضِّدٌ ёрдам берувчи, ёрдамчи

– مِعْضَدٌ тирсакдан юқорига тақиладиган билакузук

I (عضل) عَضِلَ (*а*) عَضَلٌ мушакли бўлмоқ; عَضَلَ (*у*) عَضْلٌ ~ الأَيِّمَ (عَنْ) тўсқинлик қилмоқ; (*н. нидир*) қийинлаштирмоқ (عَنْ); аёлнинг турмушга чиқишига тўсқинлик қилмоқ; IV أَعْضَلَ 1) қийин бўлмоқ, ҳал қилиниши оғир бўлмоқ; 2) давосиз (бедаво) бўлмоқ (*касаллик ҳақида*); (*врач-ҳакимни*) чорасиз ҳолда қолдирмоқ (*касаллик ҳақида*)

– عُضَالٌ даволаш қийин бўлган; давосиз, бедаво

– عَضِلٌ мушакли, кучли

– عَضَلٌ мушакли; مَفْتُولُ الـ~ кучли, бақувват

– عَضَلَةٌ *кўп.* اتٌ — мушак; ~ بَاسِطَةٌ тик қиладиган мушак; ~ رَاخِيَةٌ бўшаштирадиган мушак; الـ~ القَابِضَةُ (العَاصِرَةُ) эгадиган мушак

– عَضَلِيٌّ 1) мушакка оид; التَّمْزِيقُ (التَّمَزُّقُ) الـ~ пайларнинг чўзилиши; 2) мушакли, кучли

– مُعْضِلٌ қийин, чорасиз қолдирувчи

– مُعْضِلَةٌ *кўп.* اتٌ — оғир.(қийин) масала, муаммо; қийинчилик

مُعَضَّمٌ *халқ.* суякли, серсуяк

عَضَاةٌ *бот.* олхўрига ўхшаш бута ўсимлик

– عَاضِهٌ сеҳргар, жодугар

– عِضَاهَةٌ *кўп.* عِضَاهٌ ҳар қандай тиконли катта дарахт

– عِضَهَةٌ = 1) عِضَاهَةٌ; 2) сеҳр, жоду (*қурайш қабиласи лаҳжасида*)

عِضَاهَةٌ = عِضَةٌ 1

– عِضَةٌ 2 *кўп.* عِضُونٌ 1) ёлғон, ёлғон-яшиқ, бўҳтон; 2) сеҳр, жоду (*қурайш қабиласи лаҳжасида*)

(عضو) II عَضَّى 1) тақсимламоқ, парчаламоқ; ~ الشَّاةَ қўйни нимталамоқ;

– عُضْوٌ *кўп.* أَعْضَاءٌ 1) аъзо; أَعْضَاءُ التَّنَاسُلِ таносил аъзолари, жинсий аъзолар; عِلْمُ وَظَائِفِ الْأَعْضَاءِ физиология; 2) аъзо; ~ الحِزْبِ партия аъзоси; رَسْمُ الـ~ аъзолик бадали (взноси); ~ أَصْلِيٌّ (أَسَاسِيٌّ) асосий (ҳақиқий) аъзо; ~ الْمَجْمَعِ الْعِلْمِيِّ фанлар академияси аъзоси, академик; ~ الْمَجْمَعِ الْعِلْمِيِّ الْعَامِلُ фанлар академиясининг ҳақиқий аъзоси; ~ مُرَاسِلٌ мухбир аъзо; ~ فَخْرِيٌّ фахрий аъзо

– عُضْوٌ = عِضْوٌ

– عُضْوَةٌ *кўп.* عُضْوَاتٌ (*қандайдир жамиятга*) аъзо (*аёл киши ҳақида*)

– عُضْوِيٌّ *киме.* органик; لاَ (غَيْرُ) ~ ноорганик; ارْتِبَاطٌ ~ узвий алоқа; ~ًا узвий

– عُضْوِيَّةٌ аъзолик; قَبِلَهُ فِي ~ الْجَمْعِيَّةِ кимнидир жамият аъзолигига қабул қилмоқ; قَبِلَ دَوْلَةً فِي ~ الْأُمَمِ الْمُتَّحِدَةِ давлатни Бирлашган Миллатлар Ташкилоти аъзолигига қабул қилмоқ

(عضون) تَعَضْوَنَ узвий боғлиқ бўлмоқ

– تَعَضْوُنٌ узвий боғлиқлик

– مُتَعَضْوِنٌ узвий

I (عطب) عَطَبَ (*у*) عَطْبٌ зарар етказмоқ, бузмоқ, йўқ қилмоқ, عَطِبَ (*а*) عَطَبٌ 1) ҳалок бўлмоқ; 2) шикаст топмоқ, бузилмоқ, чиримоқ; II عَطَّبَ 1) қаттиқ шикаст етказмоқ (бузмоқ); ҳалок қилмоқ; 2) бузилмоқ, чиримоқ; ◊ ~ الشَّرَابَ винони хуштаъм қилмоқ; IV أَعْطَبَ зарар (шикаст) етказмоқ, бузмоқ; йўқ қилмоқ; V تَعَطَّبَ ярқсиз ҳолга келмоқ, бузилмоқ; VII انْعَطَبَ йўқ бўлиб

кетмоқ; VIII اعْتَطَبَ = عَطِبَ

– إِعْطَابٌ бузилиш, зарарланиш

– عَاطِبٌ зарарланган

– عَطَبٌ бузилиш, зарар; ҳалокат; ишдан чиқиш; чириш; سَرِيعُ الـــ~ тез айнийдиган (бузиладиган)

– عُطْبٌ ёки عُطُبٌ пахта

– عُطْبَةٌ бир бўлак (парча) пахта

– مَعْطُوبٌ، مُعْطَبٌ 1) ишдан чиққан, зарарланган; 2) бузилган, айниган

I عَطَرَ (а) عَطَرٌ 1) ёқимли (муаттар бўй (ҳид) бермоқ, хушбўй бўлмоқ; 2) ўзига атир сепмоқ; II عَطَّرَ хушбўй қилмоқ; (н. гадир) атир сепмоқ (بِ); V تَعَطَّرَ ўзига атир сепмоқ

– عَاطِرٌ хушбўй, муаттар; ◊ ثَنَاءٌ ~ катта мақтов

– عَطَّارٌ аттор, атир-упа моллари билан савдо қилувчи, парфюмер

– عِطَارَةٌ 1; парфюмерлик касби; 2) атир-упа моллари савдоси; 3) атир-упа моллари; مَحَلُّ الـــ~ атир-упа дўкони

– عَطِرٌ муаттар бўйли (ҳидли); хушбўй; ◊ سُمْعَةٌ ~ةٌ яхши ном, яхши ном чиқариш

– عِطْرٌ кўп. أَعْطَارٌ، عُطُورٌ атир; эссенция; муаттар бўй (ҳид) берувчи зиравор; бот. ёронгул, атиршок; الْوَرْدِ ~ атиргул мойи

– عِطْرِيٌّ хушбўй, муаттар

– عِطْرِيَّاتٌ кўп. 1) хушбўй моддалар; 2) атир-упа моллари

– مُعَطَّرٌ муаттар, хушбўй, ёқимли бўй (ҳид) тарқатадиган

– مِعْطِيرٌ ўзига кўп атир сепувчи (куёвчи)

عُطَارِدُ астр. Аторуд (Меркурий)

I عَطَسَ (и, у) عَطْسٌ атса (акса) урмоқ, чучкирмоқ; الصُّبْحُ ~ тонг ота бошлади; II عَطَّسَ 1) чучкиртирмоқ, атса (акса) урдирмоқ; 2) тез-тез атса (акса) урмоқ (чучкирмоқ)

– عَاطُوسٌ чучкиртирадиган тамаки

– عُطَاسٌ чучкириш, атса (акса) уриш

– عَطْسَةٌ кўп. عَطَسَاتٌ атса (акса), чучкириш, чучкирик

– مَعْطَسٌ ёки مَعْطِسٌ бурун

I عَطِشَ (а) عَطَشٌ 1) чанқоқлик (ташналик) ҳис этмоқ, ташна (чанқоқ) бўлмоқ; ичишни хоҳламоқ; 2) (н. нидир) хоҳламоқ (إِلَى); II عَطَّشَ чанқатмоқ, ташна қилмоқ; ◊ الْجِيمَ ~ "ж" товушини "г" деб талаффуз қилмоқ; IV أَعْطَشَ чанқатмоқ, ташна қилмоқ; V تَعَطَّشَ 1) ташна (чанқоқ) бўлмоқ; 2) (н. нидир) қаттиқ хоҳламоқ (لِـ)

– تَعَطُّشٌ ташналик, чанқоқлик; الْعِلْمِ ~ илмга чанқоқлик; إِلَى ~ الْمَعْرِفَةِ (бирор н ни) билишга чанқоқлик; إِلَى الدَّمِ ~ қонхўрлик, қонга ташналик

– عَاطِشٌ ташна, чанқоқ

– عُطَاشٌ кучли ташналик, қаттиқ чанқоқлик

– عَطَشٌ 1) ташналик, чанқоқлик; 2) истак, хоҳиш

– عَطِشٌ 1) ташна, чанқоқ; 2) қуруқ, сувсиз (ер ҳақида)

– عَطْشَانُ мн. عَطْشَى кўп. عِطَاشٌ = عَطِشٌ

– عَتَشْجِيٌّ кўп. عَطْشْجِيَّةٌ гўлахи, ўт ёқувчи

عَطْعَطَ қаттиқ қичқирмоқ

– عَطْعَطَةٌ қаттиқ қичқириқ (лар)

I. عَطَفَ (и) عَطْفٌ 1) (к. гадир) эгилмоқ, букилмоқ (إِلَى); 2; (к. гадир) кўнгли яқин бўлмоқ, хайрихоҳлик қилмоқ (عَلَى); 3) (к. гадир) ҳамдардлик қилмоқ (عَلَى): (к. гадир) раҳм. (шафқат) қилмоқ (عَلَى); 4) букмоқ; эгмоқ, тахламоқ; 5) грам. (н. гадир) бирикмоқ (عَلَى); 6) (к. дандир) тескари бурилмоқ, юз ўгирмоқ (عَنْ); 7) (к. нидир н. дандир) кўнглини қолдирмоқ, алаҳситмоқ (عَنْ، بِ); 8) (к. нидир н. гадир) яқинлаштирмоқ (عَلَى، بِ); الْوِسَادَةَ ~ ёстиқни букламоқ; II عَطَّفَ 1) эгмоқ, букмоқ; 2) кўнглини яқин қилдирмоқ, хайрихоҳ бўлдирмоқ; 3) букмоқ, тахламоқ; V تَعَطَّفَ 1) (к. гадир) ҳамдардлик кўрсатмоқ, (к. гадир) раҳм-шафқат қилмоқ (عَلَى); 2) (н. нидир қилишга) оқ фотиҳа бермоқ (بِ); 3) тўн (пальто) киймоқ; VI تَعَاطَفَ 1) ҳамдардлик билдиришмоқ; ўзаро хайрихоҳлик қилишмоқ; 2) бирор ким билан бир хил ҳиссиётда бўлишмоқ; 4) грам. бирикмоқ; VII انْعَطَفَ 1) эгилган (энгашган) бўлмоқ; эгилмоқ; 2) бурилмоқ; 3) четга чиқмоқ; бир томонга бурилмоқ (мас., автомобиль ҳақида); (к. томонгадир) бурилмоқ (إِلَى); VIII اعْتَطَفَ устки кийимни (пальтони) киймоқ; X اسْتَعْطَفَ 1) хайрихоҳлик, (кўнгил яқинлик, муҳаббат) истамоқ (хоҳламоқ); 2) ялтоқилик қилмоқ; кўнглини юмшатмоқ; خَاطِرَهُ ~ кимнингдир раҳмини келтирмоқ (шафқатини қўзғамоқ); 3) (к. дандир) ялиниб (ёлвориб) олмоқ (مِنْ)

– انْعِطَافٌ 1) четга чиқиш; 2) эгилган жой, эгилиш, қиялик; 3) мойиллик, хайрихоҳлик; 4) бурилиш; نُقْطَةُ ~ бурилиш нуқтаси (жойи); هَامٌّ فِي تَطَوُّرِ الْحَرَكَةِ الْعُمَّالِيَّةِ ~ ишчилар ҳаракати тараққиётининг муҳим бурилиши

– تَعَاطُفٌ 1) ўзаро ҳамдардлик муносабатлари; (к. гадир) ҳамдардлик (مَعَ); 2) хайрихоҳлик туйғуларининг зоҳир бўлиши; хайрихоҳлик қилиш; хайрихоҳлик; نَظَرَ بِعَيْنِ الـــ~ إِلَى ... ...га хайрихоҳлик билан қарамоқ; 3) грам. бирикиш

– عَاطِفٌ 1). эгиладиган; 2) раҳм-шафқатли, хайрихоҳ; 3) бириктирувчи; حَرْفٌ ~ грам. боғловчи

– عَاطِفَةٌ кўп. عَوَاطِفُ 1) ҳиссиёт, туйғу, сезги; وَطَنِيَّةٌ ~

ватантанпарварлик, патриотизм; 2; хайрихоҳлик, меҳр-муҳаббат

– عَاطِفِيٌّ хайрихоҳ туйғули, ҳиссиётли, сентиментал; كَاتِبٌ ~ сентиментал ёзувчи

– عَاطِفِيَّةٌ 1) ҳиссиётлилик, сентименталлик; 2) *адаб.* сентиментализм (XVIII *асрда Оврупо адабиёти ва санъатида пайдо бўлган ижодий метод*)

– عُطُفٌ, أَعْطَافٌ *кўп.* عِطَافٌ устки кийим; пальто; *ҳарб.* шинел

– عَطْفٌ 1) бурилиш; букилиш, эгри-бугрилик; 2) сезги, туйғу, ҳис; 3) ҳамдардлик; хайрихоҳ муносабат, хайрихоҳлик, меҳр; نَظَرَ الْـ~ نَظْرَةَ *ёки* الْـ~ نَظَرَ بِعَيْنِ (*н. гадир*) хайрихоҳлик билан қарамоқ (إِلَى); 4) *грам.* боғланиш; حَرْفُ الْبَيَانِ ~ *грам.* изоҳловчи; الْـ~ (أَدَاةُ) *грам.* боғловчи

– عِطْفٌ *кўп.* أَعْطَافٌ ён, томон, тараф; ... عَنْ ~ـهُ (ثَنَّى) ثَنَى (*к. дандир*) юз бурмоқ, юз ўгирмоқ, (*к. нингдир олдида*) кеккаймоқ, керилмоқ, такаббурлик қилмоқ; لَانَتْ أَعْطَافُهُ унинг кўнгли юмшади; رَنَّحَ أَعْطَافَهُ الْعَجَبُ بِنَفْسِهِ رَنَّحَ *қар.* عِطْفَا الرَّجُلِ؛ одамнинг бошдан биқинигача бўлган икки ёни

– عَطْفَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — 1) бурилиш; 2) тор кўча (*икки ёнма-ён кўчани бирлаштирувчи кичик кўча*)

– عَطُوفٌ севувчи, севгига бой; меҳрибон

– عَطُوفَةٌ яхшилик, раҳм-шафқат; صَاحِبُ الْـ~ жаноблари (*мурожаатда*)

– مُتَعَاطِفٌ хайрихоҳ ҳиссиётли; ҳамдардлик кўрсатувчи

– مَعْطَفٌ *кўп.* مَعَاطِفُ бўйин

– مِعْطَفٌ *кўп.* مَعَاطِفُ = عِطَافٌ

– مَعْطُوفٌ *грам.* боғланган

– مُنْعَطَفٌ *кўп.* ـَاتٌ — 1) эгри-бугрилик, букик, айланиш (*жой*); бурилиш (*жой*); 2) кичик кўча, тор кўча

I عَطِلَ (у) عَطَلٌ, عَطَالَةٌ 1) (*бирор н. дан*) ажралган бўлмоқ (مِنْ); 2) ёпиқ бўлмоқ, ишламаётган бўлмоқ (*дўкон, идора ҳақида*); 3) ишсиз бўлмоқ; фаолиятсиз бўлмоқ; II عَطَّلَ 1) ишсиз қолдирмоқ; ташлаб қўймоқ; фаолиятсиз қолдирмоқ; 2) ёпмоқ, тўхтатмоқ;(*вақтинча*) тўхтатмоқ (*мас., мажлисни*); тарқатмоқ, жавоб бермоқ (*мас., таътилга*); 3) *мажҳ.* ёпилмоқ, тўхтатилмоқ; 4) яроқсиз ҳолга келтирмоқ, ишдан чиқармоқ, бузмоқ; зарар етказмоқ; 5) халақит бермоқ, тўсқинлик қилмоқ; тўхтатиб қўймоқ; 6) безакдан маҳрум қилмоқ (*аёлни*); 7) тўхтатмоқ, ўчирмоқ (*моторни*); V تَعَطَّلَ 1) қўлланилмай (жорий қилинмай) қолмоқ; *шунингдек:* عَنِ الْعَمَلِ ~ ишсиз қолмоқ (*бўлмоқ*); 2) тўхтамоқ (*мас., кема қатнови*); ишламай қолмоқ (*мас., мотор ҳақида*); ишламаслик (*завод ҳақида*); 3) бузилмоқ, ишдан чиқмоқ (*машина ҳақида*); مِنَ السَّيْرِ ~ йўл (*курс*) дан адашиб кетмоқ (*мас., кема ҳақида*); ~ـَتِ الْمَرْأَةُ аёлнинг бўйни марварид-маржонларсиз қолди

– تَعَطُّلٌ 1) *шунингдек.* عَنِ الْعَمَلِ ~ ишсизлик; 2) ишдан чиқиш; ишламаслик (*мотор*); тўхтаб қолиш

– تَعْطِيلٌ 1) тўхташ; ёпилиш; الْجَرِيدَةِ الْإِدَارِيُّ ~ раҳбарият топшириғи билан газетанинг ёпиб қўйилиши; 2) тарқатиб юбориш; 3) тўхташ, ишламаслик; 4) ўчириш, тўхташ (*мотор*); 5) бузилиш, ишдан чиқиш; 6) атеизм, худосизлик

– عَاطِلٌ 1) (*бирор н. си*) йўқ бўлган, (*н. дандир*); ажралган (مِنْ);2) фаолиятсиз, бекорчи; ишсиз; كَامِلٌ ~ *ёки* بِصُورَةٍ كُلِّيَّةٍ ~ тўла (мутлақ) ишсиз; جُزْئِيٌّ ~ *ёки* بِصُورَةٍ جُزْئِيَّةٍ ~ қисман ишсиз; 3) яроқсиз; 4) зеб-зийнатлари йўқ (*аёл ҳақида*)

– عَطَالَةٌ 1) ишсизлик; 2) инерция, гайрихтиёрийлик

– عَطَلٌ фаолиятсизлик; الْعُمَّالِ ~ ишсизлик

– عُطْلٌ[1] (*бирор н. си*) йўқ, (*бирор н. сидан*) ажралган (مِنْ)

– عُطْلٌ[2] *кўп.* أَعْطَالٌ бузилиш; ишдан чиқиш; وَ صَرْفٌ ~ сарфлар ва зарарлар

– عَطْلَانٌ 1) бекорчи, ишсиз, 2) яроқсиз

– عُطْلَةٌ 1) фаолиятсизлик, банд эмаслик; . ишсизлик; 2) танаффус; таътил; بَرْلَمَانِيَّةٌ ~ парламент таътили; نِهَايَةِ الْأُسْبُوعِ ~ шанбадан душанбагача бўлган дам олиш кунлари, ҳафталик дам олиш кунлари; يَوْمُ ~ ишланмайдиган кун

– عُطَيْلُ *ат.от, мз.* Отелло

– مُتَعَطِّلٌ бузилган; ишдан чиққан; ишламай турган

– مِعْطَالٌ бекорчи; ишсиз

– مُعَطَّلٌ 1) ишламаётган; ташлаб қўйилган, ишламай ётган (*капитал ҳақида*); 2) ишсиз; 3) ёпиқ; етишиб (эришиб) бўлмайдиган; 4) ишлов берилмаган ер, ишланмаган ер; إِبِلٌ ~ـَةٌ эгаси йўқ туя

– مُعَطِّلٌ худосиз, атеист

I (عطن) عَطَنَ (и, у) عَطْنٌ ивитмоқ (*мас., тери, каноп ва б. ларни*); عَطِنَ (а) عَطْنٌ чиримоқ; пўпанак босмоқ; бадбўй бўлмоқ; II عَطَّنَ 1) ивитмоқ; 2) чиритмоқ; 3) сасимоқ (*сув ҳақида*)

– تَعْطِينٌ ивитиш

– عِطَانٌ ошловчи модда

– عَطْنٌ ивиш

– عَطَنٌ[1] *кўч.м.* 1) ота-она уйи; *кўп.* أَعْطَانٌ 2) туянинг сув ичиш учун чўкадиган жойи; 3) қўйхона, қўй боқиладиган хона; ضَيِّقُ الْـ~ қизғончиқ; ضِيقُ الْـ~ қизғончиқлик

– عَطَنٌ[2] чириш; пўпанак босиш; ёмон ҳид

– عَطِنٌ, عَطِينٌ чириган; пўпанак босган; ёмон ҳидли, бадбўй

– مَعْطِنٌ *ёки* مَعْطَنٌ *кўп.* مَعَاطِنُ = عَطَنٌ

I (عطو) عَطَا (у) عَطْوٌ олмоқ; қабул қилмоқ; III عَاطَى бермоқ; IV أَعْطَى 1) бермоқ; таклиф қилмоқ; أَعْطَاهُ حَقَّهُ кимгадир ҳақини бермоқ; مَا ~ وَ لَا أَخَذَ *маж.* у на ҳа, на йўқ демади; 2) ҳадя қилмоқ; *мажҳ.* олинмоқ; V تَعَطَّى 1) (*банкда*) операция бажармоқ; 2) садақа сўрамоқ; VI تَعَاطَى 1) ундирмоқ, олиб қолмоқ, олмоқ; 2) ичмоқ, тановул қилмоқ, қабул қилмоқ (*мас., дорини*); الْخَمْرَ ~ ароқ ичмоқ,

маст бўлмоқ; (الْحَشِيشَ) الْأَفْيُونَ ~ ҳашиш чекмоқ; ~ наркотик моддалар истеъмол қилмоқ; 3) (*бирор н. билан*) шуғулланмоқ, (*иш*) олиб бормоқ, юритмоқ; (*бирор иш*) бажармоқ (*қилмоқ-мас., табиблик*); الْأَعْمَالَ ~ иш билан машғул бўлмоқ (шуғулланмоқ); الرِّيَاضَةَ ~ спорт билан шуғулланмоқ; السِّيَاسَةَ ~ сиёсат билан шуғулланмоқ; الْمُحَامَاةَ ~ адвокатлик қилмоқ, адвокат бўлиб ишламоқ; صِنَاعَةَ الصَّيْدَلَةِ ~ дорихона (аптека) эгаси бўлмоқ; بِالْقِمَارِ ~ қимор ўйнамоқ; картавоз бўлмоқ; X اسْتَعْطَى сўрамоқ; хайр-эҳсон сўрамоқ

– اسْتِعْطَاءٌ гадойчилик, тиланчилик

– إِعْطَاءٌ *кўп.* اتٌ — бериб қўйиш; бериш, бўлиб бериш, тарқатиш; таклиф қилиш (*мас., савдода баҳо, шарт*)

– تَعَاطٍ 1) машғулот, машғуллик, шуғулланиш; 2) ичиш, истеъмол қилиш; 3) (*дори*) ичиш, қабул қилиш

– عَطًا *кўп.* عَطَاوَاتٌ совға, ҳадя, тухфа

– عَطَاءٌ *кўп.* أَعْطِيَةٌ, عَطَاءَاتٌ 1) бериб қўйиш; ато этиш, совға қилиш; совға, ҳадя, туҳфа; хайр-эҳсон; 2) таклиф (*савдода баҳо ва шартлар*)

– عَطِيَّةٌ *кўп.* عَطَايَا совға, ҳадя, туҳфа

– مُسْتَعْطٍ *мн.* مُسْتَعْطِيَةٌ 1. сўровчи, тиловчи; 2. тиланчи, гадо

– مُعْطٍ *мн.* مُعْطِيَةٌ 1. берувчи; 2. юборувчи, жўнатувчи (*мас., телеграммани*); ҳадя, совға қилувчи

– مِعْطَاءٌ сахий, саховатли

– مُعْطِيَةٌ совға, ҳадя, туҳфа (*Шимолий Африкада*)

– مُعْطَيَاتٌ *кўп.* маълумотлар (*мас., статистик*)

(عظل) III عَاظَلَ 1) тушунарсиз (ноаниқ) гапирмоқ *ёки* ёзмоқ; 2) қўшилишмоқ, жуфтлашмоқ (*итлар ҳақида*)

– مُعَاظَلَةٌ тушунарли эмаслик, ноаниқлик, ноизчиллик (*нутқ, услуб ҳақида*)

عِظْلِمٌ *бот.* (*бўёқ тайёрланадиган*) излим ўсимлиги

I عَظُمَ (*у*) عِظَمٌ 1) улуғ (буюк, катта, ўлкан) бўлмоқ; 2) аҳамиятли (муҳим) бўлмоқ; 3) (*к. ўчундир*) жиддий (хавфли) бўлмоқ (عَلَى); II عَظَّمَ 1) ҳурматламоқ, ҳурмат кўрсатмоқ; 2) улуғламоқ, шарафламоқ, мақтамоқ; 3) ошириб (орттириб) кўрсатмоқ; (*бирор н. ни*) катта (муҳим, аҳамиятли) деб тасаввур қилмоқ; IV أَعْظَمَ 1) эҳтиром кўрсатмоқ, ҳурмат кўр сатмоқ; 2) муҳим (жиддий) деб ҳисобламоқ; 3) катталаштирмоқ, катта қилмоқ; V تَعَظَّمَ 1) ҳурмат қилинмоқ, 2) (*н. билан*дир) фахрланмоқ; мақтанилмоқ, шуҳрат тутмоқ; 3) суякка айланмоқ, суяк бўлиб қолмоқ; VI تَعَاظَمَ 1) катта (аҳамиятли, муҳим, жиддий) бўлиб қолмоқ; 2) аста-секин катталашмоқ (кучаймоқ), кучи ортмоқ; 3) кеккаймоқ, кибрланмоқ; ~ فِي مِشْيَتِهِ кибр билан (кибрланиб) юрмоқ; X اسْتَعْظَمَ 1) катта деб ҳисобламоқ; 2) муҳим (аҳамиятли) деб ҳисобламоқ; 3) ўткирлашмоқ; 4) фахрланмоқ, гердаймоқ, кибрланмоқ

– إِعْظَامَةٌ турнюр (*аёллар кўйлаги остига белдан пастроққа қўйиб кийиладиган ёстиқсимон н.*)

– أَعْظَمُ *мн* عُظْمَى *кўп.* أَعَاظِمُ 1) энг улуғ, энг буюк; أَعَاظِمُ النَّاسِ энг буюк кишилар (одамлар); 2) энг катта; максимал; 3) энг муҳим; ◊ الْخِيَانَةُ الْعُظْمَى давлатга қилинган хиёнат, давлат хоинлиги

– تَعَاظُمٌ аста-секин катталашиш (ўсиш)

– تَعَظُّمٌ 1) кибрлик, гердайганлик; 2) суякдай қотиб қолиш

– تَعْظِيمٌ улуғлаш, мақташ, ҳурмат қилиш; *ҳарб.* саломлашиш

– إِعْظَامَةٌ = عِظَامَةٌ

– عِظَامِيٌّ 1. обрў-эътиборли (қадимий, зодагонлардан) бўлган; 2.(*зодагонлардан бўлгани учун*) бой-бадавлат (гуллаб-яшнаб) яшаётган одам

– عِظَمٌ, عُظْمٌ 1) катта ҳажм; катталик; муаззамлик; 2) муҳимлик

– عَظْمٌ *жам. кўп.* عِظَامٌ суяклар; (اللَّوْحِ) الْكَتِفِ ~ елка суяги, курак; لِينُ الْـ~ *мед.* рахитизм, суякларнинг юмшаб қолиши; ~ فَخِذِيٌّ ёнбош, тос

– عَظْمَةٌ *кўп.* عَظَمَاتٌ суяк, кичик суякча, қилтаноқ

– عَظَمَةٌ 1) улуғворлик; фазилат; مَرَضُ الْـ~ *мед.* паранойя (*руҳий касаллик*) 2) ифтихор, фахрланиш; 3) азаматлилик; 4) жаноб олийлари (*султонга мурожаатда*)

– عَظَمُوتٌ улуғлик, қудратлилик

– عَظْمِيٌّ 1) суякли, суякка оид; هَيْكَلٌ ~ скелет; وَرَمٌ ~ *мед.* остеома (*илик, суяк яллиғланиши*); 2) суякдор, суяги бузуқ

– عَظِيمٌ *кўп.* عُظَمَاءُ, عِظَامٌ 1) улуғ, буюк, азим; الْجَلَالِ ~ улуғвор; الْأَهَمِّيَّةِ ~ биринчи даражали аҳамиятли; 2; улкан, жуда катта; 3) таниқли, машҳур; 4) муҳим, жиддий; 5) азамат, ажойиб; !~! зўр!, ажойиб, жуда соз!

– عَظِيمَةٌ *кўп.* عَظَائِمُ 1) муҳим (катта) воқеа (иш); 2) бало, фалокат, офат

– مُتَعَظِّمٌ 1) кеккайган, гердайган, ўзини катта тутадиган; 2; суякка айланган, суяк бўлиб қолган

– مُعْظَمٌ (*бирор н. нинг*) катта (асосий) қисми; ~هُمْ уларнинг катта қисми (кўпчилиги)

– مُعَظَّمٌ донгдор, шуҳратли; улуғ, муаззам; 2) суякли

– مُعْظَمَةٌ қаттиқ фалокат, катта офат

عَظَاءَةٌ *кўп.* عَظَاءٌ калтакесак

– عَظَايَةٌ = عَظَاءَةٌ

عِظَةٌ *қар.* وعظ

I (عفّ) عَفَّ[1] (*а/и*) عِفَّةٌ 1) иффатли (бокира) бўлмоқ; (*ҳар қандай ёмонликлардан*) ўзини тиймоқ (عَنْ); عَفَّ[2] (*и/у*) عَفٌّ тўпланмоқ, йиғилмоқ; IV أَعَفَّ фазилат эгаси қилмоқ, ҳимматли қилмоқ; V تَعَفَّفَ офиятли (яхши фазилатли) бўлмоқ; 2) (*н. дан*дир) тийилмоқ, ўзини тиймоқ (فِي); 3) камтарлик қилмоқ; X اسْتَعَفَّ = I

– أَعَفُّ энг офиятли, энг яхши фазилатли, мусаффо; айбсиз, камчиликсиз

– تَعَفُّفٌ 1) тийилиш, ўзини тутиш; 2) офият, яхши фазилат, иффат, камтарлик

– عَفٌّ офиятли, иффатли, мусаффо; камтар

– عَفَافٌ офият, яхши фазилат, иффат, мусаффолик, иффатлилик; камтарлик

– عِفَّةٌ 1) иффат, офият, яхши фазилат; نِطَاقُ الـ~ *тар.* иффат белбоғи; 2) тийилиш, ўзини тийиб туриш

– عَفِيفٌ *кўп.* أَعِفَّاءُ яхши фазилатли, иффатли, мусаффо; камтар

– عَفِيفَةٌ *кўп.* ـَاتٌ, عَفَائِفُ *мн.* عَفِيفٌ *дан*

!عَفَارِمْ офарин, қойил!, яшавор!

I عَفَرَ (*и*) عَفْرٌ 1) (*тупроқ*) суртмоқ, ифлос қилмоқ; чанг бостирмоқ, чанг қўндирмоқ; 2) чанглатмоқ (*хурмоларни*); II عَفَّرَ 1) чанглатмоқ, чанг билан қопламоқ; 2) чанглатмоқ, (*бирор н.*) сепмоқ; بِالْكِبْرِيتِ ~ (*ўсимликка*) олтингугурт сепмоқ; 3) камситмоқ; уялтирмоқ; 4) бошоқ термоқ; 5) оқ нарсага алмаштирмоқ; III عَافَرَ курашмоқ; V تَعَفَّرَ чангланмоқ, чанг босмоқ, чанг билан қопланмоқ

– أَعْفَرُ[1] *мн.* عَفْرَاءُ *кўп.* عُفْرٌ тупроқ рангидаги, кулранг; оқиш, оқимтир

– أَعْفَرُ[2] қизил рангли қум

– عَفَارٌ чақмоқтош сифатида ишлатиладиган дарахт

– عُفَارٌ чанг, ғубор

– عَفَّارٌ (*хурмоларда ишлатиладиган*) чанглатгич

– عَفَّارَةٌ *кўп.* ـَاتٌ чанглатгич; пульверизатор

– عَفَرٌ чанг, ғубор

– عُفْرٌ, عِفْرٌ 1) ёввойи тўнғиз, қобон; 2) тентак, айёр одам

– عُفْرَةٌ ёл (*мас., шердаги, отдаги*); الدِّيكِ ~ хўроз тожи

– مَعَافِرُ Ҳамадондаги маҳалланинг номи (*аҳолиси тиккан кийими билан машҳур*)

– مَعَافِرِيٌّ: ثَوْبٌ ~ жуда яхши тикилган кийим

– يَعْفُورٌ *кўп.* يَعَافِيرُ (*кулранг*) кийик

(عفرت) تَعَفْرَتَ жаҳлдор бўлмоқ, жаҳлланмоқ, ғазабланмоқ

– عَفْرَتَةٌ 1) жаҳлдорлик, ғазабноклик; 2) шайтонлик, ифритлик; 3) ёмон қилмиш, ёмон ниятли ҳатти-ҳаракат

– عِفْرِيتٌ *кўп.* عَفَارِيتُ 1. *шунингдек*: نِفْرِيتٌ ~ (*шайтондай*) айёр; 2.1) дев, ажина, шайтон, ифрит; 2) шайтонча (*ўйинчоқ*); 3) *карт.* энг катта кузур; 4) шайтон, шайтонвачча (*шўх ўғилча ҳақида*); ◊ ~ عَلَى كَفٍّ ғоят ёмон

– عِفْرِيتَةٌ 1) ялмоғиз, ажина; 2) домкрат; кўтарма кран; 3) иш кийими, коржома; زَرْقَاءُ ~ кўк кийим, иш кийими

– مُعَفْرَتٌ жин урган; қутурган

I عَفَشَ (*и*) عَفْشٌ тўпламоқ, йиғмоқ; II عَفَّشَ йиғмоқ, бир жойга тўпламоқ (*эски-тускини*)

– عُفَاشَةٌ 1) эски-туски, суприндигиргина; 2) қаланғи-қасанғилар

– عَفْشٌ 1) юк, багаж; 2) уй-жой жиҳози, мебель

– عَفِشٌ *халқ* ифлос, исқирт

عِفَاصٌ (*шиша*) қопқоқ, қопқоқ

– عَفْصٌ мози (*сиёҳ тайёрланадиган ёнғоқ ва унинг меваси*)

– عَفِصٌ қимизак, туруш

– عُفُوصَةٌ қимизак таъм, туруш таъмлик

عَفَاطَةٌ *кўп.* ـَاتٌ аффота (*найнинг бир тури*)

I عَفَقَ (*и*) عَفْقٌ мусиқий асбобларни чалаётган вақтда торларни босмоқ

I عَفِنَ (*а*) عَفَنٌ чиримоқ, ачимоқ; бузилмоқ; الْحَبْلُ ~ арқон намликдан узилди; II عَفَّنَ чиримоқ; пўпанак босмоқ; V تَعَفَّنَ ачиган (*чириндига айланган*) бўлмоқ; ачиб кетмоқ

– تَعَفُّنٌ ачиш, чириш; пўпанак; مُضَادٌّ لِلـ~ чиришга қарши, чиришни тўхтатадиган

– عَفَنٌ ачиш, чириш; ◊ أَبُو ~ *зоол.* Америка сассиқўзани

– عَفِنٌ чириган; ачиган; أَمْرَاضُ ~ـَةٌ септик касалликлар

– عُفُونَةٌ ачиш; чириш; чириклик

– مُعَفَّنٌ = عَفِنٌ

I (عفو) عَفَا (*у*) عَفْوٌ 1) ўчирмоқ, текисламоқ; 2) (*к. нидир*) афв этмоқ, кечирмоқ (عَنْ); !عَفَا اللّٰهُ عَنْهُ وَ عَنَّا جَمِيعًا Оллоҳ уни ва у билан бирга бизни кечирсин!; 3) (*н. дандир*) ўзни тиймоқ (عَنْ); 4) қуламоқ, йўқ бўлмоқ; الْمَنْزِلُ ~ уй қулаб тушди; 5) йўқ қилмоқ, вайрон қилмоқ; الشَّعْرُ ~ соч ўсмоқ; II عَفَّى 1) ўчирмоқ, текисламоқ; عَلَيْهِ الزَّمَنُ ~ вақт ўтиши билан яроқсиз ҳолга келмоқ; эскимоқ, эскирмоқ; 2) (*к. нидир*) афв этмоқ, кечирмоқ (عَنْ); 3) йўқ қилмоқ, вайрон қилмоқ; III عَافَى 1) даволамоқ; соғликни тикламоқ; 2) (*н. дандир*) озод қилмоқ, қутқармоқ (مِنْ, عَنْ); 3) соғ-саломатлик тиламоқ; 4) *мажҳ.* соғаймоқ, тузалиб кетмоқ; ◊ !عَافَاكَ *ёки* عُوفِيتَ яшавор, офарин!, жуда соз!; IV أَعْفَى 1) (*н. дандир*) озод қилмоқ, қутқазмоқ (عَنْ); 2) мусодара қилмоқ, истеъмолдан чиқармоқ; 3) шифо бермоқ, тузатмоқ, дардига даво бермоқ; V تَعَفَّى 1) ўчирилмоқ, текисланмоқ; 2) йўқ бўлмоқ, ер билан яксон (теп-текис) бўлмоқ; VI تَعَافَى тузалмоқ, соғаймоқ; VIII اعْتَفَى илтифот сўраб келмоқ; X اسْتَعْفَى афв (кечирим) сўрамоқ; 2; (*қаердандир*) истеъфога чиқмоқ (مِنْ)

– اسْتِعْفَاءٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) афв этиш (кечириш) ҳақида илтимос; 2) истеъфо; (*қатордан*) чиқиб кетиш, чиқиш

– إِعْفَاءٌ 1) қутилиш, озод бўлиш; مِنَ الضَّرِيبَةِ ~ солиқдан озод

бўлиш; مِنَ الْخِدْمَةِ الْعَسْكَرِيَّةِ ~ ҳарбий хизматдан озод бўлиш; 2) мусодара

– عَافٍ[1] мн. عَافِيَةٌ ўчирилган, босилиб кетган, йўқолган (из ҳақида); رَسْمٌ رُسُومٌ عَافِيَةٌ қар.

– عَافٍ[2] кўп. عَافِيَةٌ, عُفَاةٌ келувчи, ташриф этувчи, меҳмон

– عَافِيَةٌ[1] кўп. عَوَافٍ, ~ اتٌ — келувчи аёл, ташриф этувчи аёл, аёл меҳмон

– عَافِيَةٌ[2] кўп. عَوَافٍ саломатлик; яхши кайфият, эсон-омонлик, бардамлик; куч-қудрат, қурб, офият

– عَفَاءٌ 1) чанг, ғубор; 2) йўқ бўлиш; ҳалокат, ҳалок бўлиш عَلَيْهِ الـ~ у ҳалок бўлди

– عَفْوٌ 1) афв, кечирим; шафқат қилиш; амнистия; عَامٌّ ~ ёки ~ شَامِلٌ афви умумий, оммавий амнистия; ~اً ғайриихтиёрий (истамаган) ҳолда; тасодифан, кутилмаганда; ~اً! ёки الـ~! а) узр!, кечирасиз!, афв этинг!; б) арзимайди! (ташаккурга жавобан айтилади); 2) ортиқчалик, кўплик (пул ҳақида); 3) нафақадан ортиб қолган маблағ; أَعْطَى ~ مَالِهِ мол-мулкини (биров) сўрамаса ҳам бериб юбормоқ; ~ الْخَاطِرِ ўйлаб ўтирмай; узоқ ўйлаб ўтирмасдан, бирданига

– عَفُوٌّ шафқатли, раҳмдил, кечиримли

– عَفَوِيٌّ инстинктив; стихияли, ўз-ўзидан, истамаган ҳолатда; ~ بِشَكْلٍ стихияли равишда, уюшмаган ҳолда

– عَفَوِيَّةٌ стихиялилик, истамаган ҳолда; ўз-ўзидан бўлишлик

– عَفِيٌّ соғлом, куч-қувватли, кучли

– مُعَافَاةٌ 1) соғайиш, тузалиш; яхши соғлик; 2) (н. дандир) озод бўлиш, қутилиш (مِنْ, عَنْ); мусодара

– مُعَافًى 1) соғлом, саломат; 2) (н. дандир) озод бўлган (қутилган) (مِنْ, عَنْ); ◊ ~ (و) (سَالِمٌ) سَلِيمٌ соғ-саломат

I عَقَّ (عَقّ) عَقَّ[1] (а/у) عَقٌّ бўлмоқ, ажратиб ташламоқ; عَقَّ[2] (а/у) гапга кирмайдиган (қайсар) бўлмоқ; бўйсунмаслик; қулоқсиз бўлмоқ; ~ عَنِ الْوَلَدِ 1) фарзанднинг туғилганига бир ҳафта бўлгач жонлиқ сўймоқ, 2) фарзанднинг туғилганига бир ҳафта бўлгач сочини олдириш маросимини ўтказмоқ

– عَاقٌّ гапга кирмайдиган, ўжар, ҳурмат қилмайдиган, ота-онасига оқ бўлган (ўғил ҳақида)

– عَقٌّ гапга кирмайдиган

– عَقَّةٌ чақмоқ чақиши, яроқлаши

– عِقَّةٌ 1) чақалоқнинг туғилганида мавжуд бўлган сочи; 2) бола туғилганидан бир ҳафта ўтгач сочини олиш маросимида сўйиладиган қўй

– عَقُوقٌ жуда қулоқсиз, жуда ўжар, жуда ҳурмат қилмайдиган

– عُقُوقٌ қулоқ солмаслик, гапга кирмаслик, ўжарлик

– عَقِيقٌ[1] жам. мин. (шунингдек: أَبْيَضُ ~) ақиқ, халседон; أَحْمَرُ ~ қизил ақиқ, сердолик; أَخْضَرُ ~ сариқ ақиқ, гелиотрон; يَمَانِيٌّ ~ Яман ақиқи, агат, оникс

– عَقِيقٌ[2] = عَقَّةٌ

– عَقِيقَةٌ[1] кўп. عَقَائِقُ мин. ақиқ (халседон) парчаси

– عَقِيقَةٌ[2] кўп. أَعِقَّةٌ чуқур дара, тор тоғ оралиғи, тор дара

– عَقِيقَةٌ[3] = عِقَّةٌ

I عَقَبَ (у) عَقْبٌ 1) (к. ёки н. нингдир) изидан бормоқ; 2) ворис бўлмоқ, мерос қилиб олмоқ; 3) (н. нидир) кейин қилмоқ (بِ); ~ بِرَسِيمٍ кейин у беда экди; II عَقَّبَ 1) изидан бормоқ; 2) таъқиб қилмоқ, изидан қувиб юрмоқ; 3) (н. нидир) шарҳламоқ (عَلَى); ~ عَلَى الْحَوَادِثِ воқеа-ҳодисаларни шарҳламоқ; 4) (к. нидир) танбеҳламоқ, койимоқ, қораламоқ (عَلَى); ◊ ~ فِي الصَّلَاةِ намозни ўқиб бўлгандан кейин дуо ёки бошқа мақсадда ўлтиришда давом этмоқ; III عَاقَبَ 1) таъқиб қилмоқ; 2) (н. учундир) жазоламоқ (بِ, عَلَى); 3) кетма-кет алмаштирмоқ, навбатлаштириб турмоқ; IV أَعْقَبَ 1) (к. гадир н. гадир) эргашмоқ; 2) (н. нидир) кузатиб бирга бормоқ; 3) авлод (избосар) қолдирмоқ; 4) (н. нидир) пайдо қилмоқ, келтириб чиқармоқ; 5) (маънавий жиҳатдан) тузалмоқ; V تَعَقَّبَ 1) изма-из бормоқ; 2) таъқиб қилмоқ; 3) кузатмоқ, текширмоқ; диққат билан ўрганмоқ; 4) гуноҳига яраша жазоламоқ; VI تَعَاقَبَ 1) бир-бирининг ортидан (изма-из) бормоқ; кетма-кет алмашиб турмоқ; алмашинмоқ; 2) ўтмоқ, ўтиб бормоқ (вақт ҳақида); VIII اعْتَقَبَ (к. нингдир н. нингдир) изидан бормоқ, эргашмоқ; ~ الْبَائِعُ السِّلْعَةَ нархи аниқлангунича сотувчи товарни харидордан яшириб турди

– تَعْقِيبٌ 1) (қонун бўйича қилинган) таъқиб; 2) шарҳ

– تَعَاقُبٌ 1) изма-из (кетма-кет) юриш; кетма-кет алмашиниш; алмашиниб туриш; عَلَى الـ~ ёки بِالـ~ кетма-кет; орқама-орқа; навбати билан; 2) ўтиш, ўтиб бориш (вақт ҳақида); مَعَ ~ الْأَيَّامِ вақт ўтиши билан, вақт ўтган сари

– عَاقِبٌ тар. ноиб, ўринбосар; вакил

– عَاقِبَةٌ мн. عَوَاقِبُ оқибат, натижа; حُسْنُ الـ~ яхши оқибат, яхши натижа; ذُو الْعَوَاقِبِ الْبَالِغَةِ юксак натижаларга эга бўлган

– عُقَابٌ мн. кўп. عِقْبَانٌ бургут; الـ~ а) астр. Уқоб юлдузлар туркуми; б) тар. Уқоб (Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи васаллам байроқларининг номи); الـ~ الذَّهَبِيُّ бургут; الـ~ الْمُلْتَحِي зоол. соқолли болтаютар (қарчиғайсимонлар оиласига мансуб йирик йиртқич қуш); أَبْصَرُ مِنَ ~ мтл. бургутдан ҳам кўзи ўткир

– عِقَابٌ кўп. ~ اتٌ жазо; أَنْزَلَ الـ~ بِهِ ёки وَقَعَ الـ~ عَلَيْهِ кимгадир жазо бермоқ

– عُقَابِيٌّ бургутга оид

– عِقَابِيٌّ жиноятга оид; жазолашга (жазога) оид

– عَقِبٌ, عَقْبٌ кўп. أَعْقَابٌ 1) оёқ кафти (ости); 2) ўғил; авлод; ◊

البَابِ ~ эшик ошиқ-маъшуғи; البُنْدُقِيَّةِ ~ милтиқнинг елкага тираладиган жойи (қўндоқ); عَقِبَ (عَقْبَ) ذٰلِكَ ундан кейин; رَأْسًا عَلَى ~ бош-оёқ, остин-устун; فِي أَعْقَابِ هٰذَا الْحَادِثِ бу ҳодисадан кейинок; رَجَعَ عَلَى عَقِبَيْهِ (رَجَعُوا عَلَى أَعْقَابِهِمْ) орқага, кетга қайтмоқ; رَدَّهُ عَلَى عَقِبَيْهِ (رَدَّهُمْ عَلَى أَعْقَابِهِمْ) бирор кишини ҳайдамоқ (ҳайдаб юбормоқ); кимнидир чекинтирмоқ, чекинишга мажбур қилмоқ

– عُقْبٌ кўп. أَعْقَابٌ 1) охир-оқибат, натижа; 2) қолдиқ; السِّجَارَةِ ~ (папирос, сигарета) қолдиғи; الشَّمْعَةِ ~ шам қолдиғи; قَلَمِ ~ الرَّصَاصِ қалам қолдиғи, калта қалам; 3) нимхат, корешок (*мас., квитанциянинг йиртиб берилган қисми*); جِئْتُ فِي ~ شَهْرِ رَمَضَانَ мен рамазон ойи ўтганидан кейин келдим

– عَقَبَةٌ[1] кўп. ـَاتٌ — 1) тўсиқ, тўғаноқ; أَزَاحَ عَقَبَاتٍ тўсиқни йўқ қилмоқ; 2) қийинчилик

– عَقَبَةٌ[2] кўп. عِقَابٌ, ـَاتٌ — тоғдаги ўтиш йўли, тоғ йўли, тор дара; тик кўтарилиш

– عُقْبَةٌ кўп. عُقَبٌ 1) натижа, охир, оқибат; 2) десерт (*овқатдан кейин ейиладиган мева*); 3) навбат

– عُقْبَى 1) оқибат, охир; وَقَعَ مَا لاَ تُحْمَدُ عُقْبَاهُ охирида ёмон оқибатлар пайдо бўладиган воқеа юз берди; 2) қилинган ишларга яраша олинган мукофот

– عُقُوبَةٌ кўп. ـَاتٌ — 1) жазо; ўч; азоб; قَانُونُ الْعُقُوبَاتِ жиноятлар ҳақида қонун; ... أَوْقَعَ الـ~ عَلَى ...ни жазога тортмоқ; فَرَضَ ~ مَالِيَّةً (*к. гадир*) жарима солмоқ (عَلَى); 2) таъқиқлар, жазолар; عُقُوبَاتٌ اقْتِصَادِيَّةٌ иқтисодий таъқиқлар, жазолар, санкциялар

– عُقُوبِيٌّ жиноий; жазолашга (жазога) оид

– عَقِيبٌ (*к. ёки н. нингдир*) ортидан келадиган (бериладиган); الطَّعَامِ ~ овқатдан кейин

– عُقَيِّبٌ бургут боласи

– مُتَعَاقِبٌ 1) кетма-кет келувчи, бир-бири билан алмашиниб турувчи; الأَجْيَالُ الـ~ـَةُ кетма-кет келувчи авлодлар; 2) тўхтовсиз; доимий келиб турадиган

– مُعَاقَبٌ 1) таъқиб қилинувчи; 2) жазоланадиган, жазоланувчи; الأَعْمَالُ الـ~ عَلَيْهَا قَانُونًا қонунга асосан жазоланадиган ҳаракатлар (қилмишлар)

– مُعَاقِبٌ жазоловчи, жазолайдиган

– مُعَاقَبَةٌ 1) таъқиб, таъқиб қилиш; 2) жазо; 3) алмашиниш

– مُعَقَّبٌ пойгирли, пойгири бор; صَفَحَاتُ الْمَخْطُوطِ الـ~ـَةُ қўлёзманинг пойгирли саҳифалари (*қўлёзмаларда кўпинча навбатдаги саҳифадаги биринчи сўз ундан олдинги саҳифанинг энг остига ёзиб қўйилади. Шу пойгир дейилади*)

– مُعَقِّبٌ шарҳчи, обзорчи

– مُعَقِّبَاتٌ кўп. кунда ва тунда алмашиб турадиган фаришталар

– يَعْقُوبٌ кўп. يَعَاقِيبُ каклик

– يَعْقُوبُ *ат.от. мз.* Яъқуб; Яков; *библ.* Иаков

– يَعْقُوبِيٌّ кўп. يَعَاقِبَةٌ 1.1) Яъқубга оид, яъқубий; 2) *дин.* كَانَ نَفْسُهُ ~ًا унинг авлодлари Яъқубники каби; 2) *дин.* яковийлик; 3) *тар.* якобинчилик; 2.1) *дин.* яковийчи; 2) *тар.* якобинчи

يَعْقُوبِيَّةٌ 1) *дин.* яковийчилик; 2) *тар.* якобинчилик

عُقْبَالُ *халқ.* مَبْرُوكْ وَ ~ مِئَةِ شَمْعَة! муборакбод қиламан ва юз йил умр тилайман! (*туғилган кунда айтилади*)

– عُقْبُولٌ кўп. عَقَابِيلُ 1) (*муҳаббатнинг*) сўнгги учқунлари; (*касалдан қолган*) асоратлар; 2) кўп. асоратлар; оқибатлар; ташвишлар, балолар; عَقَابِيلُ الْحُمَّى безгак (иситма) асоратлари; عَقَابِيلُ الْحَادِثِ воқеа-ҳодиса оқибатлари (натижалари)

I (عقد) عَقَدَ (u) عَقْدٌ 1) боғламоқ, алоқа қилмоқ; عَلاَقَاتٍ ~ دِبْلُومَاسِيَّةً (*к. билан дир*) дипломатик муносабатлар боғламоқ (ўрнатмоқ) (مَعَ); مُحَادَثَةً ~ (*к. билан дир*) суҳбат бошламоқ (مَعَ); ~َتْ رَأْسَهَا بِشَالِهَا бошига шол рўмол ўраб олди; الْخَوْفُ لِسَانَهُ ~ қўрқувдан тили тутилиб қолди; ~َتْ لِسَانَهُ الدَّهْشَةُ ҳайратдан гапиролмай қолди; يَدَيْهِ عَلَى صَدْرِهِ ~ қўлларни кўкракка чалмаштириб қўймоқ; يَدَيْهِ عَلَى ظَهْرِهِ ~ қўлларни орқага чалмаштириб қўймоқ; 2) (*битим*) тузмоқ; الصُّلْحَ ~ тинчлик битими тузмоқ; قَرْضًا ~ қарз ҳақида битим тузмоқ; صَفْقَةً ~ ўзаро савдо битими тузмоқ; مُعَاهَدَةً ~ шартнома тузмоқ; عَلَى مَرْأَةٍ ~ никоҳ шартномаси тузмоқ; эрга бермоқ; الْمَأْذُونُ الْقِرَانَ ~ қози ёрдамчиси никоҳ маросимини ўтказди; 3) (*мажлис*) тўпламоқ, (*съезд*) чақирмоқ; مُؤْتَمَرًا صُحُفِيًّا ~ матбуот конференцияси ташкил қилмоқ (ўтказмоқ); سُوقًا ~ бозор (ярмарка) ташкил қилмоқ; 4) *архит.* гумбаз қилмоқ; 5) *мажҳ.* бўлиб ўтмоқ, ташкил қилинмоқ (*мажлис, съезд ҳақида*); ўтказилмоқ, чақирилмоқ (*съезд ҳақида*); عُقِدَ الاِمْتِحَانُ имтиҳон ўтказилди; عُقِدَ لَهُ عَلَيْهَا *мажҳ.* у (*аёл*) унга эрга берилди; ◊ ... النِّيَّةَ عَلَى ~ ...га ният қилмоқ; ...га қарор қилмоқ; ... بِهِ (عَلَيْهِ) آمَالاً ~ ёки ... رَجَاءً عَلَى ~ ...га умид боғламоқ; ... الْعَزْمَ عَلَى ~ (*бирор н. қилишга*) қатъий бел боғламоқ; نَاصِيَتَهُ (جَبِينَهُ) ~ қош чимирмоқ, қовоқ солмоқ; فَصْلاً ~ бобни ёзиб бўлмоқ; عُقِدَ لِوَاءُ النَّصْرِ فِي بَرْلِينَ ғалаба байроғи Берлинга ўрнатилди; عُقِدَ لِوَاءُ الْحَمْلَةِ لَهُ (*ҳарбий*) юришга раҳбар этиб тайинланди; عُقِدَ لَهُ لِوَاءُ الأَوَّلِيَّةِ унга биринчи ўрин берилди; (a) عَقَدَ; خِنْصِرٌ *қар.* عَقَدَ خِنْصِرَهُ بِخِنْصِرِهَا ёки عَقَدَ الْخَنَاصِرَ عَلَى ...; لِسَانُهُ ~ عَقَدٌ қотмоқ, қотиб қолмоқ, қуйилиб (қуюқ бўлиб) қолмоқ; унинг тили қотиб қолди, у гапиролмай қолди; II عَقَّدَ 1) қаттиқ ўраб боғлаб қўймоқ, кўп марта ўрамоқ; 2) мураккаблаштирмоқ; чигаллаштирмоқ; كَلاَمَهُ ~ чигал (тушунмайдиган қилиб) гапирмоқ; 3) қуюқлаштирмоқ; الْعَسَلَ ~ асални қуюқлаштирмоқ; IV أَعْقَدَ

қуюқлаштирмоқ; V تَعَقَّدَ 1) мураккаб (чалкаш, ноаниқ) бўлмоқ; мураккаблашмоқ; 2) қуюқлашмоқ, қалин бўлмоқ; тўпланмоқ (*булут*); 3) *кимё.* боғланган (боғлиқ) бўлмоқ; VI تَعَاقَدَ шартлашилмоқ; (*к. биландир н. ҳақдадир*) битим (шартнома) тузмоқ (عَلَى، مَعَ); VII اِنْعَقَدَ 1) боғланган бўлмоқ; 2) тузилган бўлмоқ (*битим ҳақида*); 3) чақирилган (йиғилган) бўлмоқ (*съезд ҳақида*); бўлмоқ, бўлиб ўтмоқ (*суд ҳақида*); 4) қотмоқ, қотиб қолмоқ; қуюқлашмоқ; 5) тутилиб қолмоқ (*тил ҳақида*); 6) тинмоқ, чўкмоқ; VIII اِعْتَقَدَ (*бирор н. га*) эътиқод қилмоқ; қаттиқ ишонмоқ

– اِعْتِقَادٌ *кўп.* اتٌ — эътиқод; имон; ишонч; فِي ~ى أَنَّهُ ... мен ишонаманки, у ...; بِالْخُرَافَاتِ ~ хурофотга ишониш

– أَعْقَدُ энг чигал, энг чигаллашган, энг мураккаб; сертугун; الْمَسْأَلَةُ ~ مِنْ ذَنَبِ الضَّبِّ *маж.* жуда мураккаб масала (*сўзма-сўз:* калтакесак думидан ҳам сертугунроқ)

– اِنْعِقَادٌ мажлис; чақириқ; دَوْرُ ~ِ الْبَرْلَمَانِ парламент сессияси; يَوْمُ ~ السُّوقِ бозор куни, бозор бўладиган кун

– تَعَاقُدٌ шартнома, битим

– تَعْقِيدٌ *кўп.* اتٌ — чигаллик, мураккаблик; ноаниқлик; اِزْدَادَ ~ًا чигаллашмоқ, мураккаблашмоқ

– عَقَّادٌ уқачи, уқа тикувчи

– عِقَادَةٌ уқа билан совдо қилиш, уқа савдоси

– عَقَائِدِيٌّ ғоявийлик, ғояга оид; ~ًا ғоявий жиҳатдан; الصِّرَاعُ الـ~ ғоявий кураш, ғоялар кураши

– عَقْدٌ[1] 1) боғланиш, боғлаш; 2) (*битим*) тузиш; 3) (*мажлис*) чақириш; ◊ صَاحِبُ الـ~ِ وَ الْحَلِّ тўла ҳокимлик ҳуқуқи эгаси, бошлиқ

– عَقْدٌ[2] *кўп.* عُقُودٌ 1) шартнома, битим; контракт; ~ جَمَاعِيٌّ коллектив шартнома; ~ُ الْعَمَلِ الْجَمَاعِيِّ коллектив меҳнат шартномаси; ~ بَيْعٍ *савдо.* олди-сотди шартномаси; ~ُ الزَّوَاجِ никоҳ шартномаси; ~ إِكْلِيلٍ никоҳ маросими; 2) гумбаз, тоқ; 3) тугун; 4) ўнлик, ўн йил; هُوَ فِي الـ~ الثَّالِثِ مِنْ عُمْرِهِ у учинчи ўн йилликни бошлади (*яъни: у 2І билан 30 ёш орасида яшамоқда*); ◊ اِكْتَمَلَ ~هُمْ уларнинг ҳаммаси йиғилди

– عِقْدٌ *кўп.* عُقُودٌ маржон, шода; وَاسِطَةُ الـ~ шода ўртасидаги марварид (дур, инжу); гулчамбар

– عُقْدَةٌ *кўп.* عُقَدٌ 1) тугун; ~ُ الشَّاغُولِ ечиб бўлмайдиган тугун; ~ شِرَاعِيَّةٌ елкан тугуни; ~ سَائِبَةٌ силжиб турувчи тугун; ~ مُنْفَرِجَةٌ бўшатилувчи тугун; ~ مُنْزَلِقَةٌ сурилувчи тугун; ~ُ الْعُنُقِ галстук; 2) узел (*кема ҳаракати тезлиги ўлчови*); 3) *анат.* тугун, узел (*танадаги айрим ҳужайраларнинг йиғилган-тўпланган жойи*); 4) *адаб.* тугун; 5) қийинчилик, муаммо; топишмоқ; ~ُ الْعُقَدِ энг қийин масала (муаммо); 6) васваса; ~ُ الاِضْطِهَادِ таъқиб васвасаси; ~ُ الاِسْتِعْلَاءِ улуғлик васвасаси (*ўзини улуғ одам деб ҳисоблаш васвасаси*); 7) бирор нарса экиладиган ёки ўсадиган катта ер, плантация; 8) *бот.* зирк (*ўсимлиги ва меваси*); ◊ الـ~ُ الْجُورْدِيَّةُ Годей тугуни (*миф. ҳеч ким ечолмаган, аммо Искандар қилич билан бир зарбада кесиб ташлаган тугун*), *кўч.м.* ечилиши мумкин бўлмаган муаммо; ~ُ النِّكَاحِ никоҳга кириш; اِنْفَكَّتْ ~ لِسَانِهِ унинг жағи очилиб кетди, у кўп гапира бошлади

– عَقِيدٌ[1] 1.1) боғланган, боғлиқ бўлган; 2) қотиб қолган; 2.1) иттифоқчи, тарафдор; 2) концентрат; ~ُ الطَّمَاطِمِ томат (помидор) бўтқаси (пастаси)

– عَقِيدٌ[2] *кўп.* عُقَدَاءُ 1) етакчи, бошчи, доҳий; 2) полковник

– عَقِيدَةٌ *кўп.* عَقَائِدُ 1) эътиқод, ишонч; қараш, кредо, нуқтаи назар; ~ رَاسِخَةٌ чуқур эътиқод (ишонч); ~ سِيَاسِيَّةٌ сиёсий эътиқод; 2) доктрина, назария; 3) ақида, догма; *кўп.* ғоя, идеология

– عُقَيْدَةٌ *кўп.* اتٌ — тугунча, кичик тугун

– مُتَعَاقِدٌ битим (шартнома) тузадиган; الـ~َانِ *икс.* битим тузувчи томонлар

– مُعْتَقَدٌ *кўп.* اتٌ — 1) эътиқод, ишонч, принцип, кредо; хурофотга ишониш (эътиқод); 2) таълимот

– مُعْتَقِدٌ қаттиқ эът иқод қўйган (ишонган); ~ بِالْخُرَافَاتِ хурофотга ишонувчи (эътиқод қилувчи, хурофотчи)

– مَعْقِدٌ *кўп.* مَعَاقِدُ 1) (*бирор н. га алоқадор, муносабати бор*) деб ҳисобланадиган) жой; ~ُ الرَّجَاءِ *ёки* ~ُ الْآمَالِ умид қилинадиган нарса; 2) тугун; 3) *архит.* устун қоши (*устуннинг шипга тегиб турадиган қисми*)

– مُعَقَّدٌ 1) тугунсимон; 2) мураккаб, чалкаш, ноаниқ; қийин; 2) комплекс равишда, ҳамма томони ҳисобга олинган

– مَعْقُودٌ 1) боғлиқ, боғлиқ бўлган; ~ اللِّسَانِ тили тутилган; وَ الْأَمَلُ ~ عَلَى ... ...га умид қилинади, умид ...дандир; 2) тузилган (*битим ҳақида*); 3) қотган, қуюқлашган; 4) қубба, гумбаз шаклидаги, қуббасимон, гумбазсимон

I عَقَرَ (عقر) (*и*) عَقْرٌ 1) ярадор қилмоқ; إِبِلًا ~ туялар пайини қирқиб қўймоқ; ظَهْرَ الْبَعِيرِ ~ туянинг тепасини ярадор (яғир) қилмоқ (*мас., эгар*); 2) (*қон чиққунча*) ишқамоқ; 3) тишламоқ; 4) наслсиз (бепушт) бўлмоқ (*одамлар ҳақида*); عَقِرَ (*а*) عَقَرٌ қўрқув ёки даҳшатдан оёғи қалтирамоқ; عَقُرَ (*у*) عُقْرٌ наслсиз (бепушт) бўлмоқ (*одамлар ҳақида*); II عَقَّرَ кўп жароҳатламоқ; қаттиқ ярадор қилмоқ; III عَاقَرَ (*бирор н. га*) берилмоқ; الْخَمْرَ ~ ичишга берилмоқ; IV أَعْقَرَ 1) ҳайрон қолдирмоқ, қойил қолдирмоқ; 2) катта ер-мулкка эга бўлмоқ; VII اِنْعَقَرَ 1) кўп жойдан яраланган бўлмоқ; 2) ишқаланган бўлмоқ; 3) тишланган (чақилган) бўлмоқ; VIII اِعْتَقَرَ яра-чақа бўлиб кетмоқ, чақа бўлиб кетмоқ

– عَاقِرٌ наслсиз (бепушт) эр (*кўп.* عُقَّرٌ); наслсиз (бепушт) аёл (*кўп.* عَوَاقِرُ، عُقَّرٌ)

– عَقَارٌ *кўп.* اتٌ — 1) кўчмас мулк (*иморатлар, қурилишлар ва б. лар*); 2) ер-мулк

– عَقَّارٌ *кўп.* عَقَاقِيرُ ўт-ўланлардан тайёрланган доривор, дори; доривор ўт-ўлан

– عُقَارٌ шароб, май, ичимлик

– عَقَارَةٌ наслсизлик, бепуштлик

– عَقَارِيٌّ 1) кўчмас мулкка оид; مِلْكٌ ~ кўчмас мулк; مُلاَّكٌ ~ амлокдор, кўчмас мулк эгаси; 2) ерга оид 3) апотекага оид (кўчмас мулкни гаровга олиб қарз берувчи банк ҳақида)

– عَقَاقِيرِيٌّ дорихона эгаси, аптекачи, аптекарь

– عَقْرٌ тишлаш, чақиш

– عَقَرٌ қўрқув ёки даҳшатдан оёқларнинг қалтираши

– عُقْرٌ[1] наслсизлик, бепуштлик

– عُقْرٌ[2] (уйнинг) ички томони, ичи; فِي ~ دَارِهِ унинг уйи ичида, унинг ўз уйи ичида

– عُقْرٌ[3] бир ёшдан озгина ўтган ўсимлик

– عَقْرَةٌ кўп. عَقَرَاتٌ тишлаш, чақиш

– عَقُورٌ қопоғич, тишлайдиган, серҷаҳл

– عَقِيرٌ кўп. عَقْرَى тишлоғич

– عَقِيرَةٌ овоз; رَفَعَ ~ـهُ овозни баландлатмоқ (кўтармоқ)

– مُعَاقِرٌ (бирор н. га) бериладиган, берилиб кетадиган; ~ الشَّرَابِ ичишга берилган, ичувчи, майхўр

– مَعْقَرٌ кўп. مَعَاقِرُ кўчмас мулк, амлок

– مُعْقِرٌ ер-мулки кўп, кўп ер-мулкка эга

– مَعْقُورٌ тишланган; тишлаб ташланган

– عَقْرَبٌ кўп عَقَارِبُ 1) чаён, ақраб; 2) мил (мас., соатдаги); ~ الثَّوَانِي секунд мили; ~ الدَّقَائِقِ минут мили; ~ السَّاعَةِ ёки ~ السَّاعَاتِ соат мили; 3) кўп. а) туҳматдан иборат гап-сўзлар; б) ташвишлар, бало-офатлар; ◊ بُرْجُ الـ~ астр. Ақраб юлдузлар туркуми (буржи); فَصْلُ الـ~ Ақраб фасли (тақвим бўйича)

– مُعَقْرَبٌ қийшиқ, қингир

I عَقَصَ (и) عَقْصٌ 1) (соч) ўрмоқ; ~ ظَهْرَهُ إِلَى الْوَرَاءِ (ўтирган ҳолда) орқага ташланмоқ; 2) тишламоқ, чақмоқ (ит, чаён ҳақида); II عَقَّصَ (сочларни) ўрмоқ

– عَاقُوصٌ кўп عَوَاقِيصُ найза, ниш

– عَقِيصَةٌ кўп. عَقَائِصُ 1) кокил, соч ўрими; 2) зулф, гажак

عَقْعَقٌ кўп. عَقَاعِقُ загизгон (ҳакка)

– عَقْعَقَةٌ ҳакка (загизгон)нинг сайраши

I عَقَفَ (и) عَقْفٌ эгмоқ, букмоқ; II عَقَّفَ = I.

– أَعْقَفُ мн. عُقْفَاءُ кўп. عُقْفٌ қингир, эгилган, букилган; қирғий бурун

– عُقَّافَةٌ кўп. ـاتٌ илмоқли қозиқ, илмоқ, илгак

– عَقَفٌ қингирлик, эгилганлик

– عُقَّفَةٌ кўп. عُقَّفَاتٌ эгик, букик жой; илмоқли қозиқ, илмоқ, илгак

– مُعَقَّفَتَانِ, مُعَقَّفَانِ икк. 1) қавс; بَيْنَ الْمُعَقَّفَيْنِ қавс ичида; 2) қўштирноқ

– مَعْقُوفٌ эгик, букилган; عَصًا ~ـةٌ дастаси эгик ҳасса; صَلِيبٌ ~ свастика (фашистлар герби)

I عَقَلَ (и) عَقْلٌ 1) ақлли бўлмоқ, англамоқ, тушунмоқ, идрок этмоқ; هَلْ يُعْقَلُ أَنْ... мажх. ...са, ақлли иш бўладими?; 2) боғламоқ, тутмоқ, тутилмоқ; عُقِلَ لِسَانُهُ мажх. унинг тили тутилди; 3) тушовламоқ, оёқларини боғлаб қўймоқ (мас., ҳайвонларни); оёқда чалиб йиқитмоқ; 5) ични қотирмоқ; 6) ~ الْقَتِيلَ ўлдирилган одамнинг хунини тўламоқ; 7) ~ عَنْ زَيْدٍ Зайднинг қилган жиноятига жарима тўламоқ; II عَقَّلَ ақлли қилмоқ, ўргатмоқ, тушунтирмоқ; III عَاقَلَ ақл жиҳатидан (ақлан) устун келмоқ; V تَعَقَّلَ 1) ақлли бўлиб қолмоқ, ақл кирмоқ; 2) ақл ишлатмоқ, ўйламоқ, фикр қилмоқ; VI تَعَاقَلَ ўзини ақлли қилиб кўрсатмоқ; VIII اِعْتَقَلَ 1) ҳибсга олмоқ, қамоққа олмоқ, қамаб қўймоқ; 2) қуролсизлантирмоқ; ~ بُنْدُقِيَّةً елкага милтиқ осмоқ; اُعْتُقِلَ لِسَانُهُ مِنَ الْكَلاَمِ لِشِدَّةِ خَوْفِهِ мажх. қаттиқ қўрқувдан унинг тили тутилиб қолди; X اِسْتَعْقَلَ ақлли (фаросатли, фикрли) деб ҳисобламоқ

– اِعْتِقَالٌ 1) ҳибсга (қамоққа) олиш, қамаш; арест; 2) қуролсизлантириш; مُعَسْكَرُ الـ~ концентрацион лагерь, ҳарбий асирлар лагери; 3) қийинчилик, тутилганлик, эркин эмаслик (нутқ ҳақида)

– تَعَقُّلٌ ақллилик, фаросатлилик, ақлга тўғри келишлик

– عَاقِلٌ кўп. عُقَلاَءُ оқил, ақлли, фаросатли; ◊ ~ حَيَوَانٌ одам

– عَاقِلَةٌ ~ الرَّجُلِ одамнинг ота томондан қариндошлари

– عَاقُولٌ кўп. عَوَاقِيلُ бот. янтоқ

– عِقَالٌ кўп. عُقُلٌ занжир, кишан; ~ اِنْطَلَقَ (اِنْفَلَتَ) مِنَ الـ ~ а) кишандан озод бўлмоқ; 5) кўч м. ўзини тутолмаслик

– عِقَالٌ[2] кўп. عُقُلٌ, ـاتٌ عِقَالاَتٌ 1) уқол (бадавийларнинг бош кийими); 2) (куфийя боғланадиган) ип, шовун (қар. كُوفِيَّةٌ)

– عِقَالٌ[3] йилда бир марта бериладиган садақа

– عَقْلٌ[1] боғлаш, чирмаштириш

– عَقْلٌ[2] кўп. عُقُولٌ 1) ақл, фикр, дониш, интеллект; тушуниш, фаҳмлаш; соғлом фикр; اِخْتِلاَلُ الـ~ қарор; ~ ذُو اِخْتِلاَلٍ ақлини; سَلِيمُ الـ~ соғлом фикр; الـ~ السَّلِيمُ соғлом фикрли. тийран ақл эгаси; مُصَابٌ فِي ~ـهِ ақли паст, эси паст, овсар; مُخْتَلُّ الـ~ гентақ, ақлидан ажралган, жинни; أَصْحَابُ الْعُقُولِ ақл эгалари; أَعَادَ ~ طِفْلٍ فِي ~ـهِ إِلَى رَأْسِهِ кимнингдир ақлини киргизиб қўймоқ; جِسْمُ جَمَلٍ мтл. бўй берибди-ю, ақл бермабди (сўзма-сўз: туядай танада гўдакнинг ақли); ضَاعَ ~ـهُ فِي طُولِهِ мтл. унинг ақли ўсиб кетяпти; 2) донишмандлик, ақллилик, донолик

– عَقْلٌ[3] ўлдирилган учун олинадиган мукофот (*товон*)

– عَقْلَانِيٌّ оқилона; рационал; рационалистик; قِسْمَةُ الْعَمَلِ الـ~ـة меҳнатни рационал тақсимлаш

– عَقْلَانِيَّةٌ рационализм; рационаллик, оқилоналик

– عَقْلَانِيَّاتٌ *кўп.* фикр қилиш, тафаккур

– عُقْلَةٌ[1] *кўп.* عُقَلٌ 1) сиртмоқ, тушов; 2) бўғин, сустав; ~ الْإِصْبَعِ бармоқ бўғинлари (сустави); 3) кўчат; калитак; новда; ~ عِنَبٍ узум (*ток*) новдаси

– عُقْلَةٌ[2] *спорт.* турник; трапеция; لُعْبَةُ حَرَكَاتٍ عَلَى الـ~ турникдаги машқлар

– عَقْلِيٌّ 1.1) ақлий; интеллектуал, ақлга оид; الْاِخْتِلَالُ الـ~ ақлдан озиш; 2) руҳий; الْأَمْرَاضُ الـ~ـة руҳий касалликлар; 3) рационалистик; ақл ишлатишга оид; 2. *кўп.* عَقْلِيُّونَ рационалист; ~ الْمَذْهَبُ الـ~ *ёки* مَذْهَبُ الـ~ـين рационализм, рационализм таълимоти

– عَقْلِيَّاتٌ *кўп.* ақл ишлатиб тушуниладиган нарсалар

– عَقْلِيَّةٌ *кўп.* ـات 1) ақлий камолот; ақллилик даражаси; 2) ақл тарзи (хусусияти); 3) ақл (*манфаатлар*) нинг йўналиши, умумий кайфият

– عَقُولٌ[1] 1) жуда ақлли (фаросатли); 2) *мед.* ични қотирадиган.

– عَقُولٌ[2] = عَاقُولٌ

– عَقِيلَةٌ *кўп.* ـات, عَقَائِلُ 1) хотин; 2) хоним, хонима; ~ كُلِّ شَيْءٍ ҳар бир нарсанинг энг эътиборлиси (яхшиси)

– مُتَعَقِّلٌ ақлли, фаросатли; соғлом ақл юритувчи

– مُعْتَقَلٌ 1. қамоққа (*ҳибсга*) олинган, маҳбус; ~ سِيَاسِيٌّ сиёсий маҳбус; 2. *кўп.* ـات концентрацион лагерь; 2) қамоқхона

– مَعْقِلٌ *кўп.* مَعَاقِلُ 1) боғлаб қўйиладиган жой (*мас., отни*); 2) мустаҳкамланган жой; қалъа

– مَعْقُلَةٌ *кўп.* مَعَاقِلُ товон, хун

– مَعْقُولٌ 1) маъқул; мантиқий; тушунарли; ~ وَ هَذَا бу энди тушунарли; ~ غَيْرُ *ёки* ~ لَا номаъқул; тушунарсиз; 2) рационал, ақлга мос

– مَعْقُولِيَّةٌ 1) маъқуллик; тушунарлилик; اللا مَعْقُولِيَّةُ номаъқуллик; тушунарсизлик; беақллик; 2) тушуниш

I عَقُمَ (عقم) عَقِمَ (у) عُقْمٌ пуштсиз (боласиз) бўлмоқ; عَقِمَتْ مَفَاصِلُ يَدَيْهِ وَ رِجْلَيْهِ қўллари ва оёқларининг бўғимлари қуриб қолди عَقَمَ (у) عُقْمٌ пуштсиз қилмоқ; II عَقَّمَ 1) пуштсиз қилмоқ; 2) стерилизация (*дезинфекция*) қилмоқ; зарарсизлантирмоқ; IV أَعْقَمَ пуштсиз қилмоқ; V تَعَقَّمَ стерилланган (дезинфекцияланган, зарарсизлантирилган) бўлмоқ

– تَعْقِيمٌ стерилизация; дезинфекция

– عَقَامٌ = 1) عَقِيمٌ; 2) бедаво дард

– عُقْمَةٌ, عُقْمٌ, عَقَمٌ 1) пуштсизлик; 2) беҳосиллик, унумсизлик

– عَقِيمٌ[1] *кўп.* عُقَمَاءُ 1) пуштсиз, боласиз; 2) беҳосил, унумсиз; ~ يَوْمٌ қиёмат

– عَقِيمٌ[2] *кўп.* عَقَائِمُ пуштсиз (*аёл ҳақида*)

– مُعَقَّمٌ зарарсизлантирилган, стерилланган

– مُعَقِّمٌ стерилизатор

– مَعْقُومٌ: رَحِمٌ ~ـة ҳомила бўлмайдиган бачадон

(عقی) IV أَعْقَى (*бирор н ни*) аччиқлигидан оғиздан олиб ташламоқ; لَا تَكُنْ حُلْوًا فَتُسْتَرَطَ وَ لَا مُرًّا فَتُعْقَى *мқл.* ширин бўлма-ютилиб кетасан, аччиқ бўлма-оғиздан чиқариб (олиб) ташлайдилар

– عِقْيَانٌ соф олтин

I عَكَّ (а/у, и) عَكٌّ дим (иссиқ) бўлмоқ

– عَكٌّ дим, иссиқ

– عَكِيكٌ = عَكَّةٌ[1], عَكَّةٌ

– عُكَّةٌ[2] *кўп.* عُكَكٌ *ёки* عِكَاكٌ ёғ идиши, ёғ солинадиган идиш

– عَكِيكٌ димлик, иссиқлик

عَكُّوبٌ *бот.* испан артишоги (*ўсимлон полиз ўсимлиги*)

– عَكُوبٌ = عَكُّوبٌ

I عَكِرَ (а) عَكَرٌ 1) лойқа бўлмоқ, ифлосланган бўлмоқ; 2) қуйқа йиғилиб қолмоқ, қуйқум тўпланиб қолмоқ; II عَكَّرَ 1) лойқаламоқ, хиралатмоқ; 2) хижолат қилмоқ, дилни хира қилмоқ; IV أَعْكَرَ лойқалатмоқ; V تَعَكَّرَ 1) лойқа (ифлос) бўлмоқ; хиралашмоқ; 2) дилхира бўлмоқ; VIII اِعْتَكَرَ = V

– عُكَارَةٌ лойқа чўкинди, қуйқа, қолдиқ, ювинди

– عَكَرٌ 1) хиралик; 2) лойқа; чўкинди

– عَكِرٌ лойқа; اِصْطَادَ فِي الْمَاءِ الـ~ *мтл.* сув лойқалатиб балиқ овламоқ

– عَكْرَةٌ атака, ҳужум

– مُعَكَّرٌ 1) хира, лойқа, ифлос; 2) дили хира

عَكْرَتَ қўшмачилик қилмоқ

– عَكْرَتَةٌ қўшмачилик

– عَكْرُوتٌ *кўп.* عَكَارِيتُ қўшмачи (*эркак*)

عَكْرَشٌ *бот.* чалпак буғдойиқ

– عَكْرَشَةٌ *кўп.* ـات урғочи қуён

I عَكَزَ (у) عَكْزٌ (*бирор н. га*) таянмоқ, суянмоқ (عَلَى); V تَعَكَّزَ 1) (*н. гадир*) суянмоқ (عَلَى); 2) қўлтиқтаёқда юрмоқ

– عُكَّازٌ *кўп.* عَكَاكِيزُ қўлтиқтаёқ, ҳасса

– عُكَّازَةٌ *кўп.* عَكَاكِيزُ, ـــ اتٌ 1) калтак; ҳасса; 2) жезл

– عُكَّوْزٌ қўлтиқтаёқ, боши эгик (эгри) ҳасса

I عَكَسَ (*и*) عَكْسٌ 1) айлантирмоқ, орқасини (тескарисини) ўгирмоқ; ағдармоқ; 2) акслантирмоқ, қайтармоқ (*мас., нурни, иссиқликни ва ҳ.к.*); 3) (*бирор н. дан*) қайтармоқ (عَنْ); 4) бошланиш жойига қайтармоқ; III عَاكَسَ 1) тўсқинлик (қаршилик) қилмоқ; ~ الْعُكُوسَ қарама-қарши бормоқ; 2) қарама-қарши бўлмоқ; 3) зериктирмоқ, жонга тегмоқ; ғашига тегмоқ; 4) қаршидан эсмоқ; 5) (*аёл кишига*) тил тегизмоқ, шилқимлик қилмоқ; VI تَعَاكَسَ 1) акси бўлмоқ; бир-бирига қарши бўлмоқ; зид келмоқ (*манфаатлар ҳақида*); 2) аксланмоқ, қайтарилмоқ (*нур, иссиқлик ва б. лар ҳақида*); VII انْعَكَسَ 1) тескари (*акс*) бўлмоқ; 2) акс этмоқ, синмоқ (*нур ҳақида*)

– انْعِكَاسٌ[1] 1) рефлексия; 2) инъикос, акс этиш, синиш; زَاوِيَةُ الْـ~ *физ.* синиш бурчаги

– انْعِكَاسٌ[2] *кўп.* ـــ اتٌ *физиол.* рефлекс; الْاِنْعِكَاسَاتُ الْمَوْزُونَةُ шартли рефлекслар; الْاِنْعِكَاسَاتُ الْمَوْرُوثَةُ туғма рефлекслар

– انْعِكَاسِيٌّ рефлекторга оид, рефлективликка оид, الْفِعْلُ الْـ~ الْمَشْرُوطُ шартли рефлектор ҳаракат

– عَاكِسٌ 1. акслантирувчи, қайтарувчи; ағдарувчи; ~ التَّيَّارِ коммутатор (*қар.* مُبَدِّلٌ); 2. *кўп.* عَاكِسَاتٌ қайтаргич, рефлектор

– عَاكِسَةٌ *кўп.* ـــ اتٌ қайтаргич, рефлектор

– عَكْسٌ *кўп.* عُكُوسٌ 1) орқа томон; 2) қарши томонлилик; зиддият; ـــهُ~ бирор нарсанинг акси (тескариси); بِـ~ مُشْرِفِهِ ўз устозига зид равишда; عَلَى الْـ~ ёки بِالْـ~ аксинча; الْقَضِيَّةُ عَلَى ~ مَا يُصَوِّرُهُ ... муаммою тасаввур айтилганининг аксичадир; ~ ...нинг тесича, тескарисича; سَارَ ~ الرِّيحِ шамолга қарши бормоқ; كَانَ عَلَى الْـ~ ; طَرْدٌ[1] *қар* طَرْدًا وَ ~ا ва аксинча; بِالْـ~ وَ الْـ~ (*бирор н. га*) қаршилик қилмоқ (مِنْ)

– عَكْسِيٌّ 1) тескари; التَّنَاسُبُ الْـ~ *маж.* тескари пропорционаллик; حَالَةٌ *қар.* فِي الْحَالَةِ الْـ~ـةِ; 2) рефлективликка оид, рефлекторга оид; ғайриихтиёрий; بِحَرَكَةٍ ~ـةٍ ғайриихтиёрий равишда; 3) рефлекторга оид

– عَكِيسٌ *бот.* кўчириб ўтказилган кўчат, палғари, пархиш (*ўсимликнинг бирор новдасини кўмиб, ҳосил қилинган янги туп*)

– مُعَاكِسٌ 1) қаршилик қилувчи; (*бирор н. нинг*) зидди; контр-қарши; اقْتِرَاحٌ ~ қарши таклиф; ثَوْرَةٌ ~ـةٌ контрреволюция; هُجُومٌ ~ контратака, қарши ҳужум; чапарастага оид; ◊ خَشَبٌ ~ фанер

– مُعَاكَسَةٌ 1) зид ҳаракат, қаршилик; 2) (*аёл кишига*) шилқимлик, хиралик

– مُنْعَكِسٌ 1) ағдарилган, тўнтарилган; 2) тескари акс; جَاءَ هٰذَا بِنَتَائِجَ ~ـةٍ бу тескари натижалар берди; 3) акс этган, аксланган

– مُنْعَكِسٌ 1) рефлектив, рефлекторга оид; أَفْعَالٌ ~ـةٌ рефлекторли фаолият; الْأَفْعَالُ الْـ~ـةُ الشَّرْطِيَّةُ шартли рефлекслар; 2) акс этган, аксланган; صُورَةٌ ~ـةٌ акс тасвир, тескари тасвир (*мас., кўзгудаги каби*)

I عَكِشَ (*а*) عَكَشٌ тўзимоқ, тўзғимоқ; чигаллашиб кетмоқ, айқаш-уйқаш бўлиб кетмоқ (*мас., соч, соқол ҳақида*)

– عَكَاشَةٌ эпсизлик, иш билмаслик, ландавурлик

– عُكَّاشَةٌ ўргимчак уяси

– عُكَاشَةٌ = عُكَّاشَةٌ

– عَكِشٌ тўзиган, тўзғиган; чигаллашиб кетган

(عكظ) VI تَعَاكَظَ мусобақа қилмоқ, беллашмоқ (*мас., шеъриятда, нотиқликда*)

– عُكَاظٌ *тар.* Укоз (*исломгача яшаган шоирлар мушоира ўтказишадиган Маккаи мукаррамага яқин жойда ташкил этиладиган бозор номи*)

I عَكَفَ (*у, и*) عُكُوفٌ 1) (*бирор н. устида*) ғайрат билан ишламоқ, бош кўтармай ишламоқ, қаттиқ шуғулланмоқ (عَلَى); (*бирор н. га*) берилмоқ (عَلَى); ... يَصِفُ ~ у ...ни ғайрат билан тавсифлай бошлади; ... عَلَى الذُّبَابُ ~ га пашшалар ўтирган эди; 2) чиқмаслик; доимо (*қаердадир*) турмоқ (فِي); فِي الْمَسْجِدِ ~ ўз вақтини доимо масжидда ўтказмоқ; 3) (*н. дандир*) тўхтатиб қолмоқ (عَنْ); II عَكَّفَ 1) эгмоқ, букмоқ; الشَّعْرَ ~ сочни жингалак қилмоқ; 2) (*н. дандир*) тўхтатиб қолмоқ (عَنْ); V تَعَكَّفَ ёлғизликда яшамоқ; VII انْعَكَفَ = V; VIII اعْتَكَفَ 1) уйда ўтирмоқ, уйдан чиқмаслик (*мас., касаллик сабабли*); مُدَّةَ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ ~ у уйдан уч кун чиқмади; 2) (*бирор н. га*) бутунлай берилиб кетмоқ (إِلَى); 3) фаолият кўрсатмоқ; 4) (*н. дандир*) воз кечмоқ (عَنْ)

– عَاكِفٌ *кўп.* عُكُوفٌ, عُكَّفٌ 1) (*н. гадир*) берилиб кетадиган, (*н. биландир*) машғул бўладиган (عَلَى); 2) ёлғиз, узлатда яшовчи; 3) турғун, бир жойда яшайдиган, ўтроқ ҳолда яшайдиган

– عَكْفَاءُ *мн.* қайрилган эгри чизиқ

I عَكَمَ (*и*) عَكْمٌ 1) тугмоқ, тугиб (жойлаб) қўймоқ; 2) бир жойга тўпламоқ, тўп қилмоқ; йиғмоқ, захира қилиб тўпламоқ; 3) (*н. дандир*) ўзини тиймоқ (عَنْ)

– عَكَّامٌ туя ҳайдовчи, туякаш

– عِكَامٌ мато боғлайдиган чилвир (арғамчи, арқон)

– عِكْمٌ *кўп.* أَعْكَامٌ тугун, боғлам; бўхча, той (*мас., пахта тойи*); хуржун

عُكْنَةٌ *кўп.* عُكَنٌ ёки أَعْكَانٌ семизликдан қоринда пайдо бўладиган ёғ қатламлари

عَكَّنَ 1) бахтсиз қилмоқ; (*к. нидир*) хафа қилмоқ, дилини

оғритмоқ (عَلَى); تَعَكَّنَ 1) хафа бўлмоқ; 2) жаҳлланмоқ

– عَكَنَّةٌ 1) хафачилик, нохушлик; 2) норозилик, кўнгил тўлмаслик; الرَّأْيِ العَامِّ ~ омма норозилиги

عَلُ *қар.* علو

I(عل) عَلَّ (а/и) عَلٌّ 1) عُلَّ *мажҳ.* касалланмоқ; 2) (*бирор н. ни*) иккинчи марта ичмоқ; 3) иккинчи марта суғормоқ; 4) хотин устига иккинчи хотин олмоқ; II عَلَّلَ 1) тушунтирмоқ, изоҳламоқ, сабабини кўрсатмоқ, асосламоқ; 2) (*н. биландир*) овунтирмоқ, кўнглини очмоқ (بِ) نَفْسَهُ بِآمَالٍ ~ ўзини умид билан овунтирмоқ; IV أَعَلَّ бемор (касал) қилмоқ; V تَعَلَّلَ 1) (*бирор н. ни*) рўкач қилмоқ (بِ); 2) (*н. биландир*) овунмоқ, дилни хуш қилмоқ (بِ); дилхушлик қилмоқ; VIII اعْتَلَّ 1) касал бўлмоқ; 2) камчиликли (айбли) бўлмоқ; 3) (*бирор н. ни*) рўкач қилмоқ (بِ), (*н. нидир*) сабаб қилиб кўрсатмоқ (بِ); 4) ҳарфи иллатли бўлмоқ (*феъл ҳақида*)

– اعْتِلَالٌ 1) касалланиш; الصِّحَّةِ ~ бетоблик; 2) *грам.* (*феълда*) ҳарфи иллатнинг борлиги

– تَعِلَّةٌ *кўп.* اتٌ — баҳона

– تَعْلِيلٌ *кўп.* اتٌ — 1) сабабларни тушунтириш (изоҳлаш); асослаш; لَا يُمْكِنُ ~ـهُ тушунтириш (изоҳлаш) мумкин бўлмаган; *мед.* этиология (*касалликнинг келиб чиқиши сабаблари ҳақидаги фан*); 2) баҳона

– عَلَّ балки, эҳтимол, афтидан, кўринишича (*шунингдек: қар* لَعَلَّ)

– عُلَالَةٌ овунчоқ; дилхушлик, кўнгил очиш

– عَلَلٌ иккинчи марта ичиш

– عَلَّةٌ *кўп.* اتٌ — хотинлардан биттаси (*мусулмонларда*); بَنُو عَلَّاتٍ турли хотинлардан туғилган болалар

– عِلَّةٌ *кўп.* عِلَلٌ, اتٌ — 1) касаллик, бетоблик; дармонсизлик; 2) иллат, камчилик; четга чиқиш (*мас., нормал ҳолдан*); حُرُوفُ الـ~ ёки أَحْرُفُ الـ~ ёки الْعِلَلِ ~ *грам.* ҳарфи иллатлар; 3) сабаб, асос; الـ~ُ الأُولَى бош сабаб, энг биринчи сабаб; ~ وَ مَعْلُولٌ сабаб ва натижа; 4) асос; баҳона; ◊ عَلَى ~ـهِ нима бўлса ҳам; қандай бўлмасин, ҳар қандай айби бўлса ҳам; لَمْ يَقْبَلْ هٰذَا بِـ~ـهِ у буни ишониб (*яъни текшириб ўтирмай*) қабул қилди; رَأَى الْأَشْيَاءَ عَلَى ~ـهَا бор нарсаларга очиқ (ҳушёр) кўз билан қарамоқ; رَوَيْتُ الْخَبَرَ عَلَى ~ـهِ мен нарсани ўшандай гапирдим; حَبَّهُ بِـ~ـهِ у (*аёл*) уни барча иллатлари билан бирга северди

– عَلِيلٌ 1.) *кўп.* أَعِلَّاءُ касалланган; 2) ёқимли, муздаккина, намли (*шамол ҳақида*)

– عِلِّيَّةٌ[1] сабаблилик

– عِلِّيَّةٌ[2] *кўп.* عَلَالِيُّ хона

– مُعْتَلٌّ 1) касал, бемор; الصِّحَّةِ ~ доимо бетоб бўлиб юрувчи; 2) *грам.* ҳарфи иллати бор, ҳарфи иллатли (*феъл ҳақида*)

– مُعِلٌّ касал, бемор, бетоб

– مُعَلِّلٌ баҳорда қайтиб келадиган совуқ кун

– مَعْلُولٌ 1.1) касалланган, бемор бўлган; 2; иллатли, айбли; 3) боғлиқ бўлган, натижа бўлган; 2. *кўп.* اتٌ — натижа, оқибат; عِلَلٌ وَ مَعْلُولَاتٌ сабаблар ва натижалар

I عَلَبَ (у) عَلْبٌ белги (чизиқ) қўймоқ; тамға қўймоқ, тамғаламоқ; II عَلَّبَ 1) (*маҳсулотни*) қадоқлаб қути ёки банкада чиқармоқ; 2) = I

– تَعْلِيبٌ консерва чиқариш; الْخَضْرَوَاتِ وَ ~ مَصْنَعُ (مَعْمَلُ) الْفَوَاكِهِ وَ اللُّحُومِ сабзавот, мева ва гўшт консервалари заводи

– عَلْبٌ: فِي ~ اللَّيْلِ ярим кечада

– عُلْبَةٌ *кўп.* عُلَبٌ 1) қути, коробка, яшиқ; кутича; التُّرُوسِ ~ *тех.* узатиш қутиси (коробкаси); الصَّفِيحِ ~ тунука қути; السَّجَائِرِ ~ папирос (сигарета) қутиси; бир қути папирос (сигарета); الْكِبْرِيتِ ~ гугурт қутиси; бир қути гугурт; اللَّبَنِ ~ сут бидони, бир бидон сут; النُّشُوقِ ~ тамаки қутиси; 2) кессон (*сувости ишларини бажариш учун сув тубига тушириладиган махсус қути-камера*); 3) банка (*мас., консерваники*); сут соғадиган идиш; سَرْدِينٍ ~ сардина (балиғи) банкаси; ◊ الصَّدْرِيَّةُ ~ الـ *анат.* кўкрак қафаси

– مُعَلَّبٌ консерва қилинган; لُحُومٌ ~ـةٌ гўшт консерваси

– مُعَلَّبَاتٌ *кўп.* консервалар

(علج) III عَالَجَ 1) даволамоқ; 2) (*ёдгорликни*) қайта тикламоқ, таъмирламоқ, тузатмоқ; 3) (*иш*) юритмоқ, олиб бормоқ; 4) (*бирор н. устида*) ушламоқ; (*бирор н. билан*) шуғулланмоқ, машғул бўлмоқ; 5) (*масалани*) кўриб чиқмоқ, изоҳламоқ, текширмоқ, ўрганмоқ; ҳал қилишга (иложини топишга) ҳаракат қилмоқ; 6) *кимё.* (*н. биландир*) ишлов бермоқ (بِ); 7) (*бошдан*) кечирмоқ, ўтказмоқ; ◊ سَكَرَاتِ الْمَوْتِ ~ ўлим талвасасида бўлмоқ; كَسْرَ ... ~ ...ни синдиришга уринмоқ; الْفُولَاذَ ~ пўлат бермоқ; VI تَعَالَجَ даволанмоқ, даволанилмоқ; VIII اعْتَلَجَ 1) урилишмоқ, кўтарилмоқ ва тушмоқ, ўзаро тўқнаш келмоқ (*денгиз тўлқинлари ҳақида*); 2) курашмоқ (*ички туйғулар ҳақида*)

– عِلَاجٌ 1) муолажа, даволаш; كَهْرَبَائِيٌّ ~ электр билан даволаш; مَائِيٌّ ~ сув билан даволаш; 2) тўғрилаш (*мас., хатони*); 3) қайта тиклаш, реставрация, тузатиш; ... لِهٰذَا ~ وَ ва буни тузатиш учун *кўп.* اتٌ — дори, дори-дармон; وَقْتِيٌّ ~ паллиатив (*беморга вақтинча енгиллик берувчи дори ёки восита*)

– عِلَاجِيٌّ даволашга (муолажага) оид; الْمُؤَسَّسَاتُ الـ~ـةُ даволаш муассасалари; الْخِدْمَاتُ الـ~ـةُ даволаш (муолажа) хизматлари

– عِلْجٌ *кўп.* عُلُوجٌ, أَعْلَاجٌ 1) ишонмайдиган; 2) саводсиз, ўқимаган, маданиятсиз, қўпол одам; *таҳқ.* олчоқ, малай, қўлидан

ҳар қандай ёмонлик келадиган одам

– مُعَالِجٌ 1. даволовчи; الطَّبِيبُ الـ~ даволовчи табиб (врач); 2. табиб

– مُعَالَجَةٌ 1) муолажа, даволаш; 2) тўғрилаш; 3) изоҳлаш, тушунтириш; таҳлил этиш, ҳал қилиш, ишлаб чиқиш; 4) ишлов бериш; ~ الْمَعَادِنِ маъдан (металл) ларга ишлов бериш

عَلَسٌ алас (*Арабистондаги буғдой нави номи*)

عَلُوشٌ *кўп.* عَلَالِيشُ қўзи, қўзичоқ (*Тунисда*)

I عَلَفَ (u) عَلْفٌ 1) боқмоқ, озуқа бермоқ (*ҳайвонларга*); 2) боқмоқ семиртирмоқ; VII اِنْعَلَفَ боқилмоқ; VIII اِعْتَلَفَ озуқа (*ем, хашак*) емоқ

– عَلَّافٌ емфуруш, хашакфуруш, озуқафуруш

– عَلَفٌ *кўп.* أَعْلَافٌ пичан; озуқа; ем; ~ أَخْضَرُ кўк озуқа; ~ جَافٌّ қуруқ озуқа; ~ مُرَكَّبٌ комбикорм, аралаш озуқа

– عَلَفِيٌّ озуқага оид; الْفُولُ الـ~ озуқа ловияси

– عَلُوفَةٌ[1] *кўп.* عُلُفٌ озуқа; ем

– عَلُوفَةٌ[2] *кўп.* عَلَائِفُ боқилаётган (семиртирилаётган) ҳайвон

– عَلِيفٌ боқилган, семиртирилган

– عَلُوفَةٌ = عَلِيفَةٌ

– مَعْلَفٌ *кўп.* مَعَالِفُ охур

– مَعْلَفٌ *кўп.* مَعَالِفُ молхона, оғилхона, ҳайвон боқиладиган жой

– مَعْلُوفٌ боқилган, семиз

I عَلِقَ (a) عَلَقٌ، عَلَاقَةٌ، عُلُوقٌ (علق) 1) осилиб турмоқ; 2) (*бирор н. га*) ёпишиб турмоқ (ب); (*н. гадир*) осилиб олмоқ, қаттиқ ёпишиб олмоқ (ب); ~ بِالْحِبَالَةِ тўр (тузоқ) га илинмоқ (тушиб қолмоқ); 3) (*бирор н. га*) муҳаббат қўймоқ, боғланиб қолмоқ (ب); ~ بَصَرِي ...بـ менинг кўзим ...га тикилган эди; 4) (*к. дандир*) ҳомиладор бўлмоқ (مِنْ); 5) (*н. нидир*) қила бошламоқ; ~ يَقْرَأُ ўқий бошлади; عَلَقَ (u) عَلْقٌ емоқ, тановул қилмоқ, донламоқ; II عَلَّقَ 1) осиб қўймоқ, осмоқ, осилтирмоқ; боғламоқ; 2) (*н. нидир н. гадир*) боғлиқ қилиб қўймоқ (عَلَى، ب); (*н. билан дир*) боғлиқ, алоқадор қилмоқ (عَلَى، ب); 3) кечиктирмоқ, чўзиб юрмоқ (*мас., бирор масалани ҳал этишни*); 4) (*н. нидир*) шарҳламоқ (عَلَى); 5) (*бирор н. га*) шарҳ ёзмоқ (*ҳошияга* – عَلَى); ~ فِي تَفْكِرَتِهِ ён дафтарчага ёзиб қўймоқ; ~ أَهَمِّيَّةً (*бирор н. га*) аҳамият бермоқ (عَلَى); ~ الْآمَالَ بِهِ бирор ким-бирор нимага умид боғламоқ; ~ لِلْحِمَارِ эшакка озуқа бермоқ; IV أَعْلَقَ 1) осмоқ, осиб қўймоқ, улаб қўймоқ; 2) зулук қўймоқ; V تَعَلَّقَ 1) осилиб турмоқ; ~تِ الْأَنْفَاسُ *қар.* تَنَفَّسَ; 2) (*н. гадир*) боғлиқ (алоқадор) бўлмоқ (ب); 3) (*бирор н. да*) осилиб турмоқ, (*бирор н. га*) осилиб олмоқ (ب); 4) (*бирор к.-н. га*) меҳр ҳис қилмоқ, (*к.-н. нидир*) севмоқ, яхши кўрмоқ (ب); ~تْ بِهِ نَفْسُهُ ким ёки нимагадир бутун юракдан боғланиб қолмоқ, ким ёки нима ҳақидадир доимо ўйлаб юрмоқ; 5) (*н. гадир*) тааллуқли бўлмоқ (ب); فِيمَا يَتَعَلَّقُ بـ... ...га келганда эса; VIII اِعْتَلَقَ яхши кўрмоқ, севмоқ

– أَعْلَقُ 1) янада тааллуқлироқ; 2) янада қимматлироқ; هَذَا أَهَمُّ وَ ~ مِنْ ...га қараганда бу муҳим ва қимматлироқ

– تَعَلُّقٌ 1) алоқа, муносабат, тааллуқлилик; 2) боғланиб қолишлик; (*к. ёки н. гадир*) муҳаббат (ب); 3) қарашлилик, тааллуқ бўлган нарсалар; хусусий мулк, мулк

– تَعْلِيقٌ *кўп.* تَعَالِيقُ، ~اتٌ 1) изоҳ, тушунтириш; 2) шарҳ; (*ҳошиялардаги*) изоҳотлар; 2) кечиктириш, орқага суриш, кейинга қолдиришлик; тўхтатиб қўйиш; ~ الْحُكْمِ ҳукмни тўхтатиш (*бекор қилиш*); 4) таълиқ (*ҳуснихат турларидан бири*)

– تَعْلِيقَةٌ изоҳ, шарҳ

– عَلَاقَةٌ *кўп.* عَلَائِقُ، ~اتٌ 1) алоқа, муносабат; عَلَاقَاتٌ ثَقَافِيَّةٌ маданий алоқалар; عَلَاقَاتٌ تِجَارِيَّةٌ савдо алоқалари (муносабатлари); عَلَاقَاتٌ دِبْلُومَاسِيَّةٌ (سِيَاسِيَّةٌ) дипломатик (сиёсий) муносабатлар (алоқалар); عَلَاقَاتٌ سَبَبِيَّةٌ сабабий боғлиқлик, сабабийлик; سُوءُ الْعَلَاقَاتِ ёмон муносабатлар; عَلَائِقُ الْإِنْتَاجِ ишлаб чиқариш муносабатлари; تَوَتُّرُ الْعَلَاقَاتِ муносабатлардаги таранглик (кескинлик); قَطْعُ الْعَلَاقَاتِ (الْعَلَائِقِ) алоқа (*муносабат*) ларнинг узилиши; الدُّوَلُ ذَاتُ الْعَلَاقَاتِ (*қандайдир масалага*) алоқаси бор давлатлар, манфаатдор давлатлар; أَقَامَ عَلَاقَاتِ حُسْنِ الْجِوَارِ яхши қўшничилик алоқаларини ўрнатмоқ; كَانَ هَذَا ~ بـ... عَلَى бу ...нинг муносабати билан бўлган эди; 2) боғланиб қолганлик, муҳаббат; 3) муҳаббат муносабатлари (алоқалари); هُوَ عَلَى ~ بِهَا (*эл*) билан унинг ишқий алоқалари бор

– عِلَاقَةٌ *кўп.* عَلَائِقُ арқон, арғамчи (*бирор н. ни осиб қўйиш мумкин бўлган ҳамма н.*)

– عِلَاقَةٌ *кўп.* ~اتٌ — костюм осиб қўйиладиган, кифтиккор, вешалка

– عِلْقٌ[1] *кўп.* أَعْلَاقٌ қимматбаҳо нарса; الْكُتُبُ هِيَ ~ـهُ китоблар унинг учун энг қимматбаҳо нарсадир

– عِلْقٌ[2] *кўп.* أَعْلَاقٌ، عُلُوقٌ 1) ёлғончи, алдамчи; 2) бесоқол

– عَلَقٌ[1] *жам.* зулуклар

– عَلَقٌ[2] қуюлиб, қуюқлашиб қолган қон

– عَلَقَةٌ[1] *кўп.* зулук

– عَلَقَةٌ[2] қоннинг қуюғи

– عَلْقَةٌ 1) калтаклаб (уриб) жазолаш; ~ ضَرْبَةٍ ёки ~ أَعْطَاهُ кимнидир дўппосламоқ; 2) экзекуция (*жисмоний жазо, мас., калтаклаш, қўл-оёқларни кесиб ташлаш, одам танимайдиган даражага келтириб ўлдириш ва ҳ.к.*)

– عُلْقَةٌ[1] боғланиб қолиш, алоқа, муносабат

– عُلْقَةٌ[2] (*эшак, буқа ва б. учун*) унча кўп бўлмаган озуқа

– عَلُوقٌ боласини эмизгани қўймайдиган мода туя

– عَلِيقٌ *кўп.* عَلَائِقُ 1) озуқа миқдори; 2) озуқа; ем; نَبَاتَاتُ الـ~ озуқабоп ўт-алафлар

– عَلِيقَةٌ озуқа; جَافَّةٌ ~ қуруқ озуқа

– عُلَّيْقٌ *жам.* наъматак; терновник (*меваси олхўрига ўхшаш ўсимлик*); маймунжон, пармачак; *шунингдек*: تُوتُ ~ хўжағат (малина)

– عُلَّيْقَةٌ *кўп.* ـاتٌ — наъматак (терновник) бутаси; ◊ مُوسَى ~ *библ.* б окира Мария Иисус Христосга ҳомиладор бўлган кун. Ҳар йили 25-мартда нишонланади.

– عَوَالِقُ *кўп.* плонктон (*денгиз ва дарёларда яшайдиган ҳайвонлар ва ўсимликлардан иборат организмлар олами*)

– مُتَعَلِّقٌ (*н. гадир*) боғлиқ бўлган (بِ); тааллуқли бўлган (بِ); алоқадор бўлган (بِ)

– مُتَعَلِّقَاتٌ *кўп.* буюмлар, жиҳозлар, анжомлар; الْبَيْتِ ~ уй анжомлари

– مِعْلَاقٌ[1] *кўп.* مَعَالِيقُ 1) тил (*оғиздаги*); 2) ичак-чавоқ, калла-поча; хом тери

– مِعْلَاقٌ[2] гўшт *ёки* узум осадиган илмоқ

– مُعَلَّقٌ 1) кечиктирилган; ҳал қилинмаган, муаллақ қолган, бир ёқлик қилинмаган (*масала ҳақида*); 2) (*н. гадир*) боғлиқ бўлган (بِ); 3) бириктириб (боғлаб) қўйилган; осиб қўйилган; муаллақ турган; ~ جِسْرٌ осилиб турувчи кўприк, осма кўприк; ◊ عَلَيهِ ~ шарҳланган, шарҳли, изоҳли; إِنْسَانَةٌ ـَـةٌ فِى الْحَيَاةِ эри алоқа ҳам қилмайдиган, талоқ ҳам бермайдиган аёл

– مُعَلِّقٌ обзорчи, шарҳловчи; الـ~ الْإِذَاعِيُّ радиошарҳловчи; الـ~ الصُّحُفِيُّ; الـ~ السِّيَاسِيُّ (الدِّبْلُومَاسِيُّ) сиёсий шарҳловчи; газета шарҳловчиси

– مُعَلَّقَةٌ[1] *кўп.* ـاتٌ — муаллақа (*қадимий араблардаги еттита энг яхши шеърий асарлар* (*қасидалардан бирининг номи*)

– مُعَلَّقَةٌ[2] эри йўқолган хотин

– مِعْلَقَةٌ *кўп.* مَعَالِقُ қошиқ (*сол.* مِلْعَقَةٌ)

– مِعْلَاقٌ = مُعْلُوقٌ[2]

عَلْقَمٌ *кўп.* عَلَاقِمُ *бож.* коллоквинт (*ўсимлик*); صَارِحْ بِالْحَقِيقَةِ وَ لَوْ كَانَتْ فِى مَرَارَةِ الـ~ *маж.* қанчалик аччиқ бўлса ҳам ҳақиқатни гапирмоқ

I عَلَكَ (*у*) عَلْكٌ 1) чайнамоқ, ғажимоқ; 2) вайсаб ўтирмоқ, эзмалик қилмоқ, чайналмоқ, бемаъни гапларни гапирмоқ

– عَلَّاكٌ 1) чайналадиган резенка (*резинка сақич*) сотувчи; 2) вайсақи

– عَلْكٌ вайсақилик, бекорчи гаплар

– عِلْكٌ *кўп.* أَعْلَاكٌ, عُلُوكٌ қора сақич

– عِلْكَةٌ чайналадиган резенка, резинка сақич, жевачка

(1 عَلِمَ (*а*) عِلْمٌ ;(عَلَى) I (عِلْم) عَلِمَ (*у*) عَلْمٌ (*бирор н. га*) белги қўймоқ (عَلَى); (*н. нидир*) билмоқ; (*бирор н. нинг*) билувчиси (хабардори) бўлмоқ (*туш.к. ёки* بِ); وَ لِيَعْلَمَ مَنْ لَمْ يَعْلَمْ مَا حَدَثَ билмаганлар нима бўлганини билиб қўйишсин; يَعْلَمُ اللهُ أَيْنَ هِىَ (أَيْنَهَا) الْآنَ у (аёл) нинг ҳозир қаердалигидан Оллоҳ хабардор; 2) (*н. нидир*) тушунмоқ (*туш.к. ёки* بِ); عُلِمَ أَنَّ ... маълум бўлдики, ...; II عَلَّمَ 1) ўргатмоқ, ўқитмоқ; 2) кўрсатма (йўлланма) бермоқ, инструкция бермоқ; ~ـنَهُ دَرْسًا لَنْ يَنْسَاهُ (аёл) унинг шундай бопладики, буни у ҳеч қачон эсидан чиқармайдиган бўлди; 3) (*бирор н. га*) белги қўймоқ (عَلَى); IV أَعْلَمَ (*бирор н. ҳақида*) хабар бермоқ, хабардор қилмоқ, билдириш бермоқ (*туш.к. ёки* بِ); (*н. нидир*) эълон қилмоқ (بِ); 2) бичмоқ (*кийимни*); الْفَارِسُ ~ чавандоз ўзини мард қилиб кўрсатди; V تَعَلَّمَ ўқимоқ, билиб олмоқ, ўрганмоқ; اللُّغَةَ الْعَرَبِيَّةَ ~ араб тилини ўрганмоқ; VI تَعَالَمَ ўзини биладиган (билағон, олим) қилиб кўрсатмоқ; X اِسْتَعْلَمَ (*н. нидир*) суриштирмоқ, билишга ҳаракат қилмоқ (عَنْ)

– اِسْتِعْلَامٌ *кўп.* ـاتٌ — маълумот; قَلَمُ (مَكْتَبُ) الْاِسْتِعْلَامَاتِ маълумот (справка) бюроси

– إِعْلَامٌ *кўп.* ـاتٌ — билдириш, хабарнома; маълумот, ахборот, информация; وِزَارَةُ الـ~ ахборот вазирлиги; أَجْهِزَةُ الـ~ ахборот идоралари; شَرْعِيٌّ ~ *юр.* қарор, ҳукм

– إِعْلَامِيٌّ хабар (маълумот) га оид, информацион

– أَعْلَمُ ҳаммадан (энг) яхши биладиган; ◊ وَ اللهُ ~ Оллоҳ яхши билувчидир! (*айтилаётган н. нинг ишончли экани шубҳали бўлган ҳолларда дейилади*)

– أُعْلُومَةٌ *кўп.* أَعَالِيمُ йўл белгилари, кўрсаткич устун

– تَعْلَامَةٌ катта (буюк) олим

– تَعَلُّمٌ ўқиш, ўрганиш, таълим олиш, илм олиш

– تَعْلِيمٌ *кўп.* تَعَالِيمُ 1) таълим, ўқиш, ўқитиш, маърифат, маориф; الـ~ الْعَامُّ халқ таълими (маорифи); الـ~ الْحُرُّ хусусий мактабларда таълим олиш; رِجَالُ الـ~ ўқитувчилар, таълим берувчилар, педагоглар; فَنُّ الـ~ падагогика; الـ~ الْإِلْزَامِيُّ мажбурий таълим; رُسُومُ الـ~ ўқитиш ҳуқуқи учун тўлов; 2) маълумот; الـ~ الْعَالِى олий маълумот; ذُو الـ~ الْعَالِى олий маълумот эгаси, олий маълумотли; 3) машқ; 4) таълимот, назария, доктрина

– تَعْلِيمَاتٌ *кўп.* кўрсатма, йўлланма, инструкция; фармойиш, буйруқ, йўл-йўриқ, дастур, директивалар

– تَعْلِيمَجِيٌّ *кўп.* تَعْلِيمَجِيَّةٌ 1. ўргатувчи; 2. инструктор

– تَعْلِيمِيٌّ 1) таълимий; педагогик, педагогикага оид; الْقِسْمُ الـ~ ўқув бўлими; 2) таълим-тарбия берадиган, дидактик

– عَالَمٌ *кўп.* عَوَالِمُ, عَالَمُونَ олам; 2) (*табиат*) олами, дунёси;

الـ~ العَرَبِيّ араб дунёси (олами); бутун дунёдаги араблар; ~ الحَيَوَان ҳайвонлар олами; ~ النَّبَات ўсимликлар олами (дунёси); ~ المَعَادِن ёки الجَمَاد қазилма бойликлар олами; الـ~ الجَدِيدُ Янги дунё (Америка); الـ~ القَدِيم Эски дунё (Оврупо, Осиё, Африка); ~ مُتَمَدِّن маданий дунё; الـ~ الثَّالِث учинчи дунё; ~ الذَّرَّة атом олами; ~ الصَّغَائِر микромир; ~ الخَيَال хаёл (орзу) лар дунёси; 3) халқ, омма; عَالَمُون кўп. яратилмиш махлуқотнинг турлари

– عَالِمٌ 1. билувчи, биладиган, хабардор; 2. кўп. عُلَمَاء 1) олим; ~ بِالآثَارِ المِصْرِيَّة мисршунос, египтолог; ~ المُسْتَشْرِقِيَّات шарқшунос олим; 2) олим (*мусулмон ҳуқуқи билимдони*)

– عَالِمَةٌ кўп. عَوَالِمُ 1) олима; 2) қўшиқчи аёл

– عَالَمِيٌّ 1) дунё (олам, жаҳон) га оид, дунёвий, жаҳоний; الحَرْبُ الـ~ـة жаҳон уруши; شُهْرَةٌ ~ـة жаҳонга таниқлилик; 2) дунёвий

– عَالَمِيَّةٌ дунёвийликка оид, дунёвийлик

– عَالِمِيَّةٌ 1) олимлик; 2) олимлик унвони (қар. عَالِم 2)); حَصَلَ عَلَى ~ الأَزْهَر ал-Азҳарда олимлик унвонини олмоқ

– عَلَامِ (عَلَى + مَا) қар. عَلَى

– عَلَّامٌ яхши билувчи; ҳамма нарсадан хабардор бўлган

– عَلَامَةٌ кўп. ـَات , عَلَائِمُ 1) аломат, белги; *геод.* репер (*ўлчов ишларида қўлланадиган асбоб*); عَلَامَاتُ الحُدُود чегарадаги худудий белгилар; ~ الإِرْشَاد ориентир (*турган жойни, йўналишни кўрсатувчи белги, нишон*); ~ الاِسْتِفْهَام савол (сўроқ) аломати; ~ التَّنْصِيص ; ~ الحَذْف кўп нуқта; ~ التَّعَجُّب (التَّأَثُّر) ундов белгиси; қўштирноқ; عَلَامَاتٌ مُمَيِّزَةٌ *ҳарб.* фарқлаш белгилари (*мас., погонлар каби*); 2; белги; 3) марка; ~ تِجَارِيَّة ёки ~ مُسَجَّلَة фабрика (фирма) маркаси (белгиси); 4) значёк; 5) баҳо, балл

– عَلَّامَةٌ аллома; энг буюк олим

– عَلَمٌ кўп. أَعْلَامٌ 1) байроқ, туғ, алам; вимпел; 2) йўл белгиси, устун; 3) белги, аломат; 4) тоғ; 5) буюк одам, ўз даврининг устуни; даҳо; ~ مِنْ أَعْلَامِ السِّيَاسَة буюк сиёсий арбоб; أَعْلَامُ اللُّغَة буюк (улкан) тилшунос, тил илми алломаси; 6) диққатга сазовор жойлар (нарсалар); 7) *шунингдек.* ~ الشَّخْص ёки اِسْمُ ~ *грам.* атоқли от; ~ الجِنْس турдош от; ~ الثَّوْب кийимнинг бичиғи; ◊ أَشْهَرُ مِنْ نَارٍ عَلَى ~ кенг шуҳрат тутган, анча машҳур бўлган

– عِلْمٌ[1] кўп. عُلُومٌ 1) илм, билим; ~ عَلِمَ تَمَامَ الـ~ (*бирор н. ни*) чуқур билмоқ; وَ~ ذَلِكَ عِنْدَ الكَاتِبِ وَحْدَهُ буни фақат муаллиф (*автор*)нинг ўзи билади; أَخَذَ الـ~ عَنْ ... (*к. дадир*) ўқимоқ, илм олмоқ; أَخَذَ ~ا بِـ... бирор нарсани маълумот учун қабул қилмоқ; بِـ~ـه бирор киши хабардор бўлган ҳолда; عَلَى غَيْرِ ~ ёки بِدُونِ ~ـه ҳеч кимни хабардор қилмаган ҳолда; عَنْ ~ مِنْهُ билиб туриб, онгли равишда, ишнинг кўзини билиб; ~ اليَقِين ишончли билимлар; وَصَلَ إِلَى ~ـه унга маълум бўлди, у билди; هُوَ عَلَى ~ бирор нарсадан бохабар бўлиб турмоқ; عَلَى ~ بِـ... у бу ишдан хабардор, у буни билади; 2) фан, назария; أَهْلُ الـ~ илм –фан аҳли, олимлар; طَالِبُ الـ~ толиби илм, студент; ~ الأَرْض геология; ~ الاِجْتِمَاع жамиятшунослик; ~ الأَخْلَاق ахлоқ илми, этика; ~ الجَرَاثِيم бактериология; ~ الحَيَوَان зоология; ~ الأَحْيَاء биология; ~ الأَنْسَاب генеология; ~ الإِنْسَان антропология; ~ المَعَادِن ~ الدِّرَاسَاتِ المِصْرِيَّةِ القَدِيمَة мисршунослик; минералогия; ~ النَّبَات ботаника; ~ اللُّغَة тилшунослик; ~ مَخَارِج الحُرُوف ёки ~ الأَصْوَات фонетика; ~ الشَّعْب фольклор; ~ الكُتُب библиография; العُلُومُ العَسْكَرِيَّة ҳарбий илмлар (фанлар); العُلُوم البَشَرِيَّة гуманитар фанлар (илмлар); العُلُومُ الخَفِيَّة ғайритабиий кучлар тўғрисидаги фанлар; عُلُوم العَرَبِيَّة араб тили ҳақидаги фанлар (*морфология, синтаксис, стилистика, поэтика, риторика, нотиқлик санъати*); ~ا وَعَمَلًا назарий ва амалий (*жиҳатдан*); ◊ ~ الرَّمْل қумда фол очиш

– عِلْمٌ[2] кўп. أَعْلَامٌ 1) хабар, хабардорлик, билдириш; طَلَبَ ~ хабарнома, чақириқ қоғози; ~ التَّسْلِيم (*бирор н.*) етказиб бериш ҳақида хабарнома; 2) ёзув, белги, тилхат; ~ الوُصُول олингани ҳақида тилхат; ~ خَبَر тилхат

– عَلْمَانِيٌّ 1.1) фуқароликка (табааликка) оид; 2) дунёвийликка оид; 2.1) дин хизматида бўлмаган (дунёвий) одам; 2) дунёвий одам

– عِلْمِيٌّ 1) илмий; ўқиган, билимли; غَيْرُ ~ ғайриилмий, илмий бўлмаган; الجَمْعِيَّةُ الـ~ـة илмий жамият; مُؤَهِّلَاتٌ ~ـة а) маълумоти ҳақида ҳужжатлар; б) илмий даража (квалификация); 2) назарий

– عِلْمِيَّةٌ илмийлик; لَا ~ ғайриилмийлик

– عَلِيمٌ 1) билувчи, хабардор; хабари бор; 2) донишманд; ҳамма нарсадан хабардор (*Оллоҳ ҳақида*)

– مُتَعَلِّمٌ 1. ўқувчи; ўқиган; ўрганган; тарбияланган, тарбия олган; маълумотли; ~ كُلِّ حَاجَة ҳамма нарсани билувчи, ҳамма нарсадан воқиф; 2. шогирд; الـ~ـون зиёлилар, интеллигенция

– مَعْلَمٌ кўп. مَعَالِمُ 1) белги; 2) аломат, нишон; وَاضِحُ المَعَالِم аниқ, ифодали; 3) йўл кўрсатувчи устун; 4) из; مَعَالِمُ الجِنَايَة жиноят излари; қиёфа; феъл-атвор, характер, характерли хусусиятлар; диққатга сазовор жойлар (жиҳатлар)

– مُعَلَّمٌ 1) тамғаланган, белги қўйилган, белгиланган; 2) ўрганган, ўргатилган; маълумотли

– مُعَلِّمٌ 1. муаллим, ўргатувчи; 2.1) ўқитувчи; مَدْرَسَةُ الـ~ين ўқитувчилар семинарияси; 2) уста, мастер; 3) хўжайин

– مُعَلِّمَةٌ кўп. ـاتٌ — муаллима, ўқитувчи аёл; مَدْرَسَةُ الْمُعَلِّمَات муаллималар семинарияси

مَعْلَمَةٌ кўп. ـاتٌ — энциклопедия

– مَعْلَمِيٌّ 1. энсиклопедик, энциклопедияга оид; 2. энциклопедист

– مَعْلَمِيَّةٌ маҳорат

– مَعْلُومٌ 1 1. маълум; ... أنَّ ~ مِنَ الـ маълумки, ...; الـ~ а) шунингдек; صِيغَةُ الـ~ грам. аниқлик нисбати; б) мат. маълум катталик; 2. халқ. албатта, ўз-ўзидан маълум

– مَعْلُومٌ 2 кўп. مَعَالِيمُ иш ҳақи; гонорар (қалам ҳақи)

– مَعْلُومَةٌ кўп. ـاتٌ — маълумот, информация; أَيَّامٌ ـات зулҳижжа ойининг ўн куни

– مَعْلُومِيَّةٌ билишлик, маълумот олиш, хабардорлик; أَذْكُرُهُ لِلـ~ мен буни маълумот (билиб қўйишингиз) учун хабар қиляпман

I عَلَنَ (у) عَلَانِيَةٌ, عَلَنٌ ёки عَلِنَ (а) عُلُونٌ 1) очиқ, (кўриниб турган) бўлмоқ; 2) маълум бўлмоқ; 3) оммавий бўлмоқ; III عَالَنَ маълум қилмоқ, хабардор қилмоқ, эълон қилмоқ; IV أَعْلَنَ 1) эълон қилмоқ, халққа билдирмоқ; (н. ҳақдадир) босиб чиқармоқ, нашр қилмоқ (عَنْ); حَالَةَ الطَّوَارِئِ ~ фавқулодда ҳолат эълон қилмоқ; التَّعْبِئَةَ ~ сафарбарлик эълон қилмоқ; الْحَرْبَ ~ (к.. гадир) уруш эълон қилмоқ (عَلَى); 2; судга чақирмоқ; X اِسْتَعْلَنَ 1) эълон қилинган (очилган) бўлмоқ; 2) маълум бўлмоқ

إِعْلَانٌ кўп. ـاتٌ — 1) эълон қилиш, нашр этиш; 2) эълон, билдириш; الْحَرْبِ ~ уруш эълон қилиш; الْمَحْكَمَةِ ~ судга чақириш қоғози; 3) афиша, плакат, эълон; لَوْحَةُ عَرْضِ الْإِعْلَانَاتِ эълонлар тахтаси

– عَلَانِيَةٌ 1) очиқлик, аниқ кўриниб турганлик; 2) оммавийлик; ~ ёки فِي ~ оммавий равишда, очиқ, очиқ-ойдин равишда

– عَلَانٌ қар. عُلَانٌ

– عَلَنٌ 1) очиқлик, аниқ кўриниб турганлик; ا~ очиқ (очиқ-ойдин) равишда; 2) оммавийлик

– عَلِنٌ очиқ, очиқ-ойдин, оммавий

– عُلَنَةٌ (сирни) очувчи, фош қилувчи

– عَلَنِيٌّ 1) оммавий, очиқ; جَلْسَةٌ ـة очиқ мажлис; الْمَزَادُ الـ~ кимошди савдоси; 2) очиқдаги, легал; بِصُورَةٍ ـة очиқ (легал) ҳолда

– عَلَنِيَّةٌ оммавийлик, ошкоралик; ~ оммавий равишда, очиқ-ойдин

– مُعْلِنٌ эълон қилувчи

عَلْهَبٌ зоол. буғи (эркаги)

I عَلَا (у) عُلُوٌّ (علا) 1) юксак бўлмоқ, юксалмоқ, кўтарилмоқ, юқорилламоқ; ўзини баланд деб ҳисобламоқ (بِ), ниманидир юқориламоқ; ўзини юқори деб ҳисобламоқ, ниманидир қилиш ўз қилишдан ўзини юқори деб ҳисобламоқ (عَنْ); 2) баланд бўлмоқ (овоз шаънидан паст деб ҳисобламоқ (عَنْ); 2) баланд бўлмоқ (овоз ҳақида); 3) (куч, қувват жиҳатидан) баланд (юқори) бўлмоқ; (к. нидир) енгмоқ (عَلَى); 4) кўтарилмоқ, юқориламоқ; 5) (бирор н. -ни) босмоқ, ёпмоқ, (бирор н. устига) ўтирмоқ, (бирор н. устида) пайдо бўлмоқ; صَامُولَةَ الصَّدَأُ ~ гайкани занг босди; وَعَلَتْ عَلَى وَجْهِهَا عَلَائِمُ الدَّهْشَةِ унинг юзида ҳайрат ифодаси пайдо бўлди; ◊ عَلَتْ سِنُّهُ ёши фалон бўлмоқ, катта бўлмоқ; زَيْدًا بِالسَّيْفِ ~ Зайдни қилич билан урмоқ; فِي الْأَرْضِ ~ кеккаймоқ, такаббурлик қилмоқ; II عَلَّى عَلِيَ (а) عَلَاءٌ баланд (юксак) бўлмоқ; юксалиб турмоқ; II عَلَّى кўтармоқ, юксалтирмоқ; III عَالَى баландлатмоқ (овоз ҳақида); IV أَعْلَى кўтармоқ, юксалтирмоқ; V تَعَلَّى 1) баланд (юксак) бўлмоқ; баландламоқ, юксалмоқ; гердаймоқ; VI تَعَالَى баланд бўлмоқ, баландламоқ, тепа бўлмоқ; қаттиқ эшитилмоқ (овоз ҳақида); кўтарилмоқ, улуғланмоқ, улуғ бўлмоқ; !~ اللهُ Оллоҳ таоло; 2) фахрланмоқ, кеккаймоқ; عَنْ قَبُولِ شَيْءٍ ~ бирор нарсани кериклик қилиб қабул этмаслик; تَعَلَّتِ الْمَرْأَةُ مِنْ نِفَاسِهَا аёл ҳомиладор бўлиб, асл ҳолатига қайтиб тузалди; ◊ تَعَالَ! мн. تَعَالَى кел!, яқин кел!; تَعَالَوْا نُفَكِّرْ! келинг, ўйлаб кўрайлик!; VIII اِعْتَلَى 1) (бирор н. тепасига) чиқмоқ, кўтарилмоқ;^2) ўтирмоқ, жойни банд қилмоқ; ~ الْكُرْسِيَّ курси (кресло) ларни банд الْعَرْشَ тахтга ўтирмоқ; қилмоқ; 3) (н. нидир) кўтармоқ (بِ); بِرَأْسِهِ ~ бошни кўтармоқ; X اِسْتَعْلَى 1) кўтарилмоқ, баландламоқ; баланд (юксак, қўл етмайдиган) бўлмоқ; 2) гердаймоқ, кеккаймоқ, ифтихор қилмоқ; (к. дандир) устун бўлмоқ (عَلَى); 3) баланд деб ҳисобламоқ; 4) юксак мавқе эгалламоқ

اِسْتِعْلَاءٌ 1) юксаклик, улуғлик; устунлик; 2) кеккайиш, гердайиш; 3) фон. веляризация (ظ, ط, ض, ص товушларини талаффуз қилган вақтда тил орқасининг кўтарилиши)

– أَعَالٍ кўп. 1) (дарёнинг) юқориси, боши; 2)$_1$(тоғ) чўққилари

– اِعْتِلَاءٌ чиқиш, кўтарилиш (мас., тахтга); (жойни) банд қилиш

– إِعْلَاءٌ кўтарилиш, юксалиш; кимё. сублимация

– أَعْلَى мн. عُلْيَا кўп. أَعَالٍ 1) энг юксак, энг баланд; أَعْلَاهُ баландроқ; مَذْكُورٌ أَعْلَاهُ юқорида мазкур бўлган (айтилган, зикр қилинган); أَعَالِي النَّهْرِ дарёнинг юқори оқими; أَعَالِي الْبِلَادِ мамлакатнинг баланд жойлари; 2) олий; الْقَائِدُ الـ~ олий бош қўмондон; الْقِيَادَةُ الْعُلْيَا олий қўмондонлик; الْمَحْكَمَةُ الْعُلْيَا олий суд; إِلَى أَسْفَلِ ~ مِنْ юқоридан қуйигача; 3) энг баланд (овоз ҳақида); بِـ~ صَوْتٍ жуда баланд (қаттиқ) овоз билан

– تَعَالٍ 1) баландлик, юксаклик; 2) ифтихор, кеккайиш; عَامِلَة

~ـــ: ким билиндир назарга илмай (кеккайиб) муносабатда бўлмоқ

— تَعْلِيَة кўтарилиш, кўтариш

— عَالٍ *халқ.* юксак, буюк, ғоят соз, жуда яхши; ~ الـ ~ энг яхши, аъло; ~ الـ ~ مِزَاجُهُ кайфияти аъло

— عَالٍ *мн.* عَالِيَة 1) баланд, юксак; юқори; سَدُّ أَسْوَانَ الْعَالِي Баланд Асвон тўғони; بِعَالِيَة баландроқ, юксакроқ; الْبَابُ الْعَالِي *тар.* Туркия ва унинг ҳукумати; 2) таниқли, машҳур, буюк; 3) *шунингдек:* عَالِي الْكَعْب зодагонларга мансуб бўлган; 4) баланд, қаттиқ (*овоз, товуш ҳақида*); عَالِيًا *ёки* ~ بِصَوْت бор овоз билан, ҳаммага эшиттириб; جَعَلَ عَالِيَهُ سَافِلَهُ ағдар-тўнтар қилмоқ

— عَالِيَة: ~ الـ ~ Нажднинг юқори қисмидан Тиҳомагача ва Маккаи мукаррамагача бўлган ҳудуд

— عَلٍ (*бирор н. нинг*) усти, устки (*тепа*) томони; مِنْ عَلٍ тепадан, уст томондан; ... نَظَرَ مِنْ ~ إِلَى ...га назарга илмай қарамоқ; هَوَى مِنْ ~ баландликдан (юқоридан) тушиб кетмоқ

— عَلَاء юксаклик, баландлик; баланд (юксак) мавқе; نَظَرَ مِنْ ~ إِلَى ...га назарга илмай қарамоқ

— عَلَاة *кўп.* عَلَوَات сандон

— عِلَاوَة *кўп.* عَلَاوَى ،اتٌ — илова, қўшимча; ~ عَلَى ذَلِكَ бунга илова (қўшимча) қилиб, бунинг устига

— عُلُوّ *ёки* عِلْوُ: الدَّار ~ ҳовлининг *ёки* уйнинг тўри

— عُلُوّ юксаклик; энг олий даража (нуқта, чегара); ~ الْكَعْب а) зодагонлик, юксак (олий) мавқе; шон-шуҳрат, шавкат; б) иқтидор, лаёқат; талант

— عَلَوِيّ 1.1) осмонга, самога оид; осмоний, самовий; 2) *тар.* Муҳаммад Алига тааллуқли; الْعَائِلَةُ الـ~ـة Муҳаммад Али авлодлари, шажараси; 2. Али тарафдори, шиалар тарафдори; عَلَوِيُّون *кўп.* нусайрийлар (*Суриядаги мазҳаб*)

— عُلْوِيّ баланддаги, осмондаги, кўкдаги, самодаги; юксак, олий, баланд

— عَلَى 1) ...га; ...да; ...дан; устида; ~ ظَهْرِ الْفَرَس отга миниб, от устида; ~ ظَهْرِ الْبَاخِرَة кема бортида (кема устида, ичида); ~ مَتْنِ الطَّائِرَة тайёра (самолёт) да; عَزَفَ ~ الْكَمَانِ ғижжак (скрипка) да (бирор куйни) ижро этмоқ, чалмоқ; قَامَ مِنْ ~ كُرْسِيِّه курси (стул) дан турмоқ; عَادَ ~ قِطَارِ الْمَسَاء кечки поездда қайтмоқ; ~ هُوَ قِسْمَيْنِ у икки қисмдан иборат, у икки қисмга ажралади (бўлинади); ~ كِيسِه унинг пулига, унинг ҳисобидан; عَلَيْه *бухг.* кирим, дебет; السَّلَامُ عَلَيْكُمْ! ассалому алайкум!; 2) ...га; остида; رَقَصَ ~ الْمُوسِيقَى музикага рақс тушмоқ; ... تَسْلِيفٌ عَلَى ...га (*мас., гаровга ишониб*) аванс (қарз); бериш; 3) ...нинг олдига; دَخَلَ عَلَيْهِمْ у уларнинг олдига кирди; 4) қарши; عَاوَنَهُمْ ~ هَذَا الرَّجُل у уларга бу одамга қарши курашда ёрдам берди; خَرَجُوا عَلَيْه улар унга қарши чиқдилар; مَنْ لَيْسَ مَعَنَا فَهُوَ عَلَيْنَا ким биз билан бўлмаса, у бизга қаршидир; الْحَقُّ عَلَيْكَ сен ҳақ эмассан; 5) ёнида, олдида, яқинида; جَلَسُوا ~ النَّار улар олов яқинида (олдида) ўтирардилар; 6) ...га кўра, ...га мувофиқ равишда; бўйича; ~ الْقِيَاس ўлчовга кўра, ўлчов бўйича; ~ إِرَادَتِه унинг истагига кўра; ~ عَادَتِه ўз одатига кўра (мувофиқ равишда); ... وَ عَلَيْه ва шунга кўра ...; ~ ... النَّحْوِ الَّذِي шунга кўра (*асосан*), шунинг учун; ~ هَذِه الطَّرِيقَة шу ҳолда, шу йўл билан; بِنَاءً عَلَيْه шунга биноан, шунга кўра; ~ ... حَسَب шуни ҳисобга олиб (олган ҳолда); ~ مَا يُقَال айтганларидек, одамлар айтганидек; ~ مَا نَعْلَم биздаги маълумотларга кўра, бизнинг билишимизча; ~ مَا يَبْدُو (يَظْهَر) кўринишича, афтидан; 7) учун; ҳақида, тўғрисида; ~ أَنْ يَعُودَ қайтиш учун; وَ لَا شُكْرَ ~ الْوَاجِب арзимайди! (*ташаккурга жавоб тариқасида айтилади*); حَدِّثْنِي عَلَيْه! у ҳақда менга гапириб бер!; الْكَلَامُ ~ الْفِعْل гап феъл ҳақида бўлади; ~ مَا (عَلَام) нима учун?, нима сабабли?; 8) орқали, ёрдамида; ~ يَدِه у орқали, унинг ёрдамида; 9) ...га қарамай, ... бўлса-да; ~ اخْتِلَافِ أَنْوَاعِهَا уларнинг турли хил бўлишига қарамай; هَاجَرَ مَوْطِنَهُ ~ حُبِّه у ватанини севганига қарамай уни тарк этди; ~ ضَعْفِي заифлигимга қарамай; 10) вақтида, давомида, жараёнида; ~ الْعِيد байрам (ийд) вақтида; ~ عَهْدِه унинг даврида, унинг вақтида; ~ حِينِ غَفْلَة ғафлат вақтида, ғафлат босган вақтда, кутилмаганда, тўсатдан; ~ وَشْكِ الذَّهَاب кетиш олдида (арафасида, вақтида, пайтида); 11) ...ган вақтдан буён; مَضَى عَامَانِ ~ ذَلِكَ النَّذْر унинг ваъда берган вақтидан буён икки йил ўтиб кетди; 12) ...ли; شَابٌّ ~ خُلُقٍ كَرِيم яхши хулқли йигит; 13) сифатида, шароитида; ~ ضَوْءِ هَذِه الْحَوَادِث бу воқеалар шароитида; ~ سَبِيلِ الْمَثَل мисол тариқасида (сифатида); мисол учун; ◊ أَنْ ~ ...ш (-иш) учун; ~ أَنَّ *ёки* أَنَّهُ аммо, лекин, бироқ, ҳар ҳолда; عَلَيَّ بِه! менга уни кўрсатиб қўйинг!, олиб келинг-чи олдимга!; عَلَيْكَ بِالتَّوَاضُع! сен камтар (тавозели) бўлишинг керак!; ... عَلَيْهِ أَنْ у қилиши керак, унинг вазифаси ...дир; ... عَلَيَّ أَنْ менинг вазифам ...дир; وَ مَا عَلَيْكَ إِلَّا الطَّاعَة сен фақат итоат қилишинг керак; عَلَيْكَ بِالْغَسِيل сен кир ювиш билан шуғулланишинг керак; عَلَيْهِ لِي خَمْسَةُ جُنَيْهَات мендан беш фунт қарздор; لَا بَأْسَ عَلَيْكَ! қўрқма!; ~ مَا هُوَ عَلَيْه қандай бўлса,

ўшандай; هُوَ ~ شَيْءٍ مِنَ الْقَلَقِ қар. شَيْءٌ ؛ ~ عَجَلٍ тез, шошилинч равишда; ~ مَهْلٍ секин, аста, шошмай, шошилмасдан; ~ اسْتِحْيَاءٍ وَ صَمْتٍ уялиб ва сукут сақлаб; ~ الْعَكْسِ аксинча; (وَجْهِ) ~ الْعُمُومِ умуман; (وَجْهِ) ~ الْخُصُوصِ хусусан, айниқса; ~ التَّقْرِيبِ тақрибан, тахминан; ~ غَيْرِ انْتِظَارٍ кутмаганда, кутилмаганда, тўсатдан, бирданига, фавқулодда; ~ لِسَانِ أَحَدٍ مِنَ الْفَلَّاحِينَ деҳқонларнинг бири номидан; كَانَ ~ بَيِّنَةٍ عَلَى حَقِيقَةِ الْحَالِ ҳақиқий аҳволдан хабардор бўлиб турмоқ; كَانَ ~ حَقٍّ ҳақ бўлмоқ; كَانَ ~ خَطَأٍ хато қилмоқ, ноҳақ бўлмоқ; هُوَ ~ دِينِ الْإِسْلَامِ у ислом динига эътиқод қилади; لَا عَلَيْكَ! овора бўлма(нг)!, безовта бўлма(нг)!; لَا عَلَيْكَ إِنْ عُدْتَ بِسُرْعَةٍ! агар тезроқ қайтиб келганингда, ёмон бўлмасди!; لَا عَلَيْكَ مِنْ هَذَا! бунинг сенга ҳеч қандай зарари йўқ; مَا عَلَيْهِش! халқ. ҳеч қиси йўқ!, бўлаверади!

– عُلًى улуғворлик; қадр-қиймат; обрў-эътибор; шуҳрат, шоън-шавкат

– عَلِيٌّ[1] 1. юксак, улуғвор; буюк; 2. кўп. عِلْيَةٌ олий (энг яхши) нарса; ~ الْقَوْمِ энг яхши одамлар; жамият гуллари

– عَلِيٌّ[2] ат.от.мз. Алий; أَبُو ~ сахий, саховатли одам

عَلْيَاءُ 1) осмон, само, кўк; дин. эмпирей, арши аъло (*қадимги юнонлар тасаввурида осмоннинг худолар турадиган энг юқори қисми*); 2) баландлик

– عُلِّيَّةٌ, عِلِّيَّةٌ кўп. عَلَالِيُّ қия шипли болохона; ◊ بَنَى الْعَلَالِيَّ وَ الْقُصُورَ хом хаёлларга берилмоқ

– عِلِّيُّونَ дин. эмпирей, арши аъло (қар. عَلْيَاءُ)

– مُتَعَالٍ мн. مُتَعَالِيَةٌ кўтарилаётган, юқорилаётган, баландлаётган; юксак, улуғвор, баланд

– مُسْتَعْلٍ фон. веляризациялашган (қар. اسْتِعْلَاءٌ)

– مُسْتَعْلٍ мн. مُسْتَعْلِيَةٌ юксак, қўлетмас, баланд

– مَعْلَاةٌ кўп. مَعَالٍ улуғсифатлик; қадр-қиммат; хизматлар; صَاحِبُ الْمَعَالِي жаноблари (*бош вазирдан бошқа барча вазирларга нисбатан ишлатилади*)

– مُعَلًّى юксак, улуғвор; ◊ الْقَدْحُ الْـ~ а) (*майсир ўйинида энг катта ютуқ келтирувчи кўрсаткич*); б) биринчи ўрин

عَلْوَنَ 1) сарлавҳа қўймоқ; 2) адрес ёзмоқ (сол. عَنْوَنَ)

عُلْوَانٌ кўп. عَلَاوِينُ 1) адрес; 2) (*китобнинг*) сарлавҳаси; ~ الْكِتَابِ китобнинг номи

عَمٌ мн. عَمِيَ қар. وَعَمَ

عم عَلَيْهِ السَّلَامُ! сўзининг қисқартмаси: унга салом бўлсин!

عَمَّ (عَنْ + مَ) = عَمَّا қар. عَنْ

I عَمَّ (а/у) عُمُومٌ умумий бўлмоқ, тарқалган (оммалашган) бўлмоқ, оммавий бўлмоқ, ҳаммага тааллуқли бўлмоқ, ҳаммани қамраб олмоқ; ~ السُّكُونُ сукут ҳоким (ҳукмрон) эди; ~تْ بِهِ الْبَلْوَى умумий ҳодиса бўлмоқ; II عَمَّمَ 1) умумийлаштирмоқ, умумлаштирмоқ; ҳамма ерда жорий қилдирмоқ; 2) оммалаштирмоқ, (*матбуотда*) эълон қилдирмоқ; ҳамманинг эътиборига етказдирмоқ; II عُمِّمَ бош (пешқадам) бўлмоқ; 3) (*к. гадир*) салла ўратмоқ; V تَعَمَّمَ 1) умумийлашган бўлмоқ; 2) тарқатилмоқ, (*матбуотда*) эълон қилинмоқ; 3) салла ўрамоқ, салла ўраб юрмоқ; 4) амаки деб чақирмоқ, амакилаб гапирмоқ; VIII اعْتَمَّ салла ўрамоқ, салла ўраб юрмоқ; X اسْتَعَمَّ амаки деб қабул қилмоқ (ҳисобламоқ)

– أَعَمُّ ғоят умумий; فِي الْـ~ الْأَغْلَبِ аксар ҳолларда, кўпинча

تَعْمِيمٌ[1] 1) ҳамма фойдаланадиган бўлиш, умумлашиш, оммалашиш; ҳамма ерда (*бирор н. нинг*) жорий бўлиши; ~ الْكَهْرَبَاءِ оммавий электрлаштириш; 2) тарқалиш, (*матбуотда*) эълон қилиниш; оммалашиш, ҳамманинг диққат-эътиборига етиб бориш

– تَعْمِيمٌ[2] кўп. ـاتٌ — йўл-йўриқ, циркуляр; أَصْدَرَ ~اً йўл-йўриқ (циркуляр) чиқармоқ

– عَامٌّ 1) умумий, умумхалқ; الْمُؤْتَمَرُ الْـ~ الْعَرَبِيُّ умумараб конгресси; الْقَاعِدَةُ الْـ~ـةُ умумий қоида; يَعْلَمُهُ الْـ~ وَ الْخَاصُّ буни шоҳу гадо – ҳамма билади; الْمَصْلَحَةُ الْـ~ـةُ ёки الصَّالِحُ الْـ~ умум яхшилиги, умумий яхшилик; 2) ижтимоий, жамоатга оид; الْأَعْمَالُ الْـ~ـةُ ижтимоий ишлар, жамоат ишлари; الْأَمْنُ الْـ~ ижтимоий хавфсизлик, жамоат хавфсизлиги; النِّظَامُ الْـ~ жамоат тартиби; الرَّأْيُ الْـ~ жамоатчилик фикри; 3) тарқалган, тарқатилган; 4) бош ...; الْأَمِينُ الْـ~ бош котиб (секретарь); الْقُنْصُلُ الْـ~ бош консул; الْمُدِيرُ الْـ~ бош бошқарувчи; اللَّجْنَةُ الْـ~ـةُ бутунича комиссия, комиссия пленуми!; الْقِيَادَةُ الْـ~ـةُ олий бош қўмондон; 5) давлатга оид; الْقَانُونُ الْـ~ юр. давлат ҳуқуқи; النِّظَامُ الْـ~ давлат низоми (тартиби); الدَّيْنُ الْـ~ давлат қарзи; الْمَدْرَسَةُ الْـ~ـةُ давлат мактаби; الضَّرِيبَةُ الْـ~ـةُ давлат солиғи

– عَامَّةٌ кўп. عَوَامُّ 1) умумга тегишлилик; مَجْلِسُ الْعَوَامِّ умум палатаси; 2) авом, оддий одамлар; الْـ~ وَ الْخَاصَّةُ а) хосу ом; б) авом ва айрим шахслар; ~ النَّاسِ авомуннос, оддий одамлар; ◊ ~ً умуман; ... ~ً ... وَ خَاصَّةً умуман ва хусусан; ~ الْيَوْمِ кун давомида, кун бўйи

– عَامِّيٌّ 1. 1) халққа оид; اللُّغَةُ الْـ~ـةُ халқ тили, шева; 2) оммавий; 3) вульгар, уятли; 4) оддий, содда; 2 оддий (содда) одам

– عَامِّيَّةٌ вульгаризм, уят сўзлар; الْـ~ халқ тили, шева

– عَمٌّ кўп. أَعْمَامٌ, عُمُومَةٌ 1) амаки (*отанинг ака ёки укаси*); ابْنُ الْـ~ а) амакивачча; б) эр; بِنْتُ الْـ~ а) амакининг қизи, амакивачча қиз (*аёл*); б) хотин; 2) қайнота; زَوْجَةُ الْـ~ хола,

амма; (الأُمِّ) الأَب ~ амакининг дадаси

– عَمَّا (عَنْ+مَا) *қар.* عَنْ

– عِمَامَةٌ *кўп.* عَمَائِمُ салла, амома

– عَمَّنْ (عَنْ + مَنْ) *қар.* عَنْ

– عَمَّةٌ *кўп.* اتٌ ـــ амма (*отанинг опаси ёки синглиси*); ابْنُ الــ~ аммазода; ابْنَةُ الــ~ амманинг қизи; زَوْجُ الــ~ амманинг эри

– عِمَّةٌ *кўп.* عِمَمٌ салла, амома

– عُمُومٌ 1.1) умумийлик; 2) универсаллик; 2. ҳамма нарса; ◊ مَجْلِسُ الــ~ умум палата; حُكُومَةُ ~ فِلَسْطِين умумфаластин ҳукумати; الــ~ омма; عَلَى الــ~ *ёки* ~ا умуман, умуман олганда

– عُمُومَةٌ амаки даражасидаги қариндошлик

– عُمُومِيٌّ 1) умумий, умумга оид; جَمْعِيَّةٌ ~ـــة а) умумий мажлис; б) пленар йиғилиш; 2) универсал; 3) халққа (*умумга*) оид; دَارُ الْكُتُبِ الــ~ халқ кутубхонаси, оммавий кутубхона; 4) ижтимоий, жамоатчиликка оид; أَشْغَالٌ ~ـــة ижтимоий ишлар, жамоат ишлари

– عُمُومِيَّاتٌ *кўп.* умум аҳамиятига эга бўлган масалалар

– عُمُومِيَّةٌ амаки томонидан қариндошлик

– عُمِّيٌّ омий одам, халқ ичидан чиққан одам, одми одам

– عَمِيمٌ 1) умумий; устун (ортиқ, афзал) келадиган; 2) универсал

– مُعَمَّمٌ салла кийган, саллали одам

– عَوَامٌّ *кўп.* авом, оддий одамлар

I عَمَدَ (и) عَمْدٌ 1) суямоқ, қўллаб-қувватламоқ; 2) (*қаергадир*) жўнамоқ (إِلَى); 3) ният қилмоқ, азм қилмоқ; (*н. гадир*) интилмоқ (إِلَى); 4) (*н. гадир*) таянмоқ, ишонмоқ, (*н. дандир*) фойдаланмоқ (إِلَى); 5) (*н. гадир*) киришмоқ, (*н. нидир*) бажаришни бошламоқ (إِلَى); 6) чўқинтирмоқ (*болани тоғорадаги сувга ботириб чўқинтириш-христианларда*); II عَمَّدَ чўқинтирмоқ (*бола ҳақида-христианларда*); IV أَعْمَدَ суямоқ, қўллаб-қувватламоқ; V تَعَمَّدَ 1) атайлаб, бирор ният билан қилмоқ; 2) (бирор) мақсадни кўзламоқ; бирор ният қилмоқ; 3) чўқинтирилган бўлмоқ, (*чўмилиб*) чўқинтирилмоқ; VII اِنْعَمَدَ бирор нарсага тиралиб турмоқ; бирор нарсага суяниб турмоқ; VIII اِعْتَمَدَ 1) (*н. гадир*) ишонмоқ, (*к. гадир*) эътимод қилмоқ, ишонмоқ (*туш.к. ёки* عَلَى); عَلَى الذَّاتِ ~ ўзига ишонмоқ; 2) (*бирор н. га*) қарор (*азм*) қилмоқ (عَلَى); 3) (*бирор н. ни*) асос қилиб олмоқ, (*бирор н. га*) таянмоқ (عَلَى); (*н. гадир*) амал қилмоқ (عَلَى); 4) (*н. нидир*) тасдиқламоқ, (*н. гадир*) рухсат бермоқ (عَلَى):(*имзо қўйиб*) тасдиқламоқ; *дип.* ваколат бермоқ (عَلَى); 5) (*бирор н. учун*) маблағ бермоқ, нисоб очмоқ (لِـ); 6) чўқинмоқ (*чўмилиб*)

– اِعْتِمَادٌ *кўп.* اتٌ ـــ 1) ишонч, ишониш, эътимод қилиш; عَدَمُ الــ~ ишончсизлик, ишонмаслик; وَثَائِقُ الــ~ мандатлар, ишонч қоғозлари; أَوْرَاقُ الــ~ ишонч ёрлиқлари; الــ~ عَلَى الذَّاتِ *ёки* الــ~ عَلَى النَّفْسِ ўзига бўлган ишонч; الــ~ عَلَى الْغَيْرِ ўзгаларга бўлган ишонч, эътимод; 2) таянч, суянчиқ; ~ا عَلَى ... ...га таянган ҳолда, ...га ишониб; 3) тасдиқ, санкция (рухсат); 4) маблағ ўтказиш (бериш); кредит; فَتْحُ ~ا кредит очмоқ; اِعْتِمَادَاتٌ ذَاتُ الْآجَالِ الطَّوِيلَةِ (الْقَصِيرَةِ) узун (қисқа) муддатли кредитлар; ~ إِضَافِيٌّ қўшимча кредит; 5) *шунингдек* الــ~ (كِتَابُ) خِطَابُ *мол.* аккредитив; ~ قَائِمٌ لَا يَقْبَلُ الْإِلْغَاءَ қайтиб олинмайдиган аккредитив; ~ مُسْتَنَدٌ тасдиқланган аккредитив

– تَعَمُّدٌ қасд, қасд қилиш; بِــ~ қасддан, атайлаб

– تَعَمُّدِيٌّ қасд қилишга оид, олдиндан ўйлаб қилинган

– عَامُودٌ *кўп.* عَوَامِيدُ = عَمُودٌ

– عَامُودِيٌّ = عَمُودِيٌّ

– عِمَادٌ[1] чўқинтириш (чўмилтириб)

– عِمَادٌ[2] *кўп.* عُمُدٌ 1) устун; таянч; 2) мачта; 3) устунлар колоннаси

– عِمَادَةٌ 1) имода (*қишлоқ оқсоқолининг унвони*); 2) имода (*декан унвони*); 3) деканат; كُلِّيَّةُ الْآدَابِ ~ филология факультети деканати

– عَمْدٌ[1] қасд, қасд қилиш; عَنْ ~ *ёки* ~ا қасддан, атайлаб; عَلَى غَيْرِ ~ бехосдан, билмаган ҳолда, атайлаб эмас

– عَمْدٌ[2] қасддан қилинган, олдиндан ният қилинган

– عُمْدَةٌ[1] асос, замин, база

– عُمْدَةٌ[2] *кўп.* عُمَدٌ 1) умда (*қишлоқ оқсоқоли*); الْمَدِينَةِ ~ шаҳар бошлиғи, бургомистр; 2) шаҳар маслаҳат мажлиси аъзоси

– عَمْدِيٌّ қасддан қилинган, олдиндан ният қилинган

– عُمْدِيَّةٌ 1) умдийя (*қишлоқ оқсоқоли унвони*); 2) умдийят (*умдага бўйсунадиган ҳудуд*)

– عَمُودٌ *кўп.* أَعْمِدَةٌ ,عُمْدَانٌ 1) устун; جَامِدٌ كَــ~ التِّلِغْرَافِ *маж.* қоққан қозиқдай қаққайиб турган (*сўзма-сўз:* телеграф устунидай қаққайиб турган); 2) хода; мачта; 3) устунлар колоннаси (қатори); (تَاجُ) رَأْسُ الــ~ устунларнинг тожи (*шипга тегиб турган жойи*); بَدَنُ الــ~ устун танаси; قَاعِدَةُ الــ~ устун асоси; 4) устун (*газетадаги*); أَعْمِدَةُ الْجَرَائِدِ газета устунлари; 5) вертикал, тик; *мат.* перпендикуляр; أَنْزَلَ ~ا перпендикуляр туширмоқ; 6) (*бирор н. нинг*) бош қисми; 7) оқсоқол, бошлиқ; ◊ الــ~ الْفِقْرِيُّ умуртқа; الــ~ الشَّوْكِيُّ умуртқа поғонаси; الصُّبْحِ ~ тонг нури

– عَمُودِيٌّ устунсимон; вертикал, тик; перпендикуляр; ◊ طَائِرَةٌ ~ـــة вертолёт, геликоптёр

– عَمُودِيَّةٌ *мат.* ордината

– عُمْدِيَّةٌ = عَمُودِيَّةٌ

– عَمِيدٌ *кўп.* عُمَدَاءُ 1) бошлиқ, раҳбар, етакчи; الْهَيْئَةِ السِّيَاسِيَّةِ ~ дипломатик ҳайъат раҳбари; الْمُرَاسِلِينَ ~ мухбирлар бошлиғи; 2) *шунингдек:* الْكُلِّيَّةِ ~ декан; *шунингдек:* الْجَامِعَةِ ~ ректор; 3) *ҳарб.* бригадир; 3-ранг капитани; генерал (Ироқда)

– مُتَعَمَّدٌ қасддан қилинган, олдиндан ўйланган

– مُعْتَمَدٌ 1.1) ишончли, суянса бўладиган (عَلَيْهِ); тасдиқланган (*ҳужжат ҳақида*); ишонч ваколатини олган; 2) элчихонага ишончли вакил қилинган; 2. вакил, делегат; سِيَاسِيٌّ ~ дипломатик вакил

– مُعْتَمِدٌ (*бирор н. га*) асосланувчи (عَلَى); (*н. гадир*) боғлиқ бўлган (عَلَى)

– مُعْتَمَدِيَّةٌ *кўп.* اتٌ — ваколатхона

– مَعْمَدَانٌ чўқинтирувчи; يُوحَنَّا الـ~ чўқинтирувчи Иоанн

– مَعْمُودِيَّةٌ чўқинтириш (*маросим*)

عَمَرَ I (*у*) عُمْرَانٌ ,عِمَارَةٌ (1) (*к. томонидандир*) эгалланган бўлмоқ (بِ); (*н. билан дир*) тўлдирмоқ (بِ); 2) эгалламоқ, яшамоқ, турмоқ; 3) яшнамоқ, гулламоқ; 4) иморат қурмоқ (солмоқ); 5) узоқ умр кўрмоқ, узоқ яшамоқ; II عَمَّرَ 1) эгалламоқ, босиб олмоқ, мустамлакага айлантирмоқ; 2) (*ерларни*) ўзлаштирмоқ, ишламоқ; 3) қайта тикламоқ, таъмир қилмоқ, таъмирламоқ; 4) (*шаҳар*) қурмоқ; 5) маданиятлаштирмоқ, маданийлаштирмоқ; 6) тўлғазмоқ, тўлдирмоқ; الْمِصْبَاحَ ~ чироқни (*ёғга*) тўлдирмоқ; 7) (*милтиқни*) ўқламоқ; (*трубкага*) тамаки жойламоқ; 8; узоқ умр бермоқ (*Оллоҳ ҳақида*); *мажҳ.* умри узун бўлмоқ, узоқ яшамоқ; عُمِّرَ إِلَى التِّسْعِينَ *мажҳ.* у тўқсон ёш яшади, у тўқсон йил умр кўрди; IV أَعْمَرَ 1) эгалламоқ, мустамлака қилмоқ; 2) тикламоқ, қайта тикламоқ (*бино ҳақида*); 3) умр бўйи эгалик қилиш учун бирор нарсани бошқа одамга бермоқ; V تَعَمَّرَ гуллаб-яшнамоқ, узоқ умр кўрмоқ; VIII اعْتَمَرَ 1) умра қилмоқ, умрага бориб келмоқ (*қар.* عُمْرَةٌ); 2) бошни (*н. билан дир*) ёпмоқ; боғламоқ (بِ); بِالْكُوفِيَّةِ ~ ўз бошини куфия билан ўрамоқ (*қар.* كُوفِيَّةٌ); بِعِمَامَةٍ ~ салла ўрамоқ; 3) келмоқ, бормоқ; X اسْتَعْمَرَ (*қаергадир*) жойлаштирмоқ (فِي); эгаллаб олмоқ, мустамлакага айлантирмоқ, мустамлакалаштирмоқ

– اسْتِعْمَارٌ 1) эгаллаб олиш, мустамлакага айлантириш; мустамлакачилик; الْجَدِيدُ الـ~ неоколониализм; 2) империализм; سِيَاسَةُ الـ~ империалистик сиёсат; عَصْرُ الـ~ империализм даври (асри)

اسْتِعْمَارِيٌّ 1.1) мустамлакачиликка оид; 2) империализмга оид; 2. империалист

– تَعْمِيرٌ 1) ўзлаштириш, ўстириш (*мас., пахта*); الصَّحَارَى ~ саҳроларни ўзлаштириш; 2) қуриш, қурилиш; الْمَدِينَةِ ~ إِعَادَةُ шаҳарни қайта тиклаш; بَنْكُ الـ~ وَ الْإِنْشَاءِ الدُّوَلِيُّ қайта тиклаш ва реконструкция қилиш халқаро банки; 3) (*милтиқни*) ўқлаш, (*трубкага тамаки*) жойлаш

– تَعْمِيرَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) ўқ, ўқ-дори; 2) (*трубкага тамаки*) жойлаштириш; 3) тамаки жойлаштирилган трубка

– عَامِرٌ[1] эгалланган, ҳаёт қайнаб турган; (*бирор н. билан*) тўлиб-тошган (بِ); الْجَيْبِ ~ *кўч.м.* бой, серпул, чўнтаги семиз; 2) ишланаётган; гуллаб-яшнаётган; 3) аъло, энг яхши, энг афзал

– عَامِرٌ[2] *кўп.* عُمَّارٌ *мн.* عَامِرَةٌ *кўп.* عَوَامِرُ жин, ажина (*уйда яшар эмиш*); عُمَّارُ الْبُيُوتِ уйларда юрадиган жинлар; ◊ الْبَيْتِ ~ уйда яшайдиган илон; أُمُّ ~ чиябўри, шоқол, шакал

– عَمَارٌ[1] 1) ишлатилаётган (деҳқончилик қилинаётган) ер; устига бинолар қурилган ер; 2) қурилиш; 3) ҳаёт белгилари; هُنَاكَ خَرَابٌ لَا ~ فِيهِ у ернинг ҳамма ёғи вайрона, ҳеч қандай ҳаёт белгилари (аломатлари) йўқ; 4) маданият

– عَمَارٌ[2] салом-алик; لَيْسَ بَيْنَهُمْ ~ уларнинг салом-алиги йўқ, уларнинг ораси бузуқ

– عَمَّارٌ умрага борган киши (*қар.* عُمْرَةٌ)

– عِمَارَةٌ *кўп.* عَمَائِرُ эскадра

– عِمَارَةٌ *кўп.* اتٌ —، عَمَائِرُ 1) эгалланганлик; 2) деҳқончилик қилинадиган, ўзлаштирилган ер; 3) қурилиш; فَنُّ (صِنَاعَةُ) الـ~ архитектура, бинокорлик санъати; قِسْمُ الـ~ қурилиш бўлими; 4) қурилган бино; 5) қабила, уруғ

– عُمْرٌ، عَمْرٌ *кўп.* أَعْمَارٌ 1) умр; لَـ~ي! ўз умрим билан қасамёд қиламан!, умрим ҳаққи!; لَعَمْرُكَ! сенинг умринг ҳаққи қасамёд қиламан, умринг ҳаққи!; ! لَـ~ اللّٰهِ Оллоҳ ҳаққи қасам ичаман!, Оллоҳ ҳаққи!; 2) ёш, умр

– عَمْرٌ (*аёллар*) рўмоли

– عُمْرٌ *кўп.* أَعْمَارٌ 1) умр; 2) ёш; ◊ ذَوَاتُ الـ~يْنِ амфибиялар (*сувда ҳам, қуруқда ҳам яшайверадиган, мас., қурбақа, каби, жониворлар*); نِصْفُ ~ ишлатилган, ярим умри ўтган, ярим яроқли; كَمْ سَنَةً ~كَ؟ ёшинг нечада?, неча ёшдасан?; اللّٰهُ يُطَوِّلُ ~كَ! Оллоҳ умрингни узун қилсин!, Оллоҳ узоқ умр берсин! (*гадоннинг миннатдорлик сўзлари*); أَعْطَاكَ ~ًا! у сенга узоқ умр кўришни тилади!, у сенга узоқ яшашни буюрди!

– عُمَرُ *ат.от.мз.* Умар; عُمَرَانِ *ик.с.* Абу Бакр ва Умар (*Худо улардан рози бўлсин!*)

– عُمْرَانٌ 1) ишлаш, етиштириш; 2) эгалланганлик; 3) цивилизация, маданият

– عُمْرَانِيٌّ маданий; маданий ишларга мўлжалланган

– عَمْرَةٌ[1] бош кийими; салла

– عَمْرَةٌ[2] таъмирлаш, ремонт; جَسِيمَةٌ ~ капитал ремонт (таъмир)

– عُمْرَةٌ *кўп.* عُمَرٌ умра (*зулҳижжа ойининг 8-, 9- ва 10-кунларидан- ҳажж мавсумидан бошқа вақтларда Маккаи мукаррама зиёрати*); اعْتَمَرَ الـ~ умра қилмоқ

– عَمْرٌو *ат.от.мз.* Амр; ◊ ~ دُوَ كَوَاوِ ортиқча юк, кераксиз нарса, қозоннинг бешинчи қулоғи

– عُمْرَى *юр.-шар.* абадий эгалик ҳуқуқини бериш

– عَمُورٌ аҳолиси ғоят кўп (зич)

– عَمِيرٌ одам яшайдиган; ~ مَكَانٌ одам яшайдиган макон (жой)

– عَمِيرَةٌ қўл (билак); ◊ ~ جَلْدُ الْـ *қар.* جَلْدٌ[1]

– مُسْتَعْمِرٌ 1.1) мустамлака қилувчи; 2) империалистик; 2.1) мустамлакачи; 2) империалист

– مُسْتَعْمَرَةٌ *кўп.* اتٌ — мустамлака, колония; وِزَارَةُ الْمُسْتَعْمَرَاتِ мустамлакалар вазирлиги

– مِعْمَارٌ меъмор, қурувчи; архитектор; فَنُّ الْـ~ меъморчилик (архитектура) санъати

– مِعْمَارِيٌّ 1. қурилишга оид; архитектурага оид; ~ رَسْمٌ архитектура чизмаси; ~ ذِرَاعٌ *қар.* ذِرَاعٌ; 2. қурувчи; ~ مُهَنْدِسٌ қурилиш муҳандиси (инженери); архитектор

– مُعَمَّرٌ 1) узоқ яшаган; умри узун; жуда қари; 2) қайта тикланган, таъмирланган, тузатилган

– مُعَمِّرٌ мустамлакачи

– مَعْمُورٌ 1) ишлов берилган (экишга яроқли қилинган) (*ер ҳақида*); 2) аҳоли жойлашган; الْـ~ *ёки* الْـ~ةُ ер, ер шари, дунё

I عَمِشَ (а) عَمَشٌ 1) кучсиз бўлмоқ (*кўриш ҳақида*); 2) ёшланмоқ (*кўз ҳақида*)

– أَعْمَشُ *мн.* عَمْشَاءُ *кўп.* عُمْشٌ кучсиз, ёмонроқ кўрадиган

– عَمَشٌ кўздан ёш оққани учун кўришнинг заифланиши

(عمص) II عَمَّصَ шилпиқ бўлмоқ (*кўз ҳақида*)

– أَعْمَصُ *мн.* عَمْصَاءُ *кўп.* عُمْصٌ шилпиқ кўзли, кўзи шилпиқ

– عُمَاصٌ кўздан оқадиган шилпиқ суви

I عَمُقَ (у) عُمْقٌ чуқур бўлмоқ; II عَمَّقَ чуқурлатмоқ, чуқурлаттирмоқ; ◊ اللهُ قَبْرَهُ! ~ Оллоҳ унинг қабрини мунаввар қилсин! (*сўзма-сўз:* Оллоҳ унинг қабрини чуқур қилсин!); IV أَعْمَقَ = II; V تَعَمَّقَ чуқурлашмоқ, чуқур кириб бормоқ; ~ فِى الْكَلَامِ инжиқлик қилмоқ, нозиклик қилмоқ

– عَمَاقَةٌ чуқурлик

– عُمْقٌ *кўп.* أَعْمَاقٌ 1) чуқурлик; قَلِيلُ الْـ~ саёз, унча чуқур бўлмаган; 2) ост (чуқурликнинг ости), туб; ◊ مِنْ أَعْمَاقِ الْقَلْبِ астойдил, чин юракдан

– عَمِيقٌ чуқур

– مِعْمَاقٌ *кўп.* مَعَامِيقُ батометр (*денгиз, кўл, дарёларнинг турли чуқурлигидан сув намунаси оладиган асбоб*)

I عَمِلَ (а) عَمَلٌ ишламоқ, меҳнат қилмоқ; 2) қилмоқ, тайёрламоқ, бажармоқ; 3) киришмоқ, ҳаракат қилмоқ; 4) ҳукмронлик қилмоқ, ҳоким бўлмоқ; 5) (*бирор к.*) бўлмоқ; 6) (*к. гадир*) тўламоқ, (*пул*) бермоқ (لِـ); 7) (*бирор н. устида*) ишламоқ (عَلَى); 8) *грам.* бошқармоқ; 9) (*к. гадир*) гиж-гижламоқ (عَلَى); ◊ رُوحَهُ ~ ўзини бирор ҳолга солмоқ, муғомбирлик (айёрлик) қилмоқ; عُمِلَ بِهِ *мажҳ.* амал қилинадиган бўлмоқ, кучида турмоқ (*мас., қонун моддалари ҳақида*); II عَمَّلَ 1) ҳоким қилиб таъйинламоқ; 2) йирингламоқ (*жароҳат ҳақида*); III عَامَلَ 1) (*к. гадир*) муносабатда бўлмоқ; ~ـهُ بِالْأُصُولِ кимгадир одат доирасида муносабатда бўлмоқ; ~ـهُ بِالْمِثْلِ қилмишига яраша жавоб қилмоқ; 2) (*к. билан дир*) алоқада (муносабатда) бўлмоқ; 3) (*н. биландир*) ишлов бермоқ (بِ); عُومِلَتِ الْأَرْضُ بِمُبِيدَاتِ الْحَشَائِشِ الضَّارَّةِ *мажҳ.* зарарли ўт-ўланлардан тозалайдиган воситалар билан ерга ишлов берилди; IV أَعْمَلَ 1) ишлатмоқ, ишга солмоқ; الْهِمَّةَ ~ (*н. дадир*) ғайрат қилмоқ (فِى); فِكْرَهُ (ذِهْنَهُ) ~ (*бирор н. ҳақида*) фикр қилмоқ, зеҳнни ишлатмоқ (فِى); V تَعَمَّلَ ҳаракат қилмоқ, меҳнат қилмоқ; VI تَعَامَلَ биргалашиб иш олиб бормоқ, амалий муомалада бўлмоқ, ҳамкорлик қилмоқ; ўзаро алоқа-муносабатда бўлмоқ; VII انْعَمَلَ қилинган (ишланган) бўлмоқ; VIII اعْتَمَلَ 1) фаолият кўрсатмоқ; жумбўшга кирмоқ (*туйғулар ҳақида*); қилинмоқ, вужудга келмоқ, юз бермоқ; 2) фойдаланилмоқ, ишлатилмоқ; 3) ўзи учун тайёрламоқ, ясамоқ; X اسْتَعْمَلَ 1) ишлатмоқ, фойдаланмоқ; 2) йўлга қўймоқ, жорий қилмоқ, амалга оширмоқ; 3) (*н. дандир*) тайёрламоқ, ясамоқ, ишламоқ (مِنْ); 4) (*н. нингдир устидан*) ҳоким (бошлиқ) қилиб тайинламоқ (عَلَى)

– اسْتِعْمَالٌ 1) истеъмол, истеъмол қилиш, фойдаланиш; жорий қилиш; بَطَلَ ~ـهُ бу истеъмолдан чиқиб кетди; 2) амалиёт, практика; سُوءُ الْـ~ *қар.* سُوءٌ ;إِسَاءَةُ الْـ~ *қар.* إِسَاءَةٌ

– تَعَامُلٌ 1) ўзаро ҳамкорлик (муносабат); الـ~ الدُّوَلِيُّ халқаро ҳамкорлик; عَدَمُ الـ~ ҳамкорликдан воз кечиш, ҳамкорликни рад этиш; 2) амалий муносабатлар; الـ~ التِّجَارِيُّ савдо муносабатлари

– تَعَمُّلٌ сунъийлик, ғайритабиийлик

– عَامِلٌ[1] 1.1) ишловчи, ишлаб турган; الطَّبَقَةُ الْـ~ـةُ ишчилар синфи, меҳнаткашлар; 2) ҳаракатдаги (*армия ҳақида*); ҳақиқий (*ҳарбий хизмат ҳақида*); الْخِدْمَةُ الْعَسْكَرِيَّةُ الْـ~ـةُ ҳақиқий ҳарбий хизмат; عَسْكَرِيٌّ ~ ҳарбий, ҳарбий хизматни бажараётган; 3) ҳақиқий (*жамият аъзоси ҳақида*); 2. *кўп.* عَمَلَةٌ, عُمَّالٌ 1) ишчи; меҳнаткаш; хизматчи; اللَّاسِلْكِيِّ ~ радиооператор; التِّلِغْرَافِ ~ телеграфчи, телеграфист; التِّلِيفُونِ ~ـةُ телефонист аёл, телефонистка; زِرَاعِيٌّ ~ қишлоқ хўжалиги ишчиси, деҳқон; طَبَقَةُ الْعُمَّالِ ишчилар синфи; حَرَكَةُ الْعُمَّالِ ишчилар ҳаракати; حِزْبُ الْعُمَّالِ ишчилар партияси; лейбористлар партияси; 2) агент; 3) ҳоким; губернатор (*Шимолий Африкада*); 4) *мат.* кўпайтувчи

– عَامِلٌ[2] *кўп.* عَوَامِلُ 1) омил, фактор; сабаб, ҳаракатга келтирувчи куч; جَاسِمٌ ~ ҳал қилувчи омил; الزَّمَنِ ~ вақт омили (фактори); 2) *грам.* бошқарув юкламаси; бошқарувчи сўз; الرُّمْحِ ~ найзанинг учидан юқори (ўрта) қисми

– عَمَّالٌ 1. доимо ишлаб турадиган; 2. ишчи

– عَمَّالٌ *халқ.*: يَاكُلْ ~ у ҳозир овқатланаётир; ~ـَـةٌ تَاكُلُ у (аёл); ҳозир овқатланаётир

– عُمَالَةٌ *кўп.* ـاتٌ — хизмат ҳақи, маош; воситачиликдан тушган (пул), *комиссион*

– عِمَالَةٌ[1] *кўп.* ـاتٌ — ҳокимлик (*ҳудуд маъносида*) административ округ, губернаторлик (*Шимолий Африкада*)

– عِمَالَةٌ[2] 1) ишчилик касби; 2) ишда банд бўлиш; أَيَّامُ الــ~ иш кунлари, иш билан банд бўлган кунлар

– عُمَّالِيٌّ 1. ишчига оид; лейбористларга оид; الْحَرَكَةُ الـ~ـَـةُ ишчилар ҳаракати; 2. лейборист

– عَمَلٌ *кўп.* أَعْمَالٌ 1) иш, меҳнат; الـ~ُ الْمَأْجُورُ ёлланма меҳнат; مَكْتَبُ الـ~ِ иш куни; الـ~ُ الْيَدَوِيُّ қўл меҳнати; يَوْمُ الـ~ِ ~ (الدُّوَلِيُّ) (халқаро) меҳнат бюроси; وَزِيرُ الـ~ِ ~ меҳнат вазири (министри); صَاحِبُ الـ~ِ ~ иш берувчи, иш билан таъмин этувчи; 2) ҳаракат, аъмол; 3) машғулот, иш; رَجُلُ ~ ишбилармон одам; بِالـ~ِ وَ لَا بِالْقَوْلِ гапда эмас, амалда; 4) қилмиш; 5) амалиёт, практика; 6) ижод қилинган (яратилган) нарса, асар, ижод маҳсули; 7) вилоят, провинция; 8) *кўп.* фаолият; меҳнат, иш; أَعْمَالُ التَّعْدِينِ фойдали қазилмалар чиқариш; أَعْمَالُ الْمِثْقَابِ пармалаш ишлари; пармалаш; أَعْمَالُ الْمِقْشَطَةِ рандалаш ишлари, рандалаш; الْأَعْمَالُ الْمَجِيدَةُ жасорат; الْأَعْمَالُ الْمَنْزِلِيَّةُ хонадон хўжалиги; ◊ ~ً ... بِـ... (*н. нидир*) амалга ошира бориб, (*н. гадир*) амал қилган ҳолда

– عَمُولٌ = عَمِلٌ

– عَمْلَةٌ *кўп.* عَمَلَاتٌ, عَمَائِلُ бемаъни, (ёмон) иш (қилиқ, қилғилик); عَمِلَ ~ فِي الْمَدْرَسَةِ мактабда шумлик (шўхлик) қилмоқ (бебошлик қилмоқ, ҳунар кўрсатмоқ); ◊ بِـ~ـهِ жиноят устида (пайтида)

– عُمْلَةٌ *кўп.* عُمُلَاتٌ 1) чақа (майда пул); وَجْهُ الـ~ِ чақанинг юз (бет) томони; قَفَا الـ~ِ чақанинг орқа томони; 2) пул, валюта; سِعْرُ الـ~ِ пулнинг курси; أَجْنَبِيَّةٌ ~ чет эл валютаси, ажнабий валюта; مَعْدِنِيَّةٌ ~ металдан ишланган пул, танга, чақа; وَرَقٌ ~ *ёки* وَرَقِيَّةٌ ~ қоғоз пуллар, банкнотлар, кредит билетлари; نَادِرَةٌ ~ *ёки* صَعْبَةٌ ~ қатъий валюта; زَائِفَةٌ ~ сохта пуллар; 3) маош, иш ҳақи

– عَمَلِيٌّ амалий; ~ًا амалда

– عَمَلِيَّاتٌ *кўп.* амалий масалалар, амалиёт, практика

– عَمَلِيَّةٌ *кўп.* ـاتٌ — 1) амалда бажариш; ишлаб чиқариш; 2) операция (*турли маъноларда*); تِجَارِيَّةٌ ~ савдо (тижорат, коммерция) операцияси; جِرَاحِيَّةٌ ~ жарроҳлик операцияси; ~ عَسْكَرِيَّةٌ ҳарбий операция; مَالِيَّةٌ ~ молиявий операция; ~ مَصْرِفِيَّةٌ банк (касса) операцияси; 3) аъмол; жараён; الْإِزْهَارِ ~ гуллаш жараёни; الْعَمَلِيَّاتُ الْأَرْبَعُ الْحِسَابِيَّةُ тўрт арифметик амал (+, -, x, :)

– عَمُولٌ ишлаётган, фаолият кўрсатаётган

– عُمُولَةٌ *кўп.* ـاتٌ — воситачилик (комиссион) тўлови; маош, иш ҳақи

– عَمِيلٌ *кўп.* عُمَلَاءُ 1) агент; воситачи; контрагент; 2) харидор; буюртмачи; мижоз; 3) *кўп.* агентура

– عُمَيْلَةٌ *кўп.* ـاتٌ — *эл.* эрг (*СГС бирликлар системасида иш, иссиқлик миқдори ва энергия бирлиги*)

– مُسْتَعْمَلٌ ишлатилган, эскирган; ◊ الْمَرْكَبِ ~ (*кемани*) бошқарувчи

– مُسْتَعْمَلَةٌ *кўп.* ـاتٌ — (*тунги*) тувак

– مُعَامِلٌ *кўп.* ـاتٌ — коэффициент; индекс

– مُعَامَلَةٌ *кўп.* ـاتٌ — 1) алоқа, муносабат, муомала; شَهَادَةُ الـ~ِ ҳарбий хизматдан озод этилганлик ҳақида гувоҳнома *ёки* ҳарбий хизматни ўтаганлиги ҳақида гувоҳнома; 2) муносабат; حُسْنُ الـ~ِ яхши муносабат; الـ~ُ السَّيِّئَةُ *ёки* سُوءُ الـ~ِ ёмон муносабат; الـ~ُ بِالْمِثْلِ ўзаро алоқадорлик; 3) иш, муомала; савдо; تَفْضِيلِيَّةٌ ~ *дип.* энг яхши савдо муносабатлари режимини қўллаш; 4) илтимос, илтимоснома (*Сурияда*)

– مَعْمَلٌ *кўп.* مَعَامِلُ 1) завод, фабрика; تَعْلِيبِ الْأَسْمَاكِ ~ балиқ консерваси заводи; لِتَصْلِيحِ السَّيَّارَاتِ ~ авторемонт заводи; ~ لِلْخُبْزِ нон заводи; لِصُنْعِ الْأَسْلِحَةِ ~ қурол-аслаҳа (қуролсозлик) заводи; 2) лаборатория

– مَعْمَلِيٌّ лабораторияга оид; تَجَارِبُ ~ـَـةٌ лаборатория тажрибалари

– مَعْمُولٌ 1. қилинган; тайёрланган; عَامِلٌ وَ ~ *грам.* бошқарувчи ва бошқариладиган сўз; 2. маъмул (*пирожний тури*); ◊ بِهِ ~ жорий бўлиб турган, истеъмолда бўлган, юриб турган; б) жорий (*қонунлар, расму русумлар ҳақида*)

عَمْلَقَ (*бирор н. ни*) жуда катта ҳажмда қилмоқ (бажармоқ, амалга оширмоқ); تَعَمْلَقَ 1) бекиёс катта ҳажмда амалга оширмоқ; 2) улкан (гигант) бўлмоқ; 3) ўзини улкан (гигант) деб ҳисобламоқ

– عَمَالِيقُ *ёки* عَمَالِقَةٌ *кўп.* Нуҳ алайҳиссаломнинг чевараси Имлиқнинг фарзандларидан тарқалган элат

– عِمْلَاقٌ *кўп.* ـاتٌ, عَمَالِقَةٌ, عَمَالِيقُ — баҳайбат, улкан, гигант, титан

– عِمْلَاقِيٌّ улканликка оид, улкан; خَطَا خُطًى ~ـَـةً (*н. дадир*) улкан қадамлар қўймоқ (فِي)

– عِمْلِيقٌ Нуҳ алайҳиссаломнинг чевараси исми (*ўртада Сом, Ирам ва Ловаз мавжуд*)

I عَمَّهُ (*а*) عَمَّةٌ, عُمُوهَةٌ *ёки* عَمِهَ (*а*) عَمَهٌ, عُمُودٌ 1; адашмоқ, адашиб юрмоқ; 2) хижолат бўлмоқ, ўзини йўқотиб қўймоқ

– عَامَّة *кўп.* عُمَّة ҳайрон бўлиб (иккиланиб, тараддудланиб) турган

– عَامَّة = عَمَة

I عَمِيَ (а) عَمًى 1) кўр бўлмоқ; кўриш қобилиятини йўқотмоқ, кўр бўлиб қолмоқ; 2) (*н. нидир*) курмаслик, эътибор бермаслик (عَنْ); 3) (*к. учундир*) ноаниқ (қоронғи) бўлмоқ (عَلَى); ~ عَلَيْهِ الْأَمْرُ бу иш унинг учун ноаниқ (қоронғи) эди; II عَمَّى 1) кўп қилмоқ; 2) яширмоқ, ноаниқ қилмоқ; عُمِّيَ عَلَيْهِ الْأَمْرُ *мажҳ.* бу иш унинг учун ноаниқ эди; 3) туманли (*имо-ишоралар билан, ноаниқ*) қилиб гапирмоқ; IV أَعْمَى кўр қилмоқ, кўздан қолдирмоқ; V تَعَمَّى кўр бўлиб қолмоқ; VI تَعَامَى 1) ўзини кўрликка солмоқ, кўр қилиб кўрсатмоқ; 2) (*бирор н. дан*) кўз юммоқ, (*бирор н. ни*) эътиборга олмасликка ҳаракат қилмоқ (عَنْ)

– أَعْمَى *мн.* عُمْيَان، عُمْي *кўп.* عَمْيَاء 1. кўр-кўрона, кўрларча; طَاعَة عَمْيَاء кўр-кўрона итоат қилиш; ثِقَة عَمْيَاء кўр-кўрона ишонч; سَارَ عَلَى الْعَمْيَاء кўр-кўрона (таваккалига) юрмоқ (бормоқ); أَبُو ~ *зоол.* кўрсичқон; 2. кўр, сўқир; ◊ الْأَعْمَيَان *ик.с.* а) ёнғин ва тун; б) сел ва ўт (олов)

– تَعَامٍ 1) ёлғон кўрлик; 2) (*бирор н. дан; атайлаб кўз юмиш, кўриб кўрмаганга солиш* (عَلَى)

– تَعْمِيَة кўз қамаштириш; (*турли н. ларни ҳарбий мақсадларда*) ола-була қилиб бўяш

– عَم *мн.* عَمِيَة *кўп.* عَمُون адашадиган, янглишадиган; رَجُلٌ عَمِي الْقَلْب жоҳил одам

– عَمَارَة، عَمَاة 1) кўрлик, сўқирлик; ~ الْقَلْب саводсизлик, жоҳиллик, нодонлик; 2) аралаш-қуралашлик; 3) булут

– عَمَايَة 1) кўрлик, сўқирлик; 2) ғира-ширалик, ғира-шира пайт; ~ الصَّبَاح тонгдаги ғира-ширалик; 3) янглишиш, адашиш; 4) нодонлик

– عَمًى кўрлик; ~ اللَّوْن ёки الـ~ اللَّوْنِي *мед.* дальтонизм (*оқ ва қора рангдан бошқасини ажратолмаслик касаллиги*); ~ اللَّيْل ёки الـ~ اللَّيْلِي шапкўрлик, кечаси кўрмаслик; عَلَى الـ~ кўр-кўрона, таваккалига, таваккал қилиб, ўйлаб ўтирмай

– عُمْيَان кўр, сўқир

– عُمْيَانِي кўр-кўрона қилинган; ўйлаб кўрилмаган; عَلَى الـ~ кўр- кўрона, таваккалига, ўйламай, ўйлаб ўтирмай; أَطْلَقَ النَّارَ عَلَى الـ~ мўлжалга олмай ўқ отмоқ

– عَمِيَّة нодонлик; кам ўйлик

– مُعَمًّى 1. ғалати, муаммоли, сирли; 2. *кўп.* مُعَمَّيَات муаммо, топишмоқ, бошқотирма

– مُعَمَّاة *кўп.* مُعَمَّيَات муаммо, топишмоқ, бошқотирма; мавҳум (ноаниқ) нутқ (гап)

1 عَنْ 1) .. дан; (*к. нингдир*) айтишига кўра; ...нинг номидан; مُمَثِّل عَنْ ... ...дан вакил бўлиб келган, ...дан вакил; لَجْنَة ... ~ ...нинг комиссияси номидан; رَوَى عَنْهُ кимнингдир сўзларига кўра (асосан) гапирмоқ; قَامَ بِهِ عَنْ خَوْف у буни қўрққанидан қилди; 2) ...ганидан; ...гани учун, ...нинг натижасида; عَنْ اضْطِرَار мажбур бўлгани учун; 3) ...нинг ўрнига; جَزَاهُ عَنِ الْحَسَنَةِ بِالسَّيِّئَة у яхшилик қилишнинг ўрнига ёмонлик қилди;4) ҳақида, тўғрисида, борасида; حَدِّثْ عَنْ هٰذِهِ الْحَوَادِث! бу воқеалар ҳақида гапириб бер!; 5) кейин, ...дан кейин (сўнг), ўтгандан кейин; عَنْ قَلِيل (عَمَّا) бир оз вақтдан кейин; عَنْ شَهْر يُولِيُو июль ойи учун (*тўлов ҳақида*); ◊ عَنْ يَمِينِه ўнг томондан, ўнгдан; مَاتَ عَنْ وَلَد у боласини қолдириб ўлиб кетди; تُوُفِّيَ عَنْ ٧٥ عَامًا у 75 ёшда ўлди; ~ آخِرِهِم охиригача; ~ ظَهْر قَلْب ёддан; خِبْرَة وَ مَعْرِفَة ~ тажрибаси ва билимига кўра; ~ جَهْل билмаслиги орқасида (натижасида); ~ عِلْم وَ بَصِيرَة билиб туриб, онгли равишда, кўриб туриб; ~ كَرَم وَ سَخَاء сахийлик (саховат) билан; عَمَّا ... (عَنْ+مَا) шу ҳақдаги, ...; шунинг учунки, ...; ~ عَمَّنْ (عَنْ+ مَنْ) ...ган киши ҳақида; دَافَعَ عَنْهُ кимнидир ҳимоя қилмоқ; رَغِبَ عَنْهُ бирор нарсани хоҳламаслик (истамаслик); تَعَامَى عَنْهُ бирор нарсага атайлаб эътибор бермаслик; عَنْكَ يَا ...! бўлди!, етар!, тўхтат!

I عَنَّ (а/, и, у) عَنّ тўғри келмоқ; пайдо бўлмоқ, кўринмоқ, намоён бўлмоқ, келмоқ; لِي أَنْ ... ~ менинг ақлимга шу нарса келдики, ...; عَنَّتْ لَهُ فُرْصَة унга фурсат тўғри келиб қолди; 2) тизгинламоқ; ~ الْفَرَس отни тизгинламоқ (юганламоқ); II عَنَّن = عَنَّى

– عَنَان *жам.* булут; ~ السَّمَاء ёки شَقَّ الـ~ осмонга кўтарилмоқ (*шовқин-сурон ҳақида*)

– عِنَان *кўп.* أَعِنَّة жилов, юган, тизгин; أَطْلَقَ (أَرْخَى، تَرَكَ) الـ~ لِلْخَيَال *маж.* у хаёл тизгинини (жиловини) қўйиб юборди, у хаёлига эрк берди; أَرْخَى لِلْفِكْرِ الْأَعِنَّة чуқур ўйга толмоқ; أَلْقَتْ إِلَيْهِ اللُّغَةُ الْعَرَبِيَّةُ أَعِنَّتَهَا *маж.* у араб тилини яхши билади (араб тилини у жиловлаб олган); شَرِكَة الـ~ ҳеч нарсани аралаштирмай, бирор нарсада тенг иштирок этиш

– عِنَانَة жинсий заифлик, импотенция

– عِنَانَة = عُنَّة

– عِنِّين 1. заиф; 2. импотент

– عُنَّة = عِنِّينَة

II عَنَّبَ (عنب) узум етиштирмоқ (*узум новдаси ҳақида*)

– عُنَّاب *жам бот.* унноб (*ўсимлик*)

– عُنَّابَةٌ *бот.* унноб дарахти

– عِنَبٌ *жам. кўп.* أَعْنَابٌ узум; رُومِيٌّ ~ қора кишмиш нави; عُنْقُودُ الـــ~ узум боши; الثَّعْلَبِ ~ а) *шунингдек* النَّصَارَى ~ қизил қорағат (смородина); б) *шунингдек* الذِّئْبِ ~ қора итузум (*шимолий Африкада*); в) *шунингдек* الشَّمَالِ ~ крижовник (*итузумга ўхшаш ўсимлик*); سُكَّرُ الـــ~ глюкоза

– عَنْبَا *бот.* манго, анбаҳ (*иссиқ мамлакатларда ўсадиган дарахт ва унинг меваси*)

عِنَبٌ = عِنَبَاء

– عِنَبَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) узум донаси, 2) *мед.* стафилома

– عَنْبَرٌ[1] анбар (*муаттар бўйли модда*)

– عَنْبَرٌ[2] *кўп.* عَنَابِرُ 1) омбор; 2) палата, хона (*шифохонадаги*), хобхона, ухланадиган хона (*интернатда*); 3) *т.-й.* таъмирхона, депо; 4) кемадаги хона; 5) *авиа.* ангар (*самолёт, вертолёт кабиларни таъмир қиладиган устахона*); الْمَصْنَعِ ~ завод цехи; 6) кашалот (*тиши ўткир йиртқич кит*)

– عَنْبَرَةٌ қиш совуғи (*аёзи*)

– عَنْبَرِيٌّ 1. анбардан тайёрланган, анбарий; 2. ликёр (*хушбўй вино*)

I عَنِتَ (а) عَنَتٌ 1) қийин (оғир) аҳволга тушиб қолган бўлмоқ (тушиб қолмоқ), балога гирифтор бўлмоқ; 2) фаҳший гуноҳ қилмоқ; II عَنَّتَ куч ишлатиб мажбур қилмоқ; қўпол муомалада бўлмоқ; қўполлик қилмоқ; IV أَعْنَتَ 1) оғир аҳволга солиб қўймоқ; балога гирифтор қилмоқ; 2) аччиқлантирмоқ, жонга тегмоқ; V تَعَنَّتَ 1) тўсқинлик қилмоқ; 2) (*к. гадир*) инжиқлик қилмоқ, ёпишиб олмоқ, ортиқ даражада талабчан бўлмоқ (عَلَى); 3) қайсарлик қилмоқ; сабот кўрсатмоқ

– تَعَنُّتٌ 1) қайсарлик; саботлилик; 2) ёпишиб олиш; инжиқлик

– عَنَتٌ 1) жаҳллилик; 2) таъқиб; инжиқлик, ортиқча талабчанлик; 3) қийинчилик, машаққат; азоб-уқубат, оғирлик; ёқимсизлик, дилсиёҳлик; 4) фаҳш

– مُتَعَنِّتٌ 1) инжиқ, ортиқча талабчан; 2) ашаддий; 3) қайсар

عَنْتَرَ (*н. дадир*) жасорат (мардлик, қаҳрамонлик) кўрсатмоқ (فِي) 2) (*к. гадир қарши*) гиж-гижламоқ (عَلَى)

– عَنْتَرَةٌ, عَنْتَرُ 1) *ат.от.мз.* Антара (*араб фольклори қаҳрамони, исломгача яшаган шоир*); لَا ~ بِلَا عَبْلَةَ *мтл.* ҳар Мажнуннинг ўз Лайлоси бўлади (*сўзма-сўз:* Абласиз Антара бўлмайди); 2) қаҳрамон; شَجَاعَةُ ~ *маж.* беқиёс шижоат (қаҳрамонлик, жасорат, мардлик)

– عَنْتَرَةٌ жасорат, мардлик, қаҳрамонлик

– عَنْتَرِيٌّ[1] *кўп.* عَنَاتِرَةٌ сийнабанд, лифчик

– عَنْتَرِيٌّ[2] мард, жасур, қаҳрамон, қўрқмас

– عَنْتَرِيَّةٌ чексиз мардлик (жасорат, қаҳрамонлик)

عَنْتَبِيلٌ 1. инжиқ; 2 кеккайган

عَنْقَرِيبٌ = عَنْجَرِيبٌ

(عنجه) تَعَنْجَهَ кеккаймоқ, мағрурланмоқ

– عَنْجَهِيٌّ такаббур, кеккайган, мағрур

– عَنْجَهِيَّةٌ такаббурлик, кеккайиш, мағрурлик

عَنْجِيلٌ: مَرَضُ الـــ~ *мед.* денге безгаги

I عَنَدَ (и, у) عُنُودٌ 1) қайсарлик қилмоқ, қаршилик қилмоқ; 2) (*н. дандир*) бўйин товламоқ (عَنْ); 3) билиб туриб ҳақиқатга қарши чиқмоқ; II عَنَّدَ кучли саботлилик қилмоқ, қайсарлик қилмоқ; III عَانَدَ қаршилик (қайсарлик) қилмоқ; VI تَعَانَدَ ўзаро қаршилик қилишмоқ; X اسْتَعْنَدَ қайсарлик қилмоқ

– تَعَنُّدٌ қайсарлик; бўйсунмаслик, ўзбилармонлик

– عَانِدٌ *кўп.* عَنَدَةٌ қайсар; бўйсунмас, ўзбилармон

– عِنَادٌ 1) саботлилик, собитлик, қайсарлик; 2) қаршилик

– عِنْدَ олдида, ёнида, қошида; яқинида, ёнида; ўша вақтда; ...-ганда; ذَلِكَ ~ шу билан бирга, ўша вақтда, ўшанда; اللُّزُومِ ~ зарур (лозим) бўлганда; الْمَغْرِبِ ~ қуёш ботаётган вақтда, оқшом пайтида, кун ботарда; الْبَيْتِ ~ уй ёнида; الظُّهْرِ ~ кун ярмида, туш вақтида; (ى~) менда бор; б) менимча, фикримча; مَا ~ қачонки ...; إِذٍ ~ ўшанда, ўша вақтда; ...-ган вақтда, ...-ганда; هَا ~ ўшанда, ўша вақтда; шу билан бирга; لِي ~ هُ ◊ у мендан қарздор, ذَهَبَ إِلَى ~هِ у унинг олдига жўнади; أَتَى مِنْ ~هِ у унинг олдидан келди; ~كَ! *халқ.* тўхта!

– عِنْدِيَّاتٌ *кўп.* ўзидан қўшилганлик; ўзбилармонлик

– عَنِيدٌ саботли, собит, қайсар; қатъиятли

– مُعَانِدٌ собит, қайсар, қатъиятли

– عِنَادٌ = مُعَانَدَةٌ

عَنْدَلَ овоз чиқармоқ, сайрамоқ

– عَنْدَلٌ булбул

عَنْدَلِيبٌ *кўп.* عَنَادِلُ булбул, андалиб

عَنْدَمٌ 1) елим, смола; 2) каучук дарахти

– عَنْدَمِيٌّ қизил рангли

عَنْزٌ[1] лайлак; أَبْيَضُ ~ оқ лайлак; الْمَاءِ ~ қора лайлак

– عَنْزٌ[2] *кўп.* عُنُوزٌ, أَعْنُزٌ *жам.* эчкилар

– عَنْزَةٌ *кўп.* عَنَزَاتٌ эчки; وَلَوْ طَارَتْ! ~ *мтл.* гарчи учса ҳам, бу эчкида! (*ўта бемаъни н. ни гапираётган одам ҳақида*)

– عَنَزَةٌ *кўп.* عَنَزٌ *ёки* اتٌ — ҳассадан узун, найзадан калтароқ

учига металл ўрнатилган таёқ; الْفَأْسِ ~ болтанинг тиғи

I عَنَسَ (а) عَنْسٌ، عُنُوسٌ қари қиз бўлиб қолмоқ; II عَنَّسَ қизни эрга бермай узоқ вақт олиб ўтирмоқ

– عَانِسٌ кўп. عَوَانِسُ қари қиз; 2) кўп. عُنْسٌ، عُنَّسٌ ёши ўтган бўлса ҳам уйланмаган одам

– عَانِسَةٌ кўп. عَوَانِسُ = عَانِسٌ

أَعْنَشُ мн. عَنْشَاءُ кўп. عُنْشٌ олти бармоқли, бармоғи олтита

عُنْصُرٌ кўп. عَنَاصِرُ 1) кимё., физ. 1) элемент, модда; унсур; 2) таркибий қисм; таркибий элемент (модда, унсур); 3) зот, табиат; كَرِيمُ الْـ~ зоти олижаноб бўлган, олижаноб зотли, зодагонлардан бўлган; 4) ирқ; 5) кўп. миллатлар

– عَنْصَرَةٌ: الْـ~ ёки عِيدُ الْـ~ ёки أَحَدُ الْـ~ дин. учлик (христианларда: худонинг уч унсурда намоён бўлиши)

– عُنْصُرِيٌّ 1.1) элемантар, унсурий; 2) ирқий; التَّفْرِقَةُ الْـ~ـة ирқий камситиш; 3) ирқчиликка оид; 4) миллатчиликка оид; 2. миллатчи

– عُنْصُرِيَّةٌ ирқчилик

عُنْصُلٌ бот. денгиз пиёзи; 2) ёввойи пиёз

عَنْطَزَ، تَعَنْطَزَ кеккаймоқ, мағрурланмоқ

– عَنْطَزَةٌ кеккайиш, мағрурланиш, мағрурлик

عَنْعَنَ 1) (бир неча одамлардан эшитганларни عَنْ فُلَانٍ عَنْ فُلَانٍ) гапирмоқ, айтиб бермоқ; 2) ўзининг келиб чиқиши ҳақида фахрланиб гапирмоқ; 3) фон. сўз бошидаги ҳамзани Е каби талаффуз қилмоқ

– عَنْعَنَةٌ кўп. ~اتٌ (бир неча шахсдан эшитганлар асосида) сўзлаб (гапириб) бериш; 2) ўз келиб чиқиши билан анъанали равишда фахрланиш; 3) фон. сўз бошидаги ҳамзани ع каби талаффуз қилиш; 4) кўп. мутаассиблик; الْعَنْعَنَاتُ الدِّينِيَّةُ وَ الْعُنْصُرِيَّةُ ирқий ва диний мутаассиблик

I عَنُفَ (у) عُنْفٌ (к. гадир) қаттиққўллик қилмоқ, шафқатсиз муносабатда бўлмоқ (عَلَى, بِ); II عَنَّفَ 1) уришмоқ, сўкмоқ; 2) қўпол муносабатда бўлмоқ; IV أَعْنَفَ қўполлик қилмоқ, қўпол муносабатда бўлмоқ

– تَعْنِيفٌ ғадаблаш, ҳайфсан

– عَنَفٌ، عُنْفٌ 1) қаттиққўллик, қаҳрлилик; қўполлик; بِـ~ қўполлик билан; 2) (қўпол, дағал) куч, жабр, зулм; أَعْمَالُ الْـ~ зулм, истибдод

– عَنَفَةٌ кўп. ~اتٌ — паррак, қанот; турбина; ~ بُخَارِيَّةٌ буғ турбинаси

– عُنْفَةٌ яна, тағин

عُنْفُوَانٌ[1] гуллаган пайт; қизиган пайт (мас., жангдаги); ~ الشَّبَابِ ёшликнинг гуллаган пайти

– عُنْفُوَانٌ[2]: ~ الشَّيْءِ ҳар нарсанинг аввали (бошланиши)

– عُنْفِيٌّ зўрлик билан қилинган

– عَنِيفٌ даҳшатли, қаттиқ, ғазабли; қўпол, қаттиққўл; мард; кучли; مَوْتٌ ~ қотиллик

عُنْفُقَةٌ кўп. عَنَافِقُ қисқа қирқилган чўққи соқол

(عنق) II عَنَّقَ бўйиндан олмоқ, бўйиндан тутмоқ; III عَانَقَ қучмоқ, қучоқламоқ; VI تَعَانَقَ қучоқлашмоқ, бир-бирини қучоқламоқ; VIII اعْتَنَقَ 1) қучоқламоқ; 2) қабул қилмоқ (мас., динни)

– أَعْنَقُ мн. عَنْقَاءُ кўп. عُنُقٌ узун бўйинли

– عِنَاقٌ қучоқ; تَقَابَلَ الْأَصْدِقَاءُ بِالْـ~ дўстлар бир-бирларини қучоқ очиб кутиб олдилар

– عُنْقٌ، عُنُقٌ мз. (оз ҳолда мн) кўп. أَعْنَاقٌ бўйин; ◊ مَدْقُوقُ الْـ~ِ зулм остида тутиб туриладиган, мазлум, зулм қилинадиган; فِي أَعْنَاقِهَا حَيَاةُ أَرْبَعَةِ أَشْخَاصٍ тўрт одамнинг ҳаёти учун биз масъулмиз; فِي ~ـه أَرْبَعَةُ أَطْفَالٍ وَ زَوْجَةٌ тўрт фарзанди ва хотинини боқиши керак; ... وَاجِبٌ مُقَدَّسٌ فِي ~ِي أَنْ أُصَرِّحَ بِأَنْ менинг муқаддас бурчим шуни айтишки, ...; فِي ~ـه مِنَّةٌ لَهَا у (аёл) дан миннатдор бўлиши керак; فِي أَعْنَاقِهِمْ حَقٌّ لِـ... ...га нисбатан улар масъулдир, ...учун улар масъулдирлар; حَنَى ~ـهُ لِـ... бирор киши олдида бўйин эгмоқ

– عَنْقَاءُ шунингдек: مُغْرِبٌ ~ ёки مُغْرِبٌ ~ миф. анқо (афсонавий қуш); ثَلَاثَةٌ مُسْتَحِيلَاتٌ: الْـ~ وَ الْغُولُ وَ الْخِلُّ الْوَفِيُّ бўлиши мумкин бўлмаган уч нарса: анқо, (чолдаги) дев ва содиқ дўст (шунингдек: қар. مُسْتَحِيلَاتٌ)

– مُعَانَقَةٌ қучиш, қучоқлаш

(عنقد) تَعَنْقَدَ 1) бош-бош бўлиб (узумга ўхшаб) осилиб турмоқ; 2) тўп-тўп бўлиб йиғилмоқ

– عُنْقُودٌ кўп. عَنَاقِيدُ шингил; (узум) боши; ~ الْعِنَبِ токнинг шохга ёки бошқа бирор нарсага ўраладиган (чирмашадиган) ингичка қисми

عَنْقَرِيبٌ (сол. عَنْجَرِيبٌ) кат, калавот, кроват (Суданда)

عَنْفَشَ 1) (н. гадир) ёпишиб олмоқ, осилиб олмоқ (بِ); 2) тарқатиб (кўтариб юриб) савдо қилмоқ

– عَنْفَاشٌ кўтариб юриб савдо қилувчи (сотувчи)

عَنْكَبُوتٌ кўп. عَنَاكِبُ، ~اتٌ — ўргимчак; الْـ~ُ الْأَحْمَرُ ўргимчаккана (пахта зараркунандаси); نَسِيجُ (بَيْتُ) الْـ~ِ ўргимчак толаси (ипи, уяси, ини); زَهْرَةُ الْـ~ِ бот. чирмовиқ

(عنم) II عَنَّمَ тирноқларни қизилга бўямоқ (мевадан тайёрланган бўёқ билан)

– تَعْنِيمٌ тирноқни бўяш, маникюр

– عَنَمٌ бот. 1) риша, илдиз иплари; 2) анор (ўсимлиги); 3) новдалари юмшоқ дарахт

– عَنَمَةٌ риша, илдиз ипи

I(عنو) عَنَا[1] (у) عُنُوٌّ 1) (к. гадир) бўйсунмоқ (لِـ); 2) асир бўлмоқ; عَنَا[2] (у) عَنْوَةٌ куч билан (куч ишлатиб, зўрлик билан) олмоқ

– عَانٍ мн عَانِيَةٌ бўйсунган, бўйсундирилган, ювош; асир олинган (қилинган)

– عَنْوَةٌ зулм, жабр; куч; ~ً куч ишлатиб, мажбуран

عَنْوَنَ 1) (к. нингдир) адресига мўлжалламоқ (юбормоқ - إِلَى); 2) (н. биландир, н. дир деб) номламоқ (بِ)

– عُنْوَانٌ кўп. عَنَاوِينُ، ـَـاتٌ 1) адрес, унвон (хатдаги); الـ~ُ البَرْقِيُّ (التِّلِغْرَافِيُّ) телеграмма (телеграф) адреси; 2) сарлавҳа, унвон, ном; الـ~ُ الأَصْلِيُّ асосий сарлавҳа; الـ~ُ الفَرْعِيُّ кичик сарлавҳа; صَحِيفَةُ الـ~ِ титул (унвон) варағи; مَقَالَةٌ تَحْتَ ~ ... ...сарлавҳали мақола; 3) нишон, белги; إِنَّهُ ~ُ الكَرَمِ у саховат нишонасидир

I عَنَى (عنى) 1 عَنَى (и) عَنْيٌ 1) назарда тутмоқ; أَعْنِي ... мен ...ни назарда тутяпман; 2) англатмоқ, билдирмоқ, далолат бермоқ, маънога эга бўлмоқ; ◊ يَعْنِي яъни; 2 عَنَى (и) عِنَايَةٌ 1) кўнгилга ўрнашмоқ, қизиқтирмоқ; هَذَا لاَ يَعْنِيهِ бу уни қизиқтирмайди, бунинг унга алоқаси йўқ; 2) мажҳ. (н. биландир) шуғулланмоқ (بِ); عَنِيَ (а) عَنَاءٌ чарчоқлик (оғирлик) ҳис қилмоқ; қийинчилик (азоб) чекмоқ; II عَنَّى қийнатмоқ; азоб бермоқ; III عَانَى 1) азоб-уқубатларни бошдан ўтказмоқ, азоб чекмоқ; ~ أَشَدَّ المَصَاعِبِ энг оғир кунларни бошдан кечирмоқ; 2) ғайрат кўрсатмоқ, ҳаракат қилмоқ; V تَعَنَّى 1) машаққат чекмоқ, ўзини қийнамоқ; азобланмоқ; ғайрат кўрсатмоқ; 2) машаққат билан (қийнаб) ишлатмоқ, чарчатмоқ, ҳолдан кетказмоқ; VIII اعْتَنَى ғамхўрлик қилмоқ; (н. гадир) эътибор билан қараб турмоқ (بِ); X اسْتَعْنَى эътибор бермоқ; ғамхўрлик қилмоқ

– اعْتِنَاءٌ ғамхўрлик; (к. гадир, н. гадир) қараб туриш (بِ); парвариш қилиш

– تَعَنٍّ 1) меҳнат, машаққат; ғайрат;2) бавлнинг қийинчилик билан келиши, азобли ич келиш

– تَعْنِيَةٌ 1) азоб; 2) мед. азобли ич келиш

– عَانٍ мн. عَانِيَةٌ азоб (машаққат) чекувчи

– عَنَاءٌ 1) меҳнат, машаққат; чарчоқлик, оғирлик; қийинчилик; فِي غَيْرِ ~ осон, қийинчиликсиз, машаққатсиз, меҳнатсиз; كَفَانِي ~ الرَّدِّ у мени жавоб бериш меҳнатидан (заруратидан) қутқарди; 2) хавотирлик, ҳаяжон; азоб, ғам, ғам-ташвиш

– عِنَايَةٌ меҳрибонлик, иноят; диққат-эътибор; парвариш; أَوْلَى ~ً خَاصَّةً (к. гадир, н. гадир) махсус эътибор бермоқ (لِـ); ~ُ اللهِ ёки الـ~ُ السَّمَاوِيَّةُ дин. Оллоҳ иноят, самовий иноят; илоҳий башорат; самовий башорат

– عِنْيَةٌ ният, мақсад; بِالـ~ِ атайлаб, бирор мақсадни кўзлаб

– مُعَانَاةٌ 1) тоқат (мас., бирор к. ўлганда); сабр, бардош; изтироб; 2) ғайрат, ҳаракат кўрсатиш

– مُعْتَنٍ мн. مُعْتَنِيَةٌ меҳрибон, ғамхўр, эътиборли

– مَعْنَوِيٌّ 1) маънога оид, маънавий; إِضَافَةٌ ~َةٌ грам. маънавий изофа, маънавий status construktus (*аниқловчининг қаратқич келишигидаги аниқланмиш билан маъно жиҳатдан бирикуви*); 2) абстракт, мавҳум; الاسْمُ الـ~ُ грам. мавҳум от; 3) ақлга оид, ақлий; 4) маънавий, ахлоқий; مَادِّيًّا وَ ~ًّا моддий ва маънавий; الرُّوحُ الـ~َةُ маънавий руҳ; 5) юридик ҳуқуқли (жисмоний шахс ҳақида); شَخْصِيَّةٌ ~َةٌ юр. юридик шахс

– مَعْنَوِيَّةٌ маънавият, руҳий ҳолат (қўшин, армияники)

– مَعْنَوِيَّاتٌ кўп. маънавиятга оид барча нарса; руҳий ҳолат (қўшинники); رَفْعُ الـ~ِ руҳий ҳолатни яхшилаш (кўтариш, юксалтириш)

– مَعْنًى кўп. مَعَانٍ маъно, мазмун; тушунча, ғоя, моҳият; ~ً وَ مَبْنًى шакл ва моҳият жиҳатдан, шаклан ва моҳиятан; لاَ ~ لَهُ аҳамиятсиз, аҳамияти йўқ; بِـ~ أَنَّ ... шу маънодаки, ...; بِالـ~ِ الصَّحِيحِ асл маънода; بِمَعْنَاهُ الدَّقِيقِ тўла (аниқ) маънода; بِالـ~ِ الكَامِلِ لِلْكَلِمَةِ ёки بِكُلِّ ~ الكَلِمَةِ сўзнинг тўла маъносида; тўла (том) маънода; مَعَانِي الإِنْسَانِ ёки المَعَانِي одамнинг яхши сифатлари; ذُو ~ тагдор маъноли; وَهُوَ لاَ يَفْقَهُ لَهُ ~ унинг бу масалада ҳеч нарсага ақли етмайди; اللاَّ~ маъносизлик; اسْمُ الـ~ грам. мавҳум (абстракт) от; عِلْمُ المَعَانِي риторика, нотиқлик (البَيَانُ وَالمَعَانِي وَالبَدِيعُ)

– مَعْنِيٌّ 1) кўрсатилган, берилган; назарда тутилаётган; 2.) (н. биландир) шуғулланаётган, банд бўлган (بِ); هُوَ ~ بِالْبَحْثِ عَنِ الحَقِيقَةِ у ҳақиқат қидириш (излаш) билан банд; 3) (н. дандир) манфаатдор бўлган (بِ); الأَطْرَافُ الـ~َةُ манфаатдор томонлар

I عَهِدَ (а) عَهْدٌ 1) (бирор н. билан) таниш бўлмоқ (туш.к. ёки بِ); 2) (к. гадир) топширмоқ, ишониб бермоқ (إِلَى); ~ إِلَيْهِ بِالأَمْرِ ишни кимгадир топширмоқ; ~ الحُرْمَةَ ҳурмат (иззат) кўрсатмоқ; ~ الوَعْدَ ваъда (аҳд) га вафодор бўлмоқ; 3) учратмоқ, учратиб қолмоқ; III عَاهَدَ аҳдлашмоқ, мажбурият олмоқ, шартнома (аҳд) тузмоқ; V تَعَهَّدَ 1) мажбурият олмоқ, (н. нидир) ўз устига олмоқ (بِ); 2) (к. ёки н. гадир) қарамоқ, эргашмоқ, ғамхўрлик қилмоқ; 3) кўриб келмоқ; VI تَعَاهَدَ ўзаро аҳдлашмоқ, аҳд боғлашмоқ; X اسْتَعْهَدَ (к. дандир) мажбурият олмоқ (عَنْ); (к. биландир) аҳдлашмоқ (مِنْ); ~ مِنْ نَفْسِهِ кимнингдир ҳаётини суғурта қилмоқ

– اسْتِعْهَادٌ аҳдлашув; суғурта

– تَعَاهُدٌ 1) ўзаро аҳдлашув, шартнома; 2) федерация

– تَعَاهُدِيٌّ 1) аҳдга (шартномага) оид;2), федерацияга оид; федератив; دَوْلَةٌ ~َةٌ федератив давлат

– تَعَهُّدٌ кўп. ـَـاتٌ 1) аҳдлашув, контракт; كِتَابِيٌّ ~ ёзма шартнома (аҳднома, мажбурият); 2) (к. ёки н. гадир) қараб туриш, ғамхўрлик қилиш; васийлик, ғамхўрлик

– عَهْدٌ *кўп.* عُهُودٌ 1) аҳд, ваъда; ~ قَطَعَ عَلَى ~ ا ваъда бермоқ; ~ ا نَفْسِهِ ўз устига мажбурият олмоқ; ...بَقِيَ عَلَى ~ دِ لِـ кимгадир содиқ (садоқатли) бўлмоқ; خَانَتْ ~ هُ у (аёл) унга хиёнат қилди; الْجَدِيدُ ~ الْـ *дин.* Аҳдул жадид (*Янги аҳд–насороларнинг муқаддас китобларидан бири*); الْقَدِيمُ ~ الْـ Аҳдул қадим (*Қадимий аҳд – насороларнинг муқаддас китобларидан бири*); 2) аҳдлашув, аҳд, шартнома; устав; مِنَ الْإِيمَانِ ~ إِنَّ كَرَمَ الْـ *ҳад.* ваъдага вафо иймондандир; 3) билим, (*к. ёки н. билан*дир) танишув (ب); كَانَ مُحَمَّدٌ كَـ ~ ى بِهِ فَلَمْ يَتَغَيَّرْ Муҳаммад мен таниганимда қандай бўлса ўшандай (ўзгармаган); 4) давр, замон, вақт, аср; ~ الْفَرَاعِنَةِ фиръавнлар даври (замонаси); الْجَلِيدِ ~ муз асри; ~ الْحَيَاةِ *геол.* азой эраси (даври); ئِذٍ ~ у даврда; فِي ~ هِ унинг даврида; مُتَقَادِمُ الْـ ~ қадимий, қадимга оид; طَالَ بِهِ الْـ ~ бу қадимдан бор (яшаб келади); قَرِيبٍ ~ إِلَى яқин вақтларгача; مِنْ ~ قَرِيبٍ яқин вақтлардан бери, яқиндан; حَدِيثُ الْـ ~ яқингинадаги; حَدِيثُ الْـ ~ بِالْاِسْتِقْلَالِ яқиндагина мустақилликка эришган; بِالْوِلَادَةِ яқиндагина пайдо бўлган, янги туғилган; وَلِيُّ الْـ ~ валиаҳд, тахт вориси (меросхўри); 5) фармон; ◊ عَلَيَّ ~ اللّٰهِ لَأَفْعَلَنَّ هٰذَا Оллоҳ номи билан қасам ичаманки, албатта буни бажараман

– عُهْدَةٌ 1) мажбурият, масъулият; ـتُهُ عَلَيْهَا ~ у (аёл) бунга масъул; 2) кафолат, кафиллик, гарантия; ◊ وَ الْـ ~ عَلَى الرَّاوِي тўғри (рост) эканлигига кафолат бер(ол)майман

– عَهْدِيٌّ аҳдлашувга оид, шартнома (битим) га оид; عَلَاقَاتٌ ~ ـةٌ аҳдлашув алоқалари (муносабатлари)

– عَهِيدٌ жуда эски (қадимий); ~ ا وَ ظَلُّوا عَلَى ذَالِكَ عَهْدًا улар шу ҳолатда жуда узоқ вақт қолиб кетишди; 2. иттифоқчи

– مُتَعَاهِدٌ шартнома тузувчи томон; الْـ ~ انِ шартнома тузувчи иккала томон

– مُتَعَهِّدٌ пудратчи, таъминотчи; ~ فَنِّيٌّ театр томошаларини ташкил этувчи, импресарио

– مُعَاهِدٌ 1) аҳдлашувчи томон; шартнома бўйича иттифоқчи; 2) *тар.* муоҳид (*мусулмон мамлакатларида шартнома асосида жон пули тўлаб яшовчи мусулмонликни қабул қилмаган киши*)

– مُعَاهَدَةٌ *кўп.* ـاتٌ — аҳдлашув, шартнома; ~ الْأَمَانِ وَ التَّحْكِيمِ хавфсизлик ва арбитраж ҳақида аҳдлашув; ~ التِّجَارَةِ савдо шартномаси; ~ التَّحَالُفِ иттифоқ ҳақида шартнома; ~ جَمَاعِيَّةٌ жамоат шартномаси (ижтимоий, коллектив шартнома); ~ حُسْنِ الْجِوَارِ тинч-тотув яшаш ҳақида шартнома; ~ الصَّدَاقَةِ дўстлик ҳақида шартнома; ~ الصُّلْحِ (السَّلَامِ) тинчлик шартномаси; ~ عَدَمِ الِاعْتِدَاءِ ўзаро ҳужум қилмаслик ҳақида шартнома; ~ مُتَكَافِئَةٌ тенг ҳуқуқли шартнома; ~ مَفْتُوحَةٌ очиқ шартнома

– مَعْهَدٌ *кўп.* مَعَاهِدُ 1) ташкилот, институт; ~ الْأَبْحَاثِ тадқиқот институти; ~ الْاِسْتِشْرَاقِ шарқшунослик институти; الْـ ~ الْعَالِي لِلْمُوسِيقَى консерватория, олий музика билим юрти; 2) келишилган жой, учрашув жойи

– مَعْهُودٌ маълум, таниқли; ~ إِلَيْهِ (*н дир*) ишониб топшириб қўйилган киши (ب)

I عَهِرَ (а) عَهْرٌ бузуқ бўлмоқ, фоҳишабоз бўлмоқ; III عَاهَرَ фоҳишалик (фоҳишабозлик) қилмоқ

– عَاهِرٌ *кўп.* عُهَّارٌ фоҳишабоз, хотинбоз

– عَاهِرَةٌ *кўп.* ـاتٌ, — عَوَاهِرُ фоҳиша

– عَهْرٌ, عُهْرٌ, عَهَارَةٌ бузуқлик, фаҳш ишлар билан шуғулланиш

– عَهِرٌ = عَاهِرٌ

عَاهِلٌ *кўп.* عَوَاهِلُ ҳоким, ҳукмдор, подшо

عِهْنٌ тук

– عَاهِنٌ *кўп.* عَوَاهِنُ 1) шох, новда; 2; (*тана*) аъзоси; رَمَى (أَلْقَى) الْكَلَامَ عَلَى عَوَاهِنِهِ овора бўлиб гапирмоқ

I عَاجَ (عوج) (у) عَوْجٌ 1) босиб ўтмоқ (*мас. чўлни*); 2) (*қаердадир*) бўлмоқ (فِي, بِ); (*қаергадир*) йўл-йўлакай кириб ўтмоқ (عَلَى); عَوِجَ (а) عَوَجٌ қингир бўлмоқ, қийшиқ бўлмоқ; II عَوَّجَ қийшайтирмоқ; эгмоқ; ◊ ~ شِدْقَيْهِ лаб бурмоқ, лабни қийшайтирмоқ; V تَعَوَّجَ қийшаймоқ; эгилмоқ; IX اعْوَجَّ эгилмоқ, қийшаймоқ

– أَعْوَجُ[1] *мн.* عَوْجَاءُ *кўп.* عُوجٌ 1) қингир, қийшиқ; эгилган, букилган; ~ لَا يَسْتَقِيمُ الظِّلُّ وَ الْعُودُ *мқл.* ўзи эгрининг сўзи эгри (*сўзма-сўз:* танаси эгрининг сояси ҳам эгри бўлади); 2) айланма (*йўл ҳақида*)

– أَعْوَجُ[2] арабларда энг кўп тарқалган ва энг машҳур бўлган отнинг насли

– اعْوِجَاجٌ қийшайиш, эгилиш, эгиклик; ~ الْعِظَامِ рахит (*касаллик*)

– عَاجٌ фил суяги

– عَاجِيٌّ 1) фил суягидан ясалган; الْبُرْجُ الْـ ~ фил суягидан ясалган минора; 2) фил суягидай оқ

– عَوَّاجَةٌ чўлоқ, майиб

– عِوَجٌ 1) эгиклик, қийшайиш; 2) нотўғрилик

– عُوَيْجَةٌ: ذُرَةٌ ~ тариқ

– مُعْوَجٌّ эгик, букик, эгилган, букилган, қийшайган; قَوَّمَ ~ ا (*бирор*) эгри нарсани тўғриламоқ; *маж.* тартибга келтирмоқ

I عَادَ[1] (عود) (у) عِيَادَةٌ (*беморни*) бориб кўрмоқ; عَادَ[2] (у) عَوْدٌ, عَوْدَةٌ 1) қайтиб келмоқ; янгиланмоқ; ~ إِلَى الْوَرَاءِ *ёки* ~ أَدْرَاجَهُ орқага қайтмоқ, орқага чекинмоқ; ~ فَتَحَسَّنَ الْحَالُ аҳвол яна яхшиланди; أَعُودُ وَ أَقُولُ إِنَّ ... яна такрор айтаманки, ...; ـتِ الْمِيَاهُ إِلَى

مَجَارِيهَا *маж.* ҳамма нарса ўз жойига тушди, إِلَى نَفْسِهِ ~ ўзига (ҳушига) келмоқ; إِلَى الصَّمْتِ ~ гапдан тўхтамоқ, жим қолмоқ (бўлмоқ); 2) (*н. нидир*) қайтармоқ, қайтариб бермоқ (بِ); (بِالْفَائِدَةِ ~ بِالنَّفْعِ (*к. гадир*) наф (фойда) келтирмоқ (عَلَى); بِالضَّرَرِ ~ (*к. гадир*) зарар етказмоқ (عَلَى); 3) бўлмоқ, қилинмоқ; شَيْخًا ~ у чол бўлиб қолди; فَقِيرًا ~ у камбағал бўлиб қолди; لاَ يَعُودُ يُحِسُّ بِالْبَرْدِ у энди совуқни сезмайдиган бўлиб қолди; لَمْ أَعُدْ طِفْلاً мен энди бола эмасман; وَ لَمْ يَعُدْ أَمَامِي إِلاَّ أَنْ ... мен учун ...дан бошқа илож (*чора*) қолмади; 4) иккинчи марта қилмоқ, такрорламоқ, қайтармоқ; 5) (*н. гадир*) бориб тақалмоқ, (*н. гадир*) тааллуқли бўлмоқ (إِلَى); يَعُودُ الْفَضْلُ فِي... (*бирор н. даги*) хизмат (*к. гад ир*) тааллуқлидир (لِـ); 6) (*бирор н. нинг*) сабаб бўлмоғи (إِلَى); 7) байрам қилмоқ; II عَوَّدَ[1] (*н. гадир*) ўргатмоқ (عَلَى); II عَيَّدَ[2] 1) байрам қилмоқ; 2) (*к. нидир*) байрам билан табрикламоқ (عَلَى); III عَاوَدَ[1] 1) такрорламоқ, янгиламоқ; 2) (*бирор н. қилишга*) одатланмоқ, одатланган бўлмоқ; 3) қайтмоқ, яна қайтиб келмоқ; ذِكْرَى ~ تْهُ у ...ни яна эслади (*қайтадан эслади*), яна эслаб қолди; تْهُ ... ~ هَذِهِ الْفِكْرَةُ фикр унинг миясига яна келди; III عَايَدَ[2] байрам билан табрикламоқ; IV أَعَادَ 1) қайтармоқ; 2) қайта тикламоқ; 3) такрорламоқ; نَفْسَهُ ~ такрорланмоқ; إِنَّ التَّارِيخَ لاَ يُعِيدُ نَفْسَهُ тарих такрорланмайди; أَعِدْ! яна бўлсин!, такрорлансин!, бис! (*концерт вақтида айтилади*); الإِنْشَاءَ ~ реконструкция қилмоқ; الطَّبْعَ ~ қайта босмоқ (*чоп қилмоқ*); النَّظَرَ ~ (*н. нидир*) қайта назардан ўтказмоқ, қайта кўриб чиқмоқ (فِي); V تَعَوَّدَ ўрганмоқ, ўрганиб қолмоқ; عَادَاتِ أَهْلِ الْبَلَدِ ~ ерли халқ одатларини қабул қилмоқ; VI تَعَايَدَ байрам билан ўзаро табриклашмоқ; VII اِنْعَادَ қайтарилган (қайтариб юборилган) бўлмоқ; VIII اِعْتَادَ 1) ўрганиб қолмоқ, ўрганмоқ; 2) (*бирор н. қилиш*) одатига эга бўлмоқ; أَنْ تَسْتَيْقِظَ ~ تْ فِي هَذَا الْوَقْتِ одатда у (аёл) шу вақтда уйғонади, у аёл шу вақтда уйғонишга одатланган; X اِسْتَعَادَ 1) қайтариб юбормоқ, янгиламоқ; سُكُوتَهُ ~ у яна жим қолди; جِلْسَتَهُ ~ у яна ўз ўрнига ўтирди; عَافِيَتَهُ ~ ўз саломатлигини тикламоқ; 2) тикламоқ; إِلَى الأَذْهَانِ ~ хотирда тикламоқ; 3) қайта тикламоқ; 4) қайтаришни *ёки* такрорлашни сўрамоқ

– اِسْتِعَادَةٌ қайтариш, қайтариб олиш; қайта тиклаш, тиклаш

– إِعَادَةٌ 1) қайтариш, қайтариб бериш; 2) такрорлаш;3) қайта тиклаш; 4) қайта ...; الاِنْتِخَابِ ~ қайта сайлов; التَّنْظِيمِ ~ реорганизация; النَّظَرِ ~ (*н. нидир*) қайта кўриш (فِي); الطَّبْعِ ~ а) қайта босиш (чоп этиш); б) янги (қайта) нашр; بَيْعٍ ~ қайта сотиш

– اِعْتِيَادٌ одат, табиат; إِلَى الأَجْرَامِ ~ рецидивизм, ашаддий жиноятчилик

– اِعْتِيَادِيٌّ одатдаги, одатланиб қолинган, одатий; содда, оддий; كَسْرٌ ~ оддий каср; ~ اً одатда, кўпинча, одатга кўра; غَيْرُ ~ ғайриоддий

– أَعْوَدُ фойдалироқ, жуда фойдали

– عَائِدٌ[1] 1. қайтадиган; ضَمِيرٌ ~ *грам.* қайтувчи олмош; 2. *кўп.* عُوَّادٌ мижоз, меҳмон

– عَائِدٌ[2] *кўп.* ـَاتٌ ~ наф, фойда, кирим; *кўп.* пул киримлари, навбатдаги бадаллар; фойдалар

– عَائِدَةٌ[1] *кўп.* عَوَائِدُ фойда, наф; *кўп.* солиқлар, йиғим; тақдирлаш; عَوَائِدُ الأَمْلاَكِ мол-мулк солиғи; عَوَائِدُ الْبَلَدِيَّةِ шаҳар солиғи; عَوَائِدُ التَّبْلِيطِ кўприк солиғи; الْعَوَائِدُ الْجُمْرُكِيَّةُ божхона солиғи; عَوَائِدُ الدَّلاَلَةِ комиссион йиғим (тўлов); عَوَائِدُ الرَّصِيفِ порт солиғи

– عَائِدَةٌ[2] *ат.от, мн.* Оида, Аида

– عَادٌ *Қур.* Од, *қар.* ثَمُودُ

– عَادَةٌ *кўп.* عَادٌ, ـَاتٌ, عَوَائِدُ 1) одат, расм, русум; مَرْعِيَّةٌ ~ жорий одат (расм, русум); سِرِّيَّةٌ ~ онанизм; جَرَتْ بِهِ الْـ~ одатий, одатдаги; عَلَى مَأْلُوفِ ~ ـِهِ ... одатдагидай, у ...; فِي الْـ~ одатда, кўпинча; ~ ً одатда; خَارِقٌ (فَوْقَ) الْـ~ фавқулодда; الْمَنْدُوبُ فَوْقَ الْـ~ фавқулодда элчи; بِخِلاَفِ الْـ~ одатга хилоф равишда; كَـ~ ـِهِ ўз одатига кўра; 2) *шунингдек:* شَهْرِيَّةٌ ~ ҳайз, менструация

– عَادِيٌّ[1] оддий, одатдаги; кўникиб қолинган, одми, нормал; الْعَامِلُ الْـ~ оддий ишчи; النَّاسُ الْعَادِيُّونَ оддий одамлар; غَيْرُ ~ ғайриоддий, одатдан ташқари, навбатдан ташқари

– عَادِيٌّ[2] қадимги, эски, антик

– عَادِيَّاتٌ *кўп.* қадимий ёдгорликлар, осори атиқалар, عِلْمُ الآثَارِ وَ الْعَادِيَّاتِ археология; تَاجِرُ الْعَادِيَّاتِ антиквар, қадимий нарсалар билан савдо қилувчи

– عَادِيَّةٌ одатдагилик

– عَوَّادٌ уд (*музика асбоби*) чалувчи

– عَوَّادَةٌ уд чалувчи аёл

– عَوْدٌ қайтиш; الْعَمَلِ ~ ишни қайта бошлаш; رَجَعَ ~ اً عَلَى بَدْءٍ *ёки* رَجَعَ عَوْدُهُ عَلَى بَدْئِهِ у ўзи бошлаган жойига қайтди, қаердан бошлаган бўлса, ўша ердан яна бошлади

– عُودٌ *кўп.* أَعْوَادٌ, عِيدَانٌ 1) дарахт; тана; шох; новда; الْقُطْنِ ~ пахта (*ғўза*) тупи; 2) калтак, ҳасса; 3) (*чекадиган*) трубка; 4) сабур (*алоэ*); 5) уд (*музика асбоби*); 6) қад, қомат; نَاحِلُ الْـ~ нозикбадан, озғин; طَرِيءُ الْـ~ ёш, ғўр; ◊ الثِّقَابِ ~ *ёки* كِبْرِيتٍ ~ гугурт донаси; الصَّلِيبِ ~ *ёки* الرِّيحِ ~ *бот.* саллагул, пион; الأَنْبِيَاءِ ~ *бот.* темир дарахт, бакаут (*пишиқ мебеллар ясалади*);

صَلَابَةُ الـ~ шакар қамиш; ~ رَخَاوَةُ الـ кучсиз иродалилик; ~ الْقَصَبِ қатъиятлилик, саботлилик, собитлик; ~ صَلْبُ الـ қатъиятли, кучли, иродали, саботли; ~ صَلَّبَ ~ هُ мустаҳкамланмоқ, кучаймоқ; саботли (қатъиятли) бўлмоқ; ~ عَجَمَ ~ هُ кимнингдир кучини синаб кўрмоқ; ~ كَسَرَ ~ هُ кимнингдир қаршилигини синдирмоқ

– عَوْدَةٌ 1) қайтиш; тикланиш; 2) такрорлаш, такрорланиш; ~ الْعَلَاقَاتِ الدِّبْلُومَاسِيَّةِ (*қандайдир мамлакат билан*) дипломатик алоқаларни тиклаш; ~ غَيْرِ (عَلَى) إِلَى қайтмас бўлиб, қайтмайдиган бўлиб, бутунлай, абадий

– عِيَادٌ қайтариш, такрорлаш; янгилаш, янгиланиш

– عِيَادَةٌ *кўп.* ـاتٌ ـــ 1) келиш, бориш; 2) қабулхона, врач хонаси; 3) врачнинг қабул соатлари; 4) клиника

– عِيدٌ *кўп.* أَعْيَادٌ ийд, ҳайит, байрам; ~ سَنَوِيٌّ (*бирор н. нинг*) йиллик байрами, йиллиги; ~ مِئَوِيٌّ юз йиллик юбилей (байрам); ~ الْأَضْحَى *ёки* ~ الْكَبِيرُ الـ *дин.* қурбон байрами (*зул-ҳижжа ойининг 10-куни*); ~ الْفِطْرُ الْمُبَارَكُ *ёки* ~ الصَّغِيرُ الـ *дин.* рамазон ҳайити; ~ الْقِيَامَةِ *дин.* пасха (*христианларда*); ~ الْمَوْلِدِ النَّبَوِيِّ *дин.* мавлиди набавий байрами (*Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи васаллам туғилган кунлари*); ~ الْمِيلَادِ *дин.* рождество (*Исо алайҳиссаломнинг туғилган кунлари байрами*); ~ رَأْسِ السَّنَةِ янги йил байрами; ~ مُبَارَكٌ عَلَيْكَ! байрамингиз (ийдингиз) муборак бўлсин!; أَيَّامُ الْأَعْيَادِ байрам кунлари; ~ أَبُو الـ *зоол.* хонқизи, тугмача қўнғиз

– عِيدِيَّةٌ *кўп.* ـاتٌ ـــ ҳайитлик, байрамлик, байрам совғаси; ~ رَأْسِ السَّنَةِ янги йил совғаси

– مَعَادٌ 1) қайтиб келинадиган жой; 2) қайтиш, қайтиб келиш; 3) тақдир, қисмат; 4) *дин.* у дунё, у дунёдаги ҳаёт; ◊ ~ أَرْضُ الـ жаннат, жаннатосо жой

– مُعَايَدَةٌ оддий, одатий, одми; ~ كَالـ одатдагидай; ◊ ~ عَلَى الْأَجْرَامِ ашаддий жиноятчи, рецидивист

– مُعَوَّدٌ (*бирор н. га*) ўргатилган, одатлантирилган (عَلَى); одатланиб (ўрганиб) қолган

– مُعِيدٌ 1.1) қайтарувчи, қайтариб берадиган; ~ الْمُبْدِئُ وَ الـ Оллоҳ сифатларидан бири, Оллоҳ; 2) такрорловчи; 2. репетитор; (*профессор*) ассистенти (ёрдамчиси)

I عَاذَ (عوذ) (*у*) عَوْذٌ, مَعَاذٌ 1) (*к. гадир, н. гадир қарши курашда н. гадир*) таянмоқ (مِنْ, بِ); 2) ёрдам сўрамоқ, илтимос қилмоқ; ◊ أَعُوذُ بِاللهِ! Оллоҳ, ўзинг асра!; Оллоҳ, ўзингдан ёрдам сўрайман!; II عَوَّذَ (*мас., болага кўз тегмаслиги учун тумор осиб*) асрамоқ, аврамоқ, сеҳрламоқ; 2) (*к. нидир к. дандир*) ҳимоя қидиртирмоқ (مِنْ, بِ); IV أَعَاذَ *ёки* أَعْوَذَ 1) (*н. дандир*) аврамоқ (مِنْ); 2) (*н. дандир*) қутқармоқ (مِنْ); бошпана бермоқ; 3) (*к. нидир*) тумор ёрдамида асрамоқ; ~ هُ بِاللهِ кимнидир асрамоқни Оллоҳдан сўрамоқ; V تَعَوَّذَ (*бирор н ёрдамига*) мурожаат қилмоқ, суянмоқ (بِ); 2) أَعُوذُ بِاللهِ Оллоҳ, ўзинг асра! сўзларини айтмоқ; X اسْتَعَاذَ = V; ~ بِالصَّمْتِ сукут сақламоқ

– اسْتِعَاذَةٌ 1) ёрдам сўраш; أَعُوذُ بِاللهِ! Оллоҳ, ўзинг асра! сўзларини айтиш

– تَعْوِيذٌ *кўп.* تَعَاوِيذُ 1) афсун, авраш, сеҳр; 2) тумор

– تَعْوِيذَةٌ тумор

– عُوذَنِيَّةٌ: ~ طَائِفَةُ الـ ўзини мусулмон деб кўрсатувчи туркиялик яҳудийлар

– عُوذَةٌ *кўп.* عُوَذٌ 1) афсун, сеҳр; 2) тумор

– عِيَاذٌ ҳимоя, бошпана; ~ الـ بِاللهِ! Оллоҳ, ўзинг сақла!

– مَعَاذٌ ҳимоя, бошпана; ~ اللهِ! Оллоҳ, ўзинг сақла!

I عَارَ (عور) (*у*) عَوْرٌ йўқ қилмоқ, ҳалок қилмоқ; عَوِرَ (*а*) عَوَرٌ ғилай (*ёки бир кўзли*) бўлмоқ; II عَوَّرَ 1) бир кўзидан ажратмоқ; 2) зарар етказмоқ, мажруҳ қилмоқ; III عَاوَرَ (*бирор н. ни*) бериб турмоқ, қарз бериб турмоқ; ~ الْمَكَايِيلَ тарозини ростламоқ; IV أَعَارَ 1) бериб турмоқ, маблағ бериб турмоқ; (*бирор н. ни*) қарзга бериб турмоқ; 2) эътибор бермоқ; ~ أَهَمِّيَّةً (*н. гадир*) аҳамият (эътибор) бермоқ (لِـ); ~ اهْتِمَامًا қизиқмоқ, қизиқиш кўрсатмоқ; ◊ أَعِرْنِي سَمْعَكَ! (*ёки туш.к.*); (диққат билан) эшит!; 3) бир кўздан жудо қилмоқ; V تَعَوَّرَ мажруҳ (ярадор) бўлган бўлмоқ; ~ الْعَارِيَّةَ берилган қарзни талаб қилмоқ; VI تَعَاوَرَ 1) (*бирор н. ни*) бир-бирига беришиб турмоқ; 2) кетма-кет (*бирор н. га*) дучор бўлмоқ (*мас., касаллик ва б. лар ҳақида*); ~ تْهُ الْعِلَلُ у кетма-кет ҳар хил касалликларга дучор бўлди; ~ الشُّرَّاحُ الْقَصِيدَةَ بِالشَّرْحِ бу қасидани шарҳловчилар кетма-кет шарҳладилар; VIII اعْتَوَرَ (*бирор н. ни*) изчил тушунмоқ, эгаллаб олмоқ; IX اعْوَرَّ бир кўздан ажрамоқ; ғилай бўлмоқ, бир кўзли бўлмоқ; X اسْتَعَارَ 1) олиб турмоқ, олмоқ, қарз олмоқ; ~ الْكُتُبَ مِنَ الْمَكْتَبَةِ китобларни кутубхонадан олмоқ (олиб турмоқ); 2) (*сўзни*) кўчма маънода ишлатмоқ, истиора қилмоқ

– اسْتِعَارَةٌ *кўп.* ـاتٌ ـــ 1) қарз олиш; ~ اسْتِمَارَةُ الـ кутубхонанинг аъзолик бланкаси; 2) истиора

– اسْتِعَارِيٌّ истиоравий, истиорага оид

– إِعَارَةٌ қарз бериш; маблағ билан таъминлаш; ~ قَانُونُ الـ وَ التَّأْجِيرِ ленд-лиз (*қарз бериш – иккинчи жаҳон уруши даврида – 1939-45 йилларда АҚШ нинг Германияга қарши иттифоқчи мамлакатларга қурол-аслаҳа, ҳарбий анжомлар ва б. ларни қарзга ёки ижарага бериш системаси*)

– أَعْوَرُ *мн.* عَوْرَاءُ *кўп.* عُورٌ 1.1) ғилай, бир кўзли; ~ الـ *ёки* الْمِعَى *анат.* кўр ичак; ~ الـ بَيْنَ الْعُمْيَانِ سُلْطَانٌ *мқл.* ғилай кўрлар ичида султондир; 2) шубҳали; 3) қарға

– عَارَةٌ[1] қарз, бериб турилган маблағ

– عَارَةٌ[2] = عَارِيَّةٌ

– عَارِيَّةٌ кўп. عَوَارِ (шунингдек, қар. عُرْىٌ) 1) фоизсиз қарз; 2) қарзга берилган ёки олинган нарса

– عَارِيَةٌ кўп. عَوَارِىُّ = عَارِيَّةٌ

– عَوَارٌ, عَوَارٌ, عُوَارٌ камчилик, айб

– عُوَّارٌ кўп. عَوَارِيرُ зоол. жарқалдирғоч

– عَوْرَةٌ кўп. ـَاتٌ 1) бўш жой, айб камчилик; 2) бўш (нозик, ҳимоясиз) жой; 3) жинсий аъзолар

– عِيرَةٌ 1) қарз олинган, олинган; 2) сохта; ~ شَعْرٌ сунъий (улама) соч, парик; ~ شَنَبٌ сохта мўйлов

– مُسْتَعَارٌ 1) қарзга (ижарага) олинган; 2) сохта; ~ اسْمٌ сохта исм, тахаллус; 3) истиоравий, истиорага оид

مُسْتَعِيرٌ 1) қарз олувчи; 2) (кутубхона) аъзоси (китобхони)

– مُعَارٌ қарзга олинган

– مُعِيرٌ қарз берувчи, кредитор

I (عوز) عَازَ (у) عَوْزٌ 1) етмай (етишмай) қолмоқ, яна керак бўлмоқ; 2) зарурат бўлмоқ; يَعُوزُهُ унга керак (зарур); عَوِزَ (а) عَوَزٌ камбағал бўлмоқ, муҳтож бўлмоқ IV أَعْوَزَ керак бўлмоқ, зарур бўлмоқ, зарурат келтириб чиқармоқ (إِلَى); ... унга ... керак эди, у ...га ҳожатманд эди; VIII اعْتَازَ ҳожатманд бўлмоқ

– إِعْوَازٌ ҳожатмандлик, муҳтожлик, камбағаллик

– عَائِزٌ (бирор н: га) муҳтож (ҳожатманд) бўлиш; қашшоқ, камбағал

– عَازَةٌ 1) ҳожат, эҳтиёж, зарурат, талаб; 2) қашшоқлик, камбағаллик; ҳожатмандлик; ◊ عِنْدَ الـ~ зарур бўлиб қолган тақдирда

– عَاوِزٌ ёки عَايِزٌ халқ. (бирор н. га) эҳтиёжли, зарурат ҳис қилувчи; أَيه ~ сенга нима керак?

عَوْزٌ етишмаслик, талаб, эҳтиёж

– عَوَزٌ зарурат; камбағаллик

– عَوِزٌ ҳожатманд; камбағал

– مُعْوِزٌ ҳожатманд; камбағал

عَوْسَجٌ кўп. عَوَاسِجُ тиконли бута

I عَوِصَ (а) عَوَصٌ 1) қоронғи (ноаниқ, тушунарсиз, чигал) бўлмоқ; 2) қийин (оғир, машаққатли) бўлмоқ; IV أَعْوَصَ тушунилиши қийин бўлган нарсани сўзламоқ; VIII اعْتَاصَ 1) қоронғилашмоқ; чигаллашмоқ (бирор иш ҳақида); ноаниқ (тушунарсиз) бўлмоқ (сўз ҳақида); 2) қийин (оғир, машаққатли) бўлмоқ

– اعْتِيَاصٌ ноаниқлик, тушуниб бўлмаслик

– أَعْوَصُ мн. عَوْصَاءُ кўп. عُوصٌ ноаниқ, қоронғи, тушунарсиз

– عَوِيصٌ ноаниқ, қоронғи, тушунарсиз, чигал

I (عوض) عَاضَ (у) عَوْضٌ, عِيَاضٌ алмаштирмоқ, (бирор н. нинг) ўрнига бермоқ (بِ, عَنْ, مِنْ); II عَوَّضَ (н. нингдир) эвазига (ўрнига) бермоқ (عَنْ); (н. учундир) тақдирламоқ (عَنْ); لاَ يُعَوَّضُ ўрнини тўлдидиб бўлмайдиган; тўғрилаб (тиклаб) бўлмайдиган, бой берилган; فُرْصَةٌ لاَ تُعَوَّضُ бой берилган фурсат (имконият); III عَاوَضَ эвазига (бирор н.) бермоқ, (бирор н. га) алмаштирмоқ (بِ); IV أَعَاضَ (бирор н.) ўрнига (эвазига) бермоқ (مِنْ); 2) (н. биландир) алмаштирмоқ (مِنْ); V تَعَوَّضَ 1) тўлдирилмоқ, тўланмоқ; эвазига олмоқ; эваз олмоқ; VIII اعْتَاضَ 1) (н. учундир) эваз олмоқ (عَنْ); 2) (к: нидир к. биландир) алмаштирмоқ (عَنْ, بِ); X اسْتَعَاضَ 1) (н. нидир к. биландир) алмаштирмоқ (туш.к. ёки عَنْ, مِنْ, بِ); 2) бирор нарсани алиштиришни сўрамоқ (талаб қилмоқ)

– اعْتِيَاضٌ алмаштириш, алиштириш

– تَعْوِيضٌ кўп. ـَاتٌ эваз, тўлдириш; тақдирлаш; ~ نَقْدِيٌّ эвазига пул бериш; ~ عَيْنِيٌّ эвазига айни ўшандай нарса бериш ёки натура бериш; تَعْوِيضَاتُ الْحَرْبِ уруш товонлари, репарациялар

– عِوَضٌ кўп. أَعْوَاضٌ 1) ўрнини босувчи, эквивалент; ~ُ الصَّابُونِ совун ўрнини босувчи; أَعْوَاضُ النَّفْطِ нефть ўрнини босувчи (маҳсулотлар); 2) эваз; ~ًا مِنْ (عَنْ) (бирор н. нинг) ўрнига

– عِيَاضٌ алмаштириш, алиштириш

– مُعَاوَضَةٌ 1) тўлдириш, ўрнини босиш; 2) алмаштириш, алиштириш

(عوط) VIII اعْتَاطَ бир неча йил боласи бўлмай туриб қолмоқ (туя ҳақида)

I (عوق) عَاقَ (у) عَوْقٌ, عَيْقٌ (н. гадир) халақит бермоқ, тўсқинлик қилмоқ, йўлини тўсмоқ (عَنْ); II عَوَّقَ 1) секинлатмоқ, тўхтатиб қолмоқ; 2) тўсқинлик қилмоқ; IV أَعَاقَ (н. гадир) халақит бермоқ, тўсқинлик қилмоқ (عَنْ); V تَعَوَّقَ 1) қийинлашган бўлмоқ; 2) кечикмоқ; VIII اعْتَاقَ = IV

– إِعَاقَةٌ тўхтаб қолиш, секинлаб қолиш; тўсқинлик, халақит бериш

– عَائِقٌ[1] кўп. عَوَائِقُ тўсиқ, халақит, қийинчилик

– عَائِقٌ[2] кўп. عُيَّاقٌ олифта

– عَائِقَةٌ кўп. عَوَائِقُ тўсиқ

– عَاقَةٌ тўхтаб қолиш, халақит

عَايِقَةٌ кўп. ـَاتٌ фоҳишахона бекаси

– عَوَّاقَةٌ кўп. ـَاتٌ тормозловчи вагон

– عَوْقٌ кўп. أَعْوَاقٌ тўсиқ, халақит

– عَيُّوقٌ Сомон йўли туркумидаги юлдузнинг номи

– مُتَعَوِّقَةٌ ҳамма боласи ўлаверадиган аёл

– مُتَعَوِّقَاتٌ *кўп.* тўсқинликлар, қийинчиликлар

– عَوَقٌ олифталик

– يَعُوقُ Нуҳ алайҳиссалом даврларидаги маъжусийлар бутларидан бирининг номи

عَوْكَرَ лойқалатмоқ, лой қилмоқ, ифлос қилмоқ

– عَوْكَرَةٌ лойқалатиш, лойлаш, ифлос қилиш

I (عول) عَالَ (у) عَوْلٌ 1) боқмоқ, едириб-ичирмоқ (*мас., оилани*); 2) касални парваришламоқ; 3) безовта қилмоқ, ташвишлантирмоқ, қийнамоқ; 4) тўғри йўлдан чиқмоқ, адолатсиз бўлмоқ; الْمِيزَانُ ~ тарозида кам келмоқ; ~ـتِ الْفَرِيضَةُ фарз амалнинг аҳамияти кучаймоқ; زَيْدٌ الْفَرَائِضَ ~ Зайд фарз амалларга катта аҳамият берди; عِيلَ صَبْرُهُ *мажҳ.* унинг тоқати тугади; II عَوَّلَ 1) (*к. гадир, н. гадир*) таянмоқ, суянмоқ, ишонмоқ (عَلَى); (*н. гадир*) ишонмоқ (عَلَى); (*н. гадир*) азму қарор қилмоқ (عَلَى); 2) оҳ-воҳ қилмоқ, бақирмоқ, қичқирмоқ; улимоқ; IV أَعَالَ 1) таъминламоқ, едириб-ичирмоқ (*мас., оилани*); 2) катта оилали бўлмоқ; IV أَعْوَلَ оҳ-воҳ қилмоқ, бақирмоқ; бақириб йиғламоқ, ҳўнграмоқ, улимоқ

– إِعَالَةٌ боқиш, едириб-ичириш (*мас., оилани*)

– عَائِلٌ боқувчи (*мас., оилани*)

– عَائِلَةٌ *қар.* عيل

– عَالَةٌ[1] *қар.* عيل

– عَالَةٌ[2] 1) ёмғирдан сақловчи бошпана (капа); 2) шамсия, зонтик

– عَوْلٌ 1) адолатсизлик; 2) едириб-ичириш, боқиш (*мас., оилани*); 3) боқувчи; 4) оҳ-воҳ, йиғи

– عَوَلٌ суянчиқ, таянч, умид

– عَوِيلٌ[1] оҳ-воҳ, йиғи

– عَوِيلٌ[2] 1.1) кучсиз, бемадор; 2) бировнинг ҳисобига тирикчилик қилувчи (яшовчи); 2.1) сиғинди (*бировнинг илтифоти билан унинг уйида яшовчи камбағал киши*); 2) қўлда ясалган пилик (*мас., пахтага ўхшаш нарсалардан ясалган*)

– عِيَالَةٌ қўллаб (қувватлаб) туриш (*мас., оилани. сол.* عيل)

– مِعْوَلٌ *кўп.* مَعَاوِلُ 1) дастаки сўқа, чўқмор; 2) мисранг, лўм

– مُعَوَّلٌ умид, суянчиқ; لَيْسَ عَلَيْهِ ~ унга суяниш мумкин эмас, ундан умид қилиш мумкин эмас

– مُعِيلٌ боқувчи, едириб-ичирувчи

I (عوم) عَامَ (у) عَوْمٌ сузмоқ; сув устида турмоқ, чўкиб кетмаслик; II عَوَّمَ 1) юзага сузиб чиқмоқ; 2) (*чўккан кемани*) сув остидан чиқармоқ; 3) (*кемани*) сувга туширмоқ; 4) оқизмоқ (*мас., кесилган ёғочларни*); 5) сувга тўлдирмоқ; 6) ўлчов идишини тўлғазмоқ; III عَاوَمَ 1) бир йилга ёлламоқ; 2) бир йилга шартнома (контракт) тузмоқ

– تَعْوِيمٌ 1) юзага сузиб (қалқиб) чиқиш; 2) сув остидан чиқариш (*чўккан кема ҳақида*); 3) (*кемани*) сувга тушириш; 4) (*кесилган ёғочларни*) оқизиш

– عَائِمٌ сузувчи; عَائِمَاتُ الْجَلِيدِ айсберг (муз тоғ) лар; сузувчи док (*кема тузатадиган корхона*)

– عَائِمَةٌ *кўп.* ـاتٌ — 1) баржа (*шатакка олиб юриладиган ёки ўзиюрар ясси юк кемаси*); 2) сузиб юрувчи уй

– عَامٌ *кўп.* أَعْوَامٌ йил; مَدْرَسِيٌّ ~ ўқув йили; ~ـئِذٍ ўша йилда; ~ا كُلَّ ёки كُلَّ ~ ҳар йили; ~ا بَعْدَ ~ ёки مِنْ ~ لِآخَرَ йилдан йилга; ◊ وَأَنْتَ بِخَيْرٍ ! ~ وَأَنْتَ طَيِّبٌ ! янги йилингиз қутлуғ бўлсин!

– عَامِيٌّ йиллик, йилга оид

– عَامِيَّةٌ (*бирор к. ёки н. нинг*) йиллиги

– عَوَّامٌ 1. яхши сузувчи; 2. сузувчи; فَرْخُ الْبَطِّ ~ بَطٌّ *қар.*

– عَوَّامَةٌ *кўп.* ـاتٌ — 1) пўкак, қалқи; буй (*кема йўлларида саёзлик ва ҳ.к. ларни кўрсатиб турадиган қалқович белги*); 2) понтон (*дарёда қайиқлар устига қуриладиган муваққат кўприк*); 3) сузувчи пуфак (*балиқларда*); 4) дарёда қозиқлар устига қурилган уй

– عَوْمٌ туянинг ёки кеманинг ҳаракати

– مُعَاوَمَةٌ йиллик шартнома (контракт)

(عون) عَوَّنَ ёрдамлашмоқ, ёрдам кўрсатмоқ; III عَاوَنَ қўлламоқ, кўмаклашмоқ, ёрдам бермоқ; IV أَعَانَ 1) (*н. дадир н. биландир*) ёрдам бермоқ (عَلَى ,بِ); қўллаб-қувватламоқ; 2) (*н. дандир*) қутқармоқ (مِنْ); 3) ёрдам пули (иона) бермоқ; VI تَعَاوَنَ ҳамкорлик қилмоқ; бир-бирига ёрдамлашмоқ; (*бирор н. устида*) биргалашиб (ҳамкорлик қилиб) ишламоқ (عَلَى); бир-бирини қўлламоқ; VIII اِعْتَوَنَ = VI; X اِسْتَعَانَ 1) (*к. нидир*) ёрдамга чақирмоқ (*туш.к. ёки* بِ); (*к. гадир*) ёрдам сўраб мурожаат қилмоқ (بِ); 2) (*н. дандир*) фойдаланмоқ (بِ)

– اِسْتِعَانَةٌ ёрдам (кўмак) сўраш

– إِعَانَةٌ *кўп.* ـاتٌ — 1) ёрдам, кўмак, мадад; 2) иона; مَالِيَّةٌ ~ пул билан берилган иона; دِرَاسِيَّةٌ ~ стипендия

– تَعَاوُنٌ 1) ҳамкорлик, ўзаро ёрдам; бир-бирига ёрдамлашиш; الـ~ الْاِقْتِصَادِيُّ иқтисодий ҳамкорлик; الـ~ الْعِلْمِيُّ وَ الْفَنِّيُّ илмий-техник ҳамкорлик; بِالـ~ مَعَ ... ...билан ҳамкорликда; 2) ҳамкорлик қилиш; 3) ҳамкорлик (кооперация); الـ~ الْعُمَّالُ ишчи кооперацияси; الـ~ الزِّرَاعِيُّ қишлоқ хўжалиги кооперацияси; شَرِكَةُ الـ~ кооператив ширкат.

– تَعَاوُنِيٌّ кооперативга оид; جَمْعِيَّةٌ ~ـةٌ (اِسْتِهْلَاكِيَّةٌ) кооператив (матлубот) жамияти

– تَعَاوُنِيَّةٌ *шунингдек.* فِي الزِّرَاعَةِ ~ кооператив хўжалик

– عَانَةٌ *кўп.* عُونٌ ,ـاتٌ — *анат.* 1) қов суначаси; 2) қов суначасидаги жунлар

– عَانَةٌ Евфрат дарёси қирғоғидаги қишлоқнинг номи

عَوَانٌ[1] *кўп.* عُونٌ ўрта яшар (*аёл*); إِنَّ الـ~ لاَ تُعَلَّمُ الْخِمْرَةَ *мқл.* олимга ўргатиш – уни бузиш (*сўзма-сўз: қари аёлга рўмол ўрашни ўргатилмайди*); ◊ حَرْبٌ ~ қонли уруш

– عَوَانٌ[2] орқама-орқа мағлубият содир бўлган уруш; حَرْبٌ ~ қирғинбарот (қонли) уруш

– عَوْنٌ[1] ёрдам, кўмак, мадад, қўллаб-қувватлаш; بِـ~ اللهِ تَعَالَى Оллоҳ таоло ёрдами билан; مَدَّ يَدَ الْـ~ ёрдам қўлини чўзмоқ

– عَوْنٌ[2] *кўп.* أَعْوَانٌ ёрдамчи, кўмакчи, мададкор

– عُونَةٌ, عَوْنَةٌ 1) ёзма ёки оғзаки буйруқ (наряд) асосидаги иш; 2) иш ҳақисиз (мажбурий) меҳнат

– مُعَاوِنٌ муовин, ёрдамчи; مُهَنْدِسٌ ~ муҳандис муовини (ёрдамчиси)

– مُعَاوَنَةٌ ёрдам, кўмак, мадад, қўллаб-қувватлаш

– مِعْوَانٌ *кўп.* مَعَاوِينُ 1. яхши ёрдам берувчи; 2. ёрдамчи

– مَعُونَةٌ ёрдам, кўмак, мадад

– مِعْوَانٌ = مُعِينٌ

(عوه) I عَاهَ عِيهَةً зарар етмоқ; الزَّرْعُ ~ экинга зарар етди; II عَوَّهَ 1) (*ўсимликка*) зарар етказмоқ, (*уни*) йўқ қилмоқ (*касалликлар ҳақида*); 2) майиб қилмоқ

– عَاهَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) касаллик, бузилиш (*ўсимликдаги*); 2) майиблик; жисмоний камчилик; ذُو الْـ~ чўлоқ, майиб; 2) беморлик, касаллик

I عَوَى (*и*) عُوَاءٌ улимоқ, вовулламоқ; II عَوَّى қаттиқ улимоқ; қаттиқ вовулламоқ; III عَاوَى: الْكِلاَبَ ~ итларни чақирмоқ; VII انْعَوَى эгилмоқ, букилмоқ

– عُوَاءٌ улиш; вовуллаш

– عَوَّاءٌ қаттиқ вовулловчи; ◊ الْـ~ *астр.* Ҳўкизбоқар юлдузлар туркуми

– عَوِيٌّ улиш; вовуллаш

– مُعَاوِيَةٌ 1) тулки боласи; 2) урғочи ит; ◊ أَبُو ~ гепард, чита (*йиртқич ҳайвон*)

عُوَيْسِيَّةٌ *кўп.* ـاتٌ қаламтарош, пакки (*қайирма пичоқча*)

(عيي) I عَيَّ (*а/а*) عِيٌّ кучсиз (кучсизланган) бўлмоқ; бетоб бўлмоқ; 2) *шунингдек*: فِي الْكَلاَمِ ~ дудуқланмоқ, тутилиб гапирмоқ; поймапой гапирмоқ; لِسَانُهُ بِالْكَلاَمِ ~ тили гапга келмай қолди; 3) касал бўлмоқ; عَيَّ = عَيِيَ; IV أَعْيَى 1) кучсизлантирмоқ, чарчатмоқ, ҳолдан тойдирмоқ; لاَ يُعْيِيهِ أَنْ... унинг ...га кучи етади; у ...ни эплайди; 2) (*врачни*) боши берк кўчага киритиб қўймоқ (*касаллик ҳақида*); 3) қийин, (*оғир*) бўлмоқ; 4) чарчамоқ, ҳормоқ

إِعْيَاءٌ чарчоқлик, ҳолсизлик; ўта кучсизлик, ҳолдан тойиш; كَادَ يَقَعُ ~ у ҳолсизликдан йиқилай деб турибди

– عِيٌّ[1] чарчоқлик, ҳорғанлик, кучсизлик

– عَيٌّ[2] *кўп.* أَعْيَاءٌ 1. кучсиз, иродасиз; 2. дудуқ

– عِيٌّ тил фалажлиги; тутилиш, дудуқланиш

– عَيَاءٌ 1) чарчоқлик, ҳолдан тойганлик; бемадорлик; 2) касаллик; دَاءٌ ~ бедаво касаллик

– عَيَّانٌ 1) чарчоқ, ҳолдан тойган; 2) *халқ.* касал

– عَيِيٌّ *кўп.* أَعْيِيَاءُ дудуқ

– مُعْيٍ чарчаган, ҳолдан тойган

– مُعْيَى чарчаган, ҳолдан тойган

I (عيب) عَابَ (*и*) عَيْبٌ 1) танбеҳ бермоқ, айбдор қилмоқ, қораламоқ, ёмонламоқ; فِي حَقِّهِ ~ кимнидир ҳақоратламоқ (сўкмоқ); 2) бузмоқ, зарар етказмоқ; 3) камчилиги (айби) бор бўлмоқ, айбли бўлмоқ; II عَيَّبَ 1) танбеҳ бермоқ, айбдор қилмоқ, сўкмоқ; 2) (*к. нингдир*) устидан кулмоқ (عَلَى)

– عَيْبٌ = عَابٌ

– عَيَّابٌ 1. танбеҳ берувчи, 2. ёмонловчи

– عَيْبٌ *кўп.* عُيُوبٌ 1) танбеҳ; فِي حَقِّهِ ~ кимнидир ҳақорат қилиш; 2) айб, нуқсон, иллат, камчилик; قَلْبِيٌّ ~ *мед.* юрак иллати (*порок касаллик*); عُيُوبٌ بَارِزَةٌ وَ خَفِيَّةٌ яширин ва кўриниб турган нуқсонлар (камчиликлар); ◊ يَا لَهُ ~ الشُّومِ! *халқ.* узр!, кечирасиз!; يَا ~ الشُّومِ عَلَى شَوَارِبِكَ! қандай шармандалик! (уят!); مِنْ ~! уялмайсанми, ахир кап-катта бўлиб қолдинг! (*сўзма-сўз:* уял, ахир мўйловинг бор!) عَلَيْكَ! ~ сен уялишинг керак!; уялмайсанми ахир!; أَنْ تَطْلُبَ مِنِّي ذَلِكَ ~ мендан бу нарсаларни сўрагани уял (майсанми?)!

– عَيْبَةٌ[1] 1) таҳқирлаш; 2) айб, нуқсон, иллат, камчилик

– عَيْبَةٌ[2] *кўп.* ـاتٌ, عِيَابٌ 1) чарм сумка; жомадон (чемодан); 3) *кўч.м.* сирларни сақловчи (ишончли) шахс, васий

– مَعَابٌ, مَعَابَةٌ айб, нуқсон, камчилик; *кўч.м.* доғ

– مَعِيبٌ камчиликли, иллатли, нуқсонли; нуқсони (камчилиги) бор

– مُعِيبٌ шармандали, уятли

– مُعَيِّبٌ 1. танбеҳ берувчи; 2. ёмонловчи

– مَعْيُوبٌ айблари (нуқсонлари) бор; иллатли, камчилиги бор, нуқсонли; سِلَعٌ ~ـةٌ иллатли деб топилган (брак қилинган) моллар

I (عيث) عَاثَ (*и*) عَيْثٌ, عُيُوثٌ 1) қутурмоқ, ғазабланмоқ; ўзбошимчалик (бебошлик) қилмоқ; فَسَادًا ~ фасод уруғини сепмоқ; فِي مَالِهِ ~ ўз пулларини совурмоқ; 2) бузмоқ; 3) қуритмоқ, битирмоқ; кўп ва ютоқиб емоқ, дастурхонни қуритмоқ; الذِّئْبُ فِي الْغَنَمِ ~ бўри қўйларга зарар етказди; II عَيَّثَ 1) пайпасламоқ; 2) қоронғи тунда пайпаслаб юрмоқ (бормоқ)

عود *қар.* عيد

I (عير) غَارَ (и) غَيْرٌ адашиб юрмоқ, тентираб (кезиб) юрмоқ; II عَيَّرَ сўкмоқ, таъна қилмоқ, танбеҳ бермоқ; уялтирмоқ; жиғига тегмоқ, ғашига тегмоқ; III عَايَرَ 1) текширмоқ, синаб кўрмоқ, ўлчамоқ, тарозига солиб кўрмоқ; 2) идишга (*яшиқ ва б. ларга*) жойламоқ; 3) бошқармоқ, бошқариб турмоқ; 4) мақтанмоқ, керилмоқ; 5) *халқ* танбеҳ бермоқ, койимоқ, таъна қилмоқ; IV أَعَارَ у ёқ-бу ёққа олиб юрмоқ, сайр қилдирмоқ

– عَائِرٌ 1) кўчиб юрувчи, дайдиб юрувчи; 2) адашган (*ўқ ҳақида*)

– عَارٌ *кўп.* أَعْيَارٌ шармандалик, уят; ◊ يَا عَلَيْكَ! ~ уят сенга!; لَلْـ~ қандай шармандалик!; مَحَا الْـ~ шармандаликни ювмоқ; جَلَّ جَلَّلَهُ بَالْـ~ *қар.*

– عِيَارٌ[1] *кўп.* ـاتٌ 1) ўлчов, ўлчам, меёр, стандарт, эталон; ~ الذَّهَبِ олтин (энг яхши) меёр; 2) калибр (*тўп, ўқ ва б. ларда*); 3) проба (*металлар софлиги даражасини кўрсатувчи ўлчам*); 4) тарози тоши

– عِيَارٌ[2] *кўп.* أَعْيِرَةٌ *шунингдек:* نَارِيٌّ ~ ўқ отиш

– عَيَّارٌ[1] 1. айёр, алдамчи; 2. ялангоёқ, дайди, бекорчи

– عَيَّارٌ[2] *кўп.* ـاتٌ — *тех.* кўтарма кран, лебёдка

– عَيَّارٌ[3] арслон, шер

– عَيْرٌ[1] *кўп.* عُيُورٌ, أَعْيَارٌ 1) ёввойи эшак, гур; хонаки эшак

– عَيْرٌ[2] Мадинаи мунаввaрадаги тоғнинг номи

– عِيرٌ *кўп.* ـاتٌ 1) карвон; ◊ لَا (لَيْسَ) فِي الْـ~ وَ لَا فِي النَّفِيرِ *мтл.* на ошқатиқ, на бошқатиқ; 2) озиқ-овқат ташийдиган туя

– عِيرَةٌ *қар.* عور

– عُيَيْرٌ *ёки* عُيَيْرُ وَحْدِهِ: زَيْدٌ ~ Зайд шуҳратпарастдир (кеккайгандир)

– مَعَايِرُ *кўп* камчиликлар, айблар, етишмовчиликлар

– مُعَايَرَةٌ 1) (*ўлчовларни*) меёрлаш, стандартизация қилиш; 2) танбеҳ бериш, уялтириш

– مِعْيَارٌ *кўп* مَعَايِيرُ ўлчов, ўлчам, меёр, эталон; норма

أَعْيَسُ *мн.* عَيْسَاءُ *кўп.* عِيسٌ 1. қорамтир, қўнғир (*туянинг сифати*); 2. (*зотли*) туя

– عِيسٌ у ер-бу-ерида оласи бор оқ рангдаги туя

عَيْسَلَانُ *бот.* сунбул, сумбул, гиасинт

عِيسُو *библ* Ийсав

عِيسَى *ат.от мз.* Ийсо алайҳиссалом, Иисус

– عِيسَوِيٌّ ийсавий, христиан динидаги киши

I (عيش) عَاشَ (и) عَيْشٌ, مَعِيشَةٌ 1) яшамоқ, умр ўтказмоқ; تَعِيشُ أَنْتَ! у сенга узоқ яшашни буюрди!; مَنْ يَعِشْ يَرَ! *мтл* омон бўлсак, кўрармиз!; !... ~ (لِيَعِشْ) яшасин ...!; بِالْقُرُوضِ ~ қарз ҳисобига яшамоқ; عَلَى (مِنَ) الْمَعَاشِ ~ пенсия ҳисобига яшамоқ, 2) узоқ вақт кийилмоқ (*кийим, пойабзал ва б. лар ҳақида*); II عَيَّشَ 1) яшаш учун имкон бермоқ; عِشْ وَ عَيِّشْ! ўзинг ҳам яша, бошқага ҳам яшаш учун имкон бер!; 2) яшаш учун моддий маблағ бермоқ; 3) боқмоқ, қарамоқ, едириб-ичирмоқ; III عَايَشَ 1) (*к. биландир*) бирга яшамоқ; 2) (*к. биландир*) биргалашиб бошдан кечирмоқ (*мас., ғам-аламни*); 3) тинч-тотув яшамоқ; IV أَعَاشَ 1) (*оилани*) боқмоқ; едириб-ичирмоқ; семиртирмоқ, парваришламоқ (*мас., ерни*); 2) озиқ-овқат билан таъминламоқ; V تَعَيَّشَ яшаш учун маблағ топмоқ; (*н. нингдир ҳисобига*) яшамоқ (مِنْ); VI تَعَايَشَ 1) бошқалар билан биргаликда яшамоқ; 2) тинч-тотув яшамоқ; VIII اِعْتَاشَ (*н. нингдир ҳисобига*) яшамоқ (مِنْ)

– إِعَاشَةٌ 1) боқиш, қараш; 2) озиқ-овқат билан таъминлаш; قِسْمُ الْـ~ озиқ-овқат таъминоти бўлими; بِطَاقَةُ الْـ~ озиқ-овқат паттаси (*карточкаси*)

– تَعَايُشٌ биргаликда яшаш; الْـ~ السِّلْمِيُّ тинч-тотув яшаш

– عَائِشٌ яшовчи; (ҳозир) ҳаёт; فِي خَفْضٍ مِنَ الْعَيْشِ ~ бой-бадавлат яшовчи

– عَائِشَةُ *ат.от.мн.* Оиша

– عَيَّاشٌ 1) нонфуруш; 2) маишатпараст, ишратпараст, дилхушликни яхши кўрадиган одам

– عَيْشٌ 1) ҳаёт кечириш, яшаш; مُسْتَوَى الْـ~ яшаш даражаси; 2) нон, озиқ-овқат; بَايِتٌ ~ қотган нон; وَ مِلْحٌ ~ нон-туз; ◊ ~ الرِّيفِ заҳарли қўзиқоринлар; السَّرَايَةِ ~ ширинликлар; الْغُرَابِ маккажўхори

– عِيشَةٌ яшаш тарзи; яшаш, ҳаёт кечириш; رَاضِيَةٌ ~ бой-бадавлат яшаш, ҳаётдан мамнун бўлиб яшаш

– عَيُوشٌ тўлақонли ҳаёт кечираётган

– مَعَاشٌ *кўп.* ـاتٌ 1) ҳаёт; الْـ~ وَ الْمَعَادُ *дин.* бу дунё ва у дунёдаги ҳаёт; 2) ҳаёт учун зарур маблағлар; غَلَاءُ الْـ~ ҳаёт кечиришнинг қийматлиги (оғирлиги); 3) парвариш, мояна бериш; пенсия, нафақа; أَحَالَ عَلَى الْـ~ пенсия (нафақа) га чиқармоқ; أَرْبَابُ الْمَعَاشَاتِ пенсионер (нафақахўр) лар; الْـ~ التَّقَاعُدِيُّ *ёки* ~ التَّقَاعُدِ пенсия (нафақа), пенсия (нафақа) таъминоти

– مُعَاشٌ озиқ-овқат билан таъминланган; الْحَيَاةُ الْـ~ـةُ яхши таъминланган ҳаёт

– مَعَاشِيٌّ маиший; яшашга оид, турмуш кечиришга оид; الْمُسْتَوَى الْـ~ яшаш даражаси; صُعُوبَاتٌ ~ـةٌ яшаш (*турмуш*) қийинчиликлари, маиший қийинчиликлар; الْأَوْضَاعُ الْـ~ـةُ *ёки* الْأَحْوَالُ الْـ~ـةُ яшаш шароитлари

– مُعَايَشَةٌ бирга яшаш

– مَعِيشَةٌ *кўп.* مَعَايِشُ 1) ҳаёт кечириш, яшаш; 2) яшаш, ҳаёт кечириш воситалари, озиқ-овқат; боқиш, қараш; نَفَقَاتُ (تَكَالِيفُ)

الـ~ яшаш харажатлари (сарфлари); ~ الْحَدُّ الْأَدْنَى لِلْـ яшаш минимуми

– مَعِيشِيٌّ маиший, яшашга оид; الْمُسْتَوَى الْـ~ яшаш даражаси

(عيط) II عَيَّطَ йиғламоқ, қичқирмоқ, бақирмоқ; (*к. нидир*) чақирмоқ (عَلَى); VI تَعَايَطَ бошқалар билан бирга қичқирмоқ, бақирмоқ

– عِيَاطٌ йиғи; қичқириқ, бақириқ

I (عيف) عَافَ (*а, и*) عَيْفٌ 1) (*бирор н. га*) нафрат (ёмон кўз) билан қарамоқ, (*бирор н. ни*) ёмон кўрмоқ; يَعَافُ النَّظَرَ إِلَى ... га қарашдан у нафратланади; عَافَتْ نَفْسُهُ الْكُتُبَ китоблар уни зериктирди; تَعَافُهُ النَّفْسُ бу унинг нафратини қўзғайди, бу унинг кўнглини айнитади; 2) (*юлдузларнинг учишига қараб*) фол очмоқ, фолбинлик қилмоқ; 3) (*бирор н. устида*) қанот қоқиб турмоқ (عَلَى - *қуш ҳақида*)

– عَائِفٌ 1) (*қушларнинг учишига қараб*) фол. очувчи, фолбинлик қилувчи; 2) ёмон кўрувчи, нафратланувчи

– عِيَافَةٌ қушларнинг учишига қараб фол очиш

– عَيْفٌ, عَيَفَانٌ нафрат, ёмон кўриш, антипатия

– عَيُوفٌ жирканувчи, ҳазар қилувчи

(عيق) VI تَعَايَقَ олифта (пўрим) бўлиб юрмоқ; мақтанмоқ, фахр қилмоқ, мағрурланмоқ, гердаймоқ

– عَايِقٌ олифта, пўрим

– عِيَاقَةٌ олифталик, пўримлик

– عَيُوقٌ безанган, ясан-тусан қилган, олифталарча кийинган; ◊ الْـ~ *астр.* Капелла

– مُتَعَايِقٌ олифта, пўрим

I (عيل) عَالَ (*и*) عَيْلَةٌ камбағал (ночор) бўлмоқ; II عَيَّلَ 1) кўп сонли оилали бўлмоқ; 2) (*оилани*) боқмоқ, таъминламоқ; IV أَعْيَلَ = *ёки* أَعَالَ = I

– عَائِلٌ *кўп.* عَالَةٌ, عُيَّلٌ камбағал, ночор, бечора

– عَائِلَةٌ *кўп.* عَوَائِلُ, ـــاتٌ оила

– عَائِلِيٌّ оилавий, оилага оид, шу оилага хос

– عَالَةٌ *кўп.* عُيَّلٌ *дан*; 1) боқиндилар, боқиладиганлар, 2) юк, бировга юк бўлганлик; كَانَ ~ عَلَى ... га юк бўлиб (боғланиб) қолган бўлмоқ; عَاشَ ~ عَلَى ... бирор нарса ҳисобига яшамоқ; اعْتَبَرَهَا ~ عَلَيْهِ у (аёл) ни ўзига юк деб ҳисоблади; 3) фақирлик, бечоралик

– عِيَالَةٌ (*оилани*) боқиш, парваришлаш

– عَيِّلٌ *кўп.* عِيَالٌ, عَالَةٌ бола, фарзанд; ◊ هُوَ عِيَالٌ عَلَيْهِ а) улар ҳаммаси унга боғланганлар; б) уларнинг ҳаммаси унинг ҳисобига яшайдилар

– عَيْلَةٌ[1] оила, оила аъзолари, уйдагилар

– عَيْلَةٌ[2] фақирлик, бечоралик

– مُعِيلٌ, مُعَيَّلٌ кўп силали

(عيم) I عَامَ (*а, и*) сут ичгиси келмоқ; IV أَعَامَ сутсиз қолдирмоқ

– عَيْمَةٌ сут ичишга бўлган иштиёқ

– عَيْمَانٌ *мн.* عَيَامَى сут ичгиси келган киши

(عين) I عَانَ (*и*) عَيْنٌ булоқни топмоқ, булоққа рўпара келмоқ (бўлмоқ); II عَيَّنَ 1) таъйинламоқ, жорий қилмоқ, аниқламоқ, белгиламоқ (*муддат, чегара ва ҳ.к. лар ҳақида*); ~ الْحُدُودَ чегараламоқ, ~ الْهَدَفَ нишонни кўрсатмоқ (белгиламоқ); ~ السَّبَبَ сабабини кўрсатмоқ (тушунтирмоқ, изоҳламоқ); 2) (*вазифага*) таъйинламоқ (فِي); 3) ажратмоқ, мўлжалламоқ; 4) тешмоқ, тешик очмоқ; III عَايَنَ 1) қараб чиқмоқ, шаҳодат бермоқ; 2) ўз кўзи билан кўрмоқ; 3) шоҳид (гувоҳ)лик бермоқ; V تَعَيَّنَ 1) таъйинланмоқ; 2) аниқланмоқ; 3) (*к. учундир*) мажбурий (шарт) бўлмоқ (عَلَى); 4) кўзи тегмоқ; VIII اعْتَانَ насияга мол сотиб олмоқ

– أَعْيَانٌ *кўп.* аъёнлар, таниқли одамлар, зодагонлар; مَجْلِسُ الْـ~ сенат; بَنُو الْـ~ бир ота-онадан туғилган ака-укалар

– أَعْيَنُ *мн.* عَيْنَاءُ *кўп.* عِينٌ кўзи катта, катта кўзли

– تَعْيِينٌ *кўп.* ـــاتٌ 1) таъйинлаш; 2) маълум муддатга берилган белгили миқдордаги озиқ-овқат (*паёк*); ~ نَاشِفٌ қуруқ паёк

– عُوَيْنَاتٌ *кўп.* кўзойнак

– عَيَّانٌ *халқ.* бемор (касал) одам (*сол.* عَيٌّ)

– عِيَانٌ ўз кўзи билан кўриш; لَيْسَ الْخَبَرُ كَالْـ~ (كَالْمُعَايَنَةِ) эшитиш бошқа, кўриш бошқа; ~ شَاهِدُ ўз кўзи билан кўрган, بَادٍ لِلْـ~ кўзга кўриниб турган, очиқ-ойдин

– عِيَانِيٌّ кўриниб турган, очиқ-ойдин; ~ شَاهِدٌ ўз кўзи билан кўрган, гувоҳ бўлган

– عَيْنٌ[1] *кўп.* ـــاتٌ 1) Е ҳарфи; 2) *мат.* Зет (з); مِحْوَرُ الْعَيْنَاتِ зет (з) ўқи

– عَيْنٌ[2] *кўп.* عُيُونٌ, أَعْيُنٌ кўз; ~ كَهْرَنُورِيَّةٌ фотоэлемент, ~ اللهِ عَلَيْهِ! Оллоҳ сақласин уни!; عَلَى مَدَى الْـ~ кўз етгунга қадар; بِأُمِّ الْـ~ ўз кўзи билан; رَآهُ رَأْيَ الْـ~ يَنِهِ; رَآهُ بِـ~ ىْ رَأْسِهِ *ёки* бирор нарсани ўз кўзи билан кўрмоқ; ... ظَهَرَ لِكُلِّ ذِي ~ يْنِ أَنَّ ... ҳар бир кўзи бор одамга аниқки, ..; كَانَتْ ~ هُ سَاهِرَةً ҳушёр бўлмоқ; ... جَرَى بِـ~ يْهِ عَلَى (*бирор н. га*) кўз югуртириб чиқмоқ; اخْتَفَى مِنْ أَمَامِ ~ يْهِمْ у уларнинг кўзидан йўқолди (яширинди); نَظَرَ إِلَيْهِ بِـ~ الرِّضَى кимгадир яхши кўз билан қарамоқ; نَظَرَ إِلَيْهَا بِـ~ الْجِدِّ у унга (аёлга) жиддий назар ташлади; نَظَرَ بِـ~ الْانْتِبَاهِ (*н. гадир*)

диққат билан қарамоқ (إِلَى); بـ~ الْاحْتِقَارِ نَظَرَ (к. ғадир, н. ғадир) нафрат билан қарамоқ (إِلَى); بـ~ بَصِيرَةٍ نَظَرَ (н. ғадир) ақл кўзи билан қарамоқ (إِلَى); 2) *шунингдек.* تَأْثِيرُ الْـ~ ёмон кўз, кўз тегиш, суқ; الرُّكْبَةِ ~ тиззанинг кўзи; الشَّمْسِ ~ қуёшнинг кўзни қамаштирадиган нури; الْبَقَرِ ~ Шомда ўсадиган узум нави; فِي الْمِيزَانِ ~ тарозининг паллалари тенг эмас; صَاحِبُ الْـ~ унинг кўзи бор; هَذَا يَمْنَعُ الْـ~ бу кўз тегишдан сақлайди; 3) жосус, айғоқчи; 4) тешик, кўз; (*тўрнинг*) кўзи; الْقَنْطَرَةِ ~ шлюз (*сув сатҳи турли бўлган бир жойдан иккинчи жойга кемаларни ўтказиш учун хизмат қилувчи гидротехник иншоот*); السَّاقِيَةِ ~ (*тўппонча барабанидаги*) ўқдон; 5) *шунингдек.* الْمَاءِ ~ булоқ; 6) (*вагонлардаги*) купе; 7) новда, калтак; 8) нарса, ашё (*мол-мулк сифатида*), мол-мулк; مَا أَلْفَى ~ا وَلَا أَثَرًا ҳеч нарсанинг изини ҳам тополмаслик; 9) нақд пул; 10) моҳият, мағиз; 11) (*бирор н. нинг*) энг яхшиси, аълоси; تُعَدُّ هَذِهِ الْقَصِيدَةُ مِنْ عُيُونِ شِعْرِهِ бу қасида унинг шеъриятидаги гавҳар ҳисобланади; 12) *кўп.* أَعْيَانٌ аъён, шахс; таниқли (ҳурматли) киши; كَانَ مَجْهُولَ الْـ~ وَالْأَثَرِ мутлақо номаълум (ҳеч ким танимайдиган) бўлмоқ; 2. ўшанинг ўзи; وَلِهَذَا السَّبَبِ عَيْنِهِ худди ўша сабаб билан; فَأَجَبْتُهُ بِـ~ الْجَوَابِ мен унга худди ўша жавобни бердим; ◊ هُوَ بِـ~ـهِ унинг ўзи; بِـ~ مُجَرَّدَةٍ оддий кўз билан (*мас., дурбинсиз*); الشَّمْسِ ~ а) қуёш гардиши; б) *бот.* гулҳамишабаҳор; الْحَمَلِ ~ а) ёнғоқ; б) ширинлик; в) *бот.* айиқтовон; صَفْرَاءُ ~ *бот.* гулҳамишабаҳор; الْقِطِّ ~ мойчечак; ~ الْمُسْكَةِ қадоқ, қабариқ; عَلَى الرَّأْسِ وَالْـ~! бош устига, жон деб!, бажонудил; ~ بِـ~ وَسِنٌّ ◊ يَا ~ الْعَمِّ! эй азизим!, эй қадрдон!; بِسِنٍّ! қонга қон, жонга жон!; أَصْبَحَ أَثَرًا بَعْدَ ~ фақат хотирдагина қолмоқ, изсиз йўқолмоқ; دَفَعَ ~ًا натура билан ҳақ тўламоқ; نَزَلَ

بـ~ـي у менинг назаримдан қолди; مَلَأَ الْـ~ ёқмоқ, ёқиб қолмоқ; أَصَابَتْهُ ~ـهَا у қаттиқ ҳаракат қилди (ғайрат қилди); خَرَجَتْ ~ـهُ унга у (аёл)нинг кўзи тегди; ضَاعَ أَمَامَ ~ـهِ кимнингдир кўз олдида йўқ бўлмоқ

— عَيْنٌ йиғлоқи

— عِينَةٌ қарзга сотиш ёки олиш

— عَيِّنَةٌ *кўп.* ـاتٌ — намуна; синов

— عَيْنِيٌّ 1) кўзга (кўришга) оид; 2) натура билан тўланадиган; ашёвий; الْمُقَايَضَةُ الْـ~ـةُ мол алмаштириш, айрибошлаш савдоси (бартер); الْمَظْهَرُ الْـ~ لِلْعَلَاقَاتِ الْإِنْتَاجِيَّةِ ишлаб чиқариш муносабатларининг ашёвий ифодаси (натижаси); *юр.* мулкий (*ҳуқуқ ҳақида*); حُقُوقٌ ~ـةٌ мулкий ҳуқуқ; مُلْكٌ ~ амлок; الْأَمْلَاكُ الْـ~ـةُ кўчмас мулк, амлок; 4) *мат.* Зет (*з*) катталигига оид; الْمِحْوَرُ الْـ~ зет (*з*) ўқи

— عَيْنِيَّةٌ *кўп.* ـاتٌ — окуляр (*оптик асбобнинг кўзга тутиб қараладиган томондаги шишаси*)

— عُيَيْنَةٌ *кўп.* ـاتٌ — тешикча, тирқиш

— مُعَايِنٌ 1) кузатувчи, қаровчи; 2. 1) нозир; 2) томошабин; ўз кўзи билан кўрган

— مُعَايَنَةٌ 1) кузатиш, гувоҳлик бериш; 2) назорат; 3) цензура

— مَعِينٌ 1) булоқ, манба; 2) суқланган (кўз теккан) одам

مُعَيَّنٌ муайян, белгиланган; فِي أَوْقَاتٍ ~ـةٍ муайян вақтга; لِمُدَّةٍ ~ـةٍ муайян муддатга

— مُعَيَّنٌ *кўп.* ـاتٌ — *мат.* ромб; شَبِيهٌ بِالْـ~ ромбоид; مُنْحَرِفٌ ~ *мат.* трапеция

— مَعِينٌ = مَعْيُونٌ

عَيّ عِيّ *қар.*

غ

غ (غَيْنٌ) ғайн (*араб алифбосининг ўн тўққизинчи ҳарфи; абжадда - 1000*)

غَابٌ *қар.* غيب

غَارٌ дафна (*дарахт*); أَوْرَاقُ الْـ~ дафна япроғи; ◊ الْفَوْزِ وَ ~ الظَّفَرِ зафар (ғалаба) чамбари (*ғолиблар бўйнига солинадиган дафна дарахти баргларидан ясалган чамбар*); إِكْلِيلُ الْـ~ дафна чамбари; لَمْ يَأْتِهِ بِأَكَالِيلِ الْـ~ бу унга обрў-эътибор келтирмади

غَارُوقَةٌ узун муддатли ижара, (*бирор н. дан*) узоқ йиллар давомида фойдаланиш; تَأْجِيرٌ بِالْـ~ узун муддатга ижарага бериш (*сол.* غَرُوقَة)

غَازٌ[1] газ, ҳарир газлама, ҳил-ҳила

— غَازٌ[2] *кўп.* ـاتٌ — 1) газ (*модда*); طَبِيعِيٌّ ~ табиий газ; الْـ~ خَرْدَلٌ *қар.* الْخَرْدَلِ ~; الْإِسْتِصْبَاحِ ~ ёритувчи газ чироғи; الضَّحَّاكُ ~ кулдирувчи (хурсанд қилувчи) газ; الْغَازَاتُ السَّامَّةُ заҳарли

газлар; الْغَازَاتُ الْخَانِقَةُ ёки الْغَازَاتُ الْمُخَنِّقَةُ бўғувчи газлар; الْغَازَاتُ الْمُسَيِّلَةُ لِلدُّمُوعِ қар. مُسَيِّلٌ 2) керосин; الــ~ الْوَسِخُ тозаланмаган керосин

– غَازُوزَةٌ газ сув

– غَازِيٌّ 1) газга оид; газли; ~ مِصْبَاحٌ газ чироқ, газ билан ёнадиган чироқ; ~ مَشْرُوبَاتٌ (مِيَاهٌ) ~ـةٌ газли ичимликлар; 2) газсимон, газга ўхшаш

غَازُولِين газолин (*нефтдан олинадиган ёқилғи тури*)

غَازِيتَةٌ кўп. ~ اتٌ — газета

غَاغَةٌ 1) шовқин-сурон, бақир-чақир; 2) шовқин-суронли оламон; 3) *бот.* ялпиз

غَاقٌ *зоол.* қоравой, қорабузов (*қуш*)

غَالٌ кўп. ~ اتٌ — эшик қулфи

غَلْيُونٌ = غَالْيُونٌ кўп. غَلَايِينُ

غَانْجُو қайрилма қозиқ, илмоқ, чангак, илгак

غَايَةٌ қар. غي

I غَبَّ (а/у) غِبٌّ 1) (*кун оша*) келмоқ, келиб турмоқ; 2) ютмоқ, ичмоқ (*сол.* عَبَّ); IV أَغَبَّ 1) (*к. дадир*) вақти-вақти билан янгиланиб (қайталаб) турмоқ (*туш.к.* ёки عَلَى *безгак ҳақида*); 2) кун оша ёки ҳар куни келмоқ; V تَغَبَّبَ оқибатлар (натижалар) кутмоқ

– غُبٌّ кўп. أَغْبَابٌ, غُبُوبٌ 1) бухта, қўлтиқ (*денгизда*); 2) жар, жарлик

– غِبٌّ[1] 1) вақти-вақти билан келиб туриш; ~ا вақти-вақти билан, ўқтин-ўқтин, баъзан, камдан-кам; زَارَهُ ~ا кимнингдир олдига вақти-вақти билан келиб турмоқ; زُرْ ~ا تَزْدَدْ حُبًّا *мқл.* ҳалвонинг ози ширин (*сўзмасўз:* меҳмонга кам-кам борсанг, азиз бўласан) 2) оқибат, натижа; ◊ حُمَّى الـــ~ ўқтин-ўқтин тутадиган безгак (*уч кунлик*)

– غِبٌّ[2] кейин, сўнг; الْمَطَرِ ~ ёмғирдан кейин (сўнг)

– غَبَبٌ кўп. أَغْبَابٌ бағбаға, ғабғаб

– غُبَّةٌ кўп. ~ اتٌ — ютум, ҳўплам

– غَبِيبٌ эскириб қолган, қаттиқ, қотиб қолган (*гўшт, нон ҳақида*)

– مَغَبَّةٌ кўп. ~ اتٌ — оқибат, натижа

I غَبَرَ (и) غُبُورٌ 1) ўтмоқ, ўтиб бормоқ, ўтиб кетмоқ (*вақт ҳақида*); 2) қолмоқ; II غَبَّرَ 1) чанг чиқармоқ, чанг кўтармоқ; 2) чанг билан қопламоқ, чангитмоқ; 3) (*к. нидир*) қораламоқ, айбламоқ (عَلَى); ◊ ~ الطَّعَامَ بِفُلْفُلٍ овқатга қалампир сепмоқ (солмоқ); ~ فِي وَجْهِهِ кимнидир қувиб ўтмоқ; IV أَغْبَرَ чанг билан қопламоқ; ~ الْجَوُّ ҳавода кўп чанг учиб юрибди; V تَغَبَّرَ чанг босмоқ, чанг билан қопланмоқ; IX اغْبَرَّ чанг рангида бўлмоқ, кулранг бўлмоқ

– أَغْبَرُ *мн.* غَبْرَاءُ *кўп.* غُبْرٌ 1) чанг рангида, кулранг; 2) чанг босган, ғуборли; 3) ўтиб кетувчи, ўткинчи; ◊ الْغَبْرَاءُ ер, замин; افْتَرَشَ الْغَبْرَاءَ وَالْتَحَفَ السَّمَاءَ очиқ жойда зах ерда ухламоқ; ابْنُ غَبْرَاءَ камбағал, қашшоқ

– غَابِرٌ ўтган, ўтган замондаги; فِي الْعَهْدِ الـــ~ қадимги замонларда, узоқ ўтмишда; مِنَ ~ الْأَزْمَانِ қадимдан бери, ўтган замонлардан бери; ◊ صَارَ كَأَمْسِ الـــ~ абадий йўқолмоқ, абадий йўқ бўлмоқ

– غُبَارٌ 1) ғубор, чанг, тупроқ; الـــ~ الذَّرِّيُّ атом чанги; نَفَضَ عَنْ نَفْسِهِ ~ السُّكُونِ *маж.* уйғонмоқ (*сўзма-сўз:* ўз устидан сокинлик тупроғини қоқиб ташламоқ); ... نَفَضَ الـــ~ عَنْ مَلَفِّ مَشْرُوعٍ *маж.* чанг босиб ётган проект папкасини ёруғ дунёга яна олиб чиқмоқ; أَثَارَ الـــ~ فِي وَجْهِهِ а) *шунингдек*: أَثَارَ ~ الشَّكِّ حَوْلَهُ кимгадир нисбатан шак-шубҳа уйғотмоқ (туғдирмоқ); б) кимнидир қувиб ўтмоқ; 2) *бот.* (*гулдаги*) чанг; ◊ لَا ~ عَلَيْهِ у бекаму кўст, беғубор; لَا ~ عَلَى هٰذِهِ النَّظَرِيَّةِ бу назарияга нисбатан ҳеч қандай шак-шубҳа йўқ; ... لَا يُشَقُّ لَهُ ~ فِي қар. شَقَّ

– غُبَارِيٌّ: الْأَرْقَامُ الـــ~ـةُ араб рақамлари

– غُبَارِيَّةٌ *мед.* пневмокониоз (*ўпканинг сурункали яллиғланиши*)

– غَبَرٌ чанг, ғубор

– غَبْرٌ яна очилаётган (*яра ҳақида*)

– غِبْرٌ нафрат

– غَبَرَةٌ чанг, ғубор; чанглар тўзони; عَلَى وَجْهِهَا ~ الْغَضَبِ *маж.* у (аёл) нинг юзида ғазаб аломатлари (ғубори) (кўринди)

– غُبْرَةٌ 1) кулранг, кулранг бўёқ, кулрангга бўялиш; 2) чанг, ғубор

– غُبُورٌ = غَبْرِيَال

– غُبَيْرَاءُ 1) *бот.* четан (*рябина ўсимлиги ва меваси*); 2) ҳабашлар маккажўхоридан тайёрлайдиган ичимлик номи

– غُبَيْرَةٌ кўп. ~ اتٌ — спора (*гулсиз ўсимликларнинг ва баъзи бир ҳужайрали жониворларнинг урчиш органи*)

– مُغَبَّرٌ чанг билан қопланган, чанг (ғубор) босган

غَبْرِيَال *ат.от.мз.* Гавриил

I غَبَسَ (у) غَبْسٌ ёки غَبِسَ (а) غَبَسٌ 1) зим-зиё қоронғи бўлмоқ (*тун ҳақида*); 2) думи ва ёли қора рангда бўлмоқ (*от ҳақида*)

– أَغْبَسُ *мн.* غَبْسَاءُ *кўп.* غُبْسٌ 1) қоронғи; 2) думи ва ёли қора рангдаги

– غَبَسٌ қоронғилик

I غَبِشَ (а) غَبَشٌ қоронғи бўлмоқ, тамом бўлмоқ (*тун ҳақида*); II غَبَّشَ 1) қоронғи қилмоқ, қоронғилаштирмоқ; хиралаштирмоқ; 2) ноаниқ (хира) кўрмоқ (*кўз ҳақида*); IV أَغْبَشَ қоронғи бўлмоқ; тамом бўлмоқ (*тун ҳақида*); V تَغَبَّشَ хиралашмоқ, хираланмоқ (*кўзгу ҳақида*)

– أَغْبَشُ *мн.* غَبْشَاءُ *кўп.* غُبْشٌ 1) қоронғи; 2) хира (*кўзгу ҳақида*)

– غَبَاشَةٌ 1) хиралик; қоронғилик; 2) *мед.* кўзнинг хиралашуви

– غَبَشٌ қоронғилик, ғира-ширалик (*тонг отиш олдида*)

– غَبِشٌ қоронғи, хира

– غُبْشَةٌ тонготардаги қоронғилик, тонготар

– مُغَبَّشٌ қоронғи

I غَبَطَ (и) غَبْطٌ ҳавас қилмоқ; II غَبَّطَ бахтли (ҳавас қилса арзийдиган) деб ҳисобламоқ; VIII اغْتَبَطَ (*н. дандир*) роҳатланмоқ, (*н. учундир*) хурсанд бўлмоқ (لِـ); шодланмоқ

– اغْتِبَاطٌ роҳат, лаззатланиш, шодлик, шодланиш

– غَبْطٌ ҳавас, ҳавас қилиш

– غِبْطَةٌ 1) ҳавас; 2) роҳат, лаззат; шодлик, хурсандлик; бахт, фароғат; رَقَّ قَلْبُهُ رَفِيفَ الـ~ унинг юраги хурсандликдан ўйнаб кетди; رَأَى بِعَيْنِ الـ~ роҳат қилиб (мазза қилиб) томоша кўрмоқ; 3) жаноблари (*христианларда юқори мартабали диний амалдорга мурожаат қилинганда*)

– غَبِيطٌ *кўп.* غُبُطٌ 1) туя эгари (*аёллар учун*); 2) қоп; سَمَادٍ ~ бир қоп ўғит

– مَغْبُوطٌ 1) ҳавас қилишга арзийдиган; хурсанд, бахтли; роҳат-фароғатдаги; 2) ёрқин хотира қолдирган

– مُغْتَبِطٌ мамнун, хурсанд бўлган

– غَبْغَبٌ *кўп.* غَبَاغِبُ ғабғаб, бағбаға

I غَبَقَ (غبق) (у, и) غَبْقٌ кечқурун сув ичирмоқ, кечқурун суғормоқ; VIII اغْتَبَقَ (*бирор н. ни*) кечқурун ичмоқ

– غَبُوقٌ кечқурунги суғориш, кечқурунги сув бериш

I غَبَنَ (и) غَبْنٌ 1) алдамоқ; тарозидан уриб қолмоқ; 2) адолатсиз баҳоламоқ; (*фазилатини*) ерга урмоқ, пасайтирмоқ; (*ҳақ-ҳуқуқларни*) бузмоқ, қисқартирмоқ; 4) қаторда камситмоқ, улушидан маҳрум қилмоқ; 5) (*кийимни*) қисқартиб ёки торайтириб тикмоқ; غَبِنَ (а) غَبَانَةٌ، غَبْنٌ رَأْيُهُ ~ зеҳни паст бўлмоқ; ақли заиф бўлмоқ; VI تَغَابَنَ бир-бирини алдамоқ; ўзаро алдашмоқ; VII انْغَبَنَ алданган (камситилган) бўлмоқ, улушидан маҳрум қилинган бўлмоқ

– تَغَابُنٌ бир-бирини ўзаро алдаш; ◊ يَوْمُ الـ~ *дин.* ўлганлар тириладиган кун, қиёмат

– غَبَانَةٌ нодонлик, калтабинлик

– غَبَانِيٌّ кашмири (*жун газлама*)

– غَبْنٌ[1] 1) алдаш; ҳақдан (пулдан) уриб қолиш; тарозидан уриб қолиш; 2) холис (адолатли) баҳо бермаслик, (*фазилатни*) камситиш; 3) ҳуқуқларни камситиш, уларга дахл қилиш; 4) зарар етказиш

– غَبْنٌ[2] 1) хафа қилиш; адолатсизлик; 2) (*к. гадир*) зарар етказиш (عَلَى)

– غَبْنَةٌ қат, бурма (*кийимда*)

– غَبِينٌ зеҳни паст, ақли заиф

– غَبِينَةٌ алдаш

– مَغْبُونٌ қаторда камситилган, хафа қилинган; رَجَعَ بِصَفْقَةِ الـ~ у қоқ-қуруқ қайтиб келди ёки у туз ҳам татимай қайтиб келди ёки у икки қўлини бурнига тиққанича қайтиб келди

غُبُونٌ *зоол.* гиббон (*маймуннинг бир тури*)

I غَبِيَ (а) غَبَاوَةٌ 1) нодон (узоқни кўра олмайдиган) бўлмоқ; саводсиз (жаҳолатда) бўлмоқ; (*н. н идир*) тушунмайдиган бўлмоқ, тушунмаслик (عَنْ); 3) *мажҳ.* эсни йўқотмоқ, беҳуш бўлиб йиқилмоқ; VI تَغَابَى 1) ёлғондан ўзини нодон қилиб кўрсатмоқ, ўзини нодонликка солмоқ; 2) тентаклик қилмоқ, ўзини ножиддий (бачкана) тутмоқ; X اسْتَغْبَى нодон (беақл) деб ҳисобламоқ

– أَغْبَى энг нодон (беақл)

– غَبَاءٌ нодонлик, аҳмоқлик, беақллилик; عَنْ ~ беақллилик натижасида, нодонлик қилиб

– غَبَاوَةٌ калтафаҳмлик, аҳмоқлик, беақллилик, фаросатсизлик; الفَهْمِ ~ бефаҳмлилик

– غَبِيٌّ *кўп.* أَغْبِيَاءُ 1. аҳмоқ, нодон, беақл; 2. жаҳолатдаги одам, нодон одам, бефаросат одам

I غَتَّ (а/у) غَتٌّ 1) босиб (тўхтатиб) турмоқ; الضَّحِكَ ~ кулгини босиб турмоқ; 2) ботирмоқ, чўктирмоқ

أَغْتَمُ *мн.* غَتْمَاءُ *кўп.* غُتْمٌ гапини тушуниб бўлмайдиган, фикрини тўла ифодалай олмайдиган

– غُتْمَةٌ ғўлдираб гапиришлик, фикрни тўла ифодалай олмаслик

– غُتْمِيٌّ، غُتْمِيٌّ = أَغْتَمُ

I غَثَّ[1] (а/и) غَثَاثَةٌ ориқ (чўпдай) бўлмоқ; غَثَّ[2] (а/и) غَثِيثٌ، غُثُوثَةٌ، غَثَاثَةٌ йиринг чиқармоқ, йирингламоқ (*яра ҳақида*); غَثَّ[3] (и) ёқимсиз бўлмоқ, фисқ-фасодли бўлмоқ (*суҳбат ҳақида*)

– غَثٌّ[1] йиринг чиқариш (*яра ҳақида*)

– غَثٌّ[2] ориқ, озғин; ◊ ـهَا وَ سَمِينُهَا~ а) яхши ва ёмон; б) арзон ва қиммат; в) майда ва катта; لاَ يُمَيِّزُ الـ~ مِنَ السَّمِينِ ёки لاَ يُمَيِّزُ بَيْنَ الـ~ وَ السَّمِينِ (*бирор н. ни*) ёмон билмоқ, яхши ёки ёмонлигини билмаслик

– غَثٌّ[3] 1) ориқ гўшт; 2) ёқимсиз ғийбатга тўла суҳбат

– غُثُوثَةٌ، غَثَاثَةٌ ориқлик, озғинлик; чўплик

– غَثِيثٌ = غَثٌّ[1][2]

– غَثِيثٌ[2] йиринг

– غَثِيثٌ = غَثٌّ[3][3]

غَاثِرٌ қуюқ, тўла, атрофлича; مُطْبِقٌ ~ صَمْتٌ мутлақ (тўла) сукунат, жимлик

I غَثَى (и) غَثَيَانٌ кўнгил айнимоқ; غُثِيَتْ نَفْسُهُ *мажҳ.* ёки غَثَتْ نَفْسُهُ унинг кўнгли айниди

– غُثَاءٌ ифлослик, лойқа (*селда*)

– غُثَاءٌ = غُثَّاءٌ

– غَثَيَانٌ, غَثْيٌ кўнгил айниш

(غجر) II غَجَّرَ сўкмоқ

– غَجَرِيٌّ *кўп.* غَجَرٌ лўли

غَدٌ *қар.* غدو

غَدًا *қар.* غدو

غُدَّةٌ *анат.* без, ғудда

– غُدَدِيٌّ безга оид, безли

– غُدَّةٌ *кўп.* غُدَدٌ *анат.* без, ғудда; اَلْغُدَدُ ذَاتُ الْإِفْرَازِ الدَّاخِلِيِّ *ёки* اَلْغُدَدُ الصُّمُّ (الصَّمَّاءُ) *ёки* اَلْغُدَدُ اللاَّ قَنَوِيَّةُ ички секреция безлари, эндокрин безлари; الــ ~ التِّيمُوسِيَّةُ бўқоқ бези; الــ ~ الدَّرَقِيَّةُ *қар.* اَلْغُدَدُ الْجِنْسِيَّةُ ; اَلْغُدَدُ جَارَةُ الدَّرَقِيَّةِ : دَرَقِيٌّ парақалқонсимон безлар; жинсий безлар; الــ ~ الصَّنَوْبَرِيَّةُ ғуддасимон без; ~ مَاءِ التَّذْكِيرِ уруғ бези (*эркак балиқларда*); الــ ~ النُّخَامِيَّةُ гипофиз (*мия остидаги ўсишга таъсир кўрсатувчи ички секреция бези*); الــ ~ التَّكَفِيَّةُ *қар.*; عِلْمُ الْغُدَدِ الصُّمِّ (الصَّمَّاءِ) نَكَفِيٌّ эндокринология (*ички секреция безларининг тузилиши ва фаолиятини ўрганадиган медицина соҳаси*)

I غَدَرَ (и) غَدْرٌ 1) хиёнаткорона иш қилмоқ; сотмоқ, алдамоқ; (*к. гадир*) хоинлик (хиёнат) қилмоқ (*туш.к. ёки* بِ); 2) (*н. дандир*) чекинмоқ, воз кечмоқ (عَلَى); II غَدَّرَ воз кечишга (чекинишга) мажбур қилмоқ; чекинтирмоқ; III غَادَرَ ташлаб қўймоқ, ташлаб кетмоқ; ташламоқ; (*қаерга*др) кетмоқ, жўнаб кетмоқ ~ مِصْرَ إِلَى الْإِسْكَنْدَرِيَّةِ؛ (إِلَى) у Қоҳирадан Ал-Искандарияга жўнаб кетди; ~ الدُّنْيَا у дунёни тарк этди (ўлди); IV أَغْدَرَ = I; VII اِنْغَدَرَ алданган бўлмоқ

– غَادِرٌ ғаддор, хиёнатчи, хоин, алдамчи, алдоқчи, сотқин, ишончсиз

– غَدَّارٌ 1. ғаддор, хиёнатчи, хоин, алдамчи, алдоқчи, сотқин, ишончсиз; 2. хоин, хиёнаткор одам

– غَدَّارَةٌ *кўп.* ~ اتٌ — тўппонча, пистолет, револьвер

– غَدْرٌ 1) ғаддорлик, хоинлик, сотқинлик; ~اً хиёнаткорона, хоинларча; 2) макр, маккорлик

– غَادِرٌ = غَدَرٌ

– غَدُورٌ хоин, хиёнаткор

– غَدِيرٌ *кўп.* غُدُرٌ, غُدْرَانٌ 1) кўлмак, кўлоб; 2) унча катта бўлмаган ҳовуз ёки кўл; ариқ

– غَدِيرَةٌ *кўп.* غَدَائِرُ 1) кокил; зулф, гажак; 2) соч ўрими

– مَغْدُورٌ алданган, лақиллатилган

– مَغْدُورِيَّةٌ адолатсизлик

(غدف) IV أَغْدَفَ ташламоқ, солмоқ; ~ الصَّيَّادُ الشَّبَكَةَ عَلَى الصَّيْدِ овчи ўлжага тўр ташлади

– غُدَافٌ *кўп.* غِدْفَانٌ ғунгқарға

– غَدَفٌ бойлик, фаровонлик, сероблик, етарлилик

– غُدْفَةٌ *кўп.* غُدَفٌ (*бадавий аёлларнинг бошига ўраладиган*) рўмол

I غَدِقَ (а) غَدَقٌ шариллаб ёғмоқ, қуймоқ (*ёмғир ҳақида*); нам (намхуш) бўлмоқ (*тупроқ ҳақида*); IV أَغْدَقَ шариллаб ёғмоқ, қуймоқ (*ёмғир ҳақида*); 2) (*к. нидир*) совғаларга кўмиб юбормоқ; (*н. нидир*) мўл-кўл миқдорда (*к. гадир*) бермоқ (عَلَى); ~ الْوُعُودَ عَلَيْهِ بِأَنْ ... кимгадир ... ҳақида кўпдан-кўп ваъдалар бермоқ; ~ الْعَطْفَ عَلَيْهِ кимгадир бўлган меҳру муҳаббатини ҳаддан ортиқ баён қилмоқ, кимгадир ортиқ даражада меҳрибон бўлмоқ

– غَدِقٌ сероб (*сувга*); сернам (*ўт-ўлан, ўсимликлар ҳақида*); серҳосил (*ер ҳақида*); кучли (*ёмғир ҳақида*)

– غَدِقٌ = مُغْدِقٌ

غَدَانٌ кийим осиб қўйиладиган илгак, вешалка

– غَدَنٌ кучсизлик, бемадорлик, бўшашганлик, чарчоқлик

I (غدو) غَدَا *кам ҳолларда:* غَدِيَ (у) غُدُوٌّ 1) эрталаб жўнамоқ, кетмоқ; 2) бўлмоқ, қилинмоқ; 3) (*бирор н. ни қила*) бошламоқ; ◊ ~ وَرَاحَ у ёқ-бу ёққа юрмоқ; ~ بِلاَ مُعِينٍ وَ لاَ نَصِيرٍ ҳеч қандай ёрдамсиз қолмоқ; غَدِيَ (а) غَدًى нонушта қилмоқ; II غَدَّى нонушта бермоқ; III غَادَى эрталаб бормоқ, эрталаб бирор киши олдига бормоқ; ◊ ~ وَرَاحَ у ёқ-бу ёққа юрмоқ; V تَغَدَّى 1) овқатланмоқ; 2) нонушта қилмоқ; VIII اِغْتَدَى 1) эрталаб жўнамоқ, кетмоқ; 2) бўлмоқ, қилинмоқ

– اِغْتِدَاءٌ эрталаб жўнаш, бомдод намозидан қуёш чиққунча бўлган пайтда йўлга тушиш

– غَادٍ *мн.* غَادِيَةٌ 1) эрталаб бораётган; 2) (*бирор ёққа*) жўнаётган; ◊ ~ وَ كُلُّ رَائِحٍ ҳар бир дуч келган, ҳар бир қаланғи-қасанғи

– غَادِيَةٌ *кўп.* ~ اتٌ — эрталабки булут

– غَدٌ эртанги кун; ~ بَعْدَ индин; فِي الــ ~ бошқа кунда, келаётган кунда; مِنَ الــ ~ эртадан бошлаб; ~اً эртага; بَعْدَ ~ индинга; وَاثِقٌ بــ~ه эртанги кунига ишонувчи; حَلَمَ بالــ~ الْمُشْرِق ёрқин келажак ҳақида орзу қилмоқ; مَا يُخَبِّئُهُ لِي الــ ~ مِنَ الْمُفَاجَآتِ؟ эрталик кун менга қандай кир-дикорлар тайёрлаб турган экан?; إِنَّ الــ ~ لِنَاظِرِهِ قَرِيبٌ *мтл.* эрталик кун кутаётганники (эрта айтмаганга оқшом йўқ)

– غَدَاءٌ *кўп.* أَغْدِيَةٌ 1) нонушта; 2) тушлик

– غَدَاةٌ *кўп.* غَدَوَاتٌ эрта тонг; арафа; ~ الْعِيدِ ийд (ҳайит) арафасида

– غُدْوَةٌ = غُدُوٌّ

– غَدْوَةٌ *кўп.* غَدَوَاتٌ 1) нонушта; 2) эрталабки кетиш; فِي كُلِّ ~ وَ

رَوْحَةٌ доимо, ҳамма вақт; رَافَقَهُ فِي غَدَوَاتِهِمْ وَ رَوْحَاتِهِمْ *қар.* رَوْحَةٌ

– غَدْوَةٌ *кўп.* غُدًى 1) эрта тонг; ~ эрта тонгда; 2) бомдод намозидан қуёш чиққунча бўлган пайт

– مَغْدًى 1) ҳар куни эрталаб жўналадиган жой (*сол.* مَرَاحٌ); مَغْدَاهُ وَ مَرَاحُهُ кимнингдир хулқ-атвори, кимнингдир кундалик (ҳар куниги) ҳаёти; 2) эрталабки пайт, тонг; فِي مَغْدَاهُ وَ مَرَاحِهِ ҳамма вақт, доимо; كَانَ بَيْتُهُ مَرَاحًا وَ ~ لِلْجَمِيعِ унинг уйи ҳамма вақт ҳамма учун очиқ эди

I غَذَّ (а/и) غَذٌّ йирингламоқ; фасод боғламоқ; IV أَغَذَّ 1) йирингламоқ; 2) шошилтирмоқ; тезлатмоқ; ~ فِي السَّيْرِ тез ҳаракат қилмоқ

– غَذِيذَةٌ йиринг, фасод

I (غذو) غَذَا (у) غَذْوٌ овқатлантирмоқ, едирмоқ, боқмоқ; II غَذَّى = I; V تَغَذَّى овқатланмоқ, емоқ, боқилмоқ; VIII اغْتَذَى овқатланмоқ, тўйинмоқ

– اغْتِذَاءٌ овқатланиш, ейиш; سُوءُ الـــ~ тўйиб овқат емаслик

– تَغْذِيَةٌ овқатлантириш, тўйдириш, едириш; سُوءُ الـــ~ ёмон овқатланиш

– غِذَاءٌ *кўп.* أَغْذِيَةٌ овқат, ейиладиган нарса; لَحْمِيٌّ ~ гўштдан тайёрланган овқат; نَبَاتِيٌّ ~ вегетарианлар овқати (*гўшт ва ҳайвон ёғи қўшмай тайёрланган овқат*); الْحِمْيَةِ ~ парҳез таоми

– غِذَائِيٌّ 1) овқатга (овқатланишга) оид; 2) тўйимли, тўқ тутадиган; الْمَوَادُّ الـــ~ـــة а) тўйинтирувчи моддалар; б) озиқ-овқат маҳсулотлари

– مُغَذٍّ *мн.* مُغَذِّيَةٌ 1) овқатлантирувчи; 2) тўйимли, тўқ тутадиган

I (غرّ) غَرَّ[1] (а/у) غَرٌّ, غُرُورٌ кўнгилни банд қилмоқ, мафтун қилмоқ; қизиқтирмоқ, кўнгилни суст кетказмоқ; йўлдан урмоқ, алдамоқ; غَرَّ[2] (а/и) غَرَارَةٌ ғўр, ёш, тажрибасиз бўлмоқ; II غَرَّرَ (*к. нидир*) адаштирмоқ, йўлдан урмоқ, алдамоқ (بـ); (*к. нидир, н. нидир*) хавф-хатарга қолдирмоқ (بـ); ~ نَفْسَهُ ўзини хавф-хатарда қолдирмоқ; VII انْغَرَّ алданган (йўлдан урилган) бўлмоқ; VIII اغْتَرَّ 1) мафтун қилинган (кўнгли банд қилинган, қизиққан) бўлмоқ; (*н. гадир*) кўнгли суст кетган бўлмоқ (بـ); ~ بِنَفْسِهِ ўзига бино қўйган (кибрли) бўлмоқ; 2) (*н. биландир*) алданган (йўлдан урилган, адаштирилган) бўлмоқ; X اسْتَغَرَّ алданган (хатога бошланган) бўлмоқ; 2) тўсатдан келмоқ, кутилмаганда босиб олмоқ

– أَغَرُّ *мн.* غُرَّاءُ *кўп.* غُرٌّ 1) (*пешонасида*) оқ холи (белгиси) бор (*от ҳақида*); 2) шаън-шарафли, обрўли, эътиборли, олийжаноб; 3) ғоят гўзал, чиройли, юксак; الْيَوْمُ الـــ~ хотирда (эсда) қоладиган кун; أَيَّامُهُ الْغُرُّ унинг энг юксак даражага кўтарилган (ғоят эътиборли бўлган) кунлари; 4) ҳурматли, эътиборли; الشَّرِيعَةُ الْغَرَّاءُ юксак эътиборли шариат; 5) оқ, оқ рангли

– تَغْرِيرٌ = تَغِرَّةٌ

– غَارٌّ 1) алдоқчи, ёлғон, сохта; 2) ғафлатда қолган, ғофил

– غَرٌّ *кўп.* غُرُورٌ қилич тиғи

– غُرٌّ *жам. зоол.* қашқалдоқ (*қуш*)

– غِرٌّ *кўп.* أَغْرَارٌ ғўр, ёш, тажрибасиз; يَا لَكَ مِنْ ~ أَحْمَقَ сен қандай аҳмоқсан-а!

– غِرَارٌ *кўп.* أَغِرَّةٌ 1) аҳамиятсизлик, озлик, унча катта бўлмаган миқдор; لَا يَنَامُونَ إِلَّا ~ًا улар нотеккис (бўлиб-бўлиб, оз-оз) ухлайдилар; 2) қилич тиғи; 3) туя сутининг озлиги; ~ًا ◊ ёки ~ عَلَى шоша-пиша, апил-тапил; هُمْ عَلَى ~ وَاحِدٍ улар бир-бирларига ўхшайдилар; عَلَى هٰذَا الـــ~ шунинг сингари, шунга ўхшаш; وَ كَانَ هٰذَا عَلَى ~ الْمُعَاهَدَةِ бу аллақандай шартномага ўхшаш нарса эди

– غَرَّارٌ 1) кўнглини суст кетказадиган; 2) ёлғон, сохта

– غَرَارَةٌ 1) ғўрлик, ёшлик; فِي ~ السِّنِّ тиши чиқмаган маҳалда, жуда ёшлигида, ғўрлигида; ~ الْمَرَضِ касалликнинг бошланиши; 2) ғўрлик, тажрибасизлик; беғамлик

– غِرَارَةٌ *кўп.* غَرَائِرُ 1) (جُوَالِقٌ *га қараганда каттароқ*) қоп; 2) дағал гилам; 3) 80 *муддга тенг қумсимон моддалар ўлчови*)

– غَرَرٌ хавф-хатар; رَكِبَ الـــ~ хавф-хатарга дучор бўлмоқ

– غُرَّةٌ[1] *кўп.* ـاتٌ — *зоол.* қашқалдоқ (*қуш*)

– غُرَّةٌ[2] *кўп.* غُرَرٌ 1) (*отнинг пешонасидаги*) оқ хол; 2) зулф; пешонага тушиб турган гажак; 3) ҳар нарсанинг энг яхшиси, танлангани; غُرَرُ النَّثْرِ وَ الشِّعْرِ наср ва назмнинг энг яхши намуналари; وَلَّتْ غُرَرُ أَيَّامِهِ унинг энг шуҳратли кунлари ўтиб кетди; 4) бош, бошланиш; الشَّهْرِ ~ (*ой тақвими бўйича*) ойнинг биринчи куни; رَمَضَانَ ~ рамазоннинг биринчи куни; الشَّبَابِ ~ ёшликнинг гуллаган чоғи

– غُرَّةٌ[3] қул, чўри

– غِرَّةٌ *кўп.* غِرَرٌ эътиборсизлик, ўлда-жўлдалик, беэътиборлик; عَلَى ~ ёки عَلَى حِينِ ~ тўсатдан, кутилмаганда, бирданига; عَلَى ~ مِنْ ... ...ни бехабар қолдириб, ...га билдирмай

– غَرُورٌ[1] 1) алдаётган; 2) сохта, ёлғон

– غَرُورٌ[2] 1) шайтон, иблис; 2) ғарғара қилиб томоқ чайиладиган дори

– غُرُورٌ 1) мағрурланиш, кеккайиш; 2) ғурур, мағрурлик, кеккайганлик, фахр; أَخَذَهُ الـــ~ (*бирор н. сабабидан*) уни ғурур туйғуси ўраб олди (بـ)

– غَرِيرٌ *кўп.* أَغِرَّاءُ 1) алданган, йўлдан урилган; 2) ғўр, ёш, тажрибасиз

– غُرَيْرَةٌ, غُرَيْرٌ *зоол.* барсуқ

– مَغْرُورٌ 1) шамғалат қилинган; алданган; 2) мағрур, кеккайган

غَرَافِيتٌ графит

I (غرب) غَرَبَ (у) غُرُوبٌ 1) ботмоқ (*қуёш ҳақида*); 2) яширинмоқ; 3) ичга ботмоқ, (*кўз ҳақида*); 2 غَرَبَ (у) غَرْبٌ 1) (*к. дандир*) яширинмоқ, кетмоқ; اغْرُبْ عَنْ وَجْهِي йўқол кўзимдан!; 2) (*к. гадир*) нотаниш бўлиб қолмоқ (عَنِ الْبَالِ); وَ لاَ يَغْرُبُ عَنِ الْبَالِ أَنَّ ... шу нарса яхши маълумки, ...; وَ لاَ يَغْرُبَنَّ عَنِ الْبَالِ أَنَّ ... шу нарсани эътибордан ҳеч соқит қилмаслик кераккки, ...; غَرُبَ (у) غَرَابَةٌ ёт (нотаниш, ғалати) бўлмоқ; II غَرَّبَ 1) ғарбга жўнаб кетмоқ; 2) сургун қилмоқ; ҳайдамоқ; ёт элларга жўнатмоқ; 3) оврупалаштирмоқ; IV أَغْرَبَ 1) узоқларга кетмоқ; 2) (*н. дандир*) ажойиблик (ғалатилик) қилмоқ, ўзини тутолмаслик (فِي); ~ فِي الضَّحِكِ кўп кулмоқ; ҳоҳоламоқ, қотиб кулмоқ; 3) бегона бўлмоқ, бегоналашмоқ; V تَغَرَّبَ 1) ёт (бошқа) ўлкаларга кетмоқ; эмиграцияга кетмоқ; 2) Ғарб тарафдори бўлмоқ, оврупалашмоқ; VIII اغْتَرَبَ 1) ватандан узоқларга кетмоқ, ғурбатда юрмоқ; эмиграцияга кетмоқ; 2) ватандан йироқда (ғурбатда) яшамоқ; ~ عَنْ بِلاَدِهِ فِي طَلَبِ الْعَيْشِ тирикчилик учун ёт элларга кетмоқ; ўз мамлакатини ташлаб кетмоқ; 3) бегона (қариндош бўлмаган) аёлга уйланмоқ; X اسْتَغْرَبَ 1) ғалати, ажойиб, ғаройиб деб ҳисобламоқ; ҳайратга тушмоқ; 2) оврупалашмоқ; ◊ ~ فِي الضَّحِكِ қаттиқ кулмоқ

– اسْتِغْرَابٌ ҳайрон бўлиш, ҳайратга тушиш; عَلاَمَةُ الـ~ ундов белгиси (!); أَثَارَ ~اً ҳайрон қолдирмоқ

– اغْتِرَابٌ ватандан узоқда (ғурбатда) яшаш; بَدَلَ الـ~ *қар.* بَدَلَ

– إِغْرَابٌ альбинизм (*организмда унга хос ранг берувчи пигмент етишмаслиги*)

– تَغَرُّبٌ 1) ватанни ташлаб кетиш; эмиграция; 2) Ғарб тарафдори бўлиш; Оврупо маданияти билан танишиш, оврупалашиш

– تَغْرِيبٌ 1) ҳайдаш, сургун қилиш; 2) оврупалаштириш

– غَارِبٌ *кўп.* غَوَارِبُ ягрин; бўйин; ◊ غَوَارِبُ الْبَحْرِ денгиз тўлқинларининг ўркачлари; حَبْلُكِ عَلَى ~كِ хоҳлаган томонингга кетавер, тўрт томонинг қибла (*сўзма-сўз*: арқонинг гарданингда); أَلْقَى (أَطْلَقَ) الْحَبْلَ عَلَى الـ~ тўла эрк бермоқ

– غُرَابٌ *кўп.* غِرْبَانٌ, أَغْرِبَةٌ 1) *шунингдек*: الـ~ الأَسْحَمُ ёки الـ~ الأَسْوَدُ النُّوحِيُّ қора қарға; *шунингдек*: الـ~ الزَّاغُ ёки الـ~ الزَّرْعِ ёки ~ الزَّيْتُونِ ёки الـ~ الصَّغِيرُ қарға (*модаси*); الـ~ الأَعْصَمُ зоғ; ~ الْقَيْظِ гўнгқарға; ~ الْبَحْرِ қорабузов (*куш*); ~ الْبَيْنِ айрилиқ ҳақида хабар берувчи қарға; 2) тиғ, дам; ~ السَّيْفِ қилич тиғи; 3) *тех.*(*токарлик дастгоҳи*) патрони; ~ الرَّأْسِ энса, бошнинг орқа томони; دُونَ هَذَا شَيْبُ الـ~ бу жуда узоқ; طَارَ ~هُ унинг орқа сочи оқариб кетди; احْتَمَلَ ابْتِسَامَتَهُ ~ الْفَجْرِ унинг юзидаги жилмайиш тез йўқолди; أَغْرِبَةُ الْعَرَبِ қора араблар (*метислар ва б. лар*)

– غَرَابَةٌ ғалатилик, ғаройиблик, ажойиблик; антиқалик, ғалати қилиқлилик; ... لَيْسَ فِي ~ أَنْ ... бу ажабланарли эмаски, ...; لاَ ~ فِي ذَلِكَ бунинг ажабланарли жойи йўқ

– غَرَابِيَّةٌ *кўп.* اتٌ — *архит.* полеон; валик

– غَرْبٌ[1] ғарб; ~اً ғарбда; ғарбга; ғарб томонда

– غَرْبٌ[2] *кўп.* غُرُوبٌ 1) диск, доира; 2) тиғ, дам; ~ سِكِّينٍ пичоқ тиғи; ◊ فَلَّ ~هُ кимнидир кучдан қолдирмоқ; 3) катта челак, пақир

– غَرْبٌ[3] 1) узоқлик, йироқлик; 2) қизғинлик, эҳтирос

– غُرُبٌ кўп غُرَبَاءُ = غَرِيبٌ (2

– غُرْبَةٌ 1) *шунингдек*: دَارُ الـ~ ёт ўлка; 2) ғурбатдаги (ватандан йироқдаги) ҳаёт; أَلَمُ الـ~ ватан соғинчи

– غَرْبِيٌّ 1. 1) ғарбий; ~ الْمَدِينَةِ шаҳарнинг ғарбий томонида; 2) Оврупога оид; 2. ғарблик, оврупалик

– غِرْبِيبٌ *кўп.* غَرَابِيبُ : أَسْوَدُ ~ тим қора, қоп-қора

– غُرُوبٌ ботиш (*қуёш ҳақида*); ~ الشَّمْسِ қуёшнинг ботиши

– غَرِيبٌ *кўп.* غُرَبَاءُ 1. 1) ёт, чет киши; (*к. учундир*) нотаниш, номаълум (عَنْ); مَادَّةٌ ~ةٌ ёт (четдан кириб қолган) модда, жисм; 2) ғалати, ғайриоддий, ажойиб; طَوْرٌ *қар.* مِنَ الـ~ أَنْ ~ الأَطْوَارِ ... шуниси ажойибки, ...; مِنْ ~ الأَمْرِ ёки وَ الـ~ فِي الأَمْرِ أَنَّ ... бу иш ажойибки, ...; шуниси ғалатики, ...; 2. *кўп.* أَغْرَابٌ, غُرَبَاءُ 1) ёт, нотаниш одам; 2) чет эллик, хорижий одам

– غَرِيبَةٌ *кўп.* غَرَائِبُ (*қандайдир*) ажойиб (н.)

– غُرَيْبَةٌ *кўп.* اتٌ — бодомли пирожний

– مُسْتَغْرَبٌ ғалати, ажойиб; ... وَ مِنَ الـ~ أَنَّ шуниси ажойибки, ...; وَ لَيْسَ مِنَ الـ~ أَنَّ ... шу нарса ҳайратланарли эмаски, ...

– مُغْتَرِبٌ 1. ёт элларда (ғурбатда) яшовчи; 2. қочқин; кўчиб бориб қолган шахс; эмигрант

– مَغْرِبٌ *кўп.* مَغَارِبُ 1) кун ботиш жойи (вақти); بَعْدَ الـ~ кун ботишдан сўнг; 2) ғарб; فِي مَغَارِبِ الأَرْضِ وَ مَشَارِقِهَا ҳамма жойда, мағрибдан машриққача; 3) оқшом, шом; الـ~ ёки صَلاَةُ الـ~ шом намози

– مُغْرِبٌ альбинос (*териси, пўсти оқариб кетган одам, ҳайвон ёки ўсимлик*)

– مُغْرِبٌ : عَنْقَاءُ ~ ёки عَنْقَاءُ ~ *қар.* عَنْقَاءُ

– مُغَرَّبٌ қувилган; сургун қилинган; ~ عَنِ النَّاسِ одамлар орасидаги ёт (чет) киши

مَغْرَبَ марокашлаштирмоқ, мағриблаштирмоқ

– مَغْرَبَةٌ марокашлаштириш, мағриблаштириш

– مَغْرِبِيٌّ 1. мағрибий; Марокашга оид; 2) *кўп.* مَغَارِبَةٌ Мағриб (Марокаш) кишиси; марокашлик

– مَغْرِبِيَّةٌ 1) кун ботар пайти; оқшом; Мағрибга (Марокашга) оид (мансуб) бўлиш

غِرْبِيبٌ *кўп.* غَرَابِيبُ қоп-қора

غَرْبَلَ эламоқ, ғалвирламоқ, ғалвирдан ўтказмоқ; ~ ـــهُ فِي غِرْبَالِ الْحَقِيقَةِ *маж.* бирор нарсанинг ҳақиқат эканини қаттиқ текширмоқ (ғалвирдан ўтказмоқ); تَغَرْبَلَ ғалвирланмоқ, эланмоқ

– غَرَابِيلِيٌّ *кўп.* غَرَابِيلِيَّةٌ ғалвир ясовчи уста *ёки* ғалвир (элак) сотувчи, элакфуруш

– غِرْبَالٌ *кўп.* غَرَابِيلُ ғалвир, элак

– غَرْبَلَةٌ ғалвирлаш, элаш

– مُغَرْبَلٌ ғалвирланган, эланган

I غَرِثَ (а) غَرَثٌ очлик ҳис этмоқ

– غَرَثٌ очлик

– غَرْثَانُ *мн.* غَرْثَى *кўп.* غِرَاثٌ, غَرَاثَى оч, қорни очган

I غَرَدَ (а) غَرْدٌ сайрамоқ (*қуш ҳақида*); II غَرَّدَ сайрамоқ, чириқ-чириқ қилмоқ; IV أَغْرَدَ = II; V تَغَرَّدَ чириқламоқ, сайрамоқ, чириқ-чириқ қилмоқ (*қуш ҳақида*)

– أُغْرُودَةٌ *кўп.* أَغَارِيدُ сайраш (*қуш ҳақида*)

– غَرِدٌ сайроқи (*қуш*)

– غَرْدٌ *кўп.* غُرُودٌ қумли дўнг; غُرُودٌ مِنَ الرِّمَالِ қумли дўнглар, барханлар

– غَرِدٌ = غِرِّيدٌ

– مُغَرِّدٌ сайроқи; сайровчи (*қуш ҳақида*)

I غَرَزَ (и) غَرْزٌ 1) (*н. нидир*) санчмоқ (بِ); (*н. гадир*) санчмоқ, тиқмоқ (فِي); 2) (*қалитак, новда*) ўтқазмоқ; II غَرَّزَ (*игна-тугма*) тақмоқ; IV أَغْرَزَ санчмоқ; V تَغَرَّزَ санчилмоқ; инкарига чуқур ботмоқ; VII انْغَرَزَ санчилган (тиқилган) бўлмоқ; VIII اغْتَرَزَ ~ رِجْلَهُ فِي الْغَرْزِ оёқни узангига тиқмоқ

– غَرْزٌ *кўп.* غُرُوزٌ 1) чармдан (теридан) ясалган узанги; 2) кўчат; أَحْمَرُ ~ *мн.* сердолик (*қимматбаҳо тош*) ;

– غُرْزَةٌ 1 *кўп.* غُرَزٌ : ~ حَشِيشٍ ҳашиш (афюн) чекиладиган жой; қаҳвахона

– غُرْزَةٌ 2 *кўп.* غُرَزٌ 1) санчиш, укол қилиш; 2) сув тез оқадиган жой

– غَرْزِيٌّ инстинктив; ғайриихтиёрий

– غَرِيزَةٌ *кўп.* غَرَائِزُ 1) инстинкт, табиий сезги; 2) интилиш; 3) интуиция, ички сезги

– غَرِيزِيٌّ 1) инстинктив, ғайриихтиёрий; 2) табиий (туғма)

– مَغْرِزٌ *кўп.* مَغَارِزُ 1) (*бирор н.*) куриладиган жой; 2) асос, замин; 3) қилиқ, ҳазил

I غَرَسَ (и) غَرْسٌ 1) (кўчат) ўтқазмоқ; 2) одатлантирмоқ; III غَارَسَ мардикорлик йўли билан (*мас., хурмо*) ўтқазмоқ; IV أَغْرَسَ 1) (*кўчат*) ўтқазмоқ; 2) чўктирмоқ; VII انْغَرَسَ 1) ўтқазилган бўлмоқ; 2) кўмилган бўлмоқ (*мас., қумга*); 3) санчилмоқ

– غِرَاسٌ 1) (*дарахт*) ўтқазиш; 2) ўтқазиш мавсуми; 3) ўсимлик, кўчат

– غَرَّاسَةٌ *кўп.* اتٌ — кўчат ўтқазувчи машина

– غَرْسٌ, غِرْسٌ *кўп.* غُرُوسٌ, أَغْرَاسٌ, غِرَاسٌ ўтқазилган ўсимлик, кўчат

– غَرْسَةٌ *кўп.* غَرَسَاتٌ айрим ўсимлик, бир дона ўсимлик

– غَرِيسَةٌ *кўп.* غَرَائِسُ кўчат

– مُغَارَسَةٌ мардикорлик қилиб (*мас., хурмо*) ўтқазиш

– مُغَارِسٌ мардикор

– مَغْرِسٌ *кўп.* مَغَارِسُ 1) кўчат ўтқазиладиган жой; кўчат ўтқазишга мўлжалланган майдон; плантация; 2) (*кўчат етиштириладиган*) жой, питомник

– مَغْرُوسٌ ўтқазилган

– مَغْرُوسَاتٌ *кўп.* ўтқазилган нарсалар; плантация

غِرْشٌ *кўп* غُرُوشٌ (*сол.* قِرْشٌ) пиастр (1/100 *Миср фунтига ёки 40 пара ёки 10 миллимга тенг пул бирлиги*)

(غرض) IV أَغْرَضَ (*н. дандир*) манфаатдор бўлмоқ; ғаразли манфаатни кўзламоқ, (*бирор н. ни*) назарда тутмоқ; ~ الْغَرَضَ мақсадига етмоқ; V تَغَرَّضَ 1) (*бирор к. нинг*) тарафини олмоқ; (*бирор н. га*) қизиқиш кўрсатмоқ, ғаразли муносабатда бўлмоқ (لِـــ); 2) синмоқ, синиб кетмоқ

– غَرَضٌ *кўп.* أَغْرَاضٌ 1) ғараз, мақсад, мўлжал; объект; интилиш, орзу қилинган мақсад; وَافٍ بِالـــ ~ الْمَقْصُودِ мақсадга мувофиқ, мос; 2) манфаатдорлик, шахсий манфаат; ғаразли истак; خَالِي الــ ~ манфаатдор бўлмаган, беғараз, холис; 3) керакли нарса; أَغْرَاضُ الْبَيْتِ уйдаги нарсалар

– غَرَضِيَّةٌ манфаатдорлик; ғаразлилик

– غَرِيضٌ янги (*гўшт, кўкат ҳақида*)

– مُغْرِضٌ 1) ғаразли, (*н. дандир*) ғаразли шахсий мақсадни кўзловчи.(*н. нидир*) назарда тутувчи, دَوَافِعُ ــــة ғаразли сабаблар; 2) нохолис, ғаразли

غَرْغَاجٌ қайрағоч, бужун

غَرْغَرَ 1) жазилламоқ (*қовурилаётган гўшт ҳақида*); варақ-вуруқламоқ (*қайнаётган сув ҳақида*); 2) ғарғара қилмоқ, томоқ чайқамоқ; تَغَرْغَرَ томоқни чайқамоқ; تَغَرْغَرَتْ عَيْنَاهُ *маж.* кўзларидан дарё-дарё ёш тўкди

– غَرْغَرٌ *жам.* цесаркалар (*товуққа ўхшаш парранда*)

– غَرْغَرَةٌ *кўп.* اتٌ — цесарка

– غَرْغَرَةٌ 1) жазиллаш; вақир-вуқур қилиш; ~ الْمَوْتِ ўлим олдидаги хириллаш; 2) бўғиз чайқаш; 3) (*бўғизни*) чайқайдиган нарса

I غَرَفَ (и) غَرْفٌ 1) чўмичда олмоқ; 2) тарелкага қуймоқ, (*идишга*) солмоқ, сузмоқ; VII اِنْغَرَفَ *тарелкага* қуйилган бўлмоқ, (*идишга*) солинган (сузилган) бўлмоқ; VIII اِغْتَرَفَ чўмичда олмоқ (қуймоқ)

– غَرَّافٌ *кўп.* غَرَارِيفُ ёки غَرَّافَةٌ *кўп.* اتٌ — сув чархпалаги

– غُرْفَةٌ[1] *кўп.* غُرَفٌ 1) хона, комната; (الطَّعَامِ) الْأَكْلِ ~ ошхона, емакхона; النَّوْمِ ~ ётоқхона, ухлайдиган хона, хобхона; الْجُلُوسِ ~ ёки الْاِسْتِقْبَالِ ~ меҳмонхона, меҳмон кутиладиган хона; ~ الْجَلَسَاتِ мажлислар зали; الـ~ التِّجَارِيَّةُ савдо палатаси; 2) камера; ~ الْغَازِ لِلْإِعْدَامِ газли ўлим камераси; ~ الْاِحْتِرَاقِ (الْاِشْتِغَالِ) *тех.* ёниш камераси; ~ وِلْسُنْ *физ.* Вильсон камераси

– غُرْفَةٌ[2] *кўп.* غِرَافٌ бир сиқим, бир кафт

– غُرْفَةٌ[3] *кўп.* غُرُفَاتٌ шифти қия одам яшайдиган болохона

– غَرْفَةٌ *кўп.* غَرَفٌ шиппак

– مِغْرَفَةٌ *кўп.* مَغَارِفُ овқат тарқатиладиган чўмич, капгир; чўмич

I غَرِقَ (а) غَرَقٌ 1) чўкмоқ, сувга ғарқ бўлмоқ; ~ فِي الْيَأْسِ умидсизликка тушиб қолмоқ; ~ فِي شَيْءٍ إِلَى أُذُنَيْهِ *маж.* бирор нарсага бор-буди билан шўнғиб (берилиб) кетмоқ; ~ لِلْأَذْقَانِ فِي شَيْءٍ *маж.* бирор нарса билан қулоғигача банд бўлмоқ; 2) сув босган бўлмоқ; II غَرَّقَ чўктирмоқ; (*сув*) бостирмоқ, сув остида қолдирмоқ; ~ الْأَسْوَاقَ بِالْبَضَائِعِ *қар.* IV 2); IV أَغْرَقَ 1) *қар.* II; 2) сел бостирмоқ, сув бостирмоқ, сероб қилмоқ; ~ الْأَسْوَاقَ بِالْبَضَائِعِ а) бозорни молларга сероб қилмоқ (бостириб юбормоқ); б) молни арзонлаштириб (демпинг) ниятида зарарига сотмоқ; 3) (*бирор н. да*) чегарадан чиқиб кетмоқ; ~ فِي الضَّحْكِ кўп кулмоқ, қоҳолаб кулмоқ, қотиб-қотиб кулмоқ; ~ فِي مَدِيحِهِ кимнидир ҳаддан ортиқ мақтамоқ; ~ فِي الْقَوْسِ ўқ отиш учун камоннинг ипини роса қаттиқ чўзмоқ; V تَغَرَّقَ = I; VIII اِغْتَرَقَ сингдирмоқ, шиммоқ, сўрмоқ; ~ النَّفَسَ нафас олмоқ; ~ النَّظَرَ ўзига диққатни тортмоқ; X اِسْتَغْرَقَ 1) (*вақтни*) олмоқ, банд қилмоқ, сарф қилмоқ; 2) (*бирор н. га*) тўла берилмоқ (فِي); ~ فِي النَّوْمِ чуқур уйқуга кетмоқ; 3) (*н. дадир*) чегарадан чиқмоқ (فِي); ~ فِي الضَّحْكِ қотиб-қотиб кулмоқ; ~ فِي الْكَلَامِ бемаъни гап-сўзга тушиб кетмоқ; XII اِغْرَوْرَقَ суғорилмоқ; (*кўз ёшлари билан*) ювилмоқ

– اِسْتِغْرَاقٌ тушуниш, ўрганиш, ўзлаштириш

– إِغْرَاقٌ 1) сув (сел) остида қолиш; сел; قَابِلٌ لِلـ~ сув остида қолиши мумкин бўлган, сув остида қоладиган; الـ~ التِّجَارِيُّ ёки ~ بِالْبَضَائِعِ *иқт.* арзонлаштириш (демпинг); 2) ошириб (орттириб) юбориш; чораларни кучайтириш; *адаб.* иғроқ, муболаға, гипербола

– تَغْرِيقٌ сув остида қолдириш; сув бостириш

– غَارِقٌ 1) (*н. гадир*) ботиб кетган, чўкиб кетган (فِي); ~ فِي الدَّيْنِ қулоғигача қарзга ботиб кетган; 3) чўкаётган

– غَارُوقَةٌ узоқ муддатли ижара; (*бирор н. дан*) узоқ йиллар давомида фойдаланиш

– غَرَقٌ ғарқ бўлиш; чўкиш; сув остида қолиш; сел

– غَازِقٌ = غَرِقٌ

– غَرْقَانُ 1) чўкаётган; сув остида қолган; 2) кема ҳалокатига учраган; 3) (*бирор н. га*) ботиб (кўмилиб) кетган, ғарқ бўлган (فِي); ~ فِي الدَّيْنِ қулоғигача қарзга ботиб кетган

– غَارُوقَةٌ = غَرُوقَةٌ

– غَرِيقٌ 1. чўкиб кетган; 2. *кўп.* غُرَقَاءُ, غَرْقَى чўкиб кетган киши

– غَرِيقٌ чуқур (*жой*)

– مُغَرَّقٌ ботириб олинган; ~ لِجَامٌ بِالْفِضَّةِ кумуш суви юритилган юган

– غِرْقِيٌّ тухумнинг пўчоқ остидаги пардаси

غَرْقَدٌ дарахт; بَقِيعُ الـ~ Мадинаи мунаввварадаги қабристон номи

غُرْلَةٌ *кўп.* غُرَلٌ эркаклар жинсий органининг учи

I غَرِمَ (а) غَرَامَةٌ 1) (*солиқ, жарима*) тўламоқ; зарар кўрмоқ; II غَرَّمَ жарима солмоқ; IV أَغْرَمَ 1) жарима олмоқ; *мажҳ.*(*к. нидир*) севиб қолган бўлмоқ (بِ); (*бирор н. га*) қаттиқ берилмоқ; V تَغَرَّمَ жарима солинган бўлмоқ

– غَرَامٌ 1) севги, муҳаббат; қаттиқ қизиқиш, эҳтирос; وَقَعَ فِي ~ ـــه ... кимнидир эҳтирос билан севиб қолмоқ; 2) азоб, қийноқ

– غَرَامٌ *кўп.* اتٌ — грамм

– غَرَامَةٌ жарима, пеня; (*зарарларни*) қоплаш ~ الْحَرْبِ ҳарбий товон (контрибуция); وَقَعَ ~ عَلَى ... дَفَعَ ... учун жарима тўламоқ; ~ الـ~ عَلَى ... ...га жарима солмоқ

– غَرَامِيٌّ севгига (муҳаббатга) оид; رِسَالَةٌ ~ ـــةٌ севги мактуби

– غَرَامِيَّاتٌ *кўп.* севги саргузаштлари

– غُرْمٌ 1) зарар, йўқотиш; الـ~ لَا يُسَاوِي الْغُنْمَ *мтл.* фойдасидан зарари кўп (зарар ўлжага арзимайди); 2) товон

– غَرِيمٌ *кўп.* غُرَمَاءُ 1) рақиб; душман; қарши томон; 2) қарздор; 3) кредитор

– مَغْرَمٌ *кўп.* مَغَارِمُ 1) жарима; 2) зарар, йўқотиш; 3) пул мажбурияти, қарз

– مُغْرَمٌ[1] (*к. нидир*) севиб қолган (بِ); (*н. гадир*) қизиққан (بِ)

– مُغَرَّمٌ[2] 1) жарима олинган (солинган); 2) пул тўлаб олинадиган (*мас., мактуб*)

غَرِينٌ лойқа, балчиқ; чўкинди

غُرْنُوقٌ *кўп.* غَرَانِيقُ *зоол.* турна; *маж.* олифта

غُرْنُوقٌ = غِرْنِيقٌ *кўп.* غَرَانِيقُ

– غُرَيْنِيقٌ бўйни узун сув қуши

I (غرو) غَرَا (у) غَرْوٌ ҳайратни баён қилмоқ, билдирмоқ; 2) ёпиштирмоқ; елимламоқ, елимлаб ёпиштирмоқ, 3) ёпишмоқ, ёпишиб қолмоқ; *мажҳ.* (*н. гадир*) меҳр сезмоқ (بِ); غَرِىَ (а) غَرًا, غَرَاءٌ қизиқмоқ, қизиқиб қолмоқ, ҳаваси келмоқ; II غَرَّى ёпиштирмоқ, елимламоқ; елимлаб ёпиштирмоқ; IV أَغْرَى 1) (к. гадир қарши) қўзғотмоқ, гиж-гижламоқ, кайфият туғдирмоқ (بِ); (*н. дир қилишга*) қизиқтирмоқ, илҳомлантирмоқ (بِ); (*к. гадир, н. гадир*) гиж-гижламоқ, ёвлаштирмоқ (بِ); الْكَلْبَ بِالصَّيْرِ ~ итни овга гиж-гижламоқ; 2) *мажҳ.* (*бирор н. га*) қизиққан бўлмоқ (بِ); الْعَدَاوَةَ ~ (*к. нингдир ўртасида*) адоват (душманлик) пайдо қилмоқ (بَيْنَ); V تَغَرَّى ёпишмоқ, ёпишиб олмоқ, хиралик қилмоқ

– إِغْرَاءٌ гиж-гижлаш, ёвлаштириш; йўлдан уриш

– تَغْرِيَةٌ ёпиштириш, елимлаш; *линг.* аглютинация

– غَرًا елим

– غَرَاءٌ елим; السَّمَكِ ~ балиқ елими

– غَرَاةٌ қизиқтириш, ҳавасини келтириш

– غَرَّايَةٌ *кўп.* اتٌ — елим солинган шиша, банка

– غَرْوٌ ҳайрат, ҳайрон қолдирадиган нарса, мўъжиза; وَلَا ~ أَنْ ... шу нарса ҳайратланарли эмаски, ...

– غَرْوَى = غَرْوٌ

– غَرَوِيٌّ ёпишқоқ; *кимё.* коллоидга оид

– غَرَوِيَّاتٌ *кўп.* коллоидлар

– مُغْرٍ *мн.* مُغْرِيَةٌ 1. гиж-гижлатувчи; қизиқарли, йўлдан урувчи; عُرُوضٌ مُغْرِيَةٌ қизиқарли таклиф; 2. гиж-гижловчи одам; йўлдан урувчи одам

– مِغْرَاةٌ = غَرَّايَةٌ *кўп.* مِغْرَايَاتٌ

– مُغْرِيَاتٌ *кўп.* 1) қизиқтирувчи, кўнгил суст кетадиган, йўлдан оздирадиган нарсалар; 2) (*қармоқ, қопқон кабиларга қўйиладиган*) хўрак

غَرْيَاقٌ *зоол.* қорабузов (қуш)

غَرِيْفُونٌ грейпфрут (*цитруслар оиласига мансуб апельсинсимон мевали дарахт ва унинг меваси*)

I غَزَّ (а/и) غَزٌّ санчмоқ, тиқмоқ, тешмоқ; IV أَغَزَّ тиконли бўлмоқ (*ўсимлик ҳақида*): VII انْغَزَّ 1) кирмоқ, кириб қолмоқ; 2) санчилган бўлмоқ

– غَزَّةٌ *кўп.* اتٌ — тешик; тешилганлик

غُزٌّ *халқ.* турклар (*мамлуклар*)

– غُزِّيٌّ турк (*мамлук*)

I غَزُرَ (у) غَزَارَةٌ 1) сероб (бой, мўл-кўл) бўлмоқ; 2) кенг бўлмоқ; IV أَغْزَرَ *бирор н. ни*) кўп қилмоқ; فِي تَأْلِيفِهِ ~ кўп ёзмоқ, кўп асар ёзмоқ

– غَزَارَةٌ 1) сероблик, бойлик, мўл-кўллик; بِــ ~ мўл-кўл; 2) кенглик, кенг-мўллик

– غَزْرٌ = غَزَارَةٌ

– غَزِيرٌ 1) мўл-кўл, бой, сероб; الْمَاءِ ~ сувга сероб, серсув (*дарё ҳақида*); 2) кенг

I (غزل) غَزَلَ (и) غَزْلٌ йигирмоқ; غَزِلَ (а) غَزَلٌ 1) (*бирор к. га*) хушторлик қилмоқ, (*к. гадир*) ошиқона муносабатда бўлмоқ (بِ); (*к. билан*дир) ўйнашлик қилмоқ, ўйнашмоқ (بِ); 2) ғаламислик қилмоқ; III غَازَلَ 1) хушторлик қилмоқ, меҳрибонлик қилмоқ, ғамхўрлик қилмоқ; ўйнашлик қилмоқ; (*шеърда аёл кишини*) мақтаб куйламоқ; 2) ўйнамоқ, ҳазиллашмоқ; IV أَغْزَلَ чархни (*ип йигирадиган дастгоҳни*) айлантирмоқ; V تَغَزَّلَ 1) (*шеърда аёл кишини*) мақтаб куйламоқ, (*аёл кишини*) кўкларга кўтармоқ (بِ, فِي); 2) (*аёл кишига*) меҳрибонлик (ғамхўрлик) қилмоқ (بِ); 3) (*аёл киши билан*) ҳазиллашмоқ (بِ); VII انْغَزَلَ йигирилган бўлмоқ; VIII اغْتَزَلَ йигирмоқ

– غَازِلَةٌ *кўп.* غَوَازِلُ йигирувчи аёл

– غَزَّالٌ 1) йигирувчи; 2) йигирувчилик корхонаси эгаси; 3) йигирилган ип сотувчи; 4) ғаламис; 5) ўргимчак

– غَزَالٌ *кўп.* غِزْلَانٌ, غِزْلَةٌ 1) кийик (*эркаги*); 2) эшак, харак (*ғижжакдаги*); ◊ دَامُ الْــ ~ елим (*дарахтдаги*)

– غَزَالَةٌ[1] кийик (*урғочиси*): ◊ طَلَعَتْ عَلَيْهِ ~ у ақлдан озди, у жинни бўлиб қолди

– غَزَالَةٌ[2] *шунингдек.* الضُّحَى ~ зуҳо, (чиқаётган) қуёш; جَاءَ زَيْدٌ فِي الضُّحَى ~ Зайд эрталаб қуёш чиққанда келди

– غَزْلٌ[1] йигириш; مَعَامِلُ الْــ ~ йигирув фабрикалари

– غَزْلٌ[2] *кўп.* غُزُولٌ йигирилган ип; مُسَرْبَسٌ ~ пишитиб йигирилган ип; ◊ السُّعَالِى ~ асбест; الْبَنَاتِ ~ ширинликларнинг тури

– غَزَلٌ 1) хушторлик; ошиқона муносабат; ўйнашиш; 2) ошиқона лирик шеър, классик лириканинг жанри

– غَزِلٌ ишқий ғазаллар соҳиби; رَجُلٌ ~ а) ишқий ғазаллар ёзадиган одам; б) аёлларга хушомад (хушторлик) қиладиган одам

– غَزْلِيَّةٌ ғазлийя (*пахта ипидан тўқилган йўл-йўл маҳаллий мато (алак)*

– مُغَازَلَةٌ (*ошиқона*) меҳрибонлик; ўйнашиш

– مَغَازِلِيٌّ йиг (дук, урчуқ) сотувчи

– مَغْزَلٌ *кўп.* مَغَازِلُ йигирувчилик корхонаси; йигирувчилик фабрикаси

– مِغْزَلٌ *кўп.* مَغَازِلُ йиг, дук, урчуқ; чарх, ип йигирадиган чарх; أَبُو مَغَازِلَ а) узун оёқли; б) *зоол.* турнасимон қуш

– مَغْزُولٌ *кўп.* اتٌ — йигирилган ип

I (غزو) غَزَا (у) غَزْوٌ (ҳарбий) юриш (босқин) қилмоқ; ҳужум қилмоқ; босиб олмоқ: قَلْبَهَا ~ у (аёл) нинг юрагини эгаллаб олди; 2) (бирор н. га) интилмоқ; (бирор н. ни) назарда тутмоқ, эътиборда тутмоқ; IV أَغْزَى ғазотга тайёрламоқ, (к. нидир) босиб олишга тайёрламоқ

– غَازٍ мн. غَازِيَةٌ[1] кўп. غُزَاةٌ 1. юриш қилувчи, босиб олувчи; 2. 1) босқинчи; 2) жангчи, аскар

– غَازِيَةٌ[2] кўп. غَوَازٍ раққоса, ўйин тушадиган аёл

– غَزْوٌ (ҳарбий) юриш; ҳужум; уруш олиб бориш; босиб олиш; ~ الْفَضَاءِ الْكَوْنِيِّ космосни эгаллаш

– غَزْوَةٌ кўп. غَزَوَاتٌ ғазавот, (ҳарбий) юриш, босқин, ҳужум

– مَغْزَاةٌ кўп. مَغَازٍ (ҳарбий) юриш; الْمَغَازِي тар. Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳарбий юришлари

– مَغْزًى кўп. مَغَازٍ 1) маъно, мазмун, мағз; ذُو ~ كَبِيرٍ ёки بَعِيدٌ الـ~ (كَبِيرُ) кўп маъноли; 2) шунингдек: أَدَبِيٌّ ~ (қиссидан) ҳисса (масалда)

– مَغْزُوٌّ урушга (босқинга) дучор бўлган (дучор қилинган); босиб олинган

I (غسق) غَسَقَ (и) غَسْقٌ, غَسَقٌ, غَسَقَانٌ қоронғилашмоқ, қоронғу тушмоқ; IV أَغْسَقَ тим қоронғу (қоп-қоронғу) бўлмоқ (тун ҳақида); VIII اغْتَسَقَ = VI

– غَاسِقٌ туннинг шафақ ботгандан кейинги қисми

– غَسَّاقٌ, غَسَاقٌ 1) кур. йиринг; 2) гоҳ пасайиб, гоҳ кучайиб турадиган изғирин

– غَسَقٌ кечки ғира-ширалик; тонготар арафасидаги ғира-ширалик; فِي ~ اللَّيْلِ тун ғира-ширалигида

I غَسَلَ (и) غُسْلٌ 1) ювмоқ; وَجْهَهُ ~ ювинмоқ; 2) дин. ғусл қилмоқ; 3) (кийимни) ювмоқ; II غَسَّلَ 1) яхшилаб ювмоқ; ҳафсала билан ювмоқ (кийимни); 2) (ўлган кишини) ювмоқ; 3) ювдирмоқ, ювишга мажбур қилмоқ; VII انْغَسَلَ 1) ювиб ташланган бўлмоқ; ювилмоқ; 2) ювилган бўлмоқ; VIII اغْتَسَلَ 1) ювилмоқ, ювинмоқ; чўмилмоқ; 2) дин. ғусл қилмоқ

– تَغْسِيلٌ (ўлган кишини) ювиш

– غَاسُولٌ 1) совун; 2) ишқор; 3) совунли ўт (алаф)

– غَسَّالٌ ғассол, ювувчи, ювиш ишлари билан шуғулланувчи (киши)

– غَسَّالَةٌ кўп. ـاتٌ 1) кир ювувчи аёл; 2) кир ювиш машинаси; كَهْرَبَائِيَّةٌ ~ электр кир ювиш машинаси

– غُسَالَةٌ мағзава, мағзоба, ювинди, ифлос сув

– غَسْلٌ ювиш; кир ювиш; حَبْلُ الـ~ кийимларни қуритиш учун осиб қўйиладиган ип (арғамчи); طَشْتُ الـ~ тоғора (ювиниш учун); مَاءُ الـ~ мағзава, ювинди; مِشْبَكُ الـ~ қисқич (қуритиладиган кийимни осиш учун)

– غُسْلٌ 1) ювиш, ювиниш; قَتَلَهَا ~ لِلْعَارِ шармандаликни ювиш учун у у (аёл)ни ўлдирди

– غُسْلٌ[1] ғусл (ювиниш) учун ҳозирланган сув

– غِسْلٌ[2] сувга аралаштириб бош ювиш учун ишлатиладиган доривор ўсимлик

– غِسْلِينٌ дўзахийларнинг ювилиб оқиб кетувчи эт, тери ва қонлари

– غَسُولٌ 1) = غَاسُولٌ; 2) мед. ички ювиш; ичга сув юбориш (орқадан); латта ёки пахтани ҳўллаб бирор аъзога қўйиш, малҳам; لِلْعَيْنِ ~ кўзга малҳам қўйиш; 3) бот. доривор гулхайри; 4) кир ювиш кукуни (порошоги)

– غَسِيلٌ[1] ювиш, ювиб ташлаш; الْمَعِدَةِ ~ ошқозонни ювиш; نَظِيفٌ زَيَّ الصِّينِي بَعْدَ ~ـه халқ. мтл. ювилган патнисдай тоза

– غَسِيلٌ[2] 1. ювилган, ювиб қўйилган; 2. кийим-кечаклар (ювилган ёки ювиш учун тайёрлаб қўйилган); الْمَلَائِكَةِ ~ тар. шаҳидлардан حَنْظَلَةُ بْنُ الرَّاهِبِ га қўйилган лақаб (чунки у зот Уҳуд жангида шаҳид бўлганларида, фаришталар ювган эканлар)

– مُغْتَسَلٌ 1) ҳожатхона, таҳоратхона; 2) ювиниш учун ишлатиладиган сув

– مُغَسِّلٌ ўлган кишиларни (мурдаларни) ювувчи, ғассол

– مَغْسَلٌ, مَغْسِلٌ кўп. مَغَاسِلُ бирор нарса ювиладиган жой; кирхона

– مِغْسَلٌ (ювиниш учун ишлатиладиган) тоғора, тос; (ювинадиган жойдаги) чиғаноқ, раковина

– مَغْسَلَةٌ мағсала, умивальник; ювиниладиган хона

غَسَّانِيٌّ тар. ғассонийларга оид

– غَسَاسِنَةٌ кўп. الـ~ тар. Ғассонийлар

I غَشَّ (а/у) غِشٌّ 1) алдамоқ, фириб бермоқ; 2) сохталаштирмоқ; II غَشَّشَ алдатмоқ, фирибгарлик қилдирмоқ; VII انْغَشَّ алданган (фириб еган) бўлмоқ; ёлғонга ишонган бўлмоқ; VIII اغْتَشَّ алданилган бўлмоқ; X اسْتَغَشَّ алдоқчиликда (фирибгарликда) гумон қилмоқ

– غَشٌّ алдашлик; сохталаштиришлик

– غِشٌّ[1] кўп. غُشُوشٌ ёлғон, алдамчилик, фирибгарлик

– غِشٌّ[2] халқ. ғишш (ҳайвонлар касаллигининг номи)

– غَشَّاشٌ 1. 1) алдоқчи, ёлғончи; 2) сохта; 2. алдамчи, фирибгар; сохтакор

– مَغْشُوشٌ 1) алданган; 2) сохта; сохталаштирилган

I غَشَمَ (и) غَشْمٌ 1) хафа қилмоқ, қисмоқ, камситмоқ; 2) таваккалига (ўйлаб ўтирмай) қилмоқ; II غَشَّمَ бехабар (тажрибасиз) деб ҳисобламоқ; VI تَغَاشَمَ ўзини меров (соддадил) қилиб кўрсатмоқ; X اسْتَغْشَمَ = II

– غَاشِمٌ 1. зулм қилувчи, адолатсиз; қўпол; 2. золим

– غُشْمٌ бехабарлик, билмаслик; тажрибасизлик

– غَشُومٌ 1. адолатсиз; зулмкор, қўпол; الْقُوَّةُ الْـ~ қўпол куч; 2. қўрс, дағал, қўпол одам

– غَشُومِيَّةٌ, غَشُومَةٌ билмаслик; тажрибасизлик; соддалик

– غَشِيمٌ 1. 1) бехабар, билмайдиган; тажрибасиз; 2) хом, қайта ишланмаган; ~ حَدِيدٌ темир рудаси; ~ حَجَرٌ ишланмаган (тарошланмаган) тош; 3) ковушмаган, бесўнақай; қўпол; 2. 1) янги келган; 2) содда, меров

I (غشو) غَشَا (у) غَشْوٌ келмоқ; қатнамоқ, бормоқ; غِشْيَانٌ (а) غَشِيَ[1] 1) қатнамоқ; бормоқ, келмоқ; 2) (аёл билан) жинсий алоқада бўлмоқ; босмоқ (эркак ҳақида); غَشِيَ[2] (а) غَشَاوَةٌ 1) босмоқ; ~هُ النُّعَاسُ мудроқ босди; غُشِيَ عَلَيْهِ у беҳуш бўлиб йиқилди; ~ بِالسَّوْطِ қамчи билан саваламоқ; 2) қоронғи бўлмоқ (тун ҳақида); II غَشَّى ~ (устини) қопламоқ (бирор н. билан - بِ н. ни -туш.к. ёки عَلَى); ~ بِالذَّهَبِ олтин билан (зарҳал билан) қопламоқ, зарҳалламоқ; ◊ ~ التَّعَصُّبُ عَلَى أَبْصَارِهِمْ таассуб (фанатизм) уларни кўр қилиб қўйди; IV أَغْشَى 1) кўзни кўрмас қилиб қўймоқ; 2) келтирмоқ; 3) қоронғи бўлмоқ (тун ҳақида); ~ عَلَى بَصَرِهِ кимнингдир кўзини боғлаб қўймоқ; V تَغَشَّى 1) 1) боғламоқ, ўраб қўймоқ; 2) (бирор н. билан) боғламоқ, ўраб қўймоқ (بِ); X اِسْتَغْشَى тутмоқ, қўлга олмоқ (мас., жосусни); ◊ ~ ثَوْبَهُ (بِثَوْبِهِ) (эшитмаслик ва кўрмаслик учун) кийимга ўралиб олмоқ

– غَاشِيَةٌ кўп. غَوَاشٍ 1) ёпинчиқ, ёпғич, жабдуқ; 2) (болалар) гуруҳи, тўпи, оламони; 3) тутқаноқ, хуруж (мас., ғазаб); أَخَذَتْهُ ~ مِنَ الرَّهْبَةِ уни қўрқув босди; غَشِيَتْهُ ~ مِنَ الْحَنَقِ у қаттиқланди, уни қаттиқ ғазаб ўраб олди (қоплаб олди); غَشِيَتْهُ ~ مِنَ الْقَلَقِ у қаттиқ ташвишга тушиб қолди; غَشِيَتْهُ ~ مِنَ النَّوْمِ уни уйқу босиб қолди; 4) бало, офат; الْـ~ қур. ўликлар тириладиган кун; 5) қоронғилик; 6) анат. перикардий (юрак олдидаги қопчиқ)

– غِشَاءٌ кўп. أَغْشِيَةٌ 1) қоплама, покришка; ёпинчиқ, парда; 2) пўст; мембрана; парда; ~ الْبَكَارَةِ қизлик (бокиралик) пардаси; ~ مُخَاطِيٌّ шиллиқ парда; ~ مَصْلِيٌّ анат. ички аъзоларни бир-биридан ажратиб турувчи парда, пўст

– غِشَائِيٌّ 1) пардали (мас., ўрдак оёқларидаги пардага оид); 2) қопламага оид, қопламали

– غِشَاوَةٌ, غَشَاوَةٌ 1) ёпинчиқ; 2) парда; оқ (кўздаги); زَالَتِ الْـ~ عَنْ عُيُونِ الْمَخْدُوعِينَ маж. уларнинг кўзи очилди; 3) кўзнинг қоронғилашиши (қорайиши)

– غِشْوَةٌ, غُشْوَةٌ ёпинчиқ

– غُشْيٌ, غَشْيٌ ҳушдан кетиш

– غِشْيَانٌ 1) ёпилиш; 2) келиш, ташриф; 3) ҳушдан кетиш

– غَشْيَانٌ ҳушдан кетган ҳолдаги, ҳеч нарса сезмай қолган

– غَشْيَةٌ 1) ҳушдан кетганлик, беҳушлик ҳолати; 2) карахтлик, баъзи ҳайвонларнинг узоқ вақт уйқуда ётиши

– مَغْشِيٌّ қопланган, ўралган; ~ عَلَيْهِ беҳуш ётган, ётиб қолган

I غَصَّ (и/а) غَصٌّ, غَصَصٌ 1) (бирор н.) тиқилиб қолмоқ; ~ بِعَظْمَةٍ суяк тиқилиб қолмоқ; ~ بِالْمَاءِ сув тиқилиб қолмоқ; 2) (н. билан) тўлиб-тошган бўлмоқ (بِ); ~تِ الْقَاعَةُ بِالْمُسْتَمِعِينَ зал тингловчилар билан тўлиб-тошган эди; IV أَغَصَّ тиқилтирмоқ, тиқилишга мажбур қилмоқ; VIII اِغْتَصَّ (бирор н. билан) тўлиб кетмоқ, тўлиб-тошмоқ (بِ)

– غَاصٌّ (бирор н. билан) тўлиб кетган, тўлиб-тошган (بِ); ~ بِالسُّكَّانِ зич аҳолили, кўп аҳолили, аҳолиси кўп

– غَصَّةٌ талваса, ўлим талвасаси, жон талашиш

– غُصَّةٌ кўп. غُصَصٌ 1) бўғадиган нарса; бўғилиш, нафас қисиш; أَحَسَّ (شَعَرَ) بِـ~ فِي حَلْقِهِ у томоғини нимадир бўғиб келаётганини сезди; 2) ғусса; ғам, хафалик; ~ الْحَيَاةِ ҳаёт ғуссалари (ғамлари); ғам-аламлар; أَثَارَ الْـ~ فِي الْأَفْئِدَةِ хафа қилмоқ, ғам-ғуссага солмоқ; تَجَرَّعَ غُصَصَ الْحَرْبَيْنِ у икки уруш ғам-ғуссаларини бошидан кечирди; اِنْتَهِزِ الْفُرْصَةَ قَبْلَ أَنْ تَعُودَ ~! кеч бўлмасдан фойдаланиб қол!

I غَصَبَ (и) غَصْبٌ 1) ғасб қилмоқ, мажбур қилиб (куч ишлатиб) олиб қўймоқ (ўзлаштирмоқ); 2) (бирор н. га) мажбур қилмоқ (عَلَى); 3) (аёлни) зўрламоқ; VII اِنْغَصَبَ 1) босиб олинган (олиб қўйилган) бўлмоқ; 2) мажбур қилинган бўлмоқ; VIII اِغْتَصَبَ 1) босиб олмоқ, ўзиники қилиб олмоқ; зўравонлик қилиб тортиб олмоқ (мас., ўзгалар ҳуқуқини); 2) зўрламоқ, зўравонлик қилмоқ

– اِغْتِصَابٌ 1) олиб қўйиш, ғасб қилиш; 2) зўрлик, зўрлаш, зўравонлик

– اِغْتِصَابِيٌّ босқинчиликка оид; الْحُرُوبُ الْـ~ـةُ босқинчилик урушлари

– غَاصِبٌ кўп. غُصَّابٌ босқинчи; зўравон

– غَصْبٌ зўрлик, зўрлаш, мажбур қилиш, куч ишлатиш; ~ًا ёки بِالْـ~ зўравонлик қилиб, куч ишлатиб; ~ًا عَنْهُ кимгадир ўчакишиб, кимнингдир хоҳишига (иродасига) зид равишда; ~ًا عَنْ عَيْنِهِ (نَفْسِهِ) ўз истаги (хоҳиши)га зид равишда, мажбуран

– غُصْبَانِيَّةٌ куч, куч ишлатиш; зўравонлилик

– غَصِيبٌ ғасб қилинган, босиб олинган, қўлга олинган

– مُغْتَصِبٌ босқинчи, зўравон

– مَغْصُوبٌ 1) ғасб қилинган, босиб олинган; мажбуран олиб қўйилган; الْحَقُّ الْـ~ мажбуран олиб қўйилган ҳуқуқ; 2) мажбур қилинган, мажбур бўлган

غِصَامَةٌ салла (Саудия Арабистонида)

I غَضَنَ (غضن) (и) غَضْنٌ кесмоқ, бутамоқ; II غَضَّنَ = IV; IV أَغْضَنَ шох чиқармоқ; сершох бўлмоқ (*дарахт ҳақида*)

– غُصْنٌ *кўп.* غُصُونٌ, أَغْصَانٌ, غِصَنَةٌ шох, навда; ~ الزَّيْتُونِ зайтун новдаси (*тинчлик рамзи*); أَبُو الـ~ латифалар қаҳрамони جُحَى (Жуҳо) нинг лақаби

– غُصْنَةٌ шох; новда

– غُصَيْنَةٌ кичик шох; ўсимлик пояси

I غَضَّ (غضّ) (а/у) غَضٌّ 1) ерга (пастга) қарамоқ; ~تْ مِنْ بَصَرِهَا у (аёл) ерга боқиб қолди; ~ الطَّرْفَ اسْتِحْيَاءً уят (хижолат) дан ерга қараб қолмоқ; 2) (*овозни*) пасайтирмоқ; 3) (*н. нидир*) пасайтирмоқ, ерга урмоқ (مِنْ); ~ مِنْ شَرَفِهِ (قَدْرِهِ) бирор кишининг қадрини ерга урмоқ; ~ النَّظَرَ (الطَّرْفَ, الْبَصَرَ) (*бирор н. ни*) эътиборга олмаслик; (*бирор н. га*) панжа орасидан қарамоқ; غَضَّ (а/и) غَضَاضَةٌ янги (ёқимли, серсув, ширадор) бўлмоқ

– غَضٌّ[1] тушириш; пасайтириш; ◊ ~ بِـ~ النَّظَرِ عَنْ ... ... ҳақда гапирмасак ҳам; ...га қарамай

– غَضٌّ[2] янги; ёқимли; сервус (ширадор); аъло даражадаги; ~ الْإِهَابِ *маж.* ёш, ўсмир

– غَضَاضَةٌ[1] янгилик; ёқимлилик; серсувлик, ширадорлик; ~ الْإِهَابِ *маж.* ёшлик, ўсмирлик

– غَضَاضَةٌ[2] 1) қадр-қийматини пасайтириш; шармандалик; 2) бало, офат; зарар; айб, камчилик; 3) (*айриликдаги*) азоб, қийинчилик; ◊ لَيْسَ مِنْ ~ عَلَيْهِ أَنْ ... унинг учун шу нарсада айб йўққи, ...; لَا يَجِدُونَ ~ فِي أَنْ ... улар шу нарсани айб деб ҳисобламайдиларки, ...

– غُضَّةٌ пасайтириш, камайтириш; қадрини пасайтириш, ерга уриш, шармандалик

– غُضُوضَةٌ янгилик; ёқимлилик; серсувлик, ширадорлик

غَضِيضٌ янги; ёқимли; сервус, ширадор

I غَضِبَ (а) غَضَبٌ (*к. гадир*) аччиқ қилмоқ, ғазаб қилмоқ (عَلَى); II غَضَّبَ аччиқлантирмоқ, ғазаблантирмоқ; III غَاضَبَ ўзаро аччиқлашишмоқ, ғазаблашишмоқ; IV أَغْضَبَ ғазаблантирмоқ, ғазабини қўзғамоқ, V تَغَضَّبَ қаттиқ ғазабланмоқ, ғазаб отиға минмоқ; (*к. дандир*) ғазабланмоқ, аччиқланмоқ (عَلَى); VI تَغَاضَبَ ғазабга келмоқ; X اسْتَغْضَبَ қаттиқ ғазабга келмоқ, кутуриб кетмоқ

– غَاضِبٌ аччиқланган, ғазабланган

– غُضَابِيٌّ қовоғи осилган, аччиғи чиққан

– غَضْبٌ: الْأَحْمَرُ ~ الـ~ тўқ қизил; ~ أَحْمَرُ = الْأَحْمَرُ الـ~

– غَضْبٌ = غَاضِبٌ

– غَضَبٌ ғазаб; қаттиқ аччиқланиш; кек, адоват, хусумат; норозилик; سُرْعَةُ الـ~ тез аччиқланиш; أَخَذَ مِنْهُ الـ~ у аччиқланди; صَبَّ ~ـهُ عَلَيْهِ ... кимгадир аччиғини (заҳрини) тўкмоқ; أَثَارَ ~ـهُ кимнидир аччиқлантирмоқ; ~ يَأْكُلُهُ الـ~ ғазаб унинг ич-этини еб ташлаётир; ~ أَحْمَقَ شَدِيدٌ аҳмоқнинг ғазаби даҳшатли бўлади

– غَضْبَانُ *мн.* غَضْبَى *кўп* غِضَابٌ ғазабли, ғазабкор, аччиқланган; норози

– غَضْبَةٌ ғазабнинг ортиши (чиқиши, хуружи)

– غُضُبَّةٌ жаҳли тез, сержаҳл; رَجُلٌ ~ жаҳли тез одам

– غَضُوبٌ ғазабли, аччиғи чиққан; серзарда, ўзини тутолмайдиган

– مُغْضَبٌ ғазабланган, аччиқланган, дарғазаб; ~ا ғазаб билан, ғазабнок

– مَغْضَبَةٌ ғазаб, жаҳл

– مَغْضُوبٌ: ~ عَلَيْهِ ғазаб қилинадиган одам; ғазаблантирадиган нарса

I غَضِرَ (غضر) (а) غَضَارَةٌ 1) мўл-кўл, гуркираган (яшнаб ётган) бўлмоқ (*ўсимликлар ҳақида*); 2) фаровон яшамоқ; (*н. гадир*) меҳрли (хайрихоҳ) бўлмоқ (عَلَى); غَضَرَ (и) غَضْرٌ (*к. дандир*) узоқлашмоқ, йироқлашмоқ; (*к. нидир*) ташлаб кетмоқ (عَنْ)

– غَضَارٌ гил; чинни гил; оқ гил

– غَضَارَةٌ 1) гуркираганлик, мўл-кўллик, яшнаб ётганлик (*ўсимлик ҳақида*): 2) фаровонлик; бахтли ҳаёт; كَانَ فِي ~ مِنَ الْعَيْشِ фаровон ҳаёт кечирмоқ; فِي ~ الصِّبَا ёшликнинг яшнаган вақтида

– غَضِرٌ мўл-кўл, гуркираган, яшнаб ётган, сероб (*ўсимликлар ҳақида*)

– غَضِرٌ = غَضِيرٌ

غُضْرُوفٌ *кўп* غَضَارِيفُ кемирчак, тоғай

– غُضْرُوفِيٌّ кемирчакли, тоғайли; الْأَسْمَاكُ الـ~ـةُ осётр балиғи, қизил балиқ

II غَضَّنَ (غضن) тириштирмоқ, тириш (ажин) ҳосил қилмоқ; ~ مِنْ جَبِينِهِ пешонани тириштирмоқ; III غَاضَنَ кўз қисмоқ; V تَغَضَّنَ тириштирилмоқ, ажин ҳосил бўлмоқ

– غَضْنٌ, غَضَنٌ *кўп.* غُضُونٌ 1) тириш, ажин; 2) бурама, эгик-букик, эгри-бугри жойлар; غُضُونُ الْأُذُنِ қулоқнинг эгри-бугри жойлари; 3) қийинчилик, азобли меҳнат, машаққат; ◊ فِي غُضُونِ الْحَرْبِ уруш вақтида; فِي غُضُونِ ذَلِكَ ўша пайтда; шу орада; فِي ~ الْمَقَالَةِ мақола давомида

– مُتَغَضِّنٌ ажинли, тиришли

– مُغَاضَنَةٌ кўз қисиш

– مُغَضَّنٌ ажин босган, тиришли; эгри-бигри қилинган; صَاجٌ ~ гофра (эгри-бугри, тарновсимон) қилинган тунука (темир)

غَضَنْفَرٌ шер

(غضى) IV أَغْضَى 1) (кўзни) юммоқ; 2) (*н. дандир*) кўз юммоқ, эътиборсиз қолдирмоқ (عَنْ); VI تَغَاضَى (*к. нидир*) эркалатиб, юбормоқ, ўз ихтиёрига қўймоқ, эрк бериб қўймоқ; (*н. ғадир*) эътиборсиз қарамоқ, четлаб ўтмоқ (عَنْ)

– إِغْضَاءٌ 1) (кўз) юмиш; 2) эркалатиб юбориш, ўз ихтиёрига қўйиш, эрк бериб қўйиш

– إِغْضَاءٌ = تَغَاضٍ

– غَضًى, غَضَا *жам. бот.* ғадо (*тиконли ўсимлик тури*); ◊ عَلَى أَحَرِّ مِنْ جَمْرِ الــ~ чўғ устида ўтиргандай (тикон устида ўтиргандай)ман

– غَضَاةٌ ғадо тупи

I (غطّ) غَطَّ[1] (а/у) غَطِيطٌ хуррак отмоқ; хирилламоқ (*ўлаётган одам ҳақида*); жазилламоқ (*қовурдоқ ҳақида*); غَطَّ[2] (а/у) (*сувга*) чўмдирмоқ, ботирмоқ; IV أَغَطَّ (*сувга*) ботирмоқ; VII انْغَطَّ ботган (ботирилган) бўлмоқ

– غَطِيطٌ хуррак, хириллаш

– غُطَيْطَةٌ туман

غِطْرَةٌ мотамда тутиладиган даструмол

غَطْرَسَ кеккайган (такаббур) бўлмоқ, кибрли бўлмоқ; تَغَطْرَسَ = غَتْرَسَ

– غَطْرَسَةٌ кеккайиш, такаббурлик, кибрлилик; мақтанчоқлик; ножоиз хулқ-атвор

– غِطْرِيسٌ *кўп.* غَطَارِيسُ жирттаки, такаббур, кибрли

– غِطْرِيسٌ = مُتَغَطْرِسٌ

غَطْرَشَ безътибор бўлмоқ, панжа орасидан қарамоқ

– غَطْرَشَةٌ (*бирор н. дан*) кўз юмиш; йўл қўйиш; ёрдамлашиш

غِطْرِيفٌ *кўп.* غَطَارِيفُ 1. олийжаноб; 2. 1) олийжаноб одам, таниқли киши, шуҳратли одам; 3) доҳий

I غَطَسَ (и) غَطْسٌ 1) (*сувга*) тушмоқ, чўмилмоқ, кўмилмоқ; 2) шўнғимоқ; 3) ботирмоқ; II غَطَّسَ 1) ботирмоқ, чўктирмоқ, шўнғитмоқ; 2) *дин.*(*чўмилтириб*) чўқинтирилмоқ (*христианларда*); V تَغَطَّسَ 1) чўмилмоқ; сувга кўмилмоқ (ботмоқ); 2) *дин.*(*чўмилтириб*) чўқинтирмоқ (*христианларда*)

– تَغْطِيسٌ 1) (*сувга*) ботиш, тушиш; 2) *дин.* чўқиниш, чўқинтириш

– غَاطِسٌ (*қумга*) ўтириб қолиш (*кема ҳақида*); ◊ لَوْنٌ ~ қора ранг

– غِطَاسٌ *дин.* чўқиниш, чўқинтириш; عِيدُ الــ~ *дин.* чўқинтириш байрами (*христианларда*)

– غَطَّاسٌ 1. шўнғувчи; 2. 1) ғаввос; 2) *зоол.* сув чумчуғи; оқчорлоқ (*қуш*)

– غَطْسَانُ 1) сувга кирган, чўмилган; сув остида турган; 2) кўздан яшириниб юрган

– غَطِيسٌ қора (*ранг ҳақида*)

– مَغْطَسٌ *кўп.* مَغَاطِسُ, مَغْطِسٌ 1) ванна; *дин.*(*чўмилтириладиган*) тоғора, жом (*христианларда*)

I (غطش) غَطَشَ (и) غَطْشٌ қоронғи бўлмоқ (*тун ҳақида*); غَطِشَ (а) غَطَشٌ ожиз, кучсиз бўлмоқ (*кўриш ҳақида*); IV أَغْطَشَ 1) қоронғи қилмоқ, қоронғилатмоқ; اللهُ اللَّيْلَ ~ Оллоҳ тунни қоронғи қилиб яратди; 2) қоронғи бўлмоқ, қоронғилашмоқ; тун қоронғилашди; V غَطِشَ = تَغَطَّشَ

– أَغْطَشُ *мн.* غَطْشَاءُ *кўп.* غُطْشٌ кучсиз (ёмон) кўрадиган, узоқни унча яхши кўролмайдиган, кўзи ожизроқ

– غَطْشٌ қоронғилик

– غَطَشٌ кўришнинг кучсизлиги (ожизлиги), кўзнинг хиралиги

غِطَمٌّ кенг, бепоён; الْمُحِيطُ الــ~ бепоён океан

I (غطو) غَطَا (у) غَطْوٌ қопламоқ; ёпмоқ; II غَطَّى 1) қопламоқ, тўлаб қўймоқ; الْعَجْزَ ~ камчиликни тўлдирмоқ (қопламоқ); الدُّيُونَ ~ қарзларни қопламоқ (тўламоқ); النَّفَقَاتِ ~ сарфларни қопламоқ; 2) яширмоқ, беркитмоқ; пинҳон тутмоқ (*мас., ёлғонни*); الصَّوْتَ ~ овозни ўчирмоқ, босиб кетмоқ; ◊ الْأَحْدَاثَ ~ воқеа-ҳодисаларни ёритмоқ (*матбуот ҳақида*); V تَغَطَّى (*бирор н. билан*) қопланмоқ, (*ўрни*) тўлдирилмоқ; VIII اغْتَطَى = V

– تَغْطِيَةٌ 1) ёпиш, ўраш; узиш (*мас., қарзларни*); 2) яшириш; пинҳон тутиш, ёпиш (*мас., ёлғонни*); ◊ الْأَحَادِيثِ ~ воқеа-ҳодисаларни ёритиш (*матбуот ҳақида*)

– غِطَاءٌ *кўп.* أَغْطِيَةٌ 1) ёпинчиқ; дастурхон; السَّرِيرِ ~ чойшаб; السُّفْرَةِ ~ суфра, дастурхон; الرَّأْسِ ~ бош ёпинчиғи, бош кийими; 2) (*бирор н. ни қоплаб турган*) қатлам; عُشْبِيٌّ ~ ўт-алаф қатлами; نَبَاتِيٌّ ~ ўсимлик қатлами; 3) қопқоқ, покришка; қоплама (*мас., мебелдаги*)

– غِطَايَةٌ пўст, пўчоқ, парда

I غَفَّ (а/у) тутмоқ, кутилмаганда устидан чиқиб қолмоқ

I غَفَرَ (и) غَفْرٌ, غُفْرَانٌ 1) (*к. нидир*) кечирмоқ, афв қилмоқ (لِـ); يُغْفَرُ кечириладиган; لَا يُغْفَرُ кечирилмайдиган; اللهُ لَهُ! ~ уни Оллоҳ кечирсин!; 2) *дин.* (*гуноҳларни*) мағфират қилмоқ; II غَفَّرَ 1) ёпмоқ; 2) (*н. нидир*) пойламоқ, қўриқламоқ (عَلَى *сол.* خَفَرَ); VII انْغَفَرَ кечирилган (афв қилинган) бўлмоқ; VIII اغْتَفَرَ 1) кечирмоқ, афв қилмоқ; 2) *мажҳ.* кечирилган (афв қилинган) бўлмоқ; يُغْتَفَرُ кечириладиган; لَا يُغْتَفَرُ кечирилмайдиган; X اسْتَغْفَرَ афв этишни сўрамоқ, кечиришни сўрамоқ; أَسْتَغْفِرُ اللهَ! Оллоҳ, мағфират қил (кечир); (*сўзма-сўз:* Оллоҳдан кечирим сўрайман)

– غَافِرٌ кечирувчи, афв қилувчи, ғофир

– غَفَّارٌ ҳамма нарсани кечира олувчи

– غَفَارَةٌ кўп. غَفَائِرُ черк. (руҳонийларнинг) кийими

– غِفَارَةٌ кўп. غَفَائِرُ 1) покришка; қалпоқ; аёллар рўмоли; 2) ёмғирпўш, плаш

– غَفْرٌ[1] кечириш, афв этиш; !~ кечирасиз!

– غَفْرٌ[2] устини ёпиш (қоплаш, ўраш, буркаш)

– غَفَرٌ қоравул; конвой (*сол.* خَفَرٌ)

– غُفْرَانٌ кечириш, афв этиш; гуноҳларни мағфират қилиш; صَكُّ الـــِ~ индульгенция (*католикларда: гуноҳи кечирилганлиги ҳақида ҳужжат*) عِيدُ الـــِ~ *дин.* ғуфрон ҳайити (*яҳудийларда*)

– غُفْرَةٌ қопқоқ, покришка, қоплама

– غَفُورٌ = غَفَّارٌ

– غَفِيرٌ[1] *кўп.* غُفَرَاءُ қоравулликда турувчи; қоравул (*сол.* خَفِيرٌ)

– غَفِيرٌ[2] 1) ҳамма нарсани кечирувчи; 2) кўп сонли; جَمٌّ ~ кўп сонли оламсн; الْجَمُّ الـــُ~ مِنَ الْعُمَّالِ وَ الْفَلَّاحِينَ ишчи ва деҳқонлар оммаси

– مِغْفَرٌ, مِغْفَرَةٌ *кўп.* مَغَافِرُ ҳимоя қилувчи кийим, шлем

– مَغْفِرَةٌ кечириш; *дин.* мағфират

– مَغْفُورٌ кечирилган, афв этилган, мағфират қилинган; ◊ ~ لَهُ вафот этган, ўлган

غَفْغَفَةٌ уйқу; мудроқ, мудраш

(غفص) III غَافَصَ кўққисдан (тўсатдан) олиб қўймоқ

I غَفَلَ (у) غُفُولٌ, غَفْلٌ 1) ғафлатда (беэътибор, эҳтиётсиз) бўлмоқ; (*н. нидир*) сезмай қолмоқ; (*н. гадир*) беэътибор бўлмоқ (عَنْ); 2) мудрамоқ; مَا ~ تْ عَيْنِي طُولَ اللَّيْلِ бутун тун бўйи кўз юммадим; II غَفَّلَ 1) ғафлатда (эътиборсиз) деб ҳисобламоқ; 2) унуттирмоқ; 3) нодон деб ҳисобламоқ; III غَافَلَ 1) ғофиллигидан фойдаланиб қолмоқ, пайт пойламоқ; ~تُهُ мен унинг ғафлатдалигидан фойдаланиб қолдим; 2) ғафлатдаликда қўлга олмоқ (тутмоқ); IV أَغْفَلَ 1) эътибордан соқит қилмоқ; эътибордан тушириб қолдирмоқ; тушириб қолдирмоқ; ~ اسْمَهُ عِنْدَ النَّصِّ аноним равишда (имзосиз) эълон қилмоқ; 2) (*ҳеч қандай*) кўрсатмасиз қолдирмоқ; исмсиз (имзосиз) қилмоқ; V تَغَفَّلَ 1) беэътиборлик (диққатсизлик) қилмоқ; 2) кимнингдир ғафлатдалигидан фойдаланмоқ; ғафлатдаликда қўлга олмоқ (тутмоқ); VI تَغَافَلَ 1) ўзини ғафлатга солмоқ; 2) (*бирор н. га*) беэътибор бўлмоқ (عَنْ); 3) (*бирор н. ни*) сезмасликка ҳаракат қилмоқ (عَنْ); X اسْتَغْفَلَ 1) нодон (аҳмоқ) деб ҳисобламоқ; 2) ғафлатдалигида босмоқ; 3) (*к. нингдир*) ғафлатдалигидан (эътиборсизлигидан) фойдаланмоқ; 4) ғафлатда қолдирмоқ, алдамоқ, фириб бермоқ

– إِغْفَالٌ 1) эътиборга олмаслик, эътиборсизлик; 2) ташлаб кетиш, қолдириб кетиш; ~ الْأَوَامِرِ буйруқларга амал қилмаслик

– تَغَفُّلٌ 1) диққатсизлик, эътиборсизлик, эҳтиётсизлик; 2) нодонлик, аҳмоқлик

– غَافِلٌ *кўп.* غُفُولٌ ғофил, эҳтиётсиз, диққатсиз; эътиборсиз

– غَفْلٌ диққатсизлик, эътиборсизлик, бепарволик

– غُفْلٌ 1. 1) *шунингдек:* ~ مِنَ الْإِمْضَاءِ *ёки* ~ مِنَ التَّوْقِيعِ аноним, имзосиз, имзоси йўқ; ~ مِنَ التَّارِيخِ (ёзилган) куни кўрсатилмаган, числосиз; 2) ҳеч нарса ёзилмаган, бўм-бош; 3) номаълум, нотаниш; 4) хом, қайта ишланмаган; حَدِيدٌ ~ *қар.* حَدِيدٌ[2]; 2. *шунингдек:* الْمَادَّةُ الـــُ~ хомашё

– غَفِلٌ *мн.* غَفْلَى *кўп.* غَفْلَانُ 1) мудраётган, ғафлат уйқусидаги; 2) эътиборсиз, диққатсиз, эҳтиётсиз; бепарво

– غَفْلَةٌ 1) ғафлат, диққатсизлик, эътиборсизлик, эҳтиётсизлик; хафагарчилик; ~ عَنْ эҳтиётсизлик сабабли; ... فِي ~ عَنْ ...га эътибор бермайди; 2) беташвишлик, бефарқлик, фарқсизлик; ғайратсизлик, танбаллик, дангасалик; 3) нодонлик, аҳмоқлик; ◊ فِي ~ ёки عَلَى حِينِ ~ عَلَى ~ тўсатдан, кутилмаганда, дафъатан; فِي ~ عَيْنٍ кўз юмиб-очгунча; مَوْتُ الـــِ~ тўсатдан келган ўлим

– مُغْفَلٌ аноним, имзосиз; رِسَالَةٌ ~ ـَةٌ аноним (имзосиз) хат; شَرِكَةٌ ~ ـَةٌ *савдо.* аноним ширкат, номаълум компания, яширин ширкат (компания)

– مُغَفَّلٌ 1. аҳмоқ, нодон; 2. анқов; соддадил, сўтак; саводсиз, билимсиз

– مُغْفَلَةٌ чўққи соқолнинг икки томони

I (غفو) غَفَا (у) غَفْوٌ 1) мудрамоқ, пинакка кетмоқ; 2) (*н. нидир*) унутмоқ, эсдан чиқармоқ (عَنْ); IV أَغْفَى 1) мудрамоқ; 2) (*н. гадир*) кўз юммоқ

– إِغْفَاءَةٌ пинак, қисқа уйқу, қуш уйқуси

– غَفْوَةٌ мудроқ, қисқа уйқу, қуш уйқуси

I (غفى) غَفِيَ (а) غَفْيَةٌ мудрамоқ

I (غل) غَلَّ (а/у) غَلٌّ 1) боғламоқ; кишан солмоқ; تَغُلُّ التَّعْلِيمَاتُ أَيْدِيَهُمْ кўрсатма (*инструкция*) лар уларнинг қўл-оёғини боғлаб қўйган; 2) (*фойда*) келтирмоқ; (*ҳосил*) бермоқ; 3) кирмоқ, киришмоқ; киритмоқ, (*ҳисобга, рўйхатга*) қўшмоқ; ~ يَدَهُ إِلَى عُنُقِهِ хасислик (бахиллик) қилмоқ; 4) *мажҳ.* а) боғланган бўлмоқ; غُلَّتْ يَدُهُ إِلَى عُنُقِهِ *маж.* у ғоят қизғончиқ, у томса ялар (*сўзма-сўз*: унинг қўллари бўйнига боғланган); б) чанқоқликдан азоб тортаётган бўлмоқ; غَلَّ (а/и) غَلِيلٌ, غِلٌّ нафратга (ғазабга) тўлган бўлмоқ; ~ صَدْرُهُ у ғазабга тўлган; غَلَّ (у) غُلُولٌ хиёнат қилмоқ; II غَلَّلَ 1) боғлаб қўймоқ; кишан солмоқ, кишанламоқ; 2) кирмоқ; киритмоқ, (*рўйхатга*) қўшмоқ; IV أَغَلَّ 1) (*фойда*) келтирмоқ; (*ҳосил*) бермоқ; ~ رِبْحًا كَبِيرًا (*к. гадир*) катта фойда келтирмоқ (لِـ); 2) хиёнат қилмоқ; V تَغَلَّلَ (*қаергадир*) кирмоқ (فِي); VII انْغَلَّ = V; X اسْتَغَلَّ 1) фойда чиқармоқ; фойдаланмоқ; 2) эксплуатация қилмоқ, ишлатмоқ

– اسْتِغْلَالٌ 1) фойдаланиш; эксплуатация, ишлатиш; ~ الْإِنْسَانِ

لِلْإِنْسَانِ кишини киши томонидан эксплуатация қилиш

– إِغْلَالٌ хиёнат

– تَغَلُّلٌ (*қаергадир*) кириб бориш, хириш (فِي)

– غُلٌّ[1] қаттиқ ташналик (чанқоқлик)

– غُلٌّ[2] *кўп.* أَغْلَالٌ темир бўйинбоғ; кишан, занжир

– غِلٌّ нафрат, ғазаб, кин

– غَلَّالٌ дон, ғалла, донли ғалла (*сол.* غَلَّةٌ)

– غِلَالَةٌ *кўп.* غَلَائِلُ 1) қатлам; пўст; парда; شَفَّافَةٌ ~ шаффоф парда (вуал); النِّيرَانِ ~ *ҳарб.* ўт очиб ҳосил қилинган тўсиқ (парда); 2) ички кийим; ички кўйлак

– غَلَّةٌ *кўп.* غِلَالٌ, ـَاتٌ 1) маҳсулот; 2) йиғим, кирим, фойда; 3) ўрим, ҳосил; 4) ғалла, донли ғалла; تَاجِرُ الـ~ ғаллафуруш, аллоп

– غُلَّةٌ 1) қаттиқ чанқоқлик, ташналик; هَذَا لَا يَبْرُدُ ~ وَلَا يُشْفِي عِلَّةً وَلَا يَنْقَعُ بِلَّةً! *мтл.* бу мени мутлақо қониқтирмайди!; 2) эҳтиросли истак

– غَلِيلٌ 1) қаттиқ чанқоқлик, ташналик; 2) أَرْوَى ~ـهُ чанқоқни босмоқ; 2) эҳтиросли истак, ташналик; 3) ғазаб, нафрат; هَذَا لَا يُشْفِي ~ـهُ ... ...га бу етарли эмас, ...ни бу қониқтирмайди

– غِلَالَةٌ *кўп.* غَلَائِلُ 1) совут, зирҳ; 2) ички кўйлак

– مُتَغَلِّلٌ (*ичкарига*) кирувчи

– مُسْتَغَلٌّ *кўп.* ـَاتٌ — фойда, кирим

– مُسْتَغِلٌّ 1. 1) фойдаланувчи; 2) эксплуатация қилувчи; ишлатувчи; 2. эксплуататор

– مُغِلٌّ 1) унумли, унумдор; серҳосил; фойдали; 2) ғазабли, ғазабнок, дарғазаб

– مُغَلَّلٌ боғланган, кишанланган

– مَغْلُولٌ 1) боғланган, кишанланган; الْأَيْدِي ~ қўллари боғлиқ; 2) ташналик азобини тортаётган; 2) кекчи, гина сақловчи, ўчини олмай қўймайдиган; қаҳр-ғазабга тўла

I غَلَبَ (и) غَلَبَةٌ 1) ғалаба қилмоқ, ғолиб келмоқ; (*душманни*) мағлуб қилмоқ (*туш.к. ёки* عَلَى); устун келмоқ, ортиқ бўлмоқ; эҳтимол бўлмоқ, يَغْلِبُ أَنْ ... кўп ҳолларда шундай бўладики, ...; يَغْلِبُ عَلَى الظَّنِّ أَنْ ... ҳар эҳтимолга кўра ...; عَلَيْهِ الْكَرَمُ ~ у ғоят карамли (олийжаноб) дир! 3) *мажҳ.* (*н. гадир*) бекорга куч сарф қилмоқ (فِي); غُلِبْتُ أُكَلِّمُهُ у билан гаплашавериб жондан тўйиб кетдим; II غَلَّبَ 1) ғолиб деб тан олмоқ; 2) ғолиб бўлиш имкониятини бермоқ, ғалаба қилдирмоқ, устун келтирмоқ; куч-қудрат (устунлик) бермоқ; (*н. нидир бошқасига қараганда*) устун (афзал, ортиқ) кўрмоқ (عَلَى); (*н. нидир н. дандир*) юқори деб билмоқ (عَلَى) 3) безовта қилмоқ; зериктирмоқ, жонга тегмоқ; III غَالَبَ ғолибликка (устун келишга) интилмоқ; курашмоқ; енгмоқ; V تَغَلَّبَ 1) (*к. дандир*) ғолиб келмоқ, устун келмоқ, (*к. нидир*) енгмоқ (عَلَى); 2) (*тўсиқларни*) енгиб ўтмоқ (عَلَى); 3) (*бирор н. ни*) эгалламоқ (عَلَى); VI تَغَالَبَ ўзаро курашишмоқ; VII انْغَلَبَ мағлуб бўлмоқ, енгилмоқ

– أَغْلَبُ[1] 1. афзал (устун) турувчи; эҳтимоли (имконияти) баландроқ; وَالـ~ эҳтимоли кучлироқ; 2. *шунингдек.* الْجُزْءُ الـ~ (*бирор н. нинг*) каттароқ қисми (бўлаги); فِي (عَلَى) الـ~ кўп ҳолларда, кўпинча, аксаран; فِي ~ الظَّنِّ ҳар эҳтимолга кўра

– أَغْلَبُ[2] *мн.* غَلْبَاءُ *кўп.* غُلْبٌ 1) йўғон бўйинли; 2) кучли; حَدِيقَةٌ غَلْبَاءُ дарахтлари зич боғ (*кўп.* حَدَائِقُ غُلْبٌ)

– أَغْلَبِيَّةٌ кўпчилик; афзаллик; سَاحِقَةٌ ~ катта кўпчилик; مُطْلَقَةٌ ~ мутлақ кўпчилик; مُطْلَقَةٍ بِـ~ мутлақ кўпчилик томонидан; بِـ~الثُّلُثَيْنِ учдан икки қисм кўпчилик томонидан

– تَغْلِبُ *ат.от. тар.* Тағлиб (*қабила бошлиғининг исми*)

– تَغَلُّبٌ 1) енгиш; 2) ҳокимлик; 3) (*бирор н. ни*) эгаллаш (عَلَى)

– تَغْلِبِيٌّ *нисбий сифат* تَغْلِبُ *сўзидан*

– غَالِبٌ 1. 1) ғолиб, ғалаба қилган, енгган; وَمَغْلُوبٌ ~ ғолиб ва мағлуб; 2). устун турувчи; тез-тез бўлиб турадиган; وَ~ الظَّنِّ أَنْ ... ҳар ҳолда шундай деб ўйлаш мумкинки, ...; فِي ~ الْأَحْيَانِ ёки ~ الْأَوْقَاتِ кўпинча, кўп ҳолларда; ~اً مَا кўпинча; 2. 1) (*бирор н. нинг*) катта (кўп) қисми; فِي الـ~ ёки وَالـ~ ёки ~اً кўп ҳолларда, кўпинча; ҳар эҳтимолга кўра; 2) ғолиб

– غَالِبِيَّةٌ кўпчилик

– غِلَابٌ кураш, яккама-якка кураш; енгиш, устун келиш

– غَلَّابٌ ғалаба келтирувчи, музаффар; жуда кучли, қудратли, ғоят қудратли

– غُلْبٌ *кўп.* أَغْلَبُ *дан.* катта қисм, кўпчилик; النَّاسِ ~ одамларнинг кўпчилиги

– غَلْبَانٌ 1) камбағал, бахтсиз; 2) бемадор, куч-қувватсиз

– غَلْبَاوِيَّةٌ *кўп.* غَلْبَاوِيَّةٌ сергап, вайсақи

– غَلَبَةٌ 1) ғалаба, зафар; 2) сергаплик, вайсақилик; 3) шов қин, шовқин-сурон

– غُلُبَّةٌ, غَلَبَّةٌ мажбурлаш, зўрлик

– مُتَغَلِّبٌ 1. ғалаба келтирувчи, музаффар; 2. зўрловчи

– مُغَالَبَةٌ 1) кураш; яккама-якка кураш; 2) тортишув

– مُغَلَّبٌ бир неча бор мағлубиятга учраган

– مَغْلُوبٌ мағлуб, енгилган; عَلَى أَمْرِهِ ~ мустақиллигидан ажралган; бўйсунувчи; бекувват, камқувват, кучсиз

I غَلَتَ (а) غَلْتٌ (*ҳисобда*) хато (ғалат) қилмоқ (янглишмоқ)

II غَلَّسَ (غلس) (*н. нидир*) тонг қоронғисида бажармоқ; الصَّلَاةَ ~ тонг қоронғисида намоз ўқимоқ; الْمَاءَ ~ тонг қоронғисида сувга етиб келмоқ

– تَغْلِيسٌ тонг қоронғисидаги юриш

– غَلَسٌ тонготар олдидаги ғира-ширалик; ا~ а) қоронғиликда; б) билинтирмай, сездирмай

غَلْصَمَةٌ *кўп.* غَلَاصِمُ *анат.* кичик тил, тилча, лаклук

I غَلِطَ (а) غَلَطٌ хато (ғалат) қилмоқ, янглишмоқ, адашмоқ, нотўғри йўл тутмоқ; II غَلَّطَ 1) хато (ғалат) қилдирмоқ, хато сабабчиси бўлмоқ; хато деб тан олмоқ; хато қилишда айбламоқ; III غَالَطَ янглиштирмоқ, хатога бошламоқ; алдамоқ, фириб бермоқ; ~ بِالْكَلَامِ тагдор қилиб гапирмоқ; IV أَغْلَطَ янглиштирмоқ, хато қилдирмоқ; X اسْتَغْلَطَ хато деб ҳисобламоқ

– أُغْلُوطَةٌ *кўп.* أَغَالِيطُ 1) чалкаш (илмоқли) савол; 2) хатолик; янглишиш, адашиш; 3) софизм (*қадимги юнон фалсафаси*)

– غَالِطٌ 1) хато қилувчи; 2) хато, ғалат

– غَلَطٌ *кўп.* أَغْلَاطٌ 1) хато, ғалат, камчилик, хатолик, янглишиш, адашиш; 2) янглиш

– غَلْطَانُ *мн.* غَلْطَى *кўп.* غُلُطٌ 1) хато қиладиган; 2) хато; нотўғри, янглиш, ғалат

– غَلْطَةٌ *кўп.* غَلَطَاتٌ хато, ғалат; مَطْبَعِيَّةٌ ~ босмада ўтиб кетган хато; كِتَابِيَّةٌ ~ қўлёзмадаги хато; ارْتَكَبَ ~ فَاحِشَةً қўпол хато қилмоқ (қилиб қўймоқ); أَصْلَحَ ~ـَهُ ўз хатосини тузатмоқ, тўғриламоқ

– مُغَالَطَةٌ 1) хатога бошлаш; ёлғон, алдов; 2) нотўғри хулоса; софистика

– مَغْلَطَةٌ *кўп.* مَغَالِطُ 1) тагдор (чалкаш, илмоқли) савол; 2) софизм (*қадимги юнон фалсафаси*)

– مَغْلُوطٌ хато, ғалат, нотўғри, янглиш

I غَلَظَ ёки غَلُظَ (у) غِلَظٌ, غِلْظَةٌ, غِلَاظَةٌ 1) қалин бўлмоқ; қўпол бўлмоқ; катта (улкан) бўлмоқ; لَهُ فِي الْقَوْلِ ~ кимгадир қўпол гап қилмоқ; 2) қотмоқ, қуюқлашмоқ, совумоқ (*суюқлик ва ш.к. лар ҳақида*); II غَلَّظَ 1) (*бирор н. ни*) қалин (қўпол) қилиб ясамоқ; (*к. гадир*) қўпол муносабатда бўлмоқ (لِـ); 2) қуюлтирмоқ, қуюқроқ қилмоқ; катталаштирмоқ, ўстирмоқ, кучайтирмоқ; ◊ الْعُقُوبَةَ ~ жазони кучайтирмоқ; ◊ الْيَمِينَ ~ қаттиқ (даҳшатли) онт ичмоқ; III غَالَظَ ўзаро дағал (қўпол) гапириш моқ; IV أَغْلَظَ (*к. биландир н. ҳақдадир*) қўпол (адабсиа) гаплашмоқ (لِـ, فِي): لِي فِي الْقَوْلِ ~ у мен билан қўпол гаплашди; X اسْتَغْلَظَ 1) қалин (дағал) бўлиб қолмоқ; 2) қотмоқ, қуюлмоқ, совумоқ (*суюқлик ва ш.к. лар ҳақида*); 3) қалин (катта, улкан) деб ҳисобламоқ; қуюқ деб ҳисобламоқ; ◊ الثَّوْبَ ~ кийимни қўпол ёки катта деб ҳисоблаб сотиб олишдан айнимоқ

– غِلَاظَةٌ 1) қалинлик; катталик, улканлик; 2) зичлик, қуюқлик; 3) қўполлик, қаттиққўллилик; 4) адабсизлик, яхши муносабатда бўлмаслик

– غِلْظَةٌ 1) қалинлик; 2) қўполлик, қаттиққўллилик; بِـ~ ёки فِي ~ қўпол равишда

– غَلِيظٌ *кўп.* غِلَاظٌ 1) қалин, семиз; катта, улкан; الرَّقَبَةِ ~ қайсар; الْمِعَى ~ *анат.* йўғон ичак; 2) қўпол, қаттиққўл; 3) қуюқ, зич; ◊ يَمِينٌ ~ـَةٌ даҳшатли қасам

– مُغَلَّظٌ даҳшатли, қаттиқ (*қасам ҳақида*)

غَلْغَلَ кирмоқ, тарқалмоқ; аралашиб (бирлашиб) кетмоқ

تَغَلْغَلَ 1) кирмоқ; 2) (*қаердадир*) йўқ бўлиб (йўқолиб) кетмоқ (بَيْنَ)

I غَلَفَ (и) غَلْفٌ 1) жойламоқ, ичига қўймоқ; 2) суртамоқ, суркамоқ; II غَلَّفَ 1) жойламоқ, конвертга солмоқ; 2) ғилофламоқ; ўрамоқ; ўраб боғламоқ (*устки қават ҳақида*); التَّمْرَ ~ хурмони жойламоқ (*мас., коробкага*); IV أَغْلَفَ 1) бирор нарсага ғилоф ясамоқ; 2) бирор нарсани ғилофга солмоқ; V تَغَلَّفَ ичга жойламоқ; ичга жойланмоқ, солинган бўлмоқ; بِالْغَالِيَةِ ~ соқолига хушбўй моддалар суркамоқ

– أَغْلَفُ *мн.* غَلْفَاءُ *кўп.* غُلْفٌ 1) кесилмаган; 2) ғилофга (қинга) солинган; سَيْفٌ ~ қиндаги қилич; قَوْسٌ غَلْفَاءُ қиндаги камон; ◊ الْعَقْلِ ~ ақли калта; бефаросат; قَلْبٌ ~ тошюрак; رَجُلٌ ~ жинсий олати катта бўлган одам

– تَغْلِيفٌ 1) конвертга солиш (жойлаш); 2) ўраш, боғлаш

– غِلَافٌ *кўп.* غُلُفٌ, ـــاتٌ, أَغْلِفَةٌ 1) конверт; 2) покришка, ўрам; 3) ғилоф; пўст; (جَوِّيٌّ) هَوَائِيٌّ ~ ҳаво қатлами (*ер шари атрофидаги*); الْكِتَابِ ~ муқова, китоб муқоваси; ~ الطَّلْقَةِ ўқ гильзаси; 4) ғилоф, футляр

– غُلْفَةٌ *кўп.* غُلَفٌ *анат.* эркаклар жинсий аъзосининг учи

– مُغَلَّفٌ 1. конвертга солинган (жойланган); 2. *кўп.* ـاتٌ — конверт

I غَلَقَ (и) غَلْقٌ (غلق) беркитмоқ; ёпмоқ; охири бўлмоқ, охирида бормоқ; غَلِقَ (а) غَلَقٌ: الرَّهْنُ ~ гаровга олинган нарса шартлашилган муддатда хуни тўланмасдан гаровга олган томоннинг мулкига айланмоқ; II غَلَّقَ 1) тез-тез (кўп марта) ёпиб қўймоқ; 2) ноаниқ (тушунарсиз) гапирмоқ; IV أَغْلَقَ 1) ёпмоқ; беркитмоқ; الرَّهْنَ ~ гаровни ўзида тутиб турмоқ (*қарзни тўлишнинг муддати ўтиб кетгани сабабли*); الْأَزْرَارَ ~ тугмани қадаб олмоқ; الطَّوْقَ ~ бўйинбоғни қадамоқ; 2) *мажҳ.* қоронғи (ноаниқ, тушунарсиз) бўлмоқ; VII انْغَلَقَ 1) ёпиқ (берк) бўлмоқ; ёпилган бўлмоқ; ёпилмоқ, беркитилмоқ; охирида бўлмоқ; 2) одамови (ичимдан топ) бўлмоқ; عَلَى نَفْسِهِ ~ ичимдан топ бўлиб қолмоқ; 3) яширинган (ноаниқ, тушунарсиз) бўлмоқ (*мас., маъно-мазмун ҳақида*); X اسْتَغْلَقَ 1) қоронғи (тушунарсиз) деб ҳисобламоқ;

2) тушунарсиз (ноаниқ, мураккаб, чалкаш, қийин) бўлмоқ; ~ عَلَيْهِ الْكَلَامُ у бир оғиз ҳам гапиролмай қолди, унинг тили тутилиб қолди

– اِنْغِلَاقٌ 1) ичимдан топлик, дамдузлик; ~ عَلَى نَفْسِهِ ичимдан топ (дамдуз) бўлиб қолишлик; 2) ноаниқлик, тушунарсизлик

– إِغْلَاقٌ 1) ёпилиш, беркилиш; 2) *шунингдек:* ~ الْمَصْنَعِ локаут (*корхонани ёпиб қўйиш*); ~ الرَّهْنِ вақти ўтиб кетганлиги сабабли гаровга олиш ҳуқуқидан маҳрум қилиш

– غَلَاقٌ, غَلَاقَةٌ *бухг.* баланс, сальдо

– غَلَقٌ[1] *кўп.* أَغْلَاقٌ 1) затвор, лўкидон, қулф; 2) *архит.* гумбаз қулф-калити

– غَلَقٌ[2] *кўп.* غُلْقَانٌ корзинка, сават

– غَلِقٌ 1) ёпиқ; ёпиб қўйилган, беркитиб қўйилган; 2) тушунарсиз, ноаниқ

– غَلْقٌ ёпилиш; беркилиш, беркитиш; ~ الْحُدُودِ чегараларни беркитиш

– مُسْتَغْلَقٌ тушунарсиз, мужмал, қоронғи

– مِغْلَاقٌ *кўп.* مَغَالِيقُ қулф; ~ الْبُنْدُقِيَّةِ милтиқ затвори; فَتَحَ مَغَالِيقَ قَلْبِهِ *маж.* ўз юрагини очмоқ, ичидаги гапларни айтмоқ, қулфи дилини очмоқ

– مَغْلَقٌ *кўп.* مَغَالِقُ фойда келтирадиган корхона

– مُغْلَقٌ 1. 1) ёпиқ, ёпилган; бекик, беркитилган; الِاجْتِمَاعُ الـــ~ ёпиқ мажлис; 2) ноаниқ, тушунарсиз; 2. *кўп.* ـــ اتٌ, مَغَالِقُ сир; مُغْلَقَاتُ النَّفْسِ қалб (юрак) нинг тўри, ич-ичкариси

– مَغْلُوقٌ ёпиқ, ёпилган; бекик, беркитилган

I غَلِمَ (а) غُلْمٌ шаҳватпараст (суқ, очкўз) бўлмоқ; VIII اِغْتَلَمَ шаҳвониятни қўзғамоқ, шаҳватпараст (суқ) бўлиб қолмоқ

– غُلَامٌ *кўп.* غِلْمَانٌ 1) бола; ўспирин, йигит; 2) хизматкор, ғулом, дастёр, югурдак бола; 3) *шахм.* пиёда

– غُلَامِيَّةٌ ўспиринлик, йигитлик ёши

– غَلِمٌ шаҳватпараст, суқ, очкўз

– غُلْمَةٌ шаҳватпарастлик, суқлик

– غُلُومَةٌ 1) ўспиринлик; йигитлик; 2) шаҳватпарастлик

– غَلِيمٌ = غَلِمٌ

I غَلَا[1] (غلو) (у) غَلَاءٌ қимматбаҳо бўлмоқ; қимматлашмоқ, нархи (баҳоси) ошмоқ; ◊ ~ بِالسَّهْمِ камоннинг ўқини жуда узоққа етказиб отмоқ; غَلَا[2] (у) غُلُوٌّ оширмоқ, баландлатмоқ; (*н. дадир*) ҳаддан ошмоқ, чегарадан чиқмоқ (بِ, فِي); II غَلَّى нархни (баҳони) кўтармоқ, юқорилатмоқ, оширмоқ; III غَالَى 1) ошириб юбормоқ; (*н. дадир*) чегарадан чиқмоқ (فِي); 2) (*н. гадир*) баланд баҳо (нарх) белгиламоқ (*қўймоқ*); ~ اللَّحْمَ гўштни қиммат нархда сотиб олмоқ; IV أَغْلَى 1) нарх (баҳо)ни кўтармоқ; 2) қиммат (нархи, баҳоси) баланд деб ҳисобламоқ; VI تَغَالَى (н. *дадир*) ортиқ даражада жон куйдирмоқ (فِي); X اِسْتَغْلَى нархи (баҳоси) қиммат деб ҳисобламоқ

– غَالٍ[1] *мн.* غَالِيَةٌ 1) қиммат, нархи баланд; 2) қадрли, қимматбаҳо, суюкли; الْأُمْنِيَّةُ الْغَالِيَةُ энг катта орзу; بَذَلَ الْغَالِيَ وَ بَذَلَ الرَّخِيصَ لِـــ... *қар.* ...

– غَالٍ *мн.* غَالِيَةٌ *кўп.* غُلَاةٌ 1. ашаддий, ультра; غُلَاةُ الْاِسْتِعْمَارِ ашаддий колониалистлар; غُلَاةُ الرَّجْعِيِّينَ ашаддий (ўта) реакционерлар; غُلَاةُ الْمُتَصَوِّفَةِ ашаддий (сўл) суфийлар; 2. ўта берилган, фанатик; *тар.* ашаддий шиа (шиачилик тарафдори)

– غَلَاءٌ қимматчилик; баланд нарх-наво; ~ الْمَعِيشَةِ ҳаёт кечиришнинг қимматлиги

– غُلُوٌّ 1) муболаға, ҳаддан ортиқлик, ғулув; 2) интилиш, ғайрат; 3) қимматчилик

– غُلَوَاءُ, غُلْوَاءُ 1) ҳаддан ортиқлик; 2) ўзини тутолмаслик, эҳтирос; 3) бебошлик

– غَلْوَةٌ *кўп.* غَلَوَاتٌ камон ўқи масофаси; ~ بَعِيدُ قَيْدِ камон ўқи масофасида (*турии ҳақида*)

– مُغَالَاةٌ ошириб юбориш, ҳаддан оширилганлик; بِلَا ~ وَ إِغْرَاقٍ орттириб юборилди демай, ошириб юборилди демай

I غَلَى (и) غَلْيٌ, غَلَيَانٌ 1) қайнамоқ; 2) қайнатмоқ, пиширмоқ; ◊ ~ مِنَ الْغَضَبِ ғазабдан ўзини унутмоқ; II غَلَّى қайнаттирмоқ, пиширтирмоқ; IV أَغْلَى = II; VII اِنْغَلَى қайнатилган бўлмоқ; қайнамоқ

– غَالٍ *мн.* غَالِيَةٌ (*шунингдек: қар.* غلو) қайнаётган

– غَالِيَةٌ *кўп.* غَوَالٍ муаттар бўй (ҳид); муаттар бўйли суртма

– غَلَّايَةٌ *кўп.* ـــ اتٌ — қозон; декча; сув қайнатадиган идиш; титан; марказлашган иситиш системасидаги сув иситувчи қурилма

– غَلَيَانٌ қайнаш; نُقْطَةُ الـــ~ қайнаш нуқтаси; ~ يَغْلِي الْعَالَمُ الْمِرْجَلِ عَلَى النَّارِ *маж.* бутун дунё алғов-далғов бўлиб турибди (*сўзма-сўз:* бутун дунё қозондек қайнаб турибди); ~ الْعَالَمُ فِي *маж.* бутун дунё қайнаб турибди

– مَغْلِيٌّ қайнатилган; الْمَاءُ الـــ~ қайнатилган сув

– مَغْلِيَاتٌ *кўп.* шифобахш ўтлардан тайёрланган қайнатмалар

غْلِيسِرِينٌ глицерин

غَلِينَةٌ денгиздаги сокинлик, штиль

غَلْيُونٌ *кўп.* غَلَايِينُ 1) най, чилим найи; трубка; 2) *тар. денг.* галиот (*елканли кема*)

I غَمَّ (а/у) غَمٌّ 1) яширмоқ, беркитмоқ; 2) хафа хилмоқ; ғамга солмоқ; 3) қизимоқ, жазирама бўлмоқ; ~ يَوْمُنَا бизда бугун жуда исиб кетди; 4) *мажҳ.* а) яширинган (беркитилган) бўлмоқ; б) қоронғи (ноаниқ) бўлмоқ; غُمَّ عَلَيْهِ الْأَمْرُ иш унинг учун ноаниқ эди; тушуниб бўлмайдиган бўлмоқ, номаълум бўлмоқ; غُمَّ عَلَيْهِ الْخَبَرُ у бехабар қолди; в) кўринмай қолмоқ; غُمَّ الْهِلَالُ عَلَى النَّاسِ ой

одамларга кўринмай қолди (*булут, тутун ва ҳ.к. лар сабабли*); II غَمَّمَ яширмоқ, беркитмоқ; عَيْنَيْهِ ~ кимнингдир кўзини боғламоқ; IV أَغَمَّ 1) ғамга солмоқ, хафа қилмоқ; 2) булут билан қопланмоқ (*осмон ҳақида*); ~َتِ الدُّنْيَا осмонни булутлар қоплаб олди; 3) қизимоқ, жазирама бўлмоқ; VII انْغَمَّ 1) қайғуда (хафагарчиликда) бўлмоқ; 2) ўранмоқ, бурканмоқ; VIII اغْتَمَّ ғамга тушмоқ, хафа бўлмоқ; куймоқ, аза тутмоқ

– اغْتِمَامٌ ғам, хафагарчилик

– أَغَمُّ *мн.* غَمَّاءُ *кўп.* غُمٌّ қоронғи, зим-зиё

– غَامٌّ 1) ғамли, хафа қилувчи; 2) иссиқ, ҳароратли, нафсни бўғувчи, дим

– غَمٌّ *кўп.* غُمُومٌ 1) ғам, алам, аза; 2) иссиқлик, ҳарорат, димлик

– غَمَامٌ *жам.* булут; حَبُّ الْـ~ дўл

– غَمَامَةٌ *кўп.* غَمَائِمُ кўз устига боғланган нарса; الْخَيْلِ ~ кўз усти боғламаси

– غُمَّةٌ¹ *кўп.* غُمَمٌ 1) ғам, алам; аза; 2) ташвишли вақт (замон); 3) ғамли воқеа (ҳодиса)

– غُمَّةٌ² ноаниқ, гумонли, шубҳали; أَمْرٌ ~ шубҳали иш

– مُغِمٌّ 1) ғамли, аламли; 2) булутли, қовоғи солиқ (*об-ҳаво ҳақида*)

مَغْمُومٌ 1) ғамдаги, аламдаги; 2) булут босган (*осмон ҳақида*); 3) қоронғи, ноаниқ

I غَمَدَ (и) غَمْدٌ 1) қинга солмоқ (жойламоқ); 2) тиқмоқ, санчмоқ (*ханжарни*); 3) (*н. билан дир*) ёпмоқ, (*н. гадир*) ўрамоқ (بِ); II غَمَّدَ яширмоқ, беркитмоқ; IV أَغْمَدَ 1) қинга солиб қўймоқ; 2) тиқмоқ, санчмоқ (*ханжарни*); V تَغَمَّدَ (*н. биландир*) ёпмоқ, (*н. гадир*) ўрамоқ (); اللهُ الْفَقِيدَ بِرَحْمَتِهِ! ~ Оллоҳ уни раҳмат қилсин! (*вафот этган одам ҳақида айтилади*)

– غِمْدٌ *кўп.* أَغْمَادٌ, غُمُودٌ қин

– مَغْمُودٌ қинга солинган, қинига тушган

I (غمر) غَمَرَ (у) غَمْرٌ 1) кўмиб юбормоқ (*мас., совғалар билан*-بِ); 2) (*н. биландир*) кўмиб (бостириб) юбормоқ (بِ); الْمَاءُ قَرْيَةً ~ сув қишлоқни босиб кетди; 3) кўммоқ, босмоқ (*қум ҳақида*); 4) эгаллаб олмоқ (*ҳис. туйғу ҳақида*); غَمُرَ (у) غَمَارَةٌ мўл (сероб) бўлмоқ (*сув ҳақида*); II غَمَّرَ юзни бўямоқ, бетга ранг суртамоқ; III غَامَرَ 1) сув бостирмоқ, сув остида қолдирмоқ; 3) ўзини хавф-хатар остида қолдирмоқ; (*бирор к. ни*) хавф-хатар остида қолдирмоқ (بِ); ~ بِحَيَاتِهِ ўз ҳаётини хавф-хатар остида қолдирмоқ; V تَغَمَّرَ = II; VII انْغَمَرَ 1) (*сув*) остида қолган бўлмоқ; *кўч.м.* (*бирор н. билан*) тўла банд бўлмоқ (فِى); فِى تَحْقِيقِ أَهْدَافِهِ ~ ўз мақсадларини амалга ошириш учун тўла банд бўлмоқ; 2) (*қум*) остида қолмоқ, (*қумга*) кўмилиб кетмоқ; 3) унутилиб (бутунлай эсдан чиқиб) кетмоқ

– غَامِرٌ 1) қирғоқлардан тошиб турган; мўл-кўл; 2) чўллаб (қақраб) ётган, ишланмаган (*ер ҳақида*); 3) сув босиб кетган; қум остида қолган

– غَمَارٌ, غُمَارٌ оламон

– غَمَارَةٌ тажрибасизлик, уқувсизлик

– غَمْرٌ¹ *кўп.* غِمَارٌ денгиз гирдоби (камари); сел, босқин, тўфон

– غَمْرٌ² 1) сахий, саховатли, қўли очиқ, олийжаноб; 2) кўп, сероб

– غُمْرٌ *кўп.* أَغْمَارٌ бир қучоқ (*мас., ўтин*); боғ, боғлам

– غَمْرٌ, غُمْرٌ *кўп.* أَغْمَارٌ тажрибасиз; ғўр, уқувсиз; хом

– غَمْرَةٌ *кўп.* غَمَرَاتٌ, غِمَارٌ 1) мўл-кўл сув, денгиз гирдоби (камари); *кўчм.м.* қизиган пайт (*мас., жанг, курашда*); الْكِفَاحِ ~ الْحَرْبِ ~ (النِّضَالِ) курашнинг қизиган (қайнаб турган) пайти; غَمَرَاتُ الْحَيَاةِ урушнинг даҳшатли воқеалари; ҳаёт (умр) сўқмоқлари; نُورِ الْقَمَرِ ~ ой нури дастаси; النَّوْمِ ~ чуқур (қаттиқ) уйқу; الصَّمْتِ ~ чуқур сукут (сукунат); فِى ~ مِنَ الْحَيْرَةِ وَ الذُّهُولِ қаттиқ хижолатлик ва саросималикда; غَمَرَاتُ الْمَوْتِ ўлим олди (жон) талвасаси; خَاضَ غَمَرَاتِ الْعِلْمِ илмнинг тубига етмоқ; 2) туйғулар тошқини; وَ فِى ~ يَأْسِى كَتَبْتُ إِلَيْكَ чорасизлик авжига чиққанда сенга ёздим; 3) ғам, бало, офат; فَقَدِ انْجَلَتْ عَنْهُ الْـ~ унинг бошидаги бало ўтиб кетди; الْغَمَرَاتُ ثُمَّ يَنْجَلِينَ *мқл.* балолар келади-ю кетади (бу кунлар ўтиб кетади)

– غُمْرَةٌ «memecylon.tenctorium» дарахтидан олинадиган бўёқ

– مُغَامِرٌ 1. 1) хавф-хатар остида қолдирувчи, хавф-хатарга ўзини урувчи; таваккалчи; 2) таваккалга (авантюрага) оид; 2. таваккалчи, авантюрист

– مُغَامَرَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) хавф-хатарли иш, авантюра; 2) саргузашт; رَكِبَ الْمُغَامَرَاتِ *маж.* турли саргузаштларни кечирмоқ

– مَغْمُورٌ 1) босган, босиб кетган; بِالْمَاءِ ~ сув босган; الدَّيْنِ ~ *маж.* қулоғигача қарзга ботган; 2) унутилган, унутиб юборилган, дом дараксиз, номаълум

I غَمَزَ (и) غَمْزٌ 1) пайпасламоқ, қўлда ушлаб кўрмоқ; قَنَاتَهُ ~ кимнидир синаб кўрмоқ, ичига қўл солиб кўрмоқ; 2) қўлда қисмоқ, босмоқ (*мас., милтиқ тепкисини*); زِرَّ الْجَرَسِ ~ қўнғироқ тугмасини босмоқ; 3) кўз қисмоқ; кўз билан имо-ишора қилмоқ (بِالْعَيْنِ); 4) (*к. нидир*) ғийбат қилмоқ (بِ); (*к. гадир*) туҳмат қилмоқ (عَلَى); ◊ فِى مَشْيِهِ ~ оқсаб (чўлоқланиб) юрмоқ, оқсамоқ; III غَامَزَ кўз қисишмоқ; кўз билан имо-ишора қилмоқ; 2) (*к. гадир қарши*) яширин тил бириктирмоқ (عَلَى); VI تَغَامَزَ ўзаро бир-бирига имо қилишмоқ; VIII اغْتَمَزَ ёмонламоқ, бемаъни миш-мишлар тарқатмоқ

– غَمَّازٌ 1. кўз қисувчи; 2. тепки (*милтиқдаги*); 3. пўкак, қалқи (*қармоқдаги*)

– غَمْزَةٌ *кўп.* غَمَزَاتٌ (*кўз билан қилинган*) имо-ишора; кўз қисиш; الْعَاقِلُ مِنْ ~ وَ الْجَاهِلُ مِنْ رَفْسَةٍ *мқл* оқилга ишора, жоҳилга тепки

– غَمَزَاتٌ *кўп.* (*к. нидир*) булғайдиган, обрўсизлантирадиган

маълумотлар

– غَمِيزَةٌ 1) туҳмат учун баҳона, сабаб; 2) камчилик, айб

مَغْمَزٌ камчилик, айб

I غَمَسَ (и) غَمْسٌ чўмдирмоқ, туширмоқ, ботирмоқ; ~ يَدَيْهِ فِي دِمَاءِ الْأَبْرِيَاءِ ўз қўлини гуноҳсизларнинг қони билан бўямоқ; II غَمَّسَ туширмоқ, ботирмоқ; VII اِنْغَمَسَ 1) тушмоқ, ботирилмоқ; 2) ботиб қолмоқ; VIII اِغْتَمَسَ = VII

– غَمَّاسَةٌ кўп. ~اتٌ — зоол. ботқалдоқ, балиқчи ўрдак

– غَمُوسٌ ўгир; машаққатли; ҳалокатли; ◊ يَمِينٌ ~ ёлгон қасам

غُمُوسٌ халқ. нонга қўшиб ейиладиган нарса, нонхўрак (мас., гўшт, туз ва ҳ.к.)

I غَمَصَ (غمص) (и) غَمْصٌ нафратланмоқ, ёмон кўрмоқ; ~ النِّعْمَةَ нонкўрлик қилмоқ, ношукурлик қилмоқ; غَمِصَ (а) غَمَصٌ : غَمِصَتْ عَيْنُهُ унинг кўзи йиринглашди

– أَغْمَصُ мн. غَمْصَاءُ кўп. غُمْصٌ шилпиқ кўзли, кўзи шилпиқ

– غَمَصٌ кўздаги йиринг

– غُمَيْصَاءُ астр. Кичик ит юлдузлар туркуми

I غَمَضَ, غَمُضَ, غَمِضَ (у) غُمُوضٌ қоронғи (ноаниқ, чигал) бўлмоқ; II غَمَّضَ 1) (кўзни) юммоқ; 2) (бирор н. ни) туманли (ноаниқ) қилмоқ; ~ الْكَلَامَ ноаниқ гапирмоқ; 3) (к. нингдир) олди-сотдисини енгиллаштирмоқ (عَنْ); IV أَغْمَضَ 1) (кўзни) юммоқ; 2) (бирор н. ни) сезмасликка ҳаракат қилмоқ; (бирор н. га) панжа орасидан қарамоқ (عَنْ); يُغْمِضُونَ الْعُيُونَ عَنْ ... улар ...га панжа орасидан қарайдилар; 3) (к. нингдир) олди-сотдисини енгиллаштирмоқ (عَنْ); VI تَغَامَضَ бекилмоқ, юмилмоқ (қовоқлар ҳақида): юмилмоқ (кўзлар ҳақида); VII اِنْغَمَضَ 1) юмилган бўлмоқ (кўзлар ҳақида); 2) ухламоқ; VIII اِغْتَمَضَ = VII

– غَامِضٌ 1) қоронғи, туманли, ноаниқ; чалкаш; 2) яширин, сирли; ~ سِرٌّ чуқур сир

– غَامِضَةٌ кўп غَوَامِضُ сир, асрор; топишмоқ, муаммо, бошқотирма

– غِمَاضٌ 1) кўзнинг юмилиши; 2) уйқу

– غُمَاضٌ = غِمَاضٌ

– غَمْضَةٌ кўз қисиш, пирпиратиш; ◊ فِي ~ عَيْنٍ кўз юмиб-очгунча

– غُمُوضٌ қоронғилик; тушунарсизлик, ноаниқлик

– غُمُوضَةٌ ноаниқлик, чигаллик

– غُمَيْضَاءُ кўз қисиш ўйнаш, беркинмачоқ

– غُمَيْضَى 1. юмуқ кўз билан; 2. кўзни юмган ҳолда

– مُغْمَضٌ 1) ёпиқ, юмуқ; 2) қоронғи, туманли, ноаниқ

I غَمَطَ (и) غَمْطٌ 1) эътиборсизлик қилмоқ, ҳурматини жойига қўймаслик; 2) номини (ҳурмат билан) тилга олмаслик; ◊ ~ الْحُقُوقَ ҳуқуқини кесмоқ, озайтирмоқ; ~ النِّعْمَةَ нонтепкилик (ношукурлик) қилмоқ

غَمْغَمَ тушунарсиз (минғиллаб) гапирмоқ

– غَمْغَمَةٌ ноаниқ (тушунарсиз) нутқ, гап; мингиллаш; шивирлаш

I غَمُقَ (а) غُمْقٌ 1) чуқур бўлмоқ; 2) ҳўл (нам) бўлмоқ; II غَمَّقَ чуқурлаштирмоқ; 2) қора қилмоқ, қорайтирмоқ; IX اِغْمَقَّ қораймоқ, қора бўлмоқ

– غَامِقٌ тўқ (ранг ҳақида); ғоят; ~ أَحْمَرُ тўқ қизил; ~ صَوْتٌ ғоят тинчлик, сокинлик; чуқур сукунат

– غَمِقٌ ҳўл, намли

– غُمْقٌ чуқурлик

– غُمُوقِيَّةٌ тўқ ранг

– غَمِيقٌ чуқур; тўқ (ранг ҳақида)

غَمْلَجٌ, غُمْلَاجٌ субутсиз, ўзгариб турувчи

I غَمِيَ (а) غَمْيٌ ёпмоқ; том ёпмоқ; ◊ غُمِيَ عَلَيْهِ мажҳ. у ҳушдан кетиб йиқилди; II غَمَّى кўзни боғламоқ, кўзни боғлаб қўймоқ; IV أَغْمَى : أُغْمِيَ عَلَيْهِ мажҳ. у ҳушсизланди; أُغْمِيَ عَلَيْهِ الْخَبَرُ у бехабар қолди; V تَغَمَّى кўзи боғлиқ бўлмоқ

– اِسْتِغْمَايَةٌ бекинмачоқ; لَعِبَ الْـ~ еки لَعِبَ لُعْبَةَ الْـ~ مَعَ ... ... билан бекинмачоқ ўйнамоқ

– إِغْمَاءٌ кўп. ~اتٌ — ҳушдан кетиш, ҳушдан кетгандаги ҳолат

– غَمًى, غَمْيٌ шунингдек. لَيْلَةُ الْـ~ ой кўринмайдиган тун

– غَمْيٌ ҳушдан кетиш, ҳушни йўқотиш

– غَمْيَانٌ ҳушдан кетган ҳолда турган, ҳушини йўқотган

– مَغْمِيٌّ ёпилган; ◊ ~ عَلَيْهِ ҳеч нарса сезмайдиган бўлиб қолган, ҳушини йўқотган

I غَنَّ (и, а) غُنَّةٌ димоғда гапирмоқ, пинғилламоқ; фон. ғунналаштирмоқ, назализациялаштирмоқ

– أَغَنُّ мн. غَنَّاءُ кўп. غُنٌّ 1) димоғда гапирувчи, минғилловчи; 2) қалин (ўсимликлар ҳақида); قَرْيَةٌ غَنَّاءُ а) аҳолиси қалин қишлоқ; б) сердарахт қишлоқ

– غَنٌّ димоғда гапириш

– غُنَّةٌ димоғда гапиришлик; фон. ғунналаш, назализация; حَرْفَا الْـ~ иккита ғунналий ундош (ن, م)

– مُغِنٌّ пашшаси кўп, серпашша, пашша босган; ~ وَادٍ пашшаси кўп (серпашша) водий

غُنْبَازٌ кўп. غَنَابِيزُ ғунбоз (чакмон-кийим)

I غَنِجَ (а) غَنَجٌ ноз-карашма (ғамза, ишва, қичиқ, таннозлик) қилмоқ; V تَغَنَّجَ = I; VI تَغَانَجَ ёлғон ноз-карашма (ғамза, ишва, қичиқ,

таннозлик) қилмоқ

– تَغَنُّجٌ таннозлик

– غَنَاجَةٌ кўп. ـَاتٌ — ишвагар (танноз) аёл

– غُنْجٌ таннозлик, қичиқлилик

– غَنْجَةٌ кўп. غَنَجَاتٌ қичиқ қилиқ

– غَنِجَةٌ кўп. ـَاتٌ — = غَنَّاجَةٌ

– مِغْنَاجٌ танноз, қилиқли (эркак)

غَنْجُو илмоқ; *т.-й.* (*паровоз ва вагонларни бир-бирига улайдиган*) илмоқ

(غندر) تَغَنْدَرَ безанмоқ; ясанмоқ, ўзига оро бермоқ; олифта бўлмоқ, олифталарча кийинмоқ

– غَنْدَرَةٌ олифталик

– غَنْدُورٌ кўп. غَنَادِرَةٌ олифта

غُنْدَاقٌ қўндоқ (*милтиқдаги*); лафет (*замбаракда*); أَرْجُلُ الْـ~ жилдириладиган (суриладиган) қўндоқ, лафет

– غُنْدَقْجِيٌّ кўп. غُنْدَقْجِيَّةٌ қуролсоз, қурол ясовчи уста

غَنْدُولٌ гондола (1. қайиқ; 2. ҳаво шари кажаваси)

غَنْغَرِينَةٌ *мед.* гангрена

I غَنِمَ (a) غُنْمٌ ўлжа қилиб қўлга киритмоқ; ўлжа қилмоқ; الْفُرْصَةَ ~ *маж.* фурсатни ғанимат билмоқ; фурсатдан фойдаланиб олмоқ; II غَنَّمَ 1) бермоқ; совға қилмоқ; 2) улушни кўпайтириб бермоқ, улушига қўшиб бермоқ; IV أَغْنَمَ = II; V تَغَنَّمَ ўлжа ҳисобламоқ, ўлжа деб ўйламоқ; VIII اِغْتَنَمَ (*н. дандир*) фойдаланмоқ; ишлатмоқ (*туш.к. ёки* بِ); الْفُرْصَةَ ~ қулай фурсатдан фойдаланмоқ; X اِسْتَغْنَمَ 1) фойдаланмоқ, ишлатмоқ; 2) ўлжа ҳисобламоқ, ўлжа деб ўйламоқ

– غَانِمٌ муваффақият келтирган; муваффақиятли; عَادَ سَالِمًا ~ًا у соғ-омон ва тўла муваффақият билан қайтиб келди

– غَنَّامٌ қўйчивон, қўйбоқар, чўпон

– غَنَمٌ *жам.* кўп. أَغْنَامٌ қўйлар

– غُنْمٌ кўп. غُنُومٌ қўлга киритилган нарса; ўлжа, ғанимат

– غَنَمَةٌ кўп. ـَاتٌ — қўй

– غَنِيمَةٌ кўп. غَنَائِمُ ўлжа, ғанимат; بَارِدَةٌ ~ осон қўлга кирган ўлжа; نَرْضَى لَكَ مِنَ الْـ~ بِالْإِيَاب *мқл.* семирмасанг ҳам тирик бўлсанг, бўлгани (*сўзма-сўз*: ўлжасиз бўлсанг ҳам, тирик қайтишингни тилаймиз)

– غُنَيْمَةٌ қўзичоқ

– مَغْنَمٌ кўп. مَغَانِمُ (қўлга киритилган) бойлик, ўлжа, кирим; кўп. ўлжалар; طُلَّابُ الْمَغَانِمِ бойлик қидирувчилар

I غَنِيَ (a) غِنًى 1) бой бўлмоқ, ғаний бўлмоқ; (*н. гадир*) эҳтиёжсиз бўлмоқ (عَنْ); 2) (*қаердадир*) бўлмоқ, турмоқ, яшамоқ (فِي, بِ); 3) уйланмоқ, хотин олмоқ; II غَنَّى 1) қўшиқ айтмоқ; 2) (*к. нидир*) мақтаб куйламоқ (بِ); 3) бой қилмоқ, бойитмоқ; IV أَغْنَى 1) (*бирор к. ни н. биландир*) бойитмоқ (بِ); ғаний қилмоқ; لاَ يُغْنِى شَيْءٌ مِنَ الْمَالِ *мтл.* танга-чақа бой қилмайди; إِنَّهَا أَقْوَالٌ فَارِغَةٌ لاَ تُغْنِى وَلاَ تُسْمِنُ مِنْ جُوعٍ бу қуруқ гап, ундан фойда йўқ; 2) (*н. дандир*) қутқармоқ, бўшатмоқ, озод қилмоқ (عَنْ); 3) (*к. гадир*) фойдали бўлмоқ (عَنْ); V تَغَنَّى 1) бой бўлмоқ; 2) қўшиқ айтмоқ; 3) (*к. нидир*) мақтаб куйламоқ (بِ); 4) турмушга чиқмоқ, эрга тегмоқ; VIII اِغْتَنَى бой бўлмоқ, бойимоқ; مِنْ مَصَائِبِ الْغَيْرِ ~ бошқалар ҳисобига бойимоқ; X اِسْتَغْنَى 1) бойимоқ; 2) (*бирор н.-сиз ҳам*) кун ўтказавермоқ, (*бирор н. га*) ҳожатсиз бўлмоқ (عَنْ); لاَ يُسْتَغْنَى عَنْهُ *мажҳ.* шубҳасиз, мажбурий; 3) (*к. нидир*) қисқартирмоқ, бўшатмоқ (عَنْ)

– إِغْنَاءٌ бойиш; مَصْنَعُ الْـ~ бойитиш фабрикаси

– أَغْنَى 1) энг бой; 2) жуда яхши куйловчи (*овоз ҳақида*)

– أُغْنِيَّةٌ кўп. ـَاتٌ, أَغَانٍ — қўшиқ, ашула; الْمَهْدِ ~ алла

– تَغَنٍّ қўшиқ (ашула) айтиш, куйлаш

– غَانٍ *мн.* غَانِيَةٌ бой, бадавлат

– غَانِيَةٌ кўп. غَوَانٍ, ـَاتٌ — 1) гўзал (чиройли) аёл; ثَلْجِيَّةٌ ~ қорқиз; 2) жувон, турмушга чиққан аёл

– غَنَاءٌ 1) бойлик, бадавлатлилик; 2) етарлилик, мўл-кўллик; إِنَّهَا لاَ ~ لَهَا وَحْدَهَا бу нарсаларнинг ўзи етарли эмас; وَلاَ ~ لَهُ عَنْ ... унга жуда зарур; وَفِيهِ الْـ~ шунинг ўзи етарли; 3) иқтидор, малака; яроқлилик

– غِنَاءٌ куйлаш, қўшиқ (ашула) айтиш

– غِنَائِيٌّ 1) вокал (яккахон); الْمُوسِيقَى الْـ~ـَةُ вокал музика; التَّأْلِيفُ الْـ~ وَ вокал музика асари; الْحَفْلَةُ الْـ~ـَةُ вокал кечаси, вокал концерт; 2) лирик; الشِّعْرُ الْـ~ лирик шеърият

– غِنْوَةٌ кўп. غِنَوَاتٌ қўшиқ, ашула

– غِنًى бойлик, бадавлатлилик; حَدِيثُ الْـ~ чайқовчилик билан бирданига бой бўлиб кетган киши; حَسْبُكَ مِنْ ~ شِبَعٌ وَرِيٌّ сенинг еб-ичиб юрганинг ўзи ғанимат; ◊ نَحْنُ فِي ~ عَنْ وَصْفِهِ буни таърифлаб ўтиришимизга ҳожат йўқ; أَنَا فِي ~ أَنْ أَصِفَ ... ...ни таърифлаб ўтиришим ортиқча; لاَ ~ لَهُ عَنْهُ ким учундир зарур (керакли)

– غَنِيٌّ кўп. أَغْنِيَاءُ 1. бой, бадавлат; الْحَرْبِ ~ урушда (ўлжа олиб) бой бўлган; 2. бой (одам); ◊ عَنِ الْبَيَانِ أَنْ ... ~ шуни тушунтириб ўтириш ортиқчаки, ...

– غُنْيَةٌ етарлилик; وَفِيهِ ~ шуниси ҳам етарли; هُوَ فِي ~ عَنْ ... унинг ...га ҳожати (эҳтиёжи) йўқ

– غُنَيَّةٌ кўп. غُنَانِيُّ кичик қўшиқ

– مُسْتَغْنًى : عَنْهُ ~ ортиқча, кераксиз

– مُغَنٍّ қўшиқчи, муғанний

– مَغْنَاوِي *халқ.* қўшиқчи, ашулачи

– مَغْنًى *кўп.* مَغَانٍ 1) уй-жой, яшаш жойи, бошпана; 2) дала ҳовли, вилла

– مُغَنِّيَةٌ *кўп.* ـاتٌ қўшиқчи (ашулачи), аёл

I غَهِبَ (а) غَهَبٌ (*н. нидир*) қолдирмоқ, қолдириб кетмоқ; (*н. гадир*) эътиборсизлик қилмоқ, беэътибор бўлмоқ (عَنْ)

– غَهَبٌ бепарволик, ғофиллик; бехослик; ا~ бехосдан, билмасдан, жўрттага эмас

– غَيْهَبٌ[1] *кўп.* غَيَاهِبُ қоронғилик, зим-зиё қоронғилик; زُجَّ بِهِ فِي غَيَاهِبِ السُّجُونِ уни зим-зиё қоронғи зиндонга ташлашди; فَرَسٌ ~ тим қора от

– غَيْهَبٌ[2] бепарво, тепса тебранмас

I غَاثَ (у) غَوْثٌ (غوث) ёрдам бермоқ; қутилтирмоқ, сақлаб қолмоқ; II غَوَّثَ ёрдам сўраб чақирмоқ; وَاغَوْثَاهُ деб бақирмоқ; IV أَغَاثَ = I; X اسْتَغَاثَ (*к. нидир к. дандир ҳимоя қилиш ичун*) ёрдамга чақирмоқ (مِنْ, بِ); ёрдам сўрамоқ

– اسْتِغَاثَةٌ *кўп.* ـاتٌ — ёрдам сўраб чақириш (бақириш)

– إِغَاثَةٌ ёрдам; кўмак; қутқариш, сақлаб қолиш

– غَوْثٌ ёрдам; الْـ~ ! SOS!; وَاغَوْثَاهُ! ёрдам беринглар!

– غِيَاثٌ ёрдам; қутилиш; қутқариш; сақлаб қолиш; сақланиш

– مُغِيثٌ 1. ёрдам берувчи; қутқарувчи; 2. қутқарган одам, сақлаб қолган одам; ◊ الْـ~ худо

– يَغُوثُ Нуҳ алайҳиссалом қавмларидан бири сиғинган бут номи

I غَارَ (у) غَوْرٌ (غور) чўкмоқ, тушиб кетмоқ; ~ عَنْ وَجْهِهِ кимнингдир кўз олдидан йўқолмоқ; غُرْ مِنْ وَجْهِي! йўқол!, йўқол кўзимдан! 2) сингиб кетмоқ (*сув ҳақида*); 3) киртаймоқ (*кўз ҳақида*); 4) ботмоқ (*ой, юлдуз ва ҳ.к. лар ҳақида*); II غَوَّرَ 1) чўкмоқ, тушиб кетмоқ; ичига кирмоқ; 2) ичкарига сингдирмоқ (*сув ҳақида*); IV أَغَارَ босмоқ, босқин қилмоқ, бостириб бормоқ

– إِغَارَةٌ бостириб бориш, босқинчилик; ҳужум, ҳужум қилиш, босқин қилиш

– تَغْوِيرٌ *фон.* палатализация (*ундошларнинг юмшоқ талаффуз этилиши*)

– غَائِرٌ 1) киртайиб кетган, ичига ботиб кетган (*кўз ҳақида*); 2) чуқур; الْحِرَاثَةُ الْـ~ـةُ чуқур ҳайдов, чуқур шудгорлаш; الْحَفْرُ الْـ~ чуқур ўйма (нақш)

– غَارٌ[1] *кўп.* غِيرَانٌ, أَغْوَارٌ 1) ғор; 2) *мед.* каверна (*кавак, мас., ўпкадаги*)

– غَارٌ *алиф.б.қар.*

– غَارَةٌ *кўп.* ـاتٌ — ғорат, босқин, ҳужум, босқинчилик; الْجَرَادِ ~ чигиртка ҳужуми (босқини); جَوِّيَّةٌ ~ ҳаво ҳужуми; شَنَّ الْـ~ عَلَى ... ...га босқин (ҳужум) қилмоқ

– غَوْرٌ *кўп.* أَغْوَارٌ тублик, чуқурлик; (*бирор н. нинг*) пастки қисми; туб, ост; الْأَرَاضِي ~ ер қаъри; أَغْوَارُ الظَّلَامِ зим-зиё қоронғилик; قَرِيبُ الْـ~ саёз (*дарё ҳақида*); بَعِيدُ الْـ~ ёки عَمِيقُ الْـ~ чуқур; سَبَرَ ~هُ а) чуқурликни текшириб кўрмоқ; б) (*к. нидир*) синамоқ; الْـ~ Тиҳомадан Ямангача бўлган ҳудуд

– مَغَارٌ *кўп* مَغَائِرُ ғор

– مَغَارَةٌ *кўп.* مَغَائِرُ ғор; ер ости

– مَغَاوِيرُ *кўп.* партизан отрядлари

– مِغْوَارٌ *кўп.* مَغَاوِيرُ 1) босқин қилувчи; 2) қўрқмас, мард; 3) саркаш (*от ҳақида*)

– مُغِيرٌ 1. ҳужум (босқин) қилувчи; 2. ҳужумкор томон

غُورِلَّا, غُورِلِي горилла (*маймун тури*)

I غَازَ (у) غَوْزٌ (غوز) жўнамоқ, йўл олмоқ; II غَوَّزَ[1] غَازٌ *дан, алиф.б.қар.*) газга айлантирмоқ; V تَغَوَّزَ газга айланмоқ

غُوَيْشَةٌ *кўп.* ـاتٌ —, غَوَايِشُ шишадан ясалган безаклар (*тақинчоқлар*) (*мунчоқ ва ҳ.к. лар*)

I غَاصَ (у) غَوْصٌ (غوص) 1) сув остига тушмоқ; (*н. учундир*) сувга шўнғимоқ (عَلَى); 2) (*шахта ичига*) тушмоқ; 3) сингиб кетмоқ (*мас., сув ёки қумга*); فِي الْأَرْتِبَاكِ ~ хижолатга тушмоқ; قَلْبُهُ ~ унинг юраги (*қўрқувдан*) орқасига тортиб кетди; II غَوَّصَ тез-тез сув остига тушиб турмоқ; тез-тез шўнғимоқ

– غَوَّاصٌ 1. тез-тез сув остига тушиб турувчи, тез-тез шўнғиб турувчи; 2. 1) ғаввос; шўнғувчи; 2) *зоол.* гагара (*сув қуши*)

– غَوَّاصَةٌ *кўп.* ـاتٌ — сувости кемаси; الْأَعْمَاقِ ~ жуда чуқурда юрадиган сувости кемаси

– غَوْصٌ 1) сув остига тушиш, шўнғиш 2) (*самолётнинг*) тушиб кетиши

– غَوِيصٌ 1) чуқур; 2) чигал, чалкаш, мураккаб

– غِيَاصَةٌ 1) шўнғиш, 2) ғаввослик касби; ғаввослик

– مَغَاصٌ *кўп.* ـاتٌ — сув остига тушиладиган (шўнғиладиган жой); مَغَاصَاتُ اللُّؤْلُؤِ марварид қидириладиган жойлар

غَوَّطَ II (غوط) чуқурлатмоқ, чуқурроқ кавламоқ (*мас., қудуқни*); V تَغَوَّطَ йўғон ичакни бўшатмоқ, бўшанмоқ

– غَائِطٌ[1] *кўп.* غِيطَانٌ 1) пастлик; 2) дала; чакалакзор; боғ

– غَائِطٌ[2] нажосат, бўшанганда чиққан нарса, кал

– غَوْطٌ *кўп.* أَغْوَاطٌ, غِيَاطٌ 1) чуқурлик; чуқурлашиш; жарлик, жар

غُوطَةٌ: الْـ~ـةُ Ал-Ғувта (*Дамашқ шаҳри атрофидаги водий*)

– غُوطِيٌّ 1) готларга оид; 2) الْـ~ـةُ гот тили; 3) готик; الْخَطُّ

الـ~ готик шрифт (ҳарф); ~ عَقْدٌ *архит* найзасимон гумбаз (қубба)

– غَوِيطٌ чуқур (*сиф.*)

– غَوْغَاءُ 1) оламон, оми халқ; 2) ғовға, шов-шув, бақириқ-чақириқ (*сол.* غَاغَةٌ)

– غَوْغَائِيٌّ ғовға кўтарувчи, шовқин-суронли

– غَوْغَائِيَّةٌ шов-шув

I (غول) غَالَ (у) غَوْلٌ 1) кутилмаганда (тусатдан) ҳужум қилмоқ; 2) ҳалок қилмоқ, ўлдирмоқ; II غَوَّلَ дев сингари ҳаракат қилмоқ; V تَغَوَّلَ ўз ташқи қиёфасини ўзгартирмоқ; VIII اغْتَالَ 1) хоинлик билан ваҳшийларча ўлдирмоқ; 2) олиб кетмоқ, ўғирламоқ; ~ـتْهُ الْمَنُونُ у ўлди

– اغْتِيَالٌ *кўп.* اتٌ — ваҳшийларча, хоинона ўлдииш

– غَائِلٌ даҳшатли махлуқ; هُوَ ~ الْأَنَانِيَّةِ у жуда-жуда худбин

– غَائِلَةٌ *кўп.* غَوَائِلُ ёмонлик; бахтсизлик, фалокат, бало, офат; (*бирор н. нинг*) даҳшати, ваҳимаси

– غُولٌ *кўп.* غِيلَانٌ, أَغْيَالٌ, أَغْوَالٌ 1) иблис, шайтон, чўл биёбон иблиси; даҳшатли махлуқ; ~ الطَّائِفِيَّةِ диний тоифалар орасига душманлик ёювчи иблис; يَأْكُلُ مِثْلَ الْـ~ жуда-жуда овқатхўр; у балодай мечкай; 2) ажина; ◊ الْـ~ *астр.* Алғул (Персей юлдузлар туркумидаги)

– غَوْلٌ[2] алкоголь; الْـ~ الْمُخَلَّصُ тозаланган алкоголь

– غُولَةٌ 1) ажина; 2) эридан жудо бўлган (айрилган) аёл

– غِيلَةٌ *кўп.* اتٌ — хиёнаткорона қотиллик; مَاتَ ~ биров томонидан ўлдирилмоқ; قُتِلَ ~ *мажҳ.* у хиёнаткорона ўлдирилди

– مُغْتَالٌ қотил, ўлдирувчи

– مِغْوَلٌ *кўп.* مَغَاوِلُ рапира (*қиличсимон қурол*)

I (غوى) غَوَى (и) غَيٌّ 1) адашмоқ, йўлдан адашмоқ; 2) янглишмоқ, адашмоқ; 3) қизиқмоқ, қизиқиши бўлмоқ; бирор нарсага қизиқиши (машғулоти) бўлмоқ; 4) (*бирор н. билан*) қизиқтирмоқ, йўлдан урмоқ (); 5) адаштирмоқ, янглиштирмоқ; غَوِيَ (а) غَوًى қаттиқ (жуда-жуда) хоҳламоқ; II غَوَّى қизиқтирмоқ, йўлдан урмоқ; IV أَغْوَى 1) янглиш (хато) йўлга солмоқ; 2) қизиқтирмоқ, эритмоқ, йўлдан урмоқ; X اسْتَغْوَى 1) қизиқтирмоқ; эгиб олмоқ; ўз тарафига оғдирмоқ; 2) адаштирмоқ, янглиштирмоқ

– إِغْوَاءٌ 1) иғво; 2) қизиқиш; эриб кетиш

– أُغْوِيَّةٌ *кўп.* أَغَاوِيُّ бўри тутиш учун кавланган чуқурлик, тузоқ

– غَاوٍ *мн.* غَاوِيَةٌ *кўп.* غَاوُونَ, غُوَاةٌ 1) қизиқтирувчи, эритиб юборувчи; 2) мухлис, тарафдор, ишқибоз; غُوَاةُ الْعَادِيَّاتِ осори атиқалар ишқибозлари; غُوَاةُ الرَّادِيُو радио ҳаваскорлари

– غَوَايَةٌ 1) адашиб юриш; 2) адашиш, хато; гуноҳ; 3) йўлдан урадиган нарса; 4) қизиқиш, ишқибозлик

– غَوِيٌّ адашиб юрган

– غِوَيَّةٌ (*бирор н. билан*) қизиқиш, севимли машғулот; ҳобби (*асосий ишдан ташқариги қизиқилган машғулот*)

– غَيٌّ 1) адашиш, хато; гуноҳ; 2) йўлдан урадиган нарса, қизиқтирадиган нарса; 3) (*бирор к. ёки н. билан*) қизиқиш; 4) ғалати қилиқ, тантиқлик, ўй-хаёл; ارْعَوَى عَنْ ~ـهِ эси жойига тушмоқ, тўғри йўлга тушиб қолмоқ

– غَيَّةٌ адашиш, хато; гуноҳ; وَلَدُ ~ никоҳсиз туғилган бола

– غِيَّةٌ *кўп.* اتٌ — 1) (*бирор н. билан*) қизиқиш; суюкли машғулот; ҳобби; 2) инжиқлик, ғалати қилиқ; 3) васваса, савдойилик

– مَغْوَاةٌ *кўп.* مَغَاوٍ = أُغْوِيَّةٌ

– مُغَوَّاةٌ *кўп.* مُغَوَّيَاتٌ = أُغْوِيَّةٌ

~ الْغَايَةِ: أَغْيَا II (غى) غَيَّا кўтармоқ, ўрнатмоқ (*байроқни*); IV мақсадни белгилаб олмоқ

– غَائِيٌّ охирги мақсад деб билинган; мақсаддаги; *фалс.* телеологик (*қар.* غَائِيَّةٌ); الْعِلَّةُ الْـ~ـةُ охирги сабаб

– غَائِيَّةٌ охирги мақсад; *фалс.* финализм, телеология (*табиатда ҳамма нарса олдиндан белгиланган мақсадга мувофиқ қилиб яратилган деб ҳисобловчи фалсафа*)

– غَايَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) чек; чегара; охир; فِي ~ الْأَهَمِّيَّةِ ғоят аҳамиятли, аҳамияти катта; فِي ~ الْاخْتِصَارِ ғоят қисқа; 2) мақсад, интилиш; ~ الْغَايَاتِ олий мақсад; 3) ният; 4) байроқ; ◊ فِي ~ الصِّحَّةِ мутлақо соғлом; فِي ~ الْيَأْسِ ғоят умидсиз ҳолда; الْـ~ إِلَى آخِرِ يَوْمٍ مِنَ الدَّوْرَةِ مَعَ دُخُولِ сессиянинг охирги кунигача; لِـ~ الْبَيْتِ уйгача; لِـ~ الْآنَ ҳозиргача, шу кунгача; بِـ~ الدِّقَّةِ махсус диққат (эътибор) билан; لِلْـ~ فَوْقَ العادة... фавқулодда; مُهِمٌّ لِلْـ~ ғоят муҳим; تَعَجَّبَ ~ التَّعَجُّبِ у ғоят таажжубга тушди

I (غيب) غَابَ (и) غَيْبٌ, غَيْبَةٌ, غِيَابٌ, غُيُوبٌ 1) (*қаердадир*) йўқ бўлмоқ (عَنْ); ~ عَنِ الْوُجُودِ номавжуд бўлмоқ; 2) яширинган бўлмоқ, ғойиб бўлмоқ, яширинмоқ, йўқолмоқ; ~ـتْ عَنْهُ مَعْرِفَتُهُ у буни билмас эди; ~ عَنِ النَّظَرِ *ёки* عَنِ الْعَيْنِ кўздан ғойиб бўлмоқ; ~ عَنْ رُشْدِهِ *ёки* عَنِ الصَّوَابِ *ёки* عَنِ الْوَعْيِ *ёки* عَنْ وَعْيِهِ а) ҳушни йўқотмоқ; б) ақлни йўқотмоқ, ақлдан айрилмоқ; لَا يَجِبُ أَنْ يَغِيبَ عَنِ الْبَالِ кўздан қочирмаслик керак; كَيْفَ ~ عَنِّي ذَلِكَ؟ қандай қилиб бунга эътибор бермабман?; 3) ботмоқ (*қуёш ҳақида*); 4) айбламоқ; II غَيَّبَ 1) кўринмайдиган қилмоқ; узоқлаштирмоқ, яширмоқ; غَيَّبُوهُ فِي بَاطِنِ الْأَرْضِ уни ерга кўмдилар; ~ـهُ الْمَوْتُ уни ўлим олиб кетди; 2) (*н. дандир*) узоқлашмоқ, йироқлашмоқ; (*н. дандир*) ажралмоқ, айрилмоқ (عَنْ); 3) ёд олмоқ; V تَغَيَّبَ 1) (*қаердадир*) кўринмай қолмоқ, йўқ бўлмоқ (عَنْ); 2) (*қаердандир*) кетмоқ (عَنْ); VIII اغْتَابَ иғво қилмоқ, туҳмат қилмоқ; (*к. нидир*)

ёмонламоқ

– تَغَيُّبٌ 1) бўлмаслик, йўқ бўлиш; 2) (*қаердандир*) кетиш (عَنْ)

– غَائِبٌ 1. 1) қатнашмаётган, (*ҳозир*) йўқ бўлган; 2) яширин, кўринмас, кўринмайдиган; ғойиб бўлган; 2. *грам.* учинчи шахс; رَوَى ~ عَنِ بِلِسَانِ الـ~ учинчи шахс тилидан (номидан) ҳикоя қилмоқ; ~ عَنِ الْوُجُودِ беҳуш ётган; ~ عَنِ الْوَعْيِ беҳуш ҳолдаги (ҳолатдаги); صَلَاةُ الـ~ *дин.* ўлган одам ҳаққига қилинган дуо

– غَابٌ[1] *жам.* қамиш; هِنْدِيٌّ ~ бамбур (*Ҳиндистонда ўсадиган қамиш ўсимлиги*)

– غَابٌ[2] *жам.* дарахтзор, ўрмон; ◊ إِنْسَانُ الـ~ орангутанг (*маймун тури*); شَرِيعَةُ الـ~ *ёки* نِظَامُ الـ~ *ёки* قَانُونُ الـ~ ёввойилар (ваҳшийлар) қонуни

– غَابَةٌ[1] *кўп.* ـَاتٌ — бир дона қамиш

– غَابَةٌ[2] *кўп.* ـَاتٌ — ўрмон, чакалакзор

– غَابِيٌّ 1) ўрмонли, дарахтлари кўп; 2) ўрмонга оид

– غِيَابٌ 1) йўқ бўлиш (бор бўлмаслик); қатнашмаган бўлиш; 2) ботиш (*қуёш ҳақида*)

– غَيَابَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — чуқурлик, ост

غِيَابِيٌّ сиртқи; ~ حُكْمٌ сиртқи (сиртдан қилинган) ҳукм; ~اً сиртдан

– غَيْبٌ 1) йўқ бўлиш (бор бўлмаслик); 2) *кўп.* غُيُوبٌ кўзга кўринмайдиган ҳамма нарса; 3) бўлажак, келажак; ◊ ~اً ёддан (*мас., ўқимоқ ҳақида*); ~اً وَ مُشَاهَدَةً қатнашиб ва сиртдан; اِسْتَطْلَعَ الـ~ فِي الْأَفْلَاكِ وَ النُّجُومِ ёритгич ва юлдузларга қараб фол очиш (*фирибгарлар ҳақида*); عَالَمُ الـ~ а) сирли олам; б) *дин.* у дунё; в) номаълумлик; عَالِمُ (عَلَّامُ) الـ~ ҳамма нарсани билувчи (*Оллоҳ сифатларидан*)

– غَيْبَةٌ йўқ бўлиш (бор бўлмаслик); кетиб қолган бўлиш; ~ فِي الْبَرْلَمَانِ парламент таътили вақтида

– غِيبَةٌ ғийбат

– غَيْبُوبَةٌ беҳуш, ҳушсиз, ўзидан кетган ҳолат; ~ الْمَوْتِ оғир беҳушлик ҳолати; شِبْهُ الـ~ ярим ҳушсизлик; أَخَذَتْهُ الـ~ у беҳуш бўлиб қолди

– غَيْبِيٌّ 1. 1) яширинган, қалб тўридаги; 2) у дунёдаги, у дунёдан; *кўп.* ـَاتٌ — у дунёдаги ҳодисалар; قَارِئُ الْغَيْبِيَّاتِ келажакни айтиб берувчи; ғойибдан хабар берувчи; 2. метафизик

– مُغْتَابٌ ғийбатчи, туҳматчи; ёмонотлиқ қилувчи

– مَغِيبٌ 1) йўқ бўлиш (бор бўлмаслик); 2) қуёшнинг ботиш пайти

– مَغِيبَةٌ = مُغِيبٌ

– مُغَيَّبٌ 1) кўринмайдиган, яширин, ғойиб; 2) номаълум

– مُغَيَّبَاتٌ *кўп.* номаълумликлар олами (дунёси)

– مُغَيِّبَاتٌ *кўп.* наркотик моддалар

– مُغِيبَةٌ эридан вақтинча айрилиқда бўлган аёл

غِيتُو гетто (*ирқий, миллий ёки диний жиҳатдан камситилганлар учун ажратилган яшаш жойи*)

I غَاثَ (غيث) (и) غَيْثٌ ёмғир ёғдирмоқ (*Оллоҳ ҳақида*)

– غَيْثٌ *кўп.* غُيُوثٌ ёмғир; أَوَّلُ الـ~ قَطْرٌ ثُمَّ يَنْهَمِلُ 1. ёмғирнинг боши-томчи, кейин пақирдан қуйгандай бўлиб кетади, бармоғини киритиб олса бўлди, кейин билагини ҳам тиқади; ◊ جَادَ الـ~ ثَرَاهُ! жойи жаннатда бўлсин!

– مَغِيثٌ ёмғир ёққан, ёмғир тушган; أَرْضٌ ~ـةٌ ёмғир ёғиб ўтган ҳудуд

– مَغِيثٌ = مَغْيُوثٌ

غَيْثَرَةٌ *кўп.* тубан одамлар, пасткашлар

I غَيِدَ (а) غَيَدٌ ингичка (қайишқоқ, эгилиб-букилувчан) бўлмоқ; нозик бўлмоқ; VI تَغَايَدَ нозокат билан тебранмоқ (*юриш пайтида* فِي الْمِشْيَةِ)

– أَغْيَدُ[1] *мн.* غَيْدَاءُ *кўп.* غِيدٌ ёш; ўспирин, назокатли

– أَغْيَدُ[2] *мн.* غَيْدَاءُ *кўп.* غِيدٌ бошини осилтириб (бўйнини эгиб) ухлаётган

– غَادَةٌ *кўп.* ـَاتٌ, غِيدٌ — 1) ёш қиз; 2) гўзал, нозанин; هَيْفَاءُ ~ нозанин, қадди-басти келишган қиз

– غَيَدٌ назокатлилик; бокиралик, янгилик

I غَارَ (غير) (а) غَيْرٌ рашк қилмоқ (*к. нидир к. дандир*) (مِنْ); жонсарак (ҳаракатчан) бўлмоқ (عَلَى); 2) (*қ. гадир*) ҳавас (ҳасад) қилмоқ (مِنْ); II غَيَّرَ алмаштирмоқ, ўзгартирмоқ, бошқасини қўймоқ; ~ عَلَى الْجُرْحِ жароҳатни қайтадан боғламоқ, боғлаб қўймоқ; ~ فِكْرَهُ ўз фикридан қайтмоқ; ~ مَلَابِسَهُ кийимни ўзгартирмоқ, бошқача кийинмоқ; III غَايَرَ 1) ажралиб (фарқланиб) турмоқ; бошқаларга ўхшамаган бўлмоқ; 2) (*к. билан дир*) алмашинмоқ; IV أَغَارَ рашклантирмоқ, рашкини чиқармоқ, ғаюрлантирмоқ; V تَغَيَّرَ ўзгармоқ, ўзгариб қолмоқ; бошқача кўринишли бўлиб қолмоқ, бошқача бўлиб қолмоқ; لَا يَتَغَيَّرُ ўзгармайдиган; доимий; ~ مِنَ الْأَسَاسِ асос эътибори билан ўзгармоқ; VI تَغَايَرَ фарқланмоқ, бир-биридан фарқли бўлмоқ; турли-туман бўлмоқ; X اِسْتَغَارَ ўзгартирмоқ, алмаштирмоқ

– تَغَايُرٌ фарқ, бир хил бўлмаслик; *фон.* диссимиляция

– تَغَيُّرٌ *кўп.* ـَاتٌ — 1) ўзгариш, бошқача бўлиш; 2) ўзгарувчанлик; عَدَمُ الـ~ ўзгарувчансизлик

– تَغْيِيرٌ ўзгариш, ўзгартириш, алмаштириш; قِطْعَةُ الـ~ эҳтиёт қисм

– تَغْيِيرَةٌ ўзгартириш, алмаштириш (*кийим-кечак ва ш.к. парни*)

– غَيَّارٌ кўп. اتٌ — 1) алмаштириш; ~ الْـ أَدَاةُ ёки ~ الْـ قِطْعَةُ ёки ~ الْـ جُزْءُ эҳтиёт қисм; 2) (*жароҳат учун*) боғлама; ~اً وَضَعَ (*бирор н. га*) боғлама қўймоқ (عَلَى)

– غَيْرٌ 1) бошқа, бўлак, ўзга; керак бўлмаган дарс; ~هُمْ бошқалар; ~ُهُ وَ ёки ~ ذَلِكَ وَ ва ҳоказо; ва шу кабилар; ~ هَذَا فِي بошқа жойда, الْمَكَانِ إِنَّ الظُّرُوفَ الْيَوْمَ ~هَا بِالْأَمْسِ бугунги шароит кечаги сингари эмас (яъни бошқача); حُزْنُ الرِّجَالِ ~ حُزْنِ النِّسَاءِ эркак кишининг ғами хотин кишининг ғамидан бошқача; أَنْتَ قَرَأْتَ هَذَا عَلَى ~ مَا يَقْرَؤُهُ الْآخَرُونَ сен буни бошқаларга қараганда бўлакча ўқидинг; 2) бўлак, ташқари; وَ مَنْ ~ِي يُفَاتِحُهُ мендан бўлак ким у билан гаплашади?; ... غَيْرُ ... (لَا) مَا фақат, фақатгина; مَا رَأَيْتُ هُنَاكَ ~َكَ у ерда мен фақатгина сени кўрдим; 3) ғайри ..., но..., бе...; ~ رَسْمِيٌّ ғайрирасмий; ~ مَشْرُوعٍ ғайриқонуний, ноқонуний; ~ مُفِيدٍ бефойда; ~ ذِي مَعْرِفَةٍ бехабар; ~ وَاحِدٍ бир эмас; ~ مَرَّةٍ кўп марта; إِلَى ~ نِهَايَةٍ бениҳоя; مَضَى إِلَى ~ رَجْعَةٍ ёки لِـ ~ عَوْدَةٍ қайтмайдиган бўлиб ўтмоқ; مِنْ ~ وَ أَنْ ... масдан, ...май туриб; (مَا) مِنْ ~ ёки (مَا) بِـ~ ...сиз; ... مِنْ ~ مَا مُنَاسَبَةٍ ҳеч қандай сабабсиз; فِي (بِ) ~ (مَا) قَلِيلٍ مِنَ الْمَرَارَةِ афсус қилмасдан, афсусланмай, алам чекмасдан; فِي ~ الْكُلْفَةِ бемалоллик билан, бемалол; عَلَى ~ الْعَادَةِ ғайриодатий, ғайритабиий равишда; عَلَى ~ رَغْبَةٍ مِنْهُ рағбатсиз, ғайриихтиёрий; عَلَى ~ أَسَاسٍ асоссиз равишда; لَا ~ бошқача эмас, худди шундай; ~ وَاحِدٍ бир эмас, кўп; 4) الْـ~ бошқалар, ўзгалар; أَفْكَارُ الْـ~ ўзгалар фикрлари; أَرْضُ الْـ~ бошқанинг ери; يَعْمَلُ فِي أَرْضِ ~ِهِ бошқаларнинг ерида ишлайди; ◊ ... أَنَّ ~ аммоки, ...ки, ...

– غِيَرٌ кўп. ўзгаришлар; ~ الدَّهْرِ дунёнинг буқаламунлиги (бевафолиги, беқарорлиги, ўзгариб туриши)

– غَيْرَانُ мн. غَيْرَى кўп. غَيَارَى серғайрат, ҳаракатчан

– غَيْرَةٌ 1) ғайрат; 2) ҳаракатчанлик, қизғинлик

– غِيرَةٌ кўп. غِيَرٌ ўзгариш; غِيَرُ الدَّهْرِ дунёнинг буқаламунлиги (бевафолиги, беқарорлиги)

– غَيْرِيٌّ альтруист (*ўз манфаатларидан воз кечиб, бошқаларга ғамхўрлик қилувчи киши*)

– غَيْرِيَّةٌ альтруизм (*қар.* غَيْرِيٌّ)

– غَيُورٌ 1. 1) рашкчи, ғаюр; 2) серғайрат, серҳаракат; 3) мутаассиб (*киши*); 2. жонкуяр, ўта ғамхўр

– مُتَغَايِرٌ бир-биридан фарқ қилувчи, бир хил бўлмаган; ҳар хил; турли жинсли

– مُتَغَيِّرٌ ўзгариб турувчи, ўзгарувчан; التَّيَّارُ الْـ~ ўзгарувчан ток

– مُغَايِرٌ фарқланувчи, фарқ қилиб (ажралиб) турувчи; ҳар хил, бошқага ўхшамайдиган, бошқача; бир хил бўлмаган, турли жинсдаги

– مُغَايَرَةٌ фарқ, ажратиб турувчи белги; ҳар хиллилик

– مِغْيَارٌ *физ.* вариометр (*индуктивликни ўзгартирувчи асбоб*)

غَيْسَرٌ кўп. غَيَاسِرُ гейзер (*ўқтин-ўқтин отилиб турадиган иссиқ булоқ*)

I (غيض) غَاضَ (и) غَيْضٌ, مَغَاضٌ 1) қочмоқ, йўқолмоқ (*суюқ нарсалар ҳақида*); ~َتِ الدِّمَاءُ مِنْ وَجْهِهَا унинг юзидан нам қочди; 2) камаймоқ, озаймоқ (*сув ҳақида*); кичраймоқ (*ўлчов ҳақида*); пасаймоқ (*нарх-наво ҳақида*); ◊ ~ لَوْنُهُ унинг юзи ўзгариб кетди; II غَيَّضَ йўқотмоқ, оқизиб юбормоқ (*сув ҳақида*); IV أَغَاضَ = II; VII انْغَاضَ = I

– غَيْضٌ 1) ташланган (муддатидан илгари) бола, чала туғилган бола; 2) унча катта бўлмаган миқдор; ~ مِنْ فَيْضٍ *маж.* денгиздан томчи; أَعْطَاهُ ~اً مِنْ فَيْضٍ у унга жуда оз берди; هَا كُمُ الْوَقَائِعَ وَ هِيَ ~ مِنْ فَيْضٍ мана сизга далиллар, аммо булар денгиздан томчи холос

– غَيْضَةٌ кўп. غِيَاضٌ ўрмон чакалакзори

– مَغَائِضُ кўп. чакалакзор

غَيْطٌ кўп. غِيطَانٌ дала; 2) боғ

– غَيْطَانِيٌّ фермер

I (غيظ) غَاظَ (и) غَيْظٌ аччиқлантирмоқ, жаҳлини чиқармоқ; II غَيَّظَ аччиғини чиқартирмоқ, жаҳлини қўзғатмоқ; IV أَغَاظَ = II; V تَغَيَّظَ аччиқланмоқ, жаҳлланмоқ; VIII اغْتَاظَ = V.

– غَيْظٌ ғазаб, аччиқланиш; нафрат

– مَغِيظٌ аччиқланган, ғазабланган

غَاقٌ *зоол.* баклан, қорабузов (*қуш*)

I (غيل) غَالَ (и) غَيْلٌ ҳомиладор вақтида болани эмизмоқ; IV أَغَالَ ва أَغْيَلَ = I; أَغْيَلَتِ الْغَنَمُ қўй бир йилда икки марта туғди

– غَالٌ кўп. اتٌ — *алиф.б.қар.*

– غَائِلَةٌ ёмонлик, ёвузлик

– غَيْلٌ[1] ҳомиладор аёлнинг сути

– غَيْلٌ[2] ер устида (арикда) оқаётган сув

– غِيلٌ[1] кўп. أَغْيَالٌ ўрмон чакалакзори

– غِيلٌ[2] кўп. غُيُولٌ 1) йўлбарс яшайдиган ўрмон; 2) барглари қалин ва зич дарахт

– أُمُّ ~: غَيْلَانَ меваси олхўрига ўхшаш бута ўсимлик

– غَائِلَةٌ = مَغَالَةٌ

I (غيم) غَامَ (и) غَيْمٌ 1) булут босган бўлмоқ; булутли бўлмоқ; ~َتِ

الشَّمْسُ بِضْعَ سَاعَاتٍ қуёш бир неча соат булут ортига яширинди; 2) тунд бўлмоқ (*юз ҳақида*); ~َتِ الدُّنْيَا أَمَامَ عَيْنَيْهِ унинг кўзлари қорайиб кетди; II غَيَّمَ булутга тўлган (булут босган) бўлмоқ (*осмон ҳақида*); IV أَغْيَمَ = II; V تَغَيَّمَ булутлар билан қопланмоқ

– غَائِمٌ булутлар билан қопланган (*осмон ҳақида*), булутли

– غَيْمٌ *жам. кўп.* غُيُومٌ булут

– غَيْمَاءُ *мн.* غُيْمَى *кўп.* غِيَمٌ ташна, чанқоқ

– غَيْمَةٌ булут

– غَيُومٌ булутли, булут билан қопланган

– مُتَغَيِّمٌ булутли, булут билан қопланган

I غَيِنَ *мажҳ.* ўраб олинмоқ, қамраб олинмоқ; ~ عَلَى الْقَلْبِ юракни истак ўртаб юборди

– أَغْيَنُ *мн.* غَيْنَاءُ *кўп.* غِينٌ яшил, зангор; شَجَرَةٌ غَيْنَاءُ тарвақайлаган ям-яшил дарахт

غَيَابَةٌ 1) туб, чуқурлик; ~ُ الْبِئْرِ қудуқнинг таги (туби); 2) бошга соя ташлаши мумкин бўлган барча нарсалар

– غَيْنَةٌ тарвақайлаб кетган ям-яшил дарахт

غِينِيٌّ 1. Гвинеяга оид; ~ خِنْزِيرٌ денгиз чўчқаси; 2. гвинеялик

غَيْهَبٌ *кўп.* غَيَاهِبُ *қар.* غهب

ف

ف (فَاءٌ) фо (*араб алифбосининг йигирманчи ҳарфи, абжадда-80*)

ف *қисқартма сўз* فَدَّانٌ *дан*

ف: فَــ... 1) кейин, сўнг, ва; كَتَبَ مَكْتُوبًا فَأَرْسَلَهُ у хат ёзди ва жўнатиб юборди; 2) ...га келсак; أَمَّا ... فَــ... ...га келсак, у ...; ... бўлса, у ...; 3) ...иш (...*ш*) учун; اِقْتَرِبْ مِنِّي فَأُكَافِئَكَ! сени мукофотлашим учун яқинроқ кел!; 4): فَلْــ... (فَــ + لِــ) майли, ...син; فَلْيَكْتُبْ майли, у ёзсин; ◊ فَإِنْ чунки, шунинг учунки; يَوْمًا فَيَوْمًا кундан кунга; شَيْئًا فَشَيْئًا оз-оздан; فَوَا خَوْفَاهُ! қандай даҳшат, о, даҳшат-ку!

فَا *қар.* فُوهٌ[2]

فَائِظٌ *кўп.* فَوَائِظُ ортиқ даражадаги фоизлар (процентлар)

فَابْرِيقَةٌ *кўп.* فَبَارِيقُ, —َاتٌ фабрика

فَابْرِيقَةٌ = فَابْرِيكَةٌ

فَاتُورَةٌ *кўп.* فَوَاتِيرُ, —َاتٌ 1) юкка (товарга) қўшиб юбориладиган ҳужжат (накладной, фактура); *шунингдек*: ~ُ الْحِسَابِ ҳисоб (*варақаси*); ~ُ الْكَهْرَبَاءِ электр учун тўлов варақаси (счёти); 2) намуна (*учун қилинган бирор н.*)

الــ~: فَاتِيكَانُ Ватикан

– فَاتِيكَانِيٌّ Ватиканга оид

فَاخُورَةٌ *қар.* فخر

فَارُوزٌ фируза

فَازِلِينٌ вазелин

فَازَةٌ *кўп.* —َاتٌ ваза (*идиш*)

فَاسٌ *савдо.* фас, қадоқланган нарса

فَاشٌ (*қушлардаги*) паразит

فَاشِزْمٌ фашизм

فَاشِيٌّ 1. фашистликка оид; 2. фашист, фашизм тарафдори

فَاشِزْمٌ = فَاشِيسْتِيَّةٌ

فَصُولِيَا ловия, фасол

فَالُوذَةٌ, فَلُوذَجٌ қиём (*мевадан шакар қўшиб тайёрлангани*), желе (*сол.* بَالُوظَةٌ)

فَانِلاَّ фланель (*ипдан ёки жундан тўқилган енгил мато*)

– فَانِلَّةٌ *кўп.* —َاتٌ 1) фланел; 2) фуфайка; футбол ўйинида кийиладиган майка; 3) *кўп.* фланелдан тайёрланган нарсалар (*мас., ички кийимлар*)

فَانُوسٌ *кўп.* فَوَانِيسُ фонус, фонар, чироқ; الــ~ُ السِّحْرِيُّ проекцион фонар

فَانِيلِيَا ваниль (*хушбўй мевали тропик ўсимлик*)

فَابْرِيقَةٌ = فَاوْرِيقَةٌ

فَايِظٌ *кўп.* فَوَايِظُ фоизлар, процентлар (*маблағдан олинадиган*)

– فَايِظْجِيٌّ *кўп.* فَايِظْجِيَّةٌ судхўр, фоизчи

(فَاتَ) VIII اِفْتَاتَ 1) (*ёмон бир*) ният қилмоқ; 2) (*к. гадир*) туҳмат қилмоқ, айб қадамоқ (عَلَى); ~ عَلَى الْحُقُوقِ ҳуқуқларни бузмоқ (топтамоқ); ~ بِرَأْيِهِ ўз билганича иш тутмоқ

– اِفْتِيَاتٌ туҳмат, ёлғон, бўҳтон; ёлғон айб ёпиштириш

I فَادَ (*а*) فَأْدٌ 1) юракни ишдан чиқармоқ, ишдан чиқармоқ (*касаллик ҳақида*); ўраб олмоқ, босмоқ; ~َهُ الْخَوْفُ уни қўрқув ўраб олди, уни қўрқув босди; ~َهُ الدَّاءُ уни касаллик ишдан чиқарди; 2) қовурмоқ, пиширмоқ; ~ اللَّحْمَ гўшт пиширмоқ (*сихда*); VIII اِفْتَأَدَ

(*ўт. олов*) ёқмоқ

– فُؤَادٌ *кўп* أَفْئِدَةٌ 1) юрак, қалб; 2) ақл, дониш; ◊ مِنْ صَمِيمِ الـ~ чин юракдан, самимий

– مِفْأَدٌ *кўп.* مَفَائِدُ *ёки* مِفْأَدٌ *кўп.* مَفَائِدُ (*кабоб пишириладиган*) сих

– مَفْؤُودٌ юраги ишдан чиққан; 2) юрак касаллиги билан оғриган

فَأْرٌ *жам кўп.* فِئْرَانٌ 1) сичқонлар; الْبَيْتِ ~ уй сичқонлари; التَّجَارِبِ ~ тажриба сичқонлари; الْجَبَلِ ~ *зоол.* суғур; الْغَيْطِ ~ дала сичқонлари; الْخَيْلِ ~ сассиққўзан; آذَانُ الـ~ *қар.* أُذُنُ الـ~ ; بَصَلُ الـ~ *бот.* денгиз пиёзи; 2) каламушлар; سَمُّ الـ~ маргимуш; الـ~ بَدَأَ يَلْعَبُ فِي عُبِّهِ унинг ичини ит таталаяпти

– فَأْرَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) сичқон; عَمْيَاءُ ~ *зоол.* кўрсичқон; 2) каламуш; الْمِسْكِ ~ а) ондатра; б) кабарга (*кийиклар оиласига мансуб жонивор*); ◊ النَّجَّارِ ~ ранда; الْكَشْفِ ~ тахтаранда; سِلَاحُ الـ~ (كَسْتِيرُ) рандaнинг тиғи

فَأْسٌ *мн. кўп.* فُؤُوسٌ 1) болта; 2) омоч; кетмон; اللِّجَامِ ~ юган сувлиғи

فَأْفَأَ дудуқланмоқ

– فَأْفَاءٌ дудуқ

– فَأْفَأَةٌ дудуқланиш

(فأل) V تَفَأَّلَ (*н. дадир*) яхши фолни кўрмоқ (بِ); VI تَفَاءَلَ 1) яхши фол, яхши аломат деб ҳисобламоқ; яхшиликка йўймоқ; ~ مِنْهُ خَيْرًا у бунда яхши аломатни кўрди, у буни яхшиликка йўйди; 2) некбин, оптимист бўлмоқ; VIII اِفْتَأَلَ = VI

– تَفَاؤُلٌ 1) некбинлик, оптимизм; وَ الـ~ يَمْلَأُ الْقُلُوبَ ҳамма келажакка ишонч (оптимизм) билан тўлиб-тошган эди; تَسُودُ رُوحُ الـ~ الْجَمِيعَ улар орасида некбинлик руҳи ҳоким эди; 2) яхши фол; 3) (*бирор н. да*) яхшилик аломатини кўриш

– تَفَاؤُلِيٌّ некбиний, оптимистик, некбинликка (*оптимизмга*) оид

– فَأْلٌ *кўп.* فُؤُولٌ яхши фол, яхши аломат; وَ مِنَ الـ~ الْجَمِيلِ ... أَنْ ... لِـ ... учун яхши аломат (фол) шу нарса бўлиб ҳисобланадики, ...; وَ لَكِنْ خَابَ ~هُمْ! лекин уларнинг яхшиликка бўлган умидлари пучга чиқди; خَيْرٌ ~ *ёки* حَسَنٌ ~ хайрли фол, яхши аломат; شَرٌّ ~ ёмон фол, ёмон аломат

– مُتَفَائِلٌ 1) некбинликка (оптимизмга) оид; 2. некбин, оптимист

– مُتَفَائِلِيٌّ некбинликка оид, оптимистик

فِئَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) қисм, бўлим; 2) тур, класс; السُّفُنِ ~ кемалар тури; 3) (*аҳоли*) табақаси; الْمُوَظَّفِينَ ~ амалдорлар; 4) тўда, гуруҳ; 5) серия (*облигация, лотереяларда*); пул *ёки* облигацияларнинг айрим ... д онаси! (*купюра*); 6) нарх, баҳо, қиммат; ◊ الدَّمِ ~ қон гуруҳи (группаси)

– فِئَوِيٌّ бирор гуруҳга мансуб бўлган; (*бирор*) сериядаги

– فِئَةٌ *кўп* ـَاتٌ — баҳо, нарх

فِبْرَايِرُ февраль (*ой*)

فَبْرَكَ тўқиб чиқармоқ, ўйлаб чиқармоқ (*мас., миш-миш ва ҳ.к.*)

– فَبْرَكَةٌ тўқиб чиқарилган нарсалар (*мас., миш-миш*)

I فَتَّ (*а/и*) فَتٌّ майдаламоқ, парча-парча қилиб ташламоқ; ~ فِي سَاعِدِهِ *ёки* ~ فِي عَضُدِهِ *ёки* ~ فِي أَعْضَادِهِمْ кучсизлантирмоқ; кимнидир кучдан қолдирмоқ, кимларнингдир кучини заифлаштирмоқ; ◊ ~ وَرَقَ اللَّعِبِ (*ўйнайдиган*) карта бермоқ, тарқатмоқ; II فَتَّتَ 1) майдаламоқ, парчаламоқ; الصَّخْرَ ~ музни синдирмоқ (*парчаламоқ* (*сўзма-сўз:* қояни парчаламоқ, ~ بَدَدًا майда-майда қилмоқ; الذَّرَّةَ ~ атомни парчаламоқ; 2) эзмоқ, парчаламоқ (*юракни*); يُفَتِّتُ هَذَا كَبِدِي бу менинг юрагимни эзиб юборди; V تَفَتَّتَ 1) майдаламоқ; парчаламоқ; майда-майда қилиб бўлмоқ; парчаламоқ (*атом ҳақида*); 2 эзилмоқ, парчаланмоқ, пора-пора бўлмоқ (*юрак ҳақида*); يَتَفَتَّتُ مِنْهُ الْكَبِدُ бундан жигар эзилиб кетади; VII اِنْفَتَّ майдаланган (парчаланган, майда-майда қилинган) бўлмоқ

– تَفْتِيتٌ майдаланиш, парчаланиш; الذَّرَّةِ ~ атом парчаланиши

– فَتٌّ фатт (*сув, квас кабиларга тўғралган пиёз ва нонли овқат номи*); هَذَا كَالـ~ لِلْأَهْتَمِ *мтл.* бу тишсизнинг об-ёвғони бўлибди

– فُتَاتٌ майда бўлаклар; бўлакчалар; зарралар, заррачалар

– فَتَّةٌ шўрвага, сутга тўғралган нон бурдалари

– فَتِيتٌ = فَتُوتٌ

– فَتِيتٌ 1) майдаланган, тўғралган; 2. 1) фатт (*қар.* فَتٌّ); 2) нон тўғрами (тўғрамчиси); 3) парча-бурон, узуқ-юлуқ (*мас., пахта, чим*)

– فَتِيتَةٌ *кўп.* فَتَائِتُ 1) майда-чуйда; 2) бурда, бўлак

I فَتِئَ (*а*) فَتْءٌ тўхтамоқ, тўхтатмоқ; مَا ~ يَكْتُبُ у ёзишни тўхтатмади, у тўхтамай ёзаверди; تَنْتَأُ هَذِهِ الْأَوْهَامُ رَبِّي فِي أَعْشَاشِهَا ё худо, бу ҳали ҳам айланиб юрибди (*сўзма-сўз:* ўз уяларида ўтирибди) (*ҳозирги-келаси-замон феълидан ва қасамни ифодоловчи сўзлардан олдин У инкор юкламаси ишлатилмайди, лекин бор деб тасаввур қилинади*); IV أَفْتَأَ = I

I فَتَحَ (*а*) فَتْحٌ 1) очмоқ, очиб ташламоқ; тантанали равишда очмоқ (*мас., мактаб, клуб ва б. ларни*); ... ~ بَابًا جَدِيدًا فِي عِلْمِ ... фанида янги боб очмоқ; اعْتِمَادًا ~ кредит очмоқ; ~ عُيُونَهُ عَلَى ... *кўч.м.* бирор киши кўзини ...га очмоқ; 2) ишонтирмоқ (*бирор фикрга*); 3) бошламоқ; الْمَوْضُوعَ ~ (*бирор н. ҳақида*) гап бошламоқ; 4) бурамоқ, уламоқ (*кранни, электр улағични*); النُّورَ ~ чироқни ёқмоқ (уламоқ); 5) босиб олмоқ (*мас., мамлакатни*); 6) (*бирор н. га*) асос солмоқ; ташкил қилмоқ; 7) *грам.* фатҳа белгисини қўймоқ, ундошни фатҳа билан ўқимоқ; 8) ҳукм қилмоқ, ҳукм чиқармоқ; اِفْتَحْ بَيْنَنَا бизларга нисбатан ҳукмингни чиқаргин; ◊ الْأَزْرَارَ ~

тугмаларни ечмоқ; الْبَخْتَ ~ ёки الْفَأْلَ ~ ёки الْمَنْدَلَ ~ фол очмоқ, иссиқ-совуқ қилмоқ; الرَّمْلَ ~ қумда фол очмоқ; الشَّهِيَّةَ ~ иштаҳа уйғотмоқ (қўзғотмоқ); الْبِنْتَ ~ қизлик (бокиралик)дан маҳрум қилмоқ; صَدْرَهُ ~ хижолат тортмаслик; اللهُ يَفْتَحُ عَلَيْكَ Оллоҳ берсин! (*тиланчига ҳеч нарса берилмаган вақтда айтилади*); II فَتَّحَ 1) тез-тез (кўп марта) очмоқ; ҳамма эшик-деразаларни очиб ташламоқ; 2) (*сочларни*) очиқ рангга бўямоқ; 3) чилмоқ, гулламоқ; ~تِ الشَّمْسُ яна қуёш кўринди; 4) маърифатли қилмоқ; (*аҳлан*) камолга етказмоқ; الْعَقْلَ ~ ақлни камолга етказмоқ (ўстирмоқ); III فَاتَحَ (*бирор к. билан*) гаплаша бошламоқ; V تَفَتَّحَ 1) очилмоқ, гулламоқ; ~تْ عُيُونُهُ عَلَى النُّورِ فِي ... у ...да дунёга келди; 2) (*аҳлан*) ўсмоқ; VII اِنْفَتَحَ 1) очилган бўлмоқ очилмоқ, гулламоқ; 2) (*аҳлан*) ўсмоқ; VIII اِفْتَتَحَ 1) очмоқ; ~ دَوْرَةَ الْمَجْلِسِ совет сессияси (*мажлиси*) ни очмоқ; 2) (*н. биландир*) очилмоқ, бошланмоқ (بِ); 3) босиб олмоқ (*мас., мамлакатни*); X اِسْتَفْتَحَ 1) (*н. биландир*) бошламоқ (بِ); 2) очмоқ (*биринчи савдони*); 3) очмоқни сўрамоқ; 4) (*к. дандир*) ёрдам сўрамоқ (بِ)

– اِسْتِفْتَاحٌ 1) бошланиш, кириш, бошланма; 2) ташаббус, бошлаб бериш

– اِفْتِتَاحٌ *кўп.* ~اتٌ 1) очилиш; (*бирор н. нинг*) очилишига бағишланган тантана; حَفْلَةُ ~ الْمَعْرِضِ кўргазма (виставка) нинг тантанали очилиши; أَلْقَى كَلِمَةَ الْـ~ кириш нутқи сўзламоқ; 2) *шахм.* бошланиш, дебют

– اِفْتِتَاحِيٌّ 1) киришга оид; مَقَالَةٌ ~ـةٌ бош мақола; 2) *муз.* увертюра

– اِنْفِتَاحٌ 1) очилиш; 2) (*аҳлан*) ўсиш; 3) *ҳарб.*(*жанговар тартибларни*) кенгайтириш; ◊ الْـ~ الاقْتِصَادِيُّ иқтисод соҳасини либераллаштириш, эркин қўйиб юбориш

– تَفْتِيحٌ очиш, очиб юбориш; ~ الْمَوَاهِبِ иқтидорни тараққий эттириш, очиб юбориш

– فَاتِحٌ[1] 1) очувчи; 2) бошловчи; 2. 1) фотиҳ, босиб олувчи; 2) ойнинг биринчи куни (*числоси*) (*Шимолий Африкада*); ~ مَايُو Биринчи май

– فَاتِحٌ[2] очиқ сочли

– فَاتِحَةٌ *кўп.* فَوَاتِحُ 1) очилиш; 2) бошланиш, кириш; фотиҳа; الْـ~ Қуръони каримнинг биринчи сураси; *дин.* قَرَأَ الْـ~ عَلَى رُوحِهِ ўлган киши руҳига бағишлаб фотиҳа сурасини ўқимоқ; قَرَأَ الْـ~ فِي سِرِّهِ Қуръони карим сурасини ичда ўқимоқ

– فَتَّاحٌ 1. очувчи; ~ الْفَأْلِ фол очувчи, фолбин; 2. 1) фотиҳ, босиб олувчи; 2) фаровонлик эшигини очувчи (*Оллоҳ сифатларидан бири*); 3) ҳукм чиқарувчи, ҳукм қилувчи; 4) *кўп.* فَتَاتِيحُ *зоол.* жиблажибон

– فَتَّاحَةٌ 1. очувчи аёл; ~ الْفَأْلِ фол очувчи аёл; *кўп.* ~اتٌ консерва очидаган пичоқ (шунингдек: ~ الْعُلَبِ); штопор шунингдек: ~ السَّدَادَاتِ) (*пўкак очадиган пармасимон асбоб*)

– فَتْحٌ *кўп.* فُتُوحٌ 1) очилиш, очиш; ~ الْبَخْتِ ёки ~ الْمَنْدَلِ фол очиш; 2) фатҳ, ғалаба, зафар, босиб олиш

– فَتْحَةٌ *кўп.* ~اتٌ 1) очиш; 2) тешик; (*бирор н.*) ўтадиган жой; оралиқ; 3) (*кўприк тиргавичлари*) оралиғи; 4) кесик, қирқиб олинган жой; ~ الصَّدْرِ ёки ~ الْفُسْتَانِ декольте (*аёллар кўйлагининг кўкраги очиқ жойи*); 5) *грам.* фатҳа

– فُتْحَةٌ *кўп.* فُتَحٌ 1) ўтадиган жой, оралиқ; 2) (*кўприк тиргавичлари*) оралиғи; 3) кесик, қирқиб олинган жой; 4) шлюз (*гидротехник иншоот*)

– فُتُوحَاتٌ *кўп.* 1) босиб олиш, босиб олинган ерлар; 2) ютуқлар; ~ عِلْمِيَّةٌ илмий ютуқлар

– مِفْتَاحٌ *кўп.* مَفَاتِيحُ 1) очқич, калит; ~ الصَّامُولَةِ ёки الْـ~ الإِنْكْلِيزِيُّ гайка калити; الْقُفْلُ وَ الْـ~ қулф ва калит (*очқич*); ثُقْبُ الْـ~ (*эшикдаги*) қулф тешиги; ~ الْعَقْدِ *архит.* қулф (*арканинг, гумбазнинг марказий қулфловчи ғишти, тоши*); ~ الْمَدِينَةِ шаҳар калити; أَقْفَلَ الْبَابَ بِالْـ~ эшикни калит билан қулфламоқ; 2) *шунингдек:* ~ كَهْرَبَائِيٌّ ёки ~ كَرَبِيٌّ ёки ~ الْكَهْرَبَاءِ *эл.* ўчирғич калит (*включатель*); штепсел; ~ الاشْتِعَالِ (*автомобилдаги моторни*) ёндириш қулфи; 3) *т.-й.* стрелка (*т.-й. даги ҳаракатни бир издан иккинчисига ўтказадиган жиҳоз*); 4) *муз.* клавиша; клапан

– مِفْتَاحْجِيٌّ *кўп.* مِفْتَاحْجِيَّةٌ *т.-й.* стрелкачи

– مِفْتَاحِيَّةٌ (*квартирага кўчиб кирилганда бериладиган*) биринчи ҳақ

– مُفْتَتَحٌ бошланиш, очилиш

– مُفَتَّحٌ ақлли, донишли; *халқ.* кўзи бор, кўрадиган

– مُفَتِّحٌ 1) иштаҳа очувчи, иштаҳани келтирадиган, қўзғатадиган; 2. *кўп.* ~اتٌ аперитив (*тешикка оид*)

– مَفْتُوحٌ 1) очиқ, очиқ турган, очилган; بِالْـ~ очиғи, очиқчасига, тўғридан-тўғри; букиб ўтирмай; 2) босиб олинган, фатҳ қилинган; 3) *грам.* фатҳа қўйилган; ◊ يَدُهُ ~ـةٌ у қўли очиқ, сахий, саховатли; شَهِيَّتِي ~ـةٌ менинг иштаҳам катта (*карнай*); سِيَاسَةُ الْبَابِ الْـ~ـةِ очиқ эшиклар сиёсати

– مُنْفَتِحٌ 1) очиқ; 2) *фон.* веляризацияланмаган; حُرُوفٌ ~ـةٌ веляризацияланмаган ундошлар

I فَتَرَ (*u*) فُتُورٌ 1) кучсиз (мадорсиз, бўшашган) бўлмоқ (бўлиб қолмоқ); кучсизланмоқ; тинчимоқ; пасаймоқ (*совуқ, иссиқ ҳақида*); ~ عَنْ عَمَلِهِ бўшашиб (эриниб) ишламоқ; 2) совумоқ, совиб қолмоқ; 3) (*н. дандир*) воз кечмоқ (عَنْ); II فَتَّرَ 1) бўшаштирмоқ, кучсизлантирмоқ, мадорсизлантирмоқ; 2) илиқ-милиқ қилмоқ ~ الْهِمَّةَ ноқулай ҳолга солиб қўймоқ; IV أَفْتَرَ ~ бўшашган қилмоқ, кучсизлантирмоқ; V تَفَتَّرَ 1) бўшашган (кучсизланган) бўлмоқ,

мадордан кетмоқ; тинчимоқ; пасаймоқ (*совуқ, иссиқ ҳақида*) 2) илиқ-милиқ бўлмоқ, совимоқ

– فَاتِرٌ 1) бўшашган, кучсиз, мадордан кетган; 2) илиқ-милиқ, совиган, илиқ бўлиб қолган

– فَاتُورَةٌ *алиф.б.қар.*

– فِتْرٌ *кўп.* أَفْتَارٌ 1) қарич; 2) фитр (*тахминан 18 см.га тенг узунлик ўлчови*)

– فَتْرَةٌ[1] бўшашганлик, мадорсизлик

– فَتْرَةٌ[2] *кўп.* فَتَرَاتٌ *ёки* فَتْرَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) вақт оралиғи; بَيْنَ ~ زَمَنِيَّةٌ وَجِيزَةٌ қисқа вақт оралиғи; ~ الْاِنْتِقَالِ ўтиш даври; بَيْنَ ~ وَ أُخْرَى *ёки* بَيْنَ ~ وَ ~ *ёки* فِي فَتَرَاتٍ مُتَقَطِّعَةٍ вақти-вақти билан; مِنْ غَيْرِ ~ тўхтовсиз; 2) танаффус; таътил; ~ الْاِسْتِرَاحَةِ дам олиш вақти, танаффус

– فُتُورٌ 1) бўшашганлик, ҳолдан кетганлик, мадорсизлик; 2) совиш, илиқ-милиқлик; ~ الْعَلَاقَاتِ алоқа (муносабатлар)нинг совиши

– مُفْتَرٌّ 1) кучсиз, бўшашган; камҳаракатли, фаолияти оз; 2) илиқ-милиқ, совиб қолган

I فَتَشَ (*и*) فَتْشٌ (*н. нидир*) истамоқ, қидирмоқ, изламоқ (عَنْ); ◊ ~ السِّرَّ сирни ошкор этмоқ; II فَتَّشَ 1) (*н. нидир*) тинтув қилмоқ, қидирмоқ, изламоқ, истамоқ, излаб юрмоқ (عَنْ); 2) назорат қилмоқ, кўрикдан ўтказмоқ, текширмоқ; тафтиш қилмоқ; V تَفَتَّشَ 1) тинтув қилмоқ; 2) кўрик қилинмоқ

– تَفْتِيشٌ *кўп.* تَفَاتِيشُ 1) тинтув; қидирув; (*н. нидир*) излаш, қидириш (عَنْ); 2) кўрик, текширув; тафтиш, назорат; الْـ ~ الْجُمْرُكِيُّ божхона текшируви (тафтиши); الْـ ~ الطِّبِّيُّ тиббий кўрик; دِيوَانُ الْـ ~ а) тафтишчи (*инспектор идораси*) б) *тар.* инквизиция (*католик черковининг асоратига қарши бўлган кишиларни таъқиб ва суд қилиш учун XIII-XIX асрларда фаолият кўрсатган суд-полиция ташкилоти*); مَحَاكِمُ الْـ ~ инквизиция судлари; 3) назорат (*инспекция*); ~ رَيِّ الْوَجْهِ الْبَحْرِيِّ Қуйи Мисрни суғориш бўйича назорат; 4) қўра, мулк

– تَفْتِيشَةٌ назорат, инспекция

– تَفْتِيشِيٌّ назоратга оид, инспекцион

– فَتَّاشٌ 1) текширувчи, тафтиш қилувчи, тафтишчи; 2) инспектор

– فَتَّاشَةٌ: ~ السِّلَاحِ النَّارِيِّ шомпол (*милтиқ, тўп ва ҳ.к. лар ичини тозалаш учун ишлатиладиган асбоб*); ~ الْأَقْفَالِ очқич, калит

– مُفَتِّشٌ 1) назоратчи, инспектор; ~ عَامٌّ бош инспектор; 2) текширувчи, контролёр; ~ التَّذَاكِرِ билет текширувчи

– مُفَتِّشِيَّةٌ назорат, инспекция

فُوتُوغْرَافِيَا = فُتُغْرَافِيَا

فَتْفَتَ майдаламоқ, парча-парча қилмоқ; ◊ ~ بِسِرٍّ إِلَيْهِ кимгадир сирни очмоқ

– فَتْفَتَةٌ майда бўлакларга бўлиб ташлаш, майдалаш, парча-парча қилиш

– فُتْفُوتَةٌ *кўп.* فَتَافِيتُ майда бўлак, парча

I فَتَقَ (*у*) فَتْقٌ 1) йиртмоқ; сўкмоқ, чокларидан йиртмоқ (*мас., кўйлакни*); 2) очмоқ, топмоқ, кўрсатмоқ; الْحَاجَةُ (الضَّرُورَةُ) تَفْتِقُ الْحِيلَةَ *мтл.* ҳожатмандлик ҳийлага ўргатади; II فَتَّقَ = I; V تَفَتَّقَ 1) йиртилмоқ; сўкилмоқ; 3) очилмоқ; ◊ ~ ذِهْنُهُ унинг ақли очилмоқда; ~ ذِهْنُهُ عَنْ فِكْرَةِ ... ...деган фикрга бормоқ; VII اِنْفَتَقَ 1) (*бирор н. дан*) ажратиб (йиртиб) олинган бўлмоқ (مِنْ); 2) сўкилган (йиртилган) бўлмоқ

– فَتَاقٌ дабба, чурра тушиш; ~ حِزَامُ бандаж, қуллоб (*баданнинг касал жойини таңғиб қўйиладиган махсус камар*)

– فَتْقٌ *кўп.* فُتُوقٌ йиртилиш; 2) йиртиқ, тешилган жой; 3) дабба, чурра тушиш; مُصَابٌ بِالْـ ~ дабба билан касалланган; حِزَامُ ~ бандаж, қуллоб; ◊ رَتَقَ فُتُوقَهُ бирор нарсани адо этмоқ, бажармоқ, ўтказмоқ, жойига қўймоқ

– فَتِيقٌ 1) йиртилган, сўкилган; 2) (*тили*) ўткир

– فَيْتَقٌ дурадгор

– مُفَتَّقَةٌ муфаттақа (*мураббо, қиёмнинг бир тури*)

– مُفْتُوقٌ 1) йиртилган, сўкилган; 2) дабба касаллиги бор бўлган

I فَتَكَ (*а, у*) فَتْكٌ 1) ҳалок қилмоқ; (*к. нидир*) йўқ қилмоқ, ўлдирмоқ (بِ); 2) (*н. нидир*) бузмоқ (بِ); 3) (*к. гадир*) ташланмоқ, ҳужум қилмоқ (بِ); 4) (*к. нидир*) чақмоқ (بِ *-чивинлар ҳақида*); 5) хушчақчақ (шоду хуррам, роҳат-фароғатда) яшамоқ

– فَاتِكٌ 1) ҳалок қилувчи, йўқ қилувчи; 2. *кўп.* فُتَّاكٌ қотил

– فَتَّاكٌ ҳалокатли

– فَتْكٌ, فُتْكٌ, فَتْكٌ 1) қотиллик, ўлдириш; 2) ҳалокатлилик

– فَتْكَةٌ *кўп.* اتٌ — йўқ бўлиш, вайрон бўлиш

I فَتَلَ (*и*) فَتْلٌ 1) жингалак қилмоқ, қўнғироқ-қўнғироқ қилмоқ; эшмоқ, бурамоқ, чийрамоқ; ~ شَارِبَهُ мўйловни бурамоқ; 2) ўрмоқ; ~ خُيُوطَ الرَّأْيِ мияни қотирмоқ; ~ لَهُ кимгадир қарши қутқу (фисқу-фасод) қилмоқ; II فَتَّلَ (*бирор н. ни*) кўп марта эшмоқ (бурамоқ); V تَفَتَّلَ эшилмоқ, буралмоқ; жингалак бўлмоқ, қўнғироқ-қўнғироқ бўлмоқ; VII اِنْفَتَلَ 1) эшилган (буралган) бўлмоқ; ~ رَاجِعًا бурилмоқ; 2) (*н. нидир*) тўхтатмоқ, ташламоқ, тамомламоқ (مِنْ); 3) (*қаердандир*) ими-жимида (билинтирмай) кетмоқ, жуфтакни ростламоқ (مِنْ)

– فَتَّالٌ эшувчи, йигирувчи

– فِتَالَةٌ эшиш, йигириш; عُمَّالُ النَّسِيجِ وَ الْـ ~ текстилчилар, текстилчи ишчилар

– فَتْلٌ 1) эшиш, йигириш, пишитиш; 2) ип йигириш

– فَتْلَةٌ кўп. فَتْلٌ 1) бир бурам, бир ўрам; жингалак, гажак; 2) ип; شَمَّعَ الـ~ الْخَيْطِ игнага ўтказиладиган ип; ~ ابْنُ товламачи; қочиб кетмоқ, жўфтакни ростлаб қолмоқ

– فَتِيلٌ[1] буралган, жингалак килинган

– فَتِيلٌ[2] кўп. فَتَائِلُ 1) пилик; ёндирувчи, ўт олдирувчи шнур, запал; هُوَ الَّذِى أَشْعَلَ الـ~ маж. у ишни чалкаштириб юборди, у ишнинг чатоғини чиқарди, у ишнинг бўтқасини чиқарди; مَا يُغْنِى هٰذَا عَنْهُ ~ا маж. бу унга ҳеч қандай ёрдам беролмайди;- 2) тампон (*ярага босиладиган пахта ёки дока*); 3) уруғнинг бир палласи; 4) икки бармоқ ўртасида ҳимариб ҳосил қилинадиган қора ифлослик; ◊ حَجَرُ الـ~ асбест

– فَتِيلَةٌ кўп. فَتَائِلُ 1) пилик; (*электр лампа ичидаги*) ип; 2) флакон (*кичик шиша идиш*), кичкина бутилка

– مُفْتَلٌ эшилган; ذَهَبٌ ~ зар ип, зар

– مَفْتُولٌ[1] эшилган, чийирилган, пишитилган; سِلْكٌ ~ кабель; ◊ ~ الْعَضَلِ чайир, кучли

– مَفْتُولٌ[2] кўп. مَفَاتِيلُ тар. ҳарб. қоравул турадиган манора

I فَتَنَ (и) فَتْنٌ 1) мафтун қилмоқ, сеҳрлаб қўймоқ; қизиқтирмоқ, йўлдан урмоқ; لُبَّهُ ~ кимнингдир ақлини ўғирламоқ; 2) фитна солмоқ; 3) ёлғонламоқ; (*к. ҳақдадир*) фитна-фасод гап қилмоқ (عَلَى); 4) (*н. дандир*) нафратлантирмоқ, кўнгил қолдирмоқ (عَنْ); ~ عَنِ الدِّينِ диндан чиқармоқ; 5) *мажҳ.* (*к. нидир деб*) ақлдан озмоқ (بِ); 6) эритмоқ; II فَتَّنَ 1) мафтун қилмоқ, сеҳрлаб юбормоқ; 2) жуда ҳам сеҳрламоқ, жуда ҳам мафтун қилмоқ; IV أَفْتَنَ = II; VIII اِفْتَتَنَ (*бирор н. га*) мафтун бўлган (сеҳрланган, йўлдан урилган) бўлмоқ (بِ); (*н. дандир*) ғоят завқланган бўлмоқ (بِ); 2) йўлдан оздирмоқ, аврамоқ

– فَاتِنٌ 1. мафтун этадиган, йўлдан урадиган; 2. авровчи, йўлдан урувчи; 3. тўғри йўлдан оздирувчи (адаштирувчи)

– فَتَّانٌ 1. 1) йўлдан урадиган, аврайдиган; 2) мафтун қиладиган, завқлантирадиган; الْآدَابُ الـ~ـةُ бадиий адабиёт; 2. 1) васваса қилувчи, йўлдан оздирувчи; 2) фитначи; иғвогар; чақимчи, ғийбатчи; 3) заргар; 4) шайтон

– فَتَنْجِيٌّ кўп. فَتَنْجِيَّةٌ фитначи; иғвогар; чақимчи, ғийбатчи

فِتْنَةٌ[1] кўп. فِتَنٌ 1) мафтунлик; йўлдан озиш; 2) қўзғолон; исён; фитна; أَشْعَلَ نَارَ الـ~ исён алангасини ёқмоқ; أَثَارَ ~ фитна қўзғамоқ; 3) ақлсизлик, жиннилик; 4) йўлдан озиш, адашиш, динсизлик

– فِتْنَةٌ[2] эритиш, суюлтириш (*метални*)

– فُتْنَةٌ бот. 1) кумушранг акация; 2) Нил акацияси гуллари

– فَتِينٌ мафтун бўлиб қолган, ақлдан озиш даражасида севиб қолган

– مَفَاتِينُ кўп. 1) мафтун қиладиган нарсалар, гўзалликлар; 2) йўлдан урадиган нарсалар

– مَفْتُونٌ[1] 1) мафтун бўлган; 2) ақлдан озган; 3) синовдан ўтган, текширилган; دِينَارٌ ~ текширишдан ўтказилган танга

– مَفْتُونٌ[2] = فِتْنَةٌ[2]

I فَتِيَ (فتو) فَتَاءٌ (ر) فُتُوَّةٌ ёш (йигит) бўлмоқ; IV أَفْتَى 1) (*дин. шариат масалалари бўйича*) фатво чиқармоқ (فِى); 2) маслаҳат (консультация) бермоқ; 3) (*н. ҳақдадир*) фикр (мулоҳаза) билдирмоқ (بِ); V تَفَتَّى ёш бўлмоқ, ёшармоқ, йигит бўлмоқ; VI تَفَاتَى = 1) IV; 2) (*к. нингдир олдига*) фатво сўраб келмоқ; X اِسْتَفْتَى 1) (*дин. шариат масалалари бўйича*) фатво сўрамоқ (فِى); 2) (*н. ҳақдадир*) фикр (маслаҳат) сўрамоқ (فِى)

– اِسْتِفْتَاءٌ 1) фикр-мулоҳаза сўраш; الـ~ الْعَامُّ ёки ~ الشَّعْبِ референдум, оммавий сўров; 2) анкета

– إِفْتَاءٌ 1) фатво чиқариш (*қар.* فَتْوَى); 2) муфтийнинг вазифаси; مَنْصِبُ الـ~ муфтийлик мансаби; دَارُ الـ~ муфтий идораси (бошқармаси)

– أَفْتَى *шунингдек.* عُمْرًا ~ ёшроқ, анча ёш

– فَتَاءٌ 1) ёшлик, йигит ёшидаги

– فَتَاةٌ 2) кўп. فَتَيَاتٌ, فَتَوَاتٌ 1) қиз, қизча; 2) оқсоч (аёл), хизматкор (аёл)

– فُتُوَّةٌ[1] ёшлик, йигитлик; مُعَسْكَرُ الـ~ ёшлар лагери; 2) азаматлик; мардлик, қаҳрамонлик

– فُتُوَّةٌ[2] кўп. ~اتٌ 1. кучли, қувватли; 2. бўзбола; бошлаб берувчи, сабабчи, саркор, жўрабоши

– فَتْوَى кўп. فَتَاوَى, فَتَاوٍ фатво (*муфтий қарори, хулосаси*); إِفْتَاءٌ *қар.* دَارُ الْإِفْتَاءِ = دَارُ الـ~

– فَتًى кўп. فِتْيَانٌ, فِتْيَةٌ ик.с. فَتَيَانِ, فُتْوَانٌ 1) ёш, ёш йигит, азамат йигит; ўғил бола; 2) хизматкор, югурдак, дастёр

– فَتِيٌّ[2] сахий, қўли очиқ, бағри кенг

– فَتَى الْكِتَابِ الجِيلُ الـ~ ёш; ёзувчиларнинг ёш авлоди

– فُتْيَا = فَتْوَى

– مُفْتٍ кўп. مُفْتُونَ муфтий (*дин. шариат масалалари бўйича қарорлар чиқарадиган мансаб эгаси*) مُفْتِي الدِّيَارِ الْمِصْرِيَّةِ Миср муфтийси; سَمَاحَةُ الْمُفْتِي *қар.* سَمَاحَةٌ

I فَثَأَ (а) فَثْءٌ (*ғазабни*) босмоқ, тинчитмоқ; VII اِنْفَثَأَ тинчимоқ, босилмоқ (*ғазаб ҳақида*)

I فَجَّ (а) فَجٌّ 1) оёқларни ёзмоқ (кермоқ); 2) катта-катта қадамлаб юрмоқ; IV أَفَجَّ 1) катта-катта қадамлаб юрмоқ, шошилмоқ; 2) ер ҳайдамоқ; الْخُطُوطَ بِالْمِحْرَاثِ ~ эгатларни омоч билан ҳайдамоқ

– فَجٌّ кўп. فِجَاجٌ, فُجُوجٌ дара; водий; ◊ مِنْ كُلِّ ~ عَمِيقٍ ҳамма ёқдан, ҳамма тарафдан; مِنْ جَمِيعِ فِجَاجِ الْأَرْضِ ер юзининг ҳамма тарафидан, ҳамма ёқдан

– فِجّ[1] хом, кўк, пишмаган, етилмаган

– فَجّ[2] тарвуз

– فَجّ = فُجَاج

– فَجَاجَة пишмаганлик, етилмаганлик

I فَجَأَ (а) فَجْأَة тўсатдан (устидан) чиқиб қолмоқ; кутилмаганда келмоқ; III فَاجَأَ тўсатдан (устидан) чиқиб қолмоқ; кутилмаганда (тўсатдан) ҳужум қилмоқ; тўсатдан зарба бермоқ, ғангитиб қўймоқ; 2) дучор қилмоқ, остида қолдирмоқ (*ёмғир ҳақида*); 3) дучор бўлиб қолмоқ (*касаллик ҳақида*)

– فَاجِئ тўсатдан, кутилмаганда

– فُجَاءَة тўсатданлик, кутилмаганлик; فِي الـ~ *ёки* ~ тўсатдан, кутилмаганда, бирданига

– فَاجِئ = فُجَائِيّ؛ الْمَوْتُ الـ~ тўсатдан бўлган ўлим

– فُجَاءَة = فَجْأَة

– مُفَاجَأَة *кўп.* مُفَاجَآت 1) кутилмаган ҳужум; 2) кутилмаганлик, тўсатданлик; сюрприз; ~ سَارَّة ёқимли (яхши) тасодиф

– مُفَاجِئ кутилмаган, бирданига бўлган

I (فجر) فَجَرَ[1] (у) فَجْر ёрмоқ, бўлмоқ (*қояни*), (*сув чиқариш учун ерни*) кавламоқ; ~ الْقَنَاة канал кавламоқ (ўтказмоқ); 2) тўкмоқ, оқизмоқ, томизмоқ (*сувни*); فَجَرَ[2] (у) فُجُور 1) ғайриқонуний иш қилмоқ; гуноҳ (айб) қилмоқ; II فَجَّرَ 1) булоқ қилиб отилтириб чиқармоқ (*сувни*); 2) портлатмоқ; IV أَفْجَرَ 1) бузуқлик қилмоқ; 2) тонг пайтида амалга ошмоқ; тонг оттирмоқ; V تَفَجَّرَ 1) оқиб турмоқ, чиқиб турмоқ (*булоқ ҳақида*); фонтан бўлиб отилмоқ (*нефть ҳақида*); 2) портламоқ; отилиб чиқмоқ (*вулқон ҳақида*); 3) ёрилмоқ, ёрилиб кетмоқ; ◊ تَتَفَجَّرُ الْعُيُونُ لِلْمُصِيبَة мусибатдан кўзларга ёш тўлади; VII انْفَجَرَ 1) оқиб турмоқ (*булоқ ҳақида*); 2) портлаб (отилиб) турмоқ (*вулқон ҳақида*); 3) ёрилмоқ, ёрилиб кетмоқ; 4) бошланмоқ (*тонг ҳақида*); 5) (*к. ғадир. н. ғадир*) ташланмоқ, ҳужум қилмоқ (عَلَى); ◊ فِي ضَحْكَة ~ қотиб кулмоқ; ~تِ الْأَزْمَةُ кризис бошланиб кетди

– اِنْفِجَار *кўп.* ~ات 1) портлаш; портлаш (*снаряд ҳақида*); ~ الْبُرْكَان вулқоннинг отилиши; 2) тошма, иссиқлик, гул, сачратқи; ҳуснбузар

– اِنْفِجَارِيّ портловчи; *фон.* портловчи (*товуш*)

– تَفْجِير портлатиш; 2) *кўп.* ~ات портлаш; الـ~ الذَّرِّيّ атом портлаши

– فَاجِر *кўп.* فَجَرَة, فُجَّار 1. 1) бузуқ, йўлдан озган; гуноҳкор; 2) айбли, номуссиз, фоҳиш, бузуқи; 2. 1) фоҳиш; 2) алдамчи, ёлғончи

– فَاجِرَة *кўп.* فَوَاجِر фоҳиша, бузуқ аёл

– فِجَار қонунсизлик, зулм; حَرْبُ الـ~ *тар.* қурайшийлар билан хавозин қабиласи орасида бўлган уруш (*исломдан бир оз олдинроқ*)

– فَجْر 1) тонг; азон пайти; صَلَاةُ الـ~ *қар.* صَلَاة; كَوْكَبُ الـ~ *астр.* Зуҳро (*Венера*); 2) бошланиш, ибтидо; ~ الْإِسْلَام исломнинг бошланиши

– فُجْر бузилиш, бузуқлик

– فَجْرِيّ тонгги, азондаги, эрталабги

– فُجْر = فُجُور: انْغَمَسَ الـ~ бузуқликка ботиб қолмоқ

– مُتَفَجِّر портлайдиган; портлатадиган; الْمَوَادُّ الـ~ة портлатадиган моддалар

– مُتَفَجِّرَة *кўп.* ~ات портлатадиган моддалар; شُحْنَةُ الْمُتَفَجِّرَات портлатиш заряди

– مُفَجِّر 1. портлайдиган; 2. портлатадиган, портлатувчи

– مُفَجِّرَات *кўп.* портлатадиган моддалар

– مُنْفَجِرَات *кўп.* портловчи моддалар

I فَجَعَ (а) فَجْع келмоқ, бошга тушмоқ (*бало-офат, бахтсизлик ҳақида*); азобга (қийноққа) қўймоқ; 2) *мажҳ.* катта алам (оғир мусибат, зарбани) бошдан кечирмоқ (بِ ,فِي); فُجِعَ أَهْلُهُ بِوَفَاةِ أَبِيهِ отасининг алами муносабати билан унинг оиласи оғир аламларни бошидан кечирди; II فَجَّعَ азобга (аламга) қўймоқ; V تَفَجَّعَ қийналмоқ, азоб чекмоқ; (*бирор н.* ни) қийналиб бошдан кечирмоқ (عَلَى)

– فَاجِع азобли, қийнатадиган, оғир, машаққатли

– فَاجِعَة *кўп.* فَوَاجِع 1) фожиа, бахтсиз ҳодиса, фожиавий воқеа; бахтсизлик; 2) ҳалокат; ~ الطَّيَّارَة авиацион ҳалокат

– فَجَّاع ҳалокатли, фожиавий

– فَجَاعَة ебтўймаслик, юҳолик; серовқатлик

– فَجَاعَة = فَجَع

– فَجَاعَة = فَجَعَة

– فَجُوع ғам (алам)га солувчи; оғир, машаққатли

– فَاجِعَة = فَجَائِع *кўп.* فَجِيعَة

– مُفْجِع ғам (алам)га солувчи; фожиали, фожиона

(فجعن) تَفَجْعَنَ юҳо (ебтўймас) бўлмоқ

– فَجْعَان юҳо, ебтўймас

– فَجْعَنَة = فَجَعَة

فَجْفَجَ (*йўқ н. билан*) мақтанмоқ; ёлғонни кўп гапирмоқ, кўп ёлғон гапириб қулга тушмоқ

– فَجْفَج, فَجْفَاج 1. мақтанчоқ; 2. ёлғончи, ўзини мақтовчи

– فُجْل, فُجُل *жам.* редиска; الـ~ الْحَارّ *ёки* الـ~ الْبَرِّيّ турп, хрен

– فُجْلَة *кўп.* ~ات *ёки* فُجْلَة فُجْلَات (*бир туғрам*) редиска

I (فجو) فَجَا (у) فَجْو очиб қўймоқ

– فَجْوَة *кўп.* فَجَوَات, فِجَاء 1) икки оралиқдаги бўшлиқ; оралиқ, тешик; дарз; бўш қолган жой; ~ هَوَائِيَّة ҳаво бўшлиғи; فِي ~ الـ... малаа ...даги бўшлиқни тўлдирмоқ (тўлғазмоқ); 2) ҳеч ким

– فَجائِعُ ҳалокатли, фожиавий

– فَجاعَةٌ ебтўймаслик, юҳолик; серовқатлик

فَجاعَةٌ = فَجَعٌ

فَجاجَةٌ ...

– فَجُوعٌ ғам (алам)га солувчи; оғир, машаққатли

– فَجِيعَةٌ кўп. فَواجِعُ = فَجائِعُ

– مُفْجِعٌ ғам (алам)га солувчи; фожиали, фожиона

(فجعن) تَفَجْعَنَ юхо (ебтўймас) бўлмоқ

– فَجْعانٌ юхо, ебтўймас

– فَجْعَنَةٌ = فَجَعٌ

فَجْفَجَ (*бўқ н. билан*) мақтанмоқ; ёлғонни кўп гапирмоқ, кўп ёлғон гапириб қўлга тушмоқ

– فَجْفَجٌ، فَجْفاجٌ 1. мақтанчоқ, 2. ёлғончи, ўзини мақтовчи

فُجْلٌ، فِجْلٌ *жам.* редиска; الـ~ الْبَرِّيُّ *ёки* الـ~ الْحارُّ турп, хрен

– فُجْلَةٌ *кўп.* فُجُلاتٌ *ёки* فِجْلَةٌ *кўп.* اتٌ — (*бир тўғрам*) редиска

I (فجو) فَجا (*у*) فَجْوٌ очиб қўймоқ

– فَجْوَةٌ *кўп.* فَجَواتٌ، فِجاءٌ 1) икки оралиқдаги бўшлиқ, оралиқ, тешик; дарз; бўш қолган жой; ~ هَوائِيَّةٌ ҳаво бўшлиғи; مَلَأَ الـ~ فِي ... ...даги бўшлиқни тўлдирмоқ (тўлғазмоқ); 2) ҳеч ким билмайдиган (*махфий*) жой

I فَحَّ (*а/и*) فَحِيحٌ، فَحٌّ 1) вишилламоқ (*илон ҳақида*); 2) ҳуштак чалиб нафас олмоқ (*ухлаётган одам ҳақида*)

– فَحٌّ، فَحِيحٌ вишиллаш

I فَحَتَ (*а*) فَحْتٌ кавламоқ; ~ الْبِئْرَ بِإِبْرَةٍ *маж.* чаққон (устамон) бўлмоқ (*ўз мақсадига эришишда*)

أَفْحَجُ *мн.* فَحْجاءُ *кўп.* فُحْجٌ оёғи қингир, қингир оёқ (*тўғри маънода*)

I فَحَرَ (*а*) فَحْرٌ 1) кавламоқ; 2) ўймакорлик билан нақш солмоқ

– فَحّارٌ чувалчанг

– فُحْرَةٌ *кўп.* فُحَرٌ чуқурча; кулдирғич

– مُفَحَّرٌ тешик-тешик бўлиб кетган, тешилиб кетган

I فَحُشَ (*у*) فُحْشٌ 1) ҳаддан ташқари (ортиқ даражада) бўлмоқ; 2) адабсиз (тарбиясиз, ахлоқсиз) бўлмоқ; 3) бадхулқ (бузуқ) бўлмоқ; IV أَفْحَشَ 1) (*н. дадир*) бемаъниликка (ўта нодонликка) бориб етмоқ (فِي); 2) ахлоқсиз гапларни гапирмоқ; V تَفَحَّشَ ~ فِي الْكَلامِ уятсиз гаплар гапирмоқ; VI تَفاحَشَ 1) ҳаддан ошиб кетмоқ; 2) адабсиз (ахлоқсиз, уятсиз) гапларни гапирмоқ

– فاحِشٌ 1) ортиқ даражада, ҳаддан ташқари; 2) бемаъни; 3) қўпол, ахлоқсиз, адабсиз

– فاحِشَةٌ *кўп.* اتٌ — номуссиз аёл; фоҳиша

– فاحِشَةٌ *кўп.* فَواحِشُ 1) адабсиз, ахлоқсиз қилиқ, иш; адабсизлик, ахлоқсизлик; 2) бузуқлик

– فَحّاشٌ 1. адабсиз, ахлоқсиз; бузуқ. 2. бузуқ (*одам*), фоҳишабоз

– فَحّاشَةٌ ахлоқсизлик, номуссизлик

– فُحْشٌ 1) ахлоқсизлик, адабсизлик; 2) бузуқлик

– فَحْشاءُ 1) ортиқчалик; 2) бузуқлик, фоҳишабозлик

– مُتَفاحِشٌ ортиқ даражада, ҳаддан ташқари, ўта катта

I فَحَصَ (*а*) فَحْصٌ 1) текширмоқ, ўрганмоқ; 2) текшириб чиқмоқ, кўриб чиқмоқ, хулоса бермоқ (*врач ҳақида*); 3) текширмоқ; ~ الْحِساباتِ ҳисобларни (счётларни) текширмоқ; V تَفَحَّصَ 1) ўрганмоқ, кўриб чиқмоқ; 2) текширмоқ, ўрганиб чиқмоқ; 3) диққат билан назар солмоқ; VIII اِفْتَحَصَ = I

– أُفْحُوصَةٌ *кўп.* أَفاحِيصُ каклик тухум туғадиган жой

– فاحِصٌ 1) текширувчи, ўрганувчи; نَظْرَةٌ ~ـةٌ синовчан боқиш (қараш); 2) кўраётган (*врач ҳақида*)

– فَحْصٌ 1) текшириш, ўрганиш; 2) (*врач*) кўриги, хулосаси; الـ~ الدَّقِيقُ ... وَضَعَهُ لِلـ~ الطِّبِّيِّ тиббий хулоса, медицина хулосаси; бирор нарсани тафсилий равишда текширмоқ; 3) текшириш, текширув, таҳлил, анализ; ~ الْبَوْلِ сийдик анализи; ~ الدَّمِ қон анализи

– مَفْحَصٌ *кўп.* مَفاحِصُ = أُفْحُوصَةٌ

فَحْفَحَ 1) (*уйқуда*) хуррак отмоқ; 2) *фон.* а) ҳамзани билинар-билинмас талаффуз этмоқ; б) ح товушини ع сифатида талаффуз қилмоқ

– فَحْفَحَةٌ 1) (*уйқудаги*) хуррак; 2) *фон.* а) ҳамзани билинар-билинмас талаффуз қилиш; б) ح товушини ع сифатида талаффуз қилиш

(فحل) II فَحَّلَ ёғлиқ (семиз) бўлмоқ; катта (улкан, баҳайбат) бўлмоқ; X اِسْتَفْحَلَ (*ўз аҳамиятига, ўлчовига кўра*) катта (улкан, аҳамиятли) бўлмоқ; 2) жиддий (қийин, хавфли) бўлмоқ; мураккаблашмоқ

– فَحْلٌ *кўп.* فُحُولٌ 1. 1) кучли, қудратли, 2) буюк улуғ, юксак даражадаги (*одам ҳақида*); الـ~ الْأَدِيبُ буюк адиб (адабиётчи, ёзувчи); فُحُولُ الشُّعَراءِ улуғ шоирлар, فُحُولُ الْأَطِبّاءِ машҳур табиблар (врачлар); فُحُولُ الْعُلَماءِ улуғ олимлар; 2. эркак, нар (*йирик ҳайвонларда*); ~ الْخَيْلِ айғир; ~ النَّخْلِ *бот* эркак хурмо; ~ الْبَصَلِ катта пиёз боши

– فَحْلَةٌ ,*кўп.* اتٌ — бақир-бақир қиладиган, бақироқ аёл

– فُحُولَةٌ 1) ортиқлик; юксаклик; 2) жасорат, куч

– مُسْتَفْحِلٌ мураккаблашган, жиддийлашган

I (فحم) فَحَمَ (*а*) فَحْمٌ сукут сақламоқ, жим турмоқ, жавоб қилишга мадорсиз бўлмоқ; فَحُمَ (*у*) فُحُومَةٌ қораймоқ, қора бўлиб қолмоқ; II فَحَّمَ 1) кўмирга айлантирмоқ, кўмир қилмоқ; 2) қораламоқ, қора

қилмоқ; IV أَفْحَمَ (*исботлар билан*) гапиртирмай, қўймоқ, оғзини ёпмоқ; V تَفَحَّمَ кўмирга айланмоқ, кўмир қилмоқ; VII انْفَحَمَ: ~ بِالْغَضَب қаттиқ ғазабланмоқ

– تَفَحِيمٌ 1) кўмирга айланиш, кўмир бўлиш; 2) кўмирлашиш, карбонизация

– فَاحِمٌ *шунингдек*: ~ أَسْوَدُ қора, кўмирдай қора

– فَحَّامٌ 1) кўмирчи, кўмирфуруш; 2) шахтёр

– فَحَّامَةٌ *кўп.* اتٌ — кўмир ташийдиган (*кема*)

– فَحَامَةٌ кўмирчилик (шахтёрлик) касби

– فَحْمٌ 1) кўмир; حَجَرِيٌّ ~ тошкўмир; الْخَشَب ~ *ёки* نَبَاتِيٌّ ~ писта кўмир; رُجُوعٌ ~ *ёки* رَجِيعٌ ~ кул; шлак; كُوك ~ кокс; مَنَاجِمُ الْـ~ кўмир конлари, шахталар; غَازُ مَنَاجِمِ الْـ~ кўмир конлари гази; 2) *кимё.* углерод; أُكْسِيدُ الْـ~ углерод оксиди; حَامِضُ الْـ~ кўмир кислотаси; الْـ~ الْهِيدْرُجِينِيُّ углеводород

– فَحْمَانِيٌّ *кўп.* اتٌ — углевод

– فَحْمَةٌ *кўп.* فَحَمَاتٌ кўмир парчаси; ◊ اللَّيْلِ ~ кўмирдай қора тун

– فُحْمَةٌ қоралик

– فَحْمِيٌّ 1) кўмирга оид; 2) кўмирдай қора; ◊ الْحُمَّى الْـ~ـةُ куйдирги

– فُحُومَاتٌ *кўп.* турли жинсдаги кўмир

– فَحِيمٌ қора

– مُفْحِمٌ жим қолишга мажбур қиладиган, ишонтирадиган; رَدٌّ ~ ишончли жавоб

– مَفْحَمَةٌ *кўп.* مَفَاحِمُ кўмир кони

فَحًا *кўп.* أَفْحَاءٌ (*овқатга солинадиган*) кўкатлар; الْأَرْضِ ~ пиёз

فَحْوَاءُ маъно, мазмун

– فَحْوَى *кўп.* فَحَاوَى = 1) فَحْوَاءُ; 2) оҳанг; عَرَفْتُ ذٰلِكَ فِي كَلَامِه ~ мен буни гапининг оҳангидан билдим

فَخٌّ *кўп.* فُخُوخٌ, أَفْخَاخٌ, فِخَاخٌ тузоқ, қопқон; صَادَ بِـ~ тузоқда тутмоқ; سَقَطَ (وَقَعَ) فِي الْـ~ тузоққа (қопқонга) тушмоқ

I فَخَتَ (а) فَخْتٌ 1) қағилламоқ; 2) тешик қилмоқ, тешик ўтказмоқ

– فَاخِتَةٌ *кўп.* فَوَاخِتُ ғуррак, қумри (*қуш*)

I فَخَذَ (а) فَخْذٌ сонни лат едириб олмоқ, сонни синдирмоқ; فُخِذَ сони лат емоқ, сони синмоқ; II فَخَّذَ уруғ-аймоқларини чақирмоқ; V تَفَخَّذَ оёқларни чалиштириб ўтирмоқ, бир сон устига иккинчи сонни қўйиб ўтирмоқ

– فَخْذٌ, فَخِذٌ, فِخْذٌ *мн. кўп.* أَفْخَاذٌ сон, ёнбош, тос; عَظْمُ الْـ~ тос суяги

– فَخْذٌ уруғ-аймоқлик муносабатидаги энг сўнгги бўғин (*аввал* شَعْبٌ *сўнг* قَبِيلَةٌ, *кейин* فَصِيلَةٌ, *ундан сўнг* عِمَارَةٌ, *ундан кейин* بَطْنٌ *ва ниҳоят* ~)

– فَخْذَةٌ *кўп.* فَخْذَاتٌ *шунингдек*: لَحْمٍ ~ сон гўшти; орқа оёқ; الْبَقَرِ لَحْمِ ~ молнинг сон гўшти; طَيْرٍ لَحْمِ ~ қушнинг оёғи (*пиширилгандаги*);

– فَخْذِيٌّ сон (тос) га оид

I فَخَرَ (а) فَخْرٌ фахрланмоқ; (*бирор н. билан*) мақтанмоқ (بِ); III فَاخَرَ фахрланмоқ, бир-бирининг олдида ўзини баландлатмоқ, шон-шуҳратда бир-бири билан рақобатлашмоқ; V تَفَخَّرَ фахрланмоқ, кеккаймоқ, мағрурланмоқ; VI تَفَاخَرَ (*бирор н. билан*) кеккаймоқ (بِ); VIII افْتَخَرَ ифтихор қилмоқ, кеккаймоқ, мақтанмоқ, мағрурланмоқ; X اسْتَفْخَرَ шон-шуҳратли (ғоят улуғ) деб ҳисобламоқ

– افْتِخَارٌ ифтихор

– تَفَاخُرٌ ўз-ўзини мақташ, мақтанчоқлик

– فَاخِرٌ 1) кеккайган, мағрур; мақтанчоқ; 2) ғоят улуғ, ажойиб; وَلِيمَةٌ ~ـةٌ ажойиб (мўл-кўл зиёфат)

– فَاخُورَةٌ *кўп.* فَوَاخِيرُ кулолчилик устахонаси; لَوْلَا الْكَاسُورَةُ مَا كَانَتِ الْـ~ *мтл.* агар идиш синдирилмаса, кулолчилик устахонаси бўлмасди

– فَاخُورِيٌّ кулол

– فَخَارٌ фахр, ифтихор, шон-шуҳрат, ғурур

– فَخَّارٌ кулолчилик маҳсулотлари, сопол идишлар, керамика; форфор; صِنَاعَةُ الْـ~ идиш-товоқ ишлаб чиқариш; عُمَّالُ الْقُلَلِ وَ الْـ~ кулоллар

– فِخَارَةٌ кулоллик касби

– فَخَّارِيٌّ 1) сополга (керамикага) оид; форфордан қилинган, форфорга оид; أَوَانٍ ~ـةٌ сопол идиш; 2. кулол

– فَخْرٌ 1) ўз-ўзини мақташ; لَا ~ وَ мақтанмасдан, мақтанмай; 2) ифтихор, фахр, шараф; 3) устунлик, ажойиблик

– فَاخُورِيٌّ = فَخَرَانِيٌّ *кўп.* فَخَرَانِيَّةٌ

– فُخْرَةٌ шон-шавкат, улуғворлик, дабдаба

– فَخْرِيٌّ фахрий; رَئِيسٌ ~ фахрий раис

– فَخُورٌ (*н. биландир*) мақтанадиган, фахрланадиган; кеккаядиган, кеккайган; мақтанчоқ

– فَخِيرٌ кеккайган; мақтанадиган

– فِخِّيرٌ ўта мағрур, ўта такаббур

– مُفَاخَرَةٌ кеккайиб мақтаниш; шон-шуҳратдаги рақобат

– مُفْتَخِرٌ = فَاخِرٌ

– مُفْتَخِرٌ фахрланадиган, кеккаядиган, мағрурланадиган

– مَفْخَرَةٌ, مَفْخُرَةٌ *кўп.* مَفَاخِرُ 1) фахрлантирадиган нарса; أَصْبَحَ

~ фахрлантирадиган нарса бўлмоқ; ... لـ ~ عُدَّ (*к. ёки н. учундир*) фахрлантирадиган нарса бўлмоқ; 2) мақтайдиган хусусият (қадр-қиймат) бўлиш; 3) мақтаса бўладиган ютуқ (муваффақият)

فَخْفَخَ мақтанмоқ, кўз-кўз қилмоқ; تَفَخْفَخَ 1) шишмоқ, дўмбира бўлмоқ; 2) ҳажман катталашмоқ; عَلَى ظُهُورِهِمْ ~ у уларнинг ҳисобига бойиди

– فَخْفَخَةٌ мақтанчоқлик, катта оғизлик; юзаки ҳашам, тантанабозлик; юзаки ҳашамдорлик

I فَخُمَ (*у*) فَخَامَةٌ 1) улуғ (буюк, шуҳратли) бўлмоқ; 2) ҳашамдор (дабдабали) бўлмоқ; II فَخَّمَ 1) улуғ (буюк) қилмоқ; 2) кўркам (ҳашаматли) қилмоқ; 3) ҳурмат (эҳтиром) кўрсатмоқ; 4) машҳур қилмоқ, улуғламоқ; 5) *фон.* тўлиқ (алоҳида оҳанг билан, эмфатик равишда) талаффуз қилмоқ; V تَفَخَّمَ 1) кўркам (ҳашаматли) бўлмоқ; 2) шуҳрат тутмоқ, машҳур бўлмоқ

– فَخَامَةٌ 1) улуғворлик; صَاحِبُ الْـ~ жаноб олийлари (*унвон*); رَئِيسِ الْجُمْهُورِيَّةِ ~ ... республиканинг президенти жаноб олийлари; صَاحِبُ الْـ~ الْمَنْدُوبُ السَّامِي *тар.* бош комиссар жаноб олийлари; 2) ҳашам, кўркамлик

– فَخْمٌ кўркам, ҳашамдор, безатилган

– فَخْمٌ = فَخِيمٌ

– مُفَخَّمٌ 1) шуҳрат тутган, ҳаммага маълум; 2) юксак ҳурматли; 3) *фон.* эмфатик; الْحُرُوفُ الْـ~ـةُ эмфатик ундошлар; ◊ جُمَلٌ ~ـةٌ баландпарвоз гаплар

I فَدَّ (*а/и*) فَدِيدٌ овозни кўтармоқ, бақирмоқ

– فَدَّادٌ овози баланд, бақироқ

– فَدِيدٌ овоз

I فَدَحَ (*а*) فَدْحٌ қийинчиликка қўймоқ, оғирлик солмоқ, эзмоқ; IV أَفْدَحَ қийин ҳисобламоқ, оғир (вазмин) деб билмоқ

– فَادِحٌ оғир, машаққатли, қийин; خَسَائِرُ ~ـةٌ оғир йўқотишлар, талафотлар

– فَادِحَةٌ *кўп.* فَوَادِحُ бахтсизлик, бало, офат

– فَدَاحَةٌ катта (ҳисобсиз) оғирлик; катталик, беҳисоблик

I فَدَخَ (*а*) فَدْخٌ синдирмоқ, ёрмоқ, чақмоқ

فَادِرٌ *кўп.* فَوَادِرُ *ёки* فَدْرٌ *кўп.* فُدُورٌ тоғ кийиги, қора эчки

فُدُسٌ *кўп.* فَدَسَةٌ ўргимчак ипи

– فَدَشَ (*у*) فَدْشٌ синдирмоқ, синдириб ташламоқ; бузмоқ, бузиб ташламоқ

فَدَعٌ *мед.* артрит

I فَدَغَ (*а*) فَدْغٌ чақмоқ (*мас., ёнғоқни*); V تَفَدَّغَ чақилмоқ (*ёнғоқ ҳақида*)

فَدْفَدٌ *кўп.* فَدَافِدُ чўл, биёбон

I (فدم) فَدَمَ (*и*) فَدْمٌ (*оғизни*) беркитмоқ, (*тешикни*) беркитмоқ, ёпмоқ; فَدُمَ (*у*) فُدُومَةٌ, فَدَامَةٌ 1) қўпол бўлмоқ; 2) жонга тегадиган (зериктирадиган) бўлмоқ; 3) оғир (тушунарсиз) бўлмоқ (*услуб, стил ҳақида*); 4) дудуқланмоқ

– فَادِمٌ *кўп.* فَوَادِمُ шоқул; лот (*денгиз чуқурлигини ўлчайдиган асбоб*)

– فَدَّامٌ чойнакнинг жўмрагига чойнинг шамаси тушмаслиги учун қўйиладиган сеткали тўсиқча

– فِدَامٌ *кўп.* فُدُمٌ 1) ёпинчиқ; латтадан қилинган тиқин; 2) (*бирор н. ни*) сузиш учун ишлатиладиган мато

– فَدْمٌ *кўп.* فِدَامٌ, أَفْدَامٌ, فُدُمٌ 1) оғир тилда гапирадиган; нодонсифат; фаросатсиз; 3) жонга тегадиган, зериктириб юборадиган

(فدن) II فَدَّنَ боқмоқ, озиқлантирмоқ (*ҳайвонни*)

– فَادِنٌ *кўп.* فَوَادِنُ = فَادِمٌ

– فَدَانٌ *ёки* فَدَّانٌ (*омочга қўшилган*) қўш ҳўкиз

• – فَدَّانٌ[1] 1) *кўп.* فَدَادِينُ, أَفْدِنَةٌ фаддон (*24 карат ёки 4200.883 м 2 га тенг ер майдони ўлчови Мисрда - 0.42 га, Сурияда - 5713 $м^2$ - га тенг*)

– فَدَّانٌ[2] 2) *кўп.* فَدَادِينُ 1) қўшга қўшиладиган омоч; 2) қўшга қўшиладиган ҳўкиз

I فَدَى (*и*) فِدًى, فِدَاءٌ 1) товон тўлаб сотиб олмоқ, товон тўлаб озод қилмоқ. (*н. биландир*) сотиб олмоқ (بِ); 2) (*н. нидир*) қурбон қилмоқ (بِ); فَدَاهُ بِحَيَاتِهِ кимгадир ҳаётини фидо қилмоқ, жонини қурбон қилмоқ; II فَدَّى جُعِلْتُ فِدَاكَ! "сенинг фидойинг бўлай!" деган сўзларни айтмоқ; III فَادَى сотиб олмоқ, (*бирор н. ни*) товон сифатида бермоқ (بِ); بِنَفْسِهِ ~ ўзини фидо (қурбон) қилмоқ; VI تَفَادَى (*н. дандир*) эҳтиёт бўлмоқ, ўзини олиб қочмоқ (مِنْ); VIII افْتَدَى 1) (*бирор н. ни қурбон қилиб*) сотиб олмоқ, қутултирмоқ (بِ); 2) товон тўламоқ; 3) (*бирор н. ёрдамида*) қутулиб қолмоқ, (*бирор н. билан*) товон тўламоқ (بِ); افْتَدَاهَا بِرُوحِهِ (بِنَفْسِهِ) у ўз ҳаётини у (*аёл*) га фидо қилди

– تَفَادٍ қутулиш; ... تَفَادِيًا مِنْ (*бирор н. га*) тўқнаш келмаслик учун (дуч келмаслик ниятида)

– فَادٍ *кўп.* فُدَاةٌ қутқарувчи; *дин.* гуноҳдан қутқарадиган (*ҳимоя қиладиган*)

– فِدَاءٌ 1) қутулиш; 2) товон; халос бўлиш; كَبْشُ الْـ~ ҳамма гуноҳлар учун жавобгар одам; 3) қурбонлик; أَدَّى فَرِيضَةَ الْـ~ (*ҳаж вақтида*) қурбонлик қилмоқ

– فِدَائِيٌّ 1. 1) (*ўз мақсади йўлида*) ҳаётини фидо қиладиган киши; 2) партизанлар (фидоийлар) га оид; عَمَلِيَّاتٌ ~ـةٌ партизанлар ҳаракати (операцияси); 2. партизан

– فِدَائِيَّةٌ фидоийлик, ўзини фидо (қурбон) қилиш

– فِدًى 1) фидя, товон; كَبْشُ الْـ~ бошқаларнинг гуноҳи учун ҳам жазоланадиган одам; 2) қурбонлик

– فِدْيَةٌ *кўп.* فِدًى فَدَيَاتٌ = فِدَاءٌ

مُفَادَاةٌ 1) товон; 2) ўз-ўзини фидо (қурбон) қилиш; أَبْطَالُ

الـ~ وَالتَّفَانِي садоқатли ва фидойи одамлар

— مُفَدًّى 1. 1) товон тўланадиган; 2) қадрли, севимли; 2. у нинг учун фидойилик қиладиган одам

فَذٌّ кўп. فُذُوذٌ، أَفْذَاذٌ 1) ёлғиз, якка; 2) ягона, ўта камёб; رِجَالٌ أَفْذَاذٌ буюк одамлар

— فَذٌّ қадимий араблардаги қимор ўйинининг биринчи ўқи (жами ўқлар ўнта бўлади: فَذٌّ، تَوْأَمٌ، رَقِيبٌ، حِلْسٌ، نَافِسٌ، مُسْبِلٌ، مُعَلًّى، سَفِيحٌ، مَنِيحٌ، وَغْدٌ охирги учтасида ютуқ бўлмайди)

فَذْلَكَ якун чиқармоқ, якунламоқ

— فَذْلَكَةٌ кўп. فَذَالِكُ 1) қисқача баён; 2) фактура; 3) якунлаш

فَرَّ I (а/и) فَرٌّ، فِرَارٌ югурмоқ, қочмоқ; فَرَّ مِنَ الْجُنْدِيَّةِ армия хизматидан қочмоқ, дезертирлик қилмоқ; ~ هَارِبًا қочиб кетмоқ; ~تْ مِنْهَا آهَةٌ у (аёл) нинг оғзидан оҳ чиқиб кетди; فَرَّتْ مِنْ أَسْنَانِهِ тишини кўрсатмоқ (жилмайганда); II فَرَّرَ қочишга мажбур қилмоқ; IV أَفَرَّ қочирмоқ; VIII افْتَرَّ 1) жилмаймоқ; 2) ялт этмоқ (чақмоқ, яшин ҳақида)

— فَارٌّ кўп. فَارُّونَ، فَارَّةٌ қочаётган, қочиб кетаётган; ~ مِنَ الْجُنْدِيَّةِ дезертир, қочоқ

— فَرٌّ[1] қочиш, қочиб кетиш

— فَارٌّ = فَرٌّ[2]

— فِرَارٌ қочиш, қочиб кетиш; الـ~ مِنَ الْجُنْدِيَّةِ дезертирлик; لَاذَ بِالـ~ тум-тарақай бўлиб қочмоқ

— فَرَّارٌ 1) қочиб юрган; 2. 1) қочоқ; 2) симоб

— فُرَّةٌ، فُرَّى бедана

— فُرَيْرَةٌ кўп. ـَاتٌ пилдироқ, бизбизак

— مَفَرٌّ қутулиш, қутулиб қочиш; هٰذَا لَا ~ مِنْهُ бу муқаррардир

— مَفَرٌّ қочиб бориладиган жой

— مِفَرٌّ: فَرَسٌ ~ миниб чопса бўладиган от

فَرَأٌ кўп. أَفْرَاءٌ ёввойи эшак, гур

— فَرَأٌ = فَرَاءٌ

فُرَاتٌ чучук (сув ҳақида); ◊ الـ~ Фирот (дарё); الـ~انِ ик.с. Дажла ва Фирот дарёлари

فَرَانْكُوفِيلٌ 1) франкофилликка оид; 2) франкофил (французларга оид ҳамма нарсага сажда қилувчи)

فَرَاوْلَةٌ қулупнай

فَرْبَلَةٌ бурмалар (мас., кўйлакдаги)

فَرْبِيُونُ бот. сутлама, ихрож (заҳарли ўт, алаф)

فَرْتَكَ йиртмоқ, парча-бурон қилиб йиртмоқ

— فَرْتَكَةٌ парча-бурон қилиб йиртиш

فُرْتُونَةٌ 1) пўртана, бўрон, шторм (сол. فُرْطُونَةٌ); 2) фортуна (тақдир; бахт, омад, толеъ)

IV أَفْرَثَ (فرث) ичак-қоринни ёриб, ичидагини иргитиб ташламоқ

— فَرْثٌ кўп. فُرُوثٌ ошқозон ва ичакдаги нарсалар

فَرَجَ (и) فَرْجٌ 1) очмоқ; ~ بَيْنَ ضَلْفَتَيْنِ эшик тавақаларини қия очмоқ; 2) (н.дандир) озод қилмоқ, қутултирмоқ (عَنْ); 3) таскин бермоқ; ~ الْهَمَّ ташвишларни тарқатмоқ; II فَرَّجَ 1) енгиллатмоқ; (н. дандир) қутултирмоқ; ~ الْأَزْمَةَ кризисни тугатмоқ; 2) (к. нингдир) кўнглини очмоқ; 3) кўрсатмоқ; ~هُ عَلَى الْبِلَادِ кимнидир шаҳар бўйлаб айлантирмоқ, кимгадир шаҳарни кўрсатмоқ; IV أَفْرَجَ 1) (қаердандир ёки н. дандир) озод қилмоқ (مِنْ); (к. нидир) озодликка чиқармоқ (عَنْ); 2) (н. нидир) ташлаб кетмоқ (عَنْ); V تَفَرَّجَ 1) (н. нидир) кўриб чиқмоқ, томошо қилмоқ; (н. биландир) завқланмоқ (عَلَى); 2) дилхушлик қилмоқ; сайр қилмоқ; 3) очилмоқ; (к. гадир йўл бериш учун) тисарилмоқ, чекинмоқ; VII انْفَرَجَ 1) ёрилмоқ, чақилмоқ; 2) очилмоқ; (бурчак томонларига ўхшаб) ёйилмоқ; ~ الْبَابُ عَنْهُ у эшикда пайдо бўлди, кўринди; 3) кенгаймоқ, бўлинмоқ; 4) тарангликни йўқотмоқ, тамом бўлмоқ, тугатилмоқ; ~تِ الْأَزْمَةُ кризис ўтиб кетди (тугади)

— انْفِرَاجٌ 1) очилиш; ажралиш; 2) бўшашиш; қутилиш; ~ الْأَزْمَةِ кризиснинг тугаши; الـ~ الدَّوْلِيُّ халқаро кескинликнинг юмшаши (бўшашиши)

— إِفْرَاجٌ озод бўлиш; озодлик; (к. нидир) озодликка чиқариш (عَنْ)

— تَفَرُّجٌ томошо қилиш, мушоҳада

— تَفْرِجَةٌ кўп. تَفَارِيجُ، تَفَارِجُ оралиқ, интервал

— فَرَارِجِيٌّ кўп. فَرَارْجِيَّةٌ паррандабоқар, уй паррандалари савдогари

— فَرَجٌ 1) енгиллашиш; 2) таскин; 3) шодлик, роҳат; الصَّبْرُ مِفْتَاحُ الـ~ мтл. сабр-шодлик калити

— فَرْجٌ кўп. فُرُوجٌ 1) оралиқ; 2) тешик, ёриқ; 3) аёлларнинг жинсий аъзоси

— فُرُجٌ، فُرُجٌ сир сақлай олмайдиган

— فُرْجَةٌ ғамдан холи (хориж) бўлиш

— فُرْجَةٌ кўп. فُرَجٌ 1) тешик; ~ الْمِفْتَاحِ калит (очқич) тешиги; 2) оралиқ; (бирор н. ўтказиладиган) ёриқ (тешик)

— فُرْجَةٌ коп. فُرَجٌ 1) сайру томошо; сайру саёҳат; 2) ёқимли манзара (томошо); 3) дилхушлик, кўнгилочарлик, ҳузур-ҳаловат

— فَرَجِيَّةٌ кўп. ـَاتٌ — кенг енгли ва кенг қилиб тикилган устки кўйлак (шайхлар кийими); 2) жубба (қибт руҳонийлари кийими)

— فَرُّوجٌ، فُرُوجٌ кўп. فَرَارِيجُ жўжа

— فَرُّوجَةٌ кўп. فَرَارِيجُ = فَرُّوجٌ

— مُتَفَرِّجٌ 1. 1) кўраётган, назорат қилаётган; қараб завқланаётган; 2) мушоҳадага оид, мушоҳадавий; 2. 1)

тамошабин; ~ الْـ وَقَفَ مَوْقِفَ ... مِنْ ...га нисбатан четдаги тамошабин йўлини тутмоқ; 2) (судда ишни) кўрувчи; 3) кузатувчи, мушоҳада қилувчи

– مُفْرِجٌ жўжалари кўп; ~ دُجَاجَةٌ жўжалари кўп товуқ

– مُنْفَرِجٌ очилувчи; (бурчак томонларига ўхшаб) икки томонга кетувчи; ~ـَةٌ زَاوِيَةٌ мат. ўтмас бурчак

فِرْجَارٌ паргор, циркул; ~ الْـ فَتْحَةُ паргорнинг очилиш миқёси (даражаси)

فِرْجَوْنٌ 1) қирағуч; 2) чўтка

I فَرِحَ (а) فَرَحٌ хурсанд бўлмоқ, шодланмоқ; (н. дандир) шод бўлмоқ (بِ); ~ فِي عَقَبِهِ билинтирмай бировнинг бахтсизлигидан кулмоқ, ичиқоралик қилмоқ; II فَرَّحَ хурсанд қилмоқ, шодлантирмоқ, севинтирмоқ; IV أَفْرَحَ 1) севинтирмоқ, шодлантирмоқ; 2) ғамга қўймоқ, ташвишга солмоқ; ~تْنِي الدُّنْيَا ثُمَّ ~تْنِي бу дунё мени аввал шод қилди, кейин ташвишга солди

– فَارِحٌ хурсанд, шод; хушчақчақ

– فَرِحٌ 1) فَارِحٌ; 2) димоғдор, кеккайган, каттаоғиз

– فَرَحٌ кўп. أَفْرَاحٌ 1) фараҳ, хурсандлик, шодлик; хушчақчақлик; ~ا رَقَصَ хурсандликдан ўйнамоқ, ирғишламоқ; 2) тўй

– فَرْحَانُ мн. فَرْحَى = فَارِحٌ

– فَرْحَةٌ 1) шодлик, хурсандлик; 2) тўй

– مِفْرَاحٌ шод, хурсанд

– مُفْرِحٌ 1) шодмон, хурсанд қиладиган; 2) шод қилувчи; хуш чақчақ

– مُفْرَحٌ بِهِ = الْـ~ مَفْرُوحٌ

(فرخ) II فَرَّخَ 1) тухум босиб ётмоқ, жўжа чиқармоқ; ~ الطَّائِرُ жўжаси бор бўлмоқ, жўжали бўлмоқ; 2) новда чиқармоқ (дарахт ҳақида); IV أَفْرَخَ тухум босиб ётмоқ, жўжа чиқармоқ; ~ الْبَيْضُ тухумдан чиқмоқ (жўжалар ҳақида); ~ الطَّائِرُ жўжаси бор бўлмоқ, жўжали бўлмоқ; ~ النَّبَاتُ новда чиқармоқ; ◊ ~ فِي رُوعِهِ кимнидир тинчлантирмоқ, кимгадир таскин бермоқ; أُفْرِخَ رُوعُهُ мажҳ. у ўзига келди (қўрқувдан); X اِسْتَفْرَخَ боқмоқ, кўпайтирмоқ (мас., паррандаларни-الطُّيُور)

– تَفْرِيخٌ 1) (жўжа) очиш; 2) инкубация; (جِهَازٌ) آلَةُ لِلْـ~ инкубатор; مَحَطَّةٌ لِـ~ الدَّوَاجِنِ الصِّنَاعِيِّ парранда фермаси

– فِرَاخٌ кўп. уй паррандаси; ~ السُّودَانِ цесаркалар; ~ الْغَيْطِ ғозқанжирлар (қуш)

– فَرْخٌ кўп. أَفْرَاخٌ, فُرُوخٌ, أَفْرُخٌ, فِرَاخٌ жўжа; 2) шунингдек ~ قِشْرٍ олабуға (балиқ); ~ نَهْرِيٌّ дарё олабуғаси; ~ نِيلِيٌّ Нил олабуғаси; ◊ ~ النَّبَاتِ ўсимлик новдаси; ~ وَرَقٍ қоғоз варағи; ~ جَمْرٍ мед. хўппоз, карбункул

– فَرْخَةٌ кўп. فِرَاخٌ, فَرْخَانٌ товуқ; ~ رُومِيَّةٌ ёки ~ هِنْدِيَّةٌ ғулғули, буқаламa товуқ, ғулғултовуқ

– مَفْرَخٌ кўп. مَفَارِخُ товуқхона, товуқ катаги

I (فرد) فَرَدَ[1] (у) فُرُودٌ 1) якка (ёлғиз) бўлмоқ, ягона бўлмоқ; 2) ҳеч кими йўқ (ёлғиз) бўлмоқ; 3) (бирор к. ёки н. дан) ажралмоқ (عَنْ); 4) ажратмоқ; فَرَدَ[2] (и) فَرْدٌ 1) ёзмоқ, очмоқ (мас., газетани); бўшатмоқ; ёзиб юбормоқ; ~تِ السَّفِينَةُ أَشْرِعَتَهَا кема елканларини ёзиб юборди; 2) (муштни) ёзмоқ, очмоқ; II فَرَّدَ ажратмоқ, ажратиб қўймоқ; IV أَفْرَدَ 1) айирмоқ, айириб (ажратиб) кўрсатмоқ; 2) изоляция қилмоқ; 3) (н. гад ир) бағишламоқ (لِـ); 4) грам. бирлик сонга қўймоқ; V تَفَرَّدَ 1) ёлғиз (ҳеч кими йўқ) бўлиб қолмоқ; 2) (бирор н. ни) мустақил равишда қилмоқ (بِ); нимададир ягона (ёлғиз) бўлмоқ (بِ); ~ بِذِكْرِهِ у ҳақда унинг ёлғиз ўзигина эслаб ўтди; VII اِنْفَرَدَ ёлғиз (ягона) бўлмоқ; 2) ёлғиз қолмоқ; ажратилган бўлмоқ, 3) ёлғизланиб (узлатга чекиниб) турмоқ; ёлғизликни ихтиёр этмоқ; 4) (н. н идир) ўзича (мустақил) қилмоқ (بِ); (н. д адир) шахсан якка ўзи бўлмоқ (بِ); ~ بِالْعِنَايَةِ بِالشُّؤُونِ иш ҳақида унинг ёлғиз ўзи жон куйдирарди; 5) ёзилган (қўйиб юборилган) бўлмоқ (елкан ҳақида); 6) (н. биландир) ажралиб турмоқ (); X اِسْتَفْرَدَ 1) (к. нидир) якка-ёлғиз ҳолда учратмоқ; (к. биландир) ёлғиз учрашишга эришмоқ; 2) кимё.(бирор н. ни) ажратиб чиқармоқ

– اِنْفِرَادٌ 1) ажратилганлик, алоҳидалик; 2) ёлғизлик, узлат; 3) яккалик; ~ الْـ بِالسُّلْطَةِ яккаҳокимлик; ~ الْـ بِالْقِيَادَةِ яккабошлик; ~ عَلَى а) алоҳида-алоҳида; б) якка ҳолда, ёлғиз ҳолда (равишда)

– اِنْفِرَادِيٌّ 1) якка турадиган; ~ حَبْسٌ (سِجْنٌ) якка ҳолда қамаш, якка турадиган қилиб қамаш; якка қамоқ; ~ـَةٌ غُرْفَةٌ якка киши камераси; якка киши қамоқхонаси; 2) ёлғизликни ихтиёр қилган; ёлғизланган; 3) бир ёқлама-сепарат равишдаги

– اِنْفِرَادِيَّةٌ 1) яккалик, бирлилик; 2) ёлғизлик, узлат; 3) ажратиб қўйилганлик, изоляциядалик

– فَارِدٌ кўп. فَوَارِدُ ёлғиз, якка; алоҳида, айрим

– فُرَادَى ёки فُرَادًا битта-биттадан, бирин-кетин

– فَرْدٌ[2] кўп. أَفْرَادٌ 1. 1) битта, якка; 2) тоқ, биттаси (жуфтнинг биттаси); 3) ягона, битта-ю битта; 2. 1) одам, шахс; киши; алоҳида олинган шахс; ~ الْـ لِلْجَمِيعِ وَالْجَمِيعُ لِلْـ~ бир киши ҳамма учун, ҳамма бир киши учун; ~ مِنْ كُلِّ وِفْقًا لِقُدْرَتِهِ وَإِلَى كُلِّ ~ وِفْقًا لِعَمَلِهِ ҳар бир кишидан қобилиятига яраша, ҳар бир кишига меҳнатига яраша; أَفْرَادُ النَّاسِ одамлар, омма; أَفْرَادُ الْجَيْشِ солдатлар, оддий аскарлар; الْأَفْرَادُ шахсий таркиб (состав); كَاتِبُ شُؤُونِ الْأَفْرَادِ шахсий таркиб котиби (секретари); أَفْرَادًا وَإِجْمَالًا яккама-якка ва гуруҳ-гуруҳ ... бўлиб; ~ا ~ا якка-якка, битта-биттадан; ~ جَوْهَرٌ а) атом; б) монада; 2) шунингдек ~ عَدَدٌ тоқ

сон; 3) *грам.* бирлик сон; ◊ الـ~ رَجَبُ ражаб (*қамарий тақвимнинг еттинчи ойи*); كَانَ ~ا فِى صِنَاعَتِهِ ўз ишининг устаси бўлмоқ

– فَرْدٌ[1] *кўп.* فُرُودٌ 1) тўппонча, пистолет; ~ أُوتُومَاتِيكٌ *ёки* ~ بِمُشْطٍ автомат-пистолет; ~ بِسَاقِيَةٍ револьвер; 2) сават, корзинка; ~ كَبِيرٌ катта фард (*14 рубъ* (*қар.* رُبْعٌ) *ёки* 1.155 *галлонга тенг ҳажм ўлчови*); ~ صَغِيرٌ кичик фард (*7рубъ қар.* رُبْعٌ) *ёки* 57.75 *литрга тенг ҳажм ўлчови*)

– فَرْدَانٌ ўз жинсидаги ёлғиз (ягона) нарса, уникум

– فَرْدَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) ботинка, пайпоқ, қўлқоп ва шу к. ларнинг биттаси (*жуфтнинг бир тоқи*); ~ شَارِبٍ мўйлов; ~ ثَدْيٍ аёл маммаси (*нинг биттаси*); 2) тўп; пачка; кичкина тугун

– فِرْدَةٌ *кўп.* فِرَدٌ солиқ; патент

– فَرْدِيٌّ 1. 1) якка, ёлғиз, танҳо; тоқ; ~ عَدَدٌ тоқ сон; 2) хусусий, индивидуал; ~ـةٌ مُبَادَرَةٌ шахсий ташаббус; 3) жон бошига тўғри келадиган (*даромад ҳақида*); бир изли (*мас., т.-й. ҳақида*) 2. худбин, индивидуалист

– فَرْدِيَّةٌ индивидуализм; индивидуаллик

– فَرِيدٌ 1) яккаю-ёлғиз, ўхшаши йўқ, тенги йўқ; камёб, ўта қимматбоҳо; ~ فِى بَابِهِ ўз жинси аро ягона; ~ فِى نَوْعِهِ ўзига хос; ~ الْعَصْرِ ўз асрининг буюк кишиси; 2) ипга ўтказилган марварид

– فَرِيدَةٌ *кўп.* فَرَائِدُ 1) гавҳар; 2) камёб (ўхшаши йўқ) нарса, уникум; فَرَائِدُ الدُّرِّ йирик-йирик марварид; ◊ ~ وَرَقٍ дест, қоғоз дастаси (*ёзув қоғозининг ўлчов бирлиги; метрик дест (даста) -50 тахта; рус дести (дастаси)-24 тахта*)

– مُتَفَرِّدٌ 1) якка, ёлғиз; 2) фавқулодда, ҳеч кўрилмаган

– مُفْرَدٌ *кўп.* اتٌ — 1. алоҳида, махсус; ягона, ёлғиз; بـ~ـه а) алоҳида, махсус; б) бир ўзи, мустақил ҳолда, индивидуал равишда; جَاءَ هُنَا بـ~ـه бу ерга у ўзи ёлғиз келди; 2. *грам.* бирлик сон

– مُفْرَدَاتٌ *кўп.* 1) алоҳида сўзлар; ~ لَفْظِيَّةٌ *ёки* ~ اللُّغَةِ лексика; 2) жузъий томонлар; айрим жиҳатлар; ~ الْمِيزَانِيَّةِ бюджетнинг айрим томонлари

– مُفْرَدَانِيٌّ сўққабош, уйланмаган

– مُفْرَدَةٌ *кўп.* اتٌ — доривор ўтлар

– مُفْرُودٌ 1) ёйилган; очилган; бўшаштирилган; ~ـةٌ جَبْهَةٌ силлиқ (ажинсиз) пешона; 2) таранг, қотиб турган; ~ـةٌ قَامَتُهُ у қотиб турар эди

– مُنْفَرِدٌ 1. 1) якка, ёлғиз; 2) бир кишилик; ~ سِجْنٌ бир кишилик қамоқ; 3) алоҳида, ажратилган; ~ا алоҳида, бўлинган ҳолда; 4) сепаратив, сепаратли; ~ صُلْحٌ сепаратив (*бир ёқлама*) сулҳ; 2. *муз.* яккахон, соло; ~ كَمَانٌ скрипкадаги соло, скрипканинг ўзида ижро этилган музика

فِرْدَوْسٌ *кўп.* فَرَادِيسُ фирдавс, жаннат, жаннат боғи; طَائِرُ الـ~ *зоол.* жаннат қушлари (*чумчуқсимонлар туркумига мансуб, ялтироқ патли, жуда чиройли қушлар оиласи, Шарқий-Шимолий Осиёда ва Шарқий Австралияда яшайди*); الْفَرَادِيسُ Шом ўлкасидаги жой номи

– فِرْدَوْسِيٌّ жаннатга (фирдавсга) оид, жаннатий, фирдавсий

I فَرَزَ (и) فَرْزٌ ажратмоқ; 2) танламоқ, навларга ажратмоқ; ~ الْأَصْوَاتَ берилган овозларни *ёки* бюллетенларни санаб чиқмоқ; III فَارَزَ ажралишмоқ, бўлинишмоқ; IV أَفْرَزَ 1) ажратмоқ; 2) сиқиб чиқармоқ, сиқиб олмоқ (*мас., мева шарбатини*); VII اِنْفَرَزَ навларга ажралмоқ, (ажратилмоқ, танланмоқ); сиқиб чиқарилмоқ (*олинмоқ мас., мева шарбатини*);

– إِفْرَازٌ ажралиб чиқиш; *физиол.* секреция

– إِفْرَازَاتٌ *кўп.* ажралиб чиқиш (*мас., организмнинг*)

– إِفْرِيزٌ *кўп.* أَفَارِيزُ *алиф.б.қар.*

– فَرَّازٌ навларга ажратувчи (*мас., хат, товар ва ҳ.к. ларни*)

– فَرَّازَةٌ *кўп.* اتٌ — сепаратор (*сутдан ёғни ажратиб олиш учун ишлатиладиган қурилма*)

– فَرْزٌ танлаш, навларга ажратиш; ~ الْأَصْوَاتِ берилган овозларни *ёки* бюллетенларни санаб чиқиш; الـ~ الْعَسْكَرِيُّ ҳарбий хизматга янги кишиларни олиш

– فِرْزٌ *шахм.* фарзин (*Шимолий Африкада*)

– فَرِيزَةٌ *кўп.* فَرَايِزُ фреза (*металга ишлов берадиган айланма барабанли дастгоҳ*); عَامِلُ الـ~ фрезачи

– إِفْرَازَاتٌ = مُفْرَزَاتٌ

– مُفْرَزَةٌ *кўп.* مَفَارِزُ *ҳарб.* даста, отряд

– مَفْرُوزٌ 1) ажратилган; 2) танланган, танлаб олинган

فَرْزَدَقَةٌ *кўп.* فَرْزَدَقٌ бир бўлак хамир

– فَرْزَدَقِيٌّ тест (*бирор н. ни аниқлашнинг стандарти*) ранглари

(فرزن) فَرْزَنَ *ёки* تَفَرْزَنَ *шахм.* фарзинга чиқмоқ, фарзинга айланмоқ; مَتَى فَرْزَنْتَ يَا بَيْدَقُ؟! қачондан бери хўроз бўлиб қолдинг (*сўзма-сўз: қачон фарзин бўлдинг, эй пиёда*)?! (*турли йўллар билан тез мартабага эришган одам ҳақида*)

– فِرْزَانٌ *кўп.* فَرَازِينُ фарзин

I (فرس) فَرَسَ[1] (и) فَرْسٌ 1) ичак-чавоғини ағдариб ташламоқ, дабдала қилмоқ (*ваҳший ҳайвонлар ҳақида*); 2) бирор шикаст орттирмоқ, панд емоқ; فَرِسَ[2] (и) فِرَاسَةٌ қараб чиқмоқ, кўриб чиқмоқ; кузатиб турмоқ, кузатмоқ; فَرُسَ (у) فَرَاسَةٌ، فُرُوسَةٌ، فُرُوسِيَّةٌ йилқичилик ишига моҳир бўлмоқ; V تَفَرَّسَ 1) кузатиб юрмоқ, яхшигина қараб юрмоқ; диққат-эътибор билан қарамоқ, тикилмоқ; 2) кўриб (сезиб) қолмоқ; 3) кузатмоқ; VIII اِفْتَرَسَ дабдала қилмоқ, ичак-чавоғини ағдариб ташламоқ, ғажиб ташламоқ, емоқ (*ваҳший ҳайвон ҳақида*); ~ الْفَتَاةَ қизни зўрламоқ, зўрлаб номусига тегмоқ;

ٱسْتَفْرَسَ X ~ ٱلْكُتُبَ китобларни тез ўқиб ташламоқ; вахшийлашмоқ, ғазабга минмоқ

– فَارِسٌ кўп. فَوَارِسُ, فُرْسَانٌ чавандоз, отлиқ; 2) рицар, қаҳрамон; ◊ رَجُلٌ ~ ٱلنَّظَرِ синчков одам, синчковлик билан қарайдиган одам

– فَارِسَةٌ кўп. ~َاتٌ — чавандоз аёл; амазонка (юнон афсоналарида-жанговар аёл)

– فَارِسٌ жам. 1) форслар; 2) фирслар (фирс динига иқтидо қилувчилар, пирсиёнлар)

– فَارِسِيٌّ 1) форсларга оид; форсий; اَللُّغَةُ الـ~ـة форс тили; 2) форс; 2) пирсиён

– الـ~ـفَارِسِيَّةُ 1) форсий, форс тили; 2) форс тилидан кирган сўзлар; келиб чиқиши форсча бўлган сўзлар; 3) дин. пирсиёнлик

– فَرَاسَةٌ чавандозлик санъати, чавандозлик

– فِرَاسٌ: أَبُو ~ йўлбарс

– فِرَاسَةٌ тушуниб (фаҳмлаб) олишлик, зеҳнлилик, фаросатлилик; ўткир (нозик) ақл; ~ عِلْمُ ~ физиогномика; عِلْمُ ~ الدِّمَاغِ френология; عِلْمُ ~ اَلْيَدِ хиромантия

– فَرَسٌ мз, мн. кўп. أَفْرَاسٌ 1) от; байтал; шахм. от, асп; ~ رِهَانٍ чопқир от; الـ~ اَلْمَسْحُورُ фольк. сеҳрли от; هُمَا كَفَرَسَيْ رِهَانٍ маж. уларнинг бир-биридан ортиқ-ками йўқ (сўзма-сўз: улар ёнма-ён кетаётган иккита отдек тепа-тенг); 2) муз. харак, эшак; ◊ ~ اَلنَّهْرِ ёки ~ اَلْبَحْرِ гиппопатам, бегемот, сув оти; ~ اَلنَّبِيِّ зоол. бешиктерватар بُرْجُ الـ~ اَلْأَعْظَمِ астр. Пегас юлдузлар туркуми (буржи)

– فَرْسٌ = فَارِسٌ

– فُرْسَانٌ кўп. отлиқ аскарлар, кавалерия

– فُرُوسَةٌ 1) чавандозлик; 2) рицарлик; қаҳрамонлик

– فُرُوسِيَّةٌ 1) чавандозлик; أَلْعَابُ الـ~ чавандозлик ўйини (мас. циркда); 2) рицарлик

– فَرِيسَةٌ кўп. فَرَائِسُ ўлжа, талафот

– فَرِّيسِيٌّ 1) фарисейларга оид; 2. фарисей (қадимги Лудеяда: мутаассиблиги ва мунофиқлиги билан машҳур бўлган диний-сиёсий мазҳаб аъзоси); اَلْفَرِّيسِيُّونَ وَ اَلصَّدُّوقِيُّونَ фарисей ва саддуқийлар

– مُفْتَرِسٌ қонхўр, вахший; حَيَوَانَاتٌ ~ـة вахший ҳайвонлар, ёввойи ҳайвонлар

فَرْسَخٌ кўп. فَرَاسِخُ фарсах, фарсанг, миля (узунлик ўлчови бўлиб, 3000 ذِرَاعٌ مِعْمَارِيٌّ га ёки 2250 м.га, тарихда 5760 м.га тенг)

فَرْسَفَةٌ жасурлик, ботирлик, қаҳрамонлик

فَرَشَ I (у) فَرْشٌ 1) солмоқ, ёткизмоқ; (бирор н. билан) қопламоқ (ب); ~ اَلطَّرِيقَ بِالْوُرُودِ маж. кенг йўл очиб бермоқ (сўзма-сўз: йўлларига гуллар сочмоқ); 2) (н. билан дир) қопламоқ, (н. нидир ёткизмоқ (ب); ~ بِالْأَسْفَلْتِ асфальт ёткизмоқ, асфальтламоқ; 3) (хонани) мебелламоқ, мебеллаштирмоқ; 4) мақтанмоқ; II فَرَّشَ 1) (кўчага бирор н.) ёткизмоқ, қопламоқ; 2) чўтка билан тозаламоқ (мас., кийимни); IV أَفْرَشَ ёймоқ, яссиламоқ, ясси қилмоқ; VII اِنْفَرَشَ қопланган (ёткизилган) бўлмоқ; VIII اِفْتَرَشَ 1) ёткизмоқ; 2) (н. нидир устида) ухламоқ; (н. д андир) кўрпа сифатида фойдаланмоқ; ~ اَلْخَضْرَاءَ ўт-ўлан устида ётмоқ اَلْغَبْرَاءَ ~ зах ер устида ётмоқ; 3) ёзилмоқ, ёйилмоқ, тўшалмоқ; 4) босқиламоқ; ~ ذِرَاعَيْهِ қулочни ёзиб юз тубан ётмоқ; ◊ ~ اَلْمَرْأَةَ аёл билан жинсий алоқа қилмоқ; ~ اَللِّسَانَ тилга эрк бермоқ

– فَرَّاشٌ 1) хизматкор, малай; ходим; фаррош; 2) (идорадаги) қоравул

– فِرَاشٌ кўп. فُرُشٌ 1) калавот, ёток, ётиш учун солинадиган кўрпа-тўшак; ~ اَلْمَرَضِ касалнинг кўрпа-тўшаги; طَرِيحُ الـ~ ётиб қолган бемор (касал); ~ اَلْمَوْتِ ўлим тўшаги; قَرْحَةُ الـ~ ётаверишдан уюшиб жонсиз бўлиб қолган жой, ётавершидан эзилиб ёки қотиб қолган жой; 2) аёл, хотин киши

– فَرَاشٌ[1] чархпалак (сув тегирмонидаги)

– فَرَاشٌ[2] жам. парвоналар (мас., шам атрофидаги)

– فَرَاشَةٌ кўп. ~َاتٌ — 1) капалак; парвона; ~ اَلْكُرُنْبِ (اَلْمَرْفُوفِ) зоол. карам капалаги, оқ капалак; 2) енгилтак одам; 3) тегирмон чархпалаги; ~ اَلْقُفْلِ қулфнинг тили

– فَرْشٌ кўп. فُرُوشٌ 1) уй анжомлари; 2) уй жиҳозлари, (мас., кўрпача, гилам, бўйра к. лар); анжомлар; ~ اَلْبِنَاءِ бино асоси (пойдевори, фундаменти); ~ اَلْبَيَّاعِ кўтариб юриб савдо қилувчининг дўкончаси; ~ اَلتُّرْعَةِ канал туби (ости); ~ اَلْحِذَاءِ патак; ~ اَلطَّاوِلَةِ дастурхон; ~ اَلْقَنْطَرَةِ кўприк устига терилган тахта ёки қоплама; ~ اَلنَّوْمِ кўрпа-тўшак

– فُرْشَايَةٌ, فُرْشَاةٌ чўтка; ~ اَلْأَحْذِيَةِ этик чўткаси

– فَرْشَةٌ кўп. فَرَشَاتٌ 1) кўрпа-тўшак; 2) кўрпача; матрас; бўйра; ~ قَشٍّ ичига сомон тиқилган кўрпача

– فُرْشَةٌ кўп. فُرَشٌ чўтка; ~ اَلْهُدُومِ кийим чўткаси; ~ اَلْأَسْنَانِ тиш чўткаси; ~ اَلرَّأْسِ (اَلشَّعْرِ) соч тарайдиган чўтка; ~ اَلْبُودْرَةِ (اَلْبُودْرَةِ) упа қўядиган момиқ; ~ اَلْحِلَاقَةِ сартарошлик чўткаси; ~ لِلتَّلْوِينِ ёки ~ اَلْبُوَيَةِ (бўяшда ишлатиладиган) чўтка, бўёқ чўткаси

– فُرُوشَاتٌ кўп. уй жиҳозлари

– مَفْرَشٌ кўп. مَفَارِشُ 1) дастурхон; 2) чойшаб (калавотга ёйиладигани)

– مِفْرَشَةٌ кўп. مَفَارِشُ ёпчиқ, ёлиқ, жабдуқ (эгар остидан отга ёпиладиган мато)

– مَفْرُوشٌ[1] 1) (н. билан дир) ёпилган; ёйиб қўйилган (ب); 2) бостирилган, қопланган; 3) жиҳозланган, мебеллаштирилган; أُوضَةٌ ~ـة жиҳозланган (мебеллаштирилган) хона

– مُفَرْوِشٌ² бўталоқ, туянинг боласи

– مَفْرُوشَاتٌ *кўп* мебель, жиҳоз, анжомлар

فَرْشَحَ 1) отга минмоқ; (*отга минатуриб*) оёқни айлантириб туширмоқ; 2) оёқни кермоқ

– فَرْشَحَةٌ 1) отга миниш; 2) оёқни кериш

فَرْشَحَ = فَرْشَخَ

فُرْشِينَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — соч тўғнағичи

فَرَصَ I. فَرَصَ (и) فَرْصٌ кесмоқ, қирқмоқ, узиб ташламоқ, бўлиб ташламоқ; VIII اِفْتَرَصَ фойдаланмоқ; فُرْصَةً ~ фурсатдан фойдаланиб қолмоқ

– فَرْصٌ бўлиш, кесиш, қирқиш

– فُرْصَةٌ *кўп.* فُرَصٌ 1) қулай фурсат, қулай вақт; шанс; سَانِحَةٌ ~ қулай фурсат (он, момент); فُرَصٌ مُتَكَافِئَةٌ тенг имкониятлар; فُرَصٌ وَ إِمْكَانِيَّاتٌ шанс ва имкониятлар; بِأَقْرَبِ ~ مُمْكِنَةٍ энг яқин вақт (фурсат) ичида; لَمْ يَتْرُكْ الـ~ لِـ... у ...нинг қулай фурсатини қўлдан бермади; اِنْتَهَزَ الـ~ фурсатдан фойдаланмоқ; 2) ишдаги танаффус пайти (вақти); таътил, каникул; الْعِيدِ ~ байрам (ийд) таътили

– فَرِيصَةٌ *кўп.* فَرَائِصُ кўкрак мушаги (мускули); ◊ اِرْتَعَدَتْ فَرَائِصُهُ (فَرِيصَتُهُ) унинг оёқлари қалтираб кетди, у қўрқиб кетди

– مِفْرَصٌ *кўп.* مَفَارِصُ = مِفْرَاصٌ

– مِفْرَاصٌ *кўп.* مَفَارِيصُ ўткир тиғли (кескир) омбир

فِرْصَادٌ 1) тут дарахти; 2) тут меваси; 3) қизил тут (*шотут*)

فَرَضَ I (فرض) فَرَضَ (и) فَرْضٌ йўл қўймоқ, ҳисобламоқ, фараз қилмоқ, тасаввур қилмоқ; لِنَفْرِضْ أَنَّ الْحَقَّ مَعَهُمْ ... улар ҳақ деб фараз (тасаввур) қилайлик; 2) (*к. нингдир*) зиммасига юкламоқ; (*к. нингдир*) вазифаси деб белгилаб қўймоқ; (*к. гадир ўз фикрини*) тиқиштирмоқ (عَلَى); بِالْقُوَّةِ ~ـهُ (*к. гадир*) ниманидир мажбурлаб тиқиштирмоқ (عَلَى); الْأَحْكَامَ ~ қонунни (ҳукмни, мажбурий қарорларни) кучга киритмоқ; 3) (*солиқ*) солмоқ; الضَّرَائِبَ ~ солиқ солмоқ; 4) бўлмоқ, тақсимламоқ; (*к. гадир*) белгиламоқ, ажратмоқ (لِـ); 5) кертик (кертма белги) қўймоқ; فَرَضَ (у) فَرَاضَةً ёши ўтмоқ, қаримоқ; II فَرَّضَ 1) кертик (кертма белги) қўймоқ; 2) тушунтирмоқ, аниқлаб бермоқ; VIII اِفْتَرَضَ 1) фараз қилмоқ, тасаввур қилмоқ; 2) (*к. гадир*) мажбурият қилиб бермоқ, топширмоқ (عَلَى)

– اِفْتِرَاضٌ *кўп.* ـَاتٌ — 1) фараз; 2) *юр.* презумпция (*фактнинг акси тасдиқланмагунча, шу фактни тўғри деб топиш*)

اِفْتِرَاضِيٌّ тахминий, фараз қилинган

– فَارِضٌ қари (*ҳайвон ҳақида*)

– فَرْضٌ *кўп.* فُرُوضٌ 1) фараз; *шунингдек.* عِلْمِيٌّ ~ илмий фараз, гипотеза; عَلَى ~ أَنَّ ... деб фараз қилиб; بِالـ~ أَنَّ ... а) ... деб фараз қилиб; б) ... деб фараз қилайлик; 2) фарз, вазифа, мажбурият; عَيْنٍ ~ *юр.-шар.* фарзи айн, шахсий (индивидуал) фарз (мажбурият); كِفَايَةٍ ~ фарзи кифоя, коллектив (умумиятга оид) фарз; فُرُوضُ الشُّكْرِ وَ الْإِخْلَاصِ ташаккур ва ихлос билдириш қарзи (мажбурияти); مَدْرَسِيٌّ ~ мактабдан берилган вазифалар; رِيَاضِيٌّ ~ *мат.* берилган катталик; 3) (*қонун*) талаблари (мажбуриятлари); فُرُوضُ الدِّينِ диний фарзлар, дин фарзлари; 4) (*солиқ*) солиш; 5) кертик (кертма) белги

– فُرْضَةٌ *кўп.* فُرَضٌ 1) кертик (кертма) белги; 2) гаван, порт, бандаргоҳ; 3) ёриқ; тешик; чуқурлик; ўйма (*бирор н. тиқиб қўйиш учун*)

فَرْضِيٌّ фаразга асосланган, фаразий, фаразга оид

– فَرْضِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ — фараз, гипотеза

– فَرِيضَةٌ *кўп.* فَرَائِضُ 1) фарз, мажбурият, вазифа; 2) буйруқ (*дин ва қонундаги*); الصُّبْحِ ~ эрталабки фарз намози; أَدَّى ~ الْحَجِّ ҳажож фарзини адо этмоқ (*зулҳижжа ойида- қар.* حِجَّةٌ); 3) қисм, бўлак (*меросдаги*) عِلْمُ الْفَرَائِضِ *юр.-шар.* мерос ҳуқуқи

– مَفْرُوضٌ 1) фараз қилинадиган, фараз қилинган; مِنَ الـ~ أَنَّ ... шуни фараз қилиш мумкинки, ...; لَيْسَ ~ًا أَنَّ ... шуни фараз қилиш мумкин эмаски, ...; وَ كَانَ ~ًا أَنَّ ... фараз қилинган эдики, ...; 2) буюрилган, фарз қилинган

فَرَطَ I (у) فُرُوطٌ 1) олдинламоқ, илгарига ўтиб кетмоқ; 2) (*к. нингдир оғзидан гап*) кутилмаганда (тасодифан) чиқиб кетмоқ (مِنْ); 3) ўтиб кетмоқ (*вақт ҳақида*); 4) (*н. дадир*) эҳтиётсизлик (эътиборсизлик) қилмоқ (فِي); 5) (*к. нингдир. олдида*) ўзини йўқотмоқ, каловланиб қолмоқ (فِي); 6) қоқиб туширмоқ (*дарахтдаги меваларни*); 7) (*к. дандир*) шошилиб ўзиб кетмоқ (عَلَى); 8) ечиб (бўшатиб) қўймоқ; ◊ وَلَدًا ~ боладан ажралиб қолмоқ; II فَرَّطَ 1) ўтказиб юбормоқ, камчиликка йўл қўймоқ (فِي); (*н. дадир*) юзаки муносабатда бўлмоқ (بِ); ғайратсизлик қилмоқ; ҳаракатсиз бўлмоқ, фаолият кўрсатмаслик; ўтказиб юбормоқ; 3) ташлаб қўймоқ; 4) (*н. нидир*) исроф қилмоқ, мақсадсиз сарф қилиб юбормоқ, совуриб юбормоқ (بِ); 5) қоқиб туширмоқ (*дарахтдан меваларни*); IV أَفْرَطَ 1) (*бирор н. ни*) ҳаддан ташқари ортиқ қилмоқ; (*н. дадир*) исрофгарликка йўл қўймоқ (فِي); فَمَا ~ وَ لَا فَرَّطَ у ҳамма нарсани исрофсиз қилар эди (чегарадан чиқмай қилар эди); 2) суиистеъмол қилмоқ; ўз ваколатини суиистеъмол қилмоқ; 3) ташлаб қўймоқ, ўз ҳолига ташлаб қўймоқ; VII اِنْفَرَطَ 1) ечилиб кетмоқ, бўшаб кетмоқ; 2) тарқалмоқ, тугамоқ; عَقْدُ الْاِجْتِمَاعِ ~ мажлис тугади; عَقْدُ الْمُعَاهَدَةِ ~ шартнома бекор қилинди (тугатилди); 3) қоқиб туширилган (олинган) бўлмоқ (*мевалар ҳақида*); ◊ الدَّمْعُ مِنْ مَآقِيهَا ~ у (*аёл*) нинг кўзларидан ёш оқа бошлади

– إِفْرَاطٌ ортиқчалик, исрофгарчилик, ~ الْإِنْتَاجِ ортиқча ишлаб чиқариш; الـ~ فِي الْغِذَاءِ ортиқча тўйинганлик; 2) суиистеъмол; ўз ваколатини орттириб юбориш; الـ~ فِي السُّلْطَةِ ҳукмронликни ошириб юбориш, ҳудуд доирасидан чиқиб кетиш, чегарадан чиқиб кетиш

– تَفْرِيطٌ 1) хатолик, камчилик; ғайратсизлик; эътиборсизлик, масъулиятни сезмаслик; фаолиятсизлик (*ҳукуматдаги*); 2) исроф, исрофгарчилик; لَا ~ بِشِبْرٍ مِنْ أَرْضِنَا! бир қарич ҳам еримиздан воз кечмаймиз!

– فَارِطٌ ўтган, ўтиб кетган

– فُرَاطَةٌ чақа-танга, майда пуллар

– فَرْطٌ 1. ортиқча, бўш; 2. 1) ортиқчалик, ҳаддан ташқари (зиёда) лик; ~ أَنَاةٍ ғоят саботлилик, чидамлилик; ~ الْإِحْسَاسِ ғоят таъсирчанлилик; ~ الدَّهَاءِ ғоят айёрлик (ҳийлакорлик); ~ الطَّمَعِ ортиқ даражада қизғончиқлик; وَلِـ ~ دَهْشَتِهِ уни ғоят ҳайрон қолдириб; اِرْتَعَدَ مِنْ ~ الْخَوْفِ қаттиқ қўрқувдан титрамоқ; 2) серобчилик, мўл-кўллик, маъмурлик

– فَرَطٌ[1] одамларни сувга бошлаб борувчи

– فَرَطٌ[2] фоизлар, процентлар

– فَرَطٌ[3] мукофот; اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ لَنَا ~ًا Илоҳо уни биздан борган мукофот сифатида кўргин (*вафот этган ёш гўдакка нисбатан айтилади*)

– فُرُطٌ 1) унутилган, эсдан чиққан (*иш ҳақида*); 2) ҳаддан ошган, ҳаддан зиёда

– فِرْطٌ *халқ.* арзон

– فَرْطَةٌ чиқиб кетиш; ~ اللِّسَانِ оғиздан тасодифан чиқиб кетган сўз

– فُرْطَةٌ қисқа масофа; وَهُوَ عَلَى ~ كَعْبٍ مِنْ هُنَا ◊ бу ердан уникигача бир қадам

– فُرُوطٌ оғиздан тасодифан чиқиб кетган сўз (*яна қар.* فَرْطَةٌ)

– مُفْرَطٌ ўз ҳолига ташлаб қўйилган; وَأَنَّهُمْ مُفْرَطُونَ *қур.* улар дўзахда ўз ҳолига ташлаб қўйилгандирлар

– مُفْرِطٌ ортиқ даражада, ҳаддан ташқари; исрофгарона

– مُفَرِّطٌ 1. исроф қилувчи; исрофгар; 2. исрофгарчиликка оид

فَرْطَحَ 1) ясси қилмоқ, яссиламоқ; 2) кенг қилмоқ, кенгайтирмоқ;

تَفَرْطَحَ 1) ясси бўлмоқ; 2) кенг бўлмоқ, кенгаймоқ, ёйилмоқ

– مُفَرْطَحٌ 1) яссиланиб (мажақланиб) қолган; ~ نَهْرٌ кичик наҳр; 2) кенг

فُرْطُوسَةٌ бурун, тумшуқ; ~ الْخِنْزِيرِ чўчқанинг тумшуғи

فُرْطُونَةٌ бўрон, пўртана, шторм

I فَرَعَ[1] (فرع) (а) فَرَاعَةٌ баландбўй (хушбичим) бўлмоқ; فَرَعَ (а) فُرُوعٌ (*к. дандир*) устун бўлмоқ; (*к. дандир*) ошиб тушмоқ; II فَرَّعَ 1) шох чиқартирмоқ, шохлатмоқ; 2) бўлмоқ, ажратмоқ; 3) шох (*бачки*) чиқармоқ; 4) (*к. дан, н. дан*) келиб чиққанлигини ҳисобламоқ, ҳисоблаб чиқармоқ (مِنْ); V تَفَرَّعَ 1) шохлаб кетмоқ; 2) бўлинмоқ, шаҳобчаларга ажралмоқ; 3) (*к. дандир, н. дандир*) келиб чиқмоқ (مِنْ); 4) (*н. дандир*) ажралиб чиқмоқ (عَنْ); VII اِنْفَرَعَ шаҳобчаланмоқ, бўлинмоқ; VIII اِفْتَرَعَ қизлигини (бокиралигини) олмоқ

– أَفْرَعُ *мн.* فَرْعَاءُ *кўп.* فُرْعٌ серсоч, сочи қалин, қалин сочли

– تَفَرُّعٌ бўлиниш, шаҳобчаланиш; шох чиқариш

– تَفْرِيعَةٌ *кўп.* اتٌ — вариант

– فَارِعٌ баландбўй ва келишган

– فَرْعٌ *кўп.* فُرُوعٌ, أَفْرُعٌ шох, новда; шаҳобча (*дарёники*); ~ حَدِيدِيٌّ темир йўл шаҳобчаси; 2) соҳа; филиал, бўлим (*мас., банкники*); бўлим, секция; أَصْلٌ وَ ~ а) тана ва шох; б) асосий ва иккинчи даражали қисм

– فَرَعٌ туянинг биринчи туққан боласи (*қадимги араблар уни худолари йўлида сўйиб қурбон қилганлар*); لَا ~ وَلَا عَتِيرَةَ *ҳад.* туянинг ҳам, қўйнинг ҳам биринчи боласини қурбонликка сўйиш йўқ

– فَرْعِيٌّ 1) қисман; хусусий; 2) ҳосила, ҳосилага оид; 3) иккинчи даражали; қўшимча; ~ خَطٌّ ёндаги чизиқ; لَجْنَةٌ ~ـةٌ кичик комиссия; مَحَطَّةٌ ~ـةٌ кичик станция (*подстанция*)

– مُتَفَرِّعٌ 1) (*н. дандир*) ажралиб чиқувчи, ажраладиган (عَنْ); 2) шохли, шохланиб кетган; сершох

– مُتَفَرِّعَاتٌ *кўп.* айрим қисмлар (*мас., машинадаги*); 2) қўшимча олинадиган маҳсулотлар; الْبِتْرُولُ وَ ~ـهُ нефть ва уни қайта ишланганда олинадиган қўшимча маҳсулотлар, нефть маҳсулотлари

فَرْعَنَ қаҳрли (ўзбошимча, золим) қилмоқ; تَفَرْعَنَ 1) қаҳрли (золим, нодон) бўлмоқ; 2) кеккаймоқ, бурун кўтармоқ; 3) қалин бўлиб ўсиб кетмоқ

– فَرْعَنَةٌ 1) ўзбилармонлик, бўйсунмаслик; 2) манманлик, такаббурлик, димоғдорлик, 3) қаҳр, ғазаб; жаҳл, аччиқланиш

– فِرْعَوْنُ *кўп.* فَرَاعِنَةٌ 1) фиръавн; 2) золим ҳукмдор, деспот; أَرْضُ الْفَرَاعِنَةِ *маж.* Миср (*сўзма-сўз:* фиръавнлар ери); 3) фиръавн (*қарта ўйини тури*); 3) Миср подшоҳларидан الْوَلِيدُ بْنُ مُصْعَبٍ нинг лақаби

– فِرْعَوْنِيٌّ фиръавнга оид; الْآثَارُ الـ~ـةُ фиръавнлар даври ёдгорликлари; الْحُكْمُ الـ~ фиръавнлар ҳукмронлиги; الطِّرَازُ الـ~ *архит.* Фиръавнлар услуби (*стили*); الْعَصْرُ الـ~ фиръавнлар асри (даври); مِصْرُ الـ~ـةُ фиръавнлар давридаги Миср; زِيٌّ ~ фиръавнлар даври кийиниши

– فِرْعَوْنِيَّةٌ фиръавнийлик, фиръавнизм (*ҳозирги замон Миср маданиятининг ҳудудий асослари фиръавнлар давридаги Миср деб ҳисобловчи оқим*)

! فَرَغَ (а, у) فُرُوغٌ *ёки* فَرِغَ (а) فَرَاغٌ бўш (ҳеч нарсаси йўқ) бўлмоқ; 2) эгасиз (ҳеч ким банд қилмаган, бўш, вакант) бўлмоқ; 3) (*н. нидир*) тугатмоқ, тамомламоқ, охирига етказмоқ (مِنْ); 4) (*к. дадир*)

тугамоқ, тамом бўлмоқ (مِنْ); صَبْرُهُ ~ унинг сабри тугади; 5) (*бирор н. га*) батамом берилиб кетмоқ (لِـ); 6) оқиб тушмоқ, қуйилмоқ; II فَرَّغَ 1) бўшатмоқ; (*юкни*) туширмоқ; (*кемани юкдан*) бўшатмоқ; (*н. нидир*) тўкмоқ; 2) *эл.* зарядсизлантирмоқ; 3) (*қолипга*) қуймоқ; ◊ ~ بِاسْمِهِ (*сотиб олинган н. ни*) бирор ким номига расмийлаштирмоқ; نَفْسَهُ ~ *спорт.* кучсизланмоқ, батамом ҳолдан кетмоқ; IV أَفْرَغَ 1) бўшатмоқ, тўкиб ташламоқ; юкдан бўшатмоқ (*мас., кемани*); (*ўқдонни*) бўшатмоқ (*мас., тўппончаникини*); эвакуация қилмоқ; ~ الْبَارُودَ отмоқ, ўқ узмоқ (*мас., милтиқдан*); الرَّصَاصَاتِ ~ ўқлар чиқармоқ (отмоқ); 2) (*қолипга*) қуймоқ; 3) (*ғайрат*) кўрсатмоқ, қилмоқ; (*бирор н. га*) эътибор билан қарамоқ, яхши муносабатда бўлмоқ; قُصَارَى جُهْدِهِ فِي .. ~ ...га ҳамма куч ғайратни сарфламоқ; ... учун бор кучни сарф қилмоқ; ◊ مِنْ هٰذَا إِلَى ~ ... الْقَوْلِ إِنَّ бу тамом бўлгандан кейин у дедики, ...; V تَفَرَّغَ дам олмоқ, ишдан бўш бўлмоқ; (*бирор н. билан*) шуғулланиш учун дам олмоқ (لِـ); 2) ўзини (*бирор н. га*) бағишламоқ (لِـ); 3) *эл.* зарядсизланмоқ; VII اِنْفَرَغَ 1) юкдан бўшаган бўлмоқ, (*н. дан дир*) бўшаган бўлмоқ (مِنْ); 2) *эл.* зарядсизланган бўлмоқ; X اِسْتَفْرَغَ 1) кусмоқ; қайт қилмоқ; 2) тамом қилмоқ, مَجْهُودَهُ ~ бор кучини сарф қилмоқ

– إِفْرَاغٌ 1) бўшаниш, ёзилган бўлиш; الْجُهْدِ ~ ғайрат (куч) сарфлаш; 2) тўкиш; тўкиб ташлаш; 3) (*қолипга*) қуйиш

– تَفْرِيغٌ 1) (*юкни*) тушириш, (*юкдан*) бўшатиш; 2) сиғим, тоннаж (*кеманики*); 3) *эл.* зарядсизланиш; الشَّرَرِيُّ الـ~ учқун чиқариб зарядсизланиш; الْكَهْرَبَائِيُّ الـ~ электрик зарядсизланиш

– فَارِغٌ *кўп.* فُرَّاغٌ 1. 1) бош; الْمَعْرِفَةِ ~ ҳовоққалла, нодон; ~جَيْبِي чўнтагим бўм-бўш; 2) банд қилинмаган, бўш, вакант; 3) бемаъни, фойдасиз, ~ كَلَامٌ бемаъни гап-сўз; 2. идиш, тара; ◊ الْعَيْنِ ~ уятсиз, сурбет; الصَّبْرِ ~ *ёки* الصَّبْرِ ~ بِـ тоқатсизлик билан, сабрсизлик билан

– فَارِغَةٌ *кўп.* فَوَارِغُ 1) бўш, банд қилинмаган; ~ إِمْرَأَةٌ эрсиз (боши очиқ) аёл

– فَرَاغٌ 1) (*бирор н. нинг*) тугаши, тамомланиши (مِنْ); بَعْدَ ~ مِنْ دَرْسِهِ бирор нарсани узил-кесил ўргангандан кейин; 2) *шунингдек.* ~أَوْقَاتُ الـ дам олиш (бўш) вақт; قَضَى أَوْقَاتَ ~ـهِ ўз дам олиш вақтларини ўтказмоқ, 3) бошлиқ; вакуум; *физ.* майдон; *мат.* фазо; 4) *анат.* бўшлиқ; الْفَمِ ~ оғиз бўшлиғи; 5) харитадаги оқ доғ (*бўшлиқ, ўрганилмаган жой*); 6) бўш жой; مَلَأَ (سَدَّ) الـ~ бўш жойни (вакуумни) тўлдирмоқ; ◊ الْعَيْنِ ~ уятсизлик, юзсизлик, безбетлик

– فَرَاغِيٌّ фазога, бўшлиққа (вакуумга) оид; الْهَنْدَسَةُ الـ~ـةُ стереометрия

– فَرْغٌ бўш, банд қилинмаган, эгалланмаган

– فَرْغٌ бўшлиқ

– فُرُوغٌ бўшлиқ; الْبَالِ ~ руҳий хотиржамлик, руҳий фароғат; فِي ~ الْبَالِ хотиржам, хотиржам бўлиб; الصَّبْرِ ~ сабрсизлик, бетоқатлик, чидамсизлик; الصَّبْرِ ~ بِـ сабрсизлик билан

– مُتَفَرِّغٌ бўш бўлган, ишдан бўш бўлган, дам олаётган

– مُفْرَغٌ (*қолипга*) қуйилган, қуйиб қуйилган; هُمْ كَالْحَلْقَةِ الـ~ـةِ لَا يُدْرَى أَيْنَ طَرَفَاهَا *маж.* бари бир гўр (*сўзма-сўз:* уларнинг ҳаммаси боши қаерда, охири қаердалигини билиб бўлмайдиган эритиб қуйилган ғилдиракка ўхшайди); ◊ حَلْقَةٌ ~ـةٌ учи йўқ калава; дарди бедаво; ◊ دَارَ فِي حَلْقَةٍ ~ـةٍ боши берк кўчага кириб қолмоқ

– مُفَرَّغٌ 1) (*қолипга*) қуйилган, қуйма қилинган; 2) бўш, эгалланмаган

– مُفَرِّغٌ бўш қилувчи, бўшатувчи; бўшлиқ ҳосил қилувчи; ~ الْهَوَاءِ а) хаво насоси; б) *эл.* зарядсизлантирувчи

– مَفْرُوغٌ :مِنْهُ ~ ҳал қилинган, тамомланган, охирига етказилган; مِنْهُ ~ هٰذَا أَمْرٌ а) бу аллақачон ҳал қилинган иш (масала); б) бу шубҳасиз фактдир; مِنْهَا ~ مَسْأَلَةٌ ҳал қилинган масала

فَرْفَخٌ *бот.* семиз ўт, гулбеор

فَرْفَرَ қоқмоқ; қанот қоқмоқ; қоқинмоқ, силкинмоқ (*қуш ҳақида*); ~ الْقُطْنَ пахта савамоқ; الصُّوفَ ~ жун савамоқ

– فُرْفُرٌ، فِرْفِرٌ қушча

– فَرْفَرَةٌ қоқиш, қанот қоқиш

– فُرْفُورٌ *кўп.* فَرَافِيرُ енгилтак, фикрида собит бўлмаган, ўзгариб турувчи; 2. 1) қушча; 2) *ат.от.мз.* Фурфур (*халқ оғзаки ижодидаги ақлли ва ёлғончироқ бир хизматкорнинг исми*)

– فَرْفُورِيٌّ фарфор, чинни

فَرْفَشَ жонлантирмоқ, руҳлантирмоқ, янги ғайрат бахш этмоқ

– فَرْفَشَةٌ 1) янгилик; 2) гуллаб-яшнаш, бой-бадавлатлик, ўзига тўқлик

– مُفَرْفِشٌ 1) яхши кайфиятдаги, хушчақчақ, 2) *шунингдек.* ~ مَالِيًّا бой-бадавлат

فَرْفَصَ питирламоқ, типирламоқ

فَرْفَطَ (*бирор н. ни*) такрор-такрор (кўп марта) қилмоқ (қилавермоқ); غَمَزَاتٍ وَ لَمَزَاتٍ ~ кўп марта имламоқ ва кўз қисмоқ, имлайвермоқ ва кўз қисавермоқ

فَرْفَكَ ишқамоқ, ишқаламоқ

– فَرْفَكَةٌ ишқаш, ишқалаш

I فَرَقَ (u) فَرْقٌ (فَرَقَ) 1) бўлмоқ, ажратмоқ; (*к. нидир*) ажратиб (айириб) юбормоқ (بَيْنَ); الْمَوْتُ بَيْنَهُمَا ~ уларни ўлим ажратди (айирди) 2) фарқламоқ; فَرِقَ (a) فَرَقٌ қўрқмоқ, ҳайиқмоқ; II فَرَّقَ 1)

ажратмоқ, айирмоқ; 2) фарқламоқ, фарқлантирмоқ; 3) тарқатмоқ, тарқатиб юбормоқ; 4) (*қарталарни*) бермоқ, тарқатмоқ; 5) (*к. ларнингдир ўртасида*) бўлмоқ, бўлиб бермоқ, тақсимламоқ (عَلَى); 6) (*к. ларнидир*) ажратиб юбормоқ, (*к. ларнингдир орасига*) нифоқ солмоқ (بَيْنَ); (*к. нидир к. дандир*) айирмоқ (بَيْنَ، بَيْنَ); فَرِّقْ تَسُدْ! *қар.* سَادَ; 7) қўрқитмоқ; III فَارَقَ 1) айрилмоқ, ажралмоқ; 2) ташлаб кетмоқ, қолдириб кетмоқ; الدَّارَ الْفَانِيَةَ إِلَى الدَّارِ الْبَاقِيَةِ ~ *маж.* дорулфанодан дорулбақога кетмоқ, ўлмоқ; 3) (*н. биландир*) фарқланмоқ, ажралиб турмоқ (ب); بِهٰذَا نَظَائِرَهُ ~ шу билан у ўзига ўхшаганлардан ажралиб туради (*н. ҳақида*); IV أَفْرَقَ 1) қўрқитмоқ; 2) тузалмоқ, қутулмоқ; الْمَرِيضُ مِنْ مَرَضِهِ ~ бемор касалидан халос бўлди; V تَفَرَّقَ 1) ажралишмоқ, бўлинмоқ; 2) тарқалиб кетмоқ, ажралиб кетмоқ; ҳар томонга кетмоқ; أَيْدِيَ (أَيَادِيَ) سَبَا ~ *маж.* турли томонларга тарқалиб кетмоқ; 3) тарқатилган (тақсимланган, бўлинган) бўлмоқ; VI تَفَارَقَ 1) айрилмоқ, ажралмоқ; VII انْفَرَقَ бўлинган бўлмоқ; (*н. дандир*) бўлинмоқ (مِنْ); VIII افْتَرَقَ 1) ажралмоқ, айрилмоқ; (*икки томонга*) ажралиб кетмоқ (*йўл ҳақида*); 2) (*к. дандир, н. дандир*) фарқланмоқ (عَنْ)

— افْتِرَاقٌ ажралиш, бўлиниш; айрилиш (*йўл ҳақида*); 2) (*к. ларнингдир ўртасидаги*) келишмовчилик, ихтилоф (بَيْنَ وَ بَيْنَ)

— تَفَارِيقُ *мн.* алоҳида бўлимлар; صَدَرَ الْكِتَابُ ~ бу китоб алоҳида қисмларга бўлиб нашр қилинди

— تَفْرِقَةٌ 1) (*бирор н. орасидаги*) фарқ (بَيْنَ); 2) ихтилоф, бўлиниш; 3), тарқалиш, тарқалиб кетиш; 4) бўлиниш, ажралиш, бўлинганлик; الْعُنْصُرِيَّةُ ~ الـ ирқий дискриминация (камситиш), сеграгация

— أَفْرَقُ *мн.* فَرْقَاءُ *кўп.* فُرْقٌ сочи ёки соқолидан фарқ очилган, دِيكٌ ~ тожи иккига ажраган хўроз

— تَفْرِيقٌ *кўп.* تَفَارِيقُ 1) бўлиниш, ажралиб кетиш; 2) тақсимлаш, тақсимланиш; 3) тарқалиш, тарқалиб кетиш; 4) фарқлаш, фарқланиш; ниш; ◊ ~ بِالـ чаканалаб, бўлиб-бўлиб; تَفَارِيقُ الْحَيَاةِ ҳаётнинг икир-чикирлари, ҳаётнинг турли томонлари

— فَارِقٌ *кўп.* فَوَارِقُ фарқ; بَسِيطٌ ~ унча катта бўлмаган фарқ; مَا رَأَى ~ا بَيْنَ ... وَ بَيْنَ ... билан ...нинг ўртасидаги фарқни кўрмаслик

— فَارُوقٌ 1) (*яхшилик ва ёмонликни*) яхши фарқлай биладиган одам; донишманд; 2) *ат.от.мз.* Форуқ; ~ الـ чаҳорёрлардан عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ нинг иккинчи исмлари; ◊ تِرْيَاقٌ ~ ىٌّ яхши чора, заҳарга қарши энг яхши чора

— فِرَاقٌ 1) фироқ, ажралиш, айрилиш; 2) ташлаб кетиш, кетиб қолиш, жўнаб кетиш

— فَرْقٌ[1] *кўп.* فُرُوقٌ 1) бўлиниш; айрилиш; айрилиқ, фироқ; 2) фарқ; لاَ ~ фарқи йўқ, барибир; لاَ ~ بَيْنَ الْعُنْصُرِ وَ الْجِنْسِ وَ اللُّغَةِ وَ الدِّينِ ирқи, жинси, тили ва диний эътиқодини фарқламай; ~ الـ السَّمْتِيُّ паралакс (*кузатувчи кўзининг силжиши туфайли кузатилаётган объектнинг силжиётгандай бўлиб кўриниши*); 3) майда пул, чақа-танга; 4) *шахм* сифат; ~ الـ الأَبْيَضِ لَدَى оқларнинг сифати бор; ~ الـ كَسَبَ сифат ютмоқ, сифатга эга бўлмоқ; 5) қолдиқ; ◊ ~ الشَّعْرِ сочдаги фарқ

— فَرَقٌ[1] қўрқув; بَلَعَ رِيقَهُ ~ا қўрқувдан оғиздаги намни ютмоқ

— فَرَقٌ[2] баъзан فَرْقٌ: ~ الـ Мадинаи мунавварадаги машҳур тарози

— فَرَقٌ[2] 2) тонг, тонг нури; هُوَ أَبْيَنُ مِنْ ~ِ الصُّبْحِ тонг нуридан ҳам равшан

— فَرِقٌ қўрқоқ, қўрқадиган

— فِرْقٌ *кўп.* فُرُوقٌ 1) қисм, бўлак; 2) пода; 3) катта (*баҳайбат*) тўлқин

— فُرْقَانٌ 1) (*яхшилик ва ёмонликни*) фарқлаш, ажратиш; 2) исбот; ◊ ~ الـ муқаддас китоб; Библия; Қуръони Карим

— فِرْقَةٌ *кўп.* فِرَقٌ 1) партия (*бирор н. ники*), гуруҳ; бригада; ~ الْمَدْرَسَةِ синф, синф ўқувчилари; 2) труппа; مُوسِيقِيَّةٌ ~ оркестр; 3) *спорт.* команда; ~ الْمَطَافِئِ *қар.* مِطْفَأَةٌ; 4) мазҳаб; 6) дивизия

— فُرْقَةٌ 1) ажралиш, бўлиш; 2) бўлиниш, бўлиниб кетиш; нифоқ, ихтилоф; بَثَّ (بَذَرَ) بُذُورَ الـ~ِ بَيْنَ ... ...нинг орасига нифоқ уруғини сепмоқ (ёки ... بَيْنَ ... وَ بَيْنَ *нинг ва ...нинг ўртасига*)

— فِرَقِيَّةٌ мазҳабчилик

— فَرُوقَةٌ қўрқоқ, қўрқадиган

— فُرُوقَاتٌ *кўп.* фарқлар

— فَرُّوقَةٌ، فَرُوقَةٌ *мз.мн.* жуда (ғоят) қўрқоқ

— فَرُوقٌ = فَرُوقَةٌ

— فَرِيقٌ[1] *кўп.* فُرَقَاءُ 1) бригадир, бригада бошлиғи; 2) дивизия командири; 3) генерал-лейтенант; بَحْرِيٌّ ~ адмирал

— فَرِيقٌ[2] *кўп.* أَفْرِقَةٌ 1) гуруҳ, тўда, партия; 2) *ҳарб.* қисм, бўлим, отряд; 3) *юр.* томон; ~ الأَوَّلُ الـ биринчи томон; ~ الأَوَّلُ وَ الـ~ الآخَرُ (الثَّانِي) биринчи ва иккинчи томонлар (*музокараларда*); 4) *спорт.* команда; 5) *сиёс.* фракция (*бирор ташкилот ёки партия ичидаги мақсади ва қарашлари билан бошқалардан фарқ қиладиган алоҳида гуруҳ*)

— مُتَفَرِّقٌ ҳар хил, турли, турли-туман, хилма-хил

— مُفَارَقَةٌ[1] 1) айрилиш, фироқ; жўнаб кетиш; 2) фарқ, айирма

— مُفَارَقَةٌ[2] *кўп.* ـَاتٌ ҳазил; дилхуши; وَقِحَةٌ ~ қўпол (бемаъни) ҳазил; وَ مِنْ مُفَارَقَاتِ الْقَدَرِ أَنْ ... тақдир ҳазилларидан яна бири шу бўлдики, ...

— مُفْتَرَقٌ йўллар кесишган жой, чорраҳа; أَصْبَحَ عَلَى ~ِ طُرُقٍ қаёққа боришни (нима қилишни) билмай қолмоқ

— مَفْرَقٌ[1], مَفْرِقٌ сочнинг бошдаги фарқи

— مَفْرِقٌ[2] *кўп.* مَفَارِقُ 1) йўллар кесишган жой, чорраҳа; 2) (*сочдаги*) фарқ; 4) энг баланд ер (*мас., бинонинг энг баланд*

нуқтаси)

– مُفَرَّقٌ бўлинган, бўлиб-бўлиб (ажратиб) қўйилган; بِالْـــ~ чаканалаб; ~ًا айрим-айрим, алоҳида-алоҳида

– مُفَرِّقٌ 1) почтачи, почтальон; 2) чакана савдо қилувчи

فَرْقَدٌ кўп. فَرَاقِدُ бузоқ; ◊ الْـــ~ Кичик айиқ буржидаги юлдуз (бета); الْـــ~انِ ик.с. Кичик айиқ буржидаги юлдузлар (бета ва гамма)

فُرْقَاطَةٌ кўп. ~اتٌ ден. фрегат (уч мачтали елканли ҳарбий кема)

فَرْقَعَ 1) ёрилмоқ, дарз кетмоқ; 2) дарзланмоқ; 3) портламоқ, портлаб кетмоқ; بِسَوْطٍ ~ қамчини чарсиллатмоқ (қарсиллатмоқ) тарсиллатмоқ); تَفَرْقَعَ портламоқ, портлатилмоқ; اِفْرَنْقَعَ 1) тез югурмоқ; 2) (н. дандир) узоқлашмоқ, йироқлашмоқ (عَنْ, مِنْ); 3) шақиллатмоқ (бармоқларни)

– فَرْقَعَةٌ кўп. ~اتٌ 1) дарз, ёриқ; 2) портлаш; الْقَنَابِلِ ~ бомбалар портлаши; снарядлар портлаши

– مُفَرْقِعَاتٌ кўп. портловчи моддалар

فَرْقَلَةٌ кўп. ~اتٌ қамчи, дарра

I فَرَكَ (у) فَرْكٌ 1) ишқамоқ, ишқаламоқ; فَرِحًا يَدَيْهِ ~ у хурсандликдан қўлларини ишқалади; ~وا أَكُفَّهُمْ سُرُورًا улар роҳатланганларидан қўлларини ишқаладилар; 2) (кўзларни) ишқамоқ; الثَّوْبَ ~ кийимни ишқаламоқ; السُّنْبُلَ ~ бошоқни янчмоқ; IV أَفْرَكَ ишқаланмоқ, янчилмоқ; السُّنْبُلُ ~ бошоқ янчилди; V تَفَرَّكَ ишқаланмоқ, ишқаланган бўлмоқ

– فَارِكٌ 1. эркакларни ёмон кўрадиган (аёл ҳақида); 2. эрдан нафратланадиган аёл

– فِرَاكٌ фрак (кийим)

– فَرْكَةٌ ишқалаш, қириш; ◊ كَعْبٍ مَا بَيْنَ ... وَ ... ~ дан ...гача бир қадам, жуда яқин

– فَرِيكٌ 1). қирилган; 2. фарик (ҳали пишиб етилмаган буғдойдан қовуриб тайёрланадиган овқат номи)

– مَفْرُوكٌ 1) қирилган; ишқаланган; 2) юмшоқ, мулойим

فَرْكَشَ 1) тарқатмоқ, турли томонларга отиб ташламоқ; 2) спорт. оёқдан чалмоқ

– فَرْكَشَةٌ 1) тарқатиш, турли томонларга отиб ташлаш; 2) спорт. оёқдан чалиш

I فَرَمَ (u) فَرْمٌ майдаламоқ, майда-майда қилмоқ, майда бўлакларга ажратиб кесмоқ; II فَرَّمَ 1) майдаламоқ, майда-майда қилмоқ, майда бўлакчаларга ажратиб кесмоқ; 2) тиш тушмоқ (боланики ҳақида); أَسْنَانُهُ الْوَلَدُ ~ боланинг тишлари тушди; VII اِنْفَرَمَ майдаланган (майда-майда қилиб кесилган) бўлмоқ

– فَرَّامٌ майдаловчи, янчувчи, туювчи (мас., гўштни, тамакини)

– فَرَّامَةٌ кўп. ~اتٌ – шунингдек: اللَّحْمِ ~ гўшт қиймалагич, мясорубка

– فَرْمَةٌ парча, бўлак, тўғрам

– فُرْمَةٌ кўп. فُرَمٌ, ~اتٌ – қолип, форма (қуйиш учун)

– مِفْرَمَةٌ кўп. مَفَارِمُ майдалайдиган, тўғрайдиган машина; اللَّحْمِ ~ гўшт қиймалагич, мясорубка

– مَفْرُومٌ, مُفَرَّمٌ майдаланган, майда қилиб тўғралган; لَحْمٌ ~ гўшт қиймаси

فِرْمَاسُونٌ, فَرْمَاسُونٌ масон (бундан кейинги мақолага қар.)

– فِرْمَاسُونِيَّةٌ, فَرْمَاسُونِيَّةٌ масонлик (XVIII-асрда Оврупода пайдо бўлган, ахлоқни камолотга етказиш вазифасини қўйган диний-фалсафий оқим)

فَرْمَانٌ кўп. ~اتٌ – ёки فَرَمَانٌ кўп. فَرَامِينُ тар. фармон; الْـــ~ الْعَلِيُّ الشَّأْنِ фармони олийшон

فَرَمْبُوَارٌ хўжағат, малина (ўсимлиги ва меваси)

فَرْمَلَ (ҳаракатдаги н. ни, мас., машинани) тўхтатмоқ, секинлатмоқ, тормозламоқ, тормоз бермоқ

– فَرْمَلَةٌ тўхтатиш, секинлатиш, тормозлаш; جِهَازُ الْـــ~ тормоз, жиҳозлари (қурилмаси); 2) кўп. فَرَامِلُ тормоз; فَرَامِلُ أُوتُمَاتِيكِيَّةٌ автоматик тормозлар; الْفَرَامِلُ кўп. ден. Фаромил (1. кемалар бирор н.га тасодифан урилиб кетса, зарар етмасин деган мақсадда кема танасига ўрнатилган ёғоч жиҳозлар; 2. кема замбаракларининг ўқлари сақланадиган яшиклар)

– فَرْمَلْجِيٌّ кўп. فَرْمَلْجِيَّةٌ тормозда ишлайдиган (одам), тормозчи

فَرَّانٌ кўп. فَرَّانَةٌ 1) печ эгаси (хўжайини); 2) новвой

– فُرْنٌ кўп. أَفْرَانٌ 1) печ; لِلصَّهْرِ أَفْرَانٌ метал қуйиш печи; عَالٍ ~ домна печи; مَارْتَانُ ~ ёки الْغَازِ ~ мартен печи; الْقُمَامَةِ ~ чиқиндиларни куйдириладиган печ; (شُعْلاَتٍ) بُوتَاجَازٌ ذُو أَرْبَعِ ~ шُعَلٍ тўрт горелкали газ ўчоғи (печи); 2) ўтхона (мас., локомотивдаги)

– فُرْنِيٌّ жам. 1) печенье, пирожнийлар; 2) пишириқлар, ёпиб пиширилган нарсалар

– فُرْنِيَّةٌ кўп. ~اتٌ – печенье, пирожний

فَرْنَجَ оврупалаштирмоқ; تَفَرْنَجَ оврупога оид ҳар қандай нарсага татбиқ қилмоқ, оврупо одатлари ва урфларини қабул қилмоқ, оврупалашмоқ

– إِفْرَنْجٌ: الْـــ~ жам. Оврупаликлар; بِلاَدُ الْـــ~ Оврупо

– إِفْرَنْجِيٌّ 1). Оврупога оид; 2. оврупалик

– إِفْرَنْجٌ = فِرَنْجٌ

– فَرْنَجَةٌ оврупалаштириш; оврупога оид ҳар қандай нарсага тақлид қилиш

– فِرَنْجَةٌ тар. франклар мамлакати, Оврупо

– إِفْرَنْجِيٌّ = فِرَنْجِيٌّ

– مُتَفَرْنِجٌ оврупалик бўлиб қолган, оврупаликларга тақлид қилувчи

فِرِنْدٌ = إِفْرِنْدٌ

– فِرِنْدٌ 1) яроқлаш; қиличнинг яроқлаши; اللُّؤْلُؤِ ~ гавҳарнинг

нури (товланиши); 2) қилич, шамшир

فَرْنَسَ французлаштирмоқ; француз феъл атворини тарбияламоқ; تَفَرْنَسَ французларга оид барча нарсаларга татбиқ қилмоқ, французларнинг урфу-одатларини қабул қилмоқ; французлашмоқ

– فَرَنْسَاوِيٌّ 1). французларга оид; 2. француз

– فَرْنَسَةٌ французлаштириш; француз феъл-атворини тарбиялаш; ~ التَّعْلِيمِ француз тилида дарс ўқитиш (*мактабларда*)

– فَرَنْسَوِيٌّ, فَرَنْسِيٌّ 1). французларга, Францияга оид; الـ~ـةُ француз тили; 2. француз

– فَرَنْسِيسُ *жам.* французлар

– مُتَفَرْنِسٌ французлашган

فَرَنْكٌ *кўп.* ~اتٌ — франк (*айрим мамлакатлардаги пул бирлиги*)

– فَرَنْكَةٌ = فَرَنْجَةٌ

(فره) I فَرَهَ (*у*) فَرَاهَةٌ 1) жонсарак (эпчил, уддабурро) бўлмоқ; 2) чиройли (гўзал) бўлмоқ; 3) уста (моҳир) бўлмоқ; I فَرِهَ (*а*) فَرَهٌ = فَرَهٌ фароҳа (*у*) فَرَاهَةٌ

– فَارِهٌ *кўп.* فُرَّهٌ 1) чопқир (гижинг) бўлиш (*от ҳақида*); سَيَّارَةٌ ~ـةٌ тезюрар автомобиль; 2) чиройли, гўзал; 3) моҳир, эпчил, уста

– فَرَاهَةٌ 1) эпчиллик, уддабурролик, жонсарақлик; 2) чирой, гўзаллик, ёқимлилик

فَرْهَدَ чарчамоқ, толиқмоқ, ҳолдан кетмоқ

– فَرْهَدَةٌ чарчоқ, толиқиш, ҳолдан кетиш

– فَرْهُودٌ қирғин, қирғин-барот (*Ироқда*)

(فرو) II فَرَّى (*бирор н.* нинг) тагига мўйна тикмоқ (*қадамоқ*) VIII اِفْتَرَى мўйнали кийим киймоқ

– فَرَّاءٌ мўйначи; мўйнага ишлов бериш; мўйнадўз

– فَرْوٌ *кўп.* فِرَاءٌ мўйна; فِرَاءُ أَسْتِرَاخَانَ қоракўл (*тери*); ~ الْغَنَمِ ишланган (*ошланган*) қўй териси; حَيَوَانَاتٌ ذَوَاتُ الْفِرَاءِ мўйнали ҳайвонлар

– فَرْوَجِيٌّ *кўп.* فَرْوَجِيَّةٌ мўйнафуруш, мўйначи

– فَرْوَةٌ *кўп.* فَرَاوِى 1) мўйна; 2) мўйнали шуба; ~ الرَّأْسِ сочлари билан шилиниб олинган бош териси; ◊ أَبُو ~ каштан (*қорақайинлар оиласига мансуб дарахт*)

– مُفَرًّى *мн.* مُفَرَّاةٌ мўйнали (*шуба ҳақида*)

I فَرَى (*и*) فَرْيٌ 1) чақмоқ, синдирмоқ (*мас., ёнғоқни*); тўғрамоқ, майда қилиб кесмоқ; 2) ўйдирма (ёлғон) тўқимоқ; (*к. гадир*) туҳмат қилмоқ (عَلَى); II فَرَّى чақмоқ, бўлиб ташламоқ, тўғрамоқ, майда қилиб кесмоқ; IV أَفْرَى = II; V تَفَرَّى ёрилмоқ, чавоқланмоқ; VII اِنْفَرَى ёрилмоқ, чавоқланмоқ; VIII اِفْتَرَى уйдирма тўқимоқ; (*к. гадир*) туҳмат қилмоқ (عَلَى)

– اِفْتِرَاءٌ туҳмат, бўҳтон, иғво

– اِفْتِرَائِيٌّ туҳматга (бўҳтонга) оид, иғвогарона; دِعَايَةٌ ~ـةٌ иғвогарона пропаганда; هَجَمَاتٌ ~ـةٌ иғвогарлик ҳужумлари

– فَرًا = فَرَأٌ

– فِرَةٌ *кар.* فَرِيٌّ

– فَرِيٌّ ажойиб, ғайритабиий, кўз кўрмаган; ~ أَمْرٌ ажойиб (ғаройиб) иш

– فِرْيَةٌ *кўп.* فِرًى туҳмат, бўҳтон, ёлғон

– مُفْتَرٍ *мн.* مُفْتَرِيَةٌ туҳматчи, ёлғончи

– مُفْتَرَيَاتٌ *кўп.* уйдирма; туҳмат, бўҳтон.

– مُفَرًّى майдалаб тўғралган

– مَفْرِيٌّ чақилган; الْفُسْتُقُ الـ~ чақиб қўйилган писталар; اللَّوْزُ الـ~ чақилган бодом

I فَزَّ (*а/и*) فَزٌّ 1) қўрқитмоқ, қўрқувга солмоқ; 2) қўрқиб кетмоқ,: 3) иргимоқ, иргишламоқ; иргиб турмоқ; II فَزَّزَ (*асабларни*) таранглаттирмоқ; ضَجِيجٌ يُفَزِّزُ الْأَعْصَابَ асабга тегадиган шовқин; IV أَفَزَّ қўрқитмоқ, қўрқувга солмоқ; қўрқитиб юбормоқ; V تَفَزَّزَ иргиб туриб кетмоқ; X اِسْتَفَزَّ 1) қўрқитмоқ, қўрқитиб юбормоқ; 2) ундамоқ, қўзғамоқ; сунъий равишда (атайлаб) бирор нохўя иш ёки ҳаракатни ю-зага чиқармоқ, провокация қилмоқ

– اِسْتِفْزَازٌ *кўп.* ~اتٌ — провокация

– اِسْتِفْزَازِيٌّ провокацияга оид, провокацион

– مُسْتَفِزٌّ провокациячи, провокатор

– فَزَّةٌ *кўп.* ~اتٌ — (*қўрқувдан*) иргиб туриш, туриб кетиш

I فَزَرَ (*у*) فَزْرٌ 1) қазимоқ, кавламоқ; ёрмоқ, ушатмоқ, майдаламоқ; 2) ёрилтирмоқ, ёрилишга мажбур қилмоқ; V تَفَزَّرَ ёрилмоқ, дарз кетмоқ; VII اِنْفَزَرَ = V

– فَزَارَةٌ қоплон

– فَزُّورَةٌ *кўп.* فَوَازِيرُ топишмоқ, муаммо, бошқотирма

I فَزِعَ (*а*) فَزَعٌ 1) қўрқмоқ, даҳшатга тушмоқ; 2) (*к. гадир, н. гадир*) суянмоқ, таянмоқ (إِلَى); II فَزَّعَ 1) қўрқитмоқ, даҳшатга солмоқ (туширмоқ); 2) қўрқувдан халос этмоқ; IV أَفْزَعَ 1) қўрқитмоқ, даҳшатга солмоқ (туширмоқ); ташвишлантирмоқ; 2) ёрдам бермоқ, ёрдам кўрсатмоқ; V تَفَزَّعَ (*бирор н.* дан) қўрққан бўлмоқ; (*н. дандир*) қўрқиб кетган бўлмоқ (مِنْ); VII اِنْفَزَعَ қўрққан (даҳшатга тушган) бўлмоқ, қўрқмоқ

– فَزَّاعَةٌ *кўп.* ~اتٌ — қўрқитадиган нарса

– فَزَعٌ[1] *кўп.* أَفْزَاعٌ қўрқув; даҳшат

– فَزَعٌ[2] ёрдам бериш (кўрсатиш)

– فَزِعٌ қўрқоқ, қўрқадиган (*одам ҳақида*)

– فَزْعَانٌ қўрққан, қўрқиб қолган; қўрқоқ

– فَزْعَةٌ кўп. فَزْعَاتٌ қўриқчи, қўрғич; қўрқитадиган нарса

– فُزْعَةٌ қўрқоқ

– مُفْزِعٌ даҳшат солувчи; даҳшатли

– مَفْزَعٌ бошпана

– مَفْزَعَةٌ 1) бошпана; 2) қўриқчи, қўрғич

فُسْتَانٌ кўп. فَسَاتِينُ аёллар кўйлаги; юбка

فُسْتُقٌ жам. писта; الْعَبِيدِ ~ ерёнғоқ, арахис; شَجَرَةُ الـ~ писта дарахти, пистазор

– فُسْتُقَةٌ кўп. اتٌ — писта

– فُسْتُقِيٌّ пистага оид; писта рангли, пистоқи

II فَسَحَ (فسح) (у) فَسَاحَةٌ кенг (бепоён, поёнсиз) бўлмоқ; فَسَحَ (а) فَسْحٌ (к. ғадир, н. ғадир) жой (ўрин) бермоқ (لِـ); II فَسَّحَ 1) кенгайтирмоқ, катталаштирмоқ; 2) жой (ўрин) бермоқ; 3) ўйнатиб (сайр қилдириб) юрмоқ; IV أَفْسَحَ 1) кенг қилмоқ; кенгайтирмоқ; 2) (н. ғадир) жой (ўрин) бермоқ (لِـ); الطَّرِيقَ ~ йўл бермоқ (бўшатмоқ); مَجَالاً لِلتَّلاَعُبِ وَ الاِخْتِلاَسَاتِ ~ алдаш ва суиистеъмолга кенг имконият бермоқ; V تَفَسَّحَ 1) кенгаймоқ; 2) сайр қилмоқ (мас., қайиқда); 3) табиий эҳтиёжни бажармоқ (ҳожатхонада); VII اِنْفَسَحَ 1) кенг бўлмоқ; кенгаймоқ; الْمَكَانُ ~ لِـ ... (الْمَجَالُ) ... учун жой (имкон) етарли эди; 2) кўнгил очмоқ, сайр қилмоқ

– فَسَاحَةٌ кенглик, бўшлиқ

– فَسْحٌ бўшлиқ

– فَسْحٌ паспорт

– فُسْحَةٌ кўп. فُسَحٌ л) очиқ бўшлиқ; кенглик; لِـ ... كَانَتْ لَدَيْهِ ~ مِنَ الْوَقْتِ ... учун етарли вақти бор эди; 2) ҳордиқ чиқариш; сайру томоша; бирор ёққа бориш; экскурсия; сузиш, сайр (мас., қайиқда); ذَهَبَ إِلَى الـ~ сайрга бормоқ; 3) танаффус (мактабдаги); 4) мед. ахлат (одамники)

– فَسْحَةٌ кўп. اتٌ — 1) очиқ жой; 2) зал; التِّيَاتْرُو ~ фойэ, театр фойэси

– فَسِيحٌ кўп. فِسَاحٌ кенг, кенгу мўл; катта, улкан

I فَسَخَ (فسخ) (а) فَسْخٌ 1) бекор қилмоқ, (савдони, келишувни) бузмоқ (бекор қилмоқ); 2) йиртмоқ, йиртиб ташламоқ (матони); 3) чиқиб қолмоқ (мас., суяк ҳақида); فَسِخَ (а) فَسْخٌ солмоқ; 2) айнимоқ, бузилмоқ (ранг ҳақида); II فَسَّخَ 1) йиртмоқ, майдалаб ташламоқ; 2) кўпга етадиган қилиб тузлаб қўймоқ, тузламоқ (балиқни); أُفَسِّخُكَ! сени шундай тузлайинки!; V تَفَسَّخَ парчаланмоқ, бурдаланмоқ, парча-бурон бўлиб кетмоқ; VI تَفَاسَخَ ўзишмоқ, бузишмоқ, бекор қилишмоқ (савдони, битимни); VII اِنْفَسَخَ бекор қилинган (бузилган) бўлмоқ; бекор қилинмоқ

– فَسْخٌ бекор қилиш, бузиш; узиш; أَعْلَنَ بِـ~ الْمُعَاهَدَةِ шартномани бекор қилмоқ (бузмоқ, узмоқ)

– فَسْخَانَةٌ кўп. اتٌ — балиқ тузлаш заводи

– فَسْخَانِيٌّ кўп فَسْخَانِيَّةٌ тузланган балиқ сотувчи; балиқфуруш

– فَسْخَةٌ парча, парча-бурон, лахтак, пайраҳа, майда тараша; бўлак, синиқ

– فَسِيخٌ жам. тузланган майда балиқ

– فَسِيخَةٌ кўп. اتٌ — (бир дона) тузланган балиқ, селёдка

– مَفْسُوخٌ бекор қилинган, бузилган (мас., шартнома)

(فسد) I فَسَدَ (и) فَسَادٌ яроқсиз (фасод боғлаган) бўлиб қолмоқ; бузилмоқ, чиримоқ; 2) бузуқ (ахлоқсиз) бўлмоқ; 3) юр. қонуний кучга эга бўлмай қолмоқ, бекор бўлмоқ; فَسُدَ (у) فَسَادٌ = فَسَدَ (у); II فَسَّدَ бузмоқ; ахлоқсиз қилмоқ; IV أَفْسَدَ бузмоқ; бузуқ қилиб қўймоқ, ахлоқсиз қилмоқ; 3) барбод бермоқ (режа, иш ҳақида); (к. нидир) уриштирмоқ, (бирор к. ўртасига) жанжал уруғини сепмоқ (بَيْنَ); 4) юр. қонуний кучдан қолдирмоқ, бекор қилмоқ; VII اِنْفَسَدَ фасодланган (бузилган) бўлмоқ; фасод боғламоқ; бузилмоқ; X اِسْتَفْسَدَ 1) бузишга ҳаракат қилмоқ; 2) издан чиқаришга ҳаракат қилмоқ; (к. ғадир қарши) гижгижламоқ (عَلَى)

– إِفْسَادٌ 1) фасод; 2) бузилиш, бузуқ бўлиб кетиш

– فَاسِدٌ 1) бузилган; яроқсизланган, ачиган, чириган; بِضَاعَةٌ ~ةٌ ачиган (чириган) товар; 2) ахлоқсиз; бузуқ; аҳмоқ; зараркунанда; 3) юр. қонуний кучдан қолган, бекор қилинган

– فَسَادٌ 1) фасод боғлаш, чириш; ачиганлик, бузилганлик, чириганлик; ахлоқсизлик, ахлоқ тушкунлиги; камчилик; 3) порахўрлик; الْإِدَارِيُّ الـ~ маъмурий порахўрлик; 4) яроқсизлик; 5) юр. бекор қилинганлик, қонуний кучни йўқотганлик

– فَسْدَانٌ 1) бузилган, фасод боғлаган; 2) аҳмоқ, бузуқ

– فَاسِدٌ = فَسِيدٌ

– مَفْسَدَةٌ кўп. مَفَاسِدُ 1) аҳмоқона иш, бемаъни қилиқ; ҳалокат, офат; зарар, зиён; 2) фитна, кутқу

I فَسَرَ (у) فَسْرٌ аниқламоқ, тушунтириб бермоқ, тушунтирмоқ; ◊ ~ الْبَوْلَ сийдикни текширмоқ; II فَسَّرَ тушунтирмоқ, изоҳламоқ, шарҳламоқ; V تَفَسَّرَ изоҳланмоқ, тушунтирилмоқ; X اِسْتَفْسَرَ 1) тушунтириб (изоҳлаб) беришни сўрамоқ; 2) сўров қилмоқ (парламентдан); аниқлаб олмоқ; عَنْ صِحَّتِهِ ~ бирор кишининг саломатлигини сўрамоқ

– اِسْتِفْسَارٌ сўров (парламентдан)

– تَفْسِرَةٌ 1) шарҳлаш, изоҳлаш, тушунтириш; 2) (анализ учун олинадиган) сийдик

– تَفْسِيرٌ кўп. اتٌ —, تَفَاسِيرُ 1) изоҳлаш, изоҳ, тушунтириш; тафтиш, шарҳ, комментарий; لاَ يُمْكِنُ ~ـهُ тушунтириб бўлмайдиган, изоҳлаб бўлмайдиган; الْقُرْآنِ ~ Қуръони карим тафсири; 2) маъно, мазмун

– تَفْسِيرَاتٌ кўп.(*харитага берилган*) изоҳ, тушунтириш, шарҳ

– تَفْسِيرِيٌّ изоҳга (тушунтиришга) оид, тафсирий; مُذَكِّرَةٌ ـــَـةٌ~ тушунтириш хати

– مُفَسِّرٌ муфассир, шарҳловчи, комментатор

فُسْطَاطٌ *ёки* فُسْتَاطٌ *ёки* فُسَّاطٌ *кўп.* فَسَاطِيطُ 1) ҳарбий лагерь; 2) чодир; чодирли дўкон; павильон; ◊ الـــ~ Фустот, Эски Қоҳира

فُسْطَانٌ *кўп.* فَسَاطِينُ = فُسْتَانٌ; الْفَسَاتِينُ الْمِينِيُّ وَ الْمِيدِيُّ وَ الْمَاكْسِيُّ мини, миди ва макси кўйлаклар

فُسْفَاتٌ фосфат

فَسْفَسٌ *жам. кўп.* فَسَافِسُ қандалалар

– فَسْفَسَةٌ *кўп.* ـــَاتٌ қандала

– فَسْفُوسَةٌ *кўп.* فَسَافِيسُ ҳуснбузар, бужама

فُسَيْفِسَاءُ мозаика, мозаикавий иш

فُسْفُورٌ фосфор

– فُسْفُورِيٌّ фосфорга оид, фосфорли; سَاعَةٌ ـــَـةٌ~ (*рақамлари*) йилтиллаб (*нурланиб*) турадиган (фосфорли) соат

I فَسَقَ (у) *ёки* فَسُقَ (у) فِسْقٌ, فُسُوقٌ 1) (*н. дандир*) чекинмоқ, четга чиқмоқ, юз ўгирмоқ (عَنْ); عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ~ *қур.* ўз рабби (худоси) нинг амридан юз ўгирмоқ; 2) тўғри йўлдан адашмоқ (عَنْ); гуноҳли (ахлоқсиз) иш қилмоқ; бузуқлик қилмоқ, фосиқона ҳаёт кечирмоқ; بِامْرَأَةٍ~ фаҳш иш қилмоқ; 3) ёриб чиқмоқ; ـَتِ الرُّطَبَةُ~ хурмо устки пардасини ёриб чиқди; II فَسَّقَ 1) ёлғон деб ҳисобламоқ; рад қилмоқ; 2) (*кўргазмаларни*) рад қилмоқ, қабул қилмаслик; 3) ахлоқсиз (*бузуқ, ҳаром*) деб ҳисобламоқ; *дин.* гуноҳ деб ҳисобламоқ, фосиқ деб ҳисобламоқ

– فَاسِقٌ *кўп.* فُسَّاقٌ, فَسَقَةٌ 1. 1). фосиқ, ахлоқсиз, гуноҳкор; 2) *дин.* гуноҳкор, мункир, динсиз; 2. фоҳишабоз, ахлоқсиз, бузуқ одам

– فِسْقٌ кў-п. فُسُوقٌ 1) фисқ, бузуқлик, ахлоқсизлик; بِإِكْرَاهٍ~ зўрлаб жинсий алоқада бўлиш, зўрлаш; دَارُ الــ~ фоҳишахона; 2) фоҳишабозлик; ахлоқсизлик, бузуқлик, ахлоқсиз иш

– فِسْقِيَّةٌ, فَسْقِيَّةٌ *кўп.* ـــَاتٌ, فَسَاقِيُّ фаввора, фонтан

– فِسِّيقٌ доим бузуқлик қилувчи

– فُوَيْسِقَةٌ 1) فَاسِقَةٌ дан кичрайтма от; 2) сичқон

فِسْكِلٌ, فُسْكُلٌ 1. паст, тубан; 2.(*от чопиш*) мусобақасида энг кейин келган от (*мусобақада биринчи етиб келган от* الْمُجَلِّى, *ундан кейинкелгани* الْمُصَلِّى, *ундан кейингиси* الْمُسَلِّى, *кейингиси* الْمُؤَمِّلُ, *кейингиси* الْمُرْتَاحُ, *кейингиси* الْعَاطِفُ, *кейингиси* التَّالِى, الْقَاشُورُ, السُّكَيْتُ, *кейингиси* الْخَطِىُّ, *кейингиси* اللَّطِيمُ *ва охиргиги* *ёки* الْفُسْكُلُ *дейилади*)

I فَسُلَ (у) فُسُولَةٌ 1) паст (тубан, ёмон) бўлмоқ; 2) кучсиз бўлмоқ; 3) паст сифатли бўлмоқ

– فَسْلٌ 1) ёмон, паст; 2) паст навли

– فُسُولَةٌ 1) пастлик, тубанлик; 2) кучсизлик; 3) паст навлилик

– فَسِيلٌ *жам. кўп.* فُسْلَانٌ (*хурмодаги*) бачки шохлар, ёндан ўсиб чиққан шохлар (новдалар)

– فَسِيلَةٌ *кўп.* فَسَائِلُ (*хурмодаги*) бачки шох (новда)

– فَسْلٌ = مَفْسُولٌ

I فَسَا (у) فَسْوٌ (فسو) (*орқадан*) секин дам (ел) чиқармоқ, писиллатмоқ; II فَسَّى тез-тез дам (ел) чиқариб турмоқ

– فُسَاءٌ орқадан чиқадиган дам (ел, газ)

– فَسُوٌّ тез-тез дам (ел) чиқариб турувчи

فِسْيُولُوجِيَا физиология

– فِسْيُولُوجِيٌّ 1. физиологик, физиологияга оид; 2. физиолог

I فَشَّ (а/у) فَشٌّ 1) (*қулфни*) калитсиз очмоқ; 2) пар чиқармоқ (*паровоз ҳақида*); ◊ الْوَرَمُ~ шиш қайтди (қайтиб, сўрилиб кетди); خُلْقَهُ (غِلَّهُ, صَدْرَهُ)~ ўз ғазабини (ичидагини, аламини) кимгадир сочмоқ; II فَشَّشَ (*шишни*) қайтартирмоқ; VII انْفَشَّ 1) қайтмоқ, сўрилиб кетмоқ (*шиш ҳақида*); 2) дами чиқмоқ, дами бўшамоқ; ـَتِ الرِّيحُ مِنَ الزِّقِّ~ темирчининг босқонидан дам чиқиб кетди

– فَشَّاشٌ томтешар; ўғри

– فَشَّاشَةٌ *кўп.* ـــَاتٌ очқич (калит) ни осадиган мослама

– فَشَّةٌ *кўп.* فَشَشٌ ўпка (*ҳайвонники*)

– فَشُوشٌ муваффақиятсиз чиққан, муваффақиятсизликка учраган, чипакка (пучга) чиққан (*иш ҳақида*)

– مِفَشٌّ мақтанчоқ

I فَشَخَ (а) فَشْخٌ 1) иккига бўлмоқ, тенг бўлмоқ; 2) катта-катта қадам ташламоқ; 3) тарсаки урмоқ; II فَشَّخَ қувватдан (кучдан, дармондан) кетмоқ

– فَشْخَةٌ *кўп.* فَشَخَاتٌ катта қадам

I فَشَرَ (у) فَشْرٌ мақтамоқ, ёлғонламоқ, алдамоқ

– فِشَارٌ *ёки* فُشَارٌ маккажўхори бодроғи

فَشَّارٌ мақтанчоқ, катта оғиз; алдоқчи

– فَشْرٌ мақтанчоқлик, катта оғизлик; алдоқчилик, ёлғон-яшиқ

فَشَكٌ *жам.* (*милтиқ*) ўқлари; بَيْتُ الــ~ ўқдон, патронташ; ~ الْإِشَارَةِ сигнал бериш учун отиладиган ўқлар

– فَشَكَةٌ *кўп.* ـــَاتٌ ўқ, патрон

فَشْكَلَ аралаш-қуралаш қилмоқ, тартибсиз ҳолга келтирмоқ

– فَشْكَلَةٌ тартибсизлик, бошбошдоқлик, чалкашлик

I فَشِلَ (а) فَشَلٌ 1) руҳан тушиб кетмоқ; 2) муваффақиятсизликка учрамоқ; иши ўнгидан келмайдиган бўлмоқ; 3) муваффақиятсиз бўлмоқ; натижасиз бўлмоқ, чиппакка чиқмоқ; 4) қўрқоқ бўлмоқ, қўрқмоқ; II فَشَّلَ = IV; IV أَفْشَلَ муваффақиятсизликка олиб келмоқ,

бузмоқ, чиплакка чиқармоқ; V تَفَشَّلَ муваффақиятсизликка учрамоқ, муваффақиятсиз бўлмоқ

– فَاشِلٌ 1) чиплакка чиққан, муваффақиятсизликка учраган; 2) муваффақиятсиз, амалга ошмаган; 3) яроқсиз

– فَشْلٌ чиплакка чиқиш, муваффақиятсизлик

– فَشِلٌ кўп. أَفْشَالٌ қўрқоқ

I (فشو) فَشَا (у) فُشُوٌّ тарқамоқ, тарқалмоқ (*миш-миш ҳақида*); IV أَفْشَى тарқатмоқ, ҳаммага эшиттирмоқ, овоза қилмоқ; (*миш-миш*) тарқатмоқ; ~ الْأَسْرَارَ إِلَى ... (*к. гадир*) сирни очмоқ, фош қилмоқ; V تَفَشَّى тарқалмоқ; VII اِنْفَشَى фош этилган (тарқалган) бўлмоқ

– فَاشِيَةٌ кўп. فَوَاشٍ адашиб (тарқалиб) юрган ҳайвонлар, пода

– مُفْشًى фош қилинган, тарқатилган, овоза қилинган

II (فص) فَصَّصَ 1) қимматбаҳо тош қўймоқ; қимматбаҳо тошлар билан зийнатламоқ (безатмоқ); 2) пўстини арчмоқ; оқламоқ; 3) (*мевани*) бўлакларга бўлмоқ

– فَصٌّ, فُصٌّ, فِصٌّ кўп. أَفُصٌّ, فُصُوصٌ 1) (*узукка ўрнатиладиган*) қимматбаҳо тош; 2) шашқол тоши (*мас., нард ўйиндаги*); 3) бўлак, бурда; ~ مِلْحٍ бир парча туз; ~ مِلْحٍ وَ ذَابَ *маж.* бирданига йўқ бўлди-қолди; 4) асосий мазмун (маъно); ◊ نَصٌّ *қар.* ~ بِنَصِّهِ وَ ~ـهِ

I فَصُحَ (у) فَصَاحَةٌ фасоҳатли (чиройли, аниқ гапирадиган) бўлмоқ, чиройли (фасоҳат билан, аниқ) гапирмоқ; IV أَفْصَحَ 1) фасоҳат билан гапирмоқ (тушунтирмоқ, аниқ қилмоқ); (*н. нидир*) аниқ ифодаламоқ, баён қилмоқ (عَنْ); 2) (*н. нидир*) овоза қилмоқ (بِ); 3) пасхани байрам қилмоқ (*яҳудийлар ва христианларда*); V تَفَصَّحَ фасоҳатли бўлмоқ; VI تَفَاصَحَ 1) фасоҳатли бўлишга уринмоқ; 2) фасоҳатда мусобақалашмоқ

– أَفْصَحُ *мн.* فُصْحَى 1) фасоҳатли; 2) энг тўғри; اللُّغَةُ الْعَرَبِيَّةُ الْفُصْحَى классик ёки адабий араб тили

– تَفَاصُحٌ фасоҳатдаги чираниш (зўриқиш)

– فَصَاحَةٌ фасоҳат, чиройли гапириш; нутқнинг тўғрилиги

– فِصْحٌ[1] очиқ, булутсиз (*кун ҳақида*)

– فِصْحٌ[2] пасха (*яҳудийлар ва христианларда диний байрам*)

– فَصِيحٌ 1. 1) фасоҳатли, фасиҳ, чиройли; 2) адабий; 2. *кўп.* فُصَحَاءُ фусаҳо, чиройли гапирадиган одам

– مُفْصِحٌ 1) фасоҳатли, чиройли (*тил ҳақида*); 2) очиқ, булутсиз (*кун ҳақида*)

I فَصَدَ (и) فَصْدٌ вена қон томирини кесмоқ, қон олмоқ; V تَفَصَّدَ оқмоқ; ~ جَبِينُهُ عَرَقًا (بِالْعَرَقِ) унинг пешонасидан тер оқиб кетди; VII اِنْفَصَدَ 1) қон оқмоқ (оқиб турмоқ); 2) ўзидан қон олдиртирмоқ; VIII اِفْتَصَدَ ўз вена қон томирини кесмоқ, қон олмоқ

– فِصَادٌ қон олиш

– فَصَادَةٌ вена қон томирини кесиш, қон олиш, қон олдириш; ◊ أَبُو ~ *зоол.* жиблажибон (*қуш*)

– فَصْدٌ 1) қон олиш, қон олдириш; 2) томирни кесиш (қирқиш)

– مِفْصَدٌ *кўп.* مَفَاصِدُ ланцет (*дудама, жарроҳлар ништари*)

I فَصَعَ (а) فَصْعٌ 1) сиқмоқ, сиқиб чиқармоқ; 2) пўстидан ажратиш учун сиқмоқ; ~ الرُّطَبَةَ хурмони пўстидан ажратиш учун эзмоқ; VII اِنْفَصَعَ сиқтирмоқ

فُصْفَاتٌ фосфат

فَصْفَرَ фосфоресценцияланмоқ (*қоронғида нурланиб, нур сочиб турмоқ*)

– فُصْفُورٌ фосфор

– فُصْفُورِيٌّ фосфорли, фосфорга оид; ~ ضِيَاءٌ фосфоресценция (*қоронғида нурланиш, нур сочиб туриш*)

فِصْفِصَةٌ йўнғичқа; беда

I (фасл) فَصَلَ[1] (и) فَصْلٌ 1) бўлмоқ; (*н. дандир*) ажратмоқ, бўлакламоқ (عَنْ); (*к. нидир, н. нидир*) бир-биридан ажратиб (бўлиб) юбормоқ (بَيْنَ); 2) (*хизматдан*) бўшатмоқ, (*бирор н. дан*) чиқармоқ (مِنْ); *дин.* (*н. дандир, мас., диндан*) четлатмоқ (مِنْ; *христианларда*); ~ مِنَ الْوَظِيفَةِ вазифасидан бўшатмоқ (четлатмоқ); ~ مِنَ الْخِدْمَةِ хизматдан бўшатмоқ (четлатмоқ); ~ الْوَلَدَ عَنِ الرَّضَاعِ болани кўкракдан ажратмоқ; 3) (*н. нидир*) ҳал қилмоқ, (*н. ҳақдадир*) қарор чиқармоқ (فِي); 4) баҳосини айтмоқ, нарх белгиламоқ; فَصَلَ[2] (у) فُصُولٌ (*к. нингдир олдидан*) кетмоқ, чиқмоқ (عَنْ); (*қаердандир*) жўнаб кетмоқ (عَنْ); жўнамоқ, йўлга тушмоқ (*мас., карвон ҳақида*); II فَصَّلَ 1) қисмларга ажратмоқ, бўлмоқ; 2) батафсил баён қилмоқ; 3) бичмоқ (*кўйлакни*); قَبْلَ أَنْ تُفَصِّلَ قِسْ! *мқл.* етти ўлчаб бир кес! (*сўзма-сўз:* бичишдан аввал ўлчаб ол!); III فَاصَلَ 1) (*к. дандир*) бўлинмоқ, ажралмоқ; 2) савдолашмоқ, баҳо ҳақида тортишишмоқ; V تَفَصَّلَ бичилмоқ; VII اِنْفَصَلَ 1) (*н. дандир*) ажратилган (бўлинган) бўлмоқ (مِنْ); (*ердан*) узилмоқ, кўтарилмоқ (مِنْ *самолёт ҳақида*); 2) (*қаердандир*) чиқмоқ, кетмоқ (عَنْ); 3) тамомланмоқ, тамом бўлмоқ

– اِنْفِصَالٌ 1) бўлиниш, ажралиш; *ав.* (*ердан*) узилиш, кўтарилиш; لاَ ~ لَهُ бузилмас, бузилмайдиган; اِرْتِبَاطٌ لاَ ~ لَهُ бузилмас алоқа; ~ الشَّبَكِيَّةِ *мед.* Ablatio retinae (*шабкўрлик касали*); 2) (*хизматдан, партиядан*) четлатилиш, кетиш

– اِنْفِصَالِيٌّ 1. 1) бўлаклайдиган, ажратадиган; 2) сепаратив, ажралишга оид; 2. сепаратист, сепаратчи

– اِنْفِصَالِيَّةٌ сепаратизм (*ажралиб чиқишга қаратилган ҳаракат*)

– تَفْصِيل кўп. تَفَاصِيل، ~َات 1) бичиш; бичим; الـ~ وَ الْخِيَاطَة бичиш ва тикиш; 2) бичиқ, андоза; ثَوْبُ الـ~ андоза бўйича тикилган кўйлак; 3) тафсилий баён; тафсилот; بِالـ~ ёки ~اً батафсил, кенг

– تَفْصِيلَة кўп. ~َات — бичиқ, андоза

– تَفْصِيلِيّ тафсилий; دِرَاسَة ~َة тафсилий (батафсил) ўрганиш

– فَاصِل 1. 1) ҳал қилувчи (сўз ҳақида); 2) бўлувчи; خَطّ ~ сувайирғич; ◊ دَوْلَة ~َة икки душман давлат ўртасида қалқон бўлиб турган давлат, оралиқ давлат; اللُّغَاتُ الـ~ُ ўзак тиллар; 2. кўп. فَوَاصِل 1) тўсиқ; барьер; أَرْضِيّ ~ ер устидаги тўсиқ; 2) оралиқ

– فَاصِلَة кўп. فَوَاصِل 1) тире, чизиқча (тиниш белгиси); айириш белгиси; вергул (ўнлик каср сонлардаги – мас. 1, 5 каби); оралиқ, интервал; такт (мусиқий ноталардаги); ◊ ~ السَّجْع қофиядош сўзлар; сажли сўзлар

– فِصَال (болани) кўкракдан ажратиш

– فَصْل[1] 1) бўлим; фасл; боб; 2) четлатиш, бўшатиш; (вазифадан) озод қилиш; 3) қарор; ◊ ~ُ الْخِطَاب узил-кесил қарор; ◊ يَوْمُ الـ~ дин. қиёмат куни

– فَصْل[2] кўп. فُصُول 1) фасл, бўлим, боб (китобда); أَصْل وَ ~ қар. أَصْل; 2) (бирор н. билан бошқа бирор н. ўртасидаги) оралиқ (بَيْنَ ... ...); 3) (йилдаги) фасл, йил фасли, сезон; 4) синф, синф хонаси; 5) театр. парда, акт; саҳна

– فَصْل[3] ҳал қилувчи, ҳал қиладиган; الْقَوْلُ الـ~ُ ҳал қилувчи сўз (гап); узил-кесил қарор; صَاحِبُ الْقَوْلِ الـ~ِ ҳал қилувчи, қарор чиқарадиган; қарор қила оладиган, ҳал қила оладиган одам; فَلَهُ الْكَلِمَةُ الـ~ ҳал қилувчи гапни у айтиши мумкин

– فَصْلَة кўп. ~َات — вергул; الـ~ الْمَنْقُوطَة нуқтали вергул

– فَصْلَة кўп. فَصَل (босилган мақоладан олинган) махсус (алоҳида) нусха (оттиск)

– فَصِيل 1) кўкракдан ажратилган (гўдак ҳақида); 2) кўп. فُصْلَان، فِصَال онасидан ажратилган бўталоқ

– فَصِيلَة кўп. فَصَائِل 1) отряд, тўп, бўлинма, партия; спорт. команда, жамоа; ҳарб. взвод; فَصَائِلُ الثَّائِرِين исёнчилар отряди (тўпи); فَصَائِلُ مِنَ الْجَرَاد чигиртка галаси (тўпи); 2) зот, насл, тур, жинс; бот. оила; ◊ ~ الدَّم қон группаси

– فَيْصَل кўп. فَيَاصِل 1) судья, арбитр; 2) ўлчов, критерий; 3) ат от.мз. Файсал

– مَفْصِل кўп. مَفَاصِل бўғин, сустав; бўғим; دَاءُ الْمَفَاصِل бод, ревматизм; الْتِهَابُ الْمَفَاصِل артрит, бўғимларнинг яллиғланиши; подагра (модда алмашинувининг бузилиши туфайли юз берадиган касаллик)

– مَفْصِل кўп. مَفَاصِل тил

– مُفَصَّل 1) муфассал, кенг, атрофлича; ~اً ёки بِصُورَة ~َة муфассал, кенг суратда; ... وَ ~ُهُ أَنَّ ... асл моҳият шундаки, ...; 2) бичилган; бичиқ асосида тикилган; عِقْد ~ ҳар бир марварид донасидан кейин қимматбаҳо тош ўтказилган марварид шодаси

– مُفَصَّلَة кўп. ~َات — ошиқ-маъшуқ (эшикдаги); шарнир

– مَفْصِلِيّ бўғинга (бўғимга) оид; ~َة الْأَرْجُل бўғимоёқлилар

– مَفْصُول 1) узоқлаштирилган; 2) (хизматдан) бўшатилган, (бирор н. дан) чиқарилган, ўчирилган (مِنْ); 3) дин. (черковдан) четлатилган

– مُنْفَصِل алоҳида, бўлинган, айрим

فَصَمَ I (и) فَصْم 1) синдирмоқ, ёрмоқ, дарз кетказмоқ; 2) ечмоқ (мас., тугунни); 3) узмоқ, барҳам бермоқ, йўқ қилмоқ, кесмоқ; ~ عُرَى الصَّدَاقَة дўстлик ришталарини узмоқ; V تَفَصَّمَ 1) узилмоқ, парчаланмоқ, ечилмоқ, бўлинмоқ; VII اِنْفَصَمَ 1) узилган бўлмоқ, синдирилган бўлмоқ, ёрилган бўлмоқ; 2) ечилмоқ; 3) ёрилмоқ; дарз кетмоқ; синдирилмоқ; узилмоқ; صِلَة لَا تَنْفَصِم узилмас алоқа, бузилмас алоқа

– اِنْفِصَام узилиш; узиш; бўлиниш, ажралиш; لَا ~ لَهُ ажралмас, бўлинмас; ~ الشَّخْصِيَّة шахснинг иккиланиши

فَاصُولِيَة، فَصُولِيَا ловия; фасол

فَصَى I (и) فَصْي (н. дандир) ажратмоқ, бўлмоқ (عَنْ، مِنْ); V تَفَصَّى 1) ажралмоқ, бўлинмоқ; 2) (н. дандир) қутулмоқ, қутулиб қолмоқ (олмоқ) (عَنْ، مِنْ)

– فَصْيَة қутулиш, халос бўлиш

فَضَّ I (а/у) فَضّ 1) очмоқ, муҳрини бузмоқ (мас., хатнинг); ~ الْخَاتَم сургучли тамғани бузмоқ; 2) тарқатмоқ (мас., одамлар тўдасини); тарқатмоқ; тугатмоқ, тамомламоқ; ~ الْاِجْتِمَاع йиғинни тарқатмоқ; 3) бир ёқли (ҳал) қилмоқ (тортишувни); ~ مُشَاجَرَة жанжални тинчитмоқ (бир ёқли қилмоқ); 4) тешмоқ, тешиб қуймоқ; ◊ ~ الْبَكَارَة қизлигини (бокиралигини) бузмоқ; ~ الدُّمُوع кўз ёшлари тўкмоқ; لَا فُضَّ فُوكَ! доим сени эшитаверсам!, қандай чиройли гапирасан-а!; فُضَّ فُوهُ! тили кесилсин; II فَضَّضَ кумуш қопламоқ; (ойнага) амальгама суртмоқ; V تَفَضَّضَ кумуш билан қопланмоқ; VII اِنْفَضَّ 1) очилган, муҳри бузилган бўлмоқ; бузилган бўлмоқ (сургучли муҳр ҳақида); 2) тарқалмоқ, тарқатилмоқ; тамом бўлмоқ (мажлис ҳақида); 3) (к. биландир) алоқани узмоқ (عَنْ); 4) (қаердандир) чиқмоқ (عَنْ); VIII اِفْتَضَّ узмоқ; ◊ ~ الْبَكَارَة қизлигини (бокиралигини) бузмоқ

– فَضَض тарқалиб кетган нарсалар ёки кишилар

– فِضَّة 1) кумуш; مَاءُ الـ~ азот кислотаси; نِتْرَاتُ الـ~ кумуш нитрати, ляпис; 2) пора (Туркияда: кумуш танга; пиастрнинг 1/40

қисмига тенг); 3) шунингдек: يَهُوذَا ~ майда кумуш танга; ◊ بَاعَهُ ~ بِثَلَاثِينَ (لِقَاء ثَلَاثِينَ) кимнидир сариқ чақага сотиб юбормоқ

– فِضِّيٌّ 1) кумушли, кумушга оид; 2) кумуш рангли, сиймин; кумушдек товланадиган; ~ السَّتَارُ الـ экран (кинодаги); ◊ الْعِيدُ الـ~ ёки الْعُرْسُ الـ~ ёки الـ~ لِلزَّوَاجِ кумуш тўй; الثَّعْلَبُ الـ~ тўқ кўнғир тусли тулки

– فِضِّيَّاتٌ кўп. кумуш идиш, кумушдан ясалган идиш-оёқ; ~ السُّفْرَةِ дастурхонга қўйиладиган кумуш идиш-оёқлар

– مِفَضٌّ، مِفْضَاضٌ пичоқ, қаламтарош (мас., хат очиш учун ишлатиладигани)

– مُفَضَّضٌ кумуш қопланган, кумуш югиртирилган; ~ وَرَقٌ станиоль, тахта-тахта қўрғошин; фольга

1 فَضَحَ (а) فَضْحٌ 1) очмоқ, топмоқ; фош қилмоқ; кўрсатиб (тутиб) бермоқ; 2) шармандаи-шармисор қилмоқ, уятга қолдирмоқ; 3) номусга тегмоқ (аёл ҳақида); ◊ ~ الْقَمَرُ النُّجُومَ юлдузларни тўсиб қўйди; VII اِنْفَضَحَ 1) фош қилинган бўлмоқ; шарманда бўлган бўлмоқ; VIII اِفْتَضَحَ 1) фош этилмоқ; очилмоқ; 2) шарманда бўлмоқ, уятга қолмоқ

– اِنْفِضَاحٌ 1) (бирор н. нинг) очилиб қолиши, юзага чиқиши; 2) шармандалик, уят, беномуслик

– فَاضِحٌ шармандали, уятли

– فَضَّاحٌ 1. фош қиладиган; очувчи; الْجَهْلُ الـ~ шармандали нодонлик; 2. фош қилувчи

– فَضَاحَةٌ уят, шармандалик

– فَضْحَةٌ уят, шармандалик, уят иш

– فَضِيحٌ шарманда бўлган, уятга қолган; уятли

– فَضِيحَةٌ кўп. فَضَائِحُ 1) уят, шармандалик; шарманда қиладиган (қилган) воқеа, нарса; уятли товламачилик; 2) пасткашлик, номуссизлик

فَضِيخٌ пишиб етилмаган хурмодан оловга тутмасдан тайёрланган шароб

فَضْفَضَ кенгайтирилмоқ, узайтирилмоқ, кенгу мўл қилмоқ (кийим ва ҳ.к. ларни)

– فَضْفَاضٌ кенг (кўйлак ҳақида)

– فَضْفَضَةٌ кенгайтириш

1 فَضَلَ (и) فَضْلٌ (н. дандир) қолмоқ, ортиб қолмоқ, ортиб қолган бўлмоқ (مِنْ، عَنْ); 2) (к. дандир) ортиқ (устун) бўлмоқ (туш.к ёки عَلَى) II فَضَّلَ 1) (н. ни н. дандир) афзал (ортиқ) кўрмоқ (عَلَى); ~ الْمَوْتَ عَلَى الاِسْتِسْلَامِ таслим бўлишдан ўлимни афзал кўрмоқ; 2) ҳомийлик қилмоқ; III فَاضَلَ 1) фазилатлиликда (афзалликда) мусобақалашмоқ (тортишмоқ, баҳслашмоқ); 2) афзал кўрмоқ, афзал деб билмоқ; (н. нидир) қиёслаб афзалини танламоқ (بَيْنَ); IV أَفْضَلَ 1) ортиқчасини (ортиб қолганини) қолдирмоқ; 2) (к. гадир) яхшилик (мурувват) қилмоқ (عَلَى); V تَفَضَّلَ 1) яхшилик (мурувват) қилмоқ, рухсат бермоқ; تَفَضَّلُوا بِالْمَعْلُومَاتِ мурувват (марҳамат) қилиб маълумот беринг!, تَفَضَّلُوا بِقَبُولِ (فَائِقِ) اِحْتِرَامِي менинг (юксак) эҳтиромимни қабул қилишингизни сўрайман (хат охирида); ~ اُقْعُدْ! марҳамат, ўтир!; تَفَضَّلُوا! марҳамат!, илтимос қиламан!, сўрайман!; 2) кундалик кийимларни кийиб юрмоқ; VI تَفَاضَلَ 1) фазилатда бир-биридан устун бўлмоқ; фазилатда мусобақалашмоқ; 2) мажҳ. (бирор н. га, ишга) аралашмоқ; X اِسْتَفْضَلَ (н. дандир) орттириб қолдирмоқ (مِنْ)

– أَفْضَلُ кўп. أَفَاضِلُ мн. فُضْلَى кўп. فُضْلَيَاتٌ энг фозил, энг юксак, олий даражадаги, энг яхши; مِنَ الـ~ أَنْ ... энг яхшиси шуки, ...; سَعَى ~ سَعَى نَحْوَ مُسْتَقْبَلٍ ~ яхши истиқболга (келажакка) интилмоқ; ~ إِلَى حَيَاةٍ ~ яхши ҳаётга интилмоқ; ~ بِصُورَةٍ яхши сувратда, яхшилаб

– أَفْضَلِيَّةٌ кўп. ـَاتٌ — афзаллилик; афзаллик; سِيَاسَةُ الـ~ яхши шароитлар яратиш сиёсати; أَعْطَى الـ~ (к. нидир, н. нидир) афзал билмоқ афзал кўрмоқ

– تَفَاضُلٌ афзаллик; ◊ حِسَابُ التَّمَامِ (التَّكَامُلِ) وَ الـ~ мат. интеграл ва дифференциал ҳисоблаш

– تَفَاضُلِيٌّ дифференциал; الْمُعَادَلَةُ الـ~ дифференциал тенглама

– تَفَضُّلٌ 1) марҳаматлилик, кўнгилчанлик; яхшилик қилиш; 2) юксаклилик, афзаллик

– تَفْضِيلٌ 1) афзал билиш (кўриш); 2) ҳомийлик; ◊ اِسْمُ الـ~ грам. қиёсий ёки орттирма даражадаги сифат

– تَفْضِيلِيٌّ афзал деб билинадиган; رُسُومٌ ~ـَةٌ иқт. имтиёзли божлар; تَعْرِفَةٌ ~ـَةٌ имтиёзли тариф (баҳо, ҳарх); مُعَامَلَةٌ ~ـَةٌ қар. مُعَامَلَةٌ

– فَاضِلٌ[1] 1). кўп. فُضَلَاءُ 1) фозил, фазилатли (олимнинг сифати); 2) орзу қилинган, идеал; الْمَدِينَةُ الـ~ـَةُ идеал шаҳар; الْمُجْتَمَعُ الـ~ идеал жамият; 2. кўп. فَضَلَةٌ фозил (фазилатли) одам

– فَاضِلٌ[2] кўп. فَوَاضِلُ 1) қолдиқ; 2) бухг. қолдиқ, салдо

– فَاضِلَةٌ кўп. فَوَاضِلُ 1) ўсиш, кўпайиш, фойда, кирим; 2) марҳамат қилиш, яхшилик, олийжаноблик

– فُضَالَةٌ кўп ـَاتٌ — қолган (ортиб қолган) нарса

– فَضْلٌ кўп. فُضُولٌ، أَفْضَالٌ 1) фазл, фазилат; ҳурмат, эҳтиром, эътибор, кўрсатилган хизмат; رَجُلُ الـ~ وَ الْعِلْمِ олимлар; أَصْحَابُ الـ~ (бирор н. учун) миннатдор бўлиш лозим кишилар; هُوَ صَاحِبُ الـ~ فِي ... даги хизмат (тантаналар) "айбдорлари"; الـ~ فِي ... يَعُودُ (يَرْجِعُ) إِلَى (لِـ) ... ...даги соҳиби удир; ... хизмат ...га тааллуқлидир (...никидир); 2) марҳамат, мурувват; 3) фойда; афзаллик; 4) ортиқча қолдиқ; қолдиқ; ортиб қолган нарса; فُضُولُ الْجِسْمِ физиол. танадан ажралиб чиққан чиқинди нарсалар

(*тер ва ҳ.к. лар*); فُضُولُ الْقَوْلِ ортиқча (кераксиз) сўзлар; ◊ بِـ~ـِ ﷲ Оллоҳ марҳамати билан (*марҳаматидан*); بِـ~ـِه унинг ёрдами билан, унинг шарофатидан; مِنْ ~كَ! марҳамат қилинг!, марҳаматингизни аяманг!; ... ~اً عَنْ ... ҳақда гапирмаганда ҳам; لا يَمْلِكُ فَلْسًا ~اً عَنْ دِينَارٍ унда сўм эмас, ҳатто сариқ чақа ҳам йўқ (*сўзма-сўз:* унда динормас, ҳатто бир фалса (*пул бирликлари*) ҳам йўқ); ~اً عَنْ ذَلِكَ шу билан бирга (бир қаторда); ~اً عَنْ أَنْ ... ...гандан ташқари, ... билан бир қаторда

– فَضْلَةٌ *кўп.* فَضَلَاتٌ, فُضَالٌ 1) қолдиқ, ортиқча нарса; 2) қўшиб қўйилган, қўшимча; فَضَلَاتُ الْجُمْلَةِ *грам.* гапнинг иккинчи даражали бўлаклари; 3) чиқиндилар, утил; فَضَلَاتُ أَقْمِشَةٍ қийқимлар; 4) кундалик ёки ишда кийиладиган кийим; لِبَاسُ الْـ~ـِ уй кийими (кўйлаги)

– فَضَلَاتٌ *кўп.* бавл, чиқинди (*нажас, сийдик*)

– فَضُولٌ миқёс (ўлчов) дан ошиб кетган нарса

– فُضُولٌ 1) қизиқиш, қизиқувчанлик; أَهْلُ الْـ~ـِ қизиқувчилар; 2) аралашиш; хиралик, шилқимлик, елимлик

– فَضُولِيٌّ ортиқча; кераксиз

– فُضُولِيٌّ 1. 1) қизиқувчи, қизиқувчан; 2) хира, шилқим, елим; 2. чақирилмаган меҳмон

– فُضُولِيَّةٌ 1) қизиқиш, қизиқувчанлик; 2) хиралик, шилқимлик, елимлик

– فَضِيلٌ *кўп.* فُضَلَاءُ фазилатли, эътиборли; олийжаноб

– فَضِيلَةٌ *кўп.* فَضَائِلُ мурувватли одам; фазилат, юксак сифат; яхши иш (қилмиш); أُمَّهَاتُ الْفَضَائِلِ هِيَ الْحِكْمَةُ وَ الْعِفَّةُ وَ الشَّجَاعَةُ وَ الْعَقْلُ одамнинг энг муҳим фазилати-донишмандлик, иффат, шижоат ва ақлдир; ◊ صَاحِبُ الْـ~ـِ соҳиби фазл (*шайхлар, руҳонийлар ҳақида*)

– مُفَاضَلَةٌ 1) фазилатлиликдаги мусобақа; 2) (*бирор н. билан қиёслаб бўлгач*) танлаш; афзал кўриш

– مِفْضَالٌ севикли, севимли (*машғулот, ўйин ва ҳ.к. лар ҳақида*)

– مِفْضَلَةٌ *кўп.* مَفَاضِلُ, ـَاتٌ — 1) уйда кийиладиган кийим, кундалик кийим; 2) тунги кийим; ـَاتٌ — *кўп.* ички кийим

– مَفْضُولٌ ўтиб кетган, ортиб кетган; الْفَاضِلُ وَ الْـ~ـُ энг яхши ва энг ёмон

I فَضَا (فضو) (*у*) فَضَاءٌ, فُضُوٌّ, فَضَاوَةٌ (*а*) فَضِيَ кенг (бепоён) бўлмоқ; бўш (эгалланмаган) бўлмоқ; II فَضَّى бўшатмоқ, бўш қилмоқ; IV أَفْضَى (*н. гадир*) етакламоқ, олиб келмоқ, олиб бормоқ (إِلَى); 2) (*к. нингдир*) тарафига ўтмоқ (إِلَى); (*к. гадир*) тегмоқ, қўлига ўтмоқ (إِلَى); 3) (*к. гадир н. нидир*) айтмоқ, маълум қилмоқ (بِ, إِلَى); ~ بِحَدِيثٍ интервью бермоқ; V تَفَضَّى бўшаган бўлмоқ, эгалланмаган бўлмоқ; (*н. учундир*) бўш вақт (дам олиш вақти, танаффус) олмоқ (لِـ)

– فَاضٍ *мн.* فَاضِيَةٌ 1) бўш, эгалланмаган; عَلَى الْفَاضِي бекордан-бекорга, овора бўлиб; عَلَى الْـ~ـِي وَ الْمَلْيَانِ ўйламай-нетмай, текшириб ўтирмай, тўғри келганича; 2) дам олиш вақти бор бўлган

– فَضَاءٌ 1) фазо, очиқ бўшлиқ; أَسْلَقَ الْعِيَارَاتِ النَّارِيَّةِ فِي الْـ~ـِ осмонга ўқ отмоқ; الْـ~ـُ الْكَوْنِيُّ ёки عَالَمُ الْـ~ـِ космик бўшлиқ, космос; سَفِينَةُ الْـ~ـِ космик кема; رَجُلُ الْـ~ـِ الْأَوَّلُ ёки رَائِدُ الْـ~ـِ биринчи космонавт (*фазогир*); 2) дам олиш; ◊ بَيْتُ الْـ~ـِ ҳожатхона

– فَضَائِيٌّ фазовий, фазога оид; космик, космосга оид; سَفِينَةٌ ~ـَةٌ космик кема; الْأَبْحَاثُ الْـ~ـَةُ фазони (космосни) текшириш, тадқиқ қилиш

I فَطَّ (*а/у*) فَطٌّ 1) иргимоқ, иргишламоқ; 2) оқиб (отилиб чиқиб) турмоқ (*мас., сув, газ кабилар ҳақида*)

– فَطَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ — иргишлаш, иргиш

I فَطَحَ (*а*) فَطْحٌ ясси қилмоқ, ёймоқ; II فَطَّحَ = I

– أَفْطَحُ *мн.* فَطْحَاءُ *кўп.* فُطْحٌ 1) сербар, кенг, ёйилган; 2) катта каллали, кенг пешонали

– فَطْحَلٌ *шунингдек* زَمَنُ الْـ~ـِ қадимги замон (*одам пайдо бўлмасдан олдинги*)

– فَطَاحِلُ *кўп.* машҳур, улуғ, буюк (*олимлар ҳақида*); السَّادَةُ الْـ~ـُ ёки الْعُلَمَاءُ ~ буюк олимлар

I فَطَرَ[1] (فطر) (*у*) فَطْرٌ 1) ёрмоқ, ушатмоқ, майдаламоқ, парчаламоқ; 2) яратмоқ, ижод қилмоқ; 3) *мажҳ.* (*бирор н. га*) табиатан мойил бўлмоқ, туғма хусусиятга эга бўлмоқ (عَلَى); табиатан (*бирор н. га*) иқтидорли бўлмоқ (بِ); فُطِرْتُ عَلَى كُرْهِ السَّفَرِ *мажҳ.* Мен табиатан саёҳатларни (*сафарни*) яхши кўрмайман; 3) бошламоқ, бошлаб бермоқ; فَطَرَ (*у*) فُطُورٌ, فِطْرٌ 1) нонушта қилмоқ; 2) рўзани бузмоқ; рўзани очмоқ; II فَطَّرَ 1) нонушта қилдирмоқ; 2) рўзани буздирмоқ; 3) майдалаб (бўлаклаб) ташламоқ; IV أَفْطَرَ 1) нонушта қилмоқ; 2) *дин.* овқат еявермоқ, оғзи очиқ юрмоқ (*рамазон ойидан кейин*); أَيَّامَ رَمَضَانَ ~ рамазон ойида рўза тутмай юрмоқ; V تَفَطَّرَ ёрилмоқ, майдаланмоқ, парчаланмоқ, ушатилмоқ; VII اِنْفَطَرَ ёрилган (майдаланган, парчаланган, ушатилган) бўлмоқ; ◊ ~ بِالْبُكَاءِ ҳўнграб йиғламоқ; قَلْبُهُ ~ унинг юраги эзилиб кетди

– إِفْطَارٌ 1) рўзани тўхтатиш (тугатиш); مِدْفَعُ الْـ~ـِ ифтор вақти тамом бўлгани ҳақида тўп (замбарак) отиб хабар бериш

– فَاطِرٌ[1] ижодкор, яратувчи

– فَاطِرٌ[2] рўза тутмайдиган

– فَطَائِرِيٌّ *кўп.* فَطَائِرِيَّةٌ ёки فَطَاطِرِيٌّ *кўп.* فَطَاطِرِيَّةٌ пирожка ясовчи; қандолатчи

– فِطَارٌ нонушта

– فَطْرٌ кўп. فُطُورٌ дарз, ёриқ

– فُطْرٌ ёки فُطُرٌ жам. кўп. فُطُورٌ 1) замбуруғ, (еб бўлмайдиган) қўзиқорин; 2) ўсимта

– فِطْرٌ рўзанинг тугаши; عِيدُ الْـ~ дин. рўза ҳайити, ийдул-фитр

– فِطْرَةٌ кўп. فِطَرٌ 1) табиат; туғма хусусият; характер, феъл-атвор; 2) ибтидоийлик; عَاشَ عَلَى الْـ~ ибтидоий одам каби яшамоқ; 3) фитр рўза

– فُطْرِيٌّ 1) қўзиқоринли, қўзиқоринга оид; 2) замбуруққа оид; 2) замбуруғли; الْأَمْرَاضُ الْـ~ـةُ замбуруғли касалликлар; микозлар

– فِطْرِيٌّ 1) табиий, туғма; الْمَوَاهِبُ الْـ~ـةُ табиий (туғма) иқтидор; 2) ибтидоий; الْإِنْسَانُ الْـ~ ибтидоий одам

– فِطْرِيَّاتٌ кўп. туғма хусусиятлар

– فُطُورٌ, فَطُورٌ = فِطَارٌ; تَنَاوَلَ ~َهُ нонушта қилмоқ

– فُطُورَاتٌ кўп. пирожкалар

– فَطِيرٌ тузсиз (нон ҳақида); 2) хом; пишмаган, етилмаган; رَأْيٌ ~ хом фикр; 3) янги; ҳозиргина ёпилган (нон ҳақида); 4) кўпмаган хамир

– فَطِيرَةٌ кўп. فَطَائِرُ пўрсилдоқ, лўмбилдоқ; пирожний; пиражка; ~ بِلَحْمٍ гўштли пиражка; ◊ زُبْدَةٌ (شَحْمَةٌ) عَلَى ~ кутилмаган муваффақият (ютуқ)

I فَطَسَ (فطس) (а) فَطْسٌ бўғилмоқ, нафас қисмоқ; فَطِسَ (и) فَطْسٌ, فُطُوسٌ ўлмоқ, ҳаром қотмоқ; II فَطَّسَ 1) бўғмоқ, нафас қистирмоқ; 2) ўлдирмоқ

– أَفْطَسُ мн. فَطْسَاءُ кўп. فُطْسٌ ясси (пажақ) бурунли; пучуқ; бурни қанқайган, қаншари паст

– فَاطِسٌ пажоқ (бурун ҳақида)

– فَطْسَانُ мн. فَطْسَى бўғилган, бўғиб қўйилган; ўлган, ҳаром ўлган, ҳаром қотган; بَهِيمَةٌ فَطْسَى ҳаром ўлган ҳайвонлар

– فَطْسَةٌ бўғилиб ўлиш

– فَطِيسٌ 1). бўғилган, бўғиб ўлдирилган; 2). ўлимтик, ўлакса

– فَطِيسَةٌ кўп. فَطَائِسُ ўлимтик, ўлакса

– فِنْطِيسَةٌ = فَطِيسَةٌ

فَطْفَطَ қанот қоқмоқ; ◊ ~ بِسِرِّهِ إِلَى ... (к. гадир) сирни айтиб қўймоқ

– فَطْفَطَةٌ қанот қоқиш

I فَطَمَ (и) فَطْمٌ 1) (болани) кўкракдан ажратмоқ; 2) қайтармоқ, қайтаришга уринмоқ; ~ْتُ زَيْدًا عَنْ عَادَتِهِ Зайдни одатидан қайтардим; VII اِنْفَطَمَ 1) кўкрадан ажратилган бўлмоқ; 2) (н. нидир) рад қилмоқ, (н. дандир) ўзини тутмоқ, тиймоқ (عَنْ)

– فَاطِمَةُ ат.от. мн. Фотима

– فَاطِمِيٌّ тар. фотимийларга оид; الْـ~ونَ фотимийлар; الدَّوْلَةُ الْـ~ـةُ фотимийлар давлати

– فِطَامٌ кўкрак бериб (эмизиб) боқишни тўхтатиш, (болани) кўкракдан чиқазиш

فَطِيمٌ кўп. فُطُمٌ кўкракдан чиқарилган (гўдак)

– فَطِيمٌ = مَفْطُومٌ

I فَطَنَ (فطن), فَطِنَ, فَطُنَ (у) فَطْنٌ, فُطُونَةٌ ёки فِطْنَ (а) فُطُونَةٌ ақли етмоқ, тушунмоқ, фаҳмламоқ; (н. нингдир) тагига етмоқ (لِـ ёки إِلَى); II فَطَّنَ тушунтирмоқ, фаҳмлатмоқ; V تَفَطَّنَ (н. нидир) тушунмоқ, тагига етмоқ (لِـ)

– فَطَانَةٌ фатонат, фаросатлилик, фатонатлилик; ақл, дониш; тушуниш

– فَطِنٌ тушунадиган, биладиган; фаросатли

– فِطْنَةٌ фаросатлилик, тез англаб олиш; зеҳнлилик

– فَطَانَةٌ = فُطُونَةٌ

– فَطِينٌ ақлли, фаросатли, фаҳми ўткир

I فَظَّ (и/а) فَظَظٌ қўпол (адабсиз, тўнка) бўлмоқ

– فَظَاظَةٌ қўполлик, адабсизлик, тўнкалик

– فَظٌّ[1] кўп. أَفْظَاظٌ қўпол, тўнка; الْخَرْقُ الْـ~ لِلْحُدُودِ чегараларни қўпол равишда бузиш

– فَظٌّ[2] кўп. فُظُوظٌ морж (денгиз ҳайвони)

I فَظُعَ (у) فَظَاعَةٌ даҳшатли (қўрқинчли, ярамас) бўлмоқ; II فَظَّعَ ваҳшийлик қилмоқ; IV أَفْظَعَ = II; X اِسْتَفْظَعَ даҳшатли (қўрқинчли, ярамас) деб ҳисобламоқ

– فَظَاعَةٌ даҳшат, ярамаслилик

– فَظَائِعُ кўп. даҳшатли қилмишлар; золимлик, ваҳшийлик

– فَظِعٌ даҳшатли; ваҳшиёна

– فَظِيعٌ даҳшатли, ярамас; ваҳшийларча, ваҳшиёна

– فَظِيعٌ = مُفْظِعٌ

I فَعَصَ (а) فَعْصٌ эзмоқ, босмоқ, қисмоқ, сиқмоқ

– مَفْعُوصٌ 1) эзилган, сиқилган; 2. кичкинтой

I فَعَلَ (а) فِعْلٌ қилмоқ, бажармоқ, юзага чиқармоқ; ҳаракат қилмоқ, ишни (ҳаракатни) юзага чиқармоқ; فَعَلْتَهُ ~ ўз ишини қилмоқ; ~ فِي امْرَأَةٍ аёл билан жинсий алоқа қилмоқ; II فَعَّلَ (шеърни вазнга солиб) ўқимоқ; VI تَفَاعَلَ 1) ўзаро таъсир қилмоқ, бир-бири учун ҳаракат қилмоқ; 2) (бирор н. билан) бирлашмоқ, қўшилмоқ; VII اِنْفَعَلَ 1) (бирор н.) таъсири остига тушиб қолмоқ; 2) ҳаяжонланмоқ, безовталанмоқ; 3) аччиқланмоқ, феъли бузилмоқ; 4) қилинган (бажарилган, юзага чиқарилган) бўлмоқ; VIII اِفْتَعَلَ 1) (бирор н. ни) ўйлаб топмоқ, ата йлаб пайдо қилмоқ ёки қилмоқ; 2) сохтакорлик қилмоқ, ёлғондан (ўйлаб топиб) қилмоқ, туҳмат уюштирмоқ

– أَفَاعِيلُ *кўп.* ишлар, ҳаракатлар; فِي اسْتِطَاعَتِهِ أَنْ يَفْعَلَ بِهِ الـــ~ унинг унга нисбатан ҳар иш қўлидан келади

– اِفْتِعَالٌ 1) уйдирма, тўқима; 2) сохтакорлик, сохталик

– اِنْفِعَالٌ *кўп.* اتٌ — 1) ҳаяжон, безовталик; ~ فِي *ёки* بـــ~ ҳаяжон билан, безовталаниб, безовталанган ҳолда; 2) асабийлашиш, ҳаяжонлашиш, безовталаниш; ғазаб; 3) *физиол.* рефлекс, таъсирланиш

– اِنْفِعَالِيَّةٌ ҳаяжонланишлик, таъсирчанлик

– تَفَاعُلٌ *кўп.* اتٌ — 1) ўзаро таъсир; 2) бирлашиш, қўшилиш, 3) *кимё. физ.* реакция; ~ فِيدَل Видаль реакцияси; الـــ~ الْكِيمِيَائِيُّ кимёвий реакция; التَّفَاعُلَاتُ النَّوَوِيَّةُ ядро реакцияси; الـــ~ الْحَرَارِيُّ النَّوَوِيُّ термоядро реакцияси; الـــ~ الْمُتَسَلْسِلُ *қар.* مُتَسَلْسِلٌ

– تَفْعِيلٌ, تَفْعِيلَةٌ *кўп.* تَفَاعِيلُ *адаб.* тафоил, туроқ (*шеърий вазнда, арузда*); تَفَاعِيلُ الْبُحُورِ (*шеърий вазндаги*) баҳрлар тафоиллари (туроқлари)

– فَاعِلٌ[1] 1) қилувчи, бажарувчи; 2) ҳаракат қилувчи; 3) *юр.* актив (*сайлов ҳуқуқи ҳақида*); 2. 1) *кўп.* فَعَلَةٌ ишловчи, ишчи; бажарувчи, ижрочи; 2.) айбдор (*бирор воқеада*); 3) *грам.* (*феълий гапларда*) эга; اسْمُ الـــ~ *грам.* аниқлик нисбатидаги сифатдош

– فَاعِلٌ[2] *кўп.* فَوَاعِلُ омил, фактор

– فَاعِلَةٌ бузуқ аёл; يَا ابْنَ الـــ~! *ҳақ.* эй, ҳароми!. (*сўзма-сўз:* эй, бузуқ аёлнинг ўғли!)

– فَاعِلِيَّةٌ 1) таъсир, таъсир кучи; кучли таассурот қолдирадиган, таъсирчан; 2) *грам.* гапда сўзнинг бошқарувчи сифатида келиши

– فَعَالٌ саховат, сахийлик

– فَعَّالٌ таъсир этувчи, таъсир қилувчи, қаттиқ таъсир қилувчи, таъсирчан

– فَعَّالِيَّةٌ таъсирчанлилик. омиллилик; фаол, актив

– فِعْلٌ *кўп.* أَفْعَالٌ 1) ҳаракат; ~ اً *ёки* بِالـــ~ *ёки* بِالْـــ~ وَ الْوَاقِعِ аслида, аслини олганда; 2) таъсир этиш; بـــ~ الْحَرَارَةِ ҳарорат таъсири остида; 3) иш; фаолият; ҳаракат; يُرِيدُ أَفْعَالاً لَا أَقْوَالاً унга гап эмас, иш керак; 4) *грам.* феъл; ~ اسْمُ (أَمْرٍ) буйруқни билдирувчи феъл, буйруқ феъли (*мас.,* حَذَارِ! эҳтиёт бўл!); ~ لَازِمٌ ўтимсиз феъл; ~ مُتَعَدٍّ ўтимли феъл; ~ مُسَاعِدٌ кўмакчи феъл; ~ مَعْلُومٌ аниқ нисбатдаги феъл; ~ مَجْهُولٌ мажҳул нисбатдаги феъл

– فَعْلَةٌ *кўп.* فَعَلَاتٌ ҳаракат; қилмиш, қилмиш-қидирмиш; الـــ~ الشَّنْعَاءُ энг расво қилмиш

– فِعْلِيٌّ 1) аслдаги, ҳақиқатдаги; 2) амалий; ~اً аслан, ҳақиқат сифатида, фактик, дефакто; 3) *грам.* феълий

– فِعْلِيَّةٌ *грам.* феъллилик

– مُفَاعِلٌ *кўп.* اتٌ — реактор; ~ لِلذَّرَّةِ *ёки* الـــ~ الذَّرِّيُّ атом реактори

– مُفَاعَلَةٌ: الـــ~ ишбай

– مُفْتَعَلٌ тўқилган, сохта, ёлғон; атайлаб қилинган

– مُنْفَعِلٌ 1) ҳаяжонланаётган, тўлқинланаётган; 2) ғазабли, ғазабланган; ҳаяжондаги; 3) *юр.* пассив

– مَفْعُولٌ 1. 1) қилинган, бажарилган; 2) ғазабланган, аччиқланган; 2. 1) таъсир (*конунники, дориники*); سَارِي الـــ~ *юр.* (*қонуний*) кучга эга бўлган; بَاطِلُ (فَاقِدُ) الـــ~ *юр.* (*қонуний*) кучини йўқотган; يَسْرِي ~الْقَانُونِ عَلَى ... қонун кучи ...га тааллуқли бўлади; الـــ~ الرَّجْعِيُّ *юр.* (*қонуннинг*) акс таъсири (кучи); ~ مَعَهُ, ~ فِيهِ, ~ بِهِ 2) *грам.* тўлдирувчи; اسْمُ الـــ~ мажҳул нисбатдаги сифатдош

– مَفْعُولِيَّةٌ 1) ҳаракат, таъсир, таъсир қилиш; 2) безовталик, ҳаяжон; ғазаб; 3) *грам.* сўзнинг гапда тўлдирувчи сифатида келиши

I فَعَمَ (а) فَعْمٌ тўлғазмоқ; (*н. биландир*) тўлдириб-тоширмоқ (ب); IV أَفْعَمَ = I

– مُفْعَمٌ тўла; тўлиб-тошган

أَفْعَى *мн. кўп.* أَفَاعٍ; 1) *зоол.* ехидна (*кирписимон жонивор*); 2) илон

– أُفْعُوَانٌ = أَفْعَى; ~ خَيَالِيٌّ аждар, аждаҳо

– أُفْعُوَانِيَّةٌ бадфеъллик; тили заҳарлилик

– مَفْعَاةٌ: ~ أَرْضٌ илонлар кўп учрайдиган ҳудуд

I فَغَرَ (а) فَغْرٌ (*оғизни*) очмоқ, очиб қолмоқ; VII اِنْفَغَرَ очилиб қолмоқ, очилган бўлмоқ

– فَاغِرٌ: ~ةٌ وَظِيفَةٌ бўш (вакант) жой (иш жойи)

– فُغْرَةٌ (дарё) мансаби; (водийнинг) бошланиши

فَغْفُورِيٌّ юпқа чинни (*фарфор*)

I فَغَمَ (а) فَغْمٌ, فُغُومٌ урилмоқ, бурунга урилмоқ (*ҳид, бўй ҳақида*); ~تْنِي رَائِحَةُ الطَّعَامِ الشَّهِيَّةُ бурнимга овқатнинг ёқимли бўйи (ҳиди) урилди

– فَاغِمٌ ҳид (бўй) тарқатувчи

فَاغِيَةٌ, فَغْوٌ *бот.* 1) хина; 2) хина гуллари

– فَغْوَةٌ ёқимли бўй, аромат

I فَقَأَ (а) فَقْءٌ ўйиб олмоқ, чиқармоқ (*кўзни*); ёрмоқ, тешмоқ (*яранi*); II فَقَّأَ кўзни ўйиб олмоқ, ўйиб чиқармоқ; V تَفَقَّأَ ёрилиб кетмоқ; VII اِنْفَقَأَ ўйилган бўлмоқ (*кўз ҳақида*); ёрилиб (тешилиб) кетган бўлмоқ (*яра ҳақида*)

I فَقَدَ (и) فَقْدٌ 1) йўқотмоқ, йўқотиб қўймоқ, ажралмоқ; эга бўлмаслик, йўқ бўлмоқ, тополмаслик; ~ رُشْدَهُ *ёки* ~ وَعْيَهُ *ёки* ~ صَوَابَهُ ҳушни йўқотмоқ, ҳушдан ажралмоқ; ~ الْأَمَلَ فِي ... (*бирор н.га бўлган*) умидни йўқотмоқ; ~ الْبَصَرَ кўриш қобилиятини йўқотмоқ; ~ شُعُورَهُ беҳуш бўлиб қолмоқ, ҳушини йўқотмоқ; 2) *мажҳ.* йўқолмоқ, дом-дараксиз йўқ бўлиб кетмоқ; فُقِدَ النِّصَابُ кворум бўлмади (*йиғилиши лозим бўлганларнинг айримлари*

келмади); IV أَفْقَدَ 1) (*бирор н. нинг*) йўқолишига сабаб бўлмоқ; 2) ажратмоқ, маҳрум қилмоқ; ~هُ الْحَيَاةَ кимнидир ҳаётдан маҳрум қилмоқ; ~هُ الشُّعُورَ кимнидир ҳушидан кетказмоқ; ~هُ عَقْلَهُ кимнидир ақлдан оздирмоқ; V تَفَقَّدَ 1) кўриб чиқмоқ, кўрик ўтказмоқ, текширмоқ, назорат қилмоқ; 2) келиб (бориб) кўрмоқ; 3) (*бирор н. ни*) изламоқ, қидирмоқ; бирдан (*бирор н. нинг*) йўқлигини билиб қолмоқ; 5) йўқ бўлмоқ, етишмаганлик, етмай қолмоқ (*бирор н. ҳақида* – لِـ); (*н. гадир*) эҳтиёж сезмоқ (لِـ); 6) йўқотишга, жудоликка учрамоқ (*ўлим сабабли*); X اِسْتَفْقَدَ 1) етишмасликни сезиб қолмоқ; йўқлигини фаҳмламоқ; 2) излаб (ковлаштириб) топмоқ

– اِفْتِقَادٌ 1) бориш (келиш), зиёрат; 2) кўрик, назорат; 3) излаб топиш, қидириб топиш; 4) ҳожат, талаб (*н. гадир* - عَلَى)

– تَفَقُّدٌ 1) кўрик, назорат, инспекция, текшириш, текширув; 2) бориб (келиб) кўриш, зиёрат

– تَفَقُّدِيٌّ кўрикка (инспекцияга) оид

– فَاقِدٌ 1) йўқотувчи, йўқотган; ~ الشُّعُورِ а) ҳушидан ажралган; б) ҳушсиз; 2) (*бирор*) нарсаси йўқ, (*бирор н. дан*) ажраб қолган; ~ وَطَنِهِ ватанидан кўчирилган *ёки* зўрлаб кўчирилган шахс; ~ الشَّيْءِ لاَ يُعْطِيهِ *мтл.* йўққа товон (жазо) ҳам йўқ

– فَقَدْ (فَـ + قَدْ) قَدْ *қар.*

– فِقْدَانٌ = فَقْدٌ

– فَقْدَانٌ, فِقْدَانٌ 1) йўқлик, бўлмаганлик, етишмаслик, етишмовчилик; ~ النِّصَابِ кворумнинг йўқлиги; 2) йўқотиш, жудо бўлиш; ~ الْقُدْرَةِ عَلَى الْعَمَلِ меҳнат қобилиятини йўқотиш; ~ الشَّهِيَّةِ иштаҳанинг йўқлиги, иштаҳасизлик; ~ الذَّاكِرَةِ хотирани йўқотиш

– فَقِيدٌ 1) йўқотилган; 2) ўлган, марҳум; ~ الْبِلاَدِ (الْعِلْمِ) ўлими мамлакат (илм) учун катта йўқотиш бўлган одам

– مُتَفَقِّدٌ 1). кўрик, назорат, текшириш ўтказувчи; 2. инспектор

– مُفْتَقَدَاتٌ *кўп.* йўқотилган нарсалар; ~ مُسْتَوْدَعُ الْـ топилмалар идораси (бюроси)

– مِفْقَادٌ болалари ўлаверадиган, боласи турмайдиган аёл

– مَفْقُودٌ 1) йўқотилган; дом-дараксиз йўқолган; 2) мавжуд бўлмаган, йўқ

I فَقَرَ (فقر) (*у*) فَقْرٌ 1) тешмоқ, тешик очмоқ; 2) фақирликка (қашшоқликка) олиб келмоқ; فَقُرَ (*у*) فَقَارَةٌ фақир (қашшоқ, камбағал) бўлмоқ, фақирлашмоқ; II فَقَّرَ 1) тешмоқ, тешиб қўймоқ; 2) мудроқ босмоқ, мудрамоқ; IV أَفْقَرَ 1) фақирликка (қашшоқликка) гирифтор қилмоқ; 2) камбағаллаштирмоқ; VIII اِفْتَقَرَ 1) фақир (камбағал) бўлмоқ; 2) (*бирор н. га*) эҳтиёжманд бўлмоқ, талабгор бўлмоқ (إِلَى)

– فَاقِرَةٌ *кўп.* فَوَاقِرُ бахтсизлик, бадбахтлик

– فَقَارٌ *жам.* умуртқалар; ~ ذُو الْـ *тар.* Зулфиқор (*Бадр жангида Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи васаллам томонларидан душмандан тортиб олинган, кейинчалик Али разияллоҳу анҳуга берилган қиличнинг номи*)

– فَقَارَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — умуртқа

– فَقَارِيٌّ умуртқага оид

– فَقْرٌ, فُقْرٌ фақрлик, қашшоқлик, камбағаллик; ~ الدَّمِ камқонлик, анемия; ~ بِلاَ دَيْنٍ غِنًى كَامِلٌ *мтл.* қарздор бўлмаган фақирлик -- катта бойлик

– فَقَارَةٌ = فِقْرَةٌ

– فِقْرَةٌ *кўп.* ـَاتٌ, فِقَرٌ 1) (*занжир*) ҳалқаси, бўлаги; 2) параграф; абзац; модда; 3) умуртқа

– فِقْرِيٌّ умуртқага. оид; ~ غَيْرُ *ёки* لاَ ~ умуртқасиз; ~ الْعَمُودُ الْـ умуртқа суяги; ~ الْحَيَوَانَاتُ الْـ ـَةُ умуртқали ҳайвонлар

فِقْرِيَّاتٌ *кўп.* умуртқалилар; ~ لاَ умуртқасизлар

– فَقِيرٌ *кўп.* فُقَرَاءُ 1. фақир, қашшоқ, камбағал; 2. 1) камбағал; 2) фақир (*фокус кўрсатадиган сеҳргар*); 3) умуртқаси синган киши

– مَفَاقِرُ *кўп. бирлиги йўқ.* фақирлик шакллари; ~ سَدَّ اللهُ ~هُ! Оллоҳ уни бой-бадавлат қилсин!

– مُفْتَقِرٌ (*бирор н. га*) ҳожатманд бўлган, талаб-эҳтиёжи бор (إِلَى)

– مَفْقُورٌ ~ الظَّهْرِ: умуртқаси касал бўлган

I فَقَسَ (*а*) فَقْسٌ 1) жўжа очмоқ; 2) тухумдан чиқмоқ, чўқиб ёриб чиқмоқ (*жўжа ҳақида*); 3) уруғ қўймоқ (*чигиртка ҳақида*); 4) босиб ётган тухумни айнатиб қўймоқ (*куш ҳақида*); ◊ ~ الْحِيلَةَ (الْمَلْعُوبَ) ҳийлани (кўзбўямачиликни) фош этмоқ

– فَقْسٌ 1) жўжа очиш; 2) тухумдан чиқиш (*жўжа ҳақида*); 3) онасидан ажрамаган парранда; ~ الْجَرَادِ чигиртка уруғлари

– فُقُوسٌ *жам.* 1) бодринглар (тарралар) (*Миср*); 2) қовун (*Сурия*)

– فَقُّوسَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — 1) узун бодринг (тарра); 2) қовун

– مِفْقَسٌ *кўп.* مَفَاقِسُ инкубатор

I فَقَشَ (*и*) فَقْشٌ 1) синдирмоқ (*тухум ва ҳ. к. ларни*), 2) бўртмоқ, шишмоқ, қаппаймоқ (*йиқилиш олдида турган девор ҳақида*); II فَقَّشَ синдирмоқ, синдириб ташламоқ; 2) пўст ташламоқ, шўрлатмоқ

فُقُوصٌ узун бодринглар (тарралар) (*Миср*).

– فَقُّوصَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — узун бодринг (тарра)

(فقط) II فَقَّطَ (*рақамларни*) сўз билан ёзмоқ; 2) рақамлардан кейин فَقَطْ сўзини ёзиб қўймоқ (*қўшимча рақамлар ёзиб қўймасликлари учун*); V تَفَقَّطَ сўз билан ёзилган бўлмоқ (*рақамлар ҳақида*)

– فَقَطْ (فَـ + قَطْ) фақат, фақатгина

I فَقَعَ (*а*) فَقْعٌ, فُقُوعٌ 1) пақ этмоқ, чирсилламоқ; 2) тўсатдан (*мас., қаттиқ таъсир остида*) ўлиб қолмоқ; 3) оч-сариқ рангда бўлмоқ; II فَقَّعَ чарсиллатмоқ, узуқ-юлуқ овоз чиқармоқ; ~ أَصَابِعَهُ

бармоқларни шақиллатмоқ; 2) чирсиллатиб ёрмоқ, VII اِنْفَقَعَ поқ этмоқ, чирсилламоқ; портламоқ

– فَاقِعٌ оч–сариқ; ~ أَصْفَرُ оч-сариқ рангли

– فُقَّاعٌ пиво (ичимлик)

– فُقَّاعَةٌ кўп. ـاتٌ ... пуфак, пуфакча (сувда); تَبَدَّدَ كَفُقَّاعَاتِ الْهَوَاءِ عَلَى فُقَّاعَاتُ الصَّابُونِ совун пуфаклари; سَطْحِ الْمَاءِ сув юзидаги пуфаклардай тез йўқолмоқ

– فَقْعٌ кўп فُقُوعٌ қўзиқорин

– مَفْقُوعٌ 1). ёрилган; 2. тентак

فَقْفَقَ камайтирмоқ, камбағаллаштирмоқ; ◊ الْجِلْدُ ~ пўрсилдоқлар босиб кетмоқ (тери ҳақида)

– فَقْفَقَةٌ кўп. ـاتٌ — пўрсилдоқ, тошма

فَقُمَ (а) فَقْمٌ жиддий (хавфли) бўлмоқ (ҳолат ҳақида); فَقِمَ I (فقم) (у) فَقْمٌ (одамни ёки ҳайвонни) жағ суягидан ушламоқ; VI تَفَاقَمَ жиддийлашмоқ, мураккаблашмоқ, жиддий тусга кирмоқ (бирор иш ёки воқеа ҳақида)

– تَفَاقُمٌ мураккаблашиш, жиддийлашиш, ўткирлашиш, таранглашиш; التَّنَاقُضَاتِ ~ қарама-қаршиликларнинг ўткирлашиши (жиддийлашиши)

– فَقْمٌ жағ суяги

– فُقْمَةٌ кўп. فُقَمٌ тюлень; нерпа (тюленга ўхшаш сут эмизувчи ҳайвон)

– فُقْمَةٌ кўп. فُقَمٌ = فُقْمَةٌ

فَقِهَ I (фقه) (а) فِقْهٌ 1) тушунмоқ, билмоқ; 2) мусулмон ҳуқуқлари (шариат) масалаларидан хабардор киши бўлмоқ, فَقُهَ (у) فَقَاهَةٌ шариат илмининг олими бўлмоқ; II فَقَّهَ ўргатмоқ; йўлланма бермоқ, йўл кўрсатмоқ; йўлга солмоқ; III فَاقَهَ шариат бобида баҳслашмоқ; IV أَفْقَهَ = II; V تَفَقَّهَ 1) тушунмоқ; 2) мусулмон ҳуқуқи (фиқҳ) ни ўрганмоқ; 3) фақиҳ бўлмоқ, мусулмон ҳуқуқи (фиқҳ) бўйича мутахассис бўлмоқ; تَفَقَّهَ عَلَى مَذْهَبِ الْإِمَامِ الشَّافِعِيِّ имом Шофиий мазҳаби бўйича фақиҳ бўлмоқ

– فِقْهٌ 1) тушуниш, билиш; اللُّغَةِ ~ араб филологиясига мансуб фанлар мажмуаси; 2) мусулмон ҳуқуқи, фиқҳ

– فِقْهِيٌّ фиқҳий, фиқҳга оид

– فَقِيهٌ кўп. فُقَهَاءُ 1) фақиҳ, юрист, мусулмон ҳуқуқи (фиқҳи) бўйича мутахассис; 2) Қуръони каримни тиловат қилувчи; 3) шунингдек الْكُتَّابِ ~ мактаб ўқитувчиси

– فِقِّي шунингдек الْكُتَّابِ ~ мактаб ўқитувчиси

فَكَّ I (а/у) فَكٌّ ечиб қўймоқ; бўшатмоқ, бўшаштирмоқ; озод қилмоқ; حِزَامَهُ ~ белбоғни ечмоқ; الْأَزْرَارَ ~ тугмаларни ечмоқ, (чиқармоқ, бўшатмоқ); الْأَسِيرَ ~ асирни озод қилмоқ (бўшатмоқ); 2) (гайкани) бўшатмоқ; ажратмоқ; бўлакламоқ, бўлак-бўлак қилиб ажратмоқ, қисмларга ажратмоқ; (бирор қурилмани) бузмоқ; ◊ ~ الْحِصَارَ қамални бекор қилмоқ; الْحِزَانَ ~ азадан чиқмоқ, оқ киймоқ; الْخَتْمَ ~ муҳрни бузмоқ (синдирмоқ); الْخَطَّ ~ бўғинламоқ, қийналиб ўқимоқ; رُمُوزَهُ ~ бирор нарсани рамуздан (шифроакадан) чиқармоқ; طَلَاسِمَ الرُّمُوزِ ~ белгиларнинг маъносини очмоқ; الرَّهْنَ ~ гаровга берилган нарсани қайта сотиб олмоқ; الْعَظْمَ ~ суякни чиқариб қўймоқ; عُقْدَةَ لِسَانِهِ ~ кимнингдир жағгини очиб қўймоқ, гапираверишига эрк бермоқ; الْمَسْأَلَةَ ~ масалани ҳал қилмоқ; النُّقُودَ ~ пул алмаштирмоқ; الْيَدَ ~ қўлни бўшатмоқ; الرَّقَبَةَ ~ кимнидир озод қилмоқ; II فَكَّكَ 1) (тугунларни) ечмоқ, бўшаштирмоқ; 2) (ерни) чопмоқ, ҳайдамоқ; 3) ажратиб ташламоқ; كُتْلَتَهُمْ ~ ажратиб юбормоқ, кимларнингдир орасига ёвлик солмоқ; 4) бузмоқ, бузиб ташламоқ; 5) кимё. физ. парчаламоқ;(الزَّيْتَ) النَّفْطَ ~ нефтни крекингламоқ (турли моддаларга ажратмоқ); V تَفَكَّكَ 1) ечилмоқ; бўшашмоқ, бўшатилмоқ; 2) ажралмоқ; бўлинмоқ; парчаланмоқ; тўғралмоқ; 3) бузилмоқ; VII اِنْفَكَّ 1) ечилган бўлмоқ; бўшатилган бўлмоқ; 2) ажратилган бўлмоқ; 3) бузиб ташланган бўлмоқ; бураб чиқарилган бўлмоқ (винт ҳақида); 4) (н. дандир) қутилган, озод қилинган бўлмоқ (مِنْ); 5) чиқмоқ, чиқиб қолмоқ (суяк ҳақида); سَقَطَ زَيْدٌ فَـ~ـتْ قَدَمُهُ Зайд тушиб кетиб, ёғининг суяги чиқиб қолди; مَا ~ـتْ يَكْتُبُ у ёзишдан ҳеч бўшамади; ~ـتْ رَقَبَتُهُ مِنَ الرِّقِّ у қулликдан озод бўлди; VIII اِفْتَكَّ (гаровга қўйилган нарсани) қайта сотиб олмоқ; X اِسْتَفَكَّ 1) (к. нидир) озод қилишга эришмоқ; 2) бўшатишга (ечишга) уринмоқ (мас., тугунни), ҳал қилишга (ечишга) уринмоқ (мас., масалани)

– تَفَكُّكٌ 1) бўшаштириш; 2) парчаланиш; бўлакланиш, ажралиш

– تَفْكِيكٌ 1) ечиш; 3) бузиб ташлаш; бўшатиш; (винтни) бураб чиқариш; 3) ажратиш; الْعُرَى ~ айрилиш, ажралиш, келишмовчилик, ихтилоф; 4) кимё. физ. парчаланиш; الزَّيْتِ ~ (النَّفْطِ) нефтни крекинглаш

– فَكٌّ[1] 1) ечиш, бўшатиш, озод қилиш; 2) бузиш, демонтаж; 3) суяк чиқиш; ◊ الزِّمَامِ ~ геодезия съёмкаси; الرَّهْنِ ~ гаровга қўйилган нарсани қайта сотиб олиш

– فَكٌّ[2] кўп. أَفْكَاكٌ, فُكُوكٌ 1) жағ, ияк; (الْأَسْفَلُ) السُّفْلِيُّ ~الـ пастки жағ; (الْأَعْلَى) الْعُلْوِيُّ ~الـ юқори (тепа) жағ; 2) озиқ тишлар ўрнашган суяк; مَقْتَلُ الرَّجُلِ بَيْنَ ~يْهِ мқл. кишининг ўлими унинг икки тиш суяги ўртасидадир (яъни тилидадир)

– فِكَاكٌ, فَكَاكٌ 1) қутилиш, озод бўлиш, бўшаш; لَا يَسْتَطِيعُ مِنْهُ ~ا у бундан қутула олмайди; 2) (гаровга берилган н. ни) қайта сотиб олиш; ◊ لَا ~ مِنْهُ бўлинмас, ажратиб бўлмайдиган, узвий

– فَكَّةٌ 1) майда пуллар, чақа-тангалар; қайтим; 2) роҳат, фароғат, хушчақчақлик, хурсандлик; صَاحِبُ ~ хушчақчақ одам

– مِفَكٌّ *кўп.* ـــَاتٌ، مَفَاكُّ 1) отвёртка (*бурама мих чиқарадиган очқич*); гайка ключи (очқичи); 2) штопор (*пўкак чиқарадиган бурама очқич, мас., шишадаги*)

– مَفْكُوكٌ 1) ечилган, бўшатилган (*мас., гайка*); 2) бузиб ташланган, демонтаж қилинган; бураб бўшатиб қўйилган

فَكْحٌ *кўп.* فَكْحَاءُ *мн.* أَفْكَحُ маймоқ

I فَكَرَ (*u, y*) فِكْرٌ фикрламоқ, фикр юритмоқ; II فَكَّرَ фикрлатмоқ, ўйлаб кўрмоқ, ўйланмоқ; 2) эсга солмоқ; V تَفَكَّرَ 1) тафаккур қилмоқ, фикр юритмоқ; 2) эсламоқ; VIII اِفْتَكَرَ = V

– تَفَكُّرٌ тафаккур, фикр юритиш

– تَفْكِرَةٌ *кўп.* ـــَاتٌ 1) эсга (ёдга) солиш; 2) ёзув дафтарчаси

– تَفْكِيرٌ 1) ўйлаб кўриш; тафаккур; фикр юритиш; الْـــ~ الْفَلْسَفِيُّ фалсафий тафаккур; كُلُّ ذِي ~ سَلِيمٍ ҳур фикрлилик, эркин фикрлилик; ҳар бир тўғри фикр юритувчи; 2) эсга (ёдга) солиш

– فِكْرٌ *кўп.* أَفْكَارٌ 1) фикр; ўйлаш; ўй; أَهْلُ الْـــ~ мутафаккирлар; شَارِدُ الْـــ~ паришонхаёл, паришонхотир; صَاحِبُ الْـــ~ ташаббускор; أَبْعَدَهُ عَنْ أَفْكَارِهِ السَّوْدَاءِ кимнидир қора ниятлардан қайтармоқ; 2) тушунча; 3) фикр; 4) ғамхўрлик

– فِكْرَةٌ، فِكْرَى фикр, ғоя; ният; идея; (*бирор к. ёки н. ҳақдадир*) тасаввур; الْـــ~ الْفِكْرَةُ الْمُطْلَقَةُ *фалс.* мутлақ (абсолют) руҳ (идея); الْفِكْرَةُ الْمُتَسَلِّطَةُ *ёки* اللاَّزِمَةُ тиқиштирилган ғоя; فِكْرَةٌ مُوسِيقِيَّةٌ мусиқий тема (мавзу); كَوَّنَ ~ (أَوَّلِيَّةً) عَنْهُ бирор киши ҳақида ўзида (дастлабки) тасаввурни ҳосил қилиш; أَعْطَى ~ (صَحِيحَةً) عَنْ ... ... ҳақда аниқ (тўғри) тасаввур бермоқ; أَخَذَ ~ عَنْ ... وَاضِحَةً ... ҳақда тасаввур олмоқ; خَطَرَتْ لَهُ ~ унинг миясига бир фикр келди; ◊ عَلَى ~ дарвоқе

– فَكْرُونٌ *кўп.* فَكَارِينُ тошбақа (*Шим. Африкада*)

– فِكْرِيٌّ ғоявий; الْـــ~ النِّتَاجُ тафаккур натижалари (мевалари); الْـــ~ الْأَسَاسُ ғоявий асос; ~ًا фикран; ғоявий жиҳатдан

– فِكْرِيَّةٌ ғоявийлик

– فِكِّيرٌ кўп фикр қиладиган (ўйлайдиган); ўйланиб ўтирадиган, ўйга чўмган

– مُفَكِّرٌ 1. 1) фикр қилувчи; 2) ақлий меҳнат билан шуғулланувчи 2. 1) мутафаккир; 2) зиёли; مُفَكِّرُو الْبِلَادِ мамлакатнинг илғор кишилари

– مُفَكِّرَةٌ *кўп.* ـــَاتٌ 1) меморандум, баёнот, баённома; 2) ёзув дафтарчаси; ~ يَوْمِيَّةٌ кундалик дафтар; ~ جَيْبٍ блокнот

I فَكَشَ (*y*) فَكْشٌ чиқиб қолмоқ; чўзилмоқ (*мас., пайлар*); VII اِنْفَكَشَ чиқиб қолган бўлмоқ; чўзилиб қолган бўлмоқ

(فَكْفَكَ) تَفَكْفَكَ бўшашмоқ, тарангликдан тушмоқ

I فَكِهَ (*a*) فَكَهٌ، فَكَاهَةٌ 1) хушчақчақ бўлмоқ; 2) қизиқ (қизиқарли) бўлмоқ; II فَكَّهَ 1) кўнгил олиб турмоқ, бир нарса билан машғул қилиб (*кўнглини овлаб*) турмоқ; 2) мева емоқ; III فَاكَهَ ҳазиллашмоқ, ҳазил қилмоқ; (*н. билан дир*) кўнгил олиб турмоқ, хурсанд қилмоқ, дилхуш қилиб турмоқ; V تَفَكَّهَ 1) дилхушлик қилмоқ, кўнгил очмоқ; 2) ҳазиллашмоқ, аския қилмоқ; (*бирор к. устидан*) ҳазил қилмоқ; 3) пушаймон бўлмоқ, афсусланмоқ; 4) таажжубланмоқ, ҳайрон қолмоқ; 5) (*н. дандир*) завқланмоқ, (*н. нидир қилиб*) роҳатланмоқ (بِ); VI تَفَاكَهَ 1) биргалашиб дилхушлик қилмоқ, (*н. биландир*) кўнгил очмоқ (بِ); 2) ўзаро ҳазиллашишмоқ

– أُفْكُوهَةٌ *кўп.* أَفَاكِيهُ ҳазил, мазоқ; ўткир фикр

– تَفَكُّهٌ хурсандчилик; дил хуши; عَلَى سَبِيلِ الْـــ~ кўнгил учун, дилхушлик учун

– فَاكِهٌ 1) хушчақчақ; ўткир ақлли; 2) қизиқ, қизиқарли, кўнгилочар

– فَاكِهَانِيٌّ *кўп.* فَاكِهَانِيَّةٌ мевафуруш, мева сотувчи

– فَاكِهَةٌ *кўп.* فَوَاكِهُ мева; فَوَاكِهُ طَازَةٌ янги узилган мевалар; فَوَاكِهُ مُجَفَّفَةٌ қуруқ (қуритилган) мевалар; فَوَاكِهُ مُسَكَّرَةٌ шакар аралаштирилган мевалар; ◊ ~ مُحَرَّمَةٌ мамнуъ неъмат (*васваса қиладиган, лаззатли, лекин манъ этилган нарса ҳақида*)

– فُكَاهَةٌ 1) аския; қизиқтиришлик; 2) юмор, юмористика; 3) ҳазил; латифа, анекдот

– فُكَاهِيٌّ 1). юмористик; 2. юморист

– فَكِهٌ 1) хушчақчақ; қизиқ, қизиқарли; 2) ўткир, ақлли, нозик, назокатли; латиф; 3) маззали, лаззатли

– فَكِيهٌ маззали, лаззатли; ёқимли

– مُفَاكَهَةٌ 1) (*к. нингдир*) кўнглини очиш; ҳазиллашиш, хурсанд қилиш; 2) қизиқарлилик

I فَلَّ[1] (فَلَّ) (*a/y*) فَلٌّ 1) ўтмас қилиб қўймоқ, дамини қайтариб қўймоқ; кертма белги қўймоқ; ◊ لاَ يَفُلُّ الْحَدِيدُ إِلاَّ الْحَدِيدَ *мқл.* аччиқни аччиқ кесади; 2) тор-мор қилмоқ (*душманни*); ◊ ~ غَرْبَهُ кимнингдир кучини кесмоқ (пасайтирмоқ); ~ مِنْ عَزِيمَتِهِ кимнингдир азму қарорини кучсизлантирмоқ (пасайтирмоқ); فَلَّ[2] (*a/u*) فَلٌّ қочмоқ, қочиб қолмоқ; II فَلَّلَ кертма белги (кертиклар) қўймоқ; V تَفَلَّلَ ўтмасланмоқ, дами қайтмоқ

– فَلٌّ[1] *кўп.* فُلُولٌ 1) кертма белги; 2) парча (*мас., темир*); 3) қолдиқ; فُلُولُ الْجَيْشِ тор-мор этилган қўшиннинг қолдиқлари

– فَلٌّ[2]، فَلَّةٌ фалл (*дағал мато*)

– فَلٌّ[3] пўкак, тиқин; пўкак ясаладиган пўстлоқ (*сол.* فِلِّينٌ); قُبَّعَةٌ مِنْ ~ пўкакли шлем (*мас., қалпоқ, дубулға*)

– فُلٌّ، فِلٌّ *бот.* араб ёсмини (жасмини)

– فِلَّةٌ *кўп.* ـــَاتٌ вилла (*шаҳар четидаги хусусий боғ*)

I.فَلَتَ (и) فَلْتٌ қутулмоқ, кетмоқ, оёқ учида чиқиб кетмоқ; II فَلَّتَ чиқариб юбормоқ; қутқармоқ; IV أَفْلَتَ оёқ учида (билинтирмай) чиқиб кетмоқ; (огиздан бехостан) чиқиб кетмоқ (сўз ҳақида); учиб кетмоқ (газ ҳақида); ~ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِمْ уларнинг қўлидан чиқиб кетди; V تَفَلَّتَ қочмоқ, қочиб кетмоқ; (н. дандир) қутулмоқ (مِنْ); VII اِنْفَلَتَ (н. дандир) қутулиб қолмоқ (مِنْ); (н. дандир) чиқиб кетмоқ (مِنْ); ~ مِنْ عِقَالِهِ қар. عِقَالٌ

– اِنْفِلَاتٌ озодликка (эркинликка) чиқиш, озод бўлиш; озодлик, эркинлик; билинтирмай чиқиб кетиш; ~ الْغَازِ газнинг чиқиб кетиши

– إِفْلَاتٌ қочиш; билинтирмай кетиш

– فَالِتٌ 1) қутулган; 2) озод, тилига эрк берадиган

– فَلَاتِيٌّ кўп. فَلَاتِيَةٌ 1. ахлоқсиз, бебош; 2. бузуқ, ҳавойи одам, енгилтак киши

– فَلْتٌ қочиш, қутилиш

– فَلْتَانٌ 1) қутилган; 2) озод, эркин

– فَلْتَةٌ кўп. فَلَتَاتٌ 1) хато қилиш, хато; ~ قَلَمٍ ёзувдаги хато; 2) ҳамла, ташланиш, ножўя иш (ҳаракат); 3) кутилмаганлик, тасодиф; ~ кутилмаганда, тасодифан; олдиндан тайёрланмасдан

– مَفْلَتٌ қутулиш; لَا ~ مِنْهُ бундан қутилиб бўлмайди

– مُنْفَلَتٌ озод бўлган, қутулиб қолган; ~ مِنْ عِقَالِهِ эркинликка чиқиб олган, уччига чиққан, ашаддий

فِلْتَرٌ фильтр

I فَلَجَ (и, у) فَلْجٌ 1) ёрмоқ, бўлиб ташламоқ; 1) тор-мор қилмоқ, ғолиб бўлмоқ; 3) ишламоқ (ерни), ҳайдамоқ; 4) мажҳ. фалаж бўлмоқ, фалажланмоқ; II فَلَّجَ қормоқ, бўлиб ташламоқ; VII اِنْفَلَجَ фалаж бўлмоқ, фалажга дучор бўлмоқ

– أَفْلَجُ мн. فَلْجَاءُ кўп. فُلْجٌ: ~ الْأَسْنَانِ رَجُلٌ яккам-дуккам тишли одам

– فَالِجٌ[1] фалаж; ~ نِصْفِيٌّ гемиплегия, тана бир томонининг фалажланиши

– فَالِجٌ[2] шамол, шабада, ел

– فَلْجٌ[1] ғалаба, тор-мор этиш

– فَلْجٌ[2] кўп. فُلُوجٌ кичик дарё, дарёча

– فَلَجٌ кўп. أَفْلَاجٌ ариқ, ариқча

– فَيْلَجَةٌ кўп. فَيَالِجُ пилла

– مُفَلَّجٌ: ~ الْأَسْنَانِ тишлари жуда оз (мас. одам)

– مَفْلُوجٌ 1. фалажга учраган одам, фалаж бўлган; 2. фалаж одам

I فَلَحَ (а) فَلْحٌ 1) ҳайдамоқ, чопмоқ (ерни); الْأَرْضُ لِمَنْ يَفْلَحُهَا! ер уни ҳайдаганники! (ишлаганники!); 2) муваффақият қозонмоқ; ютуққа эришмоқ; II فَلَّحَ ҳайдамоқ, ишламоқ (ерни); IV أَفْلَحَ 1) муваффақият қозонмоқ, ютуққа эришмоқ, мақсадга етмоқ; 2) роҳат-фароғат қилмоқ, бой-бадавлат яшамоқ X اِسْتَفْلَحَ ютмоқ, зафар қучмоқ, ғолиб бўлмоқ, اِسْتَفْلِحِي بِأَمْرِكِ! жоҳилия вақтида хотинни талоқ қилишда ишлатилган ибора ("сен талоқсан!" каби)

– فَالِحٌ муваффақият эгаси, қўлга зафар киритган

– فَلَاحٌ[1] 1) ютуқ, муваффақият; 2) фаровонлик; роҳат-фароғат; қутилиш; حَيَّ عَلَى الْـ~! нажотга шошилинг (азоннинг бир қисми)

– فَلَاحٌ[2] боқийлик, абадийлик; وَلَكِنْ لَيْسَ لِلدُّنْيَا ~! лекин бу дунё ўткинчидир (абадий эмасдир)

– فَلَاحٌ[3] саҳарлик, саҳар пайтида овқат ейиш (рўза тутилганда)

– فَلَّاحٌ деҳқон, фаллоҳ

– فِلَاحَةٌ ерга ишлов бериш, ҳайдаш; деҳқончилик ~ الْبَسَاتِينِ боғдорчилик

– فَلَّاحِيٌّ қишлоққа оид; деҳқонга (деҳқончиликка) оид; الْجَمَاهِيرُ الْـ~ـةُ деҳқонлар оммаси; الْمَسْأَلَةُ الْـ~ـةُ деҳқонлар масаласи

– فَلْحٌ қишлоқ ҳаёти

– فَلْحِيٌّ қишлоққа оид; деҳқонга оид

– مُفْلِحٌ 1) муваффақият эгаси; 2) муваффақиятли

فَلْدَسْبَاتٌ мин. дала шпати

فَلْدَسْبَاتٌ= فَلْدَسْبَارٌ

فَالُوذَةٌ алиф. б. қар.

– فِلْذَةٌ кўп. ـَاتٌ, ـــ أَفْلَاذٌ 1) бўлак, парча, қисм; 2) юракка яқин бўлган нарса; أَفْلَاذُ الْأَرْضِ маж. ер остидаги хазиналар; ~ كَبِدِهِ маж. энг қимматбаҳо (қадрли) нарса (сўзма-сўз: жигарнинг бир бўлаги); أَفْلَاذُ أَكْبَادِ الْوَالِدَيْنِ маж. жигаргўшалар

– فُولَاذٌ алиф. б. қар.

– فُولَاذِيٌّ алиф. б. қар.

فِلِزٌّ кўп. ـَاتٌ — металл; минерал; ~ شِبْهُ металлоид; ~ (فِلِزَّاتُ) الْحَدِيدِ темир рудаси (маъдани); الْفِلِزَّاتُ الْإِشْعَاعِيَّةُ радиокатив металлар; الْفِلِزَّاتُ الْكَرِيمَةُ қимматбаҳо металлар

– فِلِزِّيٌّ металга оид, металдан ясалган

– (فلس) II فَلَّسَ 1) хонавайронликка (банкротликка, синишга) олиб келмоқ; 2) банкрот деб эълон қилмоқ, банкрот деб тан олмоқ; 3) банкрот бўлмоқ, сариқ чақасиз қолмоқ; IV أَفْلَسَ банкрот бўлмоқ, сариқ чақасиз қолмоқ; камбағаллашмоқ, қашшоқлашмоқ; VI تَفَالَسَ қасддан банкротлаштирмоқ

– إِفْلَاسٌ кўп. ـَاتٌ — банкротлик, синиш, қашшоқлашув; хонавайрон бўлиш; ~ مُدَلَّسٌ қасддан қилинган банкротлик; أَعْلَنَ ~ الدُّكَّانِ дўконнинг банкрот бўлганлигини эълон қилмоқ

– تَفَالُسٌ қасддан қилинган банкротлик

– تَفْلِيسَةٌ кўп. ـَاتٌ, ـــ تَفَالِيسُ банкротлик, синиш

– فَلْسٌ кўп. فُلُوسٌ майда танга; чақа-танга; фалс (*Кувайт ва Ироқда 1/100 динорга тенг бўлган пул бирлиги*); кўп. пул, пуллар; فُلُوسُ السَّمَكِ балиқ тангачалари

– فَلْسٌ анат. орқа чиқариш тешиги

– فَلَسٌ қашшоқлик, камбағаллик

– مُفْلِسٌ, مُفَلَّسٌ кўп. مَفَالِيسُ пулга муҳтож, пулсиз қолган, сариқ чақасиз (*қолган*); банкрот, синган; қарз узишга қодир бўлмаган қарздор

فِلْدَسْبَارٌ = فِلْسْبَارٌ

فَلَسْطِينِيٌّ 1. 1) Фаластинга оид; 2) филистёр (фикри тор), филистёрликка оид. 2. 1) фаластинлик; 2) филистёр (фикри тор одам)

– فَلَسْطِينِيَّةٌ: الـ~ филистёрлик (*фикри торлик*)

فَلْسَفَ фалсафа қилмоқ; (*бирор н. ни*) фалсафий асосламоқ (ب);

تَفَلْسَفَ 1) фалсафа билан шуғулланмоқ; фалсафа сотмоқ; 2) (*бирор н. ни*) тарғиб қилмоқ (ب)

– فَلْسَفَةٌ фалсафа; الـ~ الطَّبِيعِيَّةُ а) физика; б) натурфилософия, табиат фалсафаси (*мавҳум мулоҳазалар асосида яхлит бир тасаввур беришга интиладиган фалсафий таълимот*) الـ~ الْمَدْرَسِيَّةُ схоластик фалсафа; ~ وَضْعِيَّةٌ позитивизм (*фалсафа фойдасиз деб ҳисоблавчи оқим*); ◊ حَجَرُ الـ~ фалсафа тоши (*афсонага кўра, ҳар қандай н. га шу тош тегса, у олтинга айланар эмиш*)

– فَلْسَفِيٌّ фалсафий; الْمَذْهَبُ الـ~ фалсафий таълимот; قِصَّةٌ ~ـةٌ фалсафий роман

فَيْلَسُوفٌ кўп. فَلَاسِفَةٌ файласуф, донишманд; فَلَاسِفَةُ مَا وَرَاءَ الطَّبِيعَةِ метафизиклар; ◊ حَجَرُ الْفَلَاسِفَةِ фалсафа тоши

فَلْطَحَ 1) ёймоқ, кенгайтирмоқ; 2) ясси қилмоқ

– فِلْطَاحٌ 1) ёйилган, кенг; 2) ясси

– فَلْطَحَةٌ ёйилиш, кенгайиш

مُفَلْطَحٌ ёйилган, кенгайтирилган; кенг; 2) ясси; سَمَكٌ ~ камбала (*ясси балиқ*)

فُلْطٌ кўп. أَفْلَاطٌ эл. вольт

– فُلْطِيَّةٌ волтаж

I فَلَعَ (а) فَلْعٌ ёрмоқ, чақмоқ, бўлмоқ, кесмоқ; II فَلَّعَ = I; V تَفَلَّعَ ёрилмоқ; ~ت قَدَمُهُ унинг товони ёрилди

– فَلْعٌ кўп. فُلُوعٌ ёриқ, дарз

فَلْفَصَ курашмоқ, ўзини ҳимоя қилмоқ

فَلْفَصَةٌ кураш, ўзини ҳимоя қилиш; حَرَكَاتُ ~ ўзини ҳимоя қилиш усуллари

فَلْفَلَ қалампир қўшмоқ, қалампирламоқ

– فُلْفُلٌ, فِلْفِلٌ кўп. فَلَافِلُ жам. қалампир; أَحْمَرُ ~ қизил қалампир; أَخْضَرُ ~ бутун (кўк) қалампир; أَسْوَدُ ~ мурч (*сўзма-сўз: қора қалампир*); (حُلْوٌ) رُومِيٌّ ~ чучук қалампир; (مُرٌّ) رُومِيٌّ ~ румий (кўк) қалампир; دَارٌ ~ узун қалампир; فَلَافِلُ السُّودَانِ Судан қалампири (*доналик қалампир*)

– فُلْفُلَةٌ, فِلْفِلَةٌ кўп. ~اتٌ — қалампир донаси, бутун (кўк) қалампир

– فُلْفُلِيٌّ 1) қалампир қўшилган, қалампирланган; 2) қалампирсимон, қалампирга ўхшаш

– فُلْفُلِيَّةٌ кўп. ~اتٌ — қалампирдон, қалампир идиши

– فُلَيْفِلَةٌ кўп. ~اتٌ — 1) қалампир уруғи; 2) Судан қалампири (*доналик қалампир*)

– مُفَلْفَلٌ қалампир солинган, қалампирланган; رُزٌّ ~ палов; ◊ شَعْرٌ ~ жингалак соч

I فَلَقَ (и) فَلْقٌ бўлмоқ, ёрмоқ, парчаламоқ; نَوَاةَ الذَّرَّةِ ~ атом ядросини парчаламоқ; ◊ الصُّدَاعُ رَأْسَهَا ~ у (*аёл*) нинг боши оғриқдан ёрилиб кетай деяпти; اللّٰهُ الصُّبْحَ ~ Оллоҳ қоронғуликни кўтариб, тонг бошланди; II فَلَّقَ бўлакларга (*қисмларга*) ажратмоқ, парчаламоқ; V تَفَلَّقَ ёрилмоқ, тилинмоқ; VII انْفَلَقَ 1) бўлинган (парчаланган) бўлмоқ; 2) бўлиниб чиқмоқ, парчаланиб чиқмоқ, узилиб чиқмоқ; 3) дарзли (ёриқли) бўлмоқ (*дарахт ҳақида*); ◊ ~ الصُّبْحُ тонг отди; ~ بَكَى حَتَّى ҳолдан тойгунча йиғламоқ; انْفَلِقْ! йўқол! кет!

انْفِلَاقٌ бўлиниш, парчаланиш; ажралиш; عَصْرُ ~ الذَّرَّةِ атомнинг парчаланиш даври (асри)

– فَالِقٌ 1. бўлинувчи, парчаланувчи; 2. яратувчи (*Оллоҳ ҳақида*)

– فَالِقَةٌ кўп. فَوَالِقُ дарз, ёриқ

– فَلَقٌ кўп. أَفْلَاقٌ тонг

– فَلْقٌ кўп. فُلُوقٌ 1) дарз, ёриқ; 2) тўсин, балка

– فِلْقٌ 1) офат, фалокат; 2) таажжубланадиган иш

– فِلْقَةٌ кўп. فِلَقٌ ёки кўп. فِلْقَاتٌ ярим; қисм, бўлак; 2) парча

– فَلَقَةٌ 1) фалақ, фалақа (*жазолаш қуроли-ўртасига ҳалқасимон тасма ўтказилган ёғоч бўлиб, оёқни ҳалқага солиб бураб, икки томондан кўтариб турилади, сўнг оёқ кафтларига урилади*); 2) фалақ билан жазолаш

– فُلَيْقٌ данаги осон кўчадиган шафтоли

– فَيْلَقٌ кўп. فَيَالِقُ қўшин, армия; армия корпуси; الدَّرَكِ ~ жандармлар корпуси

– مُفْلِقٌ улуғ, буюк (*шоирларга бериладиган сифат*)

I فَلَكَ (у) فَلْكٌ юмалоқ маммали бўлмоқ (*қиз ҳақида*); II فَلَّكَ 1) фол кўрмоқ, олдиндан айтмоқ (*мунажжим, фолбин ҳақида*); 2) = I

– فَلَّاكِيٌّ кўп. فَلَاكِيَّةٌ қайиқчи

– فَلَكٌ куп. أَفْلَاكٌ 1) фалак, осмон, осмон гумбази; عِلْمُ الـ~ астрономия, фалакиёт; رِجَالُ الـ~ ёки عُلَمَاءُ الـ~ астрономлар

2) *астр.* орбита; ~ مِرِّيخ Марс (*Миррих*) орбитаси; لَا يَخْرُجُ ذَلِكَ عَنْ ~ الْبَرْنَامَجِ бу дастур чегарасидан сира ташқарига чиқмайди; ◊ دَارَ (سَارَ) فِي ~ـهِ، سَبَحَ فِي ~ـهِ кимнингдир таъсири остида бўлмоқ; ~ـه دَائِمًا доимо кимнингдир таъсирини ҳис қилиб турмоқ

– فُلْكٌ *мз. мн. шунингдек. кўп.* кема, корабль; ◊ ~ نُوحٍ бир-бирга мос келмаган хилма-хил одамлар тўдаси (сўзма-сўз: Нуҳ кемаси)

– فَلْكَةٌ *кўп.* ~اتٌ — орқа, думба, кет

– فَلْكَةٌ *кўп.* فَلَكٌ *ёки* فَلْكَةٌ *кўп.* فَلَكٌ ғалтакча, ғилдиракча; ~ الْمِغْزَلِ ип эшадиган ғалтак, урчуқ

– فَلَكِيٌّ 1. астрономияга (*фалакиётга*) оид; 2) астроном

– فُلُوكَةٌ *кўп.* فَلَائِكُ қайиқ, шлюпка; фелюга (*кичик елканли ов кемаси*)

– مَفْلُوكٌ 1. бахтсиз; 2. иши ўнгидан келмайдиган одам

فِلْمٌ *кўп.* أَفْلَامٌ фильм; ~ نَاطِقٌ овозли фильм; الْـ~ الْفَنِّيُّ бадиий фильм; الْـ~ الْوَثَائِقِيُّ *ёки* الْـ~ التَّسْجِيلِيُّ ҳужжатли фильм; الْـ~ الْمُلَوَّنُ рангли филм

– فُلَيْمٌ микрофильм

فَلْمِنَاتٌ: ~ الزِّئْبَقِ *кимё.* (*симобли*) портловчи модда

فَلَمَنْكُ *жам.* голландияликлар, голландлар

– فَلَمَنْكِيٌّ 1. голландларга оид; 2. голланд

فُلَانٌ، فُلَانِيٌّ фалончи, фалоний; ~ وَ عَلَّانٌ وَ تُلَّانٌ фалон-фалонлар

– فِلِّينٌ тиқин, тиқин қиладиган пўкак; شَجَرُ الْـ~ пўкак дарахти

– فِلِّينَةٌ *кўп.* ~اتٌ — тиқин, пўкак

– فَلَنْكَةٌ *кўп.* ~اتٌ — шпала (*т.-й. излари остига қўйиладиган тўсинсимон ёғочлар*)

فَلًا очиқ бўшлиқ, фазо; ◊ فِي الْـ~ очиқ ҳавода, очиқ (ёпилмаган) жойда

– فَلَاةٌ *кўп.* فَلًا саҳро, чўл, биёбон

– فُلُوٌّ *мн.* فَلْوَةٌ = فِلْوٌ

– فِلْوٌ *кўп.* أَفْلَاءٌ тойчоқ; хўтик

– فِلْوٌ = فُلُوٌّ

فُلُورٌ *кимё.* фтор

تَفَلْوَرَ флюороскоп (*рентген аппарати*) орқали сурат олмоқ (*мас.*, ўпканинг суратини)

– تَفَلْوُرٌ флюороскоп орқали сурат олиш

فُلُورِينٌ флорин (*қадимги Италия ва ҳозирги Нидерландияда пул бирлиги*)

I فَلَى (*и*) فَلْيٌ 1) майда ҳашарот (паразит)ларни қидирмоқ (изламоқ); 2) ков-ков қилмоқ, диққат-эътибор билан қараб чиқмоқ; ~ الشِّعْرَ шеърнинг маъносини ечмоқ, шеърнинг қийин жойларига изоҳ бермоқ; II فَلَّى майда ҳашарот (паразит)ларни изламоқ (қидирмоқ); V تَفَلَّى майда ҳашарот (паразит)лардан қутулмоқ, ўзидан майда ҳашарот (паразит)ларни изламоқ; VIII اِفْتَلَى яхшилаб қараб чиқмоқ (изламоқ, ков-ков қилмоқ)

– فَالِيَةٌ 1) пистон (*милтиқдаги*); 2) гунгқумалатар қўнғизи

– فُلْيًا *бот.* ялпиз

– فُلْيَةٌ = فُلْيًا

– فُلَيُونٌ кичкина бут, бутча

– فَلْيَارٌ *кўп.* ~اتٌ — тўп (*мас.*, пахта тўпи)

فَمٌ، فُمٌّ *кўп.* أَفْمَامٌ 1) оғиз; ضَحِكَ مِلْءَ الْـ~ оғиз тўлдириб кулмоқ; تَكَلَّمْتُ مَعَهُ ~ا لِأُذُنٍ *маж.* мен у билан яккама-якка (шахсан) суҳбатлашдим; مِنْ ~كَ لِبَابِ السَّمَاءِ! *мтл.* қани, сен (сиз) айтгандек бўлса, сен (сиз) айтгандек бўлса, яхши бўларди, оғзингга шакар; 2) мансаб; ~ النَّهْرِ дарё мансаби; ~ التُّرْعَةِ каналнинг бошланиши; 3) тешик, оғиз; кириш, бошланиш; ~ الْوَادِي водийга кириш, водийнинг бошланиши; ~ الْبُنْدُقِيَّةِ милтиқнинг оғзи; ~ السِّجَارَةِ мундштук; ~ الْمَعِدَةِ биқин, биқин чуқурлиги; ◊ ~ الْحُوتِ *астр.* Фомальгаут

– فَمِيٌّ، فَمَوِيٌّ 1) оғзаки; 2) оғизга оид; *фон.* сирғадувчи (الرَّاءُ، اللَّامُ *ундошлари ҳақида*)

(فن) II فَنَّنَ 1) ҳархилламоқ, турли-туман қилмоқ; 2) таснифламоқ; 3) аралаштирмоқ; V تَفَنَّنَ 1) усталик (маҳорат)ни ишга солмоқ, топқирлик қилмоқ; 2) (*бирор н. да*) мутахассис бўлмоқ (فِي); VIII اِفْتَنَّ (*н. дадир*) санъат (маҳорат) кўрсатмоқ (فِي)

– أَفْنَانٌ *кўп.* أَفَانِينُ *дан*

– اِفْتِنَانٌ касб маҳорати; касбдаги санъаткорлик

– أُفْنُونٌ *кўп.* أَفَانِينُ новда, новда чиқариш

– تَفَنُّنٌ усталик, маҳорат; устамонлик; топқирлик; касб маҳорати

– فَنٌّ *кўп.* أَفْنَانٌ 1) соҳа, бўлим, тармоқ, шўъба; 2) турли-туманлик; أَفَانِينُ الْحَلْوَى турли-туман ширинликлар; أَفَانِينُ الْكَلَامِ турли-туман гап сўзлар (фикр-мулоҳазалар)

– فَنٌّ *кўп.* فُنُونٌ 1) санъат, маҳорат; الْفُنُونُ الْجَمِيلَةُ (الرَّفِيعَةُ) нафис санъатлар; الْـ~ لِلْـ~ санъат, санъат учун; الْـ~ التَّجْرِيدِيُّ абстракт санъат; الْـ~ الزُّخْرُفِيُّ декоратив санъат; ~ رُكُوبِ الْخَيْلِ чавандозлик санъати; الْـ~ الْكَلَامِيُّ *ёки* ~ الْكَلَامِ чиройли (гўзал) гапириш санъати, сўзлаш санъати; ~ سَوْقِ الْجُيُوشِ стратегия санъати; 2) эркин касб; 3) фан, илм; دَارُ الْفُنُونِ дорилфунун, университет; 4) техника; 5) бўлим, шўъба, тармоқ; فُنُونُ الْعِلْمِ фан (илм) тармоқлари

– فَنَّانٌ артист; рассом; санъаткор, санъат устаси

– فَنَّانَةٌ артистка; рассом аёл; санъаткор аёл

– فَنٌّ *кўп.* أَفْنَانٌ соҳа, тармоқ, шўъба

– فَنِّيٌّ 1. 1) бадиий; 2) артистликка оид; 3) уста, моҳир, маҳоратли; ~ عَامِلٌ моҳир ишчи; 4) техникага оид, техник; 2. 1) артист; 2) мутахассис

– فَنِّيَّةٌ 1) техника, техник томон; 2) бадиийлик, бадиий томон (*мас., асарда*)

فَنَارٌ *кўп.* ـاتٌ, فَنَائِرُ фонар, фонус, чироқ; маёқ, маяк; الـ~ اللاَّسِلْكِيُّ радиомаяк

فَنْجَالٌ *кўп.* فَنَاجِيلُ пиёла, стакан

فِنْجَانٌ *кўп.* فَنَاجِينُ, ـاتٌ пиёла, стакан; الـ~ وَ الصَّحْنُ ликопчали пиёла (стакан); ◊ عَاصِفَةٌ (زَوْبَعَةٌ) فِي ~ арзимаган сабаб билан бўладиган ғавғо (можаро, жанжал)

فَنْجَرَ 1) ҳайратланиб ёки аччиқланиб қарамоқ; 2) саховат кўрсатмоқ; يُصَرِّفُ وَ يُفَنْجِرُ исрофгар; تَفَنْجَرَ 1) фахрланмоқ; 2) сахий (саховатли) бўлмоқ

– فَنْجَرَةٌ 1) ҳайрат, ҳайрон бўлиш, 2) сахийлик, саховат

– فَنْجَرِيٌّ[1] сахий, саховатли

– فَنْجَرِيٌّ[2] *кўп.* فَنَاجِرَةٌ чавандоз, жокей

فَنْجَلَ каловланиб (оқсоқланиб, судралиб, зўрға) юрмоқ

I فَنَخَ (а) فَنْخٌ (*ваъдани*) бузмоқ, сўъзи устидан чиқмаслик;(*шартнома, битимни*) бекор қилмоқ

I فَنِدَ (а) فَنَدٌ 1) алдамоқ, ёлғон гапирмоқ; II فَنَّدَ 1) рад қилмоқ, нотўғри деб топмоқ; 2) қаттиқ танқид қилмоқ; IV أَفْنَدَ = II; V تَفَنَّدَ рад қилинмоқ

– فَنَدٌ 1) ёлғончилик; 2) қариликда хотиранинг ёмонлашиши

فَنْدَقَ катта очмоқ (*мас., эшикларнинг*)

– فُنْدُقٌ *кўп.* فَنَادِقُ меҳмонхона, отель

– فُنْدُقِيٌّ меҳмонхонага оид

فَانُوسٌ *алиф. б, қар.*

(فنش) II فَنَّسَ диккаймоқ, хурпаймоқ; чиқиб турмоқ, диккайиб турмоқ

(فنط) II فَنَّطَ аралаштирмоқ (*картани*)

فِنْطَاسٌ *кўп.* فَنَاطِيسُ қопқоқли кўвача; кўза; бак; хум

– فِنْطِيسٌ бурни пачоқ (*мас., одам*)

– فِنْطِيسَةٌ *кўп.* فَنَاطِيسُ даҳан, тумшуқ, оғиз

– فَنْطَاسِيَّةٌ томоша, тантана

فُنُغْرَافٌ фонограф; граммофон; أُسْطُوَانَةُ الـ~ граммофон пластинкаси

I فَنِقَ (и) فَنْقٌ бой-бадавлат бўлмоқ, бой-бадавлат ҳаёт кечирмоқ; V تَفَنَّقَ = I

فَنِلَّةٌ фланель (*илдан ёки жундан тўқилган енгил мато*)

فَنَكٌ фанак (*тулкилар оиласига кирувчи ҳайвон*)

– فَنِيكٌ жағнинг қулоқ томонидаги чети; إِذَا تَوَضَّأْتَ فَلَا تَنْسَ الْفَنِيكَيْنِ таҳорат қилганингда, жағнинг икки томонини унутма

فَنِيَ (а) فَنَاءٌ 1) ҳалок бўлмоқ, ҳалокатга учрамоқ; фано бўлмоқ; чиримоқ; لَا يَفْنَى а) абадий, ўлимни билмайдиган; б) тубсиз, тугамайдиган, тамом бўлмайдиган; 2) йўқолмоқ, йўқ бўлиб кетмоқ; IV أَفْنَى йўқ қилмоқ, йўқотмоқ, ҳалок қилмоқ, фано қилмоқ; VI تَفَانَى 1) садоқат кўрсатмоқ; (*н. дадир*) ғоят катта ғайрат (фидойилик) кўрсатмоқ (فِي); 2) бир-бирини йўқотишмоқ

– تَفَانٍ садоқат; фидойилик; ғоят катта ғайрат; بِـ~ фидойилик билан

– فَانٍ *мн.* فَانِيَةٌ 1) эски, қадимги, эскириб кетган; 2) қари; شَيْخٌ ~ қари чол; 3) ўткинчи; доимий (абадий) бўлмаган; фоний; الْفَانِيَةُ фоний (ўтар) дунё; تَجَاوَزَ هَذِهِ الْفَانِيَةَ фоний дунёни тарк этмоқ, ўлмоқ

– فَنَاءٌ 1) ўлиш, сўниш; ҳалокат; фано бўлиш; 2) йўқлик, адамлик; фано (*суфийликда*); 3) ўткинчилик, фанолик; ◊ دَارُ الـ~ дорулфано, ўткинчи (фоний) дунё

– فِنَاءٌ *кўп.* أَفْنِيَةٌ 1) кенглик, фазо; 2) *шунингдек:* الدَّارِ ~ ҳовли

فَنَيَارٌ *кўп.* ـاتٌ — қандил, катта шамдон, чилчироқ

– فِنِيقِيٌّ 1. Финикияга оид; 2. финикиялик

فِنِيكٌ *кимё.* фенол; حَامِضُ الـ~ карбол кислотаси

I فَهَّ ёки فَهِهَ (а) فَهَّةٌ, فَهَاهَةٌ 1) кучсиз (мадорсиз) бўлмоқ; 2) тили келишмайдиган бўлмоқ; тутилиб-тутилиб сўзлашмоқ; ёмон гапирмоқ (*нотиқ ҳақида*)

– فَهَاهَةٌ 1) кучсизлик, мадорсизлик; 2) тили келишмаслик, тутилиб-тутилиб сўзлашиш; ёмон гапириш, чиройли гапира олмаслик

– فَهَّةٌ нутқдаги хато

I فَهِدَ (а) فَهَدٌ арслонга ўхшаб кўп емоқ ва ухламоқ

– فَهْدٌ *кўп.* فُهُودٌ, أَفْهَادٌ 1) гепард, чита (*йиртқич ҳайвон*); ов қоплони; 2) ёввойи мушук

فَهْرَسَ 1) (*китобга*) кўрсаткич (мундарижа) қўймоқ; 2) рўйхат тузмоқ

– فِهْرِسٌ *кўп.* فَهَارِسُ 1) кўрсаткич, рўйхат; алифболи кўрсаткич; мундарижа; 2) каталог

– فَهْرَسَةٌ 1) кўрсаткич (мундарижа) қўйиш; 2) рўйхат тузиш

– فِهْرِسْتٌ кўрсаткич

– فِهْرِسِيَّةٌ библиография

I فَهِقَ (а) فَهَقٌ тўлиб-тошмоқ (*идиш ҳақида*)

– فَاهِقٌ оғир (*ғам ҳақида*)

– فَهْقَةٌ *кўп.* فِهَاقٌ *анат.* бош суягига қапишиб турадиган бўйин умуртқасининг биринчи бўғини (*атлант*)

فَهْلَوَدَّ 1) чаққонлик, усталик; 2) хушчақчақлик, тийраклик

– فَهْلَوِيٌّ[1] *тар* паҳлавийларга оид; الـ~ـة паҳлавий тили; паҳлавий

– فَهْلَوِيٌّ[2] 1) чаққон, уста; 2) хушчақчақ, тийрак

I فَهِمَ (а) فَهْمٌ 1) фаҳмламоқ, тушунмоқ; 2) билмоқ, эпламоқ, қила олмоқ; II فَهَّمَ фаҳмлатмоқ, тушунтирмоқ; изоҳлаб бермоқ; IV أَفْهَمَ фаҳмлатмоқ, тушунтириб бермоқ; V تَفَهَّمَ яхши фаҳмламоқ, тушунтирмоқ; аъло даражада билмоқ; тушуниб (фаҳмлаб) олмоқ; VI تَفَاهَمَ 1) ўзаро тушунишмоқ, бир-бирини тушунишмоқ; 2) (*к. биландир*) ўзаро шартлашилмоқ, тил бириктирмоқ (مَعَ); VII انْفَهَمَ тушунилган бўлмоқ; X اسْتَفْهَمَ (*к. ёки н. нидир*) сўрамоқ, сўраб олмоқ, хабардор бўлмоқ (عَنْ)

– اسْتِفْهَامٌ *кўп.* ~اتٌ — 1) сўров, маълумотнома; 2) сўроқ; عَلَامَةُ الـ~ сўроқ аломати; اسْمُ الـ~ сўроқ олмоши; حَرْفُ الـ~ сўроқ юкламаси

– اسْتِفْهَامِيٌّ сўроққа (саволга) оид

– أَفْهَمُ ҳаммадан яхши фаҳмловчи (тушунувчи); тезфаҳм, фаросатли

تَفَاهُمٌ 1) бир-бирини тушуниш, ўзаро тушуниш; حُسْنُ الـ~ бир бирини яхши тушуниш; келишиш; سُوءُ الـ~ тушунмаслик, бир-бирини тушунмаслик; 2) келишув

– فَهَّامَةٌ серфаросат, фаросати кучли одам

– فَهْمٌ *кўп.* أَفْهَامٌ 1) фаҳм, фаросат; тушуниш; سُوءُ الـ~ нотўғри тушуниш; 2) фаросатлилик, фаҳмлилик; 3) ақл, фаросат; 4) билиш, эплаш

– فَهِيمٌ = فَهِمٌ

– فَهِيمٌ *кўп.* فُهَمَاءُ ақлли, фаросатли; зеҳнли

– مَفْهُومٌ 1. 1) тушуниладиган, фаҳмланадиган; тушунилган, фаҳмланган; غَيْرُ ~ тушунилмаган, фаҳмланилмаган; 2) англанадиган; ... وَ الـ~ أَنْ ... шуни фаҳмлаш (тушуниш) мумкинки ...; тушунарлики, ...; 2) *кўп.* مَفَاهِيمُ тушунча, концепция; ~ عَنِ الْعَالَمِ дунёқараш, дунёни тушуниш

مَفْهُومِيَّةٌ 1) тушуниш; 2) тушунганлик, фаҳмланганлик; مَعَ ~ أَنَّ ... ...ганлиги тушунарли; тушунарлидирки, ...

فُو (*қар. кел.* فِي; *туш. кел.* فَا) оғиз (*сол.* فُوهٌ)

فُوب *савдо.* фоб (*денгиз орқали юк ташиш бўйича битим турларидан бўлиб, унга кўра сотувчи юкни кемага олиб келиб бериш мажбуриятини ўз зиммасига олади*)

فُوبِيَا *мед.* фобия, сабабсиз қўрқув касаллиги

I.(فوت) فَاتَ (у) فَوْتٌ, فَوَاتٌ 1) ўтиб кетмоқ, йўқ бўлмоқ; أَوَانُهُ ~ эскириб қолмоқ; وَ لَكِنَّ الْوَقْتَ كَانَ قَدْ ~ аммо энди вақт қўлдан берилган эди; ◊ مَا ~ مَاتَ *мтл.* қор ёғиб, излар босилди; 2) ўтиб кетмоқ, унутилмоқ; ~ـتْهُ الْكَلِمَةُ у сўзни тушунолмай қолди; لَا تَتْرُكْ الْفُرْصَةَ تَفُوتُكَ! қулай фурсатни қўлдан берма; 3) орқада қолдирмоқ; ... وَ لَا يَفُوتُنَا أَنْ نُشِيرَ إِلَى ... биз албатта ...га ишора қиламиз; ~ـنِي الْقِطَارُ мен поездга кеч қолдим; ~ـنِي أَنْ أَذْكُرَ мен унутибман, менинг эсимдан чиқиб қолибди; II فَوَّتَ 1) кетишга (ўтишга) мажбур қилмоқ ёки рухсат бермоқ; ... هٰذَا عَلَيْهِ مَعْرِفَةَ ... ~ ... бу уни ...ни билиш имкониятидан маҳрум қилди; 2) йўқотмоқ; вақт йўқотмоқ; الْوَقْتَ ~ қулай фурсатни йўқотмоқ; 3) кеч қолиш сабабчиси бўлмоқ; IV أَفَاتَ қўлдан бермоқ, йўқотмоқ; VI تَفَاوَتَ тафовутланмоқ, фарқланмоқ; дифференциялашмоқ; VIII افْتَاتَ 1) ўйлаб чиқармоқ, тўқиб чиқармоқ; 2) бузмоқ (*мас. қонунни-* عَلَى); 3) = I; 4) (*к. нингдир устидан*) ҳукм чиқармоқ (عَلَى); ~ عَلَى زَيْدٍ فِي الْأَمْرِ у Зайд устидан ҳукм чиқарди; ◊ زَيْدٌ لَا يُفْتَاتُ عَلَيْهِ Зайднинг буйруғисиз ҳеч нарса амалга ошмайди

– إِفْتِيَاتٌ 1) ўйлаб (тўқиб) чиқариш; 2) бузиш (*мас., қонунни-*عَلَى)

– تَفَاوُتٌ тафовут, фарқ; дифференциация

– فَائِتٌ 1) ўтиб бораётган; ўтмишдаги, олдинги; فِي الْخَمِيسِ الـ~ олдинги пайшанбада; فِي اللَّيْلَةِ الـ~ـة кеча кечқурун; 2) ғайритабиий; الْحُسْنُ ~ ғайритабиий ҳусн (чирой); ◊ عَلَى الـ~ йўл-йўлакай

– فَائِتَةٌ (*бирор*) ўткинчи нарса; لَا تَفُوتُهُ ~ унинг олдидан (ёнидан) ҳеч ким билинтирмай ўтиб кетолмайди

– فَوَاتٌ ўтиб кетиш, ўтиш; مَوْتُ الـ~ тўсатдан келган ўлим; هَرَعْتُ إِلَيْهِ وَ لَكِنْ بَعْدَ ~ الْفُرْصَةِ мен унинг олдига югуриб келдим, лекин энди кеч бўлган эди

– فَوْتٌ 1) ўтиш, кетиш, ўтиб кетиш; 2) *кўп.* أَفْوَاتٌ оралиқ, масофа, дистанция

– فُوَيْتٌ ғалати феълли, ўзбошимча; тентакнамо

– مُتَفَاوِتٌ ажралиб турадиган; ҳар хил, турли-туман

فُوتْبُولٌ футбол

فُوتُوغْرَافِيَا фотография

– فُوتُوغْرَافِيٌّ фотографияга оид; صُورَةٌ ~ـة фотографик сурат, фотосурат

فُوتُونٌ *кўп.* ~اتٌ — *физ.* фотон

– فُوتُونِيٌّ *физ.* фотонга оид; مُحَرِّكٌ ~ фотон двигатели

فُوتِيلٌ кресло

فَوْجٌ *кўп.* أَفْوَاجٌ, فُؤُوجٌ гуруҳ; оломон; أَفْرَادًا وَ أَفْوَاجًا битта-битта ва гуруҳ-гуруҳ бўлиб; 2) смена; 3) *ҳарб.* полк, батальон (*Ироқда*)

I (فوح) فَاحَ (у) فَوْحٌ, فَوَحَانٌ тарқалмоқ, келмоқ (*ҳид ҳақида*)

– فَوَّاحٌ муаттар ҳид тарқатадиган; муаттар ҳид тарқатувчи

– فَوْحٌ ҳид тарқалиши; طَيِّبُ الـ~ яхши (ёқимли) ҳидли

I (فوخ) فَاخَ (у) فَوَخَانٌ 1) овоз чиқариб эсмоқ (*шамол ҳақида*); 2) орқадан ел чиқармоқ; IV أَفَاخَ = I 2)

فَوْدٌ *кўп.* أَفْوَادٌ 1) чаккадаги соч, гажак; 2) чакка

فُودْكَا водка

I (فور) فَارَ (у) فَوْرٌ, فَوَرَانٌ қайнамоқ, қайнаб турмоқ, қайнаб чиқиб турмоқ (*сув ҳақида*); دَمُهُ ~ *маж.* у қайнаб кетди; II فَوَّرَ 1) қайнатмоқ, қайнатиб турмоқ, қайнатиб чиқариб турмоқ (*сув ҳақида*); 2) ғашга тегмоқ; ◊ الْخَادِمَ ~ ходимни (хизматкорни) ишдан бўшатмоқ; IV أَفَارَ қайнатмоқ

– فَائِرٌ қайнаётган, қайнаб тошаётган; отилиб чиқиб турган (*сув ҳақида*); فَارَ ~هُ аччиқланмоқ

– فَأْرٌ = فَارَةٌ, فَارٌ

– فَوَّارٌ 1) қайнаб чиқиб турган, қайнаётган; кўпикли, биқиллаётган (*вино ҳақида*); 2) аччиғи тез чиқадиган

– فَوَّارَةٌ *кўп.* اتٌ — фаввора, фонтан; مَاءٍ حَارٍّ ~ гейзер (*отилиб чиқиб турадиган иссиқ сув*)

– فُوَارَةٌ қозонда қайнаб турган нарса

– فَوْرٌ қайнаш; ◊ مِنَ الْـ~ *ёки* عَلَى الْـ~ *ёки* لِـ~ـهِ тез, тўхтовсиз; مِنْ ~هِ *ёки* ўша ондаёқ; فَوْرَهُ ...дан кейиноқ; ~ا шу ондаёқ, тезда, тўхтовсиз

– فَوَرَانٌ қайнаш, қайнаб туриш; الدَّمِ ~ *маж.* ғазаб

– فَوْرَةٌ ёниш, кучайиб кетиш (*ғазаб ҳақида*); ёниқлик; مِنَ ~ الضَّحِكِ тинмай кулавериш, кулги тутқаноғи

– فَوْرِيٌّ тўхтовсиз, тезда бўлишликка оид; кечиктириб бўлмайдиган

فُرْشِينَةٌ = فُورْشِينَةٌ

فُورْمَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) форма; هُوَ خَارِجَ الْـ~ *спорт.* у формада эмас; 2) қолип, шон (*этикдўзликда*)

فَوْرِقَةٌ *кўп.* اتٌ — фабрика

I (فوز) فَازَ (у) فَوْزٌ 1) муваффақият қозонмоқ; (*к. нидир*) енгмоқ, (*к. дандир*) устун келмоқ (عَلَى); (*н. нидир*) қўлга киритмоқ (بِ); ~ بِالْمَرْتَبَةِ الْأُولَى فِي الْمُبَارَاةِ *спорт.* мусобақада биринчи ўринни олмоқ (эгалламоқ); عَلَيْهِ بِالنُّقَطِ ~ *спорт.* очколар бўйича ғалаба қозонмоқ; بِتَثْبِيتِ الْكَتِفَيْنِ ~ *спорт.* икки елкасини ерга теккизмоқ; 2) (*н. гадир*) эришмоқ (بِ); (*н. нидир*) олмоқ (بِ); ~ بِـ... فِي الْيَانَصِيبِ лотереяда (*н. нидир*) ютмоқ; 3) (*н. дандир*) қутулмоқ, қутулиб қолмоқ (مِنْ); مِنَ الْمَكْرُوهِ ~ ёқимсиз (макруҳ) нарсалардан эҳтиёт бўлмоқ; 4) ҳалок бўлмоқ, ўлмоқ; II فَوَّزَ чўл (саҳро)да саёҳат қилмоқ; IV أَفَازَ ғалаба билан таъминламоқ, ютуқ келтирмоқ

– فَائِزٌ 1. 1) ғолиб, ғалаба қилувчи; 2) муваффақиятли; 2. ғолиб, музаффар

– فَوْزٌ 1) ғалаба, зафар; триумф; муваффақият; 2) қутулиш

– مَفَازَةٌ *кўп.* مَفَاوِزُ 1) чўл, саҳро; 2) қўриқ ер

فُوسْفَاتٌ *киме.* фосфат, фосфор кислотаси тузи; سُوبَرْ ~ суперфосфат

– فُوسْفَاتِيٌّ фосфатга оид; ~ـةٌ مُخَصِّبَاتٌ фосфатли ўғитлар

فُصْفُورٌ = فُوصْفُورٌ

(فوض) II فَوَّضَ (*н. гадир*) вакил қилмоқ, ваколат (ҳуқуқ) бермоқ (إِلَى ,لِـ); III فَاوَضَ (*к. биландир н. ҳақдадир*) музокара юритмоқ (فِي, مَعَ); VI تَفَاوَضَ ўзаро музокара олиб бормоқ (юритмоқ)

– تَفْوِيضٌ 1) ваколат (ҳуқуқ) бериш; 2) вакиллик, ишонч билдириш; ~ مُطْلَقٌ الْـ чекланмаган ваколат эгаси

– فَوْضَوِيٌّ 1. анархияга оид; 2. анархия тарафдори, анархист

– فَوْضَوِيَّةٌ 1) анархия (*ҳар қандай тартибни инкор этиш*); 2) анархизм

– فَوْضَى анархия; فِي الْإِنْتَاجِ ~ ишлаб чиқариш анархияси

– مُفَاوِضٌ музокара олиб бораётган томон

– مُفَاوَضَةٌ *кўп.* اتٌ — музокара

– مُفَوَّضٌ 1. ваколат олган; ваколатли; الْوَزِيرُ الْـ~ ваколатли вазир; 2. السَّامِي الْـ~ комиссар; олий комиссар

– مُفَوَّضِيَّةٌ 1) мухтор вакиллик; 2) комиссариат

فُوطَةٌ *кўп.* فُوَطٌ 1) *шунингдек.* الْمَدْرَسَةِ ~ фартук; 2) фўта, белбоғ; السُّفْرَةِ ~ *ёки* الْأَيْدِي ~ дастрўмол, салфетка, кичик сочиқ, сочиқча; الْوَجْهِ ~ сочиқ; الْحَمَّامِ ~ ҳаммом сочиғи

فَوْعَةٌ 1) муаттар бўй (ҳид); 2) куч, қувват; авж, яшнаганлик, гуллаб турган пайт; السَّمِّ ~ кучли заҳар; الشَّبَابِ ~ ёшликнинг гуллаб турган пайти; النَّهَارِ ~ куннинг ўртаси, авжи

فُوفٌ *кўп.* أَفْوَافٌ 1) (*тирноқдаги*) оқ доғ; 2) (*дондаги*) пўст; 3) ғунча

– مُفَوَّفٌ оқ ёли бор; ола-була; بُرْدٌ ~ оқ йўлли матодан тикилган чопон

I (فوق) فَاقَ (у) فَوْقٌ, فَوَقَانٌ 1) (*бирор н. дан*) устун бўлмоқ, (*бирор н. нинг*) устида (тепасида, юқорисида) бўлмоқ; 2) ортиқ (устун) келмоқ; ~ـهُ عُدَّةً وَ عَدَدًا *ҳарб.* ҳам миқдор, ҳам қуролланиш жиҳатидан (*к. дандир*) устун бўлмоқ; 3) (*касалликдан сўнг*) ўзига келмоқ, ранги-рўйи яхшиланиб қолмоқ; 4) ҳиқичоқ тутмоқ; ◊ ~ بِنَفْسِهِ олмоқ; II فَوَّقَ 1) ҳушига келмоқ; 2) уйғотмоқ; 3) (*бирор н. ни*) эсига солмоқ (إِلَى); 4) (*н. нидир н. дандир*) устун (афзал) кўрмоқ (عَلَى); IV أَفَاقَ 1) ўзига келмоқ, ҳушига келмоқ; 2) уйғонмоқ; 3) тузалиб қолмоқ; 4) уйғотмоқ; 5) (*н. дандир*) ўзига келтирмоқ (مِنْ); V تَفَوَّقَ (*к. дандир*) устун келмоқ (عَلَى);(ўз қобилияти билан) ажралиб

турмоқ; VIII اِفْتَاقَ камбағаллашмоқ, қашшоқлашмоқ; X اِسْتَفَاقَ 1) ўзига келмоқ, ҳушига келмоқ; 2) уйқудан уйғонмоқ

– أَفَاوِيقُ *кўп.* أَفْوَاقٌ *дан*; 1) (*осмонда бўлиб, булутга айланиб, сўнг ёмғир сифатида ёғадиган намлик;* 2) *кўч. м.* ҳасрат; سَكَبَ فِي قَلْبِهِ ~ الْوَجْدِ бу унинг қалбини севгига лиммо-лим қилди

– إِفَاقَةٌ 1) ортиқлик, устунлик; кўплик; *шунингдек. шахм.* қўли баландлик; تَحْقِيقُ الْبَرْنَامَجِ بِـ~ режа (план)ни ортиғи билан бажармоқ; كَسَبَ ~ *шахм.* қўли баланд бўлиш имкониятини олмоқ; 2) ажралиб туриш; юксак сифат, ажойиб маҳорат; иқтидорлилик, талантлилик

– فَائِقٌ 1) юксак; катта; баланд, буюк; ортиқ даражада; ~ الْحَدِّ ҳаддан ташқари; ~ الطَّبِيعَةِ ғайритабиий; ~ الْوَصْفِ таърифдан ташқари; تَفَضَّلُوا بِقَبُولِ ~ الْاِحْتِرَامِ марҳамат қилиб, менинг алоҳида эҳтиромимни қабул қилгайсиз (*одатда мактуб охирига шундай деб ёзиб қўйилади*); 2) ғоят яхши, аъло даражадаги; ажойиб; 3) ақли-ҳуши жойида; ҳушёр

– فَاقَةٌ қашшоқлик, камбағаллик, фақирлик; أَهْلُ الـ~ қашшоқ (камбағал) одамлар, фақирлар

– فُوَاقٌ[1] ҳиқичоқ; ~ الْمَوْتِ ўлим олдидаги хириллаш

– فُوَاقٌ[2] 1) сигирни икки соғиш ўртасидаги вақт; 2) сигир соғишда кафтни очиш билан елини ушлаб қисиш ўртасидаги вақт; أَمْهِلْنِي قَدْرَ ~ الْحَالِبِ! менга озгина фурсат бергил!

– فَوْقَ 1) устида; ~ـهُ унинг устида; 2) ...да; إِعْلَانٌ ~ الْجُدْرَانِ эълон деворларда; ~ صَفَحَاتِ الْجَرَائِدِ газеталар саҳифаларида; 3) ...дан ортиқ, ...дан ташқари; ~ الْحَدِّ ҳаддан ортиқ, ҳаддан ташқари; ~ الصِّفْرِ нолдан баланд; ~ الرِّيحِ шамол келаётган тарафдан; ~ الْعَادَةِ фавқулодда, ғайритабиий; ~ مُتَنَاوَلِ الظُّنُونِ وَالشُّبُهَاتِ ҳеч қандай шак-шубҳасиз; ~ صَوْتِيٌّ товушдан тез; ~ الْوَطَنِيَّةِ миллатчиликдан юқори бўлган; تَأَمَّلَهُ مِنْ ~ لِتَحْتَ кимнидир бошдан-оёқ текширмоқ; وَضَعَ مَصَالِحَهُ ~ مَصَالِحِ الشَّعْبِ ўз шахсий манфаатларини халқ манфаатларидан устун қўймоқ; 4) катта; ...дан катта, ...дан ортиқ; кўпроқ; الْعَشَرَةُ ~ التِّسْعَةِ ўн тўққиздан катта; اِنْقِيَادُهُ لَهَا ~ اِنْقِيَادِهِ لَهُ у унга эмас, кўпроқ унга (*мн.*) бўйсунади

– فَوْقٌ уст, тепа, (*бирор н. нинг*) усти, тепаси; مِنْ ~ устидан; إِلَى ~ тепага, юқорига

– فَوْقَانِيٌّ юқоридаги, тепадаги, устидаги.

– فَوْقِيٌّ 1) юқоридаги, тепадаги, устидаги; 2) юқоридан туриб олинган (*мас., расм, сурват ҳақида*) ◊ اِنْقِلَابٌ ~ сарой тўнтарилиши

– فِيقَةٌ *кўп.* أَفْوَاقٌ (*соғиш олдида елинда тўпланган*) сут

– مُتَفَوِّقٌ юксак; буюк

– مُسْتَفِيقٌ 1) кўзини очган, ўзига келган; 2) уйғонган, уйғоқ

– مُسْتَفِيقٌ = مُفِيقٌ

فُوكْلُورٌ фольклор, халқ оғзаки ижоди

– فُوكْلُورِيٌّ фольклорга оид

فَوَّالٌ ловия сотувчи, ловияфуруш

– فُولٌ *жам.* ловиялар; ~ مَجْرُوشٌ майдаланган ловия; ~ الْخَيْلِ *ёки* ~ مِصْرِيٌّ Миср ловияси; ◊ ~ سُودَانِيٌّ ерёнғоқ; ~ صِينِيٌّ *ёки* ~ الصُّويَا соя (*ловияга ўхшаш ўсимлик*); ~ مِصْرِيٌّ Миср нилуфари

– فُولَةٌ *кўп.* ~ اتٌ — ловия донаси, ловия; ◊ أَنَا فَهِمْتُ الـ~! мен-ку гапнинг мағзини тушундим; كَأَنَّهُمَا ~ وَانْقَسَمَتْ улар икки томчи сув каби ўхшашдирлар

– فُولِيَّةٌ ловиядан тайёрланган овқат

تَفَوْلَذَ пўлатдай мустаҳкам, қаттиқ бўлиб қолмоқ

– فُولَاذٌ пўлат

– فُولَاذِيٌّ пўлатдай; пўлатдай мустаҳкам; أَعْصَابٌ ~ـةٌ *маж.* пўлатдай асаблар; بِعَزْمٍ ~ қатъият билан қилинган азму-қарорлар

فُولْكُلُورٌ фольклор, халқ оғзаки ижоди

– فُولْكُلُورِيٌّ фольклорга оид

فَوَّمَ II (فوم) нон ёпмоқ; فَوِّمُوا لَنَا бизга нон ёпиб беринг

– فُومٌ 1) саримсоқпиёз; 2) буғдой; 3) нўхат

– فُونٌ *кўп.* ~ اتٌ — фўн (*фамилия олдига қўйиладиган қўшимча, мас., фон-Крамер*)

فُونَتِيكٌ фонетика (*грамматиканинг товушларни ўрганувчи қисми*)

– فُونَتِيكِيٌّ 1. фонетик, фонетикага оид; 2. фонетист (*фонетика билан шуғулланувчи олим*)

فُونُوغْرَافٌ фонограф; граммафон; أُسْطُوَانَةُ الـ~ а) фонограф ғалтаги; б) граммофон пластинкаси (лаппаги, товоғи)

فُونِيمٌ *кўп.* ~ اتٌ — *грам.* фонема, товуш

فُونِيَّةٌ 1) пистон; 2) (*карбюратордаги*) жиклёр

فَاهَ I (فوه) (*у*) فَوْهٌ 1) (*нутқ*) сўзламоқ (بِ); 2) (*ўз фикр-мулоҳазасини*) айтмоқ, билдирмоқ (بِ); II فَوَّهَ (овқатга) зиравор солмоқ; V تَفَوَّهَ (*н. нидир*) гапирмоқ, демоқ, сўзламоқ (بِ)

– أَفَاوِيهُ *кўп.* أَفْوَاهٌ *дан* (*қар.* فُوهٌ[1]); 1) овқатни хушхўр қилиш учун ишлатиладиган зираворлар; 2) (*атир тайёрлашда ишлатиладиган*) муаттар моддалар

– فُوهٌ[1] *кўп.* أَفْوَاهٌ муаттар модда

– فُوهٌ[2] *кўп.* أَفْوَاهٌ оғиз, даҳан; فُوهُ унинг оғзи (*қар. к* فِيهِ; *туш. к* فَاهُ); فِيَّ оғзим; صَاحَ بِمِلْءِ فِيهِ бор овоз билан қичқирмоқ (бақирмоқ); ◊ مَاتَ حَتْفَ أَنْفِهِ ўз ажали билан ўлмоқ (*сол.* مَاتَ حَتْفَ فِيهِ)

– فُوَّةٌ *бот.* рўян (*илдизидан қизил бўёқ олинадиган ўтсимон ўсимлик*)

– فُوَهَة *кўп.* ~ اتٌ — 1) тешик; (*тўп, милтиқ, вулқан ва б. ларнинг*) оғзи; نَفَّاثَة ~ реактив (*қурилмалардаги*) оғиз; 2) мансаб (*дарёдаги*)

– فُوَهَة 1) ғийбат, висир-висир гаплар; زَيْدٌ يَخَافُ ~ النَّاسِ Заид одамларнинг ғийбатидан қўрқади; 2) бошланиш қисм, бош; اقْعُدْ عَلَى ~ الطَّرِيقِ! йўлнинг бошида ўлтириб тур!

– مُفَوَّهٌ чиройли (гўзал) сўзловчи; خَطِيبٌ ~ ажойиб нотиқ

– فُوَّةٌ = فُوَّةٌ

– مُفَوًّى дарахт илдизидан олинган бўёққа (*қар.* فُوَّةٌ) солинган; ثَوْبٌ ~ шу бўёққа бўялган кийим

فُوِيَةٌ фольга, станиоль

فِي 1) ...да; الْمَدْرَسَةِ ~ мактабда, мадрасада; رَأَيْتُهُ ~ الشَّارِعِ мен уни кўчада кўрдим; الْأَثْمَانُ ~ الِارْتِفَاعِ нарх-наволар юқорилаб бормоқда (баландламоқда); مُسَابَقَاتٌ ~ الْوَثْبِ وَ الْعَدْوِ сакраш ва югуриш бўйича мусобақа; حُقُوقُهُ ~ ... бирор кишининг ...га бўлган ҳуқуқи; الْمِائَةِ ~ фоиз, процент; ـــه ~ كَانْ *халқ.* бор; ـــه ~ كَانْ бор эди; مَا فِيش *халқ.* йўқ, мавжуд эмас; مَاكَانْش فِيه йўқ эди, бўлмаган эди, мавжуд эмас эди; صَرَاحَةٍ ~ очиқдан-очиқ, очиқчасига, очиқ-ойдин; مُوَاظَبَةٍ ~ ғайрат билан, тиришиб, тиришқоқлик билан; هُدُوءٍ ~ хотиржамлик билан, шошмай; عَدَمِ اكْتِرَاثٍ ~ бепарволик билан, эътиборсизлик (лоқайдлик) билан; غَيْرِ مَلَلٍ ~ зерикмай, бемалол; 2) вақтда, пайтда, давомида; ...ганда; فِيمَا ... бўлаётган вақтда; шу ҳақдаки, ...; فِيمَا مَضَى ўтмишда, ўтган замонда; فِيمَا يَلِي қуйида келтирилгандек; غُرُوبِ الشَّمْسِ ~ қуёш ботаётган пайтда; فِيمَا بَعْدُ а) кейин, ундан кейин; б) келажакда; فِيمَا قَبْلُ авваллари, олдинлари, бундан олдин (илгари); 1991 سَنَةَ ~ 1991 йилда; السَّاعَةِ السَّادِسَةِ ~ соат олтида; نَحْنُ ~ الْعَاشِرِ مِنْ هَذَا الشَّهْرِ шу ойнинг ўнинчи кунида (числосида); الْيَوْمِ السَّادِسِ مِنْ شَهْرِ يُولِيُو ~ бугун (бизда) олтинчи июль; الثَّلَاثِينَ مِنْ عُمْرِهِ ~ туғилганига ўттиз йил бўлган (*одам*), ўттиз ёшдаги; وُلِدَ ~ حَيَاةِ أَبِيهِ *мажҳ.* у туғилган вақтда отаси тирик (ҳаёт) эди; حَيَاتِي ~ умрим бўйи, бутун умрим (ҳаётим) давомида; 3) бунинг учун, шунинг учун, сабабли; عَاقَبَنِي ~ ذَلِكَ у шунинг учун мени жазолади; 4) ҳақда, бўйича; تَحَدَّثَ ~ ... ҳақида суҳбатлашмоқ; سَافَرَ ~ تِجَارَةٍ у тижорат (савдо) ишлари бўйича сафарга кетди; الْمُعَلِّمُ ~ التَّارِيخِ тарих ўқитувчиси; 5) ...га қараганда, ... нинг олдида; لَسْتُ شَيْئًا ~ ـــه унга қараганда (унинг олдида) мен ҳеч нарса эмасман; 6) ичида, орасида; فِيهِمْ улар ичида (орасида); فِيمَا بَيْنَهُمْ ўзаро, ўз ораларида; 7) *мат.* карра, ...га кўпайтирилган; إِنَّ الْقَلِيلَ فِي الْكَثِيرِ كَثِيرٌ кўпга кўпайтирилган оз кўп натижа беради; ثَلَاثَةٌ ~ أَرْبَعَةٍ уч карра тўрт; خَمْسَةٌ ~ خَمْسَةٍ беш карра беш; ◊ أَبْيَضُ ~ أَبْيَضَ жуда-жуда оқ, оппоқ; (~+م) فِيمَ нима учун?; ... فِيمَ = فِيمَا ... шундаки, ...; فِيمَا أَظُنُّ менинг ўйлашимча, мен ўйлайманки, ...; ... وَ قَالَ فِيمَا قَالَ إِنَّ у гап орасида дедики, ...; فِيمَا إِذَا ...ган тақдирда, ...ган вақтда, ...ган бўлса; فِيمَا يَبْدُو кўринишича, кўриниб турганидай; кўриниб турибдики, ...; ... ؟ هَلْ لَكَ ~ *қар.* هَلْ

فِي² *қар.* فُو

فِيَانْكِيتُو *шахм.* фианкетто

I فَيْءٌ (и) فَاءَ (فيأ) (*қаергадир*) қайтмоқ, қайтиб келмоқ (إِلَى); ~ إِلَى سَكِينَةٍ яна тинчимоқ, яна тинчиб қолмоқ; II فَيَّأَ совға бермоқ; ◊ غُصْنُهَا ~ وَ امْتَدَّ سَاقُهَا ўсмоқ ва кучга тўлмоқ; IV أَفَاءَ 1) (*к. гадир*) қайтмоқ, қайтариб бермоқ (عَلَى); 2) ҳадя қилмоқ (*н. нидир, туш. к. ёки* بِ *к. гадир* عَلَى); V تَفَيَّأَ сояга беркинмоқ (ўтмоқ); сояда ўтирмоқ; X اسْتَفَاءَ (*бирор н. дан*) ўлжа сифатида фойдаланмоқ

– فِئَةٌ = فِئَة¹

– فِئَة² *кўп.* فِئَاتٌ, فِئُونَ тўда, гуруҳ, жамоа

– فَيْءٌ *кўп.* أَفْيَاءُ, فُيُوءٌ 1) соя; 2) ўлжа

– فَيْئَةٌ кайтиш

– فِيئَةٌ 1) қайтиш; 2) баҳо, нарх

فِيتَامِينٌ *кўп* ~ اتٌ — витамин

فِيتُو вето; حَقُّ الـ ~ вето ҳуқуқи; وَضَعَ ~ عَلَى ... ..га вето қўймоқ

فَيْتُونٌ файтун

I فَيْحَانٌ (и) فَاحَ (فيح) 1) ҳамма ёққа тарқалмоқ, тарқалиб кетмоқ (*ҳид, бўй ҳақида*); 2) кенгаймоқ, кенг бўлмоқ; II فَيَّحَ тарқалмоқ, таратмоқ (*ҳид, бўй ҳақида*)

– أَفْيَحُ *мн.* فَيْحَاءُ *кўп.* فِيحٌ 1) муаттар, ёқимли ҳидли, хушбўй; 2) кенг, бепоён (*баъзи шаҳарларга бериладиган сифат, мас.,* الْبَصْرَةُ الْفَيْحَاءُ, دِمَشْقُ الْفَيْحَاءُ)

– فَيَّاحٌ муаттар, ёқимли ҳидли (бўйли), хушбўй

I فَيْدٌ (и) فَادَ (فيد) 1) фойдага қолмоқ, фойдали бўлмоқ; 2) мустаҳкам ўрнаб қолмоқ; لَهُ مَالٌ ~ бойлик унда мустаҳкам туриб қолди; II فَيَّدَ фойдага бермоқ (*мас., пулни*); IV أَفَادَ 1) фойда келтирмоқ; 2) (*н. дандир*) фойда олмоқ (مِنْ); 3) билдирмоқ, маълум

қилмоқ, хабар қилмоқ; 4) тушунтирмоқ, ақл ўргатмоқ; 5) кўргазма бермоқ (*гувоҳ ҳақида*); 6) маъносини етказмоқ, билдирмоқ; овоза қилмоқ; ... أَنَّ تُفِيدُ الْأَنْبَاءُ و янгиликларда (ахборотларда) шу ҳақда айтиладики, ...; шу ҳақда ахборотлар берилдики, ...; 7) бермоқ, узатмоқ; الْعِلْمَ ~ илм бермоқ, илм ўргатмоқ; X اسْتَفَادَ 1) (*н. дандир*) фойда олмоқ, истифода қилмоқ; (*н. дандир*) фойдаланмоқ (مِن); 2) ўрганмоқ; (*қаердандир*) билиб олмоқ, маълумот олмоқ (مِن)

— إِفَادَةٌ *кўп.* ـَـاتٌ 1) ахборот, хабар, маълумот; хабарнома; тугалланган маънони етказиш; 2) кўргазма (гувоҳлик); 3) фойда; 4) *савдо.* кафолатнома

— اسْتِفَادَةٌ истифода, фойдаланиш, фойда олиш

— أَفْيَدُ кўпроқ фойдали, фойдалироқ, мақсадга мувофиқроқ, мақсадга энг мувофиқ; كَانَ مِنَ الـــ~ لَوْ أُذِيعَتْ جَمِيعُ الْحَقَائِقِ эгар барча ҳақиқат айтилганда эди, кўпроқ фойда бўларди

— فَائِدَةٌ *кўп.* فَوَائِدُ 1) фойда; عَدِيمُ الـــ~ бефойда, фойдасиз; لِـــ~ فُلَانٍ фалончининг фойдасига; بِلَا ~ а) фойдасиз, бефойда, зарарли; б) ҳеч нарса талаб қилмай, текинга, шундайича; в) мақсадсиз, бекордан-бекор; عَلَى غَيْرِ ~ фойдасиз, бефойда; مِنْ غَيْرِ ~ ҳеч қандай фойдаси бўлмаган, нафсиз; و لَيْسَ لَهُ مِنْ هَذَا ~ لَا عَائِدَةَ унга бундан ҳеч қандай фойда йўқ; عَادَ بِلَا ~ وَ لَا عَائِدَةٍ ҳеч нарсасиз (туз татимай) қайтиб келмоқ; 2) афзаллик, устунлик, ориқлик; 3) олинган нақд фойда; *шунингдек* مِئَوِيَّةٌ ~ (*капиталдан қўйилган пулдан олинадиган*) процент, фоиз بَسِيطَةٌ ~ оддий процент (*фоиз*) лар; 4) *грам.* тугал фикр; мазмун

— مُفَادٌ маъно, мазмун

— مُفِيدٌ 1) ўрнак бўладиган, тарбиявий аҳамияти бор бўлган; 2) фойдали, нафли; ... أَنَّ الـــ~ وَ مِنَ ...га фойдали; وَ مِنْ غَيْرِ الـــ~ أَنَّ ... ...га фойдаси бўлмаган; 3) тугал фикрни англатувчи, тугал фикрни ўзида мужассамлаштирган

فِيدِرَالِيٌّ федерал; федератив; الاتِّحَادُ الـــ~ (بَيْنَ مِصْرَ وَ سُورِيَا) *тар.* (*Миср ва Сурия ўртасидаги*) федерал иттифоқ; دَوْلَةٌ ~ـَـةٌ федератив давлат

فِيرَنْدَةٌ веранда, айвон

فَيْرُوزٌ، فِيرُوزٌ фируза

— فَيْرُوزِيٌّ، فِيرُوزِيٌّ фирузага оид, фируза рангли

فِيرُوزٌ = فَيْرُوزَجٌ، فِيرُوزَجٌ

فَيْرُوسٌ، فِيرُوسٌ *кўп.* ـَـاتٌ вирус; عِلْمُ الْفِيرُوسَاتِ вирусология, вируслар ҳақидаги фан

— فَيْرُوسِيٌّ، فِيرُوسِيٌّ вирусга оид, вирусли; الْأَمْرَاضُ الـــ~ـَـةُ вирусли касалликлар

فِيزَا виза (*бирор мамлакатга бориш учун рухсатнома*)

فِيزِيَاءُ физика; الْأَرْضِ ~ геофизика; الـــ~ الذَّرِّيَّةُ атом физикаси; مَعْهَدُ الـــ~ النَّوَوِيَّةِ ядро физикаси институти

— فِيزِيَائِيٌّ 1. физик, физикага оид; دُكْتُورٌ فِي الْعُلُومِ الـــ~ـَـةِ физика ва математика фанлари доктори; 2. физик (*олим*)

أَمِيرَالُ: فِيزِر ~ вице-адмирал

فِيسِيُولُوجِيَا физиология

I فَاشَ (فيش) (*и*) فَيْشٌ мақтанмоқ, мақтанчоқлик қилмоқ

— فَايِشٌ *халқ.* мақтанчоқ; لَا كَلَامَ ~! мақтанмай (мақтамай) гапир

— فَيَّاشٌ 1. мақтанчоқликка оид; تَصْرِيحَاتٌ ~ـَـةٌ мақтанчоқлик билан қилинган баёнот; 2. мақтанчоқ

— فِيش бармоқ излари

— فِيشَةٌ *кўп.* ـَـاتٌ 1) фишка (*ўйиндаги*); 2) *шунингдек* ~ كَهْرَبَائِيَّةٌ *эл.* штепсель вилкаси

فِيشَارٌ 1) тарвуз ёки ошқовоқнинг қовурилган уруғи; 2) маккажўхори бодроғи

I فَاصَ (فيص) (*и*) فَيْصٌ 1) (*н. дандир*) қочмоқ, қутулмоқ (مِنْ); ◊ مَا زَالَ يَكْتُبُ ~ у ёзишда давом этмоқда (مَا زَالَ يَكْتُبُ *каби*)

— مَفِيصٌ қочиш, қутулиш; لَا ~ مِنْهُ ундан қутулиб бўлмайди

فَيْصَلٌ *қар.* فصل

I فَاضَ (فيض) (*и*) فَيْضٌ، فَيَضَانٌ 1) тошмоқ, қирғоқлардан чиқиб кетмоқ; 2) тўлиб-тошиб кетмоқ, оқиб кетмоқ; *шунингдек* عَنْ ~ جَوَانِبِهِ қирғоқлардан тошиб кетмоқ; 3) (*н. биландир*) тўлиб кетмоқ (بِ); ~تَ الْبِلَادُ بِالسِّلَعِ мамлакат мол (товар) билан тўлиб кетган эди; 4) қолмоқ, сақланиб қолмоқ; 5) тарқалмоқ, ёйилмоқ; 6) вафот этмоқ, ўлмоқ; ◊ عَنِ الْحَاجَةِ ~ талабдан ортиқ даражада бўлмоқ; ~تْ رُوحُهُ إِلَى خَالِقِهِ вафот этмоқ, ўлмоқ; ўз жонини худога топширмоқ; IV أَفَاضَ 1) тўкмоқ, оқизмоқ; тўлдириб-тошириб юбормоқ; тоширмоқ; 2) тошмоқ, (*бирор н. билан*) тўлиб-тошмоқ; تُفِيضُ الْأَنْهَارُ بِالتَّمَاسِيحِ هُنَاكَ у ердаги дарёларда тимсоҳлар тўлиб-тошиб ётибди; 3) (*бирор н. ҳақида*) кўп, батафсил гапирмоқ (فِي); X اسْتَفَاضَ 1) тарқалмоқ; 2) кенгаймоқ; 3) керагича, мўл-кўл олмоқ

— اسْتِفَاضَةٌ 1) тарқалиш; 2) кенгайиш; 3) батафсиллик (*нутқдаги*); بِـــ~ батафсил, батафсил равишда

— إِفَاضَةٌ 1) тўкиш (*мас., кўз ёшини*); (*сув билан*) тўлдириб-тошириш; 2) батафсил суҳбат қуриш (فِي الْحَدِيثِ ~); узундан-узоқ нутқ, сергаплик; 3) (*Минодаги Арафот тоғига ҳожилар оқимига ўхшаб*) оқиб бориш, йўналиш; طَوَافُ الـــ~ қурбонлик қилинган кундаги Каъба тавофи

— فَائِضٌ 1. 1) қирғоқлардан тошиб кетган; мўл-кўл; сероб, ортиқ даражада; 2) (*н. биландир*) тўла (بِ); 2. *кўп.* فَوَائِضُ 1) ортиқча, ортиқ даражада; 2) (*капиталдан олинадиган*) фоиз, процент

— فَيَّاضٌ (*бирор н. билан*) тўлиб-тошган (بِ); қирғоқлардан тошиб турган; мўл-кўл сувли (*дарё ҳақида*); رَجُلٌ ~ қўли очиқ одам

— فَيْضٌ *кўп.* فُيُوضٌ 1) оқиб тушиш; مَاءٌ ~ оқиб тушаётган сув; 2) мўл-кўллик, сероблик; бойлик; أَزْمَةُ ~ الْإِنْتَاجِ ортиқча товар ишлаб

чиқариш; ~ـــ: мўл-кўл; сероб қилиб; 3) саховат; ~ الْــ а) Нил дарёсининг иккинчи номи; б) Басрадан оқиб ўтадиган дарёнинг номи

– فَيَضَانٌ *кўп.* ـَاتٌ — сел, тошқин (*дарёдаги*)

– فَيْضُوضَةٌ тўлиб-тошиш (*сув ҳақида*), сел

– مُسْتَفِيضٌ 1) муфассал, кенг, тўла; 2) тарқалган, ёйилган

– مَفِيضٌ чиқиш жойи; مَا وَجَدَ ~ًا مِنْ ... إِلاَّ ... дан қутулиш (чиқиш) нинг ...дан бошқа йўлини тополмади

I (فيظ) فَاظَ (и) فَيْظٌ ўлмоқ

– فَايِظٌ (*капиталдан олинадиган*) фоиз, процент

– فَايِظْجِيٌّ *кўп.* فَايِظْجِيَّةٌ судхўр, фоизчи

– فَيْظٌ ўлим

فَيَافٍ *кўп.* فَيْفَاءُ биёбон, чўл

(فيق) II فَيَّقَ 1) уйғотмоқ; 2) эсга солмоқ

(فيل) II فَيَّلَ 1) хато деб ҳисобламоқ; ~ رَأْيَهُ кимнингдир фикрини хато деб ҳисобламоқ; 2) айбламоқ, ёмонламоқ; V تَفَيَّلَ кучсизлантирмоқ

– فَيَّالٌ фил ҳайдовчи

– فُيَالٌ *мед.* фил касали, элефантиоз (*ис*)

– فِيلٌ *кўп.* أَفْيَالٌ, فِيَلَةٌ зоол, *шахм.* фил; عَامُ الْــ~ِ фил йили (*Муҳаммад саллаллоҳи алайҳи васалламнинг туғилган йиллари*) الْــ~ُ الْمُنْقَرِضُ *ёки* الْــ~ُ الْبَائِدُ мамонт; أُذْنُ الْــ~ِ *бот.* аронник (*ўсимлик*); دَاءُ الْــ~ِ = فُيَالٌ; سِنُّ الْــ~ِ фил суяги; ◊ ~ُ الْبَحْرِ морж (*денгиз ҳайвони*)

فَيْلَمٌ 1) баҳайбат, улкан; ~ رَجُلٌ баҳайбат одам; 2) сочи ҳурпайган; ~ رَجُلٌ сочи ҳурпайган одам

– فَيْلَمٌ = فَيْلَمَانِيٌّ

– فِيَلَةٌ урғочи фил

– فِيلِيٌّ филга оид, филга ўхшаш

فِيلاَّ *кўп.* فِيلاَّتٌ вилла (*дала боғ*).

فَيْلَجَةٌ *қар.* فلج

فَيْلَسُوفٌ *қар.* فلسف

فَيْلَقٌ *қар.* فلق

فِيلْمٌ = فِلْمٌ

فِيلَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ — вилла

فِيلْهَارْمُونِيكٌ филармония

فِيمَ (فِي + مَ) *қар.* فِي

فِيمَا (فِي + مَا) *қар.* فِي

فَيْنَ *халқ.* қаерда? مِنْ ~ қаердан? لِــ~ қаерга?

فَيْنَانٌ 1) қалин, сероб (*ўсимликлар ҳақида*); 2) сочи чиройли, чиройли сочли; 3) сочи узун, узун сочли

فَيْنَةٌ он, вақт, пайт; ◊ ~ الْــ~ِ بَعْدَ الْــ~ِ *ёки* فِي الْــ~ِ وَ الْــ~ِ بَيْنَ الْــ~ِ وَ الْأُخْرَى *ёки* بَيْنَ الْــ~ِ вақти-вақти билан

فِينُوسُ *миф.* Венера (*қадимги римликлар маъбудаси*)

فِينِيٌّ карболга оид; حَامِضٌ ~ карбол кислотаси, фенол

فِينِيقِيٌّ 1. финикийликларга оид; الْــ~َةُ финикия тили; 2. финикийлик

فِيَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — *қар.* فِئَةٌ

(فيهق) تَفَيْهَقَ *кўп.* гапирмоқ, жаврайвермоқ

– فَيْهَقَةٌ сергаплик, вайсақилик

فِيُولِينَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — скрипка, ғижжак

فِيُونْكَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — бант, капалакнусха тугун, шундай қилиб боғланган тугун (*сочдаги*)

ق

ق (قَافٌ) қоф (*араб алифбосининг йигирма биринчи ҳарфи, абжадда - 100*)

ق: دَقَائِقُ *минутлар сўзининг қисқартмаси*; ق. م: قَبْلَ الْمِيلاَدِ милоддан (янги эрадан) олдин *сўзларининг қисқартмаси*; ق. س

قِرْشٌ سُورِيٌّ Сурия қирши сўзларининг қисқартмаси

قَابُوقٌ қобуқ (*пахтасимон тивит, товуш изоляциясида ишлатилади*)

قَابِيلُ *ат.от. мз.* Қобил

قَادُوسٌ *кўп.* قَوَادِيسُ 1) чархпалакдаги сув челаги; 2) *зоол.* тез учар ва сувда тез суза оладиган катта денгиз қуши, альбатрос

قَادُومٌ *кўп.* قَوَادِيمُ = قَدُّومٌ *қар.* قدم

قَارٌ *қар.* قور

قَارُورَةٌ *қар* قر

قَارُونُ 1) *миф.* Қорун; 2) *кўч. м.* бой, бойвачча, ошиб-тошиб кетган бой, қорун; لاَ يَرْضَى وَ لَوْ أَعْطَوْهُ مَالَ ~ *мaж.* ҳар қанча пул берсанг ҳам, бунга рози бўлмайди (*сўзма-сўз:* Қоруннинг давлатини берсанг ҳам, кўнмайди) لاَ يَتَحَوَّلُ عَنْهُ وَ لَوْ أَعْطَوْهُ مَالَ ~ ҳар қанча пул

берсанг ҳам, ундан қайтмайди (сўзма-сўз: Қоруннинг давлатини берсалар ҳам, ундан юз ўгирмайди)

– قَوَارِينُ *кўп.* الْمَالِ ~ бойлар, зодагонлар, йирик капиталистлар

قَارِينَةٌ *денг.* кеманинг остки қисмини тутиб турувчи тагёғоч

قَازِمَةٌ *қар.* قزم

قَازُوزَةٌ газли сув

قَاشَانِيٌّ = قِيشَانِيٌّ

قَاصُونٌ *кўп.* قَوَاصِينُ ғаввос қўнғироғи

قَاطُوعٌ *қар.* قطع

قَاطُونٌ *кўп.* قَوَاطِينُ суғориш каналидаги причал (*кема тўхтайдиган жой*)

قَاقٌ *қар.* قوق

قَاقُلَّةٌ Ява кардамони (*кўпйиллик тропик ўсимлик*); ذَكَرٍ ~ Гвинея кардамони *ёки* Гвинея қалампири

قَاقُلَّى *бот.* олабўта, шўра

قَاقُلَّى *бот.* тунда очиладиган бинафша; денгиз горчицаси (*cacile maritima*)

قَاقُومٌ، قَاقُمٌ *зоол.* оқсичқон, оқсувсар

قَافُوزَةٌ *кўп.* قَوَافِيزُ қадаҳ, пиёла, рюмка

قَالُوشٌ *кўп.* ات — қалош, калош, калиш

قَامُوسٌ *кўп.* قَوَامِيسُ 1) океан, уммон; 2) луғат, лексикон

قَانُونٌ *қар.* قن

قَاوَنْدٌ *зоол.* кўктарғоқ, балиқчи

قَاوُورْمَةٌ қовурма

قَاوُوشٌ *қар.* قوش

قَاوُوقٌ *кўп.* قَوَاوِيقُ бош кийими; қалпоқ, шапка, шляпа

قَاوُونٌ *жам.* қовунлар; أَصْفَرُ ~ сариқ қовунлар; شَمَّامٌ ~ қовунлар

– قَاوُونَةٌ *кўп.* ات — қовун

قَايِشٌ *кўп.* قَوَايِشُ *қар.* قوش

قَايِنُ *библ.* Қойин (*сол.* Қобил)

I قَبَّ (قبّ) قَبَّ (а/u) قَبٌّ 1) кесмоқ, ампутация қилмоқ; 2) турмоқ, кўтарилмоқ, қўзғалмоқ; شَعْرُ رَأْسِي ~ сочларим тикка бўлиб кетди; 3) олдинга туртиб чиқиб турмоқ; 4) тепага қалқиб чиқмоқ; قَبَّ (а/у) قَبٌّ қуримоқ, нами қочмоқ, қоқи бўлмоқ (*мас., хурмо*); II قَبَّبَ қубба қурмоқ, қубба шаклида қурмоқ; 2) (*н. нидир*) дўмбоқ (*қавариқ*) қилмоқ; VIII اقْتَبَّ кесмоқ, кесиб ташламоқ, ампутация қилмоқ

– أَقَبُّ *мн.* قَبَّاءُ *кўп.* قُبٌّ 1) қорни кичик; 2) бели ингичка (*от ҳақида*)

– قَابَّةٌ момақалдироқ, момақалдироқ овози

– قَبٌّ 1) минора боши, гумбаз; 2) асосий қисм, асосий бўлак; ◊ الدُّولَابِ ~ гупчак; втулка; الْمِيزَانِ ~ тарози шайини

– قَبٌّ *анат.* дум суяги

– قُبَّةٌ *кўп.* ات — ёқа

– قُبَّةٌ *кўп.* قِبَابٌ، قُبَبٌ гумбаз, қубба, равоқ; чодир; الْإِسْلَامِ ~ ислом гумбази (*айрим шаҳарлар, мас., Басрага қўйилган ном*); الضَّرِيحِ ~ мақбара гумбази; الصَّخْرَةِ ~ Қуббатус-Сахра (*Қуддуси шарифда*); الْفَلَكِ ~ *ёки* الزَّرْقَاءُ الـ~ *ёки* السَّمَاوِيَّةُ الـ~ *ёки* السَّمَاءِ ~ осмон гумбази; ~ جَعَلَ مِنْ حَبَّةٍ *қар.* حَبَّةٌ; الْجَرَسِ ~ қўнғироқхона; الشَّهَادَةِ ~ *ёки* الزَّمَانِ ~ *библ.* скиния (*Қуддусдаги яҳудийлар ибодатхонаси қурилгунга қадар бўлган кўчиб юрувчи ибодатхона*); الْخَاتَمِ ~ узукнинг кўзи солинадиган ўрни; تَحْتَ ~ الْمَجْلِسِ النِّيَابِيِّ парламент биносида (*сўзма-сўз:* парламент гумбази остида); قَصْرُ الـ~ Қубба саройи (*Миср ҳукумати биноси*).

– مُقَبَّبٌ 1) гумбаз шаклидаги, гумбазсимон, қуббасимон; 2) дўмбоқ, дўппайган

قُبَّجٌ *жам.* чиллар, какликлар

I قَبُحَ (قبح) قَبُحَ (у) قَبَاحَةٌ бадбашара бўлмоқ, тасқара (хунук) бўлмоқ قَبَحَ (а) قَبْحٌ (*н. дандир*) қайтармоқ, рад этмоқ (عَنْ); ~ـهُ اللّٰهُ عَنِ الْخَيْرِ! Аллоҳ уни эзгуликдан йироқ қилсин!; II قَبَّحَ 1) бадбашара (жирканч) қилмоқ; 2) бадбашара (жирканч) деб ҳисобламоқ (*н. нидир*) разил (ярамас) демоқ; 3) (*к. нидир*) сўкмоқ, таҳқирламоқ, ҳақорат қилмоқ (عَلَى); X اسْتَقْبَحَ разил (жирканч) деб ҳисобламоқ; 2) таҳқирламоқ, ҳақоратламоқ, қора чапламоқ

– قَبَاحَةٌ 1) бадбашаралик, хунуклик, тасқаралик; 2) қўполлик; одобсизлик, андишасизлик; 3) бемаънилик; разиллик, жирканчлик

– قُبْحٌ бадбашаралик, хунуклик, тасқаралик; ◊ لَكَ! ~ *сўзл.* йўқ бўлиб кет!, йўқол!, туф!

– قَبِيحٌ 1) бадбашара, хунук, тасқара, разил, жирканч; ярамас, ғаламис; 2) қўпол; одобсиз, ахлоқсиз; 3) сурбет, уятсиз, беҳаё

– قَبِيحَةٌ *кўп.* قَبَائِحُ ярамас қилиқ, номаъқул иш; қабиҳ ҳаракат, разилона қилинган иш

– مَقْبَحَةٌ *кўп.* مَقَابِحُ 1) (*н. нингдир*) ёмон томони; ёмон сифат; 2) ёмон иш, ярамас қилиқ

I قَبَرَ (у) قَبْرٌ дафн қилмоқ, кўммоқ; IV أَقْبَرَ 1) дафн қилишни буюрмоқ; дафн этишни насиб қилмоқ; ثُمَّ أَمَاتَهُ فَأَقْبَرَهُ *қур.* уни (*Аллоҳ таоло*) ўлимга дучор этди ва дафн қилишни насиб айлади; VII انْقَبَرَ дафн қилинмоқ, кўмилмоқ

– قُبَّارٌ، قَبَّارٌ 1) *бот.* кавар (қовул) нинг тупи; 2) кавар (қовул) нинг овқатга қўшиб ейиладиган куртаклари

– قَبْرٌ *кўп.* قُبُورٌ қабр, гор; الْجُنْدِيِّ الْمَجْهُولِ ~ номаълум жангчи қабри

– قُبَّرٌ *жам.* сўпитўрғайлар

– قُبَّرَةٌ (*сол.* قُنْبَرَةٌ) *кўп.* قَنَابِرُ сўпитўрғай

– قَبْرِيَّةٌ *кўп.* ات — қабр тошига ёзилган хат

– مَقْبَرَةٌ *кўп.* مَقَابِرُ қабристон, мозор, гўристон

قُبْرُصِيٌّ 1) Қибрис (Кипр) га оид; 2) *кўп.* قَبَارِصَةٌ Қибрис (Кипр) оролида яшовчи киши, қибрис (кипр)лик; 3) *кўп. халқ.* майда пул

I قَبَسَ (а) قَبْسٌ 1) (*к. дадир*) ўқимоқ, таълим олмоқ, ўрганмоқ (مِنْ); ~ الْعِلْمَ مِنْهُ кимдадир ўқимоқ; 2) (*оловни, ўтни*) бирор кишидан олмоқ; (*мас., электр энергиясидан*) фойдаланмоқ; IV أَقْبَسَ олов (чўғ) бермоқ; VIII اِقْتَبَسَ 1) олмоқ, ўзлаштирмоқ, иқтибос қилмоқ; 2) эгалик қилмоқ; ~ الْحُمَّى безгакни юқтириб олмоқ; 3) парча келтирмоқ, цитата келтирмоқ

– اِقْتِبَاسٌ 1) иқтибос, иқтибос қилиш; 2) (*мас., билим*) олиш; 3) цитата келтириш; 4) рўкач қилиш, дастак қилиш; ◊ عَلاَمَةُ الـ~ қўштирноқ

– اِقْتِبَاسَةٌ *кўп.* اتٌ — цитата

– قَابِسٌ *эл.* 1) сақлагич, пробка, предохранитель; 2) штепсель вилкаси, штепсель

– قِبْسٌ манба, келиб чиқиш

– قَبَسٌ чала ёнган ўтин; чўғ

– قَبَسَةٌ чўғ

– قُبْسَةٌ 1) (*оловни*) илаштириш; 2) чўғ

– قُبَيْسٌ: أَبُو ~ Маккаи мукаррамадаги тоғнинг номи

– مِقْبَسٌ *кўп.* مَقَابِسُ *эл.* штепсель розеткаси

– مِقْبَاسٌ = قَبَسٌ

– مُقْتَبَسَاتٌ *кўп.* ўзлаштирилган нарсалар

I قَبَصَ (и) قَبْصٌ (*н. нидир*) чимчиб олмоқ, бир чимдим олмоқ

– قُبْصَةٌ , قَبْصَةٌ *кўп.* قَبَصَاتٌ бир чимдим, бир дамлам, бир отим

I قَبَضَ (и) قَبْضٌ 1) қўлга олмоқ, қўл билан ушламоқ (тутмоқ); эгалик қилмоқ, эга бўлмоқ; ~ عَلَى زِمَامِ الْحُكْمِ ҳокимият тепасида бўлмоқ; ~ عَلَى نَاصِيَةِ الطَّائِرَةِ тайёрани (самолётни) эркин бошқармоқ; ~ عَلَى طَلاَسِمِ الْعُلُومِ фанлар сирини билмоқ, илм сирларини ўрганмоқ; 2) қисмоқ, сиқмоқ; ~ يَدَهُ а) қўлни муштум (мушт) қилмоқ; б) (*н. нидир*) қўл билан қисмоқ (عَلَى); с) (*н. нидир*) озод қилмоқ (عَنْ); қўлдан чиқармоқ (عَنْ); *кўч. м.* (*н. дандир*) воз кечмоқ, юз ўгирмоқ (عَنْ); 3) қабул қилмоқ, (*мас. маош*) олмоқ; 4) (*к. нидир*) қўлга туширмоқ, ҳибсга олмоқ, қамамоқ (عَلَى); 5) *шунингдек:* ~ الصَّدْرَ юракни сиқмоқ, ташвишга солмоқ, гангитмоқ; 6) (*н. нидир қилишга*) киришмоқ, шошилмоқ; ◊ ~ الْأَكُفَّ عَنِ الدَّفْعِ тўловдан (тўлашдан) бош тортмоқ; ~ الْبَطْنُ ични қотирмоқ, ичқотишга олиб келмоқ; ~ ـهُ اللهُ إِلَى جِوَارِهِ *ёки* ~ اللهُ رُوحَهُ у вафот этди; قُبِضَ вафот этмоқ; II قَبَّضَ 1) пул топширмоқ (тўламоқ); 2) тўпламоқ, йиғмоқ; қисмоқ, қисқартирмоқ; ~ وَجْهَهُ юзини буриштирмоқ (тириштирмоқ); 3) бермоқ; ~ ـهُ الْمَالَ унга бойлик бермоқ; V تَقَبَّضَ 1) қисилмоқ, сиқилмоқ, тиришмоқ, буришмоқ; 2) афт-ангори ўзгармоқ, важоҳати бузилмоқ; VI تَقَابَضَ ўзаро товар алмаштирмоқ, ўзаро ҳисоб-китоб қилмоқ, ўзаро орани очиқ қилмоқ (*олди-сотдида*); VII اِنْقَبَضَ сиқилмоқ, қисилмоқ; ~ قَلْبُهَا унинг ([illegible]) юраги сиқилди; 2) бузилмоқ (*меъда ҳақида*); 3) *шунингдек:* ~ صَدْرُهُ ғамгин бўлмоқ, дили қоронғи бўлмоқ, маъюс бўлмоқ; 4) қабул қилинмоқ, олинмоқ

– اِنْقِبَاضٌ 1) қисилиш, сиқилиш; الـ~ النَّقْدِيُّ *иқт.* пулнинг қадрини ошириш мақсадида миқдорини камайтириш; 2) *шунингдек:* ~ الْبَطْنِ ичқотиш, қабзият, ошқозоннинг бузилиши; 3) *шунингдек:* ~ الصَّدْرِ ғамгинлик, дили қоронғилик, маъюслик; 4) *физиол.* систола (*юрак иши фазасидан бири-қисилиш*)

– قَابِضٌ 1) ушлаб турувчи, тутиб турувчи; 2) қисувчи, сиқувчи; 3) қабул қилувчи; ~ الْأَرْوَاحِ *дин.* жон олувчи фаришта (Азроил); 4) буриштирувчи, тириштирувчи, туриш; ични қотирадиган, қабзият қиладиган; 5) дилни қоронғи қиладиган, ғамга қўювчи; 6) *тех.* тутқич, қисқич (*асбоб*); *авто.* ҳаракат узатувчи механизм

– قَبْضٌ 1) ушлаш, ушлаб олиш, тутиб олиш; 2) (*қўлни*) сиқиш; 3) олиш, қабул қилиш, қўлга олиш; يَوْمُ الـ~ маош олинадиган кун; 4) қўлга олиш, ҳибсга олиш, тутқин қилиш; أَلْقَى الـ~ عَلَى ... (*к. нидир*) қамамоқ, ҳибсга олмоқ, турмага ташламоқ; ◊ هُوَ فِي حَالَةٍ لاَ يَمْلِكُ مَعَهَا ~ًا وَ لاَ بَسْطًا у қўлини ҳам қимирлата олмайдиган ҳолатда турибди; ~ الْبَطْنِ ичқотиш, қабзият, ошқозоннинг бузилиши

– قَبَضَايٌ *кўп.* قَبَضَايَاتٌ *халқ.* азамат йигит, барваста йигит, шаввоз; сўзл. муттаҳам, алдамчи

– قَبْضَةٌ *кўп.* قَبَضَاتٌ 1) ҳовуч, кафт; ~ مِنَ الْعُمْلَةِ бир ҳовуч танга; ~ الْيَدِ муштум; هَدَّدَ بِـ~ يَدِهِ муштуми билан ўдағайламоқ (таҳдид қилмоқ); 2) тутқич, даста, ушлагич; 3) (*бирор н. га*) эгалик қилиш; ҳокимият; هُوَ فِي ~ الْقَضَاءِ у адлия қўлидадир; هُوَ فِي ~ـتِهِمْ у уларнинг қўлига тушиб қолган; وَقَعَ أَسِيرًا فِي ~ الْجُنُودِ асир қилиб олинмоқ; 4) қабза (*1/6* ذِرَاعٌ مِعْمَارِيٌّ *ёки 12,5 см. га тенг узунлик ўлчови*)

– قُبْضَةٌ *кўп.* قُبَضٌ ҳовуч, кафт

– قَبْضِيَّةٌ маош, ойлик, иш ҳақи

– قُبُوضِيَّةٌ руҳи тушганлик, эзилганлик, маъюслик (*Ироқда*)

– مِقْبَضٌ ، مَقْبِضٌ *кўп.* مَقَابِضُ тутқич, даста, ушлагич; ~ الْبُنْدُقِيَّةِ милтиқ қўндоғи

– مَقْبُوضٌ 1) олинган, қабул қилинган; 2) қўлга туширилган; ~ عَلَيْهِ ҳибсга олинган, ҳибс қилинган

– مَقْبُوضَاتٌ *кўп.* тилхат, квитанция

– مُنْقَبِضٌ *шунингдек:* ~ الصَّدْرِ дили қоронғи, маъюс, ғамгин, хафа

(قبط) II قَبَّطَ қовоғини солмоқ, хўмраймоқ, ўшаймоқ

– قُبَاطٌ 1) шакарқиём; 2) ширинлик тури
– قِبْطٌ *кўп.* أَقْبَاطٌ қибтийлар, коптлар
– قِبْطِيٌّ[1] 1) қибтий, қибтийча; الـ~ـة қибт тили
– قُبْطِيٌّ[2] *кўп.* قَبَاطِيُّ Миср полотноси, Миср бўзи
– قُبُوطٌ *кўп.* قَبَابِيطُ 1) ёмғирпўш, плаш; *тех.* капот; 2) презерватив
– قُبُوطٌ *кўп.* قَبَابِيطُ *зоол.* ниначи, сўзанак
– قُبَّاطٌ = قُبَيْطٌ, قُبَيْطَى, قُبَيْطَاءُ –
قُبْطَانٌ *кўп.* قَبَاطِنَةٌ кема бошлиғи, кема капитани

I قَبَعَ (а) قَبْعٌ 1) ютоқиб ичмоқ, очкўзлик билан ичмоқ; 2) хурилламоқ, хур-хурламоқ (*чўчқа ҳақида*); бўкирмоқ, ўкирмоқ (*фил ҳақида*); 3) юлиб олмоқ, суғуриб олмоқ, тортиб олмоқ; قَبَعَ (а) قُبُوعٌ ўралиб (бошини беркитиб) олмоқ (*типратикон ҳақида*); ◊ ~ فِي عُقْرِ دَارِهِ а) уйда ўтирмоқ, уйда қолиб кетмоқ; б) яширинмоқ, беркинмоқ, биқиниб олмоқ; ~ فِي السِّجْنِ қамоққа қамалмоқ, турмага ташланмоқ; ~ فَوْقَ الْغُصْنِ шохда қимирламай қўниб турмоқ (*қуш ҳақида*); V تَقَبَّعَ шляпа киймоқ
– قُبَاعٌ типратикон, хорпуштак
– قُبَاعٌ = قُبَعٌ –
– قُبَّعَةٌ *кўп.* ~ ات — шляпа; عَالِيَةٌ ~ цилиндр; ~ الْإِخْفَاءِ *фольк.* кишини ҳеч кимга кўринмайдиган қиладиган сеҳрли қалпоқ
– قَبِيعَةُ السَّيْفِ ~ қиличнинг дастаси ёнидаги кумуш ёки темирдан қилинган тўсиқ
قَبْقَبَ 1) шишмоқ, дамланиб шишмоқ, шишиб чиқмоқ; 2) ёғоч шиппак киймоқ, ёғоч кавуш киймоқ, ҳаккилакаш киймоқ
– قَبْقَابٌ *кўп.* قَبَاقِيبُ ёғоч шиппак, ёғоч ковуш; قَبَاقِيبُ الزَّحْلَقَةِ *ёки* قَبَاقِيبُ الزَّلْجِ *ёки* قَبَاقِيبُ التَّزَلُّجِ конки; ролик (ғилдирак) ли конки; чанғи
– قَبْقَبٌ қорин
– قَبْقَبَةٌ[1] дамланиш, шишиш; шиш, қаварик, ғурра
– قَبْقَبَةٌ[2] отнинг қорнидан чиққан овоз

I قَبِلَ (قبل) (а) قَبُولٌ 1) қабул қилмоқ, кутиб олмоқ; هَذَا لَا يَقْبَلُ الشَّكَّ бу шубҳасиздир, бу шубҳа туғдирмайди; هَذَا لَا يَقْبَلُ الْجَدَلَ бу жанжалга олиб келмайди; 2) суриштирмасдан ишонмоқ, рост деб билмоқ; ишонмоқ; унамоқ, рози бўлмоқ, кўнмоқ; 3) (*бирор н. га*) тоқат қилмоқ, бардош бермоқ, (*бирор н. га*) кўнмоқ (ب); ~ بِالْأَمْرِ الْوَاقِعِ амалдаги ишни эътиборга олмоқ; 4) (*бирор н. га*) бардош беролмай қолмоқ (لـ); ~ لِلصَّقْلِ силлиқ бўла олмоқ; يَقْبَلُ التَّجْزِئَةَ бўлина оладиган; يَقْبَلُ الشِّفَاءَ тузалиши мумкин бўлган; قَبَلَ (у) قَبَالَةٌ 1) (*к. гадир*) кафиллик бермоқ, кафил бўлмоқ (ب); 2) (*н. нингдир*) вақти етиб келмоқ; قَبَلَ (у) قَبُولٌ ~تِ الرِّيحُ шамол шарқ томондан эса бошлади; قَبِلَ (а) قِبَالَةٌ чақалоқни қабул қилиб олмоқ (*туғилаётганида*); II قَبَّلَ 1) ўпмоқ, бўса олмоқ; ~ الْأَرْضَ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ *маж.* кимнингдир олдида ўзини ерга урмоқ; 2) қибла томон юрмоқ (ҳаракат қилмоқ) (*қар.* قِبْلَة); 3) Юқори Миср томонга жўнамоқ; III قَابَلَ 1) қабул қилмоқ, кутиб олмоқ; 2) учратмоқ, учрашишмоқ, расмий қабулда бўлмоқ; 3) нимaнингдир қаршисида турмоқ; кимнингдир рўпарасида турмоқ; 4) мос келмоқ, тенглашмоқ; 5) (*н. биландир*) қиёсламоқ, солиштирмоқ (ب); 6) мукофотламоқ, мукофот бермоқ, ажрини бермоқ; (*н. нидир*) тўламоқ (ب); ~ الْمِثْلَ بِالْمِثْلِ *ёки* ~ الْمَعْرُوفَ بِالْمَعْرُوفِ وَ الشَّرَّ بِالشَّرِّ яхшиликка яхшилик, ёмонликка ёмонлик қайтармоқ; IV أَقْبَلَ 1) интилмоқ, олдинга интилмоқ; 2) яқинлашмоқ; (*к. нингдир олдига*) келмоқ, ҳозир бўлмоқ (عَلَى); 3) нимaнингдир вақти бошланмоқ (яқинлашмоқ); 4) (*к. нингдир олдига*) бормоқ, (*к. гадир*) яқинлашмоқ (عَلَى); 5) (*н. нидир қилишга*) киришмоқ (عَلَى); 6) (*н. гадир*) талаб қўймоқ (عَلَى); ~ الْمَحْصُولُ ҳосил мўл-кўл бўлди; ~تْ عَلَيْهِ الدُّنْيَا унинг омади келди, унга дунё кулиб боқди; V تَقَبَّلَ 1) (*маълумот, таклиф, ташаккурнома*) олмоқ; 2) (*мас., таклифни*) қабул қилмоқ; ~ عَمَلاً шартнома асосида ишламоқ; ~ـهُ كَأَسَاسٍ لِـ... нимaнидир ... учун асос сифатида қабул қилмоқ; ~ اللهُ دُعَاءَهُ Аллоҳ унинг дуосини мустажоб қилди (қабул қилди); 4) ўпилмоқ; VI تَقَابَلَ ўзаро рўпарама-рўпара ётмоқ (турмоқ, ўтирмоқ); қарама-қарши турмоқ; 2) қиёсланмоқ, солиштирилмоқ; 3) рўпара келмоқ, учрашмоқ, тўқнашмоқ; VII اِنْقَبَلَ қабул қилинмоқ; VIII اِقْتَبَلَ (*к. нидир*) учратмоқ, қабул қилмоқ; X اِسْتَقْبَلَ 1) (*меҳмонни*) кутиб олмоқ, қабул қилмоқ, (*меҳмонга*) пешвоз чиқмоқ; 2) (*бирор н. га*) юз тутмоқ, юз ўгирмоқ; ~ الشَّمْسَ қуёшга юзини ўгирмоқ; ~ الطَّرِيقَ йўлга тушмоқ; ~ الْقِبْلَةَ қиблага қарамоқ, қибла томон ўгирилмоқ; 3) (*н. нидир*) идишга йиғмоқ
– اِسْتِقْبَالٌ *кўп.* ~ اتٌ — 1) (*меҳмонларни*) кутиб олиш, қабул қилиш; ~ حَفْلَةُ الـ~ قабул маросими (*мас., элчихонада*); غُرْفَةُ الـ~ меҳмонхона, қабулхона; ~ مَرَاسِمُ الـ~ қабул тантаналари; ~ يَوْمُ الـ~ қабул куни; 2) *грам.* келаси замон; ~ حُرُوفُ الـ~ *грам.* келаси замон юкламалари (لَنْ, سَ, سَوْفَ); 3) *астр.* рўпара туриш, қуёш билан рўпарама-рўпара туриш; ~ الْقَمَرُ فِي الـ~ тўлган ой, тўлин ой; ~ الْاِعْتِدَالَيْنِ прецессия (*икки осмоний жисмнинг рўпарама-рўпара бўлиши*); ◊ ~ جِهَازُ الـ~ *ёки* جِهَازٌ لَا سِلْكِيٌّ لِلـ~ *радио.* приёмник
– إِقْبَالٌ 1) олдинга чиқиш; ~ًا وَ إِدْبَارًا орқага ва олдинга; 2) яқинлашиш, яқин келиш; 3) қабул, учрашиш; 4) (*вақтнинг*) кириб келиши, бошланиши; 5) (*бирор н. га*) талаб, эҳтиёж (عَلَى); 6) (*бирор н. га*) қизиқиш (عَلَى); 7) ютуқ, омад, иқбол; муваффақият, катта ютуқ
– قَابِلٌ 1) қабул қилувчи, учратувчи; 2) келаётган, келгуси, келаси; فِي الْأَيَّامِ الـ~ـةِ *ёки* ~ فِي الْأَيَّامِ яқин ~ الشَّهْرُ الـ~ келаси ой;

келгусида; 3) (*бирор н. га*) имкон берувчи (لـ); 4) (*н. гадир*) ярокли (لـ); ~ غَيْرُ яроқсиз; ~ لِلْاِحْتِرَاقِ ёнувчан; ~ لِلْأَكْلِ еса бўладиган, ейишга ярокли; ~ لِلْاِلْتِهَابِ тез ёнадиган, тез ўт оладиган; ~ لِلتَّجْدِيدِ янгиланадиган; ~ لِلتَّغَيُّرِ ўзгарувчан; ~ لِلتَّلَفِ тез бузиладиган, тез айнийдиган; ~ لِلْحَلِّ ҳал қилиш мумкин бўлган, осон ҳал қилинадиган; ~ لِلشِّفَاءِ тузатса бўладиган, тузаладиган; ~ لِلْعَزْلِ алмаштирса бўладиган, алмаштириладиган; ~ لِلْكَسْرِ тез синадиган, мўрт, синувчан; ~ لِلْمَوْتِ ўладиган

– قَابِلَةٌ[1] *кўп.* قَوَابِلُ доя кампир; акушерка

– قَابِلَةٌ[2] 1) (*газ қабул қилувчи*) приёмник, газоприёмник; 2) бирор нарса тўпланадиган (йиғиладиган) жой (идиш)

– قَابِلَةٌ[3] навбатдаги тун

– قَابِلِيَّةٌ (*бирор н. га*) мойиллик, тарафдорлик, мухлислик, берилганлик (لـ); 2) қобилият; ~ عَدَمُ қобилиятнинг йўқлиги; ~ التَّأَثُّرِ таъсирчанлик, тез таъсирланишлик; ~ التَّجْزِئَةِ бўлиниб кетишлик; ~ الرُّؤْيَةِ кўринишлик; ~ الْقِسْمَةِ *мат.* бўлинишлик; ~ لِلْعَزْلِ алмашина олишлик; ~ الْعَوْمِ сузувчанлик; 3) иштаҳа

– قِبَالَ (*н. нингдир*) қаршисида, рўпарасида

– قُبَالَةَ олдида, рўпарасида; جَلَسَ ~ ي у менинг рўпарамда ўтирди

– قَبَالَةٌ 1) кафолат, кафиллик, гаров, гарантия; 2) шартнома; иттифоқ, контракт

– قِبَالَةٌ 1) туғилаётган болани қўлга олиш; 2) доялик

– قَبْلَ ...дан олдин, ...дан илгари; ~ الْحَرْبِ урушдан илгари (олдин); ~ شَهْرٍ бир ой илгари; ~ كُلِّ شَيْءٍ ҳаммадан олдин, ҳаммасидан илгари; زَادَ عَدَدُ الْعُمَّالِ عَنْ ذِي قَبْلُ ишчилар сони илгаригига нисбатан ошди; هُوَ فِي خَطَرٍ إِلَى دَرَجَةٍ أَكْثَرَ مِنْ ذِي قَبْلُ у олдиндагига қиёслаганда кўпроқ хавф-хатар остидадир; ~ مَا التَّارِيخِ тарихдан илгариги, ёзма ҳужжатлар, ёдгорликлар қолмаган энг қадимги даврдаги; ~ مِنْ илгари, олдин, бундан олдин; ~ أَنْ ... *ёки* مَا ~ ...дан олдин, ...дан илгари; ~ئِذٍ ундан олдин, ундан илгари; ~ا илгари, олдин

– قِبَلَ ...га томон, ...га қараб, бўйлаб; لِي ~ ـهُ دَيْنٌ у мендан қарздор; ~ مِنْ ... томонидан, ... тарафидан; بُنِيَ الْبَيْتُ مِنْ ~ النَّجَّارِ уй дурадгор томонидан қурилди; أُصْدِرَ الْمَرْسُومُ مِنْ ~ الْحُكُومَةِ фармон ҳукумат томонидан чиқарилди

– قَبَلٌ 1) бошланиш, куртак; 2) олдиндан тайёргарлик кўрмасдан бирор иш қилиш; *мед.* страбизм, ғилайлик

– قِبَلٌ куч, қувват, қудрат; لَا ~ لَهُ أَنْ ... унинг ... қилишга кучи етмайди, у ...га қодир эмас

– قُبُلٌ، قُبْلٌ، قَبْلٌ олд томон, олдинги қисм; ~ مِنْ олд томондан; ~ا *ёки* قَبَلًا *ёки* قِبَلًا олд томондан, рўпарадан

– قُبْلَةٌ *кўп.* قُبُلَاتٌ، قُبَلٌ ўпич, бўса; ~ الْحَيَاةِ *сўзма-сўз:* ҳаёт бўсаси (*сувга чўккан одамни "boushe a boushe" усули билан жонлантириш, ҳаётга қайтариш*)

– قِبْلَةٌ 1) қибла; ~انِ *ик. с.* Маккаи мукаррама ва Қуддуси шариф; الـ~ الْأُولَى Биринчи қибла (*Қуддуси шариф*); 2) тоқча; 3) жануб; 4) *маж.* ўзига тортувчи марказ; وَ أَصْبَحَتْ هَذِهِ الْمَدِينَةُ ~ جَمِيعِ النَّاسِ бу шаҳар барча одамларнинг эътибори қаратилган марказга айланди; وَ لَمْ تُصْبِحْ لَهُ ~ يَسْتَقْبِلُهَا у интиладиган нарса қолмади; صَارَ ~ أَنْظَارِ الْعُلَمَاءِ у олимларнинг диққат-эътибори марказига айланди; ◊ أَهْلُ الـ~ мусулмонлар

– قِبْلِيٌّ жанубий; قِبْلِيَّهُ ниманингдир жануб томонига; ◊ الْوَجْهُ الـ~ Юқори Миср

– قِبْلِيٌّ = قَبَلِيٌّ

– قَبَلِيَّةٌ қабилавий тартиб-қоида (тузилиш)

– قَبُولٌ[1] шарқ томондан эсадиган шамол (шабада)

– قَبُولٌ، قُبُولٌ[2] 1) (*н. нидир*) қабул қилиш, имкон бериш; (*н. гадир*) рози бўлиш, кўниш; 2) қабул; 3) мойиллик, лаёқат, бирор хоссага эгалик; ~ عَدَمُ التَّجْزِئَةِ бўлиниш хусусиятига эга эмаслик; ~ عَدَمُ الْقِسْمَةِ бўлинмаслик

– قَبِيلٌ[1] *кўп.* قُبُلٌ нав, тур, хил, сорт; ◊ ~ مِنْ каби, қабилида, ўхшаш; ~ مِنْ هَذَا الـ шунга ўхшаш; бу томондан; وَ لَيْسَ مِنْ ~ الْمُصَادَفَةِ أَنَّ ... тасодифий эмаски, ...

– قَبِيلٌ[2] олдинда турган нарса; ◊ لَا يُفَرِّقُ بَيْنَ ~ ـهِ وَ دَبِيرِهِ у қип-қизил аҳмоқ (*сўзма-сўз:* у олдидагиси билан орқадагисининг фарқига етмайди)

– قَبِيلٌ[3] *кўп.* قُبَلَاءُ кафил бўлган одам, кафилга олган киши

– قُبَيْلَ ...дан бироз олдин, ...дан салгина олдин; ~ أَنْ ... ...ишдан озгина олдин

– قَبِيلَةٌ *кўп.* قَبَائِلُ қабила

– قَبِيلِيٌّ қабилавий, қабилага оид

– مُتَقَابِلٌ бир-бирига рўпара турган, бир-бирига қарама-қарши турган; дуч келувчи, рўпарадан келувчи; муқобил; ~ اقْتِرَاحٌ муқобил таклиф

– مُسْتَقْبَلٌ 1) бўлажак, келажак; 2) бўлғуси; الـ~ الْأَفْضَلُ (الْأَبْهَجُ) энг бахтли истиқбол; الـ~ هُوَ لَهُمْ келажак уларникидир; 2) *грам.* келаси замон

– مُسْتَقْبِلٌ 1) қабул қилувчи, кутиб олувчи

– مُسْتَقْبَلِيٌّ келажакка оид, келажакка тегишли, бўлғуси; شُعَرَاءُ مُسْتَقْبَلِيُّونَ бўлғуси шоирлар

– مُسْتَقْبَلِيَّةٌ футуризм

– مُقَابِلٌ 1) (*н. нингдир*) қаршисида (рўпарасида) турган; (*бирор н.га*) қарши, қарама-қарши; 2) муқобил; اِقْتِرَاحٌ ~ муқобил таклиф; فِي ~ ...га кўра, ...га қиёсланганда; قِيمَةُ الْمُسْتَوْرَدِ مِنْهَا ~ فِي الْعَامِ الْمَاضِي ... четдан келтирилган моллар қиймати ўтган йилгига қиёслаганда ...; 3) ўрнига ишлатиладиган, ўрнини босадиган; 4) эквивалент; эваз, бадал; товон, товон ўрнини қоплаш; فِي ~ أَنْ ... ...иш ўрнига, ...иш бадалига; بِالْـ~ ...га қарши, ...га зид, ...нинг акси ўлароқ; بِلَا ~ (مِنْ غَيْرِ) бепул, бекорга, текинга; بِـ~ شَيْءٍ бирор нарсанинг бадалига

– مُقَابَلَةٌ 1) қиёслаш, солиштириш, солиштириб кўриш; 2) учрашув, учрашиш, қабул, қабулга кириш; 3) тўлов, эваз, бадал; ~ بِالْمِثْلِ *дип.* ажнабий давлатнинг чораларига жавобан унинг фуқароларига нисбатан худди шундай чораларни кўриш, репрессия; عَلَى أَسَاسِ الْـ~ بِالْمِثْلِ ўзаро фикрлаш асосида, тенг ҳуқуқлилик асосида; فِي ~ ذَلِكَ бунинг ўрнига (эвазига); 4) *астр.* планеталарнинг Қуёшга юзма-юз туриши; 5) *мат.* тенглама; عِلْمُ الْجَبْرِ وَ الْـ~ алгебра; 6) *ад.* икки тушунча ёки образни бир-бирига қарши қўйиш (қиёслаш); сўзларнинг тегишли тартибда туриши

– مُقْبِلٌ кириб келаётган, бўлғуси, яқинлашиб келаётган; فِي الْأُسْبُوعِ الْـ~ келаси ҳафтада

– مُقَبِّلَاتٌ *кўп.* иштаҳани очадиган егулик, газак, закуска; التَّوَابِلُ وَ الْـ~ ҳар хил зираворлар

– مَقْبُولٌ 1) қабул қилинган, маъқулланган; 2) мақбул, мумкин бўлган; غَيْرُ ~ номақбул, номаъқул, қониқарсиз; صِيغَةٌ ~ـَةٌ маъқул бўлган шакл; عَرَفَ الْـ~ مِنَ الْمَرْدُودِ маъқул ва номаъқулнинг фарқига бормоқ; 3) ёқимли; 4) "ўрта", "уч" (*мактабда қўйиладиган баҳо*); تَأْلِيفٌ اعْتِيَادِيٌّ ~ товушларнинг оҳангдошлиги; عُذْرٌ ~ узрли сабаб

– مَقْبُولِيَّةٌ маъқуллик, мақбуллик; عَدَمُ ~ номаъқуллик, номақбуллик

– مُقْتَبَلٌ: فِي ~ الْعُمْرِ навқирон ёшда, навқирон ёшликда

(قبن) II قَبَّنَ 1) тошсиз тарозида тортмоқ; 2) оғирликни қўлда чамалаб кўрмоқ

– قَبَّانٌ тошсиз тортадиган тарози; катта ҳажмли (*мас., автоюкларни тортадиган*) тарози; حِمَارُ ~ *ёки* عَيْرُ ~ *зоол.* а) эшакқурт; б) бузоқбоши

– قِبَانَةٌ 1) тарозида тортиш, тарозибонлик; 2) тарози ҳақи

– قَبَّانِيٌّ *кўп.* قَبَّانِيَّةٌ тарозибон; مِيزَانُ الْـ~ тарози

(قبو) I قَبَا (*у*) قَبْوٌ 1) томни қубба шаклида қилмоқ; 2) эгмоқ, букмоқ; V تَقَبَّى устки кийимни (*қар.* قَبَاءٌ) киймоқ

– قَبَا *халқ.* кўпол

– قَبَاءٌ *кўп.* أَقْبِيَةٌ, قَبَاوَاتٌ 1) устки кийим; 2) халат, чакмон; إِنَّ السَّمَاءَ لَا تُغَطَّى بِالْـ~ ойни этак билан ёпиб бўлмас (*сўзма-сўз:* осмон чакмон билан ёпилмайди)

– قُبَاءٌ *Ҳижоздаги жой номи*

– قِبَاءٌ оралиқ масофа, интервал, ора

– قَبْوٌ *кўп.* أَقْبِيَةٌ 1) қубба, гумбаз; 2) қубба шаклидаги ертўла; ~ التَّحْشِيشِ қовоқхона, наша чекиладиган жой; 3) турмадаги қийноқхона, зиндон

– قَبْوَةٌ *кўп.* قَبَوَاتٌ кичкина гумбаз; *геол.* ер ости бўшлиғи

قُبُودَانٌ *кўп.* ـــَاتٌ 1) кема қўмондони; 2) *шунингдек:* ~ مِينَاءٍ порт бошлиғи.

– قُبُودَانِيَّةٌ порт бошлиғи мансаби (лавозими)

(قبى) II قَبَّى (*н. нидир*) гумбаз шаклида қурмоқ

– مُقَبَّى гумбаз шаклидаги; қуббасимон

I قَتَّ (*а/у*) قَتٌّ 1) алдамоқ, ёлғон гапирмоқ; ёлғон изоҳламоқ, нотўғри баён қилмоқ; 2) (*н. нингдир*) аҳамиятини ерга урмоқ (пасайтирмоқ); II قَتَّتَ 1) йиғмоқ, тўпламоқ, жамламоқ; 2) боғламоқ, боғлам қилмоқ, бойламламоқ; VIII اِقْتَتَّ илдизи билан суғурмоқ

– قَتٌّ *халқ.* сомон, похол; поя

– قَتَّاتٌ бўҳтончи, ғийбатчи; ёлғончи

– قَتَّةٌ[1] тарра

– قَتَّةٌ[2] *кўп.* قَتٌّ йўнғичқа, беда

– قَتَبٌ *кўп.* أَقْتَابٌ 1) аравакаш эгари, юк эгар; 2) букур; أَبُو ~ *ёки* ذُو ~ букри

قَتَادٌ *бот.* танаси қаттиқ тиканли дарахт; مِنْ دُونِ ذَلِكَ خَرْطُ الْـ~ буни бажариш жуда қийин (*сўзма-сўз:* буни бажаришдан قَتَادٌ ни кесиш осонроқдир); ◊ مَا جَنَى مِنْ وَرَاءِ ذَلِكَ إِلَّا شَوْكَ الْـ~ бу иш унинг учун яхшилик билан тугамади (*сўзма-сўз:* бунинг орқасидан унинг тергани قَتَادٌнинг тикани бўлди)

– قَتَدٌ *кўп.* أَقْتَادٌ, قُتُودٌ эгарнинг ёғоч қисми

I قَتَرَ (*и, у*) قَتْرٌ бахиллик қилмоқ; (*мас., оилага*) пул бермай қўймоқ (عَلَى); II قَتَّرَ қурумсоқлик қилмоқ, ўта тежамкор бўлмоқ; IV أَقْتَرَ қашшоқлашмоқ, камбағаллашмоқ

– تَقْتِيرٌ 1) қурумсоқлик, бахиллик, ўта тежамкорлик; хасислик; 2) камбағаллик, қашшоқлик

– قَاتِرٌ хасис, бахил

– قُتَارٌ қовурилган гўштнинг ҳиди

– قُتْرٌ томон, тараф

– قَتَرَةٌ *кўп.* قَتَرٌ ғубор, чанг

– قَتِيرٌ катта қалпоқли мих

– مُقْتِرٌ камбағал, қашшоқ

– مُقَتِّرٌ 1) бахил, хасис; 2) қурумсоқ, қоқбош

I قَتَلَ (у) قَتْلٌ ўлдирмоқ, йўқ қилмоқ, ҳаётдан бенасиб қилмоқ; қатл қилмоқ; نَفْسَهُ ~ ўзини ўзи ўлдирмоқ; ◊ الْجُوعَ ~ очликни босиб турмоқ (енгмоқ); الْوَجَعَ ~ оғриқни юмшатмоқ, оғриқни босмоқ; ~ الْخَمْرَةَ шаробга сув қўшмоқ; الْوَقْتَ ~ вақтни ўтказмоқ; ~ـهُ الْحَرُّ у жуда иссиқлади; ~ـهُ بَحْثًا ниманингдир таг-тагигача текшириб ўрганмоқ; II قَتَّلَ 1) кўпчиликни ўлдирмоқ, кўплаб ўлдирмоқ; 2) хунрезлик қилмоқ, қирғин-барот қилмоқ; III قَاتَلَ 1) курашмоқ, жанг қилмоқ, урушмоқ; 2) жанжаллашмоқ, айтишмоқ, баҳслашмоқ; قَاتَلَهُ اللهُ مَا أَعْذَبَ لِسَانَهُ! Аллоҳ уни яксон қилсин, унинг тили қандай ширин! (мақтов ифодаси); V تَقَتَّلَ 1) ғамза қилиб юрмоқ, солланиб-солланиб юрмоқ (аёл ҳақида – فِى مَشْيَتِهَا); 2) (н. нидир) қилиш учун ҳамма имкониятни ишга солмоқ (فِى); VI تَقَاتَلَ ўзаро жанг қилмоқ, ўзаро олишмоқ; (н. нидир деб) жанжаллашмоқ (عَلَى); биргалашиб жанг қилмоқ; VIII اِقْتَتَلَ жанг қилмоқ, курашмоқ, жанжаллашмоқ, муштлашмоқ; X اِسْتَقْتَلَ жонини фидо қилмоқ, ўз жонини ҳам аямай қўймоқ, жасорат кўрсатмоқ

– تَقْتِيلٌ хунрезлик қилиш, қирғин; جَمَاعِىٌّ ~ оммавий қирғин

– قَاتِلٌ 1) қотил, қатл қилувчи, ўлдирувчи; الْحَشَرَاتِ ~ ҳашоратларга қарши қўлланадиган заҳарли модда; 2) ўлимга олиб келувчи, ўлдирадиган; ضَرْبَةٌ ~ـةٌ ўлим зарбаси; 3) кўп. قَتَلَةٌ, قُتَّالٌ қотил

– قَتَّالٌ = قَاتُولٌ

– قَاتُولِىٌّ ўлимга олиб келувчи; ўлдирувчи; ضَرْبَةٌ ~ـةٌ ўлим зарбаси

– قَتَّالٌ ҳалокатли, ҳалокатга олиб келувчи, ўлдирадиган

– قِتَالٌ жанг, кураш

– قَتْلٌ қатл қилиш, қатл; الذَّاتِ (نَفْسِهِ) ~ ўзини-ўзи ўлдириш; قُتِلَ ~ا у ўлдирилди

– قِتْلٌ кўп. أَقْتَالٌ ашаддий душман

– قَتْلَةٌ ўлдириш, қатл қилиш

– قِتْلَةٌ ўлдириш услуби

– قَتُولٌ ўлимга олиб келадиган, ҳалокатли

– قَتِيلٌ кўп. قَتْلَى 1) қатл этилган, ўлдирилган, жангда ўлган; 2) (жиноят) қурбони; قَتَلَ ~ا у киши одам ўлдирди

– مُسْتَقْتِلٌ ўз жонини ҳам аямайдиган; жасорат билан жанг қилувчи, таптортмас.

– مُقَاتِلٌ 1) жангчи; 2) жанг қатнашчиси; аскар

– مُقَاتَلَةٌ кўп. ـَاتٌ — жанг, кураш, олишув

– مُقَاتِلَةٌ кўп. ـَاتٌ — қирувчи самолёт

– مُقْتَتَلٌ жанг майдони

– مَقْتَلٌ кўп. مَقَاتِلُ 1) қотиллик; 2) тананинг урса ўладиган жойи; أَصَابَ ~ا ўлим зарбаси бермоқ; الْإِنْسَانِ بَيْنَ فَكَّيْهِ ~ инсоннинг ўлимига сабаб бўладиган нарса унинг тилидир

– مُقَتَّلٌ тажрибали

– مَقْتَلَةٌ хунрезлик, қирғин-барот

– مَقْتُولٌ 1) қатл этилган, ўлдирилган; 2) қурбон

I قَتَمَ (у) قَتْمٌ кўтарилмоқ (тутун, чанг ҳақида); II قَتَّمَ қоронғи қилмоқ, қоронғилатмоқ, қоронғилаштирмоқ; IX اِقْتَمَّ қораймоқ, қора рангга кирмоқ, тўқланмоқ

– قَاتِمٌ тўқ, тўқ рангда; қора; أَسْوَدُ ~ тим қора, қопқора; ظَلَامٌ ~ тим қоронғилик

– قَتَامَةٌ, قَتَامٌ қора ранг, қоралик; қоронғилик

– قَتَامٌ = قَتَمَةٌ, قُتْمَةٌ

I قَثَّ (а/у) قَثٌّ илдизи билан суғурмоқ, таг-туби билан суғуриб ташламоқ; VIII اِقْتَثَّ = I

– قِثَّاءٌ жам. тарралар

– قِثَّايَةٌ кўп. ـَاتٌ — тарра

– مَقْثَأَةٌ томорқа; тарра экилган полиз

قَثَدٌ таррага ўхшаш полиз маҳсулоти

قَثْطَرَةٌ кўп. قَثَاطِرُ мед. қовуқни бўшатиш ёки қовуққа дори юбориш учун ишлатиладиган асбоб, катетер

I قَحَّ (قحّ) (а/у) قُحُوحَةٌ, قَحَاحَةٌ 1) соф бўлмоқ, тоза бўлмоқ; насли тоза бўлмоқ, насаби тоза бўлмоқ, зотли бўлмоқ; 2) йўталмоқ

– قُحٌّ кўп. أَقْحَاحٌ ҳақиқий, тоза, соф, асил; насл-насаби улуғ, зотдор

– قُحَّةٌ йўтал

– قَحَّةٌ қар. وقح

I قَحَبَ (у) قَحْبٌ 1) одобсизлик қилмоқ, уят иш қилмоқ; 2) йўталмоқ (туя, от ҳақида)

– قَحْبَةٌ кўп. قِحَابٌ фоҳиша, бузуқи, ғар

I قَحَطَ (قحط) (у) قَحْطٌ арчимоқ, қирмоқ, артмоқ, тозаламоқ; قَحِطَ (а) قَحْطٌ қурғоқчилик бўлмоқ, қуруқ келмоқ, ёмғирсиз бўлмоқ (йил ҳақида); الْمَطَرُ ~ ёғин бўлмади, ёғингарчилик бўлмади; II قَحَّطَ 1) арчимоқ, қирмоқ, артмоқ, тозаламоқ; 2) ўсимликни чанглатмоқ; IV قَحَطَ = أَقْحَطَ

– قَاحِطٌ[1] қуруқ, қурғоқ, қурғоқчил, ёмғирсиз

– قَاحِطٌ[2] кўп. قَوَاحِطُ бульдозер

– قَحْطٌ 1) қурғоқчилик, ёмғирсизлик; كَأَنَّهُ مَطَرٌ بَعْدَ الـ~ қурғоқчиликдан кейинги ёмғирдек; 2) очлик

– قَحْطَانُ *am. эm. мз.* Қаҳтон (жанубий арабларнинг стаси); بَنُو ~ жанубий араблар; لُغَةُ ~ жанубий араб тили

– قَحْطَانٌ оч қолган, қорни оч; очкўз, мечкай, суқ

قَحْطَانِيٌّ жанубий араблар вакили

I قَحَفَ (а) قَحْفٌ 1) бошга урмоқ, бошга савалмоқ; 2) бирратўла ичмоқ, бир нафасда ичмоқ, сипқармоқ, қоқламоқ; 3) ўзи билан суқизиб кетмоқ, ювиб кетмоқ (*сел ҳақида*)

– قُحَافٌ *кўп.* قَحْفٌ шиддатли оқим

– قُحُوفٌ *кўп.* قَحْفٌ 1) бир бош хурмоси бор бўлган шох; 2) қўпол одам, тарбия кўрмаган, қўпол

– قَحْفٌ *кўп.* قُحُوفٌ, أَقْحَافٌ, قِحَفَةٌ 1) бош суяги, бош косаси, бош суягининг (*саккиздан бири*); 2) ёғочдан ишланган идиш

I قَحَلَ (а) قَحْلٌ *ёки* قَحِلَ (а) قُحُولٌ қуруқ бўлмоқ, қуримоқ, қақшамоқ; ~ الشَّيْخُ чолнинг эти суягига ёпишиб қолди; IV أَقْحَلَ 1) қуритмоқ, сувини қочирмоқ; 2) чўлга айланмоқ, сувсизликдан ҳаёт асари тугамоқ; V تَقَحَّلَ = I

– إِنْقَحَلٌ қари, жуда кекса

– قَحِلٌ, قَاحِلٌ қуриган, қуруқ, қақшаган; унумсиз, ҳосил бермайдиган

– قَحْلٌ: ~ شَيْخٌ жуда кекса одам

– قَحَلٌ қуруқлик, сувсизлик; ҳосилсизлик, унумдорликнинг йўқлиги

– قَحْلَاءُ *мн* қуриган, қақшаган; ~ أَرْضٌ унумсиз ер

– قُحُولَةٌ = قَحَلٌ

I قَحَمَ (у) قُحُومٌ бостириб бормоқ, тўппа-тўғри бормоқ, мардларча ташланмоқ, сапчимоқ, ҳамла қилмоқ, ташланмоқ; II قَحَّمَ ташлатмоқ, ҳамла қилдирмоқ, мардларча от солмоқ; IV أَقْحَمَ 1) (*н нимадир қаергадир*) киритмоқ, сукмоқ, тиқмоқ (فِي ,عَلَى); (*бирор н га*) тортмоқ, жалб қилмоқ (فِي), қўшмоқ, аралаштирмоқ; 2) (*н. нимадир к. гадир*) боғламоқ, ўраб-чирмамоқ, тақмоқ (عَلَى); ~ نَفْسَهُ إِلَى ... (*қаергадир*) бурнини тиқмоқ; V تَقَحَّمَ (*бирор ерга*) мардларча ташланмоқ (فِي); VII اِنْقَحَمَ жасорат билан олдинга ташланмоқ; VIII اِقْتَحَمَ 1) (*к. нимагадир, н. нимагадир устига*) мардона ташланмоқ; (*к. нимагадир н. нимагадир устига*) ўйлаб ўтирмасдан ташланмоқ; 2) (*тўсиқни*) босиб ўтмоқ, эгалламоқ; ўлим хавфи бўлса ҳам (*н. нимадир*) орасидан ўтмоқ, ёриб ўтмоқ; ҳарб. жанг билан енгмоқ, штурм қилмоқ; ~ الْأَخْطَارَ хавф-хатарни енгмоқ, хавф-хатарга назарписанд қилмай қарамоқ; ~ الْجَوَّ *ав.* ҳавони (баландликни) бўйсундирмоқ; ~ الدَّارَ (الْحُجْرَةَ) ҳовли (хона)га бостириб кирмоқ; ~ الْعِقَابَاتِ тўсиқларни енгиб ўтмоқ; 3) синдирмоқ, бузмоқ, бузиб ташламоқ; ~ أَبْوَابَ الْغُرْفَةِ хона эшикларини бузмоқ; ~ أَبْوَابًا مَفْتُوحَةً *маж.* ҳаммага маълум нарсани ҳадеб маъқулламоқ (*сўзма-сўз:* очиқ эшикни итармоқ); 4) ҳазар қилмоқ, нафратланмоқ; تَقْتَحِمُهُ الْعَيْنُ (*к. гадир*) қарашга жиркнади киши

– إِقْتِحَامٌ 1) мардлик, жасорат, баҳодирлик; 2) штурм, ҳужум, атака; 3) ҳиловланмаганлик; 4) эҳтиётсизлик, бемаънилик

– قُحَمٌ *кўп.* قُحْمَةٌ хавфли иш, хавфли ўйин; қийинлик, қийинчилик

– مِقْحَامٌ *кўп.* مَقَاحِيمُ жасур, баҳодир, мард, қўрқмас

– مُقْحَمَاتٌ *кўп.* қўшиб қўйилган элементлар, қўшимча нарсалар

قُحَةٌ *қар.* وَقِحَ

– أَقَاحٍ *кўп.* أُقْحُوَانٌ *жам.* 1) шунингдек, ~ أَصْفَرُ мойчечак; 2) дасторгул; 3) хризантема

قَدْ 1) (*ўтган замон феъли олдида*), шунингдек ~ لَـ *ёки* ~ فَـ энди, аллақачон; 2) (*ҳозирги-келаси замон олдида*) баъзан, гоҳо, эҳтимол, мумкин; бироз, бирмунча; ~ يَتَأَخَّرُ هَذَا الْعَمَلُ бу иш бирмунча сурилади шекилли

I قَدَّ (а/у) قَدٌّ 1) кесмоқ, кесиб майдаламоқ, тилим-тилим қилиб кесмоқ; (*мас., мармардан*) ўйиб нақш солмоқ; йиртмоқ, йиртиб ташламоқ; ~ الدُّنْيَا а) дунёни кезмоқ; б) тажрибали бўлмоқ; II قَدَّدَ (*қуритиш учун*) тилим-тилим қилиб кесмоқ (*гўштни, балиқни*) қуритмоқ, консерва қилмоқ; V تَقَدَّدَ майда-майда қилиб кесилмоқ; 2) йиртилмоқ, йиртиқ бўлмоқ; 3) қуримоқ; VII اِنْقَدَّ йиртилиб кетмоқ, VIII اِقْتَدَّ майда бўлакларга бўлмоқ, кесмоқ

– قَدٌّ *кўп.* قُدُودٌ 1) комат, қад, гавда; 2) ўлчов, меъёр, миқдор; ~ عَلَى унинг размерида, унга мос келадиган, унга рост; ~ مَا қанчалик, нечоғлик

– قَدْ *халқ.* миқдор, меъёр; ~ عَلَى لِحَافِكَ (بِسَاطِكَ) مُدَّ رِجْلَيْكَ *мқл.* кўрпангга қараб оёқ узат; ~ إِيشْ *ёки* ~ إِيهْ *халқ.* қанча, ~ ... *халқ.* унга ўхшаб, у каби

– قُدٌّ *шунингдек* ~ سَمَكُ балиқ турларидан бири, треска

– قِدٌّ *кўп.* أَقُدٌّ камар, тасма; қамчин

– قِدَّةٌ *кўп.* قِدَدٌ 1) камар, тасма; 2) тахтача, планка; *мед.* тахтакач; 3) бўлак, бурда, тилим; 4) турли дунёқарашдаги одамлар гуруҳи; 5) йўналиш, маршрут

– قَدِيدٌ бўлиб-бўлиб қуритилган гўшт; حَصَّلَ بِشِقِّ الْأَنْفُسِ عَلَى الْـ~ катта қийинчилик билан тирикчилик қилмоқ (*сўзма-сўз:* жонни қийнаб-қийнаб қуриган гўштга эга бўлмоқ)

– مُقَدَّدٌ қуритилган; الـ~ اللُّحُومِ гўшт консервалари; ~ خُبْزٌ (عَيْشٌ) бўғирсоқ

– مُقَدَّدَاتٌ *кўп.* гўшт ёки балиқ консерваси

I قَدَحَ (а) قَدْحٌ 1) чақмоқлаб ёндирмоқ; ~ تْ عَيْنَاهُ الشَّرَرَ *кўч. м.* кўзларидан ўт чақнаб кетди; ~ زِنَادَ فِكْرِهِ *маж.* бутун диққат-эътиборини қаратмоқ; 2) (*к. нимадир*) таҳқирламоқ, ҳақорат қилмоқ, ёмонламоқ (فِي), обрў-эътиборини пасайтирмоқ (فِي); 3) еб илма-тешик қилмоқ, еб ташламоқ (*қурт ҳақида*); 4) қиздирмоқ, эритмоқ, ~ السَّمْنَ (*товада*) ёғни қиздирмоқ (эритмоқ); VII اِنْقَدَحَ учқун

чиқмоқ; VIII اِقْتَدَحَ олов ёндирмоқ, учқун чиқармоқ; الْأَمْرَ ~ *маж.* масалани яхшилаб фикрламоқ

– قَادِحٌ 1) чақмоқ тош билан ўт чиқарувчи, учқун чиқарувчи; قِصَّةٌ ~ـةٌ *маж.* қизиқарли қисса; 2) отиш қуролларида тепкининг пистон чақадиган учи, найзаси, боёк

– قَادِحَةٌ *кўп.* قَوَادِحُ қурт

– قَدَّاحٌ 1) чақмоқтош; кремен; 2) тошга ишқаб учқун чиқарувчи

– قَدَّاحَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) зажигалка; 2) милтиқ чақмоғи

– قَدْحٌ ёмонлаш, ҳақоратлаш, ҳақорат, таҳқир

– قَدَحٌ *кўп.* أَقْدَاحٌ 1) стакан; 2) қадаҳ, бокал, рюмка; 3) қадаҳ (*1/96 ардаб, қар* أَرْدَبٌّ) *ёки 2,0625 литрга тенг бўлган ҳажм ўлчов бирлиги*; نِصْفُ الـ~ 1/2 қадаҳ (قَدَحٌ) *ёки* 1, 0312 *литрга тенг ҳажм ўлчов бирлиги*)

– قِدْحٌ *кўп.* قِدَاحٌ, أَقْدُحٌ 1) ўқ (*камондаги – ўйин учун*); ضَرَبَ الـ~ُ الْمُعَلَّى الْقِدَاحَ ўққа қараб фол очиш; 2) ютуқнинг улуши; الْمُعَلَّى ютуқнинг энг катта улуши; биринчи ўрин, биринчи мукофот; صَاحِبُ الـ~ِ الْمُعَلَّى *ёки* ذُو الـ~ِ الْمُعَلَّى биринчи ўрин соҳиби; لَهُ الـ~ُ الْمُعَلَّى فِي هٰذَا الْعَمَلِ *маж.* бирор ишда бош бўлмоқ, бошчилик қилмоқ

– قَدْحَةٌ ёғда қовурилган саримсоқ, лози

– قُدَيْحٌ *бот.* косача (*мас., гулдаги*)

– مِقْدَحَةٌ *кўп.* مَقَادِحُ зажигалка; حَجَرُ الـ~ِ зажигалкадаги чақмоқтош

قَدَرَ I (*u*) قَدْرٌ, قُدْرَةٌ 1) (*н. дир қилиш*) қўлидан келмоқ, (*н. нидир қилишга*) кучи етмоқ (عَلَى); يَقْدِرُ عَلَى أَنْ يُمَيِّزَ الْغَثَّ مِنَ السَّمِينِ яхши-ёмоннинг фарқига дурустгина етади; 2) (*к. гадир*) ўлчаб кўрмоқ; ~تُ عَلَيْهِ الثَّوْبَ унга кийимни ўлчаб кўрдим; ◊ إِذَا غُمَّ عَلَيْكُمُ الْهِلَالُ فَاقْدُرُوا لَهُ *ҳад.* агар тугаётган ойни булут босган бўлса (ва уни кўришга имкон бўлмаса), ўттизинчи кунни ҳам эътиборга олинглар (*рамазон ойида*); ~ عَلَى الْعِيَالِ аҳли аёлларига муносабатда хасис бўлмоқ; II قَدَّرَ 1) аниқламоқ, ҳисоблаб чиқмоқ; ҳажмини ўлчаб кўрмоқ; миқдорини айтиб бермоқ; 2) баҳоламоқ, баҳо қўймоқ, нарх белгиламоқ; тақдир этмоқ, тан бермоқ; لَا يُقَدَّرُ бебаҳо; ~هُ حَقَّ قَدْرِهِ кимгадир тўғри баҳо бермоқ; ~ الضَّرَائِبَ солиқлар миқдорини аниқламоқ; 3) (*к. нидир бирор н. билан*) тақдирламоқ; 4) тахмин қилмоқ, гумон қилмоқ; фаҳмламоқ, кўзда тутмоқ; 5) (*жамоатчилик фикрини*) ҳосил қилмоқ (шакллантирмоқ); 6) тақдирни олдиндан белгиламоқ, аниқламоқ; قَدَّرَ لَهُ أَنْ ... унинг пешонасига ...иш насиб қилган; مَا قُدِّرَ يَكُونُ пешонага ёзилгани бўлади; لَا ~ اللّٰهُ! худо кўрсатмасин!, худо асрасин!; IV أَقْدَرَ 1) олдиндан белгиламоқ, пешонага ёзмоқ; 2) (*к. нингдир*) қобилиятини (*бирор томонга*) ривожлантирмоқ (عَلَى); 3) (*к. гадир н. нидир қилишга*) имкон бермоқ, имконият яратмоқ (عَلَى); V تَقَدَّرَ 1) аниқланмоқ, белгиланмоқ; 2) тайёрламоқ, ҳозирламоқ; VII اِنْقَدَرَ рост келмоқ, мос келмоқ, тўғри келмоқ (*мас., кийим*) VIII اِقْتَدَرَ қўлидан келмоқ, кучи етмоқ; ~ عَلَى نَفْسِهِ кучга кирмоқ, куч йиғмоқ; X اِسْتَقْدَرَ ~ اللّٰهَ خَيْرًا Аллоҳдан эзгуликларни насиб этишни сўрамоқ; اِسْتَقْدِرِ اللّٰهَ خَيْرًا! Аллоҳдан эзгуликлар сўранг!

– اِقْتِدَارٌ 1) куч, ғайрат; 2) иқтидор, талант; بِـ~ маҳорат билан; 3) қодирлик, қурби етиш

– أَقْدَرُ энг кучли, энг қудратли; энг иқтидорли, энг моҳир

– تَقْدِيرٌ *кўп.* تَقَادِيرُ 1) меъёрни аниқлаш (ҳисоблаш); 2) (*хизматни*) тақдирлаш; баҳо бериш; ~ًا لِفَضْلِهِ унинг хизматини тақдирлаш сифатида; ~ُ الْمَوْقِفِ вазиятни аниқлаш, вазиятга баҳо бериш; 3) тахмин, фараз, тахмин қилиш; ~ًا тахминан; 4) *грам.* сўз тартиби; 5) *линг.* сўзнинг тушиб қолиши; ◊ عَلَى أَقَلِّ الـ~ِ ақалли, лоақал, ҳеч бўлмаса

– تَقْدِيرَاتٌ *кўп.* смета

– تَقْدِيرِيٌّ тақдирлашга оид; جَائِزَةٌ ~ـةٌ тақдирлаш мукофоти

– قَادِرٌ 1) кучли қудратли; 2) (*бирор н. га*) қобилиятли (عَلَى); غَيْرُ ~ٍ а) кучсиз, қувватсиз; б) қобилиятсиз; ◊ بِقُدْرَةِ ~ жуда катта куч билан

– قَدْرٌ *кўп.* أَقْدَارٌ 1) миқдор, ҳажм, меъёр; даража; қадр-қиммат; ҳад; عَلَى ~ِ *ёки* عَلَى ~ِ ... миқдорича; مَدَّ رِجْلَيْهِ عَلَى ~ِ الْكِسَاءِ кўрпага қараб оёқ узатмоқ; 2) тақдир, қадар, қисмат; سُورَةُ الـ~ِ *Қур.* Қадр сураси (*97-сура*); لَيْلَةُ الـ~ِ Лайлату-л-қадр, Қадр кечаси (*рамазон ойининг 27-кечаси*); عَلَى ~ِ الْحَاجَةِ керак бўлган миқдорда, керак бўлганича; عَلَى ~ِ الْإِمْكَانِيَّةِ *ёки* عَلَى ~ِ الْإِمْكَانِ *ёки* عَلَى ~ِ الطَّاقَةِ куч етганича, имкон борича; ... بِـ~ِ ... مَا بِـ~ِ бўлишига қараб, ...га мувофиқ равишда; мумкин қадар, мумкин бўлганича; بِـ~ِ مَا رَخُصَ إِنْتَاجُ الطَّاقَةِ الذَّرِّيَّةِ بِـ~ِ مَا يَتَّسِعُ بِنَاءُ الْمَحَطَّاتِ الْكَهْرَذَرِّيَّةِ атом энергияси ишлаб чиқаришнинг арзонлашишига мувофиқ равишда атом электростанцияларини қуриш кенгая боради; ~ مَا *ёки* بِـ~ِ مَا تَسْتَطِيعُ *ёки* عَلَى ~ِ مَا اسْتَطَاعَ *ёки* اسْتَطَاعَ кучи етганича; بِـ~ِ اسْتِطَاعَتِكَ кучинг етганича

– قَدَرٌ *кўп.* أَقْدَارٌ тақдир, қадар; الـ~ُ الْمَحْتُومُ қочиб қутилиб бўлмайдиган ниҳоя, ўлим; الـ~ُ وَالْقَضَاءُ *ёки* قَضَاءٌ وَ~ًا ўз-ўзидан, тасодифан; тақдир тақозоси билан; الْاِعْتِقَادُ بِالْقَضَاءِ وَالـ~ِ фатализм

– قِدْرٌ *мз. мн. кўп.* قُدُورٌ тувак, қозон, қозонча

– قِدْرَةٌ *кўп.* قِدَرٌ тувак; қозонча; кўза

– قُدَيْرَةٌ кўзача

– قُدْرَةٌ *кўп.* ــــ اتٌ 1) куч, қувват, қудрат; ~ الْمَصْنَعِ завод қуввати; 2) қобилият; ~ عَلَى الْعَمَلِ ишга яроқлилик; عَدَمُ ~ عَلَى الْعَمَلِ ишга яроқсизлик; ~ الدَّوْلَةِ عَلَى الدِّفَاعِ мамлакатнинг ўзини мудофаа қила олишлиги; دِفَاعِيَّةٌ ~ мудофаа қобилияти; ~ قِتَالِيَّةٌ жанговарлик, жанг қилиш қобилияти; ~ عَلَى الشِّرَاءِ ёки شِرَائِيَّةٌ ~ харид қилиш қобилияти

– قَدَرِيٌّ *кўп.* قَدَرِيَّةٌ 1) *тар.* қадарий (*исломдаги инсон эркини ҳимоя қилувчи оқим тарафдори*); 2) *фалс.* детерминист

– قَدَرِيَّةٌ: الْـــ ~ а) *тар.* Қадарийя, қадарийлик (*исломдаги инсон эркини ҳимоя қилувчи оқим; сол.* الْجَبْرِيَّةُ); б) *фалс.* детерминизм

– قَدِيرٌ 1) қудратли, кучли; ҳамма нарсага қодир (*Аллоҳ*); 2) қобилиятли, қўлидан келадиган

– مُقْتَدِرٌ 1) қудратли, кучли; 2) қобилиятли, қўлидан келадиган; ~ عَلَى الْعَمَلِ меҳнатга лаёқатли; 3) ўзига тўқ, давлатманд, бадавлат

– مِقْدَارٌ *кўп.* مَقَادِيرُ 1) миқдор, сон; ~ سَاعَةٍ бир соатча; لَنْ يُؤَثِّرَ هٰذَا ~ ذَرَّةٍ عَلَى (فِي) ... бу ...га заррача таъсир қилмайди; 2) *мат.* миқдор; ◊ بِـــ ~ مَا а) ... миқдорича, ... миқдорида; б) ...нинг боришига қараб, ...га мувофиқ равишда; بِهٰذَا الْـــ ~ шу миқдорда

– مُقَدِّرٌ 1) аниқловчи, белгиловчи; ~ الْمَسَافَةِ узоқликни ўлчовчи, дальнометр

– مُقَدَّرٌ 1) аниқланган, белгиланган; нархи белгиланган; 2) назарда тутилган, фараз қилинган; 3) олдиндан аниқлаб қўйилган, олдиндан ҳал қилинган; الْعَدَدُ الْـــ ~ тасдиқланган (зарур бўлган) миқдор; ... مِنَ الْـــ ~ أَنْ шу нарса олдиндан ҳал этиб қўйилганки...

– مُقَدَّرَاتٌ *кўп.* қадриятлар; ~ الْأُمَّةِ халқ қадриятлари

– مَقْدُرَةٌ, مَقْدَرَةٌ, مَقْدِرَةٌ 1) куч, қудрат; 2) (*қўшин*) сони, адади, потенциал; 3) қобилият; ~ الدَّوْلَةِ عَلَى الدِّفَاعِ мамлакатнинг мудофаа қобилияти; ◊ مَالِيَّةٌ ~ моддий бойлик, бойлик, мол-мулк

– مَقْدُورٌ 1) олдиндан белгилаб (аниқлаб) қўйилган; 2) имкони бор, мумкин; ... كَانَ فِي ~ هِ أَنْ ...га имкони бор эди, ...(*и*)ши мумкин эди; ... لَيْسَ فِي ~ أَحَدٍ أَنْ ҳеч кимнинг ...га имкони йўқ, ҳеч ким ...ни қила олмайди; 3) *кўп.* مَقَادِيرُ тақдир

I قَدُسَ (*у*) قَدَاسَةٌ муқаддас бўлмоқ, муқаддаслашмоқ; II قَدَّسَ 1) муқаддас ҳисобламоқ, муқаддас деб билмоқ; муқаддас деб эълон қилмоқ; 2) бағишламоқ, табаррук қилмоқ; اللّٰهُ سِرَّهُ ~ унинг тупроғи табаррук бўлсин! (*бирор вафот этган авлиё ёки тақводор одамга нисбатан айтилади*); V تَقَدَّسَ 1) муқаддас билиб ҳурматланмоқ; 2) муқаддасланмоқ

– تَقْدِيسٌ 1) буюк ҳурмат, улуғлаш; муқаддаслаш; 2) бағишлаш; 3) қадрлаш, табаррук ҳисоблаш; 4) поклаш, покизалаш

– قَادُوسٌ *алиф.б.қ.*

– قُدَّاسٌ *кўп.* قَدَادِيسُ, ــــ اتٌ — ибодат (*христианларда*); ~ الْمَيِّتِ ўлганга жаноза ўқиш

– قَدَاسَةٌ 1) муқаддаслик; 2) ҳазрат, жаноб (*христиан руҳонийлари исми олдига қўшиб айтиладиган сўз*); صَاحِبُ الْـــ ~ الْبَطْرِيرْكُ патриарх жаноблари; ~ الْمَطْرَانُ митрополит ҳазратлари; ~ الْبَابَا папа жаноблари (*Рим папаси*)

– قُدْسٌ муқаддаслик, бенуқсонлик, беқусурлик; ◊ ~ الْأَقْدَاسِ муқаддасларнинг муқаддаси; بَدْلَةُ الْـــ ~ *черк.* ибодат пайтида христиан руҳонийлари киядиган либос; الْـــ ~ Қуддуси шариф; حَظِيرَةُ الْـــ ~ жаннат

– قُدُسٌ муқаддаслик; رُوحُ الْـــ ~ а) муқаддас руҳ (*христианларда*); б) Жаброил алайҳиссалом (*ислом динида*)

– قُدْسِيَّةٌ муқаддаслик

– قُدُّوسٌ муқаддас, авлиё; 2) пок, покиза; Аллоҳ таолонинг исми-шарифларидан бири

– قِدِّيسٌ муқаддас; авлиёларнинг исмига қўшиб айтиладиган сўз (*христианларда*)

– مُتَقَدِّسٌ муқаддас, муқаддаслашган

– مَقْدِسٌ *кўп.* مَقَادِسُ қадамжо, зиёратгоҳ; ибодатхона; بَيْتُ الْـــ ~ Қуддуси шариф

– مُقَدَّسٌ 1) муқаддас, авлиё; дахлсиз; الْكِتَابُ الْـــ ~ *черк.* Муқаддас китоб; ◊ الْأَرْضُ الْـــ ~ ـةُ Фаластин (*сўзма-сўз:* Муқаддас Ер); الْأَرَاضِي الْـــ ~ ـةُ Маккаи мукаррама ва Мадинаи мунаввара; الْبَيْتُ الْـــ ~ Қуддуси шариф; 2) *кўп.* ــــ اتٌ — азиз авлиёлар ўтган жой, қадамжо

– مُقَدِّسٌ Қуддуси шарифга келган зиёратчи

– مَقْدِسِيٌّ 1) Қуддус шаҳрига оид; 2) қуддуслик киши

I قَدَعَ (*а*) قَدْعٌ (*н. дандир*) ушлаб қолмоқ, тўхтатиб қолмоқ (عَنْ); VI تَقَادَعَ ёпирилмоқ, ташланмоқ

I قَدَفَ (*и*) قَدْفٌ (*сол.* قَذَفَ) 1) отмоқ, иргитмоқ, отиб юбормоқ; 2) эшкак билан эшмоқ; II قَدَّفَ = I 2)

I قَدِمَ (*а*) قُدُومٌ, مَقْدَمٌ (قدم) 1) (*бирор жойга*) келмоқ, етиб келмоқ (إِلَى); 2) (*бирор н. га*) журъат этмоқ, ботинмоқ, жасорат қилмоқ, бормоқ (عَلَى); قَدَمَ (*у*) قَدْمٌ олдинда бормоқ; олдинда бўлмоқ; олдинламоқ; قَدُمَ (*у*) قِدَمٌ эски бўлмоқ, қадимги бўлмоқ; II قَدَّمَ 1) муқаддима қилмоқ, кириш сўзи билан бошламоқ; ~ لِلْكِتَابِ ёки ~ الْكِتَابَ китобга кириш сўзи ёзмоқ; 2) (*н. дандир*) олдин бажармоқ (عَلَى); كَمَا ~ نَا سَابِقًا олдин айтиб ўтганимиздек; 3) олдинга сурмоқ; ~ رِجْلًا وَ أَخَّرَ أُخْرَى а) оёқни зўрға кўтариб босмоқ; б) қатъиятсизлик кўрсатмоқ; ~ الثَّمَنَ олдиндан тўлаб қўймоқ; ~ السَّاعَةَ عِشْرِينَ دَقِيقَةً соатни йигирма минут олдинга суриб қўймоқ;

السَّاعَةَ ~ت ... соат олдинлаб кетибди; مُرَشَّحًا ~ (к. нидир) номзод қилиб кўрсатмоқ; 4) ривожлантирмоқ, ўстирмоқ, кўтармоқ; 5) тақдим қилмоқ; ... أَوْرَاقَ اعْتِمَادِهِ إِلَى ~ ишонч ёрлиғини топширмоқ (тақдим этмоқ); اسْتِقَالَتَهُ ~ истеъфо бермоқ; خِدْمَةً ~ хизмат кўрсатмоқ, ёрдам қилмоқ; الشَّكْوَى ~ шикоят қилмоқ; لِلْمُحَاكَمَةِ ~ судга бермоқ; 6) тортиқ қилмоқ; مُسَاعَدَةً ~ (к. гадир) ёрдам қилмоқ (لـِ); 7) таклиф қилмоқ; ثَمَنًا ~ баҳо (нарх) таклиф қилмоқ; 8) (к. нидир к. гадир) таништирмоқ (لـِ ёки إِلَى ёки عَلَى); ... نَفْسَهُ إِلَى ~ а) кимнингдир ихтиёрига келмоқ; б) кимгадир ўзини танитмоқ; 9) (к. дандир) афзал (ортиқ) кўрмоқ (عَلَى); 10) бош қилиб қўймоқ, бошлиқ қилмоқ; IV أَقْدَمَ олдинга чиқмоқ; (н. нидир) олдинга сурмоқ (بِ); 2) (бирор н. га) киришмоқ (عَلَى); (бирор н. га) журъат этмоқ, журъат кўрсатмоқ (عَلَى); (бирор н га) жасорат билан ташланмоқ (عَلَى); (к. нидир к. нингдир олдига) олиб келмоқ (إِلَى); V تَقَدَّمَ 1) олдинга чиқмоқ (сурилмоқ); 2) биринчи ўринда юрмоқ; олдинда юрмоқ (бўлмоқ); ~ت بِهِ السِّنُّ ёши ўтмоқ, қаримоқ; 3) олдинга ҳаракат қилмоқ, ривожланмоқ, прогрессив бўлмоқ; كَمًّا وَ كَيْفًا ~ миқдор ва сифат жиҳатидан ривожланмоқ; 4) (бирор к. ёки н. нинг) олдига яқин келмоқ, яқинлашмоқ (إِلَى ,مِنْ); بَيْنَ يَدَيْهِ ~ кимнингдир олдида ҳозир бўлмоқ; 5) (к. гадир бирор масалада) мурожаат қилмоқ (بِ, إِلَى); بِاقْتِرَاحٍ ~ таклиф киритмоқ; 6) (к. гадир) тушмоқ, келмоқ (қоғоз, шикоят ҳақида – إِلَى); 7) тақдим (таклиф) қилмоқ; ◊ كَمَا ~ илгари айтилганидек; مَا ~ ўтган, ўтиб кетган; VI تَقَادَمَ эски бўлмоқ, қадимги бўлмоқ, эскирмоқ; الْعَهْدُ عَلَيْهِ ~ у қариб қолди; X اسْتَقْدَمَ 1) келишни сўрамоқ, илтимос қилмоқ; 2) чақирмоқ, таклиф қилмоқ, талаб қилмоқ (مِنْ)

– إِقْدَامٌ 1) (н. нидир бажаришга) киришиш (عَلَى); كَانَ بَيْنَ ~ وَ إِحْجَامٍ (бирор масалада) иккиланмоқ, қатъиятсиз бўлмоқ (مِنْ); 2) жасорат, ботирлик, мардлик

– أَقْدَمُ энг қадимги, энг эски

– أَقْدَمُونَ кўп. الـ~ қадимги халқлар

– أَقْدَمِيَّةٌ 1) катталик, юқорилик, биринчилик; 2) стаж

– تَقَادُمٌ шунингдек: الزَّمَنِ ~ қадимийлик; الْعَهْدِ ~ а) қадимийлик; б) кексалик; بِالـ~ юр. вақт ўтганлиги (эскирганлиги) сабабли

– تَقَادُمِيٌّ юр. вақт ўтганлигига асосланган

– تَقَدُّمٌ 1) олдинга ҳаракат қилиш; силжиш, ҳаракат қилиш; олдинга ўтиш, олдинлаш; 2) тараққиёт, прогресс; 3) катталик, улуғлик; биринчилик, биринчи ўрин; فِي السِّنِّ ~ кексалик, ёши улуғлик

– تَقْدِمَةٌ кўп. تَقَادِمُ, ـاتٌ — тортиқ, ҳадя; 2) қурбон; 3) муқаддима, сўзбоши

– تَقَدُّمِيٌّ 1) олдинги, илғор, прогрессив; الْإِنْسَانِيَّةُ الـ~ـة илғор инсоният; 2) илғор фикрли одам

– تَقَدُّمِيَّةٌ прогрессивлик

– تَقْدِيمٌ 1) олдинга суриш, олдинга чиқариш; 2) (мас., таклиф) киритиш; 3) тақдим этиш, тақдим; 4) (к. нидир к. гадир) таништириш (لـِ ёки عَلَى); 5) тортиқ қилиш, тортиқ; 6) сўз боши, муқаддима; ◊ بَعْدَ شَهْرَيْنِ بِلَا ~ وَ لَا تَأْخِيرٍ эрта ҳам эмас, кеч ҳам эмас – икки ойдан кейин

– قَادِمٌ келаётган, кириб келаётган, олдинда турган, навбатдаги; бўлажак, келгуси; فِي الشَّهْرِ الـ~ келаси ойда; الْأَجْيَالُ الـ~ـة келгуси авлодлар

– قَادِمَةٌ кўп. قَوَادِمُ 1) олдинги қисм; 2) кўп. (қуш қанотининг) олдинги патлари

– قُدَّامُ олд, олд томон, олдинги қисм; ~ـهُ унинг олдида

– قُدَّامَانِيٌّ олдинги, олдинда турган

– قَدَمٌ мн, мз. кўп. أَقْدَامٌ 1) оёқ таги, оёқ кафти; оёқ; طِبُّ الْأَقْدَامِ оёқ қадоқларини кесиш, педикюр; 2) қадам; سَمْتُ الـ~ қар. سَمْتٌ; 3) фут (узунлик ўлчови, тахминан 30 см. га тенг); مُرَبَّعَةٌ ~ квадрат фут; ◊ عَلَى الْأَقْدَامِ ёки عَلَى قَدَمَيْهِ пиёда; مَشَى ~ًا لِـ~ (бирор киши билан) қадам бақадам юрмоқ (مَعَ); عَلَى أَطْرَافِ قَدَمَيْهِ оёқ учида; وَقَفَ عَلَى ~ الْاسْتِعْدَادِ тайёр бўлмоқ, шайланиб турмоқ; عَلَى ~ وَسَاقٍ тез суръат билан; لَهُ ~ رَاسِخٌ فِي الطِّبِّ у тиббиётнинг катта билимдонидир; عَلَى ~ الْمُسَاوَاةِ тенглик асосида; وَضَعَهُ مَعَ ... عَلَى ~ الْمُسَاوَاةِ кимнидир ким билан тенглаштирмоқ; وَضَعَهُ وَ إِيَّاهُ عَلَى ~ الْمُسَاوَاةِ біровни биров билан тенглаштирмоқ

– قُدُمٌ тўғри чизиқ бўйлаб ҳаракат қилиш; ~ًا тўғрига, олдинга; سَارَ (مَضَى) ~ًا فِي ... (бирор масалада) олдинга ҳаракат қилмоқ (силжимоқ)

– قِدْمٌ қадим замон; ~ًا қадим замонда

– قِدَمٌ 1) қадим замон; 2) абадийлик; 3) муддат, муҳлат; катталик, юқорилик, стаж; 4) эскирганлик; ◊ مُنْذُ الـ~ ёки مِنَ الـ~ узоқ замондан

– قَدَمَةٌ 1) подaнинг олдида юрадиган қўй; 2) арх. бино деворининг пастки қисми, сокол; пойдевор

قَدُومٌ[1], قَدُّومٌ кўп. قَوَادِيمُ 1) болға; 2) ўроқранда, теша (сол. قَادُومٌ алиф.б.қар)

– قَدُومٌ[2] кўп. قُدُمٌ жасур, мард, қўрқмас

– قُدُومٌ етиб келиш; келиш, кириб келиш; пайдо бўлиш

– قُدُومِيَّةٌ[1] кўп. ـاتٌ — сўқмоқ йўл, тоғдаги ёлғизоёқ йўл

– قُدُومِيَّةٌ[2] пешқадамлик, биринчилик

– قَدِيمٌ кўп. قُدَمَاءُ, قُدَامَى 1) эски, кўҳна, қадимги; الْمِصْرِيُّونَ الْقُدَمَاءُ қадимги мисрликлар; الْمُحَارِبُونَ الْقُدَامَى қадимги халқлар;

الْعُمَّالُ الْقُدَمَاءُ ёки قُدَامَى الْمُحَارِبِينَ الْقُدَمَاءُ уруш фахрийлари; меҳнат фахрийлари; 2) қадимдан қолган, антик; 3) тўзиган, эскирган; ◊ الضُّبَّاطُ الْقُدَامَى катта командирлар состави; مُنْذُ الـــ~ ёки مِنَ الـــ~ узоқ вақтдан буён; فِي الـــ~ ёки ~اً илгари, қадимда; الْعَهْدُ الـــ~ Таврот; الـــ~ абадий, мангу (*Аллоҳ сифатларидан бири*)

– قَيْدُومٌ 1) олдинда турган, олдинги; 2) раҳбар, йўлбошчи; 3) олдинги қисм; ~ السَّفِينَةِ кеманинг олд қисми

– مُتَقَادِمٌ эски; ~ الْعَهْدِ қадимги

– مُتَقَدِّمٌ 1) олдинда борувчи; 2) бундан олдинги; 3) олдинлаб кетувчи; ривожланувчи, илғор; 4) бўшаб қолган мансабга (амалга) даъвогар; 5) бошлиқ; ~ فِي السِّنِّ (الْعُمْرِ) ёши ўтиб қолган, ёши бир жойга борган; الـــ~ ذِكْرُهُ юқорида эслаб ўтилган

– مِقْدَامٌ *кўп.* مَقَادِيمُ мард, жасур, қўрқмас

– مَقْدَمٌ = قُدُومٌ

– مُقَدَّمٌ (*кеманинг*) олд қисми

– مُقْدِمٌ: ~ الْعَيْنِ кўзнинг бурунга яқин қисми

– مُقَدَّمٌ 1) олдинга қўйилган; 2) закалат (аванс) сифатида тўланган; ~ الْمَصْدَاقِ қалиннинг биринчи қисми; ~اً олдиндан, аванс сифатида, закалат сифатида; 3) (*кеманинг*) олдинги қисми; 4) бошлиқ, раҳбар, йўлбошчи; 5) *ҳарб.* подполковник; майор (*Ливанда*); 6) *грам.* антецедент; ◊ وَضَعَ مَسْأَلَةً فِي الـــ~ масалани олдинга қўймоқ

– مُقَدِّمٌ 1) тақдим қилувчи, узатувчи; ~ الطَّلَبِ ариза берувчи; ~ بَرْنَامَجٍ (*кечани, концертни*) олиб борувчи, конферансье; مُقَدِّمُوهُ فُلَانٌ وَ عَلَانٌ وَ تَلَانٌ نُعْرِضُ لَكُمْ مَا يَلِي мазкурни тақдим қилувчи фалончи, писмадончи ва бошқалар сизга шуни маълум қиламизки, ...

– مُقَدِّمَةٌ *кўп.* ـــاتٌ 1) (*кема, поезд ва ҳ. к. ларнинг*) олдинги қисми; 2) эшик олди, кираверишда; муқаддима, кириш, дебоча; 3) (*битимнинг*) кириш қисми; 4) хулоса асоси; الـــ~ وَ النَّتِيجَةُ *фалс.* асос ва хулоса; 5) *мат.* теорема; 6) авангард, олдинги қисм

قَدَى I (قدو) قَدَا (*у*) قَدْوٌ ширин таъмли бўлмоқ, таъми ширин бўлмоқ; (*а*) قَدَاوَةٌ = قَدَا; II قَدَّى етмоқ, етарли бўлмоқ, кифоя қилмоқ; VIII اِقْتَدَى (*к. нингдир*) орқасидан (изидан) бормоқ, орқасида бўлмоқ (بِـ); (*к. гадир*) тақлид қилмоқ (بِـ); иқтидо қилмоқ (بِـ)

– اِقْتِدَاءٌ тақлид қилиш, изидан бориш (بِـ)

– قُدْوَةٌ, قِدْوَةٌ, قِدَةٌ тақлид қилиш объекти, тақлид қилинадиган нарса

– قَدِيٌّ мазали, тотли, ширин, таъми ширин

قَذَرٌ (قذر) I قَذِرَ (*а*) قَذَرَ (*у*) قَذَارَةٌ ифлос бўлмоқ, ифлосланмоқ; ёмон кўрмоқ, жирканмоқ; II قَذَّرَ ифлос қилмоқ, ифлослантирмоқ; V تَقَذَّرَ ёмон кўрмоқ, жирканмоқ; X اِسْتَقْذَرَ ҳаром (ифлос, мурдор) ҳисобламоқ

– قَاذُورَاتٌ *кўп.* чиқинди, ахлат, нажас

– قَاذُورَةٌ *кўп.* ـــاتٌ ярамас иш, бемаъни қилиқ

– قَذَارَةٌ ифлослик, нопоклик

– قَذَرٌ *кўп.* أَقْذَارٌ = قَذَارَةٌ

– قَذِرٌ ифлос, кир, ҳаром; الْحَرْبُ الـــ~ةُ жирканч уруш

– قَذُورَاتٌ *кўп.* = قَاذُورَاتٌ

– مَقَاذِرُ *кўп.* = قَاذُورَاتٌ

قَذَعَ I قَذَعَ (*а*) قَذْعٌ сўкмоқ, уришмоқ, коймоқ; III قَاذَعَ ўзаро уришишмоқ, сўкишишмоқ; жанжаллашмоқ; IV أَقْذَعَ (*к. нидир*) сўкмоқ, уришмоқ, таҳқирламоқ (*туш. к. ёки* لِـ)

– قَذِيعَةٌ сўкиш, таҳқирлаш

– مُقْذِعٌ сўкувчи, уришувчи, таҳқирловчи; كَلِمَاتٌ ~ـــةٌ ҳақоратомуз сўзлар; сўкиш сўз

– مُقْذِعَاتٌ *кўп.* таҳқирлаш, сўкиш

قَذَفَ I قَذَفَ (*и*) قَذْفٌ 1) (*н. нидир*) ирғитмоқ, отмоқ, иткитмоқ, улоқтирмоқ (*туш. к. ёки* بِـ); 2) ташламоқ, ташлаб юбормоқ; ~ بِالْقَنَابِلِ бомбардимон қилмоқ, бомба ташламоқ; ~ بِهِ إِلَى (فِي) الشَّارِعِ кимнидир кўчага ҳайдамоқ, кўчага улоқтирмоқ (*уй соҳиби ҳақида*); 3) қўпормоқ, қўпориб олмоқ; 4) (*к. нидир*) айбламоқ, ёмонламоқ, ёмонга чиқармоқ (فِي); (*к. гадир*) бўҳтон қилмоқ (فِي); ~ فِي حَقِّهِ عَلَنًا кимнидир ошкора бадном қилмоқ, иснод қилмоқ; 5) эшкак эшмоқ; ◊ ~ الْمَحَجَّةَ فِي قَلْبِهِ кимнингдир юрагига ўт ташламоқ; ~ فِي قَلْبِهِ الرُّعْبَ кимнингдир юрагига хавф солмоқ; II قَذَّفَ эшкак эшмоқ; VI تَقَاذَفَ 1) (*н. нидир*) бир-бирига ўзаро отишмоқ (بِـ); ~تْهُ الْأَمْوَاجُ тўлқинлар уни ҳар томонга тортиб кетди; 2) бир-бири билан айтишмоқ, сўкишмоқ; VII اِنْقَذَفَ (*бирор томонга*) ирғитилмоқ, отилмоқ, суриб юборилмоқ

– تَقْذِيفٌ эшкак эшиш

– قَاذِفٌ 1) ирғитувчи, отувчи; قَاذِفَاتُ اللَّهَبِ *ҳарб.* ўтсочар, огнемёт; 2) ташловчи, ташлаб юборувчи; قَاذِفَاتُ الْقَنَابِلِ бомбардимончи (*самолётлар ҳақида*); قَاذِفَاتُ الْأَلْغَامِ миномёт; 3) сўкувчи, таҳқирловчи

– قَاذِفَةٌ *кўп.* ـــاتٌ бомбардимончи

– قَاذُوفٌ 1) ёй; 2) камонга ўхшаш қадимий қурол, арбалет

– قَذَّافٌ отувчи, ирғитувчи, ташловчи

– قَذْفٌ 1) ирғитиш, отиш, улоқтириш; ~ الْجُلَّةِ *спорт.* ядро ирғитиш; الـــ~ بِالْقَنَابِلِ бомбардимон қилиш; 2) таҳқирлаш, бўҳтон қилиш, ҳақоратлаш

– قُذْفَةٌ *кўп.* قُذَفٌ, قُذُفَاتٌ, قِذَافٌ балкон, айвон

– قَذْفِيٌّ бўҳтоннамо, таҳқирли

– قَذِيفَةٌ *кўп.* قَذَائِفُ тўп ўқи, замбарак ўқи; отилган снаряд; ракета; قَذَائِفُ مُوَجَّهَةٌ (مُسَيَّرَةٌ) ~ خَارِقَةُ الدُّرُوعِ бронтешар снаряд; бошқариладиган снарядлар; كَوْنِيَّةٌ مُوَجَّهَةٌ ~ бошқариладиган космик ракета; انْطَلَقَ كَـ~ *маж.* ўқдек учиб кетмоқ

– مِقْذَافٌ *кўп.* مَقَاذِيفُ эшкак; ◊ بَيْتُ الْـ~ эшкак қулоғи (*қайиқ ёнига эшкак ўрнатиладиган айри*)

– مِقْذَفٌ *кўп.* مَقَاذِفُ эшкак

– مَقْذُوفٌ 1) ташланадиган; 2) ташлаб юбориладиган, ирғитиладиган; улоқтириладиган; 3) (*гильзасиз*) снаряд, бомба; ~ نَارِيٌّ отиладиган снаряд; ўқ; سَهْمِيٌّ ~ стабилизаторли снаряд

– مَقْذُوفَاتٌ *кўп.* (*заҳарли моддалар ва ҳ. к. лар билан тўлдирилган*) снарядлар, бомбалар

قَذَالٌ *кўп.* قُذُلٌ, أَقْذِلَةٌ энса, гардан

– قَذَالِيٌّ энсага, гарданга оид

– قَذَلٌ нуқсон, камчилик, айб

I قَذِيَ (а) قَذًى чўп тушмоқ, чанг тушмоқ; ~تِ الْعَيْنُ кўзга бир нарса тушди; II قَذَّى кўзга ниманидир туширмоқ, кўзни ифлос қилмоқ; 2) (*кўздаги ёки сувдаги*) гардни олиб ташламоқ; IV أَقْذَى = II 1); 2) чанг туширмоқ, гард туширмоқ, чўп туширмоқ

– قَذَاةٌ *кўп.* قَذًى (*кўзга тушган*) гард; رَأَى الْـ~ فِي عَيْنِ أَخِيهِ وَ نَسِيَ الْجِذْعَ فِي عَيْنِهِ *қар.* جِذْعٌ; فِي الْعَيْنِ ~ *кўч. м.* ошга тушган пашша

– قَذًى *жам. кўп.* أَقْذَاءٌ, أَقْذِيَةٌ чўп, хас, гард; أَغْضَى عَلَى الْـ~ хафачиликни яширмоқ (*сўзма-сўз:* хас тушган кўзни юммоқ)

– قَذِيٌّ гард тушган, хас тушган; رَجُلٌ ~ُ الْعَيْنِ кўзига бирор нарса кирган одам

I قَرَّ[1] (قر) (а/и) قَرَارٌ 1) қолмоқ, қарор топмоқ; (*қаергадир*) кўчиб келмоқ, турғун бўлиб қолмоқ (فِي, ب); 2) тўхтамоқ, тинмоқ, босилмоқ, тинчиб қолмоқ; ~ لَهُ قَرَارٌ у тинчиди; 3) дам олмоқ; 4) иқрор бўлиб, бўйнига олмоқ, эътироф қилмоқ; 5) хирилламоқ, хур-хур қилмоқ, ғулдирамоқ, қулдирамоқ; ~تْ بَطْنُهُ унинг қорни қулдирамоқда; ◊ ~ رَأْيُهُ عَلَى ... у шундай хулосага келдики, ...;

قَرَّ[2] (и/а, и) قَرٌّ 1) совуқ бўлмоқ, совимоқ, салқин бўлмоқ; 2) мусаффо бўлмоқ, тозаланмоқ; ◊ ~تْ عَيْنُهُ ёки عَيْنًا ~ у (*н. дандир*) мамнун (ب); II قَرَّرَ 1) қарор қилмоқ, ҳал қилмоқ, келишмоқ; *юр.* муҳокамага қўймоқ, тавсия қилмоқ; 2) аниқламоқ, белгиламоқ; يُقَرِّرُ الشَّعْبُ مَصِيرَهُ халқ ўз тақдирини ўзи белгилайди; 3) тасдиқламоқ, тасдиқлаб бермоқ; 4) қайд қилмоқ, таъкидламоқ; ~ الْوَاقِعَ фактни қайд қилмоқ; 5) тайинламоқ, жорий қилмоқ; 6) доклад қилмоқ; ҳисобот тақдим қилмоқ; 7) гувоҳлик бермоқ (*судда-гувоҳ ҳақида*); бўйнига қўймоқ, тан олдирмоқ; 8) жойлаштирмоқ; 9) совутмоқ, салқин қилмоқ; III قَارَّ ҳаракатсиз бўлмоқ, турғун бўлмоқ, ҳаракатсиз ўтириб қолмоқ; IV أَقَرَّ 1) ўрнатмоқ, қўймоқ; 2) (*к. нидир қаергадир*) жойлаштирмоқ, ўрнаштирмоқ (فِي); 3) (*қарорни*) тасдиқламоқ; 4) (*н. нидир*) бўйнига олмоқ, тан олмоқ (ب), (*н. нидир*) эътироф қилмоқ (ب); بِالْحَقِّ ~ ҳақиқатни тан олмоқ; بِالْجَمِيلِ ~ кимгадир миннатдорлик изҳор қилмоқ; 5) тозаламоқ, янгиламоқ; (*к. нидир*) хурсанд (мамнун) қилмоқ; عَيْنَهُ ~ кўзни қувонтирмоқ; V تَقَرَّرَ 1) ўрнатилмоқ, барқарор бўлмоқ; 2) қарор қилинмоқ, ҳал қилинмоқ; X اسْتَقَرَّ 1) тасдиқ бўлмоқ, тасдиқланмоқ; قَرَارٌ ~ қарор қатъийлашди, қатъий тусга кирди; مَعْنَى شَيْءٍ ~ ниманингдир маъносини аниқламоқ; 2) (*қаергадир*) жойлашмоқ, ўрнашмоқ (فِي); فِي مَكَانِهِ ~ жойлашиб ўтириб олмоқ; 3) мустаҳкам (барқарор) бўлмоқ, стабиллашмоқ; 4) хотиржам бўлмоқ, кўнгли жойига тушмоқ; 5) ҳаракатсиз бўлмоқ; 6) кўчмас бўлмоқ (*мулк ҳақида*)

– اسْتِقْرَارٌ 1) ҳаракатсизлик; 2) барқарорлик; стабиллик, мустаҳкамлик; عَدَمُ ~ беқарорлик, чидамсизлик; ~ُ الْأَحْوَالِ вазиятнинг барқарорлашиши

– إِقْرَارٌ 1) йўл қўйиш, рухсат бериш; 2) ўрнатиш, жорий қилиш; ~ُ السَّكِينَةِ тинчитиш, яраштириш, битиштириш; ~ُ السَّلَامِ тинчликни барқарорлаштириш; 3) тан олиш, эътироф қилиш; السُّكُوتُ مِنَ الْـ~ сукут – аломати ризо (*сўзма-сўз:* сукут сақлаш эътироф қилишдандир); جُمْرُكِيٌّ ~ *савдо.* божхонада бож олиниши керак бўлган моллар декларацияси; 4) жойлаштириш, ўрнаштириш; 5) иқрор қилиш

– تَقْرِيرٌ *кўп.* ـاتٌ, تَقَارِيرُ 1) қарор; 2) доклад, ҳисобот; ~ُ الْمَصْرِفِ банк ҳисоботи; سَنَوِيٌّ ~ йиллик ҳисобот; 3) билдириш, билдиришнома; قَدَّمَ ~ًا (*бирор н. ҳақида*) рапорт тақдим қилмоқ (عَنْ); ◊ ~ُ الْمَصِيرِ а) тақдирни аниқлаш; б) ўз тақдирини ўзи белгилаш

– قَارٌّ 1) совуқ, салқин; 2) ҳаракатсиз, турғун

– قَارَّةٌ *кўп.* ـاتٌ қитъа, материк; الْـ~ السَّوْدَاءُ Африка; الْقَارَّاتُ الْخَمْسُ дунёнинг беш қитъаси; الْـ~ السَّادِسَةُ олтинчи қитъа (Антарктида); حَافَّةُ الْـ~ қитъанинг сув чегараси

– قَارِّيٌّ қитъа (материк) га оид; جَرْفُ الْـ~ *қар.* جَرْفٌ; النِّظَامُ الْـ~ *тар.* континентал система

– قَارُورَةٌ *кўп.* قَوَارِيرُ 1) бутилка; 2) *кўч. м.* аёл киши; رِفْقًا بِالْقَوَارِيرِ *кўч. м.* аёлларга муносабатда юмшоқ бўлайлик!

– قُرٌّ[1] совуқ; салқин

– قُرٌّ[2]: يَوْمُ الْـ~ қурбонликдан кейинги кун

– قُرٌّ совуқлик, салқинлик

– قَرَار *кўп.* اتٌ — 1) қарор, резолюция; *юр.* ҳукм, ҳукмнома; اِتَّخَذَ ~ا қарор қабул қилмоқ; الـ~ الظَّنِّيُّ *ёки* ~ الاِتِّهَام *юр.* айбнома; 2) қаър, чуқурлик, чуқур; остки қисм, туб; لَا ~ لَهُ тубсиз; 3) тинчлик, осойишталик; لَا يَهْدَأُ لَهُ ~ *ёки* لَا يَسْتَقِرُّ لَهُ ~ у тиниб-тинчимайди, у тинч (хотиржам) ўтирмайди; لَا يَسْتَقِرُّ لَهُ ~ حَتَّى ... у ...гунча кўнгли жойига тушмайди; 4) манзилгоҳ, қароргоҳ; 5) турар-жой; 6) *муз.* нақарот; ◊ دَارُ الـ~ нариги дунё

– قَرَارَة *кўп.* قَرَار 1) чуқурликдаги водий; 2) чуқурлик, туб, қаър; فِي ~ النَّفْسِ кўнгилнинг тўр-тўрида

– قَرَارِيٌّ 1) моҳир уста, моҳир ҳунарманд; 2) моҳир ғишт терувчи

– قُرَّة бақа боласи, курбақача, бақача

– قُرَّة 1) салқинлик, сўлимлик; 2) *бот.* сувда ўсадиган крес (*газак қилинадиган ўсимлик*) ◊ ~ العَيْنِ а) шодлик, хурсандлик; б) кўз қорачиғи

– قُرّ = قُرَّة

– قَرِير салқин, сўлим; ◊ ~ العَيْنِ хурсанд; мамнун

– مُسْتَقَرّ 1) келиб тушилган жой, масқан

– مُسْتَقِرّ мустаҳкам, барқарор, маҳкам; саботли, чидамли, тугун; غَيْر ~ субутсиз, беқарор, чидамсиз

– مَقَرّ *кўп.* اتٌ —, مَقَارّ келиб тушилган жой, турган жойи (*ўрни*), қароргоҳ, резиденция; ~ الحُكُومَةِ ҳукумат резиденцияси; ~ (مُنَظَّمَة) الأُمَمِ المُتَّحِدَةِ БМТ қароргоҳи (*штаб-квартираси*); ~ عَمَلِهِ кимнингдир доимий иш жойи; ~ النُّحَاسِ мис кони; ~ الوَظِيفَةِ хизмат жойи; ◊ ~ القِيَادَةِ штаб; ~ السُّلْطَةِ пойтахт; الـ~ الأَخِير гўр, қабр

– مُقَرِّر докладчи, маърузачи

– مُقَرَّر 1) аниқ, аниқланган; белгиланган, ўрнатилган, қайд этилган; ҳал қилинган, келишилган; ... مِنَ الـ~ أَنْ ...га қарор қилинган; ... ҳал бўлган; أَسْعَارٌ ~ة қатъий белгиланган нархлар; 2) солиқ; الأَمْوَالُ الـ~ة бевосита солиқлар; غَيْرُ الـ~ة бевосита солиқлар; خَارِجَ الـ~ дастурдан ташқари, программага киритилмаган (кирмаган)

– مُقَرَّرَات *кўп.* 1) қарорлар; 2) (*имтиҳон топшириш учун*) дастурий талаблар

– مَقْرُور совуқда қолган, совуқда қотган; совқотган, музлаб қолган

قَرَابَاذِين дори тайёрлаш (*сақлаш, касалларга ёзиб бериш*) га оид қўлланма, фармакология

قَرَاجُوز *қар.* قَرَه كُوز

قَرَاقُوش 1) бургут; 2) *фольклордаги ат.* *от.* Қорақуш (*ўзбеклардаги бойқушга мос*); *кўч.* *м.* адолатсиз қози (*судя*)

– قَرَاقُوشِيّ адолатсиз, ноодил; حُكْم ~ адолатсиз ҳукм

قَرَأَ I (قرأ) (а) قِرَاءَة 1) ўқимоқ, ўқиб чиқмоқ; ~ بِصَوْتٍ مَسْمُوعٍ *ёки* ~ جَهْرًا овоз чиқариб ўқимоқ; ~ سِرًّا ичида ўқимоқ, овоз чиқармай ўқимоқ; ~ فِي الكِتَابِ китобдан ўқимоқ; ~ الفَاتِحَةَ Қуръоннинг 1-сураси "Ал-Фотиҳа"ни ўқимоқ (*ютуқ, омад, бахт рамзи сифатида*); ~ الغَيْبَ башорат қилмоқ, олдиндан айтмоқ; 2) ўрганмоқ; (*к. нингдир олдида н. нидир*) ўрганмоқ (عَلَى); قَرَأَ (а) قُرْآن, قَرْء жамламоқ; бир-бирига қўшмоқ; ◊ ~ هُ السَّلَامَ кимгадир салом бермоқ; II قَرَّأَ ўқитмоқ, зўрлаб ўқитмоқ; 2) ўқишни ўргатмоқ; IV أَقْرَأَ 1) ўқитмоқ, зўрлаб ўқитмоқ; ~ هُ القُرْآنَ кимгадир Қуръон ўқишни ўргатмоқ; 2) ўқишга имкон бермоқ; ◊ ~ هُ السَّلَامَ кимгадир салом айтмоқ; VII اِنْقَرَأَ ўқилмоқ; X اِسْتَقْرَأَ 1) ўқиб чиқишни илтимос қилмоқ; 2) ўрганмоқ, тадқиқ қилмоқ

– اِسْتِقْرَاء (*шунингдек, қар.* قرو) 1) ўқиб беришни илтимос қилиш; 2) тадқиқ қилиш, ўрганиш; 3) *фалс.* айрим фактлардан умумий хулосага келиш, индукция

– قَارِئ *кўп.* قُرَّاء, قَرَأَة 1) (*н. нидир*) ўқувчи; қори, Қуръон ўқувчи; 2) китобхон; قُرَّاءُ العَرَبِيَّةِ а) арабча ўқийдиганлар; б) арабийхонлар; نَضَعُ هَذِهِ المَقَالَةَ بَيْنَ أَيْدِي قُرَّاءِ العَرَبِيَّةِ бу мақолани арабийхонларга ҳавола қиламиз; ◊ ~ البَخْتِ фолбин, ромчи; ~ الكَفِّ кафтдаги чизиқларга қараб фол очувчи

– قُرَّاء *кўп.* قَرَائِيّ, قُرَّاؤُونَ таркидунё қилган одам, ибодат билангина яшайдиган одам

– قِرَاءَة 1) ўқиш, Қуръони карим қироати; الـ~ وَالكِتَابَةُ ўқиш ва ёзиш; 2) (*мас., термометр ёки барометрнинг*) кўрсатиши; ◊ ~ البَخْتِ фол очиш, фолбинлик; ~ الكَفِّ кафтдаги чизиқларга қараб фол очиш

– قَرْء[1] ой кўриш, ҳайз

– قَرْء[2] пок бўлиш, покизаланиш

– قَرْء *кўп.* أَقْرَاء 1) *шеър.* вазн, ўлчов, ритм; 2) (*аёллардаги*) ой кўриш

– قُرْآن ўқиш, қироат қилиш; الـ~ الكَرِيمُ, الشَّرِيفُ Қуръони карим

– قُرْآنِيّ Қуръони каримга оид, қуръоний; الآيَاتُ الـ~ة Қуръони карим оятлари

– مَقْرَأ, مَقْرَأَة *кўп.* مَقَارِئُ ибодатхона; Қуръони карим тиловат қилиш жойи

– مِقْرَأ китоб қўйиладиган қия мослама

– مَقْرُوء 1) ўқилган, ўқиладиган; 2) ўқишга қулай, осон; غَيْر ~ ўқилиши қийин

– مَقْرُوءَات *кўп.* ўқиб чиқиладиган нарсалар

– مُقْرِئ 1) қори, тиловат қилувчи; 2) Қуръони карим тиловатини ўргатувчи устоз

– مَقْرُوءٌ = مَقْرِيٌّ

I قَرُبَ (у) قُرْبٌ ёки قُرْب (а) قُرْبَانٌ 1) яқин бўлмоқ, яқинлашмоқ; اِنْتَظَرَ مَا يَقْرُبُ مِنَ السَّاعَةِ у бир соат чамаси кутди; 2) (*к. гадир*) яқин келмоқ (مِنْ إِلَى); кириб келмоқ, бўлмоқ (*вақт ҳақида*) II قَرَّبَ (*бирор н. га*) яқинлаштирмоқ, яқин қўймоқ (مِنْ); (*к. нидир к. биландир*) ёнма-ён қўймоқ, тенглаштирмоқ (بَيْنَ وَ بَيْنَ); 2) қурбонлик қилмоқ, қурбон қилмоқ; ~ الْقَرَابِينَ (*к. учундир*) қурбонликлар қилмоқ (إِلَى); 3) яқин бўлмоқ, яқинлашмоқ; 4) қинга жойламоқ; солмоқ; III قَارَبَ 1) яқин келмоқ, яқинлашмоқ; 2) (*бирор н. га ҳозирги-келаси замон феъли билан*) тайёр турмоқ; 3) (*к. нидир к. биландир*) ёнма-ён қўймоқ, тенглаштирмоқ (بَيْنَ وَ); яқинлашмоқ, тенглашмоқ, ўхшамоқ; IV أَقْرَبَتْ ой-куни яқинлашмоқ, бошланиш арафасида бўлмоқ; V تَقَرَّبَ (*к. гадир, н. гадир*) яқин келмоқ, яқинлашмоқ (إِلَى); 2) (*к. гадир*) яқин муносабатда бўлишнинг йўлини қидирмоқ (إِلَى) VI تَقَارَبَ ўзаро яқинлашмоқ; бир-бирига яқинлашмоқ; VIII اِقْتَرَبَ (*к. гадир, н. гадир*) яқинлашмоқ, яқин бўлмоқ (مِنْ); X اِسْتَقْرَبَ 1) яқин ҳисобламоқ; 2) энг яқин йўлни танламоқ

– أَقَارِبُ *кўп.* қариндош-уруғлар, қариндошлар

– اِقْتِرَابٌ 1) яқинлашиш, яқин бўлиш; 2) яқинлик

– أَقْرَبُ энг яқин; ~ الْمُقَرَّبِينَ (*к. гадир*) энг яқин (إِلَى); فِي ~ وَقْتٍ энг яқин фурсатларда, яқин ўртада; بِأَقْرَبِ مَا يُمْكِنُ иложи бор энг яқин фурсатда

– تَقَارُبٌ 1) ўзаро яқинлашиш; 2) яқинлик; *мат. биол.* турли организмларда бир хил ташқи муҳит таъсирида ўхшаш белгиларнинг пайдо бўлиши, конвергенция

– تَقْرِيبٌ яқинлаштириш; ◊ ~ًا ёки بِالـ~ ёки عَلَى الـ~ ёки عَلَى وَجْهِ الـ~ ёки بِوَجْهِ الـ~ тахминан, тақрибан, деярли

– تَقْرِيبِيٌّ тахминий, тақрибий; بِصُورَةٍ ~ـةٍ тахминан, тақрибан

– قَارِبٌ *кўп.* قَوَارِبُ қайиқ; *спорт.* пойга қайиғи; ~ُ النَّجَاةِ қутқарув қайиғи; ~ مَطْوِيٌّ йиғиладиган қайиқ, йиғма қийиқ; ~ بِمُحَرِّكٍ ёки ~ نَارِيٌّ моторли қайиқ; ~ سَرِيعٌ тезюрар қайиқ, катер; ~ بُخَارِيٌّ буғ билан юрадиган катер; ◊ ~ُ الصَّلْصَةِ зиравор қайла идиши, қайладон; ~ُ الزُّبْدَةِ мой идиш

– قِرَابٌ *кўп.* ~ اتٌ, قُرُبٌ 1) қин, ғилоф; 2) тўппонча ғилофи, кобура

– قَرَابَةٌ 1) яқинлик, қариндошлик; ذُو ~ қариндош; ~ بَيْنَهُمَا у иккиси қариндошлардир; دَرَجَةُ الـ~ қариндошлик даражаси; ~ُ رَحِمٍ она томонидан қариндошлик; ~ُ عَصَبٍ *қар.* عَصَبٌ

– قُرَابَةٌ 1) тахминийлик, тақрибийлик; ◊ ~ тахминан, тақрибан; مُنْذُ ~ عِشْرِينَ عَامًا тахминан йигирма йиллар илгари

– قُرْبٌ 1) қариндошлик; 2) яқинлик; ~ُ الْمَسَافَةِ масофанинг яқинлиги; بِـ~ـهِ унинг яқинида; بِالـ~ مِنْ ... ...нинг ёнгинасида; عَنْ ~ яқинида; ~ тахминан, чамаси; ёнида; ~ كَذَا шулар атрофида; ~ عَامَيْنِ икки йиллар чамаси; 3) қўшнилик

– قُرْبَانٌ *кўп.* قَرَابِينُ 1) қурбон; قَدَّمَ الـ~ қурбон қилмоқ; 2) Аллоҳ таолога яқинлашиш воситаси

– قُرْبَةٌ = قُرْبَانٌ 3)

– قِرْبَةٌ *кўп.* قِرَبٌ 1) меш, сув сақланадиган тери халта; 2) *шунингдек.* مِزْمَارُ الـ~ *муз.* дам билан чалинадиган чолғу асбоби; مَقْطُوعَةٍ ~ نَفَخَ فِي *мқл.* ўғирчада сув туймоқ (*сўзма-сўз:* тешик асбобни пуфлаб чалмоқ); ◊ هَطَلَ الْمَطَرُ كَأَفْوَاهِ الْقِرَبِ ёмғир пақирлаб қуйди

– قُرْبَى 1) яқинлик; қариндошлик, қариндош-уруғлик; 2) ذَوُو الـ~ қариндошлик; 3) худо йўлига қилинган хайрли иш

– قَرَبِيٌّ *кўп.* قَرَبِيَّةٌ меш тайёрлайдиган уста; мешфуруш

– قَرَبِينَةٌ *кўп.* ~ اتٌ карабин

– قَرِيبٌ[1] *кўп.* أَقْرِبَاءُ қариндош, қариндош-уруғ

– قَرِيبٌ[2] яқин, узоқ бўлмаган; ~ُ الْعَهْدِ яқингинада бўлиб ўтган, кечагина; فِي الـ~ الْعَاجِلِ яқин кунларда, яқин келажакда; عَنْ ~ ёки عَمَّا ~ ёки ~ًا тез кунда, яқин кунларда; لَا يَتَعَلَّقُ هٰذَا بِهِ مِنْ ~ أَوْ بَعِيدٍ бунинг унга ҳеч бир алоқаси йўқ; لَا يُمَثِّلُ الشَّرِكَةَ مِنْ ~ وَلَا عَنْ بَعِيدٍ у киши фирманинг ҳеч бир ваколатига эга эмас

– قَرِيبٌ[3] масофа

– مُتَقَارِبٌ мутақориб (*аруз вазни баҳрларидан бирининг номи*)

– مُتَقَرِّبٌ яқинлашган, яқин

– مُقَارِبٌ 1) (*бирор н. га*) яқинлашиб келаётган (إِلَى); яқин; 2) ўртача, ўртамиёна

– مُقَارَبَةٌ яқинлик; яқин келажак; أَفْعَالُ الـ~ *грам.* иш-ҳаракатнинг яқин келажакда амалга ошишини билдирувчи феъллар (كَادَ *ва ҳ.к.*)

– مُقَرَّبٌ 1) яқинлашган, яқин; 2) яқин одам; эркатой, арзанда

– مَقْرَبٌ *кўп.* مَقَارِبُ энг яқин йўл

– مَقْرَبَةٌ яқинлик; عَلَى ~ مِنْ ... ...нинг яқинида

قَرَبُوسٌ ёки قَرْبُوسٌ *кўп.* قَرَابِيسُ эгарнинг қоши; ~ أَمَامِيٌّ эгарнинг олдинги қоши; ~ خَلْفِيٌّ эгарнинг орқа қоши

قَرَبُوسٌ = قَرْبُوصٌ *кўп.* قَرَابِيصُ

قَرْبَطَ 1) хасис бўлмоқ, хасисланмоқ, бахил бўлмоқ; 2) тежамоқ

– قَرْبَطَةٌ 1) хасислик, пишиқлик; 2) тежаш, тежаб-тергаш, экономия

قَرْبَعَ бир симиришда ичиб юбормоқ, сипқармоқ

– قَرْبَعَةٌ бир симиришда (нафас олмасдан) ичиб юбориш, сипқариш

I قَرَتَ (у) قُرُوتٌ қуюлиб қолмоқ, ивиб қолмоқ (*қон ҳақида*)

– قَرِتٌ қуюлган (ивиган) қон

I قَرَحَ (а) قَرْحٌ (قَرِحَ) (а) قَرْحٌ ярадор қилмоқ, жароҳатламоқ; قَرِحَ (а) яра (чақа) тошмоқ; قَرَحَ (а) قُرُوحٌ, قِرَاحٌ беш ёшли бўлмоқ (*ҳайвонлар ҳақида*); II قَرَّحَ яра-чақа тошишига сабаб бўлмоқ; IV أَقْرَحَ = I; V تَقَرَّحَ яра тошмоқ, илинмоқ, сидирилмоқ; VIII اِقْتَرَحَ 1) (*к. гадир*) таклиф қилмоқ, таклиф билан чиқмоқ, қарорни таклиф қилмоқ (عَلَى); 2) қонун асосидаги ташаббус билан (*қонун лойиҳасини*) таклиф қилмоқ; 3) олдиндан тайёргарликсиз гапирмоқ; 4) (*к. дандир н. нидир*) талаб қилмоқ (عَلَى, *туш, к. ёки* بِ); ўйлаб чиқармоқ, кашф (ихтиро) этмоқ

– اِقْتِرَاحٌ *кўп.* ـاتٌ — 1) таклиф; ~ مُعَاكِسٌ қарши таклиф, муқобил таклиф; 2) қарор, резолюция; 3) қонун асосидаги ташаббус билан таклиф қилиш (*қонун лойиҳасини*); حَقُّ ~ القَوَانِينِ қонун асосидаги ташаббускорлик ҳуқуқи

– قَارِحٌ[1] *кўп.* قَوَارِحُ 1) катта бўлган, етилган (*ҳайвон*); 2) беш ёшли (*ҳайвон ҳақида*); 3) тиши чиқа бошлаган (*от*)

– قَارِحٌ[2] 1) тажрибали; 2) қув, айёр, билағон, эпчил, уддабурон, ўткир; ~ النَّفْسِ жасур, довюрак; ◊ ~! қандай суллоҳ!

– قَرَاحٌ 1) соф, бирор нарса аралашмаган; الْمَاءُ الْـ~ тоза, тиниқ сув; 2) на иморат, на бирор дарахт йўқ бўлган экинзор

– قَرِحٌ яра-чақа тошган; яра-чақа босган

– قَرْحٌ, قُرْحٌ *кўп.* قُرُوحٌ яра, чақа; шилинган, сидирилган жой; ~ الْفِرَاشِ ётаверишдан увишиб жонсиз бўлиб қолган жой; ◊ عُودُ الْـ~ пиретрум (*тоғ мойчечагидан тайёрланадиган яра-чақага қарши ишлатиладиган упасимон модда*)

– قُرْحٌ яранинг оғриғи, жароҳат азоби

– قُرْحَانُ чечак тошган одам; ~ بَعِيرٌ ҳали кўтир бўлмаган туя

– قُرْحَةٌ *кўп.* ـاتٌ, قُرَحٌ — яра, чақа, йиринг; ~ الأُنْثَى عَشَرَ ўн икки бармоқли ичак яраси; ~ فِي الْمَعِدَةِ ошқозон яраси; الْـ~ الْخَبِيثَةُ хатарли (саратонли) яра; الْـ~ الشَّرْقِيَّةُ тери лейшманиози (*касаллик*); الْـ~ الزُّهْرِيَّةُ захм касали, сифилис; الْـ~ الزُّهْرِيَّةُ الرِّخْوَةُ юмшоқ захм (*захм касаллигининг бошланиши*); الْـ~ الصُّلْبَةُ қаттиқ захм (*захм касаллигининг давоми*)

– قَرِيحٌ *кўп.* قَرْحَى 1) ярадор; 2) тоза, соф (*сув ҳақида*); ~ مَاءٌ булоқ суви

– قَرِيحَةٌ[1] *кўп.* قَرَائِحُ туғма қобилият; ақл; талант эгаси; доҳий

– قَرِيحَةٌ[2] қудуқдан олинган дастлабки сув

– مُتَقَرِّحٌ яра-чақа тошиб кетган

– مُقْتَرَحٌ *кўп.* ـاتٌ — таклиф, қарор

– مُقَرَّحٌ яра-чақа тошиб кетган

II قَرَّدَ (قرد) 1) (*ҳайвондаги*) каналарни йўқотмоқ; 2) алдамоқ, ёлғон гапирмоқ; IV أَقْرَدَ каналарга ем бўлмоқ

– قُرَادٌ *жам. кўп.* قِرْدَانٌ *зоол.* кана; أَبُو قِرْدَانٍ оқ кўтон; أَبُو قِرْدَانِ مِصْرَ лайлакка ўхшаш узуноёқ қуш

– قَرَّادٌ 1) маймун ўйнатувчи; 2) маймунлар бошлиғи

– قَرَّادٌ = قُرَدَاتِيٌّ, قُرَادَاتِيٌّ

– قُرَادَةٌ *кўп.* ـاتٌ — кана

– قَرَّادٌ = قُرَدَاتِيَّةٌ *кўп.* قُرَدَانِيٌّ

– قِرْدٌ *кўп.* قُرُودٌ, قِرَدَةٌ (*думсиз*) маймун; ~ مُذَنَّبٌ *ёки* ~ طَوِيلُ الذَّنَبِ узун думли кичик маймун, мартишка; ~ إِنْسَانِيٌّ одамсимон маймун, петикантроп; ~ مَدَغَشْقَرَ ярим маймун, лемур; الْـ~ فِي عَيْنِ أُمِّهِ غَزَالٌ *мқл.* боласини қўнғиз ҳам оппоғим дер, типратикан силлиғим (юмшоғим) дер (*сўзма-сўз:* маймун онасининг кўзида оҳудир)

– قُرَادٌ = قُرْدٌ

– قُرَادَةٌ = قُرَدَاتٌ *кўп.* قُرْدَةٌ

قَرْدَاحِيٌّ *кўп.* قَرَادِحَةٌ қурол-аслаҳа ясовчи уста

– قُرْدُحَةٌ кекирдак олмаси, кўштомоқ

– قُرْدُوحٌ бабуин (*маймун жинси*)

قُرَيْدِسٌ *жам.* майда қисқичбақалар (*Сурияда*)

I قَرِسَ (а) قَرَسٌ *ёки* قَرَسَ (у) قَرْسٌ музламоқ, яхламоқ, музга айланмоқ; қаҳратон совуқ бўлмоқ; II قَرَّسَ 1) совутмоқ, музлатмоқ; 2) музлатиб қўймоқ, тўнглатиб юбормоқ; IV أَقْرَسَ = I

– قَارِسٌ жуда совуқ, қаҳратон

– قَارُوسٌ денгиз оладуғаси (*балиқ*)

– قَرَاسِيَا қора олхўри

– قَرْسٌ кучли совуқ, қаҳратон

– قَارُوسٌ = قَرُوسٌ

– قَرِيسٌ қотган, қотиб қолган; ~ جُبْنٌ қотган пишлоқ

I قَرَشَ (у) قَرْشٌ 1) чақмоқ, қарс-қурс қилиб чақмоқ, чақиб емоқ (*мас., бодомни*); 2) (*бирор к. учун*) топмоқ, қўлга киритмоқ (لِـ); II قَرَّشَ топмоқ, қўлга киритмоқ; III قَارَشَ аралашмоқ, суқилмоқ; IV أَقْرَشَ бой бўлмоқ, бойимоқ; VI تَقَارَشَ (*бирор н. га*) аралашмоқ, суқилмоқ; VIII اِقْتَرَشَ топмоқ, қўлга киритмоқ, олмоқ, эгалик қилмоқ

– قَرْشٌ ишлаб топиш, ишлаб ҳақ олиш

– قِرْشٌ[1] *кўп.* قُرُوشٌ қирш, пиастр; ~ صَاغٌ катта қирш; ~ تَعْرِيفَةٌ кичик қирш, ярим қирш

– قِرْش[2] кўп قُرُوش акула; الـ~ أَبُو مِنْشَار аррабалиқ

– قُرَيْشِيّ = قُرَشِيّ

– قَرِيش: الْجُبْن الـ~ янги пишлоқ

– قِرْش[2] = قُرَيْش

– قُرَيْش қурайшийлар, қурайш қабиласига мансуб одамлар

– قَرِيشَة 1) сузма, творог; 2) қариша (*пишлоқ турларидан бири*)

– قُرَيْشِيّ қурайший; لُغَة ~ ــيَّة қурайшийлар тили

– مُقَرِّش бойиб кетган, бой, давлатманд, бадавлат

I قَرَصَ (у) قَرْص 1) чимчиламоқ, чимдиламоқ; чақмоқ, чақиб олмоқ; قَرَصَتْهُ الْحَاجَة ~ *маж.* ўта мўҳтож бўлмоқ; 2) азобламоқ, алам ўтказмоқ; 3) (*обиноннинг хамирини*) ёймоқ, расламоқ (*Наманган шеваси*); زَهْرَ النَّرْد ~ нард ўйинида тошлар билан фирибгарлик қилмоқ; II قَرَّصَ 1) чимчиламоқ, чимдиламоқ; чақавермоқ, кўп марта чақмоқ; 2) обинон емоқ; VII انْقَرَصَ чақилмоқ, чақилиб ташламоқ (*чивин ёки ари томонидан*)

– قَارِص 1) чимчиб оладиган, чимдилайдиган; чақувчи, чақиб олувчи; 2) азоб берувчи, қийнайдиган; ◊ قَوَارِصُ الْكَلَام қўпол (дағал) гаплар

– قُرَّاص *жам.* қичитқи ўт, газанда ўт

– قُرَّاصَة кўп. ـات қичитқи ўтнинг танаси

– قَرَّاصَة омбир; кана

– قَرَاصِيَة = قَرَاسِيَا *қар.* قرس

– قُرْص кўп. أَقْرَاص 1) лаппак, тўгарак, диск; التِّلِيفُون ~ телефон лаппаги (диски); الْجُبْنَة ~ бир думалоқ (лаппак) пишлоқ; الشَّمْس ~ қуёш гардиши; رَمْيُ (قَذْفُ) الـ~ *спорт.* диск иргитиш; 2) граммофон пластинкаси (лаппаги); أَقْرَاص مُسَجَّلَة патефон пластинкалари (лаппаклари); 3) таблетка, ҳаб дори; أَقْرَاص ضِدَّ السُّعَال йўтал дори; 4) олтин гардиш (*аёллар бош безаги*); ◊ ~ الْعَسَل мумкатак (*асали билан*)

– قَرْصَة 1) чимчилаш, чимчилаб олиш; чақиш, чақиб олиш; 2) чимчилашдан ҳосил бўлган мўматалоқ; 3) лом (*асбоб*)

– قُرْصَة кўп. قُرَص обинон

– قُرْصِيّ гардишли, диск шаклидаги; مِحْرَاث ~ диск шаклидаги плуг (омоч); الشَّكْل ~ дисксимон

– قُرَّاص = قُرَيْص: الدُّجَاج ~ *бот.* айиқтовон (*Сурияда*)

– قُرَيْصَة кўп. ـات 1) обиноннинг кичиги, кулча; 2) ҳабдори, юмалоқ дори

– مِقْرَاص кўп. مَقَارِيص 1) омбир, қисқич; 2) эгри пичоқ

قُرْصَان кўп. قَرَاصِين, قَرَاصِنَة қароқчи, денгиз қароқчиси; قَرَاصِنَة الْبِحَار денгиз қароқчилари

– قُرْصَانِيّ қароқчиликка оид

– قَرْصَنَة қароқчилик, денгиз қароқчилари; أَعْمَالُ الـ~ қароқчилик ҳатти-ҳаракатлари

– قَرْصَنِيّ қароқчиликка оид

I قَرَضَ (и) قَرْض 1) чақмоқ, чақиб олмоқ; кемирмоқ; 2) ўймоқ, ўйиб ташламоқ, еб ўймоқ; 3) олдини олмоқ, барҳам бермоқ; 4) кесмоқ, қирқмоқ, қирқиб ташламоқ; (*кийимни*) бичмоқ 5) (*шеър*) битмоқ, тўқимоқ; ◊ رِبَاطُهُ ~ у вафот этди; عَلَى أَسْنَانِهِ فِي النَّوْم ~ уйқуда тишини ғирчиллатди; II قَرَّضَ 1) чақмоқ, чақиб олмоқ; кемирмоқ; 2) ўймоқ, ўйиб ташламоқ; III قَارَضَ 1) ўзаро бир-бирига қарз бермоқ; 2) тижорат иши учун (*к. гадир*) пул бериб турмоқ; IV أَقْرَضَ қарз бермоқ, қарздор қилмоқ; кредит бермоқ; (*н. нидир*) олдидан ўтказиб қўймоқ; أَقْرِضُوا اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا *қур.* эзгуликларни олдиндан Оллоҳ таолога ўтказиб қўйинглар! VI تَقَارَضَ бир-бирига қарз бермоқ, ўзаро айирбошламоқ; نَظَرَات ~ бир-бирига назар солмоқ; الثَّنَاء ~ бир-бирини мақтамоқ; VII انْقَرَضَ 1) узилиб қолмоқ, узилмоқ, бўлинмоқ; 2) қирилиб кетмоқ, тухуми қуримоқ, қирилиб битмоқ; йўқ бўлиб кетмоқ; VIII اقْتَرَضَ қарз олмоқ; заём чиқармоқ (*ҳукумат ҳақида*); X اسْتَقْرَضَ қарз сўрамоқ; заём чиқармоқ (*ҳукумат ҳақида*)

– اقْتِرَاض заём

– إِقْرَاض 1) қарз, ссуда, қарз бериш; 2) кредит бериш

– انْقِرَاض тўхташ; 2) қирилиш, тухуми қуриш; йўқ бўлиш

– قَارِض 1) чақувчи, чақиб олувчи; حَيَوَان ~ *зоол.* кемирувчи; 2) кўп. قَوَارِض *зоол.* кемирувчилар

– قَرَّاض темир йўл назоратчиси

– قَرَّاضَة 1) куя (*ҳашарот*); 2) компостёр

– قُرَاضَة қиринди, резги; қипиқ; الْحَدِيد ~ темир қириндиси

– قَرْض кўп. قُرُوض қарз, заём, ссуда; أَسْهُمُ الـ~ заём облигациялари; دَاخِلِيّ ~ ички, заём; طَوِيلُ الأَمَد ~ узоқ муддатли заём

– قَرَض араб акацияси пўстлоғи (*сол.* قَرَظ)

– قُرْضَة кесилган бир бурда нон

– قَرِيض шеърият, поэзия; шеърлар

– مِقْرَاض кўп. مَقَارِيض қайчи

– مِقْرَض кўп. مَقَارِض қайчи; التَّذَاكِر ~ контролёр қайчиси; ◊ ابْنُ ~ *зоол.* сассиққўзан

الصُّوف ~ жун қирқадиган қайчи

– مُقْرِض қарз берувчи, кредит берувчи, кредитор

– مُنْقَرِض 1) инқирозга учровчи; 2) йўқ бўлиб кетган

قِرْضَاب кўп. قَرَاضِبَة қилич

I قَرَطَ (у) قَرْط майдаламоқ, майда бўлакларга бўлмоқ; II قَرَّطَ 1) зирак (*исирға*) тақмоқ; 2) майдаламоқ; 3) (*к. нидир*) уйғотмоқ,

уйғотиб қўймоқ (عَلَى); 4) (*бирор к. га нисбатан*) қаттиққўл (бахил) бўлмоқ (عَلَى); 5) (*мас., галстукни*) боғламоқ; V تَقَرَّطَ зирак тақмоқ, исирға тақиб олмоқ; ◊ الشَّمْعَةَ ~ шамни тўғриламоқ; ~تْ بَطْنُهُ унинг қорни санчиб оғрияпти; X اِسْتَقْرَطَ аристократ (оқсуяк, аслзода) бўлмоқ

– أَقْرَطُ *мн.* قَرْطَاءُ *кўп.* قُرْطٌ 1) "р" ёки "л" товушини чучук талаффуз қиладиган; тутилиб гапирадиган, соқовланадиган

– تَقْرِيطٌ санчиқ, санчиб оғриш

– قُرْطٌ *кўп.* أَقْرَاطٌ, قُرُوطٌ, قِرَطَةٌ, قِرَاطٌ 1) зирак, исирға; шокила, попук; 2) *бот.* себарга, учбарг; 3) *бот.* беда

– قِيرَاطٌ *кўп.* قَرَارِيطُ қирот (*1/32 қадаҳ ёки 0, 064 гр. га тенг бўлган қимматбаҳо тош ёки сочилувчан моддалар ўлчов бирлиги, шунингдек, 1/16 дирҳам ёки 0, 195 гр. га тенг бўлган қимматбаҳо тошлар ўлчов бирлиги*); كَامِلٌ ~ мукаммал қирот (*1/24 фаддонга ёки 175,035 м² га тенг бўлган юза ўлчов бирлиги*); بِرْسُومٍ ~ қирот (حَبَّةُ الشَّعِيرِ *нинг 1/6 га ёки 0,87 см. га тенг бўлган узунлик ўлчови*); ҳажм ўлчови (*Уҳуд тоғининг ҳажмига тенг, ҳадиси шариф бўйича*; ◊ أَرْبَعَةٌ وَعِشْرِينَ ~ا *олий сифатли*

– مَقْرُوطَةٌ *кўп.* ~اتٌ — милтиқ (*Суданда*)

قَرْطَسَ нишонга тегмоқ, нишонга тушмоқ

– قِرْطَاسٌ *кўп.* قَرَاطِيسُ 1) қоғоз, қоғоз варағи; قَرَاطِيسُ الدُّيُونِ заём облигациялари; қимматбаҳо қоғозлар; 2) қоғоз халта, пакет; 3) нишон, мўлжал

– قِرْطَاسٌ = قُرْطَسٌ

– قُرْطَسٌ қоғоз, қоғоз варағи

– قَرْطَسَةٌ нишонга тушиш, мўлжалга тегиш

قَرْطَالَةٌ эгар

قَرْطَمَ (*н. нингдир*) учини кесмоқ, қирқмоқ; у ер-бу ерини тишлаб ташламоқ, ғажилаб ташламоқ

– قِرْطِمٌ, قُرْطُمٌ *бот.* ёввойи заъфарон; махсар

– قُرْطُمَانٌ сули

– قَرْطَمَةٌ (*мундштукдаги*) занжир; отнинг оғзига солинадиган сувлуқ

قُرْطُمِيَّةٌ *бот.* Алп (*тоғи*) бинафшаси

(قرظ) II قَرَّظَ 1) тақриз ёзмоқ; 2) мақтамоқ, мадҳ қилмоқ; мақтовли тақриз бермоқ

– تَقْرِيظٌ 1) мақтов, мақтаб ёзилган тақриз; 2) тасанно ўқиш, кўкларга кўтариш

– قَرَظٌ = قَرَضٌ

– قَرِيظٌ мақташ, тасанно ўқиш, кўкларга кўтариш

I (قرع) قَرَعَ (а) قَرْعٌ 1) (*доира*) чалмоқ; (الدُّفَّ) الطَّبْلَ ~ табл (ноғара, даф) чалмоқ, барабан чалмоқ; الْجَرَسَ ~ қўнғироқ чалмоқ; جَرَسَ التِّلِيفُونِ ~ телефонда қўнғироқ қилмоқ; كَأْسَيْهِمَا ~ (*қадаҳларни*) уриштирмоқ, чўқиштирмоқ; 2) дарахтнинг пўстлоғини

кесиб қўймоқ; 3) қуръа ташлаб, ғолиб келмоқ (ютмоқ); ◊ سِنَّهُ ~ тишини ғижирлатмоқ; سِنَّ النَّدَمِ عَلَى ... ~ (*бирор н. га*) жуда афсусланмоқ; الْأَعْصَابَ ~ асабга тегмоқ, асабни бузмоқ; آذَانَهُمْ ~ ... عَنْ гапиравериб қулоқни қоматга келтирмоқ, жаврайвериб мияни қоқиб қўлга бермоқ; ـهُ ضَمِيرُهُ ~ уни виждон азоби қийнайди; قَرِعَ (а) قَرَعٌ 1) ялтирбош бўлмоқ, тепакал бўлмоқ; 2) ялангоч бўлмоқ; 3) бўшаб қолмоқ, холи қолмоқ, ҳеч ким йўқ бўлмоқ; ◊ حَجُّكُمْ ~ ҳаж зиёратининг мавсуми кунлари тугади; II قَرَّعَ 1) сўкмоқ, ҳақоратламоқ; 2) (*к. нингдир*) устидан кулмоқ; III قَارَعَ 1) курашмоқ, жанг қилмоқ; жанжаллашмоқ; 2) ғолиб келмоқ; 3) қийнамоқ, азоб бермоқ (*касаллик ҳақида*); 4) қуръа ташламоқ, чек ташламоқ; 5) соққа (чек) ташламоқ (*ўйинда*); VI تَقَارَعَ 1) кўплашиб қуръа (чек) ташламоқ; 2) соққа отмоқ, тош ташламоқ, отмоқ (*ўйинда*); 3) (*бирор н. га қараб*) фол очмоқ (عَلَى) 4) унвон (даража) борасида беллашмоқ; VIII اِقْتَرَعَ 1) (*к. гадир*) овоз бермоқ, (*к. нидир*) сайламоқ (لِـ); اُقْتُرِعَ عَلَى هَذِهِ الْمَسْأَلَةِ бу масалада овоз берилди; 2) аскарликка олиш учун қуръа (чек) ташламоқ; қуръа (чек) ташлашни чўзиб юбормоқ

– اِقْتِرَاعٌ овоз бериш, сайлаш; الْعَامُّ ~الـ умумхалқ сайлови; السِّرِّيُّ ~الـ яширин овоз бериш; الْمُبَاشِرُ ~الـ тўғридан-тўғри овоз бериш; مَرْكَزُ الـ~ овоз бериш пункти, сайлов округи; الْعَسْكَرِيُّ ~الـ аскарликка олиш учун қуръа (чек) ташлаш; صُنْدُوقُ ~الـ *қар.* صُنْدُوقٌ

– أَقْرَعُ *мн.* قَرْعَاءُ *кўп.* قُرْعٌ 1) тепакал, ялтирбош; 2) ялангоч, ечинтирилган

– تَقْرِيعٌ сўкиш

– قَارِعٌ чалувчи, гумбурлатувчи

– قَارِعَةٌ *кўп.* قَوَارِعُ фалокат, офат; ҳалокат, катастрофа; ◊ ~الـ *қур.* қиёмат; عَلَى ~ الطَّرِيقِ *ёки* عَلَى قَوَارِعِ الطُّرُقِ йўл ўртасида; ~ الدَّارِ ҳовли саҳни; قَوَارِعُ الْقُرْآنِ Қуръони каримнинг жинлар феълидан қўрққанда ўқиладиган оятлари, *мас.,* آيَةُ الْكُرْسِي

– قَرَّاعٌ *кўп.* ~اتٌ — қизилиштон

– قُرَاعٌ 1) тепакал жой, соч тўкилган жой; 2) *мед.* паразитли сикоз

– قِرَاعٌ кураш, жанг, ёқалашиш, уришиш

– قَرَعٌ 1) тепакал жой, соч тўкилган жой; 2) *мед.* (*айланма*) кал; сикоз

– قَرْعٌ гумбурлаган овоз, тақиллаш; الطُّبُولِ ~ барабан овози

– قَرَعٌ *жам.* ошқовоқлар

– قَرْعَةٌ[1] *кўп.* قَرَعَاتٌ (*мас., барабаннинг*) гумбурлаши

– قَرْعَةٌ[2] *кўп.* قَرَعَاتٌ 1) ошқовоқ, қовоқ; 2) қовоқдан ясалган идиш; الرَّأْسِ ~ бош суяги

– قَرَعَةٌ бошнинг соч йўқ қисми, бошнинг кал жойи

– قُرْعَةٌ *кўп.* قُرَعٌ 1) қуръа, чек; عَسْكَرِيَّةٌ ~ аскарликка олиш қуръаси; إِدَارَةُ الـــ~ аскарликка қуръа ташлаш асосида олиш бошқармаси; أَجْرَى الـــ~ *ёки* أَلْقَى الـــ~ қуръа (чек) ташламоқ; 2) сайлов соққалари; сайлов бюллетени; 3) (*имтиҳон*) билети

– قَرْعِيٌّ ошқовоққа оид; الفَصِيلَةُ الـــ~ـةُ қовоқдошлар оиласи

– قَرِيعٌ 1) сара, танлаб олинган, энг яхши; 2) зотли туя; 3) қаҳрамон; 4) бошлиқ, раҳбар

– مُقَارَعَةٌ кураш, жанг; унвон (даража) да беллашиш

– مِقْرَعَةٌ *кўп.* مَقَارِعُ 1) қамчи; 2) (*эшикка осилган*) болғача; 3) таёқ, таёқча

قَرْعُوشٌ икки ўркачли туя

I (قرف) قَرَفَ (*и*) قَرْفٌ 1) пўстини артмоқ, пўстлоғини тозаламоқ; 2) шубҳаланмоқ; قَرِفَ (*а*) قَرَفٌ 1) жирканмоқ, нафратланмоқ, меъдасига урмоқ; 2) яқинлашмоқ, яқин келмоқ; *шунингдек*: касалга йўлиқмоқ (чалинмоқ); II قَرَّفَ нафрат қўзғамоқ; 2) пўстини артмоқ; III قَارَفَ 1) (*н. билан дир*) шуғулланмоқ; (*мас., жиноят*) қилмоқ; 2) яқинлашмоқ, яқин бўлмоқ, яқинлик қилмоқ; IV أَقْرَفَ = II; VIII اِقْتَرَفَ 1) бирор ёмон иш қилмоқ; 2) ишлаб у-бу топмоқ, ишлаб бирор нарса орттирмоқ; ◊ الْمَرَضَ ~ касал бўлмоқ

– اِقْتِرَافٌ бирор ёмон иш қилиш

– قَرَافَةٌ *кўп.* اتٌ — қабристон

– قَرَفٌ 1) нафратланиш; беҳад тўйиб кетиш; 2) норозилик

– قَرْفَانُ 1) нафратланувчи, жирканувчи; 2) ҳаддан зиёд тўйиб кетган; талабчан, диди баланд, нозиктабиат

– قِرْفَةٌ 1) пўст, пўстлоқ; الْجُرْحِ ~ ярадаги қўтир; 2) долчин; 3) шубҳа

– قَرِيفَةٌ 1) оғир (кўнгилсиз) воқеа; 2) ёмон кайфият

– مُقْتَرِفٌ 1) (*бирор н. ни.*) амалга оширувчи; 2) айбдор

– مُقْرِفٌ 1) жирканч, нафратланувчи; кўнгилни беҳуд қиладиган, кўнгилни совутадиган; 3) қизил юзли одам, юзи қизил одам; 4) онаси араб отидан, отаси бошқа зотли отдан бўлган дурагай от

قَرْفَصَ чўққаламоқ, чўкка тушиб ўтирмоқ

– قُرْفُصَاءُ, قُرْفُصَى *кўп.* قَرَافِيصُ чўкка тушиб, чўққалаб; جَلَسَ الـــ~ *ёки* قَرْفَصَ = جَلَسَ عَلَى قَرَافِيصِهِ

I قَرَقَ (*у*) قَرْقٌ қақағламоқ, қағ-қағ қилмоқ

– قُرْقَةٌ курк товуқ, тухум босган товуқ

– قُرْقِيَّةٌ *кўп.* اتٌ — ошиқ-мошиқ (*эшикдаги*)

قَرْقَفٌ май, шароб

قَرْفَالَةٌ *бот.* нўхот (*Жазоирда*)

قَرْقَذَانٌ олмахон (*ҳайвон*)

قَرْقَرَ 1) гув-гувламоқ, ғурилламоқ (*каптарлар ҳақида*); хур-хур қилмоқ, хурилламоқ (*мушук ҳақида*); ўкирмоқ, бўкирмоқ (*туя ҳақида*); акилламоқ, ирилламоқ (*ит ҳақида*); 2) гумбирламоқ (*момақалдироқ ҳақида*); 3) ғулдирамоқ, қулдирамоқ (*қорин ҳақида*); 4) қулқулламоқ, булқилламоқ (*сув ҳақида*); 5) ҳоҳламоқ; 6) *халқ.* тагигача ялаб қўймоқ, ҳеч нарса қолдирмай тозалаб қўймоқ

– قَرْقَرَةٌ 1) қуриллаш, хуриллаш; ўкириш, бўкириш; акиллаш, ириллаш; 2) гумбурлаш; 3) қалдираш; 4) булқиллаш; 5) ҳохолаш

– قُرْقُورٌ[1] *кўп.* قَرَاقِيرُ қўзичоқ

– قُرْقُورٌ[2] катта ва узун кема

قَرْقُوزٌ قَره قُوز қар

قَرْقَشَ қарсиллатиб тишламоқ, қарсиллатиб чайнамоқ; карс-карс қилиб чақмоқ; تَقَرْقَشَ карс-карс қилмоқ, касир-кусур қилмоқ

– قَرْقَشَةٌ қарсиллаш, қирсиллаш, қарсиллатиб чақиш

– قَرْقُوشٌ кемирчак, тоғай

– قَرْقُوشَةٌ *кўп.* قَرَاقِيشُ қарсиллайдиган сухари, печенье, нон қоқи; ◊ الْأُذُنِ ~ қулоқ кемирчаги

قَرْقَضَ = قَرْقَطَ

قَرْقَطَ сувлиқ чайнамоқ (*от ҳақида*); тиш билан синдирмоқ (майдаламоқ); ◊ عَلَى أَسْنَانِهِ ~ тишларни ғижирлатмоқ

قَرْقَعَ қарсиллатмоқ, гумбирлатмоқ, тақиллатмоқ, тапиллатмоқ, даранглатмоқ, жаранглатмоқ

– قَرْقَعَةٌ қарсиллаш, шақиллаш; гумбурлаш; дукиллаш; ~ الْأَسْلِحَةِ *ёки* بِالسِّلَاحِ ~ қуролни пеш қилиш; уруш билан пўписа қилиш

قَرْقَفٌ *кўп.* قَرَاقِفُ читтак

قَرْقُولٌ *кўп.* اتٌ — *қар.* قَرَه قُول

قَرَكُوزٌ *қар.* قَرَه كُوز

قِرِلَّةٌ *бот.* ёввойи хантал (горчица)

قِرِلَّى *зоол.* қорабузоқ; кўктўрғай (*қуш*)

I.(قرم) قَرَمَ (*и*) قَرْمٌ тишламоқ, тишлаб узиб олмоқ; чимчиламоқ; قَرِمَ (*а*) قَرَمٌ: إِلَى اللَّحْمِ ~ гўшт ейишни соғинмоқ; II قَرَّمَ баҳиллик (хасислик) қилмоқ, зиқналанмоқ, қурумсоқ бўлмоқ

– قِرَامٌ қизил чойшаб

– قَرْمٌ *кўп.* قُرُومٌ, أَقْرَامٌ 1) бошлиқ, жаноб; الْأَقْرَامِ الْأَشِدَّاءِ ~ энг забардаст (қудратли) одам; 2) зотли туя *ёки* от

– قَرَمٌ гўшт ейишга бўлган кучли иштиёқ

– قُرْمَةٌ *кўп.* قُرَمٌ 1) оқизишга мўлжалланган хода, ёғоч; 2) тўнка, кунда; 3) ғўла; гўшт майдалаш учун ишлатиладиган кунда

– مُقْرَمٌ 1) арзанда туя (*юк ҳам, одам ҳам ташимайдиган, фақат кўз-кўз қилиш учунгина боқиладиган туя*); 2) жаноб

– مَقْرَمَةٌ *кўп.* مَقَارِمُ чойшаб

– قِرَامٌ = مِقْرَمَةٌ

قَرْمَدَ субамоқ, сувоқ қилмоқ; الحَائِطَ ~ деворни сувоқ қилмоқ; сувамоқ; السَّقْفَ ~ томни черепица билан ёпмоқ

– قَرْمَدٌ сувоқ, суваш

– قِرْمِيدٌ *кўп.* قَرَامِيدُ *жам.* 1) черепица; кошин, кафел; 2) гишт

قِرْمِزٌ қизил бўёқ, ҳашаротдан олинадиган қизил бўёқ; دُودَةُ الـــِ ~ *зоол.* қирмиз; қизил бўёқ берадиган ҳашарот

– قِرْمِزِيٌّ оч-қизил; ◊ الحُمَّى الـــ~ـــةُ *мед.* қизилча (қизамиқ) касаллиги

– قِرْمِزِيَّةٌ *мед.* қизилча (қизамиқ) касаллиги

قَرْمَشَ 1) қисирлатиб чайнамоқ; 2) чақмоқ, чақиб емоқ

قَرْمَطَ майда хат қилиб ёзмоқ, майда қилиб ёзмоқ

– قَرْمَطَةٌ майда ва зич қилиб ёзилган хат

– قَرْمَطِيٌّ *кўп.* قَرَامِطَةٌ *тар.* қарматий

– قَرْمُوطٌ *кўп.* قَرَامِيطُ лаққа балиқ, сом

I قَرَنَ (ِ) قَرْنٌ 1) боғламоқ, бириктирмоқ, (*н. биландир*) қўшиб олиб бормоқ (ب); القَوْلَ بِالفِعْلِ ~ сўзни иш билан қўшиб олиб бормоқ; ~ أَعْمَالَهُ بِـــ... ўз фаолиятини ... билан қўшиб олиб бормоқ; ~ بَيْنَ الحَجِّ وَ العُمْرَةِ ҳаж ва умра маросимини бир қилиб адо этмоқ; 2) (*ҳўкизларнинг*) бўйинтуруғини қўшмоқ; II قَرَّنَ қўзоқ чиқармоқ; 2) жуфт-жуфт қилиб бойламоқ; маҳкам қилиб, қисиб бойламоқ; III قَارَنَ 1) боғланмоқ, бирикмоқ, қўшмоқ; (*бирор н. ни бошқа бирор н. биландир*) солиштирмоқ, қиёсламоқ, солиштириб кўрмоқ (ب *ёки* بَيْنَ ... وَ بَيْنَ); 3) тенгдош бўлмоқ; 4) ҳамроҳ бўлмоқ, ҳамроҳлик қилмоқ; IV أَقْرَنَ 1) қўшмоқ, бириктирмоқ, қўшиб олиб бормоқ; ~ الصَّيَّادُ овчи бир ўқ билан икки қушни уриб туширди; 2) пишмоқ, етилмоқ (*яра ҳақида*); 3) куч бағишламоқ, қувватни зиёда қилмоқ; VI تَقَارَنَ қиёсланмоқ, солиштирилмоқ; VIII اقْتَرَنَ (*к. биландир*) бирикмоқ, қўшилмоқ, боғланмоқ (ب); بِالمَرْأَةِ ~ никоҳига олмоқ, уйланмоқ; ~تْ بِهِ унга турмушга чиқмоқ; X اسْتَقْرَنَ пишмоқ, етилмоқ (*яра ҳақида*)

– اقْتِرَانٌ 1) иттифоқ; бирикиш, қўшилиш; *астр.* бирлашиш (*қар.* اقْتِرَانِيٌّ); 2) никоҳ, уйланиш, тўй

– اقْتِرَانِيٌّ *астр.* синодик (*икки самовий жисмнинг бир-бирига бирлашгандай бўлиб кўриниши*)

– أَقْرَنُ *мн.* قَرْنَاءُ *кўп.* قُرْنٌ шохли, мугузли; الحَوَاجِبِ ~ туташқош, бароқ қошли; حَيَّةٌ قَرْنَاءُ шохли илон

– قَارُونُ *алиф.б.қар.*

– قِرَانٌ 1) бирикиш, қўшилиш; никоҳ, тўй; 2) *астр.* қирон, яқинлашиш (*икки самовий жисмнинг бир-бирига ўта яқин келиши*)

– قُرَانَى жуфт қилиб боғланган, жуфт қилиб қўшилган; جَاءُوا ~ وَ فُرَادَى улар жуфт-жуфт ва якка-якка бўлиб келишди

– قُرَانِيَا *бот.* қизил мевали бута

– قَرْنٌ *кўп.* قُرُونٌ 1) шох, мугуз; 2) *шунингдек:* الاسْتِشْعَارِ ~ пайпаслагич, баъзи ҳайвонларнинг мўйловсимон қўли; 3) қўзоқ; уруғ косаси; 4) аср, юзйиллик; давр; القُرُونُ الوُسْطَى ўрта асрлар; 5) авлод, насл, зурриёт; 6) *бот.* қизил мевали бута; 7) соч ўрими, бир ўрим соч; *шунингдек:* الهَوْدَجِ ~ аёллар учун туя устига ўрнатилган ўриндиқнинг арқони; ◊ الجَبَلِ ~ тоғ чўққиси; الخِصْبِ ~ *ёки* الخَيْرَاتِ ~ очил дастурхон; الرَّأْسِ ~ бошнинг энг тепа қисми; الشَّمْسِ ~ *ёки* القَمَرِ ~ куёшнинг тонгда биринчи бўлиб кўринадиган тиғи; ярим ойнинг шохи (чети); الغَزَالِ ~ а) *бот.* Алп. (*тоғи*) бинафшаси; б) пирожний тури; أَبُو ~ *зоол.* нарвал, яккашох (*ҳайвон номи*); وَحِيدُ الـــ~ каркидон; ذُو القَرْنَيْنِ *тар.* Зулқарнайн (*Искандарнинг лақаби*); قُرُونُ البَحْرِ денгиз маржонлари; ذَرَّ ~ الخِلافَاتِ بَيْنَهُمْ улар орасида ихтилофлар чиқа бошлади

– قِرْنٌ[2] тенг; тенгқур, бир қурам; هُوَ عَلَى ~ِي у билан менинг ёшимиз тенг; فِي النَّاسِ الـــ~ замондошлар

– قَرْنٌ наждликлар эҳром боғлайдиган (*ҳаж ва умра маросими учун*) жой номи

– قِرْنٌ *кўп.* أَقْرَانٌ 1) тенгдош; 2) тенг; 3) рақиб, рақобат қилувчи; 4) мардликда тенг келадиган

– قَرْنَانُ шохли, мугузли

– قُرْنَةٌ *кўп.* قُرَنٌ, قُرَانَى (*н. нингдир*) бурчаги; туртиб чиққан жой, бўртиб чиққан жой, бўртиқ, дўнглик

– قَرْنِيٌّ 1) шохли; шохдан (мугуздан) қилинган; 2) шох (мугуз) шаклидаги; 3) қўзоқли

– قَرْنِيَّاتٌ *кўп.* қўзоқли ўсимликлар

– قَرْنِيَّةٌ *анат.* мугуз парда; الْتِهَابُ الـــ~ *мед.* кўз мугуз пардасининг яллиғланиши; تَغْيِيرُ الـــ~ *мед.* мугуз пардани кўчириб ўрнатиш

– قَرُونٌ икки луқма ёки икки донани қўшиб ейдиган одам

– قَرِينٌ 1) (*арава ва ҳ. к. ларга*) қўшилган; бириктирилган; 2) (*к. нингдир*) қўшаси, жуфти, қўшалоғи; 3) эр; 4) дўст, ўртоқ, ҳамкасб, касбдош, коллега; 5) (*халқ эътиқодича*) одамнинг арвоҳлар ичидаги ўхшаши; ◊ الصَّوَابِ ~ тўғри, хатоси йўқ

– قَرِينَةٌ *кўп.* قَرَائِنُ 1) хотин, рафиқа; 2) дугона; 3) (*халқ эътиқодича*) аёл кишининг арвоҳлар ичидаги ўхшаши; 4) ҳолат, вазият; قَرَائِنُ الأَحْوَالِ юзага келган вазият, 5) дастлабки шарт-шароит, замин; 6) далил, исбот, баҳона, важ; *кўп.* кузатиш асосида олинган маълумотлар; *шунингдек,* قَرَائِنُ مَادِّيَّةٌ *кўп. юр.* далиллар, жиноят белгилари; 7) *шунингдек:* قَرَائِنُ الكَلامِ контекст; 8) *юр.* фактнинг акси тасдиқланмагунча, тўғри деб топилган факт

– مُقَارِنٌ қиёсловчи, солиштирувчи; қиёсий; ... الْبَحْثُ الْـ~ُ (н. النَّحْوُ الْـ~ُ нидир) қиёсан ўрганиш; ~ بَيَانٌ қиёсий диаграмма; қиёсий грамматика

– مُقَارَنَةٌ 1) қўшиш, бириктириш; 2) қиёслаш, солиштириш عِلْمُ ~ِ اللُّغَاتِ қиёсий тилшунослик; ... لاَ يَقْبَلُ هٰذَا أَيَّ ~ٍ مَعَ ... буни ... билан мутлақо қиёслаб бўлмайди

– مُقْتَرِنٌ уйланган, хотинли, хотини бор

– مِقْرَنٌ кўп. مَقَارِنُ бўйинтуруқ

– مَقْرُونٌ уланган, бириккан, бириктирилган; ~ الْحَاجِبَيْنِ қоши туташ, туташ қошли

قُرْنَاقَةٌ кўп. ـَاتٌ — милтиқнинг қўндоғи

قَرْنَبِيطٌ гулкарам

قَرْنَسَ совқотмоқ, совуқ емоқ, жунжимоқ

قَرْنَصَ тутиб олмоқ (овда), қўлга туширмоқ (овда)

– مُقَرْنَصٌ 1) чордона қуриб ўтирувчи; 2) кўп. ـَاتٌ — архит. ганчкор карниз шаклидаги безаклар; 3) қўлга киритилган; ~ بَازٌ қўлга туширилган лочин

قَرَنْفُلٌ жам. бот. 1) қалампирмунчоқ; ~ُ الشَّاعِرِ қалампиргул (чиннигул тури); 2) шунингдек. شَجَرَةُ الْـ~ِ қалампирмунчоқ ўсимлиги

– قَرَنْفُلَةٌ кўп. ـَاتٌ — қалампирмунчоқ

– قَرَنْفُلِيٌّ 1) қалампирмунчоққа оид; رَائِحَةٌ ~َةٌ қалампирмунчоқ ҳиди; 2) оч қизил, пушти; الدُّودَةُ الْـ~َةُ пушти қурт (пахта зараркунандаси)

قَرَه كُوزٌ = قَرَه قُوزٌ ёки قَرَه جُوزٌ

قَرَه قُولٌ кўп. ـَاتٌ — қоравул, қоравулхона; ~ُ شَرَفٍ фахрий қоравул

قَرَه كُوزٌ 1) Қоракўз (халқ соялар театри номи); 2) Қоракўз (халқ қўғирчоқ театридаги бош персонаж номи)

– قَرَكُوزَاتِيٌّ кўп. قَرَكُوزَاتِيَّةٌ соялар театри хўжайини

– قَرَه كُوزِيٌّ: مَسْرَحٌ ~ соялар театри

(قرو) V تَقَرَّى тадқиқ қилмоқ, ўрганмоқ; таҳлил (анализ) қилмоқ; X اِسْتَقْرَى ўрганмоқ, тадқиқ қилмоқ

– اِسْتِقْرَاءٌ 1) ўрганиш, тадқиқ қилиш; 2) фалс. ташқи фактлардан умумий хулоса чиқариш, индукция

– اِسْتِقْرَائِيٌّ индуктив; الطَّرِيقَةُ الْـ~َةُ индуктив метод (услуб)

– قَرًا кўп. أَقْرَاءٌ, قِرْوَانٌ бел, одамнинг бели

– قَرْوٌ кўп. أَقْرَاءٌ 1) тоғора, тос; 2) ҳайвонларни суғоришда ишлатиладиган тоғара; خَشَبُ الْـ~ِ эман, дуб

– قَرْوَانَةٌ кўп. ـَاتٌ — ёғочтовоқ

– قَرْوَةٌ жомча, жом

I قَرَى (и) قِرًى меҳмон қабул қилмоқ, меҳмон қилмоқ; IV أَقْرَى меҳмон қабул қилмоқ, меҳмон қилмоқ; меҳмоннавозлик қилмоқ; VIII اِقْتَرَى = I

– قَارِيَةٌ кўп. قَوَارٍ, ـَاتٌ — 1) денг. пастки тўғри елкан; 2) зоол. кўркинак, бўздоқ (кичикроқ қуш)

– قَرَوِيٌّ қишлоқона, қишлоқлик, қишлоқи; деҳқон

– قَرَوِيَّةٌ қишлоқи аёл, қишлоқли аёл, деҳқон аёл

– قِرًى 1) меҳмондўстлик, меҳмоннавозлик; 2) зиёфат, меҳмондорчилик; ◊ ~ِ أُمُّ الْـ ўт, олов

– قَرْيَةٌ кўп. قُرًى қишлоқ; الْـ~ُ الْأُولِيمْبِيَّةُ спорт. Олимпиада қишлоғи; ~ُ النَّمْلِ чумоли уяси; ◊ أُمُّ الْقُرَى Маккаи мукаррама ва Мадинаи мунаввара шаҳарлари ёки Маккаи мукаррама ва Тойифи шариф шаҳарлари

– مِقْرًى, مِقْرَاءٌ меҳмондўст, хушмуомала

I قَزَّ (а/и, у) قَزٌّ (к. дандир, н. дандир) жирканмоқ (عَنْ); II قَزَّزَ 1) шишага айлантирмоқ ёки шишасимон моддага айлантирмоқ; 2) ойна ўрнатмоқ; V تَقَزَّزَ (к. дандир; н. дандир) жирканмоқ, нафратланмоқ (عَنْ, مِنْ); (н. дандир) кўнгил айнимоқ, беҳузур бўлмоқ (مِنْ); مَوْقِفٌ تَتَقَزَّزُ مِنْهُ النَّفْسُ кўнгилни беҳузур қиладиган вазият

– تَقَزُّزٌ жирканиш, нафратланиш; кўнгил айниш, беҳузур бўлиш

– قَازُوزَةٌ алиф.б.к.

– قَزٌّ[1] ипак, шойи; دُودَةُ الْـ~ِ ипак қурти; جَوْزَةُ الْـ~ِ пилла

– قَزٌّ[2], قِزٌّ, قُزٌّ жирканч, кўнгилни беҳузур қиладиган

– قَزَّازٌ 1) ипакфуруш; 2) тўқувчи

– قِزَازٌ, قَزَازٌ ойна, шиша; لَوْحُ ~ٍ дераза ойнаси

– قِزَازَةٌ, قَزَازَةٌ кўп. ـَاتٌ, قَزَائِزُ бутилка, шиша идиш

I قَزَحَ (а) قَزْحٌ (овқатга) зиравор қўшмоқ, доривор солмоқ; II قَزَّحَ (нутқни) безамоқ, зийнатламоқ, бўрттирмоқ; V تَقَزَّحَ шохлаб (сершох бўлиб) кетмоқ

– تَقَزُّحٌ шохлаб (сершох бўлиб) кетиш; ~ُ الضَّوْءِ физ. нурнинг таркибий қисмларга ажралиши

– قِزْحٌ зираворлар, доривор

– قُزَحُ ёки قُزَحٌ миф. Қузаҳ; а) шайтоннинг исми; б) булутларни бошқарувчи фариштанинг исми; с) Муздалифадаги тепаликнинг номи; ◊ قَوْسُ ~ камалак

– قُزَحَةٌ камалак жилолари, ранглари

– قُزَحِيَّةٌ анат. кўзнинг рангдор пардаси; اِلْتِهَابُ الْـ~ِ кўз рангдор пардасининг яллиғланиши

– قَزُوحٌ бот. тошчўп

– مِقْزَحَةٌ зираворлар солинадиган идиш

I قَزَعَ (а) قَزَعٌ боланинг сочи чала олинмоқ, бошнинг у ер-бу ерида қолдириб соч олинмоқ; II قَزَّعَ бошнинг у ер-бу ерида қолдириб соч олмоқ, сочни чала олмоқ

– قَزَعٌ *жам.* патсимон булутлар; رَفْجِيٌّ ~ патсимон қават-қават булутлар

– قُزَعَةٌ, قُزَّعَةٌ бир тутам қилиб боғланган соч

– قُزْعَةٌ паст бўйли (пакана) одам

قَزْقَزَ тиш билан чақмоқ, қарсиллатиб чақмоқ; لُبًّا ~ писта (семичка) чақмоқ

– قَزْقَزَةٌ чақиш, қарсиллатиб чақиш

قَزَلٌ оқсаш, оқсоқланиш, чўлоқланиш

(قزم) VI تَقَازَمَ паст бўйли (пакана) бўлиб туғилмоқ

– قَزَمَةٌ = قَازِمَةٌ

– قَزَمٌ *кўп.* أَقْزَامٌ паст бўйли (пакана) одам, лилипут

– قَزْمَةٌ (*сол.* أَزْمَةٌ[2]) *кўп.* قِزَمٌ болта; кирка, кетмон

قَزَانٌ *кўп.* اتٌ — 1) қозон; الْمَاءِ ~ сув қайнатадиган қозон; 2) паровознинг қозони

– قَزَانْجِيٌّ *кўп.* قَزَانْجِيَّةٌ қозон қуювчи, дегрез, буғ қозонига қаровчи

I (قس) قَسَّ[1] (а/у) قُسُوسَةٌ руҳоний бўлмоқ, поп бўлмоқ; قَسَّ[2] (а/у) قَسٌّ қидирмоқ, изламоқ; II قَسَّسَ (*туяларни*) ўтлатмоқ, боқмоқ; V تَقَسَّسَ = قَسَّ[2]

– قَسٌّ *кўп.* قُسُوسٌ руҳоний, поп; протестант мазҳабидаги руҳоний; черков руҳонийси

– قَسَّاسٌ ғийбатчи, гап ташувчи

– قُسُوسَةٌ руҳонийлик мансаби

– قَسِّيٌّ ёки قِسِّيٌّ ипак аралашган матодан тикилган кийим

– قِسِّيسٌ *кўп.* قَسَاوِسَةٌ, قُسُسٌ = قَسٌّ

I قَسَبَ (у) قُسُوبٌ қотмоқ, қотиб кетмоқ

– قَسْبٌ[1] қаттиқ

– قَسْبٌ[2] қуритилган хурмо

– قِسْيَبٌّ жуда узун; رَجُلٌ ~ довюрак одам

قَسْحَرَ ҳароратни ўлчамоқ (قَاسَ الْحَرَارَةَ *дан*)

– قَسْحَرٌ термометр

– قَسْحَرَةٌ ҳароратни ўлчаш

I قَسَرَ (и) قَسْرٌ (*н. нидир бажаришга*) қистамоқ, ундамоқ, мажбур қилмоқ (عَلَى) VIII اقْتَسَرَ = I

– قَاسِرٌ қистовчи, мажбур қилувчи

– قَسْرٌ зўрлаш, мажбурлаш, мажбур қилиш; ا~ куч ишлатиб, мажбуран; عَلَى طَرِيقِ الْـ~ зўрлик билан

– قَسْرِيٌّ 1) мажбурий; 2) бажарилиши шарт бўлган

I (قسط) قَسَطَ (и,у) قَسْطٌ адолатли бўлмоқ, адолат билан иш тутмоқ; قَسَطَ (у) قَسْطٌ, قُسُوطٌ адолатсизлик қилмоқ, адолатдан четлашмоқ; II قَسَّطَ (*тўловни*) бир неча муддатларга бўлмоқ, бўлиб-бўлиб тўламоқ; IV أَقْسَطَ = I; V تَقَسَّطَ 1) қисмларга бўлинмоқ; 2) ўртада бўлишиб олмоқ; تَقَسَّطْنَا الشَّيْءَ بَيْنَنَا биз нарсаларни ўртада бўлишиб олдик

– تَقْسِيطٌ бўлиб-бўлиб тўлаш; بِالـ~ бўлиб-бўлиб, муддатларга бўлиб

– قَاسِطٌ *кўп.* قُسَّاطٌ, قَاسِطُونَ ноҳақ, адолатсиз; وَأَمَّا الْقَاسِطُونَ فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَبًا *қур.* адолатсиз кишилар эса, албатта, жаҳаннамга ўтин бўладилар

– قِسْطٌ[1] 1) адолатли, одил (*жинс ва сонда ўзгармайди*); 2) адолат, одиллик

– قِسْطٌ[2] *кўп.* أَقْسَاطٌ 1) улуш, ҳисса; عَلَى أَقْسَاطٍ бўлиб-бўлиб; ~ تَأْمِينٍ суғурта мукофоти; أَسْهَمَ بِأَكْبَرِ ~ فِي ... (*бирор н. га*) энг катта улуш қўшмоқ; 2) тўловнинг навбатдаги қисми; 3) облигация; 4) дарс соати

– مُقْسِطٌ адолатли, одил

قَسْطَرَ 1) синаб кўрмоқ, тажриба қилиб кўрмоқ; (*танганинг*) сифатини аниқламоқ; 2) *мед.* катетер ишлатмоқ

– قَسْطَرَةٌ *мед.* катетер

قُسْطَاسٌ, قِسْطَاسٌ *кўп.* قَسَاطِيسُ энг аниқ ўлчайдиган тарози; заргарнинг тарозиси; ◊ بِالْعَدْلِ وَالْـ~ адолат билан ва баб-баравар

قَسْطَلٌ[1] жанг пайтида кўтариладиган чанг; ◊ أُمُّ ~ фалокат, бахтсизлик

– قَسْطَلٌ[2] *кўп.* قَسَاطِلُ 1) сув трубаси; قَسَاطِلُ الْغَازِ газопровод; 2) *бот. жам.* каштан (*дарахт*)

I قَسَعَ (а) قَسْعٌ гардан тарафга суриб қўймоқ

I (قسم) قَسَمَ (а) قَسْمٌ 1) бўлмоқ, қисмларга ажратмоқ; نَقْسَمُ الْعَرَبَ عَرَبَيْنِ كَمَا يَقُولُونَ! *маж.* айтганларидек, буни тенг иккига бўламиз (*н. нингдир ҳақини тўлашда*); 2) (*бирор к. билан*) бирга баҳам кўрмоқ, шерик бўлмоқ (*ғам, ташвиш ҳақида*); 3) (*к. ларнингдир орасига*) тарқатмоқ, тақсим қилмоқ (عَلَى ёки بَيْنَ); (*к. гадир*) ажратиб бермоқ, ҳисса чиқариб бермоқ (لـ); 4) *мат.* тақсим қилмоқ; عَدَدًا عَلَى ~ сонни ...га бўлмоқ; قَسُمَ (у) قَسَامَةٌ чиройли, хушрўй бўлмоқ; ◊ هَذَا! عَلَيْهِ اللهُ ~ пешонасига Оллоҳнинг ёзгани шу!; عَلَى مَا قُسِمَ Оллоҳнинг берган насибаси (*меҳмоннинг олдига қўйилган н. ҳақида*); II قَسَّمَ 1) жуда кўп қисмларга бўлиб ташламоқ; ўзаро тақсим қилиб олмоқ (بَيْنَ); 2) (*жинларни ҳайдаш учун к. гадир*) афсун ўқимоқ (عَلَى); III قَاسَمَ 1) (*бирор киши билан*) бирга баҳам кўрмоқ, шерик бўлмоқ (*ғам, ташвиш ҳақида*); 2) (*н. дадир*) қасам ичмоқ, сўз бермоқ (عَلَى); عَلَى الدُّخَانِ ~ чекмасликка қасам ичмоқ, сўз бермоқ (عَلَى); IV أَقْسَمَ 1) (*н. дадир*) қасам ичмоқ, сўз

бермоқ (عَلَى): أَمَامَ اليَمِينِ ~ ... кимнингдир олдида қасамёд қилмоқ; ... أَنَّ بِأَغْلَاظِ الأَيْمَانِ ~ энг хунук сўзлар билан ... борасида қасам ичмоқ; أُقْسِمُ بِشَرَفِي! ор-номусим ҳаққи қасам ичаман; أُقْسِمُ بِاللهِ العَظِيمِ أَنَّ... Оллоҳ таолони ўртага қўйиб онт ичаманки, ...; 2) (*к. гадир*) ёлвормоқ, худони ўртага қўйиб илтижо қилмоқ (عَلَى); أُقْسِمُ عَلَيْكَ أَنْ сендан ёлвориб сўрайманки, ...; V تَقَسَّمَ 1) тарқалмоқ, тарқалиб кетмоқ; қисмларга бўлинмоқ; 2) ўзаро бўлиб олмоқ; (*н. нидир*) навбатма-навбат, галма-гал бажармоқ; VI تَقَاسَمَ 1) ўзаро бўлишиб олмоқ; (*к. билан дир*) бўлишмоқ (مَعَ): تَقَاسَمَ الهَلَعُ أَفْئِدَتَهُمْ юракларни ваҳима босди; 2) бир-бирларига ваъда беришмоқ; تَقَاسَمُوا بَيْنَنَا улар бир-бирларига ваъда беришди; VII اِنْقَسَمَ (*қисмларга*) бўлинмоқ (إِلَى); VIII اِقْتَسَمَ 1) (*ўзаро*) бўлиб олмоқ (بَيْنَ); 2) (*к. билан дир*) баҳам кўрмоқ (*мас., гамни* بَيْنَ); X اِسْتَقْسَمَ (*найза ёки қамон ўқи ёрдамида*) бўлакка бўлмоқ (بِالأَقْدَاحِ *ёки* بِالأَزْلَامِ (*жоҳилия давридаги арабларда*); 2) онт ичишни сўрамоқ; 3) бўлишни, тақсимлашни сўрамоқ

– اِقْتِسَامٌ бўлиш, тақсимлаш

– أُقْسُومَةٌ *кўп.* أَقَاسِيمُ ҳисса, улуш, бўлак

– اِنْقِسَامٌ 1) тарқоқлик, узилиб қолишлик; 2) бўлиниш, парчаланиш

– اِنْقِسَامِيٌّ 1) парчаланишга оид; النَّشَاطُ الـ~ парчалаш, орани бузишга қаратилган фаолият; 2) орага низо солувчи, нифоқ солувчи

– تَقْسِيمٌ *кўп.* تَقَاسِيمُ، ـَاتٌ 1) бўлиш, тақсим қилиш, бўлиб ташлаш, тақсимот; 2) العَمَلِ ~ меҳнат тақсимоти; 2) афсун ўқиш, куф-суф қилиш, афсун; 3) *кўп.* تَقَاسِيمُ *муз* даромад, сарахбор; тайёргарликсиз, ичдан тўқиш, экспромт; 4) якка ижро этиладиган, соло; 5) маъмурий бирлик

– تَقْسِيمَةٌ *кўп.* تَقَاسِيمُ купе (*вагондаги*)

– قَاسِمٌ 1) бўлувчи, тақсим қилувчи; 2) (*мас., гам-андуҳни*) бирга баҳам кўрувчи; 3) *мат.* а) бўлувчи; الـ~ الأَعْظَمُ المُشْتَرَكُ энг катта умумий бўлувчи; الـ~ الأَصْغَرُ المُشْتَرَكُ энг кичик умумий бўлувчи; 2) махраж

– قَسَامٌ, قَسَامَةٌ гўзаллик, барнолик, хушрўйлик

– قَسَمٌ *кўп.* أَقْسَامٌ қасам, онт; صِيغَةُ الـ~ қасам шакли, варианти; حَرْفُ الـ~ *грам.* қасамни ифодаловчи юклама; !~! онт ичаман!

– قِسْمٌ *кўп.* أَقْسَامٌ 1) қисм, бўлак, улуш; 2) бўлим; 3) (*мас., вагондаги*) купе; 4) (*полиция*) участкаси, 5) (*шаҳар*) даҳаси, ноҳияси

– قِسْمَةٌ *кўп.* قِسَمٌ 1) қисмат, тақдир, пешона, улуш, насиб; ـهُ~ طَيِّبَةٌ (وَحِشَةٌ) унинг бахти кулган (бахти қаро); 2) *мат.* бўлиниш; خَارِجُ الـ~ бўлинма; قَابِلِيَّةُ الـ~ бўлинишлик, бўлина олишлик; ~ العَمَلِ меҳнат тақсимоти; 3) мерос; бўлиб олинган мерос бойлик

– قَسِمَةٌ *кўп.* ـَاتٌ юз бичими; وَجْهٌ بَدِيعُ القَسَمَاتِ гўзал юз чиройли юз; وَجْهٌ مُرَتَّبُ القَسَمَاتِ қоши-кўзи келишган мутаносиб

– قَسِيمٌ[1] чиройли, гўзал, хушрўй

– قَسِيمٌ[2] *кўп.* قُسَمَاءُ 1) (*к. билан дир н. нидир*) баҳам кўрувчи, 2) иштирокчи, шерик; ~ى فِيمَا قُسِمَ لَنَا مِنَ الحُلْوِ وَ المُرِّ у бизнинг аччиқ-чучугимизни бирга тортишган; 2) *кўп.* أَقْسِمَاءُ (*бирор н. нинг*) иккинчи ярми; 3) нусха, копия, дубликат

– قَسِيمَةٌ[1] онт, қасам

– قَسِيمَةٌ[2] *кўп.* قَسَائِمُ 1) квитанция; دَفْتَرُ القَسَائِمِ квитанциялар дафтарчаси; 2) қирқиб олинадиган талон, купон; 3) варақа, ордер; транспортда бепул юриш гувоҳномаси; الخُبْزِ ~ нон карточкаси, бонна; 4) алгир-упа қутиси

– مُقَاسِمٌ 1) бирга иштирок этувчи; 2) бирга баҳам кўрувчи; 3) шерик, ҳамтовоқ

– مُقَاسَمَةٌ 1) бирга иштирок этиш; 2) бирга баҳам кўриш, бирга бўлишиб олиш

– مَقْسِمٌ *кўп.* مَقَاسِمُ купе (*мас., вагондаги*)

– مُقَسِّمٌ 1) бўлувчи; тақсим қилувчи; المِيَاهِ ~ сув тақсимлагич

– مَقْسُومٌ 1) бўлинган, тақсим қилинган; 2) *иқт. мол.* акциядан келган даромад, акциядорлар даромади, 3) *мат.* бўлинма; عَلَيْهِ ~ бўлувчи

I قَسَا (قسو) (у) قَسْوَةٌ, قَسَاوَةٌ 1) (*бирор к. га муомалада*) қаттиққўл бўлмоқ; золим бўлмоқ (عَلَى); 2) (*бирор к. га*) талабчан бўлмоқ (عَلَى); II قَسَّى бағритошлик қилмоқ, дийдасини қотирмоқ; 2) *тех.* тобламоқ; III قَاسَى чидамоқ, чидаш (бардош) бермоқ; IV أَقْسَى = II; V تَقَسَّى бағритош бўлмоқ, дийдаси қотмоқ

– تَقْسِيَةٌ *тех.* тоблаш; الفُولَاذِ ~ пўлатни тоблаш

– قَاسٍ *мн.* قَاسِيَةٌ *кўп.* قُسَاةٌ 1) золим, бағритош; قَاسِي القَلْبِ дийдаси қаттиқ, қаҳри қаттиқ, берахм; 2) қаттиққўл, талабчан; تَجْرِبَةٌ قَاسِيَةٌ қаттиқ синов; شُرُوطٌ قَاسِيَةٌ қийин шарт-шароит; 3) қаттиқ, мустаҳкам; حَجَرٌ ~ қаттиқ тош

– قَسَاوَةٌ 1) золимлик, шафқатсизлик; بـ~ шафқатсизларча; 2) қаттиққўллик, оғирлик, қийинлик

– قَسْوٌ, قَسْوَةٌ 1) золимлик, шафқатсизлик; 2) қаттиққўллик, талабчанлик; الأَيَّامِ ~ ҳаёт машаққати

– قَسِيٌّ[1] = قَاسٍ

– قَسِيٌّ[2] *кўп.* قِسْيَانٌ 1) сифати паст, паст навли; қалбаки, ясама, сохта; دِرْهَمٌ ~ қалбаки танга

– قِسِيٌّ: قَوْسٌ сўзининг кўплиги

– مُقَاسَاةٌ чидаш, бардош бериш

قَسْوَرٌ, قَسْوَرَةٌ йўлбарс

I قَشَّ (а/у) قَشٌّ 1) бермоқ, териб олмоқ, танлаб олмоқ; 2) супурмоқ; 3) *карт.* юришда карталарни йиғиштириб олмоқ; 4) қуримоқ (*ўсимлик ҳақида*); II قَشَّشَ (*похолни*) ўрмоқ, йиғиштирмоқ; 2) супурмоқ; 3) алдаб ўзлаштирмоқ, шилиб олмоқ

– قَشٌّ *жам.* похол; ~ الْأَرُزِّ шоли похоли; ~ الْبَحْرِ сув ўтлари; ~ كُرْسِيُّ الْـ тўқима стул

– قَشَّاشٌ 1) супурувчи, фаррош; ~ وَرَقَةٌ ـَـةٌ *карт.* козир; 2) *шунингдек.* ~ قِطَارُ ҳамма станцияларда тўхтаб ўтувчи поезд

– قُشَاشٌ қуриган поялар; похол

– قُشَاشَى 1) шудгордан териб олинган бошоқлар; 2) ахлат, супринди

– قَشَّاشِيَّةٌ *кўп.* ـاتٌ — атрофига четан тўқилган бутилка

– قَشُوشٌ *карт.* козир

– قَشَّةٌ *кўп.* ـاتٌ — бир дона похол поя; ~ خِيَارٍ сиркалаш учун узилган майда бодринглар; ~ بِالْـ يَتَعَلَّقُ (يَتَشَبَّثُ) الْغَرِيقُ *мтл.* чўкаётган одам чўпга (*сўзма-сўз;* похол пояга) ҳам ёпишади; ~ الْـ الَّتِي سَتَقْصِمُ ظَهْرَ الْبَعِيرِ *мтл.* сабр косасини тўлдирган сўнгги томчи (*сўзма-сўз:* туянинг белини синдирган похолпоя)

– قِشَّةٌ *зоол.* хонқизи, тугмача қўнғиз

– قَشِيشٌ 1) ахлат, супринди; 2) шитирлаган товуш

– مِقَشَّةٌ *кўп.* ـاتٌ — супурги

I قَشَبَ (и) قَشْبٌ заҳар қўшмоқ, заҳар аралаштирмоқ, заҳарламоқ; ~ الطَّعَامَ بِالسَّمِّ таомга заҳар қўшмоқ

– قِشْبٌ, قَشَبٌ *кўп.* أَقْشَابٌ 1) заҳар, оғу; 2) тананинг совуқ олган (урган) жойи

– قَشْبٌ[2] занг

– قَشِيبٌ 1) 1) янги, тоза; 2) ялтироқ, ялтираган

I قَشَدَ (у) قَشْدٌ қаймоқ олмоқ, қаймоғини олмоқ

– قِشْدَةٌ 1) қаймоқ; 2) *бот.* ананас

I قَشَرَ (и, у) قَشْرٌ пўстини олмоқ, артмоқ; (*меваларни*) тозаламоқ; II قَشَّرَ (*шоли*) оқламоқ; пўстини олмоқ, артмоқ; (*меваларни*) яхшилаб тозаламоқ; ~ الْبَطَاطِسَ картошка тозаламоқ; V تَقَشَّرَ тозаланмоқ, артилмоқ, оқланмоқ; VII اِنْقَشَرَ тозаланмоқ, оқланмоқ, шилиб олинмоқ

– أَقْشَرُ *мн.* قُشْرٌ *кўп.* قَشْرَاءُ оқланган (*мас., шоли*); тозаланган, пўсти артилган, қирилган

– قَاشِرَةٌ бошдаги жароҳат, бошдаги яра

– قُشَارَةٌ пўчоқ, пўст

– قَشِرٌ пўсти кўп, пўстлоғи кўп, пўсти қалин; ~ تَمْرٌ пўсти қалин хурмо

– قِشْرٌ *кўп.* قُشُورٌ 1) пўст, пўчоқ; 2) қобиқ, парда; 3) устки қатлам, сирт; 4) балиқ тангаси; 5) бош кепаги; 6) илоннинг ташлаган пўсти; ◊ ~ الْـ қаҳва, кофе (*Яманда: қаҳва пўстлоғидан тайёрланган ичимлик*); ~ الْبَيَاضِ Нил окуни (*балиқ*); ~ الرِّجْلِ *маж.* инсон кийими

– قِشْرَةٌ *кўп.* ـاتٌ — 1) пўст, пўчоқ; 2) қобиқ, парда; ~ الْأَرْضِ ер қобиғи; 3) устки қатлам, сирт; 4) балиқ тангаси; 5) қасмоқ, ярадаги қорақўтир; ◊ لَا يُسَاوِي ~ الْبَصَلَةِ сариқ чақага арзимайдиган (*сўзма-сўз:* пиёзнинг пўстига ҳам тенг келмайди)

– قِشْرِيٌّ балиқнинг тангасига ўхшаш

– مُقَشَّرٌ тозаланган, артилган, арчилган, пўсти олинган; пўсти йўқ, пўстсиз

– مُقَشَّرٌ = مَقْشُورٌ

I قَشَطَ (у) قَشْطٌ шилмоқ, шилиб олмоқ, артмоқ; (*н. дандир*) қирмоқ, қиртишламоқ (عَنْ); ~ الْقِشْدَةَ қаймоқ олмоқ; II قَشَّطَ 1) яланғочламоқ, ечинтирмоқ, яланғоч қилмоқ; 2) таламоқ, ўғирлик қилмоқ, босқинчилик қилмоқ; V تَقَشَّطَ 1) яланғоч бўлмоқ, яланғочланмоқ; 2) таланмоқ, хонавайрон бўлмоқ

– قِشَاطٌ, قُشَاطٌ[1] қайиш, узатма қайиши

– قُشَاطٌ[2] *кўп.* أَقْشِطَةٌ, — ـاتٌ шашка, пиёда; ошиқ (*қимор ўйнайдиган*); фишка (*турли ўйинларда ютуқни ҳисоблашда ишлатиладиган тош соққа*)

– قَشَّاطٌ 1) қароқчи, босқинчи, босмачи, ўғри

– قِشْطَةٌ қаймоқ; ◊ ~ الْـ ёки ~ شَجَرَةُ الْـ *бот.* ананас; ~ سَيِّدُ الْـ бегемот, сув оти

– مِقْشَطٌ *кўп.* مَقَاشِطُ қизғич

– مِقْشَطَةٌ рандалаш дастгоҳи; ~ عَامِلُ الْـ рандачи уста; ~ أَعْمَالُ الْـ рандалаш ишлари

I قَشَعَ (а) قَشْعٌ (قشع) тарқатмоқ, таратмоқ, сочмоқ, ёймоқ; قَشِعَ (а) قَشَعٌ курмоқ; V تَقَشَّعَ 1) тарқалмоқ, таралмоқ (*булут ёки туман ҳақида*); 2) очилиб кетмоқ (*ҳаво ҳақида*); VII اِنْقَشَعَ 1) тарқалмоқ, таралмоқ (*булут ёки туман ҳақида*); бўшашмоқ (*совуқ ҳақида*); ~تِ الْحَرْبُ уруш тўхтади

– قَشْعٌ *кўп.* قُشُوعٌ 1) қуруқ эт, қуриган тери; 2) кесак, гуваланинг бир бўлаги

قَشْعَرَ = اِقْشَعَرَّ قَشْعَرَ қалтирамоқ, титрамоқ

– قُشَعْرِيرَةٌ 1) титроқ, титраш, қалтираш; эт шишиш; 2) товуқ эт, ғудда-ғудда эт (*совуқ еганда пайдо бўлади*)

قَشْعَمٌ *кўп.* قَشَاعِمُ 1) қадимги, жуда эски; 2) катта, улкан; 3) арслон, шер; ◊ ~ أُمُّ а) *зоол.* сиртлон, ёлдор бўри; б) *кўч. м.* офат, бало; уруш; в) ўлим

I قَشِفَ (а) قَشَفٌ (قشف) 1) муҳтожлик билан яшамоқ, қашшоқликда кун кечирмоқ; 2) ифлос бўлмоқ; قَشُفَ (у) قَشَافَةٌ ифлос бўлмоқ, исқирт бўлмоқ; II قَشَّفَ ёрилмоқ, пўст ташламоқ, пўсти тушмоқ (*тери ҳақида*); V تَقَشَّفَ ўзини ҳамма нарсадан тийиб яшамоқ, тарки дунё қилиб яшамоқ

– تَقَشُّفٌ ҳамма нарсадан ўзини тийиш; тарки дунёчилик; سِيَاسَةُ الـ~ ўта тежамкорлик сиёсати

– قَشَفٌ ўзини тийиш; ◊ الْجِلْدِ ~ терининг ёрилиши, пўст ташлаши

– قَشِفٌ қаттиқ, машаққатли, оғир (*мас., ҳаёт*)

– قَشَفَةٌ *кўп.* قَشَفٌ 1) ноннинг устки қатламлари; 2) ҳуснбузар, бўжама (*юздаги*)

– مُتَقَشِّفٌ 1) йиртиқ-ямоқ кийим ва оби явғон билан кун кўрувчи

– مُقَشَّفٌ ёрилган, шўрлашган, пўст ташлаган (*тери*)

قَشْقَشَ 1) термоқ, йиғмоқ; 2) супурмоқ, супуриб ташламоқ; ◊ ~ مِنَ الْجَرَبِ қичима касалидан қутқармоқ

– قُشْقُوشٌ *зоол. жам.* қушқуш (*балиқ*)

I قَشِلَ (а) قَشَلٌ бир тийинсиз қолмоқ, ҳемирисиз қолмоқ, камбағаллашмоқ, қашшоқлашмоқ; II قَشَّلَ 1) пулдан маҳрум қилмоқ; 2) синдирмоқ, банкрот қилмоқ

– قَشَلٌ пулсизлик

– قَشْلَانٌ бир тийин пули йўқ, ёнида ҳемириси йўқ одам

– قَشْلَةٌ, قِشْلَةٌ *кўп.* قِشَلٌ 1) касалхона, ҳарбий қисмлар қошидаги касалхона, лазарет; 2) казарма

– قُشْلَاقٌ *кўп.* ـاتٌ — казарма

I قَشَمَ (у) قَشْمٌ кўп емоқ, кўп овқатланмоқ

– مَقْشَمٌ овқатланиш жойи; مَا أَصَابَتِ الْإِبِلُ ~اً туя ўзи ўтлайдиган жойини пайхонламайди

قَشَا (у) قَشْوٌ (قشو) артмоқ, тозаламоқ

I قَصَّ (а/у) قَصٌّ, قَصَصٌ 1) издан бормоқ; أَثَرَهُ ~ кимнингдир изидан бормоқ; 2) (*к. ғадир*) ҳикоя (баён) қилиб бермоқ (عَلَى); (*қайчи билан*) қирқмоқ, кесмоқ, соч олмоқ, тарошламоқ; الشَّعْرَ ~ соч олмоқ; الصُّوفَ مِنَ الْغَنَمِ ~ қўйнинг жунини олмоқ; II قَصَّصَ қирқмоқ, кесмоқ, соч олмоқ; (*тирноқни*) олмоқ; III قَاصَّ[1] 1) қасос (ўч) олмоқ, қилмишига яраша жавоб бермоқ; 2) жавобгарнинг даъвосига қарши даъво билан чиқмоқ; 3) ўрнини тўлдирмоқ; жазосини тортмоқ; III قَاصَصَ[2] жазоламоқ, жазо бермоқ; IV أَقَصَّ қасос (ўч) олмоқ; V تَقَصَّصَ 1) изма-из бормоқ, издан бормоқ; 2) соч олдирмоқ; VI تَقَاصَّ = III; VII اِنْقَصَّ сочи олинган бўлмоқ, кесилган (қирқилган) бўлмоқ; VIII اِقْتَصَّ 1) (*к. нидир*) жазоламоқ (مِنْ); (*к. ғадир*) қилмишига яраша жазо бермоқ (مِنْ); 2) ҳикоя қилмоқ, гапириб (айтиб) бермоқ; ◊ الْأَثَرَ ~ изма-из бормоқ, изидан бормоқ; X اِسْتَقَصَّ қасос олишни сўрамоқ, талаб қилмоқ

– اِقْتِصَاصٌ *кўп.* ـاتٌ — жазолаш, жазо бериш; *дип.* репрессалийлар (*бир давлатни бошқа давлат томонидан турли йўллар билан жазолаш*)

– أُقْصُوصَةٌ *кўп.* أَقَاصِيصُ қисқа ҳикоя, унча катта бўлмаган эртак

– قَاصٌّ *кўп.* قُصَّاصٌ ҳикоягўй, ҳикоя айтувчи

– قَصٌّ[1] 1) ҳикоя қилиш, гапириб бериш, баён этиш; 2) соч олиш

– قَصٌّ[2] *кўп.* قُصُوصٌ кўкрак суяги

– قُصَاصٌ қирқиш, кесиш; الشَّعْرِ ~ соч олиш

– قِصَاصٌ ўч, қасос, жазо; қилмишига яраша жазо бериш

– قَصَّاصٌ 1) соч олувчи, сартарош, юнг олувчи, гўспандтарош; 2) ҳикоягўй, қиссагўй; 3) ҳикоя ёзувчи, новелла ёзувчи, новеллист; ◊ الْأَثَرِ ~ изқувар

– قَصَّاصَةٌ *кўп.* ـاتٌ — *шунингдек.* الشَّعْرِ ~ соч оладиган машинка

– قُصَاصَةٌ *кўп.* ـاتٌ — қийқим, қийқинди, парча, бурда; قُصَاصَاتُ الْوَرَقِ қоғоз парчалари; مِنَ الْجَرِيدَةِ ~ газетадан қирқиб олинган парча

– قَصَصٌ[1] ҳикоя қилиш, гапириб бериш

– قَصَصٌ[2] *анат.* кўкрак суяги (*ҳайвонларда*)

– قَصَصِيٌّ эпик, ҳикоявий; қиссага оид; الشِّعْرُ الـ~ эпик поэзия

– قِصَصِيٌّ 1) роман ёзувчи, романист; 2) ҳикоя айтувчи, ҳикоячи

– قَصَّةٌ гипс (*Ҳижозда*)

– قِصَّةٌ[1] *кўп.* قِصَصٌ тарих, ҳикоя, қисса, повесть; новелла; خَيَالِيَّةٌ ~ роман; خُرَافِيَّةٌ ~ масал, чўпчак, эртак; شِعْرِيَّةٌ ~ баллада; الْأَسْرَارِ ~ *ад.* диний мавзудаги драма

– قِصَّةٌ[2] қоғоз андаза

– قَصَّةٌ[3] соч олиш услуби (*сартарош ҳақида*)

– قُصَّةٌ *кўп.* قُصَصٌ бошнинг тепа қисмида қолдирилган соч; зулф, ғажак; الْمَاسِ ~ тож, тиллақош

– مُقَاصَّةٌ 1) даъвога қарши қўлланган даъво; 2) қасос, ўч; 3) нақд пулсиз ҳисоб-китоб, клиринг; عَمَلِيَّاتُ الـ~ нақд пулсиз ҳисоб-китоб ишлари

– مُقْتَصٌّ 1) жазоловчи, жазо берувчи; 2) издан борувчи; الْأَثَرِ ~ изқувар

– مِقَصٌّ *кўп.* مَقَاصُّ, ـاتٌ — қайчи, дукат; الْغَنَمِ ~ жун қирқадиган асбоб; ◊ الْفَتَائِلِ ~ шам ушлағич, шамқўйғич; دَارٌ ~ бичиқчи, бичувчи; شَرِيطِ سِكَّةِ الْحَدِيدِ ~ *т. й.* изларни бир йўлдан иккинчи йўлга солиб юборадиган қисми; قَلْبُ الـ~ *архит.* бино пештоқидаги расмлар, ҳайкаллар билан безатилган учбурчак токча, тимпан; фронтон; أَبُو ~ *зоол.* а) сув устида сузиб юрадиган чивинсимон ҳашарот; б) тўғри қанотли ҳашарот

– مَقْصُوصَةٌ *кўп.* ـاتٌ — капгир, човли

– قُصَّاجٌ *кўп.* ـاتٌ — омбир, ўткир жағли омбир

I قَصَبَ (и) قَصْبٌ (*мас., гўштни*) нимталамоқ, нимта-нимта қилмоқ, майдаламоқ; II قَصَّبَ 1) жингалак қилмоқ, сочни ғажак

қилмоқ; 2) зар қадамоқ; 3) паст-баландини тўғриламоқ, нивелировка қилмоқ; ◊ ~ الْأَرْضَ ерни экишга тайёрламоқ

– قَصَّابٌ 1) қассоб; 2) ер ўлчовчи, танобчи

– قَصَابَةٌ *кўп.* ـاتٌ — поя

– قِصَابَةٌ қассоблик касби

– قَصَّابِيَّةٌ *кўп.* ـاتٌ — хашкаш, белча, қирғич (*ернинг паст-баландини ўлчайдиган асбоб*)

– قَصَبٌ *жам.* 1) қамиш; ~ مَصٍّ ёки ~ السُّكَّرِ шакарқамиш; ~ هِنْدِيٌّ бамбук; 2) олтин ёки кумуш ип, уқа; 3) *анат.* бўғимлар; ◊ ~ السَّبْقِ биринчи ўрин, биринчилик, ғолиблик

– قَصْبَاءُ *жам.* қамишлар

– قَصْبَاءَةٌ *кўп.* ـاتٌ — бир дона қамиш

– قَصَبْجِيٌّ *кўп.* قَصَبْجِيَّةٌ най (флейта) чалувчи, сурнайчи

– قَصَبَةٌ *кўп.* ـاتٌ — 1) бир дона қамиш; 2) трубка; ~ الدُّخَانِ чилим; ~ الْأَنْفِ бурун суяги; ~ الْهَوَائِيَّةُ ёки الـ~ الرِّئَةِ нафас йўллари, трахея; ~ الرِّجْلِ катта болдир суяги; ~ الْمَرِيءِ қизилўнгач; ~ الصَّيْدِ қармоқ; ~ السِّنَّارَةِ қармоқ сопи, қармоқ ёғочи; ~ الْمُسْتَرَاحِ канализация (оқава сувлар) трубаси; 3) най (флейта), сурнай; 4) бош шаҳар; 5) жигар, жигар ковурдоғи; 6) *анат.* бўғим; 7) қасаба (*3,55 м. га тенг бўлган узунлик ўлчови*); ~ مُرَبَّعَةٌ қасаба мураббаа (*0,003 фаддон ёки 12,6025 кв. м. га тенг бўлган юза бирлиги*); ~ مُكَعَّبَةٌ қасаба мукааба (*44,7388 куб м. га тенг бўлган ҳажм бирлиги*); ~ الْقَرْيَةِ қишлоқ ўртаси

– قَصَّابِيَّةٌ = قَصَبِيَّةٌ

– مُقَصَّبٌ зар уқа билан ҳошия қилинган

I قَصَدَ (и) قَصْدٌ 1) (*қаергадир*) жўнамоқ, йўл олмоқ, йўналмоқ (*туш. к. ёки* إِلَى); 2) интилмоқ, ҳаракат қилмоқ, қасд қилмоқ; (*н. нидир*) назарда тутмоқ, бирор мақсадга интилмоқ; ... قُصِدَ بِهِ бу билан ... назарда тутилган; 3) (*н. нидир*) иқтисод қилмоқ (فِي); ~ قَصْدَهُ кимгадир тақлид қилмоқ; II قَصَّدَ қасида ёзмоқ; IV أَقْصَدَ 1) (*к. нингдир олдига*) келтирмоқ; 2) қасида ёзмоқ; 3) бир нафасда ўлдирмоқ (*илон чаққанда*); V تَقَصَّدَ 1) интилмоқ, ҳаракат қилмоқ, қасд қилмоқ; 2) пистирмада туриб кузатмоқ (кутмоқ); ~ الْمُنَاسَبَاتِ ... بُغْيَةَ ...иш мақсадида қулай фурсатни кутиб турмоқ; 3) ёмон ниятда бўлмоқ, ёмон ният билан иш тутмоқ; ичиқора бўлмоқ; 4) ўртасидан синмоқ, синиб иккига ажрамоқ; VII انْقَصَدَ синмоқ, синган бўлмоқ; ўртасидан синмоқ, синиб иккига ажрамоқ; VIII اقْتَصَدَ 1) (*бирор н. да*) тежамкор бўлмоқ, тежамоқ, иқтисод қилмоқ (فِي); 2) қасида ёзмоқ, яратмоқ

– اقْتِصَادٌ 1) иқтисод, экономика; хўжалик; الـ~ الْحُرُّ эркин иқтисод; الـ~ الطَّبِيعِيُّ натурал хўжалик; وَزِيرُ الـ~ иқтисод вазири; 2) тежамкорлик, сарф-харажатда ўртачалик; عِلْمُ الـ~ السِّيَاسِيِّ сиёсий иқтисод; عَالِمُ الـ~ иқтисодчи олим

– اقْتِصَادِيٌّ 1) хўжаликка оид; 2) иқтисодга оид, иқтисодий; الْعَلَاقَاتُ الـ~ـةُ иқтисодий муносабатлар; الْعَوَامِلُ الـ~ـةُ иқтисодий омиллар (факторлар); مِنَ الْوِجْهَةِ الـ~ـةِ иқтисод нуқтаи назаридан; 3) тежамли, режали; ~ الْوُقُودِ ёнилғини тежаб сарф қиладиган (*машина ҳақида*); 4) иқтисодчи

– اقْتِصَادِيَّاتٌ *кўп.* 1) иқтисодий масалалар; 2) иқтисод; хўжалик; ~ الْبِلَادِ мамлакат иқтисодиёти

– أَقْصَدُ: الـ~ энг тежамкор; عَلَى الْوَجْهِ الـ~ энг тежамли йўсинда, энг тежамкорлик билан

– تَقَصُّدٌ 1) пистирмада кутиб туриш; 2) ички қоралик, бузуқ ниятлилик, қасддан қилинган ғараз; دُونَ ~ бағараз, беихтиёр, олдиндан ўйламай

– قَاصِدٌ [1] *кўп.* قُصَّادٌ 1) (*бирор ерга*) жўновчи; قُصَّادُ الْبِلَادِ الْمُقَدَّسَةِ ҳожилар; 2) (*бирор н. га*) интилувчи (إِلَى); (*бирор жойга борцишни*) ҳоҳловчи (إِلَى); 3) элчи

– قَاصِدٌ [2] 1) тежамкор, режали; 2) осон, меҳнат талаб қилмайдиган қисқа, калта; سَفَرٌ ~ қисқа сафар; طَرِيقٌ ~ энг яқин тўғри йўл

– قُصَادَ қаршида, рўпарада, олдинда; ~ هُ унинг қаршисида, унинг олдида

– قُصَادَةٌ: الـ~ الرَّسُولِيَّةُ папанинг дипломатик ваколатхонаси

– قَصْدٌ 1) мақсад; нишон; интилиш, ният, қасд; ~ خَفِيٌّ яширин мақсад, ният; عَنْ ~ ёки ~ بِالْـ ёки ~ وَ عَنْ атайлаб, қасддан; عَنْ سَابِقِ ~ ёки تَعَمُّدٍ атайин, жўрттага; بِلَا ~ ёки عَنْ غَيْرِ ~ ёки مِنْ غَيْرِ ~ ёмон ният қилмасдан, билмасдан, беихтиёр, ғайриихтиёрий равишда; بِغَيْرِ ~ وَلَا تَدَبُّرٍ бирор мақсадсиз; أَوْ عَنْ غَيْرِ ~ عَنْ атайлабдан ёки бехосдан; ... أَنْ ~ بِـ ...(и)ш мақсадида; حُسْنُ الـ~ яхши ният, ғаразсиз мақсад; بِحُسْنِ الـ~ яхши ният билан; سُوءُ الـ~ бадниятлик, бузуқ ниятлик, бузуқ ният; بِسُوءِ الـ~ ёмон ният билан; ... عَلَى ... إِطْلَاعُهُ ~نَا ёки ~نَا أَنْ نُطْلِعَهُ عَلَى ... мақсадимиз ... ҳақида уни хабардор қилиб қўйишдир; 2) *грам.* маъно; 3) тежаш, эконом қилиш; فِي ~ وَاعْتِدَالٍ тежаб ва ўртамиёналик билан; ◊ ~كَ هُوَ! мана, у рўпарангда турибди! 4) адолат, одиллик

– قَصْدَةٌ *кўп.* قِصَدٌ бурда, парча, бўлак

– قَصْدِيٌّ қасддан қилинган, жўрттага қилинган

– قَصِيدٌ 1) бенуқсон, беайб; 2) талаб қилинган, изланган, керакли; 3) қасида; وَ هَذَا هُوَ بَيْتُ الْـ~ масаланинг моҳияти мана шунда (*сўзма-сўз:* қасиданинг бош байти мана шу)

– قَصِيدَةٌ *кўп.* قَصَائِدُ қасида, поэма; تَلَا زَيْدٌ لِزَيْنَبَ قَصَائِدَ الْغَزَلِ Зайд Зайнабга тегажоғлик қилди (*сўзма сўз:* Зайд Зайнабга ишқий қасидалар ўқиди)

– مُتَقَصَّدٌ олдиндан режалаштириб қўйилган

– مُقْتَصِدٌ 1) тежамкор, тежовчи, тежаб сарф қиладиган; 2) иқтисодчи, экономист

– مَقْصَدٌ *кўп.* مَقَاصِدُ мақсад; интилиш, ният

– مَقْصِدٌ *кўп.* مَقَاصِدُ туб мақсад

– مَقْصُودٌ 1) керакли, талаб қилинган; الْغَرَضُ الْـ~ етишиш хоҳланган мақсад; 2) жўрттага (атайлаб) қилинган; غَيْرُ ~ олдиндан ният қилинмаган, бехосдан бажарилган; خَطَأٌ غَيْرُ ~ тасодифий хато; بِصُورَةٍ ~ةٍ атайлаб, олдиндан режалаштирилган ҳолда; 3) мақсад; 4) маъно

قَصْدِيرٌ, قِصْدِيرٌ қалай; وَرَقُ الْـ~ қалайдан ишланган зар қоғоз

قَصُرَ (قصر) I (у) قِصَرٌ 1) қисқа бўлмоқ, калта бўлмоқ, қисқармоқ; 2) (*н. биландир*) чекланмоқ (عَلَى); قَصَرَ[1] (у) قُصُورٌ 1) кам бўлмоқ, етарли бўлмай қолмоқ; (*бирор н. га*) етмай қолмоқ (عَنْ); ~تْ بِهِ طَاقَتُهُ عَنْ ... ...қилишга унинг кучи етмай қолди; 2) адашмоқ, хатога йўл қўймоқ, (*бирор масалада*) эҳтиётсизлик қилмоқ (فِي); 3) (*н. нидир қилишга*) лаёқатсиз бўлмоқ, кучсиз бўлмоқ (عَنْ); ~ عَنِ الْهَدَفِ нишонга тегмай қолмоқ, хато кетмоқ; قَصَرَ[2] (и) قَصْرٌ 1) қисқа қилмоқ, қисқартирмоқ; 2) қулфламоқ, қулфлаб қўймоқ; 3) (*бирор н. билан* ёки *бирор н. да*) чеклаб қўймоқ (عَلَى); 4) газламани оқартирмоқ; قَصَرَ[3] (у) قَصْرٌ латофатли (гўзал, кўркам) қилмоқ; II قَصَّرَ 1) қисқартирмоқ, озайтирмоқ, камайтирмоқ; 2) адашмоқ, хатога йўл қўймоқ; (*н. нидир*) ҳафсаласизлик билан бажармоқ (فِي); لَمْ يُقَصِّرْ فِي ... ...га ҳамма имкониятни ишга солмоқ; 3) (*н. нидир*) тўхтатмоқ, бас қилмоқ (عَنْ); 4) (*н. нидир н. биландир*) чеклаб қўймоқ (عَلَى); 5) (*н. нидир қилишга*) қурби етмай қолмоқ, кучсиз бўлмоқ (عَنْ); 6) латофатли (гўзал, кўркам) қилмоқ; III قَاصَرَ (*н. нидир*) қисқартиришга интилмоқ; IV أَقْصَرَ 1) қисқартирмоқ, калталаштирмоқ; 2) (*н. нидир*) тўхтатмоқ, бас қилмоқ (عَنْ); 3) (*н. дандир*) кучи етса ҳам ўзини тиймоқ (عَنْ); 4) паст бўйли фарзандлар кўрмоқ; إِنَّ الطَّوِيلَةَ قَدْ تُقْصِرُ وَ إِنَّ الْقَصِيرَةَ قَدْ تُطِيلُ *ҳад.* новча аёл паст бўйли фарзанд ва паст бўйли аёл новча фарзанд кўриши мумкин; VI تَقَاصَرَ 1) секин-аста қисқармоқ, калталашмоқ; 2) (*н. нидир қилишга*) кучи етмай қолмоқ, қодир бўлмай қолмоқ (عَنْ); 3) (*н. нидир*) тўхтатмоқ, бас қилмоқ; (*н. нидир*) рад этмоқ, қайтармоқ (عَنْ); 4) ўзини кичик қилиб кўрсатмоқ, ўзини кичикликка солмоқ; VII انْقَصَرَ оқланмоқ (*газлама ҳақида*) VIII اقْتَصَرَ (*н. биландир*) чекланмоқ, кифояланмоқ (عَلَى); لَكِنَّ الْأَمْرَ لَمْ يَقْتَصِرْ عَلَى هَذَا лекин иш бу билан чекланиб қолмади; X اسْتَقْصَرَ 1) қисқа деб ҳисобламоқ; 2) кам, етарли эмас деб билмоқ

– اقْتِصَارٌ 1) қисқариш, чекланиш; 2) қисқалик, بِالْـ~ қисқа қилиб

– تَقْصِيرٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) қисқартириш, озайтириш; 2) хатога йўл қўйиш; бепарволик, ҳафсаласизлик; (*н. нидир*) эҳтиётсизлик билан амалга ошириш; ~ لِلْوَقْتِ вақтни беҳуда ўтказиш

– تَقْصِيرَةٌ меҳмонлар учун ташкил этилган унча катта бўлмаган базм

– قَاصِرٌ 1) (*н. биландир*) чегараланувчи (عَلَى); 2) кичик ёшдаги, балоғатга етмаган; 3) (*бирор н. ни бажаришга*) қурби етмайдиган (عَنْ); заиф, кучсиз; нуқсонли; 4) *грам.* ўтимсиз; ◊ يَتِيمٌ ~ етимча; ~ الْبَاعِ а) лаёқатсиз; б) обрўси йўқ, нуфузсиз; ~ الْيَدِ а) заиф; б) камбағал, дасти (қўли) калта

– قَاصِرَةٌ балоғатга етмаган қиз; امْرَأَةٌ ~ُ الطَّرْفِ 1) тортинчоқ, ҳаёли аёл; 2) эридан бошқага назар солмайдиган аёл

– قَصَّارٌ газлама оқловчи (оҳорловчи)

– قُصَارٌ = قُصَارَى

– قِصَارَةٌ 1) газламани оқлаш (оҳорлаш); 2) газламани оқлаш (оҳорлаш) касби

– قُصَارَى 1) чегара, сўнгги чек; فِي الْـ~ жуда бўлмайдиган бўлса, бошқа иложи топилмай қолса; قُصَارَاكَ أَنْ تَفْعَلَ هَذَا ҳеч иложи бўлмаган тақдирда сен буни қилишинг керак; 2) туб мақсад; ~ الْقَوْلِ (الْأَمْرِ) гапнинг қисқаси, гапнинг индаллоси; ◊ بَذَلَ ~ طَاقَتِهِ ёки بَذَلَ ~ الْجُهْدِ у қўлидан келадиган барча ишни қилди

– قَصْرٌ[1] *кўп.* قُصُورٌ қаср, сарой; ~ النِّقَابَاتِ касаба уюшмалар уйи; الْـ~ الْجُمْهُورِيُّ Республика саройи (*Қоҳирада*); شَيَّدَ الْقُصُورَ الْعَوَالِيَ кўкнори хаёллар қилмоқ

– قَصْرٌ[2] 1) чеклаш, чегаралаш; 2) қисқартириш; 3) қисқалик; 4) чегара, ҳад

– قَصَرٌ эҳтиётсизлик, ҳафсаласизлик; дангасалик

– قُصْرٌ: ~ ذَيْلٍ *маж.* ҳали хом экан (*бирор н. ни қўлга киритишнинг иложи бўлмаганда айтилади*)

– قِصَرٌ қисқалик; 2) арзимаслик, арзимайдиганлик; 3) бўйига етмаганлик, норасидалик; ◊ ~ الْبَاعِ а) зифлик; б) лаёқатсизлик; в) обрўсизлик, эътиборсизлик; ~ النَّظَرِ (الْبَصَرِ) калтабинлик, узоқни кўра билмаслик (олмаслик)

– قَصَرَةٌ1 *кўп.* أَقْصَارٌ (*қушлардаги*) қуйруқ, дум

– قَصَرَةٌ2 *кўп.* قَصَرٌ таг, ост; ~ الْعُنُقِ бўйиннинг таги

– قَصْرِيٌّ обрўли, эътиборли, олийжаноб, олийҳиммат

– قَصْرِيَّةٌ *кўп.* قَصَارٍ, قَصَارَى 1) гултувак, ваза; 2) тунда ишлатиладиган тувак

– قُصُورٌ 1) камчилик, етишмовчилик; қодир эмаслик, қурбсизлик, қобилиятсизлик; 2) номукаммаллик; 3) парвосизлик, бепарволик; дангасалик; 4) балоғатга етмаганлик; ◊ الـــ~ُ الذَّاتِيُّ инерция; ~ الْعَارِضَةِ қобилиятнинг чекланганлиги

– قَصِيرٌ кўп. قِصَارٌ 1) калта, қисқа; ~ُ الْعُمْرِ умри қисқа; ~ُ الْأَجَلِ қисқа муддатли; 2) паст; ~ُ الْقَامَةِ паст бўйли; 4) ҳимоя остидаги (бадавийларда); ~ُ الْبَاعِ = قَاصِرُ الْبَاعِ ; ~ُ الْيَدِ = قَاصِرُ الْيَدِ кар. قَاصِرٌ ; кар. قَاصِرٌ

– قَيْصَرٌ кўп. قَيَاصِرَةٌ алиф.б.қ.

– مُقْتَصَرٌ 1) қисқа, қисқартирилган; 2) лўнда қилиб ифодаланган

– مَقْصُورٌ 1) (н. биландир) чекланган (عَلَى); 2) қисқартилган; сиқиқ, қисқача; ~َةٌ أَلِفٌ грам. қисқа алиф, чўзиқ "а" товушини ифодаловчи ى ҳарфи; 3) оқланган, оққа бўялган

– مَقْصُورَةٌ кўп. مَقَاصِيرُ хона, алоҳида ажратилган бўлма; 2) бўлим; ложа (театрда) 3) судланувчилар учун ажратилган ўриндиқ; 4) кўшк, айвонча; шийпон

قُصْرُمِلٌ қурилиш материали (кул, оҳак, қум)

I قَصَعَ (а) قَصْعٌ 1) ютмоқ, овқатни томоқдан ўтказмоқ; ютинмоқ; 2) очкўзлик билан ичмоқ; 3) майдаламоқ, ун қилмоқ (тегирмон тоши ҳақида); 4) эгмоқ, букмоқ, қайирмоқ; VII انْقَصَرَ эгилмоқ, букилмоқ, қайирилмоқ; ◊ الْمَفْصَلَ ~ пайларни чўзиб юбормоқ, бўғимни чиқариб олмоқ (майиб қилмоқ)

– قَصْعٌ чайнаш; ~ُ الْجِرَّةِ қайтарилган кавшни чайнаш

– قَصْعَةٌ кўп. قِصَاعٌ, قَصَعَاتٌ ёғоч товоқ, ёғочдан ишланган ликопча; ◊ ~ُ الْمَرْكَبِ кеманинг корпуси; ~ُ الشَّرِيطِ الْحَدِيدِيِّ темир йўл тагига қўйиладиган ёғочнинг (шпалнинг) запаси

قُصَعِينٌ бот. маврак, мармарак

I (قصف) قَصَفَ (и) قَصْفٌ 1) синдирмоқ; 2) гумбирламоқ, қалдирамоқ (момақалдироқ ҳақида); 3) ўққа тутмоқ, бомба ёғдирмоқ; قَصَفَ (у) قَصْفٌ, قُصُوفٌ ароқхўрлик қилмоқ, маишат қилмоқ; еб-ичиб маза қилиб вақт ўтказмоқ; قَصِفَ (а) قَصَفٌ мўрт бўлмоқ, синувчан бўлмоқ; II قَصَّفَ синдирмоқ, бузмоқ; V تَقَصَّفَ қирқилиб кетмоқ, қирқилиб тушмоқ (соч ҳақида); VII انْقَصَفَ ёрилмоқ, ёрилиб кетмоқ; дарз кетмоқ

– تَقَصُّفٌ синиш, парчаланиш

– قَاصِفٌ 1) қаттиқ, гумбурлаган (овоз ҳақида); ~ بِصَوْتٍ гумбурлаган овоз билан; 2) бомбардимончи, бомбардимон қилувчи; الـــ~َـــةُ الطَّائِرَةُ бомбардимончи самолёт

– قَصْفٌ 1) гумбурлаган овоз; ~ُ الْمَدَافِعِ тўпдан ўқ отиш, замбаракдан тўп отиш, бомбардимон қилиш; 2) маишатбозлик, зиёфат; 3) ўйин-кулги

– قَصِفٌ, قَصِيفٌ мўрт, синувчан; заиф, нозик

– قُصُوفٌ зиёфат

– مَقْصَفٌ кўп. مَقَاصِفُ буфет

قَصْقَصَ 1) синдирмоқ, бузмоқ, парчаламоқ; 2) бўлак-бўлак қилмоқ, кесмоқ; тагидан кесмоқ (қирқмоқ), ичини қирқиб ташламоқ

– قَصْقَصَةٌ бўлак-бўлак қилиш; тагидан қирқиш, тагидан кесиш

– قُصْقُوصَةٌ кўп. قَصَاقِيصُ кесик, қийқим, қийқинди

I قَصَلَ (и) قَصْلٌ 1) ўриб олмоқ, ўрмоқ (мас., буғдойни); кесмоқ, қирқмоқ; 2) кийим тикиладиган газламадан уриб қолмоқ (чевар ҳақида); ~ الدَّابَّةَ قَصِيلاً ҳайвонга сули едирмоқ, ҳайвонни сули бериб боқмоқ; II قَصَّلَ (қоғозни) қирқмоқ, кесмоқ; VII انْقَصَلَ кесмоқ, қирқмоқ, ўриб олмоқ, ўрмоқ (мас., буғдойни)

– قَاصِلٌ ўткир, ўткир тиғли

– قَصَّالٌ 1) ўткир, ўткир тиғли; 2) ўроқчи

– قُصَالَةٌ тўпон, қипиқ, сомон

– قَصَلٌ, قَصْلٌ жам. 1) поя, тўпон, қипиқ; сомон; 2) курмак

– قَصَلَةٌ, قَصْلَةٌ кўп. قَصَلَاتٌ бир дона поя

– قَصِيلٌ хашак учун ўрилган сули майсаси ёки пишиб етилмаган буғдой

– قَاصِلٌ = مِقْصَلٌ

– مِقْصَلَةٌ кўп. مَقَاصِلُ жодимашина

I قَصَمَ (и) قَصْمٌ синдирмоқ, бузмоқ, майдаламоқ; ◊ الظَّهْرَ ~ оғирлаштирмоқ, зўрайтирмоқ; V تَقَصَّمَ синмоқ, бузилмоқ, майдаланмоқ; дарз кетмоқ, ёрилмоқ; VII انْقَصَمَ синдирилмоқ, бузилмоқ, синган бўлмоқ

– قَاصِمٌ[1] бузувчи, синдирувчи; тор-мор келтирувчи; қақшатқич; ~َــةٌ ضَرَبَاتٌ қақшатқич зарбалар; أَصَابَهُ بِضَرْبَةٍ ~َــةٍ кимгадир қақшатқич зарба бермоқ; ◊ عَمَلٌ ~ٌ لِلظَّهْرِ машаққатли, толиқтирувчи иш

– قَاصِمٌ[2] ёки قَاصِمَةٌ кўп. قَوَاصِمُ катта бахтсизлик; عَاصِمَةٌ مِنْ كُلِّ ~ хар қандай офатдан ҳимоя

– قَصِمٌ мўрт, тез синадиган

– قِصْمَةٌ парча, бўлак

– قَصِيمٌ = قَصِمٌ

– قُصَيْمَةٌ кўп. ~َاتٌ — узунчоқ бактерия

قَاصُونٌ кўп. قَوَاصِينُ кессон (сув остида узоқ вақт иш бажаришда керак бўладиган ғаввослик мосламаси)

I (قصو) قَصَا (у) قَصْوٌ ёки قَصِيَ (а) قَصًى (н. дандир) узоқлашмоқ, узоқда бўлмоқ (عَنْ); ~ الْبَعِيرَ أَوِ الشَّاةَ туя ёки қўйининг қулоғини кесмоқ; II قَصَّى қирқмоқ, кесмоқ, олмоқ (тирноқни); IV أَقْصَى 1) узоқлаштирмоқ, йироқлаштирмоқ; ҳайдамоқ; 2) энг ниҳоясига, охирги чегарасигача етиб бормоқ; V تَقَصَّى 1) узоққа кетмоқ, йироқлашмоқ; 2) ўрганмоқ, тадқиқ қилмоқ; ~ آثَارَهُ кимнингдир

изидан бормоқ; X اِسْتَقْصَى 1) орқасидан пойлаб бормоқ, таъқиб қилмоқ; (н. нидир) даракламоқ, суриштириб билмоқ (عَنْ) 2) ўрганмоқ, чуқур тадқиқ қилмоқ

– اِسْتِقْصَاءٌ ўрганиш, чуқур тадқиқ қилиш; ~ الْكَوْنِ (الْفَضَاءِ) космосни тадқиқ этиш

– إِقْصَاءٌ узоқлаштириш, йироқлаштириш; ҳайдаш, сургун қилиш

– أَقْصَى мн. قُصْوَى кўп. أَقَاصٍ 1) энг узоқ, энг йироқ; الشَّرْقُ الْـ~ Узоқ Шарқ; أَقَاصِي الْأَرْضِ ер юзининг энг узоқ бурчаклари; 2) охирги, энг чегарадаги; максимал; الضَّرُورَةُ الْقُصْوَى ўта зарурият; ◊ الْجَامِعُ الْـ~ Ал-Ақсо масжиди (*Қуддуси шарифда*); مِنْ أَقْصَاهَا إِلَى أَقْصَاهَا (*ўлканинг*) у четидан бу четига, у томонидан бу томонига

– تَقَصٍّ ўрганиш, чуқур таҳлил қилиш

– قَاصٍ мн. قَاصِيَةٌ узоқдаги, йироқдаги; ◊ الْقَاصِي وَ الدَّانِي ёппасига, ялписига, истисносиз (*сўзма- сўз:* узоқдаги ва яқиндаги)

– قَصَاءٌ узоқ масофа, узоқлик, узоқ ер

– قَصْوَاءُ мн. 1) қулоғи қирқилган; شَاةٌ ~ қулоғи қирқилган қўй; 2) Муҳаммад алайҳиссаломнинг туялари номи

– قَصِيٌّ кўп. أَقْصَاءٌ = قَاصٍ

– مَقْصُوٌّ қулоғи кесилган; جَمَلٌ ~ қулоғи кесилган туя

– مَقْصِيٌّ = مَقْصُوٌّ

قَصْوَلَ кийим тикилаётган газламадан уриб қолмоқ, ўғирлаб олиб қолмоқ (*чевар ҳақида*)

قَضَّ[1] (قضّ) I (*а/у*) قَضٌّ 1) тешмоқ, тешиб ўтмоқ, ўймоқ; 2) бузмоқ, бузиб ташламоқ; 3) юлиб олмоқ, суғуриб олмоқ; قَضَّ[2] (*u/a*) قَضَضٌ қаттиқ бўлмоқ (*мас., ўриндиқ ҳақида*); IV أَقَضَّ 1) қаттиқ бўлмоқ (*мас., ўриндиқ ҳақида*); 2) қаттиқ қилмоқ, ноқулай қилиб қўймоқ (*мас., ўриндиқни*); ~ مَضْجَعَهُ (*ётган одамни*) безовта қилмоқ; هَذَا ~ الْكَابُوسُ مَضْجَعِي бу чивин менга уйқу бермади; VII اِنْقَضَّ (*к. нингдир устига*) ағдарилмоқ, ўпирилиб тушмоқ, қулаб тушмоқ (عَلَى); (*н. нингдир устига*) тик чизиқ бўйлаб шўнғимоқ (عَلَى); 2) бузилмоқ, вайрон бўлмоқ, ағанай-ағанай деб турмоқ (*мас., девор*); X اِسْتَقَضَّ қаттиқ деб билмоқ; الْمَضْجَعَ ~ тўшакни қаттиқ деб билмоқ

– اِنْقِضَاضٌ тепадан ҳужум қилиш, тик чизиқ бўйлаб шўнғиш; طَائِرَةُ الْـ~ тик чизиқ бўйлаб шўнғувчи самолёт; زَاوِيَةُ الْـ~ шўнғиш бурчаги; ~ الْكَوَاكِبِ юлдузларнинг учиши

– قَضٌّ шағал, майда тошлар; ~ وَ قَضِيضٌ *маж.* анжом, лаш-луш, қақир-қуқир, кўч-кўрон; اِنْتَقَلَ إِلَيْهِ بِـ~ـهِ وَ قَضِيضِهِ уникига барча лаш-лушлари билан кўчиб келди

– قَضَضٌ = قَضٌّ

– قَضِيضٌ = قَضٌّ; جَاؤُوا بِـ~ـهِمْ улар битта, ҳам қолмай ҳаммалари келишди

قَضَبَ I (*u*) قَضْبٌ 1) кесмоқ, қирқмоқ, ичини қирқиб ташламоқ; 2) жазоламоқ, жазо бермоқ; хивич билан саваламоқ; ◊ ~ـتُ النَّاقَةَ туяга миндим; II قَضَّبَ қирқмоқ, учини қирқиб ташламоқ; VII اِنْقَضَبَ қирқилмоқ, кесилмоқ; VIII اِقْتَضَبَ 1) тагини қирқмоқ; 2) қирқиб ташламоқ, қисқартирмоқ; 3) оғизга келганини гапирмоқ, гап тўқимоқ, тайёргарликсиз гапга чиқмоқ

– اِقْتِضَابٌ 1) қисқартиш; қисқалик; بِـ~ қисқа қилиб; 2) гап тўқиш, тайёргарликсиз гап гапириш

– قُضَابَةٌ қийқим, қийқинди, резги; тараша, пайраҳа

– قَضْبٌ *бот.* беда, йўнғичқа

– قَضْبَةٌ = قَضْبٌ

– قَضِيبٌ кўп. قُضُبٌ, قُضْبَانٌ 1) новда, шохча, буток; 2) гаврон, савағич; 3) хивчин, чивиқ; 4) асо, ҳасса, таёқ; 5) чорқирра ёғоч, тўсинбоп ёғоч; темир йўл рельси; قُضْبَانُ سِكَّةِ الْحَدِيدِ темир йўл рельслари; 6) эркакларнинг жинсий олати

– مُقْتَضَبٌ 1) қисқартирилган; қисқа; 2) биринчи марта айтилган, ҳикоя қилинган; тўқиб чиқарилган; خَبَرٌ ~ кутилмаган янгилик; 3) янги; теша тегмаган, оригинал; 4) муқтазаб (*аруз баҳрларидан бири*)

– مُقْتَضَبَاتٌ кўп. янгиликлар

– مِقْضَبٌ кўп. مَقَاضِبُ 1) пичоқ; 2) гулқайчи

– مَقْضَبَةٌ бедапоя, бедазор

قَضَعَ I (а) قَضْعٌ тиймоқ, босмоқ, попугини пасайтирмоқ

– قُضَاعٌ, قَضْعٌ қориндаги санчиқ, оғриқ

قَضُفَ I (у) قَضَافَةٌ, قَضَفٌ 1) хушқомат бўлмоқ, хурсанд бўлмоқ; 2) ориқ бўлмоқ, озмоқ, ориқламоқ

– قَضِيفٌ кўп. قُضَفَاءُ, قِضَافٌ 1) хушқомат, қадди-қомати келишган; 2) ориқ, озғин

قَضْقَضَ 1) қарсиллатиб синдирмоқ; тишда чақмоқ; 2) тақилламоқ (*тиш ҳақида*)

قَضَمَ (قضم) I (*u*) قَضْمٌ майда-майда қилиб тишлаб ташламоқ, кемирмоқ, ғажимоқ, ямламоқ, тишда чақмоқ; ~ إِصْبَعَ النَّدَمِ *маж.* пушаймон қилмоқ (*сўзма-сўз:* надомат бармоғини тишламоқ); قَضِمَ (а) قَضَمٌ 1) учи синмоқ (*тиш ҳақида*); 2) тиши синмоқ; قَضِمَ I (а) قَضْمٌ 1) арпа емоқ, арпа билан боқилмоқ; IV أَقْضَمَ арпа едирмоқ; ~ الدَّابَّةَ ҳайвонни арпа бериб боқмоқ

– أَقْضَمُ мн. قَضْمَاءُ кўп. قُضْمٌ тиши синиқ, синиқ тишли

– قُضَامَةٌ қовурилган нўхот

– قَضَمٌ 1) жасур, қўрқмас, баҳодир; 2) қилич

– قُضْمَةٌ бир тишлам нарса; أَسْكَتَ جَوْعَتَهُ ~ бир тишлам тишлаш билан у очлигини бостирди

– قَضِيمٌ[1] кўп. قُضُمٌ ўтмас, тиғи (дами) қайтган (*қилич ҳақида*)

– قَضِيمٌ[2] кўп. قُضُمٌ 1) сув (нам) ўтказмайдиган қилиб ишланган қоғоз (пергамент); 2) арпа

قَضَى I (*u*) قَضَاءٌ 1) ҳукм қилмоқ, муҳокама қилмоқ, ажрим қилмоқ, қозилик қилмоқ, суд қилмоқ, ишни судда кўрмоқ; 2) (*к. гадир бирор н.*

ни) белгиламоқ, беришга қарор қилмоқ (ب, عَلَى); (*бирор н. га*) дучор қилмоқ (إِلَى); 3) (*н. нингдир*) фойдасига ҳукм чиқармоқ (لـ); 4) (*к. дандир н. нидир*) талаб қилмоқ (ب, عَلَى); 5) ўтказмоқ; ~ الْوَقْتَ вақт ўтказмоқ; ~ وَقْتَ فَرَاغِهِ بِلَعْبِ الشَّطْرَنْجِ бўш вақтини шахмат ўйнаб ўтказмоқ; ~ إِجَازَتَهُ فِي ... таътилни ...да ўтказмоқ; 6) бажармоқ, амалга оширмоқ, адо этмоқ, ижро этмоқ; ~ الدَّيْنَ қарзни тўламоқ; ~ الصَّلَاةَ намоз ўқимоқ; ~ الضَّرُورَةَ *ёки* ~ الْحَاجَةَ ҳожатга бориб келмоқ, бўшанмоқ; ~ الْوَاجِبَ бурчни бажармоқ; وَ قُضِيَ أَمْرُهُ! тамом, вассалом!; масала ҳал! لَكِنْ قُضِيَ الْأَمْرُ! суви тугади, жон таслим қилди; 7) (*н. нидир*) йўқ қилмоқ, бартараф этмоқ (عَلَى); (*к. нидир*) ҳалок қилмоқ, ўлдирмоқ (عَلَى); ~ عَلَى حَيَاتِهِ кимнидир ҳаётдан маҳрум қилмоқ; ~ عَلَى آخِرِهِمْ ҳаммани битта қолдирмай йўқ қилмоқ; ~ عَلَى شَيْءٍ مِنْ جُذُورِهِ ниманидир таг-туги билан йўқ қилмоқ; 8) *шунингдек*, ~ نَحْبَهُ *ёки* ~ أَجَلَهُ вафот этмоқ, ўлмоқ; ~ فِي زَهْرَةِ عُمْرِهِ у қирчиллама ёшида вафот этди; قَضَتْ زَوْجَتُهُ унинг рафиқаси қазо қилди; ◊ ~ مِنْهُ وَطَرَهُ кимдандир кўзлаган нарсасини олмоқ; ~ مِنْهُ الْعَجَبَ таажжубда қолмоқ, ҳайрон бўлиб қолмоқ; II قَضَّى 1) умр ўтказмоқ, умргузаронлик қилмоқ; 2) бажармоқ, адо (ижро) қилмоқ 3) етарли бўлмоқ, кифоя қилмоқ; 4) қозиликка тайин қилмоқ, судья этиб тайинламоқ; III قَاضَى 1) суд қилмоқ, суд жараёнини олиб бормоқ; 2) судга бермоқ, суд жавобгарлигига тортмоқ; V تَقَضَّى 1) ўтмоқ, ўтиб кетмоқ (*вақт ҳақида*); 2) ниҳоясига етмоқ, тугамоқ; VI تَقَاضَى 1) мурожаат қилмоқ; (*к. нидир*) суд жавобгарлигига тортмоқ (أَمَامَ); 2) маош (иш ҳақи) олмоқ; 3) (*тўлашни*) талаб қилмоқ; VII اِنْقَضَى 1) ниҳоясига етмоқ, тугамоқ; 2) ўтиб кетмоқ, ўтмоқ (*вақт ҳақида*); ~ أَجَلُهُ у қазо қилди; VIII اِقْتَضَى тақозо қилмоқ, талаб қилмоқ (*мас., вазият*); X اِسْتَقْضَى 1) ажрим қилишни сўрамоқ, ишни бир ёқли этишни илтимос қилмоқ; судя (қози) этиб тайинламоқ; 2) (*н. нидир бажаришни*) талаб қилмоқ; ~ الدَّيْنَ қарзни сўраб келмоқ, қарзни тўлашни талаб қилмоқ; 3) қўлга киритмоқ; 4) ишлатмоқ, фойдаланмоқ; اُسْتُقْضِيَ қози (судя) этиб тайинланмоқ

– اِسْتِقْضَاءٌ 1) қози (судя) этиб тайинлаш; 2) (*н. нидир бажаришни*) талаб этиш; ~ الدَّفْعِ тўлашни талаб этиш; 3) қўлга киритиш

– اِقْتِضَاءٌ 1) талаб, зарурат, зарурият, эҳтиёж; عِنْدَ الـ~ тақозо қилганида, керак бўлса; 2) тўлатиш, ундириш

– اِنْقِضَاءٌ (*муҳлатнинг*) тугаши; тамом; ~ التَّعَهُّدَاتِ тилхат (мажбурият)нинг ўз кучини йўқотиши

– قَاضٍ *мн.* قَاضِيَةٌ 1) суд қилувчи, ҳукм чиқарувчи; 2) ҳал қилувчи, ниҳоий; ўлдирувчи, йўқ қилувчи; السُّمُّ الْقَاضِي заҳри қотил; الضَّرْبَةُ الْقَاضِيَةُ ўлим зарбаси; 4) *кўп.* قُضَاةٌ а) судя, қози; ~ شَرْعِيٌّ шариат асосида ҳукм чиқарувчи қози; قَاضِي الْإِحَالَةِ кўриладиган масалани бошқа судга ошириш *ёки* уни ёпиш ҳақида ҳукм чиқарувчи судя; رَئِيسُ الْقُضَاةِ *ёки* قَاضِي الْقُضَاةِ бош шаръий қози; قَاضِي التَّحْقِيقِ суд терговчиси; قَاضِي الصُّلْحِ *ёки* قَاضِي الْمَوَادِّ الْجُزْئِيَّةِ чакана ишлар судяси; الْقَاضِي الْعُرْفِيُّ ҳакамлар суди, арбитр; 6) *кўч. м.* пул. قَاضِي الْحَاجَاتِ ҳожат чиқарувчи, ҳожатбарор (*Оллоҳга нисбатан айтилади*); حَاسَبَ الْقَاضِيَ ҳожатга бориб келмоқ, бўшанмоқ

– قَضَاءٌ[1] *кўп.* أَقْضِيَةٌ, قَضَاوَاتٌ 1) қазо (*уездга ўхшаш маъмурий бирлик*); 2) вилоят (*Ироқда*)

– قَضَاءٌ[2] 1) ҳуқуқшунослик, ҳуқуқ; 2) адлия, судчилик; ~ شَرْعِيٌّ шариат асосидаги судчилик; دَارُ الـ~ суд, трибунал; الـ~ وَالْإِدَارَةُ суд ҳокимияти ва маъмурий ҳокимият; كُرْسِيُّ الـ~ суд ўтирадиган стул; 3) суд идораси; 4) бажариш, адо этиш; ўтказиш; ~ الْوَقْتِ вақт ўтказиш; 5) қазо, ҳукм; *дин.* Аллоҳнинг шак-шубҳасиз ҳукми; ~ اللهِ *ёки* الـ~ الْمَحْتُومُ ўлим; ~ لَا يُرَدُّ бошга тушиши муқаррар бўлган тақдир; بِالـ~ وَالْقَدَرِ *ёки* ~ وَقَدَرًا тақдир тақозоси билан, тасодифан; الْاِعْتِقَادُ (الْعَقِيدَةُ) بِالـ~ وَالْقَدَرِ тақдирга, Аллоҳнинг иродасига ишониш, фатализм; حَمَّ الـ~ *қар.* حَمَّ[1]; نَزَلَ ~ اللهِ فِيهِ у вафот этди; 6) (*н. нидир*) бартараф этиш, йўқ қилиш (عَلَى); الـ~ عَلَى الْأُمِّيَّةِ саводсизликни тугатиш

– قَضَائِيٌّ 1) судга оид; الـ~ التَّحْقِيقُ суд тергови; الْحَارِسُ الـ~ суд секвестратори (*бойлик ва мол-мулкдан фойдаланишни вақтинча тўхтатиб турувчи ходим*); 2) юридик; الْمُسْتَشَارُ الـ~ юридик маслаҳатчи; юрисконсультант

– قَضًى 1) суд; 2) ҳукм, қарор; 3) ҳуқуқ, ҳуқуқшунослик

– قَضِيَّةٌ *кўп.* قَضَايَا 1) масала, муаммо; ~ حَيَاةٍ أَوْ مَمَاتٍ ҳаёт ёки ўлим масаласи; 2) иш, ҳодиса; ~ نَزْعِ السِّلَاحِ الْعَامِّ وَالتَّامِّ ялпи ва тамомила қуролсизланиш иши; 3) *юр.* дело; даъво; суд жараёни; الـ~ الْجِنَائِيَّةُ жиноий иш, жиноий дело; الـ~ الْمَدَنِيَّةُ гражданлик иши; الـ~ السِّيَاسِيَّةُ сиёсий иш; مَصَارِفُ الـ~ суд харажатлари; أَعَادَ النَّظَرَ فِي الـ~ ишни қайта кўриб чиқмоқ; أَقَامَ الـ~ عَلَى... (*к. гадир қарши*) иш қўзғатмоқ; 4) *мат.* теорема; ~ عَارِضَةٌ *мат.* бошқа теоремани исбот қилиш учунгина керак бўладиган ёрдамчи теорема, лемма; 5) асосий фикр, мазмун; тезис; асос, далил (*мантиқда*); الـ~ الْمُسَلَّمُ بِهَا (*кўп.* الْقَضَايَا الْمُسَلَّمُ بِهَا) *ёки* الـ~ الْبَدِيهِيَّةُ *мат.* аксиома

– مُتَقَاضٍ *мн.* مُتَقَاضِيَةٌ 1) судланувчи; 2) *юр.* томон; مُتَقَاضِيَانِ *ик. с.* судланувчи икки томон

– مُتَقَاضُونَ *кўп. юр.* томонлар

– مُقَاضَاةٌ 1) судланиш, даъволашиш, судлашиш жараёни; ишни судда кўриш; 2) судга чақириш, судга жалб қилиш

– مُقْتَضًى 1) зарурий, керакли, тақозо қилинган; 2) маъно; عَلَى مُقْتَضَى ...га музофиқ, ...га биноан; ~ الْحَال вазиятга мувофиқ равишда

– مُقْتَضَيَات кўп. зарурат, эҳтиёж, талаб

– مُقْتَضًى 1) олдиндан ҳал қилинган, аниқлаб қўйилган; 2) бажарилган, охирига етказилган; الْأَمْرُ الـ~ амалга ошган факт; ~ عَلَيْهِ ҳукм чиқарилган, кесилган

– مُنْقَضٍ мн. مُنْقَضِيَة ўтган, ўтиб кетган; فِي الْأُسْبُوعِ الْمُنْقَضِي ўтган ҳафтада

I قَطَّ (قَطّ) (э/у) قَطٌّ 1) (мас., тирноқни) олмоқ, кесмоқ, қирқмоқ; (қаламнинг) учини чиқармоқ; 2) ўймоқ, ўйиб нақш солмоқ (ўймакор ҳақида); 3) кўндалэнг кесмоқ, энига кесмоқ; قَطِطَ а) قَطَط калта ва жингалак бўлмоқ (соч ҳақида); II قَطَّطَ тарашлаб (эговлаб, чархлаб) силлиқламоқ (токарь ҳақида); VII اِنْقَطَّ кесилмоқ, қирқилмоқ, қирқилган бўлмоқ; VIII اِقْتَطَّ кесмоқ, қирқмоқ, учини чиқармоқ

– قَطْ етарли, кифоя; ~نِي менга кифоя, ~كَ сенга етарли

◊ فَـ~ фақат

– قَطُّ ўтган замон маъносидаги феъл билан ишлатилади; مَا ~ ... ёки لَمْ ... ~ мутлақо, ҳеч қачон + феълнинг бўлишсиз шакли; مَا رَأَيْتُهُ ~ мен уни мутлақо кўрмадим

– قَطٌّ[1] жингалак, қўнғироқ (соч)

– قَطٌّ[2] қиммат, қимматбаҳо, нархи баланд

– قِطٌّ кўп. قِطَاط, قِطَطَة мушук; أُنْثَى الـ~ ангор мушуги; الـ~ الْبَرِّيّ ёввойи мушук; الـ~ الزَّبَاد ~ ипор ҳид чиқарадиган йиртқич сут эмизувчиларнинг бир тури; حَشِيشَةُ الـ~ бот валерян ўсимлиги; غَابَ الـ~ فَلْعَبِ ёки إِنْ غَابَ الـ~ الْعَبْ يَا فَأْرُ мқл. Сулаймон ўлиб, девлар қутулди (сўзма-сўз: мушук йўқолди, ўйнайвер, сичқон! ёки мушук йўқолди ва сичқонлар ўйнай бошлашди)

– قِطٌّ[2] китоб; мукофотлаш ҳужжати; عَجِّلْ لَنَا ~نَا қур мукофотимиз ҳужжатини олдиндан бериб қўй!

– قَطَّاط 1) токарь; 2) ўймакор

– قِطَاط кўп. أَقِطَّة модель, андоза, намуна

– قُطَيْطَة кўп. ~ات мушукча

I قَطَبَ (и) قَطْب, قُطُوب 1) шунингдек حَاجِبَيْهِ ~ қовоғини солмоқ, ҳўмраймоқ; 2) йиғмоқ, жамламоқ; 3) тикмоқ, чатмоқ, чокламоқ; четини қайириб тикмоқ; II قَطَّبَ башарани бужмайтирмоқ, қовоқни солмоқ, ҳўмраймоқ; وَجْهَهُ ~ афтни бужмайтирмоқ; جَبِينَهُ ~ пешонасини тириштирмоқ; 2) тикмоқ, чокламоқ, чатмоқ; V تَقَطَّبَ бадқовоқ бўлмоқ (юз ҳақида); X اِسْتَقْطَبَ 1) ўзига жалб қилмоқ, ўз атрофига тўпламоқ; 2) физ. қутблаштирмоқ

– اِسْتِقْطَاب физ. қутблаштириш

– تَقْطِيب 1) ҳўмрайиш, ҳўмрайган кўриниш; 2) физ. қутблаштириш

– تَقْطِيبَة кўп. ~ات ажин, буришган жой, буруқ

– قَاطِب қовоғи солиқ, ҳўмрайган

– قَاطِبَة умумий миқдор; ~ бутунлай, ҳаммаси бўлиб, жами

– قُطْب, قُطُب, قَطْب: الرَّحَى ~ тегирмон тошини айлантирадиган ўқ; رَحَى الْحَرْبِ ~ армиядаги бош қўмондон

– قُطْب кўп. أَقْطَاب 1) қутб (шунингдек эл. да ҳам); دَائِرَةُ الـ~ қутб доираси; نَجْمُ الـ~ астр. Қутб юлдузи; الـ~ الْجَنُوبِيّ Жанубий қутб; الـ~ الشَّمَالِيّ Шимолий қутб; النِّسْبِيّ الـ~ нисбий етишиб бўлмаслик қутби; ~ سَالِب эл. манфий қутб; ~ مُوجَب эл. мусбат қутб; 2) ўқ; 3) атоқли, машҳур шахс; أَقْطَاب السِّيَاسَة машҳур сиёсий арбоблар; مُؤْتَمَرُ الْأَقْطَاب олий даражадаги анжуман

– قُطْبَة кўп. قُطَب чокнинг бир бахяси

– قُطْبِيّ қутб, қутбга оид; الشَّفَقُ الـ~ қутб шафағи

– قُطْبِيَّة физ. қутбийлик

– مُقَطِّب қовоғи солиқ, ҳўмрайган

I قَطَرَ (у) قَطْر, قُطُور, قَطَرَان 1) томмоқ, томиб турмоқ, томчилаб турмоқ; ~ دَمًا қон оқиб турмоқ, қон кетмоқ; 2) (мас., дорини) томизмоқ; 3) бир қатор қилиб тизмоқ, термоқ (вагонларни) бир-бирига уламоқ; 4) (отчни) тортмоқ, ташимоқ, судрамоқ; 5) шатакка олмоқ; 6) турнақатор бўлиб юрмоқ; ◊ الْبَعِيرَ ~ туянинг терисига суюқ модда (қар. قَطِرَان) суртмоқ, чапламоқ; II قَطَّرَ 1) тортмоқ, ҳайдамоқ, дистилламоқ (сувни); фильтрламоқ; 2) (дорини) томизмоқ, томчилатиб ҳайдамоқ; ~ الْمَعْلُومَاتِ إِلَى رَأْسِ الطِّفْلِ маж. (таълимлаш мақсадида) боланинг онгига ҳар хил маълумотларни оз-оздан сингдирмоқ; 3) бир қатор қилиб тизмоқ, уламоқ (вагонларни) бир-бирига уламоқ; ◊ قَطَرَ الْبَعِيرَ = الْبَعِيرَ ~; V تَقَطَّرَ 1) ҳайдалмоқ, дистилланмоқ (сув ҳақида); тозаланмоқ, фильтрланмоқ; 2) (к. нингдир адресига) табрик ёки совға-салом келмоқ, келиб тушмоқ; VI تَقَاطَرَ 1) муттасил оқиб турмоқ, томчилаб тушмоқ (мас., кўз ёши); 2) (к. нингдир олдига) тўпланмоқ, оқиб келмоқ, қўшилмоқ, шошилмоқ (عَلَى, إِلَى); VII اِنْقَطَرَ 1) бир қатор бўлиб тизилмоқ, сафланмоқ; 2) шатакка олинмоқ; X اِسْتَقْطَرَ 1) буғлаб ажратмоқ; 2) дистилламоқ

– اِسْتِقْطَار дистиллаш

– تَقْطِير ҳайдаш, дистиллаш; фильтрлаш, тозалаш; الْكُحُول ~ спирт ҳайдаш

– قَاطِر шатакка олувчи; الْبَاخِرَةُ الـ~ шатакка олувчи кема

– قَاطِرَة кўп. قَوَاطِر, ~ات 1) моторли вагон, паровоз, локомотив; كَهْرَبَائِيَّة ~ электровоз; моторли вагон; 2) шатакка олувчи кема, буксир

– قِطَارٌ *кўп* قُطُرٌ، ـــ اتٌ، قَطَرَاتٌ 1) турнақатор туялар, 2) поезд; ~ البَاطِنِيُّ метро; الـ~ البُخَارِيُّ буғ билан юрадиган поезд. ~ الدِّيزِل дизел поезд; ~ الْكَهْرَبَاء электр билан юрадиган поезд, электровоз; ~ خَاصٌّ махсус поезд; ~ سَرِيعٌ тезюрар поезд; ~ طُوَالِيٌّ тўғри борадиган поезд; ~ الرُّكَّاب пассажир поезди, ~ الْبَضَائِع юк ташувчи поезд; ~ مُصَفَّحٌ зирҳли поезд, бронепоезд; ~ التِّرَام трамвай вагони; 3) *ҳарб.* саф, қатор, шеренга

– قَطَّارَةٌ *кўп.* ـــ اتٌ — томизғич, пипетка

– قُطْرٌ *кўп.* أَقْطَارٌ 1) мамлакат, ўлка; دَاخِلَ الـ~ мамлакат ичида; خَارِجَ الـ~ мамлакат ташқарисида; الـ~ الْمِصْرِيُّ Миср; الـ~ الشَّمَالِيُّ Сурия; 2) область, ер; 3) томон, тараф; биқин, ён; أَرْبَعَةُ أَقْطَارِ الْمَعْمُورِ дунёнинг тўрт томони; ◊ ~ الدَّائِرَةِ ёки ~ الْمُحِيط диаметр; نِصْفُ ~ الدَّائِرَةِ *мат* квадратнинг диагонали; ~ الْمُرَبَّع радиус; بِكُلِّ أَقْطَارِ النَّفْسِ ич-ичидан, бутун вужуди билан

– قَطْرٌ[1] *кўп* قِطَارٌ 1) томиш, томчилаш; 2) *жам.* томчилар; ёмғир; 3) бириктириш, қўшиш; 4) шатакка олиш; وَابُورُ الـ~ буксир, шатакка олувчи кема

– قَطْرٌ[2] *кўп.* قُطُورَاتٌ поезд; ~ الْبَضَائِع юк ташувчи поезд; الـ~ الْكَهْرَبَائِيُّ трамвай

– قَطْرٌ[3] қанд ёки шакар қиёми

– قُطْرٌ алоэ ўсимлиги (*тутатқи учун*)

– قِطْرٌ мис

– قُطْرُجِيٌّ *кўп* قُطْرُجِيَّةٌ вагонларни бир-бирига уловчи

– قَطْرَةٌ *кўп* قَطْرٌ، قَطَرَاتٌ 1) томчи, қатра; الـ~ الْعَيْنِ кўз ёши; ~ مِنَ الْبَحْرِ *маж* денгиздан томчи; الَّتِي تَمْرِي الإِنَاء косани тўлдирган сўнгги томчи; 2) *шунингдек* ~ لِلْعَيْنِ кўзга томизиладиган дори

– غَطْرَةٌ = قُطْرَةٌ

– قُطْرِيٌّ 1) диагоналга оид, диагонал шаклида; диаметрга оид, радиус бўйлаб тарқалган, шуъласимон; الـ~ خَطُّ الْمِتْرُو метронинг радиус бўйлаб кетган йўли; 2) регионал, маҳаллий

– قُطَيْرَةٌ *кўп.* قُطَائِرُ *денг.* порт ҳудудида ишлатиладиган юк ташувчи кема, лихтер; шатакка олиб юриладиган юк кемаси, баржа

– قُطَيْرَةٌ *кўп* ـــ اتٌ — 1) кичкина томчи, 2) *кўч. м.* бўлмағур гап, беҳуда гап

– مُسْتَقْطَرٌ дистиллаган; ~ مَاءٌ дистилланган сув

– مُسْتَقْطَرٌ = مُقْطَرٌ

– مُقْطِرٌ *кўп.* ـــ اتٌ — дистилловчи асбоб, дистиллятор

– مِقْطَرٌ исирикдон

– مِقْطَرَةٌ *кўп.* مَقَاطِرُ 1) исирикдон, 2) маҳбусларнинг оёғига уриладиган тахтакач, кунда

– مَقْطُورٌ шатакка олинган; тиркама, тиркаладиган, уланадиган; ~ بَعِيرٌ устига бўёқ чапланган туя

– مَقْطُورَةٌ *кўп.* مَقَاطِيرُ، ـــ اتٌ 1) прицеп; 2) бузуқ, бузуқи, фоҳиша

– قُطْرُبٌ *кўп* قَطَارِبُ 1) жин, дев, иблис, жодугар; 2) эпчил ўғри, учига чиққан ўғри; 3) ялтироқ қурт

– قَطْرَمِيزٌ *кўп* ـــ اتٌ — катта бутилка, шиша

قَطْرَنَ суюқ модда чапламоқ, сурмоқ, суртмоқ, гудрон суртмоқ

– قَطْرَانٌ، قِطْرَانٌ терига суртиладиган суюқ модда, гудрон; ~ مَعْدَنِيٌّ минерал гудрон; ~ نَبَاتِيٌّ ўсимликдан олинган гудрон

– مُقَطْرَنٌ = مَقْطُورٌ

قُطَاسٌ *зоол.* қўтос

– قَطُوسٌ *кўп.* قَطَاطِيسُ мушук (*Шимолий Африкада*)

– قَطُوسَةٌ мушукнинг урғочиси

I قَطَشَ (у) قَطْشٌ (*бирор н. дан*) бир парчани кўчириб олмоқ; (*н. нидир*) учини қирқмоқ; II قَطَّشَ = I

I قَطَعَ (а) قَطْعٌ 1) кесмоқ, қирқмоқ, (*н. дандир*) ушатиб олмоқ, узиб олмоқ (مِنْ); бирор аъзони жарроҳлик йўли билан кесиб ташламоқ, ~ الرَّأْسَ бошини қирқмоқ; ~هُ مِنَ الْبِلَادِ кимнидир мамлакат ичкарисига киритмай қўймоқ; لَا يَقْطَعُ خَيْطَ قُطْنٍ إِلَّا بِإِشَارَتِهِ ҳамма нарсани унинг кўрсатмаси билан қилади (*сўзма-сўз*: унинг кўрсатмасисиз пахта толасини ҳам узмайди); 2) кесиб олмоқ, жароҳатламоқ; 3) (*ўтин*) ёрмоқ; 4) тўсмоқ, тўсиб қўймоқ; ~ الطَّرِيقَ (*к. нингдир*) йўлини тўсмоқ (عَلَى); ~ الْمُوَاصَلَاتِ *ҳарб.* алоқа йўлларини тўсмоқ (кесмоқ); 5) (*мас., токни*) узиб қўймоқ; ~ مِيَاهَ الشَّفَةِ عَنِ الْقَرْيَةِ қишлоққа келадиган водопровод сувини беркитиб қўймоқ; 6) тўхтатмоқ, кесиб қўймоқ; ~ الْعَلَاقَاتِ алоқани узмоқ, олди-бердини бас қилмоқ; ~ الصَّدِيقَ дўстдан алоқани узмоқ; ~ الْمُنَاقَشَةَ музокарани тўхтатмоқ; ~ الْمُسَاعَدَةَ عَنْهُ унга ёрдамни тўхтатмоқ; 7) (*мас., кишанни, занжирни*) парчалаб ташламоқ; 8) (*маълум масофани*) босиб ўтмоқ; 9) кесиб ўтмоқ; 10) (*товарни*) истеъмол қилмоқ; 11) қишлаш учун учиб кетмоқ (*қушлар ҳақида*); 12) *шунингдек* ~ فِي الْقَوْلِ сўзида қаттиқ турмоқ; ~ بِرَأْيِهِ а) сўзида қаттиқ турмоқ; б) кимнингдир раъйига қараб иш тутмоқ; ~هُ بِالْحُجَّةِ кимнидир ишонтирмоқ, 13) (*к. нингдир гапини*) бўлмоқ; ◊ ... إِنْ ... أَقْطَعُ ذِرَاعِي агар ...са, калламни (*сўзма-сўз*: қўлимни) кесиб ташлайман; ~ رِجْلَهُ مِنْ بَيْتِهِمْ уларнинг уйидан қадамини узди; ~ الْكَلَامُ فِيهِ бу гап унга таъсир қилди; ~ الْخَطَرَ хавф-хатарни орқада қолдирмоқ; ~ لِسَانَهُ кимнидир тилини тийишга мажбур қилмоқ; ~ فِي ... شَوْطًا كَبِيرًا (بَعِيدًا) ...да катта ютуқларга эришмоқ; ~ الْكَمْبِيَالَةَ векселни ўз ҳисобига олмоқ; ~ (*н. нидир*) илдизи

билан йўқотмоқ; دَابِرَ الْعُدْوَانِ ~ агрессияни таг-томири билан йўқотмоқ; الرَّجَاءَ ~ умидни узмоқ; الطَّرِيقَ ~ қароқчилик қилмоқ, йўлтўсарлик қилмоқ; تَذْكِرَةً ~ чипта олмоқ; الثَّمَنَ ~ нархни келишмоқ; عَهْدًا عَلَى نَفْسِهِ ~ ваъда бермоқ, ўзига мажбурият олмоқ; الْوَعْدَ لَهُ ~ кимгадир ваъда бермоқ; ... النَّظَرَ عَنْ ~ ...дан кўзини юммоқ, ...га эътибор бермай қўймоқ; الْوَقْتَ ~ вақт ўтказмоқ; الْوَرَقَ ~ *карт.* карталар олмоқ; هٰذَا شَيْءٌ يَقْطَعُ الْعَقْلَ бу мумкин бўлмаган ишдир; فِي مَسْأَلَةٍ ~ масалани ҳал қилмоқ; اللَّبَنَ ~ қатиқ ивиди; II قَطَّعَ 1) майда бўлакларга бўлмоқ; 2) кесиб ташламоқ, кўп жойидан ярадор қилмоқ; 3) астойдил кесмоқ, қирқмоқ; الْأَشْجَارَ ~ дарахтларни кесиб ташламоқ; 4) бўлак-бўлак қилиб ташламоқ; الْقَلْبَ ~ юрагини эзмоқ, юрагига ўт солмоқ; خَبَرٌ يُقَطِّعُ الْقَلْبَ юракни ўртагувчи хабар; ◊ الشِّعْرَ ~ замзама билан шеър ўқимоқ; III قَاطَعَ 1) (*к. биландир*) алоқани узмоқ; 2) кесмоқ, бўлмоқ; 3) бойкут (байкот) қилмоқ, бойкут эълон қилмоқ; IV أَقْطَعَ 1) тақдим қилмоқ, бағишламоқ, инъом қилмоқ; ـهُ الْأَرْضَ~ кимгадир ер ажратиб бермоқ; ـهُ النَّهْرَ~ кимгадир дарёни кесиб ўтишга рухсат бермоқ; ـهُ مَعَاشًا~ кимгадир нафақа таъйин қилмоқ; 2) кесишга (бўлишга) рухсат бермоқ, кестирмоқ; 3) (*к. биландир*) алоқани узмоқ (عَنْ); V تَقَطَّعَ 1) узилмоқ, парчаланмоқ; 2) кесилмоқ, бўлинмоқ; VI تَقَاطَعَ 1) (*н. нидир*) ўзаро узишмоқ, тўхтатишмоқ; 2) ўзаро бойкут қилишмоқ; 3) кесишиб ўтмоқ (*чизиқлар ҳақида*); VII انْقَطَعَ 1) кесилган бўлмоқ, узилган бўлмоқ, қирқилган бўлмоқ, ажралиб қолмоқ, ажралган бўлмоқ; عَنِ الْعَالَمِ ~ дунёдан воз кечмоқ; 2) тўхтатилмоқ, бас қилинмоқ; الْمَطَرُ ~ ёмғир тўхтади; 4) (*мас., чекишни*) ташламоқ, тарк этмоқ (عَنْ); 5) (*бирор н. га*) ўзини бағишламоқ (لِـ, إِلَى); 6) (*н. нидир қилишга*) киришмоқ (إِلَى); VIII اقْتَطَعَ 1) ўзи учун кесиб олмоқ; 2) (*бирор бўлакни*) ажратиб қўймоқ; ўзидан ажратмоқ; ... وَ قَدِ ~ اللُّقْمَةَ مِنْ فِيهِ لِأَنْ ... (и)ш мақсадида оғзидаги луқмасини илинмоқ (*оғзидаги луқмасидан воз кечмоқ*); 3) ажратмоқ; 4) кесмоқ, кесиб олмоқ; الْأَحْجَارَ ~ тошларни кесмоқ; X اسْتَقْطَعَ 1) узиб олмоқ, тортиб олмоқ; صَحِيفَةً مِنَ الْكِتَابِ ~ китобдан бир варақни йиртиб олмоқ; اللُّقْمَةَ مِنْ فِيهِ ~ *кўч. м.* оғзидаги луқмани (оғзидагини) тортиб олмоқ; 2) ушлаб қолмоқ, чегириб қолмоқ; مِنَ الْأُجْرَةِ ~ маошдан чегириб қолмоқ; 3) фойдаланиб туриш учун ер сўрамоқ

– اسْتِقْطَاعٌ *кўп.* اتٌ ― чегириш, ушлаб қолиш

– إِقْطَاعٌ, إِقْطَاعَةٌ *кўп.* اتٌ ― 1) чек ер, ота-бободан мерос қолган ер; 2) мукофотга бериладиган ер; латифундия; حُكْمُ الْإِقْطَاعَاتِ феодал тузуми

– إِقْطَاعِيٌّ феодал, феодалга оид; النِّظَامُ الـ~ феодал система, феодал тизим

– إِقْطَاعِيَّةٌ[1] *кўп.* اتٌ ― помешчикнинг мулки, ери

– إِقْطَاعِيَّةٌ феодализм

– أَقْطَعُ[1] энг қатъий, энг узил-кесил, энг ишончли

– أَقْطَعُ[2] *мн.* قَطْعَاءُ *кўп.* قُطْعٌ қўли қирқилган (кесилган)

– انْقِطَاعٌ тўхташ, тўхталиш; بِدُونِ (بِلَا) ~ тўхтовсиз, муттасил, тўхтамасдан; الْبَوْلِ ~ *мед.* сийдик тутилиш; 2) йўқлик, мавжуд эмаслик; الْمَطَرِ ~ ёмғирсизлик, ёғиннинг йўқлиги, қурғоқчилик

– تَقَاطُعٌ 1) кесиб ўтиш, кесишиш; نُقْطَةُ الـ~ а) кесишиш нуқтаси; б) *т. –й.* йўлларнинг кесишган (туташган) жойи; الطُّرُقِ ~ чорраҳа; 2) (*алоқанинг*) узилиши

– تَقْطِيعٌ *кўп.* تَقَاطِيعُ 1) кесиш, чопиш; 2) (*қориндаги*) қаттиқ оғриқ; 3) қад-қомат, сумбат, гавда; ◊ تَقَاطِيعُ الْوَجْهِ юз тузилиши, юз бичими

– قَاطِعٌ 1) кесувчи, қирқувчи; кесиб ўтувчи; سِنٌّ ~ـَةٌ олдинги тиш, курак тиш; التَّذَاكِرِ ~ чипта сотувчи, кондуктор (*трамвай ва ҳ. к. ларда*); الْجَلِيدِ ~ музёрар; الْخَشَبِ ~ ўтин ёрувчи; ~ *мат.* айланани кесиб ўтувчи; 2) узувчи, ажратувчи; 3) ўткир, кескир (*мас., пичоқ*); 4) қатъий, ҳал қилувчи, ишончли (*далил*); بِصُورَةٍ ~ـَةٍ қатъиян, қатъий равишда; 5) учиб ўтувчи (*қуш*); الطُّيُورُ الْقَوَاطِعُ баҳорда ва кузда учиб ўтувчи қушлар; 6) аччиқ, қуюқ, ўткир (*ичимлик*); 7) ивиган (*сут*); 8) *кўп.* قُطَّاعٌ ғов бўлувчи, тўсувчи; ~ الطَّرِيقِ йўлтўсар, қароқчи; бандит; 9) *кўп.* اتٌ ― *тех.* кесиш асбоби, кескич; الْمَعْدَنِ ~ металлни кесадиган асбоб; 10) *кўп.* قَوَاطِعُ а) олдинги тиш; б) электр токини узадиган асбоб, узгич; в) пардадевор; ~ طَعَامٍ гўштсиз овқат

– قَاطُوعٌ *кўп.* قَوَاطِيعُ 1) пардадевор; 2) ғов, тўсиқ

– قِطَاعٌ, قُطَاعٌ *кўп.* اتٌ ― 1) кесишиш, кесик, бир нарсанинг кесилган кўриниши; السَّدِّ ~ тўғоннинг кесими (*чизмада*); الـ~ الْعَرْضِيُّ кўндаланг кесим; الـ~ الطُّولِيُّ бўйлама кесим; 2) қисм, бўлим, сектор; الـ~ الْعَامُّ давлат сектори; الـ~ الْخَاصُّ хусусий сектор; الـ~ الصِّنَاعِيُّ саноат сектори; الـ~ الدَّائِرِيُّ *ёки* الـ~ الْكُرَوِيُّ *мат.* шар сектори; الدَّائِرَةِ ~ *мат.* доира сектори

– قَطَّاعٌ 1) ўткир, кескир; 2) кесишувчи; 3) тоштарош, тош йўнувчи; ◊ الطَّرِيقِ ~ қароқчи, йўлтўсар

– قَطَّاعَةٌ *кўп.* اتٌ ― кирка; الْبُقُولِ (الْخُضَرِ) ~ сабзавот тўғрайдиган асбоб

– قُطَاعَةٌ 1) қийқим, қийқинди, резги; 2) ғўла, ғўлача

– قَطَّاعِيٌّ чакана; تَاجِرٌ ~ чакана савдогар, чаканафуруш; بِالـ~ чаканалаб

– قَطْعٌ[1] кесиш; қирқиш; кесиб ташлаш; الرَّأْسِ ~ бошни олиш, бошни кесиш; مَجْرَى النِّيلِ ~ Нил оқимини тўсиш; 2) узиб қўйиш, ўчириш (*мас., токни*); 3) узиш; (الْعَلاقَاتِ (الْعَلائِقِ ~ алоқани узиш; 4) узилиш, тўхталиш; ~الـ هَمْزَةُ *қар.*; 5) (*вексел*) ҳисоби; سِعْرُ ~الـ ҳисобдаги фоиз (процент); 6) пул, валюта (*Сурияда*); ~ أَجْنَبِيٌّ хорижий валюта; ◊ الأَخْشَابِ ~ а) ўрмонни кесиш; б) ўрмончилик; الطُّرُقِ ~ қароқчилик, бандитлик; عَلَى سَبِيلِ الـ~ وَ ~ا لتَّحْتِيمِ мутлақо, катъиян; ~ا шубҳасиз, албатта; بِـ~ النَّظَرِ عَنْ ... ...дан катъий назар

– قَطْعٌ[2] *кўп.* قُطُوعٌ 1) кесиш, кесиб олиш, ярадор қилиш; 2) размер, миқёс, формат, ҳажм; الرُّبْعِ ~ *полигр.* тўртдан бир формат, чорак формат; *мат.* кесишиш; الْمَخْرُوطِ ~ *ёки* مَخْرُوطِيٌّ ~ копия кесими; زَائِدٌ ~ *мат.* гипербола; مُكَافِئٌ ~ *мат.* парабола; ~ نَاقِصٌ *ёки* إِهْلِيلَجِيٌّ ~ *мат* эллипс

– قِطْعٌ[1] *кўп.* أَقْطَاعٌ кесиб олинган бўлак, кесма, қисм

– قِطْعٌ[2] тун охиридаги қоронғулик

– قَطَعَةٌ *кўп.* قَطَعَاتٌ ғўла, ғўлача, тахта ёки металл кесиги

– قِطْعَةٌ *кўп.* قِطَعٌ 1) бўлак, қисм, парча; مِنَ الْقُمَاشِ ~ бир кийим газлама; 2) асосий қисм, асосни ташкил этувчи қисм; 3) ҳарбий қисм; ҳарбий кема; 4) бир плитка (*шоколад*); 5) парча; 6) *муз.* пьеса, мусиқали пьеса; мусиқий асар, ижод; ижод этиладиган номер (*концертда*); 7) танга, чақа; 8) *шах.* тош, фигура; الْقِطَعُ الثَّقِيلَةُ кучли фигуралар; الْقِطَعُ الْخَفِيفَةُ енгил фигуралар; ◊ الدَّائِرِيَّةُ ~الـ *ёки* الدَّائِرَةِ ~ *мат.* сегмент; الْكُرَوِيَّةُ ~الـ шар сегменти; (عَمَلٌ) شُغْلٌ بِالـ~ *ёки* شُغْلٌ (عَمَلٌ) عَلَى أَسَاسِ الـ~ ишбай меҳнат

– قُطْعَةٌ *кўп.* قُطَعٌ 1) ер бўлаги, ер участкаси; 2) ғўла, ғўлача; 3) *фон.* қутъа (*сўздаги охирги ундошнинг талаффузда тушиб қолиши, мас.*, (يَا أَبَا الْحَسَنِ! ўрнига يَا أَبَا الْحَسَا!

– قَطْعِيٌّ қатъий, узил-кесил; сўнгги, охирги; جَوَابٌ ~ қатъий жавоб; ~ا тамомила, қатъиян, узил-кесил равишда

– قَطْعِيَّةٌ қатъийлик, узил-кесиллик, субут

– قَطُوعٌ *кўп.* قَوَاطِيعُ деворпарда, тўсиқ, ғов

– قُطُوعٌ офат, бало, фалокат, хатар

– قُطُوعَاتٌ *кўп.* ўйдим-чуқурлик, ўнғир-чўнқирлик

– قَطِيعٌ[1] қирқилган, кесилган, ажратилган

– قَطِيعٌ[2] *кўп.* قُطْعَانٌ 1) пода; 2) *кўч. м.* оломон, гала, тўда

– قَطِيعَةٌ 1) оиладан узоқлашиш, четлашиш; 2) ихтилоф, (*к. биландир*) узилиш (عَنْ); 3) чек ер, бўлиб берилган ер

– مُتَقَطِّعٌ узуқ-юлуқ, узилиб турадиган; تَيَّارٌ ~ *физ.* ўзгарувчан ток

– مُقَاطَعَةٌ[1] 1) ажралиш, айрилиш; (*алоқанинг*) узилиши; 2) бойкўт (байкот); 3) (*нутқни ёки гапни*) бўлиш; عَنْ طَرِيقِ الـ~ *ёки* بِالـ~ ишбай (*ҳақ тўлаш*); بَلاشْ ~ *халқ.* олдиндан мақтанма

– مُقَاطَعَةٌ[2] *кўп.* اتٌ — 1) вилоят, область; 2) заминдорларга қарашли катта ер-мулк (*Ироқда*)

– مَقْطَعٌ *кўп.* مَقَاطِعُ 1) тош кони; 2) кечиб ўтиш жойи, кесув жойи; 3) қисм, парча, бўлак; مَقَاطِعُ مِنَ الْخِطَابِ докладдан (нутқдан) олинган парчалар; 4) бир кийимлик (*газлама*); 5) формат, размер, ҳажм; سَجَّادٌ صَغِيرُ الـ~ унча катта бўлмаган жойнамоз; 6) *шунингдек.* صَوْتِيٌّ ~ *грам.* бўғин; مَفْتُوحٌ ~ очиқ бўғин; مُغْلَقٌ ~ ёпиқ бўғин

– مُقْطَعٌ қарам, вассал

– مُقْطِعٌ вассаллар, қарамлар устида турган ҳоким

– مِقْطَعٌ қирқиш асбоби; وَرَقٍ ~ қоғоз қирқадиган дастгоҳ; ~ الرُّؤُوسِ одамларнинг бошини қирқадиган машина (гильотина)

– مُقَطَّعٌ қирқилган, кесилган, парчаланган, парча-бурдаланган

– مَقْطَعِيٌّ урғуга оид; الْكِتَابَةُ الـ~ـةُ бўғинлаб ёзиш

– مَقْطُوعٌ қирқилган, кесилган; ◊ بِهِ ~ а) умидсизликда қолган, ноумид; б) ҳал қилинган, ечилган (*масала ва ҳ. к.*); رَجُلٌ ~ насл-насабсиз одам, беватан одам; الأَمَلِ ~ умиди узилган; عَمَلٌ بِالـ~ ишбай асосида бажариладиган иш

– مَقْطُوعَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) (*адабий асар*) парчаси; 2) кичик ҳажмдаги; 3) мусиқий асар; فَرْدِيَّةٌ ~ якка киши ижро этадиган асар (соло); ثُنَائِيَّةٌ ~ икки киши ижро этадиган асар (дуэт)

– مَقْطُوعِيَّةٌ 1) истеъмол қилиш; 2) ишлаш, ишлаб чиқариш; ◊ فِي سَاعَاتِ الـ~ тиғиз пайтда

– مُنْقَطَعٌ *кўп.* اتٌ — кесишиш ўрни; الطَّرِيقِ ~ чорраҳа

– مُنْقَطِعٌ 1) кесилган, қирқилган; 2) орқада қолган, қолиб кетган, ажралиб қолган; 3) (*бирор н. га*) берилган (لِـ); 4) ёлғиз ажралган; يَتِيمٌ ~ ота-онасиз етим; ◊ غَيْرُ ~ узлуксиз; الْقَرِينِ ~ *ёки* النَّظِيرِ ~ ўхшаши йўқ, беназир

I قَطَفَ (قطف) (и) قُطُوفٌ (*гул ёки меваларни*) узмоқ, тўпламоқ, жамламоқ; قَطَفَ (и) قَطْفٌ тимдалаб ташламоқ, тилиб юбормоқ; II قَطَّفَ 1) кўп миқдорда узмоқ, йиғмоқ, тўпламоқ; 2) (*мас., гулларни*) битта-биттадан узмоқ; ◊ الدَّقِيقَ ~ ун эламоқ, унни элакдан ўтказмоқ; IV أَقْطَفَ (*ҳосилни*) узиш, териш вақти яқинлашмоқ; VII اِنْقَطَفَ узилмоқ, терилмоқ (*мевалар ҳақида*); VIII اِقْتَطَفَ 1) (*меваларни*)узмоқ, термоқ; 2) (*қаердандир*) ўзлаштирмоқ, олиб ишлатмоқ, олиб чиқмоқ (مِنْ)

– قَاطِفَةٌ *кўп* ـاتٌ — терим машинаси; ~ الْكَتَّانِ каноп йиғадиган машина; ~ الْقُطْنِ пахта териш машинаси

– قِطَافٌ 1) (*ҳосилни*) йиғиш-териш; ~ الْقُطْنِ пахта йиғим-терими. ~ الْقُطْنِ مَاكِنَةُ пахта териш машинаси; 2) ҳосилни узиш, териш пайти

– قِطْفٌ *кўп* قُطُوفٌ 1) тимдаланган, тирналган жой; 2) бош, шингил (*мас. узум*) тўлдириб қўйиладиган тепаси баланд сават

– مِقْطَفٌ *кўп.* مَقَاطِفُ 1) пичоқ; 2) гулқайчи

قَطْقَاطٌ 1) чаққон, эпчил, илдам, шахдам; 2) *зоол.* пати сариқ, қорни қора қушча

I قَطَلَ (у) قَطْلٌ кесмоқ, қирқмоқ, узиб ташламоқ; ~ عُنُقَهُ бўйнини кесмоқ; II قَطَّلَ = I

– قَطِيلَةٌ сочиқ

I قَطَمَ (и) قَطْمٌ 1) тишламоқ, чангалламоқ, чанг солмоқ; 2) тишлаб узиб олмоқ; 3) (*шох-шаббани*) бутамоқ; 4) гўштни яхши кўрмоқ; ◊ ~ رَقَبَتَهُ (*к. нингдир*) бўйнини қайирмоқ; VII اِنْقَطَمَ тиш билан узиб олмоқ

– قَطَامِ аёлларнинг исми

– قَطِمٌ гўштхўр одам

– قَطْمَةٌ *кўп.* قَطَمَاتٌ тишлаш, қопиш; 2) бўлак, парча

– مُقَطَّمٌ ~ الْـ ал-Муқаттам (*Қоҳира четидаги тоғнинг номи*)

– مِقْطَمٌ *кўп.* مَقَاطِمُ тирноқ, панжа, чангал

قِطْمِيرٌ, قِطْمَارٌ 1) хурмо мевасини данагидан ажратиб турувчи парда; 2) арзимаган нарса; مَا أَصَبْتُ مِنْهُ ~ا мен ундан ҳеч нарса олмадим; 3) *қур.* Қитмир (*итнинг номи*)

I قَطَنَ (у) قُطُونٌ (*қаердадир*) яшамоқ, умргузаронлик қилмоқ (فِي, بِ); II قَطَّنَ жойлаштирмоқ, жой бермоқ (*яшаш учун*)

– قَاطِنٌ *кўп.* قُطَّانٌ, قَطِينٌ яшовчи, яшаётган

– قُطَانٌ *мед.* белоғриқ, бел санчиғи

– قَطَّانٌ пахтафуруш

– قَطَنٌ бел

– قُطْنٌ *кўп.* أَقْطَانٌ 1) пахта; ~ الزَّهْرِ тозаланган пахта; ~ الْخَامُ ёки ~ الْغُفْلُ пахта хомашёси; ~ بِذْرَةُ الْـ чигит; ~ خَلْقَةُ الْـ пахта бозори; ~ دُودَةُ الْـ пахта қурти; ~ شَجَرَةُ الْـ ғўза; ~ آلَةُ جَمْعِ الْـ пахта териш комбайни; ~ مَحْلَجُ الْـ пахта тозалаш заводи; ~ الْبَارُودِ ёки ~ الْمُفَرْقِعِ ёки ~ الْمُلْتَهِبُ ёки ~ الْانْفِجَارِ кучли портловчи модда, пироксилин; 2) чигити тозаланган пахта, момиқ, тола; ~ مُعَقَّمٌ ёки ~ طِبِّيٌّ стерилланган пахта; ~ حَرِيرٍ цейба дарахтидан олинадиган момиқ

– قُطْنِيٌّ 1) пахтага оид; 2) пахтадан ишланган

– قَطَنِيٌّ белга оид

– قُطْنِيَّاتٌ *кўп.* пахтадан ишланадиган ва олинадиган нарсалар

– قُطْنِيَّةٌ[1] кутнийя (*пахтадан тўқилган йўл-йўл газлама*)

– قُطْنِيَّةٌ[2] *кўп.* قَطَانِيُّ 1) ловиясимон ёки қўзоқли ўсимлик; 2) қўзоқ, пўчоқ

– قَطِينٌ (*шунингдек:* قَاطِنٌ) *кўп* قُطْنٌ қул, хизматкор, малай

– قَيْطَانٌ *алиф.б.қ.*

– قَيْطُونٌ хона, бўлма

– مَقْطَنَةٌ пахтазор

– يَقْطِينٌ *алиф.б.қ.*

I قَطَا (قطو) (у) قَطْوٌ судралмоқ, каловланиб юрмоқ, оёқни аранг судраб юрмоқ

– قَطًا *жам. зоол.* қато (*какликнинг бир тури*); ғуррак; طَارَ عَلَى أَجْنِحَةِ الْـ~ қуш бўлиб учмоқ; ~ حَسَا حَسْوَ الْـ ютоқиб ичмоқ

– قَطَاةٌ *кўп.* قَطَيَاتٌ, قَطَوَاتٌ *зоол.* қато (*какликнинг бир тури*); ғуррак

– قَطَوَانٌ каловланиб юрувчи, оёқни зўрға-зўрға босиб юрувчи

I قَعَّ (а/у) قَعٌّ қайт қилгиси келмоқ, қусқиси келмоқ

– قُعَاعٌ, قُعٌّ шўр, аччиқ (*сув*)

قَعْبٌ *кўп.* قِعَابٌ коса, қадаҳ

I قَعَدَ (у) قُعُودٌ 1) ўтирмоқ; ~ لِمُصَوِّرٍ لِرَسْمِ صُورَتِهِ расмга тушиш учун гавдани маълум вазиятда тутмоқ; 2) (*к. ғадир қарши*) пистирмада ўтирмоқ; 3) (*уйда*) қолиб кетмоқ, ўтириб қолмоқ; 4) (*н. дандир*) воз кечмоқ, (*н. нидир*) рад этмоқ (عَنْ); 5) (*к. нидир*) ўтқизмоқ, ўтирғизиб қўймоқ (بِ); 6) дармонни қуритмоқ, заифлаштирмоқ; ~ بِهِ الْإِعْيَاءُ ҳолсизлик уни қулатди; 7) (*н. нидир қилишни*) бас қилмоқ, тўхтатмоқ (عَنْ); 8) (*к. нидир н. дандир*) ушлаб (тўхтатиб) қолмоқ (عَنْ, بِ); 9) (*к. нидир*) лаққиллатмоқ, алдамоқ (بِ); (*н. нидир к. учундир*) қилишдан қайтмоқ, воз кечмоқ (بِ); 10) бошламоқ; ~ يَتَكَلَّمُ у гапира бошлади; قَامَتْ لِهٰذَا الْأَمْرِ الْمَدِينَةُ وَ~ تْ бу ишдан бутун шаҳар нотинч бўлди; ~ الطَّعَامُ عَلَى الْمَعِدَةِ овқат ошқозонга оғирлик қилди; ~ عَلَى الْبَيْضِ тухум босмоқ, тухум босиб бола очмоқ; II قَعَّدَ 1) ўтқизмоқ, ўтирғизмоқ; 2) (*бирор н. дан*) тўхтатиб қолмоқ, ушлаб қолмоқ (عَنْ); 3) рухсат (ижозат) бермоқ; тасдиқламоқ, мустаҳкамламоқ; IV أَقْعَدَ 1) ўтқизмоқ, ўтирғизмоқ; 2) (*н. дир қилишдан*) маҳрум қилмоқ (عَنْ); ~هُ عَنِ الْكَسْبِ пул ишлашга имкон бермай қўймоқ; ~هُ الْهَلَعُ عَنِ الْفِرَارِ у қўрққанидан қочолмай қолди; ◊ ~هُ الْفِرَاشَ кимнидир йиқитиб қўймоқ, тўшакка михлаб қўймоқ (*касаллик ҳақида*); أَقَامَ هٰذَا الْخَبَرُ الْمَدِينَةَ وَ~ هَا бу хабар бутун шаҳарни оёққа турғазди; IV أُقْعِدَ ўтириб қолмоқ, юролмай қолмоқ; V تَقَعَّدَ (*н. дандир*) қайтмоқ, (*н. нидир*) рад этмоқ

(عَنْ); 2) нафақага чиқмоқ, нафақахўр бўлмоқ; VI تَقَاعَدَ 1) (*н. дандир*) қайтмоқ, (*н. нидир*) рад этмоқ (عَنْ); 2) истеъфога чиқмоқ, нафақага чиқмоқ; VIII اقْتَعَدَ 1) (*жойни*) эгалламоқ, жойлашиб ўтириб олмоқ; 2) الدَّابَّةَ ~ ҳайвонни одамларни миндириш учун ишлатмоқ

– تَقَاعُدٌ 1) (*н. дандир*) қайтиш (عَنْ); 2) истеъфо, хизматдан бўшаш; ~ الـ مَعَاشُ нафақа, пенсия; ~ أَحَالَ إِلَى الـ истеъфога чиқармоқ

– تَقَاعُدِيٌّ истеъфога оид; ~ الـ الْمَعَاشُ нафақа, пенсия

– تَقْعِيدٌ система (тартиб)га солиш, тизимга солиш; кодлаштириш

– قَاعِدٌ[1] *кўп.* قُعُودٌ, قُعَّادٌ ўтирувчи; ~ الْهِمَّةِ ҳаракатсиз, дангаса, тепса-тебранмас

– قَاعِدٌ[2] *кўп.* قَوَاعِدُ туғишдан қолган аёл

– قَاعِدَةٌ *кўп.* قَوَاعِدُ 1) база, омбор; ~ جَوِّيَّةٌ عَسْكَرِيَّةٌ ҳарбий ҳаво базаси; ~ بَحْرِيَّةٌ ҳарбий-денгиз базаси; ~ بَرِّيَّةٌ қуруқликдаги ҳарбий база; ~ الْحَرْبِ *ёки* ~ حَرْبِيَّةٌ ҳарбий база; ~ الـ الْإِسْتِرَاتِيجِيَّةُ الذَّرِّيَّةُ стратегик атом базаси; ~ الـ الْعَائِمَةُ сузиб юрувчи база; ~ الـ الْمَادِّيَّةُ التِّكْنِيكِيَّةُ моддий-техник база; 2) тагкурси, ҳайкал ўрнатиладиган супа (*ча*); 3) *тех.* айланадиган қисмда ишланадиган нарсани тутиб турувчи қисқич; ~ الْمَلَفِّ ғалтакни ушлаб турадиган қисм; ~ الصِّمَامِ радиолампа патрони; 4) асос; *мат.* асос; пойдевор, фундамент; ~ الـ الذَّهَبِيَّةُ *ёки* ~ الذَّهَبِ *мол.* олтин асос, олтин стандарт; 5) туб, чиқурлик, ост; ~ الشَّعْبِ مِنَ الـ авомдан тортиб юқори табақагача барча халқ, омдан хосгача ҳамма; 6) қоида, норма, модда, принцип, тамойил; ~ الـ الثُّلَاثِيَّةُ *мат.* учлик қоида (*берилган уч сондан пропорционал сонни топиш қоидаси*); قَوَاعِدُ ~ السُّلُوكِ ахлоқ-одоб қоидалари; ~ مُرَاعَاةٌ *қар.* أُولَى الدُّوَلِ بِالْمُرَاعَاةِ; ~ الْقَانُونِ الدُّوَلِيِّ халқаро ҳуқуқ нормалари; 7) намуна, андоза; ◊ ~ الْبِلَادِ пойтахт; ~ الْجَبْهَةِ وَ الـ фронт ва фронт орқаси

– قَاعِدِيٌّ базага оид, қуйи; асосни ташкил этадиган

– قُعَادٌ умр йўлдоши, хотин

– قَعَّادَةٌ *кўп.* اتٌ — тунда ишлатиладиган тувак

– قَعَدٌ 1) уруш вақтида уйда қоладиган одамлар; 2) *тар.* хорижийлар

– قَعْدَةٌ 1) ўтириш ҳаракати; 2) вазият, гавда (тана)нинг вазияти; 3) қуймуч, думба; ◊ ~ ذُو الـ зулқаъда (*ҳижрий тақвимнинг 11-ойи-30 кун*)

– قُعْدَةٌ 1) дангаса, тепса-тебранмас; 2) танбал одам

– قِعْدَةٌ гавданинг вазияти, ҳолати

– قُعَدَةٌ = قُعْدِيٌّ

– قَعُودٌ *кўп.* أَقْعِدَةٌ, قِعْدَانٌ ёш туя, икки ёшли туя, минса бўладиган туя

– قُعُودٌ 1) ўтириш ҳаракати; 2) (*н. нидир*) рад этиш, (*н. дандир*) қайтиш (عَنْ)

– قَعِيدٌ *кўп.* قَعَائِدُ 1) (*к. биландир*) ўтирган; ~ الْمَرَضِ тўшакка михланиб қолган (*бемор*); 2) асровчи, сақловчи

– قَعِيدَةٌ *кўп.* قَعَائِدُ умр йўлдоши, хотин

– مُتَقَاعِدٌ 1) истеъфодаги; 2) нафақахўр, пенсионер

– مَقْعَدٌ *кўп.* مَقَاعِدُ 1) ўриндиқ, стул, скамейка; 2) кресло; ~ خَلْفِيٌّ (أَمَامِيٌّ) орқа (олдинги) ўриндиқ (*машинада*); 2) (*парламентдаги*) ўрин; 3) извошчи ўтирадиган жой (*извошда*)

– مُقْعَدٌ 1) ҳаракат қилиш имкониятидан маҳрум бўлган, ўтириб қолган; паралич бўлиб қолган; 2) ногирон, инвалид

– مَقْعَدَةٌ *кўп.* مَقَاعِدُ 1) думба, қуймуч; 2) пастки қисм, паст, ост

I (قعر) قَعَرَ (*а*) قَعْرٌ 1) кавламоқ, чуқур қилмоқ, чуқурлаштирмоқ; 2) суғурмоқ, қўпормоқ; ~ الشَّجَرَةَ дарахтни илдизи билан қўпормоқ; قَعُرَ (*у*) قَعَارَةٌ чуқур бўлмоқ; II قَعَّرَ 1) чуқурлаштирмоқ; 2) ботиқ қилмоқ, бир томонни ботиқ қилмоқ; 3) қичқирмоқ, бақирмоқ; IV أَقْعَرَ чуқурлаштирмоқ, чуқур қилмоқ; V تَقَعَّرَ 1) чуқурлашмоқ, чуқур бўлмоқ; 2) (*н. гадир*) ботиб қолмоқ, ботиб кетмоқ; 3) майдакаш бўлмоқ, ўта расмиятчи бўлмоқ; 4) *грам.* ق ўрнига ء талаффуз қилмоқ; VII انْقَعَرَ суғурилиб чиқмоқ, суғурилмоқ (*мас., дарахт*)

– تَقَعُّرٌ ботиқ юза, ботиқлик; ~ الـ مُفْرَدُ ясси-ботиқ

– قَعْرٌ *кўп.* قُعُورٌ 1) чуқурлик, чуқурлашиш; 2) туб, ост, таг

– قَعَرٌ зийраклик, зеҳни ўткирлик

– قَعْرَةٌ чуқурлашиш; чуқурлик

– قَعِيرٌ, قَعُورٌ чуқур

– مُقَعَّرٌ 1) чуқур; 2) ботиқ; чўкик, чўккан, киртайган; ~ الْوَجْهَيْنِ икки томони ботиқ; ~ مُحَدَّبٌ қабариқ-ботиқ; 3) жимжимадор, бежама, дабдабали (*ибора*)

– مُنْقَعِرٌ қўпорилган, тортиб суғурилган

I (قعس) قَعَسَ (*а*) قَعْسٌ кўкрак қафаси олдинга туртиб чиққан бўлмоқ; قَعِسَ (*у*) قَعَسٌ кўкрак кериб юрмоқ; ~ رَأْسَهُ إِلَى الْوَرَاءِ бошни орқага ташламоқ; VI تَقَاعَسَ 1) (*бирор н. дан*) воз кечмоқ, (*н. нидир*) рад этмоқ (عَنْ); (*н. дандир*) четлашмоқ, ўзини олиб қочмоқ (عَنْ); 2) (*бирор масалада*) имиллимоқ, секин ҳаракат қилмоқ, бепарво бўлмоқ (عَنْ); (*бирор масалада*) бефарқ қарамоқ, қизиқсинмай қарамоқ (عَنْ); XIV اقْعَنْسَسَ = قَعِسَ

– أَقْعَسُ *мн.* قَعْسَاءُ *кўп.* قُعْسٌ кўкрак қафаси олдинга туртиб чиққан

– تَقَاعُسٌ 1) рад этиш, ўзини тийиш; ~ أَعْطَى فِي غَيْرِ хеч бир айнмасдан бермоқ; 2) шошилмаслик, секинлик; ~ دُونَ шошилинч, чарчамасдан, ҳормай-толмай; 3) бепарволик, бефарқлик

I قَعَصَ (а) قَعْصٌ ўрнида ўлдирмоқ (зарба ёки ўқ ҳақида); IV أَقْعَصَ = I

– قُعَاصٌ қўйларда учрайдиган касаллик (бу касалликка учраган қўйни даволаб бўлмайди)

– قَعْصٌ: مَاتَ زَيْدٌ ~ًا Зайд отилган ўқ зарбидан ўрнида вафот этди

(قعط) VIII اِقْتَعَطَ: ~ العِمَامَةَ саллани бошга танғиб ўрамоқ

قَعْقَعَ гумбурламоқ; қарсилламоқ; чисирламоқ; дангиллатмоқ, жангиллатмоқ; жирингламоқ; (بِالأَسْلِحَةِ) بِالسِّلَاحِ ~ қилич яланғочлатмоқ, қурол билан дўқ қилмоқ; بِضَحْكَةٍ ~ хохолаб кулиб юбормоқ, қаҳ-қаҳ уриб кулмоқ

– قَعْقَعٌ, قُعْقُعٌ ҳакка, зағизғон

– قَعْقَعَةٌ *кўп.* قَعَاقِعُ 1) тарақлаш, тарақ-туруқ; тасир-тусур, тақир-туқур; даранглаш, дангиллаш; жаранг-журунг; قَعَاقِعُ الرَّعْدِ момақалдироқнинг гумбур-гумбури; 2) дабдабали нутқ

I قَعِيَ (а) قَعًا пучуқ бўлмоқ, бурнининг учи қайрилган бўлмоқ; IV أَقْعَى икки орқа оёғи устида ўтирмоқ (*ит ёки мушук ҳақида*)

– إِقْعَاءٌ 1) икки сажда ўртасида (*намозда*) икки товоннинг устига ўтириш (*шариатшунослар изоҳи*); 2) икки болдирни ерга тираган ҳолда тик қўйиб, ерга ўтириш (*тилшунослар изоҳи*)

– أَقْعَى *мн.* قَعْوَاءُ *кўп.* قُعْوٌ пучуқ

I قَفَّ (а/и) قُفُوفٌ 1) қуримоқ, қоқи бўлмоқ, нами қочмоқ; 2) тик бўлмоқ, тикка бўлмоқ (*соч ҳақида*); V تَقَفَّفَ (*мас., совуқдан*) қалтирамоқ, титрамоқ

– قُفٌّ *кўп.* قِفَافٌ *геол.* музликлар билан бирга кўчиб келган тоғ жинслари уюмлари, мореналар

– قَفَّةٌ (*безгакдан*) қалтираш, титраш

– قُفَّةٌ *кўп.* قُفَفٌ, قِفَافٌ 1) карзина, сават; 2) қайиқ (*Ироқда*); 3) қуриган дарахт; 4) қуриган ошқовоқ (*меваси*); 5) хурмо дарахти баргидан қовоқ шаклида тўқилган ва аёллар пахта-пилтасини соладиган идиш

I قَفَرَ (у) قَفْرٌ изма-из бормоқ, орқадан бормоқ; أَثَرَهُ ~ кимнингдир изидан бормоқ; IV أَقْفَرَ 1) одам йўқлигидан ҳувиллаб қолмоқ, хилват бўлмоқ; 2) бўшатмоқ; العَظْمَ ~ суякни тозаламоқ, ғажимоқ; VIII اِقْتَفَرَ = I

– إِقْفَارٌ 1) ҳувиллаб қолиш, бўшаб қолиш; 2) хилватлик, бўм-бўшлик, одамнинг йўқлиги

– قَفَارٌ: خُبْزٌ ~ қуп-қуруқ нон, ноннинг ўзи

– قَفْرٌ[1] одам йўқ, одамсиз, хилват; ◊ خُبْزٌ ~ қуп-қуруқ нон, ноннинг ўзи

– قَفْرٌ[2] *кўп.* قِفَارٌ саҳро; يَبَابٌ ~ бўм-бўш саҳро, қип-қизил саҳро

– قَفْرَاءُ саҳро

– قَفْرَةٌ *кўп.* قَفَرَاتٌ саҳро, чўл зонаси

– قُفَيْرٌ *кўп.* قُفْرَانٌ асалари яшиғи, асалари уяси

– قَفْرٌ[1] = مِقْفَارٌ

– مُقْفِرٌ бўм-бўш, одамсиз, хилват

I قَفَزَ (и) قَفْزٌ, قَفَزَانٌ сакрамоқ, иргимоқ; قَفْزَةً كُبْرَى ~ катта сакраш қилмоқ; فَوْقَهُ ~ ниманингдир устидан сакраб ўтмоқ; بِنَا ~ ... الحَدِيثُ إِلَى суҳбатимиз ...га томон кўчди; II قَفَّزَ 1) (*к. гадир*) қўлқоп кийгизмоқ; 2) сакрашга мажбур қилмоқ, сакратмоқ; V تَقَفَّزَ 1) қўлқоп киймоқ; 2) қўлга хина қўймоқ; VI تَقَافَزَ биргалашиб сакрашмоқ

– قَافِزٌ сакровчи

– قَافِزَةٌ *кўп.* قَوَافِزُ 1) сакровчи аёл; 2) қурбақа, бақа; 3) ҳашарот (*пахта зараркунандаси*)

– قُفَّازٌ *кўп.* قَفَافِيزُ қўлқоп; ~َانِ *ик.с.* бир жуфт қўлқоп

– قَفْزٌ сакраш; مُثَلَّثٌ ~ *спорт.* уч сакраш; بِالزَّانَةِ الـ~ лангарчўп билан сакраш; عَالٍ ~ баландликка сакраш; طَوِيلٌ ~ узунликка сакраш

– قَفْزَةٌ *кўп.* قَفَزَاتٌ, أَقْفِزَةٌ сакраш, иргиш; الـ~ُ الثُّلَاثِيَّةُ *спорт.* уч сакраш

– قَفِيزٌ *кўп.* ~َاتٌ — ҳалқа, қисқич; лўкидон, исканжа, қисқич; қафас; а) 14,5 أُوقَّةٌ *га тенг бўлган сочилувчан моддалар учун ўлчов бирлиги*; б) 144 ذِرَاعٌ *га тенг бўлган узунлик ўлчови бирлиги*

– قُفَيْزَى *спорт.* козёл, эчки, эшак (*гимнастика қурилмаси*)

I قَفَشَ (и) قَفْشٌ 1) йиғмоқ, жамламоқ, тўпламоқ; 2) тутмоқ, тутиб олмоқ, чанг солиб олмоқ; 3) кўққисдан босиб олмоқ, тутиб олмоқ; II قَفَّشَ чанг солмоқ, ушлаб олмоқ; VII اِنْقَفَشَ ушланмоқ, тутилмоқ, қўлга тушмоқ

– قَفْشٌ чанг солиш, ушлаб олиш; ◊ كَلَامٌ ~ а) бўлмағур гап, сафсата; б) ҳазил, ҳазил-мутойиба

– قَفْشَةٌ *кўп.* قَفَشَاتٌ қизиқчилик, ҳазил-мутойиба

قَفَّاصٌ қафасфуруш, қафас ясовчи

– تَقْفِيصَةٌ *кўп.* ~َاتٌ — товуқ катаги

– قَفَصٌ *кўп.* أَقْفَاصٌ 1) қафас; فِي ~ حَبَسَ қафасга қамамоқ; 2) тўқилган сават ёки сумка; 3) *шунингдек,* الـ~ُ الصَّدْرِ ёки ~ُ الصَّدْرِيُّ ёки ~ кўкрак қафаси; ◊ ~ُ الاِتِّهَامِ ёки ~ُ المُجْرِمِينَ ёки ~ المَحْكَمَةِ судланувчилар ўтирадиган ўриндиқ

قُفْطَانٌ куптон, чакмон, қаптон

I قَفَعَ (а) قَفْعٌ қовжирамоқ, бужмаймоқ, тиришмоқ, тортишмоқ; II قَفَّعَ қовжиратмоқ, бужмайтирмоқ, тириштирмоқ; V تَقَفَّعَ = I

– قَفْعٌ *тар ҳарб.* черепаха, тошбақа (*ҳарбий мослама*)

– قَفْعَةٌ *кўп.* قَفَعَاتٌ, قِفَاعٌ хурмо дарахти баргидан туби кенг ва оғзи тор қилиб тўқилган сават

– مُقَفَّعٌ 1) бужмайган, қовжираган; 2) ориқ, озғин (*одам ҳақида*)

قَفْقَفَ (*совуқдан, безгакдан*) қалтирамоқ (مِنْ); قَفْقَفَ = تَقَفْقَفَ

– قَفْقَفَةٌ қалтираш, титраш, қалтироқ

I قَفَلَ (قفل) قُفُولٌ (*u,y*) (*шунингдек:* رَاجِعًا ~) (*қаердандир*) қайтиб келмоқ, қайтмоқ, келмоқ (مِنْ); قَفَلَ (*u*) قَفْلٌ 1) ёпмоқ, беркитмоқ; ~ النُّورَ чироқни ўчирмоқ; 2) жамламоқ, жамғармоқ, йиғмоқ; II قَفَّلَ қулфламоқ, қулф билан беркитмоқ; IV أَقْفَلَ = II ~ الْمُنَاقَشَةَ муҳокамани тўхтатмоқ; ~ النُّورَ чироқни ўчирмоқ; VII اِنْقَفَلَ берк (ёпиқ) бўлмоқ; ўчиқ бўлмоқ, ўчирилмоқ

– تَقْفِيلَةٌ *муз.* асарнинг хотима қисми, савти

– قَافِلٌ 1) қайтувчи, қайтиб келувчи; 2) беркитувчи, ёпувчи

– قَافِلَةٌ *кўп.* قَوَافِلُ 1) карвон; 2) (*намойишчилар*) колоннаси; 3) қўриқлаб борувчи соқчи кемалар

– قَفَّالٌ слесарь

– قُفْلٌ *кўп.* قُفُولٌ, أَقْفَالٌ қулф, осиб қўйиладиган қулф; тамба, тиргак, лўкидон

– قَفْلَةٌ[1] энса, гардан; ~ الْـ مَانْشِيتُ مِنَ الْمَانْشِيتِ إِلَى *кар.*

– قَفْلَةٌ[2] *кўп.* قَفْلٌ қафла (أُوقِيَّة*нинг 1/10 ига ёки 3, 744 гр.га тенг бўлган оғирлик ўлчови*)

– قِيفَالٌ билакдаги қон томири

– مُقْفَلٌ ёпиқ, берк; ~ الْاِجْتِمَاعُ الْـ ёпиқ йиғилиш; ◊ ~ الْيَدَيْنِ хасис, бахил

قَفِينَةٌ орқа томонидан (гарданидан) сўйилган қўй

قَفَنْدَرٌ *зоол.* палтус (*шимолда яшовчи балиқ турларидан бири*)

I قَفَا (قفو) قَفْوٌ (*y*) 1) قَفْوٌ (*к. нингдир*) ивидан бормоқ, орқасидан кетмоқ; ~ أَثَرَهُ кимнингдир орқасидан бормоқ; 2) туҳмат қилмоқ, ноҳақ айбламоқ; II قَفَّى 1) (*к. нингдир*) орқасидан жўнатмоқ (بِ); 2) (*сўзларни*) қофияламоқ, қофияга солмоқ; V تَقَفَّى изидан бормоқ; VIII اِقْتَفَى 1) орқадан бормоқ; 2) издан бормоқ; ~ الْمَثَلَ ўрнак олиб эргашмоқ; 3) таъқиб қилмоқ; ~ أَثَرَهُ а) изидан бормоқ, кимнингдир таъқиб қилмоқ; б) кимгадир тақлид қилмоқ, кимгадир ўхшатиб иш тутмоқ

– تَقْفِيَةٌ қофиялаш, қофияланиш

– قَافِيَةٌ *кўп.* قَوَافٍ 1) қофия, ҳамоҳанглик, оҳангдошлик; 2) сўз ўйини; ҳазил, ҳазил- мутойиба; 3) икки маънолилик; 4) энса, гардан; ◊ ~ بِلَا беҳазил, киноясиз, шама қилмасдан

– قَفًا *кўп.* أَقْفَاءٌ, قُفِيٌّ *мз. мн.* энса, гардан; ~هُ فِي عَيْنَاهُ *маж.* у жуда ҳушёр (*сўзма-сўз:* унинг икки кўзи гарданида); رَجَعَ كَمَا جَاءَ وَ~هُ вَجْهُهُ مِثْلَ ~هُ кўп-қуруқ қайтмоқ, икки қўлини бурнига тиқиб қайтмоқ (*сўзма-сўз:* юзи энсасига ўхшаб қайтмоқ); 2) орқа томон, терс, тескари томон; ◊ ~ مِنْ орқа томондан; ичкаридан, фронт орқасида

– قَفَاءٌ *кўп.* أَقْفَاءٌ, أَقْفِيَةٌ = قَفًا

– مُقَفًّى ҳамоҳанг, оҳангдош, қофиядош

I قَلَّ[1] (قلّ) (*a/u*) قِلَّةٌ 1) оз бўлмоқ, арзимаган миқдорда бўлмоқ, озаймоқ, оз сонли бўлмоқ; 2) камёб бўлмоқ; кам учрамоқ; ~ مَا гоҳо, гоҳ-гоҳ; ~ مَا يَكْتُبُ إِلَيَّ у менга гоҳ-гоҳ хат ёзади; 3) (*н. дандир*) оз бўлмоқ (عَنْ) 4) озаймоқ, камаймоқ; ◊ ~ مَا وَ دَلَّ қисқа, лекин аниқ-равшан; قَلَّ[2] (*a/u*) قَلٌّ 1) кўтармоқ, юқорига олмоқ; 2) ташимоқ, олиб бормоқ; II قَلَّلَ 1) озайтирмоқ, камайтирмоқ, чекламоқ; IV أَقَلَّ 1) кўтармоқ, юқорига чиқармоқ, ~ الْجَرَّةَ кўзани кўтара олмоқ; 2) ташимоқ, элтмоқ; (*қаергадир*) олиб бормоқ, кўчирмоқ, етказмоқ (إِلَى); 3) (*қаердандир*) кетмоқ, жўнаб кетмоқ (مِنْ); 4) (*н. нидир*) оз миқдорда бажармоқ; 5) озайтирмоқ, камайтирмоқ; 6) фақир (камхарж, камбағал) бўлмоқ; X اِسْتَقَلَّ 1) мустақил бўлмоқ, истиқлолга эришмоқ; якка ҳолда ҳаракат қилмоқ, (*н. нидир*) битта ўзи бажармоқ (بِ); 2) оз, оз миқдорда деб ҳисобламоқ; (*қаёққадир*) йўл олмоқ, жўнамоқ, бормоқ (إِلَى); 4) (*бирор транспорт воситасига*) ўтирмоқ; ~ الْبَاخِرَةَ пароходга ўтирмоқ; ~ الْقِطَارَ поездга ўтирмоқ; ~ السَّيَّارَةَ автомобилга ўтирмоқ; ~ الطَّائِرَةَ самолётга ўтирмоқ; ~ الْحِمَارَ эшакка минмоқ; 5) (*юқорига*) кўтарилмоқ

– اِسْتِقْلَالٌ истиқлол, мустақиллик; ~ ذَاتِيٌّ ўз-ўзини бошқариш, автономия

– اِسْتِقْلَالِيٌّ 1) истиқлолга оид; мустақилликка оид, ~ـة شِعَارَاتٌ мустақиллик талаб қилувчи шиорлар 2) истиқлол курашчиси

– اِسْتِقْلَالِيَّةٌ автономия

– أَقَلُّ энг оз, жуда оз; ~ الْـ минимум; ~ مَا يُقَالُ عَنْهُ (فيه) هُوَ أَنَّهُ ... у ҳақда айтиш мумкин бўлган гапларнинг энг нодири шуки, у ...; ◊ ~ عَلَى الْـ ақалли, ҳеч бўлмаганда

– أَقَلِّيَّةٌ 1) озчилик; 2) майда миллат

– قُلٌّ = قِلَّةٌ الْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلَى الْـ~ وَ الْكُثْرِ Оллоҳ берганининг озига ҳам, кўпига ҳам шукурлар бўлсин!

– قُلٌّ[1] *ёки* قِلٌّ озлик, оз миқдордалик; озгина, оз сондаги, оз миқдордаги

– قُلٌّ[2] қалтираш, титраш, қалтироқ

– قَلَّايَةٌ *кўп.* قَلَالِيُّ, ـــ اتٌ 1) ҳужра, хона; 2) қибтий патриархнинг эгаллайдиган жойи

– قُلَلِيٌّ *кўп.* قُلَلِيَّةٌ кўзагар, кулол, кўзачи уста

– قِلَّةٌ *кўп.* قِلَلٌ 1) озлик, оз, оз миқдорда; ~ الْـ الْمُمْتَازَةُ имтиёзга эга бўлган озчилик; ~ الْعَدَدِ оз сонлилик; ~ جَمْعُ الْـ *грам.* оз миқдордаги кўпликни ифодаловчи кўплик; 2) етишмовчилик, етишмаслик; 3) камчилик, камёблик; ~ الْأَدَبِ адабсизлик, ҳурматсизлик; ~ الْحَيَاءِ уятсизлик; ~ الْعَقْلِ ақлсизлик; ~ الْحَرَكَةِ камҳаракатлилик

– قَلَّةٌ 1) тузалиш, соғайиш; 2) тикланиш, омаднинг қайтиб келиши

– قُلَّةٌ *кўп* قُلَلٌ, قِلَالٌ кўза; ~ كَسَّرُوا وَرَاءَهُ орқасидан тош отдилар (*сўзма-сўз:* орқасидан кўза синдирдилар-*хуш кўрилмаган меҳмон кетгандан кейин*); 2) (*тоғ*) чўққиси; миянинг қоқ тепаси; 3) туянинг юмшоқ танглайи; 4) ҳар бир нарсанинг юқори (тепа) қисми

– قَلِيلٌ *кўп.* قَلَائِلُ 1) оз, озгина, кўп бўлмаган; ~ غَيْرُ *кўп.* оз бўлмаган; ~ الْأَدَبِ адабсиз, беҳурмат; ~ الْاِخْتِبَارِ (التَّجْرِبَةِ) тажрибаси оз; ~ الْبِضَاعَةِ *кўч. м.* билими оз, билим даражаси паст; ~ الْحَيَاءِ уятсиз, сурбет; ~ الصَّبْرِ бесабр, бетоқат; ~ الْعَقْلِ ақлсиз, тентак; ~ الْمَالِ камбағал; ~ الْمَعْرِفَةِ жоҳил, оми, маърифатсиз; ~ الْوُجُودِ камёб, ноёб; بَعْدَ أَيَّامٍ قَلَائِلَ яқин кунларда; ~اً оз миқдорда, озгина; аҳёнда; ~ الْعَدَدِ оз миқдорда; кам учрайдиган; 3) орик, озғин; ◊ ~ أَوْ كَثِيرٍ فِي *ёки* فِي ~ وَ لَا كَثِيرٍ сира, ҳеч, мутлақо; هٰذَا ~ مِنْ كَثِيرٍ مِمَّا ... ...дан озгинаси мана шу; ~ عَمَّا тез кунда, тезда; ~اً ~اً оз-оздан; ~ بَعْدَ *ёки* بِـ~ بَعْدَ ذٰلِكَ бир оз вақтдан кейин, бироз вақт ўтгач; ~ مُنْذُ оз вақт илгари

– قِلِّيَّةٌ *кўп.* قَلَالِيُّ хона, бўлма; ◊ بِـ~ـهِ ҳаммаси, бутунлай, тўлалигича

– مُسْتَقِلٌّ 1) мустақил; 2) автоном

– مُقِلٌّ 1) оз иш қилувчи; ~ كَاتِبٌ оз асар ёзадиган ёзувчи; 2) камбағал, фақир; 3) хасис, бахил; 4) қурумсоқ, қоқбош

قَلَاوُوظٌ *қар.* قَلَاوُظٌ

I قَلَبَ (*и*) قَلْبٌ 1) айлантирмоқ; 2 ағдармоқ, тўнтармоқ; ~ـهُ قَلْبًا ниманидир тўнтармоқ; ~ الصَّفْحَةَ янги варақни (саҳифани) очмоқ; ~ـهُ عَلَى قَفَاهُ бирор нарсани бошқа томонга ағдармоқ; 3) ўнгини тескарисига ағдармоқ, ичини ағдармоқ; ~ بَاطِنَهُ إِلَى ظَاهِرِهِ бирор нарсанинг тесини, астарини ағдармоқ; ~ الْحَدِيثَ ظَهْرًا لِبَطْنٍ ғийбат қилмоқ, фисқи-фасод қилиш билан шуғулланмоқ; 4) ағдариб тикмоқ, ағдарма қилмоқ; 5) ўзгартирмоқ; айлантирмоқ, айлантириб юбормоқ; 6) (*ҳукуматни*) йиқитмоқ, ағдармоқ; ◊ ~ الدُّنْيَا а) ҳаммани оёққа турғизмоқ; б) ҳамма имкониятларни ишга солмоқ; ~ النَّخْلَةَ хурмо дарахтини суғурмоқ; ~ الْحَقَائِقَ ҳақиқатни бузмоқ; ~ هٰذَا رَأْسًا عَلَى عَقِبٍ остин-устун қилмоқ; ~ ظَهْرَ الْمِجَنِّ *қар.* مِجَنٌّ; ~تَ نَفْسِي الدُّنْيَا عَلَيْهِ ҳаммани бу нарса унга қарши қилиб қўйди; кўнглим айнияпти; II قَلَّبَ 1) ҳар томонга ўгириб кўрмоқ; 2) варақламоқ; 3) айлантирмоқ, тўзитмоқ; ◊ ~ الْأَمْرَ بِعَقْلِهِ ниманидир яхшилаб ўйлаб кўрмоқ; ~ الرَّأْيَ فِي ... *ёки* ~ أَوْجُهَ الرَّأْيِ فِي ... ниманидир обдон ўйлаб кўрмоқ; ~ الطَّرْفَ у ёқ-бу ёққа алангламоқ; ~ عَيْنَيْهِ فِي ... атрофга кўз ташламоқ; ~ النَّظَرَ فِي ... (*н. нингдир устида*) мияни ишлатмоқ; V تَقَلَّبَ 1) (*тўшакда*) у ёқ-бу ёққа ағдарилмоқ; тўнтарилиб қолмоқ; 2) ўзгариб турмоқ, чиқиб-тушиб турмоқ (*нарх ҳақида*); 3) ўзгарувчан бўлмоқ, омонат бўлмоқ; ~ فِي الْمَنَاصِبِ навбати билан ҳамма мансабларни эгаллаб чиқмоқ; ◊ ~ فِي النَّعْمَاءِ ҳузур-ҳаловатда яшамоқ; VII اِنْقَلَبَ 1) ағдарилмоқ, тўнтарилмоқ, ағанамоқ (*мас., қайиқ*); ~ الْحَالُ *маж.* иш бошқача тус олди; 2) ағдар-тўнтар бўлмоқ; 3) (*бирор н.-га*) айланмоқ, ўзгармоқ (*туш. к. ёки* إِلَى); ~ إِلَى الْهُجُومِ ҳужумга ўтмоқ; 4) (*к. гадир қарши*) кўтарилмоқ, чиқмоқ (عَلَى); 5) (*ҳаергадир*) қайтмоқ, қайтиб келмоқ; ~ مِنْ دَارٍ إِلَى دَارٍ уйма-уй юрмоқ

– اِنْقِلَابٌ *кўп.* اتٌ — 1) ўзгариш; 2) тўнтариш, исён; *сиёс. эск.* революция; ~ عَسْكَرِيٌّ ҳарбий тўнтариш; ~ الْقَصْرِ сарой тўнтариши; 3) *шунингдек* الـ~ الشَّمْسِيُّ Қуёш туриши (*Қуёшнинг экватордан энг узоқ нуқтадан ўтиши*); الـ~ الشِّتَائِيُّ қишки Қуёш туриши; الـ~ الصَّيْفِيُّ ёзги Қуёш туриши; دَائِرَةُ الـ~ *астр.* мадор, тропик; دَائِرَةُ الـ~ الشَّتَوِيِّ Жад мадори (*тропиги*); دَائِرَةُ الـ~ الصَّيْفِيِّ Саратон мадори (*тропиги*)

– اِنْقِلَابِيٌّ 1) инқилобга оид; 2) тўнтариш қатнашчиси, исёнкор

– تَقَلُّبٌ *кўп.* اتٌ — 1) ўзгарувчанлик; سَرِيعُ الـ~ тез ўзгарувчан, турғун эмас; 2) ўзгариш, ўзгарилиш; иккиланиш; ~ الْأَسْعَارِ нарх-навонинг ўзгариб туриши; تَقَلُّبَاتُ الْجَوِّ об-ҳавонинг ўзгариши; تَقَلُّبَاتُ الطَّقْسِ об-ҳаводаги кескин ўзгаришлар; تَقَلُّبَاتُ الدَّهْرِ *ёки* تَقَلُّبَاتُ الزَّمَنِ *ёки* تَقَلُّبَاتُ الْأَحْوَالِ турмушдаги кутилмаган ўзгаришлар, ҳаётда юз берадиган мушкулликлар; تَقَلُّبَاتُ الْأَفْكَارِ қатъиятсизлик; كُتْلَةُ الـ~ *физ.* критик ҳолат (*мас., плутонийники*)

– قَالَبٌ, قَالِبٌ *кўп.* قَوَالِبُ 1) қолип; модель; *полигр.* матрица; 2) қолип, шон (*этикдўзларда*); ◊ ~ الْجُبْنَةِ бир думалоқ пишлоқ; ~ السُّكَّرِ бир калла қанд; ~ الصَّابُونِ бир бўлак совун; ~ الطُّوبِ ғишт; ~اً وَ قَلْبًا бор вужуди билан

– قُلَابٌ юрак касаллиги

– قَلَّابٌ 1) ағдариладиган, ағдарма; ~ عَرَبَةٌ а) ағдарма тележка; б) самосвал; с) *т.-й.* думпкар (*вагон ағдарадиган мослама*); 2) нотурғун, қўнимсиз, буқаламун; 3) *кўп.* اتٌ — (*шунингдек:* سَيَّارَةٌ ~ة) самосвал

– قَلَّابَةٌ *кўп.* اتٌ — қайтарма, қайтариб (букиб) қўйиладиган жой, қайтарма ёқа, чўнтак қопқоғи; قَلَّابَةُ الْجُيُوبِ чўнтак қопқоқлари

– [1]قَلْبٌ 1) айланиш; 2) ағдарилиш; 3) ўзгариш, бузиб кўрсатиш, нотўғри талқин қилиш; ~ لِلْمَفَاهِيمِ وَ مَنْطِقِ الْأَشْيَاءِ тушунчалар ва мантиқийликни бузиб кўрсатиш; 4) (*ҳокимиятни*) тўнтариш; 5) *фон* сўзда товушларнинг ўрни алмашиши

– [2]قَلْبٌ *кўп.* قُلُوبٌ 1) юрак, қалб; قُلُوبٌ غُلْفٌ ҳиссиётсиз, тош юраклар; ضَعِيفُ الـ~ иродаси суст; قَاسِي الـ~ берахм, бағри

тош; قَوِيُّ الــ~ кучли, бақувват; довюрак, жасур; أَمْسَكَ ~ـهُ فِي
يَدِهِ ботинмоқ, журъат этмоқ; حَدَّثَهُ حَدِيثَ الــ~ إِلَى الــ~ ким
биландир дўстона суҳбат қилмоқ; ~ِ قَالِبًا وَ بор вужуди билан; فَتَحَ
... مِنْ كُلِّ ~ـهِ لِـــ (к. гадир) юрагини ёзмоқ, дилидагини айтмоқ,
~ـه жон-дили билан; تَوَقَّفَ عَنِ الْخَفَقَانِ ~ـهُ вафот этмоқ; 2)
ақл; 3) мағиз, ядро; уруғ, дон; 4) ўрта, марказ; (мас., уйнинг)
ичкараси; الشِّتَاءِ ~ қишнинг авжи; الْوَادِي ~ водий ўртаси; الدِّفَاعِ ~
спорт. ҳимоя маркази; فِي ~ الْعَاصِمَةِ пойтахт марказида; فِي ~ بَيْتِهِ
ўз уйида; 5) бирор нарса тўпланган жой; الظَّلَامِ ~ қоронғилик
қуюқлашган жой; 6) медальон; 7) халқ. (мас., ғилдирак) ўқи; 8) халқ.
қорин, ошқозон; ◊ أَسْوَدُ الــ~ ёвуз; нияти ёвуз; أَبْيَضُ الــ~
раҳмдил, меҳрибон, оқ кўнгил; عَلَى ظَهْرِ الــ~ ёки عَنْ ظَهْرِ الــ~
ёддан; الْحِنْطَةِ ~ буғдойнинг мағзидан тайёрланган ёрма; أَفْعَالُ
الْقُلُوبِ грам. "ўйламоқ", "гумон қилмоқ" каби гумонни билдирувчи
феъллар категорияси (ظَنَّ وَ أَخَوَاتُهَا); انْخَلَعَ ~ـهُ қўрқиб кетмоқ,
сапчиб тушмоқ; سَقَطَ ~ـهُ بَيْنَ قَدَمَيْهِ ёки أَصْبَحَ ~ـهُ بَيْنَ رِجْلَيْهِ ёки
أَصْبَحَ ~ـهُ فِي أَطْرَافِ قَدَمَيْهِ қўрққанидан жони чиқаёзди; مَزَّقَ
(كَسَّرَ) ~ـهُ юрагини эзмоқ, жонини ачитмоқ; يَتَقَطَّعُ الــ~ لِمُجَرَّدِ
سَمَاعِ هٰذِهِ الْأَنْبَاءِ бу хабарни эшитибоқ юрак ларзага келади;
يَعِيشُونَ هُنَاكَ وَ أَيْدِيهِمْ عَلَى قُلُوبِهِمْ улар юракларини ҳовучлаб
яшашмоқда

– قَلْبٌ[3], قُلْبٌ хурмо дарахтининг ёғочи

– قُلْبٌ 1) кичикина билакузук; 2) хурмо дарахтининг ёғочи; 3)
заҳарли илон

– قُلَّبٌ ўзгарувчан, буқаламун, ўзгариб турадиган

– قُلَابٌ юрак касаллиги

– قَلْبَةٌ кўп. قَلَبَاتٌ 1) қайрилган, букланган жой, қайирма ёқа; енг учидаги қайтариб тикилган жой; 2) зинанинг икки супа ўртасидаги қисми

– قَلْبِيٌّ 1) юракка оид; الشَّكْلِ ~ юрак шаклидаги; 2) самимий; ~ًا чин юракдан, самимият билан

– قُلُوبٌ беқарор, нотурғун, ўзгарувчан

– قَلِيبٌ мз. мн. кўп. قُلُبٌ, قُلْبَانٌ 1) қудуқ; 2) гардишга тош териб кўтарилмаган қудуқ

– مُتَقَلِّبٌ ўзгариб турадиган; беқарор, нотурғун, турланиб турадиган, айниб турадиган; الْأَمْيَالِ ~ нозик, инжиқ

– مَقْلَبٌ кўп مَقَالِبُ ахлат уюми; 2) ҳазил, ҳазил-мутойиба фириб, тузоқ; دَبَّرَ لَهُ ~ًا кимгадир тузоқ қўймоқ; 3) астр. осмон жисмларининг меридиандан ўтиш пайти

– مِقْلَبٌ кетмон, мотига

– مَقْلُوبٌ 1) ағдарилган, тўнтарилган; الصُّورَةُ الــ~ـةُ ойнадаги акс, тасвир; السَّحْنَةُ الــ~ـةُ юздаги табъи хиралик; 2) эгилган, букилган; теси ағдарилган; ◊ بِالــ~ а) чаппасига, тескарисига; б) терс томондан, тескаридан; в) аксинча

– مُنْقَلَبٌ 1) қайтиш жойи; 2) натижа; 3) Қуёшнинг экватордан энг узоқ нуқтадан ўтиши; شَتْوِيٌّ ~ Жад мадори (тропиги); صَيْفِيٌّ ~ Саратон мадори (тропиги); 4) = انْقِلَابٌ

قَلْبَقٌ кўп. قَلَابِقُ қалпоқ, шапка

قَلَتَ I قَلَتَ (а) ҳалок бўлмоқ, ҳалокатга учрамоқ

– قَلْتٌ кўп. قِلَاتٌ чуқурлик, чуқур, чўнқир, ўра

– قُلْتٌ бот. пўсти очиқ арпа

– مَقْلَتَةٌ ҳалокат

قَلَحٌ мн. кўп. قَلْحَاءُ أَقْلَحُ тиши остида сариқ тош бор одам

– قَلَحٌ, قُلَاحٌ тишдаги сариқ тош

– قَوْلَحَةٌ кўп. قَوَالِحُ, قَوَالِحَةٌ карам ўзаги; сўта (донсиз)

قَلْخَفَ қуриб-қотиб кетмоқ, тошдай қотиб кетмоқ

– قَلْخَفَةٌ қуриб-қотишлик, қаттиқлик, тошдек қотишлик

قَلَدَ I قَلَدَ (и) قَلْدٌ ўрмоқ, эшмоқ, йигирмоқ; бурмоқ; II قَلَّدَ 1) (к. гадир) маржон ёки орден тақиб қўймоқ; السَّيْفَ ~هُ кимнингдир белига қилич осмоқ; الْبَدَنَةَ ~ қурбонликка ажратилганлиги биланиб турсин учун ҳайвоннинг бўйнига бирор нарса осиб қўймоқ; 2) ҳокимиятга эга қилмоқ, мансабга таъйин қилмоқ, мажбурият юкламоқ; قُلِّدَ وِزَارَةَ الْخَارِجِيَّةِ у ташқи ишлар вазири этиб таъйинланди; 3) тақлид қилмоқ, ўхшатмоқ; 4) сохталаштирмоқ, қалбакилаштирмоқ; 5) бировни масхара қилиб тақлид қилмоқ; V تَقَلَّدَ 1) ўзига (маржон, орден ва ҳ. к. ларни) тақмоқ; بُنْدُقِيَّةً ~ милтиқни бошидан ўтказиб елкасига илиб олмоқ; 2) ҳокимиятга эга бўлмоқ, мансабни эгалламоқ; мажбурият қабул қилмоқ, мажбуриятни адо этмоқ; ~ وِزَارَةَ الدَّاخِلِيَّةِ ички ишлар вазири мансабини эгалламоқ; الْأَمْرَ ~ ҳокимиятни ўз қўлига олмоқ; 3) (к. гадир) тақлид қилмоқ (بِ); ~ جَمِيعَ شَارَاتِهِ وَ أَوْسِمَتِهِ барча даража ва орденларга эга бўлмоқ

– إِقْلِيدٌ кўп. أَقَالِيدُ калит, очқич

– تَقْلِيدٌ кўп. تَقَالِيدُ, ــاتٌ 1) (ҳокимиятга) эга қилиш; 2) (мансабга) таъйин қилиш; 3) тақлид қилиш; الْأَعْمَى الــ~ кўр-кўрона тақлид қилиш; 4) имитация; сохталаштириш, қалбакилаштириш; 5) афсона, эртак; 5) анъана

– تَقْلِيدِيٌّ 1) анъанавий, одатдаги; тақлидий; طُرُقٌ ~ـةٌ анъанавий услублар (йўллар); 2) анъаналарга риоя қиладиган одам

– تَقْلِيدِيَّةٌ анъаналарга риоя қилишлик, содиқ қолишлик, традиционализм

– قِلَادَةٌ кўп قَلَائِدُ марварид ёки маржон шодаси; шода; النِّيلِ ~ Нил шодаси (Миср Араб Республикаси ордени номи); قَلَائِدُ الشِّعْرِ маж. шеърият дурдоналари

– قَلِيدٌ эшилган, буралган, йигирилган

– مُتَقَلِّدٌ киювчи, ўзига тақувчи, илувчи

– مِقْلَادٌ *кўп.* مَقَالِيدُ калит; ◊ مَقَالِيدُ الْأُمُورِ ҳокимият жилови, бошқариш йўллари; مَقَالِيدُ الرِّئَاسَةِ вазирлар маҳкамаси раисининг ваколатлари; تَسَلَّمَ مَقَالِيدَ الْحُكْمِ *ёки* اسْتَوْلَى عَلَى مَقَالِيدِ الْحُكْمِ ҳокимият тепасига чиқмоқ; أَلْقَى إِلَيْهِ مَقَالِيدَ الْأُمُورِ ишларни бошқаришни кимгадир топширмоқ

– مُقَلَّدٌ сохта, қалбаки

– مُقَلِّدٌ 1) тақлид қилувчи; 2) имитатор; 3) сохтакор, фирибгар, қалбаки ишлар қилувчи

– مِقْلَدٌ *кўп.* مَقَالِدُ калит

– قَلِيدٌ = مِقْلُودٌ

قَلَاوُظٌ، قَلَاوُوظٌ = قَلَاوُوزٌ

قُلُزٌّ، قِلِزٌّ бронза

I قَلَسَ (и) قَلْسٌ 1) кекирмоқ; 2) ўйинга (*рақсга*) тушмоқ; 3) еган *ёки* ичгани қайтиб оғзига келмоқ (*сол.* قَاءَ (у) قَيْءٌ қусмоқ, қайт қилмоқ); II قَلَّسَ 1) (*к. нингдир*) устидан кулмоқ, мазаҳ қилмоқ, (*к. гадир*) ҳазил қилмоқ (عَلَى); 2) (*к. нингдир олдида*) эгилиб букулмоқ (لِـ); тиз бикиб таъзим қилмоқ (*аёллар ҳақида*); 3) (*к. гадир*) қалпоқ (*шапка*) кийдирмоқ

– قَلْسٌ *кўп.* قُلُوسٌ йўғон арқон, трос; *денг.* кемани боғлаб қўйиладиган йўғон арқон

– قَلُوسَةٌ *кўп.* قَلَالِيسُ қалпоқ

قَلْنَسَى кимгадир дўппи (*қар.* قَلَنْسُوَةٌ) кийгизмоқ; تَقَلْنَسَ *ёки* تَقَلْسَى *ёки* تَقَلَّسَ дўппи (*қар.* قَلَنْسُوَةٌ) киймоқ

(قلش) II قَلَّشَ туламоқ, пўст ташламоқ, юнги тўкилмоқ

– تَقْلِيشٌ тулаш, юнг тўкилиши

– قَالُوشٌ *алиф.б.қ.*

قَلْشِينٌ *кўп.* قَلَاشِينُ болдирга ўрайдиган махсус ўрама

I قَلَصَ (и) قُلُوصٌ 1) қисқармоқ, озаймоқ; ~ ظِلُّهُ унинг куч-қудрати пасайди; 2) бужмаймоқ, қисилмоқ, ғижимланмоқ, кирмоқ, киришмоқ (*мато ҳақида*); 3) кўтарилмоқ, сакрамоқ; ~تِ الشَّفَةُ лаб чўччайди; II قَلَّصَ 1) қисқартмоқ, озайтирмоқ; енгни шимармоқ; (*этакни*) йиғиштирмоқ; 3) ғижимламоқ, сиқмоқ, қисмоқ; V تَقَلَّصَ 1) қисқармоқ; ~ ظِلُّهُ = قَلَصَ ظِلُّهُ *қар.* قَلَصَ; 2) қисилмоқ, сиқилмоқ, жунжаймоқ, ғужанак бўлмоқ; 3) (*б. н. дан*) узоқлашмоқ

– تَقَلُّصٌ размернинг кичрайиши (*кириши*); қисилиш, сиқилиш; киришиш, киришиб кетиш (*мато ҳақида*); *мед.* спазм; ~ فِي جُمُودٌ وَ *ёки* حَرَكَةُ الْبَيْعِ وَالشِّرَاءِ *савдо.* савдо-сотиқнинг қисқариши

– قَلُوصٌ 1) ёш қиз; 2) *кўп.* قُلُصٌ، قِلَاصٌ، قَلَائِصُ، قُلْصَانٌ оёқлари узун урғочи туя; 3) янги минила бошланган урғочи туя

– مُتَقَلِّصٌ 1) қисқарувчи; 2) қисқарган; қимтилган (*лаб*)

(قلط) II قَلَّطَ бўшанмоқ, ичини бўшатмоқ

– قَلَطٌ даббалик

– قُلُوطٌ *кўп.* قَلَالِيطُ тезак, таппи

– قَلِيطٌ даббаси бор одам

– قَلِيطٌ даббалик

– قَلِيطَةٌ *мед.* мояк халтасига сув тўпланиш касаллиги

– قَلِيطٌ = قِيلِيطٌ

– مُقَلَّطٌ моягига сув тўпланган киши

I قَلَعَ (а) قَلْعٌ 1) суғурмоқ, суғуриб чиқармоқ; бузиб чиқармоқ, синдириб олмоқ; ~ الشَّمَنْدَرَ қизилчани қазиб (кавлаб) олмоқ; 2) (*мас., кийимни*) ечмоқ; II قَلَّعَ 1) битта-битталаб илдизи билан суғурмоқ (*ўсимликни*); суғуриб чиқармоқ; 2) суриб кетмоқ, ҳайдаб юбормоқ; IV أَقْلَعَ (*қаердандир*) жўнаб кетмоқ, сузиб кетмоқ (*кема ҳақида* مِنْ); учиб кетмоқ, ҳавога кўтарилмоқ (*самолёт ҳақида*); 2) (*н. дандир*) чекинмоқ, (*н. нидир*) рад этмоқ, тарк этмоқ (عَنْ); ~ عَنِ التَّدْخِينِ чекишни ташламоқ; V تَقَلَّعَ илдизи билан суғурилмоқ; VII انْقَلَعَ ажралмоқ, айрилмоқ, бўлинмоқ; 2) суғуриб олинмоқ; узоқлаштирилмоқ; 3) кетмоқ, жўнамоқ; VIII اقْتَلَعَ (*ўсимликни*) юлмоқ, суғурмоқ; (*тиш*) суғуртирмоқ

– قَلْعٌ = اقْتِلَاعٌ

– تَقْلِيعَةٌ *кўп.* تَقَالِيعُ 1) янгилик; янги киритилган тартиб, янги усуллар; آخِرُ تَقَالِيعِ الْمُوضَةِ энг сўнгги мода; 2) ғалатилик, инжиқлик, ғалати қилиқ

– قَلَّاعٌ миршаб, полиция

– قُلَاعٌ[1] ҳайвондаги оқсим касаллиги

– قُلَاعٌ[2] қуриганда ёрилиб кетадиган лой

– قَلَّاعَةٌ палахмонга солиб отиладиган тош ёки кесак

– قُلَاعِيٌّ оқсим касаллигига оид; الْحُمَّى الـ~ـة оқсим касаллигидаги иситма

– قَلْعٌ[1] суғуриш, тортиб чиқариш, чиқариб олиш; чиқариб ташлаш, ажратиб олиш

– قَلَعٌ[2] олий навли қўрғошин

– قِلْعٌ *кўп.* قِلَاعٌ، قُلُوعٌ елкан

– قَلْعَةٌ *кўп.* قِلَاعٌ 1) қалъа, қўрғон; الـ~ الْحَصِينَةُ ёв ололмайдиган қалъа; ~ لِلسِّلْمِ وَالتَّقَدُّمِ тинчлик ва тараққиёт таянчи; الـ~ الطَّائِرَةُ *ав.* учар қалъа; إِنَّ ~ـهُمْ فِي هٰذَا الْأَمْرِ مَنِيعَةٌ *мaж.* улар бу масалада қатъий позицияда турибдилар (*сўзма-сўз:* бу масалада уларнинг қўрғонлари мустаҳкам); ~ صَاحِبُ صَنْعَةٍ مَالِكٌ *мтл.* ҳунари бор-омонликда (*сўзма-сўз:* ҳунари бор-қўрғон эгасидир); 2) *шахм.* рух; 3) тоғ устига қурилган қалъа

– قَلْعَةٌ *кўп.* улкан тош, харсанг

– قَلْعَةٌ қарзга олинган бойлик, эрати бойлик; бировнинг бойлиги;

◊ الدُّنْيَا دَارُ الـــ~ бу дунё вақтинчалик макондир

– قُلَيْعَةٌ кичкина қалъа, қалъача

– مِقْلاَعٌ *кўп.* مَقَالِيعُ сопқон, палахмон; *эск.* манжаниқ

– مِقْلَعٌ *кўп.* مَقَالِعُ *шунингдек.* الْحِجَارَةِ ~ тош кони

– مُقْلَعٌ елканли; سُفُنٌ مُقْلَعَاتٌ елканли кемалар

قَلْعَطَ ифлос қилмоқ, кир қилмоқ; اقْلَعَطَّ қўнғироқ бўлмоқ, жингалакланмоқ (*соч ҳақида*)

– قَلْعَطَةٌ[1] ифлос қилиш, кир қилиш

– قَلْعَطَةٌ[2] қўнғироқлик, жингалаклик

I قَلَفَ (и) قَلْفٌ (*мас., пўстини*) олмоқ, артмоқ, сидирмоқ; 2) хатна қилмоқ; 3) (*кемани*) сув кирмайдиган қилиб тиришларини беркитмоқ; II قَلَّفَ (*кемани*) ёғламоқ, мойламоқ

– أَقْلَفُ *мн.* قُلْفَاءُ *кўп.* قُلْفٌ хатна қилинмаган

– قُلاَفَةٌ пўст, тери, устки қават

– قِلاَفَةٌ (*кеманинг*) тирқишларини беркитиш

– قُلْفَةٌ, قَلَفَةٌ *кўп.* قُلَفٌ *анат.* эркаклар олатининг учи

– قِلْفٌ *бот.* пўстлоқ, пўст, юпқа тери

قَلْفَا гуруҳ оқсоқоли, ўқитувчининг ёрдамчиси, халфа (*мактабда*)

قَلْفَطَ 1) кемага смола суртмоқ (*сув кирмаслиги учун*); 2) ишни чала-чулпа (пала-партиш) бажармоқ

– قِلْفَاطٌ, قُلْفَاطٌ кеманинг тирқишларини сув кирмаслиги учун беркитиш

– قَلْفَطَةٌ 1) (*кемани*) смолалаш, тирқишларини беркитиш; 2) чала-чулпа қилинган иш

– قَلْفَطِيٌّ *кўп.* قِلْفَاطٌ = قَلَفْطِيَّةٌ

قَلْفُونِيَّةٌ дарахт ширасидан олинадиган модда, канифол, смола, елим

I قَلِقَ (а) قَلَقٌ 1) хавотирланмоқ, безовталанмоқ; 2) уйқусизлик касаллигига учрамоқ, ухламай чиқмоқ; IV أَقْلَقَ 1) хавотир қилмоқ, безовта қилмоқ, тинчлик бермай қўймоқ; الرَّاحَةَ الْعَامَّةَ ~ жамоатчилик осойишталигини бузмоқ; بَالَهُ ~ кимнидир безовта қилмоқ, хавотир қилмоқ; بَالَ الرَّأْيِ الْعَامِّ ~ жамоатчилик фикрини чалғитмоқ; نَفْسَهُ ~ хавотирланмоқ; 2) уйқудан маҳрум қилмоқ; V تَقَلَّقَ = I

– قَلَقٌ 1) хавотирланиш, хавотирлик; ташвиш, қўрқинч; الْفِكْرِ ~ қайғуриш; чўчиш, ҳадиксираш; هُوَ عَلَى مِثْلِ الْجَمْرِ مِنَ الـــ~ у типирчилаб турибди, у бетоқат бўлиб турибди (*сўзма-сўз:* у хавотирликдан чўғ устида тургандек; أَثَارَ الـــ~ لَدَيْهِ кимнидир хавотирга қўймоқ; ... أَعْرَبَ عَنْ ~ـهِ تُجَاهَ ... масаласида ўз ташвишини изҳор қилмоқ; ... بَدَّدَ الـــ~ فِي ...лардаги ташвишни орадан кўтармоқ; 2) уйқусизлик; 3) *физ.* электр ёки магнит майдонида электр ёки магнитнинг ҳосил бўлиши

– قَلِقٌ 1) хавотирланувчи, ташвишда қолган; ҳаяжонланган; 2) *физ.* электр ёки магнит таъсирига учраган

– قَلْقَانُ 1) хавотирда қолган, ташвишланувчи; ҳаяжонланган; 2) уйқусизликка учраган киши

– قَلُوقٌ хавотирда қолган

– مُقْلِقٌ ташвишга қўядиган, хавотирлантирадиган; إِشَاعَاتٌ ~ـةٌ ташвишли овозлар

قُلْقَاسٌ *жам. бот.* қулқос (*картошканинг бир тури, Фарғона водийсида "мартишка" дейилади*), Миср картошкаси; إِفْرَنْجِيٌّ ~ картошка; رُومِيٌّ ~ ер ноки, топинамбур; هِنْدِيٌّ ~ *ёки* يَمَنِيٌّ ~ ширин (ҳиндий, яманий) картошка

– قُلْقَاسَةٌ *кўп.* اتٌ — *бот.* мартишка (*қар.* قُلْقَاس)

قَلْقَلَ 1) тебратмоқ, қимирлатмоқ, силкитмоқ; 2) тўлқинлантирмоқ, ҳаяжонга солмоқ; 3) шовқин чиқармоқ, жаранглатмоқ; تَقَلْقَلَ ҳаракат қилмоқ, иккиланмоқ, тебранмоқ, силжимоқ, қимирламоқ, чайқалмоқ

– قَلْقَلَةٌ *кўп.* قَلاَقِلُ 1) ҳаракат, ҳаракатланиш; тараддудланиш, иккиланиш; тебраниш, силкиниш, чайқалиш; 2) тўлқинланиш; хавотирланиш; тартибсизлик; 3) овоз, жаранг, шалдираш; الْقُيُودِ ~ кишанларнинг шалдир-шулдури; حُرُوفُ الـــ~ *фон.* жарангли портловчи ундошлар категорияси (قطب جد)

– قُلاَقِيلُ *кўп.* гувалалар

– قُلَيْقِلَةٌ *кўп.* اتٌ — тупроқ гуваласи

– مُقَلْقَلٌ, مُتَقَلْقِلٌ 1) тараддудланувчи, иккиланувчи, дудмал; силкинувчи; 2) тутуриқсиз, саботсиз, оғмачи бўлмайдиган; مَرْكَزٌ ~ беқарор (дудмал) позиция

I قَلَمَ (и) قَلْمٌ кесмоқ, қирқиб калта қилмоқ, қирқиб ташламоқ; II قَلَّمَ (*мас., тирноқни*) олмоқ, кесмоқ; (*шох-шаббани*) бутамоқ; (ظُفْرَهَا) ~ أَظْفَارَهَا а) кимнингдир тирноғига пардоз бермоқ; б) *кўч. м.* кимнингдир қанотларини қайирмоқ, кимнидир буткул кучсизлантирмоқ; 2) шапатиламоқ, тарсаки солмоқ; 3) (*газламани*) йўл-йўл қилмоқ; IV أَقْلَمَ иқлимга мослаштирмоқ

– إِقْلِيمٌ *алиф.б.қ.*

– تَقْلِيمٌ тирноқларни олиш; (*шох-шаббани*) буташ, қирқиш; الأَظْفَارِ ~ тирноқларга пардоз бериш; مِقَصُّ الـــ~ гулқайчи

– قُلاَمَةٌ кесилган нарсалар, кесинди; олинган тирноқ

– قَلَمٌ *кўп.* أَقْلاَمٌ 1) қалам; қамиш қалам; رَصَاصٍ ~ қалам; الرَّسْمِ ~ *ёки* الْمُصَوِّرِ ~ расм чизишга мўлжалланган қалам; شَعْرٍ لِلرَّسْمِ ~ мўйқалам; تَلْوِينٍ ~ бўёқ қалам, рангли қалам; الْحِبْرِ (الْمِدَادِ) ~ ручка, авторучка; шарикли ручка; الأَحْمَرُ الـــ~ *ёки* حُمْرَةٍ ~ *ёки* الأَسْوَدُ الـــ~ лаббўёқ, помада; الْحَوَاجِبِ ~ қошқалам; رُوجٍ ~ қора

бўёқ, қошбўёқ; ~ حَجَرٍ ёки ~ أَرْدُوَازٍ тош қалам, грифел; ~ زَلَّةُ ёзувдаги хато; ~ أَهْلُ الــ ёки ~ أَرْبَابُ الــ ёки حَمَلَةُ الْأَقْلَامِ ёки أَصْحَابُ الْأَقْلَامِ адиблар, ёзувчилар, қалам аҳллари; ~ بِــ الْكَاتِبِ кимдир томонидан ёзилган, кимнингдир қаламига мансуб; 2) услуб, дастхат; 3) параграф, банд; ёзув, ёзиш; رُؤُوسُ أَقْلَامٍ тезислар; 4) бўлим, қисм; бюро; ~ الاسْتِعْلَامَاتِ маълумотлар бериш бўлиими, справкалар бюроси; ~ التَّحْرِيرِ таҳририят, редакция; ~ التَّرْجَمَةِ таржималар бўлими, таржима бюроси; ~ الْحِسَابَاتِ ҳисобхона бўлими, бухгалтерия бўлими; ~ الدَّمْغَةِ олтин ёки кумушнинг пробасини аниқлайдиган бўлим; ~ التَّشْرِيفَاتِ қайдномалар бўлими; 5) чизиқ, йўл; 6) тарсаки, шапати, шапалоқ; 7) (*камоннинг*) ўқи (*фол очиш учун*); بِالــ~ الْعَرِيضِ ростини айтганда; ~ أَبُو:

– قَلَمُونٌ қалами матодан тикилган кийим (*румликларнинг турли рангда товланадиган кийими*)

– قَلَمِيٌّ қаламга оид, ёзма; ~ مَعْرَكَةٌ ــةٌ матбуотдаги мунозара

– مُقَلَّمٌ 1) кесилган, кесиб ташланган, буталган; 2) йўл-йўл

– مُقَلِّمٌ кесувчи, қирқувчи, бутовчи; ~ ــةُ الْأَظَافِرِ тирноқларга пардоз берувчи аёл, маникюрчи аёл

– مِقْلَمَةٌ *кўп.* مَقَالِمُ қаламдон

– مَقْلُومٌ 1) кесилган, кесиб ташланган; 2) йўл-йўл

(قلنس) تَقَلْنَسَ бош кийими киймоқ

– قَلَنْسُوَةٌ *кўп.* قَلَانِسُ, قَلَانِيسُ бош кийими, дўппи, шапка; қалпоқ; тор дўппи; капюшон; ◊ ~ أَبُو *зоол.* мойқут (*қуш*)

– قُلَنْسِيَةٌ *кўп.* قَلَانِسُ = قَلَنْسُوَةٌ

I (قلو) قَلَا (*у*) قَلْوٌ қовурмоқ, қовурдоқ қилмоқ; قَلَا (*у*) قَلَاءٌ ёмон кўрмоқ, нафратланмоқ

– قَلَاءٌ ёмон кўриш, нафрат

– قِلْوٌ *кимё.* ишқор

– قِلْوِيٌّ ишқорга оид, ишқорий, ишқорли; ~ شِبْهٌ (*кўп.* شِبْهُ قِلْوِيَّاتٍ) *кимё.* алколоид

– قِلْوِيَّةٌ ишқорлилик

– مَقْلُوٌّ қовурилган (*қар.* مَقْلِيٌّ)

قَلْوَزَ резба чиқармоқ

قَلْوَظَ 1) бурамоқ, винтламоқ, бураб қотирмоқ; 2) винт билан маҳкамламоқ; 3) резба чиқармоқ

– قَلَاوُظٌ винт

– قَلَاوُوظٌ 1) лоцман (*денгиз, дарё чуқурлигини аниқлаб, кема бошқарувчисига йўл кўрсатувчи хизматчи*); 2) винт; ~ مِسْمَارُ бурама мих, шруп

– قَلْوَظَةٌ бураб киритиш, бураб қотириш

– مُقَلْوَظٌ 1) бураб киритилган; ~ عِمَامَةٌ ــةٌ винт, резба шаклида ўралган салла; 2) резбали, резба чиқарилган (*н.*)

I (قلى) قَلَى (*и*) قَلْيٌ (*ёгда*) қовурмоқ; قَلَى (*и*) قِلًى ёмон кўрмоқ, нафратланмоқ; II قَلَّى қовуриб пиширмоқ; V تَقَلَّى қовурилмоқ; VI تَقَالَى бир бирини ёмон кўрмоқ, бир-биридан нафратланмоқ; VII انْقَلَى = V

– تَقْلِيَةٌ қовурилган пиёз (*қайладаги*)

– قَلَاءٌ = قِلًى

– قَلَّاءٌ қовурувчи одам

– قَلَّايَةٌ *қар.* قلل

– قَلْيٌ қовуриш, қовуриб пишириш

– قِلًى нафрат; ёмон кўриш

– قِلْيٌ = قِلْوٌ *қар.* قلو

– قِلْيَةٌ *қар.* قلل

– مِقْلَاةٌ, مِقْلًى *кўп.* مَقَالٍ това, сковородка

– مَقْلِيٌّ қовурилган, қовуриб пиширилган

I قَمَّ (*а/у*) قَمٌّ 1) супурмоқ, супуриб ташламоқ; 2) овқатланмоқ, овқат қилиб олмоқ; II قَمَّمَ қуритмоқ, қоқи қилмоқ; V تَقَمَّمَ 1) ахлат титкиламоқ; 2) дастурхондаги тўкилганларни териб емоқ

– قُمَامَةٌ[1] *кўп.* ـــ اتٌ ахлат; ~ صُنْدُوقُ الــ ахлат яшиги

– قُمَامَةٌ[2] одамлар гуруҳи

– قِمَّةٌ *кўп.* قِمَمٌ 1) юқори, юқори қисм; чўққи; ~ الرَّأْسِ бошнинг тепа қисми; ~ اجْتِمَاعُ الــ олий даражадаги учрашув; ~ مُؤْتَمَرُ الــ олий даражадаги йиғилиш; 2) бўй-баст, қомат; ~ حَسَنُ الــ бўй-басти келишган; 3) одамлар гуруҳи; بَلَغَ الــ~ فِي الصَّلَفِ *маж.* ўта даражада мақтанмоқ

– مِقَمَّةٌ *кўп.* مَقَامُّ супурги

I (قمأ) قَمَأَ (*а*) قُمُوءٌ, قَمَاءٌ паст бўйли бўлмоқ, пакана бўлмоқ; قَمُؤَ (*у*) قَمَاءَةٌ, قُمَاءَةٌ 1) пастак бўлмоқ; 2) пасткаш бўлмоқ, паст бўлмоқ; VI تَقَامَأَ бўйи паст бўлмоқ

– قَمَاءَةٌ, قُمَاءَةٌ 1) паст бўйлилик, бўйи пастлик, паканалик; 2) пастлик, пасткашлик

– قَمِيءٌ *кўп.* قِمَاءٌ 1) бўйи паст, паст бўйли, пакана; ~ بَشَرِيٌّ жуссаси кичкина одам; 2) паст, пасткаш, тубан

قَنْبَرَ = قَمْبَرَ

(قمح) II قَمَّحَ бўлиб-бўлиб бермоқ; бўлиб-бўлиб тўламоқ; IV أَقْمَحَ 1) пишмоқ, етилмоқ (*бошоқ ҳақида*); 2) бошни кўтармоқ; ~ بِأَنْفِهِ бурунни кўтармоқ, неккаймоқ; 3) бошни орқага ташлаб кўзни юммоқ

– قَمَّاحٌ буғдойфуруш

– قَمْحٌ *жам* буғдой, ғалла

– قَمْحَةٌ *кўп.* ـــ اتٌ 1) буғдой дони, донаси; ~ لَمْ تَكُنْ فِي عَيْنَيْهِ وَاحِدَةٌ مِنَ النَّوْمِ *маж.* у бир дам ҳам кўз юммади (*сўзма-сўз:*

кўзларида бир дона буғдойча ҳам уйқу бўлмади); 2) қамҳа (*қимматбаҳо тошлар учун оғирлик ўлчови*); 3) гран (*1/4*) *қарат ёки* 0,04875 *гр.га тенг бўлган аптека ўлчови бирлиги*)

— قُمْحِيٌّ буғдой рангидаги

— قُمْحِيَّةٌ буғдойнинг ранги

I قَمَرَ (قمر) (*у,и*) قَمْرٌ (1 1) қимор ўйнамоқ; қиморда ютмоқ, ғолиб келмоқ; قَامَرَ زَيْدًا فَـ~ـهُ у Зайд билан қимор ўйнаб, уни ютиб олди; قَمِرَ қиморда ютқазмоқ; قَمِرَ (*а*) قَمَرٌ (*қорнинг оппоқлигидан*) кўз қамашмоқ; II قَمَّرَ (*нонни*) қизартириб пиширмоқ; III قَامَرَ (*н. нидир*) тикиб қимор ўйнамоқ; (*бирор н. га*) пул тикмоқ (عَلَى); таваккал қилмоқ, гардкам қилмоқ; IV أَقْمَرَ ойдин бўлмоқ (*тун ҳақида*); ◊ ~نَا бизга ойнинг нури тушди; V تَقَمَّرَ қовурилмоқ; VI تَقَامَرَ биргалашиб қимор ўйнамоқ

— أَقْمَرُ *мн.* قَمْرَاءُ *кўп.* قُمْرٌ 1) ойдин, ойнинг нури тушиб турган (*мас., кеча*); 2) оқ, оппоқ

— قَمَارٌ Ҳиндистондаги жой номи

— قِمَارٌ қимор, қимор ўйини; ~ نَوَادِي الْـ қимор ўйнайдиган жой, қиморхона

— قِمَارَاتِيٌّ *кўп.* قِمَارَاتِيَّةٌ ойначи, ойна солувчи

— قُمَارِيٌّ *кўп.* قُمَارِيَّةٌ қиморбоз

— قَمَرٌ[1] оқ рангдан кўзнинг қамашиши

— قَمَرٌ[2] *кўп.* أَقْمَارٌ 1) Ой (*Ернинг табиий йўлдоши*); уч кунликдан кейинги ой; ~انِ الْـ Қуёш ва Ой; 2) *астр.* йўлдош; ~ إِطْلَاقُ الْـ الْاصْطِنَاعِيِّ сунъий йўлдошни учириш; ~ كَاذِبٌ параселена, сохта ой; ◊ ~ الدِّينِ а) ўрик қоқи, туршак, қуриган ўрик; б) ўрик қиёми; ~ حَجَرُ الْـ *мин.* сарғиш пуштиранг гипс, селенит

— قَمْرَاءُ, قَمْرَةٌ ой нури

— قَمِرٌ ойдин; ~ةٌ لَيْلَةٌ ойдин тун

— قِمْرَاتِيٌّ *кўп.* قِمْرَاتِيَّةٌ ойначи, ойна солувчи

— قَمَرَةٌ *кўп.* ~اتٌ 1) каюта; (*мас., космик кеманинг*) бўлмаси, хонаси, 2) чердак туйнуги, эшиги; 3) *фото.* камера

— قُمْرِيٌّ *жам. кўп.* قَمَارِيُّ қумри

— قَمَرِيٌّ 1) ойга оид, қамарий; ~ شَهْرٌ қамарий ой; ~ـةٌ سَنَةٌ қамарий йил; 2) ойга ўхшаш, ойбек; ~ـةٌ حُرُوفٌ *грам.* қамарий ҳарфлар

— قَمَرِيَّةٌ *кўп.* ~اتٌ шийпон, айвон; 2) чердак туйнуги

— قَمِيرٌ *кўп.* أَقْمَارٌ қимор ўйинидаги шерик

— قِمَارَتِيٌّ = مُقَامِرٌ

— قُمَارِتِيٌّ = مُقَامِرٌ

— مُقَامَرَةٌ ўйин, қимор ўйини

— مَقْمَرٌ, مَقْمَرَةٌ *кўп.* مَقَامِرُ қиморхона

— مُقَمَّرٌ қизартириб пиширилган (*нон*); ~ خُبْزٌ ёғда қовурилган нон, бўғирсоқ

— مُقَمَّرٌ = أَقْمَرُ

I قَمَزَ (*и,у*) قَمْزٌ 1) бармоқлар учи билан қимчиб олмоқ; 2) панжалари билан тутиб олмоқ (*қисқичбақа ҳақида*); 3) сакрамоқ, ирғишламоқ; V تَقَمَّزَ сакраб-сакраб юрмоқ (فِي الْمَشْيَةِ)

— قَمْزَةٌ *кўп.* قَمَزَاتٌ сакраш, ирғишлаш

I قَمَسَ (*и,у*) قَمْسٌ ботирмоқ, шўнғитмоқ

— قَامُوسٌ *кўп.* قَوَامِيسُ 1) океан; 2) луғат, қомус; ~ الْبَحْرِ денгизнинг ўртаси

— قُمُسٌ *кўп.* قَمَامِسَةٌ 1) зодагон, аслзода; 2) князь

I قَمَشَ (*у*) قَمْشٌ (*чиқиндиларни*) термоқ, териб олмоқ, йиғиштирмоқ; II قَمَّشَ = I; V تَقَمَّشَ кийинмоқ

— قُمَاشٌ *кўп.* أَقْمِشَةٌ газлама, газмол, материал; أَقْمِشَةٌ صُوفِيَّةٌ жундан тўқилган газламалар; أَقْمِشَةٌ قُطْنِيَّةٌ пахтадан тўқилган газламалар; أَقْمِشَةٌ بِلَاسْتِيك сунъий газламалар; ~ تِيلِيٌّ пахта толасидан тўқилган газлама; ~ شُغْلِ الصِّنَّارَةِ трикотаж газлама; 2) (*мусаввирнинг*) бўзи, полотноси; ~ اللَّوْحَةِ сурат ишланган бўз, полотно; 3) ахлат, чиқинди, ташландиқлар; 4) асбоб-анжом, лаш-луш; ~ الْبَيْتِ рўзғор асбоб-анжомлари; ◊ ~ النَّاسِ қаланғи-қасанғилар

— قَمَّاشٌ газламафуруш

— قُمَاشَةٌ бир бўлак газлама

— قَمْشَةٌ *кўп.* ~اتٌ хивич, хивчин

I قَمَصَ (*и,у*) قَمْصٌ, قِمَاصٌ 1) сакрамоқ, сакраб чопмоқ; 2) тепмоқ, тепинмоқ (*от ҳақида*); II قَمَّصَ 1) сакрамоқ, отни сакратиб чоптирмоқ; 2) тепмоқ, тепинмоқ (*от ҳақида*); 3) (*к. гадир*) кўйлак кийдирмоқ; V تَقَمَّصَ 1) кўйлак киймоқ; 2) *дин.* (*к. гадир*) кўчиб ўтмоқ (*руҳ ҳақида* فِي); 3) (*н. дадир*) гавдаланмоқ, мужассам бўлмоқ, (*н. дадир*) ифодаланмоқ (إِلَى); (*бир н. дан бошқа н. га*) айланмоқ (إِلَى, مِنْ)

— تَقَمُّصٌ 1) ўтиш, кўчиш; ~ الْأَرْوَاحِ *дин.* руҳнинг кўчиб ўтиши, метемпсихоз; 2) бошқа нарсага айланиш, ўзгариш

— تَقْمِيصٌ 1) тепиш, тепиниш; ~ كَثْرُ التَّنْخِيسِ يُعَلِّمُ الْحِمَارَ الـ *мкл.* болани сўксанг бети қотади, урсанг эти қотади (*сўзма-сўз:* эшакни ниқталайвериш уни тепағичликка ўргатади); 2) (*бирор к. га*) кўйлак кийдириш

— قَمْصٌ, قُمَاصٌ отнинг сакраб юриши

— قُمُّصٌ *кўп.* قَمَامِصَةٌ олий мансабли поп

— قُمْصَانْجِيٌّ *кўп.* قُمْصَانْجِيَّةٌ эркаклар кўйлаги тикиб сотувчи

— قَمِيصٌ *кўп.* أَقْمِصَةٌ, قُمُصٌ, قُمْصَانٌ 1) эркаклар кўйлаги, сорочка; ~ النِّسَاءِ аёллар сорочкаси; ~ النَّوْمِ тунги сорочка; ~ عُثْمَانَ

ҳазрати Усмон кўйлаклари (*кураш рамзи*); اِتَّخَذَ مِنْ شَيْءٍ ~ عُثْمَانَ
нимандир اسْتَخْدَمَ شَيْئًا لـ~ عُثْمَانَ بِقَصْدِ ... *ёки* بِقَصْدِ ...
кураш байроғи сифатида ишлатмоқ; 2) қобиқ; الْقَلْبِ ~ *анат.* юрак халтаси

I قَمَطَ (*и, у*) قَمْطٌ 1) (*чақалоқни*) йўргакламоқ, йўргаклаб боғламоқ; 2) бинт билан ўрамоқ; 3) сўйиш учун қўйнинг оёқларини боғламоқ; II قَمَّطَ 1) йўргакламоқ; 2) бинт билан боғламоқ, бинтламоқ, қайта бинтлаб боғламоқ; V تَقَمَّطَ йўргакланмоқ

– قِمَاطٌ, قُمُطٌ *кўп.* ـَاتٌ ـــ أَقْمِطَةٌ 1) йўргак; йўргакбоғ; 2) қўй сўйилганда оёғига боғланадиган арқон

– قَمَّاتَةٌ *кўп.* ـَاتٌ ـــ қаммота (*жисмоний жазо учун мослама*)

– قَمْطٌ капа *ёки* чодир тортиб қўйиладиган арқон

– قَمْطَةٌ 1) рўмол, бошга ўрайдиган рўмол; салла; 2) *тех.* қисқич, клемма

– مُقَمَّطٌ 1) йўргакланган; 2) бинт билан ўралган

قِمَطْرٌ[1] *кўп.* قَمَاطِرُ сафархалта; елкахалта, рюкзак

– قِمَطْرٌ[2], قِمَطْرَةٌ китоблар сақланадиган жавон

– قَمْطَرِيرٌ қаттиқ, қийин; يَوْمٌ ~ қийин кун

I قَمَعَ (*а*) قَمْعٌ (*мас., қўзғолонни*) бостирмоқ; ـــهُ فِي مَهْدِهِ ~ бирор нарсани бошданоқ бостириб йўқ қилмоқ; 2) (*ёнғинни*) ўчирмоқ; 3) филнинг бошига урмоқ, саваламоқ; IV أَقْمَعَ = I; VII انْقَمَعَ бостирилмоқ, тинчитилмоқ

– قَمْعٌ 1) (*мас., қўзғолонни*) бостириш; репрессия; 2) (*ёнғинни*) ўчириш

– قَمْعٌ қуруқ олифта

– قِمْعٌ, قِمَعٌ, قَمَعٌ *кўп.* أَقْمَاعٌ, قُمُوعٌ 1) воронка; 2) *бот.* коса, гул косаси; чўп, банд, поя, қаламча; 3) чекиб ташланган сигарет; ◊ الْخِيَاطَةِ ~ ангишвона; السُّكَّرِ ~ бир калла қанд

– قَمْعِيٌّ репрессияга оид; ـــَةُ الـــ التَّدَابِيرُ репрессия чоралари (*тадбирлари*)

– مِقْمَعَةٌ *кўп.* مَقَامِعُ 1) гурзи, чўқмор; узун калтак; 2) филнинг бошига уриш учун мосланган темир таёқ

قَمْقَمَ шикоят қилмоқ, зорланмоқ, нолимоқ, норозилик билдирмоқ; قَمْقَمَ = تَقَمْقَمَ

– قُمْقُمٌ *кўп.* قَمَاقِمُ 1) атир шишаси; бутилка; 2) *архит.* гумбаз *ёки* минора устига ўрнатилган найза

– قَمْقَمَةٌ норозилик, шикоят, зорланиш

– قُمْقُمَةٌ мисдан ишланган икки бандли идиш

I قَمِلَ (*а*) قَمَلٌ бит босмоқ, битли бўлмоқ; II قَمَّلَ = I

– تَقَمُّلٌ битлилик

– قَمْلٌ *жам.* битлар; النَّبَاتِ ~ шира (*ҳашарот*)

– تَقَمُّلٌ = قَمَلٌ

– قَمِلٌ битли

– قَمْلَةٌ *кўп.* ـَاتٌ ـــ бит; الدُّرْفِيلِ ~ майда қисқичбақанинг бир тури

– قَمِلٌ = مُقْمِلٌ

(قمن) V تَقَمَّنَ (*бирор н. сўпиини*) ният қилмоқ, мўлжалламоқ

– قَمِنٌ арзигулик, арзийдиган, лойиқ; هٰذَا الْمَنْزِلُ لَكَ مَوْطِنٌ ~ бу уй муносиб ошёндир

– قَمِنٌ 1) (*бирор н. га*) арзийдиган (بِ); 2) (*қандайдир*) хусусиятга эга

– قَمِينٌ[1] 1) (*бирор н. га*) арзийдиган (بِ); 2) (*н. гадир*) ярайдиган, яроқли (بِ); 3) ўзига хос, хос бўлган

– قَمِينٌ[2] *кўп.* ـَاتٌ ـــ, قُمُنٌ (*н. нидир*) куйдириб пишириладиган ўчоқ, печ; الذَّرِّيُّ الـــ~ атом қозони; الطُّوبِ ~ ғиштхумдон, ғишт пишириладиган печ

– قَمِينَةٌ *кўп.* ـَاتٌ ـــ, قَمَائِنُ = قَمِينٌ[2]

– مَقْمَنٌ (*бирор н. га*) мос, ўринли

(قنّ) II قَنَّنَ 1) (*қонун*) чиқармоқ; 2) қонун билан чекламоқ; (*мол сотишни*) нормалаштирмоқ, нормага солмоқ; 2) моғорламоқ; пўпанак босмоқ; чиримоқ, чириб сасимоқ; ачимоқ, ачиб қолмоқ (*ёғ ҳақида*)

– تَقْنِينٌ 1) қонунлар чиқариш ва нашр этиш; қонунлар мажмуасини тузиш; 2) (*мол сотишни*) нормаллаштириш, нормага солиш

– قَانُونٌ[1] *кўп.* قَوَانِينُ қонун, асосий қонун; ҳуқуқ; кодекс; қоида; ~ أَسَاسِيٌّ (نِظَامِيٌّ) асосий қонун, дастур, конституция; مَجْلِسُ شُورَى الْقَوَانِينِ қонун чиқарувчи орган; قَوَانِينُ تَطَوُّرِ الْمُجْتَمَعِ ижтимоий тараққиёт қонунлари; خَاضِعٌ لِلْـ~ қонунга бўйсинувчи; қонуннинг таъсир доирасидаги кучи; رِجَالُ الْـ~ ҳуқуқшунослар, юристлар; ~ الْأَنْتِخَابِ сайлов ҳақидаги қонун; الْأَحْوَالِ الشَّخْصِيَّةِ ~ гражданлик ҳолати ҳақидаги қонун; الْإِدَارِيُّ الْـ~ маъмурий ҳуқуқ; الْـ~ التِّجَارِيُّ савдо (тижорат) ҳуқуқи; الدُّوَلِيُّ الْـ~ халқаро ҳуқуқ; الْـ~ الدُّوَلِيُّ الْعَامُّ халқаро махсус ҳуқуқ; الدُّوَلِيُّ الْخَاصُّ الْـ~ халқаро ҳуқуқ; الرُّومَانِيُّ الْـ~ Рим ҳуқуқи; الْعَامُّ الْـ~ умумий ҳуқуқ; الْـ~ الْبَحْرِيُّ *ёки* الْمِلَاحَةِ ~ сув транспорти ҳуқуқи; الْجِنَائِيُّ الْـ~ жиноят кодекси; (الْجَزَاءِ) الْعُقُوبَاتِ ~ жиноятга оид қонунлар тўплами; الْمَدَنِيُّ الْـ~ гражданлик кодекси; الْعُرْفِ ~ урф-одатларга асосланган ҳуқуқ; الْمُرَافَعَاتِ ~ процессуал кодекс; التِّجَارَةِ ~ савдо-сотиқ ҳақидаги қонун; الْأَحْكَامِ الْعَسْكَرِيَّةِ ~ ҳарбий хизматга алоқадор қонун; الدِّفَاعِ الْوَطَنِيِّ ~ ватан мудофааси ҳақидаги қонун; الْإِيجَارَاتِ ~ (*квартирадан олинадиган*) ижара ҳақи ҳақидаги қонун; الْعِلِّيَّةِ ~ сабабият қонуни; الْاحْتِمَالَاتِ ~ эҳтимоллар назарияси қонунияти; بَقَاءِ الطَّاقَةِ ~ энергиянинг сақланиш қонуни; بَقَاءِ ~

الْكُتْلَةِ *физ* массанинг сақланиш қонуни; الـ~ الْوَضْعِيُّ позитив ҳуқуқ; ~ مَشْرُوعُ қонун лойиҳаси; ا~ қонун бўйича, қонун асосида

– قَانُونٌ қонун (*музика асбоби*)

– قَانُونْجِيٌّ *кўп.* قَانُونْجِيَّةٌ қонун чалувчи

– قَانُونِيٌّ 1) қонуний, қонун билан белгилаб қўйилган; ~ حَقٌّ қонуний ҳуқуқ; ~ غَيْرُ *ёки* ~ لَا ноқонуний; الْإِجْرَاءَاتُ الـ~ـةُ қонуний тадбир-чоралар; 2) ҳуқуқий; 3) юридик; الْمُسْتَشَارُ الـ~ юрисконсульт; 4) ошкор, очиқ-ойдин; 5) қонуншунос, юрист

– قَانُونِيَّةٌ 1) қонуният, қонуниятлик; ~ عَدَمُ *ёки* ~ لَا ноқонунийлик; 2) (*масаланинг*) юридик томони

– قِنٌّ[1] *кўп.* قِنَانٌ товуқхона, товуқ катаги

– قِنٌّ[2] *кўп.* قِنَانٌ кўйлак енгининг манжети

– قِنٌّ *кўп.* أَقْنَانٌ, أَقِنَّةٌ 1) қул; 2) *шунингдек,* ~ الْأَرْضِ крепостной деҳқон; ~ نِظَامُ الـ крепостной ҳуқуқ

– قِنَانَةٌ қуллик, қулдорлик

– قُنَّةٌ *кўп.* قُنَنٌ, قِنَانٌ тоғ чўққиси; юқори қатлам, юқори табақа

– قُنُونَةٌ = قِنَانَةٌ

– قِنِّينَةٌ *кўп.* قَنَانٍ, ـَـاتٌ, قَنَانِيُّ бутилка; шиша идиш

– مُقَنَّنٌ 1) нормалаштирилган; 2) белгиланган норма

– مُقَنِّنٌ қонун чиқарувчи, қонун юритувчи

قَانِئٌ оч-қизил; ~ أَحْمَرُ оч-қизил, қирмизи

– قِنَائِيٌّ 1) Қано музофотига оид (*Мисрда*); 2) қанолик киши

قِنَابٌ *ёки* قِنَابَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — *бот.* пўст, пўстлоқ; гулнинг таккинасидан чиққан кичкина барг

– قُنْبٌ, قِنْبٌ *кўп.* قُنُوبٌ *бот.* коса, гулкоса

– قِنَّبٌ, قُنَّبٌ каноп ўсимлиги; ~ خَيْطُ чилвир, канопдан эшилган ип; ~ هِنْدِيٌّ ҳинд канопи; жут

– قِنَّبِيٌّ канопга оид

– مِقْنَبٌ *кўп.* مَقَانِبُ чавандозлар гуруҳи

قَنْبَرَ 1) (*н. нидир*) тепага жойламоқ; 2) (*к. нидир*) жуда мақтаб юбормоқ

– قُنْبُرٌ *жам. кўп.* قَنَابِرُ тўрғайлар, сўпитўрғайлар

قُنْبُرَةٌ[1] *кўп.* قَنَابِرُ тўрғай, сўпитўрғай

– قُنْبُرَةٌ[2] (*сол.* قُنْبُلَةٌ) 1) бомба; 2) снаряд, ядро

– قُنْبُرَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — айрим қушлардаги попукча

– قُنْبُورٌ букур; ◊ ~ أَبُو букри одам

قُنْبَازٌ *кўп.* قَنَابِيزُ қунбоз (*эркаклар кийими*); кафтан

قُنْبُسٌ канопдан тўқилган дағал мато

قُنْبِيطٌ = قُرْنَبِيطٌ

قُنْبُعٌ, قُنْبُعَةٌ *бот.* коса, косача

قَنْبَلَ бомба ташламоқ

– قُنْبُلٌ, قُنْبُلَةٌ *кўп.* قَنَابِلُ отлиқлар ёки пиёдалар гуруҳи

– قَنْبَلَةٌ бомба ташлаш

– قُنْبُلَةٌ *кўп.* قَنَابِلُ 1) тўпдан отилган снаряд, ядро; 2) бомба; ~ هِيدْرُوجِينِيَّةٌ *ёки* إِيدْرُوجِينِيَّةٌ водород бомбаси; ~ النَّابَالْمِ напалм бомбаси; ~ هَدَّامَةٌ *ёки* ~ التَّخْرِيبِ وَ التَّدْمِيرِ портловчи бомба; ~ إِضَاءَةٍ ёритувчи бомба; ~ مَائِيَّةٌ сувости минаси; ~ الدُّخَانِ тутайдиган бомба; ~ خَارِقَةٌ *ёки* مُحْرِقَةٌ ~ ёндирадиган бомба; ~ ذَرِّيَّةٌ атом бомбаси; ~ زَمَنِيَّةٌ маълум вақт ўтгандан кейин ишга тушадиган бомба; الـ~ الطَّائِرَةُ самолёт-снаряд; ~ الْكُوبَالْتِ *мед.* Кобальт пўшкаси; 3) граната; ~ الْيَدِ *ёки* ~ يَدَوِيَّةٌ қўлда отиладиган граната; ~ مُسِيلَةٌ لِلدُّمُوعِ кўздан ёш оқизадиган газли граната

– مُقَنْبِلٌ бомба ташловчи; طَائِرَةٌ ~ـةٌ бомбардимончи самолёт

قُنَّبِيطٌ гулкарам

I قَنَتَ (*у*) قُنُوتٌ 1) тобе бўлмоқ, бўйсунмоқ; (*к. гадир*) итоат қилмоқ, муте бўлмоқ; 2) вақтни намоз ўқиб ўтказмоқ; астойдил намоз ўқимоқ

– قَانِتٌ *кўп.* قُنَّتٌ художўй

– قُنُوتٌ 1) художўйлик; 2) намозда қоим туришлик, намозда тик туришлик; أَفْضَلُ الصَّلَاةِ طُولُ الـ~ *ҳад.* намознинг энг яхшиси узоқ тик туришликдир

قُنْجَةٌ *кўп.* قُنَجٌ, ـَاتٌ Нилдаги кема

قَنْدٌ *кўп.* قُنُودٌ новвот

– مَقْنُودٌ = مُقَنَّدٌ

– مَقْنُودٌ қанд қўшилган; ~ سَوِيقٌ қанд қўшилган шавла; ~ كَلَامٌ қанд қўшилгандек ширин сўз

قُنْدَاقٌ *кўп.* قَنَادِيقُ ложа; милтиқнинг қўндоғи; тўп ўрнатиладиган станок, лафет

– قُنْدَاقْجِيٌّ *кўп.* قُنْدَاقْجِيَّةٌ қуролсоз, милтиқсоз

قُنْدُوزٌ қундуз; ~ الْمِسْكِ қора кузан

قُنْدُزٌ = قُنْدُسٌ

قَنْدَلَفْتٌ *кўп.* قَنْدَلَفْتِيَّةٌ 1) черковда унвонга эга бўлмаган руҳоний; 2) черков ходими

قِنْدِيلٌ *кўп.* قَنَادِيلُ 1) лампа, чироқ; 2) қоғоз ва ойнадан ясалган фонусча; фонус; 3) қандиль. люстра; ~ الْبَحْرِ медуза

– قَنْدِيلْجِيٌّ *кўп.* قَنْدِيلْجِيَّةٌ фонусчи, фонус ясовчи

– مُقَنْدَلٌ ёмон, бахтсиз, бадбахт; ~ بَخْتُهُ у бахти қора одамдир; ~ـةٌ عِيشَتُهُ унинг туриш-турмуши яхши эмас

تَقَنْزَحَ ўзини кўрсатишга уринмоқ, ўзини кўз-кўз қилмоқ; تَقَنْزَحَ = قَنْزَحَ

قُنْزُعَةٌ, قُنْزَعَةٌ, قِنْزَعَةٌ, قَنْزَعَةٌ *кўп.* قَنَازِعُ бир тутам соч; кокил, пешонада ҳурпайиб турадиган соч

قِنَّسْرِينُ, قِنَّسْرُونَ Шом ўлкасидаги шаҳарнинг номи

I قَنَصَ (*и*) قَنْصٌ овламоқ, ов қилмоқ, овга чиқмоқ; V تَقَنَّصَ = VIII; VIII اِقْتَنَصَ овламоқ, ов қилмоқ, овга чиқмоқ, овда қўлга туширмоқ; ~ الْفُرْصَةَ *маж.* фурсатдан фойдаланмоқ; ~ نَظَرَهُ кўзидан билиб олмоқ, қарашидан фаҳмлаб олмоқ

– قَانِصٌ, قَنِيصٌ, قَنَّاصٌ *кўп.* قُنَّاصٌ овчи

– قَانِصَةٌ (*сол.* قَوْنَصَةٌ) *кўп.* قَوَانِصُ пўтака, жиғилдон (*қушларда*)

– قَنَّاصٌ *кўп.* قَنَّاصَةٌ 1) овчи; 2) мерган; снайпер

– قَنَصٌ, قَنِيصٌ ўлжа, овланадиган парранда

قُنْصُلٌ *кўп.* قَنَاصِلُ консул; ~ عَامٌّ *ёки* ~ جِنِرَالٌ бош консул, генерал консул; ~ نَائِبُ الْـ *ёки* ~ وَكِيلُ الْـ вице-консул

– قُنْصُلَاتُو *кўп.* قُنْصُلَاتَاتٌ консуллик

– قُنْصُلِيٌّ консулга оид

– قُنْصُلِيَّةٌ = قُنْصُلَاتُو; ~ عَامَّةٌ бош консуллик

I قَنَطَ (*у*) قُنُوطٌ *ёки* قَنِطَ (*а*) قَنَاطَةٌ умидни узмоқ, умидсизланмоқ, ноумид бўлмоқ; II قَنَّطَ эсанкиратмоқ, довдиратиб қўймоқ, саросимага солмоқ; ноумид қилмоқ; IV أَقْنَطَ = II

– قَانِطٌ умидсизликка тушган; маъюс, ғамгин, хафа

– قَنَاطَةٌ умидсизлик

– قَنَاطَةٌ *халқ.* 1) инжиқлик, нозик табиатлилик; 2) манманлик, тумтароқлик, ҳашаматлилик

– قَنَطٌ умидсизлик, ноумидлик

– قَنِطٌ = قَانِطٌ

– قَنِطٌ *халқ.* 1) инжиқ, табиати нозик; 2) тумтароқ, ҳашаматли, гердайган

– قَنُوطٌ = قَانِطٌ

– قُنُوطٌ умидсизликка тушиш

– قَنِيطَةٌ кемада ишлатиш учун махсус тайёрланган қаттиқ нон

قَنْطَرَ 1) (*н. нидир*) гумбаз (равоқ) қилиб қурмоқ; 2) жамламоқ, жамғармоқ; 3) катта бойликка эга бўлмоқ; تَقَنْطَرَ 1) гумбазли, равоқли қилиб қурилмоқ; 2) тўпланмоқ, жамғарилмоқ

– قِنْطَارٌ *кўп.* قَنَاطِيرُ қинтор (*36 уққа* (أُوقَّةٌ), *ёки* 100 Миср ратли (رَطْلٌ), *ёки* 44, 928 кг, га тенг бўлган оғирлик ўлчови); ~ إِسْكَنْدَرَانِيٌّ Искандария цен-тнери (*112 уққа* (أُوقَّةٌ), *ёки* 139, 776 *кг.га тенг бўлган оғирлик ўлчови*)

– قِنْطَارِيٌّ бениҳоя кўп бойлик эгаси

– قَنْطَرَةٌ *кўп.* قَنَاطِرُ 1) кўприк; йўл устидан кесиб ўтган кўприк, виадук; кўприк шаклида қурилган осма сув қувури, акведук; 2) тўғон; الْقَنَاطِرُ الْخَيْرِيَّةُ Нил тўғони; ~ عَيْنُ (بَابُ) الْـ шлюз; 3) гумбаз, равоқ; قَنَاطِرُ الْبِنَاءِ *архит.* кетма-кет қурилган пештоқлар

– قِنْطَرِيُونُ, قَنْطَرِيُونُ *бот.* сариқ карнайгул

– مُقَنْطَرٌ 1) аркли, гумбазли қилиб ишланган; 2) жуда кўп миқдорда йиғилган; الْقَنَاطِيرُ الْـ~ةُ مِنَ الذَّهَبِ беҳисоб бойлик

قَرْطَمَةٌ = قَنْطَرَمَةٌ

I قَنِعَ (*а*) قَنَاعَةٌ 1) қаноатли бўлмоқ, озга қаноат қилмоқ; (*н. дандир*) қониқмоқ (بِـ); 2) ишонмоқ, ишонч ҳосил қилмоқ; قَنَعَ (*а*) قُنُوعٌ ялиниб сўрамоқ; II قَنَّعَ 1) қониқтирмоқ; 2) ишонтирмоқ; 3) юзга ниқоб тортмоқ (*аёллар ҳақида*); 4) (*к. ғадир*) маска кийдирмоқ; IV أَقْنَعَ 1) ишонтирмоқ, кўндирмоқ, унатмоқ; 2) кўтармоқ, баландлатмоқ; ~ الرَّأْسَ бошини кўтармоқ; ~ الصَّوْتَ овозини кўтармоқ; V تَقَنَّعَ 1) юзига ниқоб тортмоқ, ҳижоб киймоқ (*аёллар ҳақида*); (*н. биландир*) ниқобланмоқ, (*бирор н. га*) бурканмоқ (بِـ); ~ بِقِنَاعٍ أَسْوَدَ қора ниқоб киймоқ; ~ بِقِنَاعِ الدِّيمُوقْرَاطِيَّةِ *маж.* ўзини демократ қилиб кўрсатмоқ; ~ بِمَظَاهِرَ مُخْتَلِفَةٍ *маж.* турли хил қиёфага кирмоқ; 2) *ҳарб.* душман кўзидан яширинмоқ, маскировка қилинмоқ; VIII اِقْتَنَعَ 1) (*бирор н. дан*) қаноат ҳосил қилмоқ; 3) келишишмоқ

– اِقْتِنَاعٌ 1) ишонишлик; 2) ишонч; 3) қаноатланишлик; хурсандлик, мамнунлик

– قَانِعٌ[1] 1) қаноатли, озга қаноат қилувчи, камсуқум; 2) қаноатланган; (*н. дандир*) мамнун, хурсанд (بِـ)

– قَانِعٌ[2] 1) ялиниб сўровчи; 2) берилган нарсани қабул қилиб олувчи

– قِنَاعٌ *кўп.* أَقْنِعَةٌ, ـاتٌ 1) ёпинчиқ; тўр, ўртик; 2) ниқоб, маска; ~ الْـ الْوَاقِي ҳимоя маскаси; 3) ниқоб, қиёфа; ~ التَّنَكُّرِ маскарадда кийиладиган маска; ~ كَشَفَ الْـ фош қилмоқ, башарани очмоқ; تَلَبَّسَ أَقْنِعَةً مُتَنَوِّعَةً ҳар хил йўллар билан ниқобланмоқ, турли қиёфага кирмоқ; 4) *анат.* юрак халтаси

– قَنَاعَةٌ 1) қаноат, озга қаноат қилиш; камсуқумлик; 2) ишонч; ـاتٌ; ~ عَلَى ... تَامَّةٌ بِأَنَّ ... га тўла ишонч ҳосил қилмоқ

– قَنَعٌ камсуқумлик

– قَنِعٌ камсуқум, озга қаноат қилувчи

– قَنِعٌ *кўп.* قُنُعٌ, قِنَاعٌ қурол

– قَنُوعٌ озга қаноат қилувчи, камсуқум; эви билан иш тутувчи

– مَقْنَعٌ *кўп.* مَقَانِعُ етарлилик; қаноатланганлилик; ~ فِي هٰذَا бу тўла кифоя қилади

– مُقْنِعٌ 1) қаноатлантирувчи; етарли, қаноатланарли; 2) ишонарли, ишонтирадиган; ~ جَوَابٌ қониқарли жавоб

– مُقَنَّعٌ ниқобга кирган, ниқобланган, маска кийган; الْأَعْدَاءُ السَّافِرُونَ وَ الْـ~ُونَ очиқ-ойдин ва ниқоб кийган (яширин) душманлар

– مِقْنَعٌ аёллар бошини тўсиб юрадиган ёпинчиқ

– مِقْنَعٌ = مِقْنَعَةٌ

قُنْفُذٌ кўп. قَنَافِذُ 1) типратикон, кирпи; ~ الْبَحْرِ денгиз кирписи; 2) *шунингдек.* ~ كَبِيرٌ ёввойи, бесўнақай одам

قُنْفُدٌ кўп. قَنَافِدُ = قُنْفُذٌ

قَنْفَشَ пала-партиш бўлмоқ, пийпуқ бўлмоқ; сочи пахмоқ бўлмоқ, пахмоқ сочли бўлмоқ

قُنَاقٌ қаср, сарой; ҳукумат биноси

قِنْقِنٌ кўп. قَنَاقِنُ қаерда ерости суви борлигини биладиган одам

قَنَالٌ кўп. ~َاتٌ — канал.

I قَنِمَ (а) قَنَمٌ ачимоқ, ачиб қолмоқ (*ёғ ҳақида*)

– أُقْنُومٌ[1] кўп. أَقَانِيمُ алиф.б.қ.

– أُقْنُومٌ[2] ўзак, илдиз

– قُنُّومَةٌ mormyrus (*Нилда учрайдиган балиқ номи*)

I (قنو) قَنَا (у) قُنُوٌّ, قُنْوَةٌ, قِنْوَةٌ 1) эга бўлмоқ, топмоқ, етишмоқ; 2) олмоқ; قَنِيَ (а) قَنًا қийғирнинг бурнига ўхшамоқ (*бурун ҳақида*); II قَنَّى (*канал*) қазимоқ, кавламоқ; VIII اِقْتَنَى = قَنَا

– أَقْنَى мн. قَنْوَاءُ кўп. قُنْوٌ қийғирнинг бурнига ўхшаган (*бурун ҳақида*); ~ الْأَنْفِ қирғийбурун

– اِقْتِنَاءٌ эга бўлиш, етишиш

– اِقْتِنَائِيٌّ эга бўлишга оид

– تِقْنِيٌّ техник

– تَقْنِيَةٌ каналлар қазиш, кавлаш

– تِقْنِيَّةٌ алиф.б.қ.

– قَانٍ[1] мн. قَانِيَةٌ 1) эга бўлувчи, етишувчи; 2) хўжайин, соҳиб

– قَانٍ[2] мн. قَانِيَةٌ оч (*ранг*); ~ أَحْمَرُ оч қизил

– قَنَاةٌ кўп. قَنَوَاتٌ 1) канал; ирмоқ; ~ السُّوَيْسِ Сувайш канали; ~ التَّحْوِيلِ бошқа томонга бурадиган канал; الْـ~ الْبَوْلِيَّةُ сийдик йўли; الْـ~ الدَّمْعِيَّةُ кўз ёши йўли; الْـ~ الْهَضْمِيَّةُ овқат ҳазм қилиш канали; الْـ~ الْمَنَوِيَّةُ сперматазоид (маний, уруғ) йўли; 2) труба; 3) сувни оқизиб юборадиган канал; клоака; 4) найза; ◊ صُلْبُ الْـ~ мустаҳкам, пишиқ, мустаҳкам иродали; لَا تَلِينُ الْحَوَادِثُ ~َـةَ у сўзидан қайтмас одамдир (*сўзма-сўз; ҳодисалар унинг найзасини эголмайди*); لَانَتْ ~ الشَّيْخِ қариянинг кўнгли юмшади

– قَنَايَةٌ кўп. ~َاتٌ — ариқ, катта ариқ

– قَنَوِيٌّ каналга оид; оқизиб юбориладиган ирмоғи бор бўлган; غُدَدٌ кар. الْغُدَدُ الْـ~َـةُ

– قُنْوٌ эга бўлиш, эгалик қилиш

– قِنْوٌ кўп. أَقْنَاءٌ хурмо мевасининг боши (*сол. узум боши*).

– قُنْوَةٌ, قِنْوَةٌ эгалик қилиш, эга бўлиш; мулк, мол-мулк, шахсий мулк

– قُنْيَةٌ кўп. ~َاتٌ — ариқ, катта ариқ

– مُقْتَنًى кўп. مُقْتَنَيَاتٌ орттирилган бойлик, мол-мулк; буюмлар; ~ بِالْحَرَامِ ношаръий (ҳаром) йўллар билан топилган мулк; مُقْتَنَيَاتُ الْمَتْحَفِ музейга олинган нарсалар

(قني) I قَنَى (и) قُنِيٌّ 1) эга бўлмоқ, етишмоқ; 2) (*чорва*) боқмоқ, кўпайтирмоқ; I قَنِيَ (а) قِنًا бой бўлмоқ, бойимоқ; IV أَقْنَى бойитмоқ, бой қилмоқ; أَقْنَاهُ اللهُ! Оллоҳ уни пешона терига топгани билан бой қилсин!

– قِنْيٌ[1] кўп. قِنْيَانٌ, أَقْنَاءٌ бир бош хурмо

– قِنًى[2] розилик, мамнунлик

– قُنْيَةٌ, قِنْيَةٌ = قُنْوَةٌ, قِنْوَةٌ кар. قنو

– قَنَاوَشَقٌ бот. қановашақ (*Дорема ўсимлиги*)

I قَهْقَهَ = قَهَّ

I قَهَرَ (а) قَهْرٌ 1) тизгинламоқ, бўйсундирмоқ, ғолиб келмоқ; қаршиликни енгмоқ; لَا يُقْهَرُ енгилмас, ўзиб бўлмайдиган; 2) (*бирор н. га*) мажбур қилмоқ, мажбурламоқ (عَلَى, إِلَى); 3) жонга тегмоқ, безор қилмоқ; 4) хафа қилмоқ, озор бермоқ; VII اِنْقَهَرَ 1) тобеъ бўлмоқ, бўйсунмоқ; 2) ранжимоқ, хафа бўлмоқ

– قَاهِرٌ 1) енгувчи, ғолиб келувчи; لَا يَقْهَرُهُ ~ а) ундан ҳеч ким ғолиб келолмайди; б) енгиб бўлмас, енгиб бўлмайдиган; 2) мажбур қилувчи; 3) кучли, қудратли, енгилмас; قُوَّةٌ ~َةٌ а) енгилмас куч; б) қўпол куч

– قَاهِرِيٌّ 1) Қоҳирага оид; қоҳиралик киши

– قَهَّارٌ 1) қудратли, азим, кучли; 2) Қаҳҳор (*Оллоҳ таолонинг исми сифатларидан бири*)

– قَهْرٌ 1) бўйсундириш, тобеъ қилиш; 2) мажбурлаш; куч ишлатиш; وَسَائِلُ الْـ~ зўрлик қилиш воситалари; ~ًا куч ишлатиш йўли билан, зўрлик билан; 3) хўрлик, хафалик

– قَهْرَانُ 1) хафа қилиб қўйилган; 2) ғамгин, маюс

– قَهْرَةٌ[1] мажбурлаш, мажбур қилиш

– قَهْرَةٌ[2] сариқ ёки қизил тусли минерал бўёқ

– قَهْرِيٌّ 1) куч ишлатиш йўли билан қилинадиган, мажбур қилиш йўли билан қилинадиган; 2) (*к. нингдир хоҳиш иродасига*) боғлиқ

бўлмаган; السَّبَبُ الـــ ~ содир бўлиши муқаррар бўлган зарурият; الظُرُوفِ ~ ـــة албатта юз берадиган вазият сабабли; 3) табиий, стихияли; طَوارِئُ ~ ـــة табиий офатлар

– مَقْهُورٌ 1) тизгинларга тобе қилинган, бўйсундирилган; 2) мажбурий; 3) хафа қилинган, озор берилган; 4) ранжиган, хафа бўлган

قَهْرَمانٌ кўп. قَهارِمَةٌ бошқарувчи, иқтисодчи

– قَهْرَمانَةٌ кўп. ـــ اتٌ 1) иқтисодчи аёл; 2) чет элдан чақирилган мураббия, тарбиячи аёл

قَهْقَرَ 1) чекинмоқ, орқага қараб юрмоқ; 2) пасаймоқ, тушмоқ (*нарх ҳақида*) تَقَهْقَرَ чекинмоқ, орқага қараб юрмоқ; 3) орқада қолмоқ

– تَقَهْقُرٌ орқага юриш, чекиниш; орқада қолиш, регресс

– قَهْقَرَةٌ 1) орқага юриш, чекиниш; 2) тушкунлик, инқироз, завол, регресс

– قَهْقَرَى чекиниш, орқага юриш; رَجَعَ ~ тисланмоқ, тисарилмоқ

قَهْقَهَ қаҳқаҳа уриб кулмоқ, қаттиқ кулмоқ

– قَهْقَهَةٌ қаҳқаҳа, қаҳқаҳа отиш, қаттиқ кулиш

(قهو) IV أَقْهَى кўп. қаҳва ичмоқ

– قَهْوَجِيٌّ кўп. قَهْوَجِيَّةٌ қаҳвахона эгаси (хўжайини)

– قَهْوَةٌ[1] 1) қаҳва дони, янчилмаган қаҳва; 2) қаҳва (*ичимлик*); ~ سادَةٌ қандсиз тайёрланган қаҳва; ~ زِيادَةٌ кўп қанд қўшиб тайёрланган қаҳва; تَنَكَةُ الْـــ ~ қаҳва қайнатадиган идиш; 3) шароб, вино

– قَهْوَةٌ[2] кўп. قَهَواتٌ, قَهاوٍ қаҳвахона, кафе

– مَقْهًى кўп. مَقاهٍ = قَهْوَةٌ[2]; رَجُلُ الْـــ ~ ҳар доим қаҳвахонадан топиладиган (*кунда-шунда*) одам

I قَهِيَ (а) قَهًى (*мас., ейишни, ичишни*) хоҳламай қолмоқ (عَنْ); يَقْهَى عَنِ الطَّعامِ وَعَنِ الشَّرابِ у ейишни ҳам, ичишни ҳам хоҳламаяпти; IV أَقْهَى иштаҳаси пасаймоқ; عَنِ الطَّعامِ ~ овқатга иштаҳаси сусаймоқ

I (قوب) قابَ (у) قَوْبٌ 1) ўйиб кавак қилмоқ, чуқурча қилмоқ; 2) тухумни ёриб чиқмоқ (*жўжа ҳақида*); II قَوَّبَ кавламоқ, кавлаб чиқармоқ, қазимоқ; V تَقَوَّبَ ёрилмоқ (*тухум ҳақида*); VII انْقابَ = I

– قابٌ қисқа масофа; قَوْسٍ ~ камон ўқи отилган масофада; *маж.* жуда яқиндан; قَوْسَيْنِ ~ ёки هٰذا عَلَى ~ قَوْسَيْنِ бу жуда яқинда турибди; أَصْبَحَ عَلَى ~ قَوْسَيْنِ مِنَ الْمَوْتِ ўлишига қилча қолди; قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى مِنْ ... ...дан қилча нарида турибди, ...га қилча қолди

– قُوبٌ ўйиб олинган жой, кавланган жой

– قُوبٌ кўп. أَقْوابٌ жўжа

– قُوبَاءُ ёки قُوباءُ кўп. قُوَبٌ *мед.* 1) қирма темиратки; кал, ялтирбош; 1) экзема

– قُوبَةٌ кўп. ـــ اتٌ *мед.* қирма темиратки

I (قوت) قاتَ (у) قُوتٌ боқмоқ, овқатлантирмоқ, озиқлантирмоқ; II قَوَّتَ 1) озиқ-овқат билан таъминламоқ; 2) тутмоқ, боқмоқ; IV أَقاتَ 1) = I; 2) еб-ичишга қодир бўлмоқ; V تَقَوَّتَ (*н. нидир*) емоқ, (*н. биландир*) боқилмоқ (ب); VIII اقْتاتَ = V; X اسْتَقاتَ овқат сўрамоқ

– إِقاتَةٌ боқиш, овқатлантириш

– قاتٌ *бот.* қот (*яманда барги чайналадиган ва кайф қиладиган ўсимлик*); مَضَغَ الْـــ ~ қот чайнамоқ

– قُوتٌ кўп. أَقْواتٌ овқат, емак, озиқ-овқат; ем; أَقْواتٌ озиқ-овқатлар; قُوتُ الْيَوْمِ ~ ризқ-рўз, қути лоямут, кунлик овқат; بَحَثَ عَنِ الْـــ ~ емиш қидирмоқ; عَمِلَ فِي سَبِيلِ الْـــ ~ қоринни деб ишламоқ

– مُقِيتٌ овқатлантирувчи; тўқ тутадиган, бақувват; الْـــ ~ ризқ берувчи (*Оллоҳ таолонинг исми сифати*)

I (قوح) قاحَ (у) قَوْحٌ супурмоқ, супуриб ташламоқ; 2) йирингламоқ (*яра ҳақида*); II قَوَّحَ = I; III قاوَحَ арзимаган нарсага бахслашмоқ; талашмоқ, мунозара қилмоқ; V تَقَوَّحَ йирингламоқ (*яра ҳақида*)

I (قود) قادَ (у) قَوْدٌ, قِيادَةٌ, مَقادَةٌ, قَيْدُودَةٌ 1) бошқармоқ, идора қилмоқ; ~ طائِرَةً самолётни ~ сَيّارَةً автомобилни бошқармоқ (ҳайдамоқ); الْأُورْكِسْتْرا ~ оркестрга дирижёрлик қилмоқ; бошқармоқ; 2) бошчилик қилмоқ, йўлбошчилик қилмоқ; командирлик қилмоқ; II قَوَّدَ жуда кўп бошқармоқ, ҳайдамоқ (*машина ва ҳ. к. ларни*); IV أَقادَ : ~ الْقاتِلَ بِالْقَتِيلِ одам ўлдирганлиги учун қасос сифатида қотилни ўлдирмоқ; VII انْقادَ 1) ўзини етаклатмоқ, олиб борилмоқ, обо́рилмоқ, юргизилмоқ; 2) (*к. гадир*) бўйсунмоқ (لِـ); ўз жиловини (*к. нингдир*) қўлига бериб қўймоқ; 3) (*бирор н. га*) берилмоқ, берилиб кетмоқ; (*тузоққа*) тушмоқ, илинмоқ; VIII اقْتادَ (*қаергадир*) олиб бормоқ, етакламоқ; X اسْتَقادَ 1) (*к. гадир*) бутунлай бўйсунмоқ (لِـ); 2) қасос сифатида қотилни ўлдиришни талаб қилмоқ

– انْقِيادٌ 1) издан бориш; 2) тобелик, бўйсунишлик

– قائِدٌ кўп. قادَةٌ, قُوّادٌ 1) доҳий, раҳбар; قُوّادُ الثَّوْرَةِ инқилоб раҳбарлари; قادَةُ الْفِكْرِ мутафаккирлар, фан ёки санъат арбоблари; الْأُورْكِسْتْرا ~ дирижёр; 2) қўмондон; йўлбошчи; бошлиқ; الْـــ ~ُ الْأَعْلَى لِلْقُوّاتِ الْمُسَلَّحَةِ қуролли кучлар олий бош қўмондони; الْـــ ~ُ الْعامُّ бош қўмондон; الْجَيْشِ ~ُ армия қўмондони; الْأُسْطُولِ ~ флот қўмондони; السِّلاحِ الْجَوِّيِّ ~ُ ҳарбий-ҳаво кучлари қўмондони; 3) ҳайдовчи; الْقاطِرَةِ ~ паровоз машинисти; 4) пилот; ◊ الْـــ ~ُ *астр.* Катта айиқ туркумида энг чеккадаги юлдузнинг номи

– قَوّادٌ қўшмачи; عَمَلُ الْـــ ~ қўшмачилик

– قَوّادَةٌ қўшмачи аёл

– قَوْوَدٌ ювош, гапга кирадиган, қобил

– قَوْدٌ 1) ҳайдаш, бошқариш; 2) қўшмачилик

– قَوَدٌ қасос, ўч, хун ҳақи, товон

– قِيَادٌ жилов, боғлов, ... الـ~ أَرْخَى الـ~ жиловни бўш қўймоқ; الـ~ سَلِسُ осон бошқариладиган, итоаткор; الـ~ صَعْبُ қийин бошқариладиган, қулоқсиз, итоатсиз; الـ~ مُطْلَقُ эркин, озод, жилови қўйиб юборилган

– قِيَادَةٌ кўп. اتٌ — 1) қўмондонлик; бошқарма, идора; الـ~ الْعُلْيَا олий қўмондонлик; 2) бошқариш; السَّيَّارَةِ ~ автомобилни бошқариш (ҳайдаш) 3) қўшмачилик

– قِيَادِيٌّ раҳбарликка оид; ~ مَرْكَزٌ бошқариш маркази; مُنَظَّمَاتٌ ~ةٌ раҳбар ташкилотлар

– قَيْدٌ ювош (от ҳақида)

– قَيْدَة халқ. бошлиқ, раҳбар, йўлбошчи

– مَقَادَةٌ 1) бошқариб бориш; 2) раҳбарлик, бошчилик; ◊ عَصَىٰ ~تَهُ عَلَى الرَّاكِبِ эгарга ўтирганда бўйсунмай турмоқ

– مِقْوَدٌ кўп. مَقَاوِدُ жилов, арқон, тизгин; ◊ السَّيَّارَةِ ~ автомобил рули, автомобил рули чамбараги

– مُنْقَادٌ 1) етаклаб юрилган; 2) итоаткор, ювош

I قَارَ (قور) (у) قَوْرٌ оёқ учида юрмоқ; II قَوَّرَ 1) тешмоқ, ўймоқ, ўйиб тешмоқ; ичини ковак қилмоқ; 2) думалоқ тешик қилиб тешмоқ; ёқа тешмоқ (кўйлакдан); 3) смола (елим) суртмоқ; ◊ الْعَيْنَ ~ кўзни ўйиб олмоқ; V تَقَوَّرَ кулча бўлиб олмоқ (илон ҳақида); 2) тешилган бўлмоқ

– أَقْوَرُ мн. قَوْرَاءُ кўп. قُورٌ 1) кенг, сиғимли, кўп элтадиган (сиғадиган); 2) бир кўзи кўр, бир кўзли

– تَقْوِيرٌ 1) чуқурлаштириш; 2) ўйиш, ковлаб ўйиш; архит. қисқа тарнов

– تَقْوِيرَةٌ кўп. تَقَاوِيرُ 1) кавак, ўйилган жой, кемтик жой; 2) кўйлакнинг ёқаси, ўйиб олинган жойи

– قَارٌ минерал смола, битум, асфальт, сақич

– قَارَةٌ кўп. اتٌ —, قِيرَانٌ, قُورٌ дўнг, тепалик, қир, адир

– قَارِيٌّ смолали, елимли, серелим

– قُوَارَةٌ кўп. اتٌ — 1) сопол ёки чинни синиғи; 2) ўйиб тешилган нарса, ўйиб олинган нарса

– مُقْوَرَّةٌ = قُوَارَةٌ

– قُورَةٌ кўп. قُوَرٌ пешона

– مُقَوَّرٌ 1) ўйиб тешилган, қириб текисланган; 2) кўкраги очиқ (кўйлак ҳақида); 3) смола суртилган (чапланган)

– مِقْوَرَةٌ кўп. مَقَاوِرُ 1) ярим ой шаклидаги искана; 2) мева-сабзавотларни артишга мўлжалланган пичоқ

قَاوُورْمَةٌ = قَوْرْمَةٌ

قُوزَاقٌ казаклар

قُوزِيٌّ (сол. أُوزِيٌّ) бузоқ, қўзичоқ

I قَوِسَ (а) قَوَسٌ эгилган бўлмоқ, букчаймоқ; II قَوَّسَ 1) отмоқ, ўқ узмоқ; ҳарб. (икки томонлама) нишонга олмоқ; 2) эгмоқ; пештоқ шаклли қилмоқ; V تَقَوَّسَ эгилмоқ, букчаймоқ (бел ҳақида); анордек дўппайиб турмоқ (қизларнинг кўйлагидаги кўкрак); يَتَقَوَّسُ الشَّيْخُ қария букчайиб қолапти

– تَقْوِيسٌ 1) отиш, ўқ узиш; ҳарб. икки томонлама (мўлжалга) олиш; 2) эгрилик, қайрилганлик; архит. пештоқ шаклидаги эгма

– قَوَّاسٌ кўп. قَوَّاسَةٌ 1) ёйчи, ёй отар; мерган; 2) овчи, сайёд; 2) қаввос (қуролланган хизматкор)

– قَوْسٌ мн. мз. кўп. أَقْوَاسٌ, قِسِيٌّ 1) ёй, камон; الـ~ وَ النُّشَّابُ ёй ва ўқ; رَمَى مِنْ ~ وَاحِدَةٍ маж. бир манбадан келиб чиққан бўлмоқ (сўзма-сўз: битта ёйдан отилмоқ); رَمَوْهُ مِنْ ~ وَاحِدَةٍ маж. кимгадир қарши биргалашиб ҳаракат қилмоқ; 2) тоқ, пештоқ; النَّصْرِ ~ зафар арки, ғалаба арки; 3) кўприкнинг тирагич устунлари оралиғи; 4) ёй (доира ёки бошқа эгри чизиқнинг бир бўлаги); النَّدْفِ ~ пахта тарашлайдиган тароқ; 5) муз. камонча; 6) қавс; الـ~انِ ик. с. иккита қавс, қўшқавс; الـ~ الْمَعْقُوفُ квадрат қавс ([ ]); الـ~ الْمُزْدَوِجُ фигурали қавс ({ }); 7) ҳарб. вилка (икки томонлама нишонга олиш); ◊ النَّبِيِّ ~ ёки قُزَحَ ~ ёки السَّمَاءِ ~ камалак; الْمِحْرَاثِ ~ омочнинг тутқичи; بُرْجُ الـ~ وَ الرَّامِي Қавс (юлдузлар туркуми); الْغَمَامِ ~ бот. Флорен ириси (гул)

قُوَيْسَةٌ[1], قُوَيْسٌ 1) ёйча, камонча

– قُوَيْسَةٌ[2] 2) бот. ўрмон шалфейи (ўсимлик)

– مِقْوَسٌ кўп. مَقَاوِسُ спорт. старт бериш паккаси

– مُقَوَّسٌ эгилган, букилган, букчайган; أَنْفٌ ~ қирғий бурун

قَائِشٌ кўп. قَوَائِشُ қайиш (устара ишқаланадиган, қайраладиган)

– قَاوُوشٌ кўп. قَوَاوِيشُ қамоқ камераси

– قَايِشٌ кўп. قَوَايِشُ қайиш (устара ишқаланадиган, қайраладиган); тасма, камар

– قُوشٌ кўп. أَقْوَاشٌ 1) камар, тасма; 2) қуюшқон

قَوْصَرَةٌ, قَوْصَرَّةٌ, قَوْصَرَةٌ хурмо сақлаш учун қамишдан тўқилган идиш

I قَاضَ (قوض) (у) قَوْضٌ бузмоқ, вайрон қилмоқ, хароб қилмоқ; II قَوَّضَ = бузмоқ, вайрон қилмоқ, хароб қилмоқ; III قَاوَضَ = I; V تَقَوَّضَ бузилмоқ, вайрон бўлмоқ, хароб бўлмоқ; VII اِنْقَاضَ бузилмоқ, вайрон бўлмоқ, хароб бўлмоқ

(قوط) II قَوَّطَ (к. нидир) алдамоқ (عَلَى)

– قَوْطٌ кўп. أَقْوَاطٌ қўй подаси

– قَوْطَةٌ кўп. قَوْطٌ сават (мева солинадиган)

– قُوطَةٌ памилдори, помидор, томат

قُوطٌ: الـ~ тар. 1) готлар; الـ~ الْغَرْبِيُّونَ ғарбий готлар, вестготлар

– قُوطِيٌّ *тар* 1) готларга оид; 2) готлик; 3) гот (*қадимги герман қабилаларига мансуб киши*)

– قَاعٌ *кўп.* أَقْوَاعٌ, قِيعَانٌ 1) пастқам ер, жарлик, пастлик, текислик; 2) (*дарё, денгизнинг*) таги, туби; ~ الْمَرْكَبِ кеманинг остки қисмини тутиб турувчи тагёғоч, кил; ~ النَّهْرِ дарё ўзани; ~ التُّرْعَةِ канал ўзани; 4) пол, ер; ~ الْغُرْفَةِ хона ери

– قَاعَةٌ *кўп.* ـَـاتٌ 1) зал, катта хона; ~ الْاجْتِمَاعَاتِ الْاحْتِفَالِيَّةِ конференс-зал; ~ الطَّعَامِ ошхона, емакхона; ~ الْمُحَاضَرَاتِ аудитория, маърузалар зали; ~ الْمُطَالَعَةِ ўқув зали, қироатхона; 2) палата (*касалхонада*); ~ الدَّارِ ҳовлининг саҳни

I (قوف) قَافَ (*у*) قَوْفٌ 1) фол (ром) очмоқ, башорат қилмоқ, олдиндан айтмоқ; 2) сиртига қараб ҳукм чиқармоқ

– قَائِفٌ фолбин, ромчи

– قَافٌ: ~ جَبَلُ *дин.* кўҳи Қоф (*ер атрофини ўраб турган тоғ номи*); عَاشَ وَرَاءَ جَبَلِ ~ *мақ.* ҳеч кимга аралашмай яшамоқ (*сўзма-сўз: кўҳи Қофнинг орқасида яшамоқ*)

– قُوفِيَّةٌ = كُوفِيَّةٌ

I (قوق) قَاقَ (*у*) قَوْقٌ қағ-қағламоқ, қуриламоқ; ғоқ-ғоқламоқ (*ғоз ҳақида*); II قَوَّقَ = I

– قَاقٌ *кўп.* قِيقَانٌ 1) қарға (*Сурияда*); 2) *шунингдек:* ~ الْمَاءِ қорабузов

– قَاوُوقٌ *алиф.б.қ.*

– قُوقٌ = 1) قَاقٌ; 2) оққуш

– قُوقَةٌ бойўғли

– قُوَيْقٌ: أُمُّ الـ~ бойўғли

قَوْقَأَ қағ-қағламоқ, қурулламоқ

– قَوْقَأَةٌ қағ-қағлаш, қуруллаш

مُقَوْقِسٌ *тар.* муқавқис (*жоҳилия давридаги Қоҳира ҳокимининг лақаби*)

(قوقع) تَقَوْقَعَ 1) ўзи билан ўзи овора бўлиб қолмоқ; ўз қобиғи ичида яшамоқ; 2) илдиз отмоқ, томир ёймоқ; 3) ҳеч кимга билдирмасдан (*қаергадир*) кирмоқ (دَاخِلَ)

– قَوْقَعٌ чиғаноқ; шиллиқ қурт

– قَوْقَعَةٌ *кўп.* قَوَاقِعُ, ـَـاتٌ чиғаноқ, ракушка; шиллиққурт

– قَوْقَعِيٌّ чиғаноқсимон, чиғаноққа ўхшаш; ~ زُخْرُفٌ чиғаноқ шаклидаги нақш

قَوْقَى қақилламоқ, қақағламоқ (*товуқ ҳақида*)

– قَوْقَاةٌ, قِيقَاءٌ қақиллаш, қақағлаш (*товуқ ҳақида*)

I (قول) قَالَ (*у*) قَوْلٌ, قَوْلَةٌ, مَقَالٌ, مَقَالَةٌ 1) гапирмоқ, демоқ (*бирор н. ҳақида*) гапириб бермоқ فِي; (*к. дандир*) нақл қилмоқ (عَنْ); ~ بَيْنَهُ وَ بَيْنَ نَفْسِهِ ўзига ўзи гапирмоқ, гапирмоқ, ўзича ўйламоқ; ~ لَهُ فِيمَا وَ قِيلَ айтилди, айтилган; إِنَّ ~ ... жумладан унга айтдики, ...; أَوْ قُلْ ... ёки яхшиси айтганки, ... الْحَقَّ يُقَالُ ростини айтганда; ...; 2) (*к. нингдир устидан*) бўҳтон қилмоқ (عَلَى *ёки* ضِدَّ); 3) (*н. нидир*) баён қилмоқ, тасдиқламоқ (بِ); عَلَى مَا يُقَالُ айтадилар; يُقَالُ айтадиларки, айтишларича; مُجَرَّدُ كَلَامٍ يُقَالُ қуруқ гапнинг ўзи; ◊ ~ وَ قِيلَ беҳуда гаплар, миш-миш хабарлар; II قَوَّلَ 1) жуда кўп гапирмоқ; ҳикоя қилиб бермоқ; 2) сўзларни (*к. ғадир*) мансуб деб ҳисобламоқ, (*к. дир*) айтди демоқ; III قَاوَلَ 1) тортишмоқ, баҳслашмоқ, мунозара қилмоқ; 2) савдолашмоқ; 3) шартнома тузмоқ, иттифоқ тузмоқ; IV أَقْوَلَ сўзларни (*к. ғадир*) мансуб деб ҳисобламоқ, (*к. дир*) айтди демоқ; V تَقَوَّلَ (*бирор к. ёки бирор н. ҳақида*) беҳуда гапларни гапирмоқ; 2) (*бирор к. ёки бирор н. ҳақида*) миш-миш тарқатмоқ (عَلَى); 3) тахмин қилиб гапирмоқ, тахминан демоқ; VI تَقَاوَلَ музокара олиб бормоқ; VIII اقْتَالَ 1) (*к. нингдир устидан*) ҳукмронлик қилмоқ (عَلَى); 2) демоқ, айтмоқ

– أَقَاوِيلُ *кўп.* миш-мишлар, беҳуда гаплар

– تَقَوُّلَاتٌ *кўп.* олди-қочди гаплар, овозалар

– قَائِلٌ *кўп.* قُوَّلٌ гапирувчи, деювчи, нақл қилувчи; وَ قَدْ يَقُولُ ~ *ёки* وَ رُبَّمَا ~ يَقُولُ эҳтимол кимдир айтар; قَالَ ~ مِنْهُمْ ... улардан кимдир дедики, ...

– قَالٌ: ~ وَ قِيلٌ *ёки* الْقَالُ وَ الْقِيلُ беҳуда (бўлмағур) гаплар., миш-мишлар; ابْتَعَدَ عَنِ الـ~ وَ الْقِيلِ ғиди-биди гаплардан қочиб кетди

– قَالَةٌ гаплар, сўзлар, нутқлар; سُوءُ الـ~ ғийбат, фисқ-фасод

– قَوَّالٌ 1) сергап, маҳмадана; 2) халқ орасидаги шоир

– قَوْلٌ *кўп.* أَقْوَالٌ сўз, гап; мулоҳаза, фикр; صِحَّةُ الـ~ сўзларнинг (фикрларнинг) тўғрилиги; شَرَفُ ~ чин (рост) сўз; الـ~ الْفَصْلُ ҳал қилувчи сўз; الـ~ الْمَأْثُورُ ҳикматли сўз, афоризм; لَا يُرِيدُ أَقْوَالًا بَلْ يُرِيدُ أَفْعَالًا унга қуруқ гап эмас, иш керак; ◊ جُمْلَةُ الـ~ бир сўз билан айтганда; قُصَارَى الـ~ қисқа қилиб айтганда, гапнинг қисқаси; بِالـ~ وَ بِالْفِعْلِ ҳам оғизда, ҳам қўлда; ҳам гап билан, ҳам иш билан; عَلَى أَقْوَالِ الْعُلَمَاءِ олимларнинг гапига кўра; أَقْوَالُ الشَّاهِدِ гувоҳнинг берган гувоҳлиги; أَخَذَ أَقْوَالَ الْجَانِي жиноятчининг айтганларини ёзиб олмоқ

– قَوْلٌ *кўп.* ـَـاتٌ *ҳарб.* отряд; саф, колонна; ~ السَّيْرِ юриш учун сафланган колонна; مَرَّ بِـ~ أَرْبَعَاتٍ тўрт кишидан колонна бўлиб ўтмоқ; مَرَّ بِـ~ بِلَاتُونَاتٍ взвод-взвод бўлиб ўтмоқ

– قَوْلَةٌ 1) ибора; 2) фикр, мулоҳаза; ~ مَأْثُورَةٌ ҳикматли сўз

– قَوَّالٌ, مِقْوَالٌ, مِقْوَلٌ, قُوَلَةٌ сўзчан, сўзамол

– قَوُولٌ *кўп.* قُوُلٌ гапирадиган; ~ رَجُلٌ сергап одам

– قِيلٌ *кўп* أَقْيَالٌ, أَقْوَالٌ *қар.* قَيْلٌ

– قِيلٌ[1] нутқ, гап

– قِيلٌ[2] – قالٌ و ~ الْقالُ و الـ~ ёки قالٌ و قِيلٌ қар. قال

– مَقالٌ кўп. اتٌ — мақола

– مَقالَةٌ кўп. اتٌ — 1) нутқ; 2) мақола; унча катта бўлмаган иншо; адабий лавҳа; افْتِتاحِيَّةٌ ~ бош мақола

– مُقاوِلٌ пудратчи

– مُقاوَلَةٌ 1) баҳс, жанжал; 2) шартнома, иттифоқ, келишув, пудрат; بالـ~ ишбай

– مَقُولٌ[1] айтилган, дейилган; ... إنَّ الآنَ ~ و الـ энди айтадиларки, ...

– مَقُولٌ[2], مَقُولَةٌ кўп. اتٌ — фикр, мулоҳаза; ◊ الْمَقُولاتُ الْعَشْرُ фалс. ўн категория

– مِقْوَلٌ кўп. مَقاوِلُ телефон, микрофон

قَوْلَبَ бир хил шаклга келтирмоқ; бир хил андазага солмоқ; ◊ ~ نُكْتَةً ҳазил гап айтиб қўймоқ

– قَوْلَبَةٌ бир хил формага солиш; шаблонлаштириш; ~ الأَفْكار фикр бирхиллиги; زُخْرُفِيَّةٌ ~ ганчбанд нақшлар

– قَوْلَحَةٌ қар. قلح

قُولَنْجٌ, قُولَنْجٌ қориндаги санчиқ; мед. йўғон ичакнинг яллиғланиши; ич буруғи, колит

قُولُونٌ анат. йўғон ичакнинг кўр ичакдан тўғри ичакка қадар бўлган қисми, қарта; تَقَيُّحُ الـ~ мед. йўғон ичакнинг яллиғланиши

I قامَ (قوم) (у) قِيامٌ, قَوْمَةٌ 1) турмоқ, ўриндан кўтарилмоқ; тик турмоқ; ~ مِنْ نَوْمِهِ ўриндан турмоқ; ~تِ الدُّنْيا و قَعَدَتْ ҳамма ёқ алғов-далғов бўлиб кетди; 1) кўтарилмоқ, қўзғалмоқ; ~تِ الزَّوْبَعَةُ чанг-тўзон кўтарилди; 3) тирилмоқ, ўлгандан сўнг тирилмоқ; 4) пайдо бўлмоқ, келмоқ; ~تِ الْفِكْرَةُ каллага бир фикр келди; 5) мавжуд бўлмоқ, содир бўлмоқ, амалга ошмоқ; 6) ҳавога кўтарилмоқ (тайёра ҳақида); (қаердандир) жўнамоқ, жўнаб кетмоқ, ўриндан силжимоқ (поезд, пароход ҳақида– مِنْ); 7) (қаергадир) жўнамоқ (إلى); 8) (к. гадир қарши) кўтарилмоқ, қўзғалмоқ (ضِدَّ, عَلَى); 9) асосланмоқ, таянмоқ (عَلَى); 10) (н. нидир) кўтармоқ (ب); ~ بِالْمَصارِيفِ харажатларни кўтармоқ; 11) (н. нидир) бажармоқ, амалга оширмоқ, қилмоқ, ижро этмоқ (ب); ~ بِدَوْرٍ рол ўйнамоқ; ~ بِمُظاهَرَةٍ намойиш уюштирмоқ; ~ بِالْواجِبِ бурчни бажармоқ; ~ بِوَعْدِهِ ваъданинг устидан чиқмоқ; 12) (ишни) олиб бормоқ), (н. нидир) бошқариб бормоқ (ب); 13) турмоқ, қила бошламоқ, бажара бошламоқ (ҳоз. -кел. замон феъли билан бирга); ~ يَطْلُبُ талаб қила бошлади; ~ قالَ халқ. айтди - қўйди; 14) (к. ларнингдир ўртасида) кетмоқ, бормоқ (жанг ҳақида بَيْنَ); 15) (к. ларнингдир орасида) пайдо бўлмоқ (بَيْنَ); ◊ ~ الْعَجِينُ хамир кўпди (етилди); ~ الْحَقُّ ҳақиқат ғалаба қилди; ~ مَقامَهُ кимнингдир ўрнини алмаштирмоқ; ~ دُونَهُ кимнидир ҳимоя қилмоқ, тарафини олмоқ; ~ عَلَى عائِلَتِهِ оиласи ҳақида ғамхўрлик қилмоқ; ~تِ السُّوقُ бозор бошланди, бозорда савдо-сотиқ бўлиб турибти; ~تْ لَهُ قائِمَةٌ тиргакка эга бўлмоқ, асосли бўлмоқ; ~تِ الْماءُ сув музлади, сув қотди; II قَوَّمَ[1] 1) турғизмоқ, кўтармоқ; ~ مِنَ النَّوْمِ уйғотмоқ; 2) тўғриламоқ, тўғри қилмоқ; ~ أَوَدَهُ ёки ~ عِوَجَهُ ёки ~ اعْوِجاجَهُ ниманидир тўғриламоқ, ниманингдир эгри жойини тўғрилаб текисламоқ; ~ الأَسْنانَ тишларни протез қилмоқ; 3) нарх қўймоқ, нарх белгиламоқ; لا يُقَوَّمُ بِثَمَنٍ бебаҳо, баҳоси йўқ; 4) физ. ўзгарувчан токни ўзгармас токка айлантирмоқ; ◊ ~ عِيالَهُ оиласи ҳақида ғамхўрлик қилмоқ; II قَيَّمَ[2] нарх белгиламоқ, нарх қўймоқ; III قاوَمَ қаршилик кўрсатмоқ, қарши ҳаракат қилмоқ; курашмоқ; IV أَقامَ 1) тўғриламоқ текисламоқ; 2) тикламоқ, қурмоқ, ўрнатмоқ; (н. гадир) асос солмоқ, асос қўймоқ (عَلَى); ~ الأُسُسَ (бирор н. га) асос солмоқ (لـ); 3) ўрнатмоқ, белгиламоқ, тикламоқ; ~ عَلاقاتٍ وُدِّيَّةً (к. биландир) дўстона муносабатлар ўрнатмоқ (مَعَ); ~ زَيْدًا الرَّئِيسَ مَقامَهُ бошлиқ ўз ўрнига Зайдни қўйди; 4) ташкил этмоқ (қилмоқ); ~ حَفْلَ تَكْرِيمٍ (к. гадир) тантанали маросим ташкил этмоқ (لـ); ~ الْمَعْرِضَ кўргазма уюштирмоқ; ~ الْفاتِحَةَ عَلَى رُوحِ زَيْدٍ Зайднинг руҳига бағишлаб Фотиҳа сурасини тиловат қилмоқ; ~ مَأْدُبَةَ (عَشاءٍ) غَداءٍ تَكْرِيمًا لـ ... ...нинг шарафига тантанали (кечки) тушлик зиёфат бермоқ; 5) жўнатмоқ, юбормоқ; бажо келтирмоқ, адо этмоқ; ~ الْحُدُودَ ёки ~ حُدُودَ اللهِ шариат асосида суд қилмоқ; ~ الصَّلاةَ намозни адо этмоқ; ~ شَعائِرَ الدِّينِ диний урф-одатларга амал қилмоқ; 6) яшамоқ, умргузаронлик қилмоқ; (қаердадир) истиқомат қилмоқ (فِي, ب); ◊ ~ الْحُجَّةَ далил келтирмоқ, ҳужжат билан исботламоқ; ~ الْحَقَّ ҳақиқатни тикламоқ; ~ الدَّعْوَى юр. (к. гадир қарши) даъво билан судга мурожаат қилмоқ (عَلَى); ~ قَضِيَّةً (к. гадир қарши) иш қўзғатмоқ (عَلَى); ~ الدَّلِيلَ далил (ҳужжат) келтирмоқ; ~ وَزْنًا (бирор н. га) аҳамият билан қарамоқ, эътибор бермоқ (لـ); ~ عَلَى الْعَهْدِ шартномани бажармоқ; ~ الْمَيِّتَ ўлганни тирилтирмоқ; ~ الدُّنْيا و أَقْعَدَها ҳамма ёқни ағдар-тўнтар (алғов-далғов, остин-устун) қилмоқ; ~ عامُودًا عَلَى ... мат. ...га перпендикуляр чизиқ тушмоқ; V تَقَوَّمَ 1) тўғриланмоқ, текисланмоқ; тузалмоқ; 2) баҳоланмоқ; VI تَقاوَمَ бир-бирига қарши оёққа турмоқ; VII انْقامَ 1) кўтарилмоқ; 2) тикланмоқ, барпо қилмоқ; X اسْتَقامَ 1) ростгўй (ҳалол, тўғри, адолатли) бўлмоқ; 2) рост (тўғри) бўлмоқ; 3) кўтарилмоқ, тўғриланмоқ; 4) сақланмоқ, узоқ турмоқ; истиқомат қилмоқ

– اِسْتِقَامَةٌ 1) тўғрилик, одиллик, ҳалоллик, поклик; بِـــ ~ рости билан; 2) тўғрилик (*ҳамоли эмас*)

– اِقَامَةٌ 1) кўтариш; 2) қуриш, тиклаш, ўрнатиш, 3) тайинлаш, белгилаш; 4) йўлга қўйиш, тартибга солиш; амалга ошириш, жўнатиш; ~ الْحَدِّ (*к. гадир*) шариат ҳукмини татбиққилиш (فِى, عَلَى); ~ الصَّلَاةِ намозни адо этиш; ~ الْعَدْلِ одил судлов ўтказиш; ~ شَعَائِرِ الدِّينِ диний урф-одатларни бажо келтириш; 5) истиқомат қилиш, яшаш; حَقُّ الْـ ~ الْحُرَّةِ эркин яшаш ҳуқуқи; مَحَلُّ الْـ ~ ёки دَارُ الْـ ~ яшаш жойи. مُعَاهَدَةُ الْـ ~ яшаш, истиқомат қилиш ҳақида шартнома; الْـ ~ الْعَامَّةُ бош резидентура (*Марокашда*); 6) такбир (*намозда азондан кейин ўқиладиган қисм*); такбир айтиш; 7) ўтроқлик; ◊ ~ الْمَيِّتِ ўликни тирилтириш

– أَقْوَمُ энг тўғри, тўппа-тўғри

– تَقْوِيمٌ 1) тўғрилаш, тузатиш; 2) ўзгарувчан токни ўзгармас токка айлантириш; جِهَازُ ~ التَّيَّارِ *радио.* ўзгарувчан токни ўзгармас токка айлантирувчи асбоб; 3) нарх, қиймат; تَجِلُّ قِيمَتُهُ عَنِ الْـ ~ бунинг қийматини аниқлаб бўлмайди; 4) *кўп.* تَقَاوِيمُ (*шунингдек* ~ السَّنَةِ) тақвим, календарь, солнома; الْـ ~ الْهِجْرِىُّ ҳижрий тақвим; الْـ ~ الْجِرِيجُورِىُّ милодий календар; ~ الْبُلْدَانِ географик маълумотлар (справочник)

– تَقْيِيمٌ нарх белгилаш

– قَائِمٌ 1) тик турувчи; кўтарилган; ўрнидан турган; 2) мавжуд бўлиб турган; 3) тик турган, тик кўтарилган, вертикал; *мат.* перпендикуляр; 4) тўғри; زَاوِيَةٌ ~ ـــةٌ *мат.* тўғри бурчак; ~ الزَّاوِيَةِ тўғри бурчакли; 5) брутто; الْوَزْنُ الْـ ~ бирор нарсанинг идиши билан биргаликдаги вазни; 6) тирговуч, тиргак, устун; ёндор, кесаки; ~ السَّيْفِ қиличнинг сопи (тутқичи); ◊ ~ بِالْأَعْمَالِ (*к. нингдир*) вазифасини бажарувчи; الْـ ~ بِالْأَعْمَالِ إِصَالَةً *дип.* ишончли вакил; الْـ ~ بِالْأَعْمَالِ وَكَالَةً (بِالنِّيَابَةِ) муваққат ишончли вакил; ~ مَقَامٍ ёки قَائِمَّقَامٌ а) ўринбосар, муовин; б) бошлиқ; в) подполковник; بِذَاتِهِ ўзига мустақил

– قَائِمَةٌ *кўп.* قَوَائِمُ 1) қозиқ; тиргович, тиргак, устун; узун таёқ, столб; мачта; قَوَائِمُ الْخِيَامِ чодир қозиқлари; ~ الدَّرَابْزِينِ нақшли жимжимадор устунчалар; 2) (*мебелнинг*) оёғи; 3) (*ҳайвоннинг*) оёғи; 4) рўйхат, ведомость, реестр; ~ الْجَرْدِ рўйхат; ~ الْمَزَادِ ким ошди савдосида сотиладиган буюмлар рўйхати; ~ الْمَوْجُودَاتِ ашё ва анжомлар (инвентар) рўйхати; 5) жадвал; ~ الْأَسْعَارِ ёки ~ أَصْنَافِ الْبُيُوعِ нархлар кўрсаткичи, прейскурант; каталог; ~ الطَّعَامِ ёки الْمَأْكُولَاتِ овқатлар рўйхати; (меню); 6) қилич дастасидаги ярим доира металл қалқонча; гарда; ◊ الْـ ~ التَّنْفِيذِيَّةُ ижро варақаси; الْـ ~ السَّوْدَاءُ қора рўйхат; ~ السَّيْفِ қилич дастаси (сопи)

– قَامَةٌ *кўп.* ـــ اتٌ 1) қад, қомат, гавда; طَوِيلُ الْـ ~ баланд қоматли; 2) бел; қад-қомат; 3) қулоч (*1,38 см.га тенг бўлган узунлик ўлчови*); ~ الْمُهَنْدِسِ ернинг паст-баландини ўлчайдиган асбобга тегишли даражаларга бўлинган тахта; 4) катта пичоқ (*Ироқда*)

– قَوَّامٌ 1) доим тик турувчи; 2) (*н. нидир қилишга*) тайёр; 3) бошқарувчи, юргизувчи; 4) бошлиқ, раҳбар; (*н. нидир*) сақловчи (عَلَى); (*н. нингдир*) чўққиси, тепаси (عَلَى)

– قَوَامْ *халқ.* тез, тезгина, тезда

– قَوَامٌ[1] 1) тўғрилик, бехатарлик, мувофиқлик, мутаносиблик; 2) қад-қомат, бичим, гавда; ҳаётга чидамлилик, сабот, бардош, чидам; 2) адолат, одиллик

– قِوَامٌ[1] , قَوَامٌ 1) қўллаш, қўллаб-қувватлаш; 2) асос, тиргак; яшаш воситаси, кут; қути лоямут; 3) миқдор, ҳисоб, шахсий состав; ~ الْبَعْثَةِ вакиллар сони; 4) моҳият, маъно, мазмун; ◊ ~ الْعَائِلَةِ оила бошлиғи, оила боқувчиси

– قِوَامَةٌ 1) васийлик; 2) ғамхўрлик, (*к. гадир*) қараб турувчилик (عَلَى)

– قَوْمٌ *кўп.* أَقْوَامٌ 1) халқ, миллат, қавм; 2) одамлар; قَدْ يَقُولُ ~ إِنَّ . . . эҳтимол ... дерлар; 3) қабила

– قَوْمَةٌ 1) туриш, кўтарилиш, қўзғолиш; тик туриш; قَامُوا ~ وَاحِدَةً ҳаммалари бирданига тенг туришди; 2) қўзғолон

– قَوْمِى 1) халққа оид, миллий; لَا ~ ғайримиллий, миллийликка хилоф; الْعِيدُ الْـ ~ миллий байрам; 2) миллатчи, миллатчиликка оид

– قَوْمِيَّةٌ *кўп.* ـــ اتٌ 1) халқ, миллат; الدَّوْلَةُ الْمُتَعَدِّدَةُ الْقَوْمِيَّاتِ кўпмиллатли давлат; 2) миллатчилик

– قَوِيمٌ 1) тўғри, тўппа-тўғри; 2) тўғри, қонуний, мунтазам, ҳақиқий; ~ السِّيرَةِ тўғри турмуш тарзи; ~ الدِّينِ мўъмин, эътиқодли, диндор; 3) мустаҳкам, пишиқ, метиндек

– قَيَّامٌ: الْـ ~ абадий мавжуд, мангу барҳаёт (*Оллоҳ таолонинг исмларидан бири*)

– قِيَامٌ 1) тик туриш; 2) ўриндан туриш; ~ مِنَ النَّوْمِ уйғониш, уйқудан туриш;! ~ тур, туринглар! 3) (*мас., поезднинг қаердандир*) жўнаши (مِنْ); (*тайёранинг*) учиб кетиши; 4) мавжудлик, борлик; 5) (*н. нидир*) бажариш, адо этиш (بِ); فَرَأَيْنَا ~ ا بِالْوَاجِبِ أَنْ . . . бурчимизни бажарган ҳолда шуни зарур ҳисоблаймизки, ...; 6) (*тўқилаётган газламанинг*) ўриши; ◊ ~ أَهْلِ بَيْتِهِ оила бошлиғи

– قِيَامَةٌ 1) *дин.* қиёмат; يَوْمُ الْـ ~ қиёмат куни; 2) васийлик; 3) *маж* тўпалон, қий-чув, шовқин-сурон, қиёмат-қойим; قَامَتِ الْـ ~ тўс-тўполон бошланди

– قَيِّمٌ[1] 1) ишончли вакил, ваколатли шахс, назоратчи; 2) (*к. нингдир*) васийси (عَلَى)

– قَيِّمٌ[2] 1) ҳақиқий, тўғри, рости; 2) қиммат, қимматбаҳо; 3) фойдали, мазмунли, мазмундор

– قِيمَةٌ кўп. قِيَمٌ 1) бойлик, қиммат нарса; (الْمَادِّيَّةُ) الْقِيَمُ الرُّوحِيَّةُ маънавий (моддий) бойликлар; ذو ~ қимматбаҳо; لا ~ لَهُ а) бебаҳо; б) ҳеч нарсага арзимайдиган; الْقِيَمُ الثَّقَافِيَّةُ маданий бойликлар; الـ~ُ الْعِلْمِيَّةُ илмий бойлик, илмий аҳамиятга молик нарса; الْخِطَابَاتُ ذَاتُ الْـ~ِ الْمُقَرَّرَةِ нархи кўрсатиб қўйилган мактублар; 2) нарх, баҳо; ицт. қиймат; الـ~ُ الزَّائِدَةُ қўшимча қиймат; ~ اسْمِيَّةٌ номинал қиймат; 3) қадр, қадр-қиймат, шаън, фазилат

– قَيْمُومَةٌ васийлик

– قِيمِيٌّ фазилатга қараб берилган, нархига кўра баҳоланган

– قَيُّومٌ: الـ~ُ абадий барҳаёт, мангу тирик (Оллоҳ таолонинг исми сифотларидан бири)

– مُسْتَقِيمٌ 1) тўғри, тўппа-тўғри (эгри эмас); текис, силлиқ; عَلَى ~ خَطٍّ қар. خَطٌّ; 2) тик (тўхтаб) турган; 3) ҳаққоний, чинрост, софдил; 4) анат. тўғри ичак; تَحْمِيلَةٌ الـ~ِ мед. суппозиторий; 5) мат. тўғри чизиқ

– مُسْتَقِيمِيٌّ тўғри ичакка оид

– مَقَامٌ[1] келиш, туриш

– مَقَامٌ[2] кўп. ـَاتٌ — 1) вазият, мақом, позиция; 2) ўрин; فِي الـ~ِ الْأَوَّلِ биринчи навбатда; يَضِيقُ بِنَا الـ~ُ عَنْ أَنْ ...ни бажариш учун бизга жой етишмаётир; 3) фазилат, эътибор, аҳамият; 4) даража, мақом; صَاحِبُ الـ~ِ الْجَلِيلِ шарафли, мақом соҳиби (олий қўмондоннинг исмига қўшиб айтиладиган сўз); صَاحِبُ الـ~ِ الرَّفِيعِ юқори мақом эгаси (бош вазир исмига қўшиб айтиладиган сўз); 5) авлиёнинг қабри; мақбара, қадамжой; мавзолей; 6) мат. махраж; 7) муз. парда; دَلِيلُ الـ~ِ созлаш калити

– مُقَامٌ келиш, туриш, келиш жойи

– مَقَامَةٌ кўп. ـَاتٌ — 1) доира, муҳит; الْمَقَامَاتُ التِّجَارِيَّةُ тижорат доиралари, тижоратга алоқадор одамлар гуруҳи; الْمَقَامَاتُ السِّيَاسِيَّةُ сиёсий доиралар; 2) адаб. мақома (наср жанри)

– مُقَاوِمٌ қаршилик кўрсатувчи, қарши турувчи, анти ...; ~ لِلْاسْتِعْمَارِ антиимпериалистик; 2) душман

– مُقَاوَمَةٌ 1) қаршилик кўрсатиш, қарши туриш; (к. гадир қарши) кураш; الـ~ُ الْجَوِّيَّةُ ёки ~ الْهَوَاءِ ҳаво қаршилиги; ~ُ الْمَوَادِّ тех. материаллар қаршилиги; عَدَمُ ~ الشَّرِّ ёвузликка қаршилик қилмаслик; 2) кўп. ـَاتٌ — эл., радио. қаршилик; ◊ ~ُ السَّامِيِّينَ антисемитизм

– مِقْوَمٌ кўп. مَقَاوِمُ тутқич, банд, даста

– مُقَوِّمٌ[1] 1) нарх қўйувчи, баҳо белгиловчи; 2) қадрловчи

– مُقَوِّمٌ[2] кўп. ـَاتٌ — 1) физ. ўзгарувчан токни ўзгармас токка айлантирувчи асбоб; (н. нингдир) асосини ташкил этувчи, асосий қисм, асос; омил, фактор; مُقَوِّمَاتُ الْحَيَاةِ яшаш учун зарурий маблағ, восита; مُقَوِّمَاتُ الْحَرْبِ урушни келтириб чиқарувчи омиллар

– مُقَوَّمٌ 1) баҳоланган, нарх белгиланган; 2) қимматбаҳо

– مُقَوَّمَاتٌ кўп. бойликлар; الـ~ُ الثَّقَافِيَّةُ маданий бойликлар; ~ النَّجَاحِ муваффақиятни таъмин этувчи асослар

– مُقِيمٌ 1) яшовчи, яшаб турувчи; 2) резидент; الْـ~ُ الْعَامُّ бош резидент (Марокашда)

– مُقِيمِيٌّ резидентга оид

– مُقِيمِيَّةٌ резиденция

قُومِسْيُونٌ кўп. ـَاتٌ — комиссия

– قُومِسْيُونْجِيٌّ кўп. قُومِسْيُونْجِيَّةٌ комиссия агенти, комиссионер

قُومَنْدَانٌ кўп. ـَاتٌ — 1) командир, қўмондон; ~ الْبَارِجَةِ ҳарбий кема командири; ~ قُوَّةِ مَصْلَحَةِ الْحُدُودِ чегарани қўриқлаш отряди командири; ~ لِوَاءِ الْمُشَاةِ пиёдалар бригадаси командири; 2) комендант; ~ الْبُولِيسِ полиция бошлиғи

قُومِيسَيْرٌ комиссар; ~ الشَّعْبِ тар. халқ комиссари

– قُومِيسَيْرِيَّةٌ комиссариат

قَاوُونٌ хушбўй қовун (сол. قَاوُونٌ)

قُونْتَرَاتُو контракт

قَانِصَةٌ = قُونْصَةٌ қар. قنص

قُونَةٌ кўп. قُوَنٌ икона, бут, худо (суврати)

(قود) II قَوَّدَ қичқирмоқ, бақирмоқ, инграмоқ

– قُوهِيٌّ оқ рангли кийим

I (قوى) قَوِيَ[1] (а) قُوَّةٌ 1) кучли бўлмоқ, кучаймоқ; 2) (н. нидир қилишга) кучи етмоқ, қодир бўлмоқ, қурби етмоқ (عَلَى); 3) (н. дандир) устун келмоқ, (н. нидир) енгиб чиқмоқ (عَلَى); قَوِيَ[2] (а) قَوَايَةٌ бўш бўлмоқ, холи бўлмоқ, овлоқ бўлмоқ; قَوِيَ[3] (а) قَوًى 1) қорни очмоқ, оч қолмоқ; 2) қурғоқчилик бўлмоқ, ёмғир ёғмай қўймоқ; II قَوَّى 1) кучайтирмоқ, мустаҳкамламоқ; قَوُّوا تَنْظِيمَ صُفُوفِكُمْ сафларингизни мустаҳкамлангиз!; 2) қўллаб-қувватламоқ, қувват бермоқ; ~ الْعَزْمَ тетикланмоқ, тетик қилмоқ; 3) қўзғотмоқ; 4) эл. (токнинг) кучланишини оширмоқ; III قَاوَى беллашмоқ, куч синашмоқ, курашмоқ; IV أَقْوَى 1) ташландиқ бўлмоқ, бўш бўлмоқ, бўш қолмоқ; одам келмайдиган бўлмоқ; 2) камбағаллашмоқ, қашшоқ бўлмоқ; V تَقَوَّى 1) кучаймоқ, куч йиғмоқ, мустаҳкам бўлмоқ; 2) тетилмоқ, тетик бўлмоқ; X اسْتَقْوَى (н. нингдир воситасида) кучаймоқ, бардам бўлмоқ (بِ)

– إِقْوَاءٌ 1) ташландиқ ҳолда бўлиш; 2) тўла бўлмаган (оч) қофия

– أَقْوَى энг кучли

– تَقَاوٍ، تَقَاوِى *жам.* уруғлар

– تَقْوَى *қар.* وقى

– تَقْوِيَةٌ 1) кучайтириш, мустаҳкамлаш; جِهَازُ الـ~ *радио.* кучайтиргич; 2) ёрдам, мадад, қўллаб-қўлтиқлаш; 3) қўзғотиш, рағбатлантириш; 4) туртки

– قَوَاءٌ[1] очлик; مَنْزِلٌ ~ сирдош йўқ бўлган уй

– قَوَاءٌ[2]، قِوَاءٌ чўл, саҳро

– قُوَّةٌ *кўп.* قُوًى، قِوًى، ـَاتٌ 1) куч; қудрат, энергия; الـ~ الذَّرِّيَّةُ атом энергияси; ~ الرِّيَاحِ шамол кучи; ~ الشَّلَّالَاتِ *ёки* ~ الْأَنْهَارِ сув кучи; الـ~ الْأَبْدَانِ *ёки* ~ بَدَنِيَّةٌ *ёки* ~ جَسَدِيَّةٌ жисмоний куч; الـ~ الْعَامِلَةُ ишчи кучи; ~ الْقَانُونِ қонун кучи; ~ قَاهِرَةٌ а) енгиб бўлмас куч; б) қўпол куч; ~ مَعْنَوِيَّةٌ маънавий қудрат; بِالـ~ الْجَبْرِيَّةِ зўрлик ишлатиш йўли билан; بِـ~ ҳаракатчанлик билан; بِالـ~ а) куч ишлатиб, куч воситасида; б) *шунингдек.* بِالـ~ الْكَامِنَةِ яширин, аммо юзага чиқиши мумкин бўлган куч билан; الْقُوَى الدَّافِعَةُ ҳаракатга келтирувчи куч; الْقُوَى الْمُنْتِجَةُ *ёки* الْقُوَى الْإِنْتَاجِيَّةُ ишлаб-чиқариш кучлари; قُوَى الطَّبِيعَةِ الْعَمْيَاءُ табиатнинг тасодифий кучлари; ~ الْمَصْنَعِ заводнинг ишлаб чиқариш қуввати; ~ الْإِرَادَةِ ирода кучи; ~ الْخُلُقِ характер кучи; ~ الْعَادَةِ одат кучи; ~ حَافِظَةٌ хотира, хотира (ҳофиза) қуввати; ~ عَاقِلَةٌ ақл, фаҳм-фаросат; ~ الْقَلْبِ жасурлик, баҳодирлик; ~ جَوِّيَّةٌ ҳарбий ҳаво кучи; авиацион отряд; قُوَّاتٌ عَسْكَرِيَّةٌ *ёки* قُوَّاتٌ مُسَلَّحَةٌ қуролли кучлар, армия; قُوَّاتٌ بَرِّيَّةٌ وَ بَحْرِيَّةٌ қуруқликдаги, ҳарбий денгиз ва ҳарбий ҳаво кучлари; ~ الْاِسْتِمْرَارِ *физ.* инерция кучи, инерция; ~ الْجَذْبِ *ёки* الـ~ الْجَاذِبِيَّةُ *физ.* тортиш кучи; ~ الْحِصَانِ *физ.* от кучи; ~ الدَّفْعِ *физ.* الـ~ الطَّارِدَةُ عَنِ الْمَرْكَزِ *ёки* الـ~ الْمَرْكَزِيَّةُ الطَّارِدَةُ *ёки* марказдан қочма куч; الـ~ الْجَاذِبَةُ إِلَى الْمَرْكَزِ *ёки* الـ~ الْمَرْكَزِيَّةُ الْجَاذِبَةُ *физ.* марказга интилма куч; ~ الْكَهْرَبَاءِ электр энергияси, электроэнергия, электр; الـ~ الْكَامِنَةُ яширин, аммо юзага чиқиши мумкин бўлган куч; الـ~ وَالْفِعْلُ имконият ва воқелик, имконият ва реаллик; 2) қобилият, иқтидор; ~ الشِّرَاءِ *ёки* الـ~ الشِّرَائِيَّةُ сотиб олиш имконияти; الْقُوَى الْعَقْلِيَّةُ ақлий қобилият; 3) отряд, наряд, полиция корпуси; полиция; 4) *мат.* даража; دَلِيلُ الـ~ даража кўрсаткичи

– قَوًى 1) очлик; 2) саҳро, чўл

– قَوِيٌّ *кўп.* أَقْوِيَاءُ 1) кучли, қудратли, қувватли; الرَّجُلُ الـ~ бақувват одам, сўзи ўтадиган одам; الـ~ ҳамма нарсага қудрати етадиган (*Оллоҳ таолонинг исми сифотларидан бири*); ~ الْأَثَرِ кучли таъсир қиладиган, таъсири кучли (*дори ҳақида*); ~ الذِّرَاعِ кучли, қувватли (*одам ҳақида*); 2) ҳаракатчан; 3) кучли, аччиқ (*ичимлик ҳақида*); 4) *халқ.* жуда

– قِيٌّ саҳро, чўл

– مُقْوٍ камхарж, бебизоат, тирикчилиги ўтмайдиган

– مُقَوٍّ *мн.* مُقَوِّيَةٌ 1) кучайтирувчи, мадад берувчи, мустаҳкамловчи; 2) қўзғотувчи; тетиклантирувчи; 3) *радио.* кучайтирувчи

– مُقَوًّى кучайтирилган, мустаҳкамланган; وَرَقٌ ~ картон; елим, гипс ва бўр аралаштирилган қоғоз масса, папье-маше

– مُقَوِّيَاتٌ *кўп. мед.* организмга қувват берувчи, тетиклантирувчи дори-дармонлар

I قَاءَ (قيأ) (*и*) قَيْءٌ қусмоқ, қайт қилмоқ; II قَيَّأَ кўнгилни айнитмоқ, қусқини келтирмоқ; IV أَقَاءَ = II; V تَقَيَّأَ қайт қилмоқ, қусмоқ; VI تَقَايَأَ = V

– قَيْءٌ، قُيَاءٌ 1) қусиш, қайт қилиш; 2) қусқи, қусиқ; جَوْزُ الْقَيْءِ *бот.* кучала (*қусқи келтириш учун ишлатиладиган ўсимлик*)

– مُقَيِّئَاتٌ *кўп. мед.* қустирувчи, қайт қилдирувчи воситалар

قِيتَارٌ *кўп.* قَيَاتِيرُ 1) гитара; 2) лира

قِيثَارٌ *кўп.* قَيَاثِيرُ 1) гитара; 2) лира; 3) арфа

– قِيثَارَةٌ *кўп.* قَيَاثِيرُ 1) гитара; 2) лира, кифара

I قَاحَ (قيح) (*и*) قَيْحٌ йирингламоқ, йиринг бойламоқ; II قَيَّحَ йиринг кўпайиб кетмоқ; V تَقَيَّحَ = I

– تَقَيُّحٌ йирингланиш; ~ اللِّثَةِ *мед.* милкнинг яллиғланиши, йиринглашиши; ~ الدَّمِ *мед.* қонга йирингнинг ўтиб кетиши; қоннинг йиринглаши, пиемия

– تَقَيُّحِيٌّ 1) йирингланган, йиринг бойлаган; 2) йирингли

– قَيْحٌ йиринг

– تَقَيُّحِيٌّ = مُتَقَيِّحٌ

(قيد) II قَيَّدَ 1) (*ҳайвонни бирор н. билан*) боғламоқ, кишанламоқ (بـ); 2) (*н. билан...*) боғлаб қўймоқ, бўғмоқ (بـ); ~ نَفْسَهُ (*бирор н. билан*) ўзини боғламоқ (بـ); 3) (*қаергадир*) ёзиб қўймоқ, қайд этмоқ, тиркаб қўймоқ (فى); (*қаергадир*) рўйхатга тиркамоқ (فى); ~ عَلَيْهِ даромад (кирим) хонасига ёзиб қўймоқ; ~ لَهُ чиқимлар, унадиган пуллар томонига ёзмоқ; V تَقَيَّدَ 1) (*н. билан...*) чекланмоқ (بـ); (*бирор н. да*) ҳаддан ошмасликка қаттиқ эътибор бермоқ; (*бирор н. га*) қаттиқ амал қилмоқ, риоя қилмоқ (بـ); (*бирор н. билан*) ўзини боғлаб бермоқ (بـ); 2) ёзилган бўлмоқ, рўйхатдан ўтган бўлмоқ

– تَقَيُّدٌ боғлиқлик, ўз-ўзини тийиш; (*бирор н. га*) қаттиқ риоя этиш (بـ); إِفْرَاطٌ فِى الـ~ بِحُرُوفِ اللَّوَائِحِ وَ الْقَانُونِ қонун ва кўрсатманинг барча моддаларига қаттиқ риоя этиш; ~ عَادَةً (*бирор*

н. га) амал қилмаслик, риоя қилмаслик (ب); ~ دُونَ (*н. нидир*) ҳисобга олмасдан, (*н. биландир*) ҳисоблашмасдан (ب)

– تَقْيِيدٌ 1) (*ҳайвонни*) бойлаш, жиловлаш; боғлаш; 2) ёзиш, рўйхат қилиш, рўйхатдан ўтказиш, مُضَاعَفٌ ~ ҳисобда қалбакилик, қаллоблик; 3) чеклаш; بِغَيْرِ الـ~ ҳеч бир чеклашларсиз; حُرِّيَّةِ ~ الصَّحَافَةِ матбуот эркинлигини чеклаш; النَّسْلِ ~ мальтусчилик

– تَقْيِيدِيٌّ чекловга оид

– قَادٌ масофа; بَيْنَهُمَا ~ رُمْحٍ оралари найза бўйи келади

– قِيَادٌ *қар.* қуд

– قِيَادَةٌ *қар.* қуд

– قَيْدَ ...да, босқичида, даврида, (*н. нингдир*) объекти сифатида; الطَّلَبِ ~ йўқлама, йўқлаб олинадиган; كَانَ ~ التَّحْقِيقِ у терговда эди; هُوَ ~ الْمُعَالَجَةِ فِي الْمُسْتَشْفَى у шифохонада даволанмоқда; لاَ يَزَالُ الْكِتَابُ ~ الطَّبْعِ китоб ҳали ҳам нашрда турибди; لاَ تَزَالُ الْمَسْأَلَةُ ~ الْبَحْثِ وَ النَّظَرِ бу масала ҳали ҳам ўрганиш объекти бўлиб турибди; لاَ تَزَالُ هَذِهِ الْمُعَاهَدَةُ ~ الْمُفَاوَضَاتِ бу шартнома ҳали ҳам музокаралар мавзуси бўлиб турибди; الْمَصْنَعُ ~ الْإِنْشَاءِ завод қурилишда давом этмоқда; دَخَلَ الْمَصْنَعُ ~ الْخِدْمَةِ завод ишлаётган корхоналар сафига кирди; وَضَعَ ~ الْخِدْمَةِ (*корхонани*) ишга туширмоқ

– قَيْدٌ[1] *кўп.* قُيُودٌ 1) кишан, занжир, гул; لِلْيَدَيْنِ ~ қўл кишан, қўлга солинадиган кишан; 2) (*арқон ёки ипдан*) тугун; 3) боғлов; 4) *анат.* пой, патча; 5) чеклов, чеклаш, шарт; فَرَضَ قُيُودًا عَلَى الْاِسْتِيرَادِ импортга чеклов белгиламоқ; التَّأْدِيبَاتِ الشَّدِيدَةِ ~ مَنَعَهُ بِـ (*н. дир қилишни*) қаттиқ жазолаш, дўқ-пўписа билан ман қилмоқ (مِن); دُونَ ~ وَ شَرْطٍ ҳеч бир шарт қўймасдан, эътироз билдирмасдан; هُوَ عَلَى ~ ٥ طَلِيقٌ مِنْ كُلِّ ~ ҳар қандай чеклашлардан холи, озод; الْحَيَاةِ у ҳали тирик, ҳаёт; أَعَادَهُ إِلَى ~ الْحَيَاةِ кимнидир ҳаётга қайтармоқ, тирилтирмоқ; الْأَسْنَانِ ~ милк

– قِيدٌ[2] ёки قَيْدٌ ҳажм, размер; масофа; عَلَى ~ شَعْرَةٍ مِنْ ... ...га қилча қолди; لَمْ يَخْرُجُوا ~ شَعْرَةٍ улар бир қадам ҳам орқага чекинишмади; ... عَلَى ~ خَطْوَةٍ (خَطَوَاتٍ) ...дан бир (*бир неча*) қадам нарида

– قَيْدٌ[3] рўйхат, рўйхат қилиш, регистрация; رَقْمُ الـ~ кирим қоғозларининг номери, регистрация рақами

– قَادٌ = قِيدٌ

– قَيْدَةٌ *қар.* қуд

– قَيْدِيٌّ рўйхатга, регистрацияга оид

– قُيُودَاتٌ *кўп.* чекловлар, чеклашлар

– مُقَيَّدٌ 1) боғланган, жиловланган (*ҳайвон ҳақида*); 2) боғлиқ, чекланган; غَيْرُ ~ чекланмаган; 3) рўйхатга олинган, регистрация қилинган

– مُقَيَّدَاتٌ *кўп.* ёзилган, қайд қилинган нарсалар

(قير) قَيَّرَ II смола ётқизмоқ, смола чапламоқ

– قَارٌ, قِيرٌ минерал смола, битум, асфальт

قِيرَاطٌ *қар.* قرط

قَيْرَوَانٌ *кўп.* اتٌ — карвон

I (قيس) قَاسَ (и) قِيَاسٌ 1) ўлчамоқ, ўлчаб кўрмоқ; кийиб кўрмоқ; ~ الثَّوْبَ кийимни кийиб кўрмоқ; 2) (*бирор н. билан*) қиёсламоқ, қиёслаб кўрмоқ (ب); قِسْ عَلَيْهِ وَ قِسْ عَلَى ذَلِكَ ёки ва ҳ. к. (*сўзма-сўз:* ва бунга солиштир); 3) кўз билан чамаламоқ; ~ـهُ مِنْ فَوْقُ لِتَحْتَ а) кимгадир бошдан-оёқ разм солмоқ; б) гердаймоқ, фахрланмоқ; II قَيَّسَ 1) ўлчатмоқ; 2) стандартга солмоқ, туширмоқ; III قَايَسَ (*бирор н.* билан) қиёсламоқ, солиштирмоқ (ب); таққосламоқ; ~ بَيْنَ شَيْئَيْنِ икки нарсани ўзаро қиёсламоқ; VII اِنْقَاسَ ўлчанмоқ; VIII اِقْتَاسَ 1) ўлчамоқ, ўлчаб чиқмоқ, ўлчовини олмоқ, андаза олмоқ; 2) (*к. гадир қараб*) текисланмоқ, сафланмоқ, (*к. гадир*) тақлид қилмоқ (ب)

– قَاسٌ масофа; بَيْنَهُمَا ~ رُمْحٍ оралари найза бўйи келади

– قِيَاسٌ[1] ўлчаш; қиёслаш; солиштириш

– قِيَاسٌ[2] *кўп.* اتٌ, أَقْيِسَةٌ — 1) стандарт, намуна; меъёр; норма; مَنْطِقِيٌّ ~ икки фикрни таққослаб, мантиқан уларнинг натижаси бўлган учинчи бир фикрни чиқариш, силлогизм; فَاسِدٌ ~ силлогизмдаги хатолик; нотўғри хулоса чиқариш; 2) масштаб; 3) размер, андоза; أَخَذَ ~ـهُ кимнингдир размерини ўлчаб олмоқ, кимдандир андаза олмоқ; عَلَى الـ~ а) таққослаш асосида; б) андаза асосида; ... إِلَى ~ بِالـ ...га қиёсан; ... عَلَى ~ا ... таққослаб

– قَيَّاسٌ 1) Нил дарёсида сувнинг кўтарилишини кузатиб турувчи назоратчи; ўлчов асбоблари кўрсаткичларини кузатиб турувчи; 2) ўлчовчи; ер ўлчовчи, танобчи

– قَيَّاسَةٌ *кўп.* اتٌ — порт ҳудудида ишлатиладиган баржасимон юк ташувчи кема

– قِيَاسِيٌّ 1) тўғри, нормал; *грам.* қиёсан шаклланган; 2) қиёсий, солиштирма; ~ا а) нормал равишда; б) қиёсий равишда; 3) энг кўп, катта, энг юқори; رَقْمٌ ~ рекорд; 4) мантиқий

– قَاسٌ = قِيسٌ

– مِقْيَاسٌ *кўп.* اتٌ — размер, ўлчов, андаза; مَقَاسَاتٌ *кўп.* а) (*бирор н. нинг*) ўлчамлари, размери; б) (*бирор асбобнинг*) кўрсатиб турган маълумотлари; صُورَةٌ شَمْسِيَّةٌ ~ 6х4 4х6 ҳажмдаги фотосурат; عَلَى ~ الْمَرْكَبِ кема тоннажи (*ўзи ва юки оғирлиги*); عَلَى ~ андазага қараб; أَخَذَ ~ـهُ кимнидир ўлчаб олмоқ, кимдандир андаза олмоқ

– مُقَايَسَةٌ *кўп.* ـــَـاتٌ 1) муқояса, қиёслаш, солиштириш; 2) баҳолаш; 3) тавсифлаш, тафсилотлар; смета

– مِقْيَاسٌ *кўп.* مَقَايِيسُ 1) миқёс, ўлчов; меъзон, критерий; ўлчаш; ~ لِلطُّولِ узунлик ўлчови; 2) ўлчаш асбоби, ўлчовчи; قِرَاءَةُ الْـــ~ асбобнинг кўрсаткичи; ~ التَّيَّارِ الْوُلْطِيُّ вольтметр; ~ الْحَرَارَةِ термометр; ~ الزَّلَازِلِ сейсмограф; ~ الزَّوَايَا бурчак ўлчовчи, транспортир; гониометр; ~ السُّرْعَةِ спидометр; ~ الضَّغْطِ манометр; ~ الضَّغْطِ الْجَوِّيِّ *қар.* ضَغْطٌ; ~ الْإِرْتِفَاعِ алтиметр; ~ الْمِئَوِيُّ ёки سِنْتِغْرَادَ сельсий термометри; ~ الْفَهْرِنْهِيتِ Фаренгет термометри; ~ الْمَطَرِ ёмғир ўлчагич; ~ الْمِيَاهِ сув ўлчагич; ~ النِّيلِ Нил дарёсида сувнинг даражасини ўлчайдиган асбоб, ниломер; ~ الْوَطِيُّ ваттметр; 3) масштаб; миқдор, сон; ~ الْخَرِيطَةِ харита масштаби; عَلَى ~ عَالَمِيٍّ дунё миқёсида; مَقَايِيسُ *кўп.* ўлчовлар; нормалар; مَقَايِيسُ الطُّولِ узунлик ўлчовлари; مَقَايِيسُ الْحَجْمِ ҳажм ўлчовлари; مَقَايِيسُ الْكَيْلِ сочилувчан моддалар ўлчовлари; مَقَايِيسُ الْمُسَطَّحَاتِ квадрат ўлчовлар

قَيْسَرِيٌّ *кўп.* قَيَاسِرَةٌ катта, улкан

– قَيْسَارِيَّةٌ وَ قَيْسَرِيَّةٌ 1) катта бинога туташтириб солинган колонналли пешайвон, портик; 2) усти ёпиқ бозор, раста

قَيْسُونِيٌّ шўртанг, шўррок

(قيش) II قَيَّشَ (*устарани*) қайрамоқ, чархламоқ, ўткирламоқ

– قَائِشٌ *қар.* قوش

– قَايِشٌ *қар.* قوش

قِيشَانِيٌّ 1) чинни идиш-товоқ, фаянс; 2) сир бериб бўялган кошинлар

قَيْسَارِيَّةٌ = قَيْصَارِيَّةٌ

قَيْصَرٌ *кўп.* قَيَاصِرَةٌ император, подшоҳ, шоҳ

– قَيْصَرِيٌّ императорга оид, шоҳона, подшолардай; الْعَمَلِيَّةُ الْـــ~ـــةُ *мед.* бола кўндаланг келиб қолганда онанинг қорнини ёриб болани олиш; تَوْلِيدٌ بِالْعَمَلِيَّةِ الْـــ~ـــةِ шу усул билан болани туғдириб олиш

– قَيْصَرِيَّةٌ царизм

قَيْصُومٌ қайсум (*дори сифатида ишлатиладиган хушбўй ўсимлик*)

(قيص) VII انْقَاصَ нурамоқ, емирилмоқ, бузилмоқ; ~تِ الْبِئْرُ суви қочиб қудуқ емирилай деди

– مُنْقَاصٌ узунасига ёрилган (*дарз кетган*) (*мас., тиш ҳақида*)

قَيْصَانٌ *жам., зоол.* ойбалиқ

(قيض) I قَاضَ (*и*) قَيْضٌ 1) (*бирор н. га*) алиштирмоқ, алмаштирмоқ (مِنْ); 2) бузмоқ, бузиб ташламоқ, хароб қилмоқ; 3) бузилмоқ, бузиб ташланмоқ; II قَيَّضَ 1) (*к. гадир*) мўлжаллаб қўймоқ, бағишлаб қўймоқ, олдиндан белгиламоқ (لِـــ); لَوْ قَيَّضَ لَهُ لَـــ... агар унинг пешонасига ёзилган бўлса, ...; 2) (*к. нингдир*) пешонасига ёзмоқ, (*к. гадир*) тақдиротда битмоқ (لِـــ) (*Оллоҳ таоло ҳақида*); III قَايَضَ (*бирор н. га*) алиштирмоқ, алмаштирмоқ (بِ); V تَقَيَّضَ бузилмоқ, вайрон бўлмоқ; VI تَقَايَضَ ўзаро (*н. нидир*) алмаштирмоқ; VII انْقَاضَ бузилмоқ, вайрон бўлмоқ; бузилиб кетмоқ

– قَائِضٌ = قَائِظٌ *қар.* قيظ

– قِيَاضٌ[1] бир хил, тенг қийматли

– قِيَاضٌ[2] алмашиш, алмаштириш

– قَيْضٌ[1] 1) бир хил, тенг қийматли; 2) алмашиш

– قَيْضٌ[2] тухум пўчоғи

– مُقَايَضَةٌ алмашиш, алмаштириш; айирбошлаш савдоси, бартер

– مَقِيضٌ = مُقَايَضَةٌ

قَيْطَانٌ *кўп.* قَيَاطِينُ 1) эшилган чилвир, арқон; чилвир; 2) ҳарбийларнинг елкасига зийнат учун осиб қўйиладиган попукли шнур

– قَيْطُونٌ хона, бўлма (*мисрликларда*)

قَيْطَسٌ кит; عَظْمُ (فَكُّ) الْـــ~ китнинг мўйлови; صُورَةُ الْـــ~ *астр.* Ҳут юлдузлар туркуми

(قيظ) I قَاظَ (*и*) قَيْظٌ 1) жазирама бўлмоқ, исиб кетмоқ; қурғоқчилик бўлмоқ; 2) (*бирор жойда*) ёзнинг иссиқ кунларини ўтказмоқ (بِ); V تَقَيَّظَ = I

– قَيْظٌ *кўп.* أَقْيَاظٌ жазирама иссиқ, ёз жазирамаси; ضَرْبَةُ الْـــ~ офтоб уриши; 2) қурғоқчилик; غُرَابُ الْـــ~ гўнгқарға, қора ялоқ

– قَائِظٌ жазирама, иссиқ; қуруқ, қурғоқ

(قيف) II قَيَّفَ 1) издан бориб топмоқ, издан бормоқ; 2) танқид қилмоқ

– قَيَّافٌ издан қидириб топа оладиган одам; изқувар

– قِيَافَةٌ 1) қиёфа, ташқи кўриниш; бичим, жусса, қад-қомат, ўзини тутиш усули; 2) кийим, безакли кийим-бош, чиройли кийим-кечак; 3) (*к. нингдир*) изидан бориш, (*к. нидир*) изидан бориб топиш

قِيقٌ *зоол.* ўрмон тўрғайи

قَيْقَبٌ заранг (*дарахт*)

(قيل) I قَالَ (*и*) قَيْلُولَةٌ дам олмоқ, дам олиш учун тўхтамоқ; II قَيَّلَ 1) кундузи ухлаб олмоқ, дам олмоқ; 2) пешинда ниманидир ичишни таклиф қилмоқ; IV أَقَالَ 1) (*ишдан*) бўшатмоқ (مِنْ); истеъфога чиқармоқ, истеъфога бўшатмоқ; ~ مِنَ الْوَظِيفَةِ мансабдан бўшатмоқ; 2) (*битимни, байни*) бекор қилмоқ; 3) (*к. нидр, н. нидир*) кечирмоқ (*туш. к. ёки* مِنْ); اللهُ ~ عَثْرَتَهُ ёки اللهُ ~ مِنْ عَثْرَتِهِ Оллоҳ унинг қилган хатоларини кечирсин!; V تَقَيَّلَ 1) = II; 2) кун ярмида ниманидир ичмоқ; X اسْتَقَالَ 1) бўшатишларини сўрамоқ, бўшамоқ ҳақида ариза бермоқ; ~ مِنَ الْخِدْمَةِ ишдан (хизматдан)

бўшатишларини сўрамоқ; 2) (*битимни, байни*) бекор қилишларини сўрамоқ

– اِسْتِقَالَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) ишдан (хизматдан) бўшатишларини сўраш; قَدَّمَ ~ـهُ ишдан (хизматдан) бўшатишларини сўраб ариза бермоқ; 2) ишдан (хизматдан) бўшаш

– إِقَالَةٌ 1) ишдан (хизматдан) бўшатиш; 2) (*битимни, байни*) бекор қилиш

– قَائِلَةٌ 1) пешиндаги дам олиш, пешиндаги уйқу; 2) пешин пайти, туш пайти

– قَيَالَةٌ пешин пайтидаги жазирама иссиқ

– قَيْلٌ *кўп.* أَقْوَالٌ, أَقْيَالٌ 1) бек, князь; *тар.* ҳимярийлар подшоҳи; ~ الْهِنْدِ маҳарожа; 2) бошлиқ, раҳбар, доҳий

– قِيلَةٌ: مَائِيَّةٌ ~ *мед.* жинсий халтадаги шиш

– قَائِلَةٌ = قَيْلُولَةٌ

– مَقِيلٌ дам олиш жойи

– تَقْيِيمٌ *қар.* قوم

– قَيِّمٌ *қар.* قوم

– قِيمَةٌ *қар.* قوم

I قَانَ (قين) (*и*) قَيْنٌ болғалаб ясамоқ, чўкичламоқ; II قَيَّنَ безамоқ, безатмоқ, яхшиламоқ; чиройли қилиб (*аёлни*) тараб қўймоқ

– قَايِنُ *алиф.б.қ.*

– قَيْنٌ[1] *кўп.* قُيُونٌ темирчи, оҳангар

– قَيْنٌ[2] қул, банда

– قَيْنَةٌ *кўп.* قِيَانٌ, اتٌ — 1) ашулачи аёл, яллачи; 2) чўри, оқсоч аёл; 3) сартарош аёл; 4) ашулачи-чўри

– مُقَيِّنَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) чўри аёл, оқсоч аёл; 2) сартарош аёл

ك

ك (كَافٌ) коф (*араб алифбосининг йигирма иккинчи ҳарфи, абжадда-20*)

ك 1) كِيلُوغْرَامٌ *сўзининг қисқартмаси*; 2) كِيلُومِتْرٌ مُرَبَّعٌ *сўзининг қисқартмаси*; 3) ك 1 كَانُونُ الْأَوَّلُ *сўзининг қисқартмаси*; 4) ك 2 كَانُونُ الثَّانِي *сўзининг қисқартмаси*

كَ[1] *мн.* كِ 1) II *шахс бирлик қўшилувчи олмош*; ...-нг, ...-инг; сеники; كِتَابُكَ сенинг китобинг, китоб сеники; 2) сени; هَنَّأَكَ у сени қутлади

كَ[2] ...га ўхшаш, ... сингари, ... каби, ...дай, ...дек; كَإِيَّايَ *ёки* كَيِ мендай, мен каби; كَكَ *ёки* كَإِيَّاكَ сендай, сен каби; كَالْعَادَةِ одатдагидай; كَالْأَوَّلِ олдиндагидай, аввал қилингани каби; فَأَرَى لِزَامًا عَلَيَّ كَصَدِيقٍ لَكَ أَنْ ... дўст сифатида лозим деб биламанки ..., كَمَا *алиф. б. қар.*; كَذَا *қар.* ذَا; كَهَذَا шундай; كَهَذِهِ шундай (*мн*) كَذَا وَ كَذَا шундай-шундай; шунча-шунча; كَذَالِكَ шунинг каби, шунга баробар равишда; كَأَنَّ гўё, гўёки, эмишки; كَأَنِّي بِهِمْ يُرِيدُونَ ... уларнинг хоҳлаган нарсалари қаерда-ю ... كَأَيِّنْ қанча?, нечта?

كَابٌ коб (*устки кийим*), плашч

كَابَارِيه *кўп.* كَابَارِيهَاتٌ кабаре (*эстрадали кафе ёки кичик ресторан*)

كَابِلٌ *кўп.* اتٌ —, كَوَابِلُ кабель; أَرْضِيٌّ ~ ерости кабели; ~ بَحْرِيٌّ сувости кабели

كَابُلِيٌّ[1] *бот.* қизил дарахт. кобулий

كَابُلِيٌّ[2] 1. Кобул шаҳрига оид; 2. кобуллик

كَابُوسٌ *қар.* كبس

كَابُوكٌ кобук (*дарахтдан олинадиган тивит, тола*)

كَابُولٌ *кўп.* كَوَابِيلُ планка, узун тахтача

– كَابُولِيٌّ *архит.* кронштейн, консол (*девор ёки бошқа н. га маҳкамланган токча, таянч*)

كَبِينَةٌ = كَبَائِنُ *кўп.* كَابِينَةٌ, كَابِينٌ

كَاتِدْرَائِيَّةٌ *кўп.* اتٌ — (*христианларда*) кафедрали собор–ибодатхона

كَاتُو ичига гўшт солиб пиширилган нон, пирожний

كَاثُولِيكٌ, كَاتُولِيكٌ католиклар

– كَاثُولِيكِيٌّ, كَاتُولِيكِيٌّ 1) католикларга, католикка оид; 2. католик

كَاخِيَةٌ *кўп.* كَوَاخٍ 1) уй бошқарувчиси; ~ الْبَلَدِيَّةِ мэр, шаҳар бошлиғи, ҳокими; 2) бошлиқ ёки ҳокимнинг котиби

كَادٌ 1) *бот.* катеху (*акас дарахтининг бир жинси*); 2) шу дарахтдан олинадиган экстракт, суюқлик

كَادِرٌ *кўп.* كَوَادِرُ, اتٌ — кадрлар; доимий таркиб (*мас., хизматчиларнинг*)

كَادْمِيُومٌ *кимё.* кадмий

كَارٌ *кўп.* اتٌ — иш, машғулот, машғуллик, шуғулланиш; ~ الْفِلَاحَةِ деҳқончилик билан шуғулланиш; ابْنُ ~ уста; أَرْبَابُ الْكَارَاتِ усталар; омилкорлар; صَاحِبُ ~ مَتِينٍ доимий ишга эга бўлган киши; أَصْحَابُ ~ қўли гуллар, усталар, омилкорлар

كَارْتٌ карточка, визит (ташриф) карточкаси

كَارَةٌ *кўп.* اتٌ — икки ғилдиракли арава; замбилғалтак

كَارُو шунингдек. ~ (عَرَبَةُ) مَرْكَبَةُ икки ғилдиракли арава; ~ مَرْكَبَاتُ (عَرَبَاتُ) кареталар (соябонли аравалар)

كَارُوزٌ қар. كرز

كَارِيكَاتِيرٌ, كَارِيكَاتُورٌ карикатура

كَازٌ керосин (сол. جَازٌ)

كَازُوزَةٌ газ сув, газли сув

كَازِينُو кўп. كَزِينُوهَاتٌ казино (қиморхона)

كَاسِكِتَّةٌ кўп. ـَاتٌ — казкетка

كَاسَةٌ кўп. ـَاتٌ — ـَ 1) коса, қадаҳ (сол. كَأْسٌ); 2) ҳарф охиридаги ғажаксимон чизиқ

كَاشُيُو кошю (Ҳиндистондаги ёнғоқ нави)

كَاغَدٌ қоғоз

كَافٌ коф (ك ҳарфи номи); ~ الْخِطَابِ II шахс бирлик қўшилувчи олмоши ك

كَافَةٌ қўшин қўмондони

كَافُورٌ 1) кофур, камфара; 2) бот. кофур (камфара) дарахти; زَيْتُ ~ الــ кофур (камфара) мойи

— كَافُورِيَّةٌ 1) доривор мойчечак; 2) мойчечак ўти

كَافِيَارٌ икра, балиқ уруғи; ~ أَحْمَرُ қизил икра; ~ أَسْوَدُ (مُكَبَّسٌ) қора икра; ~ أَسْوَدُ مُحَبَّبٌ қора донадор икра

كَافِيتِيرِيَا кафетерий, тамаддихона

كَافِيِينٌ; كَافِئِينٌ кофеин

كَاكَاو 1) бот. какао (дарахти); 2) какао (порошоги, ичимлиги)

كَاكَنْجٌ бот. можжуха

كَاكُولَةٌ кўп. ـَاتٌ — ـَ кокула (жубба кийимининг бир хили; қар. جُبَّةٌ)

كَاكِي 1) коки; 2) бот. чинний хурмо, хитой хурмоси

كَالُّو, كَالُّو кўп. كَالُّوهَاتٌ (оёқдаги) қадоқ, қавариқ

كَالُوشٌ кўп. ـَاتٌ — ـَ галош, калош, калиш

كَالُومْبَا бот. сувйиғар ўт (семизўтга ўхшаш ўт)

كَالُومِيلٌ мед. каломель (оқ порошок ҳолидаги симобли сурги)

كَالُونٌ кўп. كَوَالِينُ қулф

كَامْبِيتٌ кўп. ـَاتٌ — шахм. гамбит; ~ الْوَسَطِ марказий гамбит

كَامْبِيُو 1) пул айрибошлаш, пул майдалаш; 2) биржа; سِعْرُ الــ~ биржадаги пул курси; валюта курси

كَامِيرَا кўп. كَامِيرَاتٌ = كَمَرَةٌ

كَامِيلْيَا камелия (доим яшил бута ёки дарахт ва унинг оқ ёки қизил йирик, хушбўй гули)

كَانْتُو аукцион, кимошди савдоси

كَانَةٌ болт; ~ مُشَرْشَرَةٌ بِصَمُولَةٍ тех. юмалоқ симчўтка

كَانُونٌ қар. كن

كَانِي مَانِي халқ. ~ قَالَ у тушуниб бўлмайдиган бир нима деди

كَاوُتْشُوكٌ, كَاوُتْشُو, كَاوُتْشٌ каучук; ~ عَجَلَةُ покришка, шина (машина-механизмлардаги)

I كَئِبَ (а) كَآبَةٌ ғамгин (кайфияти бузуқ, тушкунликка учраган) бўлмоқ; IV أَكْأَبَ кайфиятини бузмоқ, ғамгин қилмоқ; VIII اكْتَأَبَ 1) кайфияти бузуқ (тушкунликка учраган) бўлмоқ; ғам чекмоқ, хафа бўлмоқ; қовоғи осилган бўлмоқ; 2) қоратуруқ (қорамтир) бўлмоқ

— اكْتِئَابٌ ғамгинлик, тушкунлик, умидсизлик; بـ~ ғамгин, умидсизликка тушиб

— كَأْبَةٌ, كَأْبٌ, كَآبَةٌ ғамгинлик, тушкунлик, умидсизлик; соғинч, сиқилиш; алам чекиш

— كَئِيبٌ, كَئِبٌ ғамгин, аламли, тушкун

— مُكْتَئِبٌ эзилган, ғамгин, хафа, қовоғи осилган; ~ اللَّوْنِ қорамтир рангдаги

(كأد) VI تَكَاءَدَ қийнамоқ, ҳолдан кетказмоқ, азоб бермоқ, азобламоқ; VIII اكْتَأَدَ тўсиқ бўлмоқ

— كَأْدَاءُ алам, ғам; ~ عَقَبَةٌ енгиб бўлмас қийинчилик

— كَؤُودٌ оғир, қийин (ўриндан қўзғалиш тўғрисида); ~ الْعَقَبَةُ الــ қийинчилик билан енгиш мумкин бўлган тўсиқ

كَأْسٌ мн. кўп. كُؤُوسٌ, ـَاتٌ — 1) коса, қадаҳ, кубок; ичида шароби бор бўлган қадаҳ; черк. потир (диний маросимларда ишлатиладиган идиш); ~ الْحِجَامَةِ мед. банка; ~ الْمَنِيَّةِ маж. мамот жоми; ... ~ عَلَى مُبَارَاةٌ (مُسَابَقَةٌ) ...нинг кубоги учун спорт мусобақалари; رَفَعَ ~ـهُ қадаҳ кўтармоқ; 2) бот. гулкоса

(كَأْكَأَ) تَكَأْكَأَ тўпланмоқ, йиғилмоқ

كُؤُولٌ алкоголь

I كَبَّ (а/у) كَبٌّ 1) ағдармоқ, тўнтармоқ; ~ عَلَى وَجْهِهِ уни шундай туртдики, у юзи билан ерга йиқилди; (бирор суюқ н. ни) тўкмоқ, тўкиб ташламоқ; (бирор қумсимон н. ни) сочмоқ, тўкмоқ; II كَبَّبَ 1) (курутга ўхшатиб) юмалоқламоқ; тўпча қилмоқ; 2) кабоб тайёрламоқ; IV أَكَبَّ 1) ағдариб ташламоқ; 2) эгилмоқ, букилмоқ; (бирор н. устига) энгашмоқ (عَلَى); ~ إِلَى يَدِهَا у унинг (мн.) қўлини лабига босди; 3) (бирор н. га) берилиб кетмоқ (عَلَى); (бирор н. устида) қаттиқ ишламоқ (عَلَى); (бирор н. га) киришмоқ (عَلَى); ~ عَلَى الْبَحْثِ (бирор н. ни) ўрганишга бутунлай берилмоқ; V تَكَبَّبَ коптокка ўхшаб ўралмоқ, юмалоқланмоқ; VII انْكَبَّ 1) ағдарилган, тўнтарилган бўлмоқ; ағдарилмоқ, тўнтарилмоқ; ~ عَلَى وَجْهِهِ юзтубан йиқилмоқ; 2) тўкилмоқ (сув, қумсимон н. лар ҳақида); 3) (бирор н. устига) эгилмоқ, энгашмоқ (عَلَى); 4) (бирор н. га) бутунлай берилиб кетмоқ, шўнғиб кетмоқ (عَلَى)

— كَبَابٌ кабоб

– كَبَابْجِيٌّ кўп كَبَابْجِيَّةٌ кабобчи, кабоблаз, кабобфуруш

– كَبَابَةٌ бот. кубоба (қалампирнинг бир нави); ~ صِينِيَّةٌ хитой қалампири

– كُبَّايَةٌ кўп اتٌ — стакан

– كَبٌّ 1) ағдариш, тўнтариш; ағдарилиш, тўнтарилиш; ~ عَلَى وَجْهِهِ юз тубан йиқилиш; 2) қиялик, яндамалик

– كُبَّةٌ кўп. كُبَبٌ 1) соққача, шарча; (болалар ўйнайдиган) соққа; 2) тўпча; ~ الْغَزْلِ ~ калава тўпчаси; 3) кубба (қиймаланган гўшт, буғдой ёки гуруч ёрмаси, ун ва зираворлардан тайёрланган овқат); ~ جُرْنُ الْـ (гўшт қиймаланадиган) кунда; 4) мед. бубон (лимфа безларининг шишуви – қўлтиққа, чов орасига без келиши); вабо, ўлат

– كُبَيْبَةٌ кўп. اتٌ — 1) хичкина шарча, соққа; 2) кубайба (қар. كُبَّةٌ)

– مَكَبٌّ кўп. اتٌ — 1) (ип ўрайдиган) ғалтак; 2) тўпча (ип ёки калавада)

– مِكَبَّةٌ кўп. اتٌ — қопқоқ

I كَبَتَ (и) كَبْتٌ 1) (душманни) тор-мор қилмоқ, енгмоқ; 2) омбурдагидай қисмоқ; 3) босмоқ, эзмоқ; كُبِتَ لِهَذَا الْخَبَرِ мажҳ. у бу хабардан эзилиб кетди; ~ صَوْتَهُ кимнингдир овозини бўғмоқ; ~ غَيْظَهُ ғазабини босмоқ

– كَبُوتٌ кўп. كَبَابِيتُ 1) капюшонли (бош кийимли) ёмғир пўш (плаш) ёки пальто; шинель; 2) тех. капот; 3) презерватив

كَبْتُولَةٌ кўп اتٌ — 1) палахса, катта бўлак; гувала; 2) шарча, соққача; тугмача дори

I كَبَحَ (а) كَبْحٌ тўхтатмоқ, тутиб турмоқ; босиб турмоқ (мас, туйғуларни); ~ الْحِصَانَ بِاللِّجَامِ айғирни жиловидан тортиб тўхтатмоқ; ◊ ~ جِمَاحَهُ қар. جِمَاحٌ

– كَابِحٌ тўхтатиб турувчи; тўхтатадиган; ~ بِلَا тўхтовсиз

– كَبَّاحَةٌ кўп. اتٌ — тормоз (мас., автомашинадаги)

– كَبْحٌ тўхтатиш; тормозлаш

– مِكْبَحٌ кўп. مَكَابِحُ тормоз

I كَبَدَ (и, у) كَبْدٌ қийинчиликка солмоқ, ташвишга қўймоқ, ҳолдан тойдирмоқ; чарчатмоқ; ~ نَفْسَهُ مَشَقَّةً ўзини машаққатга (қийинчиликка) солмоқ; II كَبَّدَ чидаттирмоқ, чидашга мажбур қилмоқ; (бирор) зарар етказмоқ; ~هُ الْخَسَائِرَ кимгадир зарар етказмоқ; ~هُ هَذَا أُلُوفًا مِنَ اللِّيرَاتِ бу унга кўп минг лирага тушди; III كَابَدَ кўрмоқ, тортмоқ; топмоқ (зарарлар ҳақида); ~ الْأَهْوَالَ даҳшатга тушмоқ, оғир ҳолни кечирмоқ; V تَكَبَّدَ 1) қийинчиликни ўз устига олмоқ, (бирор н.) юкини ўз елкасига олмоқ, ўзини (бирор н.) машаққатига, қийинчилигига солмоқ; 2) кўрмоқ, тортмоқ (зарарлар ҳақида); ~ مَشَقَّةَ السَّفَرِ сафар қийинчиликларини тортмоқ, 3) ўотани эгалламоқ, ўртага чиқмоқ; 4) кульминацияга кўтарилмоқ, меридианда бўлмоқ (Қуёш ҳақида)

– كُبَادٌ мед. жигар касаллиги

– كُبَّادٌ жам. лимонлар (навларидан бири)

– كُبَّادَةٌ кўп. اتٌ — лимон

– كَبْدٌ، كَبِدٌ، كِبْدٌ мн. мз. кўп. أَكْبَادٌ 1) жигар; ~ أَحَرُّ الـ жигар касаллигига дучор бўлган; ~ أَسْوَدُ الْـ ичи қора, ўзгага ёмонлик қилувчи, бошқани кўролмовчи; ~ غَلِيظُ الْـ ҳис-туйғусиз, бефарқ; عَجِينَةُ الْأَكْبَادِ жигардан тайёрланган қийма; أَفْلَاذُ أَكْبَادِ الْوَالِدَيْنِ қар. فِلْذَةٌ; مَزَّقَ الْأَكْبَادَ жигари эзилмоқ; أَحْرَقَ الْغَيْظُ أَكْبَادَهُمْ ғазаб уларнинг ич-этини (жигарини) кемирмоқда

– [2]كَبْدٌ، كَبِدٌ 1) ўрта, марказ; ~ الظُّلُمَاتِ маж. тим қоронғи, зим-зиё зулмат; أَصَابَ ~ الْوَاقِعِ ҳақиқатга яқин бўлмоқ, айни ҳақиқатни айтмоқ; 2) зенит; ~ السَّمَاءِ меридиан; 3) қийинчилик, машаққат; لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي كَبَدٍ қур. биз инсонни меҳнат-машаққатга яратдик

– كُبَيْدَاءُ меридиан

– كَبُّودٌ кўп. كَبَابِيدُ = كَبُّوتٌ қар. كبت

كَبَارِيَّه кўп. كَبَارِيهَاتٌ = كَبَارِيه алиф. б. қар.

I كَبُرَ (у) كِبَرٌ (كبر) (к. дандир) каттароқ бўлмоқ; ~هُ فِي السِّنِّ بِعَامَيْنِ кимдандир икки ёш катта бўлмоқ; كَبُرَ (у) كُبْرٌ 1) катта, улкан бўлмоқ; 2) улуғ, буюк бўлмоқ; 3) муҳим, аҳамиятли бўлмоқ; 4) (к. учундир) оғир, ёқимсиз бўлмоқ (عَلَى); كَبِرَ (а) كِبَرٌ қариган, кекса ёшга борган бўлмоқ; ~ فِي السِّنِّ кексайган бўлмоқ; II كَبَّرَ 1) катталаштирмоқ, кенгайтирмоқ, кучайтирмоқ; 2) ошириб, кўпайтириб кўрсатмоқ; ~ مَسْأَلَةً масалани шишириб, ошириб юбормоқ; 3) улуғламоқ, юксалтирмоқ, мақтамоқ; шарафламоқ; 4) "Оллоҳу акбар" (اللهُ أَكْبَرُ) сўзларини айтмоқ; III كَابَرَ 1) кибрланмоқ; (к. гадир) такаббурона муносабатда бўлмоқ; 2) қайсарлик, ўзбилармонлик қилмоқ, ў сўзида туриб олмоқ; 3) ўзгалар фикрини рад қилмоқ, ўзгалар фикрига қўшилмаслик; қарши чиқмоқ; IV أَكْبَرَ 1) катта муҳим, жиддий деб ҳисобламоқ; оғир, қийин деб ҳисобламоқ; 2) улуғ деб ҳисобламоқ; улуғламоқ, ҳурматламоқ, эҳтиром кўрсатмоқ; шарафламоқ; мақтамоқ; 3) оғир, ваҳимали, қийин, одамлар айблайдиган, ғайритабиий деб ҳисобламоқ, V تَكَبَّرَ 1) такаббурлик қилмоқ; 2) (бирор к. га) такаббурона мурожаат қилмоқ (عَلَى); VI تَكَابَرَ кеккаймоқ, кибрланмоқ, ўзи ҳақда баланд фикрда бўлмоқ; X اسْتَكْبَرَ 1) кибрланмоқ, фахрланмоқ; 2) катта, улкан деб ҳисобламоқ; 3) муҳим, аҳамиятли деб ҳисобламоқ

– إِكْبَارٌ улуғлаш, шарафлаш; мақташ; эҳтиром, ҳурмат; نَظَرَ إِلَيْهِ ~ بِعَيْنِ الْـ кимгадир ҳурмат билан қарамоқ

– أَكْبَرُ кўп أَكَابِرُ, أَكْبَرُونَ мн كُبْرَى кўп. كُبَرٌ, كُبْرَيَاتٌ 1) энг катта, энг улуғ; буюк; ~ إِسْكَنْدَرُ الْـ Буюк Искандар (Искандар Зулқарнайн); كُبْرَيَاتُ الْجَرَائِدِ энг катта газеталар; الْأَكَابِرُ وَالْأَعْيَانُ акобирлар ва аъёнлар; اللهُ أَكْبَرُ! дин Оллоҳу акбар! (Оллоҳ

улуғдир!); 2) энг муҳим, энг аҳамиятли; 3) катта; الأَخُ الـــ~ катта ини, ака

– تَكَبُّرٌ такаббурлик, манманлик, кибр

– تَكَابُرٌ 1) катталашиш, енгайиш; кучайиш; 2) улуғланиш, шарафланиш, мақталиш; "Оллоҳу акбар!" (اللهُ أَكْبَرُ) деб такбир айтиш

– كَابِرٌ катта; كَابِرًا عَنْ ~ وَرِثَ катта сифатида каттадан мерос олмоқ

– كُبَّارٌ، كُبَارٌ жуда катта, ғоят улкан, баҳайбат

– كُبَارَاتٌ *кўп.* улуғ кишилар

– كَبَرٌ 1) *бот.* кавар, ковул дарахти; 2) *кўп.* كِبَارٌ кавар, ковул дарахти меваси

– كُبْرٌ 1) катталилик, баҳайбатлилик, катта бичим, размер; 2) шон-шараф, шуҳрат, улуғлик; 3) энг асосий

– كِبْرٌ 1) кибр, кеккайиш; 2) улканлик, баҳайбатлик, катта бичим, ҳажм

– كِبَرٌ 1) улканлик, баҳайбатлик, катта бичим, катта ҳажм; 2) қарилик, кексалик ёши

– كَبْرَةٌ қарилик, кексалик

– كُبْرِيٌّ *кўп.* كَبَارٍ 1) кўприк; عَائِمٌ ~ *ёки* عَوَّامٌ ~ понтонли кўприк; رَأْسُ الـــ~ кўприкбоши истеҳкомлари; 2) палуба

– كِبْرِيَاءُ *мн.* кибрлилик, такаббурлик

– كَبِيرٌ *кўп.* كِبَارٌ، كُبَرَاءُ катта, буюк, улуғ; السِّنِّ ~ кекса, қари; العَدَدِ ~ кўпсонли; المَقَامِ ~ юксак мақомли, таниқли; المُهَنْدِسِينَ ~ бош инженер; النَّفْسِ ~ кибрли, кеккайган, худбин; مَسْؤُولِ وِزَارَةِ الخَارِجِيَّةِ ~ ташқи ишлар вазирлигининг масъул ходими; كِبَارُ قُوَّادِ الحَرْبِيَّةِ олий қўмондонлик таркиби; كِبَارُ المُوَظَّفِينَ йирик амалдорлар; 2) муҳим, юксак, жиддий; النَّاسُ الكِبَارُ обрў-эътиборли кишилар (шахслар); الضَّيْفُ الـــ~ олий даражали меҳмон; 3) кекса; ёши катта; катта; الكِبَارُ وَ الصِّغَارُ катта ва кичик (*ёшдаги*) лар; كُلُّ صَغِيرٍ وَ ~ каттаю-кичик ҳаммаси, кексаю-ёш ҳаммаси; ◊ أَبُو ~ ўсимликдаги сассиқ шира (*камед*)

– كَبِيرَةٌ 1. *мн.* كَبِيرٌ *дан*; وَ صَغِيرَةٌ ~ йириклару майдалар; муҳимлару номуҳимлар; аҳамиятли ва аҳамиятсиз; كَبِيرَةُ المُمَرِّضَاتِ катта тиббиёт ҳамшираси; 2. *кўп.* كَبَائِرُ 1) кечирилмас гуноҳ; صَاحِبُ الـــ~ катта гуноҳ қилган, қаттиқ гуноҳкор; 2) жиноят; катта хато, айб; ◊ أُمُّ الكَبَائِرِ май, вино, ароқ (*сўзма-сўз.* гуноҳларнинг онаси)

– مُتَكَبِّرٌ мутакаббир, кеккайган, кибрли, кибру ҳаволи

– مُكَابِرٌ 1) кибрли; 2) қайсар; тиришқоқ, матонатли; 3) тортишувчи, ўз фикридан қайтмовчи; يَقْطَعُ لِسَانَ المُكَابِرِينَ *маж.* у тортишувда ҳар қандай одамни енгади

– مُكَابَرَةٌ 1) кибрлилик; 2) қайсарлик; собитлилик, сабот; 3) қарама-қаршилик, қарши чиқиш; қарши бўлиш; لَمْ يَعُدْ هُنَاكَ مَجَالٌ لِلْـــ~ ҳозирги ҳолатда тортишувга энди ўрин йўқ

– مُكَبِّرٌ 1. катталаштирувчи; катталаштирадиган; نَظَّارَةٌ ~ة катталаштирадиган ойна; бинокль; عَدَسَةٌ ~ة (عَدَسِيَّةٌ) катталаштирадиган ойна, лупа; 2. *кўп.* ~اتٌ — репродуктор, радиокарнай; الصَّوْتِ ~ *ёки* صَوْتِيٌّ ~ овоз кучайтиргич; радиокарнай

كَبْرَتَ олтингугурт суртмоқ, шимдирмоқ

– كَبْرَتَةٌ олтингугурт суртиш, шимдириш

– كِبْرِتُورٌ сульфид; ثَانِي ~ бисульфид

– كِبْرِيتٌ[1] 1) олтингугурт; الأَحْمَرُ الـــ~ а) қизил фосфор; б) фалсафа тоши (*ўрта аср алхимиклари эътиқодига кўра, ҳар қандай маъданни олтинга айлантира оладиган тош*); عَمُودُ ~ кристалли олтингугурт; الدَّفَاتِرِ ~ сургуч; زَهْرَةُ الـــ~ олтингугурт ранги; حَامِضُ الـــ~ олтингугурт кислотаси; ثَانِي أُوكْسِيدِ الـــ~ олтингугурт биоксиди, олтингугурт ангидриди; ثَالِثُ أُوكْسِيدِ الـــ~ олтингугуртли ангидрид; 2) гугурт; عُلْبَةُ ~ бир қути гугурт; عُودُ ~ *қар.* الشَّمْعِ؛ عُودُ ~ шамли гугурт

– كِبْرِيتٌ[2] соф, тоза; ذَهَبٌ ~ соф олтин, тоза олтин

– كِبْرِيتَاتٌ *кўп. кимё.* олтингугурт кислотаси тузлари; الحَدِيدِ ~ темир купороси *ёки* яшил купорос; الزِّنْكِ ~ *ёки* الخَارْصِينِ ~ рух купороси *ёки* оқ купорос; النُّحَاسِ ~ мис купороси *ёки* кўк купорос; ثَانِي ~ бисульфат

– كِبْرِيتَةٌ *кўп.* ~اتٌ — гугурт донаси

– كِبْرِيتِيٌّ олтингугуртли; олтингугуртга оид; حَامِضٌ ~ олтингугурт кислотаси; حَمَّامٌ ~ олтингугурт ваннаси; غَازٌ ~ олтингугурт гази

– كِبْرِيتِيكٌ: حَامِضٌ ~ олтингугурт кислотаси; حُوَيْمِضٌ ~ олтингугуртли кислота

I كَبَسَ (*и*) كَبْسٌ 1) (*н. нидир*) босмоқ (عَلَى); прессламоқ; 2) (*сабзавот, меваларни*) консерва қилмоқ; بِالخَلِّ ~ (*сабзавотларни*) тузламоқ; بِالسُّكَّرِ ~ (*мевага*) шакар қўшиб пиширмоқ; 3) кутилмаганда, тўсатдан ҳужум қилмоқ; 4) (*ўғрини*) ўраб олмоқ, тутмоқ (عَلَى); 5) қамсамоқ, ўраб олмоқ; тўсиб олмоқ; ◊ السَّنَةَ يَوْمًا ~ (*кабиса*) йилига бир кун қўшиб қўймоқ; II كَبَّسَ 1) қаттиқ босмоқ, қисмоқ, прессламоқ; 2) силамоқ, сийпамоқ, массаж қилмоқ; VII اِنْكَبَسَ 1) прессланмоқ; 2) консерва қилинмоқ; 3) тутилган бўлмоқ; 4) ўраб олинган бўлмоқ

– تَكْبِيسٌ силаб-сийпалаш, массаж

– كَابُوسٌ *кўп.* كَوَابِيسُ босинқираш, ёмон туш; даҳшат

– كِبَاسٌ *кўп.* اتٌ — 1) пресс; 2) компрессор; 3) поршень; 4) насос (*мас., велосипедлардаги*); 5) сумба, шомпол

– كِبَاسَةٌ *кўп* كَبَائِسُ бир бош, ғужум (*мас., бир бош хурмо*)

– كَبْسٌ 1) босиш, пресслаш; 2) консервалаш; 3) компрессия

– كُوبَسٌ = كَبْسٌ

كَبْسَةٌ босқин, ҳужум

– كَبِيسٌ 1) консерваланган; тузланган; 2) қўшилган; қўшиб қўйилган; ~ـةٌ سَنَةٌ кабиса йили

– مَكْبَسٌ *кўп.* مَكَابِسُ прессхона, пресс қилинадиган жой

– مِكْبَسٌ *кўп* مَكَابِسُ 1) пресс; مَائِيٌّ ~ гидравлик пресс; ~ الْخِطَابَاتِ нусха кўчирувчи пресс; 2) компрессор; 3) поршень; 4) сумба, шомпол

– مُكَبَّسٌ сиқилган; прессланган

– مُكَبَّسَاتٌ *кўп.* консервалар

– مَكْبُوسٌ 1) прессланган; تَمْرٌ ~ прессланган хурмолар; 2) консерваланган; тузланган

– مَكْبُوسَاتٌ *кўп.* 1) прессланган ширинликлар; 2) консервалар

كَبْسُولَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) капсула (*герметик бекитилган махсус қути*); 2) пистон; بُنْدُقِيَّةٍ ~ пистон; الْمُفَرْقِعَاتِ ~ детонатор (*портлатгич*); التَّنْبِيهِ ~ *т. й.* петарда (*хатарли жойларда поездни дарҳол тўхтатиш учун сигнал сифатида қўлланадиган портловчи снаряд*) сигнали

كَبْسُونٌ *жам.* пистонлар

– كَبْسُونَةٌ *кўп.* اتٌ — пистон

I كَبَشَ (*и*) كَبْشٌ ҳовучлаб олмоқ; II كَبَّشَ ҳовуч-ҳовуч қилиб олмоқ, тўкмоқ; ҳовучлаб сепмоқ (*мас., дон экиш пайтида*)

– كَبَّاشَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) илмоқ, чангак; 2) эшкак

– كَبْشٌ 1 *кўп.* كِبَاشٌ, أَكْبَاشٌ, كُبُوشٌ, أَكْبُشٌ 1) қўй, қўчқор; ~ التَّصَادُمِ *т. й.* Буфер (*икки вагон ўртасига қўйиладиган жиҳоз*); ~ الْحَرْبِ *тар.* таран (*қурол*); 2) бобёр; тўқмоқ, машина ва шу кабиларнинг зарб билан уриладиган қисми; ◊ ~ الْفِدَاءِ ҳар балога тўғри қилинадиган, ҳамма айб устига тўнкаладиган одам; ~ الْقَوْمِ жамоатдаги улуғ киши

– كَبْشٌ 2 *кўп.* كُبُوشٌ резавор, реза мева; ~ الْعُلَّيْقِ маймунжон, пармачак; ◊ ~ الْقَرَنْفُلِ *бот.* чиннигул

– كَبْشَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) сиқим; озгина миқдор; 2) катта қошиқ; чўмич; 3) капгир

– كُبْشَةٌ *кўп.* كُبَشٌ, اتٌ — илмоқ, илгак; тугма; ~ وَعَيْنٌ тугма ва илгак (кўз)

كَبْكَبَ 1) (*к. нидир*) чалқанчасига ағдармоқ, йиқитмоқ; тўнтармоқ, ағдармоқ; 2) тўкмоқ, тўкиб юбормоқ

– كَبْكَبَةٌ 1) тўнтариш, ағдариш; 2) тўкиш, оқизиш

I كَبَلَ (*и*) كَبْلٌ 1) кишанламоқ, занжирламоқ; қамаб қўймоқ, қамоққа ташламоқ; 2) тўловни кечиктирмоқ, чўзиб юбормоқ; II كَبَّلَ қулларни кишанламоқ, боғлаб қўймоқ; ~ـهُ بِالْأَغْلَالِ (بِالْحَدِيدِ) кимнидир кишанга солмоқ; III كَابَلَ 1) тўловни кечиктирмоқ, чўзиб юбормоқ; 2) олди-сотдини турли йўллар билан орқага суриб биров сотиб олган нарса (*мас., ер, ҳовли, ҳайвон ва ҳ. к.*) ни шафеълигидан (*қар.* شَفِيعٌ) фойдаланиб ўзи сотиб олмоқ; V تَكَبَّلَ занжирланган, боғланган бўлмоқ

– كَبْلٌ 1 *кўп.* كُبُولٌ кишан; қўлкишан, билакка солинадиган кишан

– كَبْلٌ 2 *кўп.* كُبُولٌ кабель; трос

– كَبُولِيٌّ = كَابُولِيٌّ *алиф. б. қар*

– مُكَبَّلٌ кишанланган; بِالْحَدِيدِ ~ темир кишан билан кишанланган

كَبِينَةٌ *кўп.* كَبَائِنُ (*сол.* كَابِينَةٌ) кабина; ~ الرَّائِدِ الْكَوْنِيِّ фазогир (космонавт) кабинаси; ~ الْاصْطِيَافِ (*соҳилда-пляжда*) чўмиладиганлар кабинаси

I كَبَا (كبو) (*у*) كَبْوٌ 1) чалқанчасига йиқилмоқ; қоқилиб йиқилмоқ, қоқилиб кетмоқ; 2) хато қилиб қўймоқ; الزَّنْدُ ~ чақмоқ тош учқун бермади; 3) ранги ўчмоқ, хиралашмоқ; 4) оқизиб юбормоқ; тўкиб юбормоқ; IV أَكْبَى хато қилмоқ; VII انْكَبَى чалқанчасига йиқилмоқ

– إِكْبَاءٌ хато

– كَابٍ *мн.* كَابِيَةٌ ранги ўчган, хира; тиниқ ва шаффоф бўлмаган

– كِبَاءٌ *кўп.* كُبًا, كُبَى *бот.* ҳинд сабури алоэси

– كَبْوَةٌ 1) қоқилиш; لِكُلِّ جَوَادٍ ~ *мтл.* яхши от ҳам қоқилади; 2) хато; 3) ишкаллик

كَابُوكٌ = كَبُوكٌ

I كَتَّ (*а/и*) كَتٌّ паст оловда қайнамоқ, секин овоз чиқариб қайнамоқ

– كَتِيتٌ паст оловда қайнаш, секин овоз чиқариб қайнаш

كَتَالُوجٌ *кўп.* اتٌ — каталог

I كَتَبَ (*у*) كِتَابَةٌ 1) ёзмоқ, тузмоқ; إِلَيْهِ ~ кимгадир (*хат*) ёзмоқ; ~ وَقَرَأَ ёзмоқ ва ўқимоқ; саводхон (саводли) бўлмоқ; 2) (*н. нидир*) тавсифламоқ (عَنْ); 3) (*к. гадир*) ёзма васият (васиятнома) қолдирмоқ (لِـ); 4) (*к. гадир*) буюрмоқ (عَلَى); كُتِبَ لَهُ *мажҳ.* унинг тақдирида бор эди, тақдирига ёзилган эди; ~ـتْ عَلَيْنَا الْأَقْدَارُ أَنْ ... бизнинг ... қилишимиз тақдирда ёзилган экан; 5) билмоқ, хабадор бўлмоқ; ◊ ~ كِتَابَهُ عَلَى ... (*к. биландир*) никоҳга кирмоқ; II كَتَّبَ 1) ёздирмоқ, ёзишга мажбур қилмоқ; кўп ёзмоқ (*мас., мактубларни*); 2) бўлинмалар, колонналар ташкил қилмоқ; 3) айтиб ёздирмоқ, диктовка қилмоқ; III كَاتَبَ 1) (*к. гадир*) ёзмоқ, ўзаро ёзишмоқ; мухбир бўлмоқ; 2) *тар.* маълум тўлов эвазига озод қилиш тўғрисида қул билан шартлашмоқ; IV أَكْتَبَ айтиб туриб ёздирмоқ, диктовка қилмоқ; V تَكَتَّبَ бўлим-бўлим, колонна-колонна бўлиб

сафланмоқ; VI تَكَاتَبَ ёзишма олиб бормоқ, ўзаро ёзишмоқ, бир-бирига мактуб ёзишмоқ; VII اِنْكَتَبَ ёзилган, тузилган бўлмоқ; ~ لَهُ عُمْرٌ طَوِيلٌ унинг қисматига узоқ умр ёзилган; VIII اِكْتَتَبَ 1) ўзи учун кўчириб олмоқ; нусха кўчириб олмоқ; 2) имзо чекмоқ (*мас., обуна варақасига* فِي); X اِسْتَكْتَبَ 1) ёзишни илтимос қилмоқ ёки ёзишга имкон бермоқ; диктовка қилмоқ; қайта ёзишни илтимос қилмоқ; 2) ёздириб олмоқ (*мас., кутубхонадан китобни*)

– اِسْتِكْتَابٌ 1) диктовка қилиш, диктант; 2) ёздириб олиш (*мас., китобни*)

– اِكْتِتَابٌ имзо чекиш, (*обуна варақасига*) қўл қўйиш (فِي)

– كَاتِبٌ *кўп.* كُتَّابٌ, كَتَبَةٌ 1. ёзадиган; آلَةٌ ~ـَـةٌ ёзув машинкаси; 2. 1) котиб, кўчириб ёзувчи, хизматчи; *шунингдек*. ~ السِّرِّ секретарь, котиб; ~ الدَّوْلَةِ статс-секретарь; ~ الْحِسَابَاتِ ҳисобчи, бухгалтер; ~ الْعُقُودِ الرَّسْمِيَّةِ нотариус; الْكُتَّابُ الْعُدُولُ нотариуслар; 2) адиб, ёзувчи; журналист; ~ الْـ الصُّحُفِيُّ публицист; ~ الْـ الْقَصَصِيُّ ҳикоянавис; 3) олим; ◊ ~ الْـ *зоол.* секретарь (*қуш*)

– كُتَّابٌ *кўп.* كَتَاتِيبُ бошланғич мактаб

– كِتَابٌ[1] *кўп.* كُتُبٌ 1) китоб; ~ الْقِرَاءَةِ ўқиш китоби; ~ تَعْلِيقٍ ёки ~ الْـ الْمَدْرَسِيُّ дарслик, ўқув қўлланмаси; ~ التَّهَجِّي алифбо китоби; ~ الْـ а) *шунингдек* ~ الْـ الْعَزِيزُ ёки ~ اللهِ ёки ~ الْـ الْكَرِيمُ Қуръони карим; б) Библия; в) Инжил; г) Сибавайҳи грамматикаси; ~ الْـ الْمُقَدَّسُ Муқаддас китоб; أَهْلُ الْـ ~ *кур.* аҳли китоб, муқаддас китоб юборилганлар (*яҳудийлар, христианлар*); أُمُّ الْـ ~ Қуръони каримнинг биринчи (*Фотиҳа*) сураси; دَارُ الْكُتُبِ кутубхона; 2) хат, нома, мактуб, ёрлиқ; ~ تَعْزِيَةٍ таъзиянома; ~ الْاعْتِمَادِ ишонч ёрлиғи; ~ الزَّوَاجِ никоҳ шартномаси; ~ الطَّلَاقِ талоқ хати, талоқ гувоҳномаси; ~ مَفْتُوحٌ очиқ хат, открытка

– كِتَابٌ[2] фарз; ҳукм; қарор, тақдир

– كِتَابَةٌ 1) китобат, ёзиш, ёзишма; الْـ ~ وَ الْقِرَاءَةُ ёзиш ва ўқиш; أَهْلُ الْـ ~ وَ الْقِرَاءَةِ саводхон одамлар; أَدَوَاتُ الْـ ~ ёзув-чизув ашёлари, асбоблари; وَرَقُ الْـ ~ ёзув қоғози; بِالْـ ~ ёзма равишда; ёзма; 2) котиблик, котибият; 3) *кўп.* ـَـاتٌ ёзув, ёзувлар, хатлар (*мас., ўтмишдаги турли халқлардаги*); 4) ёзиб тўлдирилган қоғоз; кичкина, оз ёзув, записка; 5) услуб, стил

– كِتَابِيٌّ 1) китобий, ёзувга оид, ёзма; ~ بَيِّنَةٌ ـَـةٌ ёзма кўргазма, баёнот; ~ ـَـةٌ غَلْطَةٌ имло хатоси, имловий хато; 2) муқаддас китобларга оид

– كَتْبٌ ёзиш, ёзилиш; ~ الْكِتَابِ никоҳ шартномаси тузиш

– كُتُبِيٌّ *кўп.* كُتُبِيَّةٌ китобфуруш

– كُتُبْخَانَةٌ *кўп.* ـَـاتٌ 1) кутубхона; 2) китоб дўкони

– كِتْبَةٌ тақдир ёзуви; ◊ ~ اِبْنُ тақдири азалда ярамас яратилган, ҳеч қачон тузалмайдиган

– كِتْبَةٌ дастхат (*бирор кишининг ўзигагина хос бўлган*) хат, почерк, ёзув

– كُتُبِيٌّ китобфуруш

– كُتَيِّبٌ китобча, кичкина китоб

– كَتِيبَةٌ *кўп.* كَتَائِبُ 1) бўлинма, отряд, колонна; батальон; полк (*Ироқда*); 2) ёзув, бирор нарса устидаги ёзув; 3) ёзма ҳужжат

– مُكَاتَبٌ бўйнига нархи ёзиб қўйилган қул

– مُكَاتِبٌ 1) хат ёзишиб турадиган; 2) мухбир, хат юборувчи

– مُكَاتَبَةٌ *кўп.* ـَـاتٌ ўзаро ёзишув, мактуб; ~ الْعَبْدِ *тар.* маълум тўлов шарти билан қулни озод қилиш ҳақида у билан тузилган шартнома

– مِكْتَابٌ ёзув машинкаси

– مَكْتَبٌ *кўп.* مَكَاتِبُ 1) мактаб; 2) ёзув столи; 3) (*машғулот ўтказиладиган*) хона; 4) бўлим, бюро, идора, девонхона; ~ الْبَرِيدِ почта идораси; почта бўлими; ~ الْاسْتِعْلَامَاتِ маълумот (справка) олиш бюроси

– مُكَتِّبٌ ёзишни ўргатувчи

– مَكْتَبَةٌ *кўп.* مَكَاتِبُ, ـَـاتٌ 1) кутубхона; 2) китоб дўкони (магазини)

– مَكْتَبِيٌّ идорага, девонхонага оид

– مَكْتُوبٌ 1. ёзилган; ~ عَلَيْهِ тақдирдаги, пешонадаги ёзув; 2. *кўп.* مَكَاتِيبُ мактуб; хат, нома; ~ التَّوْصِيَةِ тавсиянома

– مَكْتُوبْجِيٌّ *кўп.* مَكْتُوبْجِيَّةٌ *тар.* цензор (*қадимги Туркияда*)

كَتْخُدَا кадхудо, уй бошқарувчиси, эконом

كُتْشِينَةٌ (*ўйналадиган*) карта; لُعْبَةُ الْـ ~ карта ўйини

أَكْتَعُ[1] *мн.* كُتْعٌ *кўп.* كُتْعَاءُ 1) дабдаласи чиқарилган бармоқлари бор (*одам*); 2) қўлсиз, бир қўлли

– أَكْتَعُ[2] *мн.* كَتْعَاءُ *кўп.* أَكْتَعُونَ барча, ҳамма (أَجْمَعُ *сўзи билан сонда ва жинсда мослашиб, ундан кейин келади ва экспрессивликни ифодалайди*); رَأَيْتُهُمْ أَجْمَعِينَ أَكْتَعِينَ уларнинг барча ва барчасини кўрдим; اِشْتَرَيْتُ الدَّارَ جَمْعَاءَ كَتْعَاءَ ҳовлини тўлалигича сотиб олдим

– كَتِيعٌ тўла, бус-бутун, том маънода

I كَتَفَ (u) كَتْفٌ 1) қўлларни боғламоқ, қўлларни орқага боғламоқ; 2) (*қуш*) қанотларини боғламоқ; II كَتَّفَ қаттиқ боғламоқ; қўлларни орқага боғламоқ; ~ يَدَيْهِ қўлларини кўксига чалмаштириб қўймоқ; V تَكَتَّفَ қўлни кўксига қўймоқ, чалмаштириб қўймоқ; VI تَكَاتَفَ 1) елкама-елка юрмоқ; ўзаро ёрдамлашмоқ; бир жон - бир тан бўлиб ишламоқ; 2) елкама-елка, текисланиб (*қаторда*) турмоқ; X اِسْتَكْتَفَ қўлни кўксига чалмаштирмоқ

– أَكْتَفُ *мн.* كَتْفَاءُ *кўп.* كُتْفٌ елкадор, кенг елкали

– تَكَاتُفٌ жипслик, бирдамлик

– كُتَافٌ елкадаги оғриқ

– كِتَافٌ *кўп* كُتُفٌ 1) кишан, қўлкишан; ~ قَمِيصٌ кишан кўйлак (*асаб касалхоналаридаги*); 2) арқон, чилвир

– كَتَّافَةٌ *ҳарб.* погон

– كَتَّافِيَّةٌ *кўп* ـَاتٌ — эполет (*ҳашаматли зар погон*)

– كَتِفٌ، كِتْفٌ، كَتْفٌ *ж., кўп* أَكْتَافٌ، كِتَفَةٌ 1) елка, кифт; *анат.* елка кураги; شَرِيطُ الـ~ погон; هَزَّ كَتِفَيْهِ елка қисмоқ; وَقَفَ ~ا إِلَى ~ (*к. биландир*) елкама-елка турмоқ (مَعَ); ضَمَّ الـ~ إِلَى الـ~ (*к. биландир*) бирдам бўлмоқ; سَارَ جَنْبًا إِلَى جَنْبٍ وَ ~ا إِلَى ~ (*к. биландир*) елкама-елка, ёнма-ён бормоқ (مَعَ); 2) яндама, қулайлик; ~ الوَادِي водий яндамалари; أَكْتَافُ الجِبَالِ тоғ яндамалари, қияликлари; 3) тиргак, устун (*кўприкда*); ◊ خَطَّ الـ~ оёқни қўлга олиб қочмоқ; عَلَّمَهُ مِنْ أَيْنَ تُؤْكَلُ الـ~ онасини Учқўрғондан кўрсатиб қўймоқ; ~كَ بَدِي عَلَى мен розиман, менинг ихтиёрим сенда, мен маслаҳатингга амал қиламан

– مُتَكَتِّفٌ қўлларини кўксига чалмаштириб қўйиб турган; جَلَسَ ~ا у қўлларини чалмаштириб ўтирди

– مُكَتَّفٌ қўли орқасига боғлоқли (боғланган)

– مَكْتُوفٌ боғланган, боғлиқ; ~ الأَيْدِي қўли боғланган (боғлиқ)

كَتْكَتَ 1) (*устидан*) кулмоқ; 2) жингалак бўлмоқ (*соч ҳақида*)

– مُكَتْكَتٌ жингалак, жингалак бўлиб турган

– كُتْكُتٌ зиғир тараандиси (*зиғир толасини тараганда чиқадиган туклар*)

– كُتْكُوتٌ *кўп.* كَتَاكِيتُ жўжа

I كَتَلَ (у) كَتْلٌ бирлаштирмоқ, бириктирмоқ, йиғмоқ, тўпламоқ, тўппак қилмоқ; II كَتَّلَ 1) тўпламоқ, устма-уст қилиб йиғмоқ; 2) қумалоқ-қумалоқ қилмоқ, брикетламоқ; 3) гуруҳ, блок ташкил қилмоқ; жипслаштирмоқ; V تَكَتَّلَ 1) тўпланмоқ, йиғилмоқ; 2) жипслашмоқ, бир блокка шаклланмоқ

– تَكَتُّلٌ *кўп* ـَاتٌ — 1) тўпланиш; 2) гуруҳ, блок

– تَكَتُّلٌ[2] майда қадам ташлаб юриш

– كُتَيْلَةٌ *бот* ёввойи кўк гул, скабиоза

– كُتْلَةٌ *кўп.* كُتَلٌ 1) тўплам; гувала, бўлак; палахса, катта бўлак, харсанг; азим, улкан (тош ҳақида), الثَّلْجِ المُتَدَحْرِجَةِ ~ кўчки, ~ خَشَبٍ ёғоч тўсин; 2) омма, халқ; الـ~ العَامِلَةُ ишчилар оммаси; 3) сиёс блок, гуруҳ; 4) қурилишда ишлатиладиган блок; مَصْنَعُ الكُتَلِ الحَجَرِيَّةِ الكَبِيرَةِ لِبِنَاءِ البُيُوتِ қурилиш блоклари ишлаб чиқарувчи завод; 5) асосий бўлак *анат.* ячейка, 6) *физ* масса, модда; قَانُونُ بَقَاءِ الـ~ *физ* модданинг сақланиш қонуни

– مِكْتَلٌ *кўп.* مَكَاتِلُ، مِكْتَلَةٌ، مِكْتَلٌ хурмо дарахти барглардан тайёрланадиган сават

– مُتَكَتِّلٌ 1) қумалоқ-қумалоқ, думалоқ-думалоқ; қумалоқ (думалоқ) қилиб қисилган; 2) беўхшов (қўпол) гавдали

– مُكَتَّلٌ калта, қисқа

كَاثُولِيكٌ، كَاثُولِيكٌ *алиф. б. қар.*

– كَثْلَكَةٌ католик

I كَتَمَ (у) كَتْمٌ، كِتْمَانٌ 1) яширмоқ, беркитмоқ; (*к. дандир*) пинҳон тутмоқ (عَنْ); ~ السِّرَّ сирни яширин тутмоқ; 2) ўчирмоқ (*алангани*); босди-босди қилмоқ (*иш, жанжал ва ҳ. к. ларни*) ◊ ~ أَنْفَاسَهُ ёки ~ نَفَسَهُ нафас олмай турмоқ; ~ الصَّوْتَ овозни пасайтирмоқ; ~ الغَضَبَ газабни босмоқ; ~ البَطْنَ қабзият келтириб чиқармоқ; لَا يَكْتُمُ السِّرَّ сир яшира олмайдиган, вайсақи, сергап; كَتَمُوا أَفْوَاهَهُمْ улар жим қолдилар, улар оғизларини беркитдилар; II كَتَّمَ яширишга, беркитишга қаттиқ ҳаракат қилмоқ; III كَاتَمَ (*к. дандир*) яширишга, беркитишга ҳаракат қилмоқ; V تَكَتَّمَ яширинмоқ, беркитилмоқ; пинҳона гаплашмоқ; VI تَكَاتَمَ бир-биридан яширмоқ, пинҳон тутмоқ; VII انْكَتَمَ 1) ёпиқ, яширин бўлмоқ; 2) жим бўлиб қолмоқ; 3) тўхтамоқ, ўчган бўлмоқ (*аланга ҳақида*); 4) ифлосланган бўлмоқ (*мас., ошқозон ҳақида*); VIII اكْتَتَمَ яширмоқ, бекитмоқ; X اسْتَكْتَمَ 1) яширинча гапириб бермоқ, сирни ишониб айтмоқ; 2) яширишни илтимос қилмоқ; ~ السِّرَّ сирни яширишни сўрамоқ

– انْكِتَامٌ ичимдантоплик, дамдузлик; ~ البَطْنِ *мед.* қабзият

– تَكَتُّمٌ 1) сирлилик, дамдузлик. 2) сир

– كَاتِمٌ 1) яширувчи, беркитувчи; ~ السِّرِّ котиб, секретарь; ~ الصَّوْتِ овозни ўчирувчи (глушитель); 2) яширин, яширинган; ~ سِرٍّ яширин сир.

– كُتَامٌ *шунингдек.* ~ البَطْنِ *мед.* қабзият

– كَتْمٌ яшириш, беркитиш, пинҳон тутиш

– كَتَمٌ танасидан соч бўёғи ёки сиёҳ олинадиган ўсимлик

– كِتْمَانٌ 1) яшириш, бекитиш; 2) яширинлилик, сирлилик; فِي ~ билинтирмай, яширинча, пинҳоний; أَحَاطَ بِـ~ شَدِيدٍ бир нарсани қаттиқ сир тутмоқ, яширин сақламоқ; ўша нарса ҳақида ҳеч оғиз очмаслик; ظَلَّ فِي طَيِّ الـ~ қаттиқ яширин ҳолда қилмоқ

– كَتْمَةٌ ҳаво димлиги, димлик, буғиқлик

– كُتَمَةٌ *мз.* яширувчи, яшириб юрувчи

– كَتُومٌ дамдуз, ичимдан топ, камгап

– كَتِيمٌ 1) ёпиб қўйилган; муҳрлаб қўйилган; 2) (*ҳеч. н*) ўтказмайдиган, ўтмайдиган; 3) дим, дам (*ҳаво ҳақида*)

– مَكْتُومٌ 1) яшириб, беркитиб қўйилган; 2) бўғилган (*мас., овоз*); ◊ ~ البَطْنِ қабзият билан касалланган

I كَتِنَ (а) كَتَنٌ чапланган, ифлосланган бўлмоқ; II كَتَّنَ қурум чапламоқ, қурум суртмоқ

– كَتَّانٌ зиғир; بِزْرُ الــ~ зиғир уруғи; نَسِيجُ الــ~ ёки نُسَالَةُ الــ~ зиғирпоядан тўқилган мато; زَيْتُ الــ~ зиғир ёғи; латтадан титиб олинган ип

– كَتَّانِيٌّ зиғирга оид, зиғирдан тайёрланган; 2) матога оид, матодан тайёрланган

– كَتَنٌ қурум

– كَتُّونَةٌ *черк.* христианларда ибодат вақтида черковнинг кичик ходимлари киядиган узун кимхоб кийим

– كَتِينَةٌ[1] *кўп.* كَتَايِنُ (*соат*) занжири

– كَتِينَةٌ[2] *кўп.* كَتَايِنُ *халқ.* трактор

I كَثَّ (а/и) كُثُوثَةٌ, كَثَاثَةٌ қалин бўлмоқ (*соч ҳақида*); IV أَكَثَّ соқоли қалин бўлмоқ; أَكْثَثَ сочи қалин бўлмоқ

– كَثٌّ = كُثٌّ *кўп.* كِثَاثٌ *мн.* أَكَثُّ

– كَثٌّ қалин, қалин ўсган

– كَثَثٌ қалинлик

– كَثٌّ = كَثِيثٌ

– كَثَبٌ яқинлик; عَنْ ~ а) яқинда, яқингинада; б) яқинроқдан, четдан (*қараганда*)

– كَثِيبٌ *кўп.* كُثُبٌ, كُثْبَانٌ қумтепа; дўнглик

I كَثُرَ (у) كَثْرَةٌ 1) мўл-кўп (*сероб, кўп сонли*) бўлмоқ; тез-тез бўлиб турадиган бўлмоқ; ... فِي الْقِيلُ وَ الْقَالُ ~ ... ҳақда *кўп.* гап-сўз бўлди; 2) (*н. дандир*) ортиб, ошиб кетмоқ (عَنْ); II كَثَّرَ орттирмоқ, оширмоқ, кўпайтирмоқ, кучайтирмоқ; ◊ ~ (الله) خَيْرَكَ раҳмат!, ташаккур! (*халқ.* كَتَّرْ خَيْرَكْ); III كَاثَرَ миқдоран ортиқ бўлмоқ; IV أَكْثَرَ 1) кучайтирмоқ, кўпайтирмоқ; 2) (*н. нидир*) кўп, тез-тез қилмоқ (مِنْ); ~ الْأَكْلِ кўп емоқ; ... عَنْ الْكَلَامِ ~ ... ҳақда кўп гапирмоқ; 3) бой бўлмоқ; V تَكَثَّرَ ҳамма ерда гапиравермоқ, кўп гапирмоқ; (*бирор н. ҳақида*) ортиқча, кўп гапирмоқ (بِ, فِي); VI تَكَاثَرَ миқдоран ошмоқ, ортмоқ, кўпаймоқ, болалаб кетмоқ, кўпайиб кетмоқ; X اسْتَكْثَرَ 1) мўл-кўл, кўп, ортиқ даражада деб ҳисобламоқ; ثَمَنَهُ ~ бирор нарсанинг нархи қиммат деб ҳисобламоқ; 2) ортиқроқ бўлишини истамоқ, ўсишга, кўпайишга эришмоқ; кўпайтирмоқ; ◊ بِخَيْرِهِ ~ кимгадир ташаккур айтмоқ

– أَكْثَرُ аксар, кўпроқ энг кўп; кўпроқ бўладиган; ~ فــ ~ кўпдан-кўп, кундан-кунга кўп; عَدَدًا ~ миқдоран кўпроқ; مِنْ مَرَّةٍ ~ бир неча марта, кўп марта, бир марта эмас; لا ~ وَلَا أَقَلَّ кўп ҳам эмас, оз ҳам эмас; النَّاسِ ~ одамларнинг аксарияти; عَلَى (فِي) الــ~ аксар ҳолларда, кўпинча; энг кўп, кўпи билан; بَعْدَ أُسْبُوعَيْنِ عَلَى الــ~ кўпи билан икки ҳафтадан кейин; ... وَ ~ مِنْ ذَلِكَ فَقَدْ бунинг устига, ахир ...

– أَكْثَرِيَّةٌ аксарият, кўпчилик; الــ~ الْبَسِيطَةُ لِلْأَصْوَاتِ овознинг оддий кўпчилиги, овознинг аксарияти; الــ~ الْعَدَدِيَّةُ сон (*миқдор*) жиҳатдан кўпчилик (ортиқчалик); بِالــ~ الْمُطْلَقَةِ мутлақо кўпчилик (*овоз*) билан; بِالــ~ النِّسْبِيَّةِ нисбатан кўпчилик (*овоз*) билан

– تَكَاثُرٌ ортиш, ошиш, миқдорий ошиш; кўпайиш

– كُثْرٌ 1) хурмо дарахтининг устки қисмидаги новда; 2) хурмо меваси ҳосил бўладиган тугунча, тухумдон

– كُثْرٌ мўл-кўллик, сероблик

– كُثْرٌ = كُثْرٌ

– كَثْرَةٌ мўл-кўллик, сероблик; кўплик; кўп миқдор, кўп сонлилик; جَمْعُ الــ~ *грам.* кўп нарсанинг кўплиги; مَذْهَبُ الــ~ *фалс.* плюрализм (*борлиқнинг ёки билим асосларининг бир неча ёки жуда кўп мустақил бошланғичи мавжуд деб ҳисобловчи фалсафий таълимот*); بِــ~ кўп, кўп миқдорда; ◊ الْكَلَامِ ~ а) сергаплик, вайсақилик; б) сергаплилик, вайсақилилик; الْكَثْرَةُ ~ــهُمْ улар ортиқ даражада кўпчилик

– كَثِيرٌ мўл-кўл, сероб; кўп сонли, жуда кўп; тез-тез бўлиб турадиган; التَّرَدُّدِ ~ тез-тез такрорланиб турадиган; الْحُدُوثِ ~ тез-тез юзага чиқиб турадиган; الْعَدَدِ ~ кўп сонли; الْمِقْدَارِ ~ кўп миқдорли, кўп сонли; بِــ~ кўп, жуда, энг; ا~ кўп, тез-тез, жуда; ا~ مَا тез-тез; кўпинча; ◊ الْكَلَامِ ~ вайсақи, сергап

– كَثِيرَاءُ *бот.* астрагал (*дуккаклиларга мансуб ўсимлик*); гуммидрагант, самиғ (*елим олинадиган дарахт*); صَمْغُ ~ елим гуммидрагант

– كُوثَرٌ *алиф. б. қар.*

– مِكْثَارٌ 1) *кўп.* мўл-кўл қилувчи; 2) сергап, вайсақи

– مُكْثِرٌ бой, дадавлат

– مَكْثُورٌ عَلَيْهِ: ~ қулоғигача қарзга ботган, синиш, қашшоқлашиш арафасида турган

كَثْعَمٌ қоплон

I كَثُفَ (у) كَثَافَةٌ 1) қалин, мўл бўлмоқ; тез-тез бўлмоқ; зич бўлмоқ; 2) қўпол бўлмоқ; II كَثَّفَ 1) қуюқлантирмоқ, зичламоқ; 2) тезлаштирмоқ, интенсивлаштирмоқ; الزِّرَاعَةَ ~ деҳқончиликни интенсивлаштирмоқ, тез ривожлантирмоқ; 3) *эл.* конденсация қилмоқ; V تَكَثَّفَ қуюқлашмоқ, зичлашмоқ; VI تَكَاثَفَ 1) аста-секин қуюқлашмоқ, зичлашмоқ; жуда қуюқ бўлмоқ (*қоронғилик ҳақида*); 2) *эл.* конденсацияланмоқ

– تَكَاثُفٌ 1) зичлик, қуюқлик; 2) конденсация

– تَكْثِيفٌ 1) қуюқлашиш, зичлашиш; 2) интенсификация, тезлашиш, тезлаштириш; *эл.* конденсация

– كَثَافَةٌ 1) қуюқлик, зичлик; тезлик; ~ مِقْيَاسُ الـ ареометр; 2) кўполлик; ~ أَهْلُ الـ қўпол одамлар; 3) нодонлик, фаросатсизлик, беақллик; 4) эл. сиғим

– كَثِيفٌ 1) қуюқ; зич; тез-тез бўлиб турадиган; 2) нодон, бефаросат; 3) қўпол

– مِكْثَافٌ дециметр, денситометр; ~ السَّوَائِلِ ареометр

– مُكَثِّفٌ кўп. ـاتٌ — радио. конденсатор; ~ مُتَغَيِّرٌ ўзгарувчан конденсатор; ~ ثَابِتٌ ўзгармас конденсатор

(كثلك) تَكَثْلَكَ католик бўлмоқ

– كَثْلَكَةٌ католиклик

كَثُولِيكِيٌّ - 1. католикка оид; 2. католик

– كَثُولِيكِيَّةٌ католиклик

كَثْنَةٌ гулчамбар

I كَجَّ (а/у) كَجٌّ : كُجَّةٌ ўйинини ўйнамоқ (болалар ҳақида)

– كُجَّةٌ (болалар ўйнайдиган) тўпга ўхшатиб юмалоқланган латта-путта

I كَحَّ (а/у) كَحٌّ йўталмоқ, томоқ қирмоқ

– كَحَّةٌ кўп. ـاتٌ — йўталиш

– كُحَّةٌ йўтал

I كَحَتَ (а) كَحْتٌ 1) арчмоқ, пўстини олмоқ, пўстдан тозаламоқ; 2) четлатмоқ, бўшатмоқ; II كَحَّتَ эринмай, яхшилаб пўстдан тозаламоқ; VII انْكَحَتَ 1) пўсти арчилган, тозаланган бўлмоқ; 2) узоқлаштирилган, четлатилган бўлмоқ

– كَحْتٌ пўстдан тозалаш, арчиш; ~ مِلْعَقَةُ الـ мед. кюретка

كَحْكَحَ йўталмоқ, томоқ қирмоқ

– كَحْكَحَةٌ йўталиш, томоқ қириш

I كَحَلَ (а) كَحْلٌ кўзга сурма қўймоқ; II كَحَّلَ = I; V تَكَحَّلَ 1) ўз кўзига сурма қўймоқ; 2) кўзга малҳам қўймоқ; VIII اكْتَحَلَ 1) кўзга сурма қўймоқ; 2) маж. (бирор н. қилиб) роҳатланмоқ, фароғатланмоқ; ... بِرُؤْيَةِ عَيْنُهُ ~تَ у ...ни кўриб ҳузур (роҳат) қилди

– أَكْحَلُ мн. كَحْلَاءُ кўп. كُحْلٌ қоракўз

– أَكْحَلُ билакдаги қон томири

– تَكْحِيلٌ кўзга сурма қўйиш; ◊ ~ الْبِنَاءِ чоклари очиқ жойларни тикмоқ, ямамоқ

– كَاحِلٌ кўп. كَوَاحِلُ тўпиқ, тўпиқ суяги

– كَحَّالٌ кўз упаси

– كَحَّالٌ кўз врачи, окулист

– كِحَالَةٌ 1) кўзга сурма қўйиш санъати, маҳорати; 2) кўзни даволаш

– كَحَلٌ киприкларнинг қоралиги

– كَحِلٌ қора, қорага бўялган

– كُحْلٌ кўз упаси, антимоний, кўзга қўйиладиган сурма; ~ حَجَرُ الـ сурма, сурма тош; ~ يَسْرِقُ الـ مِنَ الْعَيْنِ мтл. оғзингда чайнаб турган сақични олади (устамон ўғри ҳақида); ~ جِبَالُ الـ تُفْنِيهَا الْمَرَاوِدُ мқл. хотин кишига тоғдай сурма ҳам кам (сўзма-сўз: кўз бўяйдиган қалам сурма тоғини йўқ қилади)

– كُحْلَةٌ : ~ تَكْحِيلُ الْبِنَاءِ = الْبِنَاءِ

– كُحْلِيٌّ 1) қора, қорага бўялган; 2) тўқ кўк

– كُحُولٌ спирт, алкоголь; ~ نَقِيٌّ соф, тоза спирт; ~ فَاسِدٌ денатуратли спирт; ~ الْخَشَبِ ёғоч спирти

– كُحُولِيٌّ алкоголли, спиртли; спиртланган; ~ الْأَثِيلُ الـ этил спирти

– كَحِيلٌ = كُحْلِيٌّ

– كُحَيْلٌ куп. كَحَائِلُ зотли от

– كُحَيْلَانٌ = كُحَيْلٌ

– مِكْحَالٌ кўп. مَكَاحِيلُ (сурма қўйиладиган) чўрак, чўп

– مِكْحَلٌ кўп. مَكَاحِلُ = مِكْحَالٌ

– مِكْحَلَةٌ кўп. مَكَاحِلُ 1) = مِكْحَالٌ; 2) милтиқ (Тунис)

– مُكْحُلَةٌ кўп. مَكَاحِلُ сурма сақланадиган идиш, сурмадон

كَخْ! كَخْكَخْ! ёки кўп. бў! ундай қилма! (болаларга ман қилиш сўзи)

كَخْيَةٌ уй бошқарувчиси, эконом

I كَدَّ (а/и) كَدٌّ 1) ишламоқ, тинмай меҳнат қилмоқ; 2) зўриқмоқ, қаттиқ ҳаракат қилмоқ; 3) касб-ҳунар қилиб, тирикчилик қилмоқ; II كَدَّدَ ҳайдамоқ; юришга мажбур қилмоқ; VIII اكْتَدَّ 1) ишлашга мажбур қилмоқ; туртки бермоқ, ҳайдамоқ, боришга мажбур қилмоқ, интилтирмоқ, илҳомлантирмоқ; X اسْتَكَدَّ = VIII

– كَدٌّ иш, оғир меҳнат; جَمَعَ الثَّرْوَةَ بِكَدِّ الْيَمِينِ وَ عَرَقِ الْجَبِينِ мтл. сўзма-сўз: тинмай оғир меҳнат қилиб ва тер тўкиб, ишлаб бойлик тўпламоқ

– كَدُودٌ ғайратли, ҳаракатчан, меҳнарсевар

– مَكْدُودٌ зўриқтирувчи, оғир, машаққатли, ҳолдан тойдирувчи

I كَدَحَ (а) كَدْحٌ меҳнат қилмоқ, ишламоқ; VIII اكْتَدَحَ меҳнат билан иш ҳақи топмоқ, ишлаб топмоқ

– كَادِحٌ меҳнаткаш, меҳнат қилувчи; الْكَادِحُونَ меҳнаткашлар

– كَدْحٌ[1] 1) меҳнат, меҳнат-машаққат, ғайрат, интилиш, тинмай ишлаш; 2) интилиш, саъй-ҳаракат; 3) машаққатли меҳнат; 4) тирикчилик, касб

– كَدْحٌ[2] кўп. كُدُوحٌ шилинган жой, чақа; بِوَجْهِهِ كُدُوحٌ бетига чақа тошиб кетган

I (كدر) كَدُرَ (у) كُدُورَةٌ 1) хира бўлмоқ, қорамтир рангли бўлмоқ; 2) оғир бўлмоқ (мас., ҳаёт ҳақида); كَدِرَ (а) كَدَرٌ 1) хира бўлмоқ, шаффоф (тиниқ) бўлмаслик; 2) хафаланган, асабийлашган бўлмоқ, ғамгин бўлмоқ; ~ عَلَيْهِ кимгадир жаҳл қилмоқ, кимдандир жаҳли чиқмоқ; II كَدَّرَ 1) лойқалатмоқ, хиралаштирмоқ; 2) хижолат қилмоқ,

асабини бузмоқ, ғамгин қилмоқ, хафа қилмоқ; жонига тегмоқ, асабийлаштирмоқ; ~ الصَّمْتَ жимликни бузмоқ; ◊ ~ الصَّفْوَ кўч. м. сувни лойқалатмоқ; V تَكَدَّرَ 1) хира, лойқа бўлмоқ; 2) хижолат бўлмоқ; асаби бузилмоқ, ғамгин бўлмоқ, хафа бўлмоқ; ўкинч, ранж, алам чекмоқ; VII اِنْكَدَرَ 1) ғамгин, қовоғи солинган бўлмоқ; 2) пастга учиб тушмоқ (юлдузлар ҳақида)

– أَكْدَرُ мн. كَدْرَاءُ күп. كُدْرٌ қорамтир рангли, кулранг, хира

– كَدَارَةٌ 1) хиралик, тиниқ эмаслик; 2) ўкинч, ачиниш, ранж, алам

– كَدَرٌ = كَدْرٌ

– كَدَرٌ 1) хиралик; лойқа; қоронғилик; 2) хижолатчилик, жонсараклик; ғам, алам, ғамгинлик; 3) хира рангга кириш, хира рангда тусланиш

– كَدِرٌ 1) хира, тиниқ бўлмаган; 2) зерикарли

– كَدَرَةٌ кўп. كَدَرٌ балчиқ, лой, ботқоқ

– كُدْرَةٌ хиралик; лойқа; хира, ғира-шира ранг

– كُدُورَةٌ хиралик

– مُتَكَدِّرٌ хафа бўлган

– مُكَدَّرٌ хира; тиниқ (шаффоф) бўлмаган

– مُكَدِّرٌ безовта қилувчи, жонга тегувчи

I كَدَسَ (и) كَدْسٌ тўппак, тўп қилиб йиғмоқ, тўпламоқ; II كَدَّسَ йиғмоқ, бир жойга тўпламоқ; йиғмоқ; тўпланмоқ; V تَكَدَّسَ тўпланган бўлмоқ; тиғизлаштирилган бўлмоқ; VII اِنْكَدَسَ тўп қилиб йиғилган бўлмоқ; тиғизлашмоқ; қисилмоқ; تَتَكَدَّسُ فِي هَذَا الْبَيْتِ ثَلَاثُ عَائِلَاتٍ бу уйда қисилишиб уч оила яшайди

– كُدَّاسٌ, كُدَّاسَةٌ кўп. كَدَادِيسُ 1) тўп, тўппак; уюм; 2) ғарам

– كُدْسٌ кўп. أَكْدَاسٌ тўп, тўппак; ◊ أَكْدَاسٌ مُكَدَّسَةٌ жуда катта миқдор

– كُدْسَةٌ бир тўп

– مُكَدَّسٌ 1) тўпланган, тўп қилиб тўқилган; 2) йиғилган

I كَدَشَ (и) كَدْشٌ 1) тирнамоқ, тирноқламоқ; 2) ишламоқ; ишлаб топмоқ; 3) ҳаракат қилмоқ, елиб-югурмоқ; VIII اِكْتَدَشَ: ~ مِنْ زَيْدٍ عَطَاءً Зайддан олмоқ

– كَدِيشٌ кўп. كُدُشٌ аравага қўшиладиган, аравакаш от

كَدَعَ = جَدَعَ

I كَدَمَ (и,у) كَدْمٌ тишламоқ, озгина тишлаб олмоқ; 2) уриб олмоқ, лат едирмоқ; кўкартириб калтакламоқ; контузияламоқ

– كَدْمٌ кўп. كُدُومٌ 1) тишланганнинг изи; қонталаш (кўкарган) жой; контузия

– كَدْمَةٌ кўп. كَدَمَاتٌ урилиб лат еган жой; қонталаш (кўкарган) жой; ~ رَضِيَّةٌ урилиб қонталаш бўлган жой

كَدْمِيُومٌ кимё. кадмий

I كَدَنَ (у) كَدْنٌ 1) (аравага) қўшмоқ (ҳўкизларни); 2) (бирор н. га) ўралиб олмоқ (بِ)

– كَدَّانٌ жилвиртош, пемза

– كِدْنَةٌ (туядаги) ўркач

I كَدَّ (а) كَدَّةٌ урмоқ, контузияламоқ

I كَدَى (и) كَدْيٌ (бирор н. ни) оз бермоқ; (бирор н. да) қизғончиқлик қилмоқ (فِي); II كَدَّى тиланмоқ, гадо бўлиб юрмоқ, гадойчилик қилмоқ; IV أَكْدَى 1) (бирор н. ни) оз бермоқ; 2) мақсадга етолмаслик; V تَكَدَّى гадойчилик қилмоқ; X اِسْتَكْدَى тиланчилик қилмоқ, гадойчилик қилмоқ

– كِدَايَةٌ гадойлик, тиланчилик

– كُدْيَةٌ[1] гадойлик

– كُدْيَةٌ[2] кўп. كُدًى мисранг лўм, ричаг

كَذَا қар. ذَا

I كَذَبَ (и) كِذْبٌ 1) ёлғонламоқ, ёлғон гапирмоқ; (к. гадир) туҳмат қилмоқ (عَلَى); 2) вожиб бўлмоқ; ~ عَلَيْكُمُ الْحَجُّ сизларга ҳаж қилиш вожиб бўлди; ◊ ~ لَبَنُ النَّاقَةِ туя сут беришдан қолди, туянинг сути қуриди; II كَذَّبَ ёлғон, тўқима деб ҳисобламоқ; рад қилмоқ; ~ نَفْسَهُ ўз-ўзига қарши чиқмоқ; ~ مَا رَآهُ ўз кўзларига ишонмаслик; ~ مَا سَمِعَهُ أُذُنَيْهِ ёки ўз қулоқларига ишонмаслик; قَلْبِي لَمْ يُكَذِّبْنِي أَبَدًا! қалбим мени ҳеч қачон алдаган эмас!; ~ مَا أَنْ فَعَلَ كَذَا у буни қилишни пайсалга солмади; أَعْمَالُهُ تُكَذِّبُ أَقْوَالَهُ унинг иши билан гапи (тили) бошқа-бошқа; IV أَكْذَبَ 1) ёлғон гапиртирмоқ; 2) ёлғончиликни фош қилмоқ; V تَكَذَّبَ 1) рад қилинмоқ; 2) (к. гадир) туҳмат, бўҳтон қилмоқ (عَلَى ёки туш. к.)

– أَكْذَبُ энг ёлғончи; ~ مِنْ مُسَيْلِمَةَ мқл. Мусайлима (ўзини пайғамбар деб эълон қилган сохтакор) дан ҳам ёлғончироқ

– أُكْذُوبَةٌ кўп. أَكَاذِيبُ ғайриҳаққоний, ҳақиқатдан йироқ ҳикоя, ёлғон маълумот (хабар); тўқима гап, уйдирма

– تَكَاذِيبُ кўп. уйдирмалар, тўқима гаплар

– تَكْذِيبٌ кўп. ـاتٌ рад этиш, раддия

– كَاذِبٌ кўп. كُذَّبٌ 1. 1) ёлғон гапирадиган; сохтакор; 2) ёлғон, сохта, уйдирма; ~ أَمَلٌ ёлғон умидлар; ~ اِسْمٌ сохта исм; 2. ёлғончи, козиб, алдамчи

– كَذَّابٌ 1. жуда ёлғончи; 2. ёлғончи, алдамчи, каззоб; ~ مَاءُ الـــ ёки ~ مَيَّةُ الـــ кимё. азот кислотаси

– كَذِبٌ, كِذْبٌ ёлғон, ноҳақиқат, уйдирма, кизб; ~ أَبْيَضُ беозор ёлғон, ўз жонини асраб қолиш ниятида айтилган ёлғон; ~ بِالـــ

سохталик билан, ёлғончилик қилиб, нотўғри рабишда; حَبْلُ الـ~

قصير мкл ёлғоннинг оёғи қисқа, тухматнинг умри калта

– كَذُبَّة = كُذُوبٌ

– كِذْبَة ёлғон маълумот, хабар; уйдирма; (نيسان) إِبْرِيل ~ апрель (найсон) ҳазили

– كَذُوبٌ кўп. كُذُبٌ 1. сохта, ёлғон, уйдирма; 2. ёлғончи, алдамчи

– كَيْذَبَانٌ ёлғончи, алдамчи, лақиллатувчи

– مَكْذَبَانٌ = كَذُوبٌ

– مَكْذُوبٌ ёлғон, сохта; خَبَرٌ ~ ёлғон, сохта ахборот, хабар

– كُذُبْذُبٌ, كُذُبْذَبٌ = كَذُوبٌ

كَذَلِكَ қар ذَا

كَذَانٌ = كَذَّانٌ

I كَرَّ (كَرَّ) [1] (а/у) كُرُورٌ, كَرٌّ 1) қайтмоқ, орқага чекинмоқ; 2) (қ. гадир) ҳужум қилмоқ, (қ. гадир қарши) ташланмоқ, атака қилмоқ (عَلَى); 3) (галтак ипини) чуватмоқ; 4) ўтмоқ, ўтиб кетмоқ (вақт ҳақида); كَرَّ [2] (а/и) كَرِيرٌ дами тутилиб қолмоқ (мас., ўқиётганда, ёд айтаётганда); II كَرَّرَ 1) такрорламоқ, бошқатдан, янгидан бошламоқ; 2) тозаламоқ, (аралашмалардан) тозаламоқ, оқламоқ ҳайдамоқ, ҳайдаб тозаламоқ; V تَكَرَّرَ 1) такрорланмоқ, янгидан бошланмоқ; 2) тозаланмоқ; (аралашмалардан) тозаланмоқ, оқланмоқ

– تَكْرَارٌ такрор; кўп марталилик; ا~ тез-тез, такрорланиб; مِرَارًا وَ ا~ кўп марта

– تَكَرُّرٌ такрорийлик; тез-тезлилик; الْإِنْتَاجِ ~ қайта (такрорий) ишлабчиқариш

– تَكْرِيرٌ 1) такрор, такрорлаш, янгидан бошлаш; 2) тозалаш, (аралашмалардан) тозалаш; ҳайдаш; النَّفْطِ ~ مَصْنَعُ нефть тозалаш заводи

– كَرٌّ [1] 1) ҳужум, атака; الْـ~ وَ الْفَرُّ ҳужум ва чекиниш; 2) ўтиш, ўтиб бориш; الْأَزْمَانِ ~ вақтнинг ўтиши; الْعُصُورِ ~ асрларнинг ўтиши, алмашиши; 3) қайтиш, чекиниш; ◊ بَيْنَ الْـ~ وَ الْـ~ вақти-вақти билан, ора-сира

– كَرٌّ [2] кўп. كُرُورٌ арғамчи; денг. арқон

– كُرٌّ кўп أَكْرَارٌ курр (қумсимон н. лар ўлчови)

– كَرَارٌ кўп اتٌ — кичкина омборхона, қазноқ

– كَرَارْجِي кўп كَرَارْجِيَّة уйдаги иш юритувчи; омборчи

– كَرَارِيَّة кўп. اتٌ — ғалтак ип тўпи

– كَرَّة [1] кўп. اتٌ — 1) (бир марта қилинган) ҳужум; атака; ~ (مُعَاكِسَة) مُضَادَّة қарши ҳужум, контратака; 2) марта, яна; أُخْرَى ~ иккинчи марта, яна бир марта

– كَرَّة [2] юз минг

– كُرَة қар. كُرَو

– كُرُورٌ ўтиш, ўтиб бориш; الْأَيَّام ~ مَعَ вақт ўтиши билан

– كَرِيرٌ 1) (кўкракдаги) хириллаш; 2) тез ўқиш; нафаси оғзига тиқилиб, энтикиб ўқиш

– مُتَكَرِّرٌ такрорланиб турувчи; тез-тез бўлиб турадиган

– مَكَرٌّ жанг майдони

– مِكَرٌّ ~ فَرَسٌ ювош от, итоаткор от

– مُكَرَّرٌ 1. 1) такрорланган; иккиланган; бис; ا~ такроран, яна бир марта; 2) тозаланган, (аралашмалардан) тозаланган; 2. шунингдек: الْعَدَد ~ мат. каррали сон

كَرَاجٌ кўп. اتٌ — гараж

كَرَافَتَة кўп. كَرَافَتَاتٌ галстук

كَرَاكَة қар. كَرَك

كَرَاكُوزٌ = قَرَه كُوزٌ

– كَرَاكُوزِيٌّ уйинчоқ (қўғирчоқ) қа оид; حُكُومَة ـــة қўғирчоқ ҳукумат

كَرَاوِيَا бот. зира; зира уруғи

I كَرَبَ (у) كَرْبٌ 1) ғамгин қилмоқ, хафа қилмоқ; 2) овора қилмоқ, меҳнатга қўймоқ; юк босмоқ (мас., ҳайвон устига); 3) ҳайдамоқ, юмшатмоқ (ерни экиш учун); 4) (бирор н. қилишни) бошламоқ; كَرَبَ (у) كُرُوبٌ яқинлашмоқ, яқин қолмоқ; يَمُوتَ ~ еки أَنْ يَمُوتَ ~ ўлишига оз қолди; زَيْدًا الْغَمُّ ~ Зайднинг ғам-ташвиши кучайди; IV أَكْرَبَ 1) шошмоқ, шошилмоқ; 2) хафа қилмоқ, ғамгин қилмоқ; VII اِنْكَرَبَ ғамгин, хафа бўлмоқ; VIII اِكْتَرَبَ хафаланмоқ, дилгир бўлмоқ, ғамда қолмоқ

– كَرْبٌ [1] кўп. كُرُوبٌ ғам, алам; азият; азоб

– كَرْبٌ [2] карп (балиқнинг бир тури)

– كَرِبٌ ғамгин

– كُرْبَة кўп. كُرَبٌ ғам, алам

– كَرُوبٌ кўп. كَرُوبُونٌ дин. (христианларда) олий мартабали фаришта

– كَرُوبِيمٌ кўп. كَرُوبِيُّونٌ = كَرُوبٌ

– مَكْرُوبٌ 1) хафаланган, ғамгин, аламли; 2) қийинчиликка тушиб қолган

– مِكْرُوبٌ кўп. اتٌ — микроб

كُرْبَاجٌ, كُرْبَاجٌ қамчи; الْـ~ ذَيْلُ қамчи тасмаси; الْـ~ يَدُ қамчи дастаси

كِرْبَاسٌ кўп. كَرَابِيسُ кирбос (пахтадан тайёрланган юпқа мато)

كَرْبَعَ ютоқиб ичмоқ, катта-катта ҳўпламоқ

كَرْبَلَ ғалвирламоқ, ғалвирдан ўтказмоқ

– كِرْبَالٌ кўп. كَرَابِيلُ 1) ғалвир; 2) пахта титадиган дастгоҳ

كَرْبُولِيّ، كَرْبُولِيكٌ *кимё.* карболкали, карболка (карболкали кислота) га оид; ~ حَمْضٌ (حَامِضٌ) карболкали кислота

كَرْبُونٌ *кимё* карбон, углерод; أَوَّلُ أُكْسِيدِ الـ~ карбон (углерод) оксиди; ис гази; ثَانِي أُكْسِيدِ الـ~ карбон (углерод) биоксиди; кўмир ангидриди; غَازُ حَامِضِ الـ~ карбон кислотаси гази; карбон кислотаси; ~ الْكَلْسِيُوم кальций карбиди; وَرَقُ الـ~ нусха (копия) кўчирадиган (қора) қоғоз

– كَرْبُونَاتٌ *кимё.* карбонат, кўмир кислотаси тузи; الـ~ الْمَائِيَّةُ карбонсувлар; ~ الصُّودَا бикарбон кислотаси содаси; ~ الْبُوتَاسِيُوم кальций карбонати; (الْكَلْسِيُوم) ~ الْجِيرِ кальций карбонати; ~ الصُّودْيُوم натрий карбонати, сода

– كَرْبُونِيٌّ карбонатга оид; ~ حَامِضٌ карбонат кислотаси; غَازُ ~ حَامِضٍ карбонат кислотаси гази; الْفُولَاذُ الـ~ карбонатли пўлат

– كَرْبُونِيكٌ карбонатли, карбонатга оид

أَكْرَتُ жингалак, қўнғироқ, фатила (*сочлар ҳақида*)

كَرِيتٌ бутун, тўла; бир (*йил, кун ва ҳ. к.*)

كَرْتَنَ (*к. нидир*) карантинга қўймоқ (عَلَى); تَكَرْتَنَ карантинда тутиб турилган бўлмоқ (*бирор к.* ҳақида - عَلَى)

كَرْتُونٌ *шунингдек* وَرَقُ الـ~ картон

– كَرْتُونِيٌّ картонга оид, картондан қилинган

I كَرَثَ (*у*) كَرْثٌ хафа қилмоқ; ташвишга қўймоқ; IV أَكْرَثَ хафа қилмоқ, ранжитмоқ; VIII اِكْتَرَثَ 1) (*бирор н. ҳақида*) ғамхўрлик қилмоқ (لِـ, بِـ); 2) (*н. ғадир*) аҳамият бермоқ (بِ)

– اِكْتِرَاثٌ 1) ғамхўрлик, эътибор; عَدَمُ الـ~ бефарқлик, эътиборсизлик, лоқайдлик; عَدِيمُ الـ~ лоқайд (*одам*); 2) эътиборлилик; قِلَّةُ الـ~ безэътиборлик, юзакилик; بِقِلَّةِ الـ~ эътиборсиз равишда

– كَارِثٌ ранжитадиган; ғамга соладиган

– كَارِثَةٌ *кўп.* كَوَارِثُ бахтсизлик, бало, офат; ҳалокат

– كَارِثِيٌّ ҳалокат, бало-офат келтирувчи

– كُرَّاثٌ *бот.* порей-пиёз (*ялалоқ баргли пиёз нави*), кўк пиёз; ~ الدُّبِّ ёввойи пиёз

– كَرِيثٌ оғир, ғамга соладиган, азоб берадиган

– مُكْتَرِثٌ (*к. ғадир, н. ғадир*) эътибор берувчи (بِ); غَيْرُ ~ лоқайд, бефарқ, безэътибор, эътиборсиз

I كَرَجَ (*а*) كَرْجٌ пўпанак босмоқ (*нон ҳақида*); V تَكَرَّجَ = I

– كَرَجٌ пўпанак

– كَرِجٌ пўпанак босган

كُرْجٌ *жам.* грузинлар

– كُرْجِيٌّ 1. грузинларга оид; اللُّغَةُ الـ~ـةُ грузин тили; 2. грузин

كَرْخَانَةٌ *кўп.* ـــاتٌ, كَرَاخِينُ 1) фабрика; 2) *халқ.* фоҳишахона

I كَرَدَ (*а*) كَرْدٌ тарамоқ (*жунни*); X اِسْتَكْرَدَ алдамоқ, лақиллатмоқ

– كَرْدٌ жун тараш

كُرْدٌ *кўп.* أَكْرَادٌ *жам.* курдлар (*миллат*)

– كُرْدِيٌّ 1. курдларга оид; الـ~ـةُ курд тили; 2. курд

كَرْدَانٌ: عَمُودُ الـ~ *тех.* кардан вали (*машиналарда ошиқ-маъшуқсимон механизм*)

كِرْدَانٌ *кўп.* كَرَادِينُ шода, маржон

كَرْدَسَ 1) оёқни судраб босмоқ; 2) тўпламоқ, уюм қилиб йиғмоқ; تَكَرْدَسَ уюм бўлиб йиғилмоқ, қисилмоқ, зичланмоқ

– كُرْدُوسَةٌ *кўп.* كَرَادِيسُ, كَرَادِسُ отли отряд (бўлинма)

كُورْدُونٌ = كُرْدُونٌ

كَرْدِينَالٌ *кўп.* كَرَادِلَةٌ кардинал

– كَرْدِينَالِيَّةٌ *шунингдек* رُتْبَةُ الـ~ кардиналлик рутбаси, унвони

I (كرز) كَرَزَ[1] (*и*) كَرْزٌ ваъз айтмоқ, тарғиб қилмоқ; ~ بِالْقُرْآنِ Қуръони каримни тарғиб қилмоқ; كَرَزَ[2] (*и*) كُرُوزٌ яширинмоқ, бекинмоқ, (*к. дандир*) бошпана изламоқ (إِلَى); (*бирор к. ёки н. нинг*) ёрдамига таянмоқ (إِلَى)

– كَارِزٌ 1. ваъз айтаётган; 2. ваъзхон

– كَارُوزٌ ваъзхон

– كُرَّازٌ *кўп.* كِرْزَانٌ, كُرَازٌ кўза

– كُرَّازٌ *кўп.* كَرَارِيزُ (*подада*) етакчи бўлган қўчқор

– كِرَازَةٌ ваъзхонлик, миссионерлик, (*диний*) тарғиботчилик

– كَرْزٌ ваъзхонлик қилиш

– كُرْزٌ *кўп.* كِرَزَةٌ, أَكْرَازٌ халта (*чўпонники*)

– كَرَزٌ *жам.* олча, олвали (*дарахти ва меваси*)

– كَرَزَةٌ *кўп.* ـــاتٌ олча, олвали

– كَرْزَةٌ *кўп.* كَرَزَاتٌ ваъз

– كَرَزِيٌّ олча (олвали) рангли

– كُرَيْزٌ *жам.* олчалар, олвалилар

II كَرَّسَ (كرس) 1) муқаддаслаштирмоқ, табарруклаштирмоқ; бағишламоқ; 2) асос, фундамент қўймоқ; V تَكَرَّسَ муқаддаслаштирилмоқ, табаррук қилинмоқ; бағишланмоқ

– تَكْرِيسٌ муқаддаслаштириш, табаррук қилиш; бағишлаш

– كُرَّاسٌ *кўп.* كَرَارِيسُ рисола, брошюра; чиқарилиш, бўлим (*китобнинг бирор босилиб чиққан қисми*)

– كُرَّاسَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) дафтар; рисола, брошюра; 2) памфлет

– كِرْسٌ *кўп.* أَكْرَاسٌ гувалак (*мас., лой ва б. лар*)

– كُرْسِيٌّ *кўп.* كَرَاسِيُّ 1) курси; стул, кресло; ~ بِمَسَانِدَ (*тирсаккўйғичли*) кресло; ~ هَزَّازٌ ҳайинчак; ~ خَيْزُرَانٍ (*қамишдан*) тўқилган кресло; ~ الْوِلَادَةِ кўзи ёриган аёл креслоси; 2) кафедра; ~ الْآدَابِ адабиёт кафедраси; 3) тахт; (*парламентдаги*) ўрин; ~ الْمُلْكِ подшо тахти; ~ الدَّوْلَةِ *ёки* ~ الْمَمْلَكَةِ пойтахт, бошкент; ~ الْخِلَافَةِ *тар.* халифалик пойтахти; ~ الْأُسْقُفِ епископ резиденцияси (*бошқарув идораси*); ~ الْقَضَاءِ судья (қози) нинг ўрни; آيَةُ الْـ~ *қур.* Оятул-курси; 4) *шунингдек.* ~ التِّمْثَالِ ҳайкал пойи, пьедестал; 5) *тех.* таянч; подшипник, муфта; ~ أُسْطُوَانَاتٍ роликли (устувонли) подшипник; ~ الْجِسْرِ кўприкнинг қирғоқларидаги таянчи; ~ الْحُوذِيَّةِ аравадаги аравакаш ўтирадиган ўриндиқ; ~ الْهَمْزَةِ *грам.* ҳамза учун таянч; ◊ ذَاتُ الْـ~ *астр.* Кассиопея

كَرُوسَةٌ *кўп.* اتٌ — карета, экипаж; ~ دَرْبُ катта йўл, шоссе,

كِرِسْتَةٌ, كَرَسْتَةٌ тайёр қилинган ашёлар (*мас., этикдўз, тикувчи ва б. ларда*)

كِرْسِنَّةٌ *бот.* хонаки нўхот; ◊ وَ لَكِنَّ الشُّغْلَ يَكُونُ عَلَى قَدِّ الْـ~ *мтл.* ёвғонига яраша иши

كَرْسَعَ қочмоқ, қочиб кетмоқ

– كُرْسُوعٌ *кўп.* كَرَاسِيعُ *анат.* тирсак суягининг бармоқларга тегиб турган қисми

كَرْسَفَ тизза пайларини қирқиб қўймоқ

– كُرْسُفٌ пахта

I (كرش) كَرَشَ (у) كَرْشٌ 1) ҳайдамоқ, ҳайдаб чиқармоқ, ҳайдаб юбормоқ; 2) шоширмоқ, шошилтирмоқ; كَرِشَ (а) كَرَشٌ буришиб қолмоқ, буришмоқ; II كَرَّشَ 1) катта қоринли, қориндор бўлмоқ; 2) юзни бужмайтирмоқ; қош чимирмоқ; V تَكَرَّشَ бужмаймоқ, буришмоқ; VII انْكَرَشَ 1) ҳайдалган, қувилган, қувиб чиқарилган бўлмоқ; 2) шошилмоқ, шошмоқ; X اسْتَكْرَشَ семирмоқ, қорин қўйиб юбормоқ

– أَكْرَشُ *мн.* كَرْشَاءُ *кўп.* كُرْشٌ 1) катта қоринли, қориндор; 2) сергўшт, гўштли (*мас., оёқ кафти ҳақида*)

– كِرْشٌ одамлар гуруҳи

– كِرْشٌ, كَرِشٌ *мн. кўп.* كُرُوشٌ; أَكْرَاشٌ 1) ошқозон; қорин; 2) ичак-чавоқлар; чандиқ

– كُرْشَاتِيٌّ *кўп.* كُرْشَاتِيَّةٌ ичак-чавоқфуруш

– كِرْشَةٌ ичак-чавоқ; чандир

– كِرْيْشَةٌ креп (*юпқа ғижим газмол*)

– مُكَرْشٌ, مُكْتَرِشٌ катта қоринли, қориндор

كَرْشُونِيٌّ Суриёний ҳарфлар билан ёзилган арабча матн

I كَرَعَ (а) كَرْعٌ 1) ялаб (*шилп-шилп қилиб*) ичмоқ (*ариқдан*); 2) ётиб олиб ариқдан (*ҳовучлаб ёки идишда эмас*) сув ичмоқ; V تَكَرَّعَ 1) кекирмоқ; 2) оёқни ювмоқ

– تَكْرِيعَةٌ кекириш; кекирик

– كَارِعٌ *кўп.* كَوَارِعُ оёқ, (*қўй*) почаси; كَوَارِعُ الْغَنَمِ қўй почаси (*оёғи*) дан тайёрланган овқат

– كُرَاعٌ *мз. мн. кўп.* أَكْرُعٌ, أَكَارِعُ 1) оёқ; (*қўй*) почаси; 2) *анат.* болдир; оёқлар; 3) охир, чек; أُعْطِيَ الْعَبْدُ ~ا فَطَلَبَ ذِرَاعًا *мқл.* пастга қўзи берсанг, қўй талаб қилади (*сўзма-сўз:* қулга поча берсанг, у қўлни (ҳам) сўрайди; 4) от, эшак, хачир учун қўйилган умумий ном (атама)

– كَرْعَةٌ *кўп.* كَرَعَاتٌ ютум, ҳўплам

I كَرَفَ (у) كَرْفٌ ҳидламоқ, исқамоқ

كَرَفْسٌ *бот.* сельдерей (*кашничсимон ошкўки*)

كَرَّاكَةٌ *кўп.* اتٌ — сув остини кавлаб чиқарадиган драга, машина

كَرَاكِي чўртон балиқ

كَرْكٌ (*кийим учун ишлатиладиган*) мўйна, тери

كَرَكَةٌ *кўп.* اتٌ — сув тозаловчи қурилма, дистиллятор

كُرْكِيٌّ *кўп.* كَرَاكِيُّ *зоол.* турна

كِرُوكِي *алиф. б. қар.*

كُرَيْكٌ 1) курак, бел, белкурак; 2) домкрат

كَرْكَبَ 1) тартибсиз ҳолга келтирмоқ, бузмоқ; тинчсизлантирмоқ, безовта қилмоқ; ~ الْمَصَارِينَ ичак-чавоғини ағдар-тўнтар қилмоқ, ҳолдан кетказмоқ (*нотекис йўлда транспортда юрганда*); ~ دِمَاغَهُ кимнидир қийнамоқ, кимгадир азоб бермоқ; 2) шовқин-сурон қилмоқ, тарақа-туруқ қилмоқ

– كَرْكَبَةٌ 1) тартибсизлик, аралаш-қуралашлик; шошиб (*каловланиб*) қолиш; 2) тарақа-туруқ, шовқин-сурон; ~ الْمَصَارِينِ ич қулдираш

– كَرْكُوبَةٌ *кўп.* كَرَاكِيبُ 1) эски мебелларнинг қолдиқлари; 2) жуда қари кампир

كَرْكَدَنٌ, كَرْكَدَّنٌ каркидон; ~ الْبَحْرِ *зоол.* денгиз каркидони, нарвал

كَرْكَدِيَّةٌ *бот.* қизил шовул

كَرْكَرَ 1) такрорламоқ, такроран (қайтадан) қилмоқ; 2) қаттиқ кулмоқ, хохоламоқ; ~ فِي الضَّحِكِ *ёки* ~ ضَاحِكًا ичак узиб кулмоқ; 3) қурилламоқ (*қориндаги*); 4) гумбурламоқ, тарақа-туруқ қилмоқ (*мас., арава ҳақида*); 5) пишилламоқ, ҳарсилламоқ

– كَرْكَرٌ қарқара, қора чайка (*қуш*)

– كَرْكَرَةٌ 1) такрорлаш; 2) қаттиқ кулги, хохолаш; 3) қуриллаш (*қориндаги*); 4) гумбур-гумбур, тарақа-туруқ

– كِرْكِرَةٌ *кўп.* كَرَاكِرُ (*туя, отдаги*) қабариб (қамариб) кетган кўкрак

كَرْكَاس *бот* каркас, қичитқи дарахт

كَرْكُم *бот* куркума, сариқ занжабил

كَرْكَنْد 1) *мин.* шпинель, қизил ёқут. 2) *зоол.* омар (*катта денгиз қисқичбақаси*)

كَرْكَنْهَان *мин.* александрит (*қимматбаҳо тош*)

قَرْه كُوز = كَرْكُوز

قَرْه كُوزِي = كَرْكُوزِي

I كَرُمَ (у) كَرَم 1) сахий (саховатли, карамли, олийҳимматли) бўлмоқ; олийжаноб бўлмоқ; 2) қадрли (қимматли, қимматбаҳо) бўлмоқ; II كَرَّمَ иззат-икром (ҳурмат, эхтиром) кўрсатмоқ; шарафламоқ; !كَرَّمَ اللهُ وَجْهَهُ уни Оллоҳ улуғласин!; III كَارَمَ олий жанобликда, саховатда (*к. билан‑дир*) беллашмоқ; (*к. гадир*) олийжаноблик, саховат кўрсатмоқ, саховатли муносабатда бўлмоқ; IV أَكْرَمَ ҳурмат, эҳтиром кўрсатмоқ; сийламоқ, ҳадя қилмоқ (ب); ~ وِفَادَتَهُ кимнидир яхши қабул қилмоқ, кутиб олмоқ; ~ الرَّجُلُ инсон олийҳиммат фарзандлар кўрди; !مَثْوَاهُ اللهُ ~ Оллоҳ ундан карамини дариғ тутмасин! (*ўлган одам ҳақида*); V تَكَرَّمَ 1) саховатли, карамли бўлмоқ; (*к. га ёки н. гадир*) катта саховат билан (*н. нидир*) ҳадя қилмоқ (ب, عَلَى); (*н. нидир к. гадир*) тортиқ қилмоқ (ب, عَلَى); 2) (*н. нидир к. учундир*) қилишга изн, рухсат бермоқ (ب, عَلَى); X اسْتَكْرَمَ қимматбаҳо нарса яратмоқ, кашф этмоқ

– إِكْرَام ҳурмат, эҳтиром; ~ًا (*к. нингдир, н. нингдир*) шарафига (لِـ); ~ الضَّيْفِ меҳмоннавозлик; أَكْرَمَهُ غَايَةَ الـ~ кимгадир ғоят катта ҳурмат кўрсатмоқ

– إِكْرَامِيّ 1) ҳурматли, мартабали, фахрий; 2) (*к. гадир*) ҳурмат юзасидан қилинган

– إِكْرَامِيَّة *кўп.* ـات — 1) қалам ҳақи, гонорар; 2) мукофот учун бериладиган нарсалар, мукофотлар

– أَكْرَم *кўп.* أَكَارِم 1) олийжаноброқ; 2) қимматбаҳороқ

– أُكْرُومَة *кўп.* أَكَارِيم 1) олийжаноб қилмиш, ҳаракат; 2) саховат, карамлилик

– تَكْرِيم 1) ҳурмат, эҳтиром; 2) шарафлаш; ~ًا لَهُ кимнингдир шарафига

– تَكْرِيمِيّ (*к. нингдир, н. нингдир*) шарафига ташкил этилган (لِـ); ~ احْتِفَال لَهُ кимнингдир шарафига ташкил этилган тантана

– كَرَّام узум етиштирувчи, узумчи соҳибкор

– كُرَام = كَرِيم

– كُرَّام ўта саховатли

– كَرَامَة 1) шаън, эътибор, қадр-қиммат; 2) саховат, олийжаноблик; 3) *кўп.* ـات — каромат, мўъжиза; صَاحِبُ الْكَرَامَاتِ каромат кўрсатувчи, соҳиби каромат; !~ًا وَحُبًّا жоним билан!, жон деб!; !لَكَ ~ сиз учун (*қиламан*)!

– كَرَم[1] *шунингдек.* ~ النَّفْسِ саховат, олийжаноблик; ~ الأَخْلَاقِ юксак, олийжаноб хулқ; الـ~ الْحَاتِمِيّ ҳотамона саховатлилик, карамлилик; ~ الْمَحْتِد аслзодалик; ~ًا саховат қилиб, олийжаноблик билан

– كَرَم[2] сахий, саховатли, бағри кенг; رَجُلٌ ~ саховатли инсон

– كَرْم *кўп.* كُرُوم 1) ток новдаси; غَلَّةُ الـ~ узум узиш (йиғиш); 2) узумзор, токзор; боғ; زِرَاعَةُ الْكُرُومِ узумчилик; بِنْتُ الـ~ *маж.* май, вино (*сўзма-сўз:* ток қизи); 3) марварид *ёки* маржон шодаси; رَأَيْتُ فِي عُنُقِهَا ~ًا حَسَنًا مِنْ لُؤْلُؤٍ унинг бўйнида чиройли бир шода марварид кўрдим

– كُرْمَان ҳурмат, эҳтиром белгиси; ~ًا لَكَ сенга ҳурматим юзасидан, сен учунгина

– كَرْمَة *кўп.* كُرُوم ток новдаси

– كُرْمَة = كُرْمَان ; ~ لَكَ = كُرْمَانًا لَكَ

– كُرُوم *алиф. б. қар.*

– كَرِيم *кўп.* كِرَام, كُرَمَاء 1) сахий, саховатли; олийжаноб; илтифотли, марҳаматли; !الْقَارِئُ الـ~ ҳурматли китобхон!; وَجْهٌ ~ олийжаноб, гўзал юз; ~ الأَصْلِ аслзода; ~ النَّفْسِ саховатли, олийжаноб; حِصَانٌ ~ зотли от; 2) қимматли, қимматбаҳо; الأَحْجَارُ الـ~ـة қимматбаҳо тошлар; الْمَعَادِنُ الـ~ـة қимматбаҳо металлар, маъданлар; ~ الْعَيْنِ бир кўзли, кўзи битта, бир кўзи кўр; 3) *кўп.* мўл (*кирим, фойда ҳақида*); ҳосилдор (*ер ҳақида*)

– كَرِيمَة[1] *кўп.* كَرَائِم *мн.* كَرِيم *дан*; كَرَائِمُ السَّيِّدَاتِ олийжаноб хонимлар

– كَرِيمَة[2] *кўп.* كَرَائِم 1) қиз (*ўғил эмас*); 2) кўз; بِفَرْدِ ~ бир кўзли, кўзи битта; 3) (*к. учундир*) энг қимматли бўлган

– مُكْرَم ҳурматли, эътиборли

– مُكَرَّم мукаррам, кўп ҳурматли, катта эътиборли; مَكَّةُ الـ~ـة Маккаи мукаррама

– مَكْرُمَة *кўп.* ـات, مَكَارِم — қадр, қадр-қиммат; кўрсатилган хизмат; мақтовга лойиқ аъмол

كُرُنْب = كُرُمْب

كَرَمْبُولَا карамболь (*бильярд ўйинида-шарни шар орқали уриш*)

كَرْمَشَ 1) буриштирмоқ, қат-қат қилмоқ, бурма қилмоқ; 2) ғижимламоқ (*мас, қоғозни*); تَكَرْمَشَ 1) буришмоқ, қат-қат бўлмоқ; 2) ғижимланмоқ

– كَرْمَشَة *кўп.* كَرَامِيش буришиш, қат-қатлик, ажин

– مُكَرْمَش буришган

كَرْمَلَة карамель (*қанд*)

كَرَامِلَة = كَرْمَلَة

كَرْمِلِيّ кармилий; ~ رَاهِب кармилий роҳиб

كَرَان уд (*музика асбоби*)

كُرُنْب (*сол.* كَرُمْب) *жам.* шолғомкарам, тошкарам (*туси, мазаси шолғомга ўхшаган карам*)

– كُرُنْبَة шолғомкарам боши; ~ شَامِيَّة а) шомий шолғомкарам; б) рангли карам; ~ مُبَطَّط бўйи паст карам навларидан бири

كَرَنْتِينَة *кўп.* ـات карантин

كَرْنَف қирқиб ташламоқ, бутамоқ (*мас., ўсимлик новдаларини*)

– كُرْنَاف *кўп.* كَرَانِيف 1) хурмо новдаларининг остки қисми; 2) (*милтиқдаги*) қўндоқ

– كُرْنَافَة[1] (*милтиқдаги*) қўндоқ

– كُرْنَافَة[2] хурмо шохининг таги

– كَرْنَفَال *кўп.* ـات карнавал

كَرَنْك *кўп.* ـات *тех.* кривошип (*тўғри чизиқли ҳаракатни айланма ҳаракатга айлантирадиган механизмларнинг зет (z)-симон қисми*); тирсакли ричаг; ~ عَمُود тирсакли вал

كُرْنِيش *кўп.* كَرَانِيش карниз; ~ مُقَصّ *архит.* фронтон (*бино, эшик, деразаларнинг учбурчак шаклидаги тепа қисми*)

I (كره) كَرُهَ (у) كَرَاهَة нафратлантирадиган бўлмоқ, кароҳатли бўлмоқ; жиркантирадиган бўлмоқ; كَرِهَ (а) كُرْه 1) аёвсизлик қилмоқ, бераҳм бўлмоқ; 2) севмаслик, нафратланмоқ; жирканмоқ; 3) (*бирор н. ни*) ўз иродасига қарши қилмоқ, бажармоқ; II كَرَّهَ жирканмоқ, нафрат қўзғатмоқ; IV أَكْرَهَ 1) (*бирор н. га*) мажбурламоқ, интилтирмоқ (عَلَى); 2) ёмон кўргазмоқ, нафратлантирмоқ; V تَكَرَّهَ нафрат, жирканиш ҳис этмоқ; X اِسْتَكْرَهَ 1) нафратли, жирканч деб ҳисобламоқ; нафратланмоқ; 2) (*бирор н. га*) мажбурламоқ (عَلَى)

– إِكْرَاه мажбурлаш, куч ишлатиш; سَرِقَة بِـ ~ бузиб кириб, куч ишлатиб қилинган ўғирлик; مِنْ غَيْرِ ~ мажбур қилмасдан, куч ишлатмай

– إِكْرَاهِيّ мажбурий

– تَكَرُّه жирканиш, нафрат; антипатия; жирканиш, нафрат билан; ҳоҳламай, истар-истамас

– كَارِه хоҳламовчи; (*бирор н. ни*) ўз истагига қарши равишда қилувчи

– كَرَاهِيَة، كَرَاهَة жирканиш, нафрат, нафратланиш; ~ عُنْصُرِيَّة ирқий нафрат

– كَرِه ёмон, хунук, кароҳиятли; ~ وَجْه хунук башара; ~ رَجُل ёмон одам

– كَرِه ёқимсиз, нафратлантирадиган, жирканчли

– كُرْه нафрат, жирканиш; ~ الأَجَانِب ксенофобия, чет элликларга нафрат билан қараш; ~ النِّسَاء хотин-қизлардан нафратланиш, жирканиш; عَلَى ~ مِنْهُ ўз ихтиёридан ташқари, хоҳламай, أ~ мажбуран, ғайриихтиёрий равишда, طَوْعًا أَوْ ~ истар-истамас, хоҳлаб-хоҳламай; 2) қийинчилик, машаққат

– كَرُوهِيَّة жирканиш; нафратланиш

– كَرِيه ёқимсиз, жирканчли; нафратлантирувчи; ~ الرَّائِحَة ёқимсиз ҳидли, бадбўй; ~ الطَّعْم бемаза таъмли; ~ المَنْظَر кўриниши жирканчли, жирканч кўринадиган

– كَرِيهَة *кўп.* كَرَائِه 1) ёмонлик, бахтсизлик, ёқимсизлик; 2) уруш, шиддатли уруш

– مُسْتَكْرَه ёқимсиз, жирканч, нафратлантирувчи; тергаланадиган, койиладиган; ўзига ярашмайдиган; қабул қилиб бўлмайдиган

– مَكْرَهَة، مَكْرُهَة *кўп.* مَكَارِه жирканчли, нафратлантирадиган нарса

– مَكْرُوه 1. 1) ёмон, ёқимсиз; 2) *юр.-шар.* рад этиладиган, қабул қилинмайдиган; 2. 1). ёмонлик, ёмон иш, ёқимсизлик; 2) зулм, истибдод

– مَكْرُوهَة бало, бахтсизлик, офат

I (كرو) كَرَا (у) كَرْو 1) кавламоқ (*ерни*); 2) ўйнамоқ; ~ بِالكُرَة *ёки* ~ الكُرَة тўп (коптоқ) ўйнамоқ

– كُرَة *кўп.* ـات 1) курра, шар; ~ نِصْف яримшар; ~ الأَرْض *ёки* الـ~ الأَرْضِيَّة а) ер курраси, ер шари; б) глобус; ~ البِلْيَارْد бильярд шари; 2) сфера; ~ الكَوَاكِب *ёки* الـ~ السَّمَاوِيَّة осмон сфераси; 3) тўп, копток; ~ القَدَم футбол; ~ السَّلَّة баскетбол; الـ~ الطَّائِرَة волейбол; ~ المِضْرَب *ёки* ~ الطَّاوِلَة пинг-понг; ~ الإِسْكْوَاش теннис; сквош-теннис; ~ المَاء *ёки* الـ~ المَائِيَّة сув полоси; ~ اليَد гандбол, қўл тўпи

– كَرْو 1) ковлаш; 2) ўйин

– كَرَوَان *кўп.* كِرْوَان، كَرَاوِين *зоол.* 1) шунингдек ~ الغَيْط *ёки* الـ~ الحَقْلِيّ узунбурун балиқчи, чонгулдоқ (*қуш*); أَفْلَتَ الـ~ مِنْ القَفْطَان *мтл.* айтилган сўз-отилган ўқ (қўлдан кетганни қайтариб бўлмайди); 2) қаравой (*қуш*); ~ جَبَلِي тоғ қаравойи (*қуш*); 3) ~ ابْن тун тувалоқ, тўхтатувалоқ (*қуш*); ◊

– كِرْوَة ижара ҳақи, ижара

– كُرَوِيّ 1) шарсимон. сферасимон, куррага ўхшаш; 2) дунё миқёсидаги, умумий бўлган; ~ صَارُوخ глобал ракета; 2) футболга оид; ~ عَرْض (*телевидениеда*) футбол ўйинини олиб кўрсатиш

– كُرَوِيَّة шарга ўхшашлик, шарсимонлик

– كُرَوِيّ = كُرِيّ

– كُرَيَّة *кўп.* ـات шарча; танача; كُرَيَّات الدَّم الحَمْرَاء қизил қон таначалари

كُرُوب *қар.* كرب

كُرُوسَة *қар.* كرس

كُرُوشِيه тўқиш (*мас., пайпоқни*)

كُرُوكِي *кўп.* كُرُوكِيَاتٌ хомаки, хомқолип, хомаки тарх, режа

كُرُومٌ *кимё.* хром

كُرُونَةٌ гулчамбар, гултож

كَرَوْيَا *бот.* ёввойи зира

(كرى) I كَرِيَ (а) كَرًى мудрамоқ; I كَرَى (у) كَرْيٌ кавламоқ; ~ النَّهْرَ дарёни кавлаб чуқурлаштирмоқ; III كَارَى ижарага, арендага бермоқ; IV أَكْرَى = III; V تَكَرَّى мудрамоқ; VI تَكَارَى = VIII; VIII اكْتَرَى ижарага олмоқ, арендага олмоқ; X اسْتَكْرَى ижара қилмоқ, ижарага олмоқ

– اكْتِرَاءٌ ижара, аренда

– إِكْرَاءٌ ижарага, арендага бериш

– كَرٍ *мн.* كَرِيَةٌ мудроқ, мудраётган

– كِرَاءٌ 1) ижара; 2) ижара ҳақи, аренда ҳақи

– كِرَاءٌ = كِرْوَةٌ

– كَرًى мудроқ, қуш уйқу

– مُكَارٍ *мн.* مُكَارِيَةٌ *кўп.* مُكَارُونَ 1. (*ҳўкиз, эшак к. ларни*) ижарага берувчи; 2. (*ҳўкиз, эшак*) ҳайдовчи

– مُكْتَرٍ *мн.* مُكْتَرِيَةٌ ижарага, арендага олувчи; ~ ثَانٍ субарендачи

– مُكْرًى ижарага, арендага олинган (берилган)

كِرْيَاسٌ *кўп.* كَرَايِيسُ ҳожатхона, сув билан тозаланадиган ҳожатхона, ватерклозет

كُرَيْكٌ *қар.* كرك

كِرَيْمٌ ,كَرَيْمَةٌ *кўп.* ـَـاتٌ крем, бетёғи

I (كز) كَزَّ[1] (*а/у*) 1) қисмоқ, торайтирмоқ; ~ عَلَى شَفَتِه лабни тишламоқ; 2) (*тишларни*) ғижирлатмоқ (عَلَى الْأَسْنَانِ); 3) (*бирор н. дан*) нафратланмоқ (مِنْ); 4) *мажҳ.* қоқшол юқтириб олган бўлмоқ; كَزَّ[2] (*у/у*) كَزَازَةٌ қуримоқ, қуриб қолмоқ; қотмоқ, қотиб қолган бўлмоқ

– تَكَزُّزٌ *мед.* жағ мушакларининг тортишиб қолиши, спазмаси

– كَزٌّ 1) қуруқ, қуриб қолган, қотиб қолган; 2) қисилган, сиқилган; ~ الْيَدَيْنِ *маж.* қўли қаттиқ, қизғончиқ

– كُزَازٌ ,كُزَّازٌ 1) *мед.* қоқшол, тетанус; 2) совуқ уруш

– كَزَازَةٌ ,كُزُوزَةٌ қотганлик, қуруқлик; ~ الْيَدِ *маж.* қизғончиқлик

– كَزَزٌ 1) қотганлик; 2) қизғончиқлик

كُزْبَرَةٌ кашнич (*ўсимлиги ва меваси*); ~ نَاعِمَةٌ янчилган, толқонланган кашнич; ~ الْبِئْرِ адиант (*ўсимлик*); ~ الثَّعْلَبِ тулки кашничи (*атиргулсимонлар оиласига мансуб ўсимлик*); ~ الصَّخْرِ йўсиннинг бир тури; ~ الْحَبَشَةِ сариқ бўтакўз

كَزْلَكٌ *кўп.* كَزَالِكُ кичкина пичоқ, қаламтарош

كَزَمَ (*у*) كَزْمٌ (*мас., ёнғоқни*) тиш билан чақиб, мағзини емоқ

كُسٌّ *кўп.* أَكْسَاسٌ аёлларнинг жинсий аъзоси

– كَسِيسٌ 1) хурмодан тайёрланган вино; 2) қуритилган гўшт

I كَسَبَ (*и*) كَسْبٌ 1) қўлга киритмоқ, эгалламоқ, ишлаб топмоқ; ~ رِزْقَهُ *ёки* لُقْمَةَ عَيْشِه ўз ризқини ишлаб топмоқ; 2) фойда олмоқ, топмоқ; 3) ютиб чиқмоқ (*мас., ўйинда, жангда, судда ва ҳ. к.*); ~ وَقْتًا вақтдан ютмоқ; 4) (*бирор амални*) қилмоқ, бажармоқ; ~ إِثْمًا гуноҳ иш қилмоқ; 5) йиғмоқ, жамламоқ; II كَسَّبَ ютиш (*эгаллаш, қўлга киритиш*) имкониятини бермоқ; IV أَكْسَبَ 1) қўлга киритиш имкониятини бермоқ; شَكْلًا шакл бермоқ; V تَكَسَّبَ ишлаб пул топмоқ, тирикчилик учун пул топмоқ (بِ); VIII اكْتَسَبَ 1) эгалламоқ, қўлга киритмоқ; 2) ютмоқ, ютиб чиқмоқ; 3) (*бирор амални*) бажармоқ

– اكْتِسَابٌ 1) қўлга киритиш, топиш; 2) ютуқ; لِـ~ الْوَقْتِ вақтдан ютиш учун

– اكْتِسَابِيٌّ қўлга киритиладиган, олинадиган; эришиладиган; ўз меҳнати билан топилган, пешона тери тўкиб қўлга киритилган

– كَاسِبٌ 1. 1) қўлга киритадиган, эгаллайдиган; 2) ютадиган, ютаётган (*мас., бирор соҳада*); 2. *кўп.* كَسَبَةٌ майда савдогар (*Ироқда*)

– كَسْبٌ ,كِسْبٌ 1) қўлга киритиш, эгаллаш; هَذَا ~ طَيِّبٌ бу яхши харид бўлади; 2) фойда; 3) ютуқ (*мас., ўйинда*); 4) *шунингдек*, ~ الْعَمَلِ иш ҳақи; الـ~ الْحَرَامُ ҳаром пул, ҳаром фойда

– كُسْبٌ кунжара

– كَسْبَانُ 1) қўлга киритаётган; 2) (*ўйинда*) ютаётган

– كَسَبَانِيٌّ *кўп.* كَسَبَانِيَّةٌ кунжара сотувчи, кунжарафуруш

– كُسْبَةٌ = كُسْبٌ; الـ~ عِنْدَ الْفُقَرَاءِ حَلَاوَةٌ *мтл.* камбағалга кунжара ҳам овқат

– كُسْبَةٌ касбдан топилган нарса

– كَسِّيبٌ қўлга киритувчи, олувчи

– كَوَاسِبُ *кўп.* инсон танаси аъзолари

– مُكْتَسَبَاتٌ *кўп.* қўлга киритилган нарсалар; ~ الْعِلْمِ илм-фан ютуқлари

– مَكْسَبٌ ,مَكْسِبٌ *кўп.* مَكَاسِبُ 1) қўлга киритиш, қўлга киритилган, эгалланган нарса; مَكَاسِبُ الثَّوْرَةِ инқилоб ютуқлари (*мевалари*); 2) фойда, даромад, ютуқ, ўсиш; 3) *карт.* бир юришда олинган карта (лар), ютуқ карта (лар)

– مُكْسِبٌ фойда келтирадиган, фойдали; даромадли

– كِسْبَةٌ = مَكْسَبَةٌ

– مَكْسُوبٌ олинган, қўлга киритилган

كُزْبَرَةٌ = كُسْبَرَةٌ

كُسْتَاكٌ *кўп.* كَسَاتِيكُ соат занжири

كُسْتُبَانٌ *кўп.* كَسَاتِبِينُ ангишвона

كُسْتُلِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ — котлет

كَسْتَنَا *бот.* каштан

– كَسْتَنِيٌّ, كَسْتَنَائِيٌّ каштанга оид, каштан рангли

كَسْتِيرٌ ранда

I (كسح) كَسَحَ (а) كَسْحٌ 1) супуриб ташламоқ, супурмоқ; чиқармоқ, чиқариб ташламоқ; ~ مِنَ الْوُجُودِ ер юзидан супуриб ташламоқ; 2) тозаламоқ (*мас., қудуқни, ҳожатхонани*); كَسِحَ (а) كَسَحٌ оёғи мадорсиз бўлмоқ; рахит касалига учраган бўлмоқ; чўлоқ, оқсоқ бўлмоқ; II كَسَّحَ чўлоқ, оқсоқ қилмоқ; мадорсиз оёқли қилмоқ; V تَكَسَّحَ мадорсиз оёқ эгаси бўлмоқ; чўлоқланмоқ, оқсамоқ; VII انْكَسَحَ 1) чиқариб ташланган, олиб ташланган бўлмоқ; 2) ҳайдалган, қувилган бўлмоқ; кетмоқ; VIII اكْتَسَحَ 1) супуриб ташламоқ; 2) сиқиб чиқармоқ (*мас., бозордан товарни*); 3) таламоқ, талон-тарож қилмоқ (*мас., бирор жойни, мамлакатни*); бўлиб ўтмоқ (*бўрон, иштаашлашлар ҳақида*); 4) ювиб кетмоқ (*тўлқин билан*); 5) тарқалмоқ, (*сув*) босмоқ

– أَكْسَحُ *мн.* كَسْحَاءُ *кўп.* كُسْحٌ, كُسْحَانٌ 1. оёқлари мадорсиз бўлган; чўлоқ, оқсоқ; 2. чўлоқ, оқсоқ одам

– كَاسِحٌ супурувчи, тозаловчи; ~ الْأَلْغَامِ (*денгиздаги*) миналарни тозалайдиган кема; ~ـَةُ الْجَلِيدِ (سَفِينَةٌ) музёрар (*кема*); ~ـَةُ الْجَلِيدِ الذَّرِّيَّةُ атом музёрари (*кема*); ~ـَةُ الثَّلْجِ عَنِ الطَّائِرَةِ музлаб қолишга қарши восита; ◊ ~ـَةٌ كَثْرَةٌ аксар (асосий) кўпчилик

– كُسَاحٌ 1) оёқ кучсизлиги, беморлиги; рахит; 2) чўлоқлик, оқсоқлик

– كُسَاحَةٌ супуринди, чиринди

– كَسْحٌ 1) супуриш, тозалаш; супуриб ташлаш; سَيَّارَةُ الْـ~ кўча тозаловчи автомашина; 2) денгизни миналардан тозалаш; 3) оқсоқлик, чўлоқлик

– كَسْحَانٌ дармонсиз, кучсиз оёқли; чўлоқ, оқсоқ

– كَسِيحٌ 1) кучсиз, дармонсиз, мадорсиз; 2) чўлоқ, оқсоқ

– مُكَسَّحٌ 1. чўлоқ, оқсоқ; 2. чўлоқ, оқсоқ одам

– مِكْسَحٌ, مِكْسَحَةٌ *кўп.* مَكَاسِحُ супурги

– مُكَسِّحَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — вагонетка (*кўмир конларидаги кичик вагон-аравача*)

I كَسَدَ (у) كَسَادٌ 1) тинмоқ, туриб қолмоқ (*сув ҳақида*); 2) касод бўлмоқ, сотилмай туриб қолмоқ (*товар ҳақида*); 3) қизғин, чаққон бўлмаслик (*савдо ҳақида*); ~ ـَتِ السُّوقُ бозори касод бўлмоқ; 4) қари қиз (бўроз) бўлиб туриб қолмоқ; IV أَكْسَدَ қизғин, чаққон бўлмаслик (*савдо ҳақида*); ◊ ~ الرَّجُلُ одамнинг савдоси касод бўлди

– كَاسِدٌ 1) касод бўлган, бозори касод (*товар ҳақида*); ~ الْبَضَائِعِ мол (товар) га талаб (харидор) нинг йўқлиги, касодлик

– كَسِيدٌ бозор касод, ўтмайдиган (*мол-товар ҳақида*)

I كَسَرَ (и) كَسْرٌ 1) синдирмоқ, чил-парчин қилмоқ; 2) синдирмоқ (*мас., қўлни*); 3) бузмоқ (*мас., эшикни*); 4) синдирмоқ (*мас., нурни*); 5) бузмоқ (*мас., шартномани*); 6) *ҳарб.* тор-мор келтирмоқ, мағлубиятга учратмоқ, шикаст етказмоқ; 7) тинчлантирмоқ, ўзига келтирмоқ; ~ مِنْ حِدَّتِهِ кимнингдир ғайратини, интилишини пасайтирмоқ; 8) тахламоқ, букламоқ; 9) *грам.* касра белгисини қўймоқ, ҳарфни касрали қилмоқ; 10) *шахм.* (*рақиб донасини*) уриб олмоқ; ~ التَّاجِرَ савдогарни синдирмоқ; ~ خَاطِرَهُ хафа қилмоқ, кўнгил қолдирмоқ, ҳафсалани пир қилмоқ; ~ رِيقَهُ тамадди қилиб олмоқ; ~ شَرَفَهُ кимнингдир шаънини булғамоқ, обрўсини туширмоқ; ~ شَوْكَتَهُ *қар.* شَوْكَةٌ; ~ الصَّمْتَ сукутни, жимликни бузмоқ; ~ الْعَطَشَ чанқоқни (ташналикни) босмоқ; ~ عَيْنَهُ кимнидир уялтирмоқ; ~ قَلْبَهُ кимнингдир кўнглини синдирмоқ; ~ نَفْسَهُ кимнингдир жаҳлини чиқармоқ; иззат нафсига тегмоқ; ~ عَنْ شَيْءٍ бирор нарсадан қайтармоқ; ~ـَتْ لَهُ عَيْنَهَا وَ قَالَتْ... у (*мн.*) унга ер остидан қаради ва ... деди; II كَسَّرَ 1) чил-чил қилиб синдирмоқ; 2) синдирмоқ (*нурни*); 3) алмаштирмоқ, майдаламоқ (*пулни*); 4) *грам.* (*сўзни*) синиқ кўпликка қўймоқ; ◊ ~ الْإِضْرَابَ иштаашлашни ўтказдирмай қўймоқ; ишчилар сотқини (штрейкбрехер) бўлмоқ; III كَاسَرَ баҳони арзонлаштириш мақсадида савдолашмоқ; V تَكَسَّرَ 1) синмоқ, майдаланмоқ; 2) синдирилмоқ (*нур ҳақида*); 3) тўкилмоқ, узилиб тушмоқ (*соч ҳақида*); 4) нозик-ниҳол, қичиқдор бўлмоқ; 5) ноз-қарашма билан юрмоқ (*аёл ҳақида*); VII انْكَسَرَ 1) синдирилган бўлмоқ; чил-чил бўлмоқ; ~ التَّاجِرُ синмоқ, банкрот бўлмоқ; ~ الْعَطَشُ чанқоқ (ташналик) босилди; 2) синдирилмоқ (*нур ҳақида*); 3) пасаймоқ (*ҳарорат ҳақида*); тўхтамоқ (*шамол ҳақида*); тинчланмоқ, қолмоқ (*оғриқ ҳақида*); 4) (*н. дандир*) воз кечмоқ, (*н. нидир*) рад қилмоқ (عَنْ); 5) *ҳарб.* тор-мор этилмоқ, шикаст топмоқ

– إِكْسِيرٌ *алиф. б. қар.*

– انْكِسَارٌ 1) синиқ, парча, синган бўлак; 2) синдирилганлик, бўйсунганлик, мутеълик, ювошлик; بِتَوَاضُعٍ وَ ~ тавозе билан, бўйсунган ҳолда, мутеълик билан, ўзини пастга уриб; ~ الْقَلْبِ юракнинг эзилиши, умидсизликка тушиш; 4) синиш (*нур ҳақида*); 5) *ҳарб.* шикаст, тор-морлик

– تَكَاسِيرُ *кўп.* чақа-тангалар

– تَكَسُّرٌ 1) синиш, дарз кетиш; 2) синиқлик, дарз кетганлик; 3) синиш; ~ النُّورِ нурнинг синиши; 4) шалвираб қолганлик, бўшашганлик, тоб қочиш; 5) нозиклик, ноз-карашма

– تَكْسِيرٌ 1) синдириш, майдалаб ташлаш; جَمْعُ الْـ~ *грам.* синиқ кўплик; 2) синиш (*нур ҳақида*)

– كَاسِرٌ 1) синадиган; парчаланадиган; ~ الْأَمْوَاجِ (*денгиз-қирғоқларидаги*) тўлқин тўсувчи қурилма; 2) *кўп.* كَوَاسِرُ ваҳший (*қушлар, ҳайвонлар ҳақида*); ~ الْعِظَامِ *зоол.* денгиз бургути; ◊ ~ الْإِضْرَابِ ишчилар ҳаракатига хиёнат қилувчи, штрейкбрехер

– كَاسُورٌ тош болта

– كَاسُورَةٌ синган идиш; синган идиш парчалари, бўлаклари

– كُسَارٌ синиқ парчалари, бўлаклари

– كُسَارَةٌ кичик парча, бўлак

– كَسَّارَةٌ кўп. ـاتٌ — (бирор н. ни) ўтда қизитиш учун ишлатиладиган омбур, оташомбур; (бирор н. ни) майдалайдиган қурилма (машина)

– أَنْكَسَرُ 1) синиш, парчаланиш; ـــ الْ~ سَيْلِ синиш сони, мўрт; ~ الْــ خَشَبِ ёғоч парчалари, пайраха; 2) бузиб очиш; 3) бузиш (мас., шартномани); ◊ ~ الْإِضْرَابِ штрейкбрехерлик қилиш

– كَسْرٌ² кўп. كُسُورٌ 1) синиқ, ёриқ, дарз; синиш; 2) кўп. كُسُورَاتٌ синиқ парча, бўлак; 3) мат. каср; ~ ذَارِجٌ ёки اعْتِيَادِيٌّ ~ оддий каср; عُشْرِيٌّ ёки أَعْشَارِيٌّ ~ ўнли каср; ~ عُشْرِيٌّ دَائِرٌ даврий ўнли каср; ~ حَقِيقِيٌّ тўғри каср; ~ لَفْظِيٌّ ёки غَيْرُ حَقِيقِيٍّ ~ нотўғри каср; ~ مُرَكَّبٌ мураккаб каср; ~الْــ بَسْطُ (صُورَةُ) сурат; ~الْــ مَقَامُ (مَخْرَجُ) махраж

– كَسْرٌ³ кўп. أَكْسَارٌ 1) ён томон; (уйнинг) томонлари; 2) чодир пардаси

– كَسْرَةٌ кўп. كَسَرَاتٌ 1) синдириш, парчалаш; 2) ҳарб. шикаст етказиш; 3) грам. касра

– كِسْرَةٌ кўп. كِسَرٌ парча, майда бўлка; синиқ парча

– كَسْرِيٌّ касрга оид, касрли

– كِسْرَى кўп. أَكَاسِرَةٌ кисро, кисров, хисрав (қадимги Эрон шоҳларининг унвони)

– كُسُورٌ кўп. (кийим-кечак ва б. лардаги) бурмалар; ~ أَرْضٌ ذَاتُ нотекис, қияли жой; 2) ортиқча (н. лар); ... ~ وَ ортиғи билан; ~ جُنَيْهٌ وَ бир фунтдан ортиқ

– كَسِيرٌ кўп. كَسَارَى 1) парчаланган, синган; 2) хафа бўлган, жаҳли чиққан; ~ الْبَالِ хафа; ~ الْخَاطِرِ ғамгин, дилгир; ~ الْقَلْبِ (الْفُؤَادِ) эзилган юракли, юраги эзилган

– كَسَّيرٌ 1) қассир; 2) касса

– مَكْسِرٌ кўп. مَكَاسِرُ синган ўрин, жой, ◊ ~ الْــ طَيِّبُ (صُلْبُ) а) аъло сифатли; б) аслзода; لَيِّنُ الْمَكَاسِرِ юмшоқ феълли, мулойим; ~ الْــ هَشُّ қар. هَشَّ

– مُكَسِّرٌ синдирадиган, парчалайдиган; ~ لِلْأَمْوَاجِ тўлқин тўсувчи, ◊ ~ الْإِضْرَابِ штрейкбрехер (ишчилар ҳаракати хиёнаткори)

– مُكَسَّرٌ синган, чилпарчин бўлган; ◊ ~ جَمْعٌ синиқ кўплик

– مُكَسَّرَاتٌ кўп. ёнғоқ

– مِكْسَرَةٌ кўп. مَكَاسِرُ ёнғоқни оловга тутиб қиздирадиган қисқич, омбур

– مَكْسُورٌ 1) синган, синдирилган, парчаланган; فِي التِّجَارَةِ ~ савдода синган, хонавайрон бўлган, банкрот бўлган; 2) енгилган, мағлуб бўлган; 3) ғамгин, хафа, асабий; ~ الْخَاطِرِ (الرُّوحِ) руҳи тушган, хотири паришон, ғамгин; ~ الْقَلْبِ юрак-бағри эзилган, юраги пора-пора бўлган; 4) грам. касраланган

– مُنْكَسِرٌ 1) синиқ, синган; ~ خَطٌّ синиқ чизиқ; 2) ғариб, бечора; ~ الْخَاطِرِ (الْبَالِ) ғамгин, хафа

كَسْرُولَةٌ кастрюл (идиш)

I كَسَعَ (а) كَسْعٌ 1) (к. нидир орқасига қўли билан) урмоқ, (оёқ билан) тепмоқ; 2) ҳайдамоқ, ҳайдаб юбормоқ; 3) қўшимча (суффикс) қўшмоқ; VIII اكْتَسَعَ ~ بِذَنَبِهِ: думини чотига қисмоқ (от ҳақида)

– كَاسِعَةٌ кўп. كَوَاسِعُ грам. қўшимча, суффикс

– كُسَعٌ Ямандаги маҳалла номи

– كُسْعَةٌ эшаклар

– كُسَعِيٌّ Куса (қар. كُسَعٌ) маҳалласида яшовчи киши; ~ نَدَامَةُ қаттиқ афсусланиш

I كَسَفَ (كَسْفٌ) (كَسَفَ¹ (и) كُسُوفٌ 1) бекитмоқ, тўсмоқ, қоронғилатмоқ; 2) дарров, ўз ўрнида жавоб (зарба) бермоқ; уялтирмоқ; ноқулай аҳволга солмоқ, хижолат қилмоқ; كَسَفَ² (и) كُسُوفٌ 1) тутилмоқ (Қуёш ҳақида); 2) қовоғи солиқ, ғамгин бўлмоқ; 3) уялмоқ, хижолат тортмоқ; VII انْكَسَفَ 1) тутилмоқ; 2) уялган, хижолат тортган бўлмоқ, ўзини ноқулай сезмоқ; зарба емоқ

– انْكِسَافٌ астр. тутилиш; ~ الشَّمْسِ Қуёш тутилиши; ~ الْكَوَاكِبِ юлдузлар тутилиши

– كَاسِفٌ 1) тутувчи; 2) хафа, ғамгин

– كَسْفٌ ҳўмрайиш, қовоқ солиш

– كَسْفَةٌ кўп. كَسَفَاتٌ дарров, ўрнида берилган жавоб, зарба

– كِسْفَةٌ кўп. كِسْفٌ, كِسَفٌ парча, синиқ

– كُسُوفٌ 1) уят, хижолатчилик; астр. тутилиш; ~ الشَّمْسِ Қуёш тутилиши; ~ جُزْئِيٌّ қисман тутилиш; ~ كُلِّيٌّ ёки ~الْــ التَّامُّ тўла тутилиш; ~الْــ الْحَلَقِيُّ ҳалқасимон тутилиш

– كَسِيفٌ ғамгин; ~ الْبَالِ ғамгин, хафа, қовоғи солиқ

– مَكْسُوفٌ, مُنْكَسِفٌ 1) қоронғилаштирилган, тўсилган; 2) уялтирилган, ноқулай аҳволга солиб қўйилган (мас., жавоб билан)

كَسْكَسَ 1) янчмоқ, туймоқ, майдаламоқ; 2) тисарилмоқ, жилмоқ, орқага сурилмоқ; (бошқага) йўл бермоқ; كَسْكِسْ! орқага сурил!; фон. II шахс мн. жинс бирликдаги олмошга س товушини қўшиш (мас., أَلْزَمْتُكِسْ ўрнига أَلْزَمْتُكِ); 4) кускус тайёрламоқ (Марокашда)

– كَسْكَاسٌ кўп. كَسَاكِسُ (гўштли қозонча устига ўрнатиладиган, сув буғида кускус тайёрлашда ишлатиладиган остида тешиги бор) қозонча

– كُسْكُسِيّ، كُسْكُسُو، كُسْكُس кускус (*Марокашда хамирдан тайёрланадиган овқат номи*)

– كَسْكَسَة 1) майдалаш, туйиш; 2) чекиниш, орқага қилинган ҳаракат

I كَسِلَ (а) كَسَلٌ 1) ялқов (дангаса) бўлмоқ; бекорчи бўлмоқ; ҳеч нарса қилмай юрмоқ; 2) *мед.* сўлиган, сўлиб қолган бўлмоқ (*ичаклар ҳақида*); II كَسَّلَ ялқов (дангаса) бўлишга йўл қўймоқ; бекорчи қилмоқ; IV أَكْسَلَ ялқов (дангаса) қилмоқ; VI تَكَاسَلَ 1) ялқовлик (дангасалик) қилмоқ; ғайратсиз бўлмоқ; 2) *мед.* сўлиган, сўлиб қолган бўлмоқ (*ичаклар ҳақида*)

– تَكَاسُلٌ ялқовлик, дангасалик, ғайратсизлик; ~ الْمُصْرَان *мед.* ичакларнинг сўлиганлиги, бўшашганлиги

– كَسَلٌ 1) ялқовлик; ғайратсизлик; ~ الْمُصْرَان *мед.* ичакларнинг сўлиганлиги; 2) зерикиш

– كَسِلٌ ялқов, дангаса, ғайратсиз

– كَسْلَانُ *мн.* كَسْلَى *кўп.* كُسَالَى، كَسَالَى = كَسِلٌ

– كَسُولٌ 1. жуда ялқов, жуда дангаса; 2.. 1) ялқов; 2) *зоол.* ялқов (*Жанубий Америкада дарахтларда ўрмалаб, барглар билан овқатланадиган, ерда юришга мослашмаган сут эмизувчи ҳайвон*)

– مُتَكَاسِلٌ дангасалиги тутган

– مِكْسَالٌ ялқов, дангаса

– مَكْسَلَةٌ *кўп.* مَكَاسِلُ ялқовлик (дангасалик) сабаби

I كَسَمَ (и) كَسْمٌ (*к. гадир*) ишлаб топмоқ (عَلَى); ~ عَلَى عِيَالِهِ оилага ишлаб топмоқ, оилани ишлаб тебратмоқ; II كَسَّمَ 1) чиройли шакл бермоқ, ҳусн бермоқ; 2) чиройли ва ёпишиб турмоқ (*кийим ҳақида*)

– كَسْمٌ 1) чиройли шакл, чиройли қад-баст, чиройли кўриниш; 2) мода; фасон

– مُكَسَّمٌ 1) яхши қилинган; 2) ёқимли, чиройли шаклга эга бўлган, кўриниши чиройли бўлган

I (كسو) كَسَا (у) كَسْوٌ 1) кийинмоқ, кийим билан тўсмоқ, ёпмоқ; 2) изоляция билан ўрамоқ (*мас., симни*); 3) ёпмоқ; ~ بِالْحِجَارَة тош билан ёпмоқ (*мас., деворни*); كَسِيَ (а) كَسًا кийинган бўлмоқ; кийинмоқ; II كَسَّى 1) (*н. билан дир*) кийинтирмоқ (ب ёки *туш к.*); 2) панель қопламоқ (*деворларга*-الْحِيطَان); ~ الْحَائِطَ بِالرُّخَام деворга мармар қопламоқ; IV أَكْسَى кийинтирмоқ; V تَكَسَّى (*н. нидир*) киймоқ (ب); VIII اكْتَسَى кийинмоқ, нима билан дир устини ёпмоқ, ўз устига ниманидир ташламоқ; ~ وَجْهُهُ حُزْنًا унинг юзини ғам (алам) ифодаси қоплади; ~ خُطُورَةً بَالِغَةً катта виқор эгаси бўлмоқ, виқорли бўлмоқ

– تَكْسِيَةٌ 1) кийиниш; 2) қоплама қилиш; қоплама (*мас., девор, киргсқ ва б. лардаги*)

– كَاسٍ *мн.* كَاسِيَةٌ кийинган

– كِسَاءٌ *кўп.* أَكْسِيَةٌ куйлак, кийим; ~ جِلْدِ الشَّاةِ пўстин

– كِسْوَةٌ، كُسْوَةٌ *кўп.* كُسًى، كِسًى، كِسَاءٌ кўйлак, кийим; ~ رَسْمِيَّة расмий кийим, маросим кийими; ~ الْكَعْبَة кисватул-Каъба (*Каъба устига ёпилган мато*)

– مَكْسُوٌّ 1) (*бирор н.* билан) ёпилган, (*н. нидир*) кийдирилган (ب); 2) изоляцияланган (*сим ҳақида*)

– مَكْسِيٌّ кийинган, кийинтирилган

I (كَشّ) كَشَّ[1] (а/и) كَشٌّ 1) ҳайдамоқ, қувмоқ; *шахм.* шоҳ эълон қилмоқ; ~ الْحَمَامَ каптарларни учирмоқ (ҳайдамоқ); !كِشًّا а) киш!; б) *шахм.* шоҳ!; !كِشَّ الشَّاهُ шоҳга киш!; كِشَّ مَاتَ الشَّاهُ киш ва шоҳ мот бўлди!; 2) қисқармоқ, тортишишмоқ; ғижимланмоқ; киришиб кетмоқ (*мато ҳақида*); 3) ортга чекинмоқ; كَشَّ[2] (а/и) كَشِيشٌ вишилламоқ (*илон ҳақида*)

– كَشٌّ *шахм.* шоҳ эълон қилиш; ~ الـ بِالْفَرَسِ от билан шоҳ бериш; ~ الـ بِالْكَشْف очиқ шоҳ бериш; ~ الـ الْمُزْدَوِج икки ёқлама шоҳ бериш

– كَشَّاش: ~ الْحَمَام каптархона

– كَشَّةٌ дўконча (*савдода*); ~ بَيْعُ الـ кўчма савдо

– كُشَّةٌ *кўп.* كُشَش зулф, гажак

– مَكَشَّةٌ *кўп.* ـاتٌ، مَكَاشُّ пашша ҳайдайдиган елпиғич

– مَكْشُوشٌ *шахм.* шоҳ берилиб турган (*шоҳ ҳақида*)

كُشْتُبَانٌ، كُشْتُبَانٌ، كُشْتُبَانَةٌ *кўп.* كَشَاتِبِينُ ангившона; ~ زَهْرُ الـ *бот.* ангившона.гул

I كَشَحَ (а) كَشْحٌ 1) тарқатмоқ, ҳайдамоқ; қувиб юбормоқ; 2) (*к. гадир*) нафрат билан қарамоқ, (*к. гадир*) ёвлик, душманлик билан қарамоқ; (لِـ); III كَاشَحَ ёвлик (душманлик, нафрат) билан қарамоқ; VII انْكَشَحَ ҳайдалган (қувилган, тарқатилган) бўлмоқ; тарқалиб кетмоқ (*булут ва ш. к. лар ҳақида*); узоқлашмоқ

– كَاشِحٌ ёвлик (душманлик) билан қарайдиган; ёвуз, кекчи, кек сақлайдиган

– كُشَاحَةٌ яширин душманлик, кек, нафрат

– كَشْحٌ *кўп.* كُشُوحٌ биқин; ён; ... طَوَى ~ ـهُ عَنْ у ...дан ажралиб кетди, унинг йўлидан юрмайдиган бўлди; لَوَى ~ ـهُ ... عَنْ у ...дан юз ўгирди; ... طَوَى ~ ـهُ عَلَى бирор нарсани бекитмоқ, яширмоқ; وَلاَّهُ ~ ـهُ у унга орқасини ўгирди; *кўч м.* у ундан алоқани узди

I كَشَرَ (и) كَشْرٌ (*тишларни*) кўрсатмоқ, кўрсатиб тиржаймоқ (عَنْ); ~ عَنْ أَنْيَابِهِ тиш кўрсатиб тиржаймоқ, ирилламоқ; II كَشَّرَ 1) кўрсатмоқ; ~ عَنْ أَنْيَابِهِ тиш кўрсатиб тиржаймоқ, ирилламоқ; 2) қовоқ солмоқ, ғазаб билан қарамоқ; (*н. дандир*) норозилигини билдирмоқ (عَلَى); ~ فِي وَجْهِهِ кимгадир ғазаб билан қарамоқ; III كَاشَرَ (*к. гадир*) жилмаймоқ

– كَشَارَةٌ бадқовоқлик; одамовилик, дамдузлик, писмиқлик

– كَشْرَةٌ 1) иржайиш, тишининг оқини кўрсатиш; 2) афтни, башарани буриштириш

– كُشَرِيٌّ кушарий (*гуруч ва ясмиқдан тайёрланадиган овқат*)

– مُكَاشِرٌ жилмаяётган, жилмайиб турган; ◊ جَارٌ ~ яқин қўшни

– مُكْشَرٌّ бадқовоқ, ғамгин

I كَشَطَ (*u*) كَشْطٌ 1) (*қаймоқни*) олмоқ; 2) (*бирор н. билан*) сидириб олмоқ (ب); الْجِلْدَ ~ терини сидирмоқ, ишқаламоқ; 3) (*ёзилган н. ни*) ўчирмоқ; الْجُلَّ عَنْ ظَهْرِ الْفَرَسِ ~ отнинг устидан ёпиғини олмоқ; الْبَعِيرَ ~ туянинг терисини шилмоқ; VII انْكَشَطَ 1) (*қаймоқ*) олинган бўлмоқ; 2) сидирилган, шилинган; бўлмоқ; 3) ўчирилган, тозаланган бўлмоқ

– كَاشِطَةٌ *кўп.* كَوَاشِطُ қирғич; ўчирғич

– كَشْطٌ қириш; ўчириш (*ёзилган н. ни*)

– مِكْشَطَةٌ *кўп.* қирадиган пичоқ, қирғич

I كَشَعَ (*а*) كَشْعٌ кетмоқ, узоқлашмоқ

I كَشَفَ (*и*) كَشْفٌ 1) очмоқ, кашф қилмоқ; очмоқ (*мас., ёпинчиқни*); صَدْرَهُ ~ кўксини (кўкрагини) очмоқ; لَهُ قَلْبَهُ ~ кимгадир юрагини очмоқ (*ёрмоқ*); عَنْ أَوْرَاقِهِ ~ *кўч. м.* асл мақсадни (*ниятини*) очмоқ; الْبَخْتَ ~ *ёки* الْحَظَّ ~ *ёки* الطَّالِعَ ~ фол очмоқ, ром кўрмоқ; олдиндан айтиб бермоқ, башорат қилмоқ; حَالَهُ ~ кимнидир фош қилмоқ; كُرْبَتَهَا ~ у унинг (*мн.*) хафалигини (ғамини) ёзди; الْقِنَاعَ ~ *кўч. м.* (*к. нингдир*) ҳақиқий башарасини очиб ташламоқ (عَنْ); الْقِنَاعَ عَنْ وَجْهِهِ الْحَقِيقِيِّ ~ а) ўзининг ҳақиқий башарасини кўрсатмоқ; ўзини фош қилмоқ; б) кимнидир фош қилмоқ; 2) (*н. нидир*) топмоқ (عَنْ); 3) *мажҳ.* (*бирор н. дан*) хабардор бўлмоқ (عَنْ); 4) (*к. нидир*) текширувдан ўтказмоқ (*доктор ҳақида-* عَلَى); III كَاشَفَ (*к. гадир н. ҳақдадир*) ёрилмоқ, очилмоқ (ب), (*к. гадир н. нидир*) айтмоқ, гапириб бермоқ (ب); (*к. гадир н. нингдир*) хабарини бермоқ (ب); بِالْبَغْضَاءِ ~ ғазабланмоқ, нафрат билдирмоқ; بِالْعَدَاوَةِ ~ душманлигини кўрсатмоқ, душманлик қилмоқ; V تَكَشَّفَ 1) очиқ бўлмоқ; очилмоқ, билинмоқ; йиртилмоқ, фош бўлмоқ; 2) (*н. дандир*) четлатилган бўлмоқ (عَنْ); 3) (*н. билан дир*) тугамоқ (عَنْ); тамом бўлмоқ; 4) (*қаердандир*) кетмоқ (عَنْ); VI تَكَاشَفَ биргалашиб ошкор қилмоқ, биргалашиб изҳор қилмоқ; VIII اكْتَشَفَ 1) очилмоқ, кўринмоқ, топилмоқ, билинмоқ; 2) топмоқ, очмоқ; топиб олмоқ, текширмоқ, тадқиқ қилмоқ; X اسْتَكْشَفَ 1) очмоқ, кашф қилмоқ, кашфиёт қилмоқ; топмоқ; аниқламоқ, тадқиқ қилмоқ; 2) *ҳарб.* разведка қилмоқ, рекогностика қилмоқ

– اسْتِكْشَافٌ *кўп.* اتٌ — 1) топиш, билиш; 2) *ҳарб.* разведка, рекогностировка; جَوِّيٌّ ~ ҳаво разведкаси

– اسْتِكْشَافِيٌّ разведкага, рекогностировкага оид

– اكْتِشَافٌ *кўп.* اتٌ — кашфиёт; текшириш, тадқиқот

– اكْتِشَافِيٌّ тадқиқий, текширишга оид

– أَكْشَفُ *мн.* كُشْفَانٌ *кўп.* كُشَفَاءُ 1) очиқ; 2) қалқонсиз, қалқони йўқ; беҳимоя, ҳимоясиз

– انْكِشَافٌ очилиш, топилиш, билиниш

– كَاشِفٌ[1] 1) кашф қилувчи; топувчи; الْأَلْغَامِ ~ мина изланадиган асбоб; 2) шаффоф; 3) ҳавода из қолдирадиган (*снаряд, ўқ ҳақида*)

– كَاشِفٌ[2] *кўп.* كُشَّافٌ *тар.* туман ҳокими

– كَاشِفٌ[3] *кўп.* كَوَاشِفُ 1) *кимё.* реактив, реагент; 2) *радио.* детектор; بِلَّوْرِيٌّ ~ биллурий (кресталли) детектор; 3) перископ (*пана жойдан туриб кузатишга мосланган дурбинсимон оптик асбоб*)

– كَاشِفَةٌ[1] كَاشِفٌ[2]

– كَاشِفَةٌ[2] қутилиш, қутилиб қолиш, омон қолиш; أَزِفَتِ الْآزِفَةُ لَيْسَ لَهَا ~ *кур.* шундай офат келдики, ундан омонлик (қутулиш) йўқ

– كَشَافٌ очиқ фазо, кенглик

– كَشَّافٌ 1. кашшоф, очувчи; топувчи; الْمِصْبَاحُ الـ~ *ёки* النُّورُ الـ~ прожектор; الْكَهْرَبَائِيُّ الـ~ *ёки* الْكَهْرَبَائِيَّةُ الـ~ электроскоп; 2. *кўп.* كَشَّافَةٌ 1) изқувар, из топувчи, разведкачи; бойскаут (*болалар ташкилоти аъзоси-чет элларда*); пионер; الْفِتْيَانُ الـ~ـةُ *ёки* الشُّبَّانُ الـ~ـةُ бойскаутлар; пионерлар; 2) *шунингдек:* جُمْرُكِيٌّ ~ *ёки* الْجُمْرُكِ ~ божхона назоратчиси

– كَشَّافَةٌ тадқиқотчи, олим

– كَشَّافَةٌ разведка қилиш

– كَشْفٌ[1] 1) кашф қилиш, кашфиёт, очиш, топиш; أَهْلُ الـ~ башоратчилар, олдиндан айтиб берувчилар, фолбинлар, ромчилар; 2) олиш, очиш; الْحِجَابِ ~ ҳижобни, ёпинчиқни олиш, очиш; 3) кўриш, текшириш, тадқиқ қилиш, кўрик; طِبِّيٌّ ~ тиббий кўрик; 4) ваҳий; الْبَاطِنِيُّ الـ~ ички, ботиний кўриш (*суфийларда*)

– كَشْفٌ[2] *кўп.* كُشُوفٌ 1) рўйхат; كُشُوفٌ انْتِخَابِيَّةٌ сайловчилар рўйхати; 2) (*бирор н. нинг*) саноғи, рўйхати; ведомость; фактура; الْحِسَابِ ~ ҳисоб-китоб, счёт; الْمَاهِيَّاتِ ~ тўлов ведомости, мояна бериш варақаси; الْجَرْدِ ~ инвентарлар рўйхати; الْمَوْجُودَاتِ وَ الْمَطْلُوبَاتِ ~ *мол.* банк ҳисоботи; 3) маълумот, ҳисобот

– كَشْفِيٌّ тадқиқотга, текширишга оид, тадқиқий; بَعْثَةٌ ~ـةٌ қидирувчилар гуруҳи

– كَشِيفٌ 1) очиқ; 2) топилган

– مُكْتَشِفٌ 1. очувчи, кашф қилувчи; 2. тадиқотчи

– مُكْتَشَفَاتٌ *кўп.* кашфиётлар, ихтиролар

– مِكْشَافٌ *шунингдек:* كَهْرَبَائِيٌّ ~ электроскоп

– مَكْشُوفٌ – 1) очиқ, очилган; اشْتَرَى عَلَى الـ~ очиқчасига; الـ~ пул курси ёки товарлар баҳосидаги фарқлардан фойда олиш мақсадида сотиб олиш (*биржада*); بَاعَ الأَسْهُمَ عَلَى الـ~ баҳонинг пастлашувидан фойдаланиб акция сотмоқ; 2) яланғоч; 3) ~ الرَّأْسِ бошяланг, боши очиқ; 4) ёпилмаган, очиқ; أَوْضَةٌ ~ـةٌ томсиз, томи ёпилмаган, тепаси очиқ хона; ◊ مَدِينَةٌ ~ـةٌ очиқ шаҳар

كُشْكٌ *кўп.* أَكْشَاكٌ, ـاتٌ 1) дўконча, киоск, павильон; ~ الْجَرَائِدِ (الصُّحُفِ) газета дўкони, киоски; 2) айвонча; 3) будка, кабинка; ~ الإِشَارَاتِ *т.-й.* сигнал будкаси; ~ التِّلِيفُونِ телефон будкаси; ~ الْمُوسِيقَى оркестр ўрни (эстрадаси)

– كِشْكٌ – кишк (*буғдой уни ва қатиқдан тайёрланган овқат номи*); ~ الْمَاز (الْمَاس) салсабил (*кўпйиллик сабзавот ўсимлиги*)

كُشْكَارٌ *сол.* (خُشْكَارٌ) 1) йирик қилиб тортилган ун; 2) қора нон

كَشْكَشَ 1) қочмоқ; 2) шитирламоқ, шилдирамоқ (*илон ҳақида*); 3) қат-қат қилмоқ, плиссе қилмоқ; 4) *фон.* II шахс муаннас бирлик қўшилган олмошдаги ك ўрнида ش талаффуз қилмоқ (*мас.*, رَأَيْتِكْ *ифодасида*)

– كَشْكَشَةٌ – 1) қатқатлик; 2) II шахс муаннас бирлик қўшилган олмошдаги ك ўрнига ش талаффуз қилиш

كَشْكُولٌ *кўп.* كَشَاكِيلُ 1) кашкул (*гадонинг идиши*); 2) қирқиб олинган нарсалар альбоми; 3) блокнот, дафтарча

I كَشَمَ (у) كَشْمٌ қирқиб, кесиб ташламоқ, ампутация қилмоқ

– كَاشِمٌ – *бот.* ёввойи укроп, шивит

كِشْمِشٌ кишмиш

كَشْمِيرٌ кашмир (*мато*); شَالٌ ~ кашмирий шолрўмол

كَاشِي рангли ғишт

كَشْنَى, كُشْنَى *бот.* ёввойи ясмиқ

I كَظَّ (а/у) كَظٌّ, كِظَاظَةٌ 1) ошириб-тошириб тўлдирмоқ; 2) тўйинтирмоқ; VIII اكْتَظَّ 1) (*бирор н. билан*) ошиб-тошиб тўлган бўлмоқ (بِ); 2) (*бирор н. билан*) тўйинган бўлмоқ (بِ); ~ بَطْنُهُ بِالطَّعَامِ тиқилиб қолгунча овқат емоқ, ҳаддан ортиқ тўйиб емоқ

– كِظَّةٌ – 1) тўлиб-тошиш; 2) ортиқча тўйиниш

– كَظِيظٌ – 1) тўлиб-тошган; 2) ортиқча тўйинган

– مُكْتَظٌّ – тўлиб-тошиб кетган

كُظْرٌ *анат.* буйракнинг ёғли қобиғи

– كُظْرِيٌّ – буйрак устига оид; الْغُدَّةُ الـ~ـةُ буйракусти бези

I كَظَمَ (и) كَظْمٌ, كُظُومٌ 1) тўхтатмоқ, босмоқ (*мас., ғазабни, йиғини ҳ. к.*); ~ خَجْلَهُ ўз хижолатчилигини босмоқ; 2) тўхтамоқ, жим бўлмоқ

– كَظِيمَةٌ = كَوَاظِمُ *кўп.* كَاظِمَةٌ

– كَظِيمٌ – ғазабни тўла тўхтатиш

– كَظِيمَةٌ *кўп.* كَظَائِمُ термос

I كَعَّ (а/и) كَعٌّ, كُعُوعٌ 1) қўрқоқ (шижоатсиз) бўлмоқ; 2) қусмоқ, қайт қилмоқ; отиб чиқармоқ

I كَعَبَ (у) كُعُوبٌ юмолоқ бўлмоқ, диркиллаб чиқиб турмоқ (*аёллар кўкраги ҳақида*); кўкраги билиниб қолмоқ (*қиз бола ҳақида*); II كَعَّبَ 1) куб шаклини бермоқ, кубга ўхшатиб тайёрламоқ; 2) *мат.* кубга кўтармоқ

– تَكْعِيبٌ *мат.* кубга кўтариш

– تَكْعِيبَةٌ – 1) кубатура; 2) гулчирмашғич, гулларга қилинадиган нарвонсимон панжара; 3) кубизм (*тасвирий санъатда XX асрнинг 20-йилларида пайдо бўлган оқим*)

– تَكْعِيبِيٌّ – кубга оид; سَعَةٌ ~ـةٌ ёки مِسَاحَةٌ ~ـةٌ кубатура; جِذْرٌ ~ *мат.* куб илдиз; مُعَادَلَةٌ ~ـةٌ *мат.* куб тенглама

– تَكْعِيبِيَّةٌ – кубизм

– كَاعِبٌ – *кўп.* كَوَاعِبُ 1. шаклланган, етишган (*қизларнинг кўкраги ҳақида*); 2. *кўч. м.* қиз бола; ~ الثَّدْيَيْنِ кўкраклари тўла (катта) қиз

– كَعَابٌ – кўкраклари тўла (катта) қиз

كَعْبٌ *кўп.* كُعُوبٌ, أَكْعَابٌ, كِعَابٌ 1) *анат. бот.* бўғим, бўғин; 2) тўпиқ, тўпиқ суяги; 3) бақай, бақалоқ (*туёқ усти бўғин суяги*); ошиқ (*ўйналадиган*); لَعِبَةُ الْكِعَابِ ошиқ ўйини; 4) товон, пошна; ~ الطَّلْقَةِ гильза (*ўқдаги*) таги; أَحْذِيَةٌ ذَاتُ الـ~ الْعَالِي баланд пошнали ботинкалар; دَقَّ ~اً بِـ~ пошналарни тақиллатмоқ; 5) куб; *мат.* куб илдиз; 6) пойнак, учлик, думалоқ тутқа; ~ الْقَسِيمَةِ квитанция корешоги (қисми); ~ الْكِتَابِ китоб корешоги; 7) шаън, қадр-қиммат, шуҳрат; عُلُوُّ الـ~ а) иқтидор, талант; б) шуҳратлилик, машҳурлик, шуҳрат; عَالِي الـ~ иқтидорли; ◊ ~ أَخِيلَ جِذَاءٍ энг нозик жой (*сўзма-сўз: Ахил товони*) أَبُو ~ *мед.* тепки (*болалар касаллиги*)

– كُعْبٌ – аёллар кўкраги

– كَعْبَةٌ – *кўп.* كَعَبَاتٌ, كِعَابٌ 1) куб; 2) кубга ўхшатиб қилинган бино; ◊ الـ~ а) Каъбатуллоҳ; б) *кўч. м.* интилинадиган нарса, ўзига тортувчи марказ; ~ الآمَالِ умид қилинадиган нарса

– كُعْبَةٌ – бокиралик

– كَعْبِيٌّ – кубга оид

– كُعَيْبٌ – أَبُو ~: *мед.* тепки (*болалар касаллиги*)

– مُكَعَّبٌ – 1. 1) куб шаклидаги; 2) кубга оид; مِتْرٌ ~ кубметр; 2. *кўп.* ـاتٌ — куб; *мат.* куб илдиз

كُعْبُرَةٌ *кўп* كَعَابِرُ ёки كُعْبُورَةٌ *кўп.* كَعَابِيرُ бўғин, бўғим; عَظْمُ الـ~ *анат.* билак суяги

– كُعْبُرِيٌّ *анат* билакка оид

– مُكَعْبَرٌ бўғиндор, бўғимдор

كَعْبَلَ оёқ билан чалмоқ; қоқилтирмоқ; تَكَعْبَلَ (*юраётиб*) қоқилмоқ

كُعَيْتٌ *кўп.* كِعْتَانٌ булбул

كَعْكٌ 1) *жам* пирожнийлар, печеньелар, бисквитлар; 2) қаттиқ (қотган) нон

– كَعْكَةٌ *кўп.* пирожний, печенье, бисквит

I كَعَمَ (*а*) كَعْمٌ тумшуқбоғ тутмоқ (боғламоқ); ~ الْوِعَاءَ идиш оғзини бекитмоқ; III كَاعَمَ ўпмоқ, ўпишмоқ

– كِعَامَةٌ тумшуқбоғ

– مُكَاعَمَةٌ ўпишиш

I كَعِيَ (*а*) (*бирор н.* ни) бажаришни эплай олмаслик; (*н. нидир*) қилишга ярамаслик (عَنْ)

كغ *қисқ.* كِيلُوغْرَامٌ *дан*

كَاغَدٌ *алиф. б. қар.*

I كَفَّ (*а/и*) كَفٌّ 1) (*н. дандир*) қайтармоқ, тўхтатмоқ, тўхтатиб қолмоқ (عَنْ); ~ـهُ عَنْ عَزْمِهِ кимнидир тўхтатиб қолмоқ, (*шу йўл, ишдан*) қайтармоқ; 2) (*н. дандир*) қайтмоқ, ўзини тўхтатмоқ (عَنْ); 3) (*н. дир қилишдан*) тўхтатмоқ, (*н. нидир*) тўхтатмоқ, ташламоқ, бас қилмоқ (عَنْ); كَفَّ بَصَرُهُ *ёки* كُفَّ بَصَرُهُ *мажҳ.* у кўр бўлиб қолди; ~ عَنِ الْقِرَاءَةِ у ўқишдан (қироатдан) тўхтади; ~ يَدَهُ қатнашишни рад қилмоқ, иштирок этишдан бош тортмоқ; ...дан четга чиқмоқ; 4) букиб (қайириб) тикмоқ, четини бостириб тикмоқ; II كَفَّفَ букиб (қайириб) тикмоқ, (*четларига*) мўйна қўйиб тикмоқ (*мас., кўйлакни*); V تَكَفَّفَ тиланчилик (гадолик) қилмоқ; VII اِنْكَفَّ (*н. дир қилишдан*) тўхтамоқ, (*н. нидир*) ташламоқ (عَنْ); X اِسْتَكَفَّ 1) гадолик (тиланчилик) қилмоқ, тиланмоқ; ~ النَّاسَ одамлардан тиланчилик қилмоқ; 2) ҳалқа бўлиб ўралиб олмоқ (*илон ҳақида*); 3) (*яхшироқ кўриш учун*) кўзни қўл билан пана қилмоқ; 4) (*бирор к. атрофига*) бирлашмоқ, тўпланмоқ (حَوْلَ), (*к. нидир*) ўраб олмоқ (بِ)

– كَافَّةٌ 1. барчаси, ҳаммаси, жами; ~ ҳаммаси бўлиб, жами бўлиб, тўлалигича, бутунлай; مِنْ ~ِ الْجَوَانِبِ ҳар томонлама; 2. ҳамма, барча; ~ُ الْوَسَائِلِ ҳамма воситалар; عَلَى الـ~ِ истисносиз ҳамма, беистисно барча

– كَفٌّ *кўп.* كُفُوفٌ, أَكُفٌّ 1) қўл панжалари; кафт, билак; қўл; قَارِئُ الـ~ِ фолбин; (بِـ~) ضَرَبَ ~ًا عَلَى ~ٍ (*аламдан*) қўл силтамоқ; بَسَطَ الْأَكُفَّ тиланчилик қилмоқ; 2) панжа (*ҳайвонларники*); 3) қўлқоп; 4) бир чангал, бир ҳовуч (*н.*); 5) тарсаки, шапалоқ; ضَرَبَهُ بِـ~ٍ у (*мн.*) тарсаки солди; ◊ ~ُ الْأَسَدِ *бот* agnis caltus (*Иброҳим дарахти ҳам дейилади*); ~ُ الْأَجْذَمِ *бот* шерпанжа; ~ُ الذِّئْبِ *бот.* газак ўт, гажак ўт; ~ُ الْعَذْرَاءِ *ёки* ~ُ مَرْيَمَ *бот.* карнайгул

– كَفَافٌ[1] ҳаёт учун зарур бўлган озиқ-овқат, яшаш минимуми; عَاشَ عَلَى الـ~ِ зўрға, учма-уч қилиб яшамоқ, учма-уч қилиб етказмоқ; ◊ خُبْزُ الـ~ِ ризқу-рўз

– كَفَافٌ[2] тенгкучли, тенгқимматли, ўхшаш, арзигули, яраша; جَزَائِي ~ ذَنْبِي қилмишимга яраша жазо олдим

– كَفَافِ! тўхтат (инг)!, бўлди қил(инг)!, етар!; ~ـكُمْ لَعِبًا ўйинни тўхтат (инг)!, етар ўйнаганинг (из)!

– كِفَافٌ уқа, ёқа, қирра, бахя

– كِفَافَةٌ буклаб тикиш, бахялаш

– كَفَفٌ зарур озиқ-овқат

– كُفَّةٌ халта; ўқдон

– كُفَّةٌ *кўп.* كُفَفٌ бахя

– كِفَّةٌ *кўп.* كِفَفٌ тарози палласи; الـ~ُ الرَّاجِحَةُ тарозининг оғир келиб турган палласи

– كَفِيفٌ *кўп.* أَكِفَّاءُ *шунингдек.* ~ُ الْبَصَرِ кўр. кўзи йўқ

– مُكَفَّفٌ пардали оёғи бор, парда оёқли (*қуш ҳақида*)

– مَكْفُوفٌ *кўп.* مَكَافِيفُ = كَفِيفٌ

I كَفَأَ (*а*) كَفْءٌ 1) (*н. дандир нарироққа*) силжимоқ, жилмоқ, сурилмоқ (عَنْ); 2) ағдармоқ, тўнтармоқ; III كَافَأَ 1) мукофотламоқ, тақдирламоқ; (*н. учундир*) тўламоқ, (*бирор н.* бериб) ташаккур билдирмоқ (عَلَى); 2) тенглашмоқ; мослашмоқ, мос келмоқ; IV أَكْفَأَ ағдармоқ, тўнтармоқ; V تَكَفَّأَ 1) гандирамоқ, гангимоқ (*бирор оғир юк остида ҳаракат қилганда*); 2) гангираб юрмоқ; кибрланиб, кеккайиб юрмоқ (فِي مَشْيَتِهِ); VI تَكَافَأَ 1) тенг, тенгқийматли бўлмоқ; 2) (*к. биландир*) тенг ҳуқуқли бўлмоқ (مَعَ); VII اِنْكَفَأَ 1) чекинмоқ, орқага тисарилмоқ; (*қаергадир*) кетмоқ, жўнамоқ (إِلَى); 2) айнимоқ, ўзгармоқ (*ранг ҳақида*); 3) ағдарилган, тўнтарилган бўлмоқ; тушиб кетмоқ, ағдарилиб кетмоқ; 4) (*бирор н. устига*) энгашмоқ, эгилмоқ (عَلَى *ёки* فَوْقَ)

– اِنْكِفَاءٌ 1) чекиниш; 2) ағдарилиш, тўнтарилиш

– تَكَافُؤٌ 1) (*ўзаро*) тенглик; عَلَى أَسَاسِ الـ~ِ وَالْمَنْفَعَةِ الْمُتَبَادَلَةِ тенглик ва ўзаро манфаатлар асосида; عَدَمُ الـ~ِ нотенглик, мувозанатнинг йўқлиги; ~ُ الْفُرَصِ тенг имкониятлар; 2) тенгқийматлилик

– كِفَاءٌ 1) мослик, тенглик; ўхшашлик; 2) мукофот, ҳақ бериш, берилган ҳақ

– كِفَاءٌ ўхшаш; لَا ~ لَهُ إِلَّا ... у (*бу билан*) фақат ... тенг бўлиши мумкин

– كَفَاءَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) тенглик, мослик; яроқлилик; ~ كِيمِيَائِيَّةٌ *кимё.* валентлик; 2) иқтидор, лаёқат, квалификация; 3) ишга

лаёқатлилик, яроқлилик; фаолият; куч; ~ الآلة машинанинг кучи, қуввати

– كُفْءٌ кўп. أَكْفَاءُ، كِفَاءٌ 1) тенг; мос, мос келадиган; ўхшаш; 2) лаёқатли, иқтидорли, қодир; ~ لِكُلِّ شَيْءٍ ҳамма нарсага қодир, қўлидан ҳамма иш келадиган

– كُفْءٌ = كُفُؤٌ

– كُفُوءٌ кўп. أَكْفَاءُ 1) тенг; мос, мос келадиган; 2) лаёқат

– كَفِيءٌ = كُفُوءٌ

– مُتَكَافِئٌ 1) тенг, тенгқийматли; 2) тенг ҳуқуқли; اتِّفَاقَاتٌ ~ـةٌ тенг ҳуқуқли шартномалар (битимлар)

– مُكَافِئٌ = مُكَافَأً

– مُكَافَأَةٌ кўп. مُكَافَآتٌ мукофот; товон (компенсация)

– مُكَافِئٌ 1. 1) мукофотлайдиган; 2) тенг, тенг ҳуқуқли; 2) эквивалент; الـ~ الْكِيمْيَائِيُّ кимёвий эквивалент

– مُكْفِيءٌ: الطَّعْنِ ~ баҳорда қайтиб келган совуқ

I كَفَتَ (и) كَفْتٌ 1) тўпламоқ, йиғмоқ, термоқ; 2) (н. дандир) тўхтамоқ (عَنْ); 3) тўкмоқ, оқизмоқ; ◊ ~ـهُ اللّٰهُ у ўлди; 4) кучмоқ, бағрига босмоқ, оғушига олмоқ; 5) ўз ичига олмоқ; II كَفَّتَ 1) эринмай, яхшилаб термоқ, йиғмоқ; 2) (н. билан дир) қопламоқ, ёпмоқ (بِ); қоплама қилмоқ, нақш билан (қадаб) безатмоқ; ~ بِالنُّحَاسِ юпқа мис билан қопламоқ; VII اِنْكَفَتَ ўлмоқ

– كِفَاتٌ бағрига олган жой; أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ ~اً қур. биз заминни тиригу ўлик жамланган жой қилиб яратмадикми?

– كَفْتٌ ўлим; ◊ خُبْزٌ ~ қуруқ нон (яъни қўшиб ейиладиган н. сиз)

– كُفْتَةٌ куфта (котлетга ўхшатиб пиширилган гўштли овқат)

I كَفَحَ (а) كَفْحٌ 1) душманнинг кўзига тик қарамоқ, юзма-юз учрашмоқ, дуч келмоқ; 2) бўса билан қарши олмоқ; III كَافَحَ 1) курашмоқ, жанг қилмоқ; (н. нидир) ҳимоя қилмоқ (عَنْ); 2) (н. нидир бажаришга) киришмоқ; ~ الْأُمُورَ ишларни бажаришга киришмоқ; VI تَكَافَحَ курашишмоқ, ўзаро жанг қилмоқ

– كِفَاحٌ кураш; жанг

– كِفَاحِيٌّ жанговар; الرُّوحُ الـ~ـةُ жанговар руҳ; الْقُدْرَةُ الـ~ـةُ жанговар қудрат

– كِفَاحِيَّةٌ жанговарлик; жангга лаёқатлилик, жанговар руҳ

– مُكَافَحَةٌ кураш

I كَفَرَ (у) كُفْرٌ، كَفْرٌ 1) (бирор н. билан) ёпмоқ (بِ); бекитмоқ; 2) кофир бўлмоқ; динсиз бўлмоқ; динга ишонмаслик (بِ); ~ بِاللّٰهِ Оллоҳга ишонмаслик; 3) (бирор н. учун) миннатдор бўлмаслик (بِ ёки туш к.); ~ النِّعْمَةَ ёки ~ بِالنِّعْمَةِ неъматга ношукур бўлмоқ; II كَفَّرَ 1) яширмоқ; бекитмоқ, ёпмоқ; 2 (н. ни н билан дир) ювмоқ (بِ, عَنْ); ~ عَنْ ذَنْبِهِ гуноҳни ювмоқ; 3) (н. ни н. билан дир) силлиқламоқ, текисламоқ (بِ, عَنْ) 4) (к. нидир) кечирмоқ (عَنْ ёки لِـ); ~ لَهَا ذَنْبَهَا у унинг (мн.) гуноҳидан ўтди; ~ الْخَطَأَ عَنْهُ у унинг хатосини кечирди; 5) (к. нингдир) имонини сусглатмоқ; динга ишонмовчи қилмоқ; кимнидир кофирга чиқармоқ; 6) динсиз деб ҳисобламоқ; динсиз деб айбланмоқ; IV أَكْفَرَ қар. II 4), 5)

– تَكْفِيرٌ 1) яшириш, бекитиш, ёпиш; 2) (н. нидир) кечириш (عَنْ); ~اً عَنْ ... ...ни кечирсин учун, ...ни кечирсин деб; динсизликда айблаш; 4) диндан қайтиш

– كَافِرٌ кўп. كُفَّارٌ، كَفَرَةٌ، كِفَارٌ 1. 1) шунингдек. ~ بِالنِّعْمَةِ ношукур; 2) кофир, динсиз; 2. худосиз; кофир; الـ~ونَ кофирлар, динсизлар; ◊ ~ جُوعٌ қаттиқ очлик; الْجُوعُ ~ لَا يَرْحَمُ очлик кофирдир, у раҳмсиз

– كَافِرٌ[1] қоронғи тун

– كَافِرٌ[2] ерга дон тикувчи деҳқон

– كَافِرَةٌ кўп. كَوَافِرُ، ~ـاتٌ сўзидан, мн.

– كَافُورٌ кўп. كَوَافِيرُ 1) бот. кофур (камфара) дарахти; камфара; زَيْتُ الـ~ камфара ёғи

– كَافُورٌ[2] бот. 1) гул чаноғи, чанг; 2) меванинг чангланадиган косаси

– كَفَّارَةٌ 1) каффорат; 2) гуноҳни ювиш учун бериладиган хайр-садақа; 3) гуноҳни ювиш учун тутилган рўза

– كَفْرٌ[1] кўп. كُفُورٌ унча катта бўлмаган қишлоқ, қишлоқча; қабр, қабристон; أَهْلُ الْكُفُورِ қабристондаги ўликлар (ўтганлар)

– كُفْرٌ[2]، كَفْرٌ 1) худосизлик, динсизлик; ~ بِاللّٰهِ Оллоҳга куфрлик қилиш, Оллоҳ динини оёқости қилиш, Оллоҳни таҳқирлаш; سَكَتَ دَهْرًا وَنَطَقَ ~اً мтл. индамай туриб-туриб, куфрона гап гапирди; 2) ношукурлик, кўрнамаклик

– كَفْرٌ[3] бекитиш, устини ёпиш

– كَفْرَانُ халқ. 1) аччиғи чиққан, асабийлашган; норози бўлган; 2) зерикарли

– كُفْرَانٌ = كُفْرٌ ; ~ بِالنِّعْمَةِ куфрони неъматлик, кўрнамаклик

– كُفْرَى = كَافُورٌ

– كُفْرِيَّاتٌ кўп. куфроний шеърлар

– كَفُورٌ ношукур, кўрнамак

I كَفِسَ (а) كَفَسٌ қийшиқ оёқли бўлмоқ

– أَكْفَسُ мн. كَفْسَاءُ кўп. كُفْسٌ қийшиқ оёқли

كَفْكَفَ 1) тўхтатмоқ, артмоқ (кўз ёши ҳақида); 2) (н. дандир) четга чиқмоқ, узоқлашмоқ (عَنْ); تَكَفْكَفَ (н. дандир) четга чиқмоқ, йироқлашмоқ

I كَفَلَ (у) كَفَالَةٌ 1) таъминламоқ, кафолатламоқ, ўз зиммасига олмоқ, кафилликка олмоқ; 2) (к. ҳақдадир) ғамхўрлик қилмоқ; (к.

гадир) васий бўлмоқ; II كَفَّلَ 1) таъминламоқ, боқмоқ, васийлик қилмоқ; 2) масъулият юкламоқ; 3) кафилликка бермоқ; III كَافَلَ ўзаро шартлашиб, битишиб, келишиб олмоқ; IV أَكْفَلَ (*к. нидир*) кафил қилмоқ; V تَكَفَّلَ (*н. учундир*) кафолатни ўз устига олмоқ, ўз устига масъулиятни олмоқ; VI تَكَافَلَ бир-бири учун кафил бўлмоқ; (*к. ёки н. учундир*) биргалашиб ўз устига кафолат, масъулиятни олмоқ (فى); бирдамлик кўрсатмоқ; VIII اِكْتَفَلَ: 1) الْبَعِيرَ ~ туяга миниб, устининг маълум қисмини эгалламоқ; 2) (*к. нидир*) ўзининг орқасига мингаштирмоқ (ب)

— تَكَافُلٌ ўзаро кафолат; кафиллик; бирдамлик; بِالـ~ وَ التَّضَامُنِ бирдамлик билан, бирдам бўлиб

— كَافِلٌ *кўп.* كُفَّلٌ 1) кафил, кафил бўлган киши; 2) васий

— كَفَالَةٌ *кўп.* ~َاتٌ 1) кафолат; 2) таъминлаш; гаров; гарантия; أَفْرَجَ عَنْهُ بِـ~ مَالِيَّةٍ кимнидир гаров олиб кафилликка бермоқ

— كَفَلٌ *кўп.* أَكْفَالٌ кет, думба

— كِفْلٌ[1] 1) улуш, ҳисса; 2) ~َيْنِ икки баравар; ذُو الـ~ Зулкифл (*пайғамбарлардан бирлари исмлари*)

— كِفْلٌ[2] минишдан олдин туянинг ўркачига тўшаладиган мато

— كُفُولَةٌ *кўп.* ~َاتٌ болалар сочиғи

— كَفِيلٌ *мз. мн.* 1. 1) амалий натижа берадиган, эффектив; 2) (*н. нидир*) таъмин этадиган, кафолатлайдиган, гарантиялайдиган (ب); (*н. гадир*) етарли (ب); 2. *кўп.* كُفَلَاءُ 1) кафил, кафил бўлган киши; 2) васий

— مُكْفُولٌ таъминланган, кафолатланган, гарантияланган

I كَفَنَ (*и*) كَفْنٌ кафанламоқ, кафанга ўрамоқ; II كَفَّنَ кафанлантирмоқ; V تَكَفَّنَ кафанга ўралган бўлмоқ

— كَفْنٌ тузсиз, тузи йўқ, чучук

— كَفَنٌ *кўп.* أَكْفَانٌ кафан; أُدْرِجَ هٰذَا فِى أَكْفَانِ الزَّمَنِ وَ التَّارِيخِ *мажҳ. маж.* бу энди афсоналар қаторига ўтиб кетди; مَا يَبْكِى عَلَى الْمَيِّتِ إِلَّا ~ُهُ *мтл.* ўлганга фақат кафани аза тутади холос (*ўлган одамнинг тез унутиб юборилиши ҳақида гапирилади*)

— مُكَفَّنٌ кафанланган

(كفهر) اِكْفَهَرَّ 1) қоронғи, ғира-шира бўлмоқ; қора булутлар билан қопланмоқ (*осмон ҳақида*); 2) қовоқ осиб, хафалик билан қарамоқ

— اِكْفِهْرَارٌ қоронғилик, зим-зиёлик, зимистонлик

— مُكْفَهِرٌّ қоронғи; қовоғи осилган

I كَفَى (*и*) كِفَايَةٌ 1) етарли бўлмоқ; кифоя қилмоқ; وَ~! етар!, бўлди!; لَا (مَا، لَمْ) ... وَ ~ بَلْ ... нафақат бу, ҳатто ... ҳам; يَكْفِى! етар!, бўлди!, кифоя қилади!; يَكْفِى الْقَوْلُ إِنَّ ... шуни айтиш етарлики (кифояки), ...; بِالتَّوَاضُعِ رِفْعَةً ~ камол топмоқ учун тавозе кифоядир; 2) қутқармоқ; كَفَانِى مُؤُونَةَ الرَّدِّ у мени жавоб бериш машаққатидан қутқарди; كَفَاهُ عَدُوَّهُ кимнидир душмандан ҳимоя қилмоқ; ~ اللّٰهُ الشَّرَّ! худо, ўзинг асра (сақла!); 3) кифоялантирмоқ, таъминламоқ; ~ نَفْسَهُ بِنَفْسِهِ ўзини ўзи таъминламоқ; II كَفَّى тўла таъминламоқ; III كَافَى мукофотламоқ, (*н. биландир*) тақдирламоқ (ب); VIII اِكْتَفَى (*н. дандир*) қониқмоқ, кифояланмоқ (ب); X اِسْتَكْفَى 1) кифоя, етарли деб билмоқ; қониқмоқ; 2) (*к. гадир*) топширмоқ, топшириқ бермоқ; имкон бор нарсаларнинг ҳаммасини қилмоқ; (*к. гадир*) тўла ишонмоқ, суянмоқ

— اِكْتِفَاءٌ кифояланганлик, қониққанлик; ◊ الـ~ُ الذَّاتِىُّ *иқт.* автаркия (*бошқа давлатлар иқтисодига боғлиқ бўлмаган мустақил миллий хўжалик яратишга қаратилган сиёсат*); عَمَدَ الـ~ الذَّاتِىِّ ўз ресурсларига таянмоқ

— كَافٍ *мн.* كَافِيَةٌ 1) етарли, кифоялантирадиган; كَافِينَا أَنْ ... бизга шуниси ҳам кифояки, ...; 2) *кўп.* كُفَاةٌ қўлидан иш келадиган, моҳир, иқтидорли

— كِفَايَةٌ *кўп.* ~َاتٌ 1) етарлилик, кифоялилик; зарур миқдор; بِالـ~ етарли даражада; بِقَدْرِ الـ~ керакли даражада; قَصُرَ عَنْ ~ِـهِ кимнидир қониқтирадиган ҳолда бўлмаслик; 2) қисм, бўлак, улуш, ҳисса; 3) иқтидор, қобилият; الْآلَةِ ~ машина қуввати, кучи; ذَاتُ الـ~ الْإِنْتَاجِيَّةِ الْكُبْرَى юқори қувватли дастгоҳ; عَدَمُ الـ~ а) яроқсизлик, иқтидорсизлик; б) етарли эмаслик, кифоя эмаслик; ~ عِلْمِيَّةٌ илмий даража, илмий унвон

— كَفِىٌّ 1) иқтидорли; 2) етарли, кифоя қиладиган

— مُكَافَأَةٌ *кўп.* مُكَافَآتٌ мукофот; товон

كَكْمٌ какку

(ككى) كَاكَى III қақилламоқ (*товуқ ҳақида*); ғағилламоқ (*ўрдак ҳақида*); қичқирмоқ (*чайка ҳақида*)

كُولٌّ = كُلٌّ

I كَلَّ (*а/и*) كَلَالٌ، كَلٌّ 1) чарчамоқ, ҳормоқ; куч (қувват)дан кетмоқ, кучсизланмоқ; لَا يَكِلُّ чарчамайдиган, ҳормайдиган; 2) ўтмаслашмоқ, ўтмас бўлиб қолмоқ (*мас., қилич ҳақида*); II كَلَّلَ 1) тож кийдирмоқ; никоҳламоқ, никоҳ қилмоқ (*христианларда*); 2) (*н. биландир*) якунламоқ (ب); بِالْغَارِ ~ дафна (лавра) дан ясалган чамбар кийгизмоқ; بِالنَّجَاحِ ~ ютуқ (муваффақият) билан якунланмоқ; IV أَكَلَّ чарчатмоқ, ҳоритмоқ, ҳолдан тойдирмоқ, кучсизлантирмоқ; V تَكَلَّلَ 1) никоҳланмоқ; عَلَيْهَا ~ у у (*мн.*) билан никоҳланди; 2) (*бирор н. билан*) якунланмоқ (ب); بِالنَّجَاحِ ~ муваффақият билан якунланмоқ

— إِكْلِيلٌ *кўп.* أَكَالِيلُ 1) гулчамбар, гултож; مِنَ الزَّهْرِ ~ гулчамбар, гирлянд; مِنَ الْغَارِ ~ дафна (лавра) дан ясалган чамбар; 2) тож;

тиллақош; شَوْكِيٌّ ~ тиканли чамбар (*азоб-уқубат чекиш ёки ўз-ўзини қийнаш рамзи*); 3) ой ёки қуёш қўрғони, тожи; ореол, ёруғлик гардиши; нурчамбар (*христианларда: санамлар сувратлари боши тепасидаги*); الْـ~ الْجَنُوبِيُّ *астр.* Жануб Тожи; الْـ~ الشَّمَالِيُّ *астр.* Шимол Тожи; 4) никоҳланиш, никоҳдан ўтиш; ◊ ~ الْجَبَلِ *бот.* розмарин (*хушбўй мой олинадиган бута*); ~ الْمَلِكِ *бот.* қашқарбеда, туяёнғишқа

– إِكْلِيلِيٌّ тожга, чамбарга оид; الْـ~ الدُّرْزُ *анат.* вена қон томири ямоғи; الْـ~ الْعَظْمُ пешона суяги; إِكْلِيلِيَّانِ *ик. с.* вена томири артериялари

– كَالٌّ чарчаган, ҳорган

– كَلٌّ[1] 1. 1) чарчоқ, чарчаган; 2) паст; кучсиз (*ақл, кўриш қуввати ҳақида*); 2. юк; оғирлик, қийинчилик, машаққат; كَانَ ~اً عَلَيْهِ кимгадир юк бўлмоқ

– كَلٌّ[2] 1) оила, бола-чақа, уй учи; 2) етим; ота-онаси йўқ киши

– كُلٌّ 1. бутун, бутунлик, ҳамма, барча; ~ وَاحِدٍ *ёки* ~ مَجْمُوعٍ барчаси, бутун ҳаммаси; борининг ҳаммаси; ~كَ борча олганда; بِالْـ~ умуман, бутунлай, бутунича; ~ لَا يَتَجَزَّأُ бўлинмас бутунлик; 2. ҳамма, барча; ҳар бир; وَ ~ كُلُّهُمْ وَ ~ وَاحِدٍ (~ أَحَدٍ) مِنْهُمْ *ёки* مِنْهُمْ уларнинг барчаси ва ҳар бири; ~ وَاحِدَةٍ ҳар бир (*мн.*); الْـ~ حُسْنٌ яхши ном-ҳамма нарсадан улуғ; السُّمْعَةُ هُوَ الْـ~ فِي الْـ~ бeистисно ҳамма; بِلَا اسْتِثْنَاءٍ الْـ~ يَعْرِفُهُ هٰكَذَا уни ҳамма шундай деб билади; ~ شَيْءٍ ҳаммаси; فِي ~ مِنَ الْبَلَدَيْنِ ҳар икки шаҳарнинг бирида; ذَهَبَ ~ مِنْ أَحْمَدَ وَمُحَمَّدٍ وَسَلِيمٍ Аҳмад ҳам, Муҳаммад ҳам, Салим ҳам кетди; ~ مَا ... ...ган ҳамма нарса; ~ يَوْمٍ ҳар бир кун; ҳар кун; الْيَوْمَ ~ـَهُ *ёки* ~ الْيَوْمِ кун бўйи, бутун кун бўйи; اللَّيْلَةَ ~ـَهَا *ёки* ~ اللَّيْلَةِ бутун кеч давомида; الْأَيَّامَ ~ـَهَا *ёки* ~ الْأَيَّامِ ҳамма кунлари; فِي ~ وَقْتٍ وَفِي ~ مَكَانٍ ҳар вақт ва ҳар ерда; ◊ عَلَى ~ شَيْءٍ كَانَ ҳар нима бўлганда ҳам, нима бўлганда ҳам; *ёки* عَلَى ~ حَالٍ ҳар қандай ҳолда ҳам; مِنْ ~ بُدٍّ албатта, шаксиз; أَدْرَكَ ~ الْإِدْرَاكِ жуда яхши тушунмоқ (идрок қилмоқ); إِنَّ السَّعَادَةَ ~ السَّعَادَةِ فِي ... энг катта (тўла) бахт ...дадир; هُوَ الْعَالِمُ ~ الْعَالِمِ у жуда катта олим; ~مَا ҳар сафар ...ганда, ... бўла бориши билан; ~مَا ... ~مَا ... қанча катта бўлса, ... шунча катта бўлади; ...ганда, ... бўла бориши билан; ...ган даражада; ...са, шунча ...; ~مَا فَكَّرَ فِي هٰذَا الْأَمْرِ (~مَا) اشْتَدَّ قَلَقُهُ у бу иш ҳақида қанча ўйласа, унинг безовталиги шунча ортар эди; وَ~ سُخْطٍ وَأَلَمٍ мен ғазаб ва аламга тўлиб кетдим

– كَلَّا 1) йўқ, мутлақо йўқ!; ~ وَأَلْفُ ~! йўқ, минг марта йўқ!, мутлақо йўқ!; 2) албатта, чиндан ҳам, ростдан ҳам; ~ لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ *қур.* чиндан ҳам, агар у (*бундай гумроҳликдан*) тўхтамаса, ... биз унинг пешона сочидан албатта тутамиз ...; ◊ ~ وَلَا жуда қисқа, жуда оз, озгина

– كَلَالٌ чарчоқлик, ҳолсизлик, ҳорганлик

– كَلَالَةٌ 1) чарчоқлик, ҳолсизлик; ҳорганлик; 2) узоқ қариндошлик; هُوَ ابْنُ عَمٍّ ~ *ёки* هُوَ ابْنُ عَمِّ الْـ~ у узоқ қариндошдир

– كَلَلٌ чарчоқлик, ҳолсизлик, ҳоранлик; بِدُونِ ~ وَمَلَلٍ чарчамай, ҳормай-толмай, тўхтовсиз

– كُلَّةٌ (*сол.* جُلَّة[1]) *кўп.* كُلَلٌ 1) снаряд; бомба; 2) *спорт.* ядро; أَلْعَابُ الْـ~ ядрода машқ қилиш

– كِلَّةٌ *кўп.* كِلَلٌ пашшахона

– كَلِيلٌ 1) чарчоқ, ҳорғин; 2) паст, кучсиз (*ақл, кўриш қуввати ҳақида*); سَيْفٌ ~ الْحَدِّ тиғи ўтмаслашган қилич; رَجُلٌ ~ الطَّرْفِ кўзи хира одам; رَجُلٌ ~ اللِّسَانِ гапи ўтмайдиган одам

– كُلِّيٌّ 1) тўла, бутунлай (*ой ва қуёш тутилиши ҳақида*); мутлақо, тўла, тутлоқ; جُنُونٌ ~ тўла жиннилик, ақлдан озганлик; الْـ~ الْبُعْدُ *муз.* октава; 2) универсал, ҳамма нарсани қила оладиган; ~ الْقُدْرَةِ ҳар нарсага қудрати етадиган; ~ الْمَعْرِفَةِ ҳар нарсани биладиган, ҳар нарсадан хабардор; ~ الْوُجُودِ ҳар ерда ҳозир (*бор*)

– كُلِّيَّةٌ 1) бутунлик, тўлалик; بِالْـ~ тўла, мутлақо; тўлалигича; بِـ~ـنَا биз ҳаммамиз; فِي ~ـهِ وَجُزْئِيَّاتِهِ бутунлай ва қисман; ~ бутунлай, тўлалигича; 2) *кўп.* كُلِّيَّاتٌ а) *фалс.* умумий тушунча; б) коллеж; факультет; *ҳарб.* олий мактаб; *огз.* университет; ~ الْعُلُومِ гуманитар фанлар факультети; ~ الْآدَابِ филология факультети

– مُكَلَّلٌ 1) тож кийдирилган; 2) никоҳланган; хотин олган (уйланган); ◊ رَوْضَةٌ ~ـَةٌ гулларга бурканган боғ

كِلَا *мн.* ҳар иккиси; قَرَأْتُ الْكِتَابَيْنِ كِلَيْهِمَا *ёки* قَرَأْتُ كِلَا الْكِتَابَيْنِ мен ҳар икки китобни ўқиб чиқдим; قَرَأْتُ الْمَقَالَتَيْنِ كِلْتَيْهِمَا *ёки* قَرَأْتُ كِلْتَي الْمَقَالَتَيْنِ мен ҳар икки мақолани ўқиб чиқдим; عَلَى كِلَا الْوَجْهَيْنِ ҳар икки ҳолда; كِلَا الْجَانِبَيْنِ (الطَّرَفَيْنِ) ҳар икки томон (*тараф*); كَانَ كِلَاهُمَا جَمِيلًا уларнинг ҳар иккови ҳам чиройли эдилар; كِلْتَا النَّظَرِيَّتَيْنِ خَاطِئَةٌ бу ҳар икки назария ҳам хатодир

كِلَاسِيكِيٌّ классик, мумтоз

كَلَأَ I (а) كَلْءٌ، كِلَاءَةٌ 1) кузатмоқ, қарамоқ; (*кўз билан*) кузатмоқ; 2) сақламоқ, асрамоқ, ҳимоя қилмоқ, эҳтиёт қилмоқ; كَلَأَهُ اللّٰهُ بِرِعَايَتِهِ! *дин.* Оллоҳ уни ўз паноҳида сақласин!; VIII اِكْتَلَأَ: ~تْ عَيْنُهُ ухламаслик, уйғоқ бўлмоқ

– كَالِئٌ насия

– كِلَاءَةٌ، كِلَاءٌ қўриқлаш, сақлаш; ҳимоя, паноҳ

– كَلَأٌ кўп. أَكْلَاءٌ 1) яйлов; 2) ўт, ўт-ўлан, ем

– كَلُوءٌ уйғоқ; الْعَيْنِ ~ кўзни юммайдиган

– مُكَلَّأٌ лангар ташлаб тўхтаб туриладиган жой

I كَلِبَ (а) كَلَبٌ 1) қутурмоқ; қутуриш касалига йўлиқмоқ; 2) қутуриб ғазабга минмоқ; 3) (н. нингдир) талабгори бўлмоқ (عَلَى); II كَلَّبَ 1) (итни) ўргатмоқ; 2) (н. гадир) қаттиқ чанг солмоқ (فِي); VI تَكَالَبَ 1) (бирор к. ёки н. ортидан) қутуриб қувмоқ (عَلَى); 2) махлуққа айланиб кетмоқ (қолмоқ); VII انْكَلَبَ қутурган бўлмоқ (ит ҳақида); X اسْتَكْلَبَ 1) қутурган бўлмоқ; қутурмоқ; 2) ғазабга минмоқ; 3) (бирор н. нинг) талабгори бўлмоқ (عَلَى)

– تَكَالُبٌ 1) қаттиқ қувиш; 2) ғазабга миниш; ҳирс, иштиёқ, ташналик

– كَلَّابٌ итларнинг эгаси; итбоқар, сагбон

– كُلَّابٌ кўп. كَلَالِيبُ узун дастали илгак, чангак

– كَلَّابَةٌ кўп. اتٌ — қисқич (жарроҳликдагиси ҳам); омбур

– كِلَابِيٌّ итга оид

– كَلْبٌ[1] кўп. كِلَابٌ ит; الْاسْتِكْشَافُ ~ الْبُولِيسِيُّ ёки ~ الـ исковуч ит; изқувар ит; الْأَسْكِيمُو ~ лайча; الْحِرَاسَةِ ~ пойлоқчи ит; ~ سَلَاقِيٌّ чопиш (югуриш) да қатнашадиган ит; الْكِلَابُ الضَّالَّةُ уйсиз, эгасиз, дарбадар итлар; ◊ السِّجَّةِ ~ дона (шашкага ўхшаган ўйинда); шахм. оғз. пиёда; الْأَكْبَرُ ~ الـ астр. Катта ит юлдузлар туркуми; الْأَصْغَرُ ~ الـ астр. Кичик ит юлдузлар туркуми; الْبَحْرِ ~ акула; الْمَاءِ ~ а) бобр, сув қундузи; б) қундуз

– كَلِبٌ[2] итфеъл, итсифат; ـَةٌ ~ امْرَأَةٌ итфеъл аёл

– كَلَبٌ 1) шунингдек: ~ الـ دَاءُ ёки ~ الـ مَرَضُ қутуриш, сувдан қўрқиш касаллиги; ~ الـ دَارُ сувдан қўрқиш касаллиги шифохонаси; 2) қаттиқ ташналик, чанқоқлик

– كَلِبٌ، كَلْبَانُ 1) қутурган; 2) ҳирс, иштиёқ, хасислик

– كَلْبَةٌ 1) урғочи ит, қанжиқ; 2) тикон, тиканак; ◊ كَلْبَتَانِ ик. с. омбур

– كَلْبِيٌّ 1. итга оид, итга тегишли; 2. фалс. киник, синик (XVIII асрда пайдо бўлган шахс ахлоқий, этик ва бошқа одоб талабларини очиқдан-очиқ тан олмаслик ғояларини тарғиб қилувчи фалсафа тарафдори)

– كُلَّابٌ = كَلُّوبٌ

– كَلُّوبٌ кўп. اتٌ — газ чироғи (лампаси)

– كَلُوبٌ кўп. اتٌ — клуб

– كَلِيبٌ = كَلْبٌ

– مُكَلِّبٌ итларни овга ўргатувчи

كَلْبَشٌ қўлкишан

كِلْتٌ кельтлар (халқ)

– كِلْتِيٌّ 1. кельтларга оид; ـَةُ ~ الـ кельт тили; 2. Кельт, кельт кишиси

كِلْتَا кар. كِلَا

كَلْثَمَ = كَلْتَمَ

كَلْثَمَ ёноғи кенг (ёноқ суяклари чиққан, ялпоқюз) бўлмоқ

– مُكَلْثَمٌ، كُلْثُومٌ ёноғи кенг, ёноқ суяклари чиққан, ёлпоқюз

I كَلَحَ (а) كُلُوحٌ 1) қош-қовоқ осиб қарамоқ; 2) ахшайиб, ранги ўчиб кетмоқ; IV أَكْلَحَ қовоқ уймоқ, қош-қовоқ солмоқ; V تَكَلَّحَ қош-қовоқ солинмоқ, ўшшаймоқ, ҳўмраймоқ

– كَالِحٌ қош-қовоғи солинган, ўшшайган, ҳўмрайган; الْوَجْهِ ~ юзи ҳўмрайган

– كَلْحَةٌ оғиз; ком, дом (ваҳший ҳайвонлар, балиқлар ҳақида)

كَلَخٌ 1) аммониак; 2) бот. аммонийли дорема (ўсимлик)

كَلْدَانُ жам. тар. халдейлар (мелоддан аввалги VII асрда Янги Бобил давлатини ташкил этган сомийлар қабиласи)

– كَلْدَانِيٌّ 1. халдейларга оид; ـَةُ ~ الـ اللُّغَةُ халдей тили; 2. халдей, халдей кишиси

كَلَارٌ кўп. اتٌ — омбор

– كَلَارْجِيٌّ кўп. كَلَارْجِيَّةٌ омборчи

كِلَاسِيكِيٌّ 1. классик, мумтоз; 2. классик, мумтоз адабиёт вакили

– كِلَاسِيكِيَّةٌ классицизм (санъат ва адабиётдаги ижодий метод)

كَلَاكْسٌ، كَلَاكْسُونٌ кўп. اتٌ — автомобиль ва б. ларда механик сигнал тури

(كلس) II كَلَّسَ 1) сувамоқ, оҳак билан қопламоқ, бекитмоқ, оқламоқ; 2) калийлаштирмоқ; оҳакка айлантирмоқ; V تَكَلَّسَ 1) оҳакка айлантирмоқ; 2) сувалган бўлмоқ

– كَلَّاسٌ оҳак тайёрлайдиган уста

– كَلَّاسَةٌ кўп. اتٌ — оҳак пиширадиган хумдон, оҳак хумдони

– كِلْسٌ оҳак; حَيٌّ ~ сўндирилмаган оҳак; مُطْفَأٌ ~ сўндирилган (ўлган) оҳак; ~ الـ لَبَنُ суюлтирилган оҳак; الْمُتَبَلْوِرِ ~ الـ كَرْبُونَاتُ кальцит, оҳак шпати; ~ الـ حَجَرُ оҳактош

– كَلْسَةٌ кўп. اتٌ — пайпоқ

– كِلْسِيٌّ оҳакка оид; ~ حَجَرٌ оҳактош

كَلْسِيُومٌ кимё. кальций; ~ الـ أُكْسِيدُ сўндирилган оҳак, кальций оксиди

I (كلف) كَلَفَ (а) كَلْفٌ боқмоқ (ҳайвонни), қарамоқ (ҳайвонга); كَلِفَ (а) كَلَفٌ 1) сепкилли бўлмоқ (юз ҳақида); 2) (к. нидир) севмоқ, (к. гадир) боғланиб қолмоқ (بِ ёки туш. к.); (к. ёки н. билан)

қизиқмоқ, ишқибозлик қилмоқ (ب); II كَلَّفَ 1) масъул қилмоқ, масъулият юкламоқ; (*н. нидир*) топширмоқ (ب) خاطِرَهُ ~ а) кимнидир безовта қилмоқ; б) ўзини қийнамоқ, безовта қилмоқ; ... ~ نَفْسَهُ الْعَناءَ (الْمَؤُونَةَ) ...нинг машаққатини ўз устига олмоқ; 2) (*солиқ*) солмоқ; 3) (*н. билан дир кўйилакка*) ишлов бермоқ (ب) 4) тушмоқ; مَهْما ~ـهُ هٰذا غالِيًا! *кўч. ва ўз м.* бу унга қимматга тушди; الْأَمْرُ ~ а) қанчага тушмасин, неча пул бўлса ҳам; б) нима бўлса ҳам; ◊ عَلَى الْخِزانَةِ ~ хазинага қийинчилик (оғирлик) келтирмоқ; ~ اسْمَهُ أَرْضًا (مُلْكًا) кимнингдир номига ер (мулк)ни рўйхатдан ўтказмоқ; V تَكَلَّفَ (*бирор иш*) машаққатини ўз устига олмоқ; (*н. билан дир*) ўзини қийнамоқ (ب); 2) қийинчилик, оғирлик тортмоқ; لَمْ يَتَكَلَّفْ جُهْدًا у ҳеч қандай қийинчилик тортмади; 3) турмоқ (*мас., неча пул туради*); 4) ўзини ... қилиб кўрсатмоқ, (*бирор н. да*) ғайритабиий тус олмоқ; الْاِبْتِسامَةَ ~ сохта, ёлғондакам жилмаймоқ; 5) қисинмоқ, уялмоқ; VI تَكالَفَ биргалашиб уринмоқ; (*бирор н. учун*) жипслашмоқ, бирлашмоқ (عَلَى); X اسْتَكْلَفَ қийинчилик деб ҳисобламоқ (билмоқ)

– كَلَفٌ *кўп.* كُلْفٌ *мн.* كَلْفاءُ, أَكْلَفُ сепкилли, сепкил тошган; сепкил босган; чўтир

– تَكالِيفُ *кўп.* 1) баҳо, нарх; 2) сафлар; الْاِنْتاجِ ~ ишлабчиқариш шарт-шароитлари; الْمَعِيشَةِ ~ ҳаёт кечириш учун қилинадиган сарфлар; 3) солиқлар

– تَكَلُّفٌ *кўп.* اتٌ — 1) такаллуф, ғайритабиийлик, сохталик; تَكَلُّفاتٌ بادِيَةٌ ғайритабиий такаллуф; 2) уялиш, хижолат тортиш; بِدُونِ ~ уялмай, тортинмай; хижолат тортмай; адабсизлик бўлади деб ўтирмай

– تَكْلِفَةٌ 1) меҳнат сарфлаш; 2) баҳо, нарх; ~ الْـ سِعْرُ (ثَمَنُ) таннарх; ~ الْاِنْتاجِ ишлаб чиқариш сарфлари; ~ الْـ سِعْرُ (ثَمَنُ) الْأَساسِيُّ (الْأَوَّلِيُّ) *ёки* таннарх

– تَكْلِيفٌ *кўп.* تَكالِيفُ 1) топшириқ, (*бирор к елкасига*) юклаш; 2) (*солиқ*) солиш; 3) мажбурият; хизмат; سِنُّ الْـ~ ёши етиш (*диний мажбуриятларни бажарадиган ёшга етиш*); 4) меҳнат; расмий маросимлар, расмиятчиликлар; بِلا ~ ҳеч қандай меҳнатсиз; расмиятчиликсиз; لا ~ بَيْنَ الْأَصْدِقاءِ! дўстлар ўртасида расмиятчилик йўқ!

– كَلّافٌ молбоқар; мол ҳайдовчи; чўпон, подачи

– كُلْفٌ[1] *кўп.* أَكْلافٌ нарх, баҳо; أَكْلافُ الْمَعِيشَةِ яшаш қиймати

– كُلْفٌ[2] сепкиллар; доғ; қора билан қизил ўртасидаги бўғиқ ранг (*бетда пайдо бўладиган*); الْـ~ عَلَى وَجْهِ الشَّمْسِ Қуёш юзидаги доғлар

– كُلْفَةٌ *кўп.* كُلَفٌ 1) оғирлик, меҳнат; 2) сунъийлик, ясамалик, зўракилик; ғайритабиийлик, расмиятчилик; بِلا ~ бемалол, ўзини эркин тутиб; 3) нарх, баҳо; سِعْرُ الْـ~ таннарх; الْاِنْتاجِ الْمُقارَنَةُ ~ ишлаб чиқаришнинг нисбий қиймати; الْحَياةِ ~ ҳаёт қиймати; 4) безак (*кўйлакдаги*); 5) буғдойранг, буғдойранглилик

– مُتَكَلَّفٌ сунъийлик, ясамалилик, зўракилик, сохтакорлик; جِدٌّ ~ сунъий жиддийлик, ёлғон жиддийлик

– مُكَلَّفٌ 1. 1) (*солиқ*) тўлайдиган; 2) етук, ёши етган, тўла ҳуқуқли; масъул; ҳарбий хизматга мажбур, (*ҳарбийга*) чақирилувчи; غَيْرُ ~ ҳарбий хизмат мажбуриятидан озод қилинган; 3) қиммат, қимматбаҳо; 2. (*солиқ*) тўловчи; ◊ عَلَى اسْمِهِ (بِاسْمِهِ) ~ бирор киши номига рўйхатдан ўтказилган (*мулк ҳақида*)

– مُكَلَّفَةٌ *кўп.* اتٌ — ерлар рўйхатга олинган дафтар (китоб)

كَلْفَنَ гальванизациялаштирмоқ

– كَلْفانِيٌّ[1] гальваник; بَطّارِيَّةٌ ~ـةٌ гальваник батарея

– كَلْفانِيٌّ[2] *тар.* 1. кальвинизмга оид, 2. кальвинист

– كَلْفانِيَّةٌ кальвинизм

كَلْفَتَ 1) яширмоқ, бекитмоқ; 2) (*н. нидир*) қўл ичида қилмоқ

– كَلْفَتَةٌ 1) яшириш, бекитиш; 2) қўл учида қилинган иш

كَلَكٌ *кўп.* أَكْلاكٌ, اتٌ — барка (*юк ташийдиган ясси кема*); сол, паром (*Ироқда*)

كَلْكَلَ қадоқли бўлмоқ (*қўллар ҳақида*)

– كَلْكَلٌ = كَلْكالٌ

– كَلْكَلٌ *кўп.* كَلاكِلُ кўкракнинг юқори қисми; ◊ ... عَلَى ... بِـ~ـهِ (أَناخَ) نَزَلَ оғирлигини солмоқ, устига ётиб олиб зўр бермоқ; ...нинг устига оғирлигини ташламоқ; سَحَقَ بِـ~ـهِ ўз оғирлиги билан босиб кетмоқ, босиб ўлдирмоқ

– مُكَلْكَلٌ қадоқли (*қўл ҳақида*)

كلم *қисқ.* كِيلُومِتْرٌ *дан.*

I كَلَمَ (*и*) كَلْمٌ 1) ярадор қилмоқ; 2) хафа қилмоқ; II كَلَّمَ (*к. билан дир*) гаплаша, бошламоқ, гаплашишга уринмоқ; гапирмоқ; сўзлашмоқ; بِالتِّلِيفُونِ ~ـهُ ким билан дир телефонда сўзлашмоқ; 2) ярадор қилмоқ; 3) жароҳатламоқ, яраламоқ; III كالَمَ суҳбатлашмоқ, сўзлашмоқ; V تَكَلَّمَ (*қандайдир тилда*) гапирмоқ (*туш к. ёки* ب); (*к. билан дир н. ҳақдадир*) гаплашмоқ, суҳбатлашмоқ (فِي, عَنْ, مَعَ); بِاللُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ ~ араб тилида гаплашмоқ; VI تَكالَمَ = III

– تِكْلامٌ, تِكْلامَةٌ 1. сўзга уста; сўзамол; 2. нотиқ, маҳмадона, қизилсўз

– تَكَلُّمٌ гапириш, сўзлашиш; гап, нутқ, сўзлашув

– كَلامٌ (*ўзаро боғланган*) сўзлар; гап, фраза; нутқ, суҳбат, сўзлашув, тил; جَمِيلٌ ~ (*н. ҳақдадир айтилган*) чиройли сўзлар (عَنْ); فارِغٌ ~ бемаънилик, бемаъни гап-сўз; абсурд; كَثِيرُ الْـ~ сергап, вайсақи; بِالْـ~ а) сўз билан; б) гапда (*ишда эмас*); بِـ~

آخَر бошқача айтганда; ... أَوْضَح ~ وَ بـ~ аниқроқ қилиб айтганда; بَيْنَنَا الـ~ ўзаро айтганда; لَيْسَ بَيْنَهُ وَ بَيْنِي ~ أَوْ سَلَامٌ мен билан унинг ўртасида ҳеч қандай умумийлик йўқ; ◊ عِلْمُ الـ~ илми калом; أَهْلُ الـ~ аҳли калом, илми калом фалсафасининг вакили

– كَلَامِيٌّ 1) сўздаги, сўз билан ифодаланган; حَرْبٌ ~ـة даҳанаки (оғзаки) жанг; الْفَنُّ الـ~ сўз санъати; 2) *юр. – шар.* калом илмига оид; 3) каломий; الْمَسَائِلُ الـ~ـة калом илмига оид масалалар

– كَلْمٌ *кўп.* كُلُومٌ, كِلَامٌ яра, яраланиш, жароҳат олиш

– تِكْلَامٌ = كِلْمَانِيٌّ

– كَلِمَةٌ, كِلْمَةٌ *кўп.* ـاتٌ — *жам.* كَلِمٌ 1) сўз, калима; السِّرُّ ~ *кар.* (الْمُرُورِ) سِرٌّ : (النَّافِذَةُ) لَهُ الـ~ الْفَاصِلَةُ ҳал қилувчи сўзни у айтди; ~ ~ *сўзма-сўз*, айнан; 2) айтилган сўзлар, ҳикмат даражасидаги сўз; أُخْرَى بـ~ бошқача қилиб, бошқа сўзлар билан айтганда; 3) қисқа нутқ; أَلْقَى ~ қисқача нутқ сўзламоқ; 4) қасида, шеър; ◊ اتِّحَادُ الـ~ ҳамфикрлик, ҳамкорлик, сўзи бир хил бўлиш; تَقْسِيمُ الـ~ ўзаро келишмовчилик, жанжал; الْكَلِمَاتُ الْمُتَقَاطِعَةُ кроссворд (бошқотирма); الْعِلْمِ الْحَاسِمَةُ ~ фаннинг сўнгги ютуғи; لَمْ يَعْرِفِ الْعِلْمُ الـ~ الْأَخِيرَةَ фан ҳали ўзининг сўнгги хулосасини айтгани йўқ; ذُو الـ~ эътборли одам; مَسْمُوعَةٌ ~ обрў, эътибор; الْكَلِمَاتُ الْعَشْرُ *дин.* ўн амр (*христианларда*); اللّٰه ~ Қуръони карим, Каломуллоҳ.

– كَلِيمٌ *кўп.* كُلَمَاءُ 1. (*к. биландир*) сўзлашувчи; 2. суҳбатдош; *кўч. м.* карнай, рупор; ◊ اللّٰه ~ калимуллоҳ (Мусо алайҳиссалом)

– كَلِيمٌ *кўп.* أَكْلِمَةٌ гилам

– مُتَكَلَّمٌ гаплашадиган жой

– مُتَكَلِّمٌ 1. гапирувчи, суҳбатлашувчи; 2. 1) *грам.* I шахс; 2) илми калом мутахассиси; теолог; 3) (*к. ёки н. номидандир гапирувчи*) вакил; *кўч. м.* карнай, рупор

– مُكَالَمَةٌ суҳбат, сўзлашув; تِلِيفُونِيَّةٌ ~ телефон орқали сўзлашув

– مِكْلَمَانِيٌّ вайсақи, сергап

– مَكْلُومٌ 1) ярадор; 2) хафа бўлган; ◊ فُؤَادٌ ~ азоб, изтироб чекаётган юрак

كَلْفَانِيٌّ = كَلْوَانِيٌّ

كُلُور, كُلُورِين *кимё.* хлор; حَمْضُ الـ~ хлор кислотаси

كُلُورَات *кимё.* хлорат

كُلُورُور (*сол.* كُلُورِيد) *кимё.* хлорид бирикмаси, хлорид; الْبُوتَاسِيُوم ~ калий хлориди (*ўғит*); (الْكِلْس) الجير ~ хлорли оҳак; الزِّئْبَق ~ симоб хлориди, сулема; الصُّودِيُوم ~ натрий хлориди, ош тузи; الْأَمُونِيُوم ~ хлорли аммоний, навшадил (*нашатир*)

كُلُورُوفُورْم *кимё.* хлороформ

كُلُورُوفِيل хлорофил

كُلُورُور = كُلُورِيد

كُلُومِل *кимё.* каломель, хлорли симоб (*сол.* كَالُومِيل)

كَالُون = كُلُون

كُلَى (*а*) كَلِيَ буйракда оғриқ сезмоқ

– كُلْوَة *ик. с.* كُلْيَتَان *кўп.* كُلًى, كَلَاوَى *анат.* буйрак; حَصًى (رَمْل) الـ~ буйракдаги тошлар; الْغُدَّةُ فَوْقَ الـ~ буйракусти бези; الْتِهَابُ الْكُلَى *мед.* нефрит, буйрак шамоллаши

– كُلَوِيٌّ буйракка оид; الْالْتِهَابُ الـ~ *мед.* нефрит, буйрак шамоллаши; الْغُدَّةُ فَوْقَ الـ~ـة буйракусти бези

– كُلْوَة = كُلَى *кўп.* كُلْيَة

كِلِيسِرِين глицерин

كِلِيشَيْه, كِلِيشَه *кўп.* كِلِيشَيْهَات клише (*босмахоналарда сурват босадиган муҳрсимон жиҳоз*)

كَلِينِيٌّ калин (*эшик, деразалардаги*)

I كَمَّ (*а/у*) كَمٌّ тумшуқбанд осмоқ, тақмоқ; (أَفْوَاهَهُمْ) فَاهُ ~ кимнингдир оғзини ёпмоқ, овозини ўчирмоқ, кимнидир жим туришга мажбур қилмоқ; II كَمَّمَ 1) тумшуқбанд осдирмоқ, тақдирмоқ; 2) бўғмоқ (*мас., танқидни*); 3) енгни улаб тикмоқ; 4) гулламоқ, гул чиқармоқ; النَّخْلَةُ ت~ хурмо дарахти гуллади; IV أَكَمَّ 1) енгни улаб тикмоқ; 2) гулламоқ, гул чиқармоқ; النَّخْلَةُ ت~ хурмо дарахти гуллади; 3) қўйлакка енг қадамоқ

– كُمٌّ *кўп.* أَكْمَام, كِمَمَة енг; қадама енг

– كِمٌّ *кўп.* كِمَام, أَكْمَام *бот.* гулкосача

– كِمَام *кўп.* أَكِمَّة 1) тумшуқбанд; 2) тўрва, халта; тўрвахалта

– كِمَامَة *кўп.* كَمَائِم 1) тумшуқбанд; ниқоб; الْغَاز ~ газ ниқоби (противогаз); 2) тишламаслиги ёки овоз чиқармаслиги учун оғизга тиқиб қўйиладиган латта ёки ёғоч; 3) *бот.* гулкосача

– كُمَّة қалпоқ; абажур; الرَّأْس ~ берет (*қалпоқнинг бир тури*)

كَمْ 1) неча?; қанча?; қандай кўп!; السَّاعَةُ ~? соат неча бўлди?; بـ~? неча пул?; неча сўм (пул) дан?; مِنْ مَرَّةٍ أَيَّدَنِي! ~ у мени қанчалар қўллаб-қувватлаган-а!; ... وَ ~ كَانَ يَقُولُ لِي у менга неча марталаб деган эдики, ...; 2) қандай, қанчалик!; ~ أَنَا ذَا أَهْوَاكِ! мен сени қандай (*қанчалар*) севаман!; وَ ~ كُنْتُ أَتَمَنَّى أَنْ ... мен шундай истайманки, ...; وَ ~ هُوَ جَمِيلٌ! у қандай гўзал!; لِـ~ كَانَتْ دَهْشَتُنَا عَظِيمَةً عِنْدَمَا ... ...ни кўриб, шундай ҳайратга тушдикки!; وَ لِـ~ هُوَ مُحْزِنٌ у қанчалар хафа-я!; يَسُرُّ أَنْ ... ~ ...дан қанчалар хурсанд!

– كَمٌّ 1) миқдор; مِنْ ~ًا وَ كَيْفًا миқдор ва сифат жиҳатидан; حَيْثُ الـ~ миқдоран, миқдор жиҳатидан; 2) кўп. كُمُومٌ физ. квант; نَظَرِيَّةُ الـ~ квант назарияси

– كَمِّيٌّ миқдорий, миқдорга оид; التَّحْلِيلُ الـ~ киме. миқдорий анализ; التَّرَاكُمُ الـ~ миқдорий ўсиш; ~ًا миқдоран; ~ًا وَ نَوْعِيًّا миқдори ва нави жиҳатидан; هٰذَا لَا يَكْفِي لَا ~ًا وَ لَا كَيْفِيًّا бу на миқдори жиҳатидан, на сифат жиҳатидан етарли эмас

– كَمِّيَّةٌ кўп. ـاتٌ 1) миқдор; تَحَوُّلُ الـ~ إِلَى الْكَيْفِيَّةِ миқдорнинг сифатга ўтиши; 2) савдо. бирор мақсад учун белгиланган энг кўп миқдор, контингент

كَمْ ик. с. كُمَا мн. كُنَّ бирикма олмош; 1) сизники; كِتَابُكُمْ китобингиз (яъни, китоб сизники); 2) сизни; أَكْرَمَكُمْ у сизни кўрди

كَمَا (كَـ+مَا) ...га ўхшаб, бўлганидай; ...нинг сингари; ...дай, ...дек; каби; ~ ذُكِرَ юқорида зикр қилинганидай; ~ مَرَّ юқорида айтилгандек; ~ لَوْ كَانَ حَاضِرًا у ҳозир бўлган каби; ~ هُوَ худди ўшандай; ~ هِيَ حَالَتُهُ унинг ҳолати ўшандай, унинг аҳволи ўзгармагандай; ~ هِيَ الْحَالُ ҳолат ўшандай; ~ تَشَاءُ сен хоҳлагандай; ~ يَبْدُو кўриниб турганидай; ~ يَنْبَغِي талаб қилингандай; ~ قَالَ أَوْ... ёки у айтгандай

– كَمْءٌ жам. кўп. كَمْأَةٌ, أَكْمُؤٌ қўзиқоринлар (ер остида ўсадиган)

– كَمْأَةٌ қўзиқорин (ер остида ўсадиган)

كَمْبَرِيتٌ батист (мато)

كَمْبُوشَةٌ: ~ الْمُلَقِّنِ суфлёр будкаси

– كَمْبِيَالَةٌ кўп. ـاتٌ — вексель, тратта; қарз тилхати; ~ تِجَارِيَّةٌ тижорат вексели; ~ طَوِيلَةُ الْأَجَلِ узоқ муддатли вексель; ~ قَصِيرَةُ الْأَجَلِ қисқа муддатли вексель

كُمْبِينَةٌ комбинат

كَامْبِيُو = كَمْبِيُو

كُمْبِيُوتَر электрон ҳисоблаш қурилмаси, компьютер

I كَمَتَ (у) كَمْتٌ босмоқ, тўхтатмоқ (ғазабни)

– كُمَيْتٌ тўриқ (от)

كُمَّثْرَى жам. ноклар, нашватилар, олмурутлар

– كُمَّثْرَاةٌ кўп. كُمَّثْرَيَاتٌ нок, нашвати, олмурут

– كُمَّثْرَايَةٌ кўп. كُمَّثْرَايَاتٌ = كُمَّثْرَاةٌ

I كَمَحَ (а) كَمْحٌ нўхтасидан тутиб турмоқ (мас., отни); IV أَكْمَحَ = I

– كَمَاحَةٌ тормоз

I كَمَخَ (а) كَمْخٌ кеккайган бўлмоқ; ~ بِأَنْفِهِ бурун кўтармоқ; IV أَكْمَخَ = I

– كَامَخٌ¹ кўп. كَوَامِخُ тузланган нарсалар (озиқ-овқатлар)

– كَامِخٌ² кеккайган, бурни кўтарилган, кибрли

– كُمَاخٌ кеккайиш, кибрлилик, такаббурлик

– كَمْخَةٌ, كَمْخَا кимхоб (мато)

I كَمِدَ (а) كَمَدٌ, كُمْدَةٌ 1) мотам тутмоқ, ғам чекмоқ; юраги эзилмоқ; 2) оқариб, ранги ўчиб кетмоқ, бўзармоқ (бўёқ ҳақида); II كَمَّدَ компресс билан иситмоқ, компресс қўймоқ; IV أَكْمَدَ 1) хафа қилмоқ, ғамга солмоқ; 2) компресс қўймоқ; VII اِنْكَمَدَ хафаланган бўлмоқ, ғамга қолган бўлмоқ; IX اِكْمَدَّ ранги ўчмоқ, бўзариб кетмоқ, ўчиб кетмоқ (ранга ҳақида)

– أَكْمَدُ ранги ўчиб кетган; қорайиб кетган

– تَكْمِيدٌ компресс қўйиш

– كَمَدٌ ғам, хафалик, мотам; азоб, алам

– كَامِدٌ 1) ғамгин, мотамсаро; 2) бўзарган, қорайган

– كُمْدَةٌ 1) бўзариш, рангнинг ўчиб кетиши; 2) бўғдойранглилик

– كَمِيدٌ ғамгин, ғам остида қоган

– مِكْمَدَةٌ, مُكَمِّدٌ кўп. ـاتٌ — компресс

كَمَرٌ кўп. أَكْمَارٌ, ـاتٌ — белбоғ

– كَمَرَةٌ¹ кўп. ـاتٌ — тўсин, балка; ~ حَدِيدٍ темир тўсин, балка

– كَمَرَةٌ² фото. камера

– مَكْمُورَاتٌ кўп. омборхоналар

كُمْرُكٌ кўп. كَمَارِكُ божхона (сол. جُمْرُكٌ)

– كُمْرُكِجِيٌّ кўп. كُمْرُكْجِيَّةٌ божхона хизматчиси

– كُمْرُكِيٌّ божхонага оид

كُمْسَارِيٌّ кўп. كُمْسَارِيَّةٌ 1) кондуктор; 2) почта (хатлар) ташийдиган курьер (хизматчи)

I كَمَشَ (كمش) (у) كَمْشٌ чангаллаб олмоқ; (қўлда) қисмоқ; қисилмоқ; كَمِشَ (а) كَمَشٌ 1) тириштирилмоқ, қисқарилмоқ; ўтириб (қисқариб) қолмоқ (мато ҳақида); 2) воз кечмоқ (ўз сўзидан ва ҳ. к.); II كَمَّشَ қайириб, кўтариб қўймоқ (юбкани), кўтармоқ (этак пастини); V تَكَمَّشَ тиришмоқ, ғижимланмоқ; VII اِنْكَمَشَ қисилмоқ, кичраймоқ, қисқармоқ; ◊ ~ فِي جِلْدِهِ одамови, дамдуз, ичимдагини топ бўлмоқ

– اِنْكِمَاشٌ қисилиш, торайиш, қисқариш; мол. дефляция (муомаладаги пул миқдорини камайтириш); ~ السُّوقِ савдо. бозорнинг қисқариши, торайиши; ◊ ~ فِي جِلْدِهِ одамовилик, одамдузлик

– كَمَّاشَةٌ кўп. ـاتٌ — омбур; қисқич

– كَمْشَةٌ сиқим (*мас.* бир сиқим)

– كَمِيشٌ، كَمِشٌ чаққон, эпчил; الإِزَارِ ~ *маж.* ғайратли, ишлармон

I كَمَعَ (а) كَمْعٌ қирқиб, ажратиб қўймоқ; III كَامَعَ 1) ёнма-ён, бирга ётмоқ; 2) қучмоқ, қучоқламоқ

– كَمِيعٌ (*к. биландир бирга*) ётувчи

I كَمُلَ (у) كَمَالٌ тўлиқ, етилган, тугалланган бўлмоқ; II كَمَّلَ 1) тўлдирмоқ, камини тўлғазмоқ; тамомламоқ, битирмоқ; 3) мукаммаллаштирмоқ; 4) (*к. нидир*) ўлдирмоқ (عَلَيْهِ); IV أَكْمَلَ (*камини*) тўлдирмоқ; 2) тамом қилмоқ, охирига етказмоқ; أَعْمَالَهُ ~ ўз ишларини тамомламоқ; 3) мукаммал ҳолга етказмоқ; V تَكَمَّلَ такомиллашган бўлмоқ; VI تَكَامَلَ 1) аста-секин камолга етмоқ; 2) тўла йиғилмоқ; وَ إِذَا لَمْ يَتَكَامَلِ الْعَدَدُ الْقَانُونِيُّ يَكُونُ الاجْتِمَاعُ فِي حَالَةِ عَدَمِ تَكَامُلِ الْعَدَدِ الْقَانُونِيِّ кворум бўлмаган (*ҳамма қатнашиши шарт бўлганлар келмаган тақдирда*) ҳам ҳар ҳолда мажлис бўлади; VIII اكْتَمَلَ 1) тўла, тугалланган бўлмоқ; 2) тугалланмоқ; камолотга, тўла етукликка эришмоқ; камолга етмоқ; X اسْتَكْمَلَ 1) тўлдирмоқ, тўлғазмоқ; 2) бажармоқ, тугалламоқ, охирлатмоқ; 3) тўла қониқтирмоқ ёки мос келмоқ (*мас., талабларга* — لـ); (*н. ғадир*) тўла эга бўлмоқ (لـ); تَسْتَكْمِلُ الْغُرْفَةُ لِكُلِّ وَسَائِلِ الرَّاحَةِ хонада барча қулайликлар мавжуд

– اسْتِكْمَالٌ 1) тўлалик, тўлиқлик; 2) тугалланиш, охирига етиш; لـ ... ~ ا ...нинг устига; 3) (*бирор н.* ға) тўла мос келиш, (*талабни*) тўла қондириш (لـ)

– اكْتِمَالٌ 1) тўлалик, тўлиқлик, тамомланганлик, тугалланганлик; камолот, мукаммаллик; جُسْمَانِيٌّ ~ жисмоний баркамоллик; 2) етуклик, комиллик

– إِكْمَالٌ тамом битиш, тугалланиш; камолот, комиллик; لِفَائِدَةٍ ~ ا кўпроқ фойда бўлсин (олиш) учун

– أَكْمَلُ янада етукроқ; янада тўлиқроқ; بِـ ~ ـهِ бутунлай; فِي ~ وَجْهٍ ёки عَلَى ~ صُورَةٍ ёки عَلَى الْوَجْهِ الْـ ~ энг юксак даражада (ҳолда)

– تَكَامُلٌ 1) такомиллик, комиллик, тўлалик, бутунлик; الْعَدَدِ الْقَانُونِيِّ ~ ёки النِّصَابِ ~ кворум (*қатнашиши лозим бўлган одамларнинг тўла келганлиги*); عَدَمُ ~ الْعَدَدِ الْقَانُونِيِّ кворумнинг йўқлиги; 2) интеграция, бир бутун ҳолда бирлаштириш; الْـ ~ الاقْتِصَادِيُّ иқтисодий интеграция; حِسَابُ الْـ ~ *мат.* интеграллаш

– تَكَامُلِيٌّ бутунликни тўлдирувчи, интеграл, интегралга оид

– تَكْمِلَةٌ тўлдириш; тўлиш

– تَكْمِيلٌ тўлдириш, тўлиш; битиш, тамомланиш

– تَكْمِيلِيٌّ 1) қўшимча; 2) қисман, бир оз

– كَامِلٌ 1. 1) тўла, тўлиқ; بِالْـ ~ тўлалигича; بِـ ~ ـهِ бутунлай; لَبَنٌ ~ қаймоғи олинмаган сут; الْعَدَدِ ~ тўла таркибда (составда); اجْتِمَاعٌ ~ ялпи (*пленар*) йиғилиш; 2) комил, камолотга эришган; тўла етилган; 2. 1) *адаб.* комил (*шеърий вазн*); 2) *кўп.* كَمَلَةٌ комил инсон

– كَمَالٌ тўлалик, тўлиқлик, комиллик

– كَمَالَةٌ 1) тўлдириш, тўлдирилиш; 2) қўшимча; *шунингдек.* وَزْنٍ ~ қўшимча вазн, тарозига яна солиш (қўшиш); 3) қайтим (*пул*)

– كَمَالِيٌّ ҳашам, зийнат нарсалари бўлган; سِلَعٌ ~ ـةٌ وَ نِصْفُ ~ ـةٍ зеб-зийнат моллари ва қимматли камроқ товарлар.

– كَمَالِيَّاتٌ *кўп.* ҳашам; зеб-зийнат предмет (нарса)лари

– مُكَمَّلٌ мукаммал; тўлдирилган, тўла, тўлиқ

– مُكَمِّلٌ тўлдириладиган; қўшимча; كَلِمَاتٌ ~ ـةٌ *грам.* гапнинг иккинчи даражали бўлаклари

I كَمَنَ (كمن) (у) كُمُونٌ 1) яширинган бўлмоқ; яширинмоқ, беркинмоқ; مَاذَا يَكْمُنُ وَرَاءَهُ؟ бунинг ортида нима яширинган?; 2) пистирмада ўтирмоқ; (*к. нидир*) пойламоқ (لـ); كَمِنَ (а) كُمُونٌ яширинган бўлмоқ; яширин-у, аммо юзага чиқиши мумкин бўлмоқ; IV أَكْمَنَ яширинмоқ, бекинмоқ; كَمِينًا ~ пистирма қўймоқ; V تَكَمَّنَ пистирмада ўтирмоқ; (*к. нидир*) пойламоқ (لـ); VIII اكْتَمَنَ яшириб юрмоқ, сир қилиб сақламоқ, бекитмоқ; X اسْتَكْمَنَ яширинмоқ; беркинмоқ, бекиниб олмоқ

– كَامِنٌ 1) пистирмада турувчи; яширинган, бекиниб олган; كَانَ ~ ا فِي ... ...га бекиниб олмоқ, яширинмоқ; 2) яширин, потенциал; طَاقَةٌ ~ ـةٌ потенциал (яширинган) энергия; 3) *фалс.* имманент, ички (*бирор ҳодисанинг ички хусусиятига хос бўлган, унинг табиатидан келиб чиқадиган*)

– كَمَانٌ 1) *тар.* камон (*торли музика асбоби*); 2) скрипка; الْـ ~ الأَجْهَرُ виола; الْـ ~ الْجَهْرُ виолончель; الْـ ~ الأَوْسَطُ контрабас

– كَمَانٌ *халқ.* шунингдек, яна, тағин

– كَمَانِيٌّ 1) камончи; 2) скрипкачи

– كَمَنْجَةٌ، كَمَنْجَا *кўп.* ـاتٌ 1) камонча (*торли музика асбоби*); 2) скрипка; قَوْسُ الْـ ~ скрипка камони, камончаси

– كُمْنَةٌ кўришнинг заифлиги; очиқ кўр

– كُمُونٌ 1) пистирмада туриш (пойлаш); 2) яширин ҳолатда бўлиш (туриш)

– كَمُّونٌ *бот.* зира; أَبْيَضُ ~ оқ зира; أَرْمَنِيٌّ ~ дала зираси; كِرْمَانِيٌّ ~ ёки أَسْوَدُ ~ қора зира; حَبَشِيٌّ ~ ҳинд зираси; بَرِّيٌّ ~ ёввойи зира; حُلْوٌ ~ арпабодиён, анис

– كَمُّونِيٌّ 1) зира рангидаги; 2) зирага оид; зираланган, зира солинган

– اللَّحْم كَمُونِيَّة ~ зираланган гўшт

– كَمِين 1. кўп. كُمَنَاء яширинган; пистирмада турувчи; 2. кўп. كَمَائِن пистирма; яширинадиган жой; نَصَبَ ~ ا (к. гадир қарши) пистирма қўймоқ (لـ); أَقَامَ كَمَائِن (к. гадир қарши) пистирма ташкил қилмоқ (ضِدَّ)

– مَكْمَن 1. кўп. مَكَامِن 1) пистирма жойи; яширинадиган жой; пистирма; 2) яширин тураржой; مَكَامِنُ الْغَاز ер остидаги газ захиралари; مَكَامِنُ النَّفْط мис рудаси қатламлари; مَكَامِنُ فِلِزِّ نُحَاس нефть бор жойлар; (الْبِتْرُول) مَكَامِنُ الْأُورَانِيُوم уран конлари

I كَمِهَ (а) كَمَهٌ кўр бўлмоқ, кўрмай қолмоқ

– أَكْمَهُ мн. كَمْهَاء кўп. كُمْهٌ кўр, туғма кўр

– كَمَهٌ кўрлик

كَمِيّ кўп. كُمَاةٌ паҳлавон, жанчи

كَمْيُون кўп ات — юк автомобили

كَمْ кар. كُنْ

I كَنَّ (а/у) كُنُون, كَنٌّ 1) (ёмонлик, нафратни) яширмоқ, сақламоқ; (к. гадир бирор туйғуни) ҳис қилмоқ (لـ ёки إِزَاءَ); ~ مَشَاعِرَ الصَّدَاقَةِ إِزَاءَهُ кимгадир дўстлик туйғуларини ҳис қилмоқ; 2) пасаймоқ, тинчланмоқ (шамол ҳақида); ◊ رِحْلَةً ~ оёқни йиғиб олмоқ; II كَنَّنَ яширмоқ, бекитмоқ; 2) тинчлантирмоқ, пасайтирмоқ; IV أَكَنَّ (туйғуларни) яширмоқ, сақламоқ, ҳис қилмоқ; حُبًّا ~ (كَرَاهِيَةً) (к. гадир) дўстлик (нафрат) туйғуларини ҳис қилмоқ (لـ); VIII اِكْتَنَّ яшириниб олмоқ, бекиниб олмоқ; اِسْتَكَنَّ 1) яширинмоқ, бекинмоқ; 2) уя қуриб олмоқ, қулай жойлашиб олмоқ, ёпишиб олмоқ; 3) тинчланмоқ

– كَانُون кўп. كَوَانِين печ, ўчоқ; ◊ الْأَوَّل ~ декабрь; الثَّانِي ~ (الْآخَر) январь

– كِنّ кўп. أَكْنَان 1) бошпана, ёпиқ жой; النَّبَات ~ оранжерея, ёпиқ гулхона; 2) уя; ин; бошпана; الدَّجَاج ~ товуқхона; 3) (боғдаги) айвонча, шийпонча

– كِنَان кўп. أَكِنَّة 1) айвон, ёпиқ; 2) (боғдаги) айвонча, шийпонча; 3) парда, ҳижоб, тўсиқ; وَجَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً қур. уларнинг қалбларини тўсиқлар билан тўсганмиз

– كِنَانَة кўп. كَنَائِن ўқдон, садоқ; صَفْوَةُ الـ ~ маж. ҳар нарсанинг танлангани, олийси, гули; الـ ~ ёки أَرْضُ الـ ~ маж. Миср

– كَنَّة[1], كِنَّة кўп. كَنَائِن келин, қайинсингил

– كِنَّة[2] 1) айвон, ёпиқ жой; 2) (боғдаги) айвонча, шийпонча

– كَنِين яширин, бекитилган

– مُسْتَكَنّ уя, ин

– مَكْنُون 1. яширин, яширинган, бекитилган; 2) кўп ات — энг яширин сир, яширинган маъно; яширин мазмун, фикр; مَكْنُونَات النَّفْس яширин ниятлар, яширин фикрлар; أَنْتَ أَدْرَى بِـ ~ قَلْبِي қалбимда нималар яширинганлигини сен яхши биласан

I كَنِبَ (а) كَنَبٌ қадоқли (қадоқ босган) бўлмоқ (қўллар ҳақида)

– كَنَبٌ қадоқлилик; (терининг) қаттиқлиги

– كَنِبٌ қадоқли

– كَنَبَة кўп. ات — кенг юмшоқ диван, диван

كَنْبُوش кўп. كَنَابِيش чепрак, вальтрап (от ёпиғи)

كُنْت кексалик, қарилик

– كُنْتِيّ кўп. كُنْتِيُّون кекса, қари

– كُنْتِيّ = كُنْتِيّ кўп. كُنْتِيُّون

كُنْتُرَاتُو кўп. كُنْتُرَاتَات контракт

كَنْتِين кўп. كَنَاتِين дўконча (ошхоналар, ҳарбий қисмлар қошидаги)

كَنْجَة кўп. ات — қаҳва қайнатадиган идиш (сол. كَنْكَة)

كَنْجَرُو кенгуру (ҳайвон)

I كَنَدَ (у) كُنُود ношукур (кўрнамак) бўлмоқ; النِّعْمَة ~ ношукур бўлиб чиқмоқ, куфри неъмат бўлмоқ

– كَنَّاد жуда, ғоят ношукур

– كَنُود ношукур, нонтепки, кўрнамак

كَنَدِيّ 1. Канадага оид; 1. канадалик

كُنْدُر бот. босвеллия, ладан (христианларнинг диний маросимларида тутатиладиган хушбўй смола берадиган исириқсимон ўсимлик); олибанум

كُنْدُرَة этик

– كُنْدُرْجِيّ кўп. كُنْدُرْجِيَّة этикдўз, этикчи

كُنْدُوز кундуз (сол. قُنْدُز ва قُنْدُس)

كُنْدُش[1] олақарға, зағизғон

– كُنْدُش[2] доринниг номи

كُنْدُنْسَة кўп. ات — эл. конденсатор

كُنْدُور зоол. кондор (Жанубий Америкада яшайдиган ўлимтикхўр йирик йиртқич қуш)

كَنَار 1) чекка, чек; القُمَاش ~ ҳошия, жияк, мағиз; 2) қирғоқ, соҳил

– كُنَار ёввойи юйба (ўсимлик) меваси

– كَنَّارَة куп. كَنَانِير 1) каннара (гитаранинг бир тури); 2) арфа (чертиб чалинадиган катта музика асбоби)

– كَنَارِيّ, كَنَارِيًّا кўп. كَنَارِيَات канарейка (қуш)

I كَنَزَ (и) كَنْز 1) (нақдина, хазинани) кўммоқ, ер остига кўмиб яширмоқ; 2) (бойлик) тўпламоқ, йиғмоқ, жамғармоқ; VII اِنْكَنَزَ тўпланган, жамлаган, йиғилган бўлмоқ; VIII اِكْتَنَزَ 1) тўпламоқ, йиғмоқ, жамламоқ; (банкда) капиталнни марказлаштирмоқ,

жамғармоқ. ~ هُ فِي الذَّاكِرَةِ бирор нарсани хотирда сақламоқ; 2) хасислик (*зиқналик, қурумсоқлик*) қилмоқ; 3) тўлмоқ, тўлишмоқ; (*н. биландир*) тўлиб-тошмоқ (بِ)

– اِكْتِنَازٌ 1) тўпланиш, жамғарилиш; ~ الْمَالِ капиталнинг жамғарилиши; 2) тўлалик, семизлик

– كِنَازٌ *мз.мн.* серғўшт, семиз

– كَنْزٌ *кўп.* كُنُوزٌ хазина, бойлик; нақдина

– كَنْزٌ, كَنْزٌ тор (*мас., шим*)

– كَنْزَةٌ жемпер

– كُنْزِيٌّ хасис; қурумсоқ

– كَنْزِيَّةٌ *кўп.* اتٌ — ғаладон, ақчадон (*чақа, танга йиғиладиган қутича*), копилка

– كَنِيزٌ тўла, семиз

– مُكْتَنِزٌ тўла, семиз; серғўшт; ~ اللَّحْمِ серғўшт, семиз, миққи

– مَكْنُوزٌ 1) яширин; 2) тўпланган, жамғарилган, йиғилган

I (كنس) كَنَسَ (*у*) كَنْسٌ 1) супурмоқ, супуриб-сидирмоқ, супуриб ташламоқ; 2) трал (*катта қопсимон тўр*) билан балиқ овламоқ, денгизни миналардан тозаламоқ, денгиз тубини тозаламоқ; كَنَسَ (*и*) كُنُوسٌ ўз инига яширинмоқ (*оҳу, кийик ҳақида*); II كَنَّسَ 1) супуртирмоқ, супуришга мажбур қилмоқ; 2) тозалаб супуриб ташламоқ; V تَكَنَّسَ инига кириб яширинмоқ (*кийик ҳақида*); VII اِنْكَنَسَ супуриб ташланган бўлмоқ

– كَانِسٌ *кўп.* كُنَّسٌ 1) ўз инида яшириниб ётган (турган); الْجَوَارِ الْكُنَّسِ сайёралар: الْمِرِّيخُ, زُحَلُ, عُطَارِدُ, الزُّهَرَةُ, الْمُشْتَرِي; 2) кийик, оҳу

– كَانِسَةٌ 1. супурувчи аёл; 2. *шунингдек*: ~ الْأَلْغَامِ тралчи (*қар.* كَنَسَ).

– كِنَاسٌ *кўп.* كُنُسٌ ин, уя (*кийик, оҳу кабиларники*)

– كَنَّاسٌ супурувчи; ахлат, супринди йиғувчи; ~ الطَّرِيقِ кўча тозаловчи, фаррош

– كَنَّاسَةٌ *кўп.* اتٌ — супурувчи, тозаловчи (*фаррош*) аёл; ◊ ~ كَهْرَبَائِيَّةٌ чангсўрғич (*пылесос*)

– كُنَاسَةٌ *кўп.* اتٌ — ахлат, супринди

كَنَسِيٌّ, كَنَائِسِيٌّ - черковга (канисага) оид

– كَنْسٌ 1) супуриш; 2) траллаш (*қар.* كَنَسَ); 3) *радио.* развёртка (*тасвирни ёйиб берувчи қурилма – ТВ да*)

– كَنِيسٌ[1] тўрва

– كَنِيسٌ[2] синагог (*яҳудийлар ибодатхонаси*)

– كَنِيسْت кнессет (*Исроил парламенти*); Исроил кнессети

– كَنِيسَةٌ *кўп.* كَنَائِسُ каниса, черков, ибодатхона

– مِكْنَسَةٌ *кўп.* مَكَانِسُ супурги; ~ آلِيَّةٌ *ёки* ~ كَهْرَبَائِيَّةٌ чангсўрғич (*пылесос*)

– مَكْنُوسٌ супурилган

كُنَّاشَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) тўнка; тана; 2) ёзув дафтарчаси; 3) тўплам

كُنْصُولٌ *кўп.* اتٌ — *архит.* консоль (*тўсиннинг девордан чиқиб, бирор н. га таянч вазифаси ўтайдиган қисми*)

كَنْعَانِيٌّ 1. Канъонга оид, канъоний; الـ~ـة канъон тили; 2. канъон, канъонлик киши

I كَنَفَ (*у*) كَنْفٌ 1) ўраб олмоқ, ўрамоқ, иҳота қилмоқ; 2) ҳимоя қилмоқ, эҳтиётламоқ, ғамхўрлик қилмоқ; II كَنَّفَ = VIII; III كَانَفَ ёрдам бермоқ, кўмаклашмоқ; IV أَكْنَفَ = III; V تَكَنَّفَ = VIII; VIII اِكْتَنَفَ ўраб олмоқ, ўрамоқ, иҳота қилмоқ

– كُنَافَةٌ кунофа (*бодом ва ёнғоқдан уграга ўхшатиб тайёрланган ширин овқат*)

– كَنَفٌ *кўп.* أَكْنَافٌ 1) қанот (*қушники*); 2) томон, тараф, ён; юрт, мамлакат; ўлка; أَكْنَافُ الْأَرْضِ дунё мамлакатлари; ضَرَبَ فِي أَكْنَافِ الْأَرْضِ ер юзи бўйлаб кезмоқ; 3) кўкрак; 4) соя (*мас., сояи давлат*); ҳимоя; васийлик, ғамхўрлик; هُوَ فِي ~ أَبِيهِ у отаси қарамоғида; عَاشَ فِي ~ـه кимнингдир қарамоғида яшамоқ

– كِنْفٌ подачининг тўрваси

– كَنِيفٌ *кўп.* اتٌ, كُنُفٌ — 1) тўсиқ; ҳожатхона

– مُكَانَفَةٌ ёрдам, кўмак, мадад

كَنْكَنَ 1) хонанишин бўлмоқ; 2) уя қуриб олмоқ

كَنَكَةٌ *кўп.* اتٌ — (*шунингдек:* ~ الْقَهْوَةِ) қаҳва пишириладиган идиш

(كنه) VIII اِكْتَنَهَ моҳиятни очмоқ, билмоқ; тадқиқ қилмоқ, текширмоқ; (*бирор н.* ни) чуқур англамоқ, тушунмоқ; X اِسْتَكْنَهَ чуқур ўрганмоқ, текширмоқ, тадқиқ қилмоқ

– كُنْهٌ 1) моҳият; муҳимлик, чуқурлик; لَا يُدْرَكُ ~ـهُ *маж.* тушуниб, англаб бўлмайдиган; 2) ниҳоя, охир; ◊ أَعْرِفُهُ ~ الْمَعْرِفَةِ мен уни жуда яхши танийман

كَنَهْوَرٌ тўп-тўп булутлар

I كَنَى (*и*) كِنَايَةٌ *ёки* كَنَا (*у*) كِنَايَةٌ 1) лақаб бермоқ; 1) белгиламоқ *ёки* бирор белги билан ишора қилмоқ; қочирим қилмоқ; II كَنَّى (*бирор н. билан*) лақабламоқ, атамоқ (بِ); V تَكَنَّى лақаб билан аталмоқ, (*бирор лақаб билан*) таниш, машҳур бўлмоқ (بِ); VIII اِكْتَنَى лақабланмоқ

– كِنَايَةٌ 1) белги, қочирим, киноя; هُوَ ~ عَنْ ... у ...дан иборатдир; ~ عَنْ (*бирор н. ни*) назарда тутиб; гўёки; ўрнида; 2) *адаб.* киноя, истиора, метонимия

– كُنْيَةٌ *кўп.* كُنًى куня, лақаб (*одатда* أَبُو, أُمُّ, ابْنُ, بِنْتُ *сўзларидан кейин келади, мас,* (أَبُو الْغَازِي)

– مُكَنًّى лақабли, аталган

– مُكَنًّى лақабланадиган, аталадиган; عَنْهُ ~ киноя қилиб кўрсатилган (айтилган)

أَكْهَبُ *мн* كَهْبَاءُ *кўп* كُهْبٌ тўқ кўк; الـ~ الْيَاقُوتُ *мин.* гиасинт

كَهَرَ (а) كَهْرٌ 1) = قَهَرَ (а) قَهْرٌ; 2) (*к. нидир*) бадқовоқлик билан кутиб олмоқ

كَهْرَبَ 1) электрламоқ, электр билан зарядламоқ; 2) электрлаштирмоқ; تَكَهْرَبَ 1) электрланмоқ, электр билан зарядланмоқ; 2) электрлаштирилмоқ

– كَهْرَبٌ *кўп.* كَهَارِبُ электр заррачаси; электрон; مُتَعَادِلٌ ~ нейтрон

– كَهْرَبَاءُ, كَهْرَبَا 1) электр; طَلْيٌ بِالـ~ гальваник йўл билан металга қоплама бериш; مِقْيَاسُ الـ~ электрометр; تَيَّارٌ ~ электр токи; مُهَنْدِسُ ~ электрик-инженер; الْعِلَاجُ بِالـ~ электротерапия; 2) қаҳрабо

– كَهْرَبَا қаҳрабо

– كَهْرَبَائِيٌّ 1. электрик, электрга оид; نُورٌ ~ электр нури; الطَّاقَةُ الـ~ـةُ электр энергияси; آلَاتٌ ~ـةٌ электр асбоблари; مَائِيٌّ ~ гидроэлектрик; 2. электрчи, электротехник; الْمَصَاعِدِ ~ электротехник, лифтлар бўйича мутахассис

– كَهْرَبَائِيَّةٌ электр; الـ~ الدِّينَامِيكِيَّةُ динамик электр; الـ~ السَّاكِنَةُ статик электр; مِكْشَافُ (كَشَّافُ) الـ~ электроскоп

– كَهْرَبَةٌ 1) электрлашиш; 2) электрлаштириш

– كَهْرَبِيٌّ электрик; الـ~ التَّحْلِيلُ электролиз; الـ~ التَّيَّارُ электр токи; الـ~ـةُ السَّعَةُ электр сиғими; الـ~ـةُ الشُّحْنَةُ электр заряди; الـ~ الْعَازِلُ диэлектрик; الـ~ـةُ الْقَاطِرَةُ электровоз; الـ~ـةُ الْكِيمِيَاءُ электрокимё; الـ~ الْمِثْقَبُ электробур (ер кавлайдиган қурилма); الـ~ الْمُجَمِّعُ *ел.* аккумулятор; الْمُحَرِّكُ الـ~ электромотор; الـ~ـةُ الْمِرْوَحَةُ электр вентилятори (елпиғич); الـ~ الْمِصْبَاحُ электр чироғи; الـ~ الْإِعْدَامُ электр курсисидаги қатл

– كَهْرَبِيَّةٌ электр; الـ~ الْإِيجَابِيَّةُ мусбат электр; الـ~ السَّلْبِيَّةُ манфий электр

– كُهَيْرِبٌ *кўп.* ـَاتٌ — *қар.* كَهْرَبٌ

– مُكَهْرَبٌ электрланган, электрик заряд олган; الْحَالَةُ الـ~ـةُ *кўч. м.* чирсиллаб турган шароит, портлаш олдида турган ҳолат

كَهْرَحَرَارِيٌّ электротермик; مَحَطَّةٌ ~ـةٌ иссиқлик электр станцияси

كَهْرَذَرِّيٌّ электроатомга оид; الْمَحَطَّةُ الـ~ـةُ атом электр станцияси

كَهْرَطِيسٌ электромагнит

– كَهْرَطِيسِيٌّ электромагнитга оид; الْأَمْوَاجُ الـ~ـةُ электромагнит тўлқинлари

– كَهْرَطِيسِيَّةٌ электромагнитизм

كَهْرَمَائِيٌّ гидроэлектрик; مَحَطَّةٌ ~ـةٌ гидроэлектростанция

كَهْرَمَانٌ қаҳрабо; الـ~ الْأَسْوَدُ қора қаҳрабо, гагат

كَهْرَمَغْنَاطِيسِيٌّ электромагнитга оид

– كَهْفٌ *кўп.* كُهُوفٌ ғор, чуқурлик; رِئَوِيٌّ ~ *мед.* каверна (*бирор ички аъзодаги, мас., ўпкадаги, тешик*); ◊ أَصْحَابُ الـ~ *ёки* أَهْلُ الـ~ *қур.* аҳлул-каҳф (*ғорга яширинган етти художўй*)

I كَهَلَ (у) كُهُولَةٌ катта бўлмоқ, етук ёшга чиқмоқ; III كَاهَلَ = I; VIII اِكْتَهَلَ етуклик ёшига бормоқ

– كَاهِلٌ *кўп.* كَوَاهِلُ елка; гардан; ◊ ثَقَّلَ ~ـهُ بِالْمَسَائِلِ кимнидир саволлар билан қийнамоқ, безовта қилмоқ; أَلْقَى (نَفَضَ) عَنْ ~ـهِ الْقُيُودَ ўз елкасидан кишанларни олиб ташламоқ

– كَهْلٌ *кўп.* كُهُولٌ, كُهْلَانٌ етук ёшга борган; ўрта яшар (*30 дан 50 гача*)

– كُهُولِيَّةٌ, كُهُولَةٌ етуклик, етук ёш

كَهَامٌ 1) чарчаган, ҳорган; 2) кучсиз, мадорсиз, мўнкиллаб қолган; 3) бечора, одамнинг раҳми келадиган; 4) ўтмас (*мас., қилич*)

– كَهَامَةٌ 1) кучсизлик, ҳорғанлик, чарчоқлик; 2) ўтмаслик

I كَهَنَ (а) كَهُنَ (كَهِنَ) كَهَانَةٌ башорат қилмоқ, олдиндан айтмоқ; كَهُنَ (у) كَهَانَةٌ коҳин, руҳоний бўлмоқ; V تَكَهَّنَ 1) коҳин, руҳоний бўлиб олмоқ; 2) башорат қилмоқ, (*н. нидир*) олдиндан айтмоқ, олдиндан кўрмоқ (ب)

– كَاهِنٌ *кўп.* كَهَنَةٌ, كُهَّانٌ 1) коҳин, руҳоний; кашиш; رَئِيسُ الْكَهَنَةِ *библ.* бош коҳин, бош руҳоний; الْمُتَقَدِّمُ فِي الْكَهَنَةِ протопресвитер (*христианларда юқори мансабдаги руҳоний*); 2) башоратчи, олдиндан айтувчи, келажакдан хабар берувчи

– كِهَانَةٌ башорат қилиш, олдиндан айтиш, келажакдан хабар бериш

– كَهَانَةٌ коҳинлик

– كُهُنْجِيٌّ *кўп.* كُهُنْجِيَّةٌ эскифуруш, эски-туски билан савдо қилувчи

– كُهْنَةٌ 1. эскирган, кийилган; 2. эски-туски нарсалар

– كَهَنُوتٌ = كِهَانَةٌ; رِجَالُ الـ~ руҳоний кишилар

– كَهَنُوتِيٌّ коҳинликка оид; руҳонийликка оид

– كَهِينٌ айёр, қув, муғомбир, ҳийлагар, маккор, фирибгар, устамон

كَوَافِيرُ аёллар сартароши

كُوبٌ *кўп.* أَكْوَابٌ стакан; қадаҳ; пиёла; حَامِلُ الـ~ стакандон

– كُوبَةٌ 1) стакан, пиёла; 2) кели (ўғир) дастаси; кичкина келидаста; 3) шахмат; 4) карт. таппон

كُوبَلْتٌ = كُوبَالْتٌ

كُوَيْرَتَه = كُوبْرَتَا

كُبْرِي = كُوبْرِي

كُوبْس *эл.* эрийдиган сақлагич, плавка

كُوبَلْت *кимё.* кобальт

كُوبُون *кўп* ~ات — купон; ~ الْأَقْمِشَة мато парчаси, қирқим, қийқим

كُوبِيَا нусха, копия; ~ حِبْرُ الـ нусха кўчирадиган сиёҳ

كُوت қирғоқ (соҳил) даги қишлоқ

كُوتْشِينَة (*ўйналадиган*) карта

كُوَيْتِيٌّ 1. Кувайтга оид; ~ـة اللَّهْجَةُ الْـ Кувайт лаҳжаси, шеваси; ~ الدِّينَارُ الْـ Кувайт динори; 2. кувайтлик одам

كَوْثَرٌ[1] 1. сероб, мўл-кўл, маъмур; ~ الْـ *қур.* Ал-Кавсар (*жаннатдаги дарё*); 2. сероблик, мўл-кўллик; ~ لَمْ يَرْوِ ظَمْأَهُ مِنْ الْحَنَان у она эркалатишини билмади (кўрмади)

– كَوْثَرٌ[2] бағри кенг улуғ одам

كَوْثَل ем-хашак, емиш

كَوْثَة 1) ҳосил; 2) мўллик, мўл-кўллик, маъмурлик, сероблик

كُوخ *кўп.* أَكْوَاخ кулба, каталак

(كوح) III كَاوَحَ сўкишмоқ, бақиришмоқ, қаттиқ овоз билан муомала қилмоқ; VI تَكَاوَحَ бир-бирига ёмонлик қилмоқ, ўзаро адоватда бўлмоқ

I (كود) كَادَ (а) كَوْدٌ яқин бўлмоқ; бирор нарса арафасида турмоқ (*нақ бўлмаса, деярли* (*сўзлари маъносини ифодалайди*); ~ يَمُوتُ у нақ бўлмаса ўлаёзган эди; فَمَا ~ يَبْتَعِدُ عَنْ ... حَتَّى у ...дан уни деярли узоқлаштирганда, бирдан ...; ~ كَمَا ذَاعَ أَوْ деярли ҳамма ёққа тарқалган каби; II كَوَّدَ устма-уст қалаштирмоқ, тўпламоқ

– كَادٌ: بِالْـ~ деярли

– كَوْدَة тўп, тўппак

كَوْدَن *кўп.* كَوَادِن арғумоқ; зотли учар от

(كور) I كَارَ (у) كَوْرٌ ўрамоқ, айлантирмоқ; ~ الْعِمَامَة саллани ўрамоқ; II كَوَّرَ 1) юмалоқламоқ, юмалоқ, шарсимон шакл бермоқ; 2) ўрамоқ, айлантириб ўрамоқ; ~ الْعِمَامَة салла ўрамоқ; كُوِّرَ ўралмоқ, туғилмоқ; إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ *қур.* агар қуёш нур сочишдан тўхтаса, ...; V تَكَوَّرَ 1) юмалоқланмоқ, шарсимон шаклга кирмоқ; 2) ўралмоқ, айланиб ўралмоқ; تَكَوَّرَتِ الْعَاصِفَةُ فَوْقَ رَأْسِهِ *маж.* унинг бошига булутлар тўпланди

– كَارَة тугун; боғлам

– كُوَارَة *кўп.* ~ات, كَوَائِر ари уяси, ини

– كُوَارَة: ~ النَّحْلِ асал муми

– كَوْر *кўп.* أَكْوَار салланинг бошдаги бир айланиши

– كُور *кўп* أَكْوَار, كِيرَان 1) темирчилик ўчоғи; дам босқон; 2) туя эгари

– كُورَة *кўп* كُوَر 1) туман, район; округ, вилоят (область); 2) шар

– مِكْوَار *кўп.* مَكَاوِير таёқ, сўйил, тўқмоқ, гаврон (*Ироқда*)

– مُكَوَّرَة салла

كُورَال хор, хорал (*кўп овоз бўлиб айтиладиган қўшиқ ва шу шаклдаги мусиқа асари*)

كُورَجَة *ёки* كُورْجَة: بِالْـ~ умуман, бутунлай; бир бутунҳолда

كُورْدُون *кўп.* ~ات — 1) тасма; лента; 2) кордон (гурух); ~ صِحِّيّ саломатик (санитар) кордони (гуруҳи)

كُورَس хор

كُورْسِيه *кўп.* كُورْسِيهَات корсет, белдамча, қуллоб

كُورَنْتِينَا, كُورَنْتِينَة карантин (*касаллик тарқалмаслиги учун вақтинча ажратиб қўйиш*)

كُورْنُو *муз* карнай

كُورْنِيش 1) карниз; 2) соҳил

كُولِيرَة *халқ.* вабо, ўлат, холера

كُورِيك курак, белча

كُوز *кўп.* أَكْوَاز, كِيزَان кўза; ◊ ~ الذُّرَة маккажўхори сўтаси; ~ الصَّنَوْبَر арча (санобар) ғуддаси

– مُكَوَّز узунбўй, дароз, новча, узун, найнов .

(كوس) II كَوَّسَ ағдармоқ, тўнтармоқ, тес томонини ўгирмоқ

– كُوس *кўп.* ~ات — 1) ноғора; 2) *тех.* учбурчак (*ром, эшик кабиларнинг бурчагига қоқиладиган темир*)

كُوسَا, كُوسَى, *шунингдек.* كُوسَة كَبِيرَة *жам. бот.* салла ошқовоқ; қовоқча (*кабачка – ошқовоқнинг чўзинчоқ майда бир тури*)

– كُوسَايَة *кўп.* ~ات — салла ошқовоқ, қовоқча

كَوْسَج қилич балиқ

كُوسْمُوبُولِيتِيّ 1. космополитик; 2. космополит

كُوسْمُوبُولِيتِيَّة: الْـ~ — космополитизм

كُوشَة[1] *кўп.* ~ات — 1. кат, калавот; 2. никоҳга кираётганлар учун мўлжалланган тахт (*христианларда*); 3. гўшанга

– كُوشَة[2] *кўп.* كُوَش хумдон, печ (*мас., оҳак пиширадиган*)

(كوع) II كَوَّعَ тирсакка таяниб ётмоқ

– كُوع *кўп.* أَكْوَاع, كِيعَان 1) тирсак; 2) букилма; чағаноқ (*трубадаги*); 3) *анат.* билакнинг панжага бирлашадиган жойи

I (كوف) كَافَ яқин бўлмоқ, бирор нарса арафасида бўлмоқ (*деярли, зўрға, нақ бўлмаса каби сўзлар маъносини билдиради*); ~ لَا يَجْرُؤُ النَّظَرَ عَلَيْهَا у унга (*мн.*) қарашга зўрға юрак қилади; V تَكَوَّفَ тўпланмоқ, тўп, тўппак ҳосил қилмоқ

– كُوفَة қизил қум

– كُوفِيٌّ 1. куфий, الْخَطُّ الـــ~ куфий хати, куфий ёзуви; 2. *тар.* грамматикларнинг куфий мактаби вакили

– كُوفِيَّةٌ *кўп.* اتٌ — 1) ипак рўмол (*уқол – қар.* عُقَالٌ *ёрдамида бошни бекитадиган*); 2) (*атрофига салла ўраладиган*) сўпи дўппи

كُوكْ *шунингдек.* فَحْمُ ~ кокс; مَصْنَعُ الـــ~ кокс заводи

كُوكَايِينٌ кокаин

كَوْكَبٌ *кўп.* كَوَاكِبُ 1) ёритқич, юлдуз; сайёра; الْكَوَاكِبُ الثَّابِتَةُ кўчмас юлдузлар; الْكَوَاكِبُ السَّيَّارَةُ сайёралар; نِظَامُ الْكَوَاكِبِ юлдузлар системаси; الـــ~ الْأَرْضِيُّ Ер; ~ الْمَسَاءِ (الصُّبْحِ) *астр.* Зуҳра (Венера); 2) оқ (*кўздаги*); 3) нур, ёғду; ~ الرَّوْضَةِ жаннатнинг нури; ~ الْأَرْضِ талк (*оқ ёки кўкиш рангли минерал*); ~ الشَّيْءِ нарсаларнинг энг каттаси

– كَوْكَبَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) юлдуз; юлдузлар туркуми; 2) отряд, эскорт; бўлинма; *ҳарб.* эскадрон; ~ الْاسْتِشْرَاقِ шарқшунослар плеядаси

– كَوْكَبِيٌّ 1. 1) юлдузларга оид, кавкабий; ~ بَيْنَ юлдузлараро; 2) космополитик; 2. космополит

كُولْ ёқа; ~ قَلاَبَةٌ қайирма ёқа

كَوْلاَنٌ, كُولاَنٌ *бот.* 1) попишак; 2) қамиш

كُولْخُوزٌ *кўп.* اتٌ — колхоз

– كُولْخُوزِيٌّ 1. колхозга оид; 2. колхозчи

كُولِيسْتِرِينٌ холестерин

كَيْلُونٌ = كُولُونٌ

كُولُونِيَا *шунингдек.* ~ مَاءُ одеколон

كُولُونِيَالِيَّةٌ: الـــ~ колониализм; الـــ~ الْجَدِيدَةُ неоколониализм, янги колониализм

كُولُونِيلٌ *кўп.* اتٌ — полковник

كُولِيرَا холера (вабо, ўлат)

كُولِيسٌ *кўп.* كَوَالِيسُ кулиса (*саҳна орқаси*); ~ الـــ (وَرَاءَ) خَلْفَ саҳна орқасида; *кўч. м.* махфий, яширин

(كوم) II كَوَّمَ йиғмоқ, бир жойга тўп қилмоқ; бир-бирининг устига ташламоқ; тўплак қилиб йиғмоқ; V تَكَوَّمَ 1) тўп бўлиб йиғилмоқ, устма-уст бўлиб ташланмоқ; 2) ўралиб, жипсланиб, юмалоқ бўлиб тўпланмоқ

– كَوْمٌ *кўп.* أَكْوَامٌ тўп, тўппак; بَاعَ بِالـــ~ тўп-тўп қилиб сотмоқ

– كَوْمَةٌ, كُومَةٌ *кўп.* كُوَمٌ, أَكْوَامٌ, كِيمَانٌ тўп; ~ مِنْ جِلْدٍ وَ عَظْمٍ қоқ тери ва суяк

– كُوَيْمَةٌ кичикина тўппак

كُومْبِينَةٌ *кўп.* اتٌ — комбинат; ~ التَّعْدِينِ металлургия комбинати

كُومْسَارِيٌّ *кўп.* كُومْسَارِيَّةٌ кондуктор

كُومْسُومُولٌ: الـــ~ *тар.* комсомол

– كُومْسُومُولِيٌّ *тар.* 1. комсомолга оид; 2. комсомол аъзоси

كُومِسْيُونٌ (*сол.* قُومِسْيُونٌ), *кўп.* اتٌ — комиссия

كُومَانْدَانٌ *кўп.* اتٌ — комендант; қўмондон

كُومْنُولْثٌ: الـــ~ Британия ҳамдўстлиги

كُومُودٌ комод (*кийим-кечак турадиган яшикли жавон*)

– كُومُودِينُو кичкина комод, тумбочка

كُومُونَةٌ *кўп.* اتٌ — коммуна; ~ بَارِيسَ *тар.* Париж коммунаси

كُومِيدِيٌّ комедияга оид, комик, комедиявий

– كُومِيدِيَا комедия

كُومِينْتِرْنُ: الـــ~ Коминтерн, Коммунистик Интернационал

(كون) كَانَ (у) كَوْنٌ I 1) бўлмоқ, мавжуд бўлмоқ; (*к. дадир*) бор бўлмоқ (لِـــ); ~ أَيُّ مَنْ ким бўлса ҳам; كَمَا لَوْ ~ هُنَا гўё у бу ерда бўлгандай; ... مَنْ تَكُونُ أَنْتَ حَتَّى сен кимсанки, ..., сен қандай одамсанки, ...; وَ لْيَكُنْ بَعْدَ ذَلِكَ مَا يَكُونُ! бўлса бўлар, бўлмаса ғовлаб кетар!; ~ أَصْبَحَ فِي خَبَرِ *қар.* خَبَرٌ; وَ ~ لَهُ مَا أَرَادَ у хоҳлаган нарсасини олди; وَ ~ مِنْ أَمْرِهِ مَا мана ундан нима келиб чиқди; *халқ.* бир бор экан, бир йўқ экан (*эртакларнинг анъанавий бошланмаси*); ... مَا يَكُونُ ...нинг бўлиши мумкин бўлган ҳолдаёқ; وَ هُوَ أَشَدُّ مَا يَكُونُ حَذَرًا у ғоят эҳтиёткор; هَذَا أَبْعَدُ مَا يَكُونُ عَنِ الصِّحَّةِ бу ҳақиқатдан жуда узоқ; وَ نَحْنُ أَحْوَجُ مَا يَكُونُ إِلَيْكَ бизнинг ҳаммадан ҳам сенга эҳтиёжимиз бор; لَمْ يَقَعْ فِي يَدِهِ كِتَابٌ قَطُّ إِلاَّ اسْتَوْفَى قِرَاءَتَهُ كَائِنًا مَا ~ унинг қўлига китоб тушган ҳамоноқ, унинг қандай бўлишидан қатъий назар, уни тўла ўқиб чиқарди; 2) бўлиб ўтмоқ; فَمَا ~ لَهُ إِلاَّ أَنْ جَلَسَ унинг ўтиришдан бошқа иложи қолмади; 3) *турли замонларни кўрсатишда ёрдамчи феъл вазифасини бажаради*: ~ يَكْتُبُ у (*олдин*) ёзарди (*давом феъли ўтган замон*); ~ كَتَبَ у ёзиб бўлганди (*узоқ ўтган замон*); ◊ يَكُونُ якун; II كَوَّنَ яратмоқ, ташкил қилмоқ; тузмоқ; V تَكَوَّنَ яралмоқ, ташкил қилинмоқ, тузилмоқ; пайдо бўлмоқ, юзага чиқмоқ, (*н. дандир*) иборат бўлмоқ (مِنْ); X اسْتَكَانَ (*к. гадир*) бўйсунмоқ, таслим бўлмоқ (لِـــ)

– اسْتِكَانَةٌ бўйсуниш, бўйсунганлик, ювошлик

– تَكَوُّنٌ пайдо бўлиш, шаклланиш

– تَكْوِينٌ 1) яратиш, ижод қилиш; 2) шакл; *шунингдек.* الـــ~ الْجُسْمَانِيُّ тан тузилиши; الـــ~ جَمِيلُ келишган, чиройли; ~ نَحِيفُ ~ جَمَلٍ орик; 3) *кўп.* اتٌ —, تَكَاوِينُ тузилиш, структура; الـــ~ *грам.* гап тузилиши (*структураси*); التَّكَاوِينُ الْجِيُولُوجِيَّةُ геологик структуралар; التَّكْوِينَاتُ الْجَبَلِيَّةُ тоғликлар, тоғлик жойлар; ◊ سِفْرُ الـــ~ *библ.* Борлиқ Китоби (*Мосейга нисбат бериладиган беш китобнинг биринчиси*)

– كَائِنٌ[1] мавжуд бўлган, бор бўлган; ~ مِنْ كَانَ ~ қандай (ким) бўлишига қарамай; ~ مَا كَانَ ~ нима бўлишидан қатъий назар

– كَائِنٌ[2] *кўп.* ~ اتٌ — борлиқ, хилқат; حَيٌّ ~ жонивор, жонли хилқат; الـ~ الْبَشَرِيُّ одамзот; *кўп.* ҳамма борлиқ, барча мавжудот, бутун олам

– كَوْنٌ 1) бор бўлиш, мавжуд бўлиш, мавжудлик; ҳолат; وَ لَنْ أُخْفِيَ عَلَيْكُمْ حَقِيقَةَ ~ِي عَسْكَرِيًّا ва мен сиздан ҳарбий киши эканлигимни яширмайман; 2) *кўп.* أَكْوَانٌ олам, коинот, космос; الـ~ космос; ◊ مَعَ ~ِهِ فَقِيرًا ، لِـ~ِهِ فَقِيرًا чунки у камбағал; у камбағал бўлишига қарамай, камбағал бўлса-да; يُحْظَى هَذَا الرَّجُلُ بِرِضَاءِ لِـ~ِهِ يُحَقِّقُ لَهُ أَهْدَافَهُ бу одам унинг меҳрини қозонган, чунки у унинг мақсадларини амалга ошириб юради

– كَوْنِيٌّ борлиққа, мавжудотга, коинотга оид; космик; الْأَشِعَّةُ الـ~ـةُ космик нурлар; رَائِدٌ ~ *ёки* طَيَّارٌ ~ космонавт, фазогир; الْأَرْقَامُ الـ~ـةُ ; فَضَاءٌ *қар.* الْفَضَاءُ الـ~ астрономик рақамлар (*ҳаддан ташқари катта рақамлар*)

– كِيَانٌ 1) бор бўлиш, мавжуд бўлиш; 2) таъб, табиат

– كَيْنُونَةٌ бор бўлиш, мавжуд бўлиш

– مَكَانٌ *кўп.* أَمْكِنَةٌ, أَمَاكِنُ 1) жой, ўрин, ер, макон; الْحَادِثِ ~ ҳодиса рўй берган жой; أَمَاكِنُ عُمُومِيَّةٌ жамоат жойлари; فِي كُلِّ ~ ҳамма жой (*ер*) да; ~ـهُ унинг ўрнига; قَامَ ~ـهُ кимнидир алмаштирмоқ; لَوْ كُنْتُ ~ـكَ ... агар мен сенинг ўрнингда бўлганимда, ...; ~ـكَ يَا ... тўхта!, кутиб тур!; 2) даража, аҳамият; إِنَّ هَذَا بِـ~ مِنَ الْغَرَابَةِ бу ғоят даражада ғаройиб (ажойиб, ғалати) 4; هَذَا الْعَمَلُ بِـ~ مِنَ الْأَهَمِّيَّةِ бу иш жуда аҳамиятли, муҳим; 3) минтақа; 4) тутган ўрин, вазифа; шаън, қадр-қиймат; هُوَ رَفِيعُ الـ~ юксак ўрин тутмоқда, у юксак вазифани эгаллаётир; 5) борилган жой, турилган жой, яшайдиган жой

– مَكَانَةٌ 1) жой, ўрин, макон; 2) эгаллаб турилган ўрин, мавқе; аҳамият

– مَكَانِيٌّ маҳаллий, локал

– مُكَوَّنٌ, مُتَكَوِّنٌ шакллантирилган, тузилган; (*бирор н. дан*) иборат бўлган (مِنْ)

– مُكَوِّنٌ 1) ижодкор, яратувчи; 2) *кўп.* ~ اتٌ — компонент, таркибий қисм, таркибий элемент, ингредиент

كُونْتٌ *кўп.* ~ اتٌ — граф

– كُونْتِسَةٌ *кўп.* ~ اتٌ — граф аёл, графиня

كُونْتَرَاتُو контракт, битим

كُونْسْتَابِلٌ *кўп.* ~ اتٌ — констебль, полиция амалдори

كُونْسِرْفَاتُوَارٌ консерватория

كُونْسِرْوَة консерва

كُونْسُولْتُو консилиум; مِنْ أَطِبَّاءَ ~ врачлар консилиуми

كُونْشِرْتُو концерт; ~ الْبِيَانُو وَ الْأُورْكِسْتِرَا фортепьиано ва оркестр учун концерт

كُونْصُولٌ *кўп.* ~ اتٌ — *архит.* консоль, кронштейн, тўсиннинг девордан чиқиб турган қисми

كُونْكُورْدَاتُو битим, шартнома (*бой бўлмаган қарздор билан қарз берувчи ўртасида тузилган*)

كُونْيَاكٌ коньяк (*спиртли ичимлик*)

كَوَّةٌ *кўп.* ~ اتٌ, كُوًى кичкина деразa; иллюминатор (*самолёт, кемалар ойнаси*); ~ فِي السَّقْفِ юқоридан тушадиган ёруғлик; люк; ~ حَرْبِيَّةٌ туйнук (*истеҳкомлардаги*)

I كَوَى (и) كَيٌّ 1) куйдирмоқ, ёндирмоқ; *мед.* ўткир дори суртиб куйдирмоқ; 2) (*куйдириб*) тамға босмоқ; 3) дазмолламоқ; 4) чақмоқ (*мас., ари ҳақида*); 5) еб ташламоқ (*мас., кислота ҳақида*); ◊ هَذَا ~ قَلْبَهُ бу унинг юрагини кемириб (еб) ташлади; VII انْكَوَى 1) куйдирилган бўлмоқ; 2) дазмолланган бўлмоқ; VIII اكْتَوَى 1) ўзини дори суртиб (*ёки б. йўл билан*) куйдирмоқ; ўзини куйдириб олмоқ; 2) куйиб қолмоқ; 3) дазмолланган бўлмоқ; ◊ ~ بِنَارِ الْغَلَاءِ қимматчиликдан азоб чекмоқ (қийналмоқ)

– كَاوٍ *мн.* كَاوِيَةٌ куйдирадиган, куйдирувчи; صُودَا كَاوِيَةٌ *қар.* صُودَا

– كَوَّاءٌ 1) дазмолловчи; 2) ғийбатчи

– كَوَّايَةٌ 1) дазмолловчи аёл; 2) ғийбатчи аёл

– كَوَّةٌ *кўп.* كِوَاءٌ деворнинг тешиги

– كَوْيٌ 1) куйдириш; 2) дазмоллаш

– كَيٌّ 1) дазмол босиш, дазмоллаш; 2) тамға; 3) куйдириш; حَجَرُ الـ~ ляпис, кумуш нитрати; оловда, чўғда куйдириш; آخِرُ الدَّوَاءِ ~ *қар.* مِكْوَاةٌ

– كَيَّةٌ 1) бир марталик куйдириш; 2) куйдириладиган жой

– مِكْوَاةٌ *кўп.* مِكْوَايَاتٌ, مَكَاوٍ 1) дазмол; الـ~ الْكَهْرَبَائِيَّةُ электр дазмол; 2) пекелен (*куйдириш учун суртиладиган нарса*); ~ الشَّعْرِ (*сочларни жингалак қилишда ишлатиладиган*) қисқичлар; ~ السَّمْكَرِيِّ *ёки* اللَّحَامِ паяльник (*кавшарлашда ишлатиладиган асбоб*); ◊ آخِرُ الدَّوَاءِ الـ~! энг сўнгги воситани синаб кўриш керак!

– مَكْوَجِيٌّ *кўп.* مَكْوَجِيَّةٌ дазмолловчи (*кир ювадиган корхонада*)

– مَكْوَى *халқ.* = مَكْوَة

– مَكْوَى *кўп.* مَكَاوٍ дазмол

– مَكْوِيٌّ 1) куйдирилган; 2) дазмолланган

كُوَيْرْتَه *халқ.* палуба

كَيْ учун. ...син деб; ~ ـــ ...иши учун; كَيْلَا ёки لِكَيْلَا ...масин учун. ...маслиги учун, ...масин деб; كَيْمَا ёки لِكَيْمَا ...син учун, .. син деб

(كيت) II كَيَّتَ (асбоб-ускунани) ҳозирламоқ, ростламоқ, созламоқ

– كَيْتَ ёки كَيْتَ وَ ~: ~ шундай-шундай; ундоқ-бундоқ

I (كيد) كَادَ (и) كَيْدٌ 1) алдамоқ, фириб бермоқ, панд бермоқ, доғда қолдирмоқ; 2) ёмон мақсад (ният) қилмоқ; (к. ғадир) макр-ҳийла тузоғини қўймоқ (لِـ); 3) жонга тегмоқ, асабни қўзғатмоқ; III كَايَدَ алдамоқ, панд бермоқ, доғда қолдирмоқ

– كَيْدٌ 1) кўп. كُيُودٌ ёлғон; макр-ҳийла; фириб; 2) жонга тегиш, асабни қўзғаш

– كَيْدِيٌّ маккор; دَعْوَى ~ـَـة юр. маккорона даъво (қонуний асоси бўлмаган, аммо қарши томонга ёмонлик қилиш мақсадидаги даъво)

– مَكِيدَةٌ кўп. مَكَائِدُ ёмон мақсад (ният) лар, макр-ҳийлалар; фирибгарликлар; фитна-фасодлар; دَبَّرَ الْمَكَائِدَ макр-ҳийлалар тузоғини қўймоқ

كَيْذُبَانٌ, كَيْذَبَانٌ қар. كذب

كِيرٌ кўп. أَكْيَارٌ темирчи босқони

كِيرُوسِين керосин

I (كيس) كَاسَ (и) كِيَاسَةٌ 1) зийрак (зеҳнли, айёр) бўлмоқ; 2) чиройли (келишган) бўлмоқ; II كَيَّسَ 1) чиройли (келишган, гўзал) қилмоқ; 2) (ҳаммомда) хизмигарлик қилмоқ; V تَكَيَّسَ хадми қилдирмоқ

– أَكْيَسُ 1) энг чиройли, энг гўзал, энг келишган; 2) зийракроқ, зеҳнлироқ

– كُوَيِّسٌ 1. ёқимли, ширингина, чиройлигина; 2. яхши, аъло

– كِيَاسَةٌ 1) зийраклик; зеҳнлилик, топқирлик; чаққонлик, айёрлик; 2) чирой, гўзаллик; келишганлик

– كِيسٌ мз. мн. кўп. أَكْيَاسٌ, كِيسَةٌ 1) халта, қопча; чўнтак; ~ الوِسَادَةِ (الْمِخَدَّةِ) ~ ёстиқ жилди; ~ التَّبْغِ тамакидон; ~ الدَّرَاهِمِ катмон; عَلَى ~ـِهِ а) ўз ҳисобидан; б) унинг ҳисобидан; 2) хадмигар қўлқопи (ҳаммомда); 3) шунингдек ~ الْخُصْيَتَيْنِ анат. мояк халтаси; ~ الْـ الأَمْنِيُونِيُّ анат. ҳомила пўсти (қопламаси); ~ الصَّفْرَاءِ сафро пуфаги; ~ الـ الكُرِيُونِيُّ уруғланган, тухумланган ташқи қобиғи; 4) мед. киста (сариқ сув олган шиш, ўсимта); ~ شَحْمِيٌّ ёғ бези, липома; 5) шунингдек ~ كَامِلٌ тар. жами 500 пиастр бўлган пул

– كَيِّسٌ 1) чаққон, топқир, айёр; 2) чиройли, гўзал; келишган

– كَيِّسٌ = مُكَيِّسٌ

– مُكَيِّسٌ хадмигар, ҳаммомчи

– مُكَيِّسَاتِيٌّ кўп. مُكَيِّسَاتِيَّةٌ хадмигар (ҳаммомдаги)

(كيع) I كَاعَ (у, а) كَيْعٌ = كَعَّ; II كَيَّعَ қийнамоқ, жондан безор қилмоқ

(كيف) II كَيَّفَ 1) (кўринишини) ўзгартирмоқ; (қандайдир бирор) шакл бермоқ; шакллантирмоқ; ишлов бермоқ; ~ الْهَوَاءَ ҳавони тозаламоқ (кондициялаштирмоқ); 2) (бирор н. га) мосламоқ (لِـ); ~ نَفْسَهُ (бирор н. га) ўзини мосламоқ, мосланмоқ, мослашмоқ; 3) роҳатлантирмоқ, хурсанд, шод қилмоқ; 4) маст, кайф қилмоқ (наркотик моддалар ҳақида); V تَكَيَّفَ 1) (кўриниши) ўзгарилмоқ; шаклланмоқ; ~ الْهَوَاءُ тозаланган, кондицияланган бўлмоқ (ҳаво ҳақида); 2) (бирор н. га) мосланмоқ (لِـ, مَعَ); 3) (н. дадир) ўзбошимчалик қилмоқ, (н. нидир) ўз билганича қилмоқ (فِي); 4) роҳатланмоқ, тинч ётиб роҳат-фароғат қилмоқ, кайф қилмоқ; 5) маст бўлмоқ (наркотик билан)

– تَكْيِيفٌ 1) кўринишни ўзгартириш, бирор шакл бериш; ~ صِنَاعَةِ الْمَعَادِنِ металлни қайта ишлаш саноати; 2) мослашиш, адаптация; جِهَازُ الْـ ~ الذَّاتِيُّ ёки جِهَازُ ~ الْهَوَاءِ الذَّاتِيُّ ҳавони кондициялайдиган автоматик қурилма (жиҳоз)

– كَيْفَ қандай?, қанқай қилиб?, ~ حَالُكَ? аҳволингиз қандай?, қандай яшаяпсан?, нечуксан?; ~ يَكْتُبُ يَعْرِفُ у қандай ёзишни билади; ~ يَهْتَمُّ بِالْـ قَبْلَ الْكَمِّ у энг аввало миқдор билан эмас, сифат билан қизиқади; ~ مِنْ حَيْثُ الْـ сифат нуқтаи назаридан; ~ مَسْأَلَةُ الْـ сифат масаласи; ... ~ـمَا қандай ...ганда ҳам; ~ـمَا كَانَ нима қилиб бўлса ҳам; нима бўлганда ҳам; ҳамма ҳолда ҳам; ~ـمَا عَالَجْنَا الْمَسْأَلَةَ نَرَى أَنَّ ... биз бу масалага қандай ёндошмайлик, кўрамизки, ...; ~ـمَا اتَّفَقَ қандай тўғри келса, ўнг келганича; қўл учида, наридан-бери

– [1]كَيْفٌ 1) фароғат, роҳат, кайф, кайфу сафо; роҳатланиш, қониқиш; ~ بَطْنٌ مَلْآنٌ تَمَامٌ халқ мтли. тўқ қорин-тўла фароғат; عَلَى ~كَ сенга ёққанидай бўлсин, сенингча бўлсин; ~ لَعِبَ عَلَى الْـ ўз хоҳишича ўйнамоқ (мас. футболчи ҳақида); 2) кўтаринки кайфият

– [2]كَيْفٌ кўп. كُيُوفٌ наркотик, банг; ◊ ~ ابْنُ наркотик модда истеъмол қилувчи, наркоман, банги, гиёҳванд

– كَيْفِيٌّ 1) ихтиёрий; ~ـَـة بِصُورَةٍ ихтиёрий сувратда; 2) сифатли; ~ تَحْلِيلٌ сифатли таҳлил, анализ

– كَيْفِيَّةٌ 1) равиш, усул; кўриниш, шакл; ~ بِـ غَرِيبَةٍ ғалати равишда (кўринишда); ~ بِـ سَاطِعَةٍ ёрқин; қойил мақом; ~ بِـ طَوْرِيَّةٍ вақти-вақти билан; 2) сифат; ишнинг ҳолати, аҳволи; ~ مَسْأَلَةُ الْعَمَلِ қандай ҳаракат (иш) қилиш ҳақидаги масала

– كَيِّفٌ билағон, уста, билимдон

– مُكَيِّفٌ 1) кўринишни ўзгартирувчи; ~ الْهَوَاءِ ёки ~ـَـةُ الْهَوَاءِ ҳавони кондицияловчи қурилма, кондиционер; 2) кайф қиладиган (қилдирадиган)

– مُكَيِّفَاتٌ кўп. наркотик моддалар; тетиклантирувчи воситалар (мас., кофеин, теин ва б. лар)

كَيْهَاكُ = كِيَاكُ

كَيْكَةٌ кўп. كَيَاكِي тухум

كِيكَةٌ бекинмачоқ (болалар ўйини)

(كيل) كَالَ (и) كَيْلٌ، مَكَالٌ، مَكِيلٌ 1) ўлчамоқ, ченамоқ, ўлчаб бермоқ; 2) (зарба) бермоқ, етказмоқ; 3) ёғдирмоқ (сўкиниш, ҳақорат ҳақида); ~ لَهُ آيَاتِ الْمَدِيحِ кимгадир мақтов ёғдирмоқ; ~ لَهُ الضَّرْبَةَ تِلْوَ الضَّرْبَةِ кимгадир зарба кетидан зарба бермоқ; ~ لَهُ الضَّرَبَاتِ عَشْوَاءَ кимнингдир тўғри келган жойига зарба бермоқ (урмоқ); يُرِيدُ أَنْ يَكِيلَ لَهُ الصَّاعَ صَاعَيْنِ қар. صَاعٌ; ~ الاتِّهَامَاتِ тухматлар ёғдирмоқ; ~ لَهُ الْوُعُودَ кимгадир ваъдаларни ёғдириб ташламоқ; ~ الشَّتَائِمَ (السِّبَابَ) ҳақоратларга кўмиб ташламоқ; كِيلَ الطَّعَامُ ўлчаб берилган овқат киши тўярли бўлди; II كَيَّلَ ўлчамоқ, ченамоқ, ўлчаб бермоқ; III كَايَلَ қилмишига яраша қилмоқ, саломига қараб алик олмоқ; VI تَكَايَلَ = III; VIII اِكْتَالَ (тарозида) тортилган, ўлчанган нарсани олмоқ

– كَيَّالٌ ғалла ўлчовчи, тортиб берувчи

– كِيَالَةٌ 1) ўлчаш, тортиш, ченаш; 2) тарозидор, ўлчовчи ҳақи

– كَيْلٌ кўп. أَكْيَالٌ ўлчов; طَفَحَ الْـ~ кўч. м. (бирор н. нинг) косаси тўлиб кетди

– كَيْلَةٌ кўп. ـَاتٌ — кайла (Мисрда: 8 қадаҳ (қар. قَدَحٌ) ёки 1/12 ардабб (қар. أَرْدَبٌّ) ёки 16,51 л га тенг ўлчов бирлиги-қумсимон моддалар учун)

– كِيلَةٌ ўлчаш, тортиш (тарозида)

– كَيُولٌ сафланган одамларнинг охирги қатори

– مِكْيَالٌ кўп. مَكَايِيلُ микёл (қумсимон моддалар ўлчови); جَدْوَلُ الْمَوَازِينِ وَالْمَكَايِيلِ оғирлик ва ўлчовлар жадвали

– مِكْيَلٌ кўп. مَكَايِلُ = مِكْيَالٌ

كِيلَادٌ омбор, омборхона

كِيلُو، كِيلُوغْرَامٌ кўп. كِيلُوغْرَامَاتٌ кило, килограмм; ~ صَافٍ килонетто (соф кило); ~ قَائِمٌ килобрутто (идиши билан кило)

كِيلُوَاتٌ، كِيلُووَاطٌ киловатт; ~ سَاعِيٌّ ёки ~ سَاعَةٍ киловатт-соат

كَيْلُوسٌ физиол. сут шираси; хилус

كِيلُوغْرَامٌ қар. كِيلُو

كِيلُومِتْرٌ кўп. ـَاتٌ — километр; ~ مُرَبَّعٌ квадрат-километр

كَيْلُونٌ кўп. كَوَالِينُ эшик орасига ўрнатиладиган қулф

– كَوَالِينِيٌّ кўп. كَوَالِينِيَّةٌ слесарь

كِيمَاوِيٌّ 1. кимёвий; 2. кимёгар

– كِيمَاوِيَّاتٌ кўп. химикатлар, кимёвий маҳсулотлар, моддалар

– كِيمْيَا، كِيمْيَاءُ кимё; الْـ~ الْعُضْوِيَّةُ органик кимё; الْـ~ اللاعُضْوِيَّةُ ноорганик (анорганик) кимё; الْـ~ التَّحْلِيلِيَّةُ аналитик (таҳлилий) кимё; الْـ~ الْحَيَوِيَّةُ биохимия; الْـ~ الصَّيْدَلَانِيَّةُ фармацевтик кимё

– كِيمْيَاوِيٌّ = كِيمَاوِيٌّ; الْمُرَكَّبَاتُ الْـ~ـةُ кимёвий препаратлар (дорилар); ~ سِبَاخٌ қар. سِبَاخٌ

– كِيمْيَاوِيَّاتٌ кўп. = كِيمَاوِيَّاتٌ

– كِيمْيَائِيٌّ = كِيمْيَاوِيٌّ

I (كين) كَانَ (и) كَيْنٌ бўйсунмоқ, таслим бўлмоқ; X اِسْتَكَانَ = I

كِينَا، كِينِينٌ хинин (безгак дори); شَجَرَةُ الْكِينَا хинин дарахти (Жанубий Америкада ўсадиган, пўстлоғида хинин бўладиган дарахт)

كِيهَكُ шунингдек كِيَاكٌ киёк (қибт тақвимининг 4-ойи)

كَيْوَانُ астр. Кайвон, Сатурн

ل

ل (لَامٌ) кўп. ـَاتٌ — лом (араб алифбосининг йигирма учинчи ҳарфи, абжадда –30)

ل 1) شَوَّالٌ шаввол (ой номи) сўзи қисқартмаси; 2) ل: لِيرَا سُورِيَّةٌ сўзларининг қисқартмаси; Сурия лираси

لَ 1) ҳақиқатдан ҳам, шубҳасиз; 2) ...ганда, ...са эди; لَوْ ... لَـ ...; لَوْلَاهُ لَهَلَكْنَا у бўлмаганда биз ҳалок бўлган бўлардик; لَوْلَايَ ... لَـ ... мен бўлмаганимда ...; 3) қасам юкламаси; қасам ичаманки, ..., қасамки ...; لَعَمْرُكَ умринг ҳаққи қасам ичаман; умрингга қасамки, ...; 4) ажабланиш юкламаси; қандай! يَا لَلْعَجَبِ қандай ажойиб!; يَا لَهُ مِنْ عَمَلٍ حَسَنٍ бу қандай ажойиб иш!; 5) гапнинг кесимига қўшилувчи таъкид юкламаси; إِنَّ ... لَـ ... чиндан ҳам; إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ қур. шубҳасиз, парвардигорингиз (барча нарсани) кузатиб тургувчидир; 6) гапнинг эгасига қўшилувчи таъкид юкламаси لَزَيْدٌ أَفْضَلُ مِنْ عَمْرٍو албатта, Зайд Амрдан

афзалдир

— 1) олд юклама, предлог, от ва олмош таркибида келганда *жўналиш келишигига мос бўлади* (1 шахс бирликдаги олмошдан *бошқа ҳолларда фатҳали* (لَـ) *бўлади*). – а) унга; б) унда бор لَهُ

كِتَابٌ унинг китоби бор; б) *бухг.* кредит لَنَا а) бизга; б) бизда бор.

مَا لَنَا وَمَا عَلَيْهِ а) нима уники-ю, нима бизники (*яъни, биз томонда нима-ю, у томонда нима*); б) унинг бойлиги ва унинг қарзи; كِتَابُ

حَيَاةُ لَابِيهِ الْبُخَلَاءِ لِلْجَاحِظِ Жоҳизнинг "Бахиллар ҳақида китоб"и; جَدٌّ لَهُ

унинг ота томонидан бобоси; لِي عَلَيْهِ أَنْ унинг мендан қарзи бор; لَهُ

... унинг ...га ҳаққи бор, у ...ни қила олади; لَيْسَ لَهُ أَنْ ... لَا

бўлмайди, унинг қилиши мумкин эмас; 2) сабабли, ...нинг натижасида, оқибатида, учун; ... لِأَجْلِ ... ни деб, сабабдан; لِمَا

... ...гани уч. сабабли, сабабдан; لِأَنَّ чунки, шу сабабдан, لِذَلِكَ

ёки لِمَاذَا нима учун?; لِهَذَا *ёки* لِذَلِكَ шунинг учун; لِذَلِكَ шу сабабли; 3)

қарши غَلَبَ فَرِيقُنَا بِثَلَاثِ إِصَابَاتٍ لِلْأَشْيَاءِ бизнинг командамиз

(қаршидагини) 3:0 ҳисобида ютди; 4) *шунингдек* لِكِنْ *ва* لَ... ш...

(*иш*) учун لِئَلَّا (لِأَنْ + لَا) ...масин учун, ...масин деган ниятда; 5)

...син; لِيَكْتُبْ у ёзсин; لِيَعِشْ ... яшасин ...!; أَوَّلُ وَهْلَةٍ ◊ биринчи

қарашда; لِلْمَرَّةِ الْأُولَى биринчи марта; (خَلَتْ) السَّنَةَ تَقْرِيبًا مَضَتْ

тахминан бундан бир йил олдин; هَلْ لَكَ أَنْ تُرَافِقَنِي мени кузатиб қўйишни истамайсизми?

لَا 1) ...мас, йўқ; هَلَّا (هَلْ + لَا) ...масми? ...ми?; هَلَّا أَخْبَرْتَنِي كَمِ

السَّاعَةُ الْآنَ менга айтиб беролмайсанми, ҳозир соат неча? (أَلَا (هَلَّا

أَلَا تَكْشِفُ لِي هَذَا السِّرَّ менга бу сирни очмайсанми?; لَا وَاللهِ لَا أَفْعَلُ

ذَلِكَ! йўқ, Оллоҳ ҳаққи, мен бу ишни қилолмайман!; لَا أَدْرِي мен

билмайман!; لَا وُلِدْتَ سَعِيدًا бахтли бўл!; لَا عَلَيْكَ безовта бўлма!; لَا

هَذَا وَلَا ذَلِكَ бу ҳам эмас, у ҳам эмас; أَتَعْرِفُهُ؟ – لَا أَعْرِفُهُ сен уни

танийсанми (биласанми)? – йўқ, мен уни танимайман (билмайман); أَلَا ахир ...масмидй; لَا تَقْلَقْ بَالَكَ безовта бўлма!; لَا

أَحَدَ يَعْرِفُهُ حَتَّى الْآنَ шу вақтга қадар у (*бу*) ни ҳеч ким билмайди; 2) йўқ, мутлақо йўқ, ҳеч йўқ (*ўзидан кейин келадиган артиклсиз, аммо аниқ ҳолатдаги тушум келишигидаги от билан келиб, мутлақ инкорни англатади*); لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ *қар.* لَا

لَا جَدِيدَ بِدُونِ قَدِيمٍ *қар.* لَا لَبْسَ فِيهِ وَلَا إِبْهَامَ تَشْبِيهَ эскисиз

янги йўқ; لَا بُدَّ مِنْهُ бунинг бўлмоғи муқаррар, бўлмаслиги мумкин

эмас. أَلَّا (أَنْ + لَا) ...масин учун, ...масин деб; 3) ...сиз, бе..., но

қарши, зид, لَا نِهَائِيٌّ сўнгсиз, нидоясиз; لَا اجْتِمَاعِيٌّ жамиятга,

жамоатчиликка қарши; لَا حِزْبِيٌّ партиясиз; لَا سِيَاسِيٌّ сиёсиз (*рангиг*

ҳақида); لَا شُعُورِيٌّ онгсиз; لَا مُنْتَهٍ ... ; لَا نِهَايَةَ ... чексиз,

قَانُونِيٌّ لَا ноқонуний; لَا مُتَنَاهٍ чексиз, чегарасиз, ...

масъулиятсиз, لَا مَعْقُولٌ ... ақлсиз ... لَا ... لَا مَسْؤُولِيَّةَ

бефарқлик; لَا نِهَائِيَّةٌ чексизлик; لَا مَسْؤُولِيَّةٌ масъулиятсизлик

سِيَاسِيَّةٌ сиёсатга бефарқлик; لَا أَدْرِيَّةٌ агностицизм (*дунёни билиш мумкин эмас деб ҳисобловчи фалсафа*); لَا دِينِيَّةٌ динсизлик,

худосизлик; لَا سَامِيَّةٌ антисемитизм (*яҳудийларга қарши ҳаракат*);

حَرَجٌ لَا ◊ لَا سِيَّمَا айниқса; لَا شَكَّ шаксиз, шубҳасиз; لَا

ҳеч нима; لَا ... ...сиз, إِلَّا ...дан бошқа; إِلَّا ... لَا *ёки* لَا ... سِوَى

... *ёки* غَيْرَ ... لَا ... фақат, фақатгина; لَا ... وَلَا ... на ..., на

لَابَةٌ лава (*вулқонлардан отилиб чиқадиган суюқ чўғ модда*)

اللَّاتُ وَالْعُزَّى ал-Лот ва ал-Уззо (*жоҳилия даврида араблар* *арабларнинг санамлари оти*)

لَارِكْسُ *бот.* тилогоч (*игнабарглиларга мансуб дарахт*)

لَازْوَرْدُ *мин.* ложувард тош

لَازْوَرْدِيٌّ ложувард рангли

لَاسَةٌ *кўп.* ـَاتٌ ўрама (*бошдаги*); تَعَمَّمَ بِـ ~ саллага ...атиб

бошга ўрамоқ

لَامَا *зоол.* лама (*кийиксимон ҳайвон*)

لَامْبَةٌ *кўп.* ـَاتٌ лампа чироқ (*сол.* لَمْبَةٌ)

لَاهُوتُ 1) илоҳий табиат, илоҳийлик; 2) илоҳ; عِلْمُ الـ ~ илоҳиёт, теология

لَاهُوتِيٌّ 1. 1) илоҳий; 2) илоҳиётга, теологияга оид; الْعِلْمُ الـ ~

илоҳиёт, теология; الْمَذَاهِبُ الـ ~ ـَةُ илоҳиёт йўналишлари; 3)

руҳоний; مَدْرَسَةٌ ~ ـَةٌ диний ўқув юрти; 2. илоҳиётшунос, теолог

أَلْأَكَ IV (لأك) хабарчи қилиб жўнатмоқ

مَلَائِكَةٌ *кўп.* مَلَاكٌ фаришта (*сол.* مَلَكٌ)

– مَلَائِكِيٌّ фариштага, малоикага оид

لَأْلَأَ ялтилламоқ, ялтирамоқ, нур сочмоқ; بِذَنَبِهِ ~ думни ликиллатмоқ (*ит ҳақида*); لَأْلَأَ = تَلَأْلَأَ

– تَلَأْلُؤٌ ялтираш, ялтиллаш, нур сочиш

– لَأَّالٌ марваридфуруш

– لَأْلَاءٌ، لَأْلَأَةٌ ялтиллаш, йилтиллаш, нур сочиш

لُؤْلُؤٌ *жам.* марварид, مَغَاصُ الـ ~ марварид қидириладиган жой;

~ الـ زَهْرُ *жам бот.* дасторгул, саллагуллар; ~ саллагул,

дасторгул; عِرْقُ الـ ~ садаф

– لُؤْلُؤَةٌ *кўп.* لَآلِئُ бир дона марварид

– لُؤْلُئِيٌّ، لُؤْلُؤِيٌّ марваридга оид, марварид рангидаги; شَعِيرٌ ~ арпа ёрмаси

– مُتَلَأْلِئٌ нур сочувчи, ялтилловчи

لَأَمَ (أ) لَأْمٌ 1) (*ярани*) боғламоқ, 2) тузатмоқ, тўғрилам... 3)

тех. кавшарламоқ. لَأْمَةٌ، مَلْأَمَةٌ، لُؤْمٌ (у) 1) тубан, разил бўлмоқ; 2) хасис, қурумсоқ бўлмоқ; III لَاءَمَ 1) мос келмоқ; ёрдам бермоқ; тўғри келмоқ; ярамоқ; ярашмоқ, тўғри келмоқ (*кийим ҳақида*); 2) (*к ни к. билангдир*) ярашитрмоқ (بَيْنَ); 3) тузатмоқ, тўғриламоқ, 4) кавшарламоқ; IV أَلْأَمَ тубанлик, разиллик қилмоқ; VI تَلَاءَمَ 1) тубанлик, разиллик қилмоқ; 2) тузатилмоқ, тўғриланмоқ; 3) мос, тўғри келмоқ; ҳамоҳанг бўлмоқ; VIII اِلْتَأَمَ 1) тўпланмоқ, бирлашмоқ, жипслашмоқ (*саф ҳақида*); ~ جَمَاعَةً тўп-тўп, гуруҳ-гуруҳ бўлиб йиғилмоқ; ~ الْمَجْلِسُ мажлис бўлиб ўтди; 2) битмоқ, битиб кетмоқ; ~ الْجُرْحُ жароҳат, яра битди, битиб кетди; 3) кавшарланмоқ (*металл ҳақида*); 4) тузатилмоқ, тўғриланмоқ; X اِسْتَلْأَمَ 1) совут боғламоқ, киймоқ; 2) жипслашмоқ

– تَلَاؤُمٌ 1) бирлашиш, иттифоқ бўлиш, тинчлик

– لَأْمَةٌ *кўп.* لُؤَمٌ совут

– لِمَّةٌ (*к нингдир, н нингдир*) хили, тенги, муносиби; لِيَتَزَوَّجِ الرَّجُلُ ~ـهُ *ҳад.* эркак киши ўзининг тенгига уйлансин!

– لُؤْمٌ 1) тубанлик, пасткашлик, разиллик; 2) қизғончиқлик, хасислик, қурумсоқлик

– لَئِيمٌ *кўп* لُؤَمَاءُ، لِئَامٌ، لُؤْمَانٌ 1) тубан, разил, пасткаш; 2) қизғончиқ, хасис, пасткаш; أَمَرُّ مِنَ الصَّبْرِ سُؤَالُكَ لِـ~ *мтл.* қизғончиқ учун сенинг илтимосинг сабр (алоэ)дан ҳам аччиқроқ!

– مَلْأَمٌ = مُلْأَمٌ

– مُلْأَمٌ пасткашликни кечирувчи

– مُلَائِمٌ 1) мос, тўғри келадиган; (*бирор н.* учун) яхши, шароит, ярoқли; غَيْرُ ~ ярoқсиз; 2) ярашган, тузуккина

– مُلَاءَمَةٌ 1) тўғри, мос келадиган; ярoқли; 2) ярашганлик, тузуккиналик; 3) мос келишлик, ҳамоҳанглик, гармония; 4) иттифоқлик, якдиллик

– مُلْتَئِمٌ 1) тўпланганлар, йиғилганлар; 2) битаётган, битиб бораётган (*яра ҳақида*)

لَأَنْ *қар.* لِـ 2).

لَئِنْ *қар.* إِنْ

لَأْوَاءُ бало, офат; مَنْ كَانَتْ لَهُ ثَلَاثُ بَنَاتٍ فَصَبَرَ عَلَى ~ـهِنَّ كُنَّ لَهُ حِجَابًا مِنَ النَّارِ *ҳад.* ҳар кимда учта қиз бор бўлиб, уларнинг ташвишларига чидаса, ўша қизлар оталарини жаҳаннамдан ажратиб турувчи тўсиқ бўладилар

لَأْيٌ оғир, машаққатли аҳвол, қийинчилик; بِـ~ مَا عَرَفْتُهُ мен уни зўрға танидим; بَعْدَ ~ وَ بَعْدَ تَرَدُّدٍ катта қийинчилик ва узоқ тараддуддан сўнг

I (لَبَّ) لَبَّ[1] (*u/a*) لَبَابَةٌ، لُبٌّ зеҳнли (ақлли, фаросатли) бўлмоқ; لَبَّ[2] (*a/u*) لَبٌّ، لُبُوبٌ 1) (*қаердадир*) қолмоқ, турмоқ (بِ); 2) вайсақилик қилмоқ, кўп гапирмоқ; 3) чақмоқ, чақиб емоқ (*ёнғоқ, пистани*); II لَبَّبَ 1) бошоқламоқ, дон бермоқ (*мас., донли экинлар*), 2) тутмоқ, тутиб олмоқ; IV أَلَبَّ (*қаердадир*) яшамоқ, истиқомат қилмоқ (بِ); V تَلَبَّبَ (*н. ғадир*) киришмоқ, тайёрланмоқ (لِـ)

– تَلْبِيبٌ 1) *кўп.* تَلَابِيبُ ёқа; أَخَذَ بِتَلَابِيبِهِ кимнингдир ёқасидан тутмоқ

– لَبَّيْكَ = لَبٍّ لَكَ ~ لَبًّا لَكَ

– لُبٌّ[1] *кўп* لُبُوبٌ 1) мағиз; (*ҳар нарсанинг ичидаги*) мағзи; (*ёнғоқ*) мағзи; ~ الْخَشَبِ дарахтнинг пўстлоқ билан ўзак ўртасидаги қаттиқ қисми; 2) уруғ; ~ الْأَسْمَرِ الـ~ тариқ уруғлари; ~ الْأَبْيَضِ الـ~ ошқовоқ уруғлари; 3) мазмун, моҳият; ~ الْقَضِيَّةِ масаланинг моҳияти

– لُبٌّ[2] 2) *кўп* أَلْبَابٌ، أَلُبٌّ 1) ақл, фаросат; ذَوُو الْأَلْبَابِ ёки أُولُو الْأَلْبَابِ ақл эгалари; 2) жон, юрак; مُشَرَّدُ الـ~ парищонхотир; ~ بِـ~ (*к нидир*) мафтун қилмоқ, қойил қолдирмоқ, ҳайрон; طَارَ ~ـهُ у ўзини йўқотиб қўйди, нима қилишини билмай қолди

– لُبَابٌ 1) ақл, фаросат; 2) жон, юрак; 3) ҳар қандай нарсанинг сараси, танлаб олинган нарсалар; хабарларнинг моҳияти

– لَبَّةٌ *кўп.* أَلْبَابٌ кўкракнинг юқори (тепа) қисми

– لَبَّةٌ، ـاتٌ 1) кўкракнинг юқори (тепа) қисми; 2) бўйин, бўғиз (*ҳайвон сўйилганда пичоқ тортиладиган жой*); 3) бола учун тайёрланган бўтқа, каша

– لَبَّةٌ *кўп.* لَبَّاتٌ (олтин) шода, маржон

– لَبِيبٌ *кўп* أَلِبَّاءُ ақлли, фаросатли, доно

(لَبَّى) II لَبَّى ҳаж маросимида لَبَّيْكَ сўзи билан бошланадиган иборани такрорламоқ (*қар.* II لَبَّى)

– تَلْبِيَةٌ = تَلْبِيَةٌ

– لِبًا оғизсут, оғиз сути

– لَبُؤَةٌ кўп ـاتٌ урғочи шер

I لَبِثَ (*а*) لَبْثٌ، لَبَاثٌ 1) (*қаердадир*) бўлмоқ, қолмоқ (بِ); 2) имилламоқ, секинаклик қилмоқ; لَمْ أَلْبَثْ (مَا لَبِثْتُ) أَنْ كَتَبْتُ الْمَكْتُوبَ мен кечиктирмай (имиллаб ўтирмай, дарров) хат ёздим; ... لَمْ أَلْبَثْ) أَنْ رَأَيْتُ) мен дарров (тезда) кўрдимки, ...; 3) давом этмоқ; ~ يُرَاقِبُهَا у (*қиз*) ни кузатишда давом этди; V تَلَبَّثَ 1) (*қаердадир*) бўлмоқ, қолмоқ, тутилиб қолмоқ (بِ); 2) имилламоқ, секинлик қилмоқ

– لَابِثٌ (*қаердадир*) яшовчи, истиқомат қилувчи

– لُبْثٌ، لَبْثٌ، لَبَثٌ 1) бўлиш, қолиш; 2) тутилиб қолиш

– لَابِثٌ = لَبِثٌ

– لُبْثَةٌ бир он тўхташ, тўхтаб туриш, пауза

I لَبَخَ (*а*) لَبْخٌ урмоқ, саваламоқ, муштламоқ; II لَبَّخَ ботирилган жойига суюқ дори ёки иссиқ сувга ҳўлланган пахта ёки бинт қўймоқ; 2) (*бирор н.* ни) пахта ёки бинтга ўхшатиб қўймоқ; 3) сувамоқ (*Ироқда*)

– لَبَخٌ *жам. бот.* лабах (*Мисрда ўсадиган акас-акация*)

– لَبَخَةٌ *кўп.* اتٌ — *бот.* Миср акаси, акацияси

– لَبْخَةٌ кўп لُبَخٌ, لَبَخَاتٌ 1) хўлланган (дориланган) пахта *ёки* бинт босиш; 2) бўтқа, каша

– لَبِيخٌ сергўшт, семиз

I لَبَدَ (у) 1) لُبُودٌ (*бирор н. га*) қапишмоқ, ёпишмоқ, (*н. гадир*) қапишиб, ёпишиб олмоқ (بِ); 2) (*қаердадир*) кўринмай, яшириниб олмоқ (بِ); 3) кигиз босмоқ; II لَبَّدَ 1) қигиз босмоқ, юмалатмоқ; 2) кигиз билан ёпмоқ, бекитмоқ; 3) ўт-алафни босмоқ, эзғиламоқ, топтамоқ; 4) соч хурпайиб кетмаслиги учун бошга ёпишқоқ модда суртмоқ (*ҳаж зиёрати вақтида*); IV أَلْبَدَ (*н. гадир*): қапишмоқ, ёпишмоқ (بِ); V تَلَبَّدَ 1) босилмоқ, эзғиланмоқ; 2) зич бўлиб кетмоқ (*торф ҳақида*) 3) (*н. гадир*) ёпишмоқ; (*н. нингдир устида*) босилиб ётмоқ (عَلَى-*қор ҳақида*); 4) тўпланмоқ, йиғилмоқ, босмоқ (*булут ҳақида*); (*булутлар билан*) қопланиб, босилиб кетмоқ (*осмон ҳақида* – بِ); ~ تِ السَّمَاءُ بِالْغُيُومِ осмон булутлар билан қопланди; ~ تِ السَّحبُ فَوْقَ رُؤُوسِنَا бошимиз устида булутлар осилиб турарди

– لَبَّادٌ кигиз босувчи

– لِبَادٌ кигиз; ~ بُرَيْنِيطَةٌ مِنْ, кигиз (фетр) шляпа

– لَبَّادَةٌ *кўп.* اتٌ — терлик (*тўқим остидаги*)

– لُبَّادَةٌ кўп لَبَابِيدُ кигиз тақя

– لُبَدٌ 1) кўпдан-кўп (*бойлик ҳақида*); 2) *миф. ат. от. мз.* Лубад (*Луқмони ҳакимнинг еттита бургутларидан бири; бургутлар ўлгач, улар яшаган йилларнинга жами Луқмон умрини белгилайди*) ~ أَخْنَى عَلَيْهِ الَّذِى أَخْنَى عَلَى *маж.* унинг бошига Лубаднинг куни тушди (яъни, ўлди)

– لَبَدٌ босилган, эзилган жун; ~ النَّبَاتِ وَقُودُ *ёки* торф

– لَبِدٌ босилган, эзилган

– لِبْدٌ кигиз, босилган жун

– لُبْدَةٌ *кўп.* لُبَدٌ 1) ёл (*шерники*); 2) сочлар

– لِبْدَةٌ *кўп.* لِبَدٌ 1) кигиз тақя; 2) ёл (*шерники*)

– لُبُودِيٌّ (*жун, пахталарни*) таровчи

– لَبِيدٌ таровчи

– مُتَلَبِّدٌ 1) эзилган, янчилган, босилган; 2) осилиб турган; осмонни тўсиб турган (*булут ҳақида*)

I لَبَسَ (لبس) (и) لَبْسٌ (*к. учундир*) туманли, тушунарсиз, ноаниқ қилмоқ (عَلَى); لَبِسَ (а) لُبْسٌ киймоқ, кийинмоқ; ~ النَّظَّارَةَ кўзойнак тақмоқ, тақиб юрмоқ; II لَبَّسَ кийинтирмоқ, кийдирмоқ; ~ الخَاتَمَ لَهَا у у (аёлга) узук тақиб қўйди; ~ البَاطِلَ بِالْحَقِّ ёлғонни рост деб кўрсатмоқ, ўтказмоқ; 2) (*н. билан дир*) босмоқ, ёпмоқ, қопламоқ (بِ); ~ بِالذَّهَبِ зар қопламоқ; ~ بِالرُّخَامِ мармар қопламоқ; ~ الْخَشَبَ (*бирор н. билан*) ёғочга қоплаб нақш бермоқ (بِ); 3) чигаллаштирмоқ, (*к. учундир*) ноаниқ, тушунарсиз қилмоқ (عَلَى); (*к. нидир*) алдамоқ (عَلَى); III لَابَسَ 1) (*к. нидир*) кийинтирмоқ; 2) (*н. гадир*) хос бўлмоқ, (*н. билан дир*) боғлиқ бўлмоқ (ـَـ); бирга (йўлдош) бўлмоқ; 3) (*н. -нингдир*) изидан юрмоқ, (*н. гадир*) амал қилмоқ (لِـ); ~ لِلْحَقِيقَةِ ҳақиқатга амал қилмоқ, ҳақиқатчи бўлмоқ; 4) (*к. билан дир*) алоқада бўлмоқ, яқин муносабатда бўлмоқ; 5) аралаштирмоқ, чалкаштирмоқ; 6) (*к. нингдир*) ички сирини билмоқ; IV أَلْبَسَ 1) (*к. нингдир*) устига (*кийимни*) ташламоқ; кийинтирмоқ, (*н. билан дир*) ёпмоқ (بِ); 2) чигаллаштирмоқ; V تَلَبَّسَ 1) кийинмоқ, ясанмоқ; 2) (*бирор н. га*) аралашган, тортилган бўлмоқ (بِ); 3) (*к. учундир*) тушунарсиз, қоронғи, туманли бўлмоқ (عَلَى); 4) ақлдан озган бўлмоқ; ~ بِلِبَاسِ فِى لِبَاسِ الْعِلْمِ ўзини олим деб кўрсатмоқ; ~ الْوَطَنِيَّةِ (الْعُرُوبَةِ) ўзини (араб дунёси) ватанпарвари қилиб кўрсатмоқ; ~ شَخْصِيَّةً ثَانِيَةً бошқа шахс қиёфасига кирмоқ; ~ الإِنْسَانَ инсон қиёфасига кирмоқ; VIII الْتَبَسَ 1) (*к. учундир*) қоронғи, ноаниқ, чигал бўлмоқ (عَلَى); ~ عَلَيْهِ الأَمْرُ у бу ишда мутлақо чигал аҳволга тушиб қолди; 2) адаштирмоқ; (*бошқа одам деб*) қабул қилинмоқ (بِ) 3) яширмоқ, пинҳон тутмоқ

– الْتِبَاسٌ ноаниқлик, чалкашлик, шубҳалилик, чигаллик

– تَلَبُّسٌ жиноятга алоқадорлик; ~ فِى حَالَةِ الـ жиноят устида

– تَلْبِيسٌ 1) кийиш, кийиниш; 2) (*бирор н.* билан) қоплаш; қоплама; ~ الْخَشَبِ мозаик қоплама; ёғоч устига қоплама қилиш; 3) ёлғон, фириб

– تَلْبِيسَةٌ *мед.* суппозиторий; пессарий (*йўғон ичакка тиқиб қўйиб даволайдиган малҳам*)

– لَابِسٌ кийинаётган, кийинган

– لَبَّاسٌ кийим кечаги кўп, кўп кийим-кечакли

– لِبَاسٌ[1] кўп. أَلْبِسَةٌ, لُبُسٌ кийим, кийим-кечак, либос; ~ التَّقْوَى а) дин, имон; б) тақводорлик; ~ رَسْمِيٌّ расмий кийим (форма); ~ عَسْكَرِيٌّ ҳарбий кийим (форма); ~ فَضَائِيٌّ фазогир (космонавт) скафандри; ~ الْمَيْدَانِ жанг (поход) кийими; ~ الْمَرْأَةِ а) аёллар иштони (шими); б) аёлнинг эри; ~ الرَّجُلِ а) эркаклар иштони (шими); б) эркак кишининг хотини; ~ التَّقْوَى ҳаё, уялиш; ~ كَانَ فِى الْمَيْدَانِ *маж.* жанговар тайёр ҳолда бўлмоқ

– لِبَاسٌ[2] 2) ноаниқлик

– لَبَّاسَةٌ *кўп.* اتٌ — (*оёқ кийимини кийиш учун ишлатиладиган*) қошиқ

– لُبْسٌ, لَبْسٌ мажҳуллик, чигаллик, ноаниқлик; ~ لَا فِيهِ وَلَا إِبْهَامَ бу нарсада ноаниқлик ҳам, дудмаллик ҳам йўқ; бу мутлақо равшан

– لِبْسٌ *кўп.* لُبُوسٌ кийим-кечак, кийим, кўйлак; ~ السَّوَادِ азадорлик кийими, қора кўйлак; ~ الْكَعْبَةِ Каъба устига ёпилган парда, каъбапўш

– لُبْسَةٌ[1] = لُبْسٌ

– لُبْسَةٌ[2] ноаниқлик, мавҳумлик

– لِبْسَةٌ 1) *қар.* لِبْسٌ; 2) кийиниш одати

– لَبُوسٌ *кўп.* لُبُسٌ 1) кийим, кийим-кечак; ~ الـمجاملة меҳмондорчилик, кўча кийими; 2) суппозиторий (*қар.* تَلْبِيسَةٌ)

– لَبُوسَةٌ, لُبُوسَةٌ ноаниқлик

– لَبِيسٌ 1. 1) ишлатилган; 2) кийиб эскитилган; 2. *кўп.* لُبُسٌ эски-туски

– مُتَلَبِّسٌ 1) жиноятга аралашган, қатнашган; قَبَضُوا عَلَيْهِ ~ـاً بِجَرِيمَتِهِ уни жиноят жойида қўлга олдилар; 2) ноаниқ, қоронғи

– مُلاَبَسَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) (*бирор н. билан*) боғлиқ ҳодиса; қўшимча равишда юзага келган ҳолат; 2) қийинчилик; кўп пайдо бўлган ҳолатлар; аҳвол; коньюнктура (*бозорнинг аҳволи*)

– مَلْبَسٌ *кўп.* مَلاَبِسُ кийим-кечак, кийим, кўйлак; ~ رَسْمِيٌّ расмий кийим; مَلاَبِسُ دَاخِلِيَّةٌ *ёки* مَلاَبِسُ تَحْتَانِيَّةٌ *ёки* مَلاَبِسُ سُفْلَى ички кийим; مَلاَبِسُ مُخَيَّطَةٌ тайёр кийим

– مُلَبَّسٌ[1] 1) қопланган, қоплама қилинган

– مُلَبَّسٌ[2] 2) *кўп.* ـاتٌ қандлар, қанд-қурслар, ширинликлар

– مُلَبَّسَةٌ 1) *кўп.* ـاتٌ қанд

– مَلْبُوسٌ[1] 1. 1) ишлатилган; 2) ақлидан ажраган, тентак; رَجُلٌ ~ жин чалган одам

– مَلْبُوسٌ[2] 2) *кўп.* ـاتٌ 1) кийим, кўйлак; 2) *ҳарб.* ҳарбий кийим-кечак

– مُلْتَبِسٌ ноаниқ, шубҳали

(لبش) II لَبَّشَ 1) адаштирмоқ, енгиллаштирмоқ, саросимага туширмоқ, хижолат қилмоқ; 2) йиғмоқ, боғламоқ, тугмоқ; 3) қирғоқни қамиш шох-шаббаси билан мустаҳкамламоқ

– لَبْشَةٌ *кўп.* لِبَشٌ 1) қамишдан тайёрланган шох-шабба; 2) балиқчилик аслаҳалари, асбоб-ускуналари

I لَبَطَ (у) لَبْطٌ 1) ерга ағанатмоқ (*туш. к. ёки* بـ); 2) туртмоқ, сузмоқ; II لَبَّطَ перони сиёҳга теккизмоқ; III لاَبَطَ курашмоқ; لاَبِطِ الْبَدَوِيَّ وَلاَ تُجَارِيهِ *халқ мтл.* бадавий билан кураш, лекин у билан югуришга беллашма

– لَبْطَةٌ 1) тепки; 2) тумов

– لَبْطَةٌ сакраб чопиш, елиш (*от ҳақида*)

– مُلاَبَطَةٌ кураш

I لَبِقَ (а) لَبَقٌ *ёки* لَبُقَ (у) لَبَاقَةٌ 1) меҳрибон (ёқимли, одобли) бўлмоқ; 2) бежирим бўлмоқ; 3) (*к. гадир*) ярашмоқ (بـ); لَبِقَ بِهِ الثَّوْبُ кийим унга лойиқ келди, рост келди; II لَبَّقَ ярашмоқ, мос қилмоқ, мосламоқ, тўғриламоқ, рост келтирмоқ

– لَبَاقَةٌ 1) одоб, одоблилик; بِـ~ *ёки* بِـ~ فِي одоб билан; ~ دِبْلُومَاسِيَّةٌ дипломатик одоб; 2) мос келиш, ярoқлилик; ~ صِحِّيَّةٌ соғлиги бўйича яроқлилик; 3) малака, чаққонлик; 4) меҳрибонлик, хушфеъллик; 5) бежиримлик, назокатлилик

– لَبَقٌ 1) одоб, одоблилик; 2) мослик, мос келиш; 3) малака, чаққонлик

– لَبِقٌ 1) меҳрибон, ёқимтой; одобли; одамнинг қўлидан ишини оладиган, ҳожатбарор; 2) малакали, чаққон; 3) бежирим, назокатли; 4) (*бирор н. учун*) яхши, қулай, мос (*сабаб, баҳона*)

– لَبِيقٌ 1) меҳрибон, ёқимтой; 2) чаққон; 3) бежирим, назокатли

I (لبك) لَبَكَ (у) لَبْكٌ 1) алмаштирмоқ, алмаштириб юбормоқ; 2) чалкаштирмоқ; хафа қилмоқ, саросимага туширмоқ, солмоқ; 3) қисмоқ, қийинчиликка солмоқ; لَبِكَ чалкаш бўлмоқ; II لَبَّكَ = I; V تَلَبَّكَ 1) чалкаш бўлмоқ; 2) хафа бўлмоқ; VIII الْتَبَكَ 1) чалкашинмоқ, аралаш-қуралаш бўлиб кетмоқ; 2) мураккаблашмоқ, қийинлашмоқ

– تَلَبُّكٌ 1) чалкашлик; 2) бузилиш; ~ الْمَعِدَةِ ошқозоннинг бузилиши

– لَبْكٌ 1) аралашма; 2) тартибсизлик; 3) чигаллик, бош-учи йўқлик

– لَبْكَةٌ 1) саросималик; бош-бошдоқсизлик; 2) қийинчилик

– مَلْبُوكٌ чалкаш, чалкашиб кетган

لَبْلَبَ (*болани*) бағрига босмоқ, эркалатмоқ (بـ)

– لَبْلاَبٌ 1) *бот.* зарпечак, девпечак; ~ كَبِيرٌ *ёки* ~ شَجَرِيٌّ (*чирмовиққа ўхшаб ўсадиган*) печак; 2) *бот.* Миср ловияси

– لُبْلُبٌ, لَبْلَبٌ 1) меҳрибон, севувчи; 2) эҳтиром кўрсатувчи

– لَبْلَبَةٌ она эркалатиши

لُبْلُوبٌ *кўп.* لَبَالِيبُ новда

(لبن) II لَبَّنَ ғишт қуймоқ; IV أَلْبَنَ сут ажратмоқ, сут чиқармоқ; VIII الْتَبَنَ сут эммоқ (сўрмоқ); X اسْتَلْبَنَ болалар *ёки* меҳмонлар учун сут қидирмоқ

– إِلْبَانٌ сутнинг ажралиши, чиқиши, лактация

– لَبَانٌ эмчак, мамма, кўкрак

– لِبَانٌ[1] 1) эмизиш, эмиш; هُوَ أَخُوهَا بِـ~ أُمِّهِ у (*аёл*)нинг кўкалдоши, эмишгани; ~ الْمَرْكَبِ пишиқ арқон, арғамчи; буксир қиладиган трос

– لُبَانٌ, لِبَانٌ[2] 1) *бот.* босвеллия (*дарахт*); الـ~ الشَّامِيُّ *бот.* каммифора (*елим дарахти*); 2) *шунингдек.* ~ ذَكَرٍ муаттар елим, ладан (*ёқимли ҳид чиқарувчи елим*); 3) *шунингдек.* ~ أَمِيرِكِيٌّ резинка сақич

– لَبَّانٌ 1) ғишт қуювчи, 2) сутфуруш

– لُبَانَةٌ[1] сақич *ёки* чайналадиган резинка; مَضَغَ الـ~ резинка чайнамоқ; ~ سَوْدَاءُ (مَغْرِبِيَّةٌ) *бот.* сутлама ихрож (*заҳарли сут чиқарадиган ўт*)

– لُبَانَةٌ[2] *кўп.* ـاتٌ 1) иш, вазифа, топшириқ; 2) истак, талаб; ◊ قَضَى ~ـهُ у ўз мақсадига эришди

– لِبَانَةٌ[1] сут маҳсулотлари ишлаб чиқариш

– لِبَانَةٌ[2], لُبَانَةٌ 1) муаттар ҳидли елим, ладан; ~ شَامِيَّةٌ канифоль

(*чолгу камончаларига ишлатиладиган елим*); 2) чайналадиган резинка

– لَبَنٌ *кўп.* أَلْبَانٌ 1) сут; ~ الإِبِلِ туя сути; ~ زَبَادِيٌّ *ёки* ~ حَامِضٌ қатиқ; ~ حَلِيبٌ янги соғилган сут; ~ الْخَضِّ кув қилинган сут; ~ رَائِبٌ ивиган сут; ~ عُلَبٍ банкадаги сут; ~ مُحَمَّضٌ қуюлтирилган сут; ~ مُجَفَّفٌ қуритилган сут; ~ مَقْطُوعٌ сузма, қатиқ; مَصْلُ الـ~ зардоб; مِيزَانُ الـ~ лактометр; أَبْيَضُ كَالـ~ сутдай оқ; صَارَ مِثْلَ الـ~ عَلَى الْعَسَلِ *маж.* (*к. гадир*) мулойим муносабатда бўлмок (مَعَ); 2) *шунингдек*: ~ النَّبَاتِ *ёки* الـ~ النَّبَاتِيُّ *бот.* Сут шираси; مِسْمَارُ الـ~ оғиз сут, оғиз сути; سِنُّ الـ~ сут тиш

– لَبِنٌ, لِبْنٌ *жам.* хом, пиширилмаган ғишт; сомонли гувала

– لَبَنَاتٌ *кимё.* лактат, сут кислотали туз

– لَبِنَةٌ, لِبْنَةٌ[1] *кўп.* ـاتٌ — (*бир дона*) хом ғишт

– لَبِنَةٌ[2]: ~ الْقَمِيصِ кўйлакнинг ёқаси

– لَبَنِيٌّ сутли, сутга оид, сутранг; غُدَّةٌ ~ـةٌ сут безлари

– لُبْنَى *бот.* 1) сут дарахти; 2) семиз ўт

– لَبَنِيكٌ сутга оид; الْحَامِضُ الـ~ сут кислотаси

– لَبَنِيَّةٌ сутли овқат

– لَبَنِيَّاتٌ *кўп.* сут маҳсулотлари

– لَبُونٌ сут берувчи, сутли; ابْنُ ~ икки ёшга тўлиб, учга ўтган бўталоқ (*мн* ابْنَةُ ~)

– لَبُونَاتٌ *кўп.* сут эмизувчилар

– لُبَيْنَةٌ *бот.* семиз ўт

– مَلْبَنٌ[1] 1) эшик кесакиси, ёндори; 2) (*дераза*) роми

– مَلْبَنٌ[2] *шунингдек*: ~ تُرْكِيٌّ роҳат-лукум (*ширинлик*); ширинликлар, қандлар

– مِلْبَنٌ 1) сут сузгич; 2) ғишт қолип

– مَلْبَنَةٌ 1) сут фермаси; 2) сут ва сут маҳсулотлари дўкони; 3) сутнинг кўпайишига сабаб бўладиган; هٰذَا الْعُشْبُ ~ бу ўт (*ҳайвоннинг*) сутини кўпайтиради

– مَلْبَنَةٌ *кўп.* مَلَابِنُ қошиқ

لَبْنَنَ Ливанлаштирмоқ, Ливанга оид қилмоқ; تَلَبْنَنَ ливанликларга ўхшамоқ

– لُبْنَانِيٌّ 1. Ливанга оид; 2. ливанлик

– لَبْنَنَةٌ ливанлаштириш

لَبُؤَةٌ *кўп.* لَبُآتٌ = لَبْوَةٌ

(لبي) II لَبَّى 1) لَبَّيْكَ мана, мен рўпарангдаман, олдингдаман, сўзларини айтмоқ; (*бирор н. га*) жавоб қилмоқ; ~ الدَّعْوَةَ таклифни қабул қилмоқ; 3) (*чақириққа*) бўйсунмоқ, бормоқ

– تَلْبِيَةٌ 1) لَبَّيْكَ "мана, мен рўпарангдаман, олдингдаман" сўзларини айтиш; 2) (*таклифни*) қабул қилиш; 3) тайёрлик, тайёр бўлиб туриш, раҳмдиллик, кўнгилчанлик

– لَبَّيْكَ мана, мен рўпарангдаман, олдингдаман (*ҳаж мавсумида айтилади*)

I لَتَّ (*а/и*) لَتٌّ 1) талқон қилиб туймоқ; 2) қормоқ (*хамирни*); 3) жаврамоқ, вайсақилик қилмоқ; ~ وَعَجَنَ فِي كَلَامِهِ латтачайнарлик қилмоқ, вайсақилик қилмоқ, тилнинг қичиғини босмоқ

– لَتٌّ вайсақилик, бефойда гаплар; صَبَرَ لَتَّهُ وَعَجْنَهُ кимнингдир латтачайнарлигига тоқат қилмоқ

– لَتَّاتٌ латтачайнар, вайсақи, сергап

– لَتَّةٌ *кўп.* ـاتٌ — арзимас, бефойда нарса

I لَتَأَ (*а*) لَتْءٌ туртмоқ, итармоқ; ~تُ زَيْدًا فِي صَدْرِهِ Зайдни кўкрагидан итардим; ~ـتْ بِهِ أُمُّهُ онаси уни туғди. ~ بِحَجَرٍ тош билан урмоқ; ~ إِلَيْهِ بِعَيْنِهِ унга тикилиб қаради; لَعَنَ اللّٰهُ أُمًّا ~ـتْ بِهِ! уни туққанни Оллоҳ лаънатига дучор қилсин!

لِتْرٌ *кўп.* ـاتٌ — литр

لِتْمُوسٌ *кимё.* лакмус

(لتن) II لَتَّنَ лотинлаштирмоқ

– لَاتِينٌ *жам.* 1) *тар.* Лотинлар; 2) *эск.* католик динидагилар

– لَاتِينِيٌّ лотинга оид, лотинча; الْحُرُوفُ الـ~ـةُ лотин ҳарфлари, лотин алифбоси; الـ~ـةُ лотин тили

– مُلَتَّنٌ лотинлаштирилган (*алифбо ҳақида*)

لَتِي: اللَّتِي ،اللَّوَاتِي *кўп. қар.* أ

(لث) IV أَلَثَّ (*қаердадир*) яшамоқ, истиқомат қилмоқ (بِ); لَا تُلِثُّوا بِدَارِ مَعْجَزَةٍ *ҳад.* тирикчилигингиз қийин бўлган юртда яшаманглар

I لَثَغَ (*а*) لَثَغٌ чучук тилли бўлмоқ, "с" ўрнига "ш", "з" ўрнига "ж", "р" ўрнига "й" талаффуз қилмоқ

– أَلْثَغُ *мн.* لَثْغَاءُ *кўп.* لُثْغٌ чучук тилли, чучук тил

– لُثْغَةٌ, لَثَغٌ чучук тиллилик

I لَثَمَ (*и*) لَثْمٌ ўпмоқ, пешонадан ўпмоқ; 2) юзни парда билан яширмоқ (*аёл ҳақида*); II لَثَّمَ юзни яширтирмоқ, бекиттирмоқ (*аёл ҳақида*); ниқобламоқ (*жарроҳ ҳақида*) III لَاثَمَ ўпишмоқ; V تَلَثَّمَ (*н. биландир*) ўзини яширмоқ, бекитмоқ (بِ); VIII الْتَثَمَ парда билан юзни яширмоқ

– لِثَامٌ *кўп.* لُثُمٌ парда, чиммат, вуал; أَمَاطَ الـ~ عَنْ ... *ёки* ... حَسَرَ (أَزَاحَ) الـ~ عَنْ *кўч.м.* ...нинг юзидан пардани (ниқобни) олиб ташламоқ

– لِثَمَةٌ = لِثَامٌ

– لَثْمَةٌ *кўп.* لَثَمَاتٌ ўпич, бўса, мучча

– مُتَلَثِّمٌ, مُلْتَثِمٌ парда (чиммат, вуал) билан яширинган, ёпилган

لِثَةٌ *кўп.* لِثًى, ـاتٌ — милк

– لِثَوِيٌّ милкка оид; *фон.* тишлар орасида ҳосил бўладиган товуш; الْحُرُوفُ الـ~ـَـةُ тишлар орасида ҳосил бўладиган ундош товушлар (ث, ذ, ظ)

I لَثِىَ (а) لَثًى шира (шарбат, сув) томчитмоқ (*дарахт ҳақида*)

– لَثًى шира, шарбат, сув

I لَجَّ (и/а) لَجَجٌ, لَجَاجٌ, لَجَاجَةٌ 1) (*н. дадир*) сабот, қунт-матонат кўрсатмоқ (فِى); (*н. дадир*) қаттиқ туриб олмоқ (عَلَى); 2) хиралик қилмоқ; (*к. нингдир*) жонига тегмоқ (عَلَى); 3) (*к. гадир*) тазйиқ ўтказмоқ, малол келмоқ, азоб бермоқ (عَلَى); II لَجَّجَ кечиб ўтмоқ; ~ـتِ السَّفِينَةُ кема очиқ денгизга чиқди; III لاَجَّ тортишмоқ, айтишмоқ; узоқ вақт жанжаллашмоқ, тортишишда узоқ давом этмоқ; VIII الْتَجَّ шовулламоқ, пўртанага келмоқ (*денгиз ҳақида*)

– لاَجٌّ саботли, қунт-матонатли

– لُجٌّ *кўп.* لُجَجٌ тубсизлик, қаър; мўл-кўл сув

– لُجَاجٌ 1) тубсиз; 2) пўрталаниб турган

– لُجَاجَةٌ сабот, қунт-матонат

– لَجُوجٌ = لُجْجَةٌ

– لَجُوجٌ 1) саботли, қунт-матонатли; 2) жонга тегадиган; 3) пўртанали

– لَجَّةٌ шовқин, шовуллаш

– لُجَّةٌ *кўп.* لُجَجٌ, ـَـاتٌ тубсизлик, қаър; мўл-кўл сув; عَدَا عَلَيْهِ ~ الْمَاءِ ~ بَعْدَ ~ унинг устига пешма-пеш сув тўлқинлари босиб келди

– لَجَّةٌ *қар.* ولج

– لُجِّيٌّ тубсиз, қаърли; пўртанали; ~ بَحْرٌ пўртанали денгиз

I لَجَأَ (а) لُجُوءٌ, لَجْءٌ 1) бошпана қидирмоқ; 2) (*к. гадир, н. гадир*) мурожаат қилмоқ (إِلَى); ~ إِلَى الْمُدَاوَرَةِ وَالْخِدَاعِ ҳийла-найранг ва ёлғонга таянмоқ; 3) (*қаергадир*) қочмоқ (إِلَى); II لَجَّأَ (*бирор н. га*) таянишга *ёки* мурожаат этишга мажбур қилмоқ (إِلَى); IV أَلْجَأَ 1) бошпана қидиртирмоқ, қидиришга мажбур бўлмоқ; 2) (*бирор н. га*) таянишга *ёки* мурожаат этишга мажбур қилмоқ (إِلَى) 3) яширмоқ, бекитмоқ, бошпана бермоқ, ҳимоя қилмоқ; ~ أَمْرَهُ إِلَيْهِ ўз ишини кимгадир ишониб топширмоқ; Оллоҳга такя қилмоқ, худога солмоқ; VIII الْتَجَأَ 1) яширинмоқ, бекинмоқ; 2) (*к. дандир*) бошпана изламоқ (إِلَى); таянмоқ (إِلَى)

– الْتِجَاءٌ бошпана, ҳимоя қидириш; مَنَحَهُ حَقَّ الـ~ السِّيَاسِيَّ кимгадир сиёсий бошпана ҳуқуқини бермоқ

– لاَجِئٌ 1. бошпана, хона қидирувчи; 2. қочқин; эмигрант

– لُجَأَةٌ тошбақа

– لُجُوءٌ бошпана қидириш, излаш; (*бирор н. га*) таяниш, асосланиш (إِلَى); أَعْطَاهُ حَقَّ الـ~ السِّيَاسِيَّ кимгадир сиёсий бошпана ҳуқуқини бермоқ

– سِيَاسِيٌّ ;لاَجِئٌ = مُلْتَجِئٌ ~ сиёсий эмигрант

– مَلْجَأٌ *кўп.* مَلاَجِئُ 1) бошпана; ~ الأَيْتَامِ етимхона; ~ الشُّيُوخِ (الْعَجَزَةِ) ғарибхона, мискинлар уйи; ~ الْعُمْيَانِ кўзи ожизлар уйи; ~ الْعَاهِرَاتِ (*тузалган фоҳишалар учун*) профилакторий; 2) бошпана, бомбадан сақланадиган бошпана

I لَجِبَ (а) لَجَبٌ пўртаналанмоқ, шовулламоқ, мавжга келмоқ (*денгиз, оламон ҳақида*)

– لَجَبٌ шовқин, шовқин-сурон, бақириқ-чақириқ

– لَجِبٌ 1) шовқинли; 2) ҳисобсиз, кўп сонли (*қўшин ҳақида*)

لَجْلَجَ тутилиб гапирмоқ; ноаниқ, т ушунарсиз гапирмоқ; ғулдирамоқ; لَجْلَجَ = تَلَجْلَجَ

– لَجْلَجَةٌ = تَلَجْلُجٌ

– لَجْلاَجٌ 1. ноаниқ, тушунарсиз гапирадиган; 2. тутилиб гапирадиган одам

– لَجْلَجٌ чигал, ноаниқ гапирувчи; ~ الْحَقُّ أَبْلَجُ وَالْبَاطِلُ *қар.* بلج

– لَجْلَجَةٌ тутилиб гапириш, ғудурлаш

I لَجَمَ (у) لَجْمٌ 1) тикмоқ, баҳялаб тикмоқ; 2) тиймоқ, тийиб қўймоқ; ~ الْمُعْتَدِينَ агрессорларни тийиб қўймоқ; II لَجَّمَ нўхталамоқ, жиловламоқ (*отни*); IV أَلْجَمَ нўхта солмоқ, нўхталамоқ; ~ الْمَسْعُورِينَ *маж.* қутурганларни, ваҳшийларни нўхталамоқ, жиловламоқ, тўхтатмоқ; ~ لِسَانَهُ *маж.* а) тилни тиймоқ; б) бирор кишининг тилини тийдирмоқ; V تَلَجَّمَ 1) нўхталанган, жиловланган бўлмоқ (*от ҳақида*); 2) нўхталанмоқ, жиловланмоқ; 3) латта тасма боғлаб юрмоқ (*ҳайз кўрган аёл ҳақида*)

– لِجَامٌ *кўп.* لُجُمٌ, أَلْجِمَةٌ, ـَـاتٌ 1) нўхта, жилов; ~ حَدِيدٌ сувлиқ; 2) ҳайз кўрган аёллар боғлаб юрадиган латта тасма

– مُلْجَمٌ, مَلْجُومٌ нўхталанган, жиловланган

I لَجِنَ (а) لَجْنٌ (*бирор н. га*) ёпишиб олмоқ, ёпишмоқ (ب)

– لَجْنَةٌ *кўп.* لِجَانٌ 1) комитет, қўмита; ~ تَنْفِيذِيَّةٌ *ёки* ~ إِجْرَائِيَّةٌ ижроия комитети; الـ~ الْمَرْكَزِيَّةُ марказий комитет; ~ الدَّوْلَةِ لِلدِّفَاعِ давлат мудофаа комитети; ~ الاعْتِصَابِ иштаплаш (стачка) комитети; 2) комиссия; الـ~ الْعَامَّةُ комиссия пленуми, мажлиси; ~ الْعَلاَقَاتِ الْخَارِجِيَّةِ (*парламент ҳузуридаги*) ташқи ишлар бўйича комиссия; ~ التَّجْنِيدِ (*ҳарбийга*) чақирув камиссия; ~ طِبِّيَّةٌ тиббиёт комиссияси; ~ فَرْعِيَّةٌ кичик комиссия; ~ الْمُرَاقَبَةِ назорат комиссияси; ~ مُسْتَدِيمَةٌ доимий комиссия; ~ الأُمُورِ الْحُقُوقِيَّةِ ҳуқуқий (юридик) масалалар бўйича комиссия; ~ مِنْهَاجِ الدَّوْلَةِ давлат режалаштириш (план) комиссияси; 3) лига, иттифоқ, бирлашма

– لُجَيْنٌ кумуш

– لُجَيْنِيٌّ кумуш рангли, кумушли

I لَجَّ (а/и) яқин бўлмоқ (қариндошлик ҳақида); IV أَلَحَّ (н. нидир) қатъий, қаттиқ талаб қилмоқ (عَلَى); (н. дадир) собит; қаттиқ талаб қилувчи бўлмоқ (فِي، عَلَى); тазйиқ ўтказмоқ (عَلَى); ~ فِي الْمُطَالَبَةِ қатъий талаб қилмоқ.

إِلْحَاحٌ қатъийлик, собитлик, қаттиқлик; شَدِيدُ الـ~ хира, елим, шилқим; فِي ~ қатъий, қаттиқ, орқага чекинмай, қатъият билан

– لَاجٌّ тор, танг, камбар

– لَجٌّ яқин қариндошлик

– لَحِجٌ тор, танг, камбар

– لَحُوحٌ саботли, собит, қатъийли, талабчан

– مُلِحٌّ 1) талаб қилувчи; саботли, собит; 2) кечиктириб бўлмайдиган

– مِلْحَاحٌ 1) собитли, собит, қатъиятли; 2) хира, елим, шилқим, жонга тегувчи

I لَحَبَ (а) لَحْبٌ (бирор н. билан) урмоқ, зарба бермоқ (بِ); ~ بِالسَّوْطِ қамчи билан урмоқ, қамчиламоқ

– لَاحِبٌ кўп. لَوَاحِبُ 1) кенг йўл; 2) эл. электрод

I لَحَدَ (а) لَحْدٌ 1) кўммоқ, дафн қилмоқ; 2) қабр, гўр кавламоқ; 3) диндан қайтмоқ (فِي الدِّينِ) (н. дандир) чекинмоқ, юз ўгирмоқ; ~ هُ فِي رَمْسِهِ кимнидир қабрга қўймоқ; 2) (н. дандир) четга чиқмоқ, қайтмоқ (عَنْ); бедин бўлмоқ; худосиз (атеист) бўлмоқ; ~ عَنِ الدِّينِ диндан қайтмоқ; ~ فِي الْحَرَمِ хотинга зулм ўтказмоқ; VIII اِلْتَحَدَ (1 (н. дандир) чекинмоқ, воз кечмоқ, ажралмоқ (عَنْ); ~ عَنِ الدِّينِ диндан қайтмоқ; 2) (н. гадир) мойил бўлмоқ (إِلَى)

– إِلْحَادٌ 1) кофирлик; 2) худосизлик, динга ишонмаслик, атеизм

– إِلْحَادِيٌّ атеистик, атеизмга оид; الْمَذْهَبُ الـ~ атеизм

– إِلْحَادِيَّةٌ атеизм

– لَحَّادٌ гўрков, қабр ковловчи

– لَحْدٌ, لُحْدٌ кўп. أَلْحَادٌ, لُحُودٌ қабр учун кавланган чуқур; қабр, лаҳад; بَعَثَ مِنَ ~هِ مِنَ الْمَهْدِ إِلَى الـ~ мтл. бешикдан қабргача; бирор нарсани тирилтирмоқ

مُلْحِدٌ кўп. مَلَاحِدَةٌ 1) кофир; 2) худосиз, атеист

I لَحَسَ (لحس) (а) لَحْسٌ, لَحْسَةٌ, لُحْسَةٌ 1) яламоқ; 2) еб битирмоқ, йўқ қилмоқ; 3) мажҳ. ақлдан озган бўлмоқ; тентак бўлмоқ; ~ وَعْدَهُ ваъдани бузмоқ; لُحِسَ بِالْكِرْبَاجِ қамчи билан саваламоқ;

(а) لَحْسٌ яламоқ, чапиллатиб ичмоқ (ҳайвонлар ҳақида)

– لَحْسٌ ялаш; чапиллатиб ичиш (ҳайвонлар ҳақида)

– لَحْسَةٌ 1) (бир марта) ялаш; 2) (ақлан) айниш

– مَلْحُوسٌ 1. 1) яланган; 2) енгилтабиат; ақли жойида бўлмаган; жиннибашара; 1. тентак, ақлсиз

لَحْسَن халқ. чунки, сабабли; акс ҳолда; خُذْ يَمِينَكْ شُوَيَّه ~ الْحِتَّه اللِّي قُدَّامَكْ غَرِيقَه бир оз ўнгга бурил, чунки сендан олдиндаги жой чуқур!

I لَحَظَ (а) لَحْظٌ 1) боқмоқ, қарамоқ, тикилмоқ; эътибор бермоқ, сезиб қолмоқ; 2) амал қилмоқ, риоя қилмоқ; 3) кўз қири билан қарамоқ; III لَاحَظَ 1) диққат билан қарамоқ, тикилмоқ, кузатмоқ, эътибор бермоқ; ... يُلَاحَظُ أَنَّ шуни кўриш мумкинки, ...; афтидан ...га ўхшайди, кўринишидан ...га ўхшайди; 2) (н -нидир) кузатмоқ, кузатиб (назорат қилиб) турмоқ; 3) бошқармоқ, раҳбарлик қилмоқ; 4) танбеҳ бермоқ, койимоқ, фикр билдирмоқ; VI تَلَاحَظَ бир-бирига қарамоқ

– لَاحِظَةٌ кўп. لَوَاحِظُ кўз (биттаси)

– لِحَاظٌ, لُحُظٌ кўп. لُحُظٌ кўз қуйимочи

– لَحْظٌ кўп. أَلْحَاظٌ қараш, боқиш, назар

– لَحْظَةٌ кўп. لَحَظَاتٌ лаҳза, он, пайт, момент; فِي ~ бир онда, кўз юмиб-очгунча; ~ шу (ўша) ондаёқ; ~ـهَا ўша онда; فِي آخِرِ ~ сўнгги онда; لَحْظَتَئِذٍ ўша лаҳзада

– لَحْظِيٌّ лаҳзага, онга, пайтга оид

– مُلَاحَظٌ эътибор берилаётган, кузатилаётган; ... وَالـ~ أَنَّ кўриш мумкинки ...; маълум бўладики, ...

– مُلَاحِظٌ 1. кузатиб турадиган, кузатадиган; 2. назоратчи; инспектор; контролёр (мас., цехда)

– مُلَاحَظَةٌ кўп. ~اتٌ 1) назорат, кузатув; 2) мулоҳаза, фикр

– مَلْحَظٌ кўп. مَلَاحِظُ 1) боқиш, нуқтаи назар; 2) мулоҳаза

– مَلْحُوظَةٌ кўп. ~اتٌ мулоҳаза, фикр

I لَحَفَ (а) لَحْفٌ кўрпа ёпмоқ; IV أَلْحَفَ 1) кўрпа ёпмоқ; 2) шилқимлик қилмоқ; саботлилик, қатъият кўрсатмоқ; ~ عَلَيْهِ فِي الْإِلْحَاحِ жуда қатъиятли бўлмоқ; V تَلَحَّفَ кўрпа ёпинмоқ; VIII اِلْتَحَفَ (бирор н. дан) кўрпа сифатида фойдаланмоқ, (бирор н. га) ўраниб олмоқ (туш. к. ёки بِ); ◊ الْجَوَّ ~ бошпанасиз бўлмоқ

– إِلْحَافٌ шилқимлик, қатъиятлилик

– لِحَافٌ кўп. أَلْحِفَةٌ, لُحُفٌ кўрпа, ёпинғич, адёл

– لَحْفٌ (тоғ) остонаси

– مِلْحَفٌ кўп. مَلَاحِفُ = لِحَافٌ

– مِلْحَفَةٌ кўп. مَلَاحِفُ 1) кўрпа, ёпинғич, адёл; 2 плашч, ёмғирпўш

I لَحِقَ (а) لَحَاقٌ, لُحُوقٌ 1) (к. нидир) қувиб етмоқ (بِ); 2) ўз вақтида етиб келмоқ (мас. поездга); حَثَّ الْخُطَى لِيَلْحَقَ أَوَّلَ مُحَاضَرَةٍ лекцияга кеч қолмаслик учун шошилмоқ; 3) (к. нингдир) қисматига тушмоқ; (к. гадир) насиб бўлмоқ (بِ); 4) босмоқ, юқмоқ

(*беморлик ҳақида*): ـــةُ الأَضْرَارِ ~ ـــدُ التَّغَيُّرِ унда ўзгариш бўлди; унга зарар етказилди; 5) (*к. гадир, н. гадир*) эргашмоқ, қўшилмоқ, бирлашмоқ (ب) بِالْخِدْمَةِ ~ ишга (хизматга) кирмоқ; بِعَالَمِ الْخُلُودِ ~ *маж.* ўлмоқ; 6) (*к. ёки н гадир*) эргашмоқ; (*к. ёки н. нингадир*) изидан бормоқ, ортида бўлмоқ; 7) (*н. гадир*) хос, мансуб бўлмоқ (إِلَى); 8) (*бирор н. ни*) олдин, эртароқ қилмоқ; III لاَحَقَ 1) (*к. билан дир*) доим бирга бўлмоқ; 2) кузатмоқ; қувғин қилмоқ; 3) (*к. нидир*) қувиб етишга интилмоқ, (*к. гадир*) эргашмоқ; لَمْ يُلاَحِقْهُ у унга етолмасди; 4) (*к. нидир*) диққат-эътибор билан кузатмоқ; تَحْصِيلَهُ بِمُطَالَعَةِ ~ الْكُتُبِ у китоб ўқиб, ўз маълумотини ошириш билан шуғулланди; IV أَلْحَقَ 1) (*бирор н. га*) бирлаштирмоқ, қўшмоқ (ب); босиб олмоқ, забт этмоқ; 2) (*нашрга*) илова қўшмоқ; 3) (*к. гадир, мас, зарар*) етказмоқ, келтирмоқ; بِهِ خَسَائِرَ فَادِحَةً ~ кимгадир қаттиқ зарар етказмоқ; بِهِ أَضْرَارًا ~ кимгадир зарар келтирмоқ; 4) (*бирор н. учун*) иш хизматига (*командировкага*) юбормоқ (ب); ـــهُ بِالْمَدْرَسَةِ ~ кимнидир мактабга жойлаштирмоқ; 5) уламоқ, тиркамоқ (*мас, вагонни паровозга – ب*); VI تَلاَحَقَ 1) жуда яқин бўлмоқ (*мас, хавф-хатар ҳақида*); 2) бир жойга тўпланмоқ; 3 бир-бирини қувиб етмоқ; бир-бири билан изма-из бормоқ, кетма-кет келмоқ; узлуксиз юрмоқ, кетма-кет бўлмоқ, юзага чиқмоқ, содир бўлмоқ; أَنْفَاسُهُ ~ тез-тез нафас олмоқ, бўғилмоқ, нафас қисмоқ; VIII اِلْتَحَقَ (*н. гадир*) бирлашмоқ, қўшилмоқ (ب); (*н. гадир*) кирмоқ (فِي); (*қаергадир*) кирмоқ (ب); بِالْخِدْمَةِ ~ хизматга (ишга) кирмоқ; بِالْمَدْرَسَةِ ~ мактабга (ўқишга) кирмоқ; بِجِوَارِ رَبِّهِ ~ *ёки* بِالرَّفِيقِ الأَعْلَى ~ вафот этмоқ; X اِسْتَلْحَقَ 1) жалб қилмоқ, қўшиб олмоқ; ـــهُ ~ *юр.* кимнидир ўз ўғли деб эълон қилмоқ; 2) қўшилмоқ

– اِلْتِحَاقٌ қўшиб олиш, қўшилиш, кириш; شُرُوطُ الْـــ ~ (*мас, университетга*) кириш шартлари

– إِلْحَاقٌ 1) қўшиш, қўшиб қўйиш; забт қилиб қўшиб олиш; 2) хизмат сафари (*командировка*)га жўнатиш; ... لِـــ ~ (*бирор н. га қилинган*) қўшимча

– إِلْحَاقَاتٌ *кўп.* 1) забт қилиб қўшиб олинганлар; 2) қўшимчалар

– لاَحِقٌ 1) етиб олаётган; 2) қўшилаётган; 3) ортда келаётган, кечикиб келаётган, кечки; النَّشَاطُ الـــ ~ кейинги фаолият; سَابِقٌ وَ ~ а) собиқ ва ҳозирги; б) халаф ва салаф; سَابِقًا وَ ~ًا олдин ва бундан кейин; 4) *тар.* مُعَاوِيَةُ بْنُ أَبِي سُفْيَانَ минган отнинг номи

– لاَحِقَةٌ *кўп.* لَوَاحِقُ 1) иккинчи даражали ёки бирор нарса билан боғлиқ ҳолат; 2) кейин пайдо бўлган воқеа; سَوَابِقُهُ وَلَوَاحِقُهُ унинг бошига тушган олдинги ва кейинги воқеалар; 3) *грам.* суффикс

– لِحَاقٌ 1) етиб бориш (олиш); 2) (*бирор н. билан*) қўшилиш, бирлашиш (ب)

– لِحَاقٌ = لَحَقٌ

– لَحَقٌ 1) илова (*мас. журналга*); 2) *жам.* ҳамфикрлар, тарафдорлар

– مُتَلاَحِقٌ 1) бир-бирини қувиб етувчи; бир-бирининг орқасидан яқин эргашиб келаётган; 2) кетма-кет чиқаётган (*мас. китоб*); ـــةً رَدَّدُوهُ فِي أَنْفَاسٍ улар ҳансираб буни такрорладилар

– مُلاَحَقَةٌ таъқиб қилиш, қувғин қилиш

– مُلْحَقٌ 1. 1) қўшиб олинган; забт қилиб қўшиб олинган; 2) қўшилган, қўшимча; 2. 1) атташе (*дипломатик ходим*); вакил, агент; بَحْرِيٌّ ~ денгиз атташеси; تِجَارِيٌّ ~ савдо атташеси; ثَقَافِيٌّ ~ маданият атташеси; صُحُفِيٌّ ~ матбуот атташеси; عَسْكَرِيٌّ ~ ҳарбий атташе; 2) *кўп.* ـــاتٌ, مَلاَحِقُ қўшимча, илова (*мас. газета, журнал ва б*); الدِّهَانُ وَمُلْحَقَاتُهُ бўёқлар ва қўшимча материаллар; الرُّومَاتِزْمُ وَمُلْحَقَاتُهُ ревматизм ва у билан боғлиқ оғриқлар; *кўп.* қўшиб олинган ерлар, аннекциялар

– مُلْحَقٌ *кўп.* مَلاَحِقُ الإِمْتِحَانَاتِ такрорий (қўшимча) имтиҳонлар, қайта имтиҳон ўтказиш

لَحْلَحَ 1) кетмоқ, узоқлашмоқ; 2) (*ўз ўрнидан*) жилдирмоқ, сурмоқ (عَنْ); 3) серҳаракат, тиниб-тинчимас бўлмоқ; تَلَحْلَحَ жилмоқ, жилдирмоқ

– لَحْلاَحٌ *бот.* кушкўнмас (*тиконли ёввойи ўсимлик*)

– لَحْلَحَةٌ серҳаракатлилик, тиниб-тинчимаслик

– مُلَحْلِحٌ серҳаракат, тиниб-тинчимас

1. لَحَمَ (لحم) (у) لَحْمٌ 1) тузатмоқ, ямамоқ; бирлаштирмоқ, маташтирмоқ, боғламоқ; الْحَدِيثَ ~ суҳбатни тўхтатмай турмоқ, гапни гапга улаб турмоқ; 2) (*металлни*) ямамоқ, кавшарламоқ; بِالْكَهْرَبَاءِ ~ электрда кавшарламоқ; 3) битмоқ (*яра, жароҳат ҳақида*); 4) ич-этини еб қўймоқ (*нафрат, газаб ҳақида*); 5) *мажҳ.* ўлдирилмоқ; الْعَظْمَ ~ суякни тозаламоқ, суякдаги гўштларни ажратмоқ; لَحُمَ (у) لَحَامَةٌ сергўшт, семиз бўлмоқ; لَحِمَ (а) لَحَمٌ 1) этхўр бўлмоқ, йиртқич бўлмоқ; 2) (*бирор н. га*) ёпишмоқ (ب); (*қаердадир*) қолмоқ (ب); 3) гўштни яхши кўрмоқ; III لاَحَمَ 1) бирлаштирмоқ; 2) (*металлни*) ямамоқ, кавшарламоқ; IV أَلْحَمَ = III; الثَّوْبَ ~ газламани тўқимоқ; أَلْحِمْ مَا أَسْدَيْتَ *мқл.* ишни бошладингми-охирига етказ! (*сўзма-сўз:* ўришини тортдингми-газламасини тўқи!); VI تَلاَحَمَ 1) уришмоқ, жанг қилмоқ; 2) бирлашмоқ, улашмоқ; жипслашмоқ; қўшилмоқ; пайваста бўлмоқ; 3) ямамоқ, кавшарламоқ (*металл ҳақида*); VIII اِلْتَحَمَ 1) (*к. билан дир*) урушмоқ, жанг қилмоқ (ب); 2) бирлашмоқ, уланмоқ; 3) битмоқ (*жароҳат ҳақида*); уланиб тузалмоқ (*суяк ҳақида*)

– اِلْتِحَامٌ 1) уруш, жанг; яқин олишув, қўл билан олишув; 2) алоқа; бирлашиш; пайваста бўлиш; битиб кетиш; 3) *физ.* уланиш кучи

– تَلاَحُمٌ 1) жанг, уруш; 2) бирлашиш, уланиш; 3) ямаш, пайвандлаш, кавшарлаш; ямоқ, пайванд, кавшар; 4) жипслик, бирлашганлик

– لاَحِمٌ ¹, لاَحِمَةٌ *кўп.* لَوَاحِمُ этхўр, ваҳший

– لَاحِمٌ² кавшарловчи, пайвандчи

– لِحَامٌ¹ ямоқ, пайванд, кавшар; ямаш, пайвандлаш, кавшарлаш; ~ بِالْكَهْرَبَاءِ электрпайвандлаш, электркавшарлаш; ~ بِالْأُوكْسِيجِين кислородли пайвандлаш (кавшарлаш); ~ ذَاتِيٌّ газли пайвандлаш (кавшарлаш); وَابُورُ الـ~ ямаш лампаси;

– لِحَامٌ² кўп. ـاتٌ — кавшарлаш, пайвандлаш учун ишлатиладиган металл қотишма

– لَحَّامٌ 1) қассоб, гўшт сотувчи; 2) пайвандчи, кавшарловчи; ~ كَهْرَبَاءٍ وَأُوكْسِيجِين элетрпайвандчи; ~ كَهْرَبَائِيٌّ электргазпайвандчи

– لَحَامَةٌ сергўштлик, семизлик

– لِحَامَةٌ пайвандчилик касби; عَامِلُ الـ~ пайвандчи, кавшарловчи

– لَحِمٌ сергўшт, семиз

– لَحْمٌ¹ ямаш, пайвандлаш, кавшарлаш; ямоқ, пайванд, кавшар

– لَحْمٌ² кўп. لُحُومٌ, لِحْمَانٌ 1) гўшт, тана, лаҳм; ~ أَبْيَضُ оқ гўшт (қуш, балиқ ва б.лар гўшти); ~ أَحْمَرُ ёғсиз гўшт; الـ~ البَقَرِ ёки الـ~ البَقَرِيُّ мол гўшти; ~ الجَمَلِ туя гўшти; ~ الجَامُوسِ буйвол гўшти; ~ الخِنْزِيرِ чўчқа гўшти; ~ العِجْلِ ёки الـ~ العَجَّالِيُّ бузоқ гўшти; ~ الضَّأْنِ ёки الغَنَمِ қўй гўшти; ~ مَفْرُومٌ қийма; اللُّحُومُ المُقَدَّدَةُ консерва қилинган гўшт; اللُّحُومُ المُثَلَّجَةُ музлатилган гўшт; 2) (меванинг) гўшти, эти; الأَسْنَانِ~ милклар; ~ـًا وَدَمًا қони ва эти бўйича; أَكَلَ ~ـهُ кимгадир тухмат қилмоқ; عَلَى ~ بَطْنِهِ ҳеч нарса емай; оч-наҳор; оч қоринга

– لُحْمَةٌ 1) гўшт парчаси, бўлаги; 2) бирлаштирадиган, ёпиштирадиган моддалар (елим, оҳак ва б. лар); 3) арқоқ (газламада)

– لُحْمَةٌ 1) қариндошлик, қариндош; 2) арқоқ (газламада); ~ البَازِي тутилган овдан лочинга берилган улуш

– لَحْمِيٌّ гўштли

– لَحْمِيَّةٌ мед грануляция (битган ярадаги янги эт); бегона эт (узоқ битмаган ярада ҳосил бўлади); ~ الأَنْفِ мед. аденоидлар (бурун ичидаги касаллик); ~ العَيْنِ анат. конюктива (кўз жилди, шилимшиқ пардаси)

– لَحْمِيَّاتٌ кўп. этхўрлар, ваҳший ҳайвонлар

– لَحِيمٌ = لَحِمٌ

– مُتَلَاحِمٌ жипслашган, уланган

– مُتَلَاحِمَةٌ бошдаги этга теккан, лекин тўқималарга етиб бормаган яра

– مُلْتَحِمَةٌ анат конюктива (қар. اللَّحْمِيَّةُ); 2) шунингдек. الـ~ اِلْتِهَابُ мед. конюктивит (кўз жилди, шиллиқ пардасининг яллигланиши)

– مُلْحَمٌ кийим турларидан бири

– مَلْحَمَةٌ кўп. مَلَاحِمُ 1) қонли жанг, уруш, қирғин; 2) адаб. қаҳрамонлик достони, эпопея

– مَلْحَمِيٌّ қаҳрамонликка, эпопеяга оид

I لَحَنَ (а) لَحْنٌ (لحن) (لحن) 1) нотўғри, ғализ гапирмоқ; грамматик қоидаларга риоя қилмай (асосан, отлардаги флексия келишикларига амал қилмай) гапирмоқ; 2) (к. ғадир) пичинг, ишора қилмоқ (لـ—); 3) бирор оҳангга солиб, хиргойи қилган каби ўқимоқ; 4) бошқаларга билдирмай (к. ғадир) тушунарли қилиб гапирмоқ (لـ—); لَحِنَ (а) لَحَنٌ тушунмоқ; II لَحَّنَ 1) музикага солмоқ, гармониялаштирмоқ; ~ فِي القِرَاءَةِ қироат билан ўқимоқ; 2) куйламоқ, ашула айтмоқ; 3) хато қилмоқ, хатога йўл қўймоқ; III لَاحَنَ ишора қилмоқ, тушунишга ишора қилмоқ

– تَلْحِينٌ кўп. تَلَاحِينُ 1) гармонизациялаш, мусиқий композиция; 2) маълум интонация билан ижро этиш; 3) куйлаш

– لَحَّانٌ мн لَحَّانَةٌ грамматик қўшимчаларни бузиб гапирувчи

– لَحْنٌ кўп. أَلْحَانٌ, لُحُونٌ 1) товуш, овоз (музиканики); 2) оҳанг, куй, мотив; тон, мелодия; ~ السَّيْرِ муз. марш; ~ جَنَائِزِيٌّ мотам марши; 3) нутқ, тил, шева; لَيْسَ هَذَا بِـ~ـهِ у бундақа гапирмайди; 4) хато, нотўғри (гапириш ҳақида); 5) мазмун, моҳият, мағз; ~ القَوْلِ айтилган фикрнинг моҳияти, мағзи

– لَحِنٌ тушунадиган, фаросатли

– مَلَاحِنُ кўп. шартли тил, арго

– مُلَاحَنَةٌ кўп. ـاتٌ — арго (бирор гуруҳнинг ўзигина тушунадиган шартли тил) жаргон

– مُلَحِّنٌ 1) бастакор, композитор; 2) қўшиқчи, ашулачи

– مَلْحُونٌ нотўғри

I لَحَا (лحو) (у) لَحْوٌ ёки لَحَى (а) لَحْيٌ 1) пўстни арчмоқ; 1) таъна қилмоқ, коймоқ, сўкмоқ, ҳақорат қилмоқ; III لَاحَى 1) ўзаро урушмоқ, жанжаллашмоқ, бир-бирини коймоқ, айбламоқ; тортишмоқ, даҳанаки жанг қилмоқ; 2) курашмоқ; V تَلَحَّى саллани иякнинг пастидан ўтказиб ўрамоқ; VI تَلَاحَى ўзаро сўкишмоқ; VIII اِلْتَحَى соқолли бўлмоқ, соқол қўйиб юбормоқ

– اِلْتَحَى соқолли

– لِحَاءٌ¹ кўп اَلْحِيَةٌ, لُحِيٌّ пўст, жилд, пўчоқ; الـ~ المُخِّيُّ бош мия пўсти

– لِحَاءٌ² бир-бирини айблаш, сўкишиш; ўзаро тортишиш

– لَحْوٌ, لَحْيٌ танбеҳ, сўкиш, ҳақорат

– لَحْيٌ² кўп. لُحِيٌّ, أَلْحٍ 1) жағ; 2) ияк, энгак

– أَلْحَى = لِحْيَانِيٌّ

– لِحْيَةٌ кўп. لُحًى соқол; ~ـهُ فِي يَدِهَا маж. хотини унинг бурнидан ип ўтказиб етаклаб юради

– مُلَاحَاةٌ 1) жанжал, сўкишиш, тортишув; 2) кураш

– اَلنَّسْرُ الـــــىِّ :أَلْحى = مُلْتَحٍ *зоол* калхат, қорақуш

لَحْوَسَ яламоқ

– لَحْوَسَةٌ ялаш

(خ) IV أَلْخَ (*бирор н ни*) андимоқ, суриштириб билмоқ (عَلَى)

لَخْبَطَ аралаштирмоқ, аралаштириб юбормоқ; чигаллаштирмоқ, тартибсиз ҳолга келтирмоқ, бузмоқ; تَلَخْبَطَ аралашмоқ, аралаштириб юборилмоқ, чигаллаштирилмоқ, тартибсиз ҳолга келмоқ; бузилмоқ

– لَخْبَطَةٌ 1) чигаллик, аралаш-қуралашлик, тартибсизлик, бузилиш; 2) тиқилинчлик, тирбандлик

– مُلَخْبَطٌ тартибсиз, аралаш-қуралаш, чалкаш; 2. дурагай, хашаки, чатишма

(لخص) II لَخَّصَ қисқача баён қилмоқ, моҳиятни баён қилмоқ, умумлаштирмоқ, якунламоқ; نَتَائِجَ الْعَمَلِ ~ иш якунини чиқармоқ; V تَلَخَّصَ 1) қисқача баён қилинмоқ, умумлаштирилмоқ, якунланмоқ; 2) (*бирор натижага*) олиб келинмоқ (فِي)

– تَلْخِيصٌ қисқача баён, қисқача мазмунни бериш

– مُلَخَّصٌ 1. қисқача баён қилинган; 2. қисқача баён қилиш, моҳият; ахборот, маълумотнома (справка)

– مُلَخَّصَاتٌ *кўп.* кўчирмалар, иқтибослар (цитаталар)

لَخْفَنَ чалкаштирмоқ, бузмоқ

لَخْفَةٌ *кўп.* لِخَافٌ ясси оқ тош

لُخْقُوقٌ *кўп.* لَخَاقِيقُ ин, уя, ғор

لَخْلَخَ қимирлатмоқ, бўшаштирмоқ; تَلَخْلَخَ қимирлатилмоқ, бўшаштирилмоқ, бўшашмоқ

– لَخْلَخَانِيَّةٌ *фон.* ёмон арабча талаффуз

– لَخْلَخَةٌ 1) қимирлатиш; 2) қимирлашлик, бўшашганлик, кучсизланганлик

I لَخَمَ (*у*) لَخْمٌ 1) шапалоқламоқ; 2) қийин ҳолга солмоқ, қисиб қўймоқ, қисмоқ, сиқмоқ

– لُخْمٌ акула

– لَخِمَةٌ ,لَخْمَةٌ ,لُخَمَةٌ 1. лапашанг, эпсиз, қўпол; 2. ландовур, бўшанг, мағзава (*одам*)

– لَخْمَةٌ 1) бетоблик; ~ بِهِ унинг тоби йўқ; 2) ўзини йўқотиб қўйиш, саросималик, қийинчилик, мушкуллик

– لُخْمِيَّةٌ лапашанглик, эпсизлик, ландовурлик

– لَخْمِيُّونَ: الـــ~ *тар.* Лахмийлар

I لَخِنَ (*а*) لَخَنٌ сасимоқ, ёқимсиз ҳид чиқармоқ

– أَلْخَنُ *мн* لَخْنَاءُ *кўп.* لُخْنٌ 1) сассиқ, сассиқ ҳид таратувчи; 2) хатна қилинмаган

I لَدَّ (*а/у*) لَدٌّ ёвлашмоқ, урушмоқ; II لَدَّدَ 1) (*к. нидир*) шарманда қилмоқ, айбламоқ (بِ); 2) саросимага солмоқ, хижолат қилмоқ; III لَادَّ 1) қаттиқ ёвлашмоқ, қаттиқ уришмоқ; 2) (*к. нидир*) ҳимоя қилмоқ (عَنْ); V تَلَدَّدَ (*ҳайратдан*) қотиб қолмоқ, эсни йўқотмоқ

– أَلَدُّ *мн.* لَدَّاءُ *кўп.* لُدٌّ ашаддий (*душман ҳақида*)

– لَدَدٌ ёвлик, ашаддий душманлик, ашаддийлик

– لَدِيدٌ ,لُدُودٌ = لِأَلَدُّ

– مُلَادَّةٌ қаттиқ, ашаддий душманлик

I لَدَغَ (*а*) لَدْغٌ, تَلْدَاغٌ 1) тишламоқ, қопмоқ, чақмоқ, 2) аччиқ гапирмоқ, заҳар қўшиб гапирмоқ; 3) чучук тил бўлиб гапирмоқ; V تَلَدَّغَ чақилган, қопилган, тишланган бўлмоқ

– أَلْدَغُ *мн.* لَدْغَاءُ *кўп.* لُدْغٌ чучук тил бўлиб гапирадиган

– لَدْغَةٌ 1) чақиш, ниш уриш; 2) чучук тиллилик

– لَدِيغٌ *кўп.* لَدْغَاءُ, لَدْغَى чақилган (*ари, илон ва б. лар томонидан*)

– مَلْدُوغٌ чақилган, тишланган, қопилган

I لَدَمَ (*и*) لَدْمٌ тарсаки (шапалоқ) солмоқ, шовқин-сурон чиқариб урмоқ

– لَدْمٌ тош ва шунга ўхшаш нарсанинг ерга тушгандаги овози

– مِلْدَمٌ ~ أُمُّ *мед.* безгак, иситма

I لَدُنَ (*у*) لَدَانَةٌ ,لُدُونَةٌ 1) юмшоқ, мулойим бўлмоқ; 2) эгилувчан, букилувчан, юмшоқ бўлмоқ; II لَدَّنَ юмшатмоқ, мулойимлаштирмоқ; الْخُبْزَ ~ нонни (*печкада*) қуритмоқ, қотирмоқ

– لَادَنٌ, لَادَنٌ ладан, муаттар бўй таратувчи смола (елим)

– لَدَانَةٌ 1) юмшоқлик; 2) эластиклик, эгилиб-букилувчанлик

– لَدْنٌ *кўп.* لُدْنٌ, لِدَانٌ 1) юмшоқ, мулойим; 2) эластик, эгилиб-букилувчи

– لَدُنْ 1) ...да, ...дан, томонидан, ...ган ҳолда; مِنْ لَدُنِّي менда; ـــهُ ~ кимдандир, кимнингдир томонидан; 2) ...ганда, ...ган бўлса, ...ган вақтда; ... مَا ذَا تَفْعَلُ أَنْتَ ~ ... ...ган вақтда сен нима қиласан?; مِنْ ~ ...ган вақтдан бошлаб

– لَدُنِّيٌّ мистик, мистикага оид, ғайритабиий, ғайриоддий

– لَدَانَةٌ = لُدُونَةٌ

– لَدِينَةٌ *кўп.* لَدَائِنُ пластик модда, пластмасса

لِدَةٌ *қар.* ولد

لَدَى 1) олдида, қошида; لَدَيْهِ унда (*бор*), унда; لَدَيْنَا бизда (*бор*), бизда; لَيْسَ (مَا) لَدَيَّ وَقْتٌ менинг вақтим йўқ, менда вақт йўқ; 2) ...ганда, ...ган вақтда; ... وُصُولِي إِلَيْهِ ~ мен унинг олдига келганимда, ...; мен унинг олдига келган вақтда, ...

I لَذَّ (*и/а*) لَذَاذَةٌ ёқимли, лаззатли, лазиз, ширин, қойил қолдирадиган бўлмоқ; II لَذَّذَ лаззат бермоқ, лаззатлантирмоқ, роҳатлантирмоқ; V تَلَذَّذَ лаззатланмоқ, роҳатланмоқ; VIII اِلْتَذَّ

лаззат олмоқ; X اسْتَلَذَّ лаззатли деб ҳисобламоқ; лаззатланмоқ

– لَذِيذٌ = لَذٌّ[1]

– لَذٌّ[2] уйқу

– لَذَاذَةٌ кўп. لَذَائِذُ лаззатлилик, ёқимлилик

– لَذَّةٌ кўп. اتٌ ـَـ لَذَّاتٌ лаззатлилик, ёқимлилик; лаззат, ҳузур; кўп. малоҳатлар, жозибалар, ажойибликлар

لَذِيذٌ кўп. لِذَاذٌ 1) лазиз, лаззатли, ёқимли, ширин, қойил қолдирадиган; 2) нафис, гўзал, латиф, жозибали

– مَلَذَّةٌ кўп. مَلَاذُّ, اتٌ ـَـ лаззатланиш, роҳатланиш; роҳат, лаззат; кўп. малоҳатлар, жозибалар, ажойибликлар

I لَذِبَ (а) لَذْبٌ (н. гадир) ёпишмоқ, қапишмоқ (بِ)

– لَاذِبٌ ёпишиб олган, қапишиб олган; ~ ضَرْبَةٌ қар. لَازِبٌ

I لَذَعَ (а) لَذْعٌ 1) чақмоқ, тишламоқ; ـَـهُ بِلِسَانِهِ ~ маж. тил билан (к. нидир) чақмоқ; 2) куйдирмоқ, ёндирмоқ

– لَاذِعٌ 1) куйдирувчи; жуда иссиқ ҳароратли; 2) ёндирувчи; 3) ўткир, кескир, санчиб оладиган; ~ نَقْدٌ ўткир танқид; ـَـةٌ ~ عِبَارَاتٌ санчиқли гаплар

– لَاذِعَةٌ кўп. لَوَاذِعُ 1) чақиш, санчиш; 2) кўп. шунингдек: لَوَاذِعُ الْكَلَامِ санчиқли, ўткир, куйдирувчи гаплар

– لَذَّاعٌ санчиқли, ўткир, куйдирувчи

– لَذْعَةٌ кўп. لَذَعَاتٌ 1) чақиш; 2) куйдириш

I لَذِيَ (а) لَذًى 1) (к. гадир, н. гадир) ёпишмоқ, хиралик қилмоқ (بِ); 2) (н. гадир) қаттиқ амал (риоя) қилмоқ (بِ)

لَذِي кўп. الَّذِينَ қар. الَّذِي

I لَزَّ (а/у) لَزٌّ 1) (н. биландир) бирлаштирмоқ, боғламоқ, маҳкамламоқ (بِ); 2) жипс, зич қилмоқ (мас, ёзилаётган ҳарфларни); ~ الْحُرُوفَ майда ҳарфлар билан зич қилиб ёзмоқ; 3) (н. гадир) мажбур қилмоқ (إِلَى); II لَزَّزَ қаттиқ жипслаштирмоқ, зичлаштирмоқ; III لَازَّ ўзаро жипс бўлмоқ, бир-бирига киришиб кетмоқ; VIII الْتَزَّ (к. нингдир, н. нингдир) изидан бормоқ; эргашмоқ; (к. ёки н. биландир доим) бирга бўлмоқ (بِ)

– لَزَّةٌ, لِزٌّ ҳалқали бурама мих (винт)

– لَزَزٌ, لِزَازٌ зулфин, лўкидон

– مُلَزَّزٌ зич, жипс, қалин, қуюқ

– مَلْزُوزٌ зич, жипс; ـَـةٌ ~ صُفُوفٌ жипс сафлар

I لَزَبَ (у) لُزُوبٌ (لَزِبَ) 1) қаттиқ бўлмоқ, савлатли бўлмоқ; 2) (н. гадир) қапишган, ёпишган бўлмоқ (بِ); لَزِبَ (а) لَزَبٌ 1) боғланган, бирлаштирилган бўлмоқ; 2) ёқимли (кўркам) бўлмоқ

– لَازِبٌ 1) қаттиқ, савлатли; 2) қапишган, ёпишган; ~ ضَرْبَةٌ мутлақо зарур, керак бўлган, узвий; ~ صَارَ ضَرْبَةً мутлақо зарур, керак бўлмоқ

– لَزْبٌ оз, аҳамиятсиз, муҳим бўлмаган

– لَزْبَةٌ кўп. اتٌ ـَـ, لِزَبٌ бало, офат; ғам-алам

I لَزِجَ (а) لَزَجٌ, لُزُوجٌ (н. гадир) ёпишмоқ, ёпишиб олмоқ, елимлик қилмоқ (بِ); V تَلَزَّجَ ёпишқоқ, елимли бўлмоқ

– لَزَاجَةٌ ёпишқоқлик, ёпишишлик

– لَزِجٌ ёпишқоқ, елимлик

– لُزُوجَةٌ ёпишқоқлик, елимлилик

I لَزِقَ (а) لُزُوقٌ, لَزَقٌ (н. гадир) ёпишмоқ, ёпишиб олмоқ, елимлик қилмоқ (بِ); II لَزَّقَ 1) ёпиштирмоқ, елимламоқ; ~ لَهُ жонли т. (н. нидир) бирор кимга (кўярда-кўймай) бермоқ, ўтказмоқ, қўлига тутқазмоқ; 2) (бирор н. ни) қўл учида қилмоқ; IV أَلْزَقَ елимламоқ; VI تَلَازَقَ бир-бирига елимламоқ, ёпиштирилмоқ; VIII الْتَزَقَ (бирор н. га) ёпишмоқ, ёпишиб қолмоқ (بِ)

– لَازُوقٌ хўл латта (бинт); пластир

– لِزَاقٌ ёпиштирадиган модда (мас, цемент каби)

– لَزِقٌ ёпишқоқ, елимсимон

– لِزْقٌ қўшни, ёнма-ён, туташ; بَيْتِي ~ بَيْتِهِ менинг уйим унинг уйига туташ

– لَزْقَةٌ кўп. لِزَقٌ хўл латта (бинт), пластир; ~ خَرْدَلٍ горчичник, хандал

– لَازُوقٌ = لَزُوقٌ

– لَزِيقٌ ـِـي ёнгинамда

I لَزِمَ (а) لُزُومٌ (а) لَزِمَ 1) лозим (керак, зарур) бўлмоқ; يَلْزَمُهُ هٰذَا الشَّيْءُ бу нарса унга керак; 2) керак (лозим) бўлмоқ; كَمَا يَلْزَمُ лозим бўлганидай; 3) ажралмаслик, ажралмаган бўлмоқ; 4) (н. дандир) мантиқан келиб чиқмоқ (عَنْ); ~ الْأَدَبَ одоб сақламоқ; ~ بَيْتَهُ ёки ~ دَارَهُ уйда қолмоқ (ўтирмоқ); ~ حَدَّهُ (حُدُودَهُ) (одоб) доирасидан чиқмаслик; ~ الصَّمْتَ жимлик (сукут) сақламоқ; ـَـهُ الْفِرَاشَ ~ кўрпада ётмоқ (бемор ҳақида); II لَزَّمَ 1) ижарага бермоқ; 2) пудратга бермоқ; 3) гаровга бермоқ; III لَازَمَ 1) (к. дандир) ажралмас бўлмоқ, доимо (к. нингдир) ёнида бўлмоқ, (к. гадир) доимо эргашмоқ, эргашиб юрмоқ, (к. нингдир) ёнида доимо юрмоқ; ـَـهُ مُلَازَمَةَ الظِّلِّ لِصَاحِبِهِ ~ кимгадир соядай эргашиб юрмоқ; 2) (н. гадир) хос бўлмоқ (لِـ); 3) (н. гадир) риоя (амал) қилмоқ; ~ الصَّبْرَ сабр қилмоқ, чидамоқ; ~ الصَّمْتَ сукут сақламоқ; IV أَلْزَمَ (н. нидир) мажбурият қилиб юкламоқ; вазифа қилиб бермоқ (بِ) (н. учундир) масъул қилмоқ (بِ); (н. гадир) мажбур қилмоқ (بِ); ـَـهُ الْفِرَاشَ ~ кимнидир кўрпага михлаб қўймоқ (касаллик ҳақида); VI تَلَازَمَ ўзаро жипс боғланган бўлмоқ, бирбиридан ажралмас бўлмоқ; VIII الْتَزَمَ 1) бирор нарсани ўзи учун мажбурий деб ҳисобламоқ; (бирор н. га) риоя қилмоқ; амал қилмоқ; ~ سِيَاسَةَ الْحِيَادِ қўшилмаслик сиёсатига

әмал қилмоқ; أَمَاكِنِهِم ~ ўз жойларида қолмоқ; 2) (*бирор фикрга*) қўшилмоқ; 3) амал (риоя) қилмоқ; الأَدَبَ ~ одоб қоидаларига риоя қилмоқ; الاحْتِرَاسَ ~ эҳтиёткор бўлмоқ; الْكِتْمَانَ ~ сир сақламоқ; 4) (*бирор ишни*) ўз зиммасига олмоқ; (*ўз устига*) мажбурият (пудрат) олмоқ; концессия (*давлат билан бирор ишни бажариш ҳақида шартномани бажаришни*) олмоқ; X اسْتَلْزَمَ 1) лозим деб ҳисобламоқ, талаб қилмоқ; (*бирор н. нинг*) заруратини келтириб чиқармоқ

– الْتِزَامٌ кўп. ـاتٌ 1) зарурат; бурч; 2) масъулият; 3) мажбурият, контракт, концессия

– إِلْزَامٌ мажбурият қилиб юклаш; мажбур қилиш

– إِلْزَامِيٌّ 1) мажбурий; التَّعْلِيمُ الْـــ~ мажбурий таълим; 2) мажбур қилинган

← إِلْزَامِيَّةٌ мажбурийлик

– تَلْزِيمٌ 1) киракашликка, ижарага бериш; 2) пудратга бериш; 3) гаровга бериш

– لاَزِمٌ 1. 1) лозим бўлган, керакли, зарур; غَيْرُ ~ лозим (керак) бўлмаган, ортиқча; قَدْ أَصْبَحَ مِنَ الْـــ~ اللاَّزِبِ أَنْ... (*фалон н. ни*) қилиш жуда зарур бўлиб қолди; كَالْـــ~ лозим бўлганидай; 2) *грам.* ўтимсиз (*феъл*); 2. *халқ.* афтидан, кўринишича; билишимча; حَضْرَتَكْ ~ تَعْرُفُه сиз, афтидан, уни биласиз шекилли

– لاَزِمَةٌ кўп. لَوَازِمُ 1) лозим нарсалар, воситалар; таркибий қисм; 2) (*машина*) қисми, детали; 3) (*оғзаки нутқ ичида келадиган*) ортиқча (*паразит, гапга алоқаси йўқ*) сўз; 4) *муз.* нақорат

– لِزَامٌ 1. зарурий, керакли; 2. зарурат

– لِزْمَةٌ кўп. لِزَمَاتٌ музд, бадал

– لُزُومٌ зарурат, эҳтиёж, талаб; عِنْدَ الْـــ~ лозим бўлиб қолган; حَسَبَ الْـــ~ заруратга қараб

– لَوَازِمَاتٌ кўп. 1) барча зарур, лозим нарсалар, (*бирор н.* учун) лозим бўлган нарсалар; асбоб-қуроллар; الْـــ~ الْمَكْتَبِيَّةُ идора (*канцелярия*) ашёлари; 2) вазифалар

– مُلاَزِمٌ[1] 1) зарур, зарурий, лозим бўлган; мустаҳкам алоқадаги, узвий; 2) (*н. гадир*) хос бўлган (لـــ); 3) ажралмас, ажралмайдиган, кетмайдиган; الْفِرَاشِ ~ кўрпадан туролмайдиган (*бемор ҳақида*)

– مُلاَزِمٌ[2] кичик офицер (зобит); лейтенант; أَوَّلُ ~ катта лейтенант; ثَانٍ ~ кичик лейтенант

– مُلاَزَمَةٌ 1) чекинмаслик, бўлинмаслик; 2) ажралмаслик, хослик; 3) доимий эргашиш; бирга юриш; 4) саботлилик; ғайрат

– مُلْتَزِمٌ 1) мажбур бўлган; 2) (*бирор н. учун*) масъул бўлган

– مُلْتَزِمٌ 1) концессионер; 2) аҳолидан солиқ ундириб олиш ҳуқуқини сотиб олган одам

– مِلْزَمَةٌ, مِلْزَمٌ кўп. مَلاَزِمُ *тех.* исканжа, тахтакач

– مَلْزَمَةٌ кўп. مَلاَزِمُ чиқарилиш (*босилаётган асарнинг қисми*)

– مَلْزُومٌ 1) мажбур бўлган; 2) (*бирор н. учун*) масъул бўлган

– مَلْزُومِيَّةٌ 1) вазифа; 2) масъулият

لِسَّا (لِلسَّاعَة *сўзи қисқартмаси*) *халқ.* ҳали, ҳалигача, ҳозиргача, ҳозирча ...мади

لَسْتِيكٌ, لَسْتِكٌ каучук, резинка

I لَسَعَ (а) لَسْعٌ 1) чақмоқ, тишламоқ; ـــهُ بِلِسَانِهِ~ кимгадир аччиқ гапирмоқ, кимнидир ўйиб олмоқ; ـــهُ عَلْقَةً~ кимнидир адабини бермоқ; ظَهْرَ الْحِصَانِ بِسَوْطِهِ ~ у отни қамчи билан савалади; 2) аччиқ, аччиқ гапирмоқ, ўйиб-ўйиб олмоқ

– لاَسِعٌ 1) чақувчи, чақадиган; 2) ўткир, аччиқ

– لَسْعَةٌ кўп. لَسَعَاتٌ чақиш

– لَسِيعٌ чақилган; қопилган

– لَسِيعٌ = مَلْسُوعٌ

I لَسِقَ (а) لُسُوقٌ = لَصِقَ (а) لُصُوقٌ; IV أَلْسَقَ = أَلْصَقَ; VIII الْتَسَقَ = الْتَصَقَ

– لِسْقٌ = لِصْقٌ

– لَسِيقٌ = لَصِيقٌ

I لَسَمَ (у) لَسْمٌ, لِسَامٌ татиб кўрмоқ, мазасини татиб кўрмоқ

I لَسَنَ (у) لَسْنٌ (لسن) 1) ғийбат, фисқ-фасод қилмоқ, сўкмоқ; 2) (*к. нидир*) ғийбат қилмоқ; لَسِنَ (а) لَسَنٌ нотиқлик билан ажралиб турмоқ; чиройли гапирадиган бўлмоқ; II لَسَّنَ 1) ўткир гап қилмоқ; 2) (*к. нидир*) устидан кулмоқ (عَلَى); III لاَسَنَ гап отишмоқ, сўкишмоқ, гап талашмоқ

– أَلْسَنُ мн. لَسْنَاءُ кўп. لُسْنٌ чиройли гапирувчи, нотиқ

– أَلْسُنِيٌّ тилшунос, лингвист

– أَلْسُنِيَّةٌ тилшунослик, лингвистика الْـــ~ السَّامِيَّةُ الْمُقَارَنَةُ қиёсий сомий тилшунослиги

– تَلَسُّنَاتٌ кўп. қўлтиқлар, бухталар (*денгизда*)

– لِسَانٌ *мз. мн.* (*баъзан*) кўп. لُسُنٌ, أَلْسِنَةٌ, أَلْسُنٌ тил; الْـــ~ الْعَرَبِيُّ الْفَصِيحُ араб адабий тили; عَلَى أَلْسِنَةِ النَّاسِ (جَرَى) دَارَ *ёки* أَصْبَحَ ҳамманинг оғзига тушиб кетмоқ; هَذَا السُّؤَالُ هُوَ عَلَى كُلِّ ~ وَشَفَةٍ عَلَى ~ كُلِّ وَاحِدٍ ахир бу савол ҳамманинг тили учида турибди; أَخَذَ (سَمِعَ) عَنْ أَلْسِنَتِهِمْ бевосита уларнинг ўз оғзидан эшитмоқ; بِالْـــ~ оғзаки; ضَرَبَ بِالْـــ~ жаврайвермоқ; طَوِيلُ الْـــ~ тили узун; الأَلْسِنَةُ الطَّوِيلَةُ ғийбатчилар; مَعْقُودُ الْـــ~ тили тутилиб қолган, тили айланмайдиган, тили гапга келмайдиган; مُنْطَلِقُ الْـــ~ сергап, вайсақи; طَلِقُ الْـــ~ чиройли гапирувчи, сўзга уста; طَلاَقَةُ الْـــ~ сўзга усталик, нотиқлик; الْحَالِ ~ расмий матбуот органи; الْحِزْبِ ~ партиянинг (*матбуот*) органи; (نَاطِقٌ, مُتَكَلِّمٌ) مُتَحَدِّثٌ بِـــ~ وِزَارَةِ الْخَارِجِيَّةِ ташқи ишлар вазирлиги номидан гапирувчи,

ташқи ишлар вазирлигининг вакили; الْقَوْم ~ вакил, делегат; عَنْ ~ унинг номидан; ... حَالُه يَقُولُ إِنَّ ~ ҳаммаси кўрсатиб турибдики, ...; ذُو ~ سَيْن а) зуллисонайн, икки тилли; б) икки юзлама, тили иккита; الْأَرْضِ ~ бурун (*денгизда*); الْبَحْرِ ~ қўлтиқ (*денгизда*); الْقُفْلِ ~ қулф сурмаси, лўкидони; الْمِفْتَاحِ ~ калит тили; الْمِيزَانِ ~ тарози тили; أَلْسِنَةُ النَّارِ алангнинг тиллари; ~ وَنَقْرٍ қисқич ва унинг тиллари ораси (ёриғи); الْحَمَلِ ~ *бот.* баргизуб, зубтурум; الْحَمَلِ الْكَبِيرُ ~ *бот.* катта баргизуб; ~ الْعَصَافِيرِ *бот.* ёввойи шумтол; الْكَلْبِ ~ *бот.* итузум

– لِسَانِيٌّ лисоний, тилга оид; الصِّنَاعَةُ الـ~ـة нутқ сўзлаш, нотиқлик санъати

– لَسَنٌ чиройли гапириш, нотиқлик

– أَلْسَنُ = لَسِنٌ

– لُسْنِيٌّ 1. тилларга оид; лингвистик; 2. тилшунос, лингвист

– لُسْنِيَّةٌ *шунингдек*: عِلْمُ الـ~ـ тилшунослик, лингвистика

– مُلَاسَنَةٌ даҳанаки жанг, сўкишиш; دَخَلَ فِي ~ жанжалга аралашмоқ, киришмоқ

لَسَعَ саваламоқ, урмоқ

نشمانيا: الْجِلْدِ ~ *мед.* лешмониоз

(لشى) III لَاشَى йўқ қилмоқ, қириб ташламоқ; VI تَلَاشَى ҳалок бўлмоқ, йўқ бўлмоқ, ўз ҳаётини тугатмоқ; йўқ ҳолга келмоқ; тинмоқ, тинчимоқ (*овоз, товуш ҳақида*)

– تَلَاشٍ ҳалокат, йўқ бўлиш, битирилиш; (*овоз, товуш ҳақида*)

– مُلَاشَاةٌ йўқ бўлиш, йўқ қилиш, йўқ қилиниш

I لَصَّ (а/у) لَصٌّ 1) ўғирламоқ, ўғирлик қилмоқ; 2) (*бирор н. ни*) яширинча бермоқ; II لَصَّصَ (*иморатни*) маҳкамламоқ, мустаҳкамламоқ; V تَلَصَّصَ 1) ўғри бўлмоқ, ўғирлик билан шуғулланмоқ; 2) (*қаергадир*) яширинча кирмоқ, бормоқ (إِلَى); 3) кузатиб юрмоқ, жосуслик қилмоқ

– لِصٌّ، لَصٌّ، لُصٌّ *кўп.* لُصُوصٌ ўғри, қароқчи; الْبَحْرِ ~ денгиз қароқчиси

– لُصُوصِيَّةٌ 1) ўғрига ўхшашлик; яширинчалик; 2) ўғирлик, қароқчилик, ўғирлик қилиш

– مُتَلَصِّصٌ яширинча, ўғирликча кираётган; ... دَخَلَ ~ـا إِلَى қаергадир яширинча кирмоқ

– مَلَصٌّ: أَرْضٌ ~ـة ўғрилар кўп учрайдиган жой

I لَصَفَ (у) لُصُوفٌ 1. ёришмоқ, нур чиқармоқ; 2. *мин.* турли рангда товланмоқ (*минерал тош ҳақида*)

– لَصْفٌ нурланиш, флюоресценция

– مِلْصَافٌ флюороскоп (*нурланишни ўлчайдиган асбоб*)

I لَصِقَ (а) لُصُوقٌ (*бирор н. га*) ёпишмоқ, ёпишиб қолмоқ (بِ); II لَصَّقَ (*бирор н. га*) ёпиштирмоқ, бирлаштирмоқ (إِلَى); III لَاصَقَ 1) қўшни, бир-бирига ёнма-ён бўлмоқ; 2) бир-бирига жипслашмоқ; 3) етиб бормоқ, қувиб етмоқ; 4) (*аёл кишига*) хиралик, елимлик қилмоқ; IV أَلْصَقَ 1) елимламоқ, ёпиштирмоқ; 2) (*к. гадир*) елимламоқ, ёпиштирмоқ; (بِ); بِهِ عَمْدًا وَقَصْدًا ~ кимгадир атайлаб (*н. нидир*) ёпиштирмоқ; 3) (*к. гадир*) зўрлаб юкламоқ (بِ); IV تَلَاصَقَ қўшни, ёнма-ён бўлмоқ; бир-бирига жипс бўлмоқ; VIII اِلْتَصَقَ 1) (*н. дир*) ёпишиб қолмоқ, елимланмоқ, ёпишмоқ (بِ); 2) (*бирор н. га*) қапишмоқ, суянмоқ – بِ; 3) (*к. гадир, н. гадир*) ёпишмоқ, ёпишиб олмоқ (بِ); (*н. биландир*) боғланмоқ, муносабатда бўлмоқ (بِ); 4) (*к. биландир*) муомалада бўлмоқ, гаплашмоқ (بِ)

– اِلْتِصَاقٌ 1) ёпишиш, бирлашиш, қапишиш; 2) муомала-муносабатда бўлиш

– تَلَاصُقٌ бир-бири билан жипс ёпишиб туриш; жипс ёпишган бўлиш; وَازْدِحَامٌ ~ тиқилинчлик, ур-йиқит

– لَاصِقٌ 1. 1) ёпишадиган, жипс ёпишиб турадиган; الشَّرِيطُ الـ~ лейкопластирь; 2) агглютинация бўлувчи; اللُّغَاتُ الـ~ـة *лингв.* агглютинатив тиллар (*сўзлари агглютинация йўли билан ясалувчи ва ўзгарувчи тиллар*); 2. *мед.* тампон, ҳўллаб яра устига қўйиладиган пахта

– لَاصِقَةٌ *кўп.* لَوَاصِقُ *лингв.* аффикс, қўшимча

– لَصِقٌ ёпишқоқ

– لِصْقٌ 1) қўшни бўлган, яқин турган; زَحْزَحَ شَيْئًا ~ـه бирор нарсани бошқа бирор нарсага жипс қилиб сурмоқ, жойлаштирмоқ; ~ـه *ёки* بِ~ـه бирор ким *ёки* нимага жипс ҳолда, яқин ҳолда; لَبَدَ ~ـه кимгадир яқин, епишиб ўтирмоқ; 2) ажралмас

– لَصْقَةٌ *кўп.* لُصَقٌ ярага босадиган пахта, бинт; пластир

– لَصُوقٌ 1. (*бирор н. га*) ёпишган, ёпишиб қолган (بِ); 2. ярага босадиган пахта, бинт; пластир

– لَصِيقٌ 1) жипс ёпишиб турган; 2) яқин, энг яқин; جَارٌ ~ энг яқин қўшни; 3) (*бирор н. билан*) қаттиқ боғланган (بِ)

– مُتَلَاصِقٌ бир-бирига жипс турган

– مُلَاصِقٌ ёнма-ён қўшни турган

– مُلَاصَقَةٌ 1) қўшнилик, ёнма-ёнлик, туташганлик; 2) *физ.* ўзаро тортишиш

– مُلْصَقٌ елимланган, ёпиштирилган

– مُلْصَقَاتٌ эълонлар, афишалар, плакатлар, расмлар

لَصْلَصَ қимирлатмоқ, тебратмоқ

– لَصْلَصَةٌ қимирлатиш, тебратиш

(لصم) II لَصَّمَ 1) қўл учида тузатмоқ, тўғриламоқ; 2) қўл учида, наридан-бери қилмоқ

I (لضم) II لَضَّمَ 1) (*мунчоқ доналарини*) ипга ўтказмоқ, тизмоқ; ~ السُّبْحَةَ тасбеҳ доналарини ипга ўтказмоқ; 2) ипни ўтказмоқ; ~

الإِبْرَةَ нинага ип ўтказмоқ

– مَلْضُومٌ 1) ўтказилган (*мунчоқ доналари ҳақида*); 2) ўтказилган (*нинага ўтказилган ип ҳақида*)

I لَطَّ (لط) (*а/у*) (*калтак билан*) урмоқ, саваламоқ, калтакламоқ

– لَطٌّ уриш, калтаклаш, савалаш; هُوَ دَائِمًا لِلشَّطِّ وَالـ~ калтак доимо унинг бошида синади

– مِلْطَاطٌ *кўп.* مَلَاطِيطُ қўл тегирмон

I لَطَثَ (*у*) لَطْثٌ тарсаки солмоқ

I لَطَخَ (*а*) لَطْخٌ ифлос қилмоқ, кир (доғ) қилмоқ; ~ بِالصَّابُونِ совунламоқ; II لَطَّخَ қаттиқ ифлос (кир) қилмоқ, сачратмоқ (*мас. қонни – ب*); ~ سُمْعَتَهُ бирор киши обрўсига доғ туширмоқ; V تَلَطَّخَ ифлос (кир, доғ) бўлмоқ; ~ بِالْعَارِ إِلَى الأَبَدِ ўзини абадий шарманда қилмоқ

– لَطِخٌ *кўп.* لُطُوخَةٌ 1. аҳмоқ, нодон, беақл; 2. анқов, содда

– لَطْخَةٌ *кўп.* لُطَخٌ 1) доғ; 2) сиёҳ доғи, қора доғ

– لُطَخَةٌ, لَطِّيخٌ 1) тентак, нодон, аҳмоқ; 2. тантивой

I لَطَسَ (*у*) لَطْسٌ урмоқ; тарсаки (шапалоқ) солмоқ

– مِلْطَاسٌ *кўп.* مَلَاطِيسُ тош майдалайдиган болға, тўқмоқ

I لَطَشَ (*у*) لَطْشٌ 1) урмоқ; тарсаки (шапалоқ) ламоқ, тарсаки (шапалоқ) солмоқ; 2) ўғирлаб кетмоқ, ўғирламоқ; ~ الْكُتُبَ (*кутубхона*) китобларини ўқиб бўлмоқ, ўқиб чиқмоқ; II لَطَّشَ 1) дўппосламоқ, қулоқдан чўзмоқ; 2) юзаки билмоқ

– لَطَّاشَةٌ *кўп.* ـاتٌ (*шунингдек:* ~ الذُّبَابِ) пашшаурғич

– لَطْشَةٌ *кўп.* لَطَشَاتٌ шапати, тарсаки, шапалоқлаш; ~ الشَّمْسِ офтоб уриш

– مِلْطَشٌ *кўп.* مَلَاطِشُ буфер, лаппак (*автомобиль, вагон ва ш к. ларда урилиш зарбини камайтирувчи мослама*)

I لَطَعَ (لطع) (*а*) لَطْعٌ 1) шапатиламоқ, урмоқ, калтакламоқ; 2) ўчириб ташламоқ; 3) ўпмоқ; لَطِعَ (*а*) لَطْعٌ яламоқ, ялаб тозаламоқ

– لُطْعَةٌ *кўп.* لُطَعٌ: ~ دُودَةِ الْقُطْنِ пахта қуртининг тухумлари (*баргнинг ички томонидаги*)

I لَطَفَ (لطف) (*у*) لُطْفٌ (*к. гадир*) илтифотли, олийжаноб бўлмоқ (لـ , ب); ~ يَا رَبُّ الْطُفْ вой, худо! (*ҳайрат вақтида айтилади*); لَطُفَ (*у*) لَطَافَةٌ 1) ингичка (юпқа) бўлмоқ; 2) сийрак экилган, сийрак чиққан, сийраклашган бўлмоқ; илтифотли бўлмоқ; II لَطَّفَ юмшатмоқ, пасайтирмоқ; (*аҳволни*) яхшиламоқ; (*оғриқни*) енгиллатмоқ, тинчлантирмоқ; ~ الْكَلَامَ ёқимли гапирмоқ; ~ الْحُكْمَ ҳукмни юмшатмоқ; III لَاطَفَ 1) илтифотли бўлмоқ, мулойим гапирмоқ; 2) (*қўл билан*) эркалатмоқ, силамоқ; 3) йўл бермоқ, эрк бермоқ, ўта эркалатиб юбормоқ; V تَلَطَّفَ 1) илтифотлилик, ширинсуханлик қилмоқ; ~ عَلَيْهِ بِالْكِتَابِ لِلْقِرَاءَةِ илтифот қилиб, у бу китобни унга ўқишга берди; 2) (*к. гадир*) ёқмоқ, бошқалар раъйига қараб иш тутмоқ (لـ); VI تَلَاطَفَ ўзаро илтифотли бўлмоқ; X اسْتَلْطَفَ илтифотли деб ҳисобламоқ

– تَلَطُّفٌ илтифотлилик, меҳрибонлик, хушмуомалалик

– لَطَافَةٌ 1) мулойимлик, илтифотлик, юмшоқ кўнгиллилик; ёқимлилик; 2) латофат, гўзаллик, чиройлилик; 3) сийраклик, сийраклашганлик

– لَطَفٌ *кўп.* أَلْطَافٌ совға, ҳадя

– لُطْفٌ *кўп.* أَلْطَافٌ мулойимлик, латифлик, ширинсуханлик; ёқимлилик; ~ بِـ илтифот ила; ~ اللهِ Оллоҳнинг лутфи; яхшилиги, меҳрибонлиги; مَسَّهُ ~ اللهِ унинг ақли айниб колди

– لُطْفَةٌ ҳадя, совға; جَاءَتْنَا ~ مِنْ زَيْدٍ Зайддан бизга совға келди

– لَطِيفٌ *кўп.* لِطَافٌ 1) илтифотли, меҳрибон; юмшоққўнгил, олийжаноб, ширинсўз; الـ~ меҳрибон (*Оллоҳ сифатларидан бири*); يَا ~ ё, худо!; 2) сийракланган; 3) латиф; 4) қизиқ, гўзал, латофатли; الْجِنْسُ الـ~ латофатли (гўзал) жинс (яъни, аёллар)

– لَطِيفَةٌ *кўп.* لَطَائِفُ 1) ўткир; لَطَائِفُ الْحِيَلِ ўткир ҳийлалар; 2) топиб айтилган сўз; латифа, ингичка ҳазил; 3) яхшилик, совға, ҳадя

– مُلَاطَفَةٌ меҳрибонлик билан муносабатда бўлиш, ширинсуханлик

– مُلَطِّفٌ юмшатувчи, пасайтирувчи; тинчлантирувчи

– مُلَطِّفَاتٌ *кўп.* тинчлантирувчи воситалар

I لَطَمَ (*и*) لَطْمٌ 1) урмоқ, калтакламоқ, муштламоқ; 2) ўз юз-кўзларига урмоқ; ~ الْخُدُودَ وَشَقَّ الْجُيُوبَ ... ўз юз-кўзларига уриб, ўз кийимларини йиртмоқ (*азада йиғлаётган аёл ҳақида*); III لَاطَمَ бир-бирини шапатилаб урмоқ, бир-бирига тарсаки туширмоқ; VI تَلَاطَمَ бир-бирини урмоқ; уришмоқ, муштлашмоқ, тўқнашмоқ; VIII الْتَطَمَ уришмоқ, тўқнашмоқ

– لَطْمَةٌ *кўп.* لَطَمَاتٌ уриш, шапалоқ, шапатилаш

– لَطِيمٌ: 1) ~ـَةٌ يَتِيمَةٌ ғирт етим; 2) онаси ўлиб, бошқа туянинг сути билан ўсаётган бўталоқ; 3) бошқа аёлни эмиб катта бўлган одам

– لَطِيمَةٌ *кўп.* لَطَائِمُ 1) хушбўй нарсаларни элтувчи карвон; 2) атир-упа бозори

– مُلْتَطَمٌ (*тўлқинларнинг*) тўқнашадиган жойи

– مَلْطَمٌ *кўп.* مَلَاطِمُ 1) янок; 2) оҳак ивитиладиган чуқурлик

I لَطَى (*а*) لَطْيٌ қимирламай, ҳаракатсиз турмоқ; V تَلَطَّى (*қаердадир*) яшириниб турмоқ, яширинмоқ (فِى); (*н. биландир*) бекинмоқ (ب)

(لظ) IV أَلَظَّ (*к. билан*дир) айрилмай яшамоқ (ب)

– إِلْظَاظٌ қатъийлик, сабот, матонат

مُلَظْلَظٌ тўлагина, семизгина (*мас. боланинг оёқлари ҳақида*)

I لَظِيَ (а) لَظًى 1) ёнмоқ, тутамоқ; 2) газабдан тутамоқ; V تَلَظَّى ёнмоқ, тутамоқ; иситма ўтида ёнмоқ; بِنَارِ حُبِّهَا ~ у у (аёл)ни ўтли муҳаббат билан севарди; اَلتَّلَظِّي = I, V

لَظًى 1) аланга; 2) дўзах исмларидан бири

لَعًا: لَكَ ~ ўрнингдан соппа-соғ туриб олгин! (*йиқилган одамга билдириладиган тилак*); لَا ~ لَكَ баттар бўл! (*аввалги тилакнинг акси*)

I لَعِبَ (а) لَعْبٌ, لَعِبٌ, لِعْبٌ (لعب) 1) овунмоқ, вақтичоғлик қилмоқ, шўхлик қилмоқ; (*н. нидир*) ўйнамоқ (*туш. к. – ب*); (*н. дир*) ўйнамоқ (*туш.к.* عَلَى); *шахм.* юрмоқ, юриш қилмоқ; اَلْقِمَارَ ~ қимор ўйнамоқ; عَلَى الْقَانُونِ ~ қонун (асбобини) чалмоқ; دَوْرَةً ~ роль ижро этмоқ, ўйнамоқ; 3) (*к. нидир*) алдамоқ (عَلَى); ◊ بِالسَّيْفِ ~ қиличбозлик ўйнамоқ; بِعَقْلِهِ ~ кимнингдир бошини айлантирмоқ; ~ تِ الْخَمْرُ بِعَقْلِهِ май унинг ақлини хиралаштирди (ўгирлади); ~ بِالنَّارِ ўт билан ўйнашмоқ; لَعَبَ (а) لَعْبٌ шалакай (сўлак) оқизмоқ; II لَعَّبَ ўйнашга мажбур қилмоқ, ўйнатмоқ; اَلْحَاجِبَ ~ қош учирмоқ (ўйнатмоқ); وَجْهَهُ ~ афтни буриштирмоқ; ذَيْلَهُ ~ думни ликиллатмоқ; اَلْأَشْدَاقَ بِغَيْرِ الْكَلَامِ ~ у лабларини сўзсиз қимирлатди; ~ ـهُ عَلَى أَصَابِعِهِ кимнидир лақиллатмоқ; III لَاعَبَ 1) (*к. билан*дир) ўйнамоқ; بِالشَّطْرَنْجِ بِطَرِيقَةِ التَّتَابُعِ ~ шахматда бир вақтда ўйналадиган сеанс бермоқ; 2) ҳазиллашмоқ, дилхушлик қилмоқ; IV أَلْعَبَ = II; V تَلَعَّبَ (*бирор*) ўйинни ўйнамоқ (*болалар ҳақида.– ب*); шўхлик қилмоқ; VI تَلَاعَبَ (*н. нидир*) ўйнамоқ (ب); 2) иккиланмоқ, титрамоқ, қўрқиб турмоқ; 3) алдамоқ, суиистеъмол қилмоқ; (*н. дадир*) виждонсизлик қилмоқ, ҳийла-найранг ишлатмоқ (ب, فِي); 4) *киноя.* хўжайинлик қилмоқ

– اَلْعُبَانُ масхара, масхарабоз

– اَلْعُوبَةٌ *кўп.* أَلَاعِيبُ 1) ўйинчоқ, овунчоқ; كَانَ ~ فِي أَيْدِيهِمْ кимнингдир қўлида ўйинчоқ (овунчоқ) бўлмоқ; 2) тез, чаққон бажарилган ҳунар, ҳийла, найранг

– تَلَاعُبٌ 1) ўйин; 2) ҳийла, найранг, лўттибозлик; суиистеъмол, ўзиникидай эгалик қилиш; алдамчилик, чайқовчилик, кўзбўямачилик; 3) шов-шув; 4) *киноя.* хўжайинлик қилиш

– تِلْعَابٌ ўйинқароқ, хушчақчақ

– تِلْعَابَةٌ = تِلْعَابٌ

– لَاعِبٌ 1. ўйновчи, ўйинчи, хушчақчақ; اَلشَّطْرَنْجِ ~ шахматчи; 2) спортчи; اَلْجُمْبَازِ ~ гимнаст, гимнастикачи

– لَاعِبَةٌ *кўп.* لَوَاعِبُ *мн.* لَاعِبٌ *дан*; اَلْفَتَيَاتُ اللَّوَاعِبُ а) хушчақчақ қизлар; б) спортчи қиз (аёл)лар

– لَعَّابٌ 1. кўп ўйновчи; 2. 1) яхши ўйинчи; 2) фокусчи, кўзбойловчи

– لُعَابٌ сўлак; ... سَالَ ~ ـهُ عَلَى ... унинг сўлаги оқиб кетди; ~ الشَّمْسِ 1) бухор; 2) сароб; اَلنَّحْلِ ~ асал, бол

– لُعَابِيٌّ 1) сўлакка оид; غُدَدٌ ~ ـةٌ сўлак безлари; 2) шилимшиқли, шилимшиққа оид

– لُعْبَةٌ, لُعْبٌ, لَعِبٌ *кўп.* أَلْعَابٌ 1) ўйин; الْأَلْعَابُ الْأُولُمْبِيَّةُ Олимпия ўйинлари, Олимпиада; اَلْقِمَارِ ~ қимор, қартабозлик; اَلْوَرَقِ ~ қарта ўйини; بِالنَّرْدِ ~ الـ нарда ўйини; اَلْأَلْعَابُ الرِّيَاضِيَّةُ спорт ўйинлари, спорт; 2) *шахм.* партия, дебют; اَلْمَفْتُوحُ ~ الـ очиқ дебют; نِصْفُ الْمَفْتُوحِ ~ الـ ярим очиқ дебют; اَلْمَقْفُولُ ~ الـ ёпиқ дебют; 3) дилхушлик, эрмак, овуниш, ҳазил, мутойиба; اَلْأَلْعَابُ أَلْعَابُ الْعُدَدِ мушакбозлик; 4) машқ (*гимнастика*) номери; أَلْعَابٌ الْفُرُوسِيَّةِ гимнастика снарядидаги машқлар; олий чавандозлик машқлари; أَلْعَابُ الْقُوَّةِ (الْقُوَى) الْخَفِيفَةِ (الثَّقِيلَةِ) енгил (оғир) атлетика; أَلْعَابُ الْخَانَةِ отчопар (ипподром)даги машқлар; чопқир от устида қилинадиган чавандозлик машқлари; ~ السَّيْفِ وَ қиличбозлик; عَلَى الْحَبْلِ ~ التُّرْسِ дорбозлик, дор устида ўйин кўрсатиш, дор устида юриш; 5) фокус, кўзбоғламачилик; أَلْعَابٌ سِيمِيَائِيَّةٌ ёки أَلْعَابٌ سِحْرِيَّةٌ ёки фокуслар, кўзбоғламачиликлар

– لُعَبٌ ўйинқароқ, хушчақчақ

– لُعْبَةٌ *кўп.* لُعَبَاتٌ 1) ўйин; لُعَبٌ ~ مُزْدَوِجَةٌ икки томонлама ўйин қилмоқ, мунофиқона йўл тутмоқ; 2) (*моҳирлик, эпчиллик билан бажарилган*) ҳунар, номер; *шахм.* юриш, юриш қилиш

– لُعْبَةٌ *кўп.* لُعَبٌ 1) ўйинчоқ, қўғирчоқ; 2) ҳазил; 3) ўйин; ~ الذِّئْبِ وَ الْحَمَلِ ёки الْاِسْتِخْفَاءِ ~ الْاِسْتِغْمَايَةِ бекинмачоқ ўйини; сичқон-мушук ўйини (*сўзма-сўз*: бўри ва қўзичоқ ўйини); 4) *шахм.* партия, ўйин

– لَعْبَةٌ ўйин ишқибози

– لِعْبَةٌ 1) *шахм.* ўйин, партия; 2) ўйин усули, йўли

– لُعَبِيٌّ 1. ҳазиломуз, ҳазилакам; 2. *кўп.* لُعَبِيَّةٌ 1) ўйинчи; 2) жонглёр (*циркда ўйин кўрсатувчи*)

– لَعُوبٌ 1. шўх, ўйноқи; танноз; مَرْأَةٌ ~ танноз аёл; 2. ўйинқароқ, ўйноқи

– لُعَيْبَةٌ *кўп.* ـاتٌ — ўйинчоқ

– لِعِّيبٌ *кўп.* لِعِّيبَةٌ кучли, биринчи даражали ўйинчи (*мас. футболда*)

– مُلَاعِبٌ 1) ўйиндаги рақиб, партнёр, ўйин иштирокчиси (*мас. футболда*); 2) алдамчи, ёлгончи

– مُلَاعَبَةٌ (*к. билан*дир) ўйнаш; بِالشَّطْرَنْجِ بِطَرِيقَةِ التَّتَابُعِ ~ шахматда сеанс бериш

– مَلْعَبٌ *кўп.* مَلَاعِبُ 1) ўйналадиган, ўйин бўладиган жой; спорт майдони, стадион; اَلتِّنِسِ ~ корт, теннис майдончаси; مُغَطًّى ~ ёпиқ стадион; 2) шунингдек, – أَرْضُ ~ саҳна (*театрда*); майдон (*циркда*); 5) театр; цирк; مُتَنَقِّلٌ ~ сайёр цирк; مَلَاعِبُ الْجِنِّ

лабиринт

– مَلْعَبَةٌ *кўп.* اتٌ ـــ уйинчоқ

– مَلْعُوبٌ[1] сўлак оқизадиган; 2. сўлаги оқиб турадиган одам

– مَلْعُوبٌ[2] *кўп* مَلاعِيبُ моҳирлик, трюк, ҳунар; عَمِلَ عَلَيْهِ ~ ـــًا *ёки* ~ ـــًا (فيه) لَعِبَ بِهِ ким билан ҳазил ўйин қилмоқ

لَعْثَمَ тутилиб- тутилиб гапирмоқ, ғудурламоқ, тўнғилламоқ; لَعْثَمَ = تَلَعْثَمَ

– لَعْثَمَةٌ, تَلَعْثُمٌ тутилиб-тутилиб гапириш, ғудурлаш, тўнғиллаш

I لَعَجَ (а) لَعْجٌ ғамга, азоб-уқубатга солмоқ, III لاعَجَ аламга солмоқ

– لاعِجٌ *кўп* لَوَاعِجُ ғам, алам, азоб-уқубат; الـــ ~ оташин муҳаббат; لَوَاعِجُ الْحُبِّ муҳаббат азоблари

أَلْعَسُ *мн.* لُعْسَاءُ *кўп.* لُعْسٌ қип-қизил лабли

– لَعَسٌ тўқ қизил рангли лаб

I لَعِقَ (а) لَعْقٌ яламоқ; جِرَاحَهُ ~ ўз ярасини яламоқ; ◊ إِصْبَعَهُ ~ ўлмоқ; ـــهُ بِلِسَانِهِ ~ бировни тил билан чақиб олмоқ.

– لَعْقَةٌ бир марта ялаш

– لُعْقَةٌ *кўп.* لُعَقَاتٌ қошиқ (*ўлчов сифатида, мас. бир қошиқ чой*)

– لَعُوقٌ[1] *мед.* дориввор сиқма (паста)

– لَعُوقٌ[2] бахтсиз (бечора) одам

– لَعُوقٌ[3] яланадиган нарса

– مِلْعَقَةٌ أَبُو مِلْعَقَةٍ = مَلاعِقِيٌّ *қар.* مِلْعَقَةٌ

– مِلْعَقَةٌ *кўп.* مَلاعِقُ қошиқ; الشُّورْبَةِ ~ овқат ейиладиган қошиқ; ~ الشَّايِ чой қошиқ; مِلْءُ الـــ ~ тўла қошиқ (*ўлчов сифатида*); أَبُو ~ *зоол.* қизил оёқли лайлак

– لَعْلٌ 1) *мин.* лаъл; ёқут; 2) бўёқ моддаси, кармин (*оч қизил бўёқ*)

– لَعْلِيٌّ лаълга, карминга оид

لَعَلَّ балки, эҳтимол, афтидан, ундоқ-бундоқ; ◊ وَعَسَى ~ бир гап бўлар; تَعَلَّلَ بِعَسَى وَلَعَلَّ ундоқ-мундоқ ўзини оқламоқ; ~ـــكُمْ بِخَيْرٍ! сиз соғ-саломат бўласиз деб умид қиламан!

لَعْلَعَ 1) тарақламоқ; тарқалмоқ (*товуш ҳақида*); чийилламоқ (*ўқ овози ҳақида*); 2) йилтилламоқ, йилтиллаб кўринмоқ; تَلَعْلَعَ узоқдан йилтиллаб кўринмоқ; 2) тилни осилтирмоқ (*чанқаган ит ҳақида*); ◊ جُوعًا ~ *ёки* مِنَ الْجُوعِ ~ очлик азобини чекмоқ

– لَعْلَعٌ *кўп.* لَعَالِعُ 1) сароб; 2) бўри; 3) отишма бўлиб ўтган тоғ, тепалик

– لَعْلَعَةٌ 1) момақалдироқ, шовқин; 2) отишув, чийиллаш (*ўқ овози ҳақида*)

– مُلَعْلِعٌ 1) ёрқин (*ранг ҳақида*); الْقُمَاشُ الـــ ~ ёрқин (рангли) газлама; 2) кучли, жарангдор (*овоз ҳақида*)

I لَعَنَ (а) لَعْنٌ 1) лаънатламоқ, қарғамоқ; 2) узоқлаштирмоқ, қувмоқ; III لاعَنَ лаънатламоқ (*ажралиш вақтида ўз айби йўқлигини эр ёки хотин айтиб*); V تَلَعَّنَ 1) ўзини қарғамоқ, лаънатламоқ; 2) бошқа бировни лаънатламоқ; VI تَلاعَنَ ўзаро лаънатлашишмоқ

– لِعَانٌ 1) *юр -шар.* лаънатлаш; 2) қасам ичиб ишонтириш (*қар.* III لاعَنَ)

– لَعْنٌ лаънатлаш! أَبَيْتَ الـــ ~! *тар.* сенга лаънатлар ёғилмасин! (*подшолар билан саломлашиш*)

– لَعْنَةٌ *кўп.* لَعَنَاتٌ, لِعَانٌ лаънатлаш!; اللهُ عَلَيْهِ ~ унга Оллоҳнинг лаънати бўлсин!

– لُعْنَةٌ *кўп.* لُعَنٌ лаънати, лаънатланган

– لُعَنَةٌ одамларга тинмай лаънат ўқувчи

– لَعِينٌ 1) лаънатлаган; 2) лаънати; الـــ ~ шайтон

– مَلْعَنَةٌ *кўп.* مَلاعِنُ 1) лаънатланишга лойиқ ҳаракат; 2) йўлнинг ўртаси

– مَلْعُونٌ *кўп.* مَلاعِينُ малъун, лаънатланган; الـــ ~ шайтон

لُغْوَةٌ кўп لُغَوَاتٌ эмчак тугмаси атрофидаги доирача

لَغَيَانٌ: النَّفْسِ ~ кўнгил айниш, беҳузур бўлиш, қайт қилиш, келиш

I لَغِبَ (а) لَغْبٌ жуда чарчаган бўлмоқ, ортиқ чарчаган бўлмоқ; II لَغَّبَ қаттиқ чарчамоқ

– لاغِبٌ дармондан кетган, чарчаган

لُغُوبٌ ҳолсизланиш, дармонсизлик

لُغْدٌ *кўп.* أَلْغَادٌ, لُغُودٌ 1) бағбақа; 2) бағбақа (*ҳайвонларники*); бағбақа (*қушдаги, мас., хўроз*)

– لُغْدٌ = لُغْدُودٌ *кўп.* لَغَادِيدُ

I لَغَزَ (у) لَغْزٌ тагдор, муаммоли, пичинг қилиб гапирмоқ; III لاغَزَ = I; IV أَلْغَزَ = I; فِي يَمِينِهِ ~ дудмал, икки маъноли қасам ичмоқ

– لَغَّازٌ туҳматчи

– لُغْزٌ *кўп.* أَلْغَازٌ топишмоқ, сир, асрор; حَلَّ الـــ ~ топишмоқ ечмоқ (топмоқ); تُرَابِيٌّ ~ сеҳрли квадрат

– لُغَزٌ = أَلْغَازٌ *кўп.* لُغَزٌ

– لُغْزِيٌّ сирли, сеҳрли

– لُغْزِيٌّ = مُلْغَزٌ

I لَغَطَ (а) لَغْطٌ, لَغَطٌ, لِغَاطٌ бақирмоқ, шовқинламоқ, шовқин-сурон кўтармоқ; II لَغَّطَ = I; IV أَلْغَطَ = I; VI تَلاغَطَ шовқинлашмоқ, бошқалар билан бирга шовқинламоқ

– لَغْطٌ, لَغَطٌ *кўп.* أَلْغَاطٌ бақир-чақир, шовқин, шовқин-сурон

I لَغَمَ (а) لَغْمٌ 1) мина қўймоқ, миналамоқ, портламоқ; 2) оғзидан кўпик чиқармоқ (*туя ҳақида*); 3) аниқлиги, ростлиги ўзига маълум бўлмаган нарса ҳақида одамларга ҳабар бермоқ; II لَغَّمَ мина қўйдирмоқ, IV أَلْغَمَ 1) мина қўйдиртирмоқ, миналаштирмоқ; 2)

симоб билан қопламоқ (*сол* مَلْغَم)

– إِنْغَام симоб билан қоплаш

– لُغَام кўпик (*туядаги*)

– لَغَّام мина қўювчи, минёр

لَغَم *кўп.* أَلْغَام (*шунингдек* ~ أَرْضِيٌّ) мина; ~ الأَعْمَاق чуқур қилиб жойланадиган мина; ~ مُمَغْنَط магнитли мина; لاَقِطَةُ الأَلْغَامِ *ёки* قَاذِفَةُ كَاسِعَةُ (كَانِسَةُ) الأَلْغَامِ мина қўядиган ҳарбий кема (*тралшик*); قَاذِفَةُ الأَلْغَامِ миномёт; وَضَعَ (بَثَّ، زَرَعَ) أَلْغَامًا мина жойлаштирмоқ

– لَغْمَجِيٌّ *кўп.* لَغْمَجِيَّة 1) сапёр (*миналарни зарарсизлантирувчи*); 2) минёр (*мина қўювчи*)

– مُلْغَم 1. симоб билан қоплаш; 2. симоб билан қопланган

– مُلْغُوم миналаштирилган; ~ حَقْل миналаштирилган жой, майдон

لَغْمَطَ чапламоқ, ифлос қилмоқ; تَلَغْمَطَ (*бирор н. билан*) чапланмоқ, ифлос қилмоқ (ب)

– لَغْمَطَة чапланиш, ифлосланиш

I لَغَا (لغو) لَغْوٌ (*у*) 1) вақилламоқ, бемаъни гапларни гапирмоқ; 2) ҳаракатдан қолган (кучини йўқотган) бўлмоқ, қонуний кучга эга бўлмаган бўлмоқ; 3) бекор қолмоқ; لَغِيَ (*а*) لَغًا бемаъни гапларни гапирмоқ; ~ بِالأَمْرِ бирор нарса ҳақида кўп гапирмоқ; IV أَلْغَى бекор қилмоқ, тугатмоқ, кучини йўқ қилмоқ

– إِلْغَاء бекор қилиш, тугатиш; *грам.* феълни бошқаришнинг тўхташи

– لاَغٍ *мн.* لاَغِيَةٌ 1) бекор қилинган, қонуний кучини йўқотган; اعْتَبَرَهُ لاَغِيًا бирор нарсани кучини йўқотган деб ҳисобламоқ; 2) арзимас, тубан

– لاَغِيَة 1) бекорчи гап, сафсата; 2) нотўғри, бузилган тил

لُغَة *кўп.* ـاتٌ ـــ 1) тил, шева; ~ الـ الأُمِّ бобо тил, бошдаги, асос бўлган тил; ~ الضَّاد араб тили; ~ الـ الفُصْحَى адабий тил; ~ عَامِّيَّة шева, диалект; ~ حَيَّة жонли тил; ~ مَيِّتَة ўлик тил; ~ الْمَوْلِد она тили; ~ أَجْنَبِيَّة ажнабий (чет) тили; ~ الْحَدِيث *ёки* ~ الْمُحَادَثَة *ёки* ~ التَّخَاطُب сўзлашув тили; ~ الإِنْشَاء *ёки* ~ الْكِتَابَة китобий тил; أَهْلُ الـ ~ тилшунослар; مَجْمَعُ الـ ~ الْعَرَبِيَّة араб тили Академияси; اللُّغَاتُ اللاَّصِقَة ўзакли тиллар; اللُّغَاتُ الفَاصِلَة агглютинатив тиллар; اللُّغَاتُ الْمُتَصَرِّفَة флектив тиллар; اللُّغَاتُ الْحَدِيثَة янги тиллар; اللُّغَاتُ القَدِيمَة қадимий тиллар; اللُّغَاتُ الهِنْدِيَّة الأُورُبِّيَّة ҳинд-оврупо тиллари; ~ مُزْدَوِجُ الـ икки тилли; الـ ~ نَافِذَة عَلَى الْعَالَم тил – бу дунёни кўрсатадиган деразадир; 2) сўз, ифода; ~ عِلْمُ الـ лексикология; عِلْمُ قَوَاعِد الـ ~ грамматика; كِتَابُ الـ ~ луғат китоби, луғат; 3) сўз варианти, сўзнинг бошқа кўриниши

– لَغْو вайсақилик, бемаъни гап, бефойда гап; ~ فِي ~ бошдан оёқ бемаъни гап, сафсата

– لَغْوَة *кўп.* لَغَوَات шева, диалект

– لُغَوِيٌّ 1. 1) тилга оид, лингвистикага оид; 2) лексикага оид, лексик; 2. 1) филолог; тилшунос; 2) лексиколог

– مُلْغًى бекор қилинган, тугатилган

لُغُومَانُو ювинадиган асбоб, умивальник

I لَفَّ (*а/у*) لَفٌّ 1) бурамоқ, эшмоқ, ўрамоқ; ~ السِّكَارَة сигарет, папирос ўрамоқ; 2) (*бирор н. атрофини*) айлантирмоқ, ўрамоқ, ўраб боғламоқ (حَوْلَ); ~ رَأْسَهُ بِعِمَامَة бошга салла ўрамоқ; ~ اللُّفَّة فِي саллани (*бошга*) қўймоқ; ~ الْبِضَاعَة (*н. гадир*) товарни ўрамоқ (فِي); ~ الْخَيْطَ عَلَى البَكَرَة галтакка ўрамоқ; 3) қуюқ бўлиб ўралиб ўсмоқ (*ўсимлик ҳақида*); 4) (*бирор н. атрофини*) айланмоқ, айланиб кезмоқ; 5) йиғмоқ (*н. ни, н. билан*дир) бирлаштирмоқ, боғламоқ (ب); تَلُفُّ الْعَالَمَ شُهْرَتُهُ у дунё бўйлаб шуҳрат тутган; ~ الشَّعْب الْجَمَاهِيرَ حَوْلَ ... оммани ...нинг атрофига жипслаштирмоқ; ~ عَلَيْهِ кимникидир кириб ўтмоқ; ~ وَدَارَ муғомбирлик қилмоқ ва чап бермоқ; ~ لَفَّهُ кимгадир тақлид қилмоқ, кимнингдир изидан бормоқ; ~ سَاعِدَهُ بِسَاعِدِهَا у у (*аёл*) ни қўлтиғидан олди; ~ يَدَهُ وَرَاءَ ظَهْرِهِ қўлни елкага (орқага) қўймоқ; II لَفَّفَ 1) ўрамоқ, ўратмоқ; 2) (*бирор н. атрофида*) айлантирмоқ; V تَلَفَّفَ 1) (*н. гадир*) ўралмоқ (فِي); 2) буралмоқ (*илон ҳақида*); 3) чулғанмоқ, чирмашмоқ (*ўсимлик ҳақида*); VIII الْتَفَّ 1) (*к. ёки н. нидир*) қаттиқ ўраб олмоқ, чулғаб олмоқ; (*бирор к. ёки н. атрофида*) ўралашмоқ, тўпланмоқ, жипслашмоқ (ب); ~ حَوْلَهُ кимнингдир атрофига жипслашмоқ, тўпланмоқ; ~ عَلَيْهِ кимнингдир атрофига тўпланмоқ, йиғилмоқ; ~ بِثَوْبِهِ кийимга ўралмоқ; 2) қалин, чирмашиб олмоқ (*ўсимлик ҳақида*); 3) бурилмоқ, қайрилмоқ; бурмоқ

– الْتِفَاف бурилиш, қайрилиш; айлана, атроф

– أَلَفُّ *мн.* لَفَّاء *кўп.* لُفٌّ 1) қалин, ўсиб кетган; 2) тўла, семиз, сергўшт

– تَلْفِيف *кўп.* تَلاَفِيف эгри-бугри чизиқ, эгри-бугрилик; تَلاَفِيفُ الدِّمَاغ миянинг эгри-бугри чизиқлари; تَلاَفِيف қалин ўсган *ёки* чирмашиб ўсган ўсимлик

لَفّ[1] 1) ўралиш, ўраш; ~ وَنَشْر ўраш ва ёйиш (*араб нотиқлиги санъати*); 2) айланиб ўтиладиган, айланма йўл; 3) чап бериш, ўзини олиб қочиш; ~ وَالدَّوَرَان الـ ~ مَا هَذَا *ёки* لِمَاذَا هَذَا التَّعْرِيج وَالـ ~؟ бу ҳийла-найранглар нима учун керак?; ~ مِنْ غَيْرِ кўчириқ қилмай (тўппа-тўғрисини, пўст-қалласини) гапираверинг!

– لَف[2] *кўп.* أَلْفَاف 1) (*гўдаклар учун*) йўргак; 2) ўров, 2) ўраладиган нарса

– لِفّ *кўп.* أَلْفَاف бир-бирига киришиб қалин ўсадиган дарахтлар

– لَفَّاف 1. айланадиган; ~ بَاب айланадиган эшик; 2. (*папирос*) ўрайдиган киши

– لِفَافَة *кўп.* لَفَائِف 1) ўралган нарса, ўрам; жойлаштириб, ўраб

қўйилган нарса; ўраш; 2) *шунингдек*: التَّبْغ ~ (*бир дона*) папирос; 3) боғич, боғ, боғлайдиган нарса (*мас. бинт*); السَّاق ~ оёққа боғланадиган ўрама; الطِّفْل ~ йўргак; 3) *архит.* устун ва ш.к.ларнинг спиралсимон безаги

لَفَّةٌ *кўп.* اتٌ — 1) бир ўрам, бир айлана; битта чулғаниш, битта ҳалқа (*мас. арғамчи, илон ҳақида*); 2) ҳалқасимон қилиб қўйилган тросс, арқон; 3) тугун, тугилган нарса; (*арғамчидаги*) тугун; пачка; 4) салла, амома; 5) йўргак; 6) айлана йўл; 7) ҳийла-найранг

— لَفِيفٌ[1] 1) ўралган, ўраб қўйилган; 2) йиғилган, йиғиштирилган, жамланган; 3) *грам.* иккиёқлама нотўғри (*феъл ҳақида*); فِعْلٌ ~ مَفْرُوقٌ ажратилган (*1 ва 3 ўзак удоши ҳарфи иллатдан иборат*) феъл (*мас.*, وَعَى, وَقَى *каби*); فِعْلٌ ~ مَقْرُونٌ бирлаштирилган (*2 ва 3 - ўзак ундоши ҳарфи иллатдан иборат*) (қўшилган) феъл (*мас.*, طَوَى, نَوَى *каби*)

— لَفِيفٌ[2] *кўп.* لَفَائِفُ 1) (*бир дона*) папирос; 2) турли қабила ва элатлардан тўпланган одамлар гуруҳи

— مَلَفٌّ *кўп.* اتٌ — 1) ўрама, покришка; ўрам, тугун; 2) қоғозлар папкаси, идора ҳужжатлари солинган дело, маълумотномалар папкаси (досье); الْقَضِيَّة ~ суд қоғозлари папкаси; الْخِدْمَة ~ хизматлар (бажарилиб юрилган ишлар) рўйхати; 3) (*кўча, йўл*) бурилиши, муюлиши, бурчак; 4) *радио.* ғалтак (катушка); الـ~ الْخَانِق дроссел (*ток, газ, ёқилғини тартибга соладиган галтак-катушка*); الـ~ اللَّوْلَبِيّ солегноид (*магнит майдони ҳосил қиладиган махсус спираль*); 5) спираль; 6) дастпарма; гирдоб, қуюн

— مِلَفَّاتٌ 1) ўрама, покришка; 2) дастпарма; гирдоб; қуюн

— مَلَفَّةٌ *кўп.* اتٌ — папка, дело, досье (*маълумотномалар папкаси*)

— مَلْفُوفٌ 1. 1) ўралиб, ҳалқа бўлиб олган; думалоқ, тўла, семиз; 2) (*бирор н. билан*) ўралган, ўраб қўйилган (بِـ); 2. карам

I لَفَتَ (и) لَفْتٌ 1) айлантирмоқ; النَّظَرَ ~ (*н. ғадир*) диққатни қаратмоқ, эътибор бермоқ (إِلَى); 2) (*н. дандир*) диққатни, эътиборни четга тортмоқ (عَنْ); II لَفَّتَ = I; IV أَلْفَتَ = I; V تَلَفَّتَ атрофга аланглаб қарамоқ; وَرَاءَهُ ~ бурилмоқ, бурилиб қарамоқ; VIII اِلْتَفَتَ 1) (*бирор н. атрофида*) айланмоқ (حَوْلَ); айланмоқ, бурилмоқ; ~ يَمْنَةً وَيَسْرَةً ўнгу сўлга қарамоқ; 2) (*к. ғадир, н. ғадир*) диққат-эътиборли бўлмоқ, эътиборни қаратмоқ (إِلَى); X اِسْتَلْفَتَ (*диққат-эътиборни*) қаратмоқ, жалб қилмоқ; النَّظَرَ ~ назарни тортмоқ; ~ الإِنْتِبَاهَ эътиборни тортмоқ, қаратмоқ

— اِلْتِفَاتٌ 1) қараш; бурилиш; 2) эътибор; қизиқиш, илтифот; عَدَمُ الـ~ эътиборсизлик, илтифотсизлик; بِدُونِ الـ~ диққат-эътибор қилмай

— اِلْتِفَاتَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) бурилиш; 2) назар ташлаш, қараш; حَانَتْ مِنْهُ ~ إِلَى ... унинг назари тасодифан ...га тушиб қолди

— أَلْفَتُ *мн.* لَفْتَاءُ *кўп.* لُفْتٌ чапақай

— لَافِتَةٌ *кўп.* لَوَافِتُ, اتٌ — пешёзув, вивеска, плакат, расм

— لَفَّاتٌ серзарда, сержаҳл; мижғов, жанжалкаш

— لَفْتٌ бураш, эгиш, букиш

— لِفْتٌ *жам.* шолғом

— لِفْتَةٌ *кўп.* اتٌ — (*бир дона*) шолғом

— لَفْتَةٌ *кўп.* لَفَتَاتٌ 1) айланиш, тез бурилиш; 2) ўйнаб турувчи кўз; ~ ذِهْنِيَّةٌ йўл-йўлакай айтилган фикр

— لَفَاتٌ = لَفُوتٌ

— مُلْتَفِتٌ эътиборли, меҳрибон; қизиқувчи; غَيْرُ ~ эътиборсиз

I لَفَحَ (и) لَفْحٌ, لَفَحَانٌ 1) ёқмоқ, пиширмоқ, куйдирмоқ, ўт қўймоқ; 2) иссиқликдан ғужанак бўлмоқ (*ўсимлик ҳақида*); 3) зарба бермоқ, енгмоқ, даф қилмоқ; V تَلَفَّحَ (*бирон н. га*) ўралмоқ (بِـ)

— تَلْفِيحَةٌ *кўп.* اتٌ — шарф, кашне

— لاَفِحٌ *кўп.* لَوَافِحُ куйдирувчи, ёндирувчи (*иссиқ ҳарорат ҳақида*); لَوَافِحُ الأَنْوَاءِ куйдирувчи (иссиқ) бўрон; رِيحٌ ~ـةٌ гармсел

— لُفَّاحٌ *бот.* меҳригиёҳ

— لَفْحٌ гармселнинг эсиши

— لَفْحَةٌ *кўп.* لَفَحَاتٌ 1) зарба; 2) (*шамол*) шиддати; 3) шикаст, куйиш, куйиб қолиш; الْبَرْدِ ~ совуққа олдириш

— لَفُوحٌ куйдирувчи, иссиқ, алангали

— مَلْفُوحٌ куйган, иссиқдан қуриб қолган (*ўсимликлар ҳақида*)

I لَفَظَ (и) لَفْظٌ 1) туфламоқ, (*н. нидир*) ажратиб чиқармоқ (*туш. к. ёкиبِـ*); 2) рад қилмоқ; 3) (*лойқа чўкинди*) ҳосил қилмоқ (*дарё ҳақида*); 4) (*қаёққадир*) чиқариб ташламоқ (إِلَى); 5) талаффуз қилмоқ, гапирмоқ; النَّفَسَ الأَخِيرَ ~ *ёки* أَنْفَاسَهُ (أَلْفَاظَهُ) الأَخِيرَةَ ~ ўлмоқ, вафот этмоқ (охирги нафасни чиқармоқ); V تَلَفَّظَ 1) (*н. нидир*) талаффуз қилмоқ (بِـ); 2) (*одобсиз*) гапларни гапирмоқ, (*юз-хотир қилмай*) гапирмоқ

— تَلَفُّظٌ талаффуз

— لاَفِظٌ чиқарувчи, чиқариб ташловчи

— لاَفِظَةٌ денгиз

— لَفْظٌ[1] талаффуз; أَخْطَأَ الـ~ нотўғри талаффуз қилмоқ; ~اً وَمَعْنًى шакли ва маъносига кўра

— لَفْظٌ[2] *кўп.* أَلْفَاظٌ сўз, ифода; الأَلْفَاظُ الْمُوَلَّدَةُ وَالْمُحْدَثَةُ وَ الْمُعَرَّبَةُ وَ الدَّخِيلَةُ янги пайдо бўлган, янги, адабийлаштирилган ва бошқа тиллардан кирган сўзлар

— لَفْظَةٌ кўп. لَفَظَاتٌ сўз

— لَفْظِيٌّ 1) лафзий, талаффузий, оғзаки; 2) нутққа, гапга оид; 3) сўзма-сўз; إِضَافَةٌ ~ـَةٌ грам. лафзий изофа; كَسْرٌ ~ мат. нотўғри каср

— لَفِيظٌ 1) чиқарилган, чиқариб ташланган; 2) талаффуз қилинган

— لَفِيظٌ = مَلْفُوظٌ

I لَفَعَ (и) لَفْعٌ бошни тўлдирмоқ (оқ соч ҳақида); II لَفَّعَ (н. биландир) ёпмоқ (ب); V تَلَفَّعَ (н. гадир) ўралмоқ (فِي); (н. биландир) ўралмоқ, қопланмоқ (ب); VIII اِلْتَفَعَ (н. биландир) ўралиб олмоқ (بِ)

— لِفَاعٌ шарф, кашне; рўмол

— مِلْفَعٌ кўп. مَلَافِعُ шол (рўмол)

I لَفَقَ (и) لَفْقٌ тикиб уламоқ, қурамоқ; тагидан (қўшиб) тикмоқ; II لَفَّقَ 1) тўқимоқ, тўқиб чиқармоқ (ёлғонни); ўйлаб чиқармоқ; ~ التُّهَمَةَ тухмат тўқиб чиқармоқ; 2) суратлар билан безатмоқ, гўзаллаштирмоқ; 3) омонат қилиб уламоқ, кўкаламоқ

— تَلْفِيقٌ кўп. ~ اتٌ 1) тухмат, ёлғон, тўқима; 2) безатиш, суратлар билан безатиш

تَلْفِيقَةٌ кўп. ~ اتٌ тўқилган гап, ҳикоя; тўқима; ёлғон-яшиқ

— لِفْقٌ кўп لِفَاقٌ 1) (кийим) этаги, бари; 2) кўч.м. ўзига мос, ўзига ўхшаш, ўзи сингари, ўзининг жуфти

— مُلَفَّقٌ тўқиб чиқарилган, ўйлаб топилган; ёлғон, ёлғон-яшиқ

لَفْلَفَ (н. биландир) ўраб қўймоқ, ёпмоқ (ب) ~ الْقَضِيَّةَ (судга тушган ишни) босди-босди қилиб, йўқотиб юбормоқ; تَلَفْلَفَ (н. биландир) ўралиб олмоқ, ёпилмоқ (ب)

— لَفْلَفَةٌ ўралиш, ёпилиш

مِلْفَانٌ кўп. مَلَافِنَةٌ (теология -диншунослик) доктори

(لفو) لَفَى халқ. топмоқ; أَنَا لَفِيتُ الطَّرِيقَ мен йўлни топдим; III لَافَى (камчиликни) тузатмоқ, йўқотмоқ; IV أَلْفَى топмоқ, устидан чиқиб қолмоқ; VI تَلَافَى 1) тўғриламоқ, жойига келтирмоқ; 2) (н. дандир) ўзини четга олмоқ, четда турмоқ (لِـ); (н. нингдир) олдини олмоқ (لِـ)

— تَلَافٍ тузатиш, жой-жойига қўйиш; تَلَافِيًا لِـ... وَ ...га дуч келмаслик учун ...нинг олдини олиш учун

— لَفَاءٌ арзимас, оз нарса

— مُلَافَاةٌ (камчиликни) тўғрилаш, йўқотиш

I لَقَّ (а/и) لَقٌّ силкимоқ, қоқмоқ; ~ الْعَيْنَ кўзга қўл билан урмоқ

(لقب) II لَقَّبَ 1) (к. гадир, қандайдир) лақаб қўймоқ, бермоқ (туш.к. ёки ب); 2) (к. ёки н. деб) унвон бермоқ (ب); V تَلَقَّبَ 1) (к. ёки н. деб) лақаб олмоқ (ب); 2) (к. ёки н. деб) унвон олмоқ (ب)

— لَقَبٌ кўп. أَلْقَابٌ 1) лақаб; 2) унвон; أُسْتَاذٌ ~ профессор унвони; شَرَفٌ ~ фахрий унвон; تَهَكُّمِيٌّ ~ лақаб, от (мас. итники)

— مُلَقَّبٌ 1) лақабли; 2) унвонли

(لقح) I لَقَحَ (а) لَقْحٌ 1) уруғлантирмоқ; чангламоқ (ўсимликларни); 2) (бирор касалга қарши) эмламоқ (ب); 3) ташламоқ, ташлаб юбормоқ (сол. لَقَعَ); لَقِحَ (а) لَقَحٌ, لَقْحٌ, لِقَاحٌ қочмоқ (ҳайвон ҳақида), ҳомила пайдо бўлмоқ; бот. чангланмоқ; II لَقَّحَ 1) уруғлатмоқ, чанглатмоқ (ўсимликларни); 2) (бирор касалликка қарши) эмлатмоқ (ب); 3) (бирор к.) устидан кулмоқ, масхара қилмоқ (عَلَيْهِ); 4) ташламоқ, ташлаб юбормоқ; IV أَلْقَحَ (н. биландир) уруғлантирмоқ (ب); ~ الْفَحْلُ النَّاقَةَ эркак туя урғочисига ошди; ~ـتِ الرِّيحُ السَّحَابَ шамол булутни ёмғирли булутга айлантирди; V تَلَقَّحَ 1) ҳомиладор бўлмоқ; уруғланмоқ (ҳужайра ҳақида); 2) ташланмоқ; VI تَلَاقَحَ 1) уруғланмоқ; 2) туғмоқ, кўпаймоқ, болаламоқ, ҳосил бермоқ

— تَلْقِيحٌ 1) уруғланиш, урчиш, урчитиш; ~ صِنَاعِيٌّ ёки ~ اِصْطِنَاعِيٌّ сунъий урчитиш, чанглаш; ~ النَّبَاتِ ўсимликларни чанглатиш; 2) бирор касалликка қарши) эмлаш (ضِدَّ); ~ ضِدَّ الْجُدَرِيِّ чечакка қарши эмлаш

— لَاقِحٌ кўп. لَوَاقِحُ ;رِيَاحٌ لَوَاقِحُ намликни булутларга ҳайдаб уни ёмғирли қиладиган шамоллар

— لِقَاحٌ 1) эмлаш; 2) чанглатиш

— لِقَاحٌ кўп. ~ اتٌ 1) уруғ, маний, сперма; 2) бот. чанг; 3) мед. зардоб, вакцина; ~ ضِدَّ شَلَلِ الْأَطْفَالِ ёки ~ الْجُدَرِيِّ чечакка қарши зардоб (вакцина); 4) уруғланиш, урчиш, ҳомиладор бўлиш

— لَقْحٌ урчиш, уруғланиш, ҳомиладор бўлиш

— مُلْقِحٌ кўп. مَلَاقِحُ 1) ошувчи (ҳайвон), ҳайвонларнинг эркаги

— مُلْقِحَةٌ кўп. مَلَاقِحُ қочиб қолган ҳайвон, қорнида боласи бор ҳайвон

— مَلْقُوحَةٌ кўп. مَلَاقِيحُ ҳайвон қорнидаги эмбрион, бола

لَقَدْ (لَـ+قَدْ) аллақачон, аллақачон бўлган, бўлиб ўтган

(لقس) I لَقَسَ (и) لَقْسٌ 1) кулмоқ, (к. нидир) кулги остига олмоқ; 2) танбеҳ бермоқ, айбламоқ, сўкмоқ; لَقِسَ (а) لَقَسٌ 1) (бирор н. га) берилиб кетмоқ, ортиқ даражада қизиқмоқ (إِلَى); ~ـتْ نَفْسُهُ إِلَى ... у ...га берилиб кетган; 2) (бирор н. дан) жирканмоқ (مِنْ); ~ـتْ نَفْسُهُ مِنْ ... у (бирор) нарсадан жирканди; II لَقَّسَ тўхтатмоқ, тўхтатиб (ушлаб) турмоқ; кечикишга сабаб бўлмоқ; V تَلَقَّسَ кечикмоқ, кеч қолмоқ

— لَقِيسٌ халқ. 1. кечки; 2. кеч

I لَقَطَ (у) لَقْطٌ (ердан) олмоқ, кўтариб олмоқ; топиб олмоқ; II لَقَّطَ тўпламоқ, битта-битталаб термоқ (мас. бошоқни); V تَلَقَّطَ

термоқ, териб олмоқ; التَّمْرَ ~ у ер-бу ердан тўкилган хурмони териб олмоқ; VIII اِلْتَقَطَ термоқ, териб олмоқ; اللُّقَطَ ~ бошоқ термоқ; 2) ўзлаштирмоқ, олмоқ (*мас. фикрни*); 3) ушламоқ, тутмоқ (*мас. радиотўлқинни*); ◊ الصُّوَرَ ~ фотосурат олмоқ; أَنْفَاسَهُ ~ нафасни ростлаб олмоқ, дам олмоқ

– اِلْتِقَاطٌ 1) ердан олиш, тўплаш; 2) *радио.* қабул қилиш; الصُّوَرِ ~ фотосурат олиш; النَّفَسِ ~ нафасни ростлаб олиш, дам олиш

– لَاقِطٌ 1) тўпловчи, йиғувчи; 2) қабул қилувчи; آلَةُ الـ~ـةِ радиоприёмник

– لَاقِطَةٌ пасткаш (ифлос, бузуқ) аёл; لِكُلِّ سَاقِطَةٍ ~ ҳар бир оғиздан чиққан сўзни эшитувчи топилади, оғзим бор деб ҳар нарсани сўзлама

– لُقَاطٌ, لُقَاطَةٌ ўримдан сўнг териб олинган бошоқлар

– لَقَطٌ ҳар қандай топиб, териб олинган нарса; الْمَعْدَانِ ~ рудадан олинган ёмби олтин; السُّنْبُلِ ~ = لُقَاطٌ

– لَقْطَةٌ *кўп.* لَقَطَاتٌ *фото.* кадр; бир онда олинган сурат; فَوْقِيَّةٌ ~ тепадан олинган сурат

– لُقَطَةٌ, لُقْطَةٌ *кўп.* ـاتٌ, لُقَطٌ 1) (*ўз ва кўч. м.*) топилма; кутилмаган фойда; соф ҳолда топилган металл (*мас, олтин*)

– لَقِيطٌ *кўп.* لُقَطَاءُ топиб олинган, биров ташлаб кетган бола

– مِلْقَاطٌ *кўп.* مَلَاقِيطُ омбир, қисқич

– مِلْقَطٌ *кўп.* مَلَاقِطُ кичик омбир, кичик қисқич; пинцет; السُّكَّرِ ~ қанд майдалайдиган, оладиган қисқич; النَّارِ ~ оташкурак

– مَلْقُوطٌ = 1. ердан олинган, топилган, териб олинган; الْبُنُّ الـ~ элакдан ўтказилган қаҳва (*кофе*); 2. *кўп.* مَلَاقِيطُ ташландиқ бола

I لَقَعَ (*а*) لَقْعٌ ташламоқ, отиб юбормоқ, ташлаб юбормоқ

I لَقِفَ (*а*) لَقْفٌ, لَقَفَانٌ тутмоқ, тутиб олмоқ; V تَلَقَّفَ 1) тутмоқ, тутиб олмоқ; 2) жуда тез ютмоқ, лаққа ютмоқ; VIII اِلْتَقَفَ = V

– لَقِفٌ тутиб олувчи

مِلْقَفٌ *кўп.* مَلَاقِفُ (*томга ўрнатилган*) шамоллатувчи қурилма

لَقْلَقَ 1) ликиллатмоқ, қимирлатмоқ; 2) тақиллатмоқ (*мас. лайлак тумшуғида*); 3) вақирламоқ (*мас. қайнаётган сув*); 4) тилни чиқармоқ (*илон ҳақида*); 5) ғийбат, қилмоқ, фиску фасод гаплар қилмоқ

– لَقْلَاقٌ = لَقْلَقٌ

– لَقْلَاقٌ ғийбатчи, фиску фасодчи

– لَقْلَقٌ[1] *кўп.* لَقَالِقُ лайлак

– لَقْلَقٌ[2] тил

– لَقْلَقَةٌ 1) тақиллаш; вақирлаш; 2) ғийбат қилиш, фиску фасод қилиш; 3) қаттиқ овоз, кучли овоз

I لَقَمَ (لقم) (*у*) لَقْمٌ бекитмоқ, тўсмоқ; لَقِمَ (*а*) لَقْمٌ 1) оғизда тутмоқ, тутиб олмоқ; 2) ютмоқ, ютиб юбормоқ; II لَقَّمَ (*овқатни*) бермоқ, оғизга солмоқ; боқмоқ; едирмоқ; السَّقْفَ ~ шипга бирор матс қоқмоқ; الْقَهْوَةَ ~ қаҳва тайёрламоқ; الْمِدْفَعَ ~ тўп (*замбарак*)ни ўқламоқ; IV أَلْقَمَ оғизга солмоқ; юттирмоқ, ютишга мажбур қилмоқ; ~ ـتِ الْأُمُّ ابْنَهَا حَلَمَةَ الثَّدْيِ она боланинг оғзига эмчак солди; V تَلَقَّمَ тўхтаб-тўхтаб ютмоқ; VIII اِلْتَقَمَ 1) оғизга олмоқ (*музика асбоби, мундштугини*); 2) ютмоқ

– تِلْقَامَةٌ 1. хўра, серовқат; еб-ютиб юборадиган; 2. *биол.* фагосит (*ёт зарралар ва бактерияларни ютиш ҳамда ҳазм қилиш хусусиятига эга бўлган ҳужайра*)

– لُقْمَةٌ *кўп.* لُقَمٌ 1) луқма, бўлак (*мас. нон*); قَطَعَ الـ~ مِنْ فَمِهِ ... لِكَيْ ... بَحَثَ عَنْ ... бўлсин учун бир луқмадан ҳам воз кечмоқ; الْعَيْشِ ~ ўзига бир луқма нон қидирмоқ, тирикчилик учун елиб-югурмоқ; حَرَمَهُ الْعَيْشِ ~ бирор кишини бир луқма нондан маҳрум қилмоқ; اِنْتَزَعَ الـ~ مِنْ أَفْوَاهِ الْجَائِعِينَ очнинг оғзидан луқмани тортиб олмоқ; 2) (*бирор н. нинг*) учи; ◊ سَائِغَةٌ ~ оғиз сувини келтирадиган нарса; مُرَّةٌ ~ машаққат билан топилган нон; اللِّجَامِ ~ сувлиқ (*отдаги*); الْمِفْتَاحِ ~ калит (*очқич*) нинг тили; الْقَاضِي ~ қуймоқ

– لُقَيْمَةٌ *кўп.* ـاتٌ кичик луқма, бўлак, бурда

– مُلَقِّمٌ ўқловчи (*тўп-замбаракни*)

لُقْمَانُ *ат. от, мз.* Луқмон (*қадимда яшаган донишманд ҳакимнинг номи*)

I لَقِنَ (*а*) لَقْنٌ ўзлаштирмоқ, ўрганмоқ, ўқимоқ; II لَقَّنَ 1) ўқитмоқ, ўргатмоқ; таълим бермоқ, йўл-йўриқ кўрсатмоқ; 2) ишонтирмоқ, таъсир қилмоқ; 3) айтиб бериб турмоқ; суфлёрлик қилмоқ; ~ـهُ دَرْسًا кимнингдир адабини бермоқ, ўқитиб қўймоқ; دَرْسًا قَاسِيًا ~ (*к. нингдир*) қаттиқ адабини бериб қўймоқ (لِـ); V تَلَقَّنَ ўзлаштирмоқ, қабул қилмоқ, йўл-йўриқ олмоқ, маслаҳат олмоқ; الْعِلْمَ فِي ... ~ ...да ўқимоқ, илм ўрганмоқ; الْعَرَبِيَّةَ ~ араб тилини ўрганмоқ

– لَقَانٌ қовоқ, қади

– لَقَانَةٌ, لَقَانِيَةٌ тез ўзлаштириш, тушуниб олиш

– مُلَقِّنٌ суфлёр; كَمْبُوشَةُ الـ~ суфлёр будкаси

لَقْوَةٌ *кўп.* أَلْقَاءٌ, لِقَاءٌ юз, бет фалажи

I لَقِيَ (*а*) لِقَايَةٌ, لِقَاءَةٌ, لُقْيَانٌ, لِقَاءٌ, تِلْقَاءٌ 1) учратмоқ, топмоқ, олмоқ; تَأْيِيدًا ~ кўмак, ёрдам топмоқ (олмоқ); آذَانًا مُصْغِيَةً ~ эътибор билан тинглайдиганларни топмоқ; وَجْهَ رَبِّهِ ~ *ёки* رَبَّهُ ~ *ёки* حَتْفَهُ ~ ўлмоқ, вафот этмоқ; 2) чидамоқ, чидам кўрсатмоқ, бошдан ўтказмоқ; لُقِيَ الرَّجُلُ одамнинг юзи фалаж бўлди; II لَقَّى 1) истиқболига чмқмоқ, қабул қилмоқ, кутиб олмоқ; بَرْمَоқ, бериб қўймоқ; III لَاقَى 1) истиқболига чиқмоқ, қабул қилмоқ, кутиб олмоқ; هٰذَا الْمَقَالُ آذَانًا صَاغِيَةً وَقُلُوبًا وَاعِيَةً ~ бу мақола эътибор билан кутиб олинди ва юракларда акс-садо

берди; خَفَّفَ ~ ўлмоқ; 2) бошдан кечирмоқ, чидамоқ; IV أَلْقَى (н. нидир) ташламоқ, итқитмоқ, итқитиб юбормоқ (туш. к. ёки – بِ); ~ نُورًا (ضَوءًا) عَلَى ... ...ни аниқламоқ, равшанлаштирмоқ; ~ الْقَنَابِلَ ...га бомба ташламоқ; ~ جَانِبًا бирор тарафга ташлаб (итқитиб) юбормоқ; ташлаб юбормоқ; ~ بِنَفْسِهِ فِي ... ...га ўзини ташламоқ; ~ بِنَفْسِهِ مِنْ ... ...дан ўзини ташламоқ; ~ قُرْعَةً қуръа ташламоқ; ~ إِلَيْهِ الْقَوْلَ (بِالْقَوْلِ) ~ عَلَيْهِ الْقَوْلَ (к. гадир) йўл-йўриқ кўрсатмоқ; (к. гадир) айтмоқ, хабар бермоқ; ~ إِلَيْهِ السَّلَامَ (к. гадир) салом бермоқ; 2) (к. гадир) фикр бермоқ; фикрни ўтказмоқ; ~ الرُّعْبَ فِي الْقُلُوبِ қўрқитмоқ, юрагига ваҳима солмоқ; 3) (нутқ) сўзламоқ; декламация қилмоқ; ~ الْخِطَابَ хитоб қилмоқ, нутқ сўзламоқ; ~ الْمُحَاضَرَةَ оммавий лекция ўқимоқ; 4) нутқ аъзолари воситасида товуш ҳосил қилмоқ; 5) (савол) бермоқ; ~ عَلَيْهِ سُؤَالًا кимгадир савол бермоқ; 6) (к. нингдир) зиммасига юкламоқ (عَلَى); ~ الْمَسْؤُولِيَّةَ عَلَى ... ...га масъулиятни юкламоқ; ~ عَلَى عَاتِقِهِ مُهِمَّةً вазифани кимгадир юкламоқ; ~ دَرْسًا لَهُ кимгадир дарс бермоқ; ~ بَالَهُ إِلَى ... нимагадир эътибор бермоқ, бирор нарса ҳақида ғамхўрлик қилмоқ; ~ رَأْسَهُ بَيْنَ يَدَيْهِ бошни қўл билан чангалламоқ; ~ الْحَبْلَ عَلَى الْغَارِبِ кар. غَارِبٌ; ~ الْقَبْضَ عَلَى ... (к. нидир) ҳибсга олмоқ; ~ السَّمْعَ إِلَى ... (к. нидир) тингламоқ, гапига қулоқ солмоқ; V تَلَقَّى 1) учратмоқ; 2) қабул қилмоқ, олмоқ; ... деб қабул қилмоқ; (радиодан) қабул қилмоқ; ~ الْأَوَامِرَ буйруқлар олмоқ; ~ الْعُلُومَ илм олмоқ, маълумот олмоқ; ~ بِأَلْسِنَةٍ бир-биридан эшитмоқ, бир-биридан эшитиб билмоқ; VI تَلَاقَى ўзаро учрашмоқ, бирлашмоқ, кесишмоқ (йўллар ҳақида); VIII الْتَقَى 1) (к. нидир) учратмоқ, топмоқ; 2) қўшилмоқ, қўшилиб кетмоқ; (к. биландир) учрашмоқ (بِ); X اسْتَلْقَى чўзилиб ётмоқ, чалқанча ётмоқ; ~ عَلَى قَفَاهُ (عَلَى ظَهْرِهِ) чалқанча ётмоқ

– اسْتِلْقَاءٌ ётиш, чўзилиш

– إِلْقَاءٌ 1) отиш, итқитиш; 2) (лекция) ўқиш, декламация; عِلْمُ الـــ~ нотиқлик санъати; ~ الْقَبْضِ ҳибсга олиш

– إِلْقَائِيٌّ декламацияга оид

– أُلْقِيَّةٌ күп. أَلَاقِيُّ топишмоқ, муаммо, луғз

– تَلَاقٍ учрашув

– تَلَقٍّ қабул қилиш, олиш; تَلَقِّي الْعُلُومِ илм, маълумот олиш

– تِلْقَاءٌ қарши олиш, учрашиш, дуч (рўпара) келиш; تِلْقَاءَهُ унинг истиқболига, унинг қаршисида; ~ مَا قُوبِلُوا بِهِ олишига яраша; مِنْ ~ نَفْسِهِ (ذَاتِهِ) ўз ташаббуси билан, ўз ихтиёри билан

– تِلْقَائِيٌّ 1) ғайриихтиёрий, истамаган ҳолда; стихияли равишда; 2) ўз-ўзидан, автоматик равишда; ~ آلَةٌ автоматик; 3) ўзича, ўзбошимчалик қилувчи

– تِلْقَائِيَّةٌ 1) ғайриихтиёрийлик; 2) автоматиклик, автоматизм

– لِقَاءٌ күп. لِقَاءَاتٌ 1) учрашув, кўришиш; 2) жанг, уруш; إِلَى الـــ~ кўришгунча!, хайр!; لِـ~ ...нинг ўрнига, ... учун ...га қарама-қарши

– لِقَايَةٌ 1) учрашув, кўришиш; 2) топилдиқ, топиб олинган нарса, топилма

– لَقًى күп. أَلْقَاءٌ эсдан чиқариб, ташлаб қўйилган нарса

– لُقْيَا, لُقًى, لِقًى, لُقْيَانٌ учрашув, учрашиш, дуч келиш, рўпара келиш

– لُقْيَةٌ күп. لُقَايَا топилдиқ, топилма; ~ النَّادِرَةُ нодир, камёб топилма

– مُسْتَلْقٍ мн. مُسْتَلْقِيَةٌ чалқанча ётган

– مُلَاقَاةٌ учрашув, учрашиш; мулоқот, қабул қилиш

– مُلْتَقًى күп. مُلْتَقَيَاتٌ 1) учрашадиган ёки келишадиган жой; ~ الطُّرُقِ йўл кесишадиган жой; чорраҳа; т. -й. темир йўл туташадиган жой; 2) учрашув, кўришув, дийдорлашув; ◊ إِلَى الـــ~! хайр, кўришгунча!

– مُلْقٍ[1] мн. مُلْقِيَةٌ ташлаб юборувчи, ташловчи

– مَلْقُوٌّ юзи фалаж бўлган

– مَلْقًى күп. مَلَاقٍ 1) учрашув, дийдорлашув жойи; 2) чорраҳа

– مُلْقًى мн. مُلْقَاةٌ ташланган, ташлаб юборилган

– مُلْقًى[2] ташлаб юбориладиган жой

I لَكَّ (а/у) لَكٌّ 1) урмоқ, муштламоқ; 2) гап сотиб ўтирмоқ; VIII الْتَكَّ қисилган бўлмоқ, жипс, сиқилиб ўтирмоқ; ◊ ~ فِي كَلَامِهِ гапда хато қилмоқ, янглишмоқ

– لَكٌّ[1] күп. لُكُوكٌ, أَلْكَاكٌ 1) юз минг (рупия); 2) ҳинд лаки (пул ҳақида)

– لَكٌّ[2] 1) қизил елим; 2) лак, лок (бўёқ)

– لَكَّةٌ[1] күп. ـَاتٌ — мушт тушириш

– لَكَّةٌ[2] күп. ـَاتٌ — қора доғ

I لَكَأَ (а) لَكْءٌ урмоқ, зарба бермоқ, муштламоқ; لَكِئَ (а) (қаердадир) қолмоқ, бўлмоқ (بِ); V تَلَكَّأَ секинаклик қилмоқ, шошмаслик

– لُكَأَةٌ секинак одам

لَكْتَاتٌ лактат, сут тузи

I لَكَزَ (у) لَكْزٌ 1) урмоқ, мушт билан урмоқ; (бирор н. билан) туртмоқ, урмоқ (بِ); ~ بِكُوعِهِ кимнидир тирсак билан туртмоқ; 2) кўкракка муштламоқ; V تَلَكَّزَ важ-корсон, баҳона қилмоқ, ўзини

оқламоқ, олиб қочмоқ

– لَكَّازٌ пона

– لُكَزٌ қизғанчиқ, хасис, зиқна

– لَكْزَةٌ *кўп.* لَكَزَاتٌ уриш, зарба, мушт

I لَكَعَ (у) *ёки* لَكِعَ (а) لَكَاعَةٌ, لَكَعٌ паст (тубан, аблаҳ) бўлмоқ; V تَلَكَّعَ секинлик қилмоқ, кечикиб қилмоқ

– لَكِيعٌ = لُكَعٌ *кўп.* لُكَعَاءُ *мн.* أَلْكَعُ

– لَكَاعَةٌ 1) секинаклик, шошмаслик; 2) тубанлик, пасткашлик, аблаҳлик

– لُكَعٌ[1] тубан, пасткаш; !~ يَا о, аблаҳ!, эҳ, пасткаш!

– لُكَعٌ[2] кичкина бола, болакай

– لَكِعٌ секинак

– لَكِيعٌ *кўп.* لُكَعَاءُ тубан, пасткаш, аблаҳ

لَكْلَكَ (*бирор н. ни*) қўл учида қилмоқ; *кўч. м.* эплаб-сеплаб овқат тайёрламоқ

– لَكْلَكَةٌ қўл учида қилинган иш, эплаб-сеплаб овқат тайёрлаш

I لَكَمَ (у) لَكْمٌ дўппосламоқ, урмоқ, мушт билан уриб дўппосламоқ; III لَاكَمَ мушт ишлатиб уришмоқ; бокс тушмоқ

– لُكَامٌ: الـ~ Шомдаги тоғнинг номи

– لَكْمَةٌ *кўп.* لَكَمَاتٌ мушт уриш

– لُكْمِيَّةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) мушт; 2) мушт уриш

– مُلَاكِمٌ боксчи

– مُلَاكَمَةٌ муштлашиб уришиш; бокс

– مَلْكَمَةٌ *спорт.* пенчингбол, боксчи машқ қиладиган теридан ясалган тўп

– مِلْكَمَةٌ 1) боксчи қўлқопи; 2) кастет (*тўрт бармоқни ўтказиб ушламоқ учун тўртта тешиги бўлган ясси металл асбоб, муштлашиш қуроли*)

I لَكِنَ (а) لُكُونَةٌ, لَكَنٌ тутилиб-тутилиб гапирмоқ, минғилламоқ

– أَلْكَنُ *мн.* لُكْنٌ *кўп.* لُكَنَاءُ тутилиб-тутилиб гапирувчи

– لَكَنٌ *кўп* أَلْكَانٌ мис тоғора

– لٰكِنْ *ёки* لٰكِنَّ *ёки* لٰكِنَّمَا аммо, лекин, бироқ

– لُكْنَةٌ 1) тутилиб-тутилиб гапириш; 2) ёмон талаффуз; акцент (*ўзига хос талаффуз*)

لِكَيْ ...син учун, ... бўлсин учун; ~ـمَا син учун; ~ـلَا ...масин учун, ... бўлмасин учун لَمْ мади; ... لَمْ يَقُلْ у демади; ... ~ إِنْ агар маса, ...маганда; ~ مَا агар ... бўлмаганда, ҳозирча ...маганда; ... بَعْدُ ... ~ ҳозирча ...мади; ... ~ أَ *ёки* أَفَـ~ ... *ёки* ... ~ أَوَ ахир ...масмиди; إِلَّا ... ~ фақат ..., ... холос

لِمَ (*сўрашда*) *шунингдек* لِمَا нима учун?

I لَمَّ (а/у) لَمٌّ 1) топмоқ, йиғмоқ, бирлаштирмоқ; شَعْثَهُمْ ~ *ёки* ~ شَتَاتَهُمْ у уларни бир жойга тўплади; 2) йиғмоқ, йиғиштирмоқ (*мас. елкани*); 2) (*қаергадир*) келмоқ (بِ); بِدَارِ أَبِيهِ ~ у отасининг уйига келди; 4) *мажҳ.* оз-моз ақлдан озган бўлмоқ, жинни башара бўлмоқ; IV أَلَمَّ 1) келмоқ, босмоқ (*бало, офат ҳақида*); босмоқ (*қўрқув ҳақида*); (*к. гадир*) юқмоқ (*касаллик ҳақида* بِ); بِهِ مَرَضٌ ~ у касал бўлиб қолди, касалланди; 2) хабардор бўлмоқ; (*н. нидир*) яхши билмоқ, тушунмоқ (بِ); بِاللُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ ~ араб тилини яхши эгалламоқ, яхши билмоқ; 3) (*к. биландир*) боғланмоқ, учрашиб турмоқ (بِ); (*к. биландир*) алоқа қилмоқ (بِ); 4) (*қаергадир*) келмоқ (بِ); (*к. нидир*) кўргани келмоқ (بِ), (*к. никигадир*) ташриф буюрмоқ (عَلَى); (عَلَى الْأَقْرِبَاءِ) بِالْأَقْرِبَاءِ~ қариндошлариникига келмоқ; 5) (*н. нидир*) ўтказмоқ, ташкил қилмоқ (بِ); بِالْجَرِيمَةِ ~ жиноят қилмоқ; بِالذَّنْبِ ~ гуноҳ иш қилмоқ; 6) яқинлашмоқ, яқин қолмоқ; بِالْمَوْضُوعِ ~ мавзуни бир оз ёритмоқ, мавзуга бир оз тил тегизиб ўтмоқ; بِالطَّعَامِ ~ оз-моз таом емоқ; بِهِ لَمَمٌ ~ у бир оз ақлдан озиб қолди; يَعْمَلُ هٰذَا ~ у буни нақ бўлмаса қилиб қўяй деди; VIII اِلْتَمَّ 1) тўпланмоқ, йиғилмоқ, бирлашмоқ; 2) (*кўргани*) келмоқ, бормоқ

– إِلْمَامٌ билиш, танишиш; كَانَ عَلَى ~ بِـ (*бирор н. ни*) билиб турмоқ, хабардор бўлиб турмоқ; بِالْقِرَاءَةِ وَالْكِتَابَةِ ~ ёзиш ва ўқишни билмоқ, саводхон бўлмоқ

– لَامَّةٌ суқ, суқли кўз, тегадиган кўз, кинна

– لَمٌّ кўп нарсаларни тўплаш, жамлаш, ғамлаш

– لِمَامٌ: ~ـًا кам ҳолларда, баъзан, баъзи-баъзида, гоҳ-гоҳ, вақти-вақти билан

– لَمَّامٌ 1) бошоқ терувчи (йиғувчи), бошоқчи; 2) коллекционер; 3) *бот.* қора ялпиз

– لُمَامَةٌ қолдиқлар, қолган нарсалар

– لَمَمٌ 1) ақлдан бегона бўлиш, ақлдан озиш; ақли калталик; 2) унча катта бўлмаган, кичик гуноҳлар

– لَمَّةٌ *кўп.* لِمَمٌ, لِمَامٌ, ـاتٌ 1) йиғилган, тўпланган нарсалар, коллекция; 2) оломон, тўп-тўп одам; 3) *кўп.* ـاتٌ — *физ.* даста (*мас. протонлар дастаси*); 4) бало, офат, бахтсизлик; مِنَ الْجُنُونِ ~ асабнинг бузилиши, ақлдан озиш

– لِمَّةٌ *кўп.* لِمَمٌ, لِمَامٌ 1) бир тутам соч, кокил; 2) қулоқнинг юмшоқ жойигача ўсиб тушган соч; ◊ هُوَ يَزُورُنَا لِمَامًا у бизникига аҳён-аҳёндагина келади

– لُمَّةٌ 1) ҳамроҳлар, йўлдошлар; 2) компания, гуруҳ, тўп

– مَلَمٌّ эшкаклар

– مُلِمٌّ[1] (*н. нидир*) билувчи, (*н. нидир*) яхши эгаллаган, ўрганган (بِ)

– مُلِمٌّ[2] балоғатга етаётган; غُلَامٌ ~ балоғатга етай деган ўспирин

مُلِمَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ — бало; офат; бахтсизлик;

– مُلَمْلَمٌ 1) тўпланган, йиғилган, чақирилган (*мажлис ҳақида*); 2) бир оз ақлдан озган; 3) қисилган (*оғиз ҳақида*)

لَمَّا *қар.* مَ ва لِمَ

لَمَّا[1] қачонки, ...ганда, ...ган вақтда, ...дан (...гандан) сўнг (*кейин*)

لَمَّا[2] ...мағунча, ... бўлмағунча, ҳозирча, ҳалигача; وَ ~ تَنْتَهِ التَّحْقِيقَاتُ терговг ҳозирча тугагани йўқ; ~ يَبْلُغِ الْحُلُمَ у ҳозирча вояга етгани йўқ; ~ يَبْلُغْ عِشْرِينَ عَامًا у ҳали йигирмаға етгани йўқ

لُمْبَاغُو *мед.* люмбаго, белоғриқ, бел санчиғи, беланги

لَمْبَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — лампа чироқ; ~ الْغَازِ газ чироғи; ~ الْكَهْرَبَائِيَّةُ электр лампочкаси

I لَمَجَ (у) لَمْجٌ оз-моз емоқ, еб олмоқ; V تَلَمَّجَ оз-моз овқат еб олмоқ, нафсни (ошқозонни) тинчлантириб турмоқ

– لُمْجَةٌ *кўп.* لُمَجٌ яхна овқат, егулик

I لَمَحَ (а) لَمْحٌ 1) қараб қўймоқ, назар ташламоқ, эътибор бермоқ, кўриб қўймоқ; 2) йилт этмоқ, йилтирамоқ; ~ فِى فِكْرِهِ أَنْ ... унинг миясига йилт этиб шундай фикр келдики, ...; II لَمَّحَ 1) ишорат қилмоқ, эътибор қилдирмоқ, (*бирор н. га*) эътиборини тортмоқ (إِلَى); 2) меҳр кўзи билан қарамоқ, кўз билан гаплашмоқ; III لَامَحَ (*к. гадир*) яширин, ер остидан, билинтирмай қарамоқ; IV أَلْمَحَ (*н. гадир*) эътибор қилдирмоқ, (*н. нидир*) кўрсатмоқ (إِلَى); 2) қараб қўймоқ, назар ташламоқ; VI تَلَامَحَ кўришмоқ, кўринадиган бўлмоқ; VIII اِلْتَمَحَ ялтилламоқ, ялтираб турмоқ

– تَلْمِيحٌ *кўп.* ـَاتٌ — имо-ишора, ишора; ~ ـًا имо-ишора қилиб, имо-ишора билан

لَمَّاحٌ ялтилловчи, ялтираб турувчи

– لَمْحٌ 1) назар, қараш; 2) он, вақт, пайт; ◊ فِى (مِثْلِ) ~ الْبَصَرِ ёки كَـ ~ الْبَصَرِ кўз очиб-юмгунча

– لَمْحَةٌ *кўп.* لَمَحَاتٌ 1) назар, қараш, 2) он, пайт, вақт; 3) (*юз*) тузилиши; ~ مِنْ أَبِيهِ فِيهِ у отасига ўхшайди; 4) *муз.* (*нотанинг*) ўн олтидан бир қисми; ◊ ~ الْبَرْقِ чақмоқ ялт-юлти

– مَلَامِحُ *кўп. шунингдек.* ~ الْوَجْهِ (*юз*) тузилиши, ифодаси; عَقَدَ ~ ـَهُ жиддий тусга кирмоқ, жиддийлашмоқ, қовоғини осмоқ; فِيهِ ~ مِنْ أَبِيهِ = فِيهِ لَمْحَةٌ مِنْ أَبِيهِ (*қар.* لَمْحَةٌ)

I لَمَزَ (у, и) لَمْزٌ бировнинг устидан кулмоқ, камчилик қидирмоқ, ёмонламоқ, ғийбат қилмоқ; ~ بِالْعَيْنِ кўз қисмоқ

– لَمَّازٌ бировнинг устидан кулувчи, ғийбат қилувчи

– لَمْزٌ 1) ғийбат, ёмонлаш; 2) айб, нуқсон

– لُمَزَةٌ туз, бирор фикр (гап)нинг тузи; махсус маъно берувчи нарса

لَمَّازٌ = لُمَزَةٌ

I لَمَسَ (у, и) لَمْسٌ 1) тегмоқ, қўл теккизмоқ, ушлаб кўрмоқ, ҳидлаб кўрмоқ, ҳис қилмоқ; ~ بِالْيَدِ у қўли билан ҳис қилмоқ; 2) кўрмоқ, эътибор бермоқ; 3) истамоқ, изламоқ; III لَامَسَ алоқадор бўлмоқ, алоқа қилмоқ; V تَلَمَّسَ пайпасламоқ, пайпаслаб кўрмоқ; истамоқ, изламоқ, истаб топмоқ; ~ عُذْرًا узр сўзларини пичирлаб айтмоқ; VI تَلَامَسَ 1) ўзаро тегиб, туташиб турмоқ, яқин бўлмоқ; VIII اِلْتَمَسَ 1) истамоқ, изламоқ; 2) илтимос қилмоқ, илтимоснома бермоқ

– اِلْتِمَاسٌ *кўп.* ـَاتٌ — илтимос; ~ إِعَادَةِ النَّظَرِ فِى الْحُكْمِ ёки دَعْوَى ~ الْ *юр.* (*суд ҳукмини қайта кўриб чиқиш учун*) берилган ариза, апелляция

– تَلَامُسٌ бир-бирига тегиб туриш, туташ бўлиш; алоқа, муомалада бўлиш; манфаатларнинг умумийлиги

– لَامِسٌ пайпаслагич, шуп (*автомобиллардаги моторда ёғ бор ёки йўқлигини билиш учун ишлатиладиган асбоб*)

– لَمْسٌ 1) тегизиш, тегизиб туриш; 2) сезиш, ҳис қилиш; حَاسَّةُ ~ الْ сезиш ҳисси

– لَمْسَةٌ *кўп.* لَمَسَاتٌ 1) бир марта тегиш, тегизиш, тегиб кетиш; 2) чизиқ, ингичка чизиқ; 3) *мaж.* бир оз, кўп бўлмаган нарса; السَّمَاءُ صَافِيَةٌ لَيْسَتْ فِيهَا ~ مِنْ سَحَابٍ осмон беғубор, унда битта ҳам булут йўқ

– لَمْسِيٌّ сезадиган, сезиш учун хизмат қиладиган

– لَمِيسٌ нозик, назокатли, юмшоққўнгил

– مُلَامَسَةٌ тегиш, алоқа-муносабатда бўлиш; بَيْعُ ~ الْ «товарни ушлаб кўрдингми-сотиб олишинг керак" қабилидаги олди-сотди

– مُلْتَمَسٌ *кўп.* ـَاتٌ — илтимос, ариза; *юр.* апелляциянинг мазмуни

– مُلْتَمِسٌ илтимоснома ёзувчи; *юр.* апелляция берувчи

– مَلْمَسٌ[1] 1) тегиш, тегиб туриш; نَاعِمُ ~ الْ юмшоқ, нозик (*пайпаслагандаги*); 2) тегиб турган жой, контакт; 3) клавиш

– مَلْمَسٌ[2] *кўп.* مَلَامِسُ *зоол.* пайпаслағич, мўйлов

– مَلْمَسِيٌّ ҳис қиладиган, сезадиган

– مَلْمُوسٌ 1) сезиладиган, ҳис қилинадиган, пайпаслаганда қўлга илинадиган; 2) аниқ, конкрет

– مَلْمُوسَاتٌ *кўп.* предметлар, нарсалар; *физ.* жисм

– مَلْمُوسِيَّةٌ аниқлик, конкретлик

I لَمَصَ (у) لَمْصٌ (*к. гадир*) юз буриштирмоқ (عَلَى)

I لَمَظَ (и) لَمْظٌ мазза қилиб тотмоқ, тилда яламоқ, яланмоқ; V تَلَمَّظَ 1) мазза қилмоқ; 2) (*бирор к. ҳақида*) ёмон фикр билдирмоқ,

бемаъни гап қилмоқ (بِذِكْرِهِ)

– لُمْظَةٌ отнинг пастки лабидаги оқ ранг

I لَمَعَ (а) لَمْعٌ, لَمَعَانٌ 1) ярқламоқ, ялтилламоқ; нур сочмоқ; 2) (н. нидир) силкитмоқ, силтамоқ (بِ); ~ بِيَدِهِ кўп силтамоқ, қўлни қилич-қилич қилмоқ; 3) (бирор н. ни) олиб кетмоқ (بِ); II لَمَّعَ 1) тозаламоқ, жилоламоқ, ялтиллатиб тозаламоқ; силлиқламоқ, жилвирламоқ; ~ الْحِذَاءَ оёқ кийимини ялтиллатиб тозаламоқ; 2) доғ қилмоқ; турли рангга бўямоқ; ~ الأَظْفَارَ بِالأَصْبَاغِ тирноқларни бўямоқ; ~ الْكِتَابَ китобни турли рангдаги расмлар билан безамоқ; IV أَلْمَعَ (киноя, имо-ишоралар билан) билдирмоқ, сездирмоқ; (н. нидир) имо-ишора қилмоқ (عَنْ، إِلَى); ~ بِكَلِمَةٍ إِلَى ...га сўз билан имо-ишора қилмоқ; ~ بِيَدِهِ қўлни қимирлатиб, қилич- қилич қилиб гапирмоқ; V تَلَمَّعَ ялтилламоқ, ялтирамоқ, нур таратмоқ; 2) хол-хол бўлмоқ, ола-була бўлмоқ, турли рангга бўялган бўлмоқ; VIII اِلْتَمَعَ ярқирамоқ, ялтилламоқ

– إِلْمَاعَةٌ кўрсатма, имо-ишора

– أَلْمَعُ фаросатли, фаҳмли, нозик ақл эгаси

– أَلْمَعِيٌّ 1) фаросатли, фаҳмли; 2) ёрқин

– أَلْمَعِيَّةٌ фаросатлилик, ўткир зеҳнлилик

– لَامِعٌ ялтироқ, нур сочиб турувчи

– لَامِعَةٌ 1) ялтираш, нур сочиш; 2) *анат.* лиқилдоқ, тепабош (*чақалоқ боши тепасидаги қотмаган жой*)

– لَمَّاعٌ ялтироқ, нур сочиб турувчи; жило берилган; локланган; ~ جِلْدٌ локланган тери

– لَمْعٌ, لَمَعَانٌ 1) ялтираш, нурланиш, нур сочиб туриш; жило

– لَمْعَةٌ *кўп.* لَمَعَاتٌ 1) ялтираш, ярақлаш, нур сочиш, аланга олиш; 2) ялтироқлик, жило; 3) обзор (*қисқача умумлаштирувчи маълумот*); очерк

– لُمْعَةٌ *кўп.* لُمَعٌ 1) ялт этиб кўринган ёруғлик, нур; 2) *маж.* (*бирор н. нинг*) оз миқдори, томчи

– لَمْعِيَّةٌ ярақлаш, шуъла, ярақлаб турган тозалик

– لَمِيعٌ ярақлаган, ярқираб турган, нур сочиб турган, жило бериб турган

– مُلَمَّعٌ 1) ҳар хил рангда бўялган; 2) терисининг айрим қисми бошқа қисмларнинг рангидан фарқ қиладиган от

لِمْفَاوِيٌّ лимфатик (*касалманд, бўшашган одам*)

لَمْلَمَ термоқ, териб олмоқ; ~ غَضَبَهُ ғазабни тўхтатмоқ

أَلَمْلَمُ *ёки* يَلَمْلَمُ ямонликлар учун миқот (*қар.* مِيقَاتٌ) ҳисобланган жой

– لَمْلَمَةٌ териш, териб олиш

– مُلَمْلَمٌ терилган, териб олинган; қисқа, сиқиқ (*услуб, стил ҳақида*) ~ صَخْرَةٌ қаттиқ думалоқ тош

– مُلَمْلَمَةٌ *кўп.* ~اتٌ — фил хартуми

لَيْمُونٌ = لَمُونٌ

I لَمِيَ (*и*) لَمًى *ёки* لَمِيَ (а) لَمًى лаби қораймоқ, лабида қора доғ бўлмоқ (*арабларда бу яхши хусусият ҳисобланади*)

– أَلْمَى *мн.* لَمْيَاءُ *кўп.* لُمْيٌ лаби қора, лабида қора доғи бор; رَجُلٌ ~ лабида қора доғи бор одам

– لِمَةٌ тенгдош, тенг; لِيَتَزَوَّجِ الرَّجُلُ ~تَهُ *ҳад.* ҳар бир эр тенгига уйлансин

– لَمًى лабдаги қора ранг *ёки* қора доғ

لَنْ ҳеч қачон, ҳеч маҳал; ~ يَنْجَحَ الْكَسْلَانُ *мтл.* дангаса ҳеч қачон муваффақиятга эришаолмайди

لَنْج ~ جَدِيدٌ мутлақо янги, ҳозиргина тикилган

لَنْش *кўп.* ~اتٌ — катер, моторли қайиқ; ~ الصَّوَارِيخِ ракетаносец, ракета билан қуролланган кема; ~ الطُّورْبِيدُو миноносец, мина отувчи қуролли кема

لِينْشَاج линчлаш (*АҚШда мутаассиблар томонидан негрларни жазолаш*)

أَللِّينِينِزْم *шунингдек* تَعَالِيمُ لِينِين ленинизм, Ленин таълимоти

– لِينِينِيٌّ Ленинча; الـ~ـيَّةُ ленинизм

I لَهِبَ (а) لَهَبٌ 1) ёнмоқ, алангаланмоқ; 2) (*истак ўтида*) ёнмоқ, қаттиқ орзу қилмоқ; II لَهَّبَ ёндирмоқ, аланга олдирмоқ, алангалатмоқ; ~ ظَهْرَ الْجَمَلِ بِسَوْطٍ туяни қаттиқ қамчиламоқ; أَلْهَبُ بَدَنَكَ! мен сени калтаклайман!; IV أَلْهَبَ ёндирмоқ, алангалатмоқ; ~ دِمَاغَهُ بِالرَّصَاصِ ўз пешонасидан отиб ташламоқ; ~ ظَهْرَ الْجَوَادِ بِسَوْطٍ отни қамчиламоқ, қамчи билан саваламоқ; V تَلَهَّبَ ёнмоқ, алангаланмоқ; ~ جُوعًا أَوْ عَطَشًا очлик *ёки* чанқоқлик азобини чекмоқ; ~ غَيْظًا ғазабланмоқ, дарғазаб бўлмоқ, ғазаб ўтида ёнмоқ; VIII اِلْتَهَبَ 1) ёниб кетмоқ, алангаланиб кетмоқ; 2) (*истак ўтида*) ёнмоқ

– اِلْتِهَابٌ 1) алангаланиш, аланга олиш; قَابِلُ الـ~ аланга олувчи, ёниб кетадиган; 2) *мед.* шамоллаш; ~ الأَدَمَةِ дерматит, тери шамоллаши; ~ الأُذُنِ отит, қулоқ шамоллаши; ~ الأَمْعَاءِ энтероколит; ~ بِطَانَةِ الْقَلْبِ эндокардит; ~ التَّامُورِ перикардит; ~ الْجُفُونِ الْمُلْتَحِمَةِ конъюктивит; ~ الدِّمَاغِ энцефалит; ~ الرِّئَتَيْنِ ўпка шамоллаши; ~ الزَّائِدَةِ الدُّودِيَّةِ аппендицит; ~ الشُّعَبِ бронхит; ~ الْعَصَبِ неврит; ~ الْكُلَى нефрит; ~ اللَّوْزَتَيْنِ бодомсимон безларнинг шамоллаши; ~ الْمَعِدَةِ гастрит

– اِلْتِهَابِيٌّ шамоллашга оид

– إِلْهَابٌ алангаланиш, ўт олиш

– لَاهِبٌ 1) ёнаётган, алангаланаётган; 2) алангали; أَشِعَّةُ الشَّمْسِ

الـ~ـــة قуёшнинг куйдирувчи нурлари

– لُهَاب 1) аланга, чўғ; 2) қаттиқ ташналик

– لَهَب 1) аланга, чўғ; ~ الـ حُرُوق куйган жойлар (*мас. бадандаги*); ~ الـ قَاذِفَة огнемёт (*ўт пуркочи замбарак*); أَبُو ~ зоол фламинго, қизил ғоз

– لَهَبَان = لُهَاب

– لَهْبَان *мн.* لَهْبَى *кўп.* لِهَاب ташналик азобини тортаётган

– لَهْبَة аланга

– لَهِيب аланга, ўт

– مُلْتَهِب 1) ёнаётган, алангаланаётган; ~ الـ قُطْن пироксилин (*портловчи модда*); 2) алангали, қизғин (*туйғу ҳақида*)

– مُلْهِبَات *кўп.* баданни уйғотувчи дори-дармонлар

لَاهُوت *алиф. б. қар.*

(لهث) I لَهَثَ (а) لَهْث 1) тез-тез, оғир нафас олмоқ, қийинчилик билан нафас олмоқ, бўғилмоқ, ҳансирамоқ (*мас, югурганда*); тилни осилтирмоқ (*мас, ит ҳақида*); لَهِثَ (а) لَهَاث, لُهَاث, لَهْث чанқамоқ, ташна бўлмоқ

– لَاهِث нафаси бўғилаётган, ҳансираётган; اِسْتَمَعَ إِلَى ... ~ بِقَلْب бирор нарсани нафас олмай тингламоқ

– لُهَاث тез-тез, қийналиб олинган нафас; قَاسَى ~ الْمَوْت ўлим олди азобларини тортмоқ

– لَهْثَان *мн.* 1) لَهْثَى = لَاهِث; 2) чанқоқ, ташна

I لَهِجَ (а) لَهَج 1) қайсарлик қилмоқ, (*хатосида*) қатъий турмоқ (ب); 2) (*н. нидир*) одатда қилмоқ (ب); (*н. ғадир*) берилмоқ, (*н. ғадир*) қизиқмоқ (ب) 3) (*н. нидир*) доим айтиб, ғапириб юрмоқ, (*н. нидир*) жаврайвермоқ (ب); ~ بِذِكْرِهِ нима ҳақдадир ҳамма вақт ғапиравермоқ; ~ بِالثَّنَاءِ عَلَيْهِ кимгадир мадҳу сано ўқимоқ; ~ بِشُكْرِهِ мўл-кўл ташаккур айтмоқ; لَهِجَتْ أَلْسِنَةٌ بِأَنَّ ... *маж.* ҳамма шу ҳақда ғапираяптики, ...; 4) (*к. ғадир*) ёлғон ғапирмоқ, (*к. нидир*) алдамоқ (عَلَى) IV أَلْهَجَ ғапиришга мажбур қилмоқ, ғапиртирмоқ; XI اِلْهَاجّ ачиб қолмоқ (*мас. сут ҳақида*)

– لَهْجَاوِيَّة *кўп.* لَهْجَاوِيّ ёлғончи, мақтанчоқ

– لَهْجَة кўп لَهَجَات 1) тил учи; 2) она тили; лаҳжа; шева; диалект; عِلْمُ اللَّهَجَاتِ диалектология, тилшуносликнинг шеваларни ўрганувчи бўлими; 3) оҳанг, акцент, талаффуз; قَالَ ~ بِـ مِلْؤُهَا الْجِدُّ ... у жуда жиддий ғапирди; قَالَ بِـ~ الْآمِرِ у буйруқ оҳангида ғапирди

– لَهَجَة = لَهْجَة

– لُهْنَة олдин еб олинадиган озгина овқат

I لَهَدَ (а) لَهْد 1) зўрға нафас олмоқ, тез-тез (оғир) нафас олмоқ, ҳансирамоқ (*югурганда*); 2) чарчатмоқ, ҳолдан кетказмоқ

لَهْذَم яхши кесадиган, ўткир

لَهْذَمَ кесмоқ, қирқмоқ

I لَهَزَ (и) لَهْز урмоқ, итармоқ, сурмоқ

I لَهَطَ (а) لَهْط 1) тарсаки солмоқ, шапалоқламоқ; 2) ютоқиб, очкўзлик билан емоқ, тез ютмоқ

(لهف) I لَهِفَ (а) لَهَف (*н. нидир деб*) оҳ тортмоқ, хўрсинмоқ (عَلَى); (*н. дир*) соғинмоқ (عَلَى); (*н. нидир деб*) ғам чекмоқ, алам тортмоқ (عَلَى) (*н. дандир*) хафа бўлмоқ (عَلَى); لَهَفَ (а) қўлга олмоқ, олиб кетмоқ; II لَهَّفَ кучли истак пайдо қилмоқ; V تَلَهَّفَ 1) (*к. нидир, н. нидир деб*) оҳ тортмоқ, хўрсинмоқ (عَلَى); 2) (*н. дир*) қаттиқ истамоқ, хоҳламоқ (عَلَى); (*н. нидир қўлга киритиш*) орзусида ёнмоқ (إِلَى, عَلَى); 3) (*н. дандир*) ғам чекмоқ, изтиробга тушмоқ (عَلَى); 4) (*н. нидир деб*) ҳаяжонланмоқ, ташвишланмоқ (عَلَى)

– تَلَهُّف оловли истак; بِـ~ жуда бетоқатлик билан

– لَاهِف ғам чекаётган, алам тортаётган, изтиробдаги, афсусланаётган

– لَهْف ғам, алам; يَا ~ـاهُ ёки يَا ~ي ёки يَا ~ афсус, э, афсус

– لَهْفَان *мн.* لَهْفَى *кўп.* لُهُف 1) ғамли, аламли; 2) қаттиқ афсусланадиган; 3) бетоқат, чидамсиз, қаттиқ интизорлик тортаётган; 4) ҳайратга тушган, ҳайрон қолган, ҳайратланувчи

– لَهْفَة 1) ғайрат, иштиёқ; 2) интилиш; 3) бетоқатлик; بِـ~ бетоқатлик билан; 4) ташвиш, изтироб, ҳаяжон; соғинч

– لَهِيف 1) бетоқат, чидамсиз; 2) ғамгин

– مَلْهُوف 1) соғинаётган, изтироб (алам) чекаётган; фалокат остида қолган; 2) бетоқат, чидамсиз, қаттиқ интизорлик тортаётган

I لَهِقَ (а) لَهَق бўздек оқ бўлмоқ

– لَهِق бўздек оқ

لَهْلَبَ ёқмоқ, ёндирмоқ, алангалатмоқ; ◊ ~ـهُ بِعَلْقَة кимнингдир адабини бермоқ

– لَهْلَبَة ёниб кетиш, алангаланиш

– لَهْلُوبَة аланга

لَهْلَقَ тилни чиқармоқ (*чанқоқликдан*)

I لَهِمَ (а) لَهْم емоқ, ютмоқ, еб қўймоқ; истеъмол қилмоқ; IV أَلْهَمَ 1) илҳом бермоқ; 2) юттирмоқ; V تَلَهَّمَ ютиб юбормоқ, ютмоқ; VIII اِلْتَهَمَ емоқ, ютмоқ, еб қўймоқ; йўқ қилмоқ (*олов ҳақида*); X اِسْتَلْهَمَ 1) илҳом қидирмоқ; илҳом олмоқ, илҳомланмоқ; 2) (*н. дандир*) олмоқ (مِنْ); ~ الْعِبَرَ وَالدُّرُوسَ (*н. дандир*) сабоқ олмоқ (مِنْ); ~ اللّٰهَ الصَّبْرَ Оллоҳдан сабр беришни сўрамоқ

– إِلْهَام (*осмондан келган*) таъсир, илҳом

– لَهِم, لَهُوم овқатхўр, хўра, қизғончиқ

– مُلْهَم илҳомланган, илҳом олган

لَقَنْدُ (сайёҳ олиб келган) қанд

I (لهو) لَهَا (у) لَهْوٌ 1) (н. биландир) ўйнамоқ, овунмоқ, дилхушлик қилмоқ, кўнгил очмоқ (بِ); 2) (н. нидир) севмоқ, яхши кўрмоқ; (н. гадир) қизиқмоқ, кўнгил бермоқ (بِ); لَهِيَ (а) لَهًا 1) (к. гадир, н. гадир) беэътибор бўлмоқ, диққат қилмаслик; (к. гадир, н. гадир) эътиборсизлик қилмоқ (عَنْ); 2) (н. нидир) севмоқ, яхши кўрмоқ; (н. биландир) қизиқмоқ (بِ); III لاَهَى (н. нидир) қизиқтирмоқ, банд қилмоқ; 2) яқинлашмоқ; IV أَلْهَى (н. биландир) дилхушлик қилмоқ, қизиқмоқ, банд қилмоқ (بِ); (н. дандир) эътиборни четга тортмоқ (عَنْ); V تَلَهَّى (н. биландир) дилхушлик қилмоқ, кўнгил очмоқ, овунмоқ (بِ); (н. дандир) ўз эътиборини четга тортмоқ (عَنْ); VI تَلاَهَى (н. биландир) дилхушлик қилмоқ, кўнгил очмоқ (بِ); VIII الْتَهَى (н. биландир) ўйнамоқ, банд бўлмоқ; кўнгил очмоқ, дилхушлик қилмоқ

– إِلْهَاءٌ (н. биландир) банд қилиш (بِ); (н. биландир) эътиборни четга тортиш (عَنْ); (н. гадир) зимдан қаршилик кўрсатиш, қаршилик қилиш, путур етказиш (عَنْ) عَمَلِيَّاتُ الـ~ четга тортиш, дилхиралик қилиш, путур етказиш учун қилинган ҳаракатлар, ишлар; зимдан қаршилик қилиш, путур етказиш

– إِلْهَائِيٌّ четга тортувчи; четга тортадиган; الْعَمَلُ الـ~ саботаж, зимдан қилинган қаршилик, қаршилик, путур етказиш

– أُلْهُوَّةٌ, أُلْهِيَّةٌ овунчоқ, дилхушлик, кўнгил очиш; ўйинчоқ

– تَلْهِيَةٌ овунчоқ, дилхушлик, кўнгил очиш

– لاَهٍ мн. لاَهِيَةٌ эътибор қилмайдиган; беэътибор, қўл учида, юзаки иш қиладиган

– لَهَاةٌ кўп. لَهَوَاتٌ, لَهَيَاتٌ, لَهًا, لَهَاءٌ анат. кичик тил, тилча

– لَهْوٌ дилхушлик, хурсандчилик, овуниш; ўйин; أَمَاكِنُ الـ~ дилхушлик қиладиган, кўнгил очадиган жойлар; آلاَتُ الـ~ мусиқа асбоблари

– لُهْوَةٌ, لَهْوَةٌ кўп. لُهًا, لُهًى 1) қимматбаҳо совға; 2) ҳовуч

– لَهَوِيٌّ 1) анат. кичик тил (тилча) га оид; 2) лингв. тилга оид, увуляр (юмшоқ танглай ва кичик тил иштирокида талаффуз қилинадиган товуш)

– مُلْهٍ мн. مُلْهِيَةٌ кўнгил очадиган; хурсандлик берадиган; дилхуш қиладиган, қизиқ, ғалати

– مَلْهًى кўп. مَلاَهٍ 1) дилхушлик, кўнгил очиш; роҳат, фароғат; 2) кўнгил очиладиган, дилхушлик қиладиган жой; 3) театр

– مَلْهًى кўп. مَلاَهٍ 1) ўйинчоқ, овунчоқ, кўнгил очиш; 2) мусиқа асбоби; آلاَتُ الْمَلاَهِي мусиқа асбоблари

– مَلْهَاةٌ 1) кулги қистатадиган нарса; 2) кўп. مَلاَهٍ адаб. комедия

– مِلْهَاةٌ ўйинчоқ, овунчоқ

– مُلْهِيَاتٌ кўп. кўнгилочар нарсалар

لَهْوَجَ шошмоқ, шошилмоқ; тез, қўл учида қилмоқ

– لَهْوَجَةٌ 1) шошқалоқлик, шошма-шошарлик; 2) шошқалоқлик билан, қўл учида қилинган иш

لَهْوَقَ тилёғламалик (лаганбардорлик) қилмоқ

لَوْ агар, агарда ... لَمْ ~ агар ...маганда; وَ ~ лоақал ...ганда ҳам; гарчи ...са-да; ... أَنَّهُ ~ وَ агар у фақат ...ганда; كَمَا ~ أَنَّ ... гўё, гўёки; ...га ўхшаш, ...сингари, ... каби; وَ إِنِّي لَأَذْكُرُ ذَلِكَ الْيَوْمَ كَمَا ~ أَنَّهُ حَدَثَ الْبَارِحَةَ мен у кунни худди кеча бўлган каби эслайман; لَوْلاَهُ (لاَيَ) لـ.... агар у (мен) бўлмаганда эди, у ҳолда ...

I (لوب) لاَبَ (у) لَوْبٌ 1) чанқамоқ, ташна бўлмоқ; 2) ташналик азобини чекиб кезиб юрмоқ; 2) айланмоқ, тентирамоқ

– لُوبَةٌ, لاَبَةٌ 1) тошли, шағалли тупроқ (ер); 2) лава (вулқонлардан отилиб чиқадиган суюқ чўғ модда); لاَبَتَا الْمَدِينَةِ Мадинаи мунавварани ўраб турган икки тошлоқ жой

– مَلاَبٌ ёқимли бўй, ҳид

– لُوبِيٌّ қора, қора рангли

لُوبِيَةٌ لُوبِيَا ловия

I (لوت) لاَتَ бўлмаслик, йўқ бўлмоқ, эга бўлмаслик; ~ حِينَ مَنَاصٍ кеч бўлди!, вақт ўтиб кетди!

لُوتَارِيَّةٌ лотерея

I (لوث) لَوِثَ (а) لَوَثٌ (бирор н. да) секинаклик кўрсатмоқ (فِي); لاَثَ (у) لَوْثٌ (н. биландир) ифлос қилмоқ (بِ) II لَوَّثَ 1) (н. биландир) доғ қилмоқ, ифлос қилмоқ, кир қилмоқ (بِ); 2) қораламоқ; ~ الْعِمَامَةَ عَلَى رَأْسِهِ бошга салла ўрамоқ; V تَلَوَّثَ ифлосланмоқ, кирланмоқ, доғ бўлмоқ; VIII الْتَاثَ 1) аралаш-қуралаш бўлиб кетмоқ, ноаниқ (тушунарсиз) бўлиб қолмоқ; ~ عَلَيْهِ الْأَمْرُ бу иш унга ноаниқ туюлди; 2) қоронғилашмоқ, ноаниқ бўлиб қолмоқ

– تَلَوُّثٌ ифлосланиш, кирланиш; ~ الْجَوِّ(الْهَوَاءِ) атмосферанинг (ҳавонинг) ифлосланиши; ~ مِيَاهِ الْبَحْرِ денгиз сувининг ифлосланиши

– لَوْثٌ кўп. أَلْوَاثٌ лой, ифлос нарса, кир

– لَوْثَةٌ ифлос доғ

– لُوثَةٌ бўшанглик, кучсизлик, дармонсизлик; ◊ ~ عِنْدَهُ бир қайнови ичида, ақли пастроқ, довдирроқ, ақли кирди-чиқди

– مُلْتَاثٌ 1) аралаш-қуралаш, ноаниқ, мужмал; 2) ақлдан озган, айниб қолган; ~ الْعَقْلِ ақлдан озган, мияси айниб қолган

لُوجٌ кўп. أَلْوَاجٌ, ـاتٌ — театр. ложа (ҳурмат-эътиборли кишилар, меҳмонлар ўтирадиган жой); ~ مَاسُونِيٌّ масон ложаси (айрим мамлакатлардаги сиёсий-диний ташкилот)

I (لوح) لاَحَ (у) لَوْحٌ туюлмоқ, сезилмоқ; ... يَلُوحُ لِي أَنْ менга

шундай туюляптики, ...: عَلَى مَا يَلُوحُ кўринишича, сезишимча; 2) (қаердадир) кўринадиган бўлмоқ, кўринмоқ, пайдо бўлмоқ (عَلَى); бошланмоқ (тонг ҳақида); 3) ярақламоқ, ялтилламоқ; 4) (терини) қорайтирмоқ (қуёш ҳақида); II لَوَّحَ 1) (н. нидир) силкитмоқ, қоқмоқ (بِ ёки туш. к.); 2) (к. гадир) имо-ишора қилмоқ, фаҳмламоқ, сигнал бермоқ (إِلَى); 3) (терини) куйдирмоқ, қорайтирмоқ (қуёш ҳақида); ~ـهُ بِالنَّارِ бирор нарсани қовурмоқ; 4) (хона остига) тахта қоқмоқ; ◊ ~ الشَّيْبُ رَأْسَهُ унинг бошини оқ сочлар қоплади; IV أَلَاحَ 1) силкитмоқ, қоқмоқ; 2) кўринмоқ, пайдо бўлмоқ; 3) ялтирамоқ, ярақламоқ, чақнамоқ

– تَلْوِيحٌ силкитиш, қоқиш; сигнал бериш

– تَلْوِيحَةٌ кўп. ـَاتٌ — эслатма, (ҳошиядаги) қисқача белгилар

– لَائِحٌ 1) аниқ, очиқ, кўриниб турган; 2) ёқимли

– لَائِحَةٌ кўп. لَوَائِحُ 1) (ёзувли) карточка; рўйхат, таблица; ~ الْأَطْعِمَةِ меню, таомлар рўйхати; الـ~ السَّوْدَاءُ қора рўйхат; 2) устав, тартиб, қоида; режа, лойиҳа; программа, барномаж; жадвал; инструкция, йўл-йўриқ; мажбурий қарор, топшириқ, кўрсатма; الـ~ الدَّاخِلِيَّةُ ички тартиблар қоидалари; ~ الْمُحَامَاةِ адвокатура устави; ~ الْقَانُونِ қонун лойиҳаси; 3) зоҳирлик, кўриниш, ташқи кўриниш; لَوَائِحُ التَّعَبِ чарчоқликнинг ташқи белгилари

– لَوْحٌ кўп. أَلْوَاحٌ 1) лавҳа, доска; плита, тахта; ~ الِاتِّسَاعِ (столнинг) жиладиган тахтаси; الـ~ الْحَجَرِيُّ ёки ~ الْأَرْدُوَازِ тошқалам доскаси; ~ الشِّطْرَنْجِ шахмат тахтаси; ~ الْكِتَابَةِ синф доскаси; الـ~ الْأَسْوَدُ (синфдаги) қора доска حَدِيدُ ~ тахталанган темир; 2) (муз) бўлаги; 3) шунингдек ~ الِاسْمِ (эшик устига исм-фамилия ва касбни кўрсатиб ёзиб қўйилган) табличка, тахтача; 4) фото. пластинка; 5) (дераза) ойнаси; 6) транспарант, плакат; 7) анат. курак; ◊ رَجُلٌ ~ халқ. аҳмоқ, нодон

– لُوحٌ атмосфера

– لَوْحَةٌ кўп. ـَاتٌ, أَلْوَاحٌ — 1) тахта; шит; ~ التَّوْزِيعِ эл. тақсимловчи шит; ~ الْمُرَاقَبَةِ эл. контрол қилувчи шит; ~ الْإِعْلَانَاتِ эълонлар тахтаси; ~ الْأَلْوَانِ расм чизиш учун бўёқ қориладиган тахтача; ~ الرَّسْمِ чертёж (чизмачилик) доскаси ~ الشِّطْرَنْجِ шахмат тахтаси; ~ الدَّامَا дамка (шашка) тахтаси; 2) (эшик устига исм-фамилия ва касб ёзиб қўйиладиган) тахтача; вивеска (пешлавҳа); 3) плитка; 4) (катта) расм; ~ زَيْتِيَّةٌ мойбўёқ билан ишланган расм, ~ مَائِيَّةٌ акварель (сув бўёқ) билан ишланган расм; 5) экран; ~ السِّينَمَا кино экрани; الـ~ الصَّمَامِ радио. анод

– لُوحِيٌّ атмосферага оид

– لِيَاحٌ 1. оқ; 2. тонг шафағи; эрта тонг

– مُلْتَاحٌ (офтобда) қорайган

– مُلَوِّحَةٌ кўп. ـَاتٌ — сигнал; семафор

لَوْدَنُومٌ афюн эритмаси

I (لوذ) لَاذَ (у) لَوْذٌ, لِوَاذٌ, لِيَاذٌ 1) (қаердадир) яширинмоқ, бошпана қидирмоқ, қутулиб қолмоқ (بِ); ~ بِالْفِرَارِ ёки ~ بِأَذْيَالِ الْفِرَارِ қочиб қолмоқ, тум-тарақай бўлмоқ; ~ بِالْكُهُوفِ ғорга яширинмоқ; 2) (к. гадир, н. гадир) суянмоқ, таянмоқ; берилмоқ (بِ); ~ بِالصَّمْتِ сукутга берилмоқ, сукут сақламоқ, жим қолмоқ; III لَاوَذَ бир-биридан бошпана топмоқ, бир-биридан бошпана сўрамоқ

– لَائِذٌ 1. бошпана қидирувчи; 2. қочқин

– مَلَاذٌ кўп. مَلَاوِذُ бошпана, бекинадиган жой

لَوْذَعٌ, لَوْذَعِيٌّ[1] ўткир ақлли, топқир; иқтидорли

– لَوْذَعِيٌّ[2] баджаҳл, жаҳли тез

– لَوْذَعِيَّةٌ ўткир ақллилик, топқирлик; иқтидорлик

لُورْدٌ кўп. ـَاتٌ — лорд; مَجْلِسُ اللُّورْدَاتِ лордлар палатаси (Англияда қонун чиқарувчи орган)

لُورِيٌّ кўп. لَوَارِيُّ, ـَاتٌ — юк автомабили

I (لوز) لَازَ (у) لَوْزٌ 1) (н. дандир) қочмоқ, кетмоқ (مِنْ); 2) (н. дадир) нажот изламоқ (إِلَى); 3) (к. гадир, н. гадир) таянмоқ суянмоқ, (к. дандир, н. дандир) фойдаланмоқ (إِلَى); ~ إِلَى الْكَذِبِ ёлғондан фойдаланмоқ; II لَوَّزَ 1) қўшмоқ, ёнғоқ қўшиб қийма қилмоқ; 2) уруғлик бермоқ, очмоқ (пахта кўсаги ҳақида)

– لَوَّازٌ бодомфуруш

– لَوْزٌ жам. бодом; زَيْتُ الـ~ бодом ёғи; شَجَرَةُ الـ~ бодом дарахти; 2) бот. уруғли кўсак; دُودَةُ الـ~ кўсак қурти

– لَوْزَةٌ кўп. ـَاتٌ — 1) бодом; 2) бот. уруғли кўсак; ~ الْقُطْنِ пахтанинг уруғли кўсаги; 3) анат. бодомсимон без; لَوْزَتَانِ ик. с. томоқдаги бодомсимон безлар; اِلْتِهَابُ اللَّوْزَتَيْنِ الْبَسِيطُ мед. тонзиллит; اِلْتِهَابُ اللَّوْزَتَيْنِ التَّقَيُّحِيُّ ангина, йирингли тонзиллит

– لَوْزِيٌّ 1) бодомли, бодомга оид; 2) бодомсимон

– لَوْزِيَّةٌ кўп. ـَاتٌ — бодомли пирожний

– لُوَيْزَةٌ кўп. ـَاتٌ — уруғли, уруғ берадиган кўсак

I (لوس) لَاسَ (у) لَوْسٌ татиб кўрмоқ

لُوسِيُونٌ пардоз суви, лосьон

I (لوش) لَاشَ (у) لَوْشٌ чақмоқ, тишламоқ; II لَوَّشَ тутмоқ, тутиб олмоқ

– لَوَّاشَةٌ кўп. ـَاتٌ — тишламаслиги ёки бақирмаслиги учун оғизга тутиб қўйиладиган латта, ёғоч бурағич

– لَوْشَةٌ чақиш, тишлаш (мас., илон, ит)

I (لوص) لَاصَ (у) لَوْصٌ 1) зимдан қарамоқ, зимдан кузатмоқ; 2) бетоқат бўлмоқ; 3) (н. дандир) афсусланмоқ, норози бўлмоқ (مِنْ); II لَوَّصَ зериктирмоқ, жонга тегмоқ, бетоқат қилмоқ; III لَاوَصَ 1) зимдан қарамоқ, зимдан кузатмоқ; 2) тикилиб қарамоқ, кузатмоқ; 3) алдамоқ, фириб бермоқ; IV أَلَاصَ ўраб олмоқ, айлантириб ўрамоқ, ўраб айлантирмоқ

– لَوْصِيَّةٌ довдираш, ўзини йўқотиш, хижолатчилик, афсус

– مُلَاوِصٌ айёр, қув, муғомбир

I (لوط) لَاطَ (у) لَوْطٌ 1) баччавозлик гуноҳини қилмоқ; 2) (бирор н. га) ёпишмоқ, сувалмоқ (بِ); الْحَائِطَ بِالطِّينِ ~ деворни лой билан сувамоқ; VIII الْتَاطَ 1) ёпишиб олмоқ; 2) (к. гадир) лаганбардорлик қилмоқ (بِ); X اسْتَلَاطَ ўзиники бўлмаган болага оталик даъво қилмоқ

– لِوَاطٌ, لَوْطَةٌ ҳезлик, баччалик, бесоқоллик

– لُوطٌ дин. Лут алайҳиссалом

– لُوطِيٌّ ҳез, бачча, бесоқол

لُوطَسٌ бот. Миср нилуфари

I (لوع) لَاعَ (у) لَوْعٌ 1) азобланмоқ, касал бўлмоқ, изтироб чекмоқ; 2) қорайтирмоқ (қуёш ҳақида); لَاعَتْهُ الشَّمْسُ у қуёшда қорайди; 3) азобламоқ (севги ҳақида); II لَوَّعَ 1) азобламоқ, азобга гирифтор қилмоқ; жонга тегмоқ; 2) тажрибадан сабоқ бермоқ, тажрибали қилмоқ; III لَاوَعَ алдамоқ, янглиштирмоқ, адаштирмоқ; V تَلَوَّعَ азоб чекмоқ, ташвиш тортмоқ; VIII الْتَاعَ қаттиқ изтиробга тушмоқ, ҳаяжонланмоқ, ёнмоқ (севги ҳақида)

– الْتِيَاعٌ ташвиш, ҳаяжон; севги азоблари

– تَلْوِيعٌ кўп. تَلَاوِيعُ изтироб, азоб

– لَوْعَةٌ 1) изтироб, азоб; الْحُبِّ ~ севги азоблари; 2) азоб берувчи нарса, предмет, сабаб

– مُلَاوِعٌ = مُلَاوِصٌ кар. لوص

– مُلَوَّعٌ азоб берувчи; حُبٌّ ~ бахтсиз севги

لُوغَارِذْمَةٌ, لُوغَارِيثْمَةٌ, لُوغَارِثْمَا кўп. ـــاتٌ логарифмлар; جَدْوَلُ اللُّوغَارِيثْمَاتِ логарифмлар жадвали; أَسَاسُ الـــ~ логарифм асоси

– لُوغَارِيثْمِيٌّ логарифмик, логарифмга оид

I (لوف) لَافَ (у) لَوْفٌ 1) чайнамоқ, емоқ; 2) (к. биландир) муомалада бўлмоқ, дўстлашмоқ, алоқа қилмоқ (عَلَى)

– لُوفٌ бот. люфа

I (لوق) لَاقَ (у) لَوْقٌ юмшатмоқ, мулойим қилмоқ; II لَوَّقَ 1) юмшатмоқ; 2) (овқатга) ёғ қўшмоқ; 3) (ерни) текисламоқ

– مِلْوَقٌ кўп. مَلَاوِقُ (аптекада ишлатиладиган) қошиқча

لُوقَا ат. ст, мз. Лука

I (لوك) لَاكَ (у) لَوْكٌ чайнамоқ, кавшанмоқ; الْفَرَسُ اللِّجَامَ ~ от юганини чайнайди; بَيْنَ شِدْقَيْهِ كَلِمَاتٍ ~ тишни ғижирлатиб бир неча сўз демоқ

لُوكَنْدَةٌ, لُوكَانْدَةٌ кўп. ـــاتٌ 1) меҳмонхона; 2) шунингдек ~ الْأَكْلِ ресторан

– لُوكَنْدَجِيٌّ кўп. لُوكَنْدَجِيَّةٌ меҳмонхона эгаси

لَوْلَبٌ кўп. لَوَالِبُ 1) бурама мих, винт; 2) спирал; 3) пружина; 4) пропеллер (паррак, ҳаво парраги)

– لَوْلَبِيٌّ 1) спиралга оид; زُنْبُرُكٌ ~ спирал пружина; مِسْمَارٌ ~ бурама мих; سُدُمٌ ~ـةٌ астр. спиралсимон туманликлар; 2) винтли, винтга оид; دَرَجٌ ~ айланма шоти

لُولَةٌ халқ. дур, инжу, марварид

I (لوم) لَامَ (у) لَوْمٌ танбеҳ бермоқ, коймоқ; (н. учундир) гина қилмоқ, таъна қилмоқ; ёзғирмоқ (عَلَى); II لَوَّمَ қаттиқ айбламоқ; ҳайфсан бермоқ; IV أَلَامَ 1) танбеҳ бермоқ, коймоқ; 2) танбеҳга сазовор бўлмоқ; V تَلَوَّمَ кутмоқ; секинаклик қилмоқ, чўзмоқ; VI تَلَاوَمَ ўзаро танбеҳ беришмоқ, койинишмоқ; VIII الْتَامَ койилмоқ, танбеҳ олмоқ; X اسْتَلَامَ танбеҳга лойиқ, муносиб бўлмоқ

– تَلْوِيمٌ танбеҳ бериш, қоралаш; ҳайфсан

– لَائِمٌ кўп. لُوَّمٌ 1. танбеҳ берувчи; таъна қилувчи, ёзғирувчи; 2. ғийбатчи, қораловчи

– لَائِمَةٌ кўп. لَوَائِمُ гина, танбеҳ, таъна; لَا لَوْمَ فِيهِ وَلَا ~ мутлоқ айбсиз, камчиликсиз

– لَوَّامٌ 1. таъна (гина қилувчи, қораловчи); 2. ғийбатчи, қораловчи

– لَوْمٌ 1) таъна, танбеҳ; 2) гина; أَلْقَى الـــ~ عَلَيْهِ кимдандир гина қилмоқ; وَلَا ~ عَلَيَّ мендан гина қилишга ўрин йўқ!

– لَوْمَةٌ таъна, гина; لَا يَخْشَى ~ لَائِمٍ у ҳечқандай таъна, гинадан қўрқмайди

– لُومَةٌ маломатга қолган; رَجُلٌ ~ одамларнинг маломатига қолган киши

– لُوَمَةٌ кўп таъна қиладиган киши

– لَوْمَةٌ = مَلَاوِمُ кўп مَلَامٌ

– مُلَامٌ таъна қилинувчи

– مَلَامَةٌ кўп. ـــاتٌ, مَلَاوِمُ = لَوْمَةٌ

– مَلُومٌ, مُلِيمٌ таъна эшитаётган, таънага сазовор

لُومَانٌ сургун (каторга) даги қамоқ; каторга ишлари

– لُومَانْجِيٌّ кўп. لُومَانْجِيَّةٌ сургун (каторга) даги одам

لُومْبَاغُو мед. люмбаго, беланги, бел оғриғи, бел санчиғи

(لون) II لَوَّنَ бўямоқ, ранг бермоқ; ранг-баранг қилиб бўямоқ, ялтиллатиб бўялмоқ; الْبُسْرُ ~ хурмога ранг кира бошлади; V تَلَوَّنَ 1) бўялмоқ, ранг-баранг этиб бўямоқ; 2) ранг-баранг, турли-туман бўлмоқ; 3) ўз рангини ўзгартирмоқ, тусини ўзгартирмоқ

ўзгарувчан бўлмоқ, ўзгариб турмоқ; 5) пинжига кирмоқ, хушомад қилмоқ; فِي أَقْوَالِهِ ~ (*сўроқ вақтида*) берган кўрсатмаларини ўзгартирмоқ

– تَلْوِينٌ бўяш, ранг-баранг қилиб бўяш; бўёқ, ранг, тус

– لَوْنٌ *кўп.* أَلْوَانٌ 1) ранг, тус, рангдаги нозик фарқ; отнинг туси, ранги; زَاهٍ ~ ёрқин ранг; فَاتِحٌ ~ оч ранг; قَاتِمٌ ~ тўқ ранг; مُخْتَلِفُ الأَلْوَانِ ҳар хил рангдаги; турли-туман; لاَ ~ لَهُ рангсиз; 2) бўёқ أَلْوَانٌ بِالزَّيْتِ لِلرَّسْمِ, الأَلْوَانُ الزَّيْتِيَّةُ *ёки* мой бўёқлар; الصِّبَاغَةُ бўёқлари; الأَلْوَانُ الْمَائِيَّةُ акварель (сувли) бўёқлар; لَوْحَةُ الأَلْوَانِ *қар.* لَوْحَةٌ; أَلْوَانٌ أَتْرِبَةٌ ун (порошок) қилинган бўёқлар; 3) овқат, таом; أَلْوَانُ الطَّعَامِ турли-туман таомлар; قَائِمَةُ أَلْوَانِ الطَّعَامِ а) меню; 4) *адаб.* жанр; 5) нав, сорт, жинс; فِيهِ أَلْوَانٌ مِنَ الْقُصُورِ унинг турли-туман (ҳар хил) камчиликлари бор

– لَوْنِيٌّ рангга оид, рангли; الْعَمَى الـ~ дальтонизм (*рангларни ажрата олмаслик*)

– مُتَلَوِّنٌ 1) ҳар хил рангга бўялган; турли-туман рангли; турли рангда товланадиган; 2) ўзгарувчи, доимий бўлмаган, муқим бўлмаган

– مُلَوَّنٌ 1) бўялган; 2) турли, ҳар хил рангга бўялган; турли-туман рангли; рангли; الْمَعَادِنُ الـ~َةُ рангли металлар; فِلْمٌ ~ рангли фильм; الْمُلَوَّنَاتُ рангли, рангли одамлар

– مُلَوِّنٌ 1. бўёвчи; 2. *кўп.* ~َاتٌ — бўяйдиган, ранг берадиган; الْمُلَوِّنَاتُ ранг берувчи моддалар

– لَوْنْجِيَّةٌ *кўп.* ~َاتٌ — мехмонхона хизматчиси (бекаси), уй ишларини юритувчи аёл

لَوَنْدَة, لَوَنْدَا *бот.* лаванда (*гул*); مَاءُ الـ~ِ лаванда суви (муаттар сув)

لُونِيكٌ *кўп.* ~َاتٌ — лунник

I لَوَى (لوى) (*и*) لَيٌّ 1) боғламоқ, эшмоқ, ўрамоқ; 2) уя қўймоқ; ~ الْحَبْلَ арғамчи эшмоқ; 3) букмоқ, эгмоқ, қийшайтирмоқ; 4) (*к. гадир*) бурилмоқ, бурилиб қарамоқ (عَلَى); هَرَبَ لاَ يَلْوِي عَلَى شَيْءٍ у орқа-олдига қарамай югурарди; 5) бурмоқ; (*н. дандир*) бошқа ёққа бурмоқ (عَنْ); عُنُقَهُ ~ (*н. дандир*) юз ўгирмоқ, бурмоқ (عَنْ); 6) (*к. нидир*) кутмоқ, (*к. гадир нисбатан*) меҳр пайдо бўлмоқ (عَلَى); ◊ ~ لِسَانَهُ بِالتُّرْكِيَّةِ бузилган турк тилида гапирмоқ; لَوَاهُ دَيْنَهُ (بِدَيْنِهِ) кимгадир қарзни қайтаришни чўзиб юрмоқ; سِرَّهُ ~ сир яширмоқ; ~ يَدَهُ қўл чигалини ёзмоқ; لَوِيَ (*а*) لَوًى қингир- қийшиқ бўлмоқ, буралмоқ, ҳалқа бўлмоқ; ~َتِ الْحَيَّةُ илон ҳалқа бўлиб олди; ~َتْ مَعِدَتُهُ унинг қорни бураб оғриди, унинг қорни оғриб қолди;

II لَوَّى 1) қаттиқ бурамоқ, эшмоқ; 2) бурмоқ, бурамоқ; 3) (*ишни*) чигаллаштирмоқ; ◊ ذَيْلَهُ ~ думни ликиллатмоқ; IV أَلْوَى 1) (*қўл билан*) имо-ишора қилмоқ; 2) (*байроқни*) кўтармоқ; 3) (*н. нидир, мас., қўлни*) чиқармоқ (بِ); بِالرَّأْسِ ~ а) юз ўгирмоқ; б) бошини бурмоқ; أَلْوَتْ بِهِ عَنْقَاءُ مُغْرِبٌ бурмоқ; بِحَقِّ زَيْدٍ ~ Зайднинг ҳуқуқини инкор этмоқ; *маж.* йўқ бўлмоқ, йўқ бўлиб кетмоқ; V تَلَوَّى 1) буралмоқ, эшилмоқ; 2) эгилмоқ, букилмоқ; бужмаймоқ; 3) иланг-биланг бўлмоқ, ҳалқа бўлмоқ (*илон ҳақида*); 4) (*оғриқдан*) тиришиб типирчиламоқ; VI تَلاَوَى (*н. гадир*) рози бўлмоқ, (*н. ҳақдадир*) шартлашмоқ, келишиб олмоқ (عَلَى); VIII اِلْتَوَى 1) бужмаймоқ, иланг-биланг бўлмоқ; ҳалқа бўлмоқ; 2) эгилмоқ, энгашмоқ, букилмоқ; 3) чиқиб қолмоқ; اِلْتَوَتْ رُكْبَتُهُ унинг оёғи тиззасидан чиқиб қолди; 4) (*к. учундир*) чигал, мужмал, қоронғи бўлмоқ (عَلَى- *иш ҳақида*)

– اِلْتِوَاءٌ *кўп.* ~َاتٌ — 1) бурилган, эгилган жой, бужмайиш, четга чиқиш, оғиш; لاَ ~ فِيهِ оғишмай, гапни айлантирмай; тўғридан-тўғри; الأَرْضِ ~ ернинг нотекис жойлари; الأَمْعَاءِ ~ ичакларнинг буралиб қолиши; الظَّهْرِ ~ умуртқа суякнинг эгри бўлиб қолиши; فِي ~ الْتِوَاءَاتُ الْحَيَاةِ ҳаёт сўқмоқлари, машаққатлари; 2) эгилиш; الْمِيزَانِ (*тарози палласининг*) босиши, эгилиши; 3) бужмайиш, бужмайтириш, афтни бузиш; بِعَيْنِ الْهَوَانِ وَالـ~ кулиб, масхараомуз; 4) *мед.* чиқиш, чиқиб қолиш, пайларнинг чўзилиши.

– لاَوٍ *мн.* لاَوِيَةٌ *кўп.* لُوَاةٌ орқага буриладиган, қарайдиган; ◊ غَيْرُ ~ عَلَى شَيْءٍ орқа-олдига қарамай, ҳеч нарсага эътибор бермай

– لاَوِيٌّ 1. *дин.* Левитга оид; 2. *библ.* Левит; سِفْرُ اللاَّوِيِّينَ Левит (*Қадимий аҳднинг учинчи китоби*); ◊ عَبْدُ الـ~ қовун

– لِوَاءٌ[1] *кўп.* أَلْوِيَةٌ, أَلْوِيَاتٌ 1) байроқ; قَاتَلَ تَحْتَ لِوَائِهِ кимнингдир байроғи остида жанг қилмоқ; 2) Ливо (*маъмурий бирлик*); провинция (*Ироқда маъмурий бирлик*); نَشَرَ أَلْوِيَةَ الْعُلُومِ илм бермоқ, илм тарқатмоқ; نَشَرَ الأَمَانُ أَلْوِيَتَهُ сукунат, омонлик пайдо бўлди, юзага келди; ◊ نَشَرَ السَّلاَمُ لِوَاءَهُ тинчлик келди, ўрнатилди; عَقَدَ ~ الْحَمْلَةِ لَهُ ... кимнидир экспедиция бошлиғи қилиб тайинламоқ; رَفَعَ ~ الْعِصْيَانِ (*к. гадир қарши*) исён байроғини кўтармоқ (عَلَى)

– لِوَاءٌ[2] *кўп.* ~َاتٌ — *ҳарб.* 1) бригада; الْمُشَاةِ الثَّالِثُ ~ *ёки* ~ الْبِيَادَةِ الثَّالِثُ учинчи пиёдалар бригадаси; آلِيٌّ ~ моторлаштирилган пиёдалар биригадаси; 2) бригада қўмондони, бригада генерали

– لَوًى *кўп.* أَلْوَاءٌ 1) санчиқ, қориндаги оғриқ; 2) умуртқа суягининг эгилиши

– لَوْيٌ эшилиш; букилиш

– لِوًى الرَّمْلِ ~ қумлоқ ер, қумлоқ қаттиқ ер

– لَوْيَةٌ 1) бурилиш, қайрилиш; 2) ёмон кайфият

– لَيٌّ эшиш, эшилиш, букиш, букилиш

– لَيَّةٌ бурилиш, қайрилиш

– لِيَّةٌ қўйининг думи; думба (*қўйиники*); қуйруқ

– الدُّرُوب: مَلاَوِى ~ а) бурилишлар, йўл (кўча) қайрилишлар; اِخْتَفَتِ السَّيَّارَةُ فِى ~ الطَّرِيقِ автомашина йўл бурилишидан кейин кўздан ғойиб бўлди; б) эгри-бугри кўчалар

– مُلْتَوٍ *мн.* مُلْتَوِيَةٌ 1) эгилган, букилган; қингир, қингир-қийшиқ; 2) мужмал (*мас. жавоб ҳақида*)

– مُلْتَوًى 1. қингир-қийшиқ қилинган, букилган; 2. *кўп.* مُلْتَوَيَاتٌ (йўл) қайрилиши, бурилиши

– مِلْوَاةٌ *кўп.* مَلاَوٍ чиғир (*юқорига юк кўтарадиган оддий мослама*)

– مِلْوًى *кўп* مَلاَوِى 1) гайка бурайдиган калит, ключ; 2) қулоқ (*музика асбобидаги*); بَيْتُ الْمَلاَوِى *муз.* қулоқ ўрнатилган жой; 3) кабестан (*порт ва т. -й. ларда ишлатиладиган вертикал чиғир*); денг. (*кема лангарларини тушириш ва чиқариш учун ишлатиладиган*) чиғир, шпиль

– مَلْوِىٌّ эшилган, ўралган, чайир қилинган; эгилган букилган; қингир -қийшиқ

لِيبْرَا *кўп.* لِيبْرَاتٌ фунт

لِيبرَالِىٌّ 1. либерализмга, либералга оид; 2. либерал

– لِيبرَالِيَّةٌ либерализм

(ليت) IV أَلاَتَ камайтирмоқ, қисқартирмоқ; ~ زَيْدًا حَقَّهُ Зайднинг ҳуқуқини чекламоқ

– لِيتٌ *кўп.* أَلْيَاتٌ бўйин атрофлари

– لَيْتَ *шунингдек.* ~ يَا ... бўлганда эди!, о, кошки!, кошки шундай бўлса!; يَا ~ الأَمْرَ وَقَفَ عِنْدَ هٰذَا الْحَدِّ о, шунинг ўзи бўлса кошкийди!; يَا ~ شِعْرِى о, кошки уни мен билган бўлсам!; ~ ـنِى كُنْتُ أَقْدِرُ о, қудратим етганда эди!; ~ وَلَعَلَّ ... ундоқ бўлса-бундоқ бўлса, ... (*баҳона қилган одам ҳақида*)

(ليتن) تَلَيْتَنَ католик (лотин) динини қабул қилмоқ

– لاَتِينٌ: الـ~ лотинлар (*Сурияда*)

لَيْثٌ *кўп.* لُيُوثٌ шер

لِيثْيُومٌ *кимё.* литий

لِيجْنِيتٌ лигнит (*паст навли қўнғир тошкўмир*)

لِيرَا, لِيرَةٌ *кўп* اتٌ ــــ лира (*пул бирлиги*); ~ إِسْتِرْلِينِيَّةٌ фунт-стерлинг; ~ إِنْكِلِيزِيَّةٌ инглиз фунти; ~ إِيطَالِيَّةٌ италян лираси; ~ سُورِيَّةٌ Сурия лираси; ~ لُبْنَانِيَّةٌ Ливан лираси

لَيْزَرٌ лазер; ~ أَشِعَّةُ лазер нурлари

لَيْسَ 1) йўқ (*бор эмас*); هُوَ ~ بِعَالِمٍ *ёки* هُوَ عَالِمًا у олим эмас; ~ بَيْنَ أَيْدِينَا ... бизда йўқ; لَسْتُ أَدْرِى мен билмайман; ~ يَدْرِى у билмайди; ... ~ مِنْ بَابِ الصُّدْفَةِ أَنْ ... шу нарса тасодиф эмаски, ...; ~ عَجِيبًا أَنْ ... шу нарса ажабланарли эмаски, ...; ~ لَهُ أَنْ ... مِنْ شَكٍّ أَنْ ... шунга ҳеч қандай шак-шубҳа йўқки, ...; ~ لَهُ أَنْ يَقُولَ унинг гапиришга ҳаққи йўқ, у гапирмаслиги керак; أَلَسْتَ مَعِى فِى أَنْ ... ...нинг эканлиги ҳақидаги фикримга қўшиласанми?; ~ فَحَسْبُ ... بَلْ ... *ёки* ~ ... إِنَّمَا ... *ёки* ... وَلٰكِنْ ... нафақат ..., балки ...; 2) ...дан бошқа, ...дан ташқари; جَاءَ جَمِيعُ النَّاسِ ~ عُمَرَ Умардан бошқа ҳамма келди; ◊ فَشَلٌ ~ بَعْدَهُ فَشَلٌ тўла муваффақиятсизлик; ~ إِلاَّ бошқача эмас, фақат шундай!

I لَيِسَ (а) لَيَسٌ мард, довюрак бўлмоқ; II لَيَّسَ сувамоқ (*девордаги тешикни*) ямамоқ, беркитмоқ

– أَلْيَسُ *мн.* لِيسَاءُ *кўп.* لِيسٌ мард, довюрак

– لِيسَانْسٌ лиценциат (*илмий унвон*); الـ~ فِى الْقَانُونِ қонуншунослик лиценциати; ظَفِرَ بِإِجَازَةِ الـ~ лиценциат унвонини олмоқ

لَيْش (لِأَىِّ+ شَىْءٍ) *халқ.* нима учун?

لِيطٌ табиий хусусият

– لِيطَةٌ *кўп.* لِيطٌ қамишнинг устки қавати

– لِيَاطٌ оҳак; сувоқ

(ليف) II لَيَّفَ ювмоқ, хурмо толаси билан артмоқ; V تَلَيَّفَ тола ҳосил қилмоқ

– تَلَيُّفٌ тола ҳосил бўлиш; ~ الْكَبِدِ *ёки* ~ فِى الْكَبِدِ *мед.* жигар циррози

– لِيفٌ *кўп* أَلْيَافٌ ўсимлик толаси; الـ~ الْهِنْدِىُّ жут, Ҳиндистон канопи (*тола берадиган ўсимлик*); الأَلْيَافُ الصِّنَاعِيَّةُ (الاِصْطِنَاعِيَّةُ) сунъий тола

– لِيفَةٌ *кўп* اتٌ ــــ тола; пай толаси; булут (*мочалка сифатида ишлатиладиган нарса*)

– لِيفِىٌّ толага оид; النَّبَاتَاتُ الـ~ ـةُ толали ўсимликлар

I. (ليق) لاَقَ (لِيق) (*u*) لِيَاقَةٌ 1) лойиқ бўлмоқ, ярашмоқ, мос, ярашган бўлмоқ; (*бирор н.* га) муносиб бўлмоқ (بـ); 2) сиёҳдонни хат ёзишга тайёрламоқ; II لَيَّقَ 1) замазка (*тешик-ёриқларни, тирқишларни беркитишда ишлатиладиган қотишма*) билан сувамоқ; 2) сиёҳдон ичига хом ипак толаси жойламоқ (*қар.* لِيقَةٌ); юмшатмоқ; IV أَلاَقَ = II 2)

– لاَئِقٌ 1) лойиқ; мос; ярашган; тўғри келадиган; غَيْرُ ~ нолойиқ, ярашмаган; أَخَذَ مَكَانًا ~ ـا муносиб ўрин эгалламоқ

– لاَئِقَةٌ 1) лойиқлик; мослик; ярашганлик; 2) яхши хусусият

– لِيَاقَةٌ 1) лойиқлик; мослик; ярашганлик; ўрни бўлишлик; одоб; عَدَمُ ~ нолойиқлик; мос эмаслик; яроқсизлик; ўрни бўлмаслик; مُخِلٌّ بِالـ~ одобни бузувчи; 2) яхши хусусият; қадр-қиммат; 3) *шунингдек.* ~ بَدَنِيَّةٌ *спорт.* форма, яхши ҳолат; نَاقِصُ الـ~ яхши ҳолатда эмас

– لَيَقَانٌ одоб, тартиб; лойиқлик, муносиблик

– لِيقَةٌ *кўп* لِيَقٌ 1) хом ипак (*уни сиёҳдон ичига солиб қўйилади*); 2) дераза замазкаси

– مَلِيقَةٌ ёзишга тайёрлаб қўйилган (*сиёҳдон ҳақида*)

لِيكَنٌ лишайник (*сув ўтлари билан ягона организм бўлиб яшайдиган замбуруғ*), мох

(ليل) III لَايَلَ бир кечага ижарага олмоқ

لَيْلٌ *мн.* لَيَالٍ أَلْيَالٌ ~ لَيْلَاءُ тим қоронғи тунлар; لَيْلَةٌ لَيْلَاءُ зулумот тун

– لَيْلٌ *кўп.* لَيَالٍ тун; оқшом; ~ـا *ёки* بِالـ~ тунда, кечаси; ~ نَهَارَ кечаси ва кундузи; أَلْيَلُ ~ тим қоронғи кеча, тун; لَيَالِي الْأُنْسِ وَ السَّمَرِ кечалар, кечки (оқшомдаги) суҳбатлар; الـ~ الْقُطْبِيُّ қутб тунлари; ◊ لَا أُوَافِقُ عَلَى هَذَا مَا اخْتَلَفَ الـ~ وَالنَّهَارُ мен ҳеч қачон бунга рози бўлмайман

– لَيْلَةٌ (бир) кеча, тун; (бир) оқшом; اللَّيْلَةَ бугун кечаси (тунда); لَيْلَتَئِذٍ ўша кечаси (тунда); ўша оқшомда; ~ خَيْرِيَّةٌ хайрия кечаси (оқшом); ~ ذَاتَ бир куни кечаси, кечаларнинг бирида; الـ~ اللَّيْلَاءُ тим қоронғи тун; ~ بَيْنَ وَضُحَاهَا жуда қисқа муддатда, қисқа муддат мобайнида; бирданига; أَلْفُ ~ وَلَيْلَةٌ "Минг бир кеча" (*бадиий асар номи*); ~ الْإِسْرَاءِ *ёки* ~ الْمِعْرَاجِ *дин.* меърож туни (*Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи васалламнинг меърожлари ҳақида – ражаб ойининг 27- туни*); ~ الْمَوْلِدِ النَّبَوِيِّ *дин.* Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи васалламнинг таваллуд топган тунлари (*рабиъул-аввал ойининг 12-туни*); ~ الْقَدْرِ *қур.* лайлатур-қадр (*рамазон ойининг 27-туни*); ~ حَمْرَاءُ қонли тун, Варфоломей кечаси; ◊ ~ بِنْتُ الـ фоҳиша (*сўзма-сўз: тун қизи*)

– لَيْلَى *ат.от,мн.* Лайло; كُلٌّ يُغَنِّي عَلَى لَيْلَاهُ *мтл.* ҳар ким ўз Лайлосини куйлайди, ҳар кимнинг ўз Лайлоси бор

– لَيْلِيٌّ тунги, кечки, оқшомги; ~ـَةٌ مَدْرَسَةٌ кечки мактаб; ~ النَّشَاطِ тунги, тундаги (*мас.* бойўғли, кўршапалак *ва б.* лар ҳақида)

لَيْلَاكٌ, لَيْلَاجٌ сирень (*гул*)

لَيْمٌ ўхшашлик (*бир одамнинг бошқа одамга*)

لِيمَانٌ[1] *кўп.* ~ اتٌ — қўлтиқ; гаван, порт

لِيمَانٌ[2] = لُومَانٌ

لِيمُورٌ *зоол.* лемур. (*ярим маймун*)

لَيْمُونٌ *жам.* лимон; الـ~ الْحُلْوُ ширин лимонлар; الـ~ الْحَامِضُ *ёки* الـ~ الْمَالِحُ шўр лимонлар; الـ~ الْهِنْدِيُّ *бот.* грейпфрут (*апельсинсимон мевали дарахт ва унинг меваси*); ~ عَصِيرُ الـ лимон шарбати; ~ شَرَابُ الـ лимонад; ~ حَامِضُ الـ лимон кислотаси

– لَيْمُونَادَةٌ лимонад

– لَيْمُونِيٌّ лимонли, лимонга оид, лимонранг

(لين) (*u*) لَانَ لِيَانٌ, لِينٌ юмшоқ, нозик бўлмоқ, юмшоқ, пластик, эгилиб-букилувчан бўлмоқ; لَا يَلِينُ букилмас, букилмайдиган; ~ـتْ لَهُ قَنَاةٌ унинг иродаси букилди; ~ـتْ قَنَاتُهُ у юмшади, эн берди; مَا ~ـتْ قَنَاتُهُ у шижоатини йўқотмади; II لَيَّنَ юмшатмоқ, мулойим қилмоқ; ~ الْبَطْنَ қоринни бўшатмоқ; III لَايَنَ (*к. ға.*) дўстона, меҳрибонлик билан муносабатда бўлмоқ, мурожаат қилмоқ; IV أَلَانَ ва أَلْيَنَ юмшатмоқ, мулойимлаштирмоқ; V تَلَيَّنَ юмшамоқ, мулойимлашмоқ; X اسْتَلَانَ 1) мулойим, юмшоқ қўлишга эришмоқ; 2) юмшоқ, мулойим деб ҳисобламоқ; юмшамоқ, мулойимлашмоқ

– تَلَيُّنٌ мулойимлашиш, юмшаш; ~ الدِّمَاغِ *мед.* миянинг эриши

– لَيِّنٌ 1) юмшоқ, мулойим, нозик; ~ هُبُوطٌ юмшоқ қўниш (*космик кема ҳақида*); 2) эгилиб-букилувчан; ишловга келадиган; ~ الْقِنَاةِ *ёки* ~ الْعَرِيكَةِ гапга унайдиган, кўнадиган, юмшоқ феълли, кўнгилчан

– لِينٌ 1) бўшанглик, мулойимлик; юмшоқ кўнгиллилик, кўнадиган, унайдиган бўлмоқлик; ~ الْعِظَامِ суякларнинг юмшаб қолиши; остеомаляция; ~ الْجَانِبِ ройишлилик, кўнгилчанлик, гапга кўнадиган бўлишлик; 2) бўшаниш (*қорин ҳақида*); حُرُوفُ الـ~ *грам.* ا, و, ى ҳарфлари; أَصْوَاتُ الـ~ *грам.* أَصْوَاتُ الـ~ الطَّوِيلَةُ (الْقَصِيرَةُ) унли (*товуш*) лар, чўзиқ (*қисқа*) унли (товуш) лар

– لَيِّنَاتٌ *тех.* (*мослаб турадиган*) қистирма (*икки нарса орасига қистириб қўйилган нарса, прокладка*)

– لَيِّنَةٌ *кўп.* ~ اتٌ — юмшоқ болиш, ёстиқ

– لِينَةٌ[1] хурмо навларидан бири

– لِينَةٌ[2] мулойимлик, юмшоқлик, кўнгилчанлик

– لُيُونَةٌ мулойимлик, юмшоқлик

– مُلَايَنَةٌ мулойим мурожаат, муносабат

– مُلَيِّنٌ 1) юмшатувчи, мулойимлаштирувчи; 2) бўшатувчи

– مُلَيِّنَاتٌ *кўп.* ич сурадиган, ич бўшаштирадиган дорилар

لِينِينِيٌّ ленинча; الـ~ـيَّةُ ленинизм; الـ~ـيَّةُ الْمَارْكْسِيَّةُ марксизм-ленинизм

لِيَاءٌ нўхот шаклидаги тиниқ оқ рангли сабзавот (*Ҳижозда ўсади*)

لية *қар.* لوى

I (ليه) لَاهَ (*u*) لَيْهٌ 1) яширинмоқ, ниқобланмоқ, ниқобга кирмоқ; 2) баланд бўлмоқ, кўтарилмоқ

لِيهْ *халқ.* нима учун?

م (ميم) мим (*араб алифбосининг йигирма тўртинчи ҳарфи. абжадда - 40*)

م 1) *қисқ.* سَنَةٌ مِيلَادِيَّةٌ милодий йил; 2) *қисқ.* مَلِّيمٌ миллим (*Миср фунтининг 1/1000 қисмига тенг чақа танга*); 3) *қисқ.* مُحَرَّمٌ муҳаррам (*ой номи*); 4) *қисқ.* تَمَّ (*китоб*) тугади; 5) ب م *қисқ.* بَعْدَ الْمِيلَادِ бизнинг эрамиз; 6) ق م *қисқ.* قَبْلَ الْمِيلَادِ эрамиздан илгари; 7) م أ خ *қисқ.* مُرَاسِلُ الْأَهْرَامِ الْخَاصُّ "Ал-Аҳром" газетасининг махсус мухбири; 8) م/م *қисқ.* مِيلِيمِتْرٌ миллиметр

مَ (مَا) нима?; لِمَ؟ нима учун?; بِمَ؟ = بِمَا؟; فِيمَ؟ нимада?; إِلَامَ؟ = إِلَى مَا؟; حَتَّامَ؟ = حَتَّى مَا؟; عَلَامَ؟ = عَلَى مَا؟

مَا 1) нима? مَاذَا؟ нима ахир?; مَاذَا جَرَى؟ нима бўлди?, нима воқеа юз берди?; مَالَكَ؟ а) сенга нима бўлди? б) сенинг нима ишинг бор?; وَ أَنَا مَا لِي؟ бунинг менга нима дахли (алоқаси) бор?; менинг нима ишим бор?; مَا لَكَ زَعْلَانُ؟ нега (сен) бунчалик жаҳлланасан?; مَا تَفْعَلُ؟ сен нима қиляпсан?; مَاذَا تَكُونُ أَنْتَ ... لَوْ يَكُونُ агар ... бўлганда, нима бўларди?; مَا لَكَ وَلِهَذَا مِنْ هَذِهِ الْمَرْأَةِ؟ сен бу аёлнинг кими бўласан?; مَا لَكَ وَالرَّجُلِ؟ бу одам билан нима ишинг бор?; مَا الْخَبَرُ؟ нима гап?, қандай янгиликлар бор?; مَا الْعَمَلُ؟ нима қилиш керак?; مَا أَجْمَلَهَا! у (аёл) қандай гўзал!; مَا أَجْمَلَ الصَّبَاحَ! тонг қандай гўзал!; مَا أَسْرَعَ مَا مَاتَ! у қандай тез ўлди-я!; لِمَا (ذَا)؟ нима учун?; 2) бу, шуки, ...; қайсики; وَصَفَ مَا حَدَثَ у бўлиб ўтган воқеаларни баён қилди (*сўзма-сўз:* нима содир бўлган бўлса, ўшани баён қилди); مَا لَهُ وَ مَا عَلَيْهِ *кар.* وَرَائِيٌّ; مَا وَرَائِيٌّ ҳуқуқ ва бурчлар; مَا يَأْتِي ва шу кабилар ва ҳоказо; وَ مَا شَاكَلَ ذَلِكَ қуйида келтирилади (баён қилинади, айтилади); مَا شَاءَ اللهُ! ғоят соз! жуда яхши! (*сўзма-сўз:* Оллоҳ хоҳлагани бўлади!); عَلَى مَا يُقَالُ айтишларича, одамлар айтганидек; عَالَمُ مَا بَعْدَ الْحَرْبِ урушдан кейинги дунё; بِمَا أَنَّ ... ...ганлиги сабабли, ...га кўра; ...гани учун, шунинг учун; لِمَا ... ...ганлиги учун, ... сабабли; 3) ...ган вақтда; ...ган жойда; يَوْمَ مَا رَأَيْتُهُ мен уни кўрган кунда; مَطْرَحَ مَا لَقِيتُهُ мен уни учратган жой; 4) -ма (*бўлишсизлик юкламаси*); مَا قَرَأَ у ўқимади; إِلَّا ... مَا фақат ... ; مَا هِيَ إِلَّا لَحْظَةٌ حَتَّى رَأَيْتُهَا орадан фақат бир дақиқа ўтди-ю, мен у (аёл)ни кўрдим; وَ مَا هِيَ إِلَّا أَنْ ذَهَبَ у ўша ондаёқ кетди; مَا إِنْ ... حَتَّى ... إِنِ اقْتَرَبَ مِنْهَا حَتَّى ذَاتَ ... у (аёл)га яқинлашиши биланоқ, у (аёл) дедики, ...; وَ مَا كَانَ لَهُ أَنْ ... унга ...дан бошқа чора қолмаган эди; وَ مَا لَنَا ... نَذْهَبُ بَعِيدًا ...учун узоққа боришимизнинг ҳожати йўқ; 5) эмас, йўқ, ...мас; مَا هُوَ بِعَدُوٍّ ёки وَ مَا هُوَ عَدُوًّا у душман эмас; وَ مَا فِي رَيْبٍ فِي أَنَّ ... эканлигига ҳеч қандай шубҳа йўқ; مَا مِنْ أَحَدٍ فَسَّرَ لَنَا ... бизга тушунтириб берадиган ҳеч ким йўқ; مَا عَلَيْهِ شَيْءٌ! *глк.* майли!, бўлаверади!, ҳеч қиси йўқ!; أَثَارَ هَذَا ضَجَّةً مَا بَعْدَهَا ضَجَّةٌ бу шундай шов-шув келтириб чиқардики, уни хаёлга келтириш ҳам мумкин эмас; 6) қандайдир, аллақандай; كِتَابٌ مَا аллақандай (қандайдир) китоб; مَهْمَا ... нима бўлганда ҳам, қандай бўлганда ҳам; حَيْثُمَا ... бўлган жойда, қаерда бўлса (бўлганда) ҳам, қаерда бўлмасин; إِلَى حَدٍّ مَا лоақал бир қадар; 7) ҳозирча, то; مَا دُمْتُ حَيًّا ... ҳозирча (то) тирик эканман, то мен ҳаёт эканман; لَا أُوَافِقُ عَلَى هَذَا مَا اخْتَلَفَ اللَّيْلُ وَ النَّهَارُ *маж.* мен бунга ҳеч қачон рози бўлмайман, мен бу билан ҳеч қачон келиша олмайман; مَا لَمْ ...магунча, ...маса; 8) ...микин; إِنَّمَا لَا تَدْرِي مَاذَا كَانَ يَفْهَمُهَا ... مَا إِذَا у (аёл) ўзини у тушунармиканлигини билмасди; ◊ مَا عَدَا бундан ташқари, буни ҳисобга олмай; كَمَا шунингдек, ...ни ҳам; ...га ўхшаб, ... сингари; قَلَّمَا камдан-кам, кам ҳолларда; طَالَمَا узоқ вақт давомида; رُبَّمَا ... эҳтимолки, ..., балки шундайдирки, ...; مَا

جَرَيَاتٌ саргузашт, можаро, воқеа, ҳодиса, (воқеаларнинг) бориши, жараёни; مَا بَيْنَ а) остона, бирор нарсанинг арафаси; б) сарой аъёнлари; الْمَابَيْنُ (*султон*) саройи

مَاجِسْتِرٌ، مَاجِسْتِيرٌ магистр (*илмий даража*)

مَا جُورٌ *кўп* مَوَاجِيرُ тувак, сопол коса; ~ الْعَجِينِ хамир қорадиган катта идиш, тоғора, хамиртоғора

مَاخُورٌ، مَاخُورَةٌ кўп مَوَاخِيرُ фоҳишахона

مَادَامٌ *кўп.* ـاتٌ — мадам (хоним)

مَادَا بُولَانٌ мадаполам, оқ сурп

مَارٌ авлиё

مَارِسٌ март (*ой номи*)

مَارِسٌ ўйин номи

مَارْشَالٌ *кўп.* ـــ اتٌ маршал

– مَارْشَالِيٌّ маршалга оид

– مَارْشَالِيَّةٌ маршаллик унвони, маршаллик

مَارْكْسِيٌّ 1. марксистик, Марксга оид; الـــــيَّةُ *ёки* الْمَذْهَبُ الـــــيُّ марксистик таълимот, марксизм; 2. марксист, марксизм тарафдори

مَارْكَةٌ *кўп.* ـــ اتٌ 1) марка, белги; مُسَجَّلَةٌ ~ белгилаб қўйилган савдо маркаси; 2) марка (*пул бирлиги*); 3) фишка (*ўйинларда*)

مَارُونِيٌّ *кўп.* مَوَارِنَةٌ маронит

مَارِينَةٌ *кўп.* ـــ اتٌ = مُورِينَةٌ

مَارِينُو: أَغْنَامُ الـــــ меринос зотли қўйлар

مَازَّةٌ *халқ.* газак (*сол.* مَزَّةٌ)

مَازُوتٌ мазут

مَازُورٌ *зоол.* кўктўрғоқ (*қуш*), жиблажибон

مَاسٌ олмос; أَسْوَدُ ~ карбокадо (*техникада ишлатиладиган олмос нави*); كَاذِبٌ ~ сунъий олмос

مَاسَةٌ *кўп.* ـــ اتٌ олмос парчаси; الْقَمَرَاتِيُّ ~ ойнасоз олмоси

– مَاسِيٌّ олмосга оид; قِلَادَةٌ ~ ـــةٌ олмос шодаси; ◊ الْعِيدُ الـــــيُّ олмос тўй (*никоҳнинг 75 йиллигига бағишланган тўй*)

مَاسُورَةٌ *кўп.* مَوَاسِيرُ 1) қувур, трубка; 2) ствол

مَاسُونٌ *жам.* масонлар (*XVIII асрда Оврупода пайдо бўлган диний-фалсафий оқим вакиллари*)

– مَاسُونِيٌّ 1. масонликка оид; الْمَحْفِلُ الـــــيُّ масон маҳфили (*ложаси*); 2. масон

– مَاسُونِيَّةٌ: الـــــيَّةُ масонлик

مَاشٌ *бот.* мош

مَاشَالَةٌ, مَاشُولَةٌ қозиқ, сепоя ўрнатадиган, чуқур кавлайдиган машина

مَاشْكٌ *халқ.* مَاشَه *кўп.* مَوَاشِكُ омбир

مَاعُونٌ *қар.* معن

مَاغْنِيسْيُومٌ = مَغْنِيزِيُومٌ

مَاكِنَةٌ *кўп.* ـــ اتٌ машина

مَاكِيَاجٌ макияж, грим

مَاكِيتٌ макет (*бирор нарсанинг кичик нусхаси*)

مَاكِينَةٌ *кўп* ـــ اتٌ машина, аппарат; الْخِيَاطَةُ ~ тикув машинаси; قِسْمُ الْمَاكِينَاتِ машина бўлими

مَاكِيرٌ гримчи

مَالِحٌ *қар.* ملح

مَالِنْخُولِيَا, مَالِيخُولِيَا меланхолия

مَامَا она; بَابَا وَ ~ ота ва она

مَامُوثٌ мамонт

مَانَا *ат. от, мн* Мона

مَانْجُو, مَانْجَةٌ *бот* манго (*мевали ўсимлик*)

مَانْشِيتٌ *кўп.* ـــ اتٌ катта ҳарфли сарлавҳа; مَانْشِيتَاتُ الصُّحُفِ газеталардаги мақолалар сарлавҳаси; مِنَ الـــــ إِلَى الْقَفْلَةِ *маж.* бошдан охиригача, илидан игнасигача

مَانْجَةٌ *қар* مَانْجُو = مَانْغُو

مَانِكَانٌ *кўп.* ـــ اتٌ манекен; манекенчи эркак, манекенчи аёл

مَانُولِيَا *бот* Магнолия (*йирик хушбўй гулли доим яшил дарахт ёки бута*)

مَانَوِيَّةٌ монийлик, монехеизм

مَانِيزِيَا магнезия (*магнийнинг яшил порошоги*)

مَانِيزِيُومٌ магний

مَانِيفَاتُورَةٌ мануфактура, мануфактура моллари, газламалар

مَانِيفِسْتُو *кўп.* مَانِيفِسْتَاتٌ манифест, декларация

مَانِكَانٌ = ـــ اتٌ مَانِيكَانٌ *кўп.*

مَاهِيَّةٌ моҳият, табиат, характер

مَاهِيَّةٌ *кўп.* مَهَايَا, ـــ اتٌ ойлик, мояна, ойлик иш ҳақи

مَاوِيٌّ (مَا *сўзидан, нисбий сифат*); قَصِيدَةٌ ~ ـــةٌ қофияси مَا дан иборат бўлган қасида ёки шеър

مَا يِسْتَرَةٌ *денг.* грот-мачта

مَايُو май (*ой номи*)

مَايُوهٌ *кўп.* ـــ اتٌ 1) майка; 2) аёлларнинг чўмилиш кийими

مَغْنِيسِيَا *кимё.* магнезия, магний тузи

مَغْنِيسِيُومٌ *кимё.* магний

مَاكِيَاجٌ = مِكْيَاجٌ

ماء *қар.* مود

I مَاءَ (у) مُوَاءٌ миёвламоқ

مَأْتَمٌ *кўп.* مَآتِمُ 1) мотам маросими; لَيَالِي الـــــ ўлганга бағишланган хотира кечаси; 2) дафн маросими

I مَأَقَ (а) مَأْقٌ йиғламоқ, кўз ёши тўкмоқ; IV أَمْأَقَ нафас ололмай қолмоқ (*қаттиқ йиғлаганда*), томоғига бирор нарса тиқилмоқ (*йиғининг зўридан*)

– مَأْقٌ *кўп.* آمَاقٌ, مَآقٌ кўзнинг чет бурчаги

– مَأْقَةٌ йиғи, кўз ёши қилиш

– مَأْقٌ = مُوقٌ

– مُؤْقٌ *кўп.* أَمْآقٌ, آمَاقٌ: الْعَيْنِ ~ кўзнинг бурун томонидаги чеккаси

– مَئِقٌ йиғлоқи

مَأْمَأَ маъррамоқ, бағрамоқ

– مَأْمَأَةٌ маъраш, баъраш

I مَأَنَ (а) مَأْنٌ озиқ-овқат билан таъминламоқ

– مَأْنَةٌ кўп ـاتٌ — киндик

– مَؤُونَةٌ озиқ-овқат, еб-ичиладиган нарсалар; таъминот; ◊ ~ كَفَاهُ شَيْءٍ кимнидир ишдан (бирор н қилишдан) қутқазмоқ; ~ تَكَلَّفَ الْمُتَوَسِّطَ لَهُ عِنْدَ... ...лар орасида бўлиш билан ўз устига олмоқ

(مَأَى) IV أَمْأَى 1) миқдори юзта бўлмоқ, юз миқдорга эга бўлмоқ; 2) миқдорини юзтага етказмоқ

– مِائَةٌ ёки مِئَةٌ кўп. مِئَاتٌ, مِئُونَ юз (рақам); ~ان ик.с. икки юз; بِالْأُلُوفِ وَالْمِئِينَ минглаб ва юзлаб; خَمْسُمِئَةٍ беш юз; الـ~ юзинчи; فِي الـ~ фоиз, процент; عَشَرَةٌ فِي الـ~ ўн фоиз (процент); بِالـ~ ~ юз фоиз (процент), ҳаммаси, барчаси; دَفَعَ دُيُونَهُ عَلَى أَسَاسِ ~ بِالـ~ қарзларни тўла (юз фоиз) тўламоқ (узмоқ); هُوَ رَجُلٌ ~ بِالـ~ عَسْكَرِيٌّ у ҳақиқий ҳарбий киши (сўзма-сўз: у юз фоиз ҳарбий киши)

– مِئَنَّةٌ белги, ишора, аломат

– مِئَوِيٌّ 1) юзинчи; الْعِيدُ الـ~ юз йиллик байрам, юбилей; 2) юз фоизли; النِّسْبَةُ الـ~ـة фоиз (процент) нисбати

– مِئَوِيَّةٌ юз йиллик, аср

– مِئِينِيٌّ 1) юз қисм (бўлак) дан иборат; 2) юз баробар; ◊ الْمِقْيَاسُ الـ~ Цельсий термометри

مَتَّ I (а/у) مَتٌّ 1) қариндош-уруғчилик билан боғланган бўлмоқ; (к. биландир) никоҳдан ўтиб, (к. биландир) қариндош бўлмоқ (إِلَى); 2) (к. биландир) алоқада бўлмоқ (إِلَى) (к. ёки н. биландир) муносабатда бўлмоқ (إِلَى); (بصلة) لَا تَمُتُّ إِلَيْهِ بِسَبَبٍ у (аёл) нинг у билан ҳеч қандай муносабати йўқ

– مَاتَّةٌ кўп. مَوَاتٌّ қариндошлик, қариндошлик муносабати

مَتَحَ I (а) مَتْحٌ олмоқ (сувни, билимни ва ҳ. к.)

مِتْرٌ, مِتْرٌ кўп. أَمْتَارٌ метр

– مِتْرِيٌّ метрга оид, метрик; الطَّرِيقَةُ الـ~ـة ёки النِّظَامُ الـ~ метрик система

مِتْرُو метро, метрополитен (ерости т.-й)

مِتْرُوبُولٌ метрополия (мустамлакаларга эга бўлган давлат)

مِتْرُوبُولِيت митрополит (епископларнинг олий унвони ва шу унвон эгаси)

مِتْرِيُولُوجِيَا метеорология (об-ҳаво ва б. фазовий ҳодисалар ҳақидаги илм)

– مِتْرِيُولُوجِيٌّ 1. метеорологияга оид, метеорологик; 2) метеоролог

(متع) مَتَعَ I (а) مَتْعٌ (н. нидир) олиб кетмоқ (بِ); (н. нидир) олиб қочмоқ (بِ); مَتَعَ (а) مُتُوعٌ 1) куннинг ёйилган пайти, куннинг қоқ ўртаси бўлмоқ; 2) узун бўлмоқ; 3) (н. дандир) фойда кўрмоқ, фойдаланмоқ, манфаат кўрмоқ (بِ); II مَتَّعَ 1) (н. дандир) фойдалантирмоқ, роҳатлантирмоқ (بِ); 2) (н. дандир) ҳузур қилдирмоқ (بِ); 3) (н. биландир) мукофотламоқ, тақдирламоқ (بِ); 4) чўзмоқ, узайтирмоқ; ~ـهُ اللهُ! Оллоҳ унинг умрини узун қилсин! (узайтирсин!); IV أَمْتَعَ 1) роҳат (ҳузур) бағишламоқ; ~ نَفْسَهُ (н. биландир) ўзини роҳатлантирмоқ (بِ); 2) қизиқтирмоқ; V تَمَتَّعَ (н. дандир) роҳатланмоқ, фойдаланмоқ (بِ); ~ بِجَمِيعِ حُقُوقِهِ ҳамма ҳуқуқлардан фойдаланмоқ; X اِسْتَمْتَعَ (н. дандир) фойдаланмоққа ҳаракат қилмоқ (بِ) (н. дандир) фойдаланмоқ, лаззатланмоқ (بِ)

– اِسْتِمْتَاعٌ роҳат, лаззат; بـ~ лаззатланиб, роҳатланиб, роҳат қилиб

– تَمَتُّعٌ 1) роҳат, лаззат; 2) фойдаланиш ҳуқуқи; лицензия, патент

– مَاتِعٌ 1) узун, чўзиқ; 2) қизиқ, ажойиб; юксак, олий даражадаги, энг яхши

– مَتَاعٌ[1] 1) фойдаланиш; 2) ишлатиш; 3) роҳат, лаззат; лаззат берувчи нарса; 4) фойда, манфаат, наф

– مَتَاعٌ[2] кўп. أَمْتِعَةٌ 1) нарса, предмет; 2) юк; товар, мол; أَمْتِعَةُ الْمُسَافِرِ багаж, юк; 3) халк. кўп. مَتَاعٌ = مَتُوعٌ; بِتَاعٌ; كِتَابُ ~ـهُ унга қарашли китоб, унинг китоби; ◊ ~ الْبَيْتِ уй шароити, тартиби; ~ الدُّنْيَا дунё фароғатлари; سَقْطُ الـ~ эски-туски нарсалар, суприндилар

– مُتْعَةٌ кўп. مُتَعٌ 1 роҳат (лаззат) берувчи нарса; ~ شَهِيَّةٌ иштаҳани қўзғатадиган таом бўлаги, лаззатли бўлак (луқма); 2) лаззат, роҳат; مِنْ بَابِ الـ~ лаззат олиш ниятида; مُتَعُ الْحَيَاةِ ҳаёт шодликлари, гўзалликлари; لَا تُدَانِيهَا ~ وَجَدَ فِيهِ ~ бирор нарсадан катта лаззат (роҳат) топмоқ; ◊ ~ زَوَاجُ الـ~ юр. шар. муваққат никоҳ; الْمَرْأَةُ ~ ёки الطَّلَاقِ ~ талоқ қилинган аёлга бериладиган совға

– مُمْتِعٌ роҳат (лаззат) берувчи; ажойиб, қизиқ

مَتْكٌ бот. чангдон (ўсимликдаги)

– مُتْكٌ лимонлар оиласига кирувчи дарахт; 2) шу дарахтнинг меваси (ёки أُتْرُنْجٌ أُتْرُجٌ деб ҳам аталади)

مَتُنَ I (у) مَتَانَةٌ матонатли, чидамли бўлмоқ, кучли, салобатли бўлмоқ; II مَتَّنَ матонатли (кучли, чидамли, салобатли) қилмоқ; 2) спорт. (к. гадир) олдиндан жанда (фора) бериб қўймоқ (لِـ)

– تَمْتِينٌ 1) мустаҳкамлаш, маҳкамлаш, бирлаштириш, кучларни бирлаштириш; أَوَاصِرِ الْمَوَدَّةِ ~ дўстлик алоқаларини мустаҳкамлаш; 2) спорт. олдиндан жанда (фора) бериб қўйиш, гандикап

– مَتَانَةٌ матонат, мустаҳкамлик, маҳкамлик, чидамлилик, салобатлилик

– مَتْنٌ[1] мз. мн. кўп. مِتَانٌ, مُتُونٌ 1) орқа, уча (белдан елкагача

бўлган қисм); 2) матн, текст; اللُّغَة ~ лексика; الطَّرِيق ~ йўлнинг юриш қисми, қопламаси; السَّفِينَة ~ палуба (*кемада*); مَنْظُومَاتُ الـ~ борт тизимлари (системалари); عَلَى ~ الطَّائِرَة самолёт (тайёра) бортида, самолётда; مَتْنَا الظَّهْر умуртқа поғонасини икки томондан ўраб турган мускул, дандана

مَتْنٌ[2] ,مَتِينٌ мустаҳкам, чидамли, салобатли

مُتُوسِكْلٌ *кўп.* ~اتٌ — мотоцикл

مَتَّى *ат. от. мз.* Матфей, Матвей

مَتَى[1] қачон?, қайси вақтда?, қай вақтда?; إِلَى ~؟ қачонгача?; қайси вақтгача

مَتَى[2] (*предлог*) ўртасида, орасида; وَضَعْتُهُ ~ كُمِّي уни енгимнинг ичига тиқдим

مَثَاثٌ лаб бўёғи, помада

I مَثَلَ (у) مُثُولٌ 1) намоён бўлмоқ, кўринмоқ, бўлмоқ, (*к. нингдир олдига*) турмоқ (أَمَامَ *ёки* تُجَاهَ); بِحَضْرَتِهِ ~ кимнингдир олдига келмоқ; بَيْنَ يَدَيْهِ ~ *маж.* бирор ким рўпарасида пайдо бўлмоқ (турмоқ); 2) (*кўзга*) кўринмоқ; 3) ўхшамоқ, ўхшаш бўлмоқ; 4) (*к. нидир*) майиб қилмоқ (بِ); 5) ясамоқ (*ҳайкал ҳақида*); مَثَلَ (у) مَثْلٌ (*к. нидир*) жазоламоқ, (*к. гадир*) жазо бермоқ (بِ); بِالْقَتِيلِ ~ қотилни жазоламоқ; II مَثَّلَ 1) тасвирламоқ, намойиш қилмоқ; 2) вакили бўлмоқ (*мас., давлатнинг*); 3) роль бажармоқ, ўйнамоқ; 4) намойиш қилмоқ, кўрсатмоқ (*мас. намуналарни*); (*н. нидир к. гадир*) мисол қилиб келтирмоқ (لِ, بِ); 5) (*н. нидир н. гадир*) ўхшатмоқ, қиёсламоқ (بِ); 6) (*н. нидир н. биландир*) солиштирмоқ (بِ); 7) мужассамлаштирмоқ; التِّمْثَالَ ~ тасвирини (*тошда*) ясамоқ; 8) (*н. нидир*) майиб, мажруҳ қилмоқ (فِي, بِ); بِجُثَّةٍ ~ ўлдирилган одам жасадини таҳқирламоқ; 9) ўзлаштирмоқ, сингдирмоқ; الطَّعَامَ ~ таомни (овқатни) ҳазм қилмоқ; III مَاثَلَ 1) (*н. гадир*) ўхшатмоқ (بِ); 2) (*к. гадир, н. гадир*) солиштирмоқ (بِ) 3) (*к. дандир*) ўрнак олмоқ, (*к. гадир*) тақлид қилмоқ; 4) ўхшамоқ, ўхшалмоқ; IV أَمْثَلَ 1) ўрнак қилиб кўрсатмоқ; 2) намуна сифатида намойиш қилмоқ; V تَمَثَّلَ 1) тасаввур қилмоқ, хаёл қилмоқ; 2) (*н. нидир*) ўзига ўрнак қилиб олмоқ (بِ), (*к. гадир*) тақлид қилмоқ (بِ); (*н. нидир*) ўрнак, мисол сифатида келтирмоқ (بِ); 3) кўзга ташланмоқ, ўзини таништирмоқ, бўлмоқ; ~ أَمَامَ عَيْنَيْهِ кўзга ташланмоқ, кўз олдида пайдо бўлмоқ; بَيْنَ يَدَيْهِ ~ *маж.* бирор киши олдида пайдо бўлмоқ; 4) (*к. нингдир қаршисида*) қандайдир киши қиёфасида кўринмоқ (لِـ); тажассумланмоқ; 5) (*к. нингдир томонидан, мас, комиссияга*) тақдим этилмоқ (بِ) 6) аралашиб кетмоқ, ўзлашиб кетмоқ; VI تَمَاثَلَ 1) бир-бирига ўхшамоқ, ўхшаш бўлмоқ, бир хил бўлмоқ, симметрик бўлмоқ; 2) бир хил, бир хил кўринишда бўлмоқ; 3) (*н. дандир*) тузалмоқ, фориғ бўлмоқ (مِنْ); 4) етилмоқ, пишиб етилмоқ; VIII اِمْتَثَلَ 1) бўйсунмоқ; أَمْرَهُ ~ кимнингдир буйруғига бўйсунмоқ; 2) ўрнак деб билмоқ, тақлид қилмоқ; X اِسْتَمْثَلَ (*н. нидир*) ўрнак, мисол қилиб келтирмоқ (بِ)

— اِمْتِثَالٌ бўйсуниш, итоат қилиш; عَدَمُ ~ бўйсунмаслик, итоат қилмаслик

— أَمْثَلُ *мн.* مُثْلَى *кўп.* أَمَاثِلُ энг ҳурматли, эътиборли; юксак, аъло даражадаги; идеал; ўрнак олса арзийдиган; ذَلِكَ ~ ... бунинг энг яхши мисоли ...дир; أَمَاثِلُ الْقَوْمِ энг яхши, ўрнак олса арзийдиган одамлар; الْغَايَةُ الْمُثْلَى идеал, юксак орзу

— أُمْثُولَةٌ *кўп.* ~اتٌ, أَمَاثِيلُ — сабоқ, насиҳат, панд

— تَمَاثُلٌ 1) ўхшашлик, бир хиллилик; 2) симметрия; مَرْكَزُ الـ~ симметрия маркази; 3) (*н. дандир*) фориғ бўлиш, тузалиш (مِنْ); 4) *грам.* ассимиляция (*бир товушнинга иккинчи товушга ўхшаб талаффуз этилиши*); الـ~ الاِتِّبَاعِيُّ прогрессив ассимиляция; الـ~ التَّخَلُّفِيُّ регрессив ассимиляция

— تِمْثَالٌ *кўп.* تَمَاثِيلُ 1) ҳайкал, монумент; نِصْفِيٌّ ~ бюст (*кўкракдан юқори қисм тасвирланиб ишланган ҳайкал*); مِنَ ~ الشَّمْعِ шамдан (мумдан) ишланган ҳайкал; 2) манекен

— تَمَثُّلٌ ассимиляция, ўзлаштириш, ҳазм қилиш; الطَّعَامِ ~ овқатни ҳазм қилиш; الْمَعَارِفِ ~ билимларни ўзлаштириш

— تَمْثِيلٌ 1) тамоша, ўйин; دَارُ الـ~ театр; الـ~ الإِيمَائِيُّ *ёки* الـ~ الصَّامِتُ *ёки* الـ~ الْحَرَكَاتِيُّ пантомима; 2) ваколатхона; عَلَى قَاعِدَةِ الـ~ النِّسْبِيِّ тенг ваколатлилик асосида; نَفَقَاتُ الـ~ *дип.* ваколатхона сарф-харажатлари; 3) ассимиляция, ўзлаштириш

— تَمْثِيلِيٌّ 1) театрга оид; 2) вакилларга (вакилликка) оид

— تَمْثِيلِيَّةٌ *кўп.* ~اتٌ — тамоша, пьеса; الـ~ الْغِنَائِيَّةُ опера; التَّمْثِيلِيَّاتُ الدِّينِيَّةُ мистериялар (*диний мазмундаги театр тамошалари*)

— مَاثِلٌ (*к. нингдир, н. нингдир*) олдида турган

— مَاثِلَةٌ қандил

— مُتَمَاثِلٌ ўхшаш, ўхшайдиган; مُذَكِّرَاتٌ ~ـةٌ *дип.* ўхшаш (бир хил) ноталар

— مَثَّالٌ ҳайкалтарош

— مِثَالٌ *кўп.* أَمْثِلَةٌ, مُثُلٌ 1) мисол; عَلَى سَبِيلِ الـ~ мисол учун, мисол тариқасида; نَادِرُ الـ~ мисли кам, нодир, камёб; أَوْرَدَ ~اً عَلَى ... мисол келтирмоқ; 2) ўхшашлик; الْمُثُلُ الْعُلْيَا идеаллар, олий орзулар; عَلَى ~ـهِ бирор нарсага ўхшаган; 3) модель, намуна; 4) кўрпа, тўшак

— مَثَالَةٌ[1] обрў-эътибор, қадр-қиймат; устунлик, ортиқлик

— مَثَالَةٌ[2] *кўп.* ~اتٌ — сабоқ, дарс

– مِثَالِيٌّ 1. 1) идеал, намунавий; الْمَذْهَبُ الْـ~ الْمَنْهَجُ الْـ~ *ёки* идеал метод (йўл, услуб); 2) идеалистик; 2. идеалист

– مِثَالِيَّةٌ 1) идеаллилик; 2) идеализм

– مَثَلٌ *кўп.* أَمْثَالٌ, مُثُلٌ 1) ўрнак, намуна; ا~ масалан; ا~ (قَدَّمَ) سَاقَ (*к. гадир*) мисол келтирмоқ, кўрсатмоқ (إِلى); الْمَثَلُ الْأَعْلَى *кўп.* الْمُثُلُ الْعُلْيَا 1) идеал; 2) ўхшашлик; ... الْإِنْسَانَ الَّذِى ... كَـ~ ـهُ ~ у ...ган одамга ўхшайди; 3) мақол, матал; عَلَى رَأْيِ الْـ~ мақолда айтилгандек, мақолда келтирилганидек; 4) масал, ҳикоят; سِفْرُ الْأَمْثَالِ *библ.* Ҳикоятлар китоби; 5) белги, сифат; الشَّيْءِ ~ нарсанинг сифати

– مِثْلٌ *кўп.* أَمْثَالٌ 1. ...га ўхшаш, ...дай, каби, сингари, ўхшаш; وَأَمْثَالُهُ ва шунга ўхшашлар; ـهُ ~ ـهُ *ёки* كَـ~ ـهُ унга ўхшаш, у сингари; ~ ـهُ у сингари, у каби; كُلِّ رَجُلٍ آخَرَ ~ ـهُ у ҳам худди бошқа ҳамма сингаридир; مَا ~ ...га ўхшаган, ...лар каби; فِي ~ هَذِهِ الْأَحْوَالِ бунга ўхшаш ҳолатларда; بِالْـ~ ўшандай; ўша даражада; مَبْدَأُ مُعَامَلَةِ بِالْـ~ ўзаро муомалалар (муносабатлар) принципи; مُقَابَلَةُ الْـ~ بِالْـ~ ўч, интиқом; *дип.* репрессиялар (*гайриқонуний ҳаракатларга жавобан бир давлат томонидан иккинчи давлатга нисбатан кўрилган чоралар*); قَابَلَهُ بِالْـ~ кимгадир у қилгандай иш, гап, қилиқ билан жавоб қайтармоқ, қилмишига мос жавоб қилмоқ; يَفُوقُ هَذَا الْمَبْلَغُ ثَلَاثَةَ أَمْثَالِ مَجْمُوعِ رَوَاتِبِهِ бу сумма унинг ойлигидан уч баравар ортиқ; 2. ўхшашлик, эквивалент, тенг; أَجْرُ (أُجْرَةُ) الْمِثْلِ ўрнини қоплаш, компенсация

– مُثْلَةٌ *кўп.* ـَاتٌ ўрнак бўладиган жазо

– مُثْلَةٌ *кўп.* مُثُولَاتٌ ўрнак, намуна

– مَثَلِيٌّ ўрнак бўладиган; намунавий

– مَثِيلٌ 1) ўхшаш, тенг, баровар; لَيْسَ لَهُ ~ унинг тенги (ўхшаши) йўқ; لَمْ يَرَ (يَعْرِفْ) لَهُ ~ا у бунга ўхшаш ҳеч нарсани кўрмаган (билмаган) эди; 2) ўхшаши йўқ; муносиб

– مُمَاثِلٌ ўхшаш, ўхшайдиган; مُذَكِّرَةٌ ~ ـةٌ *дип.* ўхшаш нота

– مُمَاثَلَةٌ ўхшашлик, аналогия

– مُمَثِّلٌ 1) вакил; سِيَاسِيٌّ ~ дипломатик вакил; 2) актёр, артист; ~ سَاكِتٌ (صَامِتٌ) статист (*спектаклда қатнашувчи, аммо сўзламайдиган актёр*)

– مُمَثِّلَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — артистка, актриса, артист аёл

– مُمَثِّلِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ — ваколатхона; الْـ~ الدِّبْلُومَاسِيَّةُ дипломатик ваколатхона

مَثَانَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — қовуқ; حَصَى (رَمْلُ) الْـ~ қовуқдаги тош

– مَثْنٌ *мед.* цистит, қовуқнинг шамоллаши

– مَمْثُونٌ қовуғидан шикоят қилувчи

مَجَّ I (а/у) مَجٌّ 1) тупуриб ташламоқ, чиқармоқ; бирор суюқликни оғизга олиб туфлаб ташламоқ; الدُّخَانَ ~ тутун чиқармоқ; 2) рад қилмоқ, ёқтирмаслик, севмаслик; هَذَا يَمُجُّهُ النَّظَرُ унга қараш ёқимсиздир; II مَجَّجَ пишмоқ, етилмоқ (*узум ҳақида*)

– مُجَاجٌ сўлак, сўлакай; ◊ النَّحْلِ ~ асал, бол; الْمُزْنِ ~ ёмғир; الْعِنَبِ ~ май, вино

– مُجَاجَةٌ 1) сўлак, сўлакай; 2) шира, мева ва шунга ўхшашлар шираси (соки)

– مَمْجُوجٌ 1) чиқариладиган; 2) рад қилинаётган; нохуш, арзимас

مَجَدَ I (у) مَجْدٌ шуҳратли (шуҳрат тутган) бўлмоқ; II مَجَّدَ шуҳратли қилмоқ, кўкларга кўтармоқ, мақтамоқ; IV أَمْجَدَ = II; V تَمَجَّدَ шуҳрат тутмоқ, кўкларга кўтарилмоқ, мақталмоқ; X اسْتَمْجَدَ улуғлашни талаб қилмоқ, шарафлашни тиламоқ

– أَمْجَدُ *кўп.* أَمَاجِدُ энг таниқли, энг шуҳратли

– تَمْجِيدٌ *кўп.* تَمَاجِيدُ шуҳрат туттириш, мақташ

– مَاجِدٌ *кўп.* أَمْجَادٌ 1) шуҳратли, шон-шарафли; 2) таниқли, машҳур; 3) олийжаноб

– مَاجِدَةُ *ат. от.мн.* Можида

– مَجْدٌ 1) шон-шараф; الْـ~ الْخَالِدُ لَهُ унга абадий шон-шарафлар бўлсин!; 2) улуғворлик; 3) олийжаноблик

– مَجِيدٌ *кўп.* أَمْجَادٌ 1. 1) шон-шарафли; الْكِتَابُ الْـ~ Қуръони мажид; 2) шуҳратли, таниқли; 2. таниқли одам; ◊ انْتَقَلَ (شُيِّعَ) إِلَى الْأَمْجَادِ السَّمَاوِيَّةِ вафот этмоқ

– مَجِيدِيٌّ мажидий (*қиймати 20 пиастрга тенг бўлган Туркия тангаси*)

مَجَرَ I (у) مَجْرٌ чанқамоқ, ташна бўлмоқ

– مَاجُورٌ *алиф. б. қар.*

– مَجْرٌ туянинг қорнидаги (ҳали туғилмаган) боласи эвазига ниманидир бай қилиш (сотиш)

– مَجَرٌ: الْـ~ можарлар, венгерлар

– مَجَرٌ *кўп.* ـَاتٌ — венгер (можар) дукати (*пул бирлиги*); цехин; 2) можар (*18 карат ёки 3,54 гр. га тенг бўлган қимматбаҳо металлар ўлчов бирлиги*)

– مَجَرِيٌّ 1. можар (венгер)ларга оид; اللُّغَةُ الْـ~ ـةُ можар (венгер) тили; 2. можар, венгер

مَجَرَيَاتٌ *кўп.* (*сол.* مَا جَرَيَاتٌ *қар* مَا) *қар* جَرَى

(مجس) تَمَجَّسَ V коҳин (*мажусийлар руҳонийси*) бўлмоқ, ўтга топинувчи бўлмоқ

– مَجُوسٌ *жам.* коҳин, ўтга топинувчи; сеҳргар, жодугар; عِبَادَةُ الْـ~ сеҳргарлар ибодати

– مَجُوسِيٌّ коҳин, ўтга топинувчи; сеҳргар, афсунгар, донишманд

– مَجُوسِيَّةٌ коҳинлар, ўтга топинувчилар дини

(محل) IV أَمْحَلَ пуфаклар, шишлар билан қопланмоқ

– مَجْلَةٌ *кўп* مِجَالٌ، مَجَلٌ (*сувли*) шиш, пуфак

مَجَلَّةٌ *қар.* جل

مَجْمَجَ 1) алжанг-булжанг, ажи-бужи қилиб ёзмоқ; 2) ноаниқ, тушуниб бўлмайдиган қилиб гапирмоқ, ғулдирамоқ

– مَجْمَجَةٌ 1) ажи-бужи ёзув; 2) ғулдираш

– مُمَجْمَجٌ ўқиб бўлмайдиган, тушунарсиз, ноаниқ, аниқ бўлмаган

I مَجَنَ (*у*) مُجُونٌ، مَجَانَةٌ 1) қўпол (адабсиз) бўлмоқ, хижолат тортмаслик, (*гапда, феъл-атворда*) уятни билмаслик; 2) ҳазил, мутойиба қилмоқ; III مَاجَنَ 1) ўзини эркин (бебош) тутмоқ; адабсиз муомала қилавермоқ; 2) (*к. биландир*) ҳазиллашмоқ; (*к. нингдир устидан*) кулмоқ; V تَمَجَّنَ қўпол ҳазил қилмоқ, ахлоқсизлик (адабсизлик) билан мазах қилмоқ; VI تَمَاجَنَ ўзаро қўпол ҳазиллашишмоқ; (*к. нингдир устидан*) таҳқирона кулмоқ; ◊ الْخَطَرَ ~ ўт билан ўйнашмоқ

– تَمَاجُنٌ ахлоқсизлик; بِـــ ~ ахлоқсизларча, ахлоқсизлик билан

– مُجَّانٌ *кўп* مَاجِنٌ 1) уялмайдиган, хижолат тортмайдиган; 2. 1) ҳазилкаш; 2) ахлоқсиз, адабсиз

– مَجَّانٌ 1. 1) уятсиз, ахлоқсиз; 2) текин; بِالْـــ ~ *ёки* ــًا ~ текинга, бекорга, бепул, ҳақ тўламай; 2. ҳазилкаш

– مَجَّانِيٌّ текинга, бекорга, бепул, ҳақ тўламай (*олинган*)

– مَجَّانِيَّةٌ текинлик, бекоргалик; مَنْحُ الْـــ ~ (*ўқиш учун*) пул тўлашдан озод қилиш, озод бўлиш

– مُجُونٌ 1) уятсизлик; 2) масхарабозлик, ҳазилкашлик; 3) ахлоқсизлик, ахлоқи бузуқлик

– مُجُونِيٌّ ахлоқсиз, бузуқ ахлоқ эгаси

مُحٌّ 1) энг яхши ҳар нарса; *кўч.м.* қаймоқ, ҳар нарсанинг қаймоғи; 2) тухум сариғи

– مَحٌّ кийилган, тўзғиб кетган (*кийим ҳақида*)

مَحَارٌ، مَحَارَةٌ *қар.* حور

I مَحَصَ (*а*) مَحْصٌ 1) тозаламоқ; 2) аниқ (очиқ) қилмоқ; الذَّهَبَ ~ بِالنَّارِ олтинни бошқа қоришмалардан тозаламоқ; II مَحَّصَ 1) тозаламоқ; 2) аниқламоқ, аниқлик киритмоқ; синамоқ, синаб кўрмоқ; ўрганмоқ, текширмоқ; IV أَمْحَصَ яна пайдо бўлмоқ; V تَمَحَّصَ 1) яна пайдо бўлмоқ; 2) тозаланмоқ; 3) аниқ (очиқ-ойдин) бўлмоқ; VII انْمَحَصَ 1) тозаланмоқ, аниқ, очиқ бўлмоқ

– تَمْحِيصٌ 1) тозаланиш; 2) аниқлаш; синов, синаб кўриш; ўрганиш, текшириш

– مُمَحِّصٌ 1. 1) текширувчи; 2) тозаловчи; 2 пуритан (XVI-XVII *асрларда Англия ва Шотландиядаги диний-сиёсий ҳаракат қатнашчиси, тарафдори*)

I (محض) مَحَضَ (*а*) مَحْضٌ сидқидиллик кўрсатмоқ, (*к. биландир*) сидқидил бўлмоқ; النُّصْحَ ــَهُ ~ кимгадир сидқидилдан маслаҳат бермоқ, насиҳат қилмоқ; مَحُضَ (*у*) مُحُوضَةٌ тоза (асл) бўлмоқ, сохта бўлмаслик; соф қонли (аслзода) бўлмоқ; яхши зотли бўлмоқ; II مَحَّضَ тозаламоқ; IV أَمْحَضَ (*к. биландир*) сидқидилдан муносабатда бўлмоқ; النُّصْحَ لَهُ ~ кимгадир чин дилдан насиҳат қилмоқ; маслаҳат бермоқ; V تَمَحَّضَ (*н. гадир*) жон-дилдан (бус-бутун) берилмоқ (لِـ)

– أُمْحُوضَةٌ *кўп.* أَمَاحِيضُ чин дилдан берилган маслаҳат

– مَحْضٌ[1] соф, мусаффо, сохта бўлмаган; عَرَبِيٌّ ~ соф қонли араб; اِعْتَرَفَ بِهٰذَا بِـــ ~ إِرَادَتِهِ у ўз хоҳиши билан буни тан олди

– مَحْضٌ[2] сув қўшилмаган сут

I مَحَقَ (*а*) مَحْقٌ 1) йўқ қилмоқ, яксон қилмоқ, вайрон қилиб ташламоқ; 2) ўчириб ташламоқ; узоқлаштирмоқ, четлаштирмоқ; اللهُ ــَهُ ~! Оллоҳ уни ўз баракатидан бенасиб қилсин! IV أَمْحَقَ 1) ҳалок бўлмоқ, йўқ бўлиб кетмоқ, зим кетмоқ; 2) кичрая бошламоқ (*ой ҳақида*); V تَمَحَّقَ ҳалок бўлмоқ, йўқ бўлиб кетмоқ, зим кетмоқ; VII انْمَحَقَ = IV; VIII امْتَحَقَ *ёки* امَّحَقَ = IV

– مَاحِقٌ ҳалокатли; هَزِيمَةٌ ــَةٌ ~ ҳалокатли мағлубият

– مُحَاقٌ، مَحَاقٌ، مِحَاقٌ 1) кичрайиш (*ой ҳақида*), الْقَمَرُ فِي الْـــ ~ ой кичрайди, кичрайиб қолмоқда; 2) қамарий ой охири; ой ниҳоясидаги уч кеча

I مَحَكَ (*а*) مَحْكٌ *ёки* مَحِكَ (*а*) مَحَكٌ 1) арзимас нарсани деб тортишмоқ (сўкишмоқ, урушмоқ); 2) инжиқ (тирноқ остидан кир қидирадиган) бўлмоқ; (*к. нингдир*) иззат-нафсига тегмоқ; III مَاحَكَ арзимас нарсани деб тортишмоқ, тортишувга аралашмоқ, урушмоқ; тортишмоқ; IV أَمْحَكَ сўкишмоқ, урушмоқ; V تَمَحَّكَ 1) урушмоқ; 2) (*к. га дир*) ёпишиб олмоқ; (*к. нингдир*) иззат-нафсига тегмоқ (بِ); (*н. гадир*) осилавермоқ (بِ); 3) чап бермоқ, очиқчасига жавоб беришдан бўйин товламоқ

– مَاحِكٌ 1. мижғов, жанжалкаш; 2. бақироқ одам

– مَحِكٌ мижғов, жанжалкаш

– مُمَاحِكٌ тирноқ остидан кир қидирувчи, мижғов, жанжалкаш

– مُمَاحَكَةٌ *кўп.* اتٌ — сўкишиш, уришиш; тортишув; тирноқ остидан кир қидириш

I (محل) مَحَلَ (*а*) مَحْلٌ 1) қуруқ (ҳосилсиз) бўлмоқ (*ер ҳақида*); 2) беҳосил бўлмоқ (*йил ҳақида*); 3) (*к. гадир қарши*) фитна-фасодлар тайёрламоқ, ташкил қилмоқ, пайдо қилмоқ (بِ); مَحُلَ (*у*) مُحُولٌ қуруқ (ҳосилсиз) бўлмоқ (*ер ҳақида*); III مَاحَلَ бир-бирига ҳийла-найранг ишлатмоқ; IV أَمْحَلَ 1) беҳосил бўлмоқ (*йил ҳақида*); 2) ҳосилсизлик келтириб чиқармоқ; ◊ الْمَطَرُ ~ ёмғир ёғмади; V تَمَحَّلَ 1) ҳийла-найрангни ишга солмоқ; (*н. гадир*) бутун усталигини (маҳоратини) ишга солмоқ (فِي); 2 (*бирор масалани ҳал қилиш салоҳиятига эга бўлмаганлиги учун*) бўйин товламоқ, важ, баҳона, рўкач қилмоқ; الْعُذْرَ ~ узр, баҳона ўйлаб топмоқ

– إِمْحَالٌ 1) ҳосилсизлик, қурғоқчилик; 2) очлик, очарчилик

– مَاحِلٌ 1) қуруқ, беҳосил (*ер ҳақида*); 2) ҳосилсиз (*йил ҳақида*)

مُتَمَاحِلٌ ٣ узун, узоқ давом этадиган; ~ رَجُلٌ узун бўйли одам

– مِحَالٌ 1) ҳийла, найранг, айёрлик; 2) куч, қудрат; 3) (*Оллоҳ юборган*) жазо

– مَحَالَةٌ[1] кўп مَحَالٌ *тех.* блок

– مَحَالَةٌ[2] *қар.* حول

– مَحْلٌ[1] 1) қурғоқлик, қурғоқчилик; 2) очлик, очарчилик; الـ~ وَ الْخَرَابُ очлик ва вайронлик; 3) ҳийла, найранг

– مَحْلٌ[2] *кўп.* مُحُولٌ ҳеч нарса унмайдиган; ~ أَرْضٌ ҳеч нарса кўкармайдиган ер

مَاحِلٌ = مُمْحِلٌ

I مَحَنَ (*а*) مَحْنٌ синамоқ, синаб кўрмоқ; VIII امْتَحَنَ имтиҳон қилмоқ, синаб кўрмоқ

– امْتِحَانٌ *кўп.* ـاتٌ имтиҳон, синов; أَجْرَى الـ~ имтиҳон ўтказмоқ

– مِحْنَةٌ *кўп.* مِحَنٌ қийинчилик, бало, офат, ғам

– مُمْتَحَنٌ синалаётган, текширилаётган, имтиҳон қилинаётган

– مُمْتَحِنٌ 1. имтиҳон қилувчи (олувчи); 2 имтиҳончи

I (محو) مَحَا (*у*) مَحْوٌ *ёки* مَحَى (*а,и*) مَحْيٌ узоқлаштирмоқ, четлаштирмоқ; (*изларни*) супуриб ташламоқ, йўқ қилмоқ; ~ مِنَ الْوُجُودِ ер юзидан супуриб ташламоқ; ~ الْعَارَ шармандаликни ювиб ташламоқ; ~ مِنَ الْجَدْوَلِ рўйхатдан ўчириб, чиқариб ташламоқ; لَا يُمْحَى *мажҳ.* унутилмас, унутилмайдиган; عَارٌ لَا يُمْحَى ювиб бўлмайдиган шармандалик; II مَحَّى супуриб ташламоқ, йўқ қилмоқ; VII انْمَحَى *ёки* امَّحَى 1) супурилмоқ, йўқ бўлмоқ; 2) тўхтамоқ (*мас., юқумли касалликларнинг тарқалиши*)

– مَحَّايَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) латта (*чанг артиш учун*); 2) резинка, ўчиригич

– مَحْوٌ ўчириш, йўқ қилиш, йўқотиш, тугатиш; حَمْلَةُ ~ الْأُمِّيَّةِ саводсизликни тугатиш кампанияси; فُصُولُ ~ الْأُمِّيَّةِ саводсизликни тугатиш синфлари

– مَحَّايَةٌ = مِمْحَاةٌ *кўп.* مَمَاحٍ

– مَمْحُوٌّ, مَمْحِيٌّ узоқлаштирилган, четлатилган; ўчирилган, йўқ қилинган

(مخ) II مَخَّخَ суяк илигини сўриб олмоқ; V تَمَخَّخَ ~ الْعَظْمَ суякнинг илигини коқмоқ; VIII امْتَخَّ = II

– مُخٌّ *кўп.* مِخَاخٌ, أَمْخَاخٌ 1) бош мия; илик; 2) моҳият; (*бирор н. нинг*) танланган, олий қисми; ◊ أَكَلَ ~ـهُ *қар.* أَكَلَ

– مُخِّيٌّ мияга оид; ~ نَزِيفٌ мияга қон қуйилиши

– مُخَيْخٌ *анат.* кичик мия

– مُخِيخٌ *анат.* иликка оид, иликли (*суяк ҳақида*)

مُخْتَارٌ *қар.* خير

مَخْتَرَ ўзини катта тутмоқ, гердаймоқ; تَمَخْتَرَ 1) ўзини катта тутмоқ, гердаймоқ, кибрланмоқ; 2) кеккайиб у ёқ-бу ёққа юрмоқ, гердайиб қадам ташламоқ

– مَخْتَرَةٌ = تَمَخْتُرٌ

– مَخْتَرَةٌ 1) гердайиш, кеккайиш, кибрланиш; 2) кеккайиб, гердайиб юриш, қадам ташлаш

I مَخَرَ (*а*) مَخْرٌ денгиз кезмоқ, сузмоқ, юрмоқ (*кема ҳақида*); ◊ ~ الْأَرْضَ ер ҳайдамоқ; V تَمَخَّرَ орқани ўгирмоқ; ~ الرِّيحَ шамол эсаётган томонга орқани ўгирмоқ

– مَاخِرَةٌ *кўп.* مَوَاخِرُ кема, кораб ль

مَاخُورٌ *алиф. б. қар.*

مَخْرَقَ ёлғонламоқ, ёлғон сўзламоқ; ~ عَلَى عُقُولِ النَّاسِ одамлар миясини айнитмоқ

– مَخْرَقَةٌ ёлғон, ёлғон-яшиқ

– مُمَخْرِقٌ ёлғончи, ёлғон сўзловчи

I (مخض) مَخَضَ (*а,и,у*) مَخْضٌ 1) силкитмоқ, титратмоқ, қоқмоқ; 2) чиқармоқ, олмоқ; ~ اللَّبَنَ сутдан мой олмоқ; 3) (*масалани*) ўйлаб кўрмоқ; مَخَضَ (*а*) مَخَاضٌ тўлғоқ тутмоқ; V تَمَخَّضَ 1) туғиш азобини тортмоқ, қийналиб туғмоқ, туғишда қийналмоқ; 2) (*н. нидир*) яратмоқ, вужудга келтирмоқ (عَنْ); 3) олинмоқ (*ёғ, мой ҳақида*); VIII امْتَخَضَ 1) олинмоқ (*ёғ, мой ҳақида*); 2) қоринда қимирламоқ (*бола ҳақида*)

– مَخَاضٌ[1] тўлғоқ, тўлғоқ тутиш

– مَخَاضٌ[2] *кўп.* қорнида боласи бор туялар

– مَخَاضٌ[3] кўкракдан чиқарилган; ~ ابْنُ бир ёшдан ўтиб кўкракдан чиқарилган ўғил бола

مَخَّاضَةٌ *кўп.* ـاتٌ жувозхона, ёғ ишлаб чиқариладиган жой

– مَخِيضٌ[1] кув қилиш, сутдан мой олиш (чиқариш)

– مَخِيضٌ[2] кув қилинган сут, қаймоғи олинган сут

– مَخَّاضَةٌ = مِمْخَضَةٌ, مِمْخَضٌ *кўп.* مَمَاخِضُ

– مَخِيضٌ[2] = مَمْخُوضٌ

I مَخَطَ (*у*) مَخْطٌ бурун қоқмоқ; II مَخَّطَ (*к. нингдир*) бурнини артиб қўймоқ; V تَمَخَّطَ 1) = I; 2) бурунга сув олиб чаймоқ; VIII امْتَخَطَ = V 2)

– أَمْخَطُ мишиқи, мишиғини эплай олмайдиган

– مُخَاطٌ (*бурун*) суви; мишириқ; ~ الشَّيْطَانِ учиб юрувчи ўргимчак ипи (*толаси*)

– مُخَاطِيٌّ шиллиққа оид, шилимшиқ; ~ غِشَاءٌ *анат.* шиллиқ парда; ~ـةٌ مَادَّةٌ шиллиқ, шилимшиқ

– مُخَيْطٌ қуш тутиш учун ишлатиладиган елим (клей)

تَمَخْطَرَ нозу карашма билан юрмоқ

مَخَلٌ *кўп.* أَمْخَالٌ 1) даста (ричаг); 2) мисранг (лом)

– مِخْلَاةٌ *кўп.* مَخَالٍ (*сол.* مِخْلَاةٌ *қар.* خلو) тўрва, халта

مَخْمَخَ (*суякдан*) иликни олмоқ

مَخْمَضَ оғиз чаймоқ

– مَخْمَضَةٌ оғиз чайқаш

مَخْنَجِيٌّ *кўп.* مَخْنَجِيَّةٌ тамаки қоришмаси тайёрлайдиган киши

مَخْوَلَ лол қолдироқ, уялтирмоқ; боши берк кўчага киритиб қўймоқ

– مَخْوَلَةٌ ҳайрат, уялиш

مَدَّ I (а/у) مَدٌّ 1) ёймоқ, тарқатмоқ, кенгайтирмоқ; ~ سُلْطَانَهُ عَلَى... ҳокимиятни (салтанатни) ...гача кенгайтирмоқ; ~ بَصَرَهُ назарини (эътиборини) қаратмоқ (йўналтирмоқ); ~ يَدَ الْمُسَاعَدَةِ (الْعَوْنِ) ёрдам қўлини чўзмоқ (узатмоқ); ~ اللهُ فِي عُمْرِهِ! Оллоҳ унинг умрини узун қилсин!; 2) солмоқ, ўтказмоқ (*йўл ҳақида*); ~ طَرِيقًا йўл солмоқ (ўтказмоқ); ~ خَطًّا حَدِيدِيًّا темирйўл линияси қурмоқ (ўтказмоқ); 3) узайтирмоқ, чўзмоқ (*муддатни*); 4) ёрдам бермоқ, кўмаклашмоқ; мустаҳкамламоқ, асосламоқ; 5) кўпаймоқ, кўпайиб кетмоқ (*сув ҳақида*); ~ النَّهْرُ дарёда сув кўпайди (кўтарилди); ◊ ~ الْأَرْضَ ерни ўғитламоқ; ~ الْقَلَمَ қалам (ручка)ни сиёҳга тегизмоқ; ~ الْحِبَالَ لِـ... ...га тузоқ қўймоқ; ~ عَيْنَهُ إِلَى... ...га кўз ташламоқ; ~ جُذُرًا илдиз отмоқ; ~ فِي الْمَشْيِ катта қадам ташлаб юрмоқ; ~ الْمَائِدَةَ стол (дастурхон) безатмоқ; ~ رَقَبَتَهُ бўйин чўзмоқ; II مَدَّدَ 1) чўзмоқ, узайтирмоқ, кенгайтирмоқ; 2) узайтирмоқ, чўзмоқ (*муддатни*); 3) ўтказмоқ (*мас. т. –й. ни*); 4) йиринг чиқармоқ, йирингламоқ, маддаламоқ; III مَادَّ чўзмоқ, чўзиб юрмоқ (*мас, тўловни*); IV أَمَدَّ 1) қўллаб-қувватламоқ, ёрдам (кўмак) бермоқ; 2) (*бирор н. билан*) таъминламоқ, (*н. нидир*) бермоқ, келтириб бермоқ (بِ); ~هُ اللهُ بِالصِّحَّةِ وَ النَّشَاطِ! Оллоҳ унга соғ-саломатлик ва куч-қувват берсин!; 3) узайтирмоқ; ~ اللهُ فِي حَيَاتِهِ (عُمْرِهِ) Оллоҳ унинг умрини узайтирсин!; 4) мадда (йиринг) ажратиб чиқармоқ; 4) перони сиёҳга ботиришга рухсат бермоқ; V تَمَدَّدَ 1) чўзмоқ, узайтирмоқ; ҳажмини кенгайтирмоқ, катталаштирмоқ; *физ.* кенгаймоқ; 2) чўзилмоқ; 3) ястанмоқ, чўзилмоқ; VIII امْتَدَّ 1) узаймоқ, чўзилмоқ, кенгаймоқ, ёйилмоқ; 2) катталашмоқ, чўзилмоқ; *физ.* кенгаймоқ; X اسْتَمَدَّ 1) ёрдамга (мададга) чақирмоқ, ёрдам (мадад) сўрамоқ, қўллаб-қувватлашни сўрамоқ; 2) таъминланмоқ; 3) (*қаердандир*) олмоқ, қўлга киритмоқ (مِنْ)

– امْتِدَادٌ *кўп.* ـَـــ اتٌ муддат, давом, масофа; узунлик, кенглик, фазо; عَلَى ~ الْقُرُونِ асрлар давомида; عَلَى ~ سَاعَتَيْنِ икки соат давомида; ◊ ~ الْعُمْرِ узун (узоқ) умр

– إِمْدَادٌ 1) мадад бериш, қўллаб-қувватлаш; 2) мадад, кўмак, ёрдам, қўллаб-қувватлаш; 3) таъминот; *савдо.* етказиб бериш; *кўп* إِمْدَادَاتٌ а) *савдо.* етказиб беришлар; б) *ҳарб.* ёрдамчи кучлар

– أَمَدَّةٌ ўриш (*ипли матода*)

– تَمَدُّدٌ 1) ҳажмнинг катталашуви (чўзилиши); *физ.* кенгайиш; قَابِلِيَّةُ الـ~ кенгайиш қобилияти (имконияти)

– تَمْدِيدٌ 1) чўзиш, чўзилиш, кенгайиш; 2) узайтириш, чўзиш (*муддатни*); 3) ўтказиш, ётқизиш (*мас, т. -й. ни*); 4) маддаланиш, маддалаш

– مَادٌّ 1) чўзиладиган, узаядиган; 2) ёйилиб ётадиган (*мас, ўсимлик*)

– مَادَّةٌ *кўп* مَوَادُّ 1) модда, материя, нарса; материал; ~ سَامَّةٌ заҳарли модда; مَوَادُّ الْإِعَاشَةِ озиқ-овқат; الْمَوَادُّ الْغِذَائِيَّةُ озуқа моддалари; ~ أَوَّلِيَّةٌ ёки مَوَادُّ أَوَّلِيَّةٌ ёки ~ خَامٌ ёки مَوَادُّ خَامٌ ёки الْمَوَادُّ الْغُفْلُ хомашё; الـ~ الْحَيَوِيَّةُ *биол.* протоплазма; الْمَوَادُّ الْمُشْتَعِلَةُ тез ёнувчи моддалар, ёнилғи; الْمَوَادُّ شِبْهُ الْمَصْنُوعَةِ яримфабрикатлар; الْمَوَادُّ الْإِشْعَاعِيَّةُ (الْمُشِعَّةُ) радиоактив моддалар; الْمَوَادُّ الْبَلَاسْتِيكِيَّةُ пластик моддалар, пластмассалар; قَانُونُ بَقَاءِ الـ~ *физ.* моддаларнинг сақланиш қонуни; 2) *физ.* модда (*масса*); 3) моддалар, воситалар; مَوَادُّ التَّجْمِيلِ косметик моддалар (воситалар); مَوَادُّ مُضَادَّةٌ لِحَيَاةِ الْمِيكْرُوبَاتِ *мед.* антибиотиклар; 4) моҳият, асос, замин; 5) модда (*қонун, шартнома, луғат ва б. лардаги*); 6) ўқув предмети; ~ تَعْلِيمِيَّةٌ таълим предмети; 7) модда; مَوَادُّ اللُّغَةِ лексика, сўз заҳираси (запаси)

– مَادِّيٌّ 1. 1) моддий, ашёвий; بَيِّنَةٌ ~ـَـةٌ ашёвий далил; ~ وَ أَدَبِيًّا моддий ва маънавий; 2) материалистик; الْمَذْهَبُ الـ~ материализм, моддиюнчилик; 2. материалист, моддиюнчи

– مَادِّيَّاتٌ *кўп.*: الـ~ барча моддий нарсалар

– مَادِّيَّةٌ моддийлик, ашёвийлик; الـ~ *фалс.* материализм, моддиюнчилик; الـ~ الدِّيَالِكْتِيكِيَّةُ диалектик материализм; الـ~ التَّارِيخِيَّةُ тарихий материализм

– مَدٌّ 1) давомат; 2) чўзиш, узайтириш; ~ الْبَصَرِ кўриш масофаси; 3) ётқизиш, ўтказиш (*йўл ҳақида*); 4) *грам.* мадда (آ) (*белгиси*); حُرُوفُ الـ~ чўзиқ унлиларни ифодаловчи ҳарфлар (أَلِفُ الـ~ وَ وَاوُ الـ~ وَ يَاءُ الـ~); 5) *кўп.* مُدُودٌ денгиз сувининг кўтарилиши; ~ وَ جَزْرٌ денгиз сувининг кўтарилиши ва қайтиши; الـ~ الثَّوْرِيُّ революцион кўтаринкилик; ◊ كَانَ عَلَى ~ يَدِهِ кимгадир яқин бўлмоқ, кимнингдир қўл остида бўлмоқ

– مُدٌّ *кўп.* أَمْدَادٌ, مِدَادٌ мудд. (*18 3/4 л га тенг кумсимон н. лар учун ўлчов бирлиги*)

– مِدَادٌ ёйилиб ётган (*ўсимлик ҳақида*)

– مِدَادٌ кўп أَمْدَادٌ 1) сиёҳ; ~ قَلَمُ авторучка; 2) гўнг, ўғит; 3) фасон, намуна; عَلَى ~ وَاحِدٍ доимо бир хил фасон (намуна) асосида

– مِدَّادَةٌ кўп. ـاتٌ — ав. самолёт қанотининг бўйлама ҳариси (бруси), ланжерон

– مَدَدٌ кўп. أَمْدَادٌ 1) мадад, ёрдам, кўмак, қўллаб-қувватлаш; 2) ҳарб. ёрдамга келган қисм

– مَدَّةٌ 1) ўриш (илли матода); 2) грам. модда (~) (белгиси)

– مُدَّةٌ[1] кўп. مُدَدٌ муддат, вақт оралиғи, период, белгилаб қўйилган вақт; ~ حُكْمِ رَئِيسِ الْجُمْهُورِيَّةِ президентнинг ваколат муддати; ~ قَصِيرَةٌ қисқа муддат; فِي ~ أُسْبُوعٍ ҳафта давомида; ~ маълум муддат; مُنْذُ ~ бундан маълум вақт (муддат) илгари; لِـ~ вақтинча, маълум муддатга; مُضِيُّ الـ~ юр. белгиланган муддатнинг ўтиб кетганлиги; بِمُضِيِّ الـ~ белгиланган муддатнинг ўтиб кетганлиги сабабли

– مُدَّةٌ[2] перони сиёҳга ботириш, ботириб олиш

– مِدَّةٌ мадда, йиринг

– مَدِيدٌ 1. узун, узоқ; مِنْ زَمَنٍ ~ аллақачон; ~ عُمْرٌ ўтиб қолган ёш, қарилик; رَجُلٌ ~ الْقَامَةِ узун бўйли одам; 2. мадид (*шеърий вазн номи*)

– مُسْتَمَدٌّ кўп. ـاتٌ — (*бирор н. нинг*) манбаи

– مُمْتَدٌّ 1. чўзиладиган, ёйилиб ётган; узун, чўзиқ; 2. кенглик, бўшлиқ

– مَمْدُودٌ 1) чўзилган, чўзиб қўйилган; 2) узун, узоқ муддатли; 3) жуда катта (*бойлик ҳақида*); 4) грам. мадда ҳаракати қўйилган

– مَمْدُودِيَّةٌ чўзилувчанлик

– مِدَالِيَةٌ кўп. ـاتٌ — медаль

مِدَالْيُونٌ кўп. ـاتٌ — медальон

I مَدَحَ (а) مَدْحٌ мадҳ қилмоқ, мақтамоқ; шеърда мақтаб куйламоқ; II مَدَّحَ мақтамоқ, мадҳ қилмоқ; III مَادَحَ (*к. нидир*) мадҳ қилмоқ, мақтамоқ; ~ نَفْسَهُ а) ўз-ўзини мақтамоқ, мадҳ қилмоқ; б) кимнидир мақтамоқ, мадҳ қилмоқ; مَادِحْ نَفْسَهُ فَيُقْرِئُكَ السَّلَامَ! мқл. сен уни мақта, ундан сенга салом келади!; V تَمَدَّحَ 1) (*н. билан дир*) мақтанмоқ, ўзини мақтамоқ (بـ); 2) (*к. нидир, н. нидир*) мақтамоқ, мадҳ қилмоқ, шуҳратини ёймоқ (بـ); VI تَمَادَحَ ўзаро бир-бирини мақтамоқ, мақташмоқ; VII اِنْمَدَحَ бошқалар томонидан мақтанилмоқ, мақталмоқ, мақталган бўлмоқ; VIII اِمْتَدَحَ мақтамоқ, мадҳ қилмоқ, юксакларга кўтармоқ

– أُمْدُوحَةٌ кўп. أَمَادِيحُ мақтов, мадҳ; мақтовли шеър, қўшиқ, қасида

– مَادِحٌ 1. мақтовчи, мадҳ қилувчи; 2. мақтаб, мадҳ қилиб турувчи, ёзувчи

– مَدَّاحٌ 1) маддоҳ, қасиданавис; 2) худони мадҳ қилувчи гадо; 3) маддоҳ (*кафеда*)

– مَدْحٌ кўп أَمْدَاحٌ мадҳ, мақтов

– مَدْحَةٌ = مَدْحٌ

– مَدِيحٌ мадҳ, мақтов, қасида

– مَدِيحَةٌ кўп. مَدَائِحُ мақтовли шеър, қўшиқ, қасида

– مَدِيحِيٌّ мақтовли

– مَمَادِحُ кўп. мадҳ қилинадиган сифатлар, хусусиятлар

– مُمَدَّحٌ жуда мақтаб юборилган

– مَمْدُوحٌ 1. мадҳ қилинувчи (*қасидада*); 2. ат. от, мз. Мамдуҳ

مَدَرٌ жам. 1) тупроқ, ер; 2) қишлоқлар, шаҳарлар; أَهْلُ الـ~ ўтроқ аҳоли (أَهْلُ الْوَبَرِ *нинг акси*)

– مَدَرَةٌ кўп. مَدَرٌ 1) тупроқ ёки лой гувалаги; 2) қишлоқ, шаҳар

مُدَرَاءُ кўп مُدِيرٌ дан; қар. دور

مِدْرَةٌ қар. ذرى

(مدل) V تَمَدَّلَ рўмолни бошга ўрамоқ ёки салла қилмоқ

مِدَلْيُونٌ кўп. ـاتٌ = مِدَالْيُونٌ

I (مدن) مَدَنَ (у) مُدُونٌ (*қаердадир*) яшамоқ, истиқомат қилмоқ (بـ); ~ الْمَدِينَةَ шаҳарга келмоқ; II مَدَّنَ 1) шаҳарлар қурмоқ, шаҳарларга асос солмоқ; 2) маданийлаштирмоқ, маданий қилмоқ; V تَمَدَّنَ маданийлашмоқ, маданиятли бўлмоқ

– تَمَدُّنٌ маданият, цивилизация

– تَمَدُّنِيٌّ маданийлаштирувчиликка оид

– مَدَائِنُ: الـ~ Бағдод яқинидаги тарихий шаҳар номи, Мадойин (*жоҳилия даврида Эрон шоҳларининг қасри шу ерда жойлашган*)

– مَدَائِنِيٌّ: الْمَدَائِنُ *сўзидан нисбий сифат*

– مَدَنِيٌّ 1. 1) маданий; 2) гражданликка оид; الطَّيَرَانُ الـ~ граждан авиацияси; الْحَقُّ الـ~ гражданлик ҳуқуқи; الدَّعْوَى الـ~ـةُ гражданлик даъвоси; الْقَانُونُ الـ~ гражданлик кодекси; مُهَنْدِسٌ ~ қурувчи муҳандис (инженер); 3) гражданга, ҳарбий бўлмаган кишига оид; 4) мадиналик; سُورَةٌ ~ـةٌ қур. Мадина сураси, Мадинада нозил бўлган сура; 2. 1) гражданин, фуқаро; 2) шаҳарлик; Мадина шаҳри фуқароси, мадиналик

– مَدَنِيَّةٌ маданият, цивилизация

– مَدِينَةٌ кўп مُدُنٌ، مَدَائِنُ шаҳар; حُرَّةٌ ~ эркин, озод шаҳар; ~ مَكْشُوفَةٌ очиқ шаҳар; السَّلَامِ ~ Тинчлик шаҳри, Доруссалом (*Бағдод ш. нинг сифати*); الـ~ Мадина шаҳри

(مدى) III مَادَى 1) кечиктирилган муддат бермоқ; 2) тенглашмоқ, тенг бўлмоқ; إِنَّهُ لَا يُمَادَى мажҳ. уни ҳеч ким билан тенглаштириб бўлмайди; IV أَمْدَى = III; VI تَمَادَى 1) давом этмоқ, чўзилмоқ, ~ الزَّمَنُ عَلَيْهِ فِي خِدْمَتِهِمْ у узоқ вақт уларнинг

хизматини қилди; 2) давом эттирмоқ; (*н. нингдир*) устида узоқ вақт тўхтамоқ (فِي); (*н. дадир*) қатъий турмоқ (فِي); (*н. нингдир*) охиригача бормоқ (فِي); فِي الْقَوْلِ ~ гапиришда давом этмоқ

– مَدًى 1) ҳад, чегара; وَصَلَ فِي مَسْأَلَةٍ إِلَى أَقْصَى ~ бирор масалада охирги чегарага бориб қолмоқ. 2) кенглик, муддат, масофа, давр, давом; الـ~ الْجَوِّيُّ ҳаво кенглиги ҳаво чегараси; الـ~ الْحَيَوِيُّ ҳаёт мавжуд бўлган жой; عَلَى ~ السَّنَةِ йил давомида; ~ الْحَيَاةِ бутун умр давомида, умр бўйи, бутун умрга; السِّجْنُ ~ الْحَيَاةِ умрбод қамоқ; ~ عَيْنَيْهِ кўз (*назар*) етганича; кўриш майдони; ~ الْبَصَرِ кўриш масофаси; عَلَى ~ الْبَصَرِ кўриш имкони етгунча; ~ الصَّوْتِ овоз имконияти (диапазони); 3) ҳажм, ўлчов, соҳа, сфера; ~ التِّجَارَةِ савдо ҳажми, соҳаси, сфераси; 4) ҳаракат масофаси; узоққа ота олиш; الـ~ بَعِيدُ узоққа отувчи (*замбарак ҳақида*); узоққа уча олувчи (*самолёт ҳақида*); الـ~ مُتَوَسِّطُ ўртача узоққа ота олувчи (*замбарак ҳақида*); ўртача узоқликка уча олувчи (*самолёт ҳақида*); 5) муддат; 6) соҳа, сфера

– مَدَوِيٌّ 1) пичоқчи уста; 2) пичоқфуруш

– مُدْيٌ ўлчов бирлиги

مُدْيَةٌ, مِدْيَةٌ, مَدْيَةٌ *кўп* ~اتٌ пичоқ, пакки, қаламтарош

(مدين) تَمَدَّنَ маданийлашмоқ

– مُتَمَدِّنٌ маданий, маданийлашган

مَنْذُ = مُذْ

I مَذِرَ (а) مَذَرٌ айнимоқ, бузилмоқ (*тухум ҳақида*); II مَذَّرَ тарқалиб кетмоқ, ҳар томонга ташланмоқ, сочилиб кетмоқ; V تَمَذَّرَ айниган бўлиб қолмоқ, бузилмоқ (*тухум ҳақида*)

– مَاذِرٌ айниган, бузилган, ачиган, чириган.

– مَذَرٌ: شَذَرَ ~ ҳамма жойда; ҳамма ёққа; ذَهَبَ النَّاسُ شَذَرَ ~ одамлар ҳамма ёққа тарқаб кетишди

– مَذِرٌ бузилган; ачиган, айниган; ифлосланган

I مَذَقَ (у) مَذْقٌ сув қўшиб қуймоқ, сув аралаштириб қуймоқ; ~ الْوُدَّ муҳаббатда носамимий бўлмоқ, носамимий муҳаббат эгаси бўлмоқ; III مَاذَقَ сидқидил бўлмаслик, икки юзламачи бўлмоқ

– مَذَّاقٌ 1. сидқидил бўлмаган; 2. иккиюзламачи

– مَذْقٌ, مَذِيقٌ сув қўшилган

– مَذَّاقٌ = مُمَاذِقٌ

I مَذَلَ (а) مَذْلٌ (*сирли, яширин н. ни*) ишониб ошкор қилмоқ, очмоқ (بِ)

(مذهب) تَمَذْهَبَ (*қандайдир таълимотга*) эргашмоқ (فِي, بِ); ~ بِمَذْهَبِ الْإِسْلَامِ ислом динини қабул қилмоқ; ~ فِي مَذْهَبِ النَّصْرَانِيَّةِ христиан динини қабул қилмоқ

مَاذِيٌّ асал, бол

I مَرَّ (مر) (а/у) مُرُورٌ، مَرٌّ (1 бормоқ, (*бирор к. нинг ёнидан*) ўтмоқ (عَلَى, بِ); ~ بِهِ (عَلَيْهِ) مَرَّ الْكِرَامِ кимнингдир ёнидан кеккайиб ўтмоқ; 2) ўтиб бормоқ, ўтиб кетмоқ; 3) (*н. нидир*) кесиб ўтмоқ (مِنْ); 4) топширмоқ (*мас. имтиҳон*); ўтмоқ (*мас. синовдан*); ~ الْامْتِحَانَ имтиҳон топширмоқ; ~ اخْتِبَارَاتٍ طِبِّيَّةً тиббий кўрикдан ўтмоқ; ◊ أَمُرُّ بِكُمْ بِالْحَوَادِثِ мен бўлиб ўтган ҳодиса ҳақида гапириб бераман; كَمَا ~ ذِكْرُهُ бу ҳақда юқорида айтилганидек.

...2 مَرَّ (и/а) مَرَارَةٌ (1 аччиқ бўлмоқ; 2) (*н. нидир*) аччиқ қилмоқ; II مَرَّرَ 1) (*қўлдан қўлга, мас, кўриш учун*) бермоқ, узатмоқ; *спорт.* узатмоқ (*мас, тўпни*); 2) (*к. нингдир йўлини*) ёритмоқ, (*чироқ, шам*) олиб келмоқ; 3) йўл бермоқ, (*к. нидир*) ўтказиб юбормоқ; 4) ўтказмоқ (*мас, кемани каналдан ёки бирор масалани парламентдан* – فِي); 5) ҳаётга жорий қилмоқ; ~ الْمُخَطَّطَاتِ режаларни амалга оширмоқ; 6) аччиқ қилмоқ, заҳарламоқ; ~ لَهُ حَيَاتَهُ кимнингдир ҳаётини чидаб бўлмайдиган, заҳар, аччиқ қилмоқ; *к. нингдира* умрини (ҳаётини) заҳарламоқ; IV أَمَرَّ 1) ўтказиб юбормоқ, йўл бермоқ; 2) (*электр токи*) ўтказмоқ; 3) (*к. кўздан*) ўтказмоқ, кечирмоқ; ~ بِنَظَرِهِ атрофга назар ташламоқ, (*атрофни*) кўздан кечирмоқ; ~ مَشَارِيعَهُ ўз режаларини ҳаётга татбиқ қилмоқ; 4) (*бирор н. билан*) ўраб олмоқ, иҳота қилмоқ (بِ); 5) ўрамоқ, букламоқ, тахламоқ; 6) аччиқ қилмоқ; X اسْتَمَرَّ (1 чўзилмоқ, давом этмоқ; 2) (*н. нидир*) давом эттирмоқ (فِي, بِ); ~ فِي تَأْدِيَةِ شَهَادَتِهِ кўрсатмалар беришда давом этмоқ; 3) (*н. нидир*) аччиқ деб ҳисобламоқ

اسْتِمْرَارٌ 1) чўзилганлик, давомийлик, узлуксизлик; بِـ~ доимий, узлуксиз, кетма-кет; 2) давомий; قُوَّةُ الـ~ *физ.* инерция

– أَمَرُّ *мн.* مُرَّى энг аччиқ; ◊ الـ~انِ *ик.с.* қашшоқлик ва кучқувватдан кетганлик; ذَاقَ مِنْهُ الـ~يْنِ (عَانَى, قَاسَى) у ундан кўп балоларни кўрди, у унинг бошига қандай кунларни солмади

– إِمْرَارٌ ўтказиш, ўтказиб юбориш

– تَمْرِيرٌ 1) узатиб, бериб юбориш, 2) ўтказиб қўйиш (*мас, кемани каналдан*); ўтказиш (*мас, бирор масалани парламентдан*); 3) ҳаётга татбиқ қилиш, жорий қилиш

– تَمْرِيرَةٌ *спорт.* узатиш (*мас, тўпни*)

– مَارٌّ *кўп.* مَارَّةٌ 1. ўтиб бораётган (кетаётган); 2. ўткинчи; ◊ الـ~ ذِكْرُهُ юқорида зикр қилинган (айтилган)

1 مَرٌّ – ўтиш, давом; عَلَى ~ الزَّمَنِ (الْوَقْتِ) ёки عَلَى ~ الْأَيَّامِ вақт ўтиши билан, бутун вақт давомида

2 مَرٌّ – *кўп.* مُرُورٌ 1) курак, бел, учи ўткир белкурак; 2) арғамчи, арқон, чилвир

– مُرٌّ 1. аччиқ (*маза ҳақида*); ~ عُشْبَةٌ *бот.* газак (ғажак) ўт; 2) оғир; хафа (ғамгин) қилувчи; 2. *шунингдек*: ~ مَكَّةَ *бот.* мирра (*хушбўй елим берадиган дарахт*), ~ الصَّحَارَى коллоквит (*елим*

дарахти); ~ حَشَبُ الـ *бот.* кассия (*дуккакли ўсимликлар оиласига мансуб ўсимлик*)

– مَرَّات *кўп.* кўп марта, бир неча марта

– مُرَيْر = مُرَّار

– مَرَارَة *кўп.* مَرَائِر 1) алам; ... 2) *анат.* ўт, сафро, ўт пуфаги; ~ حَصْوَةُ الـ ўт пуфагидаги тош

– مَرَّة *кўп.* مِرَار, ـات ـَ бир марта; ~ مِنَ الْمَرَّاتِ *ёки* ~ فِي ذَاتَ кунлардан бир кун, кунларнинг бирида; ~ لِأَوَّلِ биринчи марта; ~ أَكْثَرُ مِنْ кўп марта, бир неча марта; مَرَّتَيْنِ икки марта, икки бор; ثَلَاثَ مَرَّاتٍ уч марта; لِلْمَرَّةِ الْأَخِيرَةِ охирги (сўнгги) марта; ~ أُخْرَى яна бир марта; бошқа сафар; ~ غَيْرَ кўп марта, бир марта эмас; ~ بِالْـ бутунлай, мутлақо; ~ هٰذِهِ الْـ бу сафар; ~ بَعْدَ ~ мунтазам, доимо; ~ كَمْ ~؟ неча марта?; مِرَارًا *ёки* جُمْلَةَ مِرَارٍ бир неча марта, кўп марта, тез-тез; баъзан, баъзида, гоҳо; ~ وَاحِدَةً бир варакай, бирданига; مِرَارًا وَ تَكْرَارًا кўп марта, бир неча марта

– مُرَّةَ; ~ أَبُو Иблиснинг лақаби

– مِرَّة *кўп.* مِرَر 1) ўт, сафро, 2) куч, қувват; 3) ўткир ақл

– مُرُور 1) ўтиш; ~ الْأَيَّامِ вақтнинг ўтиши; ~ الزَّمَنِ а) белгиланган муддатнинг ўтганлиги; б) *юр.* узоқ муддат фойдаланганлиги эвазига олинган мулк; ~ مَرْصَدُ الْـ *астр.* меридиан доираси; 2) юриш, ҳаракат, бориш; ~ تَذْكِرَةُ الْـ паспорт; рухсатнома; ~ إِدَارَةُ الْـ йўл ҳаракати хизмати; ~ حَرَكَةُ الْـ йўл ҳаракати; ~ نِظَامُ الْـ (*шаҳардаги*) ҳаракат қоидаси; ~ عَسْكَرِيُّ الْـ *ёки* ~ شُرْطِيُّ الْـ ҳаракатни бошқарувчи; 3) *савдо.* транзит; ~ تِجَارَةُ الْـ транзит савдо

– مُرُورِيّ *савдо.* транзитга оид

– مُرِّيّ (*иштаҳани очиш учун дастурхонга қўйиладиган*) шўр сув

– مُرَّيَات *кўп.* аччиқ дорилар

– مُرَيْر[1] 1) аччиқ; 2) аламли, оғир; 3) кучли

– مَرِير[2] 1. 1) узоқ давом этган; 2) қатъий, қатъиятли; собит саботли; 2. 1) қатъийлик, қатъиятлилик; 2) доимийлик, изчиллик; 3) арғамчи, арқон

– مُرَيْر *бот.* оқ баргли ўсимлик

– مَرِيرَة = مَرِير[2]

– مُسْتَمِرّ давом этаётган; узоқ давом этадиган, доимий, узлуксиз; ~ الثَّوْرَةُ الْـ перманент революция (*узоқ давом этадиган, узлуксиз революция*); ~ تَيَّار *эл.* ўзгармас ток; ~ مَوْجَات *радио.* сўниб борувчи тебраниш

– مَمَرّ[1] ўтиш; ~ عَلَى الْأَيَّامِ вақтнинг ўтиши билан

– مَمَرّ[2] *кўп* ـات ـُ 1) ўтиш, ўтиш жойи; штольня (*кўмир конлари, шахталарда*); ~ تَحْتَ أَرْضِيّ ер ости ўтиш жойи, ер ости йўли; ~ جَبَلِيّ тоғдан ўтиш жойи; ~ ضَيِّق тор тоғ оралиғи, тор дара; 2) йўлак, коридор; ~ الْـ جَوِّيّ ҳаво йўлаги (коридори); 3) хиёбон

– مَمْرُور ўтга (сафрога) оид

I مَرُؤَ (у) مُرُوءَة (مَرْءٌ) эркак кишига хос хусусиятларга эга бўлмоқ; мард, довюрак бўлмоқ; مَرِئَ (а) مَرَاءَة 1) фойда бермоқ; 2) фойдали бўлмоқ (*овқат ҳақида*); мазали бўлмоқ; مَرُؤَ[2] (у) = مَرِئَ X اسْتَمْرَأَ 1) мазали деб ҳисобламоқ; 2) (*н. дандир*) роҳатланмоқ; 3) (*бирор н. га*) жон деб рози бўлмоқ; ◊ ~ مَرْعَى هٰذِيَانَه *кўч.м.* чайнайвермоқ, чайналавермоқ

– امْرَأَة (*артикль билан келганда* – الْمَرْأَة) *кўп.* نِسْوَان, نِسْوَة, نِسَاء 1) аёл киши; 2) хотин

– امْرُؤ, امْرَأ (*артикль билан келганда* – الْمَرْء) 1) эркак киши; 2) эр

– مَرْء 1) эркак киши; 2) эр; ◊ ... وَ يَكْفِي أَنْ يَعْرِفَ الْـ~ أَنَّ шуни билиш кифояки, ... وَ مِنَ الصَّعْبِ عَلَى الـ~ أَنْ يَجْزِمَ... أَنَّ буни ҳал қилиш шунинг учун ҳам қийинки, ...

– مَرْأَة *кўп.* نِسْوَة, نِسَاء 1) аёл киши; 2) хотин; ~ الْـ الْمُسَلْسَلَة *астр.* Андромеда

– مُرُوءَة, مُرُوَّة 1) мардлик, довюраклик, шаън-шавкат; 2) саховат, кенг феълилик; 3) некахлоқлилик, олийжанoблик

– مَرِيء[1] *кўп.* أَمْرِئَة, مُرُؤ қизилўнгач

– مَرِيء[2] фойдали, ёқимли (*овқат ҳақида*); هَنِيئًا مَرِيئًا! ёқимли иштаҳа тилайман!; ош бўлсин!

I مَرَتَ (у) مَرْت 1) текисламоқ, силлиқламоқ, текис (силлиқ) қилмоқ; 2) юмшатмоқ, эзғиламоқ, мулойим қилмоқ; 3) уқаламоқ

I مَرَثَ (у) مَرْث 1) эммоқ, сўрмоқ (*кўкракни, бармоқни- гўдак ҳақида*); 2) юмшатмоқ, эзғиламоқ, мулойим қилмоқ; 3) силамоқ, эзғиламоқ, ишқаламоқ; 4) ҳўлламоқ, эритмоқ (*сувда-мас, дорини*)

I مَرِجَ (مرج) مَرَج (а) пароканда (бузилган) бўлмоқ, пароканда ҳолга келмоқ; مَرَجَ (у) مَرْج ўтлоққа (яйловга) чиқармоқ; II مَرَّجَ онанизм (капаки) билан шуғулланмоқ; IV أَمْرَجَ (*ҳайвонларни*) исталган жойда ўтлашга қўйиб юбормоқ; ~ نَفْسَهُ (لِسَانَهُ) فِي أَعْرَاضِ النَّاسِ тилга эрк бермоқ, фитна-фасод қилмоқ; ~تِ النَّاقَةُ урғочи туя қорнидаги янги ҳомиласини тушириб юборди

– تَمْرِيج онанизм, капаки

– ~ مِنْ نَارٍ مَارِج тутунсиз олов

– مَرْج[1] *кўп.* مُرُوج ўтлоқ, яйлов

– مَرَج, مَرْج[2] парокандалик, аралаш- қуралашлик, тартибсизлик; ~ هَرْج وَ тартибсизлик, тўс-тўполон, ҳаяжон, ташвиш, бесаранжомлик

– مَرْجَان *жам.* 1) маржон; 2) майда гавҳар; ~ سَمَك а) денгиз қалқонбалиғи; б) тилла балиқ

– مَرْجَانَةٌ маржон

– مَرْجَانِيٌّ маржонга оид; صُخُورٌ ~َـةٌ маржон рифлари, маржон қоялар; جَزِيرَةٌ ~َـةٌ атолл (*ҳалқа шаклидаги маржонлар ороли*)

– مَرِيجٌ аралаш-қуралаш, чалкаш

مَرْجَحَ тебратмоқ; ~ ذِرَاعَيْهِ فِي الْهَوَاءِ қўлни қилич-қилич қилмоқ; تَمَرْجَحَ 1) тебранмоқ; 2) букилмоқ, буралмоқ

– مَرْجَحَةٌ тебраниш

– مَرْجُوحَةٌ، مُرْجَيْحَةٌ *қар.* رجح

تَمَرْجَلَ (مرجل) (*к. гадир*) инжиқлик қилмоқ, тирноқ орасидан кир қидирмоқ (عَلَى); (*к. гадир*) сурбетлик, бетакаллуфлик қилмоқ (عَلَى)

مَرْجُونَةٌ *кўп.* ~َـاتٌ — тўқилган сават

I مَرِحَ (*а*) مَرَحٌ хурсанд бўлмоқ, шод бўлмоқ, қувонмоқ; дилхушлик қилмоқ, ўйнамоқ; шўхлик қилмоқ, чопқилламоқ (*тойчоқ ҳақида*); ~ وَ سَرَحَ озод (бўш) юрмоқ; IV أَمْرَحَ жуда хурсанд қилмоқ, беҳад шод қилмоқ

– مَرَاحٌ шодлик, хурсандлик, хуррамлик

– مَرَحٌ шодлик, хурсандлик; ~ فِي فَرَحٍ وَ катта шодликда, хурсандликда

– مَرِحٌ *кўп.* مَرْحَى، مَرَاحَى шод, хурсанд, хуррам, хушчақчақ

– مَرْحَى офарин!

– مِرِّيحٌ жуда шод, жуда хушчақчақ

– مِمْرَاحٌ хушчақчақ, шод, хуррам

مَرْحَبَ марҳабо!, хуш келибсиз! деб айтмоқ

I مَرَخَ (*а*) مَرْخٌ ёғламоқ, ёғ суртмоқ; II مَرَّخَ 1) ёғламоқ, ёғ суртмоқ; 2) хамирга сув қуймоқ, аралаштирмоқ; V تَمَرَّخَ ёғланмоқ, ёғ суртилмоқ

– مَرِخٌ 1) юмшоқ, мулойим; 2) сўлиган, сўлғин; лоҳас, ланж, суст

– مَرُوخٌ малҳам, малҳам дори; мой

– مِرِّيخٌ *шунингдек* ~ الْـ *астр.* Миррих, Марс; مَحَطَّةُ الْـ~ رَقْمُ 1 "Марс-1" (*сайёраларaро*) станцияси

I (مرد) مَرَدَ (*у*) مُرُودٌ 1) (*к. гадир қарши*) қўзғолон, исён кўтармоқ (عَلَى); 2) (*н. нидир қилишда*) давом этмоқ; مَرُدَ (*у*) улкан, баланд бўйли бўлмоқ; II مَرَّدَ 1) (*шохдаги*) баргларни узмоқ; 2) (*бинони*) жуда баланд қурмоқ; (*иморатни*) силлиқламоқ; V تَمَرَّدَ 1) (*к. гадир қарши*) исён қилмоқ, қўзғолон кўтармоқ (عَلَى); 2) туғёнга келмоқ, кучайгандан кучаймоқ (*бўрон ҳақида*); 3) ўзини киши ғашига тегадиган ҳолда тутмоқ

– أَمْرَدُ *мн.* مَرْدَاءُ *кўп.* مُرْدٌ кўса, соқолсиз; ◊ شَجَرَةٌ مَرْدَاءُ баргсиз дарахт; رَمْلَةٌ مَرْدَاءُ ўсимлик ўсмайдиган қумлоқ ер

– تِمْرَادٌ *кўп.* تَمَارِيدُ каптархона

– تَمَرُّدٌ норозилик, нафратланиш, ғазабланиш; фитна, ғулғула, ғалаён, исён

– مَارِدٌ *кўп.* مَرَدَةٌ 1. 1) исёнкор, бўйсунмовчи; 2) улкан, ғоят катта, гигант; 2. 1) новча, узун бўйли, ғоят баланд бўйли; 2) иблис, жин; 3) ҳаёсиз, одобсиз, беҳаё

– مُتَمَرِّدٌ 1. қўзғолон кўтарган; ғазабга келган; бўйсунмаган; 2. исёнчи

– مَرَادٌ، مَرَادٌ *кўп* مَرَارِيدُ бўйин, гардан

– مَرْدِيٌّ бахтсиз, бадбахт, бечора

– مُرْدِيٌّ *кўп.* مَرَادِيُّ 1) ходa, узун ингичка ёғоч; 2) гарпун (*кит ва б. катта балиқлар овлашда ишлатиладиган ярог*)

– مَرِيدٌ ҳаёсиз, одобсиз, беҳаё

– مَرِّيدٌ тез жаҳли чиқадиган одам

– مُمَرَّدٌ ўта катта, гигант, жуда баланд; ~ صَرْحٌ жуда баланд бино

مَرْدَقُوشٌ *бот.* маёран (*хушбўй ўтсимон ўсимлик*) (*сол.* بَرْدَقُوشٌ ва مَرْزَنْجُوشٌ)

مَرْزَا мирза, мирзо

مَرْزُبَانٌ *кўп.* مَرَازِبَةٌ *тар.* чегарага яқин ноҳия ҳокими (*Эронда*); сатрап (*вилоят ҳокими*)

مَرْزَبَّةٌ *кўп.* ~َـاتٌ — *ёки* مَرْزَبَّةٌ *кўп.* مَرَازِبُ темирчи болғаси

– مَرْدَقُوشٌ = مَرْزَنْجُوشٌ

I مَرَسَ (*у*) مَرْسٌ ҳўлламоқ, намламоқ; эритмоқ; ~ يَدَهُ بِالْمِنْدِيلِ қўлни дастрўмол билан артмоқ; III مَارَسَ (*қандайдир касб билан*) шуғулланмоқ; (*н. билан*дир) машғул бўлмоқ, шуғулланмоқ; (*н. нидир*) амалга оширмоқ, бажармоқ; (*бирор н. устида*) ишламоқ; юзага чиқармоқ; иш кўрсатмоқ; қилмоқ; ~ السِّيَاسَةَ сиёсат ўтказмоқ; ~ الْعَمَلَ иш бажармоқ; ~ تَأْثِيرًا ثَوْرِيًّا (*к. гадир, н гадир*) революцион таъсир кўрсатмоқ (عَلَى); V تَمَرَّسَ (*н. гадир*) суйканмоқ (*мас, мушук ҳақида*); 2) (*н. билан*дир) артилмоқ (بِ); (*к. ёки н. билан*дир) тўқнашиб кетмоқ (بِ) 4) тажриба, сабоқ олмоқ; VI تَمَارَسَ 1) курашмоқ, жон-жаҳд билан уринмоқ, жанг қилмоқ; 2) ўзаро келишмоқ, тортишмоқ (*мас., нарх, баҳо ҳақида*), савдолашмоқ

– مَارِسٌ *кўп.* مَوَارِسُ экин экилган ер бўлаги

– مَارِسُ *алиф. б. қар.*

– مُتَمَرِّسٌ 1. 1) амалиёт (практика) ўтаётган; 2) практикант

– مِرَاسٌ куч, қувват, ғайрат, энергия; ◊ ~ سَهْلُ الْـ гапга кўнадиган, итоаткор, ён берадиган; ~ صَعْبُ الْـ қатъиятли, бўйсунмайдиган; ўжар, қайсар, саркаш; ~ شَدِيدُ الْـ чидам, тоқат, сабот

– مَرَاسَةٌ куч, қувват, ғайрат, энергия

– مَرِسٌ 1) ғайратли; 2) тажрибали

– مَرَسَةٌ *кўп.* أَمْرَاسٌ، مَرَسٌ арғамчи, арқон; трос (*металл арқон*)

– مَرِيسٌ: ~ رِيحُ الْـ жанубий шамол

– مَرِيسَةٌ мариса (*арпадан тайёрланадиган пиво нави*)

– مَرِيسِيٌّ жанубий шамол

– مُمَارَسَةٌ 1) амалга ошириш, юзага чиқариш; (*ишни*) бажариш; машғулот; машқ; 2) тажрибалилик; ◊ ~ بَيْعٌ بِالْـ дўстона келишувга асосан сотиш; ~ شِرَاءٌ بِالْـ дўстона келишувга асосан сотиб олиш

مَرْسِينٌ *бот.* мирт (*доимо яшил, хушбўй бута*)

I مَرَشَ (у) مَرْشٌ тимдаламоқ

مَرْشَالٌ *кўп.* ـَاتٌ — маршал

مَرْشَبٌ биринж, бронза

I مَرِضَ (а) مَرَضٌ касал (бемор) бўлмоқ, касалланмоқ; II مَرَّضَ 1) касал боқмоқ, касалга қарамоқ, касални кўргани бормоқ; 2) касаллантирмоқ; IV أَمْرَضَ касаллантирмоқ; V تَمَرَّضَ кучсиз бўлмоқ; касалванд бўлмоқ; касалга чалинмоқ; VI تَمَارَضَ ёлғондан ўзини касал деб кўрсатмоқ, ўзини касалликка солмоқ; ёлғонкасал бўлмоқ; X اسْتَمْرَضَ = VI

– تَمَارُضٌ ёлғон касаллик

– تَمْرِيضٌ касал (бемор) ларга қараш, касал боқиш; ~ مَدْرَسَةُ الـ фельдшерлик мактаби; тиббиёт ҳамширалари мактаби

– مُتَمَرِّضٌ кучсиз, камқувват, касалванд

– مَرَضٌ *кўп.* أَمْرَاضٌ касаллик, беморлик; ~ مُعْدٍ юқумли касаллик; ~ وَبَائِيٌّ эпидемик касаллик; أَمْرَاضٌ بَاطِنِيَّةٌ ички касалликлар; أَمْرَاضُ الْعَيْنِ кўз касалликлари; أَمْرَاضُ الْقَلْبِ юрак касалликлари; أَمْرَاضُ النِّسَاءِ аёллар касалликлари; أَمْرَاضٌ سِرِّيَّةٌ венерик (таносил) касалликлари; أَمْرَاضٌ عَصَبِيَّةٌ асаб касалликлари; أَمْرَاضٌ مِهَنِيَّةٌ касб касалликлари

– مَرِضٌ *кўп.* مِرَاضٌ касал, бемор

– مُرْضٍ *қар.* رضى

– مَرْضَانٌ 1) касал, бемор; 2) бечора, бечораҳол

– مَرَضِيٌّ касалликка оид; ~ـَةٌ إِجَازَةٌ касаллик сабаби билан берилган таътил

– مَرِيضٌ *кўп.* مَرْضَى 1. касал, бемор одам; ~ الْحُبِّ севги, муҳаббат азобини тортаётган; ~ نَفْسِيٌّ психик касал, бемор; 2. мижоз, пациент

– مِمْرَاضٌ тез-тез касалланиб турадиган, касалванд

– مُمَرِّضٌ фельдшер, санитар

– مُمَرِّضَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — оғир беморга қаровчи аёл; ҳамшира; санитарка

– مُسْتَمْرِضٌ касалванд, камқувват, қувватдан кетган

I مَرَطَ (у) مَرْطٌ юлмоқ, юлиб олмоқ; II مَرَّطَ 1) кўп миқдорда юлмоқ; 2) узмоқ (*мас, баргларни*); V تَمَرَّطَ тушмоқ, тушиб кетмоқ (*соч ҳақида*)

– أَمْرَطُ *мн* مَرْطَاءُ *кўп* مُرْطٌ жуни (туки) йўқ, туксиз, жунсиз

– مِرْطٌ *кўп* مُرُوطٌ чопон, ёмғирпўш (*аёлларники*)

– مَرِيطٌ = أَمْرَطُ

– مُرَيْطَاءُ *мн. анат* киндикдан қовуққача бўлган қисм

مَرْطَبَانٌ *кўп.* ـَاتٌ — кўза

I مَرَغَ (а) مَرْغٌ 1) бўямоқ, сувамоқ (*н. нидир*) суртмоқ (بـ); 2) эркалатмоқ, (*тарбияни*) бузмоқ, 3) йиртмоқ, йиртиб ташламоқ; مَرَغَ (у) مَرَاغَةٌ ўт-ўланга сероб бўлмоқ, кўкаламзор бўлмоқ; IV أَمْرَغَ ўсимликлар билан қалин қопланган бўлмоқ; VII انْمَرَغَ йиртилган, йиртиб ташланган бўлмоқ

– مَرْغٌ *кўп.* أَمْرَاغٌ яйлов

– مَرْغَةٌ ёғ, мой

– مَرْعًى *қар.* رعى

– مَرِيعٌ 1) ёғли, мойли; ёғга, мойга оид; 2) ўсимликларга бой (*жой*)

– مَرِيغٌ = مُمْرِغٌ

– مَمْرُوغٌ кеккайган, такаббур, бурни кўтарилган

II مَرَّغَ (مرغ) 1) қолмоқ, ётмоқ (*чанг, тупроқда*); ~ هَيْبَتَهُ кимнингдир обрў-эътиборини оёқости қилмоқ, топтамоқ, ерга урмоқ; 2) ифлос қилмоқ, чапламоқ, доғ қилмоқ, доғ қилдирмоқ; ~ رَأْسَهُ бошга ёғ (мой) суртмоқ, чапламоқ; 3) чўзмоқ, кечиктирмоқ, кейинга қолдирмоқ; IV أَمْرَغَ чапламоқ, доғ қилмоқ, доғ қолдирмоқ; V تَمَرَّغَ ағнаб ётмоқ, юрмоқ (*чангда, тупроқда*); ◊ ~ فِي التَّرَفِ وَالْبَذَخِ дабдабали, ҳашамда тўлиб-тошиб яшамоқ

– مُتَمَرِّغٌ чангга ботган, тупроққа беланган

– مُتَمَرَّغٌ = مَرَاغٌ

– مَرَاغٌ = مَرَاغَةٌ

مَرْغَرِينٌ маргарин

مَرْقَعِينٌ *зоол.* сиртлон, ёлдор бўри (*Суданда*)

مُرْفِينٌ морфий

I مَرَقَ (у) مُرُوقٌ 1) тешмоқ, тешиб ўтмоқ; ~ السَّهْمُ مِنَ الرَّمِيَّةِ камоннинг ўқи ҳайвонни тешиб, нариги томонидан чиқди; 2) лип этиб ўтиб кетмоқ, елиб ўтиб кетмоқ; ◊ ~ مِنَ (عَنِ) الدِّينِ диндан қайтмоқ, динга хиёнат қилмоқ; مَرَقَ (у) مَرْقٌ: ~ الْقِدْرَ қозонда қайнаётган сувни кўпайтирмоқ; II مَرَّقَ 1) куйламоқ, қўшиқ (ашула) айтмоқ; 2) (*хамирга*) сув қўшмоқ; 3) ўтказиб юбормоқ, ўтишга рухсат бермоқ; IV أَمْرَقَ: ~ الْقِدْرَ қозонда қайнаётган сувни кўпайтирмоқ

– مَارِقٌ *кўп.* مُرَّاقٌ ,مَرَقَةٌ 1. (*шунингдек:* ~ عَنِ الدِّينِ) тўғри йўлдан четга чиқувчи, тўғри йўлдан адашувчи; диндан қайтувчи; 2. 1) динсиз, радди мардум, радди маърака, якка мохов; 2) хоин, муртад

– مَارِقَةٌ *кўп тар.* хорижийлар

– مَرَقٌ 1) гўштли, қайнатилган шўрва, бульон; 2) қайла, соус

– مَرِقٌ юмшоқ; нозик, эрка, нозиктабиат

– مَرَقَةٌ 1) қайла, соус; 2) гўштли қайнатилган шўрва, бульон

– مُرُوقٌ четга чиқиш, диндан четга чиқиш; диндан қайтиш; динсизлик, куфр

مُرْقُصُ، مُرْقُسُ *ат. от. мз.* Марк; الكِرَازَةُ الـــيَّة қибт патриархининг патриархияси (*унга қарашли ер-мулк, диний жамоалар*)

مَرْقَعَ، تَمَرْقَعَ 1) нозиклик, эркалик, нозиктабиатлилик қилмоқ; 2) нозик, эрка, нозиктабиат бўлмоқ; назокатли бўлмоқ; аёллик назокати эгаси бўлмоқ

– مَرْقَعَانٌ нодонтабиат, нодонсифат, нодонроқ, ақлсизроқ, жиннибашара

– مَرْقَعَةٌ 1) назокат, эркалик, нозиктабиатлилик; 2) аёллар назокати эгаси бўлиш

مَرْكَزَ марказлаштирмоқ; марказга қўймоқ (жойламоқ); бир ерга тўпламоқ; تَمَرْكَزَ марказлашмоқ; марказга қўйилмоқ, жойлашмоқ, ерга тўпланмоқ

– تَمَرْكُزٌ марказлашиш; бир ерга тўпланиш

– مَرْكِيزٌ маркиз

تَمَرْكَسَ марксист (марксчи) бўлмоқ

مَرَّكُشِيٌّ 1. Марокашга оид; 2. марокашлик

مَرْمَتُونٌ *кўп.* اتٌ — ошпаз бола, ошпазнинг шогирди

مَرْمَرَ 1. 1) аччиқланмоқ, хафа бўлмоқ; 2) аччиқ бўлмоқ; 3) заҳарламоқ (*мас, ҳаётни*); تَمَرْمَرَ 1) тўлқинсимон бўлиб кўтарилмоқ, жилмоқ, кўчмоқ (*қум ҳақида*); 2. нолимоқ, зўрланмоқ, ҳасрат (шикоят) қилмоқ

– مَرْمَرٌ 1) алебастр; 2) мармар

– مَرْمَرِيٌّ мармарга оид; تِمْثَالٌ ~ мармар ҳайкал

مَرْمَطَ ифлос қилмоқ, чапламоқ, кир қилмоқ, булғамоқ

– مَرْمَطَةٌ ифлос қилиш, чаплаш, кир қилиш, булғаш

– مُمَرْمَطٌ ифлос, кир бўлган, булғанган; بَدْلَةٌ ~ـــةٌ кир костюм

مَرْمَتُونٌ = مَرْمَطُونٌ

مَرْمُوطٌ *зоол.* суғур (*ҳайвон*)

مَرْمَغَ ағнатмоқ, судрамоқ (*чангда, тупроқда*); *кўч.м.* тупроққа белаб ташламоқ, оёқ ости қилмоқ

مَرْمَلَادٌ мармелад (*ширинлик*)

مَرْمِيسٌ каркидон

I مَرَنَ (*у*) مُرُونَةٌ، مَرَانَةٌ 1) эгилиб, букилувчан (эластик) бўлмоқ; 2) (*н. гадир*) ўрганиб колмоқ (عَلَى); 3) учиб ўтмоқ, ўтиб кетмоқ, ёнгинадан чопиб ўтмоқ; II مَرَّنَ 1) ўқитмоқ, (*н. гадир*) ўргатмоқ (عَلَى); 2) машқ килдирмоқ; 3) эгилувчан қилмоқ; V تَمَرَّنَ 1) амалиёт (практика) ўтказмоқ, стажировкадан ўтмоқ; 2) (*н. гадир*) ўрганиб колмоқ (عَلَى); 3) машқ қилмоқ, гимнастика қилмоқ

– تَمَرُّنٌ 1) амалиёт, практика, стажировка; 2) ўқиш, ўрганиш

– تَمْرِينٌ *кўп* تَمَارِينُ، ـــاتٌ 1) амалиёт, практика; تَحْتَ الـــ~ амалиётда ўрганаётган, стажёр; 2) машқ; تَمْرِينَاتٌ رِيَاضِيَّةٌ гимнастика машқлари

– مَارِنٌ буруннинг юмшоқ қисми

– مُتَمَرِّنٌ 1) амалиёт ўтказаётган; 2. амалиётчи, практикант

– مِرَانٌ амалиёт, практика

– مَرَانَةٌ 1) амалиёт, практика; 2 эгилиб-букилувчанлик, эластиклик

– مُرَّانٌ *кўп.* مُرَّانَةٌ найза

– مَرِنٌ юмшоқ, эгилиб-букилувчи, эластик; صَمْغٌ ~ каучук

– مُرُونَةٌ юмшоқлик, эгилиб-букилувчанлик, эластиклик; 2) *ҳарб.* маневр қила олишлик

– مُمَرَّنٌ 1) ўрганган, тажрибали; 2) машқ қилган, машқдан ўтган, машқини олган

– مُمَرِّنٌ тренер, инструктор, машқ қилдирувчи, ўргатувчи

مَرْوٌ *жам.* 1) *ге ол.* кремень (*чақмоқтош*), кварц; 2) *бот.* Миср майорани (*қар* مَرْدَقُوشٌ)

– مَرْوَةٌ кремень, парчаси, кварц парчаси.

مرأ *қар* مُرُوءَةٌ، مُرُوَّةٌ

مَرْوِيٌّ، مَرْوَزِيٌّ Марв шаҳрида яшовчи киши, марвлик

I مَرَى (*и*) مِرْيٌ тан олмаслик, танимаслик; баҳслашмоқ, курашмоқ, талашмоқ; حَقَّهُ ~ кимнингдир ҳуқуқини тан олмаслик; III مَارَى 1) (*н. гадир*) шубҳа билан қарамоқ (بِ); 2) баҳслашмоқ, курашмоқ, талашмоқ; 3) баҳслашмоқ, жанжаллашмоқ; VI تَمَارَى ўзаро баҳслашишмоқ; VIII امْتَرَى 1) (*н. дандир*) шубҳаланмоқ (فِي); 2) чиқариб олмоқ; 3) соғиб олмоқ

– امْتِرَاءٌ (*бирор н. га*) шубҳаланиб, шубҳа билан қараш (فِي)

– امْتِرَاءٌ = تَمَارٍ

– مِرَاءٌ шак, шубҳа; لَا ~ فِيهَا حَقِيقَةٌ шак-шубҳасиз ҳақиқат. لَا جِدَالَ فِيهِ وَلَا ~ فِي أَنَّ ... шу нарсага шак-шубҳа йўқки. ... бу мутлақо шак-шубҳасиздир; مَا فِي ذَلِكَ ~ وَلَا شَكٌّ бунга ҳеч шак-шубҳа йўқ

– مِرَاءٌ = مِرْيَةٌ

– مُمَارَاةٌ 1) шак, шубҳа; 2) тан олмаслик, баҳслашиш, талашиш

مَرْيَمُ *ат. от. мн.* Марям; الْعَذْرَاءُ ~ Бокира Марям, Бокира Мария; الْمَجْدَلِيَّةُ ~ Мария Магдолина; بَخُورُ ~ ◊ *бот.* цикламен (*Алп бинафшаси*)

مَرْيَمِيَّةٌ *бот.* шалфей, доривор маврак, мармарак

مَرِينُو، مَرِينُوس زоол. меринос (*майин жунли қўй, унинг жуни ва ундан тўқилган мато*); أَغْنَامُ الْــ~ меринос қўйлар

I مَزَّ (مَزَّ) 1 (u/a) مُزُوزَةٌ، مَزَازَةٌ 1) нордон (нордонсифат, нордон-ширин) бўлмоқ; 2) мазасиз бўлмоқ, таъмсиз (бемаза) бўлмоқ; 2 مَزَّ (a/y) مَزٌّ эммоқ, сўрмоқ; хўплаб ичмоқ

– مَزٌّ، مُزٌّ нордонсифат, нордон-ширин

– مُزَّةٌ кўп. ات — нордон, шўртак, тузланган, газак (*мас, пивога*)

I مَزَجَ (у) مَزْجٌ аралаштирмоқ, аралаштириб юбормоқ, (*н. нидир н. биландир*) бирлаштирмоқ; III مَازَجَ 1) аралаштирмоқ, аралаш-қуралаш қилмоқ; аралаштириб қўймоқ; النَّهَارَ بِاللَّيْلِ ~ маж. кечаси-ю кундузи ишламоқ, меҳнат қилмоқ; тиним билмаслик; 2) қурамоқ, бир-бирига мосламоқ (*рангларни*); 3) (*одамлар билан*) муомала-муносабатда бўлмоқ; 4) банд қилиб турмоқ, кўнгил олиб турмоқ; VI تَمَازَجَ 1) аралашиб кетмоқ, ўзаро аралаш-қуралаш бўлиб кетмоқ; 2) ўзаро мос келмоқ (*мас. кийимларнинг ранги ҳақида*); VIII امْتَزَجَ (*н. биландир*) аралашиб кетмоқ, бирлашиб қўшилиб кетмоқ (بِ); X اسْتَمْزَجَ суриштириб билмоқ; аниқлаб билиб олмоқ; суриштирмоқ; ~ رَأْيَهُ кимнингдир раъйини (фикрини) суриштирмоқ, кимнингдир юрагига қўл солиб кўрмоқ

– امْتِزَاجٌ аралашиш, бирлашиш, аралашма

– تَمَازُجٌ 1) аралашиб кетиш, бирлашиб, қўшилиб кетиш; 2) ўзаро мос келиш (*мас, кийим ҳақида*)

– مِزَاجٌ кўп. أَمْزِجَةٌ 1) мижоз, темперамент, хулқ, атвор, табиат; ~ دَمَوِيٌّ сангвиник мижоз; سَوْدَاوِيٌّ ~ меланхолик мижоз; ~ صَفْرَاوِيٌّ холерик мижоз; لِمْفَاوِيٌّ ёки بَلْغَمِيٌّ ~ флегматик мижоз; حِدَّةُ الْــ~ жаҳлдорлик; 2) кайфият, ҳолат, руҳий ҳолат; ~ مُعَكَّرُ الْــ кайфияти йўқ (ёмон, бузуқ); مُنْحَرِفُ الْــ~ ёмон кайфиятда; ўзининг касал эканини сезаётган; عَصَبِيُّ الْــ~ асабий, асабга оид; 3) тан тузилиши, конституция; 4) мижоз; الْبَدَنِ ~ организм мижози

– مِزَاجِيٌّ рўмол, аёллар бошга ўрайдиган рўмол

– مَزْجٌ силжиш, жилиш, жойдан қўзғалиш; حِسَابُ الْــ~ وَ الْخَلْطِ мат. силжитиш қоидалари

– مَزْجِيٌّ силжишга оид; қўшилган, қўшилиб кетган; التَّرْكِيبُ الْــ~ ёки الْمُرَكَّبُ الْــ~ грам. икки сўзнинг бир маъно берадиган бўлиб қўшилиши, қўшма сўз (*мас,* أَلِفْبَاء *алифбо*)

– مَزِيجٌ 1) силжиган, жилган; 2. 1) таркиб; 2) аралашма; 3) аралаштириб эритилган

I مَزَحَ (а) مَزْحٌ ҳазиллашмоқ, ҳазил-мазах қилмоқ; III مَازَحَ (*к. биландир*) ҳазиллашмоқ, ҳазиллашишмоқ; أَنَا لَا أُمَازِحُكَ! мен ҳазиллашаётганим йўқ!; VI تَمَازَحَ ҳазиллашмоқ, ўзаро ҳазил қилишмоқ, ҳазиллашишмоқ

– مَازِحٌ 1. ҳазил-мазах қилувчи; ҳазилга оид; 2. ҳазилкаш

– مَزَّاحٌ катта (уста) ҳазилкаш, аскиячи, чечан

– مُزَاحٌ، مُزَاحَةٌ ҳазил, мазах

– مَزْحَةٌ ҳазил (мазахли) сўз

الْــ~ مَزْدَكِيَّةٌ: маздакийлик, маздакизм

I مَزَرَ (у) مَزْرٌ (мазасини, таъмини билиш учун) ичиб кўрмоқ

– مَازُورٌ зоол. куктўрғоқ (*қуш*)

– مِزْرٌ мизр (*пиво нави*)

– مَزِيرَةٌ аёл қиёфасидаги жин, ажина (*сол.* عِفْرِيتَةٌ)

I مَزَعَ (а) مَزْعٌ 1) тез юрмоқ, ҳаракат қилмоқ; 2) узмоқ, йиртмоқ, йиртиб, майдалаб ташламоқ; 3) ёлғон гапирмоқ, мақтамоқ; II مَزَّعَ 1) майдалаб йиртиб ташламоқ, парчалаб ташламоқ; 2) титмоқ (*мас. пахтани, жунни*); V تَمَزَّعَ йиртилмоқ, майдаланмоқ

– مَزْعٌ ёлғончилик, мақтанчоқлик

– مُزْعَةٌ، مِزْعَةٌ кўп. مُزَعٌ бурда, парча

I مَزَقَ (и) مَزْقٌ йиртмоқ, йиртиб ташламоқ; II مَزَّقَ йиртиб ташламоқ, парчаламоқ, парчалаб ташламоқ, бурдалаб ташламоқ; عِرْضَهُمْ ~-таҳқирламоқ, ҳақорат қилмоқ; شَرَّ مُمَزَّقٍ ~ бурдалаб ташламоқ; бутунлай йўқ қилмоқ, тор-мор келтирмоқ (*қўшинни*); إِرْبًا إِرْبًا ~ парча-бурон қилмоқ; شَمْلَهُمْ ~ тарқатиб юбормоқ, қувиб юбормоқ; الْقِنَاعَ عَنْ وَجْهِهِ ~ (*к. нингдир*) ниқобини йиртиб ташламоқ; V تَمَزَّقَ парча-парча қилиб ташланмоқ; йиртиб ташланмоқ; حِقْدًا وَ قَلَقًا ~ (*н. дандир*) қаттиқ ғазаб ва ҳаяжонга тушмоқ (مِنْ)

– تَمَزُّقٌ йиртилганлик, парча-парча бўлганлик; узилиш, чўзилиш; الْعَضَلِيُّ الْــ~ пайларнинг чўзилиши

– تَمْزِيقٌ узилиш, узилиб кетиш; الْعَضَلِيُّ الْــ~ пайларнинг чўзилиши

– مَزْقٌ 1) узилиш, йиртилиш; 2) тешик, йиртиқ

– مِزْقَةٌ кўп. مِزَقٌ парча; مِزَقٌ مُشَتَّتَةٌ сочилиб кетган, сочиб юборилган парчалар

– مُمَزَّقٌ 1. парчалаб ташланган; йиртиб ташланган; 2. узилиш, йиртилиш

مَزْلَقَانٌ кўп. اتٌ — 1) тўғон, тўсиқ, дамба; 2) қиялик, яндама, ёнбағир; 3) темир йўлни кесиб ўтган йўл, темир йўлдан ўтиш жойи

مَزْمَزَ 1) кичик-кичик хўплаб ичмоқ; 2) қимирлатмоқ, лиқиллатмоқ

– مَزْمَزَةٌ 1) кичик-кичик хўплаб ичиш; 2) қимирлатиш, лиқиллатиш

مُزْنٌ жам. ёмғирли булутлар; ◊ حَبُّ الْــ~ дўл

– مُزْنَةٌ кўп مُزَنٌ 1) ёмғирли булут; 2) ёмғир; жала, қаттиқ ёмғир

— مَازِنَةٌ *кўп.* ـاتٌ ـَـ = مَزِيَّةٌ

— مَزِيَّةٌ *кўп.* مَزَايَا 1) ортиқлик, имтиёз, фавқулодда ҳуқуқ; 2) хусусият, хос хусусият; 3) фазилат, кўрсатилган хизмат; ◊ الـ~ *хор.* елимшак

I مَسَّ (у, а) مَسٌّ 1) тегмоқ, тегиб кетмоқ, суртинмоқ; 2) тушмоқ (*бало-офат., ёмон кун ҳақида*); ~ـهُ سُوءٌ унинг бошига ёмон кун тушди; 3) (*бирор н га*) тегиб кетмоқ, тегиб ўтмоқ (بِ); (*бирор н. ни*) тилга олмоқ, зикр қилмоқ (بِ); ~ بِالْحُرِّيَّاتِ ҳурлик (эрк) ка дахл қилмоқ; 4) (*н. дир қилиб*) таҳқирламоқ, иззат-нафсига тегмоқ; 5) қатъий талаб қилмоқ; (*н. гадир*) мажбур қилмоқ (*шароит ҳақида*); ◊ ~ الْمَرْأَةَ аёлни жимо қилмоқ, аёл билан жинсий алоқа қилмоқ; ~هُ بِسُوءٍ (بِأَذًى) кимгадир дилозорлик, ёмонлик қилмоқ; III مَاسَّ тегишиб кетмоқ, ўзаро тегишиб кетмоқ; VI تَمَاسَّ ўзаро тегишиб турмоқ, алоқа (контакт) да бўлмоқ

— أَمَسُّ энг кечиктириб бўлмайдиган; (*н. гадир*) ортиқ даражада зарурат сезувчи (إِلَى); هُوَ فِي ~ الْحَاجَةِ إِلَى ... у ...га жуда-жуда ҳожатманд, унга ... жуда ҳам зарур

— تَمَاسٌّ 1) тегиб кетиш; 2) ўзаро тегиб туриш, алоқа (контакт)

— مَاسٌّ 1) тегиб турувчи, алоқадаги; كَهْرَبَائِيٌّ ~ *эл.* қисқа туташув; بَيْنَهُمَا رَحِمٌ ~ـةٌ у иккиси жуда яқин қариндошдир; 2) кечиктириб бўлмайдиган, қатъиятли; حَاجَةٌ ~ـةٌ ўта зарурат, катта эҳтиёж

— مَسٌّ 1) тегиб туриш, тегиш; كَهْرَبَائِيٌّ ~ *эл.* қисқа туташув; 2) ақлдан озиш, телбалик, жиннилик

— مِسَّاسٌ қўлида учи найзали калтак тутган пода ҳайдовчи

— مِسَاسٌ 1) тегиб туриш, тегиш; 2) ҳожат, зарурат; عِنْدَ ~ الْحَاجَةِ ҳожат (зарурат) бўлиб қолганда

— مَسَّةٌ *кўп.* ـاتٌ ـَـ (*бир марта*) тегиб кетиш

— مَسِيسٌ тегиш, тегиб туриш

— مَمْسُوسٌ ақлдан озган, тентак

مِسْتَرٌ мистер, жаноб

مُسْتَرْدَةٌ *халқ.* хантал, горчица

مُسْتَكَةٌ 1) мастика (*мумсимон модда*); 2) мастика эритмаси; 3) *бот.* мастика дарахти (*мумсимон бўёқ, замазка кабилар тайёрланадиган модда берувчи дарахт*)

مَسْتَلَةٌ *кўп.* ـاتٌ — ёғочдан ясалган тик бочкасимон идиш

I مَسَحَ (а) مَسْحٌ 1) (*н. биландир*) бўямоқ, суртамоқ, ёғламоқ (بِ); ~ جِرَاحَ الْحَرْبِ *маж.* уруш яраларини даволамоқ; 2) *черк.* ёғ суртиш маросимини ўтказмоқ (*одатда пешонага бут шаклида зайтун ёғи суртилади*); ~ الْمَرِيضَ بِالْمَسْحَةِ *черк.* ўлаётган ёки оғир касал ётган одам баданини зайтун ёғи билан мойламоқ; 3) тозаламоқ, мойламоқ (*этикни*); ~ أَحْذِيَتَهُ *кўч.м.* кимнингдир олдида ялоқилик қилмоқ, хушомад, лаганбардорлик, тилёғламалик қилмоқ; 4) (*қўлда*) артмоқ (*мас, кўз ёшини*); ~ نَظَّارَتَهُ кўзойнакни артмоқ; 5) (*н. дандир*) ювиб ташламоқ, артиб ташламоқ (عَنْ); тахтани рандаламоқ; ~ بِالسَّيْفِ қилич солмоқ, қиличдан ўтказмоқ; ◊ فُلَانٌ رَقْمَ الْعَالَمِ ~ пalonчи жаҳон рекордини ўрнатди; ~ الدَّرَبُكَّةَ тамбурин (*ноғорага ўхшаш музика асбоби*) чалмоқ; ~ لِحْيَتَهُ соқолни силамоқ, текисламоқ; ~ الْأَرْضَ а) ерни ўлчамоқ, топографик жадвал (съёмка) қилмоқ; б) *шунингдек* ~ الْبَلَاطَ пол ювмоқ; ~تْ بِزَوْجِهَا الْبَلَاطَ *маж.* ўз эрига зулм қилмоқ, ўз эрини хўрламоқ, оёқости қилмоқ; ~ رَأْسَهُ бошни силамоқ, кўнгилга қарамоқ, айтганини қилмоқ, эркалатиб юбормоқ; ~ النِّيلَ (*чўкиб кетганларни топиш мақсадида*) Нилни кавлаштирмоқ; ~ كُلَّ شِبْرٍ فِي مَكَانِ الْحَادِثِ воқеа-ҳодиса юз берган жойнинг ҳар қаричини (*қаттиқ синчиклаб*) текшириб чиқмоқ; II مَسَّحَ яхшилаб артмоқ, тозаламоқ; V تَمَسَّحَ 1) (*н. биландир*) артинмоқ (بِ); 2) (*н. гадир, мас, мушукка*) сурканмоқ (بِ); ◊ ~ لِلصَّلَاةِ таҳорат олмоқ; ~ بِالْأَرْضِ (بِالرَّمْلِ) тупроқ (*қум*) билан таяммум қилмоқ; ~ بِالْمَاءِ ювинмоқ; ~ بِأَذْيَالِهِ *ёки* بِالْأَعْتَابِ وَ الْأَقْدَامِ (*бирор к. олдида*) эмакламоқ, хушомад қилмоқ; VIII اِمْتَسَحَ 1) артилган, тозаланган бўлмоқ; 2) чиқармоқ, чиқариб олмоқ, ажратиб олмоқ

— أَمْسَحُ *мн.* مَسْحَاءُ *кўп.* مُسْحٌ силлиқ, текис, ясқи; لَوْحَةٌ مَسْحَاءُ tabula rasa-текис (силлиқ) тахта (*эмиш: инсон янги туғилганда, текис, силлиқ тахта каби бўлар, кейинчалик у ифлосланар, яъни гуноҳкор бўлар экан*)

— تِمْسَاحٌ *кўп.* تَمَاسِيحُ тимсоҳ; ~ أَمِيرِكَا аллигатор (*йиртқич тимсоҳ*); ◊ دُمُوعُ التَّمَاسِيحِ ёлғон йиғи

— مَاسِحٌ 1. 1) ёғловчи, ёғлаб турувчи; 2) тозаловчи, артувчи; ~ الْأَحْذِيَةِ *маж.* лаганбардор, хушомадгўй; 2. мойловчи; ~ الْجُوخِ пойабзал мойловчи

— مَسَّاحَةٌ *кўп.* ـاتٌ — ўчирғич, резинка

— مِسَاحَةٌ 1) топографик жадвал (съёмка); ~ تَثْلِيثِيَّةٌ тригонометрик съёмка; مَصْلَحَةُ الـ~ топографик бошқарма; عِلْمُ الـ~ топография; 2) *кўп.* ـاتٌ — кенглик, майдон, ҳудуд; масофа; 3) *шунингдек* ~ الْخَشَبِ қиринди, пайраҳа

— مَسْحٌ 1) ёғлаш; 2) *черк.* ёғ суртиш маросими (*қар.* مَسَحَ 2); 3) кир ювиш, тозалаш, артиш; 4) *кўп.* مُسُوحٌ ўлчаш; топографик жадвал (съёмка); الـ~ الْجِيُولُوجِيُّ геологик жадвал (съёмка)

— مِسْحٌ *кўп.* أَمْسَاحٌ, مُسُوحٌ 1) дағал мато, дағал каноп мато; 2) роҳиб (монах)лар кийими

— مَسْحَةٌ 1. 1) рангдаги нозик фарқ, асар, из, аломат; عَلَيْهَا ~ مِنَ الْجَمَالِ у (*аёл*) деярли гўзалдир; 2) мўйқалам билан берилган бўёқ; 3) *черк.* мой суртиш маросими; 2) оз-моз

— مَسِيحٌ 1) бўялган, суртилган; 2) черк. мой суртиш маросимидан ўтган; ~الـ Масиҳ, عِيسَى الـ~ Исо Масиҳ алайҳиссалом; قَبْلَ الـ~ милоддан аввал; بَعْدَ الـ~ милоддан кейин; الـ~ الدَّجَّالُ дажжол, иблис; 3) сийқа (танга, чақа ҳақида)

— مَسِيحِيٌّ 1. масиҳий, христианликка оид; الدِّينُ الـ~ масиҳийлик, христианлик; 2. христиан динидаги киши

— مَسِيحِيَّةٌ الـ~ масиҳийлик, христианлик

— مِمْسَحٌ، مِمْسَحَةٌ кўп. مَمَاسِحُ 1) полювғич (ёғочдан қилинган асбоб); швабра; 2) латта; ~ الْأَرْجُلِ дағал пойандоз, оёқарткич

— مَمْسُوحٌ 1) бўялган, ёғланган; 2) сийқа (танга, чақа ҳақида); ўчиб кетган; ~ مِنَ الْمَعْنَى бемаъни, маъносиз; 3) силлиқ, рандаланган (тахта ҳақида)

I (مسخ) مَسَخَ (а) مَسْخٌ 1) таниб бўлмайдиган қилмоқ, бузмоқ, бузиб кўрсатмоқ, қоронғи (туманли) қилмоқ (маъно, фикр ҳақида); ~ الطَّعَامَ овқатни бемаза тайёрламоқ; 2) фольк. ўзгартирмоқ, айлантирмоқ (қандайдир бир ҳайвонга); ~هُ اللّٰهُ قِرْدًا Оллоҳ уни маймунга айлантирсин!; مُسِخَ мажҳ. мазасиз, бемаза қилиб тайёрланмоқ (овқат ҳақида); مَسُخَ (у) مَسَاخَةٌ мазасиз, бемаза бўлмоқ (овқат ҳақида); VII اِنْمَسَخَ 1) таниб бўлмайдиган, бузилган бўлмоқ; қоронғи, туманли бўлмоқ (маъно, фикр ҳақида); 2) ўзгармоқ, айланмоқ (мас., қандайдир бирон ҳайвонга)

— أَمْسَخُ жуда бемаза; ~ مِنَ الطَّبِيخِ الشَّايِطِ қар. شيط

— مَاسِخٌ[1] кўп. مُسَّاخٌ 1. бузадиган; 2. бузувчи

— مَاسِخٌ[2] мазасиз, бемаза

— مَسَاخَةٌ дидсизлик

— مَسْخٌ 1) бузиш; майиб қилиш; 2) ўзгариш, айланиш, бошқа шаклга кириш, метаморфоза; 3) дин. жон (руҳ) ларнинг кўчиши.

— مِسْخٌ кўп. مُسُوخٌ фольк. 1. (бирор ҳайвонга) айланган; 2. 1) майиб, бадбашара; 2) тусини ўзгартирувчи, иккиюзламачи, мунофиқ

— مُسْخَةٌ масхара, масхарабоз

— مَسِيخٌ 1) бузилган, ўзгартирилган; الـ~ـةُ الْفَرَنْسَوِيَّةُ бузилган француз тили

— مَمْسُوخٌ 1) бузилган, бузиб кўрсатилган; майиб (мажруҳ) қилинган; 2) бадбашара; 3) ориқ (от ҳақида)

مَسْخَرَ (к. нидир, н. нидир.) масхара қилмоқ, устидан кулмоқ; تَمَسْخَرَ (к. нингдир) устидан кулиб, масхара қилмоқ (عَلَى)

— مَسْخَرَةٌ кўп مَسَاخِرُ 1) масхара қилинаётган нарса, устидан кулиш; 2) масхарабозлик; 3) маскарад

I (مسد) مَسَدَ (у) مَسْدٌ эшмоқ, ўрмоқ; ~ الْحَبْلَ арқон эшмоқ; II مَسَّدَ ишқамоқ, ишқаламоқ, силамоқ (массаж қилмоқ); ◊ ~ الشَّعْرَ сочларни силамоқ, текисламоқ; V تَمَسَّدَ ишқаланмоқ, массаж қилинмоқ

— تَمْسِيدٌ массаж, силаш, ишқалаш

— مَسَدٌ кўп أَمْسَادٌ 1) ювинғич (мочалка); 2) хурмо толаси; арғамчи, арқон (хурмо толасидан ясалгани); 3) туянинг жунидан тўқилган арқон; ~ شَدَّهُ إِلَى ... بِحِبَالٍ مِنْ ...га арқон билан қаттиқ боғлаб қўймоқ

مِسْرَى мисро (қибт тақвимининг 12-ойи)

I مَسَطَ (у) مَسْطٌ бармоқлар билан эзиб чиқармоқ (мас., мева ширасини, сувини); сиқмоқ (ювилган кийим-кечакни)

مُسْطَرِينٌ қар. سطر

I مَسَكَ (и) مَسْكٌ 1) (н. нидир) олмоқ, ушлаб турмоқ (بِ); 2) тутиб олмоқ, тутмоқ; 3) мажҳ. тутилган бўлмоқ; 4) (бирор н. ни) тутиб, уни ушлаб турмоқ (мас., йиқилиб кетмаслиги учун بِ—); 5) мед. қабзият келтириб чиқармоқ; ◊ ~ الْحِسَابَ ҳисоб юритмоқ; ~تِ النَّارُ بِالْبَيْتِ олов уйни ўраб олди, уй олов ичида қолди; ~ لِسَانَهُ жим турмоқ, тилни тиймоқ; ~ يَدَهُ қизғончилик қилмоқ, қурумсоқлик қилмоқ; II مَسَّكَ 1) бермоқ ёки ушлаб (тутиб) туришга мажбур қилмоқ; 2) мушк сепмоқ; IV أَمْسَكَ 1) олмоқ, ушлаб (тутиб) турмоқ; ушлаб (тутиб, илиб, чанғаллаб) олмоқ; (н. нидир) суяб, кўтариб турмоқ (туш. к. ёки بِ); ~ زِمَامَ نَفْسِهِ маж. ўзини тутиб олмоқ, ўзини қўлга олмоқ; ~ بِهِ الرَّمَقَ ёки ~ بِهِ نَفْسَهُ бирор нарса ёрдамида ҳаётини сақлаб қолмоқ; ~ عَلَيْهِ الْأَوَدَ кимнидир (моддий томондан) қувватламоқ; 2) (н. нидир) тутиб турмоқ, (н. нидир) қайтармаслик, қайтариб бермаслик; 3) (н. дандир) ўзини тиймоқ, воз кечмоқ (عَنْ); 4) (н. нидир) тўхтатмоқ, бас қилмоқ (عَنْ); ~ عَنِ الْكَلَامِ гапирмаслик, жим турмоқ; ~ عَنِ الْبُكَاءِ йиғлашдан тўхтамоқ; ~ عَنِ التَّصْوِيتِ овоз беришдан ўзини тўхтатмоқ, овоз бермаслик; ◊ ~ الدَّفَاتِرَ ҳисобчилик дафтарини юритмоқ, бухгалтерия ҳисобини юритмоқ; ~ـهُ فِي سِينٍ وَجِيمٍ кимнидир сўроқ қилмоқ; V تَمَسَّكَ 1) (н. гадир) амал қилмоқ, суянмоқ; (н. гадир) тарафдор бўлмоқ (بِ); (н. гадир) эргашмоқ (بِ); 2) (н. нидир) қаттиқ тутмоқ (بِ); (н. гадир) ёпишиб олмоқ (بِ); (н. нидир) қатъий талаб қилмоқ (بِ) VI تَمَاسَكَ бир-бирига суянмоқ; бирлашган, жипслашган бўлмоқ; ўзаро боғлиқ бўлмоқ; 2) ўзини тутмоқ, ўзини тутиб тура олмоқ; ◊ مَا ~ عَنْ أَنْ ...ни қилмасликдан ўзини тутиб тура олмади; VII اِنْمَسَكَ 1) (к. нингдир) қўлларида бўлмоқ; 2) тутилган, қўлга туширилган бўлмоқ, X اِسْتَمْسَكَ 1) (к. гадир, н. гадир) таянмоқ, қаттиқ амал қилмоқ (بِ); 2) (н. нидир) ушлаб турмоқ, сақлаб турмоқ (بِ); 3) (н. дандир) ўзини тутмоқ, тийиб турмоқ (عَنْ، مِنْ); ◊ اِسْتَمْسَكَ بَوْلُهُ унинг сийдиги тутилиб қолган

— إِمْسَاكٌ 1) қизғончиқлик; 2) иқтисод; рад этиш, тийилиш; 3) дин. рамазон ойида рўзанинг бошланиши; 4) мед. қабзият; الـ~ الْمُزْمِنُ сурункали қабзият; ◊ ~ الدَّفَاتِرِ ҳисоб-китоб дафтари юритиш, бухгалтерия ҳисобини юритиш

– إِمْسَاكِيَّةٌ (*рамазон ойида қачон оғиз ёпиш, қачон оғиз очиш соатлари кунма-кун кўрсатиб қўйилган*) календарь, тақвим

– تَمَاسُكٌ 1) бирлашганлик, боғлиқлик, жипслашув; уланганлик, уланиш; قُوَّةُ الـ~ уланиш қуввати, кучи; 2) бутунлик, компактлилик; 3) йиғинчоқлик, ўзини тута билиш; руҳий мувозанат

– تَمَسُّكٌ 1) тарафдорлик, издошлик; 2) доимийлик (*баҳо, нарх ҳақида*)

– مَاسِكٌ 1. 1) ушлаб турган; тутиб олган, тутиб олаётган; 2) қаттиқ; 2. (*бирор н. га*) эга, қўлида тутиб турувчи; ◊ ~ـة اليَدِ у қизғончиқроқ; ~ الدَّفَاتِرِ ҳисобчи, бухгалтер

– مُتَمَاسِكٌ 1) бирлашган, жипслашган; 2) (*қаттиқ*) жипслашган; ~ـة بَيَادِقُ *шахм.* маташган пиёдалар; 3) ихчам, ўзини тутиб олган

– مَسَاكٌ *кўп.* ـاتٌ — тўғон, дамба

– مِسَاكٌ 1) бирикиш, жипслашиш кучи; 2) қисқич, бириктиргич

– مَسَاكَةٌ 1) қизғончиқлик, зиқна, хасис; 2) ҳеч нарсани (*мас., нурни, товушни*) ўтказмаслик

– مَسَّاكَةٌ *кўп.* ـاتٌ — қисқич (скрепка)

– مَسْكٌ 1) тутиш, қўлга тушириш, қўлга олиш; 2) юритиш (*ҳисоб-китобни*): ~ الدَّفَاتِرِ التِّجَارِيَّةِ бухгалтерия, ҳисоб-китоб; ~ الحِسَابَاتِ ҳисоб-китоб юритиш, ҳисобчилик

– مُسُكٌ қизғанчиқроқ, зиқнароқ, хасисроқ

– مِسْكٌ мушк; ~ رُومِيٌّ *бот.* тубероза, табаргул (*хушбўй оқ гулли ўсимлик*); غَزَالُ الـ~ *зоол.* Хитой (Чин) кийиги (*одатда унинг киндиги ёнидан мушк олинади*); فَأْرَةُ الـ~ ондатра; قُنْدُسُ الـ~ *ёки* نِمْسُ الـ~ қоракўзан

– مُسْكَانِيٌّ *бот.* мускат (*узум нави*)

– مُسْكَانٌ *кўп.* مَسَاكِينُ бай пули, бўнак, заколат

– مَسَكَةٌ *кўп.* ـاتٌ — қоплама, покришка (*автомобиль ғилдирагида*)

– مَسَكَةٌ, مُسْكَةٌ *кўп.* مُسَكٌ 1) ручка, даста; ~ الرِّيشَةِ (пероли) ручка; 2) таянч, суянчиқ; 3) шиқ-шиқ қулф, лўкидон, зашёлка; ◊ لَيْسَ لَهُ وَلَوْ ~ مِنَ الْعَقْلِ унинг бир томчи (зиғирча) ҳам ақли йўқ; 4) қолдиқ; 5) тош, гиря (*машқ қилиш учун ишлатиладиган 5кг. лиги*)

– مُسْكَةٌ 1) қизғанчиқ, мумсик, зиқна, хасис; 2) чаққон, тутсакесар, саботли

– مَسَاكَةٌ = مُسْكَةٌ

– مُسْكَةٌ[1] гўнг, тезак

– مُسْكَةٌ[2] *кўп.* مُسَكٌ мушк парчаси

– مِسْكِيٌّ мушкли, мушкка оид

– مِسْكِيَّةٌ мушк бўйи, ҳиди

– مَسِيكٌ 1) қаттиқ ушлаб турган; 2) қизғанчиқ, мумсик, зиқна, хасис; 3) сув ўтказмайдиган, нам тортмайдиган

– مُمْسِكٌ 1) ушлаб, тутиб турадиган; 2) ғоят тежамкор, тежаб-терговчи; мумсик, хасис, қизғанчиқ, зиқна

– مُمَسَّكٌ мушк сўртилган; мушк бўйи таратаётган; صَابُونٌ ~ атр совун

مَسْكَنَةٌ қашшоқлик, камбағаллик, гадолик

– مِسْكِينٌ *кўп.* مَسَاكِينُ мискин, камбағал; бебахт, бечора

مَسْمَرَ михламоқ; تَمَسْمَرَ 1) михланган бўлмоқ; 2) *кўч.м.* михланиб қўйилмоқ; ◊ ~تِ البَدْلَةُ عَلَى جِسْمِهِ унга костюм қуйиб қўйгандай тушди

– مِسْمَارٌ *кўп.* مَسَامِيرُ سمر *қар.*

(مسى) II مَسَّى хайрли оқшом тиламоқ; مَسَّاكُمُ اللهُ بِالْخَيْرِ! оқшомингиз хайрли бўлсин!; III مَاسَى (*бирор н. ни*) кечқурун, оқшомда кутиб олмоқ; IV أَمْسَى 1) оқшом тушмоқ; 2) бўлмоқ, қилинмоқ; 3) кечқурун, оқшомда (*бирор жойда*) бўлмоқ

– أُمْسِيَّةٌ *кўп.* ـاتٌ, أَمَاسِيُّ — кечки пайт, оқшом

– مَسَاءٌ *кўп.* أَمْسِيَةٌ, أَمْسَاءٌ оқшом; الـ~ «ал- Масо» (*Қоҳира газеталаридан бирининг номи*); ~ кечқурун, оқшомда; أَمْسِ ~ кеча кечқурун, кеча оқшомда; مَسَاؤُكُمْ بِالْخَيْرِ! *ёки* ~ الْخَيْرِ! оқшомингиз хайрли бўлсин!; صَبَاحَ ~ صَبَاحٌ *қар.*

– مَسَائِيٌّ кечки, оқшомги; الصُّحُفُ الـ~ـة кечки газеталар; الْجَامِعَةُ الـ~ـة кечки университет

– مُمْسًى оқшом пайти, кеч, кечқурун; قَضَى مُصْبَحَهُ وَمُمْسَاهُ (*бирор н. устида*) эрта-ю кеч ўтирмоқ (ишламоқ)

مُسْيُو мосье, жаноб

مُشْ *халқ* ...мас, эмас, йўқ; ~ مُمْكِنٌ мумкинмас, мумкин эмас, имкони йўқ

I مَشَّ (*а/у*) مَشٌّ 1) сўрмоқ (*суяк ичидаги иликни*); 2) ҳўлламоқ, намламоқ; II مَشْمَشَ сўриб олмоқ (*суяк ичидаги иликни*); 1) ачиган, бузилган бўлмоқ (*тухум ҳақида*)

– مِشٌّ зардоб (*сутники*); خَارِقٌ زَيُّ الـ~ *халқ.* зардобдай шўр

– مَشُوشٌ сочиқча, сочиқ

I مَشَجَ (*у*) مَشْجٌ аралаштирмоқ, қўшиб аралаштирмоқ

– مَشْجٌ *кўп.* أَمْشَاجٌ аралашма; ~ مِنَ الأَلْوَانِ бўёқлар аралашмаси

– مَشِيجٌ *биол.* гамета (*ирсий ҳужайра*)

I مَشَحَ (*а*) مَشْحٌ *дин.* оғир касал ёки ўлган одам баданига зайтун мойи суртмоқ

– مَشْحَةٌ *дин.* оғир касал ёки ўлган одам баданига зайтун мойи суртиш маросими

(مشدق) تَمَشْدَقَ 1) тушунарсиз (узуқ-юлуқ, секин) гапирмоқ, 2) мақтамоқ, йўқ хусусиятларни топмоқ, ёпиштирмоқ

مُشَارَةٌ мушора (*Ироқда ер ўлчови бирлиги, 2500 кв. м га тенг*)

I مَشَطَ (*у*) مَشْطٌ тарамоқ, тароқламоқ (*сочни*); II مَشَّطَ титмоқ,

тароқламоқ (*жунни*); тарамоқ (*сочни*); (*шунингдек, кўч.м.*) тарамоқ; ~ قَاعَ الْبَحْرِ денгиз остини текширмоқ, тарошламоқ (*мас, чўкиб кетган кемаларни ахтариб*); V تَمَشَّطَ таранмоқ; VIII اِمْتَشَطَ = V

– تَمْشِيطٌ тараш, тароқлаш; (*кўч.м*) тараш; титиш; آلَةُ الـ~ титиш машинаси

– مَاشِطٌ 1. (*сочни*) тараётган; 2. сартарош

– مَاشِطَةٌ *кўп.* اتٌ — меҳмонхона ходимаси

– مُشَاطَةٌ таранди (*тараганда чиқадиган тук*)

– مَشَّاطَةٌ *кўп.* اتٌ — титиш машинаси

– مُشْطٌ, مِشْطٌ *кўп.* أَمْشَاطٌ тароқ; بُسْتَانِيٌّ ~ хаскаш, боғ хаскаши; ~ التَّذْيِيلِ *полигр.* китоб ва унинг бўлимлари охиридаги безак, лавҳа; ~ الرِّجْلِ *анат.* оёқ кафти (*товон билан бармоқлар ораси*); ~ الْيَدِ панжа ўзаги, кафт орқаси; ~ الْكَتِفِ елкадаги кенг суяк, курак; ғижжак, скрипка хараги, эшаги; هُمْ كَأَسْنَانِ الـ~ *маж.* уларнинг ҳаммаси бир гўр (*сўзма-сўз: уларнинг ҳаммаси тароқнинг тиши каби*); ◊ عَلَى أَمْشَاطِ الْأَقْدَامِ оёқ учида

– مِشْطَةٌ (*жун, каноп кабилар толасини титиш, тозалашда ишлатиладиган*) тароқ

– مُشْطِيٌّ тароқсимон, тароққа ўхшаш

– مَشِيطٌ таралган

– مُمَشَّطٌ таралган; الصُّوفُ الـ~ таралган майин жун

I مَشَعَ (и) مَشْعٌ 1) (*пахтани*) титмоқ; 2) чапиллатмоқ, қаттиқ овоз чиқариб чайнамоқ, кавшамоқ; 3) ўғирламоқ, олиб кетмоқ, гум қилмоқ

I مَشَقَ (у) مَشْقٌ 1) (*пахтани, жунни*) титмоқ; 2) чўзмоқ, узайтирмоқ (*канопни*); 3) узмоқ, узиб ташламоқ; 4) қамчиламоқ, қамчи билан урмоқ; 5) тез бажармоқ, тез амалга оширмоқ; IV أَمْشَقَ қамчиламоқ, қамчи билан урмоқ; V تَمَشَّقَ узилмоқ, узилиб кетмоқ; VIII اِمْتَشَقَ тутмоқ, қўлга олмоқ, қўлга туширмоқ; ~ السَّيْفَ қиличини (*қиндан*) чиқармоқ; ~ السِّلَاحَ (*қўлга*) қурол олмоқ

– مُشَاقٌ, مُشَاقَةٌ тараганда тушадиган жунлар, чиқинди, чиқит; зиғир, канопнинг техникада ишлатиладиган дағал толаси, пакля

– مَشْقٌ[1] қизил, куюнди рангли охра (*бўёқ*)

– مَشْقٌ[2] ҳуснихат; намуналар (*ҳуснихат, рассомлик к. ларда*)

– مَشِيقٌ = مَشْقٌ

– مُشَاقٌ = مُشَاقَةٌ

– مَشِيقٌ қадди-басти расо, келишган, хушбичим, латиф, хиромон

– مِمْشَقَةٌ *кўп.* مَمَاشِقُ тароқ (*каноп, жун ва б. лар учун*)

– مَمْشُوقٌ қадди-басти келишган, расо, хушбичим; ~ الْقَدِّ қадди расо

مُشْتَقِيَّةٌ *кўп.* اتٌ — *тех.* шпиндель; ~ الْمِخْرَطَةِ токарлик дастгоҳи шпиндели

مِشْلُوزٌ мағзи ширин ўрик

مِشْمِشٌ *жам.* ўриклар; لَوْزِيٌّ ~ *ёки* حَمَوِيٌّ ~ мағзи ширин ўриклар; كَلَابِيٌّ ~ аччиқ мағизли ўриклар; بُكْرَةٌ فِي الـ~ *мқл.* туянинг думи ерга текканда

– مِشْمِشَةٌ *кўп.* اتٌ — ўрик (*меваси ва дарахти*)

مُشْمُلَةٌ, مُشْمُلاً *бот.* мушмула (*жанубий мамлакатларда ўсадиган тиканли бута*)

مِشَانٌ, مُشَانٌ хурмо навларидан бири

(مشو) IV أَمْشَى ични юмшатмоқ (*дори-дармон ҳақида*); X اِسْتَمْشَى ични юмшатадиган дори ичмоқ

– مَشُوٌّ ични юмшатувчи

مَشْوَرَ юришга, айланиб юришга, сайр этишга мажбур қилмоқ

– مِشْوَارٌ *кўп.* مَشَاوِيرُ 1) юриш; 2) бирор жойга бориш, сайру тамошо; ~ فِي اِسْتَصْحَبَهُ مَعَهُ кимнидир ўзи билан сайру тамошога олиб кетмоқ; 3) дам олмай югуриб ўтиш мумкин бўлган масофа, йўл; 4) хизмат сафари, топшириқ, хизмат; عَلَيَّ ضَرُورِيٌّ ~ мен иш (хизмат) юзасидан боришим керак; 5) ҳаракат (*поршенники*)

– مَشْوَرَةٌ[1] сайр, сайру тамошо

– مَشْوَرَةٌ[2] *кўп.* اتٌ — *қар.* شور

I مَشَى (и) مَشْيٌ 1) юрмоқ, ҳаракат қилмоқ; ~ عَلَى الْأَقْدَامِ пиёда юрмоқ; ~ عَلَى قَدَمَيْنِ икки оёқда юрмоқ (*эмаклаб эмас*); 2) марш қилиб (*ҳарбийча қадам ташлаб*) юрмоқ; 3) юрмоқ, ҳаракат қилмоқ (*машина ҳақида*); ◊ بَطْنُهُ ~ унинг қорни оғрияпти, ичи кетяпти; II مَشَّى 1) юришга (*боришга*) мажбур қилмоқ; ўтишга мажбур қилмоқ, жорий қилмоқ; مَشْرُوعَهُ ~ ўз режасини ўтказмоқ, жорий қилмоқ; 2) ҳаракатга келтирмоқ; الْأُمُورَ ~ ишни бажармоқ; 3) бўшашмоқ (*ич ҳақида*); III مَاشَى (*к. билан дир*) ёнма-ён, бирга-бирга, тенг юрмоқ; IV أَمْشَى 1) боришга, юришга мажбур қилмоқ; 2) бўшашмоқ (*ич ҳақида*); V تَمَشَّى 1) юрмоқ, бормоқ, ҳаракат қилмоқ; 2) (*н, билан дир*) тенг бўлмоқ (مَعَ); (*н.-гадир*) мос келмоқ (مَعَ); 3) (*н, гадир мос равишда*) ҳаракат қилмоқ; (*н. нингдир*) изидан бормоқ (عَلَى); 4) сайр қилмоқ, тамошо қилиб юрмоқ, ўйнаб юрмоқ; 5) (*н. гадир*) тарқалмоқ (عَلَى); VI تَمَاشَى 1) биргалашиб юрмоқ, бормоқ; 2) (*н. гадир*) эргашмоқ (عَلَى)

– تَمَاشٍ ҳаракат, эргашиш, ортидан бориш; تَمَاشِيًا مَعَ سِيَاسَةِ ... فِي الْاِقْتِصَادِ ... даги иқтисод сиёсатига мос ҳолда

– مَاشٍ *мн.* مَاشِيَةٌ *кўп.* مُشَاةٌ 1. пиёда юраётган (бораётган); пиёда; عَلَى الْمَاشِي оёқда юриб, юриб бора туриб (*мас., емоқ*); 2. пиёда, пиёда юрувчи; *кўп.* пиёдалар (пехота); مُشَاةُ الْبَحْرِيَّةِ

денгиз пиёдалари; ◊ لاَ يَزَالُ عَلَى الْمَاشِي у шу вақтгача ишсиздир

– مَاشِيَةٌ кўп. مَوَاشٍ ҳайвонлар, чорва; الْمَوَاشِي الْحَيَّةُ тирик ҳайвонлар, тирик чорва

– مَشَّاءٌ 1) пиёда юрувчи одам, пиёда; 2) фалс. перипатетик, перипатетизм тарафдори

– مَشَّائِيَّةٌ: الـ~ фалс. перипатетизм (*Арасту томонидан асос солинган фалсафий оқим*)

– مَشَّايَةٌ кўп ~اتٌ — 1) болалар аравачаси (*юришга ўргатиш учун*); 2) оралиқ, ўтиш жойи (*мас., қаторлар орасидаги*); 3) йўлак, коридор; 4) тахта зина (пиллапоя), кўприкча; 5) гилам пояндоз

– مَشْيٌ 1) пиёда юриш, ҳаракат, марш; 2) ҳарбийларча юриш (маршировка); ~ا عَلَى الْأَقْدَامِ пиёдалаб

– مَشَيَانٌ 1) пиёда юриш; 2) ичбуруғ

– مِشْيَةٌ оёқ олиш, қадам ташлаш

– مَشِيَّةٌ = مَشِيئَةٌ қар. شيأ

– مَمْشًى кўп. مَمَاشٍ 1) ўтиш жойи, оралиқ; 2) йўлак, коридор; икки бинони бир-бирига улаб турувчи йўлак; 3) тахта зина (пиллапоя); 4) хиёбон; йўлка

تَمَشْيَخَ ўзини қари, кекса деб кўрсатмоқ

مَشِيمَةٌ қар. شيم

I مَصَّ (а/у) ёки مَصَّ (у/а) مَصٌّ 1) сўрмоқ, эммоқ; ~ الثَّدْيَ кўкрак эммоқ; ~ الْقَصَبَ а) шакарқамишни шиммоқ; б) аламларни бошдан кечирмоқ; 2) сўриб олмоқ; ютиб, сингитиб юбормоқ; V تَمَصَّصَ суюқ нарсани сўриб ичмоқ; кичик ҳўпламлар билан ичмоқ; VIII امْتَصَّ 1) эммоқ, сўрмоқ; 2) сўрмоқ, шиммоқ, ютиб (ҳазм қилиб) юбормоқ; сингдирмоқ

– امْتِصَاصٌ 1) сўриш, емиш; 2) сўриш, шимиш, ютиб (ҳазм қилиб) юбориш; сингдириш

– امْتِصَاصِيَّةٌ сўрилиш, ютилиш, шимилиш хусусияти

– مَاصٌّ 1) сўрувчи, эмувчи, шимувчи, ютувчи; ~ لِلصَّوْتِ овоз ютувчи; 2) шимувчи, сўрувчи

– مَاصَّةٌ кўп. مَوَاصُّ, ~اتٌ — 1) сўрувчи насос; 2) пипетка (*кўзга, бурунга ва б. ларга суюқ дори қуюувчи шиша асбоб*)

– مَصٌّ 1) сўриш, эмиш; 2) шимиш; ◊ قَصَبُ الـ~ шакарқамиш

– مَصَّاصٌ 1. сўрувчи, шимувчи, ютиб (ҳазм қилиб) юборувчи; ~ دِمَاءِ الْبَشَرِ ёки الدِّمَاءِ қонхўр (*тамаъгир, юлғич, товламачилар ҳақида*) 2. 1) даволаш учун банка қўйган киши; 2) тех. шимиш ҳаракатини юзага чиқарувчи модда; 3) қон сўрувчи афсонавий жонвор, вампир

– مَصَّاصَةٌ кўп. ~اتٌ — 1) ёш бойўғли; 2) сифон (*юқоридаги идишдан қуйироқдаги идишга сув ўтказадиган шиша найча*); 3) чўпакка ўрнатилган (*хўрозқанд сингари*) сўрма қанд

– مُصَاصَةٌ сўриш, шимиш мумкин бўлган ҳар нарса; ~ الْقَصَبِ шакарқамиш кунжараси

– مَصَّاصِيَّةٌ шимиш, шимилиш хусусияти

– مُصَّانٌ шакарқамиш

– مَصَّةٌ кўп. ~اتٌ — 1) сўриш, сўрилиш; ичга тортиш; 2) ютим

– مَصُوصٌ овқат

– مَصِيصٌ нам, рутубатли

– مَصِّيصٌ 1) гипс; 2) сувоқ; ◊ خَيْطُ ~ чизимча, каноп ип

– مَصِّيصَةُ Шом ўлкасидаги шаҳарт номи

– مُمْتَصٌّ 1) сўрувчи, эмувчи; 2) шимувчи, ютувчи

– مِمَصٌّ кўп. ~اتٌ — сифон, сифон найчаси

– مَمْصُوصٌ 1) сўрилган, шимилган; 2) ориқ, силласи қуриган

(مصر) II مَصَّرَ 1) одам кўчириб келиб жойламоқ, колонияга айлантирмоқ (*жой, ҳудуд ҳақида*); ~ الْأَمْصَارَ шаҳарлар қурмоқ; 2) Миср фуқаролигига қабул килмоқ, мисрлаштирмоқ; V تَمَصَّرَ 1) кўчириб келтирилган одамлар билан жойлаштирилган бўлмоқ, колонияга айланган бўлмоқ; 2) Миср фуқаролигига қабул қилинган бўлмоқ; мисрлашган бўлмоқ; X اسْتَمْصَرَ мисрлаштирилмоқ

– مِصْرٌ кўп. أَمْصَارٌ шаҳар; пойтахт; ◊ الـ~انِ ик.с. Куфа ва Басра шаҳарлари; فِي كُلِّ عَصْرٍ وَ~ ҳамма вақт ва ҳамма жойда (*сўзма-сўз: ҳамма асрларда ва ҳамма шаҳарларда*)

– مِصْرُ Миср; Қоҳира шаҳри

– مُصْرَانٌ кўп. مَصَارِينُ ичак-чавоқ

– مِصْرُولُوجِيٌّ мисршунос

– مِصْرُولُوجِيَّةٌ мисршунослик

– مِصْرِيٌّ 1. Мисрга оид; 2. мисрлик киши; Қоҳира шаҳрида яшовчи киши; الْقُطْرُ الـ~ Миср; الـ~ونَ الْقُدَمَاءُ қадимий мисрликлар

– مِصْرِيَّاتٌ кўп. Миср янгиликлари (*газетадаги бўлим*); Миср билан алоқадор ҳамма нарса; عَالِمُ الـ~ мисршунос

– مِصْرِيَّةٌ[1] кўп. ~اتٌ — мисрлик аёл; Қоҳира шаҳрида яшовчи аёл

– مِصْرِيَّةٌ[2] келиб чиқиши мисрлик бўлган; Мисрга оид; Миср фуқаролиги

– مِصْرِيَّةٌ[3] кўп. مَصَارِيُّ майда чақа-танга; кўп. пул

– مَصِيرٌ[1] кўп. مُصْرَانٌ анат. ичак

– مَصِيرٌ[2] қар. صير

مَصْطَبَةٌ кўп. مَصَاطِبُ 1) тош супа; мастаба; 2) кўтарма, супача (*уй пойдеворининг ташқи томони бўйлаб тупроқдан кўтарилган супача*)

مَصْطَكَى، مُصْطَكَى، مِصْطَكَا، مُصْطَكَا (сол. مَسْتَكَةٌ) елим дарахтининг елими; شَجَرَةُ الـ~ елим (мастика) дарахти

I. مَصَلَ (у) مَصْلٌ 1) ивиб қолмоқ (*сут, қон ҳақида*); 2) сузмоқ, докадан ўтказмоқ (*сутни*)

– مُصَالَةٌ сузмадан оққан зардоб

– مَصْلٌ кўп. مُصُولٌ، أَمْصِلَةٌ зардоб, вакцина; الـ~ الْمُضَادُّ

لِلْجُدَرِيِّ чечакка қарши вакцина; ... الْـ~ الْوَاقِي مِنَ ... ...га қарши вакцина; ~ اللَّبَنِ сут (қатиқ) зардоби; ~ الدَّمِ қоннинг суюқ қисми, плазма, қон зардоби

— مَصْلِيٌّ зардобга оид

— مَصْلِيَّةٌ серозлилик, серозга оид

مَصْمَصَ 1) яламоқ, чапиллатмоқ, чапиллатиб қўймоқ; емоқ, сўрмоқ; ~ شَفَتَيْهِ лабларни яламоқ; ~ الْعَظْمَ а) суяк илигини сўрмоқ; б) суяк ғажимоқ; 2) (оғизни) чаймоқ تَمَصْمَصَ (оғизни) чайқамоқ

— مَصْمَصَةٌ 1) яланиш, чапиллатиш; сўриш, эмиш; ~ الْإِعْجَابِ ғоят хурсанд бўлганидан оғиз чапиллатиш; 2) чайқаш, чайиш (оғизни)

I (مضّ) مَضَّ[1] (а/у) مَضٌّ, مَضِيضٌ азоб бермоқ, изтиробга солмоқ, азобламоқ; الْكُحْلُ يَمُضُّ الْعَيْنَ сурма кўзни ачиштириб куйдиради; مَضِضَ[2] (у/а) مَضَضٌ, مَضَاضَةٌ (н. дандир) азоб чекмоқ (тортмоқ), изтироб тортмоқ (مِنْ); IV أَمَضَّ = I

— مَضٌّ азобловчи, азоб берувчи, азоблайдиган, оғритадиган, изтиробга соладиган

— مُضَاضٌ тузли сув, шўр сув, намакоб

— مَضَاضَةٌ азоб, изтироб; хафагарчилик

— مَضَضٌ 1) азоб, уқубат, изтироб; قَاسَى ~ الْمَجَاعَةِ очлик азобини тортмоқ; ~ فِرَاقِهِ кимдандир айрилиш азоби; عَلَى ~ مِنْهُ хоҳламаган ҳолда, ўз истагига зид равишда, астойдил истамай, юрак ютиб; 2) қатиқ; ◊ هُوَ عَلَى ~ у бесаранжом (нотинч, хавф-хатарда, хавотирда, чўғ устида ўтиргандай)

— مَضِيضٌ азоб, уқубат, изтироб

— مُمِضٌّ азобли, уқубатли, оғир

I (مضر) مَضَرَ (у) مَضْرٌ, مُضُورٌ *ёки* مَضِرَ (а) مَضَرٌ ачиб қолмоқ (*сут ҳақида*); II مَضَّرَ Музар (مُضَرُ) қабиласига мансуб ҳисобламоқ; ~ اللهُ مُضَرَ فِي النَّارِ! Оллоҳ Музарни дўзахда куйдирсин!

— مَضِرٌ ачиган (*сут ҳақида*)

— مُضَرُ *ат. от, мз.* Музар (*шимолий араблар аждодининг бошлаб берувчиси*); بَنُو ~ шимолий араблар; لُغَةُ ~ классик (мумтоз) араб тили

— مَضِيرَةٌ қатиқ қўшиб тайёрланган овқат

I مَضَغَ (а, у) مَضْغٌ чайнамоқ, кавшамоқ; ◊ ~ الْحِقْدَ нафрат, кек сақламоқ, нафрат (*кек*)ни яшириб юрмоқ; ~ الصَّمْتَ жим турмоқ, индамаслик; ~ الْكَلَامَ чайналмоқ, тушунарсиз гапирмоқ

— مَاضِغٌ чайнаётган, кавшаётган; ~انِ *ик.с.* (устки ва остки) жағлар; مَوَاضِغُ *кўп* тишлар

— مُضَاغَةٌ 1) чайналаётган; 2) сақич, чайналадиган резинка

— مُضْغَةٌ *кўп.* مُضَغٌ 1) чайналаётган нарсанинг кичик бир бўлаги (*мас. чайналадиган тамаки, сақич, резинка ва б. лар*), сақич; أَصْبَحَتْ هٰذِهِ الْأَحَادِيثُ ~ فِي الْأَفْوَاهِ бу гап-сўзлар жонга тегди; صَارَ ~ فِي أَفْوَاهِ النَّاسِ тилларда достон бўлмоқ, оғизга тушиб кетмоқ; ~ طَيِّبَةٌ (*бирор н. нинг*) яхши жойи; 2) гўштнинг, овқатнинг бўлаги, қисми; 3) *қур.* лахта қон (*янги пайдо бўлган ҳомила, эмбрион*); قَلْبُ الْإِنْسَانِ ~ مِنْ جَسَدِهِ юрак инсон жасадининг бир қисмидир

مَضْمَضَ (*оғизни*) чаймоқ, ювмоқ; ~ الثَّوْبَ кийим-кечакни ювмоқ; تَمَضْمَضَ (*таҳоратда*) оғизга сув олиб чаймоқ

— مَضْمَضَةٌ (*оғизни*) чайқаш, ювиш

I (مضى) مَضَى[1] (и) مُضِيٌّ, مُضُوٌّ 1) ўтмоқ, ўтиб кетмоқ; (*н. нидир*) олиб кетмоқ (بِ); ўтмоқ, ўтиб кетмоқ (*вақт ҳақида*); ~ عَلَى ذٰلِكَ سِنُونَ ундан кейин кўп йиллар ўтиб кетди; فِيمَا ~ ўтган замонларда, ўтмишда; 2) (*к. нидир*) бошламоқ, етакламоқ (بِ); 3) (*н. нидир*) давом эттирмоқ, янада илгарилаб кетмоқ (بِ, فِي, *шунингдек бошқа феълнинг ҳозирги-келаси замон шакли олдида*); ~ فِي قِرَاءَةِ كِتَابٍ *ёки* ~ يَقْرَأُ كِتَابًا у китоб ўқишда давом этаверди; ~ عَلَى الْأَمْرِ ишни битирмоқ, тамомламоқ; 4) имзо чекмоқ; ◊ ~ إِلَى رَبِّهِ ўлмоқ, вафот этмоқ; ~ سَبِيلَهُ (بِسَبِيلِهِ) ўлмоқ, ўлаётган бўлмоқ; مَضِيَ[2] (и) مَضَاءٌ кескир, ўткир бўлмоқ (*қилич ҳақида*); II مَضَّى 1) (*вақт*) ўтказмоқ; 2) (*жазони*) ўтамоқ; 3) имзо чекишга мажбур қилмоқ; IV أَمْضَى (*вақт*) ўтказмоқ, сарф қилмоқ; ~ إِجَازَتَهُ меҳнат таътилини ўтказмоқ; 2) тамомламоқ, тугалламоқ, битирмоқ; ~ الْاِخْتِبَارَاتِ тажриба, синовлар ўтказмоқ; 3) имзоламоқ, имзо чекмоқ, имзо қўймоқ; V تَمَضَّى тамомланган, бажарилган бўлмоқ

— أَمْضَى энг ўткир, энг кескир

— إِمْضَاءٌ *кўп.* ~اتٌ имзо; ~ مُسْتَعَارٌ тахаллус; إِمْضَاءَاتٌ تَحْتَ النِّدَاءِ чақириқ остидаги имзолар; صَاحِبُ الْـ~ имзо эгаси, имзо чеккан, имзолаган

— تَمْضِيَةٌ ўтказиш; ~ الْوَقْتِ вақт ўтказиш

— مَاضٍ *мн.* مَاضِيَةٌ 1. 1) мозийдаги, ўтмишдаги; الْمَاضِي мозий, ўтмиш; فِي الْمَاضِي мозийда, ўтмишда; الشَّهْرُ الْمَاضِي ўтган ой; 2) ўткир, кескир (*мас.*, пичоқ); مَاضِي الْعَزِيمَةِ қатъий қарор қилган; 2. الْمَاضِي *ёки* الزَّمَنُ الْمَاضِي *грам.* ўтган замон; الْفِعْلُ الْمَاضِي ўтган замондаги феъл

— مَضَاءٌ ўткирлик, кескирлик (*мас.*, пичоқ ҳақида); ~ الْعَزِيمَةِ қатъий қарор қилганлик

— مُضِيٌّ 1) кетиш; 2) ўтиб кетиш (*вақт, муддат ҳақида*); ~ الْمُدَّةِ الطَّوِيلَةِ *юр.* муддат ўтиб кетганлик; بَعْدَ ~ يَوْمَيْنِ икки кун ўтгач, икки кундан кейин; بِـ~ الْأَيَّامِ вақт ўтиши билан, вақт

ўтган сайин; 3) (*н. нингдир*) давоми, давом этиши (ب ، في)

– مُمْضٍ *мн.* مُمْضِيَةٌ имзо чекувчи

– مُمْضًى имзоланган, имзо чекилган

I مَطَّ (*а/у*) مَطٌّ чўзмоқ; узайтирмоқ; чўзилтирмоқ; тортмоқ; ~ شَفَتَيْهِ лабларни таҳқирона чўзмоқ, қийшайтирмоқ, чўччайтирмоқ; II مَطَّطَ 1) (*бирор н. ни бажаришни*) чўзиб юбормоқ; 2) сўкмоқ, ҳақоратламоқ; V تَمَطَّطَ 1) чўзилувчан, ёпишқоқ бўлмоқ; 2) чўзилмоқ; ~ فِي الْكَلَامِ чўзилтириб, кенгайтириб, батафсил гапирмоқ

– مَطَّاطٌ 1. чўзилувчи, чўзиладиган; ёпишқоқ, елимшак; чўзилувчан; 2. 1) резина, каучук; 2) шина, резина ғилдирак (*автомобиль ва б.ларда*); ~ تَرْكِيبِيٌّ (طَبِيعِيٌّ) сунъий (табиий) каучук

– مَطَّاطِيٌّ каучукка оид; الْبَضَائِعُ الـ~ـة каучукдан ясалган моллар

– مُطَيْطَاءُ қўлни орқа-олдинга силтаб мағрурона юриш

I مَطَرَ (*у*) مَطْرٌ 1) ёғмоқ (*ёмғир ҳақида*); ~تِ السَّمَاءُ ёмғир ёға бошлади; 2) тез югурмоқ; қочмоқ; IV أَمْطَرَ 1) қуймоқ (*ёмғир ҳақида*); ~تِ السَّمَاءُ ёмғир қуя бошлади; 2) (*дўқ-пўписа*) ёғдирмоқ ◊ ~هُ وَابِلاً مِنَ الشَّكَاوِي кимнидир шикоятлар билан кўмиб юбормоқ; X اِسْتَمْطَرَ 1) ёмғир сўрамоқ, тиламоқ; 2) (*к. нингдир бошига бало, офат ва б.лар келишини*) тиламоқ, сўрамоқ; (*к. гадир*) ялиниб-ёлвориб тиламоқ (عَلَى); ~ عَلَيْهِ اللَّعَنَاتِ унга лаънатлар бўлишини тиламоқ; 3) (*к.дандир*) яхшилик, олижаноблик қилишни сўрамоқ (*туш. к. ёки* مِنْ)

– مَاطِرٌ ёмғирли, рутубатли (*кун ҳақида*)

– مَطَرٌ *кўп.* أَمْطَارٌ ёмғир; خَفِيفٌ ~ майда ёмғир; غَزِيرٌ ~ кучли ёмғир, жала; مَاءُ الـ~ ёмғир суви; مِقْيَاسُ الـ~ ёмғир ўлчагич

– مَطِرٌ ёмғирли

– مَطْرَةٌ[1], مَطْرَةٌ *кўп.* مَطْرَاتٌ жала, кучли ёмғир

– مَطَرَةٌ[2] фляга (*сув қуйиб олиб юриладиган идиш*), кичик фляга (темир кўзача)

– مِطْرِيَّةٌ *кўп.* ـاتٌ — шамсия, соябон, зонтик (*ёмғир пайтида ишлатиладигани*)

– مَطِيرٌ = مَطِرٌ; مَوْسِمٌ ~ ёмғирлар мавсуми

– مُمْطِرٌ = مَطِرٌ

– مِمْطَرٌ, مِمْطَرَةٌ *кўп.* مَمَاطِرُ сув ўтказмайдиган кийим, ёмғирпўш, плашч

مِطْرَانٌ, مُطْرَانٌ *кўп.* مَطَارِنَةٌ, مَطَارِينُ митрополит (*христианлик-да епископларнинг олий унвони ва шу унвон эгаси*); архиепископ

– مِطْرَانْخَانَةٌ, مُطْرَانْخَانَةٌ *кўп.* ـاتٌ — митрополит, архиепископ ҳовлиси

– مِطْرَانِيَّةٌ, مُطْرَانِيَّةٌ митрополия (*митрополит қўл остидаги диний округ ва унинг маркази*)

I مَطَعَ (*а*) مَطْعٌ, مُطُوعٌ қочмоқ, қочиб қолмоқ; кўздан гум (ғойиб) бўлмоқ; V تَمَطَّعَ керишмоқ, узанмоқ, чўзилмоқ

V تَمَطَّقَ (مطق) 1) (*н. нидир*) мазза қилиб емоқ (ичмоқ) (ب), (*қандайдир овқатдан*) роҳат олмоқ, лаззатланмоқ, роҳатланмоқ (ب); 2) (*к. гадир*) мақтаб, таҳсин айтиб, маъқуллаб қичқирмоқ; (*н. нидир*) шодлик, хурсандлик билан қутламоқ

I مَطَلَ (*у*) مَطْلٌ 1) чўзмоқ, узайтирмоқ, тортмоқ; 2) (*арғамчи*) чўзмоқ, тортмоқ, тортиб қўймоқ; 3) қуймоқ, қолипга қуймоқ; (*темирни*) болғаламоқ, болғалаб шакл бермоқ; ~ حَقَّهُ ёки ~ بِحَقِّهِ ҳақини беришни орқага сурмоқ; III مَاطَلَ (*тўловни*) кечиктирмоқ, чўзиб юбормоқ; (*бирор н. да*) сансоларлик қилмоқ (في); VIII اِمْتَطَلَ чўзилмоқ, узунлашмоқ, ўсиб кетмоқ

– مَطَّالٌ прокатчи (*металл ёювси, чўзилтирувчи ишчи*)

– مِطَالَةٌ (*темирни*) чўзиш, ёйиш (*ҳунар сифатида*)

– مَطْلٌ 1) чўзиш, сансоларлик; بِلَا ~ وَلَا تَسْوِيفٍ чўзиб ва кечиктириб ўтирмасдан; 2) (*темирни*) чўзиш, болғалаш; خَاصَّةُ الـ~ чўзилувчанлик хоссаси; يَقْبَلُ الـ~ чўзиладиган, болғаланадиган (*темир ҳақида*)

– مَطُولٌ (*бирор н. ни бажариш ёки қарзни узишни*) пайсалга солаётган (чўзиб юраётган) киши

– مَطِيلٌ болғаланган, чўзилган, ёйилган

– مَطِيلَةٌ *кўп.* مَطَائِلُ тахталаб ёйилган темир, тунука

– مُمَاطَلَةٌ пайсалга солиш, сансоларлик

– مَمْطُولٌ 1) пайсалга солинган, кечиктирилган; 2) болғаланган, чўзилган, ёйилган, яссиланган

– مَمْطُولِيَّةٌ болғаланганлик, чўзилганлик, ёйилганлик

I مَطَا (مطو) (*у*) مَطْوٌ тез юрмоқ, шошмоқ, шошилмоқ; IV أَمْطَى (*от, эшакка*) минмоқ; V تَمَطَّى 1) керишмоқ; 2) кеккайиб, гердайиб қадам ташламоқ (юрмоқ); VIII اِمْتَطَى 1) (*от, эшакка*) минмоқ; 2) (*автомабиль, кема ва б. ларга*) чиқмоқ, ўтирмоқ

– مَطًا орқа бел

– مِطْوَاةٌ *қар.* طوى

– مَطْوَدٌ *кўп.* مَطَاوِدُ 1) пайт; маҳал, вақт, соат; 2) пичоқча, қаламтарош, пакки

– مَطِيَّةٌ *кўп.* مَطَايَا, مَطِيٌّ миниладиган ёки юк ташиладиган ҳайвон; اِتَّخَذَهُ ~ الأُمْنِيَةِ *кўч. м.* у уни эшак қилиб олган (*яъни эшакдай ишлатади*); جَعَلَ مِنْهُ ~ لِـ ... кимнидир ... учун қирол қилиб олмоқ

مَاطِيَّةٌ желе (*мева суви, шакар ва желатиндан тайёрланадиган ширин дириддоқ овқат*)

مَعَ билан, билан бирга, ёнида, олдида, биргаликда; مَعَهُ كِتَابٌ унда (*унинг олдида*) китоб бор; ذَهَبَ مَعِي у мен билан кетди; مَعَ الْوَقْتِ вақт ўтиши билан; الْحَقُّ مَعَكَ! сен ҳақсан!; مَعَ الصَّبَاحِ эрталаб, эрта билан; ذَهَبَ مَعَ الصَّبَاحِ у эрталаб (эрта билан) кетди; 2) ...га қарамай; مَعَ ذَلِكَ шу билан бирга, шунга қарамай;

مَعَ أَنَّ ... гарчи ...са ҳам; ... مَعَ كَوْنِهِ ضَعِيفًا у заиф бўлишига қарамай, ...; 3) учун; مَعَ الْاِقْتِرَاحِ ٢٠ 20 (*киши*) таклиф учун (овоз бердилар); كَانَ مَعَهُ кимнингдир тарафида бўлмоқ, кимнидир ҳимоя қилмоқ; ким билан бир хил фикрда бўлмоқ; أَنَا مَعَهُ мен унга қўшиламан, у билан бир хил фикрдаман; إِنِّي مَعَكَ قَلْبًا وَ قَالِبًا мен бутун жисму жоним билан сен томондаман (сен билан биргаман); 4) усти, устида, устидан, ...да; التَّحْقِيقُ مَعَ الْجَانِي жиноятчи устидан олиб борилаётган суриштирув; ◊ مَعَ الْمُؤْتَمَرِ الْآسِيَوِيِّ الْاَفْرِيقِيِّ Осиё ва Африка (*давлатлари*) конгрессида (*газета сарлавҳаси*); مَعَ الْبَاعَةِ وَ الْمَكْتَبَاتِ (*босилиб чиққан китоб*) киоскачилар томонидан ва китоб магазинларида (*сотилади*)

– مَعًا бирга, бирга ҳолда; бирга-бирга, бир вақтда

– مَعِيَّةٌ 1) шериклар, ширкат, компания; 2) аъёнлар, сарой аъёнлари

I مَعَجَ (а) مَعْجٌ тўлқинланмоқ (*денгиз ҳақида*); V تَمَعَّجَ эгилиб буралмоқ, эгри-бугри бўлмоқ, эгри-бугри қилмоқ

– مُتَمَعِّجٌ эгилиб бураладиган, эгри-бугри

I (معد) مُعِدَ *мажҳ.* қорин оғриғидан азоб тортмоқ (чекмоқ); ошқозон оғримоқ

– مَعَدٌّ *ат. от, мз.* Маад (*шимолий араб қабилаларининг асосчиси*)

– مَعْدٌ *мн.* مَعْدِيَّةٌ *қар.* عدو

– مَعِدَةٌ = مَعْدَةٌ; اِلْتِهَابُ الْـ~ *мед.* гастрит (*ошқозон яллиғланиши*)

– مَعِدَةٌ *кўп.* مِعَدٌ меъда, ошқозон; اِنْتَابَتْهُ آلَامُ الْـ~ унинг меъдаси (ошқозони) оғриб қолди

– مَعِدِيٌّ 1) ошқозон (меъда)га оид; الْعَصِيرُ الْـ~ ошқозон шираси; الْحُمَّى الْـ~ـةُ *мед.* ошқозон безгаги; الْأَمْرَاضُ الْـ~ـةُ ошқозон касалликлари; 2) ошқозон учун фойдали (*доривор воситалар ҳақида*)

– مُعَيْدِيٌّ муъайдий (*Ироқнинг жанубий ноҳияларида яшовчи* الْمَعْدَانُ *қабиласига мансуб одам; шунингдек: доимо машмаша, жанжал-тўполон қиладиган одам*)

– مَمْعُودٌ ошқозони касалланган бемор

I (معر) مَعِرَ (а) مَعَرٌ тушмоқ, тушиб кетмоқ, тўкилмоқ (*соч ҳақида*); مَعَرَ (а) مَعْرٌ мақтанмоқ; алдамоқ, шамғалат қилмоқ; ёлғонламоқ; IV أَمْعَرَ камбағаллашмоқ, қашшоқлашмоқ, тўкилмоқ; V تَمَعَّرَ тўкилиб кетмоқ (*соч ҳақида*), кал бўлмоқ

– أَمْعَرُ *мн.* مَعْرَاءُ *кўп.* مُعْرٌ 1) кал бўлаётган; 2) сочи (туки) жуда оз бўлган

– مَعَّارٌ мақтанчоқ

مَعْزٌ = أُمْعُوزٌ

– مَاعِزٌ *кўп.* مَوَاعِزُ эчки, эркак эчки (مَعْزٌ *ёки* مَعِيزٌ *дан*)

– مَاعِزَةٌ *кўп.* مَوَاعِزُ эчки

– مَعَّازٌ эчкибоқар чўпон

– أَمْعُزٌ, مَعِيزٌ, مَعْزٌ *жам. кўп.* эчкилар

– مَعْزَةٌ *кўп.* مَعِيزٌ эчки

– مَعْزَى = مَعْزٌ

– مَعْزِيٌّ эчкига оид

I مَعَسَ (а) مَعْسٌ босиб олмоқ, эзмоқ, майдалаб ташламоқ

I مَعِصَ (а) مَعَصٌ оёқ пайлари чўзилиб қолмоқ

I مَعِضَ (а) مَعَضٌ (*к. дандир*) хафа бўлмоқ, ғазабланмоқ; (*к. ғадир*) ғазаб қилмоқ (مِنْ); VIII اِمْتَعَضَ хафа бўлмоқ, (*к. дандир*) норози бўлмоқ, ғазабланмоқ (مِنْ)

– اِمْتِعَاضٌ хафа бўлиш, норозилик, ғазаб

I (معط) مَعَطَ (а) مَعْطٌ узмоқ, юлмоқ, юлиб ташламоқ (*соч, жун, патлар ҳақида*); مَعِطَ (а) مَعَطٌ тўламоқ, туки тўкилмоқ; V تَمَعَّطَ (*касаллик ёки бошқа сабабдан*) сочи тўкилиб кетмоқ; VII اِنْمَعَطَ = V; VIII اِمْتَعَطَ = V

– أَمْعَطُ *мн.* مَعْطَاءُ *кўп.* مُعْطٌ сочсиз, кал

– أَمْعَطُ = مَعِطٌ

I مَعَكَ (а) مَعْكٌ 1) ишқамоқ, ишқаламоқ, силамоқ; 2) чўзмоқ, орқага сурмоқ; بِدَيْنٍ ~ қарзни тўламай чўзиб юрмоқ; V تَمَعَّكَ 1) тупроққа ағанамоқ (*ҳайвон ҳақида*); 2) оғзидан сўлаги оқмоқ (*ҳайвон ҳақида*)

– مَعْكَرُونَةٌ макарон

مَعْلَش (مَا+ عَلَيْهِ+ شَيْءٌ) *ёки* مَعْلِيهِش *халқ.* ҳеч қиси йўқ, бўлаверади!

مَعْمَعَانٌ 1) апогей, энг олий (юқори) чегара, авж; 2) қизиган вақт; жуда иссиқ, қайноқ; يَوْمٌ ~ жуда иссиқ кун; الْعَمَلِ ~ ишнинг қизиган вақти; فِي ~ الْمَعْرَكَةِ الْاِنْتِخَابِيَّةِ сайлов кампаниясининг қизиган даврида; الصَّيْفِ ~ ёзнинг ўртаси, ёз энг кучайган вақт, ёз чилласи, ёзнинг авжи

– مَعْمَعَةٌ *кўп.* مَعَامِعُ 1) тўс-тўполон; 2) кураш, жанг; 3) уриш; ур-йиқит; 4) авж олиш, авжига чиқиш, ғазабга миниш (*ўт кетиш, бўрон ва б. ҳақида*); 5) авж, қизиган, кучайган вақт; ◊ حَيَوِيَّةٌ ~ ҳаёт қийинчиликлари

– مَعْمَعِيٌّ 1) шамолга қараб оғадиган, мослашиб олувчи, дарров мослашадиган; 2) мустақил фикри йўқ, мустақил фикр юрита олмайдиган

(معن) IV أَمْعَنَ (*бирор н. ни*) диққат, ҳафсала билан қилмоқ; ~ النَّظَرَ فِي ... (*бирор н. га*) диққат-эътибор билан қарамоқ, назар ташламоқ; ◊ فِي الْهَرَبِ ~ тез югурмоқ, югуришни тезлатмоқ; V تَمَعَّنَ (*бирор н. ни*) диққат-эътибор билан қилмоқ; (*н. ғадир*) чуқурроқ кирмоқ (فِي)

– إِمْعَانٌ диққат, эътибор; эътиборлилик; чуқурлилик; فِي ~

الْعَمَل ғайрат, ишдаги ҳаракатчанлик; ~ـ диққат билан, диққат-эътибор билан

تَمَعُّنٌ – диққат-эътиборли муносабат, диққат-эътиборлилик, ҳафсалалилик; بـ~ ҳафсала билан, майда-чуйдаларигача ҳисобга олиб

مَاعُونٌ[1] – 1) идиш; *жам.* идиш-товоқ; ◊ ~ وَرَق бир тахлам қоғоз, қоғоз тахлами; 2) уй-рўзғор анжомлари (*мас., қозон, болта ва ҳ. к.*)

مَاعُونٌ[2] – *кўп.* مَعَاوِينُ ёки مَاعُونَةٌ *кўп.* ـات, مَعَاوِينُ — лихтер (*портларда ишлатиладиган юк кемаси*); баржа (*шатакка олиб юриладиган ёки ўзи юрар ясси юк кема*); шаланда (*шатакка олиб юриладиган ясси юк кемаси*)

مَاعُونٌ[3] – 1) сув; 2) итоат этиш; тоат; 3) закот

مَاعُونْجِيٌّ – *кўп.* مَاعُونْجِيَّةٌ баржа эгаси

مَعِينٌ[1] *қар.* عين

مَعِينٌ[2] – ~ مَاءٌ: жилдираб оқаётган сув

مُعِينٌ *қар.* عون

I (معو) مَعَا (*у*) مُعَاءٌ миёвламоқ

مَعَاءٌ – *кўп.* أَمْعِيَةٌ ичак-чавоқлар

مِعَوِيٌّ – ичакка оид; الْحُمَّى الْـ~ـة; حُمًّى *мед. қар.* النَّزْلَة الْـ~ـة; ёки الْتِهَابُ الْـ~ *мед.* ингичка ичакларнинг шамоллаши; энтерит

مِعًى – *кўп.* أَمْعَاءٌ ичак; الْـ~ الْاِثْنَي عَشَرِيُّ ўн икки бармоқли ичак; الْـ~ الْأَعْوَرُ кўр ичак; الْـ~ الدَّقِيقُ ингичка ичак; الْـ~ الْغَلِيظُ йўғон ичак; الْـ~ الصَّائِمُ оч ичак; الْـ~ اللَّفَائِفِيُّ (اللُّفِيفِيُّ) қорин билан қовурға орасидаги ичак; الْتِهَابُ الْأَمْعَاءِ *қар.* الْتِهَابٌ

مُعَيَّر таъна қилмоқ, қораламоқ, сўкмоқ

مُغَاثٌ, مُغَاتٌ 1) ёввойи анор илдизи; 2) кусдиргич, қайт қилдиргич

(معر) مَغَّرَ II охра билан бўямоқ

أَمْغَرُ – *мн.* مَغْرَاءُ *кўп.* مُغْرٌ қизғиш-жигарранг (*ранг ҳақида*)

مَغْرٌ – қизғиш-жигарранг

مَغْرَةٌ[1] – مَغَرَةٌ, қизил охра

مَغْرَةٌ[2] – қизил рангли тупроқ

مَغْرٌ – مَغْرَةٌ =

مَمْغَرَةٌ – охра қазиб олинадиган жой

مَغْرِب *қар.* غرب

I (مغص) مَغَصَ (*а*) مَغْصٌ қоринда қаттиқ оғриқ азобини тортмоқ, сезмоқ, қориндаги санчиқ азобини тортмоқ; مُغِصَ *мажҳ.* = مَغَصَ; مَغَّصَ (*а*) مَغْصٌ қоринда оғриқ пайдо қилмоқ; IV أَمْغَصَ (*қоринда*) оғриқ, санчиқ келтириб чиқармоқ; V تَمَغَّصَ қориндаги оғриқ азобини чекмоқ (тортмоқ); VII انْمَغَصَ = V

مَغْصٌ, مَغَصٌ – қориндаги санчиқ, ўткир санчиқ, оғриқ; كَبِدِيٌّ ~ жигардаги санчиқлар; كُلَوِيٌّ ~ буйракдаги санчиқлар

مَمْغُوصٌ – (*қориндаги*) оғриқ азобини тортаётган

I مَغَطَ (*а*) مَغْطٌ ўзига тортмоқ (*мас., магнит*); чўзмоқ, узайтирмоқ; II مَغَّطَ; V تَمَغَّطَ тортилмоқ, чўзилмоқ, узаймоқ

مُتَمَغِّطٌ – чўзилаётган; чўзилувчан, эгилувчан-букилувчан, қайишқоқ

مَغْطَسَ магнитламоқ; تَمَغْطَسَ магнитланмоқ

مَغْنَطَ = مَغْطَسَ

مُمَغْنَطٌ – магнитланган

مَغْمَغَ аралаштирмоқ, қориштирмоқ; ~ فِي الْكَلَامِ тутилиб-тутилиб гапирмоқ

مَغْنَطَ магнитлаштирмоқ; تَمَغْنَطَ магнитланмоқ

تَمَغْنُطٌ – магнитланганлик; عَزْمُ الْـ~ *физ.* магнит они

مِغْنَاطٌ – магнето

مَغْنَاطِيسٌ, مَغْنَطِيسٌ, مُغْنَطِيسٌ – магнит, оҳанрабо; ~ كَهْرَبِيٌّ электромагнит; حَجَرُ الْـ~ *мин.* магнетит (*магниттош*); عِلْمُ الْـ~ магнетизм (*физиканинг бир бўлими*)

مَغْنَاطِيسِيٌّ, مَغْنَطِيسِيٌّ – магнитга оид; الْإِبْرَةُ الْـ~ـة магнит тили; الْاِنْحِرَافُ الْـ~ магнит бурилиши; التَّأْثِيرُ الْـ~ магнит индукцияси; الْجَذْبُ الْـ~ ёки التَّجَاذُبُ (التَّقَارُبُ) الْـ~ магнит тортиши; التَّنَافُرُ الْـ~ магнит итариши; الزَّوْبَعَةُ (الْعَاصِفَةُ) الْـ~ـة магнит бўрони; الْقُطْبُ الْـ~ магнит қутби; الْكَهْرَبَاءُ الْـ~ـة магнитли электр; الْمَجَالُ (الْحَقْلُ) الْـ~ магнит майдони; الْمُنْحَنَيَاتُ الْـ~ـة магнит эгри чизиқлари; خَطُّ الْاِسْتِوَاءِ الْـ~ магнит экватори; خَطُّ الزَّوَالِ الْـ~ ёки الْهَاجِرَةُ الْـ~ـة магнит меридиани; النَّوْمُ الْـ~ гипноз; نَوَّمَ تَنْوِيمًا ~ гипноз қилмоқ, гипнозламоқ

مَغْنَاطِيسِيَّةٌ, مَغْنَطِيسِيَّةٌ – магнетизм; الْـ~ الْأَرْضِيَّةُ ер магнетизми; مِقْيَاسُ الْـ~ магнитометр

مَغْنَطَةٌ – магнитлаштириш

مُغْنَةٌ *шунингдек* أَخْشَابُ الْـ~ жанубда ўсадиган қизил дарахт (*одатда мебель учун ишлатилади*)

مَغْنِيزِيُومٌ *киме.* магний

مَغْنِيسِيَا *шунингдек* مَانِيزِيَا, مَنِيزَةٌ *киме.* суюлтирилган магнезия, магний оксиди

مَغْنِيسِيُومٌ = مَغْنِيزِيُومٌ

I (مقت) مَقَتَ (*у*) مَقْتٌ нафратланмоқ, ёмон кўрмоқ, ҳазм (тоқат) қилолмаслик, чидамаслик; مَقُتَ (*у*) مَقَاتَةٌ нафратланилган бўлмоқ, ёмон кўрилмоқ; II مَقَّتَ 1) қаттиқ нафратланмоқ; 2) (*к. гадир*) нафратланиладиган қилмоқ, ёмон кўрадиган қилмоқ (إِلَى);

VI تماقت ўзаро нафратланмоқ, бир-бирига нафрат тутмоқ, бир-бирини ёмон кўрмоқ; VII انمقت нафратланилган, ёмон кўрилган бўлмоқ

– مقاتٌ ёйилиб (палак отиб) ётган ўсимлик

– مقتٌ нафрат; ёмон кўриш, ғазаб, кўролмаслик; кек; زواج الـ~ ота вафотидан кейин унинг хотинига уйланиш (*жоҳилий давридаги одат*)

– مقيتٌ нафратланиладиган; жирканч, жирканиладиган

– ممقوتٌ нафратланиладиган

مقدونس (*сол.* بقدونس) петрушка (*кашничсимон ўсимлик*)

I مقر (*у*) مقرٌ тузламоқ (*балиқни*); IV أمقر = I

مقرط демократлаштирмоқ; تمقرط демократлашмоқ, демократик бўлмоқ, демократ бўлмоқ

– مقرطةٌ демократлаштириш

مقاطٌ чилвир, арқон

I مقع (*а*) مقعٌ ютоқиб ичмоқ; II مقّع спиртли ичимлик ичмоқ; кайф қилмоқ; VIII امتقع *мажҳ.* юзи (туси) ўзгармоқ, оқариб кетмоқ

– ممتقعٌ оқариб кетган (*юз ҳақида*)

I مقل (*у*) مقلٌ (*к. гадир, н гадир*) боқмоқ, қарамоқ; مقلٌ (*у*) مقل ботирмоқ, тиқмоқ, пишиб (чўктириб) олмоқ

– مقلٌ дум навли хурмо меваси (*қар.* دوم 2)

– مقلةٌ *кўп.* مقلٌ кўз; ~ العين кўз соққаси; تخطّر ~ العين *мед.* нистагм (*кўз соққасининг гайриихтиёрий равишда тез ҳаракат қилиб туриши, кўз титроғи – касаллик*)

مقةٌ *қар.* ومق

مقوقسٌ *тар.* муқавқис (*араблар босиб олгунга қадар Мисрдаги ҳоким унвони*)

I مكّ (*а/у*) مكٌّ сўрмоқ (*суякни*); VIII امتكّ = I

– مكّوكٌ *кўп.* مكاكيكُ *ёки* مكوكٌ *кўп.* مواكيكُ 1) моки (*тўқимачиликда*); رحلاتُ الـ~ мокисимон сафар (*давлат арбобларининг икки мамлакат ўртасида бир неча марта тўхтовсиз сафар қилганликлари ҳақида*); 2) ичимлик ичиладиган идиш, коса; 3) *тар.* маккук (*оғирлик ўлчови*)

مكّيٌّ 1. Маккага оид; سورةٌ ~ة Маккада нозил бўлган сура; ◊ سنا ~ *бот* Маккаи сано; 2. маккалик, Маккада яшайдиган одам

تمكتب (مكتب) ёзув столига ўтирмоқ

I مكث (*у*) مكثٌ 1) (*қаердадир*) бўлмоқ, турмоқ, қолмоқ (ب); 2) тўхтамоқ, кутмоқ, кутиб турмоқ; пайсалга солмоқ; V تمكّث = I

– مكثٌ секинлаб қолиш; ~ على шошмай, шошилмай, аста-секин

– مكوثٌ (*бирор жойда*) бўлиш, туриш

تمكحل (مكحل) сурмадонни қўлга олмоқ

مكدامٌ шоссе; رصف بالـ~ шоссе қурмоқ (*йўлга асфальт, бетон ва б. лар ётқизмоқ*), (*йўлни*) шоссега айлантирмоқ

I مكر (*у*) مكرٌ макр қилмоқ, алдамоқ; (*к. гадир қариши*) макр қилмоқ (ب); III ماكر алдашга, макр қилишга ҳаракат қилмоқ, уринмоқ

– ماكرٌ 1. макрли, ҳийлакор; алдамчи; 2. маккор одам

– مكّارٌ 1. маккор, алдамчи, айёр, ҳийлакор; 2. маккор одам, ҳийлакор одам

– مكرٌ 1) макр, ҳийла; 2) ёлғон; алдамчилик, найранг

– مكرة *кўп.* مكور ҳийла (найранг, макр, айёрлик) усули, йўли; лўттибозлик

– ماكرٌ = مكّورٌ

مكرسكوبٌ *кўп.* ~ات — микроскоп, заррабин

– مكرسكوبيٌّ 1) микроскопик, жуда майда, микроскоп (заррабин) дагина кўринадиган; 2) микроскоп (заррабин) га оид

مكروبٌ *кўп.* ~ات, مكاريب микроб

– مكروبيٌّ микробга оид

مكروفون микрофон

مكرونة макарон

I مكس (*и*) مكسٌ йиғмоқ, солиқ (бож, хирож) йиғмоқ; II مكّس 1) бож олмоқ (ундирмоқ); 2) бож тўламоқ; III ماكس савдолашмоқ, нарх-наво (баҳо) ҳақида тортишмоқ

– مكّاسٌ солиқ (бож, хирож) йиғувчи

– مكسٌ кўп مكوسٌ солиқ, бож, хирож; دار المكوس божхона, таможня

– مماكسةٌ *кўп.* ~ات — савдолашиш, нарх-наво (баҳо) ҳақида тортишиш

I مكن (*у*) مكانةٌ 1) мустаҳкам (бақувват, маҳкам) бўлмоқ; 2) кучга эга бўлмоқ, (*к. гадир*) таъсир кучига эга бўлмоқ (عند); II مكّن 1) мустаҳкамламоқ, маҳкамламоқ, мустаҳкам қилиб ўрнатмоқ; 2) (*бирор н. қилишга*) имконият бермоқ (من); (*к. гадир*) ниманингдир устидан ҳокимлик бермоқ (في); IV أمكن 1) имконли бўлмоқ, мумкин бўлмоқ; يمكن мумкин; ... يمكن القول إن шуни айтиш мумкинки, ...; لا يمكن мумкин эмас; ... يمكنه أن у ... (*и*)ши мумкин; في أسرع ما يمكن имкон борича тезроқ; يمكن *халқ.* эҳтимол, бўлиши мумкин; 2) (*бирор н. қилишга*) имкон бермоқ (من); (*к. гадир*) ниманингдир устидан ҳокимлик бермоқ (ـل, في); V تمكّن 1) мустаҳкамламоқ, ўз ўрнини топмоқ; ~ في مجلسه жойни банд қилмоқ, ўтирмоқ; (*бирор иш қилиш*) имкониятига эга бўлмоқ (من); бирор нарса қилиш имконига эга бўлмоқ (من) 3) (*бирор н. ни*) эгалламоқ, ўрганмоқ, билмоқ (من); 4) (*к. нингдир олдида*) обрўли бўлмоқ, обрў-эътиборга эга бўлмоқ (عند); 5) *грам.* флексиялар бўйича ўрганмоқ; X استمكن 1) мустаҳкамланмоқ, ўз ўрнини топмоқ; 2) (*н. дир қилмоқ*) имконига

эга бўлмоқ (مِنْ): 3) (*н. нидир*) эгалламоқ, ўрганмоқ, билмоқ, эплай олмоқ (مِنْ)

– إِمْكَانٌ имкон, қудрат, куч, қувват; ~ عَدَمُ الـ имконсизлик, имконнинг йўқлиги; ~ عَلَى قَدْرِ الـ *ёки* ~ بِقَدْرِ الـ имкон даражасида (борича, доирасида), қудрат етганича; ~ عِنْدَ الـ имкон бўлган ҳолда (вақтда), имкон бўлиши биланоқ; ... فِي الـ~ الْقَوْلُ إِنَّ шуни айтиш мумкинки, ...; فِي ~نَا أَنْ نَقُولَ биз айтишимиз мумкин

– إِمْكَانِيَّةٌ *кўп.* ~اتٌ — имконият

– تَمَكُّنٌ (*бирор н. қилишга*) имконият, қобилият, қувват; 2) *грам.* флексиялар бўйича ўзгариш хусусияти (*уч келишикли турланиш ҳақида*)

تَمْكِينٌ 1) мустаҳкамлаш, маҳкамлаш; 2) ҳокимлик, имконият бериш

– مَاكِنٌ мустаҳкам, маҳкам, қатъий, чидамли, саботли

– مَاكِنَةٌ *кўп.* ~اتٌ — машина, дастгоҳ, станок

– مُتَمَكِّنٌ 1) ўрнини топган, мустаҳкамланган, маҳкамланган; 2) (*бирор н. қилиш*) имконини олган, имкони бор; 2) саботли, эътиборли, кучли, қувватли; 4) бой-бадавлат, тўқ-фаровон яшайдиган; 5) *грам.* флексия бўйича ўзгарувчи; ~ الْـ الْأَمْكَنُ уч келишикли флексия бўйича ўзгарувчи (*уч келишикли исм ҳақида*); ~ الْـ غَيْرُ الْأَمْكَنِ икки келишикли флексия бўйича ўзгарувчи (*икки келишикли исм ҳақида*); ~ غَيْرُ الْـ флексия бўйича ўзгармайдиган (*кўмакчи ва бошқалар ҳақида*)

– مَكَانٌ *кўп.* أَمْكِنَةٌ، أَمَاكِنُ *қар.* كون

– مَكَانَةٌ *қар* كون

– مَكَانِيٌّ маконга оид, маконий

– مَكِنَةٌ، مُكْنَةٌ[1] 1) имконият; 2) хусусият; қувват, куч, эп, эплаш; فِي ~ـهِ أَنْ ... у ...ни қилиши мумкин, у ...ни қила олади

– مَكِنَةٌ[2] *кўп.* ~اتٌ، مَكَائِنُ، مُكَنٌ машина, дастгоҳ, станок (*сол.* مَاكِنَةٌ); ~ خِيَاطَةٍ тикув машинаси; ~ قَصِّ شَعْرٍ соч оладиган машинка

مِكَنِيكَا механика

– مِكَنِيكِيٌّ 1. механикага оид; 2. механик; ~ مُهَنْدِسٌ инженер-механик

– مَكِينٌ 1) қаттиқ, маҳкам, мустаҳкам; 2) *кўп.* مُكَنَاءُ собит, қатъиятли; қудратли

– مُمْكِنٌ мумкин бўлган, имкони бор (бўлган), эҳтимол тутилган; ~ غَيْرُ мумкин бўлмаган, имкони йўқ (бўлмаган); ... مِنَ الْـ~ أَنْ ... бўлиши мумкин, ... бўлиши эҳтимол

– مُمْكِنَاتٌ *кўп.* имкониятлар

مَكْنَنَ механизациялаштирмоқ

– مَكْنَنَةٌ механизация; ~ الزِّرَاعَةِ қишлоқ хўжалигини (деҳқончиликни) механизациялаштириш; ~ إِدْخَالُ техникани жорий қилиш

I مَكَا (مكو) (*у*) مُكَاءٌ، مُكُوٌّ ҳуштак чалмоқ

– مُكَّاءٌ[1] *кўп.* مَكَاكِيُّ қуш

– مُكَاءٌ[2] 1) ҳуштак чалиш; 2) ҳуштак

مِكْيَاجٌ، مَاكِيَاجٌ грим; ~ تَحْتَ الْـ гримланган, грим қилинган, ~ وَضَعَ لَهُ الْـ кимгадир грим қилмоқ; ~ فَتَاةُ الْـ грим қилувчи аёл

I مَلَّ (مل)[1] (*и/а*) مَلَلٌ зерикмоқ; مَلِلْتُ مِنْهُ *ёки* مَلِلْتُهُ бу мени зериктириб юборди, бундан мен зерикиб кетдим, бу менинг жонимга тегди; لَا يَمَلُّ чарчамайдиган; لَا يَمَلُّ مِنْ تَكْرَارِ الْقَوْلِ إِنَّ ... у шуни такрорлашдан чарчамайдики, ...; مَلَّ[2] (*а/у*) مَلٌّ кўклаб чиқмоқ (*тикиш ҳақида*); амал-тақал, наридан-бери қилиб тикмоқ; II مَلَّلَ ағдармоқ, тўнтармоқ, остин-устин қилмоқ; айқаш-уйқаш қилмоқ; IV أَمَلَّ 1) зериктирмоқ, жонга тегмоқ; 2) (*к. гадир*) буюрмоқ, диктовка қилмоқ (عَلَى); V تَمَلَّلَ зерикмоқ, норози бўлмоқ, малол олмоқ, малол кўрмоқ; 2) жонсараклик билан ҳаракат қилмоқ (*сол.* تَمَلْمَلَ, *қар.* مَلْمَلَ); 3) чарчамоқ, чарчоқлик ҳис қилмоқ; 4) (*қандайдир бир*) динни қабул қилмоқ; VIII اِمْتَلَّ 1) (*қандайдир бир*) динга кирмоқ; 2) (*нонни*) чўғда пиширмоқ; X اِسْتَمَلَّ = مَلَّ[1]

– مَالٌّ[1] 1) зерикувчи; 2) чарчаган, чарчоқ

– مَلَالَةٌ، مَلَالٌ 1) малолат, зерикиш; 2) чарчоқлик

– مُلَالٌ жонсараклик, ҳаяжон; чидамсизлик, сабрсизлик, тоқатсизлик

– مَلَلٌ зерикиш; ~ بِلَا тўхтовсиз, чарчамай; ~ ذُو зерикувчи

– مَلَّةٌ иссиқ чўғ; иссиқ кул; ~ خُبْزُ иссиқ кулда (*кул устида*) пиширилган нон; ~ لَحْمُ чўғда пиширилган гўшт

– مُلَّةٌ[1] *кўп.* مُلَلٌ чок (қавиқ)нинг бир йўли (баҳяси)

– مُلَّةٌ[2] *кўп.* مُلَلٌ пружинали матрас, пружина сетка (*кроват учун*)

– مِلَّةٌ *кўп.* مِلَلٌ 1) *эск.* халқ, миллат; 2) диний мазҳаб, жамоа; 3) дин; ~ أَبْنَاءُ الْـ диндошлар, бир динга мансуб кишилар

– مَلُولٌ 1) зерикаётган; 2) чарчаган, чарчоқ; 3) тоқатсиз, чидамсиз, сабрсиз

– مَلِّيٌّ ~ خُبْزٌ иссиқ кулда (кул устида) пиширилган нон

– مِلِّيٌّ 1) *эск.* миллий; халққа оид; 2) диний; ~ مَجْلِسٌ епархия мажлиси

– مَلِيلٌ[1] 1) зерикувчи; 2) чарчаган, чарчоқ

– مَلِيلٌ[2] чўғда (иссиқ кулда) пиширилган нон

– مُمِلٌّ 1) зериктирувчи, зерикарли; ... أَصْبَحَ هَذَا ~اً عِنْدَ бу ... учун зерикарли бўлиб қолди; 2) чарчатадиган

– مُمْلُولٌ зерикарли, зериктирувчи

– مِلٌّ *кўп.* ~اتٌ — майда танга-чақа (*Иордания динорининг мингдан бир қисми*)

مُلاَّ мулла, мулло

مَا+هُوَ+إِلاَّ) مَلا) *халқ.* ...дан бўлак киши эмас

مَلاَرِيَا безгак, малярия; ~ حُمَّى الْـ безгак иситмаси

مَلاَنَةٌ *бот.* майда турк кўк нўхоти

I (مَلأَ) مَلَأَ (а) مَلْءٌ 1) (*бирор н. билан*) тўлдирмоқ (بِ); ~ بِالْهَوَاءِ пудамоқ, дамламоқ, пудаб шиширмоқ, ҳаво тўлдирмоқ; ~ الْخَزَّانَ بِالْوُقُودِ бакни ёқилғи билан тўлдирмоқ; وَ لاَ يَزَالُ هَذَا يَمْلَأُ رَأْسِي бу нарса менинг бошимдан ҳеч чиқиб кетмаётир; 2) тўлдирмоқ; ~ الاِسْتِمَارَةَ қоғоз (бланк)ни тўлдирмоқ; ~ الْأُسْطُوَانَاتِ بِالْأَغَانِي пластинкага қўшиқлар ёзмоқ; 3) эгалламоқ (*бирор амални, вазифани*); 4) (*к. ғадир н. дадир*) ёрдам бермоқ (*туш. к.* – عَلَى); ◊ ~ السَّاعَةَ (زُنْبُرُكَ) соатни бурамоқ; ~ الْعَيْنَ кўзни қувонтирмоқ, ёқмоқ; هِيَ تَمْلَأُ الْعَيْنَ у (*аёл*) мафтункор, ғоят гўзал; هَذَا الْخَبَرُ يَمْلَأُ الْأَسْمَاعَ бу янгиликни ҳамма ерда эшитиш мумкин; مَلِئَ (а) مَلَأٌ тўлган бўлмоқ; مَلُؤَ (у) مَلاَءٌ, مَلاَءَةٌ бойимоқ, бадавлат бўлмоқ; II مَلَّأَ тўлдирмоқ, тўлғазмоқ; III مَالَأَ (*к. ғадир*) ёрдам бермоқ, кўмаклашмоқ (عَلَى); (*к. нингдир*) тарафини олмоқ, томонида бўлмоқ; IV أَمْلَأَ тўлдирмоқ, тўлғазмоқ; (*бўш қолган*) амални эгалламоқ; ~ الْفَرَاغَ вакуум (бўшлиқ)ни тўлғазмоқ; V تَمَلَّأَ (*к.- н. билан дир*) тўлмоқ (مِنْ); (*к-н биландир*) тўлдирилган бўлмоқ (مِنْ); (*к.- н биландир*) тўлдирмоқ (مِنْ); VI تَمَالَأَ 1) (*бирор н ҳақида*) шартлашиб, келишиб олмоқ (عَلَى); 2) (*к. ғадир қарши*) биргалашиб ҳаракат қилмоқ, чиқишмоқ (عَلَى) 3) (*н. дадир*) бир-бирига ёрдам бермоқ, ёрдамлашишмоқ (فِي) VIII امْتَلَأَ 1) (*бирор к. н. билан*) тўлдирилган бўлмоқ, тўлган бўлмоқ (*туш. к.* بِ ёки مِنْ); ~ حَنَقًا وَ غَيْظًا даҳшатли ғазабга келмоқ; 2) тўймоқ, тўйинмоқ

– امْتِلاَءٌ 1) тўлганлик; ~ دَمَوِيٌّ тўлақонлилик; 2) *шунингдек*: ~ الْجَسَدِ семизлик, тўлалик

– مُلاَءَةٌ, مِلاَءَةٌ *кўп* مُلاَءٌ = مِلاَيَةٌ

– مِلاَيَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) аёлларнинг устки кийими; ёпинчиқ; 2) чойшаб

– مَلْآنُ *мн.* مَلْأَى, مَلْآنَةٌ *кўп.* مِلاَءٌ 1) тўла; 2) *шунингдек*: тўла, семиз

– مَلَأٌ *мн.* أَمْلاَءٌ жамият, йиғин, одамлар, омма; одамлар тўпи, уюшмаси; ~ الْـ الْأَعْلَى а) киборлар жамияти, киборлар, оқсуяклар; б) фаришталар; ~ عَلَى الْـ ҳамма (*омма олдида;* ~ أَمَامَ الْـ *омма* (халқ) олдида, оммавий равишда; أَعْلَنَ عَلَي ~ الْعَالَمِ бутун олам олдида баёнот бермоқ, эълон қилмоқ; 2) киборлар, аъёнлар; 3) хулқ, ахлоқ

– مَلْءٌ тўлдириш, тўлғазиш

– مِلْءٌ *кўп.* أَمْلاَءٌ (*бирор. н. ни*) тўлдирадиган миқдор; ~ الْيَدِ ёки ~ الْكَفِّ ҳовуч, кафт (*мас, бир ҳовуч н.*); ~ فَمٍ оғиз тўла (*бирор н*); ~ الْقَدَحِ тўла қадаҳ, тўла стакан; ◊ أَكَلَ ~ الْبَطْنِ тўйиб овқатланмоқ (емоқ); تَنَفَّسَ الْهَوَاءَ ~ رِئَتَيْهِ кўкракни тўлдириб нафас олиш; جَرَى ~ سَاقَيْهِ оёқни қўлга олиб югурмоқ; бор куч билан қочиб қолмоқ; خَافَ ~ سَحْرِهِ қўрқиб кетмоқ; صَرَخَ بِـ~ فَمِهِ бор куч билан қичқирмоқ, томоқ йиртиб қичқирмоқ, бақирмоқ; ضَحِكَ ~ (بِـ~) فِيهِ ёки ضَحِكَ بِـ~ شِدْقَيْهِ оғиз тўлдириб кулмоқ; قَابَلُوا هَذَا بِـ~ الْأَسَفِ улар буни катта таассуф билан қабул қилдилар; قَامَ بِصَوْتٍ مِلْؤُهُ الصَّرَامَةُ у жиддий оҳангда деди; نَامَ ~ الْجُفُونِ қаттиқ ухламоқ

– مَلِيءٌ 1) тўлган, тўлдирилган; 2) бураб қўйилган, юрдирилган (*соат ва б. лар ҳақида*); 3) бой, бадавлат, ўзига тўқ

– مَلْيَانُ *халқ.* тўла; ~ تَكَلَّمَ فِي الْفَارِغِ وَ الْـ *маж.* ўғирда сув туймоқ, фойдасиз гапларни ҳадеб гапириб ўтирмоқ; ◊ ~ جَيْبُهَا у (*аёл*) бой, бадавлат; ~ لِعَيْنِهِ тўлиб-тошган, тўлиб-тошиб кетган; ~ ضَرَبَ النَّارَ فِي الْـ одамлар тўдасига қараб ўт очмоқ, одамларни ўққа тутмоқ (*полиция, қўшин ҳақида*)

– مُمَالَأَةٌ 1) ёрдамлашиш; қўллаб-қувватлаш; 2) майл, ҳавас; тарафкашлик;

– مُمَالِئٌ 1) ёрдамлашувчи; (*к. нидир*) қўллаб-қувватловчи; 2) майл, ҳавас эгаси; тарафкаш; олдиндан ўйлаб, режалаштириб қўйган (*киши*)

– مُمْتَلِئٌ тўла, семиз; ~ الْجَسَدِ семиз, тўла, гавдали одам

– مَمْلُوءٌ тўлиқ, тўлган, тўлдирилган, тўлғазилган

مَلاَرِيَا безгак, малярия; ~ حُمَّى الْـ безгак иситмаси

مُلْتٌ ундириб янчилган буғдой, арпа ва ҳ. к

I مَلَجَ (u,у) مَلْجٌ (*кўкракни*) эммоқ; IV أَمْلَجَ эмдирмоқ, кўкрак тутмоқ, ўз сутини бериб боқмоқ; VIII امْتَلَجَ эммоқ, сўрмоқ

– مَالَجٌ *кўп.* مَوَالِجُ куракча, белча (*сувоқчиликда*)

I (ملح) مَلَحَ (у) مُلُوحَةٌ тузланган (шўр) бўлмоқ; مَلِحَ (а) مَلْحٌ тузламоқ; ~ الطَّعَامَ (اللَّحْمَ) овқатни (гўштни) тузламоқ; مَلُحَ (у) مَلاَحَةٌ малоҳатли (гўзал, чиройли) бўлмоқ; II مَلَّحَ тузламоқ, тузлаб қўймоқ; III مَالَحَ 1) (*бирор к. никида*) туз-намак бўлмоқ; 2) (*к. нидир*) ўз боласига қўшиб эмизмоқ; IV أَمْلَحَ тузланган бўлмоқ ◊ مَا ~حَا! у (*аёл*) қандай малоҳатли (гўзал)!; V تَمَلَّحَ 1) тузланилган бўлмоқ, тузланиб қўйилган бўлмоқ; тузланган бўлмоқ; 2) туз заҳираси (запаси) қилмоқ; 3) (*н. дандир*) роҳат олмоқ, топмоқ, роҳатланмоқ (بِ); X اسْتَمْلَحَ 1) тузланган (шўр) бўлмоқ; 2) малоҳатли, гўзал деб ҳисобламоқ; сўзга уста (чечан) деб билмоқ; (*расм, манзарадан*) роҳат олмоқ, қойил қолмоқ

– أَمْلَحُ *мн.* مَلْحَاءُ *кўп.* مُلْحٌ 1) (*шунингдек;* ~ الْعَيْنِ) кўзида оқи бор; 2) қора аралаш оқ рангли; ~ كَبْشٌ оқ-қора рангли қўй

– أُمْلُوحَةٌ *кўп.* أَمَالِيحُ ўткир (ақлли) фикр, мулоҳаза; малоҳатли сўз

– أَمْيَلِحَ :!زَيْدًا ~ مَا Зайд қандай ажойиб!

– تَمْلِيحٌ тузлаш; ~ اللُّحُومِ гўшт тузлаш

– مَالِحٌ шўр, шўртанг; ~ الْبَحْرُ денгиз; الْمِيَاهُ الـ~ـة денгиз суви

– مُسْتَمْلَحٌ малоҳатли сўз; қизиқ, ажойиб

– مَلَّاحٌ 1) денгизчи, матрос; ~ كَوْنِيٌّ космонавт; ~ جَوِّيٌّ *ав.* штурман (*самолётни бошқарувчи*); ~ دَلِيلٍ лоцман, штурман (*кемада*); ~ آلِيٌّ автопилот (*самолётда-автоматик бошқарув қурилмаси*); حُجْرَةُ الـ~ штурман хонаси; إِبْرَةُ الْمَلَّاحِينَ компас, қибланома; مَلَّاحُو السَّفِينَةِ кема командаси; مَلَّاحُو الطَّائِرَةِ самолёт экипажи; 2) денгиз сайёҳи, денгизда сузиб юрувчи; 3) тузфуруш

– مُلَّاحٌ *бот.* олабута, шўра

– مَلَّاحَةٌ *кўп.* ـاتٌ — 1) туз ишлаб чиқариш корхонаси, туз кони; 2) намакоб

– مَلَاحَةٌ 1) малоҳат, гўзаллик, чиройлилик; 2) тузланганлик

– مِلَاحَةٌ денгизчилик, кемачилик; сузиш; навигация; صَالِحٌ لِلـ~ кема юрадиган; кемачиликка оид; الـ~ السَّوَاحِلِيَّةُ каботаж (*икки порт орасида қатнайдиган кемалар ва шундай кемалар қатнови*); الـ~ النَّهْرِيَّةُ *ёки* الـ~ الدَّاخِلِيَّةُ дарё кемачилиги; الـ~ الْجَوِّيَّةُ аэронавигация

– مِلَاحِيٌّ 1) кемачиликка, кема қатновига оид; 2) денгизчиликка, навигацияга оид

– مُلَحٌ қизиқ (ажойиб) янгиликлар

– مَلَحٌ кўз оқи; ◊ لَا أَرَى أَنَّ فِي عَيْنَيْكَ ~!! кўриб турибманки, сен уялмас (тортинмас) экансан!, уялмаслигингни (тортинмаслигингни) кўриб турибман!

– مِلْحٌ[1] *мз. мн. кўп.* أَمْلَاحٌ 1) туз; ~ الطَّعَامِ ош тузи; ~ خَشِنٌ йирик туз; ~ نَاعِمٌ майда туз; ~ جَبَلِيٌّ тош туз; ~ الْبَارُودِ *мин.* селитра; ~ جِيرِيٌّ *мин.* шеелит; ~ اللَّيْمُونِ *кимё.* лимон кислотали туз; ~ النَّشَادِرِ *кимё.* аммоний хлориди, навшадил; الْأَمْلَاحُ الْمَعْدَنِيَّةُ минерал тузлар; 2) "туз-намак"; 3) мажбурият, вазифа; (مِلْحَةٌ) ~ بَيْنَنَا биз ўзаро келишиб олганмиз, бизнинг ўзаро шартномамиз бор; 4) ўткир сўз; *кўч.м.* мағиз, туз (*мас. гапнинг мағзи, тузи*)

– مِلْحٌ[2] 1) тузли, тузланган, шўр; ~ مَاءٌ шўр сув, намакоб; 2) ўткир сўзли, ўткир сўзга оид

– مَلْحَةٌ кўз оқи; وَالـ~ عَلَى عَيْنِ مَنْ لَا يُصَلِّي عَلَى النَّبِيِّ الْمُخْتَارِ! *дин.* мухтор пайғамбарга салавот айтмаганнинг кўзига оқ тушсин!

– مُلْحَةٌ[1] *кўп.* مُلَحٌ 1) ақлли, ўткир фикр, мулоҳаза; қизиқ ҳикоя; 2) ширинлик, лаззатли таом, овқат

– مُلْحَةٌ[2] қора аралаш оқ ранг, кулранг

– مِلْحَةٌ мажбурият

– مِلْحِيٌّ 1) тузланган; 2) шўр босган; الْأَرْضُ الـ~ـة шўр, ер шўри

– مُلُوحَةٌ 1) тузлилик; шўрланиш, шўр босиш (*ер ҳақида*); мулуха (*тузланган балиқ тури*)

– مُلُوحِيَّةٌ тузлилик

– مَلِيحٌ *кўп.* مِلَاحٌ, أَمْلَاحٌ 1) чиройли, гўзал, ёқимли, ёқимтой; ~! яхши!; عَلْقَةٌ ~ـة яхшилаб калтаклаш, таъзирини бериш, сазо қилиш; *кўч.м.* тузлаш; 2) тузланган

– مُلَيْحَةٌ *бот.* шўра

– مُمَلَّحٌ тузланган; ~ سَمَكٌ тузланган балиқ

– مَمْلَحَةٌ *кўп.* مَمَالِحُ 1) туз корхоналари, туз конлари; 2) тузли (шўр) сув, намакоб

– مِمْلَحَةٌ туздон

– مَوَالِحُ *кўп.* нордон (шўртанг) мевалар, цитрус мевалари

– مُوَيْلِحٌ шўртанг, оз-моз тузланган

I. مَلَخَ (а) مَلْخٌ суғуриб олмоқ, чиқариб олмоқ, чиқармоқ; 2) (*суякни*) чиқармоқ, чиқариб қўймоқ; VIII امْتَلَخَ суғурмоқ, чиқармоқ, суғуриб, чиқариб олмоқ

– مَلْخٌ чиқиш (*суяк ҳақида*); ~ الْمَفْصِلِ бўғимнинг чиқиши

– مُلُوخِيَّةٌ 1) *бот.* тугмагул, тугмачагул; 2) мулухия (*таом номи-кўкат, гурунч ва қўй гўштидан қуюқ қилиб тайёрланган шўрва*)

– مَلِيخٌ бемаза

– مَمْلُوخٌ чиққан (*суяк ҳақида*)

مَلَاخِيتٌ *мин.* малахит

I مَلَدَ (а) مَلَدٌ нозик, эгилувчан бўлмоқ (*мас. новдалар ҳақида*)

– أَمْلَدُ *мн.* مَلْدَاءُ *кўп.* مُلْدٌ нозик, эгилувчан

– أُمْلُودٌ *кўп.* أَمَالِيدُ нозик, эгилувчан

I (مَلِسَ) مَلَسَ (а) مَلَاسَةٌ 1) силлиқ, текис бўлмоқ; 2) сирғанчиқ, сирпанчиқ бўлмоқ; مَلَسَ (у) مَلْسٌ суғурмоқ, суғуриб, чиқариб олмоқ; чиқармоқ; II مَلَّسَ 1) силлиқ қилмоқ, силлиқламоқ, текисламоқ; силамоқ, текисламоқ (*сочни*); ~ عَلَى رَأْسِهِ кимнингдир бошини силамоқ; 2) сирғанчиқ, сирпанчиқ қилмоқ; 3) ёғламоқ, мойламоқ (*машинани*); V تَمَلَّسَ 1) сирпанчиқ, текис, силлиқ бўлмоқ; 2) жилмоқ, секин-аста билинтирмай кетмоқ; VII انْمَلَسَ *ёки* امَّلَسَ (*к.-н. гадир*) чап бермоқ, қочмоқ (مِنْ); XI امْلَاسَّ силлиқ бўлмоқ, силлиқланмоқ

– أَمْلَسُ *мн.* مَلْسَاءُ *кўп.* مُلْسٌ 1) силлиқ, текис; жилвирланган; 2) сирғанчиқ, сирпанчиқ

– مَلِيسِيٌّ = إِمْلِيسِيٌّ

– مَلَاسَةٌ 1) силлиқлик, текислик; 2) сирғанчиқлик, сирпанчиқлик

– مَلَّاسَةٌ *кўп.* ـاتٌ — ер текисловчи асбоб

– مَلَسٌ малас (*аёлларга уст кийим тикиш учун ишлатиладиган мато ва ўша кийимнинг ўзи*)

– مَلِسٌ 1) силлиқ, текис; ялтиллаб турган; 2) сирғанчиқ, сирпанчиқ

– مَلاسَة = مُلُوسَة –

– مَلِيسًا, مَلِيسًا *бот* маржон, бузина (*қизил мевали бута, дарахт ва унинг меваси*)

– مُلَيْسِيّ данаксиз ширин анор

I مَلَصَ (ملص) (а) مَلْصٌ сирғанмоқ, сирпанмоқ; مَلَّصَ (у) مَلْصٌ суғурмоқ, чиқармоқ, чиқариб олмоқ; IV أَمْلَصَ ташламоқ, бола ташламоқ; V تَمَلَّصَ билинтирмай кетмоқ, яширинмоқ; (*н. дандир*). бўйин товламоқ (مِنْ); VII انْمَلَصَ *єки* = امْلَصَ V

– أَمْلَصُ силлиқ, текис; الرَّأْسِ ~ кал

– تَمَلُّصٌ 1) кетиш, қочиш; 2) бўйин товлаш

– مَلِصٌ сирғанчиқ, сирпанчиқ, силлиқ

– مَلِيصٌ 1. сирғанчиқ, сирпанчиқ, силлиқ; 2. чала туғилган бола, ташланган (вақтидан олдин туғилган) бола

I مَلَطَ (у) مَلْطٌ (*деворни*) сувамоқ; ◊ الشَّعْرَ ~ жун (тук)ларни йўқотмоқ (олмоқ); II مَلَّطَ сувамоқ, сувоқ қилмоқ

– أَمْلَطُ *мн.* مَلْطَاءُ *кўп.* مُلْطٌ туксиз, жунсиз, сочсиз

– مِلاطٌ *кўп.* مُلُطٌ сувоқ

– مِلْطٌ *кўп.* أَمْلاطٌ, مُلُوطٌ 1) мўлтони, қўли қингир, алдамчи; 2) келиб чиқиши номаълум бўлган; خِلْطٌ ~ бетартиб, аралаш-қуралаш

– مَلْطٌ ялангоч; عُرْيَانٌ ~ мутлақо ялангоч

– مَلِيطٌ туксиз, жунсиз, сочсиз

مَالْطَة Мальта (*орол*); حُمَّى ~ Мальта иситмаси; ◊ يُؤَذِّنُ فِي ~ карга гапирмоқ (*сўзма-сўз:* Мальтада қичқирмоқ)

– مَالْطِيٌّ 1. Мальтаға оид; 2. *кўп.* مَالْطِيَّة мальталик

مَلْغَمَ амальгама ҳосил қилмоқ, амальгама югуртирмоқ, амальгама билан қопламоқ; تَمَلْغَمَ амальгамага айланмоқ

– مَلْغَمَة 1) амальгама ҳосил қилиш; 2) амальгама

I مَلِقَ (а) مَلَقٌ лаганбардорлик (тилёғламалик) қилмоқ; II مَلَّقَ 1) лаганбардорлик (тилёғламалик) қилмоқ; 2) текис қилмоқ, текисламоқ; IV أَمْلَقَ камбағал бўлиб қолмоқ, камбағаллашмоқ; III مَالَقَ = I; V تَمَلَّقَ (*к. гадир*) лаганбардорлик (тилёғламалик) қилмоқ (*туш к. єки* لِـ, إِلَى); VII انْمَلَقَ (*қаердандир*) сирғалиб чиқиб кетмоқ

– إِمْلاقٌ қашшоқ аҳвол, ҳолат; қашшоқлик, камбағаллик, эҳтиёж, ҳожат

– تَمَلُّقٌ лаганбардорлик, тилёғламалик; хушомад; وَتَزَلُّفٌ ~ тиз чўкиб сажда қилиш; فِي ~ хушомадгўйлик қилиб, хушомадгўйлик билан

– تَمْلِيقٌ лаганбардорлик, хушомад

– مُتَمَلِّقٌ 1. хушомадгўйликка оид; 2. хушомадгўй

– مِلاقَة *кўп.* ـات — тупроқ текислайдиган мослама; мола, каток (ер текислагич)

– مَلَقٌ[1] лаганбардорлик, тилёғламалик, хушомад

– مَلَقٌ[2] *шунингдек:* أَرْضٌ ~ ҳосил йиғиштириб олингандан сўнг Нил дарёси тошқинига қадар бўш турадиган ерлар

– مَلِقٌ хушомадгўй

– مَلَقَة[1] *кўп* ـات — льё (*қадимги француз узунлик ўлчови, тахминан 4.5 км. га тенг*)

– مَلَقَة[2] силлиқ тош

– مِلاقَة = مِمْلَقَة –

I مَلَكَ (и) مُلْكٌ, مِلْكٌ, مَلْكٌ 1) мулкли (мулк эгаси, мулкдор) бўлмоқ; эгалламоқ; ўзини тутиб олмоқ; نَفْسَهُ ~ ўзини тутмоқ; ~ زِمَامَ الْمُبَادَرَةِ *маж* ташаббусни қўлга олмоқ; الْمَرْأَةَ ~ уйланмоқ; 2) (*н. нидир*) бошқармоқ (عَلَى); 3) эпламоқ, журъат қилмоқ; ҳуқуққа эга бўлмоқ; لاَ تَمْلِكُ إِهَانَتِي أَمَامَ النَّاسِ! одамлар олдида мени ҳақорат қилишга ҳуқуқинг (ҳаққинг) йўқ!; 4) (*хамир*) қормоқ; ~ رَوْعَهُ қўрқувдан кейин ўзига келмоқ, қўрқувдан қутилмоқ; II مَلَّكَ 1) (*к. гадир*) ҳокимликни (эгаликни) бермоқ (ـِ); ҳадя (совға) қилмоқ; мулкдор (эга) қилмоқ; 2) (*к. н. нингдир*) устидан ҳоким (малик) деб эълон қилмоқ (عَلَى); IV أَمْلَكَ 1) эгаликка бермоқ; (*к. н. нингдир устидан*) ҳоким (малик) деб эълон қилмоқ (عَلَى); 2) улатмоқ; زَيْدًا فُلانَةَ ~ Зайдни фалон аёлга уйлатмоқ; V تَمَلَّكَ 1) хусусий мулк олмоқ; хусусий мулк эгаси бўлмоқ, эгалламоқ; 2) малик (ҳоким) бўлмоқ; (*к. єки н. нингдир*) ҳокимлигини қилмоқ (*туш. к. єки* عَلَى); ... تَمَلَّكَتْهُ الْعَادَةُ унда ... одати ҳоким бўлиб қолди; VI تَمَالَكَ ўзини (*н. дандир*) тутиб (тўхтатиб) турмоқ (عَنْ); نَفْسَهُ ~ ўзини тута олмоқ; فَمَا ~ أَنْ صَرَخَ у ўзини тута олмай бақириб юборди; VIII امْتَلَكَ 1) эга бўлмоқ, бирор нарсаси бор бўлмоқ; 2) эгаликка олмоқ, эгалик қилмоқ; X اسْتَمْلَكَ эгалламоқ, эга бўлмоқ, ўзгартирмоқ, ўзиники қилиб олмоқ

– امْتِلاكٌ (*бирор н. нинг*) эгалиги, мулкдорлиги; حَقُّ الـ~ الْفَرْدِيِّ *юр.* хусусий мулк ҳуқуқи

– تَمَالُكٌ ўзини тута билиш

– تَمَلُّكٌ 1) олиш, эришиш; 2) мулк; الـ~ *юр.* муддати ўтиб кетганлик ҳуқуқи

– تَمْلِيكٌ мулкни меросхўрга топшириш, ўтказиш; دِيوَانُ الـ~ ер эгалигини рўйхатга олиш идораси; 2) малик (подшо, қирол) деб эълон қилиш

– مَالِكٌ *кўп* مُلاَّكٌ, مُلَّكٌ 1. 1) эгалик қилувчи; يَوْمِ الدِّينِ ~ қиёмат кунининг молики (эгаси, эгалик қилувчиси) (*Оллоҳ ҳақида*); 2) ҳокимлик қилувчи; 2. 1) хусусий мулк эгаси, эгалик қилувчи, эга; 2) ҳоким; الأَرْضِ ~ ер эгаси, заминдор; مُلاَّكُ الأَطْيَانِ ер эгалари, заминдорлар; صِغَارُ الْمُلاَّكِينَ майда ер эгалари; ◊ ~ الْحَزِينِ қўтон, қарқара

– مَالِكِيٌّ Имом Молик мазҳабидаги киши, моликий

– مَالِكِيَّة: الـ~ *юр. шар.* Имом Молик таълимоти, мазҳаби, назарияси

– مَلاَئِكِيٌّ *қар.* لأك

– مِلاَكٌ, مَلاَكٌ *кўп.* مِلاَكَاتٌ 1) асосий қисм; 2) асосий таркиб; кадрлар, шахсий состав (таркиб), штат (*идорада*); 3) тўй

– مَلاَّكٌ 1) ер эгаси, заминдор; 2) хусусий мулк эгаси

– مَلَكٌ *кўп.* مَلاَئِكَةٌ малак; الـ~ الْحَارِسُ муҳофаза қилувчи малак; ~ الْحُبِّ севги фариштаси (купидон); ~ الْمَوْتِ жон олувчи малак, фаришта, Азроил; رَئِيسُ الْمَلاَئِكَةِ архангел; ◊ حَشِيشُ الْمَلاَئِكَةِ (الْمَلَكِ) *бот.* ойбўлтирғон, оқсарир (*ўтсимон ўсимлик*)

– مَلِكٌ *кўп.* مُلُوكٌ шоҳ, подшо, қирол; *шахм.* шоҳ; ~ الشُّعَرَاءِ шоирлар шоҳи (*мисрлик шоир Шавқийнинг унвони*); ~ الشِّطْرَنْجِ шахмат бўйича жаҳон чемпиони; دَاءُ الْمُلُوكِ *мед.* подагра (*модда алмашинувининг бузилиши туфайли юз берадиган бўғинлар касаллиги*)

– مُلْكٌ[1], مِلْكٌ *кўп.* أَمْلاَكٌ мулк, мол-мулк; صَاحِبُ الـ~ мол-мулк эгаси, мулк соҳиби; ~ ثَابِتٌ кўчмас мулк, амлок (*ер-сув, иморат ва б. лар*); ~ مَنْقُولٌ (*кўчириб бўладиган*) мулк, мол-мулк (*пул, товарга ўхшаш н. ва б.*); ~ مَحْبُوسٌ вақф; ~ مُشَاعٌ умумий мулк; ~ لِغَيْرِهِ ўзгалар, бошқалар мулки, бошқаларга, ўзгаларга тегишли мулк; ~ـهُ *ёки* ~ يَدَيْهِ унинг мол-мулки; عَوَائِدُ الأَمْلاَكِ кўчмас мол-мулк учун солинган солиқ; كَانَ فِي ~ـهِ кимнингдир мол-мулки бўлмоқ; جَعَلَ صِنَاعَةَ الْفَحْمِ ~ًا لِلدَّوْلَةِ кўмир саноатини давлат мулкига айлантирмоқ

– مُلْكٌ[2] подшолик, шоҳлик, давлат

– مَلَكَةٌ[1] *кўп.* ـاتٌ — малака, иқтидор; хусусият, одат

– مَلَكَةٌ[2] = مُلْكٌ, مِلْكٌ

– مَلِكَةٌ *кўп.* ـاتٌ — малика (*шунингдек; шахм.* фарзин); ~ الْجَمَالِ гўзаллик маликаси; ~ الشِّطْرَنْجِ шахмат бўйича жаҳон чемпионкаси (*биринчи ўринни эгаллаган аёл*); ◊ ~ النَّحْلِ она асалари

– مَلَكُوتٌ шоҳлик, мамлакат; ~ اللهِ *ёки* ~ السَّمَاوَاتِ *дин.* Оллоҳ подшолиги

– مَلَكُوتِيٌّ *дин* Оллоҳ подшолигига оид

– مَلَكِيٌّ 1. шоҳга, подшога, қиролга оид; ~ مَرْسُومٌ шоҳ фармони; 2. монархист, подшолик тузуми тарафдори

– مَلِكِيٌّ *тар.* маликия мазҳабига мансуб киши (*қар.* مَلِكِيَّةٌ)

– مُلْكِيٌّ 1) гражданликка, ҳарбий бўлмаганликка оид; بَدْلَةٌ ~ـةٌ фуқаро кийими; 2. давлатга, ҳокимиятга оид

– مِلْكِيٌّ мол-мулкка, мулкка оид

– مِلْكِيَّةٌ, مُلْكِيَّةٌ *кўп.* ـاتٌ — 1) мулк; ~ اجْتِمَاعِيَّةٌ ижтимоий мулк; ~ جَمَاعِيَّةٌ коллектив, жамоат мулки; ~ جَمَاعِيَّةٌ لِوَسَائِلِ الإِنْتَاجِ ишлаб чиқариш воситаларига коллектив (*жамоат*) мулкчилиги; ~ خَاصَّةٌ хусусий мулк; ~ رَأْسْمَالِيَّةٌ капиталистик мулк; ~ عَامَّةٌ давлат мулки; 2) *шунингдек,* حَقُّ الـ~ мулкчилик ҳуқуқи; ~ عَقَارِيَّةٌ кўчмас мулкка эгалик ҳуқуқи; نَزْعُ الـ~ (*бошқалар*) ихтиёрига мулкни ўтказиш

– مَلَكِيَّةٌ подшолик, монархия; подшо ҳокимиятига асосланган давлат тузуми

– مَلِكِيَّةٌ: الـ~ маликия (*диний мазҳаб*)

– مُلُوكِيٌّ шоҳга, подшога, қиролга оид

– مُلُوكِيَّةٌ шоҳлик фазилати; 2) шоҳлик, подшолик, монархия

– مُمْتَلَكٌ бирор кишининг мулки бўлиб турган

– مُمْتَلَكَاتٌ *кўп.* 1) мулк; 2) доминион (*Британия империясига қарам бўлган, ташқи кўринишдан мустақил давлатлар-1947 йилгача*)

– مَمْلَكَةٌ, مَمْلُكَةٌ *кўп.* مَمَالِكُ империя, давлат, подшолик; عَبْدُ الـ~ *тар.* қуллик ота-онасидан мерос бўлиб ўтмаган қул

– مَمْلُوكٌ[1] 1. 1) бошқанинг қўл остида бўлган; бошқанинг мулки бўлган; 2) ақлдан озган, тентак; 2. мулк, мол-мулк

– مَمْلُوكٌ[2] *кўп.* مَمَالِيكُ оқ қул; *тар.* мамлук; الْمَمَالِيكُ *тар.* мамлуклар; إِنَّهُ جَمِيلٌ كَالـ~! *мтл.* у мамлукдай чиройли! (*мамлуклар-туркий ва кавказлик қуллардан олинган Миср султонлари жангчилари*)

مِلِّي: مِلِّيمِتْرٌ (миллиметр) сўзининг қисқаргани

مَلْمَلَ 1) шошмоқ, шошилмоқ; 2) ҳаяжонга келтирмоқ, тинчлигини бузмоқ, безовта қилмоқ; تَمَلْمَلَ 1) ҳаяжонланмоқ, тинчлиги бузилмоқ, безовта бўлмоқ; 2) қониқмаган бўлмоқ, норози бўлмоқ; 3) безовта бўлиб юрмоқ, у ёқ-бу ёққа ағдарилмоқ; ~ عَلَى فِرَاشِهِ кроватда безовта бўлиб ағдарилавермоқ

– تَمَلْمُلٌ безовталик, ҳаяжон; безовта (ҳаяжонли) ҳаракатлар, ҳолатлар

– مَلْمَلَةٌ = تَمَلْمُلٌ

مُلْمُولٌ сурма қуйиш учун ишлатиладиган чўп ёки шунга ўхшаш нарса

مَالَنْخُولِيَا, مَلَنْخُولِيَا меланхолия

مَلاَ (ملو) (у) مَلْوٌ I югурмоқ, чопмоқ; II مَلَّى 1) (*к. гадир*) узоқ умр ато этмоқ (عَلَى *Оллоҳ ҳақида*); 2) буюрмоқ, ўз буйруғини ўтказмоқ; IV أَمْلَى 1) (*к. гадир*) буюрмоқ (عَلَى); ~ إِرَادَتَهُ (*к. гадир*) ўз иродасини ўтказмоқ (عَلَى) 2) (*к. гадир*) узоқ умр ато этмоқ (عَلَى-*Оллоҳ ҳақида*); V تَمَلَّى (*н. дандир*) роҳат, фароғат олмоқ (بِ); X اسْتَمْلَى буюрмоқни, ирода ўтказмоқни сўрамоқ, илтимос қилмоқ

– إِمْلاَءٌ *кўп.* أَمَالٍ 1) диктант; 2) имло, тўғри ёзиш, орфография

– إِمْلاَئِيٌّ 1) имлога, орфографияга оид, имловий; 2) *кўч.м.* ҳаммага маълум, ойдин, чайналган; الْوَعْظُ الـ~ чайналган,

миси чиқиб кетган ваъз

مَلاً *кўп.* أَمْلاَءٌ 1) очиқ фазо, кенглик; 2) чўл, биёбон; ◊ الْمَلَوَانِ *ик.с.* кундуз ва кеча; كُلَّمَا تَنَاسَخَ الْمَلَوَانِ ҳар сафар кун ортидан тун келганида ...

– مَلْوٌ югуриш, чопиш

– مَلْوَةٌ *кўп.* مَلَوَاتٌ малва (2 *қадаҳ* (*қар.* قَدَحٌ) ёки 4, 125 *л. га тенг ўлчов бирлиги*)

– مَلْوِيَةٌ = مَلْوَةٌ

– مَلْوِيَةٌ 1) *тех.* чиғир (*юқорига юк кўтарадиган оддий машина*); *денг.* чиғир (*кема лангарини тушириб-чиқарадиган мослама*); 2) *шунингдек.* الطَّبْلِ ~ ноғора калтаклари

– مَلِيٌّ узоқ вақт; ~ًا анча, узоқ муддатда; فَكَّرَ ~ًا (*н.* ҳақдадир) яхшигина ўйлаб, фикрлаб кўрмоқ (عَنْ)

– مَلْيَانٌ *қар.* مَلآنُ

مِلْيَارٌ *кўп.* ~َاتٌ — миллиард, биллион; صَاحِبُ الْمِلْيَارَاتِ миллиардер

مِلِّيجْرَامٌ *кўп.* ~َاتٌ — миллиграм

مَلِّيمٌ *кўп.* ~َاتٌ — миллим (*Миср фунтининг 1/1000 қисмига тенг танга-чақа*)

مِلِّيمِتْرٌ, مِلِّيمِتْرٌ *кўп* ~َاتٌ — миллиметр

مِلْيُونٌ *кўп.* مَلاَيِينُ миллион; صَاحِبُ الْمَلاَيِينِ миллионер; جُزْءٌ مِنْ ~ миллиондан бир

مِلْيُونِيرٌ *кўп.* مِلْيُونِيرِيَّةٌ миллионер

مَمُّوتٌ мамонт

مِمَّ = مِمَّا (مِنْ + مَا) مِنْ *қар.*

مَنْ 1) ким? ~ هُوَ؟ бу ким?; بَيْتُ ~؟ кимнинг уйи?; 2) ким ...са, у; ким ...са, ўша; لاَ يَعْمَلُ لاَ يَأْكُلُ ~ ким ишламаса, у (ўша) емайди, ишламаган, тишламайди; ... مِمَّنْ лардан ... кимки ...са, ўша ...

مِنْ 1) ...дан; يَوْمًا ~ الأَيَّامِ кунлардан бир кун; خَرَجَ مِنَ الدَّارِ у уйдан чиқди; سَافَرَ مِنْ طَشْقَنْدَ у Тошкентдан жўнаб кетди; سَاعَةٌ ~ ذَهَبٍ олтин соат, олтиндан ясалган соат; إِذَا كَانَ الْكَلاَمُ مِنْ فِضَّةٍ فَالسُّكُوتُ ~ ذَهَبٍ *мқл.* сўз-кумуш, сукут-олтин; 2) ~ هُنَا бу ердан; ~ أَوَّلِهِ إِلَى آخِرِهِ бошдан охиригача; أَخَذْتُ هَذَا مِنْهُ мен буни ундан олдим; كَانَ ~ أَثَرِ هَذَا أَنْ ... бунинг натижаси шу бўладики, ...; ~ نَاضَلَ بِمَزِيدٍ الْقُوَّةِ бор куч-қувват билан, куч-қувват етганича курашмоқ; مِنْهُ *бухг.* дебет; 3) ...дан, орқали; دَخَلَ ~ النَّافِذَةِ у деразадан (дераза орқали) кирди; ~ طَرِيقِ الإِسْكَنْدَرِيَّةِ Искандария орқали; 4) ...дан олдин (*бурун*); ...дан бери, ...дан бошлаб; ~ أَيَّامٍ бир неча кун аввал; ~ الآنَ ҳозирдан бошлаб; مَرِضَ ~ يَوْمِ الْجُمْعَةِ у жумадан бери (бошлаб) касал; 5) ...дан кўра, ...га қараганда; الذَّهَبُ أَثْقَلُ ~ الْفِضَّةِ олтин кумушга қараганда (кумушдан кўра) оғирроқ; هُوَ أَحْسَنُ مِنِّي у мендан яхшироқ, у менга қараганда яхшироқ; أَحْسَنُ مِنْهُ الطَّقْسُ الْيَوْمَ ~ أَمْسِ ҳаво бугун кечагига қараганда яхшироқ; يَكْتُبُ بِالْعَرَبِيِّ أَحْسَنَ مِمَّا يَتَكَلَّمُ у арабчада сўзлашдан кўра яхшироқ ёзади; فَالأَمْرُ إِذَا أَخْطَرُ مِنْ أَنْ نَسْكُتَ عَلَيْهِ демак, масала биз жим туришимиз мумкин бўлмаган даражада жиддийдир; هُوَ أَضْعَفُ مِنْ أَنْ يَمْشِيَ إِلَى الْكُتَّابِ у мактабга пиёда бора олмайдиган даражада мадорсиздир; 6) ...га, олдига, ...га дахли (муносабати); مَوْقِفُهُ ~ الْحَوَادِثِ унинг воқеаларга дахли (муносабати, алоқаси); مَا ~ أَحَدٍ يَعْرِفُ هَذَا буни ҳеч ким билмайди, ... فَـ~ دَوَاعِي الأَسَفِ أَنْ афсус, минг афсуски, ...; ~ الْمَعْلُومِ أَنْ ... шуниси маълумки, ...; ~ الْغَرِيبِ أَنْ ... шуниси ғалатики, ...; ~ حُسْنِ حَظِّي менинг бахтимга; ~ سُوءِ حَظِّي менинг бахтимга қарши; ~ بَابِ الْمُصَادَفَةِ тасодифан, тасодифга кўра; ~ الْوِجْهَةِ الاِقْتِصَادِيَّةِ иқтисодиёт нуқтаи назаридан; مَسْأَلَةُ النَّقْلِ ~ الْمَسَائِلِ الَّتِي ... транспорт (нақлиёт) ҳақидаги масала шундай масалалар сирасига (қаторига) кирадики, улар ...; بَاحَثْتُهُ فِي شَتَّى الْمَوَاضِيعِ مِنْ أَدَبِيَّةٍ وَ سِيَاسِيَّةٍ мен у билан адабиётга доир ҳам, сиёсатга доир ҳам турли мавзуларни муҳокама қилдим; تُرْجِمَ هَذَا الْكِتَابُ إِلَى الأُوزْبَكِيَّةِ وَ سَائِرِ اللُّغَاتِ ~ إِنْكِلِيزِيَّةٍ وَ فَرَنْسِيَّةٍ وَ أَلْمَانِيَّةٍ бу китоб ўзбек тилига ва инглиз, француз, немис каби бошқа тилларга ҳам таржима қилинган; فَـ~ قَائِلٍ بِأَنْ ... وَ مِنْ قَائِلٍ шундайлар ҳам борки, улар ... дейдилар, бошқалар эса дейдиларки ...; أَسْدَى شُكْرًا لَهُ عَلَى مَا بَذَلَهُ ~ الْمُسَاعَدَةِ у унга қўллаб-қувватлагани учун ташаккур изҳор қилди (билдирди); لَوْ كُنْتُ مِنْكَ لَـ... сенинг ўрнингда бўлганимда, ...; مَاذَا تَكُونُ أَنْتَ ~ هَذِهِ الْمَرْأَةِ؟ сен бу аёлнинг кими бўласан?; وَ مَا ~ رَيْبٍ أَنْ ... أَيْنَ أَنْتَ مِنْهُ! унинг олдида сенга йўл бўлсин!; وَ هَلْ ~ رَيْبٍ فِي أَنْ шунга ҳеч шак-шубҳа йўқки, ...; эканлигига бирор шак-шубҳа бормиди?; يَا لَهُ ~ قَوْلٍ جَمِيلٍ қандай чиройли сўз!; كَمْ تَحْمِلُ هَذِهِ الْكَلِمَاتُ الأَرْبَعُ مِنْ مَعَانٍ عَمِيقَةٍ! бу тўртта сўз қандай чуқур маънога эга!; الشَّيْخُوخَةُ تَهُدُّ ~ قُوَّةِ الإِنْسَانِ وَ تَحُدُّ مِنْ نَشَاطِهِ қарилик инсон қувватига путур етказиб, унинг фаолиятини чеклаб қўяди; فَـ~ بَيْنِ الْمَزَايَا ... ва афзалликлар орасида, ...; ~ غَيْرِ бе..., сиз; ~ غَيْرِ مُنَاسَبَةٍ مَا ҳеч қандай сабабсиз, бутунлай бесабаб; مِمَّا (مَا + ~) а) шуниси ...ки; وَ مِمَّا يُؤْسَفُ لَهُ أَنْ шуниси таассуфга лойиқки, ...; وَ مِمَّا هُوَ جَدِيرٌ بِالذِّكْرِ أَنْ зикр қилиниши лозим бўлган нарса шуки, ...; б) *богланган қўшма гапдаги-ва*; حَدَثَتْ تَغَيُّرَاتٌ جِذْرِيَّةٌ فِي الاِقْتِصَادِ

مِمَّا أَدَّى إِلَى تَحْسِينِ الْحَيَاةِ иқтисодда туб ўзгаришлар юз берди ва у ҳаётнинг яхшиланишига олиб келди; ... ~ اقْتَرَبَ га яқинлашмоқ; سَاعَتِهِ ~ جَاءَ у ўша соатдаёқ (дарров) келди; ~ يَقُولُ هٰذَا كَأَنَّهُ يَتْلُو ~ وَرَقٍ ёки ~ فَوْقَ у буни худди қоғоздан ўқиб бергандай гапиради; عَلَى ...дан, устидан; عَلَى الطَّاوِلَةِ ~ أَخَذَ طَبَقًا у тарелка (ликопча) ни столдан (стол устидан) олди; عَلَى وَجْهِهِ ~ أَزَالَ أَثَرَ الْجَدَرِيِّ у юзидаги чечак изларини йўқотди; عِنْدَ ~ (к. нингдир) олдидан; جِئْتُ ~ عِنْدِ صَدِيقِكَ мен сенинг дўстинг олдидан келдим

I مَنَّ (а/у) مَنٌّ 1) қисқартмоқ, калта қилмоқ, кесмоқ; 2) кучсизлантирмоқ; 3) (к. гадир) совға бермоқ, яхшилик қилмоқ, бермоқ (عَلَى); (к. гадир) олижаноблик қилмоқ (عَلَى); 4) (к. гад ир н. нидир) таъна қилмоқ (ب, عَلَى); كُلَّ يَوْمٍ يَمُنُّ عَلَيْنَا بِالْأَكْلِ وَ الشُّرْبِ ҳар куни у бир парча нонни таъна қилади; IV أَمَنَّ кучсизлантирмоқ, чарчатмоқ; V تَمَنَّنَ 1) қисқартмоқ, калта қилмоқ, кесмоқ; 2) (н. нидир) таъна қилмоқ (ب); VIII امْتَنَّ 1) қарздор, миннатдор бўлмоқ, ташаккур айтадиган бўлмоқ; 2) (к. гадир н. нидир) бермоқ тақдирламоқ (عَلَى) 3) (к. гадир) олижаноб бўлмоқ; 4) (к. гадир н. нидир) таъна қилмоқ

– امْتِنَانٌ 1) миннатдорлик, мамнунлик; 2) ташаккур айтиш; мамнун бўлиш, мамнуният; ~ بِـ мамнуният билан; ذَكَرَهُ بِـ~ кимнидир мамнуният билан зикр қилмоқ (тилга олмоқ)

– مُمْتَنٌّ миннатдор бўлган, мамнун бўлган; أَنَا ~ لَكُمْ جِدًّا мен сиздан жуда мамнунман (миннатдорман)

– مَمْنُونٌ 1) мамнун бўлган, миннатдор бўлган; 2) қисқартилган, калта қилинган, кичрайтирилган; 3) кучсиз, мадорсиз

– مَمْنُونِيَّةٌ 1) мамнун (хурсанд) бўлиш, ташаккур (раҳмат) айтиш; 2) мамнуният, хурсандлик

– مَنٌّ[1] яхшилик, олижаноблик; ато (ҳадя) этилган нарса; 2) библ. манна (яҳудийлар чўл кезиб юрганларида осмондан юборилган овқат); بَنِي إِسْرَائِيلَ ~ ёки السَّمَاءِ ~ осмондан тушган манна; لَنْ يَجْنِيَ الْـ~ وَ السَّلْوَى مِنْ وَرَاءِ ذٰلِكَ мтл. бундан у на манна, на бедана олади (бу на ошқатиқ, на бошқатиқ); 3) шунингдек ~ حَشَرَةُ الْـ~ ◊ النَّبَاتِ бот. асал бўйи келаган ўсимлик шудринги; шира, ўсимлик бити

– مَنٌّ[2] кўп. манн (2 ратлга тенг оғирлик ўлчови, қар. رَطْلٌ)

– مَنٌّ[3] қисқартиш, калта қилиш; أَعْطَى عَطَاءً فِي غَيْرِ ~ қизғонмай, аямай бермоқ

– مَنَّانٌ олийжаноб, сахий, саховатли, қўли очиқ; الْـ~ саховатли (Оллоҳ сифатларидан бири)

– مُنَّةٌ кўп. مُنَنٌ яшаш учун кураш кучи, чидамлилик, матонат, чидам, тоқат, тоқатлилик; شَدِيدُ الْـ~ қудратли, жуда кучли; ضَعِيفُ الْـ~ анча (жуда) заиф, кучсиз

– مِنَّةٌ кўп. مِنَنٌ 1) яхшилик, олийжаноблик; саховат; ҳадя; 2) ташаккур, миннатдорлик

– مَنُونٌ мн. 1) тақдири азал, қисмат; رَيْبُ الْـ~ тақдир ўйинлари, қисмат кўргуликлари; 2) ўлим; اغْتَالَتْهُ الْـ~ у ўлди

– مَنُونَةٌ яхшиликни билувчи, миннатдор

مَنَاجِذُ кўп. крот (ер остида яшовчи каламушсимон мўйнали ҳайвон, қар. خُلْدٌ[2])

مَنَاةُ Манот (қадимги араблар маъбудаларидан бири)

مَنَاوِيش тўқ бинафшаранг

مَنْتُولٌ ментол

مَنْجَنِيزٌ, مَنْجَانِيزٌ марганец; الْـ~ الْخَامُ марганец рудаси; ~ حَدِيدِيٌّ темир марганец, ферромарганец

مَنْجَنُونٌ кўп. مَنَاجِينُ сув чиқарадиган чиғирмашина

مَنْجَانِيزٌ = مَنْجَنِيسٌ

مَنْجَنِيقٌ кўп. ـَاتٌ — тар. манжаниқ, катапульта (тош отадиган уруш қуроли); ◊ الْمُسْتَرَاحِ ~ сув тўкиладиган бачок

مَنْجَةٌ, مَنْجُو манго (дарахти ва меваси)

مَنْجُوسٌ зоол. мангуста (кичик йиртқич ҳайвон, бир тури илонларга ўч бўлади)

I مَنَحَ (а) مَنْحٌ бермоқ, бериб қўймоқ; ҳадя қилмоқ, мушарраф қилмоқ; الرُّتَبَ ~ унвонлар билан мукофотламоқ; III مَانَحَ ҳадя, мукофот эгаси қилмоқ, мукофотламоқ

– مَانِحٌ совға (ҳадя) қилувчи (берувчи)

– مَنْحٌ бериш, ҳадя қилиш, мукофотлаш, мушарраф қилиш

– مِنْحَةٌ кўп. مِنَحٌ 1) совға, ҳадя; мукофот; دِرَاسِيَّةٌ ~ стипендия; جَامِعِيَّةٌ ~ университет стипендияси; تَلَقَّى ~ стипендия олмоқ; 2) дотация

مَنْدَرَةٌ кўп. مَنَادِرُ қишлок хонадонидаги меҳмонхона

مُنْذُ дан, ...дан бери, бўлган вақтдан; ...дан олдин; аллақачон; يَوْمَيْنِ ~ бундан икки кун олдин; وَقْتٍ قَرِيبٍ جِدًّا ~ яқингинада; سَنَةٍ ~ бир йилдан бери; زَمَنٍ ~ аллақачондан бери; الْآنَ ~ бундан буён; ئذٍ ~ ўша вақтдан бери (буён); ... مَا ~ ...ган вақтдан бошлаб

مَنْطَادٌ қар. طود

مَنْطَلُونٌ иштон, шим, панталон (Судан); رِجْلُ الْـ~ иштоннинг (шимнинг) почаси

مَنْطُوفَلَةٌ туфли

مَنْطَقَ (н. биландир) белни боғламоқ (ب); تَمَنْطَقَ 1) (н. биландир) бели боғланмоқ (ب); 2) (қуролни) тақмоқ (ب)

I مَنَعَ (а) مَنْعٌ (منع) 1) (н. гадир) халақит бермоқ (عَنْ, مِنْ); ـَهُ ~ بِالْقُوَّةِ куч ишлатиб халақит бермоқ; 2) (н. нидир) ман қилмоқ, таъқиқламоқ (туш. к. ёки مِنْ, عَنْ) 3) олдини олмоқ (н. дандир)

қайтармоқ, тўхтатиб қолмоқ (مِنْ, عَنْ); 4) (*к. дандир, н. дандир*) маҳрум қилмоқ (*туш. к. ёки* مِنْ) (*к. гадир н. нидир*) бермаслик, рад қилмоқ (مِنْ, عَنْ); 5) (*к. н. дандир*) ҳимоя (мудофаа) қилмоқ (مِنْ); 6) *мажҳ. грам.* турланмаслик; مَنُعَ (*у*) مَنَاعَةٌ кучли (кудратли, енгиб бўлмас) бўлмоқ; II مَنَّعَ 1) мустаҳкамламоқ, кучайтирмоқ; 2) (*н. гадир қарши*) иммунитет ҳосил қилмоқ (ضِدَّ); III مَانَعَ 1) (*н. дадир*) халақит бермоқ, қаршилик кўрсатмоқ, тўсқинлик қилмоқ (فِى); دُمُوعَهُ ~ кўз ёшларини тўхтатмоқ; 2) қаршилик қилмоқ, қарши чиқмоқ, қарши ҳаракат қилмоқ; V تَمَنَّعَ 1) қаршилик кўрсатмоқ; 2) эришиб (бажариб) бўлмайдиган бўлмоқ, имконсиз бўлмоқ; 3) (*н. дандир*) воз кечмоқ, ўзини тутмоқ (عَنْ); 4) мустаҳкамланмоқ, кучаймоқ; (*к. дандир*) ҳимоя қидирмоқ (بِ); VI تَمَانَعَ ўзаро бир-бирларига халақит бермоқ, халақит беришишмоқ; VIII اِمْتَنَعَ 1) (*н. дандир*) тўхтатилган бўлмоқ, (عَنْ); 2) ман қилинган бўлмоқ, ман қилинмоқ; 3) (*н. нидир*) тўхтатмоқ (عَنْ); (*н. дандир*) воз кечмоқ, ўзини тутмоқ (مِنْ, عَنْ); عَنِ التَّصْوِيتِ ~ овоз бериш вақтида бетараф қолмоқ; 4) (*қаердадир*) мустаҳкамланиб олмоқ (فِى); эришиб бўлмайдиган, имкониятсиз бўлмоқ, 5) (*ким. учундир*) имконсиз бўлмоқ (عَلَى); 6) (*к. гадир*) қаршилик кўрсатмоқ, қилмоқ (عَلَى)

– اِمْتِنَاعٌ 1) *н. дандир*) ўзини тутиш, воз кечиш (عَنْ); 2) имконсизлик, мумкин бўлмаганлик

– أَمْتَعُ ўта имконсизлик, иложсизлик; эришиш имкониятининг йўқлиги; مِنْ عُقَابِ الْجَوِّ ~ *мқл.* у осмондаги бургутдай қўл етмасдир (*яъни, уни тутиш имкони йўқдир*).

– تَمَنُّعٌ рад этиш, воз кечиш

– تَمْنِيعٌ иммунизация, иммунлаштириш

– مَانِعٌ 1. *кўп.* مَنَعَةٌ 1) халақит берувчи, тўсқинлик қилувчи; ~ الرُّطُوبَةِ нам ўтказмайдиган; қуруқ; التَّجَمُّدِ ~ *ав.* музлаб қолишга қарши жиҳоз (асбоб); ـــةُ الصَّوَاعِقِ ~ *қар.* صَاعِقَةٌ; الْمَاءِ ~ сув ўтказмайдиган; لِنُفُوذِ الْغَازِ ~ газ ўтказмайдиган (киролмайдиган); 2) имконсиз; баланд, эгаллаб бўлмайдиган; أَثْمَانٌ ـــةٌ баланд (олиб бўлмайдиган) нарх, баҳо; 3) эҳтиёт чоралари; 2) *кўп.* مَوَانِعُ 1) тўсиқ, ғов, тўғаноқ; 2) айлантирилган тўсиқ; 3) қийинчилик; 4) қаршилик, монеълик; لَا ~ монеълик (қаршилик) йўқ

– مُمَانَعَةٌ 1) қаршилик, қаршилик қилиш, монеълик, монеълик қилиш, қарши ҳаракат; 2) қарши фикр айтиш

– مُمْتَنِعٌ 1) рад қилувчи; 2) мумкин бўлмаган, эришиб бўлмайдиган; 3) имконсиз, имкони йўқ, имкониятсиз

– مَمْنُوعٌ 1) ман қилинган, таъқиқланган; الْبَضَائِعُ الْـ ~ ـــةُ ман этилган моллар; الدُّخُولُ ~ кириш ман этилади; التَّدْخِينُ ~! чекиш ман этилади!, чекманг!; كُلُّ ~ مَتْبُوعٌ (مَرْغُوبٌ) *мтл.* барча ман этилган нарса шириндир (*муқобили: ўзганинг хотини қиздай кўринади*); 2) *грам.* турланмайдиган, турланмовчи

– مَمْنُوعَاتٌ *кўп.* контрабанда йўли билан олиб келинадиган; تِجَارَةُ الْـ ~ контрабанда савдоси (тижорати)

– مَمْنُوعِيَّةٌ ман қилинганлик, таъқиқланганлик

– مَنُوعٌ = مَنَاعٌ

– مَنَاعَةٌ 1) мустаҳкамлик, қаттиқлик; 2) эришиб бўлмаслик; 3) *турли маъноларда*: иммунитет.

– مَنْعٌ 1) тақиқ, ман; التَّجَوُّلِ ~ комендант соати (тақиқланган соатлар); 2) олдини олиш; 3) рад қилиш; ذُو ~ қизғончиқ, хасис, қурумсоқ; 4) монеълик, қаршилик, тўсқинлик қилиш; ◊ لِـ ~ ...дан қутилиш учун, ... бўлмасин учун, ... бўлмасин деган ниятда, ...нинг олдини олиш ниятида

– مَنْعَةٌ маҳкамлик, куч; эришиб бўлмаслик, имконсизлик

– مَنَعَةٌ эгаллаб бўлмайдиган, мустаҳкамланган жой; мустаҳкамланган пункт; هُوَ فِى عِزٍّ وَ ~ унинг иззат-ҳурмати жойида

– مَنُوعٌ = مَانِعٌ (1

– مَنِيعٌ 1) мустаҳкам, қаттиқ; 2) кучли, қувватли, бақувват; جَيْشٌ ~ кучли армия; 3) олиб бўлмайдиган, эгаллаб бўлмайдиган, енгиб бўлмайдиган (*тўсиқлар ҳақида*); حِصْنٌ ~ олиб бўлмайдиган қўрғон; مَانِعٌ ~ енгиб бўлмайдиган тўсиқлар; 4) иммунитетга эга

مَنْجَانِيزٌ = مَنْغَنِيسٌ، مَنْغَنِيزٌ

مَنْكَانٌ манекен

I مَنَا (مَنْو) (*у*) مَنْوٌ оғирликлар (қийинчиликлар) кечирмоқ, қийинчиликлар солмоқ; VIII اِمْتَنَى Минога келмоқ

– مَنَا ...нинг қаршисида (рўпарасида); دَارِى ~ دَارِ زَيْدٍ ҳовлим Зайднинг ҳовлиси қаршисидадир

– مَنًا *икс.* مَنَوَانِ *кўп.* أَمْنَاءٌ мано (*2 ратлга тенг оғирлик ўлчови, қар.* رَطْلٌ)

– مَنَاةُ Манот (*жоҳилия даврида араблар топинган бутлардан бирининг номи*)

– مِنًى Мино (*Маккаи мукаррамадаги жой номи*)

– مَنُولُوجٌ *кўп.* اتٌ — монолог

مَنُولِيَا *бот* магнолия

مَنُومِتْرٌ манометр

I مَنَى (*и*) مَنْيٌ 1) бошдан кечирмоқ; риёзат (кулфат) га солмоқ; 2) *мажҳ.* (*мағлубиятга*) учратилмоқ; (*жудолик*) чекмоқ (بِ); مُنِىَ بِفَقْدِ وَالِدِهِ у отасидан айрилиб қолиш азобини чекди (кечирди); مُنِىَ بِهَزِيمَةٍ نَكْرَاءَ مَاحِقَةٍ мُنِىَ بِخَسَائِرَ тўла мағлубиятга учрамоқ; فَادِحَةٍ катта йўқотишларга учрамоқ; ◊ مُنِىَ لِـ ... ...да

мувaффақият қозонмоқ; II مَنَّى 1) истаклантирмоқ, орзулантирмоқ; ~ نَفْسَهُ بِالْأَمَانِيِّ وَ الْآمَالِ ўзига орзулар, умидлар билан таскин бермоқ, مَنَّاهُ بِالْأَمَانِيِّ кимнидир умидвор қилмоқ. 2) тўкмоқ, тўкиб юбормоқ, тўкиб ташламоқ; 3) (уруғ, маний) ташламоқ, ташлаб юбормоқ; IV أَمْنَى 1) тўкмоқ, тўкиб юбормоқ, тўкиб ташламоқ; 2) (уруғ, маний) ташламоқ, ташлаб юбормоқ; V تَمَنَّى 1) орзу (истак, тилак) билдирмоқ (айтмоқ); أَتَمَنَّى لَكُمْ نَجَاحًا сизга муваффақият тилайман; ~ الْكِتَابَ китоб ўқимоқ; 2) алдамоқ; ~ الْحَدِيثَ ёлғон қўшиб гапирмоқ; X اِسْتَمْنَى онанизм, капаки (сунъий равишда уруғ, маний ташлатиш) билан шуғулланмоқ

– اِسْتِمْنَاءٌ онанизм, капаки

– إِمْنَاءٌ 1) тўкиш; 2) эякуляция

– أُمْنِيَّةٌ кўп أَمَانٍ, أَمَانِيُّ истак, орзу

– تَمَنٍّ истак, тилак билдириш

إِمْنَاءٌ = تَمْنِيَةٌ

– مُتَمَنِّيَاتٌ кўп. истаклар, тилак билдириш

– مَنَوِيٌّ анат. уруғга, манийга оид; الْحَبْلُ الـ~ анат уруғ, маний таёқчаси; الـ~ (الْمَاءُ) السَّائِلُ уруғ маний суюқлиги, сперма; السَّيَلَانُ الـ~ поллюция (эркаклар уруғи, манийсининг ғайриихтиёрий равишда чиқиши, чиқиб кетиши); الْحَيُّ الـ~ ёки الْحَيَوَانُ الـ~ ёки الْحُوَيْنُ الـ~ сперматазоид; الْغُدَّةُ الـ~ـة анат уруғ, маний бези

– مَنًى 1) тақдир, қисмат; 2) ўлим

– مَنًى, مَنِيٌّ уруғ, маний, сперма, غُدَّةُ ~ التَّذْكِيرِ эркак балиқнинг уруғ бези ва суюқлиги

– مَنِيَّةٌ кўп مَنَايَا 1) тақдир, қисмат; 2) ўлим; وَافَتْهُ الـ~ у ўлди (вафот этди)

– مُنْيَةٌ, مِنْيَةٌ кўп. مُنًى истак, истак билдириш, орзу, мақсад; بَلَغَ مُنَاهُ кимдандир ўз истагини талаб қилиш. ... وَ مُنَايَ لَوْ يَكُونُ هُنَاكَ мен шундай тилак қилдимки, оламда ... бўлса

مِنْيَاوِيٌّ Мино шаҳри ёки ноҳиясида яшовчи одам

مَنِيزَا магнезия

مَانِيفَاتُورَةٌ, مَنِيفَاتُورَةٌ манифактура, газламалар

– مَانِيفَسْتُو = مَنِيفَسْتُو

مَهْ! ёки مَهٌ! бўлди қил!, бас қил!, тўхта!, тўхтат!

مُهْجَةٌ кўп مُهَجٌ 1) юрак; 2) қон; 3) жон; 4) ҳаёт; خَرَجَتْ ~ـهُ унинг жони чиқди

I مَهَدَ (а) مَهْدٌ 1) текисламоқ; 2) ёймоқ, ёзмоқ; II مَهَّدَ 1) текисламоқ; 2) ёймоқ, ёзмоқ; 3) енгиллатмоқ; ~ الطَّرِيقَ йўлни текисламоқ, тош ёткизмоқ. 4) (н нидир) тайёрлаб қўймоқ (ب) ~ الْأَرْضَ (н. гадир) ерни тайёрлаб қўймоқ (لـ). . . . لـ السَّبِيلَ ~ йўл тайёрламоқ, йўл солмоқ; ~ الْفِرَاشَ жой солмоқ, тайёрламоқ (ётиш, ухлаш учун); ~ الْعُذْرَ узрни қабул қилмоқ, кечирмоқ; V تَمَهَّدَ 1) текисланмоқ; 2) тайёрланмоқ

– تَمْهِيدٌ 1) текислаш; 2) ёйиш, ёзиш; 3) енгиллатиш, осонлашиш; 4) тайёргарлик, ҳозирлик; ...لـ ~ا а) тайёргарлик сифатида; б) таъминлаш мақсадида; 5) кириш, муқаддима (китобда)

– تَمْهِيدِيٌّ тайёргарлик (ҳозирлик) кўришга оид; إِجْرَاءَاتٌ ~ـة тайёргарлик тадбирлари (чоралари)

– مُمَهَّدٌ 1) текис, тош ёткизилган; 2) енгил, осон

– مُمَهِّدَاتٌ кўп ёрдамчи воситалар; الـ~ الْمَادِّيَّةُ لِلتَّقَدُّمِ الْاِجْتِمَاعِيِّ ижтимоий тараққиётнинг моддий асослари (воситалари)

مَهْدٌ, أَمْهِدَةٌ кўп مِهَادٌ 1) жой, солинган кўрпа, постел; 2) текис ер, сайҳон

– مَهْدٌ кўп مُهُودٌ бешик; ҳад. مِنَ الـ~ إِلَى اللَّحْدِ бешикдан қабргача; ~ الْحَضَارَةِ маданият бешиги; ~ الْبَشَرِيَّةِ башарият бешиги; قَضَى عَلَيْهِ فِي الـ~ бирор нарсани бешикдалигидаёқ (янгилигидаёқ) йўқ қилмоқ (тугатмоқ, битирмоқ); أَحْبَطَ الْمُؤَامَرَةَ فِي الـ~ фитнани бошдаёқ бартараф қилмоқ (битириб, фош қилмоқ)

1 مَهَرَ (а,у) 1 مَهَارَةٌ маҳоратли (уста, чаққон, иқтидорли, моҳир) бўлмоқ; 2 مَهَرَ (у) مَهْرٌ 1) маҳр белгиламоқ; 2) муҳр босмоқ; ~ـهُ بِتَوْقِيعِهِ бирор нарсага имзо чекмоқ, ўз имзоси билан бирор нарсани тасдиқламоқ; II مَهَّرَ маҳр бермоқ; III مَاهَرَ моҳирликда, санъатда беллашмоқ; IV أَمْهَرَ = II; V تَمَهَّرَ моҳир, уста, чаққон бўлмоқ (бирор н ни) қила олмоқ

– مَاهِرٌ кўп. مَهَرَةٌ моҳир; 1) малакали; عَامِلٌ ~ малакали ишчи

– مُمْهِرٌ: فَرَسٌ ~ боласи бор от

– مَهَارَةٌ кўп اتٌ — маҳорат, усталик; маҳорат билан

– مَهْرٌ кўп. مُهُورٌ, أَمْهَارٌ маҳр; ~ مُعَجَّلٌ никоҳдан ўтгандан кейиноқ бирданига бериладиган маҳр; ~ مُؤَجَّلٌ бўлиб-бўлиб ёки талоқ пайтида бериладиган маҳр; مَنْ خَطَبَ الْحَسْنَاءَ لَمْ يَبْخَلْ بِـ~ мтл. гўзал қизга харидор бўлган маҳрни аямайди

– مُهْرٌ 1 кўп. أَمْهَارٌ, مِهَارٌ, مِهَارَةٌ тойчоқ

– مُهْرٌ 2 кўп. مُهُورٌ муҳр

– مُهْرْدَارٌ кўп. مُهْرْدَارِيَّةٌ муҳрдор, муҳрни сақловчи

– مُهْرَةٌ кўп. مُهَرٌ кичик байтал, ёш бия

– مَهْرِيٌّ кўп. مَهَارِيُّ (ўйноқи) туя (бундай туя гўё маҳра қабиласидагина бўлар эмиш)

مَهْرَاجَا маҳараж (Ҳиндистонда)

مَهْرَجَانٌ, مِهْرَجَانٌ кўп اتٌ — халқ байрами, тантанаси;

фестиваль; بوفاء النيل ~ Нилнинг тўла тошиши муносабати билан ўтказиладиган байрам; خطابيّ ~ митинг; الكشّافة ~ скаутлар (*кашшофлар*) йиғилиши (*ҳарбий-сиёсий характердаги болалар ташкилоти*)

مَهَقٌ *кўп.* مُهْقَان *мн* أَمْهَق альбинос (*ранги ўзига хос бўлмаган. ғайритабиий ранг эгаси бўлган одам ёки ҳайвон*)

– مَهَقٌ альбинизм

I مَهَكَ (*а*) مَهْكٌ уқаламоқ. уваламоқ; туймоқ. янчмоқ. майдаламоқ; VII اِنْمَهَكَ уқаланган (уваланган, туйилган, янчилган, майдаланган) бўлмоқ

– مَهْكَةٌ 1) ёшлик. ўспиринлик; 2) янгилик, бокир(*а*)лик; الشّباب ~ гуллаган ёшлик (ўспиринлик) даври

I مَهَلَ (*а*) مَهْلٌ 1) секин ҳаракат қилмоқ; 2) вақт (муддат, муҳлат) бермоқ; II مَهَّلَ вақт, муҳлат бермоқ; IV أَمْهَلَ кечиктирмоқ. кечиртириб турмоқ. шошилтирмаслик; чўзиб юрмоқ; секинламоқ; VI تَمَاهَلَ (*н. дадир*) секинлик кўрсатмоқ (في); (*н. нидир*) чўзиб юрмоқ (في); VIII اِمْتَهَلَ кечиктиришни (муддат беришни) сўрамоқ; X اِسْتَمْهَلَ 1) кечиктиришни (муддат беришни) сўрамоқ; (*н. дадир*) муддат (муҳлат) бермоқ (في); (*н. нидир*) сабр билан кутмоқ (في)

– إِمْهَالٌ 1) муддат, муҳлат бериш; 2) секинлатиш; بلا تردّد و ~ иккиланмай (тараддудланмай) ва секинламай

– تَمَهُّلٌ секинлик; و إبطاء ~ пайсалга солиш ва судраш (чўзиб юриш)

– مُتَمَهِّلٌ 1) секинлик; 2) секинак

– مَهَلٌ 1) секинлик; على ~ шошмай, секин-аста; ~ًا секин, аста; ~ًا ёки على ~ك! секинроқ!; шошма!; 2) дам олиш

– مَهْلٌ секинлик

– مُهْلٌ 1) эритиб суюлтирилган мис; 2) ёғнинг қуйқуми; 3) йиринг, мадда

– مُهْلَةٌ *кўп.* مُهَلٌ муҳлат, вақт, муддат; (*бажаришни вақтинча*) тўхтатиб туриш; قانونيّة ~ *юр.* қонунда белгиланган имтиёзли кунлар

مُهَلَّبِيَّةٌ муҳаллабия (*киселнинг бир хили*)

مَهْمَا 1) нима бўлса ҳам; қандай бўлса ҳам; يكن من شيء فإنّ ~ нима бўлганда ҳам, ҳар ҳолда ...; يكن من أمر فإنّ ~ иш бўлганида ҳам, ҳар қалай ...; كان ~ нима бўлишидан қатъий назар, нима бўлса ҳам; 2) қанча бўлса ҳам; қандай бўлса ҳам; كانت الفائدة ~ фойдаси (проценти) қанча бўлса ҳам, ...

مَهْمَطَ сўлитмоқ. бўшаштирмоқ. сулайтирмоқ

– مَهْمَطَةٌ бўшашганлик. сўлиганлик, сулайганлик

مِهْمَنْدَار хизматкорлар бошлиғи. бош хизматкор. бош қарол

مَهْمَهَ 1) مَهْ مَهْ! жим бўл! демоқ; 2) пичирламоқ. чайналмоқ. ғулдирамоқ

– مَهْمَهٌ *кўп* مَهَامِهُ саҳро. чўл; مهامه التّفكير *маж.* хаёллар олами

– مَهْمَهَةٌ ғўлдираш, чайналиш

I مَهَنَ (مهن) (*а,у*) مَهْنٌ 1) хизмат (меҳнат) қилмоқ. (*қандайдир*) касб билан машғул бўлмоқ; 2) ҳурмат кўрсатмаслик. назар-писанд қилмаслик; назарга илмаслик; 3) эскитмоқ. яроқсиз ҳолга келтирмоқ; مَهُنَ (*у*) مَهَانَةٌ тубанлашмоқ. пасткаш бўлмоқ. III مَاهَنَ ҳаракат қилмоқ. фаолият кўрсатмоқ. ишламоқ. меҳнат қилмоқ; (*қандайдир*) касб билан машғул бўлмоқ; VIII اِمْتَهَنَ 1) ўзига касб танламоқ; (*бирор н. билан*) шуғулланмоқ; 2) тубан (ифлос) ишни қўлга олмоқ; 2) ҳурмат қилмаслик, ҳурматсизлик кўрсатмоқ. назарга илмаслик; расво қилмоқ. камситмоқ. таҳқирона (қўпол) муносабатда бўлмоқ; الحقّ ~ ҳуқуқини оёқости қилмоқ; 4) кийиб (ишлатиб) эскитмоқ. яроқсиз қилмоқ. яроқсиз ҳолга келтирмоқ

– اِمْتِهَانٌ 1) нафрат. ҳурматсизлик; назар-писанд қилмаслик; таҳқирона муносабатда бўлиш; 2) (*ҳуқуқни*) оёқости қилиш; 3) сийқаланиш. тўзиш, эскириш, ортиқ даражада ишлатиш (фойдаланиш)

– مَاهِنٌ *кўп.* مُهَّانٌ малай, қарол; қора ишчи

– مُمْتَهَنٌ 1) тубан, паст, жирканч. манфур; 2) эскирган, тўзиган; 3) чайналган, бемаза, бемаъни

– مَهْنَةٌ хизмат

– مِهْنَةٌ *кўп.* مِهَنٌ 1) машғулот, иш; 2) ҳунар, касб; المهن الحرّة эркин касблар; أصحاب المهن الحرّة эркин касб эгалари

– مِهْنِيٌّ касбга оид; ҳунарга оид; نقابة ~ـة касаба иттифоқи; المدارس الـ~ـة ҳунар ўқув юртлари

– مَهِينٌ *кўп.* مُهَنَاءُ тубан, арзимас, манфур

مَهَادٌ тароват, ҳусн

I مَهَا (مهو) (*у*) مَهَاوَةٌ суюқ, (серсув) бўлмоқ (*сут ҳақида*); مَهُوَ (*у*) مَهْوٌ қаттиқ урмоқ, урмоқ; IV أَمْهَى 1) сув қўшмоқ (*сутга. винога ва б. ларга*); 2) намламоқ (*мас. тиғни қайрашдан олдин*); 3) қайрамоқ, ўткирламоқ, кескир қилмоқ; 4) (*отни*) терлагунча ҳайдамоқ. чопмоқ. югуртирмоқ; X اِسْتَمْهَى тор-мор келтирмоқ. тумтарақай қилмоқ

– مَهَاةٌ *кўп* مَهَوَاتٌ, مَهًا 1) ёввойи мол. кийик; 2) тоғ биллури (хрустали)

– مَهْوٌ[1] биллур. хрустал

– مَهْوٌ[2] суюқ, серсув, сув қўшилган сут

I مَهَى (*и*) مَهْيٌ қайрамоқ; IV أَمْهَى ўткирламоқ (*найза учини*); қайрамоқ (*мас. пичоқни*); X اِسْتَمْهَى тарқатиб (тирқиратиб) юбормоқ. тумтарақай қилмоқ; 2) бор куч билан ҳайдамоқ. чоптирмоқ (*от ҳақида*)

مَهْيَصَ мақтамоқ

– مِهْيَاصٌ мақтанчоқ, лофчи

– مَهْيَصَةٌ мақтанчоқлик. керилиш, калондимоғлик, лофчилик

I مَاءَ (*у*) مُوَاءٌ миёвламоқ

– مُوَاءٌ миёвлаш

مُوَارْدِيٌّ аттор, атирфуруш

مُوبَذ *кўп* مُوَابِذَة *тар* мубад (*зардуштийларда дин пешвоси*)

مُوبِيليا *кўп* ـات — мебель, уй жиҳозлари

I مَاتَ (موت) (*у*) مَوْتٌ 1) ўлмоқ, вафот этмоқ, жон топширмоқ, юрак уришдан тўхтамоқ; جُوعًا ~ очликдан ўлмоқ; عَطَشًا ~ чанқоқликдан ўлмоқ; مَوْتَ رَبِّهِ ~ мин ~ ўз ажали билан ўлмоқ; الضَّحْكِ ~ кулавериб ўлмоқ; 2) тўхтамоқ (*шамол ҳақида*), ўчмоқ, ўчиб колмоқ (*олов ҳақида*); 3) ўз ўлимидан сўнг (*к нидир, н нидир*) қолдирмоқ (عَنْ); 4) *шахм* мот қилмоқ; II مَوَّتَ ўлдирмоқ, ҳаётдан маҳрум қилмоқ; نَفْسَهُ ~ ўзини ўлдирмоқ; IV أَمَاتَ 1) ўлдирмоқ; ўлимга олиб бормоқ (келмоқ); 2) (*ғазабни.. қизиққонликни*) босмоқ, қайтармоқ, сўндирмоқ; نَفْسَهُ ~ (а) ўзини тутмоқ; б) зоҳидларча ҳаёт кечирмоқ (ўлмасдан бурун ўлмоқ), тарки дунё қилмоқ, VI تَمَاوَتَ 1) ўзини ўлган деб кўрсатмоқ; 2) (*бирор н да*) ғайратсизлик, ҳафсаласизлик қилмоқ (кўрсатмоқ – (فِي); X اِسْتَمَاتَ ўзини тута олмаслик, ҳаётни хавф (таҳлика) остида қолдирмоқ; ўлимни писанд қилмаслик; жонни гаровга қўйиб курашмоқ; ◊ فِي اللَّعِبِ ~ берилиб, жон-жаҳд билан ўйнамоқ

– إِمَاتَةٌ ўлдириш, ҳаётдан (жондан) маҳрум қилиш; الشَّهَوَاتِ ~ ўз истакларини босиш (босиб олиш)

مَائِتٌ 1) ўлаётган; 2) ўлган, вафот этган; 3) мурда, майит

– مَاتٌ *шахм.* мот; هَدَّدَ بِالـ~ мот қилиш таҳдидини солмоқ; ضَرَبَ الـ~ بِنَقْلَتَيْنِ икки юришда мот қилмоқ

– مُسْتَمِيتٌ ўз ҳаётини аямайдиган, ўлимни назар-писанд қилмайдиган, таптортмас, довюрак, ёвқур, ... دَافِعٌ دِفَاعَ الـ~ (*н. учундир*) ҳаётни гаровга қўйиб курашмоқ (عَنْ)

– مَمَاتٌ ўлим, мамот

– مُمَاتٌ ишлатилмай қолган, ўлган, ўлик (*сўз ҳақида*)

– مُمِيتٌ ўлдирадиган; ўлим келтирадиган, ҳалок қиладиган, ҳалокатга олиб келадиган; جُرْحٌ ~ ўлим келтирадиган жароҳат, яра; خَطَرٌ ~ ўлим хатари; سَمٌّ ~ ўлдирадиган заҳар; مَرَضٌ ~ ўлимга олиб борувчи; ◊ خَطِيئَةٌ ~ـةٌ энг оғир гуноҳ

– مَوَاتٌ 1) ўлик мол (нарса); عَوَاطِفَهُ ~ أَحْيَى ўзидаги ўлиб бораётган туйғуларни тирилтирмоқ; 2) деҳқончилик қилинмайдиган (ўлик) ер; 3) ишлатилмаётган (ўлик) капитал

– مَوْتٌ = مَوَاتٌ

– مَوْتٌ ўлим, ўлиш; أَبْيَضُ ~ а) табиий ўлим; б) тўсатдан келган ўлим; أَحْمَرُ ~ биров томонидан ўлдирилиш, мажбурий ўлим, қатл; ~ أَسْوَدُ бўғилиб ўлиш; زُؤَامٌ ~ тўсатдан келган ўлим; سَرِيرِيٌّ ~ клиник ўлим; الْمَوَاشِي ~ ҳайвонларнинг қирилиб кетиши, آخِرُ الْحَيَاةِ الْمَوْتُ! *мтл* ўлимдан ёмон ҳеч нарса бўлмайди!; لِلْقَتَلَةِ الـ~! қотилларга ўлим!; أَدَوَاتُ الـ~ ўлим келтирувчи қуроллар, қирғин қуроллари

– مُوتَانٌ ҳайвонлар қирғини; шоҳли ҳайвонот вабоси

– مَوْتَانٌ 1) ўлик, мурда, жонсиз; 2) ҳамма нарсага бефарқ, тирик мурда, нодон, аҳлсиз

– مَوْتَةٌ *кўп* ـات — ўлим характери, тури

– مَيِّتٌ *кўп.* أَمْوَاتٌ، مَوْتَى майит, ўлган, мурда, ўлик; صَبَابَةً ~ ўлгудай севиб қолган, ақлдан озгудай севувчи, ошиқ; صُوفُ ~ ўлган ҳайвондан қирқиб олинган жун

– مَيْتٌ ўлик

– مِيتٌ қишлоқ

– مَوْتَانٌ = مَيْتَانٌ

– مَيْتَةٌ ўлимтик, ўлган ҳайвон гўшти

– مِيتَةٌ *кўп.* ـات — 1) ўлим характери, тури; جُوعًا ~ очликдан ўлиш; عَطَشًا ~ чанқоқликдан (ташналикдан, сувсизликдан) ўлиш; الْأَبْطَالِ ~ مَاتَ қаҳрамонларча ўлмоқ; 2) ўлим билан тугайдиган ҳолат

– مُوتُورٌ *кўп* ـات، مَوَاتِيرُ — мотор

– مُوتُوسِيكْل *кўп* ـات — мотоцикл

– مُوتِيل *кўп* ـات — мотель (*меҳмонхона турларидан бири*)

I مَاجَ (موج) (*у*) مَوْجٌ، مَوَجَانٌ 1) жунбушга (ҳаяжонга, мавжга, тўлқинга) келмоқ (*оламон ҳақида*) 2) мавжланмоқ, тўлқинланмоқ (*денгиз ҳақида*); кўтарилмоқ (*тўлқин ҳақида*); 3) аралаш-қуралаш бўлиб кетмоқ, айқаш-уйқаш бўлмоқ; II مَوَّجَ 1) тўлқинлатмоқ (*мас. шамол ҳақида*); 2) жингалак қилмоқ (*сочни*); V تَمَوَّجَ 1) тўлқинланиб тарқалмоқ, тўлқинланмоқ, мавжланмоқ; 2) *физ.* тебранма ҳаракат қилмоқ; VI تَمَاوَجَ тўлқинланмоқ, мавжланмоқ, мавжга келмоқ, тўлқин бўлиб кўтарилмоқ

– تَمَوُّجٌ *кўп.* ـات — 1) тўлқинсимон ҳаракат; 2) *физ.* тўлқин, тебраниш; التَّمَوُّجَاتُ الصَّوْتِيَّةُ товуш тебранишлари (тўлқинлари); التَّمَوُّجَاتُ الْقَصِيرَةُ *радио.* қисқа тўлқинлар

– مَائِجٌ 1) тўлқинланувчи; 2) тўлқинли, тўлқинсимон; 3) бўронли

– مَائِجٌ = مُتَمَوِّجٌ

– مُمَوَّجٌ тўлқинли, тўлқинсимон

– مَوْجٌ *кўп.* أَمْوَاجٌ *жам* тўлқинлар; ◊ عَلَى أَمْوَاجِ الْأَثِيرِ эфирга

– مَوْجَةٌ *кўп.* ـات — 1) тўлқин (*шунингдек, кўч м.*); صَوْتِيَّةٌ ~ товуш тўлқини; ضَوْئِيَّةٌ ~ ёруғлик тўлқини; لَا سِلْكِيَّةٌ ~ радио тўлқини; طَوِيلَةٌ ~ *радио.* узун тўлқин; قَصِيرَةٌ ~ *радио* қисқа тўлқин; مُتَوَسِّطَةٌ ~ *радио.* ўрта тўлқин; الْمَدِّ ~ (*денгиз ва океанларда*) сув кўтарилиш пайтидаги тўлқин; مِنَ ~ عَارِمَةٌ الْاِسْتِنْكَارِ бўронли ғазаб тўлқини; الْاِحْتِجَاجَاتِ ~ أَثَارَ норозилик тўлқинларини келтириб чиқармоқ; السُّخْطِ ~ أَثَارَ ғазаб

тўлқинларини кўзғамоқ; 2) *физ* тебраниш; ◊ الشَّبَابِ ~ йигитлик, ўспиринлик гуллаган пайти

– مُودَةٌ *кўп* اتٌ ـَـ — мода, урф; عَلَى الْـ~ модадаги, мода бўлган; آخِرُ ~ охирги мода

I (مور) مَارَ (у) مَوْرٌ у ёқ-бу ёққа ҳаракат қилмоқ; ейилиб кетмоқ (*суюқлик ҳақида*). V تَمَوَّرَ орқа ва олдинга ҳаракат қилмоқ (юрмоқ, жилмоқ)

– تَمَوُّرٌ орқа ва олдинга ҳаракат

– تَمَوُّرِيٌّ тўлқинсимон; حَرَكَةٌ ~ـَـةٌ тўлқинсимон ҳаракат

– مَوَّارٌ маятник (*соат капгири ва бошқа шунга ўхшаш асбоблар*)

مُورَاتُورِيُوم *иқт.* мораторий (*тўлов муддатини узайтириш*)

– مُورْفُولُوجِيَّةٌ морфология

مُورْفِينٌ морфий

مُورِينَةٌ *кўп.* اتٌ ـَـ — тўсин, хода ёғоч

مَوَّازٌ бананфуруш, банан сотувчи

– مَوْزٌ *жам.* اتٌ ـَـ — бананлар; هِنْدِيٌّ ~ ҳиндий банан, анжир

– مَوْزَةٌ *кўп.* اتٌ ـَـ — банан

– مُوزٌ Америка буғуси

– مُوزَةٌ музей; الْـ~ الْبِرِيطَانِيَّةُ Британия музейи

مُوزَايِيكُ мозаика, қадама (терма) нақш, шу санъат

I (موس) مَاسَ (у) مَوْسٌ қирмоқ, олмоқ (*сочни, соқолни*)

– مُوسٌ *кўп.* أَمْوَاسٌ устара; الْأَمْنِ ~ хавфсиз устара

مُسْطَرْدَةٌ хантал, горчица

مُوسْلِينٌ муслин (*юпқа газлама тури*)

مُوسَوِيٌّ 1. Мусога оид; 2) Мусо динига эътиқод қилувчи, яҳудий

– مُوسَى[1] *ат. от, мз.* Мусо; ◊ شَجَرَةُ ~ *бот.* наматак, итбурун; سَمَكُ ~ *зоол.* камбала балиғи

– مُوسَى[2] *кўп.* مُوسَيَاتٌ, مَوَاسٍ *қар.* وسى

مُوسِيقَارٌ музикачи, музикант

مُوسِيقَى *мн. кўп.* مُوسِيقَاتٌ 1) мусиқа, музика; الْـ~ الْآلِيَّةُ чолғу музикаси; الْجَازِ ~ жаз музикаси; الْبُوبِ ~ попмузика; الْغُرْفَةِ ~ камер музика (хонаки музика); الْـ الْغِنَائِيَّةُ вокал музика; مُؤَلِّفُ الْـ~ композитор; 2) оркестр

– مُوسِيقِيٌّ 1. музикага оид; آلَةٌ ~ـَـةٌ музика асбоби; الْحَفْلَةُ الْـ~ـَـةُ концерт; قَائِدُ ~ дирижёр; 2. музикачи, музикант

– مُوسِيقِيَّةٌ мусиқийлик

مُوضَةٌ *кўп.* اتٌ ـَـ (*сол.* مُودَةٌ); جَرَائِدُ ~ модалар журналлари; خَيَّطَ عَلَى الْـ~ мода бўйича кийим тикмоқ

مُوتُورٌ = ـَـ اتٌ *кўп* مُوطُورٌ

I (موق) مَاقَ (у) مُوقٌ аҳмоқ (ақлсиз, нодон) бўлмоқ

– مَائِقٌ аҳмоқ, ақлсиз, нодон

– مُوقٌ[1] аҳмоқлик, ақлсизлик, нодонлик

– مُوقٌ[2] *кўп* أَمْوَاقٌ енгил туфли устидан кийиладиган туфли

I (مول) مَالَ (а) مَوْلٌ 1) бой бўлмоқ; (*бирор н. га*) эга бўлмоқ (إِلَى); 2) пул (маблағ) билан таъминламоқ; II مَوَّلَ 1) бой қилмоқ, бойитмоқ; 2) пул (маблағ) билан таъминламоқ; 3) солиқ (хирож) солмоқ; V تَمَوَّلَ 1) бой бўлиб қолмоқ, бойиб кетмоқ; 2) ўзини пул (маблағ) билан таъминламоқ; 3) солиқ (хирож) тўлайдиган бўлмоқ, солиқ (хирож) солинган бўлмоқ; X اسْتَمَالَ бой бўлмоқ, бойимоқ, бойиб кетмоқ

– تَمْوِيلٌ 1) пул (маблағ) билан таъминлаш; 2) солиқ солиш

– مَالٌ[1] *кўп.* أَمْوَالٌ 1) мол, бойлик; ذُو ~ бой, бойлик эгаси; 2) мол-мулк; أَمْوَالٌ مَنْقُولَةٌ ҳаракатдаги мол-мулк; أَمْوَالٌ ثَابِتَةٌ ҳаракатда бўлмаган (турғун) мол-мулк; 3) пул, капитал; пул жамғармаси (фонди); رِجَالُ الْـ~ *ёки* أَصْحَابُ رُؤُوسِ الْأَمْوَالِ капиталистлар; ذَوُو الْأَمْوَالِ молиячилар, финансистлар; مُلُوكُ الْـ~ капитал магнатлари; الْـ~ الْاحْتِيَاطِيُّ заҳира фонди, резерв фонди; الْأَطْيَانِ ~ ер заҳираси (фонди); ثَابِتٌ ~ доимий капитал; مُتَحَرِّكٌ ~ ҳаракатдаги капитал; رَأْسُ الْـ~ капитал, асосий капитал; بَيْتُ الْـ~ хазина; أَمِينُ الْـ~ хазиначи; حَرَامٌ ~ ҳаром, ғайриқонуний топилган пуллар; أَمْوَالٌ а) маблағлар, жамғармалар; б) олиқ-солиқлар; أَمْوَالٌ عَامَّةٌ *ёки* أَمْوَالٌ أَمِيرِيَّةٌ а) олиқ-солиқлар; б) давлат (хазина) пуллари; أَمْوَالُ الْأَطْيَانِ ер солиғи

– مَالٌ[2] бой, бадавлат; رَجُلٌ ~ бадавлат одам

– مَالِيٌّ 1. 1) пулга оид; النِّظَامُ الْـ~ пул системаси; التَّضَخُّمُ الْـ~ *қар.* تَضَخُّمٌ; 2) молияга оид; الدَّوَائِرُ الْـ~ـَـةُ молиявий доиралар; سَنَةٌ ~ـَـةٌ *ёки* عَامٌ ~ молиявий йил; 2. 1) капиталист, 2) молиячи, финансист

– مَالِيَّةٌ молия; وِزَارَةُ الْـ~ молия вазирлиги

– مُتَمَوِّلٌ 1. бой. 2. капиталист

– مُمَوِّلٌ пул (маблағ) билан таъминловчи

– مَوَّالٌ *кўп.* مَوَاوِيلُ қўшиқ, ашула

مُولِبْدِينٌ *кимё.* молибден

مُولَصٌ *кўп* مَوَالِصُ тўлқин тўсувчи қурилма

مُولِبْدِينٌ = مُولِيبْدِنُم

مُومٌ 1) мум; 2) моки (*тикув машинасида*)

مُومِيَا мумиё

مُومِيَا = مُومِيَاوَاتٌ, مُومِيَاءَاتٌ *кўп.* مُومِيَاءُ

مُومِيَا = ـــَ اتٌ *кўп* مُومِيَةٌ

I (مون) مَانَ (*у*) مَوْنٌ озиқ-овқат билан таъминламоқ; II مَوَّنَ озиқ-овқат билан таъминламоқ; таъминламоқ, қарамоқда тутиб турмоқ, боқмоқ; V تَمَوَّنَ озиқ-овқат билан таъминланмоқ; ўзига озиқ-овқат маҳсулотлари тайёрлаб қўймоқ, (*н. биландир*) таъминланмоқ, (*н. нидир*) захира қилиб қўймоқ (ب)

– تَمْوِينٌ таъминот; وِزَارَةُ الـــ~ таъминот вазирлиги

– تَمْوِينِيٌّ таъминотга оид; بِطَاقَةٌ ~ـــَةٌ озиқ-овқат вазирлиги (карточкаси)

– مُوَانٌ *кўп.* مُوَانَةٌ 1) оҳак узатиб турувчи ишчи; 2) ем-хашак тайёрловчи

– مُونَةٌ *кўп* مُوَنٌ 1) озиқ-овқат; بَيْتُ الـــ~ а) омбор, омборхона; б) буфет; 3) оҳак эритмаси

I (موه) مَاهَ (*у,а*) مَوْهٌ 1) сувга бой бўлмоқ (*булоқ ҳақида*); 2) сув қўшмоқ; II مَوَّهَ 1) суюлтирмоқ, сув қўшмоқ; 2) зарпўшт (*сиймпўшт*) қилмоқ; (*н. нидир*) қопламоқ, суртмоқ (ب); 3) чиройли қилиб кўрсатмоқ; кўзбойламачилик қилмоқ; алдамоқ, фирибгарлик қилмоқ; (*к. нингдир*) кўзини бўямоқ (عَلَى); *ҳарб.* ниқобламоқ, маскировка қилмоқ; IV أَمَاهَ сув қўшмоқ (*пичоқни чархлаганда*) ҳўлламоқ

– تَمْوِيهٌ 1) зарпўштлаш, сиймпўштлаш; бойиш; 2) чиройли қилиб кўрсатиш; ёлғон, алдамчилик, кўзбойламачилик; *ҳарб.* маскировка, ниқоблаш; асбоб, қурол ва бошқаларни ола-була қилиб бўяб ниқоблаш; عَمَلِيَّةُ الـــ~ тутунли тўсиқ

– تَمْوِيهِيٌّ ниқоблаш (маскировка)га оид

– مَاءٌ *кўп* مِيَاهٌ, أَمْوَاهٌ, مِيَاهَاتٌ 1) сув; بَارِدٌ ~ совуқ сув; فَائِرٌ ~ қайноқ сув; الشُّرْبُ ~ *ёки* الشَّفَةُ ~ ичимлик суви; عَذْبٌ ~ чучук сув; مُقَطَّرٌ ~ дистилланган сув; الـــ~ُ الأُجَاجُ шўр сув; الْبَحْرُ ~ денгиз суви; الْجِيرُ ~ оҳакли сув; الـــ~ُ الْقَاسِي (الْعَسِرُ) қаттиқ сув; الـــ~ُ اللَّيِّنُ юмшоқ сув; الْمِيَاهُ الْمَعْدِنِيَّةُ минерал сув; الْوَرْدُ ~ гул суви, гулоб; كُولُونِيَا ~ одеколон; الزَّهْرُ ~ норанжали сув (*лимонадга ўхшаш ичимлик*); الـــ~ُ الْبَاطِنِيُّ ер ости сувлари, сизот сувлар; الْمِيَاهُ الإِقْلِيمِيَّةُ территориал (худудий) сувлар; الـــ~ُ الثَّقِيلُ *кимё.* оғир сувлар; أَشْبَهُ مِنَ الـــ~ِ بِالـــ~ِ икки сув томчисидай бир-бирига ўхшаш; 2) суюқлик; الْجُبْنُ ~ зардоб (*сутдаги*); التَّذْكِيرُ ~ уруғ суюқлиги (*эркак балиқларда*) غُدَدُ التَّذْكِيرِ ~ уруғ ипчалари (*эркак балиқларда*); 3) шарбат; الْبَصَلُ ~ пиёз шарбати, الْحَيَاةُ ~ ароқ, водка; 4) кўзга тушган оқ; الـــ~ُ الأَزْرَقُ *ёки* الـــ~ُ الأَبْيَضُ *ёки* الْعَيْنُ ~ *мед.* катаракта (*кўз гавҳарининг хира тортиши*); أَخْذُ الـــ~ِ *мед.* катарактани тузатиш; ◊ الْفِضَّةُ ~ *ёки* الْكَذَّابُ ~ *ёки* الْعُقَدُ ~ а) азот кислотаси, ўткир (*ароқ*); б) сиймпўшт қилиш учун ишлатиладиган суюқлик; النَّارُ ~ *ёки* ~ الذَّهَبُ а) хлорид кислотаси, б) зарпўшт қилиш учун ишлатиладиган суюқлик; الـــ~ُ الْمَلَكِيُّ шоҳона водка (*aqua regia*); وَجْهِهِ ~ кимнингдир шаъни, қадр-қиммати; الشَّبَابُ ~ ёшлик, бокиралик (тароватии, малоҳати); خُورِيَّةُ الـــ~ *қар.* خُورِيَّةٌ; ابْنُ الـــ~ сувда сузувчи қуш; السَّمَاءُ ~ ёмғир; بَنُو ~ السَّمَاءِ араблар, إِنَّ مِيَاهًا كَثِيرَةً مَرَّتْ تَحْتَ الْجُسُورِ مُنْذُ ذَلِكَ الْوَقْتِ ўшандан бери кўп сувлар оқиб ўтди

– مَاوِيٌّ 1) сувга оид; 2) мовий, кўк

– مَائِيٌّ 1) сувли; акварелга оид; الصُّورَةُ الـــ~ـــَةُ *ёки* التَّصْوِيرُ الـــ~ акварель билан ишланган сурат; بُخَارٌ ~ сув буғи; عَلاَمَةٌ ~ـــَةٌ сувли белгилар (*пул, қимматбаҳо қоғозлар ва б. лар ичига ишланган*); النَّبَاتَاتُ الـــ~ـــَةُ сув ўсимликлари; 2) сувга оид; مَسَالِكُ ~ـــَةٌ сув йўллари; 3) сувли, нам; 4) гидравлик; مِكْبَسٌ ~ гидравлик пресс

– مَائِيَّةٌ (*ўсимликларнинг ҳаётий*) шираси; ◊ الـــ~ُ الْبَيْضَاءُ *мед.* катаракта

– مَائِيٌّ = مَاهِيٌّ

– مَاهِيَةٌ *алиф.б.қар.*

– مُمَوَّهٌ 1) зарпўштланган; сурат, расм солинган; 2) чиройли қилиб кўрсатилган; ёлғон, сохта

مَيٌّ Майй (*аёллар исми*)

– مَيَّةُ Маййа (*аёллар исми*)

مَيْتٌ *қар.* мот

مَيِّتٌ *қар.* мот

مِيتَافِيزِيُّ 1. метафизикага оид; 2. метафизик олим

– مِيتَافِيزِيقِيَّةٌ: الـــ~ метафизика (*фалсафий оқим*)

I (ميث) مَاثَ (*и*) مَيْثٌ намламоқ, ҳўлламоқ; эритмоқ; II مَيَّثَ намлатмоқ, ҳўллатмоқ; юмшатмоқ

– مَيْثَاءُ *кўп.* مِيثٌ юмшоқ (*тупроқ, ер ҳақида*)

مِيثُولُوجِيَا мифология (*қадимги Юнонистон ва Рим мамлакатлари халқлари яратган асотирлар мажмуи*)

I (ميح) مَاحَ (*и*) مَيْحٌ 1) гандиракламоқ, каловланмоқ, зўрға оёқда турмоқ; 2) чайқалиб, ўзини у ёқ-бу ёққа ташлаб юрмоқ; 3) кеккаймоқ, гердаймоқ, кибрланмоқ, ўзини катта тутмоқ; مَاحَ (*и*) مَيْحٌ, مَيْحُوحَةٌ 1) қудуққа туширилмоқ ва сувга ботирилмоқ (*челак ҳақида*); 2) ҳовучлаб сув олмоқ; I مَاحَ (*и*) مَيْحٌ, مِيَاحَةٌ бермоқ, ато этмоқ; II مَيَّحَ 1) гандиракламоқ, каловланмоқ; 2) кеккайиб кибирланиб, ўзини катта тутиб юрмоқ (қадам ташламоқ); VI تَمَايَحَ = II; VIII امْتَاحَ 1) олмоқ, йиғмоқ; 2) сўрамоқ, илтимос қилмоқ; X اسْتَمَاحَ 1) илтимос қилмоқ, ялинмоқ; أَسْتَمِيحُ عُذْرَكُمْ узр сўрайман; أَسْتَمِيحُ عَفْوَكُمْ кечирим (афу) сўрайман; 2) (*н. нидир*) беришни сўрамоқ

بخر қар مِيحَارٌ

I (ميد) مَادَ (и) مَيْدٌ، مَيَدَانٌ 1) гандиракламоқ. каловланмоқ. иккиланмоқ; تَمِيدُ الْأَرْضُ تَحْتَ أَقْدَامِهِمْ уларнинг оёғи остида замин йўқ бўлмоқда; 2) бош айланишини ҳис қилмоқ (сезмоқ); ~تِ الْأَغْصَانُ новдалар эгилди; 3) кеккаймоқ, гердаймоқ; V تَمَيَّدَ гандиракламоқ, каловланмоқ; VI تَمَايَدَ гандиракламоқ, каловланмоқ

– مَائِدٌ 1) гандиракловчи, каловланувчи; 2) бошни айлантирувчи

– مَائِدَةٌ кўп مَوَائِدُ стол, овқатланадиган стол; овқат қўйилган стол; غِطَاءُ الـ~ дастурхон; ~ الْقِمَارِ ёки الـ~ الْخَضْرَاءُ карта ўйнайдиган стол; الـ~ الْمُقَدَّسَةُ дин. муқаддас тахт; ~ الْمُفَاوَضَاتِ ёки الـ~ ~ الْمُسْتَدِيرَةُ дип доиравий стол; ~ الْكِتَابَةِ ёзув столи; ~ الزِّينَةِ зийнатланадиган (атир-упа қўядиган) столча; جَلَسَ إِلَى الـ~ стол ёнига ўтирмоқ

– مَيْدٌ = بَيْدَ

– مِيدَاءُ 1) ўлчов миқдори; 2) узунлик (йўлга оид)

– مِيدَاءَ олдида, қаршисида

– مَيْدَانٌ кўп مَيَادِينُ 1) майдон; 2) саҳна, арена, жабҳа, соҳа; ~ تَجَارِبِ الْأَسْلِحَةِ ҳарб. полигон (ҳарбий техникани машқ қилинадиган, синаладиган майдон); ~ الْحَرْبِ жанг ҳаракатлари саҳни (майдони), жанггоҳ; ~ السِّيَاسَةِ сиёсат майдони; ~ السِّبَاقِ ипподром (отчопар); ~ الْقِتَالِ жанг (уруш) майдони, жанггоҳ; فِي ~ الْعَمَلِ меҳнат соҳасида (жабҳасида); فِي ~ الثَّقَافَةِ маданият соҳасида; فِي الـ~ الْعَالَمِيِّ халқаро майдонда

– مَائِدَةٌ = مَيْدَةٌ

مِيدَالِيَةٌ кўп. اتٌ — медаль; ~ النَّجْمِ الذَّهَبِيِّ «Олтин юлдуз» медали

مِيدَالْيُونٌ медальон

مِيْدَةٌ темирбетон асос, пойдевор (девор учун); тўсин, кўндаланг қўйилган тўсин

مِيَدِي кўп مَيَادِي халқ. пиастрнинг қирқдан бирига тенг пул бирлиги, танга, чақа; الـ~ الْأَبْيَضُ يَنْفَعُ فِي الْيَوْمِ الْأَسْوَدِ мтл. қора кунингга пул йиғиб қўй (сўзма - сўз: оқ чақанинг нафи қора кунда тегади)

I (مير) مَارَ (и) مَيْرٌ (оилани) озиқ-овқат билан таъминламоқ; III مَايَرَ 1) (оилани) озиқ-овқат билан таъминламоқ; 2) тақлид қилмоқ; IV أَمَارَ озиқ-овқат топиб келтирмоқ; VIII امْتَارَ озиқ-овқат захираси (запаси) тайёрламоқ (қилмоқ)

– مَيَّارٌ 1. озиқ-овқат топиб келтирувчи; 2. таъминловчи

– مِيرَةٌ кўп مِيَرٌ озиқ-овқат, емиш

مِيرَاثٌ кўп. ورث

مِيرَالَاى кўп. مِيرَالَايَاتٌ полковник

مَيْرُونٌ، مِيرُونٌ черк. миро (христианларда чақалоқни чўқинтириш, подшога тож кийдириш каби маросимларда суртиладиган хушбўй мой); ~ مُقَدَّسٌ муқаддас миро

– مِيرِيٌّ 1. хазинага, давлатга оид. ~ مَالٌ давлат солиғи; 2. 1) хазина; 2) ҳокимият

(ميز) II مَيَّزَ 1) ажратмоқ, фарқламоқ, юксак баҳоламоқ; ~ بَيْنَ الْحَقِّ وَ الْبَاطِلِ ёки ~ الْحَقَّ مِنَ الْبَاطِلِ ҳақиқатни ботил (ёлғон) дан ажратмоқ (фарқламоқ), ~ الصَّحِيحَ مِنَ الزَّائِفِ ҳақиқий (нарса) ни сохта (нарса)дан ажратмоқ (фарқламоқ); 2) (н. нидир н. дандир) ажратмоқ (عَنْ); (н. нидир н. дандир) ортиқ (баланд) кўрмоқ (عَلَى); (н. биландир) белгиламоқ, белгилаб қўймоқ (بِ); 4) имтиёзлар бермоқ; IV أَمَازَ (бирор н олдида иккинчисини) афзал кўрмоқ (عَلَى); V تَمَيَّزَ фарқланмоқ, ажралиб турмоқ; ◊ ~ مِنْ ёки ~ غَيْظًا الْغَيْظِ қаттиқ ғазабга келмоқ, кутурмоқ; VI تَمَايَزَ 1). бир-биридан фарқламоқ (мас. овозидан таниб); 2) фарқланиб (ажралиб) турмоқ (н. биландир -туш. к; н. дадир – فِي); 3) фарқланмоқ; VII انْمَازَ (н. дандир) фарқланмоқ, (н. дадир) ажралиб турмоқ (عَنْ); VIII امْتَازَ фарқланмоқ, ортиқ (афзал) бўлмоқ, (к. дандир) юқори, яхшироқ бўлмоқ (عَلَى); 2) имтиёз эгаси (имтиёзли) бўлмоқ; X اسْتَمَازَ = VIII

– امْتِيَازٌ кўп. اتٌ — фарқ, ажратиб турган хусусият; 2) имтиёз, ортиқлик; 3) концессия (ер, кон, корхона ва ҳ. к. лардан фойдаланиш ҳақида давлат билан айрим капиталист ёки ширкат ўртасида тузилган шартнома); صَاحِبُ الـ~ концессионер, концессия эгаси; حَقُّ الـ~ патент; الْامْتِيَازَاتُ الْأَجْنَبِيَّةُ тар. фақат бир томонгагина имтиёз берувчи тенгсиз шартнома, капитуляция (колониал мамлакатларда)

– أَمْيَزُ 1) анчагина ортиқ (юқори) кўриладиган; ... مِنْ ~ дан ортиқроқ (юқорироқ); 2) энг кучли фарқлаб (фарқлантириб) турувчи (мас, хусусият)

– تَمَايُزٌ 1) ажратиб турувчи белги, фарқ; 2) тафовут; الـ~ الطَّبَقِيُّ синфий тафовут

– تَمْيِيزٌ 1) ортиқ (юқори) туриш; الـ~ الْجُمْرُكِيُّ божхона имтиёзлари; مَحْكَمَةُ الـ~ кассацион суд; 2) ажралиш, фарқланиш; 3) дискриминация; ~ عُنْصُرِيٌّ ёки ~ عِرْقِيٌّ ирқий дискриминация; 4) соғлом маъно; سِنُّ الـ~ вояга етиш; عَدِيمُ الـ~ ақлга сиғмайдиган, бемаъни; 5) грам чегаралаш, ажратиш, ажратиб қўйиш

– مُتَمَيِّزٌ имтиёз олган, имтиёзли, имтиёз эгаси

– مُمْتَازٌ 1) мумтоз, энг аъло, энг буюк, улуғ; 2) имтиёз олган, имтиёз эгаси, имтиёзли; 3) махсус (журнал сони ҳақида); ◊ الدُّيُونُ الـ~ةُ имтиёзли қарзлар

– مُمَيِّزٌ 1) ортиқ (юқори) кўриладиган; 2) имтиёз олган, имтиёз

...и бўлган; ◊ ~ عَدَدٌ *мат.* номли сон (*ўлчов бирлиги кўрсатилган*, *мас.* 6 метр, 3 гектар ва ҳ.к.)

– مُمَيِّزٌ 1) ажратувчи, фарқловчи; 2) ажратиб (фарқлаб) турувчи, характерли; ~ صِفَةٌ характерли хусусият; 3) ақ... доно, соғлом (*мас.* фикр)

– تَمْيِيزٌ фарқлаш, ажратиш, ажратиб кўрсатиш, афзал билиш; دُونَ ~ фарқламай, ажратмай, дискриминация қилмай, дискриминациясиз

– مَيَّزٌ *ҳарб.* ошхона (*Ироқда*)

– مَيْزَةٌ *кўп* اتٌ — фарқловчи, ажратиб турувчи белги, фарқловчи жиҳат (хусусият)

مِيزَابٌ *қар.* وزب

مِيزَانٌ *қар.* وزن

مِيزُوٌ *кўп.* اتٌ — *физ.* мезон

I (ميس) مَاسَ (u) مَيْسٌ, مَيَسَانٌ 1) гандираклаб, каловланиб юрмоқ, гердайиб, кибр-ҳаво билан юрмоқ; 2) (*н. нидир*) тебратмоқ, қимирлатмоқ (ب); V تَمَيَّسَ = I

– مَائِسٌ гандираклаб, каловланиб юраётган; гердайиб, кибр-ҳаво билан юраётган

– مَيَّاسٌ гердайиб, кибр-ҳаво билан юраётган; гердайган, кибр-ҳаволи; ~ قَدٌّ келишган қад, қадди баст

– مَيْسٌ 1) якка шоти (*икки от қўшиладиган аравада*); 2) *бот* қичитқи дарахт

– مَيْسٌ *денг.* кают-компания; ~ الضُّبَّاطِ зобит (*офицер*)лар каюткомпанияси

– مِيسٌ *кўп* أَمْيَاسٌ нишон, мўлжал, мишень

مِيضَأَةٌ *кўп* مِيضَاتٌ, مِيضَا *қар.* وضؤ

I (ميط) مَاطَ (u) مَيْطٌ 1) узоқлаштирмоқ, четлатмоқ, олиб ташламоқ; 2) кетмоқ, жўнаб кетмоқ, узоқлашмоқ; ~ بِهِ бирор нарсани олиб кетмоқ; IV أَمَاطَ (*н. нидир бирор н. дан*) чиқариб олмоқ, олиб ташламоқ (عَنْ); ~ اللِّثَامَ عَنْ ... (*бирор н.*) юзидан ниқобни, ёпинчиқни олиб ташламоқ

I (ميع) مَاعَ (u) مُيُوعَةٌ 1) оқадиган (суюқ) бўлмоқ, оқмоқ; 2) эримоқ, муздан тушмоқ; 3) туманли, тушунарсиз, хира бўлмоқ; ◊ ~تْ نَفْسُهُ унинг кўнгли айниб қолди; II مَيَّعَ суюлтирмоқ, эритмоқ, суюқликка айлантирмоқ; ~ الْغَازَ газни суюлтирмоқ; IV أَمَاعَ эритмоқ, суюлтирмоқ, суюқликка айлантирмоқ; V تَمَيَّعَ эримоқ, суюқликка айланмоқ, (*кўз олдида*) туманлашиб йўқолмоқ (*бирор н. ҳақида*); VII انْمَاعَ эриган бўлмоқ, эримоқ, суюқликка айланмоқ

– إِمَاعَةٌ эриш, суюлиш, суюқликка айланиш

– تَمْيِيعٌ суюлтириш

– مَائِعٌ 1 1) оқувчи, суюқ; 2) беқарор, туманли; الْقَرَارُ الـ~ туманли, тушунарсиз қарор; الْمَوْقِفُ الـ~ беқарор позиция; 2. суюқлик

– مَائِعِيَّةٌ оқувчанлик

– مَيْعَةٌ[1] = مَيَاعَةٌ

– مَيَعَانٌ суюқ ҳолат; ◊ ~ النَّفْسِ кўнгил айнитадиган ҳолат

– مَيْعَةٌ[1], مَيْعٌ суюқлик, суюқ ҳолат; оқувчанлик, қатъиятсизлик, беқарорлик

– مَيْعَةٌ[2] 1) стиракс елими; شَجَرَةُ الـ~ стиракс дарахти (*тропик ва субтропик мамлакатларда ўсадиган елим берувчи дарахт*); 2) бошланиш; гуллаган давр; الشَّبَابِ (الصِّبَا) ~ ёшликнинг гуллаган даври

– مُيُوعَةٌ 1) суюқ ҳолат; 2) мавҳумлик (*мас.* гап, фикр)

مِيعَادٌ *кўп* مَوَاعِيدُ *қар.* وعد

مِيعَاسٌ *кўп.* مَوَاعِيسُ *қар.* وعس

مِيفَاءٌ *қар.* وفى

مِيقَاتٌ *кўп* مَوَاقِيتُ *қар.* وقت

مِيكَا *мин* слюда (*шаффоф минерал*)

مِيكَانِيكَا механик

– مِيكَانِيكِيٌّ 1. механикага оид; ~ وَرْشَةٌ механика устахонаси, механика цехи; 2. механик

– مِيكَانِيكِيَّةٌ 1) механизм; 2) машина бажараётган иш; 3) механиклик

مِيكْرُوبٌ *кўп.* اتٌ, مَكَارِيبُ — микроб

– مِيكْرُوبِيٌّ микробга оид, микробли

مِيكْرُوسْكُوبٌ *кўп* اتٌ — микроскоп

– مِيكْرُوسْكُوبِيٌّ 1) микроскопик, жуда майда (кичик); 2) микроскопга оид

مِيكْرُوفُونٌ *кўп* микрофон

مَيْكَنَ машиналаштирмоқ

– مَيْكَنَةٌ машиналаштириш

I (ميل) مَالَ (u) مَيْلٌ, مَيَلَانٌ 1) эгилмоқ, оғмоқ; ~تِ الشَّمْسُ қуёш ботди; 2) (*к. гадир*) майл, мойиллик сезмоқ, қилмоқ (إِلَى); (*к. гадир*) ҳомийлик (ғамхўрлик) қилмоқ; раҳм-шафқат кўрсатмоқ (إِلَى); 3) (*к. никигадир*) бурилмоқ, кириб ўтмоқ (إِلَى); (*к. биландир қаергадир*) жўнамоқ, йўл олмоқ (ب, إِلَى); (*к. нидир қаергадир*) олиб бормоқ, олиб бориб қўймоқ (ب, إِلَى); 4) (*к. гадир н. гадир*) суянмоқ, таянмоқ (عَلَى); 5) (*к. нидир, н. нидир*) ёмон кўрмоқ, ёвлик қилмоқ (عَنْ); 6) (*к дандир, н. дандир*) четлашмоқ, узоқлашмоқ, юз ўгирмоқ (عَنْ); مِيلَ *мажҳ.* эгилтирилган, оғилтирилган бўлмоқ; ◊ ~ مَعَهُ кимнингдир тарафига ўтмоқ; II مَيَّلَ 1) эгмоқ, оғдирмоқ; 2) (*н. дандир*) оғдирмоқ, четга бурмоқ, четга тортмоқ (عَنْ); 3) (*к. гадир*) мойил қилмоқ (إِلَى, نَحْوَ); IV

أَمَالَ = II: الْأَلِفَ ~ имола қилмоқ (*Қуръони каримни ўқиётганда – қар* إِمَالَةٌ): V تَمَيَّلَ эгилмоқ, оғилмоқ; букилмоқ; гандиракланмоқ, тебранмоқ; ~تْ فِى مَشْيِهَا у (*аёл*) кибр-ҳаво билан (*гердайиб, тебраниб*) юрарди; VI تَمَايَلَ = V; X اسْتَمَالَ 1) эгмоқ, эгилтирмоқ, оғдирмоқ; 2) (*к. нидир*) ўз томонига эгмоқ, оғдирмоқ

– إِمَالَةٌ 1) эгаллаш; 2) имола (*чўзиқ* I - *ни ва* — *ни "и"га яқинлаштириб ўқиш*)

– أَمْيَلُ *мн* مَيْلَاءُ *кўп* مِيلٌ (*н. гадир*) кўпроқ мойил, мойилроқ

– تَمَايُلٌ 1) тебраниш, гандираклаш; 2) эгилиб-букилиш, эластиклик

– مَائِلٌ 1) мойил; 2) эгик, яндама, қиялик; الـ~ (السَّطْحُ) الْمُسْتَوِى яндама текислик

– مُتَمَايِلٌ 1) тебранаётган, гандираклаётган; 2) эгилиб-букилаётган, эластик

– مَمَالٌ яндамалик, қиялик даражаси

– مُمَالٌ *фон* имола билан талаффуз этилган товуш (*қар.* إِمَالَةٌ 2)

– مَيَّالٌ (*н. гадир*) майл қўйган, (*н. нидир*) севадиган (لِـ, إِلَى); ~ إِلَى إِنْكِلْتَرَا англофил (*инглизларни севувчи*); غَيْرُ ~ холис, адолатли

– مَيْلٌ *кўп* مُيُولٌ 1) қиялик, яндама; 2) мойиллик, симпатия; 3) (*н. гадир*) истак, (*н. гадир*) интилиш (إِلَى); 4) *астр* оғиш

– مِيلٌ¹ *кўп.* أَمْيَالٌ 1) мил (*фарсахнинг учдан бирига ёки 1920 м га тенг*); إِنْجِلِيزِيٌّ ~ инглиз мили (*қуруқликдагиси 1609 м.*) بَحْرِيٌّ ~ а) денгиз мили (*1852 м.*); б) денгиз узели (*узел – узунлик ўлчови*). 2) الـ~ذِرَاعٌ مِعْمَارِيٌّ ~هَاشِمِيٌّ 750 м.га тенг узунлик ўлчови, *қар.* مِنَ الْأَرْضِ инсоннинг нигоҳи етиши мумкин бўлган жойнинг чеккаси

مِيلٌ² *кўп.* مُيُولٌ (*қош бўяш учун ишлатиладиган*) қалам; ◊ ~ الْجَرَّاحِ *мед.* зонд (*ички аъзоларни текшириш ёки даволаш учун ишлатиладиган найсимон асбоб, найча*)

– مَيَلَانٌ яндама, қия

مِيلَادٌ *қар* ولد

مَيْمَنَةٌ *қар* يمن

مِيمُوزَا *бот* мимоза (*қўл тегса, барги юмиладиган ўсимлик*), тегсатовон

مَيْمُونٌ *қар.* يمن

مِين *халқ.* ким?

مَانَ I (مَيْن) (*и*) مَيْنٌ ёлғонламоқ

– مَائِنٌ 1. ёлғон, 2. ёлғончи

– مَيَّانٌ ёлғончи

– مَيْنٌ *кўп.* مُيُونٌ ёлғон, алдов

مِينَا ёки مِينَاءٌ¹ *кўп* مَوَانٍ، مَوَانِي гавань, порт; الـ~ الْجَوِّيُّ аэропорт; ~ وُصُولٍ бориладиган порт; ~ تِجَارَةٍ حُرَّةٍ савдо. Порт-франко; رُسُومُ الـ~ порт йиғимлари; عُمَّالُ الْمَوَانِي докерлар (*портдаги соқчилар*)

مِينَاءٌ² 1) бўёқ, сир; 2) циферблат (*соат ва б.ларнинг рақамлар ёзилган юзаси*)

مِينَةٌ *кўп.* ـاتٌ = مِينَاءٌ¹

مِينَى = مِينَاءٌ¹

مِينِى جُوب мини-юпка, калта юбка

مَيَّةٌ *халқ.* сув

ن

ن (نُونٌ) нун (*араб алифбосининг йигирма бешинчи ҳарфи. абжадда-50*)

ن рамазон (*ой номи*) сўзининг қисқартмаси

نَا: ~ ... бизнинг, бизни; كِتَابُنَا бизнинг китобимиз, китобимиз; رَآنَا у бизни кўрди

نَابَلْمٌ напалм; قَنَابِلُ الـ~ напалм бомбалари

نَارْجِيلٌ *жам* кокос дарахтлари; لُبُّ الـ~ кокос ёнғоғининг мазаси

– نَارْجِيلَةٌ¹ *кўп.* ـاتٌ — кокос дарахти

– نَارْجِيلَةٌ² *кўп* ـاتٌ — норжила (*чилимга ўхшаш чекиш асбоби – сол* نَرْجِيلَةٌ)

نَارْدِينٌ *бот* нардин (*хушбўй ўсимлик*)

– نَارْدِينِيٌّ нардинга оид

نَارَنْجٌ *жам.* 1) нордон апельсинлар, нордон пўртахоллар; 2) аччиқ померанецлар (*апельсинга ўхшаш хушбўй мева*)

– نَارَنْجَةٌ *кўп* ـاتٌ —1) нордон апельсин, нордон пўртахол; 2) аччиқ померанец (*апельсинга ўхшаш хушбўй мева*)

نَازِلِيٌّ *зоол* хек, мерлуза / *жонивор*)

نَازِيٌّ 1) нацистларга оид, гитлерчи фашистлар партиясига оид; الـ~ـةُ нацизм; شَارَةٌ ~ـةٌ учлари қайрилган салб (*крест*), свастика (*фашистлар белгиси*); 2) нацист, национал-социалист

نَاسٌ *кўп. қар* أنس ва نوس

نَاسُوتٌ *кўп* نَوَاسِيتُ 1) инсон табиати, одамга хос бўлган хусусият; 2) инсонийлик; 3) одам зоти, бани одам, одамлар

– نَاسُوتِيَّةٌ инсон табиати

نَاسُورٌ *кўп* نَوَاسِيرُ *қар* نسر

ناظورجي кўп ناطورجية қўриқловчи, назорат қилувчи, соқчилар ли

— ناقوخ кўп نوافيخ бош суягининг тепа қисми, мия (сол. يافوخ)

نافور кўп. نوافير нафр қар

نافوس кўп نواقيس қар. نقس

ناموس¹ кўп نواميس 1) қонун; نواميس الطبيعة табиат қонунлари; ~ الانتخاب الطبيعي биол. табиат танланиш қонуни; 2) номус, виждон, ор-номус; 3) الـ~ шунингдек. الـ~ الأكبر дин. Жаброил алайҳиссалом

ناموس² 1) айёр, эпчил, уста, чаққон; 2) сирдош, ишончли дўст, қадрдон дўст

ناموس³ жам чивинлар, чивин-пашшалар

— ناموسة кўп ات — чивин, чивин-пашша

— ناموسية кўп. ات — пашшахона, чивин ёки пашшани ўтказмайдиган тўр ёки сетка

ناولون деңг. юк ташиш учун тўланадиган ҳақ

ناووس кўп نواويس мақбара, сағана, даҳма; тош тобут; саркофаг

— ناي кўп. ات — най сўрнай; الـ~ الأفرنجي флейта

— ناياتي кўп ات — найчи, сўрнайчи

نايلون нейлон; خيوط الـ~ нейлон толалари

نؤور наур (баданни ўйиб чизиқча-татуировкада ишлатиладиган зангор бўёқ моддаси)

VI تناءش (ناش) 1) кечиктирмоқ, орқага сурмоқ; 2) узоқлаштирмоқ

I نأم (а) نئيم 1) овоз чиқармоқ, жарангламоқ; 2) овоз чиқармай инграмоқ, инқилламоқ

— نأمة шитирлаган товуш

نأنأ 1) заифлашмоқ, кучсизланмоқ; 2) (н. нидир бажаришга) кучи етмай қолмоқ (عن); 3) (н. нидир) секинлик билан бажармоқ (في)

— نأناة 1) заифлик, кучсизлик; болалик давридаги кучсизлик, бўшанглик; 2) ислом динининг илк даври; ~ منذ الإسلام ислом дини оёққа турган даврдан бошлаб

— منأنأ кучсиз, заиф, ҳолсиз, мадорсиз

I نأى (а) نأي 1) (қаердандир) узоқлашмоқ, кетмоқ (عن); 2) узоқлашиб кетмоқ; 3) (к. нидир) узоқлаштирмоқ (ب); III ناءى (н. дандир) қочмоқ, ўзини четга олмоқ, ўзини четга тортмоқ (عن); IV أنأى узоқлаштирмоқ, йироқлаштирмоқ; VI تناءى 1) бир-биридан узоқлашиб кетмоқ, ўзаро йироқлашиб кетмоқ; 2) (н. дандир) четлаштирилмоқ, узоқлаштирилмоқ (عن); VIII انتأى узоқлашмоқ, йироқлашиб кетмоқ; (н. дандир) четлатилмоқ (عن)

— تناء узоқлашиш, йироқлашиш

— منتاء мн منتائية узоқ, узоқдаги, олисдаги

— منتأى узоқ жой, яширинадиган жой, пана; كان بـ~ عن ...дан узоқда бўлмоқ, ...дан йироқлашмоқ

— منتأى узоқ (йироқ) йўл

— منتاء мн. = نائية ناء

— نأي¹ узоқлик, йироқлик

— نأي² кўп أنآء (ҳовли атрофидаги) унча катта бўлмаган ариқ

— نؤي² = آناء кўп نؤى

(نبّ) II نبّب тугун-тугун танали бўлмоқ (ўсимлик ҳақида)

أنبوب кўп. أنابيب 1) қувур, труба; ичи пўк цилиндр, ичи ғовак цилиндр; ~ مرن шланка, ичак; أنابيب البترول (النفط) нефть қувурлари; أنابيب المياه водопровод, сув қувурлари; أنابيب الغاز газ қувурлари; أنابيب متموجة тарам-тарам новли трубалар; 2) бот. ўсимлик пояси бўғимлари оралиғи; الـ~ الرئة ◊ кекирдак; الـ~ اللاسلكي радио. катод лампаси

— أنبوبة кўп. أنابيب трубка, трубкача; мой, упа, паста кабилар солинадиган юмшоқ қўрғошин идиш; ~ الاختبار пробирка; ~ الأشعة المهبطية катод нурлари трубкаси

— أنبوبي қувурга (трубага) оид, қувурсимон, трубкасимон

— أنبوبيات кўп узунчоқ бактериялар

I نبأ (а) نبء 1) баланд бўлмоқ, юқори бўлмоқ, кўтарилмоқ; 2) (н. дандир) ўгирилмоқ (عن), (н. дандир) юз ўгирмоқ (عن); 3) (н. дандир) ҳазар қилмоқ, жирканмоқ (عن); 4) хабар бермоқ, хабар етказмоқ; II نبّأ хабар бермоқ (қилмоқ), маълум қилмоқ, (бирор н. ҳақида) хабардор қилмоқ (ب); IV أنبأ 1) эълон (хабар) қилмоқ; 2) олдиндан айтмоқ, башорат қилмоқ; V تنبّأ 1) пайғамбар бўлмоқ, пайғамбарга айланмоқ, ўзини пайғамбар қилиб кўрсатмоқ; 2) (бирор н ҳақида) пайғамбарлик қилмоқ, (н. нидир) олдиндан айтмоқ (ب); ~ بالغيب олдиндан айтмоқ, фол (ром) очмоқ; X استنبأ хабардор бўлмоқ, текшириб билмоқ, ўсмоқчилаб бировнинг сирини билиб олмоқ

— تنبؤ кўп. ات — олдиндан айтиш, пайғамбарлик қилиш; الـ~ الجوي الطقس ёки ~ об-ҳаво маълумоти; ~ بالغيب олдиндан айтиш, фол (ром) очиш

— تنبئي 1) пайғамбарга оид; 2) башоратли, башорат қилиб айтилган, доҳиёна

— متنبئ 1) ўзини пайғамбар деб эълон қилувчи; 2) пайғамбарлик қилувчи, олдиндан башорат қилувчи

— نبأ кўп. أنباء маълумот, хабар, янгилик; الأنباء الموثوق بها ишончли хабарлар (маълумотлар)

— نبأة шитирлаган товуш

— نبوءة пайғамбарлик

— نبوءة = نبوة

– نَبَوِيّ 1) пайғамбарга оид, башоратли, башорат қилиб айтилган, 2) пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссаломга таааллуқли,, пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссаломга мансуб; السُّنَّةُ الـ~ـة *қар.* سُنَّةٌ

– نَبِيءٌ، نَبِيٌّ *куп* أَنْبِيَاءُ пайғамбар; *зоол.* فَرَسُ الـ~ бешиктебратар; اسْمُ الـ~ حَارِسُكَ! пайғамбаримизнинг исми шарифлари сени асрасин! (*халқ. кўз тегмаслиги учун айтилади*)

I نَبَتَ (*у*) نَبْتٌ، نَبَاتٌ، نُبُوتٌ 1) ўсмоқ, ўсиб чиқмоқ, кўкармоқ; 2) кўкариб чиқмоқ, ниш отмоқ, униб чиқмоқ; 3) (*к. дадир*) пишиб етилмоқ (عِنْدَ; *фикр, гоя ҳақида*); 4) ҳосил бермоқ, маҳсулот бермоқ (*ер ҳақида*); II نَبَّتَ 1) (*дарахт*) ўтқазмоқ; (*уруғ*) сепмоқ, тикмоқ; 2) (*уруғни*) ўстирмоқ, ундирмоқ, кўкартирмоқ, ундириб чиқармоқ; етиштирмоқ; 3) майда баҳя олиб тикмоқ; IV أَنْبَتَ 1) (*экинни*) кўкартирмоқ, (*уруғни*) ундириб чиқармоқ; 2) ҳосил бермоқ (*ер ҳақида*); X اسْتَنْبَتَ ундириб чиқармоқ, экиб кўпайтирмоқ; ~ الْأَرْضَ ўсимликларни экиб кўпайтирмоқ; ~ الْحُبُوبَ فِي الرَّبِيعِ ўсимлик уруғларини тез ўсадиган ва етиладиган қилмоқ (*баҳорда*)

– مُسْتَنْبَتٌ *кўп.* ـــ اتٌ 1) кўчатзор, ниҳолхона, парваришхона; 2) *қ. х. биол.* экиш, ўстириш; مُسْتَنْبَتَاتُ الْبَكْتِرِيَا бактерияларни кўпайтириш

– مَنْبَتٌ *кўп.* مَنَابِتُ 1) экин ўстирадиган жой (*кўчатзор, дала ва ш. к*); ~ الْحَضَارَةِ маданият пайдо бўлган жой, маданият ўчоғи; 2) (*касаллик*) манбаи; ~ جَرَاثِيمِ الْأَمْرَاضِ касаллик тарқатувчи микробларнинг манбаи; 3) келиб чиқиш; فَرَنْسِيُّ الـ~ келиб чиқиши француз; 4) ватан

– نَابِتٌ ўсувчи, кўкараб чиқувчи; فُولٌ ~ қайнатиб шиширилган (кўпайтирилган) ловия; ذَقَنٌ ~ соқол босиб кетган ияк

– نَابِتَةٌ *кўп.* نَوَابِتُ 1) навниҳол, янги ўсиб чиққан ўсимлик; 2) етишиб келаётган авлод

– نَبَاتٌ *кўп.* ـــ اتٌ ўсимлик; نَبَاتَاتٌ ўт, ўт-ўлан, ўсимликлар; عَالَمُ النَّبَاتَاتِ ўсимликлар олами; النَّبَاتَاتُ الزَّيْتِيَّةُ мойли ўсимликлар, мой берадиган ўсимликлар; نَبَاتَاتُ الزِّينَةِ декоратив (*безак учун ўстириладиган*) ўсимликлар; النَّبَاتَاتُ الطِّبِّيَّةُ доривор ўсимликлар; نَبَاتَاتُ السِّيَاجِ чирмашиб ўсадиган ўсимликлар, жонли (яшил) девор; نَبَاتَاتُ الْمَمَاشِي сунъий равишда ўстириб текис қирқилган майса *ёки* майсазор, газон; عِلْمُ الـ~ ботаника, ўсимликшунослик; ~ الشِّيحِ эрман, шувоқ, явшон; آكِلُ الـ~ ўтхўр, ўт еб яшайдиган (*ҳайвон ҳақида*)

– نَبَاتَةٌ *кўп.* ـــ اتٌ баҳя, чок

– نَبَاتِيٌّ 1) ўсимликка оид; الزُّيُوتُ الـ~ـة ўсимлик мойлари; الْمَمْلَكَةُ الـ~ـة ўсимликлар олами; 2) ботаникага (ўсимликшуносликка) оид; 3) ўсимликларнинг ўсиши (кўкариши) га оид, вегетацион; 4) сабзавотларнинг ўзидангина тайёрланган; ўтхўр, ўт еб яшайдиган (*ҳайвонлар ҳақида*); 5) а) *шунингдек:* عَالِمٌ ~ ўсимликшунос, ботаник олим; б) гўштсиз, фақат сабзавотлардан тайёрланган овқат билан кун кўрувчи, вегетариан

– نَبَاتِيَّةٌ гўшт емаслик, вегетарианлик

– نَبْتٌ 1) ўсиш, кўкариш, ўсиб чиқиш; 2) ўсимлик, ўт, ўт-ўлан

– نَبْتَةٌ *кўп.* نَبَتَاتٌ ниш, ниҳол, ёш новда; ўсимлик, ўт, ўт-ўлан

– نَبُّوتٌ *кўп.* نَبَابِيتُ таёқ, калтак, гурзи, чўқмор

– نِبْتُونُ *астр.* Нептун

I نَبَثَ (*у*) نَبْثٌ кавлаб ташламоқ, қазиб ташламоқ, қазиб очмоқ, кавлаб чиқармоқ

I نَبَحَ (*а*) نَبْحٌ (*к. гадир*) вовулламоқ, акилламоқ (عَلَى)

– نَبَّاحٌ 1) вовулловчи, акиллайдиган, қопоғон; كُلُّ كَلْبٍ بِبَابِهِ ~ *мтл.* ҳар бир ит ўз эшигида вовуллайди; 2) *зоол.* қизғич, лойхўрак (*ботқоқликда яшайдиган қуш*)

– نُبَاحٌ вовуллаш, акиллаш, ҳуриш

– نَبِيحٌ = نُبَاحٌ

نَبْخَةٌ гугурт

I نَبَذَ (*и*) نَبْذٌ 1) ташламоқ, олиб ташламоқ, ирғитиб юбормоқ; 2) рад қилмоқ, қайтармоқ; (*н. нидир*) қолдирмоқ, (*н. дандир*) қайтмоқ (*н. дадир*) келишолмай қолмоқ; ~ الطَّاعَةَ исён кўтармоқ, бўйсунмай қолмоқ, итоат этмай қўймоқ; ~ الْعَهْدَ ваъдага хилоф иш тутмоқ; 3) (*кўпинча хурмодан*) шароб тайёрламоқ; II نَبَّذَ қайтармоқ, рад қилмоқ; 2) шароб тайёрламоқ; ~ التَّمْرَ хурмодан шароб тайёрламоқ; ~ الْعِنَبَ узумдан шароб тайёрламоқ; III نَابَذَ 1) қаршилик қилмоқ, қарши турмоқ; 2) душманлик қилмоқ; ~ هُ الْحَرْبَ кимгадир қарши уруш эълон қилмоқ; 3) ташламоқ, тарк этмоқ, ажралмоқ, айрилмоқ; 4) рад қилмоқ, қайтармоқ; IV أَنْبَذَ шароб тайёрламоқ; VI تَنَابَذَ 1) урушмоқ, урушишмоқ; душманлик қилмоқ; 2) бир-бирини рад этмоқ; бир-бирини ташлаб кетмоқ; VIII انْتَبَذَ четга ситилмоқ, ўзини четга тортмоқ, ўзини хилватга олмоқ; (*к. дандир*) узоқлашмоқ

– تَنَابُذٌ икки орага совуқлик тушиши, номувофиқлик, ихтилоф; ~ فِي الرَّأْيِ фикрлардаги ихтилоф

– مُنَابَذَةٌ рад қилиш, қайтариш; раддия

– مَنْبُوذٌ 1) рад этилган, тарк этилган, ташлаб юборилган; 2) *дин* ҳайдалган, оқ қилинган (*Ҳиндистонда*); الـ~ونَ хор табақа вакиллари (*Ҳиндистонда*); 3) ташландиқ, ташландиқ бола

– نَابِذٌ ирғитиб юборувчи, ташлаб юборувчи

– نَابِذَةٌ 1) *мн.* ирғитиб юборувчи, ташлаб юборувчи; الْقُوَّةُ الـ~ـة марказдан қочма куч; 2) *шунингдек:* آلَةٌ ~ марказдан қочма куч таъсирида суюқликдаги оғир қисмларни енгил қисмлардан ажратадиган асбоб, центрифуга

– نَبَّاذٌ шароб тайёрловчи, шароб сотувчи, шаробфуруш

– نَبْذٌ[1] 1) рад этиш, қайтариш; ташлаб юбориш, тарк этиш; рад;

~ الطَّاعَة қулоқ солмаслик; итоат этмаслик, исён

أَنْبَاذُ النَّاسِ ◊ кўп. أَنْبَاذٌ озгина, оз; مِنْ ~ (*н. дандир*) озгина; نَبْذٌ[2] одамгарчиликдан чиққан кишилар, палидлар, ифлослар

نُبْذَةٌ، نَبْذَةٌ[1] томон, тараф; ~ جَلَسَ чеккага ўтирмоқ

– نُبْذَةٌ[2] кўп. نُبَذٌ 1) қисм, бўлим; 2) парча, кўчирма, цитата; 3) мақола, қайд, ёзма хотира, очерк,лавҳа; تَأْرِيخِيَّةٌ ~ тарихий очерк; 4) абзац; банд, пункт; فَرْعِيَّةٌ ~ банддаги ёки бобдаги кичик бўлим, қисм

– نَبِيذٌ[1] ташлаб юборилган, тарк этилган, рад қилинган

– نَبِيذٌ[2] кўп. أَنْبِذَةٌ шароб, хурмодан тайёрланган шароб; أَبْيَضُ ~ оқ вино; أَحْمَرُ ~ қизил вино; الزَّبِيبِ ~ узумдан тайёрланган шароб

I نَبَرَ (и) نَبْرٌ 1) (*к. ғадир*) овозини кўтармоқ, бақирмоқ; (*к. нидир*) сўкмоқ, койимоқ; نَبَرَتْهُ زَيْنَبُ بِلِسَانِهَا ~ Зайнаб уни койиди; 2) урғу бермоқ, жумладаги айрим бир сўзни баланд овоз билан талаффуз қилмоқ; 3) (*н. нидир*) кўтармоқ, юқорига кўтармоқ; VIII انْتَبَرَ 1) минбарга кўтарилмоқ; 2) лат ейиш натижасида шишиб кетмоқ

– أَنْبَارٌ кўп. أَنَابِرُ، أَنَابِيرُ، ـــ ابِتٌ омбор, склад

– مِنْبَارٌ ичаклар; مُحْشِيٌّ ~ колбаса

– مِنْبَرٌ кўп. مَنَابِرُ минбар, кафедра

– نَبَارِي наборий (*жўхорининг бир тури*)

– نَبْرٌ урғу, акцент

– نِبْرٌ[1] кўп. أَنْبَارٌ сўна, сўна пашша

– نِبْرٌ[2] омбор, склад (*қар.* أَنْبَارٌ)

– نَبْرَةٌ кўп. نَبَرَاتٌ 1) урғу; оҳанг; интонация, талаффуз; 2) (*оқим кучининг*) ўзгариб туриши; 3) шиш, шишиш

نِبْرَاسٌ кўп. نَبَارِيسُ чироқ, машъала; кўчага ўрнатилган чироқ

I نَبَزَ (и) نَبْزٌ тахаллус қўймоқ, тахаллус бермоқ, лақаб қўймоқ; نَبَّزَ = I; III نَابَزَ бирор ким билан айтишиб қолмоқ; VI تَنَابَزَ 1) ўзаро бир-бирига ёмон лақаб қўймоқ; 2) бир-бири билан айтишиб қолмоқ

– نَبَزٌ кўп. أَنْبَازٌ лақаб, тахаллус

I نَبَسَ (и) نَبْسٌ (*н. нидир*) демоқ, талаффуз қилмоқ; لَمْ يَنْبِسْ بِبِنْتِ شَفَةٍ (بِكَلِمَةٍ) у ҳеч нарса демади; لَمْ يَنْبِسْ بِحَرْفٍ у бирор товуш чиқармади; دُونَ أَنْ يَنْبِسَ بِكَلِمَةٍ ҳеч нарса демасдан; II نَبَّسَ = I

I نَبَشَ (у) نَبْشٌ 1) кавлаб очмоқ,кавлаб чиқармоқ; кавлаб олмоқ; قَبْرًا ~ қабрни очмоқ; (*талаш мақсадида*) қабрни титиб ташламоқ; II نَبَّشَ : الْقَبْرَ ~ титкилаб қидирмоқ, қидириб титиб ташламоқ, тинтув қилмоқ; X اسْتَنْبَشَ тадқиқ қилмоқ, чуқур ўрганмоқ

– أُنْبُوشَةٌ кўп. أَنَابِيشُ қазиб ёки кавлаб топилган нарса

– مِنْبَاشٌ кўп مَنَابِيشُ темир косов

– مَنْبُوشٌ 1) кавлаб чиқарилган, қазиб топилган; 2) пахмоқ, бетартиб (*соч*)

– نَبَّاشٌ 1) кавлаб чиқарувчи, қазиб топувчи; 2) *шунингдек* الْقُبُورِ ~ (*талон-тарож мақсадида*) қабрни очиб титувчи; 3) босқинчи, талончи

– نَبْشٌ кавлаш, қазиш; الْقُبُورِ ~ (*талон-тарож мақсадида*) қабрларни очиб титиш

– نَبِيشٌ кавлаб чиқарилган, қазиб топилган

I نَبَضَ (и) نَبْضٌ (نبض) урмоқ, уриб турмоқ, тепиб турмоқ (*юрак, томир ҳақида*); نَبَضَ (у) نُبُوضٌ оқиб чиқмоқ, оқиб тўкилмоқ (*сув ҳақида*); IV أَنْبَضَ 1) (*арқонни, чизимчани ёки камоннинг ипини*) таранг тортиб турмоқ; 2) (*торларни*) чертиб чалмоқ

– مَنْبِضٌ кўп. مَنَابِضُ юрак уришини билиш учун томир кўриладиган жой; جَسَّ ~ ـــهُ кимнингдир томирини ушлаб юрак уришини аниқламоқ

– نَابِضٌ 1) уриб (тепиб) турган (*юрак ёки томир*); 2) кўп. نَوَابِضُ пружина; السَّاعَةِ ~ соат пружинаси; السِّلَاحِ النَّارِيِّ ~ *ҳарб.* тепки

– نَبْضٌ юрак ёки томирнинг уриши; جَسَّ الـــ ~ *қар.* جَسَّ ~ 1; لِلْأَوْضَاعِ الْاِقْتِصَادِيَّةِ иқтисодий вазиятни суриштириб билмоқ (*разведка қилмоқ*); قَاسَ سُرْعَةَ ~ ـــهِ кимнингдир томир пульсини ўлчаб кўрмоқ; ثَمَانُونَ فِي الدَّقِيقَةِ ~ ـــهُ унинг юрак уриши минутига саксонта

– نَبَضَانٌ (*юрак ёки томир*) уриши, тепиши

– نَبْضَةٌ кўп. نَبَضَاتٌ томир уриши (*тепиши*)

I نَبَطَ (и,у) نَبْطٌ 1) оқмоқ, оқиб чиқмоқ, қуюлмоқ; отилиб чиқмоқ (*ердан*); 2) топмоқ, кашф қилмоқ; қидириб топмоқ; II نَبَّطَ 1) кавлаб сувгача етмоқ (*қудуқ кавлашда*); 2) топмоқ, кашф қилмоқ; қидириб топмоқ; 3) (*кимнингдир устидан*) кулмоқ (عَلَى), (*к. нидир*) мазаҳ қилмоқ (عَلَى); 4) (*к. нидир*) қаттиқ танқид қилмоқ (عَلَى); IV أَنْبَطَ 1) кавлаб сувгача етмоқ (*қудуқ кавлашда*); 2) топмоқ, кашф этмоқ, қидириб топмоқ; X اسْتَنْبَطَ 1) кавлаб сувгача етмоқ (*қудуқ кавлашда*); 2) қидирмоқ, суриштириб билмоқ, ўрганмоқ; 3) ўйлаб чиқармоқ; кашф этмоқ, ихтиро қилмоқ; яратмоқ, вужудга келтирмоқ; (*янги навни*) чиқармоқ, яратмоқ; 4) сўрмоқ,ичига тортмоқ; тортиб чиқармоқ, қазиб олмоқ; الْبِتْرُولَ بِالصَّمَّامَاتِ ~ нефтни насослар ёрдамида тортиб чиқармоқ

– اسْتِنْبَاطٌ 1) ер остидан тортиб чиқариш, қазиб олиш; 2) кашфиёт, ихтиро килиш; (*янги навни*) яратиш, чиқариш; 3) умумий ҳолатдан жузъий хулоса (натижа) чиқариш

– اسْتِنْبَاطِيٌّ умумий ҳолатдан жузъий хулоса (натижа) чиқаришга оид

– مُسْتَنْبِطٌ 1) тадқиқотчи, тадқиқот ишлари олиб борувчи; 2) кашфиётчи, кашф этувчи

– مُسْتَنْبَطٌ топилган, кашф этилган, ихтиро килинган

– مُسْتَنْبَطَاتٌ кўп. кашфиётлар, ихтиролар

– نَبْطٌ[1] чуқурли, туб; *кўч.м.* ички моҳият, ички дунё; لَا يُمْكِنُ إِدْرَاكُ ~ ـــهِ уни мутлақо тушунтириб бўлмайди

– نَبَط² کўп أَنْبَاط 1) *тар* набатийлар; دِيَارُ الْأَنْبَاطِ Набатея, набатийлар юрти; 2) содда халқ, авом

– نَبِيط : رَجُلٌ ~ златига мансуб; نَبَطِيّ، نَبَاطِيّ، نُبَاط 1) نَبِيط златига мансуб одам; الـ~ـة набатий тили; 2) авомга оид; содда халққа оид; 3) а) *тар.* набатий одам; б) содда одам, оддий халқ вакили

– نَبِيط *кўп.* أَنْبَاط Куфа билан Басра ўртасидаги водийда яшаган элат

I نَبَعَ (а) نَبْع ، نُبُوع 1) оқиб чиқмоқ, бошланмоқ (*дарё ҳақида*); 2) кўз очмоқ (*булоқ ҳақида*), булоқ бўлиб қайнаб чиқмоқ (*сув ҳақида*); 3) (*н. дандир*) келиб чиқмоқ (مِنْ); IV أَنْبَعَ 1) оқизмоқ, қуймоқ; 2) қуймоқ, томизмоқ

– مَنْبَع *кўп.* مَنَابِع 1) (*дарё*) манбаи, боши, (*сувнинг*) бошланиш жойи, манбаи; 2) манба; مَنَابِعُ النَّفْطِ нефть манбалари

– نَبْع *кўп.* نُبُوع 1) манба; (*дарё*) манбаи, боши; 2) *бот.* камон ва ўқ ясашда ишлатиладиган дарахт нави; ◊ قُرِعَ الـ~ بِالـ~ جанг қизиб кетди

– نَبَعَان оқиб чиқиш, оқишнинг бошланиши, манбаи

– يَنْبُوع *кўп.* يَنَابِيع манба, бошланиш жойи

I نَبَغَ (у) نُبُوغ 1) номдор (машҳур) бўлмоқ, бошқалар орасида ажралиб турмоқ, донг таратмоқ; 2) ташқарига чиқмоқ; ошкор бўлмоқ, тарқалиб кетмоқ (*сир ҳақида*); 3). (*н. дадир*) талантли (иқтидор эгаси) бўлмоқ (فِي) 4) кўринмоқ, пайдо бўлмоқ

– نَابِغ *кўп.* نُبَغَاء иқтидорли (талантли) одам

– نَابِغَة *кўп.* نَوَابِغ = نَابِغ

– نُبُوغ 1) ақли ўткирлик, ақллиликнинг баланд чўққиси; бошқалардан устунлик; 2) юксак қобилият, заковатлилик, закийлик, иқтидор, талант

I نَبَقَ (у) نَبْق чиқмоқ, оқиб чиқмоқ

– أُنْبِيق *кўп.* أَنَابِيق суюқликларни қайнатиш *ёки* ҳайдаш учун ишлатиладиган ёпиқ идиш

– نَبْق، نَبِق، نِبْق، نَبَق *жам.* نَبِق ёввойи набқ (юнба) меваси; شَجَرَةُ الـ~ *бот.* набқ, юнба ўсимлиги (*қарағатга ўхшаш бута*)

نَبْقَة *кўп.* نَبْقَات ёввойи набқ меваси

نَبْكَة *кўп.* نَبْك тепалик, қир, дўнглик

I نَبُلَ (نبل) نَبُلَ (у) نَبَالَة зоти улуғ бўлмоқ, насл-насаби яхши бўлмоқ; аслзода бўлмоқ; (*к. дандир, н. дандир*) устун бўлмоқ (عَنْ); نَبَلَ (у) نَبْل ўқ отмоқ; II نَبَّلَ тарбияли (ахлоқли, фазилатли) қилмоқ, маънавий жиҳатдан яхшиламоқ; III نَابَلَ камондан ўқ отишда ғолиб келмоқ; V تَنَبَّلَ 1) тарбияли, ахлоқли бўлмоқ, маънавий жиҳатдан яхшиланмоқ; 2) келиб чиқиши аслзодалардан бўлмоқ

– أُنْبُولَة *кўп.* أَنَابِيل ампула

– مُتَنَبِّل зоти тоза, аслзода

– نَابِل *кўп.* نُبَّل 1) ўқ билан қуролланган; 2) ёйчи, камончи, ёйотар; 3) камон ясовчи уста; ◊ اخْتَلَطَ الْحَابِلُ بِالـ~ *қар* حَابِل

– نَبَّال *кўп.* نَبَّالَة ёйчи, камончи, ёйотар

– نَبَالَة аслзодалик, зоти улуғлик

– نُبْل аслзодалик, зоти улуғлик; оқсуяклик, зодагонлик

– نِبْل *тех.* ниппель

– نَبْل *жам. кўп.* نِبَال، أَنْبَال ўқлар

– نَبْلَة *кўп.* نَبَلَات ўқ

– نُبْلَة *кўп.* نُبَل тош, табиий ҳожатдан кейин ишлатиладиган тош

– نَبِيل *кўп.* نُبَلَاء 1) оқсуяк, зодагон; ~ وَ وَضِيع аслзода, оқсуяк (шу билан бирга камтар) (*инсон*); 2) дворян, аслзода

I نَبُهَ (نبه) نَبُهَ (у) *ёки* نَبَهَ (у) نَبَاهَة 1) машҳур бўлмоқ, номи чиқмоқ, донги чиқмоқ; иқтидорли бўлмоқ; 2) зийёли бўлмоқ; маълумотли (ўқимишли, билимли) бўлмоқ; نَبِهَ (а) نَبَه 1) уйғонмоқ, уйқудан турмоқ; 2) (*н. гадир*) эътибор бермоқ (لِـ), (*н. нидир*) кўз остига олмоқ; II نَبَّهَ 1) уйғотмоқ, уйқудан турғизмоқ, уйқусини бузмоқ; 2) (*иштаҳани*) очмоқ, қўзғамоқ; 3) (*н. гадир*) ундамоқ, истак туғдирмоқ, рағбатлантирмоқ (إِلَى); 4) (*к. нингдир*) эътиборини (*н. гадир*) қаратмоқ, тортмоқ (إِلَى، عَلَى); (*н. гадир*) ишора қилмоқ (إِلَى); (*бирор н ҳақида*) эслатмоқ (إِلَى); 5) огоҳлантирмоқ; IV أَنْبَهَ 1) уйғотмоқ; 2) (*н. гадир*) эътиборини қаратишга мажбурламоқ; V تَنَبَّهَ 1) уйғонмоқ, уйғониб кетмоқ, қўзғалмоқ; 2) ақли ривож топмоқ; 3) (*н. нидир.*) ҳис қилмоқ, кўрмоқ, тушунмоқ (لِـ); 4) ўзига (ҳушига) келмоқ; ақл-ҳушини йиғиб олмоқ, кўриб хато йўлдан қайтмоқ; VIII انْتَبَهَ 1) уйғонмоқ, уйқудан турмоқ, жонланмоқ; сергакланмоқ, ухламай чиқмоқ; 2) (*н. гадир*) эътибор бермоқ, (*н. нидир*) кўз остига олмоқ (لِـ، إِلَى); (*н. нидир*) тушунмоқ (لِـ، إِلَى); 3) (*н. дандир*) эҳтиёт бўлмоқ (مِنْ); (*н. дадир*) мулоҳаза билан иш тутмоқ (مِنْ)

– انْتِبَاه эътибор; ҳушёрлик; эҳтиёткорлик; بِـ~ диққат билан, эътибор билан; مِنْ غَيْرِ ~ эътибор бермаганликдан; عَدَمُ الـ~ эътиборсизлик, эҳтиётсизлик; اسْتَرْعَى ~ـهُ (*бирор н. га*) кимнингдир диққатини қаратмоқ; وَقَفَ وَقْفَةَ الـ~ тек турмоқ, жим турмоқ, смирно турмоқ; !~ Смирно!

– تَنْبِيه *кўп.* ـات 1) уйғотиш; 2) (*н. гадир*) ишора қилиш; 3) огоҳлантириш; 4) (*китоблардаги*) изоҳ

– مُتَنَبِّه эътибор қиладиган, илтифотли; ҳушёр; эҳтиёткор

– مُنَبِّه 1) уйғотувчи; 2) қўзғатувчи; 3) огоҳлантирувчи; 4) *шунингдек,* سَاعَة ~ـة будильник соат, жаранглайдиган соат

– مُنَبِّهَات *кўп. мед.* қўзғатувчи дорилар (воситалар)

– مُنْتَبِه эҳтиёткор, ҳушёр

– نَابِه *кўп.* نُبَهَاء 1) зийёли, ўқимишли, маълумотли, маданиятли; 2)

ақлли; 3) машҳур, донги чиққан, маълуму машҳур

– نَبَاهَةٌ 1) ақллиликнинг юқори чўққиси; 2) зиёлилик, ўқимишлилик, маълумотлилик; 3) шон-шуҳрат, донг

– نُبْهٌ зиёлилик, ўқимишлилик, маълумотлилик

– نَبِهٌ 1) зиёли; маълумоти кенг; 2) машҳур, номи чиққан

– نَبِيهٌ *кўп.* نُبَهَاءُ 1) зиёли киши, ўқимишли киши; 2) машҳур, атоқли

I نَبَا (نبو) (*у*) نَبْوٌ، نُبُوٌّ 1) узоқлашмоқ, узоқда бўлмоқ; 2) (*н. нидир*) кесмай *ёки* чопмай ўтиб кетмоқ (*қилич ҳақида* – عَنْ); (*н. нингдир устидан*) сакраб-сакраб кетмоқ, ҳаккалаб кетмоқ (*ўқ, снаряд ҳақида*– عَنْ); 3) (*н. нидир*) ёмон кўрмоқ (عَنْ); (*н. гадир*) чидолмай қолмоқ; (*н. дандир*) нафрат (ғазаб) билан узоқлашмоқ (عَنْ); 4) (*н. гадир нисбатан*) ноўрин, ножўя бўлмоқ (بِ), (*н. гадир*) мос келмай қолмоқ (بِ); ◊ ~ جَنْبُهُ عَنِ الْمَضْجَعِ хавотир бўлмоқ, хотиржам бўлмай қолмоқ; تَحْرِيفٌ يَنْبُو عِنْدَ السَّمْعِ қулоққа ёқмайдиган хато; تَنْبُو عَنْهُ الْعَيْنُ у кўрар кўзга ёқмайди; السَّهْمُ عَنِ الْهَدَفِ ~ ўқ нишонга тегмади; IV أَنْبَى ~ السَّيْفَ қиличини мўлжалдан узоқлаштирмоқ

– نَابٍ *мн.* نَابِيَةٌ 1) (*к. гадир*) ярамас, ёмон (عَنْ); ноўрин, ножўя; 2) маъқул эмас; أَلْفَاظٌ نَابِيَةٌ уят иборалар, одобсиз сўзлар

– نَبَاوَةٌ = نَبْوَةٌ[2]

– نُبُوٌّ 1) номувофиқлик, номутаносиблик; 2) ноқулайлик; 3) узоқлик

– نَبْوَةٌ = نُبُوٌّ (*қар. шунингдек:* نبأ)

– نَبْوَةٌ[1] *кўп.* نَبَوَاتٌ 1) сачраб кетиш, сачраб орқага қайтиш (*ўқ ҳақида*); 2) хато отиш, хато кетказиш, нишонга тегизолмай қолиш; 3) ёмон кўриш; ~ الْقَوْسِ عَنْ ... *маж.* ...га бўлган қизиқишни йўқотиш

– نَبْوَةٌ[2] тепалик, баланд жой

– نَبَوِيٌّ *қар.* نبأ

– نَبِيٌّ *қар.* نبأ

– نَبِيَّةٌ *қар.* نبأ

I نَتَأَ (*а*) نُتُوءٌ чиқиб турмоқ, дўппайиб чиқмоқ, ғўдайиб чиқиб турмоқ

– نَاتِئٌ 1) дўппайиб турган, чиқиб турган; 2) дўмпайиб турган, дўмбоқ, бўртма, бўртиб чиққан, қабариб чиққан

– نَتَأَةٌ дўнглик, тепалик, адир

– نُتُوءٌ 1) дўнглик, туртиб чиқиб турган жой; 2) дўппайиб қолган жой; 3) ғурра, шиш; *анат.* ўсимта

I نَتَجَ (*и*) نَتْجٌ 1) (*н. дандир*) келиб чиқмоқ, (*н. нингдир*) натижасида ҳосил бўлмоқ (عَنْ); (*н. дандир*) келиб чиқмоқ (مِنْ); 2) насл бермоқ, болаламоқ; نُتِجَتِ النَّاقَةُ туя болалади; IV أَنْتَجَ 1) ҳосил бермоқ; 2) насл бермоқ, болаламоқ; 3) ишлаб чиқармоқ, маҳсулот бермоқ; 4) (*қандайдир*) натижа бермоқ; 5) ой-куни яқинлашмоқ; ~تِ النَّاقَةُ а) туянинг туғиш вақти келди; б) ҳомиладорлиги билинмоқ; X اِسْتَنْتَجَ хулосага келмоқ, хулоса чиқармоқ

– اِسْتِنْتَاجٌ *кўп.* ـــاتٌ 1) хулоса; 2) натижа

– إِنْتَاجٌ ишлаб чиқариш; ишлаб чиқарилган маҳсулот; آلاتُ الـ~ *ёки* أَدَوَاتُ الـ~ ишлаб чиқариш қуроллари; وَسَائِلُ الـ~ ишлаб чиқариш воситалари; عَلاقَاتُ (عَلائِقُ) الـ~ ишлаб чиқариш муносабатлари; الـ~ الْبِضَائِعِيُّ товар ишлаб чиқариш; تَضَخُّمُ الـ~ *ёки* كَثْرَةُ الـ~ *ёки* إِفْرَاطُ الـ~ ортиқча ишлаб чиқариш; مُسْتَوَى الـ~ ишлаб чиқариш даражаси; الـ~ الصِّنَاعِيُّ саноат ишлаб чиқариши; تَكَرُّرُ الـ~ қайта ишлаб чиқариш; تَكَرُّرُ الـ~ الْبَسِيطُ оддий такрорий ишлаб чиқариш; تَكَرُّرُ الـ~ الْمُتَّسِعُ кенгайтирилган такрорий ишлаб чиқариш; تَكَالِيفُ الـ~ ишлаб чиқариш харажатлари; سِعْرُ الـ~ таннарх

– إِنْتَاجِيٌّ 1) ишлаб чиқаришга оид; الْقُوَى (الْقُوَّاتُ) الـ~ـةُ ишлаб чиқариш кучлари; الْمُسْتَوَى الـ~ ишлаб чиқариш даражаси; الطَّاقَةُ الـ~ـةُ ишлаб чиқариш қуввати; الْعَلاقَاتُ الـ~ـةُ ишлаб чиқариш муносабатлари; الأَسَالِيبُ الـ~ـةُ الْحَدِيثَةُ ишлаб чиқаришнинг замонавий усуллари

– إِنْتَاجِيَّةٌ самарадорлик, унумдорлик; ~ الْعَمَلِ меҳнат унумдорлиги; ~ التُّرْبَةِ ҳосилдорлик

– مُنْتِجٌ 1) ишлаб чиқарувчи; الْقُوَى الـ~ـةُ ишлаб чиқариш кучлари

– مُنْتَجٌ 1) ишлаб чиқарилган; 2) маҳсулот

– مُنْتَجَاتٌ *кўп.* ишлаб чиқариш маҳсулотлари

– مُنْتَجَاتٌ = مَنْتُوجَاتٌ

– نَاتِجٌ 1) (*н. дандир*) келиб чиққан, (*н. нингдир*) натижасида ҳосил бўлган (عَنْ); 2) ишлаб чиқарувчи; 3) натижа; 4) ҳосил, маҳсулот; ~ الْقُطْنِ пахта ҳосили; 5) эркак ҳайвон (*буқа, қўчқор ва ҳ. к.*)

– نِتَاجٌ *кўп.* أَنْتِجَةٌ 1) насл, болалаш (*ҳайвонларда*), янги насл, янги туғилган бола; ~ الْمَوَاشِي бузоқлар, бузоқча, ёш ҳайвонлар; ~ الْخَيْلِ тойчоқлар; 2) (*бирор н. нинг*) меваси, самараси; ~ الأَرْضِ ер саховати; ~ أَنْفُسِهِمْ ўз меҳнатларининг самараси; 3) маҳсулот, ишлаб чиқарилган нарса

– نَتُوجٌ қорнида боласи бор, бўғоз (*ҳайвонлар ҳақида*)

– نَتِيجَةٌ *кўп.* نَتَائِجُ 1) хулоса; 2) оқибат, натижа; نَتِيجَتَهُ ниманингдир натижасида; بِالـ~ бунинг оқибатида, шунинг учун; مُقَدِّمَاتٌ وَ نَتَائِجُ *фалс.* далиллар ва хулосалар; 3) *мат.* ҳосила; 4)

календарь, тақвим; الْجَيْبِ ~ чўнтак календари

I نَتَحَ (а) نُتُوحٌ, نَتْحٌ бадандан сергиб чиқмоқ (*мас. тер*)

– نَتْحٌ 1) (*тернинг*) бадандан сергиб (ажралиб) чиқиши; *мед.* яллиғланиш натижасида гавда бўшлиғида тўпланадиган суюқлик; 2) *кўп.* نُتُوحٌ тер

I نَتَرَ (у) نَتْرٌ 1) юлиб олмоқ, суғуриб олмоқ, тортиб чиқармоқ, судраб чиқармоқ; 2) сочиб юбормоқ, сочиб ташламоқ (*сол.* نَثَرَ); 3) *спорт.* бир силтов (зарб) билан кўтармоқ; 4) отмоқ, иргитмоқ; 5) шиддат билан тортиб олмоқ; II نَتَّرَ сочиб юбормоқ, сочиб ташламоқ

– نِتْرَاتٌ *кимё.* азот нитрат тузи, нитрат; الْبُوتَاسِيُومِ ~ азот нитрат тузининг калийи, калийли селитра; الْبُوتَاسَا ~ *ёки* الْكَلْسِيُومِ ~ *ёки* الْجِيرِ ~ *ёки* الْكِلْسِ ~ азот кислотасининг калийли тузи; калийли селитра; الصُّودِيُومِ ~ натрийнинг азоткислотали тузи, натрийли селитра, Чили селитраси; النَّشَادِرِ ~ аммиакли селитра; الْفِضَّةِ ~ азоткислотали кумуш, кумуш нитрати; الطَّفْلَةِ ~ мовут тайёрлашда ишлатиладиган лой

– نِتْرَاتِيٌّ азоткислотали тузга оид; الطَّفْلُ الـ~ мовут тайёрлашда ишлатиладиган лой

نِتْرُغْلِيسِرِينٌ нитроглицерин

نِتْرُوجِينٌ азот

نِتْرِيكٌ азотли; حَامِضٌ ~ азот кислотаси, кучли таъсир қиладиган арок, водка; أُكْسِيدُ ~ азот оксиди

I نَتَشَ (и) نَتْشٌ 1) тортиб (суғуриб) чиқармоқ, олиб чиқмоқ, (*сочларини*) юлмоқ; 2) ушлаб (тутиб) олмоқ; илиб кўтармоқ; عَلْقَةً ~ кимнидир калтакламоқ, дўппосламоқ; IV أَنْتَشَ ниш отмоқ, униб чиқмоқ

– مِنْتَاشٌ *кўп.* مَنَاتِيشُ кичкина омбир, омбирча, қисқич

– مَنْتُوشٌ 1) ушлаб (тутиб олинган) олинган; 2) пулсиз, пули йўқ

– نَتْشٌ ниш, ниҳол

I نَتَعَ (нтع)[1] (а, у) نُتُوعٌ томиб (томчилаб) турмоқ (*мас.*, *қон*); оқмоқ, жилдираб оқмоқ; نَتَعَ[2] (и) نَتْعٌ (*бирор оғир н. ни*) кўтармоқ; 2) кўтариб бормоқ; 3) халос қилмоқ, қутқармоқ

– نَتْعَةٌ 1) кўтариш; 2) қутқариш, халос этиш

I نَتَفَ (и) نَتْفٌ (*патни ёки сочни*) юлмоқ; جِلْدَهُ وَ شَقَّ ... ثَوْبَهُ ~ ... عَلَى حَسْرَةٍ га куйганидан сочларини юлиб, ёқаларини йиртмоқ; II نَتَّفَ 1) = I; 2) юлиб-юлиб ташламоқ; VI تَنَاتَفَ = I; VIII اِنْتَتَفَ = I

– مِنْتَافٌ *кўп.* مَنَاتِيفُ кичкина омбир, омбирча, қисқич

– مَنْتُوفٌ пати юлинган, туки юлинган; الشَّعْرِ ~ кўтир (қичима) бўлган

– نُتَافَةٌ юлиб олинган соч *ёки* пат

– نُتْفَةٌ *кўп.* نُتَفٌ 1) юлиш, териш; 2) бир чимдим, бир дамлам (*мас. чой*); озгина, жиндай, жиндак; مِنَ الْخِطَابِ ~ нутқдан олинган парча; 3) юлинган ўт

– نَتِيفٌ пати (туки) юлинган

I نَتَقَ (и, у) نَتْقٌ 1) қусмоқ, қайт қилмоқ; 2) силкитмоқ, тебратмоқ; ◊ وَ إِذْ ~نَا الْجَبَلَ *қур.* биз тоғни баланд кўтардик

– نَتْقٌ, نُتَاقٌ қусиш, қайт қилиш

I نَتَنَ (нтн) (и) نَتْنٌ сасимоқ, сассиқ ҳидли бўлмоқ; نَتُنَ (у) نُتُونَةٌ = نَتَنَ; II نَتَّنَ 1) сасимоқ, сассиқ ҳидли бўлмоқ; 2) чиримоқ, чириб бузилмоқ; 3) чиритмоқ, бузмоқ, айнитмоқ; IV أَنْتَنَ сасимоқ, сассиқ ҳидли бўлмоқ

– مُنْتِنٌ сассиқ (қўланса) ҳидли

– مِنْتِنٌ = مُنْتِنٌ

– مُنَتَّنٌ айниган, чириган, сасиган

– نَتَانَةٌ 1) чириш, айниш; 2) сассиқ (қўланса) ҳид

– نَتَانَةٌ = نَتْنٌ

– نَتِنٌ сассиқ (қўланса) ҳидли; 2) чириётган, бузилаётган; 4) хасис, қуримсоқ, зиқна, қоқбош

– نَتَانَةٌ = نُتُونَةٌ

نَتَايَةٌ *кўп.* نَتِي *халқ.* урғочи, мода, макён

I نَثَّ (а/у) 1) (*ярага*) мой *ёки* дори суртмоқ; 2) ошкор (фош) қилмоқ; ◊ الزِّقُّ ~ мешкоп (саноч) тешилиб, ичидаги сиза бошлади

I نَثَرَ (у) نَثْرٌ, نِثَارٌ 1) сочмоқ, ёймоқ, ёйиб қўймоқ, сочиб ташламоқ; الْبُدْرَةَ ~ (*н. ғадир*) упа сепмоқ (عَلَى); الدَّرَاهِمَ ذَاتَ الْيَمِينِ وَ ذَاتَ الشِّمَالِ ~ пулларни ўнг-сўлга сарфламоқ; الْوُعُودَ ~ ваъдаларни тўкиб ташламоқ; 2) (*н. биландир*) тўлдирмоқ, қопламоқ, қоплаб олмоқ (بِ); 3) насрда (*асар*) ёзмоқ; 4) пишқириб, бурнидаги қабоҳат чиқиб кетмоқ (*ҳайвонлар ҳақида*); 5) миширмоқ; II نَثَّرَ сочмоқ, сочиб ташламоқ; VI تَنَاثَرَ 1) сочилмоқ, сочилиб кетмоқ, бўлинмоқ, парчаланиб кетмоқ; 2) сочилиб ётмоқ, бетартиб ҳолда сочилиб ётмоқ; 3) сочилиб тушмоқ, сочилмоқ (*хазон барглар ҳақида*); VIII اِنْتَثَرَ 1) сочилмоқ, тарқалмоқ; 2) бурунга сув олиб чаймоқ; X اِسْتَنْثَرَ бурунга сув тортиб чайқамоқ

– اِنْتِثَارٌ сочилиш, тарқалиш

– اِنْتِثَارٌ = تَنَاثُرٌ

– مُتَنَاثِرٌ сочилган, сочилиб ётган, сочилиб кетган

– مِنْثَارٌ 1) янгиликларни, миш-мишларни тарқатувчи; 2) минсор (*меваси тўкилиб кетадиган хурмонинг номи*); 3) шрапнел (сочма ўқ) (*Ироқда*)

– مَنْثُورٌ 1) сочилган, сочилиб ётган, сочилиб кетган; 2) насрда ёзилган; قَصِيدَةٌ ~ةٌ насрда ёзилган шеър (қасида); الشِّعْرُ الـ~

насрдаги шеър; 3) наср, проза; الـ~ الشِّعْرِيُّ насрда ёзилган (насрий) шеър; 4) *жам. бот.* салибгуллилар оиласига мансуб хушбўй ўсимлик; *шунингдек:* ~ أَصْفَر мансури асфар (*сариқ гулли декоратив ўсимлик*)

– نَاثِرٌ носир, прозаик, прозада ёзувчи

– نُثَارٌ сочиб юборилган парча-бурдалар; сочилиб ётган увоқлар, ушоқлар

– نِثَارٌ 1) тўй-маъракаларда сочилган қанд-қурслар, тангалар ва ҳ. к. лар; 2) байрам ва тантаналарда одамлар устидан сочилган тангачалар

– نُثَارَةٌ 1) тўкилма (*тоғ жинсларининг емирилишидан ҳосил бўлган тош парчалари уюми*); 2) қолдиқ, увоқлар, ушоқлар

– نَثْرٌ 1) сочиш, сочиб ташлаш; 2) наср, проза; الـ~ الْفَنِّيُّ бадиий проза

– نَثْرِيٌّ 1) насрий, прозаик; قَصِيدَةٌ ~ـَةٌ насрий шеър (қасида); 2) арзимас, арзимайдиган, майда; الْمَصَارِفُ (الْمَصْرُوفَاتُ) الـ~ـَةُ майда-чуйда чиқимлар, майда-чуйда харажатлар

– نَثْرِيَّاتٌ *кўп.* ҳар хил майда-чуйдалар

– نَثِيرٌ 1) сочиб юборилган, сочиб ташланган; 2) гурух, группа

I نَثَلَ (u) نَثْلٌ (*қудуқни*) тозаламоқ

I نَجَأَ (a) نَجْءٌ суқи кирмоқ, кўзи тегмоқ; V تَنَجَّأَ = I; VIII انْتَجَأَ = I

– نُجْأَةٌ: السَّائِلِ ~ қаттиқ суқланиб қараш

I نَجُبَ (у) نَجَابَةٌ зоти улуғ бўлмоқ, аслзодалардан бўлмоқ, аристократлардан бўлмоқ; 2) наслдор бўлмоқ; 3) жуда зўр бўлмоқ, аъло даражада бўлмоқ; IV أَنْجَبَ туғдирмоқ, келтириб чиқармоқ; ҳосил бермоқ; ~ مِنْ زَيْنَبَ كَثِيرًا مِنَ الْأَوْلَادِ у Зайнабдан жуда кўп фарзанд кўрди; VIII انْتَجَبَ танламоқ, танлаб олмоқ, танлов ўтказмоқ; X اسْتَنْجَبَ = VIII

– انْتِجَابٌ сайлов, танлов

– إِنْجَابٌ туғдириш, ҳосил қилиш

– نَجَّابٌ чопар, хат олиб борувчи, вакил (*тезюрар туя билан*)

– نَجَابَةٌ 1) аслзодалик, оқсуяклик, зотлилик, улуғлик; 2) қобилият, иқтидор, талант; شِدَّةُ الـ~ талантлилик

– نُجْبَةٌ, نُجَبٌ аслзода, оқсуяк, зотли, зотдор

– نَجِيبٌ *кўп.* أَنْجَابٌ, نُجَبَاءُ, نُجُبٌ 1) зоти улуғ, аслзода, аристократ; 2) насли тоза, наслдор; 3) қобилиятли, ақлли, талантли

– نَجِيبَةٌ *кўп.* نَجَائِبُ зотли от, зотли туя

I نَجَحَ (a) نُجْحٌ муваффақиятга эришмоқ, муваффақият қозонмоқ; ўнгидан келмоқ, муваффақиятли чиқмоқ; ~تِ الْحَاجَةُ ҳожат раво бўлмоқ; II نَجَّحَ ютуқ олиб келмоқ, омад келтирмоқ, ютуқ келтирмоқ; IV أَنْجَحَ = II; ◊ الْحَاجَةَ ~ ҳожат чиқармоқ

– نَاجِحٌ муваффақиятли, омади келган

– نَجَاحٌ *кўп.* أَنْجِحَةٌ, ـَاتٌ ютуқ, муваффақият, омад; عَدَمُ ~ муваффақиятсизлик, барбод бўлиш; أَحْرَزَ ~ًا فِي ...да муваффақият қозонмоқ; حَالَفَهُ الـ~ унга омад ер бўлди; لَقِيَ ~ًا бахти кулмоқ, омади келишмоқ

– نُجْحٌ ютуқ, муваффақият, омад

– نَجِيحٌ 1) муваффақиятли, қулай; 2) оқилона, яхши (*мас., маслаҳат ва ш.к.*)

I نَجَدَ (у) نَجْدٌ (نَجَدَ) 1) ёрдамлашмоқ, ёрдам бермоқ, қўллаб-қўлтиқламоқ; 2) терламоқ; نُجِدَ; نَجِدَ (a) نَجَدٌ терламоқ; II نَجَّدَ 1) (*мебель*) устини мато билан қопламоқ, устига қоқмоқ, сурмоқ; 2) кўрпа ёки кўрпача ичига (*пахта*) тиқмоқ, тиқиб тўлдирмоқ; 3) (*пахтани*) титмоқ; III نَاجَدَ ёрдам бермоқ, қўллаб-қувватламоқ; ҳимоя остига олмоқ; IV أَنْجَدَ 1) ёрдам бермоқ, қўллаб-қувватламоқ; 2) Нажд томон йўл олмоқ, Нажд томон йўлга тушмоқ; V تَنَجَّدَ 1) устига мато қопламоқ (*мебель ҳақида*); 2) титилмоқ (*пахта ҳақида*) X اسْتَنْجَدَ 1) ёрдам сўрамоқ; (*к. нидир*) ёрдамга чақирмоқ (*туш. к. ёки* بِ); (*к. нингдир*) қўллашидан фойдаланмоқ (بِ), (*к. нингдир*) ёрдамини ишга солмоқ (بِ); 3) (*к. гадир нисбатан*) журъатлироқ муносабатда бўлмоқ, бемалолроқ иш кўрмоқ (عَلَى)

– إِنْجَادٌ ёрдам кўрсатиш

– مُنْجِدٌ 1) ёрдам қилувчи, ёрдамчи; 2) (*ўқув*) қўлланмаси; الـ~ فِي الطَّالِبِ فِي الرِّيَاضِيَّاتِ математикадан ўқув қўлланмаси; الـ~ فِي اللُّغَةِ وَ الْأَدَبِ وَ الْعُلُومِ ал-Мунжид (*араб тилининг изоҳли луғати*)

– مُنَجِّدٌ мебель қопловчи уста, кўрпа (кўрпача) қопловчи

– مِنْجَدَةٌ *кўп.* مَنَاجِدُ *текст.* тасматароқ (*тола титадиган машиналарда ишлатилади*)

– مُنَجَّدٌ = نَجَّادٌ

– نِجَادٌ қиличбанд; الْبُنْدُقِيَّةِ ~ милтиқнинг тасмаси; طَوِيلُ الـ~ *маж.* узун бўйли, баланд бўйли

– نِجَادَةٌ мебелларга мато қоплаш касби, қопламачилик

– نَجَدٌ тер (*мас, пешона тери*)

– نَجْدٌ *кўп.* نِجَادٌ, أَنْجَادٌ 1) ясситоғлик, тепалик, ясси тоғ; 2) кўтарилган йўл, тепа йўл; йўл

– نَجْدَةٌ *кўп.* نَجَدَاتٌ 1) ёрдам, қўллаш, қўллаб-қувватлаш; خَفَّ إِلَى ~ـه кимгадир ёрдамга шошилмоқ; بُولِيسُ الـ~ ёрдам кўрсатиш полицияси; !الـ~ الـ~ ёрдамга келинглар!, ёрдам беринглар!; 2) *ҳарб.* мадад, ёрдам, кўмак; 3) жасорат, жасурлик, мардлик

– نَجْدِيٌّ 1) Нажга оид; 2) наждлик киши

– نَجُودٌ кийик ёки туя подаларининг энг олдида юрадиган йўлбошчиси

I نَجَذَ (у) نَجْذٌ 1) тишламоқ, чақмоқ; 2) зериктирмоқ, безор бўлмоқ, жонга тегмоқ

– مَنَاجِذُ (خُلْدٌ сўзидан кўп.) кўрсичқонлар

– نَاجِذٌ кўп. نَوَاجِذُ 1) озиқ тиш; 2) ақл тиши; ضَحِكَ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ оғзи қулоғига етиб кулмоқ; عَضَّ عَلَى نَاجِذِهِ балоғат ёшига етмоқ, вояга етмоқ (ўғил болаларга нисбатан); ~ نَجَذَ عَلَى ـهِ ёки عَضَّ عَلَى نَوَاجِذِهِ маж. оғир кунларни чидам билан ўтказмоқ; أَبْدَتِ الْحَرْبُ نَاجِذَيْهَا маж. уруш жуда қаттиқ бўлган эди; أَبْدَى لَهُ عَنْ نَوَاجِذِهِ маж. кимгадир нисбатан душманлик қилмоқ

I نَجَرَ (у) نَجْرٌ (дарахтни, ёғочни) рандаламоқ, йўнмоқ, тарашламоқ, қирмоқ; II نَجَّرَ дурадгорлик қилмоқ, ёғочдан бирор нарса ясамоқ

– أَنْجَرٌ кўп. أَنَاجِرُ, أَنْجَرَةٌ лангар

– مِنْجَرٌ кўп. مَنَاجِرُ ранда

– مَنْجَرَةٌ кўп. مَنَاجِرُ дурадгорлик устахонаси

– مَنْجُورٌ 1) рандаланган, йўнилган, тарашланган; 2) иморатнинг ёғоч ишлатилган қисми; ёғоч билан усти қопланган; 3) *тех.* ғалтакмашина, чиғир

– نُجَارٌ насаб; насл-насаб, зот, табиат; характер

– نَجَّارٌ дурадгор; шунингдек ~ الْعِمَارَاتِ дурадгор; ~ الْأَثَاثَاتِ дурадгор; ~ الـ تَرْجَةُ дурадгорлик ишларини бажариш учун ишланган махсус дастгоҳ; بَابُ الـ~ مُخَلَّعٌ *мтл.* бўзчи белбоққа ёлчимас (сўзма-сўз: дурадгорнинг эшиги бузуқдир)

– نُجَارَةٌ қиринди, қипиқ; пайраҳа

– نِجَارَةٌ дурадгорлик касби, нажжорлик

– نَجْرٌ 1) рандалаш, тарашлаш, йўниш; 2) иссиқлик, ҳарорат

– نَجِيرَةٌ кўп. نَجَائِرُ айвон, шийпон, бостирма, омбор

نِجْرُو нижру, сорго (*бир йиллик 2 донли ўсимлик*)

I (نجز) نَجَزَ (у) نَجْزٌ тугатмоқ, ниҳоясига етказмоқ, бажармоқ; نَجِزَ (а) نَجَزٌ тугамоқ, бажо бўлмоқ; II نَجَّزَ тугатмоқ, бажармоқ; III نَاجَزَ уришмоқ, курашмоқ, жанг қилмоқ; IV أَنْجَزَ 1) тугатмоқ, ниҳоясига етказмоқ, бажо келтирмоқ; тайёрламоқ, ишлаб чиқармоқ, ясамоқ; 2) (*ваъдага*) вафо қилмоқ; ~ الْحُرُّ مَا وَعَدَ *мқл.* мард одам ваъдаси устидан чиқади; 3) (*к. нидир*) йўқ қилмоқ, олдирмоқ (عَلَى); V تَنَجَّزَ 1) бажартирмоқ, бажарилишига эришмоқ; 2) бажарилмоқ, бажо бўлмоқ, бажо келтирмоқ; X اسْتَنْجَزَ 1) бажартирмоқ, бажарилишига етмоқ; 2) (*н. нидир*) ниҳоясига етказишни (тугатишни) сўрамоқ (илтимос қилмоқ)

– إِنْجَازٌ[1] бажариш, бажо келтириш; ниҳоясига етказиш

– إِنْجَازٌ[2] кўп. ـَاتٌ — ютуқ, муваффақият, ғалаба

– تَنَاجُزٌ кураш, жанг, олишув

– تَنَاجُزٌ = مُنَاجَزَةٌ

– مُنْجَزَاتٌ кўп ютуқлар, муваффақиятлар, ғалабалар

– نَاجِزٌ 1) бажариб бўлинган; ниҳоясига (охирига) етказилган, тўла тайёр; 2) тезлик билан бажарилиш керак бўлган

– نَجَازٌ охирига етказиш, тугатиш, бажариш, тамом қилиш

– نَجْزٌ, نُجُزٌ: حَاجَتُكَ ~ أَنْتَ عَلَى ҳожатингиз чиқиш арафасида турибди

I (نجس) نَجِسَ (а) نَجَسٌ бадани нопок бўлмоқ, бадани булғанмоқ; نَجُسَ (у) نَجَاسَةٌ = نَجِسَ; II نَجَّسَ баданни нопок қилмоқ (булғамоқ); IV أَنْجَسَ = II; V تَنَجَّسَ нопок бўлмоқ, булғанмоқ; X اسْتَنْجَسَ нопок ҳисобламоқ, мурдор ҳисобламоқ

– تَنْجِيسٌ нопок қилиш, мурдор қилиш

– نَجَاسَةٌ нажосат, ҳаромлик, ифлослик, мурдорлик

– نَجَسٌ кўп. أَنْجَاسٌ = نَجَاسَةٌ

– نَجِسٌ 1) нопок, ҳаром, мурдор, нажосатли; 2) ёмон, ярамас; ◊ دَاءٌ ~ тузалмайдиган дард

– نَجِيسٌ нопок, ҳаром, мурдор; ◊ دَاءٌ ~ тузатиб бўлмайдиган дард

I نَجَشَ (у) نَجْشٌ 1) бекорчи гапларни тарқатмоқ, сафсатабозлик қилмоқ; (*йиртқич ҳайвонни*) бир жойдан бошқа жойга ҳайдамоқ; 3) аврамоқ, авраб йўлга солмоқ, қизиқтирмоқ; ҳайдамоқ, ҳайдаб юрмоқ, ҳайдаб бормоқ; 3) (*нархни*) кўтармоқ; VI تَنَاجَشَ бир-бирига қараб нарх кўтармоқ, ўзаро нархларни ошириб юбормоқ

– نَجَاشٌ (*ботинканинг*) баҳяси, ранти

– نَجَاشِيٌّ негус (*Ҳабашистон императорининг унвони*)

I (نجع) نَجَعَ[1] (а) نُجُوعٌ фойда бермоқ, фойдали бўлмоқ; яхши таъсир қилмоқ; фойдаси бўлмоқ (*дори ҳақида*); ◊ ~ ـهُ إِلَى الرَّشَادِ кимнингдир ақлини киргизмоқ, эс-ҳушли қилиб қўймоқ; نَجَعَ[2] (а) نَجْعٌ яйлов қидирмоқ; II نَجَّعَ = I[1]; V أَنْجَعَ = I; V تَنَجَّعَ (*н. нидир*) қидирмоқ, ахтармоқ; VIII انْتَجَعَ 1) (*кўчиб келиш учун*) янги жой (*ер, яйлов*) қидирмоқ; ~ أَقَاصِيَ الْأَرْضِ узоқ-узоқ юртларга кетиб қолмоқ; 2) ёрдам сўраб мурожаат қилмоқ; X اسْتَنْجَعَ (*н. нингдир*) яхшисини ахтармоқ

– أَنْجَعُ энг яхши шифо бўладиган, энг фойдали

– مُنْتَجَعٌ кўп. ـَاتٌ — 1) қидириб юрилган яйлов; 2) дам оладиган жой; صِحِّيٌّ ~ дам олиш уйи, санаторий

– مَنْجَعٌ кўп. مَنَاجِعُ ем-хашакка бой топилган яйлов

– نَاجِعٌ фойдали, шифо бўладиган; яхши таъсир қиладиган (*дори*)

– نَجَاعَةٌ 1) таъсирчанлик, таъсир қилишлик, даво, шифолик; بِـ~ фойдали, яхши томонга; 2) муваффақиятлилик, муваффақият; بِـ~ муваффақият билан (*Шимолий Африка*)

– نَجْعٌ кўп. نُجُوعٌ аҳоли яшайдиган кичкина пункт, қишлоқча

– نَجْعَةٌ 1) ўт-ўланга бой яйлов қидириш; 2) *кўч. м.* ҳавас (орзу) қилинган нарса

– نَجِيعٌ[1] 1) фойдали, шифо бўладиган; 2) туя учун барглар, сув ва ундан тайёрланган ем

– نَجِيعٌ[2] қон; қорайиб кетган қон

I نَجَفَ (у) نَجْفٌ (*мас., ўқни*) йўниб учли қилмоқ, тарашламоқ

– نَجَفٌ[1] *кўп.* نِجَافٌ 1) дўнг, тепалик; қир, адир; 2) тўғон

– نَجَفٌ[2] *жам.* қандиллар ◊ دُرُّ الـ~ *мин.* тоғ биллури, шаффоф кварц

– نَجَفَةٌ *кўп.* اتٌ —َ қандил

I (نجل) نَجَلَ (у) نَجْلٌ (*ўғилни*) вужудга келтирмоқ, туғмоқ; نَجِلَ (а) نَجَلٌ катта чиройли кўзли бўлмоқ, катта чиройли кўзи бор бўлмоқ; ◊ نَجَلَ الْأَرْضَ ер ҳайдамоқ

– أَنْجَلُ *мн.* نَجْلَاءُ *кўп.* نُجْلٌ катта чиройли кўзли; ◊ طَعْنَةٌ نَجْلَاءُ ўлим зарбаси, ўлимга олиб борадиган зарба; سَدَّدَ (وَجَّهَ) ضَرْبَةً نَجْلَاءَ فِي ... ...га ўлим зарбаси туширмоқ (бермоқ)

– إِنْجِيلٌ *алиф.б.қар.*

– مِنْجَلٌ *кўп.* مَنَاجِلُ ўроқ, чалғи, чалғили ўроқ; ~ وَ مِطْرَقَةٌ ўроқ ва болға; ◊ سِنُّ الـ~ читтак; أَبُو ~ иссиқ мамлакатларда яшайдиган лайлакка ўхшаш қуш, ибис

– مِنْجَلَةٌ *кўп.* اتٌ —َ *тех.* гира, исканжа

– نَجْلٌ *кўп.* أَنْجَالٌ ўғил, фарзанд, авлод, насл, уруғ; келажак авлод

– نَجَلٌ 1) кўзнинг гўзаллиги; 2) кўз косасининг ўрни, кўз бичимининг катталиги

– نَجْلَاوِيٌّ кўзлари катта ва чиройли одам

– نَجِيلٌ *бот.* буғдойиқ

نَجْلَزَ инглизлаштирмоқ; تَنَجْلَزَ инглизлашмоқ

I (نجم) نَجَمَ[1] (у) نُجُومٌ 1) (*юлдуз*) пайдо бўлмоқ, чиқмоқ; (*н. дандир*) келиб чиқмоқ (عَنْ); (*н. нингдир натижасида*) келиб чиқмоқ (عَنْ); 2) ўсмоқ, ўсиб чиқмоқ; 3) бўлак-бўлак қилиб тўламоқ; ~ الدَّيْنَ қарзни бўлак-бўлак қилиб тўламоқ; نَجَمَ[2] (у) نِجَامَةٌ юлдузларга қараб фол кўрмоқ; II نَجَّمَ 1) юлдузларга қараб фол кўрмоқ, мунажжимлик қилмоқ; келажакни олдиндан айтиб бермоқ; 2) (*қарзни*) бўлак-бўлак қилиб тўламоқ; бўлиб-бўлиб тўлаш муддатлари белгиланмоқ, тўловни қисмларга тақсим қилмоқ; V تَنَجَّمَ юлдузларга қараб фол кўрмоқ, мунажжимлик қилмоқ

– تَنْجِيمٌ юлдузларга қараб фол кўриш; عِلْمُ الـ~ астрология, илми нужум

– مَنْجَمٌ *кўп.* مَنَاجِمُ 1) келиб чиқиш, манба; 2) кон, конлар, шахта; عَامِلُ ~ шахтёр, руда кавловчи; مَنَاجِمُ الْحَدِيدِ темир конлари; مَنَاجِمُ الْفَحْمِ кўмир конлари

– مِنْجَمٌ *кўп.* مَنَاجِمُ тарози шайини, дастаси

– مُنَجِّمٌ мунажжим; لَا أَدْرِي وَلَا الْـ~ يَدْرِي *маж.* мен ҳам, мендан бошқалар ҳам билмайди

– نَجَّامٌ мунажжим

– نَجْمٌ[1] 1) бўлиб-бўлиб тўлаш; 2) *кўп.* نُجُومٌ навбатдаги тўлов бадали; نُجُومًا бўлиб- бўлиб, қисмларга бўлиб-бўлиб

– نَجْمٌ[2] *кўп.* أَنْجُمٌ 1) ўт, ўт ўлан; 2) кўчат, ниҳол; 3) пояси йўқ ўт-ўлан, ер бағирлаб ўсадиган ўт

– نَجْمٌ[3] *кўп.* نُجُومٌ юлдуз; ~ بِذَنَبٍ *ёки* ~ مُذَنَّبٌ думли юлдуз, комета; النُّجُومُ الثَّوَابِتُ ҳаракатсиз юлдузлар; النُّجُومُ الْخُنَّسُ планеталар, сайёралар; النَّجْمُ *астр.* Сурайё (*Савр юлдузлар туркумидаги етти юлдуз*); عِلْمُ النُّجُومِ астрономия, илми нужум; نَحْوَ النُّجُومِ кўкларга, кўкларгача; ~ هَادٍ йўлчи юлдуз; عِبَادَةُ النُّجُومِ юлдузларга сиғиниш, юлдузпарастлик; أَفَلَ ~هُ *кўч. м.* унинг юлдузи сўнди (заволга кетди); أَصْبَحَ الـ~ اللَّامِعَ *маж.* порлоқ юлдузга айланмоқ; نُجُومُ الْفَنِّ الْعَرَبِيِّ араб санъати юлдузлари; أَرَاهُ النُّجُومَ فِي عِزِّ الظُّهْرِ онасини Учқўрғондан кўрсатмоқ, суробини тўғрилаб қўймоқ, адабини бериб қўймоқ (*сўзма-сўз:* куппа-кундузи унга юлдузларни кўрсатиб қўймоқ); 2) одам туғилиши билан мунжжимлар томонидан олинган юлдузлар жадвали, гороскоп; حَسَبَ الـ~ гороскоп тузмоқ; 3) пояси йўқ ўсимлик

– نَجْمَةٌ 1) юлдуз, юлдузча; الـ~ الْقُطْبِيَّةُ Қутб юлдузи; ~ الصُّبْحِ тонг юлдузи, Зуҳро (Венера); ~ الْمَسَاءِ оқшом юлдузи, Зуҳро (Венера); ~ السِّينَمَا кино юлдузи; وِسَامُ ~ الشَّرَفِ Ҳурмат Юлдузи ордени (*Миср Араб Республикасида*); 2) пояси йўқ ўсимлик; ◊ مِنَ الـ~ эрта тонгдан, тонг азонда

– نَجْمِيٌّ юлдузга оид, юлдузга хос; سَنَةٌ ~ةٌ *астр.* юлдуз йили; ~ سِبَاقٌ *спорт.* турли томондан юриш бошлаб марказга бир вақтда етиб келиш пойгаси

– نَجِيمٌ ниш; ниҳол

– نُجَيْمَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) юлдузча; 2) *асрт.* Марс билан Юпитер оралиғидаги кичик сайёралар

I (نجو) نَجَا[1] (у) نَجْوٌ، نَجَاءٌ، نَجَاةٌ (*н. дандир*) нажот топмоқ (مِنْ); (*н. дандир*) қутулмоқ, холос бўлмоқ (مِنْ); ~ مِنَ الْمَوْتِ بِأُعْجُوبَةٍ мўъжиза билан ўлимдан қутилиб қолмоқ; نَجَا[2] (у) نَجْوَى (*бирор сирни*) ишониб айтмоқ; II نَجَّى (*н. дандир*) қутқазмоқ, халос қилмоқ (مِنْ); III نَاجَى 1) (*н. нидир*) секингина ошкор қилмоқ (*юрак ҳақида* – بِ); 2) (*к. дандир*) ҳеч - кимга билдирмай сўрамоқ; маслаҳатлашмоқ; (*к. билан дир*) юракдан суҳбат қурмоқ, суҳбатлашмоқ, дилдаги дардни гапириб юракни бўшатмоқ; 3) ҳеч кимга билдирмай алоқада бўлиб турмоқ; 4) шивирлаб намоз ўқимоқ, муножот қилмоқ; ◊ ~ نَفْسَهُ ўйга толмоқ, ўйга ботмоқ,

ўзича хаёл қилмоқ; IV أَنْجَى қутқармоқ, халос қилмоқ, қутултирмоқ; VI تَنَاجَى юракдан суҳбатлашмоқ, дардини тўкиб солмоқ; ҳеч кимга сездирмай гаплашмоқ, яширин (пинҳоний) иш тутмоқ; шивир-шивир қилишмоқ; шивирлашмоқ; VIII اِنْتَجَى = VI; X اِسْتَنْجَى 1) у ёқ бу ёқни ювмоқ, ювиниб олмоқ; 2) чора қидирмоқ, илож изламоқ, озодликка эришмоқ; 3) шошилмоқ; 4) ҳожатдан кейин ўрнини артмоқ *ёки* сув билан ювмоқ, истинжо қилмоқ

– تَنْجِيَةٌ қутултириш, халос этиш

– مُنَاجَاةٌ 1) муножот, махфий (хуфия) суҳбат; махфий (хуфия) маслаҳат, махфий кенгаш; ~ الْأَرْوَاحِ ўлганларнинг руҳи билан гаплашиш, спиритизм; ~ الْإِنْسَانِ لِنَفْسِهِ ўзи билан ўзи гаплашиш, ўзича гаплашиш; 2) (*радиодан бериладиган*) суҳбат

– مُنَجٍّ *мн.* مُنَجِّيَةٌ қутқарувчи, халоскор, нажоткор

– مَنْجَاةٌ 1) қутқариш, халос қилиш, озод этиш; 2) *кўп.* مَنَاجٍ хатарсиз жой, бехатар макон, бошпана; هُوَ بِـ~ مِنْ ... у ...дан озоддир; у ... ҳимоя этилган

– مَنْجًى *кўп.* مَنَاجٍ 1) бошпана, яшириниб жон сақланадиган жой; хатарсиз жой; أَصْبَحَ فِي ~ مِنْ ... ...дан хавфсиз жойда бўлмоқ; كَانَ بِـ~ عَنْ ... ...дан омон бўлмоқ; 2) тепа жой, тепалик

– نَاجٍ *мн.* نَاجِيَةٌ *кўп.* نُجَاةٌ, نَاجُونَ қутилиб қолган, қутқариб қолинган

– نَجَاءٌ қутқарилиш, нажот топиш, халос бўлиш

– نَجَاةٌ нажот, халос бўлиш, қутулиш; حَبْلُ الـ~ тортиб чиқариб қутқариб қоладиган арқон; طَوْقُ الـ~ чўкаётган одамни қутқариш учун ташланадиган чамбарак; 2) бутунлик, жой-жойидалик

– نَجْوٌ[1] *кўп.* نِجَاءٌ нажас, нажосат, ахлат

– نَجْوٌ[2] тепалик жой, баланд жой

– نَجْوٌ[3] икки киши ўртасидаги махфий сир

– نَجْوَةٌ *кўп.* نِجَاءٌ тепа жой, тепалик, адир, пасттекислик; إِنَّنَا فِي ~ مِنْ كُلِّ هَذَا *маж.* бизларда бу нарса содир бўлолмайди; هُوَ بِـ~ مِنْ ... *маж.* у ...дан омондадир; у ...дан четдадир

– نَجْوَى *кўп.* نَجَاوَى 1) махфий ибодат, муножот; 2) яширин суҳбат; махфий маслаҳат, махфий кенгаш; ўз-ўзича овоз чиқариб гаплашиш; 3) сир, махфий иш, махфий нарса

– نَجِيٌّ[1] *кўп.* أَنْجِيَاءُ энг яқин (сирдош) дўст; ишончли сирдош дўст (шахс)

– نَجِيٌّ[2] *кўп.* أَنْجِيَةٌ сир, махфий иш, махфий нарса

I **نَحَبَ** (а) نَحْبٌ, نَحِيبٌ ҳўнграб йиғламоқ, ўпкаси тўлиб зор-зор йиғламоқ; VIII اِنْتَحَبَ йиғи-сиғи қилмоқ, йиғламоқ

– نَحْبٌ[1] ҳўнграб йиғлаш, тўлиб-тўлиб йиғлаш

– نَحْبٌ[2] 1) муддат, вақт; 2) назр-ниёз; 3) ўлим قَضَى ~هُ а) ваъдасининг устидан чиқмоқ; б) ўлмоқ, вафот этмоқ

– نَحِيبٌ ҳўнграб йиғлаш, тўлиб-тўлиб йиғлаш

I **نَحَتَ** (*и, у*) نَحْتٌ 1) (*тош*) йўнмоқ, (*тошга*) ўйиб нақш солмоқ, ёзмоқ; ўйма нақшлар ясамоқ; ~ تِمْثَالًا ҳайкал ясамоқ; ~ كَلِمَةً *грам.* янги сўз ҳосил қилмоқ (яратмоқ); 2) (*маккажўхорини*) қайирмоқ; ◊ ~ـهُ بِلِسَانِهِ бирор кишини ёмонлаб гапирмоқ, ёмонламоқ, ачитиб ғийбат қилмоқ

– مِنْحَتٌ *кўп.* مَنَاحِتُ ҳайкалтарош қалами

– مَنْحُوتٌ йўнилган; ўйиб нақш солинган; *грам.* янги ҳосил қилинган, янги яратилган (сўз)

– مَنْحُوتَةٌ *кўп.* ـــ اتٌ ҳайкал

– نَحَّاتٌ 1) тош йўнувчи; 2) ҳайкалтарош

– نُحَاتَةٌ синиқ, парча, синиқ парчаси; кесик

– نِحَاتَةٌ ҳайкалтарошлик, ҳайкалтарошлик санъати

– نَحْتٌ ўйиш, йўниш, кесиш, ҳайкал ясаш; ~ الْكَلَامِ *грам.* сўзларнинг яратилиши, пайдо бўлиши, ясалиши

– نَحِيتٌ йўнилган; ўйиб нақш солинган; ўймакорлик қилиб ишланган

I **نَحَرَ** (а) نَحْرٌ (*ҳайвон*) сўймоқ; VI تَنَاحَرَ 1) бир-бирини сўйишмоқ; 2) курашмоқ, жанг қилмоқ; тўқнашмоқ; (*н. нидир деб*) ўзаро душманлик қилмоқ (عَلَى); VIII اِنْتَحَرَ 1) ўзини ўлдирмоқ, ўз жонига ўзи қасд қилмоқ; 2) хасталиқ (бахиллик) қилмоқ

– اِنْتِحَارٌ *кўп.* ـــ اتٌ ўзини ўзи ўлдириш; ~ يَابَانِيٌّ харакири

– اِنْتِحَارِيٌّ ўзини ўзи ўлдиришга оид

– تَنَاحُرٌ кураш; тўқнашув; келиштириб бўлмайдиган қарама-қаршилик; ~ الْأَحْزَابِ фирқалар (партиялар) кураши; الـ~ عَلَى الْحَيَاةِ ҳаёт (яшаш) учун кураш

– مُنْتَحِرٌ ўзини ўзи ўлдирувчи, ўз жонига ўзи қасд қилувчи

– مَنْحَرٌ *кўп.* مَنَاحِرُ бўйин, томоқ (*ҳайвонларни бўғизлаганда пичоқ тортиладиган жой*)

– مَنْحُورٌ 1) сўйилган, пичоқ тортилган; 2) ғазабланган, аччиқланган, ғижинган, асабийлашган

– نَحْرٌ[1] сўйиш; عِيدُ الـ~ қурбон ҳайити (*зулҳижжа ойининг 10-куни*)

– نَحْرٌ[2] *кўп.* نُحُورٌ 1) бўйин, томоқ; кўкракнинг юқори қисми; 2) бошланиш; 3) *архит.* тахта буюмларда ранда воситаси билан ўйилган ариқчага ўхшаш чуқурлик; ◊ اِرْتَدَّ هَذَا عَلَى ~هِ бу нарса унинг ўзгинасига қайтди; رَدَّ كَيْدَهُ عَلَى ~هِ кимнидир ўзининг қуроли билан урмоқ, у қилгандай иш билан жавоб қилмоқ

– نِحْرٌ билимдон, зўр иқтидор соҳиби (*олимларга қўйиладиган лақаб*)

– نِحْرٌ = نِحْرِيرٌ *кўп.* نَحَارِيرُ

– نَحِيرٌ сўйилган

I **نَحَزَ** (а) نَحْزٌ кукунга айлантирмоқ, туймоқ, янчмоқ, туйиб майдаламоқ

– مِنْحَازٌ *кўп.* مَنَاحِيزُ кели (ўғир) дастаси

– نَحِيزَةٌ *кўп* نَحَائِزُ табиат, характер; طَيِّبُ الـ~ хуштабиат, хушхулқ; كَرِيمُ الـ~ оқсуяк, аслзода

I (نحس) نَحُسَ (у) نَحَاسَةٌ *ёки* نَحِسَ (а) نَحْسٌ бахтсиз бўлмоқ, бадбахт бўлмоқ; نَحَسَ (у) نَحْسٌ бахтсизлик келтирмоқ, бало олиб келмоқ, офат келтирмоқ; II نَحَّسَ 1) мис билан қопламоқ; 2) қаттиқлашмоқ, қотмоқ

– أَنْحَسُ энг бахтсиз, энг бахти қора; إِنَّهُ ~ مَخْلُوقٍ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ у ер юзидаги энг бахтсиз махлуқдир

– تَنْحِيسٌ мис билан қоплаш

– مَنَاحِسُ *кўп.* бадбахтлик, бахтсизлик олиб келадиган нарсалар

– مُنَحَّسٌ мис билан қопланган, устига мис юритилган

– مَنْحُوسٌ *кўп.* مَنَاحِيسُ бахтсиз, бадбахт; الطَّالِعِ ~ бахти қора

– نَحَّاسٌ мискар, мискор

– نُحَاسٌ 1) мис; الـ~ الْأَصْفَرُ сариқ мис, жез (*мис ва рух қоришмаси*); الـ~ الْأَحْمَرُ қизил мис; 2) табиат, характер; 3) алангаси йўқ тутун

– نِحَاسَةٌ мискорлик, мискорлик касби

– نُحَاسَةٌ 1) мис танга, мис чақа; 2) мисдан ишланган идиш

– نُحَاسِيٌّ 1) мисга оид; الْآلَاتُ الـ~ـةُ *муз.* мис чалғу асбоблари; 2) мис рангли

– نَحَّاسِيٌّ *кўп.* نَحَاحِسَةٌ *тар.* Наҳҳос пошо тарафдори, Наҳҳос пошонинг изидан борувчи

– نَحْسٌ[1] *кўп.* نُحُوسٌ бахтсизлик, бадбахтлик, омадсизлик; عَجُوزُ ~ ёвуз кампир, ялмоғиз кампир

– نَحْسٌ[2], نَحِسٌ бахтсиз, бадбахт; омади юришмаган, омадсиз; يَوْمٌ ~ машъум кун

– نُحُوسَةٌ бахтсизлик, бадбахтлик, машъумлик

نُحْصٌ тоғ этаги, тоғнинг ости

I نَحُفَ (у) نَحَافَةٌ озмоқ, озиб кетмоқ, ориқламоқ; IV أَنْحَفَ оздирмоқ, оздириб қўймоқ, ориқлатмоқ, ҳолдан тойдирмоқ, тинкасини қуритмоқ

– مَنْحُوفٌ ориқ, озғин, озиб кетган

– نَحَافَةٌ ориқлик, озғинлик, нимжонлик; ҳолдан кетганлик; الْقَوَامِ ~ қомати келишганлик

– نُحْفٌ ориқлик, озғинлик

– نَحِيفٌ *кўп.* نُحَفَاءُ, نِحَافٌ ориқ, озғин, ҳолдан тойган; الْقَوَامِ ~ қомати келишган

I (نحل) نَحِلَ, نَحَلَ (у) *ёки* نَحِلَ (а) نُحُولٌ озмоқ, озиб кетмоқ, тинкаси қуримоқ; نَحَلَ (а) نُحْلٌ, نَحْلٌ 1) (*к. гадир*) бермоқ, тақдим этмоқ, ҳадя этмоқ; الْمَرْأَةَ مَهْرَهَا ~ хотинга маҳрини бермоқ; 2) (*к. гадир*) нисбат бермоқ, тегишли деб билмоқ, тўнкамоқ, ағдармоқ, тақмоқ (عَلَى, إِلَى); 3) ёлғон тўқимоқ, уйдирма қилмоқ; 4) эскирмоқ, тўзимоқ (*киймоқ ҳақида*); 5) соч тўкилмоқ; II نَحَّلَ 1) оздирмоқ, ориқлатиб юбормоқ, ҳолдан кетказмоқ; 2) сочнинг тўкилишига сабаб бўлмоқ, сочни тўкиб юбормоқ; IV أَنْحَلَ = II; V تَنَحَّلَ ўзиники қилиб олмоқ, ўзлаштириб юбормоқ, кўчирмачилик (плагиат) қилмоқ; VIII اِنْتَحَلَ 1) ўзига бошқа ном қабул қилмоқ; شَخْصِيَّةَ ~ ўзини ... қилиб кўрсатмоқ; ... لِنَفْسِهِ صِفَةَ ~ ўзига ...лик белгисини қабул қилмоқ; 2) динга эътибор қилмоқ, қабул қилмоқ; الْإِسْلَامَ ~ исломга кирмоқ; ҳаққи йўқ нарсани ўзига ўзлаштирмоқ, ўзиники қилиб кўрсатмоқ, кўчирмачилик (*плагиат*) қилиб; الْأَعْذَارَ لـ... ~ (*к. нидир*) асоссиз равишда кечирмоқ; баҳоналар тузмоқ, важи корсон кўрсатмоқ, важи корсон қилмоқ

– اِنْتِحَالٌ *кўп.* ـاتٌ 1) ўзиники қилиб олиш, ўзлаштириш; кўчирмачилик, плагиаторлик; 2) асоссиз равишда тасдиқлаш; الْأَعْذَارِ ~ баҳоналар тўқиш, важи корсон кўрсатиш; 3) (*динга*) кириш, (*динни*) қабул қилиш

– مُنْتَحَلٌ ноқонуний ўзлаштирилган, асоссиз ўзиники қилиб олинган; اِسْمٌ ~ тахаллус, лақаб, яхширок ном

– مُنْتَحِلٌ бошқаларнинг ишини ўзиники қилиб олувчи, плагиатор

– مَنْحَلٌ *кўп.* مَنَاحِلُ асалари яшиклари қўйилган жой

– مَنْحُولٌ 1) уйлаб топилган, ичдан тўқилган; الرِّوَايَاتُ الـ~ـةُ ичдан тўқилган (ясама) ҳикоялар; 2) эскиган, тўзиган

– نَاحِلٌ ориқ, озғин, тинкаси қуриган, мажолсиз

– نَحَّالٌ асаларичи, асалари парвариш қилувчи одам

– نِحَالَةٌ асалари кўпайтирувчи, асаларичилик

– نُحْلٌ 1) бериш, тақдим этиш, ҳадя қилиш; 2) совға, туҳфа

– نَحْلٌ *жам.* асаларилар; طَنَّانٌ ~ сариқ арилар; ذَكَرُ الـ~ эркак асалари; قَفِيرُ الـ~ арихона, асалари яшиги; مَلِكَةُ الـ~ *қар.* مَلِكَةٌ; تَرْبِيَةُ الـ~ асалариларни парвариш қилиш (боқиш), асаларичилик

– نَحْلَةٌ *кўп.* نَحَلَاتٌ асалари

– نُحْلَةٌ *кўп.* نُحَلٌ пилдироқ, бизбизак (*шунингдек:* الصَّبِيِّ ~)

– نِحْلَةٌ[1] *кўп.* نِحَلٌ 1) дин аҳкомлари, диний таълимот; 2) эътиқод, динга эътиқод қилиш; 3) совға, ҳадя; ~ ўз ихтиёри билан (бериш); ўрнига ниманидир талаб қилмасдан (бериш)

– نِحْلَةٌ[2] даъво

– نُحْلَى ҳадя, ҳадя этиш, инъом қилиш, инъом

– نُحُولٌ ориқлик, озғинлик, тинкаси қуриганлик

– نَحِيلٌ *кўп.* نَحْلَى 1) ориқ, озғин, тинкаси қуриган; الْقَوَامِ ~ қомати келишган; 2) бечора

I نَحَمَ (и) نَحْمٌ, نَحِيمٌ йўталиб балғам ташламоқ, йўталиб балғам кўчирмоқ, томоқ қирмоқ, йўталиб қўймоқ

– نُحَامٌ *жам.* қизил ғозлар, фламинголар

– نَحّامَة қизил ғоз, фламинго

نَحْمِيا *библ* Несмия

نَحْنُ биз; ~ الْمُوَقِّعِينَ биз, қуйида имзо чекувчилар

نَحْنَحَ йўталиб балғам ташламоқ, йўталиб балғам кўчирмоқ, томоқ қирмоқ, йўталиб қўймоқ; نَحْنَحَ = تَنَحْنَحَ

– نَحْنَحَةٌ йўталиб балғам кўчириш, йўталиб балғам ташлаш

I نَحَا (نحو) (у) نَحْوٌ 1) (*қаергадир*) бормоқ, йўналмоқ, йўл олмоқ, мурожаат қилмоқ (*туш. к. ёки* إِلَى *ёки* نَحْوَ); ~ نَحْوَهُ кимнингдир изидан бормоқ; ~ هَذَا النَّحْوَ у шундай йўл тутди; ~ بَصَرَهُ إِلَيْهِ унга назар ташлади; 2) бир четга қўймоқ, бир четга суриб қўймоқ; (*н. дандир*) четлатмоқ, узоқлаштирмоқ (عَنْ); ~هُ فِي زَاوِيَةٍ ниманидир бир четга суриб қўймоқ; II نَحَّى 1) бир четга қўймоқ,бир четга суриб қўймоқ (*туш. к.*); 2) (*н. дандир*) четлатмоқ, узоқлаштирмоқ (عَنْ); ~ قَضِيَّةً عَنْ جَدْوَلِ الْأَعْمَالِ масалани кун тартибидан чиқармоқ (олиб ташламоқ); 3) (*н. нидир қилишга*) йўл бермай қўймоқ (عَنْ); III نَاحَى (*н. нингдир*) яқинида (атрофида) мавжуд бўлмоқ; IV أَنْحَى 1) (*бирор н. га*) йўналтирмоқ (عَلَى); ~ عَلَيْهِ ضَرْبًا кимгадир мушт билан ташланмоқ; ~ بِاللَّائِمَةِ (بِاللَّوْمِ) (*к. нидир*) маломатларга кўмиб ташламоқ (عَلَى); 2) (*н. дандир*) тиймоқ, (*н. гадир*) йўл бермай қўймоқ (عَنْ); ~ بَصَرَهُ (*н. дандир*) назарини ўгирмоқ, кўзини узмоқ (عَنْ); V تَنَحَّى 1) *шунингдек,* ~ جَانِبًا четга сурилмоқ, ўзини четга (чеккага) олмоқ; 2) кетмоқ, узоқлашмоқ, четлатилмоқ; 3) (*н. нидир*) рад этмоқ, қайтармоқ (عَنْ); (*н. дандир*) воз кечмоқ, қайтмоқ (عَنْ), (*н. нингдир*) баҳридан ўтмоқ (عَنْ); ... ~ لَهُ (*н. дадир*) кимгадир ён бермоқ, кимгадир ён босмоқ; VIII انْتَحَى 1) узоқлашмоқ, кетмоқ; ёнлаб ўтмоқ, ўзини чеккага тортмоқ; 2) (*бирор н. томон*) йўл олмоқ; ~ الْقَاعِدَةَ қоидага амал (риоя) қилмоқ; 3) (*к. гадир, н. гадир*) суянмоқ, таянмоқ, ишонмоқ, орқа қилмоқ (عَلَى); 4) (*бирор н. га*) жон-жаҳди билан киришмоқ, интилмоқ (فِي)

– انْتِحَاءٌ йўналишни танлаб олмоқ; йўналганлик; *биол.* ўсимликларнинг ёруғликка интилиш қобилияти

– تَنْحِيَةٌ 1) четга, чеккага қўйиш; 2) (*н. дандир*) четлатиш (عَنْ); ўзоқлаштириш, йироқлаштириш; ~ عَنْ مَنْصِبِهِ вазифасидан олиб ташлаш; 3) (*н. гадир*) йўл қўймаслик (عَنْ)

– مَنْحًى *кўп.* مَنَاحٍ томон, тараф; تَغْيِيرَاتٌ جِذْرِيَّةٌ فِي جَمِيعِ مَنَاحِي الْحَيَاةِ ҳаётнинг барча соҳаларида таг-тубидан қилинган ўзгаришлар; دَرَسَ الْمَشْرُوعَ فِي مَنَاحِيهِ الْعَدِيدَةِ лойиҳани ҳар томонлама ўрганмоқ

– نَاحٍ *мн.* نَاحِيَةٌ *кўп.* نُحَاةٌ грамматика мутахассиси, грамматист

– نَاحِيَةٌ *кўп.* نَوَاحٍ, ـَاتٌ 1) томон, тараф; مِنْ هَذِهِ الـ~ бу томондан, бу масалада; مِنْ جَمِيعِ النَّوَاحِي ҳамма томондан; مِنْ ~ ... مِنْ ~ أُخْرَى (ثَانِيَةٍ) ... бир томондан ..., иккинчи томондан; ~ تَرَكَ чэтга суриб қўймоқ, кейинга қолдирмоқ; 2) нуқтаи назар; مِنْ ~ اقْتِصَادِيَّةٍ иқтисод нуқтаи назаридан; مِنْ ~ قَانُونِيَّةٍ қонун асосида, қонуний, расман; مِنْ ~ وَاقِعِيَّةٍ дарҳақиқат, ҳақиқатда, амалда; 3) ноҳия (*маъмурий ҳудуднинг номи*), туман, район

– نَحْوٌ *кўп.* أَنْحَاءٌ 1) томон, тараф; مِنْ ~يَ мен томонимдан; 2) чекка, қирғоқ; бурчак; 3) жой, район; فِي جَمِيعِ أَنْحَاءِ الْبِلَادِ мамлакатнинг ҳамма ерларида, барча жойларда, барча жойда; 4) услуб, тур, кўриниш; وَ ~ ذَلِكَ *ёки* وَ ~هُ ва шунга ўхшашлар; عَلَى هَذَا الـ~ шу тариқа, шундай қилиб; عَلَى ~ وَاضِحٍ маълум бўлган ҳолатда, тушунарли, ... عَلَى ~ مَا ...дек; عَلَى ~ مَا تَرَى кўриб турганингдек; عَلَى ~ طَيِّبٍ жуда гўзал, ажойиб вазиятда; عَلَى ~ أَفْضَلَ энг яхши йўл билан; 5) грамматика, синтаксис; عِلْمُ الـ~ грамматика; الصَّرْفُ وَ الـ~ морфология ва синтаксис

– نَحْوَ 1) (*предлог сифатида*) ~هُ а) унинг ёнида; б) унга томон, у томон; в) унга нисбатан, унинг масаласида; 2) тахминан, қарийиб

– نَحْوِيٌّ 1) грамматикага оид; 2) грамматика билан шуғулланувчи, грамматист

– نِحْيٌ *кўп.* أَنْحَاءٌ меш, саноч (*мой учун*)

I نَخَّ (а/у) نَخٌّ 1) чўкмоқ, тиззаси билан чўкиб ўтирмоқ (*туя ҳақида*); 2) إِخْ إِخْ деб туяни чўктирмоқ; ◊ ~ الْإِبِلَ туяни шиддат билан ҳайдамоқ, тез етакламоқ; II نَخَّخَ = I

– نُخٌّ [1] суяк ичидаги илик

– نَخٌّ [2], نِخٌّ *кўп.* أَنْخَاخٌ, نِخَاخٌ узун тўқилган гилам; бўйра

– نَخَّةٌ йирик шохли мол

– نَخَّةٌ = نُخَّةٌ

– نُخٌّ [1] = نُخَاخَةٌ

I نَخَبَ (نخب) (у) نَخْبٌ танламоқ, сайламоқ, танлаб олмоқ; танлов қилмоқ; نَخِبَ (а) نَخَبٌ қўрқмоқ, қўрқоқ бўлмоқ, қўрқоқлик қилмоқ; VIII انْتَخَبَ 1) танламоқ, сайламоқ; 2) сайлов ўтказмоқ

– انْتِخَابٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) сайлов; حُرِّيَّةُ الْانْتِخَابَاتِ сайлаш эркинлиги; حَقُّ الـ~ *ёки* أَهْلِيَّةُ الـ~ сайлаш ҳуқуқи; حَقُّ الـ~ الْعَامُّ умумсайлаш ҳуқуқи;. انْتِخَابَاتٌ بَرْلَمَانِيَّةٌ (نِيَابِيَّةٌ) парламентга сайлов; انْتِخَابَاتٌ بَلَدِيَّةٌ шаҳар (қишлоқ) бошқарувига сайлов; انْتِخَابَاتٌ جُزْئِيَّةٌ қисман ўтказилган сайловлар; انْتِخَابَاتٌ عَامَّةٌ *ёки* انْتِخَابَاتٌ عُمُومِيَّةٌ умумий сайловлар; إِعَادَةُ الـ~ қайта сайлов; تَذْكِرَةُ (وَرَقَةُ) الـ~ сайлов бюллетени; دَائِرَةُ الـ~ сайлов округи; قَانُونُ الْانْتِخَابَاتِ сайловлар ҳақидаги қонун; نِصَابُ الـ~ сайлов

ҳуқуқини чеклайдиган шарт; لَائِقٌ لِلْـ~ сайлашга арзийдиган; غَيْرُ لَائِقٍ لِلْـ~ сайлашга арзимайдиган, сайлашга нолойиқ; 2) танланиш; الـ~ُ الطَّبِيعِيُّ биол. табиий танланиш

– اِنْتِخَابِيٌّ сайловга оид; حَقٌّ ~ عَامِلٌ қонун чиқарувчи ҳокимият органларига вакиллар сайлаш ҳуқуқи; حَمْلَةٌ (حَرَكَةٌ، مَعْرَكَةٌ) ~َـةٌ сайлов компанияси; دَائِرَةٌ ~َـةٌ сайлов округи; لَجْنَةٌ ~َـةٌ сайлов комиссияси

– اِنْتِخَابِيَّةٌ танланишлик, сайланишлик

– مُنْتَخِبٌ сайловчи

– مُنْتَخَبٌ сайланган, танланган; 2) сараланган; 3) *спорт.* терма

– مُنْتَخَبَاتٌ *кўп.* танланган асарлар; 2) кўпчиликнинг фикрича пойгада биринчиликни олиши мўлжалланган от

– مَنْخُوبٌ қўрқоқ; ~ الْفُؤَادِ юраксиз, хуркувчи

– مُنْتَخِبٌ = نَاخِبٌ

– نَخْبٌ[1] танлаш, саралаш

– نَخْبٌ[2] *кўп.* أَنْخَابٌ қадаҳ кўтариш, тост; أَنْخَابٌ وُدِّيَّةٌ дўстлик, биродарлик тостлари; شَرِبَ ~َـهُ кимнингдир соғлиғи учун ичмоқ; شَرِبَ ~ نَجَاحِهِ кимнингдир муваффақияти шарафига ичмоқ; تَبَادَلَ أَنْخَابَ الشُّرْبِ (مَعَ) (*бирор киши билан*) ўзаро қадаҳ кўтаришмоқ

– نُخْبَةٌ (*н. нингдир*) энг сараси, қаймоғи

– نُخَبَةٌ = نُخْبَةٌ *кўп.* نُخَبٌ

– (نخر) نَخَرَ[1] (*у*) نَخْرٌ еб тешмоқ, еб қирқмоқ, емоқ, кемирмоқ, ямламоқ (*қурт ҳақида*); نَخَرَ[2] (*у*) نَخِيرٌ хуррак отмоқ, хуррак тортмоқ; نَخِرَ (*а*) نَخَرٌ чиримоқ, чириб кетмоқ, чириб бузилмоқ; *мед.* чириш касалига мубтало бўлмоқ (*тиш ёки суяк*)

– مِنْخَارٌ *кўп.* مَنَاخِيرُ бурун тешиги, бурун каваги, бурун

– مَنْخِرٌ = مِنْخَرٌ

– مِنْخَرٌ، مَنْخِرٌ، مُنْخُرٌ، مِنْخِرٌ *кўп.* مَنَاخِرُ = مِنْخَارٌ

– مَنْخُورٌ 1) еб ташланган, кемирилган, кемириб ташланган; 2) чириган, чириб кетган; *мед.* чириш касалига дучор бўлган

– مُنْخُورٌ *кўп.* مَنَاخِيرُ = مُنْخُرٌ

– نَاخِرٌ чириётган, чирий бошлаган; *мед.* чириш касали билан оғриган

– نَخِرٌ 1) чириётган, чирий бошлаган; 2) нураб битган (*тоғ жинслари ҳақида*)

– نَخَرٌ бузилиш, чириш; ~ُ الْعِظَامِ суяк чириши; суяк чириш касали, оқма

– نَخِيرٌ хуррак

– نَخِيرَةٌ суяк чириши; суяк чириш касали, оқма

نَخْرَبَ тешмоқ, тешик ҳосил қилмоқ

– نُخْرُوبٌ *кўп.* نَخَارِيبُ 1) тешик; арихонанинг асаларилар кириб-чиқадиган тешиги; 2) асаларининг мум катаги; ўйиқ, чуқурча (*сол.* نُخْرُوبٌ *қар.* خرب)

نَخَزَ I (*а*) نَخْزٌ санчмоқ, санчиб тешмоқ, суқмоқ, суқиб олмоқ, санчиб олмоқ; ~ بِكَلِمَاتٍ аччиқ сўз айтмоқ, аччиқ-тизиқ гап қилмоқ

نَخَسَ I (*а, у*) نَخْسٌ 1) санчмоқ, санчиб тешмоқ; 2) хивич билан ҳайдамоқ (*ҳайвонни*); II نَخَّسَ = I; VIII اِنْتَخَسَ укол қилинавермоқ

– مِنْخَاسٌ *кўп.* مَنَاخِيسُ хивич; учи ўткир таёқ, калтак

– مِنْخَسٌ *кўп.* مَنَاخِسُ = مِنْخَاسٌ

– نَخَّاسٌ 1) молфуруш, ҳайвонфуруш, чайқовчи, олибсотар; 2) қулфуриш, қул олиб сотувчи; чўрифуруш, чўри олиб сотувчи

– نَخَّاسَةٌ *кўп.* ـاتٌ — шпора (*отни ниқталаш учун этик пошнасига ўрнатилган жиҳоз*)

– نِخَاسَةٌ 1) чайқовчилик, олибсотарлик; 2) қулфурушлик

– نَخْسَةٌ *кўп.* نَخَسَاتٌ укол

نَخَشَ I (*а*) نَخْشٌ ҳайдамоқ, ҳайдаб бормоқ, ҳайдаб киргизмоқ, ниқтаб, уриб қадамини тезлаштирмоқ

– نُخْشُوشٌ *кўп.* نَخَاشِيشُ жабра; 2) бурун катаги

نَخَعَ[1] I (نخع) (*а*) نُخُوعٌ 1) (*н. нидир*) тан олмоқ, инобатга олмоқ (ب); ~ لَهُ بِحَقِّهِ кимнингдир ҳуқуқини тан олмоқ; نَخَعَ (*а*) نَخْعٌ 1) сўймоқ, сўйиб ташламоқ, сўйиб ўлдирмоқ; 2) силкитмоқ, тебратмоқ, титратмоқ; V تَنَخَّعَ йўталиб балғам кўчирмоқ, тупуриб ташламоқ, балғам ташламоқ, балғам тупламоқ

– نُخَاعٌ *шунингдек*, شَوْكِيٌّ ~ орқа мия; ~ُ الْعَظْمِ илик; الـ~ُ الْمُسْتَطِيلُ чўзинчоқ мия, чўзиқ мия

– نُخَاعَةٌ балғам, шиллиқ, шилимшиқ

نَخَلَ I (*у*) نَخْلٌ эламоқ, элакдан ўтказмоқ; V تَنَخَّلَ эланиб, элакдан ўтиб тозаланмоқ; VIII اِنْتَخَلَ элакдан ўтказмоқ; 2) танламоқ, сараламоқ

– مَنَاخِلِيٌّ *кўп.* مَنَاخِلِيَّةٌ элакфуруш, элак сотувчи

– مُنْخُلٌ، مُنْخَلٌ *кўп.* مَنَاخِلُ элак; ~ُ سِلْكٍ сим элак

– نُخَالَةٌ кепак, элаганда чиққан чиқит; ◊ سَمُّ الـ~ِ маргумуш, сичқон дори

– نَخْلٌ *жам.* хурмо дарахтлари; ~ُ جَوْزِ الْهِنْدِ кокос пальмаси; عَلَى الـ~! жуда зўр; аъло даражада (*Ироқда*)

– نَخْلَةٌ[1] Михаил (مِيخَائِيلُ *ёки* مِيكَائِيلُ *сўзидан қис. с.*)

– نَخْلَةٌ[2] *кўп.* نَخَلَاتٌ، نَخِيلٌ пальма; ~ُ الشَّمْعِ шам олинадиган пальма

– نَخِيلٌ *мн. жам.* пальмалар; زَيْتُ الـ~ пальма мойи

نَخَمَ I (*а*) نَخْمٌ балғам ташламоқ, балғам тупурмоқ; V تَنَخَّمَ = I

– نُخَامَةٌ балғам, шиллиқ, шилимшиқ

– نُخَامِيٌّ балғамга оид; ◊ الْغُدَّةُ الـ~َـةُ гипофиз

نَخْنَخَ туяни чўккалатмоқ (чўктирмоқ)

I (نخو) نَخَا (у) نَخْوَةٌ 1) керилмоқ, гердаймоқ, димоғдорлик қилмоқ; 2) юмшатмоқ, камайтирмоқ, босмоқ, енгиллаштирмоқ (*мас., ғазабни*); VIII اِنْتَخَى 1) керилмоқ, гердаймоқ, димоғдорлик қилмоқ; (*к. дандир*) ўзининг устунлигини кўрсатмоқ (عَلَى); 2) юмшамоқ, камаймоқ, енгиллашмоқ

– نَخْوَةٌ 1) фахрланиш, ўз ориятини сеза билиш; димоғдорлик; 2) мардлик, жасорат, жасурлик

I نَدَّ (а/и) نَدٌّ, نُدُودٌ, نَدِيدٌ (*қаердандир*) қочмоқ, қочиб кетмоқ, қочиб қутулмоқ, жўнаб қолмоқ (عَنْ); يَجِبُ أَلاَّ يَنِدَّ عَنِ الْبَالِ أَنْ ... шуни эсдан чиқармаслик керак, ...; шуни назарда тутиш керак, ...; نَدَّتْ عَنْهُ صَرْخَةٌ (ضَحِكَةٌ) у бирдан бақириб (кулиб) юборди; II نَدَّدَ 1) (*н. нидир*) сўкмоқ, койимоқ, таҳқирламоқ (بِ); (*к. нидир*) қаттиқ танқид қилмоқ (بِ); 2) (*сирни*) ошкор қилмоқ; VI تَنَادَّ тарқалмоқ, атрофга тарқалишиб кетмоқ; ажралишиб кетмоқ

– تَنَادٌّ тарқалиш,ёйилиб кетиш; يَوْمُ الـ~ қиёмат

– تَنْدِيدٌ таҳқирлаш, қаттиқ танқид

– نِدٌّ *кўп.* أَنْدَادٌ 1) тенг, ўхшаш, бир хил; مَا لَهُ ~ унинг тенги йўқ, у бемислдир; حَدِيثُ ~ لـ~ инсоннинг ўз тенги билан суҳбати; وَقَفَ مَوْقِفَ ~ لـ~ ўзини ўз тенгдоши билан тургандай тутмоқ; 2) тенг одам, тенгдош одам

– نَدٌّ *бот.* алоэ

– نَدِيدٌ тенг, ўхшаш, бир хил

I (ندب) نَدَبَ (у) نَدْبٌ 1) йиғламоқ, ўлганга йиғламоқ; 2) вакил (делегат) қилиб жўнатмоқ; 3) топширмоқ; вакил қилмоқ, ваколат бермоқ; 4) (*к. нидир н. ғадир*) жалб қилмоқ, чорламоқ, даъват этмоқ (عَلَى, إِلَى); 5) (*к. ғадир*) бағишламоқ, бахш етмоқ; ~َتْ فَاطِمَةُ نَفْسَهَا إِلَى ابْنِهَا Фотима ўзини ўғлига бағишлаган; نَدَبَ (а) نَدْبٌ битмоқ, тузалмоқ (*яра ҳақида*); II نَدَّبَ (*қирқ кун давомида ўлганга*) аза тутмоқ; ўлганни хотираб маърака ўтказмоқ, худойи қилмоқ; IV أَنْدَبَ = نَدَبَ; VIII اِنْتَدَبَ 1) жўнатмоқ, командировка қилмоқ, ўзидан вакил қилиб жўнатмоқ; 2) вакил қилмоқ, ваколатни тасдиқловчи ҳужжатни бермоқ

– اِنْتِدَابٌ *кўп.* ~اتٌ 1) делегация қилиш; 2) ваколат, мандат; 3) *сиёс.* бирор мустамлакани бошқариш ҳуқуқи

– اِنْتِدَابِيٌّ мандатга оид; مِنْطَقَةٌ ~َةٌ мандат доираси, мандат ҳуқуқи берадиган чегара

– تَنْدِيبٌ (*ўлган одамга қирқ кун давомида*) аза тутиш; ўлганнинг хотираси учун қилинган маърака, худойи

– مُنْتَدَبٌ делегат қилмоқ жўнатилган; вакил қилинган; الْحُكُومَةُ الـ~َةُ *ёки* الدَّوْلَةُ الـ~َةُ мандатли давлат, бирор жойни бошқариш учун ҳужжат олган мамлакат; عُضْوُ الْإِدَارَةِ الـ~ бошқарманинг ваколат олган аъзоси

– مُنْتَدِبٌ делегат қилиб жўнатувчи (юборувчи); мандат берувчи

– مَنْدَبٌ йиғи, ўлганга йиғлаш

– مَنْدَبَةٌ ўлган одамга мотам учун йиғилган одамлар гуруҳи

– مَنْدُوبٌ 1) *шар.* тавсия қилинган; 2) вакил, делегат; الـ~ الْمُفَوَّضُ мухтор вакил; الْجَرِيدَةِ ~ газета мухбири; 2) комиссар; الـ~ السَّامِي олий комиссар

– نَادِبٌ 1) ўлган одамга мотам тутиб йиғловчи; 2) йиғичи, гирянда

– نَادِبَةٌ *кўп.* نَوَادِبُ йиғичи аёл,гирянда аёл

– نَدَّابٌ йиғичи, гирянда

– نَدَّابَةٌ йиғичи аёл, гирянда аёл

– نَدْبٌ чаққон, эпчил; رَجُلٌ ~ чаққон одам

– نَدَبٌ *кўп.* نُدُوبٌ, أَنْدَابٌ кесилган (тиғ теккан) жой; чандир, ямоқ

– نَدْبَةٌ *кўп.* نَدَبٌ – نُدَبٌ

– نُدْبَةٌ 1) ўлган одамга мотам тутиб йиғлаш; 2) мунгли лирик куй; 3) дафн маросимида куйланадиган қўшиқ

I نَدَحَ (а) نَدْحٌ кенгайтирмоқ

– مُنْتَدَحٌ кенглик, эркинлик, ҳурлик, ҳуррият; فَلاَ ~ مِنْ ... шунинг учун муқаррарки, ...; шунинг учун шу нарса зарурки, ...; لاَ ~ عَنْهُ албатта юз берадиган, бўлмасдан қолмайдиган

– مُنْتَدَحٌ = مَنْدُوحَةٌ ...: أَصْبَحَ لاَ ~ عَنْ ... муқаррар бўлмоқ, юз бериши аниқ бўлмоқ; لاَ ~ عَنْ *ёки* لاَ ~ مِنْ муқаррар ҳолатда, жуда-жуда зарур бўлган ҳолда; هَذِهِ مَعْلُومَاتٌ لاَ ~ لَهُ عَنْهَا бу унга жуда-жуда зарур бўлган маълумотлардир; لَمْ يَجِدْ ~ عَنْ ... у ...дан қочиб қутилолмади; اِسْتَرِحْ قَلِيلاً فَفِي الْوَقْتِ ~! бироз дамингни ол, вақт ҳали етарли!

– نَدْحَةٌ, نُدْحَةٌ кенглик, бепоёнлик

I نَدَرَ (у) نَدْرٌ, نُدُورَةٌ 1) нодир (камёб) бўлмоқ, кам учрамоқ; 2) оз, оз сонли бўлмоқ; 2) (*н. дандир*) тушиб қолмоқ, тушиб, кўриниб қолмоқ; III نَادَرَ (*к. нидир*) латифалар айтиб овутмоқ, банд қилмоқ; IV أَنْدَرَ туширмоқ (*н. дан дир*) тушириб юбормоқ; V تَنَدَّرَ (*бирор н ҳақида*) латифалар айтмоқ (بِ); VI تَنَادَرَ ўзаро латифалар айтишмоқ, қизиқ ҳикоялар, латифалар билан бир-бирини овутмоқ

– أَنْدَرُ *кўп.* أَنَادِرُ хирмон

– مَنْدَرَةٌ *кўп.* مَنَادِرُ қишлоқ уйларида меҳмон қабул қилинадиган хона, меҳмонхона, зал

– نَادِرٌ 1) нодир, камёб, кам учрайдиган; الْوُقُوعِ ~ кам содир бўладиган; فِي الـ~ *ёки* ~اً баъзи-баъзида, гоҳ-гоҳ; مَعَادِنُ ~َةٌ камёб металлар; وَالـ~ لاَ حُكْمَ لَهُ *мтл.* истисно-қоида эмас; 2) ғайриоддий, одатдан ташқариги

– نَادِرَةٌ *кўп.* نَوَادِرُ 1) ноёб нарса, кам учрайдиган нарса, ажиб нарса, ғалати нарса; 2) қизиқарли воқеа, ажойиб ҳикоя, латифа; 3) ғайритабиий воқеа; ◊ نَوَادِرُ الْمُحْتَالِينَ ўғриларнинг ҳийла-найранглари

– نَدَارَةٌ 1) камёблик; 2) оз сонлилик, етишмаслик

– نَدْرٌ кам учрайдиган, ноёб

– نُدْرَةٌ ، نَدْرَةٌ 1) камёблик; 2) оз сонлилик; فِي الـ~ ёки الـ~ баъзан, гоҳо, гоҳида

– نَدْرَةٌ 2 кўп. نَدَرَاتٌ олтин ёки кумуш заррачаси

– نَدَرَى баъзан, баъзи ҳолатларда

– نُدُورَةٌ оз сонлилик, арзимаслик; (н. нинадир) камлиги

نَدَّعَ II (ندع) ~تِ السَّمَاءُ майдалаб ёмғир ёғаяпти

نَدَغَ I (а) نَدْغٌ (н. нинадир устига) сепмоқ (мас, шакарни);

نَدَّغَ II = I

– نَدَّاغَةٌ кўп. ~اتٌ (мас, шакарни) сепишга мосланган идиш

نَدَفَ I (и) نَدْفٌ (мас., пахтани) титмоқ, тозаламоқ; ~تِ السَّمَاءُ بِالثَّلْجِ қор ёғди

– مِنْدَفٌ ، مِنْدَفَةٌ кўп. مَنَادِفُ (пахта титадиган) тароқ

– مَنْدُوفٌ титилган, тозаланган

– نَدَّافٌ титувчи, тозаловчи

– نُدْفَةٌ кўп. نُدَفٌ тутам, даста; кўп. парча-парча, паға-паға

– نَدِيفٌ 1) титилган, тозаланган; 2) титилган пахта

نَدَلَ I (у) نَدْلٌ ушлаб олмоқ, тутиб олмоқ, илиб кўтармоқ; V تَنَدَّلَ: ~ بِالْمِنْدِيلِ 1) дастрўмолга артинмоқ; 2) дастрўмолни бошга ўрамоқ

– مِنْدَالَةٌ кўп. ~اتٌ қозиқ қоқувчи машина, шиббаловчи машина

– مَنْدَلٌ кўп. مَنَادِلُ тилсим билан фол очиш, олдиндан билиш, олдиндан кўриш; فَتَحَ الـ~ фол очмоқ, фол кўрмоқ, олдиндан айтмоқ, олдиндан айтиб бермоқ

– مَنْدَلِيٌّ атир турларидан бири

– مِنْدِيلٌ кўп. مَنَادِيلُ дастрўмол, рўмолча; ~ الْجَنِينِ қоғоноқ (она қорнидаги болани ўраб олган парда)

– نَادِلٌ кўп. نُدُلٌ официант; қарол, уй хизматкори

– نَدْلٌ кўп أَنْدَالٌ = نَدْلٌ

نَدِمَ I (а) نَدَمٌ (н. дандир) пушаймон емоқ, (н. гадир) афсусланмоқ (عَلَى); ... عَلَى نَدِمَ آدَمَ ёки النَّدَمُ الْمُرُّ ~ (н. дандир) қаттиқ пушаймон бўлмоқ; II نَدَّمَ афсусланишга олиб келмоқ, пушаймон едирмоқ; III نَادَمَ улфатчилик қилмоқ, биргалашиб ичишмоқ; V تَنَدَّمَ (н. дандир) пушаймон бўлмоқ (عَلَى); VI تَنَادَمَ биргалашиб ичкиликда қатнашмоқ

– تَنَدُّمٌ афсусланиш, пушаймон бўлиш

– مُنَادِمٌ дўст, ошна, жўра, улфат, ҳамтовоқ, бирга ичишадиган одам

– مُنَادَمَةٌ 1) дўстона муносабатлар, улфатчилик; 2) ичкиликбозлик; базми жамшид; 3) суҳбат, гурунг

– مَنْدَمٌ афсусланиш, пушаймон бўлиш

– نَادِمٌ кўп. نُدَّامٌ пушаймон бўлган одам

– نَادِمَةٌ кўп. نَوَادِمُ пушаймон аёл

– مَنْدَمٌ = نَدَامَةٌ

– نَدَمٌ афсус, надомат, пушаймон; نَدَمٌ ~ آدَمَ қар. نَدِمَ

– نَدَمٌ бир томони чарм билан копланган ноғора

– نَدْمَانُ мн. نَدْمَى кўп. نُدَامَى афсусланувчи, пушаймон бўлувчи

– نَدْمَانُ кўп. نَدَامَى ичкиликбозликда қатнашган, ҳамтовоқ, улфат

– نَدْمَانُ = نِدَامٌ ، نُدَمَاءُ кўп. نَدِيمٌ

نَدَهَ I (а) نَدْهٌ 1) ҳайдамоқ, ҳайдаб бормоқ, ҳайдаб киргизмоқ; اذْهَبِي فَلَا أَنْدَهُ سَرْبَكِ жоҳилия даврида талоқ қилиш ифодаси (сўзма-сўз: боравер, подангни ҳайдамайман); 2) бақирмоқ, (к. нидир) чақирмоқ

– نَدْهَةٌ кўп. نَدَهَاتٌ чақириқ, даъват, нидо, қичқириқ

نَدَا I (ندو) (у) نَدْوٌ 1) жамланмоқ, тўпланмоқ, йиғилишмоқ, йиғинга бормоқ; 2) сахий (қўли очиқ) бўлмоқ; نَدِيَ (а) نَدًى ، نَدًا 1) нам бўлмоқ, хўлланмоқ, ивимоқ, ивиб кетмоқ; 2) баланд бўлмоқ (овоз ҳақида); ◊ يَنْدَى لَهُ جَبِينُهَا خِزْيًا у (аёл) бундан уяляпти; II نَدَّى хўлламоқ, намламоқ; III نَادَى 1) қичқирмоқ, чақирмоқ, чорламоқ; ~ الْأَسْمَاءَ фамилия билан чақирмоқ, йўқлама қилмоқ; 2) (гувоҳни судга) чақирмоқ (عَلَى); (радио орқали) чақирмоқ, даъват қилмоқ; 3) (к. ҳақдадир) эълон қилмоқ, жарчи солиб хабар қилмоқ (بِ); نُودِيَ بِهِ مَلِكًا у қирол деб эълон қилинди; 4) (к. биландир) клубда бирга ўтиришмоқ; ◊ ... نَادَاهُ بِكَلِمَةِ السَّيِّدِ кимгадир "саййид" ёки "жаноб" деб мурожаат этмоқ; ~ بِالْوَيْلِ وَ الثُّبُورِ عِظَامَ الْأُمُورِ жанжал кўтармоқ; IV أَنْدَى 1) тўполон кўтармоқ; хўлламоқ, намламоқ; 2) сахий бўлмоқ, бағри кенг бўлмоқ; V تَنَدَّى 1) хўл бўлиб қолмоқ, нам бўлмоқ, суғорилмоқ, намиқиб қолмоқ, нам тортмоқ; 2) сахий бўлмоқ; VI تَنَادَى 1) (клубда) тўпланмоқ, йиғилишмоқ; 2) (н. гадир) бир-бирини ўзаро чорламоқ, даъват этмоқ (إِلَى); 3) биргалашиб эълон қилмоқ, хабар бермоқ; 4) (қандайдир ном билан) аталмоқ (بِ); VIII اِنْتَدَى 1) шамолланмоқ, янгиланмоқ, салқин бўлмоқ; 2) (клубда) тўпланмоқ, йиғилишмоқ;

– تَنَادٍ даъват, чорлов. чақириқ (қар. VI تَنَادَى) ◊ يَوْمُ التَّنَادِ қиёмат куни, сўроқ-жавоб куни

– تَنْدِيَةٌ хўллаш, намлаш

– مُنَادٍ мн. مُنَادِيَةٌ 1) жарчи, хабарчи; 2) Нил дарёсида сув тошқини ҳақида хабар берувчи одам

– مُنَادَاةٌ 1) эълон қилиш, хабар бериш; 2) чақириш, чақирув (мас, радио орқали ёки гувоҳни судга ва ҳ. к.)

– مُنَادًى грам. ундалмада мурожаат қаратилган шахс

– مُنْتَدًى кўп. مُنْتَدَيَاتٌ клуб

— مُنَدَّ *мн.* مُنَدِّيَة ҳўлловчи, намловчи; ◊ الصُّوَرُ الْمُنَدِّيَةُ لِلْجَبِينِ беҳаё суратлар, уятсиз суратлар, парнографик суратлар

— مُنَدًّى ҳўлланган, намланган, ҳўл, нам

— مُنْدِيَةٌ *кўп* ـــ اتٌ уятсиз, беҳаё сўз ёки иш

— نَادٍ[1] *кўп* أَنْدِيَةٌ, نَوَادٍ клуб; йиғин, мажлис, ◊ فِي كُلِّ ~ وَوَادٍ ҳамма жойда, ҳамма ерда

— نَادٍ[2] шерик, улфат, ҳамнишин

— نَدٌ *мн.* نَدِيَّةٌ нам, ҳўл, зах

— نَدًا[1] шудринг, шабнам

— نَدًا[2] товушнинг етиб бориш масофаси

— نِدَاءٌ *кўп.* ـــ اتٌ хитоб, мурожаат; нидо, наъра, ҳайқириқ, даъват, чақириқ, шиор; تَوَجَّهَ بـــ~ (*к. гадир*) хитоб қилмоқ, мурожаат қилмоқ (إِلَى); حَرْفُ ~ *грам.* ундалма юкламаси

— نَدَاوَةٌ, نُدُوَّةٌ намлик, ҳўллик, захлик

— نَدْوَةٌ *кўп.* نَدَوَاتٌ 1) йиғин ўтказиладиган жой; форум; анжуман, симпозиум; الـــ~ الشَّبَابِ الْعَالَمِيَّةُ жаҳон ёшлари анжумани; الـــ~ الْعِلْمِيَّةُ илмий анжуман, илмий симпозиум; 2) клуб; الـــ~ الْأَدَبِيَّةُ адабиёт клуби, адабий клуб; 3) жамият, йиғин; دَارُ الـــ~ парламент; ◊ الـــ~ الْعَسَلِيَّةُ шира (*ўсимликлардаги касаллик*); دُودَةُ الـــ~ الْعَسَلِيَّةِ шира, ўсимлик бити

— نَدًى *кўп.* أَنْدَاءٌ 1) намлик, ҳўллик, захлик; 2) шудринг, шабнам; 3) саховат, бағри кенглик

— نَدِيٌّ 1) ҳўл, нам, зах; 2) хотин-қизларнинг энг баланд овози, сопрано; 3) овоз кучайтирувчи карнай; 4) клуб; 5) одамлар йиғини; ◊ ~ الْكَفِّ сахий, саховатли; ~ الصَّوْتِ а) овози баланд, баланд овозли; б) овоз кучайтирувчи карнай, мегафон

— نَدْمَانُ 1) ҳўл, нам, зах; 2) сувли, серсув (*мевалар ҳақида*)

I نَذَرَ (ندر) (*u, у*) نَذْرٌ, نُذُورٌ тантанали равишда сўз бермоқ, назр атамоқ; نَذْرًا لِلّٰهِ ~ Аллоҳ йўлида назр атамоқ; نَفْسَهُ ~ (*н. гадир*) ўзини бағишламоқ, бахшида қилмоқ; نَذِرَ (а) نَذَرٌ (*бирор н. ҳақида*) огоҳлантирилмоқ (بِ); IV أَنْذَرَ 1) кўндирмоқ, унатмоқ, ишонтирмоқ, огоҳлантирмоқ, эҳтиёт қилмоқ, хабар қилмоқ, билдирмоқ, дарак бермоқ; 2) олдиндан хабар бериб қўймоқ, олдиндан огоҳлантирмоқ; بِالْخَطَرِ ~ хавф-хатар ҳақида олдиндан хабар бермоқ; VI تَنَاذَرَ бир-бирини огоҳлантирмоқ, бир-бирига хабар бермоқ; VIII اِنْتَذَرَ назр қилишни ўзига вожиб кўрмоқ

— اِنْذَارٌ *кўп* ـــ اتٌ 1) кўндириш, унатиш; огоҳлантириш; نِهَائِيٌّ ~ таҳдид билан қилинган, талаб, ультиматум; دُونَ سَابِقٍ ~ ҳеч қандай огоҳлантиришсиз; 2) тревога; النَّارِ ~ ёнғин тревогаси; أَجْرَاسُ الـــ~ одам тўплаш учун уриладиган қўнғироқ; صَفَّارَاتُ الـــ~ ҳаво тревогаси

— مُنْذِرٌ 1) кўндирувчи, унатувчи; огоҳлантирувчи; сигнал бериш асбоби; 2) اِبْنُ الـــ~ *тар.* Ибн ал-Мунзир (*араб подшоларидан бирининг номи*); الْمَنَاذِرَةُ *кўп.* Ибн ал-Мунзир асос солган шажара (династия)

— مَنْذُورٌ назр қилинган; (*Оллоҳга*) аталган, бахш этилган (لِلّٰهِ)

— نَاذِرٌ назр қилувчи

— نَذْرٌ *кўп.* نُذُورٌ 1) назр қилиш, назр; أَوْفَى الـــ~ ният қилган назрини адо этмоқ, бажармоқ; 2) назр қилинган, аталган нарса

— نُذْرٌ огоҳлантириш, хабар бериш, билдириш

— إِنْذَارٌ = نُذُرٌ

— نَذِيرٌ кўндирувчи, унатувчи; 2) даракчи, олдиндан хабар берувчи

— نَذِيرَةٌ *кўп.* نَذَائِرُ назр қилинган нарса

I نَذُلَ (у) نُذُولَةٌ, نَذَالَةٌ 1) пасткаш (разил. аблаҳ) бўлмоқ; 2) қўрқоқ бўлмоқ

— نَذَالَةٌ 1) пасткашлик, разиллик, аблаҳлик; 2) қўрқоқлик

— نَذْلٌ *кўп.* أَنْذَالٌ 1) пасткаш, разил, аблаҳ; 2) қўрқоқ

— نَذَالَةٌ = نُذُلَةٌ

— نَذِيلٌ *кўп.* نُذَلَاءُ = نَذْلٌ

نَرْبِيجٌ *кўп.* نَرَابِيجُ 1) шланг, резина ичак; ~ السَّقَايَةِ сув сепадиган шланг (*Сурияда*); 2) чилимнинг оғизга олиб ичга тортиладиган ичаги

نَرْبِيجٌ = نَرَابِيشُ *кўп.* نَرْبِيشٌ

نَرْجِسٌ, نِرْجِسٌ *бот.* наргиз (*гул*)

— نَرْجِسِيَّةٌ, نِرْجِسِيَّةٌ *шунингдек.* ~ الذَّاتِ ўзига бино қўйишлик ўзини яхши кўришлик

نَارَجِيلَةٌ[2], نَرْجِيلَةٌ *кўп.* نَرَاجِيلُ чилим (*сол.*)

نَرْدٌ *жам.* 1) олти қиррали ўйин тоши, соққа; لُعْبَةُ الـــ~ нард ўйини; 2) нард

نَارْدِينٌ = نَرْدِينٌ

— نَارْدِينِيٌّ = نَرْدِينِيٌّ

نَرْفَزَ асабийлаштирмоқ, асабига тегмоқ, аччиғини чиқармоқ

— نَرْفَزَةٌ асабийлантириш, асабийлик, тажанглик; فِي ~ асабий ҳолатда, тажанглик билан

نَرْجِيلَةٌ = نَرَاكِيلُ *кўп.* نَرْكِيلَةٌ

نَرَنْج *жам.* нордон апельсинлар

نَرْوِيجِيٌّ, نُرُوجِيٌّ 1) Норвегияга оид; الـــ~ـــةُ норвегияликлар тили; 2) норвегиялик

نَرْوَزَةٌ асабийлик, тажанглик

نَرْوَل *зоол.* нарвал, яккашох (*тумшуғида битта шохсимон аъзоси бор ҳайвон*)

I نَزَّ (a/u) نَزٌّ, نُزُوزٌ 1) томчилаб турмоқ, томиб турмоқ, сизиб ўтмоқ, тошмоқ, чиқиб кетмоқ (*сув ҳақида*); 2) тебранмоқ,

дирилламоқ, титрамоқ (*тор ҳақида*); ◊ عَلَيْهِ اللُّومْبَاغُو فَجْأَةً ~ белида бирдан оғриқ пайдо бўлди; IV أَنَزَّ = I

– نَزٌّ 1) жонсарак, ҳаракатчан, серҳаракат; 2) сизиб турган (томиб турган) сув

– نَزَازَةٌ = نَزٌّ

– نُزَازَةٌ сизиб турган, томиб турган сув

– نُزَازَةٌ = نَزٌّ

– نَزَّةٌ сезгирлик, жинсий майл, ҳирс, эҳтирос

– نَزِيزٌ 1) жонсарак, ҳаракатчан, серҳаракат; сезгир, ҳирсий, эҳтиросли

– مِنَزٌّ бешик

I نَزَحَ (*а, и*) نُزُوحٌ, نَزْحٌ 1) узоқ бўлмоқ, узоқда бўлмоқ, узоқлаштирмоқ; 2) сувини олиб ташлаб, қуритиб тозаламоқ (*қудуқни*); لَا يُنْزَحُ битмас-туганмас; الْمِيَاهَ ~ (*қаердадир*) сувни кетказмоқ (مِنْ); 3) (*қаердандир, қаергадир*) кўчиб ўтмоқ, кўчиб кетмоқ, ўтиб олмоқ (إِلَى، عَنْ); (*қаердандир, қаергадир*) кўчиб кетмоқ, эмиграция қилмоқ (إِلَى، عَنْ) (*шунингдек;* نُزِحَ بِهِ (*қаергадир*) ўтмоқ, ўтиб кетмоқ (*мас, олтин ҳақида*); IV أَنْزَحَ (*қудуқни*) қуритмоқ, тозаламоқ; (*мас, қайиқдан*) сувни чиқазиб ташламоқ, олиб ташламоқ (مِنْ); VIII انْتَزَحَ 1) олиб ташланмоқ, тозаланмоқ; 2) (*қаердандир*) узоқлашмоқ, кўчиб кетмоқ (عَنْ)

– نَازِحٌ 1) узоқ, узоқдаги, узоқлашган; 2) тозаловчи, сувини қуритувчи; الْمَاءِ ~ а) қайиқдаги сувни олиб ташловчи; б) *денг.* буғ кучи билан ишлайдиган насос; الْمَجَارِيرِ ~ ахлатларни (нажасларни) тозаловчи одам; 2) эмигрант

– نَزَّاحٌ ахлатларни (нажасларни) тозаловчи одам

– نَزَحٌ *кўп.* أَنْزَاحٌ лойқа сув

– نَزِيحٌ، نَزُوحٌ узоқ, узоқдаги, узоқлашган

– نُزُوحٌ (*қаердандир, қаергадир*) кетиш, жўнаш, эмиграция; (*мас, олтиннинг*) ўтиб кетиб қолиши

I نَزُرَ (*у*) نَزْرٌ кам учрамоқ, кам топилмоқ, камёб бўлмоқ, оз бўлмоқ, оз сонли бўлмоқ

– مَنْزُورٌ оз миқдордаги, оз

– نَزْرٌ، نَزِيرٌ 1) оз сонли; оз миқдордаги; يَسِيرٌ ~ а) оз миқдордаги; б) оз, озгина; 2) оз миқдор, оз сон

I نَزَعَ¹ (نزع) (*и*) نَزْعٌ 1) узоқлаштирмоқ, четлатмоқ; ишдан олмоқ, амалдан бўшатмоқ; نُزِعَ عَنْ وَظِيفَتِهِ уни амалдан бўшатдилар; 2) суғуриб олмоқ, ажратиб олмоқ, йиртиб олмоқ, суғуриб чиқармоқ; يَدَهُ مِنَ الطَّاعَةِ ~ *маж.* кимгадир бўйсунмай қўймоқ; 3) (*н. дандир*) маҳрум қилмоқ, айирмоқ (مِنْ); (*к. дандир*) тортиб олмоқ, олиб қўймоқ, зўрлик билан тортиб олмоқ, зўрлик билан ажратиб олмоқ (مِنْ); مِنْهُ حَقَّهُ ~ кимнидир ҳуқуқидан маҳрум қилмоқ; السِّلَاحَ (التَّسْلِيحَ) ~ қуролсизлантирмоқ; مِلْكِيَّةً ~ мол-мулкини тортиб олиб қўймоқ; الرُّتْبَةَ ~ *ҳарб.* унвонини пасайтирмоқ; 4) (*кийимни*) ечмоқ; الْقِنَاعَ ~ *кўч.м.* ниқобни олмоқ, ниқобни олиб ташламоқ; ثِيَابَهُ ~ ечинмоқ; الثِّيَابَ عَنْهُ ~ *ёки* عَنْ غَيْرِهِ ثِيَابَهُ ~ кимнидир ечинтирмоқ; 5) (*терини*) шилмоқ, шилиб олмоқ; 6) (*қайсидир ишни*) бажаришдан тўхтамоқ (عَنْ); 7) *мед.* жон талашмоқ, ўлим талвасасида бўлмоқ; نَزَعَ² (*и*) نُزُوعٌ 1) (*н. нидир*) хоҳламоқ, истамоқ; (*н. гадир*) интилмоқ, ҳаракат қилмоқ (إِلَى); (*қандайдир*) тамойилда (тенденцияда) бўлмоқ, (*н. дир қилишни*) ўз олдига мақсад қилиб қўймоқ (إِلَى); (*н. нидир*) кўзламоқ (إِلَى), (*н. гадир*) қараб бормоқ (إِلَى); 2) (*н. нидир*) йўналтирмоқ, отмоқ, жўнатмоқ (بِ); بِالسَّهْمِ ~ (*ёйдан*) ўқ отмоқ; 3) (*к. гадир*) ўхшамоқ (*туш.к. ёки* إِلَى); ◊ الْفُرْصَةَ ~ фурсатдан фойдаланмоқ; II نَزَّعَ узоқлаштирмоқ, четлатмоқ, тортиб олмоқ, тортиб олиб қўймоқ; III نَازَعَ 1) бошлашмоқ, талашмоқ, эътибор билдирмоқ, қарши чиқмоқ, олишмоқ, довлашмоқ; 2) курашмоқ, жанг қилмоқ; тортиб олишга интилмоқ; 3) *мед.* жон талашмоқ, жон талвасасида бўлмоқ; ~ـتِ النَّفْسُ إِلَى شَيْءٍ бирор нарсани соғинмоқ; VI تَنَازَعَ 1) баҳслашмоқ, олишмоқ, довлашмоқ; 2) бир-бири билан жанг қилмоқ, олишмоқ; VIII انْتَزَعَ 1) тортиб олиб қўймоқ; маҳрум бўлмоқ; 2) четлатилмоқ, олиб ташланмоқ; 3) узоқлаштирмоқ; суғурмоқ, суғуриб чиқармоқ; узиб ташламоқ, йиртмоқ; ◊ الْفُرْصَةَ ~ фурсатдан фойдаланмоқ

– انْتِزَاعٌ тортиб олиш, маҳрум бўлиш; узоқлашиш

– أَنْزَعُ *мн.* نَزْعَاءُ *кўп.* نُزْعٌ: رَجُلٌ ~ пешонасининг икки томонидан сочи тўкилган одам

– تَنَازُعٌ 1) баҳс, жанжал; 2) кураш; الْبَقَاءِ ~ *биол.* яшаш учун кураш

مُتَنَازَعٌ: عَلَيْهِ (فِيهِ) ~ баҳсга мавзу бўлган, талашилган, тортишилган

– مُنَازَعٌ: عَلَيْهِ (فِيهِ) ~ а) жанжалли, баҳсли; б) довлашиш, олишишга сабаб бўлган нарса

– مُنَازِعٌ 1) курашувчи, олишувчи, бахслашувчи; بِلَا ~ шак-шубҳасиз; 2) жон талвасига олиб келувчи

– مُنَازَعَةٌ *кўп.* ـاتٌ — 1) баҳс, жанжал, зиддият; 2) кураш, олишиш, довлашиш; 3) *мед.* жон талвасаси

– مَنْزَعٌ *кўп.* مَنَازِعُ 1) мақсад, интилиш; 2) йўналиш, оқим; ◊ لَمْ يَعُدْ لِلصَّبْرِ ~ ортиқча тоқат қилиб бўлмайди

– مِنْزَعٌ ўқ (*ёйники*)

– مَنْزُوعٌ 1) тортиб олинган, олиб қўйилган; 2) (*н. дандир*) маҳрум бўлган, маҳрум қилинган;

مَنْطِقَةٌ ~ـةُ السِّلَاحِ истеҳкомлар қуриш ва аскар сақлаш таъқиқланган жой (ер)

– نَازِعٌ *кўп.* نُزَّاعٌ، نَزَعَةٌ 1) бегона; 2) тортиб олувчи, суғуриб олувчи

– نَازِعَةٌ *кўп.* نَوَازِعُ интилиш, майл, эҳтирос, ҳавас; نَوَازِعُ نَفْسِيَّةٌ самимий истаклар, самимий тилаклар

– نَزَّاعٌ (*н. гадир*) интилувчи (إِلَى); (*н. гадир*) мойил (إِلَى)

– نِزَاعٌ *кўп.* اتٌ — 1) баҳс, жанжал, зиддият; لاَ ~ шак-шубҳасиз; قَضَائِيٌّ~ суд орқали олишув, тортишув; لاَ ~ عَلَيْهِ (فِيهِ) шубҳасиз, эътироз қилинмайдиган;; ~ عَلَيْهِ (فِيهِ) жанжалли, ҳал қилинмаган, ихтилофли; مَثَارُ الـــ~ мунозарага сабаб бўлган мавзу; 2) кураш; الطَّبَقَاتِ ~ синфий кураш; 3) *мед.* жон талвасаси, ўлим олдидаги талваса

– نَزَاعَةٌ жанжал, тортишиш

– نِزَاعِيٌّ жанжал (тортишув, мунозара) га оид

– نَزْعٌ 1) узоқлаштириш, четлатиш; олиб ташлаш; 2) тортиб олиш, маҳрум қилиш; السِّلاَحِ ~ қуролсизланиш; السِّلاَحِ الْعَامُّ ~ умумий қуролсизланиш; السِّلاَحِ التَّامُّ (الشَّامِلُ) ~ مُؤْتَمَرُ қуролсизланиш бўйича конференция; الْمُلْكِيَّةِ ~ мол-мулкни тортиб олиш; الثِّقَةِ ~ ишончсизлик билдириш; 3) *мед.* жон талвасаси, ўлим олдидаги талваса

– نَزْعَةٌ *кўп.* نَزَعَاتٌ 1) ўзига хос хусусият, ўзига хослик; 2) интилиш, мақсад; 3) (*мас; адабиётдаги*) йўналиш, оқим; тенденция; 4) хусусият; мойиллик; дид; фикр, ишонч; الْجُمُودِ ~ الْعَقَائِدِيَّ догматизм; الشُّوفِينِيَّةُ الـــ~ шовинизм; الذَّاتِيَّةُ الـــ~ *фалс.* субъективизм; الرُّوسِيَّةِ ~ ذُو الـــ русофил (*русларга оид ҳар нарсани улуғловчи, унга тиз чўкувчи*)

– نَزَعَةٌ *ик. с.* نَزَعَتَانِ пешонанинг соч тўкилиши мумкин бўлган қисми

– نُزُوعٌ (*н. гадир*) интилиш, хоҳиш, тортилиш

– نَزِيعٌ *кўп.* نُزَّاعٌ бегона, ёт, чет киши

I نَزَغَ (*а*) نَزْغٌ (*к. ларнингдир орасига*) адоват солмоқ (بَيْنَ); (*к. нидир н. гадир*) васваса қилмоқ, қизиқтирмоқ (*тўш.к.* إِلَى)

– نَزْغَةٌ *кўп.* نَزَغَاتٌ 1) ёмон ният, бемаъни ният; نَزَغَاتُ السُّوءِ ёмон фикр-хаёллар; 2) қизиқтириш, мафтун қилиш, васваса қилиш, йўлдан оздириш; نَزَغَاتُ الشَّيْطَانِ шайтон васвасаси

I نَزَفَ (*и*) نَزْفٌ 1) қориқ билан қон олмоқ; 2) (*қудуқнинг*) сувини олиб тугатмоқ; 3) кўп қон кетмоқ, кўп қон йўқотмоқ; IV أَنْزَفَ 1) қориқ билан қон олмоқ; 2) сувсиз қолмоқ, сув қуриб қолмоқ, X اسْتَنْزَفَ 1) сарфламоқ, тамом қилмоқ, тугатмоқ; 2) чўмичлаб олиб сувини тугатмоқ; эмиб ёки шимиб битирмоқ

– اسْتِنْزَافٌ тамом қилиш, тугатиш; (*мас. ресурсларни*) ишлатиб тугатиш

– اسْتِنْزَافِيٌّ тамом қилувчи, тугатувчи; حَرْبٌ ـــةٌ тинкани қуритувчи уруш

– مِنْزَفَةٌ садуф (*қудуқдан сув чиқариш учун мослама*)

– مَنْزُوفٌ тинкаси қуриган, мадорсиз; кўп қон йўқотиб ҳолдан кетган; الطَّاقَةِ ~ ҳолсиз, мадорсиз

– نُزَافٌ *мед.* қон кетиш касали

– نَزْفٌ қувватнинг кетиши, мадорсизлик; қон кетгандан кейинги ҳолсизлик; الدَّمِ ~ қон кетиш

– نُزْفَةٌ *кўп.* نُزَفٌ озгина миқдор; مِنَ الْمَاءِ ~ озгина сув

– نَزِيفٌ[1] қон қуйилиши; فِي الْمُخِّ الـــ~ *ёки* الْمُخِّيُّ الـــ~ мияга қон қуйилиши

– نَزِيفٌ[2] = مَنْزُوفٌ

I نَزِقَ (*а*) نَزَقٌ 1) енгилтак бўлмоқ, тентакланмоқ, бемулоҳаза бўлмоқ; 2) сержаҳл (жиззаки) бўлмоқ

– نَزَقٌ 1) енгилтаклик, бемулоҳазалик, тадбирсизлик; 2) сержаҳллик, жиззакилик; 3) қизғинлик, ошиқиш, ҳовлиқиш, шиддат

– نَزِقٌ 1) енгилтак, бемулоҳаза, тадбирсиз; 2) сержаҳл, жиззаки

I نَزَكَ (*у*) نَزْكٌ санчмоқ, суқмоқ, санчиб тешмоқ, санчиб ўтказмоқ

– نَيْزَكٌ *алиф. б. қар.*

I نَزَلَ (نزل) (*и*) نُزُولٌ 1) (*н. дандир*) тушмоқ, пастламоқ (مِنْ); етган жойга бориб тушмоқ; *дин.* нозил бўлмоқ (*Қуръони Карим ҳақида*); 2) (*к. нидир*) туширмоқ, пастлатмоқ, етган жойга туширмоқ (بِ); 3) пасаймоқ, тушмоқ (*нарх ҳақида*); босилмоқ, сусаймоқ, тинчиб қолмоқ (*вабо ва ш. к. лар ҳақида*); 4) ёғмоқ (*ёмғир ҳақида*); 5) (*меҳмонхонага*) тушмоқ, қўнмоқ, жойлашмоқ (فِي, بِ); 6) (*бирор н. га*) қўнмоқ (*қуш, самолёт ҳақида*); 7) (*бирор н. га*) марҳамат қилмоқ, илтифот кўрсатмоқ (عِنْدَ); عِنْدَ مَصْلَحَتِهِ (رَغْبَتِهِ) ~ кимнингдир талабини (хоҳишини) қондирмоқ; 8) (*н. гадир*) қўшилмоқ (عَلَى); عَلَى حُكْمِهِ (رَأْيِهِ) ~ кимнингдир қарорига (фикрига) қўшилмоқ; 9) дучор бўлмоқ, йўлиқмоқ, бошга тушмоқ (*фалокат ҳақида*, بِ); 10) (*н. нидир*) рад қилмоқ, қайтармоқ (مِنْ, بِ); (*н. дандир*) қайтмоқ (مِنْ, عَنْ), (*н. дир к. нингдир фойдасига*) ўтиб бермоқ, камитмоқ, чегирмоқ (لِـــ, عَنْ); 11) (*к. гадир*) ташланмоқ (عَلَى); 12) (*қаергадир*) кирмоқ; ضَيْفًا ~ (*к. никигадир*) меҳмон бўлиб келмоқ (عَلَى); ~تْ فَاطِمَةُ مِنْهُ مَنْزِلاً حَسَنًا Фотима унда яхши таассурот қолдирди; نَزِلَ (*а*) نَزْلَةٌ шамолламоқ, шамоллаб қолмоқ; пилла чиқмоқ (тиш милки йиринглаб, газак олмоқ) II نَزَّلَ (*тўлов миқдорини*) туширмоқ, пайсайтирмоқ, (*нархни*) арзонлаштирмоқ; (*нархни ёки оғирликни*) пайсайтирмоқ, скидка қилмоқ; 2) *мат.* айирмоқ, олмоқ; 3) туширмоқ, пасайтирмоқ; 4) (*меҳмонни*) жойлаштирмоқ, жойламоқ; 5) (*бирор н. қадаб*) нақш солмоқ (بِ); олтин қадаб нақш солмоқ; 6) *дин.* (*бирор н*) нозил қилмоқ; ◊ مِنَ الْعَرْشِ ~ тахтдан туширмоқ; دَرَجَتَهُ ~ мансаб ёки унвонни пасайтирмоқ; ذَقْنَهُ ~ соқол қўймоқ; آيَاتِ السُّخْطِ عَلَى ~ (*бирор к. га нисбатан*) ғазаб қўзғатмоқ; III نَازَلَ (*к. билан*дир) олишмоқ, курашмоқ, уришмоқ; IV أَنْزَلَ 1) (*мас., кемадан*) тушмоқ (مِنْ); الْجُيُوشَ ~ қўшин, десант туширмоқ; 2) туширмоқ, пастлатмоқ; байроқни туширмоқ; 3) (*қаергадир*) жойлаштирмоқ, жойламоқ (بِ); 4) пастлатмоқ; السِّعْرَ ~ нархни туширмоқ; ~

الضَّابِطَ عَلَى الْعَسْكَرِيِّ зобит (офицер) ни оддий солдатликка тушириб қўймоқ; 5) *дин.* (*бирор н.*) нозил қилмоқ; ◊ ~ به الْخَسَارَةَ кимгадир зарар келтирмоқ; ... ~ ضَرْبَةً قَاصِيَةً فِي ...га қақшатқич зарба бермоқ; ~ به عِقَابًا кимгадир жазо бермоқ; V تَنَزَّلَ (*н. дадир*) ён бермоқ, тан бермоқ, (*н. гадир*) кўнмоқ, рози бўлмоқ; (*н. дандир*) қайтмоқ, орқага қайтмоқ, чекинмоқ (عَنْ); 2) секин-аста пастламоқ, пастга тушмоқ; *кўч.м.* (*...гача*) пастламоқ, тушмоқ (إِلَى); VI تَنَازَلَ 1) (*н. билан дир*) марҳамат қилмоқ, илтифот қилмоқ (بِ); (*н. гадир*) ён бермоқ, (*н. гадир*) кўнмоқ, рози бўлмоқ; тан бермоқ, (*н. гадир*) кўнмоқ, рози бўлмоқ; (*н. дандир*) қайтмоқ, орқага қайтмоқ, чекинмоқ (عَنْ); ~ عَنِ الْعَرْشِ тахтдан воз кечмоқ; 2) курашмоқ, жанг олиб бормоқ; ◊ فَتَنَازَلْ بِالْبَحْثِ! марҳамат қилиб қидиринг!; X اِسْتَنْزَلَ 1) тушишни илтимос қилмоқ (сўрамоқ); ~ اللَّعَنَاتِ лаънат ёғдирмоқ, қарғамоқ; ~ الْأَرْوَاحَ руҳларни чорламоқ; 2) (*н. нидир*) юқоридан ташламоқ, туширмоқ; 3) (*н. нидир*) юқоридан, тепадан олмоқ; 4) *мат.* айирмоқ, олмоқ; 5) اِسْتَنْزَلَ мансаби ёки унвони пастлатилмоқ

– إِنْزَالٌ 1) тушириш; *ҳарб.* (*қўшин*) тушириш; десант; 2) жойлаштириш; жой бериш; 3) *дин.* нозил қилиш

– تَنَازُلٌ (*н. дандир*) қайтиш, чекиниш (عَنْ); ён бериш, тан бериш, кўниш, рози бўлиш; ўтказиш; 3) марҳамат қилиш, илтифот; 4) кураш, жанг

– تَنَازُلِيٌّ аста-секин пастловчи; ضَرِيبَةٌ ~ـَةٌ муносиб равишда пасайиб борувчи солиқ

– تَنْزِيلٌ 1) тушириш, пастлатиш; 2) тушириш, пастлатиш; ~ الْأَثْمَانِ нархларни тушириш; ~ الْمَقَامِ мансаб ёки унвонни пастлатиш; 3) чегириш, айириб қолиш; 4) *мат.* айирув, олув; 5) нақш бериш, зеб бериш; 6) *дин.* нозил қилиш, нозил қилинган нарса; الـ~ الْعَزِيزُ Қуръони Карим

– مُتَنَازِلٌ узатилган, тан берилган, ён босилган; ~ إِلَيْهِ (*н. дир*) узатилган киши; ваколатли шахс, ишончли одам

– مُتَنَازِلٌ 1) (*н. дандир*) қайтувчи (عَنْ), (*н. нидир*) рад этувчи (عَنْ); 2) ён босувчи, тан берувчи, кўринувчи, рози бўлувчи; 3) ишонч билдирган шахс

– مُنْزَلٌ *дин.* нозил бўлган,нозил қилинган; الْكَلَامُ الـ~ ёки الْكِتَابُ الـ~ Қуръони Карим; الْكُتُبُ الـ~ـَةُ нозил бўлган муқаддас китоблар

– مَنْزِلٌ *кўп.* مَنَازِلُ 1) турар жой; квартира; хонадон; уй; صَاحِبُ الـ~ уй соҳиби (эгаси); أَهْلُ الـ~ оила; عِلْمُ تَدْبِيرِ الـ~ уй ишларини юритиш билимлари; 2) *астр.* ойнинг ҳолати; 3) ҳайвон ва қушлар сув ичадиган жой

– مَنْزِلَةٌ *кўп.* مَنَازِلُ 1) даража, унвон; 2) (*ижтимоий*) ҳолат; обрў, ҳурмат, эътибор

– مَنْزِلِيٌّ уйга оид; التَّدْبِيرُ الـ~ уй хўжалиги

– مَنْزُولٌ *кўп.* مَنَازِيلُ 1) наркотик модда (*афюннинг бошқа наркотик моддалар билан қоришмаси*); 2) фоҳишахона, исловатхона (*Ироқда*)

– مَنْزُولِيٌّ наркотик модда истеъмол қилувчи, гиёҳванд

– نَازِلٌ *кўп.* نُزَّالٌ 1) (*қаердандир*) тушувчи, тушиб келувчи; 2) турар жойни ижарага олувчи; ҳамхона

– نَازِلَةٌ *кўп.* نَوَازِلُ фалокат, бало, офат; ~ نَزَلَتْ بِهَا унинг бошига фалокат тушди; الـ~ الْمَالِيَّةُ молиявий кризис

– نَزَالِ пастга тушинг!

– نِزَالٌ жанг, кураш, олишув

– نَزَالَةٌ бадарға, сургун; колония; эммигрантлар, чет элдан келиб яшовчилар

– نَزْلٌ *кўп.* أَنْزَالٌ саховат, яхшилик, фазилат; رَجُلٌ كَثِيرُ الـ~ қўли очиқ одам

– نُزْلٌ[1], نُزُلٌ *кўп.* أَنْزَالٌ меҳмонхона, карвонсарой, қовоқхона

– نُزْلٌ[2] (*н. нингдир*) энг олди, энг яхшиси

– نُزُلٌ *кўп.* أَنْزَالٌ 1) меҳмон учун ҳозирланган зиёфат; 2) озиқ-овқат

– نَزْلَةٌ *кўп.* نَزَلَاتٌ 1) тушиш, пастлашиш; келиш, етиб келиш; ~ الْحَجِّ *дин.* Маккаи мукаррамадан маҳмалнинг (*қар.* مَحْمَلٌ[1]) Қоҳирага етиб келишига бағишланган тантанали маросим; 2) пастлик, қиялик, нишаб; ~ لِكُلِّ طَلْعَةٍ وَ لَهَا *мкл.* ҳар бир тепаликнинг пастлиги ҳам бўлади (ойнинг ўн беши қоронғи бўлса, ўн беши ёруғдир); 3) шамоллаш; яллиғланиш, катар; ~ الْبَرْدِ тумов; الـ~ الْوَافِدَةُ грипп; الـ~ الصَّدْرِيَّةُ бронхит; الـ~ ёки الشُّعَبِيَّةُ الْمَعِدِيَّةُ ошқозон яллиғланиши, гастрит; 4) марта, бор, сафар, гал; ~ أُخْرَى бошқа гал, нариги сафарда

– نُزْلَةٌ зиёфат, меҳмоннавозлик

– نُزُولٌ 1) чиқиш, келиш; тушиш; ~ عِنْدَ (عَلَى) رَغْبَتِهِ унинг хоҳишига қараб; فَعَلَ هَذَا ~ عَلَى مَشِيئَتِهِ у бу ишни унинг раъйига қараб қилди; ~ الْأَمْطَارِ ёмғир ёғиши, ёғингарчилик; 2) (*самолётнинг*) қўниши, келиши; ~ إِجْبَارِيٌّ (اِضْطِرَارِيٌّ) ноилојликдан қўниш; 3) (*нархнинг*) тушиши; مُضَارِبٌ عَلَى الـ~ чайқовчи, олибсотар; 4) яшаш, турар жойда яшаш; أُجْرَةُ الـ~ яшаш учун тўланадиган тўлов, квартира ҳақи; 5) шамоллаш, яллиғланиш; نَزَلَ عَلَيْهِ الـ~ унинг мазаси қочиб қолди

– نُزُولِيٌّ = مُضَارِبٌ عَلَى النُّزُولِ *қар.* نُزُولٌ

– نَزِيلٌ *кўп.* نُزَلَاءُ 1) меҳмон; 2) ҳамхона, яшовчи; Мисрда яшовчи; ~ الْمُسْتَشْفَى касалхонада даволанувчи бемор

نَزْنَزَ гўдак болани қўлда аллаламоқ (*она ҳақида*); парвариш қилмоқ, тарбияламоқ

– نَزْنَزَةٌ тарбиялаш, парваришлаб вояга етказиш

I نَزُهَ (у) نَزِهَ (а) نَزَاهَةٌ 1) (*ҳаво, иқлим ёки бирор жой*) тоза бўлмоқ, мусаффо бўлмоқ; 2) софдил (тўғри, ҳалол) бўлмоқ; бенуқсон (тўкис, бежирим) бўлмоқ, алоқаси (иштироки) йўқ бўлмоқ; порага учмайдиган бўлмоқ, сотилмайдиган бўлмоқ; 3) (*ёмон н. лардан*) узоқ (холи) бўлмоқ, пок бўлмоқ (عَنْ); نَزِهَتِ الْأَرْضُ ер ўт-ўланлар

билан безанди; II نَزَّهَ 1) тозаламоқ, мусаффо қилмоқ, тузатмоқ; 2) (*н. дандир*) узоқлаштирмоқ, озод (холи) қилмоқ, диққатини бошқа ёққа бурмоқ (عَنْ); الْوَلَدَ عَنِ الْمَدْرَسَةِ ~ болани мактабга бермай қўймоқ, болани мактабда ўқитмай қўймоқ; 3) сайр қилдирмоқ, ўйнатиб келмоқ; кўнглини очмоқ, хурсанд қилмоқ; 4) мавҳумлаштирмоқ; V تَنَزَّهَ 1) сайр қилмоқ, ўйнаб келмоқ; 2) (*н. дандир*) узоқда бўлмоқ, узоқлашмоқ (عَنْ); (*н. дандир*) ўзини тиймоқ (عَنْ); (*н. нидир*) рад этмоқ (عَنْ); (*н. дандир*) қайтмоқ (عَنْ); 3) кўнгилхушлик қилмоқ, хурсандчилик қилмоқ; 4) мавҳумлашмоқ

– تَنْزِيهٌ 1) (*барча ёмон н. лардан*) узоқлаштириш; 2) тозалаш, озода қилиш; 3) сайр қилдириш, хурсанд қилиш, кўнглини очиш; 4) мавҳумлаштириш

– تَنَزُّهٌ *кўп.* اتٌ ـــ сайр қилиш, ўйнаб келиш; дилхушлик қилиш

– مُتَنَزَّهٌ *кўп.* اتٌ ـــَ 1) бирор ўйин ўйнаш учун ажратилган майдонча; сайр қиладиган жой; 2) шоҳ кўча, проспект; 3) истироҳат боғи, парк

– مُتَنَزِّهٌ сайр қилувчи, ўйнаб юрувчи

– مُنْتَزَهٌ *кўп.* اتٌ ـــَ бирор ўйин ўйнаш учун ажратилган майдонча; сайргоҳ, сайлгоҳ; боғ, парк

– مَنْزَهٌ сайргоҳ, сайлгоҳ; боғ, парк

– مُنَزَّهٌ 1) мусаффоланган, тозаланган, тоза; 2) (*н. дандир*) холи (مِنْ,عَنْ); عَنِ الْخَطَأِ ~ гуноҳдан пок

– نَزَاهَةٌ ҳимматлилик, саховатлилик, поклик, виждонлилик, порага учмаслик, сотилмаслик; бетарафлик, холислик, беғаразлик; فِي ~ виждонан

– نَزَاهَةٌ = نَزَهٌ

– نَزِهٌ *кўп.* نَزِهُونَ ҳимматли, саховатли; пок, виждонли, порага учмайдиган, сотилмайдиган; бетараф, холис, беғараз

– نُزْهَةٌ *кўп.* نُزَهٌ 1) сайр, сайл, саёҳат, экскурсия; дилхушлик, хурсандчилик; مَوَاضِعُ (أَمَاكِنُ) الـ~ кўнгилхушлик (дилхушлик) қиладиган жойлар; 2) қувонч, севинч, шодлик; 3) узоқдалик; هُوَ بِـ~ عَنْ كُلِّ مَا قِيلَ بِحَقِّهِ у ўзига нисбатан айтилган нарсаларнинг барчасидан узоқдадир

– نُزْهِيٌّ *кўп.* نُزْهِيَّةٌ 1) ўз роҳатинигина кўзлаб яшовчи; 2) исрофгар, исрофчи

– نَزِيهٌ[1] *кўп.* نُزَهَاءُ = نَزِهٌ

– نَزِيهٌ[2] холи, ҳеч ким мавжуд бўлмаган; مَكَانٌ ~ холи жой

I نَزَا (نزو) (*у*) نَزْوٌ، نُزُوٌّ، نَزَوَانٌ 1) сакрамоқ, иргимоқ; 2) (*урғочи ҳайвонни*) қочирмоқ (عَلَى); الْفَحْلُ ~ айғир сакради (иргиди, чопди), қочирди; 3) (*к. нидир*) қизиқтирмоқ (بِ); بِهِ قَلْبُهُ ~ (*к. гадир томон*) интилмоқ (إِلَى); 4) (*к. дандир, н дандир*) қочмоқ, қочиб қутилмоқ, жўнаб қолмоқ (إِلَى); IV أَنْزَى қочирмоқ, чотирмоқ (*ҳайвонлар ҳақида*); V تَنَزَّى 1) ўйноқламоқ, сакраб кетмоқ, безангламоқ; 2) урмоқ, тепмоқ (*юрак ҳақида*); кўтарилмоқ (*кўкрак ҳақида*)

– نِزَاءٌ (*урғочи ҳайвонни*) қочириш

– نَزْوٌ (*урғочи ҳайвонни*) қочириш; 2) урғочи ҳайвонларнинг куйикиш даври

– نَزَوَانٌ 1) сакраш, чопиш; иргиш, сапчиш; 2) шиддат, тутақиш, ўртаниш

– نَزْوَةٌ *кўп.* نَزَوَاتٌ 1) иргиш, сапчиш; 2) шиддат, тутақиш, ўртаниш; 3) инжиқлик, қайсарлик; фантазия, тантиқлик, ғалатилик

– نَازِيٌّ 1) национал-социалистик; شَارَةُ ~ـــةِ учлари қайрилган салб, свастика, фашистлар рамзи; 2) национал-социалист, нацист

– نَازِيَّةٌ: الـ~ нацизм

I نَسَأَ (*а*) نَسْءٌ 1) орқага сурмоқ, кейинга қолдирмоқ, муддатни чўзмоқ (узайтирмоқ); 2) қарзга (насияга) мол сотмоқ IV أَنْسَأَ насияга (кредитга) мол сотмоқ

– مِنْسَأَةٌ ҳасса, асо, чўпонлар калтаги

– نَسَاءٌ 1) узоқ умр кўришлик, узоқ яшашлик; 2) = نَسِيئَةٌ

– نِسَاءٌ аёллар, хотин-қизлар (*қар.* نسو)

– نَسْأَةٌ 1) муддатни чўзиш, узайтириш; 2) насия, кредит

– نَسِيئَةٌ 1) муддатни чўзиш, узайтириш; 2) насия, кредит; الْبَيْعُ بِالـ~ насияга, кредитга мол сотиш; қарзга, насияга

I نَسَبَ (*и*) نَسَبٌ 1) келиб чиқишини, насл-насабини (*н. гадир*) мансуб деб ҳисобламоқ (إِلَى); 2) (*н. гадир*) мансуб ҳисобламоқ (إِلَى); (*н. биландир*) боғлиқ деб билмоқ (إِلَى); 3) (*аёлларни*) куйламоқ, шеър билан мақтамоқ (بِ); III نَاسَبَ 1) бир хил уруғдан (бир хил авлоддан) келиб чиқмоқ; 2) муносиб бўлмоқ, мос (мувофиқ) келмоқ; 3) (*никоҳ йўли билан*) чатишиб кетмоқ, қариндош бўлиб кетмоқ; VI تَنَاسَبَ 1) қариндош бўлмоқ, жигар бўлмоқ; 2) ўзаро мос (мувофиқ) келмоқ; 3) симметрик бўлмоқ, пропорционал (мутаносиб) бўлмоқ; VIII اِنْتَسَبَ 1) (*н. биландир*) ўхшаш бўлмоқ (إِلَى); 2) (*н. гадир*) мансуб бўлмоқ (إِلَى); 3) (*н. биландир*) боғланмоқ, алоқада бўлмоқ (إِلَى); кирмоқ, қабул қилинмоқ (إِلَى); X اِسْتَنْسَبَ 1) насл-насабини аниқлаб беришни сўрамоқ; насл- насабини текшириб кўрмоқ; 2) мувофиқ, мос деб билмоқ; маъқулламоқ

– اِنْتِسَابٌ 1) қариндошлик; 2) (*н. биландир*) муносабат, (*н. гадир*) мансублик, боғлиқлик; (إِلَى); 3) қўшилиш, кириш, аъзо бўлиш; طَلَبَ الـ~ فِي عُضْوِيَّةِ ... ...га қабул қилишларини сўраб ариза бермоқ

– أَنْسَبُ энг муносиб, энг мос, энг мувофиқ; بِـ~ الأَسْعَارِ арзон нархда, кармон кўтарадиган нархда

– تَنَاسُبٌ 1) муносабат, қуда-андачилик, қуда-андачилик томонидан қариндошлик, қариндошлик, ўзаро алоқа; 2) ўзаро нисбат, мослик, мувофиқлик; ўхшашлик; عَدَمُ الـ~ номувофиқлик, номуносиблик; الْقُوَى ~ кучлар нисбати; 3) симметрия; бараварлик, баббараварлик; пропорционаллик, мутаносиблик; *мат.* пропорция; الـ~ الْبَسِيطُ оддий пропорция; الـ~ الْمُتَّصِلُ

доимий пропорция; طَرَفَا الـــ~ пропорциянинг четкадаги ҳадлари; وَسَطَا الـــ~ пропорциянинг ўрта ҳадлари; الـــ~ُ الطَّرْدِيُّ тўғри пропорционаллик; الـــ~ُ الْعَكْسِيُّ тескари пропорционаллик

– تَنَاسُبِيٌّ пропорционал, пропорцияга оид

– مُتَنَاسِبٌ мутаносиб, симметрик, мос; пропорционал; ~ُ الْأَعْضَاءِ келишган, қомати келишган; غَيْرُ ~ нопропорционал; ~ طَرْدًا (عَكْسِيًّا) *мат.* тўғри (тескари) пропорционал

– مُنَاسِبٌ 1) муносиб, мос, мувофиқ; فِي الْوَقْتِ الْـــ~ِ қулай вақтда; غَيْرُ ~ номувофиқ, мос келмаган, тўғри келмаган, тўғри келмайдиган; 2) *мат.* пропорционал; ~ طَرْدًا (عَكْسِيًّا) тўғри (тескари) пропорционал; 3) *мат.* пропорция; الْـــ~ُ الْبَسِيطُ оддий пропорция; الْـــ~ُ الْمُتَّصِلُ доимий пропорция; طَرَفَا الْـــ~ِ пропорциянинг четкадаги ҳадлари; الْـــ~ُ الْوَسَطُ ўрта пропорционал; وَسَطَا الْـــ~ِ пропорциянинг ўрта ҳадлари

– مُنَاسَبَةٌ 1) мослик, мувофиқлик; яроқлилик; 2) муносиблик; 3) қариндошлик, алоқа, муносабат; بِهَذِهِ الْـــ~ِ бу билан боғлиқ ҳолда, шу муносабат билан; مِنْ غَيْرِ مَا ~ ҳеч бир сабабсиз, ҳеч бир баҳонасиз; بِالْـــ~ِ *ёки* لِلْـــ~ِ айтгандек, айтганча, айтмоқчи (*кириш сўз*); بِـــ~ٍ وَبِغَيْرِ ~ бирор баҳонада ва ҳеч бир баҳонасиз; اِسْتَعْمَلَ هَذِهِ الْـــ~َ لِحِسَابِهِ бу имкониятни ўз фойдасига ишлатмоқ

– مُنْتَسِبٌ: طَالِبٌ ~ эркин тингловчи

– مِنْسَابٌ *кўп.* مَنَاسِيبُ пропорционал поргор (циркул)

– مَنْسُوبٌ 1) (*н. гадир*) мансуб, тегишли, оид; الاسْمُ الْـــ~ُ *грам.* нисбий сифат; 2) насл-насаби машҳур; 3) аъло, жуда зўр

– مَنْسُوبٌ *кўп.* مَنَاسِيبُ сувнинг кўтарилиш даражаси; ~ُ الْبَحْرِ денгиз сатҳи

– مَنْسُوبِيَّةٌ қариндошлик, қариндош-уруғчилик, ошна-оғайнигарчилик, непотизм (*хизмат соҳасида ўз қариндош-уруғларига яхши шароитлар яратиб бериш*).

– نَسَّابٌ, نَسَّابَةٌ насл-насаб билан шуғулланувчи олим

– نَسَّابَةٌ қариндошлик

– نَسَبٌ *кўп.* أَنْسَابٌ 1) қариндошлик, насаб; شَجَرَةُ الْـــ~ِ *ёки* سِلْسِلَةُ الْـــ~ِ шажара, насл-насаб шажараси, генеалогия; دَعْوَى ~ِ الْوَلَدِ боланинг отаси бўлиш даъвоси; الْحَسَبُ وَالْـــ~ُ аслзодалик, оқсуяклик; عَرِيقُ الْـــ~ِ аслзода, оқсуяк; رَفَعَ ~َهُ إِلَى ... ўзининг келиб чиқишини ...га тақамоқ; 2) алоқа, муносабат; ~ رِيَاضِيٌّ *мат.* логарифм; أَسَاسُ الْـــ~ِ *мат.* логарифм асоси

– نِسْبَةٌ *кўп.* نِسَبٌ 1) алоқа, муносабат; (*никоҳ асосидаги*) қариндошлик, куда-андачилик; келиб чиқиши; بِالْـــ~ِ ... *ёки* بِالْـــ~ِ إِلَى ...га нисбатан, ...га қиёсан; 2) ўзаро нисбат, ўзаро муносабат, пропорция; ~ مِئَوِيَّةٌ процент ҳисоби; 3) меъёр, размер, сон, миқдор; ~ُ الْوَفَيَاتِ ўлим сони, ўлим миқдори; 4) *мат.* прогрессия; ~ حِسَابِيَّةٌ арифметик прогрессия; ~ هَنْدَسِيَّةٌ геометрик прогрессия; الْـــ~ُ الرُّبَاعِيَّةُ учлик қоида (*берилган уч сондан тўртинчиси пропорционал сонни топиш усули*); حُدُودُ الْـــ~ِ пропорция ҳадлари; عِلْمُ ~ِ الْأَعْدَادِ логарифмлар; ◊ اِسْمُ الْـــ~ِ *грам.* нисбий сифат

– نِسْبِيٌّ нисбий; мутаносиб, пропорционал; النِّيَابَةُ الْـــ~َّةُ *сиёс.* пропорционал вакиллик

– نِسْبِيَّةٌ нисбийлик; نَظَرِيَّةُ الْـــ~ِ *физ.* нисбийлик назарияси; مَذْهَبُ الْـــ~ِ а) *физ.* нисбийлик назарияси; б) *фалс.* релятивизм

– نَسِيبٌ[1] *шеър.* насиб, аёлларни мадҳ этиш, улуғлаш; қадимги араб қасидаларининг кириш қисми

– نَسِيبٌ[2] *кўп.* أَنْسِبَاءُ 1) туғишган, яқин қариндош; 2) аслзода, оқсуяк; 3) қариндош; 4) куёв, почча

نَاسُوتٌ *алиф. б. қар.*

I نَسَجَ (*у, и*) نَسْجٌ тўқимоқ; ◊ ~ الْأَخِيلَةَ حَوْلَ ... ... ҳақида бўлмағур хаёлларга бормоқ; ~ عَلَى مِنْوَالِهِ *ёки* ~ نَسْجَهُ кимгадир тақлид қилмоқ; ~ خُيُوطَ الْمُؤَامَرَةِ суиқасд (фитна) уюштирмоқ; VIII اِنْتَسَجَ тўқилмоқ

– مَنْسَجٌ *кўп.* مَنَاسِجُ тўқувчилик ишхонаси, фабрика

– مِنْسَجٌ *кўп.* مَنَاسِجُ 1) тўқув дастгоҳи; 2) *шунингдек* ~ُ التَّطْرِيزِ чамбарак, керги

– مَنْسُوجٌ тўқилган, тўқиб тайёрланган

– مَنْسُوجَاتٌ *кўп.* газламалар, газмоллар, текстил саноати маҳсулотлари

– نَسَّاجٌ тўқувчи

– نِسَاجَةٌ тўқувчилик

– نَسْجٌ 1) тўқиш; 2) газлама, газмол

– نَسِيجٌ *кўп.* أَنْسِجَةٌ 1) газлама, газмол, текстил; الْـــ~ُ الْمُوصِلِيُّ юпқа газлама; مَعْمَلُ الْـــ~ِ тўқимачилик фабрикаси; 2) *анат.* тўқима; ◊ ~ الْعَنْكَبُوتِ ўргимчак уяси толаси; هُوَ ~ُ وَحْدِهِ у бемислдир, унинг мисли йўқдир; هَذَا مِنْ ~ِهِ бу унинг иши, бу ишни у қилган

I نَسَخَ (*а*) نَسْخٌ 1) кўчирмоқ, нусха олмоқ; ~ بِالْيَدِ қўлда кўчирмоқ; 2) тақлид қилмоқ; 3) бекор қилмоқ, йўқотмоқ, йўқ қилмоқ; ~ بِهِ الرَّقْمَ (الْقِيَاسِيَّ) бу билан у рекорд қўйди; II نَسَّخَ кўчиртирмоқ, кўчиришга мажбур қилмоқ; III نَاسَخَ сиқиб чиқармоқ, кўчириб юбормоқ, сиқиб чиқариб ўрнини эгалламоқ; VI تَنَاسَخَ 1) олдин-кейин келмоқ, бир-бирининг орқасидан келмоқ; 2) олдин-кейин

ўрин алмашмоқ (*вақт, аср ва ҳ. к. ҳақида*); 3) *дин.* кўчиб ўтмоқ (*жонлар ҳақида*); VIII اِنْتَسَخَ 1) ўзи учун кўчириб олмоқ; 2) бекор қилмоқ, йўқ қилмоқ; X اِسْتَنْسَخَ 1) (*н. нидир*) кўчиришга эришмоқ; 2) кўпайтирмоқ, кўпайтириб тарқатмоқ

– تَنَاسُخٌ 1) кетма-кет, бирин-кетин ўтиш; الْأَرْوَاحِ ~ жон (рух) ларнинг кўчиб ўтиши, метемпсихоз; 2) вақтнинг олдин-кетин алмашиши

– تَنَاسُخِيَّةٌ الـ~ метемпсихоз оқими

– مُنْتَسَخٌ 1) кўчириб олинган, нусха олинган; 2) рад этилган, бекор қилинган, йўқ қилинган

– مِنْسَاخٌ *кўп.* مَنَاسِيخُ нусха кўчирадиган асбоб

– مُنْتَسَخٌ = مَنْسُوخٌ

– نَاسِخٌ[1] бекор қилувчи, рад этувчи

– نَاسِخٌ[2] *кўп* نُسَّاخٌ кўчириб ёзувчи; нусха кўчирувчи

– نَسَّاخٌ кўчириб ёзувчи; нусха кўчирувчи

– نَسَّاخَةٌ 1) кўчириб ёзувчи аёл; нусха кўчирувчи аёл; 2) нусха кўчирадиган аппарат

– نَسْخٌ 1) кўчириб ёзиш; قَلَمُ ~ الْوَثَائِقِ ҳужжатлардан нусха кўпайтириш бюроси; 2) бекор қилиш, йўқ қилиш; 3) *шунингдек.* خَطُّ ~ хатти насх (*араб ёзуви турларидан бири*)

– نُسْخَةٌ *кўп.* نُسَخٌ 1) нусха; طِبْقَ الْأَصْلِ ~ аниқ олинган нусха; 2) кўчирма; أَصْلِيَّةٌ (أَسَاسِيَّةٌ) ~ асл нусха; ثَانِيَةٌ ~ бир нарсанинг иккинчи нусхаси, дублет; خَطِّيَّةٌ ~ қўлёзма; 3) рецепт

– نَسْخِيٌّ *шунингдек.* الْخَطُّ الـ~ хатти насх (*араб ёзуви турларидан бири*)

I نَسَرَ (*у*) نَسْرٌ 1) чўқиб узиб олмоқ; 2) шилиб олмоқ, ситиб олмоқ, юлиб олмоқ; II نَسَّرَ чўқиб узиб олмоқ; V تَنَسَّرَ чўқилмоқ, чўқиб узиб олинмоқ; ёрилмоқ, ёрилиб кетмоқ (*яра ҳақида*); йиртилмоқ, эскимоқ, тўзимоқ (*кийим ҳақида*); X اِسْتَنْسَرَ *фольк.* бургутга айланмоқ

– مَنْسَرٌ *кўп.* مَنَاسِرُ тўда, шайка

– مَنْسَرٌ, مِنْسَرٌ *кўп.* مَنَاسِرُ (*ёввойи қушларнинг*) тумшуғи

– نَاسُورٌ 1) *қар.* نوسر; 2) кўздан тинмай ёш оқиш касаллиги

– نُسَارِيَّةٌ *кўп.* اتٌ — бургут

– نَسْرٌ *кўп* أَنْسُرٌ, نُسُورٌ бургут; الْفَحَّاحُ الـ~ Жанубий Америкада яшайдиган катта йиртқич қуш, кондор; ◊ الْحَافِرِ ~ от туёғи ичидаги гўшт; الطَّائِرُ الـ~ *астр.* Алтаир (*Бургут юлдузлар туркумининг алфа б- си*); الْوَاقِعُ الـ~ *астр.* Вега (*Лира юлдузлар туркумининг алфа б-и*); ~ *ёки* الـ~ ан-Наср (*Нуҳ алайҳиссалом давридаги бутнинг номи*)

– نُسْرَةٌ 1) (*дарахт*) бўлаги, парчаси; тараша; 2) (*гўшт*) тилими

– نَسْرِينٌ *бот. жам.* 1) наргисга ўхшаш гул; хушбўй оқ атиргул

نَوْسَرٌ *алиф. б. қар.*

نَسْطُورِيٌّ *кўп.* نَسَاطِرَةٌ *тар. дин.* несторианлик тарафдори; الـ~ـةُ несторианлик

نِسْعٌ[1] *кўп.* نُسُوعٌ, أَنْسَاعٌ камар, тасма, айил, қоринбоғ; الْيَدِ ~ *анат.* билак

نِسْعٌ[2] шимолдан эсадиган шамол

– نِسْعٌ[2] = مِنْسَعٌ

نُسْغٌ ўсимликдан олинган сув, сок (*латекс*)

I نَسَفَ (*и*) نَسْفٌ 1) йўқ қилмоқ, тугатмоқ, қирмоқ, вайрон қилмоқ, хароб қилмоқ; 2) портлатмоқ, ўпирмоқ, қўпормоқ; مِنَ الْأَسَاسِ ~ـهُ ниманидир таг-туги билан қўпормоқ; бирор нарсага торпедо билан атака қилмоқ; 3) (*донни*) шопирмоқ, елпиб тозаламоқ, эламоқ; (*чангни*) тўзитмоқ, тарқатмоқ; IV أَنْسَفَ тўзитмоқ, тарқатмоқ, сочиб юбормоқ; VIII اِنْتَسَفَ 1) йўқ қилмоқ, тугатмоқ, қирмоқ; 2) портлатмоқ, ўпирмоқ, қўпормоқ; ◊ الْكَلَامَ ~ шивирлаб гапирмоқ

– مِنْسَفٌ *кўп.* مَنَاسِفُ 1) ғалвир, сим ғалвир; 2) иморатларни бузиш учун ясалган мослама

– نَاسِفٌ портлатувчи, қўпорувчи, ўпирувчи

– نَاسِفَةٌ динамит

– نَسَّافٌ портлатиш ишлари бўйича мутахассис, сапёр

– نُسَّافٌ *кўп.* نَسَاسِيفُ *зоол.* тумшуғи шохга ўхшаш жонивор

– نَسَّافَةٌ *кўп.* اتٌ — торпедалар билан қуролланган ҳарбий кема; миноносец; торпеда катери

– نُسَافَةٌ тўпон, қипиқ, сомон; кепак, элаганда чиққан чиқит

– نَسْفٌ портлаш, қўпориш, бузиш, вайрон қилиш

– نَسَفٌ *мин. жам.* вулқонлардан чиққан қаттиқ шишасимон тоғ жинси, базальт

– نَسَفَةٌ *кўп.* نِسَافٌ, نُسَفٌ бир бўлак базальт

نَسِيفَةٌ *кўп.* نَسَائِفُ торпеда

I نَسَقَ (*у*) نَسْقٌ (*марваридни*) ипга тизмоқ, ўтказмоқ; II نَسَّقَ 1) (*марваридни*) ипга тизмоқ, ўтказмоқ; 2) тартиб билан териб (тизиб) қўймоқ; 3) тартибга келтирмоқ, тартибга солмоқ; мослаштирмоқ, ўзаро бир хил қилмоқ; мувофиқлаштирмоқ; саранжом-саришта қилмоқ, яхши ташкил этмоқ; 4) (*ишни*) тақсим қилмоқ; 5) (*штатларни*) қисқартирмоқ; 6) идиш-товоқларни чиройли териб дастурхон ясатмоқ; V تَنَسَّقَ ўзаро симметрик тарзда териб қўйилмоқ, тизилмоқ; 2) тартибга келтирилмоқ, обод бўлмоқ; VI تَنَاسَقَ 1) симметрик тарзда жойлашмоқ; 2) ўзаро уйғунлашмоқ, бир-бирига хил тушмоқ; мос тушмоқ, мослашмоқ; 3) ўзаро муносабатда бўлмоқ; VIII اِنْتَسَقَ симметрик тарзда жойлашмоқ

– تَنَاسُقٌ 1) симметриклик, симметрия; عَدَمُ الـ~ ассимметрия, симметриясизлик; عَدِيمُ الـ~ ассимметрик, симметрик бўлмаган, симметрик эмас; 2) уйғунлик, ҳамоҳанглик, оҳангдошлик; мослик, мувофиқлик, бир-бирига уйғунлик; 3) иш, ҳаракат ва фаолиятларни бир-бирига мувофиқлаш, мослаш, тўғрилаш, уйғунлаш, координация; 4) ўзаро алоқа, ўзаро муносабат

– تَنَسُّقٌ хушбичимлик; ўлчовда (миқдорда, меъёрда) бир-бирига мувофиқлик

– تَنْسِيقٌ (марваридни) ипга ўтказиш; 2) тартибга солиш, тартибга келтириш; 3) тузилиш, механизм; الـ~ الدَّاخِلِيُّ ички тузилиш; 4) мослаштириш, координация; 5) (штатларни) қисқартириш; 6) ҳарб. эшелонларга бўлиш (ажратиш)

– مُتَنَاسِقٌ симметрик; ~ الأَعْضَاءِ хушбичим; ~ التَّقَاطِيعِ юз тузилиши (бичими) келишган аёл

– مُنَسَّقٌ 1) тартиб билан жойлашган; 2) батартиб, саранжом-саришта; 3) мутаносиб, симметрик; хушбичим, уйғун, мос; 4) (штатларни қисқариши билан) ишдан бўшатилган

– نَسَقٌ 1) олий даражадаги тартиб, тур, услуб, система; қатор, орқа-олдинлик, олдин-кейинлик; عَلَى ~ وَاحِدٍ бир хил равишда; حُرُوفُ الـ~ грам. боғловчилар; I كَانَ ~ (к. билан‌дир) уйғун бўлмоқ, мос келмоқ (مَعَ); 2) ҳарб. эшолон; ثَغْرٌ ~ бир хил шаклдаги олдинги тишлар

– نَسِيقٌ симметрик, хушбичим, уйғун, мувофиқ, мос

I (نسك) نَسَكَ (у) نَسْكٌ, نُسُكٌ, نُسْكٌ, نِسْكٌ тақводор бўлмоқ, художўй бўлмоқ, диёнатли бўлмоқ; ~ لِلّٰهِ Оллоҳ таоло йўлида қурбонлик қилмоқ; نَسُكَ (у) نَسَاكَةٌ қаландар (дарвеш) бўлмоқ, тарки дунё қилмоқ; V تَنَسَّكَ 1) ишламоқ, фаолият кўрсатмоқ; 2) қаландарона ҳаёт кечирмоқ

– مَنْسَكٌ[1] кўп. مَنَاسِكُ диний расм-русумларни бажарадиган жой; 2) қаландарлар кулбаси; 3) урф-одат, маросим, расм-русум; مَنَاسِكُ الْحَجِّ ҳаж маросимлари

– مَنْسَكٌ, مِنْسِكٌ[1] қурбонлик сўйиладиган жой

– نَاسِكٌ кўп. نُسَّاكٌ қаландар, таркидунё қилган киши

– نُسْكٌ, نِسْكٌ, نَسْكٌ, نُسُكٌ художўйлик, тақводорлик, худога ибодат қилиш; зоҳидлик, дин йўлида риёзат чекишлик, қаландарлик; مَعْهَدُ الـ~ қаландарнинг келиб тушган жойи

– نَسِيكَةٌ кўп. نَسَائِكُ, نُسُكٌ қурбонлик қилинган (сўйилган) ҳайвон

I (نسل) نَسَلَ (у) نَسْلٌ 1) болаламоқ, урчимоқ, кўпаймоқ, дунёга келтирмоқ, насл қолдирмоқ, туғмоқ, туғдирмоқ (туш.к. ёки ب) 2) (газламани) ип қилиб чувимоқ; 3) туламоқ, пўст ташламоқ (қушлар, ҳайвонлар ҳақида); 4) (қаердандир) суғуриб олмоқ, тортиб олмоқ (مِنْ); نَسَلَ (у) نُسُولٌ 1) (тулаганда) пати, жуни тўкилмоқ; 2) елкадан тушмоқ, тушиб кетмоқ (кийим ҳақида); 3) сизилмоқ, йиртилмоқ (ситилиб) кетмоқ, сўкилиб кетмоқ (газлама ҳақида); نَسَلَ (у) نَسْلٌ, نَسَلٌ шошилмоқ; II نَسَّلَ 1) (газламани) ип қилиб чувимоқ; 2) туламоқ, пўст ташламоқ (қушлар, ҳайвонлар ҳақида); IV أَنْسَلَ 1) болаламоқ, урчимоқ, насл қолдирмоқ; 2) туламоқ, пўст ташламоқ (қушлар, ҳайвонлар ҳақида); VI تَنَاسَلَ урчимоқ, кўпаймоқ, болалаб кетмоқ, кўпайишмоқ; 2) (к. дандир) дунёга келмоқ (عَنْ); 3) аста-секинлик билан ситилмоқ, тўзимоқ (газлама ҳақида)

– تَنَاسُلٌ кўпайиш; أَعْضَاءُ الـ~ болалаш, туғиш аъзолари, жинсий аъзолар; تَأَصَّلَ بالـ~ урчиш йўли билан мустаҳкамланмоқ (навнинг сифати ҳақида)

– تَنَاسُلِيٌّ таносил, жинсий; جِهَازٌ ~ таносил аъзолари; الأَمْرَاضُ الـ~ةُ жинсий аъзолар касалликлари; الغُدَدُ الـ~ةُ жинсий безлар

– نَاسِلٌ 1) келтириб чиқарувчи, кўпайтирувчи; 2) ситилган, титилган (газлама ҳақида)

– نُسَالٌ тулаганда тушиб кетадиган пат ёки жун

– نُسَالَةٌ 1) тулаганда тушиб кетадиган пат ёки жун; 2) газламадан суғуриб олинадиган иплар; 3) шунингдек. ~ الكَتَّانِ зиғирпоянинг дағал толаси, латтадан титиб олинган ип

– نَسْلٌ кўп. أَنْسَالٌ 1) насл, болалар, авлод; (ҳайвоннинг) боласи; (асаларининг) янги авлоди; إِصْلَاحُ الـ~ одам наслини биологик жиҳатдан яхшилаш ҳақидаги назария; انْقِرَاضُ الـ~ наслнинг қирилиб кетиши; تَحْدِيدُ الـ~ туғишни чеклаш; الْحَرْثُ وَالـ~ жонли ва жонсиз инвентар; هُوَ مِنْ ~ ... у...дан дунёга келган; 2) (газламадан) титиб, суғуриб олинган иплар

– نَسْلٌ бот. сут шираси, латекс

– نُسُولٌ тулаш, пўст ташлаш

– نَسُولَةٌ зотли, наслдор ҳайвон

– نُسَالٌ = نَسِيلٌ

I (نسم) نَسَمَ (и) نَسْمٌ 1) эсмоқ, оҳиста эсмоқ, елпимоқ; 2) бузилмоқ, айнимоқ, ўзгармоқ; نَسِمَ (а) نَسَمٌ бузилмоқ, айнимоқ, ўзгармоқ; II نَسَّمَ 1) эсмоқ (шабада ҳақида); 2) жонлантирмоқ; 3) (н. нидир) бошламоқ (فِي); ~ فِي الأَمْرِ ишни бошламоқ; V تَنَسَّمَ 1) нафас олмоқ, ҳаво олмоқ; (тоза ҳаводан) нафас олмоқ; 2) (н. нингдир) ҳиди келмоқ (ب); أَخْبَارَهُ ~ ёки خَبَرَهُ ~ (к. нингдир ҳақида) маълумот билишга уринмоқ

– مَنْسِمٌ кўп. مَنَاسِمُ 1) туя оёғининг кафти; 2) туяқушнинг товони

– نَسَمٌ кўп. أَنْسَامٌ нафас олиш, эсиш

– نَسَمٌ бошланиш қисм, бошланиш пайт; ~ الرِّيحِ шамол бошланиши олдидаги ёқимли шабада, насим.

– نَسْمَةٌ эсиш, билинар-билинмас эсиш

– نَسَمَةٌ кўп. نَسَمَاتٌ, نَسَمٌ 1) нафас олиш; حَتَّى آخِرِ ~ مِنْ حَيَاتِهِ сўнгги нафасигача; 2) жон, одам, киши (саноқда) 2) эсиш, шабада

– نَسِيمٌ кўп. نَسَائِمُ, أَنْسِمَةٌ шабада, насим, сабо; ~ الْبَحْرِ денгиздан эсадиган шабада; شَمُّ الـ~ қар. عِيدُ شَمِّ...

نَسْنَاسٌ кўп. نَسَانِيسُ 1) фолк. наснос (бир оёқли одам); 2) маймун

– نَسًا кўп. أَنْسَاءٌ ик. с. نَسَوَانِ анат. қуймуч нерви; عِرْقُ الـ~ ёки مَرَضُ عِرْقِ الـ~ мед. қуёнчиқ касали, ишиас

نِسَاءٌ (امْرَأَةٌ сўзидан кўп.) аёллар, хотин-қизлар; كَارِهُ الـ~ хотин-

қизларни ёқтирмайдиган одам; عُمُومِيَّاتٌ ~ фоҳишалар, бузуқ аёллар

– نِسَائِيٌّ 1) аёлларга, хотин-қизларга оид; الْحَرَكَةُ الـ~ـةُ (النِّسْوِيَّةُ) хотин-қизлар ҳаракати; 2) нозик, танноз, мулойим

– نِسَائِيَّاتٌ *кўп.* хотин-қизларга тааллуқли ишлар, муаммолар ва ҳ. к.

– نِسَاءٌ = نِسْوَانٌ

– نِسَاءٌ = نِسْوَةٌ

– نِسْوِيٌّ хотин-қизларга оид

I نَسِيَ (а) نَسْيٌ эсдан (ёддан) чиқармоқ, унутмоқ; لَمْ أَنْسَهُ وَ لَنْ أَنْسَاهُ! мен уни мутлақ унутмаганман ва унутмайман ҳам!; قَبْلَ أَنْ أَنْسَى айтганча, айтмоқчи, айтгандай (*кириш сўз*); وَ إِنْ أَنْسَ لاَ أَنْسَى مَا فَعَلَهُ унинг қилган ишини ҳеч унута олмайман; زَهْرَةٌ لاَ تُنْسَى *бот.* бўтакўз; II نَسَّى унуттирмоқ, унутишга мажбур қилмоқ, калладан чиқариб юбормоқ; IV أَنْسَى = II; VI تَنَاسَى ўзини унутганга солмоқ, ўзини эсломасликка солмоқ; 2) унутишга ҳаракат қилмоқ; бир-бирини унутишмоқ; 3) эътиборсиз қарамоқ, бепарво қарамоқ, кўз юммоқ, инкор этмоқ

– مِنْسَاةٌ ҳасса, асо

– مَنْسِيٌّ 1) унутилган, унутиб юборилган; أَصْبَحَ نَسْيًا ~ًا афсонага айланмоқ, чўпчакка айланмоқ; 2) *кўп.* ~ـاتٌ хотирадан кўтарилган (*мас. мавзулар*)

– نَسَّاءٌ хотираси заиф, эси кирди-чиқди

– نَسْيٌ 1) унутиш, эсдан (ёддан) чиқариш; 2) унутилган нарса; ◊ أَيَّامُ الـ~ ортиқча кунлар (*қибтий тақвим бўйича йил охиридаги 5 ёки 6 кун*)

– نِسْيٌ 1) эсдан чиқарилган, унутилган, ёддан чиққан; унутилиши керак бўлган нарса; يَعِيشُ وَحْدَهُ ~ًا مَنْسِيًّا у мутлақо унутилгани ҳолда ёлғиз яшайди; 2) кўчманчилар кўчаётганида қолдириб кетган ашё

– نَسِيٌّ унутувчи, эсдан чиқарувчи, хотири паришон, эси кирди-чиқди

– نَسْيَانٌ хотири паришон, эси кирди-чиқди, эътиборсиз

– نِسْيَانٌ 1) унутиш, эсдан чиқариш; унутувчанлик, фаромушхотирлик; унутилиш, ёддан кўтарилиш; *мед.* хотиранинг йўқолиши; أَصْبَحَ (انْطَوَى) فِي زَوَايَا الـ~ унутилиб кетмоқ, унутилмоқ; دَفَعَهُ إِلَى زَوَايَا الـ~ ниманидир унутиб юбормоқ; آفَةُ الْعِلْمِ الـ~ُ *мқл.* илмнинг офати унутишдир; 2) тарк этиш, ташлаб қўйиш

I نَشَّ (نش) [1] نَشٌّ (а/у) (*пашшаларни*) ҳайдамоқ; [2] نَشَّ (а/и) نَشِيشٌ 1) қуримоқ, суви қочмоқ, нами кетмоқ; 2) намни сўриб олмоқ, ўзига тортиб олмоқ; 3) жизилламоқ, жазилламоқ (*мас. қовурдоқ*); қайнамоқ, булуқламоқ, қулқулламоқ; 4) сув оқмоқ (*идишдан*)

– مِنَشَّةٌ елпиғич, пашша ҳайдагич

– نَشٌّ [1] наш (*20 дирҳам (қар.* دِرْهَمٌ*) ёки 18,7 гр га тенг бўлган оғирлик ўлчови)*

– نَشٌّ [2] қуруқ, нами йўқ

– نِشٌّ узоқ сақлаб турилган пишлоқ

– نَشَّاشٌ ўзига сингдирувчи, шимувчи, ютувчи; وَرَقٌ ~ босма қоғоз (*ортиқча сиёҳни шимиб олувчи қоғоз*); ◊ ~ الذُّبَّانِ *бот.* бурган

– نَشِيشٌ жизиллаш, жазиллаш, қулқуллаш, булуқлаш

I نَشَأَ (а) نَشْءٌ, نُشُوءٌ ўсмоқ, катта бўлмоқ, ривожланмоқ; (*н. дандир*) пайдо бўлмоқ, келиб чиқмоқ (مِنْ); II نَشَّأَ ўстирмоқ, парвариш қилмоқ; етиштирмоқ, тарбияламоқ, тарбия қилмоқ; IV أَنْشَأَ 1) тикламоқ, солмоқ, қурмоқ, бино қилмоқ, барпо қилмоқ; 2) асос солмоқ, асосламоқ, таъсис этмоқ, ўрнатмоқ, яратмоқ, ташкил этмоқ; عَلاَقَاتٍ دِبْلُومَاسِيَّةً ~ дипломатик алоқа ўрнатмоқ; 3) тузмоқ,битмоқ, иншо ёзмоқ, (*мақола*) ёзмоқ; 4) таҳрир қилмоқ; 5) ўстирмоқ, кўкартирмоқ; 6) яратмоқ, ҳал қилмоқ; ◊ يَقُولُ ~ у гапира бошлади, гапира кетди; V تَنَشَّأَ ўсмоқ, ривожланмоқ, пайдо бўлмоқ; يَتَنَشَّأُ الْوَلَدُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ бола онасининг қорнида ривожланади; X اسْتَنْشَأَ (*янгиликларни*) пайқаб билиб олмоқ

– اِنْشَاءٌ 1) таъсис қилиш, асос солиш, асослаш; 2) яратиш, қуриш; إِعَادَةُ الْـ~ қайта қуриш, реконструкция; 3) тузиш, иншо ёзиш, ижод қилиш, баён ёзиш (*шунингдек: мактабдаги*); دِيوَانُ الْـ~ девонхона, канцелярия; 4) таҳрир қилиш; 5) *ад.* услуб, ёзиш услуби, стил; асар қурилиши, композиция

– إِنْشَائِيٌّ 1) қурилишга оид; الْمَوَادُّ الْـ~ـةُ қурилиш материаллари; 2) ижодий, ижодга оид, конструктив; الْعَمَلُ الْـ~ яратувчилик меҳнати, ижодий меҳнат; 3) таҳририй; مَقَالَةٌ ~ـةٌ редакцион мақола; 4) услубга оид, услубий, классик (*нутқ*); مَوْضُوعٌ ~ иншо мавзуси; الْأَلْفَاظُ الْـ~ـةُ ёки الْعِبَارَاتُ الْـ~ـةُ нутқни безаб, чиройли кўрсатувчи сўзлар, услубий иборалар; النَّمَطُ الْـ~ услуб, стил; الْجُمْلَةُ الْـ~ـةُ *грам.* буйруқ, илтимос, сўроқ, манъ этиш маъноларини ифодаловчи гап; 5) услуб билан шуғулланувчи, стилист

– تَنْشِئَةٌ ўстириш, кўкартириш, ривожлантириш, тарбиялаш

– مَنْشَأٌ 1) пайдо бўлиш жойи, келиб чиқиш; الْـ~ُ الْإِجْتِمَاعِيُّ ижтимоий келиб чиқиш; بَصْرِيُّ الْـ~ Басрада туғилган; ~ُ الْأَوْبِئَةِ вабо ўчоғи (манбаи), вабо пайдо бўлган жой; 2) сабаб

– مُنْشَأٌ асос солинган, таъсис этилган; 2) қурилган, бино қурилган, барпо этилган

– مُنْشَآتٌ *кўп.* елканлари кўтарилган кема

– مُنْشَأَةٌ *кўп.* مُنْشَآتٌ 1) қурилиш, иншоот, иморат; муассаса; ташкилот; تِجَارِيٌّ ~ савдо муассасаси; صِنَاعِيَّةٌ ~ саноат муассасаси; 2) устқурма; الْأَسَاسُ وَ الْـ~ُ базис ва устқурма

– مُنْشِئٌ 1) асосчи, асос солувчи, муассис; 2) қурувчи; 3) муаллиф, автор, тузувчи; 4) муҳаррир, редактор; услубчи, стилист

– نَاشِئٌ 1) (*н. дандир*) кўтарилиб келувчи, ўсувчи, пайдо бўлувчи (مِنْ); ёш, янги; 2) бошловчи; 3) ёш тажрибасиз одам

– نَاشِئَةٌ ёшлар, ёш авлод; اللَّيْلِ ~ туннинг бошланиш вақти

– نَشَاءٌ *қар.* نشو

– نَشْأَةٌ = نَشَاءَةٌ

– نَشْءٌ 1) ўсиш, пайдо бўлиш, ривожланиш; 2) *кўп.* نَشَأٌ ёш авлод, насл, бола-чақа

– نَشَأَةٌ = نَشْأَةٌ

– نَشْأَةٌ 1) пайдо бўлиш, вужудга келиш; 2) ўспиринлар, ёшлар; الـ~ الْحَدِيثَةُ ёш авлод

– نُشُوءٌ пайдо бўлиш, бунёдга келиш, бунёд бўлиш; ўсиш, ривожланиш; مَذْهَبُ الـ~ *ёки* نَظَرِيَّةُ الـ~ эволюцион назария

– نُشُوئِيُّونَ: الـ эволюциончилар

I نَشَبَ (а) نُشُوبٌ, نَشَبٌ 1) санчилмоқ, сурилмоқ, қадалмоқ (*вахший қушларнинг тирноғи, чангали ҳақида* – فِى); (*этга*) ўсиб ботиб кетмоқ (*тирноқ ҳақида*– فِى); (*томоққа*) тиқилиб қолмоқ, тиқилмоқ (*суяк ҳақида* – فِى); 2) (*н. гадир*) ўралиб қолмоқ, илиниб қолмоқ (فِى, ب); بِالشَّرَاكِ ~ тўрга тушиб қолмоқ; مَا ~ أَنْ قَالَ тез-орада у деди, кечиктирмай у деди; (*ўт*) кетмоқ, (*ёнғин*) чиқмоқ; чиқмоқ, бошланмоқ (*уруш ҳақида*); II نَشَّبَ 1) санчмоқ, суқмоқ, қадамоқ; III نَاشَبَ: الْحَرْبَ ~ (*уруш*) бошланмоқ, олиб бормоқ; IV أَنْشَبَ (*тирноқни*) суқмоқ, тиқмоқ; 2) бошламоқ; مَعْرَكَةً ~ жанг бошламоқ; V تَنَشَّبَ санчилмоқ, кирмоқ

– نَاشِبٌ камон ўқи эгаси

– نَشَّابٌ ёйчи, камончи, ёйотар

– نُشَّابٌ *жам.* (*ёйнинг*) ўқлари

– نُشَابٌ = نُشَّابٌ

– نُشَّابَةٌ[1] *кўп.* اتٌ, نَشَاشِيبُ (*ёйнинг*) ўқи; صَيْدِ الْحِيتَانِ ~ денгизда катта ҳайвонларни овлаш учун арқонга боғлаб ташланадиган найза

– نُشَّابَةٌ узун стрелка; عَجَلَةٍ ~ аравага қўшилган икки от ўртасидаги шоти

– نَشَبٌ бойлик, мол-мулк; وَلَمْ يُدْنِهِمْ مِنِّى ~ وَلَا نَسَبٌ улар менга на бойлик, на қариндошлик яқинлаштира олмади

– نُشُوبٌ (*ёнғин ёки урушнинг*) чиқиши, бошланиши

I نَشَجَ (и) نَشِيجٌ ҳўнграб йиғламоқ

– نَشِيجٌ ҳўнграш, ҳўнграб йиғлаш

I نَشَدَ (у) نَشْدٌ 1) ашула айтмоқ, куйламоқ, қўшиқ айтмоқ; 2) қидирмоқ, изламоқ, сўрамоқ, кутиштирмоқ; 3) (*бирср мақсадни*) кўзламоқ, (*н. гадир*) интилмоқ, ҳаракат қилмоқ; орзу қилмоқ, ҳавас қилмоқ, эзгу тилак қилмоқ; 4) қасам ичиб илтимос қилмоқ, ёлбормоқ, ялинмоқ, ўтинмоқ; III نَاشَدَ 1) (*н. гадир*) даъват қилмоқ, ундамоқ; 2) қасам ичиб илтимос қилмоқ, ёлбормоқ, ялинмоқ, ўтинмоқ; 3) (*н. нидир*) хоҳламоқ, истамоқ; IV أَنْشَدَ 1) (*н. нидир*) таъсирли қилиб ўқиб бермоқ, декламация қилмоқ; 2) ашула айтмоқ, қўшиқ айтмоқ; 3) қидирмоқ изламоқ; VI تَنَاشَدَ ўзаро декламация қилишмоқ; 4) билдирмоқ, танитмоқ; таъсирли қилиб ўқишда кимўзар ўйнамоқ; X اسْتَنْشَدَ 1) (*н. нидир*) таъсирли қилиб ўқиб беришни илтимос қилмоқ; 2) қидиришни илтимос қилмоқ

– أُنْشُودَةٌ *кўп.* أَنَاشِيدُ қўшиқ, ашула, қасида, мадҳия, нашида, гимн

– مُنْشِدٌ 1) декламация қилмоқ, (*н. нидир*) таъсирли қилиб ўқувчи; 2) ҳонанда, қўшиқчи; диний қўшиқчилар ижроси

– مَنْشُودٌ изланган, қидирилган; кўнгилдаги, орзу қилинган нарса

– نَشْدٌ, نِشْدَانٌ қидириш, излаш, ахтариш

– نَشِيدٌ 1) қасида, поэма; 2) ашула, қўшиқ, мадҳия, нашида, гимн; وَطَنِيٌّ ~ миллий гимн, қасида; الْمَوْتِ ~ дафн марши; ◊ الْأَنَاشِيدِ ~ шоҳ асар, адабий ижоднинг дурдонаси

– نَشِيدَةٌ *кўп.* نَشَائِدُ ашула, қўшиқ, мадҳия, нашида; гимн

نُشَادِرٌ *киме.* аммиак; غَازُ الـ~ *шунингдек:* غَازُ الـ~ اللَّامَائِيُّ сувсиз аммиак; سُلْفَاتُ الـ~ сульфат аммоний; نِتْرَاتُ الـ~ нитрат аммоний, азоткислотали аммоний, аммиакли селитра; مِلْحُ الـ~ нашатир, хлорли аммоний, хлорид аммоний; رُوحُ الـ~ *ёки* مَحْلُولُ الـ~ *ёки* مَاءُ الـ~ нашатирли спирт, аммиакли сув

– نُشَادِرِيٌّ аммиакли; صَمْغٌ ~ аммониак (*аммиакли елим*)

I نَشَرَ[1] (у) نَشْرٌ (نشر) 1) халққа эълон қилмоқ, нашр қилмоқ, босиб чиқармоқ; (*янгиликни*) тарқатмоқ; 2) (*ҳид*) чиқармоқ; нур чиқармоқ, нурлантирмоқ; 3) (*мас., газетани*) ёзмоқ, ёймоқ, солмоқ, тўшамоқ; (*ювилган кирни*) осмоқ, ёймоқ; الْعَلَمَ ~ байроқ осмоқ, байроқ ўрнатмоқ; 4 (*мас., гўнгни*) сочиб юбормоқ; тарқатмоқ, таратмоқ; ~ يَدَيْهِ فِى الْهَوَاءِ қўлларини ҳавода силкитмоқ; 5) арраламоқ; نَشَرَ[2] (у) نُشُورٌ тирилтирмоқ, жон киргизмоқ; II نَشَّرَ 1) тарқатмоқ; ёймоқ, сочмоқ; 2) ёзмоқ, ёймоқ, тўшамоқ; (*ювилган кирларни*) дорга ёймоқ; IV أَنْشَرَ жонлантирмоқ, жон киритмоқ; V تَنَشَّرَ 1) тарқатмоқ, ёйилмоқ, таралмоқ; 2) ёзилмоқ, тўшалмоқ, солинмоқ; 3) сочилмоқ, сочилиб кетмоқ; VIII انْتَشَرَ 1) тарқалмоқ, таралмоқ; 2) сочилиб кетмоқ; ёйилмоқ, очилиб (ёзилиб) кетмоқ; *шахм.* ривожланмоқ; 3) нашр қилмоқ, босиб чиқарилмоқ; 4) солинмоқ, ёйилмоқ, ёзилмоқ; 5) ҳавога тўлмоқ, шишмоқ, дўмбира бўлмоқ

– انْتِشَارٌ 1) тарқалиш, ёйилиш; 2) машҳурлик; 3) *шахм.* ривожланиш

– انْتِشَارِيٌّ 1) тарқалишга, ёйилишга оид; 2) *шахм.* ривожланиш; نَقْلَةٌ ~ ривожланувчи юриш

– مُنْتَشِرٌ 1) кенг тарқалган, халққа эълон қилинган; 2) кўп учрайдиган; ҳаммага маълум

– مِنْشَارٌ *кўп.* مَنَاشِيرُ арра; تِمْسَاحٍ ~ шадабур арра (*тахта тиладиган арра*); حِيلَةٍ ~ лобзик; شَرْجٍ ~ камалак ғўлаша; ~

شَرِيط лентасимон арра; كَهْرَبَائِيٌّ ~ электр арра; ◊ أَبُو ~ зоол. аррабалиқ

– مَنْشَرٌ кўп. مَنَاشِرُ кир қуритадиган жой

– مَنْشَرَةٌ кўп. ـَاتٌ тахта тиладиган устахона, пилорама

– مَنْشُورٌ 1) халққа эълон қилинган, нашр қилинган, тарқатилган, босиб чиқарилган; 2) арраланган; الأَخْشَابُ الـ~ـَةُ арраланадиган, тилинадиган бинокорлик материаллари; 2) кўп. مَنَاشِيرُ, ـَاتٌ а) (ташкилотдаги) буйруқлар; юқори органлардан қуйи ташкилотларга юбориладиган фармойиш; б) манифест, ташвиқот мақсадида тарқатиладиган ғайрирасмий варақа; варақа; в) мат. призма

– مَنْشُورِيٌّ призма шаклидаги, призматик

– نَاشِرٌ 1) тарқатувчи, эълон қилувчи, нашр қилувчи; 2) а) ношир; б) кўзойнакли илон, кобра; ◊ امْرَأَةٌ ~ـَةٌ жанжалкаш, мингир-мингир аёл

– نَشَّارٌ арракаш

– نُشَارَةٌ қиринди, тўпон; الْخَشَبِ ~ ёғочдан чиққан чиқинди

– نِشَارَةٌ арракашлик касби, арракашлик

– نَشْرٌ 1) тарқатиш, ёйиш; الدَّعْوَةِ ~ ташвиқот олиб бориш; 2) нашр қилиш, босиб чиқариш; دَارُ الـ~ нашриёт; 3) (ўтин) арралаш; 4) тирилиш; يَوْمُ الـ~ дин. қиёмат куни, қиёмат; 5) хушбўй ҳид

– نَشْرَةٌ кўп. نَشَرَاتٌ матбуот органи, бюллетень; الأَخْبَارِ ~ (радио, телевидениеда) сўнгги ахборот; أُسْبُوعِيَّةٌ ~ ҳафта хабарлари; بِبْلِيُوجْرَافِيَّةٌ ~ ёки لِلْمَطْبُوعَاتِ ~ библиографик бюллетень; جَوِّيَّةٌ ~ об-ҳаво бюросининг бюллетени; رَسْمِيَّةٌ ~ расмий бюллетень; شَهْرِيَّةٌ ~ ойлик хабарлар, ойнома; طِبِّيَّةٌ ~ (мас. газетада босилган) касаллик ҳақидаги маълумот

– نَشُورٌ кўп. نُشُرٌ хушбўй

– نُشُورٌ тирилиш; يَوْمُ الـ~ дин. қиёмат, қиёмат куни

– نَشِيرٌ 1) = مَنْشُورٌ 1); 2) халат, уй кийими

I (نشز) نَشَزَ[1] (и,у) نَشْزٌ 1) туртиб чиқиб турмоқ, ғўдайиб чиқиб турмоқ, кўтарилиб турмоқ; 2) муз. оҳангдошликни бузмоқ, уйғунсизлаштирмоқ; نَشَزَ[2] (и) نُشُوزٌ (ўз эрига) бўйсунмай қўймоқ; (ўз эрини) ёмон кўрмоқ (ب, عَلَى, مِنْ); (ўз хотинига) қўпол муносабатда бўлмоқ (عَلَى, مِنْ); IV أَنْشَزَ; الْعِظَامَ ~ суякларни бир-бирига киритиб жойламоқ

– نَاشِزٌ 1) кўтариб турган, кўтарилаётган; диккайиб турган (соч); баланд, юқори; 2) бўйсунмас, жанжалкаш, мингир-мингир; زَوْجَةٌ ~ (ـَةٌ) ўжар (қайсар, қийиқ) хотин; 3) муз. оҳангдошликни бузадиган; уйғунсизлаштирадиган; نَغَمَاتٌ ~ـَةٌ бузуқ куй, бузуқ музика

– نَاشِزَةٌ кўп. نَوَاشِزُ жанжалкаш, ўжар, қайсар, қийиқ хотин

– نَشَازٌ 1) тепалик; кўтарилиш; 2) муз. оҳангдошликнинг бузилиши, диссонанс

– نَشْزٌ 1) тепалик, тепалик жой; 2) муз. оҳангдошликнинг бузилиши, диссонанс; غَنَّى بِصَوْتٍ ~ ашулани бузиб куйламоқ, ашулани бузмоқ

– نَشَزٌ кўп. أَنْشَازٌ тепалик жой

– نُشُوزٌ 1) бўйсунмаслик, ўжарлик, қайсарлик; 2) хусумат, ғараз, ёқтирмаслик, жирканиш; 3) ажралиш, тарқалиш; муз. оҳангдошликнинг бузилиши, диссонанс

I (نشط) نَشِطَ (а) نَشَاطٌ 1) ҳаракатчан бўлмоқ, серҳаракат бўлмоқ; қувноқ бўлмоқ, жонли бўлмоқ, жонланмоқ; 2) фаол бўлмоқ, актив бўлмоқ; نَشَطَ (у) نَشْطٌ тугмоқ, тугун тугмоқ; II نَشَّطَ 1) жонлантирмоқ, руҳлантирмоқ, далда бермоқ; фаоллаштирмоқ; ҳаракат қилишга ундамоқ; 2) рағбатлантирмоқ, қўзғамоқ; қизиқтирмоқ; 3) тугмоқ, тугун тугмоқ; IV أَنْشَطَ 1) жонлантирмоқ, руҳлантирмоқ, далда бермоқ; 2) рағбатлантирмоқ, қизиқтирмоқ; V تَنَشَّطَ жонланмоқ; руҳланмоқ, дадилланмоқ; X اسْتَنْشَطَ жонланмоқ, актив бўлмоқ, фаоллашмоқ

– أُنْشُوطَةٌ кўп. أَنَاشِيطُ тугун, банд; сирилувчи тугун; арқон, арғамчи

– تَنْشِيطٌ 1) жонлантириш, далда бериш, руҳлантириш; 2) қизиқтириш, рағбатлантириш; активлаштириш

– مُتَنَشِّطٌ жонли; жонлантирилган, қизиққан

– مُنَشِّطَاتٌ кўп. кучайтирувчи, тезлатувчи, стимул берувчи воситалар

– نَاشِطٌ 1) жонли, тетик; 2) фаол, актив, серҳаракат, ҳаракатчан; ثَوْرٌ ~ ёввойи ҳўкиз

– نَشَاطٌ кўп. أَنْشِطَةٌ, ـَاتٌ 1) эпчиллик, чаққонлик, тетиклик; жонланиш, қизиш; дадиллик, қувноқлик; 2) фаолият, фаоллик, активлик, жаҳд, энергия; بِـ~ ғайрат билан, қизғин равишда, кескин; الْعَصَبِيُّ الْعُلْوِيُّ الـ~ олий асаб системаси фаолияти; التَّخْرِيبِيُّ الـ~ қўпорувчилик ишлари; الإِشْعَاعِيُّ الـ~ радиоактивлик

– نَشْطَةٌ жонланиш, қизиш; эпчиллик, чаққонлик, тетиклик; дадиллик, қувноқлик

– نَشِيطٌ кўп. نُشَطَاءُ, نِشَاطٌ 1) фаол, актив, ғайратли, тиришқоқ; 2) жонли, тетик, серҳаракат, ҳаракатчан; жонланган; хурсанд, қувноқ; 3) активист

I (نشع) نَشَعَ[1] (а) نَشْعٌ чиқиб кетмоқ, тошмоқ, тошиб кетмоқ (сув ҳақида); نَشَعَ[2] (а) نَشْعٌ юлиб олмоқ, суғуриб олмоқ; II نَشَّعَ (сувни) тақсимлаб бермоқ, бўлиб бермоқ

– مُنَشَّعٌ намиққан, сувни ўзига шимиб олган; ҳўл, нам, ивиган

– نَشَعٌ тошиб чиққан сув, тошиб кетган сув

– نُشُوعٌ бурнаки қилинадиган тамаки

I (نشف) نَشِفَ (а) نُشُوفَةٌ қуримоқ, нами кетмоқ; қақраб (қовжираб) қолмоқ; суви қуриб қолмоқ (қудуқ ҳақида); نَشَفَ (у) نَشْفٌ қуритмоқ, сувини қочирмоқ; артмоқ; 2) (босма қоғоз билан) қуритмоқ; 3) шиммоқ, намни ўзига тортмоқ, ютмоқ; II نَشَّفَ 1) сингдирмоқ,

шиммоқ; 2) қуритмоқ, сувни кетказмоқ; артмоқ; ~ رِيقَهُ *маж.* (*к. нидир*) безор қилмоқ, (*к. нингдир*) жонига тегмоқ; V تَنَشَّفَ артинмоқ

– تَنْشِيفٌ қуритиш; (*ҳўл н. ни*) артиш; ~ وَرَقُ босма қоғоз, сиёҳ шимдириладиган қоғоз

– مِنْشَفٌ *кўп.* مَنَاشِفُ сочиқ, салфетка

– مِنْشَفَةٌ *кўп.* مَنَاشِفُ = مِنْشَفٌ

– نَاشِفٌ 1) қуруқ, қуриган; 2) қаттиқ; 3) хулқи ёмон, ёмон хулқли; ~ رَجُلٌ хасис одам

– نَشَّافٌ намни ўзига тортувчи, қуритувчи; ~ وَرَقٌ босма қоғоз, сиёҳ шимдириладиган қоғоз

– نَشَّافَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) сочиқ; 2) кирювгич, губка; ~ الْحِبْرِ босма; ◊ ~ الْحُبُوبِ донқуритқич

– نَشَفٌ[1] қуруқлик

– نَشَفٌ[2] *жам. мин.* қаттиқ шинасимон тоғ жинси., базальт

– نَشِفٌ намни ўзига тортувчи; ~ـةٌ أَرْضٌ қуруқ ер

– نَشَفَانٌ 1) ориқлик, беҳоллик, камқувватлик; 2) ақли заифлик

– نُشُوفَاتٌ *кўп.* қуритилган мевалар

– نُشُوفَةٌ қуруқлик

– نُشُوفِيَّةٌ қуруқлик, қурғоқчилик

I نَشِقَ (*а*) نَشْقٌ 1) бурун билан нафас олмоқ, бурунга тортмоқ; 2) ҳидламоқ, искамоқ, ҳид (ис) сезмоқ; II نَشَّقَ (*тамаки, дори ва ш. к. ларни*) ҳидлатмоқ, искатмоқ; IV أَنْشَقَ = II; V تَنَشَّقَ 1) ҳидламоқ, бурунга тортмоқ, нафас олмоқ; 2) (*янгиликларни*) суриштириб билмоқ; X اسْتَنْشَقَ 1) (*мас. кокаинни*) ҳидламоқ, ичига тортмоқ; 2) (*янгиликларни*) суруштириб билмоқ, пайқамоқ

– تَنْشِيقَةٌ бир чимдим бурнаки тамаки

– مَنْشَقَةٌ тамакидон, тамаки қутиси

– نَشْقٌ ичига тортиш; ҳидлаш, искаш

– نَشُوقٌ, نُشُوقٌ бурнаки тамаки

I نَشَلَ (*у*) نَشْلٌ 1) тортиб олмоқ, суғуриб олмоқ, тортиб кетмоқ; 2) ўғирламоқ, ўғирлаб чиқмоқ, ўғирлаб олмоқ; 3) (*к. нидир*) олиб кетмоқ (*ўлим ҳақида*); VIII انْتَشَلَ (*қудуқдан сув*) чиқармоқ, олмоқ; (*қаердандир*) олиб чиқмоқ, тортиб чиқмоқ (مِنْ); 2) (*балодан*) қутқармоқ, халос этмоқ (مِنْ)

– مَنْشَلَةٌ жимжилоқнинг узук тақиладиган жойи

– نَشَّالٌ киссавур

– نَشْلٌ киссавурлик

(نشم) II نَشَّمَ 1) ҳидланмоқ, ҳидланиб қолмоқ, сасимоқ, ҳиди келмоқ (*гўшт ҳақида*); 2) (*н. нидир*) бошламоқ (فِى); V تَنَشَّمَ (*н. нидир*) бошламоқ (فِى)

– نَشَمٌ: الـ~ الْأَسْوَدُ *бот.* элма (*қайрағочнинг бир тури*)

(نشن) II نَشَّنَ 1) (*н. нидир*) нишонга олмоқ, мўлжалга олмоқ (عَلَى); 2) белгиламоқ, белги қўймоқ; ~ الْبَضَائِعَ товарларга белги қўймоқ; маркаламоқ, марка босмоқ

– تَنْشِينٌ 1) нишонга олиш, мўлжалга олиш; 2) тамға босиш, белги қўйиш; ~ الْبَضَائِعِ товарларга белги қўйиш; маркалаш, марка босиш

– مُنَشِّنٌ *ҳарб.* нишонга олувчи, мўлжалга олувчи, наводкачи

– نِشَانٌ *кўп.* ـاتٌ 1. нишон, мўлжал; 2) нишон, орден; босиш, фарқлаш учун қўйилган белги

– نِشَانْجِيٌّ *кўп.* نِشَانْجِيَّةٌ моҳир ўқчи, моҳир мерган

– نِشَنْكَاهٌ мўлжал, (*ўқли қуроллардан нишонга олиш жиҳози*); ~ أَمَامِيٌّ милтиқ нишони (қоровули); ~ خَلْفِيٌّ мўлжал рамкаси

– نِشَانٌ = نِيشَانٌ.

نَشْنَشَ 1) чаққон бўлмоқ, эпчил бўлмоқ, тезкор бўлмоқ; 2) жазилламоқ, вашилламоқ, вишилламоқ; تَنَشْنَشَ тирилмоқ, жон бермоқ

– نَشْنَاشٌ жонли, эпчил, чаққон, уддабурон, абжир; оёқ-қўли чаққон

– نَشْنَشَةٌ 1) эпчиллик, чаққонлик,; 2) шақиллаш, вашиллаш, вишиллаш

I (نشو) نَشِيَ (*а*) نَشْوٌ маст бўлмоқ, кайфи ошмоқ, сархуш бўлмоқ; II نَشَّى крахмалламоқ; VIII انْتَشَى 1) маст бўлмоқ, кайфи ошмоқ; 2) крахмалланмоқ; X اسْتَنْشَى 1) ҳидламоқ, искамоқ; 2) (*н. нидир ичиб*) маст бўлмоқ (فِى, مِنْ)

– انْتِشَاءٌ маст бўлиш, кайфи ошиб қолиш

– مُنَشًّى крахмалланган

– نَشًا 1) *шунингдек*, ~ الْحُبُوبِ крахмал; ~ الْبَطَاطِسِ картошка уни; الـ~ يَاقَاتُ крахмалланган ёқалар; 2) ҳид, бўй, ис; 3) *бот.* бута

– نَشَاءٌ крахмал

– نَشْوٌ маст бўлиш, кайфи ошиш

– نَشْوَانُ *мн.* نَشْوَى *кўп.* نَشَاوَى 1) маст, кайфи бор; 2) ичиб маст бўлган; шод, хурсанд

– نَشْوَةٌ *кўп.* نَشَوَاتٌ маст бўлиш, кайфи ошиб қолиш; 2) *шунингдек*. ~ الطَّرَبِ хуш кайфият, хурсандлик, завқланиш, қувонч, сурур, кайф; 3) хушбўй, хушбўй ҳид, муаттар ҳид

– نَشْوِيٌّ маст қилувчи, кайфни оширувчи (*ичимлик*)

– نَشَوِيٌّ. крахмалли; الْمَوَادُّ الـ~ـةُ *ёки* النَّشَوِيَّاتُ крахмалли моддалар

– نَشْيَانٌ миш-мишларни ва янгиликларни тарқатувчи

I نَصَّ (а/у) نَصٌّ 1) (*текстда н. ҳақидадир*) дейилмоқ (عَنْ); 2) (*н. нидир*) аниқламоқ, (*н. гадир*) ишора қилмоқ (عَنْ); 3) (*н. нингдир*) матнини тузмоқ; баён қилмоқ; كَلَامَ الرِّسَالَةِ ~ хатнинг матнини тузмоқ; 4) (*бир н. ни иккинчи н. устига*) жойлаштирмоқ, тахламоқ; 5) (*туяларни*) бор кучи билан ҳайдамоқ; 6) (*ҳикояни к. гадир*) тақамоқ, нисбат бермоқ, мансуб деб билмоқ (إِلَى); 7) кўтармоқ; II نَصَّصَ 1) тахламоқ, жойламоқ; 2) (*н. нингдир*) матнини тузмоқ, баён қилмоқ; 3) (*к. нингдир*) сўзини келтирмоқ, цитата (иқтибос) келтирмоқ

– تَنْصِيصٌ цитата (иқтибос) келтириш; ~ عَلَامَةُ الــ *грам.* қавс

– مِنَصَّةٌ *кўп.* مَنَاصٌّ ўриндиқ, кресло; минбар, кафедра; ~ الْقَضَاءِ судья креслоси; ~ الْخِطَابَةِ нотиқнинг минбари; ~ التَّصْوِيرِ рассомликда ишлатиладиган учоёқли дастгоҳ, мольберт; ~ الْعَرُوسِ келин ўтирадиган ўриндиқ

– مَنْصُوصٌ عَلَيْهِ ~ матнда ифодаланган нарса

– نَصٌّ *кўп.* نُصُوصٌ матн, текст; баён, аниқ маъно; الــ~ الْمُعْتَمَدُ *дип.* асл нусхага мос, мувофиқ бўлган матн; ◊ بِــ~ـهِ وَ فَصِّهِ тўла-тўкис, ҳеч бир ўзгаришсиз, ўша сўзларнинг ўзи ёрдамида

– نُصٌّ *халқ.* ярим; ~ (و) ~ *ёки* ~ عَلَى ~ ўртача, ўрта, у ёқ ҳам эмас, бу ёқ ҳам эмас; ~ (و) ~ فِيلْمٌ ўртача фильм

– نُصَّةٌ *кўп.* ~ات мода чумчуқ

– نُصَّةٌ *кўп.* نُصَصٌ кокил, зулф, гажак

– نَصِّيٌّ матн (текст) га оид

I (نَصْبٌ) نَصَبَ (и) نَصْبٌ 1) тик қилиб қўймоқ, ўрнатмоқ, тикламоқ, тиккайтирмоқ; (*байроқни*) баландликка ўрнатмоқ, ўрнатиб мустаҳкамлаб қўймоқ, тикмоқ; (*тузоқ, тўр*) қўймоқ, ўрнатмоқ; ~ كَمِينًا пистирма ташкил қилмоқ; ~ الْخَيْمَةَ чодир ўрнатмоқ, тикмоқ; ~ لَهُ الشَّرَّ кимгадир ёвузликни ният қилмоқ; ~ لَهُ الْحَرْبَ кимгадир қарши уруш очмоқ; ~ـهُ هَدَفًا (*бирор н. учун*) ниманидир мақсад қилиб қўймоқ (لِـ); ~ نَفْسَهُ خَبِيرًا ўзини мутахассис қилиб кўрсатмоқ; 2) (*бирор мансабга*) тайин қилмоқ; 3) (*дарахт*) ўтқазмоқ; 4) (*к. нидир*) алдамоқ, товламоқ (عَلَى); 5) қийнамоқ, ҳолдан тойдирмоқ, тинкани қуритмоқ, ориқлатмоқ, оздирмоқ (*касаллик ҳақида*); 6) *грам.* отни тушум келишигида келтирмоқ; феълни истак майлига солмоқ; نَصِبَ (а) نَصَبٌ 1) чарчоқ сезмоқ, чарчамоқ, толиқмоқ; 2) чиранмоқ, кучаймоқ, зўриқмоқ; II نَصَّبَ (*бирор мансабга, ўринга*) қўймоқ, тайин қилмоқ; ~ـهُ حَاكِمًا فِي ... кимнидир кафедрага қўймоқ; ~ـهُ فِي كُرْسِي кимнидир ҳоким қилиб тайинламоқ; ◊ ~ أُذُنَيْهِ қулоқни диккайтирмоқ, диққат билан қулоқ солмоқ; III نَاصَبَ адоват қилмоқ, душманлик қилмоқ; ~ـهُ الْعَدَاءَ кимгадир душманлик қилмоқ; ~ـهُ الْحَرْبَ кимгадир қарши уруш эълон қилмоқ; IV أَنْصَبَ 1) толиқтирмоқ, ҳолдан тойдирмоқ, чарчатмоқ; 2) улушини, ҳиссасини тақсимлаб бермоқ; V تَنَصَّبَ тайинланмоқ, тайин қилинмоқ; VIII اِنْتَصَبَ тик турмоқ, тўғри турмоқ; 2) кўтарилмоқ; ~ وَاقِفًا тўғриланмоқ, ростланмоқ, қаддини тикламоқ; сакраб ўрнидан турмоқ; 3) қўйилмоқ, ўрнатилмоқ; 4) тайинланмоқ, тайин қилинмоқ; ~ لِلْحُكْمِ (*судда*) ҳукм эълон қилиниши учун ўриндан турмоқ

– اِنْتِصَابٌ 1) туриш, тик туриш; 2) кўтариш, тиклаш; 3) эрекция (*эркаклар жинсий олатининг кўтарилиши*); ~ عَدَمُ الــ жинсий ожизлик

– تَنْصِيبٌ (*мансабга, лавозимга*) тайинлаш, тайин қилиш

– مُنْتَصِبٌ қадалган, ўрнатилган, кўтарилган, тикланган

– مَنْصِبٌ *кўп.* مَنَاصِبُ 1) мансаб, лавозим; мавқе, вазият; أَصْحَابُ (أَرْبَابُ) الْمَنَاصِبِ юқори лавозимдаги шахслар; ~ الْوِزَارَةِ вазирлик лавозими; 2) асос, бошланиш жойи

– مِنْصَبٌ *кўп.* مَنَاصِبُ 1) ўчоқ; 2) *шунингдек* ~ ثُلَاثِيٌّ уч оёқли темир таглик, уч оёқли столча

– مَنْصُوبٌ 1) тик қилиб қадалган; 2) тайин қилинган; 2) тайинланган, қўйилган; *грам.* тушум келишигида келган *ёки* истак майлида келган

– مَنْصُوبَةٌ *кўп.* ~ات — *шахм.* доналарнинг вазияти

– نَاصِبٌ[1] ҳолдан тойдирадиган, ҳолни қуритадиган; толиқтирувчи

– نَاصِبٌ[2] *кўп.* نَوَاصِبُ *грам.* отни тушум келишигида *ёки* феълни истак майлида бошқарувчи юклама

– نِصَابٌ *кўп.* نُصُبٌ، أَنْصِبَةٌ 1) бошланиш, бошланғич нуқта, асос; أَعَادَ (رَدَّ) النِّظَامَ إِلَى ~ـهِ тартиб ўрнатмоқ, тартиб жорий қилмоқ; رَدَّ الْعَدْلَ إِلَى ~ـهِ адолатни қайта тикламоқ; وَضَعَ الْأُمُورَ فِي ~ـهَا ҳамма нарсани жой-жойига қўймоқ; 2) соп, банд, даста, тутқа; 3) *у ёки бу ишда қатнашиш ҳуқуқини чеклайдиган молиявий шартлар*, мулк цензи (нисоби): чеклайдиган молиявий шартлар, الــ~ الْقَانُونِيُّ لِـ... ...да қатнашиш учун қонунда кўрсатилган ценз (нисоб); 4) кворум; الــ~ مَفْقُودٌ! кворум йўқ!; اِكْتَمَلَ الــ~ الْقَانُونِيُّ кворум бор

– نَصَّابٌ алдоқчи, фирибгар, аферист, ўғри, қароқчи

– نَصْبٌ[1] 1) ўрнатиш; тиклаш, қадаш, тик қилиш; 2) тайин қилиш, тайинлаш; 3) фирибгарлик, ҳийлагарлик; алдов, ёлғончилик; ~ عِصَابَةُ фирибгарлар тўдаси; 4) ўрнатилган, тикланган, барпо қилинган (*нарса*); ҳайкал, монумент; 5) касаллик; 6) *грам.* тушум келишиги; истак майли

– نَصْبٌ[2] *жам. кўп.* نُصُوبٌ кўчатлар, ниҳоллар

– نَصَبٌ[1] 1) оғир меҳнат, вазмин иш; оғирлик, қийинлик; 2) чарчаш, толиқиш, ҳолдан кетиш; 3) уқубат, кулфат, заҳмат

– نَصَبٌ[2] *кўп.* أَنْصَابٌ кўтарилган, ўрнатилган байроқ

– نُصْبٌ[1]، نُصُبٌ *кўп.* أَنْصَابٌ 1) ҳайкал, монумент; ~ تِذْكَارِيٌّ ҳайкал; 2) бут, санам

– نُصْبٌ[2] бало, офат, ёмонлик, ёвузлик

– نُصْبَ олдида, عَيْنَيَّ ~ кўзларим олдида; وَضَعَهُ ~ عَيْنَيْهِ ўз олдига бирор мақсад қўймоқ; бирор нарса ҳақида қайғурмоқ; нимандир доим назарда тутмоқ

– نُصْبَةٌ[1] *кўп.* ـاتٌ — 1) ёш кўчат, ёш ниҳол; 2) *шунингдек:* ~ الطَّبْخِ ўчоқ

– نُصْبَةٌ[2] 1) ҳийла, найранг, алдов; 2) *грам.* фатҳа

– نُصْبَةٌ 1) устун, столб; ~ الْأَمْيَالِ ҳар чақиримда ўрнатилган устун; сим тортиш *ёки* бошқа мақсадлар учун қилинган баланд минорасимон қурилма, мачта

– نَصِيبٌ *кўп.* أَنْصِبَاءُ, أَنْصِبَةٌ, نُصُبٌ 1) ҳисса, улуш, насиба; كَانَ مِنْ ~ـه ... унинг қисмати ...дан иборат эди; لَيْسَ لِهٰذَا الْخَبَرِ أَدْنَى ~ مِنَ الصِّحَّةِ бу хабарда заррача ҳам ҳақиқат йўқ; 2) тақдир, қисмат, толе, пешона; омад, ютуқ; يَا ~ лотерея; ◊ ~ الْأَسَدِ энг кўпи, энг кўп қисми

I نَصَتَ (*u*) نَصْتٌ 1) индамай турмоқ, сукут қилмоқ, жим қолмоқ; тинглаш учун жим бўлмоқ; 2) (*н. нидир*) тингламоқ, охиригача қулоқ солмоқ (لِـ); IV أَنْصَتَ (*н. ғадир*) қулоқ солмоқ, эшитмоқ (لِـ); V تَنَصَّتَ билдирмай эшитиб олмоқ; диққат билан тингламоқ

– تَنَصُّتٌ билдирмай эшитиб олиш

– مُتَنَصِّتٌ билдирмай эшитиб олувчи

– نَصْتٌ тинглаш, эшитиш, диққат билан эшитиш

– نُصْتَةٌ жим туриш, тик туриш

I نَصَحَ (*a*) نَصْحٌ, نُصُوحٌ, نَصَاحَةٌ 1) маслаҳат бермоқ, насиҳат қилмоқ; тавсия қилмоқ; 2) самимий бўлмоқ, чин кўнгилдан муносабатда бўлмоқ; 3) тўғри бўлмоқ (*фикр ҳақида*); ◊ ~تِ الْإِبِلُ الشُّرْبَ туя қониб сув ичди; ~ الثَّوْبَ кийим тикмоқ; III نَاصَحَ самимият билдирилмоқ; дўстона маслаҳат бермоқ; IV أَنْصَحَ суғормоқ, сув бермоқ, сув ичирмоқ; V تَنَصَّحَ насиҳатгўйларга тақлид қилмоқ; VIII انْتَصَحَ маслаҳатга қулоқ солмоқ, сабоқ олмоқ, ибрат олмоқ; ~ بِالنَّصِيحَةِ маслаҳатга қараб иш тутмоқ; X اسْتَنْصَحَ 1) маслаҳат сўрамоқ, консультация олмоқ; 2) насиҳатгўй ҳисобламоқ

– أَنْصَحُ энг самимий, энг садоқатли

– نَاصِحٌ 1) насиҳат қилувчи; самимий муносабатда бўлувчи; 2) маслаҳатгўй, ақл ўргатувчи; 3) тикувчи, мошиначи; ~ الْجَيْبِ покдил, оқ кўнгил; رَجُلٌ ~ الْجَيْبِ оқ кўнгил одам

– نِصَاحٌ 1) ип; 2) сим

– نُصْحٌ 1) муносабатларнинг самимийлиги; 2) насиҳат

– نَصُوحٌ самимий, чин юракдан қилинган

– نَصِيحٌ = نَاصِحٌ

– نَصِيحَةٌ *кўп.* نَصَائِحُ 1) чин кўнгилдан берилган маслаҳат, яхши насиҳат; 2) самимийлик, харихоҳлик

I نَصَرَ (*у*) نَصْرٌ 1) ёрдам бермоқ, ёрдам кўрсатмоқ; 2) ғалаба келтирмоқ, ғалабага олиб келмоқ; 3) (*н. дандир*) ҳимоя қилмоқ, халос қилмоқ, қутултирмоқ (عَنْ, مِنْ); II نَصَّرَ 1) христиан динига киритмоқ, насронийга айлантирмоқ; 2) чақалоқни тоғорада чўмилтириб чўқинтирмоқ (*христиан динида*); III نَاصَرَ 1) ҳимоя қилмоқ, тарафини олмоқ; 2) қўллаб-қувватламоқ, ёрдам бермоқ, ёрдамлашмоқ; шерик бўлмоқ, ҳамроҳ бўлмоқ, тарафдор бўлмоқ; V تَنَصَّرَ 1) христиан динини қабул қилмоқ; 2) тоғорада чўмилтириб чўқинтирилмоқ (*бола ҳақида*); 3) (*к. нидир*) ёнини олмоқ, тарафини олмоқ (لِـ); VI تَنَاصَرَ ўзаро бир-бирига ёрдам бермоқ; VIII انْتَصَرَ (*к. нингдир устидан*) ғалаба қилмоқ, устун келмоқ (عَلَى); ғалабани тантана қилмоқ; 2) (*н. нидир*) қўлламоқ, ҳимоя килмоқ (لِـ); (*н. нингдир*) тарафдори бўлмоқ, ҳимоячиси бўлмоқ (لِـ); 3) (*к. дандир*) ўч олмоқ, қасдини олмоқ (مِنْ); X اسْتَنْصَرَ ёрдам сўрамоқ, ёрдамга чақирмоқ

– انْتِصَارٌ *кўп.* ـاتٌ — ғалаба, зафар, зафар тантанаси; ~ فِرْسِيٌّ Пирр ғалабаси (*жуда қимматга тушган ғалаба*)

– تَنْصِيرٌ чўқинтириш (*христиан динида*)

– مُنَاصِرٌ 1) (*к. нидир, н. нидир*) қўллаб-қувватловчи (لِـ); 2) (*к. нингдир, н. нингдир*) тарафдори (لِـ)

– مُنْتَصِرٌ ғалабага олиб борувчи, зафарли, музаффар

– مَنْصَرٌ *кўп.* مَنَاصِرُ тўда, гуруҳ, шайка

– مَنْصُورٌ 1) зафарли, музаффар, ғалабани тантана қилувчи; ғолиб, ғалабага эришган; 3) ат. от, *мз.* Мансур

– نَاصِرٌ *кўп.* أَنْصَارٌ 1) ёрдам берувчи, ёрдамчи; 2) тарафдор, мухлис, мурид; أَنْصَارُ السِّلْمِ тинчлик тарафдорлари; أَنْصَارُ الْقَدِيمِ (الْحَدِيثِ) эскилик (янгилик) тарафдорлари; أَنْصَارُ مَاخٍ *фалс.* махистлар; الْأَنْصَارُ (*бир. с.* الْأَنْصَارِيُّ) Муҳаммад алайҳиссаломнинг Мадинаи мунавварадаги сафдошлари, ансорлар; أَخَذَ بِـ~ـيَدِ кимгадир ёрдам қилмоқ; 2) *кўп.* партизанлар; حَرَكَةُ الْأَنْصَارِ партизанлар ҳаракати

– نَاصِرِيٌّ 1) *дин.* Назаретга оид; 2) Назарет тарафдори; الـ~ Христос

– نَاصُورٌ *кўп.* نَوَاصِيرُ = نَاسُورٌ *қар.* نوسر

– نَصْرٌ 1) ёрдам; 2) ғалаба, зафар; أَحْرَزَ ~ا ғалаба қилмоқ, ғолиб келмоқ; عُقِدَ لَهُ الـ~ унга ғолиб бўлиш насиб этди

– نَصْرَانِيٌّ *кўп.* نَصَارَى 1) христиан динига оид, насроний; христиан динидаги киши; الـ~ـةُ христианлик, христиан дини, насронийлик, насроний дини

– نُصْرَةٌ = نَصْرٌ

– نَصِيرٌ *кўп.* نُصَرَاءُ ҳомий, ҳимоячи, тарафдор; ёрдамчи; шерик, ҳамкор; ~ الْحُرِّيَّةِ озодлик тарафдори

– نُصَيْرِيٌّ *кўп.* نُصَيْرِيَّةٌ нусайрий (*христиан динидаги оқимлардан бирининг вакили*); الـ~ـــة нусайрийлар оқими

I نَصَعَ (*а*) نُصُوعٌ 1) тиниқ оқ рангли бўлмоқ, қордек оппоқ бўлмоқ; ярқироқ рангли бўлмоқ, очиқ рангли бўлмоқ; 2) тоза бўлмоқ, покиза бўлмоқ; 3) ойдек равшан бўлмоқ (*ҳақиқат ҳақида*); IV أَنْصَعَ (*ҳақиқатни, қарзни ва ҳ. к. ни*) тан олмоқ (بـ)

– مَنْصَعٌ *кўп.* مَنَاصِعُ 1) жамоат жойидаги ҳожатхона

– نَاصِعٌ оппоқ, қордек оқ; очиқ рангли, ярқироқ; ~ الْبَيَاضِ қордек оқ; 2) аниқ, равшан; шубҳасиз; ~ دَلِيلٌ аниқ, равшан исбот (далил); ~ أَبْيَضُ тиниқ оқ, оппоқ; ~ أَصْفَرُ сап-сариқ

– نَصَاعَةٌ 1) оқлик; ярқироқлик, очиқлик (*ранг ҳақида*); 2) тоза, покизалик; 3) аниқлик, равшанлик

– نُصُوعٌ оқлик

– نَصِيعٌ 1) тоза, покиза; 2) аниқ, равшан

I نَصَفَ (*у*) نَصْفٌ 1) тенг иккига бўлмоқ, тенг икки қисмга бўлмоқ; 2) (*н. нингдир*) ярмини олмоқ; 3) (*н. нингдир*) ярмига етмоқ; 4) инсоф билан иш қилмоқ; 5) хизмат қилмоқ; II نَصَّفَ 1) тенг икки қисмга бўлмоқ; 2) (*н. нингдир*) ярмига етмоқ; ~ الْبُسْرُ хурмолар ярим пишди; III نَاصَفَ (*к. билан дир*) тенг бўлишиб олмоқ; ярмини қайтиб бермоқ; IV أَنْصَفَ инсоф қилмоқ, инсоф билан иш тутмоқ; бетараф бўлмоқ, холис бўлмоқ; 2) хизмат қилмоқ; ~ النَّهَارُ кун ярмига етди; V تَنَصَّفَ 1) хизмат қилмоқ; 2) инсоф талаб қилмоқ, адолат талаб қилмоқ; (*к. дандир*) ўч олмоқ; 3) (*н. нингдир*) ярмига етмоқ; VI تَنَاصَفَ бир-бирига инсоф қилишмоқ; VIII اِنْتَصَفَ 1) (*н. нингдир*) ярмига етмоқ, ярмида бўлмоқ; ~ اللَّيْلُ тун ярим бўлди; 2) (*к. дандир аллакимга*) адолат талаб қилмоқ, инсоф сўрамоқ (لـِ , فِي); 3) теппа-тенг бўлишиб олмоқ; X اِسْتَنْصَفَ инсоф (*адолат*) қидирмоқ

– إِنْصَافٌ адолат, инсоф; холислик, бетарафлик; بـ~ инсоф билан ... لـ~ ...ا (*к. гадир*) адолат юзасидан; ~ طَلَبَ الـ~ وَ ... الْقِسْطَاسَ тўла адолат ва инсоф тиламоқ; ... لَيْسَ مِنَ الـ~ أَنْ ... инсофдан эмас

– تَنْصِيفٌ тенг иккига бўлиш

– مُنَاصَفَةٌ тенг иккига бўлиш, тенг икки бўлакка ажратиш; بالـ~ теппа-тенг, тенг шерикка, нисфикорликка; ~ тенг ярмидан, теппа-тенгдан

– مُنْتَصَفٌ ярим; ~ اللَّيْلِ ярим кеча

– مُنْصَفٌ йўлнинг ярми

– مُنْصِفٌ адолатли, инсофли; холис, бетараф

– مِنْصَفٌ *кўп.* مَنَاصِفُ хизматкор

– نَاصِفٌ *кўп.* نُصَّافٌ хизматкор

– نِصْفٌ[1] *кўп* أَنْصَافٌ ярим; ўрта; ~ الدَّائِرَةِ яримдоира; ~ الْكُرَةِ яримшар; ~ الْقُطْرِ радиус; ~ اللَّيْلِ ярим кеча; ~ النَّهَارِ пешин; ~ سَنَوِيٌّ яримйиллик, олти ойлик; ~ شَهْرِيٌّ ярим ойли, икки ҳафтали; ~ فَرَنْسِيٌّ ярим француз; أَنْصَافُ الْحُلُولِ дудмал қарор; ~ عَارٍ (*кўп.* ~ عُرَاةٌ *ёки* ~ عَرَايَا) ярим ялонғоч; ~ الشِّتَاءِ *астр.* қишки қуёш туриши; ~ الصَّيْفِ *астр.* ёзги қуёш туриши

– نَصَفٌ[2] نَصَفٌ 1) ўрта ёшлардаги; ~ أَرْمَلَةٌ ўрта ёшлардаги тул хотин; 2) ўртача ўлчовдаги (размердаги)

– نَصَفٌ, نَصَفَةٌ инсоф, адолат

– نِصْفِيٌّ яримга оид; ~ تِمْثَالٌ бюст; ~ صُورَةٌ ـــة белгача олинган сурат

– نَصِيفٌ 1) бош кийими (*салла, рўмол*); 2) = نِصْفٌ

I نَصَلَ (*у*) نُصُولٌ кўздан ғойиб бўлмоқ, йўқ бўлмоқ; йўқолмоқ, қўлдан кетмоқ; ранги ўчмоқ, ўчиб кетмоқ (*ранг ҳақида*); бўёғи кетиб қолмоқ (*мас, соч ва ш.. к.*); ~ خِضَابُ اللَّيْلِ الْأَسْوَدِ тунги қоронғулик тарқалди; ~ السَّهْمُ а) (*камон*) ўқининг учидаги темири чиқиб кетмоқ; б) (*камон*) ўқи учидаги темири (*бирор н. га*) кириб санчилмоқ; II نَصَّلَ (*камон*) ўқи учига темир учлик киргизмоқ (ўрнатмоқ); V تَنَصَّلَ (*н. дандир*) ажрамоқ, бўлинмоқ, ажралиб чиқмоқ (مِنْ); 2) (*н. дандир*) озод бўлмоқ, қутулмоқ (مِنْ); ~ زَيْدٌ مِنْ ذَنْبِهِ Зайд гуноҳдан фориғ (*пок*) бўлди; 3) (*н. дадир*) манфаатсиз бўлмоқ; (*н. дандир*) четда турмоқ, бетараф қолмоқ (مِنْ); ~ مِنْ كُلِّ تَبِعَةٍ (مَسْؤُولِيَّةٍ) ҳар қадай масъулиятни ўзидан соқит қилмоқ

– مِنْصَالٌ *кўп.* مَنَاصِيلُ ўғир (*кели*) дастаси

– مُنْصَلٌ, مُنْصُلٌ *кўп.* مَنَاصِلُ қилич

– نَاصِلٌ ўз рангини йўқотган, бўзрайган; ранги ўчган, ранги ўчиб кетган

– نَصْلٌ *кўп.* نِصَالٌ тиғ, дам, қирра; қилич; ~ السَّيْفِ қиличнинг дами; ~ السِّكِّينِ пичоқнинг тиғи; ~ وَقَعَ الـ~ عَلَى الـ~ қилич устига қилич тушди, жанг бошланди

– نَصْمَةٌ бут, санам

نَصْنَصَ ҳаракатлантирмоқ, қимирлатмоқ, жилдирмоқ

(نصو) VI تَنَاصَى 1) бир-бирининг пешонасидаги сочидан ушлаб тортишмоқ; 2) бирлашмоқ, маташмоқ

– نَاصِيَةٌ *кўп.* نَوَاصٍ, ـــ ات 1) пешонадан ўстирилган кокил; نَوَاصِي النَّاسِ *маж.* атоқли кишилар; 2) (*уйнинг, кўчанинг*) муюлиши, бурилиш жойи; ~ حَجَرُ الـ~ бурчакдаги тош; 3) отнинг тўпиғидаги кокили; النَّوَاصِي *маж.* отлар, тулпорлар; ◊ ~ الْأُمُورِ вазиятдан чиқишнинг калити; قَبَضَ عَلَى (امْتَلَكَ) ~ الْحَالِ ўзиники қилиб олмоқ; قَبَضَ عَلَى ~ الطَّائِرَةِ самолётни моҳирлик билан бошқармоқ; قَبَضَ عَلَى ~ اللُّغَةِ тилни яхши ўрганиб (ўзлаштириб) олмоқ; وَقَعَتْ

الْمَسْؤُولِيَّةُ عَلى أُمِّ ~ـه жавобгарлик унинг елкасига тушди

I نَضَّ (а/и) نَضٌّ، نَضِيضٌ оқмоқ, оқиб ўтмоқ, оқиб кирмоқ; II نَضَّضَ силкитмоқ, силкимоқ, қоқмоқ; X اسْتَنَضَّ: حَقَّهُ ~ ҳақини оз-оздан қилиб ундириб олмоқ

– نَاضٌّ танга пул; دَرَاهِمُ ~ـةٌ нақд пул

– نَضٌّ нақд пул; танга пул; ا~ танга пул билан

I نَضَبَ (у) نُضُوبٌ 1) тугамоқ, тамом бўлмоқ; لاَ يَنْضَبُ тугамайдиган, тамом бўлмайдиган; 2) (сигирнинг сути) тугамоқ; сутдан чиқмоқ (сигир ҳақида); 3) ерга сингиб кетмоқ (сув ҳақида); 4) вафот этмоқ, ўлмоқ; ◊ مَاءَ وَجْهِهِ ~ уятни (шарм-ҳаёни) йиғиштирмоқ

– نَاضِبٌ 1) туганган, тамом бўлган, қуриган; 2) унумсиз

– نُضُوبٌ тугаш, тамом бўлиш

I نَضِجَ (а) نَضْجٌ 1) пишмоқ, пишиб етилмоқ; 2) пишмоқ (овқат ҳақида); IV أَنْضَجَ пишириб етилтирмоқ; 2) қайнатмоқ, пиширмоқ (овқатни)

– نَاضِجٌ 1) пишиб етилган; 2) қайнаб (қовурилиб) пишган

– نُضْجٌ، نَضْجٌ пишганлик, етилганлик; етуклик; الـ~ السِّيَاسِيُّ сиёсий етуклик

– نَضِيجٌ = نَاضِجٌ 1); طِينٌ ~ қизғиш сариқ рангли куйдирилган балчиқ; 2) رَجُلٌ ~ الرَّأْيِ фикри лишган (мустаҳкам) одам

I نَضَحَ (а) نَضْحٌ 1) (сув) тўкмоқ, сепмоқ; (н. билан дир) сепмоқ, суғормоқ (بـ): بِضَوْءِ الضُّحَى ~ тонг нурини сочмоқ (тўкмоқ, сочмоқ) (қуёш ҳақида); الزَّرْعَ ~ экинни суғормоқ; الشِّوَاءَ بِالدُّهْنِ ~ қовурма устига ёғ солмоқ, сепмоқ; الْعَطَشَ ~ чанқоқликни қондирмоқ; 2) (идишдан) оқмоқ, сизмоқ; 3) суюқлик, нам ажратиб чиқармоқ; терламоқ; VIII انْتَضَحَ суғорилмоқ, сув сепилмоқ, сув тутилмоқ

– تَنَاضُحٌ физ. осмос (аралашмаларнинг органик тўсиқлар орасидан секин-аста сизиб чиқиш ҳодисаси)

– تَنَاضُحِيٌّ осмосга оид (юқоридаги моддага қар.)

– مِنْضَحٌ душ

– مِنْضَحَةٌ кўп مَنَاضِحُ гулларга сув сепиш учун ишлатиладиган тешик-тешик жўмракли челак (лейка); шундай челакнинг жўмраги

– نَاضِحٌ суғорилаётган туя

– نَضَّاحَةٌ кўп. ـاتٌ — сув пуркагич, сув сепадиган челак (лейка)нинг жўмраги

– نَضْحَةٌ тизиллаб оқиш

I نَضَخَ (а) نَضْخٌ (н. билан дир) намламоқ, ҳўлламоқ, суғормоқ (بـ)

– مِنْضَخَةٌ кўп. مَنَاضِخُ пульверизатор

– نَضَّاخٌ шариллаган, шариллаб оққан; غَيْثٌ ~ жала, қаттиқ ёмғир, шаррос

I نَضَدَ (и) نَضْدٌ бир-бирининг устига қўймоқ, тахламоқ; ёнма-ён, тартиб билан қўймоқ; II نَضَّدَ ёнма-ён, тартиб билан қўймоқ; полигр. ҳарф термоқ; V تَنَضَّدَ тартиб билан териб қўйилмоқ; қат-қат бўлиб жойлашмоқ (тоғ жинслари ҳақида)

– مِنْضَدَةٌ кўп. ـاتٌ، مَنَاضِدُ — 1) стол, столча; тумбочка; الْكُتُبِ ~ этажерка, китоб тахлайдиган тахмон; 2) кроват, калавот

– نَضَدٌ кўп. أَنْضَادٌ кароват, калавот, тўшак, ўрин

– نَضِيدٌ устма-уст қўйилган, тахланган

– نَضِيدَةٌ кўп. نَضَائِدُ 1) тўшак, матрас, кўрпа; 2) ёстиқ, болиш

I نَضُرَ (у) نُضُورٌ، نَضَارَةٌ، نَضْرَةٌ ёки نَضَرَ (у) نَضْرٌ ёки نَضِرَ (а) نَضَرٌ 1) яшнамоқ, гулгун бўлмоқ, бақувват бўлмоқ, ғайратли бўлмоқ (ёшлик ҳақида); 2) гўзал бўлмоқ, гўзаллашмоқ; 3) кўм-кўк турмоқ, кўкариб турмоқ (ўсимлик ҳақида); 4) очиқ бўлмоқ (ранг ҳақида); II نَضَّرَ яшнатмоқ, янгиламоқ; IV أَنْضَرَ 1) яшнатмоқ, гулгун бўлмоқ, бақувват бўлмоқ, ғайратли бўлмоқ; 2) = II

– نَاضِرٌ 1) гулгун яшнаб турган; 2) гўзал; لَوْنٌ ~ очиқ ранг (қар. فَاقِعٌ ва نَاصِعٌ)

– نُضَارٌ соф олтин, тоза олтин; سَلِيمٌ ~ соф ҳолда топилган олтин

– نَضَارَةٌ 1) гулгунлик, яшнаб турганлик; юзга югурадиган қизиллик; қон талашган соғлом юз; الشَّبَابِ ~ қирчиллама ёшлик; 2) гўзаллик, чирой, яшнаб туришлик

– نُضَارٌ = نَضْرٌ

– نَضِرٌ 1) яшнаб турган, ял-ял ёниб турган, гуллаган; 2) ажойиб, гўзал, чиройли; 3) кўм-кўк, яшил

– نَضْرَةٌ 1) ёрқинлик, тиниқлик; қизиллик, ял-ял ёнишлик; 2) шуъла, товланиш, ялтираш

– نَضِيرٌ 1) гуллаб-яшнаб турган, яшнаган; 2) гўзал, чиройли; 2) олтин, тилла

I نَضَفَ (и) نَضْفٌ сут эммоқ (ҳайвон боласи ҳақида); VIII انْتَضَفَ = I

– نَضَافَةٌ халқ. тозалик, поклик (сол. نَظَافَةٌ)

– نَضَفٌ бот. жам. ёввойи майоран (ёқимли ҳид таратадиган ўт, алаф)

– نَضِفٌ ифлос, тоза эмас

– نَضِيفٌ ифлос, тоза эмас

– نَضِيفٌ халқ. тоза, покиза (сол. نَظِيفٌ); زَيِّ الصِّينِي بَعْدَ غَسِيلِه ~ халқ. мтл. ювилган патнисдай топ-тоза

I نَضَلَ (у) نَضْلٌ (к. дан дир) устун келмоқ; (к. нингдир устидан) ғолиб бўлмоқ; III نَاضَلَ (н. учун дир) курашмоқ, кураш олиб бормоқ (مِنْ أَجْلِ); (н. нидир) ҳимоя қилмоқ, мудофаа қилмоқ (عَنْ); VI تَنَاضَلَ курашмоқ, урушмоқ, бир-бири билан солишмоқ; VIII انْتَضَلَ 1) жанг қилмоқ; 2) ким ўзарга отишмоқ

– مُنَاضِلٌ курашчи, жангчи, ҳимоячи

– مُنَاضَلَةٌ кураш

– نِضَالٌ *кўп* اتٌ — кураш; الـــُ~ الطَّبَقِيُّ синфий кураш; الــ~ فِي سَبِيلِ السَّلْمِ тинчлик учун кураш

– نِضَالِيٌّ жанговар; تَحِيَّةٌ ~ـــةٌ (*к. гадир*) жанговар салом

– نِضَالِيَّةٌ курашга олишлик, жасурлик, ботирлик, енгилмаслик

نَضْنَضَ 1) қимирлатмоқ, ҳаракатга келтирмоқ, силкитмоқ; 2) тилини чиқариб қимирлатмоқ (*илон ҳақида*)

– نَضْنَاضٌ 1) қимирлайдиган, ҳаракатдаги; 2) тилини чиқараётган (*илон ҳақида*); 3) *шунингдек*: اللِّسَانِ ~ *кўч.м.* сергап, сўзамол, кўп гапирадиган

– نَضْنَضَةٌ 1) қимирлатиш, ҳаракатга келтириш; 2) тилини чиқариш (*илон ҳақида*)

I (نضو) نَضَا (*у*) نَضْوٌ 1) (*кийимни*) ечмоқ, ечиб ташламоқ; ~ هُ مِنْ ثَوْبِهِ *ёки* عَنْهُ ثَوْبَهُ ~ кимнидир ечинтирмоқ, кимнингдир кийимини ечмоқ; ثَوْبَهُ عَنْ نَفْسِهِ ~ ечинмоқ; 2) тортиб чиқармоқ, судраб чиқармоқ, суғуриб чиқармоқ; 3) ранги ўчмоқ, рангини йўқотмоқ, ўчиб кетмоқ; IV أَنْضَى ҳолдан тойдирмоқ, тинкасини қуритмоқ, мадорини қуритмоқ; الثَّوْبَ ~ кийимини эскитмоқ; VIII اِنْتَضَى (*мас. қиличини*) чиқармоқ, суғурмоқ; الثَّوْبَ ~ кийимини эскитмоқ

– نِضْوٌ[1] *кўп.* أَنْضَاءٌ ориқ, ҳолдан тойган, тинкаси қуриган

– نِضْوٌ[2] *кўп.* أَنْضَاءٌ 1) эски, тўзиган кийим; 2) ориқ туя

– نَضْوَةٌ тақа, нағал

I نَضِيَ (*и*) نَضْيٌ = نَضَا *қар.* نضو

I نَطَّ (*а/и*) نَطٌّ 1) сакрамоқ, сакраб ўтмоқ, ҳатлаб ўтмоқ; السُّدُودَ ~ тўсиқлардан ўтмоқ; الْحَبْلَ ~ арғамчидан сакраб ўтмоқ (*болалар ҳақида*); 2) (*урғочи ҳайвонни*) қочирмоқ (عَلَى); II نَطَّطَ 1) сакратмоқ, ҳатлатмоқ; 2) (*ҳайвонларни*) жуфтламоқ, қочирмоқ, чоптирмоқ; V تَنَطَّطَ сакратмоқ, ҳатлатмоқ

– نَطٌّ сакраш, ҳатлаш; حَبْلُ الــ~ болалар сакрайдиган арғамчи

– نَطَّاطٌ сакровчи; جَرَادٌ ~ *қар.* جَرَادٌ

– نَطَّةٌ *кўп.* اتٌ — сакраш, сакраб ўйнаш; لُعْبَةُ الــ~ тўнка-тўнка ўйини (*бир-бирининг устидан сакраб ўтиш ўйини*)

– نَطِيطٌ сакраш; ◊ أَبُو ~ сўзанак, ниначи

I نَطَحَ (*а*) نَطْحٌ (*шох билан*) сузмоқ, сузишмоқ; III نَاطَحَ бир-бирини сузишмоқ; 2) тақалмоқ, тақалиб қолмоқ, тегмоқ; V تَنَطَّحَ жасорат йиғмоқ, журъат тўпламоқ, журъат қилмоқ; VI تَنَاطَحَ бир-бирини сузишмоқ; бир-бирига пешонасини тақамоқ; VIII اِنْتَطَحَ сузишмоқ, шохларини уриштирмоқ; أَمْرٌ لَا يَنْتَطِحُ فِيهِ عَنْزَانِ (كَبْشَانِ) *мқл.* мутлақо ҳал бўлган масала (*сўзма-сўз*: икки эчки (қўй) ўзаро сузишмайдиган масала)

– مَنْطُوحٌ сузиб ўлдирилган *ёки* ярадор қилинган

– نَاطِحٌ 1) (*шохи билан*) сузувчи; 2) пешонаси билан сузувчи

– نَاطِحَةٌ *кўп* نَوَاطِحُ (*шунингдек*: السَّحَابِ ~) осмонўпар иморат

– نَطَّاحٌ сузувчи, сузағич

– نَطْحَةٌ *кўп* اتٌ — (*шох ёки бош билан*) сузиш

– مَنْطُوحٌ = نَطِيحٌ

I نَطَرَ (*у*) نَطْرٌ 1) пойламоқ, қўриқламоқ, соқчилик қилмоқ; 2) *халқ* ёмғир ёғмоқ; السَّمَاءُ ~تْ ёмғир ёғди

– نَاطِرٌ *кўп.* نُطَّارٌ, نُطَرَاءُ 1) қўриқчи, пойлоқчи; қоровул; 2) узумзор қоровули

– نَاطُورٌ *кўп.* نَوَاطِيرُ қоровул

– نُطَّارٌ полизга ўрнатилган қўриқчи

– نِطَارَةٌ қоровуллик касби

نَطْرُونٌ *кимё.* натр, сода, карбон оксидли натрий

I نَطَسَ (*а*) نَطْسٌ олим бўлмоқ, илмли бўлмоқ; моҳир бўлмоқ, уста бўлмоқ; V تَنَطَّسَ 1) (*бирор масалада*) талабчан бўлмоқ (فِي); 2) интизомли (сўзининг устидан чиқадиган) бўлмоқ

– نِطَاسِيٌّ *кўп.* نُطُسٌ олим, ҳурматга сазовор, обрўли, моҳир (*табибга, врачга бериладиган ном*)

– نَطِسٌ билимдон, билимли; обрўли, эътиборли

I نُطِعَ ранги ўзгармоқ, оқариб кетмоқ, бўзармоқ; V تَنَطَّعَ инжиқ (нозик табиатли) бўлмоқ, синчков бўлмоқ, дидли бўлмоқ; (*бирор масалада*) ўта талабчанлик қилмоқ, қаттиққўллик қилмоқ (فِي); VIII اِنْتَطَعَ ўзгармоқ, ўзгариб кетмоқ (*ранг ҳақида*)

– نَطْعٌ *кўп.* نُطُوعَةٌ 1) қўпол; 2) қўпол одам

– نِطْعٌ[1], نَطْعٌ[2], نَطَعٌ *кўп.* نُطُوعٌ кунда, зеркунда; қатл қилишда тагга тўшаладиган чарм тўшама

– نِطْعٌ[2] *кўп.* نُطُوعٌ танглайнинг олдинги қисми

– نِطْعِيٌّ: الْحُرُوفُ الـــ~ـــةُ тиш (танглайолди) ундош товушлари (ت, د, ط)

– نُطُوعِيَّةٌ қўполлик

– نَطَفَ (*и*) نَطْفٌ 1) томмоқ, томчиламоқ; секин оқмоқ, жилдираб оқмоқ; 2) эриб тушмоқ, эриб оқиб тушмоқ (*шам ҳақида*); 3) кўз ёши тўкмоқ, йиғламоқ

– نَاطِفٌ 1) шакарқиём, қиём; 2) ширинликлар

– نَطَفَانٌ оқиш; الْمَاءِ ~ сувнинг оқиши

– نُطْفَةٌ *кўп.* نِطَافٌ 1) тоза тиниқ сув; 2) *мас.*, сувнинг бир томчиси; 3) *кўп.* نُطَفٌ *биол.* уруғ, маний, сперма

I نَطَقَ (*и*) نُطْقٌ (*н. нидир*) гапирмоқ, баён қилмоқ (بِ); талаффуз қилмоқ; нутқ товушларини ҳосил қилмоқ; بِالضَّادِ ~ *қар.* ضَادٌ; ~ بِالْحُكْمِ ҳукм қилмоқ, ҳукмни эълон қилмоқ; ~ الْقَافَ جِيمًا (هَمْزَةً) қофни жим деб (ҳамза деб) талаффуз қилмоқ; ~ بِاسْمِ فُلَانٍ *ёки* ~ фалон киши номидан сўзга чиқмоқ (гапирмоқ); لَمْ يَنْطِقْ بِلِسَانِهِ

... بِكَلِمَةٍ عَنْ ... ҳақида у ҳеч нарса демади; بِالشَّهَادَةِ ~ қаттиқ қўрққанидан калимаи шаҳодатни (*қар.* تَشَهَّدَ *ва* شَهَادَةٌ) такрорламоқ, ўқимоқ; II نَطَقَ 1) белбоғ боғламоқ, камар боғламоқ, белга ўрамоқ; 2) гапиртирмоқ, гапиришга ундамоқ; IV أَنْطَقَ 1) гапиртирмоқ, гапиришга ундамоқ; 2) (*к. гадир*) сўз санъатини (сўзлаш санъатини) инъом қилмоқ; V تَنَطَّقَ ўз белига белбоғ боғламоқ, белига ўраб олмоқ, камар тақмоқ; VIII اِنْتَطَقَ (*н. нидир*) белига ўраб олмоқ, боғлаб олмоқ (ب); X اِسْتَنْطَقَ 1) берилган гувоҳликни ёзиб олмоқ, сўроқ қилмоқ; 2) қайт қилмоқ, қусмоқ, рад қилмоқ

– اِسْتِنْطَاقٌ 1) сўроқ қилиш, сўроқ қилиб билиш; 2) қусиш, қайт қилиш, рад қилиш

– مُسْتَنْطِقٌ 1) сўроқ қилувчи; 2) терговчи

– مَنْطِقٌ 1) нутқ, тил; 2) *шунингдек*: عِلْمُ الـ~ илми мантиқ, мантиқ, логика; صَاحِبُ الـ~ *маж.* Арасту (Аристотель); الْأَشْيَاءِ ~ мантиқийлик, мантиқий жиҳатдан мувофиқлик; لَيْسَ مِنَ الـ~ أَنْ ... ишда ҳеч бир мантиқ йўқ, ...иш ҳеч бир мантиқдан эмас

– مِنْطَقٌ *кўп.* مَنَاطِقُ камар, белбоғ

– مِنْطَقَةٌ *кўп.* مَنَاطِقُ 1) камар, белбоғ; النَّجَاةِ ~ сувга чўкмаслик учун белга боғланадиган камар; الْجَبَّارِ ~ *астр.* Орион юлдузлар туркуми пояси; 2) иқлимий минтақа, район, ҳудуд, зона; الـ~ الْاِسْتِوَائِيَّةُ (الْحَارَّةُ) экватор минтақаси; тропик минтақа; الـ~ الْمُتَجَمِّدَةُ Арктика минтақаси; الْقُطْبِ الشَّمَالِيِّ ~ Арктика; الـ~ الْمُعْتَدِلَةُ ўртача минтақа, мўътадил минтақа; (مُحَرَّمَةٌ) مَمْنُوعَةٌ ~ ўтиш ман этилган минтақа (зона); حَرَامٍ ~ а) нейтрал зона; б) ўтиш, юриш ман этилган зона; مُحَايِدَةٌ ~ нейтрал зона; مَنَاطِقُ خَالِيَةٌ مِنَ الْأَسْلِحَةِ النَّوَوِيَّةِ ~ ядровий қуроллардан холи минтақалар; مُجَرَّدَةٌ مِنَ السِّلَاحِ ~ қуролсизлантирилган минтақа; 3) округ; عَسْكَرِيَّةٌ ~ ҳарбий округ; الـ~ الدُّوَلِيَّةُ шаҳарнинг маҳаллий маъмуриятга бўйсунмайдиган ва халқаро табақалар яшайдиган қисми; 4) доира, зона; نُفُوذٍ ~ таъсир доираси

– مِنْطَقِيٌّ минтақавий, минтақа (зона) га оид

– مَنْطِقِيٌّ 1) мантиқий; 2) диалектик; 3) *кўп.* مَنَاطِقَةٌ а) логик; б) диалектик

– مَنْطِقِيَّةٌ 1) мантиқийлик; 2) диалектика; الـ~ الْمَادِّيَّةُ материалистик диалектика

– مَنْطُوقٌ 1) баён қилинган, ифодаланган, талаффуз қилинган; 2) маъно, мазмун; الْكَلِمَةِ ~ сўз маъноси; النَّصِّ ~ матн мазмуни; اللَّوَائِحِ ~ кўрсатма *ёки* инструкциянинг матни, мазмуни; الْحُكْمِ ~ ҳукм матни; بِالـ~ сўзма-сўз

– مِنْطِيقٌ мантиққа мувофиқ, мантиқан тўғри; гапга чечан, гапга уста, нотиқ

– نَاطِقٌ 1) нотиқ, гапирувчи; بِالضَّادِ ~ *қар.* ضَادٌ; السِّينَمَا الـ~ـةُ овозли кино; غَيْرُ ~ сўзсиз; رَسْمِيٌّ ~ қандайдир баёнот билан сўзга чиқувчи расмий шахс; жарчи, ёювчи; بِلِسَانِ وِزَارَةٍ ~ бирор вазирлик номидан сўзга чиқувчи; 2) фикр юритувчи, ақли бор, ақлли; حَيَوَانٌ ~ инсон (*сўзма-сўз: фикр юритувчи ҳайвон*); 3) (*кинода*) диктор; ◊ مَا لَهُ ~ وَلَا صَامِتٌ у одамнинг ҳеч вақоси йўқ

– نِطَاقٌ *кўп.* نُطُقٌ, أَنْطِقَةٌ 1) белбоғ, камар, тасма; 2) ноҳия, минтақа, зона; ضَرَبَ ~ًا مِنَ الصَّمْتِ حَوْلَهُ ниманидир қаттиқ сукунат билан ўрамоқ; 3) (*н. ниңгдир*) чегараси, ҳадди, доираси; миқёс; ҳажм; عَلَى الـ~ кенг кўламда, кенг миқёсда; عَلَى ~ وَاسِعٍ жаҳон миқёсида; الْعَالَمِيِّ ~ وَاسِعُ الـ~ кенг, кенг кўламдаги; الْحَجْرِ الصِّحِّيِّ ~ *ёки* الـ~ الصِّحِّيُّ вазифалар доираси; التَّبِعَاتِ касалликнинг тарқалишига йўл қўймаслик учун бирор жойни ўраб олиш, санитария кордони; 4) аёллар кийимининг бир тури

– نُطْقٌ 1) нутқ, нутқ қобилияти; فَاقِدُ الـ~ гапириш қобилиятини йўқотган; 2) товуш талаффузи, артикуляция

– نُطْقِيٌّ нутқий, нутққа оид, талаффузга оид, фонетик, фонетикага оид

– نُطْقِيَّاتٌ *кўп.* фонология, тилшуносликнинг фонемалар ҳақидаги соҳаси

I نَطَلَ (у) نَطْلٌ 1) оғриқ *ёки* касал жойга иссиқ дори-дармон босмоқ, припарка босмоқ; 2) чўмичлаб (*қар.* نَطَّالٌ) сув олмоқ; الْمَاءَ ~ суғориш учун сув чиқармоқ, тортмоқ; 3) (*мас., узумни*) сиқмоқ, эзмоқ; II نَطَّلَ = I

– مِنْطَلٌ душ

– نَطَّالٌ наттол, чўмич (*суғориш учун сув тортадиган, чиқарадиган чўмич*)

– نَطَّالَةٌ = نَطَّالٌ

– نَطُولٌ оғриқ *ёки* касал жойга босиладиган *ёки* қўйиладиган дори-дармон

(نطو) IV أَنْطَى бермоқ, ато этмоқ; X اِسْتَنْطَى *фон.* طِغْ товуш бирикмасидаги ع товушини ن деб талаффуз қилиш

– اِسْتِنْطَاءٌ *фон.* طِغْ товуш бирикмасидаги ع товушини ن сифатида талаффуз қилиш

I نَظَرَ (у) نَظَرٌ 1) кўрмоқ, томоша қилмоқ, кузатмоқ, кузатиб турмоқ; (*к. гадир*) қарамоқ; مِنْ عَلٍ إِلَيْهِ ~ кимгадир назар-писанд қилмай қарамоқ; إِلَيْهِ شَزْرًا ~ кимгадир кўз қири билан қарамоқ, зимдан қарамоқ; إِلَيْهِ نَظْرَةَ الْمَهَابَةِ وَالْإِكْبَارِ ~ кимгадир катта ҳурмат ва эътибор билан қарамоқ; إِلَيْهِ بِعَيْنِ الْاِعْتِبَارِ ~ кимгадир ҳурмат билан қарамоқ; بِعَيْنِ الْفَهْمِ إِلَيْهِ ~ кимгадир уни тушунган ҳолда муносабатда бўлмоқ; إِلَى الْحَقِيقَةِ عَيْنًا بِعَيْنٍ ~ ҳақиқатга тик (тўппа-тўғри) қарамоқ; 2) (*н. нидир*) кўрмоқ, кўриб чиқмоқ,

муҳокама қилмоқ (فى)؛ ~ فى الْقَضِيَّةِ муаммони кўриб чиқмоқ; ~ فى الْأَكْتَافِ фол очмоқ; ~ فى خُطُوطِ الْكَفِّ *ёки* ~ فى أَسْرَارِ الْكَفِّ кафтдаги чизиқларга қараб фол очмоқ; 3) (*кимнингдир орқасидан*) кузатиб юрмоқ, (*бирор к. ҳақида*) ғамхўрлик қилмоқ, қайғурмоқ (لِـ); 4) икки томоннинг гапини эшитиб ажрим қилмоқ, жанжал мазмунига қулоқ солиб ҳукм чиқармоқ (بَيْنَ وَ بَيْنَ); II نَظَّرَ 1) тўлов муддатини узайтирмоқ; 2) насияга, кредитга мол сотмоқ; 3) (*к. нидир к. биландир*) қиёсламоқ, солиштирмоқ (بَيْنَ وَ بَيْنَ); III نَاظَرَ 1) (*бирор н. ҳақида*) мунозара олиб бормоқ, тортишмоқ (فى); 2) (*н. нидир*) бошқармоқ, идора қилмоқ; 3) ўхшамоқ, ўхшаш бўлмоқ; 4) рақобатлашмоқ, ким ошди ўйнамоқ, ким ўзди ўйнамоқ; 5) (*бир н. ни бошқа н. билан*) қиёсламоқ (بِ); IV أَنْظَرَ муддатни чўзмоқ, кутмоқ; V تَنَظَّرَ 1) яхшилаб кўздан кечирмоқ, кўриқдан ўтказмоқ; тикилиб қарамоқ, тикилмоқ; 2) бардош билан кутмоқ; VI تَنَاظَرَ 1) бир-бирига қарамоқ; 2) бир-бирига тўпарама-рўпара турмоқ, жойлашмоқ; симметрик бўлмоқ; 3) ўзаро баҳслашмоқ, мунозара олиб бормоқ, муҳокама қилмоқ, савол-жавоб қилишмоқ; 4) ўзаро рақобатлашмоқ, беллашмоқ; VIII اِنْتَظَرَ 1) кутмоқ, кутиб турмоқ, интизор бўлмоқ, мунтазир бўлмоқ; 2) муддатни чўзмоқ; X اِسْتَنْظَرَ 1) кутмоқ, кутиб турмоқ; 2) муддатни чўзишни илтимос қилмоқ (сўрамоқ)

— اِنْتِظَارٌ 1) кутиш, кутиб туриш; ~ عَلَى غَيْرِ кутилмаганда, куққисдан, тўсатдан; الـ~ أَشَدُّ مِنَ النَّارِ *мқл.* кутиш дўзахдан ҳам ёмондир; 2) муддатни чўзиш

— اِنْتِظَارِىٌّ кутишга (интизорликка) оид

— تَنَاظُرٌ 1) ўзаро рўпарама-рўпара туриш; 2) симметрия; اللا~ симметриянинг йўқлиги, асимметрия; 3) мунозара, муҳокама, мубоҳаса, баҳс

— مُتَنَاظِرٌ 1) бир хил, баравар, тенг, ўхшаш, каби, сингари, монанд; 2) бошқарувчи, идора қилувчи; 3) рақиб, рақобатчи, қарши тараф

— مُنَاظَرَةٌ 1) мунозара, мубоҳаса, баҳс; муҳокама, дискуссия; 2) қаров, назорат, назорат қилиш; *мед.* кўрик

— مُنْتَظَرٌ кутилган, кутиб турган; ~ غَيْرُ кутилмаган

— مُنْتَظِرٌ кутувчи, кутиб турувчи

— مِنْظَارٌ *кўп.* مَنَاظِيرُ 1) телескоп, узоқни кўрсатадиган махсус дурбин; ~ الْغَوَّاصَةِ сув ости кемасининг дурбини, перископ; ~ طَيْفِىٌّ спектроскоп, спектрларни кузатиш асбоби; 2) дурбин, бинокль; кўзойнак, лорнет; 3) *шунингдек.* ~ طِبِّىٌّ *мед.* тиббий кўзгу

— مَنْظَرٌ *кўп.* مَنَاظِرُ кузатиш трубаси (*узоқни кузатадиган махсус дурбин*)

— مَنْظَرٌ *кўп.* مَنَاظِرُ 1) манзара, кўриниш, картина, панорама; ~ مِنْ عَلٍ *ёки* ~ مِنَ الْجَوِّ жуда баланддан, осмондан кўринган манзара; 2) *театр.* саҳна безаги, декорация; 3) кузатиш нуқтаси (пункти)

— مَنْظَرَةٌ 1) меҳмонлар қабул қилинадиган хона, меҳмонхона; 2) томошабинлар

— مَنْظُورٌ 1) эътиборга олинган, кўринган, кўрилган, кўриб чиқиладиган; ~ أَدَوَاتٌ кўргазмали қуроллар; ~ دَعْوَى кўрилаётган, кўриб чиқилаётган иш, даъво; 2) кўзда тутилган, олдиндан эътиборга олинган; ~ مَصْرُوفَاتٌ олдиндан кўзда тутилган харажатлар, مَصْرُوفَاتٌ غَيْرُ ~ кўзда тутилмаган харажатлар; ~ غَيْرُ а) кўринмас, кўринмаган; б) олдиндан эътиборга олинмаган; 3) кутилган; مِنَ الـ~ أَنْ ...-ши (-иши) кутилмоқда; 4) олдда кўринган манзара

— نَاظِرٌ *кўп.* نُظَّارٌ 1) назорат қилувчи, назоратчи, нозир; 2) идора қилувчи, бошқарувчи; 3) томошабин; 4) қараб турувчи, нозир, инспектор; бошлиқ; ~ الْمَحَطَّةِ станция бошлиғи; ~ الْمِيرَاثِ меросни сақлаб берувчи, васий; ~ الْوَقْفِ *шар.* вақф қилинган нарсаларни сақловчи; 5) *тар.* вазир, министр; 6) кўз; ~ان *ик. с.* икки кўз, кўзлар; أَلْقَى بِنَاظِرَيْهِ إِلَى ... ...-га назар ташламоқ, қарамоқ; اِخْتَفَى عَنْ نَاظِرَيْهِ кўздан ғойиб бўлмоқ

— نَاظِرَةٌ *кўп.* نَوَاظِرُ 1) кузатиб турувчи аёл, назоратчи аёл; 2) бошқарувчи аёл, мудира; 3) томошабин аёл; 4) директор аёл; 5) кўз

— نَاظُورٌ дала дурбини

— نَظَّارٌ кўзи ўткир, ўткир кўзли

— نَظَّارَاتِىٌّ *кўп.* نَظَّارَاتِيَّةٌ оптика мутахассиси, оптика маҳсулотлари билан савдо қилувчи

— نَظَّارَةٌ[1] томошабинлар

— نَظَّارَةٌ[2] *кўп.* ـاتٌ — 1) кўзойнак; ~ الْأَنْفِ бурун тепасига қистириб олинадиган кўзойнак; ~ شَمْسِيَّةٌ қуёшдан тўсадиган (қора) кўзойнак; ~ الْخَيْلِ (الْحِصَانِ) кўзпана (*ҳурковуч отнинг кўзига тутиладиган кўзлик*); بُوزُ الـ~ пуштбурун (*юганнинг бурунлигидан манглайчасига қараб тик кўтарилган ўрта қайиш*); زِنَاقُ الـ~ юганнинг бўйинга тақилган қисми; ذُو الـ~ *ёки* أَبُو الـ~ кўзойнакли киши; 2) дурбин, бинокль; الـ~ الْحَرْبِيَّةُ дала дурбини; ~ الْمَسَارِحِ театр дурбини; ~ لِعَيْنٍ وَاحِدَةٍ *ёки* ~ مُنْفَرِدَةٌ бир кўз учун ишланган кўзойнак; ~ مُعَظِّمَةٌ катта қилиб кўрсатадиган ойна, лупа; ~ مُكَبِّرَةٌ микроскоп; ~ مُقَرِّبَةٌ узоқни кўрсатадиган дурбин; ~ الرَّصْدِ الْفَلَكِىِّ телескоп

— نَظَّارَةٌ[3] ҳибсга олинганлар учун махсус хона (*полицияда*)

— نِظَارَةٌ *кўп.* ـاتٌ — 1) бошқариш, идора қилиш; 2) *тар.* вазирлик, нозирлик

— نَظَرٌ *кўп.* أَنْظَارٌ 1) кўриш, назар; بَعِيدُ الـ~ *ёки* طَوِيلُ الـ~ а) узоқни кўрувчи; б) узоқ келажакни кўра оладиган; قَصِيرُ الـ~ а) яқинни кўрувчи; б) узоқ келажакни кўра олмайдиган; 2) қараш, назар; ~ ثَاقِبٌ сезгир кўз, сезгир назар; بِصَرْفِ الـ~ عَنْ ... ...га қарамасдан, ...га қарамай; فى ~ الْعَالَمِ бутун дунё назидида, бутун дунё назарида; أَمَامَ ~هِمْ уларнинг кўз олдида; أَلْفَتَ (شَدَّ) هٰذَا

وَقَعَ ~ أَنْظَارَ الْعُلَمَاءِ бу нарса олимларнинг эътиборини ўзига тортди; ~هُ عَلَى ... унинг назари ...га тушди; 3) ёмон кўз, суқ; 4) хаёлда кўзга кўринган нарса; ~ إِلَى ... ёки بِالـ~ إِلَى ... ёки لِـ~ ... ни назарда тутиб, ...нинг бўлиши сабабли; 5) (бирор ишни) муҳокама қилиш (فِى); ~ فِى هَذَا الْأَمْرِ бу иш жанжалли, ҳал этилмаган; الْقَضِيَّةُ تَحْتَ الـ~ муаммони ҳал этиш давом этмоқда; الـ~ فِى الْقَضِيَّةِ муаммони муҳокама этиш; إِعَادَةُ الـ~ қайта кўриш; أَعَادَ الـ~ فِى ... (н. нидир) қайта кўриб чиқмоқ; 6) фикр, тасаввур, тушунча; فِى ~ى фикримча, менимча; فِى ~نَا бизнинг фикримизча, бизнингча; أَهْلُ الـ~ оқиллар, ақлли кишилар

– نَظْرَةٌ кейинга суриш, муддатни узайтириш

– نَظْرَةٌ *кўп.* نَظَرَاتٌ назар, қараш; *ад.* қисқача обзор; ~ لِأَوَّلِ бир қарашдаёқ, бир қарашданоқ; أَلْقَى ~ عَلَى ... *ёки* أَرْسَلَ ~ عَلَى ... ...га назар ташламоқ; عَرَفَهُ مِنَ الـ~ الْأُولَى кимнидир бир кўришдаёқ танимоқ

– نَظَرِىٌّ 1) кўришга оид; 2) оптикага оид; 3) назарий; ~ًا назарий жиҳатдан; 4) назариётчи

– نَظَرِيَّةٌ 1) назария; ~ الْمَعْرِفَةِ *фалс.* билиш назарияси; ~ الْكَمِّ (الْكُوَانْتَا) *физ.* квант назарияси; ~ الْقِيمَةِ *иқт.* қиймат назарияси; ~ النِّسْبِيَّةِ الْعَامَّةِ *физ.* умумий нисбийлик назарияси; ~ النِّسْبِيَّةِ الْخَاصَّةِ *физ.* жузъий нисбийлик назарияси; الـ~ وَالْعَمَلِيَّةُ *ёки* الـ~ وَالتَّطْبِيقِيَّةُ *ёки* الـ~ وَالتَّطْبِيقُ назария ва амалиёт; دَمْجُ الـ~ بِالتَّطْبِيقِ назарияни амалиёт билан қўшиб олиб бориш.; 2) таълимот, доктрина; 3) *мат.* қоида; теорема

– نَظِيرٌ *кўп.* نُظَرَاءُ 1) тенг, бир хил; муносиб, ўхшаш, каби, сингари; مُنْقَطِعُ الـ~ ўхшаши йўқ, мисли йўқ, беназир, бемисл, беқиёс; لَيْسَ لَهُ ~ а) унга тенг келадигани йўқ; б) ўхшаши йўқ, мисли йўқ, нодир, ноёб; 2) (*курашда*) рақиб; ◊ ~ السَّمْتِ *ёки* الـ~ *астр.* надир (*осмон сферасининг горизонтда ерга туташ нуқтаси, зенитнинг акси*) ~هُ *ёки* فِى ~هِ а) ниманингдир ўрнига, ниманингдир эвазига; б) ниманингдир мукофоти учун

نَظِيرَةٌ *кўп.* نَظَائِرُ 1) ўхшашлик; 2) нусха, копия; 3) намуна, мисол; 4) *ад.* назира (*шеърий шакл*); 5) *физ.* изотоп; النَّظَائِرُ الْمُشِعَّةُ радиоактив изотоплар

I نَظُفَ (у) نَظَافَةٌ тоза бўлмоқ, покиза бўлмоқ; II نَظَّفَ тозаламоқ, покиза қилмоқ, озода қилмоқ; ~ الْجُرْحَ ярани тозаламоқ; V تَنَظَّفَ тоза қилинмоқ, покиза қилинмоқ

– تَنْظِيفٌ тозалаш, покиза қилиш; ~ الْبَيْتِ уй тозалаш

– مُنَظِّفٌ тозаловчи, озода қилувчи

– مُنَظِّفَاتٌ *кўп.* тозалайдиган воситалар, тозалаш воситалари; ~ كِيمَائِيَّةٌ кимёвий тозалаш воситалари

– نَظَافَةٌ тозалик, озодалик, покизалик

– نَظِيفٌ *кўп.* نُظَفَاءُ тоза, озода, покиза; ~ الْأَخْلَاقِ аъло хулқли, хулқи хуш

نَظْلِىٌّ нозик, латиф, мулойим

I نَظَمَ (*и*) نَظْمٌ 1) (*марваридни*) ипга ўтказмоқ, тизмоқ; 2) тартибга солмоқ, тартибга келтирмоқ; ташкил қилмоқ, уюштирмоқ; ~ الشِّعْرَ *ёки* ~ الْقَرِيضَ шеър ёзмоқ (битмоқ); II نَظَّمَ тартибга солмоқ, тартибга келтирмоқ; ташкил қилмоқ, уюштирмоқ; регулировка қилмоқ; *муз.* созламоқ; ~ اللُّؤْلُؤَ فِى خَيْطٍ марваридни ипга ўтказмоқ (тизмоқ); ~ الشِّعْرَ шеър тўқимоқ; V تَنَظَّمَ ташкил бўлмоқ, ташкил қилинмоқ, регулировка қилинмоқ; VI تَنَاظَمَ йўлга солинмоқ, тўғриланмоқ, ташкил этилмоқ; тизилмоқ, терилмоқ (*мас, марварид ҳақида*); VIII اِنْتَظَمَ 1) тартибга тушмоқ, тўғрланмоқ, регулировка бўлмоқ; *муз.* созланмоқ; 2) тўғри бўлмоқ, мунтазам бўлмоқ; 3) тизилмоқ, терилмоқ; 4) (*н. нингдир*) сафига қўшилмоқ, (*н. нингдир*) таркибига кирмоқ (فِى سِلْكٍ); (فِى) ~ فِى الصُّفُوفِ сафларда турмоқ, сафланмоқ (*ўқувчилар ҳақида*); ~ فِى سِلْكِ الْوِزَارَةِ вазирликка ишга кирмоқ; ~ فِى سِلْكِ الدِّرَاسَةِ فِى مَعْهَدِ ... ...институтига ўқишга кирмоқ; ~ فِى الدِّرَاسَةِ (*танаффусдан сўнг*) дарсга кирмоқ; ~ فِى هَيْئَةِ ... ...таркибига кирмоқ; 5) эгаллаб олмоқ; ўз ичига олмоқ; ~تْ جِسْمَهُ الرِّعْدَةُ унинг бутун танасини қалтироқ босди

– اِنْتِظَامٌ 1) интизом, тартиб; 2) мунтазамлик, тўғрилик; عَدَمُ ~ тартибсизлик, интизомнинг йўқлиги, мунтазамсизлик; فِى ~ *ёки* بِـ~ мунтазам равишда, муттасил; فِى غَيْرِ ~ тартибсизлик билан, тартибсиз равишда

– تَنْظِيمٌ 1) тартибга келтириш, тартибга солиш; тўғрилаш, регулировка қилиш; ташкил этиш, ташкил қилиш, уюштириш; *муз.* созлаш; إِعَادَةُ الـ~ қайта ташкил қилиш; مَصْلَحَةُ الـ~ ободонлаштириш бўлими; خَطُّ الـ~ *ҳарб.* саф; 2) уюшқоқлик, ҳамжиҳатлик; 3) *кўп.* ~اتٌ – ташкилот, муассаса; الـ~ السِّرِّىُّ махфий ташкилот

– مُنْتَظِمٌ мунтазам, тўғри; баббаравар, бир меъёрда; муттасил; غَيْرُ ~ тартибсиз, нотекис, бир меъёрда бўлмаган

– مُنَظَّمٌ тартибли, ободон, ободонлаштирилган; ташкил этилган, уюштирилган; 2) тўғри, бир меъёрдаги

– مُنَظِّمٌ 1) ташкилотчи, ташкил қилувчи, уюштирувчи; 2) хусусий театр ёки цирк эгаси

– مُنَظَّمَةٌ кўп ~اتٌ ташкилот; ~ سِرِّيَّةٌ яширин ташкилот; ~ الْأُمَمِ الْمُتَّحِدَةِ *қар.* أُمَّةٌ

– مَنْظُومٌ 1) ташкил этилган, уюштирилган; 2) шеър, шеърият

– مَنْظُومَةٌ *кўп.* ~اتٌ 1) шеър, шеърият, манзума; 2) система, тизим; الـ~ الشَّمْسِيَّةُ *астр.* Қуёш системаси

– نَاظِمٌ ташкил қилувчи, уюштирувчи; тўғриловчи, регулятор; 3) шеър битувчи, шеър ёзувчи, нозим

– نِظَامٌ[1] кўп. ـَـاتٌ ,نُظُمٌ ,أَنْظِمَةٌ 1) тартиб, тизим, система; الـ~ُ الْعَامُّ жамоат тартиби; الـ~ُ الْمَصْرِفِيُّ банк тизими, банк системаси; الـ~ُ الشَّمْسِيُّ астр. Куёш системаси; 2) тизим, режим; ~ الْحُكْمِ идора усули; الـ~ُ الْاِجْتِمَاعِيُّ ижтимоий тузум, формация; الـ~ُ الْاِشْتِرَاكِيُّ социалистик тузум; الـ~ُ الرَّأْسَمَالِيُّ капиталистик тузум; الـ~ُ النَّقْدِيُّ пул тизими, пул системаси; ~ الرِّقِّ қулдорлик тузуми; الـ~ُ الْإِقْطَاعِيُّ феодал тузум; الـ~ُ الْمَلَكِيُّ монархия тузуми; الـ~ُ الْجُمْهُورِيُّ республика тузуми; الـ~ُ السَّارِي ҳозирги тузум; 3) идоранинг иш тартиби, регламент; 4) низом, ички тартиб қоидалар; асосий қонун; ~ دَاخِلِيٌّ ёки ~ أَسَاسِيٌّ ички тартиб-қоида, ички устав; 5) интизом; الـ~ُ الْعَسْكَرِيُّ ҳарбий интизом

– نِظَامٌ[2] марварид тизилган (ўтказилган) ип

– نِظَامْنَامَةٌ устав, асосий қонун

– نِظَامِيٌّ 1) тузумга, тартиб-қоидага оид; ~ قَانُونٌ асосий қонун; конституция; 2) мунтазам; ~ جَيْشٌ мунтазам армия; عَسْكَرِيٌّ ~ (جُنْدِيٌّ) мунтазам армия аскари ёки хизматдаги аскар

– نَظْمٌ 1) (марваридни) ипга ўтказиш (териш, тизиш); 2) шеър ёзиш, шеър битиш; 3) назм, шеърият, поэзия

نَعٌّ заиф, касалманд

– نَعَّةٌ серхархаша (бола)

I نَعَبَ (а) نَعِيبٌ ,نُعَابٌ қағилламоқ, сайрамоқ (гўнгқарға, бойқуш ҳақида); қағилламоқ; валдирамоқ, ёмон нафас қилмоқ, фалокатдан дарак бермоқ

– نَعَّابٌ 1) қорақарға, гўнгқарға; 2) вайсақи, жангари

– نَعْبٌ қағиллаш, валдираш, ёмон нафас қилиш

– نَعْبٌ = نَعِيبٌ

I نَعَتَ (а) نَعْتٌ таъриф бермоқ, тасвирламоқ, тавсифламоқ, баҳо бермоқ; ~ـهُ بِأَشْنَعِ الْأَلْفَاظِ кимнидир энг ярамас сўзлар билан ҳақоратламоқ

– نَعْتٌ кўп. نُعُوتٌ тавсифлаш, таърифлаш, баҳо бериш; сифат; 2) номга (исмга) қўшиб айтиладиган сўз; أَطْلَقَ عَلَيْهِ أَقْسَى النُّعُوتِ кимнидир ярамас сўзлар билан сўкмоқ; кимнидир роса ҳақоратламоқ; 3) грам. сифат; аниқловчи; الـ~ُ الْحَقِيقِيُّ аслий сифат (мас. الرَّجُلُ كَرِيمٌ одам фазилатлидир); الـ~ُ السَّبَبِيُّ сабабий сифат (сифатланмиш от билан мослашган от кесимли гапдан ифодаланган сифат; мас. الرَّجُلُ الْكَرِيمُ أَبُوهُ отаси фазилатли бўлган инсон; رَأَيْتُ الرَّجُلَ الْكَرِيمَ أَبُوهُ отаси фазилатли бўлган инсонни кўрдим; تَعَجَّبْتُ مِنَ الرَّجُلِ الْكَرِيمِ أَبُوهُ отаси фазилатли бўлган инсондан таажжубландим)

– نَعْتِيٌّ ифодаловчи, тасвирловчи, сифатини характерловчи

– مَنْعُوتٌ грам. аникланмиш, сифатланмиш

(نعج) X اِسْتَنْعَجَ бўш келмоқ, ожизлик қилмоқ; совлиқ қўйга айланмоқ, совлиқ қўй бўлмоқ

– نَعْجَةٌ кўп. نَعَجَاتٌ, نِعَاجٌ совлиқ қўй; ~ رَجُلٌ иродаси бўш одам, мутеъ одам; نِعَاجُ الرَّمْلِ ёввойи буқа

I نَعَرَ (а) نَعِيرٌ 1) (буруңдан) овоз чиқармоқ; пинғилламоқ, димоғида гапирмоқ; 2) маърамоқ, бўкирмоқ, ўкирмоқ (буқа ҳақида); ◊ ~ الْعِرْقُ بِالدَّمِ қон шариллаб оқди; II نَعَّرَ ғичирламоқ, ғичир-ғичир овоз чиқармоқ

– نَاعِرَةٌ новли тегирмон парраги

– نَاعُورَةٌ кўп. نَوَاعِيرُ нория, сувни тепага чиқариш механизми

– نَعَّارٌ 1) сершовқин, бақироқ; 2) зоол. саъва

– نَعَّارَةٌ кўп. ـَـاتٌ ,نَعَاعِيرُ пилдироқ, бизбизак (болалар ўйинчиғи)

– نَعْرَةٌ пинғиллаб гапирилган гап

– نُعَرَةٌ[1] такаббурлик, кибрланиш, гердайиш, димоғдорлик, иззатталаблик; الـ~ُ الدِّينِيَّةُ бир диндан бошқа динни эътиборга олмаслик, ўз дининигина маъқуллаш (тан олиш); الـ~ُ الْقَوْمِيَّةُ ўта миллатчилик, шовинизм

– نُعَرَةٌ[2] кўп. ـَـاتٌ 1) оқим, йўналиш; 2) мойиллик, тамойил, боғланганлик, самимият, садоқат; 3) васвослик, савдойилик; шиддат, жўш, ҳаяжон; кўп. ҳамла, ҳужум қилиш; жанжал, низо, нифоқ, тортишув; النُّعَرَاتُ الْقَبَلِيَّةُ қабилалар ўртасидаги низо; أَثَارَ النُّعَرَاتِ (бَيْنَ) (кимнингдир ўртасига) нифоқ солмоқ, жанжал қўзғамоқ; نُعَرَاتُ الْمُؤَذِّنِ азон (намозга чорлов)

– نُعَرَةٌ кўп. ـَـاتٌ ;نُعَرٌ сўна, сўна пашша

– نُعَرَةٌ[2] , نُعْرَةٌ бурун; бурун тешиги

– نُعَرَةٌ[3] = نُعَرَةٌ[1]

– نَعِيرٌ 1) шовқин, шовқин-сурон; 2) бўкириш, ўкириш, маъраш

I نَعَسَ (а) نُعَاسٌ ,نَعْسَةٌ ,نَعْسٌ мудрамоқ, мудраб ухламоқ; II نَعَّسَ ухлатмоқ, ухлатиб қўймоқ; мудратмоқ; IV أَنْعَسَ = I; VI تَنَاعَسَ ўзини мудраганга солмоқ, ухлаганга солмоқ

– مُنَعِّسٌ ухлатувчи, уйқу келтирувчи; кўп. ـَـاتٌ уйқу келтирувчи дори- дармонлар

– نَاعِسٌ кўп. نُعَّاسٌ уйқули, мудроқ

– نُعَاسٌ 1) мудраш; 2) уйку; серуйқулик, уйқудан бош кўтармаслик

– نَاعِسٌ = نَعْسَانُ мн. نَعْسَى

– نَعْسَةٌ пинак, мудраш, уйқусираш

I نَعَشَ (а) نَعْشٌ кўтармоқ, жонлантирмоқ; II نَعَّشَ қайтадан вужудга келтирмоқ, тикламоқ; II أَنْعَشَ 1) қайта тикламоқ, қайтадан вужудга

келтирмоқ; 2) далда бермоқ, мадад бермоқ, руҳлантирмоқ, жонлантирмоқ; VIII اِنْتَعَشَ қайта тикланмоқ, қайта вужудга келмоқ; 2) жонланмоқ, тикланмоқ; 3) тузалмоқ, ўзига келиб қолмоқ (*касалликдан кейин*)

– اِنْتِعَاشٌ 1) қайта вужудга келиш, тикланиш; الــ~ الاِقْتِصَادِيُّ иқтисодий тикланиш; 2) жонланиш; 3) тузалиш, соғайиш

– إِنْعَاشٌ қайта тиклаш, кўтариш; الــ~ الاِقْتِصَادِيُّ хўжаликни қайта тиклаш; иқтисодни кўтариш

– مُنْعِشٌ жонлантирувчи, куч-қувват берадиган, жонбахш; هَوَاءٌ ~ тетиклантирадиган ҳаво

– مُنْعِشَاتٌ *кўп.* яхна ичимликлар

– مَنْعُوشٌ: مَيِّتٌ ~ тобутга солинган жасад

– نَعْشٌ мурда солинган тобут; дафн маросимидаги тобут қўйиладиган арава; ◊ بَنَاتُ ~ الصُّغْرَى *астр.* Кичик айиқ (*юлдузлар туркуми*); بَنَاتُ ~ الكُبْرَى *астр.* Катта айиқ (*юлдузлар туркуми*)

نَعْضٌ ботқоқ жой

– نَعْضَةٌ ботқоқ

I نَعَظَ (а) نُعُوظٌ қўпмоқ (*жинсий аъзо тўғрисида*); IV أَنْعَظَ 1) қўптирмоқ; 2) қўпмоқ, жинсий эҳтирос қўзғолмоқ

– إِنْعَاظٌ қўпиш, жинсий эҳтирос

– نَاعُوظٌ қўптирадиган восита

I نَعَفَ (а) рад этмоқ, воз кечмоқ, бош тортмоқ, бўйин товламоқ; қаршилик қилмоқ, тўсқинлик қилмоқ; III نَاعَفَ = I

– نَعْفٌ *кўп.* نِعَافٌ тепалик жой, тепалик, қир

I نَعَقَ (а) نَعِيقٌ, نُعَاقٌ қағилламоқ, қағқағламоқ (*гўнгқарға, бойқуш ҳақида*); II نَعَّقَ қаттиқ овоз билан қағилламоқ, қақағламоқ

– نَعِيقٌ қағиллаш, қақағлаш, бақириб-чақириш

I (نعل) نَعَلَ (а) نَعْلٌ 1) (*к. ғадир*) шиппак ёки туфли кийдирмоқ; 2) (*отни*) тақаламоқ; тагчарм қоқмоқ, тагчарм қоқтирмоқ; 3) *халқ.* лаънатламоқ; نَعِلَ (а) نَعَلٌ 1) оёғи бут бўлмоқ, оёғига кийгулик нарсаси бор бўлмоқ; 2) шиппак киймоқ; II نَعَّلَ 1) оёқ кийим билан таъминламоқ; 2) тақаламоқ, тақа қоқмоқ; IV أَنْعَلَ = II; V تَنَعَّلَ 1) оёқ кийимли бўлмоқ, оёқ кийим киймоқ; 2) тақаланмоқ; VIII اِنْتَعَلَ 1) оёғи бут бўлмоқ, оёғига кийгулик нарсаси бор бўлмоқ; 2) тақаланмоқ; 3) оёқ кийим киймоқ

– نَاعِلٌ оёқ кийими бор, оёқ кийим кийган; 2) тагчарм қоқилган (*оёқ кийим*); 3) тақаланган, тақа қоқилган

– نَعْلٌ *кўп.* أَنْعُلٌ, نُعُولٌ, نِعَالٌ 1) (*оёқ кийимнинг*) таг қисми; 2) шиппак; оёқ кийим; 3) тақа, нағал; السَّيْفِ ~ қиличнинг қини учидаги темир ёки кумуш қисм (*қоллама*); ◊ (أَنَا) تَحْتَ ~ـكَ хизматингизга ҳозирман! (*сўзма-сўз:* мен оёқ кийимингиз тагчарми остидаман!)

– نَعْلَبَنْدٌ тақачи

I (نعم) نَعِمَ (а) نَعْمَةٌ 1) ҳузур-ҳаловатда яшамоқ, шод-хуррам яшамоқ, тўкин-сочин ҳаёт кечирмоқ; 2) (*н. биландир*) роҳатланмоқ, маза қилмоқ (بِ); 3) (*н. дандир*) хурсанд бўлмоқ (بِ); (*н. нидир*) ҳавас билан томошо қилмоқ (بِ); نَعِمَ اللهُ بِكَ عَيْنًا ~ ёки أَنْعَمَ اللهُ بِكَ نُعُومَةٌ (1 хотиржам бўлмоқ; نَعُمَ (у) ~ بَالُهُ ; أَنْعَمَ عَيْنًا *қар.* = ~كَ عَيْنًا мулойим бўлмоқ, нозик бўлмоқ; نَعُمَ هَذَا الرَّجُلُ ! бу қандай ажойиб одам!; 2) майин бўлмоқ, майда бўлмоқ; II نَعَّمَ юмшатмоқ, майдаламоқ, майин қилмоқ; нозиклаштирмоқ, нозик қилмоқ; 2) эркаламоқ, эрка қилиб ўстирмоқ, ортиқча зеб-зийнатга ўргатмоқ; 3) турмуш фаровонлигини оширмоқ; 4) майдаламоқ, талқон қилмоқ; III نَاعَمَ роҳат-фароғатда яшамоқ; IV أَنْعَمَ 1) (*н. биландир*) мукофотламоқ, (*н. нидир*) мукофот қилиб бермоқ; саховат қилмоқ, бермоқ; (*н. нидир н. биландир*) йўқлаб келмоқ, йўқламоқ (عَلَى, بِ); 2) (*н. нинедир*) ичига кириб бормоқ (فِي); (*н. нидир*) жон-жаҳди билан бажармоқ (فِي); ... النَّظَرَ فِي ~ (*н. нидир*) диққат билан кўриб чиқмоқ; 3) хуш келадиган қилмоқ, кўнгилга ёқадиган қилмоқ, яхшилик қилмоқ, эзгулик қилмоқ; 4) (*к. ғадир*) نَعَمْ "ҳа!" демоқ (لِـ); ◊ ~ وَ فَعَلَ زَيْدٌ كَذَا Зайд фалон ишни зиёда қилиб бажарди; اللهُ ~ بِكَ عَيْنًا! Оллоҳ кўзингни севган кишингга доим тушадиган қилсин!; أَنْعِمْ صَبَاحًا ёки ~ اللهُ صَبَاحَكَ хайрли тонг!; V تَنَعَّمَ 1) ҳузур-ҳаловатда яшамоқ, шод-хуррам яшамоқ, тўкин-сочин ҳаёт кечирмоқ; 2) (*н. биландир*) роҳатланмоқ, маза қилмоқ (بِ)

– إِنْعَامٌ *кўп.* ~ـاتٌ 1) инъом, мукофот; хайр-эҳсон, эзгулик, хайр-саховат; 2) диққат-эътибор билан қараш, жаҳд қилиш; ~ النَّظَرِ диққат билан кўриб чиқиш; بِـ~ диққат билан, жон-жаҳд билан

– التَّنْعِيمُ: الــ~ ат-Танъийм (*Маккаи мукаррамадаги жой номи*)

– مُتَنَعِّمٌ роҳат-фароғатда яшовчи, ҳузур-ҳаловатдаги

– مِنْعَامٌ валинеъмат, олийҳиммат

– مُنْعِمٌ 1) шарофатли, нажотбахш; 2) валинеъмат, олийҳиммат

– مُنَعَّمٌ 1) юмшоқ, мулойим, назокатли, хушмуомалали; 2) эрка, тантиқ, табиати нозик

– نَاعِمٌ 1) ҳузур-ҳаловатда яшовчи, роҳат-фароғатдаги; мамнун; غَيْرُ ~ норози, мамнун эмас; 2) юмшоқ, текис, силлиқ, нозик; بَشَرَةٌ ~ـةٌ юмшоқ, силлиқ тери; عَيْشٌ ~ бахтли ҳаёт, бахтли турмуш; 3) майин, майда; سُكَّرٌ ~ шакар, оқ қанд упаси; ◊ البَالِ ~ хотиржам, ўзини босиб олган; اللِّسَانِ ~ ширинтил; الأَظْفَارِ ~ ёш, кичик ёшдаги

– نَعَامٌ *жам.* туяқушлар; تَرْبِيَةُ الــ~ туяқушларни кўпайтириш

– نَعَامَةٌ *кўп.* نَعَائِمُ, ~ـاتٌ (1 туяқуш; أُسْتُرَالِيَا ~ *зоол.* Австралия туяқуши; أَخْفَى رَأْسَهُ كَالــ~ туяқуш каби калласини (*қумга*) яширмоқ; رَكِبَ جَنَاحَي الــ~ *маж.* тез ҳаракат қилмоқ; 2) жон, руҳ; نَعَامَتُهُ (شَالَتْ) نَفَرَتْ у вафот этди; ◊ الدِّمَاغِ ~ мия қобиғи; القَدَمِ ~

оёқнинг кафти

– نُعَامَى жанубдан эсадиган шамол

– نَعَمْ ҳа, хўп, яхши (*тасдиқ юкламаси*); 2) *халқ.* нима дедингиз?, а? (*суҳбатдошнинг гапи эшитилмаганда ёки тушунарсиз бўлганда ишлатилади*)

– نَعَمٌ *кўп.* أَنْعَامٌ ҳайвон, чорва ҳайвони

– نُعْمٌ бахтли ҳаёт, ҳузур-ҳаловат; ~ يَوْمُ ёки ~ يَوْمٍ хурсандлик куни, омадлик кун

– نَعْمَاءُ бахт, роҳат-фароғат, ҳузур-ҳаловат; الـ~ وَ الْبَأْسَاءُ шод-хуррамлик ҳам, кулфат ҳам

– نَعْمَانُ Наъмон (*Тоифдан Арафотга чиқадиган йўлдаги водий номи*)

– نُعْمَانُ қон; ◊ شَقَائِقُ الـ~ *бот.* айиқтовон гуллилар оиласига мансуб ўсимлик, пуфанак

– نُعْمَانُ *ат. от, мз.* Нуъмон

– نِعْمَةٌ 1) ҳузур-ҳаловат, фаровонлик, мўлчилик, фаровон турмуш, фаровонликдаги ҳаёт; 2) бахт, саодат

– نِعْمَةٌ *кўп.* ـــ اتٌ, نِعَمٌ 1) ҳузур-ҳаловат, фаровонлик, мўлчилик, фаровон турмуш; мол-мулк, бойлик, неъмат; وَاسِعُ الـ~ бой-бадавлат; حَدِيثُ الـ~ уруш вақтида ва урушдан кейин қилбирлик йўли билан бойиган киши; 2) ҳадя, садақа, хайр-саховат; ~ اللهِ ёки بِـ~ اللهِ Оллоҳнинг марҳамати билан; وَلِيُّ الـ~ валийнеъмат, олийҳиммат; 3) қўлда ишланган нарса, қўл ҳунари маҳсулоти

– نُعْمَى 1) фаровонлик, фаровон турмуш; 2) ҳузур-ҳаловат, бахт

– نُعُومَةٌ мулойимлик, юмшоқлик, нозиклик; مُنْذُ ~ الْأَظْفَارِ *маж.* илк болалик вақтидан

– نَعِيمٌ 1) бахтли ҳаёт, эсон-омонлик, соғ-саломатлик; 2) роҳат, ҳузур-ҳаловат, бахт, саодат; دَارُ الـ~ жаннат; ~ الْحَيَاةِ умр лаззати, роҳати, ҳузур-ҳаловати; ~ الْبَالِ мамнун, тинч, сокин, хотиржам; ◊ ~اً қушдай енгил бўлинг! (*ҳаммомдан ёки сартарошхонадан чиққан кишига айтилади; бунинг жавоби;* أَنْعَمَ اللهُ عَلَيْكَ)

نَعْنَشَ қайта кучга кирмоқ, қайтадан куч йиғмоқ, қайта жонланмоқ

– نَعْنَشَةٌ қайта жонланиш, қайтадан куч йиғиш

نَعْنَاعٌ *бот.* қалампир ялпиз, жингалак баргли ялпиз; أَقْرَاصُ الـ~ ялпизли нонлар

– نَعْنَعٌ *бот.* = نَعْنَاعٌ; بَرِّيٌّ ~ ботқоқ ялпизи

I نَعَى (а) نَعْيٌ; نَعِيٌّ 1) ўлим ҳақида хабар бермоқ, ўлим хабарини бермоқ; 2) ўлганга йиғламоқ, (*н. дандир*) нолимоқ, шикоят қилмоқ, ҳасрат қилмоқ (عَلَى); عَلَى الْأَقْدَارِ ~ тақдирдан (пешонадан) шикоят қилмоқ

– مَنْعِيٌّ ўлими, вафоти эълон қилинган киши

– مَنْعَاةٌ, مَنْعَى *кўп.* مَنَاعٍ вафот ҳақидаги эълон

– نُعَاةٌ *мн.* نَاعِيَةٌ *кўп.* نَاعٍ вафот ҳақида хабар берувчи; نَعَاهُ النَّاعِي жарчи унинг вафоти ҳақида хабар берди

– نَعْوَةٌ, نَعْيَةٌ вафот ҳақидаги эълон, эълон, хабар; وَرَقَةُ الـ~ вафот қилганлик ҳақидаги ёзма хабар

– نَعِيٌّ 1) ўлим, вафот ҳақидаги хабар; 2) вафот қилганлик ҳақида хабар берувчи

I نَغَبَ (а) نَغْبٌ қултумлаб ичмоқ

– نُغْبَةٌ *кўп.* نُغَبٌ қултум, ютум

نَغْبَشَ (*қалам билан*) беихтиёр чизиқ тортмоқ (بِالْقَلَمِ), ҳар хил шаклларни чизиб ўтирмоқ (*мас, мажлис вақтида*)

– نَغْبَشَةٌ тортилган чизиқлар, чизиқлар, чизиб ташланган ҳар хил расмлар

I نَغَرَ (а) نَغَرَانٌ қайнамоқ, қайнаб тошмоқ, жўш урмоқ, вақир-вуқур қайнамоқ; IV أَنْغَرَ бузилмоқ, айнимоқ, айниб қолмоқ (*тухум ҳақида*)

– نَاغِرٌ қайнаб турган, қайнаб тошган, жўш урган; كَأَنَّ بَيْنَهُمَا ثَأْرًا ~اً у иккиси ўртасида гўё қайнаб-тошиб турган қасос бордек

– نَغِرٌ ғазабдан қайнаб-тошган

– نُغَرَةٌ *кўп.* نُغَرٌ тумшуғи қизил қуш

I نَغَزَ (а) نَغْزٌ 1) қитиқламоқ, қитиғини келтирмоқ; 2) санчмоқ, санчиб олмоқ; укол (нағза) қилмоқ; ◊ ~ بَيْنَهُمْ (*к. ларнинг орасига*) совуқлик солмоқ (بَيْنَ), (*к. ларнидир*) уриштириб қўймоқ (بَيْنَ); II نَغَّزَ санчиб-санчиб олмоқ, кўп марта санчиб олмоқ

– نَغْزَةٌ укол, нағза

I نَغَشَ (а) نَغْشٌ ҳаракат қилмоқ, қимирламоқ, бесаранжом бўлмоқ, жонсарак бўлмоқ; III نَاغَشَ (*к. биландир*) ҳазилкашлик қилмоқ, тегишмоқ, ўйнашмоқ; (*аёл кишига*) тегажоғлик қилмоқ, хушомад қилмоқ; رَاكِبٌ بَلَاشْ وَ يُنَاغِشُ مَرْأَةَ الرَّئِيسِ *халқ.* яхшиликка ёмонлик қилмоқ (*сўзма-сўз:* кира тўламай кемага тушади-ю, боз устига (кемачининг) хотинига тегажоғлик қилади); V تَنَغَّشَ 1) ҳаракат қилмоқ, қимирламоқ; 2) (*н. биландир*) лиқ тўла бўлмоқ (بِ); VIII انْتَغَشَ = V

– مُنَاغَشَةٌ тегишиш, ҳазилкашлик қилиш, ўйнашиш

– نُغَاشٌ, نُغَاشِيٌّ 1) паст бўйли, бўйи паст; 2) пакана, пастак, митти

– نَغْشَةٌ, نَغِشَةٌ танноз, кичиқли, ишвагар, ноз-карашмали, ўзига тортадиган, дилбар

I نَغَصَ (а) نَغَصٌ орзу рўёбга чиқмай қолмоқ; II نَغَّصَ бузмоқ, барбод қилмоқ, издан чиқармоқ; чидаб бўлмайдиган қилмоқ, тоқат этиб бўлмайдиган қилмоқ; (*умрни*) заҳарламоқ; ~ الْحَيَاةَ (الْعَيْشَ) ҳаётни (*умрни*) заҳарламоқ; IV أَنْغَصَ бузмоқ, барбод қилмоқ; (*ҳаётни*) чидаб бўлмайдиган қилмоқ, тоқат этиб бўлмайдиган қилмоқ; V تَنَغَّصَ 1) нотинч бўлмоқ, хавотир бўлмоқ, ташвиш чекмоқ; 2) қийин бўлмоқ, чидаб бўлмайдиган бўлмоқ (*ҳаёт ҳақида*)

– نُغْصَةٌ кўнгилсизлик, нохушлик, дилсиёҳлик, хафалик

I نَغَضَ (у) نَغْضٌ, نُغُوضٌ, نَغَضَانٌ қимирламоқ, ҳаракатга келмоқ; IV أَنْغَضَ қимирлатмоқ, ҳаракатга келтирмоқ; ~ رَأْسَهُ бошини сарак-сарак қилмоқ (ҳайронликдан)

نَغَفَةٌ кўп. نَغَفٌ туя ёки қўйнинг бурнида учрайдиган қурт

I نَغَقَ (а,и) نَغِيقٌ қағилламоқ, қағқағламоқ (қарға ҳақида)

I نَغِلَ (а) نَغَلٌ 1) оғриққа кирмоқ, оғриғи кучаймоқ, йирингламоқ, фасод бойламоқ (яра ҳақида); 2) (бирор к. га нисбатан) адоватда бўлмоқ, душманлик қилмоқ (عَلَى); ~ الحِقْدَ нафратланмоқ; ~ قَلْبُ زَيْد عَلَى فَاطِمَةَ Зайд Фотимага кек сақлади

– نَغْلٌ, نَغِيلٌ никоҳсиз туғилган бола; таҳқ. ҳароми, пасткаш, разил

– نَغْلٌ = نَغِلٌ

– نُغُولَةٌ никоҳсиз туғилиш

I نَغَمَ (у) نَغْمٌ 1) куйламоқ, куйлаб бермоқ; оҳангга солиб (қироат билан) талаффуз қилмоқ; 2) муз. бир пардадан иккинчи пардага ўтмоқ, маълум оҳангда гапирмоқ; V تَنَغَّمَ = I; VI تَنَاغَمَ биргалашиб қўшиқ айтмоқ, хор бўлиб куйламоқ; (икки н. ўртасида) уйғунликка, мувофиқликка эришмоқ (بَيْنَ وَ بَيْنَ)

– تَنْغِيمٌ 1) куйлаш, куй, оҳанг, тарона; 2) муз. бир пардадан иккинчи пардага ўтиш

– مُنَغَّمٌ оҳангдор

– مَنْغُومٌ оҳангдор, хушоҳанг, ёқимли; ~ بِصَوْتٍ ёқимли (хуш) овоз билан

– نَغَمٌ[1], نَغْمٌ кўп. أَنْغَامٌ куй, оҳанг тарона; حُلْوُ الـــ~ оҳангдор, хушоҳанг, ёқимли

– نَغْمٌ[2] қулоққа айтилган гап

– نَغْمَةٌ кўп. نَغَمَاتٌ 1) куй, оҳанг тарона; 2) муз. тон

نَغْمَشَ қитиқламоқ, қитиғини келтирмоқ

– نَغْمَشَةٌ қитиқлаш, қитиғини келтириш

نَغْنَغَ хўлламоқ, намламоқ; تَنَغْنَغَ зеб-зийнатга кўмилиб кетмоқ

– نَغْنَغَةٌ хўллаш, намлаш

I (نغو) نَغَا (у) نَغْوٌ (к. гадир) гапирмоқ, (к. биландир) гаплашмоқ (إِلَى); III نَاغَى 1) (гўдакни) юпатмоқ, овунтирмоқ, эркалатмоқ; 2) чуғурлашмоқ, пойма-пой гапирмоқ, ғўлдирамоқ (гўдак ҳақида); 3) сайрамоқ, ғув-ғувламоқ, ғурилламоқ (қуш ҳақида); 4) (аёл кишига) хушомад қилмоқ, (аёл кишининг) кўнглини олмоқ

– نَغْوٌ нутқ, гап

– نَغْوَةٌ 1) сўз; 2) миш-миш, шов-шув

I نَغَى (и) نَغْيٌ = نغو نَغَا қар.

– نَغْوٌ = نَغْيٌ

– نَغْوَةٌ = نَغْيَةٌ

I نَفَّ (а/у) نَفٌّ бурун қоқмоқ, миширмоқ; ◊ ~ الأَرْضَ ерга экин экмоқ

– نُفَافٌ мишиқ, мишириқ

– نُفَافٌ = نُفَّةٌ

نَفْتَالِينٌ нафталин; ~ وَضَعَهُ فِي кўч.м. ниманидир узоқ муддатга орқага сурмоқ

I نَفَثَ (и, у) نَفْثٌ 1) туфламоқ, тупурмоқ, балғам ташламоқ, балғам тупурмоқ; 2) (заҳар) солмоқ, ажратмоқ (илон ҳақида); 3) суюқ чўғ модда (лава) чиқармоқ (вулқон ҳақида); ◊ ~ السُّمُومَ бало, офат тарқатмоқ; ~ آخِرَ زَفْرَةَ حَيَاتِهِ сўнги нафасини чиқармоқ; ~ الحُزْنَ ғам-ғуссани баён (ифода) этмоқ; ~ الغَضَبَ (الغُلَّ) (к. гадир) ғазабни тўкиб солмоқ (عَلَى); ~ الدُّخَانَ (оғиздан) тутун чиқармоқ

– مُنَفِّثَاتٌ кўп. ўқчитувчи воситалар

– نَفَّاثٌ 1) туфловчи, тупурувчи; 2) реактив; ~ مُحَرِّكٌ реактив мотор

– نَفَّاثَةٌ туфловчи аёл, тупурувчи аёл; ◊ ~ فِي العُقَدِ қур. сеҳргар (жодугар) аёл; ~ ёки ~ طَائِرَةٌ реактив тайёра (самолёт)

– نَفَثٌ, نُفَاثَةٌ тупук

– نَفَّاثِيٌّ реактив

– نَفْثَةٌ кўп. نَفَثَاتٌ 1) (заҳар) ажратиш, солиш (илон ҳақида); حَلَّ عُقْدَةَ جَمَاعَتِنَا بِنَفَثَاتِ مَاكِرَة маж. у ўзининг бузуқ фикр-мулоҳазалари билан жамоимиз ўртасида нифоқ солди; 2) (вулқондан) лава отилиб чиқиши; 3) тупук; шалоқ; 4) фикр; ~ القَلَمِ الأُوْلَى дастлабки адабий маҳсул; نَفَثَاتُ الفُؤَادِ ғоялар, фикрлар

I نَفَجَ (и,у) نَفْجٌ 1) сакрамоқ, ирғишламоқ; 2) (кийимни) кўтариб юбормоқ, кўтариб турмоқ (кўкрак ҳақида); 3) мақтанмоқ, керилмоқ; V تَنَفَّجَ мақтанмоқ, керилмоқ чиранмоқ, гердаймоқ; VIII اِنْتَفَجَ 1) сакрамоқ, ирғишламоқ; 2) мақтанмоқ, керилмоқ

– نَافِجٌ кўтариб турувчи; ◊ نَافِجُو الأَحْضَانِ мақтанчоқ одамлар, кибр-ҳавоси баланд, такаббур одамлар

– نَافِجَةٌ кўп. نَوَافِجُ 1) Сибирда яшайдиган шохсиз сутэмизувчи ҳайвоннинг киндиги ёнидаги мушк (хушбўй модда) чиқарадиган бези; 2) маж. хушбўй ҳид; ◊ نَوَافِجُ الأَدَبِ адабиётнинг ажойиб намуналари

– نَفَّاجٌ мақтанчоқ, керилган, гердайган

– نَفْجٌ мақтаниш, гердайиш, такаббурлик

I نَفَحَ (а) نَفْحٌ 1) тарқалмоқ, ёйилмоқ (ҳид ҳақида) 2) эсмоқ, турмоқ, қўзғолмоқ (шамол ҳақида); 3) (н. нидир) ато этмоқ, бермоқ, ҳадя қилмоқ (بِ); ◊ ~تِ النَّاقَةُ бўталоқ тепди; ~تِ الرِّيحُ шамол кўтарилди (бошланди); III نَافَحَ (бирор н. йўлида) курашмоқ, жанг қилмоқ; (н. нидир) ҳимоя қилмоқ, мудофаа қилмоқ (عَنْ); (к. биландир) курашмоқ, урушмоқ

– إِنْفَحَةٌ, إِنْفَحَّةٌ кўп. أَنَافِحُ 1) кавш қайтарувчи ҳайвонлар меъдасининг бир бўлими, ширдон; 2) сут зардобидан олинган томизғи, оқлик

– إِنْفَحَةٌ *кўп.* مَنَافِحُ = مِنْفَحَةٌ –

– نَفْحَةٌ *кўп.* نَفَحَاتٌ 1) ҳид, ис, бўй; 2) эсиш, пудаш; 3) ато, ҳадя, совға; ◊ ~ مِنَ الْعَذَابِ азобнинг бир бўлаги

I نَفَخَ (*у*) نَفْخٌ 1) эсмоқ, келмоқ; пуфламоқ, дамламоқ (*мас. шарни*); ~ فِي النَّارِ оловни пуфлаб ёндирмоқ, аланга олдирмоқ; ~ النَّارَ بِالْمِنْفَاخِ босқон билан дам юбориб аланга олдирмоқ; ~ الشَّمْعَةَ шамни пуфлаб ўчирмоқ; 2) (*бирор одамда н. нидир*) йўқотмоқ (فِي); ~ فِيهِ رُوحًا جَدِيدًا бирор нарсага янги руҳ бахш этмоқ; ~ فِي الْفَمِ оғизда пуфлаш усули биалн (*сувга чўккан одамни*) ўзига келтирмоқ; 3) пуфлаб чалмоқ; ~ فِي صَفَّارَةٍ ҳуштак чалмоқ; 4) гердаймоқ, кеккаймоқ; пишилламоқ, пишқирмоқ; ~ شِدْقَيْهِ кўкрак кермоқ, гердаймоқ; يَنْفُخُونَ أَوْدَاجَهُمْ ادِّعَاءً улар ҳаддан зиёда гердаймоқдалар; ◊ ~ فِي بُوقِ الثَّوْرَةِ кўзғолонни бошлаш учун сигнал бермоқ; هُوَ الَّذِي ~ فِي الصُّورِ وَ أَقَامَ هٰذِهِ الْقِيَامَةَ бунақа тўполонни бошлаган мана шу (*сўзма-сўз: сурни пуфлаб чалиб қиёматни бошлаган мана шу*); إِنَّهُ لَا يَنْفُخُ فِي غَيْرِ ضَرَمٍ буни бекорга қилмайди (*сўзма-сўз: оловдан бошқани пуфламайди*); II نَفَّخَ роса пуфламоқ, роса дамламоқ; ~ مِنَ الْأَعْمَاقِ чуқур нафас чиқармоқ, хўрсинмоқ; V تَنَفَّخَ гердаймоқ, кеккаймоқ; дамланиб (пуфланиб) шишмоқ, ичи ҳавога тўлиб шишмоқ; VIII اِنْتَفَخَ дамланиб (пуфланиб) шишмоқ, ичи ҳавога тўлиб шишмоқ, шишиб кетмоқ, дўмбира бўлмоқ; ~ سَحْرُهُ *қар.* سَحْرٌ; 2) дамланмоқ, пуфланмоқ, ҳаво билан тўлмоқ; шишмоқ; 3) гердаймоқ, кеккаймоқ ~تْ أَوْدَاجُهُ غُرُورًا унинг димоғи шишиб кетган

– اِنْتِفَاخٌ дамланиш, пудалиш; шишиб кетиш; ичи ҳавога тўлиш; ~ الْبَطْنِ қориннинг дамланиши, дам бўлиши; ~ الرِّئَةِ ўпканинг кенгайиши ва унда ҳавонинг тўпланиши; 2) шиш, қавариқ шиш; ◊ ~ تِيهًا кеккайганлик, гердайганлик

– تَنَفُّخٌ гердайганлик, димоғдорлик; ~ فِي гердайиб, димоғдорлик билан

– تَنْفِيخٌ пуфлаб дамлаш; 2) пуфлаш, пуфлаб ёндириш; шиш, ғурра; қавариқ; 3) *архит.* қуббанинг ички томондан эгилиши

– مُنْتَفِخٌ дамланган, пуфланган

– مِنْفَاخٌ *кўп.* مَنَافِيخُ 1) (*темирчининг*) босқони; 2) насос; дамлағич

– مِنْفَخٌ *кўп.* مَنَافِخُ = مِنْفَاخٌ

– مَنْفُوخٌ 1) дамланган, пуфлаб дамланган; 2) пуфлаб шишириладиган; ~ قَارِبٌ ҳаво билан дамланадиган қайиқ; 3) шуҳратпараст, мағрур, гердайган, кеккайган; ~ الْأَوْدَاجِ димоғдор, бурни баланд; 4) тўла, семиз, қорни катта, катта қоринли

– نَافِخٌ 1) пуфловчи, дамловчи, пудовчи; كَانَ أَوَّلَ ~ فِي الصُّورِ *маж.* у бу ишнинг ташаббускори эди; مَا بِهِ دَيَّارٌ وَ لَا ~ نَارٍ *мқл.* у ерда на ҳай бор-у, на ҳайдар бор, у ерда ҳеч вақо йўқ; مَا فِي الدَّارِ ~ ضَرَمَةٍ уйда ҳеч ким йўқ, уй бўм-бўш; 2) гердайган, таккаббур, мутакаббир

– نَافُوخٌ калланинг кoқ ўртаси, бош суягининг тепа қисми (*сол.* يَافُوخٌ)

– نَفَّاخٌ гердайган, такаббур, мутакаббир

– نُفَّاخٌ 1) касаллик натижасида ҳосил бўлган қавариқ; 2) шиш

– نُفَّاخَةٌ *кўп.* ~َاتٌ —— (*мас. сув устидаги*) пуфак, кўпик; балиқ пуфаги

– نَفْخٌ 1) пуфлаш, дамлаш, дамлаб шишириш; الـ~ فِي الْفَمِ оғиздан пуфлаб сувга чўккан кишини ҳаётга қайтариш (*қар.* قُبْلَةٌ); آلَاتُ الـ~ *муз.* пуфлаб чалинадиган чолғу асбоблари; كَانَ هٰذَا ~ا فِي رَمَادٍ *маж.* бу ўзининг зарарига бўлган иш эди; 2) ўзини катта олиш, гердайиш, такаббурлик

– نَفْخَةٌ *кўп.* نَفَخَاتٌ 1) пуфлаб чиқариш; (*оғиздан*) тутун чиқариш; 2) (*шамолнинг*) зўрайиши; 3) гердайиш, кеккайиш, ўзини катта олиш

– نَفَدٌ *халқ.* = نَفَدٌ

I نَفِدَ (*а*) نَفَدٌ, نَفَادٌ 1) сарф бўлмоқ, тамом бўлмоқ, битмоқ; ~صَبْرُهُ унинг бардоши тугади, унинг сабр косаси тўлди; 2) сотилиб тамом бўлмоқ, тарқалиб тугамоқ (*нашр ҳақида*); IV أَنْفَدَ 1) тугатмоқ, тамом қилмоқ,сарфлаб тугатмоқ; 2) (*товарнинг*) сотилишига ёрдам қилмоқ; X اِسْتَنْفَدَ 1) сарф қилмоқ, кеткизмоқ, ишлатиб юбормоқ; 2) тугатмоқ, сарфламоқ, тамом қилмоқ, соб қилмоқ, қуритмоқ, ютиб юбормоқ, тортиб кетмоқ, сарф қилдирмоқ, сарф қилишни талаб қилмоқ

– اِسْتِنْفَادٌ ишлатиш, сарф қилиш, кеткизиш

– مُنَافِدٌ: ~ خَصْمٌ силлани қуритадиган, ҳолдан тойдирадиган низо, жанжал

– نَافِدٌ тамом бўлган, сарф бўлган; ~ الصَّبْرِ бесабр, бечаноат, сабр косаси тўлган

– نَفَادٌ 1) тугаш, тамом бўлиш; 2) йўқлик, мавжуд эмаслик, ҳозир эмаслик

– نَفْدَةٌ *кўп.* ~َاتٌ —— *мол.* модда, пункт

I نَفَذَ (*у*) نُفُوذٌ, نَفَاذٌ 1) (*н. нингдир орасидан*) ўтмоқ, ўтиб кетмоқ, кирмоқ (مِنْ); لَا يَنْفُذُهُ الْمَاءُ сув ўтмайдиган, сув кирмайдиган; لَا يَنْفُذُهُ الْمَطَرُ ёмғир ўтмайдиган, ивимайдиган,ҳўл бўлмайдиган; ўқ ўтмайдиган, ўқ тешиб ўтмайдиган; 2) (*н. нидир ичидан ёки орасидан*) чиқмоқ, чиқиб кетмоқ (مِنْ); (*н. биландир*) туташ бўлмоқ, қўшилган бўлмоқ, қўшилмоқ, (*қаергадир*) қарамоқ, чиқиб турмоқ (إِلَى, *уй, бино ҳақида*); (*қаергадир*) олиб бормоқ, олиб чиқмоқ (إِلَى); 3) (*н. дандир*) чиқиб турмоқ, кўриниб турмоқ (مِنْ); 4) бажарилмоқ, бажо келтирилмоқ, амалга ошмоқ; амалда бўлмоқ, ўз кучида

турмоқ (*қонун ҳақида*); السَّهْمُ ~ ! *маж.* иш бажарилиб бўлди!, иш тамом бўлди!, ғишт қолипдан кўчиб бўлди!; 5) (*қаергадир*) етиб келмоқ, келмоқ, (*н. гадир*) етиб бормоқ, (*н. гадир*) етишмоқ, эришмоқ (إِلَى); 6) (*бирор соҳада*) моҳир бўлмоқ, устаси фаранг бўлмоқ (بِ, فِي); II نَفَّذَ 1) бажармоқ, бажо келтирмоқ, ижро этмоқ, амалга оширмоқ; الْأَمْرَ ~ буйруқни бажармоқ; 2) санчмоқ, санчиб тешмоқ, суқмоқ, суқиб тешмоқ; 3) (*қаергадир*) жўнатмоқ, юбормоқ (إِلَى); IV أَنْفَذَ 1) бажармоқ, бажо келтирмоқ, ижро этмоқ, амалга оширмоқ; 2) (*қаергадир*) юбормоқ, жўнатмоқ (إِلَى); 3) (*н. нингдир*) орасидан ўтказмоқ; тешмоқ, суқмоқ; (*н. нингдир*) орасидан ўтказмоқ; ... بَصَرَهُ إِلَى ~ ...-га кўз ташламоқ

— إِنْفَاذٌ 1) бажариш, бажо келтириш, ижро этиш, амалга ошириш; 2) жўнатиш, юбориш

— تَنْفِيذٌ ижро этиш, амалга ошириш, ҳаётга татбиқ этиш; إِيقَافُ الـ~ (*мас. буйруқни*) маълум муддатга бекор қилиш; وَضْعُ الاتِّفَاقِ مَوْضِعَ الـ~ шартномани кучга киритмоқ; دَخَلَ فِي دَوْرِ الـ~ кучга кирмоқ

— تَنْفِيذِيٌّ ижроий; السُّلْطَةُ الـ~ـةُ ижро этувчи ҳокимият; اللَّجْنَةُ الـ~ـةُ ижроий қўмитаси

— مُتَنَفِّذٌ 1) таъсирчан, таъсирли, нуфузли, эътиборли; 2) нуфузли киши, эътиборли одам

— مَنْفَذٌ, مَنْفَذٌ *кўп.* مَنَافِذُ 1) чиқиш (кириш, ўтиш) жойи; йўл; الـ~ الْبَحْرِيُّ денгизга чиқадиган жой; 2) ҳаво киритадиган *ёки* чиқарадиган туйнук; 3) тешик, ёриқ; люк

— مُنَفِّذٌ ижро этувчи, ижрочи, бажарувчи; الْوَصِيَّةِ ~ васиятни бажарувчи киши

— نَافِذٌ 1) (*н. нингдир орасидан*) кирувчи, ўтувчи; 2) амалдаги, амалда қўлланиб турган (*қонун*); кучга кирган (*шартнома*); أَصْبَحَ ~ًا кучга кирмоқ (*қонун ҳақида*); 3) нуфузли,эътиборли; الْكَلِمَةِ ~ сўзи ўтадиган, эътиборли, обрўли, нуфузли; الْمَفْعُولِ ~ самарали, натижа берадиган, амалдаги (*қонун ҳақида*); 4) нуфузли шахс, эътиборли одам

— نَافِذَةٌ *кўп.* نَوَافِذُ 1) дераза; 2) тешик, туйнук; дарча; люк; 3) эшик *ёки* дераза ўрни (*бинокорликда*)

— نَفَاذٌ 1) кириш, ўтиш; фаросат, заковат; амалга ошиш, бажариш; ◊ ... لِـ~ًا ...ни бажариш учун, ... юзасидан

— نَفَّاذٌ фаросатли, заковатли

— نَفَذٌ[1] 1) бажарилиш, амалга ошиш; 2) таъсир кучи, самара, фойда, натижа

— نَفَذٌ[2] *кўп.* أَنْفَاذٌ 1) туйнук, тешик, йўл; 2) (*бирор вазиятдан*) чиқиш; нажот йўли

— نُفُوذٌ 1) таъсир; ذُو ~ таъсирли, таъсирчан; مَنَاطِقُ الـ~ таъсир доираси; 2) амал, фаолият, таъсирчанлик; 3) обрў, эътибор; 4) кириш, суқулиб кириш

نَفَرَ I (*и, у*) نِفَارٌ, نُفُورٌ 1) (*н. дандир*) қўрқмоқ, хавфсирамоқ (مِنْ); لَا تَنْفِرُ مِنْهُ الْأُذُنُ қулоққа бу нарса ёқади (*сўзма-сўз:* бундан қулоқ қўрқмайди); 2) қочмоқ, қочиб кетмоқ; الدَّمُ ~ қон оқиб турибди, қон тирқираб оқмоқда; 3) (*қаергадир*) шошилмоқ (إِلَى); (*н. дандир*) четланмоқ, (*н. дандир*) узоқлашмоқ, йироқлашмоқ (عَنْ); 4) (*к. дандир*) нафратланмоқ, (*к. нидир, н. нидир*) ёмон кўрмоқ (مِنْ); 5) шишмоқ, шишиб кетмоқ; 6) бўртиб чиқмоқ, бўртма бўлмоқ; ◊ ~ الْحَاجُّ مِنْ مِنًى ҳожи Минодан Маккага қайтди; II نَفَّرَ 1) қўрқитмоқ, хавф солмоқ; (*н. дандир*) чўчитиб ҳайдамоқ, кеткизмоқ (مِنْ); 2) ўзидан нарига итармоқ, туртмоқ; (*бирор кишига нисбатан*) нафрат уйғотмоқ, нафлатлантирмоқ; (*к. лар биландир*) алоқани уздирмоқ, узоқлаштирмоқ (بَيْنَ); ◊ بَصَرَهُ إِلَيْهِ ~ нимагадир кўз ташламоқ; النَّافِرُونَ ~ (*сафарбарлик эълон қилиб*) карнайчилар карнайларини чалдилар; III نَافَرَ 1) бир-биридан нафратланмоқ; бир-бири билан бегоналашиб кетмоқ, ўзаро можаролашмоқ, жанжаллашмоқ; 2) судлашмоқ, судда гапирмоқ; 3) қадр-қийматда ўзаро беллашмоқ; ~هُ فِي الْحَسَبِ وَ النَّسَبِ ким билан дир насл-насабда беллашмоқ, тортишишмоқ; IV أَنْفَرَ қўрқитмоқ, чўчитмоқ, ҳуркитмоқ, қочириб юбормоқ; VI تَنَافَرَ ўзаро бир-биридан нафратланмоқ; муросаси келишмай қолмоқ; ўзаро мувофиқ (тўғри) келмай қолмоқ; *физ.* ўзаро бир-бирларидан қочмоқ; X اِسْتَنْفَرَ 1) (*к. гадир қарши*) қўзғамоқ (عَلَى); (*н. гадир*) ҳавас уйғотмоқ (لِـ); сафарбар қилмоқ; 2) безовта бўлмоқ, изтиробга тушмоқ, сесканиб кетмоқ; 3) қўрқиб қочмоқ

— اِسْتِنْفَارٌ сафарбарлик

— تَنَافُرٌ ўзаро нафратланиш; ихтилоф; жанжал; ўзаро қарама-қаршилик; *муз.* оҳангнинг бузилиши, оҳангдаги уйғунсизлик; *физ.* бир-биридан қочиш; الـ~ الْمَغْنَطِيسِيُّ магнит таъсирида бир-биридан қочиш; الْأَلْوَانِ ~ бўёқлардаги уйғунсизлик; الْأَصْوَاتِ ~ *муз.* оҳангдаги уйғунсизлик; الْقُلُوبِ ~ *маж.* можаролар, ихтилофлар

— تَنْفِيرٌ 1) чўчитиб ҳайдаш; 2) нафрат уйғотиш; 3) бегоналашганлик, узоклашиб кетганлик

— مُتَنَافِرٌ оҳангдошликни бузадиган (*овоз ҳақида*); номувофиқ, бир-бирига тўғри келмайдиган; ножўя, номаъқул (*ибора ҳақида*)

— مُسْتَنْفِرٌ 1) қўрқиб қочувчи; 2) қочоқ, қочқин

— مُنَافَرَةٌ 1) адоват, муросасизлик; 2) обрў-эътиборда бир-биридан ўтиш, манмансираш; الشِّعْرِ ~ шоирлик маҳорати бўйича мусобақа, мушоара

— مُنَفِّرٌ ўзидан нари қилувчи, ўзидан узоқлаштирувчи, жиркантирадиган, нафратлантирадиган

— نَافِرٌ 1) жирканувчи, жирканиб узоқлашувчи; норози; 2) ёқимсиз, нохуш; تَأْلِيفٌ ~ *муз.* оҳангнинг бузилиши, оҳангнинг йўқлиги; 3) юраксиз, ҳадикчи, чўчийдиган; 4) шишиб кетган, қавариб кетган, қавариқ; 5) дўппайиб чиқиб турган; бўртма, бўрттириб ишланган

— نَافُورَةٌ фаввора, фонтан

— نَافُورِيٌّ фонтанга (фавворага) оид; ◊ طَائِرَةٌ ~ـةٌ реактив

тайёра (самолёт)

– نِفَارٌ 1) ўзаро нафратланиш, адоват (хусумат) ҳисси; адоват, душманлик; нафрат, нафратланиш; 2) қайсарлик, ўзбилармонлик; 3) қочиш, жуфтакни ростлаш; 4) қўрқиш

– نَفْرٌ: يَوْمُ الـ~ ҳожилар Минодан қайтадиган кун

– نَفَرٌ кўп. أَنْفَارٌ 1) бир неча одамлар, одамлар гуруҳи, гуруҳ; بِضْعَةُ أَنْفَارٍ مِنَ الْعَرَبِ бир неча араблар; أَنْفَارٌ مُسَلَّحُونَ қуролланган одамлар; 2) битта одам; 3) солдат; قُرْعَةٌ ~ аскарликка олинган янги солдат; الدَّرِيسَةِ ~ т-й. таъмир бригадаси ишчиси; ◊ يَوْمُ الـ~ = يَوْمُ النَّفْرِ қар. نَفْرٌ

– نَفْرَةٌ нафрат, жирканиш

– نُفْرَةٌ кўзмунчоқ, тилсим (суқдан сақлайдиган)

– نَفُورٌ қўрқоқ, ҳуркак, ҳадикчи, ёввойи

– نُفُورٌ = 1) نِفَارٌ; 2) يَوْمُ النَّفْرِ = يَوْمُ الـ~ қар. نَفْرٌ

– نَفِيرٌ[1] кўп. ~اتٌ — карнай, бурғу; يَوْمُ الـ~ дин. ҳожиларнинг Мино водийсидан Маккаи мукаррамага қайтадиган куни; الـ~ الْعَامُّ а) умумий сафарбарлик; б) тревога

– نَفِيرٌ[2] 1) гуруҳ, группа; 2) кўнгиллилардан иборат қўшин; ёрдам, мадад, кўмак; لاَ فِي الْعِيرِ وَلاَ فِي الـ~ (لَيْسَ) қар. عِيرٌ

– نَافُورَةٌ = نَوْفَرَةٌ кўп. نَوَافِرُ

نَفْرَالْجِيَا мед невралгия

نَفُسَ (نفس) I (у) نَفَاسَةٌ қимматбаҳо бўлмоқ, қиммат бўлмоқ; نَفِسَ (а) 1) نَفَسًا (н. нидир) сақлаб турмоқ, ушлаб турмоқ (بـ); 2) шунингдек نُفِسَتْ 1) кўзи ёримоқ; 2) туғилмоқ; 3) (к. гадир, н. гадир) ҳавас қилмоқ (عَلَى); تَنْفَسُ عَلَى أُخْتِهَا جَمَالَ صَوْتِهَا у (аёл) синглисининг чиройли овозига ҳавас қилади; II نَفَّسَ 1) тарқатмоқ (ғамни); хурсанд қилмоқ, хушламоқ; тасалли бермоқ; عَنْ كُرْبَتِهِ ~ ўз ғам-ташвишини тарқатиб юбормоқ; ... فِي عَنْ غَضَبِهِ ~ ғазабини ...-га тўкиб солмоқ; عَنْ نَفْسِهِ ~ юрагидагини баён қилмоқ, ифода этмоқ; 2) дамини чиқармоқ (мас., шарнинг); 3) кўзи ёримоқ, ҳомиладан бўшалмоқ, туғмоқ; III نَافَسَ рақобат қилмоқ, беллашмоқ; (н. нидир деб) курашмоқ (عَلَى); IV أَنْفَسَ қимматбаҳо бўлмоқ, қиммат бўлмоқ; V تَنَفَّسَ нафас олмоқ, нафасни ростлаб олмоқ, дам олмоқ; بِعُمْقٍ ~ чуқур нафас олмоқ; الصُّعَدَاءَ ~ енгил нафас олмоқ; النَّفَسَ الْأَخِيرَ ~ сўнгги нафасини чиқармоқ; ◊ الصُّبْحُ ~ тонг отди; VI تَنَافَسَ ўзаро рақобат қилишмоқ, мусобақалашмоқ, беллашмоқ

– أَنْفَسُ энг қиммат, энг қимматбаҳо

– تَنَافُسٌ рақобат, беллашув, мусобақа

– تَنَفُّسٌ нафас олиш; أَعْضَاءُ الـ~ анат. нафас олиш аъзолари; اللاَّهَوَائِيُّ الـ~ ҳавосиз нафас олиш; الصِّنَاعِيُّ الـ~ (الاِصْطِنَاعِيُّ) сунъий нафас олдириш; مِيزَانُ الـ~ спирометр

– تَنَفُّسِيٌّ нафас олишга оид

– تَنْفِيسٌ ҳаво чиқариш; ثُقْبُ الـ~ туйнук, ҳаво йўли, ҳаво тортадиган тешик

– مُتَنَفَّسٌ 1) анат. ҳаво чиқарадиган тешик; ҳаво йўли; 2) ҳаво йўли, чиқиш жойи; فَتَحَ ~ا (н. гадир) туйнукни очмоқ (لـ)

– مُنَافِسٌ рақобатчи, рақиб

– مُنَافَسَةٌ рақобат, рақиблик, беллашув, кураш; دُونَ ~ рақобатсиз

– مَنْفَسٌ кўп. مَنَافِسُ 1) анат. ҳаво чиқадиган тешик; ҳаво йўллари; 2) оғиз; 3) туйнук, ҳавони тортадиган тешик; ҳаво йўллари; 2) оғиз; 3) туйнук, ҳавони тортадиган тешик; 4) вентилятор

– مَنْفُوسٌ туғилган, дунёга келган

– نِفَاسٌ[1] = مُنَافَسَةٌ

– نِفَاسٌ[2] туғиш, кўз ёриш; кўз ёргандан кейинги покланиш; حُمَّى الـ~ мед. туғаётган хотинларда бўладиган оғир инфекцион касаллик

– نَفَاسَةٌ қимматлик, қимматбаҳолик

– نِفَاسِيٌّ 1) туғишга оид; الْحُمَّى الـ~ـةُ мед. туғаётган аёлларда бўладиган инфекцион касаллик; 2) туққандан кейинги, туққандан кейин бўладиган; السَّائِلُ الـ~ кўзи ёриётган пайтдаги оқадиган суюқлик

– نَفَسٌ кўп. أَنْفَاسٌ 1) нафас олиш, нафас; طُولُ الـ~ чуқур нафас олиш, чуқур олинган нафас; кўч. м. куч, қувват, иқтидор; قِصَرُ الـ~ зўрға нафас олиш, зўрға олинган нафас; нафас сиқилиш, ҳарсиллаш; кўч.м. заифлик, ожизлик, иқтидорсизлик; طَوِيلُ الـ~ ўпкаси соғлом, соғлом ўпкали; кўч.м. кучли, қувватли; قَصِيرُ الـ~ ўпкаси носоғ, носоғ ўпкали; кўч.м. заиф, иқтидорсиз; دُخَانٍ ~ тамаки тутунини ичга тортиш; أَخَذَ ~ـًا дам олмоқ, нафасни ростлаб олмоқ; أَرْسَلَ ~ًا нафас чиқармоқ; أَمْسَكَ أَنْفَاسَهُ нафасни ичига ютмоқ; تَعَلَّقَتْ (اخْتَنَقَتْ) الْأَنْفَاسُ ҳамманинг дами ичига тушиб кетди; 2) буғ (сувники); 3) ад. услуб, стил; ◊ لَفَظَ ~ـهُ الْأَخِيرَ жон бермоқ, жони узилмоқ; حَتَّى ~ـهِ الْأَخِيرِ сўнгги нафасгача, жони узилгунча; فَاضَتْ أَنْفَاسُهُ у вафот этди; شَمَّ ~ـهُ ўз кучини ҳис қилиб кўрмоқ; وَاحِدًا ~ًا бира тўла, бирданига

– نَفْسٌ мн. кўп. أَنْفُسٌ، نُفُوسٌ 1) дил, қалб, кўнгил, юрак; بِشِقِّ النَّفْسِ (الْأَنْفُسِ) қар. شِقٌّ[1]; كَبِيرُ الـ~ бағри кенг, олийжаноб, олийҳиммат, мард; صَغِيرُ الـ~ пасткаш, разил, тубан; مَشْغُولُ الـ~ ташвишли, ташвишга тушган; مُنْقَبِضُ الـ~ қайғули, ғамгин, жуда хафа бўлган; تَرْوِيحُ الـ~ дам, истироҳат, ҳордиқ чиқариш;

IV أَنْفَشَ тунда (*қўй ёки туяни*) ўтлатишга қўйиб юбормоқ; V تَنَفَّشَ 1) бўртмоқ, шишмоқ; 2) патларини ҳурпайтирмоқ (*қуш ҳақида*); VIII اِنْتَفَشَ 1) бўртмоқ, шишмоқ; 2) ҳурпаймоқ, тиккаймоқ

– مُنْتَفِشٌ 1) кўтарилган, ҳурпайган; 2) тик турган, ғўдайиб турган; شَعْرٌ ~ пахмайган, ҳурпайган соч; أَنْفٌ ~ кўтарилган бурун

– نَفَّاشٌ наффош (*лимоннинг йирик нави*)

– نَفْشٌ юнг, жун; ◊ عَفْشٌ ~ эски-туски

I نَفَضَ (у) نَفْضٌ 1) силкитмоқ, қоқмоқ, қоқиб туширмоқ (*чангни*); ~ الْغُبَارَ عَنْ ... ...нинг чангини қоқмоқ; ~ الشَّجَرَةَ дарахтни силкитиб мевасини қоқмоқ; ~ مِنْ مَرَضِهِ тузалмоқ, соғаймоқ; 2) қалтиратмоқ, титратмоқ (*безгак ҳақида*); 3) (*н. нидир*) рад қилмоқ, қайтармоқ (عَنْ); (*н. дандир*) четлатилмоқ; ~ يَدَهُ مِنَ الْأَمْرِ *маж.* қўлни ювиб қўлтиққа урмоқ, нимадандир воз кечмоқ, нимадандир қўл силтамоқ; ~ يَدَهُ مِنَ الْمَسْؤُولِيَّةِ масъулиятдан бош тортмоқ; 4) (*йўлни*) суриштириб билмоқ; 5) қашшоқлашмоқ, қашшоқ бўлмоқ; II نَفَّضَ қаттиқ силкитмоқ, роса қоқиб тозаламоқ; тозаламоқ; ~ عَنْ كَاهِلِهِ نِيرَ الْاِسْتِعْمَارِ империализм зулмини елкасидан итқитиб ташламоқ; ~ عَنْهُ الْكَسَلَ ўзидан дангасаликни олиб ташламоқ, дангасаликдан қутулмоқ; IV أَنْفَضَ 1) сарф қилмоқ, сарфламоқ, харж қилмоқ, харжламоқ; 2) озиқ-овқатдан қийналиб қолмоқ, қашшоқлашмоқ; V تَنَفَّضَ силкитилмоқ, тозаланмоқ; VIII اِنْتَفَضَ 1) силкинмоқ, қоқилмоқ; 2) титрамоқ, қалтирамоқ; сесканмоқ, сесканиб кетмоқ; 3) (*бирор кишига қарши*) қўзғолмоқ, кўтарилмоқ; 4) сакрамоқ, сапчимоқ

– اِنْتِفَاضٌ қўзғолиш, кўтарилиш; مُسَلَّحٌ ~ қуролли қўзғолон

– اِنْتِفَاضَةٌ *кўп.* ~َاتٌ 1) қўзғолон; инқилобий қўзғолон; 1) титраш, қалтираш

– إِنْفَاضٌ қашшоқланиш, муҳтожлик; خَالِي الْوِفَاضِ بَادِي الـ~ *қар.* وَفْضَةٌ

– أُنْفُوضَةٌ *кўп.* أَنَافِيضُ қоқилган, тўкилган мевалар

– مِنْفَضٌ *кўп.* مَنَافِضُ дон совурадиган машина; катта сим ғалвир

– مِنْفَضَةٌ *кўп.* مَنَافِضُ кулдон

– مِنْفَضَةٌ *кўп.* مَنَافِضُ (*бирор н. ни*) силкиш, қоқиш учун мослама; ~ التُّرَابِ чанг тозалайдиган супурги; ~ لِلسَّجَائِرِ кулдон

– نَافِضٌ: حُمَّى ~َةٌ баданни қалтиратадиган безгак

– نُفَاضٌ безгак, титраш, қалтираш

– نُفَاضٌ. болалар ошхўраги

– نُفَاضٌ, نُفَاضَةٌ қоқиладиган, силкитиладиган нарса (*мас, барглар, мевалар ва ҳ. к*)

– نَفْضٌ: زَيْتُ الـ~ скипидар

– نَفَضٌ қоқилган, силкитилган (*барглар, мевалар ва ҳ.к.*)

– نَفَضَةٌ болалар ва ёшларнинг ҳарбий-сиёсий ташкилоти аъзолари; разведкачилар; патрул, соқчи

عِلْمُ ~ضَبْطُ الـ совуққонлик, вазминлик; طِبُّ الـ~ психиатрия; عِلْمُ الـ~ психология; عَالِمُ الـ~ психолог; بَذَلَ الـ~ وَ النَّفِيسَ *қар.* بَذَلَ; لَنْ تَهْدَأَ لَهُ ~ унинг кўнгли ҳеч таскин тополмаётир; 2) қон; 3) одам, киши; 4) *грам.* шахс; 5) хоҳиш, ирода, ният, истак; иштаҳа; فَتَحَ ~َهُ иштаҳани очмоқ, иштаҳани қўзғатмоқ; لَيْسَ لَهُ ~ унинг иштаҳаси йўқ; جَاءَ مِنْ ~ِهِ у ўз ихтиёри билан келди; فِي ~ِي أَنْ ... *ёки* (فِي) أَخَذْتُ ~ِي بِـ ... мен хоҳлайманки, ...; мен ...ни хоҳлайман; 6) тиришиш, жаҳд, интилиш, жаҳду жадал; 7) манманлик, кибр, ғурур, фахр, ифтихор; كَسَرَ ~َهُ ерга урмоқ, таҳқирламоқ, камситмоқ, хўрламоқ; 8) (*н. нингдир*) моҳияти; فِي ~ الْأَمْرِ аслида, аслини олганда; ҳақиқатан; 9) суқ, кўз тегиш, кўзикиш; 10) ўз; ~ُهُ унинг ўзи; بِـ~ِهِ у ўзи, ўз кучи билан; مَحَبَّةُ الـ~ ўзинигина яхши кўриш, худбинлик; الْاِعْتِمَادُ عَلَى الـ~ ўзига ишониш, ўз кучига ишониш; الثِّقَةُ بِالـ~ ўзига ишониб катта кетиш, гердайиш; فِي ~ الْبَلَدِ шаҳарнинг ўзгинасида, шаҳар марказида; الْإِنْسَانُ سَيِّدُ ~ِهِ инсон ўзига ўзи хўжайиндир; حَصَّلَ الْعِلْمَ عَلَى ~ِهِ мустақил илм олмоқ (ўрганмоқ); 11) ўша-ўша нарса; ~ الشَّيْءِ а) ўша нарса, ўша нарсанинг ўзи; б) барибир; ~ الْكَلَامِ ўша гапнинг ўзи; ~ الرَّجُلِ а) одам ўзи; б) ўша одам, ўша одамнинг ўзи; ◊ بَيْنَ وَ بَيْنَ ~ِهِ ўзига ўзи, ичида

– نَفْسَاءُ. ой-куни яқинлашган аёл

– نُفَسَاءُ *кўп.* نِفَاسٌ, نُفَسَاوَاتٌ = نُفْسَاءُ

– نَفْسَانِيٌّ 1) руҳий; 2) психик, психологик; ~اً психик жиҳатдан; عَالِمٌ ~ психолог; 3) сезиладиган, сезиб бўладиган; 4) эгоистик

– نَفْسَانِيَّةٌ 1) эгоизм, худбинлик; 2) адоват, хусумат, ғараз

– نَفْسَةٌ = نُفَسَاءُ

– نُفْسَةٌ муҳлат, нафасни ростлаб олиш

– نَفْسِيٌّ = نَفْسَانِيٌّ: عَالِمٌ ~ психолог; تَحْلِيلٌ ~ психологик таҳлил, анализ; حَالَةٌ ~َةٌ кайфият; ~اً психологик жиҳатдан

– نَفْسِيَّاتٌ *кўп.* 1) психологик ҳолатлар; 2) психологияга оид масалалар; 3) руҳий ҳолат

– نَفْسِيَّةٌ руҳият, психология; руҳий ҳолат

— نُفُوسٌ *кўп.* аҳоли, халқ, нуфус; دَفْتَرُ الـ~ *қар.* دَفْتَرٌ

– نَفِيسٌ қимматбаҳо, қиммат

– نَفِيسَةٌ *кўп.* نَفَائِسُ қимматбаҳо нарса

I نَفَشَ (у) نَفْشٌ 1) тутмоқ, тарамоқ, юлмоқ, термоқ (*мас., жунни, пахтани*); 2) (*патларини*) ҳурпайтирмоқ, тиккайтирмоқ (*қушлар ҳақида*); (*жунларини*) ҳурпайтирмоқ (*мушук ҳақида*); 3) бўртмоқ, шишмоқ, кўпчимоқ, кўтарилмоқ; نَفَشَ (у) نُفُوشٌ тунда подачисиз ўтламоқ (*қўй ёки туя ҳақида*); II نَفَّشَ (*пахтани*) титмоқ, тарамоқ;

– نَفْطَةٌ، نُفْطَةٌ титраш, қалтираш

– نَفَضَةٌ = نَفَائِضُ *кўп* نَفِيضَةٌ

I (نفط) نَفِطَ (*а*) نَفْطٌ қавариқ (пўрсилдоқ) билан қопланмоқ; نَفَطَ (*u*) نَفْطٌ 1) қайнамоқ; 2) ғазабланмоқ; аччиқланмоқ, аччиғи келмоқ; II نَفَّطَ қавартирмоқ, пўрсилдоқ билан қоплатмоқ; V تَنَفَّطَ 1) қавариқ (пўрсилдоқ) билан қопланмоқ; 2) ғазабланмоқ, аччиқланмоқ, аччиғи келмоқ

– مُنَفِّطٌ *кўп.* ـاتٌ — йиринг тортадиган малҳам, ярани ёрадиган дори

– نَفَّاطٌ *кўп.* نَفَّاطُونَ, نَفَّاطَةٌ нефтчи

– نَفَّاطَةٌ 1) нефть бор жой, нефтга бой ер; 2) нефть кони

– نِفَاطَةٌ нефтчилик, нефтчилик касби

– نِفْطٌ[1], نَفْطٌ нефть; الـ~ الخَامُ хом нефть; آبَارُ الـ~ нефть қудуқлари; مَنَابِعُ الـ~ нефть манбалари; زَيْتُ الـ~ скипидар

– نَفْطٌ[2] *жам.* қавариқлар, пўрсилдоқлар

– نِفْطٌ *гоҳо* نَفْطٌ ёғ, мой, жир

– نَفْطَةٌ қавариқ, пўрсилдоқ

– نُفَطَةٌ сержаҳл, серзарда, жиртаки, жиззаки

– نِفْطِيٌّ нефтга оид

I نَفَعَ (*а*) نَفْعٌ фойдали бўлмоқ, фойдаси бўлмоқ, фойда келтирмоқ; (*бирор н. га*) ярамоқ (ـلـ); لاَ يَنْفَعُ бефойда; لاَ يَضُرُّ وَ لاَ يَنْفَعُ у ҳеч нарсага ярамайди, унинг қўлидан ҳеч нарса келмайди; II نَفَّعَ фойда чиқармоқ, ишлатмоқ; (*к. гадир*) фойда келтирмоқ, фойда бермоқ (ـلـ); VIII اِنْتَفَعَ 1) (*н. дандир*) фойда олмоқ, фойда чиқармоқ (مِنْ); 2) фойдаланмоқ, (*н. нидир*) ишлатмоқ (بـ); X اِسْتَنْفَعَ ишлатмоқ, фойдаланмоқ, фойдали равишда ишлатмоқ

– اِنْتِفَاعٌ 1) фойдаланиш, ишлатиш; 2) фойда, ютуқ; манфаат; حَقُّ الـ~ *юр.* узуфрукт

– مُنْتَفِعٌ ишлатувчи, фойдаланувчи; *юр.* узуфруктдан фойдаланувчи

– مَنْفَعَةٌ *кўп.* مَنَافِعُ 1) манфаат; фойда, ютуқ; даромад, кирим; لِـ~ـه кимнингдир фойдасига; عَلَى أَسَاسِ تَبَادُلِ المَصْلَحَةِ وَ الـ~ ҳар икки томоннинг манфаати ва фойдаси асосида; 2) яхшилик, эзгулик; ◊ المَنَافِعُ العُمُومِيَّةُ *ёки* المَنَافِعُ العَامَّةُ а) ижтимоий ишлар; б) жамоат манфаати, эҳтиёжи; المَنَافِعُ الأَدَبِيَّةُ وَ الاِقْتِصَادِيَّةُ маънавий ва моддий қадриятлар; مَنَافِعُ البَيْتِ уйдаги хўжалик хоналари (*омбор, огилхона ва ҳ.к.*); مَنَافِعُ الغُرْفَةِ хонадаги зарурий жиҳозлар; مَنَافِعُ صِحِّيَّةٌ санитария муассасалари; مَنَافِعُ الدَّوْلَةِ давлат ташкилотлари

– مَنْفَعِيٌّ 1) манфаатпараст, фойданигина кўзда тутадиган; 2) манфаатпараст одам

– نَافِعٌ фойдали, фойдаси тегадиган; ◊ الـ~ـةُ ижтимоий ишлар

– نَفَّاعٌ фойдаси кўп тегадиган, кўп фойда келтирадиган

– نَفْعٌ 1) наф, фойда, ютуқ; 2) яхшилик, эзгулик; الـ~ العَامُّ умум манфаати

– نَفْعِيٌّ ҳамма нарсадан фойда кўзловчи, ғаразгўй, тамаъгир

– نَفْعِيَّةٌ 1) фойдалилик; манфаатпарастлик; 2) ғаразгўйлик, таъмагирлик

– نَفُوعٌ жуда фойдали

I (نفق) نَفَقَ[1] (*у*) نَفَاقٌ 1) бозори чаққон бўлмоқ, сотилиб кетмоқ (*товар ҳақида*); 2) қизимоқ (*бозор, савдо ҳақида*); 3) сарф бўлмоқ, тамом бўлмоқ, битмоқ; نَفَقَ[2] (*у*) نُفُوقٌ қирилиб кетмоқ, қирилиб битмоқ, ҳаром ўлмоқ (*ҳайвонлар ҳақида*); II نَفَّقَ сотмоқ, ўтказмоқ; III نَافَقَ мунофиқлик қилмоқ, муғомбирлик қилмоқ; IV أَنْفَقَ 1) сарфламоқ, сарф қилмоқ, кетказмоқ, совурмоқ, исроф қилмоқ; 2) (*вақтини*) ўтказмоқ; 3) қашшоқлашмоқ, камбағаллашмоқ; X اِسْتَنْفَقَ сарфламоқ, сарф қилмоқ, кетказмоқ, совурмоқ, исроф қилмоқ; тамом қилмоқ, тугатмоқ, сўп қилмоқ

– إِنْفَاقٌ 1) сарф қилиш, кетказиш, исроф қилиш; كُلُّ شَيْءٍ يَنْقُصُ بِالـ~ـهِ إِلاَّ العِلْمَ *мтл.* илмдан бошқа ҳамма нарса сарф қилиш билан озаяди; 2) қашшоқлашиш, камбағаллашиш

– مُنَافِقٌ мунофиқ, товламачи, иккиюзламачи; муғомбир

– مُنَافَقَةٌ мунофиқлик, иккиюзламачилик, товламачилик; муғомбирлик

– مِنْفَاقٌ исрофгар, нобудгар

– نَافِقٌ бозори чаққон, бозори илдам, харидоргир

– نَفَاقٌ бозори чаққонлик, харидоргирлик

– مُنَافَقَةٌ = نِفَاقٌ

– نَفَقٌ *кўп.* أَنْفَاقٌ ерости йўли, туннель; ~ القُطُرَاتِ темир йўл туннели; ~ الهَوَاءِ *ёки* الـ~ الهَوَائِيُّ аэродинамик труба

– نَفَقَةٌ *кўп.* ـاتٌ — 1) сарфлаш, сарф қилиш, кетказиш; чиқим, сарф, харажат; عَلَى ~ـهِ кимнингдир ҳисобидан; ~ المَعِيشَةِ тирикчилик қилиш учун зарур бўлган нарса; 2) *шунингдек* ~ شَرْعِيَّةٌ алимент, нафақа; طَالَبَتِ الزَّوْجَةُ ~ لِابْنِهَا аёл ўғли учун нафақа талаб қилди

II (نفل) نَفَّلَ ҳадя сифатида бермоқ, зиёда қилиб бермоқ; V تَنَفَّلَ 1) (*н. нидир*) керагидан ортиқ бажармоқ; 2) нафл намозини ўқимоқ; VIII اِنْتَفَلَ = V

– نَافِلَةٌ *кўп.* نَوَافِلُ (*вазифадагидан, мажбуриятдагидан ортиқ*) қўшимча бажарилган (*н.*); ~ القَوْلِ إِنَّ ... *ёки* وَ مِنْ ~ القَوْلِ إِنَّ ... яна шуни қўшимча қилиш мумкинки, ...; 2) *дин.* қўшимча ўқиладиган намоз, нафл намози; 3) ато, инъом; 4) ўлжа; 5) фарзанднинг фарзанди, набира, невара

– نَفَلٌ *кўп.* أَنْفَالٌ, نُفُولٌ 1) совға, ҳадя, инъом, туҳфа; 2) ўлжа, ғанимат; 3) *бот.* беда; ~ الْمَاءِ сувда ўсадиган учбарглик ўсимлик; 4) *бот.* қашқар беда

تَنَفْنَفَ шишмоқ, қавармоқ, бўртмоқ

– مُتَنَفْنِفٌ шишган, қаварган, териси халта бўлиб осилиб турган

– نَفْنَفٌ 1) атмосфера, ҳаво; 2) *кўп.* نَفَانِفُ қоятош; 3) икки тоғ ораси, дара

– نَفْنَفَةٌ шишганлик, қаварганлик

– نَفْنُوفٌ *кўп.* نَفَانِيفُ аёллар кўйлаги; ~ الْعِيدِ байрам кўйлаги

I (نفو) نَفَا (у) نَفْوٌ = نَفْيٌ

– نَفَاوَةٌ ахлат, супуринди, чиқинди

I نَفَى (и) نَفْيٌ 1) инкор қилмоқ, рад этмоқ; ~ نَفْيًا بَاتًّا қатъиян рад этмоқ; 2) сургун қилмоқ, бадарға қилмоқ, ҳайдамоқ, ҳайдаб чиқармоқ; III نَافَى 1) (*к. ғадир*) гап қайтармоқ, эътироз қилмоқ, эътироз билдирмоқ; (*бирор н. билан*) тўғри келмай қолмоқ, мувофиқ келмай қолмоқ; 2) таъқиб қилмоқ, таъқибга учратмоқ; VI تَنَافَى мувофиқ келмай қолмоқ, (*к. биландир*) зиддиятда бўлмоқ (مَعَ); VIII اِنْتَفَى 1) инкор этилмоқ, рад этилмоқ; 2) сургун қилинмоқ, бадарға қилинмоқ; 3) четлатилмоқ, йўқ бўлмоқ, ғойиб бўлмоқ; 4) ҳайдаб юбормоқ, ҳайдаб чиқармоқ, узоқлаштирмоқ; 5) (*н. дандир*) тонмоқ, қайтмоқ, воз кечмоқ, баҳридан ўтмоқ (مِنْ); 6) тўкилмоқ (*соч ҳақида*); 7) тинчимоқ, тўхтамоқ (*кураш ҳақида*); X اِسْتَنْفَى иргитмоқ, иргитиб юбормоқ

– اِنْتِفَاءٌ 1) инкор этилиш, рад этилиш; 2) сургун, бадарға; 3) йўқлик, ғойиблик, мавжуд эмаслик; 4) тониш, қайтиш

– تَنَافٍ тўғри келмаслик, мувофиқ келмаслик, номувофиқлик

– مُنَافٍ *мн.* مُنَافِيَةٌ (*бирор н. га*) қарама-қарши, (*бирор н. билан*) зиддиятли, (*бирор н. га*) мувофиқ келмайдиган (لِـ); ~ لِلْآدَابِ адабсиз, беадаб, ахлоқсиз

– مُنَافَاةٌ номувофиқлик, мос келмаслик

– مَنْفَاةٌ (*н. нидир*) четлатувчи, узоқлаштирувчи; هِيَ مَنْفَاةُ الْهُمُومِ وَ~ النَّعِيمِ бу ташвиш туғдиради ва роҳатни бузади

– مَنْفًى *кўп.* مَنَافٍ сургун қилинадиган, бадарға қилинадиган жой

– مَنْفِيٌّ 1) сургун қилинган, жўнатиб юборилган; 2) рад этилган, инкор қилинган; 3) манфий; أَرْسَلَهُ ~ا إِلَى ... кимнидир ...га сургунга юбормоқ

– نُفَاءٌ, نُفَاةٌ чиқинди, супуринди, ахлат, нишхўрд

– نُفَايَةٌ *кўп.* ـــ اتٌ = نُفَاءٌ

– نَفْيٌ 1) инкор қилиш, рад этиш; ~ حَرْفُ (أَدَاةُ) الـــ *грам.* инкор юкламаси; ~ شَاهِدُ الـــ *юр.* ҳимоячи томони гувоҳи; ~ شَهَادَةُ الـــ *юр.* қарама-қарши гувоҳлик бериш; ~ أَجَابَ بِالـــ рад жавоб бермоқ, салбий жавоб бермоқ; 2) сургун, бадарғалик

– نَفِيٌّ 1) рад этилган, инкор қилинган; 2) сургун қилинган, бадарға қилинган

– نَفْيِيٌّ манфий, салбий

I نَقَّ (а/и) نَقِيقٌ 1) қурилламоқ, вақвақламоқ; 2) қуриллмоқ, қағқағламоқ, қақақламоқ; 3) ҳасрат қилмоқ, нола қилмоқ, зорланмоқ, инграмоқ; (*тақдирдан*) нолимоқ

– نَقِيقٌ = نَقٌّ

– نَقَّاقٌ 1) қурилдоқ, қурилловчи; 2) йиғлоқи одам, доим зорланиб юрадиган одам

– نَقَّاقَةٌ *кўп.* ـــ اتٌ қурбақа, бақа

– نَقِيقٌ 1) қуриллаш, вақвақлаш; 2) қағқағлаш, қақағлаш; 3) зорланиш, нолиш

I (نقب) نَقَبَ (у) نَقْبٌ 1) ер тагини ковлаб йўл қилмоқ, тагини ковлаб бормоқ; 2) тешик очмоқ, уриб тешмоқ; 3) кавламоқ, қазимоқ, қазиш ишларини олиб бормоқ, (*н. нидир*) қидирмоқ, разведка қилмоқ (عَنْ); ~ فِي الْأَرْضِ саёҳат қилмоқ, кезмоқ, жаҳонгашталик қилмоқ; نَقِبَ (а) نَقْبٌ йиртилмоқ, тешилмоқ; نَقُبَ (у) نَقَابَةٌ одамларга бош бўлмоқ; II نَقَّبَ қазув-қидирув ишларини олиб бормоқ, (*мас; нефть қидириб*) бурғуламоқ, пармалаб кавламоқ; 2) ниманингдир остидан (остини), тагидан (тагини) кавламоқ; 3) текширмоқ, тафтиш қилмоқ; ~ فِي الْبِلَادِ бошпана қидириб юртма-юрт кезмоқ; III نَاقَبَ ўз обрўсини оширишга интилмоқ; V تَنَقَّبَ (*н. нидир*) текширмоқ, тафтиш қилмоқ (عَنْ); ҳижоб ёпинмоқ, чиммат тутмоқ, бурканмоқ, ёпиниб олмоқ, яширинмоқ; 3) ўвада бўлмоқ, эскимоқ, тўзимоқ; VIII اِنْتَقَبَ ҳижобга кирмоқ

– تَنْقِيبٌ *кўп.* ـــ اتٌ 1) текшириш, тафтиш қилиш, қидириш, излаш; (*мас., нефть қидириб*) бурғулаш, пармалаб кавлаш; ~ الـــ عَلَى الْبِتْرُولِ нефть қидириш, разведка қилиш; ~ الـــ الْجِيُولُوجِيُّ геологик қидирув; ~ أَعْمَالُ الـــ қидирув ишлари; 2) қазилган жойлар

– مَنْقَبٌ *кўп.* مَنَاقِبُ тоғ йўли

– مِنْقَبٌ, مِنْقَبَةٌ *кўп.* مَنَاقِبُ 1) курак, белкурак; 2) лом, мисранг; 3) парма

– مُنَقِّبٌ қазув-қидирув ишларини олиб борувчи; археолог; қидирувчи, изловчи

– مَنْقَبَةٌ *кўп.* مَنَاقِبُ 1) обрў, иззат, мақтовга муносиб сифат; тақдирланарли иш; 2) тоғ йўли

– نَاقِبٌ[1] қазув-қидирув ишларини олиб борувчи

– نَاقِبٌ[2], نَاقِبَةٌ узоқ ётиш натижасида жонсиз бўлиб қолган ёки шилиниб кетган жой

– نِقَابٌ *кўп.* نُقُبٌ ҳижоб, ниқоб; тўр, чиммат; ~ كَشَفَ الـــ عَنْ ... *кўч.м.* (*н. дандир*) ниқобни кўтармоқ; фош қилмоқ

– نَقَّابٌ *ҳарб.* инженерлик қўшинлари аскари, сапёр

– نِقَابَةٌ *кўп.* ـــ اتٌ — бирлашма; касаба уюшмаси; الْاِتِّحَادُ الْعَامُّ لِنِقَابَاتِ عُمَّالِ الْقُطْرِ الْمِصْرِيِّ *тар.* Миср ишчилар касаба уюшмасининг бош бирлашмаси

– نَقَابِيٌّ 1) касаба уюшмасига оид; الْوَفْدُ الـ~ касаба уюшмаси делегацияси; 2) касаба уюшмаси арбоби

– نَقَابِيَّةٌ синдикализм (*ишчилар ҳаракатидаги оқим*)

– نَقْبٌ *кўп.* أَنْقَابٌ 1) тешик ёриқ; 2) тагидан (тагини) кавлаш

– نُقْبَةٌ *кўп.* نُقَبٌ юбка

– نَقْبَةٌ[1] *кўп.* نَقَبٌ из

– نَقْبَةٌ[2] ҳижоб ёпинишнинг йўли

– نَقِيبٌ *кўп.* نُقَبَاءُ 1) бошлиқ, раҳбар, раис; ~ الْكُلِّيَّةِ декан; ~ الْأَشْرَافِ Муҳаммад алайҳиссалом авлодлари бошлиғи; 2) шайинқисқич (*тарозудаги*); 3) *ҳарб.* капитан; (*флотда*) катта лейтенант

– نَقِيبَةٌ 1) қалб, жон, руҳ; 2) табиат, характер; مَيْمُونُ الـ~ босиқ, хотиржам

I نَقَحَ (а) نَقْحٌ 1) (*ортиқча шохларни*) кесиб ташламоқ; 2) чертмоқ, урмоқ; II نَقَّحَ 1) қайта кўриб чиқмоқ; тўғриламоқ (*хатони*); (*лойиҳага*) тузатиш киритмоқ; 2) кўп марта урмоқ; ~ الشِّعْرَ шеърга тузатиш киритмоқ; V تَنَقَّحَ қайта кўриб чиқилмоқ; тўғриланмоқ (*хато ҳақида*)

– تَنْقِيحٌ қайта кўриб чиқилмоқ; тўғрилаш; ревизия

– نَقْحَةٌ *кўп.* نَقَحَاتٌ уриш, зарба, чертиш, чертки

نُقَاخٌ тиниқ яхна сув

I نَقَدَ (نقد) (у) نَقْدٌ 1) танламоқ, танлаб олмоқ; 2) танқид қилмоқ, танқидий мулоҳаза, юритмоқ; 3) нақд пул бермоқ, нақд пул билан тўламоқ; 4) чўқимоқ, чўқиламоқ; ◊ ~ هُ بِنَظَرِهِ кимгадир яширинча қарамоқ; نَقِدَ (а) نَقَدٌ чиримоқ, уваланмоқ (*тиш ҳақида*); III نَاقَدَ 1) *к.* *дандир*) ҳисобот талаб қилмоқ, сўрамоқ; 2) баҳслашмоқ, тортишмоқ; IV أَنْقَدَ пулни санаб қўймоқ, нақд пул билан тўламоқ; VIII انْتَقَدَ 1) танқид қилмоқ, танқидий мулоҳаза юритмоқ; танбиҳ бермоқ, койимоқ; 2) нақд пул билан олмоқ; ◊ ~ نَفْسَهُ مِنْ ... ўзини ...дан ажратмоқ; ~ الدَّرَاهِمَ қалбаки тангаларни ажратмоқ, бўлакламоқ; X اسْتَنْقَدَ нақд пул олишга эришмоқ

– انْتِقَادٌ *кўп.* ـاتٌ танқид, рецензия; танбиҳ бериш, койиш; الـ~ الذَّاتِيُّ ўз-ўзини танқид

– انْتِقَادِيٌّ танқидий; مَوْقِفٌ ~ مِنْ ... ...га танқидий кўз билан қараш

– مُنْتَقَدٌ танқид остидаги, танқидга учраган; койишга лойиқ

– مُنْتَقِدٌ танқидчи, мунаққид

– مِنْقَادٌ *кўп.* مَنَاقِيدُ тумшуқ (*қушларда*)

– مِنْقَدٌ *кўп.* مَنَاقِدُ манқал, манқалдон

– نَاقِدٌ *кўп.* نُقَّادٌ, نَقَدَةٌ 1) танқидчи, мунаққид; 2) рецензиячи

– نَقَّادٌ, نَقَّادَةٌ = مُنْتَقِدٌ

– نُقَدٌ *бот.* рум мойчечаги

– نَقْدٌ[1] танқид, танқидий таҳлил; қоралаш, ёмонлаш, айблаш; ~ نَفْسِهِ بِنَفْسِهِ ёки ذَاتِيٌّ ўз-ўзини танқид

– نَقْدٌ[2] *кўп.* نُقُودٌ 1) нақд пул, танга, чақа; بِالـ~ нақд пул билан, нақд пулга; ~ا нақд пул билан, нақд пулга; أَوْرَاقُ الـ~ қоғоз пул; تَضَخُّمُ أَوْرَاقِ الـ~ инфляция; 2) *шунингдек.* ~ الْعُمْلَةِ валюта; الـ~ الْأَجْنَبِيُّ чет эл валютаси; الـ~ الْمَحَلِّيُّ маҳаллий валюта; الـ~ النَّادِرُ камёб валюта

– نَقْدِيٌّ[1] танқидий, танқидга бағишланган; مَقَالٌ ~ танқидий мақола

– نَقْدِيٌّ[2] 1) пулга оид; جَزَاءٌ ~ пул билан тўланадиган жарима; نِظَامٌ ~ пул тизими, пул системаси; 2) тангага оид

– نَقْدِيَّةٌ[1] танқидий кўз билан

– نَقْدِيَّةٌ[2] нақд (*пул*)

I نَقَذَ (نقذ) (у) نَقْذٌ қутқармоқ, қутқариб қолмоқ; نَقِذَ (а) نَقَذٌ қутулмоқ, қутулиб қолмоқ, қутқарилмоқ; IV أَنْقَذَ қутқазмоқ, озод қилмоқ; ~ نَفْسَهُ қутулмоқ, қутулиб қолмоқ, жон сақламоқ; X اسْتَنْقَذَ (*к. нидир*) қутказишга эришмоқ; ҳожат чиқармоқ

– إِنْقَاذٌ қутқариш, қутқазиш, халос қилиш; *кўч.м.* сўнгги чора, охирги умид

– مُنْقِذٌ қутқарувчи, нажоткор

– نَقْذٌ = إِنْقَاذٌ

– (نقر) نَقَرَ (у) نَقْرٌ 1) тақиллатмоқ, тарақлатмоқ; ~ عَلَى الْبَابِ эшикни тақиллатмоқ; 2) тақиллатиб (тиқиллатиб) чалмоқ; 3) (*ноғора*) чалмоқ (عَلَى); (*торларни*) чертмоқ (عَلَى); ~ عَلَى أَوْتَارِ الرَّحْمَةِ *кўч.м.* одамнинг нозик торларини чертмоқ; ~ فِي النَّاقُورِ *қар.* نَاقُورٌ; 4) чўқимоқ, чўқиламоқ, чўқилаб ташламоқ (*қуш ҳақида*); (*мас, тумшуқ билан*) тешмоқ, уриб тешмоқ; 5) ўйиб гул туширмоқ, ўйиб гул солмоқ; (*тошга*) ўйиб нақш солмоқ (فِى); 6) суқмоқ, санчмоқ, суқиб тешмоқ; 7) (*чуқурни, қудуқни*) кавламоқ; кавлаб олмоқ, қазиб чиқармоқ, (*н. нидир*) қидириб кавлаб ташламоқ; (*н. нидир*) излаб топмоқ, қидириб топмоқ; 9) (*сабзавотни*) кўммоқ; 10) (*бармоқни*) шақиллатмоқ, қарсиллатмоқ, (*тилни*) тақиллатмоқ; 11) танбеҳ бермоқ, койимоқ; ҳақорат қилмоқ, сўкмоқ; نَقِرَ (а) نَقَرٌ (*к. дандир*) жаҳли чиқмоқ, аччиғи келмоқ (عَلَى); II نَقَّرَ 1) кўп марта тақиллатмоқ; 2) жуда кўп чўқимоқ, тез-тез чўқимоқ; 3) билиб олишга уринмоқ; қидирмоқ, текширмоқ, тадқиқ қилмоқ; III نَاقَرَ баҳслашмоқ, жанжаллашмоқ, айтишмоқ, тортишмоқ; IV أَنْقَرَ (*бирор н. ни бажаришни*) бас қилмоқ, тўхтатмоқ (عَنْ); VI تَنَاقَرَ ўзаро баҳслашмоқ, бир-бири билан айтишмоқ; VIII انْتَقَرَ тешилмоқ, уриб тешилмоқ

– تَنَاقُرٌ баҳслар, ихтилофлар, зиддиятлар

– تَنْقِيرٌ 1) кўп марта тақиллатиш; 2) чўқиш; 3) қидириш,

текшириш

– مُنَاقَرَةٌ *кўп.* اتٌ — айтишув, тортишув, жанжал; мунозара

– مِنْقَارٌ *кўп.* مَنَاقِيرُ 1) тумшуқ; 2) (*ҳайкалтарош*) қалами, искана; исканасимон пўлат асбоб, зубило; ◊ أَبُو ~ денгиз балиғининг бир тури

– مِنْقَرٌ *кўп.* مَنَاقِرُ 1) чўкич, кирка, кетмон; 2) (*ҳайкалтарош*) қалами, искана; исканасимон пўлат асбоб, зубило

– نَاقِرَةٌ *кўп.* نَوَاقِرُ 1) тортишув, мунозара; даҳанаки жанг, уришиш, сўкишиш; 2) фалокат, офат

– نَاقُورٌ *кўп.* نَوَاقِيرُ *қур.* карнай; نَقَرَ فِي الـ~ карнай чалмоқ, жар солмоқ, овоза қилмоқ

– نِقَارٌ тортишув, мунозара, баҳс, жанжал

– نَقَّارٌ 1) қидирувчи, тадқиқотчи; 2) ўйиб нақш солувчи; 3) бурғи, тоғпарма; ◊ ~ الْخَشَبِ қизилиштон (*қуш*)

– نَقَّارَةٌ унча катта бўлмаган қўшноғора

– نَقَّارِيَّةٌ *кўп.* اتٌ — қўшноғора

– نَقْرٌ[1] 1) ўйиб нақш қилиш; (*тошга*) ўйилган нақш; 2) чўқиш; 3) (*ноғора*) чалиш, (*ноғоранинг*) тарақлаши; آلاتُ الـ~ *муз.* уриб чалинадиган чолғу асбоблари; ~ الْأَصَابِعِ бармоқларни қарсиллатиш

– نَقْرٌ[2], نُقْرٌ 1) тешикча; 2) чуқурлик, чуқурча; ёриқ, тирқиш; ёғочнинг учи кириб турадиган тешик (*икки ёғоч қисмни бириктириш учун*); لِسَانٌ (خَشَبِيٌّ) وَ ~ тиқин ва тешик

– نَقِرٌ ғазабланган, аччиқланган

– نَقْرَةٌ *кўп.* نَقَرَاتٌ 1) зарба; чўқиш, тумшуқ билан уриш; 2) тақиллаш; телеграф аппаратининг тақиллаши

– نُقْرَةٌ *кўп.* نُقَرٌ 1) ўйилган жой, чуқур, чуқурча; кемтик; ~ الْعَيْنِ *анат.* кўз косаси, кўз чаноғи; 2) қуйилган нарса, қуйма нарса

– نَاقِرَةٌ *қар.* نَقْرَةٌ

– نَقْوَارٌ ҳазилкаш, қизиқчи, масхарабоз; тўғри-нотўғрисини суриштирмай танқид қилаверувчи

– نُقْوَرَةٌ тўғри-нотўғрисини суриштирмай танқид қилиш, калака қилиш

– نَقِيرٌ 1) хурмо данагидагиариқча; 2) *маж.* арзимас бирор нарса; لَا يَمْلِكُ شَرْوَى ~ ёнида ҳемири йўқ; لَا يُسَاوِي ~ا ҳеч нарсага арзимайди; 3) зот, нав, насл-насаб; كَرِيمُ الـ~ оқсуяклардан, аслзодалардан; وَ لَا يُظْلَمُونَ ~ا *қур.* улар заррача ҳам (зиғирча ҳам) зулм кўрмайдилар

– نَقِيرَةٌ *кўп.* نَقَائِرُ кемача, кичик кема

– نُقَيْرَةٌ = نُقَارِيَّةٌ

نَقْرَزَانٌ унча катта бўлмаган қўшноғора; ноғорача

نِقْرِسٌ *мед.* бўғин ва оёқ бармоқлари оғриғи; бўғин яллиғланиши

– نِقْرِيسٌ тажрибали, малакали, билимдон (*мас, врач*)

نَقَزَ I (*у*) نَقْزٌ, نَقَزَانٌ 1) сакрамоқ, ирғимоқ; 2) қалтирамоқ, титрамоқ; II نَقَّزَ (*гўдакни*) тебратмоқ

نَقْزٌ *кўп.* نُقُوزٌ барглари тўкилган шох

– نَقْزَةٌ *кўп.* نَقَزَاتٌ 1) сакраш, ирғишлаш; 2) титраш, қалтираш

– نَقِيزٌ оғриқ (*мас, тишники*)

نَقَسَ I (*у*) نَقْسٌ (نَقَسَ) (*қўнғироқ*) чалмоқ (النَّاقُوسَ); نَقَسَ (*а*) نَقْسٌ (*к. нимадир устидан*) кулмоқ; II الدَّوَاةَ ~ نَقَّسَ сиёҳдонга сиёҳ қуймоқ; VIII اِنْتَقَسَ = نَقَسَ

نَاقُوسٌ *кўп.* نَوَاقِيسُ қўнғироқ, сигнал учун ишлатиладиган занг, *муз.* зарб уриб чалинадиган лаппаксимон музика асбоби; ◊ قَرَعَ (دَقَّ) ~ الْخَطَرِ бонг урмоқ, сурон солмоқ, тревога кўтармоқ

– نَاقُوسِيٌّ қўнғироққа оид; ~ الشَّكْلِ қўнғироқсимон

– نِقْسٌ *кўп.* أَنْقَاسٌ, أَنْقُسٌ сиёҳ

نَقَشَ I (*у*) نَقْشٌ 1) нақш солмоқ; ~ الْفَصَّ (*узукка ўйиб*) нақш чизмоқ; ~ التِّمْثَالَ ҳайкал тарошламоқ; 2) тасвирламоқ, 3) ранг бермоқ, нақшламоқ; 4) зирапчани олиб ташламоқ; (*сочни ёки жунни*) юлиб олмоқ; ~ الشَّوْكَةَ مِنْ رِجْلِهِ оёғидаги тиконни олиб ташламоқ; II نَقَّشَ нақшламоқ; III نَاقَشَ муҳокама қилмоқ; фикр олишмоқ; музокара олиб бормоқ; баҳслашмоқ; نُوقِشَتِ الرَّسَائِلُ الْجَامِعِيَّةُ диссертациялар муҳокама қилинди; ~ـهُ الْحِسَابَ кимдандир ҳисобот талаб қилмоқ; VI تَنَاقَشَ бир-бири билан баҳслашмоқ, биргалашиб муҳокама қилмоқ; VIII اِنْتَقَشَ 1) нақш солинмоқ; 2) тасвирланмоқ; 3) (*зирапча ва ҳ.к. ларни*) чиқармоқ

– مُنَاقِشٌ музокарада иштирок этувчи

– مُنَاقَشَةٌ *кўп.* اتٌ — муҳокама, дискуссия; музокара; ~ بَرْلَمَانِيَّةٌ парламентдаги муҳокама; فَتَحَ بَابَ الـ~ музокарани очмоқ (бошламоқ)

– مِنْقَاشٌ *кўп.* مَنَاقِيشُ 1) ўймакорнинг қалами, наққошнинг қалами; (*бўёқчининг*) мўйқалами; 2) мўйчинак

مِنْقَشٌ *кўп.* مَنَاقِشُ = مِنْقَاشٌ

– مَنْقُوشٌ 1) нақшланган, нақш туширилган; 2) бўяб гул солинган; ранг-баранг, турли рангдаги

– مَنْقُوشَةٌ 1) сўзининг муаннаси; 2) пирожний навларидан бири

– نِقَاشٌ баҳс, тортишув, музокара; وَضَعَ الْقَضِيَّةَ عَلَى بِسَاطِ الـ~ масалани муҳокамага қўймоқ

– نَقَّاشٌ 1) наққош, ўйиб нақш солувчи; ~ التَّمَاثِيلِ ҳайкалтарош, скульптор; 2) бўёқчи

– نِقَاشَةٌ 1) наққошлик касби; 2) бўёқчилик касби

– نَقْشٌ *кўп.* نُقُوشٌ 1) нақш, безак; نُقُوشٌ تَزْيِينِيَّةٌ газламадаги гуллар; 2) ўйиб солинган нақш

– نُقُوشَاتٌ *кўп.* ўйма нақшлар

I نَقَصَ (*у*) نَقْصٌ، نُقْصَانٌ 1) эга бўлмай қолмоқ; кам бўлмоқ, етмай қолмоқ; لاَ يَنْقُصُهُ شَيْءٌ ... لاَ يَنْقُصُهُ إلاَّ унга ...гина етишмайди; унинг ҳамма нарсаси бор; 2) озаймоқ, қисқармоқ; пасаймоқ, тушмоқ (*сув ҳақида*); 3) озайтирмоқ, пасайтирмоқ; (*обрўни*) тўкмоқ, туширмоқ; II نَقَّصَ озайтирмоқ, қисқартмоқ; пас айтирмоқ, туширмоқ; ~ الثَّمَنَ нархни туширмоқ; III نَاقَصَ савдо белгиламоқ, савдо эълон қилмоқ; IV أَنْقَصَ озайтирмоқ, қисқартирмоқ; VI تَنَاقَصَ аста-секин озаймоқ, секинлик билан қисқармоқ, камаймоқ; ~ الْقَمَرُ охирги фазага етмоқ (*ой ҳақида*); VIII انْتَقَصَ 1) озаймоқ, камаймоқ, қисқармоқ; 2) озайтирмоқ, қисқартирмоқ, камайтирмоқ; 3) (*обрўни*) тўкмоқ, туширмоқ; (*к. нидир*) бадном қилмоқ, ёмонотлиқ қилмоқ; ~ مِنْ قَدْرِهِ кимнингдир обрўсини тўкмоқ; X اسْتَنْقَصَ 1) (*н. нидир*) озайтиришни сўрамоқ; 2) оз, кам, етарли эмас деб ҳисобламоқ

– انْتِقَاصٌ озайтириш, камайтириш; ~ مِنَ الْقَدْرِ обрўни тўкиш

– إِنْقَاصٌ озайтириш, камайтириш, пасайтириш

– أَنْقَصُ энг оз, энг тақчил, энг кам; ~ مِنْ ... дан оз

– إِنْقَاصٌ = تَنْقِيصٌ

– مُتَنَاقِصٌ аста-секин озаювчи, пастловчи, тушувчи

– مُنَاقَصَةٌ *кўп.* ـَاتٌ савдо-сотиқ

– مَنْقَصَةٌ *кўп.* مَنَاقِصُ нуқсон, айб, иллат, камчилик

– مَنْقُوصٌ 1) озайтирилган, камайтирилган; кам, етарли эмас; 2) мукаммал эмас, нуқсонли, номукаммал

– نَاقِصٌ 1) озайтирилган, етарли эмас; номукаммал, ноқис, камчил, тақчил; ~ غَيْرُ тўла, мукаммал; صُورَةٌ ~ ـَةٌ охирига етказилмаган картина; ~ فِعْلٌ *грам.* ноқис феъл; 2) нуқсонли, иллатли; ~ الْعَقْلِ беақл, ақлсиз, ноқисулақл; 3) номукаммал, тўла эмас; ~ مَخْرُوطٌ *мат.* кесик конус; ~ هَرَمٌ *мат.* кесик пирамида; 4) чегириб ташланган; 5) *мат.* минус (-)

– نَاقِصَةٌ *кўп.* نَوَاقِصُ камчилик, иллат; صَحَّحَ نَوَاقِصَهُ кимнингдир камчилигини тузатмоқ

– نَقْصٌ 1) камчилик, етишмовчилик, кам чиқиш, кам келиш, етмай қолиш; 2) камайиш, озайиш, пасайиш; 3) нуқсон, айб; أَمْرَاضُ الـ ~ *мед.* авитаминоз (*витамин етишмаслиги*) касалликлари (*синга, зангла, пеллагра, рахит ва ҳ.к.*)

– نُقْصَانٌ 1) камайиш, озайиш; 2) нуқсон, айб, камчилик

– نَقِيصَةٌ *кўп.* نَقَائِصُ = مَنْقَصَةٌ

I نَقَضَ (*у*) نَقْضٌ 1) (*мас, шартномани*) бекор қилмоқ, бузмоқ, тўхтатиб қўймоқ; (*ваъдага*) хилоф иш тутмоқ, (*қонундан*) четга чиқмоқ; 2) (*иморатни*) бузмоқ, бузиб ташламоқ; 3) (*дарду ғамдан*) сочларини еймоқ (*аёллар ҳақида*); 4) (*мас, калавани*) чувамоқ, ёзмоқ; 5) (*айбни*) рад қилмоқ, йўққа чиқармоқ; لاَ يُنْقَضُ рад этиб бўлмайдиган; 6) (*суд қарорини*) бекор қилмоқ, нотўғри деб топмоқ; 7) йўққа чиқармоқ; ҳақиқий эмас деб эълон қилмоқ, бекор қилмоқ; ~ وُضُوءَهُ *шар.* таҳоратни яроқсизга чиқармоқ; ◊ ~ الْوَلاَءَ бўйсунишни бас қилмоқ, итоат этмай қўймоқ; III نَاقَضَ зид бўлмоқ, ихтилофда бўлмоқ; ~ الْعَقْلَ السَّلِيمَ соғлом ақлга тўғри келмай қолмоқ, зид келмоқ; IV أَنْقَضَ оғир иш юклаб қийнамоқ; ~ الظَّهْرَ елкага вазминлик қилмоқ (*юк ҳақида*); ◊ ~ الأَصَابِعَ бармоқларни қисирлатмоқ; ~ الْعِلْكَ сақични қарсиллатмоқ V تَنَقَّضَ 1) бузиб ташламоқ, текислаб ташламоқ (*иморат ҳақида*); 2) рад этилмоқ, бекор қилинмоқ; 3) чувалмоқ, чўзилмоқ; VI تَنَاقَضَ 1) бир-бирига зид келмоқ; бир-бири билан келишмай қолмоқ; 2) фарқ қилмоқ, кўзга ташланадиган даражада фарқ қилмоқ; VIII انْتَقَضَ 1) бекор қилинмоқ, бузилмоқ (*мас, шартнома ҳақида*); 2) риоя қилинмай қолмоқ; 3) бузиб ташланмоқ, вайрон бўлмоқ; 4) (*к. ёки н. ғадир қарши*) қўзғалмоқ, кўтарилмоқ (عَلَى); 5) рад этилмоқ, бекор қилинмоқ; 6) чувалмоқ, ёзилмоқ, чўзилмоқ

– انْتِقَاضٌ 1) (*мас. шартноманинг*) бекор қилиниши, бузилиши; 2) қулаш, ағдарилиш, ўпирилиш; 3) қўзғолон, исён; 4) катаболизм

– أَنْقَاضٌ *кўп.* харобазорлар, вайроналар

– تَنَاقُضٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) ўзаро зиддият, ихтилоф, мослашмаганлик, номувофиқлик; وَقَعَ فِي الـ ~ зиддиятга учрамоқ; 2) фарқ, кўзга яққол кўриниб турадиган фарқ, тўғри келмаслик; ~ ظَاهِرِيٌّ умум қоидаларга мувофиқ келмайдиган ғалати фикр, парадокс

– مُتَنَاقِضٌ 1) ўзаро қарама-қарши, зиддиятли; (*к. ёки н. ғадир*) мос келмайдиган, номувофиқ; ~ الظَّاهِرِ умум қоидага мувофиқ келмайдиган, парадоксал; 2) тескари, зид, бошқача

– مُتَنَاقِضَاتٌ *кўп.* 1) қарама-қаршиликлар; 2) зиддиятлар

– مُنَاقِضٌ қарама-қарши; номувофиқ, мос келмаган; ~ ذَاتِهِ ўзига ўзи қарши чиқувчи

– مُنَاقَضَةٌ *кўп.* ـَاتٌ зиддият, номувофиқлик, мослашмаганлик

– مَنْقُوضٌ 1) бузилган, синдирилган, вайрон қилинган; 2) чувалган, ёзилган (*калава ҳақида*); 3) риоя қилинмаган

– نَاقِضٌ *кўп.* نَوَاقِضُ *юр.* ниманингдир кучини йўқотувчи, бекор қилувчи нарса

– نُقَاضَةٌ 1) шағал; 2) ўралган сочнинг ёзилиб кетган қисми

– نَقْضٌ 1) йўқ қилиш, бузиш, вайрон қилиш; 2) (*қонунни*) поймол қилиш, оёқости қилиш; 4) рад этиш; الـ ~ وَ الإِبْرَامِ مَحْكَمَةُ суднинг ҳукмини бекор қилишга ҳақли бўлган юқори суд; ~ حَقُّ الـ вето

– نِقْضٌ، نُقْضٌ *кўп.* أَنْقَاضٌ 1) синган, синиб тушган нарса; парча, бўлак, синиқ; 2) чақилган тош, майдаланган тош

– نَقِيضٌ 1) (*бирор. н га*) тескари, зид; қарама-қарши; 2) қарама-қаршилик, фарқ; ~ طَرَفَا икки бир-бирига тескари томон; عَلَى طَرَفَيْ ~ бутунлай қарма-қарши; هُمَا عَلَى طَرَفَيْ ~ у иккиси бутунлай бир-бирининг тескариси; تَحَوَّلَ لِـ ~ نَفْسِهِ ўзининг тескариси бўлиб қолмоқ; وَ عَلَى الـ ~ مِنْ ذَلِكَ бунга қарама-қарши равишда

…; 3) туя устидаги тахтиравоннинг ёки эгарнинг ғирчиллаган овози

— نَقِيضَةٌ *кўп.* نَقَائِضُ 1) қарама-қаршилик, зиддият, фарқ, контраст; ~ الْأَخْلَاقِ турли-туман характерлар; 2) *тар.* бошқа шоирнинг шеърини рад қилувчи шеър; 3) *фалс.* зиддият, антиномия

I نَقَطَ (у) نَقْطٌ 1) нуқта қўймоқ (*шунингдек; диакритик нуқталарни ҳам*); 2) томмоқ, томчиламоқ; II نَقَّطَ 1) нуқталар қўймоқ (*шунингдек; диакритик нуқталарни ҳам*); пунктир чизиқ чизмоқ; 2) томчиламоқ, томчилаб турмоқ; доғ қилмоқ, доғ туширмоқ; 3) (*мас, дорини*) томизмоқ; 4) (*янги келин-куёвга*) совға тутмоқ; (*янги келин-куёв олдига*) тангалар сочмоқ; 5) томмоқ, томчилаб оқмоқ

— مُنَقَّطٌ нуқталар билан қопланган; доғи бор, доғли; ~ بِسَوَادٍ қора нуқталар билан қопланган

— مَنْقُوطٌ 1) хол-хол, холдор; доғи бор, доғли; 2) нуқтали (*мас, ҳарф*) الْفَصْلَةُ (الشَّوْلَةُ) الـ ~ *грам.* нуқтали вергул (;)

— نَقَّاطَةٌ *кўп.* ـاتٌ — томизадиган найча

— نُقَطٌ *зоол.* хонбалиқ

— نُقْطَةٌ *кўп.* نُقُوطٌ 1) янги келин-куёвга қилинган совға; 2) чойчақа; итга, ҳайвонга бериладиган луқма, бурда

— نُقْطَةٌ[2] *кўп.* نِقَاطٌ ,نُقَطٌ 1) нуқта, пункт; ~ الْاِتِّصَالِ алоқа пункти, туташ жой, туташган жой; ~ الْاِرْتِكَازِ таяниш нуқтаси; таянч пункти; ~ التَّجَمُّدِ *физ.* музлаш нуқтаси; ~ الْغَلَيَانِ *физ.* қайнаш нуқтаси; ~ الْاِنْطِلَاقِ ёки الـ ~ الْاِنْطِلَاقِيَّةُ ёки ~ الْبِدَايَةِ ёки ~ الْبَدْءِ ёки ~ الْاِبْتِدَاءِ бошланиш нуқтаси, старт; жўнаш нуқтаси; ~ النِّهَايَةِ финиш; ~ الْاِرْشَادِ йўлни, томонни кўрсатувчи белги, ориентир; ~ الْحُدُودِ чегара нуқтаси (пункти); ~ جَذْبٍ لِـ … …га тортувчи нуқта; ~ جَوْهَرِيَّةٌ муҳим нуқта, аҳамиятли нуқта; ~ الْخِلَافِ ихтилофлар, зиддиятлар нуқтаси; ~ الضَّعْفِ заиф нуқта; ~ الْوُصُولِ бориш жойи, бориладиган жой; ~ الدَّائِرَةِ *мат.* айлана маркази; ~ (الرَّأْسِ) الذَّنَبِ *астр.* бирор планета ёки комета йўлининг Қуёшдан энг узоқ (яқин) нуқтаси; ~ النَّظَرِ нуқтаи назар; 2) соқчилик вазифасини бажарадиган жой, пост; ~ أَمَامِيَّةٌ олдинги пост; ~ الْبُولِيسِ полиция пости; ~ الْحِرَاسَةِ соқчилик пости; 3) *грам.* диакритик нуқта; الـ ~ تَانِ *ик.с.* икки нуқта (:) 4) томчи; نُقَطٌ لِلْأَنْفِ бурунга томизиладиган томчи; 5) *спорт.* очко; تَغَلَّبَ عَلَيْهِ بِالنُّقَطِ кимнингдир устидан очколар йиғиндиси бўйича ғолиб келмоқ; 6) *шунингдек:* دَاءُ الـ ~ *мед.* мияга қон қуйилиши; 7) бир оз, озгина, жиндай; 8) *кўч.м.* туз; ◊ ~ عَنْبَرٍ хол; الـ ~ السَّوْدَاءُ шармандалик доғи; ~ الْعَيْنِ кўзга тушган оқ, оқ тушган кўз; النُّقَطُ الْأَرْبَعُ дунёнинг тўрт томони (*Шимол, Жануб, Шарқ, Ғарб*); وَضَعَ النُّقَطَ عَلَى الْحُرُوفِ 1) ҳеч бир ноаниқ ерни қолдирмай изоҳлаб бермоқ; 2) охирига етказмоқ, яна у масалага қайтмайдиган қилмоқ; ~ وَهٰذِهِ мِنْ بَحْرٍ бу денгиздан томчи холос

— نُقْطِيٌّ нуқтага оид; لَا نُقْطِيَّةٌ *мед.* кўзнинг равшан кўрмаслик ҳолатларидан бири, астигматизм

— نُقَيْطَةٌ *кўп.* ـاتٌ — кичик бир томчи

I نَقَعَ (а) نَقْعٌ 1) ҳўлламоқ, намламоқ, ивитмоқ, бўктирмоқ; ~ بِالْمَاءِ чанқоғи босилмоқ; тўйиб сув ичмоқ; 2) (*ўт-ўланлардан*) ичимлик (настойка) тайёрламоқ; 3) бузилмоқ, айнимоқ (*сув ҳақида*); ◊ ~ الْغُلَّةَ ёки ~ الْعَطَشَ ёки ~ الْغَلِيلَ чанқоқни босмоқ, ташналикни қондирмоқ; *кўч.м.* (*мас, истакни*) бажо келтирмоқ, қониқтирмоқ; ~ غُلَّةَ قَلْبِهِ ғазабини тўкиб солмоқ; IV أَنْقَعَ = I; VIII اِنْتَقَعَ ёки اِمْتَقَعَ: اِنْتَقَعَ لَوْنُهُ ранги ўзгармоқ; X اِسْتَنْقَعَ туриб қолмоқ, кўлмак бўлиб қолмоқ (*сув ҳақида*); ботқоққа айланмоқ

— أَنْقَعُ: ~ الرَّشْفُ *мтл.* қимирлаган қир ошар (*сузма-суз:* секин-секин ичиш чанқоқни тез қондиради)

— مُسْتَنْقَعٌ *кўп.* ـاتٌ — ботқоқ, ботқоқлик, сизот; حُمَّى الْمُسْتَنْقَعَاتِ тўқай иситмаси, безгак; غَازُ الْمُسْتَنْقَعَاتِ ботқоқ гази

— مَنْقَعٌ *кўп.* مَنَاقِعُ ботқоқлик, ботқоқлик жой

— مُنَقَّعٌ қуриган, қуритилган мевалар

— مَنْقُوعٌ ивитма, настой

— نَاقِعٌ 1) ивитувчи, ҳўлловчи, намловчи; 2) кучли, ўлдирадиган (*заҳар ҳақида*); 3) куч-қувват бахш этадиган (*ичимлик ҳақида*); مَاءٌ ~ чанқоқ босадиган сув

— نُقَاعَةٌ *кўп.* ـاتٌ = مَنْقُوعٌ

— نُقَاعِيٌّ микроскопик; الْحَيَوَانُ الـ ~ микроорганизм

— نُقَاعِيَّاتٌ *кўп.* фақат микроскопда кўринадиган бир ҳужайрали кичик жонивор

— نَقْعٌ[1] 1) ивитиш, бўктириш; 2) ивитма (настой) тайёрлаш

— نَقْعٌ[2] *кўп.* نُقُوعٌ ,نِقَاعٌ 1) чанг, гард; 2) *кўп.* أَنْقُعٌ ,نِقَاعٌ туриб қолган сув, кўлмак; 3) қудуққа тўпланган сув

— نُقُوعٌ қуриган, қуритилган мевалар

— نَقِيعٌ қуриган мевалардан тайёрланган ивитма (настой)

I نَقَفَ (у) نَقْفٌ 1) урмоқ, шикастламоқ, майиб қилмоқ; зарба бермоқ; ~ ـهُ بِالْإِصْبَعِ кимнидир чертмоқ; 2) тухумдан чиқмоқ

— نِقْفٌ *кўп.* أَنْقَافٌ эндигина тухумдан чиққан жўжа

I نَقَلَ (у) نَقْلٌ 1) кўчирмоқ, ўтказмоқ, ташимоқ, бир жойдан бошқа жойга элтиб қўймоқ; олиб ўтмоқ; ~ الْحِسَابَ *бухг.* ҳисобга ёзиб қўймоқ, тиркаб қўймоқ; ~ الزَّرْعَ экилган нарсани кўчириб ўтказмоқ; ~ الْمَرَضَ (*к. ғадир*) касалликни юқтирмоқ (إِلَى); 2) иш жойини ўзгартирмоқ; 3) (*бир тилдан бошқа тилга*) ўгирмоқ, таржима қилмоқ; 4) кўчириб ёзмоқ; 5) нақл қилмоқ, ҳикоя қилмоқ; ~ الْحَدِيثَ (*кимнингдир тилидан*) ҳадисни нақл қилмоқ (عَنْ); ~ مِلْكِيَّةَ الْأَشْيَاءِ

(*к. гадир*) нарсаларни мулк қилиб бермоқ (إِلَى); 6) иқтибос (цитата) келтирмоқ,айнан ўзини айтмоқ; (*қаердандир*) ўзлаштирмоқ, қабул қилмоқ (عَنْ); 7) (*қаердандир*) кўчиб кетмоқ (إِلَى); II نَقَّلَ 1) кўчирмоқ, ўтказмоқ, ўрнини ўзгартирмоқ; кўп марталаб ташимоқ; ~ طَرْفَهُ بَيْنَ . . . . و . . . гоҳ унга, гоҳ бунга қарамоқ; ~ الْأَشْيَاءَ нарсаларни бир жойдан бошқа жойга кўчирмоқ; ~ حَبَّاتِ السُّبْحَةِ тасбеҳ ўгирмоқ; 2) узатмоқ, узатиб бермоқ; 3) диктовка қилмоқ; 4) *шахм.* юрмоқ; III نَاقَلَ бир-бирига узатмоқ; (*н. нидир*) ўзаро алмаштирмоқ; 2) ўзаро бир-бирига ташишмоқ; V تَنَقَّلَ 1) кўчмоқ, ўрин алмашмоқ; кўчиб юрмоқ; бир жойдан бошқа жойга кўчмоқ; 2) нақл қилинмоқ, эълон қилинмоқ (*янгиликлар, миш-мишлар ҳақида*); VI تَنَاقَلَ бир-бирига ҳикоя қилишмоқ, нақл қилишмоқ, алиштиришмоқ; ~تْهُ الْأَلْسُنُ у оғиздан-оғизга кўчиб юрибди; ~تْهُ الْأَيْدِي у қўлдан-қўлга ўтиб юрибди; ~تْ إِلَيْنَا الْأَنْبَاءُ бу хабарлар бизга етиб келди; VIII انْتَقَلَ 1) кўчиб ўтмоқ, кўчиб юрмоқ; (*қаеққадир*) кўчиб ўтмоқ (إِلَى); 2) (*қаеққадир*) жўнамоқ, жўнаб кетмоқ; 3) (*к. гадир*) ўтмоқ (*мас, мерос* إِلَى); бир қўлдан бошқа қўлга ўтмоқ (*мулк ҳақида*); 4) (*н. гадир*) ўтмоқ (إِلَى); ~ إِلَى الْهُجُومِ ҳужумга ўтмоқ; ~ إِلَى الدِّفَاعِ ҳимояга (мудофаага) ўтмоқ; ◊ ~ إِلَى جِوَارِ رَبِّهِ *ёки* ~ إِلَى الرَّفِيقِ الْأَعْلَى *ёки* ~ إِلَى رَحْمَةِ اللهِ *ёки* ~ إِلَى دَارِ الْآخِرَةِ вафот этмоқ, куни битмоқ

– انْتِقَالٌ 1) (*қаердандир қаергадир*) ўтиш, кўчиб ўтиш (إِلَى, مِنْ); 2) бериш, узатиш; 3) жўнаб кетиш, жўнаш; 5) вафот этиш

– إِنْتِقَالِيٌّ ўтишга оид; ~ عَهْدٌ ўтиш даври; حُكُومَةٌ ~ـةٌ муваққат ҳукумат

– تَنَقُّلٌ *кўп.* ~اتٌ ўтиш, кўчиб ўтиш; ўрин алмаштириш; حُرِّيَّةُ الـ~ *дип.* кўчиб ўтиш эркинлиги

– مُتَنَقِّلٌ 1) кўчиб юрувчи, кўчиб ўтувчи; 2) кўчма, сайёр, юртма-юрт юрадиган, кўчманчи, саёқ; الْمَسْرَحُ الـ~ сайёр театр

– مُنْتَقِلٌ 1) кўчма, кўчиб юрадиган, сайёр; 2) юқумли; 3) ҳаракатланадиган, силжима

– مَنْقَلٌ *кўп.* مَنَاقِلُ 1) кўчма ўчоқ, манқал; 2) эскирган оёқ кийими

– مَنْقَلَةٌ 1) ўтиладиган жой; (*йўлнинг*) бир этапи; 2) манқала (*ўйин номи*)

– مِنْقَلَةٌ *кўп.* مَنَاقِلُ транспортир

– مَنْقُولٌ 1) нақл қилинадиган, ўтказиладиган; 2) кўчириладиган; ташиб юриладиган; 3) кўчма, ҳаракатдаги (*мулк ҳақида*); ~ غَيْرُ кўчмас; أَمْوَالٌ ~ـةٌ *ёки* ~ مُلْكٌ уй анжомлари (*ташиб юриш мумкин бўлган мулк*); ~ مُلْكٌ غَيْرُ кўчмас мулк; 4) (*қаердандир*) ўзлаштирилган, қабул қилинган (عَنْ); 5) кўчирилган, кўчириб ёзилган

– مَنْقُولَاتٌ *кўп.* уй анжомлари (*ташиб юриш мумкин бўлган мулк*); مَنْزِلِيَّةٌ ~ *ёки* الْمَنْزِلِ ~ уй анжомлари

– مَنْقُولِيَّةٌ ташиш, узатиш, ўтказиш имконияти

– نَاقِلٌ *кўп.* نَقَلَةٌ, نُقَّالٌ 1) нақл қилувчи, узатувчи; الْحَرَكَةِ ~ узатмалар қутиси; 2) элтувчи, ташувчи; 3) тилмоч таржимон; 4) *эл.* ўзидан электр токи ўтказувчи, *радио.* сигналларни узатувчи, тарқатувчи; الصَّوْتِ ~ микрофон; 5) кўчириб ёзувчи, нусха кўчирувчи

– نَاقِلَةٌ *кўп.* ~اتٌ — 1) узатувчи, нақл қилувчи; 2) элтувчи, ташувчи; مُتَحَرِّكَةٌ ~ конвейер; 3) транспорт, транспорт кемаси; ~ الْبَتْرُولِ (النَّفْطِ) нефть ташувчи танкер; ~ الْجُنُودِ қўшинлар ташиладиган транспорт

– نَاقِلِيَّةٌ 1) юк ташиш ҳақи, кира ҳақи; 2) *эл.* ток ўтказувчанлик

– نَقَّالٌ беморларни ташувчи (санитар)

– نَقَّالَةٌ *кўп.* ~اتٌ — 1) беморларни ташишга мўлжалланган замбил, носилка; 2) беморларни ташийдиган арава; 3) транспорт кемаси

– نَقَّالِيٌّ ҳаракатчан, кўчма, кўчиб юрувчи

نَقْلٌ *кўп.* نُقُولٌ бир жойдан бошқа жойга кўчиш; бир жойдан бошқа жойга ўтиш; олиб ўтиш; ташиш; 2) транспорт; النَّهْرِيُّ ~الـ дарё транспорти; الْجَوِّيُّ ~الـ ҳаво транспорти; مَصَارِيفُ الـ~ транспорт харажати; وَسَائِلُ الـ~ транспорт воситалари; سَيَّارَةُ الـ~ юк автомобили; مَرْكَبُ ~ транспорт, транспорт кемаси; 3) кўчириш, узатиш; جِهَازُ ~ الْحَرَكَةِ *тех.* трансмиссия; 4) ўзлаштириш; ~اً عَنْ . . . (*к. нингдир*) гапига кўра ...; 6) кўчириб ёзиш, нусха олиш; 7) копия, нусха, кўчириб олинган нақш; 8) анъана, традиция; ◊ ~ الدَّمِ қон қуйиш; عَمَلِيَّةُ ~ الْكُلَى *мед.* буйракни кўчириб ўтказиш операцияси (амалиёти)

– نَقَلٌ майдаланган тош, шағал

– نُقْلٌ *жам. кўп.* نُقُولٌ 1) ёнғоқлар; كَسَّارَةُ الـ~ ёнғоқ чақадиган омбир; 2) қуруқ, қуритилган мевалар; 3) ширинликлар; десерт

– نَقْلَةٌ *кўп.* ~اتٌ — *шахм.* юриш

– نَقْلَةٌ[1] *кўп.* ~اتٌ — 1) бир жойдан бошқа жойга кўчиш, кўчиб ўтиш; 2) *шахм.* юриш

– نُقْلَةٌ[2] *кўп.* қўл билан кўчирилган (ёзилган) қисм

– نُقْلَةٌ[3] *кўп.* نُقَلٌ бўҳтон, чақимчилик, ғийбат, фисқ-фасод

– نُقْلِيٌّ *кўп.* نُقْلِيَّةٌ ёнғоқфуруш, қуруқ меваларни сотувчи

– نَقْلِيٌّ 1) анъанавий, традицион; 2) транспортга оид

– نَقْلِيَّةٌ 1) транспорт; 2) қовурилган саримсоқ пиёз (*таом*)

– نَقْلِيَّاتٌ *кўп.* 1) анъанавий фанлар, традицияга асосланган фан соҳалари; 2) транспорт

– نَقِيلَةٌ *кўп.* نَقَائِلُ оёқ кийимига солинадиган ямоқ

I نَقَمَ (*и*) نَقْمٌ (*к. нидир*) айбламоқ, (*к. дандир*) гина қилмоқ (عَلَى); 2) (*к. дандир*) қасос олмоқ (عَلَى, مِنْ); 3) (*к. гадир*) кек сақламоқ, (*к. гадир қарши*) тиш қайрамоқ (مِنْ); II نَقَّمَ (*к. дандир*) қасос олмоқ

(عَلَى); VIII اِنْتَقَمَ (*к. дандир*) қасос олмоқ (مِنْ); (*бирор н. учун*) қасос олмоқ (لِـ)

– اِنْتِقَامٌ интиқом, қасос, ўч; қасос олиш, ўч олиш; қаримта қайтариш, реванш

– اِنْتِقَامِيٌّ 1) қаримта қайтариш (*реванш*) га оид; 2) қаримта қайтарувчи, реваншист

– اِنْتِقَامِيَّةٌ реваншизм

– مُنْتَقِمٌ интиқом (қасос., ўч) олувчи, қасоскор

– نَاقِمٌ 1) қасос олувчи, қасоскор; 2) (*к. дандир*) норози; (*к. дандир*) аччиқланган (عَلَى) كَانَ ~ًا عَلَى زَيْدٍ у Зайддан аччиқланиб юрибди; 3) қасоскор

– نَقْمٌ қасос, ўч, кек, адоват; صَبَّ الـ~ عَلَى ... ғазабини ...га тўкиб солмоқ (...га сочмоқ)

– نِقْمَةٌ *кўп.* نِقَمٌ *ёки* نَقْمَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — 1) қасос, ўч; 2) кек, адоват, қаҳр, ғазаб, хусумат, ғараз; норозилик; нафрат; 3) жазо, азоб; 4) офат, бало

– نَقِيمَةٌ: ~ مَيْمُونُ الـ~ *қар.* نَقِيبَةٌ مَيْمُونُ النَّقِيبَةِ =

نَقْنَقَ 1) вақвақламоқ, вақилламоқ; 2) иштаҳа йўқлигидан хоҳламай оз-оздан чимчилаб овқат емоқ

– نَقَانِقُ колбаса,сосиска

– نَقْنَقَةٌ 1) вақвақлаш, вақиллаш; 2) иштаҳасизлик билан овқатланиш

I نَقِهَ (*а*) نَقَهٌ соғаймоқ, тузалмоқ; زَيْدٌ لَا يَفْقَهُ وَ لَا يَنْقَهُ Зайд ҳеч нарсани тушунмайди; IV أَنْقَهَ даволамоқ, шифо бермоқ, тузатмоқ; VIII اِنْتَقَهَ = I

– نَاقِهٌ соғаювчи, тузалувчи

– نَقَاهَةٌ соғайиш, тузалиш

– نَقَاهَةٌ = نَقَهٌ

– نَقَاهَةٌ = نُقُوهٌ

نَقْوَارٌ масхарабоз, қизиқчи

– نَقْوَرَةٌ 1) масхара қилиш, мазах қилиш, калака қилиш; 2) ғийбат, гап-сўз, ғиди-биди, миш-миш

I نَقِيَ (*а*) نَقَاءٌ, نَقَاوَةٌ, نُقَاوَةٌ тоза бўлмоқ, покиза бўлмоқ; II نَقَّى 1) тозаламоқ, пўстини олмоқ, оқламоқ, арчмоқ; 2) ажратмоқ, навларга ажратмоқ; IV أَنْقَى тозаламоқ, артмоқ; أَنْقَتِ الْإِبِلُ ◊ туя симирди; V تَنَقَّى тозаланмоқ, артилмоқ; VIII اِنْتَقَى 1) танлаб олмоқ, танламоқ, сараламоқ; 2) *биол.* танламоқ, ҳайвон *ёки* ўсимликнинг навини яхшилаш чорасини кўрмоқ

– اِنْتِقَاءٌ 1) саралаш, танлаш; 2) *биол.* селекция

– تَنْقِيَةٌ 1) оқлаш, тозалаш, пўстини олиш; 2) танлаш

– مُنْتَقًى *мн.* مُنْتَقَاةٌ танланган, сараланган

– نَقَاوَةٌ = نَقَاءٌ

– نُقَاوَةٌ, نَقَاوَةٌ 1) тозалик, поклик; 2) энг яхши, сараланган, танлаб олинган

– نَقَائِيَّةٌ ахлоқни пок ва қаттиқ сақлашга уриниш, пуризм

– نُقَايَةٌ *кўп.* نُقَاءٌ, نَقَايَا 1) танлаш, саралаш; 2) (*меванинг*) данаги, уруғи

– نِقْيٌ *кўп.* أَنْقَاءٌ илик, суяк илиги

– نَقِيٌّ тоза, покиза, доғ тушмаган, ҳеч нарса аралашмаган

– نَقِيٌّ = نَقِيٌّ

I نَكَأَ (*а*) نَكْءٌ 1) йиринг бойлаган ярани тешмоқ; 2) ярага тегиб оғритмоқ, ярани оғритмоқ; 3) зарба бермоқ

I نَكَبَ (*у*) نَكْبٌ (نكب) 1) бошга тушмоқ, йўлиқмоқ (*офат, бахтсизлик ҳақида* -بِ); оғритмоқ, азоб бермоқ; ~ـهُ الدَّهْرُ у тақдир кулфатини татиб кўрган; 2) (*йўлдан*) тойдирмоқ (عَنْ); نَكَبَ (*у*) نُكُوبٌ, نَكْبٌ 1) ўз йўналишини ўзгартирмоқ (*шамол ҳақида*); 2) (*бирор н. дан*) юз ўгирмоқ, бурилмоқ (عَنْ); 3) نُكِبَ кулфатни бошдан ўтказмоқ; (*н. дандир*) жафо чекмоқ (بِ); (*н. биландир*) заҳарланмоқ, шикастланмоқ; نُكِبَ الْبَلَدُ بِالْاِحْتِلَالِ ўлка оккупациядан азоб чекарди; II نَكَّبَ 1) четга чиқмоқ, четга бурилмоқ; (*н. дандир*) чиқиб кетмоқ (عَنْ); 2) четлатмоқ, узоқлаштирмоқ; V تَنَكَّبَ 1) (*н. дандир*) ўзини четга олмоқ, ўзини тортмоқ, ўзини олиб қочмоқ (عَنْ); (*н. дандир*) четга чиқмоқ, четга бурилмоқ (عَنْ); ~ عَنْ جَادَّةِ الصَّوَابِ тўғри йўлдан адашмоқ; ~ عَنْ طَرِيقِ الْمَعَاصِي осийлик йўлидан чиқмоқ; ~ بِهِ عَنْ ... кимнидир ...дан қайтармоқ; ~ الشَّارِعَ إِلَى ... кўчадан ...га томон бурилди; مَا تَنَكَّبَ أَنْ ... у ... (и) шни унутмади; 2) елкага олмоқ, елкада кўтариб бормоқ; ~ السِّلَاحَ қуролни елкага олмоқ

– مَنْكِبٌ *кўп.* مَنَاكِبُ 1) елка; عَرِيضُ الْمَنْكِبَيْنِ кенг елкали, елкаси кенг; 2) қўл ва елкани ташкил этувчи суяклар мажмуи; 3) тараф, томон; هُوَ فِي السَّعْيِ الْمُسْتَمِرِّ فِي مَنَاكِبِ الْأَرْضِ у бутун жаҳонни кезиб юрибди; 3) тепалик

– مَنْكُوبٌ 1) жабрланган, жафо кўрган, азоб тортган; 2) (*ҳалокат*) қурбони; *кўп.* مَنْكُوبُونَ жабрланганлар, жафо тортганлар

– نَكْبٌ *кўп.* نُكُوبٌ фалокат, ҳалокат, бахтсизлик

– نَكْبَةٌ *кўп.* نَكَبَاتٌ бахтсизлик, офат, фалокат, ҳалокат, катастрофа

I نَكَتَ (*у*) نَكْتٌ 1) ағдармоқ, йиқитмоқ, қулатмоқ; тўкмоқ, бўшатмоқ; холи қилмоқ; 2) ерни титиб ташламоқ, тупроқни сочиб ташламоқ (*хўроз ҳақида*); II نَكَّتَ пичинг қилмоқ, аския қилмоқ, киноя қилмоқ, ҳазил қилмоқ; (*к. нингдир устидан*) кулмоқ (عَلَى); ~ فِي كَلَامِهِ ҳадеб пичинг қилавермоқ; VIII اِنْتَكَتَ ағдарилмоқ, тўнтарилмоқ, қуламоқ

– تَنْكِيتٌ 1) масхара қилиш, мазах қилиб кулиш; 2) ҳазил, пичинг; аскияомиз ибора; 3) нуқталар *ёки* пунктир чизиқлар билан расм чизиш

– مُنَكِّتٌ ҳазилкаш, масхарабоз, мазаҳчи

– نَكَّاتٌ 1) аскиячи, аскиябоз, қизиқчи; 2) ҳазилкаш, масхарабоз, аямай танқид қилувчи

– نُكْتَةٌ *кўп.* نِكَاتٌ، نُكَتٌ 1) аскияомиз ибора, пичинг, киноя; ҳазил, латифа; تَبَادَلَ النُّكَتَ бир-бирига ўзаро ҳазил қилишмоқ; 2) кулгилилик, ўткирлик, қизиқлик, ғалатилик; 3) кичкина доғ, хол, зирахол

– نُكَتِيٌّ ғалати, ҳазиломиз, ўткир

I نَكَثَ (*у*) نَكْثٌ (*мас. ваъдага*) хилоф иш қилмоқ; (*берилган сўзга*) амал қилмай юрмоқ; (*шартномани*) бекор қилмоқ; الْحَبْلَ ~ чилвирни узмоқ; VIII اِنْتَكَثَ риоя қилмай қўймоқ, бузилмоқ

– نَاكِثٌ 1) риоя қилмай қўйган; 2) аҳдини бузувчи, ўз сўзида турмайдиган

– نَكْثٌ риоя қилмаслик; الْعَهْدِ ~ ваъдани (келишувни) бузиш

– نَكِيثَةٌ *кўп.* نَكَائِثُ 1) риоя қилмаслик; 2) кучи етганича тиришиш; 3) табиат, феъл-атвор; 4) қийинчилик, қийин иш

I نَكَحَ (*а,и*) نِكَاحٌ 1) никоҳланмоқ, уйланмоқ, турмушга чиқмоқ; 2) қовушмоқ, жинсий алоқа қилмоқ; IV أَنْكَحَ уйлантирмоқ; турмушга бермоқ

– مَنَاكِحُ *кўп.* аёллар

– نِكَاحٌ *кўп.* أَنْكِحَةٌ 1) никоҳ; 2) қўшилиш, жинсий алоқа қилиш

I نَكِدَ (*а*) نَكَدٌ 1) қийин бўлмоқ, вазмин бўлмоқ (*ҳаёт ҳақида*); 2) бахтсиз бўлмоқ, бадбахт бўлмоқ; II نَكَّدَ 1) қийнамоқ, вазмин қилмоқ, қийинлаштирмоқ; 2) (*к. нидир*) бадбахт қилмоқ (عَلَى); III نَاكَدَ машаққатга қўймоқ, машаққатга солмоқ; жонга тегмоқ, безор қилмоқ, дилни сиёҳ қилмоқ, қасдма-қасдга бирор иш қилмоқ; V تَنَكَّدَ 1) қийин бўлмоқ, вазмин бўлмоқ; 2) бахтсиз бўлмоқ, бадбахт бўлмоқ; VI تَنَاكَدَ бир-бирига ёмонлик қилмоқ

– أَنْكَدُ *мн.* نَكْدَاءُ *кўп.* نُكْدٌ 1) бахти қора, пешонаси шўр; الْعَيْشُ الـ~ бахтсиз ҳаёт; 2) яхшилик қилмайдиган, яхшилик қилишни ўйламайдиган

– مُنَاكَدَةٌ *кўп.* اتٌ ~ машаққатга қўйиш; жонга тегиш, безор бўлиш; кўнгилсиз воқеа, ноxуш воқеа

– مُنَكَّدٌ бахтсиз, бадбахт

– مَنْكُودٌ жуда хафа бўлган, ранжиган; бахтсиз, бадбахт; الْحَظِّ ~ бахти қора

– نَكَدٌ 1) оғирлик, вазминлик; омадсизлик, муваффақиятсизлик; бахтсизлик; ... أَنْ الطَّالِعِ ~ وَمِنْ бахтга қарши, ...

– نَكِدٌ *кўп.* مَنَاكِيدُ، أَنْكَادٌ 1) оғир, вазмин; 2) серзарда, жиртаки, жиззаки; ўжар, қайсар, терс; 3) яхшилик қилмайдиган; رَجُلٌ ~ яхшилик қилишни ўйламайдиган одам

I نَكِرَ (*а*) نَكَرٌ، نُكْرٌ، نَكِيرٌ 1) билмай қолмоқ; 2) танимай қолмоқ; 3) тан олмай турмоқ, инкор қилмоқ; لِلْجَمِيلِ ~ яхшиликни билмайдиган бўлмоқ, қадр-қимматга етмайдиган бўлмоқ; 4) маъқулламай турмоқ; II نَكَّرَ 1) таниб бўлмайдиган даражага келтирмоқ; яширмоқ, ниқобламоқ; 2) *грам.* отни ноаниқ ҳолатга ўзгартирмоқ; III نَاكَرَ 1) курашмоқ; 2) маъқулламай турмоқ, салбий муносабатда бўлмоқ; IV أَنْكَرَ тан олмай қўймоқ, танимай қолмоқ; инкор этмоқ; рад этмоқ, қайтармоқ, тонмоқ, қайтмоқ; ابْنَهُ ~ ўз ўғлидан воз кечмоқ; 2) (*к. гадир*) танбеҳ бермоқ (عَلَى); 3) маъқулламай қўймоқ, (*н. нидир*) ўзига номуносиб ҳисобламоқ; ~ لَمْ يُنْكِرْ شَيْئًا جَهَامَةً مِنْ أُمِّهِ онасининг юзидаги тундлик унга ёқмади; وَأَوَّلَ الْأَمْرِ аввалига у ўзи учун ҳеч қандай ёмон нарса кўрмади; ... يُنْكِرُهُ النَّاسُ ... تُنْكِرُ عَيْنَيْكَ حِينَ ...ганда кўзларингга ишонмайсан; у одамларнинг аксидир; V تَنَكَّرَ (*к. дир*) таний олмайдиган бўлиб кетмоқ (لِـ); 2) ўзини таниб бўлмайдиган қилиб олмоқ; кийимни ўзартирмоқ, ниқобланмоқ; تَنَكَّرَتْ فِي مَلَابِسِ الرِّجَالِ у (аёл) эркаклар кийимини кийиб олди; 3) яширинмоқ; 4) тахаллус билан нашр эттирмоқ; 5) *грам.* ноаниқ ҳолатда бўлмоқ; 6) (*бирор к. ёки н. га нисбатан*) салбий муносабатда бўлмоқ (لِـ); (*н. дандир*) тонмоқ, қайтмоқ (لِـ); 7) (*бирор к. билан*) ихтилофда бўлмоқ, (*к. гадир*) зид бўлмоқ (لِـ); يَتَنَكَّرُ هَذَا لِكُلِّ حَقِيقَةٍ مَوْضُوعِيَّةٍ бу ҳар қандай объектив ҳақиқатга зиддир; 8) (*к. дандир*) четлашмоқ, ўзини четга тортмоқ (لِـ); 9) (*к. дандир*) жаҳли чиқмоқ, ғазабланмоқ, дарғазаб бўлмоқ, аччиқланмоқ (لِـ); لَهُمُ الدَّهْرُ ~ қисматнинг зулмини улар кўп кўришган; VI تَنَاكَرَ 1) бир-бири билан зиддиятда бўлмоқ; 2) ўзини билмасликка, танимасликка солмоқ; 3) инкор қилмоқ, бекор қилмоқ; X اِسْتَنْكَرَ 1) салбий, бемаъни деб билмоқ; инкор қилмоқ; 2) тан олмай қўймоқ, эътиборсиз қолдирмоқ, аҳамият бермай қўймоқ; 3) билмай қолмоқ

– اِسْتِنْكَارٌ инкор қилиш, маъқулламаслик

– إِنْكَارٌ инкор қилиш, тан олмаслик; الْجَمِيلِ ~ яхшиликни билмаслик; الذَّاتِ ~ ўз манфаатидан кечиш, ўзидан (ўз жонидан) кечиш, фидокорлик, жонбозлик

– أَنْكَرُ *мн.* نَكْرَاءُ 1) ярамас, хунук, жирканч, чиркин; 2) катта, улкан (*офат ҳақида*); نَكْبَةٌ نَكْرَاءُ катта бахтсизлик

– تَنْكَارٌ маъқулламаслик, танбеҳ бериш

– تَنَكُّرٌ 1) яшириниш; кийимни ўзгартириш, ниқобланиш; حَفْلَةُ الـ~ маскарад, маскараддагидек кийим кийиб ўтказиладиган тантана; قِنَاعُ الـ~ маскарадда кийиладиган ниқоб; لِبَاسُ الـ~ маскарад кийими; 2) *грам.* ноаниқлик, ноаниқ ҳолат (*отларда*)

– تَنَكُّرِيٌّ кийим алмаштиришга оид; ниқобли, ниқобланган; حَفْلَةٌ ~ة رَقْصٌ ~ ниқоб кийиб ўтказиладиган кеча, маскарад

– تَنْكِيرٌ 1) бекитиш, яшириш; 2) ниқоблаш, ниқоб тортиш, ниқоб кийиш; 3) *грам.* отни ноаниқ ҳолатга келтириш

– مُتَنَكِّرٌ 1) кийимни ўзгартирган; 2) ниқоб тортилган, ниқобли; 3) грим қилинган, гримли; ◊ ~ اِ ўзини билдирмаслик учун бошқа фамилия билан юрувчи шахс

– مُسْتَنْكَرٌ 1) маъқулланмаган, танбеҳ берилган; номувофиқ; 2) ярамас, хунук, жирканч; бемаъни

– مُسْتَنْكِرٌ маъқулламовчи, қораловчи

– مُنَكَّرٌ грам. ноаниқ ҳолатдаги

– مُنْكَرٌ 1) танбеҳ олишга лойиқ; номуносиб, тўғри келмайдиган; 2) ярамас, бемаъни, жирканч, гуноҳкор, айбли, нахс, иллатли, уятли; 3) инкор этиладиган; 4) дин. Мункар (ўлим фариштасининг номи); ~ وَ نَكِيرٌ Мункар ва Накир (қабрга қўйилган кишини сўроққа тутадиган икки фариштанинг исмлари)

– مُنْكَرَاتٌ кўп. бемаъни қилиқлар, адабсизлик, ахлоқсизлик, қабиҳлик, разолат

– مَنْكُورٌ 1) номаълум, ноаниқ; ~ غَيْرُ яшириб бўлмайдиган, очиқ-ойдин; 2) инкор этиладиган; ~ فَضْلٌ غَيْرُ инкор этиб бўлмайдиган фазилат

– نَاكِرٌ тан олмовчи, инкор қилувчи; ~ الْجَمِيلِ яхшиликни билмайдиган

– نُكْرٌ 1) инкор этиш, тан олмаслик; 2) нохушлик; 3) қулоқ эшитмаган бемаъниликר; الْعُرْفُ وَ الـ~ яхшилик ва ёмонлик

– نُكْرَانٌ инкор этиш; ... أَنْ ~ لَا... шуни инкор этиб бўлмайдики, ..., ... ни инкор қилиб бўлмайди; الْمَعْرُوفِ ~ ёки ~ الْجَمِيلِ яхшиликни билмаслик; الذَّاتِ ~ ўз манфаатидан кечиш, ўз жонидан кечиш, фидокорлик, жонбозлик; الذَّاتِ ~بـ жонбозлик билан

– نَكِرَةٌ 1) номаълум, ноаниқ; 2) кўп. ~اتٌ (~ـنـ 1) номаълум шахс; кўп сўзламай бажариладиган иккинчи даражали ролни ижро этувчи артистлар; 3) грам. ноаниқ ҳолатдаги от

– نَكِيرٌ 1) инкор қилинган; 2) номаълум; 3) танбеҳ остида қолган, ёмон; 4) инкор, инкор қилиш; тан олмаслик; شَدَّدَ عَلَيْهِ الـ~ кимнидир қаттиқ таъқиб қилмоқ; أَقَامَ عَلَيْهِ الـ~ кимнидир таъқиб қила бошламоқ; 5) Накир (фаришталардан бирининг номи; қар. مُنْكَرٌ)

نَكْرَزَ ҳазил қилмоқ, ҳазиллашмоқ

– تَنَكْرُزٌ = نَكْرَزَةٌ[2]؛ انْسِدَادِيٌّ ~ мед. инфаркт

– نَكْرَزَةٌ[1] 1) ҳазиллашиш, ҳазил қилиш; 2) ҳазил

– نَكْرَزَةٌ[2] мед. айрим тўқима ёки суякларнинг ўлик ҳолга келиши, некроз

I نَكَزَ (у) نَكْزٌ найзали нағал билан ҳайдамоқ, тезлатмоқ (мас, отни ниқтаганда), санчимоқ, найза суқмоқ; чақмоқ (илон ҳақида)

– نَكَّازٌ кўп. نَكَاكِيزُ қумда ёки чўлда яшайдиган бўғма илон

I نَكَسَ (у) نَكْسٌ 1) ағдармоқ, тўнтармоқ; 2) энгаштирмоқ, эгмоқ; الرَّأْسَ (رَأْسَهُ) ~ (мас. уятдан) бошини қуйи солмоқ; 3) касалликни қўзғатмоқ, қўзитмоқ; 4) نُكِسَ а) касали қайталанмоқ; б) оёғи билан (боши билан эмас) туғилмоқ (бола ҳақда); 5) (н. нидир) тескари тартиб билан бажармоқ; II نَكَّسَ 1) ағдармоқ, тўнтармоқ; 2) энгаштирмоқ, қуйи солмоқ; رَأْسَهُ ~ бошни қуйи солмоқ; الْعَلَمَ ~ байроқни энгаштириб қўймоқ; 3) (н. нингдир) тартибини ўзгартирмоқ; V تَنَكَّسَ 1) қуйи туширилмоқ; 2) насли бузилмоқ, нави (сорти) айнимоқ; VIII اِنْتَكَسَ 1) тўнтарилмоқ, ағдарилмоқ; бош билан тушмоқ; 2) касал қайтарилмоқ, янгидан касал бўлмоқ; 3) орқага юрмоқ; 4) насли бузилмоқ, нави (сорти) айнимоқ

– اِنْتِكَاسٌ 1) бирор нарсанинг такрорланиши; 2) наслнинг бузилиши, навнинг айниши; биол. бирор катталашган одам аъзосининг асл ҳолига қайтиши, инволюция

– اِنْتِكَاسَةٌ кўп. ~اتٌ бирор нарсанинг такрорланиш ҳодисаси

اِنْتِكَاسِيٌّ наслнинг, навнинг бузилишига оид

– تَنَكُّسٌ наслнинг бузилиши, дегенерация

– مُتَنَكِّسٌ 1) ағдарилган, тўнтарилган; 2) насли бузилган, айниган

– مِنْكَسٌ насли айниган, бузилган киши

– مَنْكُوسٌ 1) ағдарилган, тўнтарилган; ~اً орқа томон билан, нариги томондан; орқа билан; тескари томондан; 2) такрорий, қайталанган

– نَاكِسٌ 1) орқага қайтаётган; 2) қайталанган (касаллик ҳақида); الْحُمَّى الـ~ـة мед. кун оралатиб, кун ошиб тутадиган безгак; 3) қуйи солинган, осилтириб қўйилган; الرَّأْسِ ~ боши қуйи солинган (киши)

– نَكْسٌ ағдариш, тўнтариш; ◊ تَعْسًا لَهُ وَ ~اً! ҳад. йўқ бўлсин!

– نُكْسٌ касалликнинг қайталаниши

– نَكْسَةٌ кўп. نَكَسَاتٌ 1) ағдариш, тўнтариш; 2) қайталаниш, қўзиш, касалликнинг қайталаниши; 3) омадсизлик, мағлубият; مُنِيَ هَذَا الشَّعْبُ بِـ~ бу халқ мағлуб бўлди; كَانَ هَذَا ~ قَاسِيَةً бу ...га тушган қаттиқ зарба бўлди; 4) турғунлик, касодлик, орқага қайтиш, кейинга кетиш, инқироз, таназзул; تُعَانِي الْبِلَادُ ~ اقْتِصَادِيَّةً мамлакат иқтисодий турғунликни бошдан кечирмоқда

I نَكَشَ (и/у) نَكْشٌ 1) (сочни) тўзитмоқ, пахмайтирмоқ, хурпайтирмоқ; 2) (н. ларни) сочиб ташламоқ, титиб ташламоқ, титкилаб ташламоқ, қоқмоқ, силкитмоқ; 3) (бирор н. билан) тозаламоқ, тозалаб чиқмоқ (ب); أُذُنَهُ بِعُودٍ ~ қулоқни гугурт донаси билан тозаламоқ; VIII اِنْتَكَشَ (мас., қудуқни) тозаламоқ

– مِنْكَاشٌ кўп. مَنَاكِيشُ тозалаш қуроли; الْأَسْنَانِ ~ тиш тозалагич; النَّارِ ~ косов

– مَنْكُوشٌ пахмайган, хурпайган, бетартиб; الشَّعْرِ ~ сочи пахмоқ, пахмоқ сочли

I نَكَصَ (и) نَكْصٌ, نُكُوصٌ 1) (қаердандир) чекинмоқ (عَنْ); 2) тисланмоқ, тисарилмоқ, орқага юрмоқ, кетга кетмоқ (юрмоқ); ~ عَلَى عَقِبَيْهِ ёки عَلَى الْأَعْقَابِ орқага тисартирмоқ, сўзидан

қайтмоқ, фикридан қайтмоқ; II نَكَّصَ орқага қайтармоқ, тисарилмоқ; VIII اِنْتَكَصَ тисарилмоқ, тисланмоқ, чекинмоқ; ~ عَلَى عَقِبَيْهِ тисарилиб орқа оёқда турмоқ (*от ҳақида*)

– نُكُوصٌ 1) чекиниш; 2) орқага қайтиш, кетга кетиш

I نَكَفَ (у) نَكْفٌ 1) ушлаб қолмоқ, тўхтатиб турмоқ, тўхтатмоқ, бас қилмоқ; غَيْثٌ لاَ يُنْكَفُ тўхтамай ёғаётган ёмғир; 2) илтифотсизлик билан рад қилмоқ, қайтармоқ; (*н. дандир*) ўзини тортмоқ, четлашмоқ (مِنْ, عَنْ); 3) четланмоқ, ўзини четга олмоқ, ўзини тиймоқ; بَحْرٌ لاَ يُنْكَفُ тубсиз денгиз; جَيْشٌ لاَ يُنْكَفُ сон-саноқсиз қўшин; II نَاكَفَ 1) баҳслашмоқ, айтишмоқ, гап қайтармоқ, эътироз билдирмоқ, даъвони рад қилмоқ; 2) *шунингдек* ~ فِي الشِّرَاءِ нархда талашиб-тортишмоқ, савдолашмоқ (*олди-сотдида*); 2) безор қилмоқ, жонга тегмоқ; VI تَنَاكَفَ баҳслашмоқ; X اِسْتَنْكَفَ 1) ҳазар қилмоқ, жирканмоқ; уят ҳисобламоқ; 2) ўзини тортмоқ, четлашмоқ; (*н. нидир*) хушламай қўймоқ, яхши кўрмай қолмоқ (مِنْ); 3) кеккаймоқ, гердаймоқ

– اِسْتِنْكَافٌ 1) илтифотсизлик, эътиборсизлик; 2) кеккайиш, гердайиш

– مُنَاكَفَةٌ 1) гап қайтариш, айтишиш, ўзаро низо, жанжал; 2) савдолашиш, нархни талашиш

– نَكَفٌ = نُكَافٌ

– نُكَفٌ *мед.* қулоқости безларининг яллиғланиши, паротит

– نَكَفَةٌ *кўп.* نَكَفٌ *анат.* қулоқости безлари

– نَكَفِيٌّ қулоқ остига оид; الْغُدَّةُ الــ~ـــةُ қулоқости безлари

– نِكْفِيٌّ инжиқ одам, тирноқ остидан кир қидирадиган одам

I نَكَلَ (нкл) نَكَلَ[1] (у) نُكُولٌ *ёки* نَكِلَ (а) نَكَلٌ 1) (*қўрқиб ёки хавфсираб бирор н. дан*) воз кечмоқ, кечмоқ (عَنْ, مِنْ); ~ بِوَعْدِهِ ваъданинг устидан чиқмай қўймоқ; 2) (*к. нидир*) бошқаларга ибрат қилиб кўрсатмоқ (بِ); 3) қўрқоқ бўлмоқ, қўрқоқлик қилмоқ; نَكَلَ[2] (у) نُكْلَةٌ (*к. нидир*) ибрат бўлсин учун жазоламоқ (بِ); (*к. нидир*) жазоламоқ, (*к. гадир*) жазо бермоқ (بِ); II نَكَّلَ[1] (*к. нидир*) қаттиқ жазоламоқ, қийнамоқ, эзмоқ (بِ); نَكَّلَ[2] никелламоқ, никель юргизмоқ; IV أَنْكَلَ (*н. дандир*) қайтармоқ, тиймоқ (عَنْ)

– تَنْكِيلٌ[1] намуна сифатида жазо бериш, қаттиқ жазоламоқ; қийнаш, эзиш, қаттиқ азоб бериш; репрессия

– تَنْكِيلٌ[2] никеллаш, никель билан қоплаш; الــ~ الْكَهْرَبَائِيُّ электролиз йўли билан никеллаш

– تَنْكِيلِيٌّ жазога оид; репрессив

– نَكَالٌ намуна сифатида берилган жазо; أَذَاقَ الــ~ намуна сифатида жазоламоқ

– نِكْلٌ[1] *кўп.* أَنْكَالٌ 1) кишан, банд, занжир; 2) юган сувлиғи

– نِكْلٌ[2] никель

– نِكْلَةٌ икки миллим қийматга эга бўлган танга

– نِيكَلٌ никель

I نَكَهَ (а) نَكْهٌ 1) (*к. нингдир бурни олдида*) нафас чиқармоқ (عَلَى, لِــ); 2) ниманингдир ҳидини сезмоқ; نُكِهَ сассиққекирдак бўлмоқ, овқат ҳазм бўлмаганидан оғизда ҳид ўзгармоқ; X اِسْتَنْكَهَ 1) кимнингдир оғзини ҳидламоқ; 2) ичган-ичмаганлигини билиш учун оғзини ҳидлаб кўришни буюрмоқ

– نَكْهَةٌ 1) оғиздан келадиган ҳид; 2) ҳид, хушбўй ҳид; 3) ширин таъм

I نَكَى (и) نِكَايَةٌ 1) (*душманни*) тор-мор қилмоқ, мағлубиятга учратмоқ; 2) (*к. нидир*) қириб ташламоқ, қийратмоқ, нобуд қилмоқ; (*к. гадир*) қасдма-қасдга иш қилмоқ; VIII اِنْتَكَى ғижинмоқ, жаҳли чиқмоқ, қони қайнаб кетмоқ, чегарадан чиқмоқ

– أَنْكَى энг қаттиқ, энг оғир, энг ёмон; وَ الــ~ مِنْ ذَالِكَ бундан ҳам ёмони ...

– نَاكِيَةٌ *мн.* نَاكٍ қийнайдиган, оғир, вазмин, мусибатли

– نِكَايَةٌ қасос, ўч; ~ بِهِ *ёки* مِنْ بَابِ الــ~ بِهِ кимдандир қасос олиш учун; 2) ёмонлик, ёвузлик; кек сақлашлик, ўч олишлик; لِلــ~ *ёки* ~ (*к. гадир*) қасдма-қасд

I نَمَّ (а/и, у) نَمٌّ 1) бўҳтон қилмоқ (*к. нидир*) чақмоқ, чақиштирмоқ (عَلَى); 2) (*к. ларнингдир орасига*) низо (нифоқ) солмоқ (بَيْنَ); 3) (*н. гадир*) ишора қилмоқ, (*н. гадир*) шоҳид бўлмоқ, гувоҳ бўлмоқ (عَنْ, عَلَى)

– نَمَاةٌ 1) ҳаракат; 2) ҳаёт

– نَمٌّ 1) бўҳтон; 2) *кўп.* أَنْمَاءٌ, نَمُّونَ иғвогар, чақимчи

– نَمَّامٌ 1) иғвогар, чақимчи, ғийбатчи; 2) *бот.* жамбил; 3) *бот.* сув ялпизи

– نَمَّةٌ *кўп.* ـاتٌ иғвогар аёл, ғийбатчи аёл

– نَمَّةٌ 1) чумоли; 2) бит

– نُمِّيٌّ *жам.* мис тангалар, чақа тангалар

– نُمِّيَّةٌ *кўп.* نَمَامِيٌّ, ـاتٌ мис танга, чақа

– نَمِيمَةٌ *кўп.* نَمَائِمُ бўҳтон, иғво, ғийбат

– نَمُوذَجٌ, نُمُوذَجٌ *кўп.* نَمَاذِجُ, ـاتٌ 1) намуна, андаза, қолип; 2) макет, модель; نَمَاذِجُ الطَّائِرَاتِ тайёралар моделлари

– نَمُوذَجِيٌّ, نُمُوذَجِيٌّ намунали, ўрнак бўладиган, ибратли, кўрик учун ўтказилган

I نَمِرَ (а) نَمَرٌ 1) ғазабланмоқ, жаҳли чиқмоқ; 2) йўл-йўл; тарғил бўлмоқ; II نَمَّرَ[1] ғазабланмоқ, жаҳли чиқмоқ; نَمَّرَ[2] номерламоқ, номер қўймоқ, рақамламоқ; V تَنَمَّرَ[1] йўлбарс каби ҳаракат қилмоқ (*к. дандир*) жаҳли чиқмоқ (عَلَى); تَنَمَّرَ[2] номерланмоқ, номер қўйилмоқ, рақамланмоқ

– نُمْرٌ кўп. نَمْرَاءُ мн. أَنْمَرُ 1) йўл-йўл, тарғил; 2) хол-хол, олачипор

– تَنْمِيرٌ 1) номерлаш, номер қўйиш; 2) номерация

– مُنَمَّرٌ1 1) йўл-йўл, тарғил; 2) хол-хол, олачипор

– مُنَمَّرٌ2 номерланган, рақамланган

– نَمَّارَةٌ кўп. ـَاتٌ — билет ва ҳ. к. ларга номер урадиган машина

– نَمِرٌ саломатлик учун фойдали, тоза (*сув ҳақида*)

– نَمِرٌ, نِمْرٌ кўп. نُمُورٌ, أَنْمَارٌ 1) *шунингдек* الـ~ المُخَطَّطُ йўлбарс; 2) *шунингдек*, الـ~ الأَبْرَدُ *ёки* الـ~ الأَرْقَطُ қоплон; ~ الصَّيْدِ ов арслони; ~ أَمْرِيكَا йўлбарссимон йиртқич ҳайвон

– نَمِرَةٌ қадимда араблар кийган жундан тўқилган кийим

– نُمْرَةٌ кўп. نُمَرٌ 1) рақам, номер; الـ~ الرَّابِحَةُ ютуқ чиққан номер (*мас, лотереяда*); ~ وَاحِدْ *халқ.* биринчи нав, олдинги сорт; 2) номер (*мас, концертда*); ~ رَاقِصَةٌ рақс номери; 3) доғ, қашқа

– نُمَيْرٌ = نَمِرٌ

نُمْرُسِيٌّ кўп. نَمَارِسَةٌ идиш-товоқ билан савдо қилувчи

نُمْرُقٌ, نُمْرُقَةٌ кўп. نَمَارِقُ унча катта бўлмаган ёстиқ, болиш

I نَمَسَ (и) نَمْسٌ ҳеч кимга айтмаслик шарти билан гапирмоқ; نَمِسَ (а) نَمَسٌ: السَّمْنُ ~ ёғ айниди, бузилди; III نَامَسَ (*к. гадир*) сирни очмоқ, ошкор қилмоқ

– نَامُوسٌ *алиф. б. қар.*

– نِمْسٌ кўп. نُمُوسٌ *зоол* нимс (ихневмон) (*Шимолий Африка ва Олд Осиё минтақаларида тарқалган узун думли, каламушларга қирғин келтирувчи жонивор*); مِسْكِيٌّ ~ қора кузан

نِمْسَاوِيٌّ Австрияга оид; 2) австриялик

I نَمِشَ (а) نَمَشٌ сепкилли бўлмоқ, сепкилдор бўлмоқ; II نَمَّشَ 1) ясатмоқ, безатмоқ, безамоқ; 2) нуқталар билан расм чизмоқ

– أَنْمَشُ мн. نَمْشَاءُ кўп. نُمْشٌ сепкилли, сепқилдор

– نَمَشٌ *жам.* сепкиллар; الظُّفُرِ ~ тирноққа тушадиган оқ доғ; ~ الحِجَارَةِ الكَرِيمَةِ қимматбаҳо тошлар устидаги доғлар

– نَمِشٌ сепкилли, сепкилдор

نَمَطٌ кўп. أَنْمَاطٌ, نِمَاطٌ 1) услуб, иш услуби, усул; عَلَى ~ وَاحِدٍ бир мақомда, бир услубда; عَلَى هٰذَا الـ~ шундай қилиб; ~ العَمَلِ иш услуби; عَلَى ~ وَاسِعٍ кенг миқёсда; هُمْ أُنَاسٌ عَلَى ~ وَاحِدٍ уларнинг феъл-атворлари бир хил; 3) андоза, қолип, стандарт; الـ~ حَدِيثُ янги хилдаги, янги модадаги, янги тилдаги; عَتِيقُ الـ~ эски типдаги, эски модадаги; وَحَّدَ الـ~ бир қолипга солмоқ, бир андозада тайёрламоқ; 4) касби кори, манфаати умумий бўлган одамлар жамоаси

– ـيٌّ стандартдаги, бир қолипдаги, стандартга оид

– ـيَّةٌ бир андозадалилик, бир шаклда бўлишлик

– نَمِيطٌ пахта заараркунандаси

I نَمَقَ (у) نَمْقٌ ёзмоқ, битмоқ, чизмоқ; II نَمَّقَ 1) безатмоқ, безак бермоқ, безамоқ, бир оз зийнат бермоқ, гул солиб безамоқ, нақшламоқ; 2) чиройли ёзмоқ, чизмоқ

– تَنْمِيقٌ безаш, зийнат бериш, безатиш; بِلَا ~ муболағасиз, лоф-қоф қилмасдан

– مُنَمَّقٌ безатилган, зийнатланган, зийнатли, нақшинкор қилиб гул солинган; كَلَامٌ ~ бежама нутқ

– نَمِيقَةٌ кўп. نَمَائِقُ хат, чизув

نَمَكٌ маҳбусларга бериладиган овқат

– نِمَكِيٌّ эпчил, чаққон, қизиқувчан

I نَمِلَ (а) نَمَلٌ увишиб қолмоқ, қотиб қолмоқ, ухлаб қолмоқ (*тана аъзолари ҳақида*); ~َتْ رِجْلُهُ унинг оёғи увишиб қолди, унинг оёғи ухлаб қолди; II نَمَّلَ шишмоқ, солқимоқ, солқиб қолмоқ, жонсиз бўлиб қолмоқ, шол бўлиб қолмоқ (*тана аъзолари ҳақида*); V تَنَمَّلَ = II

– أُنْمُلَةٌ, أَنْمُلَةٌ кўп. أَنَامِلُ бармоқ учи; قِيدَ ~ озгина, жиндай, мошдай (*сўзма-сўз: бармоқ учича*); كَانَ بَيْنَهُ وَ بَيْنَ الْبُطُولَةِ قِيدَ ~ унинг чемпион бўлишига озгина қолди

– تَنْمِيلٌ увишиш, карахт бўлиш; жимирлаш

– مَنْمُولٌ чумолига тўла

– نَمَّالٌ игвогар, бўхтончи, чақимчи

– نَمَلٌ увишиш, карахт бўлиш; жимирлаш; الرِّجْلِ ~ оёқнинг жимирлаши

– نَمِلٌ 1) бадани увишган, бадани карахт бўлган, жимирлашган; 2) чумолига тўла; 3) серҳаракат, ҳаракатчан

– نَمْلٌ *жам.* чумолилар; الـ~ الأَبْيَضُ қир чумолилари; بَيْتُ الـ~ *ёки* قَرْيَةُ الـ~ *ёки* عُشُّ الـ~ чумолилар уяси; آكِلُ الـ~ чумолихўр

– نَمْلَةٌ кўп. نَمْلَاتٌ чумоли

– نَمْلِيٌّ чумолига оид; الحَامِضُ الـ~ чумоли кислотаси

– نَمْلِيَّةٌ кўп. ـَاتٌ, نَمَالِيُّ озиқ-овқат жавони

نَمْنَمَ 1) безамоқ, безатмоқ, бир оз безатмоқ; 2) қумнинг устида нақш ҳосил қилмоқ (*шамол ҳақида*)

– مُنَمْنَمٌ 1) нақш солинган, безатилган, безалган; 2) кичкина, майда; خَطٌّ ~ майда хат

– مُنَمْنَمَةٌ кўп. ـَاتٌ — жуда кичик ҳажмдаги нарса

– نُمْنُمٌ бит уруғи, сирка

– نِمْنِمٌ (*шамолда ҳосил бўлган*) қум устидаги нақш, чизиқлар

– نَمْنَمَةٌ кўп. ـَاتٌ — 1) безак, зийнат, нақш; 2) жуда кичик ҳажмдаги нарса

– نُمْنُمَةٌ бит уруғи, сирка

– نُمْنُمَةٌ *зоол.* 1) амиркон товуқ, амиркон хўроз; 2) қичитқи ўт босган ер

– نُمْنُمِيٌّ одамхўр, қонхўр, золим

I (نمو) نَمَا (*у*) نُمُوٌّ ўсмоқ, кўкармоқ, ўсиб чиқмоқ, унмоқ; ривожланмоқ; ◊ ~ الْخَبَرُ إِلَيْهِ у хабардор бўлди, унга хабар етиб келди; نَمَى (*и*) نَمَاءٌ 1) ўсмоқ, ривожланмоқ; 2) катталашмоқ, кўпаймоқ; ~ الْحَدِيثَ إِلَى زَيْدٍ суҳбатни Зайдга келтириб тақамоқ; ~ الرَّجُلَ إِلَى أَبِيهِ одамни отасига боғлиқ ҳисобламоқ; II نَمَّى 1) ўстирмоқ, етиштирмоқ; 2) (*к. гадир*) мансуб деб билмоқ, (*к. гадир*) тегишли деб ҳисобламоқ (إِلَى); IV أَنْمَى 1) ўстирмоқ, етиштирмоқ; 2) ривожлантирмоқ; 3) кўпайтирмоқ, кенгайтирмоқ, олдирмоқ (*пайванд ҳақида*); туттирмоқ (*пайванд ҳақида*); ~ الصَّيْدَ қўлга тушган овни яна ташлаб (қўйиб) юбормоқ; VI تَنَامَى мунтазам кўпаймоқ, кенгаймоқ; VIII اِنْتَمَى (*к. гадир*) ўзини мансуб деб билмоқ (إِلَى); (*н. гадир*) оид, тегишли бўлмоқ, қарашли бўлмоқ (إِلَى); (*н. нингдир*) таркибига кирмоқ (إِلَى); 2) ривожланмоқ, ўсмоқ; кўпаймоқ, кенгаймоқ

– اِنْتِمَاءٌ *кўп.* ـاتٌ 1) (*бирор н га*) мансублик; (*н. нингдир*) таркибига киришлик (إِلَى); 2) ривожланиш, ўсиш, кенгайиш

– اِنْتِمَائِيٌّ ривожланишга оид, ривожланаётган; ўсиб келаётган

– إِنْمَاءٌ 1) кўпайтириш, қўшиб кўпайтириш, ўстириш; 2) ривожлантириш; الْـ~ الْاِقْتِصَادِيُّ иқтисодий ривожлантириш

– إِنْمَائِيٌّ кўпайтиришга оид; ривожлантирувчи

– تَنْمِيَةٌ 1 ўстириш, етиштириш; 2) ривожлантириш, кенгайтириш

– نَامٍ *мн.* نَامِيَةٌ 1) ўсувчи, кўпаювчи; 2) кенгаювчи; 3) олдинга босувчи, тараққий этувчи, ривожланаётган; الْبِلَادُ النَّامِيَةُ ривожланаётган мамлакатлар

– نَامِيَاتٌ *мед.* бурун-томоқ зонасидаги лимфатик безлар, аденоидлар

– نَامِيَةٌ *кўп.* نَوَامٍ 1) ўсимлик; 2) ғурра, шиш, ортиқ, дўмбоқ; الْـ~ السَّرَطَانِيَّةُ *мед.* рак (саратон) шиши; 3) ўсиш қобилияти

– نَمَاءٌ 1) ўсиш, кўкариш; 2) ўсиш, тараққий қилиш

– نَمَاةٌ *кўп.* نَمًى 1) майда чумоли, қумурсқа; 2) бит уруғи, сирка

– نُمُوٌّ, نَمِيٌّ ўсиш, ривожланиш; مَتَاعِبُ الْـ~ ривожланишдаги қийинчиликлар

I نَهَبَ (*а, у*) نَهْبٌ 1) толон-торож қилмоқ, таламоқ; 2) елдек учирмоқ, елдек учириб олиб бормоқ; ~ نَهْبًا елдек учиб бормоқ, жуда тез бормоқ; ~ الْأَرْضَ نَهْبًا *ёки* ~ الْمَسَافَةَ نَهْبًا жуда тез босиб ўтмоқ; III نَاهَبَ = II; IV أَنْهَبَ талон-торож қилишга қўйиб бермоқ; VI تَنَاهَبَ 1) биргалашиб талон-торож қилмоқ; ёппасига таламоқ; 2) жуда тез босиб ўтмоқ (*масофани*); VIII اِنْتَهَبَ ўғирламоқ, таламоқ, босиб олмоқ, тортиб олмоқ, тортиб олиб қўймоқ; ~ الطَّرِيقَ *маж.* масофани тез босиб ўтмоқ (*автомашина ҳақида*)

– تَنَاهُبٌ ёппасига қилинган талон-торож

– مَنْهُوبٌ таланган, талон-торож этилган

– مَنْهُوبَاتٌ кўп талаб тортиб олган нарсалар

– نَهَّابٌ босқинчи; талон-торож қилувчи

– نَهْبٌ талаш, талон-торож қилиш; السَّلْبُ وَ الْـ~ талаш, талаб кетиш; سَلْبًا وَ ~ًا босқинчилик билан, талончилик билан; 2) *кўп.* نِهَابٌ босиб, талаб олинган нарса; كَانَ ~ًا مُقَسَّمًا *маж.* (*ташвишдан*) эсанкираб қолмоқ; كَانَ ~ًا لِلدَّهْشَةِ وَ الاِسْتِغْرَابِ *маж.* у жуда ҳайратда қолди, ҳайратдан у қотиб қолди; 3) отнинг сакраб чопиши

– نُهْبَةٌ 1) талон-торож; 2) ўлжа, талаб олинган нарса

– نُهْبَى ўлжа, ғанимат

– نَهِيبَةٌ ўлжа, талаб олиб қўйилган нарса

نُهْبُرَةٌ *кўп.* نَهَابِرُ чуқурлик; жар, тик жар

– نُهْبُرَةٌ = نَهَابِيرُ *кўп.* نُهْبُورٌ

I نَهَتَ (*а*) نَهِيتٌ, نُهَاتٌ бўкирмоқ, ўкирмоқ, ҳайқирмоқ, наъра тортмоқ

I (نهج) نَهَجَ (*а*) نَهْجٌ 1) (*йўл бўйлаб*) юрмоқ, (*н. нингдир*) изи бўйлаб бормоқ (عَلَى *ёки туш. к.*); 2) тушунтирмоқ, очиқ-сидин қилмоқ; ~ الطَّرِيقَ йўлни тушунтириб бермоқ, йўлга солмоқ (*тўғри маънода*); 3) (*йўлни, масалани*) равшанлаштирмоқ; نَهِجَ (*а*) نَهَجٌ ҳансирамоқ, зўрға нафас олмоқ, бўғилмоқ; II نَهَّجَ ҳарсиллашга олиб келмоқ, нафас сиқилишга олиб келмоқ; IV أَنْهَجَ 1) (*йўл*) танламоқ, (*йўлдан*) бормоқ; 2) чарчатмоқ, толиқтирмоқ, толдирмоқ; ҳансиратмоқ, нафасини қисиб қўймоқ; 3) (*н. нидир*) аниқ-равшан қилиб қўймоқ; VIII اِنْتَهَجَ (*йўлдан*) бормоқ, (*йўл бўйлаб*) бормоқ, йўл танламоқ, йўлга тушмоқ; ~ نَهْجَهُ (سَبِيلَهُ) кимнингдир йўлидан бормоқ; ◊ ~ سِيَاسَةً مُوْجَبَةً ижобий сиёсат олиб бормоқ; ~ سِيَاسَةً سَلْبِيَّةً салбий сиёсат олиб бормоқ; X اِسْتَنْهَجَ: ~ سَبِيلَهُ кимнингдир йўлидан бормоқ

– مِنْهَاجٌ *кўп.* مَنَاهِيجُ 1) йўл; 2)) (*мас. машғулотнинг*) режаси, плани, программаси

– مِنْهَاجِيٌّ режадаги, режа асосидаги, программавий; الْاِقْتِصَادُ الْـ~ планли хўжалик

– مَنْهَجٌ *кўп.* مَناهِجُ 1) йўл; 2) метод, услуб; مَنَاهِجُ التَّعْلِيمِ ўқитиш услублари; مَنَاهِجُ بَحْثٍ методология; 3) программа, режа, план; ~ تَدْرِيسِ اللُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ араб тили ўқитиш программаси

– نَاهِجٌ йўл, усул аниқ-равшан йўл

– نَهْجٌ кўп. نُهُوجٌ، أَنْهُجٌ، نَهْجٌ 1) қатнов йўли, қатналадиган кенг йўл; 2) кўча (*Тунисда*); 3) усул, услуб, метод; йўналиш, сиёсат; ~ عُدْوَانِيٌّ агрессив сиёсат; ~ لا غَالِبٌ وَ لا مَغْلُوبٌ енгувчи ҳам, енгилувчи ҳам бўлмайдиган мақсадни кўзловчи сиёсат

– نَهِيجٌ = نَهْجٌ

– نَهَجَانٌ нафас бўғилиши, нафас сиқилиши, ҳарсиллаш

– نَهِيجٌ оғир нафас олиш, ҳансираб нафас олиш, ҳансираш

نَهَدَ I (а) نُهُودٌ، نَهْدٌ 1) кўтарилмоқ, кўтарилиб кетмоқ; 2) думалоқ шаклга кирмоқ, дўппайиб қолмоқ (*қизларнинг кўкраги ҳақида*); 3) (*н. гадир*) интилмоқ, етишмоқ (إِلَى); III نَاهَدَ 1) баҳслашмоқ, гап айтишмоқ; 2) курашмоқ, жанг олиб бормоқ; V تَنَهَّدَ ҳансирамоқ, ҳансираб нафас олмоқ; VI تَنَاهَدَ 1) харажатни ўзаро тақсим қилиб олмоқ, ўртада пул тўплаб, ҳарифона (*бирор н.*) қилмоқ; 2) ўзаро баҳслашмоқ

– تَنَهُّدٌ оҳ тортиш, уҳ тортиш; оху афғон, оҳ-воҳ

– تَنَهُّدَةٌ хўрсиниш

– تَنْهِيدَةٌ кўп. ـَاتٌ хўрсиниш

– مُنَاهَدَةٌ 1) баҳс; 2) кураш, жанжал

– مِنْهَدَةٌ аёлларнинг сийнабанди, бюстгальтер

– نَاهِدٌ думалоқ, диркиллаган (*қизларнинг кўкраги ҳақида*); ◊ ~ غُلَامٌ ёш йигит

– نَاهِدَةٌ кўп. نَوَاهِدُ ёш қиз

– نَهْدٌ кўп. نُهُودٌ 1) (*қизларнинг*) кўкраги; 2) тепалик, қирлик, қир

– نِهْدٌ ҳарифона йиғилган нарсанинг бир улуши

– نَهْدَانُ тўла, тўлдирилган

– نَهِيدٌ 1) қаймоқ; 2) янги олинган ёғ; 3) хомашё

نَهَرَ I (а) نَهْرٌ 1) тирқираб оқмоқ, тизилиб оқмоқ, қуйилмоқ, ер устида оқиб, йўл қилиб олмоқ, йўл топиб олмоқ (*сув ҳақида*); ~ النَّهْرَ дарёни кавламоқ; 2) (*к. гадир*) бақирмоқ, бақириб ҳайдамоқ; IV أَنْهَرَ الدَّمَ ~ 1) қон оқизмоқ, қон тўкмоқ; 2) кундузи кирмоқ; VIII اِنْتَهَرَ 1) сўкмоқ, ҳақоратламоқ; 2) бақириб, ўдағайлаб тўхтатмоқ; X اِسْتَنْهَرَ 1) кенгаймоқ, катталашмоқ (*мас. кийимдаги йиртиқ ҳақида*); 2) = I 1).

– اِنْتِهَارٌ 1) сўкиниш; 2) ўдағайлаш, жеркиб бериш

– أَنْهَرُ энг ёруғ; ~ نَهَارٌ қар. نَهَارٌ

– نَهَارٌ кўп. نُهُرٌ кун, кундузги кун; ~ا кундузи; ~ا و لَيْلًا куну тун; ~ أَنْهَرُ очиқ, чарақлаб турган кун; لَيْلٌ و ~ кун ва тун; طُلُوعُ الـ~ тонг; ضَوْءُ الـ~ кундузги ёруғлик; مُنْتَصَفُ الـ~ пешин, туш, қиём, чошгоҳ; فِي رَابِعَةِ الـ~ қуппа-кундузи; ◊ شَبُّ الـ~ *бот.* чирмовиқ

– نَهَارِيٌّ кундузги

– نَهَرٌ 1) кенглик, мўл-кўллик; 2) дарё

نَهْرٌ 1 кўп. أَنْهُرٌ، أَنْهَارٌ، نُهُورٌ 1) дарё; الـ~ الجَلِيدِيُّ музтоғ, музхарсанг; ~ المَجَرَّةِ қар. ~ اللَّبَنِ؛ فَرَسُ الـ~ ёки ~ *астр.* Сомон йўли; ~ السَّلَامِ Дажла дарёси; ~ الشَّرِيعَةِ Иордан дарёси; مَا بَيْنَ النَّهْرَيْنِ Икки дарё оралиғи, Месопотамия; مَا وَرَاءَ النَّهْرِ ~ дарёнинг орқасидаги; Мовароуннаҳр, Трансокеания; 2) (*мас, газета*) устуни

– نَهْرٌ 2 бақириқ-чақириқ, ўдағайлаш, жеркиш

– نَهْرَةٌ ўдағайлаш, жеркиб бериш

– نَهْرِيٌّ дарёга оид; الْمَرْفَأُ الـ~ дарёнинг кемалар тўхтайдиган махсус жойи; النَّقْلُ الـ~ дарё транспорти; السَّمَكُ الـ~ дарё балиғи; النَّبَاتُ الـ~ сув ўти

– نَهِرٌ мўл-кўл, кўп сонли

– نُهَيْرٌ кўп. ـَاتٌ 1) кичик дарё; 2) ирмоқ

نَهَزَ I (а) نَهْزٌ туртмоқ, итармоқ, итариб юбормоқ; III نَاهَزَ 1) (*бирор н. га*) яқин келмоқ, яқинлашмоқ; етишмоқ, етмоқ, эришмоқ; ~ الأَرْبَعِينَ у қирк ёшга яқинлашиб қолди; ~ البُلُوغَ у балоғат ёшига яқинлашиб қолди; 2) (*фурсатдан*) фойдаланмоқ; VIII اِنْتَهَزَ фойдаланмоқ, фойдаланиб қолмоқ; ~ الفُرْصَةَ (السَّانِحَةَ) (*берилган*) фурсатдан фойдаланиб қолмоқ; фурсатини топмоқ, қулай фурсатни кутмоқ; ~ أَوَّلَ فُرْصَةٍ (*бирор н. қилиш учун*) биринчи қулай фурсатдан фойдаланмоқ

– اِنْتِهَازٌ 1) фойдаланиш, ишлатиш; ~ الفُرْصَةِ қулай фурсатдан фойдаланиш

– اِنْتِهَازِيٌّ 1) оппортунистик; 2) оппортунист

– اِنْتِهَازِيَّةٌ оппортунизм

– نَهَّازٌ ~ الفُرَصِ қулай пайтни топувчи; замонасоз, мунофиқлик билан шароитга мослашувчи

– نُهْزَةٌ кўп. نُهَزٌ қулай пайт, қулай момент

نَهَسَ I (а) نَهْسٌ = نَهَشَ (а) نَهْشٌ

نَهَشَ I (а) نَهْشٌ 1) тишламоқ, тишлаб узиб олмоқ; 2) чақмоқ (*мас. илон ҳақида*); 3) парчаламоқ, парча-бурда қилмоқ, тилка-пора қилмоқ; ◊ يَنْهَشُ الحِقْدُ صَدْرَهُ қаҳр-ғазаб унинг ичини кемирмоқда; يَنْهَشُهُ الغَيْظُ унинг ғазаби ошмоқда; ~ العِرْضَ бадном қилмоқ, обрўсини тўкмоқ

– نَهَّاشٌ чақувчи

نَهَضَ I (а) نُهُوضٌ 1) ўриндан турмоқ, уйғонмоқ; ~ وَاثِبًا сакраб ўриндан турмоқ; يَنْهَضُ سُؤَالٌ (*бирор н. ҳақидаги*) масала кўндаланг бўлиб турибди; 2) жонланмоқ, кучаймоқ, ривожланмоқ, яна ривожга кирмоқ; 3) (*н. нидир*) кўтариб бормоқ, ташимоқ (بِ); 4) (*н. нидир*) жонлантирмоқ, кучайтирмоқ (بِ); (*н. нидир*)

ривожлантирмоқ; 5) (*н. гадир*) тайёрланмоқ (لِـ); (*бирор н. га*) киришмоқ (فى); 6) кўтарилмоқ, учиб кетмоқ (*мас., тайёра ҳақида*); 7) (*к. гадир қарши*) исён кўтармоқ (عَلَى); III نَاهَضَ 1) қаршилик кўрсатмоқ, курашмоқ, жанг қилмоқ, 2) рақобатлашмоқ, мусобақалашмоқ; 3) (*қаергадир*) интилмоқ, жуда тез етиб бормоқ (إِلَى); IV أَنْهَضَ 1) турғизмоқ, ўриндан турғизмоқ; 2) уйғотмоқ; 3) (*бирор н. га*) ундамоқ, қўзғамоқ, истак туғдирмоқ (لِـ); 4) (*к. гадир*) душман қилиб қўймоқ, душманчилик туғдирмоқ (عَلَى); VIII انْتَهَضَ кўтарилмоқ, ўриндан турмоқ; X اسْتَنْهَضَ 1) туришга мажбур қилмоқ; турғизмоқ; уйғотмоқ; 2) ундамоқ, қўзғатмоқ, мажбурламоқ; 3) яна қайта ривожлантирмоқ, жонлантирмоқ, тикламоқ

– مُنَاهَضَةٌ қаршилик, қаршилик кўсатиш, қарши иш қилиш

– نَاهِضٌ 1) кўтарилувчи, қўзғолувчи, ривожланувчи; 2) қайта тикланувчи, олдинда борувчи; 3) фаол, актив, ҳаракатчан

– نَهْضٌ уйғониш, ўриндан туриш

– نَهْضَةٌ *кўп.* نَهَضَاتٌ 1) кўтарилиш, уйғониш; الـ~ الْوَطَنِيَّةُ миллий уйғониш; الـ~ الْعِلْمِيَّةُ илмий кўтарилиш; عَصْرُ الـ~ *тар.* уйғониш даври; 2) қобилият; 3) наҳда (*Мисрдаги пахта навларидан бири*)

– نُهُوضٌ 1) туриш, кўтарилиш, уйғониш; 2) қайта ривожланиш; 3) (*н. нидир*) кўтариш, тиклаш (بِـ)

نَهْفَةٌ жозиба, назокат

I (نهق) نَهَقَ (а) نَهِيقٌ ёки نَهَقَ (а) ҳанграмоқ

– نُهَاقٌ ҳанграш

– نَهَقٌ *кўп.* ёввойи хантал

– نُهَاقٌ = نَهَقٌ

– نَهْقَةٌ *кўп.* نَهَقَاتٌ (*эшакнинг*) ҳанграши

– نُهَاقٌ = نَهِيقٌ

I (نهك) نَهَكَ (а) نَهَاكَةٌ, نَهْكٌ 1) тинкасини қуритмоқ, ҳолдан тойдирмоқ, дармонсизлантирмоқ, ориқлатмоқ; 2) кийиб эскитмоқ,кийиб йиртмоқ; 3) نُهِكَ а) тинкаси қуримоқ, ҳолдан тоймоқ, дармонсизланмоқ; б) эскирмоқ, эскиб йиртилмоқ; ◊ ~ عِرْضَهُ кимнидир обрўсизлантирмоқ, обрўсини кетказмоқ; نَهِكَ (а) نَهْكٌ, نَهْكَةٌ 1) ҳолдан кетказмоқ, мадорини қуритмоқ (*касаллик ҳақида*); 2) қаттиқ жазоламоқ; IV أَنْهَكَ 1) тинкасини қуритмоқ, ҳолдан тойдирмоқ,дармонсизлантирмоқ, ориқлатмоқ; 2) қаттиқ жазоламоқ; VIII انْتَهَكَ 1) тинкасини қуритмоқ, ҳолдан тойдирмоқ, ориқлатмоқ; 2) (*мас., қонунга*) риоя қилмай қўймоқ, (*мас., қонунни*) бузмоқ; لاَ يُنْتَهَكُ дахлсиз; الْهُدْنَةَ ~ яраш аҳдига риоя қилмай қўймоқ; 3) зўрламоқ; обрўсини кетказмоқ; шарманда қилмоқ, ҳақоратламоқ, таҳқирламоқ; كَرَامَتَهُ ~ кимнидир беҳурмат қилмоқ, кимнингдир обрўсини кетказмоқ; حُرْمَةَ مَرْأَةٍ ~ аёлнинг номусига тажовуз қилмоқ, номусига тегмоқ; 4) *дин.* ҳаром қилмоқ, мурдор қилмоқ; беҳурмат қилмоқ, таҳқирламоқ

– انْتِهَاكٌ 1) тинкасини қуритиш, ҳолдан кетказиш; 2) (*мас., қонунга*) риоя қилмаслик; 3) зўрлик, зўравонлик; ~ حُرْمَةِ مَرْأَةٍ аёлнинг номусига тегиш, зўрлаш; 4) таҳқирлаш, сўкиш, ёмонлаш; 5) *дин.* ҳаром қилиш; ~ حُرْمَةِ [illegible] куфрлик, шаккоклик, мункирлик

– مُنْهِكٌ ҳолдан тойдирадиган, мадорсизлантирадиган

– مَنْهُوكٌ тинкаси қуриган, ҳолдан тойган, ориқлаб кетган; ~ الْقِوَى кучдан қолган

– انْتِهَاكٌ = نَهْكٌ

– نَهْكَةٌ 1) бўшашиш, ҳолдан тойиш, мадорсизланиш; заифлик, кучсизлик; 2) ориқлик

– نُهُوكٌ 1) бўшашиш, ҳолдан тойиш; ~ الْقِوَى дармонсизлик

I نَهِلَ (а) نَهَلَ (*биринчи марта*) ичмоқ, биринчи қултумни ичмоқ, чанқоқни қондирмоқ; ◊ (الْمَعْرِفَةَ) الْعُلُومَ ~ билим олмоқ, илм олмоқ

– مَنَاهِلُ *кўп.* саҳрода сайёҳларнинг қўниб ўтадиган жойи

– مَنْهَلٌ *кўп.* مَنَاهِلُ молларни суғорадиган ёки қушлар сув ичадиган жой; булоқ

– نَاهِلٌ 1) чанқоқ, ташна; 2) сувга тўйган, сувга қонган

– نَهْلَةٌ = نَهَلٌ

– نَهْلَةٌ биринчи қултум

نِهِلِسْتِيٌّ, نِهِلِسْتِيٌّ 1) нигилистик; 2) нигилист

– نِهِلِسْتِيَّةٌ, نِهِلِسْتِيَّةٌ нигилизм

I نَهِمَ (а) نَهَمٌ 1) очкўз бўлмоқ, (*н. дадир*) очкўзлик қилмоқ, баднафслик қилмоқ (فى); 2) (*н. нидир бажаришга*) рағбати ошмоқ (فى); نَهَمَ (а,и) نَهْمٌ, نَهْمَةٌ тез юриш учун бақириб олдинга ҳайдамоқ (*туяни, отни ва ҳ.к.*)

– مَنْهُومٌ 1) еб тўймас, очкўз, очофат; 2) (*бирор н. га*) қаттиқ қизиққан (بِـ); ~انِ لاَ يَشْبَعَانِ ~ بِالْمَالِ وَ ~ بِالْعِلْمِ *ҳад.* икки нарсага қизиққан киши тўймайди; молга қизиққан ва илмга қизиққан

– نَهَمٌ очкўзлик, баднафслик; بِـ~ очкўзлик билан, баднафслик билан

– مَنْهُومٌ = نَهِمٌ

– نَهْمَةٌ 1) орзу, ҳавас, армон; أَشْبَعَ ~ـهُ кимнингдир армонини ушатмоқ; 2) тўймаслик, очкўзлик

– نَهِمٌ = نَهِيمٌ

نَهْنَهَ (*н. нидир*) чекламоқ, тиймоқ, тийиб қўймоқ (مِنْ); 2) (*к. нидир ёки н. нидир*) ушлаб турмоқ, тўхтатмоқ (عَنْ); 3) (бақириб) ҳайдаб чиқармоқ, ҳайдамоқ; 4) чарчатмоқ, ҳолдан тойдирмоқ; тинкасини қуритмоқ; 5) ҳўнграмоқ, ҳўнграб йиғламоқ

– نَهْنَهَةٌ 1) (*н. нидир*) чеклаш, тийиш (مِنْ); 2) (*н. дандир*) ушлаб туриш, тўхтатиб қолиш (عَنْ); 3) қийнаш, ҳолдан тойдириш; 4) ҳўнграш, ҳўнграб йиғлаш

I (نهو) نَهَا (у) نَهْوٌ (*н. нидир*) ман қилмоқ, таъқиқламоқ,таъқиқлаб қўймоқ (عَنْ); نَهُوَ (у) نَهَاوَةٌ ақлли бўлмоқ, доно бўлмоқ, мулоҳазали бўлмоқ; نَهَى (а) نَهْيٌ 1) (*н. нидир*) ман қилмоқ, таъқиқламоқ (عَنْ); 2) тугатмоқ, ниҳоясига етказмоқ; 3) (*к. гадир, н. гадир*) етмоқ, етиб бормоқ (إِلَى); ~ إِلَيْهِ الْخَبَرُ أَنْ ... у билдики, ...; 4) (*бирор н. га*) олиб келмоқ (إِلَى); II نَهَّى (*к. гадир*) етказмоқ, етказиб бормоқ (إِلَى); ~ الْخَبَرَ маълум қилмоқ, билдирмоқ, хабар бермоқ; IV أَنْهَى 1) тугатмоқ; ~ مَدْرَسَةً мактабни тугатмоқ; ~ أَعْمَالَهُ ўз ишларини тугатмоқ; 2) (*н. нидир*) ниҳоясига етказмоқ; бажармоқ (بِ); бас қилмоқ, тўхтатмоқ; ~ الْحَرْبَ урушни тўхтатмоқ; ◊ ~ الْخَبَرَ إِلَى ... (*к. нидир*) хабардор қилмоқ, (*к. гадир*) хабар бермоқ; أُنْهِيَ إِلَيْهِ الْخَبَرُ أَنْ ... у билдики, ...; VI تَنَاهَى 1) охирига етмоқ, тугамоқ, максимум даражага чиқмоқ; 2) (*н. дадир*) ҳаддан ошмоқ (فِي); ~ فِي الْبُعْدِ жуда узоқ бўлмоқ; ~ الْمَاءُ сув тошмоқ (*дарёда, ҳовузда*); 3) (*к. гадир*) етказмоқ, хабар бермоқ (إِلَى); эшитилмоқ (*овоз ҳақида*); 4) (*н. дандир*) воз кечмоқ, (*н. нидир*) рад этмоқ (عَنْ); ~ إِلَى سَمْعِهِ أَنْ ... унинг қулоғига етиб бордики, ...; 5) (*бирор н. ни бажаришни*) ташламоқ, тўхтатмоқ, бас қилмоқ (عَنْ); تَنَاهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ ўзаро бир-бирига ниманидир ман қилмоқ; VIII اِنْتَهَى 1) тугамоқ, тамом бўлмоқ (*муддат ҳақида*); (*н. биландир*) тугамоқ, тамом бўлмоқ, охирига етмоқ (بِ); لَا يَنْتَهِي туганмас; 2) (*к. гадир*) қолмоқ, ўтмоқ (إِلَى - *мерос ҳақида*); 3) (*н. нидир*) тугатмоқ, тамом қилмоқ (مِنْ); 4) етиб келмоқ, етиб бормоқ; ~ إِلَيْهِ الْخَبَرُ бу хабар унга етиб борди, бу хабарни у билди

– اِنْتِهَاءٌ тугаш; ниҳоясига етиш; ◊ ~ الْأَجَلِ ўлим

– إِنْهَاءٌ тугатиш, охирига етказиш; тўхтатиш; ~ الْحَرْبِ урушни тугатиш

– تَنَاهٍ сўнгги чек, охирги чек; чегара

– مُتَنَاهٍ *мн.* مُتَنَاهِيَةٌ 1) ҳаддига етиб борувчи, энг чеккадаги; ~ فِي الصِّغَرِ зиғирдак, ғоят кичкина; مُتَنَاهِيَةٌ فِي الْجَمَالِ жуда гўзал, ғоят чиройли; ~ لَا *ёки* ~ غَيْرُ чеки йўқ, чексиз, беҳад; كَمِّيَّاتٌ غَيْرُ مُتَنَاهِيَةٍ *мат.* чексиз кичик миқдорлар; 2) энг юксак, ниҳоятда; بِدِقَّةٍ مُتَنَاهِيَةٍ ниҳоятда аниқлик билан

– مُنْتَهٍ *мн.* مُنْتَهِيَةٌ тугаётган (*муддат ҳақида*); ~ لَا чексиз, ниҳояси йўқ

– مُنْتَهًى 1) ниҳоя; 2) чек, ҳад, чегара; بِـ~ الدِّقَّةِ жуда-жуда аниқлик билан; بِـ~ الْوُضُوحِ жуда аниқ қилиб; بِـ~ الْقُوَّةِ жуда катта куч билан; إِنَّ هٰذَا لَـ~ الْجُرْأَةِ бу баҳодирликнинг энг юксаги; بَلَغَ مُنْتَهَاهُ ниманингдир энг юқори нуқтасига етмоқ, ниманингдир чегарасига етмоқ

– مَنْهِيٌّ *мн.* مَنْهِيَّةٌ тугатилган, тамомланган; ◊ ~ عَنْهُ ман қилинган, таъқиқланган

– نَاهٍ *мн.* نَاهِيَةٌ таъқиқловчи, ман қилувчи; ◊ نَاهِيكَ مِنْ ... а) сенинг учун шу кифояки, ...; б) ... уёқда турсин; в) мисол учун олайлик ...; г) қандай ажойиб!; هٰذَا الرَّجُلُ نَاهِيكَ مِنْ رَجُلٍ бу одам қандай ажойиб одам!; هٰذِهِ الْمَرْأَةُ نَاهِيكَ مِنْ مَرْأَةٍ! бу аёл қандай ажойиб аёл!

– نَاهِيَةٌ *кўп.* نَوَاهٍ бирор нарсани таъқиқловчи фармон, таъқиқлаш; амр, топшириқ; الْأَوَامِرُ وَ النَّوَاهِي фармонлар ва таъқиқлар

– نُهَاءٌ шиша; тоғ биллури

– نُهَاءٌ[1] ниҳоя, охир

– نُهَاءٌ[2] алебастр, гипс

– نِهَايَةٌ 1) ниҳоя; ~ لِكُلِّ شَيْءٍ ҳар бир нарсанинг ниҳояси бор; عُطْلَةُ ~ الْأُسْبُوعِ *кар.* خَطُّ الـ~ *ёки* عَلَامَةُ الـ~ *спорт.* финиш; الـ~ الْقُصْوَى ◊ *ёки* عُطْلَةٌ ~ عِلَاجٌ сўнгги восита; 2) чек, чегара; الـ~ الْعُظْمَى *ёки* الـ~ الْكُبْرَى максимум; الـ~ الصُّغْرَى минимум; إِلَى الـ~ ниҳоятда, жуда, ҳаддан зиёд; لَا ~ لَهُ бениҳоя, ниҳоясиз; فِي الـ~ охиригача; إِلَى مَا لَا ~ *ёки* إِلَى غَيْرِ ~ чексизликка қадар; ~ فِي الـ~ *ёки* فِي ~ الْأَمْرِ *ёки* فِي ~ الْمَطَافِ ниҳоят, ва ниҳоят; ~ الْمَطَافِ пировардида, оқибатда

– نِهَائِيٌّ 1) сўнгги, охирги; مَحَطَّةٌ ~ـَةٌ охирги бекат; 2) тамомила, узил-кесил; ~ إِنْذَارٌ *ёки* ~ بَلَاغٌ ультиматум; ~ حُكْمٌ охирги ҳукм; الْخَلَاصُ الـ~ مِنْ ... ...дан узил-кесил қутулиш; الدَّوْرُ الـ~ *ёки* الْمُبَارَاةُ الـ~ـَةُ финал мусобақаси, финал; ~ *ёки* بِصُورَةٍ ~ـَةٍ тамоман, узил-кесил; لَا ~ бениҳоя, ниҳоясиз

– نِهَائِيَّةٌ охиргилик, чегаралик; لَا ~ бениҳоялик, ниҳоясизлик, чексизлик

– نَهْوٌ 1) тугатиш; 2) (*н. нидир*) таъқиқлаш (عَنْ)

– نَهْيٌ таъқиқлаш, ман этиш; الْأَمْرُ وَ الـ~ буюриш ва ман этиш; ҳокимият

– نُهًى ақл, идрок, зеҳн; фаҳм, фаросат, мулоҳаза; ذُو ~ وَ عَقْلٍ мулоҳазали, ақлли, фаросатли

– نُهَاءٌ = نُهًى

– نُهْيَةٌ *кўп.* نُهًى ақл, фаҳм, идрок

– نَهِيٌّ ман қилувчи, таъқиқловчи; ман этилган

I نَاءَ (у) نَوْءٌ (نوأ) 1) азоб чекмоқ, қийналмоқ, толиқмоқ, чарчамоқ; оғир юкдан қадди букчаймоқ; ~ بِالْحِمْلِ а) юкнинг оғирлигидан букилмоқ; б) юк кўтарган ҳолда ўрнидан турмоқ; 2) (*к. нидир*) босмоқ, эзмоқ, юк остида қолдирмоқ (بِ); 3) узоқда бўлмоқ, узоқ бўлмоқ (*қар.* نَأَى); III نَاوَأَ 1) тўсқинлик қилмоқ, қаршилик қилмоқ; қаршилик кўрсатмоқ; курашмоқ, урушмоқ; 2) тортишмоқ олишмоқ;

3) (*к. гадир қарши*) душманлик компаниясини олиб бормоқ; IV أَنْأَى қийинлаштирмоқ, қийин қилмоқ, эзмоқ; VI تَنَاوَأَ бир-биридан узоқда бўлмоқ; тарқалашиб кетмоқ

– مُنَاوَأَةٌ 1) қаршилик, тўсқинлик, тўсқинлик қилиш; кураш; 2) тортишиш, олишиш; ◊ ~ الثَّوْرَةِ контрреволюция

– مُنَاوِئٌ 1) қаршилик қилувчи, тўсқинлик қилувчи; 2) қарама-қарши, тескари; رِيحٌ ~ـَةٌ қарши томондан эсадиган шамол; 3) рақобатчи, рақиб

– مِنْوَأَةٌ метеорограф (*ҳаво босими, ҳарорати ва намлигини ҳамда шамолнинг кучи ва йўналишини ўзи ўлчаб берадиган асбоб*)

– مِنْوَئِيٌّ метеорографик

– مُنَاوَأَةٌ = نَوَاءٌ

– نَوْءٌ[1] *кўп.* أَنْوَاءٌ бўрон, қаттиқ шамол; ёмғир; *кўп.* метеорологик шароитлар; ◊ طَائِرُ الـ~ *зоол.* бўрон қуши

– نَوْءٌ[2] *кўп.* نُوآنٌ, أَنْوَاءٌ ҳар тунда бир юлдузнинг ғарб томондан ботиб, шарқ томондан бошқасининг чиқиши (*бу юлдузлар 13 кунда алмашади ва бир йилда 28 ўринда ботади ва чиқади*)

I (نوب) نَابَ[1] (у) نَوْبٌ, نِيَابَةٌ бировнинг вазифасини бажармоқ, (*к. нингдир*) вакили бўлмоқ (عَنْ); (*к. нингдир*) номидан сўзга чиқмоқ (عَنْ); نَابَ[2] (у) نَوْبَةٌ 1) содир бўлмоқ, юз бермоқ (*бахтсизлик ҳақида*); 2) келмоқ, зиёрат қилмоқ; 3) (*к. гадир*) тўғри келмоқ (*улуш, ҳисса ҳақида*); II نَوَّبَ вакил қилмоқ, ваколат бермоқ; III نَاوَبَ (*к. биландир*) навбатлашмоқ, навбатма-навбат иш қилмоқ, (*н. нидир*) навбати билан бажармоқ; 2) навбатчи бўлмоқ; IV أَنَابَ вакил қилмоқ, (*к. нидир*) ўз ўрнига жўнатмоқ (عَنْ); 2) кечирим сўраб ёлбормоқ; إِلَى اللهِ ~ Оллоҳга тавба қилмоқ; 3) қайтмоқ, қайтиб келмоқ; VI تَنَاوَبَ навбат билан алмаштирмоқ, бир-бирини алмаштирмоқ, бир-бирининг ўрнига турмоқ, алмашинмоқ; ~ عَلَى الْعَمَلِ ёки الْعَمَلَ ~ ғалма-ғалдан ишламоқ, навбати билан ишламоқ; يَتَنَاوَبُونَ الْعَمَلَ улар ғалма-ғал ишламоқдалар; ~تْهُ الْأَمْرَاضُ уни ҳар хил касалликлар навбати билан ўраб олди; VIII انْتَابَ 1) бошга тушмоқ; ~ـهُ الْيَأْسُ у умидсизликка тушди; ~تْهَا أَفْكَارٌ كَثِيرَةٌ ҳар хил фикрлар унинг кўнглини ғаш қилди; 2) вақти-вақти билан қайталанмоқ (*касаллик, тутқаноқ ҳақида*); ~تْهُ آلَامُ الْمِعْدَةِ унинг қорни қайтадан оғриб қолди; 3) вақти-вақти билан келиб кетмоқ, зиёрат қилмоқ; X اسْتَنَابَ 1) 1) (*к. нидир*) ўзининг вакили қилиб жўнатмоқ; 2) (*к. нидир*) ўзининг муовини қилиб таъйинламоқ

– اسْتِنَابَةٌ ваколат, вакиллик ҳуқуқи

– إِنَابَةٌ вакил қилиш, ваколат бериш; делагат қилиб жўнатиш *ёки* таъйинлаш

– تَنَاوُبٌ 1) алмашиш, алмашиниш; 2) галма-галлик, навбатма-навбатлик; بالـ~ *ёки* عَلَى الـ~ галма-гал, навбат билан; سِبَاقُ الـ~ *қар.* سِبَاقٌ

– مُتَنَاوِبٌ алмашинувчи, алмашиниб турувчи; даврий; ўзгарувчан; تَيَّارٌ ~ *эл.* ўзгарувчан ток

– مَنَابٌ 1) ўрин алмашиниш, ўрин босиш; نَابَ ~ـهُ кимнингдир вазифасини вақтинча бажармоқ; 2) улуш, ҳисса

– مُنَاوِبٌ 1 навбатчилик қилувчи; صَيْدَلِيَّةٌ ~ـَةٌ навбатчи дорихона; طَبِيبٌ ~ навбатчи доктор; 2) навбатчи

– مُنَاوَبَةٌ 1) алмашиниш, ўрин алмашиш; بالْـ~ *ёки* ~ навбати билан, галма-галдан; 2) навбатчилик; 3) даврийлик; 4) доира бўйлаб айланиш, доира шаклида айланиш; زِرَاعِيَّةٌ ~ алмашлаб экиш

– مُنَوِّبٌ вакил қилувчи, ваколат берувчи

– مُنِيبٌ қайтувчи, қайтиб келувчи; إِلَى اللهِ ~ Оллоҳга тавба қилувчи

– نَائِبٌ[1] *кўп.* نُوَّابٌ 1) бирор вазифани вақтинча бажариб турувчи; 2) ноиб, ўринбосар; муовин, ёрдамчи; ~ الرَّئِيسِ раис ўринбосари; ~ الْمَلِكِ подшоҳ ўринбосари; ~ الْقُنْصُلِ консул ўринбосари; ~ الْقَاضِي судя муовини; ~ ضَابِطٍ унтер-офицер; ~ عَرِيفٍ кичик сержант; ~ الْفَاعِلِ *грам.* кесими мажҳул нисбатдаги феълдан ифодаланган гапнинг эгаси; 2) депутат, ноиб; مَجْلِسُ النُّوَّابِ депутатлар палатаси; ◊ ~ عَامٌّ генерал прокурор, бош прокурор; ~ عُمُومِيٌّ *ёки* ~ الْأَحْكَامِ прокурор; الْحُمَّى الـ~ـَةُ ҳар куни қайтариладиган безгак

– نَائِبٌ[2], نَايِبٌ *халқ.* улуш, ҳисса, бирор нарсанинг муайян миқдори

– نَائِبَةٌ *кўп.* نَوَائِبُ 1) тақдир бевафоликлари, фалокат, офат, ҳалокат; نَوَائِبُ الدَّهْرِ *ёки* نَوَائِبُ الْأَيَّامِ тақдир зарбалари, офат фалокат; 2) солиқ

– نَوْبٌ *кўп.* أَنْوَابٌ ҳодиса, воқеа

– نَوْبَةٌ *кўп.* نُوَبٌ, ـَاتٌ 1) навбат; بالـ~ навбати билан, галма-галдан; زِرَاعِيَّةٌ ~ алмашлаб экиш; جَاءَتْ ~ـُهُ унинг навбати келди; 2) навбатчилик; вахта; صَاحِبُ الـ~ навбатчи; قَامَ بِـ~ـهِ навбатчилик қилмоқ; 3) тутқаноқ, кучайиш, зўриқиш, хуруж, касалликнинг вақти-вақти билан тутиб қолиши; ~ الْحُمَّى безгакнинг хуруж қилиши; قَلْبِيَّةٌ ~ юрак хуружи; ~ جُنُونٍ жинниликнинг тутиб қолиши; 4) концерт номери; 5) карнай чалиш; карнайдан берилган сигнал; تَمَامٌ ~ *ҳарб.* ҳарбийларни тўплаш учун казармаларда бериладиган кечки сигнал; 6) қулай фурсат, қулай имконият; 7) ноғора овози, ноғора қоқиш

– نُوبَةٌ *кўп.* نُوَبٌ бахтсизлик, фалокат, офат

– نَوْبَتْجِيٌّ *кўп.* نَوْبَتْجِيَّةٌ навбатчи; навбатчига оид, қоровул

– نَوْبَتْجِيَّةٌ 1) навбатчилик; вахта; قَامَ بِـ~ـهِ навбатчилик қилмоқ, навбатчи бўлмоқ; 2) қўриқлаш, ҳимоя қилиш, қоровуллик хизмати

– نُوبِيٌّ 1) Нубияга оид, 2) нубиялик

– نِيَابَةٌ 1) (*к. нингдир*) вазифасини бажариб туриш (عَنْ); 2) (*к. нингдир*) вакили бўлиш (عَنْ); 3) депутат унвони; ◊ الـ~ العُمُومِيَّةُ прокуратура; الـ~ العَسْكَرِيَّةُ ҳарбий прокуратура; ~ أَمْنِ الدَّوْلَةِ العُلْيَا олий суд прокуратураси; بالـ~ عَنْ ... ниманингдир номидан, кимнингдир берган ваколати асосида; بالأَصَالَةِ عَنْ نَفْسِي وَ بالـ~ عَنْهُ أَرْجُو ... *қар.* أَصَالَةٌ; بالـ~ ... вазифасини бажара туриб; رَئِيسٌ بالـ~ раис вазифасини бажарувчи; ~ عَنْ ... (*к. нингдир*) ўрнига, бадалига, эвазига, бараварига

– نِيَابِيٌّ 1) *сиёс.* вакилликка оид; المَجْلِسُ الـ~ парламент; 2) парламентга оид; الانْتِخَابَاتُ الـ~ـةُ парламент сайловлари

I (نوت) نَاتَ (*у*) نَوْتٌ (*нимжонликдан*) каловланмоқ, гандираклармоқ

– نُوتٌ қайд, ёзув, ёзиб қўйиш; ~ المُحَاضَرَاتِ лекцияларни қайд этиш

– نُوتَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — 1) нота, меморандум; 2) *муз.* нота; وَضَعَ ~ أَخِيرَةً فِي المَعْزُوفَةِ а) мусиқий асарнинг охирги нотасини ёзмоқ; б) *кўч. м.* бирор масалада қатъий хулосага келмоқ; 3) ёзув дафтарчаси

– نُوتِيٌّ *кўп.* نُوتِيَّةٌ, نَوَاتِيُّ денгизчи, матрос; نَوَاتِيُّ السَّفِينَةِ кема экипажи, командаси

I (نوح) نَاحَ (*у*) نَوْحٌ, نُوَاحٌ, نِيَاحَةٌ 1) йиғламоқ, ўлганга йиғламоқ; ((ўлган одамга) уввос тортиб йиғламоқ, айтиб йиғламоқ (عَلَى); 2) ғув-ғувлашмоқ, ғувилламоқ; II نَوَّحَ ўлганга йиғламоқ; III نَاوَحَ 1) (*к. нингдир, н. нингдир*) рўпарасида турмоқ; 2) рўпарада турмоқ; V تَنَوَّحَ силкинмоқ, тебранмоқ, чайқалмоқ; VI تَنَاوَحَ 1) бир-бирига рўпарама-рўпара турмоқ; 2) бир-бирига қарши турмоқ, бир-бирига қаршилик қилмоқ; 3) кучли эсмоқ, қаттиқ эсмоқ (*шамол ҳақида*); ғалма-ғалдан ҳар томондан эсмоқ (*шамол ҳақида*)

– مَنَاحَةٌ ўлганга йиғлаш, йиғи

– نَائِحٌ йиғичи, гирянда (*азада ёлланиб йиғловчи киши*)

– نَائِحَةٌ *кўп.* نَوَائِحُ, ـَاتٌ, نَوْحٌ, أَنْوَاحٌ, نُوَّحٌ йиғичи аёл, гирянда аёл (*азада ёлланиб йиғловчи аёл*)

– نَائِحٌ = نَوَّاحٌ

– نَوَّاحَةٌ *кўп.* ـَاتٌ = نَائِحَةٌ

– نُوَاحٌ ўлганга йиғлаш

– نُوَاحٌ = نَوْحٌ

– نُوحٌ Нуҳ (*алайҳиссалом*); سَفِينَةُ ~ *ёки* فُلْكُ ~ Нуҳ алайҳиссаломнинг кемаси

– نَوْحَةٌ навҳа, дод-вой, фарёд, ўкириб йиғлаш, бақириқ

– نِيَاحٌ, نِيَاحَةٌ ўлганга йиғлаш, дод-вой, фарёд, ўкириб йиғлаш (*шунингдек, қар.* نيح)

(نوخ) II نَوَّخَ янги иқлимга мослаштирмоқ; IV أَنَاخَ 1) (*туяни*) чўкка туширмоқ, чўккалатмоқ; 2) (*қаердадир*) тўхтамоқ, яшамоқ, турғун бўлиб қолмоқ (ب); ◊ ~ عَلَيْهِ الدَّهْرُ ҳаёт унинг қаддини букиб қўйди; X اِسْتَنَاخَ чўкка тушмоқ, чўккаламоқ (*туя ҳақида*)

– مَنَاخٌ, مُنَاخٌ *кўп.* ـَاتٌ — 1) тўхтаб ўтиш жойи; лагерь; 2) иқлим, климат; الـ~ القَارِّيُّ континентал иқлим; الـ~ الدُّوَلِيُّ халқаро иқлим (вазият)

– مَنَاخَةٌ тўхтаб ўтиладиган жой

– مَنَاخِيٌّ, مُنَاخِيٌّ иқлимга оид; الظُّرُوفُ الـ~ـةُ المُلَائِمَةُ қулай иқлимий шарт-шароит

نُوخُذَا капитан (*кемадаги*)

نَوْخَذَةٌ *кўп.* نَوَاخِذَةٌ кема тортувчи

I (نود) نَادَ (*у*) نَوْدٌ, نُوَادٌ, نَوَدَانٌ эгилмоқ, букилмоқ; мудрамоқ, пинакка кетмоқ; V تَنَوَّدَ 1) тебранмоқ, силкинмоқ; 2) мудрамоқ; пинакка кетмоқ

I (نور) نَارَ (*у*) نَوْرٌ нур сочмоқ, ёритиб турмоқ, чақнамоқ, чарақлаб турмоқ; II نَوَّرَ 1) ёритиб турмоқ, ёритмоқ; чароғон қилмоқ, чироқлар билан безамоқ; 2) (*чироқни*) ёқмоқ; ~ المِصْبَاحَ чироқни ёқмоқ; 3) гулламоқ (*дарахтлар ҳақида*); III نَاوَرَ 1) маневр қилмоқ; 2) ҳийлагарлик қилмоқ, ҳийла-найранг ишлатмоқ; ~ وَ دَاوَرَ لِكَيْ ... (*и*) ш учун у роса ҳийла-найранг ишлатди; IV[1] أَنَارَ 1) ёритмоқ; 2) ~ العَقْلَ маърифат тарқатмоқ; ~ المَسْأَلَةَ масалани тушунтирмоқ; 2) нур чиқармоқ, ёритмоқ; IV[2] أَنْوَرَ топилмоқ, кашф этилмоқ, чиқмоқ, чиқиб қолмоқ; V تَنَوَّرَ 1) ёритилмоқ, ёруғ бўлмоқ; 2) маърифатли бўлмоқ; 3) бадандаги тукларни кетказиш учун дори ишлатмоқ; ~ النَّارَ узоқдан олов кўриб қолмоқ; VI تَنَاوَرَ маневр қилмоқ; X اِسْتَنَارَ (*бирор н. билан*) ёритилмоқ; 2) маърифатли бўлмоқ; билим олмоқ

– إِنَارَةٌ 1) ёритиш; 2) маърифатли қилиш

– تَنَاوُرٌ маневр қилиш

– تَنْوِيرٌ 1) ёритиш; 2) маърифатли қилиш; 3) гуллаш

– مُتَنَوِّرٌ маърифатли; الـ~ونَ зиёлилар

– مُسْتَنِيرٌ маърифатли, маълумотли, билимдон, маданиятли

– مَنَارٌ 1) ёруғлик манбаи турган жой; 2) *кўп.* مَنَاوِرُ, مَنَائِرُ маёқ

– مَنَارَةٌ *кўп.* مَنَاوِرُ, مَنَائِرُ 1) маёқ; ~ لَا سِلْكِيَّةٌ радиомаяк; رُسُومُ المَنَائِرِ маёқ солиғи; 2) (*маёқ ўрнатилган*) минора; 3) чироқ таглиги, чироқ ўрнатилган таглик

– مُنَاوَرَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — 1) маневр; *кўп. ҳарб.т.-й.* усталик билан ҳаракат қилиш, чаққонлик билан иш кўриш; وَابُورُ الـ~ маневр

паровози; عَامِلُ الـ~ поезд тузувчи; مُنَاوَرَاتٌ حَرْبِيَّةٌ ҳарбий маневрлар; 2) чаққон ҳаракат; ҳийла-найранг, найрангбозлик, махинация

– مَنْوَارٌ *кўп.* مَنَاوِيرُ 1) кўчага ўрнатиладиган фонар; 2) прожектор

– مَنْوَرٌ *кўп.* مَنَاوِرُ туйнук; ҳаво йўли, ҳаво тортадиган тешик, туйнук

– مُنَوَّرٌ ёритилган, ёритиб турилган; ёруғ; мунаввар; الْمَدِينَةُ الـ~ Мадинаи мунаввара

– مُنِيرٌ нур сочиб турувчи, ёритувчи; ёруғ, ярқироқ, ялтираб турган; ◊ ~ جِسْمٌ *астр.* осмон ёритқичи

– نَائِرَةٌ *кўп.* نَوَائِرُ нафрат, ёвузлик, ёмонлик; ~ الْحَرْبِ уруш олови

– نَارٌ *мн. кўп.* أَنْوُرٌ, نُورٌ, نِيرَانٌ 1) ўт, олов, аланга; بَابُ النَّارِ ўтхона эшиги; عِبَادَةُ الـ~ ўтга чўқиниш; شَرِيطُ النَّارِ ўтни илаштирадиган шнур; 2) ёнғин; 3) *ҳарб.* ўт очиш, отиш, отишма; ~ الْمَدَافِعِ тўпдан отилган ўқ, замбарақдан отилган ўқ; الـ~ الْيُونَانِيَّةُ юнон ўти (*селитра, олтингугурт, елим ва ёниши осон ёғлардан тайёрланиб, қадимда урушларда қўлланилган ёндирувчи аралашма*); إِطْلَاقُ الـ~ ўқ узиш, ўқ отиш; وَقْفُ إِطْلَاقِ الـ~ ўқ отишни тўхтатиш; أَطْلَقَ الـ~ عَلَى الْعُمْيَانِ *қар.* عُمْيَانٌ; الـ~ وَ لَا الْعَارُ *мқл.* шарманда бўлгандан ўлган яхши (*сўзма-сўз: шармандаликдан дўзах яхши*); ◊ الـ~ дўзах; أَهْلُ الـ~ дўзахийлар, дўзахга тушувчилар; جَبَلُ الـ~ вулқон; حَجَرُ الـ~ *мин.* олтингугурт ва темирдан иборат минерал; بَيْنَ ~يْنِ وَ بَيْنَ икки ўт орасида; الـ~! *ҳарб.* ўт оч; ўқ узилсин!; قَعَدَ عَلَى ~ чўғ устида ўтиргандек бўлмоқ; أَوْقَدَ ~ الْحَرْبِ уруш оловини ёқмоқ; لَعِبَ بِالـ~ ўт билан ўйнашмоқ

– نَارِيٌّ 1) оловли, оловга оид; 2) вулқонга оид; 3) ўқ отадиган; سِلَاحٌ ~ ўқ отадиган қурол; 4) ўтга чидамли; طُوبٌ ~ ўтга чидамли ғишт; ◊ أَلْعَابٌ ~ـةٌ *ёки* أَسْهُمٌ ~ـةٌ мушакбозлик, фейерверк; خِطَابٌ ~ алангали нутқ

– نُوَّارٌ *жам. кўп.* نَوَاوِيرُ гуллар; ~ اللَّيْلِ *бот.* намозшомгул

– نُوَّارَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — гул

– نُوَّارٌ *жам. кўп.* أَنْوَارٌ = نَوْرٌ

– نَوَرٌ *жам.* 1) лўлилар; 2) дайдилар, саёқлар

– نُورٌ *кўп.* أَنْوَارٌ нур; ~ الشَّمْسِ қуёш нури; ~ الْقَمَرِ ой нури; ~ كَهْرَبَائِيٌّ электр нури; سُرْعَةُ الـ~ ёруғлик тезлиги; أَلْقَى ~اً عَلَى ... ...ни ойдинлаштирмоқ, равшанлаштирмоқ; خَرَجَ إِلَى الـ~ босилиб чиқмоқ (*китоб ҳақида*); ◊ ~ الْعُيُونِ (*кўзнинг*) кўриши; عَلَيْكَ ~! офарин!; يَا ~ عَيْنِي азизим, кўзимнинг нури!; سَبْتُ الـ~ *дин.* (*христианларда*) байрам олдидаги шанба; الـ~ الْأَخْضَرُ яшил чироқ (*транспортнинг ҳаракати учун*)

– نُورَانِيٌّ нур сочиб турган, ёритиб турган; ярақлаб турган, порлаб турган, нуроний; الْآيَاتُ الـ~ـةُ Қуръони каримнинг порлаб турган оятлари (نُور *сўзи қўшилиб келган оятлари*)

– نُورَانِيَّةٌ нурланиш, ёруғлик сочиш; ярақлаш, ялтираш; шуъла, товланиш; ёруғлик

– نُوَارَةٌ = نُورَةٌ *кўп.* ـَاتٌ —

– نُورَةٌ 1) оҳак; 2) бадандаги тукларни тўкадиган дори

– نُورِيٌّ, نَوَرِيٌّ [1] 1) лўли; 2) дайди, саёқ

– نُورِيٌّ ёруғликка оид; سَنَةٌ ~ـةٌ *астр.* ёруғлик йили (*нурнинг бир йил ичида босиб ўтадиган йўли*); ~ (جِرْمٌ) جِسْمٌ *астр.* осмон ёритгичи

– نَيِّرٌ 1) нур сочувчи; ёруғ, товланувчи, порловчи; عَقْلٌ ~ ажойиб ақл; 2) шаффоф; 3) маърифатли; 4) *кўп.* ـَاتٌ — ёритгич; الـ~َانِ *ик. с.* Қуёш ва Ой; الـ~ الْأَعْظَمُ Қуёш

نَوْرَجٌ *кўп.* نَوَارِجُ навраж (*ғаллани янчиш қуроли*)

نَوْرَسٌ, نُورَسٌ денгиз (оқ чорлоғи) чайкаси (*балиқчи қуш*)

نُورَسْتِنِيَا *мед.* чарчаш ва озиш натижасида пайдо бўладиган асабий касаллик, неврастения

– نَوْرُوزٌ наврўз (*шарқ мамлакатларида янги йил бошланадиган кун*); عِيدُ الـ~ янги йил байрами

I (نوس) نَاسَ (у) نَوْسٌ, نَوَسَانٌ осилмоқ, осилиб турмоқ, чайқалиб, силкиниб турмоқ, тебраниб турмоқ; IV أَنَاسَ тебратмоқ, чайқатмоқ, силкитмоқ; V تَنَوَّسَ = I

– نَاسٌ *ёки* أُنَاسٌ (*аниқ ҳолатда фақат* النَّاسُ; *қар.* إِنْسَانٌ) одамлар; كَلَامُ الـ~ одамлар нутқи; كُنْ مِثْلَ الـ~! одамга ўхшагин!; ◊ ابْنُ الـ~ яхши оилада тарбия кўрган бола

– نَاسُوتٌ *кўп.* نَوَاسِيتُ *алиф. б. қар.*

– نَاسُوتِيَّةٌ *алиф. б. қар.*

– نَاوُوسٌ *алиф. б. қар.*

– نَوَّاسٌ осилиб турган кокил

– نَوَّاسٌ силкиниб турган, чайқалиб турган, тебраниб турган

نَوْسَرَ оқмоқ, оқиб тешик ҳосил қилмоқ (*яра ҳақида*)

– نَاسُورٌ *кўп.* نَوَاسِيرُ жароҳатнинг кўзи, оқма яра (*сол.* بَاسُورٌ)

I (نوش) نَاشَ (у) نَوْشٌ 1) ушламоқ, ушлаб олмоқ; 2) қамраб олмоқ, ўраб олмоқ (*ҳиссиёт ҳақида*); безовта қилмоқ, ножам қилмоқ; III نَاوَشَ 1) тўқнашмоқ, олишмоқ, урушмоқ; VI تَنَاوَشَ 1) душман билан тўқнашмоқ, жангни бошламоқ; 2) олмоқ, ушламоқ, қўлга киритмоқ; VIII انْتَاشَ 1) олмоқ, қабул қилмоқ; 2) олиб чиқмоқ, судраб

чиқармоқ; ~ـهُ مِنَ الْهَلَاكِ кимнидир ҳалокатдан қутқармоқ

– مُنَاوَشَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — тўқнашиш, олишув, тўқиниш, жанг

– مُنَاوِشِيٌّ қизғиш-гунафша рангли

– نَوْشَةٌ، نُوْشَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — ичак терлама касаллиги

نُشَادِرٌ = نُوشَادِرٌ

I (نوص) نَاصَ (у) نَوْصٌ 1) (*н. дандир*) ўзини олиб қочмоқ, (*н. дандир*) бош тортмоқ; бўйин товламоқ (عَنْ); 2) пасаймоқ, хиралашмоқ (*мас, лампанинг ёруғи*); VIII انْتَاصَ пасаймоқ, хиралашмоқ (*мас, лампанинг ёруғи*); (*н. дандир*) кечикмоқ

– مَنِيصٌ، مَنَاصٌ 1) бош тортиш, бўйин товлаш; 2) қочиб борадиган жой, бошпана; لَا ~ مِنْهُ муқаррар, қочиб қутилиб бўлмайдиган; لَمْ يَجِدْ ~ًا مِنْ у ...дан қочиб қутилмайди

– نَوَّاصَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — тунда ёқиб қўйиладиган кичик чироқ

– نَوْصٌ *зоол.* ёввойи эшак

I (نوط) نَاطَ (у) نَوْطٌ 1) осиб қўймоқ, илиб қўймоқ; 2) (*н. нид ир*) ишониб топширмоқ (بِ); نِيطَ بِهِ бирор нарсага оид бўлмоқ; نِيطَ عَلَيْهِ унга ишониб топширилган эди; II نَوَّطَ 1) осиб қўймоқ, илиб қўймоқ; 2) (*бирор н. га*) тобе қилиб қўймоқ, (*бирор н. билан*) боғлиқ қилиб қўймоқ (بِ); 3) (*н. нидир*) топширмоқ, буюрмоқ, вазифа қилиб топширмоқ (بِ); IV أَنَاطَ = II

– تَنَوُّطٌ *жам. зоол.* тўқимачи (*қуш*)

– مَنَاطٌ 1) илиб ёки осиб қўйиладиган жой; 2) умид қилинган ёки севиладиган нарса; ~ُ الْآمَالِ орзу қилинган нарса; ~ُ الْفَزَعِ хавф-хатар манбаи; هُوَ بَعِيدٌ مِنِّي ~َ الثُّرَيَّا *маж.* у мендан жуда-жуда узоқда; عُدَّ ~َ الْآمَالِ ундан умидлар жуда катта

– مَنُوطٌ (*бирор н. га*) тобе, (*н. билан дир*) боғлиқ (بِ)

– نَوْطٌ *кўп.* أَنْوَاطٌ 1) осиш, тортиш; 2) медальон; 3) алоҳида ютуқ белгиси (*шунингдек:* ~ُ الِامْتِيَازِ ёки ~ُ الْجَدَارَةِ); медаль, орден; ~ُ الْوَاجِبِ الْعَسْكَرِيِّ "Ҳарбий соҳадаги ютуқлари учун" медали (*Миср Араб Республикаси*); 4) брелок (*калитлар ҳалқаси*)

– نُوطَاتٌ *кўп.* ёзма ҳабар ёки маълумот, ёзув-чизув

– نِيَاطٌ *анат.* сотомир, аорта; ~ الْقَلْبِ بِـ *маж.* ич-ичидан, юрак-юрагидан

(نوع) II نَوَّعَ 1) турли шаклга солмоқ, кўринишини ўзгартирмоқ; 2) сараламоқ, хилламоқ; туркумламоқ, туркумларга ажратмоқ; V تَنَوَّعَ 1) турли-туман бўлмоқ, ҳар хил бўлмоқ; 2) турли навларда бўлмоқ; 3) ўз шаклини ўзгартирмоқ

– تَنَوُّعٌ ҳар хиллилик, ҳар хил навда бўлишлик

– تَنْوِيعَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — *шахм.* вариант

– مُتَنَوِّعٌ ҳар хил, турли шаклдаги

– مُنَوَّعٌ ҳар хил, турли хил

– مُنَوَّعَاتٌ *кўп.* турли-туман хабарлар (*газета рубрикаси*)

– نَوْعٌ *кўп.* أَنْوَاعٌ 1) нав, турли навлар; сорт; категория; عَلَى اخْتِلَافِ أَنْوَاعِهِمْ ҳар хил навдаги; 2) сифат; ◊ الـ~ الْإِنْسَانِيُّ инсон насли; ~ًا مَا маълум даражада; ... مِنْ ~ ...га ўхшаш бирон нарса; بِـ~ خَاصٍّ хусусан

– نَوْعِيٌّ 1) турга оид; 2) сифатга оид; ~ًّا сифат нуқтаи назаридан; ◊ ~ ثِقَلٌ *физ.* солиштирма оғирлик

– نَوْعِيَّةٌ 1) сифат; 2) ҳар хиллилик, ҳар хил навда бўлишлик; 3) усул, восита

– نَوْعِيَّاتٌ *кўп.* хилма-хилликлар

– نُوَيْعٌ *кўп.* ـَاتٌ — кенжа тур

I (نوف) نَافَ (у) نَوْفٌ 1) юқори бўлмоқ, баланд бўлмоқ; 2) (*н. дандир*) орттириб юбормоқ, ошмоқ (عَلَى); II نَيَّفَ (*н. дандир*) ошиб кетмоқ, аъло бўлмоқ (عَلَى); IV أَنَافَ (*н. нингдир устида*) юксак бўлиб турмоқ (عَلَى); 2) (*н. дандир*) устун бўлмоқ, ошиб кетмоқ (عَلَى)

– نِيَافَةٌ = إِنَافَةٌ

– مُنِيفٌ баланд, юқори

– نَافٌ *кўп.* ـَاتٌ — бўйинтуруқ

– نِيَافٌ баланд, юқори; қомати келишган, ҳушбичим

– نِيَافَةٌ ҳазрат (*олий даражадаги дин пешволарига мурожаат қилинганда ишлатилади*)

– نَيِّفٌ ортиқча, ошиқча; عَشَرَةٌ وَ ~ ўндан ортиқ; مَا يَـ~ عَلَى ... ...дан ортиқ

نَوْفَرٌ *бот.* = نِيلُوفَرٌ

نَوْفَرَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — фонтан, фаввора

نُوفَمْبِرُ ноябрь

(نوق) V^1 تَنَوَّقَ (*н. дадир*) назокат, нафосат изҳор қилмоқ; ораста бўлмоқ; V^2 تَنَوَّقَ = تَنَيَّقَ; X اِسْتَنْوَقَ урғочи туяга ўхшаб қолмоқ, урғочи туя каби бўлмоқ; *маж.* илгариги куч-қудратдан қолмоқ; ~ الْجَمَلُ *маж.* у илгариги шон-шавкатини ва мол-дунёсини қўлдан бой берди; قَدْ يَسْتَأْسِدُ وَ يَتَنَمَّرُ جَبَانٌ يُوَاجِهُ النَّاسَ الْمُسَالِمِينَ وَ لَكِنَّهُ يَسْتَنْعِجُ وَ يَسْتَنْوِقُ أَمَامَ الْأَقْوِيَاءِ юввош одамлар орасида у ўзини шер ва йўлбарсдек тутади, бақувват одамлар олдида эса қўйга ёки урғочи туяга айланади

– نَاقَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — نُوقٌ، نِيَاقٌ، أَنْوُقٌ، أَوْنُقٌ، أَيْنُقٌ урғочи туя; لَيْسَ لَهُمْ فِي الْأَمْرِ جَمَلٌ وَ لَا ~ *қар.* جَمَلٌ; ~ُ الْبَحْرِ *зоол.* дюгонь (*ҳайвон*)

– نَيِّقٌ 1) нафис, нозик, кўркам, ораста, зебо; 2) аниқ, равшан, очиқ, тушунарли

I (نول) نَالَ (у) نَوْلٌ (*к. га дир н. нид ир*) бермоқ, ато этмоқ, ҳадя қилмоқ (ب، عَلَى *ёки туш. к.*); II نَوَّلَ бермоқ узатмоқ, узатиб юбормоқ; III نَاوَلَ 1) топширмоқ, бермоқ; 2) *спорт.* узатмоқ, қўлдан-қўлга бермоқ; IV أَنَالَ бермоқ, тақдим қилмоқ; VI تَنَاوَلَ 1) ўз ичига олмоқ, қамраб олмоқ, тўхтаб олмоқ (*бирор масала ҳақида*), алоқадор бўлмоқ; بِالنَّقْدِ ~ танқидга дучор қилмоқ, танқид қилдирмоқ; 2) олмоқ, қабул қилмоқ; 3) емоқ, овқатланмоқ; طَعَامَهُ ~ овқат емоқ; الْغَدَاءَ ~ тушлик қилмоқ; 5) (*дори-дармон*) қабул қилмоқ; 6) (*чой, қаҳвани*) ичмоқ

– مُتَنَاوَلٌ етишиш даражасидаги; هٰذَا فِي ~ يَدِنَا бу қўлимиз остида турибди; سَهْلُ الْـ~ етишиш осон бўлган ◊ فَوْقَ ~ الظُّنُونِ وَالشُّبُهَاتِ ҳар қандай шак-шубҳадан ташқари

– مُنَاوِلٌ кучни ғилдирак ва тасмалар орқали иш машиналарига узатувчи вал

– مُنَاوَلَةٌ 1) топшириш, тақдим қилиш; 2) *спорт.* узатиш, қўлма-қўл қилиш

– مِنْوَالٌ *кўп.* مَنَاوِيلُ 1) тарз, тариқа, сифат; عَلَى ~ـهِ нимадир каби, нимагадир ўхшаш; عَلَى هٰذَا الْـ~ шу тариқа, шу йўл билан; عَلَى ~ وَاحِدٍ бир усулда, бир хил йўл билан; نَسَجَ عَلَى ~ـهِ *маж.* кимгадир тақлид қилмоқ; هُمْ عَلَى ~ وَاحِدٍ улар мутлақо бир хилдир; 2) тўқув дастгоҳи, тўқув дўкони; ◊ ~ـكَ أَلاَّ تَفْعَلَ هٰكَذَا! сен бундай қилмаслигинг керак!

– مِنْوَالٌ *кўп.* مَنَاوِلُ тўқув дастгоҳи, тўқув дўкони

– نَوَالٌ 1) ато, ҳадя, хайр-эҳсон, инъом; 2) олиш, қабул қилиш, эга бўлиш, эришиш, топиш, ютуқ, ютуққа эришиш; ◊ ~ـكَ أَنْ ... сен ...(и)шинг керак

– نَوْلٌ *кўп.* أَنْوَالٌ = مِنْوَلٌ; مَا ~ـكَ (وَ لاَ ~ـكَ) أَنْ تَفْعَلَ كَذَا сен бундай қилишинг керак эмас

نَوْلُونٌ юк ташиш ҳақи, кира пули

I (نوم) نَامَ (а) نَوْمٌ 1) ухламоқ, ухлаш учун ётмоқ, уйқуга кетмоқ, тинч ётмоқ; نِمْتَ وَ أَدْلَجَ النَّاسُ сен ухлаб қолдинг; 2) тинчимоқ, тўхтамоқ (*денгиз, шамол ҳақида*); очмоқ (*олов ҳақида*); сусаймоқ, юришмай қилмоқ (*савдо ҳақида*); 3) донг қолмоқ, эсанкираб қолмоқ, қотиб қолмоқ; 4) (*н. нидир*) кўрмай қолмоқ, (*н. гадир*) эътибор бермай қўймоқ, (*бирор н. га нисбатан*) бепарво бўлмоқ (عَنْ); 5) (*к. гадир*) итоат қилмоқ, бўйсунмоқ (إِلَى); 6) (*к. гадир*) ишонмоқ, суянмоқ, орқа қилмоқ, умид боғламоқ (إِلَى); ◊ ~ عَلَى مِلْءِ أَكَالِيلِ النَّصْرِ эришилган ғалаба билан хотиржам бўлмоқ; ~ عَلَى أُذُنَيْهِ *кар.* أُذُنِ حَفْنَيْهِ жуда қаттиқ ухламоқ, қотиб ухламоқ; II نَوَّمَ 1) ётқизмоқ, ухлатмоқ; ухлатиб қўймоқ; ~ بِالْكْلُورُوفُرْمِ хлороформ ёрдамида ухлатмоқ (*беҳуш қилмоқ*); 2) гипноз қилмоқ; IV أَنَامَ 1) ухлатмоқ; 2) ухлатиб қўймоқ; V تَنَوَّمَ уйқуда эҳтилом бўлмоқ, уйқуда булғаланиб қолмоқ; VI تَنَاوَمَ 1) ўзини ухлаганга солмоқ, ўзини ухлаган қилиб кўрсатмоқ; 2) (*бирор н. га*) ишонмоқ, орқа қилмоқ, умид боғламоқ (إِلَى); X[1] اِسْتَنَامَ 1) (*к. гадир*) ишонмоқ, орқа қилмоқ, умид боғламоқ (إِلَى); ~ إِلَى الصُّدْفَةِ тасодифга умид боғламоқ; 2) (*бирор н. га*) қаттиқ берилмоқ, кунт билан киришмоқ (إِلَى); ~ إِلَى اللَّعِبِ ўйинга берилиб кетмоқ; ~ إِلَى الْحَدِيثِ суҳбатга берилиб кетмоқ 3) (*бирор н. га*) кўнмоқ тан бермоқ (لِـ); 4) ухлаб қолмоқ, эътиборсизлик қилмоқ; X[2] اِسْتَنْوَمَ уйқуда эҳтилом бўлмоқ, уйқуда булғаланиб қолмоқ

– إِنَامَةٌ 1) ухлашга ётқизиш; 2) ухлатиш; ~ يَقْظَةٌ ғафлатда қолдириш

– تَنْوِيمٌ 1) ухлашга ётқизиш; 2) ухлатиш; ◊ ~ مَغْنَطِيسِيٌّ гипноз

– مَنَامٌ *кўп.* ـاتٌ 1) уйқу; 2) туш кўриш; 3) ухлаш хонаси, хобгоҳ; мактаблар хузуридаги ётоқхона

– مَنَامَةٌ 1) тунги куйлак, пижама; 2) ичида ухлайдиган қоп

– مُنَوِّمٌ ухлатувчи, уйқуга ётқизувчи, уйқу келтирадиган; دَوَاءٌ ~ уйқу дори; الْحُبُوبُ الْـ~ـةُ уйқу ҳапдориси

– مُنَوِّمَاتٌ ухлатадиган воситалар

– مُنَوِّمَةٌ ухлатадиган нарса

– مُنِيمٌ *кўп.* مَنَائِمُ *тех.* таглик, бирор нарсанинг остига қўядиган таглик; бирор нарсанинг устига қўйиладиган устлик

– نَائِمٌ *кўп.* نُوَّامٌ, نِيَامٌ 1) ухловчи, ухлаётган, уйқудаги; 2) карахт бўлган, қотиб қолган; لَيْلٌ ~ ҳамма ухлаб ётган тун

– نَؤُومٌ 1) уйқули; 2) уйқучи одам

– نُوَامٌ 1) ўта уйқучилик, жуда кўп ухлашлик; 2) уйқу касали; узоқ ухлаб қолишлик касали, летаргия

– نَوَّامٌ уйқучи одам

– نَوْمٌ уйқу; أَهْلُ الْكَهْفِ ~ *маж.* қаттиқ уйқу, узоқ уйқу (*қар.* كَهْفٌ); قِلَّةُ الْـ~ уйқусизлик, бедорлик, камуйқулик; قَمِيصُ الْـ~ тунда кийиладиган кийим; غُرْفَةُ الْـ~ ухлаш хонаси, хобгоҳ, хобхона; مَرَضُ الْـ~ енгил уйқу касали; мудроқлик, уйқучилик; ◊ ~ مَغْنَطِيسِيٌّ гипноз; أَبُو الْـ~ *бот.* кўкнор

– نَوْمَانُ: يَا ~! ҳой, уйқучи одам!, эй, серуйқу одам!

– نَوْمَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) қисқа муддатли уйқу; 2) уйқу характери; نَامَ ~ أَهْلِ الْكَهْفِ *маж.* жуда қаттиқ ухламоқ (*қар.* كَهْفٌ)

– نُوَمَةٌ уйқучи одам

– نَوْمِيٌّ уйқуга оид, уйқули; الْيَقْظَةُ الْـ~ـةُ *мед.* уйқуда юриш, уйқуда беихтиёр турли ишлар қилиш

– مَنَامَةٌ = نِيمٌ

(نون) II نَوَّنَ *грам.* танвин ҳаракатини қўймоқ

– تَنْوِينٌ *грам.* танвин ҳаракати

– نُونٌ *кўп.* أَنْوَانٌ, نِينَانٌ 1) катта балиқ; 2) кит; 3) *кўп.* نُونَاتٌ, أَنْوَانٌ нун (ن) ҳарфи; ◊ ذُو الْـ~ Зуннун

– نُونَةٌ юздаги кулдиргич

– نُونِيٌّ нун (ن) ҳарфига ўхшаш, нун (ن) каби

نُونُو миёвламоқ

– نُونُو гўдак, чақалоқ

– نُونُوَةٌ миёвлаш

نَوْدٌ (у) نَادَ I (نود) кўтарилмоқ, бош кўтармоқ; النَّبَاتُ ~ ўсимлик бош кўтарди; II نَوَّدَ (1 (бирор н. га) ишора қилмоқ (ب); (н. нидир) эсламоқ, эслаб ўтмоқ, кўрсатиб ўтмоқ, эслатиб ўтмоқ (ب); 2) (бирор н. га) имо-ишора қилмоқ, шама қилмоқ (ب); 3) (к. ни дир)) мақтамоқ, мадҳ қилмоқ (ب)

– تَنْوِيهٌ 1) эслатиб ўтиш, кўрсатиб ўтиш; имо-ишора, шама; 2) мақташ, мақтов, мадҳ

– مُنَوَّدٌ (бирор к. томонидан) кўрсатиб ўтилган, эслатиб ўтилган (ب); عَنْهُ ~ ◊ шама, имо-ишорага сабаб бўлган нарса

I نَوَى (и) نِيَّةٌ 1) ният қилмоқ, бел боғламоқ; (бирор н. га) қасд қилмоқ, қаттиқ уринмоқ; 2) узоқлашмоқ; (н. дандир) узоқда бўлмоқ, узоқ бўлмоқ (عَنْ); II نَوَّى 1) ядро ташкил этмоқ; 2) миёвламоқ; III نَاوَى душманлик қилмоқ, душман бўлмоқ; VIII اِنْتَوَى ният қилмоқ, қарор қилмоқ

– اِنْتِوَاءٌ ният, ният қилиш, маҳкам бел боғлаш, кескин қарор бериш

– نَوَاةٌ[1] кўп. نَوًى 1) данак, (меванинг) уруғи; ядро; ذَرِّيَّةٌ ~ физ. атом ядроси; تَحْطِيمُ ~ الذَّرَّةِ атом ядросини парчалаш; 2) тех. ўзак, ўқ

– نَوَاةٌ[2] набот (5 дирҳамга тенг оғирлик ўлчови)

– نُوَايَةٌ кўп. اتٌ — (меванинг) данаги, уруғи

– نَوَوِيٌّ ядрога оид; الْفِزْيَاءُ الـ~ ядро физикаси; الْمُفَاعِلُ الـ~ ядро реактори; التَّفَاعُلاَتُ الـ~ـةُ ядро реакциялари; الاِنْدِمَاجُ الـ~ ядро синтези; الأَبْحَاثُ الـ~ـةُ ядровий тадқиқотлар; غِشَاءٌ الـ~ ядро қобиғи; جِبْلَةٌ ~ـةٌ ядро плазмаси; الطَّاقَةُ الـ~ـةُ ядро энергияси; الْقُوَى الـ~ـةُ ядро таркибидаги кучлар; السِّلاَحُ الـ~ ядро қуроли; الرُّؤُوسُ الـ~ـةُ ядровий каллаклар

– نَوًى 1) олислик, узоқлик, йироқлик; 2) (саёҳатдан кўзланган) ният, мақсад

– نُوَيَّةٌ кўп. اتٌ — ядроча

– نِيَّةٌ кўп. نَوَايَا، ـاتٌ ният, мақсад, фикр; حُسْنُ الـ~ эзгу ният, беғаразлик; عَنْ حُسْنِ الـ~ эзгу ният билан, яхши мақсад йўлида; سُوءُ الـ~ ғаразгўйлик, ёмонлик; عَقَدَ الـ~ عَلَى ... ...ни ният қилмоқ; صَحَّتِ الـ~ عَلَى ... ...(и)ш яхши нияти бор эди; بَيَّتَ الـ~ عَلَى فِعْلِ شَيْءٍ ◊ سَلاَمَةُ ниманидир қилишни ният этмоқ; الـ~ соддалик, оддийлик, табиийлик; عَلَى نِيَّاتِهِ а) содда, оқ кўнгил, ишонувчан; رَجُلٌ عَلَى نِيَّاتِهِ оқ кўнгил одам; б) тажрибасиз, гўр

I (نيأ) نَاءَ (и) نَيْءٌ хом бўлмоқ; II نَيَّأَ 1) хом қўймоқ, хомлигича қолдирмоқ; 2) (ишни) чала (охирига етказмай) ташлаб қўймоқ

– نِيءٌ، نِيٌّ 1) пишмаган, хом, пишиб етилмаган; 2) охирига етказилмаган, чала, охиригача ишланмаган

I (نيب) نَابَ (у) نَيْبٌ қозиқ тишига зарар етказмоқ; II نَيَّبَ тишламоқ, тиши билан илиб олмоқ

– نَابٌ кўп. أَنْيَابٌ، نُيُوبٌ қозиқ тиш; الْجَمَلِ ~ ◊ бот. бўтакўз; كَشَّرَ عَنْ أَنْيَابِهِ тишларини иржайтирмоқ, тиржайтирмоқ; أَزْرَقُ الـ~ـهِ у ёмон одам, у нияти бузуқ одам; قَارَعَ بِالظُّفْرِ وَ الـ~ бор кучи билан олишмоқ, урушмоқ

نِبْتُونُ астр. Нептун

نَتْرَاتٌ = نِتْرَاتٌ

نِيتْرُوجِينُ киме. азот

نِيتْرُونٌ кўп. اتٌ — нейтрон

نِيتْرِيكٌ азотли, азотга оид; حَمْضُ ~ азот кислотаси

(نيح) II نَيَّحَ ўлим бермоқ, ўлдирмоқ (Оллоҳ ҳақида); V تَنَيَّحَ вафот этмоқ, ўлмоқ

– مُتَنَيِّحٌ ўлган, вафот этган

– تَنَيُّحٌ ўлим, вафот этиш; (христианларда) ўлим (шунингдек, қар. النوح)

نِيرٌ кўп. أَنْيَارٌ зулм, истибдод; تَخَلَّصَ مِنْ ~ الاِسْتِعْمَارِ وَ الاِسْتِغْلاَلِ империализм ва эксплуатация зулмидан қутулмоқ

نِيرَةٌ милк, тиш милки

نَوْرُوزٌ = نَيْرُوزٌ

نَيْزَكٌ кўп. نَيَازِكُ 1) найза; 2) астр. учар юлдуз; метеор

– نَيْزَكِيٌّ метеорга оид

نَيْسَانُ найсон, апрель; كِذْبَةُ ~ биринчи апрель ҳазили

نَشَانٌ = نِيشَانٌ кўп. نَيَاشِينُ

نِيصٌ зоол. жайра

نِيطٌ қар. نوط

نِيفٌ қар. نوف

نَيْفَقٌ السِّرْوَالِ ~ шалвор ёки иштоннинг кенг қисми

– نِيفَةٌ қовурма гўшт

نِيقٌ қар. نوق

(نيق) V تَنَيَّقَ (шунингдек, қар. تَنَوَّقَ) (н. дадир) синчков бўлмоқ (فِي); табъи нозик бўлмоқ, диди нозик бўлмоқ (فِي)

I (نيك) نَاكَ (и) نَيْكٌ жинсий алоқа қилмоқ

– مَنْيُوكَةٌ кўп. اتٌ — бузуқ аёл, ғар, фоҳиша

نِيكَل никель

– مُنَكَّل никелланган

نِيكُوتِين никотин

I نَالَ (نيل) (а) نَيْل 1) олмоқ, қабул қилмоқ, эга бўлмоқ, касб этмоқ; эришмоқ, етишмоқ; (ўйинда) ютмоқ, ғолиб бўлмоқ, қўли баланд келмоқ; ~ بُغْيَتَهُ ниятига етмоқ, орзу қилган нарсасига етишмоқ; ~ حُظْوَةً (к. нингдир) марҳаматига сазовор бўлмоқ (لَدَيْه); ~ جَائِزَةً мукофот олмоқ; ~ حَقَّهُ ўз ҳуқуқини қўлга киритмоқ; ~ حُرِّيَّتَهُ озодликка эришмоқ; ~ دَرَجَةَ الدُّكْتُورَاه доктор даражасини олмоқ; ~ رِضَاهُ кимнингдир илтифотига сазовор бўлмоқ; ~ عَطْفَهُ (к.нингдир) меҳрига сазовор бўлмоқ; ~ نَجَاحًا فِى ... (н. дадир) ютуққа эришмоқ; 2) бошига тушмоқ (мас., бахтсизлик); ~ ـــهُ الْفَقْرُ وَ الْجُوعُ унинг бошига қашшоқлик ва очлик тушди; ~ ـــهُ التَّغَيُّرُ у ўзгариб кетди; 3) (к. гадир) тегишли бўлмоқ; 4) (н. нидир) озайтирмоқ, камайтирмоқ (مِنْ); 5) (к. нидир) хафа қилмоқ, ранжитмоқ, сўкмоқ, ҳақоратламоқ (مِنْ); (к. гадир) ёмонлик қилмоқ, зарар келтирмоқ (туш. к ёки مِنْ); ~ مِنْ عِرْضِهِ кимнидир бадном қилмоқ, қораламоқ; ~ ـــهُ بِسُوءٍ кимгадир зарар келтирмоқ, ёмонлик қилмоқ; 6) (бирор н. га) кўз олайтирмоқ, тажовуз қилмоқ; ◊ ~ مِنْ نَفْسِي هَذَا الْحَدِيثُ бу суҳбат менда таассурот қолдирди; ~ مِنْهُ الشَّيْبُ унинг соч-соқоли оқарди; II نَيَّلَ 1) Нил бўёғи билан бўямоқ; 2) (ерни) Нил дарёси суви билан суғормоқ; IV أَنَالَ 1) бермоқ, тақдим қилмоқ; 2) бировнинг қўлини баланд қилмоқ, бировнинг ютишига имкон яратмоқ; V تَنَيَّلَ Нил бўёғи билан бўянмоқ

– تَنْيِيلٌ (ерни) Нил дарёси суви билан суғориш

– مَنَالٌ олиш, қўлга киритиш, етиштириш; ~ عَسِيرُ ёки صَعْبُ الْـــ етишиш қийин бўлган, қўлга киритиш мушкул бўлган (н.); ~ سَهْلُ الْـــ етишиш осон бўлган, қўлга киритиш осон бўлган (н.); ~ قَرِيبُ الْـــ эришиладиган, эришилиши осон бўлган; ~ بَعِيدُ الْـــ етишиб бўлмайдиган, етиб бўлмайдиган

– مِنْيَلٌ Нил дарёси сувини ўлчайдиган асбоб

– نَائِلٌ 1) олувчи, қабул қилувчи, қабул қилиб олувчи; 2) совға, ҳадя; 3) ютуқ, фойда; ~ لَمْ يَظْفَرْ بِـــ у ҳеч бир фойда олмади

– نَيْلٌ 1) олиш, қабул қилиш, қабул қилиб олиш; етишиш, эришиш; 2) имтиёз, фойда; 3) ғалаба, муваффақият

– نِيلٌ Нил бўёғи

– نِيلٌ ёки نَهْرُ الـــ~ Нил дарёси; ◊ بَنُو الـــ~ мисрликлар; عَرُوسُ الـــ~ қар. عَرَائِسُ

– نِيلَةٌ Нил бўёғи; زَهْرَةُ الـــ~ очкўк бўёқ, синька

– نِيلِيٌّ[1] кўк, мовий

– نِيلِيٌّ[2] 1) Нил дарёсига оид; ~ سَمَكٌ Нил балиғи; 2) Нил дарёсининг тошишига оид; ◊ ~ ذُرَةُ الـــ бот. дурра (жўхорининг бир нави)

نِيلَج 1) тери остига нақш (татуировка) чизиладиган бўёқ; 2) Нил бўёғи

نِيلُوفَر бот. нилуфар

نَيْلُون нейлон; ~ جَوَارِبُ الـــ нейлон пайпоқ

نِيم қар. نوم

نِيمْبِرِشْت халқ. чала пиширилган (тухум)

نِينَة она

نِيَّة қар. نوى

نِيُوبِيُم кимё. ниобий

نِيُوتْرُون физ. нейтрон

نِيُون неон; ~ أَضْوَاءُ الـــ неон нурлари; ~ أَنَابِيبُ الـــ неон найчалари (рекламалардаги)

– نِيُونِيٌّ неонга оид; ~ الأَضْوَاءُ الـــة неон нурлари

ه

ه (هَاءٌ) ҳо (араб алифбосининг йигирма олтинчи ҳарфи; абжадда - 5)

ـهـ қисқ. (سَنَةٌ) هِجْرِيَّةٌ дан ҳижрий (йил)

ـــهُ ... III- шахс бирикма олмоши; унинг (мз.); كِتَابُهُ унинг китоби; 2) кишилик олмоши, III- шахс, туш.к. қўшимчаси; أَخَذْنَاهُ биз уни олдик

ـهَا ... унинг (мн); уни (мн), уларни (жонсиз предметлар ҳақида); كِتَابُهَا унинг (мн.) китоби; أَخَذْنَاهَا уни (мн.) олдик; биз уларни (мас. китобларни) олдик.

هَا мана; هَا هُوَ мана у; هَا أَنَا ذَا мана мен; هَا أَنَا قَائِمٌ وَ мана мен ҳам; هَا هُنَا мана бу ерда; وَ هَاكَ مِثْلاً آخَرَ мана сенга бошқа бир мисол; إِذَا شِئْتَ دَلِيلاً فَهَاكَهُ агар далил хоҳласанг, мана у

هَذَا (هَا+ذَا) бу (мз.)

هَذِهِ бу (мн.)

هٰؤُلَاءِ булар

هٰكَذَا хуллас, шундай қилиб

هَابِيلُ *Қур., ат. от, мз.* Ҳобил; *библ.* Авель

هَاتِ *мн.* هَاتِي бер!; هَاتُوا *мн.* هَاتِينَ беринглар!

هَاتُور 1) Ҳотир (*Қадимги мисрликлар* илоҳаси) 2) Ҳотир (*қибт тақвимининг учинчи ойи*)

هَاجَرُ *қур., ат. от. мн.* Ҳожар, *библ.* Агарь

هَارْمُونِي гармония, ҳар томонлама мутаносиблик, мослик

هَارُونُ *ат. от. мз.* Ҳорун, ~ أَبُو булбул

هَالٌ *бот.* ҳил, кардамон (*занжабилгуллилар оиласига мансуб ўтсимон доривор ўсимлик*), حَبُّ الـــ ~ حَبٌّ *қар.*

هَالُوكٌ *бот.* Шумғия, шумгиёҳ

هَالِيُومٌ *кимё.* гелий

هَامُوشٌ *жам.* майда чивинлар

هَامُوشَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — майда чивин

هَانِمٌ *кўп.* هَوَانِمُ хоним, аёл

هَاوُسَا الــ~ ҳовус тили

هَاوُونٌ *кўп.* هَوَاوِينُ *қар.* هون

هَأْهَأَ ҳоҳоламоқ, қаттиқ кулмоқ

— هَأْهَأَةٌ ҳоҳолаш, қаттиқ кулиш

هَبْ *қар.* وهب

I (هب) هَبَّ[1] (*а/и*) هَبِيبٌ, هُبُوبٌ 1) қутурмоқ, эсмоқ (*шамол ҳақида*) 2) чиқмоқ (*ёнгин, уруш ва б.лар ҳақида*) ~ـتِ النَّارُ ёнгин чиқди. ~ـتِ الْعَاصِفَةُ бўрон бошланиб кетди 3) уйғонмоқ, уйқудан турмоқ, ~ مِنْ نَوْمِهِ уйқудан турмоқ, уйқудан уйғонмоқ. هَبَّ[2] (*а/и*) هَبٌّ 1) (*к. дир қарши*) кўтарилмоқ (فِي) (*к. гадир*) хужум қилмоқ, ташланмоқ ~ فِيهِ الْكَلْبُ (فِي) унга ит ташланди. ~ وَاقِفًا ирғиб туриб кетмоқ. ~ فِي وَجْهِهِ الْمُعَارِضُونَ унга оппозициячилар қарши чиқдилар; 2) (*бирор н. га*) киришмоқ, (*бирор н. ни*) бошламоқ (إِلَى); ~ يَكْتُبُ у ёза бошлади, ёзишга киришди; 3) тез юрмоқ. (*қаергадир*) шошмоқ (إِلَى); كُلُّ مَنْ ~ وَدَبَّ *маж.* ҳар бир одам, ким бўлса ҳам, исталган бир одам. هَلْ هٰذَا مُبَاحٌ لِكُلِّ مَنْ ~ وَدَبَّ؟ ҳар бир дуч келган одам бу ишни қилаверадими? ~ لِلْحَرْبِ қўлга қурол олмоқ. فِي الْحَرْبِ ~ енгилмоқ, мағлуб бўлмоқ II هَبَّبَ 1) суғурмоқ, олмоқ, олиб ташламоқ, узмоқ, йиртмоқ 2) шошиб қилмоқ, қўл учида қилмоқ. 3) қурум (куя) суртмоқ, қора қилиб қўймоқ, қора қилмоқ. IV أَهَبَّ уйғотмоқ V تَهَبَّبَ 1) йиртилиб - титилиб кетмоқ; эскирмоқ (*кўйлак ҳақида*); 2) қурум (куя) суртилган бўлмоқ

— مَهَبٌّ, مَهَبَّةٌ *кўп.* مَهَابُّ шамолли томон, шамол уриб турган жой؟ مِنْ أَيِّ مَهَبَّةٍ جَاءَتِ الْعَاصِفَةُ бўрон қайси тарафдан келди?

— مُهَبَّبٌ қурум (куя) билан қопланган. ~ نَهَارٌ қора (бадбахт) кун

— هُبَابٌ жуда майда чанг

— هِبَابٌ қурум, куя. ~ الْمِصْبَاحِ чироқ куруми. ~ الرَّجُلِ эркаклар жинсий аъзоси, олати; ~ الْمَرْأَةِ аёллар жинсий аъзоси

— هَبَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ — шамол шиддати, енгил шамол эсиши

— هِبَةٌ *қар.* وهب

— هِبَّةٌ эркак ҳайвоннинг мастлиги, кўзининг қонга тўлиши

— هَبُوبٌ қум ва чанг тўзитадиған кучли шамол; чанг-тўзонли бўрон

— هُبُوبٌ шамолнинг увиллаши, чийиллаши

— هَبُوبٌ = هَبُوبَةٌ

I هَبَتَ (*и*) هَبْتٌ 1) (*бирор н. билан*) қаттиқ зарба бермоқ, қаттиқ урмоқ (بِ); 2) ерга йиқитмоқ, ташламоқ, урмоқ; 3) *мажҳ.* а) аҳмоқ, нодон бўлмоқ; б) қўрқоқ, юраксиз бўлмоқ

— هَبِيتٌ 1) нодон, аҳмоқ; 2) қўрқоқ, юраксиз

I هَبَجَ (*а*) هَبْجٌ (*н. биландир*) урмоқ, зарба бермоқ (بِ): ~ـهُ بِالْعَصَا кимнидир ҳсса билан урмоқ

— مِهْبَجٌ *кўп.* مَهَابِجُ оғир (кели) дастаси (сопи)

— هَبَجٌ туя елинида учрайдиган шиш

I هَبَدَ (*и*) هَبْدٌ 1) (*бирор нарса билан*) урмоқ (بِ): 2) пастга ташламоқ, тушириб юбормоқ; VII اِنْهَبَدَ 1) зарба емоқ; 2) ташлаб юборилган, туширилган бўлмоқ

— هَبْدَةٌ 1) (*бирор нарса тушиб кетганда, йиқилганида чиқадиган*) бўғиқ овоз; 2) оғир йиқилиш

I (هبر) هَبَرَ[1] (*у*) هَبْرٌ катта-катта бўлакларга ажратмоқ (*мас., гўштни*) هَبَرَ[2] (*у*) هَبْرٌ (*к. гадир*) ҳужум қилмоқ, ташланмоқ (فِي)

— هُبَارِيَةٌ соч кепаги

— هَبَارِيَّةٌ: ~ رِيحٌ чангли шамол

— هَبْرٌ талиқ, ёғсиз гўшт, қора кесак (гўшт)

— هَبْرَةٌ 1 *кўп.* هَبَرَاتٌ гўшт парчаси

— هَبْرَةٌ 2 ҳужум, ташланиш

— هُبَارِيَةٌ = هِبْرِيَةٌ

— هُبَيْرَةٌ *зоол.* сиртлон, ёлдор бўри; ◊ ~ أَبُو қурбақа (*эркаги*); ~ أُمُّ қурбақа (*урғочиси*)

I هَبَشَ (*и*) هَبْشٌ 1) тез юрмоқ, тўпламоқ; 2) (*қўлда, тирноқли чангалда*) тутмоқ, қаттиқ қисиб олмоқ; II هَبَّشَ эҳтиёткорлик билан йиғмоқ, тўпламоқ; ~ الْأَرُزَّ шоли оқламоқ; V تَهَبَّشَ 1) тўпламоқ 2) тўпланмоқ, жамламоқ

– مُهَبَّشٌ оқланган: الأَرُزُّ الـ~ оқланган шоли

– هَابُوشٌ *жам.* майда чивинлар

– هَابُوشَةٌ *кўп.* ـاتٌ чивин

– هَبَّاشٌ осонлик билан жамлаб, эгалик қилувчи

هَبْصَةٌ бир тўп пул, кўпгина пул

I (هبط) هَبَطَ[1] (*у, и*) هُبُوطٌ 1) тушмоқ, пастга тушмоқ; пастламоқ, қўнмоқ (*қуш ҳақида*); пасаймоқ, ерга қўнмоқ (*самоёт хаҳида*); ~ السُّلَّمَ шоти (нарвон) дан пастга тушмоқ; بِالْمَظَلَّةِ ~ парашютда тушмоқ; 2) пасаймоқ, тушмоқ (*нарх-наво хақида*); пасаймоқ (*сатҳ ҳақида*); 3) пасаймоқ, тушмоқ (*шамол ҳақида*); 4) (*н. нидир*) пастга туширмоқ (بِ); 5) тушиб кетмоқ (*мас., уй томи*); йиқилмоқ (*девор ҳақида*); 6) (*бирор жойдан*) келмоқ; 7) (*қаергадир*) жўнамоқ (إِلَى); ~ إِلَيْهِ الْوَحْيُ *унинг илҳоми келди;* جِسْمُهُ مِنَ الْمَرَضِ ~ у касалликдан озиб кетди; إِلَى قَاعِ الْهَوَانِ ~ маънавий жиҳатдан тубанлашмоқ; هَبَطَ[2] (*у*) هَبْطٌ 1) туширмоқ, пасайтирмоқ; 2) мадордан, қувватдан кетказмоқ (*касаллик ҳақида*); IV أَهْبَطَ 1) тушишга мажбур қилмоқ, туширмоқ; 2) туширмоқ, пасайтирмоқ (*нарх-наво ҳақида*); X اِسْتَهْبَطَ чорламоқ, чақирмоқ, келтирмоқ (*илҳомни*)

– أَهَابِيطُ *кўп.* парашютчилар

– إِهْبَاطٌ пасайтириш

– مَهْبِطٌ[1] пасайиш, қўниш

مَهْبِطٌ[2]، مَهْبَطٌ *кўп.* مَهَابِطُ 1) (*бирор н. нинг*) пайдо бўлиш жойи, ўрни; 2) манба; 3) *кўч.м.* бешик, ватан; 4) қўнадиган жой, қўниш майдони; 5) одамлар зиёрат қиладиган, кўриб кетадиган жой; هُوَ ~ السُّيَّاحِ مِنْ جَمِيعِ أَنْحَاءِ الْعَالَمِ бу шундай жойки, бу ерда оламнинг ҳамма жойидан саёҳатчилар келадилар; 6) *эл.* катод; مَصْعَدٌ وَ ~ анод ва катод; أَشِعَّةُ الْـ~ катод нурлари; ◊ مُنْذُ طَلْعَةِ الصُّبْحِ حَتَّى ~ اللَّيْلِ эрта тонгдан қоронғи кечгача

– مِهْبَطَةٌ *кўп.* مَهَابِطُ парашют

– مَهْبُوطٌ ҳолдан тойган; ориқ, озғин

– هَابِطٌ 1. 1) пастга тушиб кетаётган, пастлаётган; بِالْمَظَلَّةِ ~ парашютчи; 2) ҳолдан тойган; ориқ, озғин; 2. *кўп.* هَوَابِطُ *геол.* сталактит (*ғор шипида ҳосил бўлиб, осилиб турадиган сумалаксимон оҳак-томчи ҳосилалар*)

– هَابِطَةٌ *кўп.* هَوَابِطُ = مِهْبَطَةٌ

– هَبْطٌ 1) камайиш, озайиш; пасайиш; 2) пастлик, жарлик, жар

– هَبُوطٌ яндама, қиялик

– هُبُوطٌ 1) пасайиш, тушиш, қўниш (*самолёт ҳақида*); ~ اضْطِرَارِيٌّ ғайриихтиёрий, мажбурий қўниш; بِرِفْقٍ ~ юмшоқ қўниш (*космик кема ҳақида*); 2) пасайиш (*нарх-наво ҳақида*); тушиш, пасайиш, озайиш; الدُّولَارِ ~ доллар курсининг пасайиши; 3) келиш; 4) зиёрат қилиш, визит; 5) *мед.* а) коллапс (*юрак фаолиятининг кескин пасайиши, ҳолдан кетиш*); б) пролапс (*шу касалликнинг бошланиш нуқтаси*); в) пастга тушиб қолиш (*бачадон*)

– مَهْبُوطٌ = هَبِيطٌ

I (هبل) هَبَلَ (*у*) هَبْلٌ нодон, аҳмоқ қилмоқ; هَبُلَ (*у*) هَبَالَةٌ аҳмоқ, нодон бўлмоқ; هَبِلَ (*а*) هَبَلٌ (*болани*) йўқотиб қўймоқ (*она ҳақида*); ◊ ـه ~ أُمُّهُ у қандай ақлли; II هَبَّلَ 1) ишлаб топмоқ, қўлга киритмоқ; 2) калта фаҳм, бефаросат, аҳмоқ қилмоқ; 3) буғламоқ, буғда пиширмоқ; 4) гўштдор бўлмоқ, мускуллари қават-қават бўлмоқ; V تَهَبَّلَ 1) ишлаб топмоқ, қўлга киритмоқ; 2) ваннада чўмилмоқ, ванна қабул қилмоқ; шунингдек: بِالْبُخَارِ ~ буғланмоқ; VII انْهَبَلَ аҳмоқ бўлмоқ; VIII اهْتَبَلَ 1) (*к. ўчундир*) ишлаб топмоқ, қўлга киритмоқ (لِ); 2) (*к. ғадир*) ғамхўрлик қилмоқ (بِ); 3) (*ёвни*) алдамоқ, (*унга*) чап бермоқ; ◊ الْفُرْصَةَ ~ фурсатдан фойдаланиб қолмоқ; ~ كَ қар. هَبَلٌ

– أَهْبَلُ мн. هَبْلَاءُ *кўп.* هُبْلٌ 1. аҳмоқ, бефаросат, нодон; 2) овсар, эси паст, каллаварам

– مِهْبَلٌ енгил, ҳаракатчан

– مَهْبِلٌ *кўп.* مَهَابِلُ *анат.* мойлиқ, ҳазна, қин

– مُهَبَّلٌ жуссали, норғил, гавдаси катта

– مَهْبِلِيٌّ қинга оид

– مَهْبُولٌ *кўп.* مَهَابِيلُ нодон, ақлсиз, калтафаҳм, эси паст

– هَابِيلُ *алиф.б.қар.*

– هَبَالَةٌ ақлсизлик, калтафаҳмлик, идиотизм, эси пастлик

– هَبَلٌ[1] калтафаҳмлик, эси пастлик, овсарлик

– هَبَلٌ[2] иш, машғулот; اهْتَبِلْ ~ ـكَ бор ўз ишингни қил, бор йўлингдан қолма!

– هُبَلُ Ҳубал (*қадимги араблар илоҳи номи*), Каъбадаги бутлардан бирининг номи (*жоҳилият даврида*)

– هِبِلٌّ баланд бўйли, дароз, новча одам

– هَبْلَةٌ 1) сув буғи; 2) ҳаммом

– هَبُّولِي بِالْـ~ *кўп.* кўп (катта миқдорда)

– هَابِيلُ = هَبِيلٌ

– هَبِيلٌ аҳмоқ, бефаросат

هَبْهَبَ 1) йилтиллатмоқ, пирпиратмоқ, учирмоқ, тебратмоқ; 2) вовулламоқ, ҳурмоқ

– هَبْهَابٌ[1] сароб

– هَبْهَابٌ[2] тез, тезюрар

– هَبْهَبَةٌ 1) йилтиллаш, пирпираш, учириш; 2) вовуллаш, ҳуриш

– هَبْهَبِيٌّ = هَبْهَابٌ[2]

I (هبو) هَبَا (*у*) هُبُوٌّ 1) ҳавода учиб юрмоқ (*чанг ҳақида*); 2) қочмоқ, тум-тарақай бўлиб кетмоқ

– هَبَاءٌ *кўп.* أَهْبَاءٌ (*ҳавода учиб юрган*) энг майда чанг; тўзон; ◊

~ ضَيَّعَ الْوَقْتَ вақтни зое кетказмоқ; (مَنْثُورًا) ~ (ضَاعَ) ذَهَبَ зое кетмоқ, шамолга совурилмоқ; كَانَ هَذَا الْوَعْدُ ~ مَنْثُورًا бу шамолга учирилган ваъда эди; ~ ذَهَبَ بِهِ бирор нарсани совурмоқ (зое кетказмоқ)

– هَبَاءَةٌ *кўп.* ات — чанг зарраси, энг кичик зарра

– هَبْوَةٌ *кўп.* أَهْبَاءٌ، هَبَوَاتٌ ҳавода учиб юрган чанг

I هَتَّ (а/у) هَتٌّ 1) таҳдид қилмоқ, қўрқитмоқ, (*к. ғадир*) даҳшат солмоқ (*туш. к. ёки* عَلَى); 2) (*н. учундир*) сўкмоқ, таъна (миннат) қилмоқ (بِ); 3) обрўсизлантирмоқ

I هَتَرَ (*и*) هَتْرٌ 1) ақлни хиралаштирмоқ (*қарилик ҳақида*); 2) парчалаб йиртмоқ, йиртиб ташламоқ; 3) қораламоқ, айб тақамоқ, ёмонламоқ; III هَاتَرَ сўкинишмоқ, айтишмоқ, сўкишишмоқ; IV أَهْتَرَ 1) *шунингдек. мажҳ.* ақлдан маҳрум бўлмоқ, калтафаҳм бўлиб қолмоқ; 2) тантирамоқ, алжирамоқ; VI تَهَاتَرَ 1) сўкишишмоқ; жанжаллашиш вақтида бир-бирини айбламоқ; 2) (*гувоҳлик беришда*) ўзаро зид фикрлар айтмоқ; X اسْتَهْتَرَ 1) ўйламай иш тутмоқ; 2) (*бирор н. га*) беписанд муноасабатда бўлмоқ (بِ); (*н. нидир*) оёқости қилмоқ, бузмоқ (بِ); بِالْقَانُونِ ~ қонунни бузмоқ; 3) ўзбилармон, бебош бўлмоқ; (*н. ғадир*) бетакаллуфлик қилмоқ; (*н. нидир*) суиистеъмол қилмоқ (بِ); بِالْقُوَّةِ ~ кучни суиистеъмол қилмоқ; 4) (*н. нидир*) аямаслик, (*н. ғадир*) беписанд муносабатда бўлмоқ, эътиборсиз бўлмоқ (بِ); (*н. биландир*) ҳисоблашмаслик (بِ); 5) безорилик қилмоқ; 6) *мажҳ.* (*н. ғадир*) кўр-кўрона, чин дилдан берилмоқ; (*бирор н. га*) қизиқмоқ (بِ)

– اسْتِهْتَارٌ 1) ақлсизлик, фаросатсизлик, ўйламай иш қилиш; 2) бебошлик, ахлоқсизлик, юзсизлик; 3) назар-писанд қилмаслик, ҳурматсизлик

– مُسْتَهْتَرٌ 1) алаҳлаётган, босинқираётган; 2) (*бирор. н. билан*) ўйламай, кўркўрона қизиққан (بِ)

– مُسْتَهْتِرٌ 1) ўйламай иш қиладиган, бемулоҳаза; 2) ҳеч нарса билан ҳисоблашмайдиган; 3) безорилик қиладиган

– مُهَاتَرَةٌ *кўп.* ات — ўзаро сўкишиш, гап талашиш; жонга тегадиган, зерикарли тортишув

– مُهْتَرٌ ақлдан озган, бегона бўлган

– هُتْرٌ *кўп.* أَهْتَارٌ 1) аҳмоқона вайсақилик; 2) бемаънилик, тутуриқсизлик; هَاتِرٌ ~ ўта бемаънилик

I هَتَفَ (*у*) هَتْفٌ 1) бақирмоқ, хитоб қилмоқ, ҳайқирмоқ; ~ بِالْغَيْبِ фи حَقِّهِ кимнидир сўз билан таҳқирламоқ; 2) (*кимнидир*) чақирмоқ (بِ); 3) (*к. нидир*) бақириб, қичқириб табрикламоқ, ура! деб қичқирмоқ (لِـ); ~ بِحَيَاتِهِ кимгадир «яшасин!» деб қичқирмоқ; ~ بِسُقُوطِهِ кимгадир «йўқолсин!», "битсин!" деб қичқирмоқ; 4) шивирламоқ (*пинҳоний, яширин гап ҳақида*); 5) ғувғувламоқ (*мас. каптарлар ҳақида*)

– هَاتِفٌ *кўп.* هَوَاتِفُ 1. қичқираётган, хитоб қилаётган; 1) пинҳоний овоз (*виждон, кўнгилга келиш ҳақида*); الْقَوْمِيُّ ~ الـ халқ овози; هَوَاتِفُ التَّأْنِيبِ таъна, гинани ичдан ҳис қилиш; هَوَاتِفُ الْخَوْفِ қўрқинчни, хавфни ҳис қилиш; ... ~ بِهِ فَهَتَفَ унга ҳотифдан хабар келдики, ...; 2) телефон; 3) *фольк.* чўпбиёбондаги кўзга кўринмайдиган яхши; олижаноб руҳ (*у гўё сайёҳга қутулиш йўлини айтиб берар эмиш*)

– هَاتِفِيٌّ телефонга оид; خَطٌّ ~ телефон линияси, مَرْكَزٌ ~ телефон маркази (станцияси); اتَّصَلَ ~ ـًا (*к. биландир*) телефонда боғланмоқ (بِ)

– هُتَافٌ *кўп.* ات — 1) овоз, ҳайқириқ, қичқириқ; الْحَرْبِ ~ жанговар ҳайқириқ; 2) хитоб, баланд овоз билан шарафлаш; ~ الاسْتِحْسَانِ маъқулловчи баланд овозлар; الْفَرَحِ ~ шодлик, хурсандлик қичқириқлари; овация

– هَتَّافٌ 1. (*тор сингари*) жаранговчи, овоз чиқарувчи; 2. телефончи, телефонист

– هُتْفَةٌ = هَتْفٌ

– هَتْفَةٌ товуш; овоз; қичқириқ; хитоб

I هَتَكَ (*и*) هَتْكٌ 1) юлмоқ, юлиб олмоқ, узмоқ; йиртиб, парча-парча қилиб ташламоқ; سِتْرَهُ ~ кимнидир фош қилмоқ, ҳақиқий башарасини ошкор қилмоқ; 2) айбдор қилмоқ, шаънини булғамоқ, шарманда қилмоқ; 3) номусга тегмоқ, зўрламоқ; عِرْضَ الْفَتَاةِ ~ қизнинг номусига тегмоқ; II هَتَّكَ 1) шарманда қилмоқ, обрўсизлантирмоқ, сўкмоқ, таҳқирламоқ, ҳақорат қилмоқ; ~ الأَسْتَارَ фош қилмоқ; 2) парчаламоқ, майда-майда қилиб йиртмоқ; 3) йўқ қилмоқ, қириб ташламоқ; V تَهَتَّكَ 1) йиртилган бўлмоқ; 2) ўзини шармандаю шармисор қилмоқ; ҳар қандай уятдан бегона бўлмоқ; ахлоқсиз-одобсиз бўлмоқ; 4) парчаланган, бели синган, вайрон қилинган бўлмоқ; VII انْهَتَكَ 1) (*н. ғадир*) берилиб кетмоқ; (*н. нингдир ичига*) ботиб қолмоқ (فِي); 2) парчаланган, бели синган, вайрон қилинган бўлмоқ; 3) шарманда қилинган бўлмоқ; номусига тегилган бўлмоқ (*аёл ҳақида*)

– تَهَتُّكٌ 1) шармандалик, уятсизлик; 2) ахлоқсизлик, бузуқлик; 3) ёрилиш, ёрилиб кетиш, очилиб кетган яра

– مُتَهَتِّكٌ 1) уятсиз, номуссиз, сурбет; 2) ахлоқсиз, бузуқ

– هَتْكٌ 1) бузилиш, узилиш; 2) номуссизлик, шармандалик; النِّسَاءِ ~ хотинларни зўрлаш

– هَتْكَةٌ шарманда қилиш; шармандалик

– هَتِيكَةٌ номуссизлик, шармандалик

I هَتِمَ (а) هَتَمٌ тишсиз бўлмоқ; هَتَمَ (и) هَتْمٌ олдинги тишларни уриб туширмоқ; IV أَهْتَمَ = I هَتَمَ

– أَهْتَمُ *мн.* هَتْمَاءُ *кўп.* هُتْمٌ олдинги тишлари бўлмаган; тишсиз;

فَتٌّ *қар.* ~ لِلْ هَذَا كَالْفَتِّ

– هُتَامَةٌ парча; (*узиб олинган*) парча

– هَتَمٌ тишсизлик, тишнинг йўқлиги

I هَتَنَ (*и*) هَتَانَةٌ ,هَتْنٌ тўхтовсиз ёки жуда кўп оқмоқ, ёғмоқ (*кўз ёшлари, ёмғир ҳақида*); ~ت السَّمَاءُ тўхтовсиз ёмғир ёғарди

– تَهْتَانٌ эзиб ёғаётган ёмғир

– هَاتِنٌ: ~ سَحَابٌ эзиб ёғаётган ёмғирли булут

– هَتُونٌ тўхтовсиз оқувчи, ёғувчи (*кўз ёшлари, ёмғир ҳақида*); мўл, кўп (*ёмғир ҳақида*)

I هَجَّ (هجّ) (*а/у*) هَجٌّ 1) (*бинони*) бузмоқ, йиқитмоқ; 2) (*к.дандир*) қочмоқ, яширинмоқ (مِنْ); (*ўз юртини*) ташлаб кетмоқ, эмиграцияга кетмоқ; هَجَّ (*и/у*) هَجِيجٌ оловланмоқ, ёруғ аланга бермоқ (*ўт, олов ҳақида*); II هَجَّجَ 1) ватанни тарк этишга мажбур қилмоқ, қувғин қилмоқ; 2) алангалатмоқ, ёндирмоқ (*ўт, олов ҳақида*)

I هَجَأَ (*а*) هَجْءٌ ўтиб кетмоқ (очлик ҳисси ҳақида); IV أَهْجَأَ қондирмоқ (*очликни*); V تَهَجَّأَ (*сол.* تَهَجَّى *қар.* هجو) бўғинлаб (ҳарфма-ҳарф) талаффуз қилмоқ, ўқимоқ

I هَجَدَ (*у*) هُجُودٌ 1) (*кечаси*) уйғоқ бўлмоқ; 2) (*кундузи*) ухламоқ; II هَجَّدَ ухлатмоқ; V تَهَجَّدَ (*намоз ўқиб*) уйғоқ бўлмоқ

– تَهَجُّدٌ таҳажжуд, тунни ухламай ибодат билан ўтказиш

– تَهْجِيدٌ ухлатиш

I هَجَرَ (*у*) هَجْرٌ 1) (*машғулотни*) тўхтатмоқ, ташламоқ; ~ أَعْمَالَهُ ўз ишини ташлаб юбормоқ; 2) (*хотинини*) ташлаб кетмоқ; ~ بَيْتَ الْأُسْرَةِ ёки الزَّوْجِيَّةِ ~ оиласини ташлаб кетмоқ; 3) айрилмоқ, алоқа муносабатларини тўхтатмоқ; ~ الْوَطَنَ эмиграцияга кетмоқ, ватанни, юртни тарк этмоқ; 4) *мажҳ.* ташланган бўлмоқ; муомаладан чиқиб кетган бўлмоқ; эскирмоқ; 5) алаҳсирамоқ, босинқирамоқ; II هَجَّرَ янги жойларга кўчирмоқ; кўчишга мажбур қилмоқ; эмиграцияга кетишга мажбур қилмоқ; (туғилган) юртдан сургун қилмоқ; III هَاجَرَ 1) бошқа ерга кўчиб кетмоқ, эмиграцияга кетмоқ; 2) иссиқ мамлакатларга кетмоқ (*қушлар ҳақида*); VI أَهْجَرَ 1) кетмоқ, тарк этмоқ; 2) бемаъни гапларни айтмоқ, жавраб ўтирмоқ; VI تَهَاجَرَ 1) бир-бирини тарк этмоқ, бир-биридан айрилмоқ; 2) бир-биридан қочиб юрмоқ, бир-бирига дуч келмасликка ҳаракат қилмоқ

– تَهَجُّرٌ иссиқ кунда кезиш, юриш, сайр қилиш

– تَهْجِيرٌ кўчириш, бошқа ёққа кўчириш (*мас., одамларни сув босган ерлардан*); экспатриация (*ўз ватанидан кўчириб юбориш*); иссиқ кунда кезиш, юриш; ◊ ~ الْمَالِ مِنَ الْبِلَادِ мамлакатдан пулни контрабанда йўли билан олиб чиқиб кетиш

– مُهَاجِرٌ *кўп.* مَهَاجِرُ адабсиз сўзлар; беҳаё гап-сўзларни айтиш, беҳаё сўзлар билан сўкиниш

– مُهَاجِرٌ 1. кўчиб кетаётган, эмигрантликка кетаётган; الطُّيُورُ الـ~ة учиб кетувчи қушлар; 2) муҳожир; эмигрант; الـ~ *тар.* муҳожир (*Маккадан Мадинага Муҳаммад саллалоҳу алайҳи васаллам билан бирга жўнаб кетган киши*)

– مُهَاجَرَةٌ муҳожирлик, кўчиб кетиш; эмиграция

– مَهْجَرٌ *кўп.* مَهَاجِرُ 1) кўчиб бориладиган жой; 2) бегона юрт; 3) (*эмигрантлар*) тўп бўлиб, тўпланиб яшайдиган жой, колония

– مُهَجَّرٌ 1. кўчишга мажбур бўлган; 2) қочқин, кўчиб кетган,(келган) киши; эмигрант

– مَهْجَرِيٌّ 1) бегона юртларда яшаётган; 2) бегона юртга, эмигрантликка оид; الْأَدِيبُ الـ~ эмигрант ёзувчи; الْأَدَبُ الـ~ эмигрант адабиёти

– مَهْجُورٌ 1) ташлаб кетилган, қолдириб кетилган; 2) ташлаб қўйилган, эътиборга арзимайдиган, истеъмолдан чиққан, эскириб қолган; архаик (*сўз ҳақида*); 3) ёлғон, нотўғри, асоссиз, асоси йўқ

– هَاجَرُ *алиф. б. қар.*

– هَاجِرَةٌ *кўп.* هَوَاجِرُ 1) туш пайти, кун ўртаси; 2) туш пайтидаги иссиқ ҳарорат; 3) меридиан; ~ مَغْنَطِيسِيَّةٌ магнит меридиани; 4) беҳаё гаплар, беҳаё сўзлар

– هَاجِرِيٌّ 1. 1) туш пайтидаги, кун ўртасидаги; 2) меридианга оид; 3) аъло даражадаги, энг яхши; 2. шаҳарлик

– هَجْرٌ 1) ҳажр, ташлаб кетиш, қолдириб кетиш, қолдириш; 2) кун ярмидаги иссиқ ҳарорат; 3) босинқираш, алаҳлаш

– هُجْرٌ адабсиз сўзлар; ёмон сўзлар, беҳаё гаплар; ғийбат

– هُجْرٌ = هُجْرَاءُ

– هِجْرَانٌ қолдириб кетиш, ташлаб кетиш; ҳижрон, айрилиқ

– هُجْرَةٌ *кўп.* هُجَرٌ янги пайдо бўлган аҳоли яшайдиган жой, катта қишлоқдан ажралиб чиққан янги қишлоқ (*кўпинча ваҳҳобийларда*)

– هِجْرَةٌ ҳижрат, кўчиб кетиш, эмиграция; الـ~ النَّبَوِيَّةُ ёки الـ~ ҳижрат (*Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи васалламнинг Маккадан Мадинага 622 милодий йилда кўчишлари; мусулмон тақвими-календарининг бошланиши*); دَارُ الـ~ Мадина шаҳри; ~ الطُّيُورِ қушларнинг (*иссиқ мамлакатларга*) учиб кетиши; طُيُورُ الـ~ учиб кетувчи қушлар

– هِجْرِيٌّ ҳижратга оид; السَّنَةُ الْـ~ـةُ ҳижрий йил; الْعِيدُ الـ~ янги йил байрами (*ҳижрий йил бўйича*)

– هَجِيرٌ = هَجِيرَةٌ 1) жазирама, кун қизиғи; 2) кун ярми, туш пайти

I هَجَسَ (*и, у*) هَجْسٌ 1) пайдо бўлмоқ, бошга, мияга келмоқ (*фикр ҳақида*); 2) (*н. нидир*) шивирламоқ (بِـ - *пинҳоний суҳбат ҳақида*); تَهْجِسُ نَفْسُهُ بِمُرَجَّمَاتِ الظُّنُونِ қандайдир ички овоз унга ҳар хил гумонларни шивирлаб турарди; 3) (*н. дандир*) ҳаяжонга, ташвишга тушмоқ (بِ); II هَجَّسَ бемаъни, аҳмоқона гапларни гапирмоқ

– هَاجِسٌ *кўп.* هَوَاجِسُ 1) гумон, фараз, фикр; ташвиш, ташвишли фикр; 2) яширин овоз; *кўп.* ташвиш, ҳаяжон; қандайдир ёмонликни олдиндан сезиш

– هَجَّاسٌ 1) товламачи, алдамчи, фирибгар; 2) мақтанчоқ

– هَجْسٌ 1) фикр, ғоя; 2) шовқин, шилдираш; 3) сафсата, бемаъни, пуч гаплар; ғовур- ғувур

(هجص) II هَجَّصَ сафсата сотмоқ, бемаъни, аҳмоқона гаплар гапирмоқ

– تَهْجِيص сафсата, бемаъни гаплар, ишлар; ~ بَلَاش *халқ.* аҳмоқлик қилма!

– هَجَّاص мақтанчоқ

– هَجَص бемаънилик, бир пулга арзимайдиган гап (иш)

I هَجَعَ (а) هُجُوع 1) ухламоқ; 2) тинчланмоқ, тўхтамоқ (*бўрон, ўғри ва б. ҳақида*); IV أَهْجَعَ тинчлантирмоқ; қондирмоқ (*очликни*)

– مَهْجَع *кўп.* مَهَاجِع хобхона, ётоқхона

– هَاجِع 1) пинакка кетаётган, ухлаётган; 2) тинч, осуда, ҳаракатсиз турган

– هَجْعَة қисқа уйқу, қуш уйқуси

– هُجُوع 1) уйқу, мудраш; 2) енгиллашиш (*мас. касаллик*), тинчланиш, тинчиш

– هَجِيع туннинг тонгга яқин қисми

I هَجَلَ (у) هَجْل меҳр билан қарамоқ, кўз сузмоқ (بِعَيْنِهِ)

I هَجَمَ (у) هُجُوم 1) (*к. гадир*) ҳужум қилмоқ (عَلَى); (*к. гадир қарши*) жанг олиб бормоқ (عَلَى); (*н. нидир*) ўғриб олмоқ (عَلَى); 2) (*к. нингдир устига*) босиб келмоқ, кутилмаганда босмоқ (عَلَى); ~ الشِّتَاءُ қиш жуда эрта келди; 3) жим бўлмоқ, гапирмаслик; II هَجَّمَ 1) ҳужум қилишга мажбурламоқ; 2) (*н. гадир*) етакламоқ, бошламоқ; (*н. гадир*) қизиқтирмоқ; III هَاجَمَ ҳужум қилмоқ, бостириб бормоқ; IV أَهْجَمَ ҳужумга мажбур қилмоқ; V تَهَجَّمَ 1) (*к. гадир қарши*) ҳужум қилмоқ (عَلَى); 2) (*к. никигадир*) кутилмаганда келмоқ (عَلَى) (*меҳмонлар ҳақида*); VI تَهَاجَمَ 1) ўзаро ҳужум қилишмоқ, жанг қилишмоқ; 2) бостириб келмоқ (*мас., тўлқин ҳақида*); 3) бузилмоқ, ювилиб кетмоқ (*мас., қирғоқлар*); VII اِنْهَجَمَ 1) йиқилмоқ, вайрон бўлмоқ (*мас., бино*); 2) оқмоқ, тўкилмоқ (*кўз ёшлари ҳақида*); ◊ ~ الرَّجُلُ эрта қаримоқ

– مُهَاجِم ҳужумчи

– مُهَاجَمَة ҳужум, штурм; ~ جَوِّيَّة ҳаво ҳужуми

– هَجَّام 1. ҳужумкор, қўрқмас, ботир; 2. илон авровчи

– هَجْمَة *кўп.* هَجَمَات кутилмаган ҳужум; босқин; ташланиш; босиб келиш; ~ مُضَادَّة ёки ~ مُعَاكِسَة қарши ҳужум, контратака; ~ جَوِّيَّة ҳаво ҳужуми; شَنَّ الْهَجَمَات عَلَى ...га қарши жанг олиб бормоқ; ~ الشِّتَاءِ қишда совуқнинг кучайиши

– هَجُوم 1) кучли шамол; 2) тер ҳайдовчи (чиқарувчи)

– هُجُوم 1) ҳужум; ~ مُضَادّ ёки ~ مُعَاكِس қарши ҳужум, контратака; ~ مُفَاجِئ тўсатдан қилинган ҳужум; 2) (*касаллик*) хуружи; 3) *спорт.* ҳужум

– هُجُومِيّ ҳужумкор; ҳужум қилаётган; ~ تَحَالُف агрессив иттифоқ

– هُجُومِيَّة ҳужумкорлик, ҳужумкор кайфият (руҳ)

I هَجُنَ (у) هُجْنَة، هَجَنَة، هَجَانَة 1) айбли, камчиликли бўлмоқ; 2) безот, зотсиз, қони бузилган бўлмоқ; II هَجَّنَ 1) айбламоқ, тубан, ёмон, бемаъни деб билмоқ; 2) *биол.* чатиштирмоқ; ~ اللُّغَةَ тилни бузмоқ, ифлослантирмоқ (*мас., нотўғри гап тузиб*); X اِسْتَهْجَنَ 1) тубан, ёмон деб билмоқ (ҳисобламоқ); 2) ғайритабиий, ғалати деб билмоқ (ҳисобламоқ); 3) маъқул деб билмаслик, қораламоқ; уятли, уятга йўйиладиган ҳисобламоқ

– اِسْتِهْجَان маъқулламаслик, қоралаш; أَثَارَ الـ~ маъқулламасликни келтириб чиқармоқ

– تَهْجِين чатиштириш, гибридлаштириш

– مُسْتَهْجَن 1) ёмон, беъмани; 2) ғайритабиий, ғалати

– مُهَجَّن чатиштирилган, гибридлаштирилган

– هَجَّان *кўп.* هَجَّانَة 1. туяда кетаётган; 2. туя кавалерияси асқари; *ҳарб.* فِرْقَة الْهَجَّانَة туяли аскарлар бўлинмаси

– هِجَان *мз.мн.* сара, энг яхши, ҳурматга сазовор

– هُجْنَة *кўп.* هُجَن 1) айб, камчилик, етишмовчилик; 2) нотўғрилик; нотўғри ифода (*нутқда*)

– هَجَانَة ғалатилик, ғайритабиийлик, ғайриадабийлик

– هَجِين *кўп.* هُجُن، هُجَنَاء 1. қони аралашган, қони бузилган, зотсиз; 2. 1) аралашган, гибрид, метис; ~ حَيَوَان чатиштирилган (гибрид) ҳайвон; 2) тез юрувчи туя

– هَجِينَة *кўп.* هُجُن، هَجَائِن тез юрувчи туя

I هَجَا (у) هَجْو، هِجَاء (هجو) 1) ҳажв қилмоқ, устидан кулмоқ, ҳақоратламоқ, айбламоқ; ~هُ بِقَصِيدَة қасидада кимнидир ҳажв қилмоқ; ~هُ بِالنَّشْر кимнидир матбуотда айбламоқ; 2) нотўғри ўқимоқ; бўғинлаб (ҳарфма-ҳарф) ўқимоқ; II هَجَّى 1) (*сўзни*) транскрипцияламоқ; 2) бўғинлаб (ҳарфма-ҳарф) ўқимоқ; III هَاجَى бир-бирини айбламоқ, устидан кулмоқ; ҳажв қилмоқ (*шеърда*); V تَهَجَّى тўғри талаффуз қилмоқ, бўғинлаб ўқимоқ; VI تَهَاجَى бир-бирини ўзаро ҳажв қилмоқ, устидан кулмоқ

– أُهْجُوَّة *кўп.* أَهَاجِيّ 1) ҳажв, сатира; 2) эпиграмма, пасквиль

أُهْجُوَّة = أُهْجِيَّة *кўп.* أَهَاجِيّ

– تَهَجٍّ тўғри талаффуз, бўғинлаб (ҳарфма-ҳарф) ўқиш; ~ حُرُوف алифбо; كِتَاب التَّهَجِّي алифбо китоби

– تَهْجِيَة 1) тўғри талаффуз қилиш; ~ الْحُرُوف ҳарфлар талаффузи; 2) транскрипция; قَامُوس الـ~ транскрипцияли луғат; ضَبْط الـ~ орфография

– هَاجٍ *мн.* هَاجِيَة 1). устидан кулувчи; 2) бировнинг устидан кулувчи; ~ بِالنَّشْر пасквиль ёзувчи; 3) ҳажвчи, сатирик

– هِجَاء 1) устидан кулиш, ҳақоратлаш; 2) ҳажв; 3) тўғри талаффуз қилиш, ўқиш; ~ ضَبْط الـ ёки عِلْم الـ~ орфография;

الـ~ حُرُوفُ алифбо, алифбо китоби; عَلَى (حَسَبِ) حُرُوفِ الـ~ алифбо бўйича

– هِجَائِيٌّ 1) ҳажвий, сатирик; الشِّعْرُ الـ~ ҳажвий (сатирик) шеърият, шеър; 2) алифбога оид; الْحُرُوفُ الـ~ـة алифбо, алифбо китоби; رَتَّبَ حَسَبَ الْحُرُوفِ الـ~ـة алифбо бўйича жойлаштирмоқ

– هَجْوٌ 1) устидан кулиш, ҳақоратлаш; 2) енгил кулиш; 3) ҳажв, сатира; пасквиль

– هَجَوِيٌّ, هَجْوِيٌّ 1) кулгили, заҳархандали; 2) ҳажвий, сатирик

– هِجْيَانٌ устидан кулиш, масхара қилишлик

I (هدّ) هَدَّ (а/у) هَدٌّ, هُدُودٌ 1) вайрон қилмоқ, бузмоқ, бузиб ташламоқ (*мас., бинони*); 2) кучдан қолдирмоқ, саломатликни йўқотмоқ; هَذَا قُوَاهُ ~ бу унинг саломатлигини бузди, йўқотди; هَدَّ (а/и) هَدِيدٌ 1) гувиллаб бузилмоқ, вайрон бўлмоқ; ағдарилмоқ; 2) бузилмоқ, йўқолмоқ (*саломатлик ҳақида*); II هَدَّدَ (*бирор н. билан к. ғадир*) таҳдид қилмоқ, ҳад қилмоқ (*ёки туш.к.*); V تَهَدَّدَ 1) таҳдид қилмоқ; 2) таҳдид, хавф- хатар остида бўлмоқ; VII اِنْهَدَّ бузилган, вайрон қилинган бўлмоқ; бузилмоқ; йиқилмоқ, ағдарилмоқ; ~ـتْ صِحَّتُهُ унинг соғлиғи ёмонлашди, бузилди

– تَهَدُّدٌ таҳдид, қўрқитиш

– تَهْدِيدٌ кўп. ـاتٌ — таҳдид, қўрқитиш, дўқ-пўписа; الـ~ الذَّرِّيُّ атом таҳдиди

– تَهْدِيدِيٌّ таҳдид қилаётган

– مُهَدَّدٌ таҳдид қилинаётган

– مُهَدِّدٌ таҳдид қилувчи, қўрқитувчи

– مِهَدَّةٌ кўп. ـاتٌ — лом, мисранг (*ер кавлаш учун асбоб*)

– مَهْدُودٌ 1) вайрон қилинган; бузилган 2) *шунингдек* ~ الْقِوَى ҳолдан тойган, кучдан кетган, умидсизликка тушган

– هَدٌّ 1) бузиш, бузилиш; 2) тушиб кетиш (*мас. том*)

– هَدَادٌ 1) юмшоқлик; 2) хотиржамлик; هَدَا دَيْكَ секин, хотиржам бўл!

هَدٌّ = هَدَدٌ

– هَدَّةٌ 1) босиб тушиш, тушиб кетиш, ўпирилиш; 2) девор ёки шунга ўхшаш нарса қулагандаги гумбурлаш

I هَدَأَ (а) هُدُوءٌ тинчланмоқ, пасаймоқ; لَا يَهْدَأُ لَهُ بَالٌ у тинчлана олмаяпти; ~ـتِ الْعَاصِفَةُ бўрон тинчиди; جَاءَ حِينَ ~ـتِ الْعَيْنُ وَالرِّجْلُ *маж.* у ҳамма ухлаб ётган пайтда келди; ~ بِالْمَكَانِ ўрнашмоқ; II هَدَّأَ тинчлантирмоқ, пасайтирмоқ; بَالَهُ (رَوْعَهُ) ~ кимнидир тинчлантирмоқ; أَعْصَابَهُ ~ (ўз) асабларини тинчлантирмоқ; 2) пасайтирмоқ; السُّرْعَةَ ~ тезликни пасайтирмоқ; ~ مِنْ رَوْعِهِ *ёки* ~ خَاطِرَهُ *ёки* رَوْعَهُ ~ тинчлантирмоқ; هَدِّئْ رَوْعَكَ тинчлан, ўзингни бос!; IV أَهْدَأَ = II

– تَهْدِئَةٌ тинчланиш; ~ الرَّوْعِ *шунингдек.* ~ الْخَوَاطِرِ тинчланиш

– مُهَدِّئٌ тинчлантирувчи; ~ـةٌ عَقَاقِيرُ тинчлантирувчи дорилар; ~ـةٌ حَبَّاتٌ тинчлантирувчи ҳапдори

– هَادِئٌ оғир-вазмин, хотиржам, ювош, беозор; ~ النَّفْسِ *ёки* ~ الْبَالِ хотиржам, оғир-вазмин

– هَدْءٌ 1) тинчлик, сукунат; 2) туннинг тонгга яқин пайти

– هُدْءٌ туннинг тонгга яқин пайти

– هَدْأَةٌ туннинг тонга яқин пайти; بَعْدَ ~ مِنَ اللَّيْلِ бир-оз вақт ўтгандан кейин

– هُدُوءٌ тинчлик, сукунат; بِـ~ тинч, хотиржамлик билан; ~ الرَّوْعِ хотиржамлик, оғирлик, вазминлик, юраги кенглик; ~ أُولِمْبِيٌّ ҳеч нарсага парво қилмаслик (*сўзма-сўз*: олимпча хотиржамлик)

I هَدِبَ (а) هَدَبٌ 1) узун киприкли бўлмоқ; 2) узун осилиб турадиган новдали бўлмоқ; II هَدَّبَ 1) попукли, шокилали қилиб безатмоқ; 2) новдалар осиб қўймоқ

– أَهْدَبُ *мн.* هَدْبَاءُ кўп. هُدْبٌ 1) узун киприкли; 2) новдалари осилиб турган; ◊ أُذُنٌ هَدْبَاءُ осилиб турган қулоқ

– هُدَّابٌ *жам.* бурма; попук; шокила

– هُدْبٌ *жам. кўп.* أَهْدَابٌ 1) киприклар; 2) бурма; попук, шокила; жияк; تَعَلَّقَ بِأَهْدَابِهِ бирор нарсага ёпишиб олмоқ

هَدِبٌ узун киприкли

– هُدْبَةٌ кўп. أَهْدَابٌ киприк

I هَدَجَ (и) هَدَجَانٌ омонат қадам ташлаб юрмоқ, зўрға оёқ судрамоқ; IV أَهْدَجَ титрашга мажбур қилмоқ, титратмоқ, қалтиратмоқ (*мас. овозни*); титраттирмоқ, қалтираттирмоқ; V تَهَدَّجَ титрамоқ, қалтирамоқ, урмоқ; вибрация бўлмоқ

– مُتَهَدِّجٌ титраётган; вибрация бўлаётган

– هَوْدَجٌ кўп. هَوَادِجُ (*туя устига ўрнатилган*) аёллар тахтиравони

I (هدر) هَدَرَ[1] (и) هَدْرٌ, هَدِيرٌ 1) шовқинламоқ, гувилламоқ; авжига олмоқ (*мас., ўтхонадаги олов, тўлқин ҳақида*); 2) гумбурламоқ, гулдирамоқ (*момақалдироқ ҳақида*); 3) бўкирмоқ (*туя ҳақида*); 4) ғув-ғувламоқ, ғурилламоқ (*каптарлар ҳақида*); 5) қайнамоқ, жўш урмоқ; هَدَرَ[2] (и, у) هَدْرٌ 1) беҳуда тўкмоқ (*қонни*); 2) сарфламоқ, исроф қилмоқ; الدَّرَاهِمَ ~ пулни совурмоқ; 3) беҳуда кетказмоқ, йўқ қилмоқ, адо қилмоқ; صِحَّتَهُ ~ ўз саломатлигини адо қилмоқ; كَرَامَتَهُ ~ кимнингдир шаънини булғамоқ, эътиборини туширмоқ; الْإِصَابَةَ ~ *спорт* хато қилмоқ, аниқ бўлган тўпни уролмаслик; 4) (*н. нингдир*) баҳридан ўтмоқ; воз кечмоқ; 5) ҳалок бўлмоқ, беҳуда кетмоқ; IV أَهْدَرَ 1) (*бирор н. ни*) унутиб юбормоқ; (*бирор н. ҳақида*) ғамхўрлик қилмаслик; (*бирор н. ни*) ҳисобга

олмаслик, назар - писанд қилмаслик; 2) бузмоқ, оёқости қилмоқ; ~ الْأَدَبَ одоб қоидасини бузмоқ; الْقَانُونَ ~ қонунни оёқости қилмоқ (бузмоқ); 3) бекор қилинган деб ҳисобламоқ; 4) бекорга (бефойда) қон тўкмоқ

– مَهْدُورٌ 1) бехуда тўкилган (*қон ҳақида*); دَمٌ ~ (*жазосиз*) тўкилган қон; الدَّمِ ~ қонини жазосиз тўкиш мумкин бўлган одам; қонундан ташқари одам; 2) беҳуда сарф қилинган; ◊ الشَّرَفِ ~ ор номусни йўқотган, беномус, беор

– هَدَّارٌ тўлқинли, шовқинли (*мас., денгиз*)

– هَدَّارَةٌ кўп. اتٌ — шаршара, шовва

– هَدْرٌ, هَدَرٌ, кераксиз йўқотиш; اً~ бекордан бекорга, беҳуда; ذَهَبَ مَالُهُ ~اً унинг пуллари беҳуда кетди; ذَهَبَ سَعْيُهُ ~اً унинг саъй-ҳаракати беҳуда кетди

– هُدُرٌ оғир (қаттиқ) йиқилиш, тушиб кетиш

– هَدِيرٌ 1) шовқин, бўкириш, тарақа-туруқ; 2) ғув-ғувлаш

هَدْرَجَ *кимё*. гидратламоқ (*бирор кимёвий модданинг сув билан бирикмасини ҳосил қилмоқ*)

– مُهَدْرَجٌ гидратланган; الزُّيُوتُ النَّبَاتِيَّةُ الـ~ـةُ гидратланган ўсимлик мойи

– هَدْرَجَةٌ *кимё*. гидратлаш, гидрогенлаш

– هِيدْرُوجِينٌ *кимё*. гидроген, водород

I هَدَسَ (*u*) هَدْسٌ доимо (*к. ҳақдадир*) уқтиравермоқ (فِي)

I هَدَفَ (*у*) هَدْفٌ 1) (*бирор н. олдига*) яқинлашмоқ, келмоқ, (إِلَى); 2) (*н. нидир*) мақсад қилмоқ, (*н. гадир*) интилмоқ, (*бирор н. нинг*) пайида бўлмоқ (إِلَى); IV أَهْدَفَ = I; X اسْتَهْدَفَ (*к. ёки н. гадир*) нишон бўлмоқ (لِـ); 2) (*н. гадир*) дуч келиб, йўлиқиб қолмоқ (لِـ); 3) (*н. гадир*) интилмоқ, (*н. нидир*) мақсад қилмоқ (*туш. к. ёки* إِلَى)

– هَدَّافٌ 1) мерган; 2) спорт. натижа келтирган, ютуқ келтирган ўйинчи

– هَدَفٌ кўп. أَهْدَافٌ 1) ҳадаф, нишон; мишень; *ҳарб*. (ўққа тутиш, бомбардировка учун) объект, мўлжал, нишон; أَهْدَافٌ عَسْكَرِيَّةٌ ҳарбий объектлар; كَانَ ~ـاً (*н. учундир*) нишон, объект бўлмоқ (لِـ); جَعَلَهُ ~ـاً (*н. учундир*) бирор нарсани нишон, объект қилмоқ (لِـ); 2) гол; أَضَاعَ ~ـاً مُحَقَّقاً хатр қилмоқ, аниқ бўлган голни уролмаслик; 3) етиб келиш паккаси

I هَدَلَ[1] (هدل) (*u*) هَدْلٌ осилтирмоқ, осилтириб қўймоқ; هَدَلَ[2] (*и*) هَدِيلٌ ғув-ғувламоқ (*каптар ҳақида*); هَدِلَ (*а*) هَدَلٌ осилиб турмоқ, осилмоқ; пастга туширилган бўлмоқ; II هَدَّلَ остлтирган, осилтириб қўймоқ

– مُتَهَدِّلٌ осилиб турадиган; осилиб турган

– مُتَهَدِّلٌ = مُهَدَّلٌ

– هَدِيلٌ[1] ғув-ғувлаш

– هَدِيلٌ[2] 1) чўккан, чўкиб қолган (*қум ҳақида*); 2) тўкилиб тушган, тўкилиб турган

– هَدِيلٌ[3] каптарнинг пари

I هَدَمَ (*u*) هَدْمٌ 1) бузмоқ, вайрон қилмоқ, бузиб ташламоқ, олиб ташламоқ; 2) *мажҳ*. денгиз ёки ҳаво касали билан оғримоқ (*сузганда ёки учганда кўнгил айнимоқ*); II هَدَّمَ бузмоқ, олиб ташламоқ; бузиб ташламоқ, ҳаммаёқни вайрон қилмоқ; V تَهَدَّمَ 1) бузилмоқ, вайрон қилинмоқ, бузиб ташланмоқ; 2) кучни йўқотмоқ, мадордан қолмоқ, кучсизланмоқ; VII انْهَدَمَ бузилган, бузиб ташланган бўлмоқ; бузилиб тушиб кетмоқ, вайрон бўлмоқ; X اسْتَهْدَمَ бузилмоқ, вайрон бўлмоқ

– تَهَدُّمٌ йиқилиш, ағдарилиш (*мас, девор*); ◊ الْقُوَى ~ кучсизлик, қувватнинг кетиши

– تَهْدِيمٌ бузулиш, вайрон бўлиш, олиб ташланиш

– مُتَهَدِّمٌ бузилиб, вайрон бўлиб, тўкилиб кетаётган; бузилган, эскирган; 2) кучсиз, қувватсиз, мадорсиз; қари, мункиллаган

– مُهَدَّمٌ 1) бузилган; 2) соғлиғи ёмон, бели букилиб қолган, бемадор

– مَهْدُومٌ бузилган, бузилиб кетган

– هَادِمٌ бузувчи, вайрон қилувчи, йўқ қилувчи; اللَّذَّاتِ ~ ўлим

– هَدَّامٌ 1) бузувчи; 2) вайрон қиладиган, вайронлик келтирадиган

– هُدَامٌ денгиз ёки ҳаво касали

– تَهْدِيمٌ = هَدْمٌ

– هِدْمٌ *кўп*. أَهْدَامٌ эски, тўкилиб кетаётган кийим; الْأَهْدَامُ الْبَالِيَةُ эски-туски, латта-путта

– هِدْمَةٌ *кўп*. هُدُومٌ кийим, кўйлак; دُولَابُ الْـ~ кийим жавони

I هَدَنَ (*u*) هُدُونٌ хотиржам бўлмоқ; тинчланмоқ, тинчимоқ; III هَادَنَ ярашиш битими тузмоқ; VI تَهَادَنَ ярашмоқ; ярашиш битими тузмоқ

– مُهَادَنَةٌ ярашиш, ҳарбий ҳаракатларни тўхтатиш; فِي النِّزَاعِ ~ низони тўхтатиш, ярашиш

– هِدَانَةٌ яраш, ярашиш

– هُدْنَةٌ кўп. هُدَنٌ 1) яраш, ярашиш; 2) хотиржамлик, тинчлик, сокинлик

– هُدُونٌ хотиржамли, тинчлик, сокинлик

هَدْهَدَ (*болани қўлга кўтариб*) аллаламоқ, тебратмоқ

– هُدَاهِدٌ, هُدْهُدٌ, *кўп*. هَدَاهِيدُ *зоол*. ҳудҳуд, сассиқпўпишак

– هَدْهَدَةٌ аллалаш, тебратиш

I هَدَى (*u*) هُدًى, هَدْيٌ, هِدَايَةٌ 1) олиб бормоқ, бошлаб бормоқ; ~ الْعَرُوسَ إِلَى زَوْجِهَا келинни куёв олдига олиб бормоқ; 2) тўғри йўлдан бошлаб бормоқ; (*н. гадир*) йўл кўрсатмоқ (إِلَى); тўғри йўлга бошламоқ, йўналтирмоқ; раҳбарлик қилмоқ; кимгадир тақлид

қилмоқ; 3) (*н. ғадир*) олиб келмоқ (إِلَى)؛ هَدَانِي تَفْكِيرِي إِلَى ... таффаккур қилиш мени ...га олиб келди; 4) (*к. ғадир*) бермоқ, совға қилмоқ (لِـ); II هَدَّى ҳадя (совға) эгаси қилмоқ, ҳадялар, совғалар билан кўмиб ташламоқ; III هَادَى ўзаро совғалар, ҳадялар беришмоқ, алмаштирмоқ, ҳадя (совға) беришмоқ; IV أَهْدَى 1) ҳадя (совға) қилмоқ, ҳадя келтирмоқ; (*китобни к. ғадир*) бағишламоқ (لِـ, إِلَى); 2) тақдирламоқ, мукофотламоқ; وِسَامًا لَهُ ~ кимнидир орден билан мукофотламоқ; 3) йўлланма бермоқ, йўлламоқ, жўнатмоқ, юбормоқ; V تَهَدَّى 1) тўғри йўл қидирмоқ; маслаҳат сўрамоқ; 2) (*н. ғадир*) амал қилмоқ (بِ); VI تَهَادَى 1) ўзаро ҳадялар, совғалар беришмоқ; 2) тебранмоқ, тўлқинланмоқ, ҳилпирамоқ (*мас. байроқ ҳақида*); гандиракламоқ, судралиб юрмоқ (*мас. чарчоқдан*); 3) (*н. ғадир*) эришмоқ, (*н. ғадир*) етиб бормоқ (إِلَى)؛ تَهَادَتْ إِلَى أَسْمَاعِنَا أَنْغَامُ غِنَاءٍ қулоғимизга қўшиқ овози етиб келди; VIII اهْتَدَى 1) тўғри йўлга тушиб олмоқ; 2) (*бирор н. ни*) таниб олмоқ, топмоқ, очмоқ (إِلَى)؛ إِلَى طَرِيقٍ ~ тўғри йўл топмоқ; 3) (*к. нидир*) кутилмаганда учратиб қолмоқ (عَلَى); (*н. ғадир*) амал қилмоқ (بِ); (*н. нидир*) мўлжал, ориентир қилиб олмоқ (بِ); 5) тузалмоқ (*хулқ ҳақида*); X اسْتَهْدَى 1) тўғри йўл қидирмоқ; 2) тўғри йўлга бошлашни сўрамоқ; 3) (*бирор н. ни*) ҳадя (совға) қилишни сўрамоқ; 4) (*н. ғадир*) амал қилмоқ (بِ)

– اهْتِدَاءٌ 1) қидириб топиш, топиш; 2) (*бирор к. га*) раҳбарлик қилиш (بِ); ориентация (*турган жойни, йўналишни аниқлаш*)

– إِهْدَاءٌ 1) (ҳадя, совға) келтириш, топшириш; бағишлов (*мас., китобда*); 2) мукофотлаш, тақдирлаш

– مُهْتَدٍ *мн.* مُهْتَدِيَةٌ тўғри йўлдан бораётган

– مُهْدًى ҳадя қилинган; берилган, топширилган (*ҳадя*)

– مَهْدِيٌّ ҳадя қилинган; берилган; لَهُ ~ ҳадя олувчи киши; 2) тўғри раҳбарлик қилинган; الـ~ Маҳдий

– هَادٍ *мн.* هَادِيَةٌ 1) *кўп.* هُدَاةٌ раҳбар, етакчи, бошлиқ; 2) *кўп.* هَوَادٍ бўйин

– هِدَايَةٌ 1) тўғри йўлдан етаклаб бориш; 2) раҳбарлик

– هُدًى 1) тўғри йўл; 2) раҳбарлик, етакчилик; ◊ عَلَى غَيْرِ ~ а) кўркўрона, таваккалига; б) бош оққан ёққа

– هَدْيٌ[1] 1) тўғри йўлдан етаклаб юриш; 2) бошқариш, бошқарувчилик سَارَ عَلَى ~ـهِ кимнингдир раҳбарлигида бормоқ; 3) тўғри йўналиш, йўл; سَارَ ... عَلَى ~ مَضَى у ...га томон жўнади; عَلَى ~ مَبَادِئِ عَدَمِ الْانْحِيَازِ қўшилмаслик принципларига амал қилмоқ; قَامَ بِهَذَا عَلَى ~ إِشَارَتِهَا у буни у (аёл) нинг ишорасига кўра қилди; 4) тўғри йўлдан бориш; هَدَى ~ فُلَانٍ ~ фалон кишининг йўлидан кетмоқ

– هَدْيٌ[2] қурбонлик қилинадиган ҳайвон

– هَدِيٌّ = هَدْيٌ[2]

– هَدْيَةٌ йўл, усул, услуб, метод; фаолият йўсини, тарзи

– هَدِيَّةٌ *кўп.* هَدَايَا 1) ҳадя, совға; تَذْكَارِيَّةٌ ~ эсдалик, ёдгорлик учун қилинган совға (ҳадя); الزَّوَاجِ ~ тўй ҳадяси; الْمُسَافِرِ ~ ҳадя, совға (*мева-чева, ширинликлардан иборат*); 2) қурбонлик қилинадиган ҳайвон

– هِدْيَةٌ = هَدْيَةٌ

هَذَا *ик. с.* هَذَانِ, *мн.* هَذِهِ *ик. с.* هَاتَانِ *кўп.* هَؤُلَاءِ 1) бу; 2) шу; لِـ~ шунинг учун; مَعَ ~ шунга қарамай; وَ ~ ... ... яна шуни айтиш (қўшиб қўйиш) керакки, ...

I هَذَبَ (и) هَذْبٌ 1) ортиқча шох (новда) ларни кесиб ташламоқ; 2) тўғриламоқ, ортиқча жойларини олиб ташламоқ (*мас., мақола ва б. лардан*); II هَذَّبَ 1) тарбияламоқ, ўстирмоқ; таълим бермоқ, маълумотли қилмоқ; 2) ўргатмоқ, ўқитмоқ (*қўшинни*); 3) тўғриламоқ, яхшиламоқ; 4) ортиқча шох (новда)) ларни кесиб ташламоқ; V تَهَذَّبَ 1) тарбия олмоқ, таълим (маълумот) олмоқ; 2) тўғриланмоқ, яхшиланмоқ (*феъл-атвор ҳақида*); 3) маданиятли, хушмуомала, тарбияли бўлмоқ

– تَهَذُّبٌ тарбиялилик, назокатлилик, маданиятлилик

– تَهْذِيبٌ 1) тарбия; таълим, маълумот; 2) ўқитиш, ўргатиш (*қўшинни*); 3) тўғриланиш, яхшиланиш; 4) ўсиш, тараққий қилиш, камолот

– تَهْذِيبِيٌّ тарбия беришга оид

– مُتَهَذِّبٌ (*яхши*) тарбияланган, камолотга эришган; хуш муомала, назокатли, маданиятли

– مُهَذَّبٌ 1) тарбияланган, комил, юксак маълумотли, назокатли, маданиятли; 2) тўғриланган

– مُهَذِّبٌ тарбиячи, йўлга солувчи

I هَذَرَ (у) هَذْرٌ 1) жаврамоқ, вағир-вуғур қилмоқ; 2) шовқинламоқ (*мас. мотор ҳақида*); II هَذَّرَ ҳазиллашмоқ, ҳазил қилмоқ; IV أَهْذَرَ кўп гапирмоқ, эзмаланмоқ

– مِهْذَارٌ вайсақи

– هَذَرٌ = هَذَارٌ

هُذَارٌ ҳазиллар; бемаъни вайсақилик, бемаъни гап

– هَذِرٌ вайсақилик қилаётган, вайсақи

هَذْرَمَ 1) вайсақилик қилмоқ, вағир-вуғур қилмоқ; 2) тез ўқимоқ; وِرْدَهُ ~ тунги ибодатни тезгина бажариб тугатмоқ

– هَذْرَمَةٌ бемаъни вайсақилик

هُذْلُولٌ *кўп.* هَذَالِيلُ 1) тепалик, дўмса; 2) ариқ

– هُذْلُولِيٌّ: الْخَطُّ الـ~ *мат.* гипербола

هَذِهِ бу (*мн.*); булар (*жонсиз. н. лар ҳақида*)

I هَذَى (и) هَذَيَانٌ алжирамоқ, гапни гапга қовуштирмай гапирмоқ

– هُذَاءٌ алжиш, алжираш; бемаъни гап

– هُذَاءٌ = هَذْيٌ

– هَذَيَانٌ = هُذَاءٌ؛ الرُّعَاشِيُّ الـ~ *мед.* алкоголизм оқибатидаги

оғир руҳий касаллик

هَرّ жаноб

I (هرّ) هَرَّ (а/и) هَرِيرٌ 1) ирилламоқ, улимоқ, ғингшимоқ (*ит ҳақида*); хурилламоқ, хур-хур қилмоқ (*мушук ҳақида*); (а/и) هَرَّ (1 هَرٌّ оқмоқ, оқиб турмоқ; 2) ичакларни (ични) тозаламоқ, ич кетмоқ; III هَارَّ бетга қараб увилламоқ (*ит ҳақида*)

– هِرٌّ кўп. هِرَارٌ мушук; حَشِيشَةُ الـ~ *бот.* валеряна, чўл ялпизи (*доривор ўтсимон ўсимлик*); عَيْنُ الـ~ *мин.* мушукўз (*сариқ ёки зангори рангли кварц турларидан бири*); زَيْدٌ لَا يَعْرِفُ ~اً مِنْ بِرٍّ Зайд яхши-ёмоннинг фарқига бормайди

– هُرَارٌ ичкетиш, ичбуруғ

– هِرَّةٌ кўп. هِرَرٌ мушук; حَشِيشَةُ الـ~ валеряна, чўл ялпизи (*доривор ўтсимон ўсимлик*)

– هَرِيرٌ увиллаш (*итники*)

– هُرَيْرَةٌ кўп. ~اتٌ мушукча, мушук боласи

I (هرأ) هَرَأَ (а) هَرْءٌ (1 қайнатиб хил-хил қилиб пиширмоқ (*мас., гўштни*); 2) йиртмоқ, парча - бурон қилмоқ; латта-путта қилиб эскитмоқ (*мас., кўйлакни*); 3) қаттиқ ачиштирмоқ, ачитмоқ (*совун ҳақида*); совуқ бўлмоқ (*шамол ҳақида*); ~هُ الْبَرْدُ у совқотиб кетди; ~ فِي كَلَامِهِ бемаъни гапларни вайсамоқ; هَرِئَ (а) هُرُوءٌ (1 қайнаб, хил-хил бўлиб пишмоқ, обдон қайнатилмоқ (*гўшт ҳақида*); 2) йиртилиб, парча - бурон бўлмоқ; эскириб кетган бўлмоқ (*мас., кўйлак*) II هَرَّأَ хил - хил қилиб қайнатиб пиширмоқ, ортиқ даражада пишириб юбормоқ; IV أَهْرَأَ = II; V تَهَرَّأَ 1) ортиқ даражада кўп қайнатилган бўлмоқ; 2) йиртилиб, парча- бурон бўлиб кетмоқ; кийилавериб, эскириб кетмоқ (*кўйлак ҳақида*); VIII اهْتَرَأَ (1 ортиқ даражада қайнатилмоқ; 2) парча-бурон бўлиб кетмоқ (*кўйлак ҳақида*); 3) бўлиниб, парчаланиб кетмоқ

– مُهْتَرِئٌ 1) кийилган, эскириб кетган; йиртилган, йиртилиб кетган; 2) ортиқ даражада пишириб юборилган

– مُهَرَّأٌ кўп қайнаган, қайнатилган

– هُرَاءٌ вайсақилик, бемаъни гап; ~ فِي ~ қип-қизил бемаъни гап, арзимас гап

– هَرِيءٌ ортиқ даражада пишириб юборилган; ◊ ~ نِظَامٌ чириган, чириб кетган тузум

I هَرَبَ (у) هَرَبٌ, هُرُوبٌ, هَرَبَانٌ югурмоқ, қочиб кетмоқ; *шунингдек:* ~ مِنَ الْجُنْدِيَّةِ дезертирлик қилмоқ, ҳарбий хизматдан қочмоқ; ~ مِنَ الْمَدْرَسَةِ мактабдан қочиб кетмоқ, дарсга бормаслик; ~ بِجِلْدِهِ *маж.* ўз жонини қутқармоқ II هَرَّبَ 1) қочишга ёрдам бермоқ; 2) тумтарақай қилиб юбормоқ; 3) *юр.* (*маҳбусни, қамоққа олинган кишини*) ғайриқонуний равишда озод қилмоқ; 4) (*хатга олинган*) нарсаларни ғайриқонуний равишда олиб қўймоқ; 5) яширинча (*контрабанда йўли билан*) ташимоқ, олиб келмоқ, олиб кетмоқ; ◊ ~ الْمُتَوَفَّى مِنَ الدُّنْيَا بِلَا تَصْرِيحٍ марҳумни рухсатсиз дафн этмоқ; ~ مَوْلُودًا إِلَى الدُّنْيَا بِلَا تَصْرِيحٍ янги туғилган болани рўйхатдан ўтказмаслик; IV أَهْرَبَ 1) қочирмоқ, қочишга ёрдам бермоқ; 2) қўрқиб қочиб қолмоқ, қўрқиб жуфтакни ростламоқ; V تَهَرَّبَ 1) (*н. дандир*) бўйин товламоқ, ўзини четга тортмоқ (олмоқ) (مِنْ); ~ مِنْ مَسْؤُولِيَّةٍ масъулиятдан ўзини четга олмоқ; 2) қутулиш чорасини изламоқ; чора қидирмоқ; VI تَهَارَبَ бирга қочмоқ; бирга қочиб қутулмоқ

– تَهْرِيبٌ 1) қочишга қилинган ёрдам; 2) тумтарақай бўлиш; 3) *юр.* (*маҳбусни*) ғайриқонуний озод қилиш; 4) ғайриқонуний мол олиб кириш (чиқиш) (контрабанда); اشْتَغَلَ بِـ~ الْبَضَائِعِ контрабанда билан шуғулланмоқ

– مَهْرَبٌ кўп. مَهَارِبُ 1) яширинадиган жой, бошпана; 2) четга тортиш, қутулиш; لَا ~ مِنْهُ чорасиз, албатта юз берадиған; لَمْ يَجِدْ ~اً مِنْ ... у ...дан қутула олмади; 3) чора, илож, йўл

– مُهَرَّبٌ контрабанда йўли билан олиб келинган (олиб кетилган)

– مُهَرِّبٌ контрабандачи, контрабандист

– مُهَرَّبَاتٌ *кўп.* контрабанда моллари (товарлари).

– هَارِبٌ[1] қочиб кетаётган; қочган; 2. қочқин; ~ مِنَ الْجُنْدِيَّةِ дизертир (*ҳарбий хизматдан қочган киши*)

– هَارِبٌ[2] арфа (*торли музика асбоби*).

– هِرَابٌ кил (*кеманинг тубини маҳкам тутиб турувчи узунасига жойлашган тўсин*)

– هَرَبٌ 1) қочиш, тумтарақай бўлиш; أَرْكَنَ إِلَى الْـ~ тумтарақай бўлмоқ; 2) дизертирлик

– هَرَبٌ = هُرُوبٌ

هَرْبَدَ йиртмоқ, майдалаб йиртиб ташламоқ; تَهَرْبَدَ йиртилмоқ, майдаланиб йиртилиб ташланмоқ

– هَرْبَدَةٌ майдалаб йиртиб ташлаш

هِرْبِذٌ кўп. هَرَابِذَةٌ, هَرَابِذُ *дин;* ўтпарастлар ибодатхонаси руҳонийси

I هَرَتَ (и) هَرْتٌ йиртмоқ, бўлак-бўлак қилиб йиртиб ташламоқ

I هَرَجَ (и) هَرْجٌ кучли ҳаяжонга тушмоқ, тўлқинланмоқ; ~ فِي الْحَدِيثِ кўп ва тушунарсиз гапирмоқ; II هَرَّجَ (*к. гадир*) бақириб ҳаяжонлантирмоқ, ачиқлантирмоқ, ғашини келтирмоқ (ب); 2) ҳазиллашмоқ, кулдирмоқ; 3) маст қилмоқ (*май, вино ҳақида*); VI تَهَارَجَ ҳаяжонга келмоқ, тўлқинланмоқ (*оломон ҳақида*)

– تَهْرِيجٌ 1) ҳаяжон; 2) мастлик; 3) (*к. нингдир*) ғашини келтириш (ب); 4) кўп сўзли ва бемаъни гап

– مُهَرِّجٌ 1) ҳазилкаш; 2) қизиқчи, мазхарабоз

– هَرْجٌ ҳаяжон, тўлқинланиш, шовқин-сурон; ~ وَمَرْجٌ кучли ҳаяжон, бошбошдоқлик

هَرْجَلَ 1) катта-катта қадам ташлаб юрмоқ; 2) оёқни зўрға судрамоқ, судралиб юрмоқ; 3) таваккалига ҳаракат қилмоқ

– مُهَرْجَلٌ тартибсиз, бош-учи йўқ; алғов-далғов

– هَرْجَلَةٌ 1) катта-катта қадам ташлаб юриш; 2) таваккалчилик لَا

~ الـــ طَرِيقَ تَسْلُكْ тавваккалига йўл тутма!; 3) *кўп.* اتٌ — тартибсизлик, бош-учи йўқлик, алғов-далғовлик, чалкашлик

I هَرَدَ (*u*) هَرْدٌ йиртмоқ, йиртиб ташламоқ (*мас., кийимни*)

هَرْدَ بَشْتَ 1) бемаъни, бўлмағур гап, тутуруқсиз гап, 2) эски-туски, ташландиқ нарсалар

هَرْدَمَ бузмоқ, бузиб ташламоқ (*бинони, қурилишни*)

– هَرْدَمَةٌ бузиш, бузиб ташлаш (*бинони*)

– هَرْدُومَةٌ парча, синиқ

I هَرَسَ (*у*) هَرْسٌ 1) майдаламоқ, янчмоқ, талқон қилиб туймоқ; 2) эзмоқ, ийламоқ (*мас., пишган картошкани*); 3) лат едирмоқ, шикастламоқ; контузияламоқ (*ташқи жароҳатсиз шикаст етказмоқ*); الطَّعَامَ ~ икки лўнжни тўлдириб овқат емоқ; VII انْهَرَسَ 1) майдаланган бўлмоқ; 2) эзилган, ийланган бўлмоқ

– مِهْرَاسٌ *кўп.* مَهَارِيسُ ҳовонча

– مَهْرُوسٌ 1) майдаланган, туйилган; 2) эзилган, ийланган; ~ بَطَاطِسُ пюре (*картошкадан эзиб тайёрланган бўтқа*)

– هَرَّاسٌ 1) каток, ғалтак машина (*ер текислаш, асфальт ётқизиш учун*); ҳариса таомини тайёрловчи ошпаз (*қар.* هَرِيسَةٌ)

– هَرَّاسَةٌ *кўп.* اتٌ — тери ийлайдиган, юмшатадиган қурилма; майдалаш машинаси; بُخَارِيَّةٌ ~ механик ғалтак машина (*қўлда ҳаракатлантириладиган ер текисловчи, асфальт ётқизувчи асбоб*)

– هَرِيسَةٌ ҳариса (*а) қайнатиб пиширилиб, гўшт ва қайнатилган буғдойдан тайёрланадиган овқат; б) ун, ёғ ва шакардан тайёрланадиган ширинлик*)

I (هرش) هَرَشَ (*у*) هَرْشٌ тимдаламоқ, қашимоқ; رَأْسَهُ ~ бош қашимоқ (*қийинчилик пайтида*); هَرِشَ (а) هَرَشٌ баджаҳл, жаҳлдор бўлмоқ; II هَرَّشَ гиж-гижламоқ; (*к. нингдир ўртасига*) душманлик уруғини сепмоқ, ёвлик келтириб чиқармоқ (بَيْنَ); III هَارَشَ 1) бир-бирига гиж-гижламоқ (*мас. хўрозларни*); 2) ўзаро тўполон, югур-югур қилмоқ, бақир-чақир қилиб ўйнамоқ; 3) тўқнашмоқ, тўқнаш, зид келиб қолмоқ; VI تَهَاوَشَ 1) урушмоқ, тишлашмоқ, ғажишмоқ (*итлар ҳақида*); 2) ҳазиллашмоқ, ўйнамоқ

– مُهَارَشَةٌ 1) кураш, жанг, муштлашиш; 2) югур-югур, ўйин

– مَهْرُوشٌ эскирган; сийқаси чиққан (*босмахонадаги қуйма ҳарфлар - литерлар ҳақида*)

– مُهَارَشَةٌ = هِرَاشٌ

– هَرْشٌ 1) тимдалаш; 2) *мед.* қичима; 3) эскирганлик, ишдан чиққанлик; 4) *тех.* ейилиш, сийқаланиш, эскириш

هَرْشَفَةٌ *кўп.* اتٌ — (*намликни, ҳўлликни артиш учун ишлатиладиган*) латта

هَرْطَقَ кофир бўлмоқ

– هَرْطَقَةٌ кофирлик

– هَرْطُوقِيٌّ *кўп.* هَرَاطِقَةٌ кофир

هُرْطُمَانٌ, هَرْطَمَانٌ арпа

I هَرَعَ (а) هَرَعٌ ёки هَرِعَ (а) هَرَعٌ *шунингдек, мажҳ.* هُرِعَ (يُهْرَعُ) (*қаергадир*) (إِلَى) югурмоқ, чопмоқ, шошмоқ IV أَهْرَعَ *шунингдек, мажҳ.* أُهْرِعَ шошилмоқ

– هُرَاعٌ, هَرَعٌ тез юриш, тез югириш

I هَرَفَ (*u*) هَرْفٌ 1) мақтамоқ; 2) (*н. нидир, н. ҳақдадир*) гапириб, жавраб ўтирмоқ, гап сотмоқ (بِ); لَا تَهْرِفْ بِمَا لَا تَعْرِفُ ўзинг билмаган нарса ҳақида жаврама!

I هَرَقَ (а) هَرْقٌ оқизмоқ, тўкмоқ; IV أَهْرَقَ ёки هَرَاقَ (يُهَرِيقُ) ёки أَهْرَاقَ (يُهْرِيقُ) = I; أُهْرِقَ دَمُهُ унинг қони тўкилди; *сол. шунингдек.* أَرَاقَ; XII اهْرَوْرَقَ оқмоқ, тўкилмоқ (*мас., кўз ёшлари ҳақида*).

– إِهْرَاقٌ тўкиш; оқизиш; الدِّمَاءِ ~ қон тўкиш

– إِهْرَاقٌ = إِهْرَاقَةٌ

– مُهْرَاقٌ, مُهْرَقٌ[1], مُهَرَاقٌ тўкилган, оқизилган

– مُهْرَقٌ[2] *кўп.* مَهَارِقُ 1) ялтироқ қоғоз; 2) папурус (*қадимий қоғоз тури*); пергамент (*сув ва ёғ шимадиган қоғоз*); 3) ҳужжат; документ

– مُهْرُقَانٌ, مَهْرَقَانٌ, مُهْرَقَانٌ денгиз қирғоғи, соҳил

– مُهْرِيقٌ оқизувчи, тўкувчи

– هَرَاقَةٌ = إِهْرَاقٌ; الدِّمَاءِ ~ қон тўкувчи

– هِرَقْلُ ёки هِرْقِلُ 1) *ат. от, мз,* Ираклий; 2) *миф., ат. от, мз.* Геркулес, Геракль; 3) *кўп.* هَرَاقِلَةٌ *маж.* баҳодир, паҳлавон

– هِرْقِلِيٌّ баҳодирга, паҳлавонга оид

– هَرْكُولٌ *кўп.* هَرَاكِلَةٌ ҳарокила (*қорин териси қат-қат бўлиб букланган-тиришган катта кит*)

هَرْكَنَ 1) кийиб эскитмоқ; 2) бузмоқ, вайрон қилмоқ

I (هرم) هَرِمَ (а) هَرَمٌ қартаймоқ, мўнкиллаб қолмоқ, кексаймоқ; هَرَمَ (и) هَرْمٌ майдаламоқ, увоқламоқ; II هَرَّمَ 1) майдаламоқ, увоқламоқ, майда бўлак қилиб кесмоқ; 2) қаритмоқ, мўнкиллаган қилмоқ, мўнкиллатмоқ; IV أَهْرَمَ қаритмоқ, мўнкиллаган қилмоқ

– أَهْرَامَاتٌ *кўп.* эҳромлар гуруҳи, пирамидалар гуруҳи

– تَهْرِيمٌ майдалаш, увоқлаш

– تَهْرِيمَةٌ деворнинг юқори (тепа) қисми

– مَهْرَمَةٌ кечқурун овқат емаслик, кечқурунлик қилмаслик

– هَرَّامَةٌ *кўп.* اتٌ — 1) ошпичоқ, дасткалла

– هَرَمٌ[1] мўнкиллаганлик, қаригандаги бемадорлик, бекувватлик

– هَرَمٌ[2] *кўп.* أَهْرَامٌ 1) эҳром, пирамида; أَهْرَامُ مِصْرَ Миср эҳромлари, пирамидалари; خُوفُو ~ Хуфу (Хеопс) эҳроми (пирамидаси); الْمُدَرَّجُ ~ الـــ *қар.* مُدَرَّجٌ; هَرَمُ أَسْوَانَ الأَكْبَرُ *маж.* Катта Асвон тўғони; الأَهْرَامُ «Ал- Аҳром" (*Мисрдаги газета номи*);

2) *мат.* пирамида; مَقْطُوعٌ ~ кесик пирамида

– هَرِمٌ жуда қари, жуда мўнкиллаган; ~ ـَـةٌ مَرْأَةٌ шум кампир, жодугар, қари алвасти; ~ إِنَّهَا بِنْتٌ ـَـةٌ а) у ахир кампир-ку; б) у (аёл) синчков, ҳар нарсаға қизиқувчидир

– هُرْمَانٌ ақл, заковат.

– هَرَمِيٌّ пирамида шаклида, пирамидага ўхшаш; الْعَضَلَةُ الـ~ـَـةُ *анат.* пирамида мушак; الشَّكْلُ الـ~ *мат.* пирамида

هَرْمَسَ қош чимирмоқ; ҳўмраймоқ, қовоқ солмоқ

هُرْمُونٌ *кўп.* ـَـاتٌ гормон; عِلْمُ الْهُرْمُونَاتِ эндокринология

هَرْهَرَ 1) қимирлатмоқ, жилдирмоқ; 2) (*н. нингдир*) устига бостириб бормоқ (عَلَى); (*к. гадир*) ташланмоқ (عَلَى); 3) оқмоқ, оқиб турмоқ

– هَرْهَرَةٌ 1) қимирлатиш, жилдириш; 2) бостириб бориш, ҳужум қилиш

I هَرَا (у) هَرْوٌ (هرو) 1) калтак, сўйил, тўқмоқ билан урмоқ; 2) йиртмоқ, йиртиб ташламоқ; эскитмоқ

– هِرَاوَةٌ *кўп.* هَرَاوَى катта калтак (сўйил, таёқ), тўқмоқ; катта таёқ, асо

هَرْوَلَ (*қаергадир*) шошмоқ, югурмоқ (إِلَى)

– هَرْوَلَةٌ тез югуриш

– هَارُونٌ = هَرُونٌ

هِرُوِينٌ героин (*наркотик модда*)

I هَرِيَ (*и*) هَرْيٌ 1) сўйил, тўқмоқ билан урмоқ; 2) йиртмоқ, йиртиб ташламоқ, бўлак- бўлак қилиб йиртмоқ, эскитмоқ; V تَهَرَّى йиртилмоқ, йиртиб ташланмоқ, эскитилмоқ; VII اِنْهَرَى йиртилган, парча-бурон қилинган, эскитилган бўлмоқ; VIII اِهْتَرَى = V

– مُهَرًّى юритилган, эскирган

– هَرَايَةٌ сув тўплаш мақсадида қоя ичига ўйилган ҳовузча

– هُرْيٌ *кўп.* أَهْرَاءٌ омбор, ғалла сақланадиган жой; الْحُبُوبِ ~ элеватор (*механизациялаштирилган катта ғалла омбори*)

– هَرِيَّةٌ йиртилган, йиртиқ, эски эскирган

I هَزَّ (а/у) هَزٌّ 1) силкимоқ, силкитмоқ; тебрамоқ, тебратмоқ; ~ رَأْسَهُ бош чайқамоқ; ~ ذَيْلَهُ думни ликиллатмоқ; ~ كَتِفَيْهِ ёки ~ كَتِفَهُ елка қисмоқ; ~ يَدَهُ кимнингдир қўлини силкимоқ; ~ الْأُرْجُوحَةَ бешик тебратмоқ; ~ الضَّمِيرَ الْإِنْسَانِيَّ халқ фикрини (онгини) уйғотмоқ, мавжга келтирмоқ; 2) таъсир қилмоқ, раҳм-шафқат қўзғатмоқ; (*асабга*) тегмоқ; ~ الْأَعْصَابَ асабга тегмоқ, асабни қақшатмоқ; II هَزَّزَ силкимоқ, силкитмоқ, тебрамоқ, тебратмоқ; ~ رَأْسَهُ бош чайқамоқ; ~ ذَنَبَهُ думни ликиллатмоқ; ~ السَّيْفَ қилич ўйнамоқ; V تَهَزَّزَ силкитилмоқ, тебранмоқ, тебратилмоқ; VII اِنْهَزَّ ҳаракатга келтирилган бўлмоқ; VIII اِهْتَزَّ 1) силкинмоқ; тебранмоқ, тебратилмоқ; вибрация қилдирмоқ (титрамоқ); 2) (*н. дандир*) титраб кетмоқ, безовталикка тушмоқ, дирилламоқ (لِـ); ~ فَرَحًا севинчдан, шодликдан ўзини унутмоқ; ... اِهْتَزَّ قَلْبُهُ إِلَى *мажх.* (*н. дандир*) қаттиқ (чуқур) таъсирланмоқ

– اِهْتِزَازٌ *кўп.* ـَـاتٌ 1) тебраниш, вибрация; 2) титраш, титроқ, дириллаш

– مُهْتَزٌّ 1) титраётган; қалтираётган; вибрация бўлаётган; ~ طَرَبًا қаттиқ таъсирланган, қойил қолган; 2. *дин.* титровчи (*Россиядаги диний мазҳаб*)

مِهَزَّةٌ *кўп.* ـَـاتٌ — катта сим ғалвир, ғалвирмашина; ғалвир

– مَهْزُوزٌ титраётган, титратилган

– هَزَّازٌ 1. 1) тебранаётган; ~ كُرْسِيٌّ тебранғич курси; 2) титрайдиган; 2. *тех.* вибратор

– هَزَّةٌ *кўп.* ـَـاتٌ — 1) тебратиш, тебраниш; 2) титраб кетиш; қалқиш; ларзага келиш; ~ سِيَاسِيَّةٌ أَحْدَثَ сиёсий шов-шув чиқармоқ; 3) *шунингдек* ~ أَرْضِيَّةٌ ерости тебраниши

– هِزَّةٌ 1) қизиқиш, ҳаяжонланиш; 2) катта завқ, шавқ

– هَزِيزٌ (*момақалдироқ*) гумбурлаши

I هَزَأَ (а) هَزِئَ ёки هُزْءٌ, هُزُوءٌ, هُزْأَةٌ (هزأ) 1) (*к. нингдир устидан*) кулмоқ, масхараламоқ, таҳқирламоқ (بِ, مِنْ); 2) (*бирор н.-га*) беписанд, эътиборсиз бўлмоқ (بِ, مِنْ); V تَهَزَّأَ 1) (*бирор к. ёки н. дан*) кулмоқ, масхараламоқ, тахқирламоқ (بِ, مِنْ); 2) (*н. гадир*) эътиборсиз муносабатда бўлмоқ (بِ, مِنْ); X اِسْتَهْزَأَ 1) истеҳзо қилмоқ, кулмоқ, устидан кулмоқ, масхараламоқ; 2) (*бирор н. га*) нафрат билан, беписанд муносабатда бўлмоқ (بِ, مِنْ); 3) менсимай, қўпол муносабатда бўлмоқ

– اِسْتِهْزَاءٌ 1) истеҳзо, масхаралаш, таҳқирлаш; 2) кулиш; кулиб, масхаралаш

– مُسْتَهْزِئٌ 1. 1) масхараловчи, таҳқирловчи; хўрловчи; 2) куладиган; ~ـًا кулгили; кулиб, кулган ҳолда; 2) кулувчи

– مَهْزَأَةٌ 1) кулги; 2) кулинадиган, кулгили

– هَازِئٌ кулувчи

– هُزُؤٌ, هُزْءٌ, هَزْءٌ кулиш; таҳқирлаш

– هُزْأَةٌ кулгили, кулинадиган нарса

– هَازِئٌ = هُزْأَةٌ

– هُزْئِيٌّ кулгили

هِزَبْرٌ ёки هِزْبَرٌ *кўп.* هَزَابِرُ шер; ~ رَجُلٌ баланд бўйли, бақувват одам, полвон

I هَزِجَ (а) هَزَجٌ куйламоқ, жаранглаган овоз чиқармоқ; II هَزَّجَ куйламоқ, қўшиқ айтмоқ

– أُهْزُوجَةٌ *кўп.* أَهَازِيجُ қўшиқ; تَرْتَفِعُ الْأَهَازِيجُ ҳамма ёқдан қўшиқлар эшитиларди, ҳамма ёқ қўшиққа тўлиб кетган эди

– هَازِجَةٌ *зоол.* қорамтир (кулранг) патли кичкина қушча

– هَزَجٌ кўп. أَهْزَاجٌ 1) шовқин, гулдираш; 2) ҳазаж (*аруздаги шеърий баҳр номи*)

I هَزَرَ (*u*) هَزْرٌ кулмоқ, ҳазиллашмоқ; II هَزَّرَ ҳазил қилмоқ, ҳазиллашмоқ

– هَزَارٌ *кўп.* ~اتٌ — булбул

– هِزَارٌ 1) ҳазил, ҳазиллашиб қилинган қилиқ; 2) бемаъни гап, қилиқ

I هَزَعَ (*a*) هَزْعٌ шошмоқ, шошилмоқ; V تَهَزَّعَ = I

– هَزِيعٌ туннинг тонгга яқин қисми; الـ~ الأَوَّلُ مِنَ اللَّيْلِ туннинг биринчи хўроз қичқирган пайти; الـ~ الأَخِيرُ مِنَ اللَّيْلِ туннинг охирги хўроз қичқирган пайти

I (هزل) هَزَلَ (*u*) هَزْلٌ 1) ҳазил қилмоқ, ҳазиллашмоқ; 2) ориқ бўлмоқ; هَزِلَ (*a*) هَزْلٌ *ёки* هُزِلَ (يُهْزَلُ) هُزَالٌ ориқ, мадордан қолган бўлмоқ; ~ فِي كَلاَمِهِ ҳазиллашмоқ, ҳазил гап қилмоқ; II هَزَّلَ мадорсизлантирмоқ, кучдан қолдирмоқ, чарчатмоқ, ҳолдан тойдирмоқ; III هَازَلَ ўзаро ҳазиллашмоқ; IV أَهْزَلَ чарчатмоқ, ҳолдан тойдирмоқ; VII اِنْهَزَلَ ориқ, озиб кетган бўлмоқ

– مَهْزَلَةٌ *кўп.* مَهَازِلُ комедия, юмористик ҳикоя

– مَهْزُولٌ *кўп.* مَهَازِيلُ ориқ, озиб кетган, қоқ суяк

– هَازِلٌ 1. ҳазил қилаётган, ҳазиллашаётган; 2) ҳазилкаш

– هَزَّالٌ ҳазилкаш

– هُزَالٌ ориқлик, озғинлик; شَدِيدُ الـ~ жуда ориқ

– هَزْلٌ, هُزْلٌ 1) ҳазил-ҳузул қилиш; 2) ҳазил; ~اً ҳазиллашиб

هَازِلٌ = هَزِلٌ

– هَزْلاَنٌ озиб кетган; озғин, ориқ

– هَزْلِيٌّ комик, кулгили; юмористик; رِوَايَةٌ ~ةٌ комедия; رِوَايَةٌ غِنَائِيَّةٌ ~ةٌ оперетта; صُورَةٌ ~ةٌ карикатура

– هَزْلِيَّةٌ *кўп.* ~اتٌ — комедия; ~ غِنَائِيَّةٌ оперетта

– هَزْلِيَّاتٌ *кўп.* ҳазил гаплар; кулгили ҳикоялар; ҳазиллар

– هَزِيلٌ *кўп.* هَزْلَى, هِزَالٌ 1) ориқ, мадорсиз; 2) ёмон; صُورَةٌ ~ةٌ ... عَنْ (*бирор к. нинг*) кўримсиз, ночор нусхаси

– هُزَيْلِى кўл чаққонлиги, фокус

I (هزم) هَزَمَ[1] (*u*) هَزْمٌ 1) тор-мор қилмоқ, зарба бермоқ, ғалаба қилмоқ; 2) *мажҳ.* енгилмоқ, мағлуб бўлмоқ; هَزَمَ[2] (*u*) هَزِيمٌ 1) тебранмоқ, титрамоқ вибрация қилмоқ; 2) жарангламоқ, шовқинламоқ, гулдирамоқ; يَهْزِمُ الرَّعْدُ момақалдироқ гулдирамоқда; تَهْزِمُ الرِّيحُ шамол гувиллаётир; V تَهَزَّمَ дарангламоқ, дирингламоқ (*мас. ёй ипи ҳақида*); чириллаган овоз чиқармоқ, чириламоқ; VII اِنْهَزَمَ 1) мағлуб бўлмоқ, тор-мор бўлмоқ; тум-тарақай бўлмоқ; 2) қўрқоқлик қилмоқ

– اِنْهِزَامٌ мағлубият, тор-морлик; тум-тарақай бўлиб қочиш

– اِنْهِزَامِيٌّ 1. мағлубиятга оид; 2. мағлуб

– اِنْهِزَامِيَّةٌ таслимчилик

– تَهْزِيمٌ товуш, овоз

– مَهْزُومٌ тор-мор бўлган, мағлубиятга учраган

– هَزْمٌ мағлубият, енгилиш

– هَزَمٌ овоз, жаранг (*мас., торда, камон ипида*)

– هَزْمَةٌ *кўп.* هَزْمٌ, هُزُومٌ чуқурлик, пастлик

– هَزِيمٌ[1] 1) овоз, жаранг; гулдирак; шовқин; ~ الرَّعْدِ момақалдироқ гулдираши; ~ الرِّيحِ шамол гувиллаши; 2) тебраниш; ~ الْمَوْجَةِ *физ.* тўлқин тебраниши

– هَزِيمٌ[2] тор-мор қилинган, енгилган, мағлуб бўлган; тум-тарақай қилинган

– هَزِيمَةٌ *кўп.* هَزَائِمُ мағлубият, енгилиш, тор-мор бўлиш; نَصِيرُ الـ~ таслимчи

هَزْهَزَ 1) сурмоқ, жилдирамоқ; 2) титратмоқ, қалтиратмоқ, тебратмоқ; تَهَزْهَزَ титрамоқ, қалтирамоқ; тебранмоқ, силкинмоқ

– هُزْهُزٌ *кўп.* هَزَاهِزُ жонсарак; тез, ҳаракатчан

– هَزْهَزَةٌ 1) тебраниш, силкиниш; 2) ҳаяжон, изтироб

I (هس) هَسَّ (*a/u*) هَسٌّ синдирмоқ, бўлак-бўлак, парча-парча қилиб ташламоқ; هَسَّ (*a/i*) هَسِيسٌ шивирлаб гапирмоқ

– هُسْ 1) секинроқ!, тсс!; 2) *отни тўхтатиш учун айтиладиган сўз*

– هَسِيسٌ шивирлаш

– هِسْتِيرِيَا жазава, истерия

– هِسْتِيرِيٌّ жазавага, истерияга оид

هَسْهَسَ вишилламоқ, жазилламоқ (*товада пишаётган гўшт ҳақида*)

– هُسْهُسٌ *жам.* чивинлар, искабтопарлар

– هَسْهَسَةٌ вишиллаш, жазиллаш

I (هش) هَشَّ[1] (*i/a*) هَشَاشَةٌ 1) хурсанд, шод бўлмоқ; 2) (*к. биландир*) илтифотли бўлмоқ (لِـ); (*к. гадир*) жилмаймоқ (لِـ); (*кимнидир*) хушмуомалалик билан кутиб олмоқ (لِـ); (*к. нингдир олдига*) хурсандчилик билан бормоқ (إِلَى); هَشَّ[2] (*a/i*) هُشُوشَةٌ 1) нозик, мўрт бўлмоқ; 2) карсиллайдиган бўлмоқ (*нон ҳақида*); 3) юмшоқ, мулойим бўлмоқ; هَشَّ (*a/u*) هَشٌّ 1) (*бирор н. билан*) ҳайдамоқ, қувмоқ (بِـ); ~ الْبَقَرَةَ молни ҳайдамоқ; 2) (*бирор н. билан дарахтдаги*) баргларни қоқиб туширмоқ (بِـ); ~ الشَّجَرَةَ بِالْعَصَا дарахт баргларини калтак билан уриб туширмоқ; II هَشَّشَ хурсанд қилмоқ, шод қилмоқ; жонли қилмоқ, қизитиб юбормоқ

– هَاشٌّ хушчақчақ, шодмон; باشٌ ~ хушчақчақ ва очиқ чеҳрали

– هَشٌّ 1) мўрт; қирсиллайдиган; уваланиб, уқаланиб кетадиган, тўкилиб кетадиган; ~ خُبْزٌ қирсиллайдиган нон; 2) юмшоқ, мулойим, хушфеъл; المَكْسِر ~ хушмуомала, кўнгилочар; хизматга тайёр; мулойим, хушфеъл; 3) хушчақчақ, шодмон; 4) *шунингдек:* الوَجْه ~ очиқ чеҳрали

– هَشْ! киш!

– هَشَاشٌ 1) мўрт; қирсиллайдиган; 2) юмшоқ, мулойим

– هَشَاشَةٌ 1) хушчақчақлик, шодлик, хурсандлик; 2) очиқ чеҳралилик, шодмонлик

– هُشُوشَةٌ мўртлик

– هَشَاشٌ = هَشِيشٌ

(هشك) II هَشَّكَ бола боқмоқ; (бола) тебратмоқ; V تَهَشَّكَ тебратилмоқ, аллаланмоқ

I هَشَمَ (и) هَشْمٌ синдирмоқ, синдириб ташламоқ; II هَشَّمَ майда-майда қилиб синдириб ташламоқ; الذَّرَّةَ ~ атомни парчаламоқ; الرَّأْسَ ~ бошни мажақламоқ, ёрмоқ; V تَهَشَّمَ 1) бўлиниб, парчаланиб кетмоқ; 2) бузилмоқ; VII اِنْهَشَمَ бўлинган, парчаланиб кетган бўлмоқ

– تَهْشِيمٌ майда бўлакларга бўлиниш, парчаланиш; الذَّرَّةِ ~ атомнинг парчаланиши

– مُهَشَّمٌ парчаланган, мажақланган; ёрилган

– هَاشِمِيٌّ 1) Ҳошимийлар авлоди; ҳошимийларга оид; ~ مِيلٌ *қар.* مِيلٌ; 2. Ҳошимий

– هِشَامٌ олийжанoблик, саховат

– هَشِيمٌ 1. 1) кучсиз, бемадор; 2) мўрт; 2. қуриб қолган ўсимликлар; қуруқ ўт, хашак; ~ عُودٌ يَابِسٌ қуруқ поя (*ўсимликда*); أَبْقَى النَّارَ فِي الـ~ хашакларга ўт қўймоқ

I هَصَرَ (и) هَصْرٌ синдирмоқ, ушатмоқ; الغُصْنَ ~ шохни (новдани) эгмоқ ва синдирмоқ; VII اِنْهَصَرَ синдирилган, ушатилган бўлмоқ

– هَصُورٌ даҳшатли, қўрқинчли

هَضْبَةٌ *кўп.* هِضَابٌ тепалик; ясситоғлик

I هَضَمَ (и) هَضْمٌ 1) ҳазм қилмоқ (*ошқозон ҳақида*); 2) ўзлаштирмоқ (*мас. дарсни*); 3) (*ҳуқуқни*) бузмоқ, оёқости қилмоқ; VII اِنْهَضَمَ 1) (*ҳуқуқларни*) бузмоқ, оёқости қилмоқ; 2) хафа қилмоқ, ранжитмоқ, дилни оғритмоқ

– اِنْهِضَامٌ яхши ҳазм бўлиш хусусияти; طَعَامٌ سَرِيعُ الـ~ тез ҳазм бўладиган овқат; طَعَامٌ بَطِيءُ الـ~ секин ҳазм бўладиган овқат

– مُهَضِّمٌ яхши ҳазм бўлишга ёрдам берувчи воситалар, нарсалар

– مَهْضُومٌ 1) ҳазм бўлувчи; 2) яхши ҳазм бўлувчи

– هَاضِمٌ ҳазм қилаётган; овқат ҳазм қиладиган

– هَاضُومٌ овқатни ҳазм қилдирадиган дори-дармон

– هَضْمٌ овқат ҳазм қилиш; سُوءُ الـ~ ошқозоннинг овқат ҳазм қилмаслиги; عَسِرُ الـ~ яхши ҳазм бўлмайдиган, қийин ҳазм бўладиган

– هَضْمِيٌّ овқат ҳазм қилишга оид; الجِهَازُ الـ~ овқат ҳазм қилувчи аъзолар; القَنَاةُ الـ~ қизилўнгач

– هَضُومٌ 1) овқат ҳазм қилишга оид; 2) овқат ҳазмига ёрдам берувчи

– هَضِيمٌ ҳазм бўлган (қилинган); ◊ مَرْأَةٌ ~ бикини нозик аёл, нозик бикин аёл

I هَطَعَ (з) هُطُوعٌ (*қавргадир*) шошилиб, тез юриб бормоқ (إِلَى); IV أَهْطَعَ 1) (*юрган вақтда*) бўйинни чўзмоқ (*туя ҳақида*); 2) бўйинни чўзиб бошини олдинга тортиб юрмоқ; فِي العَدْوِ ~ шошилмоқ, чопмоқ

I هَطَلَ (и) هَطْلٌ, هُطُولٌ 1) оқмоқ (*кўз ёши ҳақида*); 2) ёғмоқ, қуймоқ (*ёмғир ҳақида*); VI تَهَاطَلَ кўп ёғмоқ, кўп оқмоқ

– تَهْطَالٌ ёмғир ёғиши

– هَاطِلٌ 1) оқаётган, қуяётган; 2) (*жала бўлиб*) қуяётган, ёғаётган

– هَطْلٌ тўхтовсиз ёмғир

– هَطِلٌ серёғин, серёмғир, ёмғир кўп ёғадиган; مَطَرٌ ~ узоқ ёғадиган ёмғир

– هَطَلَانٌ тўхтовсиз ёмғир ёғиши, ёғингарчилик

– هَيْطَلٌ *кўп.* هَيَاطِلُ тулки

I هَعَّ (а/у) هَعَّةٌ қусмоқ, қайт қилмоқ, кўнгил айнамоқ; қусуқ бўлмоқ

I هَفَّ[1] (هف) (а/и) هَفٌّ тез ўтиб кетмоқ, ўтиб кетмоқ; лип этмоқ; عَلَى البَالِ ~ лип этиб миядан ўтмоқ; ~ـتْ فِي وَجْهِهِ اِبْتِسَامَةٌ унинг юзида йилт этиб кулги кўринди; هَفَّ[2] (а/и) هَفِيفٌ 1) чийилламоқ (*шамол ҳақида*); 2) тарқалмоқ, билинмоқ (*ҳид, бўй ва ҳ. к. лар ҳақида*); ◊ ... إِلَى نَفْسُهُ ~ـتْ у ...ни жуда ҳам хоҳларди; VIII اِهْتَفَّ 1) лип этмоқ, йилт этмоқ; 2) ялт-юлт этмоқ, йилтилламоқ, ялтилламоқ

– مِهَفَّةٌ *кўп.* ـاتٌ — чанг тозалайдиган кичкина супурги

– مَهْفُوفٌ 1) енгилтак, бетайин, бебурд; 2) ўзини йўқотиб қўйган, саросимага тушган, паришон

– هَفٌّ 1. 1) енгил; 2) енгилтак, бетайин, бебурд; 2. *жам.* майда балиқлар

– هَفَّافٌ 1) ялтировчи, йилтилловчи, йилт-йилт қилувчи; 2) юпқа, шаффоф, тиниқ, ҳарир; 3) тез бўлиб ўтган, кўз очиб юмгунча, жуда қисқа (*учрашув ҳақида*); رِيحٌ ~ـةٌ тез эсаётган шамол

– مَهْفُوفٌ = يَهْفُوفٌ

I هَفَتَ (и) هَفْتٌ 1) оғизга келганини гапирмоқ, ноўрин гапирмоқ; 2) қаттиқ оч қолмоқ, очликдан мадорсизланмоқ; 3) *мажҳ.*

саросимага, хижолатга тушмоқ, ўзини йўқотиб қўймоқ; VI تَهَافَتَ 1) (бирор н. га) ташлаб тўлдирилмоқ; (бирор н. нинг) устига ёпилмоқ; (н. нидир) қилиш учун ташланмоқ (عَلَى); (н. билан дир) қизиқмоқ

– تَهَافُتٌ 1) интилиш; 2) катта талаб, эҳтиёж (мас., товарга); ёғилиб келиш (мас., томошабинлар ҳақида); 3) қизиқиш, 4) тушиб кетиш, вайрон бўлиш; 5) ўта кучсизлик, кучдан кетиш, ҳолдан тойиш; عَصَبِيٌّ ~ асаб системасининг ҳолдан тойиши; 6) омонатлик, ишончсизлик (мас., исбот ҳақида)

– مُهَفُوتٌ ўзини йўқотган, довдираб қолган, хижолат чекаётган

– هَافِتٌ[1] оч

– هَافِتٌ[2] 1) кучсиз, паст (овоз, товуш ҳақида); 2) хатога оид

– هَفْتَانٌ оч қолган; очликдан мадори қуриган, кучсиз, мадорсиз

هَفْهَفَ 1) келишган (эпчил) бўлмоқ; 2) ҳавода сузиб юрмоқ, учиб юрмоқ, сочилиб юрмоқ (мас., сочлар ҳақида); تَهَفْهَفَ келишган (эпчил) бўлмоқ

– مُهَفْهَفٌ 1) юпқа, шаффоф; 2) бели ингичка, келишган; 3) ориқ; 4) ҳавода сузиб (учиб) юрган

– مُهَفْهَفَاتٌ = هَفْهَفَاتٌ

– هَفْهَفٌ янги, бузилмаган, муздаккина

I هَفَا (у) هَفْوٌ، هُفُوٌّ (هفو) 1) янглишмоқ, хато қилмоқ, мўлжалга уролмаслик; 2) ҳавода учмоқ, учиб юрмоқ; 3) очликдан тинкаси қуримоқ, оч қолмоқ; 4) (бирор н. билан) илинтирмоқ, қўлга олмоқ (туширмоқ), (н. гадир) бошламоқ, етакламоқ; (н. гадир) жалб қилмоқ (إِلَى); 5) шошмоқ, шошилмоқ; هَفَتْ نَفْسُهُ إِلَى ... ёки ~ قَلْبُهُ إِلَى ... (бирор н. ни) қаттиқ хоҳламоқ; ~ فِي الْمَشْيِ إِلَى ... (қаергадир) шошмоқ, шошилмоқ; ~ الْهَوَاءُ енгил шамол эсди; هَفَتِ الرِّيحُ шамол эсди; هَفَتِ الرِّيحُ بِالْمَطَرِ шамол ёмғирни тарқатиб юборди

– هَافٍ мн. هُفَاةٌ оч қолган, оч

– هَفْوَةٌ кўп. هَفَوَاتٌ хатолик, янглишиш; хатога йўл қўйиш; وَقَعَتْ ~ مِنْهُ у хатога йўл қўйди, у хато қилди

هِكْتَارٌ кўп. اتٌ — гектар

هٰكَذَا хуллас, шундай қилиб; ~ وَدَوَالَيْكَ ва ҳоказо

I هَكَعَ (а) هُكُوعٌ، هَكْعٌ 1) турмоқ, серрайиб турмоқ; 2) бўлмоқ, яшамоқ

(هكل) II هَكَّلَ 1) гердайиб, савлат тўкиб юрмоқ, 2) ўйнаб, гижинглаб юрмоқ (от ҳақида)

هَيْكَل алиф. б. қар.

(هكم) II هَكَّمَ (к. гадир ҳазил қўшиқ) айтмоқ (لِـ); V تَهَكَّمَ 1) (к. ёки н. нингдир устидан) кулмоқ, таҳқирламоқ (туш. к. ёки عَلَى); 2) тушиб, бузилиб кетмоқ (бино ҳақида); 3) (к. гадир) ғазаб қилмоқ (عَلَى); 4) (н. дандир) тавба қилмоқ (عَلَى).

– أُهْكُومَةٌ аччиқ кулги, заҳарханда, таҳқир

– تَهَكُّمٌ таҳқир; масхара қилиш, қаттиқ кулиш; ~ بِـ қаттиқ кулиб, масхара қилиб

– تَهَكُّمِيٌّ таҳқирли, ҳақоратли, масхарали

– مُتَهَكِّمٌ 1. аччиқ қочиримли, кулгили; 2. тили аччиқ одам, заҳар одам

هَلْ ми?, эмасми? (сўроқ юкламаси); ~ قَرَأْتَ هٰذَا الْكِتَابَ؟ сен бу китобни ўқиганмисан?; ... أَمْ ... ~ ...ми?, ...микан?; أَ تَتَحَدَّثُ جِدًّا أَمْ أَنْتَ مَازِحٌ؟ = أَمْ أَنْتَ مَازِحٌ؟ қар. أَ تَتَحَدَّثُ جِدًّا; ~ مِنْ إِنْسَانٍ ... ...диган одам топиладими (топилармикан)?, ...диган одам ахир борми?; ~ لَكَ فِي ...؟ ... сенга ёқадими?, сен ...ни хоҳлайсанми?; هَلَّا (هَلْ+لَا) ... эмасми ахир?; وَلٰكِنْ ~ مِنْ سَمِيعٍ وَ ~ مِنْ مُجِيبٍ؟ лекин ким эшитади- ю, ким жавоб қилади?

I هَلَّ (а/и) هَلٌّ 1) кўринадиган бўлмоқ, кўринмоқ, пайдо бўлмоқ; 2) чиқмоқ (ой ҳақида); 3) бошланмоқ (мас., ой ҳақида); ~ الْمَطَرُ кучли ёмғир ёғди; ~ هِلَالُكَ! янги ой сенга бахт келтирсин!; II هَلَّلَ шодланиб бақирмоқ; (к. нидир) шовқин-сурон билан кутламоқ (لِـ); 2) (к. нидир) шарафламоқ, мақтамоқ, табрикламоқ (لِـ); (к. гадир) мақтовли қўшиқ айтмоқ (لِـ); ~ وَكَبَّرَ وَمَجَّدَ ортиқ даражада мақтаб юбормоқ; 3) لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ сўзларини айтмоқ; IV أَهَلَّ 1) пайдо бўлмоқ (ой ва, шунингдек, одам ҳақида); 2) бошланмоқ (ой ҳақида); овозни баланд қилмоқ; ~ بِالتَّلْبِيَةِ "лаббайка" иборасини такрорламоқ (ҳаж ёки умрада); ~ بِالْبَسْمَلَةِ عَلَى الذَّبِيحَةِ қурбонликни "бисмиллоҳ" деб сўя бошламоқ; V تَهَلَّلَ 1) шодланмоқ, хурсанд бўлмоқ; 2) хурсандликдан ёнмоқ (юз ҳақида); ~ ـتْ دُمُوعُهُ унинг кўз ёшлари қуйилиб кетди; VII اِنْهَلَّ қуймоқ (ёмғир ҳақида); қуйилмоқ, оқмоқ (кўз ёшлари ҳақида); X اِسْتَهَلَّ 1) бошланмоқ; 2) (н. нидир) бошламоқ (بِـ); 3) туғилган маҳалда йиғламоқ (чақалоқ ҳақида)

– اِسْتِهْلَالٌ 1) бошланиш, кириш, муқаддима; 2) муз. муқаддима, увертюра; интродукция (даромад)

– اِسْتِهْلَالِيٌّ бошланишга оид; киришга, муқаддимага оид

– تَهَلُّلٌ шодлик, хурсандлик

– تَهْلِيلٌ кўп. تَهَالِيلُ 1) нидолар, хитоблар, табрикловчи шодиёна бақириқлар; 2) шовқин билан маъқуллаш; 3) шарафлаш, мақташ, кўкка кўтариш

– مُتَهَلِّلٌ шодликка, хурсандликка оид; шодмон; ~ الْوَجْهِ ёниқ юзли

– مُسْتَهَلٌّ бошланиш, ибтидо

– مُهَلَّلٌ шакли янги ойга ўхшаш, ўроқсимон

– هَلٌّ бошланиш (ой ҳақида)

– هِلَالٌ кўп. أَهِلَّةٌ ҳилол, янги ой, яримой; الـ ~ الْأَحْمَرُ Қизил Яримой; ~ الْحَضَرِ қавс; ـَانِ ~ ик. с. қавслар; مَحْصُورٌ بَيْنَ الـ ~ ـَيْنِ қавслар ичига олинган; الـ ~ الْخَصِيبُ қар. هِلَالَةٌ خَصِيبٌ кўп.

ـاتٌ — ҳилола (*ярим буқша* (بُقْشَةٌ) *га тенг Ямандаги пул бирлиги*)

– هِلَالِيٌّ 1) ойга оид; ~ شَهْرٌ қамарий ой; 2) шакли янги ойга ўхшаш, ўроқсимон; خُبْزَةٌ ـيَّةٌ ـيَّةٌ қар. حَاصِرَةٌ; حَاصِرَةٌ шохсимон булочка нон

– هَلَلٌ қўрқув, қўрқиш

– هَلَالَةٌ = هَلَلَةٌ

– هَلِّلُويَا аллилуйя (*христианларда: Яҳвени мақтанг*)

– هَلُولَةٌ бақириқ - чақириқлар

هَلْ هَلَا *қар.*

1 هَلَبٌ (هلب) هَلَبَ (а) هَلَبٌ тукли, жунли бўлмоқ; هَلَبَ (и) (*отнинг думини*) кесиб ташламоқ; (*от думидан*) қилларни юлмоқ, юлиб олмоқ

– أَهْلَبُ мн. هُلْبٌ кўп. هَلْبَاءُ тукли, жунли, пахмоқ; сочлари тик ўсган

– مُهَلَّبِيَّةٌ муҳаллабия (*киселга ўхшаш ширин овқат*)

– مَهْلُوبٌ думи қирқиб ташланган

– أَهْلَبُ = هَلَبٌ

– هَلْبٌ кўп. أَهْلَابٌ 1) лангар, якорь; 2) чангак, чангал

– هُلْبٌ жам. 1) қаттиқ соқол, дағал туклар; 2) бир дона от қили

– هُلْبَةٌ кўп. هُلُبَاتٌ 1) бир дона қаттиқ соқол, дағал тук; 2) бир дона от қили

هَلَجٌ нотўғри хабар, ахборот

إِهْلِيلَجٌ, هَلِيلَجٌ 1) *мат.* эллипс; 2) *бот.* ҳалиқа

– إِهْلِيلَجِيٌّ эллиптик

1 هَلَسَ (и) هَلْسٌ 1) қуритмоқ, тинка-мадорини қуритмоқ (*касаллик ҳақида*); 2) алжирамоқ, бемаъни гапларни гапирмоқ; 3) *мажҳ.* а) сил билан касалланмоқ; б) ақлдан озмоқ; II هَلَّسَ 1) озмоқ; 2) ҳазиллашмоқ; 3) алжирамоқ, бемаъни гаплар гапирмоқ; IV أَهْلَسَ 1) қуритмоқ, тинка-мадорини қуритмоқ (*касаллик ҳақида*); 2) ҳиринглямоқ, кулмоқ

– هُلَاسٌ сил, сил касаллиги

– هَلَّاسٌ ёлғончи, мақтанчоқ

– هَلْسٌ 1) сил, сил касаллиги; 2) ёлғон, бемаъни, бефойда гаплар, вақир-вуқурлар; 3) саёқлик, фосиқлик, бузуқ ҳаёт кечириш

1 هَلِعَ (а) هَلَعٌ 1) безовталанмоқ, хавотир бўлмоқ, касалланмоқ (*юрак ҳақида*); 2) қўрққан бўлмоқ, қўрқув ҳис қилмоқ; ~ قَلْبُهُ у қаттиқ қўрқиб кетди, унинг юраги ўйнаб кетди

– هَلَعٌ 1) безовталик, хавотирлик; 2) қўрқув, қўрқиш; فَرَّ ~ـاً қўрқиб қочмоқ

– هَلِعٌ хавотирланган, қўрқиб кетган

– هَلُوعٌ қўрқоқ

هَلْفُوتٌ, هَلْفُوتَةٌ паст

هَلُوفٌ 1. 1) тукли, жунли, сочли; 2) катта (узун) соқолли; 2. ёввойи чўчқа, қобон

هَلْقَمَ очкўзлик билан емоқ

– هَلْقَمَةٌ катта иштаҳа билан, очкўзлик билан ейиш

1 هَلَكَ (и) هَلَاكٌ, هُلْكٌ, تَهْلُكَةٌ, تَهْلِكَةٌ, تَهْلَكَةٌ ҳалок бўлмоқ, йўқ бўлиб кетмоқ, ўлмоқ; ~ جُوعًا очликдан ҳалок бўлмоқ; II هَلَّكَ ҳалок қилмоқ, ўлдирмоқ; ~ مِنَ الضَّحِكِ кўздан ёш оққунча кулдирмоқ; IV أَهْلَكَ 1) ҳалок қилмоқ, йўқ қилмоқ; 2) истеъмол қилмоқ; VI تَهَالَكَ 1) (*к. ёки н. нингдир*) ортидан қувмоқ, югурмоқ (عَلَى); (*бирор к. нинг ёки н. нинг*) ортидан жон борича ташланмоқ, югурмоқ (عَلَى); 2) (*бирор н. ни*) қаттиқ ҳохламоқ, истамоқ (عَلَى); 3) (*бирор н. қила туриб*) кучни аямаслик, куч борича ҳаракат қилмоқ (عَلَى); 4) жуда қариган, мадорсизланган бўлмоқ; ◊ ~ عَلَى الْأَرْضِ ерга йиқилиб қолмоқ; ~ فِي مِشْيَتِهَا кеккайиб, гердайиб, тебраниб юрмоқ; VII انْهَلَكَ ўзини хавф остида қолдирмоқ; VIII اهْتَلَكَ ўзини ҳалокат хавфи остида қолдирмоқ; X اِسْتَهْلَكَ 1) эскитмоқ, фойдаланмоқ, истеъмол қилмоқ, сарф қилмоқ; ~ الْمَالَ пулни совурмоқ, бекорга сарф қилмоқ; 2) узмоқ (*қарзни*); амортизацияни (*эскиргани учун ҳақни*) ҳисобламоқ; 3) тўлаб олмоқ; 4. (*н. дадир*) ўзини аямаслик, катта ғайрат (фидойилик) кўрсатмоқ (فِي)

– اِسْتِهْلَاكٌ 1) истеъмол қилиш; شَرِكَةُ الـ~ матлубот жамияти; 2) (*қарзни*) узиш; амортизация; مَالُ الـ~ амортизация фонди; ~ السَّنَدَاتِ облигациялар тўлови; 3) тўлаб олиш; 4) эскитиш, эскиш

– اِسْتِهْلَاكِيٌّ истеъмолга оид; الْبَضَائِعُ الـ~ـةُ истеъмол моллари; الْمَوَادُّ الـ~ـةُ истеъмол материаллари; الْجَمْعِيَّةُ الـ~ـةُ матлубот жамияти; الْقِيمَةُ الـ~ـةُ истеъмол қиймати

– تَهْلُكَةٌ, تَهْلِكَةٌ, تَهْلَكَةٌ ҳалокат; أَوْقَعَهُ فِي ~ кимнидир хавф-хатар остига қўймоқ

– مُسْتَهْلَكٌ 1) истеъмол қилинадиган; 2) мажоқланган

– مُسْتَهْلِكٌ истеъмолчи, харидор, сотиб олувчи

– مُهْلِكٌ ҳалокатли, ҳалокат келтирувчи, ўлим келтирувчи; хавфли, хатарли

– مَهْلَكَةٌ кўп. مَهَالِكُ 1) хавфли, ҳалокатли жой; 2) хавф-хатар

– هَالِكٌ кўп. هُلْكٌ, هَلْكَى, هَوَالِكُ 1) ҳалок бўлаётган; 2) ҳалок бўлган, ўлган; دَيْنٌ ~ унмайдиган қарз (*сўзма-сўз:* ўлган қарз)

– هَالُوكٌ шумғия, шумғиёҳ

– هَلَاكٌ ҳалокат, ўлим

– هَلَاكٌ = هُلْكٌ; أَدْرَكَهُ الـ~ у ҳалок бўлди

– هَلْكَانُ эскиган, эскирган

– هَلَكَةٌ, هَلْكَةٌ 1) бузилиш; ҳалок бўлиш; 2) хавф-хатар

– هَالُوكٌ = هَلُوكٌ

هُلَامٌ желатин, елимшак; илвираган, ивиган масса ~ الْبَحْرِ медуза

– هُلَامِيٌّ желатинга оид; илвираган, ивиган, юмшоқ танли; ◊ حَيَوَانٌ ~ моллюска

– هُلَامِيَّاتٌ кўп. юмшоқтанлилар, моллюскалар

– هَلِمٌ чарчаган, дармондан кетган, бефарқ бўлиб қолган

– هَلُمَّ (мн. هَلُمِّي, ик.с. هَلُمَّا, кўп. мз. هَلُمُّوا, кўп. мн. هَلْمُمْنَ) шошил!, бу ёққа кел (бер)!; بِنَا ~! биз билан юр!; إِلَى ... ~ ...нинг олдига кетайлик!; سَاعِدْنِي عَلَى إِقَامَتِهِ ~! кел, уни кўтаришда менга ёрдамлашиб юбор!; ◊ ~ وَ جَرًّا ёки هَلُمَّجَرًّا ва шу кабилар

– هَلِيمٌ ёпишқоқ

هَلْهَلَ 1) юпқа қилиб тўқимоқ; 2) майдалаб ташламоқ; تَهَلْهَلَ йиртиб ташланмоқ, майдаланмоқ; эскирган, ишдан чиққан бўлмоқ (кийим ҳақида)

– مُهَلْهَلٌ 1) юпқа (тўқима ҳақида); 2) йиртиб, увадаси чиқиб кетган; الثِّيَابِ ~ увада, йиртиқ кийимда; الاِقْتِصَادُ الْـ~ ишдан чиққан иқтисод (экономика)

– هَلَاهِلٌ 1) омонат, мустаҳкам бўлмаган; 2) юпқа, шаффоф

– هَلَاهِيلُ кўп. аёлларнинг шовқин-суронли қутлови (Ироқда)

– هُلَاهِلٌ = هَلْهَلٌ

– هَلْهَلَةٌ парча-бурон қилиб ташлаш, йиртиш

– هَلْهُولَةٌ кўп. هَلَاهِيلُ латта, латта-путта; кўп. увадалар

– هُلَيْهِلِيٌّ хушчақчақ, шод, беғам, беташвиш

هَلْوَسَ алжимоқ; бемаъни нарсаларни гапирмоқ (жинни ҳақида)

– هَلْوَسَةٌ 1) алжиш, бемаънилик; 2) галлюцинация (йўқ н. ларнинг кўриниши, эшитилиши, сезилиши)

هَلِيكُوبْتَرٌ вертолёт, геликоптёр

هَلِّينِيٌّ эллинизмга оид

– هَلِّينِيَّةٌ эллинизм (1) эрамиздан олдинги III-I асрларда юнон ва Миср маданиятларининг қўшилиб ривожланган даври; 2) ўша даврдаги юнон тилидан ўтган сўз ёки ибора)

هَلْيُومٌ кимё. гелий

هِلْيَوْنٌ, هَلْيُونٌ бот. сарсабил (кўп йиллик сабзавот ўсимлиги)

هُمْ улар; уларнинг, уларни; كِتَابُهُمْ уларнинг китоби; نَظَرْنَاهُمْ биз уларни кўрдик

1 هَمَّ (هَمّ) (u/y) هَمٌّ, مَهَمَّةٌ 1) қизиқтирмоқ, ташвишга солмоқ, ташвишлантирмоқ, хафа қилмоқ; 2) (н. нидир) қилмоқчи бўлмоқ, қилишни хоҳламоқ (بِ); بِالاِنْصِرَافِ ~ у кетмоқчи бўлди (кетишни хоҳлади); 3) турмоқ, ўрнидан турмоқ; مِنْ مَقْعَدِهِ ~ у ўрнидан турди;

هَمَّ (а/и) هَمٌّ, هَمِيمٌ ўрмаламоқ (ҳашорат ҳақида); ◊ الْحَبَّ ~ донни касаллантирмоқ (узунтумшуқ- зараркунанда қўнғиз ҳақида); هَمَّ (а/и) هَمَامَةٌ, هُمُومَةٌ жуда қари ёшга етмоқ; II هَمَّمَ (болани) аллаламоқ; IV أَهَمَّ 1) ташвишлантирмоқ, қизиқтирмоқ; لَا يُهِمُّنِي هٰذَا мени бу қизиқтирмайди; 2) қартайган бўлмоқ, қариганликдан мадорсиз бўлмоқ, кучдан қолмоқ; VIII اهْتَمَّ 1) (бирор н. дан) ташвишга тушган, безовталанган бўлмоқ (بِ); (н. биландир) қизиқмоқ; (н. гадир) диққатни қаратмоқ, эътибор бермоқ (بِ); 2) (н. ҳақдадир) ғамхўрлик қилмоқ (بِ); 3) (н. нидир) қилмоқчи, бажармоқчи бўлмоқ (بِ)

– اهْتِمَامٌ кўп. اتٌ — 1) ғамхўрлик, ҳаракат, диққат, эътибор; ташвиш; 2) қизиқиш, манфаат, манфаатдорлик; عَدَمُ الْـ~ манфаати йўқлик, бефарқлик; عَدِيمُ الْـ~ манфаатдор бўлмаган; قَلِيلُ الْـ~ оз манфаатдор бўлган; بِمَزِيدِ الْـ~ катта қизиқиш билан; لَا يَسْتَحِقُّ هٰذَا كَبِيرَ الْـ~ бу катта қизиқиш уйғотмайди; диққат, эътибор; أَبْدَى ~ًا خَاصًّا (бирор н. га) махсус қизиқиш (эътибор бериш) (بِ); أَلْقَى ~ًا (н. гадир) диққат эътиборини қаратмоқ (بِ)

– أَهَمُّ энг муҳим, жуда муҳим; مَا فِي الْمَسْأَلَةِ هٰذَا ~ бу масалада энг муҳими мана шу

– أَهَمِّيَّةٌ муҳимлик, аҳамият; аҳамиятлилик; عَظِيمُ الْـ~ жуда муҳим, катта аҳамиятли; عَدِيمُ الْـ~ аҳамияти йўқ, аҳамиятсиз, муҳим бўлмаган; بَخَسَ الْـ~ (бирор н. нинг) аҳамиятини пасайтирмоқ; أَعْطَاهُ ~ًا ёки عَلَّقَ عَلَيْهِ ~ًا бирор нарсани аҳамиятли деб билмоқ (ҳисобламоқ)

– تَهْمِيمٌ қўшиқ айтиб аллалаш

– تَهْمِيمَةٌ алла

– مُهْتَمٌّ ташвишли, манфаатдор

– مُهِمٌّ 1. муҳим, аҳамиятли, жиддий; فِي الْأَمْرِ الْـ~ ишнинг моҳияти; ... أَنَّ مِنَ الْـ~ муҳими шуки, ...; 2. кўп. مَهَامُّ муҳим иш; مَهَامُّ الْأَعْمَالِ энг муҳим ишлар

– مُهِمَّاتٌ кўп. 1) жиҳозлар; керакли нарсалар; 2) ускуналар, жиҳозлар, аслаҳа-анжом; السِّكَكُ الْحَدِيدِيَّةُ ~ ёки سِكَّةُ الْحَدِيدِ ~ ёки النَّقْلِ وَالْحَرَكَةِ ~ т. -й. ҳаракатдаги состав (яъни паровоз ва вагонлар); 3) нарсалар, моддий ашёлар; ғамлаб қўйилган (озиқ-овқат ва б. лар); الْبِنَاءِ ~ қурилиш (бинокорлик) материаллари; الْوِقَايَةِ ~ профилактик моддалар (ашёлар); الْحَرْبِ ~ жанг учун ғамланган нарсалар; 4) муҳим ишлар

– مُهِمَّةٌ кўп. مَهَامُّ, اتٌ — вазифа, топшириқ, миссия (бажарилиши лозим бўлган вазифалар мажмуи); муҳим иш; أَدَّى

ـــبــهُ ~ ўз вазифасини, миссиясини бажармоқ

– مَهْمُومٌ ташвишли, ташвишланган; жонсарак бўлган; хафа бўлган

– مُهِمٌّ 1) муҳим, жиддий; 2) қизиқ, қизиқтирувчи

– هَامَّةٌ қар. هوم

– هَامَّةٌ кўп. هَوَامُّ қ.-х. ҳашорат, зараркунанда

– هَمٌّ кўп. هُمُومٌ 1) ғамхўрлик; жонсараклик; هُمُومٌ уриниш, югур-югур, оворагарчилик; يَعْصِرُ الـــ ~ قَلْبَهَا ташвиш у (аёл) нинг юрагини қисади; مُثْقَلٌ بِالْهُمُومِ ташвишларга тўлиб кетган; مُضْنًى بِالْهُمُومِ ташвишлар остида эзилиб кетган; صَرَفَ ـــهُ إِلَى ... (к. ҳақдадир) ғамхўрлик қилмоқ, (к. ғадир) диққат-эътибор қилмоқ; لَا ~ لَهُ إِلَّا أَنْ ... унинг ташвиши битта - фақатгина ...; 2) мақсад, ният, ўй, қасд; 3) ғам, ғам-ғусса

– هِمٌّ кўп. أَهْمَامٌ мўнкиллаган чол; қари, қартайган одам

– هَمَّامٌ ғайратли, чарчамас, тиниб-тинчимайдиган

– هُمَامٌ кўп هِمَامٌ 1. шавкатли, жасур; олийжаноб; 2. қаҳрамон, ботир; 3) ҳиммати буюк подшоҳ

– هِمَّةٌ[1] кўп. هِمَمٌ 1) ғайрат, интилиш, тиришқоқлик, ҳафсала, қунт; 2) фаолият; عَالِي الـــ ~ ёки صَاحِبُ الـــ ~ тиришқоқ, ғайратли; قَاعِدُ الـــ ~ дангаса, ғайратсиз; بَرَّدَ ـــهُ кимнингдир ҳафсаласини пир қилмоқ, ғайратини сўндирмоқ; هَمَدَتْ ـــهُ унинг ҳафсаласи пир бўлди; 2) ташвишлар, югур-югурлар

– هِمَّةٌ[2] кўп. ـــاتٌ мўнкиллаган кампир; қари, қартайган кампир

هُمَا улар иккови; улар икковини, улар икковининг (мз. мн.); نَظَرْنَاهُمَا биз улар икковини кўрдик

هُمَايُونِيٌّ шоҳликка, императорликка, подшоҳликка оид; султонга оид; الْأَمْلَاكُ الـــ ـــةُ султон мулклари (қадимги Туркияда)

هَنْبٌ бот. манго (дарахти ва меваси)

I هَمِجَ (а) هَمَجٌ оч бўлмоқ, оч юрмоқ

– هَمَجٌ[1] очлик

– هَمَجٌ[2] 1) жам. ёввойилар, варварлар; 2) ҳар қандай қаланғи-қасанғилар, одамгарчиликдан чиққан кишилар, ювиндихўрлар; 3) чивинлар

– هَمَجِيٌّ 1. ёввойиликка, варварликка оид; 2. ёввойи, варвар

– هَمَجِيَّةٌ ёввойилик, варварлик

I هَمَدَ (у) هُمُودٌ ўчмоқ (аланга ҳақида); пасаймоқ (шамол ҳақида); тинчимоқ (овоз ҳақида); совимоқ, сўнмоқ (ғайрат, ҳафсала ҳақида); ◊ الرَّجُلُ ~ ўлмоқ; II هَمَّدَ 1) ўчирмоқ, сўндирмоқ; 2) тинчитмоқ, тинчлантирмоқ; совутмоқ (ҳафсалани); IV أَهْمَدَ ўчирмоқ, сўндирмоқ

– تَهْمِيدٌ 1) ўчириш, сўндириш; 2) ўзини лоҳас (ёмон) сезиш, лоҳаслик

– مُهَمِّدٌ чарчаган, ўзини лоҳас (ёмон) сезаётган, лоҳас

– هَامِدٌ 1) ўчган, сўнган; 2) тинч, босиқ; 3) инерт, ғайратсиз, ҳафсаласиз, жонсиз; جُثَّةٌ ~ ـةٌ жонсиз тана; الْغَازَاتُ الـــ ـةُ инерт газлар; أَرْضٌ ~ ـةٌ ўсимлик ўсмайдиган ер

– هَمْدَانٌ тинч, босиқ

– هُمُودٌ 1) ўчиш сўниш; 2) тинчланиш; сукунат, тинчлик, ҳаракатсизлик, сокинлик

I هَمَرَ (и/у) هَمْرٌ 1) тўкмоқ, тўкиб юбормоқ; 2) тўкилмоқ, оқиб кетмоқ; 3) жаврамоқ, ирилламоқ, бўкирмоқ, ҳайқирмоқ; 4) тишламоқ; VII انْهَمَرَ оқмоқ, оқиб турмоқ

– هَمْرَةٌ 1) жавраш, ириллаш, бўкириш, ҳайқириш; 2) кучли ёмғир, жала

I هَمَزَ (и/у) هَمْزٌ 1) санчмоқ; 2) ниқталмоқ (мас., отни); 3) гиж-гижламоқ, ундамоқ, қўзғамоқ, уйғотмоқ; 4) сўкинмоқ, қабиҳ сўзларни айтмоқ; 5) грам. ҳамза белгисини қўймоқ; ҳамзали талаффуз қилмоқ

– مِهْمَازٌ кўп. مَهَامِيزُ 1) миҳмоз (отлиқлар этигига ўрнатилган темир ниқтагич); شَوْكَةُ الـــ ~ миҳмоз санчқиси; 2) ўткир, санчадиган нарса; 3) найзанинг учи, ниш; 4) бот. қўз тикон

– مِهْمَزٌ кўп. مَهَامِزُ 1) миҳмоз; 2) найза учи, ниш

– مَهْمُوزٌ 1) миҳмозли; 2) грам. ҳамзали, ҳамзаси бор

– هَمَّازٌ = هَامِزٌ

– هَمَّازٌ туҳматчи, ғийбатчи

– هَمْزٌ ғийбат қилиш, ёмонлаш, фисқ-фасод қилиш

– هَمْزَةٌ кўп. هَمَزَاتٌ 1) чақиш (ари ҳақида); 2) грам. ҳамза; ~ الْقَطْعِ ажратувчи ҳамза; ~ الْوَصْلِ а) бириктирувчи ҳамза; б) кўч.м. бирлаштирувчи бўғин; ◊ هَمَزَاتُ الشَّيْطَانِ кур. шайтон васвасаси

– هُمَزَةٌ = هَمَّازٌ; قَطَعَ الطَّرِيقَ عَلَى كُلِّ ~ لُمَزَةٍ маж. бирча туҳматчи ва иғвогарлар йўлини тўсмоқ; وَيْلٌ لِكُلِّ ~ لُمَزَةٍ! кур. ҳамма туҳматчи ва иғвогарга балолар келсин!

I هَمَسَ (и) هَمْسٌ (к. ғадир) шивирламоқ; (إِلَى) ~ فِي أُذْنِهِ кимнингдир қулоғига шивирламоқ; II هَمَّسَ фон. жарангсизлантирмоқ; VI تَهَامَسَ 1) шивирлашмоқ; 2) (н. нидир) бир-бирига шивирлаб айтмоқ (بِ)

– مَهْمُوسٌ 1) шивирлаб айтилган; 2) шунингдек. الصَّوْتُ الـــ ~ фон. жарангсиз

– هَمْسٌ шивир-шивир; بِـــ ~ ёки بِالـــ ~ шивирлаб

– هَمْسَةٌ кўп. هَمَسَاتٌ шивирлаш; кўп. миш-мишлар

I هَمَشَ (у) هَمْشٌ тишламоқ

– هَامِشٌ кўп. هَوَامِشُ 1) ҳошия, ҳошиялар (китобда); الْحَوَادِثُ ~ воқеа-ҳодисалар шарҳи; 2) чекка, чет; ◊ وَضَعَهُ عَلَى الـــ ~ бирор нарсани узоқ муддатга ташлаб қўймоқ

– هَامِشِيٌّ 1) ҳошияларга ёзилган; 2) четкадаги, четдаги; 3) қўшимча, тўлдирилган

– هَامُوش алиф. б. қар.

I هَمَعَ (а) هَمْعٌ кўз ёши оқизмоқ, тўкмоқ; الطَّلُّ عَلَى الشَّجَرِ ~ дарахтдаги шудринг оқиб тушди

– هَامِعَة кўп. هَوَامِعُ кўздан оққан дарё ёшлар

– هَمِعٌ; ~ سَحَابٌ ёмғирли булут

I هَمَكَ (у) هَمْكٌ 1) (н. ғадир) ундамоқ, мажбур қилмоқ (فى); 2) мажҳ. (н. ғадир) чўккан, ич-ичига кириб кетган бўлмоқ (فى); 3) эзмоқ, ийламоқ (мас., картошкани); VII اِنْهَمَكَ (н. ғадир) чўмилиб кетмоқ, бутунлай берилиб кетмоқ (فى)

– اِنْهِمَاكٌ (н. ғадир) чўкиб кетишлик, берилиб кетишлик (فى); (н. биландир) доимо банд бўлиш, (н. ғадир) қаттиқ қизиқиш (فى)

– مُنْهَمِكٌ (н. ғадир) чўкиб кетган, ич-ичига кириб кетган (فى); (бирор н. га) бутунлай берилиб кетган (فى)

– مَهْمُوكٌ эзилган, ийланган; ~ بَطَاطِسٌ эзилган, ийланган картошка, пюре

– هَمَكٌ дарахтга ёки устунга боғланган беланчак, гамак

– هَمَكَة оғир аҳвол, қийинчилик

I هَمَلَ (и/у) هَمْلٌ، هَمَلَانٌ тўкмоқ, оқизмоқ; ◊ ~ـتْ عَيْنُهُ кўз ёши тўкмоқ; ~ـتِ السَّمَاءُ ёмғир ёға бошлади; IV أَهْمَلَ 1) ҳисобга олмаслик; диққат-эътиборсиз муносабатда бўлмоқ; ғамхўрлик қилмаслик; ташлаб қўймоқ, бир ёққа суриб қўймоқ; унутиб юбормоқ; фойдаланмаслик, (бирор н. ни) фойдаланмай ушлаб (тутиб) турмоқ; 2) диакритик нуқталарни қўймай (арабча) ёзмоқ; VI تَهَامَلَ (н. дадир) эътиборсизлик қилмоқ (فى); (н. ғадир) эътиборсиз муносабатда бўлмоқ (فى); VII اِنْهَمَلَ қуймоқ, қаттиқ ёғмоқ (ёмғир ҳақида); أَوَّلُ الْغَيْثِ قَطْرٌ ثُمَّ يَنْهَمِلُ мқл. тома-тома кўл бўлур (сўзма-сўз: ёмғир бошланиши- томчи, кейин эса пақирдан қуйгандай бўлади)

– إِهْمَالٌ 1) эътиборсизлик, назар-писанд қилмаслик; эътиборсиз муносабатда бўлиш; унутиш; زَوَايَا الْـِ ~ унут бўлиш; 2) беларволик, камчилик; ~ بِـ ёки ~ فِى беларволик билан, эътиборсизлик билан; 3) ташлаб қўйилганлик, харобалик

– مُهْمَلٌ 1. 1) назарга илинмаган; ташлаб қўйилган; 2) фойдаланишга яроқсиз, эскирган; 3) диакритик нуқталари йўқ (араб хати ҳақида) 2. кўп. ـَاتٌ назарга илинмайдиган, эътибор қилинмайдиган нарса; سَلَّةُ الْمُهْمَلَاتِ қоғоз ташланадиган сават; кўп. ечилиши (ҳал қилиниши) узоқ вақтга кечиктирилган масала (иш); ◊ ~ التَّارِيخِ числоси (куни) қўйилмаган; ~ التَّوْقِيعِ имзосиз, аноним; ~ الْهَيْئَةِ (الْهَيْأَةِ) ..ринишда эътиборга лойиқ бўлмаган, диққатни тортмайдиган

– مُهْمِلٌ назар-писанд қилмайдиган; беэътибор, беларво

– مَهْمُولٌ хароб, ташландиқ, ташлаб қўйилган

– هَمَلٌ 1. ўз-ўзига ташлаб қўйилган, қаровсиз; 2) кечаю-кундуз қаровсиз ўтлаб юрган туялар; ◊ ~ـًا тартибсиз равишда

هَمْلَجَ йўрғалаб юрмоқ

– هِمْلَاجٌ = مُهَمْلِجٌ

– هِمْلَاجٌ кўп. هَمَالِيجُ йўрға (от)

– هَمْلَجَة йўрғалаш, йўрғалаб юриш

هَمْهَمَ 1) бўкирмоқ; жаврамоқ; пичирламоқ; 2) визилламоқ; шовқин солмоқ; гумбурламоқ (момақалдироқ ҳақида);

– هَمْهَمَة кўп. ـَاتٌ 1) бўкириш; жавраш; пичирлаш; 2) визиллаш; шовқин; гумбур-гумбур

I (همو) هَمَا (у) هَمْوٌ оқмоқ, тўкилмоқ

I هَمَى (и) هَمْيٌ 1) оқмоқ, тўкилмоқ; 2) оқизмоқ, тўкмоқ, тўкиб юбормоқ; هَمَتِ السَّمَاءُ қар. سَمَاءٌ

– هِمْيَانٌ кўп. هَمَايِينُ ҳамён

هَنٌ ик.с. هَنَانِ، هَنَوَاتٌ кўп. هَنُونَ нарса (сол. هَنَةٌ)

هُنَّ мн. улар; уларнинг, уларни; كِتَابُهُنَّ уларнинг китоби; نَظَرْنَاهُنَّ биз у (аёл) ларни кўрдик

هُنَا бу ер; إِلَى ~ а) бу ёққа; б) шу вақтгача, шу ергача; هٰهُنَا мана бу ерда; مِنْ ~ бу ердан; مِنْ هُنَاكَ وَ ~ у ёқ-бу ёқдан; هُنَاكَ وَ ~ у ер-бу ерда; الْقَاهِرَةُ ~ радио. Қоҳирадан гапирамиз! (сўзма-сўз: бу ер Қоҳира!)

– هُنَاكَ 1) у ерда; 2) (у ерда) бор; إِلَى ~ а) у ёққа; б) ўша ергача; مِنْ ~ у ердан

– هُنَالِكَ у ерда; إِلَى آخِرِ مَا ~ ва ҳоказо (ва ҳ.к.)

I (هنأ) هَنَأَ (а) هَنْءٌ 1) фойдали бўлмоқ (овқат ҳақида); 2) ёқимли бўлмоқ; لَمْ يَهْنَأْهُ النَّوْمُ унинг уйқуси келмас эди; هَنِئَ (а) هَنَاءٌ، هَنَاءَةٌ، هَنَأٌ 1) (бирор н. дан) роҳатланмоқ, қониқиш олмоқ (بـ); 2) бахтли бўлмоқ; (н. дадир) муваффақият қозонмоқ (فى); II هَنَّأَ 1) (н. биландир) табрикламоқ, қутламоқ (بـ); 2) бахтли қилмоқ; V تَهَنَّأَ (н. дандир) роҳатланмоқ, қониқиш олмоқ, бахтли бўлмоқ (بـ)

– تَهْنِئَة кўп. تَهَانِئُ табрик, қутлов; قَدَّمَ التَّهَانِئَ (к. ғадир) табрик топширмоқ (إِلَى)

– مُهَنِّئٌ 1. табрикловчи, қутловчи; 2. табриклайдиган одам

– هَانِئٌ хизматкор; малай

– هَنَاءٌ бахт; қониқиш; беҳбудлик, саодатлилик; гуллаб-яшнаш; ◊ بِالْـ~ соғлик учун!, соғ бўлайлик!

– هِنَاءٌ қора ёғ, смола, гудрон

– هِنَاءَةٌ = هَنَاءٌ

– هَنِيءٌ ёқимли, яхши (овқат ҳақида); самарали, фойдали, яхши

натижа берадиган; ~ـاً مَرِيئاً! соғлик учун!, саломатлик учун!; ош бўлсин!

هَنْبَثَةٌ *кўп.* هَنَابِثُ, ـَاتٌ — 1) оғир, қийин иш; 2) бемаъни, асоссиз гап, ёлғон-яшиқ

هُنْغَارِيٌّ 1. можар (венгер) ларга оид; 2. можар (венгер)

هَنَّدَ II (هند) 1) бойқуш каби қичқирмоқ; 2) (қилич) чархламоқ; ◊ ~ فِي الْعَمَلِ ишда хатога йўл қўймоқ

مُهَنَّدٌ ҳиндий пўлатдан (*қилич сифати*)

– هِنْدٌ *шунингдек.* الـ~ ҳиндларга (*Америка қитъасининг ерли аҳолисига*) оид; الْحُمْرُ الـ~ ҳиндлар, қизил танлилар

– هِنْدِيٌّ 1. 1) америкалик ҳиндларга оид; 2) ҳиндий, ҳиндларга оид; اللُّغَةُ الْـ~ـيَّةُ ҳинди, ҳинд тили; اللُّغَاتُ الْـ~ـيَّةُ الْأُورُبِيَّةُ ҳинд-оврупо тиллари; 2. ҳинд (*америкалик*); أَمِيرِكِيٌّ ~ ҳинд, қизил танли; ◊ الْأَرْقَامُ الْـ~ـيَّةُ ҳинд (араб) рақамлари (*яъни, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 0*); ~ دِيكٌ ғулғул товуқ (*сўзма-сўз: ҳинд хўрози*)

– هُنُودٌ *жам.* (*америкалик*) ҳиндлар; ~ أَمِيرِكَا Америка ҳиндлари

هِنْدَبٌ *бот.* сачратқи, цикорий

– هِنْدَبَاءُ, هِنْدِبَى = هِنْدَبٌ

هَنْدَزَ 1) (*қандайдир*) тартибда жойлаштирмоқ; ўрнаштирмоқ; 2) ўлчамоқ, ҳисобламоқ; 3) инженер бўлиб ишламоқ

– مُهَنْدِزٌ инженер

– هِنْدَازَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — ҳиндоза (0,656 *м.га тенг мато узунлиги ўлчови*)

هَنْدَسَ 1) инженер бўлиб ишламоқ; 2) ўлчамоқ, ҳисобламоқ; 3) жойлаштирмоқ, ўрнаштирмоқ

– مُهَنْدِسٌ инженер; механик; الـ~ التَّعْدِينِيُّ инженер-металлург; ~ الرَّيِّ инженер-ирригатор; الـ~ الرِّيَاضِيُّ геометрия мутахассиси, геометр; الـ~ الزِّرَاعِيُّ агроном; الـ~ الطَّيَرَانِ авиоинженер; الـ~ الْكَهْرَبَائِيُّ инженер- электрик; الـ~ الْعَسْكَرِيُّ ҳарбий инженер; الـ~ الْمِعْمَارِيُّ қурувчи инженер; архитектор; الـ~ الْكِيمَاوِيُّ кимёгар-инженер; الـ~ الْمِيكَانِيكِيُّ инженер- механик; الـ~ النَّفْطِيُّ нефтчи инженер

– مُهَنْدِسْخَانَةٌ инженерлик ўқув юрти

– هِنْدَازَةٌ = هِنْدَاسَةٌ

– هِنْدُسْتَانِيٌّ 1. ҳиндустон (тили) га оид; 2. ҳиндустон (тили)

– هَنْدَسَةٌ 1) *шунингдек.* عِلْمُ الـ~ ҳандаса, геометрия; الـ~ التَّحْلِيلِيَّةُ аналитик (таҳлилий) геометрия; الـ~ النَّظَرِيَّةُ назарий геометрия; الـ~ الْمُسْتَوِيَةُ *еки* الـ~ السَّطْحِيَّةُ *еки* ~ السُّطُوحِ планиметрия; الـ~ الْفَرَاغِيَّةُ стереометрия; тавсифий геометрия; الـ~ 2) инженерлик соҳаси; инженер вазифасида ишлаш; مَدْرَسَةُ الـ~ инженер политехника мактаби; ~ جُنْدُ الـ ҳарб. инженер қўшинлари; сапёрлар; جُنْدِيُّ الـ~ инженер қўшинлари солдати; сапёр; 3) план (режа) тузиш; 4) қурилиш; ◊ الـ~ الْبِنَاءِ *еки* الْمِعْمَارِيَّةُ меъморлик, архитектура; ~ الزِّرَاعَةِ агрономия

– هَنْدَسِيٌّ геометрик, ҳандасага оид; ~ شَكْلٌ геометрик фигура (шакл); ~ قَلَمٌ чизмачилик қалами; ◊ ~ مَشْرُوعٌ архитектура плани (проекти)

– هَنْدُوسٌ *жам.* америкалик ҳиндлар

– هَنْدُوسِيٌّ америкалик ҳинд

هَنْدَمَ 1) мувозанатли (симметрик) жойлаштирмоқ; 2) нафис, симметрик қилмоқ; 3) безамоқ, ясантирмоқ, гўзал қилмоқ; тартибга келтирмоқ; 4) (*тошни*) тарашламоқ; (*тахтани*) рандаламоқ; تَهَنْدَمَ 1) мувозанатли (симметрик) равишда жойлаштирилмоқ; 2) чиройли, нафосатли қилиб ишланган бўлмоқ; 3) ўзига оро бермоқ; кийимни тартибга келтирмоқ, ўзини тартибга келтирмоқ

– مُهَنْدَمٌ 1) гўзал, симметрик қилинган; 2) нафис; 3) тарошланган; рандаланган; 4) чиройли, келишган; 5) маълум даражада таъмирланган, ремонт қилинган

– هِنْدَامٌ 1) симметрия; 2) гўзал ташқи кўриниш; 3) гўзал кийим, чиройли костюм; 4) гўзал, чиройли, келишган қадду қомат

– هَنْدَمَةٌ симметрик жойлашиш, симметрия, мувозанатли, мавзун

هُنْغَارِيٌّ 1. мажор (венгер) ларга оид; الـ~ـةُ можар (венгер) тили; 2. можар, венгер

هَنَفَ II (هنف) шошмоқ, шошилмоқ; III هَانَفَ таҳқирламоқ, кулмоқ, кулги қилмоқ, масхара қилмоқ; IV أَهْنَفَ 1) таҳқирламоқ, масхара қилмоқ; 2) ғингшимоқ, ҳиқиллаб йиғламоқ, йиғламоқ; VI تَهَانَفَ = IV

هَنْكٌ 1) акссадо; 2) қўшилиб ашула айтиш

هَنْكَرَ югуриб-елмоқ, бетартиб ҳаракат қилмоқ

– هَنْكَرَةٌ елиб-югуришлик, оворагарчилик, бетартиб ҳаракат қилишлик

هَانَمٌ *алиф. б. қар.*

هَنَمٌ *жам.* қуритилган хурмолар

– هَنَمَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — хурмо

هَنْهَنَ (*болани*) ашула айтиб аллаламоқ

– هَنْهَنَةٌ ашула айтиб аллалаш

– هَنْهُونَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — алла, бешик қўшиғи

هَنَةٌ *ик. с* هَنَتَانِ *кўп.* ـَاتٌ, هَنَوَاتٌ 1. (*майда-чуйда*) нарса, майда-чуйда; 2. аллақандай нарса

– هُنَيَّةٌ 1) кичик нарса; 2) = هُنَيْهَةٌ

هَنْوٌ вақт, лайт; ~ مَضَى مِنَ اللَّيْلِ туннинг бир қисми ўтди

– هُنَيَّةٌ, هُنَيْهَةٌ вақтнинг кичик бир қисми; он; إِنْ هِيَ إِلَّا ~ حَتَّى

... ҳеч қанча вақт ўтмай туриб ...; هُنَيْهَةً қисқа бир вақтга, бир онга

هُوَ у (мз); ◊ ~ أَنَا у (бу) мен; ~ ذَا ана у; ~ كَمَا у худди шундай; إِنَّ الْمَوْقِفَ لَمْ يَتَغَيَّرْ بَلْ هُوَ هُوَ كَمَا كَانَ аҳвол ўзгаргани йўқ, аввал қандай бўлса, мутлақо ўшандай турибди

— هُوِيَّةٌ кўп. ـاتٌ — 1) моҳият; 2) шахсият; بِطَاقَة (تَذْكِرَة، شَهَادَة) الـ~ ёки الـ~ шахсий гувоҳнома; رَجُلٌ مَجْهُولُ الـ~ шахси аниқланмаган одам; لَمْ يَتَكَلَّمْ بِشَيْءٍ عَنْ ~ـه у ўзининг кимлиги ҳақида ҳеч нарса демади

I هَاءَ (هوء) (у) هَوْءٌ 1) (бирор н. га) қувонмоқ, шод, хурсанд бўлмоқ (ب); 2) (н. гадир) интилмоқ, (н. нингдир) пайида бўлмоқ (إِلَى); ~ بِنَفْسِهِ إِلَى الْمَعَالِي у юксак кўрсаткичларга (муваффақиятларга) интилди

— هَوْءٌ мўлжал, мақсад, интилиш

I هَابَ (هوب) (у) هَوْبٌ яқинлашмоқ, яқин келмоқ

هُوتَةٌ кўп. هُوَتٌ 1) жарлик; 2) чуқур хандақ, зовур

I هَوِجَ (а) هَوَجٌ 1) ўйсиз (фикрсиз, ақлсиз) бўлмоқ; аҳмоқ бўлмоқ; 2) қутурган, кучли, бағри тош, золим бўлмоқ

— أَهْوَجُ мн. هَوْجَاءُ кўп. هُوجٌ 1) ўйсиз, фикрсиз; ақлсиз; аҳмоқ; 2) кучли, бағритош, золим; عَاصِفَةٌ هَوْجَاءُ кучли бўрон; الْحَرْبُ الْهَوْجَاءُ даҳшатли уруш

— هَوَجٌ ақлсизлик, ўйсизлик, енгилтаклик

— هَوْجَاءُ кучли шамол; қуюн, гирдоб, довул

I هَادَ (هود) (и) هَوْدٌ 1) яҳудий бўлмоқ; 2) тавба қилмоқ; II هَوَّدَ 1) яҳудий динига ўтказмоқ; яҳудийлаштирмоқ; 2) (баҳони) туширмоқ, ҳаммабоп қилмоқ; 3) секин юрмоқ (бормоқ); секин, шошмай гапирмоқ; 4) маст қилмоқ; III هَاوَدَ 1) марҳаматлилик, кўнгилчанлик кўрсатмоқ, келишмоқ; 2) ўртамиёна, мўътадил бўлмоқ; 3) ён бермоқ, ён берувчи бўлмоқ; V تَهَوَّدَ яҳудий динига кирмоқ

— تَهَوُّدٌ 1) тавба қилиш; 2) солиҳ иш билан шуғулланиш, яхши иш қилиш

— تَهْوِيدٌ[1] яҳудийлаштириш

— تَهْوِيدٌ[2] секин юриш, секинлашиш

— مُتَهَاوِدٌ ўртача, ҳаммабоп (нарх, баҳо ҳақида)

— مُهَاوَدَةٌ марҳаматлилик, кўнгилчанлик, ён берувчилик; لَا هَوَادَةَ فِيهِ وَلَا ~ ҳеч қандай ён бериш ва кўнгилчанлик қилинмасин!

— هَوَادَةٌ 1) кўнгилчанлик, марҳаматлилик; кўнгилчан, марҳаматли бўлишлик; عَدَمُ ~ келишолмаслилик; فِي غَيْرِ ~ шафқатсизлик билан; 2) ўртамиёналик, мўътадиллик

— هُودٌ жам. яҳудийлар, яҳудий динидагилар

— هُودٌ қур. Ҳуд алайҳиссалом

— هُودُ = يَهُودُ

— يَهُودِيٌّ 1. яҳудийларга, яҳудий динидагиларга оид; 2. яҳудий, яҳудий динидаги одам

— يَهُودِيَّةٌ 1) яҳудийлик, яҳудий динида бўлишлик; иудаизм, ибронийлик; 2) яҳудийлар зотидан бўлиш

هَوْدَجٌ қар. هدج

I هَارَ (هور) (у) هَوْرٌ، هُؤُورٌ 1) қуламоқ, тушиб кетмоқ; 2) йиқитмоқ (бинони); ағдариб ташламоқ, йиқитмоқ; II هَوَّرَ 1) хавф-хатарда қолдирмоқ; 2) қулатмоқ, йиқитмоқ, бузмоқ бузиб ташламоқ; V تَهَوَّرَ 1) ақлсиз, хато қиладиган, ўйлаб кўрмайдиган бўлмоқ; ~ فِي الْكَلَامِ ўйламай гапирмоқ; 2) ақлсиз бўлмоқ; таваккалига, ўйламай-нетмай ташланмоқ; 3) тушиб кетмоқ, вайрон бўлмоқ; 4) ўтмоқ (вақт ҳақида); VII انْهَارَ бузилмоқ, тушиб кетмоқ, пастга тушиб кетмоқ; ~ـتْ آمَالُهُ унинг умидлари пучга чиқди; ~ـتْ أَعْصَابُهُ унинг асаблари бузилди

— انْهِيَارٌ 1) тушиб кетиш, йиқилиш; ~ ثَلْجِيٌّ (جَلِيدِيٌّ) кўчки; ~ الْأَرَاضِي ер ўпирилиши (кўчиши, чўкиши); 2) бузилиш, вайрон бўлиш; 3) тез тушиш; ~ فِي أَثْمَانٍ баҳо (нарх) нинг тез тушиши; 4) бузилиш, ишдан чиқиш; ~ عَصَبِيٌّ асабларнинг бузилиши; 5) тезликнинг йўқолиши; ~ حَلَزُونِيٌّ ав. штопор, самолётнинг пастга қараб шўнғиши

— تَهَوُّرٌ 1) ақлсизлик, ўйлаб қилмаслик, хато; 2) ўзини тутолмаслик; тентаклик; ~ فِي الْكَلَامِ тилга эҳтиётсизлик, вайсақилик

— مُتَهَوِّرٌ 1) ўйланмаган, хато қиладиган; 2) ўзини тутолмайдиган, тийила олмайдиган; тентак

— هَارٍ мн. هَارِيَةٌ тушиб кетаётган, вайрон бўлаётган

— هَوَارِيٌّ кўп. هَوَّارَةٌ (муваққат қўшиндаги) бадавий чавандоз, отлиқ аскар

— هَوْرٌ кўп. أَهْوَارٌ кўл, кўрфаз, қўлтиқ

— هَوْرَةٌ кўп. ـاتٌ — 1) хавфли, хатарли жой; 2) хавф, хатар

— هَيَارٌ кўчки; ~ ثَلْجِيٌّ қор кўчкиси

— هَيِّرٌ 1) ақлсиз; ўйлаб кўрилмаган; 2) ўзини тутолмайдиган

هُورْمُونٌ кўп. ـاتٌ — гормон

I هَوِسَ (هوس) (а) هَوَسٌ 1) чорасиз (боши берк кўчада) қолмоқ; нима қилишни била олмаслик; мияси гангиб қолмоқ; 2) ақлдан озмоқ, жинни бўлмоқ; هَوَسَ (а) هَوْسٌ 1) хижолат қилмоқ, қийин аҳволга солиб қўймоқ, миясини гангитмоқ; 2) ақлдан оздирмоқ, жинни қилиб қўймоқ; V تَهَوَّسَ жинни бўлмоқ; васвос бўлиб қолмоқ; VII انْهَوَسَ = V

— أَهْوَسُ мн. هَوْسَاءُ، هَوْسَى 1) мечкай, еб тўймас, юҳо, қизғончиқ; 2) (бирор н. га) ишқибоз бўлган; (бирор н. дан) эс-ҳушини йўқотган

— مُتَهَوِّسٌ 1. ақлдан озган, жинни бўлиб қолган; 2. 1) эс-ҳушини йўқотган; васвос; 2) фанатик, ўта кетган мутаассиб

— مُهَوَّسٌ 1) ақлдан озган, жинни бўлиб қолган; 2) эс-ҳушидан ажраган, аҳмоқ, ақлдан озган

— مَهْوُوسٌ 1) фанатик, ўта кетган мутаассиб; 2) васвос

– هَوَسٌ 1) ақл-ҳушидан ажраганлик; кўр-кўрона қизиқиш, ҳавас; интилиш, васваса; 2) ақлдан озиш, жинни бўлиб қолиш; الـ~ الْوَطَنِيُّ шовинизм (*ўз миллатини бошқа миллатлардан мумтоз деб ҳисоблаш*)

– هَوْسَةٌ[1] ақлдан озиш хуружи, васваса

– هَوْسَةٌ[2] *кўп.* هَوْسَاتٌ қўшиқ, ашула (*Ироқда*)

– هَوِيسٌ[1] фикр, ғоя.

– هَوِيسٌ[2] *кўп.* أَهْوِسَةٌ, ـــ اتٌ, هَوَاوِيسُ (*дарёдаги*) шлюз (*сув сатҳи турлича бўлган бир жойдан иккинчи жойга кемаларни ўтказиш учун хизмат қилувчи гидротехник иншоот*); بَابُ (بَوَّابَةُ) الـ~ шлюз дарвозалари

هَاوُسَا *алиф. б. қар.*

I (هوش) هَاشَ (у) هَوْشٌ 1) ўзини бебош (тўполончи) тутмоқ, шовқин-сурон қилмоқ, ғалаён қилмоқ (*оломон ҳақида*); тартибсизлик, тўполон, жанжал қилмоқ; هَوِشَ ўзини бебош, тўполончи тутмоқ, қаттиқ ҳаяжонга келмоқ; тўлқинланмоқ; II هَوَّشَ 1) хижолат қилмоқ, хафа қилмоқ; 2) мавжга, ғалаёнга келтирмоқ; душманлик уруғини сепмоқ; тартибсизлик келтириб чиқармоқ; ~ الدُّنْيَا шовқин-сурон кўтармоқ; ~ الشَّعْرَ сочларни тўзғитмоқ, хурпайтирмоқ; 3) (*к. гадир*) гижгижламоқ (عَلَى); 4) (*к. нидир*) бақириб ҳайдамоқ (عَلَى); V تَهَوَّشَ аралаш - қуралаш бўлмоқ, аралашиб кетмоқ

– تَهْوِيشٌ 1) ғалаён, жунбушга келиш, ҳаяжон; 2) гижгижлатиш; 3) шовқин-сурон, ур-йиқит; 4) уйдирма, ёлғон-яшиқ

– مَهَاوِشُ *кўп.* ўғирланган ёки тортиб олинган мол-дунё, бойлик

– هَايِشَةٌ, هَائِشَةٌ *фольк.* аждаҳо, аждарҳо

– هَوْشَةٌ *кўп.* هَوْشَاتٌ 1) ғалаён, тартибсизлик; 2) жунбушга келиш, ҳаяжон; 3) шовқин-сурон, ур-йиқит; إِيَّاكُم وَ هَوْشَاتِ اللَّيْلِ тунги бало-офатлардан эҳтиёт бўлинглар!; إِيَّاكُم وَ هَوْشَاتِ السُّوقِ! бозорда адашиб қолишдан эҳтиёт бўлинглар!

I (هوع) هَاعَ (у) هَوْعٌ қайт қилмоқ; II هَوَّعَ қайт қилдирмоқ; V تَهَوَّعَ қайт қилмоқ, қусмоқ

(هوك) V تَهَوَّكَ ўзини йўқотиб қўймоқ, ҳайратланмоқ, ҳайрон бўлмоқ

– مُتَهَوِّكٌ ҳайратда қолган, ҳайрон бўлган

هُوكِي хоккей

I (هول) هَالَ (у) هَوْلٌ қўрқитмоқ, чўчитмоқ, хуркитмоқ; II هَوَّلَ қўрқитмоқ, чўчитмоқ; (*к. гадир бирор н. билан*) таҳдид қилмоқ (بِ, عَلَى); 2) (*н. нидир*) орттириб кўрсатмоқ, муболаға билан кўрсатмоқ; VIII اِهْتَالَ қўрқмоқ, қўрқувга тушмоқ; X اِسْتَهْوَلَ (*бирор н. ни*) қўрқинчли, даҳшатли деб ҳисобламоқ

– تَهَاوِيلُ *кўп.* 1) қўрқувлар, даҳшатлар; 2) турли рангдаги безаклар

– تَهْوِيلٌ 1) қўрқитиш; 2) муболаға қилиш, орттириб кўрсатиш

– مَهِيلٌ = مَهَالٌ

– مَهُولٌ қўрқинчли, даҳшатли; ~ فَيَضَانٌ даҳшатли сел

– مُهَوِّلٌ қўрқитувчи, қўрқувга солувчи

– مَهِيلٌ қўрқинчли, қўрқув солувчи; ~ مَكَانٌ қўрқинчли жой

– هَالٌ[1] сароб

– هَالٌ[2] *шунингдек.* حَبُّ الـ~ *бот.* ҳол (*занжабилгуллилар оиласига мансуб доривор ўсимлик*)

– هَالَةٌ *кўп.* ـــ اتٌ ёғду, ёруғлик гардиши, ореол; *черк.* санамлар сурати боши атрофига чизилган зарҳал гардиш; тож; وَ تَحْتَ عَيْنَيْهِ هَالَاتٌ سَوْدَاءُ унинг кўзлари остида халтачалар (кўкарган жойлар) бор; ой атрофидаги шуъла, нур доираси (тож)

– هَالِيٌّ ~ قَمَرٌ сохта ой

– هَائِلٌ 1) қўрқинчли, даҳшатли; 2) жуда катта, баҳайбат; ~ الْحَجْمِ ҳажми жуда катта

– هَوْلٌ *кўп.* أَهْوَالٌ, هُؤُولٌ 1) қўрқинч, даҳшат; يَا لَلْـ~! қандай даҳшат!; وَ يَا ~ مَا قَرَأْتُ мен ўқиган нарса қандай даҳшатли!; قَاسَى أَهْوَالاً شِدَادًا مِنَ الْبَرْدِ даҳшатли совуқни бошдан кечирмоқ; 2) тантанаворлик; ~ الْمَجْلِسِ мажлиснинг тантанаворлиги; أَبُو الـ~ сфинкс; اِتَّخَذَ طَرِيقَةَ أَبِي الـ~ жим бўлиб, гапирмай қутулмоқ

– هُولَةٌ афсонавий баҳайбат махлуқ, қўриқчи (*полизга ўрнатилган*)

هَؤُلَاءِ булар

هُولَانْدِيٌّ 1. Голландияга оид; 2. голланд

(هوم) II هَوَّمَ мудрамоқ, пинакка кетмоқ; V تَهَوَّمَ = II

– تَهْوِيمٌ мудраш, пинакка кетиш; серуйқулик, уйқудан бош кўтармаслик

– هَامَةٌ *кўп.* ـــ اتٌ 1) бош, калла; 2) халлак, бош, уч; ~ الرَّأْسِ уч, тепа, чўққи; هَامَاتُ النَّخِيلِ хурмонинг учи, тепаси; 3) бойўғли; هُوَ ~ الْيَوْمِ أَوْ غَدٍ у бугун ё эртага ўлади

I (هون) هَانَ (у) هَوْنٌ 1) енгил, осон бўлмоқ; فَلَا يَهُونُ عَلَيْهِ أَنْ ... унинг учун ... жуда оғир, қийин; 2) аҳамиятсиз, номуҳим бўлмоқ; ~ عَلَيْهِ هَذَا الْأَمْرُ бу ишга у бефарқ эди; يَهُونُ هَذَا إِلَى جَانِبِ ... ...га солиштирганда, бу арзимас нарса; ~ الْخَطْبُ لَوْ ... لَـ агар ... бўлганда (бўлмаганда), бунчалик қийинчилик бўлмасди; مَا أَهْوَنَهُ! бу қандай аҳамиятсиз!; бунинг ҳеч қандай аҳамияти йўқ!; бу қандай осон! هَانَ (у) هَوَانٌ тубан, паст бўлмоқ; II هَوَّنَ 1) енгиллатмоқ, осонлаштирмоқ; 2) (*бирор н. нинг*) таъриф-тавсифини (*к. гадир*) енгил, осон деб кўрсатмоқ (عَلَى);

хаспўшламоқ (*мас., айбни, қусурни*); !هَوِّنْ عَلَيْكَ буни жиддий нарса деб ҳисоблама!; тинчлан!; ўзингни бос!; IV أَهَانَ хор қилмоқ, хўрламоқ, таҳқирламоқ, нафратланмоқ; عِنْدَ الْامْتِحَانِ يُكْرَمُ الْمَرْءُ أَوْ يُهَانُ *мқл.* синов пайтида одам ё иззат-икром топади, ё хор бўлади (*муқобили: олтин ўтда, одам меҳнатда билинади*); VI تَهَاوَنَ 1) (*бирор н. ни*) эътиборга олмаслик; 2) (*н. дадир*) диққат-эътиборсиз бўлмоқ, хато қилмоқ (فِي, بِ); (*н. дадир*) эҳтиётсизлик қилмоқ (فِي) X اسْتَهَانَ (*н. нидир*) арзимас, эътиборга нолойиқ деб ҳисобламоқ (بِ); (*бирор н. ни*) эътибордан четда қолдирмоқ (بِ); (*н. дандир*) нафратланмоқ (بِ); بِالْمَوْتِ ~ ўлимни писанд қилмаслик; لَا قُوَّةٌ يُسْتَهَانُ بِهَا *мажҳ.* бу ҳисобга олишга (эътибор қилишга) лойиқ кучдир

– اسْتِهَانَةٌ (*бирор н. ни*) назар- писанд қилмаслик (بِ); нафратланиш; ~ بِـ назар писанд қилмай

– إِهَانَةٌ таҳқирлаш, ҳақоратлаш, назар писанд қилмаслик

– أَهْوَنُ осонроқ; الشَّرَّيْنِ ~ икки ёмонликдан бир қадар (бир оз) яхшироғи; الْكُلِّ ~ энг осон, энг енгил

– تَهَاوُنٌ диққатсизлик, диққат қилмаслик, юзакилик, эҳтиётсизлик; ҳафсаласизлик, бепарволик, беғамлик

– تَهْوِينٌ 1) енгиллашиш, осонлашиш; 2) кичрайтириш, озайтириш, пасайтириш

– مُتَهَاوِنٌ эҳтиётсиз, юзаки иш қиладиган, диққат-эътибор қилмайдиган

– مُهَانٌ хўрланган, таҳқирланган

– مَهَانَةٌ хўрлаш

– مُهِينٌ хўрловчи, таҳқирловчи

– هَاوُنٌ, هَاوُونٌ *кўп.* هَوَاوِينُ ҳовонча; ◊ يَدُ الـ~ ўғир (кели) дастаси, соп; مِدْفَعُ الـ~ 1) мортира, замбарак; 2) миномёт

– هَوَانٌ хўрланиш, бадбахтлик, шармандалик; أَذَاقَهُ أَشَدَّ الـ~ кимнидир қаттиқ хўрламоқ

– هَوْنٌ 1) ҳовонча; ўғир (кели) дастаси, соп; 2) енгиллик, осонлик; 3) осойишталик, тинчлик, сокинлик, вазминлик, оғирлик; عَلَى ~ ёки ـًا~ а) енгил, осон; б) шошмай, оғирлик билан; مَشَى ـًا~ секин, шошилмай юрмоқ

– هُونٌ хўрланиш, шармандалик

– هَوْنٌ *халқ.* бу ерда, шу ерда

– هُوَيْنَى, هَوَيْنًا секинлик, шошмаслик, беғамлик, сокинлик, оғирлик, вазминлик; (مَشَى) سَارَ الـ~ секин, шошилмай юрмоқ

– هَيِّنٌ, هَيْنٌ 1) енгил, осон; لَيْسَ هَذَا بِالْأَمْرِ الـ~ бу осон иш эмас; ... عَلَيْكَ أَنْ تَقُولَ ~ ... деб айтавериш сенга осон; 2) аҳамиятсиз, аҳамияти кам, арзимас, арзимайдиган

– هِينَةٌ 1) енгиллик, осонлик; عَلَى ~ وَ رِفْقٍ енгил ва мулойим бўлиб, юмшоқ холда; عَلَى ~ а) осон, енгил; б) секин, астагина; 2) қулайлик; 3) секинлик, оғирлик, вазминлик, осойишталик

هَوْهَوَ вовилламоқ

– هَوْهَوَةٌ вовиллаш

I (هوى) هَوَى (и) هُوِيٌّ, هَوَيَانٌ 1) йиқилмоқ, тушмоқ, пастга шўнғимоқ (*қуш ҳақида*), шўнғимоқ (*самолёт ҳақида*); 2) (*н. нидир*) туширмоқ (بِ); (*баҳони, нархни*) пасайтирмоқ (بِ); уриб туширмоқ (*мас., самолётни-* بِ); 4) эсмоқ (*шамол ҳақида*); 5) ўлмоқ; هَوِيَ (а) هَوًى 1) севмоқ; 2) хоҳламоқ, истамоқ; II هَوَّى 1) шамоллатмоқ (*мас., хонани*); очиқ ҳавога олиб чиқмоқ; 2) (*бирор н. билан*) елпимоқ (بِ); بِمِرْوَحَةٍ ~ елпиғич билан елпимоқ; III هَاوَى 1) лаганбардорлик қилмоқ, ялоқилик қилмоқ, тилёғламалик қилмоқ; 2) шамоллатмоқ; IV أَهْوَى 1) йиқилмоқ; юқоридан (*к. ёки н. нингдир*) устига (*н. биҳандир*) тепадан ташланмоқ (بِ, عَلَى, إِلَى, لِـ); 2) (*н. нидир*) туширмоқ (بِ); 3) (*н. биландир*) елпинмоқ (بِ); بِيَدِهِ عَلَى ... ~ (*к. нидир*) қўл билан урмоқ; 4) (*бирор н. ни*) чўзмоқ, узатмоқ (بِ); بِيَدِهِ إِلَيْهِ ~ кимгадир қўл чўзмоқ, узатмоқ; V تَهَوَّى шамоллатилмоқ (*хона ҳақида*); VI تَهَاوَى 1) ташланмоқ; 2) кўпгина, тўп-тўп бўлиб тўкилмоқ, тушиб кетмоқ; كَأَوْرَاقِ الْخَرِيفِ ~ куздаги барглар каби тўкилмоқ; 3) аста-секин тўкилмоқ; аста-секин юмалаб тушмоқ (*кўз ёшлари ҳақида*); صِحَّتُهُ تَتَهَاوَى унинг саломатлиги ёмонлашмоқда; VII انْهَوَى 1) йиқилмоқ, ағдарилмоқ; 2) тентак, ақлдан озган бўлган; 3) инжиқ, серхархаша бўлмоқ X اسْتَهْوَى 1) (*бирор н. билан*) ўзига қаратмоқ, ийдирмоқ, кўнглини олмоқ, асир қилмоқ, мафтун қилмоқ (بِ); عَقْلَهُ ~ кимнидир мафтун қилмоқ, ақлини ўғирламоқ; أَفْئِدَةَ السَّامِعِينَ ~ тингловчилар юрагини асир қилмоқ; 2) йўлдан урмоқ, бузмоқ; 3) шамоллаб қолмоқ

– اسْتِهْوَاءٌ 1) мафтун қилиш, асир қилиш; 2) йўлдан оздириш (уриш); авраш, афсун қилиш; 3) шамоллаш

– أَهْوَى севимлироқ, маҳбуброқ, кўнгил тусайдиганроқ; الْمَوْتُ ~ إِلَيَّ مِنَ الْعَارِ мен учун шармандаликдан ўлим яхшироқдир

– أُهْوِيَّةٌ 1) чуқурлик, жарлик; 2) атмосфера

– تَهْوِيَةٌ (*хонани*) шамоллатиш, ҳавосини тозалаш (*янгилаш*); حَسَنُ الـ~ яхши шамоллатиладиган

– مُهَاوَاةٌ 1) кўнгил олиш, эрка-татай қилиш; 2) шамоллатиш (*хона ҳақида*)

– مَهْوَاةٌ 1) чуқурлик, жарлик; 2) атмосфера

– مِهْوَاةٌ 1) вентилятор; 2) елпиғич

– مَهْوًى *кўп.* مَهَاوٍ 1) йиқилган, ағдарилган жой; 2) жарлик, чуқурлик; بِئْرٌ بَعِيدَةُ (عَمِيقَةُ) الـ~ чуқур қудуқ; 3) атмосфера

الْغَنَّةُ هِيَ ~ أَنْتَنَّا وَ ~ مَهْوِيَ[2] – севиладиган нарса ёки одам ~ أَرْوَاحِنَا тил-биз учун энг севимли нарса; وَصَارَ ~ الأَفْئِدَة у одамлар муҳаббатини ўзига жалб қилди

– هَاوٍ *мн.* هَاوِيَةٌ *кўп.* هُوَّاةٌ 1) севувчи; 2) тушаётган, тушувчи, йиқилувчи; النُّجُومُ الْهَاوِيَةُ учиб тушаётган юлдузлар; 2. ҳаваскор, ҳавасманд; هَاوِي الإِسْلْكِيِّ радиоҳаваскор; هَاوِي ёки هَاوِي الطَّوَابِعِ طَوَابِعِ الْبَرِيدِ филателист (*почта маркаларини йиғиш ҳавасманди*)

– هَاوِيَةٌ 1) жарлик, чуқурлик; ~ الــ ёки ~ жаҳаннам чуқурлиги, жаҳаннам; 2) атмосфера

– هَوَاءٌ *кўп.* أَهْوِيَةٌ 1) ҳавс, атмосфера; الــ ~ الطَّلْقُ тоза ҳаво; الــ ~ البَحْرِ денгиз ҳавоси; الــ ~ المَضْغُوطُ қисилган ҳаво; مِنْفَاخُ الــ ~ ҳаво насоси; سَلَكَ الــ ~ ҳавода учиш; عِلْمُ الــ ~ аэрология; 2) шамол, ел; 3) иқлим; 4) об-ҳаво; 5) инжиқлик, ўй-хаёл (фантазия); 6) қўрқоқ, юраксиз; 7) бўшлиқ; ◊ الــ ~ الأَصْفَرُ вабо; ~ أَفْئِدَتُهُمْ *кур.* уларнинг ақллари йўқ, улар ақлсиздирлар

– هَوَّاءٌ ҳаваскор, ҳавасманд

– هَوَائِيٌّ 1. 1) ҳавога, атмосферага оид; пневматик; ~ مِينَاءٌ аэропорт; ~ مَطَبٌّ ҳаво ўпқони (*осмондаги ҳавоси сийрак жой*); ~ آلَةٌ шамол тегирмони; المِطْحَنَةُ الــ ~ а) пуфлаб чалинадиган музика асбоби; б) пневматик асбоб; ~ لاَ ҳавосиз; 2) галати қилиқли, тантиқ; 2. *кўп.* ~ اتٌ антенна (*шунингдек* ~ خَطٌّ ёки ~ سِلْكٌ); ~ الإِرْسَالِ узатувчи антенна; ~ الاسْتِقْبَالِ (الاسْتِلاَمِ) қабул қилувчи антенна; ~ إِطَارِيٌّ рамали антенна

– هَوَائِيَّاتٌ *кўп.* 1) ҳаво кенгликлари; عِلْمُ الــ ~ пневматика; 2) антенналар

– هِوَايَةٌ *кўп.* ~ اتٌ қизиқиш, ҳавас, севимли машғулот, ҳобби; ~ طَوَابِعِ الْبَرِيدِ филателияга (*почта маркалари йиғишга*) қизиқувчи

– هِوَايَةٌ = هِوَايَةٌ

– هَوَّايَةٌ *кўп.* ~ اتٌ — вентилятор

– هُوَّةٌ *кўп.* هُوًى чуқурлик, жар, жарлик; اتَّسَعَتْ ~ الْخِلاَفِ بَيْنَ ... وَ بَيْنَ ...билан ...нинг ораларидаги келишмовчилик чуқурлашиб кетди

– هَوَوِيٌّ севгига оид

– هَوًى *кўп.* أَهْوَاءٌ 1) севги, ҳаво, ҳавасмандлик, қизиқиш, интилиш, мафтунлик; فِي الــ ~ ошиқ, севиб қолган; الــ ~ الْعُذْرِيُّ Афлотун севгиси (*жинсий иштиёқдан йироқ бўлган севги*); بِنْتُ الــ ~ ҳавойи аёл, сулоқ аёл; 2) севиладиган нарса ёки одам; 3) галати ҳилиқ, инжиқлик; أَهْوَاءُ الطَّبِيعَةِ табиат инжиқликлари; عَلَى هَوَاهُ унинг истагига мувофиқ, унинг хоҳишича, у хоҳлагандай; تَصَرَّفَ عَلَى هَوَاهُ فِي ... (*бирор н. ни*) ўз хоҳишича тасарруф қилмоқ

– هَوِيٌّ 1. қилиқли, инжиқ; 2. жаранг, шовқин (*хулсқларсаги*)

– هُوِيَّةٌ 1) чуқур ўра, чуқур қудуқ; 2) қизиқиш, ҳобби

– هُوَيَّةٌ *қар.* هُوٌ

– هِيَ у (*мн.*); улар (*жонсиз нлар ҳақида*). ◊ ... هِيَ ... қоидалар ҳақида шуни айтиш керакки, улар худди илгаригидай (ўзгармаган)

هَيَّا *шунингдек* هَيَّا هَيَّا ... тезроқ!, олға!; هَيَّانُ بْنُ بَيَّانٍ ёки هَيَّانُ بَيَّانٍ а) келиб чиқиши (*кимнинг боласи эканлиги*) номаълум; б) тирранча; жўжахўроз; маҳмадона

I هَاءَ (а) ёки هَيُؤَ (v) هَيْئَةٌ 1) (*қандайдир*) шаклга, кўринишга эга бўлмоқ; савлатли ташқи кўринишга эга бўлмоқ, басавлат бўлмоқ; 2) (*н. гадир*) интилмоқ, (*н. нидир*) қаттиқ хоҳламоқ (إِلَى); 3) (*бирор н. га*) тайёрланмоқ, ҳозирланмоқ (لِ); II هَيَّأَ 1) тайёрламоқ, ҳозир қилмоқ, яратмоқ, пайдо қилмоқ; тартибга келтирмоқ; (*н. гадир*) ҳозирламоқ, тайёрламоқ, эктирмоқ; ~ نَفْسَهُ ўзини (*н. гадир*) тайёрламоқ (لِ); ~ الظُّرُوفَ الْمُلاَئِمَةَ (*н. учундир*) яхши шароитлар яратмоқ (لِ); 2) (*к. нинадир*) кўнглини олмоқ, (*к. биландир*) яхши муомалада бўлмоқ; III هَايَأَ (*қандайдир масалада*) келишувга, битимга эришмоқ (فِي); V تَهَيَّأَ 1) тайёр бўлмоқ, (*н. гадир*) тайёрланмоқ, ҳозирланмоқ (لِ); яратилмоқ, пайдо бўлмоқ; لَهُ الأَمْرُ ~ ким у.учундир имкониятли бўлмоқ; تَهَيَّأْ ! ҳарб. смирно! (*жим. тек тур!*); 2) энг яхши кийимларни киймоқ; ◊ لَهُ ~ у ўйладики, ..., у фикр қилдики, ...; VI تَهَايَأَ ўзаро келишмоқ, келишишмоқ

– تَهْيِئَةٌ, تَهْيِيءٌ тайёрланиш; ҳозирлик кўриш

– مُهَايَأَةٌ *юр. шар.* умумий мол-мулкдан фойдаланиш шартлари ҳақида дўстона келишув

– مُهَيَّأٌ муҳайё, тайёрлаб, ҳозирлаб қўйилган, муҳайё қилинган

– مُهَيَّأٌ *кўп.* مُهَيَّآتٌ, مَهَيَّاتٌ бесўнақай, катта товарлар, моллар

– هَيْئَةٌ, هَيْأَةٌ *кўп.* هَيْئَاتٌ, هَيَأَتٌ 1) намуна, шакл; 2) кўриниш, қиёфа; қадду қомат, тана; عَرَفَهُ بِالــ ~ бирор кишини ташқи кўринишидан таниб (билиб) олмоқ; 3) состав, хайъат; ~ التَّحْرِيرِ редакция, таҳрир ҳайъати; ~ تَامَّةٌ пленум; ~ الْمَحْكَمَةِ суд ҳайъати; مُوَظَّفٌ دَاخِلَ الــ ~ штатдаги (ойлик оладиган, доимий) хизматчи; مُوَظَّفٌ خَارِجَ الــ ~ штатда бўлмаган (вақтинча олинган) хизматчи; ~ اجْتَمَعَ الْمَجْلِسُ بِكَامِلِ палата (аъзолари) тўлалигича йиғилди; 4) корпус; ~ السُّفَرَاءِ дипломатик корпус; 5) ҳайъат; ~ الْعُلَمَاءِ уламолар ҳайъати; 6) ташкилот, идора; ~ الأُمَمِ الْمُتَّحِدَةِ Бирлашган Миллатлар Ташкилоти; ~ أَرْكَانِ الْحَرْبِ бош штаб; الــ ~ التَّشْرِيعِيَّةُ қонун чиқарувчи орган, идора; ~ الرِّئَاسَةِ раёсат ҳайъати, президиум; 7) комиссия,

комитет; الـ ~ التَّفْتِيشِيَّةُ; الـ ~ الْبَرْلَمَانِيَّةُ парламент комиссияси; الـ ~ тафтиш, назорат комиссияси; ◊ عِلْمُ الـ ~ астрономия; الـ ~ الاجْتِمَاعِيَّةُ инсоният жамияти; الـ ~ الْحَاكِمَةُ ҳукумат, ҳукумат аъзолари

– هَيْئَةٌ = هيئة

– هَيِّيءٌ басавлат, савлатли

I (هيب) هَابَ (а) هَيْبٌ 1) (к. нингдир олдида) ҳайбатидан қўрқмоқ; қўрқмоқ; لاَ يَهَابُ الْمَوْتَ بَلْ إِنَّ الْمَوْتَ يَهَابُهُ мтл. у ўлимдан эмас, ўлим ундан қўрқади (жасур одам ҳақида); 2) ҳурмат, эҳтиром ҳиссини туймоқ, ҳурмат, эҳтиром билан қарамоқ; (к. нидир) ортиқ даражада иззат-икром қилмоқ; II هَيَّبَ қўрқув солмоқ; (к. нидир) қўрқитмоқ (عَلَى); (к. гадир) таҳдид қилмоқ (عَلَى); IV أَهَابَ 1) (к. нидир н. гадир) чақирмоқ, отлантирмоқ (إِلَى, بِ); 2) бақириб ҳайдамоқ (мас., подани - بِ); V تَهَيَّبَ 1) қўрқитмоқ, даҳшат солмоқ; 2) қўрқмоқ, даҳшатга тушмоқ; ҳурмат-эҳтиром қилмоқ, ортиқ даражада эҳтиром кўрсатмоқ; (к. нингдир) салобатидан қўрқмоқ; VIII اهْتَابَ 1) қўрқмоқ; 2) ҳурмат, эҳтиром кўрсатмоқ

– مُتَهَيِّبٌ қўрқадиган, жасоратсиз

– مَهَابٌ 1. хавфли; 2. қўрқиш керак бўлган одам ёки нарса

– مَهَابَةٌ 1) қўрқув, даҳшат; 2) ҳурмат, эҳтиром; 3) маҳобат; 4) улуғлик, буюклик

– مَهُوبٌ 1) даҳшатли, қўрқинчли; 2) тантанали, тантанавор

– مَهِيبٌ 1) ҳурматли, эҳтиромга лойиқ; 2) аҳамиятли, муҳим; тантанали, тантанавор; 3) = مَهُوبٌ

– هَائِبٌ 1) қўрқаётган, қўрқадиган; 2) ҳурмат қиладиган, эҳтиром кўрсатадиган

– هَيَّابٌ қўрқувчи, жасоратсиз, уятчан

– هَيْبٌ ҳавоза, лайлак (юк, сув кўтарадиган қурилма)

– هَيَّابٌ = هَيِّبٌ

– هَيْبَةٌ 1) қўрқув, (к. нингдир) ҳайбати; 2) ҳурмат, эҳтиром; 3) қадр-қиммат, ҳурматлилик, нуфуз, нуфузлилик; 4) улуғлик, улуғворлик, тантанаворлик

– هَيُوبٌ 1) қўрқувчи, қўрқоқ; 2) ҳурмат қиладиган, эҳтиром кўрсатадиган

(هيت) II هَيَّتَ (к. гадир) бақирмоқ (بِ); 2) (к. нидир) чақирмоқ (بِ)

– هَيْتَ! шунингдек ~ لَكَ! бу ёққа кел!

– هَاتِ! алиф. б. қар.

هَيْثَمٌ бургут боласи (жўжаси)

I (هيج) هَاجَ[1] (и) هَيَجَانٌ 1) ҳаяжонланмоқ, ҳаяжонга тушмоқ, тўлқинланмоқ; 2) кутурмоқ, тўлқинланмоқ (денгиз ҳақида); 3) ўзини қуюшқондан ташқари тутмоқ (бемор ҳақида); ~ هَائِجُهُ ғазабга келмоқ; ~ وَ مَاجَ қаттиқ шовқинламоқ, ғалаён қилмоқ; 4) қуримоқ, қуриб қолмоқ (ўсимлик ҳақида); ~ ـت الأَرْضُ ердаги ўт-ўланлар қурий бошлади; هَاجَ[2] (и) هَيْجٌ ғалаёнга, ҳаяжонга келтирмоқ; II هَيَّجَ 1) тўлқинлантирмоқ, ҳаяжонга келтирмоқ; ~ الشَّهِيَّةَ иштаҳасини қўзғатмоқ; ~ الْغَضَبَ ғазабини келтирмоқ; 2) ташвиқот юритмоқ; III هَايَجَ = II; IV أَهَاجَ тўлқинлантирмоқ, ҳаяжонга солмоқ; қўзғамоқ; ~ فُضُولَهُ кимнингдир қизиқишини уйғотмоқ, қўзғатмоқ; V تَهَيَّجَ ҳаяжонланмоқ, ҳаяжонга тушмоқ; VIII اهْتَاجَ ҳаяжонга солинмоқ, ҳаяжонланмоқ, ҳаяжонланган бўлмоқ

– إِهَاجَةٌ ҳаяжон, ғалаён, қўзғолиш

– تَهَيُّجٌ 1) ғалаён; 2) қаттиқ қўзғолиш

– تَهْيِيجٌ 1) ғазабланиш, аччиқланиш, ғалаён; 2) ташвиқот; 3) эл. индекция

– مُتَهَيِّجٌ ғалаён қилаётган, ҳаяжондаги; ғазабланган

– مِهْيَاجٌ тех. стартёр (бирор механизмни юрдириб юборувчи жиҳоз)

– مُهْتَاجٌ ҳаяжонга тушган; ~ الأَعْصَابِ асаблари бузилган

– مُهَيِّجٌ 1. 1) ғалаёнга олиб келувчи, қўзғатувчи; 2) ғазабга солувчи; 2. 1) ғазабни, ғашни келтирадиган; 2) ташвиқотчи

– هَائِجٌ 1. ҳаяжонга келган, тўлқинланган; ғазабнок, дарғазаб; ўзини тутолмайдиган; 2. ғазаб; هَاجَ ـهُ қар. هَاجَ

– هِيَاجٌ ҳаяжонланиш, ғалаён; ғазаб, ғазабноклик

– هَيْجٌ 1. ҳаяжонланиш, ғалаён; 2) жанг, уруш

– هَيْجَى, هَيْجَاءُ, هَيْجَا жанг, уруш

– هَيَجَانٌ 1) ҳаяжон, ғалаён; 2) ғазабноклик, кутуриш; 3) куйикиш (ҳайвонларда)

– هَيْجَةٌ 1) ҳаяжонланиш, кучли жунбушга келиш; 2) (ғазабнинг) оловланиши

هيدروجين кимё. водород; الـ ~ الثَّقِيلُ оғир водород, дейтерий

– هيدروجيني водородга оид; قُنْبُلَةٌ ـة ~ водород бомбаси

هيدروكربون кўп. ات — кимё. углеводород

– هيدري кимё. таркибида сув бор; الْمُرَكَّبَاتُ الـ ~ ـة гидратлар (таркибида сув бор моддалар)

(هير) II هَيَّرَ 1) бузмоқ, йўқ қилмоқ; битирмоқ; 2) ағдармоқ, йиқитиб ташламоқ; 3) (бирор н. ни) тез бажармоқ, шошмоқ; V تَهَيَّرَ бузилмоқ, ағдарилмоқ, йиқитиб ташланмоқ (бино ҳақида)

– هَيَّازٌ кўчки

هيروغليف иероглиф (хат, ёзиш тури)

– هيروغليفي иероглифга оид; الْكِتَابَةُ الـ ~ ـة ёки الْخَطُّ الـ ~ иероглиф ёзуви

– هيروغليفية 1) жам. иероглифлар; 2) иероглифика, иероглифшунослик

– هيروين героин (наркотик модда)

هِسْتِيْرِيَا = هِيسْتِيْرِيَا

I (هيش) هَاشَ (и) هَيْشٌ 1) ҳаяжонланмоқ, тўлқинланган бўлмоқ; 2) шовқин-сурон қилмоқ, авжга минмоқ

– هَايِشَةٌ қорин териси қат-қат бўлиб букланган тиришган катта кит

– هَيْشَةٌ 1) ҳаяжон, тўлқинланиш, ғалаён; 2) шовқин-сурон

– هَيْشٌ кўп. هَيْشَةٌ, هِيشٌ чакалак, чакалакзор

I (هيص) هَاصَ (и) هَيْصٌ 1) шовқин кўтармоқ, шовқинламоқ, ғалва қилмоқ (оломон ҳақида); 2) ўз роҳатини кўзлаб вақт ўтказмоқ, вақтихушлик қилмоқ; II هَيَّصَ 1) шовқин чиқармоқ, ғалва чиқармоқ; 2) вақтихушлик, хурсандчилик қилмоқ

– تَهْيِيصٌ бақир-бақир, шовқин- сурон, ғалва

– مِهْيَاصٌ хушчақчақ, шодмон одам; мақтанчоқ, катта оғиз, катта гап

– هَيْصَةٌ 1) ғалаён, ҳаяжон; 2) шовқин, ғалва, бетартиблик

هَيْصَمٌ алебастр

I (هيض) هَاضَ (и) هَيْضٌ 1) синдирмоқ (мас., суякни, қанотни); ~ جَنَاحَيْهِ кўч. м. кимнингдир қанотини синдирмоқ, қайирмоқ; 2) зулм қилмоқ, азоб бермоқ, эзмоқ; ~ـتْهُ شِدَّةُ الْمَسْئُولِيَّةِ уни катта маъсулият эзарди; 3) (касаллик) хуружини келтириб чиқармоқ, қўзғатмоқ; ~ـتْهُ حُمَّى унинг безгаги қўзиб қолди; 4) орқасидан ахлат чиқармоқ (қушлар ҳақида)

– مَهِيضٌ синган; ◊ ~ الْجَنَاحِ қаноти синган, қирқилган; кўч. м. қаноти қайрилган, кучсиз, ҳеч нарсага ярамайдиган

– هَيْضَةٌ 1) хуруж, қўзиш (касаллик ҳақида); 2) ичбуруғ; 3) шунингдек ~ الْـ الْوَبَائِيَّةُ ёки ~ الْـ الْآسِيَوِيَّةُ вабо, ўлат; ~ الدَّجَاجِ товуқ ўлати; 4) орқадан ахлат чиқариш; 5) қусиш, қайт қилиш; ~ بِالرَّجُلِ бу одамнинг ҳам оғзидан, ҳам орқасидан кетаяпти

I (هيط) هَاطَ (и) هَيْطٌ бақирмоқ, шовқинламоқ, шовқин-сурон кўтармоқ

– هِيَاطٌ бақириқ, шовқин-сурон; ◊ هُمْ فِي ~ وَ مِيَاطٍ уларнинг ўртасида катта келишмовчиликлар бор

الْـ~: مَهْيَعَةُ Шом ўлкасидан ҳаж зиёратига борадиганларнинг миқоти (қар. مِيقَاتٌ)

هَيْعَةٌ қулоқни танг қиладиган, кучли қичқириқ

I (هيف) هَيِفَ (а) هَيَفٌ келишган, гўзал, бежирим бўлмоқ; هَافَ (и) هَيْفٌ 1) хайф бўлмоқ, зое кетмоқ, муваффақиятсиз чиқмоқ; 2) қочиб кетмоқ, қочиб қолмоқ; 3) чанқамоқ, ташна бўлмоқ; II هَيَّفَ қулай пайтдан маҳрум қилмоқ

– أَهْيَفُ мн. هِيفٌ кўп. هَيْفَاءُ келишган, гўзал, бежирим, хипчабел; غَادَةٌ هَيْفَاءُ келишган қиз; هَيْفَاءُ الْقَدِّ қадди-қомати келишган

– هَائِفٌ 1) хайф кетган, муваффақиятсиз, зое кетган; 2) чанқоқ, ташна; 3) чекланган, ўртача, узоққа бtorолмайдиган

– هَيْفٌ иссиқ, қайноқ шамол, гармсел

– هَيَفٌ белнинг хипчалиги, қориннинг ичига кирганлиги

– هَيْفَانُ 1) хайф кетган, натижасиз; 2) чанқоқ, ташна

هَيْكَلٌ 1. катта, улкан; 2. кўп. هَيَاكِلُ 1) ибодатхона, храм; ~ الْكَنِيسَةِ бутхона меҳроби; 2) катта бино, баҳайбат нарса; 3) тана, суяк, жусса, скелет; 4) рама; шасси (мас., автомобилда); 5) қурилиш, тузилиш, ички қурилиш (тузилиш); ~ الْاِقْتِصَادِ иқтисод қурилиши, структураси; ◊ ~ الْبِنَاءِ синч, бино синчи; الْـ~ الْعَظْمِيُّ анат. скелет; ~ مِنْ خَشَبٍ манекен

– هَيْكَلِيٌّ 1) скелетга оид; скелетга ўхшаш; طَلْقَةٌ ~ـةٌ ўқ макети; ўқув мақсадлари учун ясалган ўқ (патрон); 2) сохта; مَوَاقِعُ ~ـةٌ ҳарб. сохта позициялар; 3) қурилиш (тузилиш) га оид

– هَيْكَلِيَّةٌ структура, қурилиш, тузилиш

I (هيل) هَالَ (и) هَيْلٌ (қаёққадир) сочмоқ, сочиб юбормоқ (عَلَى); ~ الدَّقِيقَ فِي الْجِرَابِ унни ўлчаб ўтирмай қопламоқ; II هَيَّلَ (қаёққадир) сочмоқ, сочиб юбормоқ, сепмоқ (عَلَى); супуриб кетмоқ, олиб кетмоқ (мас., чанг, тўзонни- шамол ҳақида) IV أَهَالَ = I; VII انْهَالَ (н. нимадир устига) сочилмоқ, ёғмоқ, дўлдай ёғмоқ (عَلَى - ўқлар, снарядлар ҳақида); 2) (қаергадир) катта миқдорда келмоқ (عَلَى - товарлар ҳақида); 3) тушиб кетмоқ; ◊ ~ عَلَيْهِ ضَرْبًا ёки ~ عَلَيْهِ بِالضَّرْبِ кимгадир мушт билан ташланмоқ

– انْهِيَالٌ ўпирилиш, қулаш, тўкилма; геол. кўчки

– مَهِيلٌ тўкилган, тўкиб қўйилган

– هَيْلٌ 1) қум; қум тўпи; 2) бот. хардамон, хил; حَبُّ الْـ~ хил уруғи; ◊ الْـ~ وَ الْهَيْلَمَانُ катта бойлик; أَغْرَاهُ بِالْـ~ وَ الْهَيْلَمَانِ олтин тоғлар ваъда қилмоқ; يَطْمَعُ فِي الْـ~ وَ الْهَيْلَمَانِ унинг талаб қиладиган нарсалари жуда кўп

– هَيَلَانٌ қум уюми

– هَيْلَلَةٌ ҳайлала (لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ иборасининг номи)

– هَيْلَمَانٌ кўп сонли подалар; ~ الْـ~ وَ هَيْلٌ қар. الْهَيْلُ

– هَيُولٌ ҳавода учиб юрган чанг

– هَيُولَى кўп. هَيُولَيَاتٌ ёки هَيُلَى кўп هَيُولِيَاتٌ фалс. бирламчи модда; материя, модда; мазмун, моҳият; الصُّورَةُ وَالْـ~ шакл ва моҳият

– هَيُولِيٌّ, هَيُولِيٌّ, هَيُولَانِيٌّ моддий, моддага оид; материяга оид, ашёвий

– ~ وَ هَيْلَمَةٌ: بَهْوَرَةٌ катта оғизлилик, мақтанчоқлик, кеккайиш

هَيْلِينِيٌّ 1. эллинларга оид; الْعَالِمُ الْـ~ эллинист; 2. эллин

I (هيم) هَامَ (и) هَيْمٌ هَيَمَانٌ 1) кезмоқ, кезиб юрмоқ, адашмоқ, адашиб юрмоқ; югурмоқ, чопмоқ (мас., қутурган ит ҳақида); 2) ақлдан оздирмоқ, асир қилмоқ; ~ـهُ الْحُبُّ у ақлдан озар даражада севиб қолган; 3) (к. нимдир) қаттиқ севмоқ, (к. нимдир деб)

ақлдан бегона бўлмоқ (ب); (حُبًّا) بِهَا عِشْقًا ~ у у (аёл) ни ақлдан озар даражада севарди; 4) ташна бўлмоқ, қаттиқ хоҳламоқ; ◊ ~ عَلَى وَجْهِهِ бош оққан ёққа кетмоқ; II هَيَّمَ 1) йўлдан оздирмоқ, адаштирмоқ; 2) ақлдан оздирмоқ, жинни қилмоқ (*севги ҳақида*) X اِسْتَهَامَ *мажҳ.* қаттиқ ошиқ бўлмоқ, қаттиқ севиб қолмоқ

– هُيَامٌ *мн.* هَيْمَاءُ أَهْيَمُ *кўп.* هِيمٌ ташна, чанқоқ, ташналик азобини тортаётган

– مُسْتَهَامٌ қаттиқ севиб қолган

– مَهَامَةٌ чўл, биёбон

– هَامَةٌ *кўп.* هَامٌ бош; الْقَوْمِ ~ қавм оқсоқоли

– هَائِمٌ *кўп.* هُيَّامٌ 1) адашиб юрган; 2) ақлдан озар даражада севиб қолган; ◊ عَلَى وَجْهِهِ ~ боши оққан ёққа кетаётган

– هُيَامٌ, هِيَامٌ 1) қаттиқ севги; 2) қаттиқ чанқоқлик, ташналик

– هَيْمَانُ[1] *мн.* هَيْمَى *кўп.* هِيَامٌ *ёки* هِيمٌ сувсаган от, чанқоқ от

– هَيْمَانُ[2] *мн.* هَيْمَى қаттиқ севиб қолган

– هَيَمَانٌ 1) қаттиқ севги; 2) адашиб юриш

– هَيُومٌ 1) йўлдан адашган; 2) довдираб, уялиб қолган

هَيْمَنَ 1) омин демоқ; 2) (*к. нидир*) эҳтиёт қилмоқ, аямоқ, (*к. ёки н. нингдир*) ғамини емоқ (عَلَى); 3) (*н. нидир*) бошқармоқ, назорат қилмоқ (عَلَى); (*к. ёки н. нидир*) кузатиб турмоқ, кузатув олиб бормоқ (عَلَى); 4) (*к. ёки н. нингдир устидан*) бошлиқ бўлмоқ (عَلَى)

– مُهَيْمِنٌ 1) васий; сақловчи, тартиб назоратчиси; 2) контролёр, назоратчи

– هَيْمَنَةٌ 1) васийлик, ғамхўрлик; 2) назорат, кузатувчи, контроль; 3) раҳбарлик, бошлиқлик; гегемония, ҳукмронлик

– هَيْمُوغْلُوبِينٌ гемоглобин

هَيَّنَ II (هين) енгиллатмоқ, енгил қилмоқ; هَيِّنْ نَفْسَكَ وَلَا تُهَيِّنْ بَهِيمَتَكَ *мтл.* ўзингни енгиллат, аммо ҳайвонингни эмас

هَيِّنٌ, هَيْنٌ *қар.* هون

هَيِّنَةٌ *қар.* هون

هَيْنَمَ секин пичирламоқ; بِكَلَامٍ ~ сўзларни пичирлаб айтмоқ

– هَيْنَمَةٌ секин пичирлаш

هَيْهَاتَ, هَيْهَاتِ, هَيْهَاتُ қандай узоқ!; қандай катта фарқ бор-а!; ~ أَنْ . . . ...ни кутиш мумкин эмас; даргумон, шубҳали, ишониб бўлмайди; ~ أَنْ يَفُوتَهَا شَيْءٌ وَ у (аёл)дан бирор нарсанинг ўтиб кетиши даргумон; ~ لَهُ أَنْ يَفْعَلَ ذٰلِكَ унинг бу ишни қилиши даргумон; ~ أَنْ يَنْجَحَ هٰذَا الْاقْتِرَاحُ бу таклифнинг ўтиши шубҳалидир ◊ ~! لٰكِنْ лекин афсус!

و

وَ (وَاوٌ) вов (*араб алифбосининг йигирма еттинчи ҳарфи; "у" унлиси учун чўзиқлик белгиси; ҳамзага таглик бўлиб келади; абжадда - 6*)

و. ا. ع: وَكَالَةُ الْأَنْبَاءِ الْعَرَبِيَّةِ сўзларининг қисқартмаси, *қар.* وَكَالَةٌ

وَ[1] 1) ва, ҳам, ҳамда; رِجَالٌ ~ نِسَاءٌ эркаклар ва аёллар; أَنْتَ ~ أَنَا сен ва (ҳам) мен; 2) *мат.* қўшув, плюс; أَرْبَعَةٌ ~ خَمْسَةٌ беш қўшув (плюс) тўрт; 3) билан; إِنَّ ذٰلِكَ لَا يَتَّفِقُ ~ رَغَبَاتِهِ бу унинг орзулари билан мос (мувофиқ) эмас; 4) ...да, вақтда, пайтда, ҳолда; ~ الْحَالَةَ هٰذِهِ бундай вақтда; бундай ҳолда; يَفْتَحُ الْبَابَ وَ هُوَ مُوجِسٌ у қўрққан ҳолда эшикни очади; 5) аммо, эса; إِلَّا ~ акс ҳолда; ~ بَعْدُ энди эса, аммо энди (*одатда хатда асосий масалага ўтишдан олдин ёзилади*); 6) шунчалик кўп!, қанча, қанчалар!; ~ كَأْسٍ شَرِبْتُ шунча кўп (қанчалар кўп) қадаҳ ичдимки ...! 7) *ортиқча ёрдамчи сўз*; رَبَّنَا ~ لَكَ الْحَمْدُ! эй парвардигоримиз, ҳамду сано сенга муносибдир!; ◊ إِنْ ~ гарчи, агар, агарда; لَوْ ~ гарчи, агар, агарда, агарчи; لٰكِنْ ~ *ёки* لٰكِنْ ~ аммо, лекин, бироқ

وَ[2] *қасам юкламаси*; اللّٰهِ ~! Оллоҳ ҳаққи қасам ичаман!

وَا *афсус, ҳайрат, шодлик туйғуларини ифодаловчи юклама*; ~ اهْ қўшимчаси билан тугайдиган отлардан олдин ишлатилади; ~ أَسَفَاهْ афсус!, эсизгина!; ~ فَرْحَتَاهْ қандай яхши!, қандай хурсандлик!; ~ خَجْلَتَاهْ қандай хижолатлик!; қандай уят!; қандай шармандалик!

وَابُورٌ *кўп.* اتٌ — машина, буғ машинаси; паровоз; *шунингдек*: ~ الْبَحْرِ пароход; ~ رَقَّاسٌ парракли пароход; ~ الرُّكَّابِ пассажир пароходи *ёки* поезди; ~ الْقُطْرِ шатакка олиб юрувчи (буксир) пароход; ~ الطَّارَةِ ғилдиракли пароход; ~ بُخَارِيٌّ буғ машинаси; ~ الْحَرِيقِ ўт ўчириш машинаси; ~ الْحَرْثِ трактор; ~ بِرِيمُوسٍ *ёки* ~ الْغَازِ (الْجَازِ) примус; ~ الرَّيِّ суғориш машинаси; ~ الْحَلِيجِ пахта тозалаш машинаси; ~ الطَّحِينِ тегирмон; ~ الزَّلَطِ буғ катоги; ~ السِّبِرْتُو спирт лампа; ~ الْمِيَاهِ юқорига сув чиқарувчи машина;

~ الْبِضَاعَة юк поезди; ~ الْعَادَة шаҳар атрофига қатнайдиган поезд; ~ وَرْدِيَّة вагонлар ўрнини алмаштирадиган, бошқа йўлга ўтказадиган паровоз

وَاطٌ = وَاتٌ

وَاحٌ, وَاحَةٌ кўп. ـَاتٌ — воҳа

— وَاحِيٌّ воҳада яшовчи одам

وَادٌ халқ. йигит

وَاطٌ эл. ватт; ~ سَاعَة ватт-соат

وَاقٌ шунингдек: ~ أَبُو الـ зоол. жам. кундузсимон ҳайвон

وَاهًا, وَاهًا, وَاهٍ, وَاد бирор нимадан ҳайратга тушиш (بِ), бирор нимага қойил қолишни (عَلَى), бирор нимадан афсусланишни ифодаловчи юклама; ~ بِهِ ёки ~ لَهُ у қандай гўзал!; ~ عَلَيْهِ афсус, унга қандоқ ачинаман-а!; ~ عَلَى مَا فَاتَ афсус, бу қўлдан чиқди!

وَاوِيٌّ кўп. وَاوِيَّة чиябўри, шоқол

وَايَة кўп. ـَاتٌ — воба (1/6 ардабга ёки 16 қадоқга ёки 33 л га тенг ўлчов бирлиги)

I وَأَدَ (u) وَأْدٌ 1) (янги туғилган қиз болани) тириклай кўммоқ (қадимги арабларда); 2) кўчм. тириклай кўммоқ; ~ أَمَلَهُ ўз умидларини кўммоқ; V تَوَأَّدَ секин, шошилмай ҳаракат қилмоқ; VIII اِتَّأَدَ (н: дадир) секин, шошилмай ҳаракат қилмоқ (فِي); 2) ўйлаб, шошилмай, эҳтиёткорлик билан ҳаракат қилмоқ

تُؤَدَة 1) секин юриш; 2) секинаклик, оғирлик; 3) эҳтиёткорлик; 4) босиқлик, совуққонлик, саботлилик; ~ عَلَى ёки ~ فِي ёки ~ بِـ ёки оғирлик билан, босиқлик билан; ~ عَمِلَ بِـ وَ بِرَوِيَّة ақл билан иш тутмоқ

— مَوْءُودَة, مَوْؤُودَة тириклай кўмилган (янги туғилган қиз ҳақида-қадимги арабларда)

— وَأْدٌ (бирор оғир н. нинг аганаши; тушиб кетиши вақтида чиқадиган) гуп этган овоз

— وَئِيدٌ секинак, оғир, босиқ, эҳтиёткор; ~ا оғирлик, босиқлик билан, эҳтиёт бўлиб

— مَوْؤُودَة = وَئِيدَة

I وَأَرَ (u) وَأْرٌ қўрқитмоқ, қўрқитиб юбормоқ; X اِسْتَوْأَرَ қўрқиб қочиб кетмоқ

I وَأَلَ (u) وَأْلٌ, وُؤُولٌ (қаердадир) бошпана қидирмоқ (إِلَى)

— مَوْئِل 1) бошпана, турар жой; 2) одамлар йиғиладиган жой; 3) йиғилиш, тўпланиш

(و ء م) III وَاءَمَ 1) дўст, ҳамжиҳат, тинч бўлиб яшамоқ; аҳил бўлмоқ, иттифоқ бўлмоқ; 2) мос келмоқ, муносиб бўлмоқ; ҳамоҳанг, мос бўлмоқ; VI تَوَاءَمَ ўзаро ҳамоҳанг, мос бўлмоқ

— مُوَاءَمَة ҳамжиҳатлик, якдиллик, ҳамоҳанглик, мослик, гармония

— وِئَامٌ = مُوَاءَمَة; لَوْ لَا الـ~ لَهَلَكَ الْأَنَامُ мқл. ҳамжиҳатлик бўлмаганда, одамлардан ном-нишон қолмасди

وَأْوَأَ 1) дудуқланмоқ; 2) вовулламоқ (ит ҳақида); улимоқ (шоқол ҳақида)

— وَأْوَأَة 1) дудуқланиш; 2) вовуллаш, улиш

I وَأَى (u) وَأْيٌ ваъда бермоқ

— وَأْيٌ ваъда

— وَأَى ёввойи эшак

I وَبَأَ (وَبِئَ (a) وَبْءٌ, وُبُوءٌ ёки وُبُؤَ (y) وَبَاءٌ, وَبَاءَة вабо юқтириб олмоқ, вабо билан оғримоқ; وُبِئَ мажҳ. = وَبِئَ; وَبَأَ (a) وَبْءٌ қўл билан ишора қилмоқ; (к. ёки н. нидир) кўрсатмоқ (إِلَى); IV أَوْبَأَ = وَبَأَ

— مَوْبُوءٌ 1) ўзига вабо юқтирган, вабо билан касалланган; 2) касалланган (мас., чигит ҳақида)

— وَبَأٌ кўп. أَوْبَاءٌ вабо; юқумли эпидемик касаллик

— وَبَاءٌ кўп. أَوْبِئَة 1) вабо; 2) шунингдек: ~ وَافِدٌ юқумли эпидемик касаллик, эпидемия; ~ الْكُولِيرَا вабо эпидемияси; ~ مُسْتَوْطِنٌ эпидемик касаллик; عِلْمُ الْأَوْبِئَة эпидемиология

— وَبَائِيٌّ 1) вабога оид; 2) эпидемияга оид, юқумли касаллик тарқатувчи; ~ـة أَبْخِرَة юқумли касаллик тарқатувчи буғлар

— وَبَائِيَّاتٌ кўп. юқумли касалликлар; عِلْمُ الـ~ эпидемиология

— وَبِئٌ, وَبِيءٌ 1) вабога оид; 2) ўзига касал юқтирган

(و ب خ) II وَبَّخَ танбеҳ бермоқ, сўкмоқ, тазарру бермоқ; ҳайфсан бермоқ; ◊ ~ـه ضَمِيرُهُ унинг виждони азоб берарди, унинг виждони қийналарди

— تَوْبِيخٌ кўп. ـَاتٌ — (қаттиқ) ҳайфсан, танбеҳ; (қаттиқ) огоҳлантириш, танбеҳ бериш

I وَبِرَ (a) وَبَرٌ юмшоқ туклар билан қопланган бўлмоқ; қалин тук (жун) билан қопланган; жунли бўлмоқ IV أَوْبَرَ жунли бўлмоқ; қалин тук (жун) билан қопланган бўлмоқ

— وَبِرٌ кўп. وَبْرَاءُ мн. أَوْبَرُ юмшоқ туклар билан қопланган, тукли, жун, тук билан қопланган

— مُوَبَّر пахмоқ, тук билан қопланган, тукли (мато ва б. ҳақида)

— وَبِرٌ тук, жун билан қопланган; пахмоқ

— وَبْرٌ[1] кўп. وُبُورٌ, وِبَارٌ, وِبَارَة зоол. вабр (lanin hyrax)

— وَبْرٌ[2] қиш охирида қайтиб келадиган совуқ кунлардан бири

— وَبَرٌ кўп. أَوْبَارٌ 1) (бадандаги) юмшоқ туклар; 2) жун, тук; ~ طَوِيلُ الـ узун толали (пахта ҳақида); ~ الْجَمَلِ туя жуни; 3) шунингдек: أَوْبَارٌ тук (матодаги); قُمَاشٌ بِـ~ тукли мато; ◊ أَهْلُ الـ~ кўчманчилар, бадавийлар (сол. қар. أَهْلُ الْمَدَرِ (مَدَرٌ)

— وَبَرَة 1) бир дона тук; 2) бир дона жун

(و ب ش) II وَبَّشَ (бирор ишга) ҳар томондан киришмоқ (فِي)

– وَبْشٌ *кўп.* أَوْبَاشٌ 1) тубан одам; хулиган; *кўп.* қаланғи-қасанғилар, жанжални пулга сотиб оладиганлар, хулиганлар; أَوْبَاشُ الْكَلَامِ бемаъни гап, бош-учи йўқ гап-сўзлар; 2) *сол.* بَوْشٌ *кўп.* أَبْوَاشٌ

– أَبَاشَةٌ қаланғи-қасанғилар, палидлар, одамгарчиликдан чиққан кишилар

– أَوْبَاشِيَّةٌ безорилик

I وَبَقَ (и) وُبُوقٌ *ёки* وَبِقَ (а) مَوْبِقٌ ҳалок бўлмоқ, ҳалокатга учрамоқ; IV أَوْبَقَ 1) ҳалок қилмоқ, ҳалокатга олиб келмоқ; 2) таҳқирламоқ

– مَوْبِقٌ *кўп.* مَوَابِقُ 1) ҳалок бўлинган жой, ҳалокат юз берган жой; 2) турма, ҳибсхона

– مُوبِقَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) жиддий қонунбузарлик, зулм, жиноят; 2) қаттиқ гуноҳ; رَكِبَ الْمُوبِقَاتِ хавф-хатарларни назар-писанд қилмаслик; فَعَلَ الْمُوبِقَاتِ тубан ишлар қилмоқ

I (وبل) وَبُلَ (у) وَبَالٌ, وَبَالَةٌ соғликка зарарли бўлмоқ (*мас., иқлим ҳақида*); وَبَلَ (у) وَبْلٌ, وُبُولٌ қуймоқ (*ёмғир ҳақида*); ~َتِ السَّمَاءُ жала қуйди

– وَابِلٌ жала; مِنَ الرَّصَاصِ ~ *маж.* ўқлар жаласи, ёмғири; أَمْطَرَ عَلَيْهِ ~ًا مِنَ الشَّتْمِ *маж.* кимгадир ҳақоратлар ёғдирмоқ

– وَابِلَةٌ *анат.* пай, пайлар

– وَبَالٌ 1) соғлиққа зарар қилиш, соғлиққа зарар шароитлар; 2) бало, офат; 3) зарар, ҳалокатлилик; (*бирор н. нинг*) оғирлиги, қийинлиги; оғир оқибатлар

– وَبْلٌ жала

– وَبِيلٌ[1] 1) соғлиққа зарарли, ҳалокатли, хатарли; 2) зарарли, ҳалокат келтирувчи; оғир

– وَبِيلٌ[2] 1) катта калтак, таёқ; 2) вабил (*ўйинда тўп, шар урадиган таёқ*)

– وَبِيلَةٌ *кўп.* وُبُلٌ шох-шабба, ўтин боғлами

I وَبَهَ (а) وَبْهٌ = أَبَهَ (لَهُ); لَا يُوبَهُ بِهِ арзимас, аҳамиятсиз; IV أَوْبَهَ (*к. ғадир*) эътибор бермоқ (لِـ, بِ)

I وَتَدَ (и) وَتْدٌ қоқмоқ, киргизмоқ, суқмоқ (*мас., қозиқни*); ◊ ~ فِي بَيْتِهِ уйда қолмоқ; II وَتَّدَ 1) = I; 2) белги қозиғи қоқмоқ; ◊ ~ فِي بَيْتِهِ уйда қолмоқ; IV أَوْتَدَ = I

– تَوْتِيدٌ қозиқ қоқиш; белги қозиқлари ўрнатиш

– مِيتَدَةٌ болға, болта

– وَتَدٌ, وَتِدٌ *кўп.* أَوْتَادٌ 1) (*чодир*) қозиғи; белги қозиғи; ~ُ الْمَسَّاحِ танобчи (ер ўлчовчи) нинг қозиғи; 2) устун; كَأَنَّ أَلْسِنَتَهُمْ رُبِطَتْ إِلَى أَوْتَادٍ *маж.* улар оғзига тош солгандай жим турардилар; ◊ أَوْتَادُ الْأَرْضِ тоғлар; أَوْتَادُ الْبِلَادِ мамлакат устунлари

I وَتَرَ (и) وَتْرٌ, تِرَةٌ 1) таранглaмоқ, тортмоқ (*торларни*); 2) ранжитмоқ, чекламоқ, чеклаб қўймоқ; II وَتَّرَ 1) қаттиқ, жуда таранг қилиб тортмоқ (*мас., торларни*); (*вазиятни*) кескинлаштирмоқ; (*вазиятни*) кучайтирмоқ, ўткирлаштирмоқ; ~ الْعَلَاقَاتِ بَيْنَ ... وَ ... бинан ... билан ...нинг орасидаги алоқаларни кескинлаштирмоқ; III وَاتَرَ 1) (*ишни*) оралатмоқ, галма-гал қилмоқ, дам олиб -дам олиб қилмоқ; 2) кетма-кет жўнатавермоқ (*мас., мактубни*); IV أَوْتَرَ 1) қаттиқ таранг қилиб тортмоқ (*мас., ёй ипини*); 2) (*бирор н. ни*) тоқ марта (жуфт марта эмас) қилмоқ; V تَوَتَّرَ тўхтовсиз келиб турмоқ, кетма-кет келмоқ, доимий келиб турмоқ; изма-из юрмоқ; такрорланмоқ, такрорланиб турмоқ

– تَتْرَى бирма-бир, бирин-кетин, доимий, изма-из

– تِرَةٌ ўч, қасос, интиқом

– تَوَاتُرٌ 1) кетма-кет келиш; 2) изма-излик, кетма-кетлик, мунтазамлик; такрорийлик, такрорланиш даражаси; عَلَى الـ~ кетма-кет, мунтазам; тўхтовсиз; 3) *физ.* частота (*тебранма ҳаракатнинг тезлик даражаси*)

– تَوَتُّرٌ 1) кескинлик, тaранглик, ўткирлашиш; الـ~ُ الدُّوَلِيُّ халқаро кескинлик; الـ~ُ السِّيَاسِيُّ сиёсий кескинлик; ~ُ الْعَلَاقَاتِ муносабатларнинг кескинлашуви; الـ~ُ الْعَصَبِيُّ асабларнинг таранглашуви; 2) *эл.* кучланиш; الـ~ُ الْكَهْرَبَائِيُّ электр кучланиши; خَطُّ عَالِي الـ~ِ *ёки* خَطُّ الـ~ِ الْعَالِي юқори кучланишли линия

– مُتَوَاتِرٌ 1) изма-из, кетма-кет келаётган (бораётган); 2) мунтазам, тўхтовсиз; 3) *юр. -шар.* ишончли, шаксиз; الْحَدِيثُ الـ~ُ ишончли ҳадис

– مُتَوَتِّرٌ (*қаттиқ*) тортилган, таранг, кескин

– مَوْتُورٌ 1. хафа қилинган, манфаати қисилган; кин (адоват) сақлаб юрган, ўч (қасос) олмоқни ният қилиб юрган; 2. яқин қариндошини йўқотган, аммо унинг ўчини олмаган одам

– وَتْرٌ[1] (وِتْرٌ, 1) тоқ, жуфтсиз; ёлғиз; 2) витр (*ҳожилар ҳаж мавсумида Арафот тоғида ўқишадиган намоз*)

– وَتْرٌ[2] қасос, ўч, қасд

– وَتَرٌ *кўп.* أَوْتَارٌ 1) тор сими; لَمَسَ الـ~َ الْحَسَّاسَ нозик туйғуларга таъсир қилмоқ; ضَرَبَ عَلَى أَوْتَارِهِمْ кимгадир тақлид қилмоқ; 2) (*камон, ёйдаги*) ип; 3) пай, чандир; أَوْتَارُ الْحَنْجَرَةِ товуш пайчалари; 4) *мат. шунингдек:* ~ُ الْقَوْسِ хорда (*эгри чизиқнинг икки нуқтасини туташтирувчи тўғри чизиқ*); ~ُ الزَّاوِيَةِ الْقَائِمَةِ гипотенуза; 5) *шахм.* диагонал; طَوِيلُ ~ узун диагонал; ~ قَصِيرٌ қисқа диагонал

– وَتَرَةٌ *кўп.* وَتَرٌ, ـَاتٌ 1) сузиш пардаси (*ўрдак, ғоз ва б. ларда*) пардали оёғи бор; ذَوَاتُ الـ~ِ бармоқлар орасидаги парда; 3) қулоқ, бурун кемирчаги; ~ُ الْأَصَابِعِ; ~ُ الْأَنْفِ буруң пардадевори

– وَتَرِيٌّ торга оид; ~َةٌ مُوسِيقَى торли оркестр; فِرْقَةٌ الْآلَاتُ

الـ~ـة торли музика асбоблари

– وِتْرِيٌّ, وَتْرِيٌّ тоқ (*жуфт эмас*); عَدَدٌ ~ тоқ сон

– وِتْرِيَّةٌ, وَتْرِيَّةٌ тоқлик

– وَتِيرَةٌ *кўп.* وَتَائِرُ, ـــاتٌ 1) намуна; عَلَى ~ وَاحِدَةٍ бир хил, бир-бирига ўхшаш; عَلَى ~ وَاضِحَةٍ аниқ, ойдин, маълум; 2) ҳаракат ҳолати, равиши; ~ الْعَمَلِ иш суръати; وَتَائِرُ النُّمُوِّ ўсиш суръати; بِوَتَائِرَ (بِوَتِيرَاتٍ) سَرِيعَةٍ тез суръат билан; بِـ~ مُتَعَاظِمَةٍ ҳамиша ортиб бораётган суръат билан; 3) (*бурундаги*) кемирчак; (*бармоқлар орасидаги*) сузиш пардаси; 4) (*тоғ остидаги, пойдаги*) сўқмоқ йўл

وَتِينٌ¹ *кўп.* وُتُنٌ, أَوْتِنَةٌ аорта, шотомир

– وَتِينٌ² қимирламай ўтирган

(وتى) III وَاتَى қулай бўлмоқ; йўлчи бўлмоқ (*шамол ҳақида*); мос келмоқ, тўғри келмоқ (*сол.* III أَتَى)

– مُوَاتٍ *мн.* مُوَاتِيَةٌ қулай, йўлчи (*шамол ҳақида*); мос, тўғри келувчи

(وثأ) (وثأ) I وَثَأَ (а) وَثْءٌ 1) ярадамоқ, лат едирмоқ, контузияламоқ (жароҳатсиз шикаст етказмоқ); 2) пайларни чўзмоқ; وَثِئَ (а) лат еган бўлмоқ, контузия олган бўлмоқ; IV أَوْثَأَ = وَثَأَ

– وَثَاءَةٌ 1) лат ейиш; контузия; 2) пай чўзилиши

– وَثَاءَةٌ = وَثْءٌ

– وَثِيءٌ лат еган, контузияланган

(وثب) I وَثَبَ (и) وَثْبٌ, وُثُوبٌ, وَثَبَانٌ, وَثِيبٌ 1) ирғимоқ, ирғишламоқ, сакрамоқ, сакраб турмоқ; (*бирор.н. устидан*) ирғиб ўтмоқ (فَوْقَ); ~ وَاقِفًا ирғиб турмоқ, тез ўриндан турмоқ; 2) сапчиб (дик этиб) турмоқ; 3) (*к. ғадир*) ташланмоқ (عَلَى); 4) (*н.нингдир устидан*) ирғиб туриб кетмоқ (مِنْ, عَنْ); 5) (*н. ғадир*) интилмоқ (إِلَى); 6) ирғимоқ, бўғоз қилмоқ (عَلَى *-айғир ҳақида*); 7) (*к. ғадир қарши*) исён қилмоқ, қўзғалмоқ (ضِدَّ); II وَثَّبَ 1) ирғишлашга, ирғишга мажбур қилмоқ; 2) ғиж-ғижламоқ; ◊ ~ الْخَيَالَ хаёл (фантазия)ни қўзғатмоқ; III وَاثَبَ 1) (*к. дандир*) олдинроқ ташланмоқ; 2) ташланишмоқ; IV أَوْثَبَ = II; V تَوَثَّبَ 1) (*к. ғадир*) ташланмоқ, ҳужум қилмоқ (عَلَى); ... يَتَوَثَّبُ السُّؤَالُ عَلَى فَمِي *маж.* менда савол туғиладики, ...; 2) ирғиб турмоқ; 3) куч-қувватли, ҳаётсевар, жонли, ғайратли бўлмоқ; 4) (*н. ғадир*) шошмоқ, интилмоқ (إِلَى, لِـ); ~ لِلتَّحَرُّرِ озодликка интилмоқ; ◊ ~ عَلَيْهِ فِي أَرْضِهِ кимнингдир ерига ғайриқонуний равишда жойлашиб олмоқ; VI تَوَاثَبَ 1) ирғишламоқ, ҳаккалак отиб юрмоқ; 2) ўзаро урилиб, урилишиб кетмоқ

– تَوَثُّبٌ 1) ирғиб туриш; 2) ғайратлилик, жонлилик, ҳаётсеварлик

– مُتَوَثِّبٌ 1) ташланаётган, ҳужум қилаётган; 2) ирғиб тураётган; 3) ҳаётни севадиган, жонли, куч-қувватга тўлган, ғайратли; الـ~ الْعَقْلِ тийрак ақлли

– وَثَّابٌ¹ 1) ирғиётган; 2) бой, жўшқин (*хаёл, фантазия ҳақида*); 3) юракли, жасоратли, ишбилармон; 4) (*н. ғадир*) интилувчи (إِلَى); ~ إِلَى الْعُلَى шуҳратпараст, иззатталаб

– وَثَّابٌ² *мед.* невралгия

– وَثْبٌ ирғиш; ирғишлаш; الـ~ الْعَالِي *спорт.* баландликка сакраш; الـ~ الطَّوِيلُ *спорт.* узунликка сакраш; الـ~ بِالزَّانَةِ *спорт.* лангарчўп билан сакраш; ~ًا نَزَلَ عَنْ ... бирор нарса устидан ирғиб тушмоқ

– وَثَبَانٌ = وَثْبٌ

– وَثْبَةٌ *кўп.* وَثَبَاتٌ 1) ирғиш, сакраш; بِـ~ وَاحِدَةٍ бир ирғиб, бир сакраб; ~ عُرْوِيَّةٌ сальто-мортале (*ҳавода умбалоқ ошиш*); ~ الْفِكْرِ *кўч. м.* тафаккур парвози; кўтарилиш, уйғониш, ҳаракат; (*инқилобий*) чиқиш; ~ تَحْرِيرِيَّةٌ озодлик ҳаракати

– وِثْبَةٌ ирғиб туриш, ирғишлаш ҳолати; وَثَبَ ~ الأَسَدِ у арслондай ирғишлади

– وُثُوبٌ = وَثْبٌ

– وَثِيبٌ = وَثْبٌ

(وثر) I وَثُرَ (يَوْثُرُ) وَثَارَةٌ юмшоқ бўлмоқ (*мас., кўрпа, ётар жой ҳақида*); وَثَرَ (и) وَثْرٌ юмшоқ қилиб ёзмоқ (*мас., кўрпани*) II وَثَّرَ = وَثَرَ

– مُوَثَّرٌ нозик, эрка, ипакойим

– مِيثَرٌ *ёки* مَوَاثِرُ *кўп.* кимхоб ёки ипакдан ишланган ўриндиқ

– مِيثَرَةٌ 1) *кўп.* مَيَاثِرُ, مَوَاثِرُ ёстиқ, болиш; 2) *кўп.* مَوَاثِرُ : ~ الْفَرَسِ مَيَاثِرُ отнинг ёли

– وِثَارٌ кўрпа, ётар жойнинг юмшоқлиги

– وِثْرٌ шорт, калта шим, иштон

– وَثِيرٌ, وَثْرٌ юмшоқ

(وثق) I وَثِقَ (и) ثِقَةٌ, وُثُوقٌ, مَوْثِقٌ (*к. ғадир*) ишонмоқ, ишониб топширмоқ, суянмоқ (بِ); مَصَادِرُ يُوثَقُ بِهَا *мажҳ.* ишониладиган манбалар; وَثُقَ (у) وَثَاقَةٌ 1) мустаҳкам, қаттиқ, маҳкам, ишончли бўлмоқ; 2) (*н. ғадир*) ишонган, эътиқод қўйган бўлмоқ (مِنْ); II وَثَّقَ 1) маҳкамламоқ, мустаҳкамламоқ, кучайтирмоқ; ~ الْعَلَاقَاتِ алоқаларни мустаҳкамламоқ; 2) тасдиқламоқ, тасдиқлаб бермоқ (*мас., ҳужжатга имзо чекиб*); ~ الْوَثِيقَةَ ҳужжатни имзолаб тасдиқламоқ; III وَاثَقَ ўзаро шартнома билан бир-бирини алоқага киритмоқ; шартнома тузмоқ; IV أَوْثَقَ (*бирор н. билан*) боғламоқ (بِ); ~ـهُ بِالْحَبْلِ кимнидир арқон (арғамчи) билан боғламоқ; V تَوَثَّقَ 1) маҳкам, мустаҳкам, кучли бўлмоқ; ~ـت عُرَى الصَّدَاقَةِ بَيْنَ ... وَ

... بَيْنَ ... билан ...нинг ўртасида дўстлик иплари мустаҳкамланди; 2) (*н. дадир*) ишончли, қатъиятли бўлмоқ (فى); ~ فِى الْأَمْرِ нимададир қатъий ҳаракат қилмоқ; X اسْتَوْثَقَ 1) (*н. гадир*) ишонч ҳосил қилмоқ, (*н. нингдир*) тўғрилигига ишонмоқ (مِنْ); 2) мустаҳкамланмоқ (*алоқа, муносабатлар ҳақида*); 3) (*к. дандир*) ҳужжат олмоқ (مِنْ)

– أَوْثَقُ *мн.* وُثْقَى энг мустаҳкам, ишончли; الْعُرْوَةُ الْوُثْقَى энг мустаҳкам боғлиқлик (*ислом назарда тутилади*)

– تَوْثِيقٌ 1) мустаҳкамланиш, кучайиш; 2) (*имзо билан*) тасдиқлаш; مَكْتَبُ الـ~ нотариал идора

– ثِقَةٌ[1] (*к. гадир, н. гадир*) ишонч, эътиқод (فى، ب); ~ فِى ёки بِـ~ ишонч билан; ~ بِالنَّفْسِ ўзига ишонч; ~ـهُ فِى نَفْسِهِ ўзига ишониш; عَدَمُ الـ~ ишончсизлик; إِعْلَانُ عَدَمِ الـ~ ишончсизлик билдириш; أَهْلُ الـ~ ишончли одамлар; بِأَنَّ ~ أَنَا لِى وَطِيدُ الـ ёки أَخُو ~ ... мен қаттиқ ишонаманки, ...; ... عَلَى ~ وَطِيدَةٌ بِأَنَّ ишонса бўладиган, ишончга сазовор, ишонч қозона оладиган; نَالَ الـ~ ишонч қозонмоқ; كَانَ عَظِيمَ الـ~ بِمُسْتَقْبَلِ الشَّعْبِ халқнинг истиқболига қаттиқ ишонмоқ; فَقَدَ الـ~ (*н. гадир бўлган*) ишончни йўқотмоқ (ب); وَضَعَ الـ~ فِيهِ кимнидир ўз ишончига сазовор қилмоқ

– ثِقَةٌ[2] *кўп.* ـاتٌ ишончли одам; ишончга сазовор одам; обрў-эътиборли шахс; (*н. дадир*) обрўли, фикрига ҳамма қулоқ соладиган шахс; (فى) ... هُوَ ~ فِي ... у ...да катта эътиборли (обрўли) киши

– مَوْثِقٌ *кўп.* مَوَاثِقُ шартнома, битим

– مُوَثِّقٌ 1. 1) мустаҳкамловчи, кучайтирувчи; 2) тасдиқловчи, ҳақиқий эканлигига қўл қўйиб шоҳидлик берувчи; 2. *шунингдек.* ~ الْعُقُودِ нотариус

– مَوْثُوقٌ ишончга сазовор, ишончли; ~ بِهِ ҳақиқий, ишончли; مِنَ الْمَصَادِرِ الـ~ بِهَا ишончли манбалардан; الْأَخْبَارُ الـ~ بِهَا ишончли маълумотлар, хабарлар

– مِيثَاقٌ *кўп.* مَوَاثِيقُ، مَيَاثِيقُ 1) шартнома, битим, пакт; ~ بِعَدَمِ الْاعْتِدَاءِ ҳужум қилмаслик ҳақида битим; ~ السَّلَامِ Тинчлик битими; 2) устав; 3) хартия (шартнома); الـ~ الْأَكْبَرُ *тар.* Улуғ хартия; ~ الْأُمَمِ الْمُتَّحِدَةِ Бирлашган Миллатлар хартияси

– مِيثَاقِيَّةٌ *тар.* чартизм, чартистлик (*инглиз ишчиларининг 19-асрнинг 30-50 йилларидаги биринчи оммавий инқилобий ҳаракати*)

– وَاثِقٌ (*бирор н. га*) ишонган (مِنْ)

– وَثَاقٌ، وِثَاقٌ *кўп.* وُثُقٌ 1) арғамчи, арқон; شَدَّ ~ـهُ кимнидир боғлаб қўймоқ; حَلَّ (فَكَّ) ~ـهُ кимнидир ечиб қўймоқ; 2) кишан, тугун, боғланиш

– وَثَاقَةٌ маҳкамлик, мустаҳкамлилик, ишончлилик

– وَثَائِقِيٌّ ҳужжатли; ~ فِيلْمٌ ҳужжатли фильм

– وَثِقٌ маҳкам, мустаҳкам, қатъий; ~ الْعُرَى бузилмас, узилмас; 2) ишончли

– وُثُوقٌ ишонч

– وُثُوقِيٌّ 1. фидеизмга оид; 2. фидеизм тарафдори, фидеист

– وُثُوقِيَّةٌ фидеизм (*диний эътиқодни ақл-идрокдан, илм-фандан юқори қўювчи таълимот*)

– وَثِيقٌ *кўп.* وِثَاقٌ қаттиқ, мустаҳкам, кучли; ~ ارْتِبَاطٌ кучли (мустаҳкам) боғлиқлик; ~ الصِّلَةِ بِـ... ... билан мустаҳкам боғлиқ бўлган; ~ الْارْتِبَاطِ (*бирор к. ёки н. билан*) мустаҳкам боғланган (بِ)

– وَثِيقَةٌ *кўп.* وَثَائِقُ 1) васиқа; ~ الْمُلْكِيَّةِ мулк эгалиги ҳақидаги васиқа, ҳужжат; ~ التَّأْمِينِ полис (*суғурта ҳужжати*); ~ الزَّوَاجِ никоҳ шаҳодатномаси; 2) ишонч

وَثْلٌ хурмо толасидан эшилган арғамчи, каноп арғамчи

– وَثِيلٌ، وَثِيلَةٌ *кўп.* وَثَائِلُ = وَثْلٌ

وَثَنٌ *кўп.* أَوْثَانٌ، وُثُنٌ бут, санам; عِبَادَةُ الْأَوْثَانِ бутпарастлик, санамларга ибодат қилиш

– وَثَنِيٌّ 1. мажусийликка (бутпарастликка) оид; 2. мажусий, бутпараст

– وَثَنِيَّةٌ мажусийлик, бутпарастлик

I وَجَّ (а/у) وَجٌّ 1) ёнмоқ, тутамоқ; 2) кўчиб кетмоқ, кўчмоқ

– وَجٌّ Тоиф яқинидаги қишлоқ

I وَجَأَ (يَجَأُ) وَجْءٌ 1) урмоқ (*мас. ханжар, мушт билан*); шапалоқламоқ; 2) бичмоқ, ахта қилмоқ

I وَجَبَ[1] (وجب) (и) وَجْبٌ، وُجُوبٌ 1) (*к. гадир*) эргашмоқ, изидан юрмоқ, унинг йўлига риоя қилмоқ; (*к. учундир*) мажбурий бўлмоқ, бурч бўлмоқ, вожиб бўлмоқ (عَلَى); يَجِبُ عَلَيْهِ أَنْ ... у ...ни қилиши керак; унга вожибки, ...; كَمَا يَجِبُ вожиб бўлганидай, зарур бўлганидай; 2) ботмоқ (*қуёш ҳақида*); 3) ич-ичига кириб кетмоқ, киртайиб қолмоқ (*кўз ҳақида*); وَجَبَ[2] (и) وَجِيبٌ، وَجَبَانٌ тез-тез урмоқ (*юрак ҳақида*); وَجَبَ[3] (и) وَجْبَةٌ 1) гупиллаб тушмоқ, ағдарилмоқ; 2) ўзидан кетиб, ўлиб қолмоқ; 3) бир кунда бир марта овқатланмоқ; وَجُبَ (у) وُجُوبَةٌ қўрқув ҳис этмоқ, қўрқоқлик қилмоқ; II وَجَّبَ 1) вожиб қилмоқ, бажаришни мажбурий қилмоқ; 2) бир кунда бир марта овқатланмоқ; ◊ ~ الضَّيْفَ меҳмонни хурсандлик билан кутиб олмоқ; III وَاجَبَ (*кимошди савдосида тўқмоқни урмоқ, бирор н. нинг сотилганини*) эълон қилмоқ, (*к. гадир*) сотилганини айтмоқ (لِـ); IV أَوْجَبَ 1) вожиб қилмоқ, бажаришни мажбурий қилмоқ; 2) сабаб бўлмоқ (*мас., ёнғинга*); келтириб чиқармоқ (*мас., афсусни*); 3) тан олмоқ, тасдиқ этмоқ; ~ لَهُ حَقَّهُ кимнингдир ҳақ-ҳуқуқини жойига қўймоқ, ҳурматини бажо келтирмоқ; 4) бир кунда бир марта овқатланмоқ; V تَوَجَّبَ (к.

учундир) вожиб бўлмоқ; (к. ғадир) вожиб этилмоқ (عَلَى)؛ يَتَوَجَّبُ عَلَيْهِ أَنْ ... унга вожибки, ...; 2) (к. учундир) зарур, керак бўлмоқ (عَلَى), 3) (к. ғадир) берилиши керак бўлмоқ (لِـ) X اِسْتَوْجَبَ 1) талаб қилинмоқ (мас., сарфлар); 2) муносиб, сазовор бўлмоқ (мас., жазога, لِلتَّأْدِيبِ); 3) вожиб, зарур деб ҳисобламоқ

إِيجَابٌ – 1) вожиб қилиш, вожиблик, мажбурийлик; لِإِجْرَاءِ الـ~ вожибнинг ҳаммасини бажариш учун; 2) тан олиш, тасдиқлаш, ижобий муносабат, розилик; بِالـ~ тасдиқлаб, рози бўлиб; أَجَابَ بِالـ~ (رَدَّ) ижобий (рад) жавоб қилмоқ; 3) мос келиш, мослик; ~! لِـ ......га биноан, ...га мос ҳолда, ...га кўра; مَرَاجِعُ الـ~ лозим (керакли) йўл-йўриқлар, инструкциялар; 4) юр. таклиф; الـ~ وَالْقَبُولُ таклиф ва қабул

إِيجَابِيٌّ – 1. 1) ижобий (жавоб ҳақида); позитив; ~ ижобий; الْحِيَادُ الـ~ сиёс. позитив нейтралитет; الْفَلْسَفَةُ الـ~ـة позитив фалсафа, позитивизм (ҳамма ҳақиқий, позитив билимлар аниқ фанларнинг маҳсулидир, фалсафа эса бундай билимларни беролмайди, шунинг учун унинг кераги йўқ деган ғояга асосланган таълимот); 2) эл. мат. мусбат; الْقُطْبُ الـ~ мусбат қутб; الْكَمِّيَّةُ الـ~ـة мусбат миқдор; 2. кўп. ـاتٌ — фото. позитив (суратнинг оққа кўчирилгани); 2 (бирор н. даги) ижобий томон

إِيجَابِيَّةٌ – ижобийлик; позитивлик

جِبَةٌ – вожиблик, мажбурийлик, зарурлик

مُوجَبٌ – 1) ижобий (жавоб ҳақида); 2) эл. мусбат; قُطْبٌ ~ мусбат қутб; 3) грам. бўлишли

مُوجِبٌ – 1. вожибликни, зарурриятни келтириб чиқарувчи, вожиб қилувчи; сабаб бўлувчи; الْوُجُودِ ~ ёки بِذَاتِهِ ~ юр. шар. борлиги ҳақ бўлган, Оллоҳ; 2. кўп. ـاتٌ — 1) сабаб, асос; فِي غَيْرِ ~ ... сабабсиз, لَا ~ لِـ ... учун ҳеч қандай асос йўқ; بِـ~ـه ...га мувофиқ ...га асосан, ...га кўра; 2) вожиблик, зарурлик; الـ~ ◊ ўлим

مُوَجِّبٌ – бир кунда бир марта овқатланадиган киши

مُوجِبَةٌ – 1) ҳаракат, қилмиш; 2) сабаб

مُوجَبَةٌ – кўп. ـاتٌ — грам. тасдиқ гап

وَاجِبٌ – 1) вожиб, зарурий, мажбурий; الْوُجُودِ ~ ёки بِذَاتِهِ ~ юр-шар. борлиги ҳақ бўлган, Оллоҳ; 2) тез-тез ураётган (юрак ҳақида); 2. кўп. ـاتٌ — вожиблик, бурч; вазифа; نَرَى مِنَ الـ~ عَلَيْنَا أَنْ ... ёки نَرَى مِنْ ~ـنَا أَنْ ... биз шуни ўзимизнинг бурчимиз деб ҳисоблаймизки, ...; لَا شُكْرَ عَلَى الـ~! ташаккурга арзимайди!, арзимайди!; 3) қатл этилган, ўлик

وَجْبَةٌ – кўп. وَجَبَاتٌ 1) овқат ейиш, бир марталик овқат (нонушта тушлик ва ҳ.к); 2) контингент (янги армияга чақирилган кишилар мажмуи); 3) (бирор н нинг) маълум бўлаги, қисми, миқдори (مِنْ); ~ نَاشِفَةٌ қуруқ паёк; 4) ғупуллаш (бирор н тушиб кетгандаги овоз); 5) сунъий тиш, протез (Сурия); 6) смена (ишчиларники) رَئِيسُ ~ الْعَمَلِ ишчилар сменаси бригадири, бошлиғи

وُجُوبٌ – вожиблик, зарурлик, мажбурлик

وُجُوبِيٌّ – вожиб мажбурий, зарурий

وَجَدَ (وجد) ¹ وَجْدٌ (и), وِجْدَانٌ 1) топмоқ, қидириб топмоқ; ~ مَطْلُوبَهُ талаб қилинганни топмоқ; ~ نَفْسَهُ أَمَامَ (فِي) ... ...нинг қаршисида (олдида) бўлиб қолмоқ; 2) дуч келмоқ, рўпара келмоқ, тўқнаш келмоқ; 3) эришмоқ; 4) сезмоқ, ҳис қилмоқ; 5) (к. ғадир) хафа бўлмоқ, ғазабланмоқ (عَلَى); 6) мажҳ. бор бўлмоқ, мавжуд бўлмоқ; يُوجَدُ бор, мавжуд; وَجَدَ (يَوْجُدُ) وَجْدًا 1) (к. ғадир) аза тутмоқ (لِـ); 2) (к. нидир) севмоқ (بِ); ² وَجَدَ (и) جِدَةٌ, وِجْدٌ, وُجْدٌ бой, давлатманд бўлмоқ, IV أَوْجَدَ 1) ижод қилмоқ, яратмоқ, ишлаб чиқармоқ; кашф қилмоқ, ихтиро қилмоқ; етиштирмоқ (мас., янги навни), излаб топмоқ, қидириб топмоқ, топмоқ; 2) (н. нидир) олишга имкон бермоқ; ~ـهُ مَطْلُوبَهُ бирор кишининг излаган нарсасини топишга имкон бермоқ; 3) (н. ғадир) мажбур қилмоқ (عَلَى); 4) бойитмоқ, бой қилмоқ; V تَوَجَّدَ 1) (к. ғадир) аза тутмоқ, мотам тутмоқ (لِـ); 2) (к. ғадир) қаттиқ муҳаббат қўймоқ (بِ) VI تَوَاجَدَ 1) (қаердадир) бор бўлмоқ, мавжуд бўлмоқ, турган бўлмоқ (فِي); (к. ёки н. биландир қаердадир) бирга бўлмоқ (فِي, مَعَ); (биргалашиб, ёнма-ён) яшамоқ; 2) ёлғондан ўзини севадиган қилиб кўрсатмоқ; VII اِنْوَجَدَ турмоқ, бор бўлмоқ, мавжуд бўлмоқ

إِيجَادٌ – 1) ижод, ижод этиш, яратиш; 2) кашфиёт, ихтиро; 3) қидириш, қидириб топиш; الثَّرْوَةِ ~ иқт. капитал тўплаш

تَوَاجُدٌ – (ёнма-ён) яшаш

جِدَةٌ – 1) ҳиссиёт, туйғу, сезги; 2) ҳаяжон, туйғулар олови; 3) ғазаб; 4) бойлик, давлатмандлик

مُوجِدٌ – 1 ижод қилувчи, яратувчи, ишлаб чиқарувчи; 2. ижодкор; муаллиф, автор

مَوْجِدَةٌ – 1) ҳиссиёт, туйғу; сезги; 2) ғазаб туйғуси; душманлик, нафрат, кўролмаслик туйғуси

مَوْجُودٌ – 1) зарур; бор бўлган мавжуд бўлган; 2) яшаётган, нақд, реал

مَوْجُودَاتٌ кўп. 1) мавжудот, оламда бор бўлган ҳар нарса; 2) савдо мол. актив, авуарлар

وَاجِدٌ 1) топувчи; 2) (к. ғадир) ғазаб қилаётган (عَلَى); 3) (к. нидир) севиб қолган (بِ); 4) бой

وَجْدٌ¹ – топиш

وَجْدٌ² – 1) тўлқинланиш, мавжланиш, қизиш; 2) кучли севги, интилиш; 3) ғазаб; 4) шодлик, хушчақчақлик, жазава; 5) бойлик, мўл-кўллик, давлатмандлик

وُجْدٌ, وِجْدٌ бойлик, мўл-кўллик, давлатмандлик

وِجْدَانٌ кўп. ـاتٌ — 1) туйғу, сезиш, сезги, ҳиссиёт; 2) виждон, онглилик, حَسَبَ ~ виждонан; 3) ички маънавий дунё; 4) қалб,

юрак, 5) интуиция (*ички ҳис, сезги, сезгирлик*)

– وِجْدَانِيّ 1) виждоний, виждонга, онглиликка оид; маънавий; руҳий, الْحَيَاةُ الْـ~ـة الْحَالَةُ الْـ~ـة руҳий (ички) ҳолат; маънавий ҳаёт, الشِّعْرُ الْـ~ лирик шеърият, 2) интуицияга оид; الشعور الْـ~ интуитив туйғу

– وِجْدَانِيَّات интуиция билан ҳис қилинадиган ҳар нарса

– وِجْدَانِيَّة лиризм

– وُجُودٌ борлиқлик, мавжудлик, яшаш; борлик, мавжуд бўлиш; ҳозир бўлиш; ~ عَدَمٌ йўқ бўлиш, мавжуд эмаслик; كُلِّيُّ الْـ~ ҳар ерда мавжудлик (бор бўлиш, ҳозирлик); عِلْمُ الْـ~ *фалс.* илми вужуд, онтология; غَابَ عَنِ الْـ~ ҳушдан кетмоқ; خَرَجَ (ظَهَرَ, بَرَزَ) إِلَى الْـ~ дунёга келмоқ, туғилмоқ; زَالَ مِنَ الْـ~ йўқ бўлмоқ, ўз умрини тугатмоқ; 2) моҳият, мазмун

وُجُودِيٌّ борлиққа, яшашга оид; ~ فَيْلَسُوفٌ вужудия (*экзистенциализм*) фалсафаси вакили; الْفَلْسَفَةُ الْـ~ـة вужудия (*экзистенциализм*) фалсафаси

– وُجُودِيَّة борлиққа алоқадор бўлган ҳар нарса; الْـ~ вужудия (*экзистенциализм*)

I (وجر) وَجَرَ (а) وَجْرٌ (*бирор нарса олдида*) титраб-қақшамоқ, қалтирамоқ, (*бирор нарсадан*) қўрқмоқ (مِنْ); وَجَرَ (и) وَجْرٌ 1) оғизга қуймоқ (*дори ҳақида*); 2) дори ичирмоқ; الصَّبِيَّ ~ болага дори ичирмоқ; IV أَوْجَرَ = وَجَرَ; VIII اِتَّجَرَ дори билан шифо топмоқ

– مِيجَارٌ *кўп.* مَوَاجِيرُ 1) ракетка (*пинг-понг, теннис ва б.*); 2) чиллак; 3) жезл (асо, калтак)

– مِيجَرٌ *кўп.* مِيجَرَةٌ беморнинг оғзидан дори юбориш учун ишлатиладиган асбоб

– وِجَارٌ *кўп.* أَوْجِرَةٌ, وُجُرٌ бўри уяси, айиқ уяси; ин, уя

– وَجْرٌ *кўп.* أَوْجَارٌ ғор

– وَجْرَةٌ, وَجَرَةٌ *кўп.* أَوْجَارٌ 1) чуқурлик; 2) *ҳарб.* хандақ; бўри тутиш учун кавлаб қўйилган чуқурлик (*овчиликда*)

– وَجُورٌ (*беморнинг оғзидан юбориладиган*) дори дозаси, миқдори

I (وجز) وَجَزَ (и) وَجْزٌ, وُجُوزٌ (*нутқда*) қисқа, мухтасар бўлмоқ (فِي); وَجُزَ (у) وَجَازَةٌ мухтасар бўлмоқ (*нутқ ҳақида*); IV أَوْجَزَ 1) қисқа, мухтасар гапирмоқ; 2) қисқартмоқ, калта қилмоқ; X اِسْتَوْجَزَ қисқартмоқ, қисқа баён қилмоқ

– إِيجَازٌ 1) қисқалик, мухтасарлик; بِـ~ *ёки* بِالْـ~ *ёки* بِطَرِيقِ الْـ~ қисқача; 2) қисқартириш

– مُوجَزٌ 1. 1) қисқа, мухтасар; 2) қисқартилган; 2. қисқача баён, резюме

– وَجَازَةٌ қисқалик, мухтасарлик

– وَجْزٌ[1] қисқалик

– وَجْزٌ[2], وَجِيزٌ қисқа, сиқиқ, мухтасар; فِي فَتْرَةٍ وَجِيزَةٍ қисқа бир вақт ичида

I وَجَسَ (и) وَجْسٌ 1) қўрқмоқ; (*ёмон н. ни*) олдиндан сезмоқ; 2) яширин, кўринмайдиган бўлмоқ; IV أَوْجَسَ қўрқув ҳис этмоқ ёмонликни ҳис қилмоқ, сезмоқ, хавфсирамоқ, V تَوَجَّسَ хавфсирамоқ, қўрқмоқ; الصَّوْتَ ~ товушга хавфсираб қулоқ солмоқ; الطَّعَامَ (الشَّرَابَ) ~ овқатни хавфсираб татиб (ичиб) кўрмоқ; شَرًّا ~ ёмонликни олдиндан сезмоқ

– تَوَجُّسٌ қўрқувлар, хавфсирашлар

– وَاجِسٌ ваҳима, ёмонликни олдиндан ҳис қилиш

– وَجْسٌ 1) қўрқув, ваҳима; 2) шарпа, секин эшитилган товуш

I (وجع) وَجِعَ (يَوْجَعُ) وَجَعٌ 1) оғриқ сезмоқ; 2) қийналмоқ, азоб чекмоқ; وَجَعَ (يَوْجَعُ) وَجْعٌ азоб бермоқ, қийнамоқ, оғритмоқ; رَأْسَهُ ~ унинг боши оғрияпти; مَاذَا يُوجِعُكَ؟ сенинг қаеринг оғрияпти?; IV أَوْجَعَ = وَجَعَ; V تَوَجَّعَ 1) оғриқ азобини чекмоқ, оғриқдан қийналмоқ; 2) (*к. учундир*) азоб тортмоқ, (*к. гадир*) ҳамдардлик билдирмоқ (لِـ); 3) оғриқдан шикоят қилмоқ

– إِيجَاعٌ оғритиш, оғриққа сабаб бўлиш

– تَوَجُّعٌ 1) оғриқдан азоб чекиш; 2) оғриқдан шикоят қилиш

– مُوجِعٌ оғритувчи, азоб берувчи, оғриқли

– مَوْجُوعٌ оғриётган; الضِّرْسُ الْـ~ оғритадиган тиш, оғриётган тиш

– وَجَعٌ *кўп.* أَوْجَاعٌ, وِجَاعٌ 1) оғриқ; الْأُذُنِ ~ қулоқ оғриғи; الْبَطْنِ ~ қорин оғриғи; الرَّأْسِ ~ бош оғриғи; السِّنِّ ~ тиш оғриғи; الْعَيْنِ ~ *мед.* офтальмия; 2) азоб-уқубат

– وَجِعٌ оғриқдан азобланаётган

– وَجِيعٌ азобли, оғриқли

I وَجَفَ (и) وَجِيفٌ, وُجُوفٌ 1) ҳаяжонланмоқ, ўйнамоқ, урмоқ (*юрак ҳақида*); 2) йўртмоқ, йўртиб чопмоқ; IV أَوْجَفَ 1) ҳаяжонлантирмоқ, тўлқинлантирмоқ; (*юракни*) ўйнашга, уришга мажбур қилмоқ; 2) йўртиб чоптирмоқ; 3) (*бирор ёққа*) чуқур кириб бормоқ, ундан ҳам узоқроққа тез кетмоқ (فِي); فَأَعْجَفَ ~ уни (*масалан отни ёки туяни*) чоптиравериб оздириб юбормоқ; X اِسْتَوْجَفَ (*юракни*) уришга, ўйнашга мажбур қилмоқ; فُؤَادَهُ الْحُبُّ ~ муҳаббат унинг юрагини бутунлай эгаллаб олди

– إِيجَافٌ йўртиш, йўртиб юриш (*аллюр*)

– وَاجِفٌ ураётган, ўйнаётган; الْقَلْبِ ~ юраги ўйнаётган; الْقَلْبُ ~ у хавотирланиб тўхтади

– وَجِيفٌ от ёки туянинг йўрғалаш турларидан бири

– وُجَاقٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) ўчоқ; кема печкаси; النَّارِ ~ иситиш печкаси; الطَّبْخِ ~ овқат пиширадиган ўчоқ, 2) янычарлар ҳарбий корпуси

– وَجَاقْلِي *кўп.* وَجَاقْلِيَّة *тар* янычар (XVIII-XIX асрларда Туркиядаги пиёда аскар)

I وجل (يَوْجَلُ) وَجَلَ. مَوْجَلٌ қўрқмоқ, журъатсизлик қилмоқ; IV أَوْجَلَ қўрқитмоқ, хавфсиратмоқ

– مَوْجَلٌ қўрқинчли жой, хатарли жой

– وَجَلٌ *кўп.* أَوْجَالٌ қўрқув, ваҳима, хавфсираш; журъатсизлик; فِي ~ журъатсизлик билан

وَجِلٌ *кўп* وَجَالٌ қўрқоқ, журъатсиз

I وجم (u) وُجُومٌ, وَجْمٌ 1) (*қўрқув, газаб ёки тантанали маросимлар вақтида*) гапиролмай қолмоқ, тилдан қолмоқ; ҳеч овоз чиқармаслик; 2) (*к. гадир*) жимгина боқиб турмоқ; 3) хафа бўлиб кўринмоқ (*юз ҳақида*); 4) ўйга чўммоқ, ўйлаб қолмоқ

– وَاجِمٌ, وَجْمٌ 1) гапирмайдиган, жим турадиган; 2) хафа, ғамгин

– وُجُومٌ гапирмаслик; жим туришлик; 2) хафалик, қовоғи осилганлик, журъатсизлик; ғамгинлик; ~ـًا ғамгин

وَجْنَاءُ юзлари катта - катта туя

– وَجْنَةٌ *кўп* وَجَنَاتٌ юз, бет, лунж

– وَجْنِيٌّ юз, бет, лунжга оид; ~ عَظْمٌ ёноқ суяги, ёноқ

I (وجه) وَجُهَ (يَوْجُهُ) وَجَاهَةٌ 1) аслзода, оқсуяк, олий насабли бўлмоқ; 2) муҳим аҳамиятли бўлмоқ; وَجَهَ (يَجِهُ) وَجْهَهُ юзга урмоқ, шапалоқламоқ; II وَجَّهَ 1) йўналтирмоқ, жўнатмоқ; (*к. гадир*) юбормоқ; (*к. нингдир*) манзилига жўнатмоқ (إِلَى); ~ إِلَيْهِ سُؤَالاً кимгадир савол бермоқ; ~ سِلَاحَهُ إِلَى ... қуролни ...га қаратмоқ; ~ ضَرْبَةً قَاصِمَةً қақшатқич зарба бермоқ; ~ كَلَامَهُ إِلَى ... ...га сўз билан мурожаат қилмоқ; ~ نَشَاطَهُ إِلَى ... кимнингдир фаолиятини ...га йўналтирмоқ; ~ وَجْهَهُ لِلْقِبْلَةِ юзни қиблага қаратмоқ (*қар.* قِبْلَةٌ); 2) (*кўзни, эътиборни, диққатни*) йўналтирмоқ, қаратмоқ; ~ اِلْتِفَاتَهُ (نَظَرَهُ) إِلَى ... кимнингдир диққатини ...га қаратмоқ; 3) (*айблов*) эълон қилмоқ; ~ تُهْمَةً إِلَى ... (*к. нидир*) айбдор деб ҳисобламоқ, айбламоқ; 4) (*қаергадир*) жўнамоқ (إِلَى); 5) афзал кўрмоқ, ҳурмат кўрсатмоқ; III وَاجَهَ 1) юзма-юз, рўпара турмоқ; (*бирор к. ёки н. нинг рўпарасида*) турмоқ; 2) шахсан кўришмоқ; кўришмоқ (*мас. маҳбус билан*); (*к. нидир*) учратмоқ; 3) хавф солмоқ; 4) (*к. биландир*) юзлаштирмоқ (ب) (*к. биландир н. биландир*) юзма-юз, рўпара қилмоқ (ب); 5) (*бирор н нинг*) рўпарасида турмоқ; IV أَوْجَهَ афзал билмоқ, ҳурмат кўрсатмоқ; шуҳратли қилмоқ, аслзода қилмоқ; V تَوَجَّهَ (*к. гадир*) мурожаат қилмоқ (إِلَى); 2) (*қаергадир*) жўнамоқ, йўналмоқ, ҳаракатланмоқ (نَحْوَ, إِلَى) VI تَوَاجَهَ юзма-юз дуч келмоқ, рўпарама-рўпара турмоқ (бўлмоқ); VII اِتَّجَهَ 1) қарамоқ, бурилиб қарамоқ; ~ عَنْ ... дан четга бурилмоқ; 2) (*қаергадир*) жўнамоқ, йўналмоқ (إِلَى); 3) (*к. нингдир*) бошидан ўтмоқ, бошига тушмоқ (*воқеа ҳақида* – لَهُ الرَّأْيُ ◊ (إِلَـ ~ бунинг миясига бир фикр келди

– اِتِّجَاهٌ *кўп.* ـاتٌ — 1) йўналиш, (*ҳаракат*) чизиғи; *денг.* румб, пеленг; 2) оқим; йўналиш; тамойил

– تُجَاهَ, تِجَاهَ қарама-қарши томон; فِي ~ ـهِ ким ёки нимага қарши, рўпарама-рўпара, рўбарў

– تِجَاهَ, تُجَاهَ рўпарада

– تَوْجِيهٌ йўналиш, йўналтириш; тўғрилаш, мўлжаллаш; ориентирлаш; الـ~ الإِلِكْتُرُونِيُّ электрон ориентирлаш; ~ إِلَى الْهَدَفِ мўлжалга, нишонга тўғрилаш; جِهَازُ الـ~ йўналтирувчи жиҳоз, қурилма (*ракеталарда*); عَجَلَةُ (طَارَةُ) الـ~ рул чамбараги, рул; штурвал (*кема, самолётда*)

– تَوْجِيهَاتٌ *кўп.* директивалар, топшириқлар, кўрсатмалар

– تَوْجِيهِيٌّ кўрсатма берувчи, йўлловчи, инструктив; ~ اِجْتِمَاعٌ инструктив йиғилиш; ~ أَرْقَامٌ контрол рақамлар; الْفَصْلُ (الْقِسْمُ) الـ~ қўшимча синф (ўрта мактабда)

– شَهَادَةُ الـ~: تَوْجِيهِيَّةٌ етуклик аттестати

جِهَةٌ *кўп.* ـاتٌ — жиҳат, томон, тараф, йўналиш; ~ إِلَى ... томонга, йўналиш бўйича; ~ مِنْ الشَّمَالِ шимол томондан; ~ مِنْ ـتِي а) мен томондан; б) менга қолса; ~ مِنْ ـهِ а) у томондан; б) унга қолса; مِنْ ~ ... وَ ... مِنْ ~ أُخْرَى ... бир томондан ... бўлса, бошқа томондан ... дир; ~ مِنْ كُلِّ ҳамма томондан; مِنْ ~ (*бирор н.га*) келганда; ~ مِنْ الْمَبْدَأِ принсипга қараганда, кўра; الْجِهَاتُ الْأَصْلِيَّةُ ёки الْجِهَاتُ الْأَرْبَعُ дунёнинг тўрт томони; 2) раён, ҳудуд, жой; 3) (*давлат*) идораси, ташкилоти, органи; الْجِهَاتُ الْمُخْتَصَّةُ лозим бўлган идоралар, органлар

– جِهَوِيٌّ раёнга, ҳудудга, жойга оид

– مُتَّجَهَةٌ *кўп.* ـاتٌ — йўналиш

– مُوَاجَهَةٌ 1) қарши туриш, юзма-юз учрашиш; ~ـةً юзма-юз; جَلَسَ فِي ~ ـهِ кимнингдир рўпарасида ўтирмоқ; 2) учрашув; 3) юзлаштириш; 4) фронт, жабҳа; 5) конфронтация, бир-бирига қарама-қарши бўлиш

– مُوَجَّهٌ йўналтирилган, йўлга солинган; ~ صَارُوخٌ бошқариладиган ракета

– مُوَجِّهٌ 1) йўналтирувчи, бошқарувчи; 2.1) рулга, штурвалга оид; 2) раҳбар, бошлиқ

– مُوَجِّهَةٌ *кўп.* ـاتٌ — рул

– وَاجِهَةٌ *кўп.* ـاتٌ — шунингдек: ~ الْبِنَاءِ бино илди, фасад, (*танганинг, рулнинг ва б.нинг*) юз томони; 2) битрина, кўргазма; 3) *ҳарб.* фронт

– وِجَاهَ 1) (*бирор н.нинг*) қаршисида; рўпарасида туриш; юзма-юз учрашиш; ~ ـهَا у(аёл) нинг рўпарасида; 2) қарама-қарши томон, қарши томон

— وَجَاهَةٌ 1) аслзодалик; қадр-қиммат; ذُو ~ аслзода; أَهْلُ الـ~ аслзодалар; 2) аҳамият; аҳамиятлилик, муҳимлик; 3) тўғрилик, асосланганлик

— وِجَاهِيٌّ *юр.* қарама-қарши (*кўргазма ҳақида*)

— وَجْهٌ *кўп* وُجُوهٌ، أَوْجُهٌ 1) юз, бет; الْتَقَى بِهِ ~ًا لِـ ~ًا (بِ) ~ ким биландир юзма-юз учрашмоқ; أَهَانَهُ فِي ~ِهِ кимнингдир юзига қараб туриб ҳақорат қилмоқ; كَانَ ~ًا لِـ ~ (*бирор н.олдида*) юзма-юз турмоқ (أَمَامَهُ); 2) афт, башара, ташқи кўриниш, қиёфа; أَوْجُهُ الشَّبَهِ ўхшашлик белгилари; 3) олд, олд томон, (*бирор н.нинг*) юзи; ~ُ الْكَلُونِ эшик қулфи бурнини беркитиб турадиган метал қоплама; 4) *шунингдек.* ~ُ الْوَرَقِ варақ, бет; 5) томон, тараф, йўналиш; مِنْ كُلِّ الْوُجُوهِ ҳамма томондан, ёқдан; مَضَى عَلَى ~ِهِ ўз йўлидан бормоқ; 6) юза, бет, сатҳ; ~ُ الْأَرْضِ ер сатҳи, юзаси; ~ُ الْبَحْرِ денгиз сатҳи, юзаси; 7) авра; ~ُ السِّكَّةِ тангaнинг юз томони; 8) тур, нав, категория; أَنْفَقَ عَلَى وُجُوهِ الْبِرِّ пулларни саховат йўлида сарф қилмоқ; 9) усул, равиш, ҳол; йўл; بِـ~ِ الْإِجْمَالِ қисқа равишда, жамланган, якунланган ҳолда; عَلَى ~ٍ آخَرَ бошқача усулда, бошқачасига; بِـ~ٍ مَا қандай йўл билан бўлса ҳам; بِـ~ٍ مِنَ الْوُجُوهِ қандайдир бир йўл билан; عَلَى خَيْرِ (أَحْسَنِ) ~ энг яхши усулда; عَلَى أَكْمَلِ ~ ёки عَلَى الْـ~ِ الْأَكْمَلِ энг юксак ҳолда; عَلَى هَذَا الْـ~ шундай қилиб; عَلَى ~ِهِ керакли, зарур ҳолда, равишда, талаб қилинган даражада; عَلَى الْـ~ِ الْآتِي ёки عَلَى الْـ~ِ التَّالِي қуйидагича, мана бундай, қуйидаги ҳолатда; بِـ~ٍ عَامٍّ ёки عَلَى الْعُمُومِ умуман; بِـ~ٍ خَاصٍّ ёки عَلَى الْخُصُوصِ хусусан; عَلَى ~ِ التَّقْرِيبِ ёки التَّقْرِيبِ тақрибан, тахминан; عَلَى ~ِ التَّحْقِيقِ аниқроқ айтганда, аниқроқ қилиб айтганда; عَلَى ~ِ الدِّقَّةِ аниқ, ўхшатиб; 10) сабаб, асос; لَا ~َ لِـ... ...учун асос йўқ; مِنْ غَيْرِ ~ٍ حَقٍّ асоссиз, ҳеч қандай сабабсиз, асоссиз; عَلَى ~ِ الدَّهْرِ доимо, абадий; 11) жиҳат; маъно, мазмун; مِنْ بَعْضِ الْوُجُوهِ баъзи жиҳатдан; مِنْ كُلِّ الْوُجُوهِ ҳамма томондан; ذُو الْـ~َيْنِ ёки ذُو ~َيْنِ а) иккиюзламачи; б) икки маъноли; كَلَامٌ (قَوْلٌ) ذُو ~َيْنِ икки маъноли гап, сўз; 12) қатлам; ~ُ بُوِيَةٍ бўёқ қатлами; 13) аслзода шахс, аслзода зот; аслзода; وُجُوهُ الْبِلَادِ аслзодалар, аслзода одамлар, машҳур кишилар; ◊ لِـ~ِ اللهِ а) худо ҳаққи; б) бекорга, текинга, худо йўлида; ~ُ السَّاعَةِ соат сиферблати; ~ٌ مُسْتَعَارٌ ниқоб, сохта қиёфа, сиртдан кўриниш; ~ُ النَّهَارِ кундузи; أَوْجُهُ الْقَمَرِ ой фазалари; مَاءُ الْـ~ِ шаън, қадр-қиммат, обрўъ-эътибор; فِي ~ِهِ кимнингдир олдида; أَغْلَقَ الْبَابَ فِي ~ِهِ кимнингдир юзига эшикни беркитмоқ; وَقَفَ فِي ~ِهِ *қар.* وَقَفَ; رَجَعَ وَ ~ُهُ مِثْلُ قَفَاهُ орқага тисарилмоқ; остона ҳатламай орқага қайтмоқ; أَخَذَ عَلَيْهِ ~ًا бирор киши олдида ортиқча қилиқ (гап) қилмоқ; بَيَّضَ ~َهُ а) кимгадир эҳтиром кўрсатмоқ; б) ўзини ёки бошқа бировни оқламоқ; سَوَّدَ ~َهُ ўзини ёки бошқа бировни қораламоқ; اسْوَدَّ ~ُهُ шарманда бўлмоқ; أَكَلَ ~َهُ кимдандир ўпкаламоқ, гина қилмоқ; ابْيَضَّ ~ُهُ ўзини оқламоқ; كَسَبَ بَيَاضَ الْـ~ِ عِنْدَ... ўзини ...нинг олдида оқламоқ; غَابَ ~ُهُ у вафот этди

— وِجْهَةٌ، وُجْهَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) томон, тараф, йўналиш, бориладиган жой; ~ُنَا الْقَاهِرَةُ биз Қоҳирага йўл оламиз; 2) мақсад, мўлжал, нишон; 3) витрина; ~ُ الزُّجَاجِ ойна витрина; 4) *шунингдек.* ~ُ النَّظَرِ нуқтаи назар; مِنْ هَذِهِ الْـ~ِ шу (бу) нуқтаи назардан; مِنَ الْـ~ِ الْقَانُونِيَّةِ юридик нуқтаи назардан, қонун нуқтаи назардан; مِنَ الْـ~ِ الْعِلْمِيَّةِ илмий нуқтаи назардан; تَبَادَلَ وِجْهَاتِ النَّظَرِ مَعَ... ким биландир нуқтаи назар алмашмоқ, ўртоқлашмоқ

— وَجْهِيٌّ юз (бет) га оид, юз томон

— وَجِيهٌ[1] *кўп.* وُجَهَاءُ таниқли, машҳур одам аслзода, аслзода шахс

— وَجِيهٌ[2] жиддий, асосли; سَبَبٌ ~ асосли сабаб

I وَجَدَ (يَجِدُ) وَجْدَةٌ، وَحْدٌ، حِدَةٌ ёки وَحُدَ (يَوْحُدُ) وَحَادَةٌ 1) бир бўлмоқ; 2) ягона, якка-ю-ёлғиз бўлмоқ; ёлғиз бўлмоқ; II وَحَّدَ 1) бирлаштирмоқ, бир хиллаштирмоқ, унификация қилмоқ; *мол.* консолидация қилмоқ (*давлатнинг қисқа муддатли, қарзларини узоқ муддатли ёки бемуддат қарзга айлантирмоқ*); 2) لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ демоқ; ~ اللهَ ягона Оллоҳ динига эътиқод қилмоқ; IV أَوْحَدَ; ~َهُ اللهُ Оллоҳ уни замонасининг ягонаси қилиб яратди; V تَوَحَّدَ 1) бирлашмоқ; 2) якка, ягона бўлмоқ; 3) узлатда яшамоқ; ёлғиз, якка яшамоқ; 4) бирор киши томонидан (*н. д.ир*) қилмоқ (بِ); ~ بِرَأْيِهِ бу фикрга бир киши томонидан тарафдор бўлмоқ; 5) *мол.* консолидация қилинмоқ (*қар. II 1*); VI تَوَاحَدَ ўзаро бирлашмоқ; ◊ ~ بِعِنَايَتِهَا у фақат унинг ўзига (*мн.*) эътибор берди; VIII اتَّحَدَ 1) бирлашмоқ, иттифоққа кирмоқ, иттифоқ ташкил қилмоқ; 2) тўғри, мос келмоқ, ўхшамоқ (*фикрлар ҳақида*); 3) қўшилмоқ, рози бўлмоқ

— اتِّحَادٌ 1) бирлик; 2) *кўп.* бирлашиш, иттифоқ; ~ُ الْجُمْهُورِيَّاتِ السُّوفِيَاتِيَّةِ الْإِشْتِرَاكِيَّةِ Совет Социалистик Республикалари Иттифоқи (СССР); ~ٌ فِيدِرَالِيٌّ федерация; ~ُ الْآرَاءِ бир ёқадан бош чиқариш, бир тан, бир жон бўлиш; بِـ~ِ الْآرَاءِ бир овоздан; بِالْـ~ِ биргаликда; ~ُ الْاتِّجَاهِ конвергенсия (*биол. турли организмларда бир хил ташқи муҳит таъсирида ўхшаш белгиларнинг пайдо бўлиши; омт. иккала кўз ўқ чизиғининг бир нуқрада учрашуви)*

— اتِّحَادِيٌّ 1) иттифоқ таркибига кирувчи; 2) федератив

федерал. دَوْلَةٌ ~ ـَـةٌ федератив давлат; حُكُومَةٌ ~ ـَـةٌ федерал ҳукумат; 2.иттифоқ аъзоси

– أَوْحَدُ *кўп.* أُحْدَانٌ ягона, ўз жинсида якка-ю-ёлғиз

– تَوَحُّدٌ 1) бирлашганлик; 2) ёлғизлик; ~ الزَّوْجَاتِ моногамия, бир никоҳлилик

تَوْحِيدٌ 1) бирлаштириш; унификация (бирхиллаштириш); دِينُ الـ~ *ёки.* الـ~ ягона худога эътиқод қилиш, монотеизм; 2) *мол.* консолидация

– حِدَةٌ ажралиб қолганлик, якқаланғанлик, алоҳидалик, яккалик, битталик; عَلَى ~ а) алоҳида, алоҳида ҳолда; б) четга, ичида (*бирор гап айтиш ҳақида*): كُلٌّ عَلَى ~ ҳамма алоҳида-алоҳида

– مُتَّحِدٌ бирлашган; қўшилган; جَبْهَةٌ ~ َةٌ ягона фронт; ~ الاِتِّجَاهِ *биол.,онт.*конвергансияга оид; умумий, الْمُتَّحِدُونَ бир хил фикирга келганлар

– مُتَوَحِّدٌ 1. ягона, фавқулодда; 2. зоҳид, тарки дунё қилган киши

– مَوْحَدَ مَوْحَدَ битта-битта, биттама-битта, биттадан бўлиб, бир донадан

– مُوَحَّدٌ 1) бирлашган; 2) *мол.*консолидация қилинган; 3) *грам.*бир нуқтали (*ҳарф ҳақида*)

– مُوَحِّدٌ 1.1) бирлаштирувчи; 2) ягона худога эътиқод қилувчи; 2. монотеист; الـ~ُونَ *тар.* ал-Муваҳҳидлар; دَوْلَةُ الـ~ِينَ *тар.* ал-Муваҳҳидлар давлати

– وَاحِدٌ *кўп.* وُحْدَانٌ 1. якка, ягона; كُلٌّ ~ ягона, бус-бутун; 2.1) бир; ~ كَهٰذَا шундай; أَيُّ ~ кимдир, аллаким, қандайдир бир киши; ~ًا ~ًا *ёки* ~ًا إِثْرَ آخَرَ бирин-кетин, бирма-бир; كُلُّ ~ ҳар бири алоҳида; أَيُّ ~ исталган (одам), ҳар қандай (одам); وُحْدَانًا وَ جَمَاعَاتٍ *ёки* زَرَافَاتٍ وَ وُحْدَانًا гуруҳ-гуруҳ ва бирма-бир; 2) бир; الْعَدَدُ الْأَوَّلِيُّ وَ هُوَ الَّذِى لَا يَقْبَلُ الْقِسْمَةَ إِلَّا عَلَى نَفْسِهِ وَ الـ~ туб сон фақат ўзига ва бирга бўлинади холос (*мас.. 3,5,7,11 ва б.*); 3. бирор киши, бирор ким, кимдир; وَلَا ~ ҳеч ким; ҳеч қандай

– وَاحِدَةٌ 1. ягона; 2. бир; 3. қандайдир, аллақандай; 4. *муз.*такт; فَهٰذِهِ ~ وَ الْأُخْرَى (الثَّانِيَةُ) أَنَّ... ~ بِـ~ ◊ жонга жон, қонга қон; бу бир, аммо иккинчиси шуки,...

– وَاحِدِيَّةٌ *фалс.* воҳидийя, монизм (*дунёнинг негизи битта руҳ ёки материя - деб билувчи фалсафий таълимот*)

– وُحَادَ وُحَادَ = مَوْحَدَ مَوْحَدَ ; *сол.* أُحَادَ

– وَحْدٌ битталик; هُوَ ~َهُ у битта холос, у ягонадир; هِيَ ~َهَا у (*мн.*) битта холос, у ягонадир

– وَحَدٌ = وَاحِدٌ

– وَحِدٌ = وَحَدٌ

– وُحْدَانِيٌّ 1) якка-ю-ягона, ёлғиз; бошқа учрашмайдиган; اِبْنٌ ~ якка ўғил; 2) сўққабош, бўйдоқ, уйланмаган

– وُحْدَانِيَّةٌ 1) ваҳдоният, яккалик, ягоналик; 2) якка-ю-ёлғизлик; бошқа учрамайдиганлик; 3) ёлғизлик, яккалик; 4) *дин.*монотеизм, яккахудолилик

– وَحْدَةٌ *кўп.* ـَاتٌ 1) бирлик, وَاحِدَةٌ ~ *ёки* مُتَكَامِلَةٌ ~ бир бутун; الـ~ السَّكَنِيَّةُ турар жой комплекси; ~ الزَّوَاجِ моногамия, якка никоҳлилик; الـ~ الْعَرَبِيَّةُ араблар бирлиги, иттифоқи; ~ الْمُحْتَوَى وَ الشَّكْلِ *фалс.* мазмун ва шакл бирлиги; مَذْهَبُ ~ الْوُجُودِ *фалс.* пантеизм (*табиат, худонинг зуҳуридир деб ҳисоблайдиган таълимот*); 2) (*ўлчов*) бирлиги; ~ الْقِيَاسِ ўлчов бирлиги; ~ الزَّمَنِ вақт ўлчови бирлиги; 3) *шунингдек:* ~ الْجَيْشِ *харб.* ҳарбий қўшилма *ёки* қисм; 4) ёлғизлик, яккалик

– وَحْدَوِيٌّ 1. бирлаштирувчи, иттифоқлаштирувчи; 2. бирлик, бирлаштириш тарафдори

– وَحْدَوِيَّةٌ бирлик

– وَحِيدٌ ёлғиз, якка-ёлғиз; الـ~ الاِبْنُ ёлғиз ўғил; ~ الطَّرَفِ (الْجَانِبِ) бир томонлама, бир ёқли; ~ الْخَلِيَّةِ бир ҳужайрали; ~ الْقَرْنِ а) бир шохли; б) *зоол.* яккашох, нарвал (*тумшуғида шохсимон тиши бўлган денгиз ҳайвони*); ~ النَّمَطِ ўхшаш, бир хил; 2) ёлғиз, якка

وَحَرٌ ғазаб

I وَحَسَ (а) وَحْسٌ хижолат қилмоқ, чорасиз қолмоқ

وَحْسَةٌ чорасиз ҳолат

I وَحُشَ (وحش) *ёки* وَحِشَ (يَوْحَشُ) وَحْشَةٌ ваҳший, ёввойи бўлмоқ; وَحِشَ (يَحِشُ) 1) (*к .нингдир*) олдига узоқ вақт келмаслик; соғинтирмоқ; أَنْتَ ~ْتَنَا = أَنْتَ أَوْحَشْتَنَا *қар.* IV; 2) (*н. нидир*) ташламоқ, ташлаб юбормоқ (بِ); II وَحَّشَ 1) ваҳшийлаштирмоқ, ваҳший қилмоқ; 2) шип-шийдам қилмоқ, ҳеч нарса қолдирмаслик; 3) етиб олишларидан қўрқиб кийим ва қуролларини ташлаб қочмоқ; IV أَوْحَشَ 1) ҳеч нарса, ҳеч ким йўқ жойга айлантирмоқ; 2) соғинишга мажбур қилмоқ, соғинтирмоқ; أَنْتَ ~ْتَنَا сен бизни бутунлай унутиб юбординг, сени кўришдан хурсандмиз; биз сени соғинганмиз; V تَوَحَّشَ 1) ёввойилашмоқ, ваҳшийлашмоқ; қўполлашмоқ; 2) шип-шийдам, ҳеч ким яшамайдиган бўлмоқ; X اسْتَوْحَشَ 1) ётсирамоқ, ўзини ёлғиз, якка ҳис қилмоқ; 2) (*к. гадир, н. гадир*) нафратли, жирканч муносабатда бўлмоқ (مِنْ); 3) ёввойи, шип-шийдам, одам яшамайдиган бўлиб қолмоқ; 4) (*к. нидир*) соғинмоқ (لِـ)

– إِيحَاشٌ ташландиқлик, шип-шийдамлик

– تَوَحُّشٌ 1) ёввойилик, ёввойига айланиш, ваҳшийлашиш; 2) қўполлашиш, қўполлик

– مُتَوَحِّشٌ 1.1) ёввойи, ваҳшийлашган; 2) қўпол; 2.ёввойи одам, ёввойи

– مُسْتَوْحِشٌ 1) ёввойи, ёввойилашган; 2) якка, ёлғиз

– مُوحِشٌ ҳеч ким яшамайдиган, шип-шийдам; 2) ғамгин, тушкун, қовоғи олинган

– مَوْحُوشٌ : أَرْضٌ ~َةٌ ваҳший ҳайвонлар кўп бўлган ер

– وَحَاشَةٌ хунуклик, бадбашаралик

– وَحْشٌ[1] *кўп.* وُحُوشٌ 1) вахший, ёввойи ҳайвон; الْوُحُوشُ الضَّارِيَةُ қонхўр ёввойи ҳайвонлар; اِنْقَلَبُوا إِلَى وُحُوشٍ مَسْعُورَةٍ *маж.* улар қутурган вахшийларга айланиб қолдилар; 2) (*афсонавий*) баҳайбат махлуқ; 3) *хақ.* ҳайвон

– وَحْشٌ[2] 1) вахшийлик, ёввойилик; حِمَارٌ ~ ёввойи эшак, гур; 2) шип-шийдамлик; مَكَانٌ ~ шип-шийдам, бўм-бўш жой, макон

– وَحِشٌ *халқ.* аҳмоқона, ёмон, хунук, бадбашара

– وَحْشَةٌ 1) ёлғизлик, яккалик; 2) одам яшамаслик, бўм-бўшлик; 3) ётлик, хуш кўрмаслик; одамовилик; 4) хафалик, ғамгинлик; умидсизлик; 5) хавотирлик, жонсараклик

– وَحْشِيٌّ 1) вахший, ёввойи; الْحِمَارُ الـ~ ёввойи эшак, гер; 2) ёввойиларча, ғазабли, ғазабнок; вахшиёна, ёвузларча; 3) ташқи, сиртқи; 4) эскирган, архаик (*гап ҳақида*)

– وَحْشِيَّةٌ 1) вахшийлик, ёввойилик; 2) ҳайвонлик; ғазаблилик, ғазабноклик

– وَحْشِيَّاتٌ *кўп.* вахшийликлар, ёвузликлар

I وَحُفَ (يَوْحُفُ) وَحَافَةٌ 1) қалин бўлмоқ (*ўт-алаф ҳақида*); 2) қуюқ, қалин бўлмоқ (*соч ҳақида*)

– وَحْفٌ қалин, қуюқ

I وَحِلَ (يَوْحَلُ) وَحَلٌ، مَوْحَلٌ 1) ботқоққа (лойга) тушиб қолмоқ, ботқоққа (лойга) ботиб қолмоқ; 2) *кўч.м.* чорасиз қолмоқ, ботқоққа ботмоқ; وَحَلَ (*и*) وَحْلٌ 1) ботқоққа (лойга) ботирмоқ; 2) *кўч.м.* чорасиз қолдирмоқ, ботқоққа ботирмоқ; II وَحَّلَ 1) лой суртмоқ, чапламоқ; 2) лой суртилган бўлмоқ, ифлос бўлмоқ; ~ـتِ الْأَرْضُ пилчиллаб, балчиқ бўлиб кетди (*ёмғирдан кейинги йўл ҳақида*); ~ـتِ الدُّنْيَا ҳамма ёқ лой, балчиқ; IV أَوْحَلَ ботқоққа, лойга ботирмоқ; V تَوَحَّلَ лойга ботмоқ, лойга ботган, ифлосланган бўлмоқ; ~ الْمَكَانُ бу жой ботқоқлик, лойли; X اِسْتَوْحَلَ ифлос, лойланган бўлмоқ

– مُتَوَحِّلٌ лойли, балчиқли; ифлос

– مَوْحَلٌ *кўп.* مَوَاحِلُ балчиқли жой

– مُوحَلٌ лойли, балчиқли, ифлос

– مُوَحَّلٌ лойга ботган, лой суртилган, чапланган

وَحَلٌ، وَحْلٌ *кўп.* وُحُولٌ، أَوْحَالٌ лой, балчиқ; ◊ الدُّنْيَا أَوْحَالٌ ҳамма ёқ лой, дунёни лой босган

– مُوحِلٌ = وَحِلٌ

– وَحْلَانُ 1) қийин аҳволга солиб қўйилган; 2) *кўч.м.* лойга (ботқоққа) ботиб қолган, чорасиз қолган

– وَحْلِيٌّ лойли, балчиқли

I وَحِمَ (تَوْحَمُ) وَحَمٌ бошқоронғи бўлмоқ (*ҳомиладор аёл ҳақида*); II وَحَّمَ 1) бошқоронғи бўлган нарсани топиб едирмоқ; V تَوَحَّمَ нозиктабиат, инжиқ бўлмоқ (*ҳомиладор аёл ҳақида*); 2) (*н. нидир*) қаттиқ хоҳламоқ (عَلَى)

– وَاحِمٌ ўткир, қаттиқ (*оғриқ ҳақида*)

– وَحَمٌ، وِحَامٌ، وَحَامٌ бошқоронғилик (*ҳомиладор аёллар ҳақида*)

– وَحْمَةٌ хол

– وَحْمَى *кўп.* وَحَامَى، وِحَامٌ инжиқлик қилиш (*ҳомиладор аёллар ҳақида*)

وَحْوَحَ 1) қақшамоқ, титрамоқ (*оғриқдан*); титрамоқ (*совуқдан*); 2) (*иситиш учун*) қўлга пуфламоқ, ухламоқ

– وَحْوَحَةٌ 1) қақшаш; титроқ; 2) пуфлаб, ухлаб қўл иситиш

I وَحَى (*и*) وَحْيٌ 1) (*к. гадир*) ваҳий келмоқ, (*к. нингдир*) кўнглига солмоқ (إِلَى); 2) (*к. гадир*) сирларни айтмоқ, очмоқ (إِلَى، لِـ); 3) *дин.* ваҳий юбормоқ; 4) (*бирор н. ни*) тез қилмоқ; II وَحَّى тезлаштирмоқ, тезлатмоқ, шошилтирмоқ; IV أَوْحَى 1) илҳомлантирмоқ, таъсир қилмоқ; 2) (*к. гадир*) сир айтмоқ, сирни маълум қилмоқ (إِلَى، لِـ); 3) яширинча кўнгилга солмоқ; V تَوَحَّى шошилмоқ, шошмоқ; X اِسْتَوْحَى 1) илҳом қидирмоқ, илҳомланмоқ; 2) юқоридан кўрсатма изламоқ, олмоқ; (*бирор н. ни*) йўлланма қилиб олмоқ (مِنْ)

– اِسْتِيحَاءٌ кўрсатма, йўлланма, илҳом олиш

– أَوْحَى тезроқ, энг тез, тезюрар

– إِيحَاءٌ илҳом, таъсир; ذَاتِيٌّ ~ ўзига ўзи таъсир; بِـ~ (*к. нингдир*) таъсири билан (مِنْ)

– إِيحَائِيٌّ таъсирли, ўзида таъсирни жамлаган, таъсири бор

– إِيحَائِيَّةٌ таъсирчанлик

– مُوحٍ *мн.* مُوحِيَةٌ илҳомлантирувчи, таъсир қилувчи, таъсирчан

– مُوحًى بِهِ ~ таъсирланган

– وَاحٍ *мн.* وَاحِيَةٌ 1. таъсир қилувчи, таъсирчан; 2. симсиз телеграф станцияси

– الْوَحَا الْوَحَا: وَحًا тезроқ, тез-тез ("*шошилинг*" *маъносида*) *сол.* بِدَارِ

– وَحْيٌ *кўп.* وُحِيٌّ илҳом, таъсир; *дин.* ваҳй

– وَحِيٌّ тез, кутилмаган, тўсатдан бўлган; مَوْتٌ ~ тўсатдан келган ўлим

– وَحْيِيٌّ илҳомга, таъсирга оид

وَخْرِي *халқ.* кеч, муайян вақтнинг охирида

I وَخَزَ (*и*) وَخْزٌ 1) санчиб оғримоқ, қаттиқ оғриқ бермоқ; 2) (*нина, тўғнағич*) тиқмоқ; 3) азоб бермоқ, қийнамоқ (*виждон ҳақида*)

– وَخَّازٌ санчадиган, санчувчи; ўткир, кучли, қаттиқ; أَلَمٌ ~ қаттиқ оғриқ хуружи

– وَخْزٌ санчиш, санчиб оғриш; санчиқлар; الضَّمِيرِ ~ виждон оғриғи; سِيَاسَةُ ~ الْإِبَرِ нина тўғнағич санчиш сиёсати; بِالْإِبَرِ ~ *мед.* игнатерапия (игна билан даволаш); 2) қаттиқ оғриқ, санчиқ; 3) ўткирлик, заҳарлик, аччиқлик

– وَخْزَة ҳуқна, укол, укол йўли билан дори юбориш

I وَخُشَ (у) وَخَاشَة, وُخُوشَة ярамас бўлмоқ, разил бўлмоқ

– وَخْش кўп. أَوْخَاش паст, разил, тубан, пасткаш

I وَخَطَ (и) وَخْطًا (бирор н билан) урмоқ; ◊ ~ـهُ الشَّيْبُ эки

~ الشَّيْبُ رَأْسَهُ унинг боши (сочи) оқариб кетди

I وَخَفَ (и) وَخْفٌ (теридан) ёғни, елимни ювиб ташламоқ, кетказмоқ

I وَخُمَ (وخم) وَخَامَة (يَوْخُمُ) 1) соғлиққа зарарли бўлмоқ (иқлим, шароит, ҳудуд ҳақида); 2) ҳазми қийин бўлмоқ (овқат ҳақида); وَخِمَ (يَوْخَمُ) وَخَمٌ ҳазм қилмайдиган ошқозони бор бўлмоқ (сол. تَخِمَ); II وَخَّمَ ухлашни хоҳламоқ; мудрамоқ; V تَوَخَّمَ ёқмай қолмоқ, маъқул келмай қолмоқ; VIII اِتَّخَمَ = وَخِمَ; X اِسْتَوْخَمَ 1) соғлиққа зарарли деб билмоқ (иқлим, шароит, ҳудуд ва б. ҳақида); 2) ҳазми қийин деб ҳисобламоқ (овқат ҳақида)

– أَوْخَمُ энг зарарли

– تُخَمَة кўп. تُخَمٌ жуда тўйиш, тўйиб кетиш; ошқозоннинг ҳазм қилмаслиги

– مُوَخَّمٌ чалауйқу, мудраётган

– وَخَامَة (соғлиқ учун) зарарли, зарарли шароитлар (жой ҳақида)

– وَخْمٌ = وَخِمٌ

– وَخْمٌ 1) серуйқулик; 2) апатия (ҳамма н. га бефарқлик)

– وَخِمٌ 1) зарарли, оғир (овқат ҳақида); 2) зарарли (соғлиқ учун); 3) ифлос, кир

– مُوخَمٌ = وَخْمَان

– وَخَامَة = وَخُومَة

– وَخِيمٌ 1) зарарли, ҳалок қилувчи, оғир, ҳазми оғир, қийин (овқат ҳақида); 2) хавфли, хавф-хатарли; ~ الْعَوَاقِبِ ёмон (хавфли) натижаларга олиб келувчи

I وَخَى (и) وَخْيٌ (бирор) мақсадга эга бўлмоқ, мақсадни кўзламоқ; II وَخَّى = I; III وَاخَى биродарлашмоқ (сол. آخَى); V تَوَخَّى 1) бирор нарса қилмоқчи бўлмоқ, мақсадни кўзламоқ (қаергадир) йўл олмоқ; (н. гадир) интилмоқ; 2) (бирор н. га) амал қилмоқ; 3) амалга оширмоқ; 4) билдирмоқ, намоён қилмоқ (ҳис-туйғулар ҳақида); X اِسْتَوْخَى сўрамоқ, сўраб-суриштирмоқ

– مُوَاخَاة биродарлашиш, ака-ука тутиниш

– وَخْيٌ = وَخَى

– وَخْيٌ кўп. وُخِيٌّ, وُخِيٌّ ният, мақсад, мўлжал

I وَدَّ (и/а) وُدٌّ 1) севмоқ, яхши кўрмоқ; 2) хоҳламоқ, истамоқ; وَدِدْتُ لَوْ شَهِدْتُهُ سَعِيدًا! мен унинг бахтли бўлишини жуда-жуда истайман!; III وَادَّ севмоқ, дўстлашмоқ, дўст тутмоқ; V تَوَدَّدَ (к. гадир) севги, муҳаббат, симпатиясини ошкор (намоён) қилмоқ, билдирмоқ (إِلَى); 2) (к. нингдир) муҳаббатини қозонишга интилмоқ, хушомадгўйлик қилмоқ; дўстлашмоқ; VI تَوَادَّ севишишмоқ; яхши (дўстона) муносабатларда бўлмоқ

– أَوَدُّ энг севимли; ~ مَا عَلَيَّ! менга бундан яхшиси (ортиғи) йўқ!, мен учун энг яхшиси шу!

– تَوَادٌّ севги, муҳаббат, дўстона муносабатлар

– تَوَدُّدٌ севги, муҳаббатга сазовор бўлиш; хушомадгўйлик

– مَوَدَّةٌ 1) севги, муҳаббат; яқинлик, меҳр; симпатия; أَوَاصِرُ ~ الـ муҳаббат, севги риштлари; истак, хоҳиш, майл

– وُدٌّ, وِدٌّ, وَدٌّ 1. севувчи, садоқатли; дўстона; 2. 1) севги; ~ خَطْبَ кимларнингдир дўстлик; мойиллик, меҳр, симпатия; بِـ~ي (шу сўздан халқ) мен хоҳлайман; بـ~ـي меҳрини қозонмоқ; كَانَ بِـ~ي لَوْ ... мен хоҳлардимки, ...; 2) истак, хоҳиш, майл; 3) қозиқ (Нажда); 4) Нуҳ алайҳиссалом қавмларидан бири топинган бут

– وِدَادٌ, وَدَادٌ, وُدَادٌ севги, муҳаббат; меҳр, симпатия

– وُدَادِيٌّ, وِدَادِيٌّ, وَدَادِيٌّ севгига, дўстликка оид

– وَدِيدٌ, وَدُودٌ кўп. أَوِدَّاء 1) севувчи; 2) ёқимли, истараси иссиқ

– وُدِّيٌّ, وِدِّيٌّ, وَدِّيٌّ севгига, дўстликка оид; عَلَاقَات ~ـة дўстлик алоқалари; تَبَادُل ~ لِلْآرَاءِ дўстона фикр олишув

– وَدَجٌ кўп. أَوْدَاجٌ бўйиндаги кўк томир; ◊ نَفَخَ أَوْدَاجَهُ кеккаймоқ; нафахат أَوْدَاجُهُ غُرُورًا қар. فَخرланмоқ; ифтихор қилмоқ

– وَدَجٌ = وِدَاجٌ

– وِدَاجِيٌّ бўйинга оид

– وِدَاجِيٌّ = وَدَجِيٌّ

(ودر) II وَدَّرَ 1) исроф қилмоқ; ~ الْمَالَ пулни исроф қилмоқ; 2) хавф-хатарга йўлиқтирмоқ

I (ودع) وَدَعَ (يَدَعُ) وَدْعٌ 1) қолдирмоқ; مَا ~ مَجَالاً لِلشَّكِّ шак-шубҳага ўрин қолдирмаслик; 2) имкон бермоқ, йўл қўймоқ; марҳамат қилмоқ; دَعْ! марҳамат қилиб бер!; دَعْهُ يَكْتُبْ у ёзсин; دَعْهُ يَلْعَبْ у ўйнасин; لِنَدَعْ لَهُ الْقَوْلَ унга сўз навбатини берайлик, унга сўз берайлик!; دَعْنَا نَرَى مَا فِيهِ! қани кўрайлик-чи, унда нима бор экан!; دَعُونَا نَتَكَلَّمْ بِصَرَاحَةٍ! келинг, очиқчасига гаплашайлик; لَمْ يَدَعْ أَنْ يُعَاتِبَهُ у уни ғадаблаш, сўкиш имкониятини қўлдан бермасди; فَلْنَدَعْ لَهُمُ الْأَمْرَ ... уларга бу ишни топшириб қўяйлик-чи; ~ مَالَهُ فِي الْمَصْرِفِ пулни банкка қўймоқ; ~ الْبَضَائِعَ فِي الْمَخْزَنِ товарларни сақлаш учун омборга топширмоқ; 3) (пул) қўймоқ; сақлаш учун қўймоқ; ишониб топширмоқ; ◊ دَعْ عَنْكَ! бас қил! тўхта!; وَدُعَ (يَوْدُعُ) وَدَاعَة 1) беозор, мулойим, ювош бўлмоқ; 2) оддий, содда, камтар бўлмоқ; II وَدَّعَ 1) хайрлашмоқ, видолашмоқ, кузатмоқ; ~ـه الْوَدَاعَ الْأَخِيرَ кимнидир сўнгги йўлга кузатмоқ; 2) қолдирмоқ, ташлаб кетмоқ; ~ـنَاكُمْ! алвидо!, хайр!; III وَادَعَ

ярашмоқ, душманлик ҳаракатларини тўхтатмоқ; IV أَوْدَعَ 1) (*пулни*) қўймоқ; сақлаш учун бермоқ, ишониб топширмоқ, топширмоқ; ~ السِّرَّ кимгадир сирни ишонмоқ, ишониб айтмоқ; ~ كِتَابَهُ شَيْئًا ўз китобига бирор нарсани ёзиб қўймоқ; ~ وَثِيقَةً فِي الْمَحْفُوظَاتِ ҳужжатларни архивга топширмоқ; 2) қамаб қўймоқ, жойламоқ, етқизмоқ; солмоқ (*мас, қамоққа, жиннихонага*); ~ الْجُثَّةَ الْقَبْرَ майийтни қабрга қўймоқ; IV تَوَادَعَ 1) ярашишмоқ, ўзаро ярашмоқ; 2) хайрлашишмоқ; X اسْتَوْدَعَ (*бирор н ни*) сақлашни сўрамоқ; сақлашга бермоқ; ишониб топширмоқ, топшириқ бермоқ; ~ السِّرَّ (*к. гадир*) сирни (ишониб) айтмоқ; 2) *мажҳ. ҳарб.* ярим ҳақ олмоқ; 3) сақлаш учун бермоқ, (*пул*) қўймоқ; نَسْتَوْدِعُكُمُ اللّٰهَ! хайр, сизни Оллоҳга топширдим!

— اسْتِيدَاعٌ *ҳарб.* 1) захира, запас; ضَابِطُ (جُنْدِيُّ) الـ~ захира (запас)даги офицер (солдат); أَحَالَهُ إِلَى الـ~ кимнидир захира (запас) га чиқармоқ; مَخْزَنُ الـ~ а) товар омбори; б) божхона омбори, пакгауз; 2) *ҳарб.* ярим ойлик (маош) олиш; فِي الـ~ ярим ойлик (маош) оладиган

— إِيدَاعٌ 1) қўйиш; сақлаш учун топшириш; دَفْتَرُ الـ~ (*омонатчининг*) омонат дафтарчаси; 2) (*қаергадир*) жойлаш, қамаб қўйиш; 2) *кўп.* إِيدَاعَاتٌ омонат (*пул*)

— تَوْدِيعٌ видолашиш, хайрлашиш, кузатиш

— دَعَةٌ 1) юмшоқлик, беозорлик; 2) хотиржамлик, сокинлик, ҳордиқ чиқариш, дам олиш; ~ الْعَيْشِ (*яшаш учун*) қулайликлар

— مُسْتَوْدَعٌ[1] *кўп.* ـــاتٌ 1) омбор, омборхона; ~ الْأَرْزَاقِ озиқ-овқат омбори; ~ الْأَسْلِحَةِ (الذَّخِيرَةِ) қурол-аслаҳа (ўқ-дори) омбори; ~ الْحُبُوبِ ғалла омбори, элеватор; ~ النَّفْطِ нефть омбори; مُسْتَوْدَعَاتُ التَّبْرِيدِ совутгичлар, холодилниклар; 2) бак (*суюқлик идиши*), резервуар; 3) (*машиналар турадиган*) сарой, депо, парк

— مُسْتَوْدَعٌ[2] *ҳарб.* ярим ойлик (маош) оладиган

— مُسْتَوْدِعٌ омонатчи, ишонч қоғози берувчи

— مُودَعٌ омонат қўйиладиган, ишониб топшириладиган; ~ لَدَيْهِ ёки ~ إِلَيْهِ ишониб пул топшириладиган шахс; сақлаб берувчи, депозитарий

— مُودِعٌ омонатчи, омонат қўювчи

— مُوَدِّعٌ видолашувчи, хайрлашувчи

— مِيدَعٌ, مِيدَعَةٌ *кўп.* مَوَادِعُ 1) пешпарда, ошхона пешпардаси, фартук; 2) ҳар куни кийиладиган (байрамларда эмас) кийим, кундалик кийим; иш кийим

— وَادِعٌ[1] камгап, беозор, мулойим, камтар; оддий, содда

— وَادِعٌ[2] 1) сақлаш учун берувчи, топширувчи; 2) омонатчи депонент

— وَدَاعٌ, وِدَاعٌ видолашиш, видолашув, хайрлашув, кузатиш; الـ~ الْأَخِيرُ сўнгги, охирги видолашув; حَفْلَةُ الـ~ тантанали видолашув; خُطْبَةُ الـ~ видолашув нутқи, хутбаси; زِيَارَةُ الـ~ видолашув учун келиш; نَظْرَةُ الـ~ видоли қараш, боқиш; الـ~! алвидо!

— وَدَاعَةٌ беозорлик, мулойимлик; оддийлик, соддалик камтарлик; بـ~ мулойимлик билан, беозорлик билан

— وَدَاعِيٌّ, وِدَاعِيٌّ видога оид, видолашувга оид

— وَدْعٌ[1] 1) омонат қўйиш, сақлаш учун бериш; 2) сақлаш учун топшириш; 3) рухсат бериш, йўл қўйиш; 4) қолдириш

— وَدْعٌ, وَدَعٌ[2] *жам.* денгиз чиғаноқлари; ضَرَّابُ الـ~ чиғаноқларда фол кўрувчи; ضَرَبَ الـ~ وَالرَّمْلَ чиғаноқ ва қумда фол кўрмоқ

— وَدَعَةٌ *кўп.* ـــاتٌ чиғаноқ

— وَدِيعٌ[1] 1) беозор, гапга кирувчи; мулойим; ~ الْأَخْلَاقِ мулойим хулқли; 2) содда, оддий, камтар

— وَدِيعٌ[2] *кўп.* وُدَعَاءُ омонат ишониб топшириладиган одам, депозитарий

— وَدِيعَةٌ *кўп.* وَدَائِعُ сақлаш учун қолдирилган омонат; омонат; депозит; وَدَائِعُ التَّوْفِيرِ сақлаш учун қўйилган пуллар; وَدَائِعُ تَحْتَ الطَّلَبِ талаб қилиб (сўраб) олинадиган омонатлар; وَدَائِعُ ثَابِتَةٌ ёки وَدَائِعُ لِأَجَلٍ муддатли омонатлар; وَدَائِعُ جَارِيَةٌ жорий ҳисобга қўйилган омонатлар; صَاحِبُ الـ~ омонат эгаси; أَصْحَابُ الْوَدَائِعِ омонат эгалари, омонатчилар

وَدْقٌ ёмғир

— وَدِيقَةٌ *кўп.* وَدَائِقُ кичик ўтзор, ўтлоқ, майсазор

I (ودك) وَدِكَ (يَوْدَكُ) وَدُكَ (يَوْدُكُ) ёки وَدَكٌ وَدَاكَةٌ ёғли бўлмоқ; II وَدَّكَ 1) ёғ солмоқ, мой қуймоқ; мой, ёғ қўшмоқ; 2) ўргатмоқ, ўқитмоқ; машқ қилдирмоқ

— وَادِكٌ ёғли, мойли

— وَدَكٌ *кўп.* أَوْدَاكٌ ёғ, думба ёғи

— وَدِكٌ = وَادِكٌ

— وَدُوكٌ = وَادِكٌ

— وَدِيكٌ = وَادِكٌ

(ودن) II وَدَّنَ мулойим, юмшоқ қилмоқ юмшатмоқ

— وَدَّانٌ ёввойи қўй

— وِدْنٌ *кўп* وِدَانٌ, أَوْدَانٌ *халқ.* қулоқ; (*бирор н. нинг*) қулоғи, банди (*мас. қозоннинг, қадаҳнинг*); ◊ ~ الْأَرْنَبِ *бот.* қуёнқулоқ (*қаллоқсимонлилар оиласига мансуб ўсимлик*); بَيْتُهُ جَنْبَ الـ~ унинг уйи яқингина жойда, у тумшуғимиз тагида яшайди; نَامَ عَلَى وِدَانِهِ донг қотиб (ўликдай) ухламоқ

— وِدْنَةٌ *бот* 1) тошўт (*илдизбаргли ўт*); 2) тугмагулли ўт

I وَدَى (и) وَدْيٌ (*ўлдирилган одам учун*) хун, товон тўламоқ; II

وَدَى (*сол* أَدَّى) 1) етаклаб бормоқ; 2) тўламоқ; IV أَوْدَى 1) ўлмоқ, ҳалок бўлмоқ; 2) (*к. нидир*) ҳалок қилмоқ (بـ); (*к. нидир*) олиб кетмоқ (*ажал. ўлим ҳақида* بـ); ~ بِهِ الْمَوْتُ уни ажал олиб кетди; ~ بِهِ إِلَى الدَّمَارِ кимнидир ҳалокатга маҳкум қилмоқ; ~ بِحَيَاتِهِ кимнидир ҳаётдан маҳрум қилмоқ; ~ بِصِحَّتِهِ кимнидир соғлиғидан ажратмоқ; ~ بِمَالِهِ мол-дунёни, пулни йўқ қилмоқ; VIII اتَّدَى тўланган хунни олмоқ

– دِيَةٌ *кўп* ات — хун, товон, хун ҳақи, ўлдирилган одам учун тўланадиган товон

– وَادٍ *кўп.* أَوْدِيَةٌ, وِدْيَانٌ 1) водий; وَادِي النِّيلِ Нил водийси; خَطُّ الْوَادِي водий туби, энг паст ери; 2) қуриб қолган дарё изи; 3) *шунингдек*: ~ ضَيِّقٌ дара; ◊ فِي كُلِّ ~ ҳамма ерда, ҳамма жойда; ~ كِتَابُهُ فِي ~ وَ كِتَابُ التَّارِيخِ فِي унинг китоби бошқа-ю, тарих китоби бутунлай бошқа; ذَهَبَتْ هَذِهِ مِنْ ~ وَاحِدٍ бир гўр, бир хил; ~ الْمُلَاحَظَةُ كَصَرْخَةٍ فِي ~ أَوْ نَفْخَةٍ فِي رَمَادٍ бу мулоҳазага ҳеч ким қулоқ солмади; ~ ذَهَبَتْ كَلِمَتُهُ بِـ ~ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ унинг сўзлари ҳосилсиз ерга тушгандай бўлди, унинг сўзлари беҳуда кетди

– وَدِيٌّ *кўп.* وَدِيَّةٌ хурмо дарахтининг ёнидан чиқиб кўклаган шох (*уни кесиб олиб ўтқазиш мумкин*)

I وَذَرَ (يَذَرُ) وَذْرٌ (*тинч*) қўймоқ, ташлаб кетмоқ; النَّارُ لَا تُبْقِي وَ لَا تَذَرُ ўт (олов) ҳеч нарсани аямайди

وَذَمَةٌ *кўп.* وِذَامٌ қорин ва ичак-чавоқ

وَرَائِي *халқ.* орқага оид

I وَرَبَ (يَرِبُ) وَرْبٌ (*u*) (*бирор н. ни*) қийшайтириб термоқ, жойламоқ, қийшайтирмоқ; ~ الْبَابَ эшикни қия очмоқ; وَرِبَ (يَوْرَبُ) وَرَبٌ бузилмоқ; II وَرَّبَ ҳар хил тушунадиган қилиб гапирмоқ, (*бирор н. га*) тўғри жавоб беришдан бўйин тортмоқ (عَنْ); III وَارَبَ 1) *бирор н.* ни) қия, қийшиқ жойлаштирмоқ, ўрнатмоқ; 2) тўғри жавобдан бўйин товламоқ; имо-ишоралар билан гапирмоқ; 3) алдамоқ, фириб бермоқ

– تَوْرِيبٌ тўғри жавобдан бўйин товлаш

– مُوَارَبَةٌ 1) тўғри жавобдан бўйин товлаш; 2) имо-ишоралилик; *ёки* بِلَا ~ وَلَا مُدَارَاةٍ وَ لَا ~ فِي غَيْرِ مُدَارَاةٍ яширмай, очиқ-ойдин; 3) ёлғон, алдов, фириб

– مُوَرُوبٌ 1) қия, қийшиқ жойлаштирилган, ўрнатилган; 2) қия, қийшиқ; 3) қия очилган (*эшик ҳақида*)

– وَارِبٌ қингир, қийшиқ, қия кетаётган, йўналган; بِالْـ ~ қиялатиб, қийшайтириб

– وَرْبٌ, وِرَابٌ қиялик; қия йўналиш; بِالْـ ~ қингир, қийшиқ, қия

I وَرِثَ (*u*) وِرَاثَةٌ (*н. нидир к. дандир*) мерос қилиб олмоқ (عَنْ); II وَرَّثَ васият қилиб қолдирмоқ; кимнидир ворис қилиб таъйинламоқ; ~ بِوَصِيَّةٍ (*н. нидир*) васият қилиб қолдирмоқ; 2) (*таъсир*) кўрсатмоқ, пайдо қилмоқ, юзага чиқармоқ; VI تَوَارَثَ 1) мерос бўлиб ўтмоқ; 2) бир-биридан мерос бўлиб қолмоқ

– إِرْثٌ мерос, мерос бўлиб қолган нарса

– تُرَاثٌ = إِرْثٌ; الْـ ~ الثَّقَافِيُّ маданий мерос; الْـ ~ الْفِكْرِيُّ ғоявий мерос

– تَوَارُثٌ мерос бўлиб ўтиш

– مُوَرَّثٌ мерос қилиб олинган

– مُوَرِّثٌ васият қилувчи, мерос қолдирувчи

– مُوَرِّثَةٌ васият қилувчи аёл, мерос қолдирувчи аёл

– مُوَرِّثَاتٌ *кўп. биол.* генлар

– مَوْرُوثٌ мерос қилиб олинган

– مِيرَاثٌ *кўп.* مَوَارِيثُ мерос

– وَارِثٌ *кўп.* وُرَّاثٌ, وَرَثَةٌ 1. мерос олувчи; 2) ворис, меросхўр; ~ شَرْعِيٌّ қонуний ворис, меросхўр

– وَارِثَةٌ *кўп.* ات — ворис, меросхўр аёл

– وِرَاثَةٌ 1) мерос олиш; 2) ирсийлик

– وِرَاثِيٌّ ирсий; أَمْرَاضٌ ~ ـةٌ ирсий касалликлар

– وِرَاثِيَّةٌ ирсийлик

– وِرْثٌ = إِرْثٌ

– وِرْثَةٌ 1) мерос; 2) *биол.* ген

– وَرِيثٌ *кўп.* وُرَثَاءُ ворис, меросхўр

– وَرِيثَةٌ ворис аёл, меросхўр аёл

I وَرَدَ (*u*) وُرُودٌ 1) келмоқ, етиб келмоқ, тушмоқ (*фойда ҳақида*); 2) (*к. нингдир*) олдига келмоқ (عَلَى); ~نِي مِنْهُ الْمَكْتُوبُ мен ундан хат олдим; 3) бор бўлмоқ, учрамоқ, ёзилмоқ (*мас, текстда* فِي); 4) (*бирор н. дан*) олмоқ (مِنْ); 5) *мажҳ.* ўқтин-ўқтин тутадиган безгак билан касалланмоқ; II وَرَّدَ 1) (*товар*) етказиб бермоқ; 2) (*пул*) бермоқ, топширмоқ; 3) (*юзни*) қизартирмоқ; 4) гулламоқ (*дарахт ҳақида*); 5) ёзиб қўймоқ (*мас., кирим-чиқимлар дафтарига*); IV أَوْرَدَ 2) олиб бормоқ, етказиб бермоқ; 2) (*фойда*) етказмоқ, келтирмоқ; 3) иқтибос (цитата) келтирмоқ; V تَوَرَّدَ 1) етказиб берилмоқ; 2) қизармоқ, қизариб кетмоқ; 3) бўялмоқ; VI تَوَارَدَ 1) бошқалар билан биргалашиб бўлмоқ; 2) кетма-кет, бирин-кетин юрмоқ; 3) мос келмоқ, ўхшаш бўлмоқ (*фикр ҳақида*); X اسْتَوْرَدَ (*қаердандир*) олиб келмоқ, келтирмоқ, импорт қилмоқ (مِنْ); (*қаердандир*) ёздириб (*товар*) олмоқ (مِنْ); 2) (*қаердандир*) олмоқ (مِنْ).

– اسْتِيرَادٌ олиб келиш, келтириш, импорт; إِجَازَةُ (تَرْخِيصُ، إِذْنُ) الْـ ~ импорт лицензияси

– إِيرَادٌ *кўп.* ات — 1) фойда, кирим; 2) иқтибос олиш, цитата олиш

– اِيرَادجيّ кўп. اِيرَادجيَّة 1. фойда ҳисобига яшовчи; 2. судхўр

– تَوَارُدٌ 1) биргалашиб ёки бир вақтда келиш; 2) тўғри келиб қолиш; ~ الْخَوَاطِر фикрларнинг мос, тўғри келиши

– تَوْرِيدٌ 1) олиб келиш, етказиб бериш; 2) импорт

– تَوْرِيدَاتٌ кўп. етказиб берилган (*товарлар*)

– مُتَوَرِّدٌ қизил югурган, қизариб кетган, қизариб кўринган

– مُسْتَوْرِدٌ 1. олиб келувчи, етказиб келувчи; 2. импортёр

– مُسْتَوْرَدٌ олиб келинадиган, импорт қилинадиган; الْبَضَائِعُ الـ~ةُ импорт қилинган моллар

– مَوْرِدٌ кўп. مَوَارِدُ 1) манба, ресурслар; مَوَارِدُ طَبِيعِيَّةٌ табиий ресурслар; لَيْسَ لَهُ ~ الرِّزْق унинг яшаш учун манбалари йўқ; 2) фойда, маблағ; 3) йўл

– مُوَرَّدٌ қизил, ол; қип-қизил

– مُوَرِّدٌ 1. олиб келувчи; 2) етказиб берувчи, келтирувчи

– مَوْرِدَةٌ 1) (*лода*) сув ичадиган жой; 2) паромни қирғоққа боғлайдиган жой

– وَارِدٌ[1] олиб келинаётган, келаётган

– وَارِدٌ[2] йўл

– وَارِدَاتٌ кўп. 1) олиб келинган моллар, импорт; الـ~ وَ الصَّادِرَاتُ импорт ва экспорт; 2) фойдалар, киримлар

– وِرْدٌ кўп. أَوْرَادٌ 1) манба; 2) (*ҳайвон*) суғориладиган жой; كَرِيهُ الـ~ وَ الصَّدَرِ ичишга яроқсиз (*сув ҳақида*); 3) туннинг ибодатга мўлжалланган қисми; 4) Қуръони Каримнинг тунда ўқиладиган қисми; қисқа ибодат; 5) тилхат ёки солиқ тўланганини ҳақида ҳужжат; ◊ حُمَّى الـ~ *мед.* ўқтин-ўқтин тутадиган безгак

– وَرْدٌ 1) *жам.* атиргуллар; خَشَبُ الـ~ атиргул дарахти; مَاءُ الـ~ атиргулли сув; ~ الْحُبِّ *бот.* Осиё айиқтовони (*заҳарли ўт*); ~ الْحِمَارِ *бот.* самбитгул; ~ اللَّيْلِ *бот.* намозшомгул; ~ النِّيلِ *бот.* синил (*гул*); جَبَلِيٌّ ~ *ёки* بَرِّيٌّ ~ *бот.* наъматак, итбурун; 2) тўриқ от; 3) йўлбарс

– وَرْدَانٌ: ~ بِنْتُ (ابْنُ) ~ кўп. بَنَاتُ (أَبْنَاءُ) ~ суварак, қизғиш суварак

– وَرْدَةٌ[1] кўп. ـاتٌ — атиргул; ~ الرِّيَاحِ *метео.* муайян бир жойда эсувчи шамоллар йўналишини кўрсатадиган тасвир

– وَرْدَةٌ[2] кўп. وِرَدٌ шайба, винт ва болт ўртасига қўйиладиган мослама

– وَرْدَةٌ атиргул ранги

– وَرْدِيٌّ атиргул рангли; қизил; الطَّفْحُ الـ~ *қар.* طَفْحٌ

– وَرْدِيَّاتٌ кўп. *бот.* атиргулга оид; атиргулдошлар; فَصِيلَةُ الـ~ атиргулбошлар оиласи

– وَرْدِيَانٌ кўп. وَرْدِيَّاتٌ 1) тунги соқчи, қоровул; 2) маёқ қоровули (соқчиси)

– وَرْدِيَّةٌ кўп. ـاتٌ — 1) вахта, навбатчилик; смена, навбат (*ишчиларга оид*); қўриқлаш, соқчилик; ~ عَلَى а) соқчиликда; б) навбатчиликда; хизмат вазифасини бажараётган вақтда; تَعْمَلُ الْمَصَانِعُ فِي ثَلَاثِ وَرْدِيَّاتٍ бу заводлар уч сменада ишлайди; 2) *мед.* розеола (*терида баъзи касалликлар вақтида пайдо бўладиган тўқ қизил рангли хол*)

– وُرُودٌ 1) келиш, етиб келиш; ~ الدَّمِ қон қуйилиш; 2) (*ҳайвонлар*) сув ичадиган жой

– وَرِيدٌ кўп. أَوْرِدَةٌ вена томири; حَبْلُ الـ~ бўйиндаги вена томири; الـ~ الْبَابِيُّ катта вена (*барча ошқозон-ичак системасидаги қонни тўплаб жигарга юборувчи вена*); بَاتَ هَذَا الْحَادِثُ مِنَّا بِقُرْبِ حَبْلِ الـ~ *маж.* бу ҳодиса тумшуқ тагида турибди, яъни яқин-орада бўлади

– وَرِيدِيٌّ вена томирига оид; الدَّمُ الـ~ вена томиридаги қон; الاِلْتِهَابُ الـ~ *мед.* вена томирининг шамоллаши, флебит

وَرْدَلٌ бахя (*оёқ кийимида*)

(ورس) وَرَّسَ II (*сариқ дарахт-Memeceylon tinctorium-дан олинган ранг ёрдамида матони*) сариқ рангга бўямоқ (*қар.* وَرْسٌ); IV أَوْرَسَ: ~ الْمَكَانُ сариқ дарахт кўпайиб кетмоқ

– وَرْسٌ *бот.* сариқ дарахт (*Memeceylon tinctorium*)

– وَرْسِيٌّ сариқ

– وَرِيسٌ сариқ рангга бўялган

(ورش) وَرَشَ I (*и*) وَرْشٌ (*к. нингдир олдига*) чақирилмасдан келмоқ, таклифсиз кирмоқ (عَلَى); ◊ لَا تَرِشْ عَلَيَّ! гапимни бўлма! (бўлмай тур!); وَرِشَ (يَوْرَشُ) وَرَشٌ ғайратли, шўх бўлмоқ; II وَرَّشَ (*к. нингдир ўртасига*) душманлик солмоқ (بَيْنَ);

– وَارِشٌ чақирилмаган меҳмон

– وَرَشٌ ғайратлилик, шўхлик

– وَرِشٌ ғайратли, жонли, хушчақчақ, шўх; نَوْمٌ ~ нотинч уйқу

– وَرَشَانٌ кўп. وَرَاشِينُ, وِرْشَانٌ говкаптар, ёввойи каптар

– وَرْشَةٌ кўп. ـاتٌ, أَوْرَاشٌ, وِرَشٌ, وُرَشٌ — 1) устахона (*мас, чилангар, рассомники*); 2) фабрика цехи; ~ إِصْلَاحِ السَّيَّارَاتِ авторемонт устахонаси; ~ الْحَرَكَةِ ҳаракатлантирувчи қисмлар цехи; ~ الْخَرَّاطِينَ токарлик цехи; ~ الْعُدَدِ асбобсозлик цехи; ~ الْعَرَبَاتِ вагон цехи; ~ الْمَرَمَّاتِ (الْإِصْلَاحِ) таъмирлаш цехи; 3) фабрика, кичик завод

(ورط) وَرَّطَ II (*бемаъни, ёмон ишга*) қўшмоқ, тортмоқ, аралаштирмоқ (فِي); оғир аҳволга солиб қўймоқ; ~ نَفْسَهُ ёмон ишга аралашиб қолмоқ; IV أَوْرَطَ = II; V تَوَرَّطَ оғир аҳволга тушиб қолмоқ; (*бирор н. га*) кўмиб қўймоқ, ботириб қўймоқ (فِي); (*бирор н.*

га) аралашиб, боғланиб қолмоқ (فى); فى الاِسْتِدَانَةِ ~ қарзга ботмоқ; فى الخَطَأِ ~ хато қилмоқ; فى الشَّرِّ ~ камчиликларга кўмилиб кетмоқ; X اِسْتَوْرَطَ = V

— مُوَرَّطٌ , مُوَرُوطٌ хижолатли, оғир аҳволга тушиб қолган; бемаъни ишларга аралашиб қолган

— وَرْطَةٌ ; ـــَاتٌ *кўп.* وِرَاطٌ , қийин, оғир аҳвол; бало-офат, кўнгилсизлик; أَوْقَعَهُ فى ~ кимнидир бемаъни ишга аралаштирмоқ

I وَرَغَ (ورع) وَرِعَ (يَرِعُ, يَوْرَعُ) وَرُعَ *ёки* وَرُعَ (يَوْرُعُ), وُرُوعٌ художўй бўлмоқ; V تَوَرَّعَ қўрқмоқ, виждонли бўлмоқ, (*н. нидир*) қилишдан ҳайиқмоқ (عَن); диёнатли бўлмоқ

— وَرَعٌ художўйлик, диёнатлилик; بِلاَ ~ وَ لاَ حَيَاءٍ диёнатсизлик ва беҳаёлик билан

— وَرِعٌ *кўп.* أَوْرَاعٌ художўй, диёнатли

I وَرَفَ (*и*) وَرْفٌ 1) яшил бўлмоқ; қуюқ, сербарг бўлмоқ (*дарахт ҳақида*); 2) узун, чўзилган бўлмоқ (*соя ҳақида*); II وَرَّفَ = I; IV أَوْرَفَ = I

— وَارِفٌ 1) яшил, гуллаётган, сербарг, қуюқ бўлган (*дарахт ҳақида*); 2) узун; чўзиқ; الظِّلِّ الـ~ узун, чўзиқ соя

I وَرَقَ (*и*) وَرْقٌ 1) барглар билан қопланмоқ (*дарахт ҳақида*); 2) баргларни узмоқ, юлмоқ; الشَّجَرَةَ ~ дарахтлар баргини юлмоқ, узмоқ; II وَرَّقَ 1) барглар билан қопланмоқ (*дарахт ҳақида*); 2) баргларни узмоқ, юлмоқ; الشَّجَرَةَ ~ дарахт баргини узмоқ; 3) қоғоз, обой билан қопламоқ; IV أَوْرَقَ 1) барглар билан қопланмоқ; 2) бой бўлмоқ; 3) имтиҳонда йиқилмоқ; V تَوَرَّقَ қоғоз билан елимланмоқ

— أَوْرَقُ *мн.* وَرْقَاءُ *кўп.* وُرْقٌ кулранг

— رِقَةٌ чекилган тангалар

— مُوَرِّقٌ 1) ёзув қоғозлари билан савдо қилувчи киши; *шунингдек*, الجُدْرَانِ (الحِيطَانِ) ~ деворга обой ёпиштирувчи (қопловчи) уста

— مُورِقٌ барглар билан қопланган (*дарахт ҳақида*)

— وَارِقٌ барглар билан қопланган (*дарахт ҳақида*); яшил

— وَرَّاقٌ 1) қоғозфуруш; девонхона (канцелярия) ёзув-чизув асбоблари билан савдо қилувчи киши; 2) букинист (*эски камёб китоблар йиғувчи, сотувчи*); 3) котиб, (*қўлёзмаларни*) кўчирувчи; 4) тангаси кўп, кўп тангали; رَجُلٌ ~ тангаси кўп одам

— وِرَاقَةٌ 1) қоғоз ишлаб чиқариш; 2) қоғоз савдоси; девонхона (канцелярия) ёзув-чизув асбоблари савдоси

— وَرَقٌ *кўп.* أَوْرَاقٌ 1) барглар; تِبْغٍ الـ~ баргли тамаки; سَقَطَ الخَرِيفِ كَـ~ *маж.* муваффақиятсизликка учрамоқ, ўнгидан келмаслик; 2) қоғоз; أَبْيَضُ ~ оқ қоғоз; التَّمْغَةِ ~ гербли (тамғали) қоғоз; لِتَغْطِيَةِ الحِيطَانِ ~ *ёки* الجُدْرَانِ (الحِيطَانِ) ~ обойлар; الذُّبَّانِ ~ пашша тутадиган елимли қоғоз; الرَّسْمِ ~ расм чизиладиган қоғоз; السَّجَائِرِ ~ папирос қоғози; شَفَّافٌ ~ шаффоф қоғоз, калка қоғоз; الطَّبْعِ ~ босмахона қоғози; عَبَّادِ الشَّمْسِ ~ *кимё.* лакмус қоғози; الكِتَابَةِ ~ ёзув қоғози; الشَّاهِدَةِ ~ *ёки* الكَرْبُونِ ~ қора қоғоз *ёки* нусха кўчиришда ишлатиладиган қоғоз; لِلْحَزْمِ وَ الرَّبْطِ ~ ўрайдиган (упаковка қиладиган) қоғоз; لِلَّفِّ ~ (*бирор н.*) ўраб бериладиган қоғоз; مُرَمَّلٌ ~ *ёки* الصَّنْفَرَةِ ~ эговлаш (наждак) қоғози; المُسْتَرَاحِ ~ туалет қоғози; مُسَطَّرٌ ~ чизиқли, чизиқ тортилган қоғоз; مُشَمَّعٌ ~ мумли қоғоз (*нусха кўчириш аппаратларида ишлатилади*); مَضْغُوطٌ ~ папье-маше; مُفَضَّضٌ ~ станиолл (*қалайдан ясалган зар қоғоз*), фольга; مُقَوًّى ~ картон, муқова қоғози; المُوسِيقَى ~ нота (музика ёзуви) қоғози; نَشَّافٌ ~ (نَشَّاشٌ) босма, сиёҳ шимадиган қоғоз; اليَانَصِيبِ ~ лотерея билетлари; الأَوْرَاقُ النَّقْدِيَّةُ қоғоз пуллар; кредит билетлари; الأَوْرَاقُ المَالِيَّةُ қимматбаҳо қоғозлар; أَوْرَاقُ الاِنْتِخَابِ овоз бериш бюллетени; أَوْرَاقُ الاِعْتِمَادِ ишонч ёрлиқлари; أَوْرَاقُ البُرُوفَاتِ корректура; أَوْرَاقُ اللَّعِبِ *ёки* أَوْرَاقُ الشِّدَّةِ карталар (*ўйнайдиган*); ظَلَّ حِبْرًا عَلَى الـ~ қоғоздагина бор холос; كَشَفَ عَنْ جَمِيعِ أَوْرَاقِهِ ҳамма режа, ниятларни очмоқ, маълум қилмоқ; 3) кумуш тангалар, пул; 4) давлат, бойлик

— وَرَقٌ , وَرْقٌ , وِرْقٌ , وَرِقٌ кумуш, кумуш тангалар

— وِرَاقٌ , أَوْرَاقٌ *кўп.* وَارِقٌ ; 2) = وَرَقٌ 1) чекилган тангалар

— وَرْقَاءُ *кўп.* وُرْقٌ каптар

— وَرَقَةٌ ـــَاتٌ *кўп.* 1) *бот.* барг, баргча; التُّوَيْجِ ~ гулбарг; التِّينِ ~ анжир барги; 3) қоғоз варағи; билет; карта; الاِمْتِحَانِ ~ имтиҳон билети; البَرِيدِ ~ почта картаси; دَعْوَةٍ ~ таклифнома; اللَّعِبِ ~ ўйналадиган карта; رَابِحَةٌ ~ кузир (*карта ўйинида*); اليَانَصِيبِ ~ лотерея белети; ... إِنَّهَا مُهِمَّةٌ فِى ~ *кўч. м.* бу ...дагиларнинг нуфузлиларидан; 3) қоғоз, ҳужжат; البَنْكِ ~ банкнот (пул); مَالِيَّةٌ ~ а) кредит билети; б) қимматбаҳо қоғоз; الاِتِّهَامِ ~ айблов ҳужжати; مُرُورٍ ~ пропуск, кириш учун рухсатнома; 4) пластинка; مَعْدَنِيَّةٌ ~ металл пластинка; 5) кичкина газета, газетача

— وَرَقِيٌّ 1) қоғозга оид; ـــَةٌ نُقُودٌ қоғоз пуллар; ـــَةٌ عُمْلَةٌ қоғоз валюта; ـــَةٌ فُوطَةٌ қоғоз даструмол, салфетка; 2) баргли; نَبَاتٌ ~ баргли ўсимлик

— وَرِيقٌ сербарг, барги кўп

— وُرَيْقَةٌ ـــَاتٌ *кўп.* кичкина газета, газетача

(ورك) V تَوَرَّكَ думбани (*қаергадир*) қўймоқ; عَلَى اليُمْنَى ~ думбани ўнг оёқ устига қўймоқ, ўнг оёқ устида ўтирмоқ (*намозда*);

عَلَى الدَّابَّة ~ бир ённи эгарга қўйиб, оёқни букламоқ (*от устида*)

– وَرْكٌ، وِرْكٌ *мн. кўп.* أَوْرَاكٌ сон, ёнбош

وَرَلٌ *кўп.* أَوْرَالٌ، وِرْلَانٌ *зоол.* эчкизмар; النِّيل ~ Нил эчкизмари; ~ الْأَرْض (*фақат қуруқликдагина яшайдиган*) эчкизмар

I وَرِمَ (يَرِمُ) وَرَمٌ шишган, шишиб кетган бўлмоқ; ◊ أَنْفُهُ ~ аччиқланмоқ; II وَرَّمَ шиширмоқ, шиш ҳосил қилмоқ; ◊ بِأَنْفِهِ ~ кеккаймоқ, керилмоқ; أَنْفَهُ ~ кимнидир аччиқлантирмоқ, хафа қилмоқ; V تَوَرَّمَ шишмоқ, шишиб кетмоқ; аланга олдирмоқ

– مُوَرَّمٌ шишган, шишиб кетган; الْأَقْدَام ~ оёқлари шишиб кетган

– وَارِمٌ шишган, шишиб кетган

– وَرَمٌ *кўп.* أَوْرَامٌ шиш, ғурра, ўсма; سَلِيمٌ ~ *ёки* حَمِيدٌ ~ зарарсиз шиш; خَبِيثٌ ~ ҳалокатли шиш; سَرَطَانِيٌّ ~ саратон (рак) шиши; ~ شَحْمِيٌّ *ёки* دُهْنِيٌّ ~ липома, ёғлиқ шиш, ёғ тўқималаридан иборат ўсма; عَظْمِيٌّ ~ остеома; غُدِّيٌّ ~ *ёки* غُدَدِيٌّ ~ аденома; لَحْمِيٌّ ~ саркома; لِيفِيٌّ ~ фиброма; وِعَائِيٌّ ~ ангиома

وِرْلَان *жам. зоол.* эчкизмарлар

– وَرَلَة *кўп.* ~ ات эчкизмар

وَرْنَشَ локламоқ, лок билан бўямоқ

– وَرْنِيش локлаш, лок; أَحْذِيَة ~ этик мойи, гуталин; ~ دَهَنَ بِالـ локламоқ, лок билан бўямоқ

وَرْنَك *зоол.* скат (*думи ингичка ялпоқ денгиз балиғи*)

وَرْنِيَة *тех.* верньер

I وَرِهَ (يَوْرَهُ) وَرَهٌ аҳмоқ (нодон, ақли калта) бўлмоқ

– أَوْرَهُ *мн.* وَرْهَاءُ *кўп.* وُرْهٌ аҳмоқ, нодон, ақли калта, ақлсиз

– وَرَهٌ аҳмоқлик, нодонлик, ақлсизлик

I وَرَى (يَرِي) وَرْيٌ 1) учқун чиқармоқ (*чақмоқтош ҳақида*); 2) яра босмоқ, жароҳат тошмоқ; الْقَيْحُ جَوْفَهُ ~ унга бутунлай яра тошиб кетди; II وَرَّى 1) (*н. нидир*) яширмоқ, пинҳон тутмоқ, беркитмоқ (*туш. к ёки* ب); 2) (*н. ҳақидадир*) ноаниқ, имо-ишоралар, шама, қочиримлар билан гапирмоқ (فى); 3) (*одамлар диққатини асосий мақсаддан четга тортиш ниятида н. нидир*) ёлғондан қилмоқ, қилаётганга солмоқ (عن، ب); 4) учқун, ўт чиқармоқ; 5) *халқ.* кўрсатмоқ; وَرِّينِي! кўрсат менга!; III وَارَى пинҳон тутмоқ, яширмоқ; التُّرَاب الْمَيِّتَ ~ майитни тупроққа топширмоқ; الْمَيِّتَ فِي مَقَرِّهِ ~ майитни дафн этмоқ; الْجُثْمَانَ الثَّرَى الْأَخِير ~ (*майит*) танасини (*қаердадир*) тупроққа топширмоқ (فى); IV أَوْرَى 1) ўт, учқун чиқармоқ; 2) *халқ.* кўрсатмоқ; V تَوَرَّى 1) яширинмоқ, яшириниб юрмоқ; йўқолмоқ, кўздан пинҳон бўлмоқ; عَنِ الْأَبْصَارِ (الْأَنْظَارِ) ~ кўздан яширинмоқ, кўзга кўринмаслик; X اسْتَوْرَى ўт, учқун чиқармоқ; ◊ زِنَادَ غَيْظِهِ ~ кимнингдир ғазабини қўзғамоқ

– تَوْرَاةٌ Таврот; أَهْلُ الـ ~ яҳудийлар

– تَوْرِيَةٌ 1) яшириш, пинҳон тутиш, беркитиш; муғомбирлик, айёрлик, ёлғондакамлик; 2) иккиюзламачилик, мунофиқлик, фирибгарлик; 3) имо-ишора, шама; сўз ўйини; بالـ ~ имо ишора билан, шама қилиб; 5) *халқ.* кўрсатиш, кўрсатиб туриш

– مُوَارَاةٌ яшириш, беркитиш, пинҳон тутиш; بِلَا ~ яширмай, очиқчасига

– مُورٍ *мн.* مُورِيَةٌ ўт, чақмоқ чиқарувчи

– وَرَاءَ орқз. орқа томон; هُ ~ кимнингдир, ниманингдир томонидан; ظَهْرِهِ ~ مِنْ кимнингдир орқасидан, кимнидир орқа қилиб; الْبِحَار ~ денгизлар ортидан; الطَّبِيعَة ~ مَا а) қандайдир ғайритабиий нарса; б) метафизика; إِلَى الـ ~ орқага; تَرَكَ هُ ~ ўзидан кейин қолдирмоқ; ذَلِكَ ~ وَقَفَ бу нарсанинг ортида (*яширин туртки бериб*) турувчи бўлмоқ; إِنَّهُ هُوَ ~ هَذِهِ الْحَوَادِث бу ҳодисаларнинг ортида мана ким турган экан; أَصَابِعُهُمْ ~ هَذَا الْأَمْر бу ишга улар ҳам аралашганлар; ◊ ~ ~ аста-секин; مِنْ ~ هَذَا ... ذَرِيعَةَ الدِّفَاع ...ни ҳимоя қилиш баҳонаси билан; قَدْ أَنْفَقَتْ أَنْ ~ أَكَمَةٍ مَا ~ هَا فَوَاد бунга унинг қуввати етмайди; *қар.* أَكَمَة; الْغَرَضُ مِنْ ~ ذَلِكَ ... унинг мақсади шуки ...; حَتَّى مِنْ ~ ذَلِكَ ... бунинг натижасида у ...ни олди; سَعَى ~ ...га интилмоқ; صَدَاقَتِهِ ~ سَعَى кимнингдир дўстлигига эришмоқ

– وَرَائِيٌّ орқада турувчи, орқадаги; مَا ~ нариги тарафдаги, у дунёдаги

– وَرَى الـ: одамлар, одам зоти

I وَزَّ (а/у) وَزٌّ (*к. гадир қарши*) гижгижламоқ (عَلَى)

– وَزٌّ، إِوَزٌّ *жам.* ғозлар; عِرَاقِيٌّ ~ оққушлар; ◊ رِجْلُ الـ ~ олабута, шўра

– وَزَّةٌ *кўп.* ~ ات ғоз; فَرْخُ الـ ~ ғоз боласи, жўжа ғоз, ғозча

I وَزَبَ (и) وُزُوبٌ оқмоқ, оқиб турмоқ, оқиб тушиб кетмоқ (*сол.* أَزَبَ)

– مِيزَابٌ *кўп.* مَيَازِيبُ 1) нов, тарнов; 2) (*милтиқ стволи ичидаги*) чизиқ чуқурча; ◊ انْفَتَحَتْ مَيَازِيبُ السَّمَاء осмоннинг тағи тешилди, ёмғир шаррос (челаклаб) қуяпти

I وَزَرَ (и) وِزْرٌ، وَزْرٌ 1) оғир юкни, оғирликни ташимоқ, олиб юрмоқ; 2) гуноҳ, айб қилмоқ; وَزِرَ (يَوْزَرُ) وِزْرٌ، وَزْرٌ، وِزْرَةٌ гуноҳ қилмоқ, ёмон иш қилиб қўймоқ; II وَزَّرَ вазир (министр) этиб тайинламоқ; III وَازَرَ ёрдамлашмоқ, кўмаклашмоқ (*сол.* أَزَرَ); هُ ~ فِي ... муносабати билан кимгадир ҳамдардлик қилмоқ; V تَوَزَّرَ

вазир (министр) бўлмоқ; VIII اِتَّزَرَ 1) гуноҳ, айб қилиб қўймоқ; (*н. биландир*) ўзига боғлаб, тангиб олмоқ (بِ); пешбанд боғлаб олмоқ (وِزْرَةً *сол.* أَزَرَ); X اِسْتَوْزَرَ 1) вазир этиб тайинламоқ; 2) вазирликка эришмоқ; 3) вазир бўлмоқ

— اِسْتِيزَارٌ вазир этиб таъйинланиш (таъйинлаш)

— وِزَارَةٌ *кўп.* اتٌ — вазирлик, вазорат; ~ الْأَشْغَالِ الْعُمُومِيَّةِ ижтимоий ишлар вазирлиги; ~ الْأَوْقَافِ вақфлар вазирлиги; ~ الْبَحْرِيَّةِ денгиз флоти вазирлиги; ~ التِّجَارَةِ савдо вазирлиги; ~ التَّموينِ таъминот вазирлиги; ~ الْخَارِجِيَّةِ ташқи ишлар вазирлиги; ~ الدَّاخِلِيَّةِ ички ишлар вазирлиги; ~ الزِّرَاعَةِ қишлоқ хўжалиги вазирлиги; ~ الْحَقَّانِيَّةِ ёки ~ الْعَدْلِ; ~ الْحَرْبِيَّةِ ҳарбий вазирлик; адлия вазирлиги; ~ الْمَالِيَّةِ молия вазирлиги; ~ التَّرْبِيَةِ وَ التَّعْلِيمِ ёки ~ الْمَعَارِفِ маориф вазирлиги; ~ الصِّحَّةِ الْعُمُومِيَّةِ соғлиқни сақлаш вазирлиги; ~ الْمُوَاصَلَاتِ алоқа йўллари вазирлиги; 2) вазирлар маҳкамаси (кабинети); رَئِيسُ الـ~ вазирлар маҳкамаси (кабинети) раиси; ~ وَكِيلُ الـ~ вазир ўринбосари (ёрдамчиси); وَكِيلُ ~ الْخَارِجِيَّةِ ташқи ишлар вазири ўринбосари

— وِزَارِيٌّ вазирликка оид; لَجْنَةٌ ~ةٌ вазирлик комиссияси

— وَزَرٌ 1) тоғ; 2) бошпана, кўчиб бориладиган жой

— وِزْرٌ *кўп.* أَوْزَارٌ 1) оғирлик, юк; وَضَعَتِ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا *маж.* уруш тамом бўлди; 2) гуноҳ, гунох қилиш; 3) масъулият; الـ~ عَلَيْكَ إِذَا ... агар ... бўлса, сен масъул бўласан (жавобгар бўласан); حَمَّلَهَا ~ هٰذَا الْعَمَلِ у бу ишнинг масъулиятини у (*аёл*) елкасига юклади

— وِزْرَةٌ *кўп.* اتٌ — (*девор*) рахи

— وِزْرَةٌ *кўп.* وِزَرَاتٌ белбоғ, пешбанд

— وَزِيرٌ *кўп.* وُزَرَاءُ 1) вазир, министр; ~ الْخَارِجِيَّةِ ташқи ишлар вазири; ~ الدِّفَاعِ мудофаа вазири; الـ~ الْمُفَوَّضُ мухтор вазир; مَجْلِسُ الْوُزَرَاءِ вазирлар мажлиси (совети); ~ بِلَا وِزَارَةٍ портфел (амал)сиз вазир; الـ~ الْأَعْظَمُ *тар.* вазири аъзам; 2) шахм. фарзин

— وَزِيرِيٌّ вазирга қарашли (оид)

I وَزَعَ (*а*) وَزْعٌ 1) тутиб турмоқ, тўхтатиб қолмоқ, жиловламоқ; 2) (*н. ғадир*) интилтирмоқ, йўлламоқ, чорламоқ (بِ); II وَزَّعَ 1) (*к. нингдир ўртасида*) тақсимламоқ, бўлмоқ, (*к. ғадир*) бўлиб бермоқ, тарқатмоқ (عَلَى); ~ الْأَدْوَارَ (*...лар ўртасида*) ролларни тақсимламоқ (فِيمَا بَيْنَ ...); 2) тарқатмоқ; (*низом, йўл-йўриқларни*) жўнатмоқ; (*хатларни хонадонларга*) тарқармоқ (*почтачи ҳақида*); ~ مَنْشُورَاتٍ варақа (прокламация)лар тарқатмоқ; 3) жойлаштирмоқ, ўринлаштирмоқ; *ҳарб.* (*қўшинларни*) жойлаштирмоқ; дислокация қилмоқ; 4) *муз.* оркестрлаштирмоқ; IV أَوْزَعَ 1) кўнгилга солмоқ (*Оллоҳ ҳақида*); 2) (*н. ғадир*) йўналтирмоқ, йўлламоқ (بِ); V تَوَزَّعَ 1) тақсимланмоқ, бўлинмоқ; 2) тарқатилмоқ (*мас, прокламация*); жўнатилмоқ, юборилмоқ; (*турли жойларга*) юборилмоқ, тарқатилмоқ; 3) жойлашмоқ, ўринлашмоқ; *ҳарб.* дислокация қилинмоқ, жойлашмоқ (*қўшин ҳақида*); 4) қийнамоқ, куйдирмоқ (*туйғулар, ҳислар ҳақида*); VI تَوَازَعَ ўзаро тақсимламоқ, ўзаро бўлиб олмоқ; VIII اِتَّزَعَ жиловланмоқ, ушланиб турмоқ, ушланиб қолмоқ; X اِسْتَوْزَعَ: ~ اللّٰهَ شُكْرَهُ Оллоҳдан ўзига шукроналик сўрамоқ

— أَوْزَاعٌ аралашма, конгломерат (*хилма-хил н. ларнинг тасодифий аралашмаси*)

— تَوَزُّعٌ тақсим, тақсимланиш; жойлашиш, жой-жойига қўйиш; ~ الْقُوَى кучларни жой-жойига қўйиш, жойлаштириш

— تَوْزِيعٌ 1) тақсимлаш, бўлиш, тарқатиш; ~ الْأَرْبَاحِ фойдаларни (девидентларни) тақсимлаш; ~ الْجَوَائِزِ мукофотларни тарқатиш; ~ الضَّرَائِبِ солиқлар улуши; سُوءُ الـ~ ёмон тақсим, нотўғри тақсимлаш; لَوْحَةُ الـ~ *эл.* тақсимловчи асбоб ўрнатилган тахта; 2) жўнатиш, элтиб (етказиб) бериш (*хат, телеграмма ҳақида*); 3) *ҳарб.* жойлашиш, жойлаштириш, дислокация; 4) оркестрлаштириш, оркестрга мослаш; 5) *кўп.* اتٌ — *спорт.* комбинация (*ҳаракат ёки юришлар мажмуи*); حَضَّرَ بَعْضَ التَّوْزِيعَاتِ комбинациялардан бирини тайёрламоқ

— مُتَوَزِّعٌ бўлинувчи, тақсимланувчи, тақсимланадиган; азоб чекаётган (*ҳис, туйғулардан*); كَانَ قَلْبُهَا ~ا بَيْنَ سَعَادَةٍ وَ خَوْفٍ у (*аёл*) нинг қалбини гоҳ шодлик, гоҳ қўрқув пармаларди

— مُوَزِّعٌ 1) тақсимловчи, бўлувчи; 2) юборувчи, жўнатувчи, элтиб, етказиб берувчи; ~ الْبَرِيدِ почтачи, почтальон

— وَازِعٌ 1) ўзини тутиб туриш манбаи; 2) бирор нарсага ундовчи сабаб, стимул, манфаат; بِـ~ نَفْسِهِ ўз ихтиёри билан, ўз истаги билан; 3) ибратли мисол; 4) *кўп.* وَزَعَةٌ сафни тўғрилаб тартибга солувчи (*армияда*)

— وَزِيعَةٌ *кўп.* وَزَائِعُ улуш, бўлак

وَزَغَةٌ *кўп.* وَزَغٌ, أَوْزَاغٌ, وِزْغَانٌ курт турларидан бири

I وَزَفَ (*и*) وَزِيفٌ шошилмоқ, тезлашмоқ

— وَزِيفٌ тез юриш, шошилиб юриш

وَزَّالٌ *бот.* сариқ гулли, дуккакли чўл ўсимлиги

— وَزَّالٌ = وَزَلٌ

I وَزَنَ (*и*) وَزْنٌ, زِنَةٌ 1) тортмоқ, оғирлигини ўлчаб, тортиб кўрмоқ; (*к. ғадир*) тортиб бермоқ, вазнига қараб сотмоқ (لِـ); 2) *бухг.* балансламоқ, кирим-чиқимларни балансга келтирмоқ; 3) *адаб.* шеърни вазнга мос қилиб ўқимоқ (*мас, арузда*); ◊ ~ الْمَسْأَلَةَ بِمُخْتَلِفِ الْمَوَازِينِ масалани ҳар томонлама ўйлаб кўрмоқ (тарозига солмоқ); ~ الْحَائِطَ деворни адилак (шоқул) асбоблари ёрдамида

тўғрилаб урмоқ (тикламоқ); وَزَانَةٌ (يَوْزُنُ) وَزُنَ 1) совуққон, жиддий бўлмоқ; соғлом фикр эгаси бўлмоқ; 2) вазни оғир бўлмоқ; III وَازَنَ 1) (*н. ни н. биландир*) солиштирмоқ, қиёсламоқ; (*н. нинг н. дандир*) фарқини аниқламоқ (بَيْنَ ... و...); 2) вазни (оғирлиги) бир хил бўлмоқ; тенг қилмоқ; 3) бошқармоқ; 4) *бухг.* балансласhтирмоқ; VI تَوَازَنَ тенг қилмоқ; тенг, баробар бўлмоқ; VIII اِتَّزَنَ 1) тенг бўлмоқ, тенглашмоқ; 2) мувозанатини сақламоқ; 3) бир текисда, доимий бўлмоқ

– اِتِّزَانٌ 1) мувозанат; حَفِظَ الـ~ мувозанатни сақламоқ; 2) ўзини босиб олмоқлик, босиқлик; ~ الْعَقْلِ босиқлик, совуққонлик; 3) бир текислик, мунтазамлик; بِـ ~ رَتِيبٍ а) бир текисда; б) мунтазам

– تَوَازُنٌ мувозанат, тенглик; ~ الْقُوَى الدُّوَلِيَّةِ *ёки* الـ~ الدُّوَلِيُّ *ёки* الـ~ السِّيَاسِيُّ сиёсий мувозанат; ~ الْقُوَى *физ.* кучлар мувозанати; عِلْمُ ~ الْقُوَى статика (*механиканинг жисмлар мувозанати ҳақидаги бўлими*); عِلْمُ ~ الْمَوَائِعِ (السَّوَائِلِ) гидростатика

– زِنَةٌ 1) (*тарозида*) тортиш; 2) оғирлик, вазн

– مُتَّزِنٌ 1) бир текисда, бир ўлчовда, тенг миқдорда, тенг; 2) босиқ, совуққон

– مُوَازِنٌ 1. босиқ, совуққон қиладиган, тенг ўлчовли; (*бирор н. билан*) тенглашадиган, баробарлашадиган, тенг; 2. стабилизатор

– مُوَازَنَةٌ 1) қиёслаш, солиштириш; 2) босиқлик, совуққонлик; 3) мувозанат; 4) баланс чиқариш, баланс; 5) посанги

– مَوْزُونٌ 1) ўйлаб қурилган; 2) ҳар томонлама, чуқур ўйланган; 3) арзирли, арзийдиган; 4) босиқ, совуққон; 5) бир текисда, оҳангдор талаффуз; سَارَ بِخُطًى ~ـة бир текисда қадам ташлаб бормоқ; 6) маст бўлган, маст

– مِيزَانٌ *кўп.* مَوَازِينُ, مَيَازِينُ 1) тарози; ~ طَبْلِيَّة платформа-тарози; ~ الدَّيْنُونَةِ *дин.* ҳақиқат тарозиси; 2) ўлчов; ~ الثِّقْلِ النَّوْعِيِّ للسَّوَائِلِ ареометр; ~ ثِقْلِ الْهَوَاءِ барометр; ~ الْحَرَارَةِ термометр; ~ ضَغْطِ الْبُخَارِ манометр; ~ الْقُوَّةِ динамометр; ~ الْحَائِطِ *ёки* ~ الْبِنَاءِ шоқул; ~ الْمَاءِ шайтон, сув сатҳини ўлчаш асбоби; ватерпас; 3) баланс; الـ~ الْحِسَابِيُّ (التِّجَارِيُّ) ҳисоб (савдо) баланси; ~ الْمَدْفُوعَاتِ тўлов баланси; 4) адолат, одиллик, холислик; 5) *муз.* *адаб.* ўлчов, вазн; الْمَوَازِينُ الثُّنَائِيَّةُ *муз.* 1/2 ўлчов; الْمَوَازِينُ الثُّلَاثِيَّةُ *мз.* 3/4 ўлчов; ◊ بُرْجُ الـ~ *астр.* Мезон буржи

– مِيزَانِيَّةٌ *кўп.* ـات 1) бюджет; ~ الْحُكُومَةِ давлат бюджети; أَبْوَابُ الـ~ бюджет моддалари (боблари); 2) тенглик, мувозанат; ◊ ~ الْحِسَابَاتِ баланс; ~ الْأَرَاضِي нивелирлаш (*ер сатҳининг паст-баландлигини ўлчаш*)

– وَازِنٌ 1. тортувчи, ўлчовчи; 2) тарозидор; 3) тош босадиган; ~ دِرْهَمٌ соф, қадрли танга

– وَزَانٌ *грам.* ... билан мос, ... парадигмасига (шаклига) мувофиқ; رَسُولٌ ~ الْأُتُونُ :وَ أُتُونٌ сўзи رَسُولٌ шаклига мувофиқ (мос равишда) тузилган

– وِزَانَةٌ тарозибонлик касби

– وَزَّانٌ тарозибон

– وَزْنٌ[1] (*тарозида*) тортиш

– وَزْنٌ[2] *кўп.* أَوْزَانٌ 1) вазн, оғирлик; اِنْعِدَامُ الـ~ вазнсизлик; الـ~ النَّوْعِيُّ *ёки* الـ~ الْجَوْهَرِيُّ солиштирма оғирлик; الـ~ الذَّرِّيُّ *физ.* атом оғирлиги; الـ~ الصَّافِي соф оғирлик (нетто); الـ~ الْقَائِمُ идиш билан биргаликдаги оғирлик (брутто); *ёки* الـ~ الْفَارِغُ الـ~ الْمَطْرُوحُ идиш, тара; الـ~ الْخَفِيفُ *спорт.* енгил вазн; الـ~ الثَّقِيلُ *спорт.* оғир вазн; الـ~ الْمُتَوَسِّطُ *спорт.* ўрта вазн; نِصْفُ الْمُتَوَسِّطِ *спорт.* ярим ўрта вазн; ~ الْوَرَقَةِ *спорт.* варақ вазни; ~ الرِّيشَةِ *спорт.* пат вазни; ~ الدِّيكِ *спорт.* хўроз вазни; ~ الذُّبَابَةِ *спорт.* пашша вазни; 2) аҳамият; أَقَامَ لَهُ ~ًا مَا бирор нарсага қандайдир аҳамияти бор деб қарамоқ; لَهُ ~ а) салмоқли; б) аҳамиятли, муҳим; عَدِيمُ الـ~ а) салмоқсиз; б) аҳамиятсиз, муҳим бўлмаган; لَا ~ لَهُ бунинг ҳеч қандай аҳамияти йўқ; 3) *муз.* ўлчов; 4) *грам.* парадигма, шакл, сўз ясаш қолипи; 5) *адаб.* вазн, шеърий ўлчов

– وَزْنَةٌ *кўп.* وَزَنَاتٌ 1) тарози тош, қадоқ тоши; 2) *тар.* талант (*Юнонистон ва Сурияда пул ва оғирлик ўлчов бирлиги*)

– وَزِينٌ тоши оғир, ишонтирадиган (*мас, сабаб*); ◊ ~ الْخُطَى савлатли, басавлат, обрў-эътиборли; ~ الرَّأْسِ босиқ, совуққон; ~ الرَّأْيِ соғлом (*мас, фикр, муҳокама*)

I وَزَى (и) وَزْيٌ тораймоқ, қисқармоқ, буришиб қолмоқ, тортилмоқ (*мас, ювилгандаги мато*); III وَازَى 1) мос, мувофиқ келмоқ; ўхшамоқ; 2) параллел юрмоқ, параллел бўлмоқ; 3) (*бирор н. нинг*) қаршисида, рўпарасида бўлмоқ, турмоқ; VI تَوَازَى параллел бормоқ, параллел бўлмоқ

– تَوَازٍ параллеллик, параллелизм; تَوَازِي الْقُوَى *мат.* кучлар параллеллограми

– تَوَازِيَةٌ параллелизм

– مُتَوَازٍ *мн.* مُتَوَازِيَةٌ параллел; (الشَّكْلُ) الْمُتَوَازِي الْأَضْلَاعِ параллелограм; (الْجِسْمُ) الْمُتَوَازِي السُّطُوحِ параллелепипед; خُطُوطٌ مُتَوَازِيَةٌ параллел чизиқлар; الْمُتَوَازِيَانِ *икки. с. спорт.* параллел бруслар (*гимнастика жиҳози*); الْمُسْتَقِيمَانِ الْمُتَوَازِيَانِ икки параллел тўғри чизиқ

– مُتَوَازِيَاتٌ *кўп. геогр.* параллеллар

– مُوَازٍ *мн.* مُوَازِيَةٌ параллелга оид, параллел (*равишдаги*)

– مُوَازَاةٌ параллеллик; عَلَى ~ параллел равишда (ҳолда)

وَسِخَ (يَوْسَخُ) وَسَخ I ифлос, лой чапланган бўлмоқ; II وَسَّخَ ифлос қилмоқ, лой чапланган бўлмоқ; ◊ ~ اسْمَهُ кимнингдир номусини булғаламоқ, номига доғ туширмоқ, обрў-эътиборини булғаламоқ; IV أَوْسَخَ = II; V تَوَسَّخَ булғанмоқ, ифлос бўлмоқ, лой чапланган бўлмоқ; VIII اتَّسَخَ = V

– اتِّسَاخ ифлосланганлик, булғанганлик, лой чапланганлик

– مُتَّسِخ ифлос, булғанган, лой чапланган

– وَسَاخَة булғанғанлик; исқиртлик, пала-партишлик; وَسَائِخ кўп. лой, ифлослик, кир-чир

– وَسَخ кўп. أَوْسَاخ ифлослик, кир-чир; ~ الأُذُن қулоқ кири

– وَسِخ исқирт, пала-партиш; ифлос, булғанган, кирланган

(وسد) II وَسَّدَ 1) бош остига (бирор н.) қўймоқ; 2) (ухлашга) ётқизмоқ; 3) (к. гадир) юкламоқ, топширмоқ (عَلَى); ~ الوَظِيفَةَ (к. гадир) лавозим, мансаб бермоқ (إِلَى); V تَوَسَّدَ ўз боши остига (бирор н.) қўймоқ; ◊ ~ الثَّرَى ўлмоқ, вафот этмоқ, тупроққа бош қўймоқ

– مُوَسَّد текисланган, текис

– وِسَاد кўп. وُسُد, وُسُدٌ ёстиқ, болиш

– وِسَادَة, وُسَادَة, وَسَادَة кўп. ـَات — ёки وَسَائِدُ болиш, ёстиқ; ~ هَوَائِيَّة ҳаво ёстиғи (техникада)

وَسَطَ (и) وَسْط, وَسَط I ўртада, марказда турмоқ (бўлмоқ); II وَسَّطَ 1) ўртага, марказга ўтқизмоқ, жойламоқ; 2) (к. нидир) даллол қилмоқ, ўртачи, воситачи қилмоқ; 3) (н. нидир) тенг иккига бўлмоқ; V تَوَسَّطَ ўртани, марказни эгалламоқ; ўртада, марказда турмоқ, бўлмоқ; (бирор н да) ўртача йўл тутмоқ (فِي); 2) (к. ларнингдир ўртасида) даллол, воситачи бўлмоқ (بَيْنَ, لـ); (н. дадир) воситачилик қилмоқ (فِي); VI تَوَاسَطَ марказга, ўртага етиб бормоқ, аста-секин ўртани эгалламоқ; ўртада бўлмоқ

– أَوْسَطُ кўп. أَوَاسِطُ мн. وُسْطَى, وُسُطٌ кўп. 1. ўртадаги, ўртада жойлашган; ўрта; أَوَاسِطُ الشَّهْرِ ой ўртаси; أَوَاسِطُ إِفْرِيقِيَا Африканинг марказий вилоятлари; الطَّبَقَةُ الوُسْطَى ўрта табақа; القُرُونُ الوُسْطَى ёки العُصُورُ الوُسْطَى ўрта асрлар; الوُسْطَى ўрта бармоқ; 2. муз. терсия

– تَوَسُّط 1) марказлилик, ўртача ҳолат; 2) даллоллик, воситачилик; 3) ўрта-миёналик, одамийлик

– مُتَوَسِّط 1. 1) ўртани, марказни эгаллаб турган; 2) ўрта; المَوْجَاتُ الـ~ـة радио. ўрта тўлқинлар; ~ الحَجْم ўрта ҳажмдаги, ўлчовдаги; ~ القَامَة ўрта бўйли; ~ النَّوْع ўртача навли, иккинчи нав (сорт)ли; الأَصْوَاتُ الـ~ـة фон ўрта ундошлар (ر, ل, م, ن); 3) даллоллик қилувчи, воситачилик қилувчи; 2. 1) ўртаҳол (деҳқон ҳақида); 2) ўртача катталик; ўртача даража; мат. ўрта арифметик; 3) даллол, воситачи

– وَاسِط Восит (Куфа билан Басра ўртасидаги қишлоқ номи)

– وَاسِطَة кўп. وَسَائِطُ 1) восита; ёрдам, усул, йўл; بِـ~ ... (бирор н.) воситасида, ёрдамида; بِهٰذِهِ الـ~ шунинг ёрдамида, шунинг учун; اتَّخَذَ الوَسَائِطَ اللازِمَةَ зарур чораларни кўрмоқ; ~ النَّقْل транспорт воситаси; 2) (шода) ўртасидаги энг йирик марказий гавҳар; ◊ هُوَ ~ قِلادَتِهِم ёки هُوَ ~ عِقْدِهِم улар орасида у энг эътиборли шахсдир

– وَسَاطَة, وِسَاطَة воситачилик; (ҳимоя қилиб) ўртага тушиш, илтимос, илтимос билан мурожаат этиш; بِـ~ـه бирор нарса воситаси билан, воситасида; قَدَّمَ ~ـه (к. гад ир) ўз воситачилигини таклиф қилмоқ (لِـ)

– وَسْطَ ўрта; جَلَسَ وَسْطَهُم у улар орасида ўтирарди

– وَسَط кўп. أَوْسَاط 1) ўрта, марказ; ~ الشِّتَاء қиш ўртаси; فِي ~ الطَّرِيق йўл ўртаси; فِي ~ اللَّيْل тун ўртасида, ярим кечада; فِي ~ المَدِينَة шаҳар марказида; 2) шароит, соҳа, доир; فِي ~ـنَا орамизда, бизнинг шароитимизда; الأَوْسَاطُ الدِّبْلُومَاسِيَّة дипломатик доиралар; الأَوْسَاطُ التِّجَارِيَّة савдо (тижорат) доиралари; 3) ўртача сон; الـ~ الحِسَابِيّ ўртача арифметик (сон); الـ~ الهَنْدَسِيّ ўртача геометрик (сон); الـ~ المُتَنَاسِب ўртача пропорционал; 4) (изоҳловчи вазифасида) ўрта; الحَلّ الـ~ компромис, ўртадаги (ўзаро) келишув; الأَمِيرِكِيّ الـ~ ўртаҳол америкалик; السَّبِيل الـ~ ўрта йўл, ўрта чизиқ; الأَشْيَاء الـ~ ўртамиёна, одми нарсалар

– وَسْطَانِيّ ўрта, ўртадаги

– وَسَطِيّ ўрта; حَلّ ~ компромис; ~ـًا ўрта ҳисобда, ўртача

– وَسِيط 1. ўрта; العُمْر الـ~ ўртача ёш, ўртача умр; 2. кўп. وُسَطَاء 1) даллол, ўртачи; воситачи; 2) ҳомий, илтимосчи, орага тушувчи; 3) савдо. маклёр, комиссионер (воситачи); 4) медиум (спиритларуу - дунёдаги ўлганлар руҳи билан сўзлашамиз дегувчилар фаолиятида)

وَسْطَنَ ўртага, марказга қўймоқ, ўтқазмоқ; تَوَسْطَنَ ўртага, марказга ўтирмоқ; ўрта (марказий) ўринни эгалламоқ

(وسع) وَسُعَ (يَوْسُعُ) وَسَاعَة, سَعَة I кенг, кенгу мўл бўлмоқ; وَسِعَ (يَسَعُ) وُسْع 1) кенг, кенгу мўл бўлмоқ; кўп нарса сиғадиган бўлмоқ; сиғдирмоқ, эгалламоқ; 2) имкон берилган, имконли бўлмоқ; لا تَسَعُ الدُّنْيَا فَرْحَةً унинг хурсандлиги бутун дунёга сиғмасди; لا يَسَعُكَ أَنْ تَفْعَلَ هٰذَا а) буни қилолмайсан; б) сен буни қилмаслигинг керак; يَسَعُنِي ... мен қила оламан, менинг кучим етади; لا يَسَعُنَا ... биз ...ни қила олмаймиз; لا يَسَعُنَا إِلاَّ أَنْ نَقُولَ ... биз фақат айтишимиз мумкинки ...; فَتَحَ عَيْنَيْهِ مَا ~ أَنْ يَفْتَحَهُمَا у имкони борича кўзини очди; II وَسَّعَ 1) кенгайтирмоқ; ~ الخَرْق ҳарб. ёриб ўтишни кенгайтирмоқ; 2) (к. гадир) жой бермоқ, бўшатмоқ (لِـ); IV

أَوْسَعَ 1) кенгайтирмоқ, кўпайтирмоқ; ~ صَدْرَهُ لِأَسْئِلَتِهِ кимнингдир саволларини сабр-тоқат билан тингламоқ; 2) (*н. нидир*) кўп, катта миқдорда қилмоқ; ~ النَّفَقَاتِ катта сарф қилмоқ; ~ ـهُ دَرْسًا бирор нарсани талаб қилинган даражада ўрганмоқ; ~ شَرْحًا атрофлича, кенг изоҳламоқ, тушунтирмоқ; ~ ضَرْبًا қаттиқ калтакламоқ; 3) бойитмоқ, (*к. гадир*) бойликлар совға қилмоқ (عَلَى); 4) бой бўлмоқ; V تَوَسَّعَ 1) кенгаймоқ, кўпаймоқ; 2) (*н. нидир*) кўп, катта миқдорда қилмоқ (فِى); ~ فِى الْكَلَامِ кўп гапирмоқ, вайсакилик қилмоқ, жаврайвермоқ; ~ فِى النَّفَقَاتِ катта сарфлар қилмоқ; ~ فِى أَشْغَالِهِ ўз ишини кенгайтирмоқ; VIII اِتَّسَعَ 1) кенгаймоқ, кўпаймоқ, ўсмоқ, ошиб бормоқ; 2) (*н. нидир*) етарли даражада жойлаштирадиган, сиғдирадиган бўлмоқ (لِـ); (*н. нидир*) ўзида сақламоқ, ўз таркибида тутмоқ (لِـ); 3) бой бўлмоқ; X اِسْتَوْسَعَ 1) кенг, кенгу мўл деб ҳисобламоқ, 2) кенгаймоқ

— اِتِّسَاعٌ 1) кенгайиш, ўсиш; 2) кенглик, бепоёнлик, энлилик; 2) катта ўлчов, ҳажм; сиғдирувчанлик; 4) амплитуда (*тебраниш кенглиги, ҳолатлар орасидаги масофа*); кўлам

— أَوْسَعُ энг кенг, энг бепоён

— تَوَسُّعٌ 1) ҳажмнинг кенгайиши, ўсиши; 2) экспансия (*янги территорияларни босиб олишга интилиш*)

— تَوَسُّعِيٌّ экспансионистик; سِيَاسَةٌ ~ ـةٌ экспансионистик сиёсат

— تَوْسِعَةٌ кенгайтириш, ўстириш, бойитиш

— تَوْسِيعٌ кенгайтириш, ўстириш, бойитиш

— سَعَةٌ 1) кенглик, бепоёнлик; ~ الصَّدْرِ юракнинг кенглиги, кенг бағирлилик, олийжаноблик; ~ الِاطِّلَاعِ *еки* ~ الْمَعْلُومَاتِ *еки* ~ الْمَعْرِفَةِ кучли эрудиция, юксак маълумотлилик, билимлилик, иқтидорлилик; 2) ҳажм, сиғдира олишлик; ~ كَهْرَبِيَّةٌ *эл.* сиғим; 3) мўл-кўллик, фаровонлик, эркинлик, бойлик; ~ عَنْ بِـ ~ *еки* мўл-кўл; ذُو ~ бой; ~ الْعَيْشِ фаровон турмуш; أَنْفَقَ بِـ ~ кўп сарф қилмоқ, 4) амплитуда; ~ النَّبْضِ томир уриши амплитудаси; ◊ عَلَى الرَّحْبِ وَ الـ ~! хуш келибсиз!

— مُتَّسَعٌ 1) етарли миқдордаги жой, кенглик; 2) етарли даражадаги вақт; سَيَكُونُ لَدَىَّ ~ مِنَ الْوَقْتِ لِـ... ... учун менинг етарли вақтим бўлади

— مُتَّسِعٌ 1) кенг, бепоён; 2) йўғон (*дарахт ҳақида*)

— مُوسِعٌ бой, фаровон, ўзига тўқ

— مُوَسَّعٌ кенгайтирилган; الِاجْتِمَاعُ الـ ~ кенгайтирилган мажлис

— مُوَسِّعَةٌ кенгайтирадиган (*мн.*); пойабзални шонга тортиш учун ишлатиладиган жиҳоз

— مَوْسُوعَةٌ *кўп.* ـاتٌ — энциклопедия, қомус; маълумотнома (справочник); луғат; ◊ هُوَ ~ حَيَّةٌ у тирик қомус

— مَوْسُوعِيٌّ 1. қомусий; 2. қомусчи; أَدِيبٌ ~ қомусий ёзувчи

— وَاسِعٌ шунингдек: ~ النِّطَاقِ кенг, бепоён, кўп нарса сиғдирувчи; ~ الِانْتِشَارِ кенг тарқалган; ثَوْبٌ ~ кенг кийим; ~ سَهْلٌ бепоён текислик; ◊ ~ الْبِطَانِ тонқир

— وُسْعٌ 1) кенглик, бепоёнлик; 2) фазо, очиқ фазо

— وُسْعٌ (*бирор н. қилишга етарли*) куч, қобилият, имконият; فِى ~ هِ أَنْ ... ...ни у қила олади, ...га унинг кучи етади; لَيْسَ فِى ~ هِ أَنْ ... ...га унинг кучи етмайди, ...ни у қила олмайди; بَذَلَ ~ هُ имкони бор ҳамма нарсани қилмоқ; 2) *эл.* сиғим

— وَسْعَايَةٌ *кўп.* ـاتٌ — очиқ жой, очиқ майдонча

— وُسْعَةٌ 1) кенглик, бепоёнлик; 2) кенглик, ҳажм; 3) етарли миқдордаги (*жой, вақт*); لَمْ يَجِدْ ~ مِنَ الْوَقْتِ لِـ... ... учун унинг етарли вақти бўлмади; 4) сероблик, мўл-кўллик

— وَسِيعٌ *кўп.* وِسَاعٌ кенг, бепоён; сиғимли

I وَسَقَ (*и*) وَسْقٌ 1) юкламоқ, (*к. нингдир елкасига*) қўймоқ, юкламоқ; 2) юк қилиб туширмоқ; уринтирмоқ; IV أَوْسَقَ 1) юкламоқ; ~ الْبَعِيرَ туяга юкламоқ; 2) кўп мевали, серҳосил бўлмоқ (*мас. хурмо ҳақида*); VII اِنْوَسَقَ юкланган, юклатилган бўлмоқ; VIII اِتَّسَقَ 1) тўла, тўлин бўлмоқ (*ой ҳақида*); 2) шинам, қулай бўлмоқ, тартибга келтирилган бўлмоқ; 3) уйғунлашган, ўзаро мослашган бўлмоқ; мувофиқлашган бўлмоқ; доимий, бир текисда бўлмоқ; (*н. биландир*) мувофиқлашган бўлмоқ (مَعَ); 4) тартибга тушмоқ, интизомга тушмоқ; X اِسْتَوْسَقَ 1) тузалмоқ, кучга кирмоқ (*касалдан турган одам ҳақида*); 2) (*к. учундир*) имконли бўлмоқ (لِـ); ~ لَهُ النَّصْرُ у ғалабага эришди

— اِتِّسَاقٌ 1) шинамлик, қулайлик; тартибга келтирилганлик, 2) мослик, уйғунлик, мунтазамлик; мувофиқлашганлик; عَدَمُ الـ ~ *мед.* артимия (*томирнинг номунтазам уриши*).

— مُتَّسِقٌ 1) шинам, қулай; тартибга келтирилган; мослик, уйғунлик, мувофиқлик, мунтазамлик, доимийлик, бир текисдалик

— مَوْسُوقٌ юкланган, юк ортилган

— وَسْقٌ 1) топшириқ, иш, вазифа; 2) *кўп.* وُسُوقٌ, أَوْسَقٌ юк; (кўл) юки, багаж; ~ الْمَرْكَبِ тоннаж; кема юки, кеманинг юк кўтариш қуввати; 3) туяга юк юклаш

— وَسْقَةٌ кема юки

وِسْكِى виски (*спиртли ичимлик*)

I وَسَلَ (*и*) وَسِيلَةٌ 1) висол истамоқ; 2) висолга эришмоқ; II وَسَّلَ: ~ زَيْدٌ إِلَى رَبِّهِ Зайд ўз тангрисига етишди; V تَوَسَّلَ 1) (*к. нингдир*) васлига эришмоқ (إِلَى); (*к. гадир*) ялинмоқ, ўтинмоқ, илтимос қилмоқ (إِلَى); 2) (*бирор н. дан*) восита сифатида фойдаланмоқ (بِ); (*бирор н. ни*) ишга солмоқ (بِ); (*бирор н. дан*) фойдаланмоқ (بِ)

– تَوَسُّلٌ кўп ~ اتٌ — ўтинч, илтимос

– وَسِيلَةٌ кўп وَسَائِلُ восита; усул; асбоб (*восита сифатида*); وَسَائِلُ الاحْتِيَاطِ эҳтиёт чоралари; وَسَائِلُ الرَّاحَةِ қулайликлар; وَسَائِلُ المُوَاصَلاتِ бориш-келиш воситалари; وَسَائِلُ النَّقْلِ транспорт воситалари; وَسَائِلُ مُضَادَّةٌ لِلدَّبَّابَاتِ танкка қарши воситалар; اتَّخَذَ هٰذَا ~ إلَى ... учун у восита сифатида буни танлади; ◊ بِـ~ مَا ... қандай (нима) қилиб бўлса ҳам

I وَسَمَ (*и*) وَسْمٌ 1) куйдириб тамға (туғро) босмоқ, тамға (туғро) босмоқ; ـهُ ~ بِصْمَةِ الْعَارِ кимгадир шармандалик тамғасини босмоқ; 2) (*бирор н. билан*) белги қўймоқ, белгиламоқ (ب); وَسُمَ (*у*) وَسَامٌ, وَسَامَةٌ чиройли бўлмоқ, хушрўй бўлмоқ, гўзал юзли бўлмоқ; ҳаж мавсумига шоҳид бўлмоқ; V تَوَسَّمَ 1) кўрмоқ, кузатмоқ; эътибор бермоқ, белгиламоқ, фарқламоқ; 2) диққат билан қарамоқ, тикилмоқ; وَجْهَهُ ~ кимнингдир юзига диққат билан тикилмоқ; 3) кутмоқ; فِيهِ الْخَيْرَ ~ кимдандир хайрли (яхши) нарса кутмоқ; 4) *мажҳ.* кўринадиган, билинадиган, сезиладиган бўлмоқ; VIII اتَّسَمَ (*бирор н. билан*) фарқланмоқ, хусусиятга эга бўлмоқ (ب); 2) тамғали, туғроли бўлмоқ

– سِمَةٌ *кўп.* ~ اتٌ — 1) тамға, туғро; 2) белги; عِلْمُ السِّمَاتِ *лингв.* семиотика; 3) хусусият, сифат; 4) аломат, ифода (*мас, юздаги ғам аломати, ифодаси*); 5) виза; الدُّخُولِ ~ келиш визаси; الْخُرُوجِ ~ *ёки* الْعَوْدَةِ ~ чиқиб кетиш, жўнаб кетиш визаси; الْمُرُورِ ~ транзит виза (*бир мамлакатдан ўтиш визаси*); الاعْتِمَادِ ~ эркин яшаш ва кўчиб юриш (ҳаракат қилиш) визаси

– مَوْسِمٌ *кўп.* مَوَاسِمُ 1) мавсум, вақт, сезон (*йиғим-терим ва б. ҳақида*); الاصْطِيَافِ ~ курорт мавсуми; الْحَجِّ ~ ҳаж мавсуми; الْبَلَحِ ~ хурмо (териш) мавсуми; الْحَصَادِ ~ ўрим мавсуми; الْقُطْنِ ~ пахта (териш) мавсуми; مَيِّتٌ ~ курортларда иш тўхтаган мавсум; 2) байрам; أَيَّامُ الْمَوَاسِمِ وَ الأَعْيَادِ байрам ва дам олиш кунлари; 3) ярмарка; الأَدَبِيُّ ~ الـ *тар.* адабий ярмарка

– مَوْسِمِيٌّ мавсумий; الرِّيحُ الـ~ـةُ муссон; الْعُمَّالُ الـ~ـونَ мавсумий ишчилар; الْمَطَرُ الـ~ мавсумий ёмғир

– مَوْسُومٌ 1) тамғаланган, туғроланган; 2) (*н. билан*дир) белгилаб қўйилган (ب); بِخَتْمٍ ~ муҳрлаб қўйилган; 3) нишонланган; الذَّرَّاتُ الـ~ـةُ нишонланган атомлар

– مِيسَمٌ[1] *кўп.* مَوَاسِمُ, مَيَاسِمُ 1) тамға, туғро (*асбоб*)

– مِيسَمٌ[2] *кўп.* مَيَاسِمُ *ёки* مَوَاسِمُ чорва ёки б ошқа нарсага тамға (туғро) босиш асбоби; 2) тамға, туғро; тамға изи; وَسَمَ بِـ~ـهِ ўз изини қолдирмоқ; 3) *бот.* тумшуқча, оғизча

– مِيسَمٌ[3] гўзаллик, ҳусн

– وِسَامٌ *кўп.* أَوْسِمَةٌ, ~ اتٌ — орден, медаль; الأَمِيرِ تَيْمُورَ ~ Амир Темур ордени; الْجُمْهُورِيَّةِ الْعَرَبِيَّةِ الْمُتَّحِدَةِ ~ *тар.* БАР ордени; ~ جَوْقَةِ الشَّرَفِ шарафли легион ордени; ~ رَبْطَةِ السَّاقِ Рубта ордени (*Англияда*); حَاصِلُ (صَاحِبُ) الـ~ нишондор, (*орден*) нишондори

– وَسَامَةٌ гўзаллик, ёқимлилик, кўркамлилик, чиройлилик

– وَسْمٌ *кўп.* وُسُومٌ 1) тамға, туғро; тамға изи; 2) белги

– وَسْمَةٌ 1) тамға, туғро; тамға изи; عَارٍ ~ шармандалик тамғаси; 2) *бот.* васма (*кўпйиллик тропик ўсимлик; баргидан нил бўёғи-тўқ кўкранг бўёқ олинади*)

– وَسِمَةٌ = وَسْمَةٌ

– وَسْمِيٌّ баҳордаги биринчи ёмғир

– وَسِيمٌ гўзал, ёқимли, кўримли, чиройли

I وَسِنَ (يَوْسَنُ) وَسَنٌ 1) мудрамоқ; 2) (*ёмон ҳид таъсирида*) беҳуш бўлиб йиқилмоқ; X اسْتَوْسَنَ = I

– سِنَةٌ мудраш, енгил (*қуш*) уйқу; ~ مِنَ النَّوْمِ қаттиқ уйқу; أَخَذَتْهُ ~ النَّوْمِ у мудрай бошлади, у уйқуга кетди

– وَسَنٌ = سِنَةٌ

– وَسِنٌ мудрайдиган, уйқучи

– وَسْنَانٌ *мн.* وَسْنَى = وَسِنٌ

وَسْوَسَ 1) васваса қилмоқ, (*к. нингдир юрагига*) ёмон ният солмоқ (ب, إلَى; *шайтон ҳақида*); ваҳимага солмоқ; فِي صُدُورِ النَّاسِ ~ *қур.* инсонларнинг дилларига васваса солмоқ; 2) енгил, паст овоз чиқармоқ, шилдир-шилдир қилмоқ; ◊ الْقُطْنُ ~ куртакламоқ (*пахта ҳақида*); تَوَسْوَسَ 1) ташвишланмоқ, шубҳаланмоқ, васвасага тушмоқ, хавфсирамоқ, шубҳа (ташвиш)га ботмоқ; 2) васвос бўлмоқ, ирим-сиримларга ишонадиган бўлмоқ

– مُوَسْوَسٌ 1) хотиржамлигини йўқотган, ташвишланаётган, хавфсираётган; 2) бадгумон; ҳар нарсадан шубҳаланадиган, ирим-сиримларга ишонадиган; 3) руҳан эзилган, (*бирор н. деб*) ақлидан айрилган

– وَسْوَاسٌ *кўп.* وَسَاوِيسُ 1. *қур.* васвос қилувчи (шайтон), васвос (*шайтоннинг сифати*); 2. 1) йўлдан озиш, васвасага берилиш, шайтон васвасаси, ёмон ниятларга берилиш; 2) васваса, (*бирор н. нинг*) васвасасига тушиб қолиш; idee fixe, миядан кетмайдиган фикр; 3) ғамгинлик, меланхолия; 4) хавфсираш, ташвиш, ваҳима; 4) қимматбаҳо металл жаранги; ◊ الْقُطْنُ ~ куртак очиш (*пахта ҳақида*)

– وَسْوَاسٌ, وَسْوَسَةٌ *кўп.* وَسَاوِسُ 1) васваса, йўлдан оздириш, йўлдан озиш; رَكِبَهُ الـ~ у васвасага тушиб қолди; 2) хавфсираш, ташвиш; 3) енгил жиринг (*қимматбаҳо н. лар, идиш ҳақида*); енгил шитирлаш

I وَسَى (*и*) وَسْيٌ соқол олмоқ; III وَاسَى кўнгил сўрамоқ; ҳамдардлик изҳор қилмоқ (*сол.* آسَى); IV أَوْسَى соқол олмоқ

– مُوَاسَاةٌ кўнгил сўраш; ҳамдардлик билдириш

– مُوسَى *мз. мн. кўп.* مُوسَيَاتٌ, مَوَاسٍ устара, олмос; (*шунингдек: алиф. б. қар*)

– وَسِيَّة ج *кўп* ات — катта мулк (ер)

وَشَّ I (а/и) وَشِيش (*қулоқда*) чийилламоқ; вишилламоқ; II وَشَّشَ ҳақорат қилмоқ, адабсиз сўзлар билан сўкмоқ; беадаб сўзлар айтмоқ

– تَوْشِيش беадаб сўзларни айтиш

– وَشّ *кўп.* وُشُوش، وِش، وَش *халқ.* юз, сатҳ; ~ دُخَانٍ бўёқ қатлами

– وَشّ жаранг, шовуллаш; ~ الْآذَانِ қулоқ шовуллаши

– وَشِيش шовуллаш, вишиллаш

– وَشْب *кўп.* أَوْشَاب 1) оламон, тўда, тўп, қаланғи-қасанғилар; 2) супурунди, ахлат; نَفَّى اللُّغَةَ مِنْ أَوْبَاشِهَا тилни уни бузувчи сўзлардан тозаламоқ; (*сол.* وَبْش *кўп.* أَوْبَاش).

وَشَجَ I (и) وَشْج новда чиқармоқ (*шох ҳақида*); V تَوَشَّجَ ўралиб, шохлаб кетмоқ; VI تَوَاشَجَ ўзаро ўралиб, аралашиб кетмоқ; ўзаро боғланган бўлмоқ

– مُتَوَاشِج ўзаро боғлиқ

– وَاشِجَة ҳамжинслик, қариндошлик, қардошлик

– وَشِيجَة *кўп.* وَشَائِج қариндошлик алоқалари; занжирлари; وَشَائِجُ النَّسَبِ қариндошлик, насаб занжирлари

وَشَّحَ II (وشح) 1) (*к. нингдир белига*) белбоғ, камар боғламоқ; 2) (*к. нидир*) кийинтирмоқ; 3) безамоқ; 4) (*н. нидир*) олдини олмоқ (ب); (*н. нидир*) муқаддима қилмоқ (ب); V تَوَشَّحَ (*н. нидир елкадан ошириб*) киймоқ; 2) ўзига белбоғ, камар боғламоқ; ~ بِسَيْفِهِ қилич боғламоқ; VIII اِتَّشَحَ 1) белга боғламоқ; ~ بِالسَّيْفِ белга қилич боғламоқ; 2) (*н. нидир*) киймоқ (ب); ~ بِالثِّيَابِ الْبَيْضَاءِ оқ кийим киймоқ

– تَوْشِيح 1) белни боғлаш; 2) халқ шеърининг бир жанри; تَوَاشِيحُ *кўп.* бандлардан тузилган шеър; التَّوَاشِيحُ الدِّينِيَّةُ диний мавзуъдаги шеърлар, қўшиқлар; 3) *муз.* увертюра, прелюдия, муқаддима

– وِشَاح[1] *кўп.* وُشُح، وُشُح، أَوْشِحَة، وَشَائِح 1) шарф; 2) гулли, гулдор белбоғ, камар; 3) елка орқали боғланадиган тасма, қайиш, боғ

– وِشَاح[2] *кўп.* وُشُح، أَوْشِحَة қилич

– وِشَاحَة қилич

وَشَرَ I (и) وَشْر арраламоқ; ~ الْأَسْنَانَ тишларни ўткирламоқ; VIII اِتَّشَرَ тишларни ўткирлаб қўйишни илтимос қилмоқ; X اِسْتَوْشَرَ = VIII

– مَوْشُور *кўп.* مَوَاشِير призма

– مَوْشُورِيّ призмага оид

– مِيشَار кўп مَيَاشِير، مَوَاشِير арра

وَشَظَ I (и) وَشْظ маҳкамламоқ, қотирмоқ; ~ الْفَأْسَ болтани дастага (*пона ёрдамида*) маҳкам ўрнатмоқ

– وَشِيظ، وَشِيظَة кўп وَشَائِظ пона

وَشَعَ I (يَشَعُ) وَشْع (*ипни*) ўрамоқ; II وَشَّعَ 1) (*ипни*) ўрамоқ; 2) белгиламоқ, белги қўймоқ; ~ ـهُ الشَّيْبُ *маж.* унинг сочи оқариб кетди; 3) атрофни (*шохдевор, панжара билан*) тўсмоқ; IV أَوْشَعَ гулламоқ, гуллаб турган бўлмоқ

– وَشِيع (*жонли*) гўсиқ (*кўкариб турган ўсимликлардан ҳосил қилинган тўсиқ*)

– وَشِيعَة *кўп.* وَشَائِع 1) моки (*тўқув дастгоҳидаги*); 2) найча; ғалтак (*тикув машиналарида*); ~ الْخَيْطِ ип ғалтаги; ~ التَّأْثِيرِ (التَّحْرِيضِ) *эл.* индикцион ғалтак

وَشَقَ I (и) وَشْق қуритмоқ, қоқламоқ (*гўштни* - اللَّحْمَ)

– وَشَق *зоол.* силовсин

– وَشِيق، وَشِيقَة *кўп.* وَشَائِق қуритилган, қоқланган гўшт

وَشُكَ I وَشْك (يَوْشُكُ) тез, тезкор бўлмоқ; II وَشَّكَ = I; IV أَوْشَكَ ~ أَنْ ... ...ни қилиш арафасида бўлмоқ; ~ أَنْ يَنْسَى وَعْدَهُ حَتَّى у ўз ваъдасини унутишига оз қолди

– وَشْك، وُشْك، وَشْكَان، وُشْكَان тезлик, тезкорлик; ~ عَلَى ... ...нинг арафасида, ...га яқин, ... олдида; ~ عَلَى الصُّدُورِ чиқиш арафасида (*мас., нашрдаги китоб ҳақида*)

– وَشِيك яқинда, тез кунда, тез вақт ичида, тезда; ~ الْحُدُوثِ (الْوُقُوعِ) тез кунда амалга ошадиган, воқеъ бўладиган; ~ الْحَلِّ ҳал қилиниши яқинлашган; ~ الصُّدُورِ тез кунда чиқадиган (*мас., нашр ҳақида*); ـًا ~ тез, зудлик билан; عَادَ ~ ـًا у зудлик билан (тез, шошиб) ортига қайтди

وَشَلَ I (и) وَشْل، وَشَلَان томчилаб тушмоқ, томмоқ

– وَشَل *кўп.* أَوْشَال (*бирор н. ичидан, томиб турган*) сув томчиси; ◊ ~ مِنْ مُحِيطٍ денгиздан томчи, оз, жуда оз

وَشَمَ I (и) وَشْم 1) баданга игна билан ёзувлар, нақшлар қилмоқ, татуировка қилмоқ; 2) (*бирор н. билан*) белги қўймоқ; II وَشَّمَ = I; X اِسْتَوْشَمَ баданга нақш (татуировка) чизишни илтимос қилмоқ

– وَشْم (*баданга*) нақш (татуировка) қилиш; 2) *кўп.* وِشَام، وُشُوم (*бадандаги*) нақш, татуировка

– وَشْمَة *кўп.* وَشَمَات татуировкадаги сурват; белги; الْوَشَمَاتُ الزُّرْقُ татуировканинг кўк белгилари

– وَشِيمَة душманлик, ёвлик, кек, ёвузлик, ёмонлик, жаҳл, дарғазаблик

وَشْنَة қуритилган олча, қуруқ олча

وَشْوَشَ 1) шивирлаб гапирмоқ, шивирламоқ; 2) вишилламоқ (*мас., қайнаётган чойнак ҳақида*); تَوَشْوَشَ (*к. ёки н. ҳақдадир*) шивир-шивир қилмоқ (عَلَى)

– وَشْوَاش эпчил, чаққон, енгил

– وَشْوَشَة 1) шивирлаш; 2) вишиллаш (*мас. чойнак*)

وَشَى[1] I (и) وَشْي (وشى) 1) гул солмоқ, безамоқ; 2) кашта тикмоқ,

кашта билан безамоқ, чиройли қилмоқ; 3) зийнат бермоқ, зийнатламоқ (*мас., ҳикояни*); ёлғонламоқ, ёлғон гапирмоқ; 2 وَشَى (и) وِشَايَةٌ 1) (*к. гадир н. ҳақда*) зимдан хабар бермоқ, чақув қилмоқ, туҳмат қилмоқ (ب, إلى); (*к. нингдир*) ғийбатини қилмоқ (ب); 2) (*н. нидир*) бермоқ, II وَشَّى (*н. ҳақидадир*) гапирмоқ, гувоҳлик бермоқ (عن); لا يَشِي مَنْظَرُهُ عَنْ نَدَمٍ унинг кўринишидан тавба қилганлиги билинмаётир; 1) (*к. гадир*) туҳмат қилмоқ, туҳмат тўқимоқ (ب) 2) кашта тикмоқ, кашта билан безатмоқ

تَوْشِيَةٌ 1) туҳмат; 2) кашта, кашта билан безаш, безатиш; 3) йирик нақш, жимжимали гул, безаклар

– شِيَةٌ *кўп.* ـاتٌ —َ 1) ола-була ранг; أَلْوَانُ الْخَيْلِ وَ شِيَاتُهَا отларнинг соф (бир хил) ва ола-була ранглари; 2) хол, нишон (*от ҳақида*); айб, кусур, камчилик

– مُوَشًّى кашта қилинган, кашта қилиб тикилган

– مُوَشِّيٌّ = مُوَشًّى

– وَاشٍ *мн.* وَاشِيَةٌ *кўп.* وُشَاةٌ чақимчи, ғийбатчи, туҳматчи; гап-сўз қилиб юрувчи

– وَشَّاءٌ каштафурўш

– وِشَايَةٌ *кўп.* ـاتٌ —َ чақув, чақимчилик, туҳмат, ғийбат

– وَشْيٌ *кўп.* وِشَاءٌ 1) ола-була ранг; 2) йирик нақш, жимжимали гул, безаклар

I وَصِبَ (а) وَصَبٌ касал бўлмоқ, тоби қочмоқ; وَصَبَ (и) وُصُوبٌ давом эттирмоқ, барқарор бўлмоқ, II وَصَّبَ қаттиқ касал бўлмоқ; IV أَوْصَبَ касал қилмоқ; V تَوَصَّبَ = I

– وَاصِبٌ сурункали, доимий

– وَصَبٌ *кўп.* أَوْصَابٌ касаллик, беморлик, узоқ давом этган касаллик; *кўп.* 1) касалликлар; 2) қийинчиликлар; أَوْصَابُ الْحَيَاةِ ҳаёт қийинчиликлари

– وَصِبٌ *кўп.* وِصَابٌ, وَصَابَى касал, бемор

I وَصَدَ (и) وُصُودٌ қаттиқ (пухта) бўлмоқ; II وَصَّدَ жуда қаттиқ (пухта) беркитмоқ; IV أَوْصَدَ беркитмоқ, ёпмоқ (*мас, эшикни*)

– مُوصَدٌ беқик, ёпиқ, беркитиб, ёпиб қўйилган

– وَصِيدٌ *кўп.* وُصُدٌ остона (*эшикники*)

وِصْرٌ 1) *кўп.* أَوَاصِرُ алоқа, боғлиқлик; 2) *кўп.* أَوْصَارٌ (*мулк эгалари ҳуқуқини берувчи*) ҳужжат

– وَصِيرَةٌ *кўп.* وَصَائِرُ (*мулк эгалиги ҳуқуқини берувчи*) ҳужжат

وَصَعٌ чумчуқдан ҳам кичик қуш

I وَصَفَ (и) وَصْفٌ 1) васф қилмоқ, тасвирламоқ; فَرَحٌ لا يُوصَفُ таърифлаб бўлмайдиган хурсандлик; 2) баҳо бермоқ, даражасини белгиламоқ, аниқламоқ, характерламоқ; 3) (*к. гадир дори*) ёзиб бермоқ (لِـ); II وَصَّفَ кенг васф қилмоқ, тасвирламоқ, тавсифламоқ; VI تَوَاصَفَ 1) ўзаро васф қилишмоқ; 2) биргалашиб васф қилишмоқ; VIII اِتَّصَفَ (*қандайдир*) хусусиятлар, белгилар, сифатлар билан ажралиб турмоқ, фарқланмоқ (ب); X اِسْتَوْصَفَ дори ёзиб беришни сўрамоқ; табибга маслаҳат сўраб мурожаат қилмоқ

– اِتِّصَافٌ ўзига хос, характерли белги, характеристика, даража

– تَوْصِيفٌ тавсиф, баҳо, даража

– صِفَةٌ *кўп.* ـاتٌ —َ сифат, ўзига хос хусусият, характер, хусусият; الـ~ الْمُؤَهِّلَةُ ижобий тавсиф (характеристика); الصِّفَاتُ الْمُمَيِّزَةُ ажратиб турувчи хусусиятлар; 2) *грам.* сифат; ◊ بِـ~ رَسْمِيَّةٍ расман; بِـ~ سِرِّيَّةٍ махфий, яширинча; بِـ~ وَقْتِيَّةٍ вақтинча; بِـ~ دَوْرِيَّةٍ вақти-вақти билан, даврий равишда; بِـ~ خَاصَّةٍ а) айниқса, хусусан; б) жумладан, чунончи; بِـ~ عَامَّةٍ умуман; بِـ~ـه مُهَنْدِسًا инженер сифатида

– مُسْتَوْصَفٌ *кўп.* ـاتٌ —َ касалхона; диспансер; амбулатория; поликлиника

– مُوَاصَفَةٌ *кўп.* ـاتٌ — муфассал тавсиф, кенг изоҳ; тафсилотли рўйхат; ~ هَنْدَسِيَّةٌ смета, ҳандасият; بَيْعٌ ~ товарни кўрсатмасдан сотиш

– مَوْصُوفٌ 1) (*қандайдир*) хусусиятга молик, эга бўлган; 2) тавсифланаётган; الاِسْمُ الـ~ *грам.* от; 3) таъйинлаб ёзиб берилган (*дори ҳақида*); ◊ الْعَامِلُ الـ~ малакали ишчи (*кўп.* الْعُمَّالُ الْمَوْصُوفُونَ)

وَصَّافٌ 1. вассоф, васф қилувчи; белги, сифатларни кўрсатувчи; الْعِبَارَاتُ الـ~ـةُ васфий иборалар; 2. 1) (*бирор н. ни*) яхши васф қилувчи киши; 2) тажрибали табиб

– وَصْفٌ *кўп.* أَوْصَافٌ 1) васф; إِنَّهُ يَفُوقُ الـ~ *ёки* لا يُمْكِنُ ~ـهُ уни васф қилиш имкони йўқ, васфи йўқ, у васфга муҳтож эмас, у таърифдан ташқари; ~ التُّهْمَةِ айблов даражаси (баҳоси), квалификацияси; نَحْنُ فِي غِنًى عَنْ ~ـهِ уни васф қилмоғимизнинг ҳожати (зарурати) йўқ; 2) белги; 3) сифат; تَكَلَّمَ بِـ~ـهِ سِكْرِتِيرًا ... у ...нинг секретари сифатида нутқ сўзлади

– وَصْفَةٌ *кўп.* وَصَفَاتٌ 1) дастур, йўл-йўриқ, инструкция; истеъмол қилиш йўли, усули; андоза, қолип; 2) *мат. физ. кимё.* формула

– وَصْفِيٌّ васфий, васфга оид

– وَصِيفٌ *кўп.* وُصَفَاءُ 1) хизматкор, қарол; маҳрам, паж (*зодагонлар ёки подшо ҳузурида хизмат қилувчи ўғил бола, ўсмир*); 2) ёш йигит

– وَصِيفَةٌ *кўп.* ـاتٌ —َ, وَصَائِفُ 1) оқсоч, хизматкор аёл; ~ الْمَلِكَةِ (*маликанинга зодагонлар оиласидан чиққан хизматкори*); 2) ёш қиз

I وَصَلَ (и) وُصُولٌ 1) (*қаергадир*) келмоқ (*туш. к. ёки* إِلَى); 2) (*к. нинг ёки н. нинг олдига*) етиб бормоқ (إِلَى); ~ـنِي الْمَكْتُوبُ мен хат олдим; ~ إِلَى عِلْمِهِ унга (бу гап, ҳол) етиб борди, у билди; ~ إِلَى الْحُكْمِ ҳукумат (*тепаси*) га келмоқ; ~ إِلَى الْغَايَةِ الْمَرْجُوَّةِ

орзу қилган мақсадга етмоқ; ... ~ بِهِ الأَمْرُ إِلَى ... унинг иши шунга бориб етдики, ...; وَصَلَ[2] (и) وَصْلٌ, صِلَةٌ 1) (бирор н. билан) бирлаштирмоқ, боғламоқ (بِ); 2) мукофотламоқ, сийламоқ (بِ); ~هُ بِصِلَةٍ у уни совға билан сийлади; 3) (к. ғадир) يَا لَفُلَان деб мурожаат қилмоқ (жоҳилийя даврида); ◊ ~ اللَّيْلَ بِالنَّهَارِ (бирор н. устида) кечаю-кундуз ишламоқ (فِي); II وَصَّلَ 1) етказмоқ, етказиб бермоқ; 2) кузатмоқ, кузатиб бормоқ; 3) ўтказмоқ (водопровод, электр, канализация ва б. лар); 4) (бирор н. билан) боғламоқ, уламоқ (بِ); 5) эл. ўтказгич бўлмоқ; III وَاصَلَ 1) (бирор н. ни) тўхтовсиз, узлуксиз қилмоқ; 2) давом эттирмоқ; ~ لَيْلَهُ بِنَهَارِهِ кечаси-ю кундузи ишламоқ; тўхтовсиз, доим ишламоқ; 2) алоқани узмай турмоқ, алоқада турмоқ (бўлмоқ); 3) жинсий алоқада бўлмоқ; IV أَوْصَلَ 1) (қаергадир) олиб бормоқ, кузатиб бормоқ (إِلَى); 2) (қаергадир) етказиб бормоқ (إِلَى); 3) ўтказмоқ (мас. электр ҳақида); (н. ғадир) боғламоқ, (н. ғадир) уламоқ (بِ); V تَوَصَّلَ (қаергадир) етиб бормоқ (إِلَى); 2) (н. надир) эришмоқ (إِلَى); (н. нидир) қўлга киритмоқ, (н. нидир) олиш йўлини топмоқ (إِلَى); (н. нидир) топмоқ (عَنْ); VI تَوَاصَلَ 1) тўхтовсиз, доимий бўлмоқ, давом этмоқ; 2) дўстлик иплари боғланган бўлмоқ; ўзаро алоқада, муносабатда бўлмоқ; VIII اِتَّصَلَ 1) (н. билaндир) бирлашмоқ, туташмоқ, муносабатда бўлмоқ (بِ); 2) алоқа ўрнатмоқ; (н. ғадир) алоқадор бўлмоқ, (н. билaндир) алоқада бўлмоқ (بِ); ~ بِهِ تِلِيفُونِيًّا ким билaндир телефонда алоқа боғламоқ; 3) доимий, узлуксиз бўлмоқ, давом этмоқ; 4) (қаергадир) келмоқ, етиб келмоқ (إِلَى); 5) (к. билaндир) қариндошлик муносабатида бўлмоқ (إِلَى); 6) (к. ғадир) يَا لَفُلَان деб мурожаат қилмоқ (жоҳилийя даврида); ◊ ~ بِهِ ... أَنَّ у билдики, ...; ~ـت بِنَا أَنْبَاءٌ биз маълумот олдик; ~ـت بِـ... النَّارُ (оловда) товланмоқ

– اِتِّصَالٌ кўп. ~ـاتٌ 1) бирлашиш, уланиш; алоқа; الـ~ُ الجِنْسِيُّ жинсий алоқа; ~ قَوْسُ الـ~ муз. лига (ноталар тепасига қўйиладиган қавссимон белги); 2) мулоқот; алоқа, муносабат; ~ لاَ سِلْكِيٌّ радиоалоқа; ~ تِلِيفُونِيٌّ телефон алоқаси; ضَابِطُ الـ~ қар. ضَابِطٌ; ~ كَانَ عَلَى صِلَةِ الـ~ ёки حَلْقَةُ الـ~ боғловчи тугун; (к. ёки н. билaндир) алоқани тутиб турмоқ (بِ); 3) доимийлик, узулуксизлик

– اِتِّصَالِيَّةٌ доимийлик, узлуксизлик

– إِيصَالٌ[1] кўп. ~ـاتٌ квитанция, тилхат; ~ ... بِمَبْلَغٍ ... сўмга берилган тилхат, квитанция; دَفْتَرُ الإِيصَالاَتِ квитанциялар дафтарчаси

– إِيصَالٌ[2] 1) етказиб бериш; эл. ўтказиш; 3) (бирор н. билан) боғлаш, (бирор н. га) улаш (بِ); ~ عَلاَمَةُ الـ муз. легато (музика асари ижросида бир товушдан иккинчи товушга тўхтовсиз ва силлиқ ўтиш)

– إِيصَالِيَّةٌ эл. ўтказувчанлик

– تَوَاصُلٌ 1) ўзаро алоқаларни сақлаб туриш; 2) давомийлик, узлуксизлик, доимийлик, муттасиллик; ~ بِـ муттасил, давомий, узлуксиз равишда, узлуксизлик билан

– تَوْصِيلٌ 1) ўтказиш (водопровод, электр, канализация ва б. лар ҳақида); ~ التَّيَّارِ الكَهْرَبَائِيِّ электр ўтказиш; 2) етказиб бериш; 3) (н. билaндир) боғлаш, бирлаштириш; ~ جِهَازُ الحَرَكَةِ трансмиссия; ذِرَاعُ الـ~ шатун (поршень ва двигателни бирлаштирувчи жиҳоз); 4) эл. улаш, туташтириш; ~ الـ~ُ عَلَى ~ بِالتَّوَازِي ёки الـ~ُ параллел улаш; ~ الـ~ُ عَلَى التَّوَالِي ёки الـ~ُ بِالتَّوَالِي кетма-кет улаш; ~ إِلَى الأَرْضِ ерга туташтириш; 5) эл. ўтказувчанлик

– تَوْصِيلَةٌ кўп. ~ـاتٌ — тех. тармоқ, шахобча; эл. улаш, улаб қўйиш

– تَوْصِيلِيَّةٌ эл. ўтказувчанлик

– صِلَةٌ кўп. ~ـاتٌ — 1) алоқа; الـ~ُ الوُثْقَى қаттиқ, мустаҳкам алоқа; ~ لَمْ تَصِلْ بِي وَ لاَ وُصْلَةٌ менинг ҳеч қандай алоқам йўқ эди; 2) қариндошлик алоқалари; 3) ҳалқа; ~ الاِتِّصَالِ бирлаштирувчи ҳалқа; 4) мукофот, сийлов, совға, ҳадя; ~ لِلْبَحْثِ давоми бор; لاَ ~ يَمُتُّ إِلَيْهِ بِـ унинг бунга ҳеч алоқаси йўқ

– مُتَّصِلٌ 1) бирлашган, боғланган, уланган; 2) туташган, ёндош бўлган; қўшилган; 3) муттасил, доимий; 4) грам. муттасил, қўшма (олмош ҳақида)

– مُتَوَاصِلٌ муттасил, узлуксиз, доимий, узоқ давом этадиган, сурункали; ~ تَصْفِيقٌ узоқ давом этган қарсаклар

– مُوَاصَلَةٌ кўп. ~ـاتٌ — 1) алоқа, йўл; خَطُّ المُوَاصَلاَتِ алоқа линияси; طُرُقُ المُوَاصَلاَتِ алоқа йўллари; المُوَاصَلاَتُ الجَوِّيَّةُ ҳаво йўллари; وِزَارَةُ المُوَاصَلاَتِ (темир) йўллар вазирлиги; 2) бирлашиш, уланиш, кесишиш; 3) темир йўл узели (ҳалқаси); 4) давоми; муттасиллик, доимийлик

– مُوَصِّلٌ 1. 1) кузатувчи; 2) боғловчи; 3) эл. ўтказувчи; 2. кўп. ~ـاتٌ эл. ўтказгич; ~ نِصْفِيٌّ ёки ~ شِبْهُ (кўп. أَشْبَاهُ مُوَصِّلاَتٍ) ярим ўтказгич; ~ جَيِّدٌ яхши ўтказгич; ~ رَدِيءٌ ёмон ўтказгич; ~ أَرْضِيٌّ ерга туташтириш

– مَوْصُولٌ уланган, боғланган; الاِسْمُ الـ~ грам. нисбий олмош

– وَاصِلٌ 1. 1) келувчи, келадиган; 2) боғловчи, боғлайдиган; бирлаштирадиган, туташтирадиган; 2) وَاصِلٌ халқ. ҳеч қачон, бутунлай ...мас, умуман ...эмас

– وِصَالٌ 1) алоқа; 2) висол, ишқий алоқа; жинсий алоқа

– وَصْلٌ[1] 1) васл, бирлашиш, алоқалашиш; حَلْقَةُ الـ~ алоқа ҳалқаси; هَمْزَةُ الـ~ грам. боғловчи ҳамза; 2) алоқа, муносабат

– وَصْلٌ[2] кўп. وُصُولاَتٌ тилхат, квитанция

— وَصْلٌ، وُصْلٌ، كўп. أَوْصَالٌ бўғим; خَلَّ أَوْصَالَهُ бўлмоқ, бўлакларга ажратмоқ; ◊ ارْتَجَفَتْ أَوْصَالُهُ унинг оёқлари қалтираб кетди

— وَصْلَةٌ كўп. وَصَلَاتٌ 1) антракт (*театрдаги танаффус*); 2) *грам.* васла

— وُصْلَةٌ كўп وُصَلٌ 1) алоқа, муносабат; ҳалқалар; ~ بَيْنَ كَلِمَتَيْنِ чизиқча (*икки сўз орасидаги*); дефис; 2) *тех.* шатак; тармоқларга улаш учун ишлатиладиган кичик труба, уловчи муфта

— وُصُولٌ 1) келиш; مَكَانُ الـ~ келиш (бориш) жойи; 2) (*бирор н. ни*) олиш, (*биро н. га*) эришиш, етишиш, етиш, етишиш

— وُصُولِيٌّ амалпараст

— وُصُولِيَّةٌ амалпарастлик

— وَصِيلٌ 1) боғланган, бирлашган, уланган; 2) ажралмас, айрилмас (*дўст ҳақида*)

— وَصِيلَةٌ[1] كўп. وَصَائِلُ тўқима; тўл-тўл мато

— وَصِيلَةٌ[2] уч марта урғочи эгизак туққан она эчки (*жоҳилийя даврида. Агар еттинчиси така туғилса, уни худолари йўлида қурбон қилганлар. Агар эгизак така ва урғочи туғилса, урғочисининг шарофати билан такани тирик қолдирганлар. Лекин она эчкининг сўти аёллар учун ҳаром ҳисобланган*)

I وَضَمَ (и) وَضْمٌ 1) шарманда қилмоқ, доғ туширмоқ, тамға босмоқ; ~ (بِالْعَارِ) بِعَارٍ шармандалик тамғасини босмоқ, шарманда қилмоқ; 2) (*бирор н. ни қиздириб ёки синдириб*) ишдан чиқармоқ, бузмоқ; II وَضَّمَ = V; V تَوَضَّمَ беморлик ҳис қилмоқ, ўзини ёмон сезмоқ

— تَوَضُّمٌ беморлик, касалланганлик

— مُوَضَّمٌ дарз кетган; устидан дарз кетган

— وَضْمَةٌ كўп. وَضَمَاتٌ доғ, айб, шармандалик; шунингдек ~ عَارٍ шармандалик доғи; غَسَلَ الـ~ шармандалик доғини ювмоқ; ~ عَارٍ فِي جَبِينِهِ унинг юзида шармандалик доғи бор

وَضْوَضَ билинтирмай қарамоқ, мўраламоқ, тешикдан мўраламоқ

— وَضْوَاضٌ كўп. وَضَاوِيضُ 1) тешик, тирқиш; 2) жўжа (*Сурияда*)

— وَضْوَضٌ كўп. وَضَاوِصُ = وَضْوَاضٌ

— وَضْوَضَةٌ 1) кўз остига олиб қўйиш; 2) кузатиш, ер остидан қараш, тешик (тирқиш) орқали қараш

I وَصَى (и) وَصْيٌ (*н. билан*дир) бирлаштирмоқ; II وَصَّى 1) (*н. ҳақда*дир) кўрсатма бермоқ, (*н. ни*дир) тавсия қилмоқ (بـ); 2) (*н. ни*дир) буюртма қилиб бермоқ (عَلَى); 3) (*н. ни*дир *к. га*дир) васиятнома билан қолдирмоқ, васият қилмоқ (لـ، بـ); IV أَوْصَى 1) (*н. ни*дир *к. га*дир) васият қилмоқ; 2) (*н. ни*дир) буюрмоқ (بـ); (*н. ҳақда*дир) буйруқ, фармон қилмоқ (بـ); 3) (*н. ни*дир *к. га*дир) бажаришни топширмоқ (لـ، بـ); 4) (*н. ни*дир) тавсия қилмоқ, (*н. қилиш ҳақида*) маслаҳат бермоқ (بـ); أَوْصَاهُ بِكِتْمَانِ السِّرِّ кимгадир сирни махфий тутишни тавсия қилмоқ; ~ بِهِ خَيْرًا бирор киши билан яхши муомала қилишни маслаҳат бермоқ; أَوْصَتْهَا أُمُّهَا بِأُخْتِهَا خَيْرًا она қизига синглиси билан яхши муносабатда бўлишни буюрди; 5) васий қилиб тайинламоқ; VI تَوَاصَى (*н. ни*дир) ўзаро тавсия қилишмоқ (بـ); X اسْتَوْصَى 1) (*н. ни*дир *бирор к. га нисбатан*) бажаришни ўзи учун мажбурий деб ҳисобламоқ (بـ); 2) (*к. дан*дир *бирор н. ни бирор к. га нисбатан*) ўзи учун васият деб ҳисоблашни сўрамоқ, илтимос қилмоқ (بـ); اسْتَوْصَيْتُهُ بِكَ خَيْرًا мен ундан сен билан яхши муомалада бўлишни илтимос қилдим; ~ بِهِ خَيْرًا ким билан дир доим яхши муомалада бўлмоқ; ◊ اسْتَوْصِ بِالْأَجْرِ خَيْرًا! нархингни баландлатма!

— إِيصَاءٌ 1) васият, васийлик топшириқлари; 2) васийни тайинлаш

— تَوْصِيَةٌ كўп. ـاتٌ 1) (*к. га*дир) васиятга кўра бериш, топшириш; 2) كўп. ـاتٌ, تَوَاصٍ тавсия, маслаҳат; (كِتَابُ) خِطَابُ الـ~ тавсиянома; شَرِكَةُ الـ~ *савдо.* коммандитликка (*айрим шериклари ишда фаол қатнашмасликка*) асосланган ширкат; 3) буюртма; مَصْنُوعٌ بِالـ~ буюртма билан тайёрланган, ясалган

— مُوَصٍّ *мн.* مُوَصِّيَةٌ ёки مُوَصٍّ *мн.* مُوَصِّيَةٌ васият қилувчи; شَرِيكٌ ~ ишда фаол қатнашмайдиган шерик, компания, коммандист

— مُوَصًّى (*к. дир томонидан*) васият қилинган (بـ); ~ لَهُ васият бўйича олувчи, меросхўр; ~ إِلَيْهِ васий; ◊ ~ عَلَيْهِ буюртма (*ли*); خِطَابٌ ~ عَلَيْهِ буюртма (ли) хат

— وَصَاةٌ 1) васият; 2) фармон, фармойиш; тавсия, маслаҳат; *мед.* рецепт

— وَصَاةٌ = وَصَايَةٌ

— وِصَايَةٌ 1) васийлик, васийнинг мажбуриятлари; 2) васийлик қилиш; مَجْلِسُ الـ~ а) васийлар раҳбарияти; б) регентлар совети (*регент-муваққат, бўйсунадиган ҳоким, подшо*)

— وَصِيٌّ كўп. أَوْصِيَاءُ 1) васий; (عَلَى) الْعَرْشِ ~ регент; 2) васият қилувчи

— وَصِيَّةٌ كўп. وَصَايَا 1) васият; ўгит; تَرِكَةٌ بِلَا ~ васиятсиз қолдирилган мерос; الْوَصَايَا الْعَشْرُ *библ.* ўн ўгит; 2) истак, ирода, фармон, буйруқ

I وَضُؤَ (يَوْضُؤُ)، وَضُوءٌ тоза бўлмоқ; II وَضَّأَ ювмоқ; V تَوَضَّأَ ювинмоқ, таҳорат қилмоқ (*намоздан олдин ёки таҳорат ушалгандан кейин*)

— تَوَضُّؤٌ таҳорат олиш, ювиниш

— مِيضَاءَةٌ = مِيضَأَةٌ كўп. ـاتٌ *халқ.* مِيضَا

— مِيضَأَةٌ كўп. ـاتٌ ёки مَيَاضِئُ كўп. مِيضَأَةٌ (*масжиддаги*) таҳоратхона

— وَضَّاءٌ ёркин, ёруғ; الْمُسْتَقْبَلُ الـ~ ёркин келажак

— وَضَاءَةٌ тозалик

— وُضُوءٌ таҳорат, ювиниш; نَقْضُ الـ~ *дин.* таҳоратни бузмоқ

— وَضُوءٌ таҳорат учун мўлжалланган сув

– وَضِيءٌ *кўп.* أَوْضِيَاءُ، وِضَاءٌ 1) тоза; 2) чиройли, гўзал; ~ قَسِيمٌ жуда чиройли

(وضب) II وَضَّبَ 1) тартибга келтирмоқ; супуриб-сидирмоқ; тозаламоқ; 2) тўғриламоқ, мосламоқ; 3) тайёрламоқ, тайёрлаб қўймоқ; (*ҳибсга олинганларни*) калтакламоқ (*полиция ҳақида*); ◊ وَرَقَ (أَوْرَاقَ) اللَّعِبِ ~ картани аралаштирмоқ, чийламоқ; V تَوَضَّبَ 1) тартибга келтирилмоқ; 2) калтакланмоқ

– تَوْضِيبٌ 1) тартибга келтириш; 2) тўғрилаш, мослаш; 3) тайёрлаш; тайёргарлик кўриш, тайёрлаб қўйиш; 4) *полигр.* марзан; 5) калтаклаш

I وَضَحَ (*u*) وُضُوحٌ аниқ, очиқ, кўриниб турган бўлмоқ; аниқланмоқ; II وَضَّحَ аниқлик киритмоқ, тушунтирмоқ, тушунча бермоқ; بِالْفَانُوسِ السِّحْرِيِّ ~ проекцион фонус ёрдамида намойиш қилмоқ; IV أَوْضَحَ аниқ, кўриниб турадиган қилмоқ, тушунтирмоқ, шарҳламоқ, тушунча бермоқ; V تَوَضَّحَ 1) аниқ, кўзга кўриниб турган бўлмоқ; 2) тушунтирилган бўлмоқ; VIII اِتَّضَحَ 1) аниқланмоқ, очилган бўлмоқ; 2) тушунтирилган бўлмоқ; 3) узоқдан яхшироқ кўришга интилмоқ; X اِسْتَوْضَحَ 1) тушунтириб беришни сўрамоқ, аниқликка эришмоқ, аниқламоқ; 2) (*н. нидир*) яхши ўрганишга, билишга ҳаракат қилмоқ (*туш. к ёки* عَنْ)

– اِتِّضَاحٌ 1) аниқлаш, топиш; 2) аниқлик, кўриниб турганлик, маълумлик

– اِسْتِيضَاحٌ тушунтирадиган, тушунча берадиган; намойиш қиладиган, кўрсатадиган

– أَوْضَاحٌ соф, тоза танга

– تَوْضِيحٌ тушунтириш; аниқлаш, ойдинлаштириш

– تَوْضِيحِيٌّ тушунтиришга оид (*мас, тушунтириш хати*)

– مُتَّضِحٌ аниқ, маълум, кўриниб турган

– مُوَضَّحٌ аниқланган, тушунтирилган; بِعَالِيهِ كَالْـ~ юқорида тушунтирилганидек

– وَاضِحٌ 1) аниқ, кўзга кўриниб турган; الْأَمْرُ ~ масала аниқ; ~ بِنَفْسِهِ ўз-ўзидан кўриниб турган; ... مِنَ الْـ~ أَنَّ шуниси кўриниб турибдики, ...; 2) тиниқ; غَيْرُ ~ тиниқ бўлмаган

– وَضَّاحٌ 1) жуда ёрқин, тиниқ, ловуллаб турган (*қуёш ҳақида*); 2) кўзга кўриниб турган

– وَضَحٌ *кўп.* أَوْضَاحٌ 1) нур; الصُّبْحِ ~ тонг нури; 2) тонг; ◊ فِي ~ِ النَّهَارِ куппа-кундуз куни

– وُضُوحٌ 1) аниқлик, кўзга кўриниб турганлик; الشَّمْسِ ~ وَاضِحٌ қуёшли кундай аниқ; аниқлик билан, аниқ ҳолда; بِجَلَاءٍ وَ ~ٍ ғоят, мутлақо аниқ; 2) аниқлик, тиниқлик

وَضَرٌ *кўп.* أَوْضَارٌ ифлослик, ёғ билан ифлосланганлик; ёғли доғ; صَبَّ عَلَى رَأْسِهِ أَوْضَارَ النُّعُوتِ وَ الْأَوْصَافِ *маж.* кимнингдир бошига ифлос сўзларни ёғдирмоқ

I (وضع) وَضَعَ (*a*) وَضْعٌ 1) қўймоқ, солмоқ; қўйиб қўймоқ; ~ـهُ فِي غَيْرِ مَوْضِعِهِ бирор нарсани ўз жойига қўймаслик (бошқа жойга қўймоқ); ~ـهُ عَلَى حِدَةٍ бирор нарсани алоҳида қўймоқ, бирор нарсани четга қўймоқ; الْقَضِيَّةَ عَلَى بِسَاطِ الْبَحْثِ ~ масалани муҳокамага қўймоқ; تَحْتَ أَنْظَارِهِ قَضِيَّةً ~ бирор киши эътиборига масала таклиф қилмоқ; ... مُهِمَّةً فِي ~ масаласини, вазифасини қўймоқ; أَمَامَهُ مُهِمَّةً ~ бирор киши олдига масала қўймоқ; ~ الشُّرُوطَ لِـ... (*к. гадир*) шартлар қўймоқ; ~ـهُ وَجْهًا لِوَجْهٍ أَمَامَ ... кимнидир ...нинг олдига юзма-юз қуймоқ, яккама-якка қўймоқ; ~ـهُ أَمَامَ أَمْرَيْنِ لَا ثَالِثَ لَهُمَا: ... إِمَّا ... وَ إِمَّا ... бирор кишини икки йўл: ё ...ни, ё ...ни танлашга олиб келмоқ; ~ـهُ فِي مَوْضِعِ اخْتِيَارٍ بَيْنَ ... وَ بَيْنَ ... бирор кишини у ёки буни танлашга олиб келиб қўймоқ (икки ўт орасида қолдирмоқ); الْأَسَاسَ (الْأُسُسَ) ~ ёки أَسَاسًا ~ (*бирор н. га*) асос солмоқ (لِـ); (*бирор н. ни*) бошлаб бермоқ (لِـ); حَدًّا لِـ... ~ (*бирор н. ни*) охирлатмоқ, тўхтатмоқ, ҳаддига етказмоқ; 2) (*муҳр*) босмоқ, қўймоқ; خَتْمًا ~ (*н. гадир*) муҳр босмоқ, қўймоқ (عَلَى); 3) (*қаергадир*) жойлаштирмоқ, ўтқазмоқ (فِي); الْبَعِيرُ ~ туянинг юриши тезлашмоқ; 4) (*к. гадир н. нидир*) кийдирмоқ (عَلَى); ~ـتْ لِثَامًا عَلَى وَجْهِهَا у (*аёл*) юзини парда билан беркитди; у (*аёл*) юзига парда тортди; طَرْبُوشًا عَلَى رَأْسِهِ ~ у бошига тарбуш (ҳожи дўппи) кийди; 5) (*к. нингдир, н. нингдир устидан*) олмоқ (عَلَى); 6) қўймоқ, ўрнатмоқ (*мас, чекловчи белгилар ҳақида*); 7) ишлаб чиқмоқ, тузмоқ (*мас. режа, рўйхат ҳақида*); 8) ёзмоқ, яратмоқ; ўйлаб чиқармоқ, ихтиро қилмоқ; 9) туғмоқ (*аёл ҳақида*); 10) (*к. нидир*) камситмоқ (*туш.к. ёки* مِنْ); ~ مُتَكَبِّرًا وَ رَفَعَ مُتَوَاضِعًا мутакаббирни ерга урмоқ ва камтарни улуғламоқ; نَفْسَهُ ~ ўзини ерга урмоқ; 11) *мажҳ.* зарар кўрмоқ; وُضِعَ فِي تِجَارَتِهِ савдо-сотиқда зарар кўрмоқ, синмоқ; ◊ ~ـهُ خَارِجَ الْقَانُونِ кимнидир қонундан ташқари деб эълон қилмоқ; قَيْدَ الْإِقَامَةِ الْجَبْرِيَّةِ ~ кимнидир яшаш жойидан бошқа ёққа чиқмасликка мажбур қилмоқ; ~ـتِ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا уруш тугади, тамом бўлди; فِي الْأَدْرَاجِ ~ (*бирор н. ни*) орқага сурмоқ, кейинга қолдирмоқ, кечиктирмоқ; الثِّقَةَ (ثِقَتَهُ) ~ ишонмоқ, ишонч билдирмоқ; وُضِعَ الْاِتِّفَاقُ مَوْضِعَ التَّنْفِيذِ *мажҳ.* битим кучга кирди; ~ـهُ نُصْبَ عَيْنِهِ (عَيْنَيْهِ) бирор нарсани кўздан қочирмаслик; бирор нарсани унутиб қўймаслик, бирор нарса ҳақида ғамхўрлик қилмоқ; ... يَدَهُ عَلَى ~ (*бирор н. га*) чанг солмоқ, (*бирор н. ни*) эгаллаб олмоқ, қўлга киритмоқ; الشَّيْءَ مِنْ يَدِهِ ~ а) қўлдан чиқармоқ; б) ташлаб, итқитиб юбормоқ; ضَعَةٌ، ضِعَةٌ، وَضَاعَةٌ وَضُعَ (يَوْضُعُ) 1) паст бўлмоқ, келиб чиқиш паст бўлмоқ; 2) аҳамиятсиз бўлмоқ; 3) оддий, камтар бўлмоқ; II وَضَّعَ астар

қопламоқ: III وَاضَعَ (*бирор н. ҳақида*) шартлашмоқ, келишмоқ, шартнома тузмоқ (على , في); IV أَوْضَعَ (*қаергадир*) шошмоқ (إلى); أُوضِعَ فِي تِجَارَتِهِ *мажҳ.* савдода зарар кўрмоқ; V تَوَضَّعَ 1) солинмоқ, тўлдирилмоқ; 2) солинган, жойлаштирилган бўлмоқ; VI تَوَاضَعَ 1) камтар, итоаткор, тавозели бўлмоқ; 2) пастга урилмоқ, ўзини пастга урмоқ; 3) (*н. ҳақдадир*) келишиб олмоқ, шартлашиб олмоқ, тил бириктирмоқ (عَلَى); VIII اتَّضَعَ 1) камтар, тавозели бўлмоқ; 2) пастга урилмоқ, ўзини пастга урмоқ; 3) тубан, адабсиз, беҳаё бўлмоқ

— اتِّضَاعٌ 1) камтарлик, оддийлик, одмилик, итоатлилик, тавозелилик; 2) тубанлик

— تَوَاضُعٌ 1) камтарлик, итоатлилик, тавозелилик; التَّظَاهُرُ بِالـ~ сохта (зоҳирда) камтарлик; 2) тубанлик; 3) тил бириктириш, келишиш

— تَوَضُّعٌ шаклланиб қолган шароит, вазият

— ضِعَةٌ, ضَعَةٌ 1) пастга урилиш; 2) тубанлик; ~ مَكَانِهِ кимнингдир тубан ҳолати

— مُتَّضِعٌ 1) камтар, оддий, одми; тавозели; 2) тубан; 3) аҳамиятсиз; муҳим бўлмаган

— مُتَّضِعٌ = مُتَوَاضِعٌ

— مُوَاضَعَةٌ[1] *кўп.* ـَاتٌ — шакл; шартли шакл

— مُوَاضَعَةٌ[2] 1) савдони тарк этиш, савдо-сотиқни ташлаб қўйиш; 2) гаров боғлашиш

— مَوْضِعٌ *кўп.* مَوَاضِعُ 1) мавзеъ, жой, ўрин; қўйилиш; وَضَعَ الْأَشْيَاءَ فِي مَوَاضِعِهَا الصَّحِيحَةِ нарсаларни ўз жойига қўймоқ; فِي غَيْرِ ~ِهِ а) ўз жойида эмас; а) ўринли эмас; ўринсиз равишда; فِي ~ِهِ а) ўз ўрнида; ўз жойида; б) ўринли, ўрни келганда; أَصْبَحَ ~ الْاِهْتِمَامِ эътибор қозонмоқ; أَصْبَحَ ~ الدِّرَاسَةِ وَالْبَحْثِ ўрганиш ва тадқиқот мавзуси бўлмоқ; الـ~ الْجُغْرَافِيُّ жўғрофий ўрин; وَضَعَ الْقَانُونَ ~ التَّنْفِيذِ қонунни кучга киритмоқ; وَضَعَهُ فِي ~ الْاِخْتِيَارِ بَيْنَ ... وَبَيْنَ ... бирор кишини ... билан ...ни танлаш ҳолатига келтирмоқ, ё ...ни, ё ...ни танлаш ҳолатига келтирмоқ; 2) (*бирор н. нинг*) мавзуи, сабаби; ~ آمَالٍ умидлар, орзулар сабабкори, орзу қилинган нарса; ~ الْإِعْجَابِ завқ-шавқ, мафтунлик сабабкори, предмети; لَا يَعْرِفُونَ مَوَاضِعَ هٰذَا الْكَلَامِ буни айтишни ўрни қаер эканини улар билишмайди; وَضَعَهُ ~ الْاِخْتِبَارِ синовдан, имтиҳондан ўтказмоқ, синаб кўрмоқ; وَضَعَهُ ~ الْاِعْتِبَارِ кимгадир ҳурмат-эҳтиром билан муносабатда бўлмоқ

— مَوْضِعِيٌّ маҳаллий, шу жойга оид

— مَوْضُوعٌ 1. 1) жойлаштириш; 2) тўқилган, ёлгон-яшиқдан иборат; حَدِيثٌ صَحِيحٌ أَوْ ~ *тар.* саҳих (тўғри, ҳақиқий) ёки тўқима ҳадис; الْقَوَانِينُ الـ~ـَةُ = الْقَوَانِينُ الْوَضْعِيَّةُ *қар.* وَضْعِيٌّ; 2. *кўп.* مَوَاضِيعُ, ـَاتٌ 1) мавзу, сюжет; (*ўзаро суҳбат*) сабабкори; دَاخِلَ الـ~ ёки فِي الـ~ ... мавзуида; خَارِجَ الـ~ ёки خَارِجٌ عَنِ الـ~ мавзудан бошқа, мавзуда эмас; ~ السَّاعَةِ долзарб мавзу; 2) кўриб чиқилаётган, ўрганилаётган масала; 3) асосий фикр, тезис; رُؤُوس الْمَوَاضِيعِ асосий фикрлар, тезислар; 4) ишнинг моҳияти (маъзи); 5) (*бирор н. нинг*) объекти, предмети, мавзуи

— مَوْضُوعَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — моҳият, асос, асосий фикр

— مَوْضُوعِيٌّ 1) объективликка оид; بِصُورَةٍ ~ـَةٍ объектив равишда; 2) мавзуга оид, мавзуга алоқадор

— مَوْضُوعِيَّةٌ 1) объективлик; بِـ~ объектив равишда; 2) *фалс.* объективизм (*ижтимоий ҳаёт ҳодисаларини абадий деб ҳисобловчи фалсафий оқим*)

— وَاضِعٌ[1] 1) териб, тахлаб қўювчи; 2) ёзадиган, тузадиган; 2. 1) ёзувчи, тузувчи; 2) хўжайин, эга, соҳиб; 3) *шунингдек* وَاضِعَةٌ яқинда туғадиган ёки туққан аёл; 4) юзидан парда (ҳижоб) олган аёл; ◊ ~ الْيَدِ (*бирор н. ни*) эгаллаб олган

— وَاضِعٌ[2] 1) камтар; مَوْلِدًا ~ кибор бўлмаган; 2) бўйсунувчи

— وَضَاعَةٌ 1) ерга урилганлик, ерга уриш, тубанлик; 2) тавозелилик, тавозе; 3) оддийлик, соддалик, одмилик

— وَضْعٌ[1] 1) жойлаш, жойлаштириш; ўрнатиш; қўйиш (*мас. масалани*); 2) териш (*мас. ғиштни*); 3) яратиш, ёзиш (*мас. китобни ва ҳ.к.*); 4) туғиш; آلَامُ الـ~ туғиш азоблари, тўлғоқ азоблари; حَدِيثُ الـ~ а) яқиндагина яратилган, ёзилган; б) янги туғилган

— وَضْعٌ[2] *кўп.* أَوْضَاعٌ 1) ташкил этиш (бўлиш); шакл; الْأَوْضَاعُ الْاِجْتِمَاعِيَّةُ ижтимоий тартиблар; 2) ҳолат, жойлашиш, вазият; الـ~ السِّيَاسِيُّ сиёсий вазият; خَلَقَ ~ًا خَطِرًا فِي ... ...да хавфли вазият пайдо қилмоқ; 3) авзо, ўзини тутиш, қад-бастининг вазияти, ҳолати; 4) *грам.* шакл; أَوْضَاعُ اللُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ араб тилининг шакли; 5) *ҳарб. шахм.* ҳолат, вазият, позиция

— وِضْعَةٌ ҳолат, авзо

— وَضْعِيٌّ позитив; амалий; الْعُلُومُ الـ~ـَةُ амалий фанлар (илмлар); الْقَانُونُ الـ~ *юр.* позитив ҳуқуқ; 2) шартли; 3) инсон томонидан жорий қилинган; الْقَوَانِينُ الـ~ـَةُ (الْقَوَانِينُ السَّمَاوِيَّةُ *илоҳий қонунларга зид равишда*) инсон томонидан жорий қилинган қонунлар; 4) жойланишига қараб тузилган (*мас, тартиб номерлари*); 5) бирор жой (*мас, одам баданидаги*); التَّخْدِيرُ الـ~ *мед.* бирор жой анестезияси

— وَضْعِيَّةٌ 1) вазият, ҳолат, ситуация; ~ الْفَلَّاحِ деҳқоннинг аҳволи; 2) *шахм.* вазият, ҳолат, позиция; 3) *фалс.* позитивизм

— وَضِيعٌ *кўп.* وُضَعَاءُ 1) паст, паст табақадан чиққан; оддий, аслзода бўлмаган; رَفِيعٌ وَ~ аслзода ва паст; 2) камтар

— وَضِيعَةٌ *кўп.* وَضَائِعُ 1) солиқ, ўлпон; 2) гаров; 3) гаровга олинган одам; 4) арзон қилиб бериш, нархнинг бир қисмидан кечиш; 5) зарарлар; 6) одамларнинг юк-тақи

I وَضَمَ (*и*) وَضْمٌ гўштни кундага қўймоқ (*майдалаш учун*)

— وَضَمٌ *кўп.* أَوْضَامٌ тўнка, кунда, қассобнинг тўнкаси (кундаси); ◊

~ جِلْدٌ عَلَى عَظْمٍ وَ عَظْمٌ عَلَى терисию суяги

مُوَضُونَةٌ[1] 1) тўқиб тайёрларган совут; 2) қимматбаҳо тошлар қадаб тўқилган совут

– مُوَضُونَةٌ[2] қимматбаҳо тошлар билан безатилган

وَطّ *эл.* ватт

I وَطِئَ (وَطْأً) وَطِئَ (يَطَأُ) وَطْءٌ 1) депсамоқ; (*бирор н. ни*) босиб ўтмоқ; (*бирор н. ни*) босиб олмоқ (*оёқда*); لَمْ تَطَأْهُ قَدَمٌ инсон оёғи (қадами) етмаган жой; 2) эзмоқ; 3) (*отга*) минмоқ; 4) паст бўйлик бўлмоқ; 5) (*аёл киши билан*) жинсий алоқада бўлмоқ; وَطُأَ (*а*) وَطْءٌ 1) депсамоқ, депсаб қотирмоқ; текисламоқ; 2) тайёрламоқ; ~ الْفِرَاشَ жой (кўрпа) солмоқ, ёзмоқ; 3) пасайтирмоқ, туширмоқ; وَطُؤَ (*у*) وُطُوءَةٌ، وَطَاءَةٌ паст бўлмоқ, пастликдан иборат бўлмоқ, нишаб бўлмоқ; II[1] وَطَّأَ 1) тайёрламоқ; ~ لَهُ سَبِيلاً إِلَى ... ... учун қимгадир замин тайёрламоқ (ҳозирламоқ); 2) текисламоқ; 3) (*ғояларни*) оммалаштирмоқ, ҳамма (омма) учун тушунарли қилмоқ; II[2] وَطَّي пасайтирмоқ, туширмоқ; III وَاطَأَ 1) (*к. биландир*) тил бириктирмоқ, ўзаро келишиб олмоқ; 2) (*аёл билан*) жинсий алоқада бўлмоқ; V تَوَطَّأَ пасаймоқ, тушмоқ; VI تَوَاطَأَ (*к. ёки н. ғадир нисбатан*) яширин тил бириктирмоқ, ўзаро келишмоқ, келишиб ҳаракат қилмоқ (عَلَى): تَوَاطَؤُوا عَلَى الْعِصْيَانِ улар исён кўтариш ҳақида яширин тил бириктирдилар; X اِسْتَوْطَأَ қулайда деб, пастда деб ҳисобламоқ

– تَوَاطُؤٌ яширин битим (келишув), яширин тил бириктириш; ~ مَعَ ... بِالـ ... билан тил бириктириб (бириктирган ҳолда)

– تَوْطِئَةٌ، تَوْطِيَةٌ 1) тайёрланиш, ҳозирлик кўриш; ~ لِـ ... олдиндан; ...ни бошлашдан олдин; тайёрлаб, ҳозирлаб; 2) (*китобдаги*) кириш, муқаддима; 3) оммалаштириш; 4) пасайтириш

– مُوَاطَأَةٌ яширин битим, яширин тил бириктириш; (*к. биландир*) тил бириктирувга (келишувга) кўра (بِ)

– مُوَطِّئٌ = مُوَطَّأٌ

– مَوْطُوءٌ топталган, депсалган

– مَوْطِئٌ *кўп.* مَوَاطِئُ 1) оёқ қўйиладиган, топталадиган (депсаланадиган) жой; ~ قَدَمٍ қадам қўйиш мумкин бўлган жой; مَوَاطِئُ الْأَقْدَامِ *маж.* ер; 2) оёқ излари; 3) оёқ остига қўйилган нарса, зина, зинапоя

– وَاطِئٌ 1) паст, паст бўйли; 2) қуйи, паст (*нав, сорт ҳақида*)

– وَطَاءٌ пастлик, чуқурлик, тубанлик

– وَطْءٌ 1) деспиниш; қадам қўйиш; 2) жинсий алоқа; 3) паст жой, чуқур жой, пастлик

– وَطْأَةٌ 1) тазйиқ, зулм, азоб, истибдод; ~ الضَّنْكِ қашшоқлик азоби; تَحْتَ ~ الْعَوَزِ وَ الْحِرْمَانِ камбағаллик ва қашшоқлик исканжасида (остида); 2) оғирлик; شَدِيدُ (ثَقِيلُ) الـ~ оғир, қийин; خَفِيفُ الـ~ йенгил, осон, юмшоқ; ~ الْمَرَضِ касаллик (беморлик) азоби, қийинчилиги, оғирлиги; الْحُمَّى الشَّدِيدَةُ الـ~ оғир (*келган*) безгак; 3) оёқ тагининг изи, оёқнинг таги

– وَطِيٌّ паст, паст бўйли

وَطْبٌ *кўп.* وِطَابٌ، أَوْطَابٌ меш (*сув, сут учун*); خَالِي الْوِطَابِ *маж.* қуруқ қўл билан

I وَطَدَ (*и*) وَطْدٌ маҳкамламоқ, мустаҳкамламоқ; ◊ ~ الْأَرْضَ ерни қотирмоқ, депсаб қотирмоқ; II وَطَّدَ маҳкамламоқ, мустаҳкамламоқ; бир маромга келтирмоқ; ~ أُسُسَ السِّلْمِ тинчлик заминини мустаҳкамламоқ; ~ أَقْدَامَهُ فِي ... қаердадир мустаҳкам туриб (ўрнашиб) олмоқ; ~ عُرَى الصَّدَاقَةِ дўстлик ришталарини мустаҳкамламоқ; ~ ثِقَتَهُ (*н. ғадир*) кимгадир тўла ишонмоқ (فِي); ~ عَزْمَهُ (*н. ғадир*) қатъий азм қилмоқ (عَلَى); V تَوَطَّدَ мустаҳкамланмоқ, маҳкамланмоқ; бир маромга келмоқ

– تَوْطِيدٌ 1) мустаҳкамлаш, маҳкам бўлиш; ~ الْعَلَاقَاتِ الْوُدِّيَّةِ дўстлик алоқаларини мустаҳкамлаш; ~ السِّلْمِ тинчликни мустаҳкамлаш; 2) тупроқни шиббалаш, депсаб қотириш

– مِيطَدَةٌ *кўп.* مَوَاطِدُ، مَيَاطِدُ шиббалаш

– وَطْدٌ *кўп.* أَوْطَادٌ тоғ

– وَطِيدٌ мустаҳкам, қаттиқ; турғун, барқарор, мустаҳкам; ~ سِلْمٌ мустаҳкам тинчлик; ~ أَمَلِي وَ ... فِي أَنَّ ... мен шунга қатъий ишонаманки, ...

وَطَرٌ *кўп.* أَوْطَارٌ мақсад, истак, орзу; قَضَى مِنْهُ ~هُ ўз истаган (орзу қилган) ини бирор кишидан олмоқ

I وَطَسَ (*и*) وَطْسٌ урмоқ, шапалоқламоқ, шапалоқ урмоқ; VI تَوَاطَسَ ўзаро уришишмоқ, шапалоқлашишмоқ, урилишиб кетмоқ

– وَطِيسٌ (*жангнинг*) энг қизиган пайти, авж нуқтаси; حَمِيَ ~ الْجِدَالِ қизғин тортишув авж олди

I وَطَشَ (*и*) وَطْشٌ урмоқ, шапалоқламоқ, шапати урмоқ

I وَطِفَ (يَوْطَفُ) وَطَفٌ 1) қалин (қуюқ) қошли бўлмоқ, қалин (қуюқ) қошга эга бўлмоқ; 2) киприги қуюқ бўлмоқ, қалинкиприк бўлмоқ

– أَوْطَفُ *мн.* وَطْفَاءُ *кўп.* وُطْفٌ қалин (қуюқ) қошли; سَحَابَةٌ وَطْفَاءُ намга кўп тўйинганлигидан ерга яқинлашиб қолган булут

– وَطَفٌ қош ёки киприкнинг қуюқлиги

وِطَاقٌ *кўп.* اتٌ — чодир; дўкон

I وَطَنَ (*и*) وَطْنٌ (*қаердадир*) яшамоқ, ватан тутмоқ (بِ); II وَطَّنَ 1) (*н. ғадир*) ҳозирламоқ, тайёрламоқ, ўргатмоқ (عَلَى); ~ نَفْسَهُ عَلَى ... (*н. ғадир*) ўзини тайёрламоқ, ҳозирламоқ, ўргатмоқ; ~ نَفْسَهُ عَلَى الْقَدَرِ тақдирга (қисматга) суянмоқ, ўзини топширмоқ; ~ الْعَزِيمَةَ عَلَى الْانْتِحَارِ у ўзини ўлдиришга азм (қарор) қилди; 2) ўз ватани қилиб танламоқ; келиб яшамоқ; 3) кўчириб келтирмоқ, жойлаштирмоқ; 4) бошқа давлат фуқаролигига ўтказмоқ; III وَاطَنَ (*к. биландир*) бир ватанда яшамоқ, бир хил фуқароликка эга

бўлмоқ; ватандош бўлмоқ; IV أَوْطَنَ (қандайдир бирор мамлакатни) ўз ватани этиб танламоқ; V تَوَطَّنَ 1) (қандайдир бирор мамлакатни) ўз ватани этиб танламоқ; (қаердадир) яшамоқ, ватан тутмоқ (فى); 2) бошқа давлат фуқаролигига ўтмоқ; VIII اتَّطَنَ ватан деб тан олмоқ, ватан деб қабул қилмоқ; X اسْتَوْطَنَ 1) (бирор мамлакатни) ўзининг янги яшаш жойи этиб танламоқ; (қаергадир) кўчиб келмоқ, жойлашмоқ; (н. нидир) колония қилиб олмоқ (туш. к. ёки بـ); ўзига янги ватан танламоқ; янги ерларни ўзлаштирмоқ; 2) бошқа давлат фуқаролигига ўтмоқ

— اسْتِيطَانٌ 1) (бошқа мамлакатга) кўчиш, колонияга айлантириш; 2) янги жойда (мас. бошқа мамлакатда) яшаш; янги ерларни ўзлаштириш; مِنْطَقَة ~ минтақани ўзлаштириш, яшаш жойига айлантириш; 3) бошқа давлат фуқаролигига ўтиш, ўтказиш

— تَوْطِينٌ 1) яшаш жойини танлаш; (қайердадир) жойлашиш, ватан тутиш (فى); 2) бошқа давлат фуқаролигига ўтиш, ўтказиш

— تَوَطُّنٌ 1) ҳозирлик, тайёргарлик, ўрганиш; 2) ўзига ватан, яшаш жойи танлаш; 3) бошқа давлат фуқаролигига ўтиш, ўтказиш; مَسْأَلَةُ التَّهْجِيرِ و الـ~ ватандан кўчиб кетиш ва бошқа давлат фуқаролигига ўтиш масаласи

— مُتَوَطِّنٌ юқумли, эпидемик (касаллик ҳақида)

— مُسْتَوْطِنٌ ерли, маҳаллий; юқумли, эпидемик; الْأَمْرَاضُ الـ~ـة юқумли касалликлар (мас. бильгарциоз, анкилостомидоз ва б. лар)

— مُسْتَوْطَنَةٌ кўп. ـَاتٌ мустамлака, колония, янги яшаш жойи

— مُوَاطِنٌ 1) ватандош, ҳамюрт; يَا مُوَاطِنِيَّ الْكِرَامُ менинг азиз ватандошларим!; 2) фуқаро; شَرَفٌ ~ фахрий фуқаро; الْعَالَمِ ~ космополит (ҳар қандай киши дунё фуқаросидир деб ҳисобловчи назария тарафдори)

— مُوَاطَنَةٌ (к. биландир) бир ватанда яшаш, ватандошлик; фуқаролик; حَقُّ الـ~ фуқаролик ҳуқуқи

— مَوْطِنٌ кўп. مَوَاطِنُ 1) ватан, туғилган жой; 2) (бирор н. нинг) ўчоғи; 3) бирор нарса сақланадиган жой; ареал (ўсимлик ёки ҳайвонларнинг бирор тури тарқалган жой); الْفِيَلَةِ ~ филлар тарқалган (яшайдиган) жой; الضَّعْفِ ~ кучсиз, заиф жой; الْفَحْمِ ~ الْحَجَرِيِّ тошкўмир чиқадиган жой, кон; 4) жанг манзараларидан бири, жанг майдони

— وَطَنٌ кўп. أَوْطَانٌ 1) ватан, туғилган жой; 2) она юрт; حُبُّ الـ~ ватанпарварлик, ватанга муҳаббат, патриотизм; فَاقِدُ الـ~ـه кўчирилган шахс, одам; الـ~ الْأُمُّ ёки الـ~ الْأَصْلِيُّ она-Ватан; الـ~ أَوِ الْمَوْتُ! ватан ё ўлим!

— وَطَنِيٌّ 1. 1) ватанга оид; الْمَصْنُوعَاتُ الـ~ـة ватанда ишлаб чиқарилган маҳсулотлар; 2) миллий; الْحُكُومَةُ الـ~ـة миллий ҳукумат; الْحَرَكَةُ الـ~ـة миллий ҳаракат; الْحُقُوقُ الـ~ـة миллий ҳуқуқлар; اللُّغَةُ الـ~ـة она тили, миллий тил; النَّعْرَةُ الـ~ـة шовинизм (ўз миллатини ўзга миллатлардан устун, муммтозроқ деб ҳисобловчи назария); 3) ватанпарварликка оид; لَا ~ ватанпарвар бўлмаган; 2. 1) тубжойлик, шу ерлик одам; 2) бирор жойда туғилган одам; 3) ватанпарвар; миллатчи; الـ~ـون الْإِصْلَاحِيُّونَ миллатчи-реформистлар

— وَطَنِيَّةٌ 1) миллий онг; 2) ватанпарварлик; миллатчилик

وَطْوَاطٌ кўп. وَطَاوِيطُ 1) кўршапалак; 2) қалдирғоч

وطا وطى қар.

وَظَبَ I وُظُوبٌ (u) (бирор н. ни) доимо, узлуксиз қилмоқ; III وَاظَبَ 1) (н. дадир) саботли, собит, матонатли, қатъиятли бўлмоқ (عَلَى); (н. дадир) тиришқоқ, ғайратли бўлмоқ (عَلَى); (н. нингдир устида) доимий, ғайрат билан ишламоқ (عَلَى); (н. билан)дир) шуғулланмоқ, машғул бўлмоқ (عَلَى); (к. гадир, н. гадир) қараб турмоқ (عَلَى)

— مُوَاظِبٌ ~ қатъиятли, собит, матонатли; тиришқоқ, сергайрат; عَلَى الْحُضُورِ ~ доимий иштирок этиб, қатнашиб турувчи

— مُوَاظَبَةٌ доимийлик, барқарорлик, узлуксизлик; саботлилик, қатъиятлилик; тиришқоқлик, ғайратлилик; عَلَى الْحُضُورِ ~ доимий иштирок, қатнашув

(وظف) II وَظَّفَ 1) (к. гадир) амалдорлик бермоқ, амалга таъйинламоқ; 2) (капитал-маблағ) солмоқ, ётқизмоқ, сарфламоқ; V تَوَظَّفَ 1) амалга таъйинланган бўлмоқ; (қаердадир) хизмат қилмоқ, вазифа бажармоқ (فى); 2) амалдор бўлмоқ

— تَوْظِيفٌ 1) амалга таъйинланиш; (капитал-маблағ) солиш; ـَاتٌ кўп. йирик қурилишга ажратилган маблағлар

— مُوَظَّفٌ 1) хизматчи; نِقَابَةُ الـ~ـينَ хизматчиларнинг касаба иттифоқи; 2) амалдор, амалдор шахс

— وَظَائِفِيٌّ физиологик, физиологияга оид

— وَظِيفٌ кўп. وُظُفٌ، أَوْظِفَةٌ (туёқли ҳайвонлардаги) илик суяги; 2) (от туёғи тепасидаги) попук

— وَظِيفَةٌ кўп. وَظَائِفُ 1) амал, мансаб; صَاحِبُ الـ~ мансаб эгаси, амалдор; بِحُكْمِ الـ~ вазифасига кўра, вазифаси бўйича; بِلَا عَمَلٍ ~ синекура; ظَفِرَ بِـ~ мансаб, амал олмоқ; 2) мояна, ойлик; 3) (ўқувчига берилган) уй вазифаси, вазифа, топшириқ; 4) вазифа, бажариладиган фаолият, функция (мас. одам аъзосининг); الـ~ النَّحْوِيَّةُ لِلْكَلِمَةِ грам. сўзнинг синтактик вазифаси; عِلْمُ وَظَائِفِ الْأَعْضَاءِ физиология; عَالِمٌ بِوَظَائِفِ الْأَعْضَاءِ физиолог олим; أَدَّى ~ـه ёки قَامَ بِـ~ـه фаолият кўрсатмоқ, ишламоқ; ўз вазифасини бажармоқ

— وَظِيفِيٌّ 1) мансабга оид; الْهَيْكَلُ الـ~ لِلدَّوْلَةِ давлатдаги мансабдорларнинг шахсий сстави; 2) фунционал

وَعَبَ I وَعْبٌ (u) тортиб олмоқ, ҳаммасини олиб қўймоқ; IV أَوْعَبَ

(*қаергадир*) жойламоқ, жойлаштирмоқ, олиб кирмоқ (فى); X اسْتَوْعَبَ 1) тўла ўзлаштирмоқ) *мас, дарсни*); эслаб, ёдлаб қолмоқ; 2) эгалламоқ, тушунмоқ, қабул қилмоқ; 3) ҳаммасини тўла олиб қўймоқ; 4) жойлаб олмоқ, ўзида сақламоқ; 5) илдизи билан-таг-томири билан йўқ қилмоқ, кириб ташламоқ

— اسْتِيعَابٌ 1) ўзлаштириш (*мас, дарсни*); 2) эгаллаб олиш, тушуниш; 3) *шунингдек:* قُدْرَةُ الـ~ *ёки* قُوَّةُ الـ~ сиғим; 4) таг-томири билан йўқ қилиш

I وَعُثَ (يَوْعُثُ) وَعْثٌ ўтиш қийин бўлмоқ (*йўл ҳақида*)

— وَعْثٌ *кўп.* أَوْعَاثٌ, وُعُوثٌ 1) ўтиш қийин бўлган жой (*йўлда*); 2) қийинчилик

— وَعْثَاءُ 1) қийинчилик, оғирлик; ~ السَّفَرِ йўл, сафар қийинчиликлари; 2) чарчоқлик, ҳорғинлик, чарчаш

I وَعَدَ (*и*) وَعْدٌ 1) сўз бермоқ; (*н. нидир*) ваъда қилмоқ (بِ); 2) таҳдид қилмоқ, қўрқитмоқ; III وَاعَدَ ваъдалашмоқ, ўзаро келишмоқ, шартлашмоқ; учрашув таъйин қилмоқ, белгиламоқ; муддат белгиламоқ, таъйин қилмоқ; IV أَوْعَدَ 1) ваъда қилмоқ; 2) таҳдид қилмоқ; V تَوَعَّدَ қўрқитмоқ; таҳдид қилмоқ VI تَوَاعَدَ ўзаро ваъдалашмоқ, шартлашишмоқ; (*н. ҳақдадир*) тил бириктирмоқ; ўзаро келишмоқ (عَلَى, فِى); VIII اتَّعَدَ ўзаро шартлашишмоқ

— تَوَعُّدٌ таҳдидлар

— تَوَعُّدِىٌّ таҳдид қилувчи

— عِدَةٌ *кўп.* ـاتٌ ваъда

— مُوَاعَدَةٌ 1) келишув, шартлашув; 2) учрашув

— مَوْعِدٌ *кўп.* مَوَاعِدُ 1) ваъда, мажбурият; أَخْلَفَ ـَهُ ваъдани бузмоқ; أَرْضُ الـ~ *библ.* жаннатосо, жаннатга ўхшаш, бориб кўриш орзу қилинадиган ер; 2) муддат, вақт, фурсат; ~ مَضْرُوبٌ (مُحَدَّدٌ) белгиланган муддат; 3) учрашув, висол, шартлашилган учрашув; حَدَّدَ لَهُ ~ًا кимгадир учрашув белгиламоқ; كَانَ عَلَى ~ مَعَ .... билан учрашмоқ; عَلَى غَيْرِ ~ келишмасдан, шартлашмай

— مَوْعُودٌ 1. ваъда қилинган; белгиланган; 2. *кўп.* مَوَاعِيدُ ваъда

— مِيعَادٌ *кўп.* مَوَاعِيدُ 1) вақт, маълум муддат; فِى الـ~ ўз вақтида; عَلَى غَيْرِ الـ~ ўз вақтида эмас; муддатидан олдин, кутилмаганда, тўсатдан; بَيَانُ مَوَاعِيدِ سِكَّةِ الْحَدِيدِ поездлар ҳаракати жадвали; مُحَافِظٌ عَلَى الْمَوَاعِيدِ ишни пухта ва ўз вақтида қиладиган; لِكُلِّ شَيْءٍ ~ ҳар нарсанинг ўз вақти бор; 2) учрашув; اتَّفَقَ مَعَهُ عَلَى الـ~ ким биландир учрашув ҳақида шартлашишмоқ; 3) ваъда; أَرْضُ الـ~ *библ.* жаннатосо, жаннатга ўхшаш, бориб кўриш орзу қилинадиган ер; ◊ ~ الْمَرْأَةِ ҳайз кўриш, ҳайз

— وَاعِدٌ ваъда қилувчи; умид қилса бўладиган одам

— وَعْدٌ *кўп.* وُعُودٌ ваъда; أَخْلَفَ بِـ~ِهِ ваъданинг устидан чиқмаслик; وَفَى بِـ~ِهِ ваъдани бажармоқ, ваъданинг устидан чиқмоқ

— وَعْدَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) ваъда; 2) муддат, фурсат, вақт; ~ مُعَيَّنَةٌ маълум муддат

— وَعِيدٌ таҳдидлар; يَوْمُ الـ~ *дин.* қиёмат куни; نَفَّذَ الـ~ لَا الْوُعُودَ ваъдани эмас, таҳдидни адо этмоқ

— وَعِيدِىٌّ таҳдид қилувчи

I وَعَرَ (*и*) وُعُورٌ *ёки* وَعُرَ (يَوْعُرُ) وُعُورَةٌ *ёки* وَعَارَةٌ, وَعِرَ (يَوْعَرُ) нотекис бўлмоқ, ўнқир-чўнқир бўлмоқ; V تَوَعَّرَ 1) нотекис бўлиб қолмоқ, ўнқир-чўнқир бўлиб қолмоқ; 2) нутқ сўзлаётган вақтда қийналмоқ; ~ فِى الْمُحَادَثَةِ у гапининг учини йўқотиб қўйди; X اسْتَوْعَرَ нотекис, ўнқир-чўнқир деб ҳисобламоқ (*кўча, йўл, бирор жой ҳақида*)

— وَاعِرٌ[1] нотекис, ўнқир-чўнқир, машаққатли (*йўл ҳақида*)

— وَاعِرٌ[2] даҳшатли, қўрқинчли

— وَعْرٌ[1] *кўп.* وُعُورٌ, أَوْعَارٌ, وِعَرٌ нотекис, ўнқир-чўнқир, ўтиш қийин бўлган жой

— وَعْرٌ[2] қийин, оғир, машаққатли; جَبَلٌ ~ юриш қийин бўлган тоғ; مَطْلَبٌ ~ бажарилиши қийин бўлган илтимос

— وُعُورَةٌ нотекислик, ўнқир-чўнқирлик (*йўл ҳақида*); *кўч.м.* машаққатлилик

— وَعِيرٌ = وَاعِرٌ[1]

I وَعَزَ (*и*) وَعْزٌ ишонтирмоқ, таъсир қилмоқ, имо-ишора қилмоқ; (*к. гадир*) маслаҳат бермоқ (إِلَى); IV أَوْعَزَ 1) ишонтирмоқ, таъсир қилмоқ, (*к. гадир н. нидир*) маслаҳат бермоқ (بِ, إِلَى); (*к. нидир н. гадир*) ундамоқ, гижгижлатмоқ (بِ, إِلَى); (*н. нидир*) уюштирмоқ, юзага чиқармоқ; 2) буюрмоқ, фармон бермоқ, буйруқ қилмоқ

— إِيعَازٌ ишонтириш, таъсир қилиш, маслаҳат бериш; васваса, ғаламаслик; уюштириш, юзага чиқариш; بِـ~ مِنْهُ кимнингдир васвасаси, гижгижлаши билан

— إِيعَازِىٌّ имо-ишора қилувчи, айтиб бериб турувчи, маслаҳат берувчи

— مُوعَزٌ уюштирилган, ташкил қилинган (بِهِ); مَقَالَةٌ ~ بِهَا уюштирилган мақола

— مُوعِزٌ 1. таъсир қилувчи, имо-ишора қилувчи, маслаҳат берувчи; 2. маслаҳат берадиган одам; уюштирувчи, ташкил қилувчи

I وَعَسَ (*и*) وَعْسٌ 1) қаттиқ депсамоқ, тепкиламоқ; 2) тажриба билан тобламоқ, ақлли қилиб қўймоқ (*тақдир бевафоликлари ҳақида*); ~ـهُ الدَّهْرُ унинг катта ҳаётий тажрибаси бор

— أَوْعَسُ *мн.* وَعْسَاءُ *кўп.* وُعْسٌ билқиллама қум билан қопланган (*ер ҳақида*)

— مِيعَاسٌ *кўп.* مَوَاعِيسُ = وَعْسٌ

— وَعْسٌ *кўп.* أَوْعَاسٌ майда, билқиллама қум

– وَعْثَاءُ шунингдек: الرِّمَال ~ қумли тепа, қумтепа

وَعَظَ I (и) وَعْظٌ 1) ваъз айтмоқ; 2) таълим-тарбия бермоқ, насиҳат қилмоқ; 3) оқибатни эсга солмоқ, огоҳлантирмоқ; VIII اِتَّعَظَ (н. дандир) сабоқ чиқармоқ, олмоқ (مِنْ); (н. дандир) сабоқ, ўқув олмоқ (بِ), 2) (исботлардан) қониққан бўлмоқ, ишончга эга бўлмоқ (بِ)

– عِظَةٌ кўп. اتٌ — ваъз, насиҳат

– مَوْعِظَةٌ кўп. مَوَاعِظُ мавъиза, ваъз, ваъзхонлик, насиҳат, панд-насиҳат қилиш; эҳтиёткорлик, сабоқ

– وَاعِظٌ кўп. وُعَّاظٌ воиз, ваъз айтувчи

– وَعْظٌ ваъз, панд-насиҳат; الـ~ الْإِمْلَائِيُّ ҳаммага маълум, чайналган ваъз

– وَعْظَةٌ кўп. وَعَظَاتٌ ваъз, панд-насиҳат

وَعِقٌ ёвуз; мижғов, жанжалкаш, бошқалар билан муроса қилолмайдиган, гап уқмас

وَعَكَ I (и) وَعْكٌ 1) иисиқ, нафас қисадиган бўлмоқ; 2) бемор, носоғлом бўлмоқ; V تَوَعَّكَ ўзини бемор, носоғлом ҳис қилмоқ

– تَوَعُّكٌ бемор, носоғлом ҳолат, беморлик

– مُتَوَعِّكٌ шунингдек: الصِّحَّة ~ ўзини бемор ҳис этувчи, касал, бемор

– مَوْعُوكٌ 1) = مُتَوَعِّكٌ; 2) безгак тутган, безгакда қолган

– وَعِكٌ бемор, касал

– وَعْكٌ 1) жазирама иссиқ; дим ҳаво; 2) касал ҳолат, беморлик; енгил безгак

– وَعْكَةٌ 1) жазирама иссиқ, дим ҳаво; 2) касал ҳолат, беморлик

– وَعِيكٌ тўпланиш, ур-йиқит

وَعْلٌ[1] кўп. أَوْعَالٌ, وُعُولٌ ёввойи эчки; тоғ эчкиси; هِنْدِيٌّ ~ кийик, оҳу, ғазал

– وَعْلٌ[2] бошпана, қочиб бориладиган жой

– وَعِلٌ кўп. أَوْعَالٌ, وُعُولٌ тоғ эчкиси; تَظْهَرُ التُّحُوتُ عَلَى الْوُعُولِ мқл. бечоралар зўрларни енгадилар (сўма-сўз: *қаланғи-қасанғилар тоғ эчкиси тепасида кўринадилар*)

وَعَمَ I (и) وَعْمٌ салом бермоқ; عِمْ صَبَاحًا! (мн. عِمِي) эртангиз хайрли бўлсин!, хайрли тонг!; عِمْ مَسَاءً (мн. عِمِي) хайрли кеч!

وَعْوَعَ улимоқ; ҳурмоқ, вовулламоқ

– وَعْوَعٌ кўп. وَعَاوِعُ чиябўри, шоқол

– وَعْوَعَةٌ улиш, вовуллаш, ҳуриш

وَعَى I (и) وَعْيٌ 1) сиғдирмоқ, ўзига жойламоқ (*идиш ҳақида*); 2) эсламоқ, эслаб қолмоқ, ёдда тутмоқ; 3) тушунмоқ, ақли етмоқ, фаҳмламоқ, идрок қилмоқ; 4) ўз ҳушида бўлмоқ, ҳушсиз бўлмаслик; لَا يَعِي شَيْئًا مُدَّةَ أَرْبَعٍ وَعِشْرِينَ سَاعَةً 24 соат давомида ўзига (ҳушига) келмаслик; 5) онгли, тушунган бўлмоқ; 6) ўзини эҳтиёт қилмоқ, диққат-эътиборли бўлмоқ; II وَعَّى 1) (*бировни*) огоҳлантирмоқ, олдиндан огоҳлантирмоқ; (*к. нингдир*) эътиборини қаратмоқ, тортмоқ, жалб қилмоқ; 2) онгни уйғотмоқ, онглилигини оширмоқ; панд-насиҳат қилмоқ, ақл ўргатмоқ; билдирмоқ, ўргатмоқ, маълумотли қилмоқ; 3) маърифий ташвиқот олиб бормоқ, (*н. нидир*) ташвиқ қилмоқ (بِ); IV أَوْعَى 1) (*идишга*) сақлаш учун қуймоқ, солиб қуймоқ; 2) ўзида сақламоқ; (*бирор н. ни юрагида*) яширин тутмоқ; ёдлаб қолмоқ; V تَوَعَّى кўз-қулоқ бўлиб турмоқ; (*н. дандир*) ўзини эҳтиёт қилмоқ (مِنْ); X اِسْتَوْعَى 1) ўзини эҳтиёт қилмоқ; 2) ўзлаштирмоқ, ёдда сақлаб қолмоқ, ёд олмоқ

– أَوْعَى! ёки халқ. أَوْعَ! ёки أَعَى! ёки اوْعَ! эҳтиёт бўл!; تَتَعَ! ~ эҳтиёт бўл, йиқилиб кетма!; مِنْهُ! ~ ундан эҳтиёт бўл!

– تَوْعِيَةٌ 1) огоҳлантириш, олдиндан эҳтиёт чораларини кўриш; 2) онгнинг уйғониши, онглиликнинг ошиши; ақл ўргатиш, маърифатли қилиш; 3) маърифий ташвиқот, тарғибот; ғоявий тарбия; دَوْرُ الـ~ маърифий роль

– وَاعٍ мн. وَاعِيَةٌ 1) эсда (ёдда) сақловчи (тутувчи); 2) ҳушёр; эҳтиёткор, диққат-эътиборли; 3) онгли; نِصْفُ ~ ярим онгли; لَا ~ онгсиз

– وَاعِيَةٌ 1) онг; 2) онглилик

– وِعَاءٌ кўп. أَوْعِيَةٌ идиш; шунингдек: биол. томир; الْأَوْعِيَةُ الدَّمَوِيَّةُ қон томирлари; الْأَوْعِيَةُ التَّاجِيَّةُ юрак қон томирлари; الْأَوْعِيَةُ الشَّعْرِيَّةُ капилляр томирлар

– وِعَائِيٌّ томирга оид; نَسِيجٌ ~ томирли тўқима

– وَعْيٌ 1) ёдда, хотирда сақлаб туриш; 2) ҳуш, онг; غَائِبٌ عَنِ الـ~ ҳушсиз (беҳуш) ҳолатдаги (*одам*); خَرَجَ عَنْ ~ـه ўздан кетмоқ, (*ғазабдан*) ҳушдан кетмоқ; فَقَدَ ~ـه ҳушдан кетмоқ, ҳушни йўқотмоқ; عَادَ إِلَى الـ~ ҳушга келмоқ, кўзни очмоқ; أَعَادَ إِلَيْهِ ~ـهُ кимнидир ҳушига келтирмоқ; 3) онглилик, онг; الـ~ الطَّبَقِيُّ синфий онг; اللا ~ а) ҳушсиз ҳолат; كَانَ بِحَالَةِ اللا ~ у ҳушсиз ҳолатда эди; б) ҳушсизлик, онгсизлик; بِلَا ~ онгсиз равишда; مِنْ دُونِ ~ ёки مِنْ غَيْرِ ~ ёки عَنْ غَيْرِ ~ ёки فِي غَيْرِ ~ ҳушсиз, беҳуш ҳолда; عَنْ ~ онгли равишда; عَنْ ~ وَإِدْرَاكٍ тўла онгли (идрокли) ҳолда; 4) диққат; диққат-эътиборлилик

وَغْدٌ кўп. أَوْغَادٌ, وُغْدَانٌ, وِغْدَانٌ 1. 1) ақлсиз, аҳмоқ, бефаросат; 2) тубан, аблаҳ, паст; 2. 1) қул; хизматкор, малай; 2) аблаҳ, юзсиз, қабиҳ

وَغِرَ I (يَوْغَرُ) وَغْرٌ (*к. гадир қарши*) ғазаби қайнамоқ (عَلَى); II وَغَّرَ (*к. гадир қарши*) ғазаб қайнаттирмоқ (إِلَى); IV أَوْغَرَ душманлик туйғусини, ғазаб, нафрат келтириб чиқармоқ; أَوْغَرَ الصُّدُورَ عَلَى ... ...га қарши ғазаб қўзғотмоқ; صُدُورَهُ عَلَى ... ~ ...га қарши кимнингдир ғазабини қўзғамоқ; V تَوَغَّرَ ғазаби қайнамоқ

– وَغَرٌ душманлик туйғуси, алам, ғазаб

وَاغِشٌ 1) ҳашарот; 2) кўч.м. тиланчи

وَغَلَ I (и) وُغُولٌ 1) (*қаергадир*) чуқур кириб бормоқ, янада

илгарироқ бормоқ, татбиқ қилинмоқ (فِي); 2) (*к. нингдир олдига*) таклифсиз келмоқ, чақирилмасдан келмоқ (عَلَى); IV أَوْغَلَ 1) (*н. нингдир*) ичига чуқур кириб бормоқ, (*н. нингдир*) ичига кирмоқ (فِي); ~ فِي السَّيْرِ тез юрмоқ, шошиб юрмоқ, шошмоқ; 2) (*қаергадир*) юрдирмоқ, жилдирмоқ, (*н. нидир*) ичкарироққа сурмоқ, туртиб киритмоқ (فِي); V تَوَغَّلَ татбиқ қилинмоқ, (*н. нингдир ичига*) чуқур кирмоқ (فِي); (*н. гадир*) ботиб қолмоқ (فِي); ~ فِي الْأَجْرَامِ жиноятчилик ботқоғига ботиб қолмоқ; ~ فِي الدُّيُونِ қарзга ботиб қолмоқ

– إِيغَالٌ 1) ич томонга ҳаракат, кириб бориш; 2) ичкарига суриш, киритиш

– مُوغَلٌ чуқур татбиқ қилинган

– وَاغِلٌ 1. чуқур кириб борган; 2. 1) чақирилмаган меҳмон; 2) текинхўр

– وَغْلٌ *кўп.* أَوْغَالٌ 1) чақирилмаган меҳмон; 2) текинхўр

وَغًى، وَغَى 1) жанг; ~ سَاحَةُ الْـ жанг майдони; 2) шовқин, ур-йиқит.

وَفَدَ I (*и*) وُفُودٌ، وَفْدٌ (*қаергадир*) келмоқ (إِلَى، عَلَى); II وَفَّدَ делегат (вакил) қилиб жўнатмоқ; IV أَوْفَدَ жўнатмоқ, юбормоқ; делегат (вакил) қилмоқ, иш хизматига юбормоқ; VI تَوَافَدَ (*қаергадир*) йиғилмоқ, тўпланмоқ (عَلَى)

– إِيفَادٌ жўнатиш, юбориш; делегат қилиш, иш хизматига жўнатиш

– مُوَفَّدٌ делегат (вакил) қилинган, делегат (вакил) қилиб жўнатилган; الْـ ~ الْبَابَوِيُّ папа легати (*Рим папасининг дипломатик вакили*)

– وَافِدٌ *кўп.* وُفَّدٌ 1. 1) келаётган, келадиган; 2) юқумли, эпидемик; الْأَمْرَاضُ الْـ ~ةُ юқумли касалликлар; 2. 1) делегат (вакил); 2) элчи; 3) монахларнинг шогирди, хизматкори

– وَافِدَةٌ *кўп.* ـاتٌ юқумли касалликларнинг тарқалиши, эпидемия; ~ إِسْبَانِيُولِيَّةٌ испан касаллиги (*гриппнинг бир тури*)

– وِفَادَةٌ келиш; شَكَرَ عَلَيْهِ لِحُسْنِ الْـ ~ яхши кутиб олганлиги учун миннатдорчилик билдирмоқ; أَحْسَنَ ~ـهُ кимнидир яхши кутиб олмоқ

– وَفْدٌ *кўп* وُفُودٌ، أَوْفَادٌ делегация, депутация; ~ صَدَاقَةٍ дўстлик делегацияси; الْـ ~ الثَّقَافِيُّ маданият арбоблари делегацияси; الْـ ~ الْمِصْرِيُّ *тар.* Вафд (*Мисрдаги партиянинг номи*)

– وَفْدِيٌّ *тар.* 1. Вафдга оид; Вафд партияси аъзоси, вафдчи

– وُفُودٌ келиш

وَفَرَ I (*и*) وُفُورٌ، وَفْرٌ (وَفُرَ) 1) кўп, кўп сонли бўлмоқ; ўсмоқ, кўпаймоқ, ортиб бормоқ; 2) кўпайтирмоқ, ўстирмоқ, орттирмоқ; 3) эҳтиётламоқ; وَفُرَ (يَوْفُرُ) وَفَارَةٌ мўл, сероб, кўп бўлмоқ; II وَفَّرَ 1) эҳтиётламоқ, иқтисод қилмоқ; тўпламоқ, кўпайтирмоқ, йиғмоқ; 2) қисқартмоқ, бўшатмоқ; 3) бермоқ, таъмин қилмоқ; ~ لَهُ جَمِيعَ الْوَسَائِلِ кимгадир ҳамма маблағни бермоқ; ◊ ~ عَلَيْهِ مَؤُونَةَ هٰذَا الْمَشْهَدِ у уни бу томошодан қутқазди; ~ عَلَيْهِ التَّعَبَ кимнидир (*бирор н.. қилиш*) меҳнатидан қутқармоқ; IV أَوْفَرَ орттирмоқ, кўпайтирмоқ; V تَوَفَّرَ 1) (*қаердадир*) бор бўлмоқ (فِي); 2) кўп, сероб бўлмоқ; (*н. гадир*) етмоқ, етарли бўлмоқ (لِـ); 3) эҳтиёт қилинмоқ, иқтисод қилинмоқ, тўпланмоқ; 4) (*н. гадир*) бутунлай берилиб кетмоқ (عَلَى); VI تَوَافَرَ 1) (*қаердадир*) бор бўлмоқ (فِي); 2) аста-секин ўсмоқ, кўпайиб бормоқ; сероб, мўл бўлмоқ

– تَوَافُرٌ 1) мўл-кўллик, сероблик; 2) нақд бўлиш, бор бўлиш

– تَوَفُّرٌ (*бирор н. нинг*) мўл-кўл борлиги, серoблиги; ~ عِنْدَ ... الشُّرُوطِ шарт-шароитлар бўлган тақдирда

– تَوْفِيرٌ 1) мўл-кўллик; кўпайиш, ўсиш; 2) сақлаб кўпайтириш, тўплаш, йиғиш, иқтисод қилиш; صُنْدُوقُ الْـ ~ омонат кассаси; دَفْتَرُ الْـ ~ омонат кассаси дафтарчаси; 3) қисқартиш, ишдан бўшатиш; 4) борлиқ, мавжудлиқ, нақдлик; عَدَمُ ~ йўқлик, мавжуд эмаслик; 5) бериб қўйиш, таъминлаш

– مُتَوَفِّرٌ 1) мавжуд, бор бўлган; 2) мўл-кўл мавжуд бўлган; 3) йиғиб тўпланган, жамғарилган; 4) ўзини (*бирор н. га*) бутунлай бағишланган (عَلَى)

– مُتَوَفَّرَاتٌ *кўп.* жамғарма, жамғарилган пуллар

– مُوَفِّرٌ 1. иқтисод қилувчи, тўпловчи, жамғарувчи; 2) *кўп* ـاتٌ *тех.* экономайзер (*мас. машинада ёнилғи қандай сарф бўлаётганини кўрсатиб турувчи жиҳоз*)

– مَوْفُورٌ тўла, мўл-кўл, бой, сероб; ~ الْحُسْنِ жуда чиройли

– وَافِرٌ 1) мўл-кўл, сероб, вофир; катта, улкан; ~ الْعَدَدِ кўп сонли, кўп ададли; ~ الْمَالِ а) бой; б) кўп пул; 2) вофир (*шеърий вазн номи*)

– وَفَارَةٌ мўл-кўллик, сероблик

– وَفْرٌ 1) жамғарма, иқтисод қилиш; 2) *кўп.* وُفُورٌ мўл-кўллик, сероблик, бойлик; ◊ مَرْفُوتٌ بِالْـ ~ штат қисқариши сабабли ишдан бўшаган

– وَفْرَةٌ، وِفَارٌ *кўп.* сероблик, кўплик; بِـ ~ мўл-кўл, сероб, мўл-кўл ҳолда

– وُفُورَاتٌ *кўп.* жамғарилган пуллар, жамғарма

– وَفِيرٌ 1) мўл-кўл, сероб; 2) вафир (*пахта нави номи*)

(وفز) X اسْتَوْفَزَ 1) тайёр бўлиб турмоқ (*ўриндан туриш, иргиб туриб кетиш учун*); 2) типирчилаб ўтирмоқ, кўнгил ножам бўлиб ўтирмоқ

– مُسْتَوْفِزٌ жонсарак, бесаранжом

– وَفْزٌ، وَفَزٌ *кўп.* أَوْفَازٌ шошма-шошарлик, жўнашга (кетишга) тайёр ҳолат, тайёргарлик

وَفَضَ I (*и*) وَفْضٌ тез югурмоқ, тез чопмоқ; IV أَوْفَضَ шошилмоқ,

тезламоқ, тез ҳаракат қилмоқ; X اِسْتَوْفَضَ = IV

– أَوْفَاضٌ *кўп.* турли элат ва қабилалардан тўпланган одамлар гуруҳи

– وَفْضَةٌ *кўп.* وِفَاضٌ халта; ◊ خَالِي الْوِفَاضِ чўнтакда ҳемири йўқлик; مَمْلُوءُ الْوِفَاضِ чўнтаги тўла, бой; خَالِي الْوِفَاضِ بَادِي الْأَنْفَاضِ пулсиз, озиқ-овқатсиз

وَفِيعَةٌ перо (риша) тозалайдиган латта

I وَفِقَ (*и*) وَفْقٌ тўғри келмоқ, мос келмоқ; II وَفَّقَ 1) тўғриламоқ, тузатмоқ, мосламоқ, мослаштирмоқ; ~ الْخِلَافَاتِ ўзаро келишмовчиликларни текисламоқ; 2) (*к. нидир к. билан*) яраштирмоқ (بَيْنَ); (*к. ларнингдир ўртасида*) тинчлик, келишув ўрнатмоқ (بَيْنَ); 3) кўмаклашмоқ, ёрдам бермоқ; 4) *мажҳ.* муваффақиятга (ютуққа, бахтга) эга бўлмоқ; وُفِّقَ إِلَى حَلِّ هٰذِهِ الْمَسْأَلَةِ у бу масалани ҳал қилишга муваффақ бўлди; III وَافَقَ 1) (*н. гадир*) рози бўлмоқ, (*н. гадир*) розилик бермоқ (عَلَى); (*н. гадир*) рухсат бермоқ, маъқулламоқ, (*қарор*) қабул қилмоқ (عَلَى); 2) мос келмоқ, тўғри келмоқ; мос тушмоқ, ўхшамоқ; ярашмоқ (*кийим ҳақида*); الطَّعَامُ الْوَاحِدُ لَا يُوَافِقُ كُلَّ الْأَمْزِجَةِ *мтл. сўзма-сўз:* бир овқат ҳамманинг мижозига тўғри келавермайди; 3) (*бошқа бирор билан*) сиғиша олмоқ, мос келмоқ (*туш. к.*); 4) тасодифан, иттифоқо учрашиб қолмоқ; V تَوَفَّقَ муваффақиятга, бахтга эришмоқ, ютуқни қўлга киритмоқ; VI تَوَافَقَ (*бирор н.* билан) мос, ўхшаш ҳолда бўлмоқ (مَعَ); (*бирор к. билан*) муросада, келишувда бўлмоқ (مَعَ); VIII اِتَّفَقَ 1) ўхшамоқ, мослашмоқ; (*бирор н. билан*) мос, ўхшаш бўлмоқ (مَعَ); 2) (*бирор н. ҳақида*) шартлашмоқ, келишмоқ, тил бириктирмоқ (عَلَى); 3) шартнома, битим, конвенция тузмоқ; 4) (*к. гадир*) муяссар бўлмоқ; (*к. нингдир иши*) ўнгидан келмоқ (لِـ); 5) (*к. нингдир*) бошидан ўтмоқ (لِـ); ◊ حَيْثُمَا ~ тўғри келган жойда; كَيْفَمَا ~ а) наридан бери, кўл учида; б) ҳар қандай йўл билан; X اِسْتَوْفَقَ нажот, омад, ютуқ, бахт сўрамоқ

– اِتِّفَاقٌ 1) иттифоқ, розилик, умумий фикрдалилик; ~ الْآرَاءِ бир овозлилик, иттифоқлилик; بِـ~ الْآرَاءِ бир овоздан; 2) мослик, бир хиллик, ўхшашлилик; ~ الْعَادَاتِ одатларнинг ўхшашлиги; 3) *кўп.* ـَاتٌ шартнома, битим; الـ~ *тар.* Антанта; ~ دُوَلُ الـ *тар.* Кичик Антанта; الـ~ُ الْجِنَائِيُّ жиноятқорона тил бириктириш; 4) тасодиф; بِالـ~ *ёки* ~ًا тасодифан, иттифоқо

– اِتِّفَاقِيٌّ 1) тасодифий; 2) келишилган; шартнома (битим) га оид

– اِتِّفَاقِيَّةٌ *кўп.* ـَاتٌ битим, конвенция, шартнома; الـ~ُ التِّجَارِيَّةُ савдо битими; الْـ~ُ الْعَسْكَرِيَّةُ ҳарбий битим

– تَوَافُقٌ 1) ўзаро келишув; 2) мослик, мувофиқлик; ўхшашлик, келишиб олиш; ... بِالـ~ مَعَ ... билан келишувга мувофиқ, ...га мос (мувофиқ) ҳолда; 3) *муз.* гармония (*музика назарияси бўлими*)

– تَوْفِيقٌ 1) келишиш, битишиш, ярашиш, тинчланиш; لَجْنَةُ الـ~ келиштирувчи, яраштирувчи комиссия; 2) кўмак, ёрдам; 3) муваффақият, ютуқ, бахт

– مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ ~ у ҳақда битимга келинди; келишилган; وَ مِنَ الـ~ عَلَيْهِ مَبْدَئِيًّا أَنَّ ... шу ҳақда аслини олганда келишиб олинганки,....; فِي حُكْمِ الـ~ عَلَيْهِ أَنْ يَسْتَمِرَّ الْمُؤْتَمَرُ مُنْعَقِدًا حَتَّى ... ... шартномага биноан конференция ўз ишини ... бўлгунга қадар давом эттиради

– مُتَّفِقٌ мос келувчи; мос, ўхшаш, бир хил

– مُتَوَفِّقٌ 1) муваффиқиятли; бахтли

– مُوَافِقٌ 1) маъқул, мақбул қилувчи; أَنَا ~ мен розиман; 2) мос келувчи; тўғри келувчи (келадиган), қулай; қабул қилса бўладиган; غَيْرُ ~ тўғри келмайдиган

– مُوَافَقَةٌ 1) (*н. нидир*) маъқул қилиш, (*н. биландир*) келишиш (عَلَى); санкция, розилик, рухсат; (*қарор*) қабул қилиш (عَلَى); *дип.* агреман (*бирор мамлакатга элчи сифатида тавсия этилган кишининг келишига шу мамлакат ҳукуматининг розилиги*) 2) мос келиш, ўхшаш бўлиш, тўғри келиш; 3) тасодифий учрашув

– مُوَفَّقٌ муваффақиятли, бахтли; غَيْرُ ~ муваффақиятсиз, бахтсиз

– وِفَاقٌ 1) битим; 2) розилик, ярашиш, аҳиллик; إِنْ لَمْ يَكُنْ ~ فَفِرَاقٌ *мкл.* агар аҳиллик бўлмаса, ажралишингиз; 3) мос келиш; ~ًا لِـ (*бирор н. га*) мувофиқ ҳолда, (*бирор н. билан*) боғлиқ ҳолда, мос равишда

– [1] وَفْقٌ *кўп.* أَوْفَاقٌ битим, шартнома

– [2] وَفْقٌ мослик, розилик; ~ًا لِـ ... *ёки* ~ ... (*н. гадир*) асосан, мувофиқ равишда; ...га асосан, бўйича; ~ الْحُرُوفِ الْأَبْجَدِيَّةِ алифбо бўйича; ◊ عَلَى ~ الْمَرَامِ кўнгилдагидек

I [1] وَفَى (*и*) وَفَاءٌ (وَفْيٌ) 1) (*н. нидир*) бажармоқ, амалга оширмоқ (بِـ); (*аҳдга*) содиқ бўлмоқ, вафо қилмоқ; ~ بِوَعْدِهِ ваъдага вафо қилмоқ; ~ نَذْرَهُ онт, қасамни бажармоқ; 2) *шунингдек* ~ بِالدَّيْنِ қарзни узмоқ; [2] وَفَى (*и*) وُفِيٌّ 1) вазни, оғирлиги тўла бўлмоқ, тенг баҳоли бўлмоқ, тенг бўлмоқ, тенглашмоқ; 2) (*н. гадир*) етарли, етадиган бўлмоқ (بِـ); қопламоқ; ~ بِالْحَاجَةِ ҳожатни, талабни қопламоқ; ~ بِنَفَقَاتِ الْإِنْتَاجِ ишлаб чиқариш сарфларини қопламоқ; ~ بِالطَّلَبِ талабни қопламоқ, қондирмоқ; ~ بِمَطَالِبِ кимнингдир талабини (эҳтиёжини) қондирмоқ; ~ بِالْغَرَضِ мақсадга мос (мувофиқ) келмоқ; ~ بِالْغَايَةِ الْمَنْشُودَةِ орзу қилинган мақсадга мос бўлмоқ; II وَفَّى 1) тўла-тўкис тўламоқ; ~ الدَّيْنَ қарзни узмоқ (тўламоқ); 2) тўла қаноатлантирмоқ; ~ بِالْغَرَضِ الْمَقْصُودِ кўйилган мақсадни амалга оширмоқ; ◊ وَفَّاهُ حَقَّهُ бирор кишининг ҳурматини

жойига қўймоқ; III وَافَى 1) келмоқ; етишмоқ; 2) кириб келмоқ (*байрам, таътил кунлари ҳақида*); 3) топмоқ; وَافَتْهُ الْمَنِيَّةُ *ёки* وَافَاهُ الْقَدَرُ الْمَحْتُومُ *ёки* وَافَاهُ الْأَجَلُ у вафот топди, у вафот этди; 4) (*н. нидир*) юбормоқ, жўнатмоқ, етказиб бермоқ (بـ); (*н. билан∂ир*) тағъмынламоқ; 5) бажармоқ; 6) тўла-тўкис тўламоқ; IV أَوْفَى 1) тўлдирмоқ, охирига етказмоқ; ~ عَلَى السِّتِّينَ у олтмиш ёшга тўлди; أَوْفَتِ السَّاعَةُ عَلَى الثَّامِنَةِ ҳозир роппа-роса соат саккиз; 2) садоқат сақламоқ, (*н. нидир*) бажармоқ (*туш к. ёки* بـ); ~ بِوَعْدِهِ ваъдани бажармоқ; 3) тўла-тўкис, ҳаммасини тўламоқ; ~ حُقُوقَهُ лозим нарсани тўла-тўкис тўламоқ; 4) (*к. нидир н. нингдир*) олдига олиб бормоқ (بـ, عَلَى); 5) (*н. нингдир*) олдига яқин келмоқ (إِلَى); V تَوَفَّى 1) тўла, тўла-тўкис олмоқ; 2) *мажҳ.* ўлмоқ, вафот этмоқ; تُوُفِّيَ *ёки* تُوُفِّيَ إِلَى رَحْمَةِ اللّٰهِ *ёки* تَوَفَّاهُ اللّٰهُ у Оллоҳ раҳматига борди, у ўлди, у вафот этди; 3) (*н. нидир*) ўз ўлимидан кейин қолдирмоқ (عَنْ); VI تَوَافَى аста-секин тўпланмоқ, бир жойга йиғилмоқ; аста-секин гуруҳ-гуруҳ бўлмоқ; X اِسْتَوْفَى 1) тўла-тўкис олмоқ, тўла йиғиб олмоқ (*мас, иш ҳақини, бировдаги қарз пулларни*); 2) (*н. нидир*) бажаришни талаб қилмоқ; 3) охирига етказмоқ, тўла-тўкис бажармоқ, тамомламоқ, тўлдирмоқ; ~ الْخَانَاتِ графаларни тўлдирмоқ; 4) (*муддат охиригача*) тўла ўтирмоқ; ~ مُدَّةَ الْحُكْمِ كُلَّهَا қамоқда муддат охиригача ўтирмоқ; 5) тўла қониқтирмоқ; ~ الشُّرُوطَ шартларни тўла қониқтириб бажармоқ; ~ حَاجِيَّاتِهِ ўз ҳожатларини тўла-тўкис қониқтирмоқ

– اِسْتِيفَاءٌ 1) бажариш; 2) тўла-тўкис қониқтириш; 3) тўловни тўла-тўкис бериш; 4) тўла мавжудлик, борлик; ~ الْمُسْتَنَدَاتِ اللَّازِمَةِ зарур ҳужжатларнинг ҳаммасининг мавжудлиги, борлиги; ~ عَدَمُ мавжуд эмаслик, йўқлик; عَدَمُ ~ الْمُسْتَنَدَاتِ الشَّرْعِيَّةِ қонуний ҳужжатларнинг мавжуд эмаслиги, йўқлиги; 5) олиш

– إِيفَاءٌ 1) ижро этилиш, бажарилиш; ~ عَدَمُ а) бажармаслик; б) тўламаслик; 2) тўла-тўкис тўлаш; قَادِرٌ عَلَى الْـ~ тўлашга қодир; عَدَمُ ~ الدَّيْنِ қарзни тўламаслик

– تَوْفِيَةٌ 1) тўла-тўкис тўлаш; 2) тўла қониқтириш, қониқиш, қониқиш олиш

– مُتَوَفًّى ўлган, вафот этган

– مُسْتَوْفًى 1) тўла-тўкис тўланган; 2) тўла

– مُوَافَاةٌ 1) келиш, (*н. нидир*) жўнатиш (بـ); 2) ижро, бажариш; 3) тўла-тўкис тўлаш

– مِيفَاءٌ тўлай оладиган, тўлашга қодир

– وَافٍ *мн.* وَافِيَةٌ тўла, муфассал, кенг, атрофлича; (*н. нидир*) етарли (بـ); ~ غَيْرُ етарли эмас, тўла бўлмаган; ~ بِالْغَرَضِ мақсадга мувофиқ, мақсадга мос келадиган

– وَفَاءٌ 1) садоқат, содиқ туриш, тўғрилик; 2) тўлалик; ~ النِّيلِ (*тошқин пайтида*) Нил дарёси сувининг энг баланд даражаси; 4) (*ваъдани*) бажариш, вафо; ... لِـ ~ *ёки* ... لِـ ~ ...ни бажариш мақсадида

– وَفَاةٌ *кўп.* وَفَيَاتٌ вафот этиш, ўлим, ўлим ҳодисаси; بَعْدَ الْـ~ ўлимдан кейинги; ~ بَصْرِيُّ الْـ~ Басрада вафот топган; أَدْرَكَتْهُ الْـ~ у вафот қилди

– وَفِيٌّ 1. 1) тўла, тўлиқ; 2) содиқ, садоқатли, вафодор, тўғри; 2. *кўп.* أَوْفِيَاءُ содиқ, вафодор одам; الْأَوْفِيَاءُ ~ энг садоқатли

I وَقَبَ (и) وُقُوبٌ 1) ботиб қолмоқ, ичига ботмоқ (*кўз ҳақида*); 2) тутилмоқ (*ой ҳақида*); 3) кирмоқ, туташмоқ; ~ الظَّلَامُ қоронғи тушди

– وَقْبٌ *кўп.* وُقُوبٌ, أَوْقَابٌ ботиқлик, чуқурлик, тешик

– وَقْبَةٌ *кўп.* وَقَبَاتٌ = وَقْبٌ

I وَقَتَ (и) وَقْتٌ вақт белгиламоқ; II وَقَّتَ 1) вақтни аниқламоқ, белгиламоқ; 2) вақтни тақсимламоқ; 3) вақтни тайинламоқ; VI تَوَاقَتَ бир вақтнинг ўзида бўлиб ўтмоқ

– أُوَيْقَةٌ *кўп.* ـَاتٌ *вақт сўзининг кичрайтирилгани*, вақтча

– تَوْقِيتٌ 1) вақтни ҳисоблаш, ҳисоблаб чиқиш, аниқлаш; فِي السَّاعَةِ الْعَاشِرَةِ مِنْ ~ الْمَدِينَةِ الْمُنَوَّرَةِ Мадина вақти билан соат ўнда; بِـ~ الْقَاهِرَةِ Қоҳира вақти билан; الْـ~ الْعَرَبِيُّ вақтнинг арабий ўлчови; الْـ~ الْأَفْرَنْجِيُّ вақтнинг оврупача ўлчови; الْـ~ الْمَحَلِّيُّ маҳаллий вақт; ~ الصَّلَوَاتِ намоз (ибодат) вақти жадвали; 2) вақт хизмати; ◊ عَلَامَاتُ الْـ~ *грам.* тиниш белгилари

– مُتَوَاقِتٌ синхрон равишда бўлиб ўтадиган

– مَوْقِتٌ *кўп.* مَوَاقِتُ белгиланган вақт

– مُوَقَّتٌ *шунингдек.* مُؤَقَّتٌ 1) маълум вақтга белгиланган, мўлжалланган; 2) мувақкат, қисқа вақт ичида бўладиган, вақтинча; ~ حُكُومَةٌ ـَةٌ мувақкат ҳукумат; ~ بِصُورَةٍ ـَةٍ *ёки* ~ـًا вақтинча, мувақкат

– مُوَقِّتٌ 1. 1) етакчи, асосий хронометраж (*вақтни аниқ ўлчаш*); 2) ишни аниқ, ўз вақтида пухта бажарадиган; 2. хронометраж қилувчи, вақт ўлчовчи

– مَوْقُوتٌ 1) маълум вақтга белгиланган, вақти (муддати) чекланган; вақтинча, мувақкат; قُنْبُلَةٌ ~ ـَةٌ белгиланган вақти келиб портлайдиган бомба; соат механизми ўрнатилган бомба; 2) вақтга боғлиқ бўлган, вақт билан белгиланадиган; муайян вақтда фарз бўлган

– مِيقَاتٌ *кўп* مَوَاقِيتُ 1) муддат, маълум белгилаб қўйилган вақт; 2) мавсум, палла, вақт, муддат; *кўп.* жадвал; 3) ҳаж ва умра зиёратига келган кишиларнинг эҳром боғлайдиган жойи

– مِيقَاتِيٌّ хронометраж қилувчи, вақт ўлчовчи

– وَقْتٌ *кўп* أَوْقَاتٌ 1) вақт, вақт даври; ~ أُورُبَّا الْوُسْطَى ўрта Оврупо вақти; ~ إِضَافِيٌّ *спорт.* қўшимча вақт; فِي ~ قَرِيبٍ яқин вақт

ичида; في أقرب (أقصر، أقل، أسرع) ~ ممكن имкони борича яқин (қисқа) вақт ичида; في ~ السلم тинчлик даврида, тинч даврда; في الـ~ الحاضر ҳозирги вақтда; في ~نا هذا бизнинг вақтимизда, замонамизда; في أوقات الدوام ёки في أوقات العمل иш, хизмат вақтида; في غير أوقات العمل الرسمية хизматдан ташқари вақтда; إشارة الـ~ радио. вақт сигнали; أهل الـ~ замондошлар; أوقات الفراغ (الفضاء) бўш вақт, дам олиш вақти; أصبح هذا مسألة ~ вақт масаласи бўлмоқ, бўлиб қолмоқ; ساير الـ~ вақтга мослашмоқ, вақт билан бирга қадам ташламоқ, вақт билан ҳисоблашмоқ; صرف الـ~ вақт ўтказмоқ; قتل الـ~ вақтни исроф қилмоқ, зоеъ кетказмоқ; 2) вақт, пайт, он; ~ الأكل овқатланиш вақти; ~ الرقاد уйқу вақти; كان الـ~ صباحا тонг пайти эди; الـ~ ليل тун, кеча; 3) мавсум, пайт; أوقات السنة йил фасллари; إن الـ~ شتاء ҳозир қиш; ◊ في ~ه ўз вақтида, ўз муддатида; في غير ~ه ўз вақтида эмас; في الـ~ نفسه ёки في نفس الـ~ худди ўша вақтда (пайтда); في ~ واحد бир вақтнинг (пайтнинг) ўзида; لـ~ه ёки للـ~ тезда, ўша пайтнинг ўзида; مع الـ~ вақти келганда, вақти билан; من ذلك الـ~ ёки من ~ها ўша вақтдан бери; من ~ لآخر ёки من ~ إلى آخر ёки لـ~ من ~ ёки في بعض الأوقات вақти-вақти билан, баъзан, баъзи вақтларда; في كثير من الأوقات кўпинча, кўп вақтларда, аксар вақтда; ~ا ما қачонлардир; ~ئذ ёки ~ها ёки ~ ذاك у (ўша) вақтда; فات ~ه унинг вақти энди ўтди

— وقتي вақтинча, қисқа вақтдаги, муваққат, омонат, ўткинчи; ~ا вақтинча, вақтинчалик

وقح I (и) وقاحة уятсиз, ҳаёсиз, юзсиз, безбет, сурбет, виждонсиз бўлмоқ; II وقح қотирмоқ; ~ حافر الدابة ҳайвоннинг туёғини қотирмоқ; V توقح уятсиз, ҳаёсиз, юзсиз, безбет, сурбет бўлмоқ; виждонсиз бўлиб қолмоқ; ҳар қандай уятни йўқотмоқ; (*бирор к. га нисбатан*) юзсизлик билан муносабатда бўлмоқ (على); VI تواقح ҳаёсиз, безбет бўлмоқ; (*бирор к. га нисбатан*) ўзини беҳаё, безбет, сурбет тутмоқ (على)

— قحة юзсизлик, уятсизлик, беҳаёлик, сурбетлик, суллоҳлик

— وقاح = وقح

— وقاحة = قحة: بـ~ уятсизлик билан, сурбетлик билан

— وقح виждонсиз, уятсиз; беҳаё, сурбет, суллоҳ

— وقحة = وقاحة

— وقيح = وقح; ~ الوجه юзсиз, безбет, сурбет

وقد I (и) وقود، وقدان ёнмоқ, ёниб кетмоқ, ёниб битмоқ; II وقد 1) ёндирмоқ, ўтин қилиб ишлатмоқ; 2) (*ақлни*) ўстирмоқ; IV أوقد ёқмоқ (*мас., чироқни, шамни*); ёқмоқ (*мас. оловни*); ~ فيه النار бирор нарсани ёндирмоқ; V توقد 1) ёндирилмоқ; тутамоқ, ёнмоқ; 2) йилтилламоқ; ялтилламоқ, ялтирамоқ; VIII اتقد ёниб кетмоқ; тутамоқ, ёнмоқ; ~ غضبا *маж.* ғазаб ўтида ёнмоқ; X استوقد ёқмоқ, ёндирмоқ

— إيقاد ёқиш, ўт ёқиш

— متقد ёнаётган, ёниб тугаётган

— متوقد 1) ёнаётган, аланга олаётган; 2) ғайратли, ўт-олов; ~ الذهن ўткир, теран ақл эгаси

— مستوقد ўчоқ, печка

— موقد *кўп.* مواقد ўчоқ, печка; горн (*домна печининг пастки, ўт ёқадиган қисми*); ~ الكيروسين (النفط) керосин (нефть) ўчоғи; ~ غازي ёки البوتاجاز газ ўчоғи; ~ الكحول спирт чироғи

— موقود ёндирилган, ёнаётган

— وقاد 1. 1) ёнаётган; 2) нур сочаётган, ёруғ, ёрқин (*юлдуз ҳақида*); 2. ўт ёқувчи, гўлах

— وقود = وقاد

— وقد 1) ёниш; 2) ёқилғи, ёнилғи

— وقدة чўғ, ўт, аланга; ~ الحر ёки ~ القيظ кучли иссиқлик, кучли ҳарорат, жазирама иссиқлик

— وقود ёқилғи, ёнилғи; ~ جاف қуруқ ёқилғи; ~ جامد қаттиқ ёқилғи; ~ ذري атом ёқилғиси; ~ سائل суюқ ёқилғи; زيت الـ~ мазут; محطة الـ~ ёғ қуйиш станцияси; مخزن الـ~ ёнилғи, ёқилғи омбори

— وقيد = وقود; ◊ ~ الحرب уруш еми

وقذ I (и) وقذ 1) қулатмоқ, ҳалок қилмоқ; 2) ҳолдан тойдирмоқ (*мас. касаллик ҳақида*); 3) сулайиб қолгунча калтакламоқ

— موقوذ оғир бемор; ~ة شاة калтаклаб ўлдирилган қўй

— وقذة: ~ الداء касалликдан кейинги ўта мадорсизлик

وقر I (وقر) وقر (يوقر) وقار، وقارة 1) жиддий, виқорли бўлмоқ; 2) улуғвор бўлмоқ; وقر (и) وقر 1) аҳмоқ, нодон бўлмоқ; ~ت أذنه у кар; 2) чуқур таъсирланмоқ, юракка ўрнашиб қолмоқ; ~ في نفسه أن ... унинг юрагига шу нарса ўрнашиб қолдики, ...; ◊ ~ العظم чигилини ёзмоқ (*мас., оёқнинг*); وقر (يوقر) وقر кар бўлмоқ; ~ت أذنه у кар; II وقر ҳурмат қилмоқ, ҳурматини жойига қўймоқ; IV أوقر 1) оғирлик солмоқ, ташвишга қўймоқ, эзмоқ; 2) оғир юк қўймоқ; 3) мева оғирлигидан эгилмоқ (*дарахт ҳақида*); V توقر виқорли, жиддий, улуғвор кўринишга эга бўлмоқ

— توقر виқорли, жиддий, улуғвор кўриниш; салобатлилик, виқорлилик, жиддийлик

– تَوْقِيرٌ ҳурмат, эҳтиром

– مُوَقَّرٌ ҳурматли, ҳурмат қилинадиган, эҳтиромга сазовор; кўпни кўрган, тажрибали

– مُوقَرٌ = مُوَقَّرٌ

– مُوقَرٌ نَخْلَةٌ ~ةٌ: مُوقَرٌ меваси кўп хурмо дарахти

– وَقَارٌ, وَقَارَةٌ виқорлилик, жиддийлик, салобатлилик; улуғворлик; шаън, қадр-қиммат

– وَقْرٌ 1) карлик; 2) кўп. أَوْقَارٌ чуқурлик, ботиқлик

– وِقْرٌ кўп. أَوْقَارٌ оғирлик, юк

– وَقْرَةٌ чуқурлик, ботиқлик

– وَقُورٌ ҳурматли, виқорли, жиддий; салобатли

I وَقَسَ (и) وَقْسٌ ажратмоқ, шилмоқ (*терини*)

وَقْشٌ, وَقَشٌ сомон, поҳол

I وَقَصَ (и) وَقْصٌ синдирмоқ, узмоқ; عُنُقَهُ ~ бирор кишига шикаст етказмоқ, панд бермоқ

– وَقَصٌ[1] кўп. أَوْقَاصٌ оловга тез илашадиган ингичка тараша

– وَقَصٌ[2] молни ўсиш (*қурбонликда*)

I وَقَظَ (и) وَقْظٌ ўлгунча калтакламоқ, урмоқ

I وَقَعَ[1] (يَقَعُ) وُقُوعٌ 1) йиқилмоқ, тушмоқ, тушиб кетмоқ; تَقَعُ الْمَسْؤُولِيَّةُ عَلَى عَاتِقِهِ *кўч.м.* масъулият унинг бўйнига тушади; ~ت عَلَيْهِ الْعَيْنُ кимнидир кўриб қолмоқ, кимгадир кўз тушмоқ; ~ فِي شَبَكَتِهِ чекига тушмоқ; الْحَقُّ عَلَيْهِ ~ у айбдор деб топилди; ~ عَلَى امْرَأَةٍ *ёки* بِامْرَأَةٍ ~ жинсий алоқада бўлмоқ; 2) тушиб қолмоқ, қўлига тушмоқ; بَيْنَ يَدَيْهِ ~ кимнингдир қўлига тушмоқ; ~ فِي يَدِهِ كِتَابٌ унинг қўлига мактуб тушиб қолди; ~ فِي قَبْضَةِ الشُّرْطَةِ полиция қўлига тушмоқ; فِي الْأَسْرِ ~ асирга тушмоқ; ~ فِي الْفَخِّ тузоққа тушмоқ; 3) (*н. нингдир ичига*) тушиб кетмоқ (қолмоқ) (فِي); ~ فِي حُبِّهَا у ҳайратга тушди; فِي الْخَطَأِ ~ у хато қилди; ~ فِي حَيْرَةٍ у у (*аёл*) ни севиб қолди; 4) воқеъ бўлмоқ, бўлиб қолмоқ; 5) жойлашмоқ, жойлашган бўлмоқ (*мас. шаҳар ҳақида*); 6) тўғри келиб қолмоқ (*қайсидир кунга*); 7) (*бирор н. ҳаракати остига*) тўғри келиб қолмоқ (تَحْتَ); 8) (*бирор к. ёки н. нинг изига*) тушмоқ (عَلَى); (*бирор н. устига*) қўнмоқ (*қуш ҳақида*-عَلَى); 10) қонуний кучга эга бўлмоқ, ўз кучида бўлмоқ; لَا يَقَعُ هٰذَا الطَّلَاقُ бу талоқ қонун кучига эга эмас; 11 (*н. ларгадир*) ажралиб, бўлиниб кетмоқ (فِي); يَقَعُ الْكِتَابُ فِي ثَلَاثٍ وَتِسْعِينَ صَفْحَةً бу китобда тўқсон уч саҳифа бор (*сўзма-сўз: бу китоб тўқсон уч саҳифага бўлинган*); 12) қайрамоқ; النَّصْلَ ~ ханжарни қайрамоқ; ◊ أَنَّ ... (قَلْبِهِ) فِي نَفْسِهِ ~ унинг миясига келдики, ...; الْقَوْلُ عَلَيْهِ ~ у гапириши керак эди; ~ مِنْهُ مِنْ قَلْبِهِ (فِي نَفْسِهِ) مَوْقِعَ الْقَبُولِ *ёки* مَوْقِعًا حَسَنًا ~ кимгадир ёқмоқ; ~ الْخَبَرُ وَقْعًا حَسَنًا бу хабар яхши таассурот қолдирди; ~ـوا فِي بَعْضِهِمْ الْكَلَامَ фِي ~ улар бир-бирлари билан учрашиб қолдилар; ~ فِي نَفْسِهِ бу сўзлар унга таъсир қилди; فِي الْكَلَامِ ~ а) ортиқча гап қилмоқ, кераксиз гапни айтиб юбормоқ; б) *мажҳ. кўч.м.* исканжага, қийин-қистовга олинмоқ; بِلِسَانِهِ ~ ортиқча гапирмоқ, жаврайвермоқ; وَقَعَ[2] (а) وَقِيعَةٌ (*к. ҳақдадир*) ғийбат қилмоқ, ёмон фикр билдирмоқ (فِي); II وَقَّعَ 1) (*н. нидир*) имзоламоқ (عَلَى *ёки туш.к.*); بِالْحُرُوفِ الْأُولَى ~ *дип.* розилик билдирмоқ, тасдиқламоқ (*рамзий равишда тасдиқлангунга қадар халқаро шартномага исм ва фамилиясининг бош ҳарфларини қўйиб, олдиндан ўз розилигини билдирмоқ*); 2) (*музика асбобида*) чалмоқ, ижро этмоқ (عَلَى); عَلَى الْبِيَانُو ~ роялда музика чалмоқ; أَوْتَارَ عُودِهِ ~ удда музика чалмоқ; عَلَى الْوَتَرِ الْحَسَّاسِ ~ *маж.* ҳис-туйғу торларини чертмоқ; 3) (*к. гадир*) жазо бермоқ (عَلَى); الْعُقُوبَةَ عَلَيْهِ ~ кимнидир жазога тортмоқ, жазоламоқ; الْغَرَامَةَ عَلَيْهِ ~ кимнидир жаримага тортмоқ, кимгадир жарима солмоқ; ~ حَجْزًا عَلَى ... ...га арест, таъқиқ солиб қўймоқ; 4) (*н. гадир*) дучор, гирифтор қилмоқ (فِي); (*қаергадир*) туширмоқ, ташламоқ (فِي); 5) (*к. гадир*) туҳмат, бўҳтон қилмоқ; игво қилмоқ (فِي); 6) (*к. нидир к. биландир*) уриштириб қўймоқ (بَيْنَ); 7) *муз.* гармониялаштирмоқ; 8) қайрамоқ, ўткирлаштирмоқ; النَّصْلَ ~ ханжарни қайрамоқ; ◊ نَفْسَهُ ~ ортиқча гапирмоқ, гапириб юбормоқ; III وَاقَعَ 1) жанг қилмоқ; 2) жинсий алоқада бўлмоқ; IV أَوْقَعَ 1) ағдармоқ, ташламоқ; ~ـهُ عَلَى الْأَرْضِ кимнидир ерга ағдармоқ, йиқитмоқ; ~ـهُ أَرْضًا кимнидир ерга йиқитмоқ; عَلَيْهِ الْقِصَاصَ أَوِ الْجَزَاءَ ~ кимнидир жазоламоқ; жазога тортмоқ; ~ـهُ صَرِيعًا кимнидир ўлдирмоқ; بِالْعَدُوِّ ~ душманга ташланмоқ, ҳужум қилмоқ; 2) (*н. гадир*) гирифтор, дучор қилмоқ (فِي); تَحْتَ الشُّبْهَةِ ~ обрўсизлантирмоқ, шубҳа остига олмоқ; ~ فِي الْارْتِبَاكِ оғир аҳволга солиб қўймоқ; يَدَهُ ~ *кўч.м.* (*н. гадир*) чанг солмоқ; 3) (*к. ларнингдир ўртасига*) ёвлик, душманлик солмоқ (بَيْنَ); الْخَسَارَةَ ~ (*к. гадир*) зарар, йўқотиш етказмоқ (بِ); الرُّعْبَ ~ فِي قُلُوبِ النَّاسِ одамлар юрагига ваҳима (ғулғула, қўрқув) солмоқ; 4) *кўч.м.* (*к. нидир*) чўктирмоқ, ботирмоқ (بِ); 5) (*музика асбобини*) созламоқ; ◊ نَفْسَهُ ~ оғиздан гуллаб қўймоқ; V تَوَقَّعَ кутмоқ; (*бирор н. дан*) хавфсирамоқ; VI تَوَاقَعَ бир-бирига ташланмоқ, ўзаро жанг қилмоқ; تَوَاقَعَتْ فِيهِ النِّصَالُ عَلَى النِّصَالِ ханжарлар ишга тушди, жанг бошланди; X اسْتَوْقَعَ кутмоқ; хавфсирамоқ

– إِيقَاعٌ 1) гирифтор қилиш, йўлиқтириш; 2) ағдариш, ташлаш; ~ الْقِصَاصِ (*к. гадир*) жазо бериш (عَلَى); 3) *кўп.* ~اتٌ — *муз.* ритм, такт

– إِيقَاعِيٌّ ритмга оид, ритмик; رَقْصٌ ~ ритмик рақс

– تَوَقُّعٌ кутиш

– تَوْقِيعٌ 1) жазолаш; 2) имзолаш, имзо чекиш; الـ~ بِالْحُرُوفِ الْأُولَى *дип* рози бўлиш, розилик, билдириш, тасдиқлаш (*расмий равишда тасдиқлангунга қадар халқаро шартномага исм ва фамилиясининг бош ҳарфларини қўйиб, олдиндан ўз розилигини билдириш*); 3. *кўп.* تَوَاقِيعُ، ـاتٌ — имзо; مُهْمَلُ الـ~ имзосиз, аноним; تَحْتَ ~ـهِ унинг имзоси остида, имзоси билан; 4) *муз.* гармония; حَسَنُ الـ~ гармоник, оҳангдор; 5) ритм

– تَوْقِيعَاتٌ *кўп.* унвонларда кўтарилишлар

– تَوْقِيعِيٌّ 1) гармоник; 2) ритмикага оид, ритмик

– مُتَوَقَّعٌ кутилаётган; келгуси, келажакдаги, бўлғуси; مِنَ الـ~ أَنْ кутилаётирки, ...; шуни кутиш мумкинки, ...

– مُوَاقَعَةٌ жимоланиш, жинсий алоқа

– مُوَقَّعٌ: ~ عَلَيْهِ имзоланган, имзо чекилган

– مُوَقِّعٌ имзо чекаётган, имзо чеккан; نَعْرِضُ نَحْنُ الـ~ـينَ أَدْنَاهُ (عَلَى الْبَيَانِ) مَا يَلِي биз, қуйида (*баёнотга*) имзо чекувчилар, тубандагиларни таклиф қиламиз; ...

– مَوْقِعٌ *кўп.* مَوَاقِعُ 1) мавқеъ, ўрин, жойлашиш ўрни; 2) воқеа бўлиб ўтган (ўтадиган) жой; 3) позиция, вазият, шароит, тутилган йўл; ◊ مِنْ ~ الْقُوَّةِ куч ишлатиш йўли билан; وَقَعَ فِي نَفْسِهِ ~ الْقَبُولِ ёқмоқ, хуш келмоқ, яхши кўринмоқ, севилмоқ; وَقَعَ مِنْ نَفْسِهِ ~ـاً وَ كَانَ أَلِيمًا (حَسَنًا) кимдадир ёмон (яхши) таассурот қолдирмоқ; هَذَا الْمَنْظَرُ يَقَعُ مِنْ نُفُوسِنَا ~ الْارْتِيَاحِ бу тамошадан биз роҳатландик; لَا تَقَعُ مِنْهُ الزِّيَارَاتُ ~ الرِّضَاءِ бу келишлар унга унчалик ёқмайди; مَوَاقِعُ الْغَيْثِ ёмғир ёққан жой (территория)

– مَوْقَعَةٌ *кўп.* مَوَاقِعُ жанг майдони; жанг

– مِيقَعَةٌ *кўп.* مَوَاقِعُ қайроқ тош; ~ مِنْ جِلْدٍ қайроқ тасмаси

– وَاقِعٌ 1. 1) пастга тушиб кетаётган, йиқилаётган, ағдарилаётган, қулаётган; 2) воқе бўлаётган, бўлиб ўтаётган; الـ~ اسْتِسْلَامٌ بِالْأَمْرِ الـ~ воқе бўлган нарсага мусаллам бўлиш, бўйин эгиш, рози бўлиш; (جَعَلَهُ) أَمَامَ الْأَمْرِ الـ~ кимнидир воқеа-ҳодиса ёки бирор иш воқе бўлгандан кейин хабардор қилмоқ; 3) амалдаги, жорий, ўз кучини йўқотмаган, воқе бўлиб турган; 4) қўнаётган, қўниб турган (*қуш ҳақида*); النَّسْرُ الـ~ *астр.* Вега (*Лира юлдузлар туркумидаги, энг ёруғ юлдуз*); 5) жойлашган; مَنْزِلٌ ~ عَلَى جَبَلٍ тоғ устига жойлашган уй; 2. 1) воқелик, факт; ... الـ~ أَنْ шу нарса фактки, ...; فِي الـ~ *ёки* فِي ~ الْأَمْرِ ҳақиқатда, аслини олганда, аслида; ... يُبَرْهِنُ عَلَى ذَلِكَ ~ أَنْ бунинг исботи шу нарсаки, ...; 2) ҳисоб, ҳисоблаш; بِـ~ وَاحِدٍ فِي أَلْفٍ мингтага биттадан деб ҳисоблаб

– وَاقِعَةٌ *кўп.* وَقَائِعُ 1) воқеа, ҳодиса, факт; الـ~ *дин.* қиёмат куни; وَقَائِعُ الدَّعْوَى *юр.* даъвонинг фактик томони; مَحْضَرُ وَقَائِعِ الْجَلْسَةِ мажлис протоколи, қарори; ~ مُزَوَّرَةٌ сохта ҳужжат; 2) жанг

– وَاقِعِيٌّ 1. 1) фактик, ҳақиқий, реал; 2) реалистик; 2. реалист; реализм вакили

– وَاقِعِيَّةٌ 1) борлиқ; реалистлилик, ҳаққонийлик; نَظَرَ إِلَى ... بِـ~ ...га ҳаққоний қарамоқ, муносабатда бўлмоқ; 2) реализм; الـ~ الْاشْتِرَاكِيَّةُ социалистик реализм; 3) *кўп.* ـاتٌ — ҳақиқий воқелик, факт

– وِقَاعٌ жинсий алоқа қилиш

– وَقَّاعٌ، وَقَّاعَةٌ чақимчи, ғийбатчи, гап ташувчи

– وَقْعٌ 1) тушиш, йиқилиш, қулаш, ағдарилиш; 2) (*ағдарилганда, йиқилганда, юрган вақтда чиқадиган*) тақиллаш, гупиллаш; ~ الْأَقْدَامِ қадам товуши, тақиллаш; оёқ товуши; (*қандайдир ҳаракатнинг*) бўлиб ўтиш жараёни, бўлиб ўтиши; 4) таассурот, таъсир, эффект; وَ كَانَ لِكَلَامِهِ ~ شَدِيدٌ унинг сўзлари катта таассурот қолдирди

– وِقَاعٌ = وَقْعٌ

– وَقْعَةٌ *кўп.* وَقَعَاتٌ 1) тушиш, ағдарилиш, йиқилиш, қулаш; 2) зарба; тақ-туқ; 3) навбатдаги овқат (*нонушта, тушлик ёки кечки овқат*); 4) *ҳарб.* ҳужум, босқин; жанг

– وُقُوعٌ 1) йиқилиш, тушиш, ағдарилиш, қулаш; 2) (*қандайдир ҳаракатнинг*) бўлиб ўтиши; бўлиб ўтиш; بَعِيدُ الـ~ бўлиши мумкин бўлмаган, қўлдан келмайдиган; имконсиз; قَرِيبُ الـ~ яқинда бўладиган, албатта бўладиган; كَثِيرُ الـ~ тез-тез бўлиб турадиган

– وَقِيعَةٌ *кўп.* وَقَائِعُ، وِقَاعٌ 1) воқеа, ҳодиса, факт; 2) уруш, жанг; 3) ғийбат; фисқу-фасод; ~ فِي النَّاسِ одамларни ғийбат қилиш, одамлар ғийбати; 4) қўноқ, қўндоқ (*товуқхонада*)

I وَقَفَ[1] (и) وُقُوفٌ 1) тўхтатмоқ; турмоқ; ~ عَلَى شَفِيرِ الْهَلَاكِ ҳалокат ёқасида бўлмоқ; ~ـتِ الْجَرِيدَةُ عَنِ الصُّدُورِ газета чиқишдан тўхтади; ~ فِي الْمَسْأَلَةِ иккиланмоқ, тараддудланмоқ; ~ دُونَهُ *ёки* وَجْهَهُ қаршилик қилмоқ, кимгадир халақит бермоқ; ~ ضِدَّهُ кимгадир қаршилик кўрсатмоқ; ... ~ مَعَهُ ضِدَّ (*к. гадир қарши*) кимнингдир тарафида турмоқ; ~ بِجَانِبِهِ *ёки* ~ إِلَى جَانِبِهِ кимнингдир тарафига ўтмоқ; 2) ўрнидан турмоқ, кўтарилмоқ, турмоқ; ~ عَلَى قَدَمَيْهِ оёққа турмоқ; ~ عَلَى رُؤُوسِ أَصَابِعِهِ оёқ учида турмоқ; ~ شَعْرِي مِنَ الرُّعْبِ қўрқувдан сочларим тикка бўлиб кетди; ~ حِدَادًا (*к. нингдир*) азаси муносабати билан тик турмоқ (عَلَى); ... ~ فَتْرَةَ صَمْتٍ تَخْلِيدًا لِذِكْرَى ...нинг хотирасига бир минут сукут сақлаш учун ўриндан турмоқ; 3) вазият эгалламоқ; ~ مَوْقِفَ عَدَاءٍ (*к. га ёки н. га нисбатан*) душманлик вазиятида бўлмоқ (مِنْ, إِزَاءَ); 4) (*н. нидир*) билмоқ; (*н. билан дир*) танишмоқ; (*н. дандир*) огоҳ, хабардор бўлмоқ (عَلَى); ~ عَلَى أَثَرٍ изига тушмоқ; ~ عَلَى ذَنْبِهِ гуноҳини бўйнига қўймоқ; 5) *грам.* қироатда вақф (паузал)

шаклга амал қилмоқ; عَلَى الْكَلِمَاتِ ~ сўзларни вақф қилиб (паузал шаклда) талаффуз қилмоқ; عَلَى التَّاءِ الْمَرْبُوطَةِ بِالتَّاءِ ~ الْمَمْدُودَةِ у "тои марбута" ни "тои мамдуда"ҳисоблади; ◊ هَذَا ~ عَلَيْكَ بِكَمْ؟ бу сенга неча пулга (қанчага) тушди?; وَقَفَ[2] (и) وَقْفٌ 1) тўхтамоқ, тутмоқ, ҳибсга олмоқ, (н. дандир) ушлаб турмоқ, ушлаб қолмоқ, четлатмоқ (عَنْ); عَنِ الْعَمَلِ ~ ишдан четлатмоқ; 2) (савоб мақсадида к. гадир) вақф қилмоқ, вақф сифатида васият қилиб қолдирмоқ (عَلَى); 3) (н. ҳақдадир) хабардор қилмоқ, огоҳ қилмоқ; (н. биландир) таништирмоқ (عَلَى); II وَقَّفَ 1) туришга, ўрнидан туришга мажбур қилмоқ; 2) (бирор н. билан) таништирмоқ (عَلَى); الْقَارِئَ ~ қироат қилувчини (қорини) вақф қилиб (паузал шаклда) талаффуз қилишга ўргатмоқ; 3) тутмоқ, ҳибсга олмоқ; 4) (к. гадир, н. гадир) бағишламоқ (عَلَى); 5) (к. учундир) вақф белгиламоқ (عَلَى); IV أَوْقَفَ 1) туришга мажбур қилмоқ; турғазмоқ; ўз ҳаддини, ўрнини кўрсатмоқ; ـــهُ عِنْدَ حَدِّهِ ~ кўч. м. кимгадир ўз ўрнини кўрсатмоқ, ҳаддини билдирмоқ; ـــهُ عَلَى حَدِّهِ ~ кўч. м. кимнингдир ақлини киргизиб қўймоқ; 2) тўхтатиб қўймоқ, бас қилмоқ; тўхтатмоқ; الْجَرِيدَةَ ~ газета чиқаришни тўхтатиб қўймоқ (турмоқ); الْعَمَلَ ~ ишни тўхтатмоқ; النَّزْفَ ~ қон кетишни тўхтатмоқ; تَنْفِيذَ الْحُكْمِ الْجِنَائِيِّ ~ ҳукм ижросини тўхтатмоқ; ~ اهْتِمَامًا عَلَى ... а) ...га ўз диққат-эътиборини тўпламоқ; б) ...га бирор киши эътиборини қаратмоқ, жалб қилмоқ; 3) (н. дандир) четлатмоқ (عَنْ); عَنِ الْعَمَلِ ~ ишдан четлатмоқ; 4) (н. ҳақдадир) огоҳлантирмоқ, хабардор қилмоқ (عَلَى); 5) (н. гадир) бағишламоқ (عَلَى); حَيَاتَهُ عَلَى ... ~ ўз ҳаётини (н. гадир) бағишламоқ; 6) ҳибсга, қамоққа олмоқ; 7) (к. гадир) вақф сифатида васият қилиб қолдирмоқ (عَلَى); V تَوَقَّفَ 1) тўхтамоқ; فِي الْأَمْرِ ~ (н. дадир) иккиланмоқ, тараддудланмоқ; ـــتِ الْقِطْعَةُ فِي حَلْقِهِ ~ овқат унинг ҳалқумига (томоғига) тиқилиб қолди; 2) (н. гадир) асосланмоқ, устига қурилмоқ (عَلَى); 3) (н. гадир) боғлиқ бўлмоқ (عَلَى); 4) (н. дир қилишни) тўхтатмоқ, бас қилмоқ (عَنْ); (н. нидир) рад қилмоқ, воз кечмоқ; (н. нидир) бажармаслик, ижро этмаслик (عَنْ); عَنِ الدَّفْعِ ~ (солиқ) тўлашдан бош тортмоқ, тўламаслик; ـــتِ الْجَرِيدَةُ عَنِ الصُّدُورِ газета чиқмай қолди; VI تَوَاقَفَ (жангда) юзма-юз, рўпарама-рўпара турмоқ; ўзаро жанг қилмоқ; X اسْتَوْقَفَ 1) тўхтатмоқ, тўхташни илтимос қилмоқ (сўрамоқ); 2) (к. дандир) кутиб туришни сўрамоқ; ◊ الْأَنْظَارَ ~ ёки النَّظَرَ ~ ўзига диққат-эътиборни қаратмоқ (жалб қилмоқ); نَظَرَهُ ~ (н. гадир) кимнингдир диққат-эътиборини қаратмоқ (إِلَى)

— إِيقَافٌ 1) тўхташ, тиниш; إِطْلَاقِ النَّارِ ~ ўқ отишни тўхтатиш; 2) тўхтатиб туриш, тутиб туриш; تَنْفِيذِ الْحُكْمِ ~ суд ҳукмини тўхтатиб туриш; 3) (н. дандир) четлатиш (عَنْ); عَنِ الْوَظِيفَةِ ~ вазифасидан четлатиш; 4) ҳибсга (қамоққа) олиш

— تَوَقُّفٌ 1) тўхташ; 2) (к. гадир, н. гадир) қарамлик (عَلَى); 3) (н. дадир) иккиланиш, тараддудланиш (فِي); 4) (н. нингдир) тўхташи (عَنْ); (н. нидир) рад қилиш (عَنْ); عَنِ الدَّفْعِ ~ (тўлов) тўлашдан бош тортиш

— تَوْقِيفٌ 1) (фаолиятнинг) тўхташи, тўхтатиб турилиши; ~ تَنْفِيذِ الْحُكْمِ ҳукм ижросининг кечиктирилиши; 2) қўлга, ҳибсга олиш; 3) ишонтириш, ихлос туғдириш; (худо томонидан кўнгилга солинган) илҳом

— تَوْقِيفَاتٌ кўп. пул ўтказиш (мас. нафақа жамғармаси ҳисобига)

— تَوْقِيفِيٌّ келиб чиқиши илоҳий бўлган, худо томонидан кўнгилга солинган

— مُتَوَقِّفٌ 1) тўхтаётган; 2) (к. гадир, н. гадир) қарам бўйган (عَلَى)

— مَوْقِفٌ кўп. مَوَاقِفُ 1) бирор нарсанинг турган жойи; вазият, аҳвол, ҳолат; الـــ ~ السِّيَاسِيُّ сиёсий вазият (аҳвол, ҳолат); ~ الشَّاهِدِ (суд вақтида) гувоҳ ўтирадиган жой; 2) (к. гадир, н. гадир нисбатан) муносабат, ёндошиш, позиция; اتَّخَذَ لِنَفْسِهِ ~ الْمُدَافِعِ (... нингдир) ҳимоячиси позициясида турмоқ (عَنْ); وَقَفَ مِنْ هَذِهِ الْحَوَادِثِ ~ غَيْرَ الْمُكْتَرِثِ у бу ҳодисаларга лоқайд муносабатда бўлди; اتَّخَذَ ~ اللَّامُبَالَاةِ (к. гадир, н. гадир) у лоқайд муносабатда бўлди; (إِزَاءَ); اتَّخَذَ ~ الْمُؤَيِّدِ لِلِاقْتِرَاحِ ёки اتَّخَذَ ~ التَّأْيِيدِ لِلِاقْتِرَاحِ у бу таклифни қувватлаб гапирди; اتَّخَذَ ~ الْمُعَارَضَةِ لِلِاقْتِرَاحِ ёки اتَّخَذَ الـــ ~ الْمُعَارِضِ لِلِاقْتِرَاحِ у бу таклифга қарши гапирди; اتَّخَذُوا ~ ـًا مُوَحَّدًا مِنْ ... ...га нисбатан улар бир хил позицияни эгаллайдилар; 3) саҳна; кўриниш; 4) муҳим, катта аҳамиятга эга бўлган воқеа, ҳодиса; 5) гапириш, нутқ сўзлаш (мас. мажлисларда); 6) маҳбуслар турадиган бино, уй; 7) бекат, тўхташ жойи (транспорт учун); 8) шахм. вазият

— مُوقِفٌ 1. тўхтаётган; 2. тормоз

— مَوْقُوفٌ 1) тўхтатилган; ҳибсга олинган; عَقَارٌ ~ бировнинг ихтиёрига ўтказилмайдиган ер-мулк; 2) грам. паузали шаклда (сўз ҳақида); 3) (н. дандир) четлатилган (عَنْ); 4) (к. гадир, н. гадир) боғлиқ бўлган (عَلَى); 5) (вақф сифатида) савоб мақсадида васият қилинган

— وَاقِفٌ кўп. وُقُوفٌ 1) тўхтаб турган, тўхтаётган; турғун, кўлмак (мас. сув ҳақида); هَبَّ ~ ـًا ўрнидан турмоқ; 2) (н. дандир) бохабар; (н. нидир) биладиган, билувчи; الْمَقَامَاتُ الـــ ~ ــةُ عَلَى سَيْرِ الْأُمُورِ ишнинг боришидан боҳабар доиралар; 3) васият қилувчи; الْوُقُوفِ ~ вақф тузувчи, таъсис этувчи

— وَقْفٌ[1] 1) туриш; 2) бекат; 3) пауза; نُقْطَةُ الـــ ~ грам. нуқта

— وَقْفٌ[2] кўп. وُقُوفٌ، أَوْقَافٌ 1) вақф, савоб мақсадида қилинган нарса, вақф мулки; бировнинг ихтиёрига ўтказилмайдиган мол-

мулк; خَيْرِيٌّ ~ савоб мақсадида васият қилинган вақф мол-мулки; أَهْلِيٌّ ~ оилавий вақф мол-мулки; أَوْقَافٌ مَضْبُوطَةٌ давлат ихтиёрида бўлган вақф мол-мулки; نَاظِرُ الـ~ вақф мол-мулки нозири; وِزَارَةُ الْأَوْقَافِ вақфлар вазирлиги; 2) дахлсиз хусусий мулк; كَانَ ~ـا عَلَى ... кимгадир бутунлай мансуб бўлмоқ; نَهْرٌ الْجَرِيدَةِ هُوَ ~ الْقِصَّةِ газетанинг устуни ҳикоя учун ажратилган; الْأَحْلَامُ ~ عَلَى مَنْ يَسْتَطِيعُ أَنْ يَنَامَ *мтл. сўзма-сўз*; туш кўриш ухлай оладиганларнинг насибасидир

– وَقْفٌ[3] 1) фил суягидан ишланган билакузук; 2) билакузук

– وَقْفَةٌ *кўп* وَقَفَاتٌ 1) ўрнидан туриш; حِدَادًا ~ (*к. нингдир*) азаси муносабати билан ўриндан туриш (عَلَى); 2) бекат, тўхтаб туриш жойи; қисқа вақт келиб туриб кетиш; 3) туриш; ~ عَرَفَاتٍ ҳожиларнинг Арафот тоғидаги ибодати; 4) *грам.* нуқта; 5) (*қадбаст*) вазияти, кўриниши; 6) чиқиш, нутқ сўзлаш; وَقَفَاتٌ وَطَنِيَّةٌ миллий масала бўйича чиқиш, нутқ сўзлаш; ◊ الْعِيدِ ~ байрам, ийд (*ҳайит*) арафаси

– وَقْفِيٌّ вақфга оид

– وَقْفِيَّةٌ вақф белгилаш ҳақидаги васиқа, ҳужжат

– وُقُوفٌ 1) ўриндан туриш; ~ـا! тур!, туринг!; 2) туриш; 3) бекат; 4) ҳаракатсизлик, тек туриш; الْحَالِ ~ турғунлик, депрессия; 5) (*к. биландир*) танишиш (عَلَى)

– وَقِيفٌ 1) кузатувчи; 2) назоратчи

(وقل) V تَوَقَّلَ (*н. нингдир*) тепасига кўтарилмоқ, чиқмоқ

أُوقَةٌ = وُقَةٌ, وَقَةٌ кўп ~ـاتٌ

وَقْوَقَ қичқирмоқ, қағилламоқ, ку-ку қилмоқ (*қушлар ҳақида*); 2) вовулламоқ (*ит ҳақида*)

– وَقْوَقٌ, وَقْوَاقٌ какку

– وَقْوَقَةٌ қичқириқ, қағиллаш, ку-ку қилиш; 2) вовуллаш

I وَقَى (*и*) وَقْيٌ, وِقَايَةٌ 1) қўриқламоқ, пойламоқ, сақламоқ, эҳтиёт қилмоқ, беркитмоқ; 2) эҳтиётламоқ, ҳимоя қилмоқ; قِ الشَّادَ! *шахм.* шоҳга шоҳ!; II وَقَّى = I; V تَوَقَّى эҳтиёт бўлмоқ, ўзини эҳтиёт қилмоқ; اللّٰهَ ~ *дин.* Оллоҳдан қўрқмоқ; VIII اِتَّقَى 1) эҳтиёт бўлмоқ, ўзини эҳтиёт қилмоқ; ҳимоя қилмоқ; 2) (*н. дандир*) четлашиб, эҳтиёт бўлиб юрмоқ; қўрқмоқ; اللّٰهَ ~ *дин.* Оллоҳдан қўрқиб юрмоқ

– اِتِّقَاءٌ 1) ўз-ўзини ҳимоя қилиш; эҳтиёт чораларини кўриш; 2) қўрқув; 3) ўзини четга тортиб, эҳтиётлаб юриш

– تُقَاةٌ = تَقِيَّةٌ

– تَقْوَى тақво, худодан қўрқиш; диндорлик

– تُقًى тақводорлик, худодан қўрқишлик; диндорлик

– تَقِيٌّ *кўп.* تُقَاةٌ, أَتْقِيَاءُ тақволи, худодан қўрқадиган; диндор

– تَقِيَّةٌ 1) парҳезкорлик, эҳтиёткорлик, ўйлаб иш қилишлик; 2) *тар.* диний ёки сиёсий эътиқодни пардалаб юриш

– تَوَقِّيَةٌ ҳимоя, эҳтиёткорлик, парҳезкорлик; ўзини эҳтиёт қилиш

– مُتَّقٍ *мн.* مُتَّقِيَةٌ = تَقِيٌّ

– وَاقٍ *мн.* وَاقِيَةٌ 1) қўриқловчи, ҳимоя қилувчи; 2) эҳтиёткор, эҳтиёт қиладиган; قِنَاعٌ ~ эҳтиёт ниқоби; قِنَاعٌ ~ مِنَ الْغَازَاتِ газдан сақловчи ниқоб, противогаз; مِظَلَّةٌ وَاقِيَةٌ парашют

– وَاقِيَةٌ 1) ҳимоя; 2) *кўп.* أَوَاقٍ сақловчи, ҳимоя қилувчи восита

– وِقَاءٌ 1) ҳимоя, сақлов; 2) сақловчи, ҳимоя қилувчи восита

– وِقَائِيٌّ ҳимоя қилувчи, сақловчи, олдини олувчи; олдини оладиган (*чора ҳақида*); الطِّبُّ الـ~ профилактик тиббиёт; الْحَبْسُ الـ~ (*жиноятнинг*) олдини олиш мақсадида ҳибсга олиш; الْحَرْبُ الـ~ـة олдини олувчи уруш (*урушга тайёрланаётган душман ҳужумини қайтариш мақсадида қилинган уруш*)

– وِقَايَةٌ 1) сақлаш, огоҳ қилиш, эҳтиётлаш, олдини олиш, профилактика; 2) ҳимоя, қўриқлаш; ~ مِنَ الْغَازَاتِ газга қарши ҳимоя; الـ~ خَيْرٌ مِنَ الْعِلَاجِ *мқл.* даволашдан кўра олдини олиш яхши; ◊ نُونُ الـ~ *грам.* I шахс олмошига қўшилиб ёзиладиган нун (*мас.* مِنِّي, حَمِدَنِي *сўзларидаги каби*)

– أُوقِيَّةٌ = وُقِيَّةٌ

أَتْكَأَ[2] IV (وكأ) أَوْكَأَ[1] IV тияб қўймоқ, тиргак билан тикка қилмоқ; IV[2] орқасига болиш қўйиб ўтқизиб қўймоқ (*беморни*); V تَوَكَّأَ (*н. га дир*) суянмоқ, таянмоқ (عَلَى); عَلَى عَصَاهُ ~ асо (*ҳасса*) га таянмоқ; VIII اِتَّكَأَ (*н. гадир*) таянмоқ, суянмоқ (عَلَى); (*к. гадир, н. гадир*) суянмоқ (عَلَى); عَلَى الْحَائِطِ ~ деворга суянмоқ; ◊ عَلَى السَّرِيرِ ~ калавот (*кроват*) га ёнбошламоқ

– اِتِّكَاءٌ суяниш, таяниш

– تُكَأَةٌ[1] 1) суянчиқ, таёқ, ҳасса; 2) *кўч. м.* баҳона, баҳонаи сабаб

– تُكَأَةٌ[2] дангаса, ишёқмас

– تَكِيَّةٌ *кўп.* تَكَايَا 1) такия (*дарвешлар ётадиган жой*); 2) қаровсиз кексалар бошпанаси (*макони*), ғарибхона, дорул-ожизин

– تَوَكُّؤٌ таяниш, суяниш

– مُتَّكَأٌ *кўп.* مُتَّكَآتٌ 1) таянч, қўллаб-қувватлаш; 2) курси; кат, диван

– مُتَّكِئٌ (*н. гадир*) суяниб турган (عَلَى); (*н. гадир*) таяниб турган (عَلَى)

I وَكَبَ (*и*) وُكُوبٌ, وَكَبَانٌ виқор билан, тантанавор юрмоқ, аста-секин ҳаракат қилмоқ; III وَاكَبَ виқор билан бирга юрмоқ; (*одамлар гуруҳини, кемаларни ва б. ни*) етаклаб, бошлаб юрмоқ, соқчилик қилиб кузатиб бормоқ; الْمَوْكِبَ ~ тантанали юришда қатнашмоқ, тантанали юришни етаклаб бормоқ, тантанавор юрмоқ

— مَوْكِبٌ кўп. مَوَاكِبُ 1) тантанавор юриш; ~ الْمَشَاعِلِ машъалали юриш; ~ الْجَنَازَةِ дафн маросими юриши; 2) отлиқлар тўдаси; 3) ўзини кўрсатиш учун туяга минган кишилар гуруҳи

وَكَدَ I (и) وَكْدٌ 1) ўз олдига мақсад қўймоқ; ~هُ عَلَى نَفْسِهِ (бирор н. қилишга) қарор қилмоқ; 2) (қаердадир) бўлмоқ (بِـ); II وَكَّدَ 1) қувватламоқ, тасдиқламоқ; ишонтирмоқ, ишонч ҳосил қилдирмоқ; 2) = II; IV أَوْكَدَ = II; V تَوَكَّدَ қувватланмоқ, тасдиқланмоқ; ишонмоқ, ишонч ҳосил қилмоқ; (н. гадир) ишонган бўлмоқ (مِنْ), сол. تَأَكَّدَ қар. أكد)

— تَوْكِيدٌ 1) ишонтириш; тасдиқлаш, қувватлаш, асослаш; ~بِالـ ишонч билан, шубҳасиз; ~ نُونُ الـ грам. таъкид юкламасидаги "ن" (нун) ҳарфи; 2) лингв. эмфоза, таъкид, кучайтирув

— تَوْكِيدِيٌّ тасдиқлайдиган, маъқуллайдиган, ижобий

— مُتَوَكِّدٌ ишонган, ишончи мустаҳкам

— وَكْدٌ мақсад, истак, орзу

— وُكْدٌ интилиш, ҳафсала, уриниш, ҳаракат

— وَكِيدٌ ўзига ишонган; аниқ, ишончли; шак-шубҳасиз; ижобий

وَكْرٌ кўп. أَوْكَارٌ, وُكُورٌ ин, уя; ~ الزَّنَابِيرِ ўз маъносида ва кўч. м. ари уяси; ~ اللُّصُوصِ қароқчилар уяси; ~ النَّارِ ҳарб. ўт очиш нуқтаси

— وَكْرَةٌ кўп. وُكَرٌ ин, уя

وَكَزَ I (и) وَكْزٌ мушт билан урмоқ; (бирор н. билан) зарба бермоқ (بِـ); туртмоқ, мушт билан жағига туширмоқ

وَكَسَ I (и) وَكْسٌ 1) арзон баҳоламоқ, аҳамиятни пасайтирмоқ, етарли даражада баҳоламаслик; озайтирмоқ; 2) мажҳ. зарар кўрмоқ; II وَكَّسَ = I; IV أَوْكَسَ = I

— أَوْكَسُ энг паст, арзимас

— وَكْسٌ 1) баҳонинг тушиб кетиши; етарли баҳоламаслик; 2) зарар; ~ بَاعَ بِالـ ўзига зарар кўриб сотмоқ

وَكَعَ I (يَوْكَعُ) وَكَاعَةٌ қаттиқ бўлмоқ

— مِيكَعٌ кўп. مِيكَعَةٌ омоч

وَكَفَ I (и) وَكْفٌ, وُكُوفٌ, وَكِيفٌ, وَكَفَانٌ оқмоқ, оқиб турмоқ, тешилиб оқиб қолмоқ; ~ الْبَيْتُ уйнинг томидан чакка ўтмоқ; IV أَوْكَفَ ёки آكَفَ эшакни эгарламоқ; V تَوَكَّفَ кутмоқ, кутиб турган бўлмоқ

— وِكَافٌ = إِكَافٌ

— وَاكِفٌ ёмғир

— وِكَافٌ кўп. وُكُفٌ эшакдаги эгар, эшак эгари

— وَكْفٌ (н. гадир) оқиб тушиш

— وَكَفَانٌ, وُكُوفٌ, وَكِيفٌ (томиб) оқиб кетиш (туриш)

وَكَلَ I (и) وَكْلٌ, وُكُولٌ (к. гадир н. нидир) топшириқ қилмоқ, ишониб топширмоқ (إِلَى туш. к. ёки بِـ); (к. гадир) ишонмоқ, таваккул қилмоқ; ~ بِاللهِ дин. Оллоҳга таваккул қилмоқ; II وَكَّلَ топширмоқ, ишониб топширмоқ; вакил қилмоқ; ўз вакили қилиб тайинламоқ; III وَاكَلَ (к. гадир) ишонмоқ; IV أَوْكَلَ (к. гадир) топширмоқ, ишониб топширмоқ (إِلَى); ~ بِاللهِ ёки ~ عَلَى اللهِ Оллоҳга таваккул қилмоқ, Оллоҳ хоҳишига ишонмоқ, суянмоқ; V تَوَكَّلَ 1) ишонч (қоғози) олмоқ, вакил қилинмоқ (бўлмоқ); ваколат олмоқ; 2) (н. гадир) таваккул қилмоқ, ишонмоқ (عَلَى); ~ عَلَى اللهِ Оллоҳга таваккул қилмоқ; VI تَوَاكَلَ 1) бир-бирига ишонмоқ; ўзгаларга ишонмоқ, таянмоқ; 2) ўз кучига ишонмоқ, таянмоқ; 3) хотиржам, беғам бўлмоқ; ҳафсаласиз, ғайратсиз бўлмоқ; тақдирга таваккул қилмоқ, ўз ихтиёрини топширмоқ; лоқайд бўлмоқ, лоқайдлик кўрсатмоқ; 4) (н. дандир) воз кечмоқ, юз ўгирмоқ (عَنْ); VIII اِتَّكَلَ 1) (к. гадир) тўла-тўкис ихтиёрини топширмоқ, (к. дандир) умид қилмоқ; (к. гадир) ишонмоқ (عَلَى); ~ عَلَى اللهِ Оллоҳга ўз ихтиёрини топширмоқ, таваккул қилмоқ; 2) хотиржам, беғам бўлмоқ, лоқайд, ғайратсиз бўлмоқ

— اِتِّكَالٌ 1) ишонч, ишониш; 2) хотиржамлик, беғамлик, лоқайдлик, ғайратсизлик; ~ الـ بِمَا يَأْتِي بِهِ الدَّهْرُ қисматдан умидворлик

— اِتِّكَالِيٌّ текинхўр

— اِتِّكَالِيَّةٌ: ~ الـ الْغَيْبِيَّةِ фалс. фидеизм (диний эътиқодни илм-фандан юқори қўювчи таълимот)

— وُكْلَةٌ = تُكْلَةٌ

— تَوَاكُلٌ 1) ўзаро ишонч; 2) ўзига ишонч, бино қўйиш; 3) ташвишсизлик, беғамлик; лоқайдлик; ғайратсизлик

— تَوَكُّلٌ 1) ваколат олиш; 2) таваккул (қилиш); 3) ўз ожизлигини изҳор қилиш ва бошқага суяниб иш қилиш

— تَوَكُّلِيٌّ: حُكُومَةُ صَنْعَاءَ الـ~ـةُ тар. Ямандаги ҳукуматнинг сифати

— تَوْكِيلٌ 1) топшириш, ишониб бериб қўйиш; ваколат бериш; 2) кўп. ـَاتٌ ваколат, ишонч

— مُتَّكِلٌ 1 (к. гадир, н. гадир) ишонувчи, таваккал қилувчи (عَلَى); ~ عَلَى اللهِ Оллоҳга таваккал қилувчи.

— مُتَوَاكِلٌ бошқаларга ишонувчи, беғам, беташвиш, фаолиятсиз

— مُوَكَّلٌ (н. дир қилишга) топшириқ олган (بِـ); (н. гадир) ваколат олган (بِـ); топширилган ишга масъул бўлган (بِـ)

— مُوَكِّلٌ ваколат берган; ~ الْمُحَامِي юр. ҳимоя қилинадиган; ҳимоя қилиниши керак бўлган

— وَكَالَةٌ, وِكَالَةٌ 1) ваколатхона; ~ سِيَاسِيَّةٌ дипломатик ваколатхона; 2) кўп. ـَاتٌ ваколат; ~ النَّائِبِ ноиб (депутат) нинг ваколати; ~ بِالـ ваколати тугагунча (давомида), вақтинча; ~ رَئِيسُ الْوُزَرَاءِ بِالـ премьер-министр вазифасини вақтинча бажарувчи;

3) агентлик; الْأَنْبَاءِ الْعَرَبِيَّةُ ~ Араб информацион агентлиги

– وَكَالَةٌ[1] *кўп.* وَكَائِلُ карвонсарой, арзон меҳмонхона

– وَكَلٌ *кўп.* أَوْكَالٌ ҳеч нарса қўлидан келмайдиган, бўшашган, ландавур одам (*ҳамма ишини бошқаларга қилдирадиган одам*)

– وَكِيلٌ *кўп* وُكَلَاءُ 1. вакил, вакил қилинган; 2. 1) агент; قُنْصُلٍ ~ *дип.* консул агенти; 2) ёрдамчи, ўринбосар; الْوِزَارَةِ ~ премьер-министрнинг ёрдамчиси (ўринбосари); قُنْصُلٍ ~ вицеконсул; ~ مُدِيرٍ мудир ўринбосари; أُنْبَاشِيٍّ ~ ўнбоши, ефрейтор; الدَّعْوَى ~ *юр.* адвокат; 3) ҳимоячи, ҳомий

I وَكَنَ (и) وَكْنٌ, وُكُونٌ, وَكَنَانٌ *шунингдек* عَلَى الْبَيْضِ ~ тухум босиб ётмоқ, жўжа чиқармоқ

– مَوْكِنٌ қушнинг тоғ ёки девордаги уяси

– وَكْنٌ *кўп.* وُكُونٌ 1) ин, уя (*қушники*); 2) қушнинг қочиб учиб борган жойи

– وُكْنَةٌ *кўп.* وُكُنَاتٌ = وَكْنٌ

I وَكَي (и) وَكْيٌ (*қоп, мешнинг*) оғзини бўғмоқ; IV أَوْكَى = I; أَوْكِ حَلْقَكَ! жим тур, гапирма!

– وِكَاءٌ *кўп.* أَوْكِيَةٌ (*қоп, меш оғзини бўғиш учун ишлатиладиган*) ип, шовун

وَلَا *халқ.* ёки

I وَلَبَ (и) وُلُوبٌ кирмоқ

I وَلَجَ (и) وُلُوجٌ (*қаергадир*) кирмоқ, суқилиб кирмоқ (إِلَى, فِي); ~ طَرِيقَةً кимнингдир йўлига кирмоқ; кимгадир тақлид қилмоқ; IV أَوْلَجَ (*қаергадир*) киритмоқ, (*қўшимча*) киритмоқ (فِي); V تَوَلَّجَ 1) кирмоқ, суқилиб кирмоқ; 2) (*бирор н. ни*) ўз устига олмоқ

– إِيلَاجٌ 1) кириш, киритиш; 2) киритилган қўшимча

– تُلْجٌ бургут боласи, бургутча

– تَوْلَجٌ ин, уя (*ёввойи, ваҳший ҳайвонларники*)

– لِجَّةٌ суқилиб кириш, кириб олиш

– مَوْلَجٌ *кўп.* مَوَالِجُ кириш жойи, кириладиган жой

– وَلَّاجٌ ҳамма ерга (суқилиб) кирадиган; خَرَّاجٌ ◊ ~ сувдан қуруқ чиқадиган

– وَلْجَةٌ *кўп.* ـاتٌ 1) грот, валажа (*денгиз қирғоғидаги тик қояларда ҳосил бўлган ғор*); 2) кириш, кирадиган жой

– وَلِيجَةٌ[1] *кўп.* وَلَائِجُ дўст, ўртоқ, улфат

– وَلِيجَةٌ[2] чуқур жой, қаър; ... أَنْ نَفْسِهِ فِي ~ قَرَّرَ у юраги қаърида шунга қарор қилдики, ...

I وَلَدَ (и) وِلَادَةٌ (1 (*к. дандир*) туғмоқ (مِنْ); авлод пайдо қилмоқ, етиштирмоқ, болаламоқ; كَمَا ~تْهُ الْأُمُّ қип яланғоч; 2) *мажз.* туғилмоқ; II وَلَّدَ 1) туғилаётган вақтда ёрдамлашмоқ; доячи (акушерка) вазифасини бажармоқ; 2) тарбияламоқ, тарбия қилмоқ; 3) *эл.* генерация қилмоқ; IV أَوْلَدَ 1) ҳомиладор қилмоқ, (*авлод*) пайдо қилмоқ; ~هَا ابْنًا у (*аёл*) ундан ўғил туғди; 2) ой-куни яқинлашмоқ, туғиш вақти етиб келмоқ; V تَوَلَّدَ 1) туғилмоқ; 2) (*к. дандир, н. дандир*) келиб чиқмоқ (مِنْ); 3) *эл.* генерацияланмоқ; VI تَوَالَدَ кўпаймоқ, авлод тарқатмоқ; VII انْوَلَدَ туғилган бўлмоқ; X اسْتَوْلَدَ 1) (*микроб, бактериялар*) тарқатмоқ, кўпайтирмоқ; 2) (*к. нидир*) она қилмоқ, она қилиб қўймоқ; ~هَا الْابْنَةَ у (*аёл*) ундан қиз туғди; 3) пайдо қилмоқ, ясамоқ (*мас, янги сўзни*)

– تَالِدٌ, تُلْدٌ, تَلِيدٌ *қар.* تلد

– تَوَلُّدٌ таваллуд топиш, туғилиш; التِّلْقَائِيُّ ~الـ ўзидан кўпайиш, ажралиб кўпайиш (*мас, амёбалар*); الْأَحْيَاءِ ~ نَامُوسُ биогенетик қонун

– تَوْلِيدٌ 1) туғиш пайтидаги ёрдам; صِنَاعَةُ الـ~ доялик акушер(ка)лик; قِسْمُ الـ~ акушерлик бўлими; مُسْتَشْفَى لِلـ~ туғруқхона; 2) эл. генерация; 3) *грам.* янги сўзлар ясаш, неологизмлар (янги сўз)лар жорий қилиш

– لِدَةٌ[1] туғилиш

– لِدَةٌ[2] *кўп.* ـاتٌ, لِدُونَ тенгдош, бир қурам

– مُسْتَوْلَدٌ *кўп.* ـاتٌ туғруқхона

– مَوْلِدٌ *кўп.* مَوَالِدُ 1) туғилган жой, ватан; أُوزْبَكُ الـ~ келиб чиқиши жиҳатидан ўзбек; بَصْرِيُّ الـ~ Басрада туғилган; لُغَةُ الـ~ она тили; 2) мавлид (*кўпинча бирор азиз-авлиёга оид*); النَّبِيِّ *ёки* النَّبَوِيُّ ~ Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи васалламнинг туғилган кунлари (رَبِيعُ الْأَوَّلِ *рабиъул аввал ойининг 12-куни*); 3) рождество байрами (*христианларда: янги йил*) 4) байрам ярмарқаси

– مَوْلِدٌ ярмарка; سَاقِيَةُ الـ~ ярмарка карусели

– مُوَلَّدٌ 1. 1) келиб чиқиши аралаш (чатиш) бўлган; 2) *грам.* янги пайдо бўлган ёки бошқа тилдан олинган (*сўз ҳақида*); неологизм; 2) чатиш, дурагай (*ҳайвонлар ҳақида*); мулат, метис; شَاعِرٌ ~ ◊ (*араб адабиётида*) классик даврдан кейин яшаган шоир

– مُوَلِّدٌ 1. 1) туғдирувчи, юзага чиқарувчи, пайдо қилувчи; 2) *кўп.* ~ونَ туғиш пайтида ёрдамлашувчи; 2. 1) *кўп.* ـاتٌ генератор; الْكَهْرَبَائِيُّ ~الـ эл. электр токи генератори; 2) акушер (*ҳомиладорларга, туғадиган ва туққан аёлларга тиббий ёрдам кўрсатувчи врач*)

– مُوَلِّدَةٌ *кўп.* ـاتٌ акушерка

– مَوْلِدِيٌّ 1) туғиш, туғилишга оид; 2) туғишган, ўз

– مَوْلُودٌ 1. туғилган; 2. *кўп.* مَوَالِيدُ гўдак, янги туғилган бола, фарзанд

– مِيلَادٌ[1] *кўп.* مَوَالِيدُ 1) туғилиш, таваллуд топиш; شَهَادَةُ الـ~ туғилиш гувоҳномаси; 2) *дин.* рождество; عِيدُ الـ~ рождество байрами (*Исо алайҳиссалом туғилган кунларига бағишланган христианлар байрами*); قَبْلَ الـ~ бизнинг э[...]ача, милоддан

аввал; بَعْدَ الـ~ бизнинг эрамиздаги, милод даврида; بَابَا ~ Қорбобо

– مِيلَادِيٌّ милодий (йил); السَّنَةُ الـ~ـة милодий йил; القَرْنُ الرَّابِعُ الـ~ милодий сананинг тўртинчи асри

– وَالِدٌ 1. волид, туғдирувчи; 2. ота; الـ~ان ик.с. ота-она; شَاةٌ ~ бўғоз совлиқ

– وَالِدَةٌ кўп. ~ات — она, волида

– وَالِدِيٌّ ота-онага оид, отага оид

– وِلَادَةٌ 1) туғилиш; يَوْمُ الـ~ туғилган кун; 2) туғиш; قِسْمُ الـ~ туғиш хонаси (шифохонада); حَدِيثُ الـ~ янги туғилган бола; كَثِيرُ الـ~ кўп туғувчи; طَبِيعِيَّةٌ ~ табиий, нормал туғиш; قَيْصَرِيَّةٌ ~ кесарев жарроҳлиги йўли билан болани олиш; مُعَجَّلَةٌ ~ вақтидан олдин туғиш; فُجَائِيَّةٌ ~ кутилмаганда туғиш; عِلْمُ الـ~ акушерлик; مَدْرَسَةُ الـ~ акушерлик мактаби

– وَلَّادَةٌ кўп туғадиган (*аёл ҳақида*)

– وَلَدٌ، وُلْدٌ، وِلْدٌ، وَلْدٌ бола, фарзанд; 2) авлод, аждод; ◊ بَيْتُ الـ~ *анат.* бачадон

– وَلَدٌ *кўп.* أَوْلَادٌ، وِلْدَةٌ، وِلْدٌ، وُلْدٌ 1) бола, гўдак, фарзанд; *кўп.* болалар; авлод-аждодлар; الزِّنَاءِ ~ ҳароми, ҳаромдан туғилган, никоҳсиз туғилган; 2) ўғил, ўғил бола; 3) *карт.* валет; ◊ أَوْلَادُ السُّعَدَاءِ ташландиқ болалар; أَوْلَادُ العَرَبِ араблар

– وَلْدَنَةٌ болалик, гўдаклик

– وَلْدَةٌ туғиш; وَلَدَتِ اثْنَيْنِ فِي ~ у эгизак туғди

– وَلُودٌ 1) тез-тез туғадиган (*аёл*); 2) серпушт, кўп туғадиган

– وَلْدَنَةٌ = وُلُودِيَّةٌ

– وَلِيدٌ *кўп.* وِلْدَانٌ، وِلْدَةٌ 1) бола, фарзанд; 2) ўғил бола; 3) маҳсул, самара, мева; оқибат, натижа, якун; الْبَحْثِ ~ тадқиқот натижаси; اسْتِعْجَالِي ~ هَذَا كَانَ бу менинг шошқалоқлигимнинг оқибати бўлди; 4) қул; ◊ أُمُّ الـ~ товуқ

– وُلَيْدٌ болагина, болаш

– وَلِيدَةٌ *кўп.* وَلَائِدُ 1) қиз, қизча; 2) мева, маҳсул, натижа, оқибат, якун; 3) чўри, қул аёл; 4) *грам.* янги шаклланган сўз, неологизм

I وَلَسَ (*и*) وَلْسٌ алдамоқ, лақиллатмоқ, пудамоқ; III وَالَسَ 1) ёлғонламоқ; 2) иккиюзламачилик қилмоқ; 3) дудмал, киноляли қилиб гапирмоқ; IV أَوْلَسَ (*н. нидир*) нотўғри қилиб бировга етказмоқ (بـ)

– مُوَالَسَةٌ алдов, алдоқ, ёлғон, лақиллатиш, фирибгарлик

وُلْطٌ *эл.* вольт

– وُلْطْمِتْر *эл.* вольтметр

I وَلِعَ (*и*) وُلُوعٌ، وَلَعٌ 1) (*к. гадир*) қаттиқ муҳаббат қўйган бўлмоқ (بـ); (*н. биландир*) қизиққан бўлмоқ (بـ); 2) қизиқмоқ; II وَلَّعَ 1) (*к. гадир*) интилтирмоқ, қизиқтирмоқ, қаттиқ муҳаббат қўйдирмоқ (بـ); (*н. гадир*) қизиқиш пайдо қилмоқ (بـ); 2) (*ўт*) ёқмоқ; IV أَوْلَعَ 1) интилиш туғдирмоқ; 2) *мажҳ.* (*к. гадир, н. гадир*) қаттиқ берилмоқ, қизиққан бўлмоқ (بـ); 3) (*ўт*) ёқмоқ; V تَوَلَّعَ 1) (*к. гадир*) қаттиқ муҳаббат қўймоқ (بـ); (*н. биландир*) қаттиқ қизиқмоқ (بـ); 2) ёнмоқ, ёниб кетмоқ

– مُوَلَّعٌ (*к. нидир*) севиб қолган (بـ); (*н. гадир*) қизиққан (بـ);

– وَالِعٌ ёқилган, ёниб турган

– وَلَّاعَةٌ *кўп.* ~اتٌ — зажигалка

– وَلَعٌ *кўп.* أَوْلَاعٌ (*к. гадир*) оташин муҳаббат (بـ); (*н. гадир*) қизиқиш (بـ), васвос

– مُولَعٌ = وَلِعٌ

– وَلْعَةٌ *кўп.* وَلَعَاتٌ 1) гугурт; 2) = وِلْعَة

– وَلْعَةٌ *кўп.* وِلَعٌ، ~اتٌ — ёнаётган, қизиб чўғ бўлиб турган кўмир

– وَلُوعٌ ошиқ

– وُلُوعٌ муҳаббат, ошиқлик, ҳавас; شَدِيدُ الـ~ қаттиқ қизиқадиган, қаттиқ муҳаббат қўйган

I وَلَغَ (*и*) وُلُوغٌ، وَلْغٌ ялаб (шилп-шилп қилиб) ичмоқ, яламоқ (*ит ҳақида*); يَأْكُلُ لُحُومَ النَّاسِ وَ يَلِغُ فِي دِمَائِهِمْ *маж.* у одамларнинг қони ва тери орқасидан бой бўлади

(ولف) II وَلَّفَ 1) дўстликка йўл бермоқ, йўл очмоқ, ҳомийлик қилмоқ; 2) *радио.* созламоқ, бирор тўлқинни қабул қилишга созламоқ (*сол.* أَلَّفَ); 3) бирлаштирмоқ, тузмоқ; аралашма ҳосил қилмоқ (*сол.* أَلَّفَ); III وَالَفَ дўстлашмоқ

– تَوْلِيفٌ 1) дўстликка йўл очиш, ҳомийлик қилиш, имкон яратиш; 2) *радио.* созлаш

– تَوْلِيفَةٌ *кўп.* تَوَالِيفُ бирлашиш, аралашма, тузилиш

– وِلْفٌ (*сол.* إِلْفٌ) дўст, улфат

– وِلْفٌ = وَلِيفٌ

I وَلَقَ (*и*) وَلْقٌ ёлғон гапиришда, алдашда давом этмоқ

(و ل م) IV أَوْلَمَ *шунингдек* الْوَلَائِمَ ~ зиёфат бермоқ, банкет бермоқ

– وَلْمٌ، وَلَمٌ айил, қоринбоғ

– وَلِيمَةٌ *кўп.* وَلَائِمُ зиёфат; банкет; الْعُرْسِ ~ тўй зиёфати

I وَلِهَ (*а*) وَلَهٌ 1) ҳаяжонланмоқ, ўзини йўқотиб қўймоқ; 2) қаттиқ ҳафа бўлмоқ; 3) кучли муҳаббатдан ўзини йўқотмоқ; II وَلَّهَ ҳаяжонлантирмоқ; ақлдан оздирмоқ; ўзини йўқотиб қўймоқ; الْمَرْأَةَ ~ аёлни боласидан ажратиб (алоҳида қилиб) қўймоқ; IV أَوْلَهَ ҳаяжонга солмоқ, ақлдан оздирмоқ; V تَوَلَّهَ ҳаяжонлантирмоқ, ақлдан озмоқ; VIII اتَّلَهَ = V

– وَالِهٌ ҳаяжонга тушган; ақлдан озган

– وَلَهٌ ҳаяжон, ҳаяжонланиш; ақлдан озиш

– وَلْهَانُ *мн.* وَلْهَى ҳаяжонга тушган; ақлдан озган, ўзини тутолмаган

وَلْوَلَ (1 улимоқ, бақирмоқ, оҳ-воҳ қилмоқ; 2) дирингламоқ (*камон ёйи овози ҳақида*)

I (ولى) (يَلِي) وَلِيَ[1] (1 яқин бўлмоқ; қўшилмоқ, эргашмоқ; 2) (*қуйида*) келмоқ, давом этмоқ; كَمَا يَلِي фِيمَا يَلِي қуйида келадиган; *ёки* مَا يَلِي қуйида келтирилган каби; وَلِيَ[2] (يَلِي) وِلَايَةً (1) бошқармоқ, волийлик қилмоқ; 2) мудирлик қилмоқ, идора қилмоқ; وَظِيفَةَ الْمَأْذُونِ қози ёрдамчиси вазифасини бажармоқ; II وَلَّى волий (бошлиқ) қилиб тайинламоқ, (*ҳокимият, ваколатга*) эга қилмоқ; ~ ثِقَتَهُ кимгадир ишонч билдирмоқ; 2) (*амалга, вазифага*) таъйинламоқ; 3) топширмоқ, ваколат бермоқ; 4) жўнатмоқ, йўналтирмоқ, бурмоқ, қаратмоқ; (إِلَى) وَجْهَهُ ~ ... а) ўз юзини ...га бурмоқ, қаратмоқ; б) ...га жўнамоқ; ~ هَارِبًا *ёки* ~ مُدْبِرًا тум-тарақай бўлиб қочмоқ; (دُبُرَهُ) وَلَّاهُ ظَهْرَهُ кимгадир орқасини ўгирмоқ; б) кимдандир узоқлашмоқ, уни ташлаб кетмоқ; в) кимдандир юз ўгирмоқ, воз кечмоқ; ~ وَرَاحَ изсиз йўқолмоқ, бедарак кетмоқ, яширинмоқ; وَلَّاهُ اهْتِمَامًا бирор нарсага диққат-эътиборни қаратмоқ; وَلَّاهُ عِنَايَةً кимгадир иноят қилмоқ; III وَالَى (1 дўстликда бўлмоқ, дўстона муносабатда бўлмоқ; 2) айтганини қилмоқ; меҳрибонлик қилмоқ, ёрдам қилмоқ, парвариш қилмоқ; ~ النَّبَاتَاتِ ўсимликларни парвариш қилмоқ; 3) қўллаб-қувватламоқ; 4) (*бирор н. билан шуғулланишни*) давом эттирмоқ, (*бирор н. ни*) тўхтовсиз, мунтазам давом эттирмоқ, (*бирор н. билан*) қаттиқ шуғулланмоқ; IV أَوْلَى (1 топширмоқ, топшириқ бермоқ; (*к. нидир ҳокимиятга, ваколатга*) эга қилмоқ; أَوْلَاهُ ثِقَتَهُ кимгадир ишонмоқ; 2) (*мас., ҳизмат*) кўрсатмоқ; ~ مَعْرُوفًا марҳамат қилиб илтимосни бажармоқ; أَوْلَاهُ فَضْلًا ~ الِاحْتِرَامَ кимгадир иззат-ҳурмат кўрсатмоқ; (*к. гадир*) эҳтиром кўрсатмоқ; أَوْلَاهُ اهْتِمَامًا кимгадир диққат-эътибор кўрсатмоқ (қилмоқ); ~ عِنَايَتَهُ нимагадир эътибор бермоқ; أَوْلَاهُ كَثِيرًا مِنَ الْعِنَايَةِ нимагадир катта эътибор бермоқ; V تَوَلَّى (1 волий (ҳоким) бўлмоқ, (*бирор н. ни бошқаришни*) ўз устига олмоқ, мудирлик, бошлиқлик қилмоқ; ~ الْحُكْمَ ҳокимият тепасига келмоқ; ~ زِمَامَ السُّلْطَةِ *маж.* ҳокимиятни ўз қўлига олмоқ; 2) (*мас, масъулиятни*) ўз устига олмоқ; (*бирор н га*) киришмоқ; (*ишни*) қилмоқ, бажармоқ; ~ إِبْلَاغَ هَذَا الْخَبَرِ (*к. гадир*) бу хабарни етказишни ўз устига олмоқ (ـلـ); 3) (*мавқеъ*) тутмоқ; ~ أَعْمَالَ السِّكْرِتِيرِيَّةِ секретар вазифасини бажармоқ; 4) (*н. нидир*) қўлга киритмоқ, (*н. гадир*) эга бўлмоқ; 5) эгаллаб олмоқ, ични ёндирмоқ (*бирор ҳис-туйғу ҳақида*); تَوَلَّتْهُ الدَّهْشَةُ у ҳайратга. даҳшатга тушди; تَوَلَّاهُ الْغَضَبُ у ғазабга келди; تَوَلَّاهُ الْيَأْسُ чорасизлик унинг ичини ёндирарди; 6) (*к. дандир*) юз ўгирмоқ (مِنْ); (*н. нидир*) рад қилмоқ, (*н. дандир*) воз кечмоқ (مِنْ); VI تَوَالَى (1 бир-бирининг ортидан тўхтовсиз бормоқ; алмашинмоқ; 2) тўхтовсиз, изчил бўлмоқ; давом этмоқ; X اسْتَوْلَى (1 (*н. гадир*) эга бўлмоқ,(*н. нидир*) қўлга киритмоқ (عَلَى); ~ الضَّحْكُ عَلَيْهِ унинг кулгиси қистади; 2) (*ойлик, мерос*) олмоқ (عَلَى); 3) реквизиция қилмоқ (*мол-мулкни мажбурий равишда давлат ёки ҳарбий ҳокимият ихтиёрига олмоқ*)

– اسْتِيلَاءٌ (1 (*н. нидир*) эгаллаш, истило қилиш, босиб олиш (عَلَى); 2) олиш (*мас, ойликни*-عَلَى); 3) реквизиция

– أَوْلَوِيَّةٌ (1 биринчилик; ~ حَقُّ الـ биринчилик ҳуқуқи; كَانَ لَهُ ~ الـ биринчи бўлмоқ, биринчиликни қўлга киритмоқ; 2) бирламчилик

– أَوْلَى *мн.* أَوْلِيَا энг муносиб; (*н. учундир*) энг мос, энг тўғри келадиган (بِ); ... مَا أَوْلَاهُ بِأَنْ ...ганда қандай яхши бўларди; ...ганда энг яхши иш бўларди; ~ مِنْ بَابِ ~ بِالـ энг яхшиси; янада, яна ҳам; أَوْلَوِيَّاتٌ *кўп.* энг мос, тўғри келувчи чоралар (тадбирлар); ◊ لَكَ ~ ! эҳтиёт бўл!, сени ҳалокатга олиб кетадиган нарса яқинлашди, кўзингни оч! (*огоҳлантириш, таҳдид*)

– إِيلَاءٌ эга бўлиш (*мас, ишончга*); қилиш, бериш; ~ مَعْرُوفٍ хизмат (яхшилик) қилиш; ~ اهْتِمَامٍ (*н. гадир*) диққат-эътибор бериш (ـلـ); ~ التَّعْلِيمِ الْأَهَمِّيَّةَ الْمَطْلُوبَةَ таълимга зарур эътиборни қаратиш (бериш)

– تَوَالٍ доимийлик, давомийлик, изчиллик; عَلَى التَّوَالِي доимо; изчил; عَلَى تَوَالِي (بِتَوَالِي) الْأَيَّامِ вақт ўтиши билан; ~ بـ изчил равишда

– تَوَلٍّ бошқаришни ўз устига олиш

– تَوْلِيَةٌ ҳоким қилиб тайинлаш

– مُتَوَالِيَةٌ *мн.* مُتَوَالٍ 1. доимий, узулуксиз, тўхтовсиз, изчил; 2. الْمُتَوَالِي *кўп.* الْمُتَاوِلَةُ мутавалли (*шиалар тариқатидан бирининг номи*)

– مُتَوَالِيَةٌ *кўп.* ـاتٌ *мат.* прогрессия; ~ هَنْدَسِيَّةٌ геометрик прогрессия; ~ عَدَدِيَّةٌ *ёки* ~ حِسَابِيَّةٌ арифметик прогрессия

– مُتَوَلٍّ *мн.* مُتَوَلِّيَةٌ мутавалли, бошқарувчи; مُتَوَلِّي الْأَعْمَالِ иш бошқарувчи

– مُتَوَلِّيَةٌ мутаваллият. (*мас, масжид бошқаруви*); رَئِيسُ الـ~ бошқарув раиси

– مُوَالٍ *мн.* مُوَالِيَةٌ 1. (*к. нидир*) қўлловчи, қўллаб-қувватловчи; (*к. гадир*) дўстона муносабатда бўлувчи (ـلـ); الْمُوَالِي لِلْإِنْكِلْتِرَا англофил (*Англияга ва инглизларга хос барча н. ларни ёқловчи киши*); 2. вассал, қарам

– مَوَالِيَا *кўп.* مُوَالٌ (1 халқ қўшиғи; 2) романс

– مُوَالاَةٌ 1) дўстона муносабат, дўстлик; 2) (*қандайдир ҳаракат, фаолиятнинг*) доимийлиги, узлуксизлиги, изчиллиги

– مَوْلَوِيٌّ *кўп.* مَوْلَوِيَّةٌ мавлавий дарвеш (*Жалолиддин Румий розияллоҳу анҳу тариқатига мансуб дарвеш*)

– مَوْلًى *кўп.* مَوَالٍ 1) жаноб!; يَا مَوْلاَيَ! жаноб, жаноблари!; يَا مَوْلاَنَا! ё (*эй*) жаноб!, жаноб олийлари! (*ҳокимга мурожаатда айтилади*); الـ~ عَزَّ وَ جَلَّ *қур.* Оллоҳ; 2) ҳомий; 3) *тар.* озод қилинган қул, чала ҳуқуқли фуқаро; 4) қўшни; 5) озод қилувчи; 6) амакивачча; 7) ёрдамчи; 8) иттифоқчи

– مَوْلاَةٌ хонима

– وَالٍ *кўп.* وُلاَةٌ ҳоким, волий; ҳокимият вакили; губернатор; وُلاَةُ الأُمُورِ (الأَمْرِ) ҳокимликдагилар, бошлиқлар

– وَلاَءٌ 1) дўстлик, яхшиликни кўзлаш; 2) яқинлик, қариндошлик; 2) садоқат, содиқлик; вафолилик; 4) *тар.* ёрдам, кўмак; ҳомийлик (*озод қилинган қулга, чала ҳуқуқли фуқарога нисбатан*)

– وِلاَءٌ изчиллик; عَلَى الـ~ *ёки* ~ изчил, изчил равишда

– وِلاَئِيٌّ дўстликка оид, дўстона

– وِلاَيَةٌ васийлик, васийлик қилиш; ~ عَلَى الأَوْلاَدِ (الأَطْفَالِ) болаларга васийлик қилиш; ~ العَهْدِ тахт ворислиги

– وِلاَيَةٌ *кўп.* ـَـاتٌ 1) (*бирор н. ни*) бошқариш; 2) вилоят, область, штат; 3) *черк.* авлиёлик, валийлик; أَهْلُ الـ~ валийлар

– وَلْيٌ яқинлик, яқин туришлик; تَبَاعَدَ بَعْدَ ~ ўзаро бир-биридан узоқлашиб кетмоқ

– وَلِيٌّ *кўп.* أَوْلِيَاءُ 1. яқин; туғишган, қариндош; ~ اللّٰهِ *дин.* Оллоҳнинг дўсти; دَارُ ~ـةٍ қўшни уй; ~ الدَّمِ ўлдирилган кишининг қон-қариндоши; қонга қон олувчи қасоскор; 2. 1) васий, ҳомий; ~ أَمْرِ الطَّالِبِ ўқувчи васийси (ҳомийси); ~ الوَقْفِ вақф мулкининг васийси; الـ~ ҳокимият устида турувчи; ~ الأَمْرِ ҳокимият вакили; أَوْلِيَاءُ الأُمُورِ ҳокимлар; 2) мулкдор, мулк эгаси; ~ العَهْدِ тахт вориси; ~ النِّعَمِ яхшилик қилувчи, ҳомий; 3) авлиё, валий; وَ اللّٰهُ ~ التَّوْفِيقِ *дин.* Оллоҳ муваффақиятлар келтирувчи эмасми!

– وَلِيَّةٌ[1] *кўп* ـَـاتٌ 1) авлиё аёл; 2) қари, кучдан қолган аёл

– وَلِيَّةٌ[2] *кўп* وَلاَيَا терлик (*тўқим тагига солинадиган намат*)

I وَمَأَ (يَمَأُ) وَمْأً бош ирғамоқ, имо-ишора қилмоқ; IV أَوْمَأَ 1) ишора қилмоқ; ~ بِرَأْسِهِ бош ирғамоқ; 2) (*н. гадир*) ишора қилмоқ, (*н. нидир*) имо билан кўрсатмоқ (إِلَى)

– إِيمَاءٌ имо-ишора қилиш; فَنُّ الـ~ пантомима санъати

– إِيمَاءَةٌ *кўп.* ـَـاتٌ, إِيمَاآتٌ 1) имо, ишора, ҳатти-ҳаракат; ~ الرَّأْسِ бош қимирлатиш; 2) имо-ишора

– إِيمَائِيٌّ имо-ишора билан ифода этиладиган; التَّمْثِيلُ الـ~ пантомима

– مُومَأٌ إِلَيْهِ ~ юқорида кўрсатилган, юқорида зикр қилинган

وَمَدٌ иссиқлик, димлик

– وَمِدٌ иссиқ, дим (*ҳаво ҳақида*)

I وَمَسَ (*и*) وَمْسٌ (*н. билан*) ишқамоқ, ишқаламоқ (ب), IV أَمُوسَتْ фоҳиша бўлмоқ

– مُومِسٌ *кўп.* مَوَامِسُ, ـَـاتٌ مُومِسَةٌ, фоҳиша

I وَمَضَ (*а*) وَمِيضٌ ялт этмоқ (*чақмоқ ҳақида*); IV أَوْمَضَ 1) ялт этмоқ (*чақмоқ ҳақида*); 2) кўз қисмоқ; ~ بِعَيْنِهِ а) яширин кўз ташламоқ, қарамоқ; б) яширин имо-ишора қилмоқ, кўз қисмоқ

وَمْضٌ чақмоқнинг ялт-юлти; ~ فُصْفُورِيٌّ фосфорнинг ялтиллаши, ёниши

– وَمْضَةٌ *кўп.* ـَـاتٌ 1) чақмоқ чақиши; 2) он, фурсат

– وَمِيضٌ ялтиллаш (*чақмоқ ҳақида*); ~ فُصْفُورِيٌّ фосфорнинг ялтиллаши, ёниши

I وَمِقَ (*и*) وَمْقٌ, مِقَةٌ латофатли севмоқ, меҳрибонлик билан севмоқ

– مِقَةٌ латиф севги

– مَوْمُوقٌ 1) маъшуқ, севилган, севикли; 2) орзу қилинган (*мақсад ҳақида*)

– وَامِقٌ севинч, муҳаббат эгаси

I وَنَّ (*а/и*) وَنٌّ чийилламоқ, визилламоқ (*ўқ ҳақида*); II وَنَّنَ маст бўлмоқ; тўйиб ичмоқ

– مُوَنَّنٌ оз-моз ичган, ширакайф бўлган

(ونب) II وَنَّبَ таъна қилмоқ, сўкмоқ, койимоқ (*сол.* أَنَّبَ)

(ونس) II وَنَّسَ улфат бўлмоқ, улфатчиликка қўшилмоқ (*сол.* أَنِسَ)

– وَنَسٌ *зоол.* гага (*Шимолий қутб сувларида яшайдиган қимматбаҳо парли ўрдак*)

وَنَّاشٌ (*юк кўтарувчи*) кран бошқарувчиси

– وَنْشٌ *кўп.* أَوْنَاشٌ, ـَـاتٌ *тех.* юк кўтарувчи кран; ~ دَوَّارٌ доиравий кран, айланма кран; ~ عَائِمٌ сузиб юрувчи кран; ~ اليَدِ чиғир (*юк кўтарадиган машина*); رَافِعَةُ الـ~ *ёки* ذِرَاعُ الـ~ кран хартуми (стрелаcи)

(ونق) IV أَوْنَقَ қойил қолдирмоқ, ёқмоқ (*сол.* آنَقَ)

– مُونِقٌ қойил қолдирадиган; гўзал, чиройли

وَنَمٌ, وَنِيمٌ пашша нажосати, чиқиндиси

I وَنَى (*и*) وَنْيٌ, وُنِيٌّ дармонсизланмоқ, чарчамоқ, ҳолдан кетмоқ, бўшашган бўлмоқ; لاَ يَنِي يُفَكِّرُ فِي ... у ... ҳақда ўйлашдан чарчамайди; II وَنَّى 1) (*бирор ишда*) секинаклик қилмоқ; (*ишда*) ҳафсаласизлик қилмоқ; 2) (*н. нидир*) секинлатмоқ; VI تَوَانَى 1) чарчаган, бўшашган бўлмоқ; 2) секинак бўлмоқ, секинаклик қилмоқ; ҳафсаласизлик кўрсатмоқ; مَا ~ أَنْ ... секинаклик қилмаслик; (*н дир қилиш*) имкониятини бой бермаслик; 3) (*н. дандир*) воз кечмоқ (عَنْ); (*н. нидир*) назар-писанд қилмаслик (عَنْ)

– تَوَانٍ 1) секинлик; 2) шошмаслик; ~ بِلاَ секинаклик қилмай; 3) бемадорлик, бўшашганлик; ~ بِغَيْرِ чарчамай, тўхтовсиз; 4) бўшашганлик, ғайратсизлик; 5) эътиборсизлик қилиш, эътибордан соқит қилиш

– مُتَوَانٍ *мн.* مُتَوَانِيَةٌ 1) секинак; бўшашган, ғайратсиз; 2) бемадор, бўшашган

– مِينَاءٌ *алиф. б. қар.*

– وَانٍ *мн* وَانِيَةٌ = مُتَوَانٍ

– وَنَاءٌ 1) мадорсизлик, кучсизлик; чарчоқлик, чарчаш; 2) секинаклик; ҳафсаласизлик, ғайратсизлик

– وَنَاءٌ = وَنًى

وَهَبَ I وَهْبٌ (يَهَبُ) 1) (*к. гадир*) совға қилмоқ, бермоқ; (*к. нидир*) совға эгаси қилмоқ (*туш. к. ёки* لـ); 2) бағишламоқ; ~ نَفْسَهُ جَسَدًا وَ خَيَاتَهُ (*к. гадир*) ўз ҳаётини бағишламоқ (لـ); رُوحًا (*бирор н га*) ўзининг бор-йўғини бағишламоқ (لـ); 3) совға қилмоқ, қурбонлик қилмоқ; 4) чой пули бермоқ ◊ لِنَهَبْ أَنَّ ... *еки* ... هَبْ أَنَّ ...ган деб ҳисоблайлик; V تَوَهَّبَ ваҳҳобийлик таълимотини қабул қилмоқ; VII اِنْوَهَبَ совға қилинган бўлмоқ; VIII اِتَّهَبَ совға (ҳадия) ни, инъомни қабул қилмоқ; X اِسْتَوْهَبَ совға қилиб беришни сўрамоқ, ялиниб сўрамоқ

– إِيهَابٌ қурбонлик қилиш, ҳадя, совға

– مَوْهِبَةٌ *кўп* مَوَاهِبُ иқтидор, иқтидорлилик, талант; الْمَوَاهِبُ الْفِطْرِيَّةُ табиий иқтидорлар

– مَوْهُوبٌ 1) ҳадя, совға олган; ~ لَهُ ҳадя, совға олувчи; 2) совға қилинган; 3) иқтидорли, талантли; 4) туғма; صِفَاتٌ ~ ـَةٌ туғма хислатлар (сифатлар)

– هِبَةٌ *кўп* اتٌ — совға, ҳадя, инъом, садақа (*пул билан*); عَقْدُ الـ~ ҳадявий ёзув, дастхат; مِصْرُ ~ النِّيلِ Миср - Нил ҳадясидир

– وَاهِبٌ ҳадя (совға) қилувчи

– وَهَّابٌ ваҳҳоб, ҳамма нарсани совға қилувчи (*Оллоҳи карим сифатларидан бири*)

– وَهَّابِيٌّ 1. ваҳҳобийликка оид; الـ~ـَةُ ваҳҳобийлик; 2. ваҳҳобий, ваҳҳобийлик тарофдори

– وَهْبٌ ҳадя (совға) қилиш

– وَهْبَةٌ[1] пулдан совға қилиш; совға қилиб берилган пул, чойчақа, чойпули

– وَهْبَةٌ[2] *ат. от, мз* Ваҳба

– وَهُوبٌ сахий, саховатли, қўли очиқ, энг сахий

وَهَجَ I وَهْجٌ (*и*) ёнмоқ, тутамоқ, чўғ бўлмоқ; IV أَوْهَجَ алангалатмоқ, ёндирмоқ; лахча чўғ қилмоқ; V تَوَهَّجَ 1) ёнмоқ, тутамоқ, чўғ бўлмоқ; 2) ялтилламоқ, ялт-юлт қилмоқ

– أَوْهَجُ 1) жуда иссиқ; 2) ақлсиз, енгилтак, ўйламай иш қиладиган, таваккалчи (*сол.* أَهْوَجُ)

– مُتَوَهِّجٌ тутаётган; чўғ бўлиб қолган (турган)

– وَهَّاجٌ 1) ёнаётган, тутаётган; 2) ёруғ, ёрқин, нур сочаётган, кўзни қамаштирадиган; ~ نُورٌ кўзни қамаштирадиган нур

– وَهَجٌ алангaнинг иссиғи

– وَهِيجٌ، وَهَجٌ، وَهَجَانٌ 1) аланга, иссиқлик, чўғ; 2) кучли нур, кўзни қамаштирадиган нур

(وهد) II وَهَّدَ текис қилмоқ, текисламоқ

– أَوْهَدُ пастлик, энг паст (*мас, жой, ер ҳақида*)

– وِهَادٌ *кўп.* وَهْدَةٌ 1) пастлик, чуқурлик; 2) чуқур, жар, жарлик; дара, ернинг ёрилган жойи; 3) хатарсиз жой, хотиржам ўтириладиган жой

وَهَرَ I وَهْرٌ (*и*) 1) қўрқитмоқ; 2) қийин аҳволга солиб қўймоқ, чорасиз ҳолга солмоқ; V تَوَهَّرَ лол қолдирмоқ, ҳайратга солмоқ, довдиратиб қўймоқ

– مَوْهُورٌ қўрқитилган, қўрқиб қолган; довдираб қолган

– وَهْرٌ 1) қаттиқ иссиқлик (*бу ҳолда тутун ҳавода муаллақ туриб қолади*); 2) сароб

– وَهْرَانُ қўрқиб қолган, ҳаяжондаги; довдираб турган

– وَهْرَةٌ 1) қўрқув, ҳаяжон; 2) каловланиб қолиш

وَهَصَ I وَهْصٌ (*и*) қаттиқ тепмоқ, қаттиқ босқиламоқ

وَهَقَ I وَهْقٌ (*и*) арқон, арғамчи ёрдамида тутмоқ; IV أَوْهَقَ арқон, арғамчи ташламоқ (*ов вақтида*)

– وَهْقٌ، وَهَقٌ *кўп.* أَوْهَاقٌ، وُهُوقٌ арқон, арғамчи, сиртмоқ; أَوْهَاقُ الْمَرَضِ *кўчм.м.* касаллик сиртмоғи

وَهَلَ I (وهل) وَهَلَ (يَهِلُ) وَهْلٌ баҳоламоқ, биринчи қарашдаёқ баҳо бермоқ; I وَهَلَ (*и*) ниманингдир биринчисини, аввалини учратмоқ; وَهِلَ (يَوْهَلُ) وَهَلٌ 1) қўрқмоқ, қўрқув ҳис қилмоқ; 2) кучсиз, ожиз бўлмоқ; II وَهَّلَ даҳшатга туширмоқ, қўрқитмоқ

– وَهَلٌ қўрқув

– وَهِلٌ даҳшатга тушган, қўрқиб кетган

– وَهْلَةٌ (*бирор н. билан*) биринчи танишув; ~ لِأَوَّلِ биринчи қарашда; биринчи мартадаёқ

وَهَمَ I (وهم) وَهَمَ (يَهِمُ) وَهْمٌ 1) ўйламоқ, тасаввур қилмоқ; орзу қилмоқ; 2) (*н. нидир*) нотўғри тушунмоқ, (*н. ҳақдардир*) нотўғри тасаввурга эга бўлмоқ (فِي); 3) қўрқитмоқ, ташвишга солмоқ, ваҳимага солмоқ; وَهِمَ (يَوْهَمُ) وَهَمٌ (*н. дадир*) хато қилмоқ, янглишмоқ (فِي); ~ فِي الْحِسَابِ ҳисобда адашмоқ; II وَهَّمَ тушунтирмоқ; IV I أَوْهَمَ 1) тушунтирмоқ; 2) ўйлашга мажбур қилмоқ; 3) (*н. ҳақдадир*) ёлғон фикрга ишонтирмоқ (بِ); 4) ўзини (*к. дир деб*) таништирмоқ (بِ); 5) тушириб қолдирмоқ; ~ فِي الْحِسَابِ

مِئَةً ҳисобда 100 рақамини тушириб қолдирмоқ; IV[2] أَتْهَمَ (*н. дадир*) айбдор қилмоқ (ب); (*н. нидир*) гуноҳ, айб деб тақамоқ (ب); V تَوَهَّمَ ўйламоқ, ҳисобламоқ, шубҳа қилмоқ; тасаввур қилмоқ; VIII اِتَّهَمَ шубҳа остига олмоқ. (*н. дадир*) айбламоқ (ب)

– اِتِّهَامٌ *кўп.* ـَاتٌ — айблаш; وَرَقَةُ الـ~ *ёки* قَرَارُ الـ~ *юр.* айбнома

– اِتِّهَامِيٌّ айбловга оид; هَيْئَةُ الْمُحَلَّفِينَ الـ~ـة *юр.* суд маслаҳатчилари

– إِيهَامٌ нотўғри тасаввурни сингдириш, унга ишонтириш, хатога йўллаш

– تُهْمَةٌ *кўп* تُهَمٌ айблов; ~ بَاطِلَةٌ туҳмат, ёлғон айблов; بِـ~ айблов бўйича

– تَهِيمٌ айбдор; шубҳа остига олинган, гумондор

– تَوَهُّمٌ 1) тасаввур; тасаввур кучи; 2) тахмин, гумон; шубҳа

– مُتَّهَمٌ 1. айбдор; гумондор, гумон остига олинган; 2. судланувчи

– مُتَّهِمٌ 1. айбдор қилувчи; 2. айбловчи

– وَاهِمٌ 1) тасаввур қилувчи; 2) хато қилувчи, янглишувчи; 3) хато, хатога оид

– وَاهِمَةٌ тасаввур

– وَهْمٌ *кўп.* أَوْهَامٌ, وُهُومٌ 1) тасаввур; иллюзия; тўқима нарса, фикция; ... وَقَعَ فِي ~ى أَنَّ менга шундай туюлдики, ...; 2) фикр, ғоя; 3) шубҳа, хатар; қўрқув; 4) янглишиш, адашиш, хато

– وَهْمِيٌّ тасаввур қилинган; ёлғон, иллюзиядаги, тўқима, сохта; مُشْكِلَةٌ ~ـة сохта проблема, муаммо

– وَهْمِيَّةٌ тасаввур кучи, тасаввур қобилияти

وَهَنَ I (*и*) وَهْنٌ кучсиз, мадорсиз бўлмоқ; кучсизланмоқ, мадордан кетмоқ, кучдан қолмоқ; لَا يَهِنُ тиним билмайдиган; ~ عَظْمُهُ وَ ذَهَبَتْ رِيحُهُ *маж.* мутлақо кучдан қолдирмоқ; 2) кучсизлантирмоқ; II وَهَّنَ кучдан қолмоқ; IV أَوْهَنَ кучсизлантирмоқ; кучдан қолмоқ; ~ الْعَزْمَ эсанкиратмоқ, эсанкиратмоқ (довдиратиб, гангитиб) қўймоқ, саросимага туширмоқ

مَوْهِنٌ ج ярим тун

– وَاهِنٌ кучсиз, мадорсиз; (*шунингдек:* ~ الْعَزْمِ) шалвираган, мадорсиз; ◊ ~ مِنَ اللَّيْلِ ярим кеча, ярим тун

وَهْوَهَ 1) оҳ-воҳ қилмоқ, додламоқ (*хотин-қизлар ҳақида*); 2) секин ирилламоқ (*шер ҳақида*); ғингшимоқ (*ит ҳақида*)

وَهَى I (*и*) وَهْيٌ, وُهِيٌّ 1) кучсиз бўлмоқ; 2) йиртилмоқ, тешилмоқ, ёрилмоқ; الْحَائِطُ ~ деворнинг таги кетиб қолди, девор қулай деб қолди; IV أَوْهَى 1) кучсизлантирмоқ; 2) синдирмоқ; ضَرَبَ زَيْدًا فَـ~ يَدَهُ у Зайдни уриб қўлини синдирди

– أَوْهَى энг кучсиз

– وَاهٍ *мн.* وَاهِيَةٌ *кўп.* وُهَاةٌ кучсиз, арзимас, муҳим бўлмаган, аҳамиятсиз, қониқарсиз; عُذْرٌ ~ кучсиз (ишончсиз) узр

– وَاهًا, وَاهَا, وَاهٍ, وَاهُ *алиф. б. қар.*

وَيْ[1] таажжубни ифодаловчи сўз. ~ـكَ сенга нима бўлди!; ~ لِعَبْدِ اللَّهِ Абдуллоҳга ҳайронман

وَيْ[2] ~! вой

وَيْبَ: ~ـكَ шўринг қуриди, ҳолингга вой; ~ لِزَيْدٍ *ёки* ~ زَيْدٍ Зайднинг шўри қуриди

– وَيْبَةٌ *кўп.* ـَاتٌ = وَأْبَةٌ

وَيْحٌ 1) ғам, ташвиш; ~ لَهُ *ёки* ~ـًا لَهُ *ёки* ~ـهُ унинг ҳолига вой!; 2) *хурсандликни ифодаловчи сўз.* ~ـكَ сенга қандай яхши!; ~ لِزَيْدٍ *ёки* ~ زَيْدٍ Зайдга яхши бўлди

وِيرْكُو *тар.* хирож (*Туркияда*); солиқ

وِيسْكِي виски (*алкоголли ичимлик тури*)

وَيْلٌ, وَيْلَكَ = وَيْكَ! *қар.*

وَيْكَة *бот.* вайка (*ўсимлик*)

وَيْلٌ[1] ғам, алам, ташвиш; الـ~ وَ الثُّبُورُ умумий тарбиясизлик, хаос, бошбошдоқсизлик; أَعْلَنَ الـ~ وَ الثُّبُورَ шовқин-сурон, тўполон кўтармоқ; ~ لَهُ! *ёки* وَيْلَهُ! унинг ҳолига вой!; وَيْلَكَ! сенинг ҳолингга вой!; ... الـ~ لَهُ لَوْ агар ... бўлмаса, унинг ҳоли вой бўларди

وَيْلٌ[2] дўзахнинг энг олови кучли қисми

– وَيْلَةٌ *кўп.* ـَاتٌ — 1) бахтсизлик, ғам, ташвиш, фалокат; 2) шармандалик

ى

ى (يَاءٌ) ё (*араб алифбосининг йигирма саккизинчи ҳарфи; чўзиқ "у" ни ифодалайди; ҳамзага таглик бўлиб келади; абжадда-10*)

ى: ... ى I шахс бирликдаги қўшилувчи олмош; عَصَايَ уйим; بَيْتِي ҳассам (асоим); مُعَلِّمُوِي ўқитувчиларим; مَعِي мен билан; ضَرَبَنِي у

мени урди

يا¹ *ундов сўз.* о!, эй!; ماما! ~ о, она!; رفيق! ~ эй, ўртоқ!; رَبّ ~ эй, худо!; الله! ~ *ёки* لا! ~ а) олға!, кетдик!, жўнадик!; б) марҳамат қилинг!, марҳамат!; لا اسرعوا! ~ لا ~ қани, тезроқ, тезроқ!; ايها الرفيق! ~ ايها! о, эй!; эй, ўртоқ!; ترى ~ *қар.* رأى ... ة ... ~ *эркалатиб қилинадиган мурожаат қўшимчаси!*; أمّاه! ~ эй, онажон!; أختاه! ~ эй, сингилжон!

يا² эҳ!; ليت! ~ эҳ, кошки шундай бўлса!; للمفاجأة اللذيذة! ~ эҳ, қандай яхши тасодиф!; للعار! ~ эҳ, қандай шармандалик!; للخزي! ~ уялмайсизми!, уялинг-э!; له من قول جميل ~ қандай чиройли гап!; لك من رجل شهم! ~ сен қандай олижаноб одамсан!; لو ... حبذا ~ فـ ... бўлганда, қандай яхши бўларди!; ما ~ кўп марта, тез-тез, бир неча марта; ما رأيت! ~ мен жуда кўп кўрганман!, жуда кўп нарсаларни кўрганман!; دوب ~ *қар.* دوب

يا³: ~ ... ~ *халқ.* ёки, ... ёки; ما كان ~ كان бир бор экан, бир йўқ экан (*эртаклар бошланмаси*); مجموعة كان ~ ما كان эртаклар тўплами

يابانيّ 1. Японияга, японларга оид; اللغة الـ~ـة *ёки* الـ~ـة япон тили; 2. япон

ياجوج: وماجوج ~ Яжуж ва Мажуж

ياخور *кўп.* يواخير 1) отхона; 2) фоҳишахона

ياردة *кўп.* ات ~ ярд (*узунлик ўлчови; мас. Англияда-94, 44 см. га тенг*)

يازرجة астрология (илми нужум)

– يازرجي *кўп.* يازرجية астролог

ياسرجي *кўп.* ياسرجية қул савдогари

– ياسرجي = يسرجي *кўп.* يسرجية

يسمين = ياسمين

ياسين Ёсин (*Қуръони каримнинг 36-сураси*); البيت محفوظ بـ~ уйга қулф солинмаган (*сўзма-сўз:* уй ёсин (ياسين) сураси қўриғида)

ياظ *кўп* أياظ танга-чақанинг орқа томони; ~ طرّة أم танганинг юзими ё орқасими?

يافث *ат. от. библ.* Яфет; Ёфас

– يافثي 1. яфетик; اللغات الـ~ـة яфетик тиллар; 2. яфет (ёфас) одами

يافطة *кўп* ات ~ يفط 1) ёзув (*эшик устидаги*); الشارع ~ кўча номи битилган ёзув; 2) этикетка, ёрлиқ; 3) плакат; الانتخابية ~ сайлов плакати; 4) эълонлар тахтаси

يافوخ *кўп.* يوافيخ *ёки* يأفوخ *кўп.* يآفيخ *қар.* يفخ

ياقة *кўп* ات ~ ёқа; عيرة ~ тугмали ёқа; مقلوبة ~ қайирма ёқа; واقفة ~ тик ёқа; الياقات المنشاة крахмалланган ёқа

ياقوت *кўп.* يواقيت *мин.* ёқут; أحمر ~ *ёки* رمّاني ~ қизил ёқут; أخضر ~ яшил ёқут; أزرق ~ кўк ёқут; أصفر ~ сариқ ёқут; بنفسجي ~ бинафша ёқут; زعفراني ~ заъфарон ёқут; خمري ~ лаъл

– ياقوتة ёқут парчаси

يام Нуҳ ал айҳиссаломнинг тўфонда ҳалок бўлган ўғилларининг исми

ياما *қар.* يا²

ياميش 1) ов қат, ем иш; 2) қуруқ м евалар. (*ёнғоқ, м айиз, ба ргак, прессланган хурмо*); رمضان ~ қуруқ мевалар

يانسون *бот.* 1) арпабадиён; 2) анис (*олма нави*)

يا نصيب лоторея, ёнасиб, чек

يانكي *кўп.* يانكيون янки (*америкаликлар*)

ياور *кўп* ياوران, ياورية адъютант, ёвир (ёрдамчи)

ياوي: قصيدة ~ـة қофияси ی билан тугайдиган қасида

ياي *кўп.* ات ~ — пружина

يأمور *кўп.* يآمير *зоол.* нарвал, яккашох (*тумшуғида шохсимон тиши бўлган китсимон денгиз ҳайвони*)

I يئس (а) يأس 1) (*н. дадир*) маъюс бўлмоқ, умидсиз қолмоқ, умидсиз бўлмоқ (من); 2) билмоқ, хабардор бўлмоқ; 3) *сол.* أيس; IV أيأس маъюслантирмоқ, умидсиз қолдирмоқ; умидсизлантирмоқ; X استيأس (*н. дадир*) маъюс, умидсиз бўлмоқ (من)

– ميئوس маъюс бўлган, умидсизланган; حالة ~ منها оғир, мушкул аҳвол

– يائس 1) маъюс; умидини узган; 2) маъюс; محاولة ~ـة энг сўнгги уриниш

– يائسة *кўп.* ات ~ — қари қиз, бўроз

– يأسة маъюслик, умидсизлик

– يأس маъюслик; أخلد إلى الـ~ маъюсликка тушмок; تملكه الـ~ у маъюс бўлиб қолди; ◊ سنّ الـ~ климакс даври

– يئوس = يائس

يؤيؤ *кўп* يآيئ *зоол.* қийғир, қирғий

يباب *мз. мн.* 1. чўлга, биёбонга оид; خراب ~ чўл-биёбонга айланган, хароб бўлган; 2. чўл, биёбон

يبروح *бот.* мехригиёҳ, мандрагара

I يبس (и) يبس, يبْس қуруқ бўлмоқ, куримоқ; قد ~ حلقي томоғим (ҳалқумим) қуриб қолди; II يبّس қуритмоқ; IV أيبس қуритмоқ, қуритиб олмоқ; V تيبّس 1) қуриган бўлмоқ; 2) қотиб қолган бўлмоқ; VIII اتّبس қуримоқ, қуруқ бўлмоқ- تيبّس 1) қуриш, қуриб қолиш; 2) қотиб қолиш; الـ~ الميتي rigor mortis (*ўликнинг қотиб қолиши*)

– يابس қуруқ; أحرق (أكل) الأخضر و الـ~ ҳўл-қуруқни баравар

йўқ қилмоқ (енгин ҳақида)

– يَابِسَةٌ қуруқлик, ернинг қуруқ қисми

– يَبَاسٌ¹ қуруқ, қуриган

– يَبَاسٌ² жинсий аъзолар

– يَبَاسٌ = يَبْسٌ¹

– يُبْسٌ، يَبْسٌ қуруқлик

– يُبُوسَةٌ қурғоқчилик

– يَبِيسٌ қуруқ, қуриган (мас. ўсимлик)

يَتُوعٌ бот. сутлама, ихрож (заҳарли оқ шира чиқарадиган ўт-алаф)

I يَتِمَ (u) يُتْمٌ етим бўлмоқ, етим қолмоқ; II يَتَّمَ етим қолдирмоқ, етим қилмоқ; IV أَيْتَمَ = II; V تَيَتَّمَ етим қолмоқ

– مَيْتَمٌ 1) етимхона; 2) мотам йиғини; дафн (қар. مَأْتَمٌ)

– مُيَتَّمٌ 1. етим қолган; 2. етим

– يُتْمٌ، يَتَمٌ، يَتْمٌ етимлик

– يُتْمٌ отасиз етим (одамларда); 2) онасиз етим (ҳайвонларда)

– يَتِيمٌ кўп. يَتَامَى، أَيْتَامٌ 1) етим; ~ الْأَبِ отасиз етим; ~ الْأُمِّ онасиз етим; ~ لَطِيمٌ чин етим (ота-онасиз етим); مَلْجَأُ الْأَيْتَامِ етимлар уйи; 2) яккаю-ёлғиз, уникум; الدُّرَّةُ الْـ~ـةُ камёб дур, гавҳар, дурри ятим; النُّسْخَةُ الْـ~ـةُ камёб нусха (қўлёзма); الْفُرْصَةُ الْـ~ـةُ камёб (жуда оз бўладиган) ҳодиса; الْجُمْعَةُ الْـ~ـةُ рамазон ойининг охирги жумаси

يَاجُوجُ = يَجُوجُ

يَحْبُورٌ хушчақчақ, шодон; мамнун, мамнун бўлган

مِيحَارٌ 1) салтанат ҳассаси; гурзи, чўқмоқ; 2) таёқ, ҳасса, боши эгри ҳасса

يَحْمُورٌ 1. қизил; 2. 1) гемоглобин; 2) кўп. يَحَامِيرُ зоол. қулон

يَحْمُومٌ 1) қоралик, қорамтирлик; 2) қурум

يَحْيَا ёки يَحْيَى ат. от. мз. Яҳё

يَخْتٌ кўп. يُخُوتٌ، ـَاتٌ — яхта (спорт. ёки саёҳат учун ишлатиладиган кичикроқ кема)

يَخْضُورٌ хлорофил (ўсимликка яшил ранг бериб турадиган модда)

يَخْنَةٌ ёки يَخْنِي яхна, яхна гўшт; рагу

يَدٌ мн кўп أَيْدٍ، أَيَادٍ 1) қўл; أَخَذَهُ مِنْ ~ـِهِ кимнингдир қўлидан ушламоқ, олмоқ; طَلَبَ ~ـَهَا (к. дандир) у (аёл) нинг қўлини сўрамоқ (яъни қизга харидор бўлмоқ-مِنْ); 2) ҳайвонларнинг олдинги оёқлари (қўллари); 3) даста; ~ الْفَأْسِ катта болта; 4) хайру саховат; ҳиммат, яхшилик (бу ҳолда кўпинча кўп. الْأَيَادِي шаклида ишлатилади); 5) куч, кувват; 6) ноз-неъмат, ризқ, эҳсон: الْأَيَادِي الْبَيْضَاءُ тақдирлашга лойиқ хизматлар; صَاحِبُ الْأَيَادِي الْبَيْضَاءِ тақдирлашга лойиқ хизматлар соҳиби, мурувватли, хайру саховатли одам; أَسْدَى إِلَيْهِ ~ًا جَدِيدَةً кимгадир яна бир ҳиммат қилмоқ; ◊ الْـ~ الْعَامِلَةُ ёки الْأَيَادِي الْعَامِلَةُ ишчи кучлари; ~ الْجَوْزَاءِ астр. Жавзо (Фион) юлдузлар туркумининг альфа @ си; ~ سَاعَةٍ қўл соати; ~ شُغْلُ қўл ҳунар, каштачилик; ~ عَرَبَةٌ замбилғалтак; مَدَّ ~ الْمُسَاعَدَةِ ёрдам (мадад) қўлини чўзмоқ; رَفَعَ ~ـَهُ عَلَى ... ...га қўл кўтармоқ; وَقَعَ فِي ~ـِهِ кимнингдир қўлига тушиб қолмоқ; فِي مُتَنَاوَلِ ~ـِهِ кимнингдир олдида, яқинида; بَيْنَ ~ـَيْهِ унинг олдида, рўпарасида; مَثَلَ بَيْنَ (قُدَّامَ) ~ـَيْهِ қар. مَثَلَ: ضَرَبَ وَجْهَهُ بِـ~ـَيْهِ хафаликдан ўз юзига урмоқ; تَحْتَ ~ـِهِ унинг ихтиёрида, унда; تَعَلَّمَ عَلَى ~ الْأُسْتَاذِ профессор қўл остида таълим олмоқ; عَلَى ~ الْأَطِبَّاءِ табиблар қўли билан, табиблар ёрдамида; لَهُ ~ فِي ... унинг ...да қўли бор, унинг ...га алоқаси бор; الظُّرُوفُ لَا ~ لَهُ فِيهَا ҳеч кимга алоқадор (боғлиқ) бўлмаган шароитлар (ҳолатлар); كَانَ لَهُ الْـ~ الطُّولَى ... ...да унинг катта хизматлари бор; صَاحِبُ الْـ~ الطُّولَى а) сахий, саховатли, қўли очиқ; б) (бирор н. учун) кўп хизмат қилган; أَخَذَهُ بِـ~ـِهِ а) кимнидир қўлламоқ; б) кимнингдир қўлидан ушламоқ (тутмоқ); ~ بَيْضَاءُ мурувват, яхшилик; ضَاقَتْ ~ـُهُ унинг қўли қисқа бўлиб қолди, у камбағаллашиб қолди; ~ـُهُ خَفِيفَةٌ унинг қўли қинғир; ~ـُهُ طَوِيلَةٌ а) қўли узун, қўлидан ҳар иш келадиган; б) қўли қинғирроқ; ~ـُهُ قَصِيرَةٌ қўли қисқа, қўлидан иш келмайдиган; ~ـُهُ مَفْتُوحَةٌ унинг қўли очиқ; ~ـُهُ نَاشِفَةٌ у қурумсоқ, хасис; يَمْشِي ~ مِنْ قُدَّامٍ وَ ~ مِنْ وَرَاءٍ халқ. унинг қўли қуруқ кетди; وَضَعَ ~ـَهُ عَلَى ... ниманидир қўлга киритмоқ; وَضَعَ الْجُمْهُورُ ~ـَهُ عَلَى قَلْبِهِ халқ нафас олмай кутиб турарди; لَمْ يَضَعْ ~ـَهُ عَلَى خَدِّهِ у ҳаракатсиз, қўлини чалмаштириб ўтиргани йўқ; هُمْ عَلَى ~ وَاحِدَةٍ уларнинг тили битта; عَمِلُوا ~ًا وَاحِدَةً қўлни-қўлга бериб ҳаракат қилмоқ; يَجِبُ أَنْ نَكُونَ ~ًا وَاحِدَةً وَ قَلْبًا وَاحِدًا وَضَمِيرًا وَاحِدًا لِكَيْ (حَتَّى) ... ... учун биз бир бўлиб ҳаракат қилишимиз керак; أَصْبَحُوا ~ًا وَاحِدَةً وَلِسَانًا وَاحِدًا فِي ... ...да улар тил бириктирган эдилар; يَضْرِبُونَ ~ًا بِـ~ وَ يَقُولُونَ لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللّٰهِ الْعَظِيمِ улар қўлларини ёзганларича لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللّٰهِ الْعَظِيمِ дердилар холос, яъни ҳеч нарса қилмас эдилар; ذَهَبُوا (تَفَرَّقُوا) أَيْدِيَ سَبَا улар ҳар томонга тарқаб кетдилар; خَسِرَ كُلَّ مَا مَلَكَتْ ~ـَاهُ у ҳамма нарсасини қўлдан чиқарди; يَأْخُذُ بِالْـ~ الْيُسْرَى مَا كَانَ يُعْطِيهِ بِالْـ~ الْيُمْنَى у бир қўлида беради-ю, аммо иккинчисида қайтариб

олади; سَقَطَ فِي ~ دِ *мажҳ.* у нима қилишини билмас эди; у чорасиз қолган эди; لاَ أَفْعَلُهُ ~ الدَّهْرِ бунга мен ҳеч қачон қўл урмайман; اخْتَطَفَتْهُ ~ الْمَنُونِ вафот этмоқ

– يَدَوِيٌّ 1) қўлга оид; ~ ـةٌ حِرْفَةٌ қўл ҳунари; صِنَاعَةٌ ~ ـةٌ каштачилик; 2) югурдак, дастёр

– يَدَوِيٌّ = يَدِيٌّ

يَدَسَ болалар ўйини номи; عَظْمُ الْـ~ тўш суяк (*товуқ суяги*)

أَيَرُ қаттиқ, пишиқ, мустаҳкам; ~ حَجَرٌ қаттиқ тош

يَرْبُوعٌ *кўп.* يَرَابِيعُ *зоол.* Африка қушоёғи

يرغ I (а) يَرْغُ қуркмоқ

– يَرَاعٌ 1) перо, қалам; 2) қамиш; 3) тиллақўнғиз

– يَرَاعَةٌ = 1) يَرَاعٌ; 2) кларнет (*музика асбоби*)

يَرَقَانٌ 1) қоракуя (*ўсимлик касали*); 2) *мед.* яроқон (сариқ)

– مَيْرُوقٌ 1) қоракуя тушган; 2) яроқон (сариқ) билан касалланган

يَرَقَةٌ = يَرَقَانَةٌ

يَرَقَةٌ *кўп.* ـَاتٌ *зоол.* (капалак, чивин, чувалчанг *ва б. лар тухумидан чиққан*) қурт

يَرْوَزَ яровизация қилмоқ (*баҳорикор, лалмикорликка мосламоқ*)

– يَرْوَزَةٌ яровизация (*баҳорикор, лалмикорликка мослаш*)

يَازَرْجَةٌ = يَزْرَجَةٌ

– يَازَرْجِيٌّ = يَزْرَجِيَّةٌ *кўп.* يَزْرَجِيٌّ

يَزِيدُ *ат. от. мз.* Язид

– يَزِيدِيٌّ язидий (*диний мазҳаб вакили*)

– يَزِيدِيَّةٌ язидийлик

يَسْ, يَسْ, يَسْ яс (*ҳайвонни тўхтатиш учун айтиладиган сўз, мас., ишш дегандай*)

يَسْقِجِيٌّ = يَسَاقِجِيَّةٌ *кўп.* يَسَاقِجِيٌّ

يَشْبٌ яшма (*рангдор тош*)

(يسر) يسر I (а) يَسْرٌ енгил, осон бўлмоқ, қулай бўлмоқ; يَسُرَ (у) يُسْرٌ 1) енгил, осон бўлмоқ, қулай бўлмоқ; 2) кичик, аҳамиятсиз бўлмоқ; يَسَرَ (и) يَسْرٌ қимор ўйнамоқ, пулга қимор ўйнамоқ; II يَسَّرَ 1) енгиллатмоқ, осонлаштирмоқ, қулайлаштирмоқ, қулай қилмоқ, мослаштирмоқ, мосламоқ; 2) муваффақият қозонмоқ; III يَاسَرَ 1) (*к. гадир*) мулойим муносабатда бўлмоқ; (*к. нингдир гапига*) кўнадиган, кирадиган бўлмоқ; 2) сўл (*чап*) томонда юрмоқ; IV أَيْسَرَ 1) бойлик бермоқ, (*н. биландир*) бойитмоқ (بِـ); 2) бой, давлатманд бўлмоқ; 3) ютуққа эришмоқ; гуллаб-яшнамоқ; ◊ ~ تِ الْمَرْأَةُ осон туғмоқ; V تَيَسَّرَ (*к. учундир*) енгил, осон, имкониятли бўлмоқ (لِـ); (*к. нингдир*) қўлидан кетмоқ (لِـ); 2) ютуққа эришмоқ; гуллаб-яшнамоқ; VI تَيَاسَرَ бошқалар билан бирликда майсир (*қар* مَيْسِرٌ) ўйнамоқ; 2) чап (сўл) га кетмоқ; X اسْتَيْسَرَ 1) = V; 2) = اسْتَأْسَرَ *қар* . أَسَرَ

– أَيْسَرُ[1] осонроқ, енгилроқ

– أَيْسَرُ[2] *мн.* يُسْرَى 1. 1) чап, сўл; الْجَانِبُ الْـ~ ёки الْجِهَةُ الْيُسْرَى чап (сўл) томон (тараф); الْيَدُ الْيُسْرَى чап (сўл) қўл; 2) *сиёс.* сўл; جَنَاحُ الْحِزْبِ الْـ~ партиянинг сўл қаноти; 2. *кўп.* يُسْرٌ чапақай

– تَيَسُّرٌ 1) осонлик, енгиллик, имкониятлилик; عَدَمُ ~ имкониятсизлик; 2) ютуққа эришиш; гуллаб-яшнаш

– تَيْسِيرٌ 1) осонлик, енгиллик; 2) *кўп.* ـَاتٌ енгиллик, имтиёз

– مُتَيَسِّرٌ 1) осон, енгил, имкониятли; 2) ютуққа эришаётган; 3) *шунингдек* ~ الْحَالِ давлатманд

– مُوسِرٌ бой, давландманд

– مَيْسِرٌ 1) қимор; пулга ўйнаш; 2) майсир (*қадимги арабларда қимор ўйини*); ~ الشِّطْرَنْجِ الْعَجَمِ *мтл.* шахмат ажамликларнинг қимори

– مُيَسَّرٌ 1) енгиллашган, осонлашган; 2) муваффақиятли, ютуқли; كُلٌّ ~ لِمَا خُلِقَ لَهُ ютуқ имкони борга муяссар бўлади; 3) оммабоп қилиб ёзилган (*китоб ва б. лар ҳақида*); 4) бой, давлатманд

– مَيْسَرَةٌ *кўп.* مَيَاسِرُ 1) чап (сўл) томон; مَقَامَاتُ الْـ~ *сиёс.* сўл доиралар; 2) *ҳарб.* чап қанот

– مَيْسُرَةٌ, مَيْسَرَةٌ давлатмандлик, мўл-кўллик, сероблик, бойлик

– مَيْسُورٌ[1] 1) енгил, осон, имконияти бор, амалга ошириладиган; أَبْوَابُ الرِّزْقِ ~ غَيْرُ ... أَنَّ ... مِنَ الْـ~ эҳтимолдирки, ...; қийин, оғир; أَبْوَابُ الرِّزْقِ غَيْرُ ~ *мкл.* ризқ эшиклари осон очилмайди; 2) муяссар бўладиган; ... لَيْسَ فِي ~ هِ أَنْ ... унга муяссар бўлмайди

– مَيْسُورٌ[2] *кўп.* مَيَاسِيرُ = مُوسِرٌ

– يَسَارٌ 1) давлатмандлик, бойлик; ذُو الْـ~ бой, давлатманд; 2) чап (сўл) томон (тараф); عَنِ الْـ~ чапдан, сўлдан; أَهْلُ الْـ~ *сиёс.* сўллар; عُضْوُ الْـ~ суд раисининг чап томонида ўтирадиган суд аъзоси; 3) чап томон (борт); ~ السَّفِينَةِ кеманинг чап томони (борти); 4) *мн.* чап қўл; 5) *бот.* ёнғоқнинг бир тури

– يَسَارِيٌّ 1) чап томондаги; *сиёс.* сўл; شِعَارَاتٌ ~ ـةٌ сўл шиорлар

– يَسَارِيَّةٌ сиёсатда сўл йўналиш, сўллик

– يُسْرٌ[1] 1) енгиллик, осонлик; بِـ~ осон, енгиллик билан; 2) давлатмандлик, бойлик, мўл-кўллик; 3) муваффақият қозониш, гуллаб-яшнаш

– يُسْرٌ[2] қора маржон

– يُسْرَى *мн. кўп.* يُسْرَيَاتٌ 1) чап қўл; 2) чап (сўл) тараф

– يُسْرَةٌ чап, сўл тараф; ~ чапга, сўлга

– يَسِيرٌ[1] 1) кичик, аҳамиятсиз; 2) енгил, осон; مِنَ الْـ~ أَنْ

... تُلَاحِظُ сен шуни осонгина фаҳмлашинг мумкинки. ...

– يَسِيرٌ 2 *жам.* асирлар, қуллар (*сол.* أَسِيرٌ)

– يَسِيرْجِيٌّ *кўп* يَسِيرْجِيَّةٌ қул савдогари

يَسْرُوعٌ *кўп.* يَسَارِيعُ = أُسْرُوعٌ *қар.* سرع

يَسْقَجِيٌّ *кўп* يَسْقَجِيَّةٌ элчихона қоравули, элчихона қўриқчиларининг вакили; элчихонадаги қуролланган хизматкор

يَاسْمِينٌ = يَاسَمٌ

يَسْمِينٌ ёсамин, жасмин; ~ أَبْيَضُ оқ ёсамин; ~ أَصْفَرُ сариқ ёсамин; ~ الْبَرِّ ёввойи ёсамин; ~ حِجَازِيٌّ Ҳижоз ёсамини; ~ اللَّيْلِ тун ёсамини, араб ёсамини; ~ هِنْدِيٌّ ҳинд ёсамини

يَسُوعُ *ат.от.мз.* Иусус, Исо; ~ الْمَسِيحُ Иисус Христос, Исо Масиҳ

– يَسُوعِيٌّ *кўп.* يَسُوعِيَّةٌ 1. иезуитларга оид; 2. иезуит (*католик монахлар таълимоти тарафдори*)

يَشْبٌ *мин.* яшма (*кўкимтир тош*)

يَشْمٌ *мин.* нефрит (*яшил ёки сутранг ярми шаффоф минерал*)

يَشْمَقٌ ёпинчиқ, чиммат

يَشْمَقٌ = يَشْمَكٌ

يَشْبٌ = يَصْبٌ

يَطَقٌ *кўп.* ـــ اتٌ 1) калавот, койка; 2) каюта (*кемадаги хона*)

يَطَقَانٌ ятағон, эгри қилич, шамшир

يَعْبُوبٌ *қар.* عب

يَعْرُبُ *ат. от. мз.* Яъруб (*жанубий араблар бобокалони исми*)

– يَعْرُبِيٌّ Яърубга оид

يَعْسُوبٌ *қар.* عسب

يَعْضِيضٌ *бот.* хондрилла (*каучук олинувчи ўтсимон ўсимлик*)

يَعْفُورٌ *кўп.* يَعَافِيرُ *зоол.* кийик, оҳу

يَعْقُوبٌ *қар.* عقب

(يغم) II يَغَّمَ таламоқ, ўғирламоқ, шилмоқ

– يَغْمَجِيٌّ *кўп.* يَغْمَجِيَّةٌ талончи, ўғри

– يَغْمَةٌ ўғирланган, талон қилинган нарса, ўлжа

يَغْمُورٌ ёмғирпўш, плашч

يَغْنِيشٌ товламачилик, алдамчилик; ёлғон

I يَفَخَ (а) يَفْخٌ бошнинг тепасига урмоқ

– يَافُوخٌ *кўп.* يَآفِيخُ *ёки* يَأْفُوخٌ *кўп.* يَوَافِيخُ 1) уч, тепа, юқори қисм, чўққи; 2) бошнинг тепа қисми

يَفَطَةٌ *кўп.* يُفَطٌ, ـــ اتٌ = يَافِطَةٌ

I يَفَعَ (а) يَفْعٌ етук ёшга тўлмоқ, етук бўлмоқ; IV أَيْفَعَ = I; V تَيَفَّعَ = I

– يَافِعٌ 1. етук ёшдаги; 2. йигит

– يَفَاعٌ тепалик, дўнглик, баландлик

– يَفَاعَةٌ йигитлик, етуклик; ~ الشَّبَابِ ёшликнинг етук, гуллаган даври

– يَفَعٌ етук йигитлик ёши

– يَفَعٌ *кўп.* أَيْفَاعٌ 1) йигит; 2) тепалик, дўнглик, баландлик

– يُفُوعَةٌ йигитлик, етуклик

يَقَقٌ: أَبْيَضُ ~ тиниқ оқ

يَقْطِينٌ ошқовоқ

I يَقِظَ (а) يَقَظٌ 1) уйғоқ бўлмоқ, ухламаслик; 2) ҳушёр бўлмоқ, ҳушёр турмоқ; диққат-эътиборли бўлмоқ; II يَقَّظَ 1) уйғотмоқ, уйқудан уйғотмоқ; 2) ғайратлантирмоқ, қўзғатмоқ; 3) огоҳлантирмоқ, ҳушёр бўлишга чақирмоқ; IV أَيْقَظَ 1) уйғотмоқ, уйқудан уйғотмоқ; 2) эсга солмоқ, хотирага солиб қўймоқ; V تَيَقَّظَ 1) ҳушёр бўлмоқ, диққат-эътиборли бўлмоқ; 2) (*н. нидир*) ҳотирламоқ, эсламоқ (إِلَى); X اسْتَيْقَظَ 1) уйқудан уйғонмоқ; 2) уйқудан уйғотмоқ

– إِيقَاظٌ туриш, уйқудан туриш (уйғониш) пайти

– تَيَقُّظٌ ҳушёрлик, диққат-эътиборлик; эҳтиёткорлик

– مُتَيَقِّظٌ ҳушёр, диққат-эътиборли, сергак

– مُسْتَيْقِظٌ уйғонган, уйғоқ

– يَقُظٌ = يَقِظٌ

– يَقِظٌ ҳушёр

– يَقْظَانُ *мн.* يَقْظَى *кўп.* يَقَاظَى 1) ухламаётган, уйғоқ; 2) ҳушёр, диққат-эътиборли, сергак; أَبُو الْـــ ~ хўроз

– يَقَظَةٌ, يَقْظَةٌ 1) уйғоқлик; 2) ҳушёрлик; эҳтиёткорлик, сергаклик; ◊ فِي الْـــ ~ ўнгда (тушда эмас); فِي ~ ـــهِ وَنَوْمِهِ ўнгда ҳам, тушда ҳам

يُوقْلَمَةٌ йўқлама, инспекция, текшириш

I يَقِنَ (а) يَقَنٌ 1) ҳақиқий, чин, ишончли бўлмоқ; 2) ишонмоқ; IV أَيْقَنَ (*н. дадир*) ишонч ҳосил қилмоқ (*туш. к. ёки* ب); V تَيَقَّنَ = IV; X اسْتَيْقَنَ 1) = IV; 2) шаксиз билмоқ

– اسْتِيقَانٌ ишончлилик, комил ишонч

– إِيقَانٌ комил ишонч, ишончлилик, имони комиллик; эътиқод

– مُتَيَقِّنٌ ишончи комил, қатъий ишонган

– مُوقِنٌ (*н. гадир*) ишончи комил (ب); وَإِنِّي لَــ ~ بِأَنَّ ... ахир мен шунга қатъий ишонаманки, ...; ахир шунга ишончим комилки, ...

– مِيقَانٌ енгилтак, лақма

– يَقَنٌ, يَقْنٌ 1 комил ишончлилик, ишонч; عَلَى وَجْهِ الْـــ ~ ҳеч шубҳасиз, шаксиз

– يَقَنٌ 2, يَقِنٌ, يَقُنٌ енгилтак, лақма

– يَقِنٌ = يَقِنَةٌ

– يَقِينٌ ишончли билиш; чуқур эътиқод; خَيْرُ الـ~ чинакам билим; حَقُّ الـ~ шубҳасиз ҳақиқат, ўзгармас ҳақиқат; أَنَا عَلَى ~ мен шунга қаттиқ ишонаман; ... وَ فِي ~ نَا أَنَّ ... биз ишонамизки, ...; ~ًا عَنْ عِلْمِ الـ~ шак-шубҳасиз билмоқ; шаксиз, ҳеч шубҳасиз

– يَقِينِيٌّ шаксиз, шубҳасиз, чинакамига маълум бўлган; عَلَى وَجْهٍ ~ шубҳасиз равишда; الفَلْسَفَةُ الـ~ـة *фалс.* позитивизм

– يَقِينِيَّاتٌ *кўп.* шубҳасиз ҳақиқатлар, аксиомалар

يَكٌ бир (*нард ўйинида*)

يَكُ = لَمْ ~ : لَمْ يَكُنْ (*қар.* كان)

يَكْلَنْجِيٌّ *кўп.* يَكْلَنْجِيَّةٌ боцман

يَكُونٌ 1. якун; الـ~ العُمُومِيَّة умумий якун; 2. жами, ҳаммаси

يَلَكٌ *кўп.* ـــ اتٌ сийнабанд, лифчик

يَلْمَقٌ *кўп.* يَلَامِق устки кийим, қабо

يَلَمْلَم яманликларнинг мийқоти (*қар.* مِيقَات)

(يمّ) II يَمَّمَ 1) (*қаерғадир*) жўнамоқ, мурожаат қилмоқ, қарамоқ, бормоқ (إِلَى *ёки* ... نَحْوَ *ёки* ... شَطْرَ); ~ وَجْهَهُ شَطْرَ الكَعْبَة юзини Каъбага қаратмоқ; 2) таяммум қилдирмоқ; V تَيَمَّمَ 1) мақсад, ният қилмоқ; 2) *дин.* (*сув бўлмаган вақтда*) таяммум қилмоқ

– يَمٌّ *кўп.* يُمُومٌ денгиз

– يَمَامٌ *жам.* ёввойи каптарлар, ғурраклар, қумрилар

– يَمَامَةٌ[1] *кўп.* ـــ اتٌ ёввойи каптар, ғуррак, қумри

– يَمَامَةٌ[2]: زَرْقَاءُ الـ~ *тар.* (*уч кунлик масофадаги отлиқни кўра оладиган аёлнинг исми*); أَبْصَرُ مِنْ زَرْقَاءِ الـ~ кўзи жуда ўткир

– يَمَامٌ = يَمَمٌ

يَمَكٌ емак, овқат, маълум муддатга бериладиган озиқ-овқат

– يَمَخَانَةٌ *ёки* يَمَكْخَانَةٌ *кўп.* ـــ اتٌ умумий ошхона, емакхона

يَامِيشٌ = يَمِيشٌ

(يمن) I يَمَنَ (у) يُمْنٌ бахтли, саодатли бўлмоқ; II يَمَّنَ ўнгга юрмоқ; III يَامَنَ = II; IV أَيْمَنَ Яманга жўнамоқ; V تَيَمَّنَ (*н. дадир*) яхшилик аломатини кўрмоқ (بِ); VI تَيَامَنَ 1) ўнгга юрмоқ; 2) Яманга жўнамоқ

– أَيْمَنُ *мн.* يُمْنَى 1. ўнгдаги, ўнг, ўнг томонда турган; اليَدُ اليُمْنَى ўнг қўл; 2. ўнг қўлидан яхши фойдалана оладиган одам, ўнгақай

– مَيْمَنٌ яхши таъсир кўрсатадиган, қулай, ўнғай, бахтли, саодатли

– مَيْمَنَةٌ *кўп.* مَيَامِنُ 1) ўнг томон, ўнг тараф; مَقَامَاتُ الـ~ *сиёс.* ўнг доиралар; 2) *ҳарб.* ўнг қанот; 3) бахт, саодат

– مَيْمُونٌ[1] *кўп.* مَيَامِينُ бахтли, саодатли, қулай, ўнг келадиган; хушбахт, худо марҳамат қилган; عَلَى الطَّائِرِ الـ~! оқ йўл!

– مَيْمُونٌ[2] маймун

– يَمَانٍ *мн* يَمَانِيَةٌ Яманга оид.

– يَمَانِيٌّ 1. Яманга оид, яманий; 2. яманлик; ◊ ~ حَجَرٌ *мин* лаъли яманий

– يَمَنٌ ўнг томон (тараф); بِلَادُ الـ~ Яман; ◊ بُنُّ الـ~ қаҳва

– يَمْنَةٌ ўнг томон (тараф); ~ ўнгга

– يَمَنِيٌّ = يَمَانٌ = يَمَانِيٌّ *қар.* حَجَرٌ يَمَانِيٌّ = حَجَرٌ ~ ;بُنٌّ ~ мокко қаҳваси; خَطٌّ ~ муснад (*ҳимярийлар хати, қар.* مُسْنَد)

– يُمْنَى *мн. кўп.* يُمْنَيَاتٌ 1) ўнг қўл; 2) ўнг тараф (томон)

– يَمِينٌ[1] *мн. кўп.* ـــ اتٌ ,أَيْمُنٌ, أَيْمَانٌ, أَيْمَانَاتٌ 1) қасам, онт; الـ~ الطَّاعَة *ёки* الـ~ الإِمَالَة *ёки* الـ~ الإِخْلَاصِ حَلْفُ садоқат ҳақида қасам, онт; الصَّبْرِ ~ ёлғон қасам, қасамхўрлик, қасамни бузиш; كَاذِبَةٌ ~ ёлғон қасам; مُغَلَّظَةٌ ~ даҳшатли қасам; أَدَّى الـ~ *ёки* أَقْسَمَ الـ~ أَقْسَمَ بِأَيْمَان қасам ичмоқ, қасамёд қилмоқ; ... بِأَنْ ... (بِأَيْمَانَات) مُغَلَّظَة ..., деб қасам ичмоқ; أَيْمُ أَيْمُنُ اللهِ! *ёки* اللهِ! Оллоҳга қасам!, Оллоҳ номини ўртага қўйиб қасам ичаман!; 2) куч, қувват

– يَمِينٌ[2] 1. ўнгдаги, ўнг томонда турган; ـــًا~ а) ўнгга; б) ўнгдан; ўнгга, ўнг томонга; عُضْوُ الـ~ ذَاتُ الـ~ суд раисининг ўнг томонида ўтирган суд аъзоси; 2. 1) ўнг томон (тараф); السَّفِينَة ~ кеманинг ўнг томони (борти); إِلَى الدَّاخِلِ ~ ўнгдан; أَهْلُ الـ~ *сиёс.* ўнглар; 2) *мн.* ўнг қўл; ◊ مِلْكُ الـ~ бойлик, мол-дунё

– يَمِينِيٌّ 1) ўнгга бураладиган, ўнг томонли; (*мас. милтиқ стволидаги ариқча ҳақида*; 2) *сиёс.* ўнг; الأَوْسَاطُ الـ~ـة ўнг доиралар; العَنَاصِرُ الـ~ـة ўнг унсурлар; الانْحِرَافُ الـ~ ўнг оғмачилар

– يَمِينِيَّةٌ сиёсатда ўнг йўналиш

يَنَايِرُ январь

يَنْبُوعٌ *кўп.* يَنَابِيعُ булоқ, манбаъ ~ حَارٌّ қайноқ булоқ

يَانْسُون = يَنْسُون

(ينع) I يَنَعَ (а) يَنْعٌ пишмоқ, етилмоқ; IV أَيْنَعَ = I

– إِينَاعٌ етилганлик, пишганлик

– يَانِعٌ 1) етилган, пишган; العُودُ ~ пишиб етилган; 2) қизил

– يَنِيعٌ етилган, пишган

يَنْكِيٌّ *кўп.* يَنْكِيُون янки (*америкалик*)

يَهْفُوفٌ енгилтак, бебурд, беқарор; ақлсизроқ

أَيْهَمُ *мн.* يَهْمَاءُ 1) чўлга, биёбонга оид; 2) тик ва баланд (*мас., тепалик*); 3) юлдузсиз (*тун ҳақида*); 4) аҳмоқ (*одам ҳақида*)

– يَهْمَاءُ *мн.* чўл, биёбон, саҳро

يَهُودٌ *қар* هود

يَهُوذَا Яҳудо; ~ بَاعَهُ بِفِضَّةٍ кимнидир сариқ чақага сотмоқ

يَهْوَه *дин.* Яхва

يُوَان юан (*Хитойда пул бирлиги*)

يُوبِيل юбилей; الـ~ الفِضِّيُّ кумуш юбилей; الـ~ الذَّهَبِيُّ олтин юбилей

يُوجَا ёғлар (*сол.* يُوغَا); رِيَاضَةُ الـ~ ёғлар гимнастикаси

يُوحَنَّا *ат.от.мз* Иоанн, Иван

يُوجِينِيَّة евгеника (*одамлар наслининг ирсий соғломлиги ва уни яхшилаш йўллари ҳақидаги таълимот*)

يُود *кимё.* йод; صِبْغَةُ الـ~ йодли эритма

— يُودَات йодли туз

— يُودُور ёдид

— يُودُوفُرْم йодоформ

— يُودِيّ йодли

يُورَانِيُوم *кимё.* уран; عَنَاصِرُ مَا وَرَاءَ الـ~ трансуранли элементлар

يُورُوبَا юрублар қабиласи; لُغَةُ الـ~ юруб тили

يُوزْبَاشِيّ *кўп* يُوزْبَاشِيَّة *ҳарб.* юзбоши, капитан

يُوسُف *ат. от.мз.* Юсуф, Иосиф; ◊ ~ أَفَنْدِيّ мандаринлар; ~ أَفَنْدِيَّة (*кўп.* أَفَنْدِيَّات ~) мандарин

— يُوسُفِيّ мандарин

يُوطُوبِيَا утопия

— يُوطُوبِيّ утопияга оид, утопик

يُوغَا йоглар (*сол.* يُوجَا)

— يُوغِيَّة йогизм, йогчилик

يُوغُرْت юғурт (*қатиқдан тайёрланган чанқоқбосди ичимлик–айрон*)

يُولْيُو، يُولِيُو، يُولِيَه июль (*ой*)

يَاوَمَ III (يوم) кунбай мардикор олмоқ

— مُيَاوِم *шунингдек:* عَامِل ~ кунбай мардикор

— مُيَاوَمَة кунбай иш; عُمَّالُ الـ~ кунбай мардикорлар; عَمِلَ بِالـ~ кунбай ишламоқ

— يَوْم *кўп.* أَيَّام 1) кун, сутка; الـ~ бугун, ҳозир; ~ـاً бир кун; فِي الـ~ кунида; فِي الـ~ ذَاتِهِ ўша куннинг ўзида; بَعْدَ ذَلِكَ بِأَيَّامٍ бундан бир неча кун ўтгач; إِلَى الـ~ ёки حَتَّى ~ـنَا هَذَا бугунча, шу кунга қадар; ҳозиргача; ~ـاً فَـ~ـاً кун бакун; ~ـاً بَعْدَ ~ кундан кунга; كُلَّ ~ ҳар куни; ~ـئِذٍ ёки ~ـهَا ёки ~ـذَاكَ ўша куни, ўшанда; أَيَّامَئِذٍ ўша кунларда, ўша вақтларда, ўшанда; ~ـهَا سَيَعْرِفُ أَنْ … ўша куни у билдики, …; أُجْرَةُ الـ~ кунбай иш ҳақи; ~ الأَحَد якшанба; ~ رَأْسِ السَّنَة Янги йил куни; ~ الجَلْسَة мажлис куни; ~ العُطْلَة байрам куни; أَيَّامُ العُطْلَةِ الرَّسْمِيَّة дам олиш кунлари, байрамлар; ~ الآخِر ёки الـ~ الحِسَاب ёки ~ الدِّين *дин.* қиёмат куни; لَمْ يَحْدُثْ هَذَا بَيْنَ ~ وَضُحَاهُ бу воқеа бирданига бўлгани йўқ; 2) вақт, пайт; ~ كَانَ مُعَلِّمًا ўзи ўқитувчи бўлган вақтда; أَيَّامَ كَانَ … …ган вақтда, …ган пайтда; حَتَّى الـ~ ҳозиргача, шу чоққача; ◊ ~ أَبْيَض (*кўп.* أَيَّامٌ بَيْضَاء) бахтли кун; ~ أَسْوَد (*кўп.* أَيَّامٌ سَوْدَاء) қора (фалокатли) кун; ~ مَشْهُود хотирда қоладиган кун; ابْنُ ~ـهِ ўткинчи, вақтинчали; ابْنُ الـ~ ҳозирги замон одами; ابْنُ الأَيَّامِ тажрибали эркак (одам); قُوتُ ~ـهِ ризқу рўз; ~ـاً ёки ذَاتَ ~ кунлардан бир кун; مِنَ الأَيَّامِ ... عَلَى تَوَالِي الأَيَّامِ вақт ўтиши билан; الأَيَّام а) эсда қоладиган кунлар; б) (*к. нингдир*) ҳаётида бўлиб ўтган воқеалар; أَيَّامُ العَجُوزِ = بَرْدُ العَجُوزِ *қар.* بَرْد 2; أَيَّامُ العَرَبِ *тар.* араблар урушлари

— يَوْمِيّ 1) кундалик; ~ـاً ҳар куни; جَرِيدَة ~ـة кундалик газета; 2) суткага оид; 2) кунбай; أُجْرَة ~ـة кунбай ҳақ; 4) ўткинчи, вақтинчалик; ◊ الصَّحَافَةُ الـ~ـة вақтли матбуот; الخُبْزُ الـ~ ризқу рўз

— يَوْمِيَّة *кўп.* ~ـات 1) кунбай иш ҳақи; 2) кундалик дафтар; 3) *шунингдек.* الـ~ الزَّفْرَة *савдо.* кундалик кирим-чиқим дафтари

— يُونَان: الـ~ *жам.* юнонлар, греклар

— يُونَانِيّ 1. юнонларга оид; الـ~ـة юнон (грек) тили; 2. юнон, грек

— يُونَانِيَّة келиб чиқиши юнонча бўлган (*мас, сўз*); юнонизмлар

يُونُس *ат, от, мз. қур.* Юнус; *библ.* Иона; ◊ سَمَكُ ~ денгиз чўчқаси; дельфин

يُونِسْكُو ЮНЕСКО

يُونِيفُورْم униформа, форма кийим

— يُونِيُو июнь (*ой*)

ГЕОГРАФИК НОМЛАР

أَبَاي Мовий Нил дарёси

أَبْخَازِيَا Абхазия

الأُبُلَّة Убулла шаҳри

أَبْهَا Абҳа шаҳри

أَبُو تِيج Абу Тиж шаҳри

أَبُو زَعْبَل Абу Заъбал шаҳри

أَبُو ظَبْي Абу Даби шаҳри

أَبُو قُرْقَاص Абу Қурқос шаҳри

أَبُو قِير Абу Қир шаҳри

أَبُو مُوسَى Абу Мусо ороли

أَبِيجَان Абиджан шаҳри

الأُبَيِّض Ал-Убайид шаҳри

أُتَاوَة، أُتَاوَه Оттава шаҳри

اتِّحَادُ الجُمْهُورِيَّاتِ الاشْتِرَاكِيَّةِ السُّوفِيَاتِيَّة *тар.* Совет Социалистик Республикалари Иттифоқи (СССР)

الاتِّحَادُ السُّوفِيَاتِي *тар.* Совет Иттифоқи

إِتْنَا Этна вулқони

أَثِينَا Афина шаҳри

أَثْيُوبِيَا Эфиопия

أَجَأ Ажаа тоғи

أَخْمِيم Ахмим ш[illegible]

أَدِرْنَة Адирна шаҳри

أَدْفُو Адфу шаҳри

أَدْفِينَا Адфийна шаҳри

أَدْكُو Адку шаҳри

أَدِنْدَان Адиндан ороли

أَدِيس أَبَابَا Аддис-Абеба шаҳри

أَذْرَبَايْجَان، أَذْرَبِيجَان Озарбайжон

أَرَارَات Арарат тоғи

الأَرَاضِي المُنْخَفِضَة Нидерландия (Голландия)

أَرْبِيل Арбил (шаҳар ва музофот)

أَرْسْلَان بَاب Арслонбоб

الأَرْجَنْتِين Аргентина

الأَرْخَبِيلُ الهِنْدِي Малайя архипелаги

الأُرْدُنّ 1) *шунингдек:* الأُرْدُنِّيَّة Иордания, Урдун; 2) Иордан дарёси

الأَرْضُ المُقَدَّسَة Фаластин

أَرْضُ النَّار Оловли Ер ороли

أَرْضَرُوم Арзирум шаҳри

أُرْكَنْج Урганж шаҳри

إِرْلَانْدَا Ирландия

أَرْمَنْت Армант шаҳри

أُورْمِيَة، أُرْمِيَا Урмия кўли

أَرْمِينِيَا، أَرْمِينْيَا Арманистон

أَرْوَاد Арвад ороли

أُورُوبَّا Оврупо, Европа

أَرِيحَا *тар.* Арийҳо шаҳри, Иерихон

أَرِيوَان، أَرِيفَان Ереван шаҳри

أُوزْبَكِسْتَان، أُزْبَكِسْتَان Ўзбекистон

إِزْمِير Измир шаҳри

أُسَكَة Асака шаҳри

إِسْبَانِيَا Испания

إِسْتَنْبُول، إِسْتَانْبُول Истамбул шаҳри

الأَسْتَانَة *тар.* Остона; Константинополь шаҳри

أَسْتَرَاخَان Астрахань шаҳри

أُسْتُرَالِيَا Австралия

إِسْتُوكْهُولْم Стокгольм; Стокгольм шаҳри

إِسْتُونِيَا Эстония

إِسْرَائِيل Исроил

إِسْتَامْبُول *қар.* إِسْطَنْبُول، إِسْطَامْبُول

إِسْكَنْدَرُونَة Искандарина шаҳри

الإِسْكَنْدَرِيَّة Искандария (*шаҳар ва музофот*)

إِسْكَنْدِنَافِيَا، إِسْكَنْدِنَاوَة Скандинавия; Искандинавия

إِسْلَام آبَاد Исломобод шаҳри

إِسْلَنْدَة، إِسْلَانْدَا Исландия

الإِسْمَاعِيلِيَّة Исмоилия (*шаҳар ва музофот*)

أَسْمَرَة Асмара шаҳри

أَسْنَا Асна шаҳри

أَسْوَان Асвон (*шаҳар ва музофот*)

أُسُوج، أَسُوج Швеция

آسِيَا Осиё

آسِيَا الصُّغْرَى Кичик Осиё

آسِيَا الوُسْطَى Ўрта Осиё

أَسْيُوط Асьют (*шаҳар ва музофот*)

إِشْبِيلِيَة، إِشْبِيلِيَا Севилия шаҳри

آشُور *тар.* Ашур; Ассирия

إِصْفَهَان، إِصْبَهَان Исфаҳон шаҳри

أَطْلَنْطِيقِيّ، أَطْلَانْطِي، الأَطْلَسِيّ Атлантика океани

أَطَنَة Атона шаҳри

أَغَادِير Агодир шаҳри

إِفْرِقِيَا، أَفْرِقَا Африка

أَفْرِقِيَا الاسْتِوَائِيَّة Экваториал Африка

أَفْرِقِيَا الجَنُوبِيَّة Жанубий Африка

أَفْرِقِيَا الشَّمَالِيَّة Шимолий Африка

أَفْرِقِيَا الغَرْبِيَّة Ғарбий Африка

أَفْرِقِيَا الوُسْطَى Марказий Африка

أَفْرِسْت، أَفْرِيسْت Эверест чўққиси

أَفْرِقِيَا *қар.* إِفْرِيقِيَا

أَفْغَانِسْتَان Афғонистон

آق قُورْغَان Оққўрғон

أَكْرَا Акра шаҳри

الإِكْوَادُور Эквадор

الاسْكَا Аляска ярим ороли

آلَات Олот тумани

إِلْب Эльба дарёси

أَلْبَانِيَا Албания

آلْتِي أَرِيق Олтиариқ

آلْتِين كُول Олтинкўл

أَلْمَا آتَا Алмати шаҳри

آلْمَالِيق Олмалиқ

أَلْمَانِيَا Олмония, Германия

أُمّ دُرْمَان Умм Дурмон шаҳри

أُمّ القُرَى Макка шаҳри

الإِمَارَاتُ العَرَبِيَّةُ المُتَّحِدَة Бирлашган Араб Амирлиги

الأَمَازُون Амазонка дарёси

أَمْرِيكَا, أَمِيرِيكَا Америка

أَمْرِيكَا, الْجَنُوبِيَّةُ Жанубий Америка

أَمْرِيكَا الشَّمَالِيَّةُ Шимолий Америка

أَمْرِيكَا اللَّاتِينِيَّةُ Лотин Америкаси

أَمْرِيكَا الْوُسْطَى Марказий Америка

أَمْسْتَرْدَامُ Амстердам шаҳри

أَمُودَارْيَا, أَمُودَرْيَا Амударё дарёси

آمُورُ Амур дарёси

أَنْجِرِينُ Ангрен шаҳри

إِنْجِلْتَرَّا Англия

أَنْجُولاَ Ангола

أَنْدَلُسُ Андалусия (*тар. вилоят*)

إِنْدُونِيسِيَا Индонезия

أَنْدِجَانُ Андижон

أَنْجُولاَ = أَنْغُولاَ

أَنْقَرَةُ Анқара шаҳри

إِنْجِلْتَرَّا = إِنْكِلْتَرَّا

أُوبُ Обь дарёси

أُوتَوَا, أُوتَاوَا Оттава шаҳри

أُوجْ قُورْغَانُ Учқўрғон шаҳри

أُدْيُرُ Одер дарёси

أُودَيْسَا Одесса шаҳри

أُورَالُ Урал дарёси

أُورُبَّا Европа, Оврупо

أُورُبَّا الشَّرْقِيَّةُ Шарқий Оврупо

أُورُبَّا الْغَرْبِيَّةُ Ғарбий Оврупо

أُورُشَلِيمُ Иерусалим шаҳри

أُورُجْوَاي, أُورُغْوَاي (*шунингдек*. الْأُورُغْوَايُ)

الْأُورُجْوَايُ Уругвай

أُورْفَا Урфа шаҳри

أُوسَاكَا, أُوزَاكَا Осака шаҳри

أُوسْتَرَالِيَا Австралия

أُوسْتِرِيَا Австрия

أُوسْلُو Осло шаҳри

أُوشُ Ўш шаҳри

أُغَانْدَةُ, أُوغَنْدَا, أُوغَنْدَةُ Уганда

أُوفَا Уфа шаҳри

أُوقِيَانِيَا Океания ороли

أُوكْرَايِنَا Украина

أُولاَنْبَاتُورُ Улан-Батор

أُويْتْشِي Уйчи

الْإِيَالَةُ التُّونِسِيَّةُ Тунис

إِيرَانُ Эрон

إِيزْبَاسْكَانُ Избоскан

إِيسْلاَنْدَا Исландия

إِيسِّيقْ كُولُ Иссиққўл

إِيطَالِيَا Италия

بَابُ Поп

بُغَازُ بَابِ الْمَنْدَبِ *қар.* بَابُ الْمَنْدَبِ

بَابِلُ 1) *тар.* Бобил; 2) Бобил (*музофот*)

بَارَاغْوَاي, بَارَاجْوَايُ Парагвай

بَارِيسُ Париж шаҳри

بَاسْتْ دَرْغَامُ Пастдарғом

بَاشْكِيرِيَا Бошқирдистон

بَاطُومُ Батуми шаҳри

بَاغَاتُ Боғот

الْبَاكِسْتَانُ, بَاكِسْتَانُ Покистон

بَاكُو Боку шаҳри

بَالِيقْتْشِي Балиқчи

بَامَاكُو Бамако шаҳри

بَامِيرُ Помир

بَانَامَا Панама

بَانْدُونْغُ Бандунг шаҳри

بَانْكُوكُ Бангкок

بَانِيَاسُ Банийас шаҳри

بَايَاوُوتُ Боёвут

بَايْسُونُ Бойсун

بَايْ قُونْغِيرُ Бойқўнғир, Байқанур

بَايْكَالُ Байкал кўли

بِئْرُ السَّبْعِ Биърус-Сабъи шаҳри

الْبَحْرُ الْأَعْظَمُ *ёки* الْبَحْرُ Нил дарёси

الْبَحْرُ الْأَبْيَضُ 1) Оқ денгиз; 2) Ал-Баҳрул-Абйад дарёси

الْبَحْرُ الْأَبْيَضُ الْمُتَوَسِّطُ Ўрта Ер денгизи

بَحْرُ آرَالَ Орол денгизи

بَحْرُ الْأَرْخَبِيلِ Эгей денгизи

الْبَحْرُ الْأَزْرَقُ Ал-Баҳр-ал-Азрақ дарёси

بَحْرُ آزُوفَ Азов денгизи

الْبَحْرُ الْأَسْوَدُ Қора денгиз

بَحْرُ أُخُوتْسْكَ Охота денгизи

بَحْرُ أَيْجَه (أَيْجَا) Эгей денгизи

الْبَحْرُ الْإِيُونِيُّ Иония денгизи

بَحْرُ بَارِنْتْسَ Варенс денгизи

بَحْرُ الْبَلْطِيقِ Болтиқ денгизи

بَحْرُ بَهْرِنْجَ Беринг денгизи

بَحْرُ الْجَبَلِ Баҳр-ал-жабал дарёси

بَحْرُ الْخَزَرِ Каспий денгизи

الْبَحْرُ الْأَبْيَضُ الْمُتَوَسِّطُ = بَحْرُ الرُّومِ

بَحْرُ الزَّرَافِ Баҳр-аз-Зароф дарёси

بَحْرُ الشَّرِيعَةِ Урдун дарёси

بَحْرُ الشَّمَالِ Шимолий денгиз

بَحْرُ الظُّلُمَاتِ Атлантика океани

بَحْرُ الْغَزَالِ Баҳр-ал-ғазал дарёси

بَحْرُ قَزْوِينَ *ёки* الْبَحْرُ الْقَزْوِينِيُّ Каспий денгизи

بَحْرُ الْقُلْزُومِ Қизил денгиз

بَحْرُ كَارَا Кара денгизи

الْبَحْرُ الْكَارِيبِيُّ Кариб денгизи

الْبَحْرُ الْمَيِّتُ *ёки* بَحْرُ لُوطٍ Ўлик денгизи

الْبَحْرُ الْمُتَجَمِّدُ الشَّمَالِيُّ Шимолий Муз океани

بَحْرُ مَرْمَرَه Мармар денгизи

بَحْرِ يُوسُفَ Баҳри Юсуф дарёси

بَحْرَةُ Баҳра шаҳри

الْبَحْرَيْنِ 1) Баҳрайн ороллари; 2) Баҳрайн давлати

الْبُحَيْرَةُ Буҳайра (*музофот*)

بُحَيْرَةُ أَلْبِرْتَ Альберт кўли

بُحَيْرَةُ تَانَا Тана кўли

بُحَيْرَةُ تْشَادَ Чад кўли

بُحَيْرَةُ التِّمْسَاحِ Тимсоҳ кўли

بُحَيْرَةُ جَلِيلٍ Жалил кўли

بُحَيْرَةُ الْحَبَّانِيَّةِ Ҳаббания кўли

بُحَيْرَةُ حِمْص Ҳамсо кўли

بُحَيْرَةُ الْحَوْلَة Ҳавла кўли

بُحَيْرَةُ رُودُلْف Рудольф кўли

بُحَيْرَةُ طَبَرِيَّة Табария кўли

بُحَيْرَةُ فِيكْتُورِيَا نِيَانْزَا Виктория-Ньянза кўли

بُحَيْرَةُ قَارُون Қорун кўли

بُحَيْرَةُ لَادُوجَا Ладога кўли

بُحَيْرَةُ لُوط Ўлик денгиз

بُحَيْرَةُ الْمَرْج Марж кўли

بُحَيْرَةُ الْمَنْزَلَة Манзала кўли

بُحَيْرَةُ نَوْ Нав кўли

الْبُحَيْرَاتُ الْمُرَّةُ Шўр кўллар

بُخَارِسْتُ Бухарест шаҳри

بُخَارَى Бухоро шаҳри

بَخْتَا آبَاد Пахтаобод

بَخْتَكَار Пахтакор

بَخْتِيَان Пхеньян шаҳри

بُدَابِسْتُ Будапешт шаҳри

بَدَنَة Бадана шаҳри

بَرَازَافِيل Браззавиль шаҳри

الْبَرَازِيل، بَرَازِيل Бразилия

بَرَاغ Прага

بَرْبَر Барбар шаҳри

الْبُرْتُغَال، بُرْتُغَال Португалия

بُرْج مُلَّا Бурчмулла

بَرَدَى Барада дарёси

بَرْزَخُ السُّوَيْس Сувайс бўйини

الْبُرُلُّس Буруллус кўли

بَرْلِين Берлин шаҳри

بُرْمَا Бирма

بِرْمِنْجَام Бирмингем шаҳри

بَرْن Берн шаҳри

بُرُوكْسِل ёки بُرُوسِل Брюссель шаҳри

بِرِيتُورِيَا Претория шаҳри

بُرَيْدَة Бурадия шаҳри

بِرِيطَانِيَا Британия

بِرِيطَانِيَا الْعُظْمَى Буюк Британия

بُسْتَانْلِيق Бўстонлиқ

بُسْطُون Бостон шаҳри

الْبُسْفُور Босфор бўғози

الْبَصْرَة Басра (*шаҳар ва музофот*)

بَطُوم Батуми шаҳри

بَعْقُوبَة Баъқуба шаҳри

بَعْلَبَكّ Баълабек шаҳри

بُغَازُ بَابِ الْمَنْدَب Боб-ал-Мандаб бўғози

بُغَازُ بِهْرِنْج Беринг бўғози

بُغَازُ جَبَلِ طَارِق Гибралтар бўғози

بُغَازُ مَاجِلَان Магеллан бўғози

بُغَازُ الْمَنْش Ла-манш бўғози

بَغْدَاد Бағдод

بُغُوتَا Богота шаҳри

بَكِين Пекин шаҳри

بِلَادُ الْأَرْمَن Арманистон

بِلَادُ الْأَفْغَان Афғонистон

بِلَادُ الْبَرَابِرَة Нубия

بِلَادُ الْبُلْغَار Булғория

بِلَادُ التُّبَت Тибет

بِلَادُ التُّرْك Туркия

بِلَادُ الْحَبَش Ҳабашистон, Эфиопия

بِلَادُ الرُّوس Россия

بِلَادُ السُّودَان Судан

بِلَادُ الصَّعِيد Юқори Миср

بِلَادُ الصِّين Хитой

بِلَادُ الْعَجَم *тар.* 1) Эрон; 2) Араб бўлмаган юртлар, Ажам

بِلَادُ الْعَرَب Арабистон

بِلَادُ الْفَلَمَنْك Голландия

بِلَادُ الْقَبَائِل Қобилия (*тоғликдаги вилоят*)

الْبِلَادُ الْوَاطِئَة Нидерландия

بِلْبِيس Бильбайс шаҳри

الْبَلْجِيك، بَلْجِيكَا Бельгия

بُلْغَارِيَا Булғория

بِلْغْرَاد Белград шаҳри

بِلْقَاس Билқос шаҳри

الْبَلْقَان Болқон

بَلَنْسِيَا، بَلَنْسِيَة Валенсия шаҳри

الْبَلْيَار Балияр ороли

بُمْبَاي Бомбей

الْبَنْجَاب، بَنْجَاب Панжоб

بَنْجَلَادِيش Бангладеш

بَنْدَر عَبَّاس Бандар-Аббос шаҳри

الْبُنْدُقِيَّة Венеция шаҳри

بَنْزَرْت Бизерта шаҳри

بَنْغِي Банғи шаҳри

بَانْكُوك = بَنْكُوك

بَانَامَا = بَنَمَا

بَنْهَا Банҳа шаҳри

بْنُوم بِنه، بْنُوم بِين Пномпень шаҳри

بَنِي سُوَيْف Бани-Сувайф (*шаҳар ва музофот*)

بَنِي غَازِي Банигозий шаҳри

بَهِيلَاي Бҳилаи шаҳри

بُو По дарёси

بُوَانِس أَيْرِس Буэнос-Айрес шаҳри

بُوَايْدَا Бувайда

بُوتْسْدَام Постдам шаҳри

بُوجُومْبُورَا Бужумбура шаҳри

بُخَارِسْت Бухарест

بُور تَوْفِيق Порт-Тавфиқ шаҳри

بُور سَعِيد Порт-Саид шаҳри

بُور سُودَان Порт-Судан шаҳри

بُورْتُونُوفُو Порто-Ново шаҳри

بُورْمَا Бирма

بُورْنِيُو Борнео ороли

بُورُونْدِي Бурунди

بُوز Бўз

بُوسْطُن Бостон шаҳри

الْبُوسْفُور Босфор бўғози

بُوكَا Бўка

بُولُونِيَا، بُولُونْدَا، بُولُنْدَا Польша

بُولُونْغُور Бўлунғур

بُولِيفِيَا Боливия

بولينيزيا Полинезия

بومباي Бомбай шаҳри

بون Бонн шаҳри

بيت الدين Байт-уд-Дин шаҳри

بيت الفقيه Байт-ул-Фақиҳ шаҳри

بيت لحم Байтул-Лаҳм шаҳри, Вифлеем

بيت المقدس Байт-ул-Қуддус, Иерусалим шаҳри

بيرن Берн шаҳри

البيرو, بيرو Перу

بيروت Байрут шаҳри

بيزرت (*шунингдек:* بنزرت) Бизарта шаҳри

بيزنطيا *тар.* Византия

بيشكيك Бишкек

بيك آباد Бекобод

بيونس آيرس Буэнос-Айрес

بيونغ يانغ Пхеньян

تاج الله Тожиллоҳ тоғи

تاجيكستان Тожикистон

تاخيا تاش Тахиатош

تاشاووز Тошовуз

تاشلاق Тошлоқ

تالدى قورغان Толдиқўрғон

تالي مرجان Толимаржон

تالين Таллин

التاميز Тамиз дарёси

تايلندو, تايلاند Таиланд

تايوان Тайвань ороли

التبت, تبت Тибет

تبريز Табриз шаҳри

تبيليسي Тбилиси шаҳри

التحرير Ат-Таҳрир (*музофот*)

تخته كوبر Тахтакўпир

تدمر Тадмур шаҳри

تركستان Туркистон

تركمانيا Туркманистон

تركيا Туркия

ترميذ, ترمذ Термиз

تشاد Чад

تشادك Чадак

تشوست Чуст

تشيرتشيق Чирчиқ

تشيكوسلوفاكيا Чехословакия

تشيكيا Чехия

تشيلي Чили

تشيمباي Чимбой

تشيمكنت Чимкент

تشيمقورغان Чимқўрғон

تشيميان Чимён

تطوان Титвон шаҳри

تعز Таиз шаҳри

تفليس Тбилиси шаҳри

تل أبيب Тель-Авив шаҳри

التل الكبير Ат-Тель-ал-Кабир шаҳри

تلاس Талас

تلمنسان Таламсан шаҳри

تمبكتو Тамбукту шаҳри

تنزانيا Танзания

تهامة Тиҳома (*вилоят*)

تهامة الحجاز Ҳижоз Тиҳомаси

تهامة اليمن Яман Тиҳомаси

توران Турон

توراقورغان Тўрақўрғон

تورت كول Тўрткўл

تورسن زاده Турсунзода

توغولاند, التوغو, توغو Того

توقته غول Тўктағул

توقماق Тўқмоқ

تولون Тулон шаҳри

تونس Тунис

توى تيبه Тўйтепа

تيان شان Тянь-Шань

تيرانا, تيرانة Тирана шаҳри

طابور = تابور

الجابون, جابون Габон

جارقورغان Жарқўрғон

جاكارتا Жакарта

جامايكا Ямайка ороли

جامباي Жамбой

جامبول Жамбул

جامبيا Гамбия

جاود, جاوة Ява ороли

جبال أبنين Апеннин тоғлари

جبال الأطلس Атлас тоғлари

جبال الألب Алп тоғлари

جبال ألتاي Олтой тоғлари

جبال أنتي طوروس Антитавр тоғлари

جبال الأند Анд тоғлари

جبال أورال Урал тоғлари

جبال البلقان Болқон тоғлари

جبال البيرنه Пиренея тоғлари

جبال تيان شان Тянь-Шань тоғлари

جبال الحملايا Ҳимолай тоғлари

جبال طوروس Тавр тоғлари

جبال الكربات Карпат тоғлари

جبال النوبة Нубия тоғлари

جبال الحملايا = جبال هملايا

الجبل الأبيض Монблан тоғи

الجبل الأخضر Ал-Аҳдар тоғи

جبل أم شمر Умм-Шаммар тоғи

جبل الأولياء Авлиё тоғи

جبل البلقان Болқон тоғи

جبل حمادة Ҳаммада тоғи

جبل الدخان Духон тоғи

جبل الدروز Жабали Друз тоғи

جبل الزيتون Жабали Зайтун тоғи

جبل سنجار Синжар тоғи

جبل سيناء Сино тоғи

جبل الشائب Шайиб тоғи

الجبل الشرقي Шарқий тоғ, Антиливан тоғи

جبل الشيخ Жабал-уш-Шайх тоғи, Хирмон тоғи

جبل طارق Гибралтар

جَبَلُ عَتَاقَةَ Атоқа тоғи

جَبَلُ كِلِيمَنْجَارُو Килиманжаро тоғлари

جَبَلُ لُبْنَانَ Жабалу Лубнан, Ливан тоғлари

جَبَلُ سِينَاءَ = جَبَلُ مُوسَى

جِدَّةُ Жидда шаҳри

جِرْجَا Жиржа, Гирга (*музофот*)

اَلْجَزَائِرُ Жазоир

اَلْجَزَائِرُ الْخَوَالِدُ *ёки* اَلْجَزَائِرُ الْخَالِدَاتُ Канар ороллари

جَزَائِرُ سِيشِلَ Сейшаль ороли

جَزَائِرُ كَنَارِيَا Канар ороли

جَزَائِرُ كُورِيلَ Куриль ороли

جُزُرُ الْأَنْتِيلِ Антиль ороли

جُزُرُ الْبَالِيَارِ Болиёр ороли

جَزَائِرُ سِيشِلَ = جُزُرُ سِيشِيلَ

جُزُرُ الْمَلَايُو Малайя архипелаги

اَلْجَزِيرَةُ Месопотамия

جَزِيرَةُ أَرْضِ النَّارِ Оловли Ер ороли

اَلْجَزِيرَةُ الْخَضْرَاءُ Алжазирас, Алхасирас шаҳри

جَزِيرَةُ رُودُوسَ Родос ороли

جَزِيرَةُ سَنْتَ هِيلَانَه Муқаддас Елена ороли

جَزِيرَةُ الْعَرَبِ Арабистон, Арабистон ярим ороли

جَزِيرَةُ كِرِيتَ Крит ороли

جَزِيرَةُ الْمَنَامَةِ Баҳрайн ороли

جَلَالُ آبَادُ Жалолобод

جَلَالُ قُدُوقُ Жалолқудуқ

جِلَّقُ Дамашқ шаҳри

جُمْهُورِيَّةُ آذِرْبَيْجَانَ Озарбайжон Жумҳурияти

جُمْهُورِيَّةُ أَرْمِينِيَا Арманистон Жумҳурияти

جُمْهُورِيَّةُ أُزْبَكِسْتَانَ Ўзбекистон Жумҳурияти

جُمْهُورِيَّةُ إِسْتُونِيَا Эстония Жумҳурияти

جُمْهُورِيَّةُ إِفْرِيقِيَا الْجَنُوبِيَّةِ Жанубий Африка Жумҳурияти

جُمْهُورِيَّةُ إِفْرِيقِيَا الْوُسْطَى Марказий Африка Жумҳурияти

جُمْهُورِيَّةُ أَلْبَانِيَا Албания Жумҳурияти

اَلْجُمْهُورِيَّةُ الْأَلْمَانِيَّةُ الِاتِّحَادِيَّةُ Германия Федератив Жумҳурияти

اَلْجُمْهُورِيَّةُ الْإِنْدُونِيسِيَّةُ Индонезия Жумҳурияти

جُمْهُورِيَّةُ أُكْرَانِيَا Украина Жумҳурияти

جُمْهُورِيَّةُ بُلْغَارِيَا الشَّعْبِيَّةُ Булғория Халқ Жумҳурияти

جُمْهُورِيَّةُ بَنْجَلَادِيش الشَّعْبِيَّةُ Бангладеш Халқ Жумҳурияти

جُمْهُورِيَّةُ بُولُونِيَا Польша Жумҳурияти

جُمْهُورِيَّةُ بِيلُورُوسِيَا Белорусия Жумҳурияти

جُمْهُورِيَّةُ تَاجِكِسْتَانَ Тожикистон Жумҳурияти

اَلْجُمْهُورِيَّةُ الْعِرَاقِيَّةُ Ироқ Жумҳурияти

اَلْجُمْهُورِيَّةُ الْعَرَبِيَّةُ السُّورِيَّةُ Сурия Араб Жумҳурияти

اَلْجَمَاهِيرِيَّةُ الْعَرَبِيَّةُ اللِّيبِيَّةُ الِاشْتِرَاكِيَّةُ الشَّعْبِيَّةُ Ливия Араб Социалистик Халқ Жамоҳирияси

اَلْجُمْهُورِيَّةُ الْعَرَبِيَّةُ الْمُتَّحِدَةُ Бирлашган Араб Жумҳурияти

اَلْجُمْهُورِيَّةُ الْعَرَبِيَّةُ الْيَمَنِيَّةُ Яман Араб Жумҳурияти

جُمْهُورِيَّةُ غِينِيَا Гвинея Жумҳурияти

اَلْجُمْهُورِيَّةُ الْفِضِّيَّةُ Аргентина Жумҳурияти

جُمْهُورِيَّةُ فِيتْنَامَ Вьетнам Жумҳурияти

جُمْهُورِيَّةُ قَازَاقِسْتَانَ Қозоғистон Жумҳурияти

جُمْهُورِيَّةُ قُبْرُصَ Кипр Жумҳурияти

جُمْهُورِيَّةُ قِرْغِيزِيَا Қирғизистон Жумҳурияти

اَلْجُمْهُورِيَّةُ الْكُوبِيَّةُ Куба Жумҳурияти

جُمْهُورِيَّةُ كُورِيَا الْجَنُوبِيَّةُ Жанубий Корея Жумҳурияти

جُمْهُورِيَّةُ كُورِيَا الشَّمَالِيَّةُ Шимолий Корея Жумҳурияти

جُمْهُورِيَّةُ لَاتْفِيَا Латвия Жумҳурияти

اَلْجُمْهُورِيَّةُ اللُّبْنَانِيَّةُ Лубнон (Ливан) Жумҳурияти

جُمْهُورِيَّةُ لِتْفَانِيَا Литва Жумҳурияти

جُمْهُورِيَّةُ مِصْرَ الْعَرَبِيَّةُ Миср Араб Жумҳурияти

جُمْهُورِيَّةُ مُورِيتَانِيَا (مُورِطَانِيَا) الْإِسْلَامِيَّةُ Мавритания Ислом Жумҳурияти

جُمْهُورِيَّةُ مُولْدُوفَا Молдово (Молдавия) Жумҳурияти

جُمْهُورِيَّةُ مُونْغُولِيَا Мўғулистон Жумҳурияти

اَلْجُمْهُورِيَّةُ الْهِنْدِيَّةُ Ҳиндистон Жумҳурияти

جُمْهُورِيَّةُ هُنْغَارِيَا Венгрия Жумҳурияти

اَلْجَنْجُ Ганга дарёси

جِنْوَا Генуя шаҳри

جَنِيفُ Женева шаҳри

جُوَاتِيمَالَا Гватемала шаҳри ва давлати

اَلْجَوْفُ Ал-Жавф шаҳри

جُومَا لُونْغْمَا Жамолунгма тоғи

جَيْحُونُ Жайҳун (Амударё)

جِزَّاخُ Жиззах

جِيزَانُ Жизон шаҳри

اَلْجِيزَةُ Жиза, Гиза, Ал-Гиза шаҳри ва вилояти

اَلْحَبَّانِيَّةُ Ҳаббония

اَلْخَلِيلُ = حَبْرُونُ

اَلْحِجَازُ Ҳижоз

اَلْحُدَيْدَةُ Ҳудайда шаҳри

حَرَضٌ Ҳарад шаҳри

جَبَلُ الشَّيْخِ = حَرْمُونُ

حُرَيْمِلَةُ Ҳураймала шаҳри

اَلْحَسَاءُ Ал-Ҳаса вилояти

حَضْرَمَوْتُ Ҳадрамавт вилояти

حَقُّ الْآبَادُ Ҳаққулобод

حَلَبُ Ҳалаб, Алеппо шаҳри ва вилояти

حَلْفَا Ҳалфа шаҳри

اَلْحِلَّةُ Ҳилла шаҳри

حُلْوَانُ Ҳулвон шаҳри

حَمَى، حَمَاةُ Ҳама шаҳри

حِمْصُ Ҳимс шаҳри ва муҳофазаси

جِبَالُ الْحِمَلَايَا = حِمَلَايَا

حَوْرَانُ Ҳоврон вилояти

حُورِيبُ Ҳуриб тоғи

حَيْدَرْ آبَادُ Ҳайдаробод шаҳри

اَلْحِيرَةُ *тар.* Ҳиро

حَيْفَا Ҳайфа шаҳри

اَلْخَابُورُ الْأَصْغَرُ Кичик Хобир

اَلْخَابُورُ الْأَكْبَرُ Катта Хобир

خَاتِيرْتْشِي Хатирчи

اَلْخَارِجَةُ Хорижа шаҳри

خَاوَاصُ Ховос

خُرَاسَانُ Хуросон

خَرْبُوطُ=خَرْتْبُوتُ Харпут шаҳри

اَلْخَرْطُومُ Хартум шаҳри

اَلْخَرْطُومُ الْبَحْرِيَّةُ Ал-Хартум ал-Баҳрия шаҳри

خَلِيجُ إِسْكَنْدَرُونَةَ Искандария кўрфази

خَلِيجُ السَّلُّومِ Саллум кўрфази

خَلِيجُ السُّوَيْسِ Сувайш кўрфази

خَلِيجُ عَدَنَ Адан кўрфази

اَلْخَلِيجُ الْعَرَبِيُّ Арабистон (Форс) кўрфази

خَلِيجُ الْعَقَبَةِ Ақаба кўрфази

اَلْخَلِيجُ الْفَارِسِيُّ *ёки* خَلِيجُ فَارِسَ Форс кўрфази

خَلِيجُ فِنْلَانْدَا *ёки* خَلِيجُ فِنْلَنْدَا Фин кўрфази

اَلْخَلِيلُ Ал-Халил шарҳи

خَوَاجَه آبَادُ Хўжаобод

خَوَاجَايْلِي Хўжайли

خَوَاجَه كَنْتُ Хўжакент

خَوَارَزْمُ Хоразм

خَوَانْقَا Хонқа

خِيرُشِيمَ Хиросима шаҳри

خِيوَةُ Хива

دَارُ السَّلَامِ Дорус-Салом шаҳри

دَاغِسْتَانُ Доғистон

دَاكَّا Дакка шаҳри

اَلدَّامِرُ Дамир шаҳри

اَلدَّانُوبُ Дунай дарёси

دَانِمَرْكُ, دَانِمَرْكَةُ, اَلدَّانِمَرْكُ Дания

دَاهُومِي Дагомея

دُبَيّ Дибай шаҳри

دِجْلَةُ Дажла дарёси

اَلدَّرْدَنِيلُ Дарданел бўғози

دِرِسْدِنُ Дрезден шаҳри

دَسُوقُ Дасуқ шаҳри

اَلدَّقَهْلِيَّةُ Дақаҳлия музофоти

دَاكَارُ = دَكَرُ

دَكَرْنَسُ Дакарнас қишлоғи

دِلْتَا النِّيلِ Нил дельтаси

دِمَشْقُ Дамашқ шаҳри

دَمَنْهُورُ Даманҳур шаҳри

دِمْيَاطُ Димёт шаҳри ва музофоти

دُنْقُلَةُ Дунқула вилояти

اَلدَّانِمَارْكُ=دَنِمَرْكُ

دِنْيِبْرُ Днепр дарёси

اَلدَّانِمَارْكُ=اَلدَّنِمَارْكُ

دَهْلَكُ Даҳлак архипелаги

دَهْلِي Деҳли шаҳри

اَلدَّهْنَاءُ Даҳна саҳроси

دَهُوكُ Даҳук шаҳри ва музофоти

دُوشَنْبَه Душанбе шаҳри

دُرْمَانُ Дўрмон

اَلدُّوَيْمُ Ад-Дувайм шаҳри

دِيَالَى Диёла дарёси ва музофоти

دَيْرُ الزُّورِ Дайруз-Завр шаҳри ва музофоти

دَيْرُ الْقَمَرِ Дайрул-Қамар шаҳри

دَيْرُوطُ Дайрут шаҳри

دَيْلَمُ Дайлам вилояти

دِينَاوُ Денов

دِهْقَانْ آبَادُ Деҳқонобод

اَلدِّيوَانِيَّةُ Девония шаҳри

رَابِغُ Робиғ шаҳри

رَأْسُ بَنَاسَ (بَانَاسَ) Банас, Раъсу-Банас бурни

رَأْسُ تَنُّورَةَ Раъсу-Таннура

رَأْسُ الرَّجَاءِ الصَّالِحِ Яхши Умид бурни

رَأْسُ غَارِبَ Раъсу-Ғориб шаҳри

رَأْسُ مُحَمَّدٍ Муҳаммад бурни

رَاشَيَّا Рашайя қишлоғи

رَامِتَانُ Ромитан

رَانْكُونُ, رَانْجُونُ, رَانْغُونُ Рангун шаҳри

رَاوَنْدُوزُ Ровандуз шаҳри

رِبَاطُ الْفَتْحِ *ёки* اَلرِّبَاطُ Рабат шаҳри

اَلرُّبْعُ الْخَالِي Рубъул-Холи саҳроси

رِشْتَانُ Риштон

اَلرَّشِيدُ Рашид шаҳри

اَلرَّمَادِي Рамадий шаҳри

اَلرُّهَا Раҳо шаҳри

رَوَالْبِنْدِي Равалпинди шаҳри

رُوَانْدَا Руанда

رَوَنْدُوزُ Равандуз шаҳри

رُودُسُ Родос ороли

رُودِيسِيَا الْجَنُوبِيَّةُ Жанубий Родезия

اَلرُّوسِيَا, رُوسِيَا Россия

رُوسِيَا الْبَيْضَاءُ Белоруссия

رُومَا Рим шаҳри

رُومَانِيَا Руминия

رُونُ Рона дарёси

رُوهْرُ Рухр дарёси

اَلرِّيَاضُ Ар-Риёд шаҳри

رِيغَا Рига шаҳри

رِيكْيَافِيكُ Рейкьявик

رِيُو (الرِّيُو) دِي جَانِيرُو Рио-де-Жанейро

زَاخُو Захо шаҳри

زَرَافْشَانُ Зарафшон

زَامْبِيَا Замбия

زَئِيرُ Заир

زُبَيْدُ Зубайд шаҳри

اَلزُّبَيْدِيَّةُ Зубайдия шаҳри

زَحْلَةُ Заҳла шаҳри

زِفْتَى, زِفْتَةُ Зифта шаҳри

اَلزَّقَازِيقُ Зақозиқ шаҳри

زَمْبِزِي Замбази дарёси

زَنْزِبَارُ، زَنْجِبَارُ Занзибар ороли ва шаҳри

زِيلَانْدَةُ الْجَدِيدَةُ Янги Зеландия ороли ва давлати

سَاحِلُ الذَّهَبِ Олтин Қирғоқ

سَاحِلُ الْعَاجِ Фил Суяги қирғоғи

سَارِي آسِيَا Сариосиё

السَّامِرَاءُ Самара шаҳри

سَانْ فْرَنْسِيسْكُو Сан-Франциско шаҳри

سَانْ مَرِينُ Сан-Марино шаҳри ва давлати

سَانْتُو دُومِينْجُو Санто-Доминго шаҳри

سَانْتِيَاغُو Сантьяго шаҳри

سَايَانُ Саян

سَايْغُونُ Сайгон

سِبَاسْتُوبُولُ Севастополь шаҳри

سَبْتَةُ Сабта шаҳри

سَخَالِينُ Сахалин ороли

سَرْدِينِيَا Сардиния ороли

سَرَقُسْطَةُ Сарагоса шаҳри

سِرِي لَانْكَا Шри Ланка ороли ва давлати

السَّعُودِيَّةُ Саудия Арабистони

سُقُطْرَةُ، سُقُطْرَاءُ Суқутра ороли

سَكَانْدِنَافِيَا Скандинавия

سِلَابُ Целебес ороли

سَلَانِيكُ Салоники шаҳри

سِلْسِلَةُ لُبْنَانَ الشَّرْقِيِّ Антиливан тоғлари

سِلْسِلَةُ لُبْنَانَ الْغَرْبِيِّ Ливан тизмаси

السُّلْطَانِيَّةُ Султония шаҳри

سَلْفَدُورُ، سَلْفَادُورُ Сальвадор

السَّلُّومُ Ас-Саллум шаҳри

السُّلَيْمَانِيَّةُ Сулаймония шаҳри ва музофоти

سَمَالُوطُ Самалут шаҳри

السَّمَاوَةُ Самова шаҳри

سَمَرْقَنْدُ Самарқанд

سَنَّارُ Саннар шаҳри

السَّنْبَلَاوَيْنُ Самбалавайн қишлоғи

سِنْجَارُ Санжар шаҳри ва тоғи

سِنْغَافُورَةُ Сингапур ороли, шаҳри ва давлати

السِّنِغَالُ Сенегал

سُوَاكِنُ Суакин шаҳри

السُّوبَاطُ Субот дарёси

سُوتْشِي Сочи шаҳри

سُوخُ Сух дарёси

سُوخُومُ Сухуми шаҳри

السُّودَانُ Судан

سُورْخَانْ دَرْيَا Сурхондарё дарёси ва вилояти

سُورِيَّةُ، سُورِيَا Сурия

السُّوسُ الْأَقْصَى، السُّوسُ Сус шаҳри

سُوكُوتُو Сокото шаҳри

السُّومَالُ Сомали

سُومَاتْرَا، سُمَتْرَطُ، سُومَتْرَا Суматра ороли

سُوهَاجُ Суҳаж шаҳри ва музофоти

السُّوَيْسُ Сувайс шаҳри ва музофоти

سُوِيسْرَا Швейцария

سِيَامُ Сиам (Таиланд)

سِيبَاسْتُوبُولُ Севастополь шаҳри

سِيبِرِيَا Сибирь

سَيْحُونُ Сайҳун, Сирдарё

سِيدْنِي Сидней шаҳри

سِيدِي جَابِرُ Сиди Жобир шаҳри

سَيْحُونُ = سِيرْدَارْيَا

سِيرْدَرْيَا Сирдарё шаҳри ва вилояти

سِيرَالْيُونُ Сьерра-Леоне

سِيلَانُ، سَيْلَانُ Цейлон

سِينُ Сена дарёси

سِينَاءُ Сино, Синай

سِيوَاسُ Сивас шаҳри

سِيُولُ Сеул шаҳри

سِيوَة Сива воҳалари

شَارْتَاقُ، شَارْتَاغُ Чортоқ

شَارْجُوي Чоржўй

شَارْدَرَه Чордара

الشَّارِقَةُ Шаржа шаҳри

شَارْوَاقُ Чорвоқ

شَافِرْكَانُ Шофиркон

الشَّأْمُ، الشَّامُ 1) Сурия; 2) Дамашқ шаҳри

شَاهِمَرْدَانُ Шоҳимардон

شَاوَاتُ Шовот тумани

شِبْهُ جَزِيرَةِ سِينَاءَ Сино ярим ороли

شِبِينُ الْقَنَاطِرِ Шибин-ул-Қанотир шаҳри

شِبِينُ الْكُومِ Шибин-ул-Кум шаҳри

شِرْبِينُ Ширбин шаҳри

الشَّرْقُ الْأَدْنَى Яқин Шарқ

الشَّرْقُ الْأَوْسَطُ Ўрта Шарқ

شَرْقَاطُ Шарқот шаҳри

الشَّرْقِيَّةُ Шарқия музофоти

شَطُّ الْعَرَبِ Шаттул-Араб дарёси

الشَّمَالُ الْأَفْرِيقِيُّ، شَمَالُ إِفْرِيقِيَا Шимолий Африка

شَنْدِي Шанди шаҳри

شَنْغْهَايُ Шанхай шаҳри

الشَّهْبَاءُ Ҳалба (Алеппо) шаҳри

شَهْرِخَانُ Шаҳрихон

شَهْرِسَبْز Шаҳрисабз

شُورْتْشِي Шўрчи тумани

شَيْخُ عُثْمَانُ Шайх-Усмон шаҳри

شِيرَآبَادُ Шеробод

شِيرَازُ Шероз

شِيكَاغُو Чикаго шаҳри

شِيلِي، شِيلِه Чили

شِينْ آبَادُ Чинобод

شِينَازُ Чиноз

الصَّالِحِيَّةُ Ас-Солиҳия шаҳри

صَحْرَاءُ الْأَحْقَافِ Аҳқоф саҳроси

صَحْرَاءُ سِينَاءَ Сино саҳроси

الصَّحْرَاءُ الْعَرَبِيَّةُ ёки صَحْرَاءُ الْعَرَبِ Арабистон саҳроси

الصَّحْرَاءُ الْكُبْرَى Саҳрои Кабир

صَحْرَاءُ لِيبِيَا Ливия саҳроси

صَحْرَاءُ النَّجَبِ Нажаб саҳроси

صَحْرَاءُ النُّفُود Нуфуд саҳроси

صَحْرَاءُ النُّوبَة Нуба саҳроси

صَعِيدُ مِصْرَ, الصَّعِيدُ Юқори Миср

الصَّفَا Сафо (*Маккадаги тепалик*)

سَفَاكِس Сфакс шаҳри

صَفَدُ Сафад шаҳри

صِقِلِّيَةُ Сицилия ороли

صَنْعَاءُ Санъо шаҳри

صَهْيُونُ Сион тоғи

صُورُ Сур шаҳри

صُوفِيَا София шаҳри

الصُّومَالُ Сомали

صَيْدَا Сайда шаҳри (*тар. Сидон*)

الصِّينُ Хитой

الطَّائِفُ Тоиф шаҳри

طَابُورُ Фавор тоғи

طَاجِكِسْتَانُ Тожикистон

طَاهِيتِي Таити ороли

طُبْرُقُ Тубруқ шаҳри

طَبَرِيَّةُ, طَبَرِيَا Тиверия, Тивериада шаҳри

طَرَابِزُونُ Трабзон, Трапезунд шаҳри

طَرَابُلُسُ الشَّامِ (الشَّرْق) *ёки* طَرَابُلُسُ Тороблус шаҳри (*Ливанда*)

طَرَابُلُسُ الْغَرْبِ 1) Триполитания; 2) Триполи шаҳри, Тараблус-ул-Ғарб (*Ливияда*)

طَرْسُوسُ Тарсус шаҳри

طَرْطُوسُ Тартус шаҳри

الطَّرَفُ الْأَغَرُّ *ёки* طَرَفُ الْغَوْرِ Тарафул-ғавр

طَشْقَنْدُ Тошкент

طَلْخَا Тальхо шаҳри

طُلَيْطِلَةُ Тулайтила шаҳри, Толедо

طَنْجَةُ Танжер шаҳри

طَنْطَا Танта шаҳри

طَهْرَانُ Теҳрон шаҳри

طُورُ سِينَاءَ *ёки* الطُّورُ Сино

طُوكِيُو Токио

طُولُ كَرْمٍ Тулкарам шаҳри

طُونَةُ Дунай дарёси

طِيبَةُ *тар.* Фива шаҳри

طَيْسَفُونُ, طَيْسَفُونَ *тар.* Ктесифон шаҳри

ظُفَارُ Зуфар шаҳри

الظَّهْرَانُ Даҳрон (Заҳрон) шаҳри

الْعَارِضُ Арид вилояти

الْعَاصِي Ал-Аси. Оронт дарёси

عَبَّادَانُ Ободон шаҳри

الْعُبَيْدُ Убаййид шаҳри

عَجْلُونُ Ажлун тоғи ва қишлоғи

عَدَنُ Адан шаҳри

الْعِرَاقُ Ироқ

الْعَرَبِيَّةُ السَّعُودِيَّةُ Саудия Арабистони

عَرَفَةُ Арафа шаҳри

الْعَرُوضُ Аруд вилояти

الْعَرِيشُ Ал-Ариш шаҳри

عَسْقَلَانُ Асқалан шаҳри

عَسِيرُ Асир вилояти

عِشْقَ آبَادُ Ашхабод шаҳри

عَطْبَرَةُ Атбара дарёси ва шаҳри

الْعَقَبَةُ Ақаба, Ал-Ақаба шаҳри

الْعُقَيْرُ Уқайр шаҳри

الْعَقِيقُ Ақиқ шаҳри

عَكَّةُ, عَكَّا Акка шаҳри

الْعَمَارَةُ Амара шаҳри

عُمَانُ Умон вилояти

عَمَّانُ Аммон шаҳри

عَمْشِيتُ Амшит қишлоғи

عَنَّابَةُ Аннаба шаҳри

عُنَيْزَةُ Унайза шаҳри

(نَهْرُ) الْعَوْجَاءِ Авжа дарё

عَيْنْتَابُ Айнтаб шаҳри

الْعُيَيْنَةُ Уяйна шаҳри

غَازْلِي Газли

غَانَا Гана

غَانْجُ Ганга дарёси

غَدَامِسُ Ғадомис шаҳри

الْغَرْبِيَّةُ Ғарбия музофоти

الْغَرْدَقَةُ Ғардақа шаҳри ва музофоти

غَرُونْلَانْدَه Гренландия ороли

غَزَّةُ Ғаза шаҳри

غَزَالْ كَنْتْ Ғазалкент

غَلَّه آرَالْ Ғаллаорол

غَلَّابَاتْ Ғаллабот шаҳри

غُوَاتِيمَالَا Гватемала шаҳри ва давлати

غُوبِي Гоби саҳроси

غُوزَارُ Ғузор

غُولْفْ سْتْرِيمْ Гольфстрим

غُنْدَارُ Гондар шаҳри

غُويَانَا Гвиана

غِيجْدُوَانُ Ғиждувон

غِينِيَا Гвинея

غِينِيَا بِسَاوُ Гвинея-Бисау

غِينِيَا الْجَدِيدَةُ Янги Гвинея ороли

الْفَاتِكَانُ Ватикан

فَارِسْكُورُ Фарискур шаҳри

فَارُوسُ Фарос ороли

فَارِيشُ Фориш

فَاسُ Фас шаҳри

الْفَاشِرُ Ал-Фашир шаҳри

فَاقُوسُ Фоқус шаҳри

الْفُرَاتُ Фрот дарёси

فَرَسَانُ Фарасон ороли

فَرْسُوفِيَا Варшава шаҳри

فَرْشُوطُ Фаршут шаҳри

فَرْسُوفِيَا = فَرْصُوفِيَا

فَرْغَانَه Фарғона

فَرْهَادُ Фарҳод

فُرْمُوزَا Формоза ороли (Тайвань)

فَرَنْسَا Франция

فَرِيتَاوْنُ Фритаун шаҳри

الْفَشْنُ Фашн шаҳри

فِلَسْطِينُ Фаластин

فُلُورِيدَا Флорида

فَنْزُويْلَا, فَنْزْوَالَا Венесуэла

فِنْلَنْدَه، فِنْلَنْدَا Финландия

فِينِيقِيَّةُ *тар.* Финикия

فُورْلَامِي Форт-Лами шаҳри

فُولْتَا الْعُلْيَا Юқори Вольта

فُولْجَا، فُولْغَا Волга дарёси

فُولْغُوغْرَادْ Волгоград

فِيَاتْنَامْ، الْفِيَاتْنَامْ Вьетнам

فِيسْتُولْ Висла дарёси

فِيلَادِلْفِيَا Филадельфия шаҳри

فِيلْنُوسْ Вильнюс шаҳри

الْفِيلِيبِّينْ Филиппин

فِيِينَّا، فِينَّا Вена шаҳри

فِينْتِيَانْ Вьентьян шаҳри

فِينِيسِيَا، فِينِسْيَا Венеция шаҳри

الْفَيُّومْ Файюм, Ал-Файюм шаҳри ва музофоти

قَابِسْ Қобис шаҳри

الْقَادِسِيَّةُ Қадисия музофоти

قَادِيشَا Қадиша дарёси

قَارَاغَانْدَا Қарағанда

قَارَاقَالْپَاغِسْتَانْ Қорақалпоғистон

قَارْشِي Қарши шаҳри

قَارَهْ أُوزَاكْ Қораўзак

قَارَهْ دَرْيَا Қорадарё

قَارَهْ سُو Қорасув

قَارَهْ قُومْ Қорақум

قَارَهْ كُولْ Қоракўл

قَازَانْ Қозон шаҳри

قَاشْغَارْ Қошғар шаҳри

قَاشْقَهْ دَرْيَا Қашқадарё

قَامَاشِي Қамаши

الْقَاهِرَةُ Қоҳира шаҳри

قَايْرَاقْ قُومْ Қайроққум

قِبْرَايْ Қибрай

قُبْرُصْ Кипр ороли

الْقُدْسُ Қуддус шаҳри

قَدِيرْ Қадир шаҳри

قَرْطَاجَا *тар.* Карфаген шаҳри

قُرْطُبَةُ Кордова шаҳри

قِرْغِيزِيَا Қирғизистон

الْقِرِمْ Қрим

قُرْنَةُ Қурна шаҳри

قَزْوِينْ Қазвин шаҳри

قِسْطِنْطِينَةُ، قُسْطَنْطِينْ Константа шаҳри

قُسْطَنْطِينِيَّةُ *тар.* Константинополь шаҳри

الْقَصِيمُ Қасим вилояти

قَطَرُ Қатар яримороли ва давлати

الْقَطِيفُ Қатиф шаҳри

قَلْيُوبُ Қалюб шаҳри

الْقَلْيُوبِيَّةُ Қалюбия музофоти

قِنَا Қино шаҳри ва музофоти

قَنَاةُ بَانَامَا Панама канали

قَنَاةُ السُّوَيْسِ Сувайс канали

قَنَاةُ فَرْغَانَةَ الشَّمَالِيَّةُ Шимолий Фарғона канали

قَنْدَهَارُ Қандаҳор шаҳри

قِنَّسْرِينْ Қиннасрин шаҳри

الْقَنْطَرَةُ Қантара шаҳри

قُنْفُدَةُ Қунфуда шаҳри

قُرْغَانْ تِيبَه Қўрғонтепа

قُسْتَانَايْ Қустанай

قُوصُ 1) Қус шаҳри; 2) Қус ороли

قُوقَانْ Қўқон

قُومْ قُورْغَانْ Қумқўрғон

قُونْغِيرَاتْ Қўнғирот

قُووَا Қува

قُووَاسَايْ Қувасой

قُويْلِيقْ Қўйлиқ

الْقَوْقَاسُ، الْقَوْقَازُ Кавказ

الْقَيْرَوَانُ Қайравон шаҳри

قِيزِيلْ تِيبَه Қизилтепа

قِيزِيلْ قُومْ Қизилқум

كَابُولُ Кобул шаҳри

كَتَّه قُورْغَانْ Каттақўрғон

كَاتْمَانْدُو Катманду шаҳри

الْكَرْبَاتُ Карпат тоғи

كَاسَانْ Косон

كَاسَانْ سَايْ Косонсой

الْكَاظِمِيَّةُ Казимия шаҳри

كَالِيفُورْنِيَا Калифорния яримороли

كَالَيه Па-де-Кале бўғози

كَامْبَالَا Кампала шаҳри

كَامْتْشَاتْكَا Камчатка яримороли

الْكَامِيرُونُ Камерун

كَانْ بَادَامْ Конибодом

كِتَابْ Китоб

كَجِيرَةُ Кагара дарёси

كَارَاتْشِي، كَرَاتْشِي Карачи шаҳри

كَرْبَلَاءُ Карбало шаҳри ва музофоти

كُرْدِسْتَانُ Курдистон

كُرْدُفَانُ Курдуфан ясси тоғи

كَرْكُوكُ Киркук шаҳри ва музофоти

كَرْمَانُ Кармон шаҳри

كَرْمَنْشَاهْ Карманшоҳ шаҳри

الْكَرْمَلُ Кармал тоғи

الْكَرْنَكُ Карнак шаҳри

كَرُونْشْتَادْتْ Кронштадт шаҳри

كَرِيتُ، كِرِيدُ Крит ороли

كُسْتَارِيكَا Коста-Рика

كَفْرُ الدَّوَّارِ Кафруд-Даввор

كَفْرُ الزَّيَّاتِ Кафруз-Зайят шаҳри

كَفْرُ سُلَيْمَانَ Куфру-Сулаймон шаҳри

كَفْرُ الشَّيْخِ Куфру-Шайх шаҳри ва музофоти

كَلْكُتَّا Калькутта шаҳри

كَمْبُودِيَا Комбоджа

الْكَمِرُونُ Камерун

كَمْشَاتْكَا Камчатка яримороли

كَنَدَا Канда

كَنْعَانُ *тар.* Канъон

الْكُنْغُو Конго

الْكَنْكُ Ганга дарёси

كُوبَا Куба

كُوبِنْهَاجِنُ, كُوبِنْهَاغِنُ Копенгаген шаҳри
اَلْكُوتُ Кут шаҳри
كُوتُ الْعَمَارَةِ Кутул-Амара шаҳри
كُودُوكْ Кудук шаҳри
كُورْسِيكَا Корсика ороли
كُورِيَا Корея
كُورِيَا الْجَنُوبِيَّةُ Жанубий Корея
كُسْتَارِيكَا Коста-Рика
كُوشْكَه Кушка шаҳри
اَلْكُوفَةُ *тар.* Куфа шаҳри
كُوكْجَه تَاوْ Кўкчатов
كُولاَبْ Кўлоб
كُولِسْتَانُ Гулистон
كُولُومْبُو Коломбо
كُولُومْبِيَا Колумбия шаҳри
كُومْ أُمْبُو Ком-Омбо, Кум-Умби шаҳри
كُونَاكْرِي Конакри шаҳри
اَلْكُونْغُو = اَلْكُونْجُو
كُونْسْتَنْزَا Констанца шаҳри
اَلْكُوَيْتُ 1) Кувайт; 2) Ал-Кувайт шаҳри
كِيتُو Кито шаҳри
كِيشِينِيفُ Кишинёв
كِيلِيسْ Келес
كِيلِيمَانْجَارُو Килиманжаро тоғи
كِينْشَاسَا Киншаса шаҳри
كِينِيَا Кения
كِييفْ Киев
لاَتْفِيَا Латвия
لاَجُوسْ Лагос
اللاَّذِقِيَّةُ Лозиқия шаҳри
لاَنَا Лена дарёси
لاَهَاى Гаага шаҳри
لاَهُورْ Лоҳур шаҳри
لاَوُسْ Лаос
لِيبْرِفِيلْ Либревиль шаҳри
لُبْنَانُ Лубнон, Ливан

لِتْوَانِيَا Литва
لَحْجُ Лахж шаҳри
لِشْبُونَةُ Лиссабон шаҳри
اللُّكْسَمْبُرْجُ, لُكْسَمْبُرْجُ Люксембург шаҳри ва давлати
لُنْدُنُ Лондон шаҳри
لِينِينْغْرَادُ *тар.* Ленинград
لِيبِيَا, لُوبِيَا Ливия
لُوسَاكَا Лусака
لُوكْسَمْبُورْغُ, اللُّوكْسَمْبُورْجُ, لُكْسَمْبُرْجُ = لُوكْسَمْبُرْجُ
لُومَه Ломе шаҳри
لِيبَارِيَا Либерия
لِيبْزِيغْ Лейпциг шаҳри
لِتْوَانِيَا = لِيتْوَانِيَا
لِيسُوتُو Лесото
لِيفَرْبُولْ Ливерпул шаҳри
لِيمَا Лима шаҳри
لِيمَاسُولْ Лимасол шаҳри
لِينَا Лена дарёси
مَا وَرَاءَ النَّهْرَيْنِ *тар.* Месопотамия
مَا وَرَاءَ الْقَوْقَاسِ Кавказорти
مَا وَرَاءَ النَّهْرِ *тар.* Мовароуннаҳр
مَا خَاتْشْقَالاَ Махачқала шаҳри
مَارْسِيلْيَا Марсель шаҳри
مَارُو, مَارِى Мари
مَا زَانْدَرَانُ Мозандарон
مَالْطَةُ Мальта ороли
مَالِى Мали
مَالَقَه Малага шаҳри
مَالِيزِيَا Малайзия
اَلْمَانْشُ Ла-Манш бўғози
مُبَارَكْ Муборак шаҳри
اَلْمَجَرُ Венгрия
مَجْرِيطُ Мадрид шаҳри
اَلْمَحْرُوسَةُ Қоҳира шаҳри
اَلْمَحَلَّةُ الْكُبْرَى Ал-Маҳалла-ал-Кубро шаҳри
اَلْمُحَمَّرَةُ Муҳаммара шаҳри

اَلْمُحِيطُ الْأَطْلَسِيُّ Атлантика океани
اَلْمُحِيطُ الْمُتَجَمِّدُ الشَّمَالِيُّ Шимолий Муз океани
اَلْمُحِيطُ الْهَادِئُ Тинч океани
اَلْمُحِيطُ الْهِنْدِيُّ Ҳинд океани
مُخَا Моха шаҳри
اَلْمَدَائِنُ *тар.* Мадойин шаҳри, Ктесифон
مَدْرِيدُ Мадрид шаҳри
مَدَغَشْقَرُ Мадагаскар ороли
اَلْمَدِينَةُ الْمُنَوَّرَةُ *ёки* اَلْمَدِينَةُ Мадина шаҳри
مَرَّاكُشُ Марокаш
مُرْتَفَعَاتُ الْجَوْلاَنِ Жулан (Голан) тепалиги
مَرْجَانْ بُولاَقْ Маржонбулоқ
مَرْحَمَةُ Марҳамат
مِرْزَاتْشُولْ Мирзачўл
مَرْسَى مَطْرُوحٍ Марса-Матруҳ шаҳри
مَرْسِيلْيَا Марсель шаҳри
مَرْسِينْ Марсин шаҳри
مَرْغْ آبْ Мурғоб дарёси
مَرْغِيلاَنْ Марғилон шаҳри
اَلْمَرْوَةُ Марва (*Маккадаги тепалик*)
مَرْوَى Марва шаҳри
مَرْيُوطُ Марьют канали
مَزَارْ شَرِيفُ Мозори Шариф шаҳри
مَسْقَطُ Масқат шаҳри
مِسُورِى Миссури дарёси
مِسِيسِيبِى Миссисипи дарёси
اَلْمَشْهَدُ Машҳад шаҳри
مِصْرُ 1) Миср; 2) Қоҳира шаҳри
مِصْرُ الْجَدِيدَةُ Гелиополис шаҳри
مِصْرُ الْقَاهِرَةِ Қоҳира шаҳри
مَضِيقُ بَابِ الْمَنْدَبِ *қар.* بُغَازُ بَابِ الْمَنْدَبِ
مَضِيقُ بَهْرَنْجَ *қар.* بُغَازُ بَهْرَنْجَ
مَضِيقُ جَبَلِ طَارِقٍ *қар.* بُغَازُ جَبَلِ طَارِقٍ
مَضِيقُ الدَّرْدَنِيلِ Дарданель бўғози

مَضِيقُ مَاجِلاَّن Магеллан бўғози

مَضِيقُ هُرْمُز Ормуз бўғози

الْمَطَرِيَّةُ Ал-Матария шаҳри (Гелиополис)

مَعَرَّةُ النُّعْمَان Маъарратун-Нуъмон шаҳри

مَعْلُولاَ Маълула шаҳри

الْمَعْمُورَةُ Ал-Маъмура шаҳри

مَغَاغَةُ Мағоға шаҳри

الْمَغْرِبُ 1) Мағриб; 2) *шунингдек*.

الْمَغْرِبُ الْأَقْصَى Марокаш

الْمَغْرِبُ الْأَدْنَى Тороблис (Триполи) шаҳри

الْمَغْرِبُ الْأَوْسَطُ Жазоир давлати

الْمَفَازَةُ Ал-Мафоза шаҳри

مَقَدِيشُو *ёки* مَقْدِيشُو Могадишо шаҳри

الْمُقَطَّمُ Муқаттам тоғи

الْمَكْسِيكُ Мексика

مَكْسِيكُو Мехико шаҳри

مُكَلاَّ Мукалла шаҳри

مِكْنَاس Микнас шаҳри

مَكَّةُ الْمُكَرَّمَةُ *ёки* مَكَّةُ Макка шаҳри

مَكْوَارُ Маквар шаҳри

مِلْبُورْن Мельбурн шаҳри

مَلَقَة Малаққа шаҳри

مَلَكَالُ Малакаль шаҳри

مَلْوَى Мальва шаҳри

الْمَمْلَكَةُ الْعَرَبِيَّةُ السَّعُودِيَّةُ Саудия Арабистони қироллиги

الْمَمْلَكَةُ الْأُرْدُنِيَّةُ الْهَاشِمِيَّةُ Ҳошимий Иордания қироллиги

الْمَنَامَةُ Манама шаҳри

مُنْجَلاَ Мунжалла шаҳри

مَنْدَلِي Мандали шаҳри

الْمَنْزَلَةُ Манзала канали

مَنْشُورِيَا Маньчжурия

الْمَنْصُورَةُ Мансура шаҳри

مَنْغُولِيَا Мўғулистон

مَنَف *тар.* Мемфис шаҳри

مَنْفَلُوط Манфалут шаҳри

مَنُوفُ Мануф шаҳри

الْمَنُوفِيَّةُ Мануфия музофоти

الْمِنْيَةُ Минья шаҳри ва музофоти

مَهْرَةُ Маҳра вилояти

مُورِطَانِيَا *ёки* مُورِيتَانِيَا Мавритания

مُوزَمْبِيق *ёки* الْمُوزَانْبِيقُ *ёки* مُوزَامْبِيكُ Мозамбик

مُوسْكُو Москва

الْمَوْصِلُ Мавсил шаҳри, Мосул

مُلْدُوفَا، مُولْدَافِيَا Молдавия, Молдово

مُونْتِرِيَال Монреаль шаҳри

مُونْتِيفِيدِيُو Монтевиедо шаҳри

مُنْرُوفِيَا Монровиян шаҳри

مُونِيخ Мюнхен шаҳри

مُوِينَاق Мўйноқ

مُويُونْ قُوم Мўюнқум шаҳри

مِيتُ غَمْر Мит-Гамр шаҳри

مِيسُورِي Миссури дарёси

مِيسِيسِيبِي Миссисипи дарёси

مِيكُنْج Меконг дарёси

مِيلاَنُو Милан шаҳри

مِينْسْكُ Минск шаҳри.

نَابُلُس Набулус шаҳри, Набулус

نَابُولِي Неаполь шаҳри

نَارْبَاي Норпой

نَارَكْ Норак шаҳри

نَارِنْ Норин дарёси ва тумани

النَّاصِرَةُ Ан-Носира шаҳри

النَّاصِرِيَّةُ Носирийя шаҳри

النَّجَبُ *тар.* Нажаб

نَجْدٌ Нажд

نَجْرَانُ Нажрон

نَجْعُ حَمَّادِي Нажъу-Ҳаммади

النَّجَفُ Нажаф

نُرُوجُ Норвегия

النُّفُودُ Нуфуд саҳроси

النِّمْسَا *ёки* نِمْسَا Австрия

نَنْمَغَانُ *ёки* نَمَنْجَانُ Наманган

نَمُولَةُ Намула шаҳри

نَهْرُ الْأُرْدُنِ Урдун (Иордан) дарёси

نَهْرُ الْأَمَازُونِ Амазонка дарёси

نَهْرُ أُورَالَ Урал дарёси

نَهْرُ الْخَابُورِ Хобур дарёси

نَهْرُ الزَّابِ الْأَسْفَلِ Қуйи Заб дарёси

نَهْرُ الزَّابِ الْأَعْلَى Юқори Заб дарёси

نَهْرُ السَّلاَمِ Дажла дарёси

نَهْرُ السِّينِ Сена дарёси

نَهْرُ الشَّرِيعَةِ Иордан дарёси

نَهْرُ عَطْبَرَةَ Атбара дарёси

نَهْرُ عَكَّارَ Аккар дарёси

نَهْرُ الْكَلْبِ Калб дарёси

نَوَائِي Навоий

النُّوبَةُ Нубия

نُورْ آتَه Нурота

النُّورْوِيجُ Норвегия

نُوفْغُورُودُ Новгород

نُوكُوسْ Нукус

نِيبَالُ Непал

نِيبِيتْ دَاغْ Небит- Тоғ

نِيجَرُ *ёки* النِّيجَرُ Нигар

نِيجِيرِيَا Нигерия

نَيْرُوبِي Найроби шаҳри

نِيقُوسِيَا Никосия шаҳри

نِيكَارَاجْوَا Никарагуа

نِيكَارَاجْوَا= نِيكَارَاغْوَا

النِّيلُ Нил дарёси

النِّيلُ الْأَبْيَضُ Оқ Нил дарёси

النِّيلُ الْأَزْرَقُ Кўк Нил дарёси

النِّيلُ الْأَصْغَرُ Собат дарёси

نِيمَانُ Неман дарёси

نِيُو دِلْهِي Нью-Деҳли шаҳри

نِيُو زِيلاَنْدِي Янги Зеландия ороли ва давлати

نِيُو يُورْك Нью Йорк шаҳри

هَافَانَا Гавана шаҳри

الْهَافِرُ Ҳафир шаҳри

هَانُوِي Ҳаной шаҳри

هَايِتِي Гаити ороли ва давлати

هِرَاتُ Ҳирот шаҳри

هِرَاتُ = هِرَاةُ

هَرَرُ Ҳарар шаҳри

الْهُفُوفُ Ҳуфуф шаҳри

هَلْسِنْكِي Хельсинки шаҳри

الْمَطَرِيَّةُ *қар.* هَلِيُوبُولِسُ

هِمَالَايَا *Ҳимолой*

هَمْبُورْغُ Гамбург шаҳри

الْهِنْدُ Ҳиндистон

الْهِنْدُ الصِّينِيَّةُ Ҳиндихитой ярим ороли

هِنْدُكُوشُ Ҳиндикуш

هُنْدُورَاسُ Гандурас

هِنْدُوسُ Инд дарёси

هِنْدُوسْتَانُ Ҳиндистон яримороли

هُنْغَارِيَا Венгрия

هُولَنْدَه، هُولَنْدَا، هُولَانْدَا Голландия

هَنْدُورَاسُ = هُونْدُورَاسُ

هِيتُ Ҳит шаҳри

هِيرُوشِيمَا Хиросима шаҳри

وَابْكَنْتُ Вобкент

الْوَاحَةُ الْبَحْرِيَّةُ Баҳрия воҳаси

الْوَاحَةُ الْخَارِجَةُ Хорижа воҳаси

الْوَاحَةُ الدَّاخِلَةُ Дохила воҳаси

وَاحَةُ سُرْخَانَ Сурхон воҳаси

وَاحَةُ سِيوَه Сива воҳаси

وَاحَةُ الْفَرَافِرَةِ Фарофира воҳаси

وَادِلُ Водил

وَادِي حَامِدٍ Водий-Ҳомид шаҳри

وَادِي الْحِجَارَةِ Гвадалахара шаҳри

وَادِي حَلْفَا Водий-Халфа шаҳри

وَادِي فَرْغَانَةَ Фарғона водийси

الْوَادِي الْكَبِيرُ Ал-Водий-ал-Кабир дарёси

وَادِي النَّطْرُونِ Вади-н-Натрун

وَادِي النِّيلِ Нил дарёси

وَادِي الْوَلِيدِ Вальядолид шаҳри, Водий-ал-Валид

وَارْسُو Варшава шаҳри

وَارْسُو = وَرْصُوفِيَا.

وَاشِنْطُونُ Вашингтон

الْوَجْهُ الْبَحْرِيُّ Қуйи Миср

الْوَجْهُ الْقِبْلِيُّ Юқори Миср

وَاشِنْطُونُ = وَشِنْطُونُ

الْوِلَايَاتُ الْمُتَّحِدَةُ الْأَمْرِيكِيَّةُ Америка Қўшма Штатлари

وَهْرَانُ Оран шаҳри

وَيْلْزُ Уэльс

الْيَابَانُ Япония

يَارْكَنْتُ Ёркент шаҳри

يَازْيَاوَانُ Ёзёвон

يَافَا Яффа шаҳри

يَاقُوتْسْكُ Якутск шаҳри

يَاقُوتِيَا Ёқутстон

يَالْطَا Ялта шаҳри

يَانِسَايُ Енисей дарёси

يَاوُنْدَا Яунда

يَايْبَانُ Яйпан

يَثْرِبُ *тар.* Ясриб шаҳри

الْيَرْمُوقُ Ярмуқ шаҳри

يَكَّه بَاغْ Яккабоғ

الْيَمَنُ Яман

يَنْبُوعُ Янбу шаҳри

يَنْجِي آبَادُ Янгиобод шаҳри

يَنْجِي أَرِيقُ Янгиариқ

يَنْجِي بَازَارُ Янгибозор

يَنْجِي قُورْغَانُ Янгиқўрғон

يَنْجِي يُولُ Янгийўл

يَنْجِي يِيرُ Янгиер

يُوجُوسْلَافِيَا Югославия

يُوجُوسْلَافِيَا = يُوغُوسْلَافِيَا

يُوكُوهَامَا Йокогама шаҳри

الْيُونَانُ Юнонистон (Греция)

МУЗАККАР ШАКЛЛИ МУАННАС СЎЗЛАР

أُذْنٌ қулоқ

أَرْضٌ ер

أَرْنَبٌ қуён

إِسْتٌ одам думбаси

بِئْرٌ қудуқ

جَحِيمٌ дўзах

جَنُوبٌ жануб шамоли

جَهَنَّمُ жаҳаннам

حَرْبٌ уруш

حَرُورٌ гармсел

دَارٌ ҳовли

دَبُورٌ ғарб шамоли

رِجْلٌ оёқ

رِيحٌ шамол

سَاقٌ болдир

سَقَرٌ дўзах

سَمُومٌ *кўпинча мз.* иссиқ шамол

سِنٌّ ёш, умр; тиш

شَمَالٌ шимол шамоли

شَمْسٌ қуёш

صَبًى، صَبَا шарқ шамоли

ضَبُعٌ сиртлон

عَرُوضٌ аруз

عَصًا асо

عَقِبٌ оёқ товони

عَيْنٌ кўз

فَأْسٌ болта

فَخِذٌ، فَخْذٌ оёқ сони

قَدَمٌ оёқ таги

كَأْسٌ қадаҳ

كَتِفٌ، كِتْفٌ елка

كَرِشٌ қорин

كَفٌّ кафт

نَارٌ олов

نَعْلٌ шиппак

نَفْسٌ жон

هَيْفٌ иссиқ шамол

وَرِكٌ оёқ сони

يَدٌ қўл

يَسَارٌ чап қўл

يَمِينٌ қасам; ўнг қўл

ИККАЛА ЖИНСДА ҚЎЛЛАНИЛАДИГАН ОТЛАР

إِبْط кўлтиқ

إِصْبَع бармоқ

أَفْعَى заҳарли илон

حَال кўпинча мз. ҳол

حَرْف ҳарф

خَمْر шароб

دِرْع совут

دَلْو челак

ذِرَاع билак, тирсак

ذَهَب кўпинча мз. олтин

رَأْس кўпинча мз. бош

رَحِم бачадон

سِرْوَال шалвор

سِكِّين пичоқ

سُلْطَان кўпинча мз. ҳокимият

سِلْم кўпинча мз. тинчлик

سَمَاء кўпинча мз. осмон

ضُحًى кўпинча мз. эрталабги пайт

طَرِيق йўл

عَجُز орқа

عَضُد билак

عُقَاب кўпинча мн. бургут

عَقْرَب кўпинча мз. чаён

عُنُق кўпинча мз. бўйин

عَنْكَبُوت кўпинча мз. ўргимчак

فِرْدَوْس кўпинча мз. жаннат

فَرَس от, бия

فُلْك кема

قِدْر қозон

قَفًا гардан

قَوْس камон (қурол)

كَبِد жигар

لِسَان кўпинча мз. тил

مِسْك кўпинча мз. мушк

مِلْح туз

مَنْجَنِيق кўпинча мз. манжаниқ (тош отиш асбоби).

مُوسَى олмос

وَرَاء кўпинча мз. орқа

АЙРИМ СЎЗ ВА ИБОРАЛАРДАН ҲОСИЛ ҚИЛИНГАН НИСБИЙ СИФАТЛАР

أُمَيَّة қабила номи, أُمَوِيٌّ

بَهْرَاء қабила номи, بَهْرَانِيٌّ

بَادِيَة саҳро بَدَوِيٌّ

الْبَحْرَيْن орол ва давлат номи, بَحْرَانِيٌّ

تِهَامَة вилоят номи, (التِّهَامِي) تِهَامٍ، تِهَامِيٌّ

تَيْمُ اللَّاتِ Лот исмли бутга топинувчи تَيْمَلِيٌّ

ثَقِيف араб қабилаларидан бирининг номи ثَقَفِيٌّ

جُمَّة عَظِيمَة бошдаги ҳурпайган соч جُمَّانِيٌّ

جُذَيْمَة тар. қабила бошлиғининг исми جُذَمِيٌّ

جَلُولَاء Ироқдаги шаҳар номи جَلُولِيٌّ

حَرُورَاء Ироқдаги жой номи حَرُورِيٌّ

الْحَرَمَانِ (مَكَّةُ وَالْمَدِينَةُ) Макка ва Мадина шаҳарлари حَرَمِيٌّ

حَضْرَمَوْت Ямандаги провинция номи حَضْرَمِيٌّ

(دَيْرُ الزَّوْرِ، دَيْرُ الْقَمَرِ) دَيْر жой номи دَيْرَانِيٌّ

دَارَيَّا Сурия ва Ливандаги жой номи دَارَانِيٌّ

رُوح жон, руҳ رُوحَانِيٌّ

رَبّ раб, тангри رَبَّانِيٌّ

رَقَبَة عَظِيمَة йўғон бўйин رَقَبَانِيٌّ

رَامَ هُرْمُز Эрондаги шаҳар номи رَامِيٌّ

الرَّيّ Эрондаги шаҳар номи رَازِيٌّ

الشَّام Сурия, Дамашқ (الشَّامِي) شَآمٍ، شَآمِيٌّ

شَعْر كَثِير қалин соч شَعْرَانِيٌّ

صَدْر كَبِير катта кўкрак صَدْرَانِيٌّ

صَنْعَاء Сана (шаҳар) صَنْعَانِيٌّ

طَيِّء қабила номи طَائِيٌّ

بَنُو عُبَيْدَة Ироқдаги араб қабилаларидан бири аҳли عُبَدِيٌّ

عَبْدُ الْقَيْسِ Баҳрайндаги қабилалардан бири عَبْقَسِيٌّ

عَبْدُ شَمْس қуёшга топинувчи عَبْشَمِيٌّ

عَبْدُ الدَّار киши номи عَبْدَرِيٌّ

عَبْدُ اللّٰه киши номи عَبْدَلِيٌّ

الْفَرَاهِيد жой номи فُرْهُودِيٌّ

قُرَيْش араб қабилаларидан бирининг номи قُرَشِيٌّ

كُنْتُ كَانَ феълининг ўтган замон 1шахс бирлик шакли كُنْتِيٌّ

لِحْيَة عَظِيمَة катта соқол لِحْيَانِيٌّ

مَرْوُ الشَّاهِجَان тар. Туркманистон ҳудудидаги шаҳар номи مَرْوَزِيٌّ

امْرُؤُ الْقَيْس жоҳилийя шоирларидан бирининг номи مَرْقَسِيٌّ

هَجَرٌ айрим шаҳар номлари олдида учрайдиган қўшимча
هَاجَرِيٌّ
هُذَيْلٌ араб қабилаларидан бирининг номи هُذَلِيٌّ
الأَنْبَاطُ Фаластин жанубида яшаган элат номи (النَّبَاطِي)
نَبَاطٍ، نُبَاطِيٌّ

النَّاصِرَةُ Фаластиндаги шаҳар номи نَصْرَانِيٌّ
اليَمَنُ давлат номи يَمَانٍ (اليَمَانِي)

Ушбу нисбий сифатлар المنجد في اللغة китобидан олинган.

ШАРТЛИ ҚИСҚАРТМАЛАР

ав.	- авиация
авто.	- автомобиль саноати
ад.	- адабиёт, адабиётшунослик
алиф. б. қар.	- алифбо бўйича қаранг
анат.	- анатомия
археол	- археология
архит.	- архитектура, меъморчилик
ас.	- асосан
астр.	- астрономия
атқ. от.	- атоқли от
б. к.	- бош келишик
библ	- библия ибораси
биол	- биология
бир.	- бирлик сон
бирж.	- савдо биржаси
бирор к.	- бирор ким ёки бирор киши
бирор н.	- бирор нима ёки бирор нарса
бот.	- ботаника
бошқ.	- бошқа, бошқалар
ва б.	- ва бошқалар
ва ш.х.	- ва шу кабилар
ва ҳ.к.	- ва ҳоказо
вет.	- ветеринария
геогр.	- география
геод.	- геодезия
геол.	- геология
грам.	- грамматика
д.	- дарё
д. с.	- донани билдирувчи сўз
давл.	- давлат
ден.	- денгиз
дин.	- диний истилоҳ
дип.	- дипломатия
ж. т.	- жонли тил ибораси
жам.	- жамловчи от
зоол.	- зоология
ик. с.	- иккилик сон
ист.	- истеҳзоли сўз, ибора
иқт.	- иқтисод
к.	- ким
карт.	- карта
қимё.	- кимё
кич.	- кичрайтма от
кон.	- кончилик
кўп.	- кўплик сон
кўч. м.	- кўчма маънода
лингв.	- лингвистика
мaж.	- мажозий ибора.
мажҳ.	- мажҳул нисбат
мас.	- масалан
мат.	- математика
махс.	- махсус
мед.	- тиббиёт, медицина
мз.	- музаккар жинс
мин.	- минералогия
миф	- мифология
мн.	- муаннас жинс
мол.	- молия истилоҳи
мос. кел.	- мос келади
мтл.	- матал
муз.	- музика
мқл.	- мақол
н.	- нима
ол.	- олмош
ор.	- орол
полигр.	- полиграфик истилоҳ
псих.	- психология
р.	- равиш
радио.	- радиотехника
с.	- сон
савдо.	- савдо-сотиқ
сан.	- санъат
сиёс.	- сиёсий истилоҳ
сол.	- солиштиринг
спорт.	- физкультура ва спорт
сўз. т.	- сўзлашув тили
сўк.	- сўкиниш
сўр.	- сўроқ олмоши, юкламаси
т. й.	- темир йўл транспорти
т. к.	- тушум келишиги
т.ю.	- таъкид юкламаси
тар.	- тарих
тасд. юк.	- тасдиқ юкламаси
таҳқ.	- таҳқирловчи ибора
театр.	- театр истилоҳи
текст.	- текстил саноати
тех.	- техника
топ.	- топография
тур. м.	- турли маъноларда
фалс.	- фалсафа
физ.	- физика
физиол.	- физиология
фольк.	- фольклор
фон.	- фонетика
фото.	- фотография
халқ.	- шева, лаҳжа
черк.	- черков ибораси
ш.	- шахс, феъл ёки олмош шахси
ш. к.	- шу каби
шар.	- шариат истилоҳи
шахм.	- шахмат
шаҳ.	- шаҳар
эл.	- электр, электротехника
эск.	- эскирган сўз, ибора
этн.	- этнография
юр.	- юридик истилоҳ
яр. ор.	- ярим орол
қ. к.	- қаратқич келишиги
қ. х.	- қишлоқ хўжалиги
қар.	- қаранг
қисқ.	- қисқартма
қур.	- қуръони карим
ҳад.	- ҳадиси шариф
ҳарб.	- ҳарбий истилоҳ
ҳақ.	- ҳақоратлаш
ҳис	- *ҳисоб- китоб, бухгалтерия*

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1.Баранов Х.К.:Арабско - русский словарь, М.,Русский язык 1977
2.Борисов В.М., Русско - арабский словарь, М., Русский язык,1981
3.Географический энциклопедический словарь, М., 1989
4.Дипломатический словарь, М., 1960
5.Жизнь животных, М., 1969
6.Жизнь растений, М., 1978
7.Русско -арабский медицинский разговорник., М. 1980
8.Русча -ўзбекча луғат,Тошкент, 1984
9.Сельскохозяйственная энциклопедия, М.,1953
10..Синельников Р.Д., Атлас анатомии человека, М.,1963
11.Философская энциклопедия, М.,1967
12.Энциклопедический словарь, М.,1963
13.Ўзбек тилининг изоҳли луғати, 2 томли, М..Рус тили, 1981
14.Ўзбекча - русча луғат, Боровков А.К.. Акобиров С.Ф. таҳрири остида.. М 1959
15 القاموس الجديد للطلاب، الشركة التونيسية للتوزيع-المؤسسة الوطنية الجزائرية للكتاب، 1984
16 مختار الصحاح للشيخ الإمام محمد بن أبي بكر بن عبد القادر الرازي، مكتبة لبنان، 1988
17 المنجد في اللغة، المطبعة الكاثوليكية، بيروت، 1960

МУНДАРИЖА

Сўзбоши..3
Луғатдан фойдаланиш ҳақида..4

ا . ҳарфи. Абдулҳай Нишонов тузган..6

ب . ҳарфи. Маҳмуджон Муҳиддинов тузган..41

ت . ҳарфи. Юнусхон Раҳматуллаев тузган..90

ث . ҳарфи. Муҳаммад Юсупов тузган..103

ج . ҳарфи. Юнусхон Раҳматуллаев тузган..112

ح . ҳарфи. Муҳаммад Юсупов тузган..152

خ . ҳарфи. Маҳмуджон Муҳиддинов тузган..212

د . ҳарфи. Юнусхон Раҳматуллаев тузган..250

ذ . ҳарфи. Муҳаммад Юсупов тузган..280

ر . ҳарфи. Муҳаммад Юсупов тузган..288

ز . ҳарфи. Одилжон Носиров тузган..335

س . ҳарфи. Муҳаммад Юсупов тузган..354

ش . ҳарфи. Одилжон Носиров тузган..407

ص . ҳарфи. Одилжон Носиров тузган..445

ض . ҳарфи. Одилжон Носиров тузган..474

ط . ҳарфи. Одилжон Носиров тузган..488

ظ . ҳарфи. Одилжон Носиров тузган..513

ع . ҳарфи. Одилжон Носиров тузган..517

غ . ҳарфи. Одилжон Носиров тузган..579

ف . ҳарфи. Одилжон Носиров тузган..603

ق . ҳарфи. Муҳаммад Юсупов тузган..642

ك . ҳарфи. Одилжон Носиров тузган..699

ل . ҳарфи. Одилжон Носиров тузган..736

م . ҳарфи. Одилжон Носиров тузган..768

ن . ҳарфи. Муҳаммад Юсупов тузган..800

ه . ҳарфи. Одилжон Носиров тузган..866

و . ҳарфи. Одилжон Носиров тузган..892

ی . ҳарфи. Одилжон Носиров тузган..938

Географик номлар. Маҳмуджон Муҳиддинов тузган..945
Музаккар шаклли муаннас сўзлар..956
Иккала жинсда қўлланиладиган сўзлар..956
Айрим сўз ва иборалардан ҳосил қилинган нисбий сифатлар..957
Шартли қисқартмалар..958
Фойдаланилган адабиётлар..958
Мундарижа..659